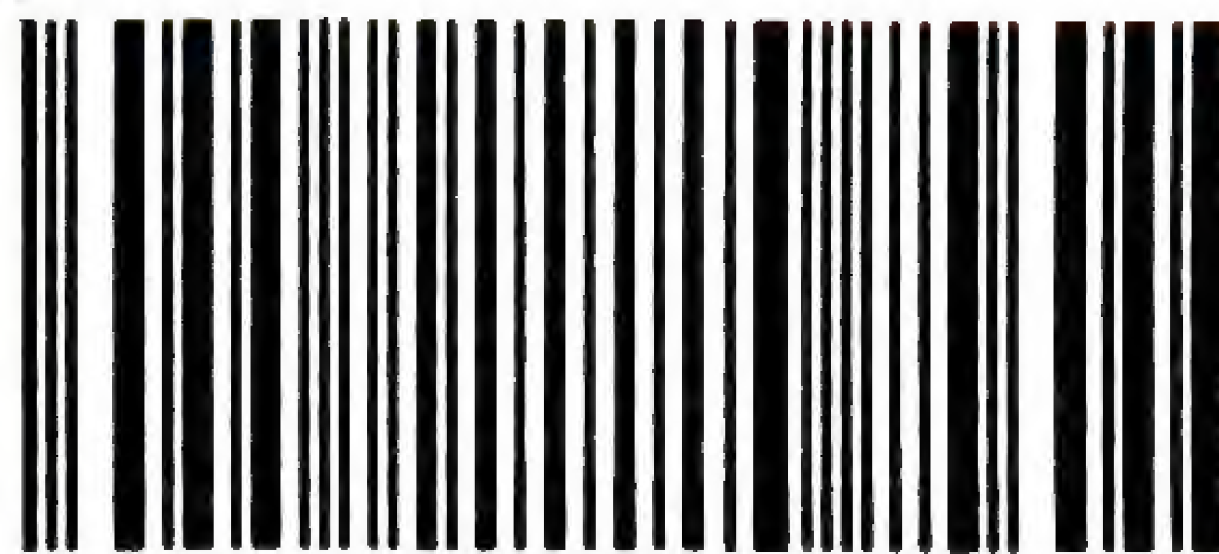

863924-10

38560115385601153856

בית יעקב לכו ונלכה באור ה'

סידור

בית יעקב

חלק ראשון

שחיבר הרב הגאון החסיד המקובל בוצינא קדישא מוהר"ר

יעקב מעמדין

בן לאותו צדיק הגאון הגדול מופת הדור רשכב"ה נזר החכמים

החכם צבי זללה"ה

בדרך הנגלה והסוד וכוונת האר"י ז"ל. עם הדינים השייכים לתפלה והעמיד בית אל על עמודיו . עמודי שמים . בסדר נאה . עם הנהגות ישרות הנצרכות דבר יום ביומו . וביררר לנו סדר עבודת המקדש מחוורת כשמלה חדשה . ע"פ דרך הדקדוק . קולע אל השערה בעיון גמורה . ברורה ושמירה :

ועם תהלים ומעמדות. ושיר היחוד . תיקון ליל שבועות

ועתה נתוסף

ס' ירועות שלמה שחידש הרב הגאון האמיתי המפורסים כקש"ת

מרן שלמה קלוגר זצלה"ה :

כמבואר בשער השני

לעמבערג בדפוס של הנגידה מרת פעסיל באלאבאן תחי'

בשנת תרנ"ז לפ"ק

СИДОРЪ БЕЙСЪ ЯКОВЪ

т. е. порядокъ молитевъ на весь годъ.

Въ типографіи Песеля Балабана

въ г. Лембергѣ.

1897 г.

שמעו דבר ה' בית יעקב

ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך . לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב

דבר שלח אדני ביעקב ונפל בישראל . ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה

Дозволено Цензурою
Варшава 29 Апрѣля 1897 года.

Въ типографіи
ПЕСЕЛЯ БАЛАБАНА
въ г. Лембергѣ. 1897 г.

סידור

בית יעקב

חלק ראשון

חיברו הרב המאור הגדול . החסיד המקובל . בוצינא קדישא , מוה' **יעקב** זלה"ה . בן הצדיק . הגאון הגדול . מופת הדור רשכבה"ג . נזר החכמים (בן בתו של הגאון **שער אפרים**) מוהר"ר **צבי אשכנזי** זלה"ה . שחיבר שו"ת **חכם צבי** . ועוד חבורים שלא נדפסו . והיה משנתו סדורה בשפה ברורה וסברה ישרה מאוד . וכשהיה עוד רך בשנים מאוד , הרעיש העולם בבקיאותו וחריפותו וחכמתו , והגאון בנו אביר **יעקב** שיכל את ידיו ופריו יתן בעתו . עט סופר מהיר . קולו ככהר שהיה פוסק בנועם שיח ומליצה יפה . וחיבר סידור **תפלה** הזה מלא מכל טוב . דינים מחודשים והנהגת האר"י ז"ל , ופירושים מתוקנים . ודינים השייכים לתפלה . והנהגות ישרות דבר יום ביומו , וסדר עבודת המקדש בכל יום , ודקדוק נוסח התפלה וסדרו בסדר נאה . וחיבר עוד ספרים הרבה שהדפיסם בעצמו , לבד אותם שנשארו כתבי יד . ואלו הם . **לחם שמים** ב' חלקים. **משנה לחם** על משניות . **שאילת יעב"ץ** תשובות . ב' חלקים . **מור וקציעה** ב"ח . על טור וב"י א"ח . ונראה מספריו שחיבר על כל הד' טורים . **מגדל עז** על מוסר ומדות , **עץ אבות** על מסכת אבות עם **לחם נקודים** . **לוח ארש** ב' חלקים , מדקדק נוסחי התפלה וכיוצא . **הקשורים ליעקב** . דרושים (ונדפס איזה דרושים תוליות מחיבור זה . **תפלת ישרים** . **פסח הגדול** . **קול העזרה** . **שאגת אריה**) פי' לסדר עולם רבא וזוטא ומגילת תענית . **מטפחת ספרים** . **ציצים ופרחים** . גימטריאות במספר שמות הקודש וסודות . **משפט שלום** . **אם לבינה** . על כל המקרא , חידושים על **גמרא ורא"ש ומדרש רבה וערוך** . **אגרת בקורת** . ובבחרותו היה רב בק"ק עמדין איזה שנים , ואח"כ לא רצה . ואמר **ברוך שלא עשני אב"ד** . והאריך ימים ושנים על התורה ועבודה בק"ק **אלטונא** . ונח נפשיה בן פ"ה שנים . זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל . אמן :

הערה מהמחבר ז"ל

ראוי להרגיל אדם עצמו מתוך ספר זה . ולא יאמר שום דבר בעל פה . כי הכל נעשה בהשגחה פרטית אפ' מה שנראה קטן הערך . כמו אמירות פסוקים בשעת הנבחת ס"ת :

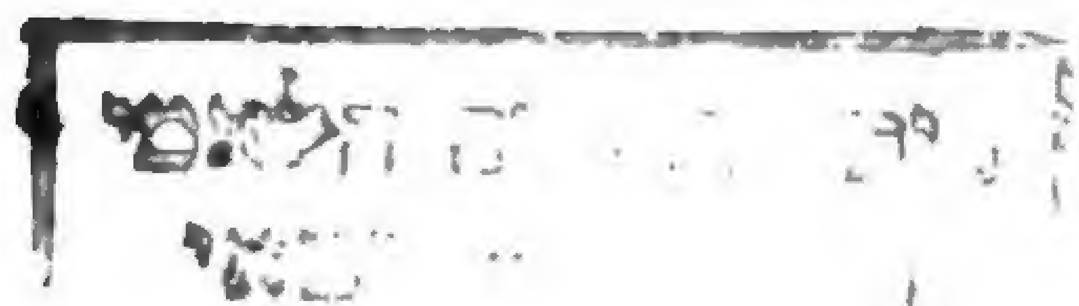
הוספה חדשה

פירוש **יריעות שלמה** על סדר **התפלה וההגדה**

והמה לקוטים יקרים . מעולפת ספירים . וכזוהר הרקיע מזהירים . וכל הרואה יברך ברכת יוצר המאורים . אשר יצאו מפה קדוש אדונינו מורינו ורבינו הרב הגאון האמיתי רבן של ישראל ראש גולת אריאל המפורסם מקצה עולם ועד קצהו כקש"ת מרן שלמה קלוגר זצ"ל :

ונגמר ונסדר ע"י בנו הרב הגאון המפורסים נזר ישראל כקש"ת **מוה' אברהם בנימין קלוגר** שליט"א זכות אביו הגאון הקדוש זצ"ל יעמוד לו ולזרעו עד העולם אמן :

בדפוס של הנגידה מרת **פעסיל באלאבאן** תחי'
בשנת **תרנ"ז** לפ"ק

הסכמת בן המחבר

הרב הגאון הגדול נזר ישורון פאר הדור כקש״ת מו״ה **אברהם בנימין קלוגר** שליט״א בן הגאון הקדוש מאור הגולה מרן המחבר זצ״ל :

שיל״ת

בית יעקב לכו חזו מפעלות א״ש אלקים קדוש שמו אאמו״ר הרב הגאוןהאמיתי יחיד העולם ופלאו מופת הדור והדרו כקש״ת מרן **שלמה קלוגר** זצ״ל אשר מלבד עומק עיונו בכל אפיקי הש״ס והפוסקים מרדשים וילקוטים ולא הניח דבר קטן או דבר גדול אשר לא דרש עליו תלי תילין של הלכות עוד גם על זה שם עיני הבדולח לשובה לבאר לנו כוונה מסדר התפלה אשר כל דבריהם הקדושים צרופים ככסף בחונים כזהב מלבד סוד אלהי על ראשם והוא ז״ל יבאר את דבריהם עפ״י נגלה בדרושים יקרים נעימים ומתוקים לחיך ושוה לכל נפש ואם אמנם דבריו מועטים המה יען כי בל״ס טרדותיו הרבים לא הספיק לו הזמן לבאר את כל סדר התפלה בשלימות אך המה מעט הכמות ורב האיכות . לכן כאשר נתבשרתי מאת הגבירה המפורסמת מרת **פעסיל באלאבאן** תחי׳ מק״ק לבוב אשר ברצונה להעלות על מכבש הדפוס סדר התפלה ולספח גם פירושי אאמו״ר הגאון זצ״ל מהרתי להעתיקם ולשלחם לה וקראתים בשם **ירִיעות שלמה** . ועוד שתי עליו נוספות פירושו הנחמד על הגדה של פסח מאשר נמצא בילקוטי אשר יתענג כל המעיין בו וימצא מרגוע לנפשו . לכן קולי אל בני אדם אקרא . משכו וקחו לכם הסידור התפלה הזה כי ברכה בו ותתענג בדשן נפשכם וחלילה לשום א״ש להעלות החידושים הללו הן עם סידור התפלה ביחד או לבדם על מכבש הדפוס כי נתונים המה להגבירה הנ״ל למורשה ולאחוזת עולם . א״ד הט״וד ומצפה לישועת ה׳ במהרה הכו״ת יום ו׳ עש״ק לסדר כי ישוב ה׳ לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבותיך .

יחל ישראל לח׳ לפ״ק

הק׳ אברהם בנימין קלוגר בהגאון מוהרש״ק זצ״ל

מבן המחבר

ויען כי ימי ר"ה הבע"ל בממשמשים ובאים אדשים כאן שני ענינים קטנים מחידושי השייכים לסדר התפלה למען על הטוב יזכר גם שמי על ספרי דבי רב האי גאון אאמו"ר זצ"ל זי"ע . בנוסח שמ"ע של ר"ה ויוה"כ איתא ותמליך אתה ה' לבדך על כל מעשיך בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר קדשך ככתוב בדברי קדשך ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה ואמרתי בביאור כוונתם ז"ל ע"פ דברי הרב האלשיך ז"ל בביאור הכתיב בזכריה (ב') רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה' ונלוו גוים רבים אל ה' ביום ההיא והיו לי לעם ושכנתי בתוכך וגו' והנה מה שאמר עוד הפעם ושכנתי בתוכך נראה כמו יתר וכפל לשון דכבר אמר בפסוק ראשון ושכנתי בתוכך וכתב הוא ז"ל לבאר זה דהנה במלך ב"ו בעוד היא מלך קטן אז עיר מלכותו בעיר קטנה כפי ערך מדינתו וכאשר יגדל ויהיה למלך אדיר אז עושה עיר מלכותו בעיר גדולה (ועיין למוהר"א אשכנזי בספרו יוסף לקח על המגילה) בביאור הכתוב בימים ההם כשבת המלך על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה ר"ל דמתחלה בעוד היותו מלך קטן לא היה עיר מלכותו בשושן אך אח"כ כשכבר כבש שבע ועשרים ומאה מדינה קבע עיר מלכותו בשושן עיי"ש יאו"כ היה הו"א לימר דהא דבחר ה' בציון וירושלים ושם הבנין עיזו הוא רק יען כי כל האומות העולם לא הכירו עוד את מלכותו ואיני מלך רק על ישראל לבד לכן בחר ה' בציון אוה למושב לו אבל לעתיד לבוא כאשר יכירו כל האומות העולם מלכותו עליהם והיה ה' למלך על כל הארץ אז לא ישכון עוד בציון וירושלים רק יבחר לו עיר אחרת כן היה הו"א לומר. לכן אמר הכתוב רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך ואפי' ונלוו גוים רבים אל ה' ביום ההוא והיו לי לעם אעפ"כ ושכנתי בתוכך לא אקח כסא מלכותי מציון רק מציון יופיע לעולמים עכ"ד האלשיך ז"ל ודפח"ח וש"י וזה כוונת התפלה הנ"ל ותמלוך אתה ה' לבדך על כל מעשיך ר"ל אפי' בעת שתמלוך על כל העולם אעפ"כ בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר קדשך לא בעיר אחרת חלילה ככתוב בדברי קדשך ימלוך ה' לעולם ר"ל אעפ"כ שהקב"ה יהיה מלך על כל העולם אעפ"כ אלהיך ציון לדור ודור וכו' שמה ישכון לנצח נצחים ודו"ק כי הדבר נחמד ונעים .

ב' אמיתי נתינת טעם מדוע תקנו חז"ל תקיעה מלפניה ותקיעה מלאחריה ותרועה באמצע ונקדים דברי קדשו של אאמו"ר זצ"ל בביאור התפלה בשחרית של שבת (והוא נדפס לקמן בהסידור במקומו) שמחים בצאתם וששים בבואם עושים באימה רצון קונם וכתב הוא ז"ל לבאר זה ע"פ מה דמצינו דרב בתחילה קודם שהתחיל ללמוד אמר מלתא דבדיחותא וקא בדחי רבנן ואח"כ יתיב באימתא וקא פתח בשמעתתא עוד אמרו כי הוי מסיים מסכתא עביד יומא טבא לרבנן הרי דבתחלה קודם עשיה היה שמח ואחר גמר עשיית המצוה היה נ"כ שמח רק בשעת עשיית המצוה יתיב באימה וז"ש שמחים בצאתם וששים בבואם עושים באימה רצון קונם ר"ל בצאתם קודם שעשו רצון קונם היו שמחים וששים בבואם היינו אחרי שגמרו רצון קונם היו בשמחה אבל עושים באימה רצון קונם ר"ל בשעה שעשו רצון קונם היו באימה עיי"ש שהאריך בזה בדברים מתוקים ודפח"ח וש"י. מד"נ. והנה ידוע דתקיעה מורה על שמחה כמו שנאמר וביום שמחתכם וגו' ותקעתם ותרועה מורה על אימה ופחד גנחי גנח וילולי יילל. לכן לכל תרועה צריך להיות תקיעה מלפניה ותקיעה לאחריה והבן זה כי הוא טעם נחמד ובדרוש על ר"ה הארכתי בזה .

א"ד בן המחבר נ"ל

לוח ההוספות

ואלה מוסיף על הראשונים עד עתה

(א) דיני קימה ונט"י ולבישה ובהכ"ס ובעל קרי (כ"ו סעיפי') וסדר תיקון חצות עם פירוש ודינים (י"ג סעיפים). ותפלה המסוגלת הלב בהתחלת. אוי לי על גלות השכינה. ודיני ציצית (ס"ט סעיפים) וסדר עטיפת הטלית (ב' סעיפי') וברכי נפשי. ולשם יחוד (נוסף בו נוסח חדש) לומר קודם העטיפה. ומה יקר לומר אחר העטיפה, ודיני תפלין (מ"ב סעיפים) ותפלת התפלין ולשם יחוד לומר קודם הנחתן וי"ב דינים ודין כריכות אצבע אמצעי וגם וארשתיך לומר אז. ופרשיות קדש והיה כי יביאך. עם פי' מספיק: **(ב)** ותפלה מסוגלת בכניסתו לבהכ"נ. ותפלת ואני ברוב חסדך ודינה. ופתח אליהו מוגה כפי התקוני זוהר ושפע טל. ויהי רצון מהרב הק' מו"ה אלימלך זצ"ל כפי שתיקן בלשון הר"ת הזאלשין ז"ל. וזמר אודה לאל, עם חרוז נוסף ובאדון עולם דין א'. ושיר יגדל עם דין א'. ובדיני ברכת ענט"י ו' סעיפים. ודיני ברכת אשר יצר (ד' סעיפים), ובדיני ברכת התורה ב' סעיפי' וקודם ברכת כהנים דין א'. וקודם אלהי נשמה, סעי' ב'. וכן קודם שלא עשני עבד, וקודם מלביש ערומים דין א' וסעי' ב'. וקודם מתיר אסורים דין א'. וכן קודם כל ברכי: **(ג)** וקודם אוזר ישראל דין א'. ובהמעביר שינה ב' דינים, וביהי רצון דין א'. וקודם אלהינו סעי ב'. וקודם ויהי אחר ב' סעיפי'. ויהי רצון הארוך שאחר ויהי אחר, וקודם לעולם יהא אדם ענין א'. ולבד הנשמה הטהורה, וקודם שמע ישראל דין א' ופי' ואהבת, וקודם אתה הוא ענין א' וכן קודם השני. וקודם פ' כיור דין א' וכן קודם יהי רצון, ופ' כיור ותרומת הדשן עם פי' מספיק, וקודם פ' התמיד דין א' וכן קודם ושחט, וקודם אתה הוא סעיף ב'. ותנו רבנן עד ה' צבאות עמנו וכו דין א'. ופסוק אתה סתר עם ב' דינים, ופי' על וביום השבת ובראשי חדשיכם, וקודם אביי דין א'. וקודם אנא בכח ענין א'. וברבון העולמים ב' דינים ונוסח חדש. וקודם איזהו דין א': **(ד)** דין קדיש בי' ותפלה בצבור והרחקה מצואה ודברים שיזהר מהם בק"ש ותפלה, ודיני אונן וש"ץ ודברים האסורין קודם תפלה. ודיני פסוקי דזמרה וזמן ק"ש ותפלה, ודין איחור לבא לבהכ"נ (קי"ב סעיפים). ובפי' הודו ענין א'. ובהודו ב' דינים, ומזמור שיר חנוכת עם פי'. וקודם ה' מלך דין א' וכן באמצעו. ולמנצח בנגינות עם פי'. וקודם ברכה מזמור דין א'. וב' מזמורי' עם פי'. וקודם הללויה ענין א' וכן קודם הודו: **(ה)** האדרת והאמונה, וקודם ברוך שאמר ו' סעיפים. והדיני מזמן וקודם מזמור לתודה סעי' ה'. וקודם יהי כבוד סעי' ב'. וביהי כבוד ב' דינים, וקודם אשרי סעי' ב' ג'. וקודם הללויה סעי' ג' ד' וענין א'. וקודם ויברך דוד סעיף ב'. וקודם ויושע סעי' ב' ג'. ובאז ישיר ענין אחד. ופסוק ה' ימלוך עם תרגום, וקודם ישתבח ג' סעיפים: **(ו)** אחר ישתבח ויו סעיפים ושיר המעלות, וקודם ברכו סעיף ג'. וקודם יוצר אור ה' סעיפים. וקודם המאיר לארץ ד' סעיפים, וקודם לאל ברוך ענין א' וכן בתוכו, וקודם אהבה רבה ג' סעיפי' ואחריו י"ד ואל מלך נאמן ודינו, וקודם ברוך שם דין א' וכן קודם ואהבת. ובואהבת ב' דינים. ובוהיה אם שמוע דין א'. וכן בלמען ירבו. וקודם ויאמר בסעיף ב' נוסף ענין א' ז'. ובויאמר ו' דינים, וקודם אמת ויציב ד"ס. ובתוכו ב' דינים. וקודם צור ישראל ענין א'. ובש"ע ובסעיף ויו ג' דינים. ומסעיף ע"ז ואילך כ"ז סעיפים: **(ז)** ניסף בי שם. ואצל אדני שפתי דין א'. וקודם ברוך אתה סעיף ב'. וקודם זכרנו דין א'. ובמלך עוזר דין א'. וקודם אתה גבור ויו סעיפים. ובמכלכל חיים דין א' וכן קודם ונאמן אתה. וקודם קדושה ד"ס. וקודם אתה קדוש ב' סעיפים. וקודם אתה חונן ענין אחד. וקודם אתה חוננתנו ב' סעיפים. וקודם השיבנו ענין א' וכן קודם סלח לנו. וקודם ראה נא ה' סעיפים. וקודם רפאנו ענין א'. וקודם ברך עלינו תפלה לחולה ובסעיף ג' דין א' ומסעיף ד' ואילך ה' סעיפים. וקודם תקע בשופר ענין א'. וקודם השיבה דין א'. וקודם על הצדיקים ענין א' וכן קודם ולירושלים. וקודם נחם דין א'. וקודם את צמח ענין א'. ואנא ה' חטאתי ודיניו וב' תפלות. וקודם ענני ג' סעיפים ונוסח חדש בעננו. וקודם רצה סעיף ב'. וקודם יעלה ויבא ג' סעיפים. וקודם מודים ב'. וקודם מודים דרבנן דין א' וכן קודם על הנסים. וקודם ועל כולם דין א' וכן קודם וכל החיים. וקודם אלהינו סעיף א'. וקודם בספר דין א'. וקודם יהיו לרצון סעיף ב'. וקודם אלהי נצור סעיף ב' ג'. ובאלהי נצור נוסף יהי רצון וענין א'. ובעושה שלום א' דינים. ואחר יהי רצון ד"ס. ואחר רבון. דין ספק התפלל. כ"ב סעיפים: **(ח)** בדביר בסעיף א' ב' נוסף ג' דינים. וקודם בית הכפורה סעיף י"ט. וקודם אלהינו נוסף בסעיף א' ענין א' וסעיף כ' ויידוי ודיניה עם פי'. ובסעיף י"א ה' דינים. ומסעיף י"ב ואילך ח' סעיפים. ורחום וחנון עם פי'. וקודם אבינו מלכנו. דינים ומעשה א'. ובתוכו י"א ענינים ותפלה א'. וקודם והוא רחום סעיף ב'. וקודם ה' אלהי ישראל ענין א' ובתוכו דין א'. ושומר גוי רבה ופי' על מהרלה ברחמים. ובואנחנו לא נדע דין א'. וקודם אל ארך אפים ב' דינים. ובדיני קה"ת ט' סעיפים. וסדר הקריאה בשבת למנחה ובב' וה'. וקודם אין כמוך סעיף ב'. ופסוק אתה הראת. וקודם ויהי בנסוע דין א'. וקודם ה' ה' ב' סעיפים. ושיר למעלות. יהי רצון ובריך שמיה דין א'. ויהי רצון, וקודם שמע ישראל ד' סעיפים, ובאחד אלהינו דין א'. וקודם על הכל בסעיף א' דין א'. וקודם ויעזור ויגן סעיף א': ובסעיף ד' דין א' וב' ענינים. ובסעיף ז' ב' דינים. וקודם ברכת התורה ג"ס ובתוכם דין א'. ובסעיף ח' ו' דין א'. ובברכת אשר נתן דין א'. ובסעיף כ' ט' דינים. וקודם יהי רצון ה' סעיפים. וקודם יהללו ב' דינים. וקודם ובנחה ג' סעיפים:

לוח ההוספות לחלק השני

(א) ניסף סעי' ז' א'. ויהי רצון. וסדר יו"כ קטן עם פי' ועם דיניו (ט' סעיפים) גם ויחל. דרשו. עם פי'. דיני נטילת לולב (ט' סעיפים) יהי רצון לומר קודם נטילתו וברכת הלולב. וקודם הלל בסעי' ב' דין א' וכן בסעי' ה' ו'. ומסעי' ט' ואילך ד' סעיפים. וקודם לא כנו ענין א' וכן קודם אהבתי וקודם הודו ענין א' וכן קודם אנא. וג' ראשונות ואחרונות ועל הנסים לחנוכה. וקודם קידוש לבנה. הללויה. הדיני מוכן. וקודם ברוך יוצרך ענין א' וכן קודם כשם וקודם תפול עליהם שיר למעלות. הללויה. מי זאת עולה ואחריו ענין א': **(ב)** ונוסף פרשיות הנשיאים ופ' בהעלותך ופסוקי יחזקאל. יוצר לשבת הגדול עם פי'. הדיני מוכן קודם בדיקת חמץ. יהי רצון אחר הבדיקה וב' יהי רצון אחר שריפתו. והכנת הדברים לסדר. כ"ט סעיפים. רבון העולמים (ולפניו ענין א') ופ' קרבן פסח. אשרי העם. ובסדר עירוב תבשילין ב' דינים וג' ראשונות ואחרונות. וקודם דלת ב' סעיף א'. ובנתיב ב' סעי' ב'. ובסעי' ג' ב' דינים. ורבש"ע וסעי' ד'. והדיני רוצה לקדש ובסעי' ה' ג' דינים. ומסעי' ו' עד י"ב. ובנתיב ד' סעי' א' ג' דינים. וסעי' ב' ג' ובנתיב ה' סעי' א' ב' דינים. ובסעיף ב' דין א' וכן בסעיף ג' ומאמר הזוהר. ובסעיף ו' דין א'. ובנוני תוכן. ובסעיף ח' דין א'. ובסעיף ט': **(ג)** נוסף קודם דם ואש דין א' וסעי' י"ד ובדיני. הכני מוכן. וסעי' כ"ז. ובסעי' כ"ט ב' דינים הלל. הודו. נשמת יהללוך. ובסעי' ל' ב' דינים. והדיני ובסעי' ל"א דין א'. וסעי' ל"ב. וקודם אז רוב נסים ענין א'. וכן קודם אומץ גבורותיך. ופי' על אומץ גבורותיך ואדיר במלוכה. וקודם חסל סידור פסח ענין א'. וכן קודם אחד מי יודע ופי' עליו. ואחריו ועל חד גדיא. וקודם לו ענין א' וסעי' מ"ה מ"ט. וקודם ומפני חטאינו ענין א' וכן קודם ותנחתם: **(ד)** ונוסף יברכך. ובסעי' א' דין א' ובסעיף ו' ענין א'. ובשביל ב' סעיף א' דין א' וכן במשמול א' סעיף ב'. ולשם יחוד קודם הספירה. וז' תפלות לומר אחר כל שבוע מהספירה. ואח"כ במבוי ז' סעי' ב' נוסף דין א'. ואח"כ ד' סעיפים ופ' העומר וקריאה לא' דחוה"מ. ובמסלה ב' סעי' ג' דין א'. וקריאה כב' וג' וד' דחוה"מ. ובמסלה ג' סעיף ב' דין א'. ומסעי' ח' ואילך ד' סעיפים. ותיקון ליל ז' דפסח. ופי' על המשנה

ובסעיף

ובסעיף ח' דין א'. וסעיף ט' י"א. ובסעי' כ' דין א' וכן בסעי' י"ג. ובמסלול ב' סעיף ד' נוסף דין א' וכן בסעי' ה' גם סדר הזכרת נשמות: (ח) ונוסף סליחות לשני וחמישי ושני ופיוטים ופירושם. שיר ושבחה לכבוד רשב"י ליום ל"ג בעומר. כל התיקון לליל שבועות עם הוספות מאמרי זוהר ותפלה. ובסעי' ט"ז דין ה'. ומסעיף י"ז ואילך. ח' סעיפים וסעיף ל"ח ל"ט מ' מ"א. וסליחות לב' סיון ועניינם ופירושם. סליחות לשבעה עשר בתמוז ופירושה. ובסעיף י' נוסף דין א'. בסעיף כ' דין א' וכן בסעיף א'. ובסעיף ג' ד' דינים ומסעיף ד' עד ח'. ותפלה א' ובסעיף כ"ב ענין א'. ומסעיף כ"ז עד מ"ה. ובסעיף מ"ה דין א' וכן בסעיף כ': (ו) נוסף שריני מבקש. מותרים יהיו. ומסירת מודעה נגד הילה"ר וקודם סעיף כ"א דין א'. ובסעיף כ"א ענין א'. וסעיף כ"ד כ"ה ס' ס"א ס"ב. ופיוט אחות קטנה. וסעיף ג' ד' ה' ו' ז' ח'. ובסעיף ט' דין א'. וסעיף י' י"א י"ב. ופסוק כי שם והלל ה' שפתי תפתח דין א'. וסעי' י"ג י"ד. ובתלך עוזר דין א'. וקודם מכלכל חיים דין א'. וסעי' ט"ז. ובמי כמוך ענין א' וסעיף י"ז י"ח. ובמפני חטאינו דין א' וקודם עלינו ענין א' וכן קודם על כן נקוה. וסעי' י"ט כ' כ"א כ"ב. והיום הרת עולם וקודם לו דין א'. ובאלהינו כו' מלוך. דין א' וסעיף כ"ג כ"ד כ"ה, וקודם מודים דרבנן ענין א'. וסעיף כ"ו כ"ז כ"ח כ"ט ל'. ובסעיף ל"ד ב' דינים, וסעיף ל"ב. ותפלה א'. ובסעיף ל"ו דין א'. וכן קודם לו, ובסעיף ב' ב' דינים: (ז) ונוסף מסכת ר"ה עם פי'. וסעיף א' ב' ג'. ובסעיף י' דין א' וכן בסעיף י"ג י"ז י"ח י"ט. וסעיף א' כ"א וענין א'. וזוכר ורעיא מהימנא לפני התקיעות: ב' תפלות לתוקע, למנצח. מן המצר, לשם יחוד תפלה לתוקע, וסעיף ל"ב ל"ג ל"ד, ובברכת השופר דין א' וסעיף מ"ב מ"ג מ"ד מ"ה מ"ו, יהי רצון אחר מלכיות זכרונות שופרות. ובסעיף מ"ט ענין א', ובסעיף ב' ב' ענינים, ובסעיף א' ענין א': וסעיף ד'. ובסעיף ו' וכן בסעיף ז' מסעיפים ט' י' י"א. ובענין ז' סעיף ב' דין אחד וסעיף ג' י'. ובסעיף י"ב דין אחד, ובסעיף י"ד ג' דינים וסעיף ט"ו. ובתשליך דין א' ומן המצר ותפלה א': וסעיף ט"ז י"ז י"ח י"ט, וסעיף אחד. ומסעיף ה' עד סעיף ז'. ובסעיף י"א דין אחד וכן בסעיף י"ג. וסעיפים ט"ו ט"ז כ"א: ודיני עשי"ת מסעיף כ"א עד כ"ה ומסעיף ה' עד ח' וסעיף י' י"א י"ב, ובסעיף ז ענין א'. ולשם יחוד קודם כפרות. זה חליפתנו, זאת חליפתי. זאת חליפתנו. אלו חליפותינו. ובדרך ב' סעיפים א' דין א' וכן בסעיף ג'. וגם תפלה זכה וסעיף ד'. פסוק אור זרוע, קם ר' שמעון, ובסעיף ד' דין א'. ובסעיף ט' ג' דינים וכן בסעיף י' י"א. ובסעיף י"ב דין א'. וג' ראשונות ובכם ג' דינים: (ח) ונוסף ג' אחרונות. וסעיף י"ג. אלהי נצור. ובסעיף ט"ו דין א'. וכן בסעיף ט"ז. והאדרא זוטא. ובסעיף י"ז דין א'. וסעיף י"ח י"ט כ"א. ונראה ב' סעיף ב' דין א'. ותפלה קודם מנחת יוה"כ. ובסעיף ב' דין א'. וסעיף ד' ה'. ובסעיף ו' ב' דינים, ובסעיף ז' דין א'. וסעיף ח'. וסעיף ב' ג' ד'. וברכי נפשי. רחמנא. לומר קודם נעילה. ובסעיף ה' ג' דינים. ובסעיף ו' דין א': וסעיף ז'. ה' מלך. עננו. לומר אחר נעילה, ובסעיף ט' ג' דינים. ובסעיף א' דין א' ובסעיף ב' ב' דינים. וסעיף ה' ו'. ובסעיף ז' דין א'. וסעיף ח' ט' י'. המבדיל לומר במוצאי יוה"כ. ובסעיף י"א דין א': (ט) בסימן ט' סעיף א' נוסף ענין א' ודין א': ותפלה בעת שאוגדין הלולב. וסדר מנחה לעיו"ט (ג' סעיפים) וברחוב ג' סעיף א' דין א'. ובסעיף ב' ב' דינים ובסעיף ג' דין א'. ובסעיף ד' ענין א'. עולו אושפיזין. הריני מוכן, רבון כל העולמים. וסעיף ה' ו' ובסעיף ז' ב' דינים. וסעיף ח'. ובסעיף ט' ב' דינים, וסעיף י' י"א י"ב י"ג. ובסעיף י"ד דין א' וכן בסעיף ט"ז י"ז. וסעיף י"ח י"ט. ובסעיף ח' ה' דינים, וסעיף ט' י' י"א י"ב. ובסעיף י"ג ג' דינים. ובסעיף ס' דין א'. אתקינו סעודתא. פסוקי יחזקאל לומר בא' דסוכות. ובסעיף ב' דין א' וכן בסעיף א'.

ליצחק יצחק. ובסעיף ו' דין א' וכן בסעיף ז'. וסעיף י"ב י"ג. לאושפיזא יעקב. ובסעיף א' ב' דינים. ובסעיף ב' דין א' וכן בסעיף ד'. ובסעיף א' ב' דינים. לאושפיזא משה. ובסעיף א' ב' דינים. לאושפיזא אהרן. ובסעיף א' ב' דינים. לאושפיזא יוסף. ובסעיף ד' דין א' וכן בסעיף ו'. וסעיף ד' ה'. לאושפיזא דוד. סדר תיקון ליל הושענא רבה. וסעיף ו' ז'. אדרא זוטא. וסעיף ח' ט'. ובסעיף י"א דין א'. וסעיף י"ב י"ג. ובסעיף י"ד דין א' וכן בסעיף ט"ו. וסעיף ט"ז: (י) נוסף סדר הושענות ופירושם ודיניהם (ו' סעיפים) יהי רצון אחר חבטת הערבה. וסעיף ב' ובסעיף כ"א ג' דינים. ובסעיף כ"ב דין א'. וכן בסעיף כ"ג כ"ו. וסעיף כ"ז. ובסעיף י"א דין א' וכן בסעיף י"ב: בסעיף י"ג דין א'. ובסעיף ט"ו ב' דינים. ובסעיף י"ז דין א'. ובסעיף כ"א ב' דינים. וב' תפלות לומר בצאתו מהסוכה. ובסעיף כ"ב דין א'. וסדר הקפות לפי נוסח הרב חיד"א ז"ל והמגיד ממעזריטש ז"ל. (ובסעיף כ"ד ב' דינים) ובסעיף כ"ה דין א'. ובסעיף כ"ז ב' דינים. ובסעיף כ"ח דין א'. וסעיף ל"ב. אשר בגלל אבות. שישו ושמחו. אדירים ישראל. התקבצו מלאכים. אגיל ואשמח. ובסעיף ל"ג ד' דינים. ובסעיף א' דין א': (יא) בנר ה' סעיף ז' נוסף דין א' וב' תפלות לומר קודם הדלקת נר חנוכה. מעוז צור וכל מה שאומרים אחר ההדלקה. ומזמור נאה לשבת חנוכה. ובשער יששכר סעיף י"א. נוסף דין א'. סליחות לעשרה בטבת עם פי'. דיני ועניני שובבי"ם ותפלה למי שאינו יכול להתענות בהם. ובשער הניא סעיף ז'. דין א' וכן בסעיף ט' יוצר לפ' שקלים עם פי' ובסופו ה' סעיפים מוסף לפ' שקלים עם פי' ובתיקון ז' אדר י"ב הוספות יוצר לפ' זכור עם פי'. ואחריו סעיף י"ב י"ד כ"ו. וסליחות לתענית אסתר עם פי'. ובסדר היום והלילה בסעיף א' נוסף דין א' וכן בסעיף ו'. ולשם יחוד לומר קודם קריאת המגילה ואחר ברכת שהחיינו דין א'. ומגילת אסתר עם בשמות הצולאים. מר"ת ומ"ת שבה. ולפניה ענין א' אחר הגיא שושנת יעקב. זמירות ללילי פורים ובסעיף ב' ב' דינים וקרובץ לפורים עם פי' [וקודם לו ענין א'] קריאה לפורים. וקודם להדין א' וסעיף כד. ובסעיף א' ב' ענינים ויוצר לפ' פרה [ובסופה דין א] וחודש עם פי': (יב) נוסף דיני מילה [כ"ט סעיפים] דיני מזוזה [ל' סעיפים] עמק הבכא. בכולל דיני חולה ורופא ורפוא' וביקור חולים [כ"ט סעיפים] מסירת מודעא לשכיב מרע וכל התפלו' ופסוקי תנ"ך שאומר החול' והמבקרים וסדר הוידוי לחולה בקצר' ובארוכ'. דיני גוסס [י' סעיפים] דיני קריעה [י"ט סעיפים] דיני טומאת כהן [ל"ג סעיפים] דיני המבין צרכי חופה ומת קרובו [כ' סעיפים] דיני מאבד עצמו לדעת [ז' סעיפים] דיני התכריכין והטהרה [י"א סעיפים] ותפל' לומר קודם הטהרה. דיני לויה והוצאת המת [ל"ב סעיפים]. צדוק הדין ודינו [ד' סעיפים]. דיני קבורה [בחול ויו"ט] ואחריה. וסעודת הבראה [ב' סעיפים]. דיני אבילות ויא"צ [ע' סעיפים] וסדר הלימוד ליא"צ. ותפלה לומר אחר הלימוד:

לוח ראשי תיבות

(א) אנכה"ג. אנשי. כנסת הגדולה: אמס"ג. אמ"ה. אבי מורי הגאון: א"ס. אין סוף: איס"ר. אמן יהא שמיה רבא: א"א, אריך אנפין: א"ה. אומות העולם: אבי"ע. אצילות בריאה יצירה עשיה: אכמ"ל. אין כאן מקום להאריך: אב"א. אחור באחור. אי בעית אימא: אב"כ, אין בכי נמי: אה"ר. אהבה רבה: אדה"ר. אדם הראשון: או"א. אבינו ואמנו: (ב) בת"ג. בתנועה גדולה: בדרז"ל, בדברי רז"ל: במ"כ. במחילת כבודו: בב"ש. בבית שמואל. בבאר שבע. בכת שבע. בכ"מ. בכמה מקומות. בכל מקום. בכסף משנה: ב"פ. בן פזי (ע"ז י"ז): בה"ת. ברכת התורה: בח"פ. בחטף פתח: ב"ש. ברוך שאמר: בפ'. בפתיחה: בי"ע. בריאה יצירה עשיה: באו"א. באבא ואימא: ב"י. ב' יסודות. בני ישראל: בשא"מ. בשאי אפשר: ב"מ. בעלי חיים: בב"ש.

בין השמשות : בה"ש. בעל שער אפרים : בשמא"ו. ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד : בש"ם. ב' שמות : (ג) גי' .
גימטריא : ג"פ. ג' פסיעות. ג' פסוקים. ג' פעמים : ג"ע
גילוי עריות : גז"ד. גזר דין : (ד) דריב"ז. דר' יוחנן בן
זכאי : ד"ה. דבור המתחיל: ד"פ דפוס פיורדא : דר"ה, דרב
הונא : דא"א. דאברהם אבינו : דחז"ל. דברי חז"ל : דס' .
דברי סופרים. ד"א . ד' אותיות. דרך ארץ : די"ל . דיש
להקשות : ד"מ. דיני ממונות: (ה) הל'. הלשון. הלכות :
הנז'. הנזכר : הי"ל. היה לו : הנז"ל. הנזכר לעיל : המ"י
המשכיל יבין : ה"פ. הכי פירושו : הנוס'. הנוסח. הנוסחאות
רי"ח . ר' יהודה חסיד : הבע"ל . הבא עלינו לטובה :
(ו) ודבה"כ. ודבית הכסא : ות"ק. ותנועה קטנה : וז"ס .
וזהו סוד : ו"ק. ו' קצוות : וא"ת. ואל תעשה : ובנ"א .
ובנוסחא אחרינא : וה"א. וה' אותיות : וי"ר. ויקרא רבה:
ות"ש. ומה שנשאר : יכ"כ . וכן כהנ. נוהגין : וכ"פ . וכן
פי' : וכל"ג . וגא לציון גואל : וד"ל. ודי למבין : ו"ט. ו'
טפחים : וי"ת. ויש חולקין : (ז) זש"ה. זהו שאמר הכתוב :
ז"ח. זוהר חדש : זו"ן . זעיר ונוקביה : זה"ש. ז"ש . זהו
שאמר : ז"א. זעיר אנפין. ז' אותיות : (ח) ח"ה . חובות
הלבבות : חול המועד. חג"ת. חסד גבורה תפארת : חו"כ.
חכמה ובינה : ח"ת. ח' תיבות : חש"ו. חרש שוטה וקטן :
(ט) טא"ח. טור או"ח. ט"ס. טעות סופר : (י) י"ס. י'
ספירות : ירו' . ירושלמי : יקבה"ו. יחוד קודשא בריך הוא
ושכינתיה : י"ח. ידי חובתו : יל"מ. יליאת מצרים : יש"ב.
יש של שלהב : יעו"י. יעלה ויבא : יל"ד. יש לדקדק: ילאע"ה
ילחק אבינו ע"ה : יעא"ה. יעקב אבינו ע"ה : (כ) כמש"ה
כמו שאמר הכתוב : כח"ב. כתר חכמה בינה : כנה"ג. כנסת
הגדולה : כמד"א. כמה דאת אמר : כנז"ל. כנזכר לעיל: כ"י
כנסת ישראל : כ"ע. כתר עליון : כאר"י. כהבי אר"י:כחב"ד
כתר חכמה בינה דעת : כעע"ז. כעובדי ע"ז : (ל) לה"ק
לשון הקודש : לע"ה. לעם הארץ : ליקבה"ו. לשם יחוד קודשא
בריך הוא ושכינתיה : לי"ח. ליודעי חן : לאאע"ה. לאברהם
אבינו ע"ה : לח"ש. לחם שמים : לו"א. לוח ארש : לז"א.
לזה אמר : למ"ד. למאן דאמר : לא"מ . לאבי מורי : לק"מ.
לא קשה מידי : לש"ש. לשם שמים : ל"נ. לי נראה : לפ"ד
לפי דעת : ל"מ. לא מבעיא : (מ) מה"ש. מלאכי השרת :
מה"ד . מדת הדין : מו"ק . מור וקליעה : מדה"ר . מדת
הרחמים : מרע"ה. משה רבינו ע"ה : מט"א. מטעם אחר :
מל'. מלכות : מהרב"י. מהרב בית יוסף : מ"נ. מיין נוקבין:
מת"ה. מלך מלכי המלכים : מ"ר. מדרש רבה : מת"י. מתחת
יד : מ"ב. מעשה בראשית : מ"ש. מולאי שבת : (נ) נסי"ס
נלא הוד יסוד מלכות : נ"א. נפילת אפים : נר"נ. נפש רוח
נשמה : נוק'. נוקבא : (ס) ס"ח. ספר חסידים. סימן ח'.
ס"ס. סיף סימן : ס"ב. סימן ב' : ספ"א. סוף פ' א': סקי"ב
סי' קי"ב : ס"ה. ס' הזוהר : סדה"י . סה"י . סדר היום :
ס"א. סטרא אחרא: ספ"ט. ס"ף פרשה ט' . סלו"א. ס' לוח
ארש : (ע) ע"ד. על דרך : ע"פ. על פי : ע"י : על ידי :
עאכ"ו. על אחת כמה וכמה : עת"י. עי' תפלת ישרים :
עמ"ש. על מה שכתבו. עי' מה שכתבתי. עול מלכות שמים:
עה"ד. על הדרך : עד"ז. על דרך זה. על דבר זה : עה"פ.
על הפסוק : עס"ה. עי' ס' הזוהר : עה"ת. על התורה :
עסק"א. עי' סי' ק"א : עע"ז. עובדי ע"ז : עד"ה. על דרך
הסוד : עש"י. עי' שאילת יעב"ץ : עמו"ק. עי' מור וקליעה:
עלו"א. עי' ליח ארש. עש"ה . על שם הכתוב : ע"ס . עד
סופו : עע'. עטרה : עלכ"ט. על לד היותר טוב : עד"מ.
ע"ד משל : ע"ת. עירוב תבשילין : עמ"ה. עי' מהדורות :
עמלח"ש. עמל"ש. עי' מהדורות לחם שמים : עע"ל. עי' עוד
לעיל. או לקמן : עה"כ. על הכסים : (פ) פ"פ. פתחון פה.
פס"ה. פרשה ס"ה : פר"א. פרקי ר' אליעזר : פסד"ז. פד"ז
פסוקי דזמרה : פ"א. פרק א' : פ"ג : פתח ג : (ק) קה"ת
קריאת התורה : (ר) ראב"ע. ר' אברהם בן עזרא : רוה"ק
רוח הקודש : רמ"ע . ר' מנחם עוריה : רד"א . ר' דוד
אבודרהם : רפ"ק. ריש פ' קמא : רס"ג. רבינו סעדיה גאון:
ר"מ. רעיא מהימנא : רוב מקיומות : (ש) שכ"ה. שכן כוא.
שי"ל. שיש לו . שיש לנו . שיש לחוש. שיש לעיין : שא"ל. שאין
לו : ש"י. שאילת יעב"ץ : שכנה"ג . שיורי כנסת הגדולה :
ש"פ. שאר פוסקים : ש"ד. שפיר דמי . שפיכת דמים : שה"ש
שיר השירים : (ת) תוס'. תו' . תוספת : תה"ד . תפלת
הדרך : ת"א. תרגום אונקלוס : ת"ת. תפארת : ת"ה. תחיית
המתים : תה"א. תורת האדם :

זה השער לה׳ צדיקים יבואו בו

פלטין בית אל . העומד על שבעה עמודי שמים . ונקרא גם אור שבעת הימים :

הוא ספר ראשון מציור בנין טירת מלכו של עולם בעל הבירה יתברך לכל דבריו וחוקותיו . הבונה בשמים מעלותיו . עלית ק״ר ערת מגן אבות ואמות . ושם מטה שולחן כסא ומנורה (משכן) לאיש האלהים הדר בשנ׳ עולמות . להתהלך לפני האלהים באור החיים בימינו נצח שמחות נעימות ׳ ובו שבעה בנינים גדולים ונוראים . והששים דיורין נאים מופלאים . מקדשי אל ובתי ממלכה . כממלכת כהנים וגוי קדוש אשרי שלו ככה . הא לכם זרע קודש הנהגה (מסודרת לחיי האדם הישראלי) אלהית שכלית טבעית מלאה ברכה . בסדר ישר נקשר שמורה מכל טוב מדעי ובאושר מדותי ערוכה . ע״פ התורה והמצוה הדין וההלכה . ומעשה המכוונות הכוונות רצויות ע״ד המושכל הנגלה והנעלם קלועה מקלעות פקעים ופטורי ציצים גדילים מעשה שבכה . וסובב על קוטב ימי השבוע סיב ובלה ביה מיניה לא תזוע . מאן בעי חיי ומזוני ובני ואור זרוע . לתאוות מתועבות רסן ושרתוע . לכל בשרו מרפא לכל מחלה קמיע . יום ליום יביע . דרוש וחקור בו כי לתכלית הנכסף מגיע :

מבוא. סידור תפלה (ותקון ברכות) בית אל במסלה אחת עולה . המתפלל בו בכונה תפלתו ריקם איננה חוזרת חלילה. ויקרא יעקב שם המקום בית אל אשר פגע בו ותיקן תפלת **עַרְבִית** וערבה לה׳ כמנחה בלולה ולבונה זכה. מדוייקת דקה מן הדקה ומטפה כל ערכה. מפי סופרים וספרים פוך ערכה. ע״פ הפשט וע״ד קבלה אדניה הטבעו במטבע שטבעו חכמים בברכה. מזה ומזה תוכן עמודיה שנה במנהגי ותיקון הכין דרכם. במשנת זקנים סמוכה. לפי הדינים מתוקנת כהלכה. לא נעדר דבר עיקרי מכל מה שצריכה. ולאשר היה הסדור הקדוש עד עתה כעיר פרוצה כי רבו פורצי גדרו הסר משוכה. ודעת בני אדם נבוכה. בל ידעו איזה הדרך הבטוחה שמורה בכל וערוכה. פתח התיב״ה בלדה הוסס ונוהר נעשה לה פס נקודת הכת״ב ואל אמ״ת הבנין יכלנה מלמעלה והיו תומים מלמטה יתמימו דבריה ויאירו . באורים כינדו כיבוד הבית אל ה׳ ויאמר לנו ומפעפיך יישירו . יכונו יחדיו על שפתיך יתרועעו אף ישירו . ובסופו העמיד הדלת האחת גלילים. גולל אור מפני חושך וענן כבד על ההר בית ה׳ סגור במנעולים . והדלתות לספרים דלתי נחושת. שמה שיבר רשפי קשת. מעשה רשת. כל עושי סכ״ר (למען בלוע בלע) שנמ״י נפש לבדום נוסחא מחודדת. בדמיון חלום ודעה משובשת. לערות איש בושת. הדלת תסוב על צירה ציר אמונים מרפא לבון עץ חיים למחזיקים בה ואוהביה יאכל פריה פרי קודש הלולים. והדריך בנעלים במלים פעלים ומשקלים . ואם דלת היא נצור עליה לוח ארש. הנה ארשו ארש ברזל הלא היא ברכת עמנו מוחזקת. שבעתים מזוקקת ומבהקת. כאודם פטדה וברקת. ונתן הרבה שערים משערי (הסידור הנדפס עתה מקרוב אשר קרא השומר שערי תפלה. והיה לו לקרותן שערי) תפלה. ונעול הדלת אחריהם להסיר המכשלה. נהרסו יסודותיו נפלו אשיותיו אשר שם אותותיו. להרוס ולא לבנות התוה תיו . לשוא עמל בונה בו בשעריו ובתיו. אשר הליב לו יד העתיק ממנו מלין . היאכל תפל מבלי מלח ושבלין . ולא כל הרוצה ליטול את השם זכה. יטול מה שסידם ישתקע הדבר בלתי ראוי לברכה. וידעו הבאים בשערים האלו. אשר יצא בדפוס בימים הללו . ומלאו פני תבל. אשר עשה ההופך ומבלבל. כל חלקה טובה מנוסחי הקדמונים משחית ומחבל. ואם במקצת מקומות היטיב לראות הלא את הטוב אך לא את הרע ממנו נקבל. במקום שיש חילול השם ואין הדעת סובל. וכל העם עליו קובל . שבא לגרש מנחלת אבות ולהפקיע מעשה עבות ולחב״ל . הכת״ב אשר לא ירחק ולא במהרה ינתק לראיה מרוסה ואינו נראה אך נפש הוא חובל. והיתה ציצת נובל. פרוח תפרח ותחזור לאיתנה. ועטרת האמת תשוב ליושנה שפת אמת תכון תרים נס תשא דגל חקים על דגל נשמן הדעת היושר טובל . ובבשמים מוטעמים מעשה רוקח ומתבל. בשכר זאת נזכה לעלות אל בית אלהי יעקב ולשוב לאחוזת ירושת אבותינו כשמור שנת היובל. במהרה בימינו אמן כן יאמר ה׳ לך עת רצון תפלתנו ברחמים תתקבל :

סולם בית אל

גם אלה דברי המסדר צורת הבנין והמגיה האפל יעב״ץ השפל. ה׳ אמר לשכון בערפל. בנה בניתי בית זבול למי שאין לו גבול זה אלי ואנוהו. הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו. ובחר בישראל עם קרובו לשכון כבוד בתוכם בקהל עם ירוממוהו בו יתהללו וחסידיו יברכוהו אליו יתפלל וקרוב אליהם כאשר באמת יקראוהו : והנה לא נעלם מכל המאמינים באלהי עולם גודל מעלת התפלה ההגונה לשוכן מעונה אם היא כתקנה אין מהצורך להאריך כאן במה שידוע לכל יודע ספר כי היא המיוחדת לנו במקום הקרבן וגדולה הימנו. אף כי בגלות האל הזה בטלו הקרבנות וכהן מזה. אכן אם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף. הלא המה הפה והמחשבה והמעשה שלשת הראשים הרמוזים בכתוב בפיך ובלבבך לעשותו. צריכים שיהיו מתוקנים עשויים באמת ויושר בהם שלמות כל פעולה תלויה ובהעדרם בלתי נחשב. וכשהתבוננתי בסידור תפלותינו וברכותינו. מצאתי כי בכל אלה קצרה ידינו אם בראשון הוא הדבור והלשון השיגוהו העיקים בזורך גלותנו הקשה. נשבת סופרים בורים ומעתיקי׳ ריקים. הם הולידו שינויים ותמורות זרות ונוסחאות חלוקים נוסף לזה כל מדינה ומדינה שנפולה בהן אומתינו הנדונה. סובלת חילוף במבטא לשונה. וע״י כך גם הל׳ הק׳ לפגם. ולא נשמע פתגם. כי הוא אינו מקבל החילוף בעצמו. הן שפה ברורה. האחת היא לאומ״ה ברה קרי״ה נאמנה. לא תומר ולא תשתנה : ואם בשני הכונה למחשבת הלב. נעלב ולא נעלב. אפי׳ הוא טהור וזך מה יפיו וטובו. ההעדר ברוך בעקבו. כי העיקר חסר אפי׳ הביאור הפשוט במקומות הצריכים והספרים שחוברו בזה אינם מצויים ביד כל אדם גם הם רחבים וארוכים. אף אם לשון התפלה וברכות שתקנו אנשי כנה״ג לא וברור כדבר רא״כ״ע קהלת ה׳ כן הוא. מ״מ יצטרך לפעמים לבאר חיבור השאלות וקשורם גם אלה לחכמי׳. ומה לאמר ונזכיר תכונת הסודות והרמזים הצפונים בהם

כי אין להם קץ כידוע למכיר: ואם בשלישית. לחקרי המנצ׳ שמשתתפים בתפלה מעולה לב נשית. ראינו כי רבים המה המעשים המכוונים המתלוים אליה. כי במחוגה אלהית מתואררת בהנהגה ישרה נקשרת. בחלקיה ופרקיה ובקדימה ואיחור מסודרת. אם בפעולות תמה הנעשות בתפלה וברכה. אם בישיבה אם בעמידה ובהליכה. בכריעה בנפילה ובסמיכה. גם באלה נמצא פעם חלוף או יתרון. פעם חסרון . מבלי משים לנלא. איזה דרך הברור והלא: ואם אמנם כבר יצאו לאור הדפוס סדורי תפלות בכמה אופנים שונים הן בענין הביאור הם בפשט ואם ברמז וסוד איזה דרך ישכון אור הן בענין ההנהגות התלויות בדיבור ובמעשה בסדר ובנוסח עשו לו מכסה. הן כל אלה ראתה עיני להפיק רצון ולקרב התועלת המבוקש לא הספיקו. כי הגדולים והמבינים שנטפלו בדבר זה הלכו בדרך ארוכה והרחיקו. אם בפירוש ואם בסוד הרחיבו פה ולשון העמיקו. במשל ומליצה וחידה . לא כל מוחא סביל דא. ביחוד בסודות הנשגבות. כבוד אלהים הסתר דבר מיקולר הלבבות. ולא נמסרו כי אם לצנועין . די עם בישראל לא איתי מדרהון. ודי רוח אלהין קדישין בהון. דלא איתי אינש על יבשתא. האידנא הכי השתא. אף כי על אדמה טמאה. הלואי ועמדנו כדעת התינוק גמול מחלב וחמאה . אפי׳ בביאור ע״ד הנגלה הארוכות אינו יפה שמפסיד הכוונ׳ התמימה. ועדיין אנו במבוכה אודות הסדר הנכון והנהגת ההכרחי ודינים הקשורים בהם כמה וכמה. ברובם כן חסרו דברים רבים מכוסים, ראוים להיות נזכרים ונעשים. ונפקדו אפשר בסבת שכחה. מחמת גודל היגיעה והטרח׳. לכן תועלת הטפל היה תולעת העיקר לעקור שרשיו הפך ומחה. גם מי ומי שמילא הסדורים דיני דינים מקריים שאין כאן מקומם. איני יודע טעם לבחירתם. ואם בקשו להעתיק הש״ע ומפרשיו מדוע לא השלימו כל הפרטים עד תומם: ורבים אומרים מי יראנו טוב סידור תפלה ממוצע. למצוא פשר דבר בענין הביאור ההכרחי בדרך קצרה כי קצר המצע. וכן בענין המנהגים והדינים ההכרחיים והזכרונות המועילות והחסרונות שיכלו להמנות. וסרח העודף כל יזכר למען לא נלקה ונפסיד הכל מחמת רדיפת היתרונות. ולהכניסן הדר היקר וסדר הנבחר ע״ד האריז״ל והמוסכם מכל הפוסקים ובפרטות אשר ידעתי שכן היה מנהגו של אמה״ג ז״ל. ונכרך רמזים ורזים כוללים ע״ד המקובלים. אמצעי משובח. ובאופן שיהיו קרובים לשכר ורחוקים מהפסד ולא יקרא לה נוב״ת. ולברר הנוסחאות הנאות המשובחות ונאות הצרופות ויפות התמימות ומוסכמות: ובדבר התחנות ובקשות מחודשות. ראיתי שערוריה כי לא יספיקו כל עורות אילי נביות. ויילאו כפיות. אפי׳ היה שכולם יפות מתאימות קיימות וחיות. האיך יתכן להטיל חובה על האדם להתחנן בכולן. ותורתו ומלאכתו מתי נעשית בגללן. ואם הרז״ל הלואי יתפלל אדם כל היום לא אמרו אלא כנגד יצה״ר שלא יעסוק בדברי בטלה והבאי . ולכל זמן ופנאי. זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד. שעי דמינס דמיכל ודבה״כ מי ליכא. ולמלאכה השעה צריכה. ות״ת לא כיוונו אלא על תפלות שתקנו אנכה״ג שהחזירו העטרה ליושנה. וכבר הזהירו טוב מעט בכוונה. כ״ש באלה הנוספות שתקנו אחרונים ברוב דברים מקום סכנה. ויש לחוש בכמה מהן שהזיקן מרובה משכרן ושתיקתן יפה מדיבורן. ובירושלמי (פ׳ ת״ה ה״א) אמרו. חנה בשביל שהרבתה להתפלל קצרה ימיו של שמואל. ז״ש הכתוב ודבר שפתים אך למחסור. ואף בדבר הנאה הריבוי אינו משובח לפני המקום והנה העם חוטאים כמש״ה ע״כ יהיו דבריך מעטים. לכן בחרתי וברותי מהם מנה יפה מנופה קב ונקי . מועט מחזיק את המרובה לנקי. גם הוספנו על העיקר כל ברכות המצות וכיננו ותפלה קצרה ושאר מטבעות ישנות שטבעו חכמים

כמו שהכבדו לנפנה וכיוצא בזו להמוציא רוח תלמטס בתפלה וזולתן רבו כמו רבו שנשכחו ונהגו בהן מנהג הפקר. עוד אספנו הביתה המרגליות הנאות דס״פ היה קורא שוהם ספיר ויקר. ומרגליות טובות הללו בידינו הי׳ וכמעט אבדנום. בעוה״ר חזרנו ויסדנום: זה לי עשרים שנה ומעלה. מעת שהכרתי ספר לוח ארש כי קנאתי לציון הלז קנאה גדולה . מאז הפצירו בי רחוקים וקרובים. להוציאו לאור לזכות בו את הרבים. ולא עלתה בידי מחמת הסתבכות תהפוכות זמן בוגד. גם בהיותי עסוק בחיבורים אחרים אשר זיכני הש״י להדפיס קצתן ע״כ הונח החבור הקטן ההוא מן הצד בקרן זוית מנגד. עד עת בוא דברו אמרת ה׳ צרופה ומיושרת הכל עקוב. עד אמצא מקום לה׳ משכנות לאביר יעקב. בתוך כך לא שלותי לא שקטתי ולא נחתי ויבוא רוגז הימים. להם יקראו איתים. ושלל לי ילד שעשועים. גם הון יקר ונעים . ומאה קנאות מפני גאון רעים. כל שמא דמילתא נטל בעו״ה הכוס בידו לא זז משם עד שמרקו החריב לי ב׳ בתים והניעני עד שערי מוה כמעט שכנה דומה נפשי. וחזר ועשאני בריה חדשה ותחי לי נפשי לשלל ובנה לי בית שלישי. נקוה שיהא בכין עדי עד. אז אמרתי במגילת ספר כתוב עלי אודך עולם ועד. נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אגידה ואדברה עצמו מספר כל הניסים. קטונתי מכל החסדים ומכל המעשים. במה אכף ואקדם לאלקי חסדי שתומך בידי. הרועה אותי מעודי גואלי ופודי. אקדמנו בעולות ואומר אבנה לי בית מדות ישרות. וספון בארזים ועליות מרווחים וקרע לו חלוני רקיע לקבל תפלות העולות כמעלות על מזבח ה׳ שם יזבחו זבחי צדק עולה וכליל. ישאו תוף וחליל. יהודה ועבר הירדן והגליל. על ירח כי נראה בעליל. ואף אם עדיין יד הזמן עלי קשה ממשא הפרנסה וצער גידול בנים והמון הטרדות הנועדות עלי היו כולהם כאבן מעמסה. אוי לי מיוצרי אוי לי מיצרי. אוי לי מצרי אוי לי מיסורי. גם היום מרי שחי אליתי היום שלשה. וכדי שלא להחמיץ המצוה יותר אנסתי עצמי לכתוב ביד חלושה. גם הלום ראיתי בקשת חברי וכספם רב השגתי והקשו לשאול העמק שאלה. כי שיערתי חסרוני הגדול בכל אלה הגדולות כי גבהו למעלה. אעפ״כ נשענתי ברחמי שמים המרובים. ובחסד אל כל היום אשר עמד לי בכל התלאות הנוראות המוצאות אותי מעודי ולא נתן למוט רגלי והחזיק בידי. ובזכות המצוה הגדולה זכות הרבים יעמוד לי. הן אל כביר לא ימאס תם. ולא בזה את תפלתם. לא שקץ ענות עני מנוער גווע. ובשועי אליו שמע. לכן חיל אזרתי. בה׳ בטח לבי ונעזרתי. התחזקתי והתאמצתי וקבלתי עלי שלא להעביר עוד השעה. עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה. להודיע ולקבוע מקום תפלה קבועה. כיתד במקום נאמן תקועה. והשתא דקשישנא לדרדקי. חזרתי ונכנסתי לבית הספר ללמוד סדר תפלה וברכה להוציא שאינו נקי. וכמעט שגברתי שנית מלאתי עוד דברים כהנה שלא הרגיש בהם המדקדק הנ״ל ואמרתי עת לעשות לה׳ חלקי ה׳ אמרה נפשי לתקן בית תפלי׳ נקי ולבנותו בית מחדש בכל אלה הדברים הנזכרים לילך בדרך הבינוני טוב וישר בעיני ה׳ ואדם בכל פירקי. וה׳ יעזור לי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח קוץ ודרדר ונכרית שמיר ושית מן הבית כל תשקי. כן ה׳ אלהים יצמיח צדקה ותהלה לשלם נדרי להשלים חוקי. ודחקתי עצמי ובשרי שלא לעבור בבל תאחר. ועשיתי בכל כחי ומאודי להכין אותיות חדשים נאים ומשובחים ולהביא נייר מן המובחר למען תהי׳ מלאכת ה׳ זו כולה נאה ומסודה כלילת יופי מנוקה בצדק מכל דופי. ויקרא לה שם חדש אשר פי ה׳ יקבנו בית אל . לא כאברהם שקראוהו הר ושדה כרומזים להר ציון שממם ושדה התרס הוי אריאל והראל. אלא כיעקב שקראו בית בנוי ומשוכלל הרומז לבית השלישי הנצחי שיבנה בב״א כן יאמר האל:

סולם בית אל

סולם בית אל מוצב ארצה. וראשו מגיע השמימה. ובו ג' חווקים. לעלות בהם לשלשת הראשים הנזכרים :

עתה נזכיר בקצרת דרך הערה. פרטי הענינים המעכבים והפוסלים בעבודת התפלה. הנכנסים ונכללים תחת שלשת סוגים הגדולים הנ"ל כסדרן :

(א) **דיבור** הפה ומבטא השפה. צריך להיות שלם בחיתוך הלשון כל מום לא יהיה בו באות בניקוד בטעם. כהלכות לה"ק בכל תנאיו העד בעם. מה נמלאו אחרי נועם. וביחוד שלא לקרות לעיי"ן אלפי"ן וכן ההי"ן כאשר יבחר הגלילי. מה פום שבור ממלל. וכ"ש להשמר מחילוף קריאת אותיות שאינן ממוצא א' כלל. לא כמו שאנו האשכנזים טועים בקריאת תי"ו רפויה כסמ"ך לבשתנו. אכן בתנועות אשרנו וטוב חלקנו. לא כספרדים שאינם מבדילים בין קמץ לפתח. בזה הם עושים קודש חול ולהפך כקש נחשבו תותח. וע"ז תמהתי תימה. אחרי זמן רב מצאתי להרב המקובל הבחיי (ר"פ וירא) שהתנגד להם ג"כ בזה. והוא ז"ל היה מהם והעיד עליהם והזהיר ע"ז מאד (שוב מצאתי גם לבעל לוית חן שכתב שאין קורא הקמץ על נכון כמו האשכנזים) מלבד שגורעים מספר הנקודות הקדושות שנתנו בסיני ומבטלין מקצתן. כי אין להם לא פתח ניכר. והחולם לגמרי בטל אצלם ונעכר. נמצאת קריאת הברת חולם שלנו כנעדר מעיקרו. אתם המציאו הטבע. ובמוצאים הוקבע. וכה עשו בסגו"ל ולצירי שהשוו הברתם ואין למחלת לשונם צרי. וכן בניגוני הטעמים יפה כחנו מהם. מה נעים גורלנו שהבדילנו מביניהם. צריך ליזהר בשוא שאינו תנועה אלא גבול תנועה. ובזה משוגתנו אתנו מלאת קבועה שאין אנו מבדילין בין צרי לשוא. אך שוא הוא להתמיד זה"ז כלעג לשון ונבזה. יזהר בתנועה גדולה ובתנועה קטנה בדגש ורפה ובמפיק ובמפסיק כאשר. ולאמר במקום הראוי לקצר. ולרדוף אל המקום אשר יהיה שם הרוח לעמוד ולנוח. לא ייתרון מלה בבלעטה. בגם ונמלטה. רק בנחת במשפטה. ולא יניח הנד ולא יניד הנח. משפט החטפין לא יגרע. ויזהר במלעיל ומלרע. ובמי שאפשר לו ויודע הדברים אמורים. אבל מי שלא הגיע לידי מדה זו בנעורים א"צ להטריחו בהנחת הטעמים שטורחו רב ומייגע דבורו. והפסדו מרובה משכרו. בכן טוב שלא לבלבל הקורא אשר לא נסה באלה. בהטבע תפלה :

(ב) **מחשבה** וכוונת הלב. אם אמנם נחלקה לנגלית ופנימית זו בזו ישלב. ראשית דבר יהרהר פי' המלות בכל כח שכלו והבנתו. וידבק מחשבתו במלכו אשר אתנו תוחלתו ותקותו. בעל היכולת לאלה שאלהי. לכן בהכרת ישים אל לבו תחלה לפני מי הוא עומד יוצר רוחו ונשמתו. וכל שכמלא מעשה ידיו הוא מעשיו יודוהו ישירו תהלתו. ואם אמנם גם אין חקר לגדולתו ואין סוף לרוממותו. במקום גדולתו שם ענותנותו. להשגיח בשפלים ורחמיו עליהם העולם כי מעשי ידיו כולם. ואף אם אדם ילוד אשה נוצר מטפה מאוסה מלא כלימה ובושה. לא יבוש יעקב ולא יכלם ישראל נגשתו לקדם פני יוצר ערב ושחר. כי לכך נבחר והוקדש מרחם משחר מבטן קראו. לעמוד לפניו לשרתו בראו. והדביק בו נר ה' נשמת אדם זה חלק אלוה ממעל וזה חלק אלוה מעולמו. כל הנק' בשמו. לכן אם אליו יתבונן וימלא אימה ויראה יגיל ברעדה שזכה לעבוד למלך הכבוד. ישמח ישראל בעושיו. וישמח ה' במעשיו. כי יעבדוהו בשמחה בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש. ולב מחשבות אין חורש. כלה גרש יגרש. מהרש ישרש. וירחיק כל עצבות. כי אין מבטל ומפסיד שלמות הכוונה יותר ממנה. ויצייר אילו היה עומד לפני מלך ב"ו כמה היה נזהר בכיון לשונו ודיבורו היטב שלא יכשל בגדולה וקטנה. עאכ"ו לפני ממ"ה הקב"ה הרואה ומכיר מצפוני רעיוניו. לא נסתר מנגד עיניו. לכן עיקר ויסוד התפלה היא טוהר וזוך הלב ונקיות המחשבה. שכן היא עבודה שבלב חביבה. ואמרו ראשונים תפלה בלי כוונה כגוף בלי נשמה. ואמרתי אני כעודר מערכה בלא לב במלחמה כנודע ממ"ש בס' הזוהר [ראשית כג] ובשערי אורה [שער א] שהתפלה עוברה בדרך מסובבת כמ"ש לקמן בהקדמה. ולא יהא דבורו בתפלתו כצפצוף הזרזיר. אלא עם כל מלה מחשבה כאזהרת הכוזרי מאמר שלישי סי' ה) ואל יקדים פיו את לשונו כדבר החסיד בעל ח"ה הנזיר [פ"ו משער אהבת ה'. ועי' ס"ח סי' מ"ו. ומורה פי' כמתבודד. ואב לכולן מרע"ה. שכתב במשנה תורה כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך. ואחריו המלך החסיד. שאמר חליתי בכל לב) ואל"ל שלא יהא ח"ו פושט טלפיו כחזיר כאותן שנא' עליהם קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם. וכן הוא אומר ולא אותי קראת וגו'. ונאמר ויפתוהו בפיהם וגו'. וכתיב יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני וגו' ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה. והנה בכה נוסח התפלה במעט שב למעשה מורגל בהתמדתו על נוסח א'. ותעדר הכוונה בהרגלה. וכאשר תוסיף התמדתה. לא תוסיף את כח כוונתה. ע"פ הרוב תמעיט מקנתה. כי שב המנהג טבעי ולא תתפעל ממנו הנפש. וכדבר הכוזרי ריש מאמרו הנ"ל לכן בזאת תבחן סגולת התפלה המועילה. בשלימות כוונת הלב הנכון בתוכה. אם יוכל לחדש בה דבר כי בזה יוודע כי לבו שלם ונכון עמה וכל מעייניו בה. והשליכו המחשבות הזרות אחרי גיוו שלא יתערבו ויפסלוה מבלי הדעת. גם התפלה בעין דמעת. רצויה ומקובלת מפני שבאה ממעמקי הלב נשפך עד לב השמים נוגעת. ואם בכה יעשה מבושר הוא שתפלתו נשמעת. ככתוב תכין לבם תקשיב אזנך. וקרוב ה' לכל אשר יקראוהו באמת ותפלת ישרים רצונו. ואת שועתם ישמע ויושיעם. אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. ואומר כי אז על שדי תתענג תעתיר אליו וישמעך. וכל חפצי שמים הנעשים בלב שלם מצליחים. כמ"ש בחזקיה ובכל מעשה אשר החל בעבודת בית האלהים וגו' בכל לבבו עשה והצליח [ד"ה ב' ס"ם ל"א] :

וידע אמונה אומן. כי המברך מתברך. וכל מה שעושה לעצמו עושה טובה וברכה שאין לה שיעור. ולא לו בלבד אלא בגורם שפע בעליונים. ואל יקל בעיניו שנבראת בצלם ובדמות. ושורש נשמתו אחוז בעולם העליון קדוש ונורא מאד. אשריו אם זכה לתקן עצמו. בהיות כאשר ידבר דיבור קדוש וטהור יש בו כח לפעול למעלה למעלה. כי שם נפשו קשורה בחבל רוחני כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו הוא החבל הקלוע מחוטי חסד המשוך ממדת יום על מדת לילה להופיע על נשמת האדם הטוב שבו אחוזה ובל ידו השתלשלה. ובנענעו החבל למטה גורם נענוע והתפעלות למעלה. אפי' שהוא ארוך לאין חקר. ולא יכחיש זה מי שאינו פוקר. ואינו מוכר נפשו בשקר ללכת אחרי ההבל ותוהו אשר בדה בלבו הכופר המכונה החוקר. שלא זכה למסורת האלהית המאירה כאור בוקר. ע"כ ימשש כעור בצהרים לפתות השכל כל יבחין בין אמת והפכו בין טוב לרע לא יבקר. ומייעץ לפקחים לעשות כמוהו עיניהם לנקר. להרום אמום השכל וגבול המדע לעקר. לחשוב העולם הפקר. לצייר חומר קדמון שאין לו סוף ולייחס הנהגות לדבר גשמי בלי התחלה ותכלית כל עיקר. ונפי הנחתו הארורה עולם כמנהגו נוהג בלי משגיח ובוקר. עבים סתר לו לא ייטיב ולא ירע לא יסכון גבר ברצותו עם אלהים מה יועיל כי יפגע בו כאלה קשות דברים אשר לא כן חפה על ה' יש בוטה כחרב דוקר. אוי לפתי לעדר השכל המוזל הדעת נמשל כבהמות נדמו כסיל ובער. איך התקבל בתוכו דבר זר כזה הבלות העדרי שבות נגד המושכל ראשון אל השכל הבריא הצר. וכל זה רק למען יניח לב כ"א תמורא שמים ולסלק השגחתו מהתחתונים פיו פער. באומרו עזב ה' את הארץ ועיר פרא חפשי אדם יוולד משולח ונעזב למקרים ולצער. כי בשרירות לבו הולך לגמור חיי החפשיות כבהמות יער. אוי להם ולמזלם הנפתים אחריו כי באמת מחמת היות נפשם מזוהמת אליבה ממקור מטונף ומתועב כנפש הבהמית וחייתו יער. לכן השתתפו עמהם כיושר בנפשם דיברו מרוה כועה הסער. עם היות עין בעין נראה כרגע. כבוד ה' בכל מקום היקטר מוגש. יהי כבוד שאיני רואה קישור עולם התחתון בעולם הסומך ומעמיד. ושוכי השגחתו עליהם תמיד. ואיך לא יבוש הכופר כששבחה ויעמוד נכלם

ככלם. מי שיעיין ביחוד ענייננו ומעמדנו בעולם אנחנו האומה הגולה שה פזורה. אחר כל מה שעבר עלינו מהצרות והתמורות אלפים השנים. ואין אומה בעולם נרדפת כמונו. מה רבים היו צרינו. הם עלו נגאו רחם הקמים עלינו מנעורינו להשמידנו לעקרנו לשרשנו. מפני השנאה שסבתה הקנאה רבת צררוני. גם לא יכלו נגו לאבדנו ולכלותינו. כל האומות הקדומות העצומות אבד זכרם בטל שברם סר צלם. ואנו הדבקים בה' כולנו חיים היום. לא נפקד ממנו בכל תוקף אריכות גלותינו הפי' אות ויקוד א' מתורה שבכתב וכל דברי חכמים קיימים לא יטה לארץ מנלם. לא שלט בהם יד הזמן ולא כלם. מה יענה בזה פילוסוף חריף. היד המקרה עשתה כל אלה. אי נפשי כי בהתבונני בפלאות אלה. גדלו אלי יותר מכל נסים ונפלאו' שעשה הש"י לאבותינו במצרי' ובמדב' ובא"י. וככ מה שארך הגלות יותר נתאמת הנס יותר ונודע מעשה תקפו וגבורתו. שבגם כל הנביאים כבר ראו עומקו והתאוננו והתלוננו על אריכותו הנפלא בטרם היותו. והנה לא נפל מכל דבריהם ארצה. איה איפה פי המכחים כלה כעשן וכענן. הלא יתבונן יכלייהו ישתונן. כי אלהי עולם ה' בלב שלם אליו יתחנן. ה' אלהי ארוממך. הורני דרכך לדעת את שמך. להשכיל באמתך. יחד לבבי לייחד שרותיך. ללמד תופשי רוח בינה להשגה בתהלתך. הנא אלהי הרוחות. חוקר לב ובוחן טוחות. להר לשוני העלג לדבר צחות. הרחב לבי ופתח שפתי באמרם נכוחות. ואפתח שער. לתת לפתאים ערמה דעת ומזמה לנער. זה השער לה' צדיקים יבואו בו לא כסיל ובער. והורם אבן פנה הבני מפתח פתוח' על אבן א' ז' עינים לעור ולתועה בשדה יער:

(א) **כוונת** השם הקדוש המיוחד הויה ב"ה. פשטו היה הוה ויהיה. זה ידוע לכל. (עי' תוי"ט פ"ד דסוכה) וסודותיו ורמזיו וצרופיו אין להם חקר ותכלית. ומי עמד בסוד ה'. הראויים להשתמש בכתרו. כי אם הקדושים. הפרושים מעניני העוה"ז ודומים כמלאכי השרת ותשמישים. ולא יחשוב אדם שיוכל לעמוד על מהות הבורא ית'. כי אין כזה לא הי' ולא יהי'. ואפילו המלאכים הקרובים אליו לא ישיגוהו איך ומה הוא. רק לפי קורבתם ומעלתם. תתפשט הכרתם וידיעתם והשגתם. להכירו מתוך השפעתם אליו תשוקתם. להקדישו ולהעריצו ממקום כבודו. לא לפי ערכו ועצמותו הנעלם מהם. וכמאמר האומר אלו ידעתיו הייתיו. על כן לא יצוייר בשום שכל מכל נמצא העלולים והשכלים הנבדלים שישיגוהו על אמתת מהותו. כי זה נמנע מצד הדבר בעצמו. אמנם כל הנמצאים תכלית השגה וכוספם להתקרב אליו כל האפשר לערך מדרגתן ליהנות מאור זיו שכינתו רוחו ונשמתו על יאסיף. וע"י תשקם המתגלה ע"י תפלה ומהלל גם הוא ית' למעשה ידיו יכסוף. וישפיע להם שלימות יותר להאיר דרכיו ומהללו יגלה אור עליון לוזן המחשיף. כמו שנעתר לאדון הנביאים אחר שהתחנן על זה ובקש הודיעני את דרכיך. וגילה לו שא"א לעמוד על העלם האמת הוהן בהגלו' אליו כל האפשרי. וכן כל המלאכים הנכספים אליו הם מתעלים אם בכל לב דרשוהו. יערה עליהם רוח ממרום להשכילם. להכיר כי הוא אלהי עולם (ובב"ר ריש פ' וירא. על כל שבח שישראל משבחים להקב"ה משרה שכינתו עליהם. מ"ע ואתה קדוש יושב תהלות ישראל) כי אלהי לנצח. ולהבין במדותיו הקדושו' הנוראו'.

וזה לך האות:

עתה אתה ברוך ה' בן אדם מחומר קורץ. שים לבך לדברי הטה אזנך לתבונ' אז תשכיל ואז תחרץ. אל תהרוס לעלות אל ה' פן יפרץ. האלך והודיעני נשמך ועצמך וחלקיך. מי אתה איך אתה נפשך שוכנת חיקך. נשימתך ודפיקת רוח החיוני אשר בקרב עורקיך. ותנועת איבריך וגידיך. מחשבותיך ושעיפי רעיוניך קולך ודיבוריך. מה ומי הוא הפועל ועושה כל אלה ואיך יפעל ויתפעל. והם זה נמנע מהשגת כל חכמי רדם אשר בדריכו נכרי החכמות בנעל. לא תעשה כנפשו שקר כל תעתוע תעל. החקר אנוה מהעל. הרלא פתח שער השגור אשר נעל בפני כל מלאכי שחק. לכן השמר הזהר והרחק. רלהתבונן בנסתר ונעלם כי תעבור. בכך ידיעותיך עד בית אלהים הדדם. במתחם את פניו החדש. תסתיר פניך מלהביט אל האלהי' שאם הסתכל אפי' במשה הכלה האור עיניך ותפסידם. אבל עיקר

הידיעה בדרכיו ית' ובמדותיו עין בשכל ראתה ותעידם — הוא שאמר הכתוב אשגבהו כי ידע שמי. ויבטחו בך יודעי שמך. וידיעה זו. מענין וידע האדם את אשתו. והוא פועל יוצא לשלישי. ר"ל שייחדהו תמיד במדותיו הקדושים שהם בבחינת איברים וכלים. אורות עליונים שאין יחס וערך בינם ובין הנקראים כן אצלנו בדרך השאלה ומשלים. לסימן ורמז שלא והדמות הקדוש שממנו נאצלים. דבקים בעצמותו אחדות גמור פשוט לא יתפרדו. הם הוא והוא הם. ואינם נאמרים כלי רבים ונספרים. רק כדי לשבר את האוזן שבאמצעותם התפשט אלהותו ית' הא"ס השוכן בקרבם שהיא נשמתם. וגם שאין לו ערך ודמיון אמיתי ח"ו כנודע ליודעי ספר. שנצרך הדבר להתמשל בזכרון השלי אפר. וכמו שנשמת האדם פועלת ע"י חושיה הפנימים והחיצונים. והם והוא דבר אחד ממש כי הנפש לא תחלק. אע"פ שייחסו לה חלקים וערכים ומדרגות. הכל קשור זה בזה כשלשלת קשורה בגחלת. ואין המוחשים המורגשים והבלתי מורגשים נפעלים ונעשים. כי אם ע"י הנשמה האלהית המתפשטת בהם ושולטת ומנהגת כל האיברי' פנימים וחיצונים. וכל הנרשותיהם ממנו באו ובה נתלאו אחת היא בעצמה. ומאחת שינוי הפעולות והכרחם בחילוף וחילוק מקומות הגוף וכלים המוציאי' פעולותיה לאור. על כן קבלה שמות חלוקות שונות. כן הדבר בהבדל אלף ורבבה לאין חקר בענין המאורות האלהיות העצמיות. שכל שם מודיע בחינה מיוחדת ממדותיו יתברך איך מתנהג בהם ותשפיע על ידיהן בנבראים ונולדים ונעשים. שאע"פ שנתרחקו ונפרדו. הכל מקום יש בעולם ניצוץ קדוש וברוך. מלומלם והלובש תוך עולמות הנפרדי'. ועל ידו מקבלים שפע אותן העולמות. בדרך זה השפע יורד ומשתלשל עד הגיעו לעולם הגשמי הנם כלי שאנו עומדים בו. הכל קשור ואחוז זה בזה בחבלי אור רוחני יתלכדו לא יתפרדו. עם היות שנתרחקו ונפרדו ממאצילם העליון בסבת חומרם העב שירד למטה ממחת כבידותו. אבל אין ריקות נמלא בהתחיכים ולא ימלטו מהשפעת ניצוץ אור אלהי קדוש עליוני המתלבש בהם. ומקבלים באמצעותו שפעם איש איש כפי הראוי והנאות להם ומחיה אותם ונותן להם קיומם ושארותם כפי הרצון המשגיח באופן זה על מעשה ידיו כולם. ושוכן בתוכו עלם האלהות בכל מקום ובכל הנהגה. כאמור הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. כי מבלעדי זה לא יתכן להם מציאותם אפי' רגע אחד. אם לא מאחת כי מלא כל הארץ כבודו ובכל מקום מושג השגחתו והשפעתו. שעם היות עיני השגחתו ית' פקוחים להשפיע ולהופיע. בעולם ורחבותה מקום מקדשו בשמים כסאו והר חמד אלהים לשבתו. בירושלים שלמטה המכוונת נגד ירושלים שלמעלה לשכן כבוד בתוך ישראל עם סגולתו. ומהם הקרובים אל ה' חסידיהם ונביאיה'. אשר התקדשו וטהרו והחליפו שמלותיהם הגשמיים ונעשו לב ופרי תכלית האדם לחול עליו ניצוץ האלהי ולהשרות שכינתו עליהם. ומשם יתפשט השפע ותמשך השגחתו לכל העמים כנודע. ועתה בעו"ה נהפכה השורה ונתהפכה השטה. שגלתה השכינה עם ישראל ועליונים למטה. אע"פ שאינה זזה מהם. ועל ידיהם ובאמצעותן נתלבש הניצוץ הקדוש בין האומות שישראל מפוזרין ביניהם. אכן נהיה כאורח נטה ללון אצל בע"ה כפרי (לפקח על עסקי בנו המתגורר בארץ נכריה ללמוד דרך ארץ ומוסר) חוץ למקומו הטבעי ואוצרו. שנתנה השכינה מקבלת בזה כל השפע בראשונה. ומתמציתן שותין ישראל האורחים עמה. ע"כ צריך להתפלל בשלומה של השכינה כמ"ש לקמן בס"ד. כי בשלומה יהי' לנו שלום אחר שבעון גרם. מ"מ אנו מתפרנסים ממנה וצריך להמשיך השפע להם באופן שנקבל הטוב מהם כל זמן עבודתנו. סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא שבכבודו בכל מקום. והיא עצמות האלהית המתפשטת מאדרת הגיאותו. חלילה להאמין החילוף כי הוא מקצץ בנטיעות. אם יכחיש מהשגת הידיעות והשכנות. הו כופר בעיקר. אם יפסיק ממאמר השי"ת ישתרנו. אע"פ שאינו דומה אמר מלך וכבודו זיו הדרו והודו. באוצרו והיכלו כמו בדרך במלון במקום נדודו. עם שהוא הוא המלך לא נשתנה כל עיקר. רק שאינו מראה גדולתו והשפעתו ויקרו והדרו ותפארתו חוץ למקומו ולאכסני' מדינה וכפריים (והיינו דקרו רבנן ליחזקאל הנביא בן כפר' וישעיה

וישפיע הנביא בן כרך. לא שהיה יחזקאל פחות במעלה . אלא ע"ש המקום. שהי' שוכן בח"ל וישעיה היה בא"י. שהיא ארכא דמלכא ודאי. וכמן הוא) אשר לא יאות להם לראות הדר מלכות. והנה ענין השכינה. אור אלהי מתפשט לקצוות רחוקות. כדמיון אור עין המתפשט למרחוק. האמנם לא ישתוה הוא עולם החוש ברחוק כמו בקרוב. אע"פ שהוא אחד בכ' המקומות. אעפ"כ בהכרח יתחלף ערכו ברחוק מקום. כן הדבר בלי ערך ח"ו. עם היות אמת דבר הכתוב כמשמעו האלהי מקרוב אני כו'. ודאי א' הוא יתב' בלי שינוי מ"מ ודאי יש שינוי מצד המקבל בריחוק מקום. כענין שכתוב וטהור עיני' מראות ברע . ביחוד כשהמרחק מתעלם ע"י מסכים ומחיצות מתרבות בסבת חטאים. כמ"ש סכות בענן לך. ואל"ל בהשתתף ב' הסבות המונעות השפעה והשגחה. אכן זה כל האדם ותכלית היצירה להתקרב התחתונים לעליוני' ולהעלותן מפחיתות מדרגתן לזכך עצמיותן ע"י שנאחזים בנילוץ האלהי המשפיע בהם תדיר השפעה חלושה לעחות. אולם בהתגברם ובהתעוררם לעבדו שבהם א' לייחדו במקורו. שהכוונה ע"י התאוקקותם ובקשתם ורדיפתם לדעת את ה' ולהשיג רצונו יתב'. בזה מתעלים ומדבקי' ונאחזים באור הקדוש ההוא המופיע עמהם לשרשו לקבל שפע שבע רצון. (בסוד וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול) זהו כל מעשה היחוד. עם שאמת הדבר באין זולתו יתב' מבין על אמתתו עלם הדבר ומהותו כנזכר. מ"מ צריך לקרבו אל השכל כל האפשר אחר שהכל מודים בפיהם דבר זה. ובפרטות שם שכינה המורגל בדרז"ל הסברה מביא לפרוץ גבול הדבור לידע ולהודיע את מי הם עובדים שלא יפסידו אמונתם ח"ו :

והארכתי בזה עם שהיכני כדאי ומימי שמרתי דרכי מחטוא בלשוני. לא גבה לבי ולא רמו עיני. ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני. אך דברי בעל חוות יאיר (סי' ר"י ד' קל"ט ב) הליקוני אלנוני. יע"ש מעשה שהיה. שנשאל מאיש המוני לפרש לו כוונת מ"ש ליחדא שמא דקב"ה ושכינתי' ע"י ההוא טמיר. והרב השלם הנ"ל ברצותו לרה סח"א לנהר לע"ה דבר קדוש רם ונשא כזה. ע"כ הוצרך ליסבע שהוא עצמו אינו מבין הלשון. והחזיק הדבר שכן הוא ושנעלם מכל חכמי הקבלה שבדורותינו. והנה הביא הרב ז"ל עליו תלונת הראב"ד ז"ל על הרמב"ם [הל' תשובה פ"ה] בענין הקושיא שעורר ז"ל בידיעה ובחירה. שהתחיל בדבר שלא ידע להשלימו ולא הי"ל להכנים ספק בלב התמימים. ואיך נמלט הנאמו אם לא נשך מעלינו תלונות הקוראים לתומם דברים כאלו באין תשובה מוצאת. לכן אני הקל שבישראל אכבד לקוני במה שחנני והכן לי משאת כיד ה' הטובה עלי. ה' אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר . מי ש"ל אוזן ישמע ויקח נא ברכתי אשר הובאת. אשרי העם שה' אלהיו אין פרץ ואין יוצאת. ואין ואומר. אם אמנם צדק מאמרו ז"ל בבחינת עלם הענין ומהותו הבלתי מושג בלי ספק. לא לנו בלבד. כי אני תוסיף שאפי' לנביאים לא היה להם השגה במהות האלהות. ככתוב התחקר אלוה תמצא. ונאמר שהוא הנהכנע. אכן לא נמנע לחכם לב לציירו בציור שכלי מושג והובן היטב בדרך דמיון עם שאין לו דמיון (כמשכ"י) ודמית באמת כדבר הנביאים פה א'. ואעפ"כ הותר להם נדמות הבורא ליוצרה וכמו שאמר הקב"ה בכבודו ובעצמו בגלהנו כדמותנו. ויברא האדם בצלמו . ויחזקאל דמהו לאדם יושב על הכסא כנודע לכל . ומשם שאבו החכמים רוה"ק שנשתמשו בענין ידיעת והכרת השי"ת בדמיונות המקרבות אל השכל מעט מעט ולשבר האוזן בהסברות מורגלות אצלם בדרך שהיא יכולה נשמוע . וכבר לקחו להם משל ומליצה בענין האלהות הן האדם ונפשו. ומהשמש ואורו . והמעין ומקורו. ויסוד האש וגילולי זהרו. וסמכו על הכתובים. ומבשרי אחזה אלוה. שמש ומגן ה' אלהים. ה' אלהיך אש אוכלה . ומקור מים חיים ה'. כי כל אלה יש להם בעצמותם ענם נסתר בלתי נרגש ונושג לחוש הגשמי. וע"י התפשטו' כחותיה' ומפעליהם וסעיפיהם למרחוק. בהם יידע ויוכר ויושג עצמותם הנסתר ומתעלם. כענין הנפש המסתתרת ומתעלמת. ונודעת ע"י פעולותיה המוחלפים ומושגים במקומות מחולפים. עד שהוצרך הענין לחלקה לחלקים. כמו המשכיל החיוני המרגיש המתעורר המגדל והזן וכדומה. וכל אלה באמת הם נמצאים באחדות גמור עמה ולא תקבל החלוקה המושאלת בעצמה. רק להקל על הלשון להרחיבו הרבו לשנות ולכנות שמה . אמנם הכל אחד בה בלי חילוק כל מאומה. אלא שחילוף ושינוי הכלים הגשמיים שבהם שלמים פעולותיה ויוצאים לאור החוש המורגש. הם כגורמים חילוק דמיוני . לפי שאינו דומה גילוי כח הנפש בראש ובכליו ר"ל הדרי המוח ששם משכן למחשבה ושכל. ויקרא שם ברות המחשבי או הנשמה. וכח השכלי . ובלב מתגלה כחה החיוני המסתעף ממנה להנהיג החיות האנושי ויקרא רוח חיוני טבעי. ובכבד ירחה ויבחן כחה המתאוה והמתעורר. ודומיהן באבר אבר. המתוכה לדבר דבר מיוחד להראות ולהורות כחו להנהיג בו הגוף . אך מפני הכנת אבר אבר ביחוד לדבר דבר מהשיגי הגוף המונהגים ע"י סעיפי הנפש המושלים בכלים נבדלים . לכן התייחד לה שם פרטי על שם אותו מקום הנבדל מחברו בענין השגת והוצאת פעולתה וכחה כאלו הוא חלק חלק. קרוי חלק בשיתוף השם בלבד . הכל באמת היא וכחותיה המסתעפי' באיברים הכל דבר א' נאחזים ומדובקים זה בזה בלי חילוק ופירוד . על אחת כמה וכמה אלפי אלפי' הבדלות לאין חקר בבורא יתברך לא שייך חילוק ופירוד ומספר חלקים בעצמו ולא בהתפשטות אצילות אורותיו. כי הכל דבר א' יחוד גמור הוא הם והם הוא. אלא שהוצרך הענין לגבול מספר. מחמת התפשטות אורו הקב"ה להראות לבאי עולם. כי יש אדון במלא בראם והמציאם. ולתת להם השגה באמיתות מציאותו אשר לא יושג בעצמותו. המתעלם בדמיון הנשמה. כ"א ע"י שמותיו המורות על מדותיו שבהם מנהיג בריותיו. במדה ומדה הראויה לפי המקבלים המוכנים לקבל הטוב והפכו. כי מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אלא מצד התחתונים בעלי בחירה הגורמים במעשיהם להכין כלי קבול לדבר והפכו. אחר שהסכימה החכמה האלהית להניחם חפשים בבחירה וברא רע להבחין בו הטוב בבני אדם . כדי לבחון גבורתם וכחם אם יעמדו בנסיון. למען יאכלו שכרם בלי בושה ולהעלותם לדרגה עליונה. ולמען יקרא שמו חנון ורחום וכיוצא מהמדות שאין להם שייכות בעליונים. כי הם מוכרחים במעשיהם . וגם הוא יתב' בהטבתו עליהם כמחויב להטיב לטובים . כי מטבע הטוב להטיב ולא יקרא ויתואר במדותיו באמת . כי אם בבחינת התחתונים שהניחם לבחירתם בב' דרכים חפשים בהם יוודעו דרכי י"ג מדותיו לחסד לדין לרחמים ולצדקה. וזה סוד שאמרו [מדבר רבה פ' ג'] עיקר שכינה בתחתוני' היה כי היא היתה עיקר כוונת הבריאה להודיע ולהוודע דרכי מדותיו בהם :

ומ"ש ז"ל שכינה בתחתונים צורך גבוה עם היות דבר ברור שאם ילדק האדם מה יפעל בו כמו שאמרו חברי איוב א"כ מהו הצורך . וכ"ש שיש להקשות על מ"ש המקובלים שגורם שפע בעליונים. וכן להפך צור ילדך תשי ויש תומם כל חכם לב על זה. איך יתכן שהבריאה הפחותה הנקלה כזאת תפעל בעליונים. אבל דבר ברור הוא ליודעים חן כי יובן על היות האדם חלק אלוה ממעל. וכשמתמשיך השפע לעצמו בשופע שבע רצון שמחה לפניו יתב' ושב ומתפאר ומתעטר במעשיו ובריותיו שיגיעו לשלמותם. ע"י שאין מונע השפע לירד בדרך הישר והכלל למעלה אין פוסק השפע בשום פעם רק מחמת שינוי מעשה התחתונים והתעוררותם משתנה דרכו והילוכו הנצרך להתחתונים. אז פוסק לגמרי מלהשפיע טוב גמור (כי בהחלט לא יתכן שביתתו אף רגע אחד. אם לא יחרב העולם) ונשאר השפע למעלה גנוז באוצרו הטוב ואינו נמשך למטה. לתת כח לשכינה להשפיעו לראוים שאינם מצויים. ואז נקרא עניות וחסרון. ונהר יחרב ויבש . הכל בבחינת המקבלים . ומתישים כח שלמעלה . היינו אור השכינה השופע עליהם תמיד אלא שהיא משפעת הטוב במשקל ובמדה. אחר שגרמו חטאים המבדילים. כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו צדק ומשפט מכון כסאו . הכל לפי המעשה לאכול לשבעה ולמכסה למסתור ולמחסה. או לביזה ולמשיסה. אוצר כל כלי חמדה ישסה. כענין הכתוב היו תהיה לי כמו אכזב מים לא נאמנו. כדרך נהר הפוסק מחמת עיקולי ופשורי ומושך מן הצד בדרך עקלתון ונופלים מימיו למקום שלא היה המכוון

בתחלה

בתחלה. או כגון לבורות שבורות המטפטפי' ומימיהם נבלעים בקרקע או נשפכים לאשפה. הוא שדימה הכתוב לבורות נשברים אשר לא יכילו המים. או סלונות סתומים מכל וכל הגורמים עמידת המשכת המים וחזרתם לאחור:

עכשו חזרנו לענין הבנת לשון שכינה כפי טבע האפשר מצד החומר העור (כי על כן לא יתכן שישיג עצמות המהות. כמו שלא נופל לצייר הגוונים אל הסומא. שהרי אפי' מה שאנו מכנים אור באלהות. אינו מענין אור המוחש אלינו ולא מתיכו כלל אלא לפי שאין לנו אנחנו ההומריים דבר יותר דק וזך טוב ונאות להמשיל ולדמות בו. הביאנו ההכרה להשתמש בו. בלשון שיש לו תפיסה וציור שכלי לפי גבול השגת ידיעתנו אשר שם בנו הבורא ית' להבין על ידו דבר מתוך דבר להכיר הנעלם מתוך הנגלה וכמו שנתן בנו כח לפשוט הצורות מנושאיהם הנהלאות בשכל בלבד כן הדבר בענין הכרת האלהית המקובל בלב כל חכם לב בלי ריחוק וזרות (עם שלא יציירהו המדמה) ודעת לנבון נקל) ידוע לחכמים מקבלי האמת כי הוא אור האלהות ממש עצם מעלתו. אלא שנמשך ונתפשט למקום רחוק ממדרגתו וחשוך מאוד (כי הוא שוכן עם ישראל בתוך טומאותם) עם שהוא אלהי מרחוק כמו אלהי מקרוב. אבל מ"מ אינו דומה ברחוק כמו בקרוב כענין שכתוב וכבוד ה' מלא את המשכן את הבית. וכתיב הזהר שלא את השמים ואת הארץ אני מלא ואין דומה מלא זה למלא זה רק בשיתוף השם בלבד ולא יקבלם עצם הענין בשווי גמור מצד המקומות המוחלפים כי בודאי גבור אינו דומה ג"כ כבודו הנגלה בשמים שהוא כסאו לכבודו המושג בארץ הדום רגליו ולא במקדשו וביתו כמולה לו ולא אורו הגדול בארצו המיוחדת. לאור ניצוצו בארצות רחוקות אע"פ שכולם ניצוצים ונהנים מאור אחד לגמרי בהכרח יש חילוף במקבלי האור בדרך קרוב למרחוק ובין דרך ישר או מוזר או תהפוכת הניצוץ לצדדים כן הדבר מובן בשכינה שהוא עצם האלהית המתפשט בתחתונים בארץ החשוכה הלזו ארץ מאפליה ומחית ריחוק המקום דהיינו עובי חומריותו וגשמיותו אינו ניכר ונושג אלא בלבבות הקדושות שבהם ישכון ממש ויש לו עמהם דבוק עצמו בהכרח עם כל התעלמותו כאשר ידבק הרוחניות אל הגשמיות בהכרח באופן מה ע"י אד דק וזך העולה ממבחר הדם הצלול שבלב ומתאחד ומתקשר בעצם הרוחניות המתעבה מעט מעט עד שקונה איכות שוה נאות להתחבר ולהתמזג יחד עם כל התנגדותם בהתחלתם מחמת ריחוק עצם חומרם והבדלם רחוקים נעשים קרובים בדרך השתלשלות והתעבות העליון והתדקות התחתון (כמעשה ארבעת היסודות המתנגדים באיכיותם הנקכים בשרשם המתעלם בהפרדם. ואע"כ ממקור אחד באו ונולדו ואליו ישובו כמ"ש במדע) באופן שיאהבו זה לזה ויחבקו זה את זה התחתון מפרנס העליון בהעלאת אידיו הלחים הנוחים אליו. ועי"ז הוא קושרו אצלו לדור עמו להנהיגו להשגיח על קיומו לתת לו כח לפועל התנועי' להעלות נר תמיד הדלוק משמן האידים הטובי' העולים. וכזה מה טוב ונעים שבת אחים גם יחד וכ"ש בארץ טמאה ובגלות שנעשה כאורח וכגבור לא יוכל להושיע. הכל בסבת השתנות הכנת המקבלים. לכן בעוה"ז נדמה בעיני הבריות כאילו אינה מתיחדת יחוד גמור בשרשה ומקורה הקדוש ברוך הוא. והוא כוונת הכתוב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. כי בגלות כאילו אין ה' אחד ואין שם יחוד גמור. בבחינת המקבלים. מאחר שאין השפע יורד וחל על העם אשר בחר בו לנחלה ולסגולה. ולכן האומות מכחישים יחוד שמו בו יתב'. אע"פ שמודים הכל בסבה ראשונ'. אך אינם מודים ביחוד שמו בו ועמו ממש. אחר שפסק השפע להראות כמו הפרטי. הנודע ע"י שמו יתב' השוכן בתוך בני ישראל. ולכן מכנים לו שמות אחרים. אכן ביום ההוא שיתוקן העולם לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם א'. אז יהיה ה' עם שמו אחד ומיוחד בפי כל. וידעו הכל כי הוא הוא האלהים בלי פירוד ח"ו. ונגלה כבוד ה' אחר שהוסרו המסכים ונגללו המחיצות. וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר. ולא מקוצר יד ח"ו השיב אחור ימינו ולא גילה כבודו בגלות בהיותו אל מסתתר (אלהי ישראל מושיע חוסיו. המחכים למסתיר פניו מבית יעקב. לא יבושו קויו) מאחר שהוצרך להתלבש בכמה מלבושין דחול. ולבחור דירת עראי במקום חשוך ואפל. בסבת בניו להגין עליה' שלא יאבדו מכל וכל. ולא יהיו מדרך רגל ההפסד המשחית המוחלט ח"ו. אבל הכל לטובתם להכניע כל השרים המושלי' בזמנם. ולקיי' ומלכותו בכל משלה (ואי אפשר מבלי שירוויחו גם האומות מאומה לנפשם. בקחתם מוסר מישראל המוכנעי' והיו למשל ביניהם'. וידעו וישימו על לב כל מעשה ה' הגדול והשגחתו הנפלאה הדבקה בעולם התחתון בהחלט. וכמו שכל האומות הראשיות בזמן הזה מודי' בהשגחה ומאמינים בשכר ועונש וגמול העתיד. כל הטוב הזה נמשך להם מהרע אשר מלא אותנו. אלא שהם נותני' הכבוד לאחר. ועדיין לא זכו להכיר האחד. עד בוא העת המקווה) מכל מקום הזמן גורם שאי אפשר מבלי שיתעלם ויסתיר שפע אורו המתפשט בצמצום דרך נקוב נר. ואינו מוסף שפע לרוב מסבת המקבלי' החשוכים. הא לי זה דומה לאור השמש המתפשט בעולם כולו ומאיר בכל חלקיו על פני השטחים הבהירים ומוכנים לקבל זיו זהרו המבהיק. ואעפ"כ אינו יכול לפלש בגשמים גסים עבי החומר. לא הצר קוצר יד השמש. כי אם מצד המקומות משוללי הבהירות בטבעם נעדרי ההכנה הראויה לקבל אורו. גם ניצוציו המתפשטים בכל חלקי עולם זה מתאחדים בו מכל צד בלי שום שינוי וחילוק. עם היותם מדומי השינוי ושלולי חילוק דמיוני (לא זולת) לפי חלוף פגיעתם ברחוק ובקרוב. במקבל בהיר ולטוש מאוד או פחות. לפיכך יתחלפו ניצוצי אורו בדמיון. ויסבלו ג"כ שינוי שם בבחינה זו. כגון אור חזק או קל גדול וקטן. מאיר בכח או בחולשה עם שאין שם שינוי וחלוף בבחי' עצם אורו (וכ"ה בנביעת מי המעין והתפשטותן לנהרות ויאורים רחבי ידים) עאכ"ו יבחן זה ביתר שאת ויתר עז. בענין אור השכינה הנעלם. ניצוץ האלהות בעצמו. שנהרחק בבחינת הרחקת מעלה. לא הרחקה מקומית. כי עם שהיא הרבה יותר מהשמש לאין ערך. בוקעת ושופעת אפי' בעמקי ההום. כמו שאמרנו וזכרנו. שאין שום מקום חשוך פנוי מהשפעת אורו המתעלה בתוך לבוש מתגלה שלך ויצא מגוה לקיים כל דבר לאומן העמידה לכל הנמצאי' הקרובי' והרחוקים. ע"כ בלי ספק יש הפרש מושכל בין כבודו והדרו והודו במקורו ושרשו ומקום כבודו העצמי המיוחד. להתפשטותו המצומצם שלא במקומו המכוון בעצם וראשונה. ודי בזו למבין מדעתו. ואם נצטרך להאריך עוד ה' הטוב יכפר בעדי. והוא יתב' עד כי לא לכבודי ולכבוד בית אבא, כי אם כבוד ה' הסתר דבר כבוד מלכים חקור דבר (ר"ל רישא דקרא משתעי מאהריהון דדינא. התם יאות הסתר דבר. וסיפיה איירי בישראל בני מלכים. לגבייהו ודאי מיבעי חקור דבר. וחקר כבודם כבוד. והבן זה מאד כי טוב הוא במשמעו של מקרא זה שנתלבטו בו הפשטנים. באין מראה סבר פנים) והאחר שרבה הסי"ת שיתגלו סודות והאמונה באחרית הימי'. כאשר נראה בכל ספרינו אצל כל זוית ופנה. והרי יד הכל ממשמשין בהם ובהתחלות ויסודות מגששין כעורים קיר. (ואין להעלים מן האדם עיקרי אמונתו. וכן ליוו כל המקובלים פה אחד לפרסם ברבים שרשי החכמה. והגדילו לעשות ספרים הרבה בהם. ואפילו בדברי' העמוקים מאוד בחכמה הנשגבה הקדושי' שההסתר יפה ודאי. כבר עברו גבול ההעלם בזמן הזה באין מוחה. אע"פ שאינו נכון בלי ספק ואין רוח חכמים נאמרי' נוחה מהם. אבל בהתחלת הפשוטות והמוכרחות. אין חוזר ואין דבריספפיטא דמלוה היא. מה גם לעת כזאת. כדי שלא ליתן פתחון פה לעם הארץ לרדות) ויש לחוש שלא יצא שכרם בהפסדם ח"ו. על כן ראיתי זכות לעצמי. להסיר מכשול מדרך בני עמי. להיות לעזור בלישנא קלילא. ולהסבירו בספר פנים יפות לבעל דעת צלולה:

ובאמת וביושר הלשון מוזן היטב כפי כח השכל האנושי על הדרך הנ"ל. שהיא הכוונה במאמר ליחדא שמא דקב"ה. שהוא שמו המיוחד ב"ה המורה על העצמי יתב'. כענין שם עצם אדם שבו נודע ונרמז. ועדיין בעצם הרמוז נעלם בערך הנשמה. כי אין בו השגה כלל. רק ע"י אחיזת השם הוי"ה ב"ה. שהוא אצילות אור החיים המתגלה בשמו שהוא צלמו. וגם בו אין תפיסה כי אם ע"י שכינתו. שהוא דמות לבושו והיכלו והתפשטות אור העצם למרחוק. שעל ידו שוכן למטה בתחתונים. וכוונת המאמר. לייחד הניצוץ המתפשט

בשרשו ומקורו מקור מים חיים ה'. ע"י ההוא טמיר. הא"ס. שהוא בערך הנשמה המתעלמת. והוא שורש הכל הנעלם המוחלט מחויב המציאות יתב'. באופן ידעו ויכירו הכל כי ה' ושמו אחד יחוד גמור. ויודו בזה כי הוא אלילות עצמותו הנמשך גם בריחוק מקום. אין עוד מלבדו. והאמיתות וקיום לברים ומתוכים בלעדו. ומה שמכחישים אותו הכופרים. מבלי ראותם והכרתם עולם ידו עתה פה. והם לא ידעו כי הם הגורמי' ומביאים הענניס. ומלבישים אותו מחכים מבדילי'. אכן הוא אל מסתתר בתוכם. אלא שאינו מראה להם כבודו בהרגש ניכר. בסבת חסרון הכנתם כנ"ל. ובאופן זה הדבר מתוקן מקובל ומתובל בדרך השכל הישר שלא ימאן תלקבלו קבול ליורי. (ומלשייר בקל הרבה יותר מליור הפילוסופים שהאמינו מה שלא ידעו לא בקבלה ולא בידיעה ולא בא עליו המופת. מה שנזרוהו מעלונים ושכלים הנבדלים. רק הם מגנבי דברים מאת נביאי ה' והלבישום בגדים אחרים פחותים וגרועים. נשארו קרח מכאן ומכאן, מה לתבן את הבר. הלא כה דבר ה' כמעט מושכל ראשון. כי בהכרח יש שם דבר הקושר תחתון בעליון. והלא נאמנת עלינו קבלת אבותינו מכל רעיון) עם האזהרה הנודעת. באופן שלא יהוגה כל רע ממחשבת פיגול מקרי הגשם וחברוכותיו חלילה ח"ו. שטרחו בו המתפלספים מאד והוליאו רוב זמנם בזה ונפלו במבוכה בענין התוארים שיחשו להשי"ת. ולא היו לריכים לכך. כי אין סכל בעולם ממי שיש לו לורה אנושית שישנה בזה. ולא ילטרך להתחכם בזה לשלול מהבורא יתב' פחיתות. אחר שהשכיל גדר האלהות הנעלם מכל חסרון ואינו בעל מקום גשמי. אכן בתוארין יתב' בחשכה יתהלכו בסבת היותם תשוללי אור האמת הגנוז: וקוצר הענין הוא. שאינו דומה אורו המסתתר לאורו המתגלה. ולא ההתגלה במקום כבודו בעלם. להתפשטות האור נמרחוק לחול במקומות בלתי מוכנים לקבל שפעו והופעו בלי אמלעי. לכן הולרך השתלשלות העולמות בטבע שירדו למטה מאחת כינד אמרם. להכלית הבחנת טוב ורע (ומש"ה אינון בוכים [תקונא ה'] דאהרין אכן בעינן למיקם קדם מלכא) אבל כבודו נמלא עמהם בכל מקום. ואות כבוד נאלל וכבוד נברא כמ"ש בתיקונים (באופן שגם המורה נבוכים לדק בהבכלתו זאת מעלמו. לא חלה פליו השגת הרמב"ן ז"ל ועבודת הקודש בהחלט) אמנם נילוץ הכבוד הנאלל מתפשט ויורד בעלמו ובכבודו הוך הכבוד נברא. אע"ג דבאלילות תמן איתמר אני ה' לא שניתי. מ"מ שולח נילולו הנמשך מתהותו ואמתת מליאותו ומתלבש בלבוש יקר כבוד נברא ונולר ללורך קיום התחתונים והשגחתם והשפעתם והנהגתם. כי הוא מחיה את כולם בפנימיותם. וכפי התרחקו ממקורו נחול על הבלתי מוטבעים להשראות האור ההוא בעלם ורחשונה. כבר יחשב לנפרד. כעין הלבוש שמקיפו. וכפתאים אינם מבינים רק בלבוש החילון. ואין להם השגה בפנימיות. ומנהג זה ימשך עד שנגיע לתכלית התיקון שיתפשט הקב"ה מלבושיו החלונים ויקרעו המסכים ויבקעו כל העננים המבדילים. ויכירו הכל כבודו והתפשטות עלמותו האמתי השופע עליהם בכל מקום. ויהא היחוד שלם ונודע לכל שאין הבדל בינו יתב' ובין שמותיו שכן מדותיו בעלם. וזה יהיה בכח ההוא טמיר ונעלם בחינת נשמת השמות שורש השרשים יתב'. שירלה להעביר כל טובו על פנינו להתגלות יותר בהשפעתו הקדושה. וזה כל תכלית תפלתינו וברכותינו להעלו' אדים רוחניים העולים מן הלב והנפש ע"י מרכבת קיטורים חומריים דקים וזכים היולאי' מהגוף עם הקול והדבור והמחשבה. כי לא דבר רק הם. אבל הם נעשים בכח פסולת הנפש שהיא הנילוץ האלהי חלק אלוה ממעל ואשר נפחו באדם מכוחו. אלא שהוגת לנמירתו נידע ולהבחין כנ"ל. אם ישתוקק לשרשו ומקורו שהוא חייו באמת וטוב לו (כי נקשר בחבל רוחני הנ"ל בפתיחת דברינו אלה. שבו יכול לאחוז לעלות ולירד על ידו. ובו יוכל לגרום הכריתה הנ"ל. לפי רוב רוע מעשים קשים וכבדים על החבל ההוא עד אשר ירתק וינתק כפתיל פשתים בהריחו אש והוא הכרת הנז' בתורה. שנכרת החבל ונתפרדה חבילה ונשמד בעליו התלוי בו מלפני עליון. ונפל לשאול תחתית לא ישוב ירחה מקומו הראשון ר"ל) וכמה יוודע איפה בהשתוקקותו והתעוררות האמתי. כי אם בזה לדבק בבוראו יתב' ע"י שמתנהג במדותיו והולך בדרכיו ונאחז ונתפש בו ע"י הזכרת שמותיו בקדושה. כי בזה יחזור הנילוץ האלהי נר ה' נשמת אדם. להדבק ולהאחז בנילוץ האלהות החופף עליו כל היום. אם יכהה אחריו מנא תינאת מינו וניעור. כענין אד העשני מנר הנאחז בקלות באור נר דלוק כשיפגשהו ובזה התעלה הנילוץ העלמי המשפיע. עם הנילוץ התולדי המושפע. ודולק ומאיר בכח מתגבר לעלות למעלה למקור שרשו להשיג שם מבוקשו תוספת שפע רלון וברכה ללורך התחתונים. וזהו תוספת כח בפמליא שלמעלה. כשמוסיף האדם כח טובה לעלמו (ודבר זה מפורש בתורה. וילונו ה' וגו' לטוב לנו. שכוי כנביאים. לו הקשבת למלותי ויהי כנהר שלומך. משולש בכתובים. לו עמי שומע לי) שיוכל לשאול לרכיו בלי בושה. ונורם במעשיו הטובי' שיורד השפע בדרך ישר במדה מרובה ואינו נשאר למעלה. ולא מתעקם ברדתו למטה. כי בזה כל העולמות העליונים ששים ושמחים ודאי. מרוב חדוות המקור והשורש שפני השפעתו מאירים מאחר שנתאחד התולדה באוליד. להגביר כח הנילוץ המתפשט לייחדו בשרשו בשמחה להשיג מבוקשו באין מונע אחר שאינפה למס"ד לעכב. כי בזה הושג תכלית העולם הגמור. בהיות המקור והשורש שש ושמח במעשיו שלא פעל דבר לבטלה. ומחלק הנזה ומתנות משאת כיד המלך הטוב לברכה ולא לקללה. ומתעטר ומתהדר בברואיו שנמלאו לשם ולתהלה. (ולכן הקב"ה מתאוה לתפלתן של לדיקים) וכפי התעלות זה היחוד בלאתו לפועל שיכירוהו וידעוהו. ככה יהיה תקנת העולם האפשרית. והוא מה שאנו מקווים. ולזה כל עבודתנו לתכלית זה היחוד הקדוש שיתגלה לעיני הכל במהרה בימינו אמן:

מכל האמור יש להתבונן. שכל התורה והמלוה והעבודה הזאת לנו. לטובת האדם ולתקנתו ולהללחתו כיון נהם השי"ת החפץ בתיקונו של עולם התחתון. הנולד ונזוזו עמו. ובא חסר על מנת להשלימו. כשיחפוץ לעזור לעלמו לעלות הבור שאין מטיט העב. ולהכניע החומר הכבד. אשר אליו תשוקתו. והוא ימשל בו להעלותו. ילזככו ג"כ ולרחלו מגיעולי שמריו עד יתנקה. וירכב על עב קל ויעשה לו כנפי רוח להנשא למעלה. לעומת תועלתו האמיתית ואושר נלחי. וזה כל תגמתו יתב' ביצירה כמו שזכרנו. לפי שהיה רולה להוליא לאור עולם תוארי מדותיו יתב' הכמוסים בו. שאינם נודעים ונבחנים כי אם דווקא ע"י היצירה הקטנה התחתונה הזאת, שבה יודעו דרכי חסדיו דינו ומשפטיו באמת ובלדק וביושר. מה שאינו שייך בעליונים המוכרחים במעשיהם ואין להם שכר ועונש. והחונה וההשפעה שהם מקבלים היא מבחינת חסד פשוט. אבל עם האדם בארץ הלזו הוא ענין אחר לגמרי. שבה סדרה הבוראת יתב' שירוויחו שכרם ויאכלו בחיוב במשפט לדק (עם בעכ"ז אינם אלא מתנה דרך כבוד ומתנה יתרה. שהרי מי הקדים עד שלא נתן לו. שישלמנו מה שלקח ממנו) ובזה יש ריוח כפול. א' למקבל שאינו בוש לאכול לחמו דרך מתנה. אם יזכה בה מלד מעשיו. ואם יליח בהם בתכלית. יעלה מעלה מעלה להיות מהקרובים למלך יתברך. מרואי פניו השומרים חלרו והיושבים לפניו עם המלך במלאכתו. אחר שנלחו במלחמ' הגדולה הנוראה. (ע' בראשית רבה ע' ע"א ומ"ש שם בע"ד) ובזה תשובה מספקת למה שהקשה בעל חסד לאברהם [מעין ה' עין כ' נהר כ"א] מה תועלת להנשמה ברדתה לעולם יע"ש. גם דברי ב"ש ודברי ב"ה שנחלקו [עירובין יג] אם טוב לאדם שנברא אלו ואלו דברי אלהים חיים וק"ל:

ע"כ נאמנו מאד דברי חז"ל [סנהדרין לג] גדולים לדיקים יותר מה"ש אחר שכבשו ההר הגדול וכבו האש השורפת ומכלה ויש לשחוק מדברי ראב"ע פ' בראשית המשיג על הגאון ומחזיק ביד המלאכים ומגביה מעלתם על מעלת האדם מאד כי מה עזר נלא כח ודאי לא נעלם מן התינוקות שעלמותם בורא מאד ביתר שאת מן האדם אפילו לדיק שבלדיקים בעודו שוכן בחומר אכן מלד נפשו החלובה ממקור קדוש ודאי הוא יקר וחביב לפני השי"ת ביותר אם יתענג בלורתו ודמותו לדמות לעליון שידמה הענף לשרשו מטע ה' להתפאר ולנלא חומרו ורובבו התטהו מדרך ישרה ומתגרה בו תמיד פשיטא שהיא גדול בכחו זה מן המלאכים שאין להם מתנגד תדע שהרי הוא מגלא אותן כמ"ש בתורה ביאצ"ה

ואמרו

ואמרו ז"ל [קדושין פ] חזי דאנת נורא ואנא בשרא ועדיפנא הנך אבל מי נתן כח זה לבשר הלא איננו אלא לנפש המתלבש בבשר שהיא מעולם העליון לכן לא יבהילונו החכמי' ביציניהם המתפלספים למעט מעלת נפש האדם ממלאך כי בשביל שסבלה עול הגשם וקבלה עליה המון טרדותיו לשמור משמרתו ולהלחם מלחמתו להעלותו למדרגה יותר גבוה בשביל זה לא הפסידה את עשתה והצליחה כי הלא האדם הלז באמת איננו הלא אדם ומלאך וכ"ש אם תתעלם בו נפשו בקניית שלמותה ודאי גדלה וגבה ערכה למעלה מהמלאכים (אבן אין כל המלאכים שוין (ע"ש בפי' יוצר) גם לא כל הצדיקים) מטעם הנ"ל שהרוויחה מעלתם בכחה ובחירתה החפשית שבה תוכל להתעלות ג"כ יותר שאת ויתר עז ממלאכים (שא"א להם לקנות יתרון שלמות ועילוי עודף על מציאותן שלמית הראשונה) מלבד שבוראה מתפאר ומתהדר בה יותר והוא הריות הכ' היוצא ממנה לצדיקו של עולם המזכן ונותן עוז ותעצומות לבריה שפלה לקנות שלמות אחר שאמר ונעשה רצונו לעשות נחת רוח לפניו עם היותה עזובה ומושלכת לארץ מתחת בעזבת ומונחת ברצונה הבחיריי המשך לב' דרכים פנים ואחור ועמדה בנסיון ונצחון עצום מאד ולזה תהיה ראויה לחסד עליון ורחמים גדולים :

ואם נטתה מדרך הטוב יטה עליה קו הדין לייסרה במשפט וגם הוא טובה גדולה כמ"ש ז"ל על הפסוק והנה טוב מאד (ויעוין ב"ר פ"ט) כי אחר שהסכימה החכמה הרבונית להצליח האדם באופן זה בהכרח לנטות עליו קו המשפט שלא יכלה וישחת שאי אפשר להתקן מבלעדו הא למה זה דומה למי שחטא אל הטבע ואכל מאכלים קשים להתעכל או הבלתי ראוים לטבעו ולמזגו כגון מלוחים חמוצים או לחים וחתים מתוקים ביותר עד שגבר יד אחד החלטים או מלא כרסו שלא במשפט המזג והנהגתו המשוערת או שאף אויר קר או חם היוצא מהשווי או ארסיי וגורם לו חולי קדחת ר"ל ואיפתא למירתא מכובד מותרות ועכירות החלטים תשמרי' ותערובת סומרים עבים וזרים המחליאים ומחרידים ומטרידים הגוף עד שגבר בו החמימות הגדול המונח בניד הדופק שהולך במרוצה חזקה חוץ ממנהגו וע"י זה הגוף בוער כאש כרגע בתפוש היד וגוזרים הפתאים שהחולה מסוכן ממות מאש הגדולה הבוערת בו ולועקים אם אם לבקש רופא בקי שיודע לכבות האש והרופא הסכל אשר ישמע לעקתם ויפנה לדבריהם ויחשוב המסובב לסבה ויבקש להסיר האש ההיא ע"י סמים מקררים מרדימים כמו האופיו"ם להשקיט התבערה הזרה להביא אל הגוף בלי ספק יסבב לו המיתה בלתי זמנה כי תשבות פעולת התנועה הטבעית השומרת דרך החיים וכם לא ידעו דרכי הטבע החכם ולא הבינו עלת בוראו כי אדרבה זו היא טובה גדולה להחולה שאין למעלה הימנה וא"א לו להנצל מן המיתה או מרוע מזג ונשחת הקשה ממנה . אלא בדרך זה מאחר שחטא הגוף לטבעו איך שקרה וגרם שנתערב בדמו או בבשרו דבר זר לטבעם מבלתי יכולת שיסבלהו לקשיותו וחריפותו וגסותו עד שנעכר הדם ואז נקפא ונגרם עיכוב במהלך הדם והקפתו בכל הגוף דרך מעברים צרים אשר לא תכון עמידתו ושביתת תנועתו אפי' רגע אם לא יעדר הב"ח ותתבטל מציאותו לגמרי כמו שאין הגלגל והעולם (הנקרא האדם הגדול) סובל ביטול תנועתו שהיא לצורך קיום העולם הכללי שממנו נולד החום הטבעי הכללי לעולם הגדול כן בערך זה הוא לצורך הקפת הדם בעולם הקטן שממנה בא חום טבעי לעולם הפרטי הלזה ועל ידו ובכחו זה יובלו הדברים הזנים ומקיימים ומגדלים אותו ושומרים מציאותו הקלוב בתמורת הניתך כנודע כל זה בחכמת הרפואה לכן הרופא הפקח לא יצעק על חוזק הדפק וחומו הגדול . אבל ישמח בו ויקווה ממנו תכלית טוב כי הוא יודע שהחמימות אש זו איננו סבת חולי אלא מסובב בהכרח לתועלת גדולה. אמנם אמת הדבר הדפק מודיע סכנת החולי מעיד שיש שם שונא חזק ומסוכן מאוד כעומד בדרך שצריך כח וגבורה גדולה לנצחו ודומה לאוהב נאמן הצועק לעזור ושם נפשו בכפו נחוץ לבוא איש קל מהר לעזרה נצרה להציל לו מרעתו המעותדה. לכן התחכם הטבע החופש לתקנת נושאו ומשכנו שלא יחרב ויקרא ויאסוף כל כוחותיו אליו ויתנועע תנועה חזקה יתירה כפלי כפלים מהנהוגה כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה עכ"ז איננה אלא תנועתו הטבעית המסודרת לשמירת הבריאות והחיים ואין זר אתה אלא שהיא כפולה ומכופלת עכשיו כפי הצריך להתגבר על המתנגד המעכב הליכתו הישרה. והנה כוונתו טובה נתרצת אחד בלי ספק כי בזה האופן יכול יוכל לו ויגרשהו אם בתוספת תנועותיו העצומות ישלוט על החומר הזר וידקדק הדם ע"י רדיפת הדפק וחומו הגדול עד שישליך ויפליט הדם הנעכר והקפאון לחוץ ע"י זיעה והוצאת שאר מותרי הגוף כי אז שב ורפא לו וישקיט וינוח בסור המסבב ויחזור לאיתנו אף אם הוחלש ע"י מלחמה כבדה ומרוצה חזקה ותנועה יתרה שלא כהנהגה עד שישוב לאט לאט וישוב בריא חדשה רוטפש בשרו מנוער וישוב לימי עלומיו כקטן שנולד וכל זה ידעו חז"ל [נדרים מא] וגדרוהו במאמר הא' אישתא למירתא כו' דמעלי כי תרייקא לכולי גופא הרי ברור הדבר מאוד כי הדין ההוא והאש החזקה ההיא ברחמים רבים באו שלא יאבד הגוף בסטאו אם יעלם הטבע המנהיגו ויתייאש ממנו ולא יחוש לראות כחו וגבורתו במיעוט מחשבה על השואה הנלחם כי אז אין הרופא למחלתו ואבדה תקותו לחזור לאיתן בריאותו ולקיים מציאותו בטוב המלב על כן אמת גמור וברור שמד"ה מ"ת כלול ברחמים גדולים. וכן הדבר בקיום הנפש ורפואתה וטהרתה היסורין מליבין ומקיימין אותה ע"י שמנקין אותה מחלאתה ומזוהמתה הנדבק בה מטבעת החומר הוא הסיר אשר חלאתו בו ונצריכה מריקה ושטיפה כגוף עצמו שאפי' הבריא שבבריאים צריך רחיצה ורקה פנימית ולקבל לעתים ידועים בשנה שתיה משלשלת אפילו שבואב לו מאוד כשקמונ"א כדי לקבל ע"י התכלית הטוב שבא אחר הנקיון המוכרח בטבע העלול ללכלוך ודבקת לחות נכריות כמו כן אין צדיק בארץ אשר לא יחטא ובהכרח שיקבל יסורין המרקים לפרקים : לכן מוסר ה' בני אל תמאס וגו' כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה לטוב לו להועילו בזה ונבא ויאתין אמונה חזקה כי הם מרקחת טובה מאד מאד והם חיים נצחיים לא יאבה להחליפם בכל מתיקות תענוגי העולם הכלה אשר מרביתם תכליתם השחתה מוחלטת לגוף ולנפש כנראה לבני אדם פקחים תמיד הלוקחים מוסר כי יש עושר שמור לבעליו לרעתו וכל הרעות שהאדם עושה גרם לו רוב השפע כמו שהתורה וכל הנביאים לעקו על זה וישמן ישורון וזהב הרביתי להם שמנו עבתו ואביאם אל ארץ הכרמל ואתן לך ארץ נכי ותרבי ותגדלי ולחמי וקטרתי וכיוצא הרבה ולכן יפה אמרו חז"ל [חגיגה ז] יאה עניותא וכדומה אף אם כבר אמרו [הוריות י] אטו לדיקי אי אכלי הרי עלמא מי סני להו לא אמרו אלא בצדיקים גמורים המכירים ערך הממון ואינם נהנים ממנו הנא לנרכי ומפני שמים שלתכלית זה כמלא הטוב הקניני בעולם ואינם משתמשים בו להתנאות והנאות הגוף הנגוף רק לפי הצריך לו לפרנס האורח הקדוש השוכן בו אבל להמון עם ע"פ הרוב איננו יוצא ממנו תכלית טוב אכן ודאי מסבב להם כל הרעות (כמ"ש הכתוב כי משובת פתיים גו') והוא שורש כל הרעות אשר מנאוני והטובות האמיתיות שאבדנו הכל בסבתו ווי ווי האי דאחרביה למקדשא ואכתי מרקד בינן כי אם תביט בעין השכל תראה כי כל איש פונה לבלעו כל העם מקלהו אין עינם כ"א על בלעם ועל העושק והמרוצה לעשות כל עהל האדם לפיהו ואין איש שם על לב לעשות חפלי שמים בלב שלם בלי פניה ונטיה ותועלת גופני היינו דלויחיכן כברוכיא ולית דמשגח בן כי שרו חכימייא למהוי כספריא כו' ואין שואל כו' ואין לנו להשען כ"א על אבינו שבשמים [סוטה מט] אשרי אדם שומע לתכחה תתן קולה עד מתי פתיים תאהבו פתי אל תהיה זולל וסובא אם יפתוך חטאים אל תובא כי לא תהיה אחרית לרע. וטוב ארוחת ירק באהבת אביך שבשמים ואל תקנא בעושר העשוי שלא במשפט אל תיגע להעשיר כי עשה יעשה לו כנפים טוב מעט בצדקה איזה עשיר כו'. ואם אמרת עשרתי מצאתי און אל תשמח ותתייאש מהפורענות כי אלהים מענה בשמחת לבו וכתיב וימלאו הסמיך שבע וגו' וסמיך מוסר ה' בני אל תמאס כי הנסיון סמוך לו ואוי למי שמטיבין בעוה"ז בלי יסורין הרי הוא ודאי מתוקן לפורענות נצחית מאחר שקיבל

עולמו

גולתו כי אפי' האבות שזכו לראות עולמם בחייהם נטרדו ביסורים ונסיונות כל ימי חייהם כי ה' צדיק יבחן ואין יסורין בלי עונות קלים עכ"פ לכן הצדיקים דומין בעוה"ז כהנ"ל שעברו כל התורה והכל נטיבתן האמיתית ואוי לרשעי' שבשעה משחקת להם ודומין כמי שקיימו כל התורה טוב כעס משחוק לפיכך אם תראה זמנך שוחק אחד ומראה לך פנים יפות בכל דרכיך תדע כי אין לבו שלם עמך ותדאג מכליון חרוץ ח"ו הכר בשוע בגדיך החמודות לבוש שק וענה בצום נפשך והתחפש באפר כאלו הגיעוך יסורי איוב ואבכה היסורין מענגך המזר אחריהם יותר מבקשת הכסף וחפישת מטמונים אם אוהב נפשך אתה באמת שאפי' באומות דבר מנוסה הוא שההצלחה הגופנית מכשרת כלה ונחרצה ודע שכל הגדול מחבירו מרובה ביסורין יותר וכל שאינו בהסתר פנים ובזויה במזול אינו מהם ובצדיקים וחסידים יותר מהמון העם כל הקרב אל ה' יותר סביביו נשערה מאד טרף נתן ליראיו לפי שהוא טובתם ותקנתם ותועלתם האמיתית כמו שהורני בתחלה וכוונת הטוב היוצא מהרע כמו שעיקר בריאת הרע התחלתו לטובתו של אדם נהלאת כמש"ל כדי לבחון בו הטוב לראות אם יבחר בטוב ונמלא בא בשכרו כפועל טוב ועבד נאמן לאדוניו כך יוצא ממנו תכלית טוב בסוף אם נכשל בו האדם מדת הדין פוגעת בו וצורפתו ומטהרתו כי הרע מכלה בגמו ולהפך מטוב העוה"ז יוצא לפעמים רע הרבה לאחרים ולהשמיד ובכלל מטוב עובר יוצא רע מתמיד ומרע עובר יוצא טוב מתמיד ע"כ אל תחשוב רעות הזמן רעות מוחלטות הדרגא לפעמים תקנה גדולה הם ולא לנפש בלבד אלא גם לגוף ובגרמם מדמיון החולי וכן בשאר המקרים העוברים כענין אותו שאמר [ויקרא רבה פ"ה] לטובתי נשברה רגל פרתי וכמעשה דר"ע [ברכות ס] וכן להיפך יש טובות מדומות שסופן רע כרוך בעקבם לכן שנו חז"ל [ברכות נד] צריך לברך על הרעה מעין הטובה כו' כי מי יודע תכלית הדברים ומי יודע מה טוב לאדם בחיי הבל טובותיו אינן טובות ורעותיו אינן רעות. בכחלט טוב לפני האלהים ימלט והוא יקבל בהם וישלט סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא כי זה כל כל האדם :

ונחזור לראשונות. אחר שנעתקנו מענין לענין כאותי ענין ונמשכו הדברי' בטוב וערב והועיל. צריכים אנו לחזור לראש לסיים בטוב לגמור ענין הטוב המוחלט לא המדומה ובלתי מתמיד. והיא הערב הנצחי לגוף ולנפש. כאן ושם נאמר. והמועיל בגמור האמיתי העומד. ואשנה פרק זה הנר נדרתי לאלהי ישראל. ואחזור הלכה זו שתים שלש ע"ד אז ראה ויספרה כדי לירד לעומקה. כי היא צריכה שכל טוב ובינה. צורך יותר מהויות דאביי ורבא. כי הוא העיקרי ההנהגה הראשיים והקודמים בהכרח. ויכול הייתי לכללה במאמר א' קצר. אלא מפני שצריך דעת רחבה והם דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהם. התרנו לעצמנו להרחיב נקבי השכיות לבב. אולי אחי ואולי אוכל להועיל לבני גילי. כי עת לחשות ועת לדבר עת לעשות לה'. אחר שנמשך הענין ובא לידי גילוי. עד שיש מקום לחשוב כי הגיע עת דודים ועת רצון לה' שתמלא הארץ דעה את ה'. אחר שכל סודות התורה הכמוסים וכמוסים ורזי עליונים נתגלו בימינו. ונתגלגלו הדברים שאפי' עמי הארץ שאינם מכירים לשון הקודש על בוריו מפלפלים ומהגים ואומרים הנוסח ליקבה"ו (שלא כסדר כל עיקר אלא לצנועין ליודעים חן העומדים בהיכל מלך. ויעידני על אבא מארי הגאון החסיד זצ"ל עם היותו נודע בשערי החכמה האמתית בכל בים הזוהר כאיתן וקבלת האר"י ז"ל היתה שעשועיו יום יום וכל הנהגתו על פיהם. אבל היה נוהג בדברים שהם כבשונו של עולם בצניעות יתרה וקדושה עצומה כמו שהיה ז"ל בכל ענייניו מקיים והצנע לכת. ומעולם לא שמע אדם מפיו דברי יחוד הנ"ל ולא הוציאו בשפתיו בקול נשמע. רק על לבו היה מדבר בלי ספק אף כי היה מתכוין לגמור ה' בכל לבבו ועולם יחודו במחשבתו הקדושה. וכך אנו נוהגים אחריו לפי עניותינו) והייתי נכון מתחלה אם אומר אם לא אומר ושוב הסכמתי לאמרו. כהכוונה דריב"ז [ב"ב פט] כי ישרים דרכי ה'. ובדברי לא תפשתי ולא גליתי אלא מה שיצאו גלוי כבר ולא עשיתי פרסום יותר. כי אם לא הערה ואזהרה להשמר מהמכשול והצלה מסכנה אלויה כמשמע ממאורע הנ"ל. ונשמים עדי כי לא לכבודי ולכבוד בית אבא נטפלתי בזה רק למען שמו הגדול יתב' שלא יתחלל בין אנשים נבערים החכמים בעיניהם וכסילים מרים קלון. ע"ז אש עצור בעצמותי כי קנאתי בהוללים לא ידעו ולא יבינו אל פעולת ה'. יתפרכן ישתתקו הדוברות על צדיקי של עולם עתק. ויעידני ה' השם פה לאדם ומתיר לשון אלמים. ומאחר שהתחלתי במצוה זאת אעשנה בכל אופן המועיל ולא אחוש להכפלת דברים. מה שדרכי להשמר ממנו בזולת זה המקום. ואף גם זאת לא עשית אלא בשביל דברים שנתחדשו. כי בכל פעם שאדם מתמשמש בהם מוצא טעם חדש לשבח ודברים בגו. ועת לדבר מלין לאבר. אוזן לשבר. ואיילים לגבר. ויתרון הכשר חכמה. כתבם על לוח לבך הפוך בה והפוך עד שתהא בפיך שגורה ובלבבך שמורה כצוניא דשמעתא. ואגרא דשמעתא סברא. יהא רעווא מרעוא דרעוין לסדרא מלין כפומי דלא איעול בכסופא ואזכי למיעל ולמיפק בשלם. ה' שפתי תפתח פתח פה לאלם. ה' כמה לך בשרי אל ישוב דך נכלם :

יתבונן האדם ויפקח המשכיל עיני לבו לידע ולהכיר עצמו ומתוך כך יכיר מי שאמר והיה העולם. הלא לנו לחקור מה היא כוונת הבריאה הנפלאה הזאת העולם הקטן. ובכלל האדם הקטן. ובכלל האדם הגדול תבל וכל מלואיה שהוא צל האדם העליון יתב'. על מה עומד. ומה צורך היה להשי"ת בו. כי לא נוסף שלמותו מזולתו. אף כי מתמצאת בזה מורכב מחסרון בתכלית הפחיתות ומעלה נכבדת ויקרה עליונה מאוד כנ"ל. ואמר איוב אם חטאתי מה אפעל לך. ואמרו רעיו מה בצע כי תתם דרכיך ואם צדקת מה תתן לו. ונגד זה מצאנו ראינו מאמרים סותרים בכמה מקראות המורים שיש להשי"ת הנאה בכשרון מעשה התחתונים וצער ופגם כביכול בהפך. ואמ"ל דברי החכמים שבפה מלא אמרו [ב"ר פי"ט] שישראל מוסיפים גבורה בפמליא של מעלה בעשותם רצונו של מקום וההיפך בהיפך. כידוע ומפורסם. ואמרו עוד [מדרש איכה פ"א] שכינה בתחתונים צורך גבוה. ועיקר שכינה בתחתונים היתה. ואיך יוכן כל זה. אבל הוא הדבר אשר אמרנו כי עיקר כוונת הבריאה היתה בעבור האדם הלז. שבו יבחנו דרכי השי"ת מדותיו הישרים ויוודעו בפועל אמת. ולכן בזאת הבריאה הנראית קטנה ופחותה מאוד. בה מתפאר יוצר בראשית ראו בריה שבראתי בעולמו. ובה מתגדל ומתהדר ומתעטר יותר מכל ברואי מעלה עם כל יתרונם בערך עצמותם הנורא ונפלא מאד. כי אפילו ענין השמים הגלגלי' וכוכבי' גדול ערכם ביתר שאת על חומר האדם בגשמיותו הגרוע ופחות מאד. עאכ"ו במה נחשב נגד המלאכי' אבל כולם חשובים כנאלים אצל הבורא יתב' שאין לו יחס ודמיון :

ואם נבחינה חכמת היצירה הנכרת בהם. באמת כך תוכר ביצירת היחוס. ועל מה שנפל ביותר. ענין היצירה בו סוד כמוס וחתום ונראה בו אמיתת עצמת חכמות הבורא. אולם הבורא יתברך רם ונשא שוכן את דכא ושפל ירא. וזהו מדת טובו להשגיח בפרטות על השפלים העלולים למקרי ההפסד. וביחוד עינו ולבו על האדם הלזה סוף המעשה תחלת המחשבה שהוא תכלית כל הנברא ונוצר ונעשה. הכל בעבורו וכל מה שטרח בעם הארץ לא טרח אלא בשביל אורח זה שהיה כאן כו'. (ויוצק זהב רותח לפי המליץ הבדרשי ההיפך הקערה על פיה ועושה תורה פלסתר. כי מקרא מלא דיבר הכתוב להאיר על הארץ) וכתיב הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים וגו'. רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם. וגם משנה שלימה שנינו לפיכך כל אחד חייב לומר בשבילי נברא העולם] והכתוב מעיד עליו הן האדם היה כאחד ממנו. וזה ע"י הכח שניתן לו לדעת טוב ורע. והאדם הזה כלי אומנותו של יוצר בראשית. שמסר לו מטה אדמה בורה ושוממה לעבדה ולשמרה. הלא תראה מה עשה ופעל כמעט שבנה עליה עולם חדש, ומילא יסוד האויר בבניינים חדשים נפלאים בכחו זה החומרי המעיד על שרשו ומחצבו העליון. וממנו תדין על עולם צורתו הרוחניות השכל האלהי המקודש אשר בקרבו. כמה כחו גדול להמציא ולהוציא לאור

לאור עולם דברים רוחניים חדשים. וכמ"ש חז"ל [תקונא סט] האמתיים שבראו פיו נעשים עולמות חדשים. ושא נא עיניך השמימה וראה נא הכוכבים וכסיליהם. האם תדעו מאומה וכלמיתו והולידו. אם לא במקרה יראו חדושים הנקראים מופתים אשר לא יתמידו. ואינם אלא מונהגים בע"כ על סדר ומנהג אחד ומתמיד כמעשה הריחיים. אפילו נודה לכנות האומר שהם משכילים חיים (מה שאינו מוסכם ולא מוכרח כל כך) כי הן הם עצמם הן נפשם או שכלם נבדלים המנהיגי' אותם וכן כל המלאכים. כלם מוכרחים במעשיהם ושכר אין להם בעמלם ואין בכחם לחדש דבר מעצמם. ולא בכח המוכרח יגברו על האדם שכחו בחיריי נפלא מאד. ואין להתפלא כלל שהם נבראו לצרכו. בוא ואראך דוגמתן בעולם שאין הענין תלוי בגודל ובגבורה טבעית. שא"כ היתה מעלת הפיל והראם יתרה על מעלת האדם. והלא נראה לחוש שהאדם מושל בכל בשכלו. ואף במין האדם עצמו. אפילו יהיה ענק שבענקים כעוג מלך הבשן. אם אינו בעל שכל. טוב ממנו ילד מסכן וחכם. וכבר אמר החכם לפי שכלו יהולל איש. ואם לא קנה חכמה ובינה במה נחשב נמשל כבהמה נדמה. כל חכמתו וגבורתו וגודל גופו לא יצא בערך נער קטן משכיל ומבין. והנה כדור הארץ כולו שאין לעמוד על מחקר אמיתת גדלו. הלא ודאי לא יחשב לנגד ערך משכיל שבבני אדם. ונברא כולו לצרכו ולתשמישו. כמו שלא יוכל להכחיש זה מי שיש לו צורה אנושית. ומדוע יקשה בעיניו לקבל כזאת על הגלגלים שהם מנהיגי הארץ ומושלי'. אי בא' ידובקו זא"ז יחבקו ואין להם תכלית אחר מוחש רק את זה לסדר ענייני עולם התחתון בזה המוכלל מגרמים שמימיים ואדמה. ויהי הקשר אמיץ כענין גוף ונשמה. וכללותם לצורך איש האדמה. ומלאו להספיק לו כל צרכיו ממעל ומתחת לא יחסר לו כל מאומה. ואין טענה מנצחיותם המדומה. כי לא לעולם יעמוד ובאחרית יאבדו גם המה. והנה גם הבית והלבושי' ושאר כלי תשמישי' מבלים עושיהם. ויחשבו גם הם נצחיים בערך האדם שעשאם לצרכו. הלנעבור זה יתפאר הפסל על חוצבו. ויתרומם האוכף על רוכבו. ויתגדל המדור על השוכן בו. אבל כל זה גרם למתפלספי' שהכבידו עליהם עב טיט היווני ובלעו מארסו. ביחסו הנצחיות לתבל. וההפסד והכליון לאנשי בכלל. גם לאישי המין האנושי שלל ההשארות הנפשי. והנה לדרכו מציאותם הבל. אולם חי ה' כי בנפשו דיבר הפילוסוף. כי בוודאי לא כל נפש אדם כמשמע החשיבות והקיום הנצחי. אבל יש אלפים ורבבות ב"א הדומין לבהמה. גם נפשות הפילוסופי' כאחד מהם. כי בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם. לא כאלה חלק האדם אשר היה לנפש חיה וקיימת באמת אחר הצירוף. והיכן נחם על כל אשר עשה להשחיתו ולאבד ונהחית צורתו. ואף חטאיו שגרמו לו כל הרעות שבנו שלא תאבד טובה הרבה מעז ומתר יצא מתוק. כי ברוב חכמה רוב כעס שהוא מאמר מתהפך לדעת החכמי' האמתי' רז"ל. כמ"ש בו [נדרים כב] אלמלא לא חטאו ישראל לא נתן להם אלא ה' חומשי תורה כו'. ואמרו עוד [ע"ז ד] בואו ונחזיק טובה לאבותינו שחטאו. ואכמ"ל במקום שאמרו לקצר. ועת לשתוק) כי אין זה מקומו אלא מקום צירותו. ששולח ממרום אל הארץ הנשמה הלזו להלחם מלחמות ה' להתאבק עם ארבעת הגבורי' הקשים היסודות הארציים הסובבי' אותו ואורבי' לו ללכדו ברשתם. למען ענותו בסבלותם ולמען נסותו אם יתחזק לעמוד נגדם. כי כאיש גבורתו בת הנשמה כבאה מגזע המלוכה. היכולת בידו לעמוד בקשרי המלחמה ולא לנוס מהמערכה. ואנה יוליך חרפתו ויסתיר כלימתו. אם ברצונו ימסר ביד אויביו מבקשי נפשו השפלי' ונקלים ואין להם כח אמיץ כמוהו כי בן מלך הוא. ואם התגברו עליו שונאיו אין זה כי אם מעצלותו ומיעוט התעוררותו. ובדין שיתעללו בו אחר שלא חשש לעצמו ולא חס על כבודו. על כן זאת העלה היעולה לנפש יקרה הנודדת מקנה ונרדפת מקן כיונה. תלבש בגדי קנאה. ותעטה מעטה גאה. לדעת ולזכור ערך מעלתה ויחוסה הנורא. וכי שלחה אביה בדרך רחוקה ושיסה בה הנחש להשיאה ללכת בדרכי לבה. הכל לטובתה למען הראות כחה ולהודיע שבחה וטובה. אם תתעורר ותתעלס ותאסוף אליה כחותיה. מן השמים יסייעוה ולא יניחוה ליפול ביד אויביה. ותלחם בוודאי יכנעו ויכופו. המה יאבדו אף יסופו. והוא יעמוד לשם ולתהלה ואפי' רודפיו ואויביו בתחלה יהפכו לו לאוהבים (כי אפילו המסית לש"ש מתכוין. כידוע ממשל הזונה עם בן המלך (עי' ס' הזוהר תרומה. ומזה תשובה מולאת לזה שהקשה בעל עשרה מאמרות פ"ט ח"ג מאמר חיקור דין) ועמ"ש בס"ד במו"ק כי' ב')
ויקנה לו עטרה גדולה:

אי לזאת מרגלא בפומי שעיפרתו פתיחות לכלי בכרי הומתנו מחסרון מדת הגאוה בעוה"ר. ובוודאי לא יבין שום פקח מדברי על מיעוט הגאוה הסרוחה ורמות רוחא המטונפת הגופנית. כי ידוע לכל שזו מדתנו במדה גסה היא שהיתה בעוכרנו ותננו למשיסה. אע"כ על זה לא הייתי צריך להזכיר ולהזהיר. שאפילו שפחה ומשרתת שלנו בקיאות בה וגורמים כל הרעות ר"ל. ע"כ בודאי אין לך שטות ושגעון גדול הימנה. מפני בנות ציון נטויות גרון בחיי קלתי. ובכני בחורי חמד לבושי מכלול סרוחי טבולים בראשיה ופאה נכרית נוטפת על עגבותיהם לא נסתכלתי. וכל הקופאים על שמריהם בתועבותיה' געלה נפשי מפניהם בדד ישבתי. גאה וגאון ודרך תהפוכות שנאתי מאסתי. אבל יש גאוה אחרת רוחניות טובה מאוד. כמו שמצינו ענוה פסולה. כי כל המדות יבחנו לפי הנושא והענין. ויש להם מציאות בטוב ובהפכו. כמו שהוא הענין שהוא מדה גרועה בבחינה גופניות. וטובה היא בענין האמונה. שבה נשתבחו ישראל שנקראו עזין בשמירת התורה. ונספך הבושת בענייני הנפש מאבדת אותה. וכן הדבר בכל המדות אין להאריך בידוע. ומאחר שכל תכלית האדם ללכת בדרכי ה' ולדבקה בו. גם בזו ידמה לעליון. מה הוא הבורא יתברך גאה גאות לבש. אינו מתערב בעלוליו שכולם ממטה למדרגתו ולא ישתוה להם. כך אנו עם היוחסו שוכני בתי חומר (אע"ו להשתמש בפורפירא דמלכא להתגאות על אדם כיוצא בנו. אשר בבטן עושנו עשהו ויכוננו אחד יכוננו. ודאי גם השכל ממאס אותה גאוה. וכיוצא בו המתגאה בעולם שאינו שלו ומתגאה בגופו המשקץ. אפי' הוא יפה מאד במה נחשב אשר נשמה באפו. הכיב המקלא ליחות סרוחות מלוחות מלואתו לא רוחץ עומד באמצע פניו כמגדל הכלל יופי ומושך טנופו. אבל) יש לנו לילך אחר מדותיו יתברך כל האפשרות גם בזה להתגאות על מה שלמטה ממעלתנו. ר"ל שנדע ונכיר ערך צורת הנפש הקדושה שהיא עצמותינו האמיתי. היותה חלק אלוה ממעל כנודע. ולא נשעבדנה לפחות וגרוע שהוא החומר הגס ותכונותיו המקיפים אותה לנכותה. ומטים אותה אליהם להשמע להם להשחית טרחה ולהפסיד מעלתה, הנכבדת וכל מה שהאדם נלכד במצודת יצה"ר. בא לו מאחת ששוכח יחוסו הנורא ונפלא כי בן מלך הוא. וחושב שהוא ממשפחת הכפריים עובדי האדמה בשגעונותיהם וכשפיהם הרבים כי בהמה המה להם. ובהתערבו עמהם לא ישקוטו עד שיעקרוהו ח"ו לגמרי ממקור טהרתו וילכלכוהו וילבישוהו בגדים צואים. באופן שלא יהא אפשר לו לשוב אל משפחתו ואחוזת אבותיו. אם יתרשל להתנגד להם בגודל לבב. ויגשה מקומו וביתו האמיתי. לפיכך עלה טובה גדולה וחשובה הוא. מי כה' אלי ידע ישראל כי ה' הוא מתגאה בו. ככתוב אין כאל ישורון רוכב שמים ובגאותו. וכתיב ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. והשי"ת הוא גאותן של ישראל. כאמרו ואשר חרב גאותך. וכי אין לנו להתגאות בזאת גאה גדולה ונפלאה שאין למעלה הימנה בערכנו. (ובמכילתא גיאני וגאותיו כו'. ואם ישים האדם לבו שהמלאכים מלוין אותו לשמרו ככתוב. יראה בעין שכלו מעלתו וגדולתו. וכשיזכור זה שלא תיקר נפשו בעיניו ותגלא עליו רוח אלהים שלא יתפעל משום התפעלות שאינו לפי כבודו. ומכל דבר מגונה ורע ישמור ידו. אז ודאי לא יהא ליצה"ר מבוא אליו. אבל אבל על אדם קל שאינו חושב עצמו מאומה) והוא שהכתוב משבח ויגבה לבו בדרכי ה'. שאם ישים זאת נגד עיניו תמיד. יגלל מכל רע ולא יתפעל ממלחמת העבדים הכפופים לו אם ירצה. ולא יכניע היקר לזולל. כי אין זאת רק מפחיתות הנפש הנקנה. אשר גינו גם הפילוסופי'. כהשתע

והמש

והמשך הרוחני אחר הגופני הנבזה והנקלה . ואין לו עוז ונבורה בעלם אך כוח חולה. ע"כ יבז בעיניו הגוף הכלה . אבל הנפש הקיימת באמת בבחירתו. וקונה לב אוהב נפש כי יקנה לה שלמות ואושר נצחי אם השוב אל בית אביה כנעוריה. ועטרת הנצחון בראשה. כי יושיבוה עם נגידים והשרידי' אשר ה' קורא הפקידים בית ה'. ואף בעוה"ז תשיג יקר תפארת ושארית בארץ לפרסם על ידה בוראה ושולחה . כי תמצא חן בעיניו לאברה ולהצליחה שבל הגמתו של מלך שיהא בנו מוצלח בכל עניניו ושיעשו לו כל יקר וגדולה הראוי לבן מלך. אם יתנהג כשורה כדין בן פלטין שידעו העבדים הזרים כי באמת ממקום קדוש יתהלך ויכירו כבוד האב ויברכוהו בעבורו כל יושבי חלד ויאמרו אשרי מי שזה גדל שזה ילד וישתוקקו לעלות לאדרגתו להתקרב לעבודת המלך. אבל אם לא ישגיח הבן למעלת יחוסו וישפיל עצמו כדל והלך ויתערב עם העבדים הפחותים אשר אין להם חלק וזכרון בעבודת המלך ולא ידעו רק עבודת האדמה העבורה שהיא אמם ושם מקומם וישתתף עמהם ולא יפנה למעלה ממקום שבא מקור מחצבו וינשה כל עמלו ובית אביו ויקבע דירתו ביניהם ברתובותיהם יכין מושבו. הף אם מתחלה קבלוהו בסבר פנים יפות בפה רך. לבסוף ישעבדו בו בפרך ויגרשוהו מן הארץ ולא יתנו לו מקום לשוב ויבא קרח מכאן ומכאן. ובהמצא הבן בזה הענין מהרס. נעלב המלך על בנו ויתעלב אל לבו כי שלחו בארץ תלאובות לפשוט בגדי המודותיו וללבוש בגדים אחרים אשר אין דרך לבוא בהם אל המלך להשיב לב בניו על אבות . כביכול מצטער על זלזול בנו וקלונו בין העבדים הנרועים כנגע ידוע חולי רב מכאובות וגם הוא מסתיר פניו ממנו כי כן יסד המלך להתנהג ע"פ שורת הדין אם יזכה ירויח ויצליח ואם יחטא ואשם יפקד מקומו וישלחנו ביד פשעי ויעזבנו במה שבחר לו ברצונו במיעוט השגחתו ע"ע וכבודו הלך שובב בדרך לבו בעון בלעו. וזה כל ענין הפגם והחסרון הנבחן למעלה מעלה ובסבת חטא האדם ועונו. ולהפך תוספת כח ועילוי ושפע שבע רצון וברכה בתקונו כי יירצה או ייטיב לעצמו. ונמשך הדבר עכ"פ לאב הרוצה להיטיב וחפץ בתקנת בנו ושיוכל להתפאר בו נגד מסטינו להצילו מיד שוטיו ולהאכילו מפרי מעשיו . וא"ת הלא כבר הזהירו רז"ל [אבות פא] שלא לעבוד ע"מ לקבל פרס. וכמו שנזכיר עוד להלן בעזה"י שלא תהיה כוונת העובד לטובה ולהנאת עצמו ולא אפי' כדי לקבל שכר רוחני אל"ל גופני. אשיבך שלא תהיה זאת כוונת העובד בעלם ורחשובה בבחי' הנאת עצמו בלבד כי במה נחשב הוא לעצמו [היא שאמר הנה כשאני לעצמי מה אני] אלא בבחי' שהנאתו היא הנאת האדון [בבחי' המצטרף שידע שיש לו אדון ואב הרוצה בכך. ומוכה להתרצות אליו] ר"ל כדי שישמח ה' במעשיו. שהוא רוצה בהצלחתם האמתית שידועה לו ית'. וכל מה שפעל למענהו ולכבודו ברחם לשמוח בטובתם וברבות הטובה רבו אוכליה ומה כשרון לבעליה כי אם ראות עיניו שעבדיו אוכלין ושבעין ונהנים מכל הטוב שערך להם כיד המלך אחר שאמר ונעשה רצונו. ואם יראה בעיני האדון שחקנת עבדו ע"י שריפת גשמו ומעונו לא ירצה העבד יותר וירוץ למדורת האש בשמחה גדולה באהבת קונו ולא יירע בעינו כי אין עינו רק על חפץ אדונו המכיר טובתו והצלחתו המאושרת. ומה לו מהזמן תקות טובה ותפארת כי אם למצוא חן בעיני האדון שהמליאו. כי טוב חסדו מחיי הכל. לב חכמים בבית אבל. מי גבר יחיה ימלט נפשו מיד שאול סלה. וילטוש רעיונו כלא ידע בן אדם כי לא תוהו בראה ופועל חכם לא יעשה דבר לבטלה. ועל מה זה שוא ברא כל ב"א אשר עשהו עולם קטן ועולם גדול בשבילו לצרכו ולתועלתו נמצא לא להיות לו לשטן ומדוע הלוך ילך בלי חמדה כעבן וכענן כי יתחמץ לבו וכליותיו ישתונן. זאת ישיב אל לבו ע"כ יוחיל לה'. יאמין בלב בטוח כי יש חיים נצחיים טובים מאלה. ע"כ לא יירא בהמיר הרץ בית מלונו לשום נהרוס קנו ורוח השוב אל אלהים אשר נתנה במאסר מדת זמנו. וחושה במות הגוף להשיג חיי נפשו באור פני מלך חיים ורצונו. כי נשמת האדם חלק אלוה ממעל כמ"ש איוב וכתיב בתירה ויפח באפיו. גם הגוף יציר כפיו. הוכן לו התקון ע"י אחרון על עפר יקום אחר גמר הזכוך וזליקתו במעבה האדמה ורופיו. כי זה כל האדם להכלית טוב נמלא בלי ספק. וכה השכל גוזר כי לא יבא רק טוב מטוב. עד שאפי' הרע הנרגש הכליתו טובה מאד כנ"ל בבירור גמור. וכאשר התקיים כ"ז בלב נכון יאחז צדיק דרכו יחפץ ברצותו עם אלהים ישכון ה' משמים אל ארץ הביט לראות היש משכיל דורש את אלהים מחסה ועוז לבדי לבב המאמינים וכמהים אליו ואחריו נוהים . ויוודע לו בהכרח שהאדם קשור בשכינה. אם יזכר וישמור ברשו הנטוע למעלה. לא יזוז מנגד עיניו בלכתו אנה ואנה. וידבק באור האלהי המתפשט כאן להשגיח עליו לשמרו ולהשכילו אם ידרשנו ויאחיז בו בלי דופי ושמץ אז בלי ספק יתלהב לב האדם וטהר ידים יוסיף אומץ לרדוף לדעת דרך הצלחתו ויאושר בארץ להיות משכיל בכל דרכיו עד עת שובו למנוחתו לתת חשבון מכל מעשה הנהגתו בארץ נשיה וישיג בלמותו האחרון המתמיד ליהנות מזיו שכינה עינו לופיה והש"י מתגאה ומתעטר בו לקיים לו ההשארות ונפשו לו חיה זה כל חפץ כוונת מעשה הנרצה וזוהי העבודה התמידה אין עוד מלבדה. וכ"ז הכבוד והגדולה ישיג ע"י שיכיר ויבחין ערך מעלתו היותו בן חורין ולא יקל בעיניו אדרבה יתגאה בשרשו המעולה הנכבד מאד לאין חקר ויבז בעיניו כל עושר והצלחה מדומה לא יתהלל במתת שקר. יגעל תענוגות ביה בידה ושדתין שודדי לילה ואוררי יס האורבים לדמו יתקלס בו זו לשגם. לא יהנאל בפת בגס. ויגבה לבו בדרכי ה' להנשא למעלה יתירה נפשות להתענג בפנג ולחם אבירים. הזון רוחני בעל טעם וריח בלתי נפגם : ואולם גם מדת הענוה יש לה מקום כאן להתקיים שלא תתגאה הנפש מאוד על הגוף הבזוי ושפל בכח אמיץ לדחותו בשתי ידים. שלא תאמר הנפש הואיל וכך גדולה מעלתי ומשכתי היקרה שבמיוחסות אין כבודי להשתוות לגוף הגשמי הגרוע ליהנות בהנאותיו המאוסות ונפש שבעה כל טוב אדוניה תבוס נופת ענופת אוהבה וערבוביותיו הגסות יכולה שתאמר איני נזונת ואיני עושה במפחות אנוסות. גם זו דרך לא טובה חטאת קסם מרי כי חובה עליה להכנע לגזרת בוראה המבקש ממנה שתראה ענוית לדק להכיר כי גורשה לארץ מלאה להולידה ולהצמיחה לשאת פרי ושתסבול אברת הגוף העור ותנהגהו בדרך ישרה תתקפנו כמלך עתיד לכידור לא תמאסהו כל הזמן אשר קצב לה ולא הקוץ המדור. שבו תשיג שלמותה והוכן לבחון בה מעלתה להקן עלמה בפרוזדור להקנות לה אושר נצחי על ידו וטוב לו עמם לדור דור. ע"כ תזהר בכבוד אכסניא ותכלכל דבריו במשפט כי לתכלית זה הובאה הנה לנהיג ולמשול כפקיד מושב סומא לשמרו המכשול לא תתעב אדמ"י הנקוב כי גר היא בארצו. כל מה שיאמר לה בע"ס תעשה חוץ מלא ממחיצתו ולא לאי מעשי ידיך במזונותיך. אלה העבים אחר הגש"פ תמשוך די חפצו ולא תחוש להכין לידה לדרך רחוקה ולספודה. שבת בכוס רבלו כי אז אינו בעכ"ב כי יגרוס חורבן ביתו ויסבב השחתתו בידיו ובא עד קצו. אכן תמשל בו ובכל אשר יש לו לתת טרף לביתו לספפק בהכרח. ועי"ז אמרו [סוטה מו] ילר תנוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת להשתמש בעובר לצורך הנצחי : וכדי להראות מעט כמה הביבין ישראל שנקראו בנים למקום והאיך נפש האדם השלה נאחזת ודבוקה בבורא עולם ית'. ויבואר ג"כ מ"ש ז"ל [ב"ר פמ"ז] האבות הן המרכבה ומה עמקו מתקו דברי חז"ל בזה והראך אפס קלהו ממ"ש דורשי רשומות כמין חומר. שמה מפלאות תמים דעים. הם אמרו [ע' ילקוט ראובני פ' תולדות] אברהם בגי' ט' הויות יצחק ח' הויות ויעקב ז' הויות ויוסף ו' הויות. וכ"ל הטעם לפי שאאע"ה הוא סבא קדישא כידוע. ואע"פ שמדתו חסד מ"מ שרשו בספירת חכמה קו ימין. ממנה יחשבו השעה ספירות עד תומם. שבל ספירה הוי"ה כנודע. וי"ד היתרים שבשם אברהם. יראה לי שרומזי' לשם דוד שנטל המלכות שהיא הבת שהיתה לא"א ובכ"ל שמה כידוע. והיינו בחכמה יסד ארץ. באבה יסד נראה. ועוד להורות על היד הגדולה שנטל לחלקו. ויצחק אבינו ברו עולה בגי' ח' הויות. כי אע"פ שמדתו גבורה שרשו בבינה דהינה דינין הערין. וממנה יתחיל ויסתיים מספר שמינה ויעקב אבינו שמדתו ת"ת הכולל ז' ימי הבנין כנודע. תכוון מספר שמו לז' הויות שהם ז' הספירות אור ז' הימים. ויוסף

צריך כנו של יאשי"ה ע"כ הוא חסר אמה שהוא סוף משך הוי"ה סוד ו' קצוות. דגוף וברית אחשבינן חד כידוע לי"ח. בשם ישראל הוא בגי' שוה למנין עשרים הויות ושם אהיה. וי"ל טעם הרמז בעשרים הויות כנגד אות היו"ד ומילויה הפילה למנין עשרים שהוא כנגד הברית שכרת הקב"ה לאאע"ה בין עשר אצבעות ידיו ועשר אצבעות רגליו כמו שכתבו בס' יצירה. ולכן כפול היו"ד בעצמו במילוי [ושוה עשרים כמנין כתר. וכן עשר' הדברות יש בהן אותיות כמנין עשרים. וגי' אחרית כי מגיד מראשית אחרית. כסוד נעוץ סופן בתחלתן] ונכלל שם אהיה בגי' זו להורות על המאציל העליון שורש השרשים ראשית ההויות וכן שם אהיה בגי' כ"א עד"ז. וזהו א"ד טוב לישראל להורות על גימ' זו [אהיה באת"ב כ"ש גי' כתר] עוד תשוב תראה תיבות גדולות מחוטבות עדות לישראל שבם שבטי יה. דבר פלא שר"ת י"ש כת"ב חג"ת נהי"ם עולים [קומה. שהוא שיעור קומה שארז"ל [קדושין לא] על היודעו מובטח לו שהוא בן עוה"ב] למספר ישראל בשוה. ושם הוי"ה ב"ה במילוי אלפין עולה מ"ה כמספר אדם. הוא שראה יחזקאל הנביא ע"ה. לפיכך הדבקים בשמו ית' קרויים אדם. עוד תשוב תפלא כי תראה שם משה [רבינו ע"ה המלאך שהוציאנו ממצרים] עולה אל שדי. ומטטרו"ן גדול שבמלאכים לכה העלה עולה שד"י כמנין. הראית בן אדם גדולת מעלה האדם השלם. התמה מתוך תמהונות אל להבין ולדעת תחלכת בור הולכת. אף אם משמים אל ארץ הושלכה. כשלגת מלכת בם זרע קודש מלכתה מטע ה' להתפאר. ואחר אשר טעמת מעט דבש בקצה המטה אשר בידי הכהה. בוא ואטעימך עוד נופת צוף אמרי נועם מתוק לנפש ומרפא לעצם. אבר מחזיק אבר ועצם לעצם. תדע כי שם הוי"ה ב"ה שהוא נק' שם העצם כפי כל המקובלים פה אחד כאשר פתחנו בראש דברינו אלה. אין הכונה שהוא שם לעצמות הא"ס מהות האלהות בפנימיותו שאין בו השגה, אלא הוא השם המורה על אלהותו, כי זולת זה השם אין תפיסת מחשבה בו ית' ולהבין הענין היטב כל האפשר בגדר החומר כאשר הזכרתי בכר וטרחתי עמך עד הנה, אמשילך עוד משל. כנודע שבעולם במלכותא דארעא קורין פלן אוגוסטא קיסר מייעסטיט, כיוצא בזה מצינו שהשיב ר' שמלאי [ירושלמי פ' הרואה ה"א] לתלמידיו בהבנת הכתוב אל אלקים ה' דבר, כדאיתא בירו' [שם] וב"ר [פ"ח] אוגוי הוא שם העצמי, ר"ל המורה על העצם, כולל גלוי ונסתר ר"ל שמתנו גופני ומתנו נפשי, והוראתו הראשונה על העצם המתגלה, והנעלם הפנימי רמוז על ידו מאליה, קיסר הוא שם תואר הממשלה, ומייסטיט הוא כינוי מעלה, ככה הוא הדבר להבדיל אלפי רבבות הבדלות, שם המיוחד הוי"ה ב"ה מורה על העצם הנעלם הגנוז בתוכו א"ס שורש הכל הנרמז ע"י שם זה שהוא הנאצל ממנו אצילות דק מאד, ועל ידו יש קצת התחלה גילוי ידיעה ותפיסת הרהור מחשבה וכולל ד' מילויים הנודעים העולים רל"ב, רז זה גילה האר"י ז"ל בפסוק יהי אור שמספרו רל"ב ואור לבד בגי' א"ס כי הכל אחד, וכל השמות בבחינת כלים איברים נאצלים מעצמותו ית' אדוקים עמו ביחוד גמור כשלהבת בגחלת ושם זה אינו בהגה לרוב קדושתו והעלמתו והוגה אותו במדינה אין לו חלק לעוה"ב (כמו שאין לקרוא מלך ב"ו בשמו העצמי אלא בתואר המעלה בלבד והקוראו בשמו מחייב ראשו למלכות) כי אין בו אחיזה אלא ע"י לבושו מתוך החשמל בגי' מלבוש כהדין קומצא דלבושיה מניה וביה (וגי' אורפניאל) וה' בהיכל קדשו ה"ס הרומז לשם אדנות עצם מעצמו המתפשט ונעשה לו היכל בגי' שלו (וישראל ס"ה משפחות כמ"ש רש"י על הפסוק כי אתם המעט מכל העמים והיא כנסת ישראל שבה מתכנסין נשמתיהן) משם רועה אבן ישראל אבן די לא בידין אבן היתה לראש פינה, להנהגת העולם התחתון וזה שמו מורה האדנות והמעלה ומילוי שלו עולה תרעא לשון שער בארמי כי הוא השער לה' לבוא אל המלך פנימה לצדיקי' יבואו תרין, לצדיק עייל לצדיק נפק ושאר השמות שאינם נמחקים הם תוארי הממשלה וכולם אורות אלהים נמשכים מאמתת מהותו ית' כדמות איברים (שאין להם ערך ויחס עם איברי' גשמיים ח"ו שהם רק רמזים וסימנים וצל לאיברי האדם העליון ב"ה שבהם שייכים הפעולות הגשמיות הנזכרי' בתורה אלא הסי"ת במשלות ודברה תורה בלשון בני אדם ותכונות מושאלות באופן שתחול השגה ציורית שכלית בדבר שאין בו השגה עצמותית) וכולם ענפי עץ החיים שם הויה ב"ה, הא כיצד שם אהי"ה יה אלוה (אלהים) כולם נאחזים ומתגלים בו כנראה לעין שם אל ידוע במדת החסד ומספרו המוכרח ומילויו עולה רי"ו כמנין אריה אל הימין ואריה יש בו ג"כ אלי השם. עוד אל אחד עם הכולל כמנין שם מ"ה שם אלהים ידוע בגבורה מספרו כשם אהיה ואדני. כי יונק מבינה ואדני יונק ממנה וזהו מגיד מראשית אחרית ומגיד לשון ממשיך בארמי ולכן נקרא בעל הכוחות כולם וגי' כנוי, כי הוא כינוי וסתירה לשם העצם המיוחד ומילוי שוה לאחוריים דהוי"ה (בגי' ש' דאמש שבספר יצירה מקור יסוד האש הטבעי וגי' הטבע) וכולל ג"פ ע"ב שהוא כמספר שם הוי"ה דיודין שהוא בחסד כמספרו שמקורו בם ע"ב בסוד ויסע ויבא ויט לומר שמדת הדין כלול ברחמים וחסד בדין בסוד ויעבור ע"ב רי"ו כי זה בלא זה אי אפשר ולא היה העולם יכול להתקיים א"ל שותף הקב"ה מדה"ד במדה"ר ונראים והוא שרמזו רז"ל [ברכות יא] שצריך לכלול מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי יומם יצוה ה' חסדו ובלילה ש' יר"ו בקריאתו (ולכן ניתנה שירה ללוים) וזהי עיקר העבוד' ליחד המדות כולן ולקשרם במאציל העליון שישפיעו הטוב בהשואה אחת והמזגה די צורך התחתונים וקיומם כדי לפארו ליוצרם הנשגב ונעלה מכל תהלה ומרומם אמנם עיקר הייחוד ומרכזו הוא לצרף הוי"ה באדנ"י (ויש בב' שמות אלו סגולה מיוחדת מה שאין בשמות אלהית עמ"ש בס"ד בלא"ם סוף פ"ק דברכות ובמהדורא) עולה כמנין אמן שזה הייחוד כולל כל האצילות והמדות מראש עד סוף ויתכן לכוונו בכל מצוה ומעשה ברכה ותפלה ולמוד כי הוא נקודת התמונה ולזה כל פרי הכוונה לייחד האור המתפשט במקורו ובזה תבין ענין נוכח ונסתר שבברכות ואם תזכה תבחין אין ערך המלאך הנזכר בפ' הנה אנכי שולח וכל הפסוק ותבין פי' מלאך האלהים שבפ' ויסע, וכן כמה כתובים הסותרים זא"ז כמו לא יראני האדם וכתיב ויראו את אלהי ישראל וכיוצא הרבה וכן המקראות שבהם תכונות גשמיות הכל מבואר היטב למשכיל ותבין מדעתו ע"פ הדברים הנ"ל נמצא כל הצלחתנו בהשכלתנו והכרתנו מלכנו אינה אלא בידיעת דרכיו ודרכי התור' והכרת מדותיו ואזכרת שמותיו בקודש (אוי להי שמזכירים להשביע בהם ומשעבד מלכו ואלהיו) והשכלת תואריו. והסתכלו' הלב בשם העצם הוי"ה ב"ה (וכך צריך לכוין בכל פעם שנזכר שם אדנ"י. ליחדו בשם הוי"ה שהוא האלהים זה אלהינו לו קוינו. וזהי כוונה כללית בכל מקום אשר תזכיר שמו יתב' (להיות המחשבה בשילוב יאהדונה"י) בכל לבבך דעהו ובכל נפשך עבדהו וייטב אורחותיך. לכן כתבה על לוח אתך ולא תזיז מדעתך (וקריאתו ע"י שם המלבוש שהוא שם אדנות ב"ה. הוא היכלו ולבושו. הוא שמלתו להורו אור ישראל וקדושו, הוא אדונינו מלכנו ומושיענו, והוא הוא יתב' אחד יחיד ומיוחד, וכשאנו מזכירין שם אדנות, אנו מתכוונים ומתבוננים בפנימיותו שם הוי"ה ב"ה (שמצוה לציירו נגדנו תמיד כמו שאמר הכתוב שויתי ה' לנגדי. ומובטח לו להנצל מכל מחשבה זרה) כי הוא נשמתו של שם אדנות שהיא השכינה. לייחדו תמיד בה בכל מצוה ומעשה. והוא שכיוונוהו חז"ל [יבמות קה] במאמרם המתפלל שיהיו עיני האדםבתפלתו למטה ולבו למעלה. זה שמו לעלם כתיב. נעלם עליון נורא נסתר, בעל החוטם גי' שם ס"ג מתנקש תהלתו יחטם לנו (כדרב המנונא סבא) ועינו לנוכח יביטו. המכוא בשפתים נוכח פני ה' שכבודו שורה עמנו. היא השכינה שכן יה. ולא ירדה שכינה למטה מעשרה. הם עשרה אותיות [תקונא כו] א כ ב ד ה ו ז ח ט י במספר תרובע. לכן אין דבר שבקדושה פחות העשרה שהוא מספר שלם. ומשם ואילך חוזר לראש כעוץ סופו בתחלתו. שהם שיעור קומה כנ"ל. שהוא רשות היחיד שגבוה עשרה כמילוי שם הוי"ה, ורחבו ארבעה אותיותיו. ומרובעם עולה מקום שהוא מקומו של עולם. שאינו נפרד ממנו והיה המשכן אחד והכסא שלם. ועתה דע את אלהי אביך ועבדהו. בלב שלם ובנפש חפצה בכל דרכיךדעהו. ויתקיי' בך מקרא שכתוב אשגבהו כי ידע שמי כנ"ל בפתיחת דברינו

אלה. ויובן מאמר חז"ל [סוט"ה לא] מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענין שאינן יודעים להתפלל בשם. שצריך להבין דבריהם העמוקים. מאבירי לב רחוקים. כי לכאורה יפלא בדבר מה ענין ידיעה זו ומה טיבה. והלא אפילו התינוקות שלנו יודעין להתפלל בשם. ואם להזכירו ככתבו. הלא דבר זה כאשר בגבולין. והכונה אותו באותיותיו א"ל חלק לעוה"ב. אבל היא הידיעה הנזכר לעיל ענין חבור וקשור ויחוד שיהא השם שלם וכסאו שלם שהוא שלמות העולם. הנה מסרתי לך ראשי פרקים שאינם בערך טפה מן הים הגדול מהסודות הנשגבות הגנוזות וסתומות. בספרי תורה והשמות. ויהיו חיים לנפשך וכבשים ללבושך. ותזכר בהם ותקדש מחשבתך וכוונתך, לעבוד את ה' ולדבקה בו כאשר הוריתיך. ולייחדו כאשר הדרכתיך. הוא אלהיך והוא תהלתך. אז (מספר א' הויה אדני) תקרא וה' יענה עודך מדבר השמע תפלתך. עליך הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך. ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל. תשמח במלכך ואלהיך כאשר אליו תתפלל בנפשך עוז תרהב, לבך ובשרך ירננו לאל חי ורוחך יתלהב. להדבק בו יתברך להסור אליו נשמתך להתעלם באהבה. ותזכה ליכנס לפני ולפנים לשאוב מים חיים מן המעין משך חכמה מפנינים נבחר מכסף וזהב:

(ב) לפי דרכינו למדני פירוש מלות הברכות דרך כלל. ברוך. הוא כמו הואר [די ברכה איז אויף אוס אל] (לא פעול [במשקל קוד. הפי' בקמ"ץ והק' במלאפום. שהוא לשון בינוני מבנין הקל. המקבל פעולת פועל אחר] ע"ו) במשקל רחום. [הר' בפת"ח והב' במלאפום] והיה ראוי להנקד [ברוך הב'] בפת"ח כהוהו. אם לא מחמת הרי"ש העלולה מלקבל דג"ש. לכן חזר הפת"ח שברא"ש התיבה לקמץ למלאות חסרון הדג"ש כמנהג הנודע בדרכי הדקדוק. [פי' שאותיות אחהע"ר אין מקבלין דגש. לכן כשתבא א' מהם (שתחתיו תנועה ולא שו"א) הראוי להדגש אחר תנועה קטנה. ילטרף הדגש עם הת"ק ונעשה גדולה. והפת"ח נעשה קמ"ץ. והחיר"ק ליר"י. והשור"ק חולם] ואף ברי"ש וחבריו מבעלי הגרוניות לא נשלם בהם הדגש. [ולא כתיב רחום הרי' בקמץ אף שאחריו א' שאינו מקבל דגש] מיהו דומהו בבעלי הרי"ש בחרון (עי' מ"ש בס"ד במקומו בהגהות התוכלל) שנשלם בו הדגש. [אף שבשאר אותיות אחה"ע לא נשלם הדגש] ככה יהא שם ברוך זה המתואר לשי"ת נבדל ממשקל ברוך הקל בהיותו מתברך. ואע"כ זה שאינו בא בריבוי הוא מכת הדגושים המושלמים [פי' שכל משקל שפי' פעל בקמ"ץ שלא להשלים דגש. ישתנה תמיד לשו"א ברבות המלה בתנועות. ומן ברוך נאמר ברוכי ה'. אבל קמ"ץ הנעשה מפת"ח להשלים דגש לא ישתנה. ומוסרים בהם' בקמ"ץ מפני הר'. נאמר סריסיו בקמ"ץ] כדכ"ל בפתרון זאת התיב' ודקדוקה על נכון. והוראתה לפ"ז היותו יתברך מקור הברכו'. בענין רחום המורה על מקור הרחמי'. והוא רוכב בכרובי'. ובאמיר ברוך. פותח הבריכה העליונ' המקבלת השפע להשפיע ברכ' בכל העולמו'. ע"י בקשת האדם שלמט' המתדבק באהבת קונו בלב נכון ובטהו' ומסיר המונעי' ומקטרגים ומתפזרי' הענינים ע"י להב הבל העולה מלהב. שבוייתו מיצורים שמנים מהותיים. ושלהבת יה עולה מאליה ומאיר למעלה שמן ויצורה ישמח לב השמים. ומשפיע באור פני מלך חיים. אתה. אור האלהות השופע לנוכח. כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד. ה'. מקור הויות ושורש חיות כל העולמות אשר לו הממשלה והאדנות בעליוני' ובתחתוני' הוא האלהים אין עוד מלבדו. והוא מלכו של עולם התחתון. אשר קדשנו. הבורא העולם. וצונו. לטוב לנו לחיותנו להתהלך בדרכיו ולהתקדש כי קדוש הוא. (קריאת השם לעולם בתוך פתח כמ"ש בלו"א בס"ד) ויזכירנו ביראה וברעד. לקיים כל מצותיו באמרנו ס' כו' להיות אימת מלך עליו הוא היודע ועד: (ג) כוונת אמן. צריך לחשב שהוא יתברך אלהי אמן. ככתוב כי המתברך יתברך באלהי אמן. בג' יאהדונהי ור"ת אל מלך נאמן. והוא חותם וקיום הענין לאמיתו האמנה שלמה אמונה אומן שאמת הדבר כי ברוך הוא ברוך שמו וברוך שמו. כי עמו מקור חיים וברכות שמים. ונחתום בטבעת המלך לקיים כל דבר התחנה והבקשה. יכוין שתתאמת התפלה ויאמנו דבריה במקום שכולת יעודים היוים ועתידי. וזאת לנבון נקל: (ד) **כוונת ברוך הוא** וברוך שמו שעונה כששומע הזכרת השם. נכון לכוין בהוא. שם הוי"ה שהוא הוא בי"ב צרופיו. בשמו. שם אדנות ביחוד הנ"ל (ולמעמיקים יותר י"ל ממטה למעלה. הוא. הה"א רומזת לה"א אחרונה שבשם. ווי"ו לוי"ו. אלי"ף פלא עליון אדון יחיד כולל כל האצילות ביחוד שלם עד א"ס ב"ה לעד ולעולמי עד. כודם עמוק לאין חקר המשכיל יבין וליודעים חן. וברוך שמו. כללות שם הוי"ה במילואיו וצרופיו בעל הרצון יתב'. שכן שמו עולה רצון ומקור ואל שדי) הנה הבאתי לפניך מנחה מן הבא בידי אשר שם ה' בפי כפי צרות הזמן ועמלו. ממלא הפנים מלא כף נחת רוח מלא חפני טיבותא. ואידך פירושא זיל גמור לדעת דרכי בכל לבבך. דצלותא רחמי הוא ובעיא צלותא. עיין בה ותשכח מרגניתא. אם אמנם לא נטפלתי כי אם בדבריי פשוטי השרשים וראשיים. ולהורות למי שירצה ליכנס לחצר המלך פנימה דרך קצרה כוללת וישרה. נצרכת לכל הבא ללמוד נימוסי מלכות ויסודותיה איך נקבעו. ואדניה על מה הטבעו. לא הוגעתיך בסודות עמוקי' כי קרוב אליך הדבר מאוד ואם בעל נפש אתה ויש בך כח בהיכל מלך לעמוד. להתנהג כהכסופי שרי' ועבדין לעמוד לפניו לשרתו מקושט בהכשירין שבפנים ושבחוץ. מה טוב ומה נעים גורלך אשריך וטוב לך. ואם לא זכית עדיין לכך או בהיותך בהול ונחוץ. התפלל על דעת חכמי ישראל וקדושיו אנשי כנה"ג שתקנו התפלות והברכות. ובקש רחמי' על עצמך שיעזרוך מן השמים ויאירו עיניך ויזדככו רעיוניך. להתכוין באמת ואמונה בדעת ובתבונה. ויצרף השי"ת כוונתך הטובה למעשה. דרחמנא לבא בעי לב רחוץ. אבל לא לב שחוץ. וכוון לזה אחד בברכת התורה באמרך והיה כולנו יודעי שמך. וכן באהבה רבה כשאתה אומר ותן בלבנו להבין ולהשכיל והאר עינינו. אמנם לא תחשוב שהגיע לידי מדה זו מתוך רדיפת תענוגי עוה"ז. כאותן המשוקעים בתאות הבשר ומשתגעים בעסקי ממון רוב זמנם. וכ"ש אותן המבלים ימיהם בשחוק לילנות וקלות ראש. ושאר הכתות שאינן מקבלות פני שכינה. לא יוכלו לקרבם אל ה' ולגשת הנה. אם תבקשנה ככסף וגו' אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא היא תחלת חכמה ודעת קדושים בינה. ליושבים לפני ה' הבאים לדבר ה' למלאות כריסם ויינה של תורה. אליכם אישים אקרא. לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי. גם צריך שתכיר לשון הקודש על בוריה זולת זה אין לי עסק עמך וידי ממך סלקתי: (ה) **אם אשכחך** ירושלים תשכח ימיני. דע והבן אע"פ ששכינה בכל מקום כנ"ל. מ"מ אין התפלה עולה בחוץ לארץ במסילה אחת דרך ישרה. כי צריכה לשלחה לא"י ולירושלי' אל מקום בהמ"ק. שכנגדו שם שער השמים בשמים כמו שראה יעקב אבינו ע"ה מפורש ברורה. ושנוי בנביאים בתפלת שלמה המלך ע"ה והתפללו אליך דרך ארצם. ומשולש בכתובים בדניאל וכוין פתיחן ליה בעיליתיה נגד ירושלים. והאומות מודות ומבכיותה שאין התפלות עולות ומתקבלות אלא דרך שם. לכן אל יליזו הדברים מנגד עיניך. ונפה דרך העיר אשר בחר בה ה' לשכנו שם שוממותה. עיגנה בקדושתה. ויחשב כאלו אתה עומד בבית אלהים לפני אדון ה'. ויזכר עוד להבין אל תכונת המעשה בעזרת השם יתברך: (ו) **ירא** את ה' בני ומלך. מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא. התפלל תמיד בשלמה של מלכות שאנו חסים תחת כנפיה בגלה ונחיה בגוים. בשלמה יהיה לנו שלום. כדבר נביא ה' (ועמ"ש בס' לו"א בברכת המינים) שימתיק ידיע יונקת השפעה. בסוד שמוני נוטרה את הכרמים. ולכן נזונים ומתפרנסים על ידה. כנ"ל באורך. על כן צריך להתפלל להמשיך לה השפע. שנקבל הטוב בהמלכותה. ובכ"ה שגלו ישראל שכינה עמהם לריים ומלכות. בכל מקום. כמש"ל באריכות:

(ז) **אחר** שזכרנו מה שראוי להזכירו בכונה לכוונות כולליות גלויות ופנימיות, נשאר לי להזכיר הערה אחת כללית נגלית הכרחית לדעת ליזהר עוד בענין הבקשות שהן לצרכי האדם כמו המלציות די"ח. אל תכוין בהם להשלים תאוות גופך חלילה, השמר אל תפן אל און ותרפים כפלר. כי זוהי עבודת עצמך ואין לה' חפץ בה ומאוסה היא בעיני

הישרוך שועד לא כלר, לככד כרסך במנחות וזבחים ולעדן בברך הכלה ונכסתין פן תשבע וכחשת לאל מתעל תעם פימה אלי כסיל, (ובתיקונא שתיתאה מכנה אותן לכלבים הצועקים ביום הכפורים כתבנו לחיים בספר סליחה פרנסה וכלכלה. האחרין הב הב בלי בושת פנים יע"ש) ותבעש הלהאהין, ואם תפלו בביתו לו היה אלף שנים פעמים מה תועלה בעולם יתקיים ומה תועלת בגוף הגנוז לעצמו אף אם הי' תפבר נלח להשאר כלא אם אין לבורהו הנייה ממנו במה והבב ימה לו להתפאר. וכל ההנאות הגופניות המושבות המקולות על כן היתה למשל בפיהם בגדולה שההנאות אוב המבוש חרפה היא לנו. בהיותן משתתפים בה לב"ח. וכל יהזמר לאחרות הפחותית ממנה בערכות (והבראוי היה שלא יבקש האדם מהשי"ת לתת לו אריכות ימים. כי אם השפך שיקחהו מן העולם בלא עתו. ולא יראהו כרעתו הדין עקתא לאה איברי. למה זה מרתם ילא לראות עמל ויגון השחתת לורתי. והי"ל לשמוח במותו. יותר מעת לידתו. כי עם עת הויתו מתחלת מיתתו. ע"י התוכו התמיד ונמשך עד תום גויעתו. הוי המרבה נא לו כחול ימים. אין לכותו אי אלה אילה אילי ארוך ותליו וקלף שבע רוגז קצר ימים. למה לי חיים כאלה המדומים. העש דבש לף על פני אדם שוקע יונק ארורת פתנים תהכוסס כדמים. אם לא יקנה לו השארות נפש ישכון תרומים. הה בלע בחיי השבל הנא זה שמו אשר יקראוהו אדם חי מת עולמים. עליו ישא קינה למשל ולשניני' אהוי ואבוי למת עולמים. השבל והגיגות האכתה והאבדון למ"ע. הבכיה והנהלה הכושה והבאשה למ"ע. הניצול והנערה הגויעה והגדיעה למ"ע. הדווי והדוויה הדתעה והדלקת הדוחק והדלות למ"ע. ההוי והסמיה הצעדר והספבד למ"ע. הווי והווסת למ"ע. הזוהמא והזיבה הזבל והזלזול למ"ע. החרפה והחכורה החולי והחולשה למ"ע. הטומאה והטינוף והטורח למ"ע. היגון והיללה היסור ויאוש למ"ע. הכפיה והכויה הכאב והכליון למ"ע. הלחץ והלכלוך הלעג והלהג למ"ע. המכה והמחץ המיאוס והמשח למ"ע. הניאוץ והנבלה הנגע והנתק למ"ע. הסתי והסרחון הספחת והסכלות למ"ע. העוני והעורון העילור והעיקור למ"ע. הפלע והפגע הפח והפללות למ"ע. הלער והנרה הלוקה והלעקה למ"ע. הקלף והקבר הקור והקרי הקטטה והקטב למ"ע. הריס והרשע הרוגז והרזון הרמה והרקב למ"ע. השוד והשבר השחין והשחפת השממה והשגעון למ"ע. התוגה והתמהון התליה והתולעה למ"ע. לאיש אשר אלה לו אנכי הרה. עמל וכעס בנה ביתו וקורי עכביש יארוג לנוד נפש חיה. למרות עליון בליה. מה יעשה האדם ויחיה. ימית אויבו החונה בין צלעיו הבא להרנך השכם להרגו ושפוך ארלה מעיו ולא יתאוה להוסיף ימים על שנים בעותות למרגיזי אל תאכיה ואכיה. הוי המתאוים יום חושך ולא אור יום בוער כתש ועלטה היה. אם לא יאיר נתיב נר ה' נשמת אדם זכה ונקייה ובמה יוודע איפה כי תבדל צורת האדם האלהית מהבהמות. אלא בהשתמשו בכל חושיו והנאותיו ופעולותיו ע"ד השכל האלהי' לטהרם ולזככם ולהאזירם רוחניות עלמיות אלהיות. כי זה כל האדם להפך הגשמיות ולהעלותו לתדרגה קדושה עליונה. להשתמש בו לכבוד קונו ולרצונו בלבד. לכן כשיבקש האדם מלפני בוראו לרכי גופו כבריאו' עושר ושלום. וכדומ' מהשלמיות העולמיות. תהיה כוונתו כדי להשלים בהם חפץ בוראו. אחר שלא יתכן לו עבודתו יתב' על אופן שלם. והוא השר כל טוב הקיני שהם כולם עוזרים והכנות מסודרים אתו ית' לתועלת הנפש בלבד. שהוא התכלית הנכסף. וכן אפילו בשאלו מתנו יתברך דעת וחכמה. אם כיון להתפאר ולהתגדר בהם. לא די שאינו משובח אבל מגונה ביותר. כי חכמת מה היא לבני אדם שהם בהמה להם. ויש שחכמתו ומדעו. להכריתו ולגרש מארץ גזעו. כעושר שמור לבעליו לרעתו ולנדעו. וטוב להם אססיו כעדרי חכמה שהית' בעוכרם לבלות לורם. ראשית חכמה יראת ה' וסור מרע בינה. תכלית חכמה תשובה ומע"ט. מי שנזכה להיו' בעל הכפיון ויודה ודאי כי אין חכמי' זולתה באמת. אשר הודו ולא בושו חכמי האומו' אשר העולסכי לא מלאו לנפש תבות. ולא זכו לדעת מיושבת ונפש שוקטת ורעיון בטוח. לא באלה חלק האיש הנואל החכמה האלהית, אדם חי מדבר

בשתי עולמיה, אשריו מה טוב חלקו בחיים חיותו ומה נעים גורלו בניאו ובלאתו רוח ה' תניחהו תנהגהו עלמות שובע שמחות נעימות הוא תאמיר אותה והיא תאמירהו לשמע אוזן תאשרהו כל היום תברכהו בה' אלהיו תבטיחהו בכל מדה המוד'תעל'תעל'תגדלהו כל טוב תגמלהו על במתי האושר תדריכהו כאזור תדביקהו הוד והדר תהדרהו בשערים תהללהו אורח מישור תירהו דרך תבונות תודיעהו לטובה תזכירהו בקרב שנים תחייהו מאויביו תחכמהו. בימי רע תטיבהו באורחותיו תיישרהו בשיבה טובה תכלכלהו במושב זקנים תכבדהו באורת משפט תלמדהו על ילרו תמליכהו עטרת תפארת תתגנהו במעגלי לדק תנחהו בחיים ערבים תנעימהו בעת יגונו כאיש אמו היא תנחמהו בעת ששונו וייטיב לבו כי תשמחהו בשכבו ובקומו היא תשיחהו בכל דרכיו תשכילהו כחסד תסעדהו רוח נדיבה תסמכהו בימי רעבון תשביעהו כנכה רלון תעטרהו בעת קוראו תענהו. תשחת תפדהו תריבי עם תפלטהו בשש לרות תצילהו בזה ובבא תלליחהו כאישון בת עין תלרהו על סלע תקימהו. מכל און תרחיקהו ממכשול תשמרהו נשם ולתהלה תשאירהו לראש תשיתהו לשר תשימהו עליון תתנהו הן אלה קצות דרכי החכמה התמימה והבינה הנאמנה ולזה יתכוין השואל ותבקש אותה כדרך ששאלה אבי החכמים ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך וגו' וכן כל אדם לריך לחכמה ומוסר השכל להשכיל בכל דרכיו שיתוקנו לפני בוראו ולהכירו כפי טבע האפשר ולהתבונן במדותיו ומעשיו ולילך בדרכיי דרך ישר זוהי החכמה הנעימה המקנה האושר האמיתי וכל טוב אדוניס בידיה לכבד מכבדיה וחובה על כל אדם להתחנן על ככה בתפלתו ולשנן בשפתיו שיחון אותו השי"ת דעה בינה והשכל להשכיל באמתו ושום שכל בדברי תורתו ולהשכילו בדרך אמים רלוי ומקובל לבריות לטוב לו כל הימים גם תהיה מחשבתו בשלם וברחשונה לא לטובת ילהנאת עלמו ונפשו בבחינת נפרד להטיב אחריתו ולהתאוות השארותו וקיותו בעולם הנשמ.ת להשיג מעלה נלחית להיות דבר עומד לעלמו כי גם זו דרך לא טובה תועבה היא לפני ה' וע"ז הנביא ליוה מה אקרא כל הבשר חליר וכל חסדו כליץ השדה כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין (כמ"ש בס"ד במשנה דאל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס ועי' עוד בתיקוני ז"ת ד"ה ואמר מי לי בשמים) אלא עלם הכוונה לריך להיות כבחינת המלטרף ר"ל בהיותו עבד ונן לאביו שבשמי' יולרו לעבד לו ותשפיע בו כילוץ קדוש נחלת שדי מהרומים אשר שולח אל ארץ נכריה להראות גבורתו במלחמ' כבדה ואם ינלח ירוויח שכר גדול ופרס מאת המלך להיות מהעומדים לפניו לאור באור פני מלך חיים נלחיים לקנות שם ושאר ובכן יוסיף תת כח בפמליא של מעלה ותתעטר בו השכינה ויקרא לו ישראל אשר בך אתפאר אבל לא יחשוב אדם כי בפעם אחת ושתים ישיג בקשה הקדושה הזאת כי אם אחר שטרח ורדף אחריה מאוד רוב ימיו שנבחן ונתנסה בעשרה נסיונות וילא לרוף ככסף ומזוקק כזהב הטוב שראוי הוא לחול עליו חכמה אמיתית עלמית כמו שאמר הכתוב למען תחכם באחריתך וכתיב להטיבך באחריתך סלסלה ותרוממך תכבדך כי תחבקנה ואין זו דומה לשאר הלרכים המושגים בקלות לקלותם ומיעוט ערכם כי זו חסר מה קנה ומה חסר מי שזו קנה זהו שיעור מה שתשבנוהו לטובה להעיר בענין המחשבה ונכלל בעיון תפלה שהוא דבר שאדם

אוכל מפירותיו בעוה"ז יקרן קיימת לעוה"ב:

(ג) עתה הגענו לפרק המעשה בשם אלהינו נזכיר גם כן איזה הערות הראויות לתת לב אליהם לנאת ידי

חובה והם ז' ההערות הראויות לה: **(א) במעשה** כילד אין לריך לומר תמעשי' המגונים ולא להזכיר ממעשי' רגויים והגונים שאין כאן מקום בי'ורם ויעוינו במקומן בחיבורים המדברים בהם באורך וברוחב שבלי ספק המתפלל לריך להיות מקושט בשניהם פשיטא לא תיבעיא שלריך לרחוץ נפשו מטומאתה תחלה מק"ו מרחילת הגוף וקיומו המעכב בתפלה על אחת כמה וכמה לנואת הנפש הפוסלת ואיך ידומה שתהא התפלה עם לכלוך הצונות מקובלת הלא ודאי אין עז פנים גדול מזה הנועז לבקש מן המלך לרכיו והוא עומד

במרדן

בתרדו וממרה אותו על פניו כטובל ושרץ בידו, ושכר פירשה שלמה המע"ה בתפלתו ושבו אליך בכל לבם ובכל נפשם וגו' והתפללו לומר שהתפלה צריכה תשובה לפניה ואמר הנביא גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם וגו' אלא שזקוקה גם להש"ת המסייעי' ונעשים מליצים ופרקליטי' טובי' וכל זה יבוקש בספרים המחוברי' ע"ז (אמנם אחד מתנאיה המיוחדי' לה אע"פ אין מכלל חלקי מעשי' העצמיים היא נתינת צדקה ויזכר לכלן בעזרת ה'. גם אחז"ל [ברכות לב] שהתפלה היא מדברים שצריכין חזוק. כ"ל רצה לומר שצריך לחזקה במסמרות פעולות רצויות בל תמוט. ואם התפלל אדם ולא נענה יחזור ויתפלל ואל ירפו ידיו מלהיות פרושות השמים. אחר שבדק עצמו ושבר נפשו אם און בידו ירחיקהו ואם לא כוון כראוי יכוין לבו כראוי וישפוך לב כמים. יערוך שוע לו בצר וכל מאמצי כח כרש השואל בפתח ומעיז פנים בתחנונים. ואינו משגיח בכלימים אותו כידוע מדרכי הדלים. כך יפה כאן מדת העזות והרכבות שאע"פ שדחו אותו פעם ופעמים ישוב לשאלתו ובקשתו בתפלתו ולא יחך בעצלתים. וילמוד מרבן של נביאים שהתפלל תקט"ו תפלות כדי להשיג מבוקשו שיכנס לארץ ויקיים מצותיה ויסגל עוד מע"ט וזכיות ותחשב לו לצדקה לפי שהיתה כוונתו לטובה. ולא חמד הארץ לאכול ולשבוע מטובה וכך לווי חכמים [ברכות י] אפי' חרב חדה מונחת לאדם על צוארו אל ימנע עצמו מן הרחמים ויפליל וירבה בתחנה למלט נפשו מני שחת ולהרחיב לו הזמן בעולם שלער אולי יש תקוה להשיג ע"י העמל הלא כף נחת תיקון הנפש ושלמותה הנכסף מה שלא ישוג בעולם הנשמות. ולכן יפה שעה א' בתורה ובתשובה בעוה"ז מכל חיי העוה"ב] אכן הדבר שצריך לבארו הנה בפרטות הוא ענין המעשים המיוחדים הנוגעים בעצם התפלה. וכן דבר הפעולות התלויות בה בעצם והמתלווים אליה בראשונה. ואמנם החלק המגונה המיוחד הנמצא בה. דבר אחד הוא שראוי להרעיש עליו העולם ולצעוק אוי כי חטאנו כולנו כאן תעינו. מה קול האתן הזה באזני ה'. אין קול ענות אדם נפשו. הלכוף כאגמון ראשו. ידבה ישיח שיחה בטלה באמצע תפלה ועושים קול המולה סוכה ושלולא כאילו עומדים בי הילולא. עליהם הוא אומר. המערת פריצים היה הבית הזה. כי תבואו לראות וגו' מי בקש רמוס חצרי. ואפי' הקורץ בעיניו ורומז בידיו בתפלתו עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת וגו' עאכ"ו המפסיק בה בדברים בטלים אפי' בין הפרקים או בחזרת התפלה שמסלק מורא שמים מעליו במקום הקדוש שחייבין לעמוד בו באימה ויראה גדולה כי מקדש מלך הוא. נשכבה בבשתנו ותכסנו כלימתנו. כי כמתוקנין שבמשפטי העמים אשר סביבותינו לא עשינו כי חוקות העמים הלא ידענו איך עומדים בבתיהם ובהי תפלותם ביראה ורעד. אין נודד כנף ולא פוצה פה בדברים אחרים. ואיך נשא פנינו ונרים ראשינו אם פשעינו אתנו ועונותינו ידענום ולא עזבנום. כל החדושים ועסקי הבל עולם נודעים ונשמעים בבה"כ גם שחוק גם קלות ראש כאילו הוא מקום קיבוץ הריקים. ישתקשקו ברחובות ובשווקים. אוי לנפשם כי גמלו להם רעה. אף הם משחקת להם השעה. ועיין בזוהר תרומה כמה הפליג בעונש המדבר דברים ריקנים בבה"כ. ה' הטוב יכפר בעד השוגגים. האריז"ל היה נזהר אף מדברי מוסר. פן יתמשך מהם דיבור של חול המסיר הכניעה:

שמא תאמר יש לנו מגינים ומליצים לטובה. הני כהני ש"ץ דידן הכהנים הנגשים לפני התיבה. ומתני' ב"ד הוא שאין הכל הולך אלא אחר העובד ומחשב בהקרבה. הלא אותם זכר ה' ותעלם חמתו באפו והבער כאש להבה. רובם ככולם [חוץ מזכים מועטים בני עלייה הבטלים במיעוטם] קולם וניגוניהם ומעשיהם מטילים בין ישראל לאביהם שבשמים תחרות ואיבה. הן הנה היו לב"י אכן מכשול להוסיף אשמה רבה. וצרעת המדברים כל הדברים יגעים בבהכ"נ הם היו סבבה. ומה אוסיף עוד לדבר וכבר נשאתי עליהם משל נהי ונהיה בסערה רבה. בכמה מקומות. בחיבורי ש"י סי' קסא ובמו"ק סי' כ"ג. ובלו"א. לכן לא אעכב עצמי כאן בשבילם אם יחדלו ואם ישמעו. לכם יטיבו או ירעו. ע"כ דברי לעו.

וכ"ז שחטא זה בידינו אין כחה לשברנו. ושומע אין לנו. עד ישקיף וירא ה' בעניינו. למען שמו וחסדיו כי לא תמנו:

אבן הנוגע למעשים מיוחדים ופעולות מוגבלות נתלות בעצמה של תפלה. צריכים אנו להודעה וידיעה בתחלה. שאע"פ שהכל תלוי בכוונת הלב ואחד המרבה והממעיט ובלבד שיכוין אדם דעתו לשמים. ורחמנא לבא בעי והרהור כדבור דמי. לא סגי במחשבה והרהור הלב בלבד. אם לא היכא דלא אפשר כגון בעל קרי וחולה דאנים קלא. כמ"ש במקומו. וזולת זה צריך דוקא שיחתוך בשפתיו כדגמרינן מקראי דחנה. ונוסף על זאת צריכים אנו בתפלותינו וברכותינו לפעולות מיוחדות בשאר כלי חושינו ואיברינו. כגון מעומד או מיושב. נופל על אפיו. נושא כפיו. פכר ידיו. עיניים סגורות. לאיזה רוח יצדד. ואם יתנועע או ינוח. מגביה קולו או מנמיך דוגמת הקרבן שהוצרך לתנאים רבים. בקרבים ומקריבים. וכן מתייחד המקום הקבוע המוכשר והזמן לשניהם בשוה. וכן במעשה הנטילה כנגד הרחיצה מן הכיור. וכן כנגד היום. וזולת זה כמה דברים ששוין בפניהם. וכמו כן מצינו בתפלת הנביאים שהיתה זקוקה לפועל שתסמך עליו. כענין שכתוב באברהם אבינו ע"ה אל המקום אשר עמד שם. ובמשה רבינו ע"ה אפרוש כפי אל י"י. והיה כאשר ירים משה ידו. ובשמואל הרואה. וישאבו מים וישפכו לפני י"י. ובאלישע הנביא. ויאמר קח קשת וחצים ויאמר ירה ויור ויאמר חץ תשועה לה'. ובמקום שאין מעשה בפועל. עקימת שפתיו הוי מעשה. כענין הכתוב בגדעון חרב לה'. גם הוא פשוטו של מקרא בפיך וגו' לעשותו. שדבור הפה עומד במקום המעשה לפעמים:

ולשלמות הענין אשכילך ואורך דבר נפלא. בו תדע ותשכיל איך כל עניני העולם התחתון אין בהם דבר לבטלה. ומעשי בני אדם כולם יש להם שורש למעלה. צריך שתדע כי החוקרים כללו וגדרו כל הנמצא. בעצם ומקרה. ובאנו כל עניני המקרים ועלו לתשעה מאמרים. ובאמת לא נפל דבר זה במקרה אבל הכל הכוון מאד בחכמה האמתית (עם שאין לפילוסופים בה חלק ונחלה וזכרון רק בקליפות. אוי להם לבריות שרואות ואין יודעות מה רואות. ואולי גם בזה מלאו בימינו ורמזים מן הקדמונים האבות והזקנים שנשלטו בבתי גנזיהם בעוה"ר כנודע) והם נגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם. שהם עשר ספירות כמפורסם. וכולם ימצאו בעסק התפלה. בין הבין את אשר לפניך. לשום שכלך ורוחך בעיניך ודע כי העצם רמוז בראשון. שנדמה לעצם. לעולם גדלו וקורבתו למאלילו ואדיקותו בו. עד שמחמת זה קראו המקובלים כינויו א"ס. ונקרא אין. לרוב גבהו וריחוקו והעלמתו בבחינתנו. וכנגדו בתפלה. המחשב' הצפונה שהיא נשמת התפל'. הכמות קנה מציאתו בהתגלות השני הנקרא יש מאין. כי כל ישות הנמצא אצלנו נמדד בו בחכמ' יסד ארץ ושם ממדיה וחלקיה. וממנו נתלאו ג' רחקיה. והוא כמות המתדבק. ובתפלה את ארוכה את קצרה. וממין כמות המתפרד בילד. הרי פירשו ג' תפלות ליום חול. ארבע או חמש ליום קודש. האיכות בא הכח השלישית אם לבינה. שבה נצטיירו כל הנמצאות לכן מתנה נמשך כל תכונה. ובתפלה איך תהיה עשויה בתבונ' ובדעת. אם בכוונ' תכונה נפשית. או גשמית כגון כובד ראש וגוף נקי. המצטרף נולד מהחסד. כי עולם חסד יבנה. והבנין והעולם מנחית המצטרף. בהתייחסו לבונה ולב"א הדרים בו. גם החסד מתייחס לפועלו ומקבלו. וככה בענין התפל' ימצא במתפלל ומי שאליו התפלה. ובזה יקרא בן ועבד לאביו שבשמים מלכו ואדונו. מייחל לחסדו. המתי תולדתו מהגבור' שהיא שנייה בסדר זמנים. ובששת ימי בראשית. על ידה נודע המאמר המתי. כי בראשון לבד אין שייכות לשאול מתי. מאחר שעדיין לא היה משך זמן לספר. שלא יצא לפועל ממש. כי אם בהמלאת מנין ימים שאין פחות משנים. ע"י שקיעת האור משך זמן קלוב וזריחתו שנית. ונודע ע"י זה גם מספר שעות. שאינו נבחן כ"א ביום מוגבל. כנגדו צריך להתבונן בתפלה בעתותי היום וביום הימים. האנה הלמית מהת"ת הנקרא המקום ב"ה מקומו של עולם. ועליו שואלים אנה והיה מקום כבודו. וכנגדו בתפלה צריך לכוין המקום המיוחד והמוכשר בעצם וראשונה הוא

הוא בסמ"ק. ובשאר מקומות הוא בבה"כ המכוונות כנגדו. ולקבוע מקום לתפלה. המלך ילך לאור ע"י ירכי קשוט בי העמודים. לתת מהלכים בין העומדים. בתפלה צריך להודיע תואר המלך. אם עומד. יושב. נופל על פניו. מצדד לימין. לשמאל. עומד מכוון כנגד ירושלים. הקנין העצמי תוצאו מיסוד עולם. כי הוא קונה הכל. ועליו העולם עומד. כל יש לו נתן בידו. זהו מאמר לו. כנגדו בתפלה צריך להיות בעל קנין פעולות הגונות בין מעשיות בין מדותיות. ולהתנאות במלבושים לקיים הכון וגו'. מאמר שיתפעל מקורו בעשירית ודאי כנודע שמתפעלת ביחוד (כנ"ל באורך) בסבת מעשה התחתונים תחלה. והיא בעצמה מאמר שיפעל אח"כ בהורדת השפע. כי ניתנה לראש פנה להנהגת התחתונים. ושני העניינים צריכים להיות מכוונים בתפלה. שתהא מפעלת ע"י כלי המחשבה הדבור והמעשה. וכן היא באה אל המלך ותפעל הנרצה ותוציא המבוקש לפועל. הרי נתבאר יפה כי לא במקרה נפלו עשרה הדברים הללו כסדרן הנגדרים בעצם ותשיגיו. שהחוקרים להיותם עורים. קורים אותם מקרים. אתה הראת לדעת. כל תכונה ענין ופעולה מאיזה מקור נובעת. ועל כן צריך ליזהר מאוד בפרטיהם המיוחדים בתפלה ועשוים בחכמה גדולה בתבונה ובדעת. לעשותם בלי תוספת ומגרעת. אולם פרטיהם יבוארו במקומן בעזה"י איש איש על דגלו באותות. אכן כאן נגיע לבד משפט איזה עניני' חלקיים כוללים. המסתעפים מן האופנים האלוהים. שהם הקול התנועה וראיה הרמת הידים והגב כנגד ירושלים. ולהתיר הספקות הנופלות בהם: (ב) הקול כיצד. הוא דבר רשום ומסויים בתפלה. אם אמנם נאסר בתפלת י"ח של יחיד שנתקנה דווקא בלחש. ואמרו [ברכות כד] המגביה קולו הרי זה מקטני אמנה ואף היא היתרה נגלה לנ"ץ בהכרח אבל בשאר תפלות ובקשות הן של יחיד הן של רבים על כל צרה שלא תבוא שהשעה דחוקה והתפלה נאולה פשיטא שיפה לצעקה והרמת קול בבכי ואנקה דווקא. כדכתיב בהגאי נינוה ויקראו אל האלהים בחזקה וכתיב בתורה ויצעקו בני ישראל אל ה' ומפורש בכתובים ויתפלל יחזקיהו המלך וישעיהו הנביא ויזעקו השמים, שוב מצאתי ג"כ בפירוש הרמב"ן עה"ת ובעל המוסר שכ"כ, אבל היא הביא כתובים אחרים שלא זכרתים אני גם הדבר מנוסה ובדוק מקובל ביד זקני הדור בקריאת והוא רחום בקול רם בצבור שמבטלת גזרות רעות לא שהש"ת צריך לצעוק באזניו עד שישמע ח"ו אלא שהנפש מתפעלת עי"ז והתעוררת התחתון גורם לעליון (וס"ע דאיש"ר בכל כחו כמש"ל) אבל בעת ריוח י"ל כנחת ואין לעורר הדין והאר"י ז"ל מעולם לא התפלל בקול רם אפי' תפלה דמיושב והזמירות להורות ההכנעה זולת בשבת קודש היה מרים קולו בנעימה בפסוקי דזמרה לכבוד שבת:

(ג) ראיה גם היא צריך לקדשה בתפלה ועם שכתבתי בחבורי מו"ק שאין הכרח כל כך מהגמרא שצריך להתפלל בעינים עצומות דווקא ולכאורה איפכא משמע מ"מ ודאי אסור להביט הנה והנה בתפלתו דה"ט שצריך שלא יפסיק דבר בינו לבין הקיר לפי פשוטו וא"כ כשמתפלל ברחוק מהקיר אע"פ שאין שם שום דבר החוצץ (או דלא אפשר בלא"ה) מ"מ צריך להגור העינים בהכרח להנצל מהסתכלות בדברים הגורמים ביטול הכוונה, כ"ש אחר שהזוהר [ואתחנן ד' ר"ס] מחמיר בו (וכ"ה בהנהגי הארא"ט) והוא דבר נכון בעצמו שיש ליזהר וגם בחזרת התפלה היה נוהג האר"י ז"ל לעצום עיניו ואף בתפלה דמיושב אחרי הזוהר ומקדש חוש הראות שלא להסתכל חוץ לד"א (שאין לאדם בעולמו יותר מהם להביט אדמתו ולזכור אחריתו, וכדאה שהיה רב נוהג לעולם) לפחות בעסקו בשום תפלה ותהלה ושבחיו של מקום כדי שלא יפנה לבו לדברים בטלים ואם ירצה לזון עיניו יסתכל בשמים וימלא אהבת ויראת ה' הנורא הנורא אלה כו'. לכן מתנאי בה"כ שיהיו בו חלונות כו':

(ד) תנועת הגוף בתפלה הרמ"א ז"ל בתשובה (סי' קי"ג) אסרה. ולענ"ד אינו מוכרע ואשכחן למהרי"ל מרי דעובדא דנהג בה כדאסהיד עליה תלמידיה ריש הל' תפלה שהי' מנענע גופו מאחוריו לפניו ומעשה רב מובהק וחסיד גדול כזה רב ודאי וכדאי לסמוך עליו (וכ"ה בהג"ה דש"ע סי' מ"ח) וכיוצא בה מצינו לבעל ס' הכוזר (בי' כ' המאמרו השני) ששאל למה מתנועעים היהודים בקריאת העברית והשיב החבר. שאמרו בעבור העיר חום השבעי וכו'. ש"מ שהוא הנהג פשוט בישראל מימי קדם שכל מנהגן תורה ולא ערער עליו. וכדברים האלה נאמרו גם בזוהר הקדוש פ' פנחס (ד' רי"ח ב) שאילנא ליה מ"ט כל עמין דעלמא לא עבדין נענועא אלא ישראל דכד לעאן באורייתא מתנענעין להכא ולהכא ולא יכלין למיקם בקיומייהו, א"ל כו' ווי לבני נשא דאזלין כבעירי חילא בלא סוכלתנו. במלה דא באחודי אשתמודען נשמתהון קדישי דישראל דאתגזרו מגו בוצינא דדליק דכתיב נר ה' נשמת אדם והאי נר בשעתא דאתאחיד בגו אורייתא דלעילא לא שכיך נהורא עליה אפי' רגעא חדא יעו"ש באורך ודברים הללו מסכימים להשובה הנ"ל וקרובים להיות אחת, כי בודאי מתעורר החום הטבעי על ידי ההתנועעות והוא המעורר ומקיץ לנפש מתרדמתה שתתיישר בקריאת דברי תורה וקדושה וכן לתפלה תכין הלב אל הכוונה הנכונה ותגרום התעוררות עליון וכדרך שאמרו באיש"ר בכל כחו (שם ו' ר"ב) וכענין קול רם שהותר מפני הצורך אלא בהרמת הקול שלא לצורך גדול, הביא בהכרח לאסרו משום שדומה לקטני אמנה משא"כ בתנועת הגוף קנת בכך הוא דרך ומנהג בעלי הלאכה ועסק הזריזים המתיישרים בפעולותיהם להתנועע ולהרגיל כל איבריהם שיהיו מזומנים בחשק והסכמה אחת להעזר בהוצאת פעולתם לאור בשלמות ובאמת: ומ"ש הרמ"א מקרא דחנה במ"כ היא ראיה כנגדו ז"ל מדשתק היינו תלמודא [ברכות כד] דנקיט אומרי הילכתא גברוותא דאיכא למשמע מהני קראי ולא חש לכת ש"מ דלאו מילתא היא ומיעוטא דרק שפתיה נוקי באתריה למעוטי הקול דב"ה קאי להיתרא דלא צריך אפי' להשמיע לאזניו ולא תימא נמי דקולה לא ישמע לאהרים דווקא מיהת לא נרעה מק"ש לכאן דהתם קמ"ל דלא צריכה שמיעה לגמרי אפי' לעצמו (עי' סי' ק"א בב"י בירו' שהביא וק"ל) וזה נכון והכי מסתברא ודאי ומ"ש עוד מהכתיב בחיות בעמדם תרפינה כנפיהם נמי לאו ראיה היא כמ"כ לפום מאי דדרשי ביה בסוף תיקון עשירי בעמדם ישראל בעמידה כו' חיוון קדישין דהוו מנגנין תרפינה. יעו"ש גם ברא"ש התיקון ואפי' אי קאי נמי אחיות עצמן מ"מ לא קאי אלא אשירה דידהו ודישראל דצריכין להיות בגלותא דמעומד בחשאי דלא למשמע קלא דגדפייהו דהיינו קול הפה גרידא לא ישמע וממכוחת גופן לא קמיירי כלל ה"נ י"ל לפמ"ש בגמרא [חגיגה יג] ביום חשות המפני כבודן של ישראל וקרי בוה בעת דם היינו בשעה שישראל שותקין למטה אז תרפנה כנפיהן מלומר שירה כי בכנפיהן אומרות שירה כידוע מהמדרש שהביאו התוספות פ' אחד דיני ממונות ובגמ' פ' אין דורשין ואין להם רשות עד שישראל פותחין תחלה והז תרפנה כנפיהן מחמת שהן דיממות (ופשטיה דקרא נמי הכי הוא ודאי שאין הכוונה על עמידה שלהם ממש דמשמע כתפלה דמעומד אלא ה"פ בשבתם ושתיקתם שהרי אין ישיבה למעל' ולית להון קפולין והאי בעמדם הלא הם עומדים התמידים הא אין עמידה אלא לשון שתיקה כמד"א עמדו לא ענו עוד. שוב זכיתי ומצאתי בנ"ר פ' ש"ה כדברי ממש והטעם בעצמו) אבל בעת שירתן לד"ה לא תרפנה כנפיהן והינן שובתים אדרבה ודאי מהנגבר בהן העופפות אז וכמ"ש ביוצר מתנשאים לעומת שרפים ולכן אני מגביהין עצמינו ומעופפים בקדושה לעשות כמותן בשבת שבתפלה המקודש ביותר א"כ הדבר ברור שהיא ראיה להתיר ובפרט שנתגלו דברי התיקונים אלו בענין זה הרב המקובל הנז ז"ל עם שהוא נאמן ביתו גם דברי הזוהר הנ"ל מוכיחין מאד דתפלה וקריאה חדא מלתא היא לענין זה, מדמייהו קרתי אלהים אל דמי לך. והמזכירים את ה' אל דמי לכם דביין טפי בתפלה. וטעמא דקיהיב במילתא נהורא דשרגא כיון דאתאחדא גו פתילה ההיא נהורא לא שכיך לעלמין אלא מתנענעא לכאן ולכאן הא ודאי איתא בתפלה כבקריאה הא בהדי' דספר הזוהר מיהת לא ס"ל הכי איברא איפכא איכא למשמע מניה: ומ"ש הרב ז"ל מסברא דנפש וכן בדין שהתפלה תהא ממעמקי הלב כבר הזכרנו מטעם

בעל ס' הכוזר (אע"פ שכוונת דהם סברא זו היא עיקר לע"ד ומ"ש בן החבר מדעת עצמו הוא רחוק הרבה) גם הבכל בוזר אדרבה הוא עוזר אל הכוונה כי מעורר הרוחות הפיוטיות ומתפעלת הנפש ביותר עד שתוכל בכחה זה לעורר שרשה העליון כאשר הוכחנו מס' הזוהר לעיל וכ"כ בענין עניית אמש"ר בכל כחו. אכן עדיין צריך למודעי ולהודיע פשר דבר כי בוודאי אין נכון להתנועע אחד כמשתגע ולא להיות ככד כאבן [דלא תנן אלא בכורע ראש כפוף וכורע ואין כורת הגוף כמשמע] דומה כיף וינע הלא בנחת ולאט באופן שנוגע לנפש נעוררת ובכבוד ומורא למקום אינו פוגע.

וכזה קיימנו קלת גם דברי הרמ"ע :

(ח) כהראוי היה להתפלל בפריסת ידים לשמים ככתוב בתורה ובנביאים. וברי"ב בנ"ש והעורר גזה בכבודו (ד' פ"ט ע"ד דפים פירדא) וכתב מ"ש בטעם ביטול המנהג אך לענ"ד בעיקר הוא רב בזמנה גם כי לא היה נוהג אלא בב"א גדולים ובדמיכת בבדיא מג"ר [פ' ס] ומה שדייק הרב ז"ל מהרקי ר"א. נ"ל דלאו דיוקא הוא. אדא דדור המדבר נמי דור דעה הוה. עליהם הוא אומר לכפו לי חסידי. הם ודאי היה כחם יפה בכך ועוד שלא שבו כן עד שרהו הבה רבינו ע"ה עושה וכה"ג שפיר דמי כדבעינן להיזהר בס"ד בטעמא דמילתא לאו משום יוהרא כדס"ד דהרב הנ"ל אלא מע"א משום שאהרז"ל [ס' הבהיר] אסור לאדם לעמוד שלש שעות כפיו פרושות בשמים ויש סכנה בדבר. ולכן בתוספתא דזוכר הכר לזקפא ללבען לרגלא (ובפ"ז הורגלנו לכרש מ"ש ר' אליעזר בר"ש פ"ד דמגלה.מיכי לא נשאהי כפי בלא ברכה דלפירש"י קשה מאי רבותיה. אטו לשאר אינשי שרי אלא פירושו שלא נשא ידיו למעלה בחנם כי אם לברכה ולתפלה כדברי תוספתא הנ"ל. ונכון הדבר כהדורני שכך שמעתי מהמה"ב ז"ל בילדותי) מש"ה בטלוה לגטילותא לגמרי רכך חשבא. דובית להוה בררו אין אדם ראוי לכול ע"כ אא"כ נענה כיהושע בן נון. כ"ש בזו בהתירה אחד לפ"ד הזוהר (וישראל בשין פורשין ידיהם גם ברע"ה היו רשאין לעשות פ"פ מעשה רבם שהיה גדול כחו ובטוח שיענה וגם היו נלולין מהרהור עי"כ וק"ל) לכן בדורות האחרונים נמנעו מתנה כלל ורפי' המורא ים ברכא ודכוותיה לא נכנו בה בדהזכא מנפר ידיה. ומ"ש הרב הנ"ל לולי דברי הרמב"ם ז"ל היה מכרש שרבא נעולה בהכלל בזקיפת הידים אלא בעם זקיפת ידים פכר ידיה וק"ל. באמת אין לי לב להבינו. ב חוד לטעמו של הזוהר דמשום זקיפת העבר ללנעות נגע בה. נשארו דבריו ז"ל בחלום בלא פתרון באין מבין איך ההקיים זה וזה בידו והארת שביעי חכמי התלמוד נתבטל הדבר כל עיקר שכן שתקו מרבו הכל וכל ואין לנו בזה אלא דברי הרמב"ם וכך מנהגו של האריז"ל והנח להם ישראל שבני נביאים הם ומהגן תורה: (ז) ידוע שחובת המתפלל לכוין גופו כנגד ירושלם. ומפורש בנוי ומבואר בהג"ך כמוזכר לתפלה אל פרק בכוונה סי' ה' יע"ש. ובאן ראינו לזכור ירושלים בבית לוגר שלא יכפיק זה בראש ובראש שאנו עושים לזכר ולדוגמא ובימנא בעלמא אלא היכא דלא אפשר. אז תעלה לנו הכוונה והמחשבה הטובה ותיטרף למעשה. כנמנע הבני האונס והכרנה כי באונס פטור מכל דבר ובכנרח לא יגונה. הר"ם לא ישובת ולא תועיל הכוונה במקום שאין טענת אונס גמור ובשעת רווח. ולזה צריך כל אדם מישראל לעבות בלבו הסכמה קבועה והקועה לעלות לדור בא"י (עכ"פ כשהשגת ידו די ההוצאה וקלת מעמד סיפוק פרנסה אם בדרך מלאכה או איזה מו"מ לקבל ההספקה הנצרכה וההכרחית כדי לייבש הארץ הקדושה השוממה מבלי בנים) ולהשתוקק להיות זוכה להתפלל שם לפני היכל מלך אע"פ בחרב לא זזה שכינה משם. והדר בה"ל עובד ללא אלהי אמת כמ"ש וההמע"ה אמר גרשוני מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים. ואחז"ל (ע"ז ח) ישראל שבח"ל עובדי ע"ז בטהרה הם. ע"כ שהטוני אחיי ורעי כמהג ררים בארצא לנו על אדמה טמאה זכרו זאת והתאוששו זכרו את ה' וירושלים תעלה על לבבכם התקוששו וקושו. כמזכירים את ה' אל דמי לכם תמיד לא יחשו ואל תתני דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה עובו גושו תושו

ואל תחשבו לבהקצע בח"ל ח"ו לקיים ואבלה אתכם יגו' . זאת היתה חטאת אבותינו הראשונים שגרמו בכיה לדורות כי מאסו ארץ חמדה. והיא שעמדה לנו בגלותינו הנר שלא אחד בלבד עמד עלינו אלא בכל דור לא שקטנו ולא שלונו.על לאחרינו נרדפנו יגענו ולא הונח לו. כמת מלב נשכחנו אחר ששכחנו ירת א"י לגמרי. אין אחד מחלף מתעורר להחזיק בה להתיישב שם לדור. כי אם אחד ממדינה ושנים בדור. אין איש שם על לב מבקש אהבתה דורש שלומה וטובתה ולא מלפה לראותה בדרומה לנו בהיותנו בשלוה בח"ל שכבר מלאנו א"י וירושלים אחרת דוגמתה. ע"כ באו עלינו כל הרעות בשבת ישראל בארץ ספניא והרצות אחרות בשלוה בכבוד גדול מימי החורבן זמן רב קרוב לאלפים שנה (מזמן חורבן בית ראשון) ושוב נתגרשו משם עד שלא נשאר שם ושארית לישראל בארץ ההיא. צדיק הוא ה' כי יצא מדעתם לגמרי ענין גלותם ונתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ויעשו כאלות ויתערבו זרע קודש בעמי הארצות . ציון היא דורש אין לה [ברכות לג] היינו עזובה שכוחה. גם היא נאנחה ותשב אחור ידודה חמק עבר שלח ידו מן החור. והבניס חשך תארם משחור. הלכו בחות בגוים לא מצאו מנוח. בות מחיים נכחר להם בחור. כל זאת באתנו כי בארץ נמשלנו הרץ לבי שכחנו. לשוב אל ארץ מולדתנו לא זכרנו. עיר קברות אבותינו לא דרשנו. אל גיל כעמים שמחנו . לאחד בגוים אין תורה לקבוע דירה חשקנו. מי האיש החכם ויבן את זאת על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר וגו' ויאמר ה' על עזבם את תורתי [וכתוב זה שבא לידינו לא פתרוהו בלי לוית חן עם ביאור הבון כמ"ש להלן בס"ד. כתר לי זעיר כדי שלא להפסיק כאן באמצע ענין] כי ישראל קרוים נחלת ה' והארץ היא נחלתו. והתורה הלויה בשניהם בעם ה' על נחלת ה'. והעוזב אחת עוזב השנית ע"ד האמת. ואמרו בב"ר פ' לך לא כס נכנסין לארץ מקבלין אלהותי ואי"ל כו' . ואין להאריך בידוע כמה הפליגו רז"ל בשבח א"י והדרים בה כי בתלמוד ובמדרשים ובזוהר וספרי החכמה מלאים מפה לפה. וכן המפרשים מלאו ידיהם בה' להזכירה לשבח גדול. ביחוד הראב"ע והרמב"ן על התורה יע"ש. ובעל ס' הכוזר בחסיד הפליא בדבר זה בכמה מקומות מספרו. כמעט שעל קוטב זה סובב קוטר ספרו. הבריח מן הקצה אל הקצה התחלתו וסופו חתימה מעין פתיחה. וכן בשני וברביעי ממאמריו ובכל הולך אחר החיתום במוצא שפתיו במר כאשר כפיו הלא לאמר. לטענת המלך המתווכח עמו שרצה לעכב על ידו ולהחזירו מדעתו בתום לבבו בחכמה ובשכל ענה . לעורר עיכוי הדרך וסכנה. לא חבש לא נסוג אחור ולא פנה. נדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. לאתום בה ימיו. ינוח על משכבו בשלום צדיק יסוד עולם. זכה וזיכה רבים בוויכוחיו ותוכחותיו כאלהייב.רוח ה' דבר בו בא איש האלהים עד הלום: אהגם שאין מקום לבעל דין לחלוק מהא דר"י [כתובות קיא] דס"ל כל העולה מבבל לא"י עובר בל"ת. דהא אידחי בגמרא דהביא ודאי בכלי שרת כתיב. ור"י גופיה נמי לא אמרה אלא מבבל משום דאזיל לטעמיה דס"ל נמי הדר בבבל כדר בא"י כדיליף מקרא וטעמא דמילתא משום שמשם יצא עיקר שרשנו אברהם אבינו ע"ה ארץ מולדתו אור כשדים וגם נגלו אליו האלהים. וכן ליחזקאל הנביא ודניאל וחביריו הופיעה עליהם נבואה ורוה"ק על נהר כבר היה מוכן להשראת שכינה. ולכן כשגלו ישראל בתחלה גלו לבית אמם בשנם קרוב לשונם ללשון תורה והרגום שני ללה"ק. לכן נתקיימה תורתן בידם בארץ ההיא המסוגלת לתורה דוגמת א"י בקירוב . וזכו לקבוע שם ישיבות גדולות מימות גלות יכניה והחרש והמסגר מבבל יצאה תורה והוראה לכל ישראל כל ימי האמוראים בעלי התלמוד והגאונים והיא עיקר הטעם של אותן שלא רצו לעלות לא"י אז. מפני שלא היו שם ישיבות גדולות מופלגות בהרבצת תורה כמו בבבל. כמ"ש סוגי כתובות דאמרי במערבא קמו רבנן ממתיבתא דר"מ בבלא"ה. שהיו מתהימים על ריבויים. עם שהיו גם בא"י חכמים גדולים בעת ההיא . מ"מ לא זכו להתפשט בלהודם בקבוץ גדול עם התלמידים כמוהם. אולי בסבת מלכות הרשעה שפשטה אז בארץ ומנעה למוד תורה ברבים והיו

מתחבאים ועוסקים בתורה בסתר משא"כ תחת מלכי פרס היו ישראל בשלוה גדולה פנויים לעסק התורה בריוח גדול זמן ארוך. זהו בלי ספק הטעם העיקרי שלא עזבו כל חכמי בבל מקום דירתם לבוא לגור בארץ. וכך נראה מדשלחו אחוהי לרבה [שם] שמא תאמר אין לך רב ללמוד היתני. ולא סוף דבר כדי ללמוד תורה מותר לצאת לחוץ לארץ. אלא אפי' ללמדה לאחרים. כדאמרינן שילהי יומא כי היכי דליהות רב ולגמר אורייתא בבבל. ואעפ"כ עליתי כמה וכמה מן האמוראים שעלו מבבל לא"י אחר שנתמלאו בתורה כגון ר' חייא ובניו [סוכה כ] ר' אלעזר בן פדה [כתובות קיב. שם ר"א הוא בן פדת] רב כהנא [ב"ק קיז. זבחים נט] ורב אסי [כתובות קיב. וכן ר' אבא ורב אמי. ברכות כד] רב ספרא [חולין קי] ור' זירא [כתובות קיב. ברכות כז. וכן ר' זעירא ירושלמי פ' היה קורא] ורהב"א [שבת ק"ה ברש"י וכן ר' חייא בר גמדא. כתובות קיב] ור' ירמיה [כתובות עה] ורבים זולתם. וילמוד סתום מן המפורש פשיטא עובא דסליקו להו לבתר אע"ג דלא דכיר להו תלמודא ואותן שלא עלו בודאי אנוסים היו. אם מחמת חולי ויסורין. או עוני או הלו בנו טפלי או שעת קירס היה ותגר מלכיות. דאנוס פטור ואין דיין מאי אפשר ואין שעת הדחק ראיה. אבל בשעת ריוח ודאי היו עולין לא"י עם כל השבח הנ"ל דבבל. ואע"פ שאינה רואה חבלי משיח וקרו לה [כתובו' קיא] קרנא דשיזבתא אעפ"כ לא השגיחו בה ראשי דורות חכמי התלמוד וכניתו מקומם ועקרו סיכי ומשכני ואזלו ורהטו ונקטי במלתא ועברו לדוכתא דמשה ואהרן לא זכו [שם קיב] א"כ מה יש לנו לעשות אנו העניים ואביונים השוכנים קרוב לקוטב הצפוני אשר לא זרח שם אור השכינה מעולם. ורחוקים מאוד מאדמת הקדש ומלי' הקודש עאכ"ו שיש לנו להתאמץ ולעלות במרכבה בקרון ובאסדא אל ארץ חמדה ולא יעצרנו גשם והשלג מלכת אל מקום העבודה ואין טענה מחמת הסכנה. כי בשעת שלום אין סכנה כל כך. וסכנת המדבר והים בודאי אינה קרויה סכנה לענין זה לפטור ממצוה גדולה כזו דמצלא ומגנא (ועיין ש"ע א"ע סי' ע"ה. שאפי' בשעת חירום מכוח אמן והלאה חייבין לעלות אע"פ שאין הולכין משם כ"א בספינה או דרך המדבר) ומלכים ושרים עוברים ושבים באניות הלכו בציות. ראה דרכך בגיא ובקעה על כל הר וגבעה יחד עשיר ואביון לקנות נכסים רבים כסוסים דרכם בים חומר מים רבים ובעזים נתיבה. הביטו ארחות תימ"ה קוו הליכות שבא. להוסיף הון עתק ולצבור כסף כחול ישוטו להודו ולכוש למדינחא למערבא בכמה סכנות אתה מכניס עצמך גוף ונפש בכל יום (וכמו שהרגיש בעל ס' הכוזר בחתימת הס' יע"ש. פי צדיק ינוב חכמה) על פת לחם יפשע גבר פסיעה גסה המאבדת מאור עיניו ומקצרת ימיו ושניו. ולכבוד בוראך ולהנאת נפשך לזכות לחיי עולם. אמרת עצל שחל בדרך כמשוכת חדק. אם לכל אשר ימלא' שם צדק. עד מתי עצל תשכב על מטת העצלות מעט חבק ידים לשכב בראש חבל עד יגלו מוסדות תבל ולמה לא תקנה לך תחבולות להמלט על נפשך בהיות לאל ידך לעשות לבא להתלונן בצל שדי ותחת כנפיו לחסות: ברם עדיין יש לעיין בדבר אחד שזכר מהרא"י בפסקיו (שאינם תח"י לעת כזאת) למנוע העלייה לארץ מחמת שנמלאו שם בעתנו רשעים יציר כסף יקושים. דוגמתו מצינו זכרון לראשונים בירושלמי סוף פרק הי' קורא שאל כהנא לר"י מאן דאימיה מבכרא ליה ואיתת אבוה מייקרא ליה להן יזיל א"ל יזיל להן דמיקרא ליה נחית ליה כו'. ולולי יאמר אדם לפסוק גם כזו בתרי זימני הוי חזקה חלילה לנו לגזור גזירה קשה כזאת על ארץ הקדושה. ואם באמת לא הכשיר דרי הלא יש לני לדון ק"ו מעצמנו. אם גבירה לוקה שפחה עאכ"ו דשכיחי אפיקורי פוק חזי ולא עדיף שאת מברי א"כ מה לנו הנאה ומה הריוח בארץ טמאה אבל אם ר"כ בזמנו ומהרא"י כפי דורו דיברו שבבל היתה לראש פנה לתורה ולתעודה. וא"י פנה הדרה והודה א; כנ"ל וכן לפי ערך בימי מהרא"י היה עדיין לאלוחית של כבוד תורה קיימת בארץ אשכנז יותר מכל הארצות משא"כ עכשיו בעוה"ר שירדה פלאים פליטת הגולה שבמדינות הללו ירדו בעניות של תורה למדרגה תחתית ויגדל ישראל מאד בח"ל

עד שכל הארצות עשה לא"י להרבצת תורה אמיתית כלא טוב לנו להתהלך לפני ה' בארצות החיים המן זולא תמן שובעה תמן רננה דאורייתא חכמה ודעה וכבר זכרתי למעלה והוכחתי בבירור שאפי' מבבל בימי חכמי התלמוד היו עולין לא"י ת"ח לרוב. ובזה י"ל לפרש מ"ש רז"ל פ' חבית מפני מה תלמידי חכמים שבבבל מצויינין לפי שאין בני מקומן. היינו כשעולין לא"י (ופרש"י דחוק) ואע"פ שסתם אמרו ת"ח שבבבל, אין הכוונה כי אם על כל העולין משם לא"י. שהיו בני א"י תמהים עליהם שלבושיהם נאים יותר מהם, ורב אסי [שבת קמה] שרצה לומר מפני שאינן בני תורה. היינו לגבי בני א"י דעדיפי כתרי מינן כלא חשיבי. אבל ר"י השיבו לפי האמת משום דכי סלקי להתם עדיפי כתרי מנייהו: ולכבוד אכסניא של תורה אפתח ואדרוש תו בהך מילתא בחדא מתיתא. אותה שאמרו בפ' י"א דנדרים שלחו מתם הזהרו בערבותיתא הזהרו בחבורה הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה. דיש להקשות מאי שנא הני תלת דשלחו בני א"י והזהירו לבני בבל ויובן עפה"ש שם פ"ג על הפסוק ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבן נפש שלא נאמרו אותן קללות אלא בח"ל לא בא"י. לכן הזהירו בני א"י מאחר שאינכם עולים לכאן על כן הזהרו בערבוביתא דמתיא לידי שעמומיתא דלא נאמר אלא בגולה משא"כ בא"י אינן צריכין ליזהר כ"כ כדאמר הכתי לא עבר לן ירדנא גם ידוע מה שדרשו [ברכות סג] חרב אל הבדים שעוסקין בתורה בד בבד ולא עוד אלא שמטפשין משא"כ בא"י אין לחוש. משום דאוירא דא"י מחכים והזהירם עוד על בני עניים שיעלו משם לא"י שיעזרום במלבושים נאים מאחר שילכו חוץ למקומם ואמרי אינשי [שבת קמה] בלא מתא תותבאי. ויצטרכו לבגדים ואם לא מצאה ידם מחמת עניותם ימנעו מלעלות לכן ביותר הוצרכו לזרז עליהם במקום שיש חסרון כיס שמסתמא לא יחושו לכם וישארו בבבל. לפיכך הזכירו [ב"ר פע"ו] שיזהרו בהם ויסייעום כי מהם תצא תורה וזה כפתור ופרח (וכענין הזה י"ל בג' דברים ששלחו לרבה [כתובות קיא] אך כשבורני שקראתיו באיזה ספר):

ע"פ הדברים האלה נתגלה לי פירוש האגדה התמוהה שבנדה אשר נתקשו בה כל גדולי עולם לא יכלו לה להגיה ולהלבישה צורה הדורה וזה תוארה אמר רב יודא אמר רב [נדרים פא] מ"ד מי האיש ויבן את זאת כו' דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו כו' היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אר"י שלא ברכו בתורה תחלה ע"כ. והנה המאמר צווח דרשוני לא לבד מחמת הסיום מנ"ל שלא ברכו ומ"ט יש בו, גם ההתחלה קשת הביאור מה זה שלא מצאו כל אנשי חיל ידיהם להשיב וכי נעלם מנביאים וחכמים חטאת ישראל בעזיבת התורה הלא הם הוכיחום תמיד על זאת והתרו בהם גלות הארץ ואמנם כדרש הלז ודאי יש לו סמך מבואר בכתוב מי האיש החכם ויבן וגו' כפל הלשון מורה באצבע שהוא דבר נעלם משני אלה הכתות אבל באמת פשטו של מקרא קשה יותר מן המדרש כי מלבד זה בהכרח צריך לדקדק עוד אריכות לשון תורתי אשר נתתי לפניהם מי סני למימר תורתי גרידא ועוד כפול ומכופל הענין במלות שונות ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה כל האי למאי אתא לכן עשה אזנך כאפרכסת דבור דבור על אופניו בעזה"י כי הוא זה ודאי גלות ישראל מהארץ אין שואל כי התשובה בלדה ידועה לכל כיון שחטאו גלו כמיועד אך על אבדת הארץ אחר שגלו ממנה בזה השאלה כי אם ישראל חטאו הארץ על מה היא לוקה, שאבדה כל כחה וטובה ונצתה כמדבר מבלי איש עובר ומדוע לא תוסיף תת כחה לבני אדם אחרים שיכוהו ויושיבוה כי לא תוהו בראה ולא לשוא נמלאה יותר מאחר ארצות נושבות וזה לענ"ד ברור בביאור הלשון לא כהבנת כל המפרשים דקאי אישראל שאבדו מן הארץ ואין זה במשמע הלשון כלל שאיני יוצא מידי פשוטו שהארץ היא האבודה ועל מה זה אבדה היא. וזהו ודאי שאלה קשת הפתרון שזה לא נגלה עדיין לחכמים ולנביאים שתענש הארץ בגלל עונות ישראל גם אחר שכבר גלו ממנה ואין להם נזק וצער בשבה ופנה ובטול כח הארץ ומה אכפת להם אם תתן יבולה לאחרים ולקתה מדת הדין שילה חטא ויוחנא משתלמא

ב"ר

[ב"ר פ' ס"ד] לכן לא ידעו עד שפירש הקב"ה על עזבם תורתי וגו'. יובן ע"פ אומה שאחז"ל (פ"ק דע"ז) בתחלה נקראת תורת ה' ואחר שלמד אדם ויגע בה נקראת תורתו, ר"ל שנקנית לו בקנין ונעשית שלו וכענין שאמרו במרע"ה [פ"ז יט] בתחלה היה לומד תורה ושכחה עד שניתנה לו במתנה (וכן פי' בחידושי אגדות) והוא פשוט וכן דרשו [עירובין נב] על הפסוק וממדבר מתנה אמנם אין כל הארצו' מסוגלות לכך לראות סימן יפה בתלמודם כדאמרינן [סנהדרין קס, ב"ר פ' ל"א] בבל בורסיף סימן רע לתורה שהלומד תורה שם משכחה והינו רואה סימן יפה בתלמודו אפי' הוא חוזר עליה הרבה כי המקום גורם לשכחה משא"כ בא"י שאוירה מחכים ואין תורה כתורת א"י כמ"ש [ב"ר פ' ט"ז] על הפסוק וזהב הארץ ההיא טוב (כי היא תורה אור. וירא האור כי טוב ולהפך ובמחשכים וגו' זו תלמודה של בבל) [סנהדרין כד] עכשיו יובן היטב בדיוק נפלא כי הקב"ה גילה סוד זה שהדין הוא שהארץ תסבול ג"כ עונש בסבת עזיבת ישראל התורה, כי נתנה להם בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו והם קשורים והלויים זה בזה שאם אין ישראל אין ארץ ואם אין תורה אין ישראל ולמי תילא הארץ יבולה והשפעתה לגוים שעמדו עליה בתחתיתינו אך אם היו ישראל רוצין וכוונין דעתם לשוב אל הארץ לעסוק בתורה שם, היתה גם הארץ חוזרת לכחה ולטובתה היינו דקאמר על מה אבדה הארץ, עוד היום לא תוסיף תת כחה. על עזבם תורתי, שאם היותה שלי לא היתה עיני צרה, אשר נתתי לפניהם כלומר אבל לא שתאמר שלי כי נתתיה מתנה להם, ע"י שיעסקו בה ויזכו במתנה בתורה כשלהם משא"כ עכשיו שמאסו הארץ עם היות שלומדים בח"ל נשארת תורתי כבתחלה מאחר שלומדים ושוכחים ומבזים מתנתי (ועי"כ השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו כאילו מתחייב בנפשו שוכח דפושע הוא) וחזר ופירש מה רעה גורמים עוד שבהכרח תורת ח"ל סופה בטלה תכל וכל, כי נמשך מתילה שכת"ח מתבזים שם לפי שאינם ת"ח נמורים שיננהו כהם כבוד כראוי ומחויב הוא שאמר ר"י שלא ברכו בתורה תחלה ר"ל שהניחו לע"ה לברך לפניהם ולקרות בתורה ראשון שלא כדין כת"ח שאינו רשאי להניח לקרות לפניו אפי' כהן ע"ה לברך תחלה (זה הפירוש ברור ביותר בעז"ה) וזה גרמה להם עמידת ח"ל שאע"פ שעסקו שם בתורה מאחר שלא נתקיים תלמודם בידם ולא הצליחו בה לכן אין העם נושאים פנים לתורה ונתבטל כביד התורה, ואם אין כבוד אין מורא ואין תורה (היינו דקאמר נביא בגוים אין תורה) וכל זה בא להם מחמת שאין תורתן לשם שמים שא"כ היו טורחים לכתת רגלם לילך אל תקים התורה, שחבריהם יקיימוה בידיהם וזהו שאמר הכתוב ילא שמעו בקולי הודיעך מה נמשך מזה עוד רע שאין עוד דברי חכמים בנחת נשמעים לע"ה ואין מקבלים דבריהם אחר שהקלו עצמן בפניהם (דה"ט דת"ח שקורא לפניו כהן ע"ה חייב מיתה) והתיא הך מילתא כדאיתא דכוותה בספרי על הפסוק ואם לא תשמעו לי למדרש חכמים ה"נ הכי פירושא דקרא ולא שמעו בקולי לתורה שבע"פ אתא שע"ה אין שומעין מעתה למורי התורה אחר שנזדלזלו ונתדלדלו ונסרחה חכמתם, אכן שלא להניח פתחון פה לבע"ד לומר מה יש להם לעשות אם שכחו באונס והלא שאינו יכול אפי' תקפה עליו משנתו לפיכך שוב פירש לך הענין על דוריו להבין ענין עזיבת התורה דמשתעי בה הכא אע"ג דעסקי בה אין להם התגללות על השכחה כיון דאיכא טלדקי לבטל כח שר של שכחה השולט בח"ל לעלות לא"י ללמוד שם תורה שאינה משתכחת זהו ולא הלכו בה, שלא רלו ללכת בשבילה לבוא לגור בארץ לקיים והם תכו לרגליך ישא מדברותיך וירימו גם התורה ויקימו דגלה וע"ז אמרו בר"מ [פנחס ד' רמז] בזמן שאתה מכתת רגליך ממדינה למדינה תזכה לראות פני השכינה וחזר הדין יסר לגרוס אבדת הארץ ח"ו אם אין גדיים ותיישים אין ארץ ואין עולם שאפילו שמים וארץ אין מתקיימין אלא בזכות התורה. ככתוב א"ל בריתי יומם ולילה וגו' ובכן הכל מתוקן בטוב טעם נפלא דבר הכתוב הלז להווה ולעתיד (לא לעבר ההכנה ראשונה דמאי דהוה הוה, אלא היא אזהרה והתרה

להבא) כל זמן שלא יתני ישראל (וביחוד ת"ח שבהם) דעתם על אדרם אין תורתם מתקיימת באמת כי הא בהא תליא בין בלמוד בין במעשה כי הרבה מצות תלויות בארץ שא"א לקיימן בח"ל וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה (והלומד שלא על מנת לעשות ולקיים לנוח לו קיים. אם אין תורתו לשם שמים ולמה לו הטורח. לכן כדין הוא שהתורה תשתכח והארץ תאבד כחה) ועל כן הארץ מתרעמת ותובעת עלבונה מהם. דמה מידם יבוקש כי בסבתם הפסידה ואבדה כל טובה דובשה וחלבה ומבקשת תפקידה להניק בדדיה (שלמקו בעוניכו) רולם וחמדה. למען נתוך ונתענג מזיו כבודה:

והארכתי בענין זה קלת ונמשכתי בביאור אגדה חוץ לכוונתי הראשונה בעלם בכאן לכבוד הארץ הקדושה העלובה ועלובת רוח עתה כאתי למען ליון לא אחשה עד ילא כנוגה לדקה. ולמען ירושלם לא אשקוט לחזק בדקה. קול קורא פנו דרך העם הרימו מכשול לזרז לבוא אליה בלי ריפול. ובאמת היא תמיהא קיימת על ישראל קדושים. בכל מקום הם החמירו על עלמן בכמה דקדוקי מלות שהתזיקו בהם מדקדקים בהם ביותר מפזרים ממון רב וטורחים מאד לקיימן בשלמות המפארי. ומדוע מזלזלין במלוה החביבה הזאת. יתד שכל התורה תלויה בו. ואם אמנם דבר גדול הוא לעזוב אדם ארץ מולדתו ולעקור דירתו! ליסע דרך רחוקה כשש מאות פרסאות ממקומנו זה. ולעבור בארלות ומדינות אשר לא ידע ולא שמע לשונם. ודרך ממעט שלשה מאתר לאתר נפש [ב"ר פ' ל"ט] כזאת וכזאת ידעתי כ"ש שמכרנו מרובה. לפום לערא אגרא (וע"ז אמרו [שבת ז פ"ז] אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עלמו עליה) אך אם זאת נשיב אל לבנו. כמה מרופה ישיבתנו בידינו במקומות פזורנו בגולה. אז יקל עלינו לשום נוכח ה' דרכנו לבקש נחלתנו. בפרטות איש אשר נתן לו אלהים עושר ונכסים ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה (גם בהו"מ והתורה הנה הארץ רחבת ידים לפניהם לא תחסר כל בה ויגיע כפיך כי תאכל שם אשריך אך אל יחשוב לרדוף שם אחר הבלי עולם ח"ו. כאותן שנאמר עליהם ותבואו ותטמאו את ארלי) ולא ישליטנו האלהים לשאת חלקו ולשמוח בעמלו לראות עולמו בחייו לקנות לו אחוזת נחלה בארץ הטובה זה הכל וחלי רע. ולדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה עינו מלדיק לא יגרע:

אולי יאמר אלי אומר קטן עלמך תהלה. לזאת אשיבנו דבר כאשר עם לבבי באמת ועד בשחק נאמן סלה. שכך עלתה במחשבה לפני בשכבר הסכמתי מאז בלי נדר אי"ה בחיים ובריאות ויסיר המונעים באין מכלים דבר. אזי לא אחוס לטלטול הדרך הרב ולגופי החלש מענוי ומרוב עבודה ותלאות נוראות שעברו עלי מנעורי. אשר אם זכרתי ונבהלתי ברוך ה' אשר לא הסיר חסדו מאתי בו בטח לבי ונעזרתי. אשר הראני לרות רבות ורעות ושב והחייני וקימני. בו חסיה נפשי יעשה עמי ככל נפלאותיו חיים וחסד תנם וישוב ויעלני לארלו הנבחרת להשיג שלמות נפשי על אדמת הקודש לא אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמלא מקום לה' המקידש לשמו לעטרת תפארת והוא יתב' יודע תעלומות לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. כי על אפי וחמתי היתה לי ישיבתי בח"ל אף אם בית נתן לי דירת כבוד מעולה לתורה ולתפלה תמיד עיני לופיה אל הר המוריה אך כל עוד שהמלכיות מתגרות. אי אפשר לעביר דרך ים כה ולעמוד במקום סכנה ברורה, גם בעוד הילדים רכים ברגלי לא אוכל לעבור מעברה ועדיין לא הכינותי מיון לגוף ולידה לנפש כראוי שלא לבא בהיכל מלך ביאה ריקנית חלילה לרש אין כל להביא תשורה. לולי זאת חשתי ולא התמהמהתי לשמור דרך פקודיו ארוץ מהרה ואני בה' אלפה ולא ארפה שיבוא עת רלון לה' ונעלה אל הר בית ה' אוחילה לאלהי ישעי בתוך כך תהא גם זאת העככה לטוב'. לזכות עממי ואחרים עמי ויקפחו' בידינו ילא, עזרו הקודש ישלח: ואתם הבנים בני אשר נתן לי אלהים בזה הילדים אשר חנן ה' אותי לאות ולמופת בישראל יחי לבבכם לעד שמעו אל יעקב אביכם ותהי זאת בכם לעד את אשר אני מלוה אתכם על דבר א"י כי עת לחונן עפרה ואבנים כי בא מועד כשתזכו להשיא יונאי חלליכם לטוב נכס וישאר בידכם ברכה להוצאת הדרך ולעשות היזה מעמד

פרנסה

פרנסה אפילו בלמצוס ויפרוץ לרוב פנו וסעו לכם ובואו אל ארץ הקדושה. לשכון בתוכה דירת קבע ואכלו את טוב הארץ לשובע ואתם אל תיראו את עם הארץ. כי לאמנו נתן איד ה' אשר לא תקלר נותן לחם לכל בשר אשר התהלכו אבותי לפניו האלהים הרועה אותי מעודי רועי ה' לא אחסר הוא יברך אתכם ולא יסיר פניו הכם וחסדו לא יסור מעמכם בשובכם אל ארץ אבותיכם. שמעו אלי והתענג ידשן נפשכם ויקוים בכם מקרא שכתוב. אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו' נחלה בלי מצרים. וקורא לך גודר פרץ משובב נתיבות לשבת בראש הר מרום הרים. בלכתך לא יצר צעדך. והדרך אלא רכב הודך. כי תעבור במים אתך אני. הנה אלה מרחוק יבואו לא יכם שרב ושמש לא ירעבו ולא ימצאו. זהב ולבנה ישאו כבוד אלהינו יראו: חזרנו לענין מי שעושה בלבו הסכמה מוחלטת לעלות לארץ ישראל כשתשיג ידו ומתעכב בע"ל הפני ההכרח אז תועיל לו כוונתו הטובה ותעלה לו. והקובל תפלתו כאילו עומד בא"י נגד שער השמים. ויעזרוהו להוציא מחשבתו לפועל אמת לקיים: חנה לא ערכתי השפע שלשת הענינים הנצרכים מאוד לתפלה הגונה לעשות כוונים להלכה שתים הכליכם באמת ובאמונה. האחשוב יש בו די לאיש כמוני. יספיק כפי דלות שכלי וצרות זמני יאל תבקש לך גדולות ונפלאות ממך. אין לך עסק בנסתרות [חגיגה יג] ואל תאמין באלו המתחסדים המתפללים מתוך סידור כ"י ע"פ קבלת האר"י. כי אין מ"ל ולומדיה ראוים לאותה אלצלא דמילתא אלביכא יקירא כמתנתא טמירתא. כי גם חכמי התלמוד הגדולים היו נזהרים שלא לעבור גבול הכוונה. כמו שכתוב בירושלמי פ' היה קורא [ה"י] [עמ"ש בו בעל עשרה מאמרות מאמר אם כל חי (ח"א סימן ל') אף שבודאי אין מי שיקח כדברים במובנם הראשון בהחלט. כי אם סכל גמור ופתי חסר לב שאין לו עסק בדברי חכמים וחדותם. והרגיל בדבריהם ז"ל אשר יראה מ"ש גם מאן עייל בריש כו'. יגיד כמונו שכוונו בלי ספק על סודות קבלת התפלה ואיך היא עולה לפני מה"ה (וכליב פה מה שהראוני בו מן השמים כאשר שבטחתי להביאו. וקנה מקומו כאן שלא כעבור על המלות ושלא להפסיק בין גאולה לתפלה ביותר) אף אם [דחז"ל כפטיש יפוצץ [שבת פח סנהדרין לד] זאור מתבולן. מתחלק לכמה פנים. ומקבל הרבה גוונים. ונאמר בכוונת ר' חייא אלקפתא וריש גלותא מאן עייל קמי מלכא בריש כו'. אלקפתא גי' ברית הוא לדיק יסוד עולם. זר"ג הוא מ"ל ראש פנה ראש לשועלים. והולכת בראש ישראל הגולים. וידוע כי הלדיק נקרא עני. והתפלות מתעכבות עד שתכנס תפלת העני תחלה. כמ"ש בספר הזוהר [בראשית י סח] על הפסוק תפלה לעני כי יעטוף. גם נקרא הלדיק עבד דעבד למטרוניתא. וע"י התחלה מתחברי' בסוד סמיכות גאולה לתפלה. ובעמידה נעשה זיווג זעיר ונוקביה חבור מטרוניתא במלכא. והיה מהרהר ומחשב מאן עייל בריש. א"כ אלקפטא גי' קל"א אילן הידוע שהוא הקטיגור. ור"ג הוא מיכאל הסניגור. כמ"ש [דניאל ו] מיכאל שרכם. ושניהם יונקים מהשכינה שכן עולה מילויים שוה. והיה מסתפק איזה נשמע תחלה. כי קליפה קדמה לפרי. או אין פותחין בחובה. ומקמי דליפוש חרון אף. ואידך מני אפרוחים. היינו אפרוחין אחרי קבלה דפרחת בכון שכינתא. ונסתכל בהם עד היכן מגיע כחם לסייע השכינה בעלייתה. א"כ אפרח גי' רפ"ח ניצוצין עם הכולל. ומנה אותן לידע כמה מגיע להלאת הבירורין. גם גי' זעיר עם ד' כוללים דתקן במט"ט. ואיכון אפרוחין דמט"ט כנזכר בתיקונים וכו'. וחשב אם כחם יפה לתקן עליית התפלה עם השכינה. ואידך מני דימוסיא. הם שורות הבנין של בהמ"ק. שהיה קשה לו למה היו לו ג' חומות של אבן וא' של עץ. כמ"ש ג' טורי אבן וטור כרותות ארזים. וכתוב מהכין די אבן גלל תלתא ונדבך דיעא חדה. וירא שהגי' של אבן גלל (גי' ס"נ) נגד ב"פ אהיה. גי' חומ"ת. בסוד ואני אהיה לה חומת אש (דין) משם רועה אבן ישראל. ואחת של עץ. גי' בכף. חסד (ועא (חדת) גי' שם ע"ב עם הכולל חסד) ומפני זה נחרב הבית. שהיו דנין רבים על החסד. והיה מעיין אם הוא

בחסד גמור או מעץ החיים גוף האילן קו האמלעי. ליתר לתפלה שהיא במקום עבודה. ועולה דרך בהמ"ק. ועי' שאמר מחזיקנא טיבותא לרישי דכי מטי למודים מגרמיה כרעו זה עלה על כולם ברוב הפלגת עיונו בכוונות סודות התפלה עד גבול שתגיע למדרגת התפשטות הגשמית. כמ"ש בעלי חסידים ראשונים בעולם כוונה בתפלתם. כך זה נדבקה נפשו בעולם העליון עד שלא היה לו עסק בחושי גופו. ולא היה זוכר להשתחות כשהגיע למודים. אם לא מחמת שכבר נתקדש גופו וכ"כך חומריותו שהיה יודע לעשות חובתו מעלי' בלי התעוררו' שכלו. שהיה טרוד אז בעיוניו המופלג. וזה ברור בעיני בס"ד. ואגב אשלים כאן הביאור גם באגדה דתלמודא דידן דפרק הפועלים דף פ"ה (אגר נדרתי לפרט) דאדמי ליה כדובא דנורא. ומ"ש כדובא. נ"ל שהם נאה לפי שפרס נמשלה כדוב. ושרו נקרא דוביא"ל. כמ"ש באגדה דפ' יום הכפורים [דף ע"ז] והוא המקטרג נגד הבבלייה הבני ישראל שלא עלו כולם ברשיון כורש מלך פרס. שאלמלי עלו כחומה באותה פקידה. לא היה רקב שולט בהם. והיה ה גאולה שלמה. דמש"ה אמר ר"ל לר"א [יומא ט] אלהא סנינא לכו. וכן ר' חייא בבלי היה כידוע. וכמ"ש [סוכה כ] שעלו ר' חייא ובניו מבבל ויסדוה. לכן בזה היה מקום לקטיגור להאחז בו לטרדו ולבטל כוונתו. דבכרי ודאי לא היטריד והיבטלה שעתא דרתמי. אלא לפי שהבבליים היו סבה להאריך זמן הגלות. לכן אינו בדין שתבוא הגאולה על ידיהם. ולא עביד קב"ה דינא בלא דינא. ועל דבר זה נמנע ר' חייא במ"ש דלא בוונית כו'. שלא זכה להיות לו כוונה שלמה בתפלה. כמ"ש שם. וזה כפתור ופרח) וכל שלא אמר שלשה דברים הללו בפה לא. במחשבה טובה וכונה נכונה: והכנעה לא בעזות מלח. ובקשות מעשים נאים ותחנות הבונות חיות וקיהות לנלח. לא יצא ידי חובתו כשמולא עצמו מלוי לו. ביחוד ביחיד השרוי בביתו. ואשרי שומרי משפט זה בכל עת הנזכר בהם מובטח הוא שתקובל תפלתו. אבל אין לבלול קבלת התפלה ממי שהוא אנוס ואינו יכול לכיין דבורו ומחשבתו כראוי. וכבר אמרו רז"ל [עירובין סה] יכולנו לפטור את העולם כולו מדין תפלה מיום שחרב בה"מ (ואמרו ז"ל [ב"ב קסד] ג' דברים אין אדם ניצל מהם בכל יום. א' עיון תפלה. והיינו שאילו מעיין בה כראוי) ואלמלי היו ישראל מתפללין אף תפלה א' הגונה בכל תנאיה. נגאלין מיד בלי ספק בעולם. אבל אשמים אנחנו. מה נצטדק וחטאינו הבדילו בינינו לבין אלהינו. גם כי נזעק ונשוע שתם תפלתנו. כי א"א לרפא החולה מחולי אנוש ומסוכן. כל עוד שלא יסורו סבות חליו. כל שכן אם לא יחוש לעלמו ויאכל וישתה כל חפצו וירדוף אחרי הנאותיו המאוסות כרלונו לתלא תאותו. ויעיז פניו אח"ז לבוא לרמוס חלר המלך הרופא נאמן יתב' למלוא הרופת מחלתו בבקשתו ובתפלתו. ואף היא אינה רק מנהג בעלמא ומלות אנשים מלומדה (סירמוניא בלעז) אכן בשביל קלור כוונה שלהם מחמת אונס ודוחק. לא יתייאש אדם מן הרחמים. כי העיקר רחמנא לבא בעי. וכמ"ש ריח ניחוח בקומץ של עני כמו בעולת בהמה לפי שאחד המרבה ואחד הממעיט בלבד שיכוין אדם לשמים. ככה הוא בעבודת התפלה. חשובה היא תפלת העני לפני המקום אע"פ שאינו יכול לכוין דעתו בה כראוי מפני דחקו ודאגתו ונפשו דואבת. או בדל בגופו וטרוד ביסורין ורוחו נעלבת. מ"מ תפלתו מקובלת ורצויה בכוונתו התלושה לאונסו וטרדתו במחשבה. יותר מהעשיר בדעת ובריא אולם שנפשו רחבה מרוב כל וכל חושיו מזומנים לחפץ נפשו השמחה ומיושבת. וכן אפי' ברש ורך בתורה ובמעשים כלעג לשון אין ריגה מעכבת אין מבקשין ממנו יותר מיכלתו. וכמו שדרשו [שה"ש רבה] על הפסוק ודגלו עלי אהבה זה ע"ה שהוא קורא ואהבת ואייבת אמר הקב"ה ודלוגו עלי אהבה ואני מכיר שאיני יכול לקשט עלמי בכל אלה בעו"ה אם מחמת ההרגל האכזר כגון תי"ו רפויה שא"א לי ליישר המבטא בו כראוי (מלבד מה שכל ישראל אין בקיאין בו עכשיו. כרי"ש רפויה שלא ידעו לקרותה רק בני טבריה. בעלי המסורה כמ"ש המדקדקים הראשונים. עיין מכלול שער אותיות) אוי לרת רבים אלי נתמה. אחר שבתחרם עונה

הלבון

לשון הבת הילדות . במדומה שאין לי תקנה וכבר נתייאשתי אזה (וכנה מלאנו מגילה כד) כר' חייא שהיה קורא לאתין בהין . ואעפ"כ הורידוהו לפני התיבה כדלא הוה דעדיף מיניה . וכי אמר משיב הרוח נשיב זיקא ש"מ דהיכא דליכא דעדיף ליה לן בה . ולא קפדי אלא היכא דאפשר . ולמאן דאמר זלא עביד) ואם מחמת חסרון הכוונות המצטרכות . ויתרון בטלים הרבה כנגדי טרדות מבית ומבחוץ ויסורין שאינ' של אהבה גוף ונפש מסכנות . לכן אמרתי להתפלל לצד חברי ואני צריך לאותו דבר . אשרי אדם לא יחשב לו ה' עון שוגג ואנוס ואין ברוחו רמיה . ולא יצטער אדם כיוצא בו אם לא יוכל לתקן מצות הללו בזה . וכדומה לו התענה ומדוכא ביסורין ובדוחק השעה את נכה עת חמה או ההולך בדרך ואין דעתו מיושבת או עובר ביש באניה . ולא יוכל ליישר מחשבתו כל הצורך . לא יתייאש בשביל זה מן הרחמים אחר שעשה כל האפשר ביכלתו כלבד שיכוין אדם לשמים כי ה' ירחם ללבב ואינו בא עם בריותיו בטרוניא (ע' תשובת רשב"א סי' תכ"ג ושד"מ) ודע עוד שהכוונות במה שהן מתחלפות באיכותם ובהותם דומות לתרופות הנחלקות . יש מהם חזקות (כמו אותן של בעלי הקימיא) ויש מהן קלות ודקות וכולן שוות לטובה מועלות ולא מזיקות וכמו שיתבאר עוד לקמן בס"ד ולא עוד אלא אפי' תפלות הפסולות מצאתי להם תקנה . כמ"ש בס' שערי אורה שער ב' אחר בינוי תמר מאתין ז"ל שם . ואם ח"ו התפלה שאדם מתפלל אינה הגונה קורין לאותה תפלה מלמעל' תפלה פסולה כו' . והכרוז קורא אל תכנס כו' . וא"ת כמלאו רובי תפלות שהתפלל היחיד נפסדות ונאבדות כו' . דע שאין הדבר כן אלא כל אותן התפלות הפסולות הנקראים פסולים . כשדוחין אותן לחוץ . הש"ית נתן להם מקום להכנס בו כו' . ואם חזר זה היחיד שהתפלל תפלות פסולות שעומדות בזה הרקיע התילון . ועמד והתפלל תפלה אחת בכוונה גדולה ותפלתו זו הגונה ושלמה . אז אותה התפלה הכשרה מסתלקת והולכת ונכנסת באותו היכל שהתפלות הפסולות שהתפלל מקודם עומדות שם ומוליכה משם כל אותן התפלות שהתפלל . ועולות כולן עם אותה התפלה הכשרה וכולן נכנסות עמה באגודה אחת לפני הש"ית ע"כ . יע"ש (וראוי לקרות ג"כ מ"ש בתחלת הספר אחר הפתיחה והם דברי ס' הזוהר פ' פקודי [ד' רמה] בהיכלין) אולם עלה שוגה להתפלל עם הצבור . בה ירויח שילא הפסד מיעוט כוונתו בשכר שבוטל עם כוונות אחרות שמשתתפות שם . לכן תפלת הצבור חביבה מאד לפני המקום ב"ה בהיות בה כל מיני כוונות נכונות שכולן מצטרפין לחשבון גדול כו' . והארכתי בזה : (ז) וצריך לדעת כי נוסחי הי"ח ברכות דתפלה (וכן כל שאר ברכות) ק"כ זקנים ונביאים (הם אכנה"ג) עמדו ונתנו על כל תיבה ותיבה ושקלוה במאזני שכלם הקדוש ותקנום בעיון ובדיוק רב על סדר נפלא כו' . מ"מ נראה לחוש דבר נפלא מאד בג' ראשונות שכולנו שוין בהן שפה אחת ודברים אחדים בין כלל ישראל בכל מקומות פזוריהם עם שנתרחקו זה מזה כרחוק מזרח ממערב נשמרו הלשונות בהם דבר כל מאומה לא נתערב ולא נפקדה ולא נתחלפה מלה בידעם שיש בהם קפידא פרטית גדולה וז"ל ר' יחיאל (מובא בטור סי' קיג) דורשי רשומות הם חסידי אשכנז היו שוקלין וסופרין מנין תיבות התפלות וברכות הם אמרו בג' ברכות ראשונות ק"ז תיבות ברכה ראשונה מ"ב תיבות (וכ"ה בזוהר חדש) ברכה שניה מנין תיבותיה נ"א ברכה ג' דיחיד בה י"ד תיבו' ד' בה י"ז תיבות ה' בה ט"ו תיבות (ו' ז' דלג) ח' בה כ"ז תי' ט' ל' תי' י' כ' תיבות (יא דלג) י"ב כ"ט תי' י"ג מ"ב תי' י"ד כז תי' ט"ו כ' תיבות (י"ו דלג וכן י"ז וי"ח וי"ט) הנה שכרו אתו ולא לריק יגע אף אם אולי כוון באמת כל מה שכתב או מקבלה או לגמרי לא מכל המקום לא יקופח שכר כוונתו הטובה וברי ליה מריה לר' דוד אבודרהם (בסוף פ' אלהי נצור) שלענ פ"ז ואמר שהמנין הלז אינו מועיל אלא למי שעשאו לא לזולתו מפני שראה שאין כל ישראל שוין בנוסח התפלה תיבה בתיבה הלא במלה ונס שזה אמת מ"מ הועיל לעצמו שכר כוונה טובה ולזולתו שהודיע חשבון תיבות של כל ברכה כי בלי ספק אנשי כנה"ג שתקנום הקפידו מאד על מנין התיבות

ויוכח שלא כוונו לרמוז דבר בהנינם מ"מ בודאי דקדקו בלשון שיהא שפה אחת ברורה שמורה לכלל ישראל בהשואה גמור' כמ"ש הר"מ ז"ל ואם בהמשך הזמן וברוב העתקות שנעשו בלוק השתים וע"י עירוי הכלים לכלים שונים נשתנו הנוסחאות בין המקומות הרחוקות מהזרח למערב אשמת הסופרים והמעתיקים היא ואעפ"כ לא שלטה בי"כ רק לחלק בנוסח לשתים דרך כלל כי כל ישראל המפוזרים בגולה הידועה לנו נחלקים למערביים ולמזרחיים ובאחרונות הללו המערביות נכללים האשכנזים והספרדים ובהן נמצאו הנוסחאות חלוקות במאומה שאין בהם קפידא בענין כל כך (והיינו באמצעיות) מה שאינו אידוש כמו כן ואעפ"כ האחד בודאי טעה ולא יפה עשה ששינה מאומה מלשון שתקנו אבות הזקנים הקדושים וקבעוהו לצבור אם אמנם מותר להוסיף באמצעיות לחדש בהם דבר וזהו עיקר תפלה של תורה אבל לא לשנות מאומה בצבור ומחמת שאין לנו ידיעה ברורה ביד מי הקבלה הנאמנה הראשונה בזה לכן כל אי מחזיק בשלו ועושה לו סמוכות מה שיוכל ואם האחד מלא ממך והאחר אינו מונא הרי ראיה שיפה כחו של זה כ"ש אחר שבני אשכנז מוחזקין בקבלתן כמ"ש הרא"ש בתשובה יותר הרבה מהספרדים עם שבודע נוצם מגלות ירושלים גם היו להם גאוני בבל מורים ותלמידים כגון ר' משה ור' חנוך בנו והן אז ובלאה העמידו ה"א גדולים בתורה אך קודם זה היו ריקנים מאד לא נתפשט ביניהם התלמוד לפני זה כלל משא"כ בני ישראל שבאשכנז שלא פסקה מהם ישיבה דור אחר דור מימות החורבן נתנו נפשם על ידיעת ושמירת התורה במשפטה וכהלכתה ע"כ בודאי קדמו להם בידיעת פרטיה על הנכון הלא שאח"כ מלאו אותם רבות רבות וצרות שבמעט נשתכחה תורה באשכנז והלואי שהיו הדורות הראשונים כותבים על ספר מספר מנין התיבות של התפלה והברכות כמו שהיו תפוסות בידיהם בודאי היו מועילים הרבה לעצמם ולבאים אחריהם כדרך שעשו בעלי המסורת במקרא אלא שיש לנו ללמד זכות עליהם כי מרעה אל רעה יצאו לא שקטו ולא נחו ע"כ לאונסם שכחו ואיך שיהי' מנין התיבות ודאי לא דבר רק הוא והרי גם הזוהר עסק בו לכן יש להפליא מהב"י שחשב דברי הרד"א כדאין להכניס לביתו הגדול אכן אני בתומי אלך בעקבות הראשונים . הסופרים ומונים כל תיבות תפלות וברכות שהנחילונו אבוי' הזקנים והתלמוד . לאדם דעת יעזור לי שלא להסיר שפה לנאמנים דרך תבונות יודיעני לגלות מצפונים ויעלא לנו מורה צדק והשיב לב אבות על בנים וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימים קדמונים ב"ב אכי"ר : בהנהגת הבוקר הוספתי כמה דברים, והוארכתי לקצר : עד הנה עזרני ה' לעשות מטעמים כאשר אהב אבינו שבשמים לסעוד לב הנכנסי' לחצרו לביתו והיה . אם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית ותכונתו יתחלק לארבעה ראשים משני לדיו יולכו עמודיו עשה כתב יושר דברי אמת יש לו רגלים עמודי התוך אשר הבית נכון עליהם יכונו יחדיו שם הימני יכין בלב להבין אמרי בינה מה שמוציא בפיו בכוונה נכונה ע"פ הפשט הנגלה ולפעמים קצת בדרך הנעלם הקרוב ומבואר בקוצר כפי כח האפשר למצוא פשר בחבור הדבור ולשון מקושר בדרך ישר ויתרון הכשר ושם השמאלי בועז עמו עוז ותושיה לרוב הודיע בסידור חדרי הבית לכל משפטיו והלכותיו כולל הנהגת הבית ע"פ הפוסקים ומנהגי קבלת האר"י ז"ל באופן שלא יהא אדם צריך לשאול דבר בתורת המנהיגים (וכן נבליע כל ההכרחי מסדר המעמדות ונוסף עליו דברים רבים כהמה בפ"ה) ולמעלה ברצפה ביסוד הבית לברר שפה אמרת ה' צרופה ודלתות הבית עץ ארז מצופים זהב הדקדוק עלי שטי"ם עומדי' בקומ' מאחורי החומ' ובעלת' לפנינו במחשב' ראשונ'. ובנין זה ודאי צריך להודיע . שאל יעלה לב אדם לסחליע תיד. כששכחנו או שעשינו דבר מדעתנו בהשמט איזה דברים שלא הכנסנו תוך הבית. כגון עניית ועתה יגדל בקדיש. וכל מה שענין ההמון שלא מדעת הפוסקים . וכן נ"פ (פי' קודם הפלה [עי' מ"א סי' נח] וכיוצא בהם . כי בתמו הכל מדעת האר"י ז"ל (שלא היתה דעתו הקדושה והרחבה זוחה מהם. והוא ז"ל לא נטה מדרך התלמוד והפוסקים כמלא נימא) הו מדעת שאר רבותינו הגדולים . ובדברים התלויים

במנהג

במנהג המקומות . כמו בחתימת ברכת המאורות ופתיחת ברכה שאחריה. שהללו יש"ל נוסח אחר והללו נוסח אחר ולכל א' יש"ל פנים . כנהגו שניהם ויאחז צדיק דרכו.נהרא נהרא ופשטיה . וכבר ידוע מ"ש האר"י ז"ל שיש לכל מנהג שורש למעלה . ואמנם שיר יגדל עם היותו שבח נאה . לא היה מקובל להאר"י ז"ל ותלמידיו שהי . לא לבד מטעם כתר ידוע לי"א (ועם הרבים אין אני כמנעים לאומרו) אלא באמת גם בנגלה לא נכון להעמיד עיקרי האמונה והתורה על י"ג בלבד . כי רבים המה כששים רבוא אותיות ושהריהן (ואין ענין לכאן אותה שדרש ר' שמלאי [מכות כג] תרי"ג מצות נתנו כו'.בא דוד והעמידן על י"א כו' . בא חבקוק והעמידן על אחת . שהם דרך כלל גדול . והעיקר בזה כמ"ש הר"מ ז"ל במאמר ר' חנניא בן עקשיא . שהעושה מצוה אחת כמאמרה יזכה בה לחיי העוה"ב . דבר ה' בפיו אמת . והיא גמרא ערוכה . כר"י דפ' חלק. שאפילו לא שמר אלא חק אחד ניצול מגיהנם . אבל לא למעט ח"ו קיום כל המצות) אמנם שרשי היהדות והאמונה דרך כלל אלה הם . לידע כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מלבדו . מחויב המציאות יתב' אין מבלעדו . ברצונו ברא הכל לכבודו. יחיד ומיוחד שאין כמוהו נעלה מכל חסרון ומקרה נשא מכל פחיתות אין לו דמיון וציור שיסופר לו כי הדבר ואין פה להגידו. מקור השלמות מבוע הטוב כי לעולם חסדו . מרומם על כל ברכה ותהלה. כמה הודו שמים הודו . והכל חייבים לאהבו ליראה אותו ולכבדו . כמה שהכנס מציאותם אחר שלא היו ובו תלוי קיומם אשר נפש כל חי ורוח כל בשר איש בידו . לכן אליו יתפללו לבקש רצונו ולעבדו . ונתן לנו תורה תמימה ע"י משה עבדו (שכולה שמותיו ופסוק ותמנע יש בו קדושה כבפסוק שמע ישראל.ופ' ואלה המלכים חביבה כפ' עשרת הדברות. ופ' עגל תשובה כפ' קרבנות. והכופר באות א' או ניקוד א' או קוץ וכו'. כופר בכולה. ואין לו חלק באלהי ישראל ולא נחלה וזכרון שמנו) ומסרה לזקנים ולנביאים ולחכמים יודעי הדת . לבארה ולפרשה לדרשה ולחקרה . וצוה לשמוע אל הכהן והשופט וראשי הדורות היושבים על כסא מרע"ה הדומים למלאכי ה' צבאות . ולהכנע לגזרותיהם ולתקנותיהם . ולהאמין כל מה שקבלו איש מפי איש עד סיני . בעיקרי האמונה וסוד ידיעת האלהות ופי' המצות (שאין אחת מהם מבוארת כל צרכה בכתוב) וסעיפיהם וביאור חלקיהם (ופרטיהם המתחדשים שאין להם תכלית ולא יגדרם הספר . ובהכרח יצטרכו לפותר ומבאר נאמן אם לא אלה.איפה מי הוא) והגאולה העתידה וגמול המועד ותחיית המתים ועוה"ב. וכל מה שקבלוהו הכל אמת גמור אליהם גילה סודו. והממרה על דבר אחד מדבריהם בזדון בין להקל בין להחמיר נבדל מקהל ישראל הרי היא מין ואפיקורס יפול בשוחה תלכדו . וכל אחד מישראל מחויב למסור על כל זה נפשו ומאודו : **עד** כה ברכני השי"ת למשוך בשבט סופר את אשר היה ברוח לאתי מיד ה' עלו השכיל את מלאכת התבנית ואם יהיה אלהים עמדי ויחזיק בידי ועשה מרעה לבלתי עצבי אדברה וירוח לי ואתהלכה ברחבה למדוד את הבנין. ועתה הגיע זמן תפלה של שחרית. והיה ראוי להתחיל בשל ערבית . כי היום הולך אחר הלילה . ובאמת מתחלה תמהתי על הפוך הסדר דהא קרא כתיב בשכבך ובקומך . ותנא נמי פתח בדערבית ברישא. כאשר מצאנו שאמר דוד המע"ה ערב ובוקר וצהרים אשיחה . גם ראינו בתפלת שהמ"עה לילה ויום וגו' לשמוע אל התפלה. וכ"ה סדר גמרא דהרואה מתחיל בהנכנס לישן . ואח"ז כי מתער משנתיה וכ"מ נמי לענין ברכה אלהי נשמה דאיכא פותחת בברוך מה"ט אליבא דראב"ד . משום דהויא ברכה הסמוכה לחברתה הילכך בודאי היה נכון להקדים ברכת השינה . ולהסמיך אחריה ברכת התעורה . אעפ"כ לא רציתי להסיג גבול ראשונים . ומצאתי להם ג"כ סמך מן התורה . כי אדם הראשון נברא בבוקר . ובהכרח שהקדים להודות ולהלל ולהתפלל בשחר . ותפלת השחר שתקנה אא"עה קדמה בזמן ובמעלה לאחרות שתקנו בניו אחריו (ובמא זה טעמו של רבי במשנה תפלת השחר) גם בתפלה השחר נפתחים שערי שמים ואינם נסגרים עד הערב . כי על כן לא הוצרכנו לק"ש וברכותיה במנחה . לכן אחזתי בדר הקדוש להתחיל בהנהגת היומם. ואחריו של לילה כל הבנה חוזר חלילה לכל השעתים והפרקים עד תומם : **מעתה** אחלי לפני הקורא כצדק אוהב ורע, אל יחשדני יודע, ובל יחשדני שומע. אם לא באו הדברים שהקדמתי זאת מבוארים המודרים ומהודרים כל צרכם כי הלחץ השיאני ובשמים עדי (ונאמן עלי הפועל העומד עלי כנוגש אך לגמור מלאכתי דבר יום ביומו כי הוא לחמו). שכבר היה מוכן דף מסודר באותיות מרובעות מגוף התפלה. ועדיין לא היה כתוב אצלי אפי' אות א' מהקדמה זו לא מינה ולא מקצתה ולא עלתה על לבי כלל להקדים רגלי.ונתן ה' בלבי להליץ את ההלכה ולחדש המלאכ"ה, בהערות הראויות כפי צרכה. ויעירני ה' כאיש אשר יעור משנתו ואומר יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי עד כה. ואיך אעלה אל בית ה' הבנוי על ראש גבוה ותלול. ולא אחקור בסתר המדרגה איזה הדרך ומסלול. לראות אם אוכל להעמיד לו סולם להיו' מטפס ועולה עליו. עודני מדבר אל לבי והנה כנור מנגן מאליו. ויאמר כתוב חזון הבנין ובאר על הלוחות מעשהו תוכו וגבו. למען ירוץ קורא בו. ולהראות מבואי הבית חדריו עליותיו וגנזכיו. אליו ואלמיו ומרכיו. לגלות היסודות הנעלמות מאיש שוגה ומפתי ליסד הבית אבני גזית. ולעשות לו מבחוץ חזית. כמעט שעברתי מתחלה הקשה הפסיקוני עוברי דרכים. עשיר ורש ואיש תככים. ונתחדשו נגדי סבות מעיקבות ונסיונות שונות אשר לא נסיתי מתמול שלשום. לולי ה' שהיה לי כבר הניאו את לבבי לאמר ירפו ידיו מן המלאכה. ואתה חזק את ידי. וה' היה עמדי. ובאתי עד הלום. ונכנסתי לשלום, כן יזכני השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו הגדולים לצאת י"ח כראוי להשלים מלאכתו הקדושה שבאה לחלקי לעשותה באמת ואמונה כה לחיים ולשלום :

נאום יעב"ץ. כבר מלתי אמורה בראש הקדמתי למעלה . שאין כוונתי להכביד על האדם ביותר. כי אם להקל המשא מעליו כל האפשר. על כן אתפוש דרך קצרה ישרה. כן בענין הביאור. שלא נטפלתי לכונן ההככים. ואין עסקי עם עם הארץ לפרש המלות המבוארות לתינוקות של בית רבן. רק במקום הצריך. ולשון בלתי רגיל כל כך. ובענין הקשור והחבור או הפירוד. אשתמש לפעמים בטעמים מפסיקים גדולים כגון אס"ף ומפסיק. אבל לא אקפיד על הנחת הטעמים מלעיל ומלרע בנוסח התפלה כמש"ל. שלא להטריח על הבלתי רגיל. והרגיל יודע מעצמו. והן בענין הדינים. לא באתי להעתיק הש"ע בפרטי דינים שאינם הכרחיים ונוגעים לסדר התפלה בעצם וראשונה. ותמהני על המבלבלים סדר הספרים ודרך לימודם. שמערים הכלי אל כלי שאינו כליין. ועושים מארוך קצר ומקצר ארוך. וכבר צווחתי עליהם בהקדמת ס' מו"ק. ואין כאן המקום. רק להודיע כי ע"כ באתי בדברים קצרים. הערות והזכרות הראויות במקום הראוי . באופן שיהא המועט מחזיק את המרובה. אבל פרטי הענינים בשרשיהם יעוינו בספרים העוסקים בהם :

הנהגת הבוקר

סדר קימה ונט"י

(א) מיד שניעור משנתו. יתגבר בלבו על יצרו כארי (אפי' יסיתנו יצרו בקיץ לומר עדיין לא שבעת משנתך . ובחורף לומר בבקר הקור גדול) לקום עכ"פ חצי שעה קודם עמוד השחר לחבר יום ולילה בתורה או תפלה (וכן בערב) וישים ללבו שבשעה קודם ע"ה חשוב יותר מכמה שעות ביום. והמרגיל עצמו בזה ד' או ה' פעמים לא יכבד עליו. ועכ"פ לא יאחר זמן תפלת הצבור. ויקום לפנות חצי שעה קודם קריאה לבה"כ להכין עצמו לתפלה (ש"ע א"ח סי' א') :

(ב) יחשוב שעומד לפני השי"ת ויצייר נגד עיניו שם הויה כזה יְהֹוָה (ומועיל מאוד ליראה) אך לא על הנייר (וה"ה בשאר שמות) אך לקבוע בבהכ"נ לפני העמוד או' במ"א תחת זכוכית שרי ואילו היה שוכב לפני מלך בשר ודם היה חייב בנפשו. ק"ו לפני השי"י העומד עליו ורואה מעשיו. ומיד יירא ויכנע ויבוש ממנו. ואם לא יירא. יעמיק הרבה בזה וישוב בתשובה שלימה על כל עונותיו עד שיירא ויחשוב

ויחשוב אלו היה עליו עבודת מלך ב"ו כמה היה זריז. כ"ש
עבודת הבורא ית"ש (שס) : (ג) מיד שניער קודם נט"י
(אם אין מים לפניו) יאמר

ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו : מודה
אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתי
בחמלה (יפסיק מעט) **רבה אמונתך :**

ואם ישן בלי בתי ידים יהרהר בלבו ולא יוציא בפיו .
ובז"ח איתא לומר

יר"מ ה' אלהי ואלהי אבותי. שיהא לבי נכון ומסור
בידי שלא אשכחך. ולא אכעום. ואל אכעיסך

והאומרו יזכר שיהיו ידיו נקיות (שס) : (ד) קודם שישכב
יכין לפני מטתו כלי עם מים וכלי מאום ליטול
לתוכו (ובפרט הולכי דרכים) ומיד כשניעור ואינו רוצה לישן
אפי' נשאר מושכב. אם ישן ג' מינוט ושלים. וי"א יותר מחצי
שעה. וי"א ג' שעות. יטול ידיו (ואם נחוץ לנקביו וא"י
להמתין על הנטילה. ילך לפנות תחלה) אפי' יתפלל אחר כמה
שעות וישן מלובש או בבתי ידים. ומיד יקום בזריזות (אך
לא יעמוד פתאום על רגליו אלא ישהה מעט) וילבוש ויעשה
צרכיו תיכף ויטול שנית ויברך תיכף (וכ"ש כשמתאוה לנקביו
שאסור לברך קודם) ענט"י בכל לשון (אפי' לא נטל מכלי
ובפחות מרביעית או טובל ידיו בנהר. ואם לא בירך עד
אחר תפלה ימתין עד תפלת מנחה ויטול ויברך אז . ואם לא
בירך הנותן לשכוי כו' עד אחר המעביר שינה. עד אחר
שמו"ע. יברך אז ענט"י קודם להם) ואח"כ אשר יצר (או
להיפוך (ולא יברכם פ"ב בבה"כ אפי' הוא ש"ץ) ואם לא
עשה צרכיו או עבר זמן מה שלא בירך. לא יברך א"י) ואח"כ
יברך ברכות התורה ואלהי נשמה (שס סי' ד') : (ה) לא
יטול ע"ג קרקע אפי' מרוצפת בנסרים. ואסור להשתמש במים
וליתנם לבהמה. ולכן לא יליגס בבית ולא ישפכם בבית או
במקום הילוך ב"א רק על מקום מדרון וכיוצא. ואין ליתנם
למכשפות ואפי' לכל אדם השואל אותם. ואין ללמוד ולברך
נגדם (סי' ד') : (ו) יטול הכלי בימינו ונותנו בשמאלו.
וישפוך על ימינו תחלה ג"פ רצופים ואח"כ על שמאלו .
ואח"כ על ימינו פ"א. ואח"כ על שמאלו פ"א. עד ג"פ לכל יד
בסרוגין (אפי' שופך הרבה בפ"א אין מועיל) או להיפוך
תתחלה ג"פ בסרוגין ואח"כ ג"פ רצופים (שס) : (ז) יטול
עד חיבור אצבעות לכף יד. ויקח עוד מעט מים בכפו וישפשף
הכפות זו בזו לנקותם. וטוב ליטול עד פרק הזרוע. ואם אין
המים מספיק. יטול רק עד כף יד. וכן עוברי דרכים כשהמים
לחץ. ויברך ענ"י (וה"ה שאר ברכות אפי' קודם ניגוב (וי"א
רק אחר ניגוב) ומיד יפשוט הכפות. ויגביהם נגד הראש
(בעת ברכה. וכשמגביהם לא בעת ברכה ותפלה. השטן מקטרג
ורוה"ט שורה עליהם) ויאמר אנא בכח וכו'. והמנהג לרחוץ
הפנים בלי ניגוב ידים תחלה. והמדקדק לנגב תחלה יכול
לילך ליקח המטפחת אפי' יותר מד"א. ולא ישפוך על ידיו
מי שעדיין לא נטל ידיו (וכן בנטילה לאכילה. וי"א שמותר)
או שפחה נדה. ונכרי מותר. ולהביא מים מותר למי שלא
נטל עוד (שס) : (ח) בכל פעם ששופך על יד ימינו יאמר
היד הגדולה. ועל שמאלו יאמר **היד החזקה.** וכשמשפשפם
יחד יאמר ג"פ **יד הרמה.** וכשמלא ידיו לרחוץ פניו יאמר
ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש. וכשרוחץ פניו
יאמר **ראשו כתם פז קווצותיו תלתלים.** וכשרוחץ עיניו
יאמר **עיניו כיונים על אפיקי מים רוחצות בחלב**
יושבות על מלאת. וכשרוחץ לחייו יאמר **לחייו כערוגת**
הבושם מגדלות מרקחים. וכשרוחץ שפתותיו יאמר
שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר. וכשמנגב פניו
יאמר **ופניהם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתן**
וכשרוחץ פיו יאמר **מעיו עשת שן מעולפת ספירים**
(שס) : (ט) לכתחלה אם אפשר מעכב כל המעכב בנט"י
לאכילה. כגון מים כשרים (ויש לחזור אחריהם) ורביעית.
וכלי שלם וכח גברא. ודיעבד אם אי אפשר יטול אפי' מכלי
שבור. ומרער קאסטין. ומפלומפ. ובמים המכונסים שבקרקע
(אפי' אין בהם מ' סאה. ובאתי טבריא צריך מ' סאה)
ובפחות מרביעית ובמים מגולין (ואפי' להדיח פיו. ובמגולין
שרי ליטול ולהדיח אפי' לכתחלה . ויש מקפידין) ובשאר

דברים הפוסלים בנט"י לאכילה. ומברך ענט"י. וי"א דבנטל
שלא מכח גברא יברך על נקיות ידים (שס) : (י) אבל כשאין
לו מים כשרים (שנשתנה מראיהן או נעשה בהם מלאכה ·
וכן מים שבחבית שהוציאו מהם שכר או לינגו בכם הסמפון
המקלת מי וורדים הדוד (והוא כמו במלאכת היי"ש) או
מים שנשארו מכלי תשמיש (ולא ידיח בהם פיו. דתאים) או
הדיח בהם כלים שאינם מודחים או שתה מהם כלב או חזיר)
יטול בהם. ואם יתפלל אחר זמן באופן שיסיח דעתו משמירת
ידיו וילטרך ליטול שנית לתפלה. יברך אז (וי"א דיברך מיד
ענט"י (אם רוחץ אז במים כשרים (וי"א דיטול אז בלי ברכה)
ואם לאו יברך על נקיות ידים) ואם לאו יברך עתה (שס):
(יא) ואם אין לו מים כלל. אם יתפלל מיד. ינקה ידיו אפי'
גב היד במידי דמנקה ויברך על נקיות ידים. ומועיל לתפלה
אפי' ישן ערום (וכשיזדמן לו אח"כ מים וכלי הראויםלנטילה
יטול בלי ברכה) ואם לאו א"צ לנקות אם ישן מלובש או
בבתי ידים אפי' שינת קבע. ויכול לברך כך ברכות השחר
וללמוד ול גע במלבושיו. ויש להחמיר לנקות או ליטול מעט
אם אין לו מים ליטול ג"פ. וא"צ לחזור אחריהם. ומותר
בכל רק לא יגע באוכל ומשקה. וי"א דבמלבושים שלנו שבית
הצואר פתוח. ישן מלובש בשינת קבע הוי כישן ערום. וי"א
דבזה"ז לא יברך שום ברכה קודם נט"י אפי' ישן בבתי ידים.
אבל ישן ערום ובלי בתי ידים. אסור לברך וללמוד עד
שינקה. ולהרהר בד"ת מותר. ומ"מ לא יהרהר (שס) :
(יב) הצמא לשתות בלילה והוא אנוס ואינו יכול לקוםלרחוץ.
יהרהר הברכה. וירא שמים יאנוס עצמו לרחוץ ג"פ ויברך
(שס) : (יג) קודם נטילה אסור ללמוד (ולא בעודו שוכב
אפי' נטל ידיו. אלא יעמוד ברגליו אם אפשר לו או ישב
באימה ובמלבושיו) ולברך וליגע במלבושיו. ואסור לילך אפי'
ד"א אפי' בחדר זה. ואם המים רחוק ואין מי לקרב. עדיף
לילך בתרולה מלילך פחות מד"א. ומה שי"א דבולא
ביתא בד"א אין לסמוך ע"ז כ"א בשעה"ד (סי' א) : (יד) לא
יגע ביד קודם נטילה לעין לאוזן לחוטם לפה אפי' מבחוץ.
לפי טבעת למקום הקזה לאמה (מעטרה למטה או לצורך זיווג.
וע"י הפסק בגד שרי) למים המוכן לנט"י לכל בני ביתו. ולא
יגע בעת נטילה במים תוך הכלי או במאכל (ודיעבד מותר)
ומשקה או בגבינית של שכר (והשכר אסור אפי' דיעבד) רק
ע"י הפסק בגד מותר בכלן. ויזהיר הנשים ע"ז. והנו להקל
בנגיעת קטן שלא הגיע לחינוך. ויש להחמיר אפי' מיום
המילה ואילך. וי"א דאסור מדינא. לכן יזהר לטול ידיהם
שחרית (סי' ד') : (טו) שכשך ידיו ג"פ תוך כלי א' של מים
יטול שנית. ובג' מימות מחולפים או בנהר (אפי' אין בהם
מ' סאה) או מזוחלין ממקום גבוה או במקום או תחב ידיו
בשלג בג' מקומות (ובשעה"ד ילא בשלג) הדבר ספק וטוב
ליטול שנית בברכה (שס) : (טז) ניעור כל הלילה. אפי' היו
ידיו בבתי ידים יטול תיכף כשיאיר היום מכלי בלי ברכה.
אפי' ישן מעט ואח"כ ניער. ואם נגע במקום מטונף או עשה
צרכיו יברך. ויראה לעשות כן (כדי לברך. וכן בליל שבועו'
והו"ר) אם לא ישן שינת קבע (שס) : (יז) השכים קודם
ע"ה ונטל ידיו. יטול שנית ג"פ כשיאיר היום בלי ברכה
(ויזהר בזה בימי סליחות) אפי' ישן באמצע שינת קבע (שס):
(יח) ישן ביום שיעור (אבל פחות מזה אין צריך ליטול)
שיתין נשמי יטול ג"פ בלי ברכה (וטוב לי"ש שלא יישן ביום
אפי' פחות מזה. רק כדי שיהא בריא לעבודת ה'. וי"א דהכל
לפי מה שהוא אדם וכפי הצורך לעבודת ה') ישן מעט ביום
ואח"כ ניעור כל הלילה יטול בלי ברכה (שס) : (יט) אלו
דברים צריכין נטילה במים (אם מזומן לפניו. ואם לאו ינקה
במידי דמנקה) היוצא מבה"כ אם עשה צרכיו (ירחץ ג"פ)
ומבית המרחץ אם רחץ בה. והנוטל צפרניו. והחולץ מנעליו
של עור בידיו אפי' נקיים לגמרי ולא נגע. והנוגע ברגליו
או בגופו בידו . והחופף ראשו. והנוגע בכנה או בפרעוש
(יטול פ"א) והמשמש מטתו (ירחץ ג"פ) והמקיז דם והמגלח.
והמפלה כליו אפילו לא נגע בכנה שלא מלא (יטול פ"א)
והיוצא מבית הקברות (ולא יקרא כתב שעל הקבר. ויטול
קודם שיתפלל על הקברות ויטול שנית כשובו לחצר בה"ק
וירחץ גם הפנים) והנוגע במת (ולא יתגל בפניו. ובבני

אלו

אלו צריך ג"פ) ונהגו ליטול אפי' נכנס לבית או מלווהו (ואפשר בחוץ לד"א מבית א"צ נטילה) ונהגו להקפיד אם יכנס לבית אחר קודם שירחץ. ובכל אלו אפי' נגע רק באצבע קטן יטול עד הזרוע (ויקדים ליטול כל האפשר) ולפחות עד כף יד (אבל לבלך ודיו בט"ע או ברפש ינקה רק מקום המלוכלך) ואם לא נטל בא' מאלו. אם ת"ח הוא תלמודו משתכח ואם לאו יוצא מדעתו. פי' שעובר סביר'. שרוח רעה שורה עליו ומטעהו (שם): (כ) הקיז דם מהכתפים ולא נטל ידיו מפחדו ז' ימים ואינו יודע ממה מפחד (ואפשר דבפיאקווים או באנקים צריך ליטול) גילח שערו ולא נטל מפחד ג' ימים כו'. נטל צפרניו ולא נטל ידיו מפחד יום א' כו' (שם): (כא) ירחץ פניו ידיו ורגליו בכל יום. ועתה אין הנהוג לרחוץ רגליו. ובאין לו מים רק לידיו אין פניו מעכב התפלה. ואם רחץ פניו ולא ניגב יפה פניו מתבקעות או עולה בהם שחין. ויש נוהגין לרחוץ פיהם חוץ בתענית צבור (שם): (כב) אחר נט"י יפנה מחשבתו לקיים מצות התלויות בלב ויכול לקיימן בכל רגע במחשבה ויוכן בכל רגע וכל רגע שחושב בהם מקיים מ"ע שאין קצבה לשכרה (וגם יקבל עליו כל המצות דאורייתא ודרבנן) ואלו הן. להאמין כי ה' אחד (והמציא הכל ומשגיח בכל ויהיה לעד והוציאנו ממצרים ונתן לנו התורה) ולא יאמין בזולתו וליחדו יחוד גמור. ולאהבו בכל לב ונפש ותאודו (ויעריך בלבו שכל התענוגים אפס נגד אהבתו. וע"י התורה יגיע לאהבה זו. והקובע מחשבתו בעניינים גשמיים שלא לש"ש רק להתענג ולהשיג כבוד ביטל מ"ע זו ועונשו גדול ויירא מה' (כגון דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב ורואה מעשינו ומבין מחשבותינו) ולא יתור אחרי מינות וזנות. ובכללם מחשבה שהיא נגד התורה ותאוות עוה"ז (סי' א):

סדר לבישה

(א) יהיה צנוע אפי' כשהוא יחידי בלילה ובחדרו ולא יגלה אפי' מעט מבשרו שדרכו להיות מכוסה. ומותר לגלות ידו עד קודו (ובמקום שבית יד שלהם קצר אפשר דאסור) וצוארו עד החזה. ואפי' כשישן בלילה יכסה כל בשרו. וכשפושט חלוקו לישן ערום יכסה בשרו מעט מעט תחת חלוקו בענין שלא יהא מגולה מעט מבשרו אפי' רגע א'. וכן כשפושט רק המכנסיים מרגליו יכסה תחלה. וכן כשיקום משנתו ילבש חלוקו מעט מעט תחת הכיסוי בעודו שוכב (וכשישן בכילה שאין גבוה י"ט אם דין זה נוהג צ"ע) וכן המכנסיים. שלא לגלות רגליו שדרכן להיות מכוסה תמיד במדינות אלו שאין הולכין יחף אפי' בקיץ. וכן כשמחליף חלוקו או המכנסיים באמצע יום או לילה. רק כשרוחץ במרחץ או נהר לא יקפיד רק יפשוט וילבוש סמוך לנהר כל האפשר. ואפי' ערותו א"צ לכסות בירידה לנהר. והמכסה נראה שבוש בזה וכופר בבריות א"ה. אך בעליה מהנהר שפניו להעם ישחה או ישים ידו נגד ערותו לכסותה [ולא יגע בה] וכן במרחץ. ואם אפשר לכסותה מעיניהם בבגד מה טוב (סי' ב): (ב) ידקדק בחלוקו וכיוצא שלא יהפך הפנימי לחוץ. ואם הפך והוא ת"ח יפשוט וילבוש כדרכו תיכף. ואפי' אינו ת"ח יהפכנו עכ"פ לצורך תפלה ולא יטול חלוקו מיד השמש וילבוש אפי' השמש נטל ידיו ולא ילבוש בגדים יקרים רק ממוצעים. ולא יהיה עליהם שום מיאוס. ולא ילבוש ב' מלבושים יחד בב"א (אם י"ל פנאי) שקשה לשכחה. וכן המניח מלבושיו מראשותיו וכשמריח עליהם דבר המפסיק אפשר דאין קפידא. וכשטובל אצבעו במלח והוכל מחזיר לימודו. וספק אם באצבע הסמוך לאגודל ותימין או אין חילוק. ומי שאינו מכסה גופו כראוי יעלה גופו חטטים. ולא ילך יחף שהוא כמנודה למקום (ואם עושה משום תשובה מותר) וימכור כל שיש לו ויקח מנעלים (שם): (ג) יקדים ימינו לשמאלו בכל דבר. וכשינעול מנעליו יאמר שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז. ימין תחלה (וכשחולצם [וה"ה שאר בגדים] שמאל תחלה) וכשיש בהם קשירה. ינעול ימין בלי קשירה וינעול שמאל בקשירה ואח"כ יקשור ימין (ואיטר יד הוא ככל אדם) ואיטר רגל וכ"ש יד ורגל. ינעול בימין כ"א תחלה (יקשרנו ואח"כ ינעול ויקשור בשמאל כ"א. ובאין קשירה ינעול ימין תחלה) וכשלובש. ישים ב' ידי המלבוש בימינו וילבש תחלה. ובמכנסיים ואנקין רגל ימין תחלה (וכשפושט שמאל תחלה) וכשיש בהם קשירה יקשור שמאל תחלה. וכשרוחץ או סך ימין תחלה. וכשרוחץ או סך כל גופו הראש תחלה (שם): (ד) ילך בכפיפת קומתו או ראשו מעט (כדי שיראה כפני הכא. נגדו בלי שיזקיף עיניו למעלה הרבה) ולא בקומה זקופה וגרון נטוי (כל שלא יוכל לראות למטה סמוך לרגליו) אפי' פחות מד"א. ואסור לילך ד"א (ומדת חסידות אפי' פחות מד"א) בגילוי ראש. ואפי' יושב (דוקא בקבע. ולא בשיעור הילוך ד"א) או עומד (או רוכב או יושב בעגלה) ואפי' בבית אסור. ואם נראה שעושה להקר וכדומה שרי. ות"ח לא ילך ד"א. וכמרחץ שרי אפי' ממדת חסידות (והמדקדק מכסה ראשו במטפחת) וכובע מקש וגמי הוי כיסוי (וה"ה פארוק משער. אך מפני ת"ע יזהר אם אפשר) וכן כשמכסה ראשו בידיו (אם יושב בבית או מפלה ראשו. ולא לילך ד"א בחוץ או לישב בקרון) רק שלא יזכיר שם שמים או דבר קדושה (אפי' יושב בבית) אבל הנחת יד חבירו מהני. וגם הקטנים נכון לכסות ראשם. ודרך הצנועים לילך בכובע על כובע התחתון:

סדר בהכ"נ

(א) ירגיל לפנות בוקר וערב (ומי שתורתו אומנתו כשיכנס לבהכ"ס אומר התכבדו מכובדים כו') ויגלה עצמו אחר שישב (יכן לא יקום כשהוא מגולה) מאחריו טפח ולפניו טפחיים. וי"א להיפוך. ואשה לפניה לא כלום ואחריה טפח (וי"א טפחיים) ויזהר שלא לגלות רק שצריך שלא יטנף בגדיו. ובבהכ"ס שאין מקום מושב כפי הצורך לא יגלה כלל חוץ לנקב. וישהה בבהכ"ס עד שירגיש שא"צ עוד ולא יתאמץ להוציא בכחו יותר מדי ולא יזהר לצאת כהמון עם. ולא יכנסו ב' יחד (אפי' עם אשתו) ואם מפחד יחידי יניח אחר ידו על ראשו דרך תלון (ולא יראה פירועו ולא ישמע עיטושו אם הוא בעיר) אך לא ידבר עמו (וכ"ש שלא יאכל שם) בעת שנפנה ממש אפי' לצ"ג. ובעת שאין נפנה שרי לצורך (סי' ג): (ב) יסגור הדלת. ואם א"א לסגור ואחד רוצה לכנוס יכחרו זל"ז. וכשנשים הולכות לבהכ"ס קבוע לרבים כגון בחצר דבהכ"נ יכנסו ב' או יותר יחד וידברו זע"ז. וכשצריך לפנות ואינו יכול. ילך ד"א וישב ויעמוד וישב עד שיפנה. או יסיח דעתו מדברים אחרים. וכשרוצה לשמש כפי הטבעת בצרור או בקיסם לפתוח נקביו. ישמש קודם שישב ולא אח"כ. ולא יפנה בעמידה (שם): (ג) הנפנה במקום מגולה. ירחיק עד שלא יראה חברו (וכשאין אדם יפנה ברחוב) המגולה מבשרו לפניו או לאחריו (ותו לא. אפי' רואהו מרחוק ושומע עיטושו) ואחורי הגדר או כותל בית נפנה מיד אפי' נשמע קול עיטושו מלמטה' ולהשתין מותר אפי' בפני רבים או אשה (כשצריך ואין לו מקום) וביום. ואסור להמתין. רק יסתלק לצדדין אפי' אשה חבנה קטן (שם): (ד) צניעות בהכ"ס נוהג בלילה כביום. רק שא"צ להרחיק כלל במקום מגולה ויפנה אפי' ברחוב העיר (ואם יש שם זוית נפנה שם) כשאין אדם. אבל כשיש אדם אפי' נכרי לא יפנה סמוך לו עד שראוהו אפי' אינו רואה בשרו (שם): (ה) במקום מגולה. יפנה בין צפון לדרום פניו לכאן או לכאן (ובמקום שאפשר יזהר שיהי' פניו לדרום ברוב מדינות אלו. וכ"ש במדינות המכוונות לצפון ירושלים ממש) ולא בין מזרח למערב וכן אסור לשמש שם. ויזהר אפי' לישן שם (ואין חילוק בין א"י לחו"ל. ולשכוב לגוה שרי) ואם א"א לו בקל ליתן המטה בין צפון לדרום מותר. וראשו יהא למזרח) ואם אחוריו לקרן המערבית דרומית או לצפונית או לקרן מזרחית דרומית או לצפונית. אם משוך לצפון או דרום יותר מלמזרח או מערב מותר. וא"ל אסור. אבל במקום מחיצות (אפי' אינם גבוהים עשרה ברוחב ד' טפחים. כיון שמכסים פירוצו) אפי' רק מחיצה א' במערב או במזרח. יפנה בצדה סמוך לה ואחוריו נגדה. ובתוך ד"א מהמחיצה הוי סמוך. ואם יש מחיצה סביב אפי' הוא חצר גדול ואינו מקורה א"צ סמוך. וי"א שצריך באינו מקורה. ועיר המוקפת חומה לא הוי מחיצות. וכותל בהכ"ס עצמו נידון משום מחיצה. ולכתחלה אם אפשר יבנה בהכ"ס מתחלה לפנות רק לצפון. ולהשתין מותר אפי' למזרח ומערב ובמקום מגולה (שם): (ו) לא ישב ויפנה מהרה ובחוזק ולא ידחוק א"ע יותר מדאי

יגלה. ולא יקנח בעשבים יבשים החדים. ובחרס שאינו חלק. ויזהר לטלטל בשבת אבנים דקים חלקים (הרבה כדי לקנח בהם מיושב בזה אחר זה עד שיצא האחרון נקי. ושוב אסור לקנח בהם בשבת. וכן בחול א״צ לקנח יותר. ומדת חסידות לרחוץ במים אם אפשר (או ברוק) אפי' חוקקים ולפניו חרס שאינו מוקצה רק אינו חלק (שם): (ז) לא יקנח בצרור שקנח חבירו (ואם הוא עצמו קנח בו מותר) ואם נתייבש הקינוח או מקנח בצד שני מותר. והמקנח באצבעותיו לא יקנח בימין (ולשפשף בגלולות ולהרוג כינה מותר) ולא באצבע אמצעי של שמאל. ואיטר גמור יקנח בימין כ״א. וי״א בימין דידיה. ואם עושה כל מעשיו בימין כ״א אלא שכותב בשמאל לא יקנח ביד שכותב. וי״א שמקנח בה. וי״א שאם רגיל בכתיבת דברי קדושה. ורגיל להראות טעמי תורה (נגינות הטעמים. שהוא מוליך בידו הנגינה. רש״י) או אינו רגיל בשתיהן יקנח בשמאל כ״א. וכן אם אינו רגיל בד״ק ורגיל בטעמים אפי' כותב ד״ק במקרה. ואם רגיל בד״ק ולא בטעמים יקנח בימין כ״א. ואם כותב בימין ושאר מעשיו בשמאל. אם רגיל בד״ק ולא בטעמים יקנח בשמאל כ״א. ואם רגיל בטעמים ולא בד״ק יקנח בימין כ״א. ואם רגיל בשתיהן או לא. יקנח בשמאל כ״א (שם):

(ח) המשתין מעומד מותר לסייע בבצים למטה להגביה הגיד שלא יפלו נצוצות על רגליו (ואם נפלו ישפשף בידיו מיד ולא ילך כן בין הבריות) אבל לא יאחוז בגיד להגביהו (אם לא העטרה למטה לצד הארץ אפי' אחר כבר בקישוי. או במטלית עבה) והנשוי ואשתו טהורה עמו בעיר מותר (ומדת חסידות להחמיר) כדי להשתין. ולא להתחכך או לגדוד אם ראה קרי ואפי' מעטרה למטה. אם לא במטלית עבה (ולא ע״י כתונת שלפנוי אסור) וטוב שישתין לעפר רך או למקום גבוה לנמוך או מיושב (שם): (ט) המשהה נקביו גדולים או קטנים עובר בלאו (ועד שימצא מקום לנוע אינו עובר. וכן במקום הפסק בברכות ק״ש או בתפלה. וכן המשהה מלהפיח) וכשיכול להעמיד עצמו כשיעור הילוך פרסה מותר. וי״א שאפי' אינו יכול להעמיד עצמו פחות הרבה משיעור זה מותר. כ״ז שאינו נצרך הרבה שאלו לא יגביר כח המחזיק על הדוחה היה הדוחה גובר מאליו ויצוה לצרכיו בלי שידחוק עצמו אפי' מעט. ואפי' יש לו חולי שבשביל רפאותו להגביר המחזיק לא יעמיד עצמו (שם):

(י) ירא שמים ישתדל מאוד שיהא לו בהכ״ס בתוך טוב ומסוכך היטב. וגם שיהיה בזה כאלו בהכ״ס (שם): (יא) בבהכ״ס (וכן בהרחץ) יזכור טומאתו הסרוחה היוצאה ממנו ועי״ז לא יתגאה להתחרר על כ״א. ויהרהר שם חשבונות צרכיו ותפלי הוצאותיו. ובשבת יהרהר בנפלאות שראה ושמע. ויראה ויתמשמש במקום שצריך לישב שלא יהא מטונף. וכן כשיוצא יראה שלא יהא טינוף במקום שישב עליו (שם):

סדר בעל קרי

(א) דבר תורה שחייב אדם ליטהר מטומאת קרי בכ״ת ובכ״ז. ואסור לשהות בטומאתו אפי' שעה קלה. וכמ״ש קדושים תהיו כו'. תהיו נכונים לשלשת ימים כו'. וכדי שלא ליבטל מפו״ר לא נתנה התורה בפירוש בטהרת קרי רק בתרומה וקדשים. והשרכו הרגילין בתשמיש עד שלקחו נשים נכריות. קם עזרא וב״ד (וחכמים שאחריהם) ופרסמו הדבר ותקנו טבילה לבע״ק. שלא יהיו ת״ח רגילים בתשמיש כתרנגולים. והעיקר שלא בטלו התקנה (ב״מ): (ב) הזהיר לטבול לקרי. נקרא צדיק ועתיד לנחול ש״י עולמות כמספר קרי ויאריך ימים ותפלתו מקובלת (שם): (ג) בקיץ צריך בע״ק טבילה אפי' להמקילין בה. שלא הקילו רק בחורף מפני צינה. ואפי' בחורף יזהר בה מאוד. ולא כל אדם יכול לומר איסטניס אני (שם): (ד) אפי' במקומות הקרים ביותר שא״א לכל הצבור לטבול. שכ״פ לא יניחו לש״ץ להתפלל עד שיטבול לקרי (במ״ה הב. ולא בני בע״ק הבין אפי' בחולה לאנסו. ומי שלא ראה קרי כלל ביום זה קודם לו) וכן העולים לתורה. והכהנים העולים לדוכן יטבלו או לא יעלו לדוכן וחובה על הצבור בכל עיר לתקן מקוה חמה בשביל קרי וביותר בשביל נשים החלושין מאוד שטבילתן צריך דקדוק רב ומפני הקור א״א לדקדק ויכול לבוא

ת״ו לספק נדה שבכרת. והעוסק בצורך צבור בזה יאריך ימים (שם): (ה) בע״ק אסור להתפלל (ואסור בק״ש אפי' בהרהור) וללמוד תורה נביאים כתובים משנה גמרא הלכה אגדה. אבל שונה בהלכ' דרך ארץ. והמחמיר תע״ב (רק ימהר לטבול כל האפשר) ואין עולה מטומאתו אפי' אחר כמה שנים עד שיטהר (שם): (ו) ב' מיני בע״ק הם. א' לרצונו (פי' המרגיל עצמו ברצונו לשמש בכל עת לא בעונתו שבתורה) א' בריא וא' חולה. צריך טבילה (בלי ברכה) במ' סאה (אפי' כולם שאובים מכונסים בקרקע. אבל בכלי פסולים. וי״א להחמיר לטבול במים חיים) ב' לאונסו (פי' המשמש רק בעונה של מצוה. בליל טבילה ובעונה שבתורה) לבריא שני בנתינת ט״ק מים (והמחמיר לעצמו לטבול במ' סאה יאריך ימים) וחולה שידוע שהתשמיש מזיקו פטור מכולם ואסור להחמיר. שמצות פריה ורביה דוחה לאיסור טומאת קרי (שם): (ז) אפי' ראה קרי בחלומו צריך טבילה במ' סאה. ואפי' לא מצא הקרי כשעמד משנתו אלא מצא האבר חם. והוא שהרגיש שימש בחלומו (חוץ מיוה״כ וט״ב וז' ימי אבלו. אסור לטבול עד שירגיש שכבת זרע בעצמו) אבל הרגיש ולא מצא האבר חם או מצא ולא הרגיש א״צ אפי' ט״ק (שם): (ח) בע״ק ישתין קודם שיטבול. ואם לא השתין וזרק אחר טבילה יטבול שנית. בד״א בחולה או זקן. אבל בריא וילד א״צ לטבול שנית. ואיזו זה העומד על רגל א' ונוטל או חולץ מנעלו. ואם אינו יכול הוא כחולה לענין זה (שם): (ט) ראה קרי בלא קישוי אבר ובלי תאוה א״צ אפי' ט״ק (שאין שכבת זרע מטמא עד שכל גופו מרגיש בעקירתה אפי' לא הרגיש ביציאתה) וכן קטן פחות מט' שנה ויום א' שראה קרי טהור (שם): (י) בעל ולא הוציא ש״ז אפי' רגיל בכך א״צ טבילה. וכן הנוגע בש״ז של אחר. וירחץ יפה המקום שנגע (שם): (יא) בע״ק שאין לו מים. חייב בתפילין (ובק״ש בהרהור) ובבהמ״ז וברכות שלפני כל מאכל. ופטור (ואסור) מברכות ק״ש לפניה ולאחריה (אפי' בהרהור) ומתפלה. ודוקא שיהיה לו מים אחר זמן ק״ש (הנץ החמה) אבל אין לו מים כלל חייב בכל ושגי ברחילת ידיו (שם): (יב) בע״ק שאין לו מים. לא יאמר כיון שנטמאתי אשמש בכל עת. ולא ישמש רק בל״ט ולילי שבת ויו״ט. דעזרא לא תיקן במקום הגולה (שם): (יג) אנשי מעשה הטובלים בכל יום. מ״מ לא ישמשו בכל לילה. שבזה מבטלים עיקר תקנת עזרא. יזהרו שלא לאחר זמן ק״ש ע״י הטבילה (שם): (יד) בע״ק שהוא בספינה. אסור לקשור עצמו בחבל ולטבול בים. משום סכנה. וה״ה בשאר מקום סכנה. והטובל שם. מסוכן ג״כ מפני שאינו שומע דברי חכמים (שם): (טו) בע״ק יטבול קודם אור הבוקר כדי לומר פסד״ז קודם שהגיע זמן ק״ש. דמשהגיע זמנה אסור להקדים קריאתה לקריאתה. ואם לא טבל עד סמוך לנץ החמה שהוא סוף זמן ק״ש להקדימים בבוקר. אם יכול לעלות ולכסות ולקרות קודם נץ החמה יעשה כן. ואם לאו יתכסה במים ויקרא (שם): (טז) קרא ק״ש ונזכר שהוא בע״ק. יפסיק אפי' באמצע פרש' ויגמרנה בהרהור. אבל נזכר בתפל'. לא יפסיק אלא יקצר. ואם נזכר אחר שגמר התפל'. א״צ להתפלל שנית אחר שטבל (שם): (יז) בע״ק מותר לטבול בשבת. ויזהר מליגע בשערו שלא יסחוט. אבל טהור אסור לטבול בשבת להוסיף טהרה. משום סחיטה. וכן ביוה״כ (ולא יגע בשערו) ות״ב ובימי אבלו מותר לטבול בצנעא לקרי. ודוקא שטובל תמיד מקרי לתפלה. וא״ל אסור לטבול ביוה״כ ות״ב וימי אבלו (שם): (יח) אם בשוגג או באונס שינה בא לידי קישוי וא״א להחזיק הזרע אם לא יסתכן. אינו חייב ולא רשאי מדינא לסכן נפשו. כמו שאירע באחד שנתגבר והחזיק באמתו בכח המוסך הזרע לאחור ומת. אבל במזיד צריך לסכן נפשו (יעב״ץ): (יט) ראה קרי וניער משנתו. יטול ידיו וירחוץ הזרע במים אם אינו נזהר בטבילה ויאמר בשברון לב

רבונו של עולם. עשיתי זה בלא כונה. רק בהרהורים ומחשבות רעים. לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. למחוק ברחמיך הרבים עון זה. ותצילני מהרהורים רעים לעולם ועד: אכי״ר (סל״ה):

בתים לשיר"ה. ב' חלקים. א פרק שירה מסודר כראוי. עם פירוש חדש **זמרת הארץ** ושיר שקול עליו. ב **מבוא הבית**. בו מבואר הנהגת אדם בבקר כל צרכה כדין וכהלכה. ונכללו בו בקשות מרז"ל ישנות עם חדשות:

(א) **אמר** יעקב בן צבי. האמת אגיד ולא אכחד. כי מיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר פרק שירה עד עכשיו ראיתי כל הסדורים מלאים ממנו והאומר לא אך שוא. גם הלום ראיתי לבעל חסד לאברהם מביאו בשני מקומות בעין כל נהר ז' ובעין יעקב נהר ג'. והפליג בשבח האומרו. לכן שמתי אל לבי כי לא דבר רק הוא. ואם ריק הוא ממני הוא. ומזקנים אתבונן ולא אתחכם יותר. והכין לו המקום בבית אשר הכינותי בעניי לבית אלהים בעזרתו ית' ושפתי רננות יהלל פי. אולם קלתי בחיי מפני בלבול הסדר ונסחאות שונות והשגיאות שראיתי בו. יגעתי ולא מלאתי קורת רוחי. והשתוממתי כשעה חדא והקשה בינה להלוא החידה. וחפשתי בהעתקות ספרי ואין פותר. שאלתי להחכמים ואין מגיד לי. חקרתי ודרשתי אחר פירושים שנזכר בספרי ישנים [מר' משה אלגזי] שנעשו עליו. בקשתים ולא מצאתים ולא ראיתים עד הנה. עם כל זה אחור לא נסוגותי. כי לבי מר בקרבי שלא לעשות מלאכת ה' רמיה ח"ו ועשיתי מה שביכולתי ובררתי האוכל מתוך פסולת כפי הנלקט על גבי נפת שכלי בס"ד. החסר השלמתי. והעודף החסרתי. והיותר החרמתי. וסדרתיו בסדר ישר איש על דגלו. לפי סדר הבריאה ומדרגת היסודות בהשואה הכל בטעם מעוין כאשר עיני רואים תחזינה מישרים כבוד אומר כולו. ולא מנעתי לתת דבשי והגהותי במקומות הצריכים כהרון. את אשר ישים אלהים בפי לשון ילמד ירון. אותו אליג לפניך בביאור הענינים. ולקרבם אל השכל בקצור נמרץ כמכת אפיסת הפנאי. כי מעידני עלי שמים וארץ שלא כתבתי בו מאומה. עד עתה שהביאוני המדפיס הסודר לפני על מנת להניחו. אז פקחתי עיני עליו שלא להניחו ערום. וכתבתי מה שנ"ל לפום ריהטא כה אך נדיל. ונהסתפקתי בהכרחי בלבד שלא יסא כדברי הספר התהום. וה' יעזור לי ויודיעני חכמה בסתום. גם הגהתיו מהוקני הטעיות שנפלו בראשונים. עלה כולו קמשונים. והגהו בעז"ה צרוף ומזוקק עשרת מונים ונחלק לששה פרקים. כנגד ששת ימי בראשית ושבת. אפי' החיות אין להם כנף לומר בו שירה. כמ"ש בתשובת הגאונים שהביאו התוס' פרק אחד דיני ממונות (דף לז) וראוי לידע כי כל הנבראים אע"פ שיש להם מלאך הממונה עליהם בשמים. אין להם פה לומר שירה אלא ע"י האדם שכולם נאחזים בקומתו. כמ"ש בחסד לאברהם ריש עין יעקב. וכ"מ בהדיא מאגדה הנ"ל וק"ל. אע"ג דלכאורה בגמ' דחולין דף כג ב' משמע איפכא. א"כ תיקשי נמי לת"ד דמלאך הממונה הוא שאומר שירה שלהם (ויש גם מי שהבין הדבר כפשוטו ממש שבריות הללו השפלים אומרות שירה הן עצמן. ולפום ריהטא כוותייהו דייקא כהוא מוגיה ולימא. דהא מי גרעה שילה מדומם וצומח דבני מימר שירה נינהו וכן מדבר הרים וימים שכולן עונים ואומרים שירה בקול מנעימים. וכי מפני שהיא עגולה ואין לה פה לשילה תחרים ותחבה יותר מכולם וקולה לא ישמע כחונה הלא. אבן הקיר תזעק וכפיס מעלה. הא ודאי מילי דכדי נינהו א"כ תיקשי הגמרא מאי שנא שילה דלא בת מימר שירה היא) איברא לכי תעיינת בה לא מוכח מידי מההם דהכוא קרא דמייתי תלמודא בחית השדה משמעי שיתנו הודאה להשי"ת על ניסים שיעשה להם שימצאו מים לשתות במדבר מקום שמם והפרק שירה דידן לא קמיירי והב"א ה"ק שילה בת מימר שירה היא ולא יענה עלמה בתמיהא מאי כבוד ידעה למעבד טפי מהמה זה פשוט וברור ולעולם איהא (בין היא בין שילתה) אפי' ע"י מלאך או ע"י אדם דווקא וזהו מה שנראה לי ועתה שמע דברי חכמים וחידותם. מה מתקו כדבש מתוק האוד והמשכיל יבין. והנה שיערתי שכל הפרק הזה על כנסת ישראל נאמר. כל דבריו אחת הן ואנו יודעין לדורשן על השכינה ואיילותיה ולצאיה דוק ותשכח. ומ"ש זכור ואל תשכח ומעתה לא יפלא עוד בעיני מדוע לא נזכרו בריבוי מיני הנבראים רק אלה הפרטים המעטים (מה שלא יקשה על דוד המע"ה במזמור קמ"ח שתפס לו דרך כלל גדול שוגים נבוהים מאה"כ כאן) וזה היה טעם הרחקתי אותו מהתחלה כאשר מראשית הגדתי כי אמנם עיקר הרמזים במיוחדים במינים הללו הנזכרים פה המה נאחזים בה ביחוד והשאר עם היותם נתלים בהם אבל אינם מבוארים כל כך בהיבים אעפ"כ גם המה נכללים בודאי בהלה ילמד כהוס מן המפורש כי כלולה מכל אבנין טבין ואיזן אילנין ועשבין. שמא דכולא ואין בפרט אלא מה שבכלל לאות יקרא שם פירושי זה החדש. בשם חדש זמרת הארץ כי מכנף הארץ זמרות שמענו וע"ש הכתוב שאמר יעקב אבינו ע"ה. קחו מזמרת הארץ בכליכם. וכן אמר רבי עקיבא (סנהדרין נט) שמי כלול בו זמר בכל יום זמר בכל יום כי הוא זמיר עריצים יענה דעת יערב ויבושם כקול זמרה כנור נעים על אוזן שומעת ושפתה בי בלשון בקשה לאל נערץ בקודשה יעזרני לשיר שירה חדשה שירת דודי אדוס ולא:

י תבורך צור רועי. וירום אלהי ישעי. הקשיבה לקול שועי. אומרה לאל סלעי. אל תשכחני נצח:
ע יני האירה. במאור תורה. נפשי שמרה. ויסורי הסירה. כי חובטתי כקצח:
ק ן ראתיך כי תענני. דעת למדני. פנה אלי והנני. כי יחיד אני ועני. כא עז מצח:
ב ך חסיתי אל אבושה. כ עזרתי חושה. בינה אבקשה. חסדך אדרשה. וארנן לך בפצח:

כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה. זוכה ללמוד ותלמודו מתקיים בידו. וניצול מיצר הרע ומחבוט הקבר ומדינה של גיהנם. וזוכה לימות המשיח. ולחיי העולם הבא:

אמרו רז"ל על דוד המלך ע"ה. בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו. אמר לפני הקב"ה. רבש"ע יש בריה שבראת בעולמך שאומרת שירות ותשבחות יותר ממני. באותה שעה נזדמנה לו צפרדע אחת. ואמרה לו דוד אל תזוח דעתך עליך. שאני אומרת שירות ותשבחות יותר ממך. ולא עוד אלא כל שירה שאני אומרת ממשלת עליה שלשת אלפים משל. שנאמר וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף. ולא עוד אלא שאני עוסקת במצוה גדולה. וזו היא המצוה שאני עוסקת בה. יש בשפת הים מין אחד שאין פרנסתו כי אם מן המים. ובשעה שהוא רעב נוטלני ואוכלני. לקיים מה שנאמר. אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך. אל תקרי ישלם לך. אלא ישלימהו לך:

צפרדע. בגי' שלמה בן דוד עם שלשת הכוללים. זהוא לפר של דע. [עי' עץ אבות] כי המדע נתן לו. ועי' מה שכתבתי בס"ד בפי' אגדה דרבב"ח [עי' תד"א רבה פ"ג]: בשפת הים. יש ידוע. הוא שסב"ן. ושב אחוזתו כי היא חכמת שלמה בעטרה שעטרה לו אמו. ולכן לא היה צריך להרבות בה שירות ותשבחות כדוד אביו לתקן השכינה לסייעה לקשטה להכניס' לחופה. לפי שבימיו שירה נשלמה ולא היה מהצורך

פרק שירה

פ"א שמים אומרים. השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע: ארץ אומרת. ליי הארץ ומלואה תבל וישבי בה. ואומר מכנף הארץ זמרות שמענו צבי לצדיק: גן עדן אומר. עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו:

אין לומר זה בשבת. שאפילו הרשעים בגיהנם שובתין בו. כמ"ש בב"ר [פי"א] אלא אביו של טורנוסרופוס הרשע. כל מי שאינו משמרו כאן. בע"כ משמרו שם:

גיהנם אומר. כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב: מדבר אומר. ישושום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת: שדות אומרים יי בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה: מים אומר. לקול תתו המון מים בשמים ויעלה נשיאים מקצה הארץ: ימים אומרים. מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום יי: נהרות אומרים. נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו: מעינות אומרים. ושרים כחוללים כל מעיני בך:

פ"ב יום אומר. יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת: לילה אומרת. להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות: שמש אומר. שמש ירח עמד זבלה לאור חציך יהלכו לנוגה ברק חניתך: ירח אומרת. עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו: כוכבים אומרים. אתה הוא יי לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחוים: עבים אומרים. ישת חושך סתרו סביבותיו סכתו חשכת מים עבי שחקים: ענני כבוד אומרים. אף ברי יטריח עב יפיץ ענן אורו: רוח אומר. אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: ברקים אומרים. ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו: טל אומר. אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון: גשמים אומרים. גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה:

פ"ג אילנות שבשדה אומרים. אז ירננו עצי היער מלפני יי כי בא לשפוט את הארץ: גפן אומרת. כה אמר יי כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו כן אעשה למען עבדי לבלתי השחית הכל: תאנה אומרת. נוצר תאנה יאכל פריה: רמון אומר. כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך: תמר אומר. צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה: תפוח אומר. כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי: שבולת חטים אומרת. שיר המעלות ממעמקים קראתיך יי: שבולת שעורים אומרת.

מהלורך לתקנה. אלא לבירר שיר אחד המשובח שבשירים לשמח חתן וכלה שנכנר נכנסו לחופה. ונשפתו. הוא קליפת נוגה (עץ הדעת טוב ורע). רגליה יורדת מות (כדכ׳ רשעים יתהלכון) ולכן הת בן כ"ב: במלוה גדולה. תלמיד תורה גדול כנגד כל המלות: שאין פרנסתו. כי הוא אילנא דמותא כידוע. ואין לו חיות. כי הם מן המים. אין מים אלא התורה וכמש"ל עוד: ונפשה שהוא רעב. שאינו ניזון מן התורה: נוטלני ואוכלני, כדי היה נפירש מן התורה לקיים. מוסב למעלה. ר"ל שיהא עסקו בתור׳ כדי לקיים כו׳. כי אז אם אבי הוא נימוח: אם רעב בינאד האכילהו. לחמה של תורה (וכדרז"ל פ׳ החליל וב"ר פ׳ כ"ד) תורה בגי׳ פ"ת וזוגו. כי כרא לו תורה תבלין להמתיקו כה [שבת לג] לפיכך אינו שולט במי שעוסק בתורה. כמו שהביאו בדהמע"ה [שבת ל] ורבה בר נחמני [ב"מ פו] וכל זה מחמת שנהנה תמנה שהיא מתוקו כנ"ל. ולכן בה"ת לפניו ילך דבר. ונעשה נון חורין ממלאך המות והיינו כמי דאמרינן [שמ"ר פל"ב] ואף מלאך המות מסר לו דבר הקטורת לבטל כח׳. לפי שנמתק אז בקבלת התורה. ולא היה ניתן למלאכתו וכן הוא ההמתק ע"י הקטורת. ודו"ק. זהו ישלימנו לך. וכן דרשו בב"ר הנ"ל על הפסוק ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. הוא האויב הידוע: פ"א שמים. גי׳ זכר יעקב הם ישראל זכות יעקב ב: מכנף. גי׳ קץ הימין הידוע (ועי׳ לקמן עוד מ"ש בס"ד אלל אוז הבר. אז תבין היטב מהו כנף הארץ. המשכיל יבין): זמרות. לשונא תזמור. ר"ל כשיהיו נכרתין הזלזלים. אז צבי לצדיק. עוד הוא גי׳ כנען. הוא עבד עולם הידוע ובס׳ (ועי׳ ס׳ יונת אלם פ׳ י"ו גי׳ נחה): הארץ. עמ"ש בס"ד במחברת הקטורים ליעקב: כי השביע נפש שוקקה. זו גיהנם. שנא׳ לעלוקה ב׳ בנות (ג׳ הנה לא תשבענה) הב הב רשעים לגיהנם. כדרך שהם השביעו תאות נפשם בעבירה. סימן לדבר. שם קברו עם המתאוים: ונפש רעבה. הם הצדיקים שמרעיבין עצמן על ד"ת. ואינם נהנים מתענוגי יצה"ר. אותם מלא טוב. אמרו לצדיק כי טוב. גם י"ל שוקקה הראשונה הם המגרים יצה"ר בעצמן. וממרקים עצמן לעברות להשביע היצר דוב שוקק כנ"ל. הם הנשארים שם. אשם לא תכבה. אמנם נפש רעבה הם החוטאים לתיאבון מחמת נטיית טבע תולדתם שהם טרודים ביצרם. ואנוסים קצת (אך לא בהכרח ח"ו) כמ"ש ואשר הרעותי ואלה יש להם התגללות קצת. ע"ד לא יבוזו לגנב כו׳ למלאות נפשו כי ירעב. ולכן אע"פ שמוכרחים לרדת לגיהנם לנכנס. מ"מ אינם נשארין שם. ואין אשו שולטת בהם לכלותם. אלא יש להם תקנה ע"י צדיקים שיורדים לשם ומעלין אותן עמהם כנודע. היינו ונפש רעבה. שלא עשו להכעיס אלא לרצון: מלא טוב. נפש צדיק נקרא טוב. להוציאו ממנה: מדבר. הוא מקום מרעה. כמ"ש וינהג הצאן אחר המדבר. ויש בו עיירות וכפרים. נות רועים מרביצים לצאן: שדות. הם מקומות העושים פרי תבואה: ה׳ בחכמה יסד ארץ שאין דבה נכנסת באדם עד שיטעום טעם דגן [סנהדרין ע] שמביא לו חכמה שבה הוסדה אמו. וכבן: פרק ג ממעמקים לפי שאותו עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היה [שם] והיו חטים ככליות ומתמרות כארזי הלבנון וכן אמרו [כתובות קיא] עתידה חטה שתתמר כדקל. אחר שיתוקן העולם. אמנם בעון אדה"ר נתקלקלו. לכן היא נתונה עתה. לפיכך אומרת ממעמקים קראתיך. לקבל התיקון (עוד י"ל חטה. גי׳ כ"ב אותיות התורה לומר לך שאין

תפלה לעני כי יעטוף ולפני יי ישפוך שיחו: שאר השבלים אומרים. לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו: ירקות שבשדה אומרים. תלמיה רוה נחת גדודה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך: דשאים אומרים. יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו:

פ"ד תרנגול אומר. בשעה שבא הקדוש ברוך הוא אצל הצדיקים בגן עדן. זולפין כל אילני גן עדן בשמים ומרננין ומשבחים ואז גם הוא מתעורר ומשבח: בקול ראשון אומר. שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי זה מלך הכבוד יי עזוז וגבור יי גבור מלחמה: בקול שני אומר. שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד יי צבאות הוא מלך הכבוד סלה: בקול שלישי אומר. עמדו צדיקים ועסקו בתורה. כדי שיהיה שכרכם כפול לעולם הבא: בקול רביעי אומר לישועתך קויתי יי: בקול חמישי אומר. עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך: בקול ששי אומר. אל תאהב שנה פן תורש פקח עיניך שבע לחם: בקול שביעי אומר. עת לעשות ליי הפרו תורתך: תרנגולת אומרת. נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו: יונה אומרת. כסוס עגור כן אצפצף אהגה כיונה דלו עיני למרום יי עשקה לי ערבני. אומרת יונה לפני הקדוש ברוך הוא. רבונו של עולם. יהיו מזונותי מרורים כזית בידך. ואל יהיו מתוקים כדבש. על ידי בשר ודם: נשר אומר. ואתה יי אלהים צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקוד כל הגוים אל תחון כל בוגדי און סלה: עגור אומר. הודו ליי בכנור בנבל עשור זמרו לו: צפור אומר. גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוחיה את מזבחותיך יי צבאות מלכי ואלהי: סנונית אומרת. למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך: טסית אומרת. עזרי מעם יי

שאין להתגאות בתורה. גם היא מאכל עשירים. הפך השעורים (למען הכנעה שאין גבהות לפני המקום): לעני. שעורים הם מאכל בהמות ועניים. כמ"ש [פסחים ג'] לא ובשר לסוסים. ושנינו [כתובות סד] לא פסק לה שעורים אלא ר"י. שהיה סמוך לאדום וגבי שאוברת תפלה לעני. עוד אמרו הרואה שעורים בחלום. סרו עונותיו ויחלץ עני בעניו וחטאתו תכופר. לכן תפלתו קרובה להתקבל: דשאים. זו הנוסחא חדשתי מלבי ע"פ הגמרא דפ' אלו טריפות. ולא שבאתי לחדש דבר מעתה. רק האחר שכאן כמלא זה הכתוב שלא במקומו הראוי לפי דעתי כיון שעלה ושוב לא ירד כי אני לא להוסיף ולא לגרוע באתי אכן כל ידאי הנוסחאות קיבלתי והיו לאחדים בידי כל שמצאתי שבר לדבר לקיים כולי קיימתי. אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך הם אינך יודע איזה יכשר והמעיין המשכיל יבחר הטוב בעיניו והישר: פ"ד תרנגול נוטריקון תור נאה וגלה. שהוא יודע לכוין השעה. תור אסתר עת דודים המתעלסים באהבים. אף גילת ורענן והוא התרנגול דרב שילא [יומא כ] המצפה לאור שבאורה שלו. ודו"ק ולכן מברכין על קרי אתו הנותן לשכוי בינה כראוי ודאי כנגד אם ידעת בינה. אם בינה שמעה זאת. היא נפלאת בעינינו. עיין מ"ש עוד בס"ד אצל ברכת הנותן לשכוי בינה. והיינו נמי קרא גברא [יומא כ ע"ב] גבר ודאי. שכן למדנו דרך ארץ מהתרנגול. ולא פליגי רב ור"ש [שם] ע"ד הסוד דוק. עיי"ל. תרנגול נוטריקון תור נאי גולה היינו בזמן הגלות שנקראת השכינה ואני בתוך הגולה. כמו בזמן אסתר. וזהו פי' הפסוק הסתר אסתיר ר"ל ה"פ תר. תור א"ס אסתיר. ויהיה תור א"ס שהוא אני שנשארה נקודה בהיכליה. ונסתלק הד' ונשארה היו"ד בלבד. בבחינת ה' גבורות וחסד ה' שנמשך לה מן האין דרך קו השוה. כסוד נעוץ סופן בתחלתן. וכן אחרית עם הכולל גי' כתר ובגעת התר בא תמיהוק ס"ך דינים שבחכמה ופ"ר שבבינה. כי אז שם תשים העקרה. ומתחיל לקרות בחצות הלילה (כדאיתא בזוהר) [לך ד' עז ויקהל קנו] בשעה שהקב"ה נכנס לג"ע להשתעשע עם הצדיקים העוסקים בתורה. והולך וקורא כל שעה לעורר ישנים והבל מבואר מעלתו הך שעה ד'. לפי שאז תחלת משמרת ד'. אליבא דרבי [ברכות ג] דס"ל ד' משמרות הויא ליליא. ואפשר לומר דר' ור"נ לא פליגי. דר"נ לא קחשיב אלא סוף משמרות כדמסיק תלמודא. ומשמרה רביעית לא צריך למחשב דימתא הוא. אע"ג דתלמודא שני בגוונא אחרינא משום יגדיל תורה לכשתמצי לומר דפליגן. וכיון דאתינן להכי ניחא טובא הא דבתחלת רביעית קורא לישועתך קויתי. לפי שבכל משמר הקב"ה שואג כארי ומקונן על חורבן ביתו וגלות בניו עם השכינה. ובאותה שעה עת רחמים. שכן תינוק יונק משדי אמו והאשה מספרת. כהאיא דתנן [כתובות פ"א מ"ו ע' זהר ויקרא ס"ד] רחוה מדברת. לכן יש תקוה לאחריתה ושבו בנים לגבולם ותצפה לישועה. אכן בשביעית שהיא עת תפלה. שכבר האיר השחר בסיום שעה ששית והגיע זמן ק"ש ותפלה. היינו עת לעשות לה'. כמה דלא אהר ויעש דוד שם. לתקן תפלה לעני. זהו הפרו תורתך. שמפסיקין אותה לתפלה. אם אינו כרשב"י [שבת יא] וחבריו. זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד: תרנגולת. לדעתי אין זו הנקבה של התרנגול הביתי. כי לא מצינו כאן שפרט בשום מין הנקבות. כי הן בכלל הזכרים. אלא נ"ל שהיא תרנגולא דאגמא ושריא [חולין סב] (והתין קרוי כך. כמ"ש שם התוספות) שאינה דורסת. ובוטחת בהשי"ת שיזמין לה פרנסתה בלי גזל וחמס. לפיכך אומרת נותן לחם לכל בשר. והשתא א"ש נמי נוטריקון דתרבילא נאה דבגמרא [ברכות נז] דקשיא מאי איריא ומ"ש תרנגולת מתרנגולא. אלא לפי שהיא דרה במדבר. כענין שפירשתי באוז הבר. והיינו ע"ש איכה תרביץ בגולה לפיכך אף היא טהורה: יהיו מזונותי כו' מסורין בידך. כנסת ישראל ליונה איתיתלאה. וקוראה להשי"ת שיעשוק ויערבנה מתחת יד השרים שהיא נזונת על ידיהם בגלות כמש"ל בהקדמה. היינו ולא בידי בשר ודם. כל חסד דעבדן לגרמייהו עבדין. לכן דלו עיניה למרום (מר ומתוק, תחלה מר. סופו מתוק) לבעל החוטם העליון. כי אז לא תהיה צריכה לכ"ו להמתיק דיניה לשום מר למתוק: לפקוד כל הגוים. כי השי"ת כנשר כו' על גוזליו ירחף. לשמור ישראל בין האו"ה: עגור. תירגם יונתן בירמיה ח'. סנוניתא. ולקמן כתיב סנונית באפי נפשיה. ואפשר דחדא מנייהו סנונית לבנה שנחלקו בה ר"א ורבנן [חולין סב] א"כ האי עגור. הוא עוף שמלמדין אותו לדבר בלשון ב"א. הנקרא פאפגיי. וכן פי' בשרשי רד"ק. לכן אומר. הודו לה' בכנור. ע"ש לפלופו הכנפים: סנונית. כשר לטהר בו המצורע. כדאיתא פ' אלו טריפות. ומצורע מביא עוף פטיט שיכפר על מעשה פטיט. ואתי תקנתיה יעסוק בתורה מרפא לשון. היינו דקאמר למען יזמרך כבוד ולא ידום. מד"ת: טסים. נ"ל שהוא צפור דרור שעושה הנה והנה ואינה מקבלת מרות. והיינו דאמר עזרי מעם ה'. לפי שאינה מתחברת לב"א ולא נזונת מהם. אלא פורחת באויר תמיד: ציה. הוא מקום ששם תשכן חיות רעות ומזיקין. כמ"ש אל ארץ ציה ושממה

ורבלו

פרק שירה

עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: צִיָּה אוֹמֶרֶת. אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה: רְצִיפֵי (נ"א אוּנְכֵי) אוֹמֵר. נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם: חֲסִידָה אוֹמֶרֶת. דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְיָ כִּפְלַיִם בְּכָל חַטֹּאתֶיהָ: עוֹרֵב אוֹמֵר. מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ כִּי יְלָדָיו אֶל אֵל יְשַׁוֵּעוּ: זַרְזִיר אוֹמֵר וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ: אַוַּז שֶׁבַּבַּיִת אוֹמֶרֶת. הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו: אַוַּז הַבָּר הַמְשׁוֹטֶטֶת בַּמִּדְבָּר. כְּשֶׁרוֹאָה אֶת יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה אוֹמֶרֶת. קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְיָ יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ: וְעַל מְצִיאוּת מְזוֹנוֹתֶיהָ בַּמִּדְבָּר אוֹמֶרֶת. אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: פְּרוּגִיּוֹת אוֹמְרִים. בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: רְחָמָה אוֹמֶרֶת. אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם כִּי פְדִיתִים וְרָבוּ כְּמוֹ רָבוּ: צִפּוֹרֶת כְּרָמִים אוֹמֶרֶת. אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: חֲסִיל אוֹמֵר.

יי

ורגלו שם לייס. יסדה ללייס. וליס זאת היא א"י. שבמתו עליה האויבים. ושמוה מדבר וליה. ולכשתשים מדבר וניכ זו, אז אור זרוע לצדיק ונושע. ואם מלא'זה מרבה זו. וירשוה קאת וקפוד ופגשו ליים את איים. וזה ולישרי לב שמחה. שמחה לצדיק עשות משפט. ישמח צדיק כי חזה נקם. ודבר אלהינו יקום ולא ישוב ריקם. רציפי (נ"א אונכי). שתי אלה נפלאו ממני (כי חזרתי על כל המקראות והמדרשים ומה שיש בידינו הספרי הקודש. ולא מצאתי מה ענין שמות דבריםהללו ע"פ פשטם, עם שלא רחוקה היא ממנו ולא נפלאת לעשות להסרתזים נאים: רציפי. גי' שהים: אונכי. ע"ש ראשו כתם פז. א"כ אלהים עם הכולל דפתח באנכי): חסידה. זו די"ה לכנ"י. שעושה חסידות עם חברותיה. גם חסידה בשמי"ם ידעה מועדי"ה. על כן אומרת. דברו על לב ירושלים. כי בא עת לחננה כי בא מועד: (עורב. ישנו בקדושה. זה שמשחיר עצמו כעורב על ד"ת. כגון רב אדא בר מתנה [עירובין כב] דא"ל דביתהו. בניך מאי עבדת להו. א"ל מי שלימו קורמי באגמא. ר"ל האם שלמו קרירות דיני מי. אימא עילאה אם הבנים (דמינה דינין מתערין) תלהשפיע חסדים באגמא. הוא מ"ה. ע"ד הכתיב מי יתן מציון ישועת ישראל. כי לגאות יעזומי יפר. היינו ודאי מי יכין וגו' כשילדיו ישועו ותעו לבלי אוכל): זרזיר. לא הלך אצל עורב אלא מפני שהוא מינו. כי כל עופ למינו ישכון וכן אדם לדומי' לו. והוא מעיד על ישראל. שאע"פ ששכנו בין הגוי' לא נתערבו עמה'. ובגוי' לא יתחשב. ומלזיוני' התיד בגלותם. באופן שנודע בגוי' זרעם כל רואיה' יכירום. א"כ אתי' כחכמי' דפליגי עלי' דר"א [חולין סב] וס"ל דעוף כשר הוא. והעידו שבני כפר תמרת' אוכלין אותו. היינו דקשהיד זרזיר. וללמד על עצמו ועל הכלל הקודש יצא. שלא תטעה ברואתך אותו ואותם שוכני' אצל מיני' טמאי'. ותדמה שלא הלכו לשכון עמהי' אלא מפני שהם מינם. לכך אומר ונודע וגו' כי הם זרע ברך. מינם מקבלים הרכבה אחרת. ולא פזר הקב"ה ישראל בין אוה"ע אלא לטובת שניהם. כמ"ש לדקות פזרונו בישראל. כדי שלא יכלו. וזרעם בעמים. כלום אדם זורע סאה. אלא על מנת להכנים כמה כורים: אוז. הוא המשורר ומרנן שבעופות טהורין. כמ"ש חז"ל [ברכות נז] הרואה אוז בחלום. יצפה לחכמה. שנאמר חכמות בחוץ תרונה. ומה"ט אמרו בפ' עגלה ערופה [סוטה מח. קדושין ל"א. תענית כ] רב הונא בטיל זמרא. קם מאה אוזי בזוזא. כמ"ש בחידושי אגדות. לכן לו נאה לומר שירו. אכן עדיין צריך אני להודיעך. כי לא לחנם אמרו הרואה אוז יצפה לחכמה. כי כל דבריהם בחכמה נפלאה. אבל באמת אוז זה דוד בעצמו. שמספרו כשמו. שמדתו חכמה תתאה. לפיכך בודאי יצפה לחכמה. והוא שתיקן זה המזמור ונתנו ברמיזא להודות לה'. כשהביא ארון האלהים אל מקומו אשר הכין לו. ככתוב בדברי הימים. זהו אוז שבבית הנזכר כאן. הוא המשורר הגדול החסיד נעים זמירות ישראל. שבבית ה' שם נאמר זה המזמור. מכאן הראה בעין השכל ותרגים מה נעמו דברי חכמים וחדותם. מה נמלצו מדבש לאיך מי שיש לו במות בית קיבול. יגיל וישיש כבעל כל הון לקיים ועלהו לא יכול: אוז הבר המשוטטת במדבר. כיינו אוזי דמטן גדפייהו משמיכייהו דחזא רבב"ח [ב"ב ענ] במדברא. שעתידין ישראל ליתן עליהם את הדין. על שמעכבין המשיח וגורמים לכם לצער. לפיכך כשישראל עוסקין בתורה ראוי לו לומר. קול קורא במדבר פנו דרך וגו'. כי קרובה ישועתי לבוא: ועל מציאות מזונותיה במדבר. עם היות שאין זכותן של כ"א גורם. שהרי עדיין לא בא משיח בעונותיהם. ואעפ"כ הם משמינים ומשביחים. לפיכך אומרת. ארור הגבר אשר יבטח באדם. בליעל. והבן. ויש לדקדק כפל הפסוקים. ברוך הגבר וכו'. כי הלא מכלל לאו נשמע הן. וידיעת הפסוקים אחת. אבל הוא רמז לתרנגול הנקרא גבר. שיש בו שני מינים. האחד בייתי והוא טהור. והשני מדברי והוא טמא. היינו תרנגולא דאגמא. דדורס עורף ואוכל ואינו בוטח בה'. הראשון הוא ברוך. שבוטח בה' שיזמין לו מזונו. וכן הוא משל לשני מיני בני אדם המשתתפים עמו בשם גבר. שהאחד בכלל ארור. יערי טמא. גוזל חומס ורומס. והשני ברוך. שאינו נהנה מגזל לבטחונו בקונו. משא"כ באוז. שאין חילוק בהינו בין בייתי למדברי. ששניהם טהורין (כדמוכח שילהי שור שנגח. עי' לאח לדק) וזהו משוטטת במדבר. היא היא אותה שבבית כנ"ל. אלא שהולכת עתה בגלות לנה במדבר עם הלאן. ואיכהו ניכהו אוזי הנ"ל לשון רבים. הני דאתמר עלייהו ותלכנה שתיהן: דשמיטן גדפייהו. כנף הארץ הידוע. בסוד והחזיקו שבע נשים בכנף איש יהודי שנשמע והלך לו ופרח לאויר השמים. ונפסק השפע הקדוש כשמן הטוב על הראש יורד דרך ישר. היינו משמניכייהו. המנם נגדן. מלשון נגירה. נגדו לחנניה מישאל ועזריה. ענין יסורין. וה"נ נחלי. שם נרדף. ענין מכאובים. לשון מכה נחלה. שמשפעת דיניןן. כי המר שדי לה. דמשחא. היא המדה. מתותייהו. לכורות נשברים. אשר לא יכילו המים והיו למרים. והמשכיל יבין. וי"ל באר היטב הדק גם שארית המאמר (והשוב התפלא הפלאות האיס דעים. הלפוכים בחכמת לשון רז"ל הה יפה אף נעים) הא דחזא דלי ליה גדפא. גי' ב' פעמים ד"ת. נגד ב' לוחות התורה. ב"פ לוח שבר' פח (וזהו הפח נשבר ואנחנו נמלטנו. כי ידוע מ"ש רז"ל [שמות רבה פמ"ג] שע"י שבירת הלוחות נדונו ישראל כפנויה. ובזה נמלטנו מכליה) רמוזה לו. כשיעזור בתורה להעלות מיין ניקבין, לתקן בחי' מ"ה חסר אלף גי' דם. למלאותו באלף המשך לו הדם אביה רבוע עולה דם כמו כן. שממנו מתמלא ואז שלו ונעשה אדם כנודע. ויגרום היחוד והבירור להוציא כל הנשמות שבגוף. המשכיל יבין. והוא הדבר דאידך דליא ליה אטמא. היא החשה אשר הוכיח ה' בעון בניה. בפשעיכם שולחה אמכם. והוא שם ב"ן במספר אטמא עם התיבה. בר"ל כשיהי' מקור נפתח לבית דוד לחטאת ולנדה. והיינו כנמר הבירור והטהרה. וזהו אטמא הא סוד גדול עמוק ונורא. החקירה בו אסורה: פרגיות לועזין אותן בר אווזא (ענטין בל"ה) וכ"ל שלכן הוא לשון רבים. שגם בו יש שני מינין א' בייתי וא' מדברי. ולפי שיש ספק במין המדברי אם הוא דורס וטמא. וכדאיתא בגמרא [חולין סב] כההוא בר אווזא דהוה בי מר בהזהל (ומשם יש להקשות. עי' מ"ש בלאח לדק [סי' כט] אין כאן מקום להאריך) ואולי לזה רמז לך כאן שניהם כשרים ואין חילוק ביניהם. לפי שכולן שוים שאינם דורסים וטורפי' טרף. אלא בוטחי' בה'. ולפיכך כללם בל"ר רחמה. כשבא רחם כאן רחמים. וגמירי כי יתיב אארעא ושביד שרקרק אתי משיחא [חולין סג] וקראה רחמה ולא רחם ככתוב בפ' שמיני. רמז לכנסת ישראל שנקראת רחמה בהושע: צפורת כרמים. שוכנת בכרמים שבהרים ומתייראה מבני אדם נוטרי הכרמים גם הוא משל לכנסת

ישראל

פרק שירה

יְיָ אֱלֹהַי אַתָּה אֲרוֹמִמְךָ אוֹדֶה שִׁמְךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחוֹק אֱמוּנָה אוֹמֶן: שְׂמָמִית אוֹמֶרֶת. הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: זְבוּב אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. קוֹל אוֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה: יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו: תַּנִּינִים אוֹמְרִים. הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת: לִוְיָתָן אוֹמֵר. הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: דָּגִים אוֹמְרִים. קוֹל יְיָ עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל מַיִם רַבִּים: צְפַרְדֵּעַ אוֹמֶרֶת. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

פ״ה בְּהֵמָה דַקָּה טְהוֹרָה אוֹמֶרֶת. מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: בְּהֵמָה גַסָּה טְהוֹרָה אוֹמֶרֶת. הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בְּהֵמָה דַקָּה טְמֵאָה אוֹמֶרֶת הֵיטִיבָה יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: בְּהֵמָה גַסָּה טְמֵאָה אוֹמֶרֶת. יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: גָּמָל אוֹמֵר. יְיָ מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאוֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ: סוּס אוֹמֵר. הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: פֶּרֶד אוֹמֵר. יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ:

ישראל. והכתוב מוכיח וק״ל: הכ״ל דקאמר נביא לישראל ויוסף שללכם אוסיף החסיל. אכ״נ דהמון עשר שבטי׳ מעורב בו [סנהדרין לד כ׳] היינו פלא שלות מרחוק ומרמז ללעת״ל לבא. והיה בחרב ישראל קודש לה׳. כי ליבבים לפני ה׳ יהי׳ למכסה עתיק אמון מכוסה הולכע. שהו אמונה אומן: שממית היא הבנואה שבברלים. בידים ידי עם: תתפש ותעשה לה כנפים לעוף באויר השמים. והיא בהיכלי מלך. כי שם הרגישה בעו״ה במורבן בית המקדש. והיא דחייכת כרבי׳ שכני נשא ומוליאין זרע לבעכה. ולכן שתמית בנו׳ תף וקרי. אכן באחרית הימים בהבוד רשעים רנה. בההוא זמנא יתערון כל מיני ניגונא. כמ״ש בסוף תיקון עשרים. ואז הללוהו בתוף ומחול. כמ״ש בשילהי דרוש שמע לדקה (ואולי צריך להוסיף מראש המזמיר) והיינו נמי הללוהו בצלצלי שמע ובצלצלי תרועה. כמ״ש שם דהיינו נלח והוד. וזה אחר שנתקן ירדיעקב. ותזר היכל מלןדוהבית למהוד על עמודיו יכין ובועז כמספר נלת והוד. שאין עוד לחלוכים אחיזה ברגלים. ידו״ק: זבוב. זבובי מות. ולהי״ר דומה לזבוב עומד על מפתחי הלב. שנאמר לפתח חטאת רובץ: שאין עוסקין בתורה. לשמה. וזהו חסדו. דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין. אבל תורת חסד אל. היא תבלין שלו כמש״ל בס״ד. וזהו בורא ניב שפתים וגו׳ ורפאתיו. ולכן זבוב גי׳ טיב. שע״י התבלין מתמתק וחוזר למוטב כשרשו. דרישי׳ דעשו מנח בעטפא דילחק [ת״י ראשית כ יג] (עמ״ש בס״ד במו״ק סי׳ ב׳) וזהו שדרשו בו על הכתוב והנה טוב מאוד: הודו לה׳ כי טוב. שסרסו וקיימו: כי לעולם חסדו. שלא יחרב [ב״ב עד] עי״ל לפי שדגים נזונים במדת אמת. כמ״ש [פסחים קיט ועי׳ רש״י] ואמת ה׳, דגים שבים אמרוהו. ולויתן נזון מן הדגים שבאין בכל יום לפיו כדאיתא בהספינה [דף עד] עונה אחריהם הכתוב שלאחריו. הודו לה׳ כי לעולם חסדו. כי מזונותיו מלויין בחבד ה׳ מעולם. שנברא מששת ימי בראשית. זהו כי לעולם חסדו. עי״ל ע״ד הסוד. לויתן הידוע (דאתמר ביה הבריח התיכון) טוב חונן ומלוה. כמער איש ולויות. ועל לדיק א׳ העולם עומד שאינו חסר מלהשפיע חסדו לעולם. והבן. קול ה׳ על המים. ולא בתוך המים. דבמבול משתעי. כשפיה דעינוא. כי לא נגזרה גזרה על דגים שבים אע״ג דפרילי. וטעמא כ״ל. במים דלא נלטוו ללאת למינהם כמו בהמה וחיה. ומו דכתיב בהו למיניהם לשון רבים. ערבינהו. ואע״ג דהמרביע ב׳ מינים שבים לוקה. משום דגמר מלמינהו דיבשה. והיינו משום דמופנה דלגופיה לא אצטריך. ודו״ק: כשכמל״ו. עי׳ מ״ש בס״ד בפירוש ההגדה שלפני פרק שירה. אם יש לך איך טעם מן הטעם. דעת לנפשך יכעס. ואחמת שהוא במילוי הלבנה. ביום חתונתו ובכנסה כלה לחופה. ואין שטן ואין פגע רע ליגע בליקי קדרה. ולנסך אין פגאי. א״ל לומר בחשאי. ואמרה בפומבי ואין כאן גנאי. והמשכיל יבין (אמר יעקב. כאן צריך אני להערה קטנה. יודע המעיין. כי כל הב״א אף אותן שאינן טהורין. יש להם מקביל או שורש ואחיזה בקדושה. ונתקיים ע״י תגבורת החסדים הממתיקים דיניהם. הדוגמא מפורסמת בפני אריה ופני נשר שבמרכבה. ותהם תקיש לשאר. ואפי׳ החזיר אמרו רז״ל [ילמדנו] שעתיד הקב״ה להחזירו לנו ולהתירו. אכן מפני גודל טומאתו וזוהמתו. אין לו שום תיקון עכשיו עד לעתיד לבוא שיעביר הקב״ה רוח הטומאה מהארץ. ואמרו הטבעיים שאינו יכול להסתכל בשמים. וזה מחמת נפילתו בעמקי הקליפות ותוקף דיניו. על כן לא נזכר בפ׳ שירה זו (ולא פרסמוה הנביאים. רק נרמזה בכתובים) שאין בו שום בירור עכשיו ע״י האדם. עם היות מעיו דומין לבני אדם. וכן עיניו דומות כקוף בפני אדם. ויש בו סימן טהרה דאלונית ופושט טלפיו. משא״כ בשאר הטמאים. וזה יהיה הלעה וידיעה כוללת למה שקדם. ושיבואר בכאן עוד יותר):

פ״ה. מי כמוכה באלים. דרשו בו באלמים. כרחל לפני גוזזה נאלמה. המשכיל יבין. גם ישראל נקראו אלים. כמש״ל גבי שרלים. והכוונ׳ כאן. דיו לעבד להיות כרבו: הרנינו לאלהים עוזנו. הוא פני שור מהשמאל: לטובים ולישרים בלבותם. אע״פ שאין אלוניותם טוב. לאפוקי מהחזיר שפושט טלפיו ואין תוכו כברו: יגיע כפיך לפי שעומדת למלאכה. והוא שאמרו רז״ל [ברכות ח] גדול הנהנה מיגיע כפו. בלתי טהור. יותר מירא שמים. הטהור ואינו עוסק בד״א ומטיל משאו על בשר ודם ליהנות מהבריות: שאוג ישאג. כעל גמולות כעל ישלם. וזהו גמל. לשון גמול. ועתה שואג על נוהו. שהוא ביד הגמל הידוע. שיש בו סימן טהרה פנימיות: סוס. יש בו מדת העבדים. שסונא את אדוניו ואוהב הזמה. זהו כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה. מרבה שפחות מרבה זמה. נגד זה יש בו מדה טובה הפך העבדים. ע׳ קבין שינה נטלו עבדים [קדושין מט] משא״כ סוס מואס את השינה ומתנמנם שתין נשמי. זהו כן (לשון אמת. כן בני יוסף דוברים) עינינו אל ה׳. פתוחות תמיד. מלפים לישועתו. עי״ל עפמ״ש הזוהר פ׳ כי תצא. קב״ה לא אתקרי תמן מלך עד דרכיב בסוסיא דיליה דא כנסת ישראל קב״ה כד איהו לבר מאתריה כו׳. רכיב על אחרא מט״ט. והוא עבד עולם הידוע. והוא שפחה דשכינתא. כמו שמבואר הדבר בפסוק וכי ימכור את בתו לאמה. זהו כעיני עבדים וגו׳. כעיני שפחה אל יד גבירתה. שהיא השכינה סוסיא דקב״ה. שכן אדני ברבוע עולה סוס. וכנגדה סוס דסטרא אחרא. על סוס לא נרכב. סוס גי׳ אלמנה. דבעלה המת דמעיקרא מיתת עולם. ועתה בעו״ה ירושלים היתה כאלמנה. ולא אלמנה ממש. אלא אלמנה חיה (שבעלה חי וקיים) כאשה שהלך בעלה למדינת הים העליון וסופו לחזור. ואז ילאו העבדים לחירות עולם: פרד. בא מכלאים. ואמרו בירושלמי [כלאים פ״ח ה״ב] לרכוב עליו. והא דכתיב והרכבתם את שלמה על הפרדה. אין מביאין ראיה מן המלכות. לפי שאהב ג״כ נשים נכריות. מטעם שרלה להכניען ולהכנים הקליפה בקדושה. והיינו מן התקוע. שתקע עלמו לדבר הלכה. לא לעבור על ד״ת. אלא אדרבה לעשות סייג לתורה מהקולים שבגיבותיה. אבל הוא מקום סכנה. פן יפתוהו וימשכוהו אחריהם כמעשה שהיה. זהו יודוך ה׳ כל מלכי ארץ כששמעו אמרי פיך. ונכנעו לקדושה. אז

הותר

פרק שירה

חמור אומר. לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: שור אומר. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי ויאמרו לאמר אשירה ליי כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים: חיות השדה אומרים. ברוך הטוב והמטיב: צבי אומר. ואני אשיר עזך וארנן לבוקר חסדך כי היית משגב לי ומנוס ביום צר לי: פיל אומר. מה גדלו מעשיך יי מאד עמקו מחשבותיך: אריה אומר. יי כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על איביו יתגבר: דוב אומר. ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירונו ישבי סלע מראש הרים יצוחו: ישימו ליי כבוד ותהלתו באיים יגידו: זאב אומר. על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבידה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו: שועל אומר. הוי בונה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט ברעהו יעבוד חנם ופעלו לא יתן לו: זרזיר אומר. רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה: חתול אומר. ארדוף איבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם:

פ"ו שרצים אומרים ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגילו במלכם (נ"א יהי כבוד יי עי' לעיל פ"ג): אלים שבשרצים אומרים. אשתך כגפן

הותר לרכוב עליהם שלהכניעם תחת כנפי השכינה. עי"ל ע"פ מ"ש בו [קדושין לא] כשאמר הקב"ה אנכי. אמרו אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש. כשאמ' כבד את אביך. חזרו והודו לדברות הראשונים. וזה נלמוד דחוששין לזרע האב. דאי לאו הכי אביו חזקה מנין. כ"ש אי אמרינן דאין חוששין לזרע אב. אלא ש"מ חוששין לזרע אבא (וכן מצינו דאית להו חיים שלשה דורות. כדכתי' [מלכים א טו זכריה יב] הדרימון בן טברימון בן חזיון) משום הכי הודו מלכי אומות העולם כששמעו כך. לכן אומר הפרד זה. להשמיענו הלכה שאסור להרביעו אלא עם מינו. עי"ל ע"ד הסוד. פרד. נוט' פ"ר דינין דהגלפ"ה דמלכין קדמאין כנודע דמסייתי בפרודא. וזה שמו מעיד עליו שהוא נפרד. ויש בו ב' מינין. אחד מוליד והוא הנברא בין השמשות דשבת בראשית. והשני בא מהרכבה פסולה ולכן אינו עושה פירות. אמנם נתקנין הם ע"י הבירורים. והיינו יודך כל מלכי ארץ אדום דמיתו. כי שמעו אמרי פיך ונמתקו וחיו והולידו ועשו פרי: חמור. הרואה אותו בחלום יצפה לישועה. ביאת צדיק ונושע רוכב על חמור. לו נאה לומ' שירה זו כשתחזור עטרה ליושנה. והיינו דרב שילא [ברכות נח ע"א] כדאמר על ההוא גברא דבעל מצרית ואתרחיש ליה ניסא. פתח ודרש לך ה' הגדולה וגו'. לפי שזכה להכניע החמור דקליפה ולהגביר הכח המקביל. דוק ותמצא כמה מכוונים דברי חז"ל: שור. רב תבואות בכח שור. לכן הוא שר בשירים. יבוא ברכה נושא אלומותיו. ורוכבו עולה לגדולה. כי הוא מלך בבהמות שמקלסין לו: חיות השדה. אומה זו להיות משולה. טובים ומטיבים לאחרים. שבזכותן העולם נזון. וכן היו מקריבים ע' פרים לטובת כל האומות. ולפיכך כל מיני חיות יפים לחלום (חוץ מעטים) כי חיות הנה ומחיות לכל בעלי חיים ועליהם העולם מתקיים. עי"ל שהם הרוגי ביתר (שחיים וקיימים בג"ע) שהיו הפקר כחיות השדה. ועליהם תקנו הטוב והמטיב. וע"כ נקראו חיות השדה. לפי שכבר השביע הקב"ה את ישראל ע"ז בצבאות או באילות השדה. שלא לדחוק את הקץ. ואם לאו הריני מתיר בשרכם כו'. לכן נספד דמם כצבי וכאיל. וזה נכון מאד. וניחא נמי דסמיך ליה שיר הצבי. ומהו אומר. וארנן לבוקר. הידוע לה'. דבכל הגלות ואינו דוחק השעה. אבל מצפה לישועה. וגם מכוון הדבר מאחר שהשביען בצבאות לפמ"ש שיר הצבי על הקב"ה שנהיה כאורח. איהו לבי ואיהי לביה. דאזיל אבתרה ולא שבק לה. לכן כדין הוא דיו לעבד שיהא כרבו. ויצפה לנחמה ליום נקם בלבו: לצבי. דומה דודי לצבי. שמחזיר ראשו למקום שהניח [זהר שמות יד] והיינו לבוקר של גאולה: כגבור יצא. אריה גי' גבורה. והוא מקביל למחריב הראשון. אריה מסבכו. אריה מיער הנזכר בירמיה ה'. וגם נרמזו גם שלשת המחריבים. אויבי ה': ישאו מדבר. כל הפסוק הזה לעתיד נאמר. ירושלם הדבר היתה. חצרים תשב קדר. עתה הלכנו קדורנית כאהלי קדר. פרזות תשב ירושלם. ירונו יושבי סלע. שוכני בחגוי הסלע: מראש הרים. כי יום לה' על כל ההרים הרמים. כשיהיה נכון הר בית ה' בראש ההרים אז ירננו עצי היער. יתנו לה' כבוד. ואימתי יהיה כל זה. בזמן שפרה ודוב תרענה. פרה. כפרה סוררה. ודוב. היא פרס דמיא לדוב [מגילה יא] והמשכיל יבין וידום: על כל דבר פשע וגו' ישלם. מודה ומעיד שעתיד ליתן דין וחשבון ממה שעשק וטרף שלא כדין. וכ"ה במדרש רבה סוף פ' בראשית. שאפי' זאב וכלב עתידין ליתן דין וחשבון. ללמדך שזאב ערבות השודד כל היום. סופו לשלם תשלומי כפל: הוי בונה ביתו. אומר זה כנגד השועל היוצא מבקס"ק המחריב השני. הוא הנד ליה. הפוך אותו ותמצאהו (גם השועל דומה לו בגוונו, מה הלשון אומרת, אדום כשועל, ולזה כלה למ"ד הדמיון, עוד הוא תרין מלין. הא שוא ועול, כי בעל דמים ומרמה הוא) כן איש רמה הופך פניו. את רעהו חנם יעבוד בו. דקמו בהימנותייהו ולא שלטו בם [ע"ז ח] אך לשקר והנם סייע ישראל אותם, ולא נתנו להם שכרם המוזכר בס' יוסיפון כשנתקשרו עמהם. ולבסוף לא שלמו להם כפעלם, אלא רעה תחת טובה, ומחורבנה של ירושלים נתמלאת צור, והמגנה בגנ בית נאים, והאי שירה קינה מיבעי ליה שאמר הוי, אלא שועל דקדוש' (בשעלו מדד מים) כגי' תו תבנה ותכונן ירושלים, אומר לסטרא אחרא הוי, ואעפ"כ שירה היא, שלכך ר"ע משחק [מכות כד] כשראה אותו שועל, כשם שנתקיימה נבואת אוריהו תתקיים נבואת זכריהו, עוד נדרשהו יפה על המצרים, שבנו ישראל מבצריהם חנם, ואח"ז נטבעו כבעלי חיים: זרזיר, נ"ל זה הזרזיר הוא זרזיר מתנים שבכתוב, שפירשוהו כלב הצד, שכחו במתניו, אך היא, שצריך להמתין עד ביאת כחו, ואז מלך אלקים עמו, אל יקום לעמו, היינו רננו צדיקים בה': חתול, יזכו בקדושה, וערפל חתולתו, והוא הלבוש הידוע שזכרנו איזה פעמים למעלה, וצריך תיקון ובירור טוב מן הרע והיינו דאיכא אתרא דקרו ליה שונרא [ברכות נו] שנעשית לו שירה נאה, לו נאה לקלס ארדוף אויבי ואשיגם, הם הג' קליפות המתדבקות בקליפת נוגה כל ע"ש לעלות עמה בסוד תוספת שבת, ושלהוציאה דאשת נפקא (מחלל, הוא החתולה) ומוחלת ראשם ונחתי לנוקבא דתהומא רבה, היינו אמחצם ולא יוכלו קום, ואיכא אתרא דקרו ליה שינרא, שינו רע, הוא חלקי הרע שבקליפת נוגה הדבקה למלבוש הקדוש (שמשתנה לפעמים ומתהפכת לרע) והיינו ערפל חתולתו, הלק ערפל קרי ביה רע פלק, כי חציו טוב כנ"ל, ובזמן התקון נמתק וחוזר כולו למוטב כמו שהיה בזמן מ"ת ובבנין בית עולמים, שלא היו זמנים מתוקנים לעולם כמוהם, ועל כן לא מצינו בשום מקום אחר שכן השי"ת בערפל לעיני התחתוני'. כי אז נעשה מה שהי' עורף לפנים, גם ערפה דבקה בחמותה:

פרק ו ישמח ישראל. זה הנוסח הוא עיקר (אבל יהי כבוד. הוא שירת הדשאים. כמ"ש בס"ד. ואעפ"כ לא יצא נקי מתחת ידי בלי פירוש) ושרצים הללו הם עם בני ישראל שנתקיימו בהם במצרים הכתוב וישרצו וירבו מאד. לכן להם נאה לומר ישמח ישראל. אמנם הם עמי הארץ שאין להם אלא נפש דעשיו' היינו בעושיו. איברא **אלים**. איהו ניהו (ועמש"ל אצל בהמה דקה. וקי"ל) אלא דאתיא כמ"ד כגדולים שבגמלים [שמות רבה פי"א] וזהו כגפן פוריה וענפה. ויתכן להמליץ על

זה

זה נ"כ מ"ש רז"ל [ברכות ח] בפסוק שלפניו. גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים. שהם ישראל שעסקו בבנין מצרים ונהנו מיגיע כפם ודאי. שבשכר עבודתם נגלו את מצרים ויצאו לחירות (אע"פ שזולת זה לא היו ראויים להגאל כמ"ש ז"ל) [סנהדרין צח. ב"ר פס"א] ותדע שכינה [יומא ט]. שעדיין לא חזרה לאחרוני' אע"ג דעסקו בתורה והם יראי שמים. מאחר שאין

פּוֹרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: נָחָשׁ אוֹמֵר. סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנּוֹפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עַקְרָב אוֹמֵר. טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: שַׁבְּלוּל אוֹמֵר. כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל חָזוּ שָׁמֶשׁ: נְמָלָה אוֹמֶרֶת. לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם: עַכְבָּר אוֹמֵר. וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלַי כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנִי הִרְשָׁעְתִּי: חֻלְדָּה אוֹמֶרֶת. כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ: כְּלָבִים אוֹמְרִים. בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשֵׂנוּ:

רבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא התענה פ"ה תעניות. אמר כלבים שכתוב בהן והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה. יזכו לומר שירה. ענה לו

להם עבודה קשה. נמשך בגלות כל כך. שהיינו בא בערך הה"ל שניה של שיעבוד מצרים. שלא היו בסבת שום חטא ועון. על כן אין להפליא שלא הגיע עדיין קץ גלותינו הגל הזה. שהוא לכלות פשע ולהתם חטאות עלומות ורבות. כמה אימרי פעמי עקבות משיחנו. לכן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו. חכה לו. כי יבוא כנהר צר. ואם יתמהמה חכה לו. המאמין לא יחיש. ודבר ה' לא יכחיש. ועתה נפרש גם בנוסח אחר: יהי כבוד ה'. שלא בא דבר לבטלה. כדאמרינן [שבת עז] ברא סממית לעקרב (י"ל שרומז למה שהציל את דוד המלך ע"ה (שהוא עקרב בקדושה. כמש"ל בס"ד) במערה. א"כ סם ממית (למשתאילים בה שמא דמותא) לעקרב. דעקר בית). יתוש לנחש (רומז ליתוש שנכנס בחוטמו של טיטוס. הוא הנחש האחרון). שבלול לכתית (שבלול. בריה שאין לה עינים. ואמרו הטבעיים. שהם יחתכו העור של מקום העינים. ימצאו עינים תחתיו. הוא החיה שכתוב בה. ואלו מייכין בעיני בני הגמא. והבן. והיא שהחשיכה עיניהם של ישראל. לכתית. להוציא שמן זית כתית. להעלות נר מתוך החושך. ע"י כתיתת ישראל בגלות. מוסיפין להאיר באור תורה. כמ"ש [ב"ב ח] על הפסוק והם תוכו ישאו מדברותיך (היינו הססת ובמע ישראל. והמשכיל יבין) לחסום פום ממלל רברבן. ונחש. חויא קדישא שנזכר בסמוך. לחפפית. היא המופפת על הקדושה הנז', לשבר כחה) זבוב לצירעה (זבוב של בעל ראהן, היא כצירעה, לרעת בבאה בעון מספר לה"ר, מאי תקנתיה, יעסוק בתורה, ומהפך הזבוב לטוב, שבו מתרפא (וכענין ריב"ל [כתובות עז] דמכרך בהו ועסק בתורה, שאז אין כח לאוחן זבובין לבלוע) היינו יהי כבוד ה' בעולם, שהכל ברא למענו לכבודו ולקילוסו: סומך ה', כאן קשה גדולה, לא תוכל להתעלם ממנה, דמשמע שיש תקומה למפלתו, והלא אמרו [ב"ר פ"כ] הכל מתרפאין חוץ מנחש, שנאמ' ונחש עפר לחמו. ולאותו רשע לא מקימו לו מכר, אלא שמע דברי אלהי' חיים. והבן כי הוא בקדוש' ודאי, העומד כנגדו כשבר כמו הוא בני' משיח. וכן ישי אבי דוד נקרא נחש, והוא שנאמ' ג"כ בחזקיהו המלך, כי משרש נחש יצא. ורצה הקב"ה לעשותו משיח כמו כן והיא סוכת דוד הנופלת שסמכה דוד ברוה"ק. סומך ה' לכל הנופלי'. והוא כנזכר בכמה מקומו' בזוה': וכן מבוא' היטב בתיקון כ"ה, בההוא זימנא דאתעבר ההוא חויא בישא מן עלמא, שליט חויא קדישא: וזהו סוד מ"ש הזוקף זוקף כפופים, שנא' ה' זוקף, ואמרו בתיקו' תעלייתא, כי זקיף זקיף כחויא, לתה המעיין אסעיניס לך, הרחה ויסים לבי ותעלוזנה כליותיך, ותשמח בדברי חכמי' כעל כל הון ותשעשענה לגרגרותך: עקרב. גם הוא בקדושה. עקרת הבית. נגד עקר בית שנזכר בתיקונים. וכן הוא נוטריקון עקא רבא. כגון זיבורא ועקרבא [ברכות נ"ח ב] ואית ליה עוקליה דמנח בנהר דינור דעקריה לא חיין [דמש"ה לעקרב פוסק] שמדת הדין כלול ברחמים. וברא סממית לעקרב. היינו טוב ה' לכל ורחמיו וגו': ואני הרשעתי. הני עכברי רשיעי (רשע הוא רע של שי"ן). חולדה. שדרה בעיקרי בתים. והם בני אדם. וזהו שרמזו ג"כ במ"ש [חולין קכז] כל מה שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה. מאי קרא. האזינו כל יושבי חלד. דהיינו בני אדם. שאם באין לדור בים מיד מתים. ואע"ג דאיכא דולפנין בני ימא פרין ורבים כבני אדם. מ"מ אין בהם נשמה. זהו שאומרת כל הנשמה תהלל יה. שזה השם מטיל שלום בין איש לאשתו שמלווין להדבק בזווגם. עי"ל ע"ד הסוד. חלד. גי' מ"ב. חולדה. ג"כ עם הכולל כי חיותה נמשך לה ע"י שם מ"ב (כנודע שעל ידו נעשית העלאת הבירורין) שהוא נחשב כידוע. שממנו החיים לאדם. מה שאינו נמצא בים האחרון ים סוף. כי אם ביבש' דוק'. כי בחכמ' יסד ארץ. והיינו כל הנשמ'. נשמת כל חי ונשמת חיים דנעלם בחכמה. זהו תהלל יה. הבן בחכמ' ותמצא: כלבי'. דעת שליטת הדינין משמור' ראשונ'. הם צועקי'. וכשבא אליהו ז"ל לעיר שוחקי'. שהוא המרכב' לשם ב"ן. וכו אחיזת כלב דקדוש'. והם עמי הארץ שנמשלו לכלבי' בר"מ ובתיקוני' בכמ' דוכתי וריש זוהר שה"ש. והוא בענין האומר פקח שאין דרכו להכיר המזון הגופני. וילדכי' מיתה של תור' קיום הרוחני. מ"מ כולו לב אמיץ באמונ'. הוא שקראם הכ' עזי נפש. שבן ישראל נקרא עזין. אלא שלא ידעו שבע' ולמכסה עתיק. דברים עתיקים מהם. כי דלים המה עניי הצאן. כי בהמה המה להם. כלב מין בהמה. ששוין במספרם. אך גם לו לב אחד לאביו שבשמים באמונתו יחיה ויקום מבטן שאול וכן דרשו בב"ר (פ"ע שמואל רבתי פמ"ג) הכל בזכות שהאמינו. הרי שהכתוב הלז נדרש על הקמים בתחית המתים. והיינו לפני ה' עושנו שם דב"ן כנודע שהוא בעשיה ומשם נפש אלה העבדים נאמנים ויצא פרק שירה בכי טוב בעד כל הכתוב לחיים. וחתימה מעין פתיחה כמאי דפתח חיים: וזהו המכוון באגדה דישעיה כשמובא לכאן הנפלאה מאד. ונפרשנו כיד ה' הטובה עלינו בקיצור דברים מעטים מחזיקים את המרובה כדרכנו בעזה"י בדרך יפה אף נעים בלי שנטריח עצמנו ונכביד על הקורא בדקדוקים גלוים וגודעים: שהתענה פ"ה תעניות. כנגד שם דב"ן (שבו האחוזים כנ"ל) מלכות תורה שבעל פה קרינן לה דינקא מאלהים גי' פ"ה עם הכולל: כלבים שכתוב בהם לא ידעו שבעה. להכיל לשבעה דברים שכיסה עתיק יומין: יזכו. לעמוד בתחייה דהוה ס"ל כר"ה (כתובות קיא ילקוט ישעיה רמז רנח) כל שאינו עוסק בטל תורה אין טל תורה מחייהו. ענה לו מלאך מ"ה הוא המלאך הגואל ישראל מלאך הברית מן השמים דייקא לפי שכתוב בהם ולכל ב"י ולכל דייקא כונס י"ל חלק לעוה"ב אחר הבירור והתיקון בסוד כל בני ישראל בני מלכים ולא עוד אלא שזכו לעבר עירות משכא דחויא (עור גי' רע ו') הוא נגוץ קדוש שמעורב בו) הוא עורו של לויתן שעתיד הקב"ה לעשות ממנו סוכה (ידועה מבילוב שם הוי"ה אדנ"י שבאצילות) לצדיקים שיש להם באחי' חיה מתם לא זכה אלא לנשמה דבריאה עושין לו צל (גבוהה דבכוחה) גי' רם אחר שנמתק מר שבו. שהוא כ"פ לגופי אלקים נה זכה אלא לרוח דיצירה. עושין לו ענק גי' רך שהרך קשיות דינין וגוטרים עבד נוק'. שהוא עבד עולם כנודע לא זכה אלא לנפש דעשייה עושין לו קמיע הוא כמו כן גי' רך למתק דינין הקשים וגוטרים קים (או קן) עשיה והוא קיומו או רכו והשאר שלא נזדכך כל כך שהיא כד השער (רע ש') מסובך בדינין גשים אחוד פורסו על חומת (גי' ג' מלואי אהי"ה שהוא חומת) ירושלים (ומתהפך כחומר חותם לבל ישלוט זר במעין חתום כמו שהשכינו לפני החומה מאז מקדם לג"ע לשמור דרך עץ החיים היא חרב המתהפכת שתתהפך אז לרחמים ע"כ פורסו בגלוי מה שהיה מלפנים בסתר טמון בתוך ענן וערפל סביביו כי עתה הולך זיוו (אף החלק החלוני הגרוע שבו) מסוף העולם עד סופו. מן העולם (עילאה) ועד העולם (תתאה) אתה אל אחד אין זר לא אחר ולפיכך כל העור ראוי למלאכת שמים לכתוב עליו סת"ם. במקום שער ובמקום בשר (וכ"ל לתת ג"כ טוב טעם למה תפילין נכתבות על הקלף מפני שד' פרשיות שבהם רומזות

לד'

מלאך מן השמים ואמר לו ישעיה עד מתי אתה מתענה על זה הדבר. שבועה היא מלפני המקום ברוך הוא. מיום שגילה סודו לחבקוק הנביא. לא גילה דבר זה לשום בריה בעולם אלא בשביל שתלמידו של אדם גדול אתה. שלחוני מן השמים ליזקק אליך להגיד לך במה זכו הכלבים לומר שירה. לפי שכתוב בהם ולכל ב"י לא יחרץ כלב לשונו. ולא עוד אלא שזכו לעבד עורות מצואתם שכותבים בהם תפילין ומזוזות וספרי תורה על כן זכו לומר שירה. ולענין השאלה ששאלת הזור לאחוריך ואל תוסף בדבר הזה עוד כמ"ש שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו: [ילקוט כה רמז קפז]   סליק פרק שירה

לד' אותיות הוי"ה בהם נהסד המתיקין דיני הבור ומעבירין שערותיו ונעשה חלק ונתרכך שבן הקלף [עם האותיות והכולל] גי' ר"ך ולכן אדרבה לרידלהטיל כבן שערות לחת קלת חלק לאיש שעיר) אבל מזוזה (גי' אדנ"י) צריך לכותבו על דוכסוסטוס מקום שבר להרחיקה מדיני השערות מזוזת. זז מות מכל צדדיו שכולו שב לקדושה ועור חוזר ונעשה אור (כמלפנים) מנכיק אחר בפסקה זוהמתו היינו דמסקינן בעור הדג שאינו ראוי לכתוב עליו עד שיצוא אליהו ויאמר שפסקה זוהמתו כלא יפלא הדבר מאד אם נאמת דג טהור הוא מדוע לא נדע אנחנו אם פסקה זוהמתו יותר מכל הבהמה והחיה עד שיבא אליהו כלא דבר הוא אכן נודע הדבר בבירור ע"פ דברינו מה טוב ומה יפה כי הוא לויתן דג טהור אלא שלא תפסק זוהמתו עד שיבוא אליהו דוקא שהוא מלאך הברית (המבשר שנכרתה כטרלה ונפסקה זוהמת הנחש) ויאמר לבית יעקב (התבונן והפלא מאד החכמת רז"ל ומה עמקו מהקו דבריהם וכמה מכוונין ונאמנים המה) אחתם שרחאו אלה הנזכר מאותן ונתכבסו ונתלבנו בנהר דינור כמ"ש (תנחומא ילקוט במשלי מבלי כא) שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו קרי ביה כלרעת זאת תורת המוליה רע על בתולת ישראל הבוס אל הלבין עבד אל אדוניו הע"ג דאלואתו לא רוחץ עדיין עד דאתכלי בעפר ובצרור במידי דמנקי: הרי בעזה"י הדבר מבואר היטב ומחוור כשמלה חדשה והוא בסוד ה' ליראיו אכן עוד לאלוה מלין. כי עדיין לא יצאתי ידי חובתי בביאור השבועה דלפני הקב"ה מיום שגילה סודו לחבקוק הנביא מאי שיאטיה הכא ועתה שמע מפלאות תמים דעים ובס"ד הבאר הנעלם בנעלם מתנו הלא הוא מאמר התום והתוס באלף עזקאן מדרש דשוחר טוב הובא בילקוט השמעוני [חבקוק ב] וזה הוארו על משמרתי אעמודה ההו הצור שהצר לו צורה ואמר איני זז מכאן שנא' ואצפה א"ל הקב"ה כל מי ששבר קרדומו יבוא אצלי התחיל נוזח. עד הנה ה' שועתי ולא תשמע א"ל הקב"ה הוי רב את יוצרו חרש את חרשי אדמה בן תורה ולא עם הארץ אתה לך כתוב לך חזון בלוח ואת"כ תאמר הודיעני את הקץ עכ"ל כל הכא ועמד המתומם על מאמר זה נדקדק בו עמל הוא בעיני על כן הדרוך מיד אל הביאור בעזה"י הענין הוא בקצור והמשכיל יבין מדעתו. כי חבקוק אתקשר בנוקבא דכל מאן דאתאחד בה מותא אקדים לרגלוי ועל דא דחיל כמ"ש ה' שמעתי שמעך יראתי כמ"ש בספר הזוהר פ' בשלח והוא שנתברר מבחינת שם ב"ן (לכן שמו חבקוק מנין גבורה) היינו דאיתא התם. מאן דנפוך מכלבא מקליה תזדעזע ודו"ק וע"כ הוצרך לשכנות המחדש ע"י שם בן ע"ב רי"ו אותיות גבורה המתמתקת בחסד: היא חרב המתהפכה מדינא לרחמי והיה ירח מוהא תנינא דמזליה חזי לכן הנר לו נורה בחינת נוקבא איהו הצור תמים ואיהו צורה שהיא ודאי שהנרה לו כלב אשה מלרה לכן מה עשה. עשה לו משמר שמירה בבעלי"ס והתילב על מצור מ"ל הוא חילוף שם י"ה. בחכמה החיה בעלייה וגי' ק"ל ה' הויות גבורות בסוד הנה ה' רוכב על עב ק"ל והוי"ו בחי' ו' קצוות ורי"ש רבוע אלהים שם מלא להמשיך לו חיות זה שאמר איני זז מכאן א"ל הקב"ה כל מי ששבר כו'. הוא סוד שבירת הכלים דמלכין קדמאין (היינו נרגא דמרע"ה. בסוד ד"ן שמות הוי"ה ב"ה ורבוע אלהים והוא בת עשר אמין בבחינת התיקון י' ספירות שלמות ומהייה לעוג שהוא מקבילו בקליפה והיינו כמי ששבר קרדומו גי' שכ"ו. שני רשעים שברת ראשי תנינים על המים) והכונה כל מי ששבר כלי שלי מהמלכים דמיתו יבוא אצלי היינו הבירור מתוך שם ב"ן דנוקבא דרגליה יורדות מות בסבת חטא אדם הראשון. וידבק בו בחינת דכורא. ואולם להבין הענין על בוריו. יש לך לדעת. כי אין בירור דב"ן כ"א ע"י שם מ"ה דאלפין (כמפורסם בכתבי האר"י) שחייתו מהאלף דמילוי הוא"ו. שהיא בסוד א' דאהי"ה. ובהסתלק האלף נשאר דם. הוא שאמר הכתוב, שופך דם האדם, כי נקרא אדם ע"ש הדם שבו תלוי החיות. ע"י אל"ף דאהי"ה ברבוע. עולה ג"כ דם, וזהו: מי ששבר קרדומו, ששבר ומת וקר דמו בקרבו, והנה כששמע קול מי ששבר קרדומו יבא אצלי, הבין מתחלה שאין לו תקנה כ"א ע"י בירור הכלים הנשברים שיעלו בבחינת מיין נוקבין. כנודע שזה כל פרי תיקון התחתונים לברר הניצוצות שנפלו ולהעלותן, חזר להתרעם עד אנה ה' שועתי וגו'. א"ל הקב"ה הוי רב את יוצרו, הבן פלאות חכמה, ידוע כי זעיר אנפין בחינת רוח מקנן ביצירה, זהו שרז"ל לא הבנת הכוונה, מה תצעק אלי, הוי רב את יוצרו, הלא אם אתה חרס הנבר את חרשי אדמ"ה, היינו הנוקבא כנודע, כשהיא אדומה מלאה דינין, ועזוב אתה ודבק בעץ החיים, זהו שאמרהי לך יבא אצלי וידבק בי, ויאכל מעץ החיים ואכל וחי לעולם, וחזר וביאר לו היטב שורש הדבר, הלא בן תורה אתה, שהיא עץ החיים למחזיקי' בה, ולא עם הארץ שעליו נאמר והארץ אפס תפיל, על כן אינך צריך להתיירא מורתך, ומדוע ריבות אל יוצרך שהוא איילא דחיי. ובך הדבר תלוי לבחור בחיים מאחר שבן תורה אתה. רצונך לירע עומק הדבר. לך כתוב אלף בלוח. גי' דם. ותכתוב בו (לא אמר עליו) באמצע הוי"ו. שהוא ודאי לוח ועץ החיים. ותמלא אדם. שהוא מ"ה. בחי' דכורא. עמו מקור חיים לאור באור פני מלך חיים כנ"ל. הרי כמי שם חיים בידך. חיים לדבקים בו. ולא תצטער עוד לדבר הזה: נחזור לענין. ישעיה זה תלמידו של ר' חנינא בן דוסא שהיה אומר זה חי כו'. שהי' בקי ומכיר ענפי עץ החיים ועץ הדעת ורוצה להיות כמוהו להבין טעם קיותן של עמי הארץ לע"ל מאחר שנדבקו באילנא דמותא. לפיכך נמשלו לכלבים והיה מצטער לומר נריק יגעתי. מאחר שגם עמי הארץ זוכין להדבק בעץ החייס. זהו שנתקשה לו מאד (ואולי היה ישעיה זה ניגון ישעיה הנביא שאמר זה הכתוב. וזולת זה לא הלינו שם זה בכל התלמוד והמדרשים) וסבור היה להשתדל בהמתקת דיני הנוקבא בלבד. כי היה סבור שבזה תלוי קיון החיים כנלחייס. ונענה לו מלאך מן השמים דייקא להגיד ולרמוז לו סוד הענין על אמיתתו. כמה והיכן תלוי הבנת החיים גם בעוה"ז. בזהר דהיקרי שמים. המשכיל יבין. והוא הסוד שגילה לחבקוק הנביא שהוצרך לכך מחמת אחיזתו בדרגא דמותא והיינו כמי דאסכחן לדוד המע"ה דבשפי מנה ושאל הודיעני נא קצי הוא כמו כן הקץ של חבקוק. שניהם לדבר א' נתכוונו. קץ חי (וכו הלוי גם קץ הימין) ולא הגינו שאלה זו לזולתן משום דדוד נמי לא הוי"ל חיין כלל מגרמיה [זוהר לך לא] דהוא מעלמא דנוקבא כידוע. וחי בלל החכמה. וכדגריס לא הוי מלאך המות יכיל ליה. ותשבילה בסוד לחבקוק ואף זה ברמז ובסוד הפני כבוד אלהים הסתר דבר לא גילהו עוד כי הרי יש לי אחי ללמוד אם הוא חכם ונבון מדעתו. כן דעה חכמה תהיה חיים לנפשך. ודי חלב ודבש כבשים ללבושך. עשה עטרה לראשך. התהלה וההודאה לצור הלבי קדושי וקדושך. סליק: דברי יעקב בן לבי. אם באמת ובתמים הנחן השיאני לכתוב פירוש פרק שירה זה בחפזון גדול. מבלי שהות ועיון והתיישבות הנצרך להקדש דברים כאלה העומדים ברומו של עולם. ולכתוב כמעט ההשכלות והתבוננות קטן ביאור על כל נעלה. כמש"ל בהערה כי בפתאום היה הדבר. והעושה במלאכה לא הניחני לברר הדברים לשלחם ולהעתיקן כראוי. רק מפי אני קורא או כותב על ספר בדיו ומיד הפועל מדפיס בגינגא בלי בישול וערוי בכלי שני ושניה. כי ע"כ המעט דברים נגו בסבת המהירות. ונגאי דאית ביה קדמתי לאמרו. עכ"ז אל יחשוב המעיין להבין מהר עומק כוונתי. ולירד פיד לסוף דעתי (ואפי' בדברים הנגלים לא ימהר למצוא חידתי. עם מה שיוגעם לאכו מתיקות הענינים המחודשים. ואלכת לשון למודים. מאת אלהים היא. לא בצדקתי ולא בחכמתי כי נבונותי (כי ה' יתן חכמה. למאן דיצלא יתננה. ואוכביה יאכל פריה) כי מי אני העני וערום חסר כל נער ולא איש טרוד בעסקים שונים ומשונים. לא ירפוני לבלוע רוקי. ואכל מיני טרדות ט' קבין נפלו נחלקי. ולא נדיחא דעתי. ולשון עלגים תמהר לדבר נאות גדולות ונפלאות ממני ולא אדע. אין זה כ"אם עזר וסיוע אלהי בלי ספק ואלהו על לשוני) אכן אם אני רוצ"ל (ע"ש המדרש שה"ש פ"ג. רוכל דא יעקב. וע"ש בקיבץ

כל הדברים טובים ותבושמים בסידור שלו כרוכל הזה] מגלה סוד. ה"מ גליתי טפח וכסיתי טפחיים מה שראוי להסתירו. ומעוטי בדברים נסתרים הצנע לכת בחרתי. ואפי' בנגלים הקצור האלם (לא החסר וליגלה קטיעה) אהבתי (אם לא מה שהיא להפארת המליצה הרצויה) והמשכיל אשר עיניו בחכמה פקח יבין וישמע ויוסף לקח. ובאמת עתה ראיתי כי חכמה גדולה ועמוקה אחד חמדה גנוזה הודיעו ע"י פרק בשיר הלזה. והבליעוה בנעימה והכניסוה בין הנימין. ולא האמנתי מתחלה בעוד שלא נתתי דעתי והחשבתי עליו לא יגעתי ומצאתי אל תאמין. אך כשטרחתי מעט והפרתי אוכל באתי מיד אל בית האוצר וסגולת הלכים הבא לטהר מסייעין אותו ליכנס דרך ימין. יגעתי ומצאתי באר מים חיים תאמין. יתברך לעד החונן לאדם דעת מפיו יתן הבונה וחכמה לתבקשיה משפיע ומזמין (עתה דבר לי אליך אשר הפקת העולמי אם בעיניך שכיות מלעיג על דברי חכמים באגדה ומתלוצץ. הלא תעמוד מתומם השתאה על המראה הנפלא והנאה כמראה הבזק ואור מתנוצץ והכיר כי דבר ה' בפי החכמים האלהיים ז"ל אמת כפטיש יפוצץ. אשאלך בחייך אמור נא הראית פה מתוק ולשון חלק כמוהו. היה היפה כזאת מלוכה נמרצה וחזקה ומשל וחידה עמוקה. עשויה באמת וביושר הרוגה בחכמה נורחה רחבה מני ים אין חקר לתבונה ואין קצה לתכונה. תפוחי זהב במשכיות לבב כוכי משמחים לב יודע ועריבים לשומע ותדע כי מזלך הרע גרם להטיל מום דופי בקדשי שמים. ותבכה לקוצר זמנך ולאת לבדך תשא עון סכלותך. ומעונך תשוב ותתחרט. ראשך בקרקע התבוע ותעריך המרט. ובשרך תסרט על שלא זכית לבוא בסודם. כי לא כחכמה אנושית ברוב דברים ועניינים דקים לנזמים שדופים קדים יהב כעש המודם. החכמה האלהית כי היה היא ותגביה חכמו עינינו אחד כביר מלאה ידם. ותתחנן לה' אולי יש תקוה כי זה כל האדם) : סליק פירוש זמרת הארץ

כל בעלי שירה לגורא שאו זמרה. שיר מיתד וארבע תנועות בדלת. יתד ושלש תנועות יתד ושלש תנועות בסוגר :

לכו נא הגברים. גשו אלי עברים. קחו עמכם דברים א ברים: ב ברו
פרק שירים. דבר כל ניצרים. אשר עבר בין ג גזרים זרים: ראו עתה
ד טורים. הבור זהב ה תורים. אמרי שפר טהורים ו הורים: מסודר
בסדרים. מבואר באורים: יקרים ז קרים ח כפרים ט פרים. שתו יין
י היורים. בצמר צהרים. מנוקה מכל שמרים מרים: עלו אל ראש הרים.
שאו קול יא זמרים. תנו תוף כנור ישרים יב שרים: שבו זקני ערים.
מתי חכמה שרים. תנו לבב בסתרים יג תרים: רדו אל גן יד מורים.
פנו אל טו הדורים. בכוכבי שחק מאורים טז אורים: קחו זמרת יז אורים.
יח הלך יט יערים. אכולו לא דבש דבורים כ בורים: לאדיר אדירים.
יהולל כא בשערים. יושר לבוקר לדורים דורים:

שתו יין הרקח. עיני עורים יפקח. והנגנים ילמדו לקח :

(א) ברורים זכים. מל' ברי לבב: (ב) בחרו: (ג) חתיכות: (ד) שורות: (ה) הרוזים: (ו) אבות: (ז) כמים קרים וגו' שמועה טובה: (ח) כפרי' עם נרדים: (ט) פריסירדים: (י) יין אלבון כאמר נאחר בבן: (יא) זמרים. תואר בשקל גנבים: (יב) מבוררים: (יג) חופרים חוקרים: (יד) מל' מורי עם בשמי: (טו) ל' הוד והדר: (טז) מאירים. פועל בינוני. כמו הבוקר אור: (יז) תלקטי' מל' אריתי. אורה בתאנים: (יח) ל' הלך דבש: (יט) ל' יערי עם דבשי: (כ) ריקנים שוממים עוקלים: (כא) בשערי התורה :

ב) מבוא הבית הנהגת הבקר. בשם ה' אל עולם. הנהגת האדם בהקיצו משנתו :

(א) שויתי יהוה לנגדי תמיד, הוא כלל גדול בתורה, שיתבונן האדם שמלך גדול הממ"ה משקיף על כל ענייניו ויירא ממנו ויבוש ויסתיר פניו, ויתן על דרכיו לבו ועיניו, בשבתו ולכתו בשכבו ובקומו ילטוש רעיוניו, כעבד נאמן הזריז לעבוד ולעמוד לפני אדוניו, ואם ישכב על מטתו, לא ערבה לו שנתו, רק לשמור בריאותו, כדי להכיר לשוב אל משמרתו, ויצטער על אבדת זמנו היקר שאינו חוזר מחר, לכן יתגבר כארי שיהא מעיר השחר, וזמן תפלה לא יאחר [סי' א]: (ב) וז"ל ס' המוסר [פ"ד] וצריך האדם לקדש פני בורו קודם תפלה, וכשהקיצו משנתי יירא מן השי"ת ויזדעזע, ויסיה נרתע ונפחד מאימת הבורא יתב'. ויזכור חסדו ואמונתו אשר שמר לו שהקיצו משנתו לחיים והחזיר לו נשמתו, ואז יתב' הבורא בלבו שהגדיל לעשות עמו, ע"כ: (ג) והנה לזה תקנו חכמים ברכה מיוחדת כדגרסי' בברכות [ברכות ס] כי מתער משנתיה, ליתא אלהי נשמה שנפחת בי, והאידנא דלא זהירי מנגיעת מקום הטנופת, נהגו לאמתוני עד לבתר דמשי ידייהו (ועמש"ש בס"ד בחבורי לטא"ח סי' ה"ו) ובת חסידים האחרונים ז"ל הוסיפו מדעתם, והתחילו לנהוג לומר בהקיצם משנתם

מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתי בחמלה. רבה אמונתך :

(ד) וכ"ל, שאם אין ידיו נקיות לא יאמר נוסח זה בשפתיו. אע"פ בבסדה"י כתב שיכול לאומרו קודם שנטל ידיו, מ"מ שב וא"ת עדיף לדעתי, אם ידיו מטונפות ודאי, יצא שכרו בהפסדו, עמ"ש בחבורי הנ"ל בס"ד, ואפי' בסתם יש להחמיר בשוכב ערום, דכודאי נגע דמי, ולכן מי שאינו יושן בבתי ידים, יראה לי שטוב לו שיחשוב כך בדעתו ויהרהר נוסח זה במחשבתו ודיו, על כיוצא בזה נאמר, אמרו בלבבכם על משכבכם: (ה) ובמדרש הנעלם מזוהר חדש נא (ד' לד ב מדפוס ווינילייה) מצאתי כענין הנזכר בלשון זה, כמה יש לאדם ליזהר ולבדוק עצמו ומעשיו בכל יום, האיך קם בצפרא יימר

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שיהא לבי נכון ומסור בידי שלא אשכחך :

(ו) והאומרו, יזהר כמו כן שתהיינה ידיו נקיות: (ז) תקנו חז"ל נט"י בבוקר מפני ב' דברים, א' כדי להעביר רוח רעה, ועוד מחמת היותינו נעשין בריה חדשה, וגם לדמיון כהן המקדש עלתו מהכיור לעבודה, ולפיכך צריך נטילה הגונה כתקנה, וראוי ליזהר בה בכל הדברים המעכבים בנטילת ידים לאכילה (יעויין מ"ש בחיבורי בס"ד) כוסף ע"ז, יזהר לערות מים על כל יד ג"פ, וכדי לצאת ידי כל ספק, נכון לשפוך על כל א' ג"פ רצופין ועוד ג"פ לסרוגין, כמ"ש שם: (ח) כי מתי ידיה מברך ענט"י, וכן נכון לסדר שאר ברכות השחר כל אחת בשעת מעשה, כילד הנכנס לבה"כ קבוע בבדה הומר]

התכבדו מכבדים קדושים משרתי עליון. תנו כבוד לאלהי ישראל. שמרוני שמרוני. עזרוני עזרוני סמכוני סמכוני. המתינו לי עד שאכנס ואצא. שכן דרכן של בני אדם :

(ט) ויראה שלא לעמוד במקום הטנופת כשיאמרנו, ואם בכתוב בש"ע [סי' ג] שלא נהגו עכשיו לאמרו, עמ"ש בחיבורי

בחיבורי בס"ד שנכון הדבר, ורצוני לעשות כן השם דרכיו ודעותיו, וכן דעת האר"י ז"ל, אולם הסכמתי שם, דהיינו דוקא בדברא כמו ביתיהם ז"ל דבתי כסאות שלהם היו על פני השדה בהתרא דשכיחי מזיקין, משא"כ בבה"כ שלנו שבעיר ובתוך הבתים, אין קפידא כל כך, והכ"נ שליק למגבה דידן, וכ"ש כשפנה על כסא בתוך חדר שבבית, אין מקום לאמרו: (י) (ואידי דאיירי הכא במילי דבה"כ, אסיק כגולא מילתא, היה עומד בתפלה ונצטער וביקש להתעטש, מרחיק לאחוריו ד"א ומתעטש, וממתין עד שיכלה הרוח ואומר רבונו של עולם. יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים. גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלימתנו בחיינו. רמה ותולעה באחריתנו. וחוזר לתפלתו [סי' קג] (עמ"ש בס"ד בחבורי) ואפשר דשייך נמי למימריה כי קאי בברכות אריכות או בק"ש ובאמצע תפלה דמיושב) : (יא) עשה צרכיו ויצא אפי' הטיל מים בלבד, נוטל ידיו ומנגב ומברך אשר יצר את האדם כו' וסומך לה ברכת אלהי נשמה [סי' ו] ואם לא הוצרך לנקביו לא יברך אשר יצר (עמ"ש בחבורי הנ"ל ובש"י סי' ט"ו) ומברך שלא עשני גוי עבד אשה [סי' מו]: (יב) כי שמע ק"ל תרנגול בינוני משישלם קריאתו (עש"י סי' קכ"ב) אפי' קודם ע"ה, מברך הנותן לשכוי בינה, לא שמע, מברך כשיאיר היום : (יג) כי פתח עיניו (תעלנו או בידיו ע"י הפה, אם לא נטל ידיו, עמו"ק) ליתא פוקח עורים [שם] : (יד) כי תריץ יתיב, ליתא מתיר אסורים [שם] : (טו) כי זקיף, ליתא זוקף כפופים [שם] : (טז) כי לביש, ליתא מלביש ערומים [שם] בתלמודנו משמע שיש לברך ד' ברכות הללו עודהו במטה עד שלא ירד ויעמוד על כף רגלו, לפי שהם ז"ל היו נוטלין ידיהם במטה או היו נזהרין שלא ליגע בידיהם במקום מטונף או בירכים קודם שנטלו ידיהם (כמ"ש בחבורי בסייעתא דשמיא) והאידנא דנהוג עלמא לברוכי מלביש ערומים מקמי מתיר אסורים, נ"ל משום שסוכבים ערומים ולובשי' בגדיהם עודם במטה בטרם ישבו ויעמדו, אבל אין נכון לעשות כן ליגע בבגדיו קודם שיטול ידיו, ולא ילביש עצמו כי אם המכנסים ובתי רגלים כדי שלא יצא ערום ופותח שיוכל לברך על נטילת ידים תיכף סמוך לנטילה, ושאר בגדיו העליונים יניח עד לאחר הנטילה ואז ילבשם, מ"מ נראה שאין קפידא בסדר ברכות שתים אלה, דכל חדא דמתרמיא קמא קמא דמטי לידיה שפיר דמי לברוכי עלה ברישא, אי איתרמי דלביש מקמי דיתיב, מברך מלביש ערומים תחלה, ואי יתיב וזקיף מעיקרא והדר לביש, ליתא מתיר וזוקף בתר הכי ליתא מלביש, כל איניש לפום אורחיה מסדר להו וליכא בהא קפידא. וכן לא נהגו להקפיד לברך אלו הברכות בשעת עשייתן דווקא כלשון הגמ'. ואפי' המדקדקים אין מסדרין אותן בבהכ"נ. ונימוקם עמם כדי שלא להפסיק ברכה בשיחה אחר שקמו ממטתם עד שיברכו ויודו על ההנאות הבאות מיד. מ"מ קשה ליזהר לברך ברכות הנזכרות בשעת הרגשת ההנאה ע"י המעשה הראשון ממש. אלא נזהרין שאין שוחין ואין יושבין קודם שיברכו הברכות. ושיהכין ברכת מתיר אסורי' על הישיבה שישבו כדרכן במטה כשיעורו וקמו. מ"מ נראה שטוב לברך ברכת מלביש סמוך ללבישה. וברכת מתיר וזוקף ודאי מעכב הסדר כדאיתא בש"ע [שם]: (יז) כי קאי אארעא. מברך רוקע [שם] : (יח) כי סיים מסאני (נ"ל ע"י בתי ידים. או אינו מברך על נעילת המנעלי' עד אחר שינקה ידיו) מברך שעשה לי כל צרכי [שם] : (יט) כי מסגי. מברך המכין [שם] וסדר ג' ברכות אלו מעכב (ובש"ם נתהפך הסדר. אולי משגה הדפוס הוא. אולם אם הלך קודם שינעול מנעליו. ודאי מברך תחלה המכין): (כ) כי אסר המייניה. ליתא אוזר [שם] (ונראין דברי המוהר. שאם לא נעל מנעלים ולא חגר חגורה שאינו מברך עליהם בשם ומלכות (וזה שחיסר ממאה ברכות. יש לו להשלימן כדרך שנזכר בגמ' ופוסקים) מ"מ בט"ב ויה"כ אם הולך במנעל של בגד ושל גמי וכיוצא בהם. נ"ל שיש לו לברך ברכה הנ"ל. כמ"ש בחיבורי הנ"ל בס"ד) : (כא) כי פריס סודרא ארישיה. ליתא עוטר [שם] ולפי מה שאנו נוהגין נוהג כהרא"ש לברך אותה אחר הנחת תפילין. מ"מ ראוי להקפיד שלא לשום כובע עליון בראש עד אחר הנחת תפילין של ראש : (כב) אח"כ מברך הנותן ליעף כח וברכת המעביר שינה [שם] (ואם הוא בדרך. סומך לה תה"ד. כמש"ל בס"ד) וקבלת מלכות שמים וברכת התורה, כל הסדר עד פ' העקדה וקרבנות, שאינו אומרם עד שיאיר היום, אח"כ יאמר זה

אל אלהי הרוחות שליט בעליונים ובתחתונים תן בי כח לעבודתך וליראתך ולתורתך שקיים בי מקרא שכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר ואהיה כלי מוכן לקבל נפש ורוח ונשמה אשר נפחת בי כדי שאחזור לעתיד למקום שחצבת נפשי ורוחי ונשמתי משם שלא אבלם בעולם הזה ולא אבוש בעולם הבא ולהיות מוכן ומזומן מאותם הנוחלים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כלו אומר כבוד אמן :

(כג) אם עדיין לילה ירצה לנהוג תיקון חצות כמ"ש בשערי ציון, קדים יאמר לו, ואמנם. לענין חיוב קימת חצות שתדבו המקובלים אם נוהג בכל מקום, עמ"ש בחבורי סי' א', הכל מקום נכון להתאונן ולקונן על החורבן והגלות בכל מקום ובכל שעה, וכ"ש, בשעות שמשתנות המשמרות כדאיתא בגמ' וש"ע [סי' א] אחד המרבה ואחד הממעיט הכל שכרו אחד (ובכל יום שאין בו נ"א אינו נוהג) ויבקש רחמים כפי כחו, ויתאבל ויתן קולו בבכי וקינות, ואח"כ, אם יש פנאי יעסוק בתורה שבע"פ לגרוס ולשנות :

סדר תיקון חצות

(א) כל ירא שמים יקדים לישן בתחלת הלילה כדי לקום בחצות, ויכין תרנגול שחור להקיצו, ואם אינו מקיצו, ישכור אדם להקיצו, ולא יבוש מבני אדם (אפי' חשובים וגדולים, ויסתיר מהם כל האפשרי, ולפני בינונים יעשה, שילמדו ממנו, אך יכוין לשם שמים, לא להתפאר) המלעיגים עליו בעבודת בוראו, ומ"מ לא ינהג עזות נגדם (סי' א) : (ב) יקום בחצות, או בסוף שליש הלילה ובסוף שליש ב' ובסוף הלילה (יכוין וזמן שומרים לבוקר אפי' בקיץ, ואם הוא קרוב לבוא היום, אומר תחלה הקינה ואח"כ שומרי' לבוקר) ועכ"פ יקום בראש אשמורה ג' ולפחות חצי שעה קודם עמוד השחר (ובשעה"ד, אפי' עלה ע"ה יעשה התיקון, אפי' לא ישאר פנאי ללמוד), ויאמר תיקון חצות ותיקון ג' משמרות בכונה ובצער ובכיה ודאגה על החורבן (שם) : (ג) טוב מעט בכונה מהרבה בלי כונה, וכן בתלמוד תורה, והיכול ללמוד, טוב ללמוד מלהרבות בתחנה (שם) : (ד) זמן חצות הוא בקיץ ובחורף, י"ב שעות אחר חצי היום כשהחמה באמצע הרקיע בראש כל אדם, שהוא אמצע לילה ממש, והוא עת רצון בכל מקום וזמן (וי"א לבכות על החורבן מעט קודם חצות ובחצות יעסוק בתורה) וכן יחשוב כנודר לקום בחצות (וכן יש לחשוב מה שנזהרים על שעת התקופה, ובעל נפש יוכל להחמיר על עצמו להקפיד אף על השעות התחלת היום או הלילה ממש) והקם באשמורת יחלק הלילה מצאת הכוכבים עד עלות השחר לג' חלקים בקיץ ובחורף (שם) : (ה) מותר לעשות תיקון חצות בפרהסיא בבהכ"נ בעשרה אפי' אין כל הצבור עושים כן, ובחבורת אבלות הקבוע להם חדר סמוך לבית הכנסת ורצו הקהלה רוצים שיאמרו בבהכ"נ שיהיו ג"כ עשרה ראשונים, יעשו כן, אך אם ביניהם בחורים המדברי' לפעמים שיחה בטילה ולא יעצרו עצמם מלשיח גם בבהכ"נ, מוטב שיאמרו בחדר (שם) : (ו) אין לעשות התיקון בתחלת הלילה (אפי' בקיץ) וברא אשמורה ב'. ובמקום שמרבין בסליחות בעשי"ת ועיו"כ באשמורת וגם שיש נפילת אפים, הנוהג לעשות התיקון כל השנה יעשה אז ג"כ קודם הסליחות, ואם קם באשמורת וכבר הציבור אומרים סליחות ואין פנאי לומר שניהם, עדיף לומר התיקון ואומר אח"כ הסליחות ביחיד (שם) : (ז) השכינה נקראת פעמים רחל ופעמים לאה, וצריך לעשות לה ב' תקונים בחצות, א' לקונן על שהלכה בגולה בעונותינו, ותבכה ותקונן בכל לילה אחר הניח על בעלה, וחייב אדם שגרם לה זה להשתתף בצערה, ונקרא תיקון רחל, והוא רק ביום שיש נפילת אפים, והב' ללמוד, ונקרא תיקון לאה, והוא תמידי, רק ביום שאין נפילת אפים מדלג המזמור יענך והמזמור נ"א (שע"ג) : (ח) תיקון חצות הוא

יזכר

יותר חשוב מתיקון שומרים לבוקר, כי סדר זה נאמר משמים ע"פ אליהו ז"ל, ובזוהר, בכה ר"א ואמר, ת"ח עד השתא קוב"ה אזדמנו תלת מאה ותשעין רקיעין ובטש בהו, ובכה על חורבן ביהמ"ק ואוריד תרין דמעין לגו ימא רבא, ואדכר לבנוהי מגו בכיה וכו'. וכל בר נש דבכי ואריס קליה על חרבן ביתא דקב"ה, זכי למחזי דכתיב לבתר ימדו ירננו, זכי למחמי ליה בישובא בחדותא, ובזוהר חדש, משמורה שניה, תמן איכון ממנן אמרכין דאקרון אבילי ציון דקא מתאבלו על חרבן בהמ"ק, ובההוא שעתא דקריאת הגבר כו', קרי בחיל ואמר, אתערו לבכיה דבית מקדשא, כל איכון מאריהון דשלום דכתיב מלאכי שלום מר יבכיון, כולהו מתכנשין לבכיה דבית מקדשא, מאן חמי ערבוביא, דכל חילי שמיא וכל רתיכין קדישין קדישין געו ובכו והקב"ה נעי ובכי כו'. כדין איסור בעיט ברקיעין כולהו. וכל חיילין וכל רתיכין בכין ומתאבלין. מאי קאמרי. אלהים באו גוים גו'. על נהרות בבל גו' (שם) : (ט) אוכל בלילה רק היכי מרקחת המוסכות בלב. ויוכל לעמוד רוב הלילה בעסק תורה בלי שינה (ר"ח) : (י) אחר שתעשה צרכיך ותרחץ ידיך ועיניך ותלבש מלבושיך ותאמר ברכות השחר. תשב אצל הפתח סמוך למזוזה ותחלוץ מנעליך (ותטול ידיך) ותעטף ראשך כאבל ותרבה בבכיה כפי כחך. ותקח אפר מקלה ותשים על מצחך במקום הנחת תפילין ותאמר **לשום לאבילי ציון פאר תחת אפר** ואח"כ האמר זה (שע"ל) :

שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדי' בבית ה' בלילות : שאו ידכם קודש וברכו את ה': יברכך ה' מציון עושה שמים וארץ :

תאמר מזמור ק"ב . והכוף ראשך והתן עיניך בקרקע . והתמרמר בבכי ותאמר הוידוי אלהינו ואלהי אבותינו כו' אשמנו כו' (כתפלת יו"כ) עד על כל פשעינו. ואח"כ תאמר מזמור קל"ז על נהרות בבל ותכוין לבכות על חורבן הבית ושריפת התורה . ואתא נמסרו רזיה לחיצונים והוא גלות התורה. ואח"כ תאמר מזמור ע"ט מזמור לאסף ותכוין לבכות על הריגת צדיקים . ואח"כ האמר זה (שם) :

זְכוֹר יהוה מֶה הָיָה לָנוּ . הַבִּיטָה וּרְאֵה אֶת חֶרְפָּתֵנוּ: נַחֲלָתֵנוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים בָּתֵּינוּ לְנָכְרִים : יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב אִמּוֹתֵינוּ כְּאַלְמָנוֹת : מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֵצֵינוּ בִּמְחִיר יָבֹאוּ : עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַח לָנוּ : מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָד אַשּׁוּר לִשְׂבֹּעַ לָחֶם : אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ וְאֵינָם וַאֲנַחְנוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם סָבָלְנוּ : עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ . פֹּרֵק אֵין מִיָּדָם: בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר: עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב : נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה : שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ . פְּנֵי זְקֵנִים לֹא נֶהְדָּרוּ : בַּחוּרִים טְחוֹן נָשָׂאוּ וּנְעָרִים בָּעֵץ כָּשָׁלוּ : זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ . בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם : שָׁבַת מְשׂוֹשׂ לִבֵּנוּ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל מְחוֹלֵנוּ . נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ. אוֹי נָא לָנוּ. כִּי חָטָאנוּ : עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ עַל אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ : עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הִלְּכוּ בוֹ: אַתָּה יהוה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב . כִּסְאֲךָ לְדוֹר וָדוֹר : לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים : הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה . חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם : כִּי אִם מָאֹס מְאַסְתָּנוּ . קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד מְאֹד : הֲשִׁיבֵנוּ יהוה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם :

הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה מִזְּבֻל קָדְשְׁךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ . אַיֵּה קִנְאָתְךָ וּגְבוּרוֹתֶיךָ הֲמוֹן מֵעֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ אֵלַי הִתְאַפָּקוּ : כִּי אַתָּה אָבִינוּ . כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירָנוּ : אַתָּה יהוה אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ : לָמָּה תַתְעֵנוּ יהוה מִדְּרָכֶיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ . שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ : לַמִּצְעָר יָרְשׁוּ עַם קָדְשֶׁךָ צָרֵינוּ בּוֹסְסוּ מִקְדָּשֶׁךָ : וְעַתָּה יהוה אָבִינוּ אָתָּה . אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ . וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ : אַל תִּקְצֹף יהוה עַד מְאֹד . וְאַל לָעַד תִּזְכֹּר עָוֹן . הֵן הַבֶּט נָא עַמְּךָ כֻלָּנוּ : עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר . צִיּוֹן מִדְבָּר הָיָתָה . יְרוּשָׁלַיִם שְׁמָמָה : בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ בוֹ אֲבוֹתֵינוּ . הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ . וְכָל מַחֲמַדֵּינוּ הָיָה לְחָרְבָּה. הַעַל אֵלֶּה תִתְאַפַּק יהוה . תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ עַד מְאֹד : הֲמָאוֹס מָאַסְתָּ אֶת יְהוּדָה . אִם בְּצִיּוֹן

געלה

זכור ה'. הטוב שהיה לנו אז : חרפתנו. עתה : בכסף . מירא לשאוב מהנהר מפני האויבים. קנינו מהם בכסף: נרדפנו. בעול עבודה קשה : יגענו. והדבר שיגענו עבורו. לא הונח לנו: יד. שיעזרונו. ולאשור. שישביעונו בלחמם: בנפשנו. שהיינו מסוכנים בהבאת מזונותנו מהשדה . מפני חרב המדבר. נכמרו. נתחממו: זלעפות . לשון שריפה : טחון. כשהאויבים הוליכום בשבי. נתנו עליהם ריחיים ומשא. לינשא. וכן בעץ כשל כחם: על זה. שבמקרא של אחריו : אתה . ידעני שלעולם תשב. ולמה לנצח השכחנו: מאסתנו. בתמיהנו. לא היה לך לקלוף מאוד כמו שקלפת: השיבנו . לפי שסיום בתוכחה. כפל מקרא שלפניו :

נֶעֶלְדָה נַפְשֵׁךְ : מַדּוּעַ הִכִּיתָנוּ וְאֵין לָנוּ מַרְפֵּא . קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב . וּלְעֵת מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה : יָדַעְנוּ יהוה רִשְׁעֵנוּ . עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ כִּי חָטָאנוּ לָךְ : אַל תִּנְאַץ לְמַעַן שִׁמְךָ . אַל תְּנַבֵּל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ . זְכוֹר אַל תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ : כֹּה אָמַר יהוה . קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע . נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים . רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ . מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ : יהוה מִמָּרוֹם יִשְׁאָג . וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ . שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ : וַיִּקְרָא אֲדֹנָי אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא . לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וְלַחֲגוֹר שָׂק : עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה . עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה מַּיִם . כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי : הָיוּ בָנַי שׁוֹמֵמִים כִּי גָבַר אוֹיֵב : הֵן אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חוּצָה מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכָּיוּן :

ותאמר אח״כ אלו חמשה קינות . קינה אחת חיבר הרב מוהר״ר משה אלשיך זלה״ה :

הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב כֻּלְּכֶם . קִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם . כִּי בְּפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם . וּתְנוּ כָבוֹד לַייָ אֱלֹהֵיכֶם :

מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים וְחֵיךְ אוֹכֶל יִטְעַם לוֹ . אוֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ . וְהָאֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ לִשְׁכּוֹן בְּאָהֳלוֹ מִבְּלִי לוֹ . אֲשֶׁר לֹא עָמַל בּוֹ וְלֹא גִדְּלוֹ :

אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ תַּרְקִיעַ עִמּוֹ לִשְׁחָקִים . אָנֹכִי חָטָאתִי וְהוּא אָסוּר בַּזִּקִּים . וְעַל זֹאת סִפְּרוּ וְהֵילִילוּ בֹּאוּ וְלִינוּ בַּשְּׁוָקִים . בָּרְחוֹבוֹת וּבַשְּׁוָקִים :

שְׁכִינָה מָה אוֹמֶרֶת קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי . הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת עָבְרוּ רֹאשִׁי וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד אֵין דּוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי . וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי :

עַל זֹאת אֶסְפְּדָה וְאֵילִילָה . אֶסְלְדָה בְחִילָה . קוֹלִי כְּחוֹלָה מֵעַי מֵעַי אוֹחִילָה . לְמַעַנְכֶם שֻׁלַּחְתִּי בָּבֶלָה וַאֲנִי בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה :

עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאתֵיכֶם . הִגְלֵיתִי אֶתְכֶם לְיִסְרָה אֶתְכֶם . וַיִּתְעַבֵּר יְיָ בִּי לְמַעַנְכֶם . וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם :

בְּבֵית יִשְׂרָאֵל רָאִיתִי שַׁעֲרוּרִיָּה . אֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב . שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה כְּקִיר נָטוּי וּכְגָדֵר הַדְּחוּיָה . הֲמִדְבָּר הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל אִם אֶרֶץ מַאְפֵּלְיָה : יָדַעְנוּ יְיָ רִשְׁעֵנוּ וַעֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ . הִנְנוּ אָתָאנוּ לָךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ : שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ . תָּשׁוּב תְּרַחֲמֵנוּ וְתִכְבּוֹשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ :

וַיֹּאמֶר יְיָ אָהַבְתִּי אֶתְכֶם . כָּל יִשְׁעִי וְכָל חֶפְצִי אָשׁוּב לְרַחֶמְכֶם . שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם . אָנֹכִי אָנֹכִי מְנַחֶמְכֶם :

אִמְרוּ לְבַת צִיּוֹן כֹּה אָמַר אֲדוֹנָיִךְ . תַּחַת הֱיוֹתֵךְ עֲזוּבָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ . וְכִמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ . וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד יְיָ וּצְנִיף מְלוּכָה בְּכַף אֱלֹהָיִךְ :

קינה זו חברה החכ׳ השלםאיש האלק׳ מוהר״ר חיים הכהן מןארם צובה זלה״ה. ושמו חתום בראשי תכתים

קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמַע בְּיִלְלָה . קוֹל נְהִי מִצִּיּוֹן הַמְּהוּלָּלָה : קול ברמה

חָשַׁבְתִּי יָמִים הָיִיתִי גְבֶרֶת . בְּיַד יְיָ עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת . וְעַתָּה אֲנִי שְׁחַרְחוֹרֶת . טָבַעְתִּי בְּבוֹר בְּיוֵן מְצוּלָה : קול

יְחִידָה בְּעֶיָה אֲנִי הָיִיתִי . וּבְכָבוֹד עֶלְיוֹן אֲנִי נִקְרֵאתִי . וְעַתָּה לְתַחְתִּיּוֹת יָרַדְתִּי . וְדוֹדִי וְרֵעִי לָרוּם עָלָה : קול

יַחַד יוֹדְעֵי בְּתוּלוֹתַי וְרֵיעוֹתַי . בְּכוּ עַמִּי כִּי רַבּוֹת אַנְחוֹתַי . אֵין נוֹטֶה עוֹד אָהֳלִי וּמֵקִים יְרִיעוֹתָי . כִּי דוֹדִי מֶנִּי נָסַע וְנִגְלָה : קול

מִמָּרוֹם הִשְׁלַכְתִּי בְּרוֹב מְגִינָה . שָׁלַת

אֵשׁ בְּעַצְמוֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה . וְיָצָאתִי בַּגּוֹלָה בָּדָד כְּאַלְמָנָה . הָגְלָה יְהוּדָה הֻגְלַת שְׁלוֹמִים כֻּלָּהּ : קול

הָיִיתִי כְּכַלָּה בְּתוֹךְ אַפִּרְיוֹן . וָעָנָן יוֹמָם עַל מְכוֹן הַר צִיּוֹן . הוּשְׁלַכְתִּי לַחוּץ כְּעָנִי וְאֶבְיוֹן . בְּגָדַי לָקַח צָר וַאֲנִי אֻמְלָלָה : קול

כֹּהֲנַי וּזְקֵנַי טָבְחוּ אוֹיְבַי . מַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי זֶרַע אוֹהֲבַי . בָּנַי הַיְקָרִים וּבַחוּרַי הָלְכוּ בַשֶּׁבִי וְעוֹלָלַי בַּגּוֹלָה : קול

הֵן כָּל אֵלֶּה אֵין דּוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי . אֻמְלָאָה הֶחָרְבָּה וְאֶל עַמִּים אָרִים רֹאשִׁי . וְאוֹיֵב אָמַר לֹא תִקְרָאִי עוֹד אִישִׁי . כִּי נִפַּלְתִּי לִפְנֵי בְּנֵי עַוְלָה : קול

נָא אָב הָרַחֲמָן תָּשׁוּב לְצִיּוֹן . עַיִן בְּעַיִן נֵרָאֶה בְּבִנְיַן אַפִּרְיוֹן . וְהַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עֶלְיוֹן . וְאָז גְּאוּלִים יִפְצְחוּ צָהֳלָה . והבית

עַד מָתַי יְיָ בְּיוֹם זֶה לְעֻמָּתְךָ . בְּמַר תְּיַלֵּיל עֲדָתֶךָ . עַל בֵּית תְּפִלָּתֶךָ אֲשֶׁר שָׂרְפוּ צָרֶיךָ . וְהָרְגוּ בְּנֵי בְרִיתֶךָ . אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ :

קינה זו הובאה מירושלים תו"בב . בנגון שומרון קול תתן :

עַד מָתַי יְיָ תִּשְׁכַּח שְׁאוֹן קָמֶיךָ . וְשׁוֹמְמוּת הֵיכָלֶךָ וּנְפוּצוֹת לְאֻמֶּךָ . הַלְּחוּצִים עָלֶיךָ . הַהֲרוּגִים עַל שְׁמֶךָ :

עַד מָתַי עָשַׁנְתָּ בִּתְפִלַּת עַמֶּךָ . אֲשֶׁר יֶהְגּוּ לְפָנֶיךָ . עַל חוּרְבַּן בֵּיתֶךָ . אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ :

עַד מָתַי יְיָ אֶשְׁכְּבָה בֵּין שְׁפַתַּיִם . וּבֵין הַתַּנּוּר וְכִירַיִם . יִכְהוּ לִי עֵינַיִם . לוֹהֲטִים לִי יִשְׁאֲפוּ עֶרֶב וָבוֹקֶר וְצָהֳרָיִם :

עַד מָתַי אֶשְׁתּוֹמֵם עַל חוּרְבַּן פַּעֲמַיִם . עַד מָתַי לֹא תְרַחֵם אֶת יְרוּשָׁלַיִם :

עַד מָתַי יֶהְגֶּה בַּצָּר שְׁאֵרִית צֹאן מַרְעִיתֶךָ . אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ :

עַד מָתַי יְיָ רְשָׁעִים יַעֲלוֹזוּ . עַד אָן יִצְעַק בַּשֶּׁבִי (פב"פ) אֲמָתֶךָ . אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ :

קינה רביעית . קינה זו ר"ת שלח שם אדנ"י :

בְּהֵיכָלְךָ שָׁמִיר וָשַׁיִת . הִנֵּה זֹאת תּוֹרַת הַבַּיִת : בהיכלך וכו'

אֵיכָה נֶחֱרַב הָאוּלָם . וְנֶהֱרַס יְסוֹד הָעוֹלָם . וְחָלוּ כּוֹכָבִים וַהֲלֹם . וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת : בהיכלך

דִּירַת קוֹדֶשׁ אֲשֶׁר בָּנִיתָ . לְהַנְחִיל לְעַם זוּ קָנִיתָ . אוֹי כִּי לְאוֹיְבִים צִוִּיתָ . יָבֹאוּ וּפָנוּ אֶת הַבַּיִת : בהיכלך

נֶחְשְׁכוּ כָּל מְאוֹרֶיהָ . סֻגְּרוּ כָּל שְׁעָרֶיהָ : עַד כִּי אָמְרוּ כָּל רוֹאֶיהָ . כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת : בהיכלך

יְיָ שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפְּךָ וַחֲמָתֶךָ . וּזְכוֹר דְּבַר נְבוּאָתֶךָ . לְבַשֵּׂר נָא לַעֲדָתֶךָ . גָּדוֹל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת : לבשר נא וכו'

אוי לי על גלות השכינה. אוי לי על חורבן בהמ"ק. אוי לי על שריפת התורה. אוי לי על הריגת הצדיקים. אוי לי על חילול שמו הגדול ותורתו הקדושה. אוי לי כי גבר אויב. אוי לי על צער כל העולמות. אוי לי על צער האבות הקדושים והאמהות הקדושות. אוי לי על צער הנביאים והצדיקים והחסידים בגן עדן. אוי לי על צערו של משיח. עונותינו הטו אלה. ופשעינו האריכו קיצנו. וחטאתינו מנעו הטוב ממנו. אוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם. זה כמה אורך ימים ושנים רבים ורעים. וכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו. כאלו נחרב בימיו :

קינה חמישית

עַל הֵיכָלִי אֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה . וּלְתִפְאֶרֶת צִיּוֹן עִיר הַמְהוּלָּלָה :

י בְּכִי תָמִיד עַל הַחוּרְבָּן פַּעֲמַיִם . אֶרֶץ צְבִי וִירוּשָׁלָיִם . וְעַל עַמָּהּ אֲשֶׁר הָלְכוּ בַגּוֹלָה : ולתפארת

בֵּית תִּפְאַרְתִּי שָׂם אוֹיֵב לְשַׁמָּה . הוֹשִׁיבַנִי בְּיָדֵי נְבִיּוֹת וְשַׁמָּה . עַל זֹאת אֶבְכֶּה תָמִיד בְּקוֹל יְלָלָה : ולתפארת

סִפְרֵי תוֹרָה כִּי חֻלְּלָה תִּפְאַרְתֵּךְ . נָפְלָה נִזְרֵךְ מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּיתֵךְ . עַל זֹאת אֶשָּׂא

קִינָה עַל אָהֳלִיבָה וְאָהֳלָה : ולתפארת

חִזְקִי עַמִּי מַהֵר אֶבְנֶה דְבִירְכֶם. נָקָם אַלְבִּישׁ וְאָשִׁיב אֶת שְׁבוּתְכֶם. תּוֹךְ הֵיכָלִי אֶשְׁכּוֹן כְּבַתְּחִלָּה. כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּתְהִלָּה. כִּדְכְתִיב כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָיִם :

עוּרָה נָא יְמִינְךָ רָמָה. וּלְזוֹעֲמָה קְרָא נוּחָמָה. וַיֵּאָמֵר לְעַם דַּלָּה וַעֲגוּמָה. עֲנִיָּה סוֹעֲרָה רוּחָמָה :

עוּרָה נָא חֲשׂוֹף זְרוֹעֲךָ. וִיגָלֶה נָא קֵץ יִשְׁעֵךְ. וַיֵּאָמֵר לְשֶׂה נֶאֱלָמָה עֲנִיָּה סוֹעֲרָה רוּחָמָה :

עוּרָה נָא יְמִינְךָ הָאֵל. וּפְדֵה בְּרַחֲמֶיךָ יִשְׂרָאֵל. וַיֵּאָמֵר לְעַם דַּל הַשּׁוֹאֵל. וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל :

עוּרָה נָא יְמִינְךָ עֶלְיוֹן. וּבְנֵה בְּרַחֲמֶיךָ אֶת צִיּוֹן. וַיֵּאָמֵר לְעַם דַּל וְאֶבְיוֹן כִּי נִחַם יְיָ צִיּוֹן: כִּדְכְתִיב כִּי נִחַם יְיָ צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבוֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן יְיָ. שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה.

אחר כך תתעורר לקום ותאמר אלו פסוקים

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְּׁבִי יְרוּשָׁלָיִם הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת צִיּוֹן : עַל חוֹמוֹתַיִךְ יְרוּשָׁלַיִם הִפְקַדְתִּי שׁוֹמְרִים. כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּירִים אֶת יְיָ אַל דֳּמִי לָכֶם. אַל תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ עַד יְכוֹנֵן וְעַד יָשִׂים אֶת יְרוּשָׁלַיִם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ : נִשְׁבַּע יְיָ בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ וְאִם יִשְׁתּוּ בְנֵי נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ : כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ וְהִלְלוּ אֶת יְיָ וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי :

הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמוֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ. כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים : אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ : אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן. כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחוֹנֵנוּ : בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס : עד כאן תיקון רחל

תיקון לאה

אומר וידוי. אלהינו. אשמנו. ואח״כ מזמור בשיר של יום (וכאמרו שאו שערים יכוין שעתה ה׳ נכנס לג״ע לשעשע עם נשמות הצדיקים) ומזמור מ״ב למנצח משכיל, ומזמור מ״ג שפטני. ומזמור כ׳ למנצח גו׳ יענך. תפלה קודש ובא נליון. ומזמור ס״ז למנצח בנגינות. תפלה אחר סודו (ובימי הספירה יכוין בתיבה ואות של לילה זו) ומזמור קי״א הללויה אודה ואח״כ תאמר זה :

נוֹעַ תָּנוּעַ אֶרֶץ כַּשִּׁכּוֹר. וְהִתְנוֹדְדָה כַּמְּלוּנָה. וְכָבֵד עָלֶיהָ פִּשְׁעָהּ וְנָפְלָה וְלֹא תוֹסִיף קוּם : וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקוֹד יְיָ עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם וְעַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה עַל הָאֲדָמָה :

אומר מזמור כ״א למנצח מזמור לדוד בבוא אליו נתן הנביא (בבכיה על עונותיו ויבקש מחילה) ומזמור קכ״ו שיר המעלות בשוב. תפלה ברכי נפשי ואח״כ אומר זה :

עַד אָנָה בְּכִיָּה בְּצִיּוֹן וּמִסְפֵּד בִּירוּשָׁלָיִם : תָּקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן וְתִבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם. אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד : כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחוֹנֵנוּ : בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס : אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מֶלֶךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ טוֹב וּמֵטִיב הִדָּרֶשׁ לָנוּ. שׁוּבָה אֵלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ בִּגְלַל אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ רְצוֹנֶךָ. בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבַתְּחִלָּה וְכוֹנֵן מִקְדָּשְׁךָ עַל מְכוֹנוֹ וְהַרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוֹ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּתִקּוּנוֹ וְהָשֵׁב כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָם לְשִׁירָם וּלְזִמְרָם וְהָשֵׁב יִשְׂרָאֵל לִנְוֵיהֶם וְשָׁם נַעֲלֶה וְנֵרָאֶה וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֶיךָ : יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם :

(א) בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבהמ״ק בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות והרובים שומרים שם. בית המוקד כפה ובית גדול היה מוקף רובדין של אבן וזקני בית אב היו ישנים שם ומפתחות העזרה בידם ופרחי כהונה איש כסתו בארץ לא היו ישנים בבגדי קודש אלא היו פושטן ומקפלין ומניחים אותם תחת ראשיהם ומתכסים בכסות עצמן. אירע קרי לאחד מהן יוצא והולך לו במסבה ההולכת תחת הבירה ונרות דולקות מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם ובית הכסא של כבוד. וזה היה כבודו. מצאו נעול בידוע שיש שם אדם. פתוח בידוע שאין שם אדם. ירד וטבל עלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה. בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עד שהיו השערים נפתחים יוצא והולך לו:
(ב) מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל עד שלא יבא הממונה. וכי באיזו שעה הממונה בא לא כל העתים שוות פעמים שהוא בא מקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו. הממונה בא ודופק עליהם והם פותחין לו. אמר להם מי שטבל יבא ויפיס. הפיסו זכה מי שזכה: (ג) נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס מבית המוקד לעזרה. ונכנסו הכהנים אחריו ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות אלו מהלכין באכסדרה דרך מזרח ואלו מהלכין באכסדרה דרך מערב. היו בודקין והולכין עד שהם מגיעין למקום עושי חביתין. הגיעו אלו ואלו אמרו שלום הכל שלום העמידו את עושי חביתין לעשות חביתין:
(ד) מי שזכה לתרום את המזבח הוא יתרום והם אומרים לו הוי זהיר שלא תגע בכלי עד שתקדש ידיך ורגליך מן הכיור והרי המחתה נתונה במקצוע בין הכבש למזבח במערבו של כבש. אין אדם נכנס עמו ולא נר בידו אלא מהלך לאור המערכה. לא היו רואין אותו ולא שומעין את קולו עד שהיו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור. והם אומרים הגיע עת קדוש ידיו ורגליו מן הכיור. נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח ופנה את הגחלים הילך והילך וחתה מן המאוכלות הפנימיות וירד. הגיע לרצפה הפך פניו לצפון הלך למזרחו של כבש כעשר אמות. צבר את הגחלים על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים מקום שנותנין שם מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה: (ע״ב תיקון לאה):

(א) שומרים. מפני הכבוד: עליות. בנויות בלד שערי העזרה: והרובים. ילדים קודם י״ג שנים: כיפה. (גוועלב) מקורה וארץ: רובדין. אצטבאות סביב של אבני גזית. משוקצות בכותל ובולטות לתוך בית המוקד נגד הקרקע. ולמעלה מהם אבניםאחרות הבולטות פחות מהם. והיו כמעלות זו לזו: בית אב. המשמר נחלק לז׳ בתי אבות למנין ימי השבוע. וכ״א עבד יומו: שם. על הרובדין: ופרחי. בחורים. שהתחיל זקנם לפרוח. והם השומרים: כסתו. לשון כרים וכסתות: תחת. כנגד: עצמן. בגדי חול: במסיבה. מחילה: הבירה. בהמ״ק. דולקין בתחילי: ומדורה. שהכהן נתחמם בה אחר שטבל: נסתפג. קינח המים שעליו: וישב. בבית המוקד: (ב) לתרום. הדשן: הגבר. תרנגול. וי״א כהן הרגיל לקרות בכל יום סמוך לע״ה: (ג) פשפש. פתח קטן שבתוך פתח גדול: חביתין. של כ״ג. שהביא בכל יום. חצי בבוקר וחצי בערב: (ד) במקצוע. בקרן זויות: בן קטין. שם כ״ג שעשה גלגל לכיור שע״י שקעוהו בבור שלא יופסלו מימיו בלילה: המאוכלות. הגחלים שבאמצע האש שנתאכלו היטב וקרובי׳ להיות דשן: לרצפה. של עזרה: לצפון. לא הלך כדרכו דרך מזרח ללאת מהעזרה. אלא הפך פניו לצפונה נגד המזבח: במזרחו. על קרקע העזרה בתוך לכבש מלד מזרח:

אני מאמין באמונה שלמה בנחמת ציון. אלהינו ברחמיו ינחמנו. ויחדש עדינו מלכותו במהרה אמן:

(א) אח״כ יעסוק בתורה שבע״פ (ויכוין לתת נ״ר לשכינה) בשמחה (עד אור היום (ומעומד. כדי לגרש השינה) ואם אינו יכול. יישן אחר התיקון במלבושיו ויקים קודסע״ה וילמוד) ושיעור משנה קודם לכל. ואם זכה לחכמת אמת. העת מסוגל מאוד. ואם א״י ללמוד אומר תהלים ומעמדות ועוסק בספרי מוסר ובתפלות ותחנונים. אז עת רצון ותפלתו רצויה והקב״ה עם כל הצדיקי׳ שומעין קולו (סי׳ א): (ב) הלומד בלילה (ושנה א׳ חשוב יותר מכמה שעות ביום) חוט חסד משוך עליו ביום ונקרא עבד ה׳ והשכינה כנגדו (ומשבועות עד ט״ב א״צ לקום ללמוד בלילה. וי״א מט״ו אייר עד ט״ו אב. וי״א דזמן שינה ח׳ שעות. והכל לפי מה שהוא אדם) ומזומן לעוה״ב ולג״ע העליון ולטוב הצפון לצדיקים. והכל ירחים מתמי ואין דינים שולטים עליו (שם) ובזוהר (ויקרא ז) בעי בר נש מרחימותא דקב״ה להיקם בכל ליליא לאשתדלא בפולחנא עד דאיתער צפרא. ויתמשך עליה חוטא דחסד. דתניא זכאה חולקיה דההוא בר נש דרחימותי׳ דא רחים ליה לקב״ה. דהכי ענדין זכאי קשוט דמרחמין ליה לקב״ה. בגין דעלמא מתקיימת בגיניהון. ושלטין על גזרין קשין דלעילא ותתא בגין דיתקיים עלמא בגיניהון: (ג) לא יתגרה בשינה בלילה. ובזוהר. תענוגי ב״א דמתענגים בשינתא דליליא. נפקא מניהו סידה ושדות. וקרוב לאור היום יפתח פיו בשיר ושפתיו יביעו רננות. [ואחתום בלשון מהם אלסקיר]

כל ברוא׳ מעלה ומטה · יעידון יגידון כולם באחד. יי אהי׳ ושמו אחד ·

שלשים ושתים נתיבות שביליך · לכל מבין יסודם יספרו את גדלך. והם יבירו כי הכל שלך.

ואתה האל המלך המיוחד. יעידון יגידון: לבבות בחשבם עולם בנוי. ימצאו כל יש בלתך שנוי. במספר במשקל הכל בנוי. בלם נתנו מרועה אחד. יעידון יגידון: מראש ועד סוף יש לך סמן. צפון וים וקדם ותימן. שחק ותבל לך עד נאמן. מזה אחד ומזה אחד יעידון יגידון הכל ממך נזכר זבוד. אתה תעמוד והם יאבדו אבוד. לכן כל יצור יתן לך כבוד. כי מראש ועד סוף הלא אב אחד. יעידון יגידון: מרומם על כל ברכה ותהלה. סבת כל סבה ועלת כל עלה. אין לו ראשית ולא אחרית ולא תכלה. שמע ישראל יי אלהינו יי אחד. יעידון יגידון שדי שוכן בשמי עליה. אשר לו הים ויבשה וציה. יוצר הרים ובורא כל בריה. בורא שמים וארץ ויעמדו כאחד. יעידון יגידון: האל הבורא שחקים באומרו. גבורי כח עושי דברו. אומר לחרס ולא יהל אורו. עמו עוז הממשל ופחד. יעידון יגידון: אל נערץ בסוד קדושים. אופנים ואישים וחיות ותרשישים. כלם מעריצים ומקדישים וקדושה לו משלשים כאחד. יעידון יגידון:

האדיר ונאור נעלה ברוב חביון . אין לו שני ואין לו ראשון ולא דמיון . דר בשחק ואמונתו בצביון . כוכבי בוקר ברן יחד . יעידון יגידון : שמו אחד ואין שני לנגדו . היה והוה ויהיה ואין עוד מלבדו . מלא כל הארץ כבודו . משוא פנים אין לפניו ולא מקח שוחד . יעידון יגידון : קדמון לכל נמצא וצופה כל נעלם . ולא ישיג דך גבלם . אלהים חיים ומלך עולם . ומי ישיגנו והוא באחד . יעידון יגידון : רם על כל רמים ורוכב על ענָנים . מלך עליון וסולח העונים . אלהי האלהים ואדוני האדונים : ועמך כלם כאחד . יעידון יגידון כלם כאחד . יי אחד ושמו אחד : ככתוב בתורתך . שמע ישראל יי אלהינו יי אחד : ונאמר . וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד :

הלכות ציצית

דין איסור לבישת בגד מד' כנפות בלי ציצית . ואם לובש כמה בגדי ציצית יחד . ומנהג העטיפה . ואם הרבה מתעטפין יחד . ומתי יכול לברך להוציא אחר . ואם לובש הטלית גדול מיד אחר הט"ק . ואם פשט הטלית סתם או ע"ד ללבשו שנית . ואם בין ברכה לעטיפה שמע קול רעם וכדומה . ואם נפל הטלית מעליו . ואם באמצע הברכה נאבד הטלית מידו . או קודם העטיפה חטפו השמש ונתן לו אחר . ודין טלית המיוחד ליום . ודין הישן ביום :

(א) אסור ללבוש בגד שיש בו ארבע כנפות בלי ציצית . אפי' רוצה ללבוש כמה בגדים יחד וכולם בציצית חוץ מא' . ואם דעתו בעת שמברך ללבוש כולם מיד לובש כולם זה על זה בברכה א' אפי' פשט הא' קודם שלבש הב' . ואסור להפסיק ביניהם אפי' בשיחה קלה ואם הפסיק שלא לענין לבישה (אבל אמר תנו לי בגד א"צ לברך) בשיחה רבה או בדבר אחר יברך שנית על השאר ואם בשיחה קלה או הפסיק בד"ת כ"ש או בירך על תפילין . יסיח דעתו הציצית (שיעקור ההקוצי ויעסוק בד"ת כיון שאינו רוצה ללבוש עוד טלית עתה) ויברך שנית על השאר ושתיקה לא הוי הפסק אם לא הסיח דעתו (סי' ח') : (ב) ואם לא היה דעתו בעת ברכה ללבוש כולם יחד ואחר שלבש אלו שהיו בדעתו נמלך ללבוש השאר יברך שנית ואם נמלך קודם שגמר ללבוש אלו שהיו בדעתו . יסיח דעתו ויברך שנית . ואם היו לפניו הרבה בגדים בעת ברכה ורגיל ללבוש רק א' או ב' ובירך סתם ורוצה ללבוש יותר . יברך שנית (שם) : (ג) נהגו לעשות עטרה (ובאחרונים ישתדלו אין עושין והמנהג יפה הוא) לטלית מצד הפי' שהציצית שלמעלה לא יורידן למטה והאריז"ל לא הקפיד ב"ז) וי"א כשנקרע למעלה ורוצה להפך ממטה למעלה מותר (שם) : (ד) אם הרבה מתעטפים בעת אחת תוך כדי דבור כל אחד בטליתו אם רוצין כ"א יברך לעצמו . ואם רוצין א' יברך והשאר שומעין ועונים אמן ויוצאין אפי' כולם בקיאים (וי"א שכ"א יברך בפ"ע וכן המנהג עתה) ואם לובשים טליתים חדשים יברך כ"א לעצמו להתעטף ושהחיינו (שם) : [ה] מי שאינו מתעטף אסור לברך לפטור המתעטף רק כשאינו יודע לברך או אינו בקי כ"כ בדקדוק התיבות ופי' המלות . ולכן הש"ץ מברך בקול רם להוציא את שאינו בקי . וצריך שיכוין המוציא והשומע (שם) : (ו) לבש טלית קטן בביתו (אפי' בירך להתעטף) והלך לבית הכנסת (אפי' הוא סמוך) להתעטף בטלית גדול יברך להתעטף אפי' לא הפסיק בשיחה בנתיים ואם רוצה ללבוש גם הטלית גדול בביתו אם לא יצא לחוץ בנתיים אפי' לובשו בחדר אחר בבית זה א"צ לברך כשלא הפסיק בשיחה או בד"ת והיה דעתו עליו בעת ברכה ואם יצא יחזור מיד יברך . וי"א שא"צ (שם) : (ז) אם לא כיון בעת ברכה להוציא רק לבישה ראשונה ופשט טליתו ע"ד ללבוש מיד א"צ לברך כשלובש מיד אפי' פשטו בבית זה ולובשו בבית אחר או בבית הכנסת ואפי' לא נשאר עליו ט"ק אם לא הסיח דעתו כלל מלבישתו וי"א שצריך לברך אפי' נשאר עליו ט"ק . ואם פשטו ע"ד ללבוש אחר כמה שעות אפי' נמלך ללבוש מיד או פשטו ע"ד ללבוש מיד ושכח או נמלך מללבוש עד אחר כמה שעות . צריך לברך אפי' נשאר עליו טלית קטן ואפי' לא יצא מביתו כלל בנתיים ולובשו בחדר שפשטו . ואם פשטו סתם אם נשאר עליו ט"ק א"צ לברך עליו כשלובשו . ואם לאו צריך לברך וי"א דכל שהסירו שלא לצורך הטלית צריך לברך (שם) : [ח] אם בירך והיה דעתו על כמה בגדי ציצית וקודם שלבש אפי' א' שמע קול רעם או קדיש או קדושה . אם שומע העונים או המברכים הוי כעונה ולא יפסיק . ואם לאו לא יפסיק ואם ענה או בירך יברך שנית אבל בין בגד לבגד . יענה ויברך וא"צ לברך שנית [שם] : (ט) היה לבוש טלית ונפלה כולה מעל גופו אפי' דעתו ללובשה צריך לברך כשלובשה אפי' נשאר עליו ט"ק ואם מקצתה נשאר על גופו א"צ לברך אבל על ידו צריך לברך [שם] : (י) נטל טלית ללבוש ובירך וקודם סיום הברכה [להתעטף] נאבד מידו וצריך לילך בחדר זה פחות מכ"ב אמה להביאו . ימשוך הברכה וילך למקום הטלית ויסיים שם ולובש וכשצריך לילך יותר מכ"ב אמה או לחדר אחר יסיים למדני חוקך וכשלובש טלית יברך (שם) : (יא) לקח טלית בב' ידיו ללבוש ונפל מיד א' א"צ לברך שנית . וי"א אפי' נפל מב' ידיו לארץ (שם) : (יב) נתנו לו טלית להתעטף ובירך וקודם העטיפה בא השמש וחטפו בשביל בעליו ונתן לו אחר א"צ לברך שנית (שם) : (יג) בגד בן ד' כנפות שמיוחד ללובשו ביום ולא פשטו בלילה ונשאר עליו עד הבוקר . א"צ לברך או וי"א לברך וטוב לברך על טלית אחר ולפטור זה וא"צ למשמש בו בעת הברכה (שם) : [יד] הישן ביום לא יסיר הט"ק לגמרי רק יתכסה בו ואח"כ כשלובשו א"צ לברך [שם] :

דין טלית וציצית מכל מין

(א) ציצית צמר או פשתים פוטרים בטלית מכל מין וי"א דוקא צמר ופשתים יחד (ב' חוטין צמר וב' מפשתן) פוטרין בשאר מינין אבל צמר או פשתן לבד פוטרין רק במינן ואף שהמנהג לעשות ציצית מצמר בטלית משי (לפי שלא שייך ציצית ממשי הטוה וצריך לשמה) מ"מ י"ש יחמיר בנפשו לעשות לטלית משאר מינים ציצית לשמה ממינו ושל מין אחר אין פוטרין אלא בטלית ממין זה ולא יעשה טלית מפשתן וכשא"א באחר יטיל בו ציצית מפשתן והותר לברך עליו או יעשה הכנפות מעור (ויטיל ציצית מצמר) או קנבוס (וי"א דאסור מעור או קנבוס) ואם עשה רק במקום הנקב עור או קנבוס ושאר הכנפות מפשתן לא יטיל ציצית מצמר רק כשעשה ב' נקבים כמו לירי' והכניס בם הציצית . ואם נתפר אימרא של הטלית משאר מינים בחוט פשתן טוב להחמיר מלהטיל ציצית מצמר וכן ליזהר מלהטיל ציצית מפשתן אפילו בטלית משאר מינים וכ"ש מצמר . ומצוה מן המובחר לעשות ט"ק וט"ג מצמר לבן ולהטיל ציצית מצמר לבן (סי' ט') : (ב) טלית שהשתי מחוטי צמר או פשתן והערב משאר מינים או להיפוך ירא שמים לא ילבשו . והנוהג להטיל ציצית מצמר בטלי' משי יטילם גם בטלית זה אך נכון שלא יברך על טלית שבו תערובות חוט משי וכ"ש כולו משי או מין אחר והציצית מצמר . רק יברך על טלית אחר ויפטור זה . ואם הציצית ממין הטלית כגון משי למשי וקנבוס לקנבוס יכול לברך . ואם נתערב צמר שלא נטוה עם משי או מין אחר שלא נטוה ועשה טלית אם הרוב מצמר יעשה ציצי' מצמר . ואם הרוב ממין אחר יכול לעשות הציצי' ממין זה ומ"מ ירא שמים לא ילבש . ואם נתערב צמר עם פשתן קודם הטויה צ"ע (שם) : (ג) טלית מצמר לבן פחות מכשיעור שחיבר לו חתיכה משאר מינים . יטיל ציצית מצמר (וי"א דדינו כתערובת חוטי צמר בחוטי שאר מינים דסעיף הקודם) ואם יש שיעור בצמר והוסיף רוב משי

משי. הוי כולו משי (שם): (ד) ציצית בגבעו משער עזים או צמר גמלים או ארנבים או מרחל בת עז או בת רחל ואביה תיש אין פוטרין אלא במינן (שם): (ה) יעשה כל כדי ציצית ממין א'. ומותר להיות לבעל הבונה תכלת בטלית ולא יעשה שום תפירה בטלי' רק בחוטי לבן והעטרה תהא לבן או בלהה. וכן בשפת הט"ק (שם):

דיני הכנפות. ובגד מעור. וטלית שכפלו. ואם הטיל ב' ציצית בכנף א'. ודין מלבוש הסתום למעלה ופתוח למטה. או פתוח רק לפניו. ודין מצנפת וסודר וקאלני"ר וגדיל:

(א) טלית שאין לה ארבע כנפות פטורה מציצית. יש לה ה' או יותר. יטיל ד' ציצית בד' כנפות (הטיל בה'. עובר אבל תוסיף וכשר לעדות) המרוחקות זמ"ז יותר (הטיל בשאינם מרוחקות פסול) ולכתחלה לא יעשה בשום בגד יותר מד' כנפות. וט"ק שלנו שבית הצואר פתוח עד רובו והרי יש לו יותר מד' כנפות. יזהר לעשות כנפות הצואר עגול או לתפרם בקרסים כפופים מאוד שאין להתירן רק ע"י מעשה (סי' י): (ב) טלית שבה ד' כנפות וחתך ממנה קרן או ב' באלכסון ועשהו ג' או ד' כנפות. אפי' נעשה הקרן עי"ז דומה קצת לעגול יטיל ציצית בכנפות המרוחקים. ואם יש לה רק ג' כנפות. וחתך ממנה בקרן אפי' רק מעט שהקרן עדיין עגול יותר מהחתוך חייבת (וצ"ע דהא אין מרוחקין כשום) אבל לא חתך ממנה כלום רק חתך הקרן באלכסון. פטורה עד שיהא רובו פתוח (שם): (ג) כפל הכנפות ותפרם ונראה כעגול. יטיל הציצית במקום כנף הראשון התפור כעין לטלית. ואם כפלם באופן שנשאר עוד שם קרן על הכפל (כגון כפל באלכסון כמו אהד באלכסון הנ"ל) יטול במקום הכפול אפי' היה יותר מג' אצבעות משפת הקרן אם לא היה כפול (שם): (ד) בגד מעור פטור מציצית. וכן רובו מעור ומיעוטו (אפי' הכנפות בכלל) מבגד אפי' יש בבגד שיעור טלית. אבל רובו מבגד ומיעוטו (אפי' הכנפות בכלל) מעור חייבת וכן בגד בקרנות עגולות שהטיל שם עור ונעשה מרובעות. וטלית מעור ובגד תפור מתחתיו פטור. ולהיפוך חייב (שם): (ה) טלית שבה ג' כנפות ועשה ג' ציצית או אפי' רק א' או אפי' כרך רק חוליא א' וקשר בה קשר (והקשרים שעשה סמוך לכנף לית עשייה לענין זה) ואח"כ עשה כנף ד' והשלים הציצית. צריך להתיר הציצית שעשה קודם ולהטיל שנית (שם): (ו) טלית שארוך כב' וכפלו לב'. לא יתעטף בה אא"כ תפרו אחר שכפלו. ואפי' רק מרוח א' ואינו יכול להתפשט מהכפל די. ויטיל ב' ציצית במקום הכפל א' מכאן וא' מכאן וב' בקרנות א' מראשיו התלוין (שם): (ז) הטיל ב' ציצית בכנף א' פסול. ואם חתך אפי' הא' והניח הב' כשר. וכן אם הטיל ה' ציצית בבגד שבו ה' כנפות ואח"כ חתך א' מהה' ציצית שהטיל בראשונה או הה' שהטיל באחרונה כשר (שם): (ח) מלבוש הסתום למעלה ופתוח למטה מב' צדדיו ובו ד' כנפות כגון אלו שקורין ארבע כנפות או ט"ק. אם הרוב פתוח חוץ מהנקב שמכניס בו הראש חייב בציצית (ואם הרוב רק עם הנקב. חייב ולא יברך עליו ואסור לצאת בו בשבת אפי' לכרמלית) ואם הרוב סתום. אפי' יש במיעוט הפתוח שיעור טלית פטור (ואם הטיל ציצית ואח"כ פתח רובו. יטיל אחרים) ואם חציו פתוח וחציו סתום. חייב ולא יברך עליו ואסור לצאת בו בשבת אפי' לכרמלית. ואם הרוב פתוח ורוצה לפטרו ע"י שיקבע בו רצועה שתחבר ב' צדדי המלבוש מתליו ולמטה ויהא רובו סתום. יקבע הרצועה למטה מהחגור דוקא בכדי שיהא סתום רוב הנראה לעינים. אבל לקבוע קרסים המחברים לא מהני אפי' קובעם למטה החגור. רק אם כפופין מאד שא"א לפותחן רק ע"י מעשה וקבועין מהחגור ולמטה והם ברוב הגוף. ואז אסור לצאת בו בשבת עם ציצית (שם): (ט) הכנפות צ"ל מרובע ולא עגול. ואפילו רק הרוב עגול והמיעוט מרובע אסור להטיל בו ציצית (שם): (י) מלבוש אפי' יש בה ד' כנפות ואפי' זו שבארצות המערב שב' ראשיה מושלך על כתפיו וגופו ומתכסה בה ראשו ורובו פטורה (שם): (יא) סודר שנותן על הצואר במלכות א"י הנקרא בלשון ערבי שי"ד. פטור אפי' יש בו שיעור טלית. אף שמכסה בו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. כיון שעיקרו לצרור בו מעות ולקנח הזיעה (שם): (יב) מלבוש שבאשכנז וספרד הפתוח מלפניו למעלה ולמטה ובו ב' כנפות למעלה וב' למטה וא"א ללובשו בענין שיהיו ב' ציצית לפניו וב' לאחריו פטור. וירא שמים יחמיר לעצמו לעשות קרן א' עגול. וכן בקאפטני"ם שלנו או בעקשי"ם. ובמחוגר שלהן בחגירה באמצע פטור לד"ה אפי' לכתחלה (שם): (יג) מלבוש שקורין רא"ק שמחובר למעלה חתיכת בגד מרובעת ומונחת על כתפיו מאחוריו שקורין קאלנער פטור (שם): (יד) בטליתות שלנו שחוטי השתי או ערב יוצאין הכ' גדיל. א"צ לחתוך רק אצל הכנפות (שם):

מחות החוטין. ושיהיו טווי ושזור לשמה. ומי כשר לעשותן. ומדתן. וסדר תלייתן. ושלא יהיו מצמר גרוע. ודין גזל טלית או צמר או חוטין. ודין ציצית שאולין. ואיזה צמר ופשתן פסולין. ודין חמור הנאה מחבירו או מצמר. ומקום נקב הציצית. ודין הגדיל. והטלת הציצית בטלית וקשירתן וכריכתן:

(א) החוטין צריכין טויה ושזירה כעין כהלכה. והעושה אותן מעשה עבות (בתחלה שוזר ב' חוטין יחד ואח"כ שוזר חוט א' מד' חוטין כאלו. ונמצא ח' חוטין דקים בכל חוט. וה"ד בכל כנף) אין יוצאין בידו. וצריך דוקא שיאמר בתחלת טויה ושזירה שעושה כן לשם ציצית. וזה די לטויה זו אפי' נמשך כמה ימים. אבל לא מהני למה שטוה ממנה קודם שאמר לשם ציצית או לטויה אחרה. ואם בתחלת הטויה אמר לשמה ואח"כ אמר בפי' שלא לשמה פסול. ויש בעלי נפש שמחמירין לעצמן לעשות אפי' ניפוץ הצמר לשמה ויש שהקפיד לגוז הצמר מחיים (סי' יא): (ב) אשה לא תטוה לכתחלה. ואם אמר לה טוי לי ציצית לטלית. או מעצמה אמרה בשעת טויה לשם ציצית כשרים (שם): (ג) לא נטוו לשמה אפי' נשזרו אח"כ לשמה פסול. ואם נטוו לשמה ולא נשזרו לשמה כשר בשעה"ד שאין מוצא אחרים (שם): (ד) מומר לתיאבון (ולהכעיס אסור) שאין טורח לעשות ציצית בבגדו מותר לסמות והאמין בטווה לשמה. ואם נכרי טווה או שוזר אפי' ישראל עמד ע"ג ואמר לו שיעשה לשם ציצית פסול. אא"כ סייע הישראל מעט (וי"א שבכך אפי' בלי סיוע) ובשעה"ד שאין מי לטוות לשמה. אומר לנכרי לטוות לשם ציצית ועומד אצל הטויה ומסייע קצת ויכוין לשם ציצית. ואם טווה או שזר חרש שוטה וקטן וגדול עומד ע"ג ואמר לו שיעשה לשם ציצית כשר. ויש פוסלין (שם): (ה) אין ציצית פחות מד' חוטין (ואם הוסיף אפי' חוט א' עבר אבל תוסיף והציצית כשר עד שיכירו. ואם חתכו עד הגדיל ונגדיל כאחר צ"ע) וצריך נתנם בטליה ולכופלם שיהיו ח' וצריך שיהי' כל חוט מהח' ארוך י"ב גודלים (ואם הטילו כשהוא פחות מזה פסול. ולא יפה עושין המוכרין ציצית שמצמצמין בא רכן) במקום הרחב שבגודל (אבל א"צ לדחוק הגודל כשמודד שיתרחב. ובטלית ושאר מינים יכול למדוד במקום הקצר או במקום הקשר בשעת הדחק שאין אחרים. וכשימצא ארוכים מאלו יתיר אלו ויקשור הארוכים) אך אם נפסקו כל החוטין עד הגדיל דפסול והוא בדרך ואין לו אחרי' יתיר כל הגדיל שהוא ד' גודלין ויעשה ממנו קצת גדיל וקצת ענף כדי עניבה וילבש (שם): (ו) שיעור גודל האדם בינוני הוא כרוחב ז' שעורות כשמונחות זו בצד זו בדוחק. והוא כאורך ב' שעורות בריוח (שם): (ז) אחר שעשה כל הכריכות והקשרים יתחיל למדוד הי"ב גודלין משפת הכנף. ולכן צריך שיהא כל חוט מהד' ארוך ל' גודלין וכשיכפלם יהא כל חוט מהח' ט"ו גודלין. ויהא ב' גודלין מהנקב שתחוב בו הציצית עד שפת הכנף שהוא שיעור קשר גודל. וגודל א' מתקצר החוטין ע"י הקשרים (לאו דוקא גודל. שהכל לפי עובי החוטין) וי"ב גודלין ישאר להכשר הציצית (שם): (ח) כשרוצה לעשות הציצית ארוך יותר מי"ב גודלין רשאי להאריכן כמו שירצה. וטוב לעשות כן. אך יעשה שליש גדיל וב' שלישין ענף (שם): (ט) א' מהחוטין יעשה יותר ארוך לכרוך בו הגדיל ונקרא שמש. וכשאין לו חוט א' ארוך כ"כ לכרוך בו הכל. יכרוך קצת בזה וקצת באחר. אך שיהא אח"כ ככולן אורך י"ב גודלין (שם): (י) לא יעשה ציצית מהצמר הנאחז בקוצים כשהולכין רועים שם. וכן הנימין הנתלשין מהצאן. ומשיורי שתי שבאורג משייר בסוף הבגד. ומכל אין למר יגרש שהן

בגד

בגד נעשה ממנו (שם): (יא) גזל בגד והטיל בו ציצית פסול גזל חוטי ציצית ועשה מהם ציצית פסולים. ואם מכר הגזלן הציצית לאחר. אם נתייאשו הבעלים כשרים ומברך עליהם. ואם גזל צמר וטוואו לשם ציצית. אם לא נתייאשו עוד הבעלי' פסולין. ואם נתייאשו או עשה בהצמר שינוי גמור שאין חוזר לברייתו כגון ליבנו בגפרית. כשרים ולא יברך. ואם נתייאשו ג"כ מברך. וכ"ש כשמכרו לאחר שמברך (שם): (יב) יוצא בחוטין שאולין בסתם אפילו לכתחילה, ואם שאלן ע"מ להחזירן בעין אינו יוצא. ואם המשאיל יודע ששואל לשם ציצית ומ"מ השאיל לו יוצא אפי' לכתחלה. ואם שאל ציצית מתוקני' חוטין שזורין ופסוקין אפי' ע"מ להחזי' בעין יוצא ומברך ואם המשאיל יודע שאסו' לברך על שאולין מ"מ אמר לי' שאלה לא יברך (שם): (יג) השתחוה לבהמה לתרה (אפילו בגדל אח"כ) פסול לציצית. וי"א אפילו דיעבד. השתחוה לפשתן נטוע מותר בהנאה וכשר לציצית. ולפשתן תלוש אסור בהנאה. ולפשתן חבירו אפילו תלוש מותר בהנאה וכשר לציצית (שם): (יד) המודר הנאה מצמר אסור בציצית. והמודר הנאה מחבירו יכול ליקח טליתו (שם): (טו) לא יעשה נקב הציצית למעלה מג' גודלין (ומודד בפרק העליון במקום הרחב. וי"א במקום הקצר וזה לשיעו' ג' אצבעות אמה קטנה זרת) משפת הבגד. ואם עשאו למעלה מג'. אפי' אם כשהטיל הציצית עשה החוטים קצרים על הכנף והקמיטו וכפלו עד שהנקב למטה מג'. או אחר שהטיל הציצית חתך הנקב שיצא למטה מג' פסול (שם): (טז) לא יעשה נקב הציצית סמוך מאוד לשפת הבגד. וירחיקנו מהשפה כשיעו' שמקשר אגודל עד סוף הציפורן השוה לבשר והוא לערך ב' גודלין ואם כשהטיל הציצית עשה החוטין של הכנף קצרים וכפלו והנקב למטה מהשיעו' כשר. ואפילו אם היה הכנף מתוח לא היה יוצא י"ב גודלין כיון שעתה יוצא כשר ואם עשהו תוך קשר גודל וחתך למעלה בבגד והטנה הציצית למעלה מקשר גודל והפר למטה או עשה מטלית פסול. ואם אחר שהטיל הציצית ניתקו מחוטי השתי או הערב ונתרחב הנקב והציצית תוך קשר גודל כשר (אבל להטיל ציצית אחרים אסור עד שיתפור) וכן אם נסתר הבגד בשפתו עד שהנקב' תוך קשר גודל. ולכתחלה יעשה אימרא סביב (הנקב (ואפי' אימרא מעור מותר לעשות תוך הנקב) ובשפת הבגד (שם): (יז) כג' גודלין וקשר גודל ימדוד משפת אורך ורוחב הבגד. ולא באלכסון מזויות הכנף (שם): (יח) טלית מצמר מצויץ כדינו שנמצא בגדיל מתשי שבשפתו חוטי פשתן ושלפן. יתתיר לכתחלה. ודיעבד כשר בשעת הדחק (שם): (יט) כשיש גדיל (שקורין לייס"ט. מחוטי שתי בלי ערב ובסוף אריג) בשפת הבגד לארכו או לרחבו. לא יטיל בו הציצית אפי' למעלה מקשר גודל (כגון שהגדיל רחב) אבל בגדיל מחוטי שתי וערב מותר). ואם תפר טלית קטן וכפל הרבה בשפה כמנהג החייטים אין מזיק. ואם ע"י הכפל נעשה הנקב תוך קשר גודל פסול. ואם בשפת הבגד בולטין חוטי שתי בלי ערב או להיפוך. לא יעשה הנקב למעלה מג' גודלין משפת חוטין אלו (וכשרחבין הרבה יחתוך מקצת) וימדוד קשר גודל חוץ מהם (שם]: (כ) כשמטיל ציצית בבגד שבו גדיל. נחשב שיעור ג' גודלין וקשר גודל עם הגדיל. ולכתחלה טוב למדוד קשר גודל בלי הגדיל וג' גודלין עם הגדיל. וכשרחב יותר מג' אצבעות וכ"ש ג' יחתוך מקצתו (שם): (כא) מותר ליקח חוט א' הארוך ולכפול לד' ולתחוב בכנף ולכפול ואח"כ לפסוק ראשי החוטין ונעשו ח'. ואם שכח ולא פסק עד שכרך אפי' רק חוליא א' וקשר עליה אפילו רק קשר א' פסול. אבל פסק קודם שקשר על החוליא וכ"ש בפסק מיד אחר קשר הא' קודם שהתחיל לכרוך החוליא כשר. ולכתחלה טוב לפסוק קודם שתוחב בנקב (שם): (כב) לא יחתוך הציצית בסכין רק ישוך בשיניו שהם ל"ב נגד ל"ב חוטין (שם): (כג) כרך כל הציצית ולא הניח אפי' משהו ענף יוצא או עשה תחלה הענף ובסוף הגדיל פסול (שם): (כד) יקח ד' חוטין מצד א' מהכנף (ויזהר שלא יערבם עם חוטי צד ב') וד' מצד הב' (ואם עשה ג' בצד זה וה' בצד זה כשר) וקושרם יחד זע"ז ב' פעמים. וכורך בחוט הארוך סביב החוטין ולא יכרוך בעניבה כמו שעושין קצת ז' כריכות (וירחיק זה מזה. וכן בחלק ב'. ובחלק ד' וה' יקרב זל"ז. שיהא מדב' א' לכולם) ויכוין באות א' משם הוי"ה וקושר ב' פעמים וכורך ח"פ ויכוין באות ב' וקושר ב"פ. וכורך י"א כריכות ויכוין באות ג' וד' וקושר ב"פ. וכורך י"ג (ס"ה ל"ט כמנין הוי"ה אחד) ויכוין למנין אחד. ויש נוהגין לכרוך בכל חלק חוליות. בחלק א' כורך ג' ומרחיק מעט וכורך ג' ומרחיק מעט וכורך א' וקושר. ובחלק ב' כורך ב' להשלים לא' שבסוף חלק א' ומרחיק מעט וכורך ג'. וכן עד תשלום ל"ט כריכות בי"ג חוליות. ומנין החוליות או הכריכות או הקשרים הוא לכתחלה. ודיעבד שגמר עשיית הציצית או בשעת הדחק כגון בע"ש עם חשיכה שאין פנאי די בחוליא א' וקשר א' ויכול לברך (שם): (כה) יש נוהגין לקשור בסוף כל חוט קשר אחד שלא יתפרק משזירתו. ויש שאין נוהגין כן ובפרט כשהחוטין שזורין יפה. ואם נתפרקו אחר שהטילן בבגד ונעשו י"ו כשר כשנשאר שזור מכל א' מהד' חוטין הארוכין כדי עניבה. ואם נתחלה שזר וטווה לשמה רק כדי עניבה פסול. ובדליכא טלית אחר יניח בלי ברכה (שם): (כו) ידקדק להטיל הציצית בענין שהגדיל התלוי יהא נוגע ומכה בכנף ולא יתלה כלפי קרקע. ולכן יתלה ב' ציצית התחתונים לאורך הבגד. וב' העליונים יתלה לפי סדר עטיפתו. אם אוגביה הטלית מלפניו על ידיו וחולק רוחב הטלית בזרועותיו. יתלם לאורך הטלית. ואם הטלית תלוי לפניו כמו לאחריו. יתלם לרוחב הטלית. ואם לא התילם כן כשר (אבל כשתלוים באלכסון על הזוית אסור) וצריך להעבירם לצד הב'. ומותר אפי' בשבת (שם): (כז) י"א שיעשה ב' נקבים ויטיל הציצית בא' ויוציאם דרך הב'. והרוצה להחמיר לעצמו. יעשה כן רק בט"ק. ולא יעשה באלכסון רק כמו ציר"י. ובאופן שהציצית יהיו נוטפין מלפניו ומאחריו א' לימין וא' לשמאל ולא לצד הארץ. ומודד ג' אצבעות מנקב הא' (שם):

דין נפסקו החוטין

(א) אם בעת שהטיל הציצית נתן סימן בד' ראשי החוטין. בענין שהם תמיד מצד אחד מהקשר וד' מצד הב'. ואח"כ נפסקו אפי' הד' שמצד א' לגמרי. ושמצד הב' נשאר בכל חוט כדי עניבה (פחות מד' גודלין. וי"א שצריך ד' גודלין כשר) (ואם התירן אסור להטילן אפילו בבגד זה. ואפילו דיעבד פסול) וי"א שאפילו נשאר בכל הד' חוטין רק לעשות עניבה א' מכולם יחד כשר. ויש להחמיר כסברא הא' ואם לא נתן סימן כנ"ל. אפילו נפסק רק ב' חוטין מהח' מצד א' מהקשר או א' מצד זה וא' מצד זה ולא נשאר בכל חוט כדי עניבה פסול. ואם בצירוף ב' השיורים כדי עניבה. פסול אם תלוי ציצית אחרים (סי' יב): (ב) וי"א שאם נפסק רק ג' חוטין מהח'. אפי' נשאר מכ"א כדי עניבה לעולם פסול. ואם נפסק רק ב' חוטין. אם נשאר בא' מהם כדי לעשות עניבה על חוט זה כשר. ואם לאו. אם הם א' מצד זה מהקשר וא' מצד זה או שניהם מצד א' ולא נתן סימן פסול. ובנתן סימן כשר. והמנהג להחמי' כסברא זו. ובשעת הדחק כגון שאין ציצית מצוי. יש לסמוך על סברא הא' ולא יברך. ואם נפסק חוט א' במקום שמונח על הבגד פסול אפי' בשעה"ד. ואם נפסק חוט א' קודם שהטיל בבגד. מותר לקשרו אפי' עם חוט אחר להשלימו לי"ב גודלין ולהטילו אפילו בבגד אחר. ואם נפסק אחר שהטיל. אפילו לא נשאר כדי עניבה וקשר' ואח"כ נפסק חוט מצד הב'. כשר אפילו לא נשאר כ"ע. אבל נפסקו ב' מב' צדדים ולא נשאר כדי עניבה דפסול. אין מועיל קשירה אחר שנפסל. רק יתירה ויקשו' ויטילה מחדש (שם): (ג) במקום שצריך כדי עניבה (ואם מפני שהחוטין עבים ליכא ואלו היו בינונים היה כ"ע כשר) י"א שצריך שישאר כל הגדיל שלם ומהענף ישאר כ"ע. וי"א שאפילו נפסקו בגדיל ונשאר משם עד תחלת הגדיל שאצל הכנף כ"ע כשר. ולסברא א' שבסעיף א'. אפילו נפסקו בגדיל כל החוטין ונשאר כ"ע כשר (אך מהגדיל שנשא' יתיר קצת כריכות להיות מעט ענף. כגון אם נשאר ג' חוליות. יתיר ב' ויניח א'. וי"א שיתיר כל הגדיל ויעשה ממנו גדיל וענף והמנהג להחמי' כסברא הב'. ובדא"א

בהכ"נ כגון שאין תלוי ציצית . יש לסמוך על סברא הנ'. אבל יברך ולא יצא בהם בשבת לרשות הרבים . ולכרמלית כ"ע . וי"א דאין להקל בדאי אפשר רק בנפסק עד הגדול ולא עד בכלל (שם) :

דין לצאת בשבת בטלית כשר או פסול. דאם נודע בשבת או בחול בר"ה או בבהכ"נ או בכרמלית או בביתו שטליתו פסול. ואם ראה שציצית חבירו פסול:

(ה) כ"ז שאין בטלית כל הדי ציצית . מותר . לצאת בו אפי' בכרמלית . ואפי' נפסלו כל הד' ציצית ע"י שנפסקו מקצת החוטין ולא נשאר כ"ע. אבל נפסקו כל החוטין בכולם ובמקצתם לא נשאר כ"ע באופן שכולם פסולים ואין לתקנם רק לעשות חדשים . מותר לצאת בו אפי' בר"ה אם הוא פטור מציצית. כגון שהוא שאול ולא הקנהו לו במתנה על מנת להחזיר. ויש אוסרין אפי' בזה (סי' יג): (ג) טלית מצויץ כדינו (וכשהוא תחת תיכים. יש אוסרין לצאת בו אפי' בעיר שלא עשו עירוב) מותר לצאת בו לר"ה (וכן בט"ק שהו כשיעור) אפי' בלילה (ויש אוסרין בלילה. והמיקל אין למחות בו ובפרט בזמן הזה) אך יזהר שלא יהא מונח על כתפו שלא כדרך לבישתו בחול. אבל להפכו כמו שעושין בענין שכל הכנפים לפניו מותר . ואם אין בו כשיעור . אסור לצאת בו (שם) : (ג) אם נודע לו בשבת בר"ה שטליתו פסול בין ט"ק בין טלית גדול . צריך לפשטו . אפי' ישאר עומד ערום בשוק . ואם בהי"ל אם הוא ט"ק א"צ לפשטו. רק ימהר לילך לביתו ולפשטו אפי' עוסק בדבר מצוה כגון שהוא בבהכ"נ או בבהמ"ד . אבל טלית גדול שלנו צריך לפשטו אפי' בשוק (שם) : (ד) אם נודע לו בשבת בכרמלית (ובזה"ז אפי' בר"ה) שטליתו פסול . א"צ לפשטו אפי' הוא טלית גדול . ואם ידע שפסול וילא לכרמלית . צריך לפשטו אפי' בבגדי גדול כגון שהוא ט"ק (שם) : (ה) מלא בבהכ"נ שטליתו פסול . אם הוא בחול ותלוי ציצית. אסור ללבשו אפי' בלי ברכה ואפי' מתבייש להתפלל בלי טלית . ואם אין ציצית תלוי או בשבת (ואם ידע קודם שבת שפסול אסור ללובשו בשבת) אם מתבייש. לובשו בלי ברכה. אבל לבשו ואח"כ נודע שפסול . אפי' בחול א"צ לפשטו אם מתבייש. רק ימהר לילך לביתו ולפשטו (ואם נפסק הענף ונשאר הגדיל א"צ למהר. רק יפתח קצת סיכת קצת ענף . וכשיבא לביתו יפשטו מיד ויטיל ציצית) ובשבת א"צ למהר . וכשבא בביתו ונודע שפסול. צריך לפשטו מיד . ואסור לתקן הציצית כשלובש בו. ואסור אפי' לעמוד בו בלי הליכה . ובחול כשאין תלוי ציצית כלל. דינו כבשבת לכל הנ"ל (שם): (ו) ראה שנפסל ציצית חבירו. אם הוא במקום שיוצרך לפשטו. יקרא לו שיבא לביתו תהר וגם אומר לו לפשטו. ואם הוא במקום שיוצרך למהר לילך לביתו ולפשטו . אומר לו במהר (שם) :

הנהגת לבישת ציצית ותפילין . קישוט הצדיקים תגאת לתם . נוח הצדיקים יקרא . והכנת לחליכה לבית הכנסת :

(ה) אחר השחר (נ"ל מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתנו מאפילה לאורה. כ"ה בכ"ר ר"ם פי' וילא) [וירושלמי פ' ת"ס] יזמן עצמו למצות ציצית: (ב) יפריד חוטי הציצית זה מזה ויבדקם קודם לבישם אם כשרים הם. ואם צריך להתפלל בצבור או נקרא לתורי' ואין לו פנאי להפרידן ולבודקן אם יודע שאתמול היו כשרים יכול להתעטף ולברך בלי פרידה ובדיקה (סי' ח):(ג) א"צ בדיקה אלא פ"א ביום. אפי' לובשו כמה פעמים באופן שחייב בברכ' א"צ בדיקה(שם) ובעת בדיקה אומר

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ. עוֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה :

וקודם העטיפה יאמר . הריני מזמן את גופי . להתעטף בעטיפי דמצוה :

לְשֵׁם יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְיַחֵד שֵׁם י"ה בו"ה בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הֲרֵינִי מִתְעַטֵּף גּוּפִי בְּצִיצִית כֵּן תִּתְעַטֵּף נִשְׁמָתִי וּרְמַ"ח אֵבָרַי וּשְׁסָ"ה גִידַי בְּאוֹר הַצִּיצִית הָעוֹלֶה תרי"ג. וּכְשֵׁם שֶׁאֲנִי מִתְכַּסֶּה בְּטַלִּית בָּעוֹלָם הַזֶּה כַּךְ אֶזְכֶּה לַחֲלוּקָא דְרַבָּנָן וּלְטַלִּית נָאָה לָעוֹלָם הַבָּא בְּגַן עֵדֶן . וְעַל יְדֵי מִצְוַת צִיצִית תִּנָּצֵל נַפְשִׁי וְרוּחִי וְנִשְׁמָתִי וּתְפִלָּתִי מִן הַחִיצוֹנִים וְהַטַּלִּית יִפְרוֹשׂ כְּנָפָיו עֲלֵיהֶם וְיַצִּילֵם כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף וּתְהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת צִיצִית לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ אָמֵן סֶלָה:

*** כ"ז כאלו היה לי תכלת בכל כנף וכנף . וכאלו קימתיה בכל פרטי דינים השייכים לה עפ"י תורתנו הקדושה וכל דקדוקיה וכוונותיה . ובזכות מצות ציצית זו. אזכה שלא יהיה לי שום גיעון בהצלחת זכרון ועשיית כל התרי"ג מצות התלוים בה כמ"ש וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם. אמן סלה. והריני מכוין לפטור בברכה זו. גם הטלית קטן שאני לבוש בו]**

לשם יחוד. תכלית הבריא'. בעבודה הרצויה . ושלימיתה. ליחד הכל למקור אחדותו ית'. וזהו לשם יחוד: קודשא. תואר קדושה. מורה של עלמותו ית' הנעלם ומופרש מכל. ולית ביה תפיסה כלל . ושכינה מורה על רצונו השוכן בתוכנו ומקיי' אותנו: בדחילו. בתורא הדין: ורחימו. אהבת הרחמים שם י"ה. הוא הדין מאהבת הוי"ה. ושם ו"ה הוא הרחמי' שבו. והוא יסוד קיום העולם . ע"י שיתוף דין ברחמים וכלים אמיתי ברצון הבורא ית': בשם. ואני כולל בשיית מלוה זו. בכלל עשייתה מכל ישראל. ובהם נתלה בני עליה המכוונים בה כראוי . וע"י אוכל ליחד שם הוי"ה כראוי . אף שאין בכחי לכוין כראוי: מתעטף. לפי שאומרו קודם עטיפה . נכון לומר אתעטף כי' וכשם שאתכסה: באור. הוא לבוש הרוחני הנעשה מכל מעשה מצוה: לחלוקא. הוא הלבוש מג"ע התחתון . שמתלבש בו האדם אחר המות מיד : ולטלית. כ"א הלבוש המעולה מהקודם . שמתלבש בו עוד אח"כ ועולה לג"ע העליון. כדאי' בזוהר] :

ישביר בין תכלת ללבן . (בטלית מצויצת כראוי . ויעויין בס"ע הלכותיה) מעומד. וכן יברך עליה בעמידה (עמ"ש בחבורי בס"ד) עובר לעשיה :

בא"י. יכוין לייחד שם המלכות [אדני] בשם העצם [הוי"ה] במקורו . כמ"ש בהקדמה בארוכה שהיא כוונה כוללת לכל הברכות: להתעטף. אע"ג דציצית לאו חובת גברא. מיהו בשעת ק"ש ותפלה רמי חיובא עליה ודאי (ועמ"ש בס"ד בחבורי שהארכתי בענין זה. ואם אין לו אלא טלית קטן. יוכל לברך עליו כמו כן להתעטף. ויעשה עמו כדין עיטוף הנ"ל. כדי היוצא די"א . ואח"כ לובשו כדרכו. ואם ירצה יברך עליו על מצות ציצית) : בציצית . הבי"ת פתוח"ה בלי ספק . עלו"א סי' ח': אח"כ

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית :

(א) אח"כ יניח הטלית על ראשו רחבו לקומתו. ויטיל שתי ציציות שיהיו לאחוריו בכתף שמאלית. ושתים האחרות ישארו לפניו. כאלו כל כדי ציציות בצד שמאל. ויעמוד כך מעוטף כדי הילוך ד"א לפחות: (ב) אח"כ יסירנו מעל פניו ויאחר על ראשו. כדרך בני אדם המתכסים בכסותן. פעמים בכסוי הראש פעמים בגילוי ראש. ונמצאו כל הציציות נגד פניו. ומחזיר ציצית אחת שבצד ימין לאחוריו. וכן אחת שבצד שמאל לאחוריו. והטלית מב' צדדין מונחת מקופלת על כתפיו. נמצא מסובב במצות: (ג) יכוין בהתעטפו. שצונו הקב"ה להטיל ציצית בדי כנפות בגדינו. כדי שנזכור מצותיו לעשותן [סי' ח] כי הציציות הם אותות והסימן היותינו עבדי הש"י. כדרך שעושה הרב לעבדו: חותם וציציות של צבעים במלבושיו. לאות כי הוא עבדו הקנוי לו. ויאמר

מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן: יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר: מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי לֵב:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שתהא חשובה מצות ציצית זו. כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה. ושש מאות ושלש עשרה מצות התלוים בה. אמן:

הלכות תפילין

מי חייב לקנות תפלין. ומתי קודמין לציצית. ואיך לנהוג בדבר שהמקובלים חולקים עם הגמרא או הפוסקים. ודין חלץ התפלין להניחם שנית מיד או אחר זמן. ואם הזיזן או נשמטו ממקומן. ואם עשה קשר הש"י בין הברכה להנחה. או נפסק הקשר אחר הנחתן ורוצה להניח אחרים. ואם נשמט הש"י ממקומו קודם שהידק הש"ר או אח"כ. ודין שאולין או גזולין. ואם יש לו רק תפלין א' או מאונס אינו יכול להניח רק א'. ודין מכה במקום הנחתן ואיסור הסח הדעת וחיוב למשמש בהם:

(א) צריך לזוהר רוב הונו לקנות תפלין. וכשאין ידו משגת כלל. א"צ לחזור על הפתחים בשבילן. וכשאין משיג על תפלין וציצית. תפלין קודם. ועכשיו שמניחין רק בעת ק"ש ותפלה. כשיכול לשאול תפלין לכל הזמן שיצטרך עד שתשיג ידו לקנות. ציצית קודם. וכשיש לחוש שיצטרך להחזירן קודם שישיג אחרים ויתבטל מהתפלין. הם קודמין. וכשיש לו דרש"י וצריך דר"ת ציצית קודם. וכשיש לו דר"ת ולא דרש"י הם קודמין לציצית (וכ"ז ה"ה כשאינו משיג לתפלין ומזוזה) וכשאין משיג לקנות ש"י וש"ר או דרש"י ודר"ת. ש"ר קודם וכן דרש"י (סי' כה לח): (ב) כרא"ש ז"ל הניח תפלין קודם ברכת עוטר ישראל (שם): (ג) בדבר שהמקובלים חולקים עם הגמרא או הפוסקים בהשכים אחריה. הלך אחר בגמרא או הפוסקי'. וכשהמקובלים מחמירים. יש להחמיר. אבל אין לכוף הצבור להחמיר. וכן בדבר שלא נזכר בגמרא ופוסקי' רק במקובלים. וי"א שכשאין מוזכר לסיפוך בש"ם ופוסקים. הלך אחריהם. ובמקום שיש פלוגתא בין הפוסקים. יכריע עפ"י המקובלים (שם): (ד) חלץ התפלין ע"ד שלא יניחם עד אחר זמן מרובה (כגון ב' או ג' שעות) ונמלך להניחם מיד צריך לברך. אבל חלצן ע"ד להניחם מיד ומניחן מיד. א"צ לברך אפי' שינה מקומו בנתיים. אבל עשה צרכיו בנתיים צריך לברך (וי"א שא"צ אפי' חלצן לעשות צרכיו) ואפי' חלצן כדי להפיח (שם): (ה) נשמטו (אבל כשהוא עצמו הזיזן ממקומן ע"ד להניחן בדקוקן מיד ומחזירן מיד א"צ לברך) התפילין ממקום הנחתן שלא בעת התפלה (ואם בעת תפלה. א"צ לברך) ומתשמש בהן להחזירן למקומן. צריך לברך (וכשמחזיר רק א' מהן. מברך כמי שמניח רק תפילין א') וי"א שא"צ (שם): (ו) הניח הש"י על הקיבורת ובירך ונפסק הקשר שלו (קודם שהדקו או אח"כ קודם שהידק השל ראש. אבל אח"כ אפי' לא נשמט הש"י ממקומו צריך לברך שנית כשמהדק הש"י) ועשה אחר ולא הסיח דעתו מהנחתן. א"צ לברך שנית (וה"ה כשלקח תפילין בלא קשר ובירך ועשה הקשר ולא הסיח דעתו מהנחתן. ולכתחלה אסור לעשות כן) ואם נפסק הקשר אחר הנחת תפילין ורוצה להניח אחרים צריך לברך (שם): (ז) אם הותר הידוק מהש"י ונשמט הש"י ממקומו קודם שהידק הש"ר. א"צ לברך שנית כשהדק הש"י. אבל אחר שהידק הש"ר אפי' לא נשמט צריך לברך (וי"א שא"צ) ואם יש לו רק תפלה א' ונפסק הקשר או הותר ההידוק אחר הנחה והידוק הראשון צריך לברך שניה (שם): (ח) יוצא בתפילין שאולין (ויברך עליהם) אפי' שלא מדעת (אך יקפלם כמו שהיו) אבל גזולין פסולין (אפי' בחזקת שאין מברך או תפילין דר"ת) כ"ז שלא נרשות הגזלן אפי' נתייאשו הבעלים. וכשמניחן לא יברך ואינו מקיים המצוה. ואם הכרן הגזלן לאחר. אם נתייאשו הבעלים מותר לברך (שם): (ט) כשיש לו רק תפילין א' של יד או של ראש או שאין יכול להניח רק א' מפני אונס. מניחו ומברך (ואפי' במזיד הניח רק א' יצא. וי"א דלא יצא) על ש"י לבד. להניח לבד. ועל ש"ר לבד. להניח ועל מצות (סי' כו): (י) אם יש לו מכה במקום הנחת השל יד. מניחו חוץ למכה (בלי ברכה) סמוך לעלנבוגען (וי"א דשלא במקום הגבוה פסול) אי של בשר הגבוה אפי' שבחלי העליון מהעלם. ואם המכה על כל הקיבורת ומצטער להניח עליה. מניחו בימין בלי ברכה ויברך ב' על הש"ר. ואם אפשר. מניח סמרטוטין על המכה ומניח עליהן בלי ברכה (ואז מותר לענות אמן יהא שמיה רבא בין ש"י לש"ר) ויברך ב' על הש"ר. או מניחו על הבגד בלי ברכה. ויזהר בב' אופנים אלו לכסותו שלא יתראה. אבל כשמניחו על בשרו ממש א"צ לכסותו אפי' נקרעו כל בגדיו במקום שכנגד הש"י ונראה. וכנו לכסותו. ויש נוהגין להאפיל בטלית על הזרוע לכסותו מעט. ואם המכה במקום הרצועה ומניח בגד עליה ועליו הרצועה יברך (סי' כז): (יא) אם יש לו מכה במקום הנחת הקציצה מהש"ר (אבל רק במקום הנחת הרצועה והוכרח להניח עליה בגד דק והרצועה עליו והקציצה יכול להניח על הראש ממש. מניחו בברכה) ואינו יכול להניחו כלל בלי חציצה. מניחו על הכובע דק (ואין נוהגין כן) הסמוך לראשו (ועל כובע עב אסור) ויברך על הש"י לבד. וצריך לכסות הש"ר שלא יתראה או להאפיל עליו בטליתו אפי' כשמכה תוכיח עליו. וה"ה במי שצלול לנזילות ואינו יכול כלל לגלות ראשו ולהניחו בלי חציצה מהיזק הקור (שם): (יב) הנולד אטר. אם עושה כל מלאכתו בשמאל. או אפי' בימינו רק שכותב בשמאל. הניח הש"י בימין כ"א (הניחו בימינו. חוזר ומניחו בימין כ"א) ואם כותב בימין (אפי' כותב גם בשמאל וכ"ש כשהולט בב' ידיו בשוה) אפי' עושה כל מעשיו בשמאל. מניחו בשמאל כ"א. וכשאין יכול לכתוב כלל. היד שעושה בה מלאכתו הוי ימין. ואם אחר שנולד הרגיל עצמו לכתוב בשמאלו ושאר מעשיו עושה בימין. מניחו בשמאל כ"א. ואם עושה הכל בשמאל. מניחו בימין כ"א. וי"א שע"פ קבלה אסור להטר לפנות הכ"א (שם): (יג) אסור להסיח דעתו מהתפילין אפי' רגע כ"ז שהן עליו ושיעורו חלק ש"ז מהעת. ואיסורו בכל ענין. וי"א דוקא בשחוק וקלות ראש אי מטריד דעתו כ"כ בצרכי הגוף עד שלבו פונה מיראת שמים אבל כשעומד ביראה' ומתעסק בצרכיו ואפי' באומנתו ואין דעתו על התפילין ממש לא הסיח. ומצוה מן המובחר שלא יסיח כלל זולת בעת ת"ת ותפלה. ויזהר בזה מאוד כי עונשו גדול (סי' כח): (יד) בכל פעם שיזכור בהם חייב למשמש בהם (ובש"י קודם) חוץ מבשעת התפלה. וטוב למשמש. וכשהוא שנשמטו ממקומן יחזיר הש"י תחלה (שם):

זמן תפלתן. ואם הניחם קודם צאת הכוכבים או בין השמשות וחשכה עליו או הניחן מבע"י או לא חלצן בצאה"כ לשכרן. ואם הוא בבהמ"ד שבשדה שאינו משומר בע"ש או בעיו"ט או בחול ולבוש בם והגיע בה"ש:

(א) אסור להניחן בלילה. ואפי' אחר שעלה עמוד השחר. עד שיכיר היום כדי שיראה חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד"א ויכירנו. ואם הניחן קודם צאת הכוכבים וחשכה עליו. מותר שיהיו עליו כל הלילה (בינו לבין עצמו. ולא ברבים כגון שט"ב בהנחה

בעונה בבהכ"נ. ובבהמ"ד מותר) עד שירצה לישן ואין מורין כן. וכשהניחן בה"ש מורין כן. ולכתחלה אסור. ואם לא חלצן בצאת הכוכבים לפי שלא הי"ל מקום לשמרן ונשארו עליו לשמרן. מותר ומורין כן. ואומר לרואים שעושה זה לשמרן. אבל אסור להניחן בלילה לשמרן. וכשהניחןמבע"י כדי שיהיו עליו בלילה לשמרן מותר. ואין מורין להניחן בשביל זה. והאריז"ל נזהר מאוד לחלצן אחר השקיעה (סי' ל): (ב) ישב בבהמ"ד שבשדה בע"ש או בעיו"ט ותפיליןבראשו והגיע בה"ש ואינו יכול לחלצן ולהניחן שם לפי שאינו מקום המשתמר. מניח ידו עליהם (ובחיל א"ל להניח) עד שיבא לביתו. וכשיש בית המשתמר קרוב לחומת העיר חולצן ומניחן שם ולא ילך בהם יותר אפי' בחול (שם): (ג) שכח ולא הניחן כל היום ונזכר אחר שהתפלל ערבית מבע"י. י"א שחוזר להניחן אז. וי"א שיניחן בלי ברכה כשעדיין יום. ואם לא התפלל עוד אפי' בצבור התפללו. יניחם בברכה. ואם כבר הניחן ביום זה ורוצה להניחן שנית. לא יניחם כשהצבור התפללו (שם): (ד) בשבת ויו"ט אסור להניחןואפי' לטלטלן. וכשמניחן לשם מצוה עובר על בל תוסיף ומזלזל בשבת ויו"ט וחייב מיתה. ולצורך אחר כגון שמצאן בשבת בשדה מותר להניחן להכניסן לעיר (סי' לא):

דין קריעה בבתים ובתפירות ורצועות. ומצות עשות רצועות. ודין מותר העור. ושיעבדן וישחירן לשמן. ומי כשר לזה:

(א) אם נעשה קרע בעור הבתים בחוץ פסולין. אבל כשעשה בשל ראש בפנים ובחוץ התיתורא ובל הבתים שלימים מהצדדים ומלמעלה. אם רק בבית א' כשר. ואם בב'. בחדשים כשר בכ"ע אא"כ נקרעו ג'. ובישנים פסול (וי"א להיפוך. ויש לפסול כדברי שניהם) כשהם זא"ז אפי' בא' הקרע למעלה ובב' למטה. או אפי' יש מחיצה שלימה ביניהם שנקרע בזה המחיצה שבצד ימין ובזה שבצד שמאל. ואפי' יש ב' דפנות שלימות ביניהם שנקרע זה בצד הפונה לבית א' וזה בצד הפונה לד'. אבל כשיש ביניהם בית א' שלם דהיינו ב' מחיצות שלימים כשר. אא"כ נקרעו שלשה בתים דהיינו כל ד' מחיצות הנשארות. וכשנקרע קצת בית הש"י פסול בכ"ע (סי' לב): (ב) מה שרגילים הסופרים כשעושין הד' בתים ונותנין אותן בדפוס חותכין מהעור בין בית לבית שלא יכווץ ויהא בולט ומחפים מקום החתך בפנים שיהא נראה שלם בחוץ פסול. אבל מה שרגילים לחתוך בדפוס האריגלים שבין בית לבית ע"י חוט ולפי שעי"ז יתחכו לידי הבית יותר למטה מאמצעו לכן חותכים למטה לידי הבית עד שיהיו שוים והבתים נשארו מחוברים באמצע יש להכשיר (שם): (ג) אם נתפרו כהוגן וע"י שלבשן כ"פ נפסקו ב' תפירות זה נגד זה בצד פנים וחוץ (אבל זה שלא כנגד זה כשר) או ג' אפי' זשב"ז. פסול בישנים. ובחדשים (כל שאוחז מקצת העור שנקרע תפרו ותולה בו התפילין ואינו נפסק. וכשנפסק הוי ישנים) כ"ז שהבתים ועור מושבם קיים כשר. וי"א להיפוך. וטוב לחוש להם ולהחמיר בחדשים כבישנים. וכשא"א לתפרן ולא למצוא אחרים. יניחן בלי ברכה. כשנפסקו ב' זכ"ז בחדשים או ישנים. וכשנפסקו ג' אפי' זשב"ז פסול. וי"א דכשר (שם): (ד) עור הרצועות צ"ל מבהמה או חיה טהורים (וספק הטהור או טמא אסור) וטוב שיהיו מעור עגל. וצריך לעבדן ולהשחירן לשמן. ואם לאו פסול. ואפי' השחירן לשמן לא מהני למה שלא עיבדן לשמן. וי"א דמהני. והקונה עור מעובד מהשוק מעבדן נכרי ואומן מגררו לשמן עד שיהא דק וגם הושחו באיזה סם לשמן עד שיהא זך אין להקל. ויכול לעשותן אפי' מקלף. ומותר העור שעיבד לסת"ם, וכן מותר למכור העור שנשאר מרצועות למנעלים אפי' כשלא התנה (שם):(ה) צריך שיהיו הרצועות (והבתים) שחור בחוץ (וכשנתלבנו מיושן ישחירן. ובצד פנים לובשן כמו שרוצה חוץ מאדום) ומשחירן (ואם הלבנו שחור נעשה מדבר טמא ל"ע. אבל משחן בשמן טרפה טמא כשר. ולכתחלה ימשח בטהור) לשמן ישראל (ואם נכרי השחיר הבתים כשר) גדול בן דעת או קטן וגדול עומד על גבו. ואפילו דיעבד פסול (אא"כ באופן שיתכוי' בעיבוד) ולא מהני שישחירן שנית ישראל לשמן. ואם אין לו אחרים ישחירן ישראל בצד הב' לשמן ויהפוך צד זה למעלה. אבל לכתחלה ישחירן בצד החלק (שם): (ו) אם נפסק רצועה בתוך שיעור ארכה (ואם נפסק קצת ממנה ברחבה ונשאר פחות מכשיעורה. י"ל דמותר לתפור בכ"מ וצ"ע) דהיינו בש"ר בימין עד הטבור ובשמאל עד החזה. ובש"י כדי שתקיף הזרוע לקשר בו הש"י ולמתוח עד אצבע האמצעי ולכרוך בה עליו ג"פ ולקשור (ובהשת'. מותר לקשור או לתפור. וכשקשר או תפר בש"י בהשאר. יזהר כשמניחו שאחר שמקיף הזרוע ימתחה לאצבע האמצעי ויכרוך ג"פ בהשלם ואח"כ יחזור למטה ויכרוך בזרוע ז"פ בהשאר התפור או קשור ולא נהגו כן והדין עמהם) אין מועיל לקשור או לתפור. וי"א שאין קשירה או תפירה פוסל רק במה שמקיף הראש או הזרוע לבד. וי"א שאפילו שם מועיל תפירה (ולא קשירה) בגיד כשר (וי"א אפילו בחוט) בצד פנים שלא יתראה בחוץ רק כשלימה. וי"א להפך בש"י מקום התפר לתוך המעברתא. ולהלכה יחמיר כסברא הא' כדהפס'. ובשעה"ד שיובטל מתפלין יסמוך על המקיל ביות' ויניחן בלי ברכה. וי"א דדוקא אם נפסק במקום שמקיף הראש והזרוע לא יתפור אפילו בגיד כשר ובשעה"ד יתפו' (ולא יקשו') בגיד כשר בפנים שתהא נראה שלימה בחוץ ויניחן בלי ברכה. אבל כנפסק למטה תוך שיעו' ארכן. אפי' שלא בשעה"ד מותר לתפו' ומניחן בברכה. וכשאין לו במה לתפו' יניחן בלי ברכה. אם נשאר בש"ר המקיףהראש וגם הקשר שלם או נשאר בש"י מה שקושר בקיבורת. ובכל הפסולים שבכאן. נכון שישאל תפלין אם יכול ויברך עליהם ויהא דעתו גם על הפלין אלו (שם):

נוח סדר הנחת תפילין צדיקים

גדולה מצות תפילין. שהמניחן מאריך ימים והוא בן עוה"ב ועונותיו נמחלין ואין גיהנם שולט בו. וקלא סליק למלאכין דממנן על צלותין. הבו יקר לדיוקנא דמלכא. דאיהו מאן דאנח תפלין ברישיה ודרועיה. ויהדר אחר תפלין שנכתבו בקדושה וטהרה וכתיבה תמה [סי' לז] וקודם הנחתם אומר

נ"ס לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הריני מניח תפילין לקיים מצות בוראי ולגרום על ידי תפילין דיד מוחין לנוקביה דזעיר אנפין ועל ידי תפילין דראש מוחין לזעיר אנפין ויחבק החתן את הכלה שמאלו תחת לראשה וימינו תחבקנה ומן השפע ההוא יתמשך עלי להיות לי חיים ארוכים ושפע קודש מחשבות קדושות בלי הרהור חטא כלל

נ"א לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל: הנני מכוין בהנחת תפילין לקיים מצות בוראי שצונו להניח תפילין ככתוב בתורה וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך. והם ארבע פרשיות אלו. שמע. והיה אם שמוע. קדש. והיה. כי יביאך. שיש בהם יחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם ושנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים

נ"א

ממצרים. ואשר לו הגבורה והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וצונו להניח על היד לזכרון זרוע הנטויה ושהוא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו. ועל הראש נגד המוח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכחותי כלם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו. ומשפע מצות תפילין יתמשך עלי להיות לי חיים ארוכים ושפע קודש ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא ועון כלל ושלא יפתנו ולא יתגרה בנו יצר הרע ויניחנו לעבוד את יהוה כאשר עם לבבנו ויהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתהא חשובה מצות הנחת תפילין לפני הקדוש ברוך הוא כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה ובונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה אמן סלה:

נ"ס

ועיקר. והרצועות יהיו חבלי עבותות האהבה בין החתן להכלה ולא יגרמו העונות שיהיו הרצועות קשורים לסמאל ונוקביה ובל בת דלהון ושלא יפתנו ושלא יתגרה בנו ויניחונו לעבוד את יי כאשר עם לבבנו. ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהיה חשובה מצות הנחת תפילין לפני הקב"ה כאלו קימתיה בכל פרטיה והקדוקיה ובונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה אמן סלה:

הריני מניח תפילין של יד להביא כל העכו"ם תחת יד יהוה שכינתא תתאה ותפילין של ראש להביא כל עכו"ם תחת רשות השכינה עילאה. ככתוב כי אתה יהוה עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל אלהים: ויהי נועם

שבמוחי. שלף שמתלתה הגוף. מ"מ עיקרה בהות. שבתה שבמות מושל על כל כחותיה וחושיה שבגוף. כמו שהראש מושל על הגוף: חושי. חושי וכחות הנפשה שבגוף: ארוכים. שמתניקן מאריך ימים: יפתנו. לעשות עבירה מלד עריכותה: יתגרה. תגרת מלחמה לעשותה על כרחנו: ויניחנו. לעשות הטוב:

(א) אחר שלבש טלית מלוייך יניח תפילין. שמעלין בקודש ויזהר שלא יפגע בהם תחלה ויצטרך להניחם קודם טליה. אבל ציצית אינו מעכב את התפילין. אע"פ שאין טלית מניחן. ואם יזדמן לו טלית יעטפנו אח"כ (סי' כה): (ב) המדקדקים מניחין ב' זוגות תפילין שהם של רש"י ור"ת וכן ראוי לעשות וירא שמים יצא ידי כולם. כי היא ספק של תורה [סי' לד] וזהו סדר הנחתן בבוקר מניח שתיהן כאחת כיצד נותן מיושב תחלה של יד (דרש"י) על הזרוע בקיבורת (שהוא בשר התפוח שבנגד הלב וביעורו התליו של זרוע לצד היד) יותר גבוהה כלפי כתף [ולא יגע שם וכן בשער הראש ואם נגע יטול ידיו] ומברך בישיבה (סי' כז):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

להניח קמ"ץ הה"א (מלשון להניח ברכה) ואין לו' להניח בפת"ח ודגו"ש. כי אז יורה בענס והשובה ענין עזיבה שהוא היפך הכוונה כאן: תפילין. למ"ד דגוש"ה כי היא מהכפולים שרשה פלל (ענין המחשבה כמו עשי פלילה) כמ"ש בס"ד בתכורי:

(א) תהדק וקושר הפלילה ברצועה משני לדדיה כעין ס'. כדי שלא תזוז הקלילה מהקשר וזוהי קשירה המאורה בתורי' אח"כ מניח של ר"ת סמוך לה למטה כלפי יד וקושרה כמו כן. אח"כ כורך בכ' הרצועות ביחד (דהיינו של ר"ת תהיה מכוסה תחת של רש"י. שהיא לבד מגולה) שבעה כריכות על קנה הזרוע (ולא יותר): (ב) אחר זה מניח בעמידה של ראש דרש"י. ושל ר"ת למעלה ממן (ונקשר כמדומני שהיה האהנ"ל מהיס של ר"ה למטה משל רש"י. באופן שהרצועו' המקיפות את הראש יהיו משולבות שולבות זו על זו כאלכסון. וכבר נסיתי שא"א באופן אחר אם לאו ילא שכרו בהפסדו. מהתת הזות התפילין הנה והנה חוץ למקומם הראוי ובענין זה נאחזים יחד שלא יזוזו ממקומן) ואין צריך לברך על של ראש אם לא הפסיק ביניהן. אם בין בנתיים מברך עליה [מעומד]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

והיכף יאמר בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

על מצוה. הוי"ו פתוח"ה. עי' מ"ש בלו"א סי' כ':

וּמֵחָכְמָתְךָ אֵל עֶלְיוֹן תַּאֲצִיל עָלַי וּמִבִּינָתְךָ תְּבִינֵנִי. וּבְחַסְדְּךָ תַּגְדִּיל עָלַי וּבִגְבוּרָתְךָ תַּצְמִית אוֹיְבַי וְקָמַי. וְשֶׁמֶן הַטּוֹב תָּרִיק עַל שִׁבְעָה קְנֵי הַמְּנוֹרָה. לְהַשְׁפִּיעַ טוּבְךָ לִבְרִיּוֹתֶיךָ פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן:

אח"כ מהדקן בראשו. אח"ז כורך ג' כריכות על אצבע האמצעי הארוך [ד' בפרק האמצעי. וא' בראש פרק התחתון וא' בסופו [והנשאר כורך סביב היד וגא הלוי] ואומר

וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים : וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת יְיָ :

וארשתיך לי . ואני נאהי . ויהיו האירוסין נאים בצדק ובמשפט . שתעשה אצלך : ובחסד וברחמים . שיעשה אצלי . כדרך נדוניא שבין איש ואשה : באמונה . פשוטה . ועיי"ן תזכה . וידעת כו' . אצל השכל] :

יכוין בהנחת תפילין . לקיים מצות הבורא שצונו להניח ד' פ' הללו שיש בהן יחוד שמו יתברך . והם לאות לזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו . וצונו להניח על היד כנגד הלב לשעבד אליו הלב . ועל הראש כנגד המוח . שהנשמה שבמוח עם חושיה וכחותיה . כולם יהיו משועבדים לעבודתינו יתב' [סי' כה] ויאמר

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת הֲנָחַת תְּפִלִּין זוֹ . כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ אָמֵן :

ישים תנופתו או כונתו בראשו . ויכסה בה תפילין דר"ת . ועל רש"י אסור מגולה . ויברך עוטר ישראל . אח"כ יכסה פניו והפילין בטליתו . ויקרא ב' פרשיות קדש והיה כי יביאך :

וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר : קַדֶּשׁ לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא : וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָֹה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ : הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב : וְהָיָה כִי־יְבִיאֲךָ יְהוָֹה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה : שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָֹה : מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ : וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָֹה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם : וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָֹה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָֹה מִמִּצְרָיִם : וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה : וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָֹה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ : וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָֹה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָֹה : וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה : וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָֹה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים : וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָֹה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָֹה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים :

וכל

קדש.נפה.לומר קדושיההם (ומיד כשהם במדבר עדיין) להתחייב בפדיון כהקדש. וזולתו האסורים לעשות מלאכת חול . ופדיונם כערך של בן חודש . לפי שאז זמן הפדיון: פטר . שפתח הרחם תחלה (ולא יוצא דופן) שבכור הוא תמיד מסופק : לי הוא. קניתים . ע"י שהכתי בכורי מצרים ופסחתי עליהם : זכור . תזכור יציאת מצרים בכל יום תמיד : עבדים . מבית כלא שמשימים בו העבדים : האביב שנהגא בו בכורי שעורה . ותראו לעבר שנים שיהא לעולם חדש זה באביב. וכחסד האל הוציאכם בחדש שלא חמה ולא צינה ולא גשמים : והיבוסי . ולא זכר עוד ב' עמים . לפי שארצם אינה זבת חלב . זבת החלב זב מהעזים והדבש מהתמרים והתאנים:העבודה של קרבן פסח: השביעי חג וכן ביום א' . אלא שבז' לא יאחר החג שאין לו תשלומין אבל לא' תשלומין כל ז': מצות יאכל . לאוכל. והוא רשות : והגדת. לשאינו יודע לשאול : בעבור זה.שראיתי בעיני שעשה ה' כו' . אני עובד עבודה זו: והיה לך. תכתוב פרשיות אלו ותקשרם ביד שמאל ועל המוח. אצות שרשי העצבים היורדים אל העין . כדי שתזכור יציאת מצרים תמיד. ועל יד (נגד הלב) נגד חוזק יד . ועל בין עיניך ע"ש ויתן אותות במצרים לעינינו.ולפי שעינא ולבא ב' סרסורי עבירה : ביד חזקה . בשינוי הטבע. מימים ימימה . משנה לשנה : יביאך . כשתקיימוה במדבר . תזכו ליכנס לארץ והקיימוה שם: והעברת . והפרשת לה': שגר . נפל . והוא בכור לפטור הבא אחריו . חמור ולא שאר בהמה טמאה . לפי שסייעו לישראל ביציאת מצרים שלקחו הרבה חמורים ממצרים טעונים מכסף וזהב מצרים ונעשה בהם נס שיספיקו לזה . וחל עליהם קדושה ראויה לפדיון : בשה . נותן שה לכהן והוא חולין בידו והחמור מותר בהנאה : וערפתו . נקיפן מאחורו : בבניך תפדה . בה' סלעים: בנך . בן תם : מחר . לאחר זמן : מה זאת . פדיון חמור (הטמא ולא חל עליו קדושת הגוף (וערפתו): בחוזק יד. של מצרים . כאהרו ותחזק מצרים על העם לבלחם. והחמורים סייעו לנו כנ"ל: ויהרג . ובכורינו הציל במה שהקדישם

לו

וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה: וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם:

לו. ואסורים בעבודת חול. ועל כן כו' אפדה. להתירם לאות. לשון יחיד. שהד' פרשיות בקלף א'. ובשל ראש אמר לשון רבים. שהם בד' קלפים. טוטפת. תפלין. ע"ש שהם בד' בתים. כי טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים. או מל' דיבור. שהרואה אותם זוכר הנס ומדבר בו. או מל' חז"ל לא בטוטפת. שהוא כמו ציץ שקושרים על המצח. ע"ש שמונחים שם. או מל' הבטה. ע"ש שמונחין בין העינים. ובל' מצרי נקרא אמרא טוטאף. והכוונה שהמלות יהיו תמיד נגד עינינו כמראה:

(א) יכוין עצמו ללכת לבהכ"נ. בצאתו מפתח ביתו יעמוד לפני המזוזה ויקרא פ' ראשונה של שמע וכשמגיע לוקשרתם. ממשמש בתפלין. לוכתבתם על מזוזות. הניח ידו על המזוזה ומנשקה ואומר **ה' ישמר צאתי ובואי לחיים ולשלום מעתה ועד עולם**. יילך בדרכו (אם י"ל פנאי ואין טנופת בדרך. יאמר בהליכתו מזמור **שמחתי באומרים לי בית ה' נלך**) נוכח ה' לבה"כ במרוצה. לקיים מה שאמר הכ' ונדעה נרדפה לדעת את ה': (ב) נזדמן לו עני וידו משגת. יזכה בו. כר"א [ב"ב י] דיהיב לדקה והדר מצלי. לקיים **אני בצדק אחזה פניך** ותהיה כוונתו לקיים מצות הש"י שצוה עליה. ואין בה ברכה. וכשמגיע לפתח בה"כ. יעמוד מעט ויאמר **בבית אלהים נהלך ברגש**. ויכוין שעולה כשם אבג"יתץ נחסה:

[כתיב בזוהר. נכון לאדם להתפלל טרם כניסתו לבהכ"נ תפלה קצרה זו **נדבות פי רצה נא ה' ומשפטיך למדני. יהר"מ ה' או"א שתהא תפלתי צלולה וזכה וברורה מכל ערבוביא המבטל כוונת התפלה**]:

אח"כ יכנס במורא ובאימה ורעד כנכנס בהיכל מלך. וכבואו נגד ארון הקודש יכוף ראשו וישוה נגדו ויתחיל בזכות אבות כסדרן ויאמר [פסוק זה אסור לומר בלא טו"ת. כ"ה בזוהר ואתחנן. וע"כ אם הולך מביתו לביהכ"נ מוכתר בטו"ת שייך לומר אבל אנהגנו שאין לובשים הטו"ת רק בבהכ"נ מחמת שרחובותינו נחשבים למבואות המטונפות. ע"כ צ"ל כאן]

ואני ברוב חסדך אבא ביתך (בזכות אברהם שנקרא איש החסד) אשתחוה אל היכל קדשך (בזכות יצחק שנעקד ע"ג המזבח במקום קדוש) ביראתך (בזכות יעקב שאמר מה נורא המקום הזה) רבש"ע בזכות שלשת אבותינו אברהם יצחק יעקב אבוא לביהכ"נ להתפלל לפניך תפלתי. ובזכותם תעלה תפלתי תפלת האביון לרחמים ולרצון לפני כסא כבודך בכלל תפלת כל ישראל. ותעלה ותנשא לכתר על ראשך ע"י (מטטרון) שר הפנים. יהר"מ ה' או"א שתתן חלקי מיושבי ביהכ"נ:

(א) אחר זה ישב במקומו ויתמין מעט עד שתתחולל ותתיישב דעתו עליו שלא יתפלל בבהלה. אלא ישום אל לבו תחלה לדעת לפני מי הוא עומד. ולכוין לבו למה שמוציא בשפתיו. ולהשגיח היטב בדבור פיו ולשונו שיהא מסודר בנחת כהוגן וכראוי. ושיהא ממעמקי הלב כמז"ל בהקדמה באריכה. ויחשוב ברוממות האל האדון שאליו התפלה והבקשה. ויעבדנו מאהבה ומיראה פנימית ובשמחת לבב. ויסיר כל דבר המטרידו ויפנה מחשבתו מעסקי עולם עובר כל מה שיוכל. ויזהר שלא ירוק בבה"כ: (ב) אם נזדמן לו רוק והוא אסטנים שאין יכול לבלעו ולא להבליעו בכסותו. ירוק לאחוריו לשמאלו כהלכה. ויזהר שלא יתפלל אחר הרקיקה עד שישהא כדי הילוך ד"א. וכן המתפלל לא ירוק עד שישהא כדי הילוך ד"א [סי' לב] ואחר שהתבונן במורא וכבוד וקדושת בהכ"נ כי רבה הוא. ותתבונן בדעת צלולה ומיושבת בגדולת האל מת"ה הקב"ה. והכין לבו ושפתיו וכל חושיו לעבודתו. אחר שאומר אדון עולם. יתחיל בפ' העקידה במקום שעומד שם בסדר ברכות ואם הוא מהעומדים בסוד ה'. יאמר באימה ובחשאי.

הֲרֵינִי מְזוּמָן לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ. בְּסוֹד אַרְיֵה בְּמִדַּת הַחֶסֶד. שֶׁתִּקֵּן אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם סָבָא קַדִּישָׁא לְיַחֲדָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ ויכוין בשם **יאהדונהי** :לא יוציא בשפתיו **בִּדְרוֹעָא יְמִינָא. עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר** הט' בשו"א. עי' מ"ש לקמן בבקשת בריך שמיה **וְנֶעְלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:**

(ויחשוב לקבל עליו מ"ע לאהוב כל א' מישראל כנפשו) ויכון הדבר ליראי ה' ולחושבי שמו. אבל לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. כי מי שאינו ראוי לכך ולאו בר הכי הוא מיחזי כיוהרא. ואפילו צורבא מרבנן דעני ליה בקלא כל קבל די ביה רוח יתירא. מלוה לנזוף בו בנערה. והאידנא אכשור דרי יד כל ע"ה מתמשין בו עונים בקול רם לשם יקבה"ו [עי' זהר ויקרא נא ב] בלי דעת בקלות ראש ובמיעוט מורא. ואין מוחה בידיהם הוא עולבנא דחכימי דרא. וכבר העדתי על רבינו הגדול המה"ג הקדוש זצ"ל. עם שכל הנהגותיו היו ע"פ קבלת האר"י ז"ל. הימין לא נשמע קולו בבואו אל הקדש פנימה להרגיש בביטוי שפתיו בכוונות סודות החכמה:

חיתה התחלתו לטובה בבסכו שנת ולו יקהת עמים בסדר ויפגע במקום ויחלום והנה סולם. יהי שם ה' מבורך לעולם:

תפלות קודם התפלות

תפלה נאה יסדה הרב החסיד מוה' **אלימלך** זצ"ל לומר אותה בכל יום בדמעות ובשמחה ובכוונה גדולה וכפי שתיקן בלשון הר"ס מזאלצין בתהלים מצפנ נדק:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שומע קול שועת עתירת בני ישראל ומאזין לקול תפלות עמו ישראל ברחמים שתכין לבבנו ותכונן מחשבותינו ותשגר תפלתנו בפינו ותטה אזניך לשמוע בקול תפלת עבדיך המתחננים אליך בקול שועה ורוח נשברה. ואתה אל רחום וחנון ברחמיך הרבים ובחסדיך הגדולים והעצומים תמחול ותסלח לנו ולכל עמך בית ישראל את כל מה שחטאנו והעוינו והרשענו ופשענו לפניך. כי גלוי וידוע לפניך ה' כי לא במרד ובמעל חלילה וחלילה מרינו

תפלה קודם התפלה מספר תקוני הזוהר ומסוגלת לתקבל התפלה והוגה כפי התקוני זוהר ושפע טל:

פתח אליהו ואמר רבון עלמין אנת הוא חד ולא בחושבן אנת הוא עילאה על כל עילאין סתימא על כל סתימין לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין וקרינן לון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין

את פיך ודברי תורתך ומצותיך כי אם מרוב היצר הבוער בקרבנו תמיד לא ינוח ולא ישקוט עד אשר מביאנו אל תאות העולם השפל הזה ואל הבליו ומבלבל את מחשבותינו תמיד אף בשעה שאנחנו עומדים ללמוד תורתך הקדושה ולעשות מצות ומע״ט או להתפלל לפניך ולבקש רחמים על נפשנו הוא מבלבל את מחשבותינו תמיד בתחבולותיו ואין אנו יכולים לעמוד נגדו כי נחלש שכלנו ומוחנו עד מאד וכשל כח הסבל מרוב הצרות והתאוות ומרוב טרדת הזמן. לכן אתה אל רחום וחנון עשה עמנו כמו שהבטחתנו על ידי נאמן ביתך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם ואמרו חז״ל אע״פ שאינו הגון ואינו כדאי כי כן דרכך להטיב לרעים ולטובים. ונלוי וידוע לפניך אנקתנו וצערנו על אשר אין אנו יכולים לקרב עצמנו לעבודתך ולדבק לבנו בך באמת ובתמים. אהה על נפשנו אוי לנו עד מאד. אנא אבינו שבשמים תעורר רחמיך וחסדיך וחנינותיך הגדולים והמרובים לגרש ולבער את יצרנו הרע מקרבנו ותגער בו שיסור וילך מאתנו ואל ידיח אותנו מעבודתך ומתורתך ומצותיך ח״ו. ואל יעלה בלבנו שום מחשבה רעה הן בהקיץ הן בחלום ח״ו בפרט בעת שאנו לומדים תורתך הקדושה או עוסקים במצותיך או עומדים להתפלל לפניך תהא מחשבתנו זכה וצלולה וברורה באמת ובתמים ובאהבה לעבדך עבודה הישרה המקובלת לפני כסא כבודך. ותקבע אמונתך תקועה וקשורת בלבבנו תמיד כיתד שלא תמוט. ונאמין באמונה שלימה באלהותך ובאחדותך ובהשגחתך אמונה שלימה ותמה בלי שום פיקפוק כלל ובלי שום ספק חלילה רק אמונה זכה וברורה ונקבל עול מלכותך עלינו בלב שלם ובנפש חפצה. ותעביר מעלינו כל המסכים אשר מבדילים בינינו לבינך. אבינו שבשמים תצילנו מכל מכשול וטעות אל תעזבנו ואל תטשנו ואל תכלימנו. ותהא עם פינו בעת הטיפנו ועם ידינו בעת מעבדנו ועם לבבנו בעת מחשבותינו. ותזכנו אבינו שבשמים אל מלא רחמים שניחד את לבבנו ומחשבותינו ודבורנו ומעשינו וכל תנועותינו והרגשותינו הידועות לנו ושאינם ידועות לנו הנגלות והנסתרות שיהיו הכל ביחוד אליך באמת ובתמים בלי שום מחשבת פסול ח״ו וטהר לבבנו וקדשנו. וזרוק עלינו מים טהורים וטהרנו באהבתך ובחמלתך ותטע אהבתך ויראתך בלבנו תמיד בלי הפסק בכל עת ובכל זמן ובכל מקום בלכתנו בשכבנו ובקומנו תבער תמיד רוח קדשך בקרבנו ונשענים תמיד בגדולתך ובאהבתך ובוטחים בך בבטחון חזק ואמיץ ולא נשים בטחוננו בשום אדם רק בך ה׳ צבאות. ותשמרנו מן הפניות והגאות וכעס וקפדנות ומן עצבות ולשון הרע רכילות וליצנות ושאר מדות רעות ומכל דבר המפסיד עבודתך ועסק תורתך. וזכנו ללמוד וללמד תורה שבכתב ותורה שבעל פה לשמה ולא לשום פנייה ח״ו ותשפיע רוח קדשך עלינו שנהיה דבקים בך ונהיה משתוקקים אליך יותר ויותר ותעלנו ממדרגה למדרגה שנזכה לבא אל מעלת אבותינו וזכותם יעמוד לנו שתשמע תפלתנו ונהיה תמיד נענים בעת שנתפלל אליך בעבורנו או על שום א׳ מישראל על יחיד או על רבים ותשמח ותתפאר בנו ונעשה פרי למעלה ושורש למטה ואל תזכר לנו חטאתינו ובפרט חטאת נעורינו כמ״ש חטאת נעורי ופשעי אל תזכור ותהפוך עונותינו לזכיות ותשפיע עלינו מעולם התשובה תמיד הרהורים לשוב אליך בלב שלם ולתקן את אשר פגמנו בשמותיך הקדושים ותטהרים ותצילנו מקנאת איש לרעהו הן בענייני מו״מ והן בשאר עניינים. ולא יעלה קנאה בלב אדם על חבירו אדרבה תן בלבבנו שנראה כל אחד מעלות חברינו ולא חסרונם ומומם. ושנדבר כל אחד את חבירו בדרך הישר והרצוי לפניך ולא יעלה בלבנו שום שנאה ח״ו ובפרט שנאת חנם. אנא אל רחום וחנון לב טהור ברא לנו ורוח נכון חדש בקרבנו ורשפי וניצוצי התעוררות לבבנו באהבתך ובתורתך יתמידו ויתרבו בלי הפסק כלל ותקבל ברצון הרהורי תשובה המתנוצצים בנו וזכינו שיהיה לבנו נכון ומסור בידינו ולא נכעיסך. אב הרחמן תן בנו כח ובריאות וזכנו להתרחק מתאות עולם הזה הן בעניני מאכל ומשתה שלא כרצונך והן בהסתכלות בנקבות ח״ו או לשמוע דברים בטלים ובפרט רכילות וליצנות וכדומה. ותזכנו שיהיה רוב דיבורינו בתורה ובסדר ואופן עבודתך ותן בנו כח וחיל לשמור לפינו מחסום מחטוא

ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת מבני נשא ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר ספירן אתחשיב ליה כאלו אפריש בך. ואלין עשר ספירן. אינון אזלין כסדרן חד אריך וחד קצר וחד בינוני. ואנת הוא דאנהיג לון ולית מאן דאנהיג לך לא לעילא ולא לתתא ולא מכל סטרין. לבושין תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לבני נשא. וכמה גופין תקינת לון דאתקריאו גופא לגבי לבושין דמכסיין עליהון. ואתקריאו בתיקונא דא. חסד דרועא ימינא. גבורה דרועא שמאלא. תפארת גופא. נצח והוד תרין שוקין. ויסוד סיומא דגופא אות ברית קדש. מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה. חכמה מוחא איהו מחשבה מלגאו. בינה לבא ובה הלב מבין. ועל אלין תרין כתיב הנסתרות ליהוה אלהינו. כתר עליון איהו כתר מלכות. ועליה אתמר מגיד מראשית אחרית ואיהו קרקפתא דתפילי (נ״א קרקפתא דלא מנח תפלי) מלגאו איהו יוד ה״ס וא״ו ה״א דאיהו אורח אצילות. איהו שקיו דאילנא בדרועוי וענפוי כמיא דאשקי לאילנא ואתרבי בההיא שקיו: רבון העולמים אנת הוא עלת העלות סבת הסבות דאשקי לאילנא בההוא נביעו. וההוא נביעו איהו כנשמתא לגופא דאיהו חיים לגופא. ובך לית דמיון ולית דיוקנא מכל מה דלגאו ולבר. ובראת שמיא וארעא ואפיקת מנהון שמשא וסיהרא וכוכביא ומזליא ובארעא אילנין ודשאין וגנתא דעדן ועשבין וחיון ועופין ונונין ובני נשא לאשתמודעא בהון עילאין ואיך יתנהגון בהון עילאין ותתאין ואיך אשתמודעאן מעלאי ותתאי ולית דידע בך כלל. ובר מנך לית יחידא (ס״א יחודא) בעלאי ותתאי ואנת אשתמודע אדון על כלא. וכל ספירן כל חד אית ליה שם ידיע ובהון אתקריאו מלאכיא ואנת לית לך שם ידיע דאנת הוא ממלא כל שמהן ואנת הוא שלימו דכלהו וכד אנת תסתלק מנהון אשתארו כלהו שמהן כגופא בלא נשמתא. אנת חכים ולאו בחכמה ידיעא אנת הוא מבין ולא בבינה ידיעא לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא דין איהו גבורה משפט עמודא דאמצעית׳ צדק מלכותא קדישא מאזני צדק תרין סמכי קשוט

הין צדק אות ברית. בלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולאו משפט ידיעא דאיהו רחמי ולאו מכל אלין מדות כלל: ברוך יי לעולם אמן ואמן:

מחטוא בלשוננו. רחום וחנון הארך אפך עד שובנו אליך בתשובה שלימה ומאוצר מתנת חנם חננו. וזכנו להיות מהשבים אליך בכל לב ונפש כרצונך הטוב. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי. ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

[זמר לעורר הנפש לאהבת ה׳. והיה רגיל בו הא״ר ז״ל ביחוד בלילה. וחתום יהוה]

יְ דִיד נֶפֶשׁ אָב הָרַחֲמָן. מְשׁוֹךְ עַבְדְּךָ אֶל רְצוֹנֶךָ. יָרוּץ עַבְדְּךָ כְּמוֹ אַיָּל יִשְׁתַּחֲוֶה אֶל מוּל הֲדָרֶךָ. יֶעֱרַב לוֹ יְדִידוּתֶיךָ, מִנֹּפֶת צוּף וְכָל טָעַם:

הָ דוּר נָאֶה זִיו הָעוֹלָם. נַפְשִׁי חוֹלַת אַהֲבָתֶךָ. אָנָּא אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ בְּהַרְאוֹת לָהּ נוֹעַם זִיוָךְ. אָז תִּתְחַזֵּק וְתִתְרַפֵּא. וְהָיְתָה לָהּ שִׂמְחַת עוֹלָם:

וָ תִיק יֶהֱמוּ נָא רַחֲמֶיךָ וְחוּסָה נָא עַל בֵּן אֲהוּבֶךָ. כִּי זֶה כַּמָּה נִכְסוֹף נִכְסַפְתִּי לִרְאוֹת בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ. אֵלֶּה חָמְדָה לִבִּי וְחוּסָה נָא וְאַל תִּתְעַלָּם:

הִ גָּלֶה נָא וּפְרוֹס חֲבִיבִי עָלַי אֶת סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. תָּאִיר אֶרֶץ מִכְּבוֹדֶךָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ. מַהֵר אֱהוֹב כִּי בָא מוֹעֵד וְחָנֵּנוּ כִּימֵי עוֹלָם:

הירא את ה׳ ירגיל לומר הזמר הזה בכל בוקר. (ומחברו מגדולי הספרדים) וחותם. שמעיהו:

אוֹדֶה לָאֵל לֵבָב חוֹקֵר. בְּרָן יַחַד כּוֹכְבֵי בוֹקֶר:

שְׁ ימוּ לֵב אֶל הַנְּשָׁמָה. לְשֵׁם שָׁבוּ וְאַחְלָמָה. וְאוֹרָהּ כְּאוֹר הַחַמָּה. שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר הַבּוֹקֶר: אודה

מְ כִּסֵּא כָבוֹד חֻצָּבָה. לָגוּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה. לְהַצִּילָהּ מִלֶּהָבָה. וְלְהָאִירָהּ לִפְנוֹת בּוֹקֶר: אודה

עְ וּרוּ נָא כִּי בְּכָל לַיְלָה. נִשְׁמַתְכֶם עוֹלָה לְמַעְלָה. לָתֵת דִּין וְחֶשְׁבּוֹן מִפָּעֳלָהּ. לְיוֹצֵר עֶרֶב וָבוֹקֶר: אודה

יָ מְצָאָהּ מְטֻנֶּפֶת. מֵעֲוֹנוֹת וְתוֹסֶפֶת. כְּמוֹ שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת. תָּמִיד בַּבּוֹקֶר בַּבּוֹקֶר: אודה

יְ מְצָאָהּ מְקֻשֶּׁטֶת. בְּטַלִּית וְטוֹטֶפֶת. כְּמוֹ כַּלָּה מְקֻשֶּׁטֶת. תָּמִיד בַּבּוֹקֶר בַּבּוֹקֶר: אודה

הַ נֶּאֱמָן בְּפִקְדוֹנוֹ. יַחֲזִירֶנָּה לוֹ כִּרְצוֹנוֹ. אִישׁ לֹא נָגַע בַּעֲוֹנוֹ. וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בוֹקֶר: אודה

וְ הַחַיּוּ הָעֲנִיָּה. יְחִידָה תַּמָּה וּנְקִיָּה. וַאֲשֶׁר נַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה. אֵיךְ יִזְכֶּה לְאוֹר הַבּוֹקֶר: אודה

החרוז הזה נוסף מסידור הספרדים

נוֹעַם יהוה לַחֲזוֹת. נִזְכֶּה. וּבַגּוֹיִם חֲזוֹת. בְּשְׂמָחוֹת תַּחַת רְגָזוֹת. בּוֹקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בּוֹקֶר: אודה

לא יאמר פ׳ מה טובו. כאמרו בלעם. ומ״מ פ׳ ואני תפלתי (סי׳ מו):

מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשִׂי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

אֲנִי קְרָאתִיךָ כִי תַעֲנֵנִי אֵל. הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי: אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ. אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ: וַאֲנִי עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְיָ אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה: שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל דְּבִיר קָדְשֶׁךָ: יְיָ אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: הָאִירָה פָנֶיךָ עַל עַבְדֶּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ. כִּי לְךָ יְיָ הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה יְיָ אֱלֹהָי: שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי:

נוה תפלת שחרית צדיקים

שיר. מיוסד במשקל יתד ושתי תנועות. ויתד ושתי תנועות עד תכלית:

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ. בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר

אדון עולם. נ״י אין בוף: חסר מלך. (מופסק. עלו״ח)

נִבְרָא: לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל. אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא: וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל. לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא: וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה. וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה: וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי. לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה: בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית. וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה: וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי. וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה: וְהוּא נִסִּי *) וּמָנוּסִי. מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא: בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי. בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה: וְעִם רוּחִי גְּוִיָּתִי. יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

*) נ״א וּמְנוּסִי

[פי׳ שצ״ל גם הלי׳ בקמ״ץ ולא כרז״ה]: בטרם. זהו שארז״ל [ב״ר פ״ט] שהיה הקב״ה בונה עולמו׳ ומחריבן ואמר יתהון לא הניין לי (וידוע שהם מלכין דמיתו. כמ״ש באידרא על הפסוק ואלה המלכים אשר מלכו. היינו אשר מלך) אח״כ ברא זה העולם וכל היציר. שנאמר בו כי טוב: יציר. כצ״ל. עלו״א [פי׳ בחירק. ולא במלאפום כרז״ה]: (לעת נעשה. הוא ל׳ תיקון ושלמות מלאכה כלי׳ נרכה. כמו ועשתה את צפרניה: בחפצו. הקדום. ולא שינוי רצון ח״ו. אבל הוא חפץ פשוט. ראוי לבעל החסד. כי מדרך הטוב להטיב לזולתו: נקרא. בפי הבריות): כבלות. הכלי הראשונה המשמשת. כמו זר התשב. ומ״ד כלות לא משתבש. עלו״א [אבל לפי משקל השיר. צ״ל ככלות]: (להמשיל. לדמות: להחבירה. להיות לו חבר: והמשרה. שררה: חבלי. גורלי: נסי. דגלי): ומנוסי. נו״ן בקבוץ [בשורק] והמ״ם קמוצה או שואית. שניהם לדקו. והאחרון עיקר. עלו״א [וכ״ה למשקל השיר]: מנת. קמוץ בכ״ת [ונגזר ממנה אפים]: (מנת כוסי. שניהם לשון חלק: ואעירה. ובעת אעירה): ועם. הוי״ו מוסף אחר עמו. ר״ל עם רוחי וגויתי ה׳ לי. על כן לא אירא רע:

[שיר מנ׳ תנועות ויתד. וב״ת ויתד וב״ת. בדל״ת, וכן בסוגר. ומיוסד על י״ג עיקרי הדת. ומכרו הרמב״ם ז״ל, ויש הומרים דניאל ב״ר יעקב. וי״א יחיאל בר ברוך. ותמוס בתרון מתים יחיה.

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח. נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ: אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ. נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדּוּתוֹ: אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף. לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ: קַדְמוֹן לְכָל דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא. רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ: הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצָר. יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ: שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ. אֶל אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ: לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד. נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוּנָתוֹ: תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל. עַל יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ: לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ. לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ: צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ. מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ: גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ: נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ: יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ. לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ: מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרוֹב חַסְדּוֹ. בָּרוּךְ עֲדֵי עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

יגדל. יתגדל אל כל חי. שחי לעד: וישתבח. על המדות טובות שבו: נמצא. תמיד, ואין עת לו׳ שאז התחיל או נפסק או יפסוק מציאותו. א״כ אף שנמצא תמיד. מ״מ אין עת להשיג אז תכונת מציאותו: אחד. אמיתי. לא מתרכב ומתחלק. מה שא״כ בנמצאים: נעלם. אף שהוא מתאחד בכל הנמצאים בלי גבול. וכלתו לא היו. מ״מ נעלם אחדותו בתכלית. ואינו ניכר: הגוף. בתחתונים. ואין לו דמות. אינו גוף. בעליונים: קדושתו. תואר קדוש מורה על העלמו מהנמצאים. ובאמת נעלם יותר מהשגתינו בלי תכלית. עד שאין להשגת קדושתו ערך לעצמותו ית׳. ולפ״ז צ״ל נערך. הני׳ כשנו״ל: קדמון. ולא כתב לכן. אך ראשון כו׳: הנוי גדולתו להנהיג הטבע. ומלכותו להנהיג המערכה. תירוס שנולרי׳ ממנו. יורה להון ומושל עליהם. זו מה שהוא אדון עולם. ויוריו. מורה על גדולתו למשול בעליונים ולמלוך בתחתונים: נתנו למטה לארץ ליחידים מישראל, עם סגולתו. והוא הפארתם מהשי״ת: ולא הם כמשה. שהיה לו עוד מעלה יתירה בנבוא׳. שעלה למרום וראה תמונת ה׳ (והוא דזיון הלורה (לא הלורה עצמה) שכלול בו ציורי כח הלורה) וכיא תכלית השגת אנשי. ולפי שתורה המיוסדת על אמת ומשפט. נתנה ה׳ לישראל ע״י משה רבינו ע״ה נביאו. לכן היכרח להיות נאמן ביתו בתכלית השבנה בכ״ג. שלא ישק באמתתה. ולכן ברור. שלא יחליף ה׳ פרט א׳ מהתורה באחר. ולא ימיר כולה בדת אחר ע״י נביא אחר. לפי שאין עוד נביא ראוי לזה כמשה: צופה. אפי׳ ענינים נסתרים. ראשו מקרוב. ויודע מרחוק. ורואה את הנולד: גומל. אף שבדין אין מגיע שכר לחסיד. כי מי הקדימני ואשלם. וכל טיב האדם לה׳. אין מספיק לאחד מאלף ממה שכבר הטיב עמו. מ״מ נותן לו בגמילות חסד. וכערך שפעל בתחיה בעולם העליון: כרשעתו. למטה. ולא כערך פגמו בעליון: ימין. כמו ימים: יחיה. אפי׳ הרשעים. ברוב חסדו. ואז יחיו לנצח. וגם תהלתו יהי׳ מבורך תמיד בפיהם.

עזרת נשים. בה נכללו כל ברכות השחר (לכל משפטיהם) שאומרות גם הנשים וילדים :

(א) צריך לומר כידך כלל. שכל הברכות שהן שבח והודאה נאמרות בעמידה. ואם הם תלויות במעשה. הן נגררות אחר הפעולה ההיא. אם נעשית בעמידה גם הברכה צריכה להיות בעמידה. ואם בישיבה בישיבה. וכן הדבר בברכת המצוות. כדרך עשייתן כך היא אופן ברכתן. אם תעומד מעומד ואם מיושב מיושב. כמ"ש בס"ד בתי"ק סי' ח'. ושמור זה : (ב) הניעור כל הלילה. אם לא נגע בטנופת. אין לנו אלא כמ"ש בש"ע דספק היי. ומחילא לא יברך. דספק ברכות להקל. אבל בנגע במקום טנופת. נ"ל ברור שיברך אז ברכת ענט"י בבוקר. אע"ג דכולי יומא לא עבדינן הכי. מ"מ נט"י דשחרית אמירא עפי ונעמי טובא אתמרו בה. כמש"ל בחבורי באורך. וכן עיקר : (ג) יכוין בברכות פי' המצות. וקודם שיזכור השם אדנות. יכוין שהוא אדון הכל. ובשם הויה. שהוא אדון הכל והיה הוה ויהיה (ויקרא הא' בח"פ והב' בחולם והג' בקמץ. ויאריך מעט בקמץ ויחשוב שהוא אחד. וידגיש הי' במבטא. ובכ"מ שיש אות לפני השם. כגון לה' שה'. יבטא היטב הא' מהשם) ובשם אלהים יכוין. שהוא תקיף ולו היכולת בעליונים ובתחתונים (סי' ה'): (ד) ברכות המצות. נאמרין בכל לשון. ואם שגג ובירך ברכה לבטלה. אומר אח"כ בשכמל"ו. והשומע ברכה ואומר ב"ה וב"ש. יכוין. שברוך מעצמו וא"צ לברכתינו (שם) : (ה) תיבותיה י"ג. ויכוין להסיר הרוח רעה והזוהמא מידיו. ולהשרות עליהם רוח טהרה. ויגביה ידיו בעת הברכה ובגמר הברכה ישפילם ויברך תיכף אח"י (שם)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

חבבת כוונת מטבע ברכות דרך כלל. עיין לעיל בהקדמה : נטילת. הוא לשון רחילה כלשון חז"ל. מלשון וינטלם. ע"ש שצריך שגבהם עמה וזולת מדקדוקי הנטילה המבוארי' בהלכות נט"י. שצריך להקפיד עליהם בודאי גם בנטילה זו. ואם לאו אין לברך עליה כמ"ש בס"ד בחבורי. ומזה נגזר שם הכלי נטלא. המיוחד לנטילה זו המיוחדת. כמ"ש שם : ולוגו. כלא תסור :

[(א) כל היום כשישב לרכוב גדולים או קטנים אפי' עפה א'. יטול ידיו ויננבם (אפי' לא שפשף הכינולות ולא נגע בערותו) ויברך א"י ולא ענט"י. אפי' ילמוד או יתפלל מיד. ואפי' שפשף אז קינח בידיו (סי' ז') : (ב) אבל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח לברך. והשתין ונזכר קודם שבירך א"י. א"י קודם (שם) : (ג) עשה צרכיו ושכח לברך עד שמתאוה לצורך שנית. לא יברך. ואם נזכר קודם. מברך (שם): (ד) השתין ושכח לברך. והסיח דעתו מלהשתין עוד ונמלך והשתין שנית. יברך פ"א ויכוין לפטור גם פעם הראשון ואם אח"כ מסופק אם בירך אפי' פ"א. לא יברך (שם)] :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה. וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים. גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ: שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם. אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ אֲפִילוּ שָׁעָה אֶחָת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא (חוֹלֵי) כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

(ברוך. תיבות ברכה זו מ"ה (ולפי דעת המחסרים ב' תיבות מכוון) למספר אדם עם ב' כוללים. שבל יצירתו נתקנה : נקבים. גלויים ופתוחים. כגון פה וחוטם ואוזן) : חלולים. למ"ד ראשונה במלאפו"ם ושניה רפוי"ה. עלו"א [ולא בקיבוץ ודגש כרז"ה] : (חלולים. הם איברים פנימיים סתומים. כגון לב וכרס ועביר) : אחד. האלף בגולה והחית קמוצה. עלו"א [ולא שניהם בפת"ח כרז"ה]: (מהם. מאיזה משני המינים הנ"ל. יותר משיעור הראוי לטבעם : או יסתם אחד. ממי שהוא. יותר מתכונו. ונ"ל שאם יפתח הסתום ויסתם הפתוח יותר מדאי) : אי בציר"י. עלו"א. [נגזר מן אין] : אפשר. מלה תלמודית. כמ"ש בהקדמת לו"א: אפי' שעה. זה הנוסח הקדוש הנכון. מקויים עפ"י האריז"ל. עמ"ש עלו"א : אפי' שעה לשון ארמי הם. ועמ"ש בס"ד בלו"א כאיזהו מקומן: רופא חולי. כ"ה נוסח הש"ע. ונכון הוא מאד. כת"ש בס"ד בלו"א : (ומפליא לעשות. בקשרו עלם רוחני עם גופני) :

בסידור הגאון המחבר ז"ל. כתוב כאן. אלהי נשמה. עד או"א גברנו שקודם פ' העקידה. ואח"כ כתוב בה"ת. עד אלהי נשמה. ואח"כ לעולם יהא אדם. עד פ' הכיור :

(א) בה"ת המורה משאר ברכות. כי היא מ"ע דאורייתא. לכן אם נסתפק בה אם בירך חוזר אם לא. קודם שאמר אהבה רבה. צריך לחזור ולברך [סי' מז] : (ב) צריך לאומרם בשמחה רבה ובכוונה גדולה. כ"כ האר"י ז"ל : (ג) בה"ת חייבין בה נשים ועבדים גרים וכו'. ונ"ל חרש המדבר או איפכא שצריך להרהר בה קודם שיעיין בד"ת [שם]: (ד) הלומד בלילה לא יברך כ"ז שלא ישן. ואם ישן שינת קבע והשכים קודם ע"ה נ"ל. וא"צ לברך שנית בבוקר אפי' הוא ש"צ. ואם ניעור כל הלילה. ישמע בה"ת מאחר ויכוין לצאת. ואם א"א יברך בעצמו (שם) : (ה) הנקרא לתורה קודם בה"ת. אומר אח"כ רק לעסוק והערב יברכך וכו' (שם)] :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

אחר ביום ברכה זו עונה אמן השומע.

לעסוק. כמו חז"ל [ברכות יא] היא. ואין לו חבר במקרא בענין הלמוד בכתיבת הלב הגדולה כאן. ונתקנה על המדרש. ר"ל לישא וליתן בד"ת במדות שהתורה נדרשת בהן ובפלפול ובברה. כדרך המדרשים הסמוכים על המקראו'. ובכלל עסק הגמרא. ואיידי דאתיא מדרשא חביבה וקדמה. אחר זה נבוררה ברכה שנייה על המשנה, תחלתה והערב, בלי וי"ו שהיא ברכה בפ"ע. כ"ה העיקר וכן הסכמת האר"י :

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל . וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי צֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ . הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם : אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה :

(הערב. ההתק . על היות לשון משנה בתוס וקלר בלי נהינת טעס): ובפיות כן הוא נוסח הקדמון. עלו״ה. [ולא ובפי כרז״ה]: ולאלאי לאלאיכו. כנ״ל. וכ״ה בגמרא דפי׳ הפועלים . דעד הלהא דרי מיבעי לאיגה למבעי רחמי. מכאן נאילך לא לריך. תורה חוזרת על אכסניא שלה. והכין אכסניא בנוסחא דווקא׳ : יודעי שמ׳ . ע״ל בהקדמה : לשמה. כנ״ל . משום דאמרינן [ברכות יז] הלומד תורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא : המלמד . עוד היום מלמדה לעמו כל הקרב הקרב . לדרוש ולחקור בה גם בלי רב . וכן נותן. על בס״ד. וכן נהג אמ״ה ז״ל. אח״ז הוקבעה ברכה מיוחדת לתורה שבכתב . היא המעולה שבברכות : בחר בנו כו׳ ונתן לנו. ע״ש הכתוב מגיד דבריו ליעקב וגו׳ לא עשה כן לכל גוי :

[אומר ברכת כהנים אלו דברים מיד אחר ברכת התורה (במקום לימוד . שלא להפסיק בין הברכה לליהוד שמברך עליו) אפי׳ קודם עמוד השחר (סי׳ יז)]

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל משֶׁה לֵּאמֹר : דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם : יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ : יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ : יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם : וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם :

משנה אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁיעוּר . הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרְאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה . אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא : וְאֵלּוּ הֵן . כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ . וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם :

אלו. בנירו״י . עי׳ מ״ש בס״ד בלח״ש מ״ב פ״ב דברכות . ונפי׳ משנה זו . ועמ״ש בס״ד במקומה ריש מסכת פאה : והראיון . בחיר״ק הרי״ש . ובכ״ה בליר״י. עלו״ה [ולא כבו״ה כרז״ה. והעיקר בחיר״ק]: שאדם אוכל. כ״ה בכל ספרי המשניות הנמגלות . ובכיה תפלה הדפים עוסה . לשוא הרבה רפואות תעלא בלא עידניה בלא שעתיה. לא הניא ליה שטותיה. רק הראה לכל שכלותו בחליפות שאין כמוהו. יהוא מעשה תוהו. לא נראה ולא נשמע מעולם כזאת. שיקרב אנוש הלוס. לשנות לחדש מאומה בלשון המשנה המוחזק בידי הכל ונהוסיף כנוס. ראית איש חכם בעיניו. מרבינו הקדוש והעניו. מחבר המשניות אשר כמוהו במעשהו לא היה לאחריו ולפניו:המדרש . עמ״ש בלח״ש פ״ד בברכות [שלי׳ל המי׳ בחיריק והרי׳ בדגש] : וערבית. הנחתי הניקוד לפי הקריאה המורגלת בינינו . העי״ן פתוחה והרי״ש בשו״א . ולא שלחתי בו יד להגיה. עם היות שנראין דברי שכתבתי בעזה״י בלח״ש ריש פ״ק דברכות לשנות הניקוד המורגל. שיהכן היות העי״ן בח״פ והרי״ש קמולה . יע״ש [והוא כעין תואר נקבה להתחלת הערב . וכן שחרית להתחלת השחר . ולא כרז״ה שכתב שהעיקר כהמורגל] :

(א) ברכה זו לריך לתוספה לאחר יהר כי היא ברכה סמוכה . ולזה אינה פותחת בברוך . ומי שלא יזנגליל׳ אינ: אומרה [סי׳ ו] : (ב) [שבא לברכ׳ עד אחר התפלה. א״נ לברך עוד.ואם הי׳ דעתו בתפלה לברכה אח״כ. רשאי לברך (שם)] :

אֱלֹהַי . נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא : אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ . אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי . וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבוֹא : כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי . מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת . בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים :

(נשמה. עמש״ל בפי׳ מעתד יום א׳ באגדה דר״ב: טהורה. בלי כתם של חטא . ממקום קדוש תתהלך ותמתנב אלהי היא נזורה. כמ״ש בהקדמה בשבח מעלתה) : אתה בראתה אתה יצרתה כנ״ל. ואין לומר מלת בי בשניהם. עם שיש פנים לומר בי אחר יצרתה (עלו״א) מ״מ תפסת מועט תפסת : (בראת יצרת נפחת. ג׳ לשונות. נגד בחינות נפש רוח נשמה): משמרה. נ״ל במפיק הה״א [מאכסנא זו״א היטין] ישבית תפלה כדפס ברכה. והוא טעות לא רפה : לטלה. הטי״ת דגושה . עלו״א [ומורה על חסרון נ׳ פ׳ פעל. שהשורש נטל] : לטלה . כי עכ״פ הכל שב אל העפר בעת א׳ קודם תחיית המתים [שבת קנב] : זמן . המ״ם קמוצה. עלו״א:רבון. לשון ארמי הוא . מלוי בתרגום: (לפגרים . כך נקראים הגופים הבטלים ממלאכתם ושובתין מתנועתן. פגר לשון ביטול. אשר פגרו משבור. דפגרי רבנן:מתים. שיגה א׳ מס׳ במיתה.והוא כי׳ לתחיית המתים) : ברכה זו מברך אפי׳ לא שמע קול התרנגול . אם כבר האיר השחר ונראה דשומא חייב בברכה זו. כששמע קול התרנגול . אבל אם לא שמע. יברך בלי שם ומלכות . והחרש לעולם לא יברך אלא בלי שם ומלכות. עמו״ק [סי׳ מו מז] :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

(לשכוי. הוא התרנגול. היודע בינה זו. והוא מלשון משכיות לבב. שכיות החמדה. כוכה ברה״ק. גם הוא גי׳ המלאך גבריאל׳ הוא דביש בגדפא דתרנגולא [זוהר ויקהל קנז ויקרא כג] ועיין עוד מ״ש בס״ד בפי׳ פרק שירה אצל שיר התרנגול. ויש לומר הנוטריקין תור כנזכר שם. מלשון אחרי שהוא שור בלה״ק. כי פני השור מכשמאל בגבורה שמהנו יניקתו ועל שמה הוא נקרא. והוא שור הבר שעתיד להלחם עם לויתן כמ״ש במ״ר [ויקרא פי״ג] והוא שאחז״ל (ב״ב ע״ה) שעתיד גבריאל לעשות קנוגיא עם לויתן. והבן):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי:

[עשני פתוח השי״ן. ומ״ר עשני [בקמץ] לא משתבש. עלו״א [שאולי יש בו סוד]:

(א) אם גר יכול לברך ברכה זו. במחלוקת שנויה. וג״ל שיברך בלא שם ומלכות [סי׳ מו]: (ב) [בירך תחלה ש״ע עבד. יברך אח״כ ש״ע גוי. וכן בירך תחלה ש״ע אשה. יברך אח״כ ש״ע גוי. ש״ע עבד (שם)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:

נ״ל שהאשה הברך שלא עשני גויה. שלא עשני שפחה. אבן מאחר שלא נזכר בגמרא. נכון שלא הזכיר בהן שם ומלכות. וכן בשעשני כרצונו נכון בעיני שלא תברך בשם ומלכות:

הנשים אומרות **בָּרוּךְ שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ:**

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:

[פוקח. פותח. ויפתח עיניו (אך שסוגרן בכל הברכות) ויכוין להראות חכמת ה׳ בעין. שיכול להעלימו ולפתחו כרצונו. והוא עין בשר ומאיר מאוד]:

(א) סומא לא יברך [וי״א לברך (סי׳ מו): (ב) אם כשהגיע לפוקח עורים טעה ואמר מלביש ערומים וחזר הב״ך ואמר פ״ע. י״ש אם יצא ידי פ״ע. ואם כשהגיע למ״ע טעה ואמר פ״ע וחזר ואמר מ״ע. יצא (שם)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

ערומים. נח עם הדגש [ויכוין. אני מודה לך על לבישת בגדים. ו לבישת בגדי ישע אמונת תורתך. וי״ר שלא נמוש מזה תמיד]:

[טעה בסדר הברכות יצא. הר׳ אם בירך זוקף כפופים קודם מתיר אסורים. לא יברך עוד מ״א. וי״א לברך (סי׳ מו)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם:

[מתיר. יכוין. אני מודה לך על שהתרת אסורי המטתי ואוכל לישב. וי״ר שתתיר אסורי מילה״ר ותסיר טומאתי: זוקף. יכוין. אני מודה לך על זקיפת גופי. [ויה״ר שתזקוף מכר כפיפת קומתינו מפני הצרות. ויתקדש שמך: רוקע. שטח האדמה ע״פ המים לצורך האדם שיעמוד עליה [ויכוין גבורת ה׳ כמה שהארץ צפה על המים במאמרו]:

[בט״ב ויוה״כ לא יברך ברכה זו (ובלילה אחר התענית כשנועל מברך) אפי׳ הולך במנעל מלבדים או גמי וכיוצא. וי״א לברך. והאבל מברך אותה (סי׳ מו)]:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי:

שעשה. כ״ה הנוסח בכל ספרי הקדמונים. ובבית תפלה הדפים הנושה.דקדוק עניות הוא. שברכה ברכות יש שנתקנו בלשון עבר (עמ״ש

בס"ד בס"י סי' ק"ה)ואיזלך אלא כמטבע שטבעו חכמים וכהעתקת המקובלים הגדולים : (כל צרכי . תמנעל מנעליו . יכול לעשות כל צרכיו. מה שאינו יכול לעשות יחף) : צרכי . לד"י קמוצה וכ"ף דגושה. אכן גם האומר כשו"א הלד"י וכ"ף רפויה לא משתבש. עמ"ש בס"ד בלח"ם פ"ד דברכות :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר:

[קנה אבנט או כובע. ילבשם שחרית. ויכוין לפטור האבנט באוזר ישראל. והכובע בעוטר ישראל

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:

אוזר . חוגר : בגבורה. כהגורה שומרת אברים פנימיים. שלא יקבלו נזק בשבת תוזק תנועה . ועל ידיה האדם נזרז ויכול לרוץ ולהתנועע בכח גבורה. כענין שכתוב באליהו . וישנס מתניו וירץ : **בתפארה** . שכן הכובע קרוי פאר . פארי המגבעות.פארך חבוש [ויכוין . אני מודה לך על שתתפאר בנו תמיד : **ליעף כח**. יכוין . אני מודה לך על שחדשת בבוקר כח נשמתי . שהפקדתיה בידך בערב עייפה הלימוד או מלאכה] :

ברכה זו הגאונים תקנוה ונתפשטה בכל ישראל (סי' מו).גם האר"י ז"ל הסכים לאומרה.ברכה המתחלת לא יאמר אלא אם כן ישן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי : וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ*) שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ . וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן . וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן . וְאַל תַּשְׁלֶט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע : וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע : וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים . וְכוֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד לָךְ . וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם . לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים . בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ . וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל :

*) ביחיד יאמר אלהי ואלהי אבותי

[**המעביר** . יכוין.אני מודה לך על שהעברת שינה מעיני ע"י רחילת הפנים והעברת תומת רעיוני שבשינה . ונתת לי שכל להבין תורתך] : **ויהי רצון**. לא יפה עשו המדפיסי' מלפנים שהניחו חלק כאן באמצע שנוסח הברכ' אחד היא ונמשכה עד גומל חסדים טובים . אכן אם לא ישן בלילה שאז לא יברך המעביר . כ"ל שיוכל לומר ויהי רצון. ולסמיכו לברכת הנותן. עם שאינו עיקר : **ותדביקנו** . מאיתן הכפעיל. כ"ל. עלו"א : **עבירה** . עמ"ש בס"ד בלח"ם מ"א פ"א דברכות : **נסיון**. שמא לא יוכל לעמוד בו : **וכוף** . כ"ל. כן נוסח הקדוש. עלו"א [ועמ"ש בס"ד בתו"ק סי' מ"ז על דברי בעל עט"ז] (והוא מגזרת הכפולים (כפלם כוב) לי' כפופה והכנעת והשפלת המתגאה . שהוא היצר המתגבר על האדם בכל יום. ופי' הכניעהו והשפילהו. ולא יכפה כרז"ה ל' כפייה (הו' בטור"ק והכ' בשו"א והפ"א בליד"י וה"א בסוף) כי מי יסרב נגד ה' עד שיצטרך כפייה] : **להשתעבד**, לשון ארמי הוא :

(א) כשלא נתחייב בא' מכל ברכות השחר (כגון לא שמע קול תרנגול. או שוכב בתעתו ערום. או ניעור כל הלילה ולא הוצרך להעביר שינה) מדלגה. וי"א שאומר כל רכה שהיא על סדר הנהגת העולם (כגון הנותן לשכוי ורוקע) ושהיא להנאתו (כגון מלביש והמכין ואוזר ועוטר) מדלגה. וי"א שיברך כולן כסדר. וכן המנהג. ואין לשנות (ועי' לעיל בכל צרכי ואוזר) אך עכט"י וא"י מדלג. כשלא ישן כלל או לא הוצרך לנקביו (סי' מו) :

היוצא לדרך סומך כאן תפלת הדרך

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי") שֶׁתַּצִּילֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם . מֵעַזֵּי פָנִים . וּמֵעַזּוּת פָּנִים : מֵאָדָם רָע מִיֵּצֶר רָע . וּמֵחָבֵר רָע . וּמִשָּׁכֵן רָע . וּמִפֶּגַע רָע . מֵעַיִן הָרָע . מִלָּשׁוֹן הָרָע . מִמַּלְשִׁינוּת . מֵעֵדוּת שֶׁקֶר . מִשִּׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת . מֵעֲלִילָה מִמִּיתָה מְשׁוּנָה . מֵחֳלָאִים רָעִים מִמִּקְרִים רָעִים . וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית . מִדִּין קָשֶׁה . וּמִבַּעַל

") [בצבור אומר אלהינו ואלהי אבותינו]

שתצילנו . לשון רבים . כ"ל. דאמרינן [ברכות ל] לעולם לישתף אינש נפשיה בהדי צבורא . וכ"ה בגמ' : **מעזי פנים** שלא יוליאו עלי לעז : **ומעזות פנים** . שלא אעיז פני נגד אחרים . **ומשכן רע** : אוי לרשע אוי לשכנו : **ומחבר רע**. שלא אלמוד ממעשיו : **ומפגע רע**. קורות הזמן : [**ומשטן**. כמו בשלמה . ויקם

דִּין קָשֶׁה . בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית . וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶּן בְּרִית . וּמִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם :

ה' לשטן הדד האדומי: מדין. שהדין שביני לחברי לא יהא קשה. ולא אצטריך בב"ד . וגם הבעל דין לא יהא קשה. ויליית לדינא : בן ברית . כמוני:שאינו כו' . נכרי] :

כאן הלגנו ברכות התור'. כי הוא הדרך היותר טוב ומובחר עם היות כל דרך איש ישר בעיניו . ומי שלא ירצה לשנות ממנהגו בזה . יעשה כמנהגו. אולם אנכי אשמור הבטחתי בס"ד. והוריתי הדרך הישרה . לא אטה ימין ושמאל (כעת נדפס במקומו כנהוג] :

עזרת ישראל

(א) פ' העקידה והקרבנות לריןלסדר בכה"כ שהוא מקדש מעט בגלותינו. וכדרך שהיו מזכירים זכות אבות קודם שחיטת התמיד של שחר. כמו שהיו מגיעין האיר המזרח עד שבחברון להזכיר זכות ישני חברון . וכך היו מעקדין הטלה לזכרון עקדת יצחק ואילו .[סיי א'] : (ב) כשבת ור"ח מדלג מכאן עד לעולם יהא אדם . וי"א שבשבת ויו"ט מדלג רק אלהינו שלפני העקידה ויהי רצון שלאחריה [שם] :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים מִשְּׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם וּזְכָר לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַהֲבַת הַקַּדְמוֹנִים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד וְאֶת הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה וְאֶת הָעֲקֵדָה שֶׁעָקַד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ :

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי : וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ : וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים : בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק : וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם : וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו : וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה : וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו : וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים : וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ : וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי : וַיֹּאמֶר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי : וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ : וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה אֲשֶׁר

(א) אמירת פ' עקידה בכל יום . מבטל מיתה מבני אדם . ומגין מכל חולאים רעים ומכפר עון [סיי א'] : (ב) אומרה בטעמים ובכונה עצומה . ויבין עד כמה הגיע עבודת הש"י . שא"א ע"ה שמח לשחוט לעולה בנו יחידו אהובו מנפשו . ויצחק בן ל"ז שנה סבר וקיבל ברצון גמור לעבודת הש"י ויאכח על קילורו בעבודה ויתחזק על להבא [שם] :

את יחידך . לחבבו עליו . כדי להכפיל שכרו : המוריה . מקום בהמ"ק בהר המוריה . שמשם הוראה יוצאה . ושם מקטירין מור ולבונה : וישכם . זריזין מקדימין למצוה : ויחבוש . בעצמו וכן ויבקע . אע"פ שהיו נערים עמו . משום חבוב המצוה : המאכלת . שמכשרת את האוכל . וזו מאכלת את ישראל בעוה"ז : את המזבח . מזבח אין כתיב כאן . אלא המזבח . הוא המזבח שהקריבו בו ראשונים אדם הראשון ובניו . נח ובניו (פרקי ר"א) [פ' לא] והשם בורא אדם . ממקום כפרתו : ויעקד . קשר ידיו עם רגליו לאחוריו : אחר . אחר שאמר לו המלאך אל תשלח ידך . ראהו לאיל שהוא נאחז : בסבך . ענף וסעיף אילן . וכמוהו סובך החלה [שמואל ב יח] ונקרא כן לפי שהענפים מעורבבים ונקשרים זה בזה . כמו נמר מסובך בדרז"ל [בכורות כה]: ה' יראה . יבחר לו המקום הזה

יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה: וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן הַשָּׁמָיִם: וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידֶךָ: כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו: וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי: וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:

הזה . להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות : אשר יאמר היום . הימים העתידים שיאמרו כל הדורות הבאים עד היום שעומדים בו : בהר . הזה יראה ה' לעמו : שער . נקראת כל הארץ שער . ע"ש כניסת' שהוא שער הארץ . לפי שבכניסתה היא חזקה ובצורי' בהרים וערי מבצרות שהם מנעוליה . וכיון שכבשו אויביס ועברו השערים הרי כל הארץ נכנסת לפניהם : והתברכו בזרעך' יאמרו ברכתם בזרעך. הדא לברך בניו . יאמר יהא פלוני המבורך בזרעך : עקב . בשכר כי שמעת סוף הגוף כן השכר בסוף המעשה :

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּמוֹ שֶׁכָּבַשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ וְיִגֹּלּוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ וְתִתְנַהֵג עִמָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִדַּת הַחֶסֶד וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל יָשׁוּב חֲרוֹן אַפְּךָ מֵעַמְּךָ וּמֵעִירְךָ וּמֵאַרְצְךָ וּמִנַּחֲלָתֶךָ וְקַיֶּם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כָּאָמוּר . וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר : וְנֶאֱמַר וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלּוֹתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם: וְנֶאֱמַר וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ : וְנֶאֱמַר וְשָׁב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה : אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ : וְנֶאֱמַר וֶהֱבִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ : וְנֶאֱמַר עַל יְדֵי נְבִיאֶךָ יְיָ חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ הֱיֵה זְרֹעָם לַבְּקָרִים אַף יְשׁוּעָתֵנוּ בְּעֵת צָרָה : וְנֶאֱמַר וְעֵת צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ : וְנֶאֱמַר בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם : וְנֶאֱמַר מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא : יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם (וְכָל חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם אֲשֶׁר לֹא יִזָּכְרוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ וְלֹא יַעֲלוּ עַל לֵב לְעוֹלָם וְנֶאֱמַר) תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם : וְנֶאֱמַר וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל הָעַמִּים :

(מסי' רע"ב ז"ל משמע . כי לעולם יהא כו' עד רבון . לא ניתן לאמרו . רק הוא המסדר לזרז האדם לעבודת הי באמת ובתמים) :

לְעוֹלָם יְהֵי אָדָם יְרֵא שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ וְיַשְׁכֵּם וְיֹאמַר : רבון

שמים הש"ית נקרא שמים כנכתוב . ואתה תשמע השמים די שליטין שמיא . וע"ל מ"ש בס"ד בהגה"ה

דפי' פי' שירה אלא שיר השמים : בסתר. כ"ה בכל הנוסחאות . ואין נ"ל בגלוי עלוי"ו ועל דורו של גזירה נאמר זה . וה"ע יהא י"ש בסתר . אם אי אפשר בגלוי . וכההיא דתלמידי רבי יהושע [ב"ר פ' פ"ב] שמינו עטיפתן בשעת הגזירה . וכן דובר אמת בלבבו אם צריך להעליהו בפה . כההיא דתנן [נדרים פ"ג] נודרין להורגין כו' . ואמרינן עלה צריך שיחשוב בלב רק על אותו היום בלבד וכהי"ג שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא [נדרים סב] וכי תליני בדניאל שאמר לנ"נ מרי מלכא אלמא לערך . וכוונה לבו היתה במלת מלכא על הש"ית . וצרך על נ"ל יהא נפסק לומר שלעולם ובכל זמן נאמר מ"ת ,מהואר שבלמו שר"ל אפי' בסתר יהא ירא שמים אע"פ שאין ב"א מכירין בו . וכן ידבר אמת גם בלבבו כשובה דרך ספרא (שילהי מכות) שלא ידע מחשבתו כי אם הבוחן לבבות :

רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים. לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ. כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: מָה אָנוּ מֶה חַיֵּינוּ. מֶה חַסְדֵּנוּ מַה צִּדְקוֹתֵינוּ. מַה יְשׁוּעָתֵנוּ מַה כֹּחֵנוּ מַה גְּבוּרָתֵנוּ. מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ. וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל. כִּי רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ. וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ. וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן. כִּי הַכֹּל הָבֶל: לְבַד הַנְּשָׁמָה הַטְּהוֹרָה שֶׁהִיא עֲתִידָה לִיתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ. וְכָל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדֶּךָ. שֶׁנֶּאֱמַר. הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים כַּדַּק יִטּוֹל: אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בְּנֵי אַבְרָהָם אֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לּוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ. שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן:

אנו בקמץ. עלו״א [ולא בחטף פתח]: מה ישועתנו. אין נפתל ועקש בנוסח זה. עלו״א (אותם האומרים מה צדקנו. כמ״ש במקצת סידורים נ״ל שיש למונעם. כי מקרא כתיב הדר הוא. ה׳ צדקנו. והרי זה קרוב לחירוף וגידוף ה׳ עם שכבר יוצא בדרך אחר ג״כ ע״ד שזכרתי שם מ״מ הלא טוב לומר צדקותינו כי בזה יפה דיברנו ומקרא מלא הוא וכבגד עדים כל צדקותינו: רוב מעשיהם. במהרי״ל גרס כל מעשיהם ול״נ. ומותר קהלת ג׳: ומותר האדם. כלומר שאין בא לו מהבהמה הידועה (ע״ל בפי׳ פ׳ בירה ומותרו הוא יותרת הכבד) אין. ודאי כי בזה נתבאר אשר נשמה ״כא״פו. ר״ל שבא לו מדיני אלהים נבוראה דלקה (בסוד אלה מי הוא כל ובסוד מי ברא אלה) שהוא הגל עם הכולל (ועי׳ ב״פ מים נגד חוה ראשונה ושניה [עי׳ ב״ר פ׳ י׳ וס״ב] היא כותב אם כל חי והבן): כי הכל. היא כבהמה. המשכיל יבין. אבל אנחנו בני בריתך ודאי מזיווג זעיר ונוקביה כנ״ל נכון בס״ד. עי״ל ומותר האדם בקבר. שיש לו רושם הבחרות בעלמותיו לחול עליו התחייה העתידה בא לו מן האין ע״ד מאין יבוא עזרי. המשפיע חיות באופי שממנה הכל דברתי זהו כי הכל הבל לענין קיום ההשארה בעלמות והחיות כמהים שהוא לצדיקים ולרשעים. אמנם בענין מעלת הנשמה והשארותה הנצחי. נתייחדנו אנחנו בהיותנו בני ברית כרותה לאבות גם זה יפה אף נעים למשכיל: ישראל. לשון שררה: (ישורון. נוטריקון ישר ונאה):

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים. לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֶרְךָ. וּלְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ וְלָתֵת שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמֶךָ. אַשְׁרֵינוּ מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וּמַה נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ. אַשְׁרֵינוּ שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וּמְיַחֲדִים שִׁמְךָ בְּכָל יוֹם תָּמִיד וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם בְּאַהֲבָה:

לפיכך. מלה תלמודית: חייבים. כמו כן לשון חז״ל הוא בלבד (פסחים פ״י מ״ה) עם שיש לו שורש במקרא: ונשבח. ג״כ לשון אחרוי: וליתן. ל״ה בכל הנוסחאות ואי״נ לזוז ממנו: שאנו. בא״כ עלו״א [ולא בקמץ כרז״ה]: מה טוב. כל ההלאות כלולים בג׳ סוגים טוב ונעים ויפה. ולזה הזכיר ג׳ לשונות אלו: חלקנו. נשמתנו חלק ה׳: גורלנו. הטוב שאנו בוחרים: ירושתנו הקדושה שירשנו מאבותינו כי צריך ג׳ דברים לזכות לנשמה תשובה מעשים רצוים לה׳ והכנת אביו ואמו בעת זיוג:

אומר כל פרשת שמע ובכשמל״ו (וקודם ע״ה אומר רק פסוק שמע. ובכשמל״ו) בכונה. אפי׳ מתפלל ותיקון. ואם מפעד שיעבור זמן ק״ש (ואפי׳ בספק) אומר כאן כל הג׳ פרשיות. ומקודם יאמר הריני רוצה לצאת בקריאה זו מ״ע דק״ש של שחרית. וא״ל לסגור עיניו בק״ש זו [סי׳ מו]:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

המדקדקים. גומרים הפרשה. כמש״ל בהנהגת הבוקר:
[אומר זה בכונה ושמחה. כי הוא תפלה ושבח נפלא. להעיד שה׳ אחד. קודם שברא העולם ואחר שבראו]:

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם. אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם. אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא. קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ עַל מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ אֶת

שמך

אתה הוא. תרגם ותגביה. פועלים עומדים נסתרים [זיא זאל זיך דער. הייכין] לנקבה. שכינה בקרן. ואם היו ואתים..

שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ · וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרוּם וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ לְמַעְלָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בְּקָרוֹב לְמַעַן שְׁמֶךָ · בָּרוּךְ הַמְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּרַבִּים :

כוכבים לזכר [דוא זאלסט מאכין דער הייבין] נ״ל תרים בחיריק (מכנין הפעיל) :

(א) כנ״ל ואין לחתום בשם . כן הוא דעת הפוסקים [סי׳ מו] והאר״י ז״ל : (ב) אומר זה בכוונה ושמחה . כי הוא תפלה ושבח נפלא . ומתחיל ביחוד ה׳ ומעלתו . ואח״כ מתפלל על קיבוץ גליות וידעו כולם שם ה׳ כי אין עוד מלבדו ככוונת לפניהם] :

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים · אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים · קַבֵּץ נְפוּצוֹת קוֶֹיךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ · יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם · כִּי אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ עֶלְיוֹן לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ · אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ · אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם · וּמִי בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה וּמַה תִּפְעָל · אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם · עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד · בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ · וְקַיֶּם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב (אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי צְפַנְיָה חוֹזָךְ כָּאָמוּר) בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ :

אתה הוא . קויך . פלו״א [פנ״ל פק׳ בחולם וכו׳ בסגול . ולא הוא . והפירש קוה . מנחי ל׳ ה׳] : אתה הוא האלהים . לשון הכתוב מלכים ב׳ י״ט [בכינה ונסתר יחד . אתה הוא] : בכל מעשה . הכ״ף בחולם ככתוב [דברים כ׳ . פס כ״ג] עליו״א : כנת הכ״א . לפניה נ׳ :

הוי יודע שמעשה הקרבנות ועבודה דשחר נאמר בעמידה . לא תמיד דבעינן דווקא דומיא דקרבן ממש . שאינה אלא זכר בעלמא . כמ״ש במנורי בס״ד באורך . עיין גם מ״ש בלח״ם פ״ג דיומא . ולזה במנחה אין אנו מקפידין ע״ז . הדרכה הנהגנו לאומרם בישיבה . אלא מיהא שאני שחרית. דהשתא אנן קיימין בתיקון ג׳ ראשונות דעשייה . שהם ברזא דנוקבא . ועוד שמתעלים עכשיו בילירה עלמא דדכירה. דעובדוהי בעמידה וצריך להודיעך כלל דרך קצרה . שעד הנה ע״י המעשה דליליות ותפילין וח״י ברכות התלוים בפעולות. עסקינו לדחות ולסלק הקליפות מהקדושה . ועתה ע״י הדביר נוכל להעלות ולכלול עולמות הגלות . בריאה יצירה עשיה כל א׳ בשלש שלמעלה ממנו . ועיי׳ אמירה פ׳ הקרבנות והקטורת . מתקרבות ומתקשרות הכוחות עליונות ואורות אלהיות זו אלל זו . והנה עד ברוך שאמר הוא תיקון עולם עשיה בג׳ שבינה (שכל תיקוני תפלה היא נלרכם . תפלה לעני . תפלה לדוד שהיא בגלית עמנו) יש לכוין בשם ב״ן היולא מה״א אחרונה דהוי״ה . ותכוין להעלותה ולכללה ביצירה . ותכוין לכלול נפשך עמה ׃ ותשפיק לך כוונה כללית זאת . תפשת תועת תפשת פלוני . והולי כולי האי וליותר מזה אין אנו כדאי . עד יערה עלינו רוח ממרום אל בני :

[פ׳ זו ופ׳ תרומת הדשן . יכול להקדים קודם ע״ב] :

שמות ל׳ י״ז וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר : וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם : וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם : בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהֹוָה : וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם :

וידבר . כיור . כמין דוד גדולה . ולה י״ב דדים המריקים בפיהם מים בבת אחת לי״ב כהנים העוסקים בהכ״ד המקדשים כאחד : וכנו . מושב מתוקן להכיור : לרחצה . מהכיור : המזבח . מזבח העולה . ועומד מסוך קלת כלפי דרום נגד אויר שבין המזבח ומשכן ולא הפסיק ביניהם : מים . ולהסתערב בהם דבר ונשתנו מראיהן פסולין : ורחצו אהרן . מעומד . והוא לנקייה . דרך כבוד למעלה. שהידים עסקניות. והרגלים. לפי שעובדים יחף יש שברגליהם זוהמא: רגליהם . בבת אחת. מניח ידו הימנית על רגלו הימנית וכן השמאלית . ומקדש : בבואם . כשקטיר שחרית ובין הערבים . לי להזות הדם פר כהן המשיח והפיר עכו״ם: ולא ימותו. ואם לא ירחצו ימותו : המזבח. החיצון בחצר. לזה אמר שבית ולא יבוא. שבראשון נכנסו להיכל :

[יכול לומר זה בשבת ויו״ט (וי״א דלא. יכהלותם שכן נהגו) ולא בר״ה (רס״ו)]

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּרַחֵם עָלֵינוּ וְתִמְחַל לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ וּתְכַפֶּר לָנוּ אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח לְכָל פְּשָׁעֵינוּ וְתִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ קָרְבַּן הַתָּמִיד שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר :

מנהגנו של אמה"ב ז"ל. לומר כאן פ' תרומת הדשן. שהיא ריש פ' צו. ולא שמעתי שאמר זולת זה שום פ' אחרת :

ויקרא ו וידבר יהוה אל־משה לאמר : צו את־אהרן ואת־
בניו לאמר זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה
על־המזבח כל־הלילה עד־הבקר ואש המזבח תוקד בו :
ולבש הכהן מדו בד ומכנסי־בד ילבש על־בשרו והרים
את־הדשן אשר תאכל האש את־העלה על־המזבח
ושמו אצל המזבח : ופשט את־בגדיו ולבש בגדים אחרים
והוציא את־הדשן אל־מחוץ למחנה אל־מקום טהור :
והאש על־המזבח תוקד־בו לא תכבה ובער עליה הכהן
עצים בבקר בבקר וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי
השלמים : אש תמיד תוקד על־המזבח לא תכבה :

וידבר. לו לשון זירוז מיד ולדורות : העולה. שעולה כולה לדורון לאל עליון לריח ניחוח. אמנם קלתה עולה בלבב ההוכח. ואחר. שהיא העולה. באמת. וקלתה דשן שכו לחלוחית קלת שהאש בוער בו עם החלק העולה באמת. כאמרו. הדשן אשר תאכל האש את העולה. וקלתה דשן גמור שמוליאו לחוץ למחנה בבגדים פחותים אך למקום טהור:היא העולה. תהיה העולה: תוקד בו. שישימו שם ביום עלים. הרבה : מדו. כתנתו. שתהא כמדתו עד העקב. היתה ארוכה או קלרה ביותר ועבד בה. עבודתו פסולה : בד. פשתן : ומכנסי. לשון רבים. שמלובשים בב' שוקים וכ"ה שלובש גם כובע ואבנט : על בשרו. שלא יהא חלילה ביניהם. היה לו מכה. לא תהא רטיה עליה בעת תרומת הדשן : את. כמו מן : הדשן כו' העולה. דשן עולה ולא דשן פנים: תאכל האש. אלא הכחתה מהמאוכלות הפנימיות הקרובים להיות דשן: העולה על המזבח. אלא אברים שלא נתאכלו עוד. מחזירן להזבח : אצל המזבח. במזרח כבש : בגדיו שמשמש בהן. שלא ילכלך אותם בדשן : אחרים. בגדי כהונה פחותין מהן. יהוציא. כשרבה הדשן בתפוח ואין מקום למערכה. ואינו חובה לכל יום : העולה. עולת תמיד בראשונה. שלא יהא קרבן קודם לו: השלמים. אם יהיו שם : תמיד אף בשבת אף בטומאה : לא תכבה. אף במסעות. שכפו עליו פסכתר. ובמכבה אש המזבח עובר בב' לאוין] :

[אומר פ' זו אפי' בעל פה. וביום דוקא. ומעומד (סי' מ"ח)]

וידבר יהוה אל־משה לאמר : צו את־בני ישראל
ואמרת אלהם את־קרבני לחמי לאשי ריח
ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו : ואמרת להם זה
האשה אשר תקריבו ליהוה כבשים בני־שנה תמימם
שנים ליום עלה תמיד : את־הכבש אחד תעשה
בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים :
ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית
רביעת ההין : עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח
ניחח אשה ליהוה : ונסכו רביעת ההין לכבש האחד
בקדש הסך נסך שכר ליהוה : ואת הכבש השני
תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו תעשה
אשה ריח ניחח ליהוה :

צו. לשון זירוז : ואמרת אליהם. לקבוע מ כה לדורות: קרבני. זה הדם: לחמי. אלו אמורים הנקטרים : לאשי. הנתנין לאשי למערכות האש שעל מזבחי: ריח ניחוחי. ריח של נחת רוח לפני. שאמרתי ונעשה רצוני : תשמרו. להעמיד משמרות כהנים ולוים על גביהם. בשליחות כל ישראל. ולמדנו עוד. שטעון בקיר. נאמר כאן תשמרו. ונאמר להלן והיה לכם למשמרת : במועדו. בזמנו. בבוקר ובערב אפילו בשבת ובטומאה : ואמרת להם. אזהרה לבית דין : שנים. ולא ארבעה. שא"ל תשלומין אם עבר זמנו בטל קרבנו : ליום. שיהיו נשחטים נגד היום : תמיד. בלי הפסק יום : האחד. המובחר. מיוחד במעלה : בבוקר. עד ד' שעות קרוי בוקר : השני. שאם לא הקריבו כבש בבוקר במזיד בשחר. לא יקריבו בערב : בין הערבים. משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים לדעתי. מפני שבשר בשני ערבים. מכאן סמכו לזמן מנחה גדולה ומנחה קטנה: ועשירית האיפה. מ"ג ביצים וחומש ביצה:סולת. מן החטים: למנחה. מנחת נסכים:בלולה. רחויה ליבלל אין בולה מעכבת: כתית. לא נאמר אלא למאור: רביעית ההין. שלשה לוגין : עולת תמיד. העשיה. כעולה העשויה בהר סיני שנאמ' בה באהבות. תלמד שטעונה כלי : העשיה. העשויה. שנתקנה בהר סיני. היא זאת עולה מן המדבר : ונסכו יין : בקודש הסך. על המזבח יתנסך ויבלע בו : שכר יין המשכר. פרט ליין מגתו :

[כשאומר פסוק ושחט בכוונה. ה' זוכר העקידה. ויכוין יר"מ שתזכור זכותי בעת צרותנו :

ויקרא א יא ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יהוה
וזרקו בני אהרן הכהנים את־דמו על־המזבח סביב :

צפונה לפני ה'. שהאה מדה"ד כבושה לפני מדת הרחמים :

(א) סדרנו פ' הקטורת כאן בהתחלת מעשה הקרבן. ע"פ הזהר ויקהל. דל"ל תדיר קודמה. עם היות שאין זה מקומה בסדר העבודה. כי תפלה היתה מפסקת בין עבודת הדם ונרות ובין ההקטרה. ועוד לפמ"ש בחבורי מו"ק יראה לכאורה בתפלת

שתפלת י״ח שנתקנה נגד תמיד. במקום זריקת הדם עומדת. ינפ״ז הראוי היה לסמיכה אחר סיום התפלה. וכמו שהוא מתנהג לסדר פטום הקטרת בסוף. לכן יצאנו ידי הכל וקיימנו נפשמה לאלאין. לסדר קריאת פרשת הקטורת לפני התפלה. ויבואר מעשיה מדברי חכמים לאחריה [כעת נדפס גם כאן כנהוג] ונתקיים זה וזה בידינו. וכן שמרה מאחיזת החיצונים פנים ואחור. וכך היה נוהג אמה״ג ז״ל. גם בקטן הייתי ולא זכיתי לשאלו כדי לעמוד על סוף דעתו: (ג) [סגולת אמירת פ׳ הקטרת ב״פ בכל יום בתמון ודקדוק וכוונה. הוא לסייעו להזיר בתשובה. וינצל מכל דברים ופגעים רעים והרהור רע. ומדבר ומגיפה. ולא יוזק כל היום. ויש לו חלק בזה ובבא. וכל מעשה ידיו יתברך (פ״י ה)] :

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים. בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יַד מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף ׀ וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

ויאמר בפ׳ כי תשא: סמים בשמים מכאן למדו רז״ל [כריתות ו] י״א בשמים נאמרו למשה בסיני. היינו סמים ב׳ נטף שחלת חלבנה הרי חמשה. סמים בתרא לרבות עוד כמו אלו הרי עשרה ולבונה הרי אחד עשר וכ׳ בעל הטורים בפסוק והקטורת אשר תעשה יש בו י״א תיבות. כנגד י״א סממני׳ שבקטורת: נטף. צלצמו (?) והוא הצרי. ונקרא כן ע״ש שנוטף מעצי הקטף. הוא עץ האפרסמון: שחלת הוא הצפורן שורש בושם אלך והזכיר צפורן: חלבנה סם עץ נקרא נלבנה״י ריחו רע. נצטוינו לערבו בסממני הקטורת רמז לצרף פושעי ישראל בתעניותינו שיחזרו בתשובה ויתגוריתם לטובה: לבונה. הוא כמו כן שרף אילן שריחו הטוב מאד: ממולח. מעורב יפה ובמן למלח שדומית שנוהגין בה: ממנה מנה לכל יום פרס בשחר ופרס בין הערבים: באהל מועד בהיכל על מזבח הפנימי: אשר אועד לך שמה לדביר ולגלוי שכינה כענין שנאמר כי בענן אראה (ונאמר והקטיר סוף פ׳ תצוה): בבוקר בבוקר חלקהו לשני בקרים. מכאן למדו. שמטיבין יחוזרין ומטיבין: בהיטיבו ניקוי בזיכין של מנורה מדשן פתילות שנשרפו בלילה והיה מטיבן בכל בקר: הנרות. הבזיכין שמן ופתילות הונחין כאן ליוי״ר בלע״ז: ובהעלות׳ בהדליק:

תָּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל יוֹם פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבַּיִם. וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁמֵּהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּמַחֲזִירָם לְמַכְתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת דַּקָּה מִן הַדַּקָּה: (ימנה הי״א סמנים באצבעותיו שלא ישעה ח״ו) וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ. וְאֵלּוּ הֵן א הַצֳּרִי ב וְהַצִּפֹּרֶן ג הַחֶלְבְּנָה. ד וְהַלְּבוֹנָה. מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. ה מוֹר: ו וּקְצִיעָה ז שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ. ח וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. ט הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר. י וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה. יא וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה.

בורית

פטום. כתישת ותיקון סממני הקטורת וערובן יחד: מנה הוא מאה דינרין והדינר משקל דרהם וחצי. והדרהם משקל ס״ד שעורות בינונים. ודרהם הוא רביע לויט: כמנין ימות החמה. בכל יום היו מקטירין על מזבח הזהב שבהיכל מנה אחד. חצי בשחר וחצי בין הערבים ושלשה מנים אע״פ ששחקן עם שאר סמנים. מחזירן למכתשת בעי״כ ושוחקן יפה יפה, כדי שתהא דקה מן הדקה להכנים לפני ולפנים שצריכה שתהא דקה יותר משל כל השנה שנא׳ קטורת סמים דקה: הצרי והצפורן החלבנה והלבונה מפורש לעיל בסדר התמיד: שבעים שבעים מנה כל אחד מד׳ סמנים הללו היה משבעים מנה: מור. מירא: וקציעה שורש עשב. קרוי קדה בכתוב: שבולת. שפיקונרד שהוא דומה ליד של שבולת: כרכום. זעפרון: קושט כך שמו: קלופה קליפת עץ בושם: קנמון. לא נשתייר כ״א מעט בעולם [שבת סג] ואינו מצוי: קנמון תשעה מנים בזה נשלם מנין שס״ח מנין. וכל המדות שבוכה מכאן ואילך אינן מוסיפין במשקל הקטורת שאין מתערבין עמה ואינן אלא לצורך תיקונו והכשרו: בורית כרשינה הוא עשב ששמו כך. ומלבנין בו הבגדים או הוא סבו״ן מלאכותי. וכרשינה. הוא שם המקום שנעשה שם: בורית מלשון בר לבב. בבור כפיך. ע״ש שהוא מטהר ומלאכת הבגדים מלוכלכין: יין (נקוד ליר״י כי הוא דגוש) קפריסין משקה חזק ועז דומה ליין בחזקו נעשה מפירי קפריסין. הגדלים באילן ליף כ״ה העיקר (עמו״ק) וזהו שאמרו מפני שהיא עזה: סאין תלתא הוא מדת הבת: וקבין תלתא. מדת תרקב. והקב הוא אחד מששה בסאת הלח. וקב ארבעה לוגין. והלוג ששה ביצים: חמרא חיוריא ישנה ארמית מפני שחייב אדם לומר בלשון רבו. וכך שנינה: חוורין י״א יין לבן מלשון חיור ולא לבן עז אלא נוטה ללבונית מעט, ע״ד ירקרק ואדמדם, ואינו רחוק אלני שכך נקרא ע״ש מקום הנקרא חיורן. שבכתו׳ בסוף ספר יחזקאל בשם גלל: סדומית. מלח הנעשה ממימי ים המלח שהוא ימה של סדום וכ׳ הרב״י וכן בב״ש שאינו המעורב בקטורת במעשה פנימה. אלא היה לצורך תיקון הסממנין עם הבורית ויין קפריסין כדי לשרותן בהם. או שמא זהו ביאור המלח שנותן עליה בשעת הקטרה. למ״ד שצריכה מלח כדרך כל העולין והיה צריך רובע למליחתה וכל השיעורין הל״מ (בסדר התמיד בפי׳ פרשתה. עשיתי לו במיכות בכתו׳ ע״ש) ובשה״ש סירושלמי דס״ל שחייב עליו מיתה אם חסרו. וא״ל לשבשו כדעת בב״ש וניחא נמי דקתני ליה בהדי מעלה עשן דדמי ליה

בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין, מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק: מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע. מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא. וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

ליה בחדא היתה. אבל באמת בס' הר"מ ז"ל משמע שהמלח הוא נכנס בפטומה כאחד מסממניה וצ"ל דס"ל כעשייה. דכ"ע לא פליגי דבעי מלח. כדנפקא לן מקרא (אע"ג דלא אידכר בתלמודא בהדיא) וכי פליגי בהעלאה. אי צריך לזזור ולמלחה. ופ"ת יזה נראה אמתי יותר מדברי ב"י וב"ש אלא שעדיין צ"ע דא"כ שם"ח מנין היכי משכחת לה הא ודאי לא סגי דלא תפים רובע קב מלח מידי במשקלה דילמא משום דאינו בא במשקל כי אם במדה לא קחשיב ליה ואע"ג דמוסיף במדתה ובמשקלה ממילא. הכי כל"ת שתהא נעשית בשס"ח מנין מכלל הי"א סמנין. והשאר ג' דברים שהם מלח מעלה עשן וכפה כירדן. אע"פ שבהכרח מרבין בכמותה אינן באין בחשבון מאחר שאין להם משקל ידוע: רובע. רביעית הקב בינם: מעלה עשן כך נקרא עשב ידוע. המתמר ומעלה עשן הקטורת כמקל שאינו מתפזר. ומעלה עשן ודאי היה נכנס בקטורת ומתערב בה: כפת. י"א שהוא מין עשב המריח או ורד ודרכו ליגדל על שפת הירדן וי"א שהוא אמברה. הנמצא לף ע"פ המים. דבש כולל כל מיני מתיקה בין דבש דבורים או של תמרים. וכל הפירות בכלל: פסלה. שנאמר כל שאור וכל דבש לא תקטירו. ונקט דבש לרבותא. אע"ג דמעלי לה. שאם נותן בו מעט אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה הנודף. ונראה דפסולה וא"ל תקנה. כיון דדבר לא הוא נדבק ונכרך בה. ונפסלה אפילו בנגיעה בעלמא. גם קודם שנתערב עמה ע"י כתישה. משא"כ שאור. כל זמן שלא נתערב. נוטלו ולא פסלה בנגיעה: ואם חסר. ה"ה יתר אלא שבחסר לא חייב אלא על סממניה הי"א בלבד. באם חסר א' מהם והכניסה כ"ג בי"כ לפנים. חייב משום ביאה ריקנית (ועל ההיכל בא זרה. עלת"ש פ"ג דיומא) משא"כ בחסר א' משאר הדברים שבאין להכשירה ולתקנה. אינו חייב מיתה. כ"מ בב"ש וצ"ל דוקא בשתיקן אותה ע"י דברים אחרים מזיקים ועזים שערה אותה בהן כגון שלקת מי רגלים תחת יין קפריסין. וכן מלח אסתרוקנית מקום הסדומית. ובורית מכל מקום. תמורת של כרשינה. בה"ג הוא דפטור ויצא בדיעבד. שאין דברים הללו המוריס אלא ע"ד המובחר אבל אם לא תקנה ברחילה ושרייה כראוי לה הרי לא נעשית כהלכתה. וקטורת זרה היא (ואם חסר מעלה עשן. עמ"ש בס"ד בלת"ש פ"ג דיומא ובמו"ק) וחייב עליה בודאי אמנם ביתר לה סמנין כל שהן. חייב בכל אופן:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה. שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ. אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

רשב"ג לפרש בא: הצרי. לא תטעה שהוא תריאק מורכב: אלא שרף. של עץ הפרסמון (באלסמון בלע"ז) שקוטפין אותו ביתות המתה׳ ונוטף ממנו שרף. כמין גומא בלע"ז והוא פריו: כדי שתהא. הצפורן נאה. ויסוד שחרוריתה ע"י שיפת הבורית: מפני שהיא עזה. כך היא הגי' הנכונה ואין קפריסין קאי שהוא עז כנ"ל. ואין לחוש אם הוא לשון נקבה. אחר שאין בו רוח חיים. ונמצא גם בכתו' שמריה ישתו. ויש גורסין כדי שתהא עזה. וקאי אצפורן והיא היא. דטעמא הוא משום שהצפורן נעשית עזה ע"י שרייתה ביין קפריסין העז: מי רגלים. כמשמען [וי"א שם מעין] שהם חריפין. כמ"ש [נדה ס"א] לענין כתם ואם לא שאינה נעשית חוץ למקדש. היה ראוי לשרותה בהם. מאחר שהם יפין לה. לצפורן שמשלקין אותה ביותר. וזה כבודה ללבנה היטב. ומ"מ לא נשאר בה כלום ואינה בולעת מהם. כי הצפורן היא חלקה וקשה כשמה. ואין מטבעה לבלוע. לכן ודאי מהראוי היה לשרות אותה ביפה לה. אב לא תטעם שאי אפשר לעשותה חוץ למקדש:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה. לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמַעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תָּנֵי בַּר קַפָּרָא. אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָּאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין: עוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ

היה

אומר. המהונה לשוחק: היטב הדק שיכתוש דק דק. וי"א שהשוחק עצמו אומר היטב הדק כל זמן שעוסק בשחיקה לפי שהקול והדיבור יפה לבשמים. כשם שהוא רע ליין. ונראה הטעם שהיין יפה לו ההעלם והצניעות. כי היין בוגד. ואמרו חכמים (ב"ב נ"ו) אמרא אכתפיה דמרי' שוור. לכן טוב לו השתי קה שלא ישנה את טעמו בפרסומו. ויניחוהו בסוד שלא יצא ויבור. כאו כמו שאם נכנס יין יצא סוד ובשמע הדבור כך אם נכנס דבור יצא יין ונעשה חומץ. משא"כ בשמים שלא כיתנו בשבעים אינם מתפעלים מן הקול והדבור הדרבה משתבחים ע"י תנועה ונדנוד. כמ"ש [שה"ש רבה] כשמן תורק לצוחית של פלייטון. כל זמן שמונחת אין ריחה נודף. וכשמריקין אותה ומנענין אותה נותנת ריחה: פטמה לחצאין. שלא עשה מהנה אלא משקל קפ"ד מנים בבת אחת: כשרה. בשלים ילרביע. אם עשאה: לא שמענו. אם היא כשרה: אם כמדתה. שלקת מכל סממני' כמשקלן הקצוב. ואח"כ חלקן. או שלקח חצי המשקלו של כל א' ופטמה לחצאין. כשרה: ואם חסר אחת. אפי' מנה אחת מכל סמניה. שפיחת או הותיר בין בכולה בין בחציה לפי ערך פסולה: אחת לששים או לשבעים. כשבכן היה אופן מלא חפניו ביוה"כ משלשה מנין של קטורת. לא לקח הכל. שאפי' ישמעאל בן קמחית שהיתה ידו מחזקת ד' קבין לא היה אופן אלא כזית או כשתי זיתים ולא כל התפנות עוות לסוף ס' או ע' שנים. רבו אותן שירייס של הג' מנים

הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ . אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ : וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ . מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאוֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ :

מגיס ולא היו צריכים לפטם אותה שנה אלא כמו מחציתה ולא לחצאין שוין קאמר . כי בכ' שנים לא היתה יכולה להיות אלא קרוב למחצה : קורטוב. מדה קטנה שהוא שבשמינית הלוג : מפני ריחה . הטוב הנודף כשתעלה המרתה כשעה שיקטירנה על האש לפני ה' :

עד הנה עזרנו ה' לפרש מעשה הקטרת . הנה נא נדבה רוחי . לחקור מה טעם במשקל סממני הקטרת . ומ"ש נשהנו אלו אחלו.ולא מנאו כל אנשי חיל ידיהם למצוא להם סמך ורמז מה ואחזה אנכי השית לבי אמרתי אחכמה.לחפש לכם טעם בדרך הנעלם כנוטא באחרונה . והש"י האיר עיני והראה לי דרך טובה ורחבה . בהמשך א' יפורש ענין שמות הי"א סממנים מה רומזים . ומדוע נחלקו למערכות הללו . ומה ראו חכמים להוסיף שם שבלת על הנרד שבנהוב . מי סני לישנא דקרא.ומה ענין תלתא לשון ארמי כאן . ומדוע לא נזכר רק פיסול דבש בלבד . הכל יבואר היטב בלי דוחק כיד ה' הטובה עלינו.ונציע רק הקדמה א' כוללת ידועה מדברי האר"י ז"ל . כי ענין י"א סממנין כללו הם י' נילוצות קדושה שבקליפת נוגה. וא' אור מקיף המחיה אותן . והנה תמצא שבכולן נרמזין בחינת דינין . כי שם הכולל הוא קטרת. גי' תפ"י. סוד ג' שינין דתפילין של ראש שהם ז' ראשין. בחינת מוחין דגדלות ודקטנות (מילוי אלהים דיודין.והויה דא"ת ב"ש) כמ"ש בב"ד במכתב אלהים ברוחב יוהר. והט'. בוהד היסוד ע' למנין י' ספירות.דטוביה גניז בגויה(מבורש הדעת טוב)המחברם וקושרם.זהו הקטורת. וכן הוא גי' סמים עם הכולל בחשבון הנלפר. עתה נבוא לביאור פרטי הסמנין : הצרי . הלפ"ך . הוא צרי של רפואה לדיני אלהים הנ"ל . נגד נהר . לפרן . גי' ת"כ . אל באתב"ש (בכיר הסכה . ה"ס. בהיכל קדשו . את"ב כ"ת) מילוין (עם הכולל גי' מקוס) והוי' . גי' יאר . למתק אל זועם . ולכן הוא מאיר ומבהיק . נגד חכמת אדם תאיר: הלבנה. חטא לבנה וקטרוגה . מצד דיני אימא (ועי' עוד לקמן) : ולבונה . הטיל בה וי"ו. בסוד הדעת המתהיקה . ומעביר כתם החטא . ומזכך אותה (זהו) . זכה) וגי' הויה אדני וב' כוללים . והנה ארבעה אלו הכוגים לד' מוחין כתר חכמה בינה דעת . כאשר ראית בבירור (באמנם אינן אלא שלש בכללן כנודע שהדעת בנוי בחבור יסודות אבא ואמא.על כן אינו נמנה לעצמו אחר שנכנסו המוחין בראש זעיר) וידוע שהמוחין הם בחינת זקנים . לכן מה נכון הדבר שיהיה משקל כל א' מהם שבעים כשנות הזקנה. אח"ז סדרו מערכה אחרת . מתחלת מימי הבנין : מר . ב' פעמים גרופי אלהים , וכנגדו באחד , רס , דרגיה דאברהם , והוא גי' מור הלא עם ב' כוללים , לרמוז ב' פעמים גריפים הנ"ל : קציעה. גי' רעה , כנגד השניה , כי ברעה היתה , רבוע אלהים , ואלוף באותיות קדמות: שבולת. נגד ת"ת בעל שבולת הזקן , ותמן ל"ב וש' , ל"ב השמים: נרד נגד נלח , ותמן ר' רבוע אלהים וד"ן : וכרכם . גי' פ"ר דינין , נגד הוד , הרי אלו ארבעה מערכה שניה, חסד גבורה תפארת נצח, מבחינת ו' קצוות הכלולים מי' ספירות , לכן נטלו לחלק; משקל י"ו לכל אחד בכוון אחד , אח"ז המשיך הקשט שהוא בבחינת היסוד , קושט אמרי אמת , ותמן ק"ש, סוד שין דד' ראשין הנ"ל, והטי"ת , הוא לצדיק כי טוב, והוא מקושט כנ"ל ודאי , והוא חלוק מהקודמין , כי הוא מהאלכסונות , והוא כנגד עשר שבטי יעקב , לכן בדין שיטול משקל שנים עשר בראוי לו: קלופה. פ"ו וקל"ה , דיני אשה שדעתה קלה , והוא כנגד העטרה שבקליפה הערלה ממנה , משקלה שלשה , כי לה שם בשלשה , שלשה עדרי צאן רובצים עליה:קנמון. הוא סיד המתיק , עומק רום , בסוד נעוץ סופן בתחלתן , וכן גי' מור כהראשון לבנין ו' קצוות , ומשקלו תשעה , שהוא מצטרף לעשרה בחינת הכללות שבוללן יחד , ונבהי"ס ועזים וקשים אוכלין ממנו , והבן , והרי זה דבר פלא עלוס נורא אחד , והבהבל עוד מה נתללו אמרי יושר , כי כל בחינת החסדים הם בלשון זכר , וכל בחינת הדין בלשון נקבה , ת"ח כולן מפורש דיני העשייה כאמור וכרמוז , והוזכר להם בורית, היא כריתת ברי"ת ידוע, במה שקלקלו בו יתוקנו , ויין שהביא יללה ,הכל לא יין גמור הענבים של עץ הדעת, השום מגע הרמי שלשונו ארמית הדבר בתלת , אלא של קפריסי"ן הבשת מפריו של עץ החיים , שמהלכו ת"ק שנה , שאין הגעו אוברו,או הלבן שבמזג במי החסד: מלח . ברית מלח עולם היא, וסדומית לתקן האש' שהיתה נציב מלח בגבול א"י היא סדום,והיא רובע הק"ב ודאי,רובע ישראל:מעלה עש"ן גי' ת"כ: כל שהוא. כי כבר יש בסמנין לפורן כמוהו, אע"פ שאינו מתמר כמקל כהיהו,ת"מ משהו מספיק : כפת הירדן . תמן נמי ת"כ ופ' יסוד , שמימיו עופין רפה, ויורד מד"ן וכי כמו כן בכל שהוא , מטעם האמור , שהרי יש ג"כ מעין דוגמתו בעקרי הסמנין , אבל דבש, אע"פ שיפה לה, מנא אשה תלא נוב, והגא מין את מינו , אלא לפי שכל עלמה בחינת נוקבא, לכן הגלאת דבש אכל דייך פן תשבענו והקאותו, שאין רבוי אחר רבוי אלא למעט, וטעם איסור מיני מתיקה בקטורת ביחוד, יובן היטב עפ"ד האר"י ז"ל שטוב במגפה לכוין בשם מתקו. שהוא מילוי ע"ב, ות"ק דאחוריים דאהי"ה בהסרת הרבוע שהוא דס (י' פעמים גי' מת) ונבאר ת"ק (כימי עץ החיים) והוא המתקות הבינה ע"י החכמה, וג"ל זה סוד מה שאמר הכ' מה מתוק מדבש, היא האהי"ה הממותקת, ולפיכך נאסר גם כל מתוק בקטורת, כי אין מתוק ממנה, וכל רבוי אחר ריבוי אינו אלא למעט, ומה נמלנו מדבש אמרי נועם לאיך הטועם, ונופת מתוק לאל זועם. עי"ל בשם מתקו, שהוא מיתוק המת. מעיקרא (שבידו נמסר סוד הקטורת, שאין הנותן יכול ליתן אלא מה שקיבל, ואי לאו דאמר ליה מנא הוי ידע ביה מרע"ה; וזה נעשה ע"י ק"ו המדה שממתקו.כי הוא עץ חיים למחזיקים בו (כמש"ל ובמכתב אלהים בב"ד) ומבטל המיתה כודאי (וע' פי' פ' בירה) והוא הדין המתוק, והוא הטעם לאיסור דבש ומתוק בקטורת, וגם זה נכון מאוד בלי ספק, המשכיל יבין בו טעם כעיקר, ודבר ה' יקר : הצרי, אע"פ שהוא ראשון, אינו אלא ש"ר פנים של גילירה : הנוטף מעצי הקטף, מעלי, שנים. עץ החיים ועץ הדעת, שכלול מטוב ורע, לכן עד שם בלבד מגיע הפגם והתקון : וכלא מי רגלים יפין לה, לנזקן הקליפה, כי רגליה יורדות מות : אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש, (לא בבית המקדש, והבן) כשנתבשמה ונתקנה: אומר הדק היטב, הגרא דבי הילולא מילי, סימא טבא [אולר טוב, שקטורת מעשיר]בביתא ובלווייתא [פי' בדרך]: שהקול יפה לבשמים, והמרוקי נשים, בת שותין ככת שית, לקל ט"ב לה רשעא, שהקול הידוע יפה נה לבמטו, ש' קבין שיחה נטלו נשים , ורוצה בהם יותר תע' קבין ופריטות : פטמה לחצאין, שלא נתקנה אלא תגים, מהלה וכאי ומחלה חייב, כשרה, רב חסו מטה כלפי חסד, קו"ר טוב איזה בחינה של קרירות וזינון הנקבה, שהיה טוב למזג חום טבעי של בשמים, אך לא היה אדם יכול לעמוד מפני ריחה, שהיה מתוק ביותר, תה מתוק מדבש, מה שאין כן עתה שכולה דינין חמים, מהרחקין ממנה, כי מתייראין להכוות בה, לפיכך הזהירה תורה,וכל דבש לא תקטירו, שלא יתמתקו מכה ובה, וכל קרני רשעים יגדע,הבנת לחונ'מרע :

ג"פ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה : ג"פ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בּוֹטֵחַ בָּךְ :

ג"פ יְיָ הוֹשִׁיעָה (יפסיק מעט) הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ :

אתה סתר לא יאמר ג"פ רק במגפה ר"ל :

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה : וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת :

פרשת המוספין קנתה מקומה אחר קטורת, שכ״ה סדר המערכה, ובאמת מראוי היה שתעקר פ׳ זו ממקומה הלז לגמרי ביחוד אחר שנאמרת בתפלת המוספין, וכהרעומת המנהיג שדבריו נראין בזה, עמ״ש בס״ך כמו״ק, אלא שהמנהג עוקר הלכה זו, עכ״פ מי שאינו אומרה כלל כאן לא הוזג, וכן לפי׳ המקדימה וסומכה לפ׳ התמיד כמו שסמוכות בתורה, אין לתפ״ם עניו בהחלט, לפי שאינו אלא זכרון דברים בלבד :

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

לר״ח וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהֹוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהֹוָה: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהֹוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

למנחה מדלג זה

אַבַּיֵי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל. מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים: וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת. וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד. וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת. וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת. וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים. וְאֵבָרִים קוֹדְמִין לְמִנְחָה. וּמִנְחָה קוֹדֶמֶת לַחֲבִתִּין. וַחֲבִתִּין קוֹדְמִין לִנְסָכִין. וּנְסָכִין קוֹדְמִין לְמוּסָפִין. וּמוּסָפִין קוֹדְמִין לְבָזִיכִין. וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים. עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם:

[וביום השבת, בשבתו, ולא בשבת אחר, עבר יומו בטל קרבנו: על. לבד ב׳ כבשי התמיד ונסכיהם] : ובראשי כראש כל חודש : חדשיכם. בכינוי להם, לפי שהיה לישראל מנהג קדוש להיות אוכלם ר״ח יום קדוש, לפי שהבלחתם: בעולם הזה דומה לירח שאין לה אור, זולת שמקבלת מזולתה : לפר האחד, וכן לב׳ : לכבש האחד. וכן לכולם : בחדשו, עבר יומו בטל קרבנו : לחטאת לה׳ , לכפר על טומאת מקדש וקדשיו שאין בה ידיעה בתחלה וסוף ורק ה׳ מכיר בחטא, וגם כפרה לה׳ כביכול על שמיעט הירח : יעשה, כל קרבן הזה : ונסכו, לא קאי על השעיר, שאין נסכים לחטאת]: מסדר מערכה , שהם סדר עבודה של כל יום: משמא דגמרא, כך מקובלת ושגורה בפי בני הישיבה : ואליבא (עיין אור הור [הוא א׳ מחבוריו דאבא שאול, דאמר בדם מפסיק להו: מערכה גדולה, היא ששורפין עליה איברים ופדרים : מערכה שניה, שנוטלים ממנה גחלים במחתה להכניס למזבח הפנימי שחרית וערבית : גזרי בקעיות, משום אותן | על המערכה, שנא׳ ונתנו עצים על האש : ודישון, הסרת הדשן :פנימי, מזבח הקטורת שבהיכל שהנכנס פוגע בו תחלה, לכן הוא קודם להטבה, שאין מעבירין על המצוה : להטבת חמש, הא ד מפסיק ההטבה בזריקת דם התמיד, משום דכתיב בבוקר בבוקר בהטיבו, אמרה תורה חלק הטבה לשני בקרים, ועושה הטבה חמש תחלה, דכיון דאתחיל בהו עביד רובא דאפשר ליה:לדם התמיד ,לזריקתו : שתי נרות, דכתיב בהטיבו הנרות אין פחותים משתים : לקטורת, להקטרתו : לאיברים, להעלותן להקטירן על מזבח החיצון : למנחה מנחת נסכו של תמיד : וחביתין, חביתי כ״ג שמקריב בכל יום, ונקראין ע״ש המחבה שנעשין בה : נסכים, יין : מוספין, של שבת ויו״ט: בזיכין, שני בזיכי לבונה שהיו נותנים אצל לחם הפנים כל שבת, והוא חלק גבוה: עליה העולה, על עולת הבוקר השלם כו׳ . שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים: השלמים, לשון השלם :

[זו תפלת רבי נחוניא בן הקנה, ואומרה בכוונה, ומחבר כל ב׳ תיבות יחד ויפסיק מעט (והומר רחמי, ולא רחמים) חוץ קבל רנת עמך הומר ג׳ תיבות יחד (סימן מח)] :

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה — גדולת בקבו״ץ עכו״א — אב״ג ית״ץ

קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא. — קר״ע שט״ן

נָא גִבּוֹר דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם — נג״ד יכ״ש

בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵי צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם. — בט״ר צת״ג

(סידור בית יעקב) ואו

״חֲסִין ״קָדוֹשׁ ״בְּרוֹב ״טוּבְךָ ״נַהֵל ״עֲדָתֶךָ. חק״ב טנ״ע
״יָחִיד ״גֵּאֶה ״לְעַמְּךָ ״פְּנֵה ״זוֹכְרֵי ״קְדֻשָּׁתֶךָ. יג״ל פז״ק
״שַׁוְעָתֵנוּ ״קַבֵּל ״וּשְׁמַע ״צַעֲקָתֵנוּ ״יוֹדֵעַ ״תַּעֲלֻמוֹת: שק״ו צי״ת

[בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד] :

[נדפס בסידורים לומר הרבון אחר הקטורת. ולא מיד אחר התמיד. ואף שלא נזכר בו קטורת (ואין לומר אחריהם כאילו הקטרנו. לפי שאם חיסר כו׳. ושמא חסרנו) רק תמיד.לפי שגם קטורת מיקרי תמיד. קטורת תמיד וכוכח כאלו הקרבנו. או הקרבתי. הוא טעות. וצ״ל כאלו קרב. ויש מייסבין הנוסח.וא״ל ואתה אמרת. רק ונאמר (הושע יד) ונשלמה גו׳ (סי׳ מח)] :

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים אַתָּה צִוִּיתָנוּ לְהַקְרִיב קָרְבַּן הַתָּמִיד בְּמוֹעֲדוֹ וְלִהְיוֹת כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָם וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם וְעַתָּה בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטַל הַתָּמִיד וְאֵין לָנוּ לֹא כֹהֵן בַּעֲבוֹדָתוֹ וְלֹא לֵוִי בְּדוּכָנוֹ וְלֹא יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדוֹ. וְאַתָּה אָמַרְתָּ וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ: לָכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיְּהֵא שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ חָשׁוּב וּמְקֻבָּל וּמְרוּצֶּה לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ הִקְרַבְנוּ קָרְבַּן הַתָּמִיד בְּמוֹעֲדוֹ בִּמְקוֹמוֹ וּכְהִלְכָתוֹ:

ונכון לומר רבון זה אחר איזהו. ולא יצטרך לומר יהי רצון שבין המשניות

רבון העולמים. ־תה צויתנו להקריב קרבן התמיד במועדו. ולהיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם. ועתה בעונותינו חרב בית המקדש ובוטל התמיד. ואין לנו לא כהן בעבודתו. ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו. ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו. לכן יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך. כאלו ערכנו המערכה גדולה ומערכה שניה של קטורת. וכאילו סדרנו שני גזירי עצים. וכאילו קיימנו מצות דישון מזבח הפנימי וכאילו הקרבנו קרבן התמיד במועדו. וכאילו קיימנו מצות הטבת חמש נרות ומצות הקטורת בזמנו. ומצות הטבת ב׳ נרות והקרבת האברים והמנחה וחב תין ונסכים (א) וכאלו הקריבו כל ישראל ואני בכללם. כל מי שנתחייב חטאות ואשמות וקרבנות זבים וזבות ויולדות ועולות חובה וקרבנות תודה ולחמה. שנתחייבו בם כל א׳ מאתנו עמך בית ישראל. וכאלו הקרבנו בנדר ונדבה עולות ושלמים ותודות ולחמם ומנחתם ונסכיהם. ומנחות ונסכים הבאים בנדבה בפני עצמן (ב) וכאלו הקרבנו בכורי בהמה טהורה ומעשר בהמה טהורה. ויהיה חשוב ומקובל ומרוצה לפניך. כאלו הקרבנו הקרבנות האלו בבית המקדש כשהוא על מכונו. ובכהנים בשרים ובלוים כשרים בדוכנן. וכאלו עמדנו על מעמדו. ונאמר ושחט אותו על המזבח סביב. ונאמר זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים :

(א) (בשבת ויו״ט ור״ח) וכאלו הקרבנו קרבנות המוספין(בשבת) וכזיכי לבונה. (בשלש רגלים)וכאלו הקרבנו עולות ראיה ושלמי חגיגה.(ואח״כ יתחיל)ויהי׳ חשוב וכו׳.ובעיו״כ לא יאמר רק עולה.(ב)(בע״פ וחוהמ״פ לא יאמר)לא תודות חובה ולא תודו׳ נדבה.

עזרת כהנים. הוא סדר עבודה דתמיד של שחר מבורר בעיון עמוק. ומפורש בשלימות רב:

אמר יעקב. בהיות שארז״ל [מנחות קי] כל העוסק בסדר עבודה והקרבה כאילו הקריב. ולא אמרו הקורא הפי׳ בלבד. לא כיונו אלא על ביאורו ע״ד המשנה והתלמוד העוסקי׳ בבירור הלכותיה בשלמות. לכן לא יגאלו י״א באופן שלם האפשר כ״א בדרךזו שבו נשלמה הכפרה בשפתינו.אבל מטולטלי׳ שביליה של תורה. הלא במשנה בלבד אי אפשר לבוא לתכלית זה. כי מלבד שהיא צריכה ביאור רחב ואין סדר למשנה. עוד היא שנויה במחלוקת וסתירה. כדי לטרוח בהבנתה ולירד לעומקה לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא כגמור גמרא (כוסף על זה לא ירדתי לסוף דעת מסדר המעמדות. כי חלק פרקי מס׳ תמיד לימים. ומאן פלג ליה בדבר שאין בו דין חלוקה. שהרי כל המסכתא בעבודת כל יום היא עסוקה. והיה צריך לשנותה כולה בכל יום שכולה קצורה ואדוקה) לכן אינו מתברר בדרך המאור אלא ע״פ מו״מ התלמוד. וגם בזה אם יגעו לא הונח לנו. כי המו״מ הלז רחב ידים מאד ומפוזר ומפורד הרבה. גם הוא חסר הביאור המוכרח. ואם נאמר לסמוך על הקצור של סדר מערכה דאביי שהנהיגונו חכמי הדורות לקבעו בסדר הקרבנות. הנה הוא קצר וצר מאד ובלתי מובן לאחד מאלף. ועל כן בא החסיד בעל סדה״י וסידר הדברים בהרחבה הראויה. אמנם בקצת דבריו לא שוה לי. גם יש בו השמטות כי נראה שסמך על נוסח ספר הר״מ המיעטה בהעתקה שהעיר עליו בכ״מ. שם אצא שו״רה ושיעורה נסמן. וקצת דבריו סתומים וקצתן חסרים וקצתן צ״ע ומציין איזה מקומן. ואחריו עמדו ב׳ לכתרות הזהב החכמים השלמים הכת״מים בא״יליס שבארץ איטליא וערכו כמו כן בסדר זה בקונטרס קטן הנקרא עבודת מקדש על שמן. אמנם קצרו וסתמו מאד וגם מקצת דבריהם לא ישרו בעיני לא יכולתי להולמן. וכל אלה הניירים מלאו להם סמנים בס׳ הי״ד להר״מ הקודם במעלה ובזמן. ואני לא נייר ולא אומן. לא נתקררה דעתי בכל במה שתפסו לתוכה מושלם פסקו של הר״מ בהילכתא למשיחא דלא כמסקנא דידן בסדר אביי כנאמן. שאנו נוהגין לאמרו ואיך נזכה שערא לבי תרי ראיתי ונתון את לבי לברר הדברים בס״ד להשלימן. וקבלתי עלי טורח זה לחדש ההלכה. ע״פ סדר המערכה. בביאור כל חלקי העבודה ופרטיה הלכותיה ומשפטיה לא נעדר דבר בעז״הי. וכל זה בלשון מבואר ושלם היותר אפשרי בתקי ובתק הדרוש המכוון לעבוד עבודה תמה. למען תהיה תורת ה׳ בפינו תמימה. לא יחסר דבר עיקרי והרי זו דרך ארוכה וקצרה. יפה זכרה ושפה ברורה למען ירוץ קורא בו ויבינהו מהרה. ויעלה לרצון להכשיר הכפרה :

כך היתה עבודת כל יום בבית אלהינו. לפני עלות השחר קרא (א) הגבר (ב) עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל למעמדכם. שמעו כהני

(א) עמ״ש במהדורת לח״ש ריש פ״ה דשקלים :
(ב) גביני כרוז היה נקרא :

כהני בית אב (ג) פשטו בגדי חול טבלו (ד) נסתפגו ולבשו בגדי כהונה. קרוב לעלות השחר בא הממונה (ה) פעמים מקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו. ודפק על שער בית המוקד הצפוני הפתוח לח"ל. והם פותחין לו ונכנס (ו) נטל המפתח ופתח את הפשפש (ז) נכנס לעז"ה ואחיו הכהנים אחריו. נחלקו לשתי כתות ואבוקות של אור בידיהם (ח) אלו מכאן דרך ימין ואלו מכאן דרך שמאל (ט) הגיעו אלה ואלה למקום עושי חביתין(י) אלו ואלו אומרים שלום הכל שלום. העמידו עושי חביתין. שיעשו חביתין ומנחת חביתין היא מנחת כהן גדול שמקריב אותה כל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב. וזה מעשה החבתין. לוקח עשרון סולת וחוצהו במדת חצי עשרון שבמקדש. ולוקח שלשה לוגין שמן שהם י"ב רביעיות לי"ב חלות. רביעית לכל חלה. ובולל הסולת עם השמן ומשאיר ממנו מעט אח"כ חולט את הסולת ברותחין ולש מכל חצי עשרון ו' חלות. וא' א' היו נעשות ואופה החלה מעט. אח"כ קילה אותה במחבת כשאר השמן הנשאר מן הרביעית ואינו מבשל אותה הרבה. שנאמר. תופיני אפוי נא (יא) ומקריב חצי קומץ לבונה עם מחציתה בבוקר. וחצי קומץ עם מחציתה בין הערבים. וכל השני חצאין כליל לאשים. כל הכהנים שבעזרה שטבלו ולבשו בגדי כהונה ע"י הממונה על המלבוש. באו ועמדו בלשכת הגזית (יב) כמין עלייה גדולה היתה. פיים במזרחה (יג) זקן של ב"ד המורה להם סדר הפיסות יושב במערבה (יד) הממונה שעל הפייסות בא לפיים הא'. וזהו ענין הפיס. עמדו כל הכהנים מוקפין בעיגול. והממונה נוטל מצנפת מעל ראש אחד מהם ומחזירה לו מיד כדי להראות שממנו מתחיל המנין שיסכים עליו מאה או מאתים. ואומר להם הצביעו. והם מוציאין אצבעותיהם כל כהן אצבע אחד. ואותו שנשלם המנין בו זוכה לעבודה ראשונה (טו) והוא תורם הדשן מעל המזבח (טז) מי שזכה לתרום המזבח (יז) הלך לבין אולם ולמזבח שבמקצוע מערבית דרומית. אין אדם עמו ולא נר בידו. קדש ידיו ורגליו מן הכיור (יח) קודם שיגע בכלי שרת. נטל מחתת הכסף שהיתה נתונה במערבה של כבש במקצוע ועלה לראש המזבח. פינה גחלים אילך ואילך וחתה מן המאוכלות הפנימיות לא פחות מכדי קומצו ולא יותר ממלא המחתה וירד למטה. הגיע לרצפה הפך פניו לצפון. הלך למזרחו של כבש כעשר אמות. צבר הגחלים על הרצפה רחוק מן הכבש ג' טפחים (יט) ראוהו אחיו שירד. רצו מהרו וקדשו ידיהם ורגליהם. נטלו המגרפות והצנורות ועלו לראש המזבח. כל האיברים ופדרים שלא נתאכלו בלילה מחזירין אותן לצדדי המזבח. אם אין הצדדין מחזיקין. סודרין אותן בכבש כנגד הסובב. החלו מעלין באפר מערכה ע"ג תפוח שבאמצע מזבח. פעמים עליו כשלש מאות כור. ומערמת הדשן של תפוח גורפין בפסכתר (כ) ומורידין בו האפר למטה. וברגלים לא היו מדשנין אותו מפני שהוא נוי למזבח. וכל הרוצה להוציאו חוץ לעיר אל מקום שפך הדשן מוציאו (כא) חוץ מבעל מום. ומניחין אותו בנחת במקום שאין הרוח נושב בחזקה (כב) מימיו לא נתעצל הכהן להוציא את הדשן. מי שזכה בתרומת הדשן. מסדר מערכה גדולה בדרום כנגד חצי כבש של צד מזרח (כג) החלו אחיו הכהנים המסייעין אותו בהלכת עצים. מעלין גזירין לסדר מערכה. מי שתרם המזבח הוא סדר מערכה גדולה. מענפים של עצי תאנה או של אגוז ועץ שמן. גזירים ע"ג גזירים וריוח ביניהם. וחלון ופתח שמציתין בהן האש למזרח. וראשי גזירים הפנימים נוגעים בתפוח. אח"כ בררו עצי תאנה יפין לסדר מערכה שניה. משוכה מקרן מערבית דרומית כלפי צפון ד' אמות ונותן בה עצים באומד כדי שיהיו בה כמו חמשה סאין גחלים. ובשבת כמו שמנה סאין מפני שמקטירין עליה שני בזיכי לבונה. האיברים והפדרים שלא נתעכלו מבערב. מחזירין אותן למערכה ונשרפים בצדי מערכה גדולה. הציתו שתי המערכות באש (כד) ע"י הכהן. ואינה נעשית אלא בראשו של מזבח (כה) אח"כ

מסדר

(ג) שהיו משמשין אותו יום. ובבית המוקד שהי' כפה בית גדול בצפון העזר' כיפה ולחיל. שם היו ישנים: (ד) בבית הטבילה שבמחילה שתחת המקדש. שיורדין לה מלשכת בית המוקד שבצפונית מערבית שלו. ששם מדורה לכהנים הבאים מהטבילה להתחמם כנגדה: (ה) על הפייסות. ומהא היה שמו: (ו) עמ"ש בס"ד בלח"ש מ"ג פ"א דתמיד: (ז) הוא פתח קטן שבתוך גופו של פתח שער הגדול שבדרומו: (ח) ובשבת היו מדליקין שם נרות מבע"י שדולקין כל הלילה: (ט) באכסדר' הסובבת כל העזר' מבחוץ. היו הולכין ומקיפין העזרה לבדוק אם נמצאו כלי השרת שלמים. ואחר שפירשו זה מזה וסיבבו הללו מפה והללו מפה. היו ממתינין אלו שהלכו בקצרה דרך המזרח. על אחיהם שהלכו בארוכה דרך המערב. עד שפגעו זה בזה במזרח: (י) ולשכתו בשמאל (עמ"ש בס"ד מ"ד פ"ד דמדות) שער נקנור. שהוא במזרח עזרת ישראל: (יא) לדעת הר"מ ז"ל היה חולק כל אלה לב' וב' לד'. ולדעת הר"א ז"ל לא היה חולק כלל. אלא ו' מקריב בבוקר וו' בין הערבים: (יב) שבצפון עזרת ישראל סמוכה למזבח. ואמנם לפ"ד המפרש מס' תמיד. פיים זה בבית המוקד היה: (יג) בחצי' שהוא במקום קודש ופתחו פתוח לקודש: (יד) הוא חציה שבמקום חול (עמ"ש בס"ד שילהי מדות) ופתחו פתוח לחול: (טו) עלח"ש מ"ב פ"ב דיומא: (טז) היא מ"ע, ונראה שהיו מברכין עליה, וכן כל העוסקין בתמיד בעבודה גמורה: (יז) לרמב"ם צריך שילבוש בגדים פחותים גם לתרומה: (יח) העומד כנגד בין האולם ולמזבח הפך כלפי דרום. עמ"ש בלח"ש מ"י פ"ג דיומא: (יט) והוא נבלע שם, וכשפסק הנס היה טעון גניזה: (כ) הוא כלי נחושת שמחזיק ט"ו סאין: (כא) אף ע"פ שגם היא מחלקי המצוה וצריכה כהן ובגדי כהונה. אלא שהיה לובש שחוקים ופחותים: (כב) יראה שהיה שם מקום עמוק מאד שגור בהרים בענין שאין הרוח שולט שם ולא דרך לעבור שם אדם ובהמה וחית השדה. וכ"מ בירמיה ס"ם ל"א: (כג) עמ"ש בס"ד בקונ' בנין בית הבחירה פ"ב סי' י"ג ובלח"ש שילהי שקלים: (כד) ואע"פ שאש יורדת מן השמים. מצוה היא להביא מן ההדיוט. ומביאין אותה מבית המוקד להבית המערכה: ונראה

מסדר גם הוא שני גזירי עצים. שהן שתי בקעיות מרובעות אמה על אמה. מניחין על המערכה גדולה להרבות האש (כו) וכל זה עושה התורם את הדשן. אבל העלאת עצים לאו עבודה וכשרה אפי' בזר. באו ללשכת הגזית לפיים שני. אמר להם הממונה. בואו והפיסו מי שוחט מי זורק מי מדשן מזבח הפנימי מי מדשן המנורה מי מעלה איברים לכבש. הפיסו זכה מי שזכה. הגיע זמן השחיטה. שהאיר פני כל המזרח אע"פ שלא עלה גוף השמש. אמר להם צאו והביאו טלה (כז) מלשכת הטלאים שהיתה במקצוע צפונית מערבית בבחינת העזרה. ודרומית מערבית היתה בערך בית המוקד עצמו שהוא היה בצפון העזרה. נכנסו ללשכת הכלים (כח) הוציאו משם תשעים ושלשה כלי כסף וכלי זהב. השקו התמיד מים בכוס של זהב אע"פ שהוא מבוקר שטעון בקור ד' ימים. מבקרין אותו עכשיו לאור האבוקות הנזכרות. שעדיין לילה. מי שזכה בפיים ב' ראשון משכו לבית המטבחיים. ומי שזכו באיברים. הולכין אחריו. בית המטבחיים היה לצפונו של מזבח. שמנה עמודים של אבן נמוכים היו שם. וחתיכות מרובעות של ארז מונחים. על העמודים. ואונקליות של ברזל קבועין בהם. שלשה סדרים של אונקליות זו למעלה מזו היו בכל חתיכת עץ. לתלות בהן בהמה גדולה או קטנה. והיו מפשיטין עורות הבהמות על שלחנות של שיש שבין העמודים. לא היה השוחט שוחט. עד ששומע קול שער הגדול של היכל שנפתח (כט) ובשעת שחיטת התמיד מדשן המזבח. כיצד עושין. מי שזכה בדישון מזבח פנימי. מקדים ליכנס להיכל ובידו כלי זהב מחזיק קביים וחצי טני שמו. בא לפשפש הצפוני. הוא פתח קטן בצד צפון של שער הגדול (ל). נטל המפתחות. אחד יורד לאמת השחי (לא) ומפתח אחר פותח מבחוץ מיד. פתח את הפשפש נכנס. לתא. מן התא להיכל. והולך בחלל ההיכל כלפי דרום עד שער הגדול שבסוף עובי הכותל מבפנים. והיו לו דלתות בפנים ובחוץ לסוף עובי כותלו שהיה שש אמות. העביר הנגר בריחיו ומנעוליו של פנים ושל חוץ ופתחו. חזר ונכנס ופניו למערב. הגיע למזבח (לב) נטל הטני והניחו לפניו. היה חופן מדשן, ופחם שעל המזבח ונותן לתוכו. ובאחרונה כיבד השאר לתוכו הניחו ויצא. מי שזכה בדישון המנורה נכנס וכוז בידו דומה לקיתון גדול של זהב. מצא מנורה בדרום משליש ההיכל ולפנים. בא ועמד על האבן שלפני המנורה שבה שלש מעלות |ופסק הר"מ כמ"ד נרות צפון ודרום היו מונחים (לג) וא"כ אבן זו לצד מערב מנורה עומדת. כי נר האמצעי הוא נקרא לפ"ז נר המערבי. מפני שפיו פונה למערב לצד שכינה. וכל שאר הנרות מצדדין פיותיהן אליו. וכיון שכן צריך תלמוד אי אלו הן החמשה שמטיבן ראשונה. ול"ד לנרות מזרחיים אליבא דמ"ד מזרח ומערב מונחים. דהתם קפגע במזרחיות ברישא פשיטא דאין עובר עליהן. משא"כ במונחין צפון ודרום דכולהו למערב. בהי מנייהו מתחיל. וג"ל דתליא בחקירה אחת שצריך לחקור ולידע באיזה דרך הלך בהיכל. ויראה לי דהכא כ"ע מודו דבין מזבח ומנורה היה מהלך. דעד כאן לא פליגי ר"י ור"מ התם בכ"ג הנכנס להקטיר בבית קדשי קדשים. וס"ל למר בין שולחן לכותל. משום דס"ל פתחא בצפון. ולמר בין שולחן למזבח. כדקאמר תלמודא טעמא דלא שייך הכא. ועד כאן לא פרכינן לר"ה. ליעול בין מנורה לכותל אלא משום דס"ל פתחא בדרום. איברא הכא דלא נ"מ מידי בפתחא. אפילו לא משחרי מאניה. הא ודאי בין מזבח למנורה בעי מיזל דמיקרב ליה הוא נמי דרך ימין כ"ש דהאיכא נמי טעמא דמשחרן מאניה. השתא דאתינן להכי איפשטא בעיין. דכיון דפגע ברישא בצפונית. מיניה בעי לאתחולי ודאי. דאין מעבירין ותו דפינה לימינו. מש"ה עבר ברישא ג' צפונית (לד) ותרתי מדרומיות. ומתחיל מהיותר צפוני ופנה לימינו לדרום.] כל נר שכבה. מסיר הפתילה והשמן הישן ומקנחו ונותן לתוך הכוז. ומשים פתילות חדשים לתוכן (לה) ושמן חצי לוג לכל נר. ומדליק הכבוים מן הדולקין בלי נר אמצעי. אלא מושך הפתילה עד שמדליקה מחברתה ומחזירה למקומה. עד תשלום הטבת חמש נרות. כבו כולם מדליקין ממזבח החיצון (לו) והניח הכוז על מעלה שניה ויצא. עקדו הטלה יד עם רגל לאחוריו בעקידת יצחק בן אברהם. ראשו לדרום ופניו נוטה למערב (לז) לקיים לפני ה'. שחטו הזוכה

בשחיטה

(כח) ונראה דכלתת אליתא ג"כ של תורם ומסדר היא, שבזהיא סוף עבודת המערכ'. והמתחיל במלוה אומרי' לו גמור. דוגמא שנינו וכוה הכרך על המוגמר, ואע"ג דתנן כליתו, פירכיה דלשון דפיס נקיט התם במתני', ואכהכי בית אב קאי, ולפי שגם באר אנשי תשמר מסייעין אותו ברלונו, כמש"ל בהעלאת גזירין, והלתה עדיפא דעבוד' היא: ופסולה בזר, ואיכה עבית אלא בכהן כשר ובכלי שרת, אפי' באחר פעמים ביום כגון שקרוב את המערכה ליכבות והוצרכו להבעיר': (כו) וזו היא מערכה ג' של קיום האש לדעת קלת, אמנם להר"מ ז"ל, של קיום האש אחרת היא' שם, ועושה אותה כפ"ע בכל מקום שירלה על המזבח: (כז) כבש תמים בן שנתו: (כח) לא נתפרש הקומה היה: (כט) ע"י הממונה על נעילת ופתיחת השערים, וכתבתי בלא"חש שנראה. שכאן היו תוקעין לפתיחת השער תר"ת במצלצלות כסף, ע"י כהנים לא פחות משנים, ומן הסתם היו עומדים על שלחן החלבים: (ל) והשני שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם: (לא) שמכניס ידו בעומק עד בית שחי שלו, דרך חור שבכותל ופותח מבפנים: (לב) עומד באמצע בין שולחן למנורה. מסוף קימעא כלפי מזרח, כמלא פוגע בו תחלה: (לג) עיי' מ"ש בס"ד בקונ' בנין בית הבחירה פ"ג: (לד) ושבק לאמצעי: (לה) וכל פתילות שאסור להדליק בהן בשבת. אסור להדליקן במקדש: (לו) וי"א שאין הדלקת נרות בבוקר. אלא מתקן הנרות הדולקות ומטיבן בהסרת הפחסטידליקו יפה, והכבויים התקן (חמש מהן עכשיו) שיהו מוכנים להדלקת הערב, ולמ"ד מזרח ומערב היו מונחים. אם מלא שתי נרות מזרחיו' דולקות. מניחן והדשן השחר. מלאן שכבו גם הנה, מדשן ומדליקן לאלה השנים בלבד, אח"כ מדשן השחר:

בשחיטה . בצפון על קרן צפונית מערבית של בית המטבחיים בטבעת שניה (לח) קבל מי שזכה בקבלה . בכלי שרת בצפון . וזרקו במזרח שתי זריקות באלכסון מחצי מזבח ולמטה . ומתכוון כשיזרוק הדם על הקרן . שיהיה הדם מקיף על הזויות כמין גאם . כדי שימצא הדם של שתי מתנות על ארבעה כותלי המזבח . כיצד בא לו לקרן מזרחית צפונית של מזבח החיצון נותן מזרחה צפונה . מערבית דרומית נותן מערבה דרומה . הרי אלו שתי מתנות שהן ארבע . שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי . אלה שבבית המטבחיים הפשיטו התמיד ונתחוהו . כיצד סדר הנתיחה . נוקב הרגל של ימין ותולה הבהמה בו . ומפשיט גם הרגל עד שמגיע לחזה . חתך הראש נתנו למי שזכה בו . חתך הכרעים עד מקום הכריעה ונתן למי שזכה בהן ונגמר ההפשט , קרע הלב ומוציא את דמו . חתך הידים ונתן למי שזכה בהן . עלה לרגל הימנית חתכה ונתנה למי שזכה בראש . וב' בצים עמה . קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו , נטל הפדר ונתנו על בית שחיטתו . נטל הקרבים נתנן למי שזכה בהן להדיחן . במים אבל לא ביין ולא בשאר משקין . ואין מדיחין אותן פחות מג' פעמים . והכרים מדיחין אותו בפני עצמו בבית המדיחין (לט) כל צרכה עד שתתנקה . נטל הסכין והפריש הריאה מן הכבד ואצבע הכבד מן הכבד ואינו מזיז הכבד ממקומו . קודר החזה ונתנה למי שזכה בה . עלה לדופן הימנית . מניח שתי צלעות רכות מלמעלה . היה חותך ויורד סמוך לשדרה (מ) עד שמגיע לב' צלעות רכות מלמטה ומניחן . חתכה לדופן ימנית והכבד תלויה בה . נתנה למי שזכה בה . בא לו לגרה . מניח בה שתי צלעות מכאן ומכאן . חתכה ונתנה למי שזכה בה והקנה והלב והריאה תלוים בה . בא לו לדופן השמאלית והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה ושתים מלמטה . התכה ונתנה למי שזכה בדופן ימנית והשדרה עמה והטחול תלוי בה . בא לו לעוקץ . חתכו ונתנו למי שזכה בו ואליה ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו . נטל רגל השמאלי ונתנו למי שזכה בעוקץ . נמצאו כולן עומדים בשורה והאיברים בידם . הראשון בראש ורגל . הראש בימינו חוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו ובית שחיטתו מלמעלה והפדר נתון עליה . הרגל של ימין בשמאלו ובית עורו לחוץ . השני בשתי ידים . של ימין בימינו של שמאל בשמאלו . ובית עורן לחוץ . השלישי בעוקץ וברגל . העוקץ בימינו והאליה מדולדלת בין אצבעותיו ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו . הרגל של שמאל בשמאלו ובית עורו לחוץ הרביעי בחזה ובגרה . החזה בימינו והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו . החמישי בשתי דפנות . של ימין בימינו של שמאל בשמאלו ובית עורן לחוץ . הששי בקרבים הנתונים בבזך וכרעים על גביהם מלמעלה . השביעי בסולת למנחת נסכים . השמיני בחבתין . מנחת חבת של כ"ג מחציתה בבוקר (מא) כל יום . התשיעי ביין של נסכים . הלכו כל אלה ונתנו מה שבידם מחצי כבש ולמטה לצד מערב . ובשבתות (עמש"ל בבית יוסף) וי"ט שמוספין במערב היו . של תמיד נותנין במזרח . ושל ר"ח בין קרן לקרן במקום הלוך רגלי כהנים (מב) ומלחום . לקיים על כל קרבנך תקריב מלח . והניחום שם עד שיחזירו להשלים ההעלאה למזבח . באו להם ללשכת הגזית (מג) לקרות שמע וברכות . אמר להם הממונה . ברכו ברכה אחת . היא אהבה רבה (מד) והן ברכו . גם קראו עשרת הדברים (מה) שמע והיה אם שמוע ויאמר . ברכו עם העם שלש ברכות אמת ויציב ועבודה . רצה ה' עבודת עמך ישראל ותפלתן תקובל ברצון . בא"י המקבל עבודת עמו ברצון . וברכת כהנים בלי נשיאת כפים . היינו . אלהינו וא"א ברכנו . שים שלום . ובשבת מוסיפין ברכה אחת (מו) משמר היוצא אומר למשמר הנכנס . מי ששכן שמו בבית הזה . הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה שלום וריעות . אמר להם . חדשים (מז) לקטורת בואו והפיסו . הפיסו זכה מי שזכה . והוא מזכה אחד עמו במחתה (מח) . אמר להם . חדשים עם ישנים בואו והפיסו . מי מעלה איברים לכבש . זכה מי שזכה . ושאר כהנים שלא זכו . נמסרו לחזנים המשמשים עוסקים בצרכי המקדש . שמפשיטין בגדי כהונה מעליהם . ולובשין בגדי חול והולכים להם . מי שזכה בקטורת . נטל הכף של זהב (מט) מחזיק שלשה קבים . ובזך בתוכו מלא (נ) וגדוש קטורת (נא) וכסוי היה לו לכף . וכמין סודר קטן לכסות מלמעלה לבזך . מי שזכה במחתה . נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח שבעזרה . פינה גחלים אילך ואילך וחתה מגחלי מערכה שניה . ירד ועירן לתוך מחתה של זהב ואם מחמת הערוי נתפזרו ונשפכו כשיעור קב מגחלים על הקרקע . מכבדן לאמת המים העוברת בעזרה (נב) . נתפזרו יותר מקב . חוזר וחותה כשיעורו . הלכו אלה עם כף ומחתה והגיעו בין האולם ולמזבח . נטל אחד משאר כהנים שבעזרה את המגרפה (נג) זרקה בין האולם ולמזבח . שמעו כהנים קולה

רצו

(לז) השוחט עוקם ראשו להשוותו לרוח מערב : (לח) עי' תוספות יום טוב ריש פ"ד דתמיד : (לט) שבדרום העזרה : (מ) ולא היה נוגע בשדרה : (מא) ותחלית' בערב . (מב) עמ"ש בס"ד בלח"ש סוף שקלים (מג) עמ"ש שם בתחי' בס"ד . (מד) אחר שהאיר היום . מברכין יוצר אור . (מה) . ויראה פשוט . שהן של ספר שמות . (מו) בלי שם ומלכות רק בקשת רחמים על הנכנסים שלא ירגזו . ויהיו נוחין זה לזה שלא תפסל עבודתן (מז) כ"ל שלא היו צריכין לחוש כה לרמאים כמו באחר עבודות . דכיון דמעתרא ומי שזכה בה פ"א כבר הלאית אינו רודף חמס . שלא יאבד מה שבידו . (מח) עמ"ש בס"ד בלח"ש . (מט) מלשכת הכלים . (נ) מבית אבטינס לשכתן בדרום בלד שער המים . (נא) מעשיה מבוארים למעני' בפרשה . (נב) ובשבת כופה עליהם פסכתר כלי מחזיק לתך . המשמש לשלשה דברים . כופין אותו ע"ג גחלים ועל הארץ בשבת . ומורידין בה את הדשן מע"ג המזבח . (נג) כלי משמיע קול

רצו באו להשתחוות . בזמן שכ"ג רוצה להשתחוות. שלשה אוחזין בו . אחד בימינו ואחד בשמאלו ואחד באבנים טבות של אפוד מאחוריו. וכיון ששמע הממונה קול רגליו של כ"ג שהוא יוצא . הגביה לו הפרוכת׳ נכנס השתחוה ויצא. נכנסו אחיו הכהנים השתחוו ויצאו׳ והלו הללו שזכו בכף של קטורת ומחתה של גחלים. להיות עולים במעלות האולם(נד)מהרו אותן שזכו בדשון מזבח הפנימי והמנורה הקדימו לפניהם ונכנסו להיכל . מי שזכה בדשון מזבח. נכנס להיכל. נטל הטני ממקום שהניחו שם בתחלה השתחוה ויצא. מי שזכה בדשון המנורה . נכנס והיטיב שתי הנרות . מצאן דולקין. מתקן המערבי תחלה שהוא היותר צפוני ופנה לימינו׳מצאן שכבו . מדליקו לאמצעי ממזבח העולה.ומדשן לשני ומניחו (נה) נטל הכוז ממעלה שניה שהניחו שם השתחוה ויצא. ואז אלה השנים שעשו דישון המזבח ומנורה והוציאו זה הטני וזה הכוז עם האפר וגחלים.הולכין יחד ושופכים הדשן במקום אחד אצל המזבח קדמה.יצאו אלה.נכנסו אותן שזכו בכף ומחתה. מי שזכה במחתה.צבר הגחלים ע"ג מזבח הקטורת שבהיכל. ורדדן בשולי המחתה כדי שלא תפול הקטור׳מעל הגחלים. לפיכך משוה פניהם ושוטחן שלא יהיו משופעים. השתחוה ויצא. מי שזכה בקטורת נטל הבזך מתוך הכף . ונותן הכף לאוהבו או לקרובו שבא עמו לצורך כך. ורואה אם נתפזר מהקטורת שבבזך לתוך הכף נותן אוהבו את הקטורת שנתפזר לתוך הכף. בחפניו של מקטיר עם קטורת שבבזך והשתחוה ויצא.ומלמדין את המקטיר . לפי שאינו רגיל עדיין ואומרים לו הוי זהיר שמא תתחיל לפניך אלא היה שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב רחוק ממנו . וכשהי׳ מתפזר לצד עצמו היה צוברו . כדי שתהא עשנה שוהה לבא . וזהו כבודו שיהא שוהה בעבודה . והיה צובר ועושה גל הלאה מכנגד פניו׳ וכשבא לגרור הקטורת הסמוך . צוברו לצד מערב ברחוק ממנו . ואינו נכוה בצבור הקטורת השורף לפניו . וזהו ששנו צוברה פנימה שהיא חיצה לו . ועל גופו של מזבח מקטיר קטורת של כל יום (נו) התחיל מידד הקטורת . שוטח ומשליך על גחלי האש בנחת כמ׳ שמרקד בנפה. ולא היה המקטיר מקטיר עד שאומר לו הממונה הקטר . ואם היה כ"ג . אומר לו אישי כ"ג הקטר . פרשו העם . הכל פורשים מבין האולם ולמזבח . הקטיר והשתחוה ויצא . באו אלו שברכו וקראו ועשו עבודות האמורות . ועמדו על מעלות האולם . עמדו הראשונים לדרום (נז) אחיהם הכהנים וחמשה כלים הנז׳ בידם . הטני ביד אחד. הכוז ביד אחד . והמחתה ביד אחד . והבזך ביד אחד . וכף וכיסויה ביד אחד ׳ וממתינין עד שיגיעו אחיהם העסוקים בהעלאת איברי התמיד . מי שזכה בהעלאת איברים מכבש למזבח ׳ העלם להקטירן וזרקן על המערכה ובראש המזבח מסיר גיד הנשה וזורקו לתפוח (נח) אם רצה כ"ג להקטיר . עלה בכבש הושיטו לו האיברים. סמך עליהם וזרקן על האש . אם רוצה הוא סומך ואחרים זורקין . גמרו כל׳ עבודות הללו . באו כולם (נט) וברכו את העם ברכת כהנים יברכך יאר ישא (ס) ואומרים השם הוי"ה ב"ה ככתבו . וידיהם נשואות על גבי ראשיהם. חוץ מכ"ג שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ . ואחר גמר הג׳ פסוקים . עונים כל העם ברוך ה׳ אלהי ישראל מן העולם ועד העולם . הקטיר המקטיר האיברים והמנחה עשרון סולת בלול בשמן שלשה לוגין . והקטיר החביתין על האש . ופנה לשמאלו . נסך את היין שלשה לוגין בספל מזרחי של כסף (סא) אם כהן גדול הוא המנסך . בא לו להקיף את המזבח (סב) פנה לימינו . מהיכן הוא מתחיל.מקרן דרומית מזרחית מזרחית צפונית צפונית מערבית מערבית דרומית (סג) שם מוצא הנקבים בעצמו של מזבח . וכבודו נתנו לו היין לנסך . הסגן עומד על הקרן שבמקצוע ההוא . ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים (סד) ובידם שתי הצוצרות של כסף . בהם. תקעו הריעו ותקעו . באו אלה השנים ועמדו אצל בן ארזא המקיש בצלצל לבדו . אחד מימינו ואחד משמאלו . שחה כ"ג לנסך (סה) הסגן הניף בסודרין והקיש בן ארזא בצלצל . תקעו אלה בחצוצרות ונגנו לוים בנבלים וכינורות על ט"ו מעלות שבין עזרת נשים לעזרת ישראל ודיברו אחרים (סו) בשירי היום.הגיעו לסוף פרק. תקעו הריעו ותקעו והשתחוו העם שבעזרה . על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחויה:השיר שהיו הלוים אומרים בבהמ"ק . ביום א׳ היו אומרים ליי׳ הארץ ומלואה . ועושין ממנו ג׳ פרקים ולהן ט׳ תקיעות וט׳ השתחויות

גדול . ושלשה דברים היתה משמשת . כהן ששומע קולה. יודע שאחיו הכהנים נכנסים להשתחות והוא רץ ובא . וכן לוי יודע שאחיו הלוים נכנסים לדבר בשיר והוא רץ ובא . וראש המעמד מעמיד את הטמאים בשער המזרח : (נד) י"ב מעלות היו לו . [נה] ולמ"ד מזרח ומערב מונחים . אלא שתי נרות מזרחיים דולקין . מיטיב את המזרחי תחלה ואחריו את המערבי . מצאן שכבו.מדשן ומדליק המערבי ממזבח העולה: [נו] משא"כ ביוה"כ היה מקטיר על המחתה של גחלים . ולא היה שם רדוד גחלים ביוה"כ : (נז) עמ"ש בס"ד בלק"ש שם : (נח) וזורקין מלח על הכבש כדי שלא יחלוקו רגלי הכהני׳ המעלין עצים למערכה. אבל המעלה האיברים ונסכים לא היה רשאי לילך על המלח. שחולץ : (נט) ואולי גם שאר כהנים שבעזרה . אחר שנסתלקה הקטרת והותרו לבוא בין האולם ולמזבח . וכן מוכיח לשון משנה . אלא שהחמשה הנ"ל לחשיבותם. עומדים לימין אחיהם : (ס) ולא היו עונים אחריהם אמן בין פסוק לפסוק כדרך שעושין בגבולין : (סא) שהיו שם שני ספלים במזבח אצל קרן מערבית דרומית מנוקבי׳ כמין שני חוטמין אחד מעובה ואחד דק . מערבי של מים מזרחי של יין : (סב) שיש לו רשות להלוך כמו שהוא חפץ . מה שאין שאר כהנים רשאין לעשות : [סג] ובעוד שהוא מקיף מהפך במזלג את האיברים שלא נתאכלו על גבי המזבח : [סד] ב׳ שולחנות היו בעזרה במערבו של כבש א׳ של כסף וא׳ של שיש . על של כסף נותנין כלי שרת . ועל של שיש האיברים. הוא נקרא שלחן החלבים: [סה] לפי שהספלים עומדים למטה בגופו של מזבח עם רגל המנסך בשוה. הוצרך לשחות לראות שירד היין לנקב השית ולא ישפוך היין על גבי רגליו: [סו] אין פחותים מי"ב לוים על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים :

השתחויות . בשני היו אומרים גדול י"י ומהולל . ועושין ממנו ג' פרקים כו' וכן בג' אלהים נצב כו' . ובד' אל נקמות כו'.ובה' הרנינו כו' ובו' ה' מלך כו'. ובשבת מזמור שיר כו' . זהו סדר התמיד לעבודת בית אלהינו . י"ר שיבנה ב"ב אמן :

וראוי לגבור לשכור עשרה בטלנים שיאמרו אף לפחות פ"ן יאמר סדר עבודה דוגמת כהני בית אב :

סליק סדר עבודה התמידה ויהי שירי ששה בתים . נגד ששה בתי אבות המשמר לעבודת עתים :

יְקָרָה הֲדוּרָה. עֲבוֹדָה סְדוּרָה. קְבוּעָה גְמוּרָה. בְּשָׂפָה בְרוּרָה. עֲרוּכָה שְׁמוּרָה. חֲשׁוּבָה קְטוּרָה .

ברוך ה' אשר עזרני להשלים סדר עבודת תמיד השחר להקוע יתד במקום נאמן . כן יעזרני על דבר כבוד שמו לגמור משפט דבר יום ביומו וכל סדרי קרבנות שקבוע להם זמן . בשכר זה נזכה לראות בית המקדש בנוי ומשוכלל כהנים בעבודתן על מקומן . ולוים על דוכנן בשירי אסף ידותון והימן ישראל מקובצים יחד מצפון והים מקדם ותימן כה יאמר ה' אמן :

צפון העזרה כנגד פ' איזהו מקומן . מבואר בהרחבה הראויה :

[יאמר איזהו במתון . ויבין הפירוש . ויכוין בכל ענין. שיעלה הקריאה במקום הקרבן ולעשות נחת רוח לה'] .

אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרוֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת: שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב: פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרוֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת: שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם לֹא

בשם אלהינו נדגול להרחיב נקבי משכיות הביאור . בכל חלקי תנאי עבודות קרבנות שאין קבוע להם זמן .באופן שכל אדם יוכל להיות בקי בהן ובשמותיהן לשעה קלה. ולבבו יבין היטב בעו"ה מה שמוליא בפיו הגיון סלה : קדשי קדשי'.חטאות ואשמות. עולה ושלמי צבור של עלרת שנפסלין ביוצא ובטבול יום ומחוסר כפוריםומועלין בהם: שחיטתן בסכין של קודש ובדיעבד אפילו בקרומית של קנה כשרה וה"ה לכל הקדשים ושינה בה דבשאר קדשים כשרה אפי' בזרים ובנשים ובטמאים (ולכתחילה בעינן מיוחסים) משא"כ בפר המשיח כמ"ש לקמן . ובשל יוה"כ אפש' דמעכב נמי(כמ"ש בס"ד בלח"ש מ"ג פ"ד דיומא) ואין שוחטין ולא מקריבין אלא ביום ואחר שנפתחו דלתות ההיכל : בצפון מקיר המזבח לצפוני עד כותל העזר' וכל שכנגד הרוח' הזה מכותל האולםעד כותל מזרח העזר': פר . פרו של אהרן כן שתי שנים תמים (וה"ה לכל הקדשים שיהיו תמימים) וצריך סמיכה בשינה: כיצד. מניח שתי ידיו (בלי הצילה) בין קרניו בכל כחו ופניו למערב ומתודה עליו ותיכף לסמיכה שחיטה במקום שסמוך : ושעיר אשר לה' בן שנה. אין בו סמיכה אלא בחבירו המשתלח : וקבול דמן מלואר בהמה ומלוה לקבל כל הדם שאפשר אבל דם הסכין פסול לפיכך הגביהו מהרה שלא יטיף ממנו לתוך המזרק : בכלי שרת. כאגן קודש . שינה בקבלה. דיוה"כ ודאי אינה אלא בכ"ג אפי' של תמיד שבו ביום. ושל שאר קדשים אינה אלא בכהן כשר לעבודה בכיהוני: הזיה. באצבע: על בין הבדים. כ"ג עומד בין ב' בדי הארון ומזה א' למעלה וז' למטה. כסדר בשורה כנגד עביה של כפורת ולא היו עיפי דמים נוגעים בה : ועל הפרוכה. שכנגד הארון מבחוץ הוך ההיכל עמד ומזה כנגדה א' למעלה וז' למטה ולא היו דמים נוגעים בה. ואם נגעו נגעו : מזבח הזהב שבהיכל . מזה מדם התערובות של פר ושעיר ד' מתנות על ארבע קרני' זויותיו מבחוץ וז' על טהרו: מעכבת. הכפרה : (שירי בשו"א היו"ד [ולא נהה כרז"ה) נ"א שיורי. ושתיהן נכונות. והראשון רגיל על לשון חז"ל עלו"א) : יסוד מערבי אמה התחתונה של מזבח רחבו אמה על פני כל רוח מערבי והוא הקרוב לו כלאתו מהיכל : אם לא נתן שירים ליסוד והאימוריהן. מולחן ומקטירן עודנו עומד בכבש. זורקן למערכה גדולה (וה"ה לכל הקרבנות) על מזבח העולה. ואין בהם הפשט אלא נשרפין בעורן אבל יש בהם ניתוח בבית הדשן מקום שריפתן : ב פרים. בני שתים. שנים הם. א' פר העלם דבר של צבור ששגגו ב"ד בהוראה והתיר א' מן הכריתות שהיחיד מביא על שגגתו כהן חטאת קבוע ועשו רוב הקהל על פיהן (לפי' לא עשו ב"ד) מביאין פר (שלשה מב"ד סומכין עליו) ונשרף בלי הפשט . וניתוחו כנזכר והאימורין נקטרין כנזכר. והב' פר כהן משיח הוא הכ"ג ששגג באחת מכל המצות כנ"ל לעצמו. מביא כמו כן פר (וסומך עליו והתודה והוא שוחטו וזורק דמו ומקטיר אימוריו) הנשרף הכל כנ"ל. והוא הנקרא ג"כ פר הבא על כל המצות

נָתַן לֹא עִכֵּב: אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדָּשֶׁן: חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת. כֵּיצַד עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מִזְרָחִית צְפוֹנִית. צְפוֹנִית מַעֲרָבִית. מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי: וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו אם נתחייבתי חטאת שתהא אמירה זו מרוצה לפניך כאלו הקרבתי חטאת: (בשבת א"א יה"ר)

המלות תוך מע"ז שאם שנו בה כ"ד. מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת. והמשיח דינו כהדיוט בשעירה: ושעירים בני שנה.הם שעירי ע"א הנזכר. מביאין אותן שבטים שחטאו. כל שבט שעיר א' (מלבד הפרים) ודינן כפר העלם דבר לכל דבריהם: שחיטת. פר משיח צריך כ"ג לכתחלה וקבול דמן כמו כן ואם עבר ועשאה כהן הדיוט כשר. וכן להזאתו: על הפרוכת. כנגדה וא"צ ליגע בה. ז' הזאות בלבד מזה וא"צ שיהיו כסדרן: ועל מזבח הזהב. על קרנותיו בלבד: אלו ואלו. של יוה"כ ושאר נשרפין: בבית הדשן שחוץ לעיר אל מקום שפך הדשן ושריפתן כשרה בזר ובלילה. וכל העלים כשרין לה אפי' קש וגבבא. והוי יודע דפרים ושעירים דלצבור שאין קבוע להם זמן אינן דוחין שבת: ב אלו הן חטאת הצבור. שצריך להזכירן שהפנימיות כבר נשנו: שעירי ר"ח ושל מועדות שדמן ניתן (על) מזבח החיצון כולן באין בני שנה: חטאת היחיד כגון אלו. אם שגג בע"ז מביא שעירה בת שנתה בין שהיה מלך או הדיוט או כהן משוח ואם שגג בטומאת מקדש וקדשיו מביא כשבה או שעירה (והוא קרבן עולה ויורד. שאם אין ידו משגת מביא תורים או בני יונה או עשירית האיפה) ואם היתה השגגה באחת משאר כריתות שחייבין עליהם חטאת. אז יהיה חילוק בין השוגגים. אם הוי יחיד מעם הארץ יביא שעירה או כשבה לחטאת. ואם היה נשיא הוא המלך מביא שעיר (וכ"ג כבר נתבאר דינו) כל אלה של יחיד. טעונים סמיכה בפנים ווידוי החטא. הפשט העור הקטרת אימורים במלח. ואם היא ממין הכבשים מסיר גם האליה תמימה עם חוליות קלה השדרה עד מקום הכליות ומקטירן עם החלבים: ארבע קרנות של מזבח העולה: בכבש. בנין משופע מחובר במזבח שעולין בו למזבח וכבש קטן יוצא משפולו אל הסובב: ופנה לסובב לימינו דרך מזרח. ומפני שדמן ניתן באצבעו על הקרנות שגבהן עשר לכן הוצרך לעמוד על הסובב שגבהו שש אמות: דרומית מזרחית. כילד עושה. לוקח הכהן הדם במזרק שנתקבל בו מוליכו אל המזבח וטובל אצבעו הימנית הסמוכה לגודל בדם.וסומך באצבעו הגדול מכאן ובגודל מכאן ומחטא ויורד כנגד חודה של קרן עד שיכלה הדם שבאצבעו וכן הוא עושה בכל קרן. וצריך לטבול אצבעו על כל קרן. וכשגומר שנתינה על הקרן מקנח אצבעו בשפת מזרק מבחוץ וטובל שנית. שאירי הדם פסולים. וצריך שיהיה בדם כדי טבילה לא שיספג אצבעו בדם: יסוד דרומי הוא אמה אחת בלבד (אצל יסוד המערב) שבו פוגע תחלה בירידתו מהכבש ונותן השירים. דכתיב ואת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח. אח"כ מפשיט ומוציא אימורין ומקטירן: ונאכלין. הבשר. אחר שהוסר גידו ודמו. וכל חלב לה' ככתוב בתורה והוא החלב אשר על הקרב. בכללו· חלב שעל הקבה ושתי כליות עם חלב שעליהן. והלב אשר על הכסלים. ויותרת הכבד, ונוטל מן הכבד מעט עם היותרת: הקלעים היו היקף לחצר המשכן (מן יריעות מעשה קליעה נקבים נקבים) שכן כתיב בחטאת בחצר אוהל מועד יאכלוה ובבית עולמים היתה חומת העזרה במקום הקלעים: לזכרי דכתיב כל זכר בכהנים יאכל אותה: בכל מאכל. בין צלי בין מבושל: ליום. זביחתו: ולילה שלאחריו. ולמדנו מתודה. ובשר זבח. לרבות חטאת ואשם: עד חצות. מדבריהם עשו סיג לתורה להרחיק האדם מן העבירה:

ד הָעוֹלָה קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים:

יהי רצון כאלו הקרבתי עולה:

ד העולה. כל עולת בהמה אינו באה אלא מן הזכרים מן הצאן (ועולת לצור אינה באה מן העזים) ומן הבקר בין גדולים בין קטנים טעונה סמיכה ומתוד' עליה עון עשה ועון ל"ת שניתק לעשה ונסכים עשרון סלת בלול ברביעית הין שמן ויין לנסך רביעית ההין למין לאן בן שנה. אבל נסכי איל והוא בן שתי שנים. שני עשרונים בשמן שלישית הין. ויין שלישית הין. ונסכו מן הבקר. שלשה עשרונים בחצי ההין שמן וכן היא מדת היין. ומנחת נסכים זו אינה טעונה תנופה והגשה ולא לבונה. אלא מלח. ונשרפת על מזבח העולה. והיין מתנסך בספל שבמזבח: קדש קדשים. משום דלא כתיב בהדיא איצטריכא ליה: מתנות. זריקה בכלי: שהן ארבע. בקרן מזרחית צפונית ובקרן מערבית דרומית שכנגדה למטה מחוט הסיקרא בזוית כמין גאם: שירי הדם נשפכין על יסוד דרומי: הפשט אחר זריקת הדם וקודם הוצאת האימורין.וה"ה לכל שאר הזבחים. העור מתחלק לכהני משמר וה"ה לכל קדשי קדשים: וכליל גיד הנשה חוללו בראש מזבח ומשליכו לתפוח: לאשים. בזריקה על מערכה דליקה:

זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אֲשַׁם גְּזֵלוֹת אֲשַׁם מְעִילוֹת אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה אֲשַׁם נָזִיר אֲשַׁם מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי: שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע: וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו אם נתחייבתי אשם כאלו הקרבתי אשם:

ה שלמי צבור. ב' כבשי עצרת. טעונין תנופה חיין ושחוטין (התנופה היא שמוליך ומביא מעלה ומוריד ונעשית במזרח העזרה) ונסכיהם כנסכי עולה: אשם גזלות שאמור בשבועת הפקדון. ובא על זדון כשגגה: אשם מעילות. הנהנה מן ההקדש בשגגה: אשם שפחה חרופה. הבא על שפחה שחציה שפחה וחציה בת חורין המיועדת לעבד עברי ישנו במזיד כשוגג כל אלו מביאין איל אשם בשתי סלעים וטעונין סמיכה ווידוי העון: אשם נזיר. שנטמא במת בין שוגג בין מזיד: אשם מצורע. ביום שמיני לטהרתו. טעון סמיכה (ואינה תנופה לשחיטה. לפי שצריך לעמוד חוץ לעזרה ולהכניס ידו לפנים לסמוך) ותנופה חי עם לוג השמן בידי כהן תחת ידי הבעלים שני כהנים מקבלין דמו אחד בכלי וזרקו על קיר המזבח כדם שאר אשמות ואחד בידו הימנית ומערה לתוך השמאלית ומזה באצבעו הימנית על תנוך אוזן המצורע הימנית ועל בהן ידיו ורגליו הימנית וטעון נסכים ושני אלו מביאין כבש בן שנה וטעונין סמיכה: אשם תלוי הבא על ספק שגגת כרת שחייבין על ודאי חטאת קבועה בא איל בשני סלעים טעון סמיכה. וי"ל שטעון גם ודוי. שהרי הכתוב קראו חטא:

ו הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

יהי רצון כאלו הקרבתי תודה

ו התודה מביאין אותה ד' שצריכים להודות. הימנים כל החיים יודוך. ומביא עמו ארבעה מיני לחם מעשרים עשרוני סולת עשרה חמץ עושה מהם עשר חלות ועשרה למצה. ג' מינין. חלות ורקיקין ורבוכה ועושה מהם שלשים חלות שוות בחצי לוג שמן: ואיל נזיר שמקריב ביום מלאת ימי נזרו ומביא עמו לחם לוקח שתי עשרונות וב' שלישי עשרון ועושה מהם עשרים חלות שוות כולן מצה עשר חלות ועשר רקיקין ושמן שלהם רביעית טעונין סמיכה חיין ותנופה שחוטין ונסכים: קדשים קלים אין מועלים בהם ועורותיהם לבעלים בכל העיר דכתי' תאכלו במקום טהור מחניכם שם מצורעים לכל אדם. זר מהול וטהור היה מחוסר כפורים אינו אוכל עד שהביא כפרתו: המורם חזה ושוק הימין שניתן מהם לכהן כשאר שלמים ארבע חלות מד' מינין בתודה ומורם מאיל נזיר זרוע בשלה חזה ושוק. ואחת מצה אחת ורקיק אחד כל זה בכלל תנופה עם האימורין: כיוצא בהם. נאכלין בכל העיר ליום ולילה: ולעבדיהם הכנענים והאימורין נקטרין על המזבח:

ז שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

יהי רצון כאלו הקרבתי שלמים

ז שלמים. באין מכל מין בהמה טהורה. טעונים סמיכה ונסכים: לשני ימים. יום הזבח ושל אחריו: ולילה. שביניהם: המורם. חזה ושוק. טעון תנופה: אותן

ח הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אֶחָת. וּבִלְבָד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד: שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם: וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר

ח והמעשר. מעשר בהמה: כנגד היסוד. בכל מקום היה יסוד. לאפוקי מזרחית דרומית שלא היה לה יסוד: שנה באכילתן. אע"פ שהשוה

בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד׃
הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל
אֶלָּא עַד חֲצוֹת וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו
וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי׃

אותן למתן דמן : אלא עד חלות. דבר תורה. כרמב"ט [ברכות ט פסחים קב] דדריש בלילה הזה לג"ש : למנויו. לאותן שנמנו עליו:

מעלות שבין אורס ולמזבח. כנגדן ברייתא דר' ישמעאל מפורשת היטב. ואחריה קדיש דרבנן :

תקנו לומר ברייתא זו דר"י שכתיבה בתחלת ס' תורת כהנים הואיל ורוב מלות שבת"כ נדרשים במדות הללו. ולפיכך נחשבה כתלמוד. כדי שילא בה אדם י"ח שאמרו. לעולם ישליש אדם שנותיו שליש במקרא במשנה בתלמוד. וגם לפי שאין בה מחלוקת כמו במשנה איזהו מקומן :

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה
נִדְרֶשֶׁת: א מִקַּל וָחוֹמֶר: ב וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה: ג מִבִּנְיַן אָב
מִכָּתוּב אֶחָד. וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים: ד מִכְּלָל וּפְרָט
ה וּמִפְּרָט וּכְלָל: ו כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין
הַפְּרָט: ז מִכְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט. וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ
לִכְלָל: ח כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד.
לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא׃
ט כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טַעַן אֶחָד שֶׁהוּא
כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר: י כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל
וְיָצָא לִטְעוֹן טַעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר׃
יא כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ אִי אַתָּה
יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵרוּשׁ׃
יב דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ וְדָבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ׃ יג וְכֵן שְׁנֵי

רבי. הר"ש בשו"ת עלו"ת [ולא כקבו"ץ כרז"ה. והג' רפה] [קדושין לן: נדרשת כל"ל. ובסידורים כדפס נדרשת בהן. יהוא יתור נפיש: א מק"ו. כילד. ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם ז' ימים. ק"ו לשכינה שתסגר לפחות ז' ימים. הרי למד חמור מקל להחמי'. וה"ה איפכא קל מחמו' להקל: ב מג"ש. כילד. ערות הבת לא למדנו אלא מג"ש. אתיא הנה הנה זמה זמה: ג מבנין אב מכתוב אחד. כילד. הרי נאמר בחג המלות. אך אשר יאכל לכל נפש כו'. התיר אוכל נפש. בשאר המועדים מניין אלא אמרו רז"ל. זה בנין אב לכל המועדים: משני כתובים. כילד נאמר בתומי' אדם. או גבן או דק וגו'. וכתוב בתומי בהמה. או חרוץ או יבלת. באדם לא נאמר חרוץ יבלת. בבהמה לא נאמר דק תבלול. מניין ליתן האמור של זה בזה. ולמדו אדם מבהמה ובהמה מאדם, זהו משני כתובים. והן נחשבים למדה א': ד מכלל ופרט כילד. נא' אדם כי יקריב וגו' מן הבהמה. כלל חיה שהיא בכלל בהמה. מן הבקר ומן הצאן. פרט. נתמעטה חיה. ואין בכלל אלא מה שבפרט: ה מפרט וכלל. כילד. נאמר בהשבת אבדה וכן תעשה לחמורו וכן לשמלתו. פרט. משמע אלה בלבד חייב להשיב כ' אחריו כן תעשה לכל אבידת אחיך. חזר וכלל. נעשה כלל מוסף על הפרט. ומרבה כל דבר: ו אלא כעין הפרט. כיצד הרי שנא' על כל דבר פשע. כלל הכל. על שור על חמור וגו'. פרט לך אלו בלבד. על כל אבידה. חזר וכלל. אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון. אף כל כיוצא בו. יצאו קרקעות ועבדים שהוקשו להם. ויצאו שטרות. שאינן אלא לראיה: ז מכלל שהוא צריך לפרט. כילד. נא' קדש לי כל בכור יכול אף הנקבות בכלל. הייתי אומר כל פטר רחם במשמע. ת"ל זכר. זהו כלל שצריך לפרט. ואם נא' זכר. יכול אפילו יצאה נקבה לפניו. ת"ל פטר רחם. אי פטר רחם יכול אפילו נולד אחר יוצא דופן. ת"ל בכור. זהו פרט שצריך לכלל. והם מדה אחת: ח ויצא מן הכלל ללמד. כילד והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים וגו'. הלא שלמים בכלל כל הקדשים הן. כשיצאו מן הכלל. לא ללמד על עצמן בלבד יצאו אלא על הכלל כולו יצאו. מה שלמים קדושת מזבח. אף כל שקדושתו קדושת מזבח חייבין עליו. יצאו קדשי בדק הבית: ט ויצא לטעון טען א' שהוא כענינו. כילד. נא' ואשר יבוא את רעהו ביער וגו'. מכה בשוגג בכלל רוצח היה. שנא' ומכה אדם יומת. בין שוגג בין מזיד. ויצא מכה בשוגג לטעון טעון אחד שהוא כענינו של מזיד. שזה ממית וזה ממית יצא מן הכלל להקל על עצמו. שגילול בערי מקלט. זהו ולא להחמי': י ויצא לטעון טעון אחר שלא כענינו. כילד נא' כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד. והוציא העבריה מן הכלל. שנא' וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים. הלא אמה עבריה בכלל עבד עברי היתה. שנא' כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה. למה יצאה מן הכלל. לטעון טען אחר שלא כענינו. שעבד אינו יוצא בסימני נדלות ולא במיתת האדון. והאמה יוצא בסימנים ובמיתת האדון אפילו תוך שש. יצא להקל עליה שיוצאה תוך שש. ולהחמי' שאדוניה מקדשה בעל כרחה: יא ויצא לידון בדבר החדש. כילד. נא' וכהן כי יקנה נפש וגו' ויליד ביתו. בת בכלל היתה בין פנויה בין נשואה. ויצאה לידון בדבר חדש באחר שנשאת אינה אוכלת בתרומה, שנא' ובת כהן כי תהיה לאיש זר וגו'. והואיל והוציאה הכ' מהכלל. אי אתה יכול להחזירה לכללה אפילו אלמנה וגרושה אם לא החזירה הכ' בפירוש. שנאמר ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וגו' מלחם אביה תאכל: יב דבר הלמד מענינו. כילד. נאמ' שבו איש תחתיו. יכול ישבו תחתיכם כל היום. בא הכ' ולמד אל יצא איש ממקומו. שהוא אלפים אמה (מדת תחום שבת) שהוא דבר הלמד מענינו: ודבר הלמד מסופו. כילד. נאמר איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו. אסר כל שאר שבעולם. ובסוף הענין פירש האסורות לנו. ומהם נלמד המותרות.

ואלג

כְּתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה עַד שֶׁיָּבֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך : ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות :

ואלו מדה ה׳ כס : יג ישני כתובים המכחישים . כגו׳ שנא׳ בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. וכתוב אחר אומר ביום עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים , בא הכ׳ הג׳ והכריע, שנא׳ אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני אליהם יעמדו יחד . מלמד בשניהם כאחד נבראו ואין כאן הכחשה : יהי רצון סיומא דמס׳ אבות עמ״ש בס״ד שם ;

עד כאן הוא תיקון עולם העשיה. והומרים קדיש דרבנן. ל״ו תיבות כמנין אלה. עמ״ש ר״ל קדיש שלם. כעולתו לשני ענינים. א׳ להעלות העולמות. והב׳ להכניע הקליפות שלא יתאחזו. כי הוא בסוד העמוד הקושר בין עולם לעולם. ודרך העמוד הוא עליית כל עולם לחבירו וכלל בו. נגד זה נתקן הקדיש בין כל עולם ועולם. ולכן נאמר בלשון ארמי שאין מכירים בו המלאכים. כדי שלא יתקנאו בנו. כי הם מדברים בלה״ק שהוא מלך פניס. אבל החיצונים שיניקתם מהאחוריים של הקדושה שהיא תרגום. הם מבינים אותו. וע״י אמרנו השבח הגדול הזה, כשמעם הם נכנעים. והינם עולים עם העולמות:

(חזן) כורע **יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ** (זוקף) **שְׁמֵהּ רַבָּא . בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵיהּ . וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵיהּ (וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵיהּ וִיקָרֵב (קֵץ) מְשִׁיחֵיהּ) בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב . וְאִמְרוּ אָמֵן :** קהל איש״ר . כורע **יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא** כורע **יִתְבָּרַךְ** עונין אמן **וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל** (זוקף) **שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא** כורע **בְּרִיךְ הוּא** עונין אמן **לְעֵילָּא** (בעשי״ת **לְעֵילָּא מִכָּל) מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא.**

יתגדל. שבח זה מיוסד על הפסוק והתגדלתי והתקדשתי וגו׳ האמור במלחמת גוג ומגוג . שיהא השם , שלם וכסא שלם ויודע לעיני הגוים וידעו כי הוא ה׳ . ומ״ע נתקן בלשון ארמי ומה פעולתו ביחוד עמש״ל לפני ברוך שאמר . ובחבורי מו״ק סי׳ נ״ד מבוארים עוד דבריס בנו הנוגעים לפשטות הכונתו וכוונתו. יע״ש : בחייכון . לפי שאין מלכות נוגעת במגרתה כמלא נימא. יע״כ לא יהא האדם רודף אחר הכבוד והרבנות שקוברת בעליה. כמ״ש בתרע״ה רב לך. הגיע עתו של יהושע [הנחומא והתחן] (ובדוד כמע״ה. כמ״ש חז״ל)[שבת ל׳] לכןכשאנו מתפללין על ביאת בן דוד. ראוי להתפלל על חיי דכל בית ישראל. וכבלנן חכמיהם פרנסיהם. שיזכו עמנו יחד בביאת הגואל. שלא ידחו מפני פרנסי דור החדש:בעגלא במהרה : איש״ר. לריך לענות בכל כח כוונתו ובקו״ר וגם להזדעזע כל אבריו. כמ״ש בהקדמה גשם הזוהר (אבל אין לצעוק בקול גדול שיתלוצצו עליו בני אדם) ואין להפסיק בכ״ן בין עלמיא ליתברך. ואעפ״כ יעשה שם קלת העמדה. עמו״ק : יתגדל (לריך להדגיש בג׳ יפה) [פי׳ שירגישה יפה במבטא. שלא יושמע יתקדל. וכן ק׳ יתקדש. שלא יושמע יתגדש. וכן כ׳ יתברך. שלא יושמע יתפרך] ויתקדש. וכן יתברך וכולן כתוחי העין. עלו״ה [ולא בליר״י כרז״ס] : שמה. חסר [יו״ד אחר המ׳]והפיק ה״א : בריך הוא. פסיק. עמו״ק [שהוא הפסק מאמר. וקאי על דקודשא] : די אמירן. כן סנוסח הנכון. עלו״א. ואף לפי מה שרגילין לקלר ולעשותו מלה א׳. מ״ת הדלית חרוקה : יתגדל. עולה כמנין ג׳ מילואי אהיה חוץ הפשוט. כזה לף יו״ד י . לף ה וד ה . לף א וד א] ופשוט האחד [אהיה] וחלופו באותיות שניות [כזה. אחר א׳ הוא ב . ואחר ה ו . ואחר י כ . ואחר ה ו. ס״ה עולה המ״ז כיתגדל] : ויתקדש. עולה שדי ונעלמו : כוונת אמן הכלליה. כבר כתבנו בהקדמה בקלרה. ועי״ש. וכאן נוסיף לקח טוב בענין רזי ורמזי אמן יהא שמיה רבא. דע. עוד יולא מחלוף אמן באותיות שניות. שבי בנ״ס. עולה כמנין יבק. הרומז על קו האמלעי. שהם ג׳ שמות אדנ״י הוי״ה ואהי״ה. וכן עולה הויה אלהים. זה יחוד גמור יתד שהכל תלוי בו. בו נמלט יעקב אע״ה מן המלאך כשעבר מעבר יבק. ר״ת יחוד קדושה ברכה. המכוין בזה תפלתו לא תשוב ריקם : יהא שמיה רבא מברך לעלם. פשוטו מובן לכל. ביאורו בלה״ק. יהיה שמו הגדול מבורך לעולם. ורמזו דרך קלרה הם אלה : יהא. רומז ר״ת מילויי השם הגדול הוי״ה ב״ה שמתמלא בג׳ דברים ביודין בההין באלפין שהם יולאים ד׳ מילויים הידועים הכוונה. שיתמלא השם בכל המילוים ויתגלה כבוד אלהותו וכח שמו לעיני הכל : שמה. גי׳ אל שד״י. והבניע אלהים אחרים : רבא. הוא חבר מן האי עולמים (וכ״מ בס׳ הזוהר [הקדמה ד׳ ג] המשכיל יבין) גם כמנין מלוי אליה. עוד הוא כמנין אמן עם חלופו הנ״ל. ויכוין שיהא השם מבורך בכל אלה היחודים לעולם ולעולמי עולמים : יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. אלו שבעה תיבות שהם עיקר עניית הלבור (כ״ה דעת גדולי הראשונים בכלל) שאי״ל לענות יותר (אבל מ״מ אין רשאין להפסיק בין עלמיא ליתברך אפי׳ במחשבה אחרת (והא״ל בדבור מ״ו) אלא יכוונו למה שאומר הש״ץ עד סיגמור הקדיש) יש בהם כ״ח אותיות (כי שמה חסר בודאי ול״ל ולעלמי בו׳ . והמשנין מאריכין עולמות) כנגד פרקי יד ימין ושמאל. וכ׳ הידים נרמזים בג׳ שמות של יחוד ה׳ אלהינו ה׳. י״ד אותיות כנגד יד ימין. ומהם יולאים ג׳ שמות כוזו במוכס״ז כוז״ו שהםכנגד יד שמאל. ואלה השב שמות רומזים במ״ש[שבת קיט]העונה אמן בכל כחו. כ״ח ו׳. קורעין לו גזר דינו של ע׳ שנה. שהם בשבעים שרים יושבים על מדין. מאחר שיד ימין עם יד שמאל והוי״ו המכריע כולם הסכימים להיטיב לו. בוב אין לסטרא אחרא כח להרע לו : יתגדל. הוא בכתר. כי גדול הוא עד א״ס : ויתקדש. בחכמה. כל קודש. כנודע . והם בסוד דברות הראשונות . ועד ואמרו הם י״ט תיבות. אבל תיבות ואמרו אמן אינם באים בחשבון. כי אינם בכלל השבח. רק צווי והזכרה הש״ץ לעם שיענו אמן. ומיתברך עד גמירא כ״ח תיבות. שהם ה״ב בכללן, נגד שם מ״ב שהוא מסוגל להעלאת הברורין והיין נוקבין, כי הוא בעל שם כנפים, וכן יש כאן שבעה תיבות השבח חתומות בשמה ווין בראש כנגדו, שבשן מ״ב אותיות דוגמתו, ונשוב לביאור . יתברך. ברכה הוא בבינה כידוע, שהיא הבריכה העליונה אם הבנים, ונקבעה כאן כהימא דרביעא על בנין, כי השבעה לשונות של שבח מכאן ואילך הם ממש ז׳ ספירות הבנין כסדר, ותחילות בוי״ו כי הם בסוד ו׳ קלוות , ראה דבר פלא מכוון מאד : ישתבח . שבח הוא בסוד י״ב עולמות ללדיק , והיא בחסד לאברהם . אביר מ״כ . כבס׳ הזוהר [הקדמה ד׳ ג] (בסוד יבוד דבינה) : פאר . ידוע בת״ת הוא גופא דמלכא . לכן נסדר באמלע בין ימין לשמאל : רומם . בחינת השמאל . דין כפול פשוט ורבוע : נשא . בנלח . כראש תיבות בדומה בשניהם , וכן , הדר, בהוד , וכן , ויתעלה , אות השורש רומז על עוז שהיא יסוד, וכן עטרה דכלולה ביה כנודע (עי״ל בהיכל נבנה בפיר) : ויתהלל . היא רלכות בודאי . יראת ה׳ היא תתהלל . וגי׳ כלל אדני (עי״ל בהבר׳

של

וְאִמְרוּ כורע אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן. וְעַל כָּל מַאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא קַדִּישְׁתָּא דִּי בְאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר. יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי וּמְזוֹנֵי וּפוּרְקָנָא מִן קֳדָם מָרֵא שְׁמַיָּא. וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים. עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן: עונין אמן פוסע לאחוריו בנחת ג״פ בפסיעה א׳ ופונה לשמאל ואומר עֹשֶׂה [זוקף] שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו פונה לימינו ואומר הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ שוחה לפניו ואומר וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן: עונין אמן

ו של כפסיק ומהלל מחד) ב״ת בליקוטי פרדס רמז הלג. הנם נראה. שיותר שהיה ר׳ שלמה הפרשן תכם היהודי. עוד היה מקובל כהן: ורחמי. עלו״ה [ולא ורחמים]: הרא בתיא. כל״ל עלו״א [ולא תרן דכשמיא כרו״ה]: שלהא הוא. רבא (הסורה לעיל) ולאו כשתוספע מן בתיא: וחיים. הוא ביה עם התיבה (לכן כתה כמלה בלכ״ק) חיי המלך. ונסתיים הקדיש בלה״ק. שאותיותיו מבחינת אחורים. להכינס לפנים והבן:

הלכות ברכת השחר

מנין הקדישים ומניהם וזמנם ושצריך מנין. ואם התחיל בעשרה ויצאו מקצתן אי יצאו קודם שהתחיל ואם לבדו או אמרו תהלים אי פסוקי דזמ״ה או עלינו בלי מנין ואח״כ בא. ואם הפסיק במנחה בין אשרי לקדיש. ומי מצטרף למנין ואימתי, וכופין ליקך לבהכ״נ ולשכור ש״ץ ומי יתן המעות:

(א) אומרים קדיש בכ״מ הפסק סדר התפלה. והם ז׳ בכל יום לפחות ע״ש שבע ביום הללתיך. א׳ קודם ברכו בהפסק סדר פסד״ז. ב׳ אחר תפלת י״ח שהיא תלוה כפ״ע ואינה דבוקה לשאחריה. ג׳ אחר ובא לציון בהפסק סדר קדושה. ד׳ למנחה אחר אשרי שהיא תלוה כפ״ע שכל האומר תהלה לדוד כו׳. ה׳ אחר י״ח דמנחה. ו׳ אחר הברכות שאחרי ק״ש דערבית. ז׳ אחר י״ח דערבית שבכך נשלם התפלה וז׳ אלו חובה כשמתפללין בצבור והשאר מנהג. וראוי לכ״א למהר שלא יפחות תלעכות י׳ קדישים בכל יום [סי׳ נה]: (ב) הקדיש ג׳ מינים. ק״ש עם תתקבל. ובלי תתקבל. וח״ק וא״א תתקבל רק אחר י״ח (ובשאר שעיקר הקדיש אחר שמ״ע) הוא לפי שהיא תלוה כפ״ע. אומר רק ח״ק ואחר ובא לציון אומר ק״ש תתקבל וחוזר על שמו״ע) או סליחות (שגם בהם בקשת רצות בכי״ח. שע״כ אומרים אשרי קודם ותחנון אח״כ בכי״ח) ובכ״מ שאומרים קדיש בשביל פסוקים או אגדה הוא ק״ש. וקודם ברכו שהקדיש רק להפסיק אחר פסד״ז. ובמנחה אחר אשרי שהוא רק מטעם דכל האומר תהלה לדוד כו׳ ונאמר בדרך תפילה ולא בקורא בתורה. הוא רק ח״ק ואחר קה״ת בב׳ וה׳ (ובשבת במנחה ות״ל במנחה. הקדיש שאומר על העמוד קודם שמו״ע מוזר לס״ת) הוא רק ח״ק אף שקרא בתורה. לפי שהוא רק תלוה תתקנת עזרא. ואף שאומר אח״כ אחר ובא לציון קדיש תתקבל וחוזר על ש״ע וכ״ש להקריאה. מ״מ תקנו עליה קדיש בפ״ע. לפי שקה״ת בצבור חשוב מאד. ובשבת בלא״ה מחויב לומר קדיש להפסיק בין ז׳ קרואים למפטיר (שם): (ג) כל דבר שבקדושה (כגון קדיש (אפי׳ דרבנן אחר לימוד) וברכו וקדושה) א״א בפחות מעשרה זכרים גדולים שהביאו ב׳ שערות ובני חורין. ובכל שיש מנין בבהכ״נ. לא יתתין הש״ל עלאדם חשוב או גדול. וי״א רק כשיש לחוש שיעבור זמן ק״ש או תפלה (שם): (ד) התחיל לומר קדיש או קדושה (ואפי׳ התחיל רק ברכת אבות בקו״ר) במנין ויצאו מקצתן עד שנשארו ו׳ (ואסור לצאת וע״ז נאמר ועוזבי ה׳ יכלו. אך כשנשאר מנין מותר לצאת מי ששמע כבר קדיש וקדושה וברכו והקדישים עד אחר עלינו) גומר הקדיש והקדיש שקודם ברכו לא יתחיל יוצר (וי״א שלא יתחיל גם ברכו. וכשפתח גם ברכו ויצאו גומר קדושת יוצר) אור. וי״א שגומר עד ש״ע בלחש וכן עיקר) או הקדושה וכל הש״ע וגם ובא לציון וקדיש שאחריו בלי מנין. ואומר בש״ע או״א ברכני אבל אין נ״כ רק כשהתחילו בי׳ גומרין, ואפשר דהברכה לבד הוי התחלה. וכשהוא יום קה״ת אין קורין וכשיצאו אחר שהתחילו יוצר אור או אפילו אחר שהתחילו ש״ע בלחש. לא יתחיל הש״ל התפלה בקו״ר בלי מנין (שם): (ה) התחילו ערבית במנין (ואפילו רק ברכו ולא הברכה)

ויצאו קצת, גומרין עד יראו עינינו וקדיש שאחריו בלי מנין. וכשהתחילו הש״ע בלחש במנין (ואין מועיל מה שהיה מנין בעת ק״ש וברכותיה) ויצאו קצת. אומר ק״ש אחר ש״ע (וי״א שא״א) ובמו״ש אומר גם ח״ק וגם ובא לציון וקדיש תתקבל בלי מנין (שם): (ו) קדיש שאחר עלינו נאמר או בערב ושאר לימוד פסוקים ואגדות. לא יאמר רק כשיש מנין בעת אמירתו אפי׳ היו באמירת עלינו או הלימוד וכשאמרו עלינו בלי מנין ובאו אח״כ בלי הפסק רב. אומר ג׳ פסוקים או מזמור א׳ ואומר קדיש. וה״ל שיהא מנין בעת הלימוד או אמירת תהלים או פסד״ז רק כשבא תיכף אח״כ אומר קדיש. וי״א שצריך ונהגו לומר תהלים ופסד״ז וללמוד אפי׳ בלי מנין ולשייר המזמור א׳ וקצת הלימוד לגמור כשבא המנין. וכשאמרו פסד״ז בלי מנין. אם בא קודם ישתבח. יאמרו המתפללים ישתבח (ושלא אמרו פסד״ז לא יאמרו ישתבח) והש״ל קדיש וברכו. וגם אחר ישתבח יאמרו ג׳ פסוקים מפסד״ז וקדיש (שם): (ז) אם היה מנין באמירת פסד״ז או אשרי שקודם מנחה ויצאו קצת קודם שהתחיל הקדיש לא יתחילנו בלי מנין וי״א שאומרו. ובמנחה אומרו אפי׳ היה המנין רק בתחלת אשרי (שם): (ח) נשים ועבדים וקטנים אין מצטרפין למנין לדבר שבקדושה ואפי׳ ע״י ס״ת שביד קטן וכן עיקר ויש מתירין בט׳ וא׳ מהם. אך שיהא הקטן יותר משש שנה וידע למי מתפללין. והנוהג להקל בשעה״ד בקטן אפי׳ כשאין חומש בידו אין למחות בו (וי״א שאסור אפי׳ בחומש בידו ולברכו וקדיש חיוב) אך לא יאמרו רק ברכו וקדיש חיוב ולא קדיש שאחר עלינו שהוא רק מנהג [שם]: (ט) אפי׳ גדול בשנים כשלא הביא עוד ב׳ שערו׳ דינו כקטן עד תשלום ל״ו שנה. וי״א ל״ה ויום אחד וכשנראו בו סימני סריס דינו כגדול מבן י״ג שנה ומעלה. וקודם כ׳ הוי גדול למנין ולזימון ולא לאיסור תורה. ובשתם. הוי גדול מי״ג שנה ויום אחד (ואפי׳ רק רגע א׳ בשנת י״ד שני. ואפי׳ נולד בסוף יום ר״ה נעשה גדול בגה״כ בתחלת ליל ר״ה משנת י״ד אבל לא בבה״ת) וא״ל לבדוק בשערות וסימנים שהביא. וכשהביא הקודם הוי קטן. וטומטום ואנדרוגינוס אין מצטרפין, וגר מצטרף (שם): (י) אם קצת מהמנין התחילו להתפלל שמ״ע לבדן ואין יכולין לענות ונשאר הרוב שעונין. מצטרפין לדבר שבקדושה כגון קדיש וברכו. ואפי׳ קדושה כשהש״ל לא התפלל עוד בלחש לעצמו. אבל כשחוזר התפלה. צריך ט׳ שומעין ועונין אמן. שלא יהיו ברכותיו לבטלה (שם): (יא) כשא׳ מהמנין ישן (ולא יותר מא׳) מצטרף לדבר שבקדושה. וי״א שאינו מצטרף, ולהלכה צריך לעוררו (ואפי׳ יש מנין זולתו כגון שמתינו כשהגיעו לדבר שבקדושה. עד שיעררוהו. וכשאינו רוצה לעמוד א״צ להמתין) שיהיה עכ״פ מתנמנם. וכן לזימון י׳. ובקה״ת וה״כ נ״ע

(שם): (יב) אם כל אחד מהמנין התפללו ביחיד או קצת לבד וקצת לבד, פרט מהם קדיש וקדושה. ואף שנתחברו אח"כ אסורים להתפלל שנית והוי ברכה לבטלה, רק כשיש מי שלא התפלל יתפלל ויענו, ולא יתפלל הש"ץ בלחש כשאין עשרה שלא התפללו (שם): (יג) חרש המדבר ואינו שומע או להיפוך (ואפי' ב' ויותר, כשהרוב פקחים) מצטרף כשמבין מה שעונין אפי' אינו עונה, וכ"ש כשמכוין הברכות ועונה כשרוא' עונין, ואם הש"ץ התפלל בלחש, לא יחזור בקו"ר רק כשט' שומעין ועונין, ושאינו שומע ואינו מדבר הוא כשוטה וקטן, ושכור שאינו יכול לדבר לפני מלך אינו מצטרף (שם): (יד) עבריין שעבר על גזירת הצבור, או עבר עבירה מצטרף. ואם מפני מה אינו מצטרף, ויש אוסרין, וכ"מ מותר להתפלל בבהכ"נ שהוא שם כשיש מנין זולתו, אח"כ פירשו עליו להחמיר בזה, וקראים אין מצטרפין, ואפי' מהם כלא תבוא (שם): (טו) צריך שיהא כל המנין במקום א' והש"ץ עמהם, ואם קצתם בחדר זה וקצת באחר ואין רואין זה את זה (וי"א דאפי' רואין לא מהני) אין מצטרפין אפי' כשהפתח שביניה' פתוח ואין דלת לסוגרו, ואפי' כשרוב מנין בבהכ"נ והמיעוט בעזרה שלפניה, ואפי' כעומד על האסקופה תוך חלל הפתח מהאגף ולחוץ (אפי' המקום שפה הפנימי' מעובי הדלת כשסוגר' ולחוץ עד כלות רוחב האסקופה הוי כלחוץ) ובדלת פתוח, וכשאין דלת לש"ע, וכשט' במקום א' וא' אחר בוילון שנפרס לצניעות מצטרפין, אבל לא כשנפרס לתחילה מפני הפילין או ס"ת לבמה שם (שם): (טז) מי שמראה פניו להעומדים בבהכ"נ, אפי' עומד אחורי בהכ"נ ומראה פניו דרך חלון אפי' גבוה כמה קומות ואינו רחב ד' מצטרף, וי"א שצריך שיכנס רובו ורובו בפנים, וכשאינו מראה פניו, אפי' עומד על גג בהכ"נ או עובי הכותל אינו מצטרף שם: (יז) עליות שאין מגורות בכותל גמור אלא בקלונסאות גבוהות י' ולמטה חצר גדול שבעליות פונים אליו ורואין זה את זה, אין מצטרפין, וי"א דמצטרפין, ולפ"ז אם אינו קל להעומדים שם או בעזרת נשים לירד לבהכ"נ, ומראים פנים, יש להקל (שם): (יח) גלאזיירטי (הוא רקום שסותרים שם מעיפוש האויר ר"ל בקורין קאנטלהא"ם) שיש בה ב' כתות, י' בבית א' וד' באחר ואין יכולין ליצא זה בזה, יכולין הד' להיות נגד הפתח ולהצטרף כשרואין זה את זה, כדי שלא יתבטלו מ' יום מקדיש וקדושה (שם): (יט) הם קצת בפנים וקצת בחוץ או רוב במקום א' ומיעוט בב' והש"ץ על האסקופה תוך הפתח, מצטרפין, אבל ט' בבהכ"נ והש"ץ על המפתן אין מצטרפין, וכשיש ר"ה ואפי' שביל רחב בין ב' בתים, אין מצטרפין בשום ענין (שם): (כ) חצר קטן המחובר לגדול שנפל כל הכותל שהפסיק ביניהם ובגדול נשאר פסין מכאן ומכאן ואין בפרצה יותר מי' אמה וט' בגדול וא' בקטן, מצטרפין אפי' אין רואין זה את זה, אבל ט' בקטן וא' בגדול ואפי' ה' בזה וה' בזה, אין מצטרפין כשאין רואין זה את זה (ודוקא כשנכנס כותלי אורך הקטן לתוך הגדול ומופלגים שם ג"ט מכותלי אורך הגדול, ואם לאו דין הקטן כגדול) ואם הש"ץ בקטן והצבור בגדול מוציאן י"א אפי אין רואין, ואם להיפוך, אין מוציאן כשאין רואין ואפי' הם י', ואפי' עתה שכולם בקיאים לא יאמר שם קדיש וקדושה כשאין שם מנין, ובדאיכא, מוציא' אפי' אותן שאחורי בהכ"נ כששומעים ומכוונים לצאת והוא מכוין להוציא כל שומע אפי' אין רואין, וכשהש"ץ על מפתן הקטן מוציאן (ובב' חדרים ממש אין מצטרפין אפי' הוא על המפתן) והאגף כלחוץ, ואפי' כשאחר על המפתן מצטרף, ובמקום שהש"ץ עומד בתיבה או בימה, מצטרף עמהם ומוציאם אפי' גבוה י"ט ורחב יותר מד' על ד' ובמחילות יותר מי"ט ואפי' אין רואין זה את זה, וי"א דוקא ברואין (שם): (כה) כשמנין במקום א' ואומרים קדיש או קדושה, יכול כשומע לענות עמהם אפי' הוא בבית אחר לגמרי ואפי' כמה בתים מפסיק ביניהם, וי"א שמ"מ צריך שלא יפסיק ע"ג או נכרי או נכרית או טינוף, והעושה בשעה"ד כדיעה א' לא הפסיד (שם): (כב) המתפלל בחדר שלפנים מבית המנין שאינו פרוץ במילואו לבית, הוי כמתפלל ביחיד, וי"א שרק אין מצטרף, אבל הוי כמתפלל בצבור כשפתח החדר רק דרך הבית, וכן המתפלל בביתו שאחורי בהכ"נ. וביניהם חלון קטן ששומע כל שאומרים (שם): (כג) כשיש מנין שלם מיושבי העיר או אפי' רק ג' או ד' בע"ב ולהם משרתים ותלמידים להשלים, כופין זה את זה לשכור ש"ל אפי' בכל השנה להתפלל תמיד במנין, ובמקום שאין בבהכ"נ מנין תמיד, כופין זה את זה שנקנס לבא תמיד לבהכ"נ אפי' הבחורים והלומדים. אך כשיש מנין זולתם יתפללו במקום לימודם (שם): (כד) במקום שצריכים לשכור מנין וש"ל ויש סביבות שרגילין לבא לשם עם בני ביתם, א"צ ליתן כלום על זה, שאם היו רוצי' היו הולכים למקום אחר ששם מנין זולתם ולא היו צריכים ליתן כלום אפי' לשכור ש"ל (שם):

דין איחר לבא לבהכ"נ. ואם דרכו להתפלל במתון וכוונה. ואיך לנהוג בדרך. ומי כשר לש"צ. ובנהגי. ואם מאריך או מנגן ניגון ע"ז, ודין הסירוב, ואם יחיד מעכב במינוי ש"צ, ואם שונא חש"צ, ודין העברת ש"צ וחזרתו. ושיותר טוב ש"צ בשכר וברצון הקהל, ומי יתן המעות, ואם לשכור רב קודם לש"צ ושיתפלל מסידור ומחזור:

(א) תפלה בצבור רצוי ומקובל תמיד. לפיכך חייב לזרז א"ע לבוא לבהכ"נ בענין שלא יצטרך לדלג בפסוקי דזמרה וכ"ש יוכל לומר ש"ע בצבור שהוא העיקר. ואם עבר ואיחר לבא עד אחר שהתחילו הצבור להתפלל ואם יתפלל כסדר לא יגיע לומר ש"ע עמהם אומר ברכת נט"י ואלהי נשמה כשלא אמרה בביתו (אפי' כשעי"ז יתאחר מש"ע בצבור) ומניח טלית ותפלין. וכשרואה שהצבור בסוף פסוקי דזמרה ויש לו שהות אומר ב"ש ותהלה לדוד (ובשבת ויו"ט גם נשמת) וישתבח ואח"כ אומר בצבור יוצר אור כסדר עד אחר ש"ע. וכשיש לו שהות יותר. אומר אחר אשרי גם מזמור הללו אל בקדשו. וכשיש לו שהות יותר אומר קודם הללו הנ"ל גם הללו מן השמים. וכשיש לו שהות יותר. אומר כל ה' הללויה וכשיש לו שהות יותר. אומר גם הודו עד והוא רחום ומדלג עד והוא רחום שקודם אשרי. וכשיש לו שהות יותר. אומר גם ויושע והשירה ובשבת או יו"ט ויש שהות לומר גם קצת משאר ברכות. אז למגלת ולדוד בשכותו ותפלה למשה קודמין וכל מה שדילג אומר אחר ש"ע (סי' נ"ב): (ב) ואם בא כשהתחילו ישתבח. אם לא יוכל לומר ב"ש ואשרי וישתבח כנ"ל לא יאמר עמהם כלל (והסמוך שמתחילין מישתבח מברכין לבטלה) רק ישמע מהש"ץ ישתבח ועונה אמן ומתפלל בצבור מיוצר כנ"ל ואם בא אחר שהתחילו יוצר ואין לו שהות לומר פסוקי דזמרה אפי' בדילוג אומר ק"ש וברכותיה וש"ע בצבור. ואח"כ אומר כל הפסוקי דזמרה חוץ מברוך שאמר וישתבח וכשבא סמוך לק"ש אם יכול לומר יוצר ולהגיע לש"ע בצבור. אומר יוצר אפי' לא יקרא ק"ש בצבור ואם לאו לא יתחיל מיוצר אפי' יגיע לש"ע בחזרת הש"ץ ולא יאמר ש"ע לבד בצבור. רק יתפלל ביחיד כסדר (שם): (ג) מי שדרכו להתפלל במתון וכוונה ואפי' כשבא בתחלת התפלה אינו יכול להתפלל בשוה עם הש"ץ שיפסיד הכוונה לא ידלג ויתפלל כסדר ביחיד וה' יראה ללבב וכשאינו מתפלל כסדר מהפך הצינורות כאזהרת המגיד להב"י ויראה לכוין לומר בצבור ברכו וקדושה בין הפרקים ולא באמצע [שם]: (ד) לעולם אסור לומר ב"ש או ישתבח בלי מזמור ביניהם דמברך לבטלה. ובדרך כשאין עת להאריך יתחיל מיוצר או מישתבח ואומרו בלי שם וכשרוצה לאומרו בשם ומלכות אומר קודם גם ב"ש וקצת מפסד"ז ע"ד הנ"ל ואם אמר קצת מפסד"ז בלי ב"ש קודם ואמר אחריו ישתבח, בשם לא הוי לבטלה ולכתחלה לא יעשה כן (סי' נג): (ה) עד ישתבח א"צ לש"צ שירד לפני התיבה. וכשמגיעים לישתבח ירד ויעמוד ואומרו (וצריך שיאמר לעצמו תחלה ב"ש וקצת מפסד"ז. ואם לאו אסור לומ' ישתבח. ובדאפשר למלאות ש"ץ שאמר ב"ש וכל פסד"ז עדיף) ולא ימתין מלירד עד הקדיש שאחריו (שם): (ו) אין למנות לש"ץ רק להגון (ריק מהעבירות) ופרקו נאה (שלא יצא עליו שם רע אפי' בילדותו אפי' קול בעלמא. ואינו מועד לעשות דברים שאינם הוגנים. וכשיש לו מע"ט אין מביאין במה שעשה בילדותו בשוגג. ודיעבד אין להעבירו מפני רע שבילדותו

שבילדותו אפי' יצא עליו מקרוב וידוע. ושיהא הקול ערב ואינו פוסק ואין לו אויבים המוחים קול. אפי' יחיד יכול למחות ולהעבירו) ועניו. ומרוצה לעם (שיסכימו לתפלתו) ויש לו נעימה. וקול ערב (שמושך הלב) ורגיל לקרות בתנ"ך (שיהיו פסוקי התפלה סדורים בפיו) ונשוי (אפי' בכל השנה וכ"ש בימים נוראים) וקודם לבחור אפי' נתמלא זקנו. וכשאין מי שבו כל מדות אלו. יבחרו הטוב שבצבור בחכמה ומע"ט. וביש ע"ה זקן וקולו נעים ומרוצה. ובן י"ג שנה המבין מה שאומר ואין קולו נעים. קודם להזקן. ומותר להיות אפי' ש"ץ קבוע (שם): (ז) עבר עבירה (אפי' הרג נפש) בשוגג ושב מותר לש"ץ. ושעשה במזיד פעמים הרבה. אפי' עשה תשובה גמורה. לא ימנוהו לש"ץ. ושעבר באונס ושב. יכול להיות ש"ץ קבוע. וש"ץ שהוא גם שו"ב. ויצא טריפה מת"י פעמים הרבה. יעבירוהו. ולא יחזירוהו אפי' אחר התשובה המכשירתו לשו"ב כבתחלה. ושהקהל רוגים בו. חוזר אפי' שב במקומו. ושראו שסיגף עצמו בתעניות בלי כפיית ב"ד. כשר לש"ץ (שם): (ח) ראוי לש"ץ. שיבוא להכ"נ ראשון. ויצא אחרון. וטוב לחזור אחר ש"ץ בן צדיק. וי"א שצדיק בן רשע עדיף. ונראה הכל לפי שפלות רוח של זה. וצדקת אבותיו של זה. ובר"ה ויוה"כ. צדיק בן צדיק עדיף. ואין ראיה מבזויי המשפחות. דמ"מ צדיקים הם. ואין מום פוסל בש"ץ. ומ"מ יש ליזהר במום גלוי (שם):(ט) לא ימנו לש"ץ קבוע. רק מי שנתמלא זקנו (לכבוד הצבור. ואפי' מוחלין כבודם) ובאקראי (שלא נתמנה כלל מותר (אבל הפסול מעבירה. כ"ז שלא שב. אסור אפי' באקראי) משהביא ב' שערות (ובן י"ג שלימות. מסתמא הביא. אם לא שידוע שלא הביא עוד) ושנתמנה מהצבור או מהש"ץ להתפלל בעתים ידועים להקל מהש"ץ. הוי קבוע. אבל נתמנה להיות מוכן להתפלל לפעמים כשלא יהיה הש"ץ בבהכ"נ. לא הוי קבוע. וי"א דהוי קבוע (שם): (י) כשאין יודע להיות ש"ץ. רק בן י"ג ויום אחד. מוטב. שהוא יהא ש"ץ אפי' אין לו זקן. משיתבטלו מקדושה וקדיש. ומי שאינו בעל זקן. כשניכר בו שהגיע לשנים שראוי שיתמלא זקנו. הוי כנתמלא. ולפיכך שמנין בן כ' אפילו בלי זקן. וכן מבן ח"י ומעלה אפי' יש לו רק מעט זקן. ומי שנראו בו סימני סרים והוא בן כ' או לא נראו. ועברו רוב שנותיו. מותר למנותו. וי"א שאינו כבוד הצבור. וי"א דסרים. או שקרוב לל' שנה ולא צמח בזקנו אפילו שער א'. כשר לש"ץ (שם): (יא) יש מקומות שנהגו. שהקטן מתפלל ערבית בחול ובמו"ש. ולא בליל שבת. ובמקומות שלא נהגו כן. לא יתפלל אפילו ערבית ומחילת הצבור לא מהני. ולא יפרוס על שמע למי שלא שמע ברכו בשחר (וברכו מקריאת התורה. יכול לומר) וקרא קטן. עד י"ג שנה ויום א' (ואין הפי' שצריך יום א' יותר מי"ג. אלא שצריך י"ג שלמים מיום ליום. ולא אמרינן שיום א' משנת י"ג חשוב שנה. ומיד בלה"כ (ולא כיה"ש. דבעי שלמים עד צאת הכוכבים) מהיום שנולד בו שבו כלים י"ג שלמים. הוי במקצת כיום שלם. והוא בן י"ג ויום א'. וא"צ מעת לעת. ואפילו נולד בסוף יום ר"ה. נעשה בן י"ג בלה"כ בליל ר"ה דשנת י"ד ושהתפלל ערבית מבע"י קודם ליל יום לידתו. קורא ק"ש שנית בלילה כשמגיע זמן חיובו מה"ת. ויש מחמירין שאפילו ביום שאחר י"ג נקרא קטן. עד שיעבור היום) והביא ב' שערות. ואפילו מגיע לי"ג בשבת. לא יתפלל ערבית ליל שבת במקום שמתפללין מבע"י לתוספת שבת. ובלילה מותר (שם): (יב) ש"ץ שמאריך בתפלה כדי שישמעו קולו הערב. אם הוא לפי שמח בלבו על תודתו לה' בנעימה. ומתפלל בכובד ראש ובאימה. תע"ב כשהוא ברצון הקהל (ושמאריך יותר מדאי. אפילו בשבת ויו"ט וברצון הקהל. ה"ז מגונה) ואם מכוין להשמיע קולו ושמח בו. הרי זה מגונה. וכ"ש כשמאריך בקדיש ואמן וברכו וקדושה. ומושך התיבה עד שאין המשמעות כלום. ותהפך מהס"ר לדין (זכח רשעים תועבה. ר"ת למפרע. חזן באס זינגער) ובזוהר ש"ץ דאשתכח ביה חטאה. ווי לאיכון דמכוין עליה. וש"ץ שמזמר בתפלה ניגון המיוחד לע"ג. יתרו בו. וכשאינו שומע. יעבירוהו (ומי שקולו נעים ירנן רק לה', ולא שאר רננות) וש"ץ זקן שקולו נמוך וחלוש ומאריך בתפלה. יכולים לדחותו (שם): (יג) לא ימנו לבעל לשון שאינו יודע לחתוך

האותיות. כגון שקורא לא' ע'. (ולהיפוך (שהברת ע' עמוק וחזק מא') או לח' ה'. ושבשולם מדברים כך מותר. וא"צ להביא ש"ץ ממקום אחר. ופוחח (שבגדיו קרועים וזרועותיו מגולים) לא יהא ש"ץ. מפני כבוד הצבור. וראוי שיהיו בגדי הש"ץ ארוכים (שלא יראו רגליו. אבל הולך בלי אנפלאות במקום שאין עומדים יחף לפני גדולים ובמקום שעומדים מותר) ונקיים מלכלוך (ושהוא גם שו"ב, יחליף בגדיו להתפלה. ובשאין רוצה. יעבירוהו) ולא ישיב הגרות בעת התפלה. או לעיין במנהגו (שם): (יד) סומא מותר לש"ץ וה"ה במדבר ואינו שומע. אבל השומע שמתקלקל חוש שמיעתו כדרך הזקן שכבדה אזנו קצת משמוע. ומ"מ שומע ויודע מצד ההרגש מה שהצבו' ואומרים ועונים. מותר (שם): (טו) ש"ץ קבוע. ירד לפני התיבה מעצמו. ולא ימתין עד שיאמרו לו. ומי שאינו קבוע. כשיאמרו לו בפעם ראשון. מסרב ומתאן לגמרי. כאומ' איני ראוי לכך. ובפעם ב'. מכין עצמו. כרוצה לעמוד. ובג' יעמיד. וכשאומ' לו אדם גדול. לא יסרב כלל. וכן כשטעה הש"ץ וצריך להעמיד אחר לא יסרב האחר כלל (שם): (טז) האומ' איני עובר לפני התיבה לפי שבגדי צבועים (וכשאומ' מיד הטעם. ירד) או מפני הסנדל שברגלו. לא ירד בתפלה זו. אפילו בלבנים או יחף (ולשאר תפלות יורד אפילו לא אמר טעם) אפילו נתן טעם לדבריו. שאין כבוד לה' רק בלבנים דרך ענוה (שם): (יז) יש שמנעו גר מש"ץ. ונדחו. וכשיש אחר. עדיף. והגר אפי' לש"ץ (שם): (יח) אפילו יחיד יכול לעכב (כשמליץ טעם הגון לפני טובי העיר. ורואים שראוי לו לעכב) מלהיות ש"ץ פלוני שרוב הצבו' רוצים (וכן בכל המנויים. ואפילו במרבין הורה) כשרוצה לשכו' אחר בדמיו של זה. אבל ביות'. אפילו שוה ההוספה. אינו יכול להכריח הצבו' לזה. רק כשרוצה להוסיף משלו, ואפילו הורגלו ליתן שכר הרבה. ועתה נזדמן להם בפחות. אין היחיד יכול להכריחם לשכו' אחר העדיף בשכר שהורגלו (וכשהיחיד שונא הש"ץ. החויב לו' שמסיר קנאה מלבו ויוציאנו בתפלתו. ואם לאו. אפילו אוסרו אינו יוצא) ואם הסכים עליו תחלה, אינו יכול לחזו' ולמחות. רק הרבים כשהם הרוב. וצריכין לשלם לו שכירות המגיעו עד סוף זמן שכירתו. ומי שהעבירוהו בהסכם הקהל ועמד כך ימים רבים, או מינוהו לזמן ונשלם. ואח"כ רוצים למנותו שנית. הוי כתחלת קבלה ואפילו יחיד מעכב. ועכשיו נהגו לילך אחר רוב דיעות נותני השכירות. אפילו פסולי קורבה ביניהם. ואין משגיחין על המועטים. ויש מקומות שממנין ע"ז י"א או י"ג אנשים. או ז' טובי העיר (שם): (יט) צריך שיהא הש"ץ אהוב לקהל. ויראו שלא יהא טיפש. שיוכל להתעסק בצרכם כראוי. ויוכיחן במילי דשמיא, וא"צ להחניפן בזה (שם): (כ) אין למנות ש"ץ עפ"י השר, אפילו רוב הצבור רוצים בו. והשר ביקש מהמועט המאנים שיסכימו. ויות' ראוי שיהא ש"ץ בשכר מבחנם (וצריכין העניים לסייע לשכירות ש"ץ, אפילו יש ש"ץ בחנם) ואם שבחנם מעולה, הוא עדיף, ואין להתפלל בלי רצון הקהל. מפני אלמות וגיאות. ואין עונין אחריו אמן (שם): (כא) שכר ש"ץ יפרעו מקופת הקהל שגובין לפי ממון (וכן כל שהוא תקנת הצבו' ונעשה ע"י ממון) וי"א שגובין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות. וכן המנהג במדינות הרבה. ובקצת מקומות גובין בשוה. אך קצוב לו עוד מכל נשואין לפי ממון. ובמקום שאין מנהג. גובין לפי ממון (שם): (כב) צבור שצריכין לשכו' רב וש"ץ. ואין סיפוק לשניהם. אם הרב מובהק ובקי בהוראה. קודם לש"ץ. ואפי' המיעוט יכול לכוף הרוב. ואם לאו. הש"ץ קודם, וכשאינו ראוי להם, אפילו יחיד יכול למחות (שם): (כג) לא יעבירו ש"ץ, רק כשנמצא עליו פסול, בעדים, וצריכין כגון שיצא קול שנתפס עם נכרית וכיוצא, יושיבו ב"ד, וכשיעידו עליו בזה, יעבירוהו, ולא יחזירוהו עד שישוב בלי ערמה בעדים (אפילו עבר במזיד) וה"ה בקלא דלא פסיק, ואפילו נשבע שלא יעבו' עוד, אינו מועיל, ושעבר בילדותו במזיד ולא שב עוד, אפילו מינוהו יעבירוהו, וי"א להקל, שאין מורידין אדם מקדושתו, משנהדרי גדולה עד חזן הכנסת, רק כשברור שעבר בפרהסיא, ואם לאו יפרסמוהו, וכשיתברר

בעדים

בעדים, ויקבל עליו מה שחייב מדינא, ולא יעבירוהו, וי"א שכשאין פרקו נאה, לא ימנוהו אפילו בשאר ימי השנה, וכשאקראי מתפלל כשעשה תשובה, חוץ מתענית, וכשמינוהו, לא יעבירוהו: בשאר ימות השנה, ובתענית לא יתפלל (שם): (כד) טוב שהש"ץ לא ילך לשוק בבגד מלוכלך, אפילו הוא גם שו"ב, וש"ץ שנשבע שלא ישחוק בקוביא, ועבר בעדים יעבירוהו, והודאתו לבד לא מהני, וכשנשבע על דבר שבו היזוק ממון ועבר, אפילו נלקה ונתענה ועשה כמה סיגופים, אינו כשר עד שיפייס בעל דינו, וש"ץ המנבל פיו, מוחין בו, וכשאינו שומע יעבירוהו (שם): (כה) ש"ץ שהזקין ורוצה למנות בנו לסייעו לפרקים, אם ממלא מקומו בשאר דברים, ואין קולו משונה, אפילו אינו ערב כקול אביו, אין הצבו' יכולין למחות בו, וקודם לאחר אפי' אחר מות אביו (וכשהיה לאביו מסייע, יסייע גם להבן) וכן בכל המינויים כגון לקופת צדקה, בין בשכר בין בחנם, הבן שראוי לכך, קודם לאחר, אפילו גדול ממנו, חוץ מחכם הממונה להרביץ תורה או לדון, שהתורה אינה ירושה, ואם כשנגבר על הרב חולשה מזוקן, ומינה בנו ודרש בכל שבת ואין פוצה פה, אין יכולים אחר מותו להעביר הבן, אפילו יש מופלג יותר, ובמקום שנהגו שאין הבן קודם, ואפי' נהגו למנות הוא עצמו רק על זמן ידוע ואח"כ לאחר יעשו כמנהגם, אפילו לא קבעו זמן בפירוש כשמינוהו (שם): (כו) עכשיו שהסידורים והמחזורים נדפסים, יכול הש"ץ להתפלל באיזה שירצה, ולאו דוקא במיוחדים לצבור, וכן אפילו ליחיד להתפלל מסידור (שם): (כז) אין נכון להעבי' ש"ץ תוך זמנו, בשביל אחר שקולו ערב יותר, וכשהרוב רוצים בו ישמעו ביחד (שם).

הלכות קריאת שמע

זמן ק"ש, ואם קרא קודם או עבר זמנה, ודין מי שאינו יכול להתפלל בצבור או ירא שהצבור יעברו זמנה, ודין להוציא בברכותיה, ואם קרא בלי ברכות, ושסדר ברכות אין מעכב אך מעכב זה את זה, ודין אנוס, ואם לענות אמן ב"פ, ודין עוסק במלאכה או שמשוי עליו ואם שכח להניח טלית ותפלין או לא היו לו. ודין ספק קרא או בירך, ואם הרהר פ' ציצית וזמנה, ושלא ישנה מנהג ונוסח בתפלה ואשכנזי שהתפלל עם ספרדים ולחיפוך, יצא:

(א) תחלת זמן ק"ש של שחר מה"ת, משעלה עמוד השחר והאיר פני כל המזרח (ולא סגי במה שהבריק כנקודה לבד) והקורא קודם לא יצא, וחכמים עשו הרחקה, ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שיאיר היום כ"כ, עד שיראה חבירו הרגיל עמו קצת (כאכסנאי שרגיל לבא לקצת עתים) ברחוק ד"א ויכירנו (והוא ו' מינוט אחר ע"ה, וכן משם עד תחלת הנץ החמה, ומשם עד שיהיה כל גוף השמש על הארץ, הוא שעה) ומצוה מן המובחר שלא לקרותה אז מיד, רק מעט קודם הנץ (כשיתחיל השמש לצאת מנרתקה, ואינה נראה ונודע לנו עוד) כותיקין, כדי לסיימה בברכותיה דהיינו גאל ישראל, עם הנץ, שהיא זמן תפלה לכתחלה, ולהתפלל מיד לסמוך גאולה לתפלה והיכול לכוין ולעשות כן, שכרו הרבה מאוד, ומובטח שהוא בן עוה"ב (אך לא יכוין לזה, רק לשם ה') ושאינו יכול, לא יקדים לקרות ולהתפלל קודם הנץ, אלא אח"כ, וי"א שיכוין שקרא לפחות פ' ראשונה קודם הנץ ודאי, ויתפלל אחר הנץ ודאי, וכשאינו יכול לכוין, קוראה בברכותיה קודם הנץ, ולא יסמוך גאולה לתפלה, ויתפלל אחר הנץ, והעיקר כדיעה הא', ונכון לחוש להב', ולקרות לפחות פ' א' קודם הנץ, אפי' לא לבש עוד ציצית ותפילין, ואחר הנץ יקרא כולה בברכותיה, ויסמוך גאולה לתפלה (סי' נח): (ב) לא קראה קודם הנץ יקדים כל האפשר לקרותה, כשיש לו ציצית ותפילין ולצבור להתפלל עמהם ולסמוך גאולה לתפלה, וכשאין לו ציצית ותפילין מ"מ לא ימתין עד שיעבור זמנה, אך קוראה בזמנה בברכותיה וכשיהיה לו תפילין אח"כ, יניחם וקוראה בהם בלי ברכותיה ויכוין כקורא בתורה, או קורא בהם מזמורי תהלים (שם): (ג) כשיש קבורת מת או מילה, וצריך למהר התפלה, וכן בימים נוראים והו"ר ועצרת שמתפללים בהשכמה, יכולים לקרותה משעלה ע"ה, וידלגו יוצר אור (שסדר ברכות אין מעכב) ויאמרוה משיכיר עכ"פ בין תכלת ללבן, וי"א לאומרה אחר הנץ, וכשהגיע הנץ קודם ק"ש, אומרה שם, ואם לאו, אומרה אחר ש"ע, והלכה כדיעה הא' (שם): (ד) קראה מיד משעלה ע"ה, אפי' בפשיעה בלי אונס יצא, וכשרגיל (יותר מפעם א' בחודש, ובשעה"ד, אפי' רגיל טובא שרי) לעשות כן לא יצא, ואם קראה בע"ה בלי ברכותיה, קוראה שנית בזמנה בברכותיה (שם): (ה) זמן ק"ש דשחר נמשך עד סוף רביע היום (מע"ה עד צה"כ) בין ארוך בין קצר, ויזהר מאוד שלא לאחר זמנה ובפרט בקיץ, שבמקום שהיום ארוך, לפעמים סוף זמנה קודם זייגער 7 ואין לאחר הקריאה לבהכ"נ בשביל זקנים המאחרים לבא שלא יתפללו ביחידות, כשעי"ז יעבור זמנה (שם): (ו) עבר זמנה ולא קראה, אפי' במזיד קוראה בברכותיה עד שליש היום (ושכרו רק כקורא בתורה ובזמנה שכרו מרובה) עבר הזמן ולא קראה, אפי' בשוגג קוראה בלי ברכותיה כל היום, וכשיברך הוי לבטלה, וי"א בברכותיה והלכה כדיעה הא' ואם לא קראה ביום במזיד (ובשוגג או טעה ישלימה בלי ברכותיה לד"ה) קוראה בלי ברכותיה בערב אחר ק"ש דערבית (וכן כשלא קרא דערבית, קוראה בשחר אחר דשחרית) וי"א שלא ישלימה בערב או בשחר, וכן עיקר (שם): (ז) מי שאינו יכול להתפלל בצבור, שראשו ואיבריו כבדים עליו, יקום וילבש טלית ותפילין (ובלי תפילין אסור) ויברך ברכות השחר, וקורא ק"ש כולה, ויכול לישן שינת ארעי ויזהר לקום קודם שליש היום, וקוראה בברכותיה ומתפלל, וה"ה כשירא שהצבור יעברו זמנה, אך במקום שא"א לצאת בתפילין לבהכ"נ (כגון שמפסיק רחוב נכרים וכיוצא) וילטרך לחולצן וללובשן ולהרבות בברכות, קוראה בלי תפלין, ואח"כ יניחן בברכה (שם): (ח) בברכות ק"ש, הש"ץ מוציא אפי' הבקי (כשיש י') השומעים ועונים אמן, ואם לאו הוי כיחיד שאינו מוציא היחיד אפי' שאינו בקי. בברכות ק"ש וברכות השחר) ומ"מ לא יסמוך עליו הבקי (סי' נט): (ט) קראה בלי ברכותיה יצא ואומרם בלי ק"ש. וטוב לקוראה שנית בברכותיה. בין יחיד בין צבור. ואם שגג או הזיד ולא קרא ק"ש שנית ולא הברכות. יצא בין יחיד בין צבור. אבל לא ידי ק"ש כתקנה. ואם שכח לומ' הברכות עד שעבר רביע היום אומר עד שליש היום הברכות בלי ק"ש לכ"ע (סי' ס'): (י) סדר הברכות אין מעכב שאם הקדים ב' לא' או אמת ויציב לפני ק"ש. או יוצר ואהבה לאחריה יצא. אבל מעכבות זא"ז. וכ"ת אם אחר מלקרותה עד סוף שליש היום. ואינפנאי לומר שניהם עם ק"ש. רק א' לא יאמר כלל. דהוי לבטלה (שם): (יא) האנוס. מניח תפילין בלי ברכה (וכשיגיע זמנם ימשמש ויברך ואם טעה ובירך קודם אור היום. או בלילה וסבר שהוא יום. א"צ לברך בזמנם) וקורא ק"ש מיד שעלה ע"ה. וסומך גאולה לתפלה. וכשהיה אנוס (כגון שכיר. או חולה) בלילה שלפניו ולא קרא ק"ש דערבית. שקוראה אחר ע"ה. קורא ק"ש בשביל של לילה ובשל שחר ימתין. אולי יוכל לקרותה בזמנה. ואם קראה ב"פ א' אחר ע"ה. קודם שיראה חבירו ברחוק ד"א ויכירנו. וא' אח"כ. או א' קודם הנץ וא' אחר הנץ. או א' קודם שיכיר בין תכלת ללבן וא' אח"כ. יצא (סי' נח): (יב) יזהר מלענות אמן ב"פ. וי"א שאין חשש וכן עיקר. וכ"ש אחר ברכה שבה ב' ענינים כגון רפאנו. רופא חולי. וכשנזדמן לענות אמן על ב' דברים. עונה זא"ז ועדיף לומר אמן ואמן (שם): (יג) העוסק במלאכה ורוצה לקרות יתבטל עד שיקרא פ' א'. אפי' יכול לכוין והאומן או בעה"ב שעושה מלאכה בראש אילן או שורת הבנין קורא במקומו וא"צ לירד. אך יתבטל בפ' א' ומי שמשא על כתפו קורא. אך לא יתחיל כשטוען או פורק (סי' סג): (יד) שכח ללבוש טלית ולהניח תפלין. או לא היו לו. יכול ללבוש ולהניח בין הפרקים בברכה (ואפי' כבר קרא ק"ש. מותר להניח תפילין בברכה מפני התפלה) וי"א שהטלית ילבש בלי ברכה. ואחר ש"ע ימשמש בציצית ויברך. וכן הלכה וכשנזכר באמצע פרק שלא לבש והניח. אם באמצע יוצר או אהבה

לובש

לובש הטלית מיד בלי ברכה. וימתין עד בין הפרקים ויניח התפילין בברכה. ואם באמצע שמע או והיה או ויאמר או אמת ויציב. יניחם מיד בברכה. ובין אלהיכם אמת לא יניחם. ובין גאולה לתפלה יניחם בברכה. וי"א שאחר ש"ע ימשמש בהם ויברך. וכן עיקר. והטלית לא ילבש כלל (ובשבת הותר בלי ברכה אבל קודם שהיה גאל ישראל לובשו בלי ברכה (סי' סו) : (טו) מי שאין לו תפילין והצבור מתפללים. מוטב שימתין עד שיתפללו וישאל מחבירו ויקרא ויתפלל. מלהתפלל בלי תפילין בצבור. וכשירא שיעבור זמן ק"ש קודם שישיג תפילין. קורא בלי תפילין. וכשירא שיעבור גם זמן תפלה מתפלל ג"כ. ואח"כ כשישיגן יניחן. ואומר בהן איזה מזמור וטוב יותר שיניחן במנחה. אך לא במעריב. אפי' מתפלל מבע"י (שם):(טז) ספק קרא. קורא כולה בברכותיה כשמסופק אם אמרה. וה"ה בערב קראה וספק אם בירך לפניה ולאחריה יצא. קרא פסוק ראשון ואפי' פ' ראשונה ומסופק בב' קוראה, קרא ב' פרשיות ומסופק בג' והתחיל ויציב, או אמת ואמונה בערב קורא כולה שנית עם אמת ויציב או אמת ואמונה (ובאומר איזה פסוק מיציאת מצרים. או איזה הלכה שנזכר בה יציאת מצרי'. לא יאמר אמת וי"א שכ"ש כשאמ' שירת הים) וי"א שאומ' רק פ' ציצית ובערב רק אמת ואמונה. אמר אמת ויציב ומסופק אם קרא יצא וי"א שיקרא (סי' סז) : (יז) הרהר בלבו פ' ציצית ספק אי יצא וי"א לא יצא ואומרה שנית - והזכרת יציאת מצרים של יום זמנה מע"ה עד צאת הכוכבים ואפי' ביה"ש יזכיר ושל לילה זמנה מצאת הכוכבים עד עלות השחר וכשהזכיר קודם אפי' ביה"ש יזכיר שנית אחר לה"כ (שם) : (יח) אין לשנות ממנהג אבותיהם או מאשכנז לספרד ולהיפוך בהנהגי שרשי התפלה (והנזכר בגה' או בפוסקים ולמדוהו מהגמ' שוה לכל) שיש בשמים י"ב שערים נגד י"ב שבטים. ולכל שבט מנהג אחר ותפלתו עולה רק בשערו. יתפלל נוסח ספרד עולה בכ"א מהם והוא הנכון. שהכל בלשון לא ואשכנזי שהתפלל עם ספרדים ולהיפוך. יצא (שם) :

ענין פורס על שמע . ומי פורס ואימתי ובאיזה מקום ודין הנהג לומר ברכו אחר קדיש ודין איחר לבא ולא שמע ברכו וקדושה , ואיך ינהוג כשמתפלל צבור אחר צבור :

(א) ב"א שהתפללו כולם כ"א בפ"ע ביחיד או איחרו לבא. ולא שמעו קדיש וברכו וקדושה עומד א' מהם (גדול ולא קטן) ואומר במנין קדיש וברכו ויוצר אור (ועכשיו שכולם בקיאים אל"ל יוצר ואפי' קטן פורס ויש אוסרין רק כשהגיע לכלל שנים) שנית (ונקרא פורס על שמע מלשון חתיכה ופריס' שאומר רק קצת מברכותיה וסותא אפי' מתולדה פורס) והשאר שומעים ועונים אמן ואחר יוצר המאורות אומר ג' ראשונות וקדושה (ונקרא עובר לפני התיבה) והשומעים רשאים לילך לדרכם והוא גומר הש"ע שנית וי"א שבזה לא יפרוס. רק כשלא קראו עוד ק"ש וברכותיה א' מהם [גדול ולא קטן] פורס (ל' פריסה ובצעה והוא כינוי לכל הה שמסדר לפני ק"ש ואחריה קדיש וברכו וברכותיה. תרגום יברך הזבח יפרוס) ואומר גם ברכותיה והם שומעין ועונין ויוצאין ועכשיו שכולם בקיאין כ"א יברך אח"כ לעצמו ברכותיה וכן נוהגין במדינות אלו (סי' סט) : (ב) י"א שפורסין גם בערב ובמדינות אלו נהגו להקל וכשא' רוצה לפרוס אין מוחין בו והע"ב ואפי' יחיד שלא התפלל יכול לו' לפני העמוד עם ט' שהתפללו ברכו ומעריב ערבים בקו"ר ואפשר גם הקדיש שקודם ש"ע (שם) : (ג) יחיד שלא שמע קדיש וברכו וקדושה ורוצה לפרוס או לעבור אפי' יש מנין. יחזור אחר ה' זולתו שלא שמעו עוד וי"א שאפי' ט' ששמעו מצטרפים לו ולמעשה יחזור אחר ה' שלא שמעו ובדליכא שרי (שם) : (ד) אפי' מי ששמע יכול לפרוס ולעבור בשביל מי שלא שמע ואם שלא שמע בקי בזה הוא מוטב תששמע ועכשיו נהגו במדינות הלו שהאבל פורס תמיד אפי' שמע ויש אחר שלא שמע ובקי ואינו נכון רק כשאין פנאי בין ש"ע בלחש לחזרת הש"צ (למנהגנו עתה לפרוס אז) לבקש מי שלא שמע ובקי ויזהר שלא יפרוס בשביל מי שלא הגיע עוד ליוצר וכבר שמע ברכו וענה אפי' מקה"ת (שם) : (ה) יש מקומות שנוהגין שהש"צ אומר בכל יום ברכו אחר קדיש האחרון. להוציא מי שאיחר לבא ולא שמעו אפי' ביום שלא איחר שום אדם חוץ משבת ויו"ט ואין לבטל מנהגם בבהכ"נ ובבהמ"ד ינהגו שלא יאמר ברכו רק כשבא א' אחר ברכו ולא שמעו כלל ביום זה אפי' כבר אמר יוצר אור (וגם יכול לומר בעצמו) אבל כשהיה בעת ברכו ושמע וענה אפי' לא בירך יוצר בצבור לא יאמר בשבילו (וגם הוא עצמו לא יאמר וי"א שאומר בעצמו. אפי' כבר אמר יוצר אור. כשיש ט' שומעין אפי' יצאו כבר) כשלא הגיע עוד ליוצר (וה"ה כששמע ברכו מגדול (אבל מקטן המפטיר אפי' ענה אומר בשבילו אפי' לא הגיע עוד ליוצר) הקורא בתורה וענה) אבל הגיע ליוצר. אומר בשבילו וגם בעצמו יכול לומר קדיש וברכו כשמזמין ט' שישמעו ויענו אפי' כבר שמעו וענו (שם) : (ו) אחר ש"ע בלחש יתקבצו אותן שלא שמעו ברכו אצל פתח בהכ"נ לשמוע מהפורס ולפי שמקצת הצבור מתפללים עוד יזהרו מלעבור נגדם (שם) : (ז) אפי' יחיד שהתפלל כיון שלא שמע קדושה. יכול לירד לפני התיבה ולהתפלל שנית כל התפלה (שם) : (ח) כשיש שעה שלא התפללו עוד יתפללו בלחש תחלה ואח"כ חוזר א' מהם התפלה בקו"ר כשיש ט' שישמעו ויענו ובפחות משזה לא יתפלל הש"ל בלחש תחלה אפי' לא התפלל עוד רק יתחיל מיד בקו"ר ואומר רק עד האל הקדוש בקו"ר (שם): (ט) מי שאיחר לבא לבהכ"נ ולא שמע ברכו וקדושה אפי' חושש שלא יהא מנין כשיגיע לתפלה יתפלל כסדר וסומך גאולה לתפלה וכשיש מנין אומר קדושה ואם פרש ועבר לפני התיבה יתפלל ש"ע מיד ואח"כ קרא ק"ש בברכותיה יצא ולא יתפלל שנית לסמוך גאולה לתפלה (שם): (י) אסור לש"ל או לאחר להפסיק בק"ש וברכותיה או בין גאולה לתפלה בשחר (ובערב מותר במקום שנהגו לפרוס ובאמצע ברכה אסור) לפרוס לאלו שבאו אחר שהתחיל הש"ל יוצר אור וכשבאו אחר שענו הצבור קדיש וברכו וקודם שהתחיל יוצר אומר ברכו שנית בשבילם ויש אוסרין (שם) : (יא) צבור שהתפללו בבהכ"נ ובא צבור אחר להתפלל שנית בצבור (במקום שכן המנהג ובמקום שאין מנהג אסור) לא יעמוד ש"ל הב' במקום שעמד הא' כשהראשונים עוד בבהכ"נ אי' השלימו סדרם. וכשאין ש"ל לאחרונים יכול ש"ל הראשונים להתפלל להם שנית לפני העמוד כל הש"ע בקו"ר ובלחש ישתבח ברכות ק"ש יברך כ"א לעצמו (שם) :

מי חייב בפסד"ז וברכתן ובק"ש וברכותיה, ומי פטור, ודין עוסק בלימוד או צרכי רבים או באכילה או דין או במרחץ או תספורת או מהפך בעורות קודם קריאת שמע, ודין המחמיר בדברי חמותו :

(א) נשים ועבדים, פטורים מפסד"ז וברכותיהן, וק"ש וברכותי' (וכשרוצין, רשאין) ונכון שיקראו לפחות שמע ובשכמל"ו וחייבין לומר פ' ויאמר, ואמת ויציב (ויש פוטרין) ולסמוך גאולה לתפלה (סי' ע) : (ב) קטן שלא הגיע לחינוך (פחות מו' או ז' שנה) פטור מק"ש, וכשהגיע, חייב אביו לחנכו בק"ש (כל הג' פרשיות) וברכותיה, ויש פוטרין, וראוי לנהוג כדיעה הא', ועכשיו חתן אפילו לבתולה חייב לקרותה בברכותיה ולהתפלל, וכ"ש בשאר טרדה, כגון שטבעה ספינתו בים (שם) : (ג) כשמגיע זמנה, אסור להתחיל ללמוד, מי שרגיל להתפלל בביתו ביחיד, ואין הצבור רגילין לבא אליו, וכשהתחיל, אפי' באיסור, לא יפסיק כשיש שהות, אך יזהר להפסיק לקרותה בברכותיה, קודם שיעבור זמנה, וכשהתחיל בהיתר (אלי שעה קודם ע"ה) לא יפסיק, רק כשירא שיעבור זמנה, וכשאמר לחבירו שאינו לומד שיזכירנו, מותר ללמוד וכשמלמד לרבים, מותר להתחיל כשמגיע זמנה, אפי' רגיל ביחיד, ואם כשיפסוק יתבטלו אח"כ מללמוד, א"ל להפסיק אפי' יעבור זמנה, והעוסק בצרכי רבים, אפי' רק בהצלת ממונם, ואין מי שיעסוק זולתו, והגיע זמנה, טוב שיאמר שמע ובשכמל"ו בהקו' שעוסק בלי הפסק העסק כשאפשר, אך לא יפסיק העסק (פסק וקרא, או שמע מאחר. יצא) רק גומר ואח"כ

ואח"כ קורא כשלא עבר זמנה, וכשעבר, אומר איזה פי' שנה יציאת מצרים, אם עבר אמירת אמת ויציב (שם): (ד) התחיל לאכול (אפי' בסעודה קטנה) באיסור (תוך חצי שעה לע"ה) או בדין (אפי' בגמר דין) או נכנס במרחץ (אפי' רק להזיע) אחר ע"ה (וכן באינך) או עוסק בתספורת, או תהפך בעורות, וכיוצא, שיש לחוש שימשוך בו, מפסיק וקורא בלי ברכותיה, אם יש זמן לקרות אחר שיגמור, ואז קורא בברכותיה ומתפלל, וכשרואה שהזמן עובר יפסיק לגמרי, וכשהתחיל בהיתר, א"צ להפסיק כשיש זמן לקרות אחר שיגמור (וי"א שבאכילה יפסיק, ועיקר) וכשירא שישהוי ויעבור זמנה, ופסק וקרא, משובח, ובכל המקום שאין צריך להפסיק, ה"ה אפילו יעבור זמן תפלה בצבור (שם): (ה) המחמיר בפני רבים, בדבר שמותר מדינא ופשט ההיתר בכל ישראל, יש לחוש ליוהרא:

אולם ברוך שאמר ופסוקי דזמרה עם פי' מספיק וכוונותיהם . וקדיש :

מנהג הספרדים להקדים אמירת הודו לפני ברוך שאמר, ומנהג אשכנזים לאחרו, ויש פנים לכל אחד, ובמסכת סופרים משמע קצת כמנהגנו, לכן יעשה כל אחד כמנהגו [ויש נוהגין לומר כאן מזמור ט"ו] :

הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו: הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ: דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד: זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי פִיהוּ: זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם: בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר: לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ: מכאן י"ל בין הערבים כמ"ש שִׁירוּ לַייָ כָּל הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם אֶל יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם | אֶת כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים: כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַייָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ: הָבוּ לַייָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ

הודו לה', בד"ה א' ט"ז (ובהלל סק"ה, במעט שינוי) הוא המזמור שנתן דוד בראש להודות לה' ביד אסף כשהביאו ארון האלהים בתוך האוהל אשר נטה לו, ומפורש בסדר עולם (פרק י"ד) שכל השנים שהיה הארון יושב בתוך היריעה, היו אומרים בתמיד של שחר, מהודו לה' עד ולנביאי אל תרעו, ובשל הערבים, משירו לה' עד והלל לה', ולפי שהזכרנו סדר הקרבנות אנו אומרים ג"כ המזמור, והוא נתקן על הנס שנעשה לארון בשדה פלשתים: קראו. לבני העולם: בשמו, שיכירו כחו ואלהותו: עלילותיו, שהתעולל בפלשתים על אודות הארון: שירו, בפה: זמרו' בכלי: שיחו, זה עם זה: ועזו, זה הארון, כמ"ש ויתן לשבי עוזו: זרע ישראל, ובתהלים כתוב זרע אברהם [וכן הכוונה כאן, שאברהם נקרא ישראל] מילתא עתיקתא היא [דבר עתוק, שבזה מיושב קושיא חזקה] דכתיב ומושב בני ישראל [כו' ת"ל שנה, ושכו במצרים רק רד"ו, אך כפי' ומושב בני הברכם, וחשיב מעת שדיבר ה' לאברהם בין הבתרים (לפי שאז נגזר שיוליד, וחשיב כנולד יצחק, וביה גר בארץ) שהיה אז בן ע', ועוי ת"ל, ב"ר פ' ס"ג] : הוא ה' אלהינו, שבחרנו לעם נחלה סגולה מכל העמים, ואותם מסר ביד השרים, ועפ"כ, בכל הארץ משפטיו, כולם עומדים תחת שבט ממשלתו לעשות בהם שפטים, כדרך שעשה בפלשתים ובכל האומות שהרעו לישראל: זכרו לעולם בריתו, ברית אבות על קיום זרעם בעולם ונחלת הארץ, והתורה שנקראת ברית, שלא יהא להם הפסק עולם, אע"פ שיגלו מארץ אויביהם. הברית לעולם קיימת: לוה, גזר: לאלף דור, עד היובל הגדול: ושבועתו, לאברהם על אודות יצחק וזרעו, וכן היתה ההבטחה בעקדת יצחק: ויעמידה, השבועה והברית: לאמר, לדורות: חבל, גורל: בהיותכם. היא הראיה שהלקח מן העבר על העתיד, שלא תכלה הבריה, וסוף שתתקיים מתנת הארץ, שהרי בהיותכם עדיין מתי המספר, כפי מיעוט הזמן שיצאתם אל המציאות: וגרים, ההגוררים בארץ כנכרים, עד אשר תפרו ונחלתם את הארץ: ויתהלכו, אבותיכם: מגוי אל גוי, שנתנסו ברעבון וקנאת הפלשתים, והוצרכו לגלות ולהתגלגל לפלשתים ולמצרים, ולא הרהרו אחר מדותיו של הקב"ה, וכל זה היה סי' לבניהם שילכו בגולה: לא הניח. ובכריו עליכם, אל תגעו במשיחי, בכל תקומות טלטולם, ככה בגלותכם גם היא לטובתכם לנסותכם, לא עזב אתכם, מכאן הודע שהברית היא ברית עולם, שלא יפר בריתו עמהם לכלות זרעם בגלותם ח"ו, נכן, שירו לה', בכל הארץ שאתם פוזרים שם: בשרו מיום ליום ישועתו, כי קרובה לבוא וצדקתו להגלות בעתה, כי קרוב יום ה' ומהר מאד, וכל ימי הגלות לא היו נחשבים כי אם רגע קטן, נגד האלף דור אשר צוה ויעמוד לעד, הנה כי כן מה יפה המשיך הענין באמרו, ספרו בגוים את כבודו וגו', כי היא נחמה פרטית ובשורה טובה לפני הגלית, שלא יתייאשו מן הרחמים, והודעה קודמה לאזהרת שלא יתעבדו בישראל ביותר, כי הנה יום בא יום נקמה הוא לה': כי כל אלהי העמים אלילים, הבל וריק וא"ת הרי הם עובדים לצבא השמים שהם גדולים ונוראים ויש להם כוחי ממשלה עליהם, גם בשי"ת חלק אותם להם, ואיך יקראו אלילים כאין וכאפס, לזה אמר, וה' שמים עשה, ומאחר שהוא עשאם, כולם עבדים משרתים רצים בשליחותו לכל אשר ילוס על פני תבל ארצה, ואין להם כח ויכולת מעצמם, כי אם כפי השפע שמקבלים לצורך המופקדים תחת ידם, ואם יסתיר פניו מהם היו כלא היו, לכן יכירו הכל כי ה' הוא אלהי האלהים ונורא על כולם, וכל משפחות העמים יתנו לאדון

בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל
תִּמּוֹט: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יהוה
מָלָךְ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ:
אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יהוה כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ:
הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ
אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם
קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן
הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיהוה *):
רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא:
רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:
*) וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ
וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי
חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי
מֵעוֹלָם הֵמָּה: תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ
בַּשְּׁחָקִים: נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נוֹתֵן
עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים: אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל
נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים:
לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ
מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ
בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: הוֹשִׁיעָה אֶת
עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: נַפְשֵׁנוּ
(ידגיש הה׳) חִכְּתָה לַייָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ
כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ
לָךְ: הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן לָנוּ: קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ
וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם
שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ
אָשִׁירָה לַייָ כִּי גָמַל עָלָי:

ל מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי
וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי: יְיָ אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ

הכל כבוד ועוז: אף תכון, בקבלת האומות עול מל כות שמים ויתוקן העולם בה ללו: בל תמוט, עוד כאשר הוא התמוטטה ארץ מכובד פשעה: הודו לה׳, עמש״ל בשיר לויתן: ואמרו הושיענו וקבצנו, תפלה תמידית על קבוץ גליות: מן העולם, הזה: עד העולם, הבא: לעד בכי הפסק, מכאן ואילך פסוקים נפרדים מלוקטים א׳ הנה וא׳ הנה: כל חמתו, האומה חמתו, כמו ולרם אין כל לא תעשה כל מלאכה, שום מלאכה: לא תכלא, לא תמנע: חסדך ואמתך, חסד של אמת הוא. שאינך מצפה לתשלום שכר, עי״ל חסדך ואמתך וגו׳, ע״ד חסד ואמת אל יעזבוך, כן התפלל שלא יהא כעזב מעשות חסד אלהים ולהשכיל באמתו. כי הם. יצרוני. ישמרוני: תנו עוז לאלהים. תלו הגדולה בשע ליה. ודעו כי לא בחרבם ירשו ארץ האומות. וזרועם לא הושיעה למו. כי יד ה׳ עשתה זאת. גם תוסיפו כח בפמליא של מעלה להשפיע הטוב (כמש״ל בהקדמה בארוכה): על ישראל גאותו. שעמדו בנסיון עלום כגבורי כח עושי דברו. על כן הוא ית׳ התפאר בהם ואמר: וכמש״ל שם: ממקדשיך. מקדש שלמטה מכוון כנגד שלמעלה. שם שכן הכבוד עושה נוראות נפלאות: עם. הידוע. הוא ישראל: הופיע. הגלה: משגב. מבצר חזק. שלבו של אדם בטוח להסתר שם מחמת המצוק: חכתה. קותה: ידגיש החי״ת [ירגישה יפה שלא יושמע הכתה ח״ו. שאות הגרון אין מקבל דגש]: כי בו ישמח לבנו. כשבטחנו בשם קדשו. לפיכך אף הוא עזרנו. כי יודע חוסי בו בלבב שלם: הרחב פיך. לשאול כל צרכך: ואמלאהו כל חפצך:

[מזמור. בשיר זה הודה לה׳ על שהחיהו מחליו לעת חנוכת ביתו שבנה לו חירם מלך צור. ושמח תאוד ואמר: דליתני.

יריעת שלמה

הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים. לד׳ הישועה על עמך ברכתך סלה. נראה הכוונת ע״ד שאיתא במדרש ילקוט בפסוק יספת לגוי נכבדת נתת שכות לדור המבול כלום הקריבו לפניך פר ואיל אחד. נתת מועדים לישראל וכו׳ וע״ש. וזה הכוונת כאן שהגוים אם הקב״ה ניתן להם שלוה המה מתגאים ואומרים כוחם ועוצם ידם עשה כן ולכך ראוי לנקום מהם אבל ישראל כשהקב״ה מטיב להם אינן מתגאים רק אדרבא מודים לד׳ ית׳ ונותנים לו הודאה על כך וזה שאמר הנשא שופט הארץ השב גמול על גאי׳ אלו שכופרים שכל גדולתם ממנו ית׳ ולהיפוך לד׳ הישועה על עמך ברכתך סלה ר״ל שהם אינן מתגאים לאמר שכחם ועוצם ידם עשה כן רק שתולים שלד׳ הישועה לכן ראוי להושיע להם שפיר ודו״ק

*) ע״כ לפני תפלת מנחה: *) פסוק והוא רחום א״א בשבת ויו״ט [וי״א דמותר. מח״ב סי׳ רס״ז. וכ״ה בסידור רע״ג ז״ל]

וָאֶתְחַנָּן: יְיָ הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר: זַמְּרוּ לַייָ חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה: וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל אֶמּוֹט לְעוֹלָם: יְיָ בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל: אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עוֹזֵר לִי: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ:

שעשיתני דל ורזה בחליי בעוני. ולא נתנני בידי אויבי להנקם בי ולשמוח בי: שועתי. בתפלה. אליך ושמעת ותרפאני: שאול. קבר. אחוד הכנתי בחליי כמת המוכל לקבר. ודומה כמו שהעלית מקבר נפשי והחייתני: זמרו. לפי שחסדיו רבו ומושיע לצועקים לו מצרותם: באפו. אם רגע יקצוף על חסידיו. רצונו בזה לחיים. שיסבלו רגע יסורין בחטאם כדי שיזכו לקבל הטוב ממנו: בכי ותפלה לה'. ולבקר ירנן על ישועתו: בשלוי. בעת שלותי: העמדתה. דרך להעמיד מבצר ומגדל עוז על ההרים הסובבים העיר שלא יוכל האויב לבוא העיר לשחתה. וכן אמר בכינוי להצלתו: העמדת להררי וגדולתי עוז. שלא יוכל לנגוע בי רע. אך בעת הסתרת כו' נבהל. ונפלתי למשכב: אתחנן בחליי: ואמרתי. מה בצע. מה יתרון לך: בדמי. בנפשי. (שהדם הוא הנפש) כשתחזירני לעפר: הפכת. מיד שמעת תפלתי והפכת אבלי לששון ותחת הגור שק אזרתני בחגורת שמחה: כבוד. פי' עבור הנסים שעשית לי יגדל כבודך בתבל. כי יספרו נפלאותיך. וכאילו הכבוד עצמו מזמר ומשבח אותך (שם)]:

אומרו מעומד. ואפי' רק שומעו מהצבור יעמוד:

כ"פ יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ נ"א מֶלֶךְ וידגיש הישב. דכא לשתמע מלאף יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: ע"כ מעומד

הוֹשִׁיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:

מלך. בהוה. וי"א בעבר: מלך. בעבר. (ובפתחין נמי ל' עבר) וי"א בהוה: ימלוך. בעתיד: להשתבח. לשבח עצמנו בתהלתך. כי לפי רוב התהלה שבך ירבה שבחנו: ברוך. כאמר בהודאתך ברוך כו': מן העולם. מהתחלתו עד סופו: ואמר כל העם. שלא ידעו לברך: אמן. אמת שהוא ברוך. ולזה הללוהו היודעים: כל. (תלים קי"ג ו) המקרא מסורס. ופי' הללו את יה. ומבאר מי יהלל. ואומר כל מי שבו נשמה ונפש משכלת תהלל יה:

בשבת ויו"ט מדלגין זה. ומתחילין למנצח שאחר זה:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישׁוֹר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ:

למנצח. אלהים. לעתיד כשאלהים יחננו ויברכנו אז יאיר רצונו הטוב גם לאומות בזכותנו: לדעת. כדי להודיע בארץ דרכך לגלגל זכות ע"י זכאי: ישמחו. האומות שהטיבו לישראל בשבתם אתם. על הטובה שיעשה ה' להם: כי כשתשפוט העמים על עונם. נאמר אז בלאומים תנהל בנחת על הארץ ותמנע אתם מלאוכי שאר העמים: יודוך. אף שתעשה בהם המשפט לפי שהמשפט יהא ביושר ורחמים: ארץ. סימן הוא. בעת שה' יתן תבואתה: יברכנו אלהים. שהוא אלהינו תמיד. וכשיברך אותנו ייראו ממנו אפי' הדרים בקצות הארץ. כי יעשה משפט בכל:

בשבת [ויו"ט] מוסיפין מזמורים הללו. שמדברים מן היצירה ומהתורה שניתנה בשבת. ובזוהר תרומה [דף קלו] מבאר אותן על דרך הסוד באורך [ואומרים בשמחה. ובחול מדלגן. ומתחיל. יהי כבוד]

יט לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת: אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי

למנצח. כמו למנצח'. הוא הממונה על המשוררים. לו נמסר השיר, לשיר בו הלוים על ידו: מזמור. בעבור דוד. שהוא תקנו: השמים. הם הגרמים הגלגלים העליונים: הרקיע. הוא האוויר הפרוש ומשוטח על פני האויר: יום ליום

נִשְׁמָע

נִשְׁמָע קוֹלָם: בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם. לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם: וְהוּא כְּחָתָן יוֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח: מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ: תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי יְיָ אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים. גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב: שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל יִמְשְׁלוּ בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

יביע. מעשה בראשית מתחדש בכל יום. שאין מערכת יום אחד דומה למערכת יום אחר כל ימי עולם: יחוה. שיקרו מל' ארמי. ויגד ת"א וחוי: קום. קו נטייתם: תבל. הארץ המיושבת: מליהם. דבריהם ושיחיהם. הכל מספרים בנפלאות מעשה האל בהם: אהל. לשון אורה. כמו עד ירח ולא יאהיל. שכל ז' כוכבי לכת מקבלים אורם ממנו. ולכן הוא שוכן באמצעם בסדר שצ"ם חנכ"ל. כמלך בגדוד. להשפיע לכולם בשוה: והוא כחתן יוצא. בנחת לאט במהלכו העצמי הטבעי. ועכ"ז. ישיש כגבור לרוץ. אורח עולם ישמור. דרך נגדיו. במרוצה חזקה במהלך היומי. להשתחות לבוראו: ותקופתו. הקפת סבובו בד' זמני השנה. על קצות השמים כולם. וכזה. אין נסתר מחמתו. תחת כל השמים ישרהו. והורו על כנפות הארץ. אין מקום שלא יפגשהו פעם ופעמים בשנה: תורת ה'. אף היא ברה כחמה. כמ"ש בסוף הענין. ואומר כי נר מצוה ותורה אור. להיותה נובלת אורה של מעלה. כי שמש ומגן ה'. וכן אמר הפקח. כדת והשכל ב' מאורות: משיבת נפש. לשון משיב הרוח. ר"ל אצל גדול כח התורה. כי תמנה נושבת הנפש האלהית. שנא' בה ויפח באפיו. מחצבת אור מקורה. כענין מליאות הגוף מהשמש הגשמי. כי האדם יולידהו האדם והשמש: תורת. פקודי. יראת ג' פסוקים הללו שהן שש במחלקותיהן. בכל חמש חמש תיבות ואזכרה א' לכ"א. רומזים לשש סדרי משנה זמ"ן קנ"ן (מכונן. דוק ותשכח) המקבלים הארתם ממחשה חומשי תורה הנאחזים בשם הוי"ה שהוא בסוד ו' קצוות. עומדת לעד. אינה מקבלת השינוי: ונופת צופים. דבש הזב מכוורת: בשמרם. בעבור שיש בשמירת המצות. עקב רב. שכר הרבה בסוף: מי יבין. להזהר מהם. אמנם השגיאות הם שיש בה ידיעה בסוף. ויכנס בכלל תיקון מלך האדם. שכן הצריך השוגג לכפרה, אך מנסתרות. הנעלמות תחלה וסוף: נקני. אתה. כי לא אדע בהם: גם מזדים חשוך. כי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום [סוכה נב] ואילמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לעמוד בו: איתם. אהיה תמים. והיו"ד נוספת. כיו"ד תיעשה והדומים. ואולי תרמוז לשמות הכולל מספר עשרה בכל מקום כנודע: ונקיתי. מעצמי: מפשע רב. הוא המרד. אם תעזרני למשול ברוחי לעמוד נגד הזדונות הבאות מהיצר כתאוותי. אז מובטח אני שאנקה עצמי ממרי להכעיס ולהקניט. משא"כ אם לא תחשוך מזדונות. סוף יכשל במרדים [שבת קה] שכבר עברה עברה [אבות פ"ד מ"ב] וכיון שעבר בה הותרה [קדושין לט] פרצה קוראה לגנב [סוכה כו] וכך דרכו של יצה"ר. היום אומר לו עשה כך כו'. סוף מתיר בו הכפירה: והגיון לבי. מה שלא אוכל להוציא בשפתי:

מזמור הסמוך שכתוב בו בדבר ה' שמים נעשו וגו' שנשתכללו בשבת. כמ"ש ויכלו השמים וגו'. לכן אומרים אותו בשבת:

כג רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּייָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: הוֹדוּ לַייָ בְּכִנּוֹר. בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ. הֵיטִיבוּ

רננו. השמיעו קול רנה בה'. בו יתנ' תהיה רנתם ותהלתם: לישרים. בלבותם כבשפתותם: נאוה. הלח"ק נחה [זית גלוסטן] (והאב"ע כמדומה היה קורא נעה) מלשון נוי שבתלמיד [סוטה ע] נאה לישרים לתת תהלה לצדיק ישר: בכנור. כלי זמר ידוע. בעל נימין: בנבל. הוא כלי נגון שיש לו בית קבול בתואר נאד. הקרוי כמו כן נבל יין. וראיה מהמשנה [כלים פרק טו והשוקקים] כל הנבלים טמאין ונבלי בני לוי טהורין. וכן שכינו. העיי לנבלים:עשור". חסר וא"ו והעטוף [נ"ל ועשור] כמו שמש ירח עמד [של"ל וירח] והוא בעל עשרה נימין: זמרו לו. קולות הניגונים הכליים. מעוררים ומכינים הנפש ומישרים אותה לפעולה ולהשגה שכלית. גם כבוד שמים הוא ורצונו בכך. שהכל ברא למענהו ולקלוסו: שיר

יריעות שלמה

רננו צדיקים וכו' הטיבו נגן בתרועה כי ישר דבר ה' וכו, אוהב צדקה ומשפט וכו'. גיאה דזה קאי על יום ר"ה דהנה איתא בטור שמדת ישראל אינו כמדת שאר ב"ו שיש לו משפט לפני מלך ב"ו מעיטף שחורים ומתלבש שחורים אבל ישראל בר"ה עוטפין לבנים ומתלבשין לבנים לפי שבטוחין בו

בְּנַגֵּן בִּתְרוּעָה: כִּי יָשָׁר דְּבַר יְיָ. וְכָל מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה: אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ: בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ. וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם: כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירְאוּ מֵיְיָ כָּל הָאָרֶץ. מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי. הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם. הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד. מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהָיו. הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב חָיִל גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרָב כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְיָ אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

חדש. חדשו לו שיר תמיד. כי מתישן ורגיל לא תתפעל הנפש כ"כ. כמ"ש הכוזר (ריש מאמר ג): בתרועה. בה ייטיב נגן המנגן. בהתחלף הקולות והתמזגם בדקות ועובי ע"י יחס נערך: דבר ה'. גזרותיו: מעשהו. שהנהגתו: צדקה. לעניים: ומשפט. לעשוקים: חסד ה'. ניכר על הכל. בין בדין בין בצדקה. בין בנסיון ותשלום שכר. כולם ממוזגים בחסד: מלאה. פועל עומד: בדבר. בצווי. הוא רצונו: כונס. אוסף ואוצר: כנד. כתל. כי מי הים גבוהים על היבשה בעגולת הכדור. ומ"ש יורדי הים. הוא כנגד שפת הים: באוצרות תהומות. שהארץ עומדת עליהם. הם מכוסים וגנוזים כאוצר: ייראו מה'. בדין הוא שייראו ממנו. שלא יקרא למי הים וישפכם ע"פ הארץ כשבעם. וכענין שכתוב. האותי לא תיראו אשר שמתי חול גבול לים: כל הארץ. אנשי הארץ. כמו וכל הארץ באו מצרימה. יושבי קצוות ואיים רחוקים. ייראו מאותותיו: יגורו. יפחדו: תבל. הישוב. שלא ישקע. תהומות יכסום: ויהי. עולם: ויעמוד. הים בגבולו. תולה ארץ על בלימה: הפיר עצת גוים. בעלי זרוע האומרים להם ניתנה הארץ: הניא. בטל: עמים. המתאוים לימים רבים. אשר נוסדו לרשת ארץ לא להם: עצת ה'. להוריש הארץ לאשר ישר בעיניו: מחשבות לבו. על הארץ אשר עיניו ולבו שם כל הימים: אשרי. הוא הביאור למה שקדם. כי מאושר הוא הגוי הנבחר אשר נדבק בו. העם אשר בחר. לא כל שכן. שלא יכלו לו המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון הכל. ה' הפר עצת ערומים: משמים הביט. לבחור לו עם: ראה את כל בני האדם. ולא מצא בהם ישר לפניו כישראל. לכן לא לחנם עשאם נחלה לו: ממכון שבתו השגיח. ר"ת משה על ידו השגיח לשכון כבודו ביניהם: יחד לבם. לב כולם כאחד הוא היוצר הכל. ולכן אינם נחשבים רק כלב אחד בעיניו. וחוקר הכל בבת אחת: עזרנו ומגננו הוא. לפי שחכינו לו. כי לא יבושו קוויו: כי בו ישמח לבנו. מפני שהיה בטחוננו בו בלב שלם בשמחה: יהי חסדך. לחזק לבנו בבטחון: כאשר יחלנו לך. תעזרנו בחסדך בהמשך התוחלת שלא יפוג לבנו באורכו:

במזמור הלז עשאו דוד כאשר ברח מפני שאול אל אכיש מלך גת. ולפי שבשבת היה מעשה. לכן אומרים אותו בשבת:

לד לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ:

טעמי דעתו. כמו טעם זקנים. כמ"ש (שמואל א כא) ויתו על דלתות השער ששינה עניינו ועשה עצמו שוטה: אבימלך. כל מלכי פלשתים היו נקראין כך. ויגרשהו: לא הרגו כרצון עבדיו

יריעות שלמה

יתי' שיזכה אותם בדין וכו' ואף שלפעמים נגזר על האדם יסורים ומיתה מ"מ בטיח שגם זה טובה לו בפי הבנת הקב"ה וכמו שאמחז"ל שהרשעים צועקים יפה דנת יפה זכית וכו' והכל הוא לטובת לאדם כמ"ש המדרש פ' קדושים שמלך ב"ו כשעושה משפט אין הכל מקלסין אותו לפי שיודעין שיש שטף בידו אבל הקב"ה בין כשעושה חסד או משפט הכל מקלסין אותו לפי שיודעין שאין שטף בדינו ובארנו הטעם לעיל בחיבורי זה מכח דמלך ב"ו כיון שכל גזרותיו הוי לצורך עצמו א"כ עונשו היא לטובת עצמו על שלא נעשה רצונו יש לחוש שיעבור הדין יותר מהראוי כיון שהוא נוגע בדבר אבל הקב"ה שאין צריך לקיום התורה לקבל טובה מזה כיון שהוא בורא הכל ועיקר כוונתו לטובת האדם א"כ אין השם נוגע בדבר כלל לכך הוי משפטו הכל אמת וצדק ואין עוקה בדבר לכך הכל מקלסין אותו ולכך בר"ח אני שמחין. וזה מאמר המשורר שראוי לשבח ולנגן להקב"ה לא מבעיא בשאר הימים אלא אפילו בר"ח שהוא יום תרועה ותרועה מורה על דין כידוע והיה ראוי לחיות בפחד ואימה ג"כ הטיבו נגן להיות בשמחה וליתן לפניו זמר ושבח בתרועה לחיות בטוחים בו ית' מצד כמה טעמים. חדא כי ישר דבר ה' ובוודאי אין שטף בדינו ומשפטיו רק הכל ביושר לכך ראוי שהכל יקלסין לפניו ועוד מעלה נוספות כי אפשר שערי שמחה זו שאנחנו נעשה בזה נראה שאנו מאמינים בו ית' שיצדיק את דינינו בזכות זה עצמו נזכה בדין דאמונה גדול לפניו מאוד שהרי אחז"ל לא נגאלו ממצרים אלא בזכות אמונה וכן לע"ל לא יגאלו אלא בזכות אמונה א"כ אם כך חשוב זכות אמונה לפניו ית' א"כ גם ע"י בטחון זה ואמונה זו שאנו מאמיני' בו ית' שיזכה אותנו בדין באמונה זו עצמה נזכה בדין וז"ש עוד מעלה שנית וכל מעשהו באמונה בזכות אמונה הוא מצדיק תמיד אותנו ומטיב עמנו א"כ גם עכשיו יהי' כנגם ה' אוהב צדקה ומשפט שעושה צדקה ג"כ במשפט כמאמר הפייטן ואתה במקום משפט תעשה צדקה וז"ש אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ והטעם כי בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם וכיון שהי' בידו לברוא את הכל במאמר בלי סיוע מכ"ש שעכשיו אין צריך לקבל סיוע מלמטה לחיות מתכוין לצורך עצמו במצות התורה א"כ אינו מתכוין רק לטובתינו ואינו נוגע בדבר לכך משפטו הכל ביושר ונכון. לכך ראוי להיות שמח בר"ח וליתן לפניו זמר ואיש ונכון:

אֲבָרְכָה אֶת יְיָ בְּכָל עֵת . תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי : בַּייָ
תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ : גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי .
וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו : דָּרַשְׁתִּי אֶת יְיָ וְעָנָנִי . וּמִכָּל מְגוּרוֹתַי
הִצִּילָנִי : הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל יֶחְפָּרוּ : זֶה עָנִי קָרָא
וַייָ שָׁמֵעַ . וּמִכָּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ : חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב
לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם : טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב יְיָ . אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה
בּוֹ : יְראוּ אֶת יְיָ קְדֹשָׁיו . כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו : כְּפִירִים
רָשׁוּ וְרָעֵבוּ . וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב : לְכוּ בָנִים
שִׁמְעוּ לִי . יִרְאַת יְיָ אֲלַמֶּדְכֶם : מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב
יָמִים לִרְאוֹת טוֹב : נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע . וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר
מִרְמָה : סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב . בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ : עֵינֵי
יְיָ אֶל צַדִּיקִים . וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם : פְּנֵי יְיָ בְּעֹשֵׂי רָע .
לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם : צָעֲקוּ וַייָ שָׁמֵעַ . וּמִכָּל צָרוֹתָם
הִצִּילָם : קָרוֹב יְיָ לְנִשְׁבְּרֵי לֵב . וְאֶת דַּכְּאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ :
רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק . וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ : שֹׁמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו .
אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה : תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה . וְשֹׂנְאֵי
צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ : פּוֹדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו . וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל
הַחוֹסִים בּוֹ :

שאמרו לו הלא זה דוד וגו' וכיון שהניחו להמלט על נפשו הודה לאל שהצילהו . וחבר השבח הזה ע"ד אלפא ביתא בראש פסוק . זולת הוי"ו שהיא באמצע פסוק . ונכפל הפ"א בסיום בזה רמז שרשו ואחיזתו ולפי שהיה בורח לח"ל מגורש מהסתפח בנחלת ה' לכן בא הוי"ו בהסתר . כמסתר פנים ממנו. וכנגד זה נכפלה הפ"א על הגאולה והתמורה כי היא וי"ו בא"ת ב"ש ופ"א היא מדתו המשכיל יבין : ישמעו . הללוי : ענוים . נכנעים : מגורותי . כמו ויגר מואב . לשון פחד ולשון רבים על זו וכיוצא בה . מגורת שאול שבשבתו היה כפשע בינו ובין המות כמה פעמים : ונהרו . כענין ונהרו אל טוב ה' . ענין תקוה או הוא מלשון נהורא בארמי : אל יחפרו . דאזיל סומקא הפך ונהרו כי לב שמח ייטיב גהה : זה עני . כמוני היום : שמע . עבר ובא בציר"י . בעבור האתנח : טעמו . הבינו בדעת ובהשכל : יראו . מלה זרה ביו"ד בשו"א והאלף נחה . היו יראים הראוי. יראו.כמו,קראו ובא הכונה שלא יתערב עם יראו צדיקים(שהוא לי ראה): כפירים.כופרים כ"א הדומים לכפירים שחוזק תאותם למלא מעונותם טריפה : רשו ורעבו . כי הן לא בידם טובם והמה כלבים לא ידעו שבעה : לא יחסרו כל טוב . איזהו עשיר השמח בחלקו . שאכנו בוראו לאם חקו לא יצר לו במלאת ספקו : צעקו . אם ישובון מאון יצילם כענין אם הרגם ודרשוהו וכנוח להם ישובו לעשות רע וגו' וישובו ויזעקוך וגו' : רבות . הם רעותיו של צדיק לנסותו . אבל לא יכלו לו לכלותו : עצמותיו . יסודות הגוף כם : תמותת רשע רעה . אחת שבאה עליו תמותתהו ברעתו ינחה יפול ולא יקום הפך רבות רעות הצדיק שלא ישלטו בו שבע יפול וקם : ושונאי צדיק . שגרמו לו הרעות והיו בעוכריו אע"פ שכך נגזר על הצדיק יסורין ונסיונות לטובתו . וגם רשע ליום רעה כלי זעמו של הקב"ה הוא אין להם התנצלות לאמר אלהים עזבו וכשליחות הקב"ה הם באים להרע כי מ"מ לא ינקו צוררי צדיק אחר עזבו לרעה . והשיב ה' רעתם בראשם : יאשמו . יתחייבו בנפשם אבל לא יתחייבו בדין : כל החוסים בו . כי יפדה נפשם מעבור בשאה ולעונש ישלח :

ירִיעות שלמה

אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי בה' תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו. י"ל הכוונה ע"פ מ"ש חז"ל חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנא' בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר וא"כ לכאורה אין ראוי כלל שאדם יעשה יותר הודאה והילול על הטובה יותר מעל הרעה דא"כ נראה כמטיל דופי במעשיו ית' לומר דהרעה אינו טובה אך הענין הוא דהצדיק נהי מה דנוגע לעצמו אומר על הכל טוב מ"מ על צרות אחרים הוא מצטער דאם לא מיצר על צרות אחרים לא יתפלל עליהם ובזה אוכל לפרש מ"ש הכתוב במרדכי כי מרדכי היהודי היה דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו דהכונה דעל עמו היה דורש טוב ולא אמר דהרעה הוי טובה אבל לזרעו הוי אומר הכל שלום כמו דמצינו בשונמית דאמרה שלום ובמשנה תמיד שאמרו שלום הכל שלום ולכך אם בא על האדם טובה ראוי לשמוח ביותר ולא הוי כמורה ח"ו שרעת הקב"ה אינו טובה רק הכונה דעל הרעה הוי רק הוא שמח ולא אחרים אבל בטובה הכל שמחים וז"ש אברכה את ה' בכל עת בין טוב ובין רעה תמיד תהילתו בפי מ"מ בהוי"ה כשעושה רחמים דכן אמרו חז"ל דהוי"ה מורה על רחמים מ"מ תתהלל נפשי ביותר כי ישמעו ענוים וישמחו גדלו לה' אתי ונרוממה שמי יחדיו אני וחם וא"ש ודו"ק : הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו זה עני קרא וד' שמע כו' חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם וי"ל הכוונה דהנה ידוע מה שאמרו חז"ל מאן דאכיל דלאו דילי' בהית לאסתכולי באפי' אך משכחת לה לפעמים שיהי' מתנת חנם ומ"מ לא יהי' נהמא דכסיפא כגון אם עשיר מחלק צדקה לעניים פחותים ונותן לכל אחד עד"מ א' זהב וכדומה וכשמגיע אח"כ אל הנכבדים ויתן להם ג"כ לכל אחד זהב ולא ירצו לקבל ויאמר להם העשיר אטו יש לכם עלי שט"ח ליתן לכם יותר אז תיכף ישובו העניים החשובים אם לפחותים נתת כן מגיע לנו יותר מכן א"כ בכה"ג אף דהוי מתנת חנם לא הוי נהמא דכסיפא כיון דעושים לקטנים ממנו כדוז"ש המשורר הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו ואף דהוי נהמא דכסיפא והי' צריך בהית לאסתכולי באפי' מ"מ כיון דזה עני קרא וד' שמע א"כ מכש"כ שחונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם וא"ש ונכון : עיני ד' אל צדיקים ואזניו אל שועתם דהנה אחז"ל מפני מה היו אבותינו עקרים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים א"כ כן הוי בכל הצדיקים שהנה בהקב"ה יש מידות המתוארים בשם עינים ויש מידות שמתוארים בשם אזנים אבל לו בעצמו ית' אין אזנים ואין עינים

מזמור זה. לפי שכתוב בו שבענו בבוקר חסדך שהוא בוקר של עוה"ב יום שכולו שבת. לכך אומרים אותו בשבת:

צ תְּפִלָּה לְמשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי
מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדוֹר וָדוֹר:
בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל
וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ
עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם: כִּי אֶלֶף
שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבוֹר
וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ
בַּבּוֹקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלוֹף: בַּבּוֹקֶר יָצִיץ וְחָלָף
לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ
וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּה שת כ׳ עֲוֹנוֹתֵינוּ
לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל יָמֵינוּ
פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ הֶגֶה:
יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם
בִּגְבוּרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה: וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן
כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ
וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע
וְנָבִא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְיָ עַד מָתָי

מעון. מקום ומחסה. הקב"ה הוא מקומו של עולם: בטרם. החלק ההררי (הנראה כנולד ויוצא מבטן אמו) מבעולם נברא. ובטרם תחולל (הוא ענין בריאה או גם הוא מענין לידה) ארץ היא חלק המדברי: ותבל. החלק המיושב: ומעולם. העליון עד התחתון או מעוה"ז עד עוה"ב: אתה אל. תקיף ובעל היכולת בערך אחד קודם הבריאה לא היית בחור ובכלותה לא תשוב זקן תש כח. אבל בן אדם אינו כן עם היותו יליר כפיך נער מעט וראוי שידמה הענף לשרשו. תשיבהו אנוש במכאובים ותחלו איש עד שיהיה מדוכא בי סורין מה גם בימי הזקנה ימים אשר אין בהם חפץ: ותאמר שובו בני אדם אל הארץ אשר ממנה לוקחתם. או יאמר. שובו מדרכיכם הרעים. כי לסבה זו נמלאו היסורין להשיב אדם מעשה. כנז' במענה אליהוא באורך: כי אלף שנים. לו חיה אלא כיום אתמול של אדה"ר הם בעיניך: ואשמורה. ירצה עם מעט מהלילה לתשלום אלף. שהרי חיה תתק"ל ונחשב לו ליום שלם ע"כ אין חייו חשובים כלום: זרמתם. שטפתם וחטפתם לאותן שני דורות ראשונים והבאים לימים מועטים שאינם אלא כשינה ותנומה שהניה דורות קלוכים על שבעים שנה הנחשבים לשינה רצופה כענין שכתוב בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים שנא' על גלות בבל: בבוקר כחציר יחלוף. נדמה לחציר החולף מהר ככה חיי האדם כעבור שינה וכחלום לעת בוקר. שחלפו והלכו למו ואין מהשינה והחלום כלום כהקיץ בבוקר כן הנולדים בלילה חלפו בבוקר ואם בבוקר יציץ ציץ ויוצא פרח: לערב ימולל. יכרת או יאמר זרמתם על דור המבול שנשטפו בזרם מים וישנו שנת עולם: בבוקר. של אלף שנים לבריאה ילידו ויפרחו לעת ערב הוא שעה אחר חלות היום נקרא בין הערבים והנה כלהם. שכן היה המבול באלף תרנ"ו: כי כלינו. קל עומד [הכ' בקמץ גדול והל' רפה] ירצה אך הבל כל אדם נלב אף כי הכחנו בגלות כלים ונבהלים באף ובחמה: שתה עונותינו לנגדך תמיד. להעניטנו עליהם: עלומנו. הנעלמות השגיאות: למאור פניך. הם אין דבר נסתר מנגד עיניך: כי כל ימינו פנו בעברתך. מזה נתאמת המשפט הקודם כי נחה יקלוף האלהים ע"ל אלא דבר ויאמתם יגיע כפיו ודאי לא עביד קב"ה דינא בלא דינא: כלינו. מהכבד [הכ' בחירק והל' דגוש] והוא יוצא כלומר אנחנו הגורמים הכליון: שנינו. הכוונה לקבוץ שנים: הגה. דבור פה והבל היוצא: שנותינו. מקבוץ נקבה שנות ימין: בהם. בעונותינו ועלומנו אלה: שבעים. על בני הגלות הוא אומר אף אם יראת ה' תוסיף ימים: ואם בגבורות. ואם באו בגבורות הטבע יחיו שמונים ואם ירבו עוד ימי חייהם אינם באים בחשבון כי נקראין ימי הרעה ככה הוא ע"פ הרוב מחמת שרהבם (כמו רובם וגדלם וחזק') עמל ואון לכן גז. עבר. חיש. מהר הרהב ההיזק והכח: ונעופה. כמו התעיף עיניך בו: מי יודע עוז אפך. עד היכן מגיע כדי להשמר ממנו כי אין צדיק בארץ שלא יחטא. וכיראתך כל שיראתך יותר כן עברתך יחרה עליו לדקדק עמו כחוט השערה (כר' חייא בר אבין תענית ח יבמות קכא) כמ"ש וסביביו נשערה: למנות ימינו. במנין מועט כזה: כן הודע. למען לא נאבדם ולא יכלה בהבל הזמן יקר המליאות: ונבא (ונבא חסר בבית תפלה שגה בו דהוא ל' הבאה): לבב. חכמה עלינו להביא לבב חכמה מה שיעשה הזמן יעשה השכל וקונה לב אוהב נפשו או יאמר. כי היו ימינו ימי מספר כמבין כ"ן גם כלו ביסורין זהו הודע כמו ויודע בהם אנשי סוכות סוף סוף הכל לטובה. למען נביא לבב חכמה כי אינה נקנית אלא ע"י יסורין כנודע. ולהפך רוב השלוה גורם השמן לב העם: שובה ה'. חרון אפך: והנחם. על הרעה: בבוקר.

יריעות שלמה

דק לשבר את האוזן כידוע וושה"כ שהנה עיני ד' אל צדיקים ר"ל שהענים מתאוים לצדיקים להיטב להם תיכף אך העיכוב הוא מצד האזנים שאזניו מתאוין להיסוף אל שועתם שלא ליתן להם עד שיתפללו א"כ האזנים מעכבין על העינים שהעינים חפצין להיטב להם תיכף אך האזנים חפצים לשמוע תפלתם עד שיתפללו כי הקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים לכן יש להם עיכוב שלא לתת להם תיכף משאלותם עד שיתפללו וא"ש ונכון:

וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ
וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ
כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה
אֶל עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל בְּנֵיהֶם:
וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ
וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

של גאולה : ונרננה . אז : ושמחה בכל ימינו . אלה שפנו בצערה וצרה . כי גם זו לטובה וריוח גדול יצא לנו השם : שמחנו כימות עניתנו . כשתשמחנו כימים שעיניתנו ותחשוב יום לשנה שהרי מצינו כזאת בדור המדבר שנחשב יום לשנה והדה טובה מרובה על אחת כמה וכמה . לכן לפחות שמחנו כאותן ימים רעים שיהיו נחשבים לשני ם שכן ימי הצער חשובים רבים הפך ימי הטובה שהם כימים אחדים לפיכך תחשוב אותם כשנות ראינו רעה תעתה לא ותשוב כמה יהיו שנות הטובה כי לא יהיה להם חקר ומספר · על כן בודאי רננה ושמחה כפולה תהיה לנו בכל ימי הצער . או יאמר ונרננה . על ימי הגלות כי עתה אין לנו להתלונן על צרותינו . מאחר ששכר כזה וטובה רבה כרוך בעקבה לכן בדין שנרננה ונשמחה בכל ימינו . גם בהיותינו עתה בצער ובצרה גדולה כשנביט אל תכלית הענין . ביולא מתנו טובה שאין למעלה הימנה : פעלך . פועל ישועות בקרב הארץ : על בניהם . אבות על בנים יחדיו :

ויהי נועם . תפלה שתשרה שכינה עלינו ותחול הברכה במעשה ידינו : אדנ"י . שיתכונן ויעמוד על מכונו : כוננה . ל' בקשה ע"ד ליווי . מהמרובע (הוא פעל מד' אותיות . שהפ' תמיד כאולם הוסף ויו' ול' כפול כמו כונן שמים) וכן כוננהו . עם הכנוי שב אל המעשה והכפל לחזק הענין זהו פשוטו אמנם המשכיל יבין טעם הס"א והוי"ו . כי הסדר בהכרת וזהו עלינו תהלה בודאי :

יושב בסתר נקרא שיר של פגעים כפ"ק דשבועות שהוא מעביר רוח הטומאה ומזיקין ועם שכתוב בזוהר תרומה וברכות מקומות שבכניסת שבת מתבערים ומסתתרים בנוקבא תהומא רבא (בתחילת השכיבנו דשבת) ע"כ נ"ל דווקא כשישראל שומרים שבת כהלכתה משא"כ כשאינן נזהרים כראוי אז אדרבה מתגברים בליל ש"ק . לפי שהוא שעת שליטתן כמ"ש רז"ל בפ' ערבי פסחים . וביחוד מאחר שמחזירין אחריהם לבטל' ולסלקם באותה השעה לכן כשאומרים בצאת להאחז מתפשטין יותר כמ"ש בס"ד באורך במקומו) וצריך שמירה מעולה לכן התקינו זה המזמור בשחרית . לטהר האויר מהם :

צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַיי מַחְסִי
וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח
יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה.
צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף
יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל
מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ
תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן
שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב
בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: עַל
כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ
תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי

יושב בסתר עליון המשורר אומר לעובד' השם . שמעני אתה היושב בסתרו של עליון (כי מלת בסתר סמוכה כמו בצל . כדרך הכתו' להכפיל המליצה במלות שונות אף אם יש סודות עמוקות בכל כפל לשון מ"מ הפשט לא יופשט) ואשר בצלו תתלונן: אומר לך : לה'. על ה' . כמו אמרי לי אחי הוא : מחסי ומצודתי . חזקי והוא אלהי שאבטח בו אני נסיתיו וערב אני לך בדבר . כי הוא יצילך . אם תבטח בו כמו שהצילני : מפח יקוש . ממכמר הלוכד החיות ועופות : מדבר . הוה פתאום : באברתו . כנף חזק מלשון אביר יעקב . ולפיכך אפי' אחת בלבד הספיק להגן עליך מפגעי הזמן . וגם תחת ב' כנפיו תחסה . וי"ל שזהו תנאי . ירצה בבטחוני שתהא חוסה להסתר תחת כנפיו : צנה . מגן . וסוחרה . תרים הזקפה אדם מסביב . היא אמתו הבאמנה בו אמת אז לא תירא מפחד מזיקין המצויין בלילה : מחץ יעוף . שד הטף כחץ : מדבר באופל . הבא מהקור המופלג: מקטב . מבורת ישוד בצהרים הבא מחום זר : יפול . ישכון המזיק ושלוחיו הרבים מצדך (או יפלו הרוגיו בעת הדבר . ואף אם ירבו) אך אליך לא יגש להרע : רק בעיניך תביט . משפט ה' ברשעים שיכרתו למען ישלם להם כפעלם ואתה שלום : כי אתה ההסיד : ה' שהוא מחסי ועליון . שמת מעונך . מבטחך . לפיכך לא תאונה לא תקרה כמו אנה לידו : באהליך . כמלא כל השרוי בתוכו נשמר : מלאכיו שלוחי השגחתו : לך . עליך ובעבורך : ישאונך תהיה כל כך מוללת שתראה עצמך כאילו המלאכים ישאוך על כפיהם שלא תעמוד רגלך על הארץ : פן תגוף באבן : שחל . האריה הגדול : ופתן הנחש הזקן ברע : תדרוך תרמוס . ולא יזיקוך בדרך וחית השדה השלמה לך : כפיר . ארי הקטן משחל וגדול מגור: ותנין הוא הנחש בעל סנפירין בדג. והוא גדל בים נקרא קרקדי"ל בלע"ז. וזכר ד' כנגד ד' מלכיות ואחרון [הוא אדום נקרא ראשון [ויוצא הראשון אדמוני . זכור ויקרא גו] לכך נרמז בר"ת בראש על שחל ופתן ר"ת עשו] : כי בי חשק . דברי האל למלאכיו עבדי זה שם חשקו בי . ובדין הוא שאפלטהו מכל צרה . ויען כי ידע שמי . הכיר שמי וכחי . לכן שם בי מבטחו . עי"ל ידע . הודיע ע"ד עתה ידעתי . ודרך האמת . משמעו יחד שמי כענין ידע את חוה . כמ"ש בס"ד בהקדמה בארוכה . וזהו הפירוש הברור לפי פשוטו ומשמע הבנתו הנגלית ונסתרת לדקו יחדיו דרך הקודש יקרא לה : יקראני . בכל עת שיקראני . מיד אעלהו : עמו אנכי בצרה . שלא יוכל לקראני בה . מפני כבדה וחוקה או מאימת המלוך: ואחלצהו מהצרה מכל מקום : ואכבדהו בהצלה זאת . כי יתמהו בני אדם איך נגאל . ויהיה מכובד ביניהם להיותו מושגח. כענין שאירע לדניאל וחבריו : אורך ימים אשביעהו . בעוה"ז : ואראהו . כישע אנשים לעוה"ב . שתשא נפשו כושעת .

יֵדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: אורך ימים

אז יאמר אם ימית המסיד בגלות. עוד יחיה בתחית המתים וישבע ימים ויראה בישועה הקרובה לבוא:

בזוכר [התרומה קל"ז מוסיף לומר כאן מזמורא יתמא [מזמור שירו. אלא הזוכר שם אומרו ע"ג כך] והספרדים מוסיפין עוד מזמורים נכרא נכרא ופסעיה:

מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ: הוֹדִיעַ יְיָ יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ: זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: הָרִיעוּ לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ: זַמְּרוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה: בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְיָ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע יִשְׁמֹר אֶת נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָםִ: יְרוּשָׁלַםִ הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָּהּ יַחְדָּו: שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְיָ: כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָםִ יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵי יוֹנִים:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל: לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם: אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ: אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ: אֲזַי עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים: בָּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם: נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ: עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

(ג) מזמור המשך. מתנו מתחיל הלל הגדול. [של התלמידים שישראל בשבת דומין להם. שעוסקים רק בשבחי ה'] ובדין הוא לאומרו בשבת ויו"ט. בהיותו מדבר משבחי ה' ונפלאותיו. המורים חידוש העולם ויכולת הש"י ומשגחתו [והשגחתו. ומדבר מבוליהם שהוא חידוש העולם] ושבת ויו"ט נתייחדו להורות על זאת [ומגודל כח הש"י המבואר במזמור זה. יתלהב לשמוח באלהותו יתב'. ויאמר עד בחמה (ובקצת ספרים כתוב ועד. וטעות): ארצם נחלה, ובקצת כתוב לנחלה. וטעות (של"ה)]:

קלה הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ: שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב יְיָ זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים: כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְיָ וַאֲדוֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים: כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ יְיָ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל תְּהֹמוֹת

הללויה. סוגיא דשמעתא ודעלמא הללויה שתיסי כולל שם ושבח. השם קודש הוא כמפיק (תשא"כ לדברי ר' מאיר [ירושלמי מגילה פ"א ה"ט] ואעפ"כ לדברי הכל נקרא נרדיפה במלה א'. לקאר) והוא דברי המשורר לכהנים וללוים המנגנים:

את שם. לרבות שמו הנהגה: עבדי ה'. חסידי ישראל: שעומדים בבית ה'. אמר כנגד לוים וכהנים שדירתם בבית ה' בלשכותיו: בחצרות נגד עם ישראל מביאי הקרבנות שעומדים על גביהן בעזרת ישראל ועזרת נשים שהן חצרות: הללויה. אמרתי לכם: כי טוב. מקור הטוב הוא ומטיב: זמרו לשמו. אמרתי: כי נעים. ערב. לשמו ולזכרו תאות נפש. שמו הוא יהוה שמו: כי יעקב. מקרא מסורס. הואיל ואתם בחיריו. עליכם להללו יותר מכל עם. וגם לפי השמעו יש לו פנים. ירנה. שהרי יעקב כבר בחר לו יה לאלהים. ולא רצה להשתעבד אפילו למלאך. כענין שכתוב אם אין פניך הולכים. ולפיכך ישראל נבחר כמו כן לסגולתו. תשובה כנגד תשובה. לכן ראוי שתהללוהו: ידעתי. נתברר לי עוצם גדולתו: ואדונינו. גדול. מכל אלהים. הם לגאי השמים והמלאכים: אלהי שמים אשר חלק אותם להם להנהיגם: כל אשר חפץ ה' עשה. זהו היא הראייה והמופת על הקודש שהשי"ת גדול על כולם שהרי אין להם כח ויכולת לעשות רק מה שהוטבע בם בעת יצירתם

מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו: שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה: שָׁלַח אוֹתֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו: שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן: וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: כִּי יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם: עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

יליודם והינה רשאים לשנות תפקידם. אבל השי"ת מושל בכולם לסדר הערכותם ולשנות הנהגתם הטבעי ככל חפצו: מעלה נשיאים. עננים המתנשאים למעלה: מקצה הארץ. היבשה. כי מן הים הם עולים. וככתוב עב קטנה עולה מים זה אחד הנפלאותיו אשר עושה תמיד בשמים ובארץ ביחיד בקדם זכרם שכן כתוב בירמיה י"ד היש בהבלי הגוים מגשימים ואם השמים יתנו רביבים בטבעם. הלא אתה ה' עשית כל אלה: ברקים. הם אש: למטר עשה שהם באין עם המטר ואינו מכבה אותם: מוצא. כמו מוליא: רוח. כך דרך הרוח לבוא עם העננים לפני הגשם. כענין שכתוב נשיאים ורוח וגשם. וכתיב השמים התקדרו עבים ורוח: מאוצרותיו. שהרוח אינו נראה לעין. הוא כמו דבר הגנוז באוצר. הנה ראיה לקושה מנפלאותיו התדירות. וכן אמר איוב. עושה גדולות עד אין חקר הנותן מטר וגו'. ואח"כ מי יגיד לנו כי ה' עשה זאת. י"ל שהכר נתברר זה ע"י הנביאים. כמו שאמר אליהו. אם יהיו השנים האלה טל ומטר כ"א לפי דברי. וכן מצינו בחסידים כמ"ש בתלמוד. שהיו מתפללין להש"י ומביאין מטר: שהכה. הוא כנגד כל המכות: שלח אותות. היא ראיה שנית מופתית לראשונה מכאן הדע שהוא בורא העולם וכל אשר יחפוץ יעשה בו: בתוככי. היו"ד נוספת: לסיחון ולעוג שהיו שקולים כנגד כל ממלכות כנען: נחלה. להיותה נחלה. לא כמו שהיתה בידם ארץ גזולה: נחלה לישראל. להם נתנה הארץ לנחלה: ה' שמך לעולם. למען יהא שמך נקרא לעולם. כי שמך נקרא על עירך ועל עמך. גם י"ל. לעולם אחי' הבא. אז נקרא בשמו המיוחד משא"כ בעוה"ז הוא נעלם ואינו נהגה: זכרך. לא כשהוא נכתב הוא נקרא. והוא לדור ודור. בעוה"ז ובעוה"ב נזכר כך: כי ידין ה'. דין עמו. אף אם חטאו לו וישלחם ביד פשעם. עוד ינקום נקמתם בההם הטאות: ועל עבדיו. השבים אליו: יתנחם. להטיב להם להשיבם על אדמתם ונחלתם. להיות שם ה' נקרא עליהם. ויתברך זכרו בפיהם לדור ודור: עצבי. האלילים. שנכון גם לעובדיהם. כי לא יושיעום מצרותיהם: כסף וזהב. נבחרים להם. שאין רקבון שולט בהם: מעשה ידי אדם. תבנית צבא השמים שמש וירח ומזלות. שעושין להם צלם דמות אדם או זולתו מהבריות להוריד הרוחניות באותה צורה מצבית. לחול השפע על ידיהם לעובדיהם. ולקח המשורר זה כענין תשובה למין הכופר בהנחה הקודמה. כי ישאל איכה ידע אל וגו'. למה נהיה כ' כאיש נדהם בגלותינו כגבור לא יוכל להושיע. ויהי כמשיב לזה. הלא יש לך לדעת ולדון ק"ו מעכו"ם. שמאמינים בע"ג שלהם שיש לה כח להרע ולהטיב לעובדיה עם שהם רואים שאין בה ממש. שהרי פה להם ולא ידברו. כי הכל לבטלה. ולא הכירו בכחם ויכלתם כל עיקר. אעפ"כ אינם מניחים להעדר השפעה. ובוטחים בה ומקוים ממנה הטוב בעתיד עאכ"ו אנו שבחננו והכרנו גדולת אלהינו וכחו הנשגב. שהוא שומע ויודע ורואה. אע"פ שהוא שותק לפי שעה ואינו צריך לכלי המעשה. כי הנוטע אוזן הלא ישמע ויוצר עין הלא יביט. מי פעל ועשה קורא הדורות מראש. לא בסתר דבר ועשה כל חפצו. לא כ"ש שנקח ראיה אמתית מהעבר על העתיד. ולא יסוג אחור לבנו בהסתר פנים ממנו והוא ע"ד שהמיר גוי אלהים והמה לא אלהים. על כן המאמין לא יחוש. הרי כל חוכי לו ולכן יחכה ה' לחננכם ועוד תודו ותברכו לו: אף אין יש רוח. הכל פה ולא"ל הדבר אין בהם: כל. וכל: בית ישראל. היא המלכות. כמה דאת אמר ובית יבנה לך ה'. התחיל מהגדול. ואחריו כסדר. כי המלך אין על גבו אלא ה' אלהיו. וזהו שפירש אחריו. ברוך ה' מציון. היא עיר דוד: שוכן ירושלים, בבתי כהונה ולויה:

מזמור זה נקרא שיר במשנה. וראוי לאומרו בשבת. שמלאכי השרת אין להם כנף עוד לומר שירה. והקב"ה אומר יש לי כנף שאומר לפני שירה. שנאמר מכנף הארץ וגו'. ויש בו כ"ו פעמים כי נגד מספר שם הוי"ה. ומסיימין בחסד כנגד מילויו ביודין שהוא בחסד. ובו יש לכוין. לא לשום מלאך ח"ו. וחלילה הם כי לא להזכיר שמות המלאכים. וכ"ש שלא לומר שום תפלה ובקשה אליהם [ותי' הודו קאי על כל הפסוקים. והאומרו בטהרה יש לו חלק לעוה"ב]:

קלו הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

הודו. תנו הוד והודה: כי טוב. ה': כי לעולם חסדו. מטובו מטיב לעולם בלי הפסק. שכן כ"ו דורות קדמו לתורה וזנאוהן בחסדו וכנגדן

יריעות שלמה

עצבי הגוים וכו' בית ישראל ברכו את ד' כו' הודו לד' כי טוב כו' הכוונ' נראה דהודא' שייך בשני אופנים אחד מצד הכרת הטוב של עצמו ואחד מצד חסרון ההעדר כגון הקב"ה כביכול ראוי הוא להתפאר הן מצד עצמו שהוא טוב ומטיב לכל אף אם לא ראינו חסרון ע"ז של הגוים ראוי הוא להתפאר מצד עצמו במה שהוא מטיב לנו והשני הוי להיפוך אף אם לא הי' מטיב לנו ולא היינו מכירי' טובתו אך היינו רואים הבל אלהי של שאר הגוים אשר אין בהם ממש לא כן ד' אלהינו שהוא חי וקיים לעולמי עד יתב"ש ג"כ ראוי לנו להודות על שנפל חלקינו בנעימים ומכש"כ בהצטרף שניהם יחד שיש לנו להודות להשי"ת וזשה"כ הודו לד' וכו' מצד שניהם יחד אחד מה שמטיב לנו והשני מצד הכרת חסרון אלהי הגוים עצביהם וכו' ולכך מצד שניהם בית ישראל ברכו את ד': או יאמר הכוונה דלכאורה יאמרו ישראל למה יהי' לנו חיוב להודות לו על שמטיב לנו הלא גם שאר הגוים יש להם כל הטובות

הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ כל״ח׃
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כל״ח׃
אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כל״ח׃
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כל״ח׃
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

נחלה

הם כ״ו כל״ח הללו: לאלהי האלהים הם המלאכים שהם אלהים למה שלמטה מהם והש״י אלהים עליהם: לאדוני האדונים המלאכים והשרים שבארץ. יהוה אדון עליהם: לעושה נפלאות דבק עם הודו. וכן כל הפסוקים הנמשכים: לבדו. בראשון לא נברא מלאך כשעשה הבריות הנפלאות הגדולות שמים והארץ וכל צבאם: לעושה שמים. חזר ופרט הנפלאות שזכר: בתבונה מי יספר שחקים בחכמ׳ ותבונה שבתיקון מצבם ומהלכם וגלגליהם ותנועותיה׳ הנפכיות אין חקר ואין קצה לתבונה: לרוקע. פועל נפתח בעבור אות הגרון: על המים. אע״פ שהיה נראה נבוה מהיבשה בערך תכונת כדור הארצי בכללו. אבל היבשה כולה עומדת על המים בכל מקום: לעושה אורים. כלל שבהם תלוי קיום העולם: את השמש. פרט לממשלת ביום ממשלה אחת היא לו לבדו בלי שיתוף שאר כוכבים: ביום לסדר גבול היום. להאיר ולהחם האויר להוליד ולהצמיח בריות הארץ למיניהם: לממשלות. מלה זרה קצת. כי באה שמוך אל אות השימוש: בלילה. ממשלות רבות לירח ולחמשת כוכבי הנבוכה הנשארים. מלבד צורות כוכבים הקיימים שכולם משתתפים בממשלות הלילה להשפיע הקיום בשפלים ולמזגם שלא יכלו. בהעדר אור השמש: למכה מצרים בכל מכה בבכוריהם ביחוד במכת בכוריהם שהיא קשה שבכולן ותכליתן. שעל ידה יצאו ממצרים: ויוצא ישראל מתוכם מתוך מצרים. שלא נלקו במכותיהן ולא נספו עמהם: ביד חזקה. ביד רמה לא כבורחים: ובזרוע נטויה. כענין שכתוב נטה ידך וגו׳ וישובו המים על מצרים: לגזרים. י״ב קרעים לי״ב שבטים. שיהא לכ״א מסלול ודרך בריות. שיוכלו לילך בנחת כסדר: והעביר ישראל בתוכו. ביבשה. כבהמה בבקעה תרד ולא השיטם ע״פ המים. שלא יטרחו ולא יהא לבם חרד: ונער. כזה שמנער הקדרה והופך העליון למטה והתחתון למעלה: הארץ כיה הסיר. וינערו רשעים ממנה אל עומק הים. שם היתה קבורתם: למוליך בעמוד ענן: במדבר. הגדול והנורא ספק שם צרכיהם. וזה נכללו כל נסי המדבר: מלכים גדולים. כלל. כל מלכי כנען מלכים אדירים. פרט. מלכי עבר הירדן הגבורים: לסיחון ולעוג. פרט מן הפרט. לעוצם תקפם וגבורתם. ולכך הזכיר גם שם ארצם: האמורי אשר כגובה ארזים גבהו וחסון כאלוני בשן: לסיחון. נקשר אל ויהרוג. כמוהו. הרגו לאמור וכן ולעוג או על אודות סיחון ועוג הודו לה׳: ונתן ארצם. במתנה לישראל. עם שמתחלה לא היתה ראויה לישראל כי של עמון ומואב היתה שהובטחו בירושתם שלא יקחוה ישראל מידם אלא אחר שיטהרו בסיחון ואע״פ שכבר ניתנה גם כל הארץ ההיא לאברהם אבינו ע״ה בברית בין הבתרים ואפי׳ ארץ עמון ומואב עצמה בכלל ואף אדום כמ״ש בתלמוד שהם קיני קניזי קדמוני [עי׳ רש״י ב״ב כו וב״ר פמ״ד] זה יתקיים לעתיד. אכן הרפאים. בפי׳ נאמרו לאברהם אע״כ ונתקיימה הבטחה בארץ עוג כמו שאמר הכתוב ארץ רפאים תחשב (ומכל זה תשובה נצחת למ״ש רד״ק ורשב״ע שלא היתה בברית להתה להם) מ״מ הם לא יצאה מתחת יד בני עמון ודאי לא יכלו ישראל להורישם. והביא הקב״ה עלות מרחוק למלא דברו הטוב. לתת אותם לנחלה מורשה לישראל אחוזת עולם. לא כמו שהיתה בידיהם שאולה: נחלה. של

יריעות שלמה

וא״כ לא ימלט באחד משני אופנים או דאלהי שלהם ג״כ בידו להטיב להם וא״כ אין לנו להחזיק טובה לו ית׳ ולהודות לו על שמטיב לנו כיון שגם ע״ז של הגוים מטיב להם ואם הם אין בידם להטיב וא״כ הוי

כל

נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ . כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ .
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :

שנעה עממין כמו. כן לישראל נפלה לנחלה : שבשפלנו . ברורים . ככתוב ביחזקאל (ט"ז וכ') וכן בגלות בכל עת היו ראוים ליגאל (כמבואר בדברי נחמיה יעזרא) אם לא מדת חסדו של הקב"ה: ויפרקנו לעתיד כמו כן ולא ישגיח לדלותינו והיפוע זכיותינו . כי לתענו יעבב.חסדו מאתנו לא ימוש בעולם: נותן לחם לכל בשר . הע"פ שאינו כדאי. כענין כ"ו דורות ראשונים:הודו לאל השמים היא נתינת טעם לקודם . ירצה שבך היה הוהו והבדו בשמים שאין שם שכר וגמול והשפיעם בחסד מוחלט , ודרי התימהמעין פתיחה :

יש שנוהג לומר לפני כל חרוז ברוך שמך

האדרת והאמונה לחי עולמים : הלקח והלבוב לחי עולמים :
הבינה והברכה לחי עולמים : המלוכה והממשלה לחי עולמים :
הגאוה והגדולה לחי עולמים : הנוי והנצח לחי עולמים :
הדעה והדבור לחי עולמים : הסגוי והשגב לחי עולמים :
ההוד וההדר לחי עולמים : העוז והענוה לחי עולמים :
הועד והותיקות לחי עולמים : הפדות והפאר לחי עולמים :
הזיו והזהר לחי עולמים : הצבי והצדק לחי עולמים :
החיל והחוסן לחי עולמים : הקריאה והקדושה לחי עולמים :
הטכס והטוהר לחי עולמים : הרון והרוממות לחי עולמים :
היחוד והיראה לחי עולמים : השיר והשבח לחי עולמים :
הכתר והכבוד לחי עולמים : התהלה והתפארת לחי עולמים :

האדרת החוזק: ההוד. לשון שררה ומלכות: הועד. ליסב במשפט ראוי רק לה' . אבל ב"ו אינו יכול לקבע זמן לועד כמה ימות והוא ומשפטיו בטל: והותיקות לשון חוזק : החיל והחוסן. לשון כח : הטכס. לשון טכסיס. תיקוני מלכות: הלקח. לימוד התורה : והלבוב לב לבבין : הסגוי. ל' רידוי : והשגב , לשון נשגב, שהוא לשון חוזק : הצבי . לשון רצון . רצונו לעשות צדק : הקריאה . המלאכים קוראין ומקדישין : הרון. לשון שבח :

(א) **ברוך שאמר** הוא ברכה שלפני פסוקי דזמרה (נקראין כך מלשון לא תזמור לפי שהם כורתין הקליפות והמקטריגים על התפלה) לכן אסור לספר שיחה בטלה ולהפסיק בין ב"ש לישתבח בין בדבור בין בשתיקה. אבל לאמן ולשמע ישראל ולקדושה ולברכו ולמודים מפסיק (עמ"ש בס"ד בחבורי מו"ק ס"ס ה"י באורך) מיהו הגי דמתלו נפשייהו לשמע ברכה מאחריני כדי לענות אמן יתרה. ודאי לא שפיר עבדי. ולענין הנחת תפילין ודאי מפסיק ומברך נמי . וכן לגלילת אס ח"ל טליה קטן. הא בית לו. עוטף בלי ברכה (יע"ש. וכהן שקראוהו לעלות לתורה או לנ"כ. פשיטא דעולה והורא ונושא כפיו) ולענין שאילת שלום. דין פסוקי דזמרה כדין בין הפרקים דק"ש . ובלבד שלא יפסיק בברכות ב"ש וישתבח עצמן . בדינן כדין אמצע פרק [סי' נא] . (ב) מי שבא לבה"כ ומצא לבור בסוף פסד"ז אומר ב"ש עד סופו. אח"כ תהלה לדוד וגומרו. אח"כ הללו את ה' מן השמים עד גמירה. אח"כ הללו אל בקדשו עד סופו. ואם י"ל שהות יותר . יאמר הודו לה' קראו עד והוא רחום. וידלג משם עד אשרי. ואם אין לו שהות כלל. לא יאמר רק ב"ש ותהלה לדוד וישתבח. כדי שיברך ויקרא ויתפלל עם הלבור [סי' נב] : (ג) **מברך שאמר** עד ישתבח עונה אמן (ולא ב"ה וב"ש) אפי' באמצע ב"ש או ישתבח ומברך אשר יצר. ואומר פסוק א' דק"ש עם הלבור. ועונה קדיש וקדושה וברכו ומודים (סי' נא) : (ד) לא יפסיק באמצע פסד"ז אפי' בלה"ק. ואם מוכרח. אם עומד סמוך לפרק יאחר לסיימו . ואומר ברוך ה' לעולם אמן ואמן עד ויברך דוד ומפסיק . ואומרו שנית וחוזר למקום שפסק. ואפי' שהה כדי לגמור כל הפסד"ז (שם) : (ה) באמירת פסד"ז וק"ש ותפלה, לא יגע במקום מטונף שבגופו (וכיר עד הערכבויגין ובלוואר עד החזה מותר) וברא במקום המכוסה ובלוואת האף והשיטש בלי בגד, ואם נגע בפסד"ז ובק"ש, די בחיכוך היד בכותל (שם) : (ו) אם סיים ב"ש בשוה עם הש"ל לא יענה אמן, ואם סיים ברכה א' והש"ל אחרת הותר (שם) : (ז) אומר ב"ש מעומד [ומוליא התיבות מפיו בלס ויפה כמונה מצות בנעימה וכונה ושמחה, ומכוין לכלול עצמו עם המשבחין למהריבון (שם) : (ח) שבח זה תקנו אנשי כנה"ג ע"פ פתקא שנפלה משמים, ובו פ"ז תיבות. ואין להוסיף ולגרוע (שם)] : (ט) כשגיעך לב"ש, תמשוך הטלית על ראשך, והאחוז בימינך שתי הציציות שלפניך ותחזיקם נגד החזה . ותכוין כי ב"ש הוא נגד כתר דיצירה, לכן יש בו י"ג פעמים ברוך . נגד י"ג תיקוני דאריך אנפין ונגד וא"ו : (י) מב"ש עד יוצר, תכוין תדיר בשם מ"ב שהוא נגד עולם היצירה, ויוצא מאות ו' דהוי"ה בחינת רוח, להעלותם ולכללה בבריאה, ותכוין לכלול גם רוחך עמהם, וב"ש נאמר בעמידה, כי בכ"ה שאני עוסקין בתיקוני אריך אנפין צריך לעמוד בהכרח, כי עמידה היא בדכורא רבוע מ"ה, אף כי כאן שאנו עומדים בעולם המלאכים בין העומדים האלה, וע"כ אין להסתכל חוץ לד"א עד אחר העמידה, מ"מ בפסוקי דזמרה, רלה עומד רבה יושב, כי הוא בעולם מט"ט, דאתייהב ליה רשותא שעתא חדא ביומא למיתב ולמכתב זכותא דישראל, והיינו לע"ד בשעה זו שמתעלה ונכלל בבריאה, וכבן (עמ"ש בס"ד בביאור אגדה זו במקומה) :

יריעות שלמה

כל הטובה של חנוים ממנו ית' וא"כ כיון שהוא מטיב לחנוים אף שאין מודים בו ית' למה יהיו חיוב לנו להודות לו על כך ולכך אמר לתרץ שניהם דהעיקר הוי בעבור הסוף דזה אמת דעצבי הגוים המה כסף וזהב ואין בידם להרע או להטיב ומה שיש להגוים טובות הוי רק מידו ית' אך זה לא יהי' להם לעולם רק כמותם יהי' עושיהם כל אשר בוטח בהם כיון שעכ"ם המה אינן יודעים שהוא מהקב"ה ובוטחים בע"ז לכך בסוף יהי' כמותם ויאבדו הם והעשירות שלהם אך טוב של ישראל יהי' גדול מאוד וישארו בתוקפם ובגדולתם לכך בית ישראל ברכו את ד' מחויב לנו להודות על כך וא"ש :

(הריני מזמן את פי. להודות ולהלל ולשבח את בוראי. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל) :

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בָּרוּךְ הוּא בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בָּרוּךְ עֹשֶׂה בְרֵאשִׁית. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת. בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל בָּרוּךְ שְׁמוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל אָב הָרַחֲמָן הַמְהֻלָּל בְּפֶה עַמּוֹ. מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ. נְהַלֶּלְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹת וּבִזְמִרוֹת. וּנְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַמְלִיכְךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ. יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים. מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

ברוך שאמר והיה העולם. לשון חכמים הוא. שהקב"ה ברא העולם במאמר בלבד, כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו וגו'. וכנגד עשר' מאמרי' דברו כאן והוא כולל שורש זעי' ונוקביה, ברוך הוא, בכתר עליון עלתא דאתכסיא, ולכן יש בנ"ב פ"ז תיבות, ע"ש ראשו כתם פז (גם סוף כמנין לבנה שהיא ביצירה, עי' לקמן בברכת עובד ובלחם שמים) עושה בראשית, [הוא כנוסח המחבר ז"ל קודם אומר ועושה] ראשית חכמה, עושה בראשית ולא בראשית עושה, כמו שיכנו לתלתי מטעם זה: אומר ועושה, ומתקן, בבינה: גוזר ומקיים, בחסד', כי בטובה לא חזר בו: מרחם על הארץ, במדת הדין, ברוגז רחם תזכור, והארץ אזכר.. ארץ אשר ה' דורש אותה: מרחם על הבריות, שמוציאה הארץ, והם תולדות השמים והארץ, כי הם תפארת בנים: שכר טוב ליראיו. הם ב' מדות ימין ושמאל: חי לעד. ידוע בצדיק: וקים לנצח. לקושרו ביהין: פודה ומציל. ידוע. בנוק': שמו. עולה רצ"ון. והוא מקו"ר הכל. את"ו חוזר לעטרה דידה: האל אב הרחמן. עלו"א. כולל כתר חכמה בינה דנוק': בפי עמו. היינו כנסת ישראל: ומפואר תפארת ישראל: חסידיו ועבדיו זרועות עולם: ונגדלך. בסוד ג' סמהורות הגדולים. והיינו ונפאר. כנגדי פאר. ועי"ן. ונזכיר שמך. שתעלה בבחינת זכר. וכן. ונמליכך מלכנו אלהינו (זעיר ונוקביה) ביחוד. ועי' מי.ע"י חי העולמים. שהוא גם הוא משובח (בבחי' ג' ש"י עולמות י"ש לצדיק). ומפואר. כי גוף וברית חשבינן חד: (חי עולמים בפתח עלו"א) [והוא פעל. פי' מחיה העולמים. ולא בציר"י כרז"ה] עדי עד. חוזר וכולל ג' ראשונות בסוד נעוץ סופן בתחלתן: בתשבחות. בקבוץ. עלו"א:

(א) כגומרו ב"ש יגשק הציצית ויניחם מידו: (ב) אם סיים ב"ש קודם שסיים הש"ץ עונה אחריו אמן [סי' נא] אבל אם סיים בשוה לא יענה אמן כמ"ש בש"ך בתיבירי: (ג) יאמר בזהירות בנחת ובנועם טעם [שם]:

(א) מזמור לתודה תקנוהו אחר כי גמל עלי [לגירסת אשכנז] שהוא כמו ברכת הודאה. הגומל לחייבים טובות. שאין יום שלא נעשה בו נס. ואין בעל הנס מכיר בנסו. ביחוד אנו שם פזורה בין דובים וזאבים חייבין להודות תדיר. ויש בו ד' במות כנגד ד' שצריכין להודות. וכנגדן היו ד' מיני חלות בקרבן תודה. ומ"א תיבות יש בו (חוץ מב' תיבות ראשונות שהם רק הודעת הכוונה) נגד מ' חלות וקרבן הזבח [סי' נא]: (ה) [אומרו בחול (ולא בשבת ויו"ט וע"פ וחוה"מ ועיו"כ) מעומד בנעימה ושמחה (ויפסיק מעט בין עשנו וכו) ותכוין כאילו הקריב תודה בזמנו. ובשבת ויו"ט מדלגו ומתחיל מזמור שיר ליום השבת: (שם)]:

ואנו

ק מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיָי כָּל הָאָרֶץ: עִבְדוּ אֶת יְיָ בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה: דְּעוּ כִּי יְיָ הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלוֹ אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ: בֹּאוּ שְׁעָרָיו בְּתוֹדָה חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ: כִּי טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ: °ולא ק׳

[בשמחה שלא תהיה עבודתי למשא מחובה מיראה. אלא מאהבה בשמחה ובטוב לבב: הוא עשנו. בתחלת בריאתנו. והוא בהפלאה לעבית עמנו תמיד: ולו. קרי. ואליו אנחנו נמסרים. שלו אנו נקראים ° בשתו עמי. וכתיב לא באלף. פי׳ לא נוכל לומר שעשינו עצמנו. ולא בכחנו ועוצם ידינו נעשה לנו החיל הזה: בתודה: בקרבן תודה: בתהלה. בפה: הודו לו. בספור שבחיו]:

זה המזמור מרע״ה אמרו. ונרמז בר״ת בהתחלתו [ואומרים אותו בשבת ויו״ט]

צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיָי וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ. וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל. עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ. בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ. מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע. וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ. יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי. בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי. בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח. כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ. בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה. דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ: (עלתה כתיב)

שיר. של לוים: ליום השבת שיזמרו אותו בשבתות. והוא מדבר בענין עולם הבא שכלו שבת: טוב להודות לה׳ יום השבת טוב להודות בו יותר מאחר ימי השבוע. כי האדם פנוי בו מעסקי העולם ונשמתו זכה מטרדת הגוף: ולזמר יטיב לזמר לשמך. לשבת לך עליון: להגיד בבוקר. של גאולה שנחשב ליום אחד: חסדך. ביום שבת העתיד: ואמונתך בלילות. בגלות הארוכות והרבות. שנתת לנו בהם יום השבת למנוחה. להורות על השביתה העתידה המנוחה העלמית והאמתית. זהו הגד האמונה. להאמין שאתה נאמן לשלם שכר: עשור ונבל. המפורשים למעלה: עלי הגיון. נועם השיר בפה על הכנור: כי שמחתני. ביום השבת. שיש לי פנאי להתבונן: בפעלך. הארץ יסדת בחכמה פעלת במעשה ידיך. שמים בתבונה כוננת: מה גדלו מעשיך. הגרמים השמימיים: מאוד עמקו מחשבותיך. בעולם השפל הזה. עמוק משאול בעל הכליון וההפסד. מי יתלאנו להשיג תכליתו. של מקור ההעדר הזה כגשם בלתי שומר תמונתו: בער. לשון ובערת הרע. נבער מדעת. נעור וריק מן הדעת: לא ידע. גבהי שמים וגודל מעשיהם. זאת. הארץ הנשמה. היתה כגן עדן קודם שנתקלקל העולם: בפרוח רשעים. בפרוח רשעים. בסיבת פריחת רשעים: כמו עשב. כי לא תהיה אחרית לרע: ויציצו. ונשתכלו: פועלי און. נולד קלקול וכליון בעולם עמהם: להשמים. כי הרע מכלה עצמו: ואתה מרום לעולם ה׳. מכל מקום אתה מתרומם כשאתה עושה דין ברשעים: אויביך ה׳. המתאים לשמים. אויביך. הרעים לבריותיך: יתפרדו. מן הצדיקים והישרים. זהו הגלית מליאות הרע לבחון בו הטוב. למען יתבררו ויתלבנו ויצרפו הטובים. ויופרדו ויובדלו הרעים ויאכלו פרי דרכם: ותרם. תרוממנה קרנות צדיק. כנגד כל קרני רשעים: כראים, מלא יו״ד. לרמוז על עשרה קרנות שנטלו מישראל ועתידים לחזור להם [איכה רבה על פסוק גדע]: קרני. רמז המשורר ביחוד על עצמו. היותו משיח ה׳ ע״י קרן השמן כענין שדרשו ז״ל [הוריות יב] רמס קרני בה׳. ולא פכו. זהו שמיים. בלותי בשמן רענן. הוא שמן של קרן המלוכה הקיימת בהשקט ובטח ברית מלח עולם, ורמז ג״כ על מלכות בית יוסף שנמשל לקרני ראם. שהיו לאחדים ביד מלך המשיח שילא מחלציו. כמו שבכר היו תחת ידו: בלותי. לי בלילה: בשורי. כמו שוררי (בפלס ושורי) המביטים אלי להרע ומעיינים בי אולי יתלאו לי עולה להשחיתי. כענין ויהי שאול עוין את דוד. הביטה עיני נקמתו מהם. נגד עינים הרעה: בקמים. בעומדים עלי: מרעים. תלי קול הנעם ברעה יאמר. אם מרחוק יריח מלחמה רעם שרים ותרועה: תשמענה אזני קול שברם. בטרם יבינו ירהו כי: צדיק כתמר יפרח. סופי תיבות קרח. ור״ת כמספר ק״ך ימי מרע״ה: בעל המזמור. התפלל על היקונו ולמיתתו. כתמר לשאת פרי וכארז שגזעו מחליף. והם גבוהים שבאילנות: ישגה. עיקרו מהארמית. אד שגיא. גדול. יגדלו ויצמחו: שתולים בבית ה׳. בבין הלוים: בחצרות אלהינו יפריחו. פרחי לויה משוררים שעמדו מכניו: ינובון. כמו תתנובות שדי: בשיבה. לא יפסק לחותם ודשנותם. ולפ״ד דרש הנ״ל. פירוש בשיבה. יחשוב תהום לשיבה: להגיד. ויגידו כל אדם פועל ה׳ ומעשהו ישכילו: כי ישר ה׳. דרכיו ייטיבו עם הישר הולך: ולא עולתה בו. אשר שם שמות בארץ להאביד אויביו. ובוגדים ישחו ממנה. ולדיקים ישכנו לעד עליה:

ה׳ מלך. הוא שיר ליום הששי. ונדרש על כניסת שבת. כשסיים הקב״ה מלאכתו. נתעטף בתפארת לבושו לכבוד ש״ק. וכן יסדו ביולר. תפארת עטה ליום המנוחה. לפיכך נסמך לכאן:

צג יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת

ה׳ מלך. ביום הששי שבו נברא אדם. לכן יש בו תיבות כמספרו. שהוא תכלית הבריאה. אשר יצרו לעבד לו ובוא יתברך מלכו ואלהי: גאות לבש. עליו גאותו ביותר (כמש״ל בהקדמה): לבש ה׳ עוז. בקילוס התחתונים כמ״ש

קולם ישאו נהרות דכים: מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום יי: עדותיך נאמנו מאד לביתך נאוה קודש יי לארך ימים:

כמ"ש שם בס"ד באורך: אף תכון תבל. ע"י עוז זה שמלכיש(אותו) מלמטה. ואז העולה מן הארץ גורם שיורד השפע מלמעלה כפלים ומתכסם העולם: בל תמוט. שלא תחזור לתוהו ובוהו אם אדם אין לעבדה ולשמרה: כסאך. כסא מלכותך: מאז, מני שים אדם עלי ארץ. כי צדק ומשפט מכון כסאו: העולם, מני עד. כמו לעולם ועד. לעולמי עד. בלי הפסק. כך עם המ"ס. ביאורו מעדי עד ומעולמי עולמים: אתה. אל. גם בטרם תחולל ארץ: נשאו נהרות. הם נהרות הארבעה הידועים. שבהם נמשלו ארבע מלכיות כמ"ש ז"ל [ב"ר פט"ז] קוצל במסורר. ישבת לכסא שופט צדק לא גערת גוים לא מעו ממלכות נשאו ראש על עמך: נשאו. בחורבן בית ראשון ששכן בו ה'. נשאו. בשני: ישאו. לעתיד במלחמת גוג ומגוג. כי יתילכו מלכי ארץ. אשר קבלו מלכותם מידך. כי לה' המלוכה ומושל בגוים. וכה זדו נשאו ויתנשאו עליך: דכים. מלשון דכו במדוכה. רצונם לשבור ולעקור את הכל. ורה"ק אומרת. ישאו דכים. ישאו שברם משם: מקולות מים רבים. מן הקולות שבהם ניתנה תורה (שעם נאמר קול ה' על המים וגו' ה' על מים רבים) לאדירים עם. אלו ישראל המקיימים אותה. משם ינואו. משברי ים. נגרש. כי אם שם אדיר ה' (לנו) במרום הרים והיתה לה' המלוכה. מלכותא די לעלמין לא תתחבל. ארמון על משפטו ישב ולא תמוט תבל: עדותיך. יעודיך: נאמנו מאד. להתקיים: לביתך. שבוא נאוה קודש. ולא ילא לחולין: לאורך ימים. כל ימי עולם. ואם יארכו הימים אשר אין בהם חפץ. לא יאבד חזון ולא יפול מדבר ה' ארצה. שלא יתחלל קדושת הבית בשום זמן. ואע"פ ששמם בקדושתו עומד. כי לא זזה שכינה ממנו (נהרות לא ישטפוה) והוא לעולם מדור קודש: נאוה. מל' נאות אלהים. בשקל גאוה:

(א) מכאן ואילך פסוקים מפוזרי' מתהלי'. י"א הם בכללן (סוד ט"ט דמט"ט שאנו עוסקין בתיקונו) שהן כ"א בפרטן. בצירוף אחרי ראשון דשייך לכאן ולכאן. ופסוק ה' מלך הנחשב לג' פסוקים. ובהן כ"א אזכרות עם שם יה והויה דראשי תיבות. והם כנגד ח"י ברכות השחר ג"כ מלבד ג' ראשונות. וכן ח"י ברכאין דתפלה שהן כמו כן כ"א עם אדני שפתי תפתח. וברכת המינין. ויהיו לרצון אמרי פי. ועשרה פסוקים יש כאן בני שבעה תיבות. שהן כנגד שבעה נימין דכנור דניה איתמר שובע שמחות. שבע ביום הללתיך. נגד שבעת ימי הבנין דעוה"ז. בששה פסוקי'. נגד של שמונה נימין דעוה"ב. המשכיל יבין מדעתו טעם מנין שלש בבחינת השבעה. ויתם מספר שבם עם השמונה בדיוק נפלא. ותפני שאנו עומדי' כאן בעולם היצירה שהוא בסוד הוא"ו במילוי אל"ף. כנזכר לעיל קודם ברוך שאמר. לכן קבעו ג"כ בסופן פסוק א' מן י"ג תיבות כנגד מילוי זה. וב' מן ו' ו' תיבות כנגד מלויו בעצמו וג' וי"ן הללו עולים ח"י כמספר הנ"ל. מכאן יראה בעין השכל כי בחכמה עמוקה נפלאה נתקנו פסוקים הללו. והוקבעו כאן בכיוון עצום נורא מאד. והיקש לכל תיקוני תפלה כיוצא בהן: (ב) אומרו בנחת ובכוונה ושמחה. ובפסוק ה' מלך. לא יפסיק. ובאומרו ישראל לסגולתו. יכוין ליתן תודה לה' על שבחר בו (סי' נא)]:

יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם: ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם יי: רם על כל גוים יי על השמים כבודו: יי שמך לעולם. יי זכרך לדור ודור: יי בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה: ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי מלך: יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: יי מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו: יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: רבות מחשבות בלב איש. ועצת יי היא תקום *)עצת יי לעולם תעמוד. מחשבות לבו לדור ודור: כי הוא אמר ויהי. הוא צוה ויעמוד: כי בחר יי בציון אוה למושב לו: כי יעקב בחר לו יה. ישראל לסגולתו: כי לא יטוש יי עמו. ונחלתו לא יעזוב: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

יהי כבוד. פסוק זה שר העולם אמרו (כדאי' כרק (אלו טריפות) מט מט"ט. כנזכר לעיל בכוונת תיקון פסוקים הללו: יהי כבוד ה' לעולם. כדי שישמח ה' במעשיו. שנמלאו לשם ולתהלה. ולא ברא' נבטלה וכמש"ל באורך בהקדמה ובפי' פ' שירה: מבואו. שקיעתו: על השמים. כי שמים לא זכו בעיניו: ה' שמך לעולם. מבואר היטב למעלה במזמור הללויה: כסאו. כסא ממלכתו משם מתפשט השפע למלכות שיונקים ממנו ועומדים תחת שבט מלכותו המושל בכולם. כמש"ל בהקדמה: ישמחו. נרמז השם שלש פר"ת. אז ודאי יאמרו בגוים ה' מלך. ויודו ביחודו: ה' מלך. אינו כתוב אלא בברייתא דמעש' מרכבה הוא. ונתייסד מג' פסוקים: ה' מלך עולם ועד. ה' מלך גאות לבש. ה' ימלוך. כתיב בתורה ומתחיל בהווה. בערכנו שאנו עומדים בו עתה, ואח"כ אנו מעידים על נצחיותו שכבר מלך קודם העולם. גם ימלוך לעולם ה' מלך עולם ועד כשיאבדו גוים מארצו. שוב לא תפסק מלכות שמים. ונא עבר במקום עתיד. כי כל דברי רס"ק כאלו כבר עשוים: ה' הפיר. ופסוקי' הנמשכים. מפורשים יפה לעיל במזמור רננו: אוה. מפיק ה"א. הוה. הוהה. ולשון תאוה וחשק הוא: כי יעקב בחר. מפורש למעלה: כל חמתו. כבר נתבאר:

*)[עצת ה' לעולם תעמוד] נ"ל המניח ע"ד שפירש"י ז"ל על פסוק בראשית ברא אלהים בתחילה עלה במחשבה לבראות את העולם במדה"ד וראה שאין העולם מתקיים הקדים מדה"ר ושתפה למדה"ד וז"ש ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים וז"פ הפסוק כאן [עצת ה'] העצה ששיתף מדת ה' דהיינו שם הרחמים למדה"ד זהו שגרם [לעולם תעמוד] שיהי' קיום והעמדה לעולם:

(א) אשרי פסוק, הוא בהזמור פ"ד, ונתקן לפני התפלה, משום דאמרינן המתפלל צריך שישהא שעה אחת קודם שיתפלל. שנא' אשרי יושבי ביתך, והדר עוד יהללוך, אשרי העם, הוא סוף מזמור קמ"ד קודם תהלה לדוד, ויש בו ג' פעמים אשרי, ואשרי יושבי, הרי כאן ג"פ, רמז האומרו אותו ג"פ בכל יום, שמובטח לו שהוא בן עוה"ב, גם אמרו בגמרא מפני מה לא נאמרה נו"ן באשרי, משמע שהיו סומכין זה הפסוק לתהלה לדוד, וגדול כח מזמור זה משום דאתי באל"ב. וכתיב ביה פותח את ידך, מפתח של פרנסה לא נמסר ביד שליח, אכן יש ה', בכל ר"ת פסוקיו הרומזים שמות הקדושים, כאשר כתיב עליהם בקצרה בס"ד ישמע חכם ויוסף לקח, והנה אשרי ראשון עולה לכאן ולכאן כמש"ל, ר"ת שלו עולה קנ"ג כמילוי אחד דאהיה עם הכולל, אשרי ב' נסמך לו לתלאות כ"ב אותיות דתהלה לדוד. ארבעה תיבות ראשונות עולה של"ו, רומז על ג' הויות המתמקים ג' גבורות אלהים, נשאר ר"ת האחרות תנין ש"ו, הודו ידוע ליודעי חן: (ב) [האומרו ג"פ בכל יום בכוונה ובפי' המלות, הוא בן עוה"ב, ובאילו קיים התרי"ג מלות כמנין האותיות מן אשרי עד ואנחנו (סי' נא)]: (ג) יכוין בפסוק פותח את ידך (ר"ת פאי, גי' ל"א, כמנין הוי"ה אדני, וס"ת חת"ך, שם שר גדול של פרנסה) לא כיון, אומרו שנית במקום שנזכר. ואם כבר אמר הללוים. חוזר לפי' פותח (שם)]:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם
שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו׃ תְּהִלָּה לְדָוִד. אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי
הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בְּכָל
יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃
גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר׃
דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ׃
הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ
אָשִׂיחָה׃ וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ
אֲסַפְּרֶנָּה׃ זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ
יְרַנֵּנוּ׃ חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד׃
טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו׃ יוֹדוּךָ
יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה׃ כְּבוֹד
מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ׃ לְהוֹדִיעַ

אשרי המלה הזאת לעולם בלשון רבים כי לא יאושר האדם בטובה אחת ובהצלחה שתזדמן. כי אם בהיותו מאושר בכל עניניו ומוצלח בכל דרכיו: יושבי אין ישיבה אלא לשון עכבה. ששוהין בו ועושין אותו עיקר ישיבתן: עוד. לרבות עוה"ב: סלה. אין לו הפסק [עירובין כד]: שככה לו כטובות האמורות בענין שלפניו: אשרי. ולמה באמתו כל זאת הטובה בעבור שה' אלהיו: תהלה. בלשון זה שפתח. בו סיים מזמור הלז. מפני שהיה חביב עליו. כמ"ש [ברכות ו] כל פ' שהיתה חביבה על דוד פתח באשרי וסיים באשרי וה"ה לתהלה. והללויה דכוותה. כ"כ התו' פ"ק דברכות. אמנם ב' תיבות ראשונות אינם לשון המזמור. אלא הודעת הנושא ומחברו. כמו מזמור לדוד. תפלה למשה. כן הוא זה. אשר יאמר בהקדמה שזו התהלה דוד אמרה. אבל בהתחלה הוא ארוממך שהוא ראש הא"ב. ר"ת שלו ג"כ של"ו. המרמז כנ"ל. ויו"ב יתירים. כנגד וא"ו דמ"ה. שהוא ודאי מפתח של פ"ר (דיני) כו כ"ח:

ארוממך. אמר יעקב אמת הדבר כי בעלי הפשט לא ימצאו ידיהם ורגליהם לייחד הכפלת ל' המלות בהקראות בכמה אופנים שונים. מה טיבו ומה טעם יש בו. אמנם המשכיל יבין בחכמה האמיתית. כי לא דבור רק הוא. ולא במקרה נפל ריבוי תיבי שמות דברים דומים בענין א'. וחלוף הלשון והלילתו. להם לבדם ניתנה האר"ש הקדושה. והדברים במחים כנתינתן מסיני. אולם כל דבריהם כגחלי אש. לא ניתנו להכתב בפירוש רק ברמז. דעת לנבון נקל. ואת לנועים הכמה: תהלה. גי' ג' מילואי אהיה. עם הדגש העומד במקום י' וד' אותיות והכולל. וזהו שאמרו [ברכות יד] האומרו מובטח לו שהוא בן עוה"ב. בינה עלמא דאתי. בן י"ה. גם גי' אמת. כי היא תהלת ישראל. איש תם: ארוממך אלהי המלך. בכיוון גדול תפס לו המעורר לשון זה. הרומז למדתו. כל נדיב לבו יביאנה וירימה: ואברכה. עי' תרומת ה'. הוא מתברך באלהי אמן. ה' זכרנו יברך את בית. ולכן באה ה"א נוספת. לא להנם והכן: ועד. דבר גדול דיבר הנביא כאן. וזכרי מפורש באר היטב שיזכה להאחרות גלוי: בכל יום. חזר ויאמר. לפי שעושה כן תדיר בלי הפסק יום. שתיקן ק' ברכות. כי הפץ בברכה שלמה. הגבר הוקם ע"ל האדנים לעמודי המשכן: אברכך. כ"ף כפופה ופשוטה. עשרה עשרה הכף. מאזני לדק לעבות לרוח המקל: ואהללה. עי' זה עשה הילולים ודאי: לעולם ועד. הוא אגרא דבי הילולא. ר"ת כמו כן של"ו (כנ"ל) וי"ט. כנגד מילוי דמ"ה: גדול. הוא הלוי"ה ג' ומהולל מאוד כתפארת אדם לשבת בית בזאת יתהלל. לזה אמר [שבת קיח] יהא חלקי מגומרי הל"ל בכל יום. ולכן מהולל חסר וי"ו ובא הרמז ג"כ בר"ת חמשה ראשונות. [גם בס"ת ג' ראשונות: אין חקר. כי החקר אלוה תמצא. וע"כ ולגדולתו חסר. כי הגדל לאלהינו במופלא בל תחקור (כבוד מלכים חקור דבר) ר"ת שלו ס"ה ואח. שסודו ידוע באחד: דור לדור. ידועים למשכילים: ישבח מעשיך. אילין מארי קייתא דבריה. כוטלים בשב"ח. בסוד ש"י עולמות י"ש לכל צדיק: וגבורותיך. ה' גבורות שבת"ת כמספרו: יגידו. ימשיכו. בסוד בעל כנפים יגיד דבר. ר"ת הוי"ה אדנ"י עם האותיות והכולל. והוא בכוד מאה ברכות ואהה אדנים. וכנגד שם אלהים. וי"ד. כי מלפון זה"ב יאתם: הדר כבוד הודך. ידוע כי הוד והדר לפניו. והכבוד באמצעה: ודברי נפלאותיך. ודברי. כבוד ודבר דבר. והיינו ג' נפלאות: אשיחה. אין שיחה אלא תפלה [ברכות כו] בכוד שיח השדה. שהיא הה"א נוספת דשיחה ואשיחה. ותמן ח"י. המשכיל יבין. ר"ת שכו פ"ז. ראשו כתם פ"ז. עיין בפי' ב"ש: ועזוז. גי' יאהדונה"י עם הכולל. א' חסר. מפני שהוא יחוד בבחינת דין. כמו שנראה גב

מענין

לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר
מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים
וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל
הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל
אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם
בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי
רָצוֹן: צַדִּיק יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל
מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְיָ לְכָל קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר
יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת

שועתם

מעניןהתלה שהיא מז כפולן. דהיינו דיכין דידיה דקשין ברישא ודידה דקשין בסיפא. ואז לא נכלל בדעת שלו רק ה' גבורות וחסד א'. וזהו ג"כ. נוראותיך. טובא. כי ידוע דאיקרי נורא כד נט"ל נגבורה. והנא דאתאחיד בדינא. ודאי הנהן נוראותיו. נוראות בלדק. היינו יאמרו. בלשון רבה: וגדולתך. קרי. לשון יחיד. כי לעולם נכלל בו חסד א' הנתקן בכ' חסדים בסיפא. ולזה רמז הכתיב בוי"ן ויו"ד. דהיא עיטרא שליתא (כמ"ש בס"ד סוף דרוש שהם לדקם) והוא שאומר בדקדוק גדול הספרנה. ומכוין הגדולה אחת אני אספרנה בבחינת התיקון. שאז היא בעלת מכפר כאמור. באופן שהגדולות רבות בסוף על הנוראות. ימין ה' רוממה. ולהיפך אלינו. כי לא ידעתי ספורות. כי אבוא בגבורות. וק"ל. ופקח עיניך איך בא ענין זה באות הוי"ו. ובו מתחיל ותסיים בה'. ור"ת שלו עולה ע"ב עם הכולל. כמילוי הוי"ה דיו"דין שהוא בחסד. ואו' היתר. לבשלים א' החסר ביחוד זה: זכר רב טובך. (בעלי נחי ויו. עלו"א) אמרו לצדיק כי טוב. ורב טוב הוא לבית ישראל. וזהו יביעו. לשון הבוע. ימשכו ממקור ישראל ודאי. סוף חסד הוי"ו, וראש הגויה כי רוא זכו"ר לטוב. ולכן מה נאה הזכירו באות זיין. הנמשך ובא אחר הוי"ו. ע"י זה. ולדקתך ירננו. ודאי. רננה ברמשא. גי' שה ר"ת שלו רי"ו כ"ו. שהם גבורה וחסד. או ר' רבוע אלהים ומ"ב. שהם כמו כן גבורה וחסד. עד כאן המשיך השבח כסדר המדרגה בנקי' ז' ימי הבנין. ובאו ג' ראשונות ברמז בהתחלה. המשכיל יבין. מכאן ואילך חזר והתחיל מג' ראשונות ביותר גילוי. ונבון תחבולות יקנה להבין מדעתו בבחינות סוגות עליונות שעוסק עוד לכלן שהסתר יפה בהם. על כן לא נאריך בהם מפני כבוד אלהים הסתר דבר. רק נזכיר בקצור ר"ת הפסוקים כיד ה' הטובה עלינו: חנון. ר"ת כ"ו בשם הוי"ה. ועוד י"ד. רומז לדוד הידוע: טוב. ר"ת קמ"ה. אחורים דב"ן עם הכולל. או נגד קמ"ג דאהיה עם הכולל והפשוט. או ק' (כנ"ל) ומ"ה: יודוך. כבוד. ר"ת פ"ו כשם אלהים וי' בבלילות עשרה. או כנגד אחוריים דמ"ה. הן דב"ן עם הכולל והפשוט: כבוד. ר"ת אלהים פשוט. והיינו יאמרו. לשון רבה. כנגד מלכות דינא רפיא: וגבורתך. דינא קשיא שמהם יניקתה: ידברו. לשון עז: להודיע. ר"ת ק"ך לרופי אלהים עם הכולל. גם עולה ת"מ ס"ה וט' תיקוני דיקנא דזעיר אנפין. או נגד ס"ה וכ"ד מילוי הוי"ה בא' א' יוד: מלכותך. ר"ת קפ"א. כמספר מקום עם ב' כוללים. או כנגד ב' אחורים דמ"ה ודב"ן שמהם ודאי נמשך מלכות כל שאר עולמים: סומך. ר"ת קמ"ו כנגד אחורים אחרים דב"ן עם ב' כוללים. שמהם ודאי הנפילה. וממנה באה הסמיכה בר"ת זה. לרמוז על הקימה. קום בתולת ישראל. הרי מ"ש חז"ל [ברכות ד] בהאמנים מפורש בכאן: וזוקף. עמש"ל בפי' פ' שירה. ותבין ותשכיל דברי חכמים במ"ש בו שצריך לזקוף בשם. ואמרו כי זקיף כחויא. ע"ש יאורו עיניך: עיני. ר"ת קל"א בשילוב הוי"ה והדנ"י. וכנגד כליליותו עם אותיותיו כנ"ל: בעתו. דרשו חכמים [כתובות סו] בעתם לא נאמר אלא בעתו. שהקב"ה מזמין לכ"א פרנסתו לפי טבעו ומזגו די ספקו. אף אנו נאמר לפי דרך הסוד. בעהו, דהכוא כל דלעיל. שעיניה תלויות למרום לקבל השפע בעד תולדותיה. לתת טרף לביתה ולנערותיה. ואתה נותן להם מזונם בעת ו'. הוא עת דודים. דעת מתחבר בוי"ו: פותח את ידיך. הם ב' יודין דשילוב הידוע. שמהם יולא השפע שבע רלון. וזה נעשה ע"י הוי"ו לכן פותח מלא. וכן ו' דומשביע. שהוא ודאי המשביע לכל חי שיונק ממנו. כי הוא עץ החיים: רלו"ן. הוא שמ"ו ומקו"ר החיים: משביע. עולה תת"ך. כמו ס"ת ג' ראשונות. הוא שם של פרנסה. ע"ד הפשט. פותח נקשר אל ואתה שבפסוק הקודם: לדיק. ר"ת קנ"ד. הוא מספר ק' הנ"ל. וכ"ד מילוי הנ"ל: קרוב. ר"ת עולה רפ"ב. כנגד פ"ר דיני מנלפך שבבינה שהיא ב' לחשבון. וגי' כאחורים א' דאהי"ה דאלפין (שעולה רי"א) ושם ע"ב: לכל קוראיו. בין ראוי בין אינו ראוי. אחר שיקרא בפועל קרוב ה' לו. אמנם לכל אשר יקראוהו בו. שכרי הוא נגד האמת. כי אם אין התפלה זכה ואין בפיהם נכונה. רחוק ה' מרשעים לעקתם לא יפנה. גם כי ירנה תפלה לא ישמע ולא יענה. והע"פ שמליגו פעם ויפתוהו וגו'. והוא רחום יכפר. דור המדבר שאני דרב גוזריה. ואין זו המדה נוהגת תמיד כמו שמוכיחים פסוקים רבים. ואף אנו נאמר בדרך הפשט. קרוב ה' לכל קוראיו. בין זכאי בין אינו. נותן שאלתו ובקשתו לפי דרכו. שאפי' אינו ראוי נותנין לו שאלתו לעולם. כמ"ש [מכות ט] בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. וכ"מ בדור המדבר כשאלו בשר. נתן להם. אבל לא להחיותם כ"א להמיתם מאחר ששאלו שלא כהוגן. וכ"ת בישראל כששאלו מלך. לא מנע מהם בחירתם ונהפך להם לרועץ. וכן אתה מוצא במרגלים. דוק ותשכח דכוותיה גם מעשים בכל יום. שהקב"ה נוהג עם האדם כפי דרכו וערכו בהנהגה חפליו. שאינו מונע ממנו כלום. אבל מרס תהיה באחרונה תבוהלת בראשונה. וזה המנהג נוהג באדם הבא שקר מחכהו ובוטח בהגלחת זמנו. שכן בהשיג בקשתו הולך בשרירות לבו. נעקתה נלותה. גברוותא שיטפא [ב"ר פ' פ"א] על כן לא יחיל טובו. פתאום ישבר. והנה בעתה לעת מרפא. להודיע כי שם כזב מחסהו. ובו במדה נפרע. כי בשקר נסתר. לא יקום חילו. אך לשקר הראו לו פנים יפות בתת בקשתו לא בלדק, בהיות נלוי וידוע כי ישוב לאולתו בהשיג רלונו. ויהיה לו עוד סבה להוסיף מכשול עוני. אכן לכל אשר יקראוהו. גם בעתיד. הם החסידים הידועים להשי"ת כי לא יבעטו בו בעשרם וטיב הצלחתם. כי יתמידו ויוסיפו לעשות הטוב והישר בהשיגם מילוי בקשתם. לא יוסיף עלב עמה. אותם יענה. באמת. לתת חפלם בלי מרמה לטובתם האמיתית. אחר שקריאתם באמת: רלון. ר"ת עולים ג' מילואי אהיה ושם מ"ה וכ"ב: בומר, ר"ת עולים כמספר מילוי אלהים והוי"ה דא"ת ב"ש

יריעות שלמה

רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם וכו'. נ"ל ע"ד שאיתא בש"ס, גבי ר"ח בן דוסא שהתפלל
(סידור בית יעקב)

חית

שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם. שׁוֹמֵר יְיָ אֶת כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּ יָהּ:

וע״ב עם הכולל: תהלה. עולה למנין תילוי בס הדגות והוי״ה דא״ת ב״ש עם ח׳ אותיות וב׳ כוללים וכולל דכולל: ואנחנו. משום דהאומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה״ב. לכן מסיימין ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם. לומר שנזכה לברך יה גם בעוה״ב:

(א) פסוק כיומא דלעיל. הוא בסוף הזהור קט״ו, נהגו לאומרו כאן. לבלסולי הגלויה בתר הללויה. דבתרא ריש פירקא. א״כ מטעם אחר הנכתב כפי׳. ונפקא מינה דבכל פעם שאומרים תהלה לדוד מוסיפין זה הפסוק וכתנהגנו:
(ב) גומרין חמשת המזמורים הנמשכים שהם חתימת ס׳ תהלים. משום דאמר ר״י [שבת קיח] יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום בפסד״ז. שבהם תקוה טובה לישראל בגלותם. והבטחה גדולה על גאולתם העתידה: [(ג) הש״ץ אומר ב׳ הללויה ביחד. וכן המתפלל ביחיד. והמתפלל בצבור וממתין על הש״ץ. פוסק בין הא׳ לב׳ (פי׳ כא) : (ד) עשרה הללויה שבין המזמורים תחלה וסוף. אומר בהתלהבות גדול ובמתון, ויכוין פי׳ המלה שכולל שם ושבח בבת אחת. וישמח מאד על שיש לו חלוק גדול כזה. שראוי לשבח בשבח גדול הזה. ואומר שברו בש׳ שמאלית. לעשוקים בימנית (שם)]:

קמו הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ: אֲהַלְלָה יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְיָ אֱלֹהָיו: עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְיָ מַתִּיר אֲסוּרִים: יְיָ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְיָ זֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ אֹהֵב צַדִּיקִים: יְיָ שֹׁמֵר אֶת גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

בחיי. כי הרשעים בחייהם קרוים מתים. ע״כ לא יכלו להלל (עי׳ ריקטרס יליב כהנס) כי לא המתים יהללו יה. לזה מורה הכינוי: בעודי. נמלא כאן. היסופר בקבר חסדו: תצא רוחו. פתאום. איה הוא והבטחותיו: לאדמתו. לגויה בבטן אמו עד עת פקודתו לתחיה. כי אז בהכרח תחלה ישוב לעפר כשהיה. אבל כאן לא אמר אלא שישוב לשכון שמה. כי אם יזכה אף בשרו ישכון לבטח: עשתנותיו. מחשבותיו כמו אולי יתעשת האלהים. יחשוב: שאל יעקב. שהבטיחו והנה אנכי עמך: שברו. תקותו. שהם כל בטחונו בו. והבל כל צרותיו וקבלם מאהבה ולא הרהר אחר מדותיו ית׳. לכך נכתב שברו בשי״ן. שכל גלי יסוריו ומשבריו שעברו עליו. כענין שנא׳ כי יש שבר במצרים. על ה׳. סבלם. וכעס שכמו לסבול גזרת הש״י ועליו השליך יהבו. לכן היה בעזרו מצריו: השומר אמת לעולם. בריתו נאמנת לו. שלא ימאו מי הים מגבולם ויהפכו ארץ ויחריבו העולם כי הוא מקיים ומאמת דברו הטוב לעולם תמיד בכל דבר. אף אם יאריך הזמן שיתבטל השקר בעולם ותושלך אמת ארצה. סוף סוף קושטא קאי: לעשוקים. כענין שני עשוקים ב״י ויהודה. בכל דור ודור עושה משפט בעושקיהם כמ: לרעבים. כמ״ש ויענך וירעיבך. ונאמר ולא תהיו עוד חרפת רעב בגוים: אסורים. בגלות. לאמר לאסורים צאו. לאשר בחושך הגלו. זהו פוקח עורים נעדרי חוש הראות. ונאמר נגששה כעורים קיר: כפופים. כי שחה לעפר נפשנו: צדיקים. ועמך כולם צדיקים: גרים. כי גרים ותושבים אנחנו על הארץ. לא כרשע עריץ ומתערה כאזרח רענן: יתום ואלמנה. יתומים היינו ואין אב אמותינו כאלמנות: יעודד. יקים וינשא: ודרך רשעים יעות. אז ילפתו ארחות דרכם. יעלו בתוהו ויאבדו: ימלוך. כשימלוך וגו׳ יהיה ה״ז:

הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי נָעִים נָאוָה תְהִלָּה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב

כי טוב. לזמר לאלהינו: זמרה. שם הפועל. כמו ליסרה [וחסרו ל׳ המשמש במקור. ואינו כ׳ נקבה]: נאוה. אל״ף נחה [והנ׳ בקמ״ץ]. מל׳ נוי: תהלה. לשמו ית׳: יכנס. יאסוף: לשבורי לב. אבלי ציון שלבם נשבר ונדכה: ומחבש. ענין קשירה וכריכת המכה: לעצבותם. כי רבו עצבותם על שברם. או יהיה מל׳ עצים שבספרי רופאים. שהם קשרי האברים. או מה שקורים עצלים. שהם בשר דמות עכבר שמהם התנועה החפליה. ויהיה לו חברים בלה״ק. ועיכך בבית נכרי. יכל עצביכם תנגשו: מספר. שמות: לכוכבים. שאין לאדם להגיע למספרם ככתוב בתורה. ועם בבעלי התכונה

יריעות שלמה

ונתנו לו רגל של זהב ואח״כ חזר והתפלל שיקחי אותו ואמרו שם שגדול נס האחרון מן הראשון דמן תשמים מיהב יהבי ושקל לא שקלי ע״ש וז״ש הכא שמתחלה רצון יראיו יעשה וכיון שהם רוצים ליתן להם משכרם בעוה״ז נותנים להם ואח״כ ואת שועתם ישמע ויושיעם ואח״כ כשצועקין שלא יהיה נחסר

כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ: עֱנוּ לַייָ בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת יְיָ הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר

יפזר

הקודמים השבו שעמדו על מספרם. הנה נודע בדורות הללו האמת שיש קטנים אין מספר להם. כמו שראו בעיגול החלבי. ומפני שגם ישראל נמשלו לכוכבי שמים לכן אמר כאן אחר כינוס נדחיהם כי לא יפקד אחד מהם בגלות כי עיד תעצורה אלהן ע"י הוכה לראות שאין חסר להתספר ויוציא במספר צבאם איש לא נעדר להם נאה לקרוא שמות כולאי כי מלאו חן בעיניו וידעם בשם: גדול אדונינו. להוציא דבר ישראל כינוס גליות לפועל: ורב כח. להשגיח עליהן לשמור מניגן ככוכבים אחר שכמעט נתבלעו בין האומות: לתבונתו. להמציא הסבות לרצונו להשלים חפצו: אין מספר. אין מאמר מלי ספור דברים איננה נגדרת בדבור כי קצרה יד הלשון לבארה אין מי שיוכל לספר ולהשיג בשלם תבונתו כי אין לה חקר וא"א לשכל אנושי להגיע עדיה: ענוים. ישראל שהם נכנעים בגלות את עם עני יושיע: ענו. כמו ונעניה ואחרת: בתודה. בהודות והלל על הגאולה מהגלות: המכסה. ירצה.

אל תאמר איך יהיה הדבר הזה בפתע וכל הארץ יושבת ושוקטת אין מכלים דבר בארץ ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אנו מבקשים ונשא נס לגוים ואסף נדחינו אם תראה אור א"ה כי יהל וירח יקרם הולך ואור אל תתמה על החפץ כי גבוה מעל גבוה שומר עת וזמן לכל חפץ הלא ראו אור בהיר בשחקים ורוח עברה ותטהרם הן על כפים כסה אור באין מבין מפרשי עב מתי יעלו להמטיר ולהצמיח תולא דשא והלא אלהינו. המכסה שמים בעבים. בטרם יעלה על לב איש כעב טל בחום קציר ומכין בהם המטר וכ"ז עושה פתאום בכל עת שירצה אפי' שלא לצורך אדם רק להצמיח הרים הגבוהים ליעלים משכן החיות ובהמות חציר לבהמה שהוא לחם מאכלה. או לבני עורב אשר יקראו מבלי מרחם עליהם הוא ית' חומל על מעשי ידיו אלה שאינם בני שכר ועונש ומשגה העת בעבורם עאכ"ו לא יפלא ממנו לחוס ולרחם על עדרו הנולעה והנהלאה יקבץ ככל אשר יחפוץ אף אם לא נראו עדיין סימני הישועה ימהר ויחיש הגאולה ויבו עליה כמפגיע לקרב השעה: לא בגבורת הסוס. אלא בסוסים: בשוקי האיש. הרוכב: ירצה. ה': המיחלים לחסדו. ואינם בוטחים בגבורתם: ירושלים העיר. נקבוץ בניך לתוכך כי לא יוסיף יבוא בך ערל וטמא: ציון. עיר דוד כסא המלוכה ומגדל עוז לעיר הקודש: שעריך. שערי התורה שהם מושב הזקנים והמורים הם השומרים והבריחים לשערים כמה דאת אמר אל זקני העיר השערה. השער אל הזקנים עשה הש"י חזקים כראוי תולך ולא תירא בלתי צריכה להשגב עוד במזוקים מעשי ידי אדם ופתחו שעריך תמיד לא יסגרו: בניך. הקטנים יהיו נשמעים לגדולים ע"י חזק הבריחים כאמור כי למודי ה' המה ורב שלום בניך על כן גבולך חוץ לעיר שלום כמו כן. ולא יתן דגנך עוד מאכל לאויביך: חלב. כליות חטה. שיהיו חטים שמנים וגדולי' ככליות של שור הגדול עם חלבם [כתובות קי"א]: אמרתו. גזרתו: ארץ. לארץ: מהרה. מהר יום ה': דברו, דבר עבדו ועצת מלאכיו הנביאי' ישלים. לא ישוב אליו ריקם כ"א עשה חפצו והצליח לעשות אשר שלחו. לקיים מזמות לבו לטוב לנו באחרית הימים: הנותן שלג. כאשר ירד הגשם והשלג. כן יבוא דברו הטוב, כמלקוש יורה ארץ: כצמר. למר מלובן. עי"ל שהוא ג"כ יעוד ליומי הנחמה: הנותן שלג. שיכבה אש של גיהנם לעתיד לבא. וידעך אור התנור של ציון וירושלים. כה תשלג בצלמון. כי ישלח לעונש ולהטהרם. אם יהיו כשני' כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו זהו שאמר עוד כצמר: כפור. הוא שיורד בשחר בימי הקור. ולפי דרך הב' יאמר. כפור ובליחה: כאפר, שאינו חשוב: יפזר. לרוב: קרחו. כמו הקרח הנורא. ססבהו קור חזק שהמים מגלידים: קרחו. הקו"ף בפת"ח. כנ"ל. עלו"א [ולא בקמץ הטו"ף כרז"ה]: כפתים. כחתיכות. לשון פתות אותה פתים: מי יעמוד. מעז אפו. אם בנהרי' חרה ה'. עלמס חרה תני אורב וקרח. לדרכנו הב'. נתבך הענין יפה מאד. מה טוב ומה נעים אומרו כי יתכפך השלג והכפור ההוא אל מגנים יקחהו ימטר על רשעים (לנים) פחי' בדרך עקש שבחרו בה בהוסדם על ה' כשטף מים רבים עולים לכבות הארץ ומלואה. לא יגורו עוד מוקדי עולם מאחר שכבתה אש בוערה כנחל גפרית. לבלתי הרע לטהרית. שבאו באש ובמים ויצאו לרויה. אמנם הגהרות לא תהא להם תקומה גם מפני הקור הנזכר. ויעמוד הים מזעפו של הקרח הנורא. ונהרים אשר כזאו הרנו. יהרים ויפימס לשברי' ולגזרי': ישלח דברו. וירפאם. כמ"ש אחר והחרים ה' לשון ים מצרי'. ושבו עד ה' ונעתר להם ורפאם אחר שימלט משחיתותם. וישלם להם כמדתם. לדונג כמי' ובאש כמו שיבוא: וימסם. כהמס דונג מפני אש: ישב רוחו. נשמת ה' כנחל נבר דינור נגד ונפק מן קדמוהי, על ראש רשעים יחול. רוח זלעפות מנת כוסם. וא"ת תגיין עוד אש מאחר שאין גיהנם, לזה אמר. מגיד דבריו. הם גחלי אש דת כי אע"פ שבטל הגיהנם. הנה היום בא בוער כתנור. כי הקב"ה מוציא חמה מנרתקה רשעי' נדונין וצדיקי' מתרפאין בה. היא התורה הנתונה באש. והשי"ת אש אוכלה. ה' שמש ומגן צדקה ומרפא. יבוא שרגזו

יריעות שלמה

להם משכרם לעוה"ב כי יותר טוב שיהיה שכרם שלם בעוה"ב משיקבלו בעוה"ז אז הקב"ה שומע להם ומושיעם בעוה"ב וחוזר ונטלו וז"ש ואת שועתם ישמע ויושיעם וא"ש ודו"ק:

יְפַזֵּר׃ מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ
מִי יַעֲמֹד׃ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ
יִזְּלוּ מָיִם׃ מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו
וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל׃ לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי
וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ׃

ב״כ החכמי׳ האמתיים במאמרם [ע״ז ד] שלעתיד לבוא יאמרו או״ה תנה לנו מראש ונעשנה. והקב״ה מנסה אותם במצוה קלה ומקדיר עליהם חמה היינו כמי שיוציאנה מנרתק׳ (היא סוכה ודאי. המשכיל יבין. ויציאתה תהיה בלי ספק בהא מארץ) ומזה נמשך אש תמיד תוקד לעולם לא תכבה: לא עשה כן לכל גוי. בהכרח, לפי שאינם מסוגלי׳ להיות סגולה. הדע שהרי הם בועטי׳ בה גם בסוף. הוא שאמר בל ידעום. בודעם אינכתוב כאן. אלא הם לא ידעו אותה מבחירתם. עם היות שהופיע עליהם אור עננו. גם העתיקום אליהם מן הסיד. שהו עצמם מתנכרים להם כאילו לא ידעום. לכן יצרפו ויתלבנו באש המלוה והתורה העומדת לעד. וכיא תהיה חומת אש לירושלים אשר יבנה ה׳ כשיכנס נדחי ישראל. הרי חתימתה מעין פתיחה. וכל פסוקי המזמור מקושרים כתורי זהב. מה נאוו פעמי מדברותיו. מה נמלצו לחכי אמרותיו. מי שי״ל איך יבוא ויטעום נוף דבש אמרי נועם. מתוק לנפש ומרפא לעצם השבור מכבלי ברזל הגלות הקשה הזה ובור היגון ואנחה. לבשר ענוים ויספו בה׳ שמחה. תחת רוח כהה מעטה תהלה. ומתוך צרה ונוקה רוחה והצלה:

[מזמור זה הוא עיקר פסוקי דזמרה. לכן יזהר בכוונתו. והש״ץ מתחיל בקול רם וירם קרן. ולא הודו. שהוא אמצע פסוק (סי׳ נא)]:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃
הַלְלוּהוּ כָל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו׃ הַלְלוּהוּ
שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר׃ הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם
וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה
וְנִבְרָאוּ׃ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַלְלוּ
אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת׃ אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג
וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃ הֶהָרִים וְכָל גְּבָעוֹת עֵץ
פְּרִי וְכָל אֲרָזִים׃ הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃ מַלְכֵי

מן השמים. כלל עולם השכלי: במרומים. שמי השמים הגבוהים כי נתן הכל במרומים. ובהיותם בגובה עלה למרום לקבל העליון. ומשם ירד בסדר המדרגה: מלאכיו. אשר בשמים האמצעים: צבאיו: הכוכבים הקיימים שבגלגל העליון: שמש וירח. המאורות הגדולים ראשי שבעת הכוכבים: כוכבי אור אשר חמשת הנבוכה. השעוים גם כן להאיר על הארץ. לקורבתם אליה. משא״כ כוכבי שבת. שעם היותם בעלי אור יותר מכוכבי לכת. אינם מאירים בעולם התחתון בסבת ריחוקם ממנו: שמי השמים. כל הגרמים השמימיים עליונים ותחתונים בכלל הם עצמם יהללו כמו לבאים כי גם הם חיים משכילים ומספרים כבוד אל: מעל השמים על גבינות הוילון ותחת קערורית גלגל הירח או ע״ג ממש. ולזה הירח שאו קר ולא בטבעו ומושל על כל תגבורת המים ותולדתם כנודע. ואין כדאי לענות הפתאים המתחכמים המשכילים. כאלו ידעו מהות הגלגלים מה סובלים ומה אין סובלים: כי הוא צוה. גזר: ונבראו. מן הארץ אחר שלא היו. לכן בדין וחוב עליהם שיהללו לשמו: לעד לעולם. כל ימי עולם הזמן הקצוב מאתו ית׳. יסדם על מכונם בל ימוטו במקרה: חק. שמים וארץ זכרית יום ולילה. וסדרי תקופות השנה. חוקות קציר. קור וחום כו׳. ישמרו ולא יעברו פיו בלתי רצונו. כי תנאי התנה עם מעשי בראשית. שאחר שינוי הטבע זמן מה להתחדש הנסים והאותות כמו הבלתי בעל תכלית. יחזרו לאיתנו ולתנאם הראשון. להתנהג במהלך הטבע כל הזמן הנגזר לעולם שיעמוד. אולם באחרית. המה יאבדו ויכלו. כולם כבגד יבלו (עיין באגרת בקורת דף כ׳ ע״ב): מן הארץ. אחר וכלל העולם התחתון. ולהיותו שפל הכל ביותר שפלים שבו בקלה המטה. כדי לפגוע בגבול האמצעי מקום הפגישה והחבור בין העליונים והתחתוני׳. כי אין בין מים העליוני׳ לתחתוני׳ אלא כמלא נימא: אש היסודית. מקומה בבטן הארץ. שהוא חושך ע״פ תהום הכתוב במעשה בראשית. כמ״ש גם הרמב״ן ז״ל ולהוציא מדעת המתחכמי׳ המניחים אותה למעלה קרוב לגלגל הירח (עם היות הרב הגדול הנזכר מבעלי הדעת הזה. אך לא מפי הקבלה) ויל״א שסבתו התנועה הסבובית. וכל אלה רעיוני עיוני חכמים בעיניהם אשר לא נגה עליהם אור החכמה האלהית. המודיעה האמת שמקור האש בארץ הוא נכון. ושם בודאי מקום נאות לאש החושך ונראה מתולדת המתכים. כי הוא יבשל אותם בלי ספק ולא יספיקו לבשלם גילויי השמש בלתו כי הוא דבר מוחש שאין חום השמש נכנס בארץ כ״א שטחה העליון. לא יוסיף עבור בעומק מאד. מלבד כמה טענות שהשיבו החוקרים נגד בעלי כת זו שאין מקום כאן להאריך ולא ישעה אדם בראותו להב האש עולה השמימה לחשוב שעולו למקורו שם. כי אין זו תנועתו הטבעית. רק ההכרחית. בהיותו נשוא על ענני העשן העולים בטבעם לקלותם מהעפר ונישאים באויר. עמהם ירכב על כנפי רוח העולה הוא למעלה. עד יכבה וישקע וירד למקומו בתחתיות הארץ (והתבונן מסגולת לה״ק. שגזרת הפעולות המתלוות לדבר מה. יורו על אמתת ענינו וטבעו. כי על כן תשמש פעולת השקיעה עם האש. ולא יתכן זה אם היה מטבעו לעלות): וברד. נעשה בקיץ מהקפאות האדים (והתקבצותם מפני החום הסובב) הלחים העולים מהארץ. וכן השלג בחורף בהגיעם באויר האמצעי: וקיטור. הוא האד החם. העולה ממנה. אם בסבת חום השמש או מחום האש היסודי. ונשאר באויר התחתון המחומם מחזרת גילויי החמה בהכאתם בארץ: רוח סערה גם היא תולדותה מהארץ. כי יצאו קיטורים עבים וחמים. הדוחקים או שורפי׳ האויר הטבעי ומרעידי׳ אותו כי יצר לו המקום בסבת הקטורי׳ הזרים המגורשי׳ מהארץ ויכנסו בגבולו ויניעוהו בגבורה כאילו מתגבל ינידוהו לבקש לו מקום אחר. ויחפז לתור לו מנוחה. או למלאות ריקות הנמצא בסבות התלהבות האויר מחום בנכרי העולם ומתעבה (עם עפריותו) בגבול האויר הקר בטבעו. לכן יולד בו הסתערות בהכרח אבל הוא עושה דברו ית׳. לפרק הרים ולשבר סלעי׳ ולהפיל מגדלים ולנפץ אניות עם שכיות החמדה. כי זולת גזרתו לא תתנועע ולא תצא מעומק הארץ להרעיש ולהרעיד האויר. כ״א לעשות דבר ה׳: ההרים. בעלי המקורות והמוצאים. שהם כמו אשה הרה שולדותיה בבטנה: וגבעות מקומות מוגבהי׳ בלי מוצא ומחצב: ארזים. אילני סרק: החיה. שבמדבר: ובהמה. של ישוב: רמש קטני הבריות

וזוחלי

אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל שֹׁפְטֵי אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

וזוחלי ארץ: ולפור. קרוב תפט לחין המדבר. כהיותו תלפלף. ויש מהם בעלי דיבור ג"כ: לאומים. אומות העומדים תחת מלכי ארץ: שרים. פחות וסגנים שתחת ידם. לסנהיג ולתשול בעסקי המלוכה ומלחמה: שופטי. עושי משפטי הקבוץ המדיני:

וגם בתולות, שאין עינם אלא על קישוטיהן: עם נערי', זקנים ילמדו את הנערי' הנכערים מדעת להלל לנדם: נשגב שמו לבדו, להודיע כי אין מליאותם מחויבת, לא המליאם אלא מחסדו, על כן ראוי ומחייב שיהללוהו כל הנמלאי', אחר שאין להם שורש אחר. ומליאותם מאתו בא ואליו ישובו, וכרלונו יתנכם עוד קיומם הנאחי כפי תפלו להראות. הודו, לשון הוד יהדר: ארץ ושמים, אחרי בלותם תהיה לכם עדנה בחדוש עולמו, ואימתי יהיה זה, וירם קרן לעמו, אז ישמחו השמי' והארץ בתת הודו עליהם: תהלה, אז יתהללו כל חסידיו, כי ישים אותם תהלה בארץ ואולי, תהלה מגזירת בהלו נרו, שיהיה לכם אור וקרני' מידו: עם קרובו. מי עם אשר לו אלהים קרובי' אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו:

[מזמור זה מדבר לעתיד בביאת המשיח, ישמח אותיות משיח]:

הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ לוֹ: כִּי רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה: יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם: לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ:

שיר חדש, אמר נגד ישראל. לא יהיה נהם די בשירים הכתובי'. אלא הם יחדשו לו שיר לעתיד לבוא: בעושיו, כמו אלוה עושי, וכענין שם אלהים ואדונים, והוא דרך תפארת: במחול. משחקים בחלילים, שהם כלי זמר חלולים, וי"ל שרומז על מחילת העון שיהיה בימים ההם בגאולה העתידה: ענוים, לפי שענוים הם ישראל: יעלזו, ישמחו: בכבוד, אל התופף עליהם, או בכבוד גוים יתימרו, וזה מתיישב יותר בסיום הלשון: ירננו על משכבותם, כי הקב"ה יעשה להסנסי' והם שוכבי' על מטתם, כענין יחזקיה מלך יהודה בסנחריב, ולדרך הא', ירננו תמיד מרוב דבקותם בו יה': וחרב פיפיות הוא הרוממות לידם, בתוספ שלא יצטרכו כלי זיין אחר: פיפיות, בעל ב' פיות שחותך משני צדדים: בגוים, שהרעו להם: ובלאומי',

יהגו ריק על ה' ומשיחו: זיקים, שלשלאות, כמו רותקו בזיקי', שאוסרי' בהם הידים, כענין שכתוב הזיקים אשר על ידיך: משפט כתוב, ונתתי נקמתי באדום וגו': בכבלי, שמוגריה הרגלי' בהם: הדר הוא המשפט בהתקיימו. שיתגדל ויתקדש שם שמים ע"י כפי חסידיו, וגם לאת הדר והוד לכל חסידיו שדבקו בו:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ: *)כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ:

הללויה מזמור זה יש בו עשרה הללוהו [וי' מיני כלי שיר] כנגד עשרה הללויה. המשכיל יבין סודם [כנגד י' הויו"ת וספירות ומאמרות ודברות] וי"ג הלולים. כנגד י"ג מדות הללו. ידבר ללוים ולמשוררים: בקדשו בהדרת קודש:

ברקיע יספרו: במהלל הנראה ברקיע עוזו. כי שוזו בשחקים ניכר גם האדון נקרא עוזו: בגבורותיו. שיעשה נוראות גדולות ויספרום במהללם: כרוב גדלו הללוהו הרבה כאשר גדולתו רבה כי יגדיל נפלאות לישראל בגאולתם: בנבל. כלי זמר כמין נאד והוא בעל נקבים: וכנור. בעל מיתרים: בתוף ומחול. ע' מ"ש סוף דרוש במש לדקה: במינים אורגאני שיש בו מיני קולות משונות עבות ודקות: שבו מתיקות רב. ועוגב מלשון שיר עגבים. ענין חשק אהבה: בצלצלי שמע. כלי נחושת כפול. שמקושין זה בזה להשמיע קול לכן נקרא ג"כ מצלתיים. שם זוגי. והוא מלשון תצלנה אזניים: בצלצלי תרועה. הם החצוצרות: כל הנשמה. אז בזמן תיקון העולם. וע"ל בפי' פ' שירה:

*) נכפלין הפסוק. מפני שהוא סיום ספר תהלים [סי' נח] ואח"ז אומרי' פ' ברוך. שהוא סיום ספר ג' שבתהלי' והוא כעין ברכה לאחר פסוקי דזמרה. ואח"כ פ' ברוך ה' מציון (סוף מזמור קל"ה) שהוא כענין בשכמל"ו שעונין אחר ברכה שבמקדש וחזר

וחזר ופירש הענין בקלת גילוי יוהר . לכן סידר כאן פ' ברוך ה' אלהים. שהוא כמו כן סוף ספר שני שבתהלי'. שרומז בביאור לכוונת שמע ישראל . שהוא בסוד הברכה . ופסוק שלאחריו רומז מפורש על כוונת בשכמל"ו. על כן נתהפך הסדר בדיוק נמרץ . כי כך הדרך להתחיל בסתום ולסיים בהוספת שבח המבורר . ומה שאין אומרי' גם סופי ספר א' וספר ד' שבתהלי' . כ"ל פשוט . מפני שהם חותמי ברכות שבמקדש . ולא ניתנו לאמר בגבולין . וכן בענין בשכמל"ו . ואינו נזכר כאן אלא ברמז . וברור ונכון כדבד בס"ד . ונתגלה טעמו של מהר"א מריטין בורג שהי' אומר פסוקים הללו כשהיה לריך להפסיק . קודם שידבר . ונימוקו עמו . שהם כענין ברכה בודאי עם מה שעונין אחריה . ועיין עוד בפירושנו מה שהוספנו נופך לקח טוב על סברת מהר"מ להוסיף ולא לגרוע עכ"פ :

ברוך ה' . שעורנו לגמור הלל : ברוך ה' מציון . המבואר למעלה : עושה נפלאות . בכל דור : אלהי ישראל מושיע . גדול הרועה שמציל אותנו בין אבים ואריות . הוא האל עושה כלא נגד אבותינו

ברוך יי לעולם אמן ואמן : ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה : ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו : וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן :

וכימי לאתנו ממצרים יראנו נפלאות לעתיד : שם כבודו . הנקרא . הוא השם הנכבד : וימלא . ביום ההוא יהיה ה' אחד וגו' ונ"ל בהקדמה:אמן . בעבר :ואמן . לעתיד :

(א) ויברך . ד"ה א' כ"ט . התקינוהו לאומרו כאן . לפי שהיא ג"כ משירי דוד המע"ה . ועוד שאמרו על הנדבה לבית אלהים. וכל המזמורי' שאמרנו כאן מכוונים אל הגאולה העתידה. ואינה שלמה עד שיבנה הבית ב"ב . וזה יהיה כמו כן ע"י נדבתנו להביא תרומת ה' בלב שלם. כי קרוב הדבר מאד בפינו ובלבבנו לעשותו . והרי הוא כאלו כנר עשוי . על כן נודה ונברך לשמו יתב' על זאת : [(ב) הוא שבח גדול . מורה על אלהותו יתב' . ושהוא מושל בכל ומחיה הכל. ואומרו מעומד עד אשר בחרת באברם . ונאומרו ואתה מושל. יפריש ג' פרוטות לצדקה (סי' נא) ואם היו כולם נותנים אלו הנ"פ . מיד היו נגאלים] :

ויברך דוד את ה' . ר"ת ודאי הוא שמו ית' . גי' אהיה שהוא בכתר . ולכן לריך לקום בשבח זה : אלהי ישראל אבינו . שפתח בנדר תחלה (לבנות בית ה') שנאמר וידר יעקב נדר לאמר . לדורות שיתנדבו בעת לרחם (וכתוב שם והאבן הזאת וגו' יהיה בית אלהים) לפיכך כל מי שהוא נודר לא יהא תולה הנדר אלא בו . וכן כתוב אשר נדר לאביר יעקב: מעולם . הזה : עד עולם . הבא ועד בכלל : לך ה' הגדולה וגו'. בעלי הפשט יפרשוהו ממך הוא הכל . ורז"ל דרשוה ו יפה בפרק הרואה. ודרך הנעלם ידוע שרומז בספירות הבנין : כי כל. יסוד . דאחיד בשמים ובארץ : הממלכה . ידועה ונתייחדה לעלמה . בהיותה ראש לשועלי' . לכן נקראת הממלכה מהנוסף . כי היא הממליכה למלכיות . לפיכך חזר וכללה בג' ראשונות בסוד נעוץ סופן בתחלתן : והמתנשא בכתר ודאי . זע"י מי . לכל . גי' יסוד דאבא דיסד ברתא. עד היתה

ויברך דויד את יי לעיני כל הקהל ויאמר דויד ברוך אתה יי אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם : לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש . והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל . ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך . ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה . אתה הוא יי לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר

לראש פינה בבינה . ראש חודש . המשכיל יבין : לכל לראש . לכל הממונה לראש על שום דבר פקודות : והעושר והכבוד שנתתה לנו להתנדב לבנין הבית בשפע גדול . מידך נתנו לך : בכל . גי' כ"ב . וצריך לכוין בשם ב"ן . היא בה דאברהם אבינו בכל ובידך כח וגבורה. ר"ת בו"כו . אותיות שניות של אהיה. וכאן נהג האר"י ז"ל לתת לדקה מעומד וטעמו מתוק לאכי יבין היות אשרי משכיל אל ד"ל : אתה הוא ה' . (בנחמיה ט') דברי שבח הלוים . ונזכר בהם חסד המקו' עלינו ונסי מצרי' והים . והספרדי' מוסיפין מפסוק שלפניו.ויברכו שם כבודך . ועם היותו נמצא בספרי' ישנים. גם נתלין בסיד אעפ"כ ישר בעיני מנהג אבותינו בזה . ולא על חנם הניחוהו . אבל טעמם ונימוקם עמם . כי הוא אמצע פסוק ואין נכון להתחיל בו . כמ"ש בס"ד בס"ד בחיבורי מו"ק (סי' כ"א) גם אינו נקשר יפה עם הענין שלמעלה . משא"כ כפי מנהגנו נמשך הלשון בקשר נאות מאד גם מחמת דרך הסוד אין לורך לזוז ממנו . כי אמנם לשם תפארתך הוא הכבוד . בסוד ויעש דוד שם . והדרבה גם בדרך הנעלם י"ל ראיה שלא לאמרו . כמש"ל בס"ד : לבדך אתה . כשהיית ה' לבדך אתה עשית את השמים וגו' . שלא יאמרו מיכאל

מותח

בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם. וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ:

מותח בדרומו כו' [ב"ר פ"ח]: מחיה את כולם. המיד כי אם ישים אל לבו וגו' יגוע כל בשר וכל הנמלאי' המחודשי' כלא היו. לולי החיות הנמשך להם מאתו יתברך בלי הפסק רגע: לך משתחוים בכל יום. כי שכינה במערב לזה נשתעבדו בתנועה הנגדיי היומיית: אתה הוא ה' האלהי'. ר"ת אהיה. לכן עד כאן צריך לומר בעמידה. כי כל השבח הזה בכתר הוא וניצוץ סופו בתחלתו. וכאן נשלמו פ"ז תיבות שנאמרי' בעומד. בדוגמת ברכה שלאחר פסוקי דזמרה. כנין ב"ש שלפניה. ולכן אין להוסיף עליהם כנ"ל: בחרת באברם. ע"י שינוי מעשה שהכיר בוראו: והוצאתו מאור כשדים. הרי שינוי מקום: ושמת וגו'. הרי כאן שינוי שם. ד' דברי' שקורעין גזר דינו של אדם [ר"ה טז] לכן נשתנה מזלו על ידיהם. וכך אמרו הלוים והזכירו לישראל שעלו מבבל לא"י כמוהו. שיכנו גם מעשיה'. אז גם הקב"ה יקראם בשם אחר לתהלה ולתפארת לשום להם שארית בארץ. ולא יירחו שבע נוגה כמו שמוכיח סוף הענין. וככה הוא העדה והזכרה יפה לנו בגלותינו. עאכ"ו אנו אסירי התקוה המצפין לישועה הקרובה. שלא יתכן אלא בהשתנות מעשינו לטובה אז ישתנה מזלנו ומקומנו. ולעבדיו יקרא שם אחר להתברך בארץ באלהי אמן במהרה בימינו:

וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה: וַתֵּרֶא אֶת עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף: וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו וּבְכָל עַם אַרְצוֹ: כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים: ויושע

וכרות מקור. כמו ולכרות. [ולא פעל עומד] ונקשר אל לבבו נאמן. עד גבול שמלא חן בעיניך גם לדבר הברית הזה: בקבלת ק"ק נהגו כמוהלי' לכנן פסוקי' הללו ביום הברית ולחלק' פסקי פסקי. ולא שפיר דמי כולי האי. כמ"ש בחיבורי בס"ד יע"ש: הכנעני. החוי לא נזכר כאן. כי הם הגבעוני' שהחיו יהושע וישראל וכרתו להם ברית להניחם בארצם: הזידו. בזדון ורשע הכבידו עול עבודתם עם שנגזר עליהם גלות, לא שמו עליה' רחמי' ועזרו לרעה. גם הקשו ערפם הכבידו אזנם משמוע בהגיע קץ הישועה: כהיום. בא שלם אולי להורות על בירור הידיעה הגמורה העומדת למד. כאילו נעשית היום הזה שאנו עומדי' בו. שא"א להכחיש נס יציאת מצרי' שהכל יודעי' ומעידי' עליו. ואין מבוא לאפיקורסים לדורות. לכן הזכירתו התורה כ"ב פעמים. ופתח בו באנכי כי הוא עמוד אמונתו הנאמנה:

יריעות שלמה

וכרות עמו הברית וכו' ותרא את עני אבותינו במצרים ואת זעקתם שמעת על י"ס ותתן אותות ומופתים בפרעה כו' כי ידעת כי הזידו עליהם ותעש לך שם כהיום הזה והים בקעת לפניהם וכו' ויל"ד ראשית מ"ש ותעש לך שם כהיום הזה דתיבות כהיום הזה אין לו הבנה וגם מ"ש כי ידעת כי הזידו עליהם קשה דהוא בא לספר טובתו של הקב"ה וחסדו אשר עשה עמנו ואם אומר כי הזידו עליהם א"כ מוכח דרשעת המצרים גרם כ"ז וא"כ בזה נתנו מגרעת לחסדו ית' כיון דהכל הוי מכח רשעת הגוים. אך נראה הכוונה בעזה"י דהנה מאמר ואת זעקתם שמעת על י"ס לכאורה הוי שלא כסדר כיון דאח"כ אמר ותתן אותות ומופתים בפרעה. אך בארנו הכוונה עפמ"ש במדרש שמות בפסוק ראה ראיתי את עני עמי א"ל הקב"ה למשה אתה רואה ראיה א' שהם מקבלים תורתי ואני רואה ב' ראיו' שהם באים ומקבלין תורתי ושומטין א' ממרגולין שכי וכו' ואעפ"כ אני נואלם והנה חפר"ד והנזה"ק כוונו שניהם לדבר א' דהכוונה דקמ"ל אף דהוי תרתי דסתרי אהדדי דאם לא נ"ך בתר עתיד א"כ אין להם זכות התורה ואין ראוין להגאל ואם נלך בתר עתיד שיקבלו התורה הרי סופן לעשו' העגל ואעפ"כ לטובה הולך בתר עתיד ולא לרעה ע"ש הרי דזה הוי חסד גדול. והנה ידוע דבמצרים הי' קטרוג גדול דטען השר מה נשתנו אלו מאלו וז"ש ותרא את עני אבותינו במצרים ואף שאת זעקתם על י"ס ר"ל מה שזעקו בב"ד של מעלה על י"ס שמעת אז גם במצרים שסופן לחטוא ואעפ"כ נתת אותות ומופתים וכו' והנה בזה נבין עתה מ"ש כי ידעת כי הזידו עליהם לאו לשון כי הוי מלשון אף דאף שידע' כי הזידו עליהם ר"ל שישראל הזידו ע"ע וחטאו אעפ"כ עשית להם טובות והנה בשע' מעשה לא הוי ניכר כ"כ חסדו ית' דדילמא אינו יודע עתידו' ואינו יודע שסופן לעשו' העגל אבל אח"כ כשחטאו ישראל אחרי מות יהושע אחז"ל דתמין שאל מניין שהקב"ה יודע עתידו' ויחי' תחיי' חמתים א"ל דכתיב הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה א"כ נקוט מיהא פכנא בידך חרי דממאמר וקם חעם הזה וזנה מוכח דיודע עתידו' ולכך כ"ז שלא נתקיים וקם חעם הזה וזנה לא הוי נודע שהקב"ה יודע עתידו' ולא הוי חידוש כ"כ מה דעשה להם נסים בים דדילמא אינו יודע עתידו' אבל כיון דבעה"ז דנתקיים דברו ית' מ"ש וקם העם הזה וזנה א"כ מוכח דיודע עתידו' א"כ אגלאי מילתא למפרע דמתחלה ידע ממעשה עגל ואעפ"כ עשה להם נסים נודע ונגלה בעליל למפרע חסדיו ית' דאעפ"כ נאלם וזה שסיפר דוד ע"ה חסדיו ית' דלטובה הולך בתר עתיד ולא לרעה אך אז בימי שהיו במצרים לא נודע זאת דדילמא אינו יודע עתידו' והגאולה הי' בזכות אחר אך ותעש לך שם כהיו"ם הז"ה שנודע שהוא ית' יודע עתידו' עכשיו נעשה לך שם יותר על החסד שעשית אז וא"ש בעזה"י:

(א) השירה צ"ל בשמחה גדולה, והוא תיקון גדול לנפש, וז"ל הזוהר פ' תרומה, כההוא זימנא דמסיימי ישראל בבתי דדוד. כדין תושבחתא דשירתא דימא, וה"ת אמאי איהו בתקונא בתרייתא כו'. אלא מנו דכנסת ישראל לא אתקנת אלא תהתורה שבכתב הכי אצטריך, והאי תושבחתא מעליא מכל שאר תושבחן דעלמא, ואיהי (ר"ל כ"י) לה אתקנת מכולהו כמה דאתקנת מתושבחתא דא. ובג"ד איהי סמוך לצלותא דמיושב, כם שעתא כד שירתא דימא אתאמר. מתעטרא כנ"י בההוא כתרא דזמין קב"ה לאעטרא למלכא משיחא כו' בג"ד בעי בר נש לשוואה רעותיה בהאי שירתא. וכל מאן דזכי לה בהאי עלמא, זכי למחמי למלכא משיחא בתקוני ההוא כתרא ובחגורי זייניה, וזכי לשבחא האי שירתא תמן:
[(ג) אומר עד ישתבח בקו"ר ומעומד ובכוונה ושמחה ונעימה (כעובר בים והקב"ה מצילו) ובטעמים. ולא יחזק הרפה ולהיפוך. רק הכל בדיוק כמסורה, ויפסיק בין השם את, וזוכה לראות מלך המשיח ולאומרה לע"ל ולמחדי בשכינתא, ומסוגל לכפר עון (סי' נא): (ג) במקום המדבר מישועת ישראל ונקמת המצריים, יתן במחשבתו תודה לה' ע"ז, ובמקום המדבר מנפלאות הבורא, ישמח מאוד ע"ז יוש"ס)]:

ביום ההוא כי עד·אותו יום היה עליהם פחד מצרים. ככתוב והנה מצרים נוסע אחריהם ויראו מאוד: על שפת הים. שפלטן על שפתו וראום מתים כן פירשו רז"ל [פסחי' קיח] ולדעת אבן עזרא.לי מסורס הוא ר"ל ויראו ישראל העומדים על שפת הים מזה.את מצרים מת. טובע בים.ואינו כ"ן.כי מה לורדלהודיע שישראל היו על שפת הים.הלא יספיק לומר שראום מתים. לכן גם בדרך הפשט יתכן יותר פי' הראשון. מה גם כהיותו מסורת אבות הקדושים · מת. הלא פשה המעיין עיניו. כי יראה כל הפ' מדברת בלשון רבים על מצרים שהוא עם ואומה. בהכרח כיון לדבר נעלם הלא הוא שר של מצרים של מעלה. הוסר משולטונתו והיא מיתתו. ולדרך זה יאמר על שפת הים כי.שם עמד ולא יכול עבור בים להציל עמו. כי מת שם ולא היה בו כח עוד. על כן טבעו המצרים. אבל הוא אינו בעל טביעה: היד. כח היד וגבורתה: וייראו. ממשפטיו ועונשיו אשר הראה במצרים: בה'. שהוא אלהי אמת: ובמשה עבדו. הנאמן בשליחותו:

וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

אז רומז לא' אותיות יאהדו"נהי. וזהו שאחז"ל הפלהיים[ילקוט דברים רמז רתא וע"י תיקון כא ד נא בא וילקוט ראובני פ' בשלח] כל פרגמטיא של משה לא היה אלא באז: ישיר עתיד במקום עבר כמנהג המקראות לרוב. ת"מ לא לחנם נכתבו כן ובכולם יש רמז מה ונתנו לדורשן.כי מה המונע לכתוי' לשון עבר(אם לא במעט'המדבר גם בכווה ורגיל. כמו ככה יעשה איוב)לכן דרשו רז"ל[סנהדרין צא]נסכאן.שר לא נא'אלא ישיר לעתיד מכאן לתחיית המתים מן התורה: לאמר. מלמד שהיו ישראל עונין אחריו של משה על כל דבר ודבר כקורין את ההלל.כך דרש ר"ע במשנה[סוטה כז] ומשכים לזה ישיר לשון יחיד ד"א לאמר. לדורות [ילקוט] מכאן סמכו לשור השירה בבהכ"נ. ד"א לאמר. למלאכים [ש"ר פכ"ג] שנא' קדמו שרים אחר נוגנים בתוך עלמות תופפות אלו הנשים שכ' ותקח מרים הנביאה. ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים: גאה גאה. המקור נדרש בכ"מ כי אין יהור בתורה. ודרשו חז"ל תנחומא ומכילתא[עי' חגיגה יג] גיאתי וגיאותיו. גיאתי. ויסע מלאך האלהים. וגיאותיו. ואמרנו לפניו שירה: ד"א גאה על פרעה אשר גבה בקומה ורם לבבו. וגאה לעתיד. כי יום לה' לגאות על כל נשא ורם: סוס ורוכבו.קשורין זה בזה. יתלכדו ולא יתפרדו. המים מעלין אותם לרום ויורדין לעומק כמורה חץ.זהו רמה בים.כמו רומי קשת. ואומר ראב"ע.הקב"ה הראה גאותו על הסוס שי"ל גאוה. שכן אמרו חכמים [פסחים קיג] סוס רוחו גסה. ורוכבו מתגאה עליו וזהו שת"נס אונקלוס. אתגאה על גיוותניא: עזי היו"ד נוספת כפרש"י וכן עיקר. ופירוש אבןעזרא רחוק מאוד וטענותיו על רש"י אינכהס ממש. עיין מזרחי שיש בו די ססב לו:וזמרת.דבוק כמו ומנת המלך[דה"י ב ל"א] ואביריו [במכילתא בשלח]: ויהי לי לישועה. כמו וישא אברהם את עיניו: זה אלי. באלבע היו מראין אותו. הוא שאמרו חכמים [דברים רבה פ"ז] ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל: אלי. אין אלי אלא מדת החסד שנאמר אלי אלי למה עזבתני. אל ה' ויאר לנו. הוא כנגד מדתו של אברהם אבינו ע"ה: ואנוהו. אושיבנו בנוה. הוא שתרגם אונקלוס. ואבני ליה מקדש: אלהי אבי יצחק. שעתידים ישראל לומר לו כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו כו'. זהו אלהי מדה"ד. פחד יצחק: ה'. מדת הרחמים. היא מדתו של יעקב אבינו ע"ה. כלול דין וחסד זהו שכפל השם: איש מלחמה, בכחא דין: ה' שמ"ו. בעל רצו"ן בכח רחמים. כי פועל רחמיו גם בשעת מלחמה שאע"פ היה העולם כולו בדין: ירה השליך כמו ירה יירה: שלישיו. הגנים הממונים תחת משנה למלך: בים סוף והוא הנקרא ים האדום. ולכן שמו ג"כ ים סוף. ע"ש הקנה האדום הגדל בו. מלשון קנה וסוף: יכסימו היו"ד איתן הלוז, יש ג"כ היוע למ"ש חז"ל [פסחים קיח] שפלטן הים ליבשה זהו יכסיםו עוד, אחר שכבר טבעו או תהום אחר תהום יכסם, כי תהומות רבים שונים הם וכן הוא אומר תהום אל תהום קורא. והם זה על זה. או י"ל לצתיד כמו שכיבא עליהם יחזקאל: יכסימו. הראוי היה יכסיםו המ"ם כחולם. כמו יאכלמו תבלעמו ותבריאםם הרי כאן ג' שינויים במלה זו. א' שבאה בה יו"ד יתירה (בספרה הוקלה ג"כ המלה שהיתה ראויה להדגש. כי היא מהכבד כמו עתל ספתימו יכסימו והוא שינוי רביעי בכלל בראשון. כמה שיו"ד ממלאת מקום הדגש) וזה רגיל. כמו ירביון יחסיון ודומיהם הב'. שבא בוא"ו עם המ"ם, וגם הוא מלוי לפעמים כמ"ש. אכן הג' הוא, שבאה המ"ם במלאפום זה שינוי גדול והוא הקשה לרש"י (והוא ז"ל קורא לחולם מלאפום) אמנם כבר נמלא ג"כ מלאפום תחת חולם כמו ולא תעבורי והדומים, וכן להפך [שב"ל] במצולות [הל' במלאפו"ם, מגזרת מצולה, וכתוב במצולות ואולי שכוונתו נרמה לו, ר"ל בהיותו שכן לשורק הקודם, שהוא את המלאפום שכמוה מגינו, ומולאיו ומוכאיו [יחזקאל מ"ג י"א, שצ"ל ומוכאיו, הוין האמצעי במלאפו"ם מגזרת נחי ע', וכתוב כחולם לזוגו לו מבואיו] בלע ה' בלג: במצולות. מן מצולה בלבב ימים, וכבר כתבתי שחולם ומלאפום מתחלפים: ימינך ה' נאדרי בכח להציל ישראל: ימינך. היא עליה:

אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ: מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם סוּף: תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ אָבֶן: יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס

קמיך

קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ
מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב יָם: אָמַר אוֹיֵב
אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי
תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלֲלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם
אַדִּירִים: מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ
נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ
בְחַסְדְּךָ עַם זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ
עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת: אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: תִּפֹּל
עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד יַעֲבֹר
עַמְּךָ יְהוָה עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ: תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ
בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְּדָשׁ
אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

תרעץ אויב. כי בזמן שישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין: נאדרי יו"ד כיו"ד אזרי. רבתי עם: תרעץ הוא דבר ההוה ורגיל תמיד וכן תהרוס תשלח. כולם עתידי' שנוהגי' בהתמדה: אויב. סתם אויב. הוא אויב ישראל שהוא אויב כללי. לה' ולעמו ולעולם בכלל. שאינו עומד אלא עליהם: תהרוס קמיך. תהרוס מלב הקמים עליך לרעה המתקו' מתי' בעמך. חרונך חרון אף בא מחמימות דומה לאוש אש: וברוח אפך. הוא הבל נשימת הנחירים. כמו מרוח אפו יכלו: נערמו נעשו ערומות. גלגו כמו נד עמדו כחומה: נוזלים מים המוגרים במורד. לא נאמרו על טבע מהלכם: קפאו. קרשו והוקשו.

כמו בגבינה תקפיאני. בלב ים. כמלאו שהם תקפו שוטף בחוזקה. ונראה לפרש כפל הלשון שהם שלשה ענינים. נערמו מים. כמין תל וחומה מימינם ומשמאלם. להגין על ישראל מצדיהם. ובתוך נעשו בקעה מקומות כדרך ערמת המים תקועלי' כמו נאדות ותחת המים מתוקי' כאלו היו נוזלי' מסלע לצורך שתיהן. ועל גביהן [אבות דר"נ פל"ג] קפאו המים כמין כיפה. להגן עליהם מחרב והטל וחורב. ופשט יפה הוא. למדתיו ממדרש חז"ל [תנחומא] גם אונקלוס שתרגם חכימו עשה נערמו לשון ערמימות. כדי להמלט מהרדפת המלות: אמר. בלבו: אויב. עם מצרים בכלל. והעד כמתו: תמלאמו. תמלא מהם: אריק חרבי מתערה. כלומר אשלפנה: תורישמו. תאבידם. ועיקרו הלשון מוריש ומעשיר. כי העני חשוב כמת והמת אין עני יותר ממנו, וכן פירשו לועג לרש. למת או יהיה מלשון ירושה. אותם בענין הגירושין והשלות מעל פני האדמה: נשפת לשון נפיחה רחיפה. וקרוב לענין נשיבה בבי"ת: צללו. שקעו במצולות: כעופרת. אבר. לראב"ע היא מגזרת עפר. כי הוא לבדו בתוכי המתכות. שאם יושם בעפר יוסיף ירבה כמותו. כי מלא מין את מינו וניעור: (כעופרת. כף פתוחה. עלו"א) [ולא בקמץ כרו"ה]: במים אדירי'. דבק עם צללו: באלים. חזקי'. כמו אילי הארץ. ולהיותו חבר. נדרש אלא חז"ל [גיטין נו] בלשון. אלם לדק. שומע עלבון ושותק. וכן הוא אומר. החשיתי מעולם אחרים: נורא תהלות. כל המהללי' יראים להללו. כי מי ישמיע כל תהלתו. והם חייבי' להלל לשמו. כי הוא לבדו עושה פלא. כן פי' ראב"ע: עושה. בינוני. עשה ועושה ויעשה תמיד אין הפסק לפלאיו בכל דור: נטית ימינך. מגיד שהים זרקן ליבשה ויבשה לים. אמרה יבשה. ומה אם בשעה שלא קבלתי אלא דמו של הבל. נאמר ועתה ארורה וגו'. עד שנשבע לה הקב"ה כו'. אין ימין אלא לשון שבועה. כן דעת רז"ל במכילתא, ועפ"ז קשה קושית התו' בפ' אחד דיני ממונות. כי היא לא רצתה לקבלן מעצמה. גם מת"ש בסמוך. וי"ל דלק"מ: תבלעמו ארץ. זכו לקבורה. וזהו לדעתי שזכר כאן ימינך מדת חסד. ואולי עדיין לא ניתנו לקבורה עד אותה שעה שהתפללו ישראל עליהם בשירתן. וזהו תיו"ו האיתן. או שאת היא הוראה לעתיד בשיבואו עם גוג. דכתיב אתם בתי וקברום. ולפ"ז ג"כ נסתלקה קושית הנ"ל מעיקרה. כי לא נזכר שפתחה הארץ פיה. אלא שתקבלם בקבורה, ולא תפלטם כמו הים: נחית. בעמוד ענן יומם ילוה ה' חסדו: עם זו. כמלאפום. כמו זה. הוי"ו תמורת ה"א: נהלת. נהגת. הנון בצירי מקום הדגש החסר באות הגרון, כי המלה מהכבד [והיה נ"ל הנ' בחיר"ק ואחריו דגש, המבין פעל בחיר"ק ופתח ופי' (דוא הדשא גמתבע פירין. אך לפי שה' הגרונית לא תקבל דגש נצטרף עם החיר"ק שלפניו ונעשה ציר"י, כמנהג]: בעזך, היא השמאל, נגד עתיד אב לילה: נוה קדשך, הר סיני שנכן שם הכבוד, או ירמוז אל ירושלי' נוה שאנן. ואמר עבר במקום עתיד כדרך הנבואות, כי בכל היעודים, כאלו כבר עשויים: שמעו עמים, שאבד פרעה וחילו בים ובטלה מלכות מצרי' ונעשו שפטים בע"ז, כי ה' הלך: ירגזון עמים כולם: חיל כיולדה, כענין חלחלה: פלשת, ארץ פלשת, לפי שהיא הקרובה לישראל לעבור דרך שם לא"י בכתוב: אדום ומואב גם הם שכני א"י: אילי, נקרא תקיפי העם אילי, מלשון אילי' שתי', על שהם ככבש תלוף בצאן: יאחזמו, עתיד, נתקיים בויגר מואב: נמוגו, נמסו, כמ"ש ונשמע וימס לבבנו כי ידעו שעליהם באים לגרשם ולהורישם: כנען, ארץ כנען, כמו מצרי', שהארץ נקראת כן בשם האדם שיסד ישיבתה, וכן אשור וארם, והרבה כמוהם במקרא: אימתה כפל סימן הנקבה [כי אימה בה' א' (והמ' בקמ"ץ) הוא סי' נקבה וכאן כפל הה', אך הת' חילופה כמנהג] כמו בישועתה עזרתה: בגדול, אינו סמוך, כמו גדול סגלה, כי לא יבוא בי"ת השימוש עליו, גם לא יסמך התואר אל הזרוע עם הכינוי, אבל הוא שם המקרה, כענין גדולה, וכגודל זרועך, במשקל שגור שאור גבוה קומתו: עד יעבור. את הירדן, כך תרגם אונקלוס: קנית, א' מה' קניני' שקנה הקב"ה בעולמו לא במחיר, כי קנין כספ"ו ורצונו הוא: תביאמו, [כמו תביאם והו' נוסף] נתנבאו על עצמן שלא יכנסו דור המדבר לא"י [ולכן לא אמרו תביאנו]: ותטעמו. גפן ממצרי' תסיע וכנה נטעה ימינו, זה יתקיים לעתיד לבוא כדבר הנביא, בהר מרום ישראל אשתלנו: מכון, קרי ביה מכוון, מקדש שלמטה מכוון נגד מקדש שלמעלה: פעלת שפעלת: מקדש, מלה יוצאת מהמנהג, כי נתחלף מקום הדגש שהי' ראוי להיות באות הדלי"ת, על משקל משכן מדבר, ובא באות הקוף וז"ל בו רמז יפה, כי ידוע הטבע הדגש החזק (במקום שהוא מלא החסרון) להוליד אות כפול בחוזק תנועתי (כמו שהוא מנהג שאר לשונות להכפיל האות בכתיבה, להורות על דגשותם וחוזק מבטאה) הרי הוא כאילו כתוב מקקדש. גי' מדת ק'. להורות על מדתו של מקדש ראשון שהיה גבהו מאה אמה: ה' ימלך, בא פסיק לפניו, לדעתי כדי שלא לערב קריאת השם ולהסר יו"ד אחת, האמת שאין בו טעם מפסיק: ועד, הוי"ו קמוצה, ומ"ש רש"י שהיא פתוחה, נ"ל שר"ל בתיבה, ועל שגול העיין נתכוין, שקרוי אצל המדקדקי' הראשוני' פתח קטן, והצירי' קמץ קטן, וזה שכתב עוד, אבל היודע ועד, שהוי"ו בו שחוק, קמוצה היא, ר"ל ג"כ המלה, שהעין קמוצה, ולדעת אבן עזרא, הוי"ו שימוש על דרך קצרה. כאילו יאמר לעולם ועד עולם: כי בא, כאשר בא סוס וגו'. אז ידוע והוכר כבוד מלכות שמיי ואלמלא לא גאל הקב"ה את אבותינו ממצרי', הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדי' היינו נשארים,

ולא

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְהוָה מַלְכוּתֵהּ קָאֵם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: כִּי לַיהוָה הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

ולא יאלנו מהם לעולם, ולא היתה מתפשטת מלכותו יתב' על העם שבחר לו, לכן ע"י יציאת מצרי' ה' ימלוך בלי הפסק [עירובין נג]: ובני ישראל הלכו. הרי זה נס תוך נס, צריך לומר גם פסוק כי בא סוס, כי גם הוא מהשירה, ועד כאן לא נשלמה הפרשה, וכל פרשה דלא פסקה משה לא פסקינן, כמ"ש התלמוד ערוך סוקפ"ק דברכות, וכ"ד האר"י, וכן היה מנהגו של אא"ה ז"ל, ולא היה כופל הפסוק ה' ימלוך. גם לא היה מתרגם אותו, אא"ז מוסיפין פסוקים מדברי הנביאי' שנזכר בהם היחוד לעתיד, גם כדי להשלי' ח"י אזכרות, כי בשירה אין רק ע"ו שמות הוי"ה, ח"י פעמים ד' אותיות הם ע"ב, כנגד שם של ע"ב שהוא חסד (ועלו מושיעי', ז' רועים וח' נסיכי אדם [סוכה נב]: ביום ההוא, עמ"ש בהקדמה ומשלימין בתורה כמו במלכיות דר"ה, ועם זה נשלמו ג"כ כ"ח הויות בד' אותיות, ותהיה חתימת פסוקי דזמרה כפתיחתן כמ"ש בס"ד אצל פסוקי יהי כבוד יע"ש, ועוד אנו צריכין להזכיר קבלת מלכות שמים בכל ד' חלוקי עולמות, שכן תקנוה בברכות השחר ובעליונו, לפי שבכל בחינות אבי"ע הוצרכנו לתקוני ק"ש וח"י ברכאן, דוק ותשכח, לכן העיקר לאומרו, כ"ה מנהגו של אא"ה ז"ל, פי' שמע ישראל עי' בק"ש:

(א) ישתבח היא ברכה שלאחר פסוקי דזמרה, על כן אינה פותחת בברוך דהוי סמוכה לחברתה, ופסוקי' שבנתים לא הוי הפסק, ולכן אין לאמרו אם לא אמר ברוך שאמר תחלה וקצת פסד"ז [סי' נג נד] וצ"ל בעמידה כמו ברוך שאמר. שבכה יש בו י"ג לשונות של שבח כנגד י"ג ברוך בברוך שאמר, בסוד וא"ו שבשם מ"ה כמ"ש בס"ד, והם תליכר מכילי דרחמי וי"ג נהרי דאפרסמונ' דכיא, ונאמרי' בלי הפסק שיחה או שהייה גמורה, אבל לא בנשימה א', אלא אדרבה צ"ל בנעימה כמסדר שבחו של מלך: [(ב) ושמו אחד ישתבח, אומר בנשימה א': (ג] אפילו סיים ישתבח בשוה עם הש"ץ עונה אמן]:

ישתבח. צלו"א [שצ"ל הת' אחר הש' ולא לפניה כמו שצ"ל כנגין זה שהוא התפעל והב'נפת"ח]: שמך לעד מלכנו האל. ר"ת שלמה. י"א לפי שאלמי התפ"ה חברו ולדעתי צריך לכוין לשי שהשלום שלו ורומז גם בזוהר והברכה היא בסוד ברכת שים שלום שהיא סוף ברכות דעמידה. כן זו היא סיום ברכת דיצירה שהוא עולם המלאכי' העומדים כמש"ל בס"ד, עי'

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וּמְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת בּוֹרֵא כָּל הַנְּשָׁמוֹת רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ יָחִיד אֵל חֵי הָעוֹלָמִים: חי"ק

לשכת בריס וג' ראשונות דיצירה מתעלים עכשיו בתחתונות דבריאה. זהו מלכנו המלך. ב' מלכיות הגדול והקדוש בשמים ובארץ. המשכיל יבין. לכן נאמר מעומד ולפיכך יש בו י"ג שבחים שהם כנגד י"ג תיקוני אריך. והם סדורים בלשון זכר ונקבה כמבואר (ושבחה. צלו"א) אלא שבלא גדולה הם ב' לשונות של זכר. כי נודע שגדולה הוא חסד זכר. וגבורה דין נקבה. בסוד בעל גבורות. תהלה (ע"ל כפי' אחרי) היא ג"כ נוקבא. הרי כאן ג"כ שתים כנגדן. וא"צ להפך הסדר כמ"ש הספרדי' מטעם זה כדי לזווג לשון זכר עם נקבה. ולא שפיר עבדי שהופכין שולחן ערוך. וכן סדור בזוהר תרומה. וכן תפארת קדושה, באו שניס זכרים, והם אחד, כי מאן דנטיר ברית איקרי קדוש, וגוף וברית חשבינן חד, והרי זה מדויק בתכלית הדיוק ונסמך אליהם ומלכות כראוי, הכל מתוקן בטוב טעם ויושר הסידור: בא"י אל מלך, שיר כפול. חוזר על דרך האמור בכוונת ברוך שאמר בג' תחתונות יע"ש, כ"ה בכאן בג' ראשונות, והוי' גדול, ודעת לנבון נקל: הבוחר בשירי זמרה שנאמר זמרו לשמו וגו'. כי יעקב בחר לו יה: (חי, פתוח, עש"י סי' קמ"ר ולו"א) [ועי' בברוך שאמר]:

(א) אחר ישתבח רשאי לענות אמן אחר ברכת עצמו במקו' שנהגו, והמספר בין ישתבח ליוצר עברה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה, ואין להפסיק אפילו בדברי קדושה שאינם מהצ'רך כאן [סי' נא נד]: (ב) [בין ישתבח לקדיש מפסיק לדבר מצוה. ואם הש"ץ הפסיק, אומר קצת פסד"ז קודם הקדיש (סי' נד): (ג) בא לבהכ"נ בעת שכבר התחילו לענות איש"ר, אם עדיין לא השלימו מותר לענות עמהם, והש"ץ חוזר לענות יש"ר ולא איש"ר (סי' נו): (ד) העונה איש"ר בכל כחו קורעין גזר דינו של ע' שנה, אפילו יש בו שמץ עכו"ם מוחלין לו ומשבר כח הסט"א, ולגידל שבחו נתקן בלשון תרגום שלא יקנאו המלאכי', ולכן יכוין בו, ויצטער מאוד על שעתה בעו"ה נתמעט כבוד ה' ונתחלל שמו הגדול ונתגבר כח הסט"א, ויהי רצון שיתגדל כו' בב"א (סי' נה): (ה) הפסיק בין קדיש לברכו, דינו כבין הפרקים דק"ש (סי' נו): (ו) לא שמע מהש"ץ ברכו רק מהקהל ברוכו', עונה עמהם ברוך, אבל שמע מהש"ץ ברוך, עונה אמן(שם)]: (ז) אומר ש"ץ מעומד (גם הקהל עומדים על רגליהם עד אחר עניית אמן יהא שמיה רבא לפחות) חצי קדיש בעשרה גדולי' בני חורין, וכן לכל דבר שבקדושה [סימן נה] זכר לדבר, במקהלות, בי' בעשרה, עם האותיות והכולל, או חוץ אות הכוח: (ח) שבח הקדיש, סודו גדול ונורא מאד, יש בו עשרה לשונות של הילול, כנגד י' ספירות, י' הילולים שבס' תהלים, וי' מאמרות שבהן נברא העולם, וי' הדברות. יתגדל ויתקדש נאמרים בפ"ע, כנגד ב' דברות ראשונות שמפי הגבורה שמענו, ולמטה יבואר הכוונה ע"פ הסוד [נדפס אחר איזהו

היכסו] ויש בו חמש כריעות לפ"ל, ור' אחאים לגבור : (ט) תיבות הקדיש כ"ב כנגד ב"ן : (י) אם התחילו לומר קדיש כי' וילאו מקלתן, גומרין אותו אם נשתיירו רוב היו"ד [סי' נה] אבל ברכו נ"ל דמילתא אחריתא הוא, והיינו כי פתח ונתנ ברכו, נראה פשוט דגומר קדושת יוצר, ובין קדיש לברכו אין להפסיק כלל [סי' נד] :

בעשי"ת אומרים זה קודם ח"ק

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמוֹד: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יְיָ קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ כִּי עִם יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו: ח"ק

שיר. תיקן שיר זה על ערב ובוקר של הגלות והגאולה ושל מלחמת גוג והישועה ממעמקים. מתהלית העומק. כי אז יהיו ישראל בצרה שכמוה לא נהייתה: קשובות. מוכן להשיב: תשמר. כי כשומר דבר עיניו תמיד עליו: כי, תמצא כאן בל' רק: הסליחה, על כל הפשעים, ולא לזולתך: תורא, שיראו ב"א ממך וישובו: קויתי, שתפדה כניף כ"ך כאויב: נפשי שתפדה מהעונות: הוחלתי אקוה לדבריו שאמר לנו ע"י נביאיו להצילנו מיד גוג: נפשי, היא מאותן המקוים לה' וממתינים לגאולת הגוף והנפש: יחל, המשורר מנחמם שיחזקו לנס בצרה זו ויקוו לה': פדות ואף שפדאם כ"פ יפדה הו: נ"כ: עונותיו שיסלח נהם ומתילא יופדו מהגלות:

היכל תפלה מיושב. קריאת שמע וברכותיה והיכלותיה.

(א) מכאן מתחיל תפלה מיושב. שתפלת יוצר היא בבריאה, שהוא עולם הכסא (ולזה נקרא יוצר, לפי שיוצר את היצירה) בי' אלהים. וגם מעלות לכסא, הם היכלות שבבריאה, שהם נסוד ו' קצוות, חוץ מהיכל קדש קדשים שהוא בג' ראשונות, והמלכות נכללת בהיכל לבנת הספיר, ביאל שני שמות מחמת זה, לבנת, רומז בלבנה הידוע : (ב) בתפלת יוצר תשב במושבך. ותכוין כי עתה נכנסת בעולם הבריאה שהיא מקום הישיבה, ותמשמש בתפילין ותכוין לקיים מ"ש שבע ביום הללתיך, ומיוצר עד העמידה תכוין תדיר בשם ב"ג שהוא בבריאה, ויגה מאות ה"א ראשונה דהויה בחינת נשמה, והתבינ להעלות אות ב"א תתאה דבוקה עם הוי"ו ואות הוי"ו דבוקה עם ה"א עילאה ולכללה באצילות, ותכוין לכלול גם נשמתך עמהם, וסדר עלייה דהיכלות יבואר בעז"ה בכרעו, היש אים על מקימו : (ג) [כורע בברכו את וזוקף בשם, ועונים אמן אחר החזן, וכשים מנין מלומלם, אומר החזן והקהל ביחד ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ואין עונים אמן (סי' נז)] :

בשעה שהחזן. מנגן ברכו אומרים הקהל יתברך

חזן בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:	והקהל עונין*) יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר שְׁמוֹ
ק"ה בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:	שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא מְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה וְהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים: סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

את, עי' לק מן כפ"א דק"ש, ועי' ס' הזוהר [תרומה קלב] מפני מה אין אומרים ברוך את כו' :

(א) [בין הפרקים (חוץ בין אלהיכם אמת) לא יענה פסוק א' של שמע (ואומר התיבות שעומד בהם בניגון שקורין הלבור שמע, והמפסיק גוערין בו) וב"ה וב"ש, רק אמן, ובאמלע הפרק (חוץ מאמלע פ' שמע ובשכמל"ו) או בין ברכו ליוצר, עונה אמן רק אחר האל הקדוש ושו"ת וג' אמנים ראשונים דקדיש ואמן בברכו בבתפלה ואחר בה"ת והיש"ר עד ויתהלה, ולקדושה עונה רק קדוש ברוך ולא יהלוך. ולמודים אומר רק מודים אנחנו לך. ולברכו מתפלה וברכת התורה עונה ביה"ו. ומברך על קול רעם. ויראה להפסיק היכא דסליק ענינא. ואם הפסיק באמלע ענין. חוזר לראש הפסוק (סי' נד סה סו קנד): (ב) הטיל המים. יטול ידיו ולא יברך א"י עד אחר התפלה (ד"ח): (ג) המתפלל ביחיד א"א פיוט באמלע ברכות ק"ש. ולגבור אם שכח לומר הפיוט באמלע הברכה א"א אותו בין ברכה לברכה (סי' סח): (ד) נקרא לתורה אפי' באמלע פרק. פוסק ומברך תחלה וסוף. אך לא יאמר עם המקריא (ד"ח) : (ה) קודם יוצר אור יכוין. בריני מומ"ז לכלול א"ע עם אינון דמברכין למרייהו. ובתיבות יוצר אור יפתח עיניו ויכוין גבורת ה' בבריאת האור וימשמש בתפילין ש"י. ובתיבות בורא חושך יסגור עיניו ויכוין גבורת ה' בבריאת החושך ויתמשמש בש"ר. ואומר עד תהלות לאל עליון היושב דוקא (יוס"ה):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל:

יוצר. כבר זכרנו שתפלת יוצר היא בבריאה. שבה ז' היכלות בסוד שבע הנערות הראויות לתת לה. ובאן נכנסת התפלה בהיכל ראשון שהוא בסוד ותחת רגליו (שהם נלח הוד) כמעשה לבנת הספיר. שהם יסוד ועטרה כנז"ל: יוצר אורי לא אמר בורא אור. כי בריאה היא מליאות יש מאין. והאור לא נברא מאין. כי הוא נמשך מן היום הגנוז הנגלה המחויב יתי' אשר באורו נראה אור ויונה פמו כה"ש ונבורא עמו שרא. הבל יצר אותו ע"י למלום אורו וירידה בעולמות עד שקבל נורה. אמנם ברא חושך אחר שלא היה. כמ"ש וחושך על פני תהום, ואינו העדר מוחלט כסברת החוקרי'. שא"כ אין שייך בו בריאה אכן הוא ודאי דבר המציי. והיה לורך לעולם בו כדי שיוכל להתגלם. ולסבול אור האלהות המסתתר בו ומתעלם כמ"ש ישת חשך סתרו ונתבאר יפה טעם לקדימת זכרון האור. שלא כסדר הנזכר בתורה במעשה בראשית. וגם מה שהקדים פועל היצירה לפני הבריאה שהכל תמהים ע"ז. ומעתה תמות ראית אור מתוק לעיני השכל. כי נתכסה יסד נסון זה ובתבונה גדולה. כי הנה הודאי קדם האור קדימה בלתי תכלית לחושך הנברא מאין ומאפס. וקדימה

*) יתברך נוסח זה יש בו ל"ח תיבות. כ"כ הרוקח :

שלם לאין חקר וערך. ונמשך בהברה לשון יצירה ובריאה לכ"א כיחס הראוי כמ"ש ומבואר אחר. ואור הנזכר כאן. אתגם זה הוא אור אצילות הנוסע ראשונה כנודע. והוא בחינת חסד ואע"פ שאנו עוסקים כאן בבריאה ובעצוליו. מ"מ כבר נודע שיש בכל עולם בחינת אבי"ע. אתגם חסד הוא בבריאה באמור. והוא בחינת דין (חסד. פ"ך גילולין דחי' מלכים דמיתו): עושה (לבין תיקון) שלום. המתווך ביניהם ומכריע: ובורא את הכל, ידוע שהוא סוף כמעשה תחלת במחשבה. בחכמה יסד הארץ מבור ההעדרים לתכלית בירור טוב מן הרע. ונקט ליטנא מעליא כי בכתוב אומר ובורא רע. ואתגם מליחות הרע. הוא סבה לטובה גמורה של הנמלאים המתהווים להיטיב אחריתם באמת. כמש"ל בהקדמה באורך. שאלי"כ מהיכן היה שכר לצ"א. והה"ש בס' יצירה [טהרות פ"ו] רע מבחין טוב. ואע"פ שלא זכר הרע בפירוש רמזו באת הרבוי. שהוא דבק בכל כידוע. יחבר יוצר בורא עושה. הוויס. כי הם דברים התמידים מתחדשים בכל יום כענין שאמר עוד המחדש כו'. והנה זכר מדת גילה ביום להורות שכל הנהגה המקור א' ילה. וכלל כאן ד' עולמות אבי"ע. כי אור באצילות כמ"ש. וחושך בבריאה כנ"ל. ושלום הוא סוף משך הוי"ו. ת"ת מקנן ביצירה. והכל מלכות מקננא בעשיה וכם אבי"ע שבבריאה. אח"כ התחיל מג' ראשונות:

(א) [טעה ואמר אשר בדברו מעריב ערבים וקודם שסיים בא"י המ"ע נזכר ואמר יוצר אור (אפי' לא אמר בא"י את"ה) וכל הברכה וסיים בא"י יוצר המאורות יצא. ואם נזכר אחר שאמר בא"י קודם שסיים המ"ע. אומר תיכף את"ה יוצר אור כו'. ואם נזכר אחר שסיים המ"ע. אומר בא"י את"ה יוצר אור כו' (סי' נט): (ב) טעה ואמר מ"ע. אפי' סיים וגו' המאורות לא יצא. והוזר שנית ברכת יוצר כו'. ואם אמר יוצר אור וסיים יוצר המאורות רק באמצע הברכה אמר המ"ע יצא (שם): (ג) אמר יוצר אור וסיים המ"ע. אם תוך כדי דבור אמר יוצר המאורות יצא. ואם לאחר כ"ד. אומר שנית ברכת יוצר אור (ד"מ): (ד) טעה ונזכר אחר שהתחיל אהבה רבה. יסיימה ואח"כ יאמר יוצר אור (שם)]:

הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז. הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: *) אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה. הֵכִין וּפָעַל זָהֳרֵי חַמָּה. טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ. מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ. פִּנּוֹת צְבָאָיו קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי. תָּמִיד מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּקְדֻשָּׁתוֹ: תִּתְבָּרַךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת עַל כָּל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְעַל מְאוֹרֵי אוֹר

*) עצם השמים

המאיר לארץ. בסוד נעוץ סופן בתחלתן. אבי הלין: בחכמה עשית. הרי שניה. ובהם דיבר בהעלם. באין המכוון כאן בעלם. יש לסדר פרקי היחוד הרא"ש אהבה: לארץ, לנורך חהיה וגידוליה: ולדרים. כיא: ברחמים. משפיע האור הזוג. בדרך שיגיע להנאת הארץ ובריותיה כפי הנאות לטבעם ": מחדש בכל יום. עמש"ל במזמור השמים מספרים: רבו. גדלו. כמו רב ביתו: מלאה הארץ. שהיא בית גנזיו. כל יש לו מתן בידה. ירחת ה' ביא תורגו (קניניך. מלה) [יו"ד חסר ר' הב'. שהוא לי רבי']: המלך המרומם. יאהדונה"י: מאז. עמש"ל באז ישיר: המשובח ומפואר. עי' מ"ש בברוך שאמר: והמתנשא בג' ראשונות: מימות עולם. ספירות הבנין: אלהי עולם. בבינה שהיא שורש ברכה זו. כידוע דאימא מקננא בבריאה. ומנה דינין מתערין. לכן יסדו בכאן לשון בקשת רחמים). ברחמיך הרבים. כולל כתר חכמה: יען הולך ומבאר שבע ז' התחתונות סלה: רחם. נגד אברהם מדת חסד: עוזנו. גבורה. כידוע. וצ"ל כפי בירה: צור. תפארת צור ישראל. וסמך לו משגבנו. כי חשיבי' אחד. עי' מ"ש בסמוך: מגן ישענו. נצח הוד. כי מגן הוא ענף החסד. גי' ג"פ אל קו ימין. וישע ענף גבורה. בסוד אל לתושבות וכו"ם ישועות. המשכיל יבין: משגב. גי' אל שדי. היינו צדיק: בעדינו. כנסת ישראל: אל ברוך. כאן נכנסת בהיכל עלם השמי'. שהוא עלם ורגל שמאלי קלת השמים שהוא בסוד (הוד אלפי' נבחות. גי' שם ו' קצוות בסוד סוקיו עמודי שש לכן כאן נמלאי' הגשרפי' בעלי שש כנפים) והוא בסוד הדעת. הוא על דרך אמת (ת"ת הנעלם) דהיינו שמים. כנזכר לעיל כמה פעמי'. ועיין בפי' פ' שירה. והיינו גדול דעה. ושבח זה היוסד באלפא ביתא. סוד התיון זעירן. שהם בנלא סוד יסוד. לכן אין בהם הפסק. וככ"ב אותיות התורה נבראו שמים וארץ וכל היצור כמ"ש בס' יצירה [מועד פ"ב] ובהיכל זה שרפי' עומדי' בשש כנפים לא' (ומכללא דגבורין אלין אתבריאו איכון שרפי' עומדין דשית גדפין כנזכר בס' הזוהר פ' בראשית) הם המקדישי'. כמה דאת אמר וקרא זה אל זה וגו'. כי זה הוא היכל ההוד שבו ההודאות: (גדול. עלו"א) [שצ"ל הג' בשו"א וכד' בקמ"ץ]: הכין ופעל. בסוד יכין ובועז: (זהרי עלו"א) ([כצ"ל בס' בחטף קמ"ץ. ולא בחטף פת"ח כרז"ה]: חמה ביצירה. כנודע. ועמש"ל בפתיחת יוצר: טוב. הקב"ה נקרא טוב לכל (טוב. הוא בגי' שם הדעת. גושפנקא עלאה דביה חתים שמיא וארעא. ראה והבן כמה מכוונים הדברים אחד) והיא

שֶׁיָּצַרְתָּ הֵמָּה יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

והוא בלדיק כי טוב : יוצר כבוד לשמו. ע״ש כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יגרתיו׳ כרי הדעת סו״ב דבק בכבו.ד הידוע : מאורות . הם מקבלי האור כענין שכתוב מאור ושרש והם בבריאה . שהיא בחינות עוזו . מלכות דאלילות . שכינת עוזו ע״ל כפי׳ הודו לה׳: פנות . שרי לבאיו . כמה דאת אמר [שופטי׳ כ] פנות כל העם : קדושי׳ . מלאכי׳ . ככתו׳ ואשמעה אחד קדוש : תמיד נ״פ בכל יום : על שבח. יותר ממה שהשבחי׳ אותך מעשה ידך : יפארוך . שיפארוך :

תִּתְבָּרַךְ לָנֶצַח צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים . וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם : כֻּלָּם אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם גִּבּוֹרִים כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וְכֻלָּם עֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן קוֹנֵיהֶם : וְכֻלָּם פּוֹתְחִים אֶת פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים :

צורנו מלכנו וגואלנו . מלך לור ישראל וגואלו . הוא הלור תמים . המשכיל יבין: בורא קדושים. ודאי . כי מזווגן באים שרפי׳ שבבריאה : יוצר משרתים. ביצירה: משרתים. משרת מי . עבדא דמטרוניתא . אי נמי שר התים הוא שר העול׳ מט״ט דביה מקנן האור תמים : ואשר משרתיו . הנתונ׳ תחת המשרת [והם העומדי דלית להון קפילין דכתי׳ קרנת על חד מן קהיא : ברום עולם היא הבריאה : ביראה . כמ״ש ויראה להם : יחד בקול . משמיעי׳ בקול אחד . באין אחד מקדים או מאחר לחברו : דברי . גזרות שיואלי׳ מפי הקב״ה מכריזי׳ . וכן שבחיו ודברי הילוליו : אלהים חיים . כוא בבינה . מקור עולם הבריאה שאנו עומדי׳ בו עכשיו והוא מלך עולם תחתון . ולשון הכתו׳ כוא ירמיה י׳ : אהובי׳ . באין בהם קנאה ושנאה : ברורי׳ זכים ואמים : גבורי׳ . גבורי כח עושי דברו : קוניהם. כל״ל [ולא קונם] (עי׳ תשובת לחם רב סי׳ א׳) : בקדושה ובטהרה . בס׳ היכלות . בשבא עת לשורר מתאספין מלאכי השרת כו׳ . וטובלין ז״פ בנהרי אש כו׳ : ומברכי׳ . אין להחליף התם בכון (עם שימלא גם בכתו׳ דרך זרות . גם קיימתיו במכתב אלהים בלשון חז״ל שבו מנוי לרוב . דווקא היכא דאיתמר . אבל לא לשנות קבלת אבותינו בשביל רמז דק) כרס הספרדי׳ דנהוג נכונ נהרה נהרא ופשטיה :

אֶת שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה . וְנוֹתְנִים בְּאַהֲבָה רְשׁוּת זֶה לָזֶה לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ . בְּשָׂפָה בְרוּרָה . וּבִנְעִימָה קְדוֹשָׁה. כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים בְּאֵימָה וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה :

האל המלך . אין לריך לעמוד שאינו אלא ספור היך. מלאכי השרת נוהגין . ולא מלינו חיוב עמידה בתפלה דמיושב לא כאן ולא בקדושה עד סמוך לתפלת י״ח . כמ״ש שם בס״ד : הגדול הגבור והנורא חסד גבורה תפארת : מקבלים . נקשר עם זה מזה . ר״ל נוטלין רשות זה מזה לומר קבלת עול מלכות שמים שהוא הקדושה שמקדישין כמו שמתבאר והולך . ומיוסד על הפסוק וקרא זה אל זה וגו׳. ומתרגמינן ומקבלין דין מן דין כו׳ : עול . הוא ק״ו המדה. ועל חסר. הוא בחינת אלה אדני המשכן שבוא המלכות : ונותנין רשות. הגדול נותן רשות לקטן : בנחת רוח . ברוח נוחה ורלויה (בנחת . אתזון נאהן . המשכיל יבין) [גי׳ ג׳ חילואי׳ אהיה עם ג׳ כוללים] : בשפה . גי׳ שכינה . בשפה ברורה . גי׳ לשון הקודש : ובנעימה קדושה . (יש כאן הפסקה) הדל״ת בחולם כי הוא תואר לנעימה [אהיילקיו] ועיקר . עלג״א . ויש גורסין קדשה בשורק. שם דבר [אהיילקייט] והפך למטה :

קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ :

קדוש קדוש קדוש. כי הוא בישעיהו ו׳(אין כאן עמידה בנ״ל . שאינו אלא כסודר) ומפרש בגמ׳[חולין לא]כת א׳ אומרת קדוש. כת ב׳ אומרת קדוש קדוש . כת ג׳ אומרת קדוש קדוש קדוש ה׳ לבאות . וג׳ הכתות . נראה שהם בעולמות ני״ע. כי האלילות הוא המלכות עצמו שאליו הקדושה והשבח ולו יאתה תהלה. ושרפי הבריאה הם לבד שמזכירין אחר ג׳ תיבות. שהם כנגד ג׳ העולמות שתהם השבח עולה . ומלאכי עולמו׳ שתחתיהם א״ל רשות לזכיר השם כלל . רק כת ה׳ בעשייה אומרי׳ קדוש. שאין להם השגה יותר ממדרגה א׳ ומלאכי היצירה משכילי׳ ב׳ מדרגות שבהם נכלל גם שבח האופנים שתחתיה׳ ולזה אומרי׳ קדוש קדוש. ויש לדקדק על ת״ש בגמ׳ [שם ועי׳ תוס׳ ד״ה ברוך] והאיכא ברוך. ומשני ההוא אופנים אמרי . ויפלא הדבר שהרי שרפי׳ גבוהים מאופני׳ . כי אלה הם בעשיה כנודע. והם ממראה יחזקאל בן כפר. ומה שראה ישעיה בן כרך. הם שרפי הבריאה. שהם לד״ה גדולי׳ שבכל השכלי׳ הנבדלי׳ וגם מישראל. כדאיתא בזוהר תרומה בהדיא . ומלאכי עלאי דאמרי הך קדושתא איכון קדישין יתיר מנן. והאיך אומר בגמרא גדולי׳ ישראל ממה״ש שאין מזכירין ה׳ אלא אחר ג׳ תיבות זו. ודאי לריכא לפנים (וקושיא ראשונה י״ל דאה״כ דהדר ביה תלמודא מה״ט . ומשני בגוונא אחרינא) עוד קשה. דמיהא חיות משמע לכאורה דעדיפי משרפי׳ . ומקראי איפכא מוכח כדלעיל . וכ״כ משמע מתיעוט כנפי החיות דבריתי׳ משרפים כדהוכח בהגינה וכ״ת בפירוש בב׳ ברית מנוחה. שהשרפי׳ בסימנם שמ״י. גדולי׳ יתר מאד במעלתן מחיות שסימנם ארג״מן מרכנו . ואל״ל מאופני׳ . שהם ודאי למטה מכולם . ככתו׳ והנה אופן אחד בארץ וכנודע וכ״כ ממה שהשרפי׳ פותחי׳ בקק״ק והאופני׳ וחיות עונים אחריה׳ ברוך . שבודאי הגדול פותח תחלה . וכן מפורש בב׳ כוהב דקדוש למעלה מברוך ותו קיין אהדדי דזימני קחשיב מט״ט בהדי שרפי׳ ועל פי הרוב נחשב בחיות . דכתי׳ והחיות רלוא ושו״ב וכן כתיב בדורכתי עוכא . ונראה דשיגוייא דכיון דאתייהב רשותא . הוא עיקר . וחייה ואופני׳ ודאי למטה משרפי׳ . וכמשמעות הלשון בכאן שאומר שהם מתנשאי׳ לעומת שרפי׳ . וכ״ת [בחגיגה יא] דחשיב

דהבית כיוס מפני כבודן של ישראל . ואמנם יש שרפי' למעלה מהשרפי' וחיות למעלה מחיות . ונראה לי . דמט"ט בי"ת ודאי שר מלאכי היצירה שהם חיות . כמוזכר בזוהר ובתיקון ייו . ע"ין . שהוא שר על מרכבת הרגמן שהם כוכבי. הכבה שהוא הבריאה. אכן גם בבריאה הוא שרף האמצעי. אבל יש עליו ראש שרפים שהוא סמועיאל . וכן למעלה למעלה באצילות . שרפים הם בגרופין . וחיות בגוף ובריה. כדאיתא בהיקונה ב"ע . ואמנם פעמים הרבה מלינו שגם החיות הם דדינין . כידוע ומפורסם לרוב (ועי' תפלת ישרים) והכי בוגיא דעלמא בכוונת התפלות ומכאן סיוע לת"ם בתגינ' הכנפי שרפים לחיות . שיראה שדבר אחד הם. אלא שנקראים פעם בבחינה אחת ופעם בבחינה אחרת. והדבר סתום וחתום עד יערה עלינו רוח ממרום. עכ"פ למטה בעולמות העיקר ודאי. ג' הדרגות הם זו על זו (שרף כ"ל שהוא פ"ר דינין דנוקבא בהיה ס') שרפים בעולם הבכא. וחיות דעולם היצירה . נושאות הכבה (ואופן . דינים קשים דאלהים ודב"ן וגם הם פ"ר כמספר סנדלפון שהוא אופן א' בארץ) אופנים בעשייה שהיא בארץ. כנ"ל :

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:

לעומתם . ביאורו לעומת עלמם מפני אהר תחילה לעומה ברכים . לא תחשוב שהם ביים פניהם אליהם. שאינה התנבאות מקומות . ולא שינוי המכב ולדור הפנים גריך ידוע מקביל לאופנים אלא פירושו : לעומת הקול בכ שרפים ששומעין אותן מקדישין. אףהחיות והאופנים מתגברים כנגדם בקולם ויהללם. אבל לעיתתם. נגד מלב עלמם משבחים . כי אין לריך לבנות אלבם ולהפוך. כי כל ד' רוחות הם לנוכח פניהם. שארבעה פנים להם: ממקומו. לפי שאינן יודעין מקום כבודי ממקומו. ויקום ו' . ממגו מתברך הכבוד :

[אומר זה במתון ובכוונה עצומה . ויסיים בשוה עם הש"ץ ואין עונה אמן. וכשמסיים קודם יענה. וכשהש"ץ קיים קודם לא יענה (סי' נט)] :

היכל נוגה

לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ. לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִרוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ: כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ. פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת. *) בַּעַל מִלְחָמוֹת. זוֹרֵעַ צְדָקוֹת: מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת. בּוֹרֵא רְפוּאוֹת. נוֹרָא תְהִלּוֹת * אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת: *) הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: (וְהִתְקִין מְאוֹרוֹת מְשַׂמֵּחַ עוֹלָמוֹ אֲשֶׁר בָּרָא): אוֹר חָדָשׁ

*) ידגיש הע' *) היכל זכות על

לאל ברוך. כאן נכנסת בהיכל נוגה שהוא בננת: (לאל קמו"ץ [הל']: למלך . פתוח [הל' ונא בהוי"א] עלו"א) : לבדו . הספרדים גורסין כאן מרום וקדוש. להשלים י' ספירות. כי מרוםכתר מרוםמראשון. וקדוש בחכמה . כסוד קדש לי כל בכור . וקודש ישראל לה'. ראשית תכמה . ואמנם למהגגנו י"ל . לאל ברוך ולמלך אל משלים המנין . פועל גבורות בינה. דמינה דינין מתערין : עושה חדשות. חסד המחדש בטובו תמיד : בעל מלחמות. גבורה. זורע לדקות . ת"ת. שזורע ללדקה ע"י אור זרוע ללדיק. כן ילמיח לדקה ותהלה: מלמיח ישועות. בנלח. כבר זכרתי למעלה כי ישועות הם גבורות ממותקות. וזכו מלמיח קרי ביה מנלח. אתוון דדין כאתוון דדין : בורא רפואות . בהוד. כי ממכה עלמה מתקן רטיה ובורא רפואה קודם למכה . זהו שאמר הכתוב ולא ידעו כי רפאתים . בחבלי אדם. חבלים ולירים ונגעי בני אדם לטובה הם כמש"ל בהקדמה. כי הדין כלול ברחמים ותכליתו רפואה גדולה (הוא שאמר עוד ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואל יחשבו רע) : נורא תהלות. בלדיק דאיקרא נורא בת"ת. גוף וברית חשבינן חד. ותהלה גי' אמת: אדון הנפלאות . במלכות כידוע. והוא האדון בני פלאות . חמשים מכות שלקו המלרים. וגם נדרש יפה על פי דרך הנגלה שרומז לז' כוכבי לכת שהן ג"כ מאורי אור בשמים : פועל גבורות. בשמש. כי ישיש כגביר: עושה חדשות . בירח . מחדש חדשים: בעל מלחמות. במאדים: זורע לדקות . בלדק: מלמיח ישועות. בכוכב דרך כוכב מיעקב : בורא רפואות. בנוגה ידוע לטבעיים. גם כתוב ונוגה כאור תהיה. ומרפא בכנפיה : נורא תהלות. בשבתאי. המשמש בשבת: המחדש. כאן נכנסת להיכל זכות שהוא נגד מדת הגבורה. שבו ב' בתי דינין יושבין. כללו משאילין לחובה. והללו מיימינים ומכריעים לזכות . ואין ב"ד שקול. מוסיפין עליהם עוד א' . ומטין ע"פ א' לזכות. שכן עולה ב"פ רי"ו (גבורה) ועוד א' יתר : המחדש בטובו קרוב לחתימה מעין פתיחה. וכיון שאנו מזכירים מעשה בראשית המייתין באור חדש (ב' מילואי אהיה גי' חדש) האי חדש ישן הוא . שאור העתיד יהיה כאור שבעת הימים

יריעות שלמה

זורע צדקות מצמיח ישועו' בורא רפואו' נורא תהלו' אדון הנפלאו' המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשי'. נ"ל המשך הענין עפמ"ש בחיבורי במק"א וכן מצאתי באלשיך ז"ל לבאר הפסוקים בפ' בשלח נורא תהלו' עושה פלא והוא דאסור לפאר את הקב"ה שהוא עושה פלא כי אין זה חידוש אצלו ית' וכמאמרם ז"ל משל למלך שיש לו אלפי אלפים דינרי זהב ומקלסים אותו בשל כסף ע"כ אסור לשבח את הקב"ה שהוא עושה נפלאו' וז"ש הכתוב נורא תהלו' עושה פלא ר"ל ירא אנכי להתפאר את הקב"ה שהוא עושה פלא אך זה מותר לפארו רק החסד שיש בענין זה ובזה ודאי ראוי לשבחו ולקלסו אבל לא על היכול' שיש בכחו לעשו' זאת שזה איננו חידוש כלל ע"ש שהארכתי ומ"ש הכא שהקב"ה זורע צדקו' ומצמיח ישועו' בורא רפואו' בזה רשאין אנו לשבחו ולפארו על הטובו' שעושה לנו אבל נורא תהלו' אדון הנפלאו' שנורא הוא להללו שהוא אדון הנפלאו' בזה יש יראה להלל שאין זה חידוש שהרי הוא מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשי' וא"כ עושה בכל יום ענינים יותר גדולים שאין לך יותר נס וחידוש ממעשה בראשי' והוא מחדשם בכל יום וא"כ האיך ראוי להללו על הניסים והנפלאו' שעושה לפעמים לכך אין להללו רק על הניסים ועל החסד שזורע צדקו' וכו' וא"ש ונכון :

עַל צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

שנגנז. והרי הוא כמו כ מעין הפתיחה. פתח דברי האיר במעשה בראשית. לכן אין לשנות. כי לא שקר כהלו אבותינו. ועי' בפוסקים שהחזיקוהו בכל עוז. וכך היא תוצאתינו ויפה לנו. וכ"ה חתימת הברכה במאורות לשון רבים. רומז לאור המשמש ואור הגנוז. גם זכר לדבר. שאם זה התוספת יהיו תיבות היכל זה כ"ח. סימן לדבר כח וגבורה כמדתו. או זך עם הכולל. גם אם המנה מלאל ברוך תחלת היכל נוגה עד סיום הברכה. תמלא תיבות כמספר נגה שהוא אור. והנה הוא מכוון מכל לד: כל"ח. כי מתוק האור וטוב לעינים לכל צרכי בנ"א להנאת העולם בכמה דרכים. כמש"ל בהלל הגדול. לכך מברכין על הנאת האור:

(א) ברכת אהבה רבה. צריך לכוין בה הרבה. שכוללת דברים רבים. ביחוד ענין נתינת התורה הקדושה המביאה אותנו להצלחה האמיתית ולרב טוב הצפון. אשר ע"כ באהבתה נשגה תמיד. ומתפללים להש"י יפתח לבנו להבין ולהשכיל באמתו. שלא נגע לריק. ויטע בלבנו אהבתו ויראתו. ולייחד שמו באהבה. ומגודל מעלת ברכה זו. עומדת במקום ברכת התורה למי שלא בירך אותה. ופוטרת מה שילמוד אחריה מיד. וסמכו ברכת אהבה ביוצר המאורות. לפי שיש בה זכרון מתן תורה המאירה יותר מכל המאורות. וע"ד שסמכה דוד במזמור השמים מספרים. אחר שזכר שבח יצירת המאורות. אחר תורת ה' תמימה. מצות ה' ברה מאירת עינים: [(ב) ברכה זו אין פותחת בברוך. שסמוכה ליוצר ודי לה בברכת יוצר. ונחלקו חכמים בפתיחתה. י"א אהבה רבה. וי"א אהבת עולם. והגאונים הכריעו לומר בשחר אהבה רבה ובערב אהבת עולם. וכן נוהגין במדינות אלו. ומנהג ספרד לימר אף בשחר אהבת עולם. ואפי' בר"ח ור"ה. אך בשבת ויו"כ י"ל בשחר אהבה רבה (בי' ס): (ג) יכוין לכלול ח"ע עם איכון להוהבין כמרייהו. וג"ל והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותך כו'. באהבה וליראה כו'. הגדול הגבור. וי"א שאין אומר כאן הגבור. וכשאומר מהר והבא. אוחז הד' ציצית בשמאלו בין קמיצה אצבע כנגד לבו. ואומר כנפות (ולא כל) הארץ כו'. קוממיות (הו' במלאפו"ם) כו'. כי אל פועל ישועות (ביחד. ולא ימשיך ישועות למטה) וטוב שכשאומר ובנו בחרת יזכור מתן תורה. לשמך הגדול יזכור מעשה עמלק שאין השם שלם עד שימחה זרעו. להודות לך יזכור שהפה נברא רק להודות לה' ולא לספר לה"ר כמרים. ולייחדך באהבה יזכור מעשה העגל שלא היו אז באהבה עמו ית' (שם)]:

היכל אהבה

אַהֲבָה רַבָּה (אַהֲבַת עוֹלָם) אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וּבַעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ. אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם נָא עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ בִּינָה לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמוֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ (בְּמִצְוֹתֶיךָ). וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ (בְּתוֹרָתֶךָ) וְיַחֵד לְבָבֵנוּ

אהבה. כאן נכנסת בהיכל אהבה. שהוא בחסד. סימן לדבר. אהבת חסד (אהבה רומזת בי"ג מדו' הרחמים): רבה. סוגיא דעלמא הכי הוא וכ"מ מסוגיות התלמוד בברכות [יא] ובסדר תמיד. לכן אין לזוז מקבלת אבותינו ז"ל בשביל דרך הסוד. ואע"ג דאהבה רבה באצילות ואהן בבריאה קיימינן. י"ל דאצילות שבבריאה הוא. כללו של דבר. כ"מ שהלכה רופפת בידך לא וראה איך הצבור נוהג. ובלבד שלא יסתור שטת התלמוד. וכל מחלוק' לש"ש הנמצא בתלמוד יש לו מקום להתקיים. כי הכל י"ל שורש למעלה אלו ואלו דברי אלהים חיים. והספרדים שנהגו לומר אהבת עולם יחזיקו במנהגם. וע"ז אמרו בירוש' [עירובין פ"ג ה"ט] אע"ג ששלחנו לכם סדור תפלות. אל תשנו ממנהג אבותיכם: אהבה רבה. מים רבים לא יוכלו לכבות האהבה שבין ישראל לאביהם שבשמים: חמלה גדול' ויתרה. לא בצדקותינו וביושר לבבנו שבטחו בהשעמדו בנסיונות רבות ובאמונות. על כן מגלא הקב"ה ליה בידו לאדהם חוקי חיים ללחיים: כן תחננו. מתנת חנם אע"פ שאין אנו כדאים. זכות אבותינו יעמוד לנו שהרי תכהם אנו בניהם ככתוב ושמרו את השבועה וגו' משך ה' בכם: אב הרחמן. בי' מ"ש בברוך שאמר ג' לשון רחמנות שנזכר כאן. הם בסוד ורוח אלהים מרחפת. והמשכיל יבין: המרחם. על רפ"ח ניצוצין בהעלאת הבירורין: רחם. חכד לאברהם. כמש"ל בחינת ברכה זו. גם הוא ד' מילואי הויה עם פשוטיהן: את. לרבות תקנות חז"ל (תלמוד. תי"ו דגושה. עלו"א: תורתך. בשו"א [ת' הב'. ולא בסגול. וי"א בסגול] ע"ש): דברי תלמוד. דברים שלמדים בי"ג מדות והדרש חכמים: באהבה. לא ע"מ לקבל פרס (עיין בהקדמה) או לתכלית כבוד וקנין מדומה: והאר עינינו. באור נשמת התורה. כמו שאמר הכתוב גל עיני ואביטה נפלאות וגו': ויחד לבבנו. כמ"ש בכל לבבך. בכ'

ידיעות שלמה

[ויחד לבבינו לאהבה וליראה את שמך ולא נבוש לעולם ועד כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך] וי"ל המשך הדברים דהנה ידוע דאברהם אבינו עבד את הקב"ה מאהבה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' תשובה שלזה המדריגה לא זכה רק אאע"ה ומ"ש באברהם כי ירא אלהים אתה ר"ל יראת הרוממו'

לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ. לְמַעַן לֹא
נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם וְלֹא נִכָּשֵׁל לְעוֹלָם וָעֶד:
כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל (הַגִּבּוֹר) וְהַנּוֹרָא
בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ:
(וְרַחֲמֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וַחֲסָדֶיךָ הָרַבִּים
אַל יַעַזְבוּנוּ נֶצַח סֶלָה וָעֶד): מַהֵר וְהָבֵא
עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם מְהֵרָה מֵאַרְבַּע
כַּנְפוֹת כָּל הָאָרֶץ. וּשְׁבוֹר עֻלֵּנוּ מֵעַל
צַוָּארֵנוּ. וְתוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת
לְאַרְצֵנוּ. כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה וּבָנוּ
בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ

יצריך: לבבנו. חסר: ולא נבוש. אז לא נבוש לעולם. ככתוב ולא יבושו עמי לעולם כי בשמך נגילה. על דרך שאמר הכתוב. כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו (ועי' מ"ש שם) או נקשר למעלה אל ולא נבוש (עי' מ"ש בס"ד בתפלת י"ח): ומהר והבא עלינו ברכה ושלום. כ"ה כנוסחא הנכונה. בסוד לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא שלום [סוף עוקצין] (כמ"ש בס"ד בסוף קונטרס שמש צדקה. כפי' כל בית שאין יין נשפך כמים אין בו סי' ברכה) והבן. לישראל. כיא כ"י והיינו כארץ: קוממיות. בקומה זקופה: פועל ישועות (עמש"ל) בקרב הארץ: ובנו בחרת. יכוין לזכור בלב מעמד הר סיני: וקרבתנו מלכנו. כ"ה כנוסחא האלהית וכודו

יריעות שלמה

שהוא בא מצד אהבה כמו שהאריכו המפורשים ז"ל דיראת הרוממו' לא יוכל להיות רק אם עובד מאהבה וכמ"ש חז"ל לא עבד אברהם את הקב"ה אלא מאהבה שנ' עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה וקשה דמתחיל שעבד מאהבה והביא הקרא דיר"א אלהים אתה ולא הוי רק יראה רק הוא הדבר אשר דברנו דהוא יראת הרוממו' הבא רק מתוך עובד מאהבה והבן זה. והנה גם אנחנו שנקראים זרע אברהם אוהב"י צריכין ג"כ לעבוד את ה' מאהבה ואז נקראים אנחנו זרע אברהם אוהב"י אבל אם אנחנו עובדים מיראה ולא כאאע"ה לא נקראים אנחנו זרע אברהם וכמ"ש חז"ל במדרש בפ' וישלח ויאמר אלהי אבי אברהם הא לעשו לא אלא הבוחר בדרכיהם ועושה כמעשיהם אני מתקומם עליו ופרשו שם המפורשים שאין נקרא בן לאברהם ויצחק רק אם בוחר בדרכיהם ועושה כמעשיהם ע"ש ולכך כפלו חז"ל בלשונם ואמרו הבוחר בדרכיהם ועושה כמעשיהם ולא אמרו עושה כמעשיהם רק יוכל להיות דעושה כמעשיהם רק עושה מיראה זה לא נק' זרע אברהם רק אם בוחר בדרכיה"ם ועושה כמעשיהם שפיו ולבו שניהם שוים לעבוד את ה' מאהבה זה נק' זרע אברהם. והנה איתא במדרש והובא בילקוט פ' ברכה על הפסוק תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב וז"ל משל לבן מלכים שנשבה אפי' לאחר מאה שנה אינו בוש לחזור מפני שיודע שלירוש' אבותיו הוא חוזר כך הת"ח הפורש מן התורה אפי' אחר כמה שנים אינו בוש לחזור שלירוש' אבותיו ה"א חוזר עכ"ל הרי דאם ישראל חוטא אין לו בושה אם חוזר בתשובה כיון שלירוש' אבותיו הוא חוזר (וטעם הדבר בארתי בחידושי בשנת תקע"ט בהפטרה של פ' עקב ע"ש והמצא נחת) כיון דהוא בן אברהם יצחק ויעקב אמנם כ"ז אם בוחר בדרכי אבות ונק' בנו ועובד את ה' מאהבה כנ"ל אז אין לו בושה לחזור בתשובה
אבל אם אין עובד הקב"ה מאהבה ואין בוחר בדרכי אבות לא נק' זרע אברהם ואם חוטא יש לו בושה גדולה לחזור כיון שאין שייך עליו לומר שלירוש' אבותיו הוא חוזר ע"כ אנו מתפללים ויחד לבבינו לאהב"ה וליראה"ה את שמך ר"ל לעבדו מתוך אהבה ויראה' הרוממו' כמו שעבד אאע"ה ונהיה אנחנו נקראים ז"ע אברהם אז לא נבוש ולא נכשל לעולם ועד אפי' אם נחטא באיזה זמן לא נבוש ונכלם לחזור בתשובה כיון שלירוש' אבותינו אנחנו חוזרים והבן כי מתוק הוא: **וקרבתנו** מלכנו לשמך הגדול סלה באמת להודו' לך וכו'. ע' בדברי אחרונים שכתבו שיש כאן להזכיר בתיבו' וקרבתנו מעמד הר סיני ובתיב' לשמך הגדול מחיית עמלק כי על ידו אין השם שלם ובתיב' להודו' לך מעשה מרים כי הפה לא נברא רק להודו' ולא לדבר לה"ר ע"ש ולפי"ז נראה שיש לכוין כאן ג"כ לתקן עון קרי דהנה ידוע שע"י עון זה נופלים הנ"ק בתוך הקליפו' ובזה מוסיפין כח להס"א הס"ם שרו של עמלק וחיילותיו ועי"כ לא נמחה שמו ולכך אין השם שלם אבל אז בשעת מעמד הר סיני אז יצאו' כל הנ"ק מתוך הקליפו' ולא נשאר בם שום קדושה ולכך היו ראוים להיו' כמלאכים לולי שחטאו אח"כ ובזה פי' האלשיך ז"ל הפסוק יצאו כל צבאו' ה' מארץ היינו הנ"ק ולכך היה אז השם שלם והבן זה ע"ש. והנה מבואר בספרים הקדושים שקלקול ברית המאור נמשך מקלקול ברית הל' וכן נאמר בפ' לא אחלל בריתי אז ומוצא שפתי לא אשנה והבן. וכן להיפך כמאמרם ז"ל בנב' שאם אדם מטמא א"ע ביום מטמאין אותו בלילה היינו אם מטמא א"ע ביום שפוגם בברי' הל' מטמאין אותו בלילה ע"י קרי שפוגם בברי' המאור והנה עיקר קלקול זה נמשך ממעשה עגל שא חזרו וקלקלו ישראל ותתחילו ג"ק ליפול בקליפה דאם לא היו חוטאין לא היו נופלין כלל ולכך יש המכוון זל"ז שאנו מזכירין וקרבתנו לשמך הגדול כי אז במעמד הר סיני שקירב הקב"ה כל ניצוצו' ישראל אל הר סיני ובירר כולו מתוך הקליפה ולכך היה אז השם גדול ושלם ולא היה כח לס"א לעמלק ולחיילותיו לעשו' פירוד והיינו מחמת להודו' לך שהפה לא נברא רק להודו' ואז אם אין מקלקלין את הפה אז גם הברית המאור נתקן ואין נופלין בתוך הקליפה והכל נמשך ממה שליחדך באהבה שראוי לאדם ליחד שמו ית' באהבת כנ"ל אבל בשעת העגל שלא היו אוהבין את ה' שזה הוי זכירה להעגל כמ"ש הפוסקים ולכך ע"י העגל נמשך קלקול הל' ומזה נמשך קלקול ברית המאור ועי"ז נתרחקו ניצוצי' ישראל מהקדושה לתוך הקליפה ולכד'

לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת בְּאַהֲבָה לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ (בְּאַהֲבָה) וּלְאַהֲבָה אֶת שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה:

וסודו מבואר. ע"ד במאי ברא אתיא קמן: לשמך הגדול. יכוין בלב לקיים מ"ע זכור את אשר עשה לך עמלק. שכשימחה זכרונו יהי' השם הגדול שלם: להודות לך. יזכור את אשר עשה ה' למרים על שדברה לה"ר. כי לא נברא הפה לאדם כי אם להודות להשי"ת:

ולייחדך באהבה. זו ק"ש, שנזכר בה יחודו של הקב"ה. וכתוב באהבת ה' את ישראל לעולם. ומאהבה עזה של הקב"ה לישראל עי' פ"ז משער האהבה לבעל ראשית חכמה באורך וברוחב. אהבה. ע"ל בפתיחת הברכה: גם היא בבינה (שורש ברכה זו) בסוד רעין דלא מתפרשין. גם הוא אחד. לכך סמכו ענין לו. לקבלת היחוד. ומהאי טעמא אין ראוי להפסיק באמן בין הברכה וק"ש, גם לומר אל מלך נאמן אינו נכון לפ"ד רשומי הפוסקים והאחרונים המקובלים, כשגם אין לו קשור כלל עם ענין הסמוך לו מלפניו ולאחריו:

(א) זמן ק"ש מתחיל משיראה חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ד"א ויכירנו. ומצוה עם הנץ החמה. וסוף זמנה עד ג' שעות (עמ"ש בס"ד בלח"ש ובמו"ק) וכל שעה ד' לא הפסיד ברכות (סי' נח): (ב) קודם שהתחיל ק"ש. תכון לקיים מ"ע לייחד שמו של הקב"ה ככתוב בתורה שמע ישראל וגו'. וזוהי קבלת מלכות שמים. ותהיה בעיניו כפרוטגמא חדשה שאדם סופנה. ויקראנה באימה וביראה כקורא דיוזין של מלך מלכי המלכים הקב"ה. וצריכה כוונת הלב לכ"ה (עמ"ש בס"ד ריש פ"ב דברכות) ביחוד בפ' ראשון. ויותר צריך לדקדק בכל תיבותיה כתוכה מרגליות. כי כ"א מחזיק אבר אחד באדם כנגדו כידוע. וכל הממליך להקב"ה על איבריו כאילו ממליכו על כל העולם. כי האדם הוא עולם קטן: (ג) כוונת בסודות רבים באה בכמה אופנים כולם נכונים וישרים למוצאי דעת. אלו ואלו דברי אלהים חיים והכל הולך אל מקום א' אל ים החכמה האמתית ולמבוע חד אתכנשו מלין. אבל לאו כל מוחא סביל הנהו רזין טמירין דאתבדרו הכא והכא לבהה בטרין. ביחוד סודות קבלת האר"י ז"ל אסור בגנוז שאין העולם כדאי להשתמש בו א"א להאריך בהם. רק נסתפק במועט המחזיק את המרובה כדרכנו בסלו' בעז"ה. ולשבות דרך קצרה בשפה ברורה סולת נקיי' לסעוד את הלב מבין מדעתו: (ד) זוהי דרך ישרה שיבור לו האדם הישר בלבב וכל השגלותיו תפלם יאחז צדיק דרכו לא יטה ימין ושמאל הקבלה אבותינו ורז"ל: (ה) ראשונה יגמור בכל לבבו לידע משמעות הכתוב שאינו יוצא מידי פשוטו לעולם ויכוין לייחד השי"ת בכל כח שכלו. להכירו שהוא יחיד בעליונים ובתחתונים וממנו יצאו כל ההויות וכל המציאות בא אל הים ברצונו המוחלט ואליו ישובו בחפצו. לכן חייבין למסור נפשם וחיותם על קדוש שמו באהבה. מאחר שאין חיות אמתי בלתו. ולא מציאות טוב זולתו. ולא אושר מוצלא מבלעדיו. כי טוב חסדו הנצחי מחיי שעה. שאינן אלא לנסיון ובחינה בעלם וראשונה כמש"ל בהקדמה. אבל התכלי' הוא עולם הנפשות. שבם הקום ועת לכל חפץ גמול האמתי. על כן המסירה על קדושת שמו יתברך היא הטובה הגדולה שאין למעלה ממנה. הנכספת לחכמי האמת המכירים בוראם. כמ"ש ר"ע [ברכות סא] כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה מתי יבוא לידי. וזהו החסיד בגמור העבד הנאמן לאלהיו שבו מתפאר. ותהיה הכוונה הפשוטה הראשונה בפ' שמע ע"ד הנגלה כך. ה' שהיה. והוא אלהינו ההווה. ה' יהיה אחד לעתיד. שידעו הכל השם המיוחד. כמש"ל בהקדמת הברכה. וע"ז ימסור הקורא בצדק כל גופו ונפשו ומאודו. צדיק יחיה באמונתו. וחושב במותו על קדושת שם אלהותו. לקיים כי עליך הורגנו כל היום. איך אפשר לאדם ליהרג כל יום. כי אם ע"י שיחשוב בכל פעם שקורא ק"ש. אפילו סוקלין ושורפין והורגין וחונקין אותו. הוא מקבל עליו לסבול כל מיתות חמורות שבעולם מאהבה בשביל קדוש השם. זוהי קבלת עה"ש אותיות שמע. ואמרו בו [מטה משה] רמז יפה בתיבות שמע אחד. ר"ת אש חנניה מישאל עזריא דניאל שמסרו עצמן לישרף על קדושת השם. אשרי כל חוכה. מה רב טוב הזוכה: (ו) וענין הכוונה בדרך הנעלם בקצרה זה הוא. שמע הוא לשון אסיפה. לחבר כל המדות העליונות

ולייחדם במקורי' שם הוי"ה. ה' הראשון. כנגד י' דהוי"ה. רומז בחכמה. וקוצו בכתר. מרכבה לא"ס. אלהינו. נגד ה'. רומז בבינה. ה. נגד ו'. רומז בת"ת וו' קצוות. אחד. נגד ה' אחרונה. רומז במלכות. לומר שהכל יחוד אחד גמור: (ז) במלת אחד מבואר בפרטות יחוד מ"ל בת"ת עד א"ס. כיצד. הא' רומז בפלא העליון (לכן אמרו [רא"ש וטור סא] שלא יאריך בו. כי במופלא בל הדרוש) יח'. בח' ספירות הנמשכות (אל יחטוף בח'. כי יש רשות להתבונן בהם) גם רומז לח' אותיות יאהדונהי. שבם היבור אח באחותו שהוא הד' כנודע. בסוד ואיש כי יקח את אחותו חסד הוא. אהבת חסד. ואח"ד הוא אהבי"ה כנזכר לעיל (ויאריך בד. כי כבוד מלכים חקור דבר) וכיון שלא נזכר הנוק' כ"א בהסתר. עושין לה יחוד מבואר בלחש (ולמטה בפי' נמתיק סוד המשל הנשגב שאז"ל [פסחים נו] מבת מלך שהריחה. ומ"ט בחמאי) שהיא בחינת ו' קצוות דידה. נגד ו' קצוות דידיה שבפ' ראשון. ושניהם בסוד י"ב גבולי אלכסונות. ונכללים במלת אחד. עם הא' שבו סוף תקיעת הרעיון. זהו יחוד גמור שיוכל כל בעל נפש לכוין בקל. אך צריך לנקות ולטהר המחשבה מאד לייחדו כראוי: (ח) וז"ל הזוהר. בההוא זימנא דצריך בר נש לייחד קב"ה בשכינתיה. צריך לאפשטא כל מחשבין דאינן קליפן. דאתמר בהון רבות מחשבות בלב איש. ולסלקא שכינתיה לגביה במחשבתא חדא. הה"ד ועצת ה' היא תקום. כבר נש דמתייחד לבת זוגיה ואתפשט מלבושוי למהוי עמה חד. הה"ד והיו לבשר אחד. הכי צריך לאפשטא מניה כל מחשבין אחרנין בזימנא דמייחד לקב"ה פעמים בכל יום. ע"כ: (ט) אמנם דרך כוונת האר"י רחבה ונשגבה מאד. ויש לחוש שלא יצא השכר בהפסד ח"ו מקוצר רוח. אכן תוכן כדבר הוא. להעלות מיין נוקבין לאבא ואמא ע"י מחשבת מסירה להריגה על קידוש השם. להמשיך מוחין לזעיר ונוקביה בעמידה: (י) הש"ץ צריך להשמיע קולו בשמע ישראל. כדי שישמעו הקהל וימליכו שם שמים יחד ולא יקדים אחד לחברו. ונוהגין לקרות פסוק ראשון בקול רם לעורר הכוונה [סי' סא] ואף כולה מצותה בקול (עמ"ש בס"ד במהדורת לק"ש) ובלבד שלא יגביה אדם קולו יותר מדאי. ולא הרבה יותר מחבירו. ויסגיר עיני ובידו הימנית קודם שיקרא שמע. בסוד עולימתא שפירתא דלית לה עיינין והוא הטעם להסתכלות בציצית בפ' ג'. כמ"ש שם בס"ד. והנאתי לו רמז גדול במספר תיבות שבג' פ' הללו. שהם כמנין רחל עם הכולל. היא בתו של אאע"ה כנודע. והוא מרומז גם כן בתיבות קבלת מלכות שמים עם התוספת. בפ' ראשונה לבדה יש מ"ח תיבות. כנגד שם מ"ב (וכמנין אלוה) שהוא אנא בכח גדולה ית"ץ וחבריו בעלי ו' אותיות ועם בשכמל"ו יש בו נ"ד תיבות. כנגד ד"ן שמות דהויה (ופסוק ראשון ובשכמל"ו כבר נתבאר לעיל. ובכלם נגד שם בן י"ב וי"ב צרופי הוי"ה. והם עיקר קבלת מלכות שמים) ואהבת עד סוף הפ' מ"ב תיבות. כשם החסד כנ"ל: (י) גדולה מצות ק"ש. ומעלתה יקרה כאילו מקיים התורה בו יומם ולילה. לפי שג' פרשיותיה כוללים עיקרי הדת הנכבדים. שמע כוללת קבלת עול מלכות שמים והכרת אחדות ה' ואהבתו ושעבוד הנפש לעבודתו. ושנמסור הנפש עליה

ומלות ת"ת . וסכשע כלב זרעינו אמונתו הטהורה שלא תמוש מהם תמיד . ומלות תפילין ומזוזה עיקרים שהם אותות אמוניות המבדילים אותנו מכל העמים להיות סגולתו נושאי אמונתו על שכמם. וענין פ' ב' להסדים בנו האמונה שתמיד עיני ה' על מעשינו ליתן שכר טוב ליראיו וכדי בזיון וקצף לעוברי רצונו. ושנוי בה הגווי ללמוד וללמד ומלות תפלין ומזוזה ליקר מעלתן . ופ' ג' כוללת מלות ציצית השקולה כנגד כל המלות ומלות זכר ליציאת מצרים המעיר אותנו להכי שאהב ה' עמו והיה לו מגן מאז היה לנוי עד עתה (סי' כח) : (יח) לכתחלה יזהר לקרות כל הג' פרשיות בכוונה (שיבין מה שאומר ולא יהרהר בד"א . שיקבל עמ"ש בהסכמת לבו . וקודם שיתחיל יכוין לקיים מ"ע לייחד שם ה' ככתוב שמע גו'. ויחשוב הריני רוצה לקיים מ"ע של ק"ש שציוני בוראי ליקבה"ו . ואני מבוון לכלול מ"ע עם אינון דמייחדין לתנייהו) ובאימה (אפי' בשבת ויו"ט ימי שמחה . שיכוין לקבל עול מ"ש ליהרג על קידוש השם ויחשוב כאלו נשרף על ק"ה. וחשוב כעשה בפועל) כבני מדינה שקורין כתב מלכם (וכ"ש לווי ממ"ה) וכקורא דבר חדש שלא שמע מעולם . ויכוין ללאת י"ח מ"ע דק"ש . ודיעבד שקרא פ' ראשון

ובשכמל"ו ולא כיוון בכ"ל רק קרא כמתעסק או לכוונה אחרת לא יצא (וי"א דיצא. והלכה כדיעה הא') ויחזין קלת ואומרו שנית או אומרו בלחש , ומוקשבת ואילך יצא אפילו קרא בתורה פ' אלו בזמן ק"ש או הגיהס . ואינו חוזר אפי' לא כיוון ללאת . וי"א שבזה חוזר גם ואהבת והיה אם שמוע . ולא ויאמר כשמזכיר יליאת מצרים בפ"ע . ובעל נפש יחמיר לעצמו (סי' ס' סא) : (יב) יכוין בפסוק שמע . כייחד ה' בכל מה שכלו כהכירו ליחיד בעליונים ותחתונים. וכל המציאות בא ליש ברצונו המוחלט ואליו ישובו בחפלו . ואין חיות אמיתי בלתו ומציאות טוב זולתו ואושר מוללא בלעדו . וטוב חסדו הנלחי מחיי שעה. שהם רק לנסיון והתכלית הוא עולם הנפשות מקום ועת גמול האמיתי . ולכן חייב למסור גופו ונפשו ומאודו. על ק"ה באהבה . ויקבל עליו לסבול כל מיתות חמורות בשביל ק"ה לקיים כי עליך הורגנו כל היום בק"ש . ויגר"ל ד' מאות עולמות לעולם הבא . והיא טובה גדולה שאין למעלה . הנכספת לחכמי אמת המכירים ה' ולחסיד גמור עבד נאמן לה' שבו מתפאר. ויכוין הפי' שמע ישראל כי ה' שהיה והוא אלהינו הכוה . הוא ה' אחד . ולעתיד ידעו הכל השם המיוחד . ויכוין פי' בשכמל"ו :

יחיד אומר **אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן :** ובזה משלים מנין רמ"ח . וי"א לאמרו אפי' בלבור . (סי' ב')

דברים ו ד

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יהוה אֱלֹהֵינוּ יהוה אֶחָד :

[אומרו מעומד ובלחש. ובי"כ בקול רם"ו (סי' ס)]

בלחש **בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :**

שמע פשטו, שמיעה לקבלה כמוהו רבים במקרא מתורגמין בל' קבלה , הם שמוע, קבלה, שמור ושמעת, טר ותקבל , אבל זה הביאו המתרגם במשמעו הראשון . כראה מפני המסורת הידוע [פסחי' נו] שבני יעקב אמרוהו לאביהם: ישראל סבא : ה' אלהינו שהוא עתה אלהינו . הוא עתיד להיות ה' אחד.לבדו.כענין שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' . ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד וגו' . ובעל הטורים אמר בו דבר הגון רמז לג' אבות. ויפה כיון על דרך הסוד. ויובן עם מש"ל בפתיחה . והמשכיל יבין ממש"ל גם ענין הפסיק שיש בין ה' לאחד . כי ביום ההוא יהיה ה' ושמו אחד וידוע ליודעי חן . ע' וד' גדולות אותיות עד . כי עד הוא ה' לישראל : ברוך . אינו בכתו' . אלא מסורת אבות היה שיעקב אבינו ע"ה ענה כך . אחרי שמעו מפי בניו המקרא שמע פתח הזקן ואמר בשכמל"ו . לפי שאחר הזכרת השם לריך לענות כן . כמו שאמר הכתו' כי שם ה' אקרא הבו גודל וגו' . ונא' בלחש . משום דלא אמרי' משה. ונראה כהפסק באמצע הפי' אם היינו אומרי' אותו בקול רם . ורז"ל [שם] הביאו עליו משל לבת מלך שהריחה כידוע . ולריך ביאור מ"ט לא אמרו משה אחר שאמרו יעקב ואם אמנם לפי פשוטו ל"ק כל כך . מאחר שבתורה לא נזכר מן האמירה תחילה . לא שייך אחריו ענייה דמפסיק באמצע ענין בדבר אחר. אבל מ"מ קשיא מ"ט אמרינן ליה אנן. הא הכא כמי ליכא מאן דאמר (ואי"ת לדחוק . דכ"א עונה על מה שאמר חברו . ביחיד מאי איכא למימ') ומאי נענה בתריה ואיך יתוקן הדבר באמצעי אם א"ל שייכות כאן . גם המשל דליקי קדרה הלא דבר הוא . חלילה לחז"ל מדברי' בטלי' . אבל מי שי"ל עין לראות הלא יגיד כי בודאי דברי' נסתרי' יש בכאן העומדי' ברומו של עולם . דברי' קדושי' וטהורי' אמרי נועם . ידוע למשכילי' כי בת מלך הנזכר היא בתו של א"א ובב"ל שמה . שלריך לייחדה לבעלה. מרע"ה הוא בבחינת בעלה דמטרוניתא כנודע שנקרא איש האלהי' לא היה לריך לכך . כי בימיו היה הזיווג מתמיד והיה מדבר פה אל פה בכל עת . אכן יעקב אע"ה . עם שהוא למעלה ממנו מבחינת גופא דאילנא שלימא דברשין . מ"מ בעת ההיא נסתלקה ממנו שכינה מחמת שהריחה ליקי . לוקי זגרות הגלות שהתחילו מאז . והיינו קדרה שבשלו בה המצרים ונהפכו כל פנים לירקון . ופני שונאי ישראל כשולי קדרה . מחמת המלוק המעורבב בשמחה בזמן שליטתו כנודע . ולכן המשכיל בעת ההיא ידום כי עת רעה היא . ליקי . גי' רד"ו שנים של שעבוד אז התחילה ירידת השכינה עם בניה לשכון באהלי קדר.עם שונאי שלום.לא תאמר יש לה לער ודאי . תאמר י"ל גנאי . מכרגן מפריד אלוף מוליא שם רע ובודאי . התחילו עבדיה הנאמני' להביא לה בחשאי שלא ירגיש הקנאי . ונתבאר' יפה ענין המשל ופירוש ליקי קדרה ומ"ט אמרו יעקב ולא משה והיא מסוד ה' ליראיו אע"פ שאיני כדאי . ומעתה אנחנו עבדי ה' אנחנו עבדי אחשורוש אנן . לריכין להביא בלנעא תפוח בעל ריח טוב . להסיא חולת אהבה דמשתכחא כשושנה בין החוחים ולהשבי' ריח רעה ורוח רעה העולה מקדרה הפנימה. ויש ביחוד זה כ"ד אותיות. נגד כ"ד לרופי אדנ"י. ומסיים בד'. דוגמת אחד. ותיבת ועד היא סימנו. ו' עד :

יריעות שלמה

אין השם גדול ושלם שיש כח לעמלק וחיילותיו ולכך ראוי להתפלל להקב"ה ולכוין אז שיושיע לנו הקב"ה ולתקן כל זה כדי שעי"ז יהיה ה' א' ושמו א' ב"ב אמן והבן זה :

הנה האיר ה' את עיני להבין קביעו' חז"ל לומר תחלה פ' שמע ישראל ואח"כ ואהבת ואח"כ והי' אם שמוע ואף שאחז"ל כדי לקבל עליו מ"ש תחלה ואח"כ עול מצות אך זה נופא טעמא בעי מה צורך בזה וגם מה דסיים תחלה בברכת אהבה רבה ברוך אתה ה' הבוחר בעמו ישראל באהבה דהנה לכאורה הוי נ"ל לומר דלכך תקנו תחלה ואהבת ואח"כ עול מצות היינו דזה הוי שנאהוב לו ית' היינו במה שנקיים המצו' וכמו שהבן אם אוהב את אביו אוכל ושותה אף נגד חפצו כדי שיתענג האב באכילת בנו כן ה"נ ומכ"ש הקב"ה יש לו תענוג כשישראל מקיימין התורה ומקבלין שכר ולהיפוך יש לו ית' צער אם אינן מקיימין התורה ונענשין כמאמרם ז"ל שכינה מה אומרת קלני מראשי וכו' ולכך תקנו חז"ל לומר פ' ואהבת תחלה להורות לאדם דאף שאין רצונך לקיים התורה למענך תעשה הת"רת למענו ית' כיון שמזה יש נ"ר להבורא ית' וא"כ כיון שאתה מצווה לאיר' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך לכך הקיים המצו' למענו ית' לאיו' עושה לו נ"ר כן י"ל חוץ לדרכינו אך לדרכנו נראה יותר בעזה"י דבא להורות מה שמצוה עלינו עול מצות שלא נאמר ה"ו דלכבודו הוא מכוין בקיום המצו' לכך טרם שאנחנו מקבלים עול מצות צריכין

[יהשוב במחשבתו . אני מכוין לקיים בזה מ"ע של אהבת השם ולכלול מ"ע עם התוברי' מ"ע על ק"ה . ויפסיק מעט בכ"ת שנרשם קו כזה [(יוש"ה)]

וְאָהַבְתָּ אֵת יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: [ירגיש הי'] וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: [ממשמש בתפילין] וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

ואהבת . עשם מאהבה [ירושל מי ברכות פ"ט ה"ה] שאינו דומה לעושה מיראה שכשרבו מטריחו . מניחו והולך לו. ואהבת ישראל להכיהם שבשמי' . מתוכת היא כאהבה טבעית בין המוליד והנולד ממנו הגופני' ויתרה עליה בכמה מעלות. בהיא רוחנית עלמותית . למה שהם בנים אמתים ממש להקב"ה דבקים בו יתב' דיבוק נאחי בלתי' מקבל הפירוד, ואהבה ואחד .דבר אחד , כנזכ' לעיל (והאוהב בנמור ראוי לו ללמוד כל שכסיסי האהבה הנאמנה , מעל ס' ר"ח שדיבר בה לארכה ולרחבה) :

את , שמו הגיהגה, הוא השם הנכבד לבושו של שם העלם הוי"ה ב"ה, ולרבות ת"ח הנעשה ד"ך ככ"ד ספרי' ודוך לשכינתא דבריא בכ"ד גירופיה : ה', עיין בהקדמה : בכל לבבך, בשני יצריך [ברכות נד] דרשוה היתור ב' אחת, וילר הרע, אתנס נמלא ג"כ לעבודת ה' בעלם ורחשונה, והוא טוב מאד כמאז"ל , וע"ל בהקדמה וכפי' פי' שירה (ועמו"ק סי' ב) והלב הוא משכן ליצר שמתנו ידיעת הטוב והרע , אבל ראוי לשום לב מה בא הכתו' להורות במלת בכל, כלום שייר אחר הדרש הנ"ל , אולם גם לריך ביאו' , איך יובן שתהיה האהבה בילה"ר, אכן רוח הבינתי יעננו , כי היא נמלאת בשתי ורכים , אם במניעה , ואם בתשובה והבנון , הראשון ע"פ הרוב , דרך משל החוטא' שברע היא הרליחה ושפיכת דמים , הוא ודאי רע מגונה בעלם וראשונה , שנמנע ממנו עשייתו והולאתו לפועל לצורך עלמנו , ולתועלת בלתי רנוי לה' , וכענין שאמר החכם אל תאמר אשלמה רע קוה לה' , יאמר , תמנע השלי' הרע מחמת בטחונך בה' שימליא לך הנאות והראוי' תבלי השלמתך הרע, והנוס' בזה אהבת ה' הגלווה עליו, הרי הוא האוהב אלהיו (אם אינו עושה מיראה ומאהבת אדם) בילה"ר במניעה ויש אוהבו ביצה"ר בחיוב, כילד, השנאה והקנאה באויבי ה' ולוחם עמהם והורגם, הרי זה מלווה ועושה הרע לאהבת ה' ותשוקה ביותר , כענין שאמר המלך החסיד הלא משנאיך ה' אשנא וגו' , והקים לכל שאר המדות בין מגונות בין נאות , כבולן יש חובת היכר אהבה ועבודה למקום ב"ה הכל לפי הענין ישתמש בהם החסיד החכם , ובזה ישיב הרע טוב מאד , ולהפך הטוב חוזר לרע כשאינו נעשה לתכלית טוב דהיינו לאהבת ה' שלוה על המלוה , כאילו עושה לדקה להתפא' בין ב"א ולא בשביל מלות מלכו ואלהיו , לא די שאינו משובח אבל מגונה , ועי"ז אמרו [נזיר כג] גדולה עבירה לשמה ממלוה שלא לשמה : נפשך הדם הוא הנפש , לכך אמרו אפילו נוטל נפשך : ובכל , להורות על יהירין ונגידא דקשה מיתתה : מאדך , ממונך , יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו : ובכל, דקדוקי עניית ותבלי עוני , שקשים מתחתי' מכות וממיתה עלמה : והיו , מתוך האהבה יבין הדברי' כחותם על לבך, שלא תט ימין ושמאל : היום, (בטעם מפסיק) [דקאי למלוך , ולא לעל לבבך שאשמע היום ולא מחר ועי' פסתי' כו) יהיו בעיניך כדייטגמא חדשה [ספרי ואתחנן , וכן עד סוף הפרשה] שהכל רלין אחריה לשמעה , לא כישנה שאין אדם סופנה : על לבבך , לריך ליתן ריוח בין הדביקים : ושננתם , מל' שנון, שיהיו ד"ת מחודדים בפיך , שאם ישאלך אדם דבר בהם לא תגמגם בו : ודברת בם, הם יהיו עיקר דבריך שאם יואל אתם דבר לעבודת ה' דבר בהם : כל הדברי' יגעים שאינם מביאי' לתכלית חפלי שמים אל תדבר בם : בשבתך ובלכתך. בכל דרכו דעהו : בשכבך . בשעה שב"א שוכבי' : ובקומך, בשעה שבני אדם עומדי' ממטתן : לאות על ידך , תפילין שבזרוע : ולטטפות תפילין שבראש שכן תכשיט נוטפת , שהוא כמין לין : בין עיניך , בגובה הראש, שהיא מכוון בין העיני' : מזוזת , תהר , שא"ל אלא לאחת משתי המזוזות כפתח א' : ובשעריך , שערי עיירות :

יריעות שלמה

אנו לחקדים דנדע כי לא לכבידו לא לכבודו הוא מכוין רק לטיבתינו כי המצו' חם חיינו ולכך נתקן לומר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ור"ל כי חנה אם אחד צריך לאיזה דבר אז אם מקבל אותו אינו זה שהיה מתחלה רק שנשתנה קצת כיון דצריך לאותו דבר א"כ היה תחלה חסר דבר זה ואח"כ נתמלא מדבר זה . לכך אנו אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ד"ל דאחר הוא קודם שקיימנו תורתו כן הוא אחר קיום תורתו או להיפוך אחר שעברנו על תורתו הוא נשאר אחד עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע ואינו מקבל שום שינוי ותמורה חלילה הן לטובה הן לרעה א"כ בוודאי אינו מכוין לכבודו רק לטובתינו . והנה כבר כתבנו במק"א דאם היה הוא ית' מכוין בקיום התורה לכבודו א"כ הוי התורה קדמה לאהבה . דמחמת קבל' תורתו אוהב אותנו והוי התורה קדמה לאהבה וא"כ הוי אהבה שתלויה בדבר וזה אינו אהבת בעצם ואם הוה כן לא היה אז לנו לאהוב אותו ית' כיון דגם הוא אינו אוהב אותנו בעצם רק מחמת שקבלנו תורתו ולנו לא שייך זה כיון שלא קבלנו ממנו טובות ואף שמשלם שכר הוי רק תשלומי שכר בפועל אבל אם אינו מכוין לכבודו רק לטובותינו הוי להיפוך דאהבה קדמה לתורה ומחמת אהבתינו , שאוהב אותנו נתן לנו התורה לטובתינו א"כ האהבה קדמה לתורה והוי אהבה שאינה תלויה בדבר ונק' . אהבה עצמיו' וזה הוי אהבה גמורה וכיון דהקב"ה אוהב אותנו אהבה עצמיו' מכ"ש ועאכו"כ שאנחנו חייבין לאהבה אותו כנגדו ויותר ממנו כיון שחושש רק לטיבתינו ולכך הוי הכל כסדר דמתחיל אהבת רבה אהבתנו לומר דאהבה קדמה לתורה והוי אהבה גמורה ולכך סיים הבוחר בעמו ישראל באהבה . ובחירה שבחר אותנו ונתן לנו את תורתו הוא מכח אהבה ונמצא האהבה קדמה לבחירה לא הבחירה קדמה לאהבה והיינו מכח דשמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואינו מקבל שום שינוי ממעשינו לא טוב , ולא רע וא"כ אינו מכוין לכבודו רק לטיבתינו לכך הוי האהבה קדמה לתורה וכיון שכן לכך מכ"ש

דואהבת

בפ׳ זו יש ע״ב תיבות נגד שם בן ע״ב, ועוד חמישים כנגד נ׳ שערי בינה סודם ידוע באמת ואימה, והוקבעה אחר קבול עול מלכות שמים, לקבל עול מצות:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֺתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם [ידגיש הפ״א] פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְהוָֹה בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָֹה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל

שמוע, כיון [סוכה מו] שנכנסו ד״ת באזניך תשמע בחדש תקבל כל מה שתלמוד, לא תהלה אוזן תשמוע, גם הנפש לא תמלא לא כמדת ב״ו שהמלא אינו מחזיק יותר, אבל מדת הקב״ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק, שכן כתוב אם שכוח תשכח וכ״כ במגלת כתרי׳ [ירושלמי סוף ברכות, והוא בס׳ בן סירא] אם תעזבני יום יומים אעזבך: היום, שיהיו בעיניכם חדשים כאילו היום שמעתים: לאהבה, שלא תאמר הריני למד בשביל שאהיה עשיר, שאקרא רב. שאקבל שכר. אלא עשה מאהבה וסוף הכבוד לבוא. ענ״פ השכר שמור בעקב רב טוב הצפון: ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שהיא בלב זו תפלה [תענית ה׳] ובתפלה קרויה עבודה. שכן כתוב אלהך די אנת פלח ליה בתדירא. וכי יש פולחן בבבל. אלא שהיה מתפלל. כמ״ש וכוין פתיחן ליה וגו׳. וכן דוד אומר תכון תפלתי קטורת לפניך. תפלה גי׳ עבודת לב: בכל לבבכם (צריך להפריד בין הדבקים): ובכל נפשכם. כלא ככר הזהיר בכל לבבך ובכל נפשך. אלא אזהרה ליחיד אזהרה לצבור. ולי נראה שנאמרה פ׳ זו בלשון רבים. לרמוז על תפלת הצבור החביבה. שכל עיקר שכתיב על התפלה בא להזכיר כמ״ש. וזהו ג״כ הטעם לדעתי שלא הזכיר כאן בכל מאדכם לפי שא״צ למסור נפשו להריגה או כל ממונו לאבוד בעבור שמירת התפלה כמו על קדוש השם ויחודו שמצווה כל אדם מישראל ליהרג ולא יעבור משא״כ תפלה דרבני כמפורסם בתלמוד (אע״פ שעיקרה תדית כמ״ש תפסוק הלז. ע׳ ס׳ הי״ד להרמב״ם והרמב״ן ז״ל) בודאי אינו מחויב ולא רשאי לסכן עצמו על קיומה. ל״ש יחיד ל״ש רבים ותלמוד ערוך הוא שאם מלך או״ה שואל בו יפסיק (ומעשה דההוא חסיד [ברכות לב] שאני. דרב גובריה) וכן לעקרב ולנחש מרתיע. והרי זה ודאי דבר ברור: ונתתי. פרשה זו דבוקה לפרשה של מעלה בכתוב בה והארץ וגו׳ למטר השמים תשתה וגו׳. סמך ענין לו אם שמוע. שתשמור המצות ר״אהבה אתן מטר ארצכם. כי ישיבה כארץ מצרים כי מן הנהר תשתה. לפיכך היא צריכה עזר בתפלה ומע״ט: ונתתי מלה זו קשה אין כמוה בכל תבנה תורה הואת אשר דבר משה רבינו ע״ה ואע״פ שלא מפי עצמו אמרה. מ״מ נכב בה מנהג המדבר בעדו בכל מכל כל. ובדבר הזה לא מצינו לו חבר שיתלה נתינת המטר (דבר שלא נמסר ביד שליח) בעצמו וא״א לדחוק ולקשר הלשון אל הפ׳ שלמעלה. כאילו הקב״ה בעצמו וכבודו אמר. כדרך ששנה מרע״ה פ׳ עשרת הדברות בלשונו של מקום. ופלא גדול שלא שתו לבם המפרשים לדבר זה עדיין לא בא לידי מי שהרגיש בו. אולי מחמת שלא ידעו לייסבו שתקו. אבל על כרחנו צריכים אנו כאן לדברי חכמת האמת המגלה כל סתום המשכיל יבין ממש״ל בפתיחת ק״ש בענין אחיזת נשמתו של משה רבינו ע״ה. וכן המשילו חכמים הנאמנים הארץ לאשה ומיטרא בעלה דארעא [תענית ו] ודי בזה למבין: מטר. מבחינת חסד לאברהם. שכן הוא בגי׳ עם הכולל. גם הוא לשון שמירה (סודו ידוע ליודעי חן) בארמי. כי הוא שומר אמונתי״ו: בעתו. עי׳ מ״ש לעיל באשרי בפ׳ ואתה נותן להם את אכלם בעתו: יורה. מבחינת דכורא יורה כחץ. ורמוז היטב למשכילים. כמ״ש בס״ד במכתב אלהים ומלקוש. מבחינת נוקבא. כמ״ש בס״ד גם באר היטב. ופשוטו בעתו. בלילי שבתות. כדי שלא יטריח אתכם: יורה. היא רביעה שלאחר הזריעה. שמרווה הארץ והזרע: מלקוש. רביעה היורדת סמוך לקציר על הקשין והמלילות גם הוא לשון דבר המאוחר. כמו שתרגם אונקלוס סעטופים. לקושיא. דבר אחר. שהוא מל׳ קשיותן של ישראל. שבשבוא מתאחר חוזרין בתשובה ומתפללים עליו בלב שלם: ואספת. מטר בשביל יחיד. שכן כתוב ומטר גשם יתן להם עשב בשדה: ואספת דגנך. לא כענין שנאמר זרע רב תוציא השדה ומעט תאסוף. והיה אם זרע ישראל גו׳. אלא ככתוב ומאספיו יאכלוהו: (דגנך. בפתח בזקף קטן): ותירושך. יין חדש נקרא תירוש. שכשותה ממנו הרבה נעשה רש בגופו: ויצהרך. שמן זית שמתחמשין ממנו להדלקה. נכר. לשון אורה. לוהר תעשה לתבה: עשב בשדך. צריך להפריד בין הדבקים: לבהמתך. כשעשב מצוי לבהמה. אז תאכל לשובע. כי רוב תבואות בכח שור. לעבוד את האדמה לתת יבולה. ונהרו אל טוב ה׳ אל דגן תירוש ויצהר ועל בני צאן ובקר. ובכורים אבוסים. ודי חלב עזים חמאה ובינה ללחמך וחיים לנערותיך ורז״ל [גיטין סב] למדו מכאן שאסור לאדם לאכול עד שיתן מאכל לבהמתו. ואע״פ שברכה היא. מכל מקום מתה שהפסיק בענין ולא הסמיך ואכלת אל דגנך. ע״כ בא להורות כענין האמור: בשמרו משהביו אוכלים ושבעים. הזהרו שלא תבעטו. שאין אדם מורד בהקב״ה אלא מתוך שביעה. שנאמר פן תאכל ושבעת וגו׳ ורם לבבך ושכחת ואומר ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים ואומר וישמן ישורון ויבעט. ושכוי בכביאים. כמרעיתם וישבעו וירם לבם ע״כ שכחוני ונאמר כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל. ונאמר ותעדי זהב וכסף וגומר סולת ודבש ושמן אכלת ותיפי במאד וגומר ותבטחי ביפיך ותזני וגומר. ומשולש בכתובים. ויאכלו וישבעו וישמינו ויתעדנו בטובך הגדול וימרו וימרדו בך וגומר. וכן אתה מוצא בדור המבול ואנשי סדום. שמתוך טובה גדולה שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא מרדו בו. ונמחו מן העולם. הא למדת שהעושר והשלוה השובע הגדול משוכנים אחד לב״א שאינם עשירים בדעת. יותר מן הרעבון והעוני והדוחק. כ אלו הם יסורין לגוף ואינם משחיתים אותו ויוצא מהם תועלת גדולה לנפש ואפילו דקדוקי עניות ר״ל שמעבירין האדם ע״ד קונו [עירובין מא] אונם ואין אדם נתפס על צערו. ועל פי הרוב יוצא מהם טוב בסוף. אם האדם סובלם בנפש טובה ורוח נדיבה. כבטחונו בבוראו שנלאם לטובתו לראות אם יקבלם מאהבה. דבר בחון הוא שיש תקוה לאחריתו והמקיים תורה מעוני סופו לקיימה מעושר. אבל יש עושר המופלג השמור לבעליו העני בדעת לרעתו ר״ל רכפש עד בשר יכלה. ואבד העושר ההוא בענין רע. והוא כרקב יבלה לפיכך הוא צריך שמירה ואזהרה יתרה הרבה מאד מכל שונא ואויב שבעולם: ועבדתם. הסר לבבו מן התורה הרי הוא כעובד ע״ז שכן אמר דוד אשר גרשוני מהסתפח בנחלת ה׳ לאמר לך עבוד אלהים אחרים: אלהים אחרים, גי׳ שמדה: אחרים, לעובדיהם ר״ל מתנכרים, שצועקים אליהם ואינם עונים: וחרה, צריך להפריד בינו לאף: ועצר את השמים, (עי׳ מ״ש בפי׳ פי׳ שירה) אוצרו הטוב שממנו השפע הנכסף יורד: מטר, מפורש למעלה. והוא מים זכרים גשמי ברכ״ה, ובזה נתייחדה א״י לבדה, בהיות ישראל עליה ומכשירים מעשיהם, אז הארץ שותה ממים עליונים ובוא המטר (ג׳׳ חכמה העליונה) והוא בחסד השומר אמונים כנ״ל, וז״ש רז״ל [תענית ט] א״י שותה מי גשמים,

לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

ר״ת גשם שלג מטר יורה מלקוש, שהם כללות השפע הבא מלמעלה, משא״כ בשאר ארצות ששותין מי תמצית, והם מיסכנות, וזה שאמר הכתוב היש בהבלי הגוים מגשמי״ם, אע״פ שהזכירו רז״ל בפ״ד, דע״ז דהוי אתרא דאית ביה ע״ז דשמטו ליה גברא ואתא מיטרא אינן גשמי רצון וברכה גשמי״ם בעתם ככ״ל אלא מים המאררים, וזהו ג״כ שסיים הכתוב ואם השמים יתנו רביבים, מל׳ רובה קס״ת, מידי אביר יעקב אלהי השמים, שממנו השפעת מים זכרים הנותן מטר ע״פ ארץ, ושולח מים נקבות ע״פ חוצות, שהם שאר ארצות, ודי בזה למבין, ועפ״ז יש מקום לקיים מחלוקת ר״א ור״י בענין המטר [שם] דברי שניהם אמת, ואין לך דבר שא״ל מקום: והאדמה מדינין בעון יושביה, לכן לא נאמר והארץ, שהוא לשון רצון כי הארץ שהיא אז תהיה כרז״ל הידועה הרמוזה בתיבות קריאת שמע, עמש״ל וכוללם ד׳ פרצופי נוקבא שמהם באים מים נקבות, שאין בהם לבד סימן ברכה: יבולה, תבואתה, אפי׳ הזרע שאתה מוביל לה: ואבדתם מהרה, צריך להפריד בין הדבקים: הארץ הטובה, כבר אמיר שהיא רצויה טובה ורחבה, מלאה כל טוב במלוי אלפין דאלהים: ושמתם את, צריך הדבקים: ושמתם, דרשו רז״ל [ספרי עקב] אף לאחר שתגלו היו מצויינין במצות: על לבבכם, צריך להפריד בין הדבקים: וקשרתם. בסגול התי״ו, שהוא לרבים, צריך להפריד בין וקשרתם לאותם: ולמדתם, שיהא למודך תם, הכאן למדנו [ברכות טו ב] ליתן ריוח בין הדבקים, מיהודא דקרא דכתיב אותם דלא אצטריך, והכי הול״ל ותלמדם, צריך להפריד בין ולמדתם לאותם וכיוצא לאת: את בניכם לדבר בם. משעה שהבן יודע לדבר, על אביו ללמדו תורה צוה לנו משה [ספרי] או פסוק של שמע [עיין סימה מנ״א]:

לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יהוה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

למען ירבו ימיכם, שהתורה היא כם חיים, ומכלל הן אתה שומע לאו: נשבע. צריך להתיז העין: לתת להם, כאן מבואר תחיית המתים מן התורה: כימי השמים, למדך שאין הפסק למתנת הארץ לאבות ובניהם:

(א) גרסינן [ברכות יב] פ׳ ציצית מפני מה קבעוה, מפני שיש בה ו׳ דברים, מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות, הרהור ע״ז והרהור עבירה ותינות, ונתאחרה, לפי שאינה נוהגת אלא ביום: (ב) כפי׳ זו יש בה ס״ט תיבות, כמספר חיים עם הכולל, ועם ג׳ תי׳ שמוסיפין בסופה יהיו ע״ב, סימן חיים וחסד: (ג) תכוין לקיים מצות זכירת יציאת מצרים שנזכר בזו הפ׳ בפרט, וכל המצות דרך כלל: (ד) כאן תאחז גם ידך הימנית בד׳ הציציות, וכשתגיע לוראיתם אותו תסתכל בהם לוזכרתם תנשק׳ וכשתגיע לואחרי עיניכם תשים על עיניך (שצריך להסתכל ב״פ בציצית, ז״ל ס׳ נגיד ומצוה, כי התכלת שבציצית הוא סוד החושך שאין בו עיניים, לכן הוא דין, וצריך להסתכל בציצית כפי׳ וראיתם, ולכוין כאלו יש שם תכלת, ותכוין להמשיך עליו סוד הראיה ועיניים העליונים, שהם ב׳ פעמים ק״ל [עין גי׳ ק״ל] (ועיי׳ ככ״ל מעיקא ביאה דקל״א [גי׳ של ס״מ, ומכנהו לנכחי, שפי׳ קלא גוש עפר] איש רע עין א׳ ועור מאחת) ולכן ביום נוהג ציצית משא״כ בלילה כו׳, שאין כח בידינו להמשיך שם הראיה) לולא התורו תשימם על עיניך עד למען, ומשם ואילך יהיו אחוזות בידיך כנגד הלב עד ודבריו חיים: (ה) [יאחז ענפי הציצית ביד ימין עד שיסירם, ויביט בהם, וכשאומר את כל מצות ה׳ יכוין לקבל עליו לקיים כל המצות שיוכל, וינשק הציצית וישימם על עיניו ויחבקם על לבו (סי׳ כד)]:

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ [יסתכל בציצית ויכוין לקיים מ״ע זו] וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְהֹוָה

לאמר. האלף נח ה, צריך השמוש בה, כי היה ראוי ליקוד בחטף סגול, כמו לאכול, והוא מקור, וביאורו על הרוב, לדאמור, אמנם כשא״א לפרשו כך כגון בכאן [שהרי כתיב אח״כ דבר כו׳] אז יאמרו הפשטנים שבא לחזק הענין ולאמתו, ולי נלע״ד בא לרמוז על איסור הוספה דחוטי ציצית, כדאיתא בהנהקין שאם הוסיף גורע, והזהיר כאן לאמר, לאו אמור. כדאמרינן בעלמא [רש״י יומא ד] ותו דאמרינן [מנחות מא] בעידן ריתחא ענשי אעשה. ולא ענש אח״כ הזהיר: דבר. לשון עז. כי קשה עונש המבטל מצות ציצית. שעליו הכתוב אומר לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה מפני שהיא מצוה קלה ושקולה כנגד התורה כולה [נדרים כה]: ואמרת. להזהיר גדולים על הקטנים. נ״ל הכאן סמך למ״ש קטן היודע להתעטף אביו עושה לו ציצית. ואמירה ל׳ רכה. נגד שכרה הגדול. שכן אמרו חז״ל [שבת לב] כל הזהיר במצות ציצית. זוכה ומשמשין לו כ״ח אלף עבדים. שנאמר והחזיקו י׳ אנשים מכל לשונות הגוים בכנף איש יהודי. ומתן שכרן בעולם הזה. שתענו מתעשה דתלמיד עם הזונה שבכרכי הים הידוע: ועשו. ולא מן העשוי. ומדלא כתיב ויעשו. דרשו [מנחות מב] שכשרה בגוי איברא לא קיי״ל הכי: להם. משלהם: ציצית. לשון פתילים התלויים ויוצאים. כמו בציצית ראשי: על כנפי. צריכה שתהא כוטפת על הקרן [שם] מכאן אמרו צריכה להיות תוך שלש אצבעות הגודל ולמעלה ממלא קשר אגודל. שתהא מכה בכנף: כנפי. יכול אפילו בעלת ג׳ וה׳ כמשמע ת״ל על ד׳ כנפות. ומה ת״ל כנפי. מלמד שמטיל לבעלת ה׳ ויותר בד׳ כנפים המרוחקין. כך נ״ל: בגדיהם. שלא יביא אפי׳ אמה על אמה ממקום אחר ובה תכלת ותולה בה: לדורותם. שנוהגת בכל זמן ובכל מקום: ונתנו. שלא יארגוה עם הבגד: על. עם. כמוהו רבים: ציצית הכנף. שאר מינין. במינן פוטרין. גם למדו. שמתחיל בלבן. עין כנף: בנף פתיל. צריך להפריד בין הדבקים: פתיל. טווי ושזור: תכלת. גוון כעין הכחול וכרקיע בטהרתו. וצובעין אותו בדם חלזון [מנחות מ״ד] בריה שגיס דומה לדג וחוטע ימיי [בחיי עקב] ניולד תמולמא דלור עד חיפה [שבת כו]: והיה. הויה אחת לכולן שארבעתן מצוה א׳ ומעכבות זא״ז. בין וראיתם ואותו צריך להפריד: וראיתם. פרט לכסות לילה: וראיתם. חותם מלכות שעליכם: וזכרתם. ראייה מביאה לידי זכירה. כבר נתבאר לעיל כוונת הראיה בהם עפ״י הסוד. ועין גי׳ ה׳ כוויות. להמתיק ה׳ גבורות. צריך להתיז הזיין. בין וזכרתם

זאת צריך להפריד: כל מצות. ציצית (יש אם למקרא) [עי' לבוש הלכות ציצית ובמזרחי פ' שלח ומ"ר פי"ח והנחמיא ותו' הנחות לט' זוהר במדבר רכו] גי' ת"ר. וח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג: ועשיתם. זכירה מביאה לידי עשייה [מנחות מג]: ולא תתורו. כמו התור

וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

הארץ הלב והעינים הם מרגלים לגוף. שני סרסורי עבירות. העין רואה והלב חומד. והגוף עושה העבירה. וכתיב תנה בני לבך לי ועיניך [ירושלמי ברכות פ"א ה"ט] אין יהבת לי לבך ועינך. אנא ידע דאת דילי. צריך להפריד בין ועשיתם ואותם: אחרי לבבכם, זו מינות [ברכות יב] כמ"ש אמר נבל בלבו: ואחרי עיניכם, זו זנות, כענין שנא' כי היא ישרה בעיני: זונים אחריהם. זו ע"ז כענין שנא' ויזנו אחרי הבעל: למען תזכרו ועשיתם, לעשות זכרון כמעשה, למדך שהמחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלין עליו כאלו עשאה, וכן הוא אומר ולחושבי שמו, צריך להתיז זיין דתזכרו ולהפריד בין ועשיתם ואת: כל מצותי, לרבות משמרת למשמרת, סייגות והקנות חכמים ומנהג נביאים: והייתם קדושים, המצות בכלל מקדשין האדם להיות בדוגמא עליונה, וביחוד במצות ציצית מתדמה לשרפי מעלה, וכמו שאמרו [שבת כה] על ריב"א כשהי' מתעטף בסדינין המצוייצין, ודומה למלאך ה' צבאות, וכן הוא אומר בקודשו של ישראל, לבושיה כתלג חור ושער ראשה כעמר נקי, נגד הציצית של צמר, כביכול דומין לבוראן, אמרו רז"ל [ר"ה יז] שהקב"ה נתעטף כש"ץ וקרא לפני משה רבינו ע"ה י"ג מדות: אני ה', נאמן לשלם שכר: אלהיכם, נאמן ליפרע מהעובר: אשר הוצאתי אתכם, ע"מ כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי: צריך להפריד בין אתכם ומארץ: מארץ מצרים, אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לשאינה בכור, אני מבחין ועתיד ליפרע ממי שתולה קלא אילן [שם צבע, אינדיגא בלע"ז] בבגדו ואומר תכלת הוא, וסוד התכלת ידוע, כי הוא תכלית אור עם חושך. המשכיל יבין, וסוד אחר אל הגל, הוא קל"א אילן כקוף בפני אדם לכך הוצרך להזהיר ולא תתורו, והוא שסיים להיות לכם לאלהים, הוא הדיין הוא המשלם שכר טוב, ועם שונים אל תתערב, והוא שחזר וסיים ביחוד שלם אני ה' אלהיכם, בעל הגמול לטובים ולחייבים, אני הוא ה' העושה כל אלה, אני ה' ולא אחר: אין רשאי להפסיק בין אלהיכם לאמת, משום שנא' וה' אלהים אמת, אכן צריך ליתן ריוח קצת בין ב' התיבות שלא יבליע הא', אח"כ חוזר ש"ץ ואומר ה' אלהיכם (כל יחיד יוכל לאמרו עמו, או יכוין לצאת על ידו) כדי להשלים רמ"ח תיבות כמנין רמ"ח אבריו של אדם, עמש"ל בפתיחה) ואומר פעם ב' אמת, היא התחלת הברכה, ואינו מצטרף למנין תיבות של ק"ש:

(א) לא יפסיק בין אלהיכם אמת (אך יפסיק מעט שלא יבליע הא') ובין אמת ויציב אפי' לדברים שמפסיקין באמצע ק"ש (סי' סא סו): (ב) ספק אמר אמת ויציב אינו חוזר. אבל ספק אמר גם פ' ציצית חוזר לראש (סי' כז): (ג) היחיד אומר ה' אלהיכם אמת. וימתין על הש"ץ שישמע ממנו תי' אלו ואח"כ יתחיל ויציב ונכון (והמתפלל ביחיד כופל ה' אלהיכם אמת) ובש"צ יאמר בלחש ה' אלהיכם אמת וחוזר בקול רם (סי' ס): (ד) אומר אמת ויציב במתון ובכונה ושמחה. וכשאומר ונחמדים לעד ינשק הציצית וישימם על עיניו ויניחם מידו (סי' כד)]:

אמת. ברכה זו אינה פותחת בברוך. לפי שהיא ברכה הסמוכה לחברתה, היינו ברכה שלפני ק"ש: ויציב. לשון ארמית הוא. ובזוהר חדש (דף ס"א) נתן טעם לדבר (ועפ"ז יפה, אמר מי שאמר שאין להפסיק בין אמת לויציב. דכתר תשיבי ודאי): וקיים תואר [ולא פעל] ארמי. בשקל גנב [שהוא שם תואר] עם שיש לו שורש במקרא: וחביב. בשבוא תואר לקוח מהארמי. עם שמוצאו מלשון הכתוב. חובב עמים: אמת. כאן נכנסת בהיכל הרצון שהוא בת"ח (וראה והבן כמה מכוון עם מספר היבת היכל זה שעולה פא"ר) בסוד תתן אמת ליעקב.

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה) הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ לְדוֹר וָדוֹר. הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד (תנשק הציציות [ותשים על עיניך] ותניחם מידך) וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ. וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ:

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים. דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חוֹק

(לא יפסיק כאן)

לכן אסור להפסיק בין אני ה' אלהיכם לאמת. כמו שידעת ממש"ל בסוד מנין תיבות שבק"ש: והיא מדת אני דסיים בה. ומקומו למעלה מהיכלות זכות ואהבה שהם בחסד ובגבור' בחינות זרועות עולם. והיכל זה מבחינת גופא דמלכא. כי ה' עליון נורא יורש עש"ר. נחלה בלי מצרים. כי הוא מתעלה בקו האמצעי. באור פני מלך חיים (והוא אל שדי אשר נראה ליעקב בלו"ז) ורצונו. וכבר הודעתיך כ"פ סוד הרצון. ביה שמ"ו ועמו מקו"ר חיים. ונתקנה ברכה זו על דרך ג' פרשיות דק"ש. אמת אלהי עולם מלכנו. נגד פ' ראשונה שהיא קבלת עול מלכות שמים. אמת אשרי איש שישמע למצותיך נגד פרשה שנייה שהיא קבלת עול מצות. אמת ממצרים גאלתנו. נגד פרשה ג' שנזכר בה יציאת מצרים. שפדאנו מבית עבדים ולקחנו לו לעם סגולה. וזכנו במצות ציצית לאות על בגדינו כדרך שעושין לעבדים הקנויים. בברכה זו יש ח' פעמים אמת. כמ"ש בזוהר ויקהל [ד' רי"ז] ובפוסקים ד' פעמים לפני עזרת. נגד ד' לשונות של גאולה דמצרים. ועוד ד' פעמים אחר עזרת. נגד ד' גאולות של ד' גליות (שהם בבל פרס יון אדום) ובאה בהם

יריעות שלמה

דואהבת את ה' אלהיך ר"ל דכ"ש דעלינו לאהוב אותו ית' וכיון דהקדים דכל התורה לא חוי לכבודו רק לטובתינו לכך אז ראוי לקבל ע"ע עול מצות ואח"כ מתחיל והיה אם שמוע וכו' ודו"ק וא"ש ולדעתי חשפלה כוונתי בנוסח התפלה בעזה"י:

וְלֹא יַעֲבוֹר: אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ. גֹּאֲלֵנוּ גֹּאֵל אֲבוֹתֵינוּ. יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ. פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ. מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ. אֵין לָנוּ עוֹד אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ סֶלָה:

מלת אמת גושפנקא דמלכא (כי אמת חותמו. אהיה במספר מרובע עולה אמת) כאותהא תקיף בקיומא תקיף: אלהי עולם. ע"ל: צור יעקב. ת"ת. הויה בהכאה. בסוד והכית בצור: מגן ישענו. כבר נתבאר לעיל: לעד. ב"פ הם כמנין קדקד. תכוין לתקן הקדקד. לכן כאן תמשך הנליות והשימם בעיניך ואח"כ תסירם מידך: וכסאו. עולם הבריאה: נכון. שעשינו תקונו. ובזה הכתרה כאם אל המלך זהו ומלכותו: ואמונתו לעד. בסוד דע (הוא יסוד דבינה שם אלדעי"ם) ודעת לו קיימת. ולדיק באמונתו יחיה זרע השלום: כאן מניח הנליות ואין להסתכל יותר (כבלבנה בחדושה) כי כבר נתקנו העינים ומעתה עיני ה' אלהיך בה: ל"ל ועל כל דורות (עי' ת"ש במכתב אלפים על דברי בעל הליכות עולם. בענין איך נשתעבדו הדורות. אמת ואמונה. יחוד גמור: קיים. הקי"ת קמולה. עלו"א: הוא שמך. כ"ה הנוסח הישן. וכ"ת ברוקח. שמנה מאה תיבות עד עזרת. ואי אתה מולא אלא ל"ט בלא הוא. וסודו מבואר בהקדמה:

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם. מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל (נ״י ס״ג) דּוֹר וָדוֹר. בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ. וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ: אֱמֶת אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ. וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם לְאָבוֹת וּבָנִים: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. אֱמֶת מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ וּבְכוֹרְךָ יִשְׂרָאֵל גָּאָלְתָּ. וְיַם סוּף לָהֶם

בקעת

ברום. עולם. נתבאר הוא ודאי מושב יקרו. ואעפ"י כן משפטיך ולדקתך לאפסי ארץ. במקום גדולתו שם תמלא ענותנותו. כי הוא לקלות הארץ יביט. וכאשר משפטיו לארץ. לדק למדו יושבי תבל. כי אל קנ"א הוא. והבן: מבית עבדים. בית עבדות. גם המצרים הם בני חם שזרעו ניתן להיות עבד עבדים. משלו בנו. והיינו אנחנו עבדים לעבדי עבדים. בעומק השפלות. כדי לצרף סיגנו תחלה. למען כלא

יריעות שלמה

בכוריהם הרגת ובכורך ישראל גאלת וי"ס להם בקעת וזדים טבעת וידידים העברת וכו' על זאת שבחו אהובים ורוממו לאל ונתנו ידידים וכו'. הנה מ"ש על זאת אינו מובן דמשמע דבא למעט איזה דבר. וי"ל לפרש עפמ"ש במק"א הטעם דלכך אמרו ישראל שירה על קי"ס ולא על מכת בכורו' מפני שמכת בכורו' היה ראוי להיו' על ישראל רק שפדאן הקב"ה ונתן בכורי מצרים תחתיהן ולכך כיון שכל מכות בכורו' היה רק בדרך פדיון תמור' ישראל ולכך די להפקיע א"ע שיפטרו מן חמות ע"י מכה זו ולא שיזכו עוד לומר שירה לפניו ית' על ככה ודי להפקיע א"ע לא כן קי"ס שלא היה טביעת פרעה וחילו פדיון על ישראל רק שנתחייבו מצד עצמם וכמ"ש בדבר אשר זדו עליהם ולכך זכו לומר שירה ע"ש. ובזה נ"ל לפרש הכתוב כי בא סוס פרעה ורכבו ופרשיו וכו' וב"י הלכו ביבשה בתוך הים. ויל"ד חדא מה היא הנתינ' טעם של כי בא סוס פרעה לסוף השירה הלא בכל השירה מדבר מענין זה ולמה סיים בסוף השירה עוד הטעם כי בא סוס פרעה דמשמע דבא להודיע דבר חדש ולא נודע מהו. גם למה היפך הענין שהרי מתחלה הלכו ישראל ביבשה בתוך הים ואח"כ בא פרעה ורכבו ופרשיו בים וישב ה' עליהם את מי הים וקמה הזכירו הכתוב להיפוך ולפי דברינו נראה שהנה מדרך משל באדם שבא לבקש איזה דבר גדול מהמלך הנה לפעמים יודע שהמלך לא יעשה כן בחנם רק ברצי כסף אם ירבה לו מוהר ומתן לכך הוא נותן לו מוהר ומתן כדי שימלא בקשתו והנה ענין זה הוי הבקשה סיבה ונתינת הכסף מסובב שע"י שרוצה לבקש דבר זה מהמלך לכך הוא מוכרח ליתן לו הכסף ולולי צורך בקשתו לא היה נותן לו א"כ הוי הבקשה התחל' והסיבה והנתינה מסובב אך לפעמים משכחת לה שהאדם צריך ליתן למלך מתנה בעבור איזה דבר אחר שכבר נתחייב לו ומחמת שיודע שבעת יהיה עת רצ"ן במה שנתן להמלך מתנה מרובה כזו התחיל לבקש מלפניו עוד איזה שאלה ודבר גדול כי יודע כי אז לא ישיב המלך פניו ריקם וכן היה. נמצא שבענין כזה הוי להיפוך שהמתנה הוי סיבה והשאלה מסובב שלולי המתנה לא היה מלאו לבו לבקש ממנו דבר כזה רק שע"י המתנה אז עלה על דעתו לבקש כן נמצא הוי המתנה סיבה להשאלה. והנה כן הוי הנמשל שהן אמת שהכל מעש' ידיו של הקב"ה והכל ברשותו אך הקב"ה מלך במשפט יעמיד ארץ ואין עושה עולה אף שכולם מעש' ידיו ולכך גם להשר של ים לא רצה לעשו' עולה והנה מצינו במדרש שבאמת השר של ים טען כלום יש עבד שנתן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו לכך הנה לא רצה הקב"ה לבטל תהלוכ' הים בחנם ממהלכו שהולך מששת ימי בראשי' ועושה רצון קונו כמאמר חשר בפ"ק דחולין גבי ר"פ בן יאיר לכן לא רצה הקב"ה לבטלו בחנם מפני ב"י ולכך היה סברא לומר שלכך הטביע הקב"ה את פרעה וחילו בים שהיה כדמות שכירות שנתן הקב"ה לים מתנה בעבור שנקרע לפני ב"י שילם לו הקב"ה שכרו את המצריים ולפי"ז היה טביעת המצריים רק ע"י ישראל שהוצרכו ללכת ביבשה לכך נטבעו הם והיה הליכ' ישראל סיבה וטביע' המצריים מסובב אך לפי"ז לא היו ישראל ראוים לומר שירה ע"ז כמו שלא אמרו על מכות בכורו' דדי להם להפקיע א"ע לא שיזכו עוד לומר שירה. אך האמת לא כן היה שהמצריים נתחייבו מצד עצמן לטבוע בים וכמ"ש יתרו כי בדבר אשר זדו עליהם אך

מחמת

בקעת וזדים טבעת וידידים העברת . ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר : על זאת שבחו אהובים ורוממו אל . ונתנו ידידים זמרות שירות ותשבחות ברכות והודאות . למלך אל חי וקים . רם ונשא גדול ונורא . משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום . מוציא אסירים ופודה ענוים ועוזר דלים ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו : צריך לעמוד תהלות לאל עליון גואלם ברוך הוא ומבורך . משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם :

מי כמוכה באלים יהוה מי כמוכה נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא :

שירה חדשה שבחו גאולים לשמך הגדול על שפת הים . יחד כלם הודו והמליכו ואמרו : סו״א כהפסק עלו״א יהוה ימלוך לעולם ועד :

ככסף צרוף רחוים להיות עם סגולה : בקעת. קמוץ הקוף . עלו״א: למלך אל חי וקים. מסודר ממטה למעלה. ועל דרך זה נמשך הלשון . ומבואר למשכיל:עזרת. הויה פעם הויה עם הכולל עולה עזרת: ויכסו. תהלים ק״ו : תהלות . כאן צריך לעמוד שהתפלה (היא אד׳ . כמנין תיבות מכאןעד סוף הברכה) מתחלת לעלות על הקודש . בהיכל קדש הקדשים:תהלות . מבואר למעלה (תהלה . היא השכינה . זהו סוד הכתוב ויעקב איש תם): גואלם.כן היא הנוסחא הנכונה. וסודו בכונת האר״י . ועליו מיוסד כל הלשון הנמשך עד חתימת הברכה. כמו שנרמז בהתחלה ע״ש (דגוף וברית חשבינן חד)והגואל טו״ב שמו אמרו לצדיק כי טוב. וכתיב גאלת בזרוע בני יעקב ויוסף :

(א) אומרו בשברון לב ובכוונה עצומה. ולא יפסיק אחר גאל ישראל אפי׳ כהאמצע פרק לש׳אול בשלום אביו או רבו. רק לאמי שירא שיהרגנו. ולא יענה אמן אחר עצמו (ואפי׳ במקום שנוהגין בשאר ברכה) ולא אחר הש״ץ. וי״א לענות אחר הש״צ(אך לא אחר ברכה אחרת) וכן נוהגין במדינות אלו :

צור ישראל. קומה בעזרת ישראל. ופדה כנאמך יהודה וישראל : ונאמר גאלנו יהוה צבאות שמו קדוש ישראל : ברוך אתה יהוה גאל ישראל :

גואלנו . (חסר י) ישעיה מז. האשכנזים שמטעין פסוק זה . בשביל רמז קליפ׳ ואינו כדי. והספרדים שוין בו עמנו וכן ישר וכשר: גאל . עבר . דקאי אגאולת מצרים. ועלו״א: גאל . כתר בא״ת ב״ש :

(א) צריך להסמיך גאולה לתפלה [סי׳ קיא] ושכרה גדול מאוד. שהרי מכל הזכיות של חזקיהו מלך יהודה וחסדיו לא זכר בעת צרתו אלא זכות סמיכת גאולה לתפלה . והיא שעמדה לו (עי׳ ת״ש בס״ד בחלק הדרושי׳) וסודו מבואר בזוהר תרומה ז״ל. בשעתא דישראל מטאן לגאל ישראל וסומכין גאולה לתפלה כו׳ ואתעבד ליה כתרא דקיימא . וכרוזא נפיק . זכאין אתון עמא קדישא דעבדי טוב קמיה דקוב״ה כו׳ בגין דהא בההיא שעתא כו׳ אתער האי צדיק לאתחברא באתר דאצטריך ברתימו בחביבו בחדווא ברעותא. וכל שייפין כולהו מתחברן בתיאובתא חדא כו׳ ובוצינין כולהו נהרין ומתלהטין וקיימי בחבורא חדא בההיא צדיק דאקרי טוב כו׳ ולא מתפרשי לכלהו. כדין כולא בלחישו עילא והא בנשיקין דרעותא. וקיימא צילא בתביבותא דבי אידרא כיון דמטו לשים שלום כו׳ עכ״ל . ע״כ אין לענות אמן אחר גאל ישראל [שם]: (ב) ג׳ תפלות שהי״ג אבות תקנום כנגד הקרבנות בזמן שאין בית לקיים ונשלמה פרים שפתינו (זכר לדבר ערב . מרומז באות שניה של יעקב אבינו ע״ה בקר באות ב׳ דאברה׳ אבינו ע״ה . צהרים באות צ׳ דיצחק אבינו ע״ה . שעליהם אמר דוד המלך ע״ה אשיחה ואהמה וישמע קולי אברהם תיקן תפלת שחרית .כנגד תמיד של שחר. וזמנה כמוהו . משעלה ע״ה יצא . ועיקר מצותה. שיתחיל אדם להתפלל עם הנץ החמה . שהוא שיעור שעה אחר שעלה השחר (עמו״ק סי׳ כ״ח) ונמשך זמנה עד סוף ד׳ שעות שהוא שליש היום בעת שהיום והלילה (שוין ע׳

ירויעות שלמה

מחמת שצפה הקב״ה שבשעה ההוא עתיד ליתן מתנה גדולה להשר של ים את פרעה ואת חילו ולכך יהיה אז שעת רצון לישראל שלא יסרב אז השר שלא לקרוע להם הים ולא יקטרג עליהם הרבה מאוד כיון שנתן לו הקב״ה מתנה גדולה כעת משמא יסכים השר להיו׳ נקרע לישראל בחנם א״כ לפי״ז היה להיפך שטביע׳ פרעה וחילו היה סיבה והליכ׳ ישראל היה מסובב שפרעה בלא״ה היה עתיד לטבוע בים לכך בעבור טביעתו נתרצה השר להיו׳ נקרע לפני ישראל ולכך היו ראוין ישראל לומר שירה ע״ז כיון שהיא לא נטבע בשבילם רק בלא״ה וז״ש התורה לאחר שאמרו כל השירה לא תקשה לך האיך אמרו שירה על מפלתו שהיה רק בשבילם לכך בא ליתן טעם שלא היה בשבילם רק אדרבא מחמת כי בא סוס פרעה ורכבו ופרשיו בים שהיה ראוי בלא״ה לכן ובי״י הלכו ביבשה בתוך הים שזה היה סיבה לזה ולא להיפוך שע״י שהלכו הם בתוך הים לכך בא סוס פרעה לא כן הוא לכך זכו לומר שירה ומעתה נבין כוונת מסדרי התפלה שמתחלה אמר כל בכוריהם הרגת ובכורך גאלת כלומר שע״ז שבכוריהם הרגת בזה גאלת את בכורך ממות שנתן הקב״ה המצרים תחתיהן וכמ״ש המדרש בפ׳ בא ולכך לא אמרו שירה ע״ז אך אח״כ וי״ם בקעת וזדי״ם טבעת שהם היו זדים מצד עצמן והיו ראוין לעונש זה מצד עצמן וידידי״ם העבר׳ שישראל היו אז במדריג׳ ידידים והיו ראוין לשכר זה מצד עצמן ולא שיתחייבו ח״ו הם בטביעה זו ושיפדה הקב״ה אותם ע״י המצרים רק היו אז ידידים מצד עצמן ולא היה זה תמורת זה ולכך על זא״ת שבחו אהובים כלומר על זאת קאי על הים וטביעת פרעה שבחו אהובים משא״כ על מכות בכורו׳ לא יכלו לשבח מטעם חנ״ל ודו״ק וא״ש ונכון בעזה״י :

לאם בתים ריש פ"א דברכות שנחשב עדיין בוקר לקצת ב"א. ולאחר זמן זה הפסיד שכר תפלה בזמנה. מיהא שכר תפלה איכא עד חצות. אחר חצות. עבר זמן תפלה של שחרית. ואין לה תקנה אלא בתשלומין אחר תפלת מנחה. אם שגג או נאנס [סי' פט]: (ג) כשעה שאתה מתפלל. דע לפני מי אתה עומד. (ע"ל בהקדמה תקנת התעוררות הכוונה לתפלה) אל תעש תפלתך קבע. אלא רחמי' ותחנוני' לפני המקום (עי' מ"ש בס"ד דבר הגון ע"ז בחלק הדרושי') כעני העומד בפתח ומבקש רחמי' וחסד. ותפלה רחמי היא ובעי כוונה טפי מק"ש (שעיקר הכוונה בפסוק אחד) וצריך ללבוש בגדים נאים כפי יכלתו. כבא אל שער המלך לדבר עמו פה אל פה. וכתי' הכון לקראת אלהיך. ואז"ל שאסור להתפלל בראש מגולה [עי' זוהר ויקרא רס ב] או יחף ופוחח. ודרך ת"ח להתפלל עטופי' בסדריהן וגליתהן. ובשעה שיש ק"ש צריך ציצית ותפילין: (ד) אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה של מצוה. ומתוך כובד ראש בהכנעה. לכוף ראש כאגמון [אבל לא תהא עליו כמשא כבד] אף שעומד זקוף הגוף. ולא ינהק (רעקין בל"א) ולא יפהק [גרעפצין יגענלין] [בתפלה ואם מוכרח. יניח ידו על פיו שלא יתראה פתיחתו] וידים כפותין. הימנית על זרוע השמאלית נגד הלב והשמאלית תחת הימנית. וכן רגליים צ"ל רגל ישרה כאילו הם אחת (ישרה גי' תפלה) כמי שידיו ורגליו אסורות שאינו יכול לברוח ולזוז ממקומו לעסקיו (ולענין תנועות הגוף. עי' מ"ש לעיל בס"ד בהקדמה): (ה) צריך לכוין פניו נגד מקום המקדש, בכ"מ שהוא ויהיו עיניו למטה (וסגורות בק"ש בהקדמה. והמתפלל מתוך הספר כסגורות דמו) ולבו למעלה לשמי' (וסודם מבואר בהקדמה יעי"ש) ויחתוך הדברים בשפתיו. ולא יפסיק תפלתו. אפילו מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו. ומפני הסכנה פוסק: (ו) [כיחש להפיח אם יכול להעמיד עצמו (אפילו ע"י דחק גדול. וליכא כל תשקלו) יעמיד עצמו ואח"כ יתפללו ואם] מצטער ומוכרח להוציא רוח מלמטה. אם הוא ביחיד. מרחיק ממקומו והולך לאחוריו ד"א [ואם אינו יכול ילך לצדדין] ומוציא הרוח וממתין עד שיכלה הרוח ואו' רבש"ע כמש"ל (בהנהגת הבוקר סעי' י') וחוזר למקומו ומתחיל ממקו' שפסק [ואם שהה כדי לגמו' כולה חוזר לראש. ואם מתפלל בצבור. יפיח במקומו וימתין שיכלה הריח ולא יאמר הרבש"ע וחוזר למקום שפסק. ואם שהה כדי לגמו' כולה חוזר לראש (סימן קג]: (ז) המתעטש בתפלה סימן יפה לו [שם] אבל אסור לשאוף אבק (טבאק תוך התפלה. עמו"ק: (ח) אינו פוסק לא לקדיש וברכו ולא לקדושה. אלא ישתוק ויכוין למה שאומר ש"צ [סי' קד]. (ט) היה עומד בתפלה וקראוהו לעלות לתורה. אינו פוסק [שם]: (י) צריך לשחות באבות תחלה וסוף [סימן קיג] כשאומ' ברוך יכרע בברכיו. וכשאומ' אתה ישוח בראשו עד שיתפקקו כל חליות שבשדרה. וכשמזכי' ה' יזקוף. שנא' ה' זוקף כפופים (עי' עוד בפי' פי' שירה) כי כרע. כרע כחיזרא. בבת אחת ובמהירות. כי זקיף. זקיף כחיויא. נאט בנחת. ומאן דלא כרע במודים עונשו במדה זו. שדרתו נעשה נחש כנגד זה: (יא) אחר שבתפלה. היא במקום הקרבן כנודע. לפיכך דקדקו חז"ל [ברכות כו] הרבה. והקפידו שתהא דוגמת עבודת המקדש. הזהירו שתהא מצומד דומיא דעבודה. ובקביעות מקום (ולמדנו מא"א ע"ה. אל המקום אשר עמד שם. לפיכך הנזהר בזה אלהי אברהם בעזרו) ושלא יחוץ דבר בינו לבין הקיר ע"ד הסוד קיר דא שכינתא (עי' חלק הדרושי' ויראה כאילו עומדת לפניו ממש. כענין שאמר המלך החסיד שויתי ה' לנגדי. וכתי' שפכי לבך נוכח פני ה'] ולא בינו לקרקע. ושיהיו לו מלבושי' מיוחדי' לתפלה. ושיהא המקום נקי. ונקו' בגופו ורחוץ ידים. ועל כולם זך הלב ונקי הרעיון וטהו' המחשבה שלא יתפלל תפלתו ח"ו במחשבה זרה ותפסל עבודתו. וצריך לכוין למה שמוציא בשפתיו. כדגרסינן [שם לא] המתפלל צריך לכוין לבו. שאמר תכין לבם תקשיב אזנך (תפלה גי' בכוונת הלב) שהמתפלל בלב שלם תפלתו מקובלת ודאי. כמ"ש פ"ק דר"ה תניא רמ"א. שנים שהתפללו וכו' זה נענה וזה לא נענה כו' זה שהתפלל תפלה שלמה נענה כו' וכמו שמצינו לר' חנינא בן דוסא ושאר צדיקי' שנענו בתפלתם. הכל לפי הכוונה,

ואין ספק בעולם. שאם יזכו עשרה מישראל (אפי' היו בידם עונות ונעשו תשובה עליהם) ויתפללו תפלה הוגנת מתוקנת כראוי כהלכה. בדבור ומחשבה נכונה ובכוונה הרצויה שיכולים לקרב הגאולה. וכמ"ש בספרא דצניעותא [זוהר תרומה קעו] דרעוא דרעוין אתגליא בצלותא דתמני'. ואפילו יחיד צדיק גמור אם יתפלל תפלה אחת כהוגן בכל תנאיה. יש בידו להביא קץ הגלות. אלא שעונות הדור גורמים שאין זוכים לכך. עד שיגלה השי"ת עת רצון בחסדו הגדול. זה שאמר הכתו' וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע. הא יש איש ומפגיע אפילו אחד מספיק. ותושע לו זרועו ויתינו רוממה. ואמר ושנת גאולי באה. ואביט ואין עוזר: (יב) וכ"ל שזהו כוונת החכמים במאמר הידוע דירוש' פרק היה קורא. אמר ר"א אנא לא כוונית מן יומאי כו'. לא היה דרך התפארות ח"ו. אלא אדרבה דרך אנינות והצטערות על העדר הכוונה הראויה. כי ידוע שר"א וכיוו היו כדאים להביא המשיח בלי זמנו כדאיתא בתלמודן פרק הפועלים. וכדי שלא יתמהו העולם על עיכוב הגאולה, בידעם כחו הגדול בתפלה למהר הגאולה. ויחשבו רע לו שאינו חפץ בתיקון העולם לפיכך הודיעם שאין המניעה ממנו. אלא עונות הדור עושים שלא עלה בידו חפץ הכוונה השלמה בשום פעם. שהרי פ"א חשב שהשלים הכוונה כל צרכו. ונטרד במחשבתו לאונסו. כענין שנזכר בגמרא בבלי הנ"ל. דאדמי להו כדוכתא דכורא וטרדינהו (עיין בהקדמה) כדי שלא לדחוק הקץ אם אין הדור ראוי. זה לדעתי דבר ברור בפשט הבנת המאמר הלז. עם שיודע כל חכם לב כי בלי ספק רמזו כאן לדברים שהם בכבשונו של עולם: (יג) אכן בשביל קצור הכוונה השלמה מחמת אונס. לא יתייאש אדם מן הרחמים. דרחמנא לבא בעי. ואחד המרבה ואחד הממעיט נא' בו ריח ניחוח. ובלבד שיכוין לבו לשמים, ואם א"א לו לכוין יפה, יתפלל על דעת אנשי כנה"ג (כמש"ל בהקדמה בס"ד) דומיא דמחשבת עבודה שהולכת אחר תנאי ב"ד, אבל לפחות צריך שיכוין באבות: (יד) גרסינן [מגילה יז] ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים (הם אנשי כנה"ג) תקנו י"ח ברכות על הסדר (כי גוף עיקר תפלה אבות תקנוהו) סידור נפלא נורא מאוד מי יכילנו, עמוק עמוק מי ימצאנו, ומנו על כל תיבה ומלה בדיוק עצום, ובלי ספק כל תיבות הברכות ספורים במנין מכוון, עליו אין להוסיף ממנו אין לגרוע (עיין בהקדמה) ולכן המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכה אינו אלא טועה ולא יוצא י"ח, ואמרו ג' ראשונות דומות לעבד המסדר שבח רבו, האמצעיות למבקש פרס מרבו ג' אחרונות לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו, לפיכך אל ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות ולא בג' אחרונות: (טו) כבר זכרתי אצל פ' הקרבנות מ"ש בחבורי מו"ק שתפלת העמידה במקום זריקת דם התמיד עומדת לפי שהיא שפיכת הנפש שהיא הדם. וזבחי אלהים רוח נשברה. גם כבר הזהרתי בהקדמה שאין לכוין בבקשת הצרכים תועלת והנאת הגוף לעצמו. רק בבחינה שהוא כלי להוצאת מעשה הנפש לפועל והשגת שלמותה. אשר לא יתכן מבלעדי בריאות הגוף ותיקונו ונקיאות הסבות העוזרות) אשר יסד המהגיה העליון יתב' להרכיבם יחד. להיות בהם נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו. ובשבולי לקט כתב דברים מיושבים על ענין סידור הי"ח ברכות העמידה לפי פשוט. ראיתי להביאם איש איש על מקומו. וכוונה כללית די"ח ברכות אלו. ג' ראשונות הם נגד חסד גבורה תפארת. וג' אחרונות נגד נצח הוד יסוד. והם בחינת ו' קצוות דזעיר. וי"ב אמצעיות הם נגד י"ב צירופי הויה. שהם בסוד י"ב אלכסונות דס' יצירה (כוונת סדרם לא קבלנו. ומ"ש רז"ל אמצעיות א"ל סדר הוא ענין אחר. לחזרה. אבל סדורים הם עפ"י המנהג וכן דרך הסוד בודאי. אך מ"ש המפרשים הוא מסברא דנפשייהו) שהם נגד שבטי ישורון בכללותן. ובפרטן אתה מוצא י"ג. כנגד זה הוסיפו ברכה א' בינתי. וכן הם נגד י"ב חדשי השנ' שמוסיפין עליהם חודש העיבור. זוהי סולת מנופה יפה. וסודות כוונות האר"י בפרטן שנבו ממנו כאמור זה פעמי': (טז) לא יעמוד בתפלי' באפונדתו או בתי ידים. או יחף כשדרך אנשי המקו' שלא לעמוד יחף לפני גדולים. ואם לאו מותר אפי' בגדיו קרועים. ובמדינות אלו לא יתפלל במכנסי פשתן בלי אחקין עליה' וכ"ש

כשנועל

כשנועל פאנטאפיל שהעקב מגולה (וכשארוכין וחופין הרגלי' אין לחוש) ובזאקין מותר אפילו בלי מכנסיים כשמפסיק בין לבו לערוה, ודרך חכמים ותלמידיהם להתפלל רק מעוטף בסודרו ובליתתו, ומנהג חכמים הראשונים להתקשט בבגדים נאים בעת שלום, ובעת זעם עמדו כעבד לפני רבו, שמשליך אדרתו מעליו וחובק אצבעותיו יד זו בשל זו כמי שצובר אצבעותיו כשמלטער, והיו חכמים שעשו חיבוק אפי' בעת שלום, וטוב ליזהר (סי' צא): (יז) אם באמצע שמ"ע ביחיד או בצבור מתחיל לקטנים או גדולים, אם יכול להעמיד (אפי' רק פחות מפרסה ובענין שאסור להעמיד משום בל תשקצו, וי"א דוקא בענין שמותר) עד שיסיים לא יפסיק, ואם לאו יפסיק לגדולים, ולא לקטנים אפילו שותתין על ברכיו, וימתין עד שיכלו המים ויחזור לתפלתו וא"צ להרחיק, אבל באמצע ק"ש וברכותיה, אם רוצה מרחיק ומטיל מים, וכשרוצה יעמיד עד שיסיים תפלתו, ולגדולים יעמיד כשיכול ולא יפסיק (ואפי' בפסד"ז מב"ש ואילך) כשאין בו משום בל תשקצו, ואם לאו יפסיק לקטנים או גדולים (סי' נב): (יח) בקומו להתפלל, אם בא"י יחזור פניו נגד ירושלים ויכוין גם נגד המקדש ובית קדשי קדשים, ואם בירושלים חזיר למקדש ויכוין גם לקדשי קדשים, ואם אחורי המקדש (ובמקדש אסור לעמוד בזה"ז) במערב ק"ק יחזיר למזרח נגד קדשי קדשים, ואם בצפונו יחזיר נגדו לדרום, ואם בדרומו יחזיר נגדו לצפון, ואם בח"ל יחזיר נגד א"י ויכוין גם נגד ירושלים והמקדש וק"ק (וסומא או מי שאינו יכול לכוין הצד שנגד א"י, יכוין לאביו שבשמים. ובמקום שנהגו להתפלל לצד אחר או יושב על החמור, עכ"פ יצדד פניו לצד ירושלים כשהוא בא"י ובירושלים למקדש, ובח"ל לא"י) ואנו שבמערב א"י מחזירין פנים למזרח נגד א"י וקובעין שם הארה"ק (ואפי' קבעוהו לצד אחר יתפללו למזרח, ואם שכח ועמד לדרום או לצפון והתחיל להתפלל, לא יעקור רגליו להפך עמידתו למזרח רק יהפוך פניו למזרח, וכשעמד במערב לא יהפוך רק לדרום או לצפון כשרוצה כדי שיחכים או יעשיר (וי"א שיעקור למזרח) וי"א שביחיד עושה כנ"ל, ואם בצבור עמד לרוח אחר, אם יכול לצדד פניו למזרח באופן שאין היכר כ"כ יצדד, ואם לאו יהפוך עצמו למזרח, ואם קבעוהו לדרום ומתפללים נגדו, יוכל א' להתפלל אז שם למזרח, וי"א שיתפלל רק לדרום ויחזור פניו למזרח) ומ"מ מדינות אלו שבצד צפון הרבה, הך שהם במערב א"י, לא יקבעו כותל מזרח נגד אמצע רוח מזרחית שלהם, רק קצת נגד מזרחית דרומית (כערך נטיית נקודת אמצע מזרחה מנגד ירושלים, ונקודה זו הוא מקום יציאת השמש בעיר זו בתקופת ניסן ותשרי האמיתית, והוא מקום פגישת גלגל משוה היום באופק עיר זו, שלכן היום והלילה שוים שם אז) ומקום זה בכל המדינות הוא להלאה מנקודת נוכח הראש דירושלים, וצריך לחשוב כמה יהיה נגד ירושלי' ברוחב שממשוה עד רובע עגול שמגובה ראשינו עד מקום פגישת אופקינו במשוה, ואם הרוחב שמעגול זה עד משוה נגד ירושלי' הוא יותר מרוחב שממשוה עד גובה הראש דירושלי', צריך לצדד קצת לדרום כערך היתרון, וכשהוא פחות מזה, יצדד קצת לצפון, ודבר זה תלוי בהרחק המדינה מים המערבי כלפי מזרח ובהרחק הטבור הארץ כלפי צפון ויותר מהרחק ירושלים, והוא חשבון קל ליודע דרך החשבון במשולש כדורי, והרוצה לפנות לדרום או לצפון כדי שיחכים או יעשיר, יכול לעמוד לצד זה (אפי' בצבור המתפללין למזרח) אך יצדד פניו למזרח נגד א"י (אפי' ביחיד) או יעמוד למזרח ויצדד לדרום או לצפון, ובצבור זה יותר נכון סי' צד): (יט) י"א שקודם התפלה ילך לאחוריו ג"פ ויחזור לפניו ג"פ, וטוב לחוש, ויכוין רגליו זה לזה כרגל א' (וכן בקדושה) וישא עיניו לשמים דרך חלוני כותל זה לעורר הכוונה (וכן בתוך התפלה כשנתבטל כוונתו) ואח"כ יכוף ראשו מעט שיהיו עיניו למטה (וכנורות, ואם לאו מקדים עליה מלאך המות ואינו זוכה לראות פני שכינה בצאת נפשו, ולהביט בסידור התפלה מותר, ולא יביט המולה) לארץ (ויחשוב כמתפלל בבהמ"ק, ועי"ז תפלתו רצויה, ויחשוב אני מכוין לכלול את נפשי בין איכון דמתפללין לקוב"ה בלב שלם ויתשמש בש"ר) ובלבו יכוין למעלה לה' (והמגביה ראשו ועיניו למעלה כמביט על הגג, המלאכים מלעיגים עליו, אך כשמזכיר השם ישא עיניו למעלה, וי"א שא"צ) ועומד באימה (בלי תנועה, וי"א שיניע ראשו לפניו ולאחריו בכח בכל התפלה) כעבד לפני רבו, ולא יניח ידיו על חלציו, וטוב שיניחן על לבו כקשורין ימין על שמאל במקום שנוהגין לעמוד כן כששואל צרכיו מהמלך, והכל כמנהג המקום, וקצת נהגו לכוף האגודל תוך פיסת היד, ויש נוהגין להניח זרועותם על לבם ימין על שמאל שיהא פרק אמצעי מב' זרועות נגד פניו, ורגליו שוים כאילו הם אחת, כמי שידיו ורגליו הסורה מלזוז ממקומו לעקביו (סי' נה)] :

בית קדשי הקדשים תפלה מעומד ליחיד בלחש . מפורשת יפה ברורה וצרופה :

היכל קדש קדשים (למוסף ולמנחה) כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ :

[הש"ץ אומרו גם בחזרת התפלה] **אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :**

אדני (תהלים נ"א) כאן נכנסת בהיכל קדש הקדשים שהוא בינה. יסוד דאימא . דהוא גואל. והוא קודש דכליל קדשים. ג' ראשונות שבבריאה . דסמיך להלכות דאצילות : אדני . שם הקדוש הנכבד הזה . משמעו בדרך הפשט לשון אדנות ברבוי דרך תפארת [וכבוד. כנאמר לנכבד בלי רבים כענין שם אלהים . וכן אדונים ודומיהם. ודמה הוית היו"ד כיוכוי המדבר [בעדו] כיו"ד אלהי. כמו שיורה הכתוב אלהי ואדני לריבי . ובא קמוץ בכל מקום. להבדילו מלשון חול . והדרך הבוד ידוע שהוא היכל לשם הויה ולבושו כמש"ל בהקדמה בשפתי תפתח. כי מי"י מענה לשון :

(א) כאן נכנסת באצילות שהוא בחינת דכורא . לכן נ"ל מעותד. דכל מלוי דדכורא בעתידה. ותכוין בשם ע"ב שהוא באצילות . יוצא מאות י' דהויה בחינת חיה. ותחשוב להעלו' הס"א תתאה דבוקה עם הוי"ו והוי"ו עם ה"א עילאה . אח"כ ה' ו' ה' עם היו"ד (בד' מילוין הנ"ל) לכללה באצילות עד א"ס . ותכוון לכלול בחינת חיתך עמהם . וכבר נזכר למעלה שע"י ק"ש מעלים מיין נוקבין . ונמשכים מוחין לזעיר ונוקביה בתפלת י"ח. כיון דכל דאתעביד חד ביחודא כו' כדין עיילין למטרוניתא כו' ולמיהב לה מזונא וסיפוקא כבלא יאות וכל שייפין כולהו חד. כדין עיילין לה בלחישו. עכ"ל ס' הזוהר [תר ומה קלג] : (ב) [בברוך יכרע בברכיו מעט . ובאתה ישתחוה במהירות בפ"א עד שיתפקקו כל חוליות השדרה . וגם ראשו יכוף ולא כ"כ עד שיגיע נגד החגור . ובשם יזקוף בנחת ראשו תחילה ואח"כ גופו . וזקן או חולה שא"י לבהות כנ"ל ירכין ראשו ודיו (סי' קיג) :

ירייעות שלמה

[ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך] הנה מה שתקנו חז"ל דוקא לומר זאת קודם התפלה נ"ל הטעם ע"פ מה דפליגי ר"א ור"י בפ"ק דע"ז ד"ח דר"א ס"ל כומר חבקשת תחלה ואח"כ השבח ויליף לה מתפלה כעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו ור"י אומר דתחלת יסדר תשבח ואח"כ ישאל צרכיו ויליף לה ממשה רבינו ור"א דחח לה דשאני משה דרב גובריה וכפי"ז הנח אנן עושין כר"י אבל לצאת י"ח דעת ר"א נתקן כך דהנה חזינן בבלעם נאמר וישם ה' דבר בפי בלעם הרי דזה לא נקרא דברי בלעם רק דבריו ית' כיון דהוא ית' שם דבריו בפיו ופרשנו בזה מ"ש ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם דהיינו אפי' הביכו' לא רצה לשמוע ממנו כמ"ש חז"ל ע"פ כי ברוך הוא ולכך לא הניח לבלעם לברכן בפיו רק הוא ית' שם דבריו בפי בלעם וא"כ שמע הקב"ה לדברי עצמו רק העולם סברו דהם דברי בלעם וככך ה"נ אומר המתפלל

עולם האצילות

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

ברוך זאת הברכה ראשונה בסדר וקודמת במעלה. ולכן אמרו שאם לא כיון בה חוזר לראש והיא ברכת ימינא תיבותיה מ"ב (וכן מתחיל בב' ומסיים בד') כמנין גדלה שהיא חסד, (כי ישראל שוין בה) כשם אלהי כלי אמצעי שבחסד לאברהם (תנו רבנן. מניין שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים) וז"ל שבולי הלקט שמיד פ"א (והוא בפרקי ר' אליעזר כשניצל אברהם מאור כשדים. פתחו מלאכי השרת ואמרו מגן אברהם.) ביאור תיבת ברוך בדקדוק ע"ל בהקדמ' הכורע. כורע בברוך. שהוא כולל לשון ברכים. ולשון בריכת מים. להוריד השפע ממקור הברכות. ותעשה ב' כריעות. כריעה ראשונה בג וף בלבד ותכוין בי"ה. ובתיבת אתה (לשון נוכח ונסתר שבברכה. עיין הכוונה בהקדמה) ישוח בראשו עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה (שהם י"ח במספר חוץ מחוליא קטנה. כנגד י"ח ברכות התפלה) והכוונה בו"ה. ובהזכיר ה' תעשה כמו כן ב' זקיפות. ראשונה תזקוף הגוף בלבד ותכוין בה"א תתאה דהויה לגבי וי"ו ואח"כ תזקוף ראשך וזהו ה"א עלאה לגבי יו"ד. וכל זה לזקוף א' דאדני על ידי י' דהויה: ואלהי אבותינו. אין קורין אבות אלא לשלש' [ברכות טז] שהם אלהי אברהם אלהי כו' (דאיכון בכתר חכמה בינה) כדרך שכתובים בתורה. ואם אמרני אלהי אבותינו בלבד יהא מקום להשוב שהנו מכוונים לאבותינו הקרובים אלינו. ולומר אלהי אברהם כו' בלבד. אינו דרך כבוד להזכירם בשם עלם אדם בלי תור המעלה. גם עדיין יש לטועה ביטעה שמא הכוונה על אחרים ששמם כשהם לכן נא הלשון ברור. כי הם לבדם קרוין אבות. והוא כמו לאב ולכהן לשון חשיבות: הגדול כגבור והנורא. סודם ידיע כחסד גבורה תפארת דאיכון אבהן: אל עליון. בסוד כלילותם בכתר עליון דרך קו האמצעי. בסוד וי"ו דואלהי יעקב והנורא דסמיך ליה: גומל (מלשון ויגמול שקדים) וג' הויות דמז"לא. והוא סוד דעת (והיינו טובים (מלך הדעת דמיקרי טוב. גם בלא דעת נפש לא טוב) ומטיבים לנוק'. בסוד האדם ידע) דאריך אנפין בשם יסוד דעתיק. וזהו וקונה הכל ודאי: חסדי אבות. חסד גבורה תפארת דזעיר אנפין: למען שמו (אל שדי) אשר באהבה זוטא. אהבת חסד לאברהם. והוא מלך עוזר ומושיע ומגן. יסוד הוד נצח. וזה מבואר:

[אם לא אמר זכרנו. ונזכר קודם שאמר השם מהחתימה. חוזר ואומר זכרנו. מלך עוזר. ואם כבר אמר השם. אינו חוזר ולא יחזור. ואם אמר זכרנו בשאר ימות השנה. ונזכר קודם שאמר כתבנו. פוסק ומתחיל מלך עוזר. ואם כבר אמר כתבנו. חוזר לראש (סי' תקפ"ב)]:

בעשי"ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים. מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים. לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. [כורע וזוקף כנ"ל] בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

ברוך אתה. ב' כריעות כנ"ל: ה'. ב' זקיפות כנ"ל. לזקוף ד' דאדני:

יריעות שלמה

המתפלל כן דוראי אם היה הדיבור של התפלה שלי אין אני ראוי להגיד תשבח ובפרט להזכיר תשבח תחלה כי איני רב נובריה רק אני מבקש ה' שפתי תפתח ויהיה הדברים שלך ואז ופי יגיד תהלתך ולכך ר"א דלמד דיבקש צרכיו תחלה למד מקרא דתפלה לעני כי יעטוף והתם דייק שפיר דאמר תתפלה אבל הוי דתפלה של העני ולא שלו ית' או צריך להיות תחלה הבקשה ואח"כ השבח אבל אם ה' שפתי תפתח אז ופי יגיד תהלתך תחלה ודו"ק וא"ש:

[אל עליון גומל חסדים טובים וכו'] נראה הכוונה דהנה הקב"ה פועל רק טובות רק למטה אינו ניכר ונשתנה לפי ערך הכנת המקבל אבל למעלה ניכר הוא שהכל טובות וכן איתא בילקוט האזינו שעתידין ישראל לומר איני יודע מי שינא במי כשהוא אימר ויגידו שמים צדקו וכו'. ופרשנו הכוונה שבשמים ניכר שהכל טובות וזה הכוונה מה שאנו מתפללין הראנו ה' חסדך כלומר שבאמת הכל הוי חסדים אך אינו נראה לעין כל אבל אנחנו מבקשים הראנו ה' חסדך להראו' לנו בפועל לעינינו וכן הוי הכוונה במ"ש ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור כי ידין ה' עמו והיינו לפמ"ש בפי' הפסוק ה' איש מלחמה ה' שמו ועי' בפירושי אמרי שפר שנדפס מחדש בלבוב סביב החומשים פ' בשלח דהיינו לפי דברי ב"ע שכל הפעולו' נקראים ע"ש התכלי' ולכן אף שהקב"ה עושה מלחמה נק' בשם הוי"ה המרמז על רחמים וזש"ה ב אף שה' איש מלחמה מ"מ ה' שמו ונק' רק בשם רחמים ולכך הנה שמו ית' הוי תמיד בשוה עיקר לתכלי' רחמים אבל זכרון הרחמים אינו שוה תמיד שאם הקב"ה עושה טובה אז מזכיר הכל רחמנו' שלו ואבל אם ח"ו עושה רעה לא נזכור הרחמנו' שלו וזשה"כ ה' שמך לעולם דהשם הוי תמיד שוה הוי"ה המורה על רחמים אבל זכרך לדור ודור לפי ענין הדור אם ראוין לטובה או לרעה כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם מה לעשו' עמהם לכך אין הזכרון בשוה וזה הכונה כיון דלמטה אינו נראה תמיד שהקב"ה גומל חסדים טובים רק דומה לפעמים כאלו חלילה פועל רע אבל למעלה נראה תמיד שהוא גומל חסדים טובים וזה אומרים אל עליון גומל חסדים טובים ר"ל ששם למעלה ניכר שהכל חסד ורחמים:

[זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בס' החיים למענך אלהים חיים. לכאורה הוא כפול כי במלו' שיני ומה לי זכירה ומה לי כתיבה ודי לומר זכרנו לחיים למענך אלהים חיים מלך חפץ בחיים. אך נראה דהנה כל אדם רוצה לחיו' זוכה משכו ולא נהמא דכסיפא כי רוצה אדם בקב שלו מט' קבין של חבירו לכך אני רוצין

(א) בברכה שניה מתחילין להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בתפלת מוסף של יו"ט האחרון של חג. ואין פוסקין עד תפלת המוסף של יו"ט הראשון של פסח [סי' קי"ד]: (ב) אם אמר משיב הרוח בימות החמה או לא אמרו בימות הגשמים. וכן בטל אם הזכירו בימות הגשמים או לא הזכירו בימות החמה. אין מחזירין אותו [שם]: (ג) אם אמר מוריד הגשם בימות החמה. חוזר לראש הברכה. ואם סיים הברכה. חוזר לראש התפלה [שם]: (ד) בימות הגשמים אם לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו. והנ"מ שלא הזכיר טל. אבל אם הזכיר טל א"צ לחזור. כד"א שמחזירין אותו כשלא אמר בימות הגשמים מוריד הגשם. היינו כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שאחריה. ואז חוזר לראש התפלה, אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה. יאמר במקום שנזכר. ואפי' אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש א"צ לחזור. אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה [שם]: (ה) [אם אמר מוריד הטל במקום מוריד הגשם (אבל שכח לומר משיב הרוח לבד אינו חוזר) ונזכר קודם שאמר השם מבחתימה. אומר מוריד הגשם במקום שנזכר. ואם כבר אמר השם. אינו אומר כלל ואינו חוזר (שם): (ו) אם לא אמר מוריד הגשם ולא מוריד הטל ונזכר קודם שאמ' אתה קדוש. אומר מוריד הגשם במקום שנזכר אפי' כבר סיים הברכה אומרו בלא חתימה) ונכון לומר מיד תוך כ"ד. ואם נזכר כשאמר השם קודם שאמר מחיה המתים. יסיים מחיה המתים ותכ"ד אומ' משיב הרוח (וה"ה בכ"מ שנזכר באמצע ענין יסיים הענין ותכ"ד אומר משיב הרוח) ואם נזכר אחר שהתחיל אתה קדוש חוזר לראש התפלה (שם): (ז) אמר מוריד הגשם בקיץ אפי' הזכיר גם טל. חוזר לאתה גבור (אם אמר משיב הרוח ונזכר קודם שאמ' מוריד הגשם אינו חוזר.רק פוסק וגומר התפלה] ואם סיים הברכה אפי' לא התחיל עוד אתה קדוש חוזר לראש התפלה (שם): (ח) אם מסופק בקיץ שמא אמר מוריד הגשם או להיפוך בחורף. כל ל' ימים הראשונים חוזר. אחר ל' אינו חוזר אם התפלל ל' תפלות בל' יום אלו (שם): (ט) אמר בשמ"ע צ' פעמים מן מחיה מתים אתה עד אמר מוריד הגשם. או כא' דפסח עד אמר מכלכל חיים (ולא יעשה כן לכתחלה) ואח"כ מסופק איך אמר בתפלה אינו חוזר (שם): (י) ש"ץ ששכח בקול רם דינו כיחיד. ואם בלחש לא אמר משיב הרוח ונזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לראש. ואחר שהשלים אינו חוזר (סי' קכג)]:

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

בקיץ מוֹרִיד הַטָּל: בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

אתה ברכה זו היא כנגד' ממותקת. היא ברכת שתלת. מניין שאומרים גבורות. שנאמר הבו לה' כבוד יעו:(ולשון שבולי הלקט. בשנעקד יצחק(ופרחה נשמתו וחזרה)אמרו מחיה המתים) [פר"א פל"א] מנין תיבותיה מ"ט (לדברי זוכר חדש פ' תרומה.ולר' יחיאל [טור סי' קי"ג]נ"א. ולא פליגי.מר מני דקיץ ומר דחורף)ברזא דהתקין הרצון. הבר חד. מחמת שרשה שבבינה. וכזו ג"כ כל ישראל שוין. חוץ המוריד הטל דבימות החמה שהשכנזים א"א אותו. והעיקר לאמרו כדעת גדולי הפוסקים והזוהר והאר"י ומנהג ספרדים: אתה גבור לעולם אדני. ר"ת אגלא. שם קדוש [ולא יברכה בו רק בטהור מאוד מכל טומאה ובגדיו נקיים](גם הוא אותיות אגאל) וברזא אחרא יגלא. בזוהר חדש. וצ"ל כוונתו. כשיהיה הר"ת על דרך שם הוי"ה. והוא באמת מכוון ביותר לענין ברכה זו. כי יהיה ר"ת אגלי. לשון אגלי טל: גבור. גי' אלף להד הויה. מה"ד כלול בחסד (וכן גבורה גי' אריס): מחיה. גי' ס"ג. יש בברכה זו ה' פעמים תחיית המתים. מלבד ומקיים אמונתו לישני עפר. נ"ל שהם כנגד ד' חשובין כמתים. וכנגד השינה שהיא א' מס' במיתה. שעליה אנו מברכין כל יום בבוקר המחזיר נשמות לפגרים מתים. ולכן הוא לשון הווה. כי כן הוא דבר מתמיד לעולם: משיב הרוח. על שם הכ' ישב רוחו יזלו מים. ועי' לעיל בפי' המזמור:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְרוֹפֵא חוֹלִים. וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת. וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ יפסיק מעט מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

מכלכל חיים בחסד. הזון בא מצד החסד. כבתוב נותן לחם כו' כי לעולם חסדו. אלא שבוא מצד דרך מדת הגבורה. כמ"ש שלחן בצפון. ולכן קשין מזונותיו של אדם. הרי גם כאן מה"ד כלול בחסד: סומך נופלים. סוכת דוד. זכר נפלי [תמיד סנהדרין לז]: ורופא חולים. מאן קרירי ומריעי [ר"ה עז נדרים מט] רבנן: אסורים. כלל ישראל. אבירי התקיף. ועי' בפי' מזמור קמ"ו:ומקיים אמונתו לישני. בכל דברתי: בעל. בחסד דבר: גבורות. נוקבין. ונמתקים: ממית ומחיה. במדה שממית. בה מחיה. כנאמר אני אמית ואחיה:

יריעות שלמה

דיצין להיו' נזכר לחיים בזכותנו לא בחנם מידו יה' כמ"ש בזוה"ק דמאן דאכיל דלאו דיליה בעית לאסתכולי באפיה ולכך אם יזכה הקב"ה איתנו בזכותינו אז נוכל לראו' פני השכינה כביכול אבל אם לא יהיה בזכותינו לא נוכל להביט בפניו ית' ולזה אנו מבקשים שיזכה אותנו בחיים בזכיתינו אך בזה יש חשש דיהיה חיבה מקטריגים עלינו שאין אנו ראוים לכך וא"כ יתבטל ח"ו הענין לגמרי אבל אם יזכה אותנו בחסד הנה בזה אין מקום למרה"ד לקטרג ולא יכול לעכב וא"כ כ"א יש לו מעלה וחסרון אם יזכה אותנו בחסדו יש מעלה שלא יכלו המקטריגים לקטרג עלינו וחסרון דלא נוכל להביט בפניו ית' ואם יזכה אותנו בזכותינו יש מעלה דנוכל להביט בפניו ית' אבל חסרון ביש חשש קטרוג שיש חשש שיתבטל לגמרי ולכך אנו מבקשים שיעשה הקב"ה עמנו תרתי לטיבותא דהזכירה בלבו יהיה בזכיתינו וכיון שאין המק"ש יכולין לידע מחשבתו ית' א"כ על מה שבלבו אין יכולין לקטרג ובפה ובכתב יאמר שהוא למענו ית' וא"כ ממ"נ אין חשש דלפני מרה"ד יראה כמו שהוא כתיב למענו ית' ואין מקום לקטרוג' וחשש שלא נוכל להביט בפניו ית' ליכא כיון דהקב"ה בעצמו בלבו זיכר למענו א"כ ליכא בושה להסתכל בפניו כביכול והנה זכירה הי' בלב

בעשי"ת מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמִים . זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים : אם לא אמרו אינו חוזר :

עלו"ח [שנ"ל כלי בשו"ח . ופי' לחיו עוה"ז] :

[לא אמרו ונזכר קודם שאמר השם מהחתימה. חוזר ואומר מי כמוך ונאמן אתה. ואם כבר אמר השם. אינו חוזר ואסור לחזור. וכן אם אמרו בשאר ימות השנה (סי' תקפ"ב) :

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

ברוך מחיה המתים . כולל כל מיני מיתה הנ"ל :

(א) בקדושה צריך השוואת הרגלים כמו בתפלה. ובאמירת קדוש וברוך וימלוך' מגביהין עצמן ונושאין גופן [ועקבן] מעל הארץ כלפי מעלה (דוגמת המלאכים) ועינים נ"ל סגורות. אבל אין לרקד ולקפוץ בכל עוז כמעשה ההמון [סי' קכה] : (ב) [א"ל הקדושה עם החזן. אלא שותק ומכוין למה שאומר. ועונה קדוש ברוך ימלוך. וי"א לומר כל הקדושה בלחש עם הש"צ. או לומר נקדישך כו' קדוש קדוש קדוש. בקול רם. והשאר תיבה ותיבה עם הש"צ (שם) : (ג) העומד בתפלה והגיע למקום קדושה בעת שהצבור אומרים קדושה דסדרא או דיוצר. א"א עמהם. אבל קדושה דשחר והוסף. עונה עמהם (שם) : (ד) עונה ברוך. ימלוך. אחר שסיים הש"צ משבחים ואומרים . כתוב לאמור . ואם ענה קדוש. והש"צ עמד עדיין בוקרא זא"ז. יצא (שם) : (ה) יכוין לקדש השם. ויאמר הריני מוכן ומזומן לקיים מ"ע ונקדשתי בתוך ב"י. ואומר הקדושה בנ"ע . ועיניו למעלה (של"ה)] :

ש"ץ או' כ"י נַקְדִּישָׁךְ וְנַעֲרִיצָךְ כְּנוֹעַם שִׂיחַ סוֹד שַׂרְפֵי קוֹדֶשׁ הַמְשַׁלְּשִׁים לְךָ קְדֻשָּׁה . כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאָךְ . וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר : קהל עם הש"ץ קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ : ש"ץ לְעוּמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים : קהל עם הש"ץ בָּרוּךְ כְּבוֹד יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ : ש"ץ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר : קהל וש"ץ יִמְלוֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ :

נקדישך . בקדוש' זו אנו חברי' עםהמלאכים. לא כמו ביוצר . שהם אינו אלא ספור דברים. והקדושה' בעלמא עילאה : כהם בשו"ה הכף [ולא בפת"ח] עלו"א : כביאך. בסגול האלף [ולא בפת"ח] עלו"א : קדוש . בכתר חכמה בינה : קדוש . בחסד גבורה תפארת : קדוש. בנצח הוד יסוד: מלא כל הארץ כבודו . מלכות . שנתמלאה כל טוב: לעומתם.

של שרפים: משבחי' ואומרי' אופנים וחיות:ברוך כבוד ה' ממקומו ע"ל : ימלוך. קדוש ברוך ימלוך ר"ת יכ"ק. סודו נתבאר :

חזן לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלָךְ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדוּשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד . כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ : בעשי"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ : אם לא אמר חוזר לראש

(א) אם סיים בעשי"ת האל הקדוש (אפילו לא זכר כלל שהוא עשי"ת) ונזכר תכ"ד ואמר המלך הקדוש (ולא התחיל עוד ברכה שלאחריה . ובהתחיל . חוזר לראש) יצא . ולאחר כ"ד . חוז' לראש התפלה . ואם אמר בשאר ימות השנה המלך הקדוש . אינו חוזר (סי' קיד תקפה) : (ב) ספק אמר האל או המלך . חוזר לראש . אפילו אמר קודם ל' פעמים ב"א המלך. אבל אמר ל"פ ב"א השם המלך . מתפלל שנית כדבה. וש"צ שאמר בקול רם האל. חוז' לראש. ואומ' שנית הקדושה (תקפח) :

יריעות שלמה

בלב כידוע וז"ש זכרנו לחיים בשכר התורה והיינו בזכו' מלך חפץ בחיים דחפץ בקיום התורה הנקרא' חיים כמ"ש כי היא חייך ואורך ימיך והרבה מזה ולכך אמר זכרינו לחיים הזכירה לחיים יהיה עבור שאתה מלך חפץ בחיים קיום התורה הנקרא' חיים עבור שכר קיום התורה המגיע לנו וזה יהיה בזכירה שלו ית' אבל וכתבנ"ו לחיים הכתיבה בס' מחשש קטרוג אז יהיה למענך אלהים חיים מצד חסד שלך ולא יהיה פתחון פה לקטרג ויהיה טוב לנו בשני הצדדים וא"ש ודו"ק :

[מִי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים] ויל"ד דמה ג"מ לנו אם הוי ברחמים או בדין הרי עיקר הריוח שלנו הוא רק שמזכיר אותנו לחיים והיה די לומר זוכר יצוריו לחיים ולמ"ל הזכר' תיבת ברחמים. ונראה הכונה דהקב"ה מתנהג עם ישראל כמו שישראל מתנהגים עמו דהנה החיוב על האדם השלם שלא לכוין בתפלתו להנא' עצמו רק לכבודו ית' כמו כן מתנהג הקב"ה עם ישראל להיפוך דהנה אחז"ל שהקב"ה מתפלל ומהו מתפלל יה"ר שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי וכו' הרי שגם הוא ית' מתפלל וכל מה שמתפלל אינו מכוין לכבוד עצמו רק לטוב' בניו לבד לטוב' ישראל והנה התפלה נקרא' רחמים כמאמרם ז"ל שאני תפלה דרחמי נינהו ובמס' אבות איתא וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום וז"ש בנוסח התפלה מי כמוך אב הרחמים שאינו מכוין לכבוד עצמו כלל רק זוכר יצוריו לחיים ברחמיים שברחמים שלו ית' היינו התפלה שנקרא' רחמים כנ"ל אינו מזכיר כבודו רק טובת יצוריו לבד וא"ש ונכון. או י"ל על פסוק הנ"ל הכונה עפמ"ש היע"ד בביאור הפייט של מוסף דר"ה זכר החיים עד כמה אם חיים אם למות הן לחיים חי חי יזכור ואין כו הבנה וביאור היע"ד דהכונה דאף אם הקב"ה גוזר על אדם א' מיתה ח"ו אינו מזכיר ל' מיתה דמאתו לא תצא הרעה ע"כ כשגוזר ח"ו מיתה על אדם אינו מזכיר ל' מיתה רק כך וכך יחיה וז"ש החיים עד כמה הם חיים הן למות הן לחיים חי חי יזכור ע"ש ודפח"ח וש"י וז"ש כאן מי כמוך אב הרחמים שאפי' אם גוזר ח"ו מיתה אינו זוכר ל' מיתה רק זוכר יצוריו לחיי"ם כמה יחיה וזה הוא רחמים שהוא רחום ית' ואין רצונו להזכיר לשון מיתה רק זוכר יצוריו לחיי"ם ברחמים וא"ש ונכון :

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה. כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

בעשי״ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ: אם לא אמר חוזר לראש

אתה . ברכה זו כה״ת להלליל לכל סטרין . הענין שאומרי׳ קדושות בגה׳ בבו לה׳ כבוד שמו . כמבא יעקב בבית אל ופגע בשערי רחמי׳ והקדיש שמו של הקב״ה . אמרו האל הקדיש [פר״א פל״ה] תכין תיבותיה ביחיד י״ד (וכל ישראל מוין בו) נגד שם הוי״ה ברחבו ד׳ אותיות וגבהו עשרה במילואו ויו״ד ספירות . שהוא רזות יחידו של עולם. ויכוסת שהומר ש״ך יש בו ע״ב תיבות . כהוי״ה במילוי יודין : וקדושי׳ . מלאכי׳ עם ישראל . שכולם נקראי׳ קדושי׳ . ככתוב יסייתם לי קדושי׳ . וכתו׳ ואשמעה אחד קדוש מדבר . וגזכ׳ בכל א׳ מג׳ ברכות הללו מלכות . לפי שרומזות בג׳ אבות שכן הן המרכבה . ולכן נתייחד שמו של הקב״ה עליהן ונשמע בברכה זו השלישית בנוסח שחות׳ היחיד. כ״ל מפני שאין ככחי לייחד יחוד גמור (עליון כזה שבאגילות) יעיק׳ היחוד הוא בזו הברכה . שהיא כנגד יעקב בחיר שבאבות . אמנם בעשי״ת שמתעלה בעטרה שעטרה לו אמו אומרין המלך הקדוש . ולכן אומרין ג״כ המלך המשפט . כנגד אלהי דוד . שבוא הז סמלך של המשפט . וכן מכוא׳ בר׳ דוד אבודרהם . ויפה כוון. אע״פ שלא ירד לעומק הענין כנראה. ולחשיבות ג׳ ברכות ראשונות הללו ואחדותם במרכבה. ע״כ הם חשובות כאחד. שבכ״מ שטעה בהן חוז׳ לראש כולן. ואסו׳ להוסיף בהם דבר מה שלא תקנו חז״ל . ומטעם זה ג״כ חמור כל כך האמן שעונין אחר האל הקדוש. שדינו כדין קדושה וקדוש :

[יכיין לבקש מה׳ שיתן לו לדעת למאום ברע ולבחור בטוב ואם בא לו איזה בינה בעבודתו יתברך או בתורתו . יתן תודה ע״ז בברכה זו (של״ה)] :

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת . וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה

אתה חונן . מה ראוי לו׳ בינה אחר קדושה . שנא׳ והקדישו את קדוש יעקב . וכתו׳ אחריו וידעו תועי רוח בינה . כשלמד גבריאל את יוסף ע׳ לשונות (ובפסקי ר״א. רמו עליונים שמסר שם המפורש למשה רבינו ע״ה) אמרו חונן הדעת . וכ״ל שברכה זו בסוד הדעת . וכ׳ אגדות הנ״ל לדבר אחד נתכוונו . כי מרע״ה הוא בסוד ת״ת הנעלם . שהוא הדעת כנודע . ויוסף סוף משך הוי״ו גוף וברית . בחינת לדיק כי טוב . והוא בסיום קו האמלעי עץ הדעת טו״ב (וכן שמה דגושסנקא עולה טו״ב) ורמה דבר פלא . כי כן מספר תיבות הברכה עולה טו״ב בשוה והוקבעה ברכה זו ראשונה לאמלעיות . כי הדעת הוא לורת האדם האמיתית . שבה יבדל מהבה״מ ומכת המדברים אשר לבם לפן משכל . שאינם אדם אלא בצורה. כמשל כבהמות נדמו . ודיבורם אינו אלא כלפלוף עוף . אשר השם אלוה חכמה . על כן הדעת הוא מתנה טובה חנן ה׳ את אשר יחון בטרם זכה בו ע״י מעשיו . עם שהתנהג כאדם וחי בהם . כענין שדרשו [סנהדרין קיא] לא תמלא בארץ החיים . החכמה לא תמלא במי שמחייה עלמו. אלא במי שממית עלמו עליה. אכן הדעת בין טוב לרע . הוא קנוי לאדם מנעוריו ע״י התבינה מאתו יתברך.למען ידע מאום ברע ובחור בטוב . לבקש המועיל אליו ולקחות מה שמזיקו . אבל מה שגבוה מדה לא ישיג כי אם בעמל נפשו. זהו שאמר עוד . ומלמד. ככתו׳ אני ה׳ מלמדך להועיל וכתיב כאשר ייסר איש את בנו ה׳ אלהיך מיסרך : לאנוש . במכאובים .(ע״י התורה המתשת כח) : בינה . שהיא למעלה מהדעת . והיא להבין דבר מתוך דבר. זו אינה נקנית אלא ע״י יסורין כידוע :

(א) שכח לומר אתה חוננתנו במו״ש . ונזכ׳ קודם שאמר השם (אפילו כבר אמר ברוך אתה) אומר במקום שעומד אתה חוננתנו . וחננו . ואם כבר אמר השם . ילא . ואם אין לו כוס . וסובר שגם ביום מחר (ומה שיהיה לו מחר בלילה לא מהני) לא יהיה לו כוס . אם נזכר קודם שומע תפלה . אומר אתה חוננתנו בשו״ת . ובנזכר אח״כ . חוזר ומתפלל . (סי׳ ריד) : (ב) לא אמר אתה חוננתנו . ואח״כ טעם או עשה מלאכה גמורה (אבל טילטול מוקלה או הדלקת הנר . לא) קודם הבדלה (ולא אמר קודם העשיה המבדיל בין קודש לחול) הוז׳ ומתפלל ואומר אתה חוננתנו ואח״כ מבדיל . ואם בכר הבדיל . מתפלל שנית ואומר א״ח. ונא יבדיל שנית (שם): (ג) ט״ב שחל בא׳ בשבת . ולא אמר אתה חוננתנו במו״ש. א״ל להתפלל שנית. ואם עשה מלאכה. דינו כדלעיל (שם) : (ד) שכח להתפלל מעריב במו״ש ומתפלל ביום . אומר אתה חוננתנו. אפילו הבדיל בלילה (שם) : (ה) אמר באמלע השבוע אתה חוננתנו . א״ל להתפלל שנית (סי׳ קח)] :

למולאי שבת ומולאי יו״ט [וי״א לאומרו קודם בא״י (סי׳ רל״ד)] :

אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ לְמַדַּע תּוֹרָתֶךָ . וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ . וַתַּבְדִּילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל . בֵּין אוֹר לַחוֹשֶׁךְ. בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים . בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה . אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ . הָחֵל עָלֵינוּ הַיָּמִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם . חֲשׂוּכִים מִכָּל חֵטְא וּמְנוּקִים מִכָּל עָוֹן וּמְדֻבָּקִים בְּיִרְאָתֶךָ:

(ו) חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל (חָכְמָה בִּינָה וָדַעַת). בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדָּעַת:

חוננתנו. בחטף פתח החיה כנ״ל . עלו״א) ומה ראו ליהר הבדלה בחונן הדעת . מתוך שהיא חול קבעוה בברכת חול . ומתוך שהיא חכמה [שמבדיל בין דבר לדבר] קבעוה בברכת חכמה [בינה ר״ת בשמים יין נר הבדלה] יש בנוסח זה מ״ג תיבות. נגד ג׳ של הבדלה. פתיה ג׳. לו׳ שהפוחת אל יפחות מג׳.ובהבדלה יש רק ג׳ יותר.לומר שהמוסיף אל יוסיף על ז׳ (ותבדילנו . כנ״ל.עלו״א):וחננו.(כן הוא בכל הנוסחאות.עלו״א) עכ״ז אנו מבקשין מתנת חנם. בין דיעה בין בינה והשכל.ביחוד אחר שאנו מדוכאי׳ ואנושים ביסורין.ויותר מאשר בני אדם: דעת.כבר נתבא׳ לעיל כמה פעמים על דרך הסוד ובלי דעת נפש לא טו״ב ודאי,והוא גי׳ ב״פ רל״ו ב׳ קומות. לרמוז זה. יש ב״י במספרו. והוא מן המוחין. אבל אינו

השיבנו

אינו ספירה לעצמו אלא נכנה מזיווג ב׳ יסודות חכמה ובינה ולהיותו כלול בתפארת. אין צריך לאומרו בתפלת שבת. עי׳ מ״ש לקמן במוסף השבת: בינה. נוטריקון בן יה וגי׳ חיים על כן מולאה מלא חיים (חכמה נוטריקון כח מה. הוא אד״ם וגי׳ ע״ב עם התיבה): והשכל. כ״ל שהוא ש״כ דינין שבחכמה. ול״ב נתיבות פליאות חכמה. וט׳ יתרים רומזים לט׳ ספירות הנשארים הכלולים בו. כי הוא פרצוף שלם. ועתה אחי אזכירך מ״ש לעיל בהקדמה. שכל עלם הכוונה בבקשת השגת המדע החכמה והבינה אינו אלא לדעת את ה׳ להשכיל באמתו. להבין טעמי תורה המכוסים מבני אדם. וידיעת דרך שמירת מצותיה בלי השגה. בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע. להבין ולשמוע. לעשות ולקיים מצות מלכו ואלהיו בלי להוסיף ולגרוע:

[יכוין לבקש מה׳, שיכניע גאות היצה״ר וישעבדו לעבודתו. ויקבל תשובתינו כי ימינו פשוטה לקבל שבים. ותקנו אבינו שהאב חייב ללמד בנו תורה (של״ה)]:

הָשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ. וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה:

השיבנו. ברכה זו תיבותיה ט״ו (כוללו שוין בה) כמספר שם יה שהוא בחכמה כנודע. גם הוא בבינה כנ״ל וזהו שאמר הכתוב אם עונות תשמור יה כו׳. ובזה הרווחנו גםכן טעם יפה לתיבת אבינו שבברכה זו ובנמשכת. יותר משאר הברכות כי ידוע שחכמה נקרא אבא (עי׳ מ״ש בברכת עונב) מה ראו לומר תשובה אחר בינה. שנאמר ולבבו יבין ושב. כשעשה ראובן מעשה בלהה ונכנס עליו מיתה ושב בתשובה וחיה. אמרו הרוצה בתשובה. ועל דרך הסוד. נסמכה לברכת הדעת. שעל ידה נתגלה הטוב והרע והיה האדם בחירי וקרוב לחטוא. ע״כ בברכה קדמה תשובה לעולם. דלתה א״א לו לעמוד:

[תקנו אביני. להזכיר רחמי אב ויבלא לנו כרחם אב על בנים. ובאמרו חטאנו פשענו יקבל ע״ע במחשבה עזיבת פשעיו והחרט׳ עליהם. ויכה כאגרוף על לבו. חוץ מיום שא״א תחנון (של״ה)]:

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ. כת״ל אומרים כאן סליחות כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ (כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח) אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

סלח. ברכה זו תיבותיה עשרים [גי׳ כתר] כי הסליחה מהכתר (הוא ארך אפים) ולספרדים מלה א׳ יתרה. גם היא ישרה. בימן אך טוב מכוונת לזה. כי הוא גי׳ שם אהיה. שהוא בכתר כידוע. וע״ל בהקדמה. ובכן נתיישב היטב לשון אבינו גם בזו. כי הוא האב העליון. ועפ״ז ג׳ ברכות הללו הולכות בסדר המדרגה מתטה למעלה בסוד המוחין. מה ראו לומר סליחה אחר תשובה. שנאמר וישב אל ה׳ וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. כשעשה יהודה מעשה תמר ואמר צדקה ממני ונסלח לו אותו עון. אמרו חנון המרבה לסלוח ואף על פי שכבר למדנו מראובן שנתקבלה תשובתו ונתכפר עונו. עדיין לא שמענו מדה הסליחה על כוללת העון בלבד (כי ראובן היה עוסק בשקו ותעניתו): מחל. היא מלה תלמודית. אין לה רע במקרא. והוא ענין המחייה ומחיקה לגמרי יותר מהסליחה: פשענו, שכל ישראל ערבים. או כמי בגלגול אחר. מ״מ ראויה המחילה לפשעים אשר אתנו מופקדים מאחרים. יותר מלהטהיתנו העלמיים כו׳. ואמרנו מוחל תחלה. נגד החטא שהוא הקל וראוי שימחה מכל וכל. וסליחה נגד הפשע שהוא המרד:

רְאֵה נָא בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּמַהֵר לְגָאֳלֵנוּ גְּאוּלָה שְׁלֵמָה מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי אֵל גּוֹאֵל חָזָק אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

כת״ל אומר הש״ץ כאן עננו ואם לא אמר אומרו בשומע תפלה

ראה, ברכה זו תיבותיה י״ח. גם זה לספר מכוון אחד לכוונת ענין הברכה. כי ידוע ה״י הוא הגואל (וכוסח הספרדים נשתנה קלת בזו) נא. כן הוא בכל הנוסחאות: צלו״א. מה ראו לומר גאולה בשביעית. מתוך שעתידין ליגאל בשביעית. במולאי שביעית בן דוד בא (ראה נא בעניי שכלך מה נמלאו אמרי יושר. כי בלי ספק רמזו במדה שביעית לג׳ ראשונות שחשובות כאחת (בסוד הדעת שאחר לו עשיו תלמטלה למטה) והוא הגואל. אחד בקו) שהוא אשר גאלנו במצרים וע״י תהיה בגאולה העתידה ובמולאי שביעית היינו המלכות. מתנו ודאי בן דוד בא. כשאמר הקב״ה לישראל במצרים ואלהי אתכם. אמרו גואל ישראל. אמרו רז״ל [פסחים קיז] דצלותא גואל ישראל. לשון הווה. כי הוא לעולם גואל ישראל בכל דור. כל זמן שישראל מפוזרים בין הישמעאלים. אינו מניחם להשתקע ביניהם ח״ו:

(א) [בת״ל בשים יו״ד שמתענים ומשלימים (עד צאת הכוכבים. או עד שהלבנה זורחת בכח ומאירה על הארץ). אומר הש״ץ בחזרת התפלה עננו בין גואל לרופא. בשחרית ובמנחה (חוץ מט״ב בשחרית) וחותם בא״י העונה בעת צרה (סי׳ תקנו תקסה תקסו): (ב) שכח לומ׳ עננו. ונזכר קודם שאמר השם מחתימת ברכת רפאנו (אפי׳ כבר אמר ברוך אתה) חוזר ואומר עננו עם החתימה ואח״כ רפאנו כו׳. ואם נזכר אחר שאמר השם (ואם אמר עננו. ושנית רפאנו. הוי רפאנו לבטלה) או שאין שם י׳ שמתענין. או שאין משלימין. או שהלכו מקהלן קודם שהתחיל עננו (ואם התחיל ואח״כ יצאו גומר) או שבאו אחר ברכת רפאנו (וי״א דלאומרו בש״ת א״כ י׳ מתענים רק לאומרו ברכה בפ״ע) יאמר עננו בשומע תפלה כיחיד. שחותם בשומע תפלה (וי״א לחתום העונה כו׳ ושומע תפלה. ובחתם שומע תפלה לבד. יצא) ואם שכח. יאמרו ברכה בפ״ע אחר בשלום (וי״א שאסור) קודם אלהי נצור בלי חתימה. ולא בין שומע תפלה לרצה. וי״א שאומרו ברצה אם נזכר. וי״א שדינו כיחיד (תקסו): (ג) טעה ואמר עננו קודם ראה נא יאמר ראה נא ואח״כ עננו שנית (סי׳ קיט): (ד) בת״ל לא

יתפלל שאין שאין מתענה. ואם עמד להתפלל, או שאין שם אחר. יאמר עננו בשו"ת כיחיד. ויאמר ביום צום התענית הזה. ואם אמר תעניתנו. ואפי' בין גואל לרופא. מ"מ א"צ להתענות (תקסה תקסו): (ס) ש"צ המתענה תענית יחיד ומתפלל מנחה. יאמר עננו בשו"ת בלחש ולא בחזרה. ואפי' לא התפלל בלחש (כגון שכח לומר טל ומטר. דא"צ לחזור וסומך על החזרה) רק אחר החזרה כשאומר בלחש אלהי נצור. יאמר ג"כ עננו (תקסו): (ו) יכוין לבקש מה' שירפא אותנו בגוף ונפש. כדי שנהיה בריאים לעבודתו. ואם יש חולה בביתו או בעיר ר"ל, יתפלל עליו אפי' לא ביקשו ממנו: ויקיים בזה מ"ע ואהבת לרעך כמוך. ויתפלל קודם על חולה אחר ואח"כ על שלו. והוא נענה תחלה. וכשמתפלל בפני החולה. א"צ להזכיר שמו. ושלא בפניו צריך להזכיר. וכשמתרפא החולה. יכוין ליתן תודה ע"ז בחתימת הברכה. ויכוין למ"ע הנ"ל (מהרי"ל שליט"א)]:

רְפָאֵנוּ יהוה וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה. כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה. וְהַעֲלֵה אֲרוּכָה וּמַרְפֵּא לְכָל תַּחֲלוּאֵינוּ וּלְכָל מַכְאוֹבֵינוּ (וּלְכָל מַכּוֹתֵינוּ) רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל מַכּוֹתֵינוּ:

[המתפלל על החולה. הומר זה קודם כי אל הלך. וי"א שעדיף לאמרו בשו"ת. וכאן יתפלל רק במחשבה:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתשלח מהרה רפואה שלמה מן השמים. רפואת הנפש ורפיאת הגוף. לחולי (פב"פ) בתוך שאר חולי ישראל. כי אל וכו').

כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

רפאנו • תיבותיה כ"ז כמנין אותיות לה"ק. ובוי"ה עם התיבה שבוא בחסד (ברכה זו וב' הנמשכות, הם ענפי ג' ראשונות) מה ראו לומר רפואה בשמינית. מתוך שניתנה מילה בשמיני שצריכ' רפואה. לפיכך קבעוה בשמינית. כשריפא רפאל את אברהם אמרו רופא חולי'. הבן איך נתכוונו הדברים שאמרתי שהברכה היא במדתו של אברהם אבינו ע"ה. וכן מוכיח מה שקבעו סמוך לחתימת הברכה לשון רחמים רחם ני' אברהם: מכותינו. עלו"א בברכת אשר יצר:

(א) וברכה השיעית מתחילין לשאול מטר. בחוצה לארץ בליל ששים של תקופת תשרי. ויום תקופה מן המנין. ובא"י שואלין בשבעה במרחשון (סי' קיז): (ב) אם שאל מטר בימות החמה. מחזירין אותו אם לא שאל מטר בימות הגשמים. מחזירין אותו. אע"פ ששאל טל אבל אם שאל מטר ולא טל. אין מחזירין אותו (שם): (ג) אם לא שאל המטר ונזכר קודם שומע תפלה. אין מחזירין אותו. ואם עומד לפני תקע. אומרו שם. ואם לאו. שואל בש"ת (ואם הוא תענית מקדים בשאלה אח"כ עננו) ואם לא נזכר עד אחר שומע תפלה. אם לא עקר רגליו. חוזר לברכת השנים. ואם עקר רגליו. חוזר לראש התפלה [וישהה בין תפלה לתפלה כדי הילוך ד"א] ואם השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפילתו. אע"פ שעדיין לא עקר רגליו. כעקורים דמי ואם נזכר אחר שחתם ש"ת קודם שיתחיל רצה. דעת הש"ע שאומר ותן טל ומטר ואח"כ אומר רצה (שם): (ד) [יכריז השמש טו"מ אחר הקדיש שקודם התפלה. ואם לא הכריז, מ"מ יאמרו. ופוסק לאומרו בתעריב מוצאי יו"ט א' דפסח (שם): (ה) אם שאל מטר בימות החמה (או הש"ץ בקול רם) חוזר לראש הברכה. ואם נעצר המטר או וצריכין לו אינו חוזר (אבל הש"צ בקו"ר חוזר) (שם): (ו) אם הש"ץ לא אמר טו"מ בלחש. או שאמרו בקיץ, אפי' נזכר באמצע התפלה. אינו חוזר ואחר שישלים תפלתו בקו"ר יאמר בלחש אלהי נצור ויפסע ג"פ כיחיד (סי' קיט קכג קכו): (ז) אם מסופק אם אמר טו"מ כל ל' ימים הראשוני' חוזר. ואחר ל' אינו חוזר. אם התפלל ל' פעמי' בימים אלו או אמר צ' פעמים ביום א' ותן טו"מ לברכה. ולא יעשה כן לכתחלה (ד"מ): (ח) יכוין לבקש מה' שנה טובה (ועי"ז יהיה שלום על ישראל) ופרנסה בנחת שלא על ידי מתנת בשר ודם. ושיהא ריוח למניים. כדי שנוכל לעבוד אותו בלי מונע. וכשבוא בדרך יאמר ושבענו מטובך (של"ה):

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן (בחורף: טַל וּמָטָר לִבְרָכָה) בְּרָכָה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבָהּ. וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת לִבְרָכָה (כִּי אֵל טוֹב וּמֵטִיב אַתָּה וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים): בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

ברך, היבותיה כ"ח (הספרדים מאריכים בה קלת. ונראה שהיא תוספת מחודש) סי' לדבר כח וגבורה. ובחורף ל'. נרזא דשלשים שנה (עילאין דחזא יחזקאל) שבן גם זאת נקראת ברכת השנה. והיא במדתו של יצחק אבינו ע"ה. שולחן בצפון כנודע. וזהו ג"כ שקבעו בה שאלת המטר. כי גבורות גשמים שנינו. וכמו שהוקבעה הזכרה במדה זו. כן עשו בשאלה. דבר אחד הוא ממש. וזה ברור. מה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית. כנגד מפקיעי שערים, ודוד כי אמרה בתשיעית אמרה. כשזרע יצחק ומצא מאה שערים. אמרו מברך השנים. הרי מבואר כדברינו: שנה. נקראת ע"ש ימיה (ובו' ספירה. שכל אחת קרוי שנה): השנה, כנגד ש"ס מעלות, שבכל יום מקפת החמה מעלה אחת: את, לרבות שנת החמה: ברכה על פני. ע' סוף קונטרס שמש לדקה: פני האדמה ושבענו, ס"ת יהו, מילויו עולה טל, גם מכוון לענין הברכה. ולכן העיקר נוסח מטובך הישן וקדמון (מכותינו. כנ"ל, עלו"א):

[אומרה בשברון לב מאוד, ויכוין לבקש מה' על ביאת המשיח ב"ב וקיבוץ נדחינו (יוש"ה)]:

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ: וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵנוּ. וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מְהֵרָה מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

תקע. תיבותיה עשרים במספר (לספרדים כב) כמנין יו"ד דהויה עם מלואו, וכשם אהיה עם הכולל, כי הוא בת"ת כשמתעלה בבינה, שהיא השופר הגדול כנודע, וכה אמשין תרעין דחירו, מה רמז לומר קבוץ גליות אחר ברכת השנים שנא' ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי כי קרבו לבוא. כשבא יעקב למצרים ונתקבלו השבטים עם יוסף. אמרו מקבץ נדחי ישראל. הרי מבואר הדבר כמ"ש. ברכה זו יתירה על ברכת הגאולה בג' דברים. א' שאותה לשון הווה. מתמדת בכל דור כמ"ש שם. וזו עתידה. ב' שאינה רק גאולת הגופות משעבוד. וזו גאולת הנפשות. הג'. שזו כוללת עוד הקבוץ וכנוס יחד: גליותנו. הגימל קמוצה [ולא כשו"א כרז"ה] עלו"א: נדחי. הנשמות הנדחות. וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח:

[יכוין לבקש מה' לחדש ימינו כקדם. ובעשי"ת חותם המלך המשפט. (אמר המלך המשפט י"א שלא יצא) ואם חתם מלך אוהב צדקה ומשפט ונזכר תכ"ד. אומר גם כן המלך המשפט. ולאחר כ"ד. יצא ואסור להתפלל שנית נדבה. ובשאר ימות השנה אם אמר המלך המשפט. יצא (סי' קיח תקפח)]:

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה. וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה. וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה. וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה יהוה לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְצַדְּקֵנוּ בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט: (בעשית הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט)

אם לא אמר ונזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השיבה ואח"כ חוזר לראש:

השיבה, תיבותיה כ"ה, שוה לכל ישראל, היא בסוד המלכות (הנקראת כה כנודע, שבה נתנבאו כל נביאים) דבוקה בת"ת, כי אז היא בסוד שני המאורות הגדולים, והיה אור הלבנה כאור החמה, וזהו השיבה שופטינו כבראשונה, שתחזור עטרה ליושנה, ויתחברו צדק ומשפט. ואז נקראים שניהם שופטים. ה' ובית דינו דאיכון שופטים: ויועצינו. כן הנוסח בליות יועצות. יגון. הוא ס"ט. שסה מעליו. אל ישט אל דרכיו לבך: ואנחה. הוא דין. כי יתרחצו הרגלים. אז ודאי תמלוך ה' לבדך. ולא תרגז ארץ תחת ישמעאל כי ימלוך. ובעלונו אדונים זולתך וכו': בחסד וברחמים. כי יתבלעו הדינים ומדה"ד תתהפך לרחמים היינו צדקנו במשפט (פתוח הבית) הידוע. שלדק ידין במדת משפט ולא יוקיד עלמא בדינוי דלדק. וזהו מלך (הוא מלכות בית דוד כנזכר לעיל. ושרה תמיהת הר' יהודא חסיד) אוהב לדקה ומשפט. שיתייחדו. כי לדק ומשפט מכון כסאו, ובעי"ת חותמין המלך המשפט. כי אז הם ביחוד גמור. המלך הוא המשפט. ועלו"א. כיון שנקבלו גליות נעשה דין ברשעים. שנא' ואסירה כל בדיליך ואשיבה שופטיך. כשאמר הקדוש ברוך הוא למשה ואלה המשפטים אמרו מלך אוהב לדקה ומשפט. (לדקה גי' אלהים ורבוע עם הכולל (לכן מי שי"ל מאתים זוז חסר א' מותר לקבל כדי להשלים לר'. וכיון שי"ל מאתים אסור לקבל לדקה) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. משפיע ונותן) ומשפט גי' ה' פעמים אלהים גבורות. דאלא זהו ואלה. ו' הוא ת"ת אלה מלכות. מי ברא אלה כנודע. ובהתחברם הם המשפטים אשר תשים לפניהם:

נברכת המינים (שאין מאמינים בדת משה שקיבלה משמים) יכלול גם הזדים (שיודעים רבונם ומכוונים למרוד בו) ויכוין לבקש מה' שישבור הקליפות ויהא לנו תקומה ויחוד לשכינה. וחותם שובר אויבים ומכניע זדים (סי' קיח):

וְלַמַּלְשִׁינִים אַל תְּהִי תִקְוָה וְכָל הַמִּינִים כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ וְכָל אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ. וּמַלְכוּת זָדוֹן מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר וּתְכַלֵּם וְתַשְׁפִּילֵם וְתַכְנִיעֵם בִּמְהֵרָה

ולמלשינים. תיבותיה כ"ח כנוסח שלנו (ולטור כט. נראה דגריס וכל אויבי עמך. ולספרדים ל"ח. כתירגא דיומא אי כמי לשון איל וכח) כי לריך כח לשבר כחם. ברכה זו נבנה תקוה. שאינה נגד פרקי המרכבה. אמנם היא נגד קליפת הערלה החופפת על המילה מבחוץ. סביב רשעים יתהלכון. ובפני הבית לא היו לריכים לכך. שהיתה העטרה מגולה. כיון שנעשה דין ברשעים כלו המינים. וכולל זדים עמהם שנא' ושבר פושעים (הם המורדים) יחטאים (הם המוסרפי' בחטא ונעשה להם קנין והותר) יחדו. כשטבעו המלרים אמרו שובר אויבים: ולמלשינים. עלו"א: תקוה נוטריקון תק (לשון נרתק) וה. כי עד שם אחוזתם. ואתם נוטלים השפעתם: המינים. הם אפיקורסים. נקראים כן ע"ש אפיקורום היווני שם רשעים ירקב שכפר בהשגחה שחושבים העולם הפקר לית דין ולית דיין ח"ו. וי"א שנקראים ע"ש מין בעל הכת הזאת, שהיה שמו מאני שחיק טמיא. ויסד אמונת ב' רשויות ר"ל. והנמשכים אחריה יקרא בשמם. והתבונן מפלאות תמים דעים אשר הופיע רוח קדשו על מתקני תפילותנו תפלת ישרים רצונו. כי מן אז והלאה כמעט נעקר אלה הכתות מן העולם. עד שלא ימצא להם כת ידועה בעולם. אם לא יסתירו עלה והיה במחשך מעשיהם ורשעים בחושך ידמו. כי יורשיו כל האומות הראשיות ידיעות שכמה;

[תקע בשופר גדול לחירותינו וכו'] לכאורה מה נ"מ אם הוי שופר גדול או קטן אך הנה כתיב למעני

בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים.

מאמינים בהשגחה ותפלים ביחוד . ועדיין התפלה לריכה מחמת שרשים הרעים הנשארים שלא יתפשטו להיות שורש פורה ראש ולענה : וכל אויביך יכרתו: זו כריתת ברית : ומלכות זדון. מבואר בדברי המקובלים . עלו"א: ותכניע . הכונה על אותה קליפה דקה דנוגה להט החרב המתהפכת כו' ויתמו חטאים. לא חוטאים . והוא שאמרו המלאכים שהקב"ה אוהב הרשעים :

[יכוין לנקום מה' בשברון לב מאוד. לרומם קרן הלדיקים וחסידים שהם עתה נבזים ושפלים (של"ה)]:

עַל הַצַּדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים וְעַל זִקְנֵי שְׁאֵרִית עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל פְּלֵיטַת סוֹפְרֵיהֶם. וְעַל גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעָלֵינוּ יֶהֱמוּ נָא רַחֲמֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ. וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת. וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם לְעוֹלָם וְלֹא נֵבוֹשׁ כִּי בְךָ בָּטָחְנוּ. וְעַל חַסְדְּךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת נִשְׁעָנְנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

על החסידים. תיקותי' מ"ב. כשם אלוה שבמלכות הנקראת באר כמילוי אלוה. ואחר שנכרתת הערלה ונגללו האבן מע"פ הבאר ונתגלה אור זרוע ללדיק יסוד עולם. כיון שכלו המינין מתרוממת קרןהלדיקים. שנא' וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות לדיק . וכולל גרים עם הלדיקים . שנא' מפני שיבה תקום. וכי יגור אתך גר . כשאמר הקב"ה ליעקב ויוסף ישית ידו על עיניך בטח על דבריו ואח"כ נתקיים. אמרו משען ומבטח ללדיקים. לדיקים הסרודפי לדק ומתנהגים בדין ישר. וחסידים נוהגים לפנים משו"הד: זקני. הסזקני תורה. כמ"ש אל זקני העיר השערה: סופרים. הם הסופרים אותיות שבתורה ותיבות ופסוקים. כדרך שעשו בעלי המסורת. גם המעתיקים ודורשים הכתובים דברים ככתבן: גרי הלדק. שנכנסו תחת כנפי השכינה הנקראת לדק: ועלינו. הקטנים הנמשלים לילדים שא"ל דעת שלמה. מ"מ ראויים להמיית רחמיך . כבן יקיר שיש לאביו געגועים . אם ילד שעשועים. שכר טוב . ראוי ללדיק . כי יש פרי ללדיק כי טוב : באמת. כי טוב ה'. אמת חותמו : ושים חלקנו עמהם. אינה תפלת שוא כי אף אם האדם בעל בחירה . מ"מ לריך סיוע כמאמרם ז"ל [סוכה נב] : לעולם. לבטוח בשמך בכל אופן אף על פי שאין אנו כדאי. זוהי שאמר עוד ולא נבוש . במה שבטחנו עם תיפוע זכיותינו . לא כאותן שנאמר עליהם רשעים היו אלא שתלו בטחונם בהקדוש ברוך הוא. כמ"ש ועל ה' ישענו . ועי"ז אמר הכתוב וכסיל מתעבר ובוטח : משען . סמיכת התקיף . ומבטח : חוזק מתנו בעלותו . בלי שום דאגה ולא ירחה דרך עולב בו : ללדיקים . תרין , עילאה ותתאה : (ומבטח . גם הוא קמוץ כחברו . עלו"א):

יריעות שלמה

אעשה הרי דהוי הנאולה לפעמים למענו ית' וזה הוי כונת הנביא ישעי' כ"ח שאמר והיה ביום ההוא יהית צפירת תפארה וכו' ולרוח משפט ליושב על המשפט כלומר דרוח המשפט הוי ליושב על המשפט בשביל הקב"ה שיושב על המשפט בשביל עצמו יעשה כן והנה חז"ל אמרו בפסוק כל הדבר הגדול יביאון אליך מהו דבר הגדול אילמא דבריו של גדול וכו' א"כ מוכח דל' גדול יש לפרש של גדול ככך ה"נ אמר ביום ההוא יתקע בשופר גדול בשופר של גדול של הקב"ה דכתיב ביה גדול ה' ומהולל מאוד ועי' במדרש בפ' מקץ בפסוק איננו גדול דדריש לא כן על הקב"ה ולכך א"ש מה שמביא בש"ע של ר"ה ע"ז הקרא ביום ההוא יתקע בשופר גדול של גדול שיהיה למענו ית' ולכך ובאו האובדים בארץ אשור וכו' אם הוי למענו לא יהיה חילוק בין איש לאיש ויבאו הכל והנה זה הוי מענין חלקי בתקיעו' דמיושב ומעומד דהנה כשישראל עורש"מ נק' הקב"ה יושב וכמ"ש בידרותי על פסוק ואתה קדוש יושב תהלות ישראל דמה שהוא יושב זה הוי תהלות ישראל וכמ"ש במדרש פ' בשלח דעד שלא יצאו ישראל ממצרים היה נק' הוא ית' כביכול עומד אבל כשיצאו ממצרים נק' יושב יע"ש ולכך כשישראל אין עורש"מ נאמר והוא עומד בין הדסים והטעם יבואר דאין ישיבה בלא כסא וכשישראל ראויין להיו' מרכבה לשכינה הוי יושב ובאם לאו הוי עומד לכך תקיעות דמיושב מרמז על זמן הגאולה כשישראל עושים ויהיה למענם והוי קב"ה יושב ודמעומד מרמז אם אין יהיו ראוין ויהיה למענו ית' ונק' עומד וא"ש ודו"ק :

[על הצדיקים וכו' ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם ולא נבוש כי בך בטחנו] יל"ד דתחלה אמר באמת ואח"כ אמר סתם כי בך בטחנו גם יש להבין במ"ש ושים חלקנו עמהם נראה דהנה אחז"ל שרה נפקדה הרבה עקרות נפקדו עמה וכו' הרי מצינו לפעמים כשצדיק א' נושע מלמעלה אז גם שאר ב"א נושעים עמו והענין הוא דלכאורה תקשה האיך משכחת שיגיע רעה לשום אדם הרי כשהצדיק נושע ראוי שיהי' נושעים הכל ולמה קצת נשארו ברעתן וכי משא פנים יש בדבר אך הענין הוא עד"מ אם בא שר ומושל ואדם חשוב לעיר אז הרבה ב"א חפצין לראותו אך משרתיו עומדים ואין מניחין לאדם פשוט לכנוס אליו אך אם נזדמן אדם חשוב מאוד שנכנס אצלו ונפתח הפתח אז אף שאר ההמונים יכולין לדחוק לכנוס עמו ואז אנבו נכנסין אף הם אך זה דוקא מי שדוחק א"ע ומבקש לכנוס אבל מי שאינו דוחק א"ע כלל בודאי אינו נכנס אף שהפתח פתוח מ"מ אם אינו דוחק אינו נכנס. והנמשל הוא כך שיש שני מיני בטחון. הא' מי שיש לו בטחון חזק כ"כ בהקב"ה ואינו סומך כלל להשתדל בדרך הטבע. והב' הוא מי שמשתדל בדרך הטבע במה דאפשר אבל אם רואה שאינו משיג ע"י דרך הטבע אז מחמת אין ברירה שם בטחונו בו ית'. והנה הראשון נק' בטחון באמת והשני נק' בטחון סתם אבל

אינו

[יכוין לבקש מה' על בנין ירושלים ולהשיב השכינה לתוכה וכסא דוד הע"ה . ובאומרו ולירושלים ישתחוה מעט למזרח (וי"א שבכ"מ שמזכיר ירושלים למזרח. וי"א שאין נשחוה בולירושלים וכ"ש בבונה ירושלים. ואפשר שישחה מעט) ויכוין לשלוח התפלה לא"י ומשם הבית לפני הב"י ואומר דוד עבדך. ויש מדלג עבדך. ואין נכון (סי' קיג של"ה)]:

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וְתִשְׁכּוֹן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם. וְכִסֵּא דָוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין. (נחם לתשעה באב) בָּרוּךְ אַתָּה יהוה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

ולירושלים . תיבותיה כ"ד . נגד כ"ד לרופי אדני . שהיא ירושלים של מעלה כנודע (לספרדים (ד"ב.כי' נשמחה בך) היכן מתרוממת קרן הצדיקים בירושלים . שנאמר שאלו שלום ירושלים. כשבנה שלמה בהמ"ק.אמרו בונה ירושלים. היא בחינת יסוד דנוקבא (לכן נסמכה לברכת הצדיק) בסוד דינא קשיא. כי הוא ני' אלהים פשוט ומלוי יודין ומרובע : ותשכון. כקבע: ובנה אותה. בברכי הים קוריז לקלעיתא בגייתא: ובנה . כתב דלת אמר וקבנה גם אבני. ובזה חיושב הכוך הסדר

[שבת לאומרו אומרו הלל ועל כולם בלי תהימם שבת אינו חוזר . והמתענה בי' אומרו בערבית ושחרית ומנחה (קנז)]

קת"ב

נַחֵם יהוה אֱלֹהֵינוּ אֶת אֲבֵלֵי צִיּוֹן. וְאֶת אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלַיִם. וְאֶת הָעִיר הָאֲבֵלָה וְהַחֲרֵבָה וְהַבְּזוּיָה וְהַשּׁוֹמֵמָה. הָאֲבֵלָה מִבְּלִי בָנֶיהָ. וְהַחֲרֵבָה מִמְּעוֹנוֹתֶיהָ. וְהַבְּזוּיָה מִכְּבוֹדָהּ. וְהַשּׁוֹמֵמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב. וְהִיא יוֹשֶׁבֶת וְרֹאשָׁהּ חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה. וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנוֹת. וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וַיָּטִילוּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לֶחָרֶב. וַיַּהַרְגוּ בְזָדוֹן חֲסִידֵי עֶלְיוֹן. עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה. וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ. לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם. מֵעַי מֵעַי עַל חַלְלֵיהֶם. כִּי אַתָּה יהוה בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ. וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ. כָּאָמוּר וַאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נְאֻם יהוה חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב. וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְנַחֵם צִיּוֹן וּבוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

נחם נוסח זה יש בו ל"א תיבות מנין הויה אדני. למתק דיניה : . ציון . בי' יוסף. ה' פעמים אל. ו' פעמים הויה . מבחינת יסוד דנורא. עיר. פ"ר דינין דאימא: אבלה חרבה בזויה שוממה. ר"ת אחב"ש, רומז על ביום תבוש ה' שבר עמו: יושב . כתפאר"ת אד"ם לשב"ת בית . זו אשה: יושב. הוא שי"ת השדה . המשכיל יבין: חפוי . כבוש בקרקע: לגיונות. מלוי בתלמוד. ומולאו מלשון יווני ולטיני, ביאור לגיון. קשר אנשי נכח: (ויירשוה ב' יודי"ן . עלו"א) [שהשורש ירש . והעתיד ליחיד נסתר יירש בב' יודין א' לשורש וא' לשימוש העתיד . ולכן כשבא עם ויו התהפכו לעבר צ"ל בב' יודין]:ויטילו.ויטליכו כמו ויטילו את הכלים:במר.במר נפש.נע:ין שכתיב ובכו הליןבמר נפש:לבי לבי.ע"ש הכתוב מעי אוחילה קירות לבי הומה לי לבי: מעי. המו : (הצתה . בחירק הה"א [ולא בחולם. להבדילו מהכווי] (ומאן דחמר ה"א בגיר"י ורפוי הל' לא משתבש) ולד"י ותי"ו דגושים. עלו"א). ואני אהיה לה חומת. חומה גי' ג' מלואי אהי"ה: מנחם ציון בבנין ירושלי' לכן אין בו משום שאין חותמין בשתים:

יריעות שלמה

אינו אמת כי אם הי"ל יכולת עוד להשתדל בדרך הטבע הי' משתדל ולכךבעל בטחון הראשון ראוי לעזור לו הקב"ה מצד עצמו אבל בעל בטחון הב' אינו ראוי שיעזור לו הקב"ה מצד עצמו רק אעפ"כ אם שערי הרחמים נפתחין לקבל תפלת בעלי הבטחון באמת אז אנבו נכנסין התפלו' של שאר בעלי הבטחון אם שאינו באמת כיון שעכ"פ דוחקין עצמן לכנוס נכנסין אף שגוף הפתח אינו נפתח בשבילם אבל מי שאין לו בטחון כלל נמצא אף שהפתח נפתח מ"מ הרי אינו דוחק א"ע כלל לכנוס לכך אינו נכנס ולכן גם נבי שרה אותן העקרו' שבטחו נ"כ בהקב"ה אף שלא הי' באמת כמו שרה מ"מ נפקדו נ"כ עמה אבל אותן שלא בטחו כלל בהקב"ה לא היתה שרה יכולה להושיע להם ולכך גם אנו מתפללין כן אם כי אין לנו זכות לפתוח השער בשבילנו שאין לנו בטחון אמת מ"מ ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת היינו שיהי' נושע צדיק גדול שיש לו בטחון אמת ואז אנבו נושעה גם אנחנו כיון שעכ"פ יש לנו בטחון סתם ואנחנו דוחקים א"ע לכנוס וז"ש ושים חלקנו עמהם ולא נבוש כי בך בטחנו וא"ש ודוק:

[אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי לפניך מיום היותי על האדמה וכו' אנא ה' כפר נא לחטאים וכו' מעודי ועד היום הזה] יש לדייק הכפל ל' גם שינוי ל' דמתחלה אמר מיום היותי ואח"כ אמר מעודי. אך נראה דהנה ידוע סוד הגלגול דהיינו כשאדם חוטא כשמת נתגלגל פעם ב' כדי לתקן את אשר חטא תחלה אך לפעמים לאדי שאינו מתקן חטאים הראשונים רק אדרבא חוטא מחדש עוד לכך יש לאדם לבקש מהקב"ה שעכ"פ יהי' יציאתנו כביאתנו שיכפר עכ"פ החטאים מה שחטאנו בגלגול זה ונצטער על הראשונים לבד ולא יוסיף לנו עוד את החדשים ולכך וידוי הראשונה קאי על מה שחטאנו בגלגולים הקודמים לכן אמר אנא ה' חטאתי וכו' מיום היותי על האדמה דקאי על הנשמה מיום שהתחילה לבוא בזה העולם בגלגול הקודם וא"כ כיון שעל הראשונים אנו מצטערין לכן אנו מבקשים שלא יוסיף הקב"ה עלינו את החדשים

רק

יכוין לבקש מה' על מלכות בי"ד. ולא יאמר ומצפים לישועה. ובאומרו לישועתך קוינו. יכוין לצפות לישועה כדי שיוכל להשיב דבר לשואלו (ביום הדין) צפית לישועה. גם יכוין לצפות לישועת ה' לנו בכל יום ורגע להצילנו מכמה פגעים רעים ומועיל מאוד לעשות כן (של"ה):

אֶת צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל הַיּוֹם וּמְצַפִּים לִישׁוּעָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

את צמח. תיבותיה עשרים (כלנו שוין בה) כנגד גובה כ' קומות דהויה אהיה, הויה אדני. צ' צמח: דוד. הוא בחינת עטרת יסוד דדכורא וכן הוא גי' זכה. כי זכה האר"ץ הכיא טו"ב. כיון שבאו לירושלים בא דוד שנא' ואחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם. דוד בן ישי גי' שכינה. בן דוד גימ' אדני ועי' לעיל על מה שאמרו במולאי שביעית בא (את לרבות משיח בן הפרים, או כמו אליהו הנביא שבא לפניו) כשעברו ישראל בים סוף ואמרו שירה (דכתיב בה ויושע ה') אמרו קרן ישועה: וקרנו. עיין לעיל בפי' מזמור שיר ליום השבת. תרום צ"ל בברכת השחר: כי לישועתך קוינו. תכוין שאתה מצפה לישועה קרובה בכל יום. כדי לידע מה להשיב פתגם כשיכנסוך לדין וישאלוך ולא תגמגם: ישועה. בשור"ק. גי' שכינה:

קיי"ל [ע"ז ח] שואל אדם כל צרכיו בש"ת. ויכול לשאול בין בל' יחיד בין בלשון רבים, בין צרכיו ממש בין צרכי רבים [סי' קיט] וטוב לומר חטאתי עויתי פשעתי. ולשאול מזונותיו. ואפילו הוא עשיר והוא עיקר תפלה דאורייתא. אמנם השמטנו התחנה שהעמידו כאן בסדורי תפלות חדשים מקרוב באו. זו וכיוצא בה עזבנו. שלא להוסיף על מטבע חכמי' כלום. אלא כל יחיד יכול לחדש בה תוספת בקשה הצריכה אליו. ויתחנן בה כפי כחו. אבל אין לחדש דבר מעתה נוסח קבוע. לחברו עם נוסח הברכות הקבועות מאנכה"ג תם לתכן את הכר. וע"ל בהקדמה ובלו"א:

אָב הָרַחֲמָן שְׁמַע קוֹלֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אָתָּה וּמִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ. חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ וּשְׁמַע תְּפִלָּתֵנוּ*):

שמע תיבותיה ל"ה (לספרדים ארבעים במספר היא היא) כמנין שם הגבורה (עמש"ל בפי' ברכת אתה גבור) ושם בוכ"ו עם הכולל שהיא תפלה לעני אד"ל. דינה רפיא שיונקת ממדת הגבורה כידוע (ונוסח שכנו למתענה כמנין ס"ג. היא תפלה למשה (דינא קשיא) שעמד מ' יום בלי אכילה ושתיה. וכללם יחד עולה כמנין הויה אדני עם הכולל כי נמתקת ע"י כך) והיא בחינות הנוקבא. כנסת ישראל קהלת יעקב. שבה מתקבלין כל בחינות ברכות הקודמות שהיא חתימת כל האמצעיות. שכולם מתעטפות בה לכך אמרו (ע"ג ח) שואל אדם כל צרכיו בש"ת שהכל תעניגה. כל הנחלים הולכים אל הים. וכן שמע הוא מנין אסיפה וקבוץ. מלשון וישמע שאול (כענין שפירשתי לעיל בק"ש). שמע קולנו אחר מצמיח קרן ישועה. כיון שבא דוד באתה תפלה שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי: קולנו. קול ברמה נשמע: ה' אלהינו אדני והויה. לסמתיקה. לכן לא נזכר באמצעיות רק בברכת השנים (שהיא בגבורה כמ"ש שם בס"ד) וכאן. שיניקתה ממנה כאמור: ברחמים. אות יעקב אע"ה (כנגד ת"ת) בעל הרחמים הה': וברצון, דיניק מניה הוא שתי"ו: תפלות ותחנונים. תפלה גי' ואתחנן: ברחמים וברצון. כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו כי על רחמיך: ריקם אל תשיבנו. ע"ד לא ישוב דך נכלם. אם אין בידינו זכיות. עשה קלת תבקשתנו בהיותך מלכנו שופט בצדק דלים ועד בחסד כסאו:

יתוודה על חטאיו מיום היותו. ויפרוט בפיו כל נגעי לבבו שיודע בקילור. וכשיש לו עון מחודש מזכירו בתפלה ראשונה לו. והוידוי תהא בהכנעה ובשברון לב. ובבכיה ובחרטה גמורה על העבר וקבלה על להבא. וכמו"ש עד אלות א"ת זה (של"ה):

אנא ה' חטאתי עויתי ופשעתי לפניך והרע בעיניך עשיתי. רבש"ע עשה למען שמך הגדול ותכפר לי על עוני וחטאי ופשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מנעורי עד היום הזה ותמלא כל השמות שפגמתי בשמך הגדול:

יכוין לבקש מה' על מזונותיו אפי' הוא עשיר. ואקרי ברה מהימנא ובגיניה מסתכתין ברכאן לעילא ואין לאומרו במנחה [של"ה]

אתה הוא ה' האלהים הזן ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כינים. הטריפני לחם חוקי והמציא לי ולכל בני ביתי מזונותי קודם שאצטרך להם בנחת ולא בצער בהיתר ולא באיסור לחיים ולשלום משפע ברכה עליונה כדי שאוכל לעשות רצונך ולעסוק בתורתך ולקיים מצותיך. ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם. ויקוים בי מקרא שכתוב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: כי אתה שומע וכו':

ידיעות שלמה

דק אנא ה' כפר נא עכ"ם מה שחטאתי לפניך מנעורי דהיינו מילדותי דקאי על גלגול זה שהאדם בעת בו מה שחטאתי מילדותי עד היום הזה ולכן אמר מעור"י ע"ד היו"ם הז"ה וא"ש ודוק:

זה הנ"ל הוא נוסח קדום. והרב חיד"א ז"ל כתב לומר ניבח זה ביום שיש תחנון. ויכוין לעשות נחת רוח ליוצרו :

מודים אנחנו לפניך בבושת פנים בחרפה וכלימה שחטאנו עוינו ופשענו לפניך ועברנו על מצות דאורייתא ודרבנן והרע בעיניך עשינו. והרי אנו מתחרטים חרטה גמורה. ואנחנו רוצים בלב שלם לשוב בתשובה שלימה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתזכני לשוב בתשובה שלימה ותמחול ותסלח ותכפר לכל חטאתינו ועונותינו ופשעינו. ותמלא כל השמות שפגמנו בהם. ותוציא לאור כל ניצוצות הקדושות אשר נתפזרו על ידינו ויסוב הכל לאיתנו הראשון. ותזכנו לקיים כל מצותיך ולעסוק בתורה לשמה. ותצילנו מיצר הרע ותפרנסנו פרנסה טובה בהיתר ונחת וריוח לעבודתך. בזכות שמך הקדוש הממונה על הפרנסה דיקרנוסא. גי' חת"ך עם נ' אותיות. ויכוין בשמות ולא יוציא בפיו : כי אתה כו'

וביום שאין תחנון אומר זה דרך בקשה. ויכוין לעשות נחת רוח ליוצרו :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתזכנו לעסוק בתורה לשמה במצות ובגמילות חסדים. ויהיו כל מעשינו לשם שמים ותזכנו להשלים תיקון נפש רוח נשמה בגלגול זה. ותפרנסנו פרנסה טובה בהיתר ונחת ובריוח בזכות שמך הקדוש היוצא מפסוק והריקותי לכם ברכה עד בלי די. ומפסיק נסה עלינו אור פניך ה' : כי אתה כו' :

(א) היחיד ביום תעניתו. אומר כאן עננו. וכן ש"ץ בתפלת לחש. ואומרין בש"ת, ואם שכח ונזכר קודם שעקר רגליו. אומרה בלי חתימה. וש"ץ קובעה בין גואל לרופא. ואומה בעת צרה ואם שכח ונזכר קודם שאמר רפאנו. אומרה שם. וחוזר ואומר רפאנו, ואם לאו אומרה כאן ואומ' בעת צרה וש"ת ואם אמר באחת יצא. ואם שכח גם בש"ת, אומרה ברכה בפ"ע. אחר שסיים המברך את עמו בשלום (תקסב תקסה) : (ב) יחיד המתענה אפי' ת"צ אומר עננו במנחה בש"ת בלי חתימה. בין מתפלל ביחיד בין בצבור. בין לא קיבל התענית או אין משלים בין מתענה עד המנחה. וכן חתן וכל מי שמתענה עד מנחה גדולה. אך כשאינו מתענה רק עד אחר חצות ואכל קודם מנחה. אפי' לא אכל עד זמן מנחה גדולה לא יאמר עננו. וכשלא קיבל התענית אפי' משלים. ידלג תי' ביום צום תעניתנו (שם) : (ג) אפי' יחיד המתענה ישלים וקיבל התענית אומר ביום תעניתנו : (שם) : (ד) שכח לומר עננו ונזכר אחר שאמר השם מהחתימה. אומרו אחר אלהי נצור בלי חתימה. ואם נזכר אחר שעקר רגליו לא יאמר עוד. ואם אמר עננו ביום שאין מתענה. חוזר לראש הברכה (שם) :

בת"צ אומרים זה

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ. (ראוי לומר כאן הנוסח הכתוב יותר מהרב חיד"א ז"ל] אַל תֵּפֶן אֶל רִשְׁעֵנוּ. וְאַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ. וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. הֱיֵה נָא קָרוֹב לְשַׁוְעָתֵנוּ. יְהִי נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא אֵלֶיךָ עֲנֵנוּ. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע. כִּי אַתָּה יהוה הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה : כי אתה וכו'. [כשהש"ץ אומר עננו חותם]

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הָעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת צָרָה :

העונה לעמו ישראל. כ"ה נוסח הטור והש"ע ועמו"ק לפ"ז יש כאן ס"ה תיבות כשם אדנות. ולנוסח אחר כשם ס"ג :

עננו אבינו עננו ביום צום התענית הזה. כי בצרה גדולה אנחנו. על כל אשר חטאנו עוינו פשענו אנחנו ואבותינו. ועל ידי זה הרב עירנו. ושמם מקדשנו. אוי ואבוי לנו. כי עונותינו הטו אלה. ופשעינו האריכו קיצנו. אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש. וכמו צע"ר בנפשנו. על חורבן בית המקדש וביטול תורה ועבודה זה כמה מאות שנים וזה צע"ר השמים. אהה עלינו. לכן עתה שבנו אליך בבושת פנים וחרפה וכלימה. ובדמע לב. נבקשה מאלהינו מרחם. אנא ה' יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיהא מיעוט חלבנו ודמנו המתמעט בתעניתנו היום. כחלב מונח על גבי המזבח. שתכפר בו כל חטאתינו עונותינו ופשעינו. והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני. ובא לציון גואל: אל תפן וכו'] :

כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה :

שומע תפלת כל פה. ע"ש הכתוב שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו : פה. גי' מילה ישראל המתגלים וע"ד הסוד פה היא השכינה. אורה שבע"פ קרינן לה. וגי' אלהים עם הכולל : שומע תפלת עמך ישראל ברחמים. ע"ד הקבלה אוסף והונך תפלת כלל ישראל בתוך הרחמי"ם כנ"ל. וע"י כך מתבסמים ומתעוררים הרחמים ומבטל הרחמים : תפלה. גי' הקי"ה. כי באות יבא ברחת. וגי' הי"א לבטל כח הידועה. וכענין שאמר הכתוב ותקח מרים הנביאה הת"ף בידה בזמן ביטול כחה. ולפ"ד הא רמז למדתה כנ"ל :

(א) כאן הוא סוף י"ב ברכות האמצעיות. כנגד בבוד וא"ו דשם מ"ה, וי"ג מדות הרחמים. ולכן הזהירו חז"ל [ירו' פ' ת"ה ה"ז] מאוד על אמן שעונין כאן שהיא יותר ג"כ כקדיש וקדושה. מכאן ואילך קבעו ג' אחרונות שהם כנגד יהיד דזעיר ונוקביה כמנהג לעיל (והמלכות כלולה ביסוד. כי היא נעשית עטרה בראש כל צדיק. ועמש"ל בהיכל לבנת הספיר) ולכן גם אלו הג' תיבות באחת. כנ' רלבינית : (ב) [יכוין לברך מה' בשברון לב. שיקבל תפלתו במקום קרבן. ויחזור עטרה ליסודה ואם לא שנה אתה יהיר ברכה זו. העונה באותה המטית ח"ו ויפסיק בין אמן למודים (של"ה) :

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה. והשב את העבודה לדביר ביתך. ואשי ישראל. ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

רצה. ברכה זו גם כהני בית הב בסדר עבודתן אמרוה. כמש"ל בסדר עבודה. והיו מתפללין על העבודה שלא תתבטל ואנו מתפללין שתחזור למקומה כבראשונה. לכן נקראה ברכת העבודה. ועפ"ד הסוד נקראת כן. כי כלא גי' חק"ל (וי' ספירות) תפוחין. דאכוונהוי׳ אהי' הויה אדני [גי' חק"ל] דכם, ועבד עברי עיבד ביום ובלילה. דע והבן, חיבותיה ל"ד. כשם בוכ"ו. חלוף אהיה (שהוא בבינה כידוע. הרוה נתשכים נגה היד יסוד. סוד ג' ברכות האחרונות אלו, ולכן יש לכוין גם בתיבת רצה למינוי שם אלהים בה"ה. שהוא בבינה כמ"ש בכתבי אר"י) ולספרדים מ"א. סי' אם לבינה: הוא לרבות עבודת הלב שהיא התפלה. שאינה מקובלת אלא כ"א בבית אלהים זה. המכוון כנגד שער השמים: לדביר. היכל. והוא גי' רי"ו. וכוללו חסד וגבורה שביסוד חכמה. וקריי ג"כ כבר. כנודע מהכתוב [יהושע טו שופטים א] ומרז"ל [עי' כד] כי הוא בסוד ויעש דוד ש"ם (כמ"ש בס"ד במכתב אלהים) והוא בעל הבית ודאי. היינו לדביר (גם הוא לשון מנהיג) ביתך. והבן: ואשי. כמו לאשי' לאשי. שתחזור האש הקדושה שהיתה רובצת על המזבח כארי"ה (גי' גבורה) וכ"ל בלשון רבים רומז לד' נשין. שהן ודאי אשי ישראל בעל הרחמים. המשכיל יבין [וזה הכוון יותר מג' פירושים שנאמרו בו בש"ע. ונתיישב היטב מה שהקשה בט"ז]: ותפלתם. היא תפלה לעני הנ"ל. שעיטפת וכוללת כולן. ובזה מיושב כפל הלשון. דבתפלתם דרישא היינו תפלה כמשמעה. עי"ל דמעיקרא תלינן אתפלתם דהאידנא. והשתא אתפלתם דלעתיד בסוף העבודה. הרמוזה באות כדלעיל. ועפ"ז ג"כ אין קפידה אסמכתא הלשון. ואשי ישראל אל ותפלתם (עמו"ק): באהבה. היא אהבת עולם גם אהבת חסד. כענין הברכה שהיא בגלת היונק מהחסד. ובו מיכאל שר החסד עומד ומקריב. ועבודה נעשית ע"י כהן איש החסד: ברצון. נתבאר לעיל כמה פעמים: עבודת. הלב. כיון שבאה תפלה במקום עבודה [מגילה יח] שנא' ובאמתים בבית תפלתי עולותיהם וגו'. כבירדה שכינה במשכן אמרו המחזיר שכינתו:

[(א) שכח לומר יעו"י בערבית ר"ח (או מסופק אם אמר), אפי' ר"ח ב' ימים ושכח בלילה הב' ג"כ יצא. אבל בשכר בשחרית או מנחה או בחוה"מ אפי' בערבית ונזכר קודם שאמר השם מהחתימה. אומר במקום שנזכר יעו"י ותחזינה ואם נזכר אחר שסיים הברכה קודם שאמר מודים. אומר יעו"י מודים. ואם נזכר אחר שהתחיל מודים קודם שאמר יהיו לרצון או שלא הסיח דעתו עיד מתפלתו. חוזר לרצה. ובנזכר אח"כ חוזר לראש התפלה. ואם נזכר אחר שהתפלל מוסף. איכו חוזר להתפלל שחרית שנית (תכב תל): (ב) בערבית ר"ח (אחר הקדיש שקודם שמו"ע) יכריז השמש יעו"י (ולא יפסיק בהמלצ ק"ש וברכותיה) אבל לא בשחרית. אא"כ כבר התפלל שמו"ע. או לא התפלל עדיין כלל (רלו): (ג) ש"ל שלא אמר יעו"י בקול רם. ונזכר קודם שסיים התפלה. חוזר לרצה. ואם סיים. יצא. ואם לא אמרו בכתב. יצא. ואחר שסיים התפלל בקול רס"י הומר אלהי נציר ויפסע ג"פ (קיט קכג הכו)]:

בר"ה ובחוה"מ אומרים זה.

אלהינו ואלהי אבותינו. יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים. לחיים ולשלום ביום בר"ח ראש החודש הזה בחוהמ"פ חג המצות הזה בחוהכ"ס חג הסכות הזה. זכרנו יי אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים טובים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו. והושיענו כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אלהינו. מזכירין כאן מעין המאורע. לפי שהברכה היא בדבי"ר וספי"ר זכרון (כנ"ל) לירחי ה' ולמועדי שמ"ו (רצון) יתיבות נוסח זה כמנין חיים עם הכולל (נוסח הספרדים ב' יתרים ולשון מגומגם) וכינה (שהיא ספר החיים כנודע) המשפעת כאן בגלא ביחוד הנ"ל. כי בו יראה כל זכורך את פני ה': משיח בן דוד. כבר נתבאר לעיל. וכן רבים מערכי הכינויים הנזכרים כאן:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

בשובך לציון. כמו שאמר הכתוב כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון: שכינתו. נתבאר. לציון נתבאר והבן:

(א) יכוין ליתן תודה לה'. על כל הטובה והנסים שעשה עמנו, ועושה בכל עת. ומהיינו לעבדו ולהודות לו (של"ה): (ב) כורע במודים (כבראש התפלה. ואם רוק בפיו. ירוק ואח"כ יכרע) ראשו (וי"א רק הגוף, וכפ"א) וגופו בכ"א, עד שיתפקקו כל חוליות השדרה (כעבד הכורע לאדונו) ויקבל עליו במחשבה אדנותו ומלכותו יתב' (ודלא כרע במודים שדרתו נעשה נחש אחר ז' שנים אחר מותו, ולא יקום בתחית המתים) וזקן או חולה, ירכין ראשו ודיו, וזוקף בנחת בראש תחלה ואח"כ הגוף, בעוד שאומר תי' שלתה ישות, כדי שיאמר השם בזקיפה, והאומר מודים מודים משתקין אותו (קיג): (ג) כשמגיע הש"ץ בתפלתו בהו"ר למודים, כורע עמו, ואומר מודים דרבנן בשהיה אחה]:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד · צוּרֵנוּ וְצוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר: נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ · עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ · וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ · וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ · וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם · הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָּל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ · בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

מודים, היא ברכת הודאה (מלשון לך יודו לדיקים) וכ"ג היא אומרה כיוה"כ (ולדעת הר"מ בפירושו להמיד, היו הכהנים אומרים אותה בכל יום בסדר התמיד) באמור מודים, תכרע גופך בפעם א' בלבד, כהוד ו' לגבי ה' (לפיכך לריך לחזור ולכרוע במודים דרבנן) ותכוין בי' דהויה מוסף אללו כ' דאדני, וכשזוקף זוקף הכ' עמו, כיון שבאה עבודה באה תודה [מגילה יח] שנא' זובח תודה יכבדני, כשהכהנים שלמה הארון לבית קה"ק ונענה ונתן הודאה, אמרו ולך נאה להודות, מנין תיבותיו פ"ו (לספרדים י' יותר, למנין שלה) כשם אלהים שבגבורה, וכן הוד ענף הגבורה. וזה מכוון מאד: (שאתה, בקמ"ץ הש' [ולא נסגו"ל כרג"ה, והיא במקום וי"ו השימוש, ופירושו ואתה]: הפקודות, כצ"ל, עלו"א) [וואס זייא זענין גידיינקט. ולא המפקדות, וואס זיי זענין וואָרן בהאלטין, שלא יפול הודאה על טוב שאנו עושים בבחירתינו]: נסיך, אין בעל הנס מכיר בנסו: הטוב כי לא כלו רחמיך, הטוב היא כלי קבול הרחמים, אומרו הטוב ומטיב, ועל כן לא כלו ודאי: והמרחם (ע"ל באהבה רבה, ובוא בחכמה ודעת) לא תמו חסדיך מעולם, מהשפיע חסדים לבד אל העולם הידוע, ותדע שתיבת מעולם נקשרת למעלה, והאומרים מעולם קוינו לך טועים, גם הלשון מיוסד על הכתוב זכור רחמיך וחסדיך כי מעולם המה. ושיבוש גדול לומר שקוינו מעולם, וזה מבואר:

במודים דרבנן, כריעת הראש י' לגבי ה', וזקיפת הראש ה' לגבי ו', מספר תיבותיו מ"ד כרבוע אהיה, שמתנה הקיום לברכי רבנן דמשלהי, מש"ה נקרא מודים דרבנן, שהם בגלא הוד כנודע, ולפיכך כורעים ברך בו: יוצר בראשית, ע"ל בברוך שאמר: על שאנו מודים לך, על שנתת בלבנו להיות מודים לך:

ובחנוכה ופורים (בליל י"ד ויומו) אומר כאן על הנסים (גם במוסף שבת ור"ח) ואם שכח ונזכר קודם שאמר השם מהחתימה, אפי' אמר ב"א, חוזר ואומר עה"כ כסדר, ואם כבר אמר השם, אינו חוזר, ואם בשושן פורים, אינו חוזר להתפלל, ובשאר ימות השנה, חוזר (תרפב תרנג)]:

וְעַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּפְלָאוֹת וְעַל הַנֶּחָמוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

על הניסים. דחנוכה תיבותיו ק"ח כחבור ס"נ במ"ה. כי חק לישראל. שבו ילא יוסף מבית האסורים. ובטלה עבודה מאבותינו במלרים. ובו היתה הגאולה הגמורה. שכן נאמר בפסח והיה הדבר הזה לחק לך. כן ע"י החק הוא תשועת חנוכה. ובו תהיה הגאולה העתידה, בשומו לי"ס חוק"ו: **על** הניסים דפורים ס"א תיבות מנין חיים. ע"ש שילאנו ממות לחיים: על הנסים. עלו"א שצ"ל על בלי ויו. ולא כרז"ה שכ' בויו וקאי על ועל נסיך דלעיל, כי הטוב כי לא כלו הפסיק הענין, אך כבהמ"ז צ"ל ועל, וקאי על נודה לך כו' ועל אכילת מזון]: הפרקן, עלו"א [שצ"ל הפי' בשורק, ולא בחטף קמ"ץ כרז"ה. ולא במלאפו"ם]: ועל המלחמות, עלו"א [שצ"ל ועל בויו, ופירושו וגם נודה לך על המלחמות שעשית בשביל אבותינו שנלחמת מלחמתם, כמו ה' ילחם לכם, וכדמסיים רבת ריבם כו'. ולא כרז"ה שכתב שמפני שאין להודות על מלחמה צ"ל על בלי ויו ופירושו שנודה על התשועות שנעשו על המלחמות]: בזמן, בית חרוקה עלו"א [ולא בפת"ח כרז"ה]:

לפורים בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה כְּשֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הָמָן הָרָשָׁע. בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר

לחנוכה בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו. כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ · וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת

מתתיהו. עמ"ש בס"ד במו"ק בטור אבן עזר סי' קי"ל: חשמונאי: עלו"א, [שצ"ל חול"ם וי"ו אחר המ'. כי חשמונא הוא קרדנאל בני השכנו, והיו"ד היא לסימן התואר כיו"ד שדי, וכנויו כם יהודה מכבי ואחיו, ולא בלי ויו והו' בפת"ח והנ' בדגש כרז"ה, ולא ותשמנא בויו והמ' בקיבוץ, שהוא שם עצם, והיה גימו של יוחנן. ועליו קאי וכנויו ויהודה מכבי ואחיו לא נזכרו]: זדים. ע"ש הכתוב זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי:

יריעות שלמה

ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם וכו' ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום

צָרָתָם רַבְתָּ אֶת רִיבָם דַּנְתָּ אֶת דִּינָם. נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם. מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים. וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים. וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים. וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ. וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ.

וּשְׁלָלָם לָבוֹז. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הֵפַרְתָּ אֶת עֲצָתוֹ וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ. וַהֲשֵׁבוֹתָ לּוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ. וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ: ע"כ לפורים

וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה. וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וּפִנּוּ אֶת הֵיכָלֶךָ. וְטִהֲרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ. וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ. וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ יפסיק מעט. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל: ע"כ לחנוכה

[בעשי"ת אומר כאן וכתוב. ואם שכח ונזכר קודם שאמר השם אפי' כבר אמר ב"א חוזר ואומר וכתוב וכל החיים (וי"א דכנזכר אחר שאמר הא־ל ישועתנו אומר כאן וכתוב כא"י ואינו חוזר וכל החיים) ואם כבר אמר השם אינו חוזר ואסור לחזור וה"ה אם אמרו בשאר ימות השנה (תקפב)]:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא(תָּמִיד)שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בעשי"ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ: אם לא אמר אין מחזירין אותו

ועל כולם. אין כאן עטוף. רק דרך הלשון הוא כך. כמו ואלה שמות. והרכה ווין כמוהו במקרא ובמטבע ברכה. וע"ל בברכת אתה חונן. והוספנו להגדיל הברכה והרוממות בסוף הברכה בלי הפסק. יתברך ויתרומם. פתוחי עין הפעל כמש"ל [ולא כליר"י כרז"ה]: תמיד. הוא רצוף בלי שביתה ומפסקת בנתיים: לעולם ועד. אין לך הפסק עולמית [עירובין נב]: בריתך. בית דגושה, עלו"א):

[בברוך יכרע (כברכת התפלה) בברכיו מעט, ובאתה ישתחוה במהירות כפ"א עד שיתפקקו כל חוליות השדרה. וגם ראשו יכוף ולא כ"כ עד שיגיע נגד החגור. וכשם יזקוף בכתת ראשו תחלה ואח"כ גופו. וזקן חו חולה שא"י לשחות כנ"ל ירכין ראשו ודיו (סי' קיג)]:

בברוך תכרע ותכוין בוי"ו לנגי ה"א. ובאתה יו"ד לנגי ה"א. ותכוין שה"א אחרונה של הויה מושך אללו היו"ד מן אדני וכשזוקף זוקף היו"ד עמו:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה. וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב. הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה הָאֵל הַטּוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

ירִיעות שלמה

הזה. ונראה לבאר כונתם בלשונם הזהב מזוקקים שבעתים דהנה אחז"ל למה נמשלה אסתר לאילת השחר לומר לך מה אילת השחר סוף הלילה אף אסתר סוף כל הנסים ופריך והא איכא חנוכה ומשני ניתן לכתוב קאמרינן והנה חיע"ד הקשה דאדרבא הרי הנסים ראוין להיות נמשלים ליום וכמה כאן אמר להיפוך מה אילת השחר סוף הלילה וגם יל"ד מה דמשני חש"ס ניתן לכתוב קאמרינן והוא גופו קשיא למה זה ניתן לכתוב וזה לא ניתן לכתוב ונראה לומר דהנה זה ידוע שהקב"ה שונא נס שלא כדרך הטבע ואוהב נס רק בדרך הטבע אך הנה בעניני נסים יש ענין נס דאף שלמטה נראה למעלה מן הטבע אבל למעלה הוי רק בדרך הטבע ויש נס דגם למעלה הוי נ"כ שלא כדרך הטבע וביאור הענין הוא עפמ"ש חז"ל בפסוק וישב הים לאתנו לתנאו הראשון שתנאי הותנה הקב"ה במעשה בראשי' שיקרע הים לפניהם וא"כ בכל הניסים שעושה הקב"ה לישראל היתנה מתחלתו על כך בשעת בריאת עולם שיהיו נעשין כך וכך ועיין מ"ש הנזה"ק בפסוק ויהי מקץ שלשים וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה ועיי"ש שכתב כן שקבע הקב"ה בששת ימי המעשה כל הניסים שיהיו נעשין לישראל כ"א בזמנו המיוחד לו ולפי"ז מה חילוק יש בזה למעלה בין נס כדרך בטבע או לא הרי הטבע נמי הוי ענין ניסיי דהכל במאמר נעשה רק דשלא כד"ה לא ניחא ליה ית' מצד טענו' השר כלום יש עבד שרבו נתן לו מתנה וחוזר ונוטלה ממנו אך כיון שהותנה עמו בתחלה על כך תנאי מפורש א"כ מה חילוק בין זה לזה לכך נחשב למעלה הכל לדרך הטבע אבל יש ענין אחר שלא הותנה הוא ית' עליו מתחלה כלל רק אח"כ נתחדש נס זה זה הוי אף למעלה שלא כדרך הטבע ולא ניחא ליה ית' בכך וזה הוי החילוק בין פורים לחנוכה דבפורים אמרו חז"ל המן מן התורה מנין מרדכי מן התורה מנין אסתר מן התורה מניין' ולמה לא שאלו חנוכה מן התורה מניין אך הוא אשר דברנו דנס מרדכי ואסתר נקבע מששת ימי בראשית היינו שנקבע אז זמן לנס זה שיפול המן ויתגדל מרדכי וכיון שהתנה הקב"ה תנאי זה מתחלה

ראוי

(א) מנהג אשכנזים שאין אומרים או"א אפי' בצבור אלא בשעה הראויה לנשיאת כפים, לאפוקי מנחה שאינה של תעניתים וכן א"א בבית האבל, עם היות באמת גם האבל חייב בה, אלא שהמנהג במקום שנהגוהו עוקר דין תורה, מאחר שאינו חייב לברך כ"א מפי קריאה) ואם רשאי היחיד לאמרה, מחלוקת ישנה היא, דעבד כמר עבד וכמר עבד: (ב) ז"ל זוהר חדש. אילטריך ליה לש"ץ לכוונא ברעותא דלבא לברכא לעמא קדישא. ויסתכל דעל ידוי מתברכין עלאין ותתאין. ובעי ליה לש"ץ למימר יברכך ה' כלפי ההיכל, ויסתכל לאסתכלא לסטרא דימינא דיליה, לאמשכה חוטא דחסד על עמא קדישא בקדמיתא ולבתר יימר יאר ה' כלפי ההיכל. פניו אליך ויחונך. ויסתכל לסטרא דשמאלא דיליה לייחדא בימינא, כגון דמקורא דברכתא הסטרא דימינא הוא. וכדין כל סטרא דשמאלא אסתלק ולא הויא נזקא כלל, וכדין ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, ודא הוא ללותא שלים, נראה פשוט בכוונתו. שג' הברכות רומזות בג' אבהן, ולכן בשלישית אינו פונה לשום צד, כי הוא הכתוב השלישי שיבוא ויכריע ביניהם. הכאן תבין שלא יפה עשה מי שהוסיף מדעתו להפוך הפנים לכאן ולכאן גם בשלישית, כי לא הבינותם דעתו לדעת הזוהר. ואינו ראוי לייסר כחו. משום דקעבר אבל תוסיף, ועל אזהרת החכם אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת: (ג) בשעה שאומר הש"ץ ברכת כהנים. לא ראיתי לאבי מורי הגאון החסיד ז"ל שאמר שום תחנה ולא רבש"ע אלא נתקן לחולם אלא בשעת דפרסי כהני ידייהו, הכו דלא לוסיף: (ד) [ויזהר בדקדוק התיבות היטב. ויטה ראשו בכל פעם כרשום פה. ואם לאו עונשו גדול מאוד. וכשפונה לשאל תחלה מעורר דין על הצבור חס ושלום (של"ה)]:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יהוה יחית נגד ההיכל וְיִשְׁמְרֶךָ נגד ימינו יָאֵר יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ נגד שמאלו יִשָּׂא יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ נגד ימינו וְיָשֵׂם לְךָ נגד שמאלו שָׁלוֹם נגד ימינו: עונין כי"ר

בה ראו נומר כ"כ אחר הודאה [מגילה יח] שנא' וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת ועבודה והודאה חד תלתא היא. מה פאו לו' שים שלום אחר ב"כ, שנא' ושמו את שמי על בני' ואני אברכם, והוא שלום, שנא' ה' יברך את עמו בשלום, כשנכנסו ישראל לארץ ונתקיי' ונתתי שלום בארץ. אמרו המתברך עמו בשלום, תיבות ברכה זו ע"ח (הספרדים שוים בה עמנו בענין מספר התיבות. חוץ מפסוק ואני אברכם שמוסיפין הם, וגם זו מחלוקת קדומה היא בין הגאונים. נהרא נהרא ופשטיה ליזיל) לפי שהיא כסוד היסוד, דכליל בגויה עי' (כתש"ל אלא היכל לבנת הספיר) היינו יסוד ואי' אותיות יאהדונהי, שעשה עכשיו בסיום ברכה זו יחוד גמור, ולנוסחא אחר עם הפסוק ושמו הוא כמנין שילוב הלז והי' יותר לרמוז על המלכות כ"א תתאה. שהכל הולך אחר החתימה, בה מתאסף כל השפע, אחר שנתייחד הכל חיבור אחד, הנה ראית כמה מדוקדקים נוסחי י"ט ברכות הללו שבידינו האשכנזים, ותה מאוד הם מכוונים ומצויינים, בלשון לא ובמספר התיבות, שקולים במאזני לדק, תפוחי זהב במשכיות כסף, אין בהם דבור מעוות. לא קושי בלשון ולא דוחק בענין. שפה ברורה אחת לכולם מתאימות. יפות כיאר וברואות אבנים שלמות. לא נמלא בהם שפת יתר או חסר. אין בהם נפתל ועקש כולם נכוחים למבין ע"פ פשטם. וישרים ליודעי דעת קדושים בינה וגי' מספר התיבות סובל הענין מאד, בנחת רוח בלי שום קושי והפלא. ותראה עוד דבר פלא, כי כל התיבות של ברכות העמידה עולה כמנין עם ה"ר יאהדונהי. כי הוא תור אסתר ודאי, עי' לעיל בפי' פרק שירה ודי בזה נכון ומודה על האמת. ויקר בעיני חשבון הלז יותר מאלפי זהב וכסף. בס' בטחתי לא לריק יגעתי. לתוהו והבל כחי לא כליתי בחכין זה ואיני משגיח בהתול ר' דוד אבודרהם כתש"ל ומי שקלקל בנוסח והוסיף ושינה כלום עתיד ליתן את הדין, בשביל זה לא נאבד עילי' אלא ולא תפני שאנו נמשכים אחר מנהג האשכנזים מבטן ומלידה, אנחנו נוטים אחריהם נשבע, כי באמת לא נקבדני רק בגלות. כפי מה שקבלנו וראינו ושמענו ועשינו בהרבה דברים אנו נוהגים במנהגי ספרדים בהדין עמהם עליה"ע. אכן בזאת הדין עם אבותינו. בודאי הגיע להם הנוסח הישר. והאמת עד לעצמו. ועתה אשוב נאמר. משה. הזכרני בזה. שהוא מקו"ר היסוד כסוד הדעת. ורצו"ן. עוד הוא בחינת דין. גי' ד' פעמים אלהים. לכן ביה אומר יקוב הדין את ההר: אהרן. כנגדו מדת חסד. דבי"ה רצ"ו ליעקב שמחה. והוא אוהב שלום ורודף שלום. ובזה מעין הברכה מהם. והנה חסד ואמת נפגשו: עם קדושך עמו"ק: יברכך. ג' הברכות והויות. סודם מבואר לעיל בלשון זוהר חדש:

מנהג אשכנזים להתחיל בתפלת מנחה ומעריב שלום רב. ואין לו יסוד. אבל העיקר שאין לחלק בין שחרית למנחה ומעריב בזה אלא לעולם אומרים שים שלום כמנהג ספרדים. וכ"ד האר"י ז"ל, ויש מאשכנזים אומרים שים שלום במנחה בשבת. הואיל וכתיב ביה באור פניך נתת לנו תורת חיים. שהיא התורה שקורים במנחה בשבת:

יריעות שלמה

דאוי להיות מרומז גם זה בתורה שהרי בתורה ברא הקב"ה עולמו כידוע ואם כן כל התנאים שהותנה עם העולם מרומז בתורה אבל חנוכה הוי ענין נס חדש ממש שלא הותנה עליו מתחלה בתנאי כלל והוי נס חדש גם למעלה ולכך כך שלא הותנה עליו מתחלה אין בו שייכות להיות נרמזין בתורה וטעם הדבר בזה מדוע נס חנוכה לא הותנה באמת מבראשית הבריאה משום דכל הנזירו' הקשות העומדים על ישראל חוי נזירת על הגופין וזה אין שייך לבחירת האדם לכך קבע גאולתן מתחלה אבל בחנוכה דהוי רק גזירת נפשו' ולהעבירם על דתן וכמ"ש הט"ז או"ח סי' תר"ע בשם הלבוש וע"ש וא"כ בזה כיון דהבחירה חפשיו' ואולי לא ירצו ישראל למסור נפשם על כדולא יהיו ראוים לנס ואם היה קובע מתחלה זמן לכך היו כמו כרחין ולא היו בעלי בחירים בזה ולכך כדי שיהיו בעלי בחירים לא קבע הקב"ה בזה זמן כלל מתחלה ואח"כ שמסרו נפשם על קדושת השם זכו לנס מחדש וז"ש מסדרי התפלה דבכל הניסים עמד להם הוא ית' קודם עת צרתם תיכף מששת ימי בראשי' רק שיצא מכח אל הפועל בזמנו אך בימי חנוכה עמד להם הוא ית' בעת צרתם ממש וז"ש אנכה"נ במתק לשונם בימי מתתיהו וכו' מחמ' שעמדה עליהם מלכו' יון הרשעה להשכיחם תורתך ולהעבירם על חוקי רצונך והוי נוגע רק לעסק התורה וזה תלוי בבחיר' האדם לכך ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם בע"ת צר"ם דייקא ולא מקודם וזה שסיימו ולך עשית שם גדול וכו' ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיו"ם הז"ה ר"ל דכל התשועה לא נעשה רק כהיום הזה ממש לאפוקי ניסים הקודמים שנעשים קודם רק שיצאו מכח אל הפועל בזמנו אבל בזה כל המעשה לא נעשה רק כהיום הזה ובזה א"ש מה שלא ניתן לכתוב כי הנה מדרך הטבע מה שניחא לאדם זה רוצה לפרסמו להתפאר בו אבל מה שלא ניחא ליה בכך ויעשה בע"כ אין רצונו להתפאר בו וכן ה"נ הוי בו ית' שכל הניסים אף שלמטה נראין כחוץ לדרך הטבע כיון דלמעלה הוי כדרך הטבע ניחא לי' ית' בכך ולכך מתפאר בו ולכך ניתן לכתוב אבל בחנוכה כיון דגם למעלה הוי שלא כדרך הטבע כאשר הארכנו לעיל ולא הוי ניחא לי' ית' בכך לכן לא ניתן לכתוב להתפאר בו והבן כי הענין נחמד:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד (יַחַד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד. וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ בְּרוֹב עוֹז וְשָׁלוֹם:

שים שלו"ם. הוא יסוד. שע"ו נהורין (כי יוסף יפה תואר וכולל העט' שדי אדני. עם ב' כוללים וכולל דכולל. והוא משים שלום בבית ורא"י. וכאן צדק ושלום נשקו (סיום לשון ספר הזוהר דלעיל. עיין לקרן קודם נפילת אפים) הכאן והילד אמת מארץ תצמח ותתגדל. בהיות וצדק משמים נשקף, תמיד עיני ה' בה. גם ה' יתן הטוב לצדיק כי טוב. והרכנו התן יבולה. ינ"ן ה' ערוגת הבושם (כרספר תיבות שבנוסח שים שלום לבדו) כארץ תוציא צמחה וגנה זרועיה. בזורעין בתוכה ה' זרעונין. הם טובה וברכה חן וחסד ורחמים, שנזרעים ע"י בעל השלום שהוא כוללם. ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. כי הוא הצנור מוריד השפע לכנסת ישראל: ברכנו אבינו. עכשיו הולך ומורש בו קימה שלמה: אבינו, האב העליון: באור (הוא רז) חכמת אדם תאיר פניו: כי באור. בינה. אור עולם: נתת לנו תורת חיים. (ע"ש הכתוב באור פני מלך חיים) תני והדר מפרש: תורת חיי"ם. תורת חכ"ם מקור חיי"ם. הוא בינה: ואהבת חסד כולל חסד וגבורה: וצדקה. בהו של חסד לאברהם, וסמוך לה ברכה. זכר. והוא בעל הרחמים: וחיים. בחיים. הם חיי עלמות נלח הוד: ושלום. לגופיה אצטריך: עמך ישראל. כנסת ישראל נוקבא דידיה. בכל עת. קודם הזוג נקראת עת. ובכל שעה. בזמן חיבורה בבע"ו נהורין כנ"ל. ושעה ג"כ תרגום חלק (עלו"א באיזהו מקומן) כמה דאת אמר יעקב איש חלק. וחותם בשלום כי הוא כח המחזיק כאמור:

[בעשי"ת אומר כאן בספר. ואם שכח ונזכר קודם שאמר השם אפי' כבר אמר ב"א. חוזר ואומר בספר. בא"י. ואם כבר אמר השם אינו חוזר ואסור לחזור. ואם אמרו בשאר ימות השנה. אם נזכר קודם שאמר ונכתב פוסק ומתחיל בא"י. ואחר ונכתב חוזר לראש (הקפב)]:

בעשי"ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה וּגְזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם:

אם לא אמר אין מחזירין אותו ברוך אתה יי עושה השלום:

עושה. קצת מנהג האשכנזים בעשי"ת. ואין דעת הפוסקים והאר"י ז"ל נוחה מזה והעיקר כמנהג הספרדים שחותמים לעול' כנ"ל:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

(א) לדעת בעל סדר היום רחוי כאן לענות אמן אחר ברכת עצמו. כי הוא סיום ברכות. ולדעתי אין נכון להפסיק באמן קודם לפני יהיו לרצון (כמו שאין מפסיקים כאן לקדיש [ולברכו] ולקדושה) אלא שומר לכאן יהיו לרצון שהיא תפלה אריכתא. וצריך לאומרו לפני תחנונים שמוסיף וחוזר ואומרו אחריהם, כך הגון: (ב) אומרו בכוונה ובנחת ומועיל לקבלת התפלה. והש"ל בחזרה אומרו ג"כ (של"ה)]:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יהוה צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

יהיו לרצון אמרי פי. זה הפסוק סודו גדול ורם. מתחיל ביו"ד והסיום ביו"ד. ויש בו י' יודי"ן ומ"ב אותיות ועשרי תיבות ובהצטרפם לחשבון תרל"ב כנ"ל. ס"ה עולה חשב. רמז שכלתה העמידה ותחזור לישב: והגיון לבי. ע"ל כפי' המזמור. צורי וגואלי. צור יעקב וגואל ישראל. כאדא חשיב. ונתבאר כמה פעמים:

(א) ואומר אמן ואמן. עמו"ק סי' ס"א. כדרך שאמר נעים זמירות אחר כל סיום ספר. לקיים הסטר באותיו זכין לו:
(ב) בתוך אלהי נצור לא יענה פסוק שמע ישראל וב"ה וב"ש ואמן. רק אחר הקל הקדוש ושו"ת עונה אמן. ועונה אומ"ר

ידיעות שלמה

[**שים** שלום וכו' ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו וכו' תורת חיים ואהבת חסד] חך נתינת טעם כי באור פניך נ"ת לנו לכאורה אינו מובן כלל אך נראה הכוונה ע"ד שאיתא במדרש גבי שלמה ששאל חכמה וניתן לו משל למלך שאמר לא' שיבקש לו דבר וכו' אמר אני שואל את בתו והכל בכלל כן אמר שלמה וכן אמר כאן שעיקר תפלתנו רק שיאר הקב"ה פניו אלינו ואם נזכה רק שיאיר פניו אלינו ממילא נזכה לכל הברכו' כיון שהקב"ה חפץ באמת בטובתן של ישראל רק כשמסתיר פניו ממילא באו פורעניו' חלילה אבל אם משגיח בהם בודאי מטיב להם כל הטובו' ולכך אין ישראל מבקשין שאר הטובו' דאז יצטרכו לבקש על כל פרט ופרט בפ"ע אבל אם מבקשין רק על העיקר שיתן הקב"ה הארת פניו אלינו ואז בברכה זו הכל בכלל ואין אנו צריכין לבקש על כל פרט ופרט בפ"ע וז"ש ברכנו אבינו כולנו כא' כלומר ברכנו אותנו כולנו בברכה א' הכוללי' הכל ביחד ויהי' בברכה א' הכל בכלל. ומהו הברכה באור פניך ר"ל שתאיר פניך אלינו ובברכה זו נזכה לכל והתחיל לבאר שהרי כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורת חיים ואהבת חסד א"כ חזינן ע"י הארת פנים זכינו לכל א"כ מוכח שזאת עיקר הברכה שנזכה לאור פניך והכל בכלל והיינו כיון שטוב בעיניך לברכנו וכו' לכך אם רק אתה האיר פניך כנו נזכה לכל הטובו' כיון שאתה רוצה לב"ך לכך אנו מבקשין רק על הארת פניך ובזה הכל בכלל ודוק וא"ש:

איש"ר עד תיבת וישתבח ואמן שאחר יתברך. ולקדושה עונה רק קדוש ברוך ולא ימלוך. ולמודים אומר רק מודים אנחנו לך. ולברכו מתפלה או מבה"ת עונה ביבל"ו (וגם אמן בברכו שבתפלה) ואמן אחר בה"ת. לכל אלו פוסק אפילו בסלק עיניה. ואם הפסיק באמצע ענין חוזר לראש הענין (סי' קד קכב קכד): (ג) וכאן דוקא כשבא הש"ל לאי מאלו כשהוא באמצע אלהי נצור. הבל לכתחלה כשמע שהש"ל התחיל התפלה בקו"ר. מקלר יאומר יהיו לרצון כדי שיוכל לענות אחריו. וש"ב בנקרא להורה בתוך אלהי נצור (שם):

מר בריה דרבינא. כי הוה מסיים צלותיה. אמר הכי

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה. פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְתַצִּילֵנִי מִפֶּגַע רָע. וּמִיֵּצֶר הָרָע. וּמֵאִשָּׁה רָעָה. וּמִכָּל רָעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבוֹא בָּעוֹלָם. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם:

נצור לשוני ושפתי. כלי שנשתמש בו קודש לא נשתמש בו חול: נפשי תדום. כמו שאמר הכתוב גם לכל הדברים וגו' אל תשים לבך וגו'. וכתיב כלפור לנוד וגו' יקללו המה ואתה תברך. וכתיב אולי יראה ה' בעניי והשיב לי ברכה תחת קללתו. וכה אומנתו של אדם בעוה"ז. יעשה עצמו אלם וכאבן דומם. רק שפתי רננות יהלל פיו (המזכירים את ה' אל דמי לכם) ותחת לשונו רומס: כעפר. שנעשה דיש לכל, ומבלה הכל. וכיא אינו מקבל כליה: כעפר. כקסגולה עלו"א: ובמלותיך תרדוף נפשי, כמו לדק תרדוף: ותלילני. כ"ה נוסח הגמרא: המתרגשות. המתעוררות, כמו רגשו גוים. נהלך ברגש:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁלֹּא תַעֲלֶה קִנְאַת אָדָם עָלַי. וְלֹא קִנְאָתִי עַל אֲחֵרִים. וְשֶׁלֹּא אֶכְעוֹס הַיּוֹם וְשֶׁלֹּא אַכְעִיסֶךָ. וְתַצִּילֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע. וְתֵן בְּלִבִּי הַכְנָעָה וַעֲנָוָה. מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ. אֱלוֹהַּ כָּל בָּשָׂר. יַחֵד שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ. בְּנֵה עִירָךְ. יַסֵּד בֵּיתֶךָ. וְשַׁכְלֵל הֵיכָלֶךָ. קָרֵב קֵץ בִּיאַת מְשִׁיחֶךָ. פְּדֵה עַמֶּךָ. שַׂמַּח עֲדָתֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ. הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי:

למען יחלצון. יזדיינו. כמה דאת אומר כל חלוץ, יוסיפו אומץ. יתחזקו בבטחונם ואל יפול לבבם בעת לרה. לא יתייאשו מן הרחמים: הושיעה ימינך. ימין ה' רוממה להתגבר על מדת הדין: ועננו בחסד. אם איני כדאי יראו רבים ויראו ויבטחו בה'. וישמחו כל חוסי בך. ויעלזו בך אוהבי שמך המה ידידיך. ואפשר לפרש על דרך זה: יחלצון, יעלזון בהמיר אותיות הגרון, כמנהג לרוב:

וסגולה שלא ישכח שמו ליום הדין לומר כאן פסוק המתחיל באות ראשון משמו ומסיים באות אחרון משמו. ואתן ביום חופתו אומר כאן ווידוי יו"כ (של"ה)]:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

יהיו לרצון אמרי פי. כי גבוה מעל גבוה שומר את הפה ואחריו מעוררים הרצון העליון: והגיון לבי. מה שלא אוכל להוציא בשפתי. אין בלשוני מלה, אתה ידעת כולה, נוכח פניך הוא. ואם לא בקע האויר. מ"מ נוגע עד לב השמים. דע והבן ה' צורי וגואלי. (נתבאר לעיל) בוחן כליות ולב: עושה שלום במרומיו. העליונים לריכים שלום. כמו שאמר הכי המשל ופחד עמו וגו'. והשלום מכריע ביניהם: עשה. חסר. הוא כמכין שלום עם הכולל. ושלום כבר מפורש. זהו שאחז בו ל"י עשיה: יעשה, עתכ"ו אנו התחתונים בעלי מחלוקת ומקור הפרוד. שלריכים לבקש שלום ולרדפהו: ואמרו אמן. אף ביחיד אומרו, כלפי המלאכים הנלוים אליו:

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל אָמֵן:

[כורע] ועוקר רגלו השמאלית תחלה אחורנית [ואטר רגל דינו ככל אדם] ופוסע לאחוריו ג"פ בינוניות [ושיעור כל פסיעה כדי ליתן גודל בלד עקב ולא יותר] בכריעה אחת [ובמקום שכלו הפסיעות יעמוד ויכוין רגליו] וקודם שיזקוף פונה [ומשתחוה] לשמאלו ואומר עושה שלום במרומיו [ויזקוף מעט ומשתחוה ופונה לימינו ואומר הוא יעשה שלום עלינו [וזוקף] וחוזר ומשתחוה לפניו [השתחואה גדולה כעבד הנפטר מרבו] ואומר ועל כל ישראל ואמרו אמן. וזוקף לאט ועומד במקום שכלו פסיעותיו [ואומר [סי' קכ"ג)]

יריעות שלמה

אלהי נצור לשוני מרע וכו'. נראה מה ששייך תפלה זו דוקא אחרי גמר התפלה הוא משום דידוע מ"ש הספרים שיש לקבל עליו מ"ע ואהבת לרעך כמוך קודם התפלה והטעם מדוע צריך דוקא לקבל עליו דוקא מ"ע זו קודם התפלה נראה דהנה חז"ל סדרו לנו בסדר התפלה להתפלל על כלל ישראל בשוה שה' יושיע לכל ישראל בשוה בכל הענינים ולפ"ז אם המתפלל אינו אוהב לשאר ישראל כמו עצמו והי' מכוין בתפלתו להושיע רק לו ובמאמרו הוא אומר שמבקש בעבור הכלל הוי כדובר שקרים חלילה ודובר שקרים לא יכון לנגד עיניו ית' ובתפלה הוא רוצה לזכו' לעמוד נגדו ית' לכך קודם התפלה צריך לקבל ע'ע מ"ע ואהבת לרעך כמוך להתכוין באמת בתפלתו להכלל בשוה ולכן גם אחר גמר תפלתו נתקן תפלה זו ומתחלה מבקש אלהי נצור לשוני מרע שלא ידבר ח"ו רעה על ישראל ולבקש רעתם ואח"כ הוסיף שלא מיבעיא שלא ידבר חלילה רעה ממש על ישראל רק אף שפתותי מדבר מרמה ר"ל שמה שאני מבקש בתפלה טיבתם יהי' בלב שלם ולא במרמה רק דורש אני טיבתם באמת וגם אף האותן שצערו אותי ולמקללי נפשי ג"כ תדום וגם טובתן אני חפץ כיון שמקבל עליו מ"ע ואהבת לרעך כמוך וא"כ אם האדם יעשה לעצמו איזה רעה ואיזה צער אטו יהי' שונא א"ע זה בודאי אינו וא"כ אם אוהב לחבירו כמו א"ע האיך יבקש רעתו אם עשה לו פ"א רעה ולכך אמר ולמקללי נפשי תדום והנה אחז"ל לא יעלה קנאת אדם עלי ולא קנאת אדם תעלה על לבינו ולכך נם כאן מבקש שתחלה אמר שהוא אינו מקנא לשום אדם רק אדרבא מבקש טובתן להטיב להם עוד יותר כי דרך המקנא לחבירו שחפץ הוא מאוד שיצמח לו איזה רעה וכדומה ולכך אמר שהוא אינו כי רק אדרבא מבקש הוא להטיב להם יותר וכן לחיפך ונפש·

שיבנה כהמ"ק. ונקריב קרבן התמיד במעשה ובפועל ממש: ותן חלקנו עת"ב בס"ד כלת"ש שילהי אבות: תוחת. נסכים. עם הזנח שקרבנו:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים. כימי עולם וכשנים קדמוניות: בר"ח ובחנוכה ובחנוכה וחוה"מ אומרים כאן הלל.

(א) [לא יחזור לתקומו עד שיגיע הש"ל לקדושה (והמתפלל כיחיד ימתין ג"כ כשיעור זה. ובשעה"ר ימתין שכ"פ כדי הילוך ד"א) ואם המקום רחוק ימתין לפחות עד שיתחיל התפלי בקו"ר. וה"ה כשאומרים פיוט. והש"ל עצמו יפסיע ג"פ (בלחש ולא בחזרה) וימתין כדי הילוך ד"א (סי' קכג): (ב) אחר שהמתין ככ"ל יפסע ג"פ לפניו. ומקפידין שלא יפסיק אדם בין השפה פסיעות (שם): (ג) אם א' מתפלל לאחריו אסור לפסוע ג"פ עד שיגמור שאחריו תפלתו. אפי' כאחרון התחיל להתפלל אחר שהתחיל הוא (סי' קב): (ד) אם סיים תפלתו קודם הש"ל. אסור להחזיר פניו למערב עד שיסיים הש"ל ויפסע (סי' קד): (ה) אם סיים התפלה והש"ל כבר אומר תחנון. יתתין כדי הילוך ד"א ויפסע ג"פ לפניו ואח"כ אומר תחנון (סי' קכג):

היחיד קודם קבלת תעניתו אומר זה לפני יהיו לרצון:

רבון כל העולמים. הרי אני לפניך בתענית נדבה למחר. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. שתקבלנו באהבה וברצון ותבא לפניך תפלתי. ותענה עתירתי ברחמיך הרבים. כי אתה שומע תפלת כל פה: יהיו לרצון

כ"ה הנוסח הישר. והמוסיף גורע. ואחר התענית במנחה אומרים זה לפני יהיו לרצון.

רבון כל העולמים. גלוי וידוע לפניך. בזמן שבית המקדש קים אדם חוטא ומקריב קרבן. ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו. ואתה ברחמיך הרבים מכפר. ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי (כ"ה נוסח התלמוד והמדפיסים קלקלו גרעו והוסיפו שלא כדין): יהי רצון מלפניך. שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט היום כאלו הקרבתיו לפניך על גבי המזבח. ותרצני. יהיו לרצון.

דיני תשלומי תפלה

(א) טעה או נאנס ולא התפלל שחרית (וכשהתפלל מוסף ולא עבר עוד זמן שחרית יתפלל שחרית. וכשלא התפלל שחרית ומוסף ונזכר במנחה, יתפלל מנחה ואח"כ מוסף ואח"כ שחרי'. וכשהתפלל מוסף קודם מנחה יצא) יתפלל מנחה ב' (אפי' ביום שיש מוסף. ואין מוסף מועיל להשלמה) הא' לשם מנחה, ונזיר (וכששהה הרבה לא ישלים. אך יתפלל נדבה בכל משך זמן תפלה הא') הב' (ולא בהתחלי שעה שאחר חצות) להשלים (וא"ל חידוש ויש לו שכר תפלה שלא בזמנה. ואם כיוון בראשונה להשלים לא יצא. ויתפלל עוד כ"פ. א' לחוב וב' להשלים) ואם היה דעתו שהא' הא' להשלים והב' למנחה. יתפלל פעם ג' להשלים (וה"ה בכל מקום שמשלים) וי"א דוקא בשגילה דעתו בפי' בתפלותיו שהא' להשלים והב' לחוב. כגון בתו"ש והבדיל בב' ולא בא'. ויש לחוש להם ולחדש דבר בפעם ב' (ואם כיוון בא' לחוב ובב' להשלים כדינו. ושכח טל ומטר וכיוצא בא' או הוסיף בה באופן שצריך להתפלל שנית ונזכר אחר תפלה ב'. יתפלל רק פ"א) ואם טעה או נאנס ולא התפלל מנחה (אבל עבר כל היום ולא התפלל מוסף לא ישלים) יתפלל ערבית ב' (ובשאל או ששאלה. ישאל מטר בשניהם. וכשלא שאל בא' ושאל בב' חוזר ומתפלל (אך בכיוון בא' לחוב ובב' להשלים יצא) וכשלא שאל בשניהם יצא. וכששאל בא' ולא בב' יצא. וי"א שיתפלל פעם ג' להשלים. וי"א שיתפלל נדבה (וי"א בתורת נדבה ויתנה. אם אני חייב לחובתי. ואם לאו לנדבתי ועיקר) והב' דוקא עד חצות לילה. רק בהתפלל לחוב אחר חצות יתפלל גם להשלים. ואם טעה או נאנס ולא התפלל ערבית, יתפלל שחרית ב' (והב' דוקא עד ד' שעות על היום, רק בהתפלל לחוב אחר ד"ש יתפלל גם להשלים, ולא יאכל קודם הב'. וכשהתחיל א"ל להפסיק. אבל ק"ש י"א שלא ישלים. וברכותיה לא ישלים לד"ה. וכשהוא ביום ראשון, לא יאמר אתה חוננתנו אפי' לא הבדיל (וי"א שאומר בב' אפי' הבדיל) וכשאמרו. י"א שחוזר. ואם גם עתה אין לו כוס אומר א"ת בא') וטוב שיעסק בין הא' לב' בנפילת אפים (וי"א שאומר ל"א אחר הב'. וכן במנחה) ואשרי (וא"ל לאמרו שנית קודם למנחה) וכשהתפלל מנחה או מעריב ב'. אומרו בין הא' לב' אפי' בתורת חוב. וי"א רק בקורא בתורה ולא בתירת חוב. וי"א דבמעריב א"ת לא יאמר. וישהה כהילוך ד"א (ובדיו"כ אחר מנחה מותר אפי' לחוב) וש"ל הצריך להשלים בשחר או מנח'. יוצא בחזרת התפלה. ויכוין להשלים ולהוציא שאינו בקי. ומי שלא התפלל ערבית ובשחר התפלל בלחש לחוב ובחזרת ש"ל התפלה כיוון לצאת השלמת ערבית יצא (סי' קח). (ב) טעה או נאנס ולא התפלל מנחה בע"ש. יתפלל ערבית ב' של שבת, וכשהתפלל ביציאת הב' של חול יצא. וי"א שיתפלל פעם ג' להשלים. ואם לא התפלל שחרית בשבת ונזכר קודם חצות, יתפלל או אפי' כבר התפלל מוסף. ואם אחר חצות. יתפלל מנחה (ולא בחצי שעה הראשונה) ואח"כ שחרית. ולהיפוך לא יצא, ואם לא התפלל מנחה בער"ח יתפלל ערבית ב' של ר"ח וכשאמר יעו"י בא' ולא בב' או בכלל לא יצא. וכשאמר בב' ולא בא' (בחזיד, אבל אמר בפי' שכיוון רק בב' להשלים אך שכח יעו"י בא' יצא) יתפלל פעם שלישי להשלים, ואם ר"ח ב' ימים ולא התפלל מנחה ביום א' והתפלל מעריב ב' ואמר יעו"י בב' ולא בא' יצא. וכן כשלא אמרו בב'. ואם לא התפלל ערבית בר"ח והתפלל שחרית ב' ושכח יעו"י בב' יצא. וי"א שיתפלל פעם ג' להשלים, ואם לא התפלל שחרית בר"ח ונזכר קודם חצות, יתפלל אז אפי' כבר התפלל מוסף. ואם אחר חצות יתפלל מנחה (ולא בחצי שעה הראשונה) ואח"כ שחרית. ולהיפוך לא יצא, ואם לא התפלל מנחה בשבת. יתפלל ערבית במו"ש ב' של חול ומבדיל בא' ולא בב'. וכשהבדיל גם בב' או בכלל לא (וכשלא הבדיל בכלל וטעם קודם שהבדיל על הכוס. יתפלל עוד פ"א לחוב. ולהשלים יצא קודם) יצא. וכשהבדיל בב' ולא בא' (במזיד. אבל אמר בפי' שכיוון רק בב' להשלים אך שכח להבדיל בא' ושכח והבדיל בב' יצא) יתפלל פעם ג' בלי הבדלה להשלים (שם): (ג) לא ישלים רק בתפלה הסמוכה כנ"ל. אבל כשלא התפלל שחרית ומנחה (וכן בשאר תפלות) יתפלל ערבית רק ב'. הב' לתשלומי מנחה ולשחרית אין תשלומין. וכשרוצה להתפלל נדבה בחידוש רשאי וכן ביעצ' כן. ומי שהיה חולי או תפוס במקו' שאין נקי. כשיבריא או יוצא נכון שיתפלל נדבה בחידוש כל התפלות שחיסר. וכשילא בר"ח יאמר בכולן יעו"י. ואם בשבת ישלימן מחר. וי"א היום ויזכיר בכולן של שבת (שם): (ד) הזיד בשאט נפש ולא ע"י שום טרדא ולא התפלל תפלה א', לא ישלימה (וכשרוצה יתפלל נדבה וא"ל חידוש ויש לו שכר תפלת רשות) אבל היה טרוד בצורך תמונו שלא יבא להפסד ועבר זמנה (אף שאסור) ישלימה. וכן כשהיה שכור ולא ידע זמנה. אפי' התחיל לשתות אחר שהגיע זמנה לפי שסבר שיהיה לו שהות להתפלל אחר שיפיג מיין המועט שהתחיל לשתות בדעת מיושב. ואח"כ נמשך אחר המשתה ושכח מהתפלה ונשתכר עד שלא נשאר זמן לפוג קודם עבור זמנה. וכן כשעסק בעסק (אפי' בעסק שאסור משהגיע זמנה והתחיל באיסור) ולא התפלל בעוד זמנה לפי שסבר שישאר לו עוד זמן אחר שיגמרו. וכן כך שכח מהתפלה ונמשך בעסק עד שעבר זמנה וכן כשטעה בדין וסבר שמותר להתפלל שלא בזמנה ועבר

בעשר לכל תהי' שלא יהי' חשוב לפני אחרים רק כעפר ולא יקנא שום אדם עלי בשום דבר ודוק וא"ש:

זמנה. אבל התפלל במקום ספק לואה יאח"כ מלא (שצריך להתפלל שניה) ובין כך עבר זמנה לא ישלים. ומי שבא לבהכ"נ סמוך למעריב וירד לפני התיבה והתפלל מעריב מבע"י ולא התפלל עוד מנחה ולא עבר עוד זמנה. יתפלל מנחה תיר. ובשבוע ר"ח. אומר יעו"י גם בב' ובשנא אחר בא' לא יאמר גם בב'. וס"ה במי שבזיר והתפלל מעריב קוד' מנחה ועדיין הוא זמן מנחה (שם):

תחנונים שונים מחז"ל הראשונים

עתה אשלם נדרי אשר נדרתי לאביר יעקב. להביא כאן המרגליות הטובות של החכמים האלהיים, מה שהיו רגילים להתחנן אחר סיום תפלתם, ואזכור דבר בשם אומרו. כדרך שסדורים סוף פרק היה קורא. ואלו הן

רבי אלעזר בתר דמסיים צלותיה, אמר הכי

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשכן בפורינו אהבה ואחוה ושלום וריעות. ותרבה גבולנו בתלמידים. ותצליח סופנו אחרית ותקוה. ותשים חלקנו בגן עדן. ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך. ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך. ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה:

בפורנו בגורלנו: אחרית ותקוה. תהא אחריתנו טובה. ורואים מה שקוינו: ותקננו. לשון תיקון: ונשכים ונמצא יחול לבבנו כו' שלא יתגבר עלינו יצה"ר בהרהור הלילה. לסור מאחריך ביום (כענין שכתוב. הוי חושבי און ופועלי רע על משכבותם. באור הבוקר יעשוה. וכמו שאמר הכתוב, כל הלילה ישן אופסם בוקר הוא בוער כאש להבה) אלא כשנשכים בכל בוקר. נמצא לבבנו מייחל לך: ותבא לפניך קורת נפשנו, כלומר ספוק לרכנו וקורת רוחנו:

ר' יוחנן בתר דמסיים צלותיה. אמר הכי

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו. שתציץ בבשתנו ותביט ברעתנו. ותתלבש ברחמך ותתכסה בעוזך ותתעטף בחסידותיך ותתאזר בחנינותיך ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך:

תביט ברעתנו. תדע ותשים עיניך ותתן לבך ברעה הבאה עלינו:

ר' זירא בתר דמסיים צלותיה. אמר הכי **יהר"מ יי אלהינו שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו:**

רבי חייא בתר דמצלי. אמר הכי

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא תורתך אומנותנו ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו:

אומנותנו. עיקר קביעות מלאכתנו: ואל יחשכו עינינו. מצרות כמו שאמר הכ' על אלה חשכו עינינו:

רב בתר צלותיה. אמר הכי (תמצא במוסף לשבת): רבי בתר צלותיה. אמר הכי, יהי"ר לפניך כו' כמש"ל אחר ברכת השחר:

רב ספרא בתר צלותיה. אמר הכי

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. ובין התלמידים העוסקים בתורתך. בין עוסקין לשמה בין עוסקין שלא לשמה. וכל העוסקין שלא לשמה יהי רצון שיהיו עוסקין לשמה:

בפמליא של מעלה. בחבורת שרי האומות שבשמים של מעלה יש תגר ביניהם. תכף יש קטטה בין האומות למטה, שנאמר ועתה אשוב להלחם עם שר פרס (ראה אתה המעיין לדקת החכמים הנאמנים התמימים עם ה' ואדם לדרוש שלום הבריות וטובת העולם בכללו): ובפמליא של מטה. בחבורת החכמים:

רבי אלכסנדרי בתר צלותיה. אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן אורה [בזווית אורה]. ואל תעמידנו בקרן חשכה. ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו:

איכא דאמרי. הא רב המנונא מצלי לה. ורבי אלכסנדרי בתר דמצלי. אמר הכי

רבון העולמים. גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך. ומי מעכב. שאור שבעיסה ושעבוד גליות. יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם:

ומי מעכב. שאין עושין רצונך שאור שבעסה. יצר הרע שבלבבינו המחמיצנו:

רבא בתר צלותיה. אמר הכי: אלהי עד שלא נוצרתי כו' והיינו וידוי דרב המנונא זוטי ביומי דכיפורי:

(א) הנה הבאתי לבדנה כל תפלה כל תחנה מבעלי התלמוד אשר הופיע עליהן השי"ת מרוחו. וכל אדם יכול לחדש לעצמו נוסח שצריך אליו אשר ידע נגעו ומכאובו יבאר מורשי לבבו כפי כוחו (אף אם לא יהיה צחות הלשון. והיא היא עיקר עבודת התפלה שבלב נכון וטהור. היודע לחדש דבר. ממעמקי הלב זך ובר) אחר שישים ה' נכחו וישפוך את נפשו בשיחו, לפני ה' בהתעטף רוחו. ולא כתפלת קבע מלות אנשים מלומדה, דומה עליו למשא ומטריחו. ע"כ מה טובו ומה יפיו של המחדש דברי תפלה ובקשה מדעתו לפי שכלו יהולל"זכוח שבחו. ואל יקשור עצמו בנוסח אחד דווקא (כ"ש שאין להשגיח בבקשות מחודשות מקרוב ואין פטטון את בעי [ב"ר פ' ע'] לך לבית רחל וכדומה. והמנהא ט' קנין שיחה. שאין לי בהם חפץ ולא רוח חכמים מהם נוחה):

(ב) אמנם צר יך להודיע. כי טוב הדבר ביחיד, אבל אין נאה ליחיד המתפלל בצבור. שיאריך בתפלתו הרבה מאד מחבריו, כי אין ראוי להכביד על הצבור שימתינו עליו. ואם אין ממתינין, הרי לא תקן לעצמו. וילא שכרו בהפסדו בעניית אמן וקדושה ומיחזי נמי כיוהרא. ע"כ ימוד אדם עצמו אם יכול להוסיף מאומה בלי טרחא דצבורא. וכרי אמרו [ברכות לא] על ר"ע. כשהיה מתפלל ביחיד, אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת, מרוב כריעות והשתחואות. ובצבור היה מקצר ועולה: (ג) מכאן תוכחה לגסי הרוח וזחוחי הלב הגבועים המאריכים יותר מדאי בתפלתם בצבור לגנוב לבבות. ואפשר בלבם שבע תועבות. עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס לגנות. ודי בזו כאן: (ד) אבל אם הצבור מתפללין בחפזון ובהבלעט. אל ישגיח

ישגיח בהם ויתפלל לפי דרכו בנחת ואל יעזור לרעה, ומדת זמן תפלה לאיד לחסידים הראשוני' משך שעה. ורשאי כל אדם להוסיף בכל ברכה מעין הברכה כו'. ואחר תפלתו אם רצה לומר אפילו כסדר יוה"כ אומר: (ה) אחר בגמר התחנונים צריך להודות ויאמר חטאתי עויתי פשעתי. ואח"כ יפול על פניו. והילך סיום ל' ס' הזוהר (תרומה קכח) הנ"ל, כיון דמטו לשים שלום. כדין עביד שמושא הוא נהר דנפיק מעדן באידרא דא. וכדין בעיין כלא לנפקי מקמי מלכא. ולא אצטריך בר נש ולא אחרא לאשתכחא תמן ולא למשאל שאלתין. אלא אצטריך לאנפל על אנפין. ע"כ, והענין הוא ממש דומה בדומה למ"ש פורשין מן ההיכל בשעת הקטרה. כמ"ש וכל אדם לא יהיה באוהל מועד וגו'. כי שמן (הטוב יורד על הראש זקן אהרן) וקטרת ישמח לב הפנים. בשמחתו לא יתערב זר. ואפילו המלאכים א"ל רשות להכנס ולהסתכל כמו שאמרו [ירו' יומא פ"ה ה"ו] אפילו מלאכי השרת שנא' בהם וידי אדם לא יהיו שם. אלא צריך לכסות הפנים. וסדר נפילת אפים ווידוי ודיניו נבאר לקמן בעז"ה, ותחלה נזכיר סדר חזרת התפלה לש"ל ודיניו:

דביר. הנהגת חזרת התפלה (בקול ודבר נשמע) לכל דבריה

(א) לאחר שסיימו רוב הציבור (ר"ל חשובי וטובי העיר שהם רוב בנין בחכמה וביראה ורוב מנין בשנים) תפלתן. מחזיר ש"ץ תפלה (סי' קכד) בקול רם (ש"ץ צריך לפסוע ג' פסיעות אחר תפלת לחש ולשהות כדי הילוך ד"א וחוזר. ואומר (בלחש) ה' שפתי תפתח) וכודו גדול ורם יותר מתפלת לחש. שהיא בכוונת שם אדנות וזו בבחינת שם הוי"ה: (ב) לפיכך צריך ליזהר בה מאוד לשומע מש"ל מלה במלה, ולא יסייע [לומר עמו התיבות אפי' שקודם חתימת הברכה] ולא ינגן עמו [ולא יאמר אז תהלים מעמדות או שאר תחנונים וכ"ש שלא יסבב אז בבהכ"נ אילך ואילך בלי פחד ומי שבידו למחות בזה ימחה ושכרו גדול בעוה"ב] ואנ"ל להזהר משיחה בטלה. וצריך לעמוד בה (עי' הנהגות מנהגים שהביא ראיה ברורה מהגמרא) ופניו אל הקיר ועיניו עצומות כמנהג האר"י ז"ל. או יהא ספר התפלה פתוח לפניו לעיין בו ולכוין לכל מה שאומר ש"ל ולענות ב"ה וב"ש על כל הזכרת השם ואמן אחר כל ברכה. ענינם מבואר למעלה בהקדמה ובפתיחה לפני תפלת י"ח. ולא יענה אמן חטופה לא בקריאת חטף האלף ולא בחטיפה ובחפזון קודם שסיים ש"ץ הברכה. ולא אמן קטופה. דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן שאינו מוציאה יפה שתהא נכרת. גם לא יפסיק באמצע המלה. ולא יענה אמן יתומה, ר"ל שלא יענה אמן אם אינו יודע באיזו ברכה עומד המברך, וגם לא ימתין עם עניית אמן. אלא מיד ששומע סיום הברכה יענה אחריה אמן בסמוך לה (ואם הש"ץ מאריכים וממשיכים באמרו אמן צריך לגמור בהם ונכמדה שלא יעשו. ולא יפסיקו במקו' שאין להם לפסוק. ולא יחלקו התיבות לשתים, אם שמעו מוטב, ואם לאו יחר גרונם ותמק לשונם. אין לה' חפץ בהם ולא מהמונם. וכבר העירותי במכתב אלהים) ואף לא יענה אמן קצרה. דהיינו שלא יענה במרוצה ובהבלעה. עכ"פ צריך להאריך כשיעור שיכול לומר אל מלך נאמן והמאריך בו כראוי מאריכים לו ימיו ושנותיו. רק לא יאריך יותר מדאי באופן שאין המבטא מובן ואין במשמע התיבה כלום. גם גורם שיתלוצצו עליו וכו"א (שם): (ג) כשמגיע ש"ל לקדושה צריך כל יחיד לכוין רגליו כמו בתפלת לחש (סי' קכה): (ד) בכתבי אר"י, באמרך סדר קדושה עם הש"ץ תכוין לקיים מ"ע ונקדשתי בתוך בני ישראל. ותכוין שתשרה עליך קדושה עליונה. ותאמר נקדש מלה במלה עם הש"ץ וקק"ק. ותשא עיניך ותדלג ג' דלוגים (יש בהם סוד גדול) ובברוך וימלוך תנענע גופך: (ה) בתנחומא. ובשתים יעופף, מכאן תקנו לעוף על רגליהם בשעה שאומרים קדוש. וע"ל: (ו) בטור בשם ס' היכלות ז"ל. ברוכים לה' שמים ויורדי מרכבה אם תאמרו ותגידו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישין אותי ואומרין קק"ק ולמדו אותן שיהיו עיניה' נשואות למרו' ונושאי' עצמן למעלה. כי אין לי הנאה בעול' כאותה שעה. שעיניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם. ע"כ ור"ל פונים למעלה. אבל לא פתוחות כמש"ל: (ז) דין ש"ץ שטע' בתפלה בקול. דינו כיחיד לענין חזרה (חוץ משחרית של ר"ח כמ"ש במקומו אי"ה [סי' קכו]: (ח) כשיגיע ש"ל לרצה צריכין הכהנים לעקור ממקומם בתפלה שיש בה נ"כ [סי' קכח]: (ט) כשיגיע למודים שוחין הקהל עמו ואומרים מודים דרבנן. ולא ישחו יותר מדאי [סי' קכו]: (י) בזמן הראוי לנ"כ אומר ש"ל או"א בכל מקום. ואין הצבור עונין אחריו אמן בנ"כ קודם שים שלום. אלא אומרים כן יהי רצון [שם]: (יא) אחר שסיים התפלה עונים הצבור אמן ואמן: (יב) אין ש"ץ צריך לפסוע ג"פ בסיום תפלת קול עד אחר הקדיש. אבל ראוי לו לומר יהיו לרצון [בלחש]: (יג) הש"ץ יכוין להוציא את שאינו בקי. ומי שאינו בקי ורוצה לצאת בתפלת ש"ץ. ודאי צריך שיכוין לשמוע כל מלה ומלה מפי ש"ץ, ואם הסיח דעתו לא יצא. ואע"פ שעיקר התקנה מתחלה לכך היתה. מ"מ תקנה קבוע וקיימת היא. אע"פ שאין כאן מי שאינו בקי אלא הכל בקיאין. הש"ץ יורד לפני התיבה לעולם (וכמ"ש הר"מ ז"ל בתשובה באריכות. ואמנם יש בו סוד גדול כמש"ל. כי כל דברי חז"ל יש להם טעם נגלה ונסתר) וצריך ש"ץ להתפלל גם בלחש תחלה כדי להסדיר תפלתו. וכתבתי בחבורי. שאפי' התפללו כבר ביחיד ואח"כ נתקבלו מנין עשרה. יעבור ש"ץ לפני התיבה להוציא רבים בקדושה וקדיש. ואם יצאו מיעוט העשרה אחר שהתחיל הש"ץ באבות. גומר כל תפלת י"ח וקדיש. ואם כבר התפלל פ"א בצבור וצריך לילך לצבור אחר להוציאן כמו כן באותה תפלה. כדרך שנוהגין באלה המקומות ביום שבת קודש. שיש מקדימין להתפלל באשמורת הבוקר ורוב הצבור מאחרין לבוא לבה"כ ואין להם אלא ש"ץ אחד. היאך יעשה. עי' בש"י (סי' כ"א) שהוריתי לש"ץ השואל והודעתי פשר דבר. כי נכון לעולם יסדיר תפלת לחש תחלה (ביחוד בתפלת השחר) ויכוין בשנייה לנדבה. אבל בשבת ויו"ט יסמוך על סידור תפלתו הראשונה שעדיין שגורה בפיו. אך לא יתפלל בבה"כ א' תפלה א' ב' פעמים זו אחר זו. ובשעת הדחק נהגו לשנות מקום הש"ץ: (יד) ש"ץ שהיה חייב להתפלל ב' תפלות. יכוין לצאת בשל קול רם לתשלומין. וכן יחיד שטעה ולא הזכיר מעין המאורע או מסופק אם התפלל שדינו לחזור. רשאין לצאת ע"י ש"ץ אע"פ שהן בקיאין. ואין תשלומין לתפלה שעברה אלא בתפלה הסמוכה לה. כגון שגג או נאנס ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים. ראשונה למנחה ושניה לתשלומין (ויפסיק ביניהם בתחנון ואשרי. בערבית באשרי בלבד) ואם הפך לא עלתה לו אלא אחת וצריך לחזור להתפלל של תשלומין. וכן בשאר התפלות. אבל אם לא התפלל שתי תפלות. אין תשלומין בשלישית אלא לסמוכה לה מלפניה בלבד [סי' קח]: (טו) היתה השעה דחוקה שיש לחוש שיעבור זמן תפלה אם יתפלל תחלה בלחש. יתפלל ש"ץ מיד בקול רם ומתפללין הצבור עמו עד אחר האל הקדוש. ואח"כ יתפלל בלחש כל א' בפ"ע [סי' קכד] (הר"מ ז"ל בטל בתקומו וכזמנו תפלת לחש מחמת המדברים בחזרת התפלה): (טז) הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור מתפללין. אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"ץ לקדושה ולאמן דב' ראשונות או לקדיש יתפלל. ואם לאו ימתין מלהתפלל עד שיענה דברים שבקדושה בעשרה תחלה [סי' קט]: (יז) היה עומד בתפלה וסיים ש"ץ ברכה וקודם שכלתה עניית אמן מפי רוב צבור סיים זה תפלתו. עונה עמהם אמן [סי' קכד]: (יח) העונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך [שם]: עיין עוד הרבה חדושי דינים בתפלה בחבורי הנ"ל. ונלאתי להעתיקן כאן. אולי אעשה להם מזכרת בסיום הספר אי"ה:

בית הכפורת מלשון אכפרה פניו. דיני ווידוי והנהגת נפילת אפים.

(א) בארץ ישראל נוהגין לומר ויעבור אחר שסיים ש"ץ התפלה. ע"פ הזוהר. והילך מכתב ע"פ כאר"י: (ב) בימי א' ג' ד' ו'. אחר שגמר ש"ץ חזרת העמידה תאמר הווידוי. וסוד הווידוי בסוד ונשא השעיר עליו את כל עונותם. והוא מתפרש מן הקדושה ע"י אותו החלק שלוקח בעת הווידוי. ואחר שהלך לו אנו עושים זיווגם ולא יתערב זר

כיניכס: (ג) כשתאמר הווידוי. על כל מלה ומלה שתאמר אשמנו בגדנו כו׳ תכה באגרוף הבאה א׳ על הלב (כ״ה במדרש [קהלת רבה פ״ז] למה כותשין על הלב. לומר אתה גרמת לי) וסוד הדבר הוא. כי הלא האדם ע״י חטאיו גורם שיסתלקו המוחין ויחזרו למעלה במקום הכתוס. אמנם כבר ביארנו בסוד הלב של אדם שהוא בחזה ושם הוא הארת החסדים וגבורות היוצאים מן היסוד ונפסקים. ולכן צריך האדם להכות בלבו. להורות כי הוא גורם להעלות החסדים למקום הסתום ומנעם להתגלות בחזה ששם הלב. ויכוין שע״י אותו הווידוי שאומר יתכפרו עונותיו. ועם זה יורדים החסדים ומתגלים שם במקום הלב. כי שם מקום גילויים. ולפי שסוד יד הימנית הוא סוד ה׳ חסדים כנודע. לכן יכה ביד ימינו שם. ויכוין לנענע החסדים ממקומם ולהורידם במקום הגילוי. והנה ביארנו כי בברכת שים שלום יורדים טפית החסדים מן המוח עד החזה להוריד שם החסדים ועדיין לא נתגלו. ולכן אנו הכים על החזה להוריד שם החסדים. ואחר שירדו אנו אומרים ויעבור ואח״כ כ״א: (ד) ובכ׳ ה׳ כך הוא מנהגם. ווידוי. כ״א. אל מלך ג״פ אחר הסליחה שאומרים בנתיים. והוא רחום עד שמע ישראל. אח״כ אל ארך אפים (וזה לא ידע המסדר תפלה של שער התפלה [ר׳ זלמן הענא ז״ל] וכדה מלבו דברים) כל זה הועתק מס׳ נגיד ומצוה ממנהגי א״י, ואנו מתודים בקלרה ונופלים על פנינו מיד אחר סיום החזרה. וכדמשמע מפשט לשון ס׳ הזוהר הנ״ל: [(ה) מ״ע להוודות (אחר שמו״ע) ויכה באגרוף ימין על החזה בכל תיבה (והעיקר החרטה על העבר וקבלה על להבא) ואומר הווידוי מעומד ובבכי (ועכ״פ בלב מר ושבור ובאנחה) ויפחם עד שיתפקקו כל חוליות השדרה. ואומר פסוק ואתה צדיק בהכנעה גדולה (של״ה):

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹפִי: הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זַדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר: יָעַצְנוּ רָע. כִּזַּבְנוּ. לַצְנוּ. מָרַדְנוּ. נִאַצְנוּ. סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ. קִשִּׁינוּ עֹרֶף: רָשַׁעְנוּ. שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ. תָּעִינוּ. תִּעְתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ. גְּדֻלַּת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ תִּזְכּוֹר הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ. תֵּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים. בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם כְּהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב כְּמוֹ בְּתוֹרָתְךָ כָּתוּב. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן כְּיוֹם וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן. תַּעֲבוֹר עַל פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם כְּיוֹם וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם. תַּאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתַקְשִׁיב מֶנּוּ מַאֲמָר. כְּיוֹם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְיָ. וְשָׁם נֶאֱמַר:

אל. לשון תקיף: ארך אפים. לרשעים. לפי שבטל כו׳. ותרחם על כל מעשיך: הורית. למרע״ה. איך יתפללו ישראל כשיחטאו: ידידך. אברהם אבינו ע״ה: בתחנון נתפלל על מתנת חנם בזכות אבות: לענו למשה. לומר לפניך י״ג מדות: כתוב. סלחתי כדבריך: ונתלונן. תחת כנפי השכינה בצל שדי. להגן עלינו מצרות: בענן. ונראה לישראל. שאע״פ שחטאו משרה בם שכינתו: תעבור. לרשעים: פשע. זה מזיד: ותמחה. לישראל: אשם. זה שוגג: שועתינו. בתפלה: מאמר. פינו ותחנונינו. בלשון רבה. בווידוי וי״ג מדות: ויקרא. בשם הגדול. י״ג מדות שאין חוזרות ריקם:

אומרו בכוונה ובמתון. ויפסיק בין כל מדה וכ״ש בין ב׳ ההויות. וכיחיד אומרם בניגון וטעם כקורא בתורה ולא כלשון תחנונים (וביו״כ מותר) ויגמור הפסוק כולו. או אומרם בא״ת ב״ש מלפץ ת״ב כו׳. או יאמר במקום הב׳ שמות מלפץ מלפץ והשאר כדכתיב (של״ה):

וַיַּעֲבוֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא:

יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

ה׳ ה׳ קודם שחטא ולאחריו נגלה תמיד באופן א׳ בלי שינוי: אלהי. שליט ומנהיג עולמו כרצונו: רחום. על ברואיו מהפכה לשמרם מהפסד: וחנון. חינן לנמלאים הטוב ומועיל: ארך אפים. לעוברי רצונו: ורב חסד. לאוהביו: ואמת. לקיים הבטחתו לטובה אפי׳ היתה על תנאי ולא נתקיים: נוצר. לקיים בבטחת אבות לאלפי דור שאחריהם: נושא. לשב בכל לב ועוזב דרך רשע: עון. הזיד: ופשע. במרד ומעל: וחטאה. מחשבה ובננת מעשה: ונקה. שלא יעניש בפעם א׳ בכל: אך לא ינקה לגמרי. ופוקד עון אבות על בנים. והוא השלום הי״ג הדות. כי ה׳ ה׳ הם ב׳. הא׳ בבחי׳ תלואותו. והב׳ בבחינת גלחיותו. ונושא עון יפשע וחטאה הם ג׳. כי החטא קל לימחל העון ועון מפשע]:

(א) נפילת אפים מבואר בכתבי אר״י כמה היא מלוס גדולי עד אין קץ: (ב) תכונת הנפילה, לדברי הרוקח (וקלת מקובלים עמו) היא בימין של אדם. ונראה טעמו, מפני שהוא מכוון כנגד באהל השכינה נהכניע עצמו לפני מדת השמאל, והיה נראה בעיני נכון. התנם היא המנגד לדברי כל כה המקובלים חדשים וגם ישנים (וביחוד דברי האר׳ גאון. כת״ב הבחיי ובעל הזוהר. וכ״ה לפי קבלת האר״י) דברי הנביאים פה א׳ ליפול על לד שמאל. והטעם הוא כדרך עקדת יצחק, כדי לעקוד השמאל ולהכניעו לפני הימין בעל החסד (עי׳ בב״י סי׳ קל״א לבין בבילי הנקש בשם רב האי גאון. הוסיף את עוד טעם ע״פ דרך הפשט) וידמה בעיניו כאילו הוא מת ונפטר רק העולם (יאין זה היתה נקבנת שוב הלכות עתים נק״ב

זנק"ש. כי שם עושה הסכמה בלבו למסור עצמו על קידוש השם להריגה ולכל מיני מיתות קשות כשיבואו לידו. משא"כ כאן מראה עצמו כנופל ארצה מת ממש) וכוונה זו מועלת שימחלו לו כל עונותיו. אפי' אותן חטאים שאין להם כפרה אלא ע"י מיתה ממש. כגון חלול השם. כי הקב"ה מצרף מחשבתו למעשה אם מכוין בלב שלם: (ג) וז"ל זוהר במדבר [ד' קך] בעי ליה לבר נש לאחזאה גרמיה בתר דסיים צלותא דעמידה. כאילו אתפטר מן עלמא כו' ולמנפל לגביה ולמימר אליך ה'. נפשי אשא. בקדמיתא יהיבנא לך נפשאי בפקדונא. השתא דקשירנא יחודא ועבדינא עובדא ומילולא כדקא יאות ואודינא על חטאי הא נפשי מסירנא לך ודאי כו' דנפשיה מסיר להאי אתר דמותא כו' ורזא דמלה. דאית חובין דלא מתכפרן עד דאתפטר מן עלמא ודאי. ותיקונא דא בעי בכוונה דלבא. וכדין קב"ה מרחם עליה ומכפר לחוביה, זכאה הוא בר נש דידע למפתי למאריה ברעותא. ווי למאן דאתי למפתי ליה בלבא רחיקא ע"כ:(ד) עוד מס' הזוהר [ז"ח תרומה] נפילת אנפין מהו הא אוקמוה. דקעביד כל מאי דעביד משה. צלותא ותחנונין ובעותין ונפילת אפין. ואתנפל לפני ה'. אבל בתר דמסיים צלותיה ואעל בכל אינון דרגין עילאין ואתקשר כולא בכולהו אית ליה לתתא. והואיל ונחית לתתא. אצטריך באלפא ביתא מ"ט בגין דצלי צלותא ואודי על חובוי. מכאן ולהלאה אחזי גרמיה דמסר נפשיה למאריה ברחימו. דכתיב אליך ה' נפשי אשא. וניחא ליה לההוא סטרא דבריה ביה מותא. ועביד ליה ניחא בדא. ועכ"ד באלפא ביתא אית רזא לחכימי. לית ביה ואו ואית ביה פ"א באתריה כו': (ה) מכל זה נראה בעליל שמזמור אליך ה' נפשי אשא הוא המיוחד לנ"א. ויש בו סודות עליונות: (ו) וז"ל כנפי יונה. סוד נ"א כי עתה הוא אחר סיום התפלה שהוא עולם האצילות. אדם מפיל עצמו מאצילות עד למטה בעשיה ומוסר עצמו למיתה כו' וכשיאמר אליך ה' נפשי אשא. ימסור נפשו לשכינה. שנשמת הצדיק כשעולה. מעלה מיין נוקבין לזיווג זעיר ונוקביה כו'. והאריך ברזי עולם העליון. ובמזמור הלז רמוז ד' פעמים שם ב"ן. נפשי אשא אלהי. ר"ת עולה ב"ן. מי זה האיש. ר"ת עולה ב"ן. נפשו בטוב. ר"ת ב"ן. בטוב תלין. ס"ת ב"ן. נגד ד' עולמות אבי"ע. ובהפלת העמידה עלינו עד עולם האצילות כו'. ומפילין את עצמנו מהאצילות עד העשיה כאדם שנופל מראש הגג עד הקרקע. ואז יכוין לברר מיין נוקבין מן העשיה ואח"כ מן היצירה ואח"כ מהבריאה. ואח"כ בנוקבא דאצילות ותכנס ביסוד שלה. ע"כ:(ז) עוד מקדוש אלהי ר"י. באלפא ביתא זו לא תמצא אותיות בו"ק. כמנין גיהנם. והוא מלי נוקה. גם ג' אותיות כפולות. סי' פאר תחת אפר. מאחר שמכוין להיות כמת ואפר תחת רגלי הצדיקים. זוכה עתה להיות פאר. וניצול מדינה של גיהנם ונכנס לג"ע. וחזר והזכיר אות ו' בסוף נרמז בא"ת ב"ש. לפי שהוא רומז אל עץ החיים. כי עד עתה היה באילנא דמותא. ולכן עתה חוזר ונתעלה באילנא דחיי ג"ע הנרמז בזי"ו. לכך זכר אותו ב"פ: (ח) עוד העתקה מכנפי יונה המכוין בסוד נ"א כראוי זוכה למעלות רבות. ראשונה נעשה בריה חדשה כאילו כבר מת ונסתלק ונדכך הגוף הראשון. שנית. לו עוז ותעצומות ללחום את יצה"ר. שלישית. תוספת השכלה בתורה ובסודותיה. רביעית. תוספת דביקות בקונו. חמישית. זוכה למסכה שמורה לו כשיפטר מן העולם. דכתיב אשרי אדם עוז לו בך מסלות בלבבם. ששית. גורם השפעה לשכינה. ששואלת מהקב"ה ואומרת תן לי כך וכך בשביל פלוני בני זה. שביעית. אין חטא בא על ידו. ואם יזדמן לו לפעמים באקראי בעלמא. יתיסר בעוה"ז עד שיתמרק. שמינית. אם זכה לעלות ולהסתלק מעוה"ז באותה שעה. אומרים לו יבא שלום בלי עכוב. ושאר

צדיקים שלא כיוונו בזה מתעכבים כל שבעה: (ט) נ"א צ"ל מיושב. ומהדין היה ניפול ע"פ לארץ. אלא שאין אדם ראוי לכך בדורות הללו. שאמרו חכמים [מגילה כב] אין אדם חשוב רשאי ליפול ע"פ אא"כ יודע שנענה כיהושע בן נון [סי' קלא]: (י) אין נ"א בלילה (אם לא בלילי סליחות באשמורת הבוקר שהוא קרוב לאור היום) [שם]: (י"א) נהגו שלא לפול. בה בבית האבל ולא בבית החתן. ולא בבהכ"נ ביום המילה. ונתפשט המנהג גם במנחה. ולא כשיש שם חתן ביום שנכנס לחופה. ולא בט"ו באב וט"ו בשבט. ולא בר"ח. ולא בחנוכה ופורים [קטן (בשנת עיבור) ופורים גדול. ב' ימים] ולא בל"ג לעומר. ולא במנחה שלפניהם. ולא בעיו"כ וער"ה [חוץ מאשמורת בסליחות אפי' מאחרין עד שהיום גדול]. ולא בכל חודש ניסן, ולא בט"ב [אפי' במנחה ואפי' נדחה] ולא בין יוה"כ לסוכות [ובאסרו חג דסוכות] ולא מתחלת סיון עד אחר אסרו חג דשבועות [ויש שאין אומרי' עד ז' ימים אחר שבועות]. ובכל אלו א"א אפי' במנחה שלפניה'. חוץמעיו"כ וער"ה(שם): (יב) לא יעסוק בדיבור בין שמו"ע לנ"א (ושיחה בעלמא מות') ואם עבר ודיבר מ"מ יפול על פניו. ולדבר קדושה מות' להפסיק ומותר להתפלל במקום א' ונ"א במקום אחר (שם):(יג) כשה־ אם תפלין בזרועו יטה על זרועו (בהפסק טליתו ד"א על פניו ולא על ידו) ימין ואם לאו. או במנחה יטה על שמאל (שם): (יד) נ"א צ"ל מיושב. ובשעה"ד או סיים תפלתו שצריך ללמו' כדי הילוך ד"א וקודם שיעו' זה התחיל הש"ץ תחנון או א' מתפלל נגדו שאסו' לישב וא"א לו לילך לנגדו וכה"ג. יפול מעומד (שם): (טו) במקום שאין ס"ת (אפי' יש שאר ספרים. וי"א שדינו כס"ת) אומר המזמור בלי נ"א. ויכול לאומרו מעומד. ואם מתפלל בחדר הפתוח לבהכ"נ והדלת פתוח או בעזרת נשים (אפי' החלון בזכוכית) או מתפלל ביחיד אפי' בביתו בעת שהצבור מתפללין. או בעת שנופלין יכול ג"כ לפול אם אין תינוק מפסיק ביניהם (שם): (טז) אין נ"א בלילה (לכן אם תפלת מנחה נמשך עד הלילה אין נופלין. וביה"ש מותר) ובאשמורת בסליחות נוהגין לפול. שקרוב ליום ולומר המזמור בלי נ"א יכול אפי' בלילה. וי"א שלא"ע בזה (שם): (יז) א"א תחנון (רחום וחנון. והוא רחום. וסליחות אומרי') בבית אבל (אפי' שלא במקום שמת, וי"א שלא"ע בזה. ובמקו' שמת ואין אבל. אומרים) כל ז' (וכן בשמועה קרוב' דנוהגי אבילות) אפי' במנחת יום ז' (וי"א לומר במנחה) ואפי' היתום קטן שמת אביו קודם שנולד. ואח"כ כשבא לביתו אומר התחנון. ואם האבל בבהכ"נ. אומרים. והוא לא יאמר (שם): (יח) א"א התחנון (אבל וידוי וסליחות אומרים) בשחרית יום המילה (אפי' שלא בזמנה. אפי' בבן שפחה או ממזר) במקום שמלין שם (ויש שא"כ אפי' המילה בבית אחר. ויש שא"כ בכל העיר) או שבעל ברית או קרוביו לי הסנדק או המוהל מתפללין שם. אפי' לאחר שיצאו וכשמתפללין מנחה על סעודת הברית קודםבהמ"ז לא יאמר. ואם אח"כ. יאמר (שם): (יט) א"א תחנון (אבל וידוי וסליחות אומרי' (ובביתו, צ"ע) והוא אל יאמר. ובה"ה אח"א ולמנחה. ובביתו אומרים אח"א (והוא לא יאמר) וא"א למנחה בבהכ"נ שיש חתן (אפי' יצא אח"כ לביתו. כיון שהיה בזמן תפלה) ביום חופתו. או כל ז' אחר החופה (באלמון שנשא בתולה או להיפוך. ובאלמון ואלמנה ג' ימים וי"א דביום החופה אפי' בשחר. בביתו או בבהכ"נ א"א ואח"כ אפי' בביתו אומרים. והוא א"א ז' וג') אפי' יום ז' הוא יום שמיני של החופה) כגון שהיה החופה מעט קודם הערב. א"א עד יום א' מעט קודם שערב) אםמתפלל קודם העת שהיה החופה. ויזהר החתן מלבוא לבהכ"נ כל שבעה. שלא למנוע התחנון (שם):

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל גָּד צַר לִי מְאֹד נִפְּלָה נָּא בְיַד יְיָ כִּי רַבִּים רַחֲמָיו וּבְיַד אָדָם אַל אֶפֹּלָה:

רַחוּם וְחַנּוּן חָטָאתִי לְפָנֶיךָ יְיָ מָלֵא רַחֲמִים רַחֵם עָלַי וְקַבֵּל תַּחֲנוּנָי: (תהלים ו')
יְיָ אַל בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי: חָנֵּנִי יְיָ כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי יְיָ כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי: וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּה יְיָ עַד מָתָי: שׁוּבָה

יְיָ חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ: כִּי אֵין בַּמָּוֶת זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה
לָּךְ: יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל לַיְלָה מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה:
עָשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה בְּכָל צוֹרְרָי: סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי שָׁמַע
יְיָ קוֹל בִּכְיִי: שָׁמַע יְיָ תְּחִנָּתִי יְיָ תְּפִלָּתִי יִקָּח: יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל אֹיְבָי
יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע:

שומר ישראל כו' ובעשי"ת אומר א"מ ובב' וה' והוא רחום

ה'. חברו כשנהבשר כי לב ישראל אחר אבשלום ונבהל וברח: חל. תתוכח עמי בעת אפך עבור חטא בת שבע. פן איתתך תבעתני ולא אמלא מענה, רק בעת רצון. ואם ארשע אז, אל תיסרני בחמתך: אמלל, ענין כמושה מיובש, לפי שנס לחותי ואני למוק וכמוש ויבש מרוב התשובה: נבהלו. מחרדה פתאומית משמועת אבשלום, אבד כחי ומחשבותי עמדו בלי תנועה עד שעלמותי דא לדא נקשן: ונפשי, המשכלה: עד מתי. לא תסלח לי עון זה: שובה מגזרתך עלי והולא נפשי מגרש זו. ואם אינני זכאי. הלא דרכך לעשות חסד ולא לענוש כפי החטא, אם ישוב: כי אין, נאה לך שיזכרו שים בכחך להמית, ומי יהללך על שתוריד לשאול: יגעתי. בשביל אנחתי הרב, ומשיט אני מטתי כמי דמעותי הרבים שבכיתי שתסלח לי עון זה, עד שמטתי הותכה והומסה מהדמעות: עששה. בלה עיני מחמת שכעסתי על עלתי עבור מעשי. וחוש הראות שלי נעתק מפני המצירים לי, וראוי שתהא נערי כפרה על עונו: סורו. ראה ברוח הקודש שנתקבל תפלתו ואמר נגד אויביו סורו כו': ישבו. לביתם מרדוף אחרי: יבשו רגע. תיד כשתבוא ישועתי. ורק כזמן מועט יבשו. כי תיד אהאל להם]:

המזמור שאומרים במדינות הללו כנ"א א"ל להעמידו כאן. כי כבר הוא שגור בפי כל העם. והרוצה לעמוד במנהגנו יעמוד כאן מנחה. רק מזמור הלז (דאתי אלף בית) הוא שאומרים ספרדים. וע"פ הזהר [במדבר קנ] הוא מומחה. וכל כת המקובלים וביחוד (האר"י ז"ל החזיקו בו כאשר הראות לדעת. ומ"ש בעל מג"א [סי' קלא] בדרך אפשר, שמחמת יראה והאגת עונש חסרון הכוונה נמנעו מלאמרו. אין זה כדאי, לא בזה בלבד נזהו ואייהו בעונש ביטול הכוונה. ובשאט בנפש בדברים אמורים, אבל האנוס והנלטער ולא יוכל לכוין דעתו היטב אינו בכלל העונש, ויותר אני חושש למי שאומר כי שמע ה' קול בכיי (ואין קול בכי נשמע ולא נראה דמע) מעונש דובר שקרים לא יכון ר"ל:

ת"ס רחום וחנון חטאתי לפניך י"י מלא רחמים והם עלי וקבל תחנוני:
(תהלים כה) לדוד אליך ה' נפשי אשא: אלהי בך במחתי אל אבושה אל
יעלצו אויבי לי: גם כל קויך לא יבשו יבשו הבוגדים ריקם: דרכיך
ה' הודיעני ארחותיך למדני: הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי ישעי
אותך קויתי כל היום: זכר רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה: חטאות נעורי
ופשעי אל תזכר כחסדך זכר לי אתה למען טובך ה': טוב וישר ה' על כן יורה
חטאים בדרך ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו: כל ארחות ה' חסד ואמת
לנצרי בריתו ועדתיו: למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא: מי זה האיש
ירא ה' יורנו בדרך יבחר: נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ: סוד ה' ליראיו
ובריתו להודיעם: עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי: פנה אלי
וחנני כי יחיד ועני אני: צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי הוציאני: ראה עניי ועמלי
ושא לכל חטאותי: ראה אויבי כי רבו ושנאת חמס שנאוני: שמרה נפשי
והצילני אל אבוש כי חסיתי בך: תם וישר יצרוני כי קויתיך פדה אלהים
את ישראל מכל צרותיו: [סס קנ] והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו:

אשא. כמה דאת אמר וישא משאות: בך. נרמזה הבית: ריקם, מוסב למעלה. יבושו ריקם הבוגדים שיגיעו כדי ריק ויבושו מהכרם: דרכיך. ארחותיך, כענין ששאל משה רבינו עליו השלום: באמתך. בהשגת אמתת מציאתך, או בהנהגת מדת אמת שלך, כענין חסדך ואמתך תמיד יצרוני, שלא אורך ואמתך. ולמדני, רמוזה הוי"ו: זכר. לי עתה: רחמיך וחסדיך, שהיו עלי תמיד, והיום פי' כל הימים, כמו כל היום דברי יעלבו: כי מעולם המה. מעת יצירתי בבטן אמי ונגדולי עד עתה (וכן חסד ה' מאז תחלת בריאת עולם הכללי. כי בלעדי רחמיו וחסדיו לא יתקיים רגע) וכיון שגדלתי ובכאתני עד הלום. ראוי לך לחמול עלי. כי מעשה ידך אני: חטאות. אותן שבימי הנעורים קרוין חטאת שאין בהם פשע ומרד. כי עדיין לא הי"ל דעת שלמה להכיר טוב ורע: ופשעי. תשהייתי איש מבין ויודע ועובר על התלוה קרוים פשעים. לא תזכור זה ולא זה: זכר לי אתה, כי אתה אבינו אתה כהן הוא בעל החסד. היינו דקאמרינן ברוך אתה למען טובך. לא למעני. כ"א למען לא יחרב ויבש נגור הטוב תוכך מימי החסד: טוב וישר. הוא קו יבר האהגעי: ע"כ יורה חטאים (שנדבקו בעץ הדעת) בדרך. (הידוע. הוא הדעת. הנותן בים דרך ניר). ישר. נגה שהוטאים מתתקנים. והיא דרך רחבה ובנוכה לכל עיב"ר וב"ב: ידרך ענוים במשפט. ירגילם בהכנעה לקבל אהבה יסורי אהבה. כמה דאת אמר יסרני ה' אך במשפט. הידוע. ובהן הם למדים דרכו היבר הנזכר כי ה' אוהב משפט: כל ארחות ה'. אורח צדיקים (דלא כתבין ביה רגלין): כנוצרי בריתו. ודאי שמורים. כי החסד ואמת יצרו מנך: ועדותיו: קרי ביה ועותיו. כי אל דעות ה'. ואיכון שכבי קשוט. תרין בהדין: כי רב הוא. גדול. כמו רב ביתו. לכן צריך אני לסליחה. שהוא דבר גדול ורס כנזכר לעיל בברכת סלח לנו. ורב הוא גבינה כי היא ראש בית ורב ביתו ודאי. ודוד חטא בבת שבע. לכן רביע הפגם לשם וכן אמר משה רבינו ע"ה וסלחת לעוננו כי רב הוא. כי חטא ישראל היה כמעט דומה לחטאו של דוד המלך ע"ה. כי חטאו נגי ברא אלה ובינרכו כמו כן לסליחה. היא גם בבינה ס"ח מ"ה. כמשכיל יבין. בדרך יבחר. איזה דרך יבחר. כי הבחירה חפשית. ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו אבל בירא ה' אלהיו יורנו דרך בחירתו לבחור בטוב. ולא יבחר מות חיים בבחירתו המשולחת והמהופכת. אז ידאי. נפשו בטוב תלין. כלילה. בניה הועד לכל חי: וזרעו. אחרי בניו אחריו: סוד ה'. בחמה לא גלה סודו כי אם לעבדיו הנביאים והכרים יראי ה' ואוהבי שמו. וסוד הוא ביין הטוב בקדש. וזהו ובריתו להודיעם ללמדם דרכי היחוד: עיני. הוא הבטי. ואלין אני נושא עיני תמיד. שתיליכני הרבות זו שטמנו לי אויבי בנפש ושונאי חנם בגוף: כי יחיד. אע"פ שאני מלך ברב עם, לא שמתי בשר זרועי להיות בוטח ברב חיל. הלא הריני ריאה עלמי כמתייחד. בהיותי בוטח בגבורתך בלבד. ונאה ליחיד לבוי את היחיד: ועני. נכנע לפניך. ואיני מתנהג במלכותי. וכן אמר ואני בעניי הכינותי (וזכר בם עושר רב בהנגדב לבית ה') על כי התענה ולא נהגה מעבירותי הלוהה. ולא התנהג בעולם שאינו שלו: הרחיבו. הצרות מובבם נקרב לבי. כלומר כי רבות הנה ונתרחב להם מקום הנר. וכו פשוטו דרך נחות ואני מפלינו עיד. אחר צרות רבות אשר צרוני מנעורי גם לא יכלו כו. המה הרחיבו נכבי. שלא יגר לו מלה המקים תלבבלם. ע"ד דתלכא כו' [כתובות

סג] והסרגל והתמדה הקנו לו רוחב לב להחזיקם. גם כי ראיתי שלא באו עלי לכלותי. אך גם הם לטובתי לשום אשם נפשי ולהתחנן לפניך. לכן אני לועק. תתלונותי. הרבות והרעות הוליאני: עניי. הכנעתי: ועמלי בתורה ובמלחמת היצר ונכנעי בני אדם: ושא. שיהיו כפרת עונותי: ושנאת חנם שנאה של חמס ועול. כי לא הרעותי להם. רק הם אוהבי חמס, היא שגרמה שגאתם אותי חנם: אל אבוש. לא תבישני משברי. ועי"ל בברכת הלדיקים וק"ל: ילרוני. ישרוני לפי שקויתיך כי לא רדפתי אחר התום והיושר להתגאות ולמלוא חן בעיני בני אדם בלבד. כי אם לתקותי אליך ולשמור פקודיך שישרים אשר לוית לנלור הרחות תום ודרכי יושר: מכל לרותיו. כי רבות הנה המתרגשות ומתחדשות עליו תמיד. גאולה אחר גאולה ופדיון אחר פדיון. עד שתבוא הגאולה השלמה העתידה במהרה בימינו. כי כן הועד לישראל מתחלת מליאתם. שיסבלו עינוי ויסורין לטובתם והנאתם האמיתית הברוכה בעקבם ולכפרת עונותם. לכן מוסיפין פסוק והוא יפדה וגו' עם זה הם קס"ה תיבות. נגד ק' אדני המשכן שהוא ס"ה. המשכיל יבין:

(א) אחר שסיים נ"א. מגביה ראשו בכובד ואומר ואנחנו לא נדע מיושב [סי' קלא] כלומר כבר עשינו בענין שעשה משה רבנו. שאמר בתפלה ואשב בהר. ואח"כ ואני עמדתי. אח"כ ואתנפל לפני ה'. וכן עשינו אנחנו בתיקונים של מעלה. מעתה אין אנו יודעים להתפלל בענין אחר. זהו ואנחנו לא נדע מה נעשה עוד: [מעשה בר"א שירד לפני התיבה ואמר כ"ד רננות ולא נענה. ירד אחריו ר"ע ואמר תפלה זו (ויסד בה רמ"ז תיבות) ומיד נענה. לכן קבעו לאומרה (אפי' בבית אבל) בתתון ובכוונה (ונתקנה נגד אמלעיות דש"ע דחול. לפיכך א"א אותה בשבת. ובפרע"ח משמע שיש לאמרה) וא"א בר"ה ויו"כ שום א"מ (המוסגר) שנזכר בו חטא או עון (פרע"ח) וא"א הה' כתבנו רק בעשי"ת. וי"א לומר בכל השנה זכרנו:

פותחין אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפלתינו הארון

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ) ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בָּרֵךְ (בעשי"ת חַדֵּשׁ) עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָּל צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְתוֹם פִּיּוֹת מַשְׂטִינֵנוּ וּמְקַטְרִיגֵנוּ ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וְעָוֹן מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְנַע מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ ⁘

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחוֹל לְכָל עֲוֹנוֹתֵינוּ ⁘

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ (נ"א חטאתינו ופשעינו) מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ ⁘

(אָמֵ מְחוֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כָּל שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵינוּ) ⁘

אבינו מלכנו. יש בנוסח זה רל"ו תיבות מנין לור ישראל. רלי"ה בתפלתם: [אבינו מלכנו. אם בנים אנחנו אתה אבינו. ואם עבדים אתה מלכנו]: אבינו מלכנו חטאנו לפניך. ני' עקיבה בן יוסף יסדהו (כדאיתא בגמרא סוף פ"ג דתענית: [לפניך. ממש. שאנו חלקו ובהיכלו לפנים]: אבינו מלכנו. אבותינו חטאו בע"ז וגלו בעונם. אבל אנו אין לנו מלך אלא אתה. לפיכך עשה עמנו למען שמך שנקרא עלינו. מלך ישראל וגואלו וראוי לך לחדש עלינו שנה טובה, להוליאנו מן הגלות: [קשות. הבאים מהתעוררות הקליפות. שיש גזירות לטובה]: פיות. עלו"א: ומקטריגנו לשון חכמים ולשון רבים: [מגפה. כי בשאול מי יודה לך]: פשעינו וחטאתינו. על שם אנכי מוחה פשעיך וחטאתיך. ע"ד זו ואל"ל זו: מחוק. לי חז"ל: שטרי, לשון חז"ל שטר חוב, ידוע:[שלמה, רפואת נפש וגוף]: קרע רוע, לריך לכוין בשם דמרגלא: [גאולה וישועה

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ (רוע גזר יאמר בנשימה אחת) :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ :

לת״צ
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ לְחַיִּים טוֹבִים
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ לִגְאֻלָּה וִישׁוּעָה
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ לְפַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה*)
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ לִזְכֻיּוֹת :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ לִסְלִיחָה וּמְחִילָה :

לעשי״ת / לנעילה
א״מ כָּתְבֵנוּ (חָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים :
א״מ כָּתְבֵנוּ (חָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה :
א״מ כָּתְבֵנוּ (חָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה
א״מ כָּתְבֵנוּ (חָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר זְכֻיּוֹת :
א״מ כָּתְבֵנוּ (חָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה

*) יהי רצון מלפניך יְהֹוָה אלהינו ואלהינו ואלהי אבותינו. האל הגדול הגבור והנורא (ויכוין דִּיקַרְנוּסָא ג״י סת״ך עם ג׳ אותיות וניקודו ג״י ע״ב) עשה למענך ולמען שם הגדול והקדוש היוצא מפסוק והריקותי לכם ברכה עד בלי די ומפסוק נסה עלינו אור פניך ה׳ . שתזמין לי ולכל הסמוכים על שולחני היום ובכל יום ויום . פרנסתנו ומזונותינו במלוי וברווח ובכבוד . ולא באיסור ולא בעמל ובטורח ולא ביגיעה רבה . רק בנחת ובשלוה ובהשקט . כדי שנוכל לעבדך עבודת הקודש והטהור בלי טרדת פרנסה . ושלא יהיה בה בושה וכלימה . ושלא תצריכנו לידי מתנת בשר ודם . כי אם לידך הפתוחה הקדושה. ותצליחנו והרויחנו וברכנו בכל מעשה ידינו ועסקנו. ותזכנו מאוצר מתנת ידיך. ושיהיה ביתי מלא ברכת יְהֹוָה בזכות שמך הגדול (יכוין דִּיקַרְנוּסָא הממונה על הפרנסה :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ פְּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ :
א״מ תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חֲמוֹל עָלֵינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְטַפֵּנוּ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל שֵׁם קָדְשֶׁךָ :

וישועה, לנפש מהקליפות כנאחזין בה]: פרנסה, לשון חכמים שמזון מיד ה׳ (ולא מיתנת בשר ודם) משלחן אבינו שלחן גבוה, כי אוי לבנים שגלו משלחן אביהם]: זכיות, לשון חכמי׳, אף אם נגזר מן זך ויושר: מחילה, לשון חכמים. כענין מקוה: [שלמה. הרם : מלא. ואז תמלא הארץ דעה : שמע . נתפלל שתקובל תפלתנו ותיעשה עטרה בראש ה׳ . ואם חטאנו יזכור שבוא לא מלבנו רק מלד החומר שמעפר , וזהו זכור כי עפר] : זכור . כחולם , עלו״א : (ריקם למקום ריק שלא תהא תפלתנו פסולה ונדחית למקום הקליפות , שהוא בור ריק בלי מים רק נחשים ועקרבים) : השעה . מנחי עין עלו״א : [חמול . לעורר זכות יונקי שדים שלא חטאו ותינוקות של בית רבן ואותם שקדשו השם ברבים . וכל הבקשות הם שנזכה לעבודה שלימה שהיא לורך גבוה] : טפנו . הטר , כי אינו אלא לשון יחיד : באי . דבוק עלו״א :

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל יִחוּדָךְ:

אָ״מַ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:

בר״ה בלחש

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

(א) בשני ומתוסי שהם ימי ישיבת ב״ד של מעלה (גבורה והוד) [עי׳ שבת כט] ושלמטה. הוסיפו חכמי הדורות לומר והוא רחום, וזכרו המחברים שבלשה זקנים יסדוהו ע״פ נס שאירע להם, וכל אחד תקן הלק אחד ובכל אחד יש י״ח אזכרות (ולא דקדקתי אחר החשבון איך הוא מכוון) כנגד י״ח ברכות. ולפיכך אומרין אותו מעומד ובלחש [ובקירוב רגלים] וסומכין אותו לתפלת י״ח דכתפלה אריכתא דמי (סי׳ קלד): (ב) [מעשה בספינת יהודים שבאה מגלות ירושלים למקום הגמון א׳. א״ל רצוני לנסות אתכם בכבשן אש כמו לחנניה מישאל ועזריה. א״ל תן לנו זמן ל׳ יום ונתן להם, והתענו, ובכל יום מה שחלם לא׳ מהם סיפר לכולם. והיה שם זקן א׳ דחיל חטאין ולא חכים כולי האי. בסוף ל׳ יום א״ל, בחלומי אקרו לי פסוק א׳ דכתיב ביה ב׳ כי וג׳ לא ולא אדע; הפסוק א״ל זקן א׳ חכם מאוד ודאי פסוק זה הוא. כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך כמו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך. לכן אתה ודאי תכנוס באש והכלל. ויעשו בדבר ההגמון אש גדול מאוד, ונכנס הזקן בעל החלום באש. ונתחלק האש לג׳ חלקים וראו שנכנסו באש ג׳ צדיקים לקבל פני הזקן ואמרו והוא רחום. הא׳ אמר עד אנא מלך רחום וחנון, והב׳ עד אין כמוך והג׳ עד הסוף):

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנּוּ חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנוּ: הוֹשִׁיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לֹא כַחֲטָאֵינוּ תַּעֲשֶׂה לָנוּ וְלֹא כַעֲוֹנוֹתֵינוּ תִּגְמוֹל עָלֵינוּ: אִם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ יְיָ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: יַעַנְנוּ יְיָ בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי

אין

והוא רחום. לפיים מדת הדין. וכבר נתבאר לעיל בפסוקי דזמרה: אתה ה׳. נתבאר שם: כי עמך. עמש״ל בברכה סנ״ח: וזה עמך. עם ד׳: למען תורא, למען ייראוך. אהה סולח עונות, כי ישובו אליך חטאים ולא ימקו בעונם, ומש״ז״כ אם הסליחה נעדרת מכל וכל ישארו הפושעים במרדם ויגועו בבלי דעת: אם עונינו. ירמיה י״ד: ענו. לשון עדות, כמו לא תענה ברעך: למען שמך. הנקרא עלינו, לבל יתחלל כמו שאמר הכתוב והעם למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים: ישגבנו. לשון חוזק ומבצר: שמע קול הבניח על קולנו ותפנה אל תחנונינו לשמעם לא כמ״ש איכני שומע אל רנתם וזעקו אלי ולא אשמע אלא כמ״ש וישמע ה׳ את קולנו והאומרים בקול, לא קראו זה שאמר הכתוב ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע ה׳ בקול איש: כיום הזה. כתיק הכ״ף, להורות על ה״א הידיעה, ובכל מקום בנאיר היום כזה

אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: אֲדוֹנֵנוּ אֱלֹהֵינוּ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ וּזְכָר לָנוּ אֶת בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: וְעַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ אֶת עַמְּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה חָטָאנוּ רָשָׁעְנוּ: אֲדֹנָי כְּכָל צִדְקוֹתֶיךָ יָשָׁב נָא אַפְּךָ וַחֲמָתְךָ מֵעִירְךָ יְרוּשָׁלַיִם הַר קָדְשֶׁךָ. כִּי בַחֲטָאֵינוּ וּבַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ יְרוּשָׁלַיִם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה לְכָל סְבִיבוֹתֵינוּ: וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תַּחֲנוּנָיו וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָי:

(יומא נד) אין לי הפסק. ר"ל היום הזה שעמד בו האומר, וזוכר דבר זה, כי השם והשמע הגדול של יציאת מצרים נשאר בפי הבריות כל ימי עולם: בחטאינו ובעונות אבותינו. כתוב זה מפורש יפה ע"ד פשטו בכתבי אר"י, הכונה בחטאי שגגה שלנו ובעונות זדונות של אבותינו: ירושלים ועמך לחרפה עדיין. כי האדם בחטאו מת ככתוב, והוא שאחז"ל [שבת נה] אין מיתה בלא חטא, אבל הזדונות אינם מתכפרי' במיתה אלא נשארים לבנים שיקבלו עליהם יסורים. וזה ענין אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו, וכזה מיושב הכתוב לא יומתו כו' איש בחטאו יומתו לאחי אחא. אלא לבדאמרן, וכך הוא הענין שירושלם חרבה בימי אבותינו מכח עונות חמורים, ועתה שכבר היא חרבה להוציאה מחזקת הפורצן לחזור ולבנותה, צריך זכות גדול. ושלא יהיו בנו אפי' חטאים הקלים: לכל סביבותינו. האומות השוכנות סביב ארצנו כענין הגוים השאטים אותם מסביבותם: למען אדני. למען אברהם שקראך כן והודיע אדנותך בעולם. ע"כ זכה והיתה לו לבת. המדה הנודעת בכל:

הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שׁוֹמְמוֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ. כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ: אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן הַרְאֵנוּ אוֹת לְטוֹבָה וְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל הַגּוֹיִם כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ: וְעַתָּה יְיָ אָבִינוּ אָתָּה אֲנַחְנוּ הַחוֹמֶר וְאַתָּה יוֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ: הוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ: חוּסָה יְיָ עַל עַמֶּךָ וְאַל תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל בָּם גּוֹיִם: לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם: יָדַעְנוּ יְיָ כִּי חָטָאנוּ וְאֵין מִי יַעֲמוֹד בַּעֲדֵנוּ אֶלָּא שִׁמְךָ הַגָּדוֹל יַעֲמָד לָנוּ בְּעֵת צָרָה: יָדַעְנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים כֵּן תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: חֲמוֹל עַל עַמֶּךָ רַחֵם עַל נַחֲלָתֶךָ חוּסָה נָּא כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ חָנֵּנוּ מַלְכֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי לְךָ יְיָ הַצְּדָקָה עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל עֵת׃

הַבֶּט נָא רַחֶם נָא וְהוֹשִׁיעָה נָא. צֹאן מַרְעִיתֶךָ וְאַל יִמְשָׁל בָּנוּ קֶצֶף כִּי לְךָ יְיָ הַיְשׁוּעָה בְּךָ תוֹחַלְתֵּנוּ אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת אָנָּא סְלַח נָא כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח אָתָּה:

הטה אלהי אזנך. ר"ת סודו מבואר באדרא (דף קל"ח ב') אזן מלא גי' ב"ן עם התיבה. זהו שמעה אזני ותכן לה, אזן גי' אל הוי"ה עם הכולל: עיניך, תרין עיינין עילאין, וגי' כ"פ ק"ל י' הויות ה' חסדים וה' גבורות: שמעה בנתה הקטינה, ר"ת שס"ה. כמספר לא תעשה ומכין יהות החמה וסר גידים שבאדם. שלא תענישנו אם עברנו על לא תעשה (והטיל ה' נוספת באלו הנ' תיבות, תרומות, במלכות ה"א התתאה, שאליה תגיע הפגם כנודע) וזהו ועשה אל תאחר, אם לא קיימנו העשה לא תאחר גאולתנו בשביל כך: אב הרחמן, המפורש לעיל: אות, אות ברית קודש, הוא הנקרא טוב כנ"ל כמה פעמים, זהו לטובה, תואר (כמו הארץ הטובה) שימשך לבית קבול הששבה, כמה דאת אמר אותו ואת בנו: על בנים, שכך ישראל קרויין בנים, ככתוב בנים אתם לה': עושה נפלאות. עי' לעיל באשרי: בכל עת, פי' לעיל בסיום ברכת שים שלום. ודעת לנבון נקל:

אָנָּא מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן זְכוֹר וְהַבֵּט לִבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדַת יָחִיד. וּלְמַעַן יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ אַל תַּעַזְבֵנוּ אָבִינוּ וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ מַלְכֵּנוּ וְאַל תִּשְׁכָּחֵנוּ יוֹצְרֵנוּ וְאַל תַּעַשׂ עִמָּנוּ כָּלָה בְּגָלוּתֵנוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אנא לשון בקשה בתוספת אלף, נ"י כ"ב לפיוט המדה: (לברית, בחיד"א הלפ"ד, יעלו"א): בין הבתרים זכות אברהם אבינו ע"ה: עקידת יצחק. שכתוב בו את יחידך. למען ישראל, הרי זכות יעקב אמור. וזכר אותם בהעלם. לפי שבמעמד בין הבתרים עדיין היה נקרא אברם ולא יכול לקרותו אברהם, גם אברם לא היה רשאי לומר. לעבור בלאו ועשה, ויצחק גם הוא מדת הדין, קץ חי, לכן הזכירו בהסתר פנים של זעם, אלא בבחינה שנעקד ונאחד בימין, ושם יעקב יש בו ג"כ קטרוג כי כל אח עקוב יעקב, כבטן עקב את אחיו. ע"כ נזהר לקרותו ישראל, כשם שקראו המקטרג עצמו והודה לו ועשאו בעל ברכה, וזכר בו למען, כי הוא אשר פדה את אברהם, וזה ענין הנון אחד:

אֵין כָּמוֹךָ חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֵין כָּמוֹךָ אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: הוֹשִׁיעֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מֵרַעַשׁ וּמֵרֹגֶז הַצִּילֵנוּ: זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב. אַל תֵּפֶן אֶל קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל רִשְׁעוֹ וְאֶל חַטָּאתוֹ: שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ: וְהָסֵר מִמֶּנּוּ מַכַּת הַמָּוֶת כִּי רַחוּם אָתָּה כִּי כֵן דַּרְכְּךָ לַעֲשׂוֹת חֶסֶד חִנָּם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: חוּסָה יְיָ עַל עַמֶּךָ וְהַצִּילֵנוּ מִזַּעְמֶךָ וְהָסֵר מִמֶּנּוּ מַכַּת הַמַּגֵּפָה וּגְזֵרָה קָשָׁה כִּי אַתָּה שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: לְךָ יהוה הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים: מַה נִּתְאוֹנֵן מַה נֹּאמַר מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק. נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה אֵלֶיךָ כִּי יְמִינְךָ פְשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: אָנָּא יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאֵנוּ: לְךָ יְיָ חִכִּינוּ לְךָ יְיָ קִוִּינוּ לְךָ יְיָ נְיַחֵל אַל תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ כִּי נָאֲמוּ גוֹיִם אָבְדָה תִקְוָתָם. כָּל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ לְבַד תִּשְׁתַּחֲוֶה:

אברהם יצחק ויעקב. נ' ת' רחל. היא מלכית דאצילות כנודע. שבה כללות כל מילוי הויות. ותי"ו יסוד בלה. בסוד ת' פרסה על ת' פרסה דארץ ישראל. והוא ע"ד הכתוב ואחר בו' למען אדני. והשכל יפה והגלה שכל פרשיות תחנה זו מסיימין בה. כי כל תחנה כל בקשה לתכלית זה להמשיך לה הארה: קצי רשעו חטאתו. ר"ת ג' כעין הקר"ח הנורא: ונרמזו בג' תיבות הללו בחינת סיגי דין דאברה' יצחק ויעקב שנזכרו עכשיו. הא כיצד.) הקו"ף היה אות ג' דיעקב שיש בה אחיזה לחיצונים כקוף, בפני אדם. כי על כן לא נזכרה אות זו בשמות שבטי ישראל ולא מזמור דכפ"א שלא ליתן תקוס לסטרא אחרא לאחוז בו. הרי"ש היא אות ג' דאברהם. והיא בחינת דין גמור. רבוע אלהים. בחי"ת היא אות ג' דיצחק. גם היא מבחינת דין. כמו כן לא נזכרה בשמות השבטים. ובה תלוי החטא ידוע ליודעי חן. כי עד שם פוגם. והבן כי רדף אחר לשון קושי לזווגו ללשונות אלו. שאינו כמלא בשום מקום זולתו כך. ודע עוד ענין קשה. אין בו רע. אדרבה קרוב למעלה גדולה ויתרה כי לא בחר הקב"ה בישראל אלא מפני שהן עזין. ואומר מדעתי כי קשה אחה. הוא כנגד יעקב שאין בו פסולה. ורשעות. בחילת דין הימין. שילא ממנו ישמעאל ולא נמתקו דיניו. וראה כי כן בא באמלע לבסמו. המכס חטא הקל. כנגד יצחק שנמתקו דיניו בעקדה. לכן הוא הרחמן עלינו לעתיד לבוא. ועל פי זה מדין הוא שאל חפן כו' והבן. ודע כי כל זה מסוד ה' ליראיו: מכת המות. הוא המגפה. אלא שחזר ופירשה בלשון אחר. וכפל הענין במלות שונות. גם כולל הרג בידי אדם: לך ה' הצדקה. שבת לה': ולנו בשת הבושת אכלה יגיע אבותינו. הושיעה נא. אל התשובה. שצריכה תשועה ועזר. וכן הצליחה בעסק התשובה באמת בלי רפול: אל תחשה. מיוסד על הפסוק ישעיה סימן ס"ד: כל ברך. מיוסד על דרך הכתוב יצא מפי דבר כי לי תכרע כל ברך:

הַפּוֹתֵחַ יָד בִּתְשׁוּבָה לְקַבֵּל פּוֹשְׁעִים וְחַטָּאִים נִבְהֲלָה נַפְשֵׁנוּ מֵרֹב עִצְּבוֹנֵנוּ. אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ נֶצַח קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

הפותח יד. ענין מקום. כמו ויד תהיה לך מחוץ. ור"ל פותח מקום סגור ושער הנעול בפני החוטאים העלומי' שאין מדת הדין נותנת לקבלם בתשובה הוא יתברך חותר חתירה תחת כסא הכבוד ועושה פתח שתכנס בו תשובתם. כמאמרם ז"ל [סנהדרין קג ע"ש תו' שבת נה בד"ה מעבירים] על הפסוק ויעתר לו:

אַל תִּשְׁפּוֹךְ חֲרוֹנְךָ עָלֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ: אֵל הַבִּיטָה דַּל כְּבוֹדֵנוּ בַּגּוֹיִם וְשִׁקְּצוּנוּ כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה עַד

(ושקצונו. עלו"א) [ולא הבי' בתנאפוס והכ' בליו"י כרז"ב]: עוזך זה הארון

מתי

מָתַי עֻזְּךָ בַּשְּׁבִי וְתִפְאַרְתְּךָ בְּיַד צָר ׃ עוֹרְרָה גְבוּרָתְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ ׃ אַל יִמְעֲטוּ לְפָנֶיךָ תְלָאוֹתֵינוּ מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ בְּעֵת צָרוֹתֵינוּ ׃ לֹא לְמַעֲנֵנוּ אֶלָּא לְמַעַנְךָ פְּעַל וְאַל תַּשְׁחִית אֶת זֵכֶר שְׁאֵרִיתֵנוּ כִּי לְךָ מְיַחֲלוֹת עֵינֵינוּ ׃ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה ׃ וּזְכוֹר עֵדוּתֵינוּ בְּכָל יוֹם תָּמִיד אוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה ׃ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד ׃

כמש"ל ׃ ינוסו . על שם הכתוב ויבשו מכל גבורתם . מיכה ז' ׃ לשבי . עלו"א [של"ל בלמ"ד היוחס וקיין ופירושו . נקנה ומיוחס לשבי וכ"ה במדוייקי' ולא בשבי כרז"ה]: ואל ימעטו . עלו"א [של"ל המ' בשו"א כח והע' בשו"א נע שהנפרד מעט בשו"א ופת"ח ולפי שנתרבו התניעות נשתנה גם ע' פעל לשוא כמשפט]: אום המיחדים. איננו הולך דרך הדקדוק . כי הי"ל לומר אום המיחד או אומה המיוחדת . ובנוסח הספרדים אינו ׃ באהבה . שכן מברכין לפני ק"ש וחותמין באהבה בשחר ובערב ׃

זהו תפלת חזקיה שקבע בירושלי' כשהיה במצור. ולענוותנותו חתם שמו בראשי החרוזות שלא כסדר . שלא יבינו שהוא יסדו ובב' וה' אומרים אותו מיושב ׃

יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ ׃

הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה כִּי הָיִינוּ לַעַג וָקֶלֶס בַּגּוֹיִם [יפסיק מעט] נֶחְשַׁבְנוּ כַּצֹּאן לַטֶּבַח יוּבָל לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וּלְמַכָּה וּלְחֶרְפָּה ׃
וּבְכָל זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכָחְנוּ נָא אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ ׃ יי
זָרִים אוֹמְרִים אֵין תּוֹחֶלֶת וְתִקְוָה ׃ חוֹן אוֹם לְשִׁמְךָ מְקַוֶּה ׃ טָהוֹר יְשׁוּעָתֵנוּ קָרְבָה ׃ יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַח לָנוּ ׃ רַחֲמֶיךָ יִכְבְּשׁוּ אֶת כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ ׃
אָנָּא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ ׃ יי
חוּסָה יְיָ עָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ וְאַל תִּתְּנֵנוּ בִּידֵי אַכְזָרִים ׃ לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם ׃ לְמַעַנְךָ עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד וְאַל תְּאַחַר ׃
אָנָּא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ ׃ יי
קוֹלֵנוּ תִשְׁמַע וְתָחוֹן ׃ וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ בְּיַד אֹיְבֵינוּ לִמְחוֹת אֶת שְׁמֵנוּ ׃ זְכוֹר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם ׃ וְעַתָּה נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה ׃
וּבְכָל זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכָחְנוּ נָא אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ ׃ יי

מקוה . קמוץ הוא"ו. ומאן דאמר בסגול לא משתבש . עלו"א [שהוא בינינו פועל מבנין פועל שני' פעל בקמ"ץ או סגו"ל] ׃ קרבה . כמו קרבה אל נפשי . לשון בקשה ׃

עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ ׃
יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ ׃

ביום תענית אומרים זה

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל ׃ שְׁמוֹר שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל ׃ וְאַל יֹאבַד יִשְׂרָאֵל ׃ הָאֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ׃
שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד ׃ שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם אֶחָד ׃ וְאַל יֹאבַד גּוֹי אֶחָד ׃ הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד ׃
שׁוֹמֵר גּוֹי קָדוֹשׁ ׃ שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם קָדוֹשׁ ׃ וְאַל יֹאבַד גּוֹי קָדוֹשׁ ׃ הַמְשַׁלְּשִׁים בְּשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ ׃
מִתְרַצֶּה בְּרַחֲמִים ׃ וּמִתְפַּיֵּס בְּתַחֲנוּנִים ׃ הִתְרַצֶּה וְהִתְפַּיֵּס לְדוֹר עָנִי כִּי אֵין עוֹזֵר ׃

בשלוש קדושה . עלו"א [של"ל הש' בחיר"ק והלי' במלאפו"ם. ושייך אחריו קדושה לשון יחיד . ופירושו אגידריעי קדושה ׃ מתרצה . אתה ה' הרגיל להתרצות לנו ע"י רחמיך הרבים ולהתפייס ע"י תחנונינו. התרצה כו' ׃ עני . הצדיקים וחסידים שיעזרו לנו בזכותם והפלתם]:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ :

(א) אחר שסיים כ"א. מגביה ראשו בכובד ואומר ואנחנו לא נדע מיושב [ס"י קלא] כלומר כבר עשינו כענין שעשה משה רבינו שאמר בתפלה ואשב בהר. ואח"כ ואנכי עמדתי. אח"כ ואתנפל לפני ה'. וכך עשינו אנחנו בתיקונים של מעלה. מעתה אין אנו יודעים להתפלל בענין אחר. זהו ואנחנו לא נדע מה נעשה עוד :

יאמר ואנחנו לא נדע בישיבה . מה נעשה בעמידה .

וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ : זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה : יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ : אַל תִּזְכָּר לָנוּ עֲוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד : עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ : חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז : בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר : בְּרֹגֶז עֲקֵדָה תִּזְכּוֹר : בְּרֹגֶז תְּמִימוּת תִּזְכּוֹר . יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ) : כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ : עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ :

הש"ץ אומר ה"ק וביום שיש בו מוסף אומרים גם תתקבל :

ואנחנו. תלי פסוק בד"ה ב' כ'. ותליו הראשון אין ענינו לכאן. מ"מ צ"ע איך חלקו פסוק לחלאין. ועמש"ל בס"ד אלא הכנסת ס"ת : לא נדע. אין צריכין לידע מה לעשות. לפי שעליך עינינו. שתעשה כל צרכינו הראשונים. שחטאנו קודם שהיינו בנים :

[בכ' וה' אומרים זה] א"א אא"א כר"ח ולא בע"פ ולא בעי"כ ולא בחנוכה. ופורים שני ימים. אפילו פורים קטן. ולא בט"ב [אפי' נדחה, ולא ביו"ט, ולא בבית אבל אפי' שלא במקום המת ולא בט"ו בו אא"א נ"ל מעומד :

בנוסח אא"א הא' יש כ"ד תיבות, כנגד כ"ד צרופי שם אדני, ובנוסח הזה כ"ו תיבות, כנגד מספר שם הויה, לכן נ"ל שניהם :

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת. אַל בְּאַפְּךָ תּוֹכִיחֵנוּ. חוּסָה יהוה עַל עַמֶּךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ מִכָּל רָע. חָטָאנוּ לְךָ אָדוֹן. סְלַח נָא כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ אֵל :

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת. אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ. חוּסָה יהוה עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל רָע. חָטָאנוּ לְךָ הָאָדוֹן. סְלַח נָא כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ אֵל :

כרוב רחמיך אל, כתבו מפרשים ז"ל שמיכאל הכרוב מראה אפרו של יצחק לכור ע"ג המזבח, זהו כרוב ר"ת, הוא יצחק, מיד א"ל, הוא הכהן המקריב בזכות זה תסלח לנו :

אחורי בית הכפירת

(לשם נמשכים כשעומדים לפופים ומשתחוים) פ״ריסת שמע . מי שלא שמע קדיש וברכו וקדושה ואמן תפלת הבינוני :

אם יש ב"א שהתפללו כל א' בפ"ע ביחיד או שאיחרו לבוא לבה"כ ולא שמעו קדיש וברכו, עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה של יוצר אור בלבד, וזהו נקרא פורס על שמע שנזכר במשנה, לשון חתיכה (כמו פרוסת המוציא) שאין אומרים אלא קצת ממנה, והסמכוה אקרא בפ"רע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה', הכי פירושו, בפרוע, מלשון כי פרוע הוא, ותירגם אונקלוס ארי בטיל הוא, כלומר כשבטלו ולא עשו מה שמוטל עליהם לעשות, אז יתנדבו העם לברך ה', ויש מוסיפין עוד, לאחר שסיים ברכה ראשונה דיוצר, מדלגין ואומרין אבות וגבורות וקדושת השם, וזה נקרא עובר לפני התיבה השנוי במשנה, ואין עושין דברים הללו אלא בעשרה, ואומרין אותו אפילו בשביל אחד שלא שמע, ובמדינות הללו אין נוהגין לפרוס על שמע, אלא אומר קדיש וברכו ועונין ברוך ה' והולכין להם [סי' סט] ומי ששמע ברכו מפי העולה לקרות בתורה דיו, ואע"פ שעדיין לא הגיע ליוצר, כשענה ברוך ה' המבורך יצא י"ח מ"מ, ומי שלא יוכל לקבץ מנין עשרה, יתקן מה שבידו לתקן, להשלים חסרונו בפסוקים וברייתות המדברות מעניינים אלו, ונליגס כאן כמו שהם סדורי' בספר הרוקח :

מי שלא ענה אמן יש"ר . יאמר

תניא , ריש ברכות דף ג' א') ושם קלת בצורך : ושמר, האחין, כמו שמר את הדבר, שמור לי בלך פתח פלוני : בניתוי כשהיה קלוס זה בזמן שהשכינה שורה בא"י בקביעות דירה כבית עולמים :

תניא . אמר רבי יוסי . פעם אחת הייתי מהלך ב״דרך ונכנסתי לחורבה מחורבות ירושלים להתפלל. בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח ואמר לי מה קול שמעת בחורבה זו. אמ״תי לו . בת קול שמנהמת כיונה ואומ״ת . אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי בני לבין אומות העולם . אמר לי , בכל יום אומרת כך . כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין איש״ר מבורך לעלם ולעלמי עלמיא . הקב״ה מנענע בראשו ואומר . אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו

בביתו כך . מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם : א"ר יהושע בן לוי . כל העונה איש"ר מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כחו . קורעין לו גזר דינו . שנאמר בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'. מה טעם בפרוע . משום דברכו את ה' : אמר רבי שמעון בן לקיש . כל העונה אמן בכל כחו . פותחין לו שערי גן עדן . שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים . אל תקרי שומר אמונים . אלא שאומר אמנים : אמר רבי יהושע בן גדיא . כל מי שעונה אמן בעולם הזה . זוכה ועונה לעולם הבא . שנאמר ברוך ה' לעולם אמן ואמן. אמן בעוה"ז ואמן לעוה"ב . מאי אמן . אמר רבי חנינא . אל מלך נאמן . ההוא ישראל וגוי דהוו יתבו . שמע ישראל קול יהא שמיה רבא מברך בבי כנישתא. קם ונפק . אמר רבא . לא לימא אינש יהא שמיה רבא והדר מברך. אלא יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בהדדי . אמר רב ספרא . שפיר קאמרת . אסוקי מילתא היא . ולית לן בה :

מה, הגאה : אריב"ל פי' כל כתבי (דף קי"ט ב') : בכל כחו, ע"ל בהקדמה : בפרוע פרעות, ביטול פורענות : בהתנדב, כשמתנדבין ישראל לברך את בוראם : אל תקרי אמונים , דהו"ל למימר אמונות : אמר ר"י בן גדיא, תנחומא : מאי אמן , פי' כל כתבי : אל מלך נאמן, בעל אמונה, ע"ל בס"ד : ההוא ישראל, פי' הזוכר את הפועלים (דף ע' ע"א) וגם קאמר שינוי : אסוקי מילתא, הואיל וכוונתו לגמור לית לן בה :

לברכו יאמר זה (ספרי) רבי יוסי אומר . מנין לעומד בבית הכנסת ואומר ברכו את יי המבורך שעונין אחריו ברוך יי המבורך לעולם ועד . תלמוד לומר כי שם יי אקרא הבו גודל לאלהינו . ומנין לאומר יהא שמיה רבא מברך שעונין אחריו לעלם ולעלמי עלמיא . תלמוד לומר הבו גודל לאלהינו . רבי הנינא בן אחי רבי יהושע אומר . הרי הוא אומר כי שם ה' אקרא . זה המברך . הבו גודל לאלהינו . אלו העונין אחריו . ומה הם עונין אחר המברך . ברוך ה' המבורך לעולם ועד . וכן הוא אומר גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו :

פרקי היכלות (סוף מדרש כונן) לברכו . לקדוש וברוך

כונן שמים בתבונה . העליונים שבראן הקב"ה לשבח לשמו . כיצד . בכל שחר מלאך עומד לפניו ופותח ואומר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד . וכל גדודי מעלה עונין אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד . עד שאינם גומרים את הדבר שרפים עומדים ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו . והאופנים וחיות הקדש מתרעשים ומתרעדים ומרעישים כל העולם ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו . ועוד אותה חיה עומדת עד שגומרים כל שרי מעלה וכל גדודים וכל מחנות . וכל אחד במעמדו אומר לאותה חיה ששמה ישראל ועל מצחה חקוק ישראל . שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד :

לקדוש לברוך וימלוך . פרקי היכלות (פי"ו) (וקלא ממנו ריש פ"ב דחגיגה) וכן האמר הם בריאות מגונות: אמרו עליו על סנדלפון . שהוא גבוה מחביריו מהלך חמש מאות שנה . ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו ומשביע את הכתר ועולה ויושב בראש אדונו. ובשעה שיוצא הכתר . כל חילי מרום מרתתין ומזדעזעין וחיות רוממות ומנהמות כארי . באותה שעה עונים ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו , ובשעה שמגיע לכסא . מתגלגלין גלגלי כסא ומתרעשין אדני שרפרף וכל רקיעים אחוזים חלחלה . ובשעה שהוא עובר על כסאו . כל חילי מרום וכתר הכבוד שלו פותחין פיהם ואומרים ברוך כבוד יי ממקומו . בא וראה כמה גדולתו ושבחו של הקב"ה . שבשעה שמגיע כתר לראשו. מחזיק עצמו לקבל כתר מעבדיו . וכל חיות ושרפים וגלגלי המרכבה וכסא הכבוד וחילי מעלה ומטה מתגדלים ומתגברים ומתגאים ונותנין הוד והדר וממליכין כולם בפה אחד ואומרים ה' ימלוך לעולם ועד יהא שמיה רבא מברך :

קדוש וברוך [מדרש כונן] יהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים . שהוא מתכוין ועושה שמים כארבע מאות ותשעים וששה אלפים רבבה של מלאכי השרת שעומדים לפניו ומקדישין לשמו בכל יום מיציאת החמה עד שקיעת החמה ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו . ומשקיעת החמה עד יציאת החמה אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו :

קדוש ברוך וימלוך כשעלה משה למרום . מצא כת אומרת קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו . וכת אומרת ברוך כבוד ה' ממקומו וכולם עונים בפה אחד ואומרים ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה :

לברכו דערבית יאמר חיה אחת יש ברקיע . כשהוא יום . אות אמת במצחה ויודעין שהוא יום ולערב אמונה במצחה ויודעין שהוא לילה , ובכל פעם אומרת ברכו את ה' המבורך . וכל גדודי מעלה עונין ברוך ה' המבורך לעולם ועד :

חיה אחת היא ששמה ישראל, שיר אל , יסודה ידוע ליודעי חן , ע"ל בהקדמה :

(א) בשעת הדחק, כגון שהוא בדרך או שהיה עומד במקום שטרוד וירא שיפסיקוהו או שלא יוכל להתפלל בכוונה תפלה ארוכה שאין דעתו מיושבת עליו כל כך או בהבעה עוברת, מתפלל אחר שלש ראשונות הביננו, ואומר אחריה שלש אחרונות

אחרונות, וצריך לאמרה בעומד, וכשיגיע לביתו או שירוח לו אח"כ ותתיישב דעתו, א"צ לחזור ולהתפלל (מתורת חובה, אבל לא בתורת נדבה) ואינו מתפלל הביננו בימות הגשמים ולא במוצאי שבת ומוצאי יום טוב [סי' קי]: (ב) הפועלים שעושין מלאכה אצל בעל הבית, אם נותן להם שכר חוץ מסעודתן, מתפללין הביננו כשמקפיד עליהן [שם]:

אדני שפתי תפתח וגו' ברוך אתה ה' כו':
הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך. ומול את לבבינו ליראתך. ותסלח לנו להיות גאולים. ורחקנו ממכאוב. ודשננו בנאות ארצך. ונפוצותינו מארבע תקבץ. והתועים על דעתך ישפטו. ועל הרשעים תניף ידך. וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך. טרם נקרא אתה תענה: ברוך אתה ה' שומע תפלה: רצה

כך הוא נוסח הגמרא שבידינו (ובמסדרים איזה שינוי ואריכות. לא נדע טעמו באמת) ולפי זה תיבותיה כ"ב סי' ג"ן נעול אחותי כלה. וכנגד שם ב"ן עם הכולל:

הביננו, כנגד אתה חונן: ומול לבבנו, כנגד השיבנו: ותסלח, כנגד סלח לנו: להיות גאולים, כנגד גאולה: ורחקנו ממכאוב, כנגד רפאנו: ודשננו, כמו חלב ודשן: בנאות. ל' נוה כמו בנאות דשא והוא כנגד ברכת השנים והתועים ע"ד, העוברים על דבריך: ישפטו, כנגד צדקה ומשפט, ל"א והתועים במשפט ע"ד ישפטו, השיבה שופטינו כבראשונה... [illegible]

...והתועים ע"ד ישפטו, השיבה ללמדם לשפוט כדרכך, וכן עיקר לרש"י, אכן הרב"י הביא עוד ל"א, והתועים ע"ד ישפטו, לא ע"פ מזלם, אלא אתה בעצמך תשפוט אותם, ואם מזלם לטובה תהפוך אותו לרעה, וקשה ע"ז. כי מה שייכות י"ל עם ברכת השיבה, ונראה יותר נכון שר"ל והתועים הם ישראל המטיחים דברים בזה הגלות הארוך, שעזב הקב"ה אותן ואינו משגיח בהם, יהי"ר שישפטו בדעתך, כלומר בידיעתך, השר הוא החמלה והחנינה, מלשון וידע אלהים, וזהו ממש מה שנזכר בברכת השיבה, עכ"ל (כמדומה שהיא מפירושת הר' יעקב בן חביב, והוא ז"ל כתב עליו מה שכתב, יע"ש) הך אני בעניי עניתי חלקי בדבר זה בחבורי והוא, שהתועים, ישראל שהם כשה אובד, על שהם אוחזים בדעתך דעת עליון דעת התורה, ישפטו יקבלו נקמתם ממתעיבהם, שהזוכה בדינו ורואה נקמה באויביו נקרא נשפט, כמד"א באם ה' נשפט ועד"ז אמרו כהן ישפטו, ג"כ ההנפעל. עיי"ל עד"ז, שישראל התועים בדעתך ודרכיך הטובים, הקשית לבם מיראתך, הקוצר רוח ושיעבוד גלות כי הן הנה היו סיבה לשיתעו בדעתך, לוה קראם תועי, כלומר שזה נחשב להם לשעות ולשגגה, ע"כ אחר שיהיו נדונים במשפט וברחמים, לא באף ובחמה כמזידים ח"ו, כדבר הנביא יסרני ה' אך במשפט אל באפך, והרי זה ממש כענין ברכת השיבה, שחותמין בה ולדקנו במשפט, וכמו שפירשתי שם בס"ד:

בית הספר הלכות קריאת התורה עם מחודשים

(א) כבר נזכר למעלה שאם התחילו תפלת י"ח בקול רם בעשרה ויצאו מקצתן וגמרו התפלה שלא בעשרה, אומרים גם הקדיש, אבל קה"ת מילתא אחריתא היא, ואין קורין שלא בעשרה, ואם התחילו בי' ויצאו מיעוטן גומרים: (ב) מרע"ה ונביאים שעמו תקנו שיהו קוראים בתורה בב' וה', כדי שלא ישהו ישראל שלשה ימים בלי תורה, וב' ה' הם ימי רצון, שבחמישי עלה מרע"ה לקבל לוחות אחרונות וירד בשני, ומתקנת עזרא שיהו קורין תלתא גברי: (ג) [אסור לקרות בס"ת גזולה, וכשים מחלוקת בס"ת שכ"א אומר שלי היא או היחיד חולק עם הצבור, אסור לקרות בה עד שירדו לדין, ואסור להשאיל ס"ת מבהכ"נ בלי דעת הממונה, וכשאין ממונה צריך דעת רוב הצבור, ואסור לטלטל ס"ת ממקום משכנה לבית אחר לקרות בה, אפי' לחולה או לחבושים במאסר (אפי' הם אנשים חשובים ואפי' בר"ה ויו"כ) ואם קבע לה מקום מקודש או בשביל אדם חשוב, מותר לטלטלה אפי' ביום הקריאה אם עריכא ליה לילך לבהכ"נ, ולא כל הרוצה לעשות עצמו חשוב עושה, וידע כי בנפשו הוא, ואם מעוכב מלילך לבהכ"נ אסור (ת"ק): (ד) אם טומאה בבהכ"נ והכהנים אין יכולין לבא שם, יכולין ליקח ס"ת למקום שמתפללין ולהחזירה לאחר הקריאה, ולא ישלחו הס"ת ע"י יחיד רק ילכו עמה עשרה, וה"ה כשהצבור מעוכבים מפני אונס מלילך לבהכ"נ לקרות, וס"ת של יחיד שהיא בביתו מותר להביאה לבהכ"נ (שם): (ה) נדבו לבהכ"נ ס"ת חדשה. מטלטלין כל הס"ת שבבהכ"נ וילכו לקראתם עד מקום העזרה לקבלה. ולא יטלטלום חוץ לבהכ"נ. ומותר לעשות מדברים ישנים שנשתמש בהם הדיוט. מעיל ומפה לס"ת ע"י שינוי. אבל מתשמישי דבר מגונה אסור. ומהמפה שלובש ביו"כ מותר לעשות מפה לס"ת אפי' בלי שינוי. ואם נתקלקל המפה מרוב יושנה אסור להפוך צד הפנימי לחוץ. ופרוכת ומה שאינו יונא עם הס"ת מותר בכלאים (שם): (ו) סימן להעולין לס"ת בכל השנה. **שמע** ג' אותיות נגד העולין בשבת למנחה ובב' וה'. **ישראל** ה"א נגד העולין ביו"ט. **ה'** ד"א נגד העולין בר"ח וחוה"מ. **אלהינו** ו"א נגד העולין ביו"כ. **ה' אחד** ז"א נגד העולין בשבת:

סדר הקריאה בשבת במנחה ובב' וה' בכל השנה

בראשית (כהן) עד יום אחד (לוי) עד יום שני (ישראל) עד יום שלישי. וכשאל ש"ת ביום מימי אג"ד קורא בה' לשלישי יותר. עד יום חמישי: **נח** (כהן) עד ושלשים חמשה (לוי) עד ונקבה יהיו (ישראל) עד כן עשה: **לך לך** (כהן) עד משפחת האדמה [לוי] עד ונסוע הנגבה (ישראל) עד נפשי בגללך: **וירא** (כהן) עד כאשר דברת (לוי) עד ויאכלו (ישראל) עד ולשרה בן: **חיי שרה** (כהן) עד לבני חת (לוי) עד עם הארץ (ישראל) עד עובר לסוחר: **תולדות** (כהן) עד לדרוש את ה' (לוי) עד בלדת אותם (ישראל) עד חקותי ותורתי. וכשאיחרו בשבת להתפלל מנחה ואין פנאי לקרות כ"כ. קורא רק י' פסוקים (כהן) עד אשתו (לוי) עד בבטנה (ישראל) עד את יעקב: **ויצא** (כהן) עד ויורדים בו (לוי) עד שער השמים (ישראל) עד אשר דברתי לך: **וישלח** (כהן) עד חן בעיניך (לוי) עד לפליטה (ישראל) עד לא יספר מרוב: **וישב** (כהן) עד כתנת פסים (לוי) עד ומשתחוין לאלמתי (ישראל) עד שמר את הדבר: **מקץ** (כהן) עד וייקץ פרעה (לוי) עד והנה חלום (ישראל) עד ויבא אל פרעה. **ויגש** (כהן) עד ואביו אהבו (לוי) עד את דברי אדני (ישראל) עד קשורה בנפשו. **ויחי** (כהן) עד ראש המטה (לוי) עד ויברך אותו (ישראל) עד ואברכם: **שמות** (כהן) עד ותמלא הארץ אותם (לוי) עד מפני בני ישראל (ישראל) עד ותחיין את הילדים: **וארא** (כהן) עד ואזכור את בריתי (לוי) עד ומעבודה קשה (ישראל) עד מארץ מצרים: **בא** (כהן) עד שלח עמי ויעבדני (לוי) עד ויצא מעם פרעה (ישראל) עד מאת פני פרעה: **בשלח** (כהן) עד לפני העם (לוי) עד ויעשו כן (ישראל) עד ביד רמה: **יתרו** (כהן) עד מחרב פרעה (לוי) עד ויצילם ה' (ישראל) עד לפני האלהים: **משפטים** (כהן) עד ועבדו לעולם (לוי) עד אין כסף (ישראל)

עד

עד נרפא ירפא : תרומה (כהן) עד ועלי בטים (לוי) עד וכן תעשו (ישראל) עד אשר אתן אליך · תצוה (כהן) עד ואת השם . וי"א עד בני אהרן · ד' פסוקים קודם)(לוי) שמות בני ישראל (ישראל)עד שתי כתפי' לזכרון . כי תשא (כהן) עד תרומה לה' (לוי) עד לפני ה' לכפר על נפשותיכם (ישראל) עד לו ולזרעו לדרתם : ויקהל (כהן) עד ביום השבת (לוי) עד אשר צוה ה' (ישראל) עד מלפני משה : פקודי (כהן) עד ובשם (לוי) עד ככר לאדן (ישראל) עד את משה . ויקרא (כהן) עד לכפר עליו (לוי) עד ריח ניחוח לה' (ישראל) עד ריח ניחוח לה' . צו (כהן) עד אל המזבח (לוי) עד לא תאכל (ישראל) עד יגע בהם יקדש . שמיני (כהן) עד כבוד ה' [לוי] עד את משה [ישראל] עד ויעשה כמשפט . תזריע [כהן] עד ימי טהרה (לוי) עד הכהן וטהרה (ישראל) עד שבעת ימים שנית . מצורע [כהן] עד מים חיים (לוי) עד במים וטהר [ישראל] עד תנופה לפני ה' . אחרי [כהן] עד ובעד ביתו (לוי) עד החטאת אשר לו (ישראל) עד כל קהל ישראל . קדושים (כהן) עד אני ה' אלהיכם (לוי) עד אני ה' אלהיכם (ישראל) עד אני ה' · אמור (כהן) עד והיו קדש (לוי) עד אני ה' (ישראל) עד אני ה' מקדשו . בהר (כהן) עד ואספת את תבואתה (לוי) עד תבואתה לאכול (ישראל) עד איש אל אחזתו . בחקותי (כהן) עד לבטח בארצכם (לוי) עד בריתי אתכם (ישראל) עד קוממיות . במדבר (כהן) עד לבית אבותיו הוא (לוי) עד אלפי ישראל הם (ישראל עד במדבר סיני . נשא (כהן) עד לעבוד ולמשא (לוי) עד בן אהרן הכהן (ישראל) עד ביד משה . בהעלותך [כהן] עד את המנורה [לוי] עד עדת בני ישראל (ישראל) עד והיו לי הלוים . שלח לך (כהן) עד ראשי בני ישראל המה (לוי) עד להושע בן נון יהושע (ישראל) עד בכורי ענבים . קרח (כהן) עד קהל ה' (לוי) עד בני לוי (ישראל) עד גם השתרר . חקת (כהן) עד שרפת הפרה (לוי) עד חטאת היא (ישראל) עד מים חיים אל כלי . בלק (כהן) עד בעת ההוא (לוי) עד דברי בלק (ישראל) עד כי ברוך הוא · פנחס (כהן) עד בריתי שלום (לוי) עד במדין הוא (ישראל) עד מארץ מצרים . מטות (כהן) עד יסלח לה [לוי] עד יסלח לה [ישראל] עד בית אביה . מסעי (כהן) עד לעיני כל מצרים (לוי) עד בקצה המדבר (ישראל) עד על ים סוף . דברים (כהן) עד אותו אליהם (לוי) עד נהר פרת (ישראל) עד כאשר דבר לכם . ואתחנן (כהן) עד והלבנון (לוי) עד חיים כלכם היום [ישראל] עד לפניכם היום. עקב [כהן] עד גדול ונורא (לוי) עד יחיה האדם (ישראל) עד אשר נתן לך . ראה (כהן) עד וישנתם בה (לוי) כי ובאת שמה (ישראל) עד וישבתם בטח . שופטים [כהן] עד נתן לך (לוי) עד אשר יורוך (ישראל) עד ולא יזידון עוד . כי תצא (כהן) עד אשר עניתה (לוי) עד משפט הבכורה (ישראל) עד ישמעו ויראו · כי תבא [כהן] עד לתת לנו (לוי) עד אשר בקרבך [ישראל] עד זבת חלב ודבש . נצבים [כהן] עד כרת עמך היום (לוי) עד עמנו היום [ישראל] על דברי התורה הזאת. וילך (כהן) עד כאשר דבר ה' (לוי) עד ולא יעזבך [ישראל] עד שמה לרשתה . וי"א בהזניהם · ב' פסוקים קודם · האזינו [כהן] עד לאלהינו (לוי) עד ויכוננך [ישראל] עד אל נכר . ברכה [כהן] עד מצריו תהי' (לוי) עד כתפיו שכן (ישראל) עד אלפי מנשה .

(א) פסוקים כללו הדברים מן מעשה בראשית ומעכין מתן תורה . ויש בהם ל"א תיבות כמנין אל בחי' דכורא . ומן אב הרחמים עד עולמים כמנין חוה בחי' נוקבא . סך הכל ל' שערי בינה שנפתחים בתורה , ומבקשין כאן על בנין חומות ירושלים שנפרצו ויצא ממנה כל הדרה , זה ארון שבו התורה תלתה בגוים אין תורה . ומתפללין שתבנה במהרה , כדי שנוכל לעבדה ולשמרה ועד"ז פירשתי בשילכי אבות . יהי רצון שתבנה עירך כו' כי עי"ז תתן חלקנו בתורתך יע"ש : (ב) [בשבת ויו"ט ור"ה ויו"כ אומר גם זה . ובחול מדלגו ומתחיל ויהי בנסוע]:

אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יהוה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ :

אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ. מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים. וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר : יהוה מֶלֶךְ יהוה מָלָךְ . יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : יהוה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יהוה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם :

אַב הָרַחֲמִים . הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם : כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אֲדוֹן עוֹלָמִים :

[כשעולה להוצאת ס"ת אומר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים. וכשפותח הארון צריכין לעמוד (ומי שנכנסה אשתו בחודש ט' לעיבורה הוא פותח הארון בחודש הזה) ומוציא ס"ת ואומרים (שה"ק) :

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יהוה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יהוה מִירוּשָׁלָיִם : בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ :

(א) [כשמוציא הס"ת אומר ברוך שנתן תורת לעמו ישראל בקדושתו . וצריך כל אדם לנהוג בה כבוד הרבה . ויעמיד ויביט בה דעת הוצאתה עד הנחתה על הבימה , ולא ידבר שיחה בטילה , ויכוף ראשו לפניה כאגמון (בב) (ב) ביו"ט ור"ה ויו"כ אומר גם זה . ובחול ובשבת מדלגו ומתחיל בריך שמיה] :

ג"פ יהוה. יהוה. אֵל רַחוּם וְחַנּוּן. אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד. וֶאֱמֶת. נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע. וְחַטָּאָה. וְנַקֵּה :

לר"ה וליו"כ

רבון העולמים מלא משאלות לבנו לטובה והפק רצוננו. ותן לנו שאלתנו (בר"ה לג זה) (ומחול על כל עונותינו ועל כל עונות אנשי ביתינו מחילה בחסד מחילה ברחמים. וטהרנו מחטאינו. ומעונינו. ומפשעינו) וזכרנו בזכרון טוב לפניך. ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים. וזכרנו לחיים טובים וארוכים. ולשלום. לפרנסה ולכלכלה. ותן לנו לחם לאכול. ובגד ללבוש ועושר. וכבוד. וארך ימים להגות בתורתך. ולקיים מצותיה. ושכל ובינה להבין ולהשכיל עמקי סודותיה. ושלח רפואה לכל מכאובינו. ותברך את כל מעשה ידינו. ותגזור עלינו גזרות טובות ישועות ונחמות. ותבטל מעלינו כל גזרות קשות. ותטה לב המלכות. ויועציה. ושריה. עלינו לטובה. אמן וכן יהי רצון:

לשלש רגלים

רבון העולמים. מלא משאלות לבי לטובה והפק רצוני. ותן שאלתי. וזכה לי (ולאשתי. ובני ובנותי. וכל בני ביתי) לעשות רצונך בלבב שלם. ומלטנו מיצר הרע. ותן חלקנו בתורתך. וזכנו שתשרה שכינתך עלינו. והופע עלינו רוח חכמה ובינה. ויתקיים בנו מקרא שכתוב. ונחה עליו רוח יהוה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יהוה: וכן יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שנזכה לעשות מעשים טובים בעיניך. וללכת בדרכי ישרים לפניך. וקדשנו בקדושתך. כדי שנזכה לחיים טובים וארוכים. לחיי עולם הבא. ותשמרנו ממעשים רעים. ומשעות רעות. המתרגשות לבא לעולם. והבוטח ביהוה חסד יסובבנהו. אמן:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי:

ג"פ ואני תפלתי לך יהוה עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

בס' הזוהר (ויקהל דף רו) אמר ר' שמעון. כד מפקין ס"ת בציבורא למקרי ביה מתפתחין תרעי שמיא דרחמי, ומעוררין את האהבה לעילא. ואבעי לבר נש למימר הכי:

בריך שמה דמרא עלמא בריך כתרך ואתרך. יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם. ופורקן ימינך. אחזי לעמך בבית מקדשך. ולאמטויי לנא מטוב נהורך. ולקבלא צלותנא ברחמי. יהא רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבו ולהוי אנא פקידא בגו צדיקיא. למרחם עלי ולמנטר יתי וית כל די לי ודי לעמך ישראל. אנת הוא זן לכולא ומפרנס לכולא. אנת הוא שליט על כולא. אנת הוא דשליט על מלכיא. ומלכותא דילך היא. אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמה ומקמי דיקר אוריתה בכל עדן ועדן. לא על אנש רחיצנא ולא על בר אלהין סמיכנא אלא באלהא דשמיא. דהוא אלהא קשוט. ואוריתה קשוט. ונביאוהי קשוט. ומסגי למעבד טבון וקשוט. ביה אנא רחיץ. ולשמיה קדישא יקירא אנא אימר תושבחן. יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באוריתא (ותיהב לי בנין דכרין דיעבדון רעותך) ותשלים משאלין דלבאי ולבא דכל עמך ישראל לטב ולחיין ולשלם. אמן:

ולקבלא צלותנא (בתולס הלמ"ד) ברחמי. עלו"א (ולא ברחמין כרז"ה): דתוריך, בי' עלו"א: בטיבו. עלו"א: דסגידנא, הדלי"ת בחיר"ק וסמך שוא"ת ות"ד די בגידנא ב' מלין. לא מיטחבס. עלו"א (ולא הד' בשו"א והס' בפת"ח כרז"ה): רחיצנא. בוטח אני: רחיץ. רי"ש שוא"ת עלו"א (להבדילו מרחיצנא):

(א) [אם לא היה לו פנאי לומר בריך שמיה בעת הוצאה אומרו בעת הגבהה. והמ"ל מגביה הס"ת כשאומר שמע. אחד. גדלו סה"ק]: (ב) המגביה ה"ת, נוטלו ביד ימין [ואומר שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני] וש"ץ מקבלו בב' ידיו ומחזירו לימין. ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם: (ג) [בשבת ויו"ט ויו"כ אומר גם זה. ובחול מדלג ומתחיל גדלו]:

אומר ש"ץ ואחריו הקהל (בשבת) שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד:

שמע, צריך למשוך בו בנעימה. כ"כ במסכת סופרים, וע"ש שזהו פורס שמע. נראה שלכן נתקן, שאם יתאחר אדם לבוא, יקרא הפסוק שמע בצבור. וברכו לא הוצרכו לתקן בפריסת שמע דשבת. לפי שיוצא י"ח על ידי העולים וקוראין בתורה ולזה הם ז' עולים. שאם לא שמע כל ימות השבוע ברכו. יכוין לברכו שאומרי' הקרואי' ויוצא בזה:

ש"ץ וקהל אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ. גָּדוֹל אֲדוֹנֵנוּ. קָדוֹשׁ [בר"ה ויוה"כ וְנוֹרָא] שְׁמוֹ:

בחול מתחילין כאן גַּדְּלוּ לַיהוה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

והציבור עונין

לְךָ יהוה הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יהוה הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: רוֹמְמוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יהוה אֱלֹהֵינוּ:

גדלו. ע"פ הכתוב ויהי כי לעדו נושאי ארון ה' ששה לעדים: נהגו לומר הכתוב גדלו, שיש בו ששה תיבות (שהם כנגד ו' קצוות דתפארת. שהוא ס"ת כידוע) וגם כ"ו אותיות כחשבון השם הוי"ה ב"ה (שהוא הוי"ו הנ"ל) לומר שצריך לגדלו: לך ה'. נתבאר לעיל בויברך דוד: לפדוס. הארץ הדו"ס רגליו, בסוד אדן לעמוד עולם גם הוא גי' נלח הוד. שהם בסוד רגליו: כי קדוש. בחכמה. קודש ישראל לה' ראשית: להר קדשו. בינה הר (רבוע אלהים וה' אותיות) הקודש:

(א) מגביה הספר בידו למעלה, והולך עם הס"ת ופונה דרך ימינו. ועולה עמו למגדל (ראוי שיהיה לו ששה מדרגות עמש"ל) בקורין שם וכל מי שס"ת עובר לפניו. חייב לעמוד מפניו. ולחבקו בשתי ידיו אם אפשר לו. ולנשק בפה מלא (ולא ליגע ביד ולנשק היד, והומר ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין) [צריך להשגיח על הילדים הקטנים כשבאים לנשק הס"ת. שלא יהיו מלוכלכים בצואת החוטם וריירי הפה, אלא ינקו אותן תחלה יפה, שלא יהיה פוגע למביאיהן]: (ב) נזדמן לו רוק בפיו, ירוק תחלה בהפוך פניו אל הצד ואח"כ ינשק, ולא ינשק ואח"כ ירוק.. וכל הפוגע בס"ת חייב ללותו עד הבימה: (ג) בדרך הליכתו אומרין

[בשבת ויו"ט ור"ה ויוה"כ אומר גם זה ובחול הדלגו ומתחיל אב הרחמים]:

על הכל. יש בו תיבות כמנין אלהינו. עם היות במסכת סופרים יש שינוי וכן הספרדים משנין בו מקלת. דיינו שהמגני עזר כנגדנו לקיים הנוסח שבידינו:

עַל הַכֹּל. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא. שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בָּעוֹלָמוֹת שֶׁבָּרָא. הָעוֹלָם הַזֶּה. וְהָעוֹלָם הַבָּא. כִּרְצוֹנוֹ וְכִרְצוֹן יְרֵאָיו וְכִרְצוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל. צוּר הָעוֹלָמִים. אֲדוֹן כָּל הַבְּרִיּוֹת. אֱלוֹהַּ כָּל הַנְּפָשׁוֹת. הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְחֲבֵי מָרוֹם. הַשּׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם. קְדֻשָּׁתוֹ עַל הַחַיּוֹת. וּקְדֻשָּׁתוֹ עַל כִּסֵּא הַכָּבוֹד. וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ בָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ לְעֵינֵי כָּל חָי. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁיר חָדָשׁ כַּכָּתוּב. שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו: וְנִרְאֵהוּ עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּבוֹ אֶל נָוֵהוּ כַּכָּתוּב. כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יהוה צִיּוֹן: וְנֶאֱמַר. וְנִגְלָה כְּבוֹד יהוה. וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי יהוה דִּבֵּר:

בחול אַב הָרַחֲמִים. הוּא יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים. וְיִזְכֹּר בְּרִית אֵיתָנִים. וְיַצִּיל נַפְשׁוֹתֵינוּ מִן הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת. וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרָע מִן הַנְּשׂוּאִים. וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים. וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים:

כרצונו, נקשר למעלה אל יתגדל ויתקדש: אב הרחמים. נתבאר לעיל: עם עמוסים. מגטן, הייבד על פי הכתוב ישעיה מ"ו: איתנים. האבות אברהם יצחק ויעקב שנקראו איתני עולם, כמ"ש בירח האיתנים: מן הנשואים, מגי רחם. יגער בו שירחק מהם:

(א) [כשהולך הש"ץ עם הס"ת (דרך לכון, ובחזרה דרך דרום) ילך אחריו מעט (ומי שהוליכה, ילך עד הבימה) ואומר אחרי יי אלהיכם תלכו. ואותו תיראו. ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו. ואותו תעבודו ובו תדבקון. והש"ץ מניח הס"ת על הבימה ופותח ואומר זה] (שס"ק): (ב) ויעזור. נקשר למעלה אל סיים אב הרחמים, ונאמר עד בקדושתו. סך כל התיבות נ"ב. כמס ב"ן, חוץ ממה שאומר יעמוד פלוני. באינם מהמני:

לשבת ויו"ט ור"ה ויוה"כ | לחול ושבת למנחה

וְיַעֲזֹר וְיָגֵן וְיוֹשִׁיעַ לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ | וְתִגָּלֶה וְתֵרָאֶה מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ בִּזְמַן קָרוֹב וְיָחֹן פְּלֵטָתֵנוּ וּפְלֵטַת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן. וְנֹאמַר אָמֵן:

הַכֹּל הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ. וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה כֹּהֵן קְרָב: (יעמיד רבי פב"פ הכהן) בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ: תּוֹרַת יהוה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ: עֵדוּת יהוה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יהוה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב: מִצְוַת יהוה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: [יִרְאַת יהוה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד. מִשְׁפְּטֵי יהוה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו]: יהוה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יהוה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יהוה צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ: [קהל] וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

ותגלה. במסכת סופרים פרק י"ד, יש שם נרשם הלשון עם נוסח על הכל יתגדל (וכן מנהג הספרדים) שאנו אומרים אותו בשבת ויו"ט בלבד. אבל כמנהגנו נ"ל, שנקשר עם נוסח אב הרחמים דלעיל. שעד כאן נמשך והולך, זהו והגלה

בוי"ו החבור : גדל . מילוי ס"ג : תורת . ע"ל בפי' המזמור . בפסוקים הנתשבים עד לכל החוסים בו . יש ארבעים תיבות כנגד הרבעים יום שעמד משה בהר לקבל התורה : והם . עונין הצבור : חיים . הדבקי' בעץ החיים : היום . שהקורא בתורה . דומה כאלו היום קיבלה מסיני :

(ח) קורין כהן לוי וישראל בפרשה שמפסיקו בה בשבת. אין מתחילין ואין מוסיפין עליהם. ובין כולם קורין לא פחות מי' פסוקים. אם לא היכא דסליק ענינא (כגון פ' ויבא עמלק) [קלה קלו] : (ג) לשון ה' הזוהר [ויקהל ד' רו] בעי לאשתמע חד קלא ודבור כו' ולאתקנא בחד כורסיא דאקרי תיבה. והאי כורסיא דליהוי בשית דרגין לסלקא בהו ולא יתיר. ודרגא חד לעילא לשווא עליה ס"ת ולאחזאה ליה לכולא. כד סליק ס"ת להיכה. כדין בען כל עמא לבדרא גרמייהו באימתא ברחימו ידהע וזיע, ולכוונא לבייהו כמה דהשתא קיימין על טורא דסיני לקבלא אורייתא. ויהון צייתין ויירכון אודנייהו, ולית דבו לאתערא (ר"ל חוץ מש"ץ) למפתח פומא באורייתא וכ"ש במלה אחרא, אלא כולהו באימתא כמאן דלית ליה פומא, וכמה הוקמוה כו'. ואסור למקרי בספרא דאורייתא בר חד בלחודוי וכולהו צייתין ושתקין. בגין דישמעון מלין מפומיה כאילו קבילו להו ההיא שעתא מטורא דסיני. ומאן דמקרי באורייתא ליהוי חד קאים עליה ושתיק. דלא ישתכח בר דיבור חד בלחודוי לא תרין דבורין. לשון הקודש חד הוא ולא תרין ואי תרין משתכחין בס"ת. גריעותא דרזא דמהימנותא איהו ובעי' חד קלא ומתרגם חד. ורזא קליפה ומוחא. רזא דעלמא דא ורזא דעלמא דאתי. כולהו שתקין וחד קרי. דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמור. איהו לעילא וכל עמא להתא כו'. והשוא דקרי באורייתא ישוי לביה ורעותיה לאינון מלין דכי איהו שליחא דמאריה בהדורא דהני מילין לאשמע כל עמא. דהא איהו קאים כדוגמא עלאה. עכ"ל : (ג) מבואר מזה גודל עונש הקורא עם הש"ץ. חוטא נפשו ומונע הרבים לשמוע הקריאה מפי ש"ץ ומכחיש דוגמא עליונה. ע"כ ראוי להשגיח ע"ז ולענוש אותן קלי ראש העושין ד"ת זמירות. חשבום כשירי עגבים בבתי משתאות לנחת יתרד לבי ותסתרנה שערותי : (ד) וז"ל שער היום. כשקורין לעלות לקרות. יעקור בתהרה ממקומו ויעמוד בזריזות [ואומר משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה בך] ויעלה בדרך קצרה אל הבימה ויורד בארוכה. ואם שניהן שוין עולה דרך ימין ויורד דרך שמאל) [כשניים השולה אחריו. בין גברא לגברא] ויעמוד לפני ס"ת באימה וביראה (כדרך הלוכו אומר בלחש. הריני הולך לקרות בתורה לשם יחוד קב"ה ושכינתיה [ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל] ויאמר ברכו את ה' כו' בקול רם. כדי שישמעו הכל ויענו. וכן הברכה בקול רם. ויברך ברכת התור' בכוונה גדולה. ויודה וישבח לאדון הכל ששם חלקו וגורלו בדברי התור' הזאת. והטיב עמנו מכל אומה ולשון. ובחר בנו להיות לו לעם נחלה וסגולה. והנחילנו תורתו הקדושה כלי חמדה' ושעשועין ובה ברא כל העולמים. ובזכות קריאתה וקיומה כל לבאות מעלה ומטה מתקיימין. ואלמלא קריאתה ושמירתה. לא היה העולם נברא כו'. ואפילו יהיה אחד העוסק בתור' כראוי הוא מקיים את העולם. עליו נאמר וצדיק יסוד עולם. וע"כ ראוי לכל בן דעת להודות בשעה שמברך בס"ת. ויקרא קריאתו מלה במלה. בכוונה ורעדה בגילה בכל לבו ונפשו. ויכין לחזן להקרות ולא יגביה העולה קולו. אלא יחתוך התיבה בשפתיו בלחש. וכשעומד בקריאה על השם הגדול. ירתית עצמו מאימתו ופחדו וירגיש כל איבריו לזכר קדושת השם שנכתב בקדושה ובטהרה. ויוציא בשפתיו שם אדני ויכוין בהויה. לייחד שניהם כאחד כענין כוונתו בתפלתו ובברכותיו. עכ"ל : (ה) צריך לקרות מעומד בלי סמיכה כלל. והשומעים א"צ לעמוד (ועמ"ק מ"ש בס"ד על קושית הט"ז. המלא דברים הגונים) בשעת קה"ת. רק בעת שאומר ברכו והברכה ודאי יש להם לעמוד. יע"ש : (ו) והוי יודע. שברכה שלפני קה"ת היא דאורייתא לדעת רבים וגדולים. ולפ"ז צריך שיכוין בה לקיים עי"ז מ"ע של תורה. אכן כשבבר בירך פ"א ולא הסיח דעתו מן הלמוד אז צריך לברך מ"מ על הקריאה בצבור. אך מכח תקנת חז"ל בלבד. כ"מ להקל בספקא : (ז) מס' נגיד ומצוה, כשתעלה לקרות בתורה. תחלה תפתח הס"ת ותראה במקום שתתחיל לקרות [ותנשקה ותאמר בלחש עץ חיים היא למחזיקים בה] ותכסה. ותאחז בשתי ידיך ביריעות הספר או ע"י מפה . [ותהפך פניך לצד שמאל] ואח"כ תאמר

ברכו את ע"ל ביולר **בָּרְכוּ אֶת יהוה הַמְבוֹרָךְ :** ועונין הצבור אחריו

בָּרוּךְ יהוה הַמְבוֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד : יחזור המברך ואומר ג"כ ברוך ה' וכו' ואח"כ מברך

(ח) אם לא שמעו מהעולה ברכו, רק מהש"ץ שענה ברוך. יענו אמן (קלט) : (ב) טעה ואמר אשר נתן ונזכרו בו וחזר אשר בחר יצא. ואם סיים אשר נתן. אומר אח"כ אשר בחר (שם) : (ג) יזהר לענות ביהל"ו ואמן בכוונה אחרי המתברכים על קה"ת וההפטרה. ובשבת ויו"ט ישליש בזה המאה ברכות (של"ה) :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים . וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ . (מנשקת התורה) בָּרוּךְ אַתָּה יהוה נוֹתֵן הַתּוֹרָה :

בחר בנו . שנאמר ובך בחר ה' : מכל העמים ונתן לנו. ע"ש הכתוב לא עשה כן לכל גוי. ועמ"ש בפי' המזמור. ואומם נותן התורה שתם. כי היא הפקר ממדבר מתנה. כתר תורה כל הרוצה לזכות יבא. אפי' כותי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול [ע"ז ג ב"ק יח) והחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון. תורה. מספר תרי"א מצות. כי ב' דברות מפי הגבורה שמענו. וגי' הויה אלהי ישראל. וב' יתרים כנגד ב' לוחות. או ב' התורות שבכתב ושבע"פ. וכוללת המרכבה. הוי"ה אהי"ה לבאות אדני. והוא תבלין ליצה"ר הידוע . ומכוונת תמם לשבר כחו. והוא פלה. עמ"ש בס"ד בתחלת פי' פ' שירה. והיא הברית עם התיבה :

(ואחר שכלתה ברכה מפי המברך עונין אחריו אמן) :
(ח) תחזור ותפתח ותקרא [מעומד ובאימה. ובן החזן הקורא עמו ואסור להשען אפי' קצת. ובעל בשר מותר להשען קצת ולא על המפה. אלא יסירה וישען על הבימה] ותכוין כי ס"ת הוא סוד ב' שמות דאהיה דיודין קס"א. ודההין קנ"א ושניהם במנין חדש. ותחשוב כי ע"י ב' ידיך שבהם כ"ח פרקים נעשה שם וזה שם חדש. כי הפשוט ומילוי שם אהיה דיודין הם י"ד אותיות. ותכוין אותם ביד ימינך. וכן בפשוט ומילוי אהיה דההין י"ד אותיות כנגד יד שמאל. וכן שניהם כח. ותצרף כ"ח עם חדש ויהיו במנין שם. וזהו סוד ס"ת : (ט) אח"כ תכוין לכלול יד שמאל ביד ימין. ותסלק יד שמאל (עם גמר הברכה) ותשאר יד ימינך לבדה אוחזת בס"ת כל זמן שתקרא : (י) אין הקורא לקרות עד שיכלה אמן מפי הצבור [אפי' מאריכין] וכשמתחיל לקרות יהיו אזני כל העם קשובות אל ספר התור' ואסור להשיח ילא לצאת כשהס"ת פתוחה. אם לא בין גברא לגברא (ועמ"ש בס"ד בחלק הדרושים על ההיא דר"ש [ברכות ח] אכן כדידן כו' פירוש חדש מופלא מאד) ומסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. כי דבר ה' בזה. מוטב שנהפכה שליתו על פניו. והוא בכלל המחלל את התורה שיהיה גופו מחולל על הבריות. כי אין לך חלול גדול מזה. ואפי' לעסוק בד"ת אסו' כי אין לך למוד גדול מזה. ואל יאמר דברים אלו כבר שמעתי וידעתי אין לי בהם שום חדוש. כי כל ענין מעניני התורה הוא גדול ונורא. והתורה כולה שמותיו של הקב"ה. ובכל קוץ ותג תלויין תלי תלין הלכות ואגדות רזים וסודות שאין העולם מלא כדי להכיל. כמ"ש הכתוב לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאוד, כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. שמא יאמר אדם א"כ

מה לי לחקור אחר דבר שאין לו תכלית. כבר אמרו הז"ל לא עלינו המלאכה לגמור (ואמר החכם לא יגיעה הרודף אחר החכמ' ימחמת שלא הגיע לתכליתה) וכל פעם שמעמיק בה הרי הס"ת מוצא בה טעם חדש והעוסק בה לשמה מגלין לו רזי תור' וישיג בה חלק מסויים לפי שכלו לשבעה ויתמלא כל טוב כרמון. ישמח בהסתפקו כל הון וממון. וישים בהם יותר המליצה הטמון: (יא) כשתגמור הקריא'. תחזור ותכתוס הס"ת ע"י מפה ותכסהו כיריעה ותברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת [תכנית התורה] וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ . בָּרוּךְ אַתָּה יהוה נוֹתֵן הַתּוֹרָה :

תורת אמת. היא תורה שבכתב (תתן אמת ליעקב. שהיא בחינת תפארת והוא סוד ס"ת שבכתב וכו') : וחיי עולם. היא תורה שבע"פ (שהוא חכמה תתאה) והוא שתפס לשון נטע. ע"ש דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים. ועוד ע"ש אוה"ל שכן באדם (שהיא שרויה בתוכנו) שכן תמינו לשון נטיעה באהלים. ויטע אהלי אפדנו . וגם התורה נקראת עץ חיים למחזיקים בה ובעץ שייך לשון נטיעה : נטע בתוכנו. גי' הרי"ג מצות . בברכה זו שלאחריה לא נזכר הורתו כמו בברכה ראשונה שלפניה. כי בתחלה נקראת תורת ה'. ואחר שלמד האדם נקראת תורתו [ע"ז יט] משמחזיק בה וזכה בה. וזהו נטע בתוכנו. ובראשונה לא זכר חיי עולם, כי אמרו חכמים [ברכות כח] לעולם ילמד אדם אפי' שלא לשמה. שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ע"כ אמרו התחלה סתם. בכל אופן ילמד ולא ימנע עצמו ואע"פ שאינו טועם בה עדיין טעם פרי עץ חיים. כי למתחילים היא כמו דמותה. אלא שמתוך הלמוד השמאלי הוא בא אל הימני ונעשית לו סם חיים בסוף. בשתי ברכות הללו יש ארבעים תיבות. כנגד ארבעים יום שעמד מרע"ה בהר לקבלת התורה. וקנ"ה אותיות. כנגד קנה חכמה קנה בינה . אמת קנה ואל תמכור :

(יב) אין קורין בתורה בפחות מעשרה זכרים גדולים בני חורין. ואם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן . גומרין (כשנשתיירו רובן) כל הצריכין לעלות ביום ההוא [קמג] : (יג) אין קורין לכתחלה ברבים אלא בס"ת כשר כהלכתו ובכלל משפטו. כל ה' חומשין תפורין ביחד. ואפי' אין להם אלא ספר הפסול או חומש אין מברכין עליו. אלא קוראין בלא ברכה. כדי שלא תשתכח תורת קריאה. ואם קראו בס"ת ונמצא בו טעות הפוסלו (עיין ברי"מ ז"ל כי דברי' המפבידי' כשרותו) ועדיין לא קראו ג' פסוקים עם העולה שבירך עליו. מוציאין ס"ת אחר (עמוק ראיה ברורה חדשה . ולענין דיני פסול דכתיבה . ע"ש סי' ל"ב ול"ו כמה חדושי דינים) ומתחילין לקרות ממקום שנמצא הטעות (דהיינו מתחלת אותו פסוק. דכל פסוקא דלא פסקיה משה לא פסקינן) וגומר קריאתו בכשר ומברך לאחריו. וא"צ לברך לפניו. כי ברכה ראשונה שלפניה עלתה לו. ומשלימין העולין הנשארי' שיש להם לקרות. כי הראשונים שעלו וקראו יצאו בדיעבד ועולין מן החשבון. ואפי' קראו איזה קריאות אחר הטעות ואח"כ נודע להם . מ"מ מה שקראו קראו וא"צ לחזור ולקרות [שם] : (יד) אפי' קראו כולם במוטעה. דיעבד עלתה להם . וא"צ לחזור אחר ס"ת כשר. ואם כבר קראו ג' פסוקים ואפשר להפסיק שם . פוסקים. ומברך אחריה ומשלימין מנין העולין בס"ת אחר שיוציאו . ואין מוציאין אלא בשביל פסול ממש וכן טעות גמור, אבל משום חסרות ויתרות אין להוציא אחרת, דלא בקיאינן במלא וחסר ומי יגיד לנו שהס"ת האחר יהיה יותר כשר מזה [שם]. ונ"ל פשוט. דדוקא במלאין וחסרין התלויין להיות פעם מלא פעם חסר. המשל כגון מלת גוים, שאם חסרה הוי"ו במקום שצ"ל מלא או איפכא. הרי זה בכלל מלא וחסר דלא בקיאי בה . משא"כ אם חסרה היו"ד שאז אין משמעות כתיבה כלל . אע"פ שדרך להיות פעמים חסר מהמכתב ואז הוא קרי וכתיב. אבל אינו בכלל מלא וחסר . ונכרי הוא פסול גמור בודאי . וכן מלת בראשית כשחסר היוד. אין זה נקרא מלא וחסר אלא פסול. ועמו"ק . שאין כאן מקומו להאריך (וה"ל כתיבות אחרות שמשנים המשמעות או אפי' המבטא בלבד שפסולין מיקרו. וגם אלהינו שהשמיט בה היו"ד. עש"י סי' קנ"ב דין תקונו) וכל קרי וכתיב שאינה כתן הן במכתב הן במבטא, שכתב את הקרי או קרא את הכתיב . זה וזה פסול . רצוני הפסיד הס"ת והקריאה : (טו) אסור לקרות סומא לעלות לתורה. עש"י סימן ע"ה : (טז) אם קראו י' פסוקים בין שלשתם. אע"פ שפיחתו לאחד מג' פסוקים. כתבתי בחבורי שיצאו בדיעבד . ואין להחמיר ולקרות ולברך. דקולא היא לגבי ברכה. ובלא ברכה נמי לא שפיר דמי. והשגתי על הוראת הט"ז בזה מראיה גמורה. וא"צ אם הירע כך בנוספין על ז' בשבת קודש ולא דלגו בלום כנדון שלו . שאין מקום להורתו . יע"ש : (יז) מי שקראוהו בטעות המקום שצריך לקריאתו. הוריתי בחבורי ובש"י (סימן ס"ו) הלכה למעשה כדעת הר"ר גרשום. שא"צ לחזור ולברך בכל גוונא. בין התחיל לקרות בין לא התחיל. דל"ד כלל להא דתירמסא [ירושלמי פ' כיצד מברכין] והרכיתי להשיב על מ"ש האחרונים ז"ל . יע"ש דברים נכוחים למבין בעזה"י : (יח) תמהתי בחבורי על אותן הנוהגים להביא ס"ת ולהעמידו בבית שיזדמן באקראי כדי לקרות בתורה בעשרה ימים אחדים. שילא שכרם בהפסדם דעברי אדרבנן. וצריך למחות בידם. כי יש עונש גדול ר"ל. יע"ש שהארכתי : (יט) יעיינו עוד חדושי דינים בהלכות אלו בחבורי הנ"ל : (כ) ראוי להדר לעלות לתורה לפחות פ"א בחדש : (כא) כשהשלימו הקריאה [מכסין הס"ת כמעיל. ולא בין גברא לגברא] אומר הש"ץ חצי קדיש [וכן ברי"מ ות"ל] והמשובח שבציבור [מגביה הס"ת מעל השלחן פתוחה ואח"כ גולל ג' דפין. ומי שאינו בטוח בכחו כ"כ] גולל (עד ג' דפין על השולחן . ואין להחזיק ס"ת ערום אפי' בעמודים [וי"א דמותר לאחוז בעמודים להגביה בלי הפסק מפה. אבל בגוף הס"ת אסור] עמו"ק) ומגביה הס"ת פתוח [והכתב יהא נגד פניו ומקום התפר בין ב' העמודים , וכל העם עומדין. וכשמתחיל לגלול יכולין לישב] להראות הכתב לעם העומדים מימינו ומשמאלו. ומחזירה לפניו ולאחריו [ומי שיודע בנפשו שאין בכחו להגביה הס"ת להראות לציבור בכל עבר ופנה ימנע מזה] שמצוה על כל האנשים והנשים [עסורות] לראות הכתב [היטב עד שיכירו לקרות היטב ולכרוע עי' שכנה"ג י"ד סימן רפ"ב ומ"ש עליו בס"ד] ולומר [זה. ואפי' עומד קודש שמו"ע יפסיק. ונקרא בס"ת פסולה לא יאמרו זה]

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל. [בס' האר"י ליתא] **על פי יהוה ביד משה:** כן הוא הסדר בס' מבלי **אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד: דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. עץ חיים היא למחזיקים בה. ותומכיה מאשר : יהוה חפץ למען צדקו. יגדיל תורה ויאדיר :**

(א) גולל ומעמידה נגד התפר וכורכה במפה ואומר לך ה' הגדולה עד לכל ראש :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שיתגוללו רחמיך על מדותיך ותכנס להם לפנים משורת הדין.

ובכ' וה' אומר כש"ל יה"ר (וא"צ להמתין עד שיגמור הגולל. ובמילה א"א) והצבור יענו אמן (שה"ק) : (ב) הגולל יכרוך המפה בלד היפה להס"ת. והמעיל לד היפה לחוץ . ויכוון איזה לד מהמעיל יהיה לפניו ואיזה לאחריו ואסור לשנות. ויקשור המפה נגד פני הס"ת : (ג) מי שנתכבד בגלילה זכה גם בהלבשת העטרות ורמונים. ובמקום שנהגו שא' גולל והב' מלביש העטרות יחזיקו כמנהגם (שם) : (ד) נתכבד בגלילה ואח"כ בהגבה. מניח הגלילה ולוקח ההגבה. וכן בנקרא לגבה"כ אחר למצוה גדולה מזו שיש לו כאן. מניח זו ויזכה לשם אם לא התחיל בה עוד. והגבה וגלילה מוכרין בדמים (ואם מכר סתם. לא בכלל בגלילה הושטת מעילין. ואין לגולל ליקח המעילין בעצמו. וכ"ש אם רק כיבד א' בגלילה דביד הגבאי לכבד אחר במעילין . ונכון לעשות כן ברוב עם) ואם לא מכרו. מכבדין לגדול שבאותן שעלו היום לתורה (שם) :

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם . לְכוֹנֵן אֶת בֵּית חַיֵּינוּ וּלְהָשִׁיב שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכֵנוּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ וְנֹאמַר אָמֵן : [שבות שכינתו כנ״ל עליו״ה]

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם . לְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל פְּלֵטָתֵנוּ וְלִמְנוֹעַ מַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן :

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם לְקַיֵּם בָּנוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְתַלְמִידֵיהֶם וְתַלְמִידֵי תַלְמִידֵיהֶם בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן :

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם . שֶׁנִּשְׁמַע וְנִתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת . וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְנֹאמַר אָמֵן :

אַחֵינוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הַנְּתוּנִים בְּצָרָה וּבְשִׁבְיָה . הָעוֹמְדִים בֵּין בַּיָּם וּבֵין בַּיַּבָּשָׁה . הַמָּקוֹם יְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְיוֹצִיאֵם מִצָּרָה לִרְוָחָה . וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה . וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה הַשְׁתָּא בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב . הסתא דגו״ש [הסי׳ . והס׳ והסי׳ בפתח . והוא ל׳ שנה] וְנֹאמַר אָמֵן :

[המגביה והגולל יעמדו על הבימה. וכשמוליכין הס״ת להצניעו. ילוו עד הארון את הנושאו להכניסה להה״ק. ויאמרו הפסוק אחרי ה׳ תלכו. והלכור לא ילכו אחריה. רק אם עוברת לפניהם ילוו אותה מעט (וי״א עד ההרון) אבל מחויבים לעמוד כ״ז שנושא הס״ת וכ״ז שאה״ק פתוח. ואם אפשר להם לנשקה ישקוה (שה״ק)] :

מוליכין הס״ת להצניעו . והש״ץ אומר בקול [והקהל עמו כלאם] :

יהללו . ברוקח תמה על שחולקין הפסוק בין הש״ץ והקהל. יע״ש שהאריך. ולק״מ לפע״ד, כמ״ש במו״ק בס״ד: כי נשגב שמו. התורה היא שמו יתברך, וכגימטריא הנ״ל [בפי׳ ברכת השחר] וכן דרשו [סוטה מד] בואחרי ה׳ אלהיכם תלכו על ס״ת מה״ט : וירם קרן לעמו, במתן תורה הרים קרן ישראל על כל העמים, יאמרו רק עם חכם ונבון וגו׳ : עם קרובו, כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה׳ אלהינו . ע״י התורה הזאת שקרבנו בה לעבודתו :

החזן אומר יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יהוה כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ :

והקהל אומרים הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם : וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ הַלְלוּיָהּ :

בחול ור״ח ושבת במנחה אומרים לדוד מזמור. ובשבת מזמור לדוד הבו לה׳ וכו׳

(א) [שצריך לומר מי שברך לחולה או לברך הכ״ב. אומרו כאן ולא קודם הודו על ארץ ושמים, והנ״ל שנושאה אומר לעולם לדוד מזמור (בשיר של יום) ובשבת שחרית מזמור לדוד (בקבלת שבת) ומוליך הס״ת לארון (והמלווים ימתינו שם עד שיכניסה לארון) ובעת שנפתח הארון אומרים ובנחה ומשתחוים מול הס״ת (ומי שאינו משתחוה מגדין אותו) ומניחין אותה בארון בהצלכון (שה״ק) : (ב) הלכור אסורין לצאת מבהכ״נ עד שיצניע הס״ת, אבל יכולין להשמט א׳ א׳ אם רואה שנשאר שם עשרה, ודוקא אם מצניע במקום התפלה, אבל אם אינו מקום משומר ומוכרח להוליאה לבית אחר, אם יש שם ב׳ פתחים יכולים היחידים לצאת בפתח שיודעים שהס״ת לא ילא דרך שם, ואם אין שם רק פתח א׳ אסור אפי׳ ליחיד לצאת קודם שילא הס״ת (שם)] :

ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל : קומה יהוה למנוחתך אתה וארון עוזך : כהניך ילבשו צדק וחסידיך ירננו : בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך : כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו : עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר : דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום: השיבנו יהוה אליך ונשובה חדש ימינו כקדם :

אומרים אשרי [יושבי ביתך כו׳ בכוונה, ובפסוק פותח יכוין לבקש על מזונותיו ומזונות אנשי ביתו ובכל ישראל] לפי שאחז״ל [ברכות ד] כל האומר אשרי ג״פ בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה״ב, והג׳ פעמים נגד ג׳ משמרות הלילה שהקב״ה אומר בהם אוי שהחרבתי ביתי, לכן ביום אנו אומרין כנגדן ג״פ אשרי יושבי ביתך, על מקדש מעט שבגלותינו, וקבעו פ״א לפני התפלה ופ״ב אחר התפלה, לפי שצריך לישב להתעכב ולשהות שעה אחריה. לומר שהיגה עלינו למטה. וע״ל בפסוקי דזמרה . ועפ״ד הזוהר [פנחס ד׳ רכו] משום דאית ביה פותח את ידיך. כדי לבקש מהש״י ברכה בבוקר ובערב. ככתוב בתת ה׳ לכם בערב בשר ולחם בבוקר. ופעם א׳ . לתת כח לאותו מקום שהוידים בתיבת אליו . כדי להשביע לכל חי :

התא (מלשון תא ותאה) למנצח ובא לציון גואל . ק״ש

(א) תקנו לומ׳ למנצח בסיום התפלה, לפי שאחה מולא י״ח מזמורים מראש ס׳ תהלים עד פ׳ זו, ואשרי ולמה רגשו חד פ׳ הוא כדאיתא פ״ק דברכות (ואעפ״כ לא דבר רק הוא כפי׳ הלזו שהיא אחת ונחלקת לשתים אלא שהיא רומזת לברכת המינין . שהיא פעם נסתרה ופעם נמלאה כמ״ש שם בס״ד, ונכון הדבר) כנגד ח״י ברכות התפלה , כאדם האומר לחברו תתקבל ללותך (ירושלמי תענית פ״ב ה״כ) וגם מדבר מזמור זה מענין הקץ . ותשעה פסוקים (מלבד הפי׳ הראשון שהוא הודעת שם המחבר , ומשלים למנין עשרה השלם בכל מקום) יש בו , כנגד תשעה חדשים זמן עבורה של אשה , לאשה מקשה לילד הומרין (מדרש תילים ילקוט רענ תר״פ דברים רבה פ״ב) מאן דעני לאמך בעידן קשיותה , יענה יתוך בעידן קשיותך (לכן הוא מסוגל לאומרו לאשה היושבת על המשבר , ובכל צרה שלא תבא) כך ביעקב אע״ה כתיב האל העונה אותי ביום צרתי . א״ל דוד לישראל מי שענה ליעקב אביכם בעת צרתו , הוא יענה אתכם ביום צרתכם , יענך וגו׳ ישגבך שם אלהי יעקב , ויש בו שבעים תיבות כנגד שבעים צירי יולדה (שאינה יולדת עד שגותנת ע׳ קולות . כמש״ל שמפתחות חיה לפנים משבעים מדרגות שבשם הכהרים) וע״י אותיות כנגד ש״י עולמות לצדיק וכס׳ הזוהר (משפטים ד׳ קיט) וכגין דא ל״ת נלח . תמן

לית דאיתנון ע׳ (כנ״ל) קלין דלוותא אילת השחר על כנסת, דאתתקף עלייהו קדרותא בגלותא בשבעין בנין בשבעין (כנ״ל) כתרין, בבהוא זימנא יתקיים בישראל, כמו כרה תקריב ללדת החיל תזעק בחבליה כן היינו מפניך ה׳, ועל כן נקוה לך ה׳ אלהינו, ובכון אעילת רישה בין ברכהא, רישא איהו לדיק, ברכהא איהון נלח הוד, ואוומי לה ביה למפרק לבנהא בבוקר דאיהו אריה (נ״ל דסמוך אקרא דכתיב ואדיב בבקר) בקר ימינא דאברהם, השיח בן דוד דנפיק מיסודא דאתתמר ביה גור אריה, ובנ״ד חי ה׳ שכבי עד הבוקר ובה מוליך לימין משה כו׳ דרועא שמאלא אתמר ביה שמאל דוחה וימין מקרבת, ע״כ: (ג) רמוז בר״ת ד׳ פעמים יב״ק (סודו מפורש לעיל כמה פעמי׳) "יענך "יי ביום "לרה, "קדשו "בגבורות "ישע, "ואנחנו "קמנו "ונתעודד, "יעננו "ביום "קראנו: (ג) בלבוש ומנהגים משמע שדין לתנלח ואת״א שוה, ועכשיו נהגו עוד שאת״א למנלח כפי״ט ולא כאסרו חג: (ד) א״א לתנלח בר״ח וחנוכה. ופורים קטן וגדול ב׳ ימים, ושבת וי״ט וחוה״מ, ועי״פ ועיוה״כ, וט״ב אפי׳ נדחה. ובב״ת האבל אפי׳ שלא במקום שמת אבל בתילה אומרים (ד״ח):

כ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: יַעַנְךָ יְהוָֹה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ: יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֶיךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶלָה: יִתֶּן לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל עֲצָתְךָ יְמַלֵּא: נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָה כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ: אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר: הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַּמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד: יי יד הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

למנצח · נתבאר לעיל: ישגבך. יסתירך כמו במבלר משגב חזק: אלהי יעקב. ע״ל בפתיחה. זהוא אשר פדה את אברהם: מקודש, חכמה עילאה, קודש ראשית׳ גם נקרא יש כנודע, והוא כמספר אותיות שבמזמור כנ״ל, כמובכוס לצדיק יסוד עולם, זהו ומציון (ע״ל בפי׳ המחזיר שכינתו לציון) יוס״ף הלדיק ותולדות יעקב. שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, הוא כסועד הל״ב ודאי, ודעת לנבון נקל: יזכור. יריח הקטרתך, כמו אזכרתה לה׳ ריח ניחוח, וזהו מנחותיך דייקא: ידשנה. ה״א נוספת כסגול, כמו ואקראה לך, ופי׳ ישימה דשן, שישלח אש הקדושה לשרפה ולקבלה ברצון, ואולי יהי׳ ביאורו כמו חלב ודשן, ר״ל יחשבה עולת מחים תמיד, אע״פ שלא השיגה ידך להביא שמנה, גם בהגהות לשרשים נתתי טוב טעם לשיתוף שם דשן בשני ההוראות ע״פ חכמת הטבע, יע״ש: יתן. אויביך תתיך: כלבבך, כחפץ לבבך: עלתך, עלה וגבורה למלחמה: בישועתך, ישועת משיחו. וישראל עם נושע בה׳. או נרננה הוא לשון בקשה אל ה׳. ורה״ק משיבה. ימלא ה׳: נדגול. גרים דגלינו: כל משאלותיך כי הוא יודע לבבך הישר. שכל משאלותיך לטוב ולאושר: עתה. יאמר כל א׳ מישראל בימי הישועה: כי הושיע ה׳ משיחו. תחת אשר חרפו עקבות משיחו. רבים אומרים אין ישועתה לו באלהים סלה: יעננו. בעת יעננו: בגבורת ישע ימינו. שיהיו מתותקות בימינו. ימין ה׳ רוממה. ע״ד וגבורה בימינך: אלה. האויבים: ברכב. כי רב: ובסוסים. כי עלמו. בוטחים: בשם אלהינו נזכיר. שמו. ונגלה. או נקטיר לשמו: כרעו. לטבח: ונפלו. תחת הרוגים: קמנו. כי נפלנו קמנו: ונתעודד. נתרומם: ה׳ הושיעה. קריאת הלועקים במלחמה ובצרה: המלך. מלך העולם:

(א) גרסינן בפ׳ עגלה ערופה. מיום שחרב בהמ״ק אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו. ועלמא אמאי קאי אקדושה דסידרא (ואיש״ר דאגדתא) היא קדושה זו שאנו מתרגמין בסלוק סדר התפלה. ותימי המהתי ע״ז. מאי קושיא ומאי פרוקא. ומאי עדיפותא דקדושא דסידרא מקדושא דיולר ועמידה. וכי אין בהם קדושה גדולה מאד. ואם הם לא הועילו. למה תועיל זו האחרונה (פירש״י דחוק). ונראה שהכי זה אמרו המפרשים שבעת גזירה נתקנה. לפי שגזרו אויבים שלא לומר הקדוש׳ תוך התפל׳ והעמידו עליהם שומרים עד אחר עבור שעת התפלה. אז קבעו לומר אלו הפסוקים ולהרגמן. ועפ״ז יובן היטב קושית ועלמא אמאי קאי. ר״ל מאחר שאין מכיחין לומ׳ קדושת הש״ת. ומשני שפיר אקדושה דסידרא. שיכלו לאמרה בשעה שלא הרגישו בהם. וזה היה נראה נכון. אבל אינו נראה אמיתי בפשט הגמ׳. וק״ל. ומ״ש המפרשים מענין הגזרה הלזו. באמת לא נודע לה שורש מאין לקחו דבר זה. אבל נראה יותר אמיתי שהדבר מתוקן בחכמה גדולה. והענין הוא כך לדעתי. משום שמיום שחרב בהמ״ק ננעלו שערי תפלה כמ״ש הכתוב גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי. ולפיכך אין לך יום שאין קללתו מרובה אחר שאין תפלה נשמעת. אבל גדולה תשובה שמקרעת גזר דין ועד כסא הכבוד מגעת. לכן עתה נהגו בתחבולה אחרת להת לנו משפט בעלי תשובה עכ״פ. זהו שמקדימין לוכר ולשבי פשע. לפיכך בדין הוא שבכיה נשמעין בתפלתנו. ועוד הוספנו לזכור ברית התורה. לומר שאם לא הספיק התפלה עם התשובה. הרי יש בידינו עוד זכות התורה שאינה בטלה על ידינו. וכיון שבאנו למדה זו. יש לנו להורות בפועל ממש. לסמוך לכאן איזה לימוד החביב ולעשותו על לד היותר טוב מיד. על כן קוראין פסוקי הקדושה ומתרגמין אותן. להען ישמעו וילמדו המון העם והקטנים. ויבינו במקרא ע״י פתרון התרגום. זהו פשטן של דברים. ועפ״פ דרך הסוד ג״כ מיושב מאד בדרך זה. כי ידוע שמכאן ואילך הוא בסוד ירידת העולמות והמוחין מסתלקין. וזהו הגורם שאין לדיוס כו׳ מפני שאין הזיווג מתמיד כמו בזמן הבית ותיקונים אלו שאנו מוסיפין. הוא כדי להשהות (בסוד מאהין עלמן כו׳ ושוכין בטהרות שלא להפריד אלוף) ולהאריך המשכת השפע. זהו שהקשו עלמא אמאי קאי. מאחר שמיד בסלוק התפלה מסתלק השפע שבשבת זה כל יום קללתו מרובה. וא״כ ח״ו יחרב לגמרי. ותירץ יפה. אקדושה דסידרא. שמעכב הסתלקות השפע וממשיכו עוד שעה יתירה. ובזוהר [תרומה ד׳ קלג] מבואר שהוא להוספת קדושה על קדושות הראשונות. וגם זה יש להטעים יפה בנגלה. כי בארתי במכתב אלהים היטב. הא דבר מלוה בהאי עלמא ליכא. למלוה עלמה דוקא אבל להדור מלוה מה שמוסיף האדם משלו יוהר על החיוב. ע״ז ודאי יש לו שכר גם בעוה״ז, יע״ש דברי טעם לשבח. ואין כאן מקום להאריך. ולפ״ז מוטעמים גם כן דברי הגמרא הנ״ל בטוב טעם. ודעת לנבון נקל ואין להאריך עוד: (ב) בובא לציון תכוין שעתה יולא השפע מהמלכות ויורד למטה: (ג) מכאן ואילך לא אטפל לבאר ירידת פלאים. כלותי ונהיה כדאים. להיות מעלין בקודש ולא נהגה אך נכאים:

וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה: (ומ״א פסוק ואני בבית האבל) וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה

ובא. ישעיה נ״ט: ובא לציון גואל ולשבי פשע. ר״ת ולגוף. שאין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף. אם בגפ״ו יבא גואל

רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יהוה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃

(א) [כשהצבור אומרים ואתה קדוש. אפי׳ היחיד עומד בפ״ק (כלומר במותר להפסיק) פוסק ואומר עמהם ואח״כ מתחיל ממקום שפסק והלשון תרגום אומרים בנחת (והאריז״ל לא חשש לזה) והסור גלאת מנהג״ צ קודם יא״ק (קלב) :
(ב) אומר וא״ק בכוונה ובשמחה. ומועיל לקיום העולם ונתמשך עליו קדושה עליונה ולהשלים כבוד ה׳ מעלה ומטה. וניצול מגיהנם. וכורע עליו רוה״ק. וכא לידי הבנה (כל״ח) : (ג) יזהר לומר וא״ק בצבור. והש״ץ ימתין כוא״ק עד שהצבור יגיעו לו ואז אומרו עם הצבור. והיחיד יאמרו בטעמים. כקורא בנביאים (קלג)] :

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל׃ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יהוה צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ וּמְקַבְּלִין דֵּין מִן דֵּין וְאָמְרִין. קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ. קַדִּישׁ עַל אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ. קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יהוה צְבָאוֹת מַלְיָא כָל אַרְעָא זִיו יְקָרֵהּ. וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד יהוה מִמְּקוֹמוֹ׃ וּנְטָלַתְנִי רוּחָא. וְשִׁמְעֵית בַּתְרַי קָל זִיעַ סַגִּיא דִּמְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין. בְּרִיךְ יְקָרָא דַיהוה מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ׃ יהוה יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃ יהוה מַלְכוּתֵהּ קָאֵם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃ יהוה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ שָׁמְרָה זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ׃ א״א בשבת ויו ט (וי״א דמותר) וְהוּא רַחוּם ׀ יְכַפֵּר עָוֺן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ׃ כִּי

בקרוב שכן טוב (שמו. ככ״ל ג״פ) מאת רחוק : פשע. פירוד ש״ע נהורין. שיסובו כיעקב. דבוכריה תסופריה דאדם הראשון. ונכון. ואני. הוא זאת בריתי. והיא אותם. זאת אות. הברית כי אות היא ביני וביניכם : אמר ה׳. תהיה לעדה. כי בוא יבוא ולא יאחר. והמוספת על אמתת זה רוחי ודברי שלא ימושו עד עולם. הרי ראיה ברורה שאין להכחישה. כי היא ברית אשר לא תופר. ומפי זרע זרעך עד ג׳ דורות לריך אדם לבקש רחמים שלא תפסק התורה מזרעו [ב״מ פ״ה] מכאן ואילך לא לריך. התורה מחזרת על אכסניא שלה :

יושב . מתעכב וממתין על תהלות ישראל [מדרש תהלים יע פ״ר פכ״א] עד שתגמור כנסיה אחרונה סדרן. ואמרי בב״ר [פי׳ מ״ח] בכל שבח שישראל משבחין להקב״ה. משרה שכינתו עליהם. למדוהו מפסוק זה : קדיש קדוש קדוש. מפורש לעיל : ומקבלין. נוטלין רשות : בשמי מרומא עלאה. כ״ל שהיא בריאה דהיא בית שכינתיה איתא מקננא בכורסיא : קדיש על ארעא היא עשיה. שם אופן אחד בארץ. והשתכל שהוסיף תיבת עובד. שהיא תרגום עשיה. והוא גבורה הקשה כנודע : ב עלם עלמיא היא היצירה עולם של שני עולמות שעליו ושרש הסדר. כי עולם ברור רחב. ת״ת דאצילות מקנן ביצירה כנודע (כי כוח כמלך במדינה. כשמש בעולם קבוע באמצע שליש הנכ״ל. להאיר לכולם בזוה) כדי לתקוע בו תכלית המחשבי׳. והרי זה דבר נפלא מיושב מאוד. וסמך לו ה׳ לבאות מליא כל ארעא. היא שכינה בתחתונים עמנו פה : והשאני. יחזקאל ג׳ : ברוך כבוד ה׳ ממקומו. נתבאר לעיל: (ונטלתני. טית קמוצה לא״ד פתוחה תיו רפויה [בשו״א] עלו״ת [ולא בפת״ח סו״ה פה״מ וכה׳ דגושה כרז״ה] : ושמעית. קמו״ץ המ״ם ומהן דאמר בחיר״ק השי״ן וכ״ם שוא״ת. לא משתבים. עלו״ת) : זיע. הניעה מלשון הכתוב ולא זע: ה׳ ימלוך. שמות ט״ו : קאים. ל״ע מ״ע שינה המתרגם הלשון לזכר. ומפורש מלינו [דניאל ג] מלכותך לך קימא. אולי כוון לסוד. והנכי לא ידעתי. שמא קאים אינו תואר [עד זאל שטיין] אלא פעל [עד זאל מאכין שטיין] כמו ומאמר אסתר קים. וזה נכון: ה׳ אלהי. ד״ה א׳ כ״ט: אברהם יצחק וישראל כהבתי במכתב אלהים. שהם אלף הרים המלאתיים אזיר לבהמה העליונה שרועה אותם בכל יום. שהם קרויים הרים מוסדי ארץ וכך הוא גי׳ שלהם אלף ושלשה במספרם: שמרה זאת. סדר הקדושה שעשינו: ליצר מחשבות. שיועיל להטות יצרם ולבבם אליך : יכפר עון. אם אירע דבא מכשול עון בתפלתינו

אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קוֹרְאֶיךָ: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם | יוֹם יַעֲמָס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: יהוה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יהוה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יהוה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

(כאן תקבץ ב׳ ציציות המונחים לאחוריך ותחזירם לפניך. תאמר ברוך אלהינו. בכוונה ובשמחת הלב. שזכינו לכל זה ויזכה לרוה״ק זיכה לשכינה גדולה)

בָּרוּךְ (הוּא) אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ. וְהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים. וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת. וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. הוּא יִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ. וְיָשֵׂם בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ. וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ. וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם. לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק. וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁנִּשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ טוֹבָה וּבְרָכָה [לִשְׁנֵי] (לִ) יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן | יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יהוה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוה וְהָיָה יהוה

מבטחו

בתפלתנו. שלא נהננו בה כראוי לה חלילה. לא יחשב כני עון: כל. מחימה: לכל קוראיך. אף הם לא ירלהו י״ת כל הלורך: לדק לעולם קיימת. לפי שתורתך אמת. תכון לעד. שעליה העולם עומד. וכ״ל שהוא כענין לדיק הגון על שאנו מיוסרים בעולם הזה. כי לדק דינך לעולם. והם לטיבתנו כמו שלמדנו מן התורה ק״ו משן ועין. זהו ותורתך אמת כענין שדרשו בו [ברכות ה׳] מהורתך תלמדנו. ע״ל שאנו מבקשים רחמים עם זה. שלא יבואו עלינו יסורין קשין לבטלנו מן התורה חלילה. זהו שאמר ותורתך אמת. תקום. כדרך יסורי אהבה. כל שאין בהם בטול תורה: תתן אמת. הואיל וזכר אמת. המשיך הענין בו: אמת. גי׳ אהיה פעם אהיה: אמת ליעקב. ידוע שהוא מדתו. אי״ם ת״ס. גם אמת גי׳ י׳ פעמים ד״ס כמנין מת. והא׳ דאמת ממתקם (כמש״ל בפי׳ פ׳ שירה יע״ש) ונותן להם חיים. לכן הדובר אמת לעולם אינו מת. בלא זמנו לכן אמרו [תענית ה] יעקב אבינו לא מת: חסד לאברהם א׳ פעמים אל: נשבעת. רומז ליצחק הנעקד. שכתוב שם בי נשבעתי. והסהיר מדת הדין. מ״מ כללו באבותינו: ברוך ה׳ יום יום. הם ימי קדם (שוכרם עכשיו) גבעות עולם. שמזונת אהם: יעמס לנו. לספיענו: האל. הברוך בכל. אל לתושעות. הוא ה׳ לבאות. אות בלבא. הוא משגב כנ״ל ביולר: שבראנו לכבודו. כל הנקרא בשמו. לכבודו בראתי. ככתוב: והבדילנו. יאבדיל אתכם מן העמים: חיי עולם. מפירש לעיל בברכת התורה: יפתח לבנו. לב בשר. הסגור כחומר עב. התוגע מלהכניע אל אור תורה הבהיר: וישם בלבנו אהבתו ויראתו. אע״פ שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. מ״מ האדם לריך סיוע עליון. כמ״ש כמה פעמים. ומקרא מפורש בידינו. ואת יראתי אתן בלבבם לבלתי סור מעלי: ולעבדו בלבב שלם. שני לבבות כאחד ביל״ט וליה״ר. וכענין שלוה דוד המלך ע״ה לשלמה בנו [דה״י א׳ כח] ועבדהו בלבב שלם: לא ניגע לריק. כמיועד. לא יגעו לריק וגו׳ לא יגעו בנגעי ב״א הנולדים על ידי קרי (כאותן המשחיתים דרכם ה׳ ישמרני. לרי״ק יגיענו. בלי פחד. אלהים) לו לא ילדו לבהלה. כי יולידו זרע ברך ה׳. וגודע בגוים זרעם לגם ולהבה: יהי רלון שנשמור חוקיך. יפה אמר בעל סדר היום. שהוא דומה לברכה שמברכין בני מערכא כדמסלקי תפליהו. שלונו נשמור חוקיו. ולכן יש שחוללין תפליהן כאן. אבל יותר נכון להמתין עד קדיש בתרא לפחות: שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונירש. כי מי שלא טרח בע״ש מהיכן יאכל בשבת. יהין זה כמשמש הרב ע״מ לקבל פרס. אלא בקשת עזר על קיום המצות לעשותן כתקונן ולמתן באופן שנהיה ראוים לקבל עליהן שכר. כי נאמן בעל המלאכה שאינו מקפח שכר כל בריה. ובהוליא עשיית מלוה שלא לשם שמים או עם לבלוך העינית. שלא די שאינו מקבל עליהן שכר. אלא שעונשו אמור. כמ״ש הכתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי. ימיטב לו שלא נברא: ונירש טובה לימות המשיח. לומר שאנו מלפין לישועה הקריבה לבוא. לידע מה להשיב לשואל בענין: למען יזמרך כבוד. הנפש נקראת כבוד. עורה כבודי.

שהות

מבטחו: בִּטְחוּ בַיהוה עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יהוה צוּר עוֹלָמִים:
וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יהוה:
יהוה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

יי אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ: חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליי:

שהיא חלק הכבוד העליון יתברך: ולא ידוס. ע"י שזכה לימות המשיח ולבולם הבא להשארות נצחי: אבר יבטח בה'. בשגת בוקשו. ע"י תפלתו אליו. ולא לבקש לרכיו מבשר ודם: בטחו בה' עדי עד. בג' גליות, דהתחילו בהתחלת אלף ברביעי. עי' משכו עם אלף השני. ובכלל הם כמו ג' אלפים שנה. שלש עולמות: ה' חפץ. דכאו לאוהבו: למען צדקו. כבר נתבאר לעיל. ועיי"ש יגדיל תורה ושכרה כאמור: מה אדיר שמך. ע"י התורה שהיא שמו. ע"כ חזקו ואמצו. אל תיראו חרפת אנוש ומגדפותם אל תערצו:

(א) ענין הקדיש. ע"ל קודם ברוך שאמר. ואחר ישתבח. וכאן נליג לשון ס' הזוהר [תרומה דף קכט]: (ב) קדושתא דא איהי סלקא בכל סטרין לעילא ותתא ובכל סטרי מהימנותא. ותבר מנעולין וגושפנקין דפרזלא וקליפין בישין. לאסתלקא יקרא דקב"ה על כולא. ואנן בעינן למימר לה בליבנא דסטרא אחרא. לאתבא בחילא תקיף אוש"ר מברך. בגין דיתבר חילא דס"א ויסתלק קב"ה ביקריה כו' ואדכר לבנוי ולשמיה. ע"כ: (ג) עוד שם [פ' נח ד' סב] בזימנא דישראל אתיבו איש"ר בכ"ח. קב"ה אתמלי רחמין וחייס על כולא. עכ"ל: (ד) אומר ש"ץ קדיש שלם [וכשיש מוסף. אומר רק ח"ק. ואם לא שמע מהש"ץ קדיש. רק מהלבור אמן. ויודע על מה עונים. עונה ג"כ. אבל שמע אמן היחיד לבד. לא יענה. ומיד שאמר הש"ל ואמרו אמן עונה אמן. ולא ימתין לסיום הניגון של ואמרו אמן. כשמאריך הרבה בניגון (סי' כ"ו): (ה) לא יענה בכל מקום אמן חטופה (האי' בחטף פ"ח. או קודם שסיים הש"ל) ולא קטופה (שמחסר הנו"ן. או מפסיק באמצע התיבה) ולא קצרה (אלא מאריך כדי שיוכל לומר "אל מלך נאמן". ולא יותר. וכשיש מאריכין. א"ל להמתין עליהם) ומונה בקו"ר. ולא יותר מהמכבדך. ויכוין בכל אמן מענין הדבר שעונה עליו אמן וכשאומר קדיש (וכל דבר שבקדושה) יעמוד עד ואחר אמן] (קכד): (ו) יתגדל. כבר נתבאר היטב לתפלה לפני יוצר. ויע"ש. ואעפ"כ נחזור ונזכיר כאן בקצרה מה שראוי לזכרו ביותר עם איזה תוספת [נדפס קודם איזהו]:

[כש"ץ אומר יתגדל עד בעלמא ואמרו אמן והקהל עונין קבל ברחמים וברצון את תפלתנו] חזן [כורע] תתקבל צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל [זוקף] קדם אבוהון די בשמיא. ואמרו אמן עונין אמן יהי שם יהוה מבורך מעתה ועד עולם] חזן יהא שלמא עד ואמרו אמן עונין אמן [עזרי מעם יהוה עושה שמים וארץ] חזן עושה שלום כו' עונין אמן:

(א) מנהג ספרדים אומר כאן מזמור פ"ו. לפי שכתוב בו הורני ה' דרכך והזכיר האר"י ז"ל לאומרו: (ב) ביום שא"א תחנון א"א תפלה לדוד ומתחיל בית יעקב. וביום שא"א אה"א גם בית יעקב א"א ומתחיל שיר של יום (של"ה)]:

פו תְּפִלָּה לְדָוִד הַטֵּה יהוה אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי: שָׁמְרָה
נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ:
חָנֵּנִי אֲדֹנָי כִּי אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל הַיּוֹם: שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ כִּי אֵלֶיךָ
אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֶשָּׂא: כִּי אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל
קֹרְאֶיךָ: הַאֲזִינָה יהוה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתָי: בְּיוֹם
צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי: אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ:
כָּל גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ:
כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: הוֹרֵנִי יהוה
דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ: אוֹדְךָ אֲדֹנָי אֱלֹהַי
בְּכָל לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם: כִּי חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ
נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל תַּחְתִּיָּה: אֱלֹהִים זֵדִים קָמוּ עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ
נַפְשִׁי וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם: וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ
אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי תְּנָה עֻזְּךָ לְעַבְדֶּךָ וְהוֹשִׁיעָה

תפלה. חברה בכרמו מאחול והי' עני עד שאל לחם מאחימלך: עני. ונשבר לבי. וקרוב אתה לנשברי לב: חסיד אני. נגד רודפי. שהטבתי עמי לפנים משורת הדין. הבוטח. קאי על עבדך: היום. הימים: אשא. כל בטחוני ורוחי ומיוני עליך הטלתי: קוראיך. אפי' רשעים. ולכן האזינה כו': ביום. תמיד כשתבא עלי צרה אקראך. לפי שתענני תמיד. לכן אבקשך עכני גם עתה: באלהים. בשרי מעלה: ואין. מי שיעשה חסד ורחמים כמוך: כל גוים. עוד יבוא עת. שכל גוים שבראת יכירוך ויבואו כהשתחות ולהודות לפניך ויחלקו כבוד לשמך ויאמרו שגדול אתה ואין עוזרך בכל נפלאותיך שתעשה: הורני. אחר שנתן שבח לבוראו חוזר לבקשתו ואמר. למדני דרכיך ואדבק בם ואלך באמתך: יחד. הסר ממני דאגת עמל ויהיה לבי מיוחד ליראתך: כי. בעבור שחסדך כו': תחתיה. משל לעומק הצרה: זדים. דואג וסיעתו: עריצים. שאול וגבוריו: עזך. שאוכל לסבול כל הצרות:

ירי‌עות שלמה

בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים. ויל"ד דהתחיל משם הויה ומסיים בי"ה וגם מה זה נתינ' טעם הוא וגם נבין מ"ש חז"ל אני וה"ו הושיעה נא וי"ל כי הנה הוי"ה ב"ה נעשה לטובי העולמים וקיומו ושם אדני נעשה להיו' נפרע בו מן האומו' ולכך לבטוח בו ית' על ביאת המשיח ויהיה שמש חדשה והארץ חדשה כמ"ש הנביא ישעיה הוי כך כיון דהעוה"ז והעולם העליון נבראו ביו"ד ה"א וא"כ איכתי נברא העולם בוא"ו ה"א בע"כ זה יהיה לעתיד וזש"ה בטחו בה' עדי עד דבשם הויה ב"ה ובו"ש יש לנו

לְבֶן אֲמָתֶךָ: עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שׂוֹנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי אַתָּה יהוה עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי:

האמה. זכר אתו להושע בזכותה. שמכרה ה' כאמה לאדוניה: אות. סימן שידעו הכל שאתה תמן בטובתי: ויבושו. על שדברו עלי כזב. לפי שהכל יראו שעזרתני בדרך נס: ונחמתני. על ימי הרעה]:

בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְיָ. כִּי כָּל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם יהוה אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

יהי. אמר שלמה המלך ע"ה אחר תפלתו. מלכים א' ח':

יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו: להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו: ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יי קרובים אל יי אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו: למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים אין עוד:

שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל: לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם: אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו: אזי המים שטפונו נחלה עבר על נפשנו: אזי עבר על נפשנו המים הזידונים: ברוך ה' שלא נתננו טרף לשניהם: נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: עזרנו בשם ה' עושה שמים וארץ:

דובן לשירי הלוים. עם פי' רחב

ליום ראשון היום ראשון בשבת. שבו היו הלוים אומרים במקדש:

תהלים כד לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי יַעֲלֶה בְהַר יהוה וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה (ידגיש הצירי בא') מֵאֵת יהוה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יהוה עִזּוּז וְגִבּוֹר יהוה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יהוה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

לדוד. זה המזמור הברג שאמרוהו כשהכניסו הארון לבית קדשי הקדשים: מזמור. ששרתה עליו רוח הקודש ואח"כ אמר שירה: לה' הארץ. אע"פ שהארץ וכל אשר בה לה' היא. זה ההר נקרא הר ה' ומקום קדשו אשר אוה למושב לו. כי הוא מכוון כנגד כסא הכבוד: הארץ. כולל כל הארץ: תבל. מקומות הישוב. לפיכך אמר עמה ויושבי בה. לכונן הארץ על הימים והנהרות כלו רדה ברואים עליה. אבל זה ההר לא כונן איתו לכל הברואים והף לא לכל בני האדם. אלא לנקי כפים ובר לבב. הוא זרע יעקב מבקשי ה'. ונלטוו שיהיו נקיי כפים וברי לבב. וכן היו פעמים רבות. כמו בימי יהושע והזקנים והשופטים והנביאים ומלכים כשרים. ולא היה כזה באומה אחרת לעבוד ה' יחד. לכן תמת שילאו ממנו שמחני עליו אויבינו: על ימים ועל נהרות. סמוך לימים ולנהרות, כמו ועליו מטה מנשה. והמרו כי אין ישוב רחוק מן הים י"ח יום. וזה לתועלת הלחות לברואים. וכן הנהרות להועלתם. וטעם כי הוא. כי מתחלה לא נבראת כך. אלא היתה כולה תחת המים שהיו סובבים אותה מכל צד. והאל לזה שתהיה מחניתה מגולה לשבת הילודים בה זהו כי הוא יסד כן. בחכמתו גילה ארץ. (נגד טבעה) לעדתו. זהו המופת שהכל שלו שליט בהם כרצונו: מי. שאין ראוי שיעלה בו כל אדם שיהיה. לפי שהוא מקום מקודש: נקי. הנה הזכיר שלשת הכוונות האדם המעשה המחשבה והדיבור. כי בשלשתם יהיה האדם שלם (כמש"ל בפתיחת הקדמתנו): נפשי. ביו"ד (עי' קונטרס יליב פתגם) והוא מאמר האל. כמו לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, ונפשו הוא שמי. וכתב נפשו בוי"ו. ר"ל אפילו נפשו של הנשבע עצמו לא ישא לשוא: ולא נשבע למרמה. כי אם באמת אותה שבועה היא מלוה. שנאמר ובשמו תשבע. ונאמר ונשבעת חי ה' באמת: ישא. יקח. כמו וישאו נשים: זה דור. מי הוא שיעלה בהר ה' שהוא נקי וגו'. זהו דור דורשי ה' עבדיו. וכתיב דורשו. כנגד דור. שהוא דרך כלל לשון יחיד. וקרי דורשיו. כנגד הפרטים שהם רבים: מבקשי פניך. כנגד האל מדבר המשורר. הם שיבקשו פניך בבית המקדש: יעקב. זרע יעקב נקראו יעקב. כמו שנקראו ישראל בשמו: סלה. בלי ספק [עירובין נד] לא ישבתו מהיות גוי קדוש לפניו: שאו דרך משל. כמו ירעם הים. יעלוז שדי. וכך אמרו שאו שערים ראשיכם. כשיכניסו הארון בהם כי כבוד גדול תקבלו היום שיבוא בכם מלך הכבוד. ולפי ששכן הכבוד על הארון בין שני הכרובים קראו בשם מלך הכבוד. ואמר פתחי עולם. לפי שעד עתה נסע הארון ממקום למקום ועתה הכניסהו במקום שיהיה שם לעולם. לפיכך אמר פתחי עולם. ושער יקרא. האסקופות עם המזוזות והדלתות כלו שהוא. ופתח יקרא. המשקוף הנשאר מן השער מן הדלתות ולחוץ. לכך נקרא פתח. שהוא פתוח תמיד: מי זה. כאלו שואלים השערים. והתשובה. ה' עזוז וגבור גבור מלחמה. ואמר אלה התוארים. לפי שהארון היה יוצא עמהם במלחמה והיו מנלחים בו אויביהם: שאו. כפל הענין במעט שינוי. לחזק הדבר: ושאו פתחי עולם ראשיכם: הי הוא. בזה הפסוק לא הזכיר גבור מלחמה. הטעם. כי אחר ששכן הארון בבית עולמים לא יצא עוד למלחמה. לפיכך היתה התשובה. ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה שנראה בכבודו בבית העולמים לנצח. לא נעתק משם. ואמר ה' צבאות. לפי שכל צבאות ישראל היו באים בזה הבית. ולא יקריבו אלא בו:

ידיעות שרמה

לנו לבטוח בו כי יבא משיח ומטעם כי בית ה' צור העולמים ואימתי יברא בזא"ו ה"א בע"ב לעתיד והנה שם אדני נעשית לעשו' דין ברשעים והנה במצרים נפרע בתיבת ד"ן כדכתיב דן אנכי ונשמט מן אדני תיבת אני ובזאת יפרע לע"ב כמ"ש בפ' האזינו ראו עתה כי אני אני הוא וזשחז"ל אני והו הושיעה נא דשניהם יהיו לעוה"ב ודוק וא"ש בעזה"י:

הושיענו ה׳ אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך ה׳ אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה: ברוך ה׳ מציון שוכן ירושלים הללויה: ברוך ה׳ אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן: ק״י

בר״ח אומר כאן ברכי נפשי (תהלים קד):

ליום שני היום יום שני בשבת שבו היו הלוים אומרים במקדש:

מח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח: גָּדוֹל יהוה וּמְהֻלָּל מְאֹד. בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן. קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב: כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ. עָבְרוּ יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ. נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ: רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה: בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יהוה צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ: אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה: דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל קַצְוֵי אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ: יִשְׂמַח הַר צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ: סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ: שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ. לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד. הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוּת: הושיענו וכו׳ ק״י:

שיר: זה המזמור ליטית בן דוד הוא. והיו אומרים הלוים אותו בשני. על שם שחלק מעשיו ומלך עליהם. כ״ל. שר״ל. כי ע״י הבדלת הרקיע בין העליונים לתחתונים. בזה הורה כי השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם לעבדה ולשמרה. שלא יהיו כל הנמלאים עליונים רוחנים שאין חפץ להם ובחירה לא שכר ולא עונש אלא יתחלקו לשתי מערכות. התחתונים בעלי יצר ומעשה. לבחון אותם ומחשבתם הטובה אם רעה. והעליונים לגורד השפעה. לכן האדם הוא עיקר כוונת הבריאה. כנזכר בפי׳ לעיל וביחוד בהקדמה יע״ש. ובזו מלך עליהם. כי אין מלך בלא עם. ואין **עם** אלא הנשמעים לגזרת מלכם מצד בחירתם. לא הכרחית בעניינא מעלה. ויום שני היתה התחלה. אע״פ שלא נשלמה בו מ״מ הוא אבי הפעולה והיה תכלית המכוון במעשה ההבדלה. שיהיה גדול ה׳ ומהולל למטה כאשר קדמו. שזה קרית מלך רב. נעבד מעם **סגולה.** אמנם לא התקיימה הכוונה בשלמות עד לימי המשיח שיגדלוהו כל בשר על הר ה׳ ולא ישובו לכסלה. **והוא** כענין הודאה לעבר ובקשה לעתיד על עיר הקודש ה׳ יכוננה סלה. עוד נראה לי. שהפסוק ברוח קדים הוא גם כן מענין יצירת היום. שכן אנשי מעמד היו מתפללין בו על יורדי הים באניות. לפי שבו נעשה הים: גדול ה׳. בגוים. ממזרח שמש עד מבואו מהולל שמו. אבל בעירו הוא מהולל מאוד. יתר שאת ויתר עז בשבח אדרו ובית מלכותו: יפה נוף. הר ציון הוא יפה המחוז. מאין כמוהו בישוב. ופירוש נוף. אקלים. אמרו הטבעיים כל אדם שיצא מנוף אחד לנוף אחר. יחלה בהשתנות האויר והמזונות. אך אויר א״י וביחוד אויר ירושלים. היה יפה שבנופות העולם ומשוש לכל הארץ. שאפילו היו באים שם חולים היו מתרפאים כי אוירה ממוזג וטוב. בהיותה באמצע העולם ודאי. ברוחב הצפוני בפלך הרביעי. וא״י בכללה שוכנת על יד הים האמצעי כמרכז ארבעת חלקי העולם המיושב. זהו שאמר עוד ירכתי צפון. והלא אין ציון בצפון ירושלים כפי מה שמעידים כל רושמי המדינות והעיירות. אבל היא דרומי מערבי להעיר ירושלים. אלא ר״ל שהוא ירך צפון העולם. שבו הישוב הנבחר כידוע. והירך הוא המשובח בנתחים. כמ״ש כל נתח טוב ירך וכתף. וגם נקרא (לדעתי מחוז א״י) כמו בן כתף. כמ״ש ועפו בכתף פלשתים. כי ארצם לכנעני תחשב וגם היא משובחת: רב גדול (כמו רב ביתו) ואמ׳ על דוד. כענין שכתוב ומלך לישראל רב בנהי: נודע למשגב. לא כשאר כרכים הבצורות במגדלים וחומות גבוהות. אבל ירושלים פרזות תשב. כי אלהים נודע למשגב בארמנותיה על כן לא יבוסו ולא יחתו: נועדו. חטף פתח באתנח: כי. הדעו שה׳ הוא משגבם: הנה. מלכי ארץ: נועדו. נאספו ונתועדו עם גוג להלחם בירושלים: עברו. כה יחדיו: המה. כאשר ראו נפלאות האל וגבורתו: תמהו נבהלו ונחפזו להמלט על נפשם: שם. במקום שהיו חושבים להרוג הרג רב שם תאחזם רעדה. חיל חלחלה וחבל כיולדה: ברוח קדים כאילו הוכו ברוח קדים עזה אשר תשבר אניות תרשיש. תרשיש היתה נמל טוב לספינות. ולי נראה כי יבואו משם באניות על הים האמצעי אל ארץ הצבי להלחם עליה בים וביבשה כענין שכתוב בדניאל ובעת קץ יתנגח וגו׳ ברכב ובפרשים ובאניות רבות וגו׳ ובא בארץ הצבי. ויטע אהלי אפדנו בין ימים להר צבי קודש ובא עד קצו. וכל הענין. לזה רמז כאן. שאף אם שטף ועבר ויבא בארץ הצבי בקצת אניותיו. מ״מ רבות מהם יכשלו בסלעים שבים. וישברו ע״י רוח קדים. סערת ה׳ תפיסם ותכפם. ועי״ז ימלטו מידו בני ישראל היושבים באדום ומואב וראשית בני עמון. כי לא יבוא לו עזר דרך הים. על כן לא יבטח להתפשט עד אותן הארצות שבגבולי א״י. רק אם ילחץ יושבי א״י הסמוכים לים כי שם יטע אהליו. נמשכתי קצת בביאור לפסוקי דניאל הללו על דעתי. באגב בהיותם מהענין: כאשר. יאמרו ישראל ביום ההוא: כאשר שמענו. הנביאים מתנבאים על מפלת גוג ומגוג: כן ראינו. עתה. או כאשר שמענו. שמע למצרים. מאבותינו שספרו לנו: כן ראינו. נפלאות נוראות בים וביבשה. גם עתה במלחמות גוג הקשה. ה׳ צבאות. אדון צבאות מעלה ומטה. יאמר בעיר בעיר אלהינו. כי הוא אלהינו ושפטנו מן העמים הצלומים. וכאז שהגלילה והכינה. כן יכוננה עד עולם. תחת אשר אמרו ערו ערו עד היסוד: דמינו אלהים חסדך חשבנו מדת אלהים הנוחמת עם האויבים מבחוץ. היא עלמה תדמה מדת חסדך בקרב היכלך. להגין ולהציל: כשמך כמו שהיה שמך בפי הנביאים בהנבאם העתידות כן הוא היום על קצוי ארץ כשראו שנתקיימו. יהיו משבחים לשמך. כי יאמרו צדק מלאה ימינך: ארץ. סגול. באתנח: הר ציון. שוכנין: בנות יהודה. הערים אשר סביבות ירושלים. שהם כבנות לה: משפטיך. שעשית בנוכחים על ירושלם: סובו. אחר כן, על בנות ציון שהוא חוזק העיר ירושלם. שם מגדל דוד. ואמר לכו סביב לציון והקיפו אותה וראו ביופי בניניה וספרו המגדלים שסביבותיה: לחילה. (בלי מפיק) היא החומה הקטנה שסביב הגדולה. כמ״ש חיל וחומה: פסגו. ראו והביטו ארמנותיה שהם גבוהים נראים כפסגה: לדור אחרון. כלומר דור אל דור יספרו. שלא ראו בנין יפה כאותו בנין שיהיה בציון לעתיד לבא: כי. לפי שהוא אלהינו. תהיה לנו הטובה הגדולה הזאת: על מות. יש מפרשים [ויקרא רבה פי״א] עד מות. כלו׳ עד שנתנו ינהגנו בזה הכבוד. ורז״ל [ירושלמי סוכה פ׳ לולב וערבה מגילתא בשלח] פירשוהו מלה אחת. כענין ותלך העלמה.

מי

מי זה הענג. לשון ילדות וזריזות שלא תשלוט בנו זקנה וחולשת כח. כי נהיה תמיד ברורים. ויש אומרים שינהגנו כימי עלומנו. ר״ל כשנים קדמוניות כהיות כבודו שוכן עמנו. לפ״ז תחסר הכ״ף והבי״ת:

לְיוֹם שְׁלִישִׁי היום יום שלישי בשבת שבו היו הלוים אומרים במקדש:

פב מִזְמוֹר לְאָסָף. אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל. בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד מָתַי תִּשְׁפְּטוּ עָוֶל. וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ סֶלָה: שִׁפְטוּ דַל וְיָתוֹם. עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ: פַּלְּטוּ דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ: לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ. יִמּוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ: אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ. כִּי אַתָּה תִנְחַל בְּכָל הַגּוֹיִם: הושיענו וכו׳ ק״י

מזמור. זה המזמור נאמר על השופטים. והוא שיר הלוים בשלישי שבו גילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו. ר״ל לפי שהעולם עומד על הדין כמ״ש בפ״ק דאבות: אלהים נצב בעדת אל. כלומר כבודו עמהם להשגיח בהם יותר מבשאר דיניס לפקוד עליהם כמעשיהם. כמ״ש הכתוב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה וגו׳:

בקרב אלהים אשר ישפוט. בתוך הדיינים היושבים לשפוט הוא נמצא. לראות אם ישפטו לדק: אלהים דיין. כמו עד אלהים יבא: ופני רשעים. לפי שהם חזקים וגדולים ועשירים (הני עכברי דשכבי אדינרי רשיעי ניניהו (סנהדרין כט) כיס נגרם אשר השקט לא יוכל. ועתירי דבני מחוזא מיקריין בני גיהנם (ר״ה יז) כמות אשר לא ישבע. כן אוהב כסף לא ישבע): שפטו. קחו משפט. מהעושקים אותן: הלדיקו. כשהלדק עמהם הלדיקים ולא תגורו מפני איש ולא תשאו פניהם: פלטו. שלא יעשקום בגופם: לא ידעו. השופטים שללו הנושאים פני העשירים לא ידעו ולא יבינו דבר המשפט: בחשכה יתהלכו. כי השוחד יעור: ימוטו. מפני מעשיהם ימוטו כל מוסדי ארץ. כי על ג׳ רגלים העולם עומד. ושלשתן נכללין בעמוד הדין. כי מתוך ישפט לדק. אמת מארץ תלמח וי״ל רגלים לעמוד. גם העם על מקומו יבא בשלום. הרי שכלן תלוין בדין ישר בלי נשיאות פנים. והוא שאמר הכתוב אמת ומשפט שלום שפטו. שהן יסודות העולם, וכשתמוטט יסוד הדין ימוטו כל מוסדי ארץ כוודאי: אמרתי אלהים אתם. חשבתי אתכם השופטים תהיו כאלהים יודעי טוב ורע. ומזה נקראים אלהים כאמור. ותדמו לבני עליון שהם המלאכים שנקראים בני האלהים בני חורין ממלאך המות: אכן. אני רואה במעשיכם שתשחיתו מעלת נשמתכם: כאדם. כל דהו. כמו גם בני אדם. ובישראל וכאדם: תמותון. הנפש עם הגוף: וכאחד השרים. אולי הארץ המנהיגים ב״א כפי גאותם ומבזים הדלים: קומה אלהים. משוד עניים מאנקת אביונים: כי אתה תנחל. העניים ודלי הכח בארזה עם סיהא. נחלתך הם. כי דכאי רוח ואנשי אמת הם. ועליך לעשות משפטם:

לְיוֹם רְבִיעִי היום יום רביעי בשבת שבו היו הלוים אומרים במקדש:

צד אֵל נְקָמוֹת יְהוָה. אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ. הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים: עַד מָתַי רְשָׁעִים יְהוָה. עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק. יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ. וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ. וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ. וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע. אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ. הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת: יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ. וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ: לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע. עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ. וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב

אל נקמות אמרו ברביעי ע״ש שברא חמה ולבנה. ועתיד ליפרע מעובדיהן: אל. תפלה לקרב הגאולה. אתה יכול על הנקמות: הופיע. הגלה וקח נקמתך מהרשעים: הנשא. הראה שאתה רם ונשא: שופט הארץ. משיב גמול המעשים: עד מתי. כי מאד ארך לנו הזמן: ורשעים יעלוזו. יחיו עתקו גם גברו חיל. ודרכם ללחה: יביעו. ענין דיבור הנמשך ומתגבר כמעין נובע: עתק. חזק ועז: יתאמרו. יתגאו וישתבחו כעיר אשר כן עשו: עמך. ישראל הנקראים עם ה׳ וחבל נחלתו: ידכאו. בשער המשפט. כשיש להם תובעים. וכן יענו את דינם. אך ריב אלמנה וגר אשר דורש אין להם. לא יבא אליהם. ויהרגום בנספה בלא משפט. וכן יתומים. לא ישפוטו. וירלחום בנקלה. מאין גואל דמם: ירלחו ׳ הכבד: ויאמרו. כופרים בהשגחה על אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה. ויש מאריך ברעתו בהללחה. לכן אין פחד אלהים לנגד עיניהם: בינו. תשובת דבריכם ומחשבותיכם: בוערים. כמו כסיל ובער: בעם ׳ שבכל עם ואומה שהם בעלי דעת בכיותם המנהגים בנימוסי הקושר הקבוץ המדיני לעם אחד. והיה להם להבין את זאת מעלמם. משא״כ הברברין זה כעם לא היה. נמשל כבהמות. ואין להם ממי ללמוד אכן עליכם הנבערים מדעת. בתוך עם ועם. גדלה הפליאה עד מתי תעמדו בסכלותכם: הנוטע. (כפלס רוגע. הוא דרך השאלה) אשר הכין כלי השמע והראות איך תאמרו שלא ישמע לעקת עניים ולא יראה חמס הדלים. ואם תכחשו בהנחה. הלא לכם לקחת מוסר מהעבר: היוסר גוים. דור המבול והפלגה ואנשי סדום ומצרים וחבריהם ׳ שהמתין להם עד שנתמלאה סאתם. ספו תמו מן בלהות. ואתם תנקו. והחשבו להמלט מדינו: הלא יוכיח. בכם וכנזכתם. כבוא כשואה אידכם. כאשר יבואו ימי השלום. ויפקוד עליכם לשלם גמולכם. אז על כרחכם תודו. שיש דין ויש דיין אשר עיניו פקוחות על דרכי בני אדם להשיב להם כפעלם. וכי תאמרו הן לא ידענו זה. אשיבכם. המלמד לאדם דעת. לבחור בטוב ולמאוס ברע ולהקבץ לעם יחד ולהתנהג בסדר. כל יהיו כרמש אין מושל בו. אשר נתן לכם כח השכלי לטובתכם. הלא לכם לדעת את המשפט לזולתכם. להרחיק העושק והחמס מחסרי הכח והחלושים הכבושים תחת ידכם: ה׳ יודע מחשבות אדם ׳ שלבו יודע האמת שאין בפיהו נכונה. וחושבים לגנוב דעת העליונה: כי המה הבל. התגללות שלהם מעשה תעתועים. בעת פקודתם יאבדו: אשרי. אם יאמרו הרשעים אלינו. אם לדיקים אתם. על מה נמסרתם בידינו לעשות בכם כרלוננו. אומרים להם. לטובתנו עשה ה׳ זאת לנו. כי אשרי הגבר אשר תיסרנו יה, ומתורתך תלמדנו. ככתוב כאשר ייסר איש את בנו. ואת אשר יאהב יוכיח להטיב אחריתו להשקיט

כִּי־עַד צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט. וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב: מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים. מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן: לוּלֵי יהוה עֶזְרָתָה לִּי. כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי: אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי. חַסְדְּךָ יהוה יִסְעָדֵנִי: בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי. תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי: הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת. יֹצֵר עָמָל עֲלֵי חֹק: יָגוֹדּוּ עַל נֶפֶשׁ צַדִּיק. וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ: וַיְהִי יהוה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי: וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יהוה אֱלֹהֵינוּ:

[לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו: כי אל גדול ה' ומלך גדול על כל אלהים: הושיענו ק"י]

לו כשיבואו ימי הרעה הגמורה בעולם הדין. ימים אשר אין בהם חפץ זכות ותוכה. אז ישקיט לצדיק המיוסר יומט לפני רשע. עד שיכרה לו שחת. יפול בה. ולא יוסיף לקום, והצדיק נושע תשועת עולמים: כי. כן ישראל. אם הקב"ה מיסרם בעוה"ז. לא תחשבו שמאסם ונטשם. כי לא יטוש ה' עמו לעולם. כי עוד יבוא זמן שישוב משפט עד צדק, ויתחברו יחד כבראשונה. שהרשעים הפרידום. ואז ישוב המשפט למקומו להתחבר עם הצדק. ואחריו ירוצו כל ישרי לב. כי יאחזו צדיק דרכו (המשכיל יבין): מי. וזה לאות ולמד כי האל רואה הכל. הרי הבטיחנו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וגו', וכן אמר המשורר מי היה קם בעבורי כנגד מרעים. ומי היה מתיצב בעבורי כנגד פועלי און. לולי ה' עזרתה לי. והוא קם לנגדם. אלא היה בהם כח לכלותי. אף שהיה ברצונם לעשות: עם. פירושו כנגד. כלומר כאילו נלחם עמהם להפר עצתם ורז"ל [סוטה יג] דרשוהו על משה רבינו ע"ה. ואומר אני. כי לזה נ"ל: נאה שיר זה ליום הרביעי. שבו בריאת השמש. וידוע שמשה נמשל בשמש. ולכן פניו כפני חמה דוק: דומה. כמו כרותה: אם אמרתי. אם חשבתי כי מטה רגלי בגלות: חסדך. שעשית עם הראשונים ושאתה עושה עמנו בכל יום. הוא יסעד לבבי להבטיחני שלא תמוט רגלי: ברוב שרעפי ברוב מחשבות שאני מחשב בלבי על הגלות: תנחומיך. הנחמות הכתובות בדברי הנביאים: המ ישעשעו (השי"ן והעי"ן פתוחות) וישמחו נפשי. כי ידעתי שיתקיימו: היחברך. היחובר עמך. כלומר ידעתי כי מה שהבטחתנו ע"י נביאיך אמת יהיה. כי אתה אמת וכסאך כסא אמת. לא כמו כסא מלכות הרשע שהוא כסא הוות. ענין שברון: יוצר עמל. אותו כסא פועל ועושה עמל ואון. עלי חוק. כלומר בחוקו ובמנהגו ולא כן חקך. אלא משפט אמת: יגודו. הוא ושריו יתחברו גדודים על נפש צדיק להמיתו: ויהי. ובה' נשגבתי ולא עשו לי כפי מחשבותם עלי: וישב. עבר במקום עתיד. כמנהג לשון הנבואה: אונם. מן און ועמל. וכפל יצמיתם. לחוק:

ליום חמישי היום יום חמישי בשבת שבו היו הלוים אומרים במקדש

פא לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ. הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף. כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא. מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם. שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ. כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה: בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ. אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם. אֶבְחָנְךָ עַל מֵי מְרִיבָה סֶלָה: שְׁמַע עַמִּי

ואעידה

למנצח. זה המזמור נאמר על יציאת מצרים. ונזכר בו ביטול העבודה מאבותינו שהיה בר"ה. לפיכך היו אומרים אותו בבית המקדש בר"ה. ונזכר בו ג"כ תקיעת שופר. והוא כמו כן שיר של יום ה'. שבו ברא עופות (המרננים) ודגים. לשבח לשמו. ועוד נ"ל. מפני שפסח שיצאו ישראל ממצרים חמישי בשבת היה: הרנינו. ראוי לכם עם ה' שתרנינו לאלהים עוזנו ותשבחו לו על הטובה שעשה לכם ביום זה. כי אע"פ יום הגאולה היה בט"ו בניסן. התחלת הגאולה היתה שנחו מהעבודה הקשה. כשהסירו מסבל שכמו הראה לנו עזו וגבורתו. שהיינו ביד אדונים קשה. וכאשר רצה האל יתעלה שמו. לא היה כח ביד המצרי' להעבידנו: לאלהי יעקב. לפי ששבטי יעקב היו עבדים. ויעקב הוא שירד עם בניו למצרים. ואז הואל מנין שני העבודה שהיו במצרים כמנין רד"ו: שאו. קול זמרה: ותנו. קול התוף או פירושו. ותנו ידכם בתוף: כנור נעים עם נבל. וכן תנו ידיכם בכנור נעים עם נבל. כלומר בכל מיני זמר: בחודש שופר. יום ראשון של חודש. כמו מחר חודש. כי בו תתחדש הלבנה וכל החודש נקרא על שם הלבנה. ואמר. בזה היום שהוא ר"ה תקעו שופר. כמו שצוה אתכם משה. ונראה לרד"ק. כי זהו טעם מצות התרועה בר"ה. לפי שבטלו אבותינו מעבודתם. והתרועה הוא סימן שלוח עבדים: בכסה. בזמן ומועד: ליום חגנו. שהוא חג מן החגים הידועים לנו: כי. זה שאני אומר לכם תקעו. משפט הוא עליכם. שצוה אתכם אלהי יעקב. ולמה צוה אתכם. עדות ביהוסף שמו. כלומר זכרון ועדות. שם זה חוק שהוא תקיעת שופר: ביהוסף. יהוסף כמו יוסף. וכל ישראל נקראים בשם יוסף ככתוב בני יעקב ויוסף. ומה היא העדות. בצאתו על ארץ מצרים יש מפרשים. כשיצאו ישראל מארץ מצרים לפי שכתוב ובני ישראל יוצאים ביד רמה. והנכון בעיני רד"ק. כי בצאתו נאמר על האל יתברך. כלומר כשיצא על ארץ מצרים לגאלנו: שפת לא ידעתי אשמע. כלומר אז כשגאלנו הייתי שומע מדברים לשון אחר שאינו לשוני ואמר לא ידעתי. שלא היה לו לדעת אותו להכירו (כי לשון מצרים רחוק בעינינו משפת ארץ כנען) לולי שנשתעבדתי להם, או אמר לא ידעתי. כי רובם לא היו מבינים לשון המצרים. כי היו מדברים בלה"ק. ולי נראה. שיצדק יותר פשט הכתוב בדרך רז"ל [ר"ה יד] על יוסף שיצא בר"ה מבית האסורין. זהו שאמר הכתוב: עדות לישראל שר"ה הוא יום חוק זכרון טוב להם. ביהוסף שמו. אות ומופת. בצאתו כו'. כמ"ש ויצא יוסף על ארץ מצרים. כשיצא מבית האסורים למלוך, והאיך זכה למלכות מצרים אחר שצריך להיות בקי בשבעים לשון. לזה אמר שפת לא ידעתי אשמע. שלמדו גבריאל. כמאמר חז"ל [סוטה לו]. ובשביל כך נקרא יהוסף בתוספת ה"א. גם נקרא שמו אז צפנת פענח שהוא לשון מצרי. זהו שפת לא ידעתי. שמעתי בכאן כך אומרים ישראל או הנביא. לראות ההנהגה הקודמת: הסירותי. דברי האל יתברך. ביום הזה הסירותי מסבל שכמו. שלא נשתעבדו עוד ופירוש שכמו שהיו נושאי' לבנים. וכן עברו כפיו מעשות דוד הוא הסיר. כי לא היו עושים הלבנים לבד. כי כל מלאכת החמר היו עושים. ובזה יתכן גם ביוסף עודנו אסור שם: בצרה. בהיותם במצרים: קראת. לי: ואחלצך. וחלצתי אותך מהצרה: אענך בסתר רעם. אתה קראתני בסתר בלבך. ואני עניתיך בקול רעם. בהראותי נפלאותי בגלוי. וי"מ שהסרתי ממך הרעם שהכיתי בו במצרים כי המכות רעם היו ולי נראה לפרש הכתוב כמספר והולך מה שאירע אחר יציאת מצרים: בצרה. על ים סוף: קראת באמה. ויצעקו אל ה': ואחלצך. כראוי ויותר מזה עשיתי עמך במרה ובמן. שהתרעמת עלי. ולא באת אלי בתפלה ובתחנונים אלא ברעם ותלונה ולא אותי קראת יעקב. ואנכי. אענך בסתר רעם. כמסתיר פנים מהרעם. ושאענך עלה באזני. עשיתי עמי כאילו לא שמעתי רק שאלה הוגנת בנחת. כי שם שם חוק ומשפט ושם נסהו. כמו כן בחנתיך עוד במי מריבה: סלה. ככה לעולם לא עמדת בנסיון. זה דרכך מנעורך. כי לא שמעת בקולי: שמע עמי. כענין שנאמר במרה. ויאמר אם שמוע תשמע

וְאֲעִידָה בָּךְ . יִשְׂרָאֵל אִם תִּשְׁמַע לִי : לֹא יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר . וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר : אָנֹכִי יהוה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ : וְלֹא שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי . וְיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה לִי : וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם . יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם : לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ : כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ . וְעַל צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי : מְשַׂנְאֵי יהוה יְכַחֲשׁוּ לוֹ . וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם : וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה . וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ : (הושיענו וכו׳ ק״י)

וגו׳ . לא יהיה בך . זה יצה״ר . שעומד בין גלגו של אדם ועושה עצמו אל . כי מבקש ממנו שיעבדנו . ללכת אחרי דבריו ועלתו לשמוע בקולו בכל אשר יסיתנו . אך זר הוא כי יעורנו . ותתנכר אליו בעת דוחקו מצרתו לא יושיענו: אנכי. תזכור הטובה שעשיתי עמך : המעלך . על מנת שתכיר אלהותי : הרחב פיך . לשאול בעתך שאלה או בגבה למעלה : ואמלאהו . לכל חפצך

אם תקייה התנאי בהשים בטחונך כי בלבד. ולא יהיה בך תבעת אחר ולא תודה לזולתי : ולא שמע עמי . במדבר ובארץ רוב יהזמן. עד שגלו ונחרב הבית : לא אבה. לא חשק : ואשלחהו. בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו : בשרירות. במראית, כמו לתכן שוררי : ילכו במועצותיהם. הנכערות והנשחתות ויכשלו ברע שבחרו להם. המכלה עלמו, וסילקתי שמירתי ועשיתים הפקר לפגעים. ועונתים לאכול פרי דרכיהם הרעים : לו . לואי עמי שומע לי : כמעט. זמן (והכ״פ. כ״ף האמתיות. כמו כשעה לי כיום) : אויביהם אכניע. והיה הוא שולט באויביו. לא הם בו : אשיב ידי. פעם אחר פעם עד שאבלם:משנאי ה׳ שהרעו לישראל : יכחשו לו. מירא תם אותי. ויאמרו שלא הרעו לו . ככתוב ויכחשו אויבך לך : ויהי עתם. של ישראל, עת וזמן ברכתם, אחר שהוא בטוב, יתמיד לעולם בלי הפסק. וי״ל עתם של משנאי ה׳ . ר״ל עת ופגע שיתלאם. יהיה להם לדראון עולם : ויאכילהו. חוזר לעמי, שבו התחיל והמשיך לדבר עמו בלשון יחיד : מחלב חטה . היה מאכילהו, כששומע לי. ובכה עוד מצור דבש אשביעך, לעתיד : מחלב. הוא יסו״ד התורה, לכן לא אמר חלב, גם חלב בלי אות שמוסית הוא רומז כמ׳ יום שלמד משה רבינו ע״ה התורה בכ״ב אותיות. שהם חנ״ה מקור הברכות. כ״ך יברך ישראל, ותם שביכה הגלילה מלשון נסתר למדבר בעדו, הוא סוד ידוע לתשכילים, והמכיר פי׳ לור דבש (ורמוז כ״פ למעלה) יבין :

ליום הששי היום יום ששי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש ה׳ מלך גאות וכו׳ התלא לעיל

ליום השבת היום יום שבת קודש לה׳ . שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש וכו׳ התלא לעיל :

מנהג בני ק״ק אשכנזים. לומר אחר שיר הלויס מזמור פ״ג, ובני ק״ק פולין מזמור ע״ט, בכל יום חול, וא״א אותו ביום שא״א בו התינות, חוץ מפורים וט׳ באב במנחה : [ובבית האר״י בבוקר אחר שיר של יום ובערב אומרים מזמור מ״ט]: ומר״ח אלול עד שמחת תורה, אומרים זה בכל יום. בערב אחר תפלת מנחה, ובבוקר אחר שיר של יום (ויפסיק ביניהם בקדיש) ובר״ח אחר ברכי נפשי. וכשים רק אבל א׳ . לא יפסיק בקדיש (תקפ״א) :

כז לְדָוִד יהוה אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא יהוה מָעוֹז חַיַּי מִמִּי אֶפְחָד : בִּקְרֹב עָלַי מְרֵעִים לֶאֱכֹל אֶת בְּשָׂרִי צָרַי וְאֹיְבַי לִי הֵמָּה כָּשְׁלוּ וְנָפָלוּ : אִם תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה לֹא יִירָא לִבִּי אִם תָּקוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ : אַחַת שָׁאַלְתִּי ידג״ש הצירי בא׳ מֵאֵת יהוה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית יהוה כָּל יְמֵי חַיַּי לַחֲזוֹת בְּנֹעַם יהוה וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ : כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכֹּה בְּיוֹם רָעָה יַסְתִּרֵנִי בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי : וְעַתָּה יָרוּם רֹאשִׁי עַל אֹיְבַי סְבִיבוֹתַי וְאֶזְבְּחָה בְאָהֳלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לַיהוה : שְׁמַע יהוה קוֹלִי אֶקְרָא וְחָנֵּנִי וַעֲנֵנִי : לְךָ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי אֶת פָּנֶיךָ יהוה אֲבַקֵּשׁ : אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי אַל תַּט בְּאַף עַבְדֶּךָ עֶזְרָתִי

לדוד. אורי . מאיר עלי לתת לי אומר ולהושיעני מאויבי : מעוז . מחזיק: כשלו. הזמן להם מכשול: בזאת. שאתה אורי וישעי : בוטח. שלא יוכלו להרע לי: לחזות. ביהא לי תנוחה שאוכל להביט בשכלי ברוחניות ולחקור בפלאיו כיושב בהיכלו: כי . אם יסתירני בסכה שלא ישרידוני עיניי תבל וביום בוא רעה לעולם יסתירני במחבואה שבאהלו שלא תגע בי . וכדי שגם אויבי לא ירימו לי יושיבני בצור גבוה: ועתה. אז . ואזבחה . ההן הודה לה׳ בזבחי שמחה ותרועה ואשירה כו׳: קולי. שאקרא: לך. בשלבי מעורר אותי ואומר לי במקומך כאילו אתה אומר בני אדם בקשו רצוני וחסדי. מיד את פניך כו׳ ולזה רחוי שאל תסתר כו׳: אל תט. אל תדחני באפך : היית. מעולם. לכן אבקש

יריעות שלמה

כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו וכו׳ ועתה ירום ראשי על אויבי. הנה להבין החמשך בזה גם מ״ש ועתה ירום ראשי על אויבי מה לי׳ ועתה אך נראה בשום למ״ש הפייטן בונתנה תוקף ומלאכים יחפזון כו׳ כי לא יזכו בעיניך בדין ומה חטא שייך במלאכים שלא יזכו בדין. אך הכונה ע״פ מ״ש חז״ל בפ״ב דחגיגה בפ׳ במסתרים תבכה נפשי מפני גוה מפני גיאתן של מה״ש שאמרו מה אנוש כי תזכרנו וכו׳ הרי דהיכי דמה״ש רואין שישראל חוטאים הם מטיחין דברים כו ית׳ שבראן ולכך הנה בר״ה מתפחדין המה״ש שאמרו מה אנוש כי תזכרנו כי אם יזכו ישראל בדין הרי טוב שבראן ויהיו נענשין על שאמרו מה אנוש וכו׳ אבל אם ישראל אין זוכין בדין אז הם אין נענשין על שאמרו מה אנוש וכו׳ ולכך מזה הדין הם מתייראין ולזה בר״ה הם מתאמצין לקטרג על ישראל כדי להיו׳ הדין עמהם מ״ש מה אנוש וכו׳ ולזה מה עושה הקב״ה מסתיר המשפט מהם ולכך נאמר בכסה ליום חגנו ומסתיר מהם הדין ואח״כ בשכבר זכו בדין מגלה את הדין שישראל זכאין ואז נענשין הם מ״ש מה אנוש וכו׳ וז״ש המשורר כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו דאין יכולים שם המקטרגים לקטרג אז בצור ירוממני ויזכה אותנו בדין ואז בשכבר זכינו בדין אז ועתה ירום ראשי על אויבי שקטרגו על בריאתו וא״ש ודו״ק:

הָיִיתָ אַל תִּטְּשֵׁנִי וְאַל תַּעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעִי: כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיהוה יַאַסְפֵנִי: הוֹרֵנִי יהוה דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרָי: אַל תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ צָרָי כִּי קָמוּ בִי עֵדֵי שֶׁקֶר וִיפֵחַ חָמָס: לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב יהוה בְּאֶרֶץ חַיִּים: קַוֵּה אֶל יהוה חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל יהוה:

כנס פתח אל כו': עזבוני. כי מתו. וה' הכניסני. וידעתי כי תפלת בו: מישור. ישר. שלא אחטא נגד ה' ואחול. למען המביטים עלי לחפשני על עון: שקר. להעיד עלי בסנהדרין. ודוברי חמס באמרי מורד במלך לרוצחותי במיתה: בארץ חיים בעוה"ז: קוה. יורה לכל אדם שהוא בצרה שלא יתיאש ויקוה לה'. ואם לא הגיע מבוקשו יחזק לבו ויקוה עוד. ותקותו לא תשוב ריקם:

[בבית הכנסת בבוקר אחר שיר של יום ובערב אומרים מזמור מ"ט]:

בית אבטינס על מעשה הקטורת בדרך הנגלה. והנעלם מאוד נעלה [נדפס קודם איזהו]

אומרים קוה אל ה' ופיטום הקטורת וסדרנוהו כאן כמ"ש בסדר התמיד ע"כ:

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי: אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: כי מי אלוה מבלעדי ה' ומי צור זולתי אלהינו:

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ. אֵין כַּאדוֹנֵנוּ. אֵין כְּמַלְכֵּנוּ. אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ. מִי כַאדוֹנֵנוּ. מִי כְמַלְכֵּנוּ: מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ. נוֹדֶה לַאדוֹנֵנוּ. נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ. נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ. בָּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ. בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ. אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ. אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ: אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה תוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד:

(א) אין מי נודה ר"ת אמן. אלהינו אדונינו מלכנו מושיענו בסוד הבריאה התיקון והמתק' בכות כנגד עולמות אבי"ע ועולם השפל הלז שכנגדן ראה דוד המשה עולמות ואמר שירה. להגיד כי מלכותו בכל משלה. אין כמוהו ואין דומה לו למטה ולמעלה: (ב) הכוונה באמירת הקטורת שלא יתאחזו החצונים בשפע היורד ואנו מסלקים אותם ע"י י"א סממני הקטרת ותכוין לקשר כל העולמות יחד כי קטורת הוא ל' קשור [ע' זהר פנחס רכב] וריחו נכנס בתוך החוטם (שם סג. בעל החוטם [תענית כז זהר נשא קל] מתנקש בשלוק תפלתנו) שכן מברכין על המוגמר לאחר סעודה (שאכלו רעים. אכילה ג"י אדני. שלאם אשר הוא אוכל. שרין וקטרת ישמח ל"ב השמו"ס ומשקיט הריב מבין ישראל ואביהם שבשמי' וכחות הדין ככנעי' וכל העולמות שמחי':

תָּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד נַעֲשֵׂית. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל יוֹם פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבָּיִם. וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים מֵהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים לְמַכְתֶּשֶׁת לְקַיֵּם מִצְוַת דַּקָּה מִן הַדַּקָּה. וְכֹהֵן גָּדוֹל מַכְנִיס מֵהֶם מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְהַקְטִיר בְּבֵית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ: [יכוון הי"א סממנים כאלו כתובים. שלא יטעה ח"ו] וְאֵלּוּ הֵן
א הַצֳּרִי ב וְהַצִּפֹּרֶן ג הַחֶלְבְּנָה. ד וְהַלְּבוֹנָה. מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. ה מֹר
ו וּקְצִיעָה. ז שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ. ח וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה.
ט הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר. י וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה. יא וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין. מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק: מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב. מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא. וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה. שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ. אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה. לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמָעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תָּנֵא בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר. אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין: וְעוֹד תָּנֵא בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ. אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ. וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ. מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאוֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ:

ג"פ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: ג"פ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: ג"פ יְיָ הוֹשִׁיעָה (יפסיק מעט) הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך: אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום: ק"ט

פרפר (כלפי נר) עלינו ק"י. שיר חכבוד עם פירוש שלם.

(א) עלינו. זה הנוסח קבוע במלכיות דר"ה ואמרו יהושע בן נון יסדו. גם זכרו שתיבותיו קנ"ב כמנין בן נון. ואנכי לא מצאתי כו אלא ק"ן עד ועד. ויהיה הכוון לשם קנ"א עם הכולל והסי' אל קנא. אמנם באמת יש בו קנ"ט תיבות. ועוד ב' פסוקין מוסיפין בסופו. יהי מה. הוא שבח גדול עד אין קץ. הזהיר האריז"ל לאמר: אחר כל תפלה וצריך לאמרו בכוונה גדולה ובקול ובעומד. זכר לדבר. גי' עלינו. ותכוין בו כי אחר שקבלו כל העולמות שפעם ויורדים לתת טרף לבני ביתם המקוים להם אנו חוששים שלא יתאחזו הקליפות בהם לזה אנו אומרים שבח זה להקב"ה שכולל גנאי לאלוגים וע"י כן מתבטלים ואינם נאחזים והוא שכוונתנו להוריד אור מקיף לעולמות כי בתפלה קבלו הפנימיות ועתה יורדים להם המקיפים והאור המקיף הוא תעוור ומסמא עיני התלונים ובזה לא יוכלו לינק מן הקדושה ותפלה אנו מסדרים שבחו של הש"י לכל הארבעה עולמות בקדושה ואח"כ מורידים המקיפים וע"י שנותנין שבח להקב"ה ומגנין את הקליפות הם נכנעים: (ב) ביום שיש מילה בבהכ"נ מקדימין לומר שיר היחוד ואנעים זמירות מיד אחר סדר קדושה ואומרין עליו ק"י ומלין קודם עלינו ומכינין עלינו עד לאחר שמלו התינוק כדי לכלול גם התינוק הנכנס לברית במה שאומרים שלא עשנו כגויי הארצות והכנסת המילה והסייך לה יבא על מקומו הראוי בעז"ה: (ג) [אומרו באימה ובשמחה ומעומד (כי הקב"ה וכל צבא השמים שומעים ועונים אחרי העם שככה לו כו' ויהושע תקנו כשכבש יריחו ואמרו ז"פ ישר והפוך וכן הפיל ז' חומות יריחו ותתום הושע לאפרע. ע' עלינו. ש' שלא שם. ו' ואנחנו כורעים ה' הוא אלהינו. וריב"ז יסד לאמרו אחר תפלה) וכן אומרים אותו המדקדקים בין ביום בין בלילה ומסוגל לכל צרה שלא תבוא לאמרו כן ויזהר שלא ירוק באמרו ואנחנו כורעים דהוי כמחרף. של"ה]:

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל. לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית: שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם. וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם:

כאן צריך להפסיק מעט. בואנחנו כורעים. תשתחוה השתחואה שלימה: וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים. לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ

עלינו. חובה היא עלינו: לשבח לאדון הכל. נגד האצילות. שהוא סוד האלהות. והוא אדון העליון על הכל: ליוצר בראשית. (לשון חכמים הוא) הוא הבריאה שהוליא את היצירה (עמש"ל בפי' יוצר). שלא עשנו כגויי הארצות (לא נמצא לשון עשייה להקב"ה בשום אומה כ"א בישראל. הוא עשנו. ישמח ישראל בעושיו. וזולת) כנגד היצירה שהוליא את העשייה: ולא שמנו כמשפחות האדמה (ע"ש ונברכו בך כל משפחות האדמה. ושמתים לשם) כנגד עשייה ילפי שאין הקליפות יכולות להתאחז אלא ביצירה ועשיה לא בבריאה. לכן לא נזכר גנות הקליפות כי אם בהם. שלא עשנו כו' ולא שמנו כו'. אח"ז אנו מזכירים גנאי הקליפות העומדות אחר העשיה. באמרנו שלא שם חלקנו כהם. לא כאלה חלק יעקב איש אל"ק (חקל תפוחין קדישין) והשעיר הקבילו כסטרא אחרא (ועמ"ש בס"ד במכתב אלהים) נקרא איש שדה גזר בלתי נעבדת. שאינה. עושה פירות. אך יש פרי לצדיק. כי חלק ה' עמו וה' מנת חלקנו: וגורלנו. (ע"ש אתה תומיך גורלי. ולא גורלם) דא עדבא דאחיד ביה דוד מלכא (גורל הוא כמנין תיבות שבק"ש כנ"ל): המונם. (המון גי' מלכנה. נו עם הכולל. וכן ל"ו אינו אלא ע"ז. ולכן המן עשה עלמו ע"ז: הבל. נתבאר לעיל בברכת השחר: וריק. עי' לקמן בסוף. ודי ביאורו למבין. צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות קודם שיתחיל ואנחנו. רד"א גורס אבל אנחנו. ונכון. הבל אינו מוכרח לפי מ"ש: ואנחנו כורעים. אל הש"ת. ע"י כריעה זו יורד אור מקיף ומתבטלים האלוגים ותשתחוה השתחואה גדולה להוריד הארה גדולה ותכוין להמשיך אור מקיף מא"ס לאצילות ומאצילות לבריאה ומבריאה ליצירה ומיצירה לעשיה לעולם השפל הזה: כורעים. כריעה בברכים: ומשתחוים. השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים. ואין אנו עושין כך משני טעמים א'. שאין אדם חשוב אינו רשאי ליפול על פניו אלא א"כ נענה כיהושע בן נון [מגילה כב] ואנו על אחת כמה וכמה. ועוד שבמקום רצפה הוא אסור דאורייתא. לכן אנו נזהרין כל השגה (תוס.

בָּרוּךְ הוּא . שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ . וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל . וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים . הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד : אֱמֶת מַלְכֵּנוּ אֶפֶס זוּלָתוֹ . כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ : וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד :

עַל כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן . לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ . לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ . יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן : לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ . וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ . וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת עֹל מַלְכוּתֶךָ . וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד : כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד . כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד : ק״י ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד :

(א) אומרים קדיש יתום . ועניינו להעלות הנפשות אשר בעשיה לג״ע . כסוד התחיית המתים . ולכן אומרים אותו היתומים תוך יב״ח שמתו אביהם ואמם . (או מי שא״ל אב ואם בעד מתי ישראל) להעלות נפשותם ע״י שם מ״ב שבו . וצריך לאמרו גם בשבת ויו״ט . כי הכוונה בחול להעלותם מגיהנם . ובשבת ויו״ט בג״ע עצמו ממדרגה למדרגה . ולכן אומרים גם ביום שמתו אביו ואמו . ותיבותיו עם הכולל כמנין שם הלדע״ם . שהוא אלפים חיים כנודע . נותן נשמה לעם היושב במשכבים . ורוח חיים להולכים : (ב) לחלוקי דינין של האשכנזים . בענין מי קודם לאמירת הקדיש ומי דוחה למי . לא אכפל כאן . דמילתא דמנהגא בעלמא הוא (ומה טוב וישר מנהג הספרדים בזה . שאם רבים המה כולם זוכים בו. ואומרים אותו כאחד . ובטלה מחלוקת . וטורח דיני דינים . כדבר מה״ל מורה ועיקר) וכבר דיברו בו בהספיק גדולי האחרונים . בעלי המנהגים והגהות ש״ע ולבוש ומפרשיהם . יעיין עליהם . רק באתי להזכיר . שמנהג פשוט בין האשכנזים שפוסקין לומר קדיש כשמליא י״א חודש . ובשבה״ג כתב שנהג לומר גם בחודש הי״ב פחות שבוע א׳ . ואני החזקתי מנהג אבותינו בעצם ככון בדרך הנגלה . אולם הבאתי סיוע גם לדעת הרב ז״ל ע״פ דרך הסוד . אך לא היה צריך לחסר שבוע שלם לעולם . אלא דווקא הימים הנאחרים להשלים יב״ח משנת האחרונה בלבד . יפלו מלומר בהם קדיש (וצ״ע במקומו בס״ד) וכ״מ לענין דינא דדחייה . דהיכא דנהיג נהוג ואחריך : (ג) כאן מוסיף לקח טוב בכוונת הקדיש ע״ד הסוד

מר״ה ויו״כ שעושין דוגמת מה שעשו במקדש . ואין מפסיקין בשום דבר על הרצפה) ומ״מ אין בזה משום דובר שקרים . כיון שאנו משתחוים כל האפשר . בשחיית הגוף וכפיפתו מאד : ומודים . נותנין הודאה ושבח : מלך . בכתר עליון : מלכי. חכמה ובינה : מלכי קדם : המלכים . השבעה עיקר ה׳ היושבים ראשונה במלכות : הקדוש ברוך הוא . אור חוזר לג׳ ראשונות עד אין סוף . קדוש . בבינה . ברוך . בחכמה . הוא . כתר עליון עלמא דאתכסיא . קדוש ברוך הוא . גי׳ י״ פעמים אדני . ברוך עם האותיות . גי׳ ד׳ מילואי הויה . עוד תפורש לעיל מנין שמות קדוש ברוך הוא כדרך אחר. והכל הולך אל מקום אחד ומקור א׳ ב״ה : נוטה שמים וגו׳ לשון מקרא זכריה י״ב: נוטה שמים כיריעה פרושה. ויתמתם כאוה״ל. וסוד שמים מפורש לעיל כמה פעמים . הלא אלוה גובה שמים דאצילות . גם אלינו בהם פעם לשון נטיעה . לנטוע שמים. כי הוא סוד עץ החיים כנודע : ויוס״ד אר״ץ . בחי׳ זעיר אנפין כידוע : ומושב יקרו. לשון פירקי היכלות. והוא בחינת בריאה : יקרו. ר״ת יה קדוש רם ונשא : בשמים ממעל. יצירה דביה מקנן ת״ת דאיקרי שמים. רקיע שעל ראשי החיות . דכתיב וממעל. ושכינת עוזו. עשיה. כגי׳ שכינה : אין עוד. כנ״ל : אמת. צריך ליזהר שלא יבליע האל״ף : זולתו . בלי השפעתו : וידעת היום. הקפת גלגל היומי. שהולך במרוצה חזקה כמרוצה אחד. מתנגדת למהלך השמש והכוכבים השניי בעצמי . כדי להשתחוות לבוראו בכל יום . כמ״ש הכתוב וצבא השמים לך משתחוים . ואינו משנה מדתו . מכאן תדע ותכיר כי ה׳ האלהים וגו׳ :

על כן נקוה . ר״ת עכן . אמרו שעכן נתן בו תודה והתפלל שישובו כל רשעי ארץ : על כן . על פי הדברים האלה שאנו מודים ומעידים על אלהותו . ושבחר בנו מכל עם לעבודתו . ונתן חלקנו בתורתו . ובכל רעות הגלות לא שכחנו שם אלהינו ועודנו מחזיקין בבריתו לכן נקוה לישועתו . ולראות בתקון עולמו : גלולים . (היחיד מהם גלל . כלו ס״ג . כגללו לנצח יאבד] נתשכים מסיגי דיני אלהים . שהם ק״ך צרופים . ואלה חסרו א׳ : והאלילים כמו כן ממותרות דינים הנ״ל. שכן עולים קכ״ח כותירו א׳. שהם לגרוע או להוסיף להעביר על ד״ת : כרות יכרתון . כמה מהפלגת הדיוק בלשון זה אבל האלילים דווקא. כי הם תוספת כנ״ל . בחינת ערלה הנוספת על בשר קודש . שצריכה כריתה ודאי . וכריתה כפולה. נגד הפריעה לגלות העטרה ולהחזירה ליושנה . זהו שכתוב לתקן כו׳ : להפנות אליך ע״ש הכתוב . פנו אלי והושעו וגו׳ (ישעיה מ״ה) : תבל . שהיא מתוכלת : תכרע כל ברך . ביום המיתה : תשבע כל לשון . ביום הלידה . כן אמרו חכמים [נדה ל] וכ״ה הסדר כמ״ש הכתוב . תוסף רוחם יגועון . תשלח רוחם יבראון . ודור שהולך הוא שבא . ומכאן רמז לתה״מ : יכרעו ויפולו . ולכבוד שמך יקר יתנו . ילדיקי דינך . כענין יבושו ויבהלו וגו׳. וידעו כי אתה שמך ה׳ לבדך וכענין שכתוב במלחמת גוג. והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים : עול מלכותך. נתבאר לעיל ותמלוך עליהם. הרי זו בקשה בעד גאולת האומות בכלל בישועה האחרית : כי המלכות שלך . ותושל בגוים : שלך לשון חכמים : והיה ה׳ וגו׳ ביום ההוא . נתבאר לעיל : שמע . כנ״ל עי׳ לעיל לפני ישתבח המלא טעם לשבח :

הסוד . מה שהשמענו בקדישים הקודמים . כדי ליתן ריוח להתבונן . ועלה לסבב השכחה בריבוי הרמזים בפ"ח. לכן שעמדנו בכל פעם שנשנה.איזה חידוש להטיב הזכרון ולהועיל בפ"ע [נדפס קודם איזהו] : (ד) אחר שמיעת ד' קדישים . מותר להסיר התפילין . אבן אינו נכון לחולצן בבהכ"נ . משום דאמרינן [סנהדרין קא] וירם יד במלך.שחלץ תפילין בפניו • שמסיר המורא תפניו עאכ"ו כשמסלק מורת מל"ם תפלין בבית המלך . לכן אם אפשר טוב להמתין עד שיבוא בהם לביתו: מוטב שתהא יציאתו כביאתו. כדרך שנכנס לבהכ"נ לבוש טלית ותפילין . כך יצא משם (ואם לאו . לפחות יזהר שלא לחלוץ בפני ארון הקודש) ואם לומד בהן איזה שיעור קבוע . מה טוב ומה יפיו. ודאי הרי זה משובח. אמנם שממהר לחלצן מחמת שאינו יכול להזהר בהן בקדושה כראוי.

אינו מגונה . וכלבד שיכוין אדם דעתו לשמים : (ה) חליצת תפלין אינה צריכה ברכה . וכשחולץ יחלוץ כדרך הנחתן . של ראש מעומד (ביד שמאל) והוא קודם לחליצה . משום דבעינן כל זמן שבין עיניך יהיו שתים . ומסיר הכריכות מאצבעו [תחלה] ג"כ בעמידה . אח"כ חולץ של יד מיושב . אח"ז מסיר הטלית : (ו) מנית תפילין דר"ת. וכשיש מילה. אין לחלצן עד אחר המילה (סי' כח) : (ז) הסיר התפלין בר"ח . והתפלל מוסף וענה קדושת כתר . ולבשן ושמע שנית כתר. חולצן ועונה (סי' כה) : (ח) יכול להניח התפלין על הסידור : (ט) אומר ג' פסוקים אלו (והרמ"ז הוסיף לומר אח"כ הרבון) ימסוגל להצילו מכמה גזירות רעות . וכשאינו יכול לאומרם מיד מפני הקדיש,אומרם קודם לאתו הבהכ"נ :

אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא : עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל : ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול. אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט : רבון העולמים. זכנו לעסוק בתורה לשמה . ובמצות וגמילות חסדים . ולהשכים בהם ולהעריב • וזכנו לראות בבנין בית מקדשנו החרב :

אומר אלהינו ואלהי אבותינו כו' עד ומוספין כהלכתן תמצא לעיל סוף תקון חצות

דיני קדיש יתום

דיני בן ז' ול' ויא"צ ויום שפוסק לומר קדיש :

(א) [ד' תרות באמירת ק"י בן ז' ובן ל' ויאר לייט וביום שפוסק לומר קדיש והם קודמין ודוחין לבני י"א חודש : (ב) בן ז' [מיום הקבורה אפי' נקבר במחרת יום המיתה או אח"כ ואחר ז' מהקבורה אפי' לא נודע לאבל מיד רק תוך ז' או ל' שנוהג דין אבילות ז' דינו לקדיש כבן ל' בתוך ל' מהקבורה ולאחר ל' מהקבורה אפי' נוהג אבילות ז' לפי שנודע לא תוך ל' דינו לקדיש כבן יב"ח קודם לכל בכל הקדישים בין מאסף מנין לביתו בחול או הולך לבהכ"נ בשבת או ברגל ואפי' אל ז' שלו בשבת הוי בן ז' אפי' במנחה ואפי' יש שם מי שמת אביו או אמו באמצע השבוע שוה לו ויחלוקו כשני בני ז': (ג) קטן (קודם בר מצוה) בן ז' שהולך כל השבוע לבהכ"נ לומר קדיש ויש שם גם יא"ל או בן ל' יש ליא"ל או לבן ל' תפלה קדיש א'. (וי"א שאין לבן ל' כלום וכשיש הרבה יא"ל נגד כל הקדישים אין לבן שבעה כלום וכשיש יא"ל ובן ל' יש ליא"ל קדיש א' ובן ל' נדחה: (ד) בן שבעה שכלתה אבילתו ברגל או קבר מתו ברגל שאין חל עליו אבילו' מ"מ הוי בן ז' לקדיש אך כשיש גם יא"ל או בן ל' יש לו קדיש א' [וי"א שאין לבן ל' כלום] אך לא ביו"ט ב': (ה) בן ז' קטן אורח [אפי' הולך כל ז' לבהכ"נ] ובן ז' גדול תושב [אפי' אינו הולך רק בשבת] שוין. ובן ז' אורח דוחה לתושב בן ל' או יא"ל : (ו) בן ז' גדול שאומר קדיש בביתו בחול ובשבת הולך לבהכ"נ ויש שם יא"ל אין ליא"ל כלום וכשחל יו"ט באו' יש ליא"ל קדיש א') וי"א שיטילו גורל על תפלה קדיש א' והשאר לבן ז' והיא"ל אומר תהלים קדיש א' בלי גורל ובשאר יטיל גורל עם שאר האבלים : (ז) מת אביו או אמו בשבת או יו"ט וא"א לקוברו היום אין לומר קדיש עד אחר קבורה וכן קטן שאין לו דין אנינות אף בחול ובמקום שנהגו לומר קדיש קודם קבורה אין למחות בידם : (ח) מת אביו או אמו ואינו יכול לאסוף מנין לביתו להתפלל ולומר קדיש לא ילך לבהכ"נ כל ז' : (ט) בן ז' קטן וגדול ויא"ל ויש ג' קדישים היא"ל נדחה והגדול אומר ב' והקטן א' : (י) בן ל' (אפי' אל ל' שלו בשבת הוי בן ל' אפי' במנחה) דוחה לבן יב"ח מכל הקדישים של חיוב (תפלה קדישים) ובן יב"ח אומר תהלים קדישים וכדומה אך בקדיש ופריסת שמע שוין ויטילו גורל והכל לפי המנהג: (יא) בן ל' ויא"ל (אפי' אורח וכבן ל' תושב) יש ליא"ל תפלה קדיש הראשון (בערבי' לא בא אומר הראשון בשחרית) והשאר לבן ל': (יב) כשיש כמה יא"ל וכשיאמר הבן ל' יודחה יא"ל א'. הבן ל' נדחה והיא"ל יחלוקו: (יג) בן ל' ומי שפוסק יום זה לומר קדיש אין לפוסק רק קדיש א' : (יד) בן ל' לאביו וגם בן יב"ח לאמו או להיפוך.במקום שנהגו שבן ל' יש לו רק קצת קדישי' ידועים והשאר לבני יב"ח נוטל השייך לבן ל' ובשאר שוה

לבני יב"ח וי"א שאין לו זכות רק כבן ל' בתפלה קדיש ולא בתהלים קדיש אך כשנדחה מרבוי יא"ל יש לו חלק בגורל תהלים קדיש: (טו) בן ל' אורח ובן יב"ח תושב שוים. בן ל' אורח ויא"ל תושב יאמר תפלה קדיש הראשון והב' והאורח יאמר הג': (טז) יא"ל קודם לבני יב"ח בקדיש של יום זה בערבית ושחרית ומנחה (ויש לו כל הקדישים אפי' של פרק זרות ושיר השירים וי"א רק קדיש דחיוב כגון תפלה קדיש ודשיר היחוד וברכי נפשי ופרק אבל בשל קבלת זרות ושה"ש ותהלים ושיר היום יטילו גורל. וקדיש שבקבלת שבת אחר מזמור שיר ליום השבת הוא לאבלים אך כשהיא"ל בשבת [ולא בע"ש והוא בחברה של קבלי' שבת יטילו גורל והכל לפי המנהג כי' קלב] וכשיש תיקון איזה קדישים שייך להיא"ל יעשו כתיקונם. ובעיר ברא"ד עשו תיקון שקדיש דרבנן שקודם עלינו וקדיש שאחר עלינו שייך ליא"ל והשאר לאבילים וכשהיא"ל אמר קדיש אחר איזהו שייך לו רק קדיש א' מב' אלו איזה שירצה. וכשיש שני יא"ל יחלוקו בשני קדישים דרבנן ובקדיש עלינו יטילו גורל. וכשיש אנשים שבאו לבהכ"נ אחר ברכו וצריך לפרוס שמע שייך להיא"ל וכשהוא יום קריאת התורה והיא"ל עולה לתורה שלישי בחול או אחרון בשבת שייך לו הקדיש שאחר הקריאה: (יז) יא"ל שנעשה אונן ואין המת מוטל עליו לקוברו או יש מתעסקים אחרים מותר לילך לבהכ"נ לומר קדיש של יא"ל אפי' הוא היא"ל הראשון וכשהוא שבת או יו"ט ראשון אומר גם קדיש על המת שאונן עליו אפי' קודם קבורה: (יח) אל יא"ל בז' ימי אבלו ואינו יכול לאסוף מנין לביתו אסור לילך לבהכ"נ. להתפלל ולומר קדיש: (יט) ההולך בדרך ביום יא"ל ואינו יכול להגיע למנין לומר קדיש א"כ לבזבז בהוצאה ע"ז וכשאין השיירא רוצין להמתין עליו שיאמר קדיש מחוייב לפייסם ולחנן להם שימתינו ולכתחלה לא יצא לדרך ביום יא"ל או ביום שלפניו כשיודע שיבוטל ע"ז מקדיש רק בשעה"ד וקרוב להפסד כשיתרשל לילך עתה וכן כשצריך לילך לירידי בסחורה.ומי שדרכו להתפלל ביא"ל לפני העמוד אין מדקדקין אם מחמת חולשות או סיבה אחרת אינו מתפלל: (כ) אם הלך בדרך ביום יא"ל ובא לעיר בעת תפלת ערבית תתפלל ואומר קדיש אחר ערבית וכן כשלא אמר ביום מפני שאר אונס. אך אינו דוחה לאבילים וכן כשיש ג' או ד' יא"ל יתפללו גם מעריב הב' ויאמרו ק"י שאחריו: (כא) קביעת היא"ל הוא ביום המיתה אפי' נקבר מחר והוא לא היה שם רק ביום קבורה ואין הילור יין שנה א' לשאר שנים רק בנתרחק הקבור' מהמית' ג' ימ[ים] יותר או יעשה היא"ל בשנה ראשונה ביום הקבור' ובשאר ביום המית וי"א שגם בזה היא"ל מיד ביום המיתה. אח"כ לובש בגדי שבת והולך על מקומו.אקלת ילך ש' סעודה אחר יא"ל

מיום

מיום הקבורה. וכן נוהגין הרבה: (כב) מת בעיבור באדר א' בב'. כשיגיע עיבור יעשה יא"ל באדר ה' או בב' בלבד. וכשמת בפשוטה באדר ושאחריה מעוברת. יעשה היא"ל באדר ראשון. ויש מחמירין לעשות בשניהם. ומי שנהג כמחמירין להתענות בשניהם יעשה כן תמיד. ולענין קדיש יכה וג לומר בשניהם. אך כשיש אבילים יכולים לדחותו וליתן לו קדיש רק בראשון או בשני עכ"פ. אפי' נדחה בא' מאבילי' אחרי' ובב'-יש חדשים לא נדחה. ואם אמר קדיש בראשון האבילים יכולים לדחותו משני אפי' לא היו הם אבילים בעת יא"ל שבראשון. ושאין מנהג ידוע יאמיר לעצמו להתענות בשניהם ולא לאחרים. והאבילים אין צריכין ליתן קדיש רק בראשון: (כג) מת בפשוטה בא' דר"ח אדר ואחריה מעוברת. יקבע היא"ל בא' דר"ח בין בראשון בין בשני. וכן בפשוטה. וכשמת בעיבור בא' דר"ח אדר ב'. יקבע היא"ל בפשוטה שאחריה בא' דר"ח אדר: (כד) מת בעיבור באדר א' ורוצה לעשות יא"ל בשבט ואדר. אין מוחין בו. אך האבילים יכולים לדחותו וליתן לו קדיש רק פ"א איזה שירצה. ואם בשבט לא היו אבילים ואמר קדיש ובאדר יש אבילים אין יכולים לדחותו. וכן כשהיו אבילים בשבט ונתנו לו קדיש ובאדר יש אבילים אחרים שלא היו אבילים בשבט. אבל הראשונים יכולים לדחותו: (כה) מת בא' דר"ח כסליו. אם בשנה שאחריו ר"ח כסליו רק יום אחד. יקבע היא"ל בכ"ט חשון. ואף בשנה שר"ח כסליו ב' ימים. ואפי' יש אז אבילים או יא"ל של השת בכ"ט חשון אין יכולים לדחותו. ואחר בא' דר"ח כסליו יאמיר על עצמו לומר קדיש ולהתפלל שנית כשאין אבילים. אבל אבילים יכולים לדחותו. אבל אם בשנה שאחריו ג"כ ר"ח כסליו ב' ימים. יקבע היא"ל בא' דר"ח וכן לעולם. ובשנה שר"ח כסליו רק יום א'. יעשה היא"ל ביום ר"ח. ואם מת בר"ח כסליו ובשנה שאחריו ר"ח כסליו ב' ימים. יעשה היא"ל ביום ב'. וה"ה בר"ח טבת שפעמים יום א' ופעמים ב' ימים. ואין הולכין אחר מנין ימי חנוכה: (כו) כשאינו יודע באיזה יום מת. יברור לו יום א' בשנה ליא"ל. אך לא יאמר קדיש כשיש אבילים: (כז) יא"ר אחר אביו ואמו ביחד ויא"ל אחר א' מהם לבד. שניהם שוין: (כח) יא"ל אורח ויא"ל תושב. דוחה לאורח מתפלה קדיש ויאמר תהלים קדיש א' בלי גורל. ואם יש בן ל' תושב ויא"ל תושב ויא"ל אורח. יאמר היא"ר תושב תפלה קדיש הראשון והאורח קדיש הב' והבן ל' קדיש הג': (כט) בן יב"ח אורח. יש לו קדיש בין בני יב"ח תושבים: (ל) הבא לומר קדיש בבית הכנסת שאין מתפלל בה. יכולים המתפללים שם לדחותו אפי' הוא בן ז' או ל': (לא) הזוכה יותר בקדיש (כגון בן ז' או ל') זוכה ג"כ להתפלל ואם שוים לענין קדיש ויכולים להתפלל ומרוצים לקהל. יטילו גורל. שהא' יתפלל עד אשרי ובא לציון והב' גומר. ואם א' אינו יכול להתפלל או אינו מרוצה. יתפלל הב' ומ"מ שוים לענין קדיש: (לב) יא"ל תושב דוחה המוהל מהתפלה. ואם המוהל הוא יא"ל. דינו כתושב לתפלת קדיש אפילו הוא אורח: (לג) יא"ל תושב ואורח שוין לפריסת שמע. ואין לאבל אחר זכות בו נגדם: (לד) המלמד תורה לבני כמה בעלי בתים. נשוי או פנוי. והלומד בישיבה. ומשרת פנוי. דינם כתושב. אבל מלמד אצל בעל בית אחד ונשוי ומשרת נשוי. דינם כאורח: (לה) אבל. לא יהיה ש"צ ביום הלל ובליל א' דחנוכה ויו"ט ושבת ופורים: (לו) ביום שפוסק לומר קדיש אומר כל הקדישים בערבית ושחרית ומנחה. ודוחה לבני יב"ח ולא ליא"ל או לבן ל' (ואז אומר רק קדיש א') ואם נהגו שם ליתן קדיש אחד לאבילים בגורל או בלי גורל במקום בן ל' או יא"ל. הפוסק זוכה בקדיש זה: (לז) יום הפסקה הוא ביום שקודם יום היא"ל שבחודש שאחריו. ובעיבור היא"ל ב' חדשים ויום א' אח"כ (ויש שנהג לומר גם בחודש הי"ב פחות שבוע א'. אך לא היה צריך לחסר תמיד שבוע שלם. רק הימים הנשארים לתשלום יב"ח משבוע האחרון. ושב"ך): (לח) יש נוהגין כשמגיע יא"ל של זקינו מאב או מאם ואין בנים. לעשות נר יא"ל ולהתפלל ולומר קדיש כשאין אבילים. ובמקום אבילים אין לו זכות בתפלה וקדיש כלל: (לט) אומר קדיש י"א חודש מיום המיתה אפי' הקבורה אחר איזה ימים. וכשרוצה לומר י"א חודש מיום הקבורה רשאי והאבילים אין יכולין לדחותו. ומי שרוצה לעשות היא"ל בשנה ראשונה ביום הקבורה כשרחוקה מיום המיתה. ימנה גם הי"א חודש מהקבורה: (מ) אומר קדיש כל הי"א חודש בחול ובשבת ויו"ט. והפטיר. ומתפלל ערבית במו"ש. ובזה פודה את מגיהנם. ורשאי להפטיר ולהתפלל אפי' אחר י"א חודש. אבל אין לומר קדיש יתום אפילו יום אחד יותר: (מא) כשאין יתום בבהכ"נ. מי שאין לו אב ואם אומר קדיש אחר פסוקים של עלינו. וכשיש אבל אסור. וכן מי שיש לו אב ואם. וכשאין מקפידין בזה ואין אבל וגם מי שאין לו. אב ואם מותר. וטוב שיש לכולם אב ואם וא' אבל אחר יב"ח. יאמרו כולם בזה אחר זה וממילא אין מקפידין: (מב) אם מסופק אם מת אביו ואמו או אם עברו י"ב חודש. אומר קדיש כשאין אבל. ואפי' בן יב"ח דוחה אותו: (מג) מתה אמו אומר קדיש אפילו אביו מוחה. ובספק מתה והאב מוחה לא יאמר: (מד) כשאין בן. הנכד מבן או בת אומר קדיש על זקינו או זקינתו כשאין אבל. וכשיש אבל נוטל הנכד שליש אפי' זקינו למדו תורה בעצמו וכ"ש בשכר לו מלמד. וכשרוצה לומר קדיש אחר זקינו או זקינתו מאמו ואביו חי ואין מוחה. ואמו מוחה. לא יעבור רצונה אך יפייסה שתתרצה. ואם מת אביו ואח"כ מת אבי אביו או אם אביו ורוצה לומר קדיש אחר זקינו או זקינתו ואמו מוחה. לא ישמע לה. ואם מת אבי אמו או אם אמו ורוצה לומר קדיש ואמו מתרצית או שמתה ואביו מוחה. ישמע לו אפי' נתגדל בבית אבי אמו ולמדו תורה: (מה) מי שמת בלי בנים ואביו רוצה לומר קדיש עליו ויש אבל. הקדיש שאחר עלינו שייך לאבל לבד. ובשאר נוטל ב' חלקים והאב א' בדרך פשרה. וה"ה באב עבור בתו. אבל שאר קרובים כגון אח אין לו במקום אבל כלום. ובמקום אב עבור בן או בת נוטל שליש דרך פשרה: (מו) מי שאין לו רק בת ולוה לפני מיתתו שילמדו מנין בביתו בשכר ואחר הלימוד תאמר קדיש. יש למחות. וכ"ש שלא תאמר קדיש של תפלה במנין או בבהכ"נ אפי' היא פנויה. רק אם תרצה תיזהר בכל עת תפלה בבהכ"נ או במנין לשמוע הקדישים ולענות אמן בכוונה: (מז) יתום שצריך לנסוע למרחקים ולא יוכל לומר קדיש בעונתו ושוכר א' לומר קדיש אחר אביו או אמו או אומר בחנם. נוטל רק חלק שליש דרך פשרה כשידוע שהבן עתה במקום שאין יכול לומר קדיש. ובמקום שאב עבור בנו יחלוקו בשוה. ובמקום שאר קרובים כשאין אבילים יפשרו ביניהם. וכשיש אבילים הקרובים נדחין: (מח) זקן יותר מן פ' שנה שנסע לא"י ובעת נסיעתו לוה לבנו שתיכף אחר נסיעתו יתחיל לומר קדיש. אין לו זכות בשום קדיש במקום אבלים: (מט) מי שהיה בעיר א' וכשנסע משם היה א' גוסס וכשבא לביתו הודיע לבנו שזה יוד ימים שראה אביו גוסס. אומר קדיש כשאין אבל. ובמקום אבל נדחה אפי' הגוסס זקן יותר משמונים. ואם יש להגוסס אשה. אם המקום קרוב שבקרוב יתברר אם מת. אומר קדיש כשאין אבל. וכשהמקום רחוק ואפשר שלא יתברר בקרוב לא יאמר. ואם נפשו חשקה ואומר אין למחות בו: (נ) כשיש ב' אבילים שוים (בני ז'. או ל' או יב"ח או יא"ל) יטילו גורל. והזוכה בערבית יניח לב' קדיש א' שחרית בלי גורל ועל תפלה קדיש ב' יטילו גורל. וכן בשרבה אבילים שוים יטילו גורל. והזוכה בערבית לא יטול בגורל עד שיאמרו שאר כל ה' קדיש א' ואח"כ יטילו כולם יחד]:

כבר נודע חיוב הזכירות בפה ובלב (בכל יום. ומובטח שהוא בן עוה"ב) ואף שהאר"י ז"ל הזכיר לזכור ד' מהם בההגה רבה. לפי שהם רמוזות. היינו בלב. ומ"מ יפרסם כאן בפה כמו שכתובים בתורה. ואומר

לשם יחוד קובה"ו: הריני בא לקיים מצות הזכירות בפה. לתקן שרש מצות אלו במקום העליון. לעשות נח"ר ליוצרנו ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

(א) הריני זוכר יציאת מצרים כמ"ש . זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחוזק יד הוציא ה' אתכם מזה : ויהי רצון מלפניך ה' או"א . שתתמלא רחמים עלינו לכבוד שכינתך . והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני . וכשם שבחסדיך המרובים והגדולים הגדלת את חסדך עמנו וגאלתנו :גאלת את אבותינו ממצרים . והעלית בכוחך כל ניצוצות הקדושה אשר נפוצו שמה במצרים ולא נשאר בהם שום ניצוץ קדושה . כן בחסדיך הגדולים תוציאנו מגלות זה . תקע בשופר גדול לחירותינו וקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ . ותוציא לאור כל ניצוצות הקדושה אשר נטמעו בין הקליפות . חי"ל בל"ע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל . גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה ובא לציון גואל ותבנה בית המקדש במהרה בימינו . עשה למען שמך . עשה למען ימינך . עשה למען קדושתך . עשה למען תורתך . עשה בזכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד . וכימי צאתנו ממצרים הראנו נפלאות . והיה ה' למלך על כל הארץ . ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד :

(ב) הריני זוכר את השבת כמ"ש . זכור את יום השבת לקדשו : ויהי רצון מלפניך ה' או"א . שתתמלא רחמים עלינו ועל כל ישראל . ותזכנו לשמור יום השבת קודש כל ימי היינו במחשבה ובדבור ובמעשה . ותזכני להתענג בו כמ"ש . וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד . ויהיו כל מעשינו לשם שמים . ותצילנו מלחטוא ולשמיר פינו ולשוננו שלא נדבר בשבת דיבור של חול ושום דבר איסור ולא נחטא בשום מעשה איסור כלל . ותזכנו ליהד זכור ושמור שבת לה' ולהבר הדודים יחדיו . ותמשיך שפע וקדושת השבת . ויומשך עלינו בימי החול ושפע קדושה וטהרה . לעשות רצוננו כרצונך ולעסוק בתורה לשמה ובמצות וגמילות חסדים . ותגאלנו גאולה שלמה למען שמך במהרה בימינו אמן :

(ג) הריני זוכר מעמד הר סיני כמ"ש . רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך : יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון : ויהי רצון מלפניך ה' או"א שתתמלא רחמים עלינו . ותטע אהבה ואחוה שלום וריעות בינינו ובין כל ישראל ונהיה לאחדים . כשם שבהר סיני היה שלום בינינו כדכתיב ויחן שם ישראל נגד ההר כאיש אחד באחדות גמור . כן ברחמיך הרבים תזכנו להעביר ממנו שנאה וקנאה ותחרות ונהיה אוהבים זה לזה ותשים שלום בינינו . וכשם שבמעמד הר סיני פסקה זוהמא ממנו וזכבת אותנו וטהרתנו מכל טומאה וחלאה וזוהמא וקדשתנו בקדושתך . כן ברחמיך הרבים תטהרנו מטומאתנו ומזוהמתנו ותקדשנו במצותך ותטהר רעיונינו ולבנו לעבודתך וליראתך . ותטע תורתך בלבנו ותהיה יראתך על פנינו לבלתי נחטא . ותעורר לבנו לאהבת תורתך ובכל יום יהיה בעינינו כאלו אנו מקבלים תורתך בדביקה ותשוקה ותפיצה . והאר עינינו בתורתך ותדבק לבנו במצותך ותיחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך הגדול הגבור והנורא . ותגאלנו למען רחמיך ותזכנו לקבל ולשמוע תורה מפיך כמו שכתוב . וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך . במהרה בימינו אמן כן יהי רצון :

(ד) הריני מקיים מקרא שכתוב וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל . והריני מאמין שהכל ממנו יתברך . וכל הטוב שיש לנו בין טובת הגוף בין טובת הנפש . הכל מאתו יתברך אשר הגדיל חסדו עמנו בכל צדקותיו וכרוב רחמיו יתברך ויתעלה . ויהי רצון מלפניך מלפניך ה' או"א . שתתמלא רחמים עלינו ותשפיע עלינו שפע ישועה ורחמים.ונהיה בריאים בכל רמ"ח אברינו ושס"ה גידנו לעבודתך וליראתך. ותצילנו מכל חולי ומכל כאב ומכל מיחוש ומכל מדות רעות . רפאנו ה' ונרפא הושיענו.ונושעה כי תהלתנו אתה . ותשפיע טל העליון מתרין מזלין נוצר ונקה דרך חיך וגרון לאבא ואימא . ומאבא ואימא לזעיר אנפין ומזעיר אנפין להקל תפוחין קדישין . ומשם ישתלשל ויגיע ויראה שפע ישועה ורחמים בכל העולמות . ורוה פני תבל ושבע את העולם כלו מטובך . ומלא ידינו מברכותיך ומעושר מתנת ידיך . ותפרנסנו לנו ולכל בני בתינו. פרנסה טובה וכלכלה מידך המלאה והרחבה בריוח והיתר ונחת בלי שום עין הרע . וברוב רחמיך תצילנו מכל חטא והיהיר ואשמה ורשע . ותזכני להזור בתשובה שלימה ולעסוק בתורה לשמה ובמצות וגמילות חסדים ונעשה חיל מתורה ומצות . ולא ימצא בנו ובזרעינו ובזרע זרעינו שום פגם ושום פסול . ותקיים בנו מקרא שכתוב לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם אמן כן יהי רצון :

(ה) הריני זוכר במרירות נפש כל אשר הכעיסו אבותינו להקדוש ברוך הוא במדבר ובפרט בעגל . כמ"ש הכתוב זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת מארץ מצרים עד בואכם עד המקום הזה ממרים הייתם עם ה' . והרי אנו בושים ונכלמים מאוד על מעשה אבותינו ועל מעשינו הרעים . אשר חטאנו עוינו ופשענו ועברנו על כמה מרמ"ח מצות עשה ועל כמה משס"ה לא תעשה. פגמנו בנפש רוח נשמה ופגמנו במדות העליונות ובכל מסילות דרך השפעה הנשפע לנפש רוח נשמה . אוי ואבוי לנו אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש. ועתה ברוח נשברה ונפש נמוכה וגוף כפוף אנו מודים לפניך ואומרים חטאנו עוינו פשענו אנחנו ואבותינו

ואבותינו והרי אנו שבים בתשובה שלימה. ויהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו. שתתמלא רחמים עלינו. ותזכנו לחזור אליך בתשובה שלימה. ותצילנו מיצר הרע ואתה ברוב רחמיך תטהר את כל אשר פגמנו. ותתקן את אשר עוותנו. ותלקט אשר פזרנו. ותמלא את כל השמות שפגמנו בהם. עזרנו אלהי ישענו על דב״ר כבו״ד שמ״ך. והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי:

(ו) הריני זוכר זכירת המן שהאכיל הקדוש ב״ה את אבותינו במדבר כמו שכתוב. וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה׳ אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא. ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה׳ יחיה האדם: ויהי רצון מלפניך ה׳ או״א. שתתמלא רחמים עלינו. וכשם שרחמת על אבותינו במדבר ומנך לא מנעת מפיהם והיו פנויים לעסוק בתורה. כן ברחמיך הרבים תצילנו מכל טורח ומכל ארבה ואויב ומכל חולי ונהיה פנויים לעסוק בתורתך הקדושה. ואתה ברוב רחמיך תחון ותחמול עלינו. ותתן לנו ולכל בני ביתינו להם לאכול ובגד ללבוש. כשם שנתת פסת לחם לאכול ובגד ללבוש ליעקב אבינו הנקרא איש ת״ם. כי אתה האל הטוב הזן ומפרנס ומכלכל בחסדך לכל בריותיך כדכתיב. פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. וכתיב נותן לחם לכל בשר. וכתיב טוב ה׳ לכל ורחמיו על כל מעשיו: ובכן יהי רצון מלפניך ה׳ או״א. שנהיה אנחנו וכל בני ביתנו בכלל הרחמים והחסד. שתתן לנו מזונותינו במילוי ובריוות. כי רחום אתה. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי:

(ז) הריני זוכר מה שעשה הקב״ה למרים הנבואה כמו שכתוב. זכור את אשר עשה ה׳ אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים. פירוש. התבוננו מה אירע למרים הנבואה שדיברה באחיה. שהיתה גדולה בשנים ממנו וגדלתו על ברכיה וסיכנה בעצמה להצילו מן הים. והיא לא דיברה בגנותו אלא מעט. שהשוותו לשאר נביאים. והוא לא הקפיד. ואף על פי כן מיד נענשה בצרעת. ובכן יראה ורעד יבוא בנו על כל אשר חטאנו עוינו ופשענו ודברנו לשון הרע על חבירנו ועל הגדולים ומובים ממנו ועל חכמי ישראל. אוי לנו אהה על נפשנו. ופגמנו בלשון גם בשקר וכזב וליצנות וחנופה והיינו מכלל ד׳ כתות. שאינן מקבלות פני השכינה. על זה היה דוה לבנו ועל אלה חשכו עינינו. והרי אנו מתחרטים חרטה גמורה ושבים בתשובה ומבקשים מחילה וסליחה וכפרה על אשר גואלנו ואשר חטאנו עוינו ופשענו. ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שתמחול ותסלח ותכפר את כל חטאתינו ופשעינו. ותזכנו לחזור אליך בתשובה שלמה ותזכנו לשמור פינו ולשוננו בכל מכל כל וישוב לאיתנו הראשון ולא ידח ממנו נדח. אמן כן יהי רצון:

(ח) הרי אני מקיים מצות זכירת עמלק כמו שכתוב. זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: והיה בהניח ה׳ אלהיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ה׳ אלהיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח: רבש״ע יתברך לבבנו ויתר ממקומו. אשר כביכול אין השם שלם ואין כסאו שלם עד שימחה זכר עמלק. זה כמה מאות שנים. אוי נא לנו כי חטאנו. והן בעון חוללנו. חולין הוא לנו. כי עונותינו המה אלה לעכב מחיית עמלק. מה נדבר ומה נצטדק. ובלב נשבר ונדכה אתאנו לחלות פניך. אנא ה׳. עשה למען שמך הגדול. ותכניע ותמחה את זכר עמלק ותאבד כל זכר למו. וה׳ לעולם ישב כונן למשפט כסאו. במהרה בימינו אמן:

(ט) הריני מקיים מצוה לזכור שהציל ה׳ את אבותינו מבלק ובלעם כמו שכתוב. עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה׳: רבונו של עולם מודים אנחנו לך על כל הטובות והנסים והנפלאות שעשית עמנו ועם אבותינו. ובכלל רחמיך. מה שהפלאת לעשות לאבותינו במדבר. והצלתם מבלק ובלעם. והפרת עצתם וקלקלת מחשבתם ולא נתכעסת בימים ההם. וכתיב ויהפוך ה׳ אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה׳ אלהיך: ועל כולם יתברך ויתרומם ויתנשא תמיד שמך מלכנו לעולם ועד. וכל החיים יודוך סלה: ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שתתמלא רחמים עלינו. יהי חסדך ה׳ עלינו כאשר יחלנו לך. ותפר עצת אויבינו. הפר עצתם וקלקל מחשבתם והשב גמ ולם בראשם ולא תעשינה ידיהם תושיה. ופצינו והצילנו מכל צרה. כי בך במחנו ובחסדך הגדול באמת נשעננו ובשמך נעזרנו. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו כי מעולם קוינו לך. חוס ורחם כי שמך נקרא עלינו. וקיים לנו מה שהבטחתנו. ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה׳ אלהיהם יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי:

(י) הריני זוכר את ירושלים כמ״ש. אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי: ויהרמ״י או״א שתרחם על ירושלים עיר הקודש העיר אשר בחרת ועל מקדשך ברחמיך הרבים. וקיים לנו מה שהבטחתנו בונה ירושלים ה׳ נדחי ישראל יכנס: או״א מלך רחמן. רחם עלינו. טוב ומטיב. הדרש לנו. שובה אלינו בהמון רחמיך בגלל אבות

שעשו רצונך . כונן בית מקדשך על מכונו . הראנו בבנינו . שמחנו בתקונו . והשב שכינתך לתוכו . והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם . במהרה בימינו אמן :

פרשת היראה

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יהוה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת
יהוה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבוֹד אֶת
יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ: לִשְׁמוֹר אֶת מִצְוֹת יהוה
וְאֶת חֻקּוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ: הֵן לַייָ אֱלֹהֶיךָ
הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ: רַק בַּאֲבוֹתֶיךָ חָשַׁק
יהוה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים
כַּיּוֹם הַזֶּה: וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד:
כִּי יהוה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים הָאֵל
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד: עוֹשֶׂה
מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה: וַאֲהַבְתֶּם
אֶת הַגֵּר כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: אֶת יהוה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא
אוֹתוֹ תַעֲבוֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ: הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּךָ אֶת הַגְּדוֹלוֹת וְאֶת הַנּוֹרָאוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
רָאוּ עֵינֶיךָ: בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ
יהוה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרוֹב: וְאָהַבְתָּ אֵת יהוה אֱלֹהֶיךָ
וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקּוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל הַיָּמִים: וִידַעְתֶּם
הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא רָאוּ אֶת מוּסַר
יהוה אֱלֹהֵיכֶם אֶת גָּדְלוֹ אֶת יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרוֹעוֹ הַנְּטוּיָה וְאֶת
אוֹתוֹתָיו וְאֶת מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וּלְכָל אַרְצוֹ: וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף
אֶת מֵי יַם סוּף עַל פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יהוה עַד הַיּוֹם
הַזֶּה: וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד בֹּאֲכֶם עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה:
וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה
הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת בָּתֵּיהֶם וְאֶת אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל
הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל: כִּי עֵינֵיכֶם הָרוֹאוֹת אֶת
כָּל מַעֲשֵׂה יהוה הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל הַמִּצְוָה
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם עוֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יהוה לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

פי' רש"י

ועתה ישראל . אע"פ שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו'. ורבותינו דרשו מכאן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים : לשמור את מצות ה' . ואף היא לא לחנם אלא לטוב לך שתקבלו שכר : הן לה' אלהיך . הכל ואע"פ כן רק באבותיך חשק ה' מן הכל : ערלת לבבכם אוטם לבבכם וכסויו: ואדוני האדונים לא יוכל שום אדון להציל אתכם מידו : לא ישא פנים . אם תפרקו עולו : ולא יקח שוחד . לפייסו בממון. עושה משפט יתום ואלמנה הרי גבורה ואצל גבורתו אתה מוצא ענותנותו : ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה . ודבר חשוב הוא זה שכל עצמו של יעקב אבינו על זה נתפלל ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש : כי גרים הייתם . מום שבך אל תאמר לחברך : את ה' אלהיך תירא . ותעבוד לו ותדבק בו ולאחר שיהיו בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע : וידעתם היום . תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחתי : כי לא את בניכם . אני מדבר עכשיו שיוכלו לומר אנו לא ידענו ולא ראינו בכל זה : בקרב כל ישראל . כל מקום שהיה אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו ובלעתו אלו דברי ר' יהודה אמר לו רבי נחמיה והלא כבר נאמר ותפתח הארץ את פיה ולא פיותיה אמר לו ומה אני מקיים בקרב כל ישראל אמר לו . שנעשית הארץ מדרון כמשפך וכל מקום שהיה אחד מהם היה מתגלגל ובא אל מקום הבקיעה : ואת כל היקום אשר ברגליהם זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו : כי עיניכם רואות . מוסב על מקרא האמור למעלה כי לא את בניכם אשר לא ידעו וגו' כי עמכם אשר עיניכם הרואות וגו':

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו . שתטע יראתך ואהבתך בלבי ובלב כל עמך ישראל . ליראה את שמך הגדול והנורא בכל לבבם ובכל נפשם . יראת הרוממות של אין סוף.ברוך ויתעלה שמך . כי גדול אתה ונורא שמך . אמן סלה :

פרשת התשובה

וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר
נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ יְיָ
אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: וְשַׁבְתָּ עַד יהוה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר

ושב ה' אלהיך את שבותך . היה לו לכתוב והשיב את שבותך רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה שרויה עם

פרשת התשובה

אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ׃ וְשָׁב יהוה אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה׃ אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ׃ וֶהֱבִיאֲךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ׃ וּמָל יהוה אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ׃ וְנָתַן יהוה אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל אֹיְבֶיךָ וְעַל שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ׃ וְאַתָּה תָשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יהוה וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃

ישראל בצרותם (ע"ד עמו אנכי בצרה) וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם. ועי"ל שגדול יום קבוץ גליות ובקושי כאלו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל (ישעיה כ"ז) ואף בגליות שאר האומות מצינו כן ושבתי את שבות בני עמון (ירמיה מ"ט):

וְהוֹתִירְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ לְטוֹבָה כִּי יָשׁוּב יהוה לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ׃ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יהוה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמוֹר מִצְוֹתָיו וְחוּקוֹתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ׃

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך להחזיר בתשובה שלמה לכל פושעי עמך בית ישראל. ובכללם תחזירני בתשובה שלמה לפניך. כי ימינך פשוטה לקבל שבים ורוצה אתה בתשובה. אמן סלה:

פרשת המן

האומרו בכל יום מובטח לו שלא יבא לחסרון מזונות. והאריז"ל מנע (ליחיד בצבור) מלאמרו ואין נכון להדפיסו בסידור והרוצה לאמרו בביתו מחומש מותר:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתזמין פרנסה לכל עמך בית ישראל. ופרנסתי ופרנסת אנשי ביתי בכללם. בנחת ולא בצער בכבוד ולא בביזוי בהיתר ולא באיסור. כדי שנוכל לעבוד עבודתך וללמוד תורתך. כמו שזנת לאבותינו מן במדבר בארץ ציה וערבה כתיב בתורתך:

וַיֹּאמֶר יהוה אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא׃ וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יהוה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד יהוה בְּשָׁמְעוֹ אֶת תְּלוּנֹּתֵיכֶם עַל יהוה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יהוה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכוֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יהוה אֶת תְּלוּנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם מַלִּינִים עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא עָלֵינוּ תְלוּנֹּתֵיכֶם כִּי עַל יהוה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן אֱמוֹר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יהוה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלוּנֹּתֵיכֶם׃ וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יהוה נִרְאָה בֶּעָנָן׃ וַיְדַבֵּר יהוה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם

דבר יום ביומו. צורך אכילת יום ילקטו ביומו ולא ילקטו היום לצורך מחר: למען אנסנו הילך בתורתי. אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט: והיה משנה. ליום ולמחרת: משנה. על שהיו רגילים ללקוט יום של שאר ימות השבוע. אומר אני אשר יביאו והיה משנה לאחר שיביאו ימדדו מצאו משנה במדידה על אשר ילקטו וימודו יום יום וזהו לקטו לחם משנה בלקיטתו שהיה כפול לחם משנה. וזהו על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים נותן לכם ברכה פי"שון בלע"ז בבית למלאות העומר פעמים ללחם יומים: ערב. כמו לערב: וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו המדברה כי לא אנחנו המוציאים אלא ה' הוציא אתכם שיגיז לכם את השליו: ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנאמר והנה כבוד ה' נראה בענן נאמר אלא כך אמר להם ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם ובשר יתן אך לא בפנים מאירות יתננה לכם כי שלא כהוגן שאלתם אותו ומכרס מלאה והלחם שאלתם לצורך בירידתו לבקר תראו את כבוד אור פניו שיורידנו לכם דרך חבה בבקר שיש שהות להכינו ויש טל מלמעלה ויש טל מלמטה כמונח בקופסא: את תלונתיכם על ה'. כמו אשר על ה': ונחנו מה. מה אנחנו חשובין: כי תלינו. שתרעימו עלינו את הכל את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו בל' תפעילו מפני דגשותו וקריאתו שאלו היה רפה הייתי מפרשו בל' תפעלו כמו וילן העם על משה או אם היה דגש ואין בו יו"ד וקראת תלונו הייתי מפרשו ל' תתלוננו עכשיו הוא משמע תלינו את אחרים כמו במרגלים (במדבר יד) וילינו עליו את כל העדה: בשר לאכול. ולא לשובע למדך תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם שאלו כהוגן שאי אפשר לו לאדם בלא לחם אבל בשר שאלו שלא כהוגן שהרבה בהמות היו להם ועוד שהיה אפשר להם בלא בשר לפיכך

תאכלו בשר ובבוקר תשבעו לחם וידעתם כי אני יהוה
אלהיכם: ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה ובבוקר
היתה שכבת הטל סביב למחנה: ותעל שכבת הטל והנה על
פני המדבר דק מחספס דק ככפור על הארץ: ויראו בני
ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא
ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן יהוה לכם לאכלה:
זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עומר
לגולגולת מספר נפשותיכם איש לאשר באהלו תקחו: ויעשו
כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט: וימדו בעומר ולא
העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו:
ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בוקר: ולא שמעו
אל משה ויותירו אנשים ממנו עד בוקר וירם תולעים ויבאש
ויקצוף עליהם משה: וילקטו אותו בבוקר בבוקר איש כפי
אכלו וחם השמש ונמס: ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני
העומר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה: ויאמר
אליהם הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת קודש ליהוה מחר את
אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העודף הניחו
לכם למשמרת עד הבוקר: ויניחו אותו עד הבוקר כאשר צוה
משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו: ויאמר משה אכלוהו
היום כי שבת היום ליהוה היום לא תמצאוהו בשדה: ששת
ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו: ויהי ביום
השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו: ויאמר יהוה אל משה
עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי: ראו כי יהוה נתן לכם
השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים
שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי
וישבתו העם ביום השביעי: ויקראו בית ישראל

נתן להם בשעה עורח שלא כהוגן: אשר אתם מלינים עליו. את האחרים השומעים אתכם מתלוננים: קרבו. למקום שהענן ירד: השליו. מין עוף ושמן מאד: היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן ובמקום אחר הוא אומר (במדבר י"א) וברדת הטל וגו' הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו וחוזר ויורד טל עליו והרי הוא כמונח בקופסא: ותעל שכבת הטל וגו'. כשהחמה זורחת עולה טל שעל המן לקראת החמה כדרך טל עולה לקראת חמה אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל ותסתום את פיה ותניחה בחמה היא עולה מאליה באויר (ירבותינו דרשו בהטל עולה מן הארץ באויר ובעלות שכבת הטל נתגלה המן וראו והנה על פני המדבר וגו'): דק מחוספס. מגולה ואין דומה לו במקרא. וי"ל מחוספס לשון חפיסה ודליסקמא שבלשון משנה כשנתגלה משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי שכבות הטל. ואונקלוס תרגם מקלף לי' מחשוף הלבן: ככפר, כפור יילי"א בלע"ז דעדק כגיר כאבני גיר והוא מין צבע שחור כדאמרינן גבי כסוי הדם הגיר והזרניך, דעדק כגיר כגלידא על ארעא דק היה כגיר ושוכב מוגלד כקרח על הארץ וכן פירושו דק ככפור שטוח קלוש ומחובר כגליד, דק טיונ"ש בלע"ז שהי' מגליד גלד דק מלמעלה וכגיר שתרגם אונקלוס תוספת הוא על לשון העברי ואין לו תיבה בפסוק: מן הוא. הכנת מזון הוא כמו (דניאל א') וימן להם המלך: כי לא ידעו מה הוא, שיקראוהו בשמו: עומר, שם מדה: מספר נפשותיכם. כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גולגולת: המרבה והממעיט. יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט וכשבאו לביתם מדדו בעומר איש איש מה שלקטו ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באהלו והממעיט ללקוט לא מצא חסר עומר לגולגולת וזהו נס גדול שנעשה בו: ויותרו אנשים. דתן ואבירם: וירם תולעים. לשון רמה: ויבאש. ה"ז מקרא הפוך שבתחלה הבאיש ולבסוף התליע כענין שנאמר ולא הבאיש ורמה לא היתה בו וכן דרך כל המתליעים: וחם השמש ונמס. הנשאר בשדה נעשה נחלים ושותין מהנו איילים וצבאים ואומות העולם צדין מהן וטועמים בהם טעם מן ויודעים מה שבחן של ישראל. פשר לשון פושרין ע"י השמש מתחמם ומפשיר: ונמס דישטנ"פריר בלע"ז, ודוגמתו בסנהדרין בסוף ארבע מיתות: לקטו לחם משנה. כשמדדו את לקיטתן באהליהם מצאו כפלים שני העומר לאחד. ומדרש אגדה לחם משנה. משונה אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו. (שאם להגיד שהיו שני העומר לאחד אלא משונה בטעם וריח): ויגידו למשה, שאלוהו מה היום מיומים ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם והיה ביום הששי והכינו וגו' עד ששאלו את זאת אמר להם הוא אשר דבר ה' שנצטוויתי לומר לכם ולכך ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנתם ולא הוציאו מן הכלל: את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים לאפות בתנור אפו היום הכל לשני ימים ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים בשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם ולשון בישול בתבשיל: למשמרת. לגניזה: ויאמר משה אכלוהו היום וגו'. שחרית שהיו רגילים לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו אמר להם את שבידכם אכלו לערב חזרו לפניו ושאלוהו. מהו לצאת אמר להם שבת היום ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד אמר להם היום לא תמצאוהו. מה ת"ל היום, היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו: וביום השביעי שבת. שבת הוא המן לא יהיה בו ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים: עד אנה מאנתם. משל הדיוט הוא בהדי הוצא לקי כרבא ע"י הרשעים מתגנין הכשרים: ראו. בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת שהרי נס נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו. מכאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום ג' לגופו וא' לפשוט ידים ורגלים: אל יצא איש ממקומו. אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר: והוא כזרע גד לבן. עשב ששמו קוליינ"דר וזרע שלו עגול ואינו לבן והמן היה לבן ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה והוא לבן: בצפיחית. בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין לו אסקריטין בלשון משנה והוא תרגום של אונקלוס: למשמרת. לגניזה: לדורותיכם. בימי ירמיהו כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס. הוציא להם צנצנת המן אמר להם הדור אתם ראו דבר ה' שמעו לא נאמר אלא ראו בזה נתפרנסו אבותיכם הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו

אֶת שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יהוה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן שָׁמָּה מְלֹא הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יהוה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: כַּאֲשֶׁר צִוָּה יהוה אֶל מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת הַמָּן אָכְלוּ עַד בֹּאָם אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן: וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא:

צנצנת. צלוחית של חרס כתרגומו: והנח אותו לפני ה'. לפני הארון ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אוהל מועד אלא שנכתב כאן בפרשת המן: ארבעים שנה. והלא חסר ל' יום שהרי בט"ו באייר ירד להם המן תחלה ובט"ו בניסן פסק שנאמר וישבות המן ממחרת אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן: אל ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן: (ס"א שעבר הירדן מיושבת וטובה שנאמר אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ותרגום של נושבת יתבתא ר"ל מיושבת. רש"י ישן): אל קצה ארץ כנען. בתחלת הגבול קודם שעברו את הירדן והם ערבות מואב נמצאו מכחישין זה את זה אלא בערבות מואב כשמת משה בז' באדר פסק המן מלירד ונסתפקו מהמן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בט"ז בניסן שנאמר (יהושע ה') ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח: עשירית האיפה. האיפה שלש סאין והסאה ששה קבין והקב ד' לוגין והלוג ששה ביצים נמצא עשירית האיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה והוא שיעור לחלה ולמנחות:

אתה הוא ה' לבדך. אתה עשית את השמים ושמי השמים. הארץ וכל אשר עליה. הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כולם ואתה הוא שעשית נסים ונפלאות גדולות תמיד עם אבותינו. גם במדבר המטרת להם לחם מן השמים ומצור החלמיש הוצאת להם מים וגם נתת להם כל צ"כיהם. שמלותם לא בלתה מעליהם. כן ברחמיך הרבים ובחסדיך העצומים תזוננו ותפרנסנו ותכלכלנו. ותספיק כל צרכנו וכל צרכי עמך בית ישראל המרובים. במילוי ובריוח בלי טורח ועמל גדול. מתחת ידך הנקי'ה ולא מתחת ידי בשר ודם: יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתכין לי ולאנשי ביתי כל מחסורנו. ותזמין לנו כל צרכנו. לכל יום ויום מחיינו די מחסורנו. ולכל שעה ושעה משעותינו די ספוקנו. ולכל עצם מעצמינו די מחיתנו. כידך הטובה והרחבה ולא כמיעוט מפעלנו וקיצר חסדנו ומזער גמולתינו. ויהיה מזונותי ומזונות אנשי ביתי וזרעי וזרע זרעי מסורים בידך ולא ביד בשר ודם:

כירא דבר כ' אומר זה (לי"ג עקרי הדת) בכל יום. ויכוין היטב בכל עיקר ויאמינו בלב שלם בלי פניה. ויזכה לאור כאור החיים הנצחיים:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. הוּא בּוֹרֵא וּמַנְהִיג לְכָל הַבְּרוּאִים וְהוּא לְבַדּוֹ. עָשָׂה וְעוֹשֶׂה וְיַעֲשֶׂה לְכָל הַמַּעֲשִׂים:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. הוּא יָחִיד. וְאֵין יְחִידוּת כָּמוֹהוּ בְּשׁוּם פָּנִים. וְהוּא לְבַדּוֹ אֱלֹהֵינוּ. הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. אֵינוֹ גוּף. וְלֹא יַשִּׂיגוּהוּ מַשִּׂיגֵי הַגּוּף וְאֵין לוֹ שׁוּם דִּמְיוֹן כְּלָל:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. הוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. לוֹ לְבַדּוֹ רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל. וְאֵין לְזוּלָתוֹ רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁכָּל דִּבְרֵי נְבִיאִים אֱמֶת:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁנְּבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיְתָה אֲמִתִּית וְשֶׁהוּא הָיָה אָב לַנְּבִיאִים. לַקּוֹדְמִים לְפָנָיו וְלַבָּאִים אַחֲרָיו:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הַמְּצוּיָה עַתָּה בְיָדֵינוּ הִיא הַנְּתוּנָה לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם:

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁזֹּאת הַתּוֹרָה לֹא תְהֵא מֻחְלֶפֶת וְלֹא תְהֵא תּוֹרָה אַחֶרֶת מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ:

ירִיעות שלמה

אני מאמין וכו' שלו לבדו ראוי להתפלל. הנה אם הכונה כפשוטו כך הול"ל שלפניו לבדו ראוי להתפלל ואין לפני זולתו ראוי להתפלל. אך נראה הכוונה דהנה בס' פנים יפות פ' נצבים כתוב דאם ירצה אדם לומר מי אנכי שאזכה להתפלל לפניו ית' או לעשות לפניו איזה מעשה אז יתנחם דהרי אף מח"ש וכל שרפים והאופנים הוי כאין נגדו ית' א"כ אם הם משרתים לפניו אף שהם כאין נגדו ית' גם לנו ראוי לשמש לפניו ית' ע"ש האריכנו בזה במק"א. והנה בזה נבין הביאור כאן דבא להודיע כאדם שלא יתייאש א"ע מ התפלה באמרו כי אינו כדאי לעמוד לפני מלך כ"ו מכ"ש לפניו ית' לכך עשה זה לחקדמה דאני מאמין כך דהנה אחז"ל מניין שהקב"ה מתפלל וכו' ולפי"ז הנה מצד היושר והראוי אין שום דמיון לו ית' שיהיה ראוי להתפלל לפניו ית' רק הוא עצמו ראוי להתפלל לפניו ית' כי דמיון לו ית' אינו רק הוא בעצמו וזש"ה

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה . שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ יוֹדֵעַ כָּל מַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם וְכָל מַחְשְׁבוֹתָם . שֶׁנֶּאֱמַר הַיּוֹצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם :

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה . שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גּוֹמֵל טוֹב לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו וּמַעֲנִישׁ לְעוֹבְרֵי מִצְוֹתָיו :

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּבִיאַת מָשִׁיחַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁיִּתְמַהְמֵהַּ . עִם כָּל זֶה אֲחַכֶּה לוֹ בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבוֹא :

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁתִּהְיֶה תְּחִיַּת הַמֵּתִים בְּעֵת שֶׁיַּעֲלֶה רָצוֹן מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה זִכְרוֹ לָעַד וּלְנֵצַח נְצָחִים :

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יהוה : קִוִּיתִי יהוה לִישׁוּעָתְךָ. יהוה לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי. לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית יהוה : סַבָּרִית יְהוָה לְפוּרְקָנָךְ : יהוה לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית:

לעולם ישתדל אדם שיהא מי' ראשונים בבה"כ . ומי' אחרונים . נמר תפלתו ורולה ללאת מבה"כ . ישב תחלה מעט במקומו ויאמר (תהלים ק"מ) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך . [ואח"כ] אומר פסוקים אלו (מלכים א ח') יהי יהוה אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו : להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו : ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' קרובים אל ה' אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו : למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים אין עוד :

(תהלים ה) יי נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך : (שם כו) ואני בתומי אלך . פדני וחנני : (שם כה) פנה אלי וחנני . כי יחיד ועני אני : (שם כו) רגלי עמדה במישור במקהלים אברך ה' : ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני :

עזרי מעם ה' . עושה שמים וא"ץ : ה' ישמר צאתי ובואי . לחיים ולשלום מעתה ועד עולם : השקיפה ממעון קדשך מן השמים וב"ך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו א"ץ זבת חלב ודבש :

אל הכבוד אתן לך שיר והלל ואעבוד לך יום וליל : ברוך יחיד ומיוחד . היה הוה ויהיה : ה' אלהים אלהי ישראל . מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא : הוא אלהים חיים . מלך חי וקים לעד ולעולמי עד : ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד : לישועתך קויתי ה' :

אח"כ יעמוד [ויבתהוה] מול ארון הקודש ויאמר אלו הפסוקים :

(מיכה ד) כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו. ואני אלך בשם ה' אלהים חיים ומלך עולם : עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ : ה' ימלוך לעולם ועד :

יאמר למנגן (סי"ז) ויאמר גם אדון עולם. וטעמא כדי לסיים כמה שהתחילו להתפלל . כדרך שעושין בסיום התורה. אח"כ יולא בהדרגה לאחוריו, ולא יפסיע פסיעה גסה (אפילו בחוץ) ואל"ל שלא ירוץ בעודו בבה"כ. שלא יהא נראה כחבוש שהתיר עצמו מבית האסירין . אלא ילא בהכנעה ובכובד. כמו שקשה עליו הפרידה . כנפטר מלפני המלך . וכשהגיעו לפתח יאמר

ה' נחני בצדקתך למען שוררי . הישר לפני דרכך :

ואח"כ כשהולך יאמר אלו ג' פסוקים :

גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב : ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו : ונח מצא חן בעיני ה' :

אם בדעתו לילך בהותו יום לעסוק בתשא ובמתן. יאמר אלו הפסוקים :

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ : השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך : שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום : בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה : הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה : אני רוצה היום לעשות משא ומתן באמונה . ברשות השם יתברך . ולמען שמו . לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל : רבונו של עולם . בדברי קדשך כתוב לאמר הבוטח בה' חסד יסובבנו . וכתיב ואתה מחיה את כולם . ה' אלהים אמת תן לי ברכה והצלחה בכל מעשה ידי . כי בטחתי בך . שעל ידי מלאכתי ומשא ומתן ועסקים שלי . תשלח לי ברכה כדי שאוכל לפרנס את עצמי ובני ביתי בנחת ולא בצער . בהיתר ולא באיסור . לחיים ולשלום ויקוים בי מק"א שכתוב . השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך . אמן :

[אחר התפלה מבני תפלית. אומר מזמור לדוד ה' רועי (תהלים כג) ומזמור למנלח בנגינות (שם סז) וחשוב כמדליק המנורה בבהמ"ק . וכמקבל פני שכינה] :

הנהגת לימוד אחר התפלה

(א) תשתחוה וכולך [ופניו לארון ולא אחורו] לדרכו לשלום :

(ב) אין מכבדין ביליאה מבה"כ אע"פ שבוא פתח הראוי למזוזה. כי אין זה כבוד ליולא. כי אם לנכנס ראשון : ירידעות

(ג) אחר התפלה חוזר הדבר לכמות שהיה והמוחין חוזרין ומסתלקין. וזהו סוד שהיו החכמים מתפללין נדבה באמצע היום . כדי להחזיר המוחין כמה פעמים (וזהו סוד ג"ב שלמה

אני מאמין שהו לבדו ראוי להתפלל שרק לו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל ר"ל כל מי שהוא אינו בעצמו אין ראוי לו להתפלל כלל כי מי הוא שראוי לעמוד לפניו ית' ונמצא אם כולם אין ראוי להתפלל ואעפ"כ מתפללים ומשרתים לפניו צבא מעלה גם לאדם ראוי להתפלל לפניו והבן וא"ש :

המנית תפילין כל היום) והכונה על הרשימו. כי כמוחין עלמן אין יכולת לכוותן יותר מג' שעות. כי ע"כ אפילו מרע"ה לא היו כפיו פרושות יותר מג' שעות. וחסידים הראשונים לא היו שוהין יותר מג' שעות בתקוני תפלה. מכתבי אר"י: (ד) משך זמן תפלת שחרית נתבאר לעיל בהלכה שלפני הלכה י"ח. ודיני תשלומין לשוכח ע"ל בסוף דיני חזרת התפלה: (ה) קיי"ל [ברכות כא] מתפללין נדבה ביכול לחדש דבר באמצעיות. והמסופק אם התפלל מתפלל נדבה ולא בעי חידוש. וזמן הנדבה. בכל יום חול בלבד. וכל שעות היום ראוין לה. אבל בלילה צריך לעיין. ועמ"ש בס"ד במו"ק סי' ק"ז. וה"מ דמתפלל נדבה. בזריז וזהיר ואמוד לכוין דעתו דווקא. דאי לאו הכי קרינן ביה למה לי רוב זבחיכם: (ו) כשנסתלק תיקון תפלה. צריך לסמוך לה לימוד התורה. כדאמרינן [שם סד] היוצא מבה"כ לבה"מ. זוכה ורואה פני שכינה. שנא' ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. ועוד מטעם אחר הוא דבר ראוי. לפי שיש לחוש שמא מתוך שהאריך בתפלה. עיין בה ובא לידי כאב לב. כדגרסינן בפ' אין עומדין. המאריך בתפלתו ומעיין בה כו'. מאי תקנתיה. יעסוק בתורה. שנא' עץ חיים היא למחזיקים בה, הרי שהתורה היא גדר למחלת האהבה העלולה. ועוד בה שלישית. כדי לצאת מיד י"ח בקביעות עתים לתורה. שעליה נשאלין ביום הכניסה לדין. ואמרינן נמי (סנהדרין ז) אין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת. שנא' פוטר מים ראשית מדון: (ז) והתכם לענין מה שנתקשו שם התוס'. שנראה כסותר לה היא דרבא [שבת לא] שואלין תחלה נשאת ונתת באמונה והדר קבעת עתים לתורה. נראה לי דלק"מ. כי ידוע שיש שני מיני קדימות. א'. היא קדימת מעלה. בערך זה היא התורה. שהיא צורך הנפש ומעלה רוחניות. שקודמת בודאי לדברים גשמיים וצרכי הגוף. והב'. קדימה זמנית. כענין חומר העצים והאבנים לבנין. שהן קודמין בהכרח לבית שהוא התכלית הנרצה. כן הדבר הזה. בודאי עסק התורה הוא ראש וראשון וראשית מדון בלי ספק. בבחי' התכלית הנכסף. שהוא במחשבה קודם לכל ההכנות הקדמות אליו בפועל והזמנה. לכן הוא עיקר החשבון ששואלין ממנו. זהו שאמרו אין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת. בבחינת קדימת מעלה ותכליתית. ואולם בסדר הפעולות הגשמיות. הנה כבר קדם אליו העסק במו"מ שהוא לצורך התורה. כ"א אין קמח אין תורה. ותורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה. ואמרו [סוטה מד] לימדה תורה ד"א. תחלה יקח שדה ויטע כרם ויבנה בית ויקח אשה ואח"כ יעסוק בתורה בטהרה. ואמרו [ברכות לה] במטותא לא תיתו קמאי ביומי ניסן וביומי תשרי (והן נ"כ ימים דקציר בזמן) והרבה עשו כר"י [שם] ועלתה להם. כרשב"י ולא עלתה בידן. א"כ כשמכניסין אותו לדין לתת חשבון ממעשה הנהגתו בעוה"ז. אם ישאלוהו מתחלה על קביעות עתי התורה. שמא יענה ויאמר לא היה לי מה לאכול כדי שאוכל לעסוק בתורה. לכך בהכרח להקדים שאלת המו"מ באמונה הקודם בזמן. לפי שצריך ודאי להכין איזה עסק כדי שיתקיים עסק התורה על ידו. ומה יעשה אדם ויתעשר [נדה ע] ישא ויתן באמונה. ולא אפשר שלא עלה בידו פרנסתו הראויה לו די ספקו ולחם חוקו. שהיא העשירות האמיתי. כי איזהו עשיר השמח בחלקו (כי אם יהי' לאדם אלפי אוצרות וגנזי מטמונים זהב ואדרכמונים ויצבור כחול ממונו. לא תשבע מן הטובה עינו. אוהב כסף כי האלהים לא ישליטנו. ואין חצי תאותו בידו [מדרש קהלת בפסוק ונתתי את לבי לדרוש] אלא הוא רעב כשהיה ואין עני גרוע יותר ממנו) וא"כ לא ימנע מהלוקה. אם לא נתן ונשא באמונה. הרי שתים רעות בידו. א' שעשה עול ולא בטח ביוצרו. והשנית שמנע ממנו גם הטוב של עסק התורה שנתבטל עי"כ. מפני שבודאי לא היה מספיק לו מ"מ שלו להתפרנס ממנו. הן לא יחיל טובו בידו. לא יחרוך רמיה צידו. ותפילת התורה ג"כ בטלה ונענש על שניהם. ואם ישיב כהוגן. עסקתי באמונה. א"כ לא סגיא דלא הו"ל מידי למיכל ולמעסק באורייתא למקבע ליה עידנא. לכן ישאלוהו עוד קבעת עתים לתורה. מאחר שלא הי"ל מונע מצד המזונות (וכל האפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק [ברכות ה'] גורם בכיה לקונו. כי מיום שחרב בהמ"ק [חגיגה ה] ויקרא ה' לבכי. אין שמחה לפניו יתב'. במסתרי' תבכה נפשו. המבין פי' בנפשו. לא יצטרך להפוך הגירסא ויבין מעצמו כי גרסתנו נכונה אחר בלי ספק בעולם. והיינו כמו בתי גבאי ודאי. בנפשו דיבר. במקומו מסתרים. עמש"ל בברכת יוצר ובשיר היחוד יום ד'. ובנתי כרחי (שם מלאכי שלום ודאי) היא ההלכה שאין לו להקב"ה [ברכות ח] אלא ד"א של הלכה בעולמו. עוז וחדוה במקומו. כי אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה. וכן לדבר. לפיכך העוסק בתורה בודאי גורם שמחה לפני הקב"ה ומבטל הבכי. משא"כ כשאפשר לו ואינו עוסק נשאר בבכי) הגי' נתיישב הענין אחד ולא נשאר ריח סתירה בין ב' המאמרים. וא"צ לשום דוחק שנדחקו המפרשים: (ח) ואף גם זאת יש דרך ישרה כעין פשרה לקיים ב' הדברים הללו. כי בודאי קביעת עתים ממש. דהיינו שעות ידועות ביום ובלילה בקביעות ועסק גדול להתחכם בה להבין ולהורות לדעת מה יעשה ישראל. לזו בלי ספק צריך להקדים בהכרח עסק מו"מ. לקבוע לו כמו כן שעה ידועה. כדי שיתקיים תלמודו בידו. והוא קודם בהכרח ככל האמור. אבל אין זו מדת כל אדם. כי הן רבים עתה עם הארץ שלא למדו או שאין טבעם מסוגל לעסק התורה בשלמות. ונכרחו לעסוק במו"מ כדי שיספקו מים ומזון לעבדי ה' העוסקים בתורה תמיד. ואלו אין שואלין אותן על קביעות עתים בתורה. כי אין הבקשים זה מהם אי לאו בר הכי הוא. וע"ה העוסק בתורה גורם ג"כ בכייה לבוראו. כי הלואי ולא יעמוס עליו זה המשא שאינו לפי טבעו. ולא יעלה בידו כלום רק מניעת ההטבה לת"ח. כי יאמר שלא אני עמי ת"ח ועוסק בתורה וקובע שיעור גמרא בכל יום. שאין לו ולאבותיו חלק בה ולא יוצא מזה שום תכלית. לא קניית מדע והשכל בתורה לשמור לעשות ולקיים. ואצ"ל להבין בפנימיות התורה. רק קרוב להתפקר במאמרים התמוהים לפי דעת בהמיותו להתלוצץ בבעלי תורה ולסלק משאם עליו כאמור. ועי"ז ג"כ התורה מתבטלת בהכרח. דאי לאו עליא [חולין צב] לא מתקיימי אתכליא. כי אין מחזיק בידה. אחר שע"ה הנברא להחזיק ביד הת"ח להמציא פרנסתו היה זוכה לעצמו ולת"ח והיה חולק עמו. עכשיו זה וזה בטל. רעה אל רעה נוגעת יען של מעלה חוזרת ודומעת לכן רבתה בכיה ואבלה ערבה כל שמחה. מפני שנפלו עמודי בה"מ ואבדו ד"א של הלכה. לכן הטוב והישר. שיעמוד הע"ה בשלו. ויזכה יותר עי"ז. אם מחזיק בעץ החיים כאמור. אכן לא מפני זה נפטר ע"ה מד"ת לגמרי. כי אע"פ שבודאי הרי הוא פטור דקביעות עתים ושעות. מ"מ לא נפטר מלהגות בה כל יומם ולילה דבר מועט. ובזה יצא י"ח (ואם י"ל שעה פנויה. ילמוד בספרים הנאותים לפי שכלו הן בלשון הקודש או לשון לע"ז. והעיקר שילמד ליראה את ה' ולשמור מצותיו. כי בם יחיה) אמנם בזה אין טענת אונס המזונות אלא כלל. וחייב בה כל אדם מישראל בין עשיר בין עני. בין בעל מו"מ בין בעל מלאכה. ואפילו בעל יסורין וחולה צריך לקיימו בכל יום. אין נקי. ולפיכך הוא תחלת דינו. וא"צ להקדמת מזונו. וגם זה דבר ברור מתשכיל באופן. שסרה הסתירה מעיקרא: (ט) וראה שלצורך זה נסדר אחר התפלה הסדר שקורין מעמדות. כדי לזכות כל אדם שיהיה. הן חכם הן טפש הן בעל מו"מ. יזכו הכל באיזה למוד של תנ"ך וקצת דהתורה שבע"פ הלכות ואגדות. וזה דבר טוב ומתוקן בודאי:

הלכות תלמוד תורה

(א) מ"ע מה"ת לאב ללמד לבנו קטן תורה ומשיתחיל לדבר מלמדו פסוק תורה צוה ופסוק שמע. ואחר כך מלמדו פסוקים בעל פה מעט מעט עד שנת החמישי (ובשנה הד' מלמדו אותיות התורה) ואז מלמדו בבית: מעט מעט לקרות התורה שבכתב עד שיהא בן שש או ז' (לפי בוריו וכחו) שלימות ואז (כשהוא בן ו' כשכחוש קצת. או בן ז' כשכחוש לגמרי. או בן ה' שלימות כשבריא. ולא קודם) מוליכו למלמד תינוקות לקרות בתורה ויתחיל עמו מס' ויקרא וכן נהגו עכשיו כל היום עד שיקרא כל תנ"ך פעמים הרבה מאוד עד שיהא בן עשר וצריך לחזור עמו פעמים הרבה פרשיות התורה שבהם מצות ומשפטים שהתלמוד מפרשן. והפסוקים ותי' והאותיות הנדרשין תמיד בתלמוד) ואחר כך למד ה' שנה המשניות בע"פ הלכה פסוקה בלי טעם. ואח"כ

למד

למד ה' שנה תלמוד. לידע בדרך קלר טעמי הדינים ומקורם מתורה שבכתב ע"י י"ג מדות ושאר כל דרשות חכמים והל"מ והנא' מסברא ותקנות חכמים שעשו סיג לד"ת. ואחר כך למד כל ימיו איש לפי שכלך ויכלתו. בפלפול התלמוד בקושיות ותירוצים לירד לעומקי הטעמים והדרשות. ולהבין דבר מדבר לחדש דינים הרבה ודרשות בפסוקים. ולהבין דברי חכמים וחדותם שהסמיכום על פסוקי תנ"ך הנקראים הגדה (יו"ד סי' רמה) :

(ג) במקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר מותר, ושבע"פ אסור. ועכשיו נהגו ללמד הכל בשכר. ומלמד תינוקות מותר ליטול שכר (אף שאסור ללמד תורה בשכר והקנו להושיב מלמדים בכל עיר גדולה או קטנה ועיר שאין בה מלמדים יחרימו כל אנשיה עד שיושיבום. וכשלא הושיבו יחריבוה) ולפרוע מקופת הקהל בעד לימוד כל ילדי העיר מעשירים ועניים יחד. ועכשיו נהגו במדינות אלו שכ"א פורע בעד בנו. וכשא' א"כ רוצה לשכור מלמד לבנו יכפוהו בכל מיני כפיות, וכשאינו בעיר ויש נכסיו, אם אפשר להודיעו קודם יודיעוהו. ואם לאו יקחו מנכסיו וישכרו מלמד (כבתו"מ סי' קו לענין ב"ח) ומי שאין ידו משגת. הצבור חייב לפרוע מקופת הקהל (שנותן כ"ה (אפי' משוכי בניס) לפי ממון. וגם הפטור תמם כמו ת"ח חייב ליתלוה כמו לפרנסת עניי העיר) עד שיהא הילד י"ג שנה. ועני יכול לכוף לעשיר ע"ז (ואפי' עשיר לעשיר) ולשכור מלמד א' לכ"ה תינוקות. (ובזה"ז יכולין לכוף זא"ז לשכור אפי' לי' וכ"ש לי"ב) שילמדם רק כל תנ"ך פעמים הרבה ומספיק. וכשהם יותר עד מ'. יושיבו אחר לסייעו (ואפי' שכרו הקהל מלמד לכל התינוקות כתם. הוא יושיב מסייע והם יתנו שכרו) וביותר יעמידו ב'. וי"א דעד מ' א"כ מסייע וממ' עד נ' צריך. ובנ' צריך ב' מלמדים. ואם העני רוצה ללמד בנו משנה וגמרא שלא די אפי' ב' לכ"ה, יפרע המותר משלו, וכל מלמד אפי' המלמד מקרא לתינוקות ואפי' בחנם. צריך ללמדם כל היום וקלת מהלילה. ולא יבטלו רק בע"ש ועיו"ט בסוף היום, וביו"ט (שמלוה לשמחן בו בדבר המשמחן אגוזים וכיוצא) ובשבת לא ילמוד עמם מה שלא למדו עוד רק מה שלמדו בחול. ולא יבטלום לשום מלוה ואפי' לבנין בית המקדש. וכל מלמד שמניח התינוקות ויוצא או עושה מלאכה בעת לימוד או מתרשל בו. הוא בכלל ארור עושה מלאכת ה' רמיה. ולכן יושיב מלמד רק בעל ירא' ומהיר לקרות ולדקדק, וכשיש ב'. א' מדקדק הרבה שיקרא מקרא בלי שיבוש או שיבינו לנכון פי' המלות (עכשיו שלומדי' כן) אבל אינו לומד הרבה לפי שמתרשל קלה. והב' לומד הרבה אבל אינו מדקדק כ"כ. מושיבין המדקדק יותר (וכשהושיבו הב'. לא יסלקוהו, וכשבא אחר שלומד טוב ממנו, יסלקוהו) ויקפיד מאוד לשנות בדרך קלר מועט מחזיק מרובה. ובדבור לא בלשון תורה המסוגל להחכים, ומספר מונה, ומוליכין קטן מתלמד לאחר המהיר ממנו במקרא או דקדוק כשמניחם בעיר א' ואין נהר בינם. ולא מעיר לעיר או מעבר הנהר רק כשיש גשר בריא שאינו ראוי ליפול מהר, ומלמד לא יהא ניעור בלילה יותר מדאי. ולא יכנף עלמו באכילה ושתיה וכ"ש להתענות אפי' על חטא, ולא יהבל וישהה יותר מדאי. והמשנה ידו על התחתונה והסלקין אותו בלי התראה, ותינוק שאינו הבין ללמוד ואפי' אינו רוצה, לא יכהו כמלמד מכת אכזרי (ומעבירין אותו ע"ז, ועובר בלאו) כגון בשוטים או במקל רק ברלועה קטנה. ולא יסלקו משם. וישב כך עם חביריו אולי סופו שילמוד ויבין. ומי שאין לו אשה (או שהיא בעיר אחרת וא"ל שתשרה עמו בבית הספר) ויש מתירין בזה. ואין למחות בהמקיל) לא ילמד תינוקות. וה"ה אשה ול"מ מה שבעלה בעיר רק ידור עמה בבית זה (שם רמו) :

(ג) א' מבני חלר או מבני שרולה (ליעשות מלמד תינוקות אין שכיניו יכולין למחות. וכן מלמד שחבירו פתח בית ללמד בלדו כדי שיבואו התינוקות מזה לזה או שיובאו לו אחרים. אין יכולין למחות ורב כיושב בעירו ולומד לרבים. יכול חכם אחר (אפי' הא' זקן ממנו) לבא ג"כ שם לדור וללמוד ולהחזיק רבנות בכ"ד כהא' כשהוא גדול וראוי לכך אפי' מקפח (ומלד המנהג אפשר שיש למחות) קלת פרנסת הא' (כגון שהקהל קבלו הא' עליהם לרב וכוטל ע"ז פרס החופות וקידושין וגיטין וחלילה והשבעת נשים וברכת אירוסין ונשואין וכיולא שאינו היתר ברור (ובפרט שאוא היתר ברור לא יקפח) ומקפחו בס. ובזה"ז שמקבלין רב ועוקר דירתו ובא וקולבין שכירתו כפועל ובכללו שכר בדרך כבוד מחופות וגיטין וכיולא. אסור לקפחו בזה והוי תמש כגוזל) אבל חכם אורח לא יעשה חופות וקידושין לקפח שכר הרב סדר שם. ומותר לעשות חופה וליתן השכר להרב ולדון בין ב' בע"ד שבעיר הבאים לפניו. ולא יורה איסור והיתר ולא ידרוש. ומי שהוחזק לרב בעיר אפי' החזיק בעלמו באיזה שררה אין להורידו אפי' בא שם גדול ממנו. ואפי' בנו ובן בנו קודם תמיד לאחר כשמכם קלת וממלא מקום אבותיו ביראה. ובמקום שנהגו לקבל רב על זמן או לבחור במי שרולין רשאין. אבל כשקבלוהו הקהל עליהם וכ"ש ברלון השר אין לשום גדול להשתרר עליו ולהורידו (סי' רמה) :

(ד) האב חייב מה"ת ללמד בנו בעלמו או למלוא לו מלמד שילמדנו כל התורה. וכשאינו מולא בחנם. אפי' הוא עלמו אינו יכול ללמדו ואפי' אינו יודע ללמוד כלל. חייב מה"ת לשכור לו מלמד שילמדו היטב לידע כל תנ"ך וכל הלכות פסוקות מכל התורה עם הטעמים אפי' שאין נהוגות עכשיו ואח"כ כל ההגדות ותלמוד המפרש טעמי ההלכות ומקורם מפסוקי התורה והל"מ והנאמר מסברא. וכל נפש ישראל לריכה לבא בגלגולים רבים עד שתקיים כל התרי"ג מלות במעשה ודיבור ומחשבה (וזהו לימוד הלכותיהם) ולריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כיכלתה להשיג. והיכול להשיג הרבה ונתעלל והשיג בו רק מעט. לריך לבא בגלגול עד שישיג כל היכול מפשטי ההלכות ורמזים ודרשות וסודות. ולא תוכל נפשו לשוב למקורה זולתו :

(ה) על האב מוטל גם כל הולאות הלימוד. כגון לשכור מזונות לבנו ההולך ללמוד מרב בעיר אחרת ולהספיק לו כל לרכיו שם. ואם יש לבנו אשה ובנים מלוה על האב לפרנס גם אותם. ואף שאין כופין ע"ז כעל שכר לימוד מ"מ היא מלוה גדולה. ויכול להוליא כל הולאות הנ"ל (ולא שכר לימוד) שעל לימוד בנו הגדול. ממעות מעשר או החומש כשאין ידו משגת. והנותן מכיסו זרין ונשכר, וכשמוסיף מוסיפין לו וממליאין לו שכר לשעה או לאחר שעה (וכן בהולאות שבת ויו"ט) אבל במזונותיו יזהר מלעשות הולאה מרובה. שלא יוסיפו על הנקלב מר"ה עד יוה"כ [שם] :

(ו) אם אין יד אביו משגת לשכור לו מלמד וגם אינו יכול ללמוד עמו בעלמו ויד אבי אביו משגת. כופין אותו לשכור מלמד וליתן כל הולאות ת"ת כאביו. אבל לבן בתו או בן בן בנו אין חיוב עליו אפי' לשכור מלמד וכ"ש שאר הולאות רק מדין לדקה כשהוא אמוד וראוי לזה. שהקרוב קרוב קודם ואפי' בן בתו קודם לבן חבירו) ואין נפרעין ממנו שלא בפניו. אך כשיכול ואפשר ללמוד עמו בעלמו חייב ללמדו. וכן מ"ע מה"ת על כל חכם ללמד לתלמידים אפי' אינם יוצאי יריכו. אך יוצאי יריכו קודמין לאחרים :

(ז) אשה אינה במלות ת"ת לעלמה ולבניה ומ"מ כשעוזרת לבנה או לבעלה בגופה ומאודה שילמוד. חולקת עמו בשכר ושכרה גדול. וכשלמדה תורה יש לה שכר אך פחות מאיש. ומ"מ לא ילמד בתו תורה וכשלמדה תורה שבע"פ כאילו מלמדה תפלות (דבר עבירה) ומ"מ גם היא חייבת ללמוד ההלכות שלריכה לידע. כגון דיני נדה וטבילה ומליחה ויחוד וכל מ"ע שאין הזמן גרמא וכל מל"ת של תורה וד"ס :

(ח) מי שלא לימדו אביו. חייב ללמד עלמו כשיגדיל ויכיר ויוכל ללמוד כל התורה שבכתב ובע"פ כנ"ל. וחייב לשלש זמן לימודו שבכל יום (לג' חלקים שוים. וי"א שיתן לכ"א זמן כראוי לו. למשנה יותר ממקרא ולתלמוד יותר ממשנה. וטוב לחוש להם) שליש במקרא (תנ"ך) שליש במשנה. (ובזה"ז לומד גם בפוסקים ראשונים המבארים טעמי פסקי הטור וש"ע. כהרא"ש ונ"י) וחכמת הקבלה (רק אחר שיודע איסור והיתר ודיני המלות. וי"א רק אחר מ' שנה וי"א לרחקה). וילמוד בעתים הזומנים תורה שבכתב ובע"פ כדי שלא ישכח איזה דין :

(ט) מי שיכול להוסיף בלימודו ולא ישכח עי"ז מה שלמד כבר לפי שכבר חזרו כראוי ואינו מוסיף. אפי' אינו בטל מת"ת אלא חוזר תמיד הראשונות לפי שנוח לו מלטרוח בלימוד חדש. יאסף בלי זמנו ומתחייב בנפשו. ויש עונש גדול למי שאינו מוסיף עד שיגמור כל התורה שבע"פ אם אפשר לו, והלומד הרבה נותנין לו שכר הרבה. כי שכר ת"ת שקול נגד שכר כל המלות (שם) :

(י) השוכח דבר א' מלימודו מפני שנתעלל ולא חזר כראוי -

כאילו מתחייב בנפשו (ודומה לאשה שיולדת וקוברת וגורם עוני לבניו) ועובר בלאו פן תשכח : (יא) איש כזה שאינו יכול ללמוד הרבה . צריך שילמוד רק המביא למעשה . שהם הלכות שצריך כ"א לידע . לקיים המצות כראוי . וליזהר מליכשל באיסור . והם דברים שא"א לשאול תמיד למורה או שלא ידע להסתפק ולשאול כשלא ילמדם תחלה והוא כמעט כל או"ח ומיעוט יו"ד ומעט אה"ע וידע כל הלכה מאלו ברורה בטעמה מהתלמוד ומפרשיו (כהרא"ש או הב"י) לפחות . והזהר תמיד . וילמוד גם האגדות להבין מוסר (וכשאינו בר הכי . ילמוד בספרי מוסר שנבנו על מדרשים והגדות וזוהר) לבד תנ"ך בעתים מזומנים הקודם לכל . ויראה שיוכל ללמוד כל התורה שבע"פ פ"א בחייו . ואף שישכח הכל שאינו יכול לחזור כ"כ שלא ישכח כיון שלומד בזה רק זמן מעט בכל יום . לעתיד יזכירוהו כל מה ששכח מאונס . וגם עתה הלימוד עולה עד כסא הכבוד אך לא למעלה ממנו (שם) : והי שאפשר לו נכון שילמוד הלכות כל הקרבנות בשלימות וכל העבודות שבמקדש והלכות המקדש וכל כליו כמבואר ברמב"ם ז"ל . ואח"כ כשיוכל להוסיף בזמן זה ללמוד ולחזור כראוי . ילמוד בסדר טהרות וזרעים . וקודמים לסדר מועד ונשים (שם) : (יב) יזהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד מקרא ומשנה ותלמוד (חוץ מבעת עיון להבין דבר מדבר) וכשלומד רק בהרהור ויכול בדבור . אינו יוצא י"ח מצות ת"ת . כמו שאינו יוצא בהרהור י"ח כל מצוה התלויה בדבור רק כששומע מהמדבר . וכשלומד בדבור בתורה שבכתב (ובתורה שבע"פ כשאינו מבין הפי' לא"ה לימוד כלל . וה"ת יש ללמוד כל התורה גם במה שלא יוכל להבין מקוצר דעתו . ולעתיד יבין) יוצא אפי' אינו מבין אפי' פי' המלות מפני שהוא ע"ה . ולכן מברך ע"ה בה"ת בשחר לפני הפסוקים וכשעולה לס"ת (שם) : (יג) מי שדעתו וכח זכרונו יפה שיוכל ללמוד ולזכור כל התורה שבע"פ . לא ישא אשה עד שילמדה . והוא כל ההלכות בטעמם בדרך קצר (ולכן בימיהם שלמדו מי' שנה ואילך ה' שנה משנה וה' תלמוד (הטעמים בקיצור) כשלא נשא כשעברו כ' עבר על מ"ע . ותחלת הזמן מי"ח . שגם אחר הנשואין יוכל ללמוד ב' או ג' שנה קודם שיוליד בנים הרבה בלי טרדה גדולה כ"כ) שהם פי' התרי"ג מצות בהלכותיהם ובתנאיהם ודקדוקיהם ודקדוקי סופרים ועיקר התושבע"פ . ואח"כ ישא ויעסוק כל ימיו כפי השגת שכלו בעיון ופלפול כפי כחו . ודוקא כשאין יצרו תוקפו ויוכל ללמוד בלי הרהור עבירה ורוצה לישא רק לקיים המצוה אבל כשתוקפו עד שאין לבו פנוי . ישא תחלה ואח"כ ילמוד בטהרה כל התורה שבע"פ . ואפי' יש לו בנים וצריך לעסוק במלאכה לפרנס אשתו ובניו ואינו יכול ללמוד כל היום שיוכל ללמוד ולזכור היטב כל ההלכות בטעמם בדרך קצר בעשר שנים כשלומד כל היום . חייב מה"ת לקבוע לת"ת עת גדול בכל יום כאלי היום לפחות חוץ מלימוד הלילה ולעשות הלימוד קבע והמלאכה עראי רק מעט כדי חייו (ושניהם יתקיימו בידו) ולא יעסוק בה כל היום או רובו . ויסיר מלבו התאוות ותענוגי הזמן ואוכל פת במלח ושותה מים במשורה ויישן על הארץ ויחיה חיי צער ולא יחוס על אשתו ובניו יותר מעלינו [כעין מעשי' הלל שחטב עצי' כל יום ומשתכ' דינר ונתן חציו לשומ' בהמ"ד [שהיה או בשדה] ומחציו ג' פונדיון והיה לו לחם כו' ביצים בפונדיון) התפרנס עם בני ביתו ואחר הוצאת ביתו ושבת ויו"ט) ויספיק לו מלאכת עראי בעזה"י בלי מעשה נסים ויוסיף בלימוד בכל יום עד שילמוד עיקר כל התורה שבע"פ ויזכרה בעזה"י וע"י שיחזור כראוי כשאינו שכחן גדול בטבעו. וכשלא יגמרה בי' שנה יגמור בכ' או יותר ויקיים המצוה כראוי. והעושה מלאכתו קבע ותורתו עראי לא יוכל לעולם לבא לזה וה' לא יעזרו (ולא יתקיימו) וגם מי שלמד הכל קודם שנשא והוליד וזוכר היטב. חייב לעשות תורתו קבע (לחזור. ולהעמיק בעיון. ולסבור. ולהבין דבר מדבר כיכלתו) ומלאכתו עראי (שם) : (יד) וכ"ז בת"ת שלמד או שדעתו יפה ומצליח בלימודו ויכול להיות ת"ח ללמוד כל התורה שבע"פ מהתלמוד והפוסקים כהרא"ש וב"י . אבל מי שמפני קוצר דעתו אפי' יעשה תורתו קבע לא יוכל ללמוד טעמי ההלכות ומקורן אפי' רק בלימוד המביא למעשה רק הלכות פסוקות (ונקרא בור) אינו חייב לחיות בצער ולעשות מלאכתו עראי כדי להרבות בלימוד הלכות בלי טעמים שגם עתיד לשכחו. רק ממדת חסידות ואהבת התורה. ויוצא בקביעת עתים לת"ת ובלילה כדי ללמוד ולזכור היטב רק המביא למעשה שהוא חוב על הכל. דהיינו הש"ע מהלכות הצריכות לכ"א ולידע אותם בלי שאלה וללמוד הגדות והמדרשים או ספרי מוסר שנבנו עליהם. ושאר כל היום יעסוק במלאכה או מו"מ כדי שיוכל להחזיק ידי ת"ח הלומדים תמיד עד שיודעים ההלכות בטעמם על בוריים. ויוחשב לו כאילו למד כן ותורתם נקרא על שמו. וגם יוכל למלאות מחסורי בניו ובנותיו בהרחבה קצת כדי שיוכלו בניו ללמוד כראוי ויוכל להדריכם בדרך ישר. וכשיארע לפעמים טרדה גדולה במלאכה או מו"מ עד שלא יוכל ללמוד כל העת הקבוע ביום ובלילה יוכל לצאת אפילו בלימוד מועט כגון פרק אחד ביום ואחד בלילה :

אות ברית

דין הנולד עד היותו בן שמונת

(א) [תינוק בן יום אחד (וכן תינוקת) זוקק ליבם (בנולד קודם מיתת אחיו) ופוטר מיבום (בחי אחר מיתת אביו אפי' מת מיד) נוחל ומנחיל, והורגו חייב, והוא לאביו ולאמו וקרוביו כחתן שלם (מ"ע) : (ב) עובר (וכן עוברה) אסור להמיתו. וצריך קבורה . והנעקר לצאת הוא כילוד לכמה דברים. ישבה אמו על המשבר ומתה. מחלל השבת ומוציאו (כידוע שכלו חדשיו) שמא חי הוא (שם) : (ג) נולד בשבת עושה לו כל צרכיו. מרחיצו ומולחו וטומן השליא ומיישר איבריו וחותך טיבורו (והיכא דאפשר יעשה ע"י נכרי) וכ"ז בכלו חדשיו. אבל בן ח' מת ואפי' ספק בן ז' שלא גמרו שערו וצפרניו. אסור לטלטלו בשבת (י"א עד שיהא בן כ') אבל אמו שוחה עליו ומניקתו (שם) : (ד) בשבת אחר יום הלידה, אשיבי ינוקא אסור, לפופי שרי, וע"י נכרי מותר לעשות לו הכל (שם) : (ה) יונק תינוק מארמית ומבהמה טמאה. ומביא לו חלב מכל מקום אפי' בשבת (שם) : (ו) בליל שבת שלפני המילה . נכנסין אצל התינוק ואוכלין פירות ומיני מתיקה. וקורין אותה סעודת זכר. והוי סעודת מצוה (שם) : (ז) המנהג בא"י להיות ניעור אצל התינוק בכל הלילות שקודם המילה. ולעסוק בתורה ומצ"ע (והמסוגל לשמירת הילד. גם להיות הבית מלא אורה. גם לשים מילת נער קטן שא"י עד מפוס ילה"ר בפי הנולד) ובתדירות אלו נהגו כך בלילה שלפני המילה . ועושין קצת סעודה. ולא הוא סעודת מצוה (שם) :

מאמרי תנ"ך . לקרות בליל ח' קודם המילה הוא מנהג בארץ ישראל . והוא תיקון להמשיך חוט של חסד וקדושה רבה לולד הנולד . ולכל המתעסקים במצוה זו :

תורה . בראשית בראשית (א) (א) בראשית ברא עד ויהי בוקר יום אחד: (כו) ויאמר אלהים נעשה אדם עד ברא אלהים לעשות : (ה) (א) זה ספר תולדות אדם עד ויקרא את שמו שת: נח (ט) (יב) ויאמר אלהים זאת אות הברית עד סוף פסוק יז : לך (יב) (ז) וירא ה' אל אברם עד הנגבה : (יג) (יד) וה' אמר אל אברם עד מזבח לה': (טו) (ה) ויוצא אותו החוצה עד לצדקה: (יז) (א) ויהי אברם עד סוף הסדרה : וירא (יח) (א) וירא ה' עד מעל עבדך: (יח) ואברהם היו יהיה עד דבר עליו : (כא) (א) וה' פקד עד הגמל את יצחק : (כב) (יד) ויקרא אברהם עד בבאר שבע : תולדות (כו) (ב) וירא אליו ה' עד ותורותי: (כב) ויעתק משם עד עבדי יצחק בזר: (כז) (כז) ויאמר יצחק אל יעקב עד ומברכיך ברוך: (כח) (א) ויקרא יצחק עד כאברהם : ויצא (ל) (יא) ותאמר לאה עד שמו אשר : וישלח (לב)

(יא) קטונתי עד יספר מרוב: (לג) (יח) ויבוא יעקב עד אלהי ישראל: (לה) (א) ויאמר אלהים עד ברחו מפני אחיו: (יא) ויאמר לו אלהים עד אתן את הארץ: ויחי (מח) (טו) ויברך את יוסף עד לפני מנשה: (מט) (יח) לישועתך עד כברכתו ברך אותם:

שמות. שמות (ד) (כה) ותקח צפורה עד למולות. (ו) (כה) ואלעזר עד ממצרים הוא משה ואהרן. (אם הילד הוא בכור. קורין זה: בא (יג) (א) וידבר ה' קדש עד סוף הסדרה): בשלח (טו) (א) אז ישיר עד ותען להם מרים וגו' רמה בים: (יז) (ט) ויאמר משה עד סוף הסדרה: יתרו (יט) (ה) ועתה אם שמוע עד את דברי העם אל ה': (כ) (א) וידבר אלהים עד אשר שם האלהים: (אם הילד הוא בכור קורין זה: משפטים (כב) (כז) אלהים לא תקלל עד תתן לי):

ויקרא תזריע מראש הסדרה עד וכפר עליה הכהן וטהרה: קדושים (יט) (כג) וכי תבואו וגו' עד אני ה' אלהיכם: אמור (כב) (כו) וידבר ה' וגו' עד לאלהים אני ה': בחקותי מראש הסדרה עד ואולך אתכם קוממיות: (אם הילד הוא בכור. קורין זה (כז) (כו) אך בכור עד סוף הסדרה):

במדבר (אם הילד הוא בכור. קורין זה: במדבר (ג) (יא) וידבר ה' עד אני ה'): חוקת (כא) (יז) אז ישיר עד על פני הישימון: בלק (כג) (יט) כי מראש צורים עד כמוהו: (כד) (ה) מה טובו עד ואורריך ארור: (יז) אראנו ולא עתה עד קרקר: פנחס מראש הסדרה עד על בני ישראל:

דברים ואתחנן (ו) שמע ישראל עד ובשעריך. (כ) כי ישאלך עד כאשר צונו: (ז) (כג) כי עם קדוש עד סוף הסדרה: עקב (טו) ומלתם את ערלת לבבכם עד ככוכבי השמים לרוב: ראה (יד) (כב) עשר תעשר עד ונחלה עמך: (אם הילד הוא בכור. קורין זה (טו) (יט) כל הבכור עד תשפכנו כמים): **תצא**. בסוף הסדרה זכור את אשר עשה עד גמירא. ומראש פרשת תבוא עד והגר אשר בקרבך: נצבים (ל) (י) ואל ה' עד ובלבבך לעשותו: האזינו (לב) (לט) ראו עתה עד וכפר אדמתו עמו: ברכה מראש הסדרה עד ואתה על במותימו תדרוך: (ואח"כ יאמר שיר השירים (כולו):

יהושע (ה) (ב) בעת ההיא אמר ה' עד נכלם לישראל: שופטים (ה) (א) ותשר דבורה עד ארבעים שנה:

שמואל א (ב) (א) ותתפלל חנה עד וירם קרן משיחו: (טו) (ב) כה אמר ה' צבאות עד את איש יהודה: **שמואל ב** (ז) (יג) הוא יבנה בית לשמי עד בית עבדך לעולם: (כב) (א) וידבר דוד עד ולזרעו עד עולם: **מלכים א** (ח) (כ) ויקם ה' את דברו עד מארץ מצרים: (יח) (ל) ויאמר אליהו עד ה' הוא האלהים: (יט) (י) ויאמר קנא קנאתי עד וישרתהו: **מלכים ב** (יט) (ל) ויספה פליטת עד תעשה זאת:

ישעיה (כו) (א) ביום ההוא יושר עד יגיענה עד עפר: (כז) (א) ביום ההוא יפקוד על פני תבל תנובה (כט) (כב) לכן כה אמר ה' עד ילמדו לקח: (מט) (א) שמעו איים עד ומעיו ירחם: (נב) (א) עורי עורי עד בת ציון: (נט) (כ) ובא לציון עד ועד עולם: (סו) (כב) כי כאשר עד סוף: **ירמי'** (ט) (כד) הנה ימים באים עד ערלי לב: (י) (ח) והיה ביום ההוא עד לא אנקך: (לא) (ל) הנה ימים באים עד לא אזכר עוד: (לב) (לט) ונתתי להם עד ובכל נפשי: **חבקוק** (ג) תפלה לחבקוק עד למנצח בנגינותי: **מלאכי** (ג) אז נדברו עד סוף: **תהלים** א ו ח יב מד לב לג קיב קכז קכח קי. ואח"כ לומדים משניות. שבת פרק יט. נדרים פ"ג מ"א (ואם הילד הוא בכור. קורין משניות בכורות. פרק ח בכור לנחלה). עוקצים פ"ג משנה יב. מדרש רבה בראשית פרשה מו מן עד עכשיו אני בכבודי נגלה עליך הה"ד וירא אליו ה' וגו':

מאמרי זוהר ללילה שקודם המילה בהקדמה דף י"ג

פקודא שביעאה. למגזר לתמניא יומין. ולאעברא זוהמא דערלתא. בגין דההיא חיה איהי דרגא תמינאה לכל דרגין. וההוא נפש דפרחא מינה. אצטריכא לאתחזאה קמה לתמניא יומין. כמה דאיהי דרגא תמינאה. וכדין אתחזי ודאי דאיהי נפש חיה. נפש דההיא חיה קדישא ולא מס"א. ודא איהו ישרצו המים. בספרא דחנוך. יתרשמון מיא דזרעא קדישא. רשימו דנפש חיה. ודא רשימו דאת יוד דאתרשים בבישרא קדישא. מכל שאר רשומין דעלמא. ועוף יעופף על הארץ. דא אליהו דטאס כל עלמא בד' טאסין למהוי תמן בההוא גזירו דקיימו קדישא. ואצטרך לתקנא ליה כורסיא. ולאדכרא בפומיה דא כורסיא דאליה"ו. ואי לאו לא שארי תמן. ויברא אלהים את התנינים הגדולים תרין אלין ערלה ופריעה. גזירו דערלה. ופריעה לבתר. ואינון דכר ונוקבא. ואת כל נפש החיה הרומשת. דא רשימו דאת קיימא קדישא. דאיהי נפש חיה קדישא כדקאמרן. אשר שרצו המים. מיין עלאין אתמשכו לגבה דאת רשימו דא. ובג"ד אתרשימו ישראל ברשימו קדישא ודכיו לתתא כגוונא דאינון רשימין קדישין לאשתמודעא בין סטרא קדישא לסטרא אחרא דמסאבא. אוף ישראל רשימין לאשתמודעא בין קדושה לעע"ג. כמה דאתמר. וכמה דרשים לון. הכי רשים בעירי ועופי דלהון לבעירי ועופא דעע"ג. זכאה חולקיהון דישראל:

פרשה לך. דף לג פתח רבי אבא ואמר. ועמך כלם צדיקים וגו'. מלה דא הא אוקמוה חברייא. מ"ט כתיב ועמך כלם צדיקים. וכי כלהו ישראל צדיקי נינהו. והא כמה חייבין אית בהו בישראל כמה חטאין וכמה רשיעין דעברין על פקודא אורייתא. אלא הכי תנא ברזא דמתניתין. זכאין אינון ישראל דעבדין קרבנא דרעוא לקב"ה. דמקריבין בנייהו לתמניא יומין לקרבנא. וכד אתגזר. עאלו בהאי חולקא טבא דקב"ה. דכתיב וצדיק יסוד עולם. כיון דעאלו בהאי חולקא דצדיק אקרון צדיקים ודאי. כלם צדיקים. ועל כן לעולם ירשו ארץ

ארץ. כדכתיב פתחו לי שערי צדק אבא בם. וכתיב זה השער לה' צדיקים יבאו בו. ואינון דאתגזרו אקרון צדיקים. נצר מטעי. נצר מאינון נטיען דנטע קב"ה בגנתא דעדן. האי ארץ חד מנייהו. וע"כ אית להו לישראל חולקא טבא בעלמא דאתי. וכתיב צדיקים יירשו ארץ. לעולם יירשו ארץ. מיהו לעולם. כמה דאוקימנא במתניתא דילן. והא אתמר האי מלה בין חברייא (ותנא. מאי קא חמי קרא דלא אקרי אברהם עד השתא) אלא הכי אוקימנא דעד השתא לא אתגזר. וכד אתגזר. אתחבר בהאי ה'. ושכינתא שריא ביה. וכדין אקרי אברהם. והיינו דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. ותאנא. בה' בראם. ותאנא. באברהם. מאי קא אמרי. אלא דא חסד ודא שכינתא. וכלא נחית כחדא. ולא קשיא מלה. והאי והאי הוי. א"ר יעקב לר' אבא האי ה' דהבראם זעירא וה' דהגוי רברבא. מה בין האי להאי. א"ל דא שמיטא ודא יובלא (ואית דמתני דכלא חד. דבר מנהרא מצדיק. כדין קיימא באשלמותא. וה' רברבא. דהא מתנהרא כדקא יאות. ולזמנין דלא קיימא באשלמותא ינקא מס"א כדין ה"א זעירא). ובגין כך. זמנין דסיהרא קיימא באשלמותא וזמנין בפגימותא ובאנפהא אשתכח ואשתמודע. וכלא שפיר. והאי איהו נהירא דמילה: אמר ר' אבא. זכאין אינון ישראל. דקב"ה אתרעי בהון מכל שאר עמין. ויהיב לון את קיימא דא. דכל מאן דאית ביה האי את לא נחית לגיהנם. אי איהו נטיר ליה כדקא יאות דלא עייל ליה ברשותא אחרא ולא משקר בשמיה דמלכא. דכל מאן דמשקר בהאי. כמאן דמשקר בשמיה דקב"ה. דכתיב בה' בגדו כי בנים זרים ילדו. תו אמר רבי אבא. בזמנא דבר נש אסיק בריה לאעלא להאי ברית. קרי קב"ה לפמליא דיליה ואמר חמו מאי בריה עבדית בעלמא. ביה שעתא אזדמן אליהו. וטאס עלמא בד' טאסין ואזדמן תמן. ועל דא תנינן. דבעי בר נש לתקנא כרסייא אחרא ליקרא דיליה. ויימא דא כרסייא דאליהו. אי לאו. לא שרי תמן. והוא סליק ואסהיד קמי קב"ה. תא חזי בקדמיתא כתיב מה לך פה אליהו וגו'. וכתיב קנא קנאתי לה' כי עזבו בריתך בני ישראל וגו'. א"ל חייך בכל אתר דהאי רשימא קדישא ירשמו ליה בני בבשריהון. אנת תזדמן תמן. ופומא דאסהיד דישראל עזבו. הוא יסהיד דישראל מקיימין האי קיימא. והא תנינן. על מה אתענש אליהו קמי קב"ה. על דאמר דלטורא על בנוי. אדהכי הוה אתי נהורא דיומא והוו אמרי מלי דאורייתא. קמו למיזל. א"ל ההוא גברא. במה דעסקיתו בההוא ליליא אשלימו. אמרו מאי הוא. א"ל דתחמון למחר אנפוי דמארי דקיימא. דהא דביתאי בעיא בעותא דא מנייכו וגזר קיימא דברי דאתיליד לי למחר לגבי הלולא דליה. אמר ר' אבא האי בעותא דמצוה הוא. ולמחמי אפי שכינתא ניתיב. אוריכו כל ההוא יומא. בההוא ליליא כנש ההוא גברא כל אינון רחימוי. וכל ההוא ליליא אשתדלו באורייתא ולא הוה מאן דנאים. א"ל ההוא גברא. במטו מנייכו. כל חד וחד לימא מלה חדתא דאורייתא:

פתח רבי אבא ואמר בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'. מאי קא חמו דבורה וברק דפתחו בהאי קרא. אלא הכי תנינן. לית עלמא מתקיימא אלא על האי ברית. דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. דהא שמיא וארעא על דא קיימין. בגיני כך. כל זמנא דישראל מקיימין האי ברית. נמוסי שמיא וארעא קיימי בקיומייהו. וכל זמנא דח"ו ישראל מבטלין האי ברית. שמיא וארעא לא מתקיימין וברכאן לא משתכחין בעלמא. ת"ח לא שליטו שאר עמין על ישראל אלא כד בטילו מינייהו קיימא דא. ומה בטילו מנייהו. דלא אתפרען ולא אתגליין. וע"ד כתיב ויעזבו בני ישראל את ה' וגו' וימכור אותם ביד סיסרא וגו'. ויעזבו את ה' ממש. עד דאתת דבורה ואתנדבת לכל ישראל במלה דא. כדין אתכנעו שנאיהון תחותייהו. והיינו דתנינן. דאמר קב"ה ליהושע. וכי ישראל אטימין אינון ולא אתפרעו ולא אתגלייא ולא קיימין קיימא דילי. והא בעי לאעלא להו לארעא ולאכנעא שנאיהון. שוב מול את בני ישראל שנית. ועד דאתפרעו ואתגלייא האי ברית. לא עאלו לארעא ולא אתכנעו שנאיהון. אוף הכא כיון דאתנדבין ישראל בהאי את אתכנעו שנאיהון תחותייהו וברכאן אתחזרו לעלמא. הה"ד בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה':

קם אחרא ופתח ואמר. ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה'. ויבקש המיתו. למאן. למשה. אמר ליה קב"ה. וכי את אזיל לאפקא ית ישראל ממצרים ולאכנעא מלכא רב ושליטא. ואת אנשיית מנך קיימא. דברך לא אתגזר. מיד ויבקש המיתו. תאנא נחת גבריאל בשלהובא דאשא לאוקדיה. ואתרמיז לחד חויא מתוקדא. לאבלעא ליה בגויה. אמאי חויא. אמר ליה קב"ה. את אזיל לקטלא חויא רברבא ותקיפא. וברך לא אתגזר. מיד אתרמיז לחד חויא לקטלא ליה. עד דחמת צפורה וגזרת לברה ואשתזיב. הה"ד ותקח צפורה צור מהו צור. אלא אסוותא. ומאי אסוותא. דכתיב ותכרות את ערלת בנה. דנצנצא בה רוח קודשא:

קם אחרא ואמר. ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו. ויאמר. וכי אמאי קרי להו והא קריבין הוו גביה. אלא בשעתא דאמר לון אנא יוסף אחיכם. תווהו דחמו ליה במלכו עלאה. אמר יוסף. מלכו דא בגין דא רווחנא ליה. גשו נא אלי ויגשו. דאחזי להו האי קיימא דמילה. אמר דא גרמת לי מלכו דא. בגין דנטרית לה. מכאן אולפנא. מאן דנטיר להאי את קיימא. מלכי אתנטר' ליה. מנלן מבועז. דכתיב חי ה' שכבי עד הבקר. דהוה מקטרג ליה יצריה. עד דאומי אומאה ונטיר להאי ברית. בגין כך זכה דנפקי מיניה מלכין שליטין על כל שאר מלכין. ומלכא משיחא דאתקרי בשמא דקב"ה:

פתח אידך ואמר. כתיב אם תחנה עלי מחנה וגו'. הכי תאני. בזאת אני בוטח. מהו בזאת. דא הוא קיימא דזמינא תדיר גבי בר נש ואתרמיזא לעילא. ובג"כ אתמר בזאת. כמה דכתיב. זאת אות הברית. זאת בריתי. וכלא בחד דרגא. ותאני זה וזאת בחד דרגא אינון ולא מתפרשן ואי תימא אי הכי שאר בני עלמא הכי. אמאי דוד בלחודוי ולא אחרא. אלא בגין. דאחידא ביה ואתרמיזא ביה והיא כתרא דמלכותא. ת"ח בגין דהאי זאת לא נטר ליה דוד מלכא כדקא חזי. מלכותא אתעדי מניה כל ההוא זמנא. והכי אוליפנא. האי זאת אתרמיזא במלכותא דלעילא ואתרמיזא בירושלם קרתא קדישא. בההיא שעתא דדוד עבר עליה. נפק קלא ואמר. דוד במה דאתקטרת אשתרי. לך טרדין מירושלם ומלכותא אתעדי מינך. מנ"ל. דכתיב

דכתיב הנני מקים עליך ועל מניחך. מביחן דייקא. והכי הוה. בשעה דעבר. בית אחטנס. ועל דוד מלכא הכי. בתר בני עלמא. על אחת כמה וכמה:

פתח אידך ואמר. לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי. תאנא במה זכאן ישראל דלא נחתי לגיהנם כשאר עע"ג ולא אתמסרין בידוי דדומה. אלא בהאי את. דהכי תאנא. בשעתא דבר נש נפיק מעלמא. כמה חבילין טהירין אתפקדן עליה. זקפון עינא וחמאן האי את דההוא קיימא דקידשא. אתפרשן מניה ולא אתייהיב בידוי דדומה לנחתא לגיהנם. דכל מאן דאתמסר בידוי נחית לגיהנם ודאי. ומהאי את דחלין עלאין ותתאין. ודינים בישין לא שלטין ביה בבר נש אי איהי זכי לנטורי ליה להאי את. בגין דהוא אתאחיד בשמא דקב"ה. כיון דדוד מלכא לא נטר את קיימא דא כדקא חזי אתעדו מניה מלכותא ואתטריד מירושלם. מיד דחיל. דסבר דיחתון ליה מיד וימסרון ליה לידוי דדומה וימות בההוא עלמא. עד דאתבשר ביה. דכתיב גם יי העביר חטאתך לא תמות. ביה שעתא פתח ואמר.לולי יי עזרתה לי כמעט שכני' דומה נפשי:.

פתח אידך ואמר. מאי האי דאמר דוד והראני אותו ואת נוהו (מאי והראני אותו ואח"כ ואת נוהו) מאן יכול למחמי ליה לקב"ה. אלא הכי תנינן. בההיא שעתא דאתגזר עליה ההוא עונש. ודוד ידע דעל דלא נטר האי את כדקא יאות אתענש בהאי. דכלא כחדא אחיד וכלא אתרמיז בהאי את. ולא אקרי צדיק מאן דלא נטר ליה כדקא יאות. הוה בעי בעותיה ואמר. והראני אותו ואת נוהו. מאי אותו (אות דיליה. אות הברית. דהא אותו דקב"ה. את דיליה) דא את קיימא קדישא. דהא דחילנא. דאתאביד מנאי. מאי טעמא. בגין דתרין אלין מלכותא וירושלם. בהאי אחידן ובגין כך תלי בבעותיה אותו ואת נוהו. דיתהדר מלכותא דהאי את לאתריה. וכלא חד מלה:

פתח אידך ואמר. ומבשרי אחזה אלוה. מאי ומבשרי. ומעלמי מבעי ליה. אלא מבשרי ממש ומאי הוא. דכתיב ובשר קדש יעברו מעליך. וכתיב והיתה בריתי בבשרכם. דתניא בכל זמנא דאתרשים בר נש בהאי רשימא קדישא דהאי את. מיניה חמי לקב"ה. מיניה ממש. ונשמתא קדישא אתאחיד' ביה. דאי לא זכי. דלא נטיר האי את. מה כתיב מנשמת אלוה יאבדו. דהא רשימא דקוב"ה לא אתנטיר. ואי זכי ונטיר ליה. שכינתא לא אתפרש מניה. אימתי מתקיימא ביה. כד אתנסיב והאי את עייל באתריה. דתנית מאי טעמא וואו ה"א אזלין כחדא. אלא חד דכר וחד נוקבא אשתתפו כחדא ואקרי חד שמא. כדין חסד עלאה שריא עלייהו. כאן אתר שריא. בסטרא דדכורא. ומאן חס"ד. חס"ד א"ל דאתי ונפיק מחכמה עלאה ואתעטר בדכורא. ובגין כך אתבסמא נוקבא. תו תנינן. אלו"ה הכי הוא. א"ל נהירו דחכמתא. ו' דכר. ה' נוקבא. אשתתפו כחדא. אלוה אקרי. ונשמתא קדישא מהאי אתר אתאחדת וכולא תליא בהאי את ועל דא כתיב ומבשרי אחזה אלהי. דא שלימותא דכלא. מבשרי ממש. מהאי את ממש. ועל דא זכאין אינון ישראל קדישין דאחידין ביה בקב"ה. זכאין אינון בעלמא דין ובעלמא דאתי. עלייהו כתיב ואתם הדבקים ביי וגו', בגין כך חיים כלכם היום. אמר רבי אבא. ומה בכל כך אתון חכימין ואתון יתבין הכא. אמרו ליה. אי צפורא יתעקרו מאתרייהו. לא ידעין לאן טאסן. הה"ד כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו. ואתרא דא זכי לן לאורייתא. והאי אורחא דילן בכל ליליא. פלג תא אנן ניימין ופלגותא אנן עסקין באורייתא. וכד אנן קיימין בצפרא. ריחי חקלא ונהרי מיא נהרין לן אורייתא ואתיישבת בלבן.ואתר דא הא דייכוה לעילא זמנא חדא. וכמה סרכי תריסין אסתלקו בההוא דינא על עונשא דאורייתא. ובדין אשתדלותא דילן יממא וליליא באורייתא הוא ואתרא דא קא מסייע לן ומאן דאתפרש מכאן כמאן דאתפרש מחיי עלמא. זקיף ידוי רבי אבא ובריך לון יתבי עד דנהיר יממא. בתר דנהיר יממא. אמרי לאינון דרדקי דקמייהו. פוקו וחמו אי נהר יממא. וכל חד לימא מלה חדתא דאורייתא להאי גברא רבא. נפקו וחמו דנהר יממא. אמר חד מנייהו. זמין האי יומא אשא מלעילא. אמר אחרא. ובהך ביתא. אמר אחרא. חד סבא הכא. דזמין האי יומא לאתוקדא בנורא דא. אמר רבי אבא רחמנא לישזבן. תווהן ולא יכיל למללא. אמר קוטרא דהורמנא בארעא אתפסית. וכך הוה. דההוא יומא חמו חברייא אפי שכינתא ואסחרו באשא. ורבי אבא ההלהיטו אנפוי כנורא מחדוותא דאורייתא. תאנא כל ההוא יומא לא נפקו כלהו מביתא. וביתא אתקטר בקיטרא. והוו חדתאן מלי בנוייהו כאלו קבלן ההוא יומא אורייתא מטורא דסיני. בתר דאסתלקו לא הוו ידעי אי הוא יממא ואי הוא ליליא. א"ר אבא. בעוד דאנן קיימין. לימא כל חד מינן מלה חדתא דחכמתא. לאקשרא טיבו למאריה דביתא מאריה דהלולא:

פתח חד ואמר. אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך וגו'. בקדמיתא חצריך לבתר ביתך ולבתר היכלך. דא פנימאה מן דא ודא לעילא מן דא. ישכון חצריך בקדמיתא. כד"א והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו. נשבעה בטוב ביתך לבתר. כד"א בחכמה יבנה בית. החכמה יבנה בית לא כתיב. דאי כתיב הכי הוה משמע דחכמה בית אקרי. אלא כתיב בחכמה יבנה בית. היינו דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן וגו'. קדוש היכלך לבתר. דא הוא שלימו דכלא. דהכי תנינן מהו היכ"ל. כלומר ה"י כ"ל. האי והאי. וכלא אשתלים כחדא. רישא דקרא מה מוכח. דכתיב אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך האי מאן דאקריב בריה קרבנא קמי קב"ה. רעוא דקב"ה בההוא קרבנא. ואתרעי ביה וקריב ליה ושוי מדוריה בתרין אדרין ואחיד להאי ולהאי. דאינון תרין אתקשרו כחדא. דכתיב ישכון חצריך. חצריך ודאי. תרי. בגיני כך חסידי קדמאי שבאן דהכא כד מקריבין בנייהו לקרבנא דא. פתחו ואמרו אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך ואינון דקיימי עלייהו אמרו נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך. גבחר מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ואינון דקיימי עלייהו אמרי. כשם שהכנסתו לברית וכו'. ותנינן בקדמיתא בעי

בר נש דסמין עליה ולבתר על אתרא דכתיב וכפר בעדו בקדמיתא ולבתר ובעד כל קהל ישראל · ואנן הא דשא דא נקטינן והכי שפיר וחזי לקמאן · אמר רבי אבא . ודאי כך הוא ויאות מלה . ומאן דלא אמר הכי אפיק גרמיה מעשרה חופות דזמין קב"ה למעבד לצדיקיא בעלמא דאתי . וכלהו מתקשרן בהאי . ובגיני כך עשרה מלי דמהימנותא אית בהאי ק"ש . אשרי תבחר ותקרב וגו' . וכל מלה ומלה . חד חופה אתעביד מניה · זכאה חולקיכון בעלמא דא ובעלמא דאתי . דהא אורייתא מתקשרא בלבייכו כאלו קיימיתו בגופייכו בטורא דסיני בשעתא דאתיהיבת אורייתא לישראל :

פתח אידך ואמר מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וגו' תאנא כל מאן דקריב בריה לקרבנא דא . כאילו אקריב כל קרבנין דעלמא לקמיה דקב"ה · וכאילו בני מדבחא שלימתא קמיה · בגיני כך בעי לסדרא מדבחא במאנא חד מליא ארעא . למגזר עליה האי קיימא קדישא . ואתחשיב קמי קב"ה כאילו אדבח עליה עלוון וקרבנין עאנא ותורי . וניחא ליה יתיר מכלהו . דכתיב וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וגו' . בכל המקום אשר אזכיר את שמי . מאי אזכיר את שמי . דא את מילה . דכתיב בה סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם . האי מזבח אדמה ודאי כמה דאמינא . בתריה מה כתיב . ואם מזבח אבנים תעשה לי . רמז לגיורא כד אתגייר . דאיהו מעם קשי קדל וקשי לבא . האי אקרי מזבח אבנים . לא תבנה אתהן גזית . מאי הוא . דבעי לאעלא ליה בפולחנא דקב"ה . בגין דלא יגזר יתיה עד דינשי פולחנא אחרא דפלח עד השתא ויעדי מניה ההוא קשיו דלבא . ואי אתגזר . ולא אעדי מניה ההוא קשיו דלבא למיעל בפולחנא קדישא דקב"ה . הרי הוא כהאי פסילא דאבנא דגזרי ליה מהאי גיסא ומהאי גיסא ואשתאר אבנא כדבקדמיתא . בגין כך לא תבנה אתהן גזית . דהא אשתאר בקשיותיה . כי חרבך הנפת עליה ותחלליה . כלומר ההוא גזירו דאתגזר לא מהניא ליה . בגיני כך . זכאה חולקיה דמאן דאקריב האי קרבנא בחדוותא ברעוא קמי קב"ה . ובעי למחדי בהאי חולקא כל ההוא יומא . דכתיב וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו בך אוהבי שמך :

פתח אידך ואמר . ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' וגו' אני אל שדי התהלך לפני וגו' . האי קרא אית לעיינא ביה . וקשיא בהאי סורסן · וכי עד השתא לא אתגלי ליה קב"ה לאברהם אלא (עד) השתא כד מטא להני יומין וירא ה' אל אברם . ולא קודם . והכתוב ויאמר ה' אל אברם . וה' אמר אל אברם · ויאמר לאברם ידוע תדע וגו' . והשתא מני חושבן יומין וכד מני להו . כתיב וירא ה' אל אברם . אשתמע דעד השתא לא אתגלי עלוי . ועוד דכתיב בן תשעים שנה ותשע שנים . בקדמיתא שנה ולבסוף שנים . אלא הכי תאנא . כל אינון יומין לא כתיב וירא מ"ט אלא כל כמה דהוה אטום וסתים (כך) קב"ה לא אתגלי עליה בדקא יאות . השתא אתגלי עליה דכתיב וירא . מ"ט משום דבעא לגלי ביה האי את בכתרא קדישא ועוד דבעא קב"ה לאפקא מניה זרעא קדישא . וקדישא לא להוי בעוד דאיהו אטים בישרא . אלא אמר . השתא דהוא בן תשעים שנה ותשע שנים . וזמן קריב הוא דייפוק מיניה זרעא קדישא . להוי הוא קדישא בקדמיתא · ולבתר יפוק מניה זרעא קדישא . בגין כך מני יומוי בהאי ולא בכל הני זמני קדמיתא . תו תשעים שנה . דכל יומי קדמאי לא הוו שני אלא כחד שנה . דלא הוו יומי יומין . השתא דמטא להאי שנים . שנים אינון ולא שנה : ויאמר אליו אני אל שדי . מאי משמע דעד השתא לא קאמר אני אל שדי · אלא הכי תאנא . עבד קב"ה כתרין תתאין דלא קדישין לתתא . וכל אינון דלא אתגזרו . יסתאבון בהון ורשימין בהון . ומאי רשימא אית בהון . דאתחזי בהו שי"ן דל"ת ולא יתיר . ובגין כך אסתאבון בהו ואתדבקון בהו . בתר דאתגזרו · נפקין מאלין . ועאלין בגדפוי דשכינתא . ואתגליא בהו יו"ד רשימא קדישא . את קיימא שלים . ואתרשים בהו שד"י . ואשתלים בקיומא שלים · וע"ד כתיב בהאי אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים . שלים · דהשתא את חסר . ברשומא דשי"ן ודל"ת . גזר גרמך והוי שלים ברשומא דיו"ד . ומאן דאיהו ברשומא דא . אתחזי לאתברכא בשמא דא · דכתיב ואל שדי יברך אותך · מהו אל שדי . ההוא דברכאן נפקו מניה . הוא דשליט על כל כתרין תתאין . וכלא מדחלתיה דחלין ומזדעזעים . בגיני כך . מאן דאתגזר · כל אינון דלא קדישין אתרחקן מניה ולא שלטין ביה . ולא עוד אלא דלא נחית לגיהנם . דכתיב ועמך כלם צדיקים וגו' (כל אינון דאתגזרו איקרון צדיקים . ובגין כך לעולם ירשו ארץ . דלא ירית האי ארץ אלא ההוא דאקרי צדיק · אוף הכא ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ וגו'). א"ר אבא זכאין אינון בעלמא דין ובעלמא דאתי · זכאה חולקי דאתינא למשמע מלין אלין מפומיכון . כלכו בני אלהא קדישא · עלייכו כתיב זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו לה' ובשם ישראל יכנה . כל חד מתכנן אחיד ואתקשר במלכא קדישא עלאה · ואתון רברבין תאנן תריסין מההיא ארץ דאקרי ארץ החיים . דרברבנוהי אכלין ממנא דטלא קדישא :

פתח רבי אבא ואמר . אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו וגו' ויעזקהו ויסקלהו וגומר · הכי קראי אית לאסתכלא בהו . מאי כתיב . שירה · תוכחה מבעי ליה . לידידי . לדודי מבעי ליה . כמה דכתיב שירת דודי . כרם היה לידידי בקרן בן שמן . אסתכלנא בכל אורייתא ולא אשכחנא אתרא דאקרי קרן בן שמן . תא חזי קראי הא אוקמוה חברייא בכמה גוונין . וכלהו שפיר והכי הוא . אבל אשירה נא לידידי . דא יצחק דהוה ידיד . ואקרי ידיד עד לא יפוק לעלמא · מאי ידיד · דתנינן רחימו סגי הוה ליה לקב"ה ביה . דלא אתעביד עד דלא אתגזר אברהם אבוה ואקרי שלים ואתוסף ליה ה"א לאשלמותא . ובן לשרה (הכי) האי ה"א אתייהבית לה · הכא אית לאסתכלא · ה' לשרה שפיר . אבל לאברהם אמאי ה"א ולא יו"ד · י' מבעי ליה . דהא הוא דכר הוה . אלא רזא עילאה הוא סתים בגוון · אברהם סליק לעילא ונטיל רזא מה"א עלאה דאיהו עלמא דדכורא . ה"א עלאה וה"א תתאה . האי תליא בדכורא והאי בנוקבא ודאי · ובגין כך אברהם סליק

בה"א

בה"א דלעילא . ושרה נטלא בה"א דלתתא . הו דכתיב כה יהיה זרעך . ותאנא זרעך אעך ממש . דהוה שארי
למיעל בהאי קיים . ומאן דשארי למיעל בהאי קיים עאל . ובגין כך גיורא דאתגזר גר צדק אקרי . בגין דלא
אתא מגזעא קדישא דאתגזרו . ועל דא מאן דעאל בהאי שמיה כהאי אברהם . בגין כך כתיב ביה כה יהיה
זרעך זרעך ממש . ואיתמכר לה ה' . ואי לאו דאתמסר ה"א לשרה . הוה ניה לאברהם לאוליד לתתא .
כמה דהאי כ"ה אולידה לתתא . בתר דאתמסרת ה"א לשרה אתחברו תרין הה"ן כחדא ואולידו לעילא ומאי
דנפק מנייהו הוא יו"ד . בגיני כך יו"ד את ריש דיצחק דכר . מכאן שארי דכורא לאתפשטא . ועל דא
כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע . ביצחק ולא בך . יצחק אוליד לעילא . דכתיב תתן אמת ליעקב . יעקב
אשלים כלא . וכי תימא וכי אברהם בהאי אתאחיד ולא יתיר . והא כתיב חסד לאברהם . אלא חולקא
דיליה כך הוא . בגין דעבד חסד עם בני עלמא . אבל לאולדא . הכא אחיד ומהכא שריא . ועל דא לא
אתגזר אברהם אלא בן תשעים ותשע שנה . ורזא דמלה הא אתיידע ואוקימנא במתניתא דילן . ובגין כך
יצחק דינא קשיא נפק לאחדא לחולקיה . ואולדא חסד איקרי . ועל דא יעקב אשלים כולא מהאי סטרא
ומהאי סטרא . מסטרא דאחידו אברהם ויצחק לחולקהון לעילא . הוא שלימותא . מסטרא דאתיהב להן לאולדא
מתתא לכולא הוא שלימותא . ועל דא כתיב ישראל אשר בך אתפאר . ביה אתאחידו גוונין מעילא ומתתא . ועל
דא כתיב הכא שירה . דכתיב אשירה נא לידידי . שירה ודאי . דהא אקרי לאולדא דכר . דהא אקרי ידיד
עד לא יפוק לעלמא . ואית דאמרי . אשירה נא לידידי דא אברהם . כד"א מה לידידי בביתי . ואברהם ירית
ירותא דאחסנת חולקא דא . אבל מה דאמינא דדא יצחק הכי הוא שירת דודי לכרמו . דא קב"ה דאקרי דודי .
דכתיב דודי לה ואדום . ידידי אחיד בדודי דכר . מניה אתנטע כרם . דכתיב כרם היה לידידי בקרן בן שמן . מאי
בקרן בן שמן . אלא במה נפיק האי כרם ובמה אתנטע . חזר ואמר בקרן . מאי קרן . דכתיב בקרן היובל.
בקרן היובל שארי . והאי קרן אתאחיד בההוא דכר דאקרי בן שמן . מהו בן שמן . כד"א בן חורין .
ותרווייהו חד מלה . שמן דמתמן נגיד משחא ורבו לאדלקא בוצינין . ובגין כך בן שמן ודאי . שמן ורבו נגיד
ונפיק והדליק בוצינין . עד דנטיל ליה וכניש ליה האי קרן . ודא אקרי קרן היובל . בגיני כך לית משיחותא
דמלכותא אלא בקרן . ועל דא אתמשך מלכותא לדוד . דאתמשח בקרן ואתאחיד ביה . ויעזקהו בהאי עזקא דאסתחר
בכל סטרין . ויסקלהו . דאעדי מניה ומחולקיה כל אינון רברבין כל אינון חריסין כל אינון כתרין תתאין.
והוא נסיב ליה להאי כרם לחולקיה . דכתיב כי חלק יי עמו יעקב חבל נחלתו . ויטעהו שורק .
כד"א ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת . כלה כתיב בה"א . מכאן שארי אברהם לאולדא לעילא
ומהאי נפקא זרע אמת . כלה זרע אמת ודאי . היינו דכתיב כה יהיה זרעך . וכלא חד מלה . זכאה חולקיהון
דישראל . דירתו ירותא קדישא דא . סופיה דקרא . ויבן מגדל בתוכו מהו מגדל . כד"א מגדל עוז שם יי'
בו ירוץ צדיק ונשגב . בו ירוץ צדיק ודאי . וגם יקב חצב בו . דא תרעא דצדק . כד"א פתחו לי שערי צדק .
מאי משמע דכל בר ישראל דאתגזר . עייל בתרווייהו וזכי לתרווייהו . ומאן דקריב בריה לקרבנא דא . עייל
ליה בשמא קדישא ועל את דא מתקיימין שמיא וארעא . דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא
שמתי . והאי מאריה דהלולא דא זכה לכלא . למחזי קב"ה אנפין באנפין בהאי יומא . זכאה חולקא דזכינא להאי
יומא וזכאה חולקך עמנא . והאי ברא דאתייליד לך קרינא עליה . כל הנקרא בשמי וכו' יצרתיו אף עשיתיו .
וכתיב וכל בניך למודי ה' וגו' . אזמנה לרבי אבא תלת מילין . אמרו ליה . האי מארי דהלולא אשפיאך זכה
לכולי האי . בגין דקיים קיומא דמצוה . אמר מאי היא . אמר ההוא גברא . דביתאי אתת אחי הוות . ומית
בלא בנין . ונסיבנא לה . ודא הוא ברא קדמאה דהוה לי מנה . וקרינא ליה בשמא דאחי דאתפטר . א"ל
מכאן ולהלאה קרי לי אידי . והיינו אידי בר יעקב בריך לון ר"א ואזיל לארחיה. כד אתא . סדר מלין קמיה
דר"א ודחיל למימר לר"ש . יומא חד הוה קמי דר"ש . ואמר ר"ש מאי דכתיב ויפול אברם על פניו
וידבר אתו אלהים לאמר אני הנה בריתי אתך . משמע דעד דלא אתגזר הוה נפל על אנפוי ומליל עמיה בתר
דאתגזר קאים בקיומיה ולא דחיל אני הנה בריתי אתך דאשכח גרמיה גזיר . א"ל רבי אבא . אי ניחא קמיה דמר
דלימא קמיה מאינון מילי מעלייתא דשמענא בהאי . אמר ליה אימא . אמר ליה דחילנא דלא יתענשו על
ידאי . אמר ליה ח"ו משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה' . סח ליה עובדא וסדר קמיה כל אינון
מלין . אמר ליה כל הני מלי מעלייתא הוו טמירין גבך ולא אמרת להו . גוזרנא עלך דכל תלתין יומין
אלין תלעי ותנשי . ולא כתיב אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות. וכך הוה אמר . גוזרנא דבאורייתא
דא יגלון לבבל . ויגלון לבבל בכל בני חברייא סלם דעתיה דרבי אבא . יומא חד חמא ליה רבי שמעון. א"ל
טופסרא דלבך באנפך שכיחי . אמר ליה רבי לא על דידי אלא על דידהו אמר ליה ח"ו דאתענשו אלא בגין
דמלין אתגליין ביניהו כל כך . וכד יגלון בני חברייא ילפון אינון ארחין ויתכסיין מלין בגווייהו . דהא מילין
לא אתגליין אלא ביננא . דהא קוב"ה אסתכים עמנא . ועל ידנא אתגליין מלין. א"ר יוסי. כתיב אז יבקע כשחר
אורך וגו' זמין קב"ה לאכרזא על בנוי ויימא אז יבקע שחר אורך וארוכתך מהרה תצמח. והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך:

הלכת מילה

טעמי מילה ומעלתה ועל מי מוטלת ותנאי המוהל והילד וזמנה ואיזה דוחה שבת ויום טוב ודיניה והכנותיה:

(א) טעם מילה זו כדי להחליש האבר וכח הקושי ולהסר
הכנאה ולמעט המשגל ולעשות אות קבוע בבשר לאות
ברית ויהא לעומת היחוד אות גשמי שיקבלם ובאות זה נק'
תמים וככה באמונת היחוד ובברית אברהם אבינו והוא
עדות על היחוד והאמונה וכלי זיינו של הש"י הוא שם שדי
והמהול חתום בבשרו שם זה [בנחירים שין בזרוע דליה
במילה יוד] והרי הוא חגיר כלי זיינו של הש"י. ובזוהר אמר
ר"א זכאין אינון ישראל דקב"ה אתרעי בהון מעמין דפלחי
למזריא

לתזריע ויה"ב לזין אות קיימא דא [ת"ע] : (ב) מצות מילה היא כקרבן כשם שדם הקרבן מכפר כן דם המילה וע"כ מצוה בשמיני כמו קרבן מיום השמיני ירצה וכשם שכתוב בקרבן ואכלו אשר כופר בהם כן עושין סעודה ביום המילה וגדולה מקרבן שהוא בגופו באבר שבו גידי האיברים נקשרי' בו [שע"כ נק' ראש הגויה ראש כל הגוף] וע"כ נחשב לו כאלו עקד עצמו לזבח. ובזוהר זכאין אינון ישראל דעבדין קורבנא ברעוא לקוב"ה דמקריבין בנייהו לתמניא לקרבנא [שם] : (ג) היא המצוה הראשונה שצוה ה' שיקיימו זרע אברהם אוהבו ועליה כרת ברית עמו ועם זרעו אחריו וי"ג בריתות נכרתו עליה [רומזים לי"ג מדות] ודוחה שבת ונגעים ולא נתלה למרע"ה עליה אפי' שעה א' ואברהם אבינו לא נק' שלם עד שמל. ואילמלא הוא לא ברא ה' עולמו [שם] : (ד) שקולה נגד כל התורה והמצות ובזכותה מקבלין פני שכינה והש"י שומע תפלתן אפי' חטאו. ואליהו בא לברית מילה ורואה ומעיד [וע"כ נק' מלאך הברית] ובשבילה נצולין מגיהנם כי אברהם אבינו עומד על פתחה ואינו מניח לנימול לירד חוץ מבועל ארמית. ובה מקבלין אלהותו יתעלה ובשביל' נבקע הים ובזכותה ירשו הארץ לאחוזת עולם וכשבטלוה גלו ועל ידה הובטחו שאינן כלין בגלות ומסרו נפשם עליה . והמצוה קיימת בשהיא קיום העולם באמת [שם]: (ה) מ"ע על האב למול בנו [ואין האשה חייבת למול בנה] לא מלו האב חייבים ב"ד למולו בעל כרחו דאב. לא מלוהו ב"ד. כשיגדיל חייב למול א"ע לא מל חייב כרת בכל יום שעובר [יו"ד סי' רס רסא]: (ו) אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו. עבר ומל והאב מוהל ורצה למול חייב לתת לו י' זהובים. ומי שרצה למול בנו בשבת ובא אחר ומלו פטור מי"ז. ולדידן אין כ"מ דבזה"ז אין מגבין הי"ז רק אי תפס לא מפקי' מיניה ואח"כ אין מגבין אפי' היה בחול וכשתפס לא מפקי' אפי' היה בשבת [רסא] : (ז) כשהאב שיודע למול אינו רשאי לעשות שליח למול [והעושה כן מבטל מ"ע רק ימול בחיתוך ופריעה וי"א דיכול לכבד אחר] רק כשרחוקה לו השעה. וכשאינו יודע למול ויש מוהל רק בשכר ב"ד גוערין בו. ואם עומד במרדו ואין יד האב משגת לתת שכרו ב"ד כופין אותו כשאין אחר. וכשאין בידיהם לכופו או שאין שהות רשאין להטעותו ולומר לו מול ונשלם כהפלך ואח"כ לשחק בו [רסא רסד] : (ח) כשהאב אינו בקי ונתן המצוה לאחר אסור לחזור. ואם חזר הוי חזרה ואין מועיל בזה קבלת קנין [ומותר לקרותו רשע. וכשמתנה בעודה מעוברת יכול לחזור] אבל נשבע לו כופין אותו לקיים ואם נתנה לא' ולא היה בעיר וסבר שלא יבא בזמן המילה ושלח אחר מוהל אחר ובתוך כך בא הא' ימול הא'. ואם האב מוהל וחשב שלא יוכל להיות שם בעת המילה וכיבד לאחר ואירע שבא באותה שעה אפי' התחילו בצרכי מילה והמוהל הכין עצמו למול ימול האב ואין עליו שום עונש או תרעומת. וכן כשהאב אינו בקי וכיבד לא' ואח"כ אירע לו מוהל צדיק גדול או בקי יותר יכול לחזור [ואפי' נשבע יתירוהו] אבל אם רק אוהב את הב' ביותר א"י לחזור וכ"ש כשנשבע לו שאין להתירו שלא ברצון הזוכה. ומי שכיבד לא' למול בשכר ה' זהובים ובתקיעת כף שלא יחזור ויתנה לאחר סנדק והמוהל דר במקום רחוק ונסע ובא ביום המילה למצותו והאב חזר ונתנה לאחר ולא הודיע למוהל קודם יום המילה והמוהל בוש על מצותו וטרחו ובשתו ופסק מורה א' שיתירו ג' הת"כ להאב ואין לחוש לטענות המוהל לא יפה הורה ואין להתיר רק ברצון המוהל. וב' מוהלים שנתכבדו א' לחתוך וא' לפרוע יכול לומר א' לב' נטיל גורל והזוכה יזכה בכל המצוה [רסד ת"ע]: (ט) כיבד האב לא' וקדם אחר ומל לא מפקי' מניה עשרה זהובים [ת"ע]: (י) אשה א"י לתת בנה לאחר למולו אפי' ליכא האב או מת ואז המצוה על היורשים הגדולים או האפוטרופוס [ואחי הילד קודם להאפוטרופס. וה"ה קרוב אחר] ואי ליכא מוטל על הב"ד כנ"ל. וכשיש מי שהאב היה רגיל לתת לו למול בניו הראשונים זוכה גם בזה [רסד ת"ע] : (יא) כהן הבקי למול קודם לכל אדם. ויש לחזור אחר מוהל היותר צדיק ובלבד שיהא בקי כראוי [שם]: (יב) אפי' עבד וקטן וערל (שמתו אחיו מחמת מילה) כשר למול (אבל מפר ברית לא) וישראל גדול היודע קודם לכולם. ואפי' התחיל א' מהנ"ל למול ובא גדול יפסיק באמצע

החיתוך ויגמור הגדול. ואם התחיל לחתוך הפסול למול ונגמר הכשר מותר (רסד): (יג) אשה לא תמול אפי' ליכא קטן ישראל גדול אם אפשר לטרוח ולהביאו ביום הח'. ואם יבא לאחר הזמן תמול האשה וכ"ש בדליכא לגמרי (שם) : (יד) נכרי אפי' מהול לא ימול אפי' ליכא קטן ישראל אם אפשר לטרוח ולהביאו אפי' לאחר הזמן. ובדליכא כלל ימ ול וצריך אח"כ להטיף ממנו דם ברית [וי"א שא"צ] ומומר לכל התורה או לערלות דינו כנכרי. ובני קטורה כשרין למול וי"א דפסולין. ומומר כנימול כשר למול [שם]: (טו) תינוק שצריך למולו תוך ח' מפני סכנה כל המלוי יותר ימול [אפי' נכרי וא"צ לחזור כלל אחר ישראל אך יהא ישראל עומד על גביו] וצריך ישראל להטיף ממנו דם ברית בזמנו או אח"כ אם לא היה אפשר בזמנו אפי' מלו ישראל ואם נשאר ציצין המעכבין וכ"ש בזה ולא פרע יגמור ישראל המילה בזמנה או כשיתרפא וזוכה בו המוהל הראשון כשהוא ישראל גדול [שם]: (טז) ראוי לתקן שלא ימול אדם בלי רשות מב"ד. ועד כ"ה או ל' שנה לא יותן רשות רק לאב למול בנו אך ימול בפני חכמים ובקיאים בדבר [ת"ע]: (יז) קטן שהוא ירוק [כל מין ירוק כזהב או כרתי או כמול] או אדום לא ימול עד שיחזור למראה שאר הקטנים. ותינוק שלא קשרו טבורו כראוי ויצא דם רב אין למולו עד שיתחזק ויבוא לו דם אחר. ויזהר מאד המוהל וכר שבו חשש חולי [רסג] : (יח) חלה כל גופו (כגון שאחזו אירתא) והבריא. ממתין לו משנתרפא ז' מעת לעת ומל אותו ואין חילוק בין גדול לקטן. ואם חלה בא' מאיבריו כגון שחשו עיניו מעט. ובכואבין הרבה עד שנותנין דמעות או דם או שהיה בו ריר מתחלת חוליו הוי כחולי' כל הגוף) וכיו"ב. מל אותו מיד כשיבריא. והוא שחזר לאיתנו הראשון ממש. ואם הבריא ביום ה' ימול או והמתיר להמתין עד מחר אין תופסין אותו וזה בין ביום הבראה דחולי קטן או בז' להבראה דחולי גדול. וי"א שימתין למחר (רסב רסו): (יט) אשה [אפי' הכניס הב' אנשים. וכן איש שמתו ב' בניו מב' נשיו] שמתה לה מול בנה ראשון ומת [מחמת מילה כל שלא הבריא אחר המילה ומת] שני ומת. לא תמול הג' [וה"ה הד' וה'] עד שיגדל ויתחזק כחו. עברה ומלה עתידה ליתן הדין. וכן מלה בנה ומת וגם אחותה [בין מהאב בין מהאם] מלה בנה ומת. שאר האחיות מהאב או האם לא ימולו בניהם עד שיגדלו. ותינוק בן ג' שנה שלא נימול עוד לפי שמתו אחיו מחמת מילה בא'. אם רואין שהוא בריא וחזק כשאר בני גילו ומראה פניו להוב ולא ירוק ימולו אותו ביום זך ומאיר. ואיש ואשה שמלו בניהן א' וב' ומתו מחמת מילה ונירשה ונשאו לאחרים וילדו בנים לא ימולו עד שיגדלו [רסג]: (כ) נולד מהול. הטיף ממנו דם ברית בנחת בעוד העטרה [ולא יברך לפניה וי"א לברך גם להכניסו והמברך לא הפסיד] ואומר אשר קידש ידיד . וי"א שאין מברכין עליו שום ברכה רק כנראה לו ערלה כבושה ואפי' בספק מברך] בזמנו אם אפשר ואינו דוחה שבת . [וכשעבר והטיף בשבת צ"ע אי מהני] וכשמטיף דם ברית יבדוק יפה במישוש היד [בנחת באצבע בבישרא ועופרא ולא בברזל] ובמראה עיניו שמא ערלה כבושה היא שהעור נדבק מאוד בבשר. וכשהוא כן ימול בברכה ולא בשבת [וי"א אפי' בשבת וכשיש בו ציצין המעכבין דוחה] או שיגוי אחר . ויזהר איך למולו וממתין לו הרבה ואינו חושש ליום ח' שלא יביאהו לסכנה [רסו ת"ע]: (כא) מת קודם שימול מלו על קברו בצור ובקנה בלי ברכה וקורא לו שם. וכשקברוהו הודח' בלי מילה מותר לחטט (אפי' אחר זמן . וי"א דהיינו ימים אחר מותו לא יפתח הקבר ולמולו. וכשלא קברוהו עד שמתה גם היולדה וקברוהו עמה על יד ימינה ושכחו למולו. לא יפתחו הקבר, אך קורין לו שם (שם) : (כב) אסור למול נכרי אפי' בחול ושלא משום רפואה (ובדאיכא משום איבה שרי בכל גווני וי"א דכשרואין שמכוין הנכרי לרפואה כגון שצריך לחתוך ערלתו מפני מכה)מותר. והגרים שמנהגן למול אחר י"ג בנם אסור למולן. וי"א מותר ומצוה (שם) : (כג) היתה בהרת בראש הערלה ימול בין בזמנה בין שלא בזמנה. אבל נימול כהוגן ואח"כ גדל בשר בתילתו עד שאינו נראה מהול. אעפ"י שצריך לחתוך הבשר. אם היה בו בהרת אסור. גם המשוך צריך לחזור ולמול (רס"ו) : (כד) נתגלגלה העטרה והערלה קיימת ימול בברכה (ת"ע) : (כה) זמנה מהנץ החמה ביום ח' ללידה

ודיעבד

(ודיעבד יצא משעלה עמוד השחר. ואם חושש שיפא אנוס אח"כ
להמתין המלוה מותר לכתחילה עד צאת הכוכבים (ואפי' שלא
בזמנה אינה אלא ביום) וזריזין מקדימין ומלין מיד בבוקר,
וימחו בחזן המאריך בשבת ויו"ט כשיש מילה בבהכ"נ עד אחר
חצות. והאב (והאם מותרת לאכול) המל (ואם לאו וכיבד
למוהלים ועשאם שלוחים ואפשר דאסורים לאכול. וכשהמילה
שלא בזמנה ל"ע) מותר לאכול ולעשות כל מלאכה) אסור לאכול
קודם המילה ולעשות כל מלאכה (שבאו"ח סי' רל"ב) ואפי'
התחיל פוסק. ואפי' מעמיד א' שיזכירו ל"מ. וה"ה בפדיון
הבן. ותינוק שלא נימול בזמנו מחולי והבריא ואביו רוצה
לעכב הילתו עד ע"פ (ובשעכב לא ימול אז) כדי שיאכלו
הבכורים על הסעודה. הוא מגונה מאוד. ואסורין לאכול במילה
שלא בזמנה. ואסור לשהותה לחול בע"ש (רסב) : (כו) מל
בליל ה'. הטיף דם ברית ביום ח'. ולא בשבת (וי"א אפי'
בשבת) וה"ה בימלו ביום הוך ח' (וי"א דנימול תוך זמנו או
אח"כ יבלילה לא יצא וא"צ להטיף) נאנס או נתעצל ולא מל
עד בין השמשות דיום ח'. עדיף להוך אז מביום ט' (שם מ"ע):
(כז) יוצא דופן ואנדרוגינוס ושיש לו ב' ערלות זו על זו או
ב' נידין. נימול לח' (שם) : (כח) נולד בין השמשות מונה לו
מהלילה ונימול לט' ספק ח'. ואם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור
(לאויר מהם. ולא לבית החיצון) מבע"י או שמעוהו בוכה.
אפי' נולד אחר כמה ימים מונה לו ח' מיום שיצא ראשו (ורובו
עם פדאהו ככולו) או שמעוהו בוכה (אבל אמרה אמו שהיה
מונה בבטנה ולא היה נה חבלי לידה כלל. אפי' שמעוהו בוכה
מונה מיום הלידה) ואם היתה ישינה ושמעוהו בוכה לא
כילוד לקולא. וכשיום הח' בשבת אינו נימול. ואפי' בחול יש
לומר דאין להולו עד ח' ללידה (שם רסו):(כט) נולד כשנראו
ברקיע כוכבים קטנים מאוד. אפי' היה הרקיע מזהיר כאור
היום. אף שהוא יותר מי"ג מינוט ואני עד שנראו ג' כוכבים
בינונים. ימול ביום ח' מיום מחר אם לא יהא שבת או
יו"ט א' (שם מ"ע) : (ל) אם לאחר כשהוציא ראשו נראו
ג' כוכבים בינונים. הוי לילה וימול ביום ח' אפי' הוא שבת.
ואם שהו בין הוצאת הראש לראיית הכוכבים. אם לפי השיעור
נראה לכם שהיה יום בהוצאת הראש. נימול לח' אפי' בשבת
(ודבר זה אינו תלוי בתפלה לא להקל ולא להחמיר) וכשאין
יכולין לידע אמרינן עתה נולד. וכשהוא בע"ש נימול בשבת.
ובמו"ש נימול ביום ח' (שם): (לא) מותר למול שלא בזמנה ביום
ה' או ו' (כגון שלא יכלו למולו קודם מפני יו"ט) ולא לגר (רסו):
(לב) מילת ישראל בזמנה (ושלא בזמנה אפי' לא היה אפשר
למולו קודם כגון שהיה חולה אינו דוחה. וכשמל בשבת בשוגג
או מזיד הסכי וא"צ להטיף דם ברית והפריעה ומציצה דוחה
שבת ויו"ט. אפילו פירש חוזר על ציצין המעכבין. ועל
שאינן מעכבין. לא פירש חוזר פירש אינו חוזר. ונותן
עליה אספלנית וכמון ורטיה וכיוצא בה שאסור לחולה שאב"ס
וכן לשאר צרכי רפואת מילה דינו כחולה שיב"ס. אך לכתחלה
יכוין מע"ש (רסו) : (לג) לא יטלטל הסכין אחר המילה
(אפילו לפני המילה לא יטלטלו בחנם) להצניעו במקום
שהוזהר לטלטל ואפילו לצורך גופו ומקומו (וי"א דמותר
לטלטלו להצניעו באגר מעורב (ולא יטלטלו בחנם. כל
שאינו צורך המילה אפילו כשאינו צריך לו עוד באותה שבת)
והמל והניחו מידו לא יגע בו. ויש מקילין להצניעו באותו
הדר שלא יאבד אך אסור לקנחו מהדם. ובעודו בידו מותר
לטלטלו לכ"מ שרוצה להצניעו ואסור לרחצו. ויזהר שמיד
שחתך הערלה ועודה בידו יזרקנה לעפר. וכשאירע שזרקה
מידו קודם מותר להגביהה כדי לתתה בעפר המוכן לה.
ואח"כ הוי מוקצה (שם) : (לד) מכשירי מילה. כיון שהיה
אפשר לעשותן מאתמול. אין דוחין אפילו נאנס ולא עשאן או
עשאן ונאבדו. ואפילו איסור דם לא הותר במילה אפילו
תדמה בשבילי לפיכך לא יעשה סכין ואפילו להשחיזו אסור)
למיל. ואין מוציאו מהבית להביאו דרך גגין וחצרות
ומבואות שלא עירבו ואפילו דרך כרמלית ואם שכחו בגג
וחצר הותר להביאו מזה לזה אפילו עירב כל בית עם חצר
שלו (שם): (לה) לא יביא התינוק לבהכ"נ דרך חצר שאינה
מעורבת או כרמלית אפילו ע"י נכרי כשיכול למול בבית
(אבל כשיש אונס ועכוב שרי' וי"א דמותר. ויש לנהוג כן
במקומות שנהגו להביאו לבהכ"נ ע"י שאחר נותנו לחבירו
ויוצא לחבירו בפחות מד"א, שיוליאוהו מרה"י ויכניסוהו ע"י

נכרי. או יעשו כבסי' שמ"ו. ולא יוליאוהו ויכניסוהו ע"י
ב' שזה עוקר וזה מניח שם) : (לו) בימי התלמוד אם לא
היו רוחצין הילד בחמין לפני המילה ואחריה ובג' למילה
היה מסוכן וכשנצרכו להחם בשבת לרחוץ לפני המילה היה דינו
כתיקון האיזמל. ואם לרחוץ לאחריה היה דינו כשחיקת
סמנים. וכן בג' למילה שבשבת החמו אפילו ע"י ישראל
כשלא הכינו מע"ש. ועכשיו לא נהגו כלל ברחיצה בקצת
מדינות. ודינו שם לרחוץ בשבת כשרצו כרחיצת כל אדם
אפילו כשהוחמו מבע"י (ופניו ידיו ורגליו מותר) ובמדינות
אלו נהגו לרחצו לפני המילה בשהוחמו מע"ש ומדליכא לא
יחם ומביא משל נכרי ולאחר המילה במו"ש. וכשיום ג' בשבת
ורואין שצריך לרחצו מכינין מע"ש וירחצוהו בשבת ולא
ישרה סדין. או ישימו נכרי בחיס. וכשנשפכו החמין אומר
לנכרי להביא שהוחמו לנכרי ולא יאמר לו להחם בשבילו.
וי"א דבשרופא אומר שצריך לרחצו מותר ע"י נכרי ובלי
אמירתו. אם הנכרי עשה מעצמו. מותר. ובאומר לעשות
בשבילו מחלוקת הפוסקים וכ"ן בכתם. אבל כשרואין שיש לחוש
לסכנה כשלא ירחצוהו אחר המילה. ירחצוהו ויחללו עליו
שבת כבעל שאר חולה שבו סכנה. וכשירחצוהו לפני המילה
יזהרו מלסרות סדין בחיס או ישימו נכרי בחיס. וכשנשפכו
החמין לא יאמר לנכרי להחם בשבילו (או"ח ש"ה):(לז) לא
ישחוק סממנים ולא יעשה אספלנית ולא טורף יין ושמן.
לא שתקן בע"ש לוטס בשיניו דרך שנוי ונותן. לא טרף
מע"ש נותן זה לעצמו וזה לעצמו. וכן לשאר חולה אפילו לא
ידע מע"ש שיצטרך לו יין ושמן לא יערב בשבת כשאין
סכנה (שם): (לח) לא יעשה לה כעין כיס דחוק להכניס ראש
הגיד עם העטרה ולקושרו שלא יחזור העור לכסות העטרה
אבל כורדעליס סמרטוט. לא הביאה מע"ש כורכה על אצבעו
ומביא אפילו מחצר אחרת שלא עירבה או דרך כרמלית אבל
לא מר"הר : (שם) : (לט) נתפזרו הסממנים בשבת קודם
המילה. ימול ועושה אחריס (ע"י שינוי. וכשצריך לשחוק. דוחה
המילה לאחר שבת. וכ"ש כשלא היו לו סמנים מע"ש) וכ"ש
בנתפזרו אחר המילה ובזה מותר גם לבתקן (שם): (מ) שכח
להביא הסכין בע"ש אומר לנכרי להביאו בשבת ולא דרך
ר"ה. זה הכלל דבר שאסור לעשות בשבת משום שבות
מותר לומר לנכרי לעשותו בשבת. ושאסור משום מלאכה
אסור. ולכן מותר ליקח מוהל מע"ל מיתוח מכבותא ע"י
נכרי. ואסור לכותבו. וי"א דמותר אמירה לנכרי במקום
מצוה אפילו בדבר האסור מה"ת. ובמילה יש לסמוך ע"ז
אפילו לענין מכשירים כשא"א למול היום בע"א (שם) :
(מא) המכשירין שאין דוחין שבת גם יו"ט אין דוחין. רק
שוחק כמין וטורף יין ושמן (שם) : (מב) מי שלא מל או
לא פרע מעולם לא ימול או יפרע (והאב מוהר) בתחלה
בשבת או יו"ט (ובב' דגליות מותר) כדאפשר במוהל (ובשאין
אחר ויודע שיכול מותר) ואם כבר מל פעם א' מותר.
וכשאומר כן נאמן וא"צ להביא ראיה (שם) : (מג) הנולד
ע"ש או עי"ט בין השמשות ואפילו הוציא רק ראשו ויצא כולו
אח"כ. אינו דוחה שבת או יו"ט ונימול לעשירי ספק תשיעי.
וכשחלו שבת ויו"ט סמוכים נמול לי"א. וכשחל ר"ה ביום ה'
נמול לי"ב. ואינו דוחה אפילו יו"ט ב' דגליות. וי"א דדוחה
(וכן כ"ד שאינו דוחה שבת דוחה ב' דגליות) וי"א דודאי
שלא בזמנו כגון נולד בע"ש בה"ש ונשבוע שאחר ספק ח'
חלו ב' י"ט דגליות ביום א' וכו'. אינו דוחה גם ב'
דגליות ונימול לי"ב (ואין מוחין בהמל ודאי שלא בזמנו בב'
דגליות. וי"א לאחות. וי"א דמותר ולא בב' דר"ה) אבל מי
שספק ח' שלו ביו"ט ב' אפילו דר"ה. ימול אז והוי זריז
(רסו) : (מד) אם לא קשתה בלידתה בה"ש ולא היו לה
חבלי לידה עד כניסת שבת. אפילו בתחלת הלילה ילדה מיד
ל"א שמא הוליא ראשו קודם שבת ונימול בשבת. אבל נמשך
זמן קשויה בה"ש וילדה בתחלת הלילה נימול בע"ש. דקרוב
שהוציא הראש לפני שבת. ואפילו היולדת והמילדת לא ידעי
מזה. ואם אמרו שידעו שהוציא ראשו לפני שבת אז לא
שומעין להם לדחות שבת או לא. ומשנפתח הקבר ואינה
יכולה לילך בידוע שהוציא ראשו שם) : (מה) שיעור בה"ש
הוא קרוב לי"ב מינוט (וי"א י"ג מינוט ואני) קודם צאת
הכוכבים. וכשנולד בע"ש קודם שיעור זה נימול בע"ש. בתוך
הזמן נימול ביום א'. אחר הזמן נימול בשבת. וכשנולד
בשבת

בשבת לפני שיעור זה ימול בשבת. תוך הזמן או אחר הזמן ימול ביום א'. וכשנראה ג' כוכבים בינונים הוי לילה גמור לכל דבר (שם): (מו) נולד מהול (אפילו נראה מהול רק בעת קישוי) ומי שיש לו ב' ערלות (ב' עורות זע"ז או ב' גידין. וראוי להזהיר למוהלים שכשרואין ב' עורות זה על זה לא יפרעו עוד בשבת רק אח"כ). ואנדרוגינוס. ויליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה ונכרית שילדה ואח"כ נתגיירה. ומי שנקרעה אמו בשבת ונמצא חי בבטנה. ויוצא דופן. נמול לח' ולא בשבת. וכ"ש הנמול ונמשכה ערלתו וכסתה העטרה תוך ח' (שם): (מז) טומטום שנקרע ונמצא זכר נמול בח' בשבת. ויש אוסרין (שם): (מח) נולד בחודש הז' נמול בשבת אפילו לא גמרו שערו וצפרניו. וכן נולד בח'. וה"ה בספק בן ח'. אך בזה לא יחלל עליו השבת בשאר דברים אא"כ גמרו סימניו. וי"א דנולד בח' אין נימול בשבת רק בנגמרו סימניו. וספק בן ח' או ז'. אם נגמרו סימניו נימול בשבת ומחלל עליו גם בשאר דבר. ואם לאו אין נימול בשבת (שם): (מט) הממזר נמול בשבת. וכן ישראלית אפילו א"א שילדה מעבד נכרי. אבל לא בן שפחה ונכרית מישראל. ומומר שהוליד מישראלית ולא מומרת) נמול בשבת. וכן ישראל שהוליד ממומרת או ישראלית הולידה מנכרי (שם):(נ) בני הקראים (כ"ז שלא ידברו תועה על הרבנים ולא יתלוצצו בדברי חכמי המשנה וש"ס) נכון למול אפילו בשבת. ובני הקראים שבזמננו אסור למולם בשבת. ואם נודע לו שהולכים בתמימות ושומרים את עדים ואין מדברים תועה על החכמים. י"א שמלין בניהם בשבת כברוליס לש.ב ול"ע (שם מ"ע): (נא) לא ימולו ב' מילה א' בשבת ויו"ט. אלא המל פורע וי"א שכן נהגו. וי"א שאסור לסלק ידיו משהתחיל למול עד גמר הפריעה וכשסילק מותר גם לאחר לגמור. וי"א שיכול להחמיר לעצמו ולא יורה לאחר לאסור בו'. ובכל מדינות פולין נהגו תמיד בו'. וי"א דמותר בו' ואסור להחמיר) ואפילו בחול אין נכון לחלק המצוה. ובעלי נפש אין מקבלין לחלאין כלל. וכשמחלקין צריך הפורע לכוין לצאת בברכת המל והוא יכוין להוציאו (רסה רסו): (נב) בכל מלין אפילו בצור וזכוכית וכל דבר הכורת. חוץ מקרומית של קנה. ומצוה מן המובחר למול בברזל בסכין או במספריים. והמנהג בסכין (רסד):(נג) כיצד מלין. חותך כל הערלה שהוא העור החופה העטרה. עד שתתגלה העטרה שהוא כל הבשר שבראש הגיד מחוט הגבוה הסובב עד ראשו (ויש שחותך רק מעט מעור הערלה ומתקנו ע"י הפריעה. ול"ע דהפריע דל"מ ואח"כ פורע (לא פרע כלא מל. ודוקא בקטן. אבל בגדול א"צ לפרוע) ואח"כ מוצץ. ואח"כ נותן עליה אספלנית (ויזהר להפך שפתה לחוץ) או רטיה או אבק סמים העוצרים הדם (שם): (נד) נשאר עור החופה רוב גובה בשר העטרה בין במקום א' בין בכמה מקומות אפילו אינו חופה רוב הקיפה. וכן ברוב הקיפה של חוט לבד אפילו רוב הגובה מגולה. מעכב וחוזר עליה אפילו בשבת וחוזר עד שתתגלה רובה לפחות (ומברך שנית על המילה ולא לאחריה. וכ"ש במל ולא פרע. וי"א שיברך בכל אך לא יאמר קיים הילד. ואפילו חוזר על ציץ המעכב בפריעה יברך שנית על המילה ולהכניסו כשהציץ נשאר מתחלה כודאי. וכשצריך תיקון מדרבנן משום מ"ע לא יברך) ובנשאר רק מעט ואין בו רוב בשום אופן אינו מעכב. רק במוהל יסירו לכתחילה (שם רסה): (נה) קטן שבשרו רך ומדולדל או בעל בשר הרבה עד שנראה כאינו מהול אף שנימול התלה כראוי. אם כשמתקשה נראה מהול א"צ למול שנית. רק ימשוך רבוי הבשר לאחוריו ויקשרנו סביב הגיד למעלה מהעטרה אם אפשר שישאר שם ולא יחזור למטה. וכשא"א אין חותך כלום. ואם אינו נראה מהול בעת קישוי. חותך בשר המדולדל עד שבעת קישוי יהא נראה רק מיעוט העטרה (וכשאפשר מושך העור ודוחקו לאחורו וקושרו שם עד שיעמוד ולא יחזור למטה. וכן אם תיכף אחר שנימול כהוגן נמשך העור ונדבק בעטרה ומיעוטה מגולה סגי. וקטן שלא נימול כראוי צריך שתהא העטרה מגולה אפילו שלא בעת קישוי (שם): (נו) נולד מהול לגמרי או שהיה רק רוב גובהה ורוב הקיפה מגולה. חותך מעט בצפורן בעור של העטרה ומטיף ממנו דם ברית. והיכא דנולד מהול אבל לא לגמרי. שהעור חופה רוב גובה העטרה או הקיפה וי"א דה"ה בנולד מהול לגמרי או כשרק רוב גובה והיקף מגולה) אפי' הטיף דם ברית ביום א'. כיון שאח"כ נמשך העור וכיסה העטרה ואפי' כשמתקשה אינו נראה מהול אלא קצת שעדיין חופה רוב גובהה או הקיפה. צריך (וי"א שא"צ) למולו ולחתוך כל הבשר מכאן ומכאן עד שיהא נראה מהול לגמרי בעת קישוי (שם): (נז) כל מקום שצריך למול שנית. מברך שנית לפניה ולאחריה. וא"צ לומר קיים הילד הזה (מ"ע): (נח) ישגיח שיהא הילד בריא. ויכין מים חמין לרחצו ובגדים נאים להלבישו כחתן. ואבי הבן והמוהל והסנדק יכינו מחשבתם שתהא זכה לקיים המצוה בשמחה ובכוונה. בפרט באמירת הברכות ועשיית המצוה בפועל. ויטבלו ויסתפרו וילבשו יפה. והרוצה לקשט נשמתו ג"כ ולתקן חטא קרי. ינהוג נזיפה יום א' בתענית ובכי ואומר הבקשה שבשחרית נדרים אחר קבלת נזיפה. וינקה נפשו בכל כל האפשר שיהא ראוי להקריב קרבן חביב וגדול כזה. והמוהל יראה שצפרניו יהיו מגודלים כראוי ולא יותר מהצורך וישמרם שלא יתקלקלו ויחתכם מחודדים עשוים לתפוש בם יפה עור הפריעה. וכשאין אחר מותר לתקנם ביתי אבלו אפי' תוך ג' וכ"ש בשבוע שחל תשעה באב (שם): (נט) המנהג להזמין איש א' (ויחזור אחר איש כשר וצדיק היו"ט. וכן המוהל יהא כשר הוחזק ומוחזק. ולא יקח סנדק ומוהל לאהבת הדם או בשביל תועלת כשאין ראוין לסנדק (ויש נוהגין ליתן לו עליה לתורה כשהוא יום קריאה. וקודם למוהל, והמנהג שלא לעשות סנדק א' לב' ילדים אחים רק כשהאב רוצה או האב מת) לאחוז התינוק על ברכיו להמול והסנדק יהא זריז לבוא בהשכמה. ואם לא בא מיד מעמידים אחר במקומו. ונהגו להדר להיות סנדק (ונהגו להתעטף בטלית. ולא בט"ב. ואין למחות. והאשה לא תהא סנדק כשאפשר באיש. ומ"מ עוזרת לבעלה ומביאה התינוק עד בהכ"נ ולוקחו ונעשה סנדק. ואיש יכול לעשות הכל בלי אשה (רסה מ"ע): (ס) יעשה הסכין חד וחלק כל שאפשר. כי אעפ"י שאין פגימה כל שהוא פוסל. מ"מ כאיב ליה. ובפגימה גדולה יוכל לעשותו כרות שפכה, ונכון שיהא מוכן למוהל ב' סכינים. ולהב הסכין לא יהא ארוך או קצר ביותר. ושיעורו כרוחב ד' גודלין (מ"ע): (סא) יש לוקח צוונגיל הכסף ותוחבו על עור הערלה כדי שלא יחתוך בבשר הגיד. ומ"מ נכשל לפעמים שדוחק האבר עצמו בכח בלי בחינה וחותך מהגיד. ע"כ יזהר מאוד לעשותו בנחת ובישוב הדעת. והבקי א"צ לכך. ומרויח שאינו כואב להינוק ע"י דחיקת הצוונגיל. ויש שיש לו כמו מחט מכסף גס וארוך בלי עוקץ חד בראשו ומשמש בו בציר הערלה דרך הנקב לבחון אם דבוק בבשר הגיד ומפרידו ע"י מחט זו. והוא זהירות שאין בו נזק ולא צער כל כך (שם): (סב) יזמין אבק העוצר הדם. ובעת שמל יתננו לאיש המוכן שיושיטנו אליו בעת הצורך. ואלו העוצרים הדם. אפר כירה של עץ. קורי עכבים. קמח של עץ רקוב ומתולעת דם תנין (בלשון לטין סנגווין דראגון) אבק טוליה. עלי הדס כתושים עם פרח רמון. ולמעלה מכולם אבק סימפטיע ויטריאול לבן שנתייבש בחמה בתקופת תמוז. ומעמיד כל דם מכה ע"י נגיעה בטפת דם מהמכה אפי' בריחוק מקום. אם מטביל בגד כ"ש או איזה דבר בדם המתבל ומפזר עליו מאבק זה וכורך אותו בסמרטוט כמו האבר המבול ומצניעו. יעזור בלי ספק ויתרפא מהר. ואם המכה נפוחה יניח עליה עלה הבללת (לילגן בלע"ז) כבושה בשמן זית (שם): (סג) יכין גרוב סמרטוטין להניח על המילה ומטפחות שכרוך בהם וחגורות לקשור רגלי הנימול. ופ"א לא היה מפה ללפף רגלי הילד אחר המילה שלא תתקלקל וציוה מהרי"ל להביא מפה של ס"ת ללפף בה (ואמר שגם בירידה מותר בה"ג משום סכנה) ואמר דלא פקע קדושתה בכך ויטהרנה מהדם ויחזירנה לס"ה ויתן דבר לצדקה עבור הנאתו מהקדש (שם): (סד) המנהג לעשות כסא נאה לאליהו ז"ל (כי בא לשם) וצריך להזמינו בפה. והמנהג להניחו במהל כסא הסנדק. ויש מעמידין הכסאות במזרח לפני הארון ופניהם למערב. ויש מעמידין אותן אחוריהם לצפון ופניהם לדרום (רסה מ"ע): (סה) יכין כלי מלא עפר ומזל לתת בו הערלה ולרוק עליו דם המילה (ולדעת הזוהר ימול על העפר שיפול הדם עליו. ובני מזרח מלין על המים ושולקים אותם בהדם ומיני בשמים) ובשבת יכין העפר מבע"י

שם

(שם): (סו) יכין יין לברכת המילה ולמציצה. ובמדינות אלו מרבין בנרות. ויש להדליק י"ב קטנים בכותלי בהכ"נ נגד השבטים וב' גדולים לפני התיבה נגד האבות. וגם ידליק נר תמיד שלשה ימים (מ"ע): (סז) ביום המילה קורין לו שם. ויש אדם שכל הנקרא בשמו יצליח ויעלה לגדולה ויש להיפוך. לכן יתפלל אדם שכל הנקרא בשמו יהיו בו מדות טובות ולא יקראו בניו ע"ש אותם שבהם מדות רעות. ואם ב' אחים קראו בניהם אפי' ע"ש צדיק ומתו בלי תולדות אל יקראו יותר בשם זה. ואל יאמר אקיים לאבותי שם שלא ישכח והוא רואה שנקראים אחריהם ונכשלו. וכשאין בניו מתקיימין ידע כי השם גורם. ואם אחיו קרו לבניהם ג"כ שם זה ומתקיימין. ידע שהמקום גורם וילך למדינה אחרת. ואחד קרא לבניו אחר שמות הצדיקים לפי"ק (כגון אם היה שנת י"ד קראו דוד) ולא נתקיימו. ולא יקרא שם אחר רשע או בשם עכו"ם (חוץ אלכסנדר. ובשינוי. אלכסנדרי כמובא בתלמוד) [ירושלמי ברכות פ' הרואה) ובשם אדם נח שם ועבר. רק בשמות שמאברהם ואילך. וי"א שאין להקפיד בשם הקודש. והמריבה על שמו סכנה לו (רשה מ"ע): (סח) צריך המוהל לראות הנולד ולבדוק בגידו ער"פ ביום שקודם המילה אולי יש בו שינוי מום וזר ויוכל להתיעץ עם אומנים ולא יהא מבוהל בעת המילה. ויצוה לחכך בערלתו כדי שיופרד מהחבר ושיקשרו רגליו יפה להמול. ויעיין בדיני המילה מנהגים וכוונותיה איזה ימים קודם. וירגיל ברכותיה בפיו שלא יכשל (בפרט כשהוא שוחט) אפי' הוא זקן ורגיל. ויזמין עשרה על הברית לפרסומי מילתא (ואינו מעכב אם אי אפשר) ויאסוף כל המוהלים המומחים שישגיחו שתיעשה המצוה כתקנה. ויחלק צרכי המילה לאחרים שיושיטו לו בעת הצורך, הסכין ביד א'. האבק ביד ב', הכוס למציצה ביד ג'. הכלי עם עפר וחול ביד ד'. סמרטוטין ומפה ואגודות ביד ה'. כוס של ברכה ביד ו'. וי"א שיעמיד ב' להחזיק ב' רגלי הילד (שם): (סט) יעשה סעודה (והוא ס"מ, ואם הסעודה לא עשה ביום המילה יעשנה ביום אחר, וכמה דמצוה בו יותר מבשלוחו יזהר גם בסעודת מילה והתנאה) בבשר ויין ויקרא לפחות עשרה והמרבה בה משובח, ולא יזמין למי שיודע בו שלא יבא, והקרוא ואינו הולך הוא כמנודה לשמים (וכשיש שם ב"א שאין הגונים א"צ לילך) ולכן טוב לבטל המנהג שהשמש קורא לסעודה (רשה): (ע) כשהביא הסנדק התינוק על ברכיו לימול יזהר לקרב ברכיו זה לזה בדוחק שלא יוכל הילד ליפול בין רגליו. ויאחז בב' ידיו ברגלי הילד בכח או יאחזו ב' זולתו ברגליו א' מכאן וא' מכאן (מ"ע): (עא) יניח המוהל כר תחת עגבות הילד כדי שיעמוד האבר בגובה גלוי לחוץ. ויזהר לנגבו תחלה בפרט כשמשתין. וימשמש בו עד שיתקשה ויצא מהגוף לחוץ. ויתפוס בכח ביד שמאל באגודל וב' אצבעות הסמוכות (ותוחב לפורן אגודלו תוך הערלה) בעור הערלה בראש הגיד מעטרה ולמטה וימתחנה למעלה כדי שיחתוך תחת העטרה. ויזהר לחתוך סמוך לאחיזת אצבעותיו, ולא יטה לצד הגיד או הכיס או לאצבעותיו. ויזרז להתחיל החיתוך מהצד (שם): (עב) ימשוך בשמאל הערלה יכין ירכי הילד לחוץ כלפי מעלה קצת מול פניו, וימינו תהיה פשוטה עם הסכין ג"כ לצד מעלה, ומתחיל לחתוך בעליונו של גיד (מתחת לעטרה בשפוע) ומצדדיו. ומוליך כנגד הגוף ולמטה כדי שתתרחק הולכת הסכין והתיכת הערלה, ולא תגע בנימול בגמר החיתוך (שם): (עג) אם נשמט העור מידו קודם גמר החיתוך צריך זריזות גדול לחזור ולתפוס יותר ולחתוך במקום החתך ראשון, ואם נתמלא מדם ימצצנו עד שיראה ויבחין לתפוס ולחתוך כראוי, ולא ירך לבבו (שם): (עד) אחר החיתוך יזרוק מהר הסכין מידו וישליך הערלה לעפר המוכן, ועושה הפריעה מיד טרם יכסה הדם נקב הפריעה, ויתפס בשמאלו האבר עד שיתן לפורן גדלו הימני תוך הנקב ויאחז בו קרום הפריעה (שלמטה מעור הערלה ורך ממנו) אח"כ יניח שמאלו מהאבר ויאחז גם בצפורן גודלו השמאלי הקרום (ויזהר שלא יתחוב ב' צפרניו בנקב בבת אחת) ומושכו בב' צפרניו קצת אליו, ויזהר לקרעו הנה והנה למעלה עד שתתגלה בשר גובה העטרה (שם): (עה) וצריך לזה התמדת הראיה והלימוד במעשה והרגל והאומנות גדול ובקיאות לאמן ידיו ושיהיו שם עוד מוהלים, כי לפעמים כשהתיהוד הלר, אז כל עור הפריעה

מכוסה ונראה רק נקב לבן כעין, ומוהל שאינו בקי מכניס צפרניו שם ותופס בכח העור עם בשר הגיד וקורע גם קצת הבשר שבנקב הגיד וגורם כאב גדול לילד וריבוי דם ויכול לסכנו או לעשותו כרות שפכה, ולפעמים נעשה החיתוך גדול עד שנחתך גם קצת מעור הפריעה ונעשה העור על העטרה כשפה לנקב והוא לבן וכשמכסהו הדם לא נודע מקומו, לכן ימהר לתפוס העור אחר החיתוך מיד, ואם נתכסה בדם ימצצנו ויתראה העור, ולפעמי' יש אבר קטן מאוד ואחר החיתוך נשמט תוך הכיס, והתקנתו ליתן אצבעו תחת הכיס נגד האבר וידחוק האבר ויצא לחוץ ויתפוס העור בידו הב' ויפרע, ולפעמים עור הפריעה גלדי גלדי ובקלף קרום הא' עומד אחר תחתיו המכסה העטרה וצריך לפרעו והמוהל לא ידע זה שם. ופעמים נמצא אחר החיתוך עור דק מאוד והוא בליחה בעלמא ופירעו ועור הפריעה נשאר והוי כלא מל. ויש שאברו קטן וערלתו גדול ויש בהיפוך. ויש שאין לו ערלה כלל ויש שנראה כנולד מהול ואינו כן אבל ערלתו כבושה וקשה לעשות החיתוך. ויש ערלה קשה כעץ ויש רכה. ויש אדוקה בבשר הגיד ויש נפרדת, מלבד שינויים גדולים כטומטום ואנדרוגינוס. ובהם כמה מינים ויש הנדמה כמום ואינו כן (שם): (עו) אחר הפריעה מיד יכניס האבר לפיו וימוץ (אפי' בשבת) עד שיצא שילא הדם מהמקומות אחרים שבגוף הרחוקים. ומוהל שאין מוצץ מעבירין אותו. ויש נוהגים אחר המציצה לגמוע יין עם הדם שבפיו (ויזהר שלא יבלע ממנו) ולזרוק בפיו על המילה לרפואה. ובדוק (שם): (עז) אח"כ יפזר האבק בכל צידי המילה ויכרכה בסמרטוטין ויחגרה במטפחות ויקשור רגלי הילד שלא יחכך ויחבול עצמו. ובבואו המוהל לבית ירחצוהו בחמין ויעיינו במילתו שמא נמשך עור הפריעה למטה וצריך לתקן או שמא צריך לפזר עוד סמים העוצרים הדם (שם): (עח) גר שמל קודם שנתגייר. כשמטיף ממנו דם ברית לא יברך כלל ואנדרוגינוס מלין בלי ברכה כלל ואומר קיים את הילד. וכשממזר מברך עד כורת הברית וא"א קיים את הילד ולא כשם שנכנס לברית ואין עושה לו מי שברך ומפרסמין בעת מילתו שהוא ממזר (ומהרי"ל קרא לו כידור וצוה למולו בחצר בהכ"נ אבל פתח בהכ"נ) ואין מדליקין נרות. אבל בשאר דברים שוה לכשר (רשה): (עט) פנויה שילדה כשר לכל ענייני מילה ככל הכנות אך לא ימול אותו בבהכ"נ. וכשיש בו חשש ספק ממזר או חלל (שאם יבוא על אשה או ישאנה ותתאלמן הפסול לכהונה) צריך לפרסמו שלא יכשלו בו. ילדה מעבד או נכרי בין פנויה בין אשת איש. אם בא על בת ישראל וילדה בת אסורה לכהן (מ"ע): (פ) כשיש ב' תינוקות למול מברך ברכה א' לשניהם (ואם ב' מלין. הא' יברך על המילה ועולה גם לב' אם מכוונים זה להוציא וזה לצאת. והב' מברך אשר קידש ועולה (גם לא') אפי' אין הילד הב' לפניו בעת ברכה כיון שדעתו עליו. רק לא יסיח דעתו בנתיים (ואם בא שלא בצרכי המילה או לא היה דעתו על הב' מתחלה. מברך אשר קידש על הא' ומברך שנית על מילת הב') ואפי' שכח ובירך אשר קידש אחר הא' א"צ לברך שנית על המילה. ולא נהגו כן. אך נזהרין שלא להביא ב' ילדים יחד ושלא לכוון לצאת בברכה א' (ובמצרים נהגו אחר מילת הא' לומר פסוקים המלאך הגואל וכיוצא להסיח דעת. והוא מנהג ותיקון) אך בב' ילדים של איש א' ומוהל א' להם יש לנהוג כנ"ל. וי"א שאפי' בזה מלין זה אחר זה ומברכין כל הברכות לכ"א בפ"ע. ויתקן כל צרכי המילה לכ"א בפ"ע, כגון הנר שמדליקין יעשה נר לכ"א (רשה): (פא) הנולד ראשון נמול ראשון כשאין מתעצלין בו (ואם נולדו בשעה א' יגרילו ביניהם) ואם הובא לבהכ"נ הנולד אחרון ימול מיד. ואם בא' מילה בזמנה והב' נדחה בזמנה קודם, וכשהביאו הנדחה קודם, ימול מיד (שם): (פב) מילה בת"צ הכתוב. אומרים סליחות ווידוי אח"ת לתפלת יהי רצון שאחר קה"ת. ולא והוא רחום ונפילת אפים וי"א גם י"ר (מ"ע): (פג) יש מקומות שא"א תחנה ביום המילה בכל העיר (מפני שאליהו בא לעיר). וי"א שא"א גם למנחה וי"א שא"א רק בבהכ"נ שהמילה שם (והכי נהוג. ולא"א פיוטי מילה בבהכ"נ שאין מלין) וכשהבעל ברית יתפלל בבהכ"נ א"א אפי' מלין בבית החורף (שם): (פד) אין מל בברכה כשאין אחר, ור"ס שלב עצמו מל כשהוא אומן מכניסין המת לחדר והולך לבהכ"נ למול בנו וחוזר לקבור מתו, ואם אחר מל כשהוא אומן, יקברו המת קודם אם שניהם יכולים

להתקיים ביום זה. ואם לא יוכלו לקברו ביום זה ימול בברכה ולא יתעכב התינוק. וי"א כאומן שי"ל כן לעיל. אם אפשר להקוברים להתפלל בבוקר ולקברו קודם שיוצאים הבהכ"נ יקברוהו תחלה כדי שיוכל לברך להבגים. ואם לאי יכנס האומן לבה"כ וימול קודם עלינו והסנדק יברך להכניסו. ובהליכה אחר לא יקח אפי' אבל לימול אפי' אחר ג' ימי אבלו. וכשצריכין לו תותר ללכת מביתו לבהכ"נ לימול אפי' תוך ג'. ואסור להחליף בגדיו. אך אחר ז' הוהר ללבוש בגדי שבת עד אחר המילה (שם):(פה) תינוק שנימול או תינוקת אחר ל' ללידתה שמתו ביו"ט. אם היה קר ולא השתהי אינלקברו ביו"ט א' אפי' ע"י נכרי. ואם לא נימול לאחר שבת ומת אחר ל' ביו"ט. אפי' השתהי אין קוברין אותו ביו"ט ה'. וביו"ט ב' מסירין ערלתו וקוברין אותו (שם): (פו) התינוק שנימול או נקבה תוך ל' שמתו ביו"ט. בין נימרו סימניו או לא. אם לא השתהי אין קוברין אותו ביו"ט א' רק ביו"ט ב' ע"י נכרי. ואם השתהי קוברין אותו ביו"ט א' ע"י נכרי. ואם מת ביו"ט ב' קוברין אותו אף ע"י נכרי (שם) : (פז) לא נימול ומת תוך ל' . אפי' נימרו סימניו ישתהי אין קוברין אותו אפי' ביו"ט ב' וע"י נכרי ואפי' לטלטלו אסור ואחר יו"ט מסירין ערלתו וקוברין אותו (רסג) :

סדר המילה

(ה) **ביום** הברית ישמח מאד ויודה לה' על שזיכהו לקיים מצוה גדולה זו לחתום אותו באות ברית קודש. ויהקריב לפניו קרבן חשוב שאין למעלה הימנו (ויזהר משבת ומכסול וריסול מלעבותה כהוגן) ושכרו כפול ואוכל פירות בעוה"ז בשכר השמחה. והעושה מצוה בעלב לא די שאין מקבל שכר אך גם מקבל עונש. ובזוהר זכאה חולקיה מאן דמקריב האי קורבנא בחדוותא קמי קב"ה. ובעי למחדי בהאי חולקא כל ההוא יומא (ת"ע) : (ג) גדולה שמחת הקב"ה כמי שמקיים מצוה חביבה זו בלב טוב. ובזוהר בזמנא דבר נש אסיק בריה להעלים להאי ברית קרי קב"ה לפמליא דיליה ואמר . חמו מאי בריה עבדית בעולמי. ומנהג המוהל להתפלל ביום שמילה ואינו דוחה לאבל. והמוחם כאבל כמותה בזדשלשבוי' תלוה וכגוזל המת. אם לא במקומות שיש מנהג קבוע על פי חכמים (רס"ה ת"ע):

אומרים למנצח (תהלים ו) למנצח (שם יב) והאב אומר לפני המילה תפלה זו

לשיקב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו . ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל :

הִנֵּה אָנֹכִי בָּא לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ. לְתַקֵּן אֶת שׁוֹרְשָׁהּ בְּמָקוֹם עֶלְיוֹן. וַהֲרֵינִי מוֹסֵר בְּנִי לַמּוֹהֵל וַאֲנִי מְמַנֶּה אוֹתוֹ שְׁלִיחַ גָּמוּר. שֶׁיָּמוֹל אֶת בְּנִי כְּדָת מַה לַּעֲשׂוֹת. וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּעֲלֶה עָלַי. כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּי מִצְוָה זוֹ עִם כָּל הַכַּוָּנוֹת הָרְאוּיוֹת לְכַוֵּן בְּמִצְוַת מִילָה וּפְרִיעָה וּמְצִיצָה. וְיִתְגַּלּוּ הַחֲסָדִים בְּמִשְׁפַּט הָאוֹרִים. וּתְהֵא מִצְוָה זוֹ חֲשׁוּבָה לְפָנֶיךָ כְּרֵיחַ נִיחוֹחַ. וְתַשְׁפִּיעַ נְשָׁמָה קְדוֹשָׁה לַיֶּלֶד. וְאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא ז"ל יִשְׁמוֹר הַיֶּלֶד לִשְׁמוֹר בְּרִיתוֹ וְשֶׁלֹּא יֶחֱטָא כְּלָל. וּתְזַכֵּנִי לִי וּלְאִמּוֹ. לְגַדְּלוֹ לְתוֹרָה וּלְמִצְוֹת. וְיִהְיֶה חָכָם וְחָסִיד וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת. וּבְרִיא מִזָּלֵיהּ. וְנִשְׁמָה בּוֹ וּבְתוֹרָתוֹ. וְנַגִּיעֵהוּ לְחוּפָּה. וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי לְקַיֵּם מִצְוֹתֶיךָ. בְּיִרְאָה וּבְאַהֲבָה וְשִׂמְחָה רַבָּה בָּאתִי הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרוֹב רַחֲמֶיךָ תְּבָרְכֵנוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ וּתְשַׂמְּחֵנוּ בַּעֲבוֹדָתֶךָ. וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל חֵטְא. וּתְזַכֵּנוּ לְקַיֵּם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. חָנֵּנִי יהוה כִּי אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל הַיּוֹם : עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ : ויהי נועם וכו'

תפלה לסנדק קודם המילה

לשיקב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל. הנה אנכי בא להיות סנדק. ואהיה כסא ומזבח לעשות על ירכי המילה. ויהר"מ ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיהיה מזבח כפרה שתכפר על כל חטאתי ועונותי ופשעי. ובפרט מה שפגמתי בירכי ובאות ברית קודש. ותעלה עלינו כאילו כוננו בכל הכוונות הראויות לכוין. ותמלא כל חשמות שפגמתי בהם. ותהא המילה חשובה כקטורת סמים. כדכתיב גבעת הערלות וכתיב גבעת הלבונה. ויתקיים בנו מקרא שכתוב ישימו קטורת באפך וכליל על מזבחך ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה : ויהי נועם וכו'

תפלה למוהל קודם המילה

רבש"ע הנני מודה ומשבח ומהלל לשמך הגדול שבראתנו יש מאין לא לצורך חיבה כי אם נדבה ורצון ואהבה במדת טובך וחסדיך. כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך שנתת בי נשמה קדושה וטהורה ורוחניות. ועוד הגדלת טובך עלי שלא עשיתני אשה או עבד. ועל הכל יתגדל ויתרומם שמך לעולם שנתת לי אמונה שלימה להאמין בך כי אתה אל אמת ותורת משה עבדך בכתב ובע"פ אמת. ותחתמת את בריתך בבשרי לאות ביני ובינך להמיל כל זכר לאות כי אתה אלהינו ואני עבדך חתום בחותמך הקדוש כי אמרת לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. ועוד נתת לי מתנת חנם שזכית אותי להיות אמצעי להכנים בניך תחת כנפי שכינתך ולמול את בשר ערלתם ולהכניסם באות ברית קודש צדיק יסוד עולם. ועמך כולם צדיקים. לכן הנני מתחנן אליך אל שדי שתסייעני ותצילני מיצה"ר שלא לטמא את ברית קודש והותמך ששמת בבשרי. וכן כל הנמילים על ידי ישמרו את ברית קודש מכל טומאה שלא יקרבו אל העריות ולא אל שגיות מדברי סופרים. או עם נדה או זכר או בהמת חיה ועוף או עם כותית או פנויה בלא קידושין או עם כלה בבית חמיה. או עם נשותיהן שלא כדרכן ולא שום דבר הגורם המשכת עריות ח"ו. ובני וכל הנמולים ע"י וכל ב"י עמך לא ימירו את דתם ואמונתם לא ברצון ולא באונס אלא תמיד יהיו חזקים באמונתם כדת משה עבדך עד יום מותם. ותתן פניהם חזקים נגד המקטריגים איתם על אמונתם ומצחם כנחושה נגד מצחם שלא יבושו בעולם הזה ולא יכלמו לעולם הבא. ויהי רצון מלפניך ה' או"א שתשלח את אליהו הנביא עתה לראות את מצוה זו. ויהיה הילד הזה בריא ולא

חולת

חולה כדי שאוכל לקיים מצות מילה בזמנה. ותזכני למולו כהוגן וכשורה ובכוונה הראויה. ותהיה מקובל לפניך עבודתי במצוה זו כאילו הקרבתי לפניך קרבן ע״ג המזבח. וכעקידת יצחק תרצני ברחמיך הרבים. ולא יסוכן הילד הזה מחמת מילת ח״ו. ותשלח רפואה שלימה וחיים להילד הזה ולאמו כרפואת חזקיהו מלך יהודה מחליו וכמרים הנביאה מצרעתה וכנעמן מצרעתו וכמי מרה ע״י משה רבינו ע״ה וכמי יריחו ע״י אלישע. ובזכות מצוה זו תרחם עלינו שלא יגזרו עלינו האומות גזירות רעות לבטל מצוה זו מישראל. ותזכנו למדת אברהם אבינו ע״ה שהכניס גרים תחת כנפי השכינה שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. בזכות מצוה זו החתימה בבשרנו נזכה לראות פני השכינה כמש״ה ומבשרי אחזה אלוה. ותצילני מן גיהנם כמש״ה גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך. ושלח לנו הגואל במהרה בימינו אמן:

כשמביאין התינוק יקומו הכל מפניו ויעמדו עד גמר הברית. חוץ מהסנדק. וה״ה מפני כל עושי מצוה. והפוגעם דרך הלוכו ילווס ד״א לפחות) ואומרים בקול ברוך הבא (ויש אומרים ר״ס פ׳ פנחס וידבר ה׳ עד בריתי שלום) ואומר הכל אשר תבחר ותקרב ישכון חצריך ועונים נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך. וכשמניחים התינוק על כסא אליהו אומר (ואם א״א כן אינו בה) (רמ״א מ״ע):

זה הכסא של אליהו זכור לטוב: ויאמר המוהל לישועתך קויתי ה׳: שברתי לישועתך ה׳ ומצותיך עשיתי: אליהו מלאך הברית הנה שלך לפניך. עמוד על ימיני וסמכני: שברתי לישועתך ה׳: שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך: והקהל עונין נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך:

בשעה שהמוהל מוכן למול. יאמר אבי הבן בשמחה

הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה שצוני הבורא יתברך למול את בני. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל:

והמוהל קודם שמל יאמר זה בשמחה אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים. הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה שצוני הבורא יתברך למול (ואם האב בעצמו מל יאמר שצוני למול את בני) לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל: ויהי נועם וכו׳

(א) המל (בין לעצמו בין לאחר) מברך [וא״צ לכסות ערות התינוק (אך ינקוהו מלוכלכו קודם שיברך) בברכת המילה. אך המוהל לא יתפוס בידו המילה בעת ברכה. ועכשיו שאין בקיאין כ״כ מותר. וי״ל לאחוז בלבת כסף אפי׳ בעת המילה וטוב הוא) העומד על המילה. [אפי׳ הוא אבי הבן. ואם בירך למול את הבן יצא] ואם המל א״ע יברך להכניסו (סי׳ רס״ה ואו״ח ע״ה): (ב) אבי הבן עומד אצל המוהל להודיע ששלוחו. ונהגו למול מעומד. וכשצריך ליטב יושב (שם): (ג) יקח הנער מכסא אליהו ויניחו על ברכי הסנדק ואחר שתפס עור הערלה בין אצבעותיו. יברך ברית ואח״כ מברך בקול רם (מ״ע):

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה: ברוך. תיבותיה י״ב:

[א] אח״כ בלי הפסק יעשה החיתוך בזריזות. ואבי הבן מברך בין המילה לפריעה תיכף להכניסו. ואם בירך קודם המילה או אחר הפריעה יצא. וכשהאב מוהל [וכשאחר פורע יברך האב להכניסו קודם הפריעה] מברך שניהם קודם המילה או מברך להכניסו עם הפריעה. ואם בירך רק ברכה א׳ מהם או אפי׳ לא בירך כלל יצא. ואם מברך אחר קיום המצוה הוי ברכה לבטלה (רמ״א מ״ע): (ב) לא יברך שהחיינו אפי׳ האב עצמו מל בנו הבכור. וכן אנוס מברך שהחיינו בעת מילתו (שם): (ג) כשאין האב אצל המילה או שאינו יודע לברך. מברך הסנדק (וכשל נכדו כיתום יברך הוא) להכניסו בין מילה לפריעה מיושב (שם):

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ (יש אומרים להכניס בני. וגדול המל עצמו אומר לְהִכָּנֵס) בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ:

ברוך. תיבותיה ט״ו. ולפי שב׳ מלות חלוקות הן מילה ופריעה תקנו ב׳ ברכות: כשם הכ׳ בפתח: לברית. הל׳ בפת״ח. ותיבותיה ט׳:

והקהל עונין כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית. כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

(א) וי״א שהרוצה האב אומר כשם שהכנסתו כו׳ כן תכניסהו כו׳. והמוחה תרחיק ואין רואה אם בהאב אינו בבהכ״נ אומר כשם שנכנס כו׳ כן יכנס כו׳ ולגדול המל עצמו אומרים כשם שנכנסת כו׳ כן תכנס כו׳ (רמ״א): (ב) אחר שעשה החיתוך כראוי ישים הערלה בחול או בעפר וימהר לפרוע ולמצוץ והמזומן לברכה (האב או המוהל (וכמ״ש על וא׳ פורע יברך הפורע) או א׳ מהבא) לוקח כוס יין (וכל דינו ככוס בהמ״ז, וכשהמוהל מברך רוחץ תחלה ידיו ופיו מהדם או ביין או בכל מידי דמנקי) ומברך בפה״ג כו׳. וביוה״כ (וע״כ בכנהגו לגוס כל שאין להם נער גדול) לא יברך על כוס ובני לומות שהיולדת לא תלוס או בט״ב וי״כ כשצריכה לאכול. יכול לברך עליו ותטעום אם שומעת הברכה ותכוונת שלא תפסיק בדברים בין שמיעה לשתיה. וי״א דיברך אכוס בכל אוס ויטעים לתינוק קטן שלא הגיע לחינוך. וכן נוהגין בתעניות אלו. וביוה״כ נהגו ליתן להנימול חוץ מה שנותן לו כשאומר בדמיך חיי. וי״א דאפי׳ בלי כוס ולאין בזה. ולא נהגו כן. רק הסנדק המברך שותה (וא״צ שלא לונייו) וי״א דנהגו ליתן לנערים קטנים. וי״א שאין לנהוג כן. ועיקר (שם):

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן: ברוך. תיבותיה ו׳:

(א) במדינות המזרח נוהגין ליטול גם הדס (חוץ מט״ב. וי״א גם בט״ב דמיהר אז להריח בשמים וכ״ש ביוה״כ) ולברך בורא עצי בשמים ולהריח. וטוב יותר לברך עליו קודם ברכת היין (רמ״א מ״ע): (ב) אומר על הכוס ברכה זו על הילד. וכשמגיע לבדמיך חיי (נהגו לכפלו. לרמוז שע״י המילה יזכה לחיי עוה״ז ועוה״ב) נותן מהיין באצבעו בפי

בפי התינוק. ועושה באצבעותיו צורת שם שדי. ג' האמצעיות בדמות שין. והאצבע הקטן שנותן בפי הנימול כזקף כדלית. והאגודל כדמות יו"ד (שם): (ג) אומר נוה (הב' בחירק י' בקמץ) ל' עבר. ועיקר. וכן הסכים רב האי ז"ל. ויש אומר נוה (הב' בפתח ו' בצירי) ל' בקשה לבא. והאומר כן לא תשבש. וביתום מאב ידלג לאביו ואומר לאמו. וביתום מאם ידלג ולאמו. וביתום משניהם ידלג שניהם. וכשהאב מוהל אומר קיים לי. יהי רצון שאשמח ביוצא חלצי. וכשהאם מתה אומר ותגל אמו בגן עדן וכשהאב מת אומר ישמח האב בגן עדן. ועל יתום מאב ואם אומר ישמח האב בגן עדן ביוצא חלציו ותגל האם בגן עדן. וכשהנימול גדול אומר קיים את הנער (או האיש) הנימול הזה. כשהנימול אומר הברכה אומר קיימני לאבי ולאמי.

יהי רצון שישמחו אבי ואמי בי. ואם מת א' מהם או שניהם אומר שישמח בי אבי בגן עדן ותגל אמי או שישמח בי אבי ותגל אמי בגן עדן או שישמחו בי אבי ואמי בגן עדן (שם): (ד) לתאומים אומר להכניסם בבריתו. ואם כתב מברך אומר להכניס בניי. ואומר כשם שנכנסו כן יכנסו. או שהכנסתם תכניסם קיים הילדים האלה לאביהם ולאמם ויקרא שמם. וכתב המג"א אומר קיים לי הילדים כו' (מ"ע): (ה) לגדול הנימול אומר כן יכנס לשאר מצות ולמעשים טובים (ולא יאמר לתורה אפי' לא למד עוד רק אם לא הביא עוד ב' שערות ולא נראו בו סימני סריס. אפי' עד רוב שנותיו ואפי' למד כל התורה) וכן כשהנימול נשוי (שם):

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדֵּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן וְחוֹק בִּשְׁאֵרוֹ שָׂם וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קוֹדֶשׁ. עַל כֵּן בִּשְׂכַר זֹאת. אֵל חַי חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ צַוֵּה (נ"א צִוָּה) לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. כּוֹרֵת הַבְּרִית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. קַיֵּם אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל (פלוני בר פלוני). יִשְׂמַח הָאָב בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְתָגֵל אִמּוֹ בִּפְרִי בִטְנָהּ. כַּכָּתוּב יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ וְנֶאֱמַר וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי (נותן מהיין בפי התינוק באצבעו) וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי: וְנֶאֱמַר זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק. וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְנֶאֱמַר וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים: הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: (הודו פלוני) זֶה הַקָּטָן גָּדוֹל יִהְיֶה. כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית. כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

ברוך תיבותיה מ"א: ידיד יצחק (ע"ש יחידך אשר אהבת) שנתקדש מבטן למצוה זו: וחק. (חבר) גזרת מלך: בשארו. בבשרו: חתם. להכירם בעמי' ולהצילם מגיהנם כי"ז שלא נמשך החותם ע"י משיכת הערלה בביאת הכותית: ידידות. הנפש שבבשרנו החביבה מכל: אלהינו לפי שהברכה ניסים נעשו לו כשנולד. וגם עתה הוא רק בן ח' ימים ושופכין דמו. תקנו להתפלל עליו לה': בדמיך. דם מילה ודם פריעה: חיי. ב"פ בעולם הזה ועולם הבא: כי טוב. המילה נקראת טוב ומליל מגיהנם שנברא בב' שלא נאמר בו טוב לכן באה להודות לשמו הטוב: לתורה. לחיוב מצות מן התורה. להיות בן י"ג שהביא ב' שערות. וכשנת ול אח"כ א"א לתורה אפי' לא למד עוד. וכשלא הביא ב' שערות אפי' למד כל התורה אומרים שיכנס לתורה: ולחופה. בן י"ח לחופה. ולעולם ילמוד ואח"כ ישא. ומשנשא יזכה למעשים טובים. שמילתו מתגא:

אח"כ יעמוד המוהל ויתפלל תפלה זו

רבונו של עולם יהי רצון מלפניך. שיהא זה חשוב ומרוצה ומקובל לפניך כאילו הקרבתיהו לפני כסא כבודך. ואתה ברחמיך הרבים שלח על ידי מלאכיך הקדושים נשמה קדושה וטהורה (לפב"פ) הנימול עתה לשמך הגדול. שיהיה לבו פתוח כפתחו של אולם בתורתך הקדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ותן לו אריכו' ימים ושנות חיים של יראת חטא. חיים של עושר וכבוד. חיים שתמלא משאלות לבו לטובה. אמן וכן יהי רצון:

תפלה לאב אחר המילה

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שיהא חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבתי את בני לפני כסא כבודך. ואתה ברחמיך הרבים שלח על ידי מלאכיך הקדושים נשמה וקדושה וטהורה לבני הנימול עתה לשמך הגדול. ושיהיה לבו פתוח כפתחו של אולם בתורתך הקדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשו' ולקיים. ותתן לבני הנימול עתה אריכות ימים ושנות חיים של יראת חטא. חיים של עושר וכבוד. חיים שתמלא כל משאלו' לבו לטובה. וזכני לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים ולראו' ממנו בנים ובני בנים עוסקים בתורה. ותקבל תפלתי בקרב תפלו' כל ישראל: ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי אמן כן יהי רצון:

(א) אומרים עלינו קודם שיחלוץ התפילין (ולא קודם המילה) וסה"ק אומר מי שבירך לנימול ונודרין עבורו שיגדלהו לתורה ונפטרין לביתם בשמחה. וכל העוסקים במצוה מלוין הנימול. והקרואים הולכין עמו לביתו ושואלין בשלום אבותיו ומברכים אותם שיזכו לגדלו ולשמוח בו להאריך ימים טובים וטועמין שם מעט ושותין כוס קטנה. ואח"כ מרחצין הילד ומשגיחין על המילה אם היא כדת או צריכה איזה תיקון (מ"ע): (ב) עושה סעודה ביום המילה. ולא בלילה. ואם הגיע זמן מנחה גדולה מתפללין תחלה. ובמקום ששומעין קול הכרוז לבהכ"נ י"א אבל סמוך למנחה קטנה לא יכנסו לסעודה אפי' שומעין ואם התחילו מפסיקין (שם): (ג) במנחה אין נפילת אפים בסעודה. וכתב חייבין לאכול בסוכה (שם): (ד) אבל השייך להברית מותר לאכול עמהם תוך ביתו אפי' תוך ז' רק לא ישב עמהם בשלחן. ואחר ז' אפי' חוץ מביתו (ויש מחמירין באבל על אב ואם כל י"ב) אך אסור ללבוש בגדי יו"ט תוך ל'. כשהוא מוהל או סנדק ישנה בגדיו

בגדיו כמת כהילה לבד (שם) : (ה) אם נמשך הסעודה עד הלילה שהוא יום מיתת אביו ואמו או רבו יש אוסרין לאכול בה. אבל בלילה שאחר היא"ל מותר לאכול בכל סעודה (שם): (ו) חתן לא ילך לסעודה לבדו (רק עם הכלה והשושבינים) ואפי' מוכל או סנדק לא יהיה (כאפשר באחר) אם יצרך לילך לבדו לסעודה׳ שהרי אפי' לבהכ"נ אינו הולך (שם) : (ז) לא יזמן למי שיודע שלא יבא. ונקיי הדעת שבירושלים לא ישבו בסעודה. רק כשידעו מי מיסב עמהם ולא הלכו לסעודה עד שנקראו ונשנו (שם): (ח) יתאמץ כפי יכולתו להזמין עניים לסעודה. שלא ליתן מקום למקטרג ולא ישכח שחיוב גדול להקדימן לכל. שאין מלוה להאכיל עשירים. ואין קרבן חביב להש"י הזה. וכהעלים עיניו מהם מתחייב בנפשו ומתערבב שמחתו (שם) : (ט) אוכלים ושותים ושמחים. כי סעודת מלוה היא. ויניח מקום פנוי בשלחן מהקערות הראויות ליתן שם. זכר לחורבן. וראוי להניח שם קערה ריקה שיהא שמקום ניכר. הסור לשורר כפה ולנגן ביד בכלי אם לא בשיר ושבח להש"י. וכשרולה לעשות מי שצירך לכבוד האורחים ויש שם ש"ץ הגון. ינדב לו על מנת שלא יזמר כלל או ינדר לעניים. שאין שמחה גדולה מלשמחם. ונהגו לדרוש ולעסוק בד"ת בשלחן (שם) :

זמר הגון לסעודה זו ובו ח' חרוזים לכבוד ז' אבות כרותי ברית וא' הכוללם יוסף הצדיק שומר הברית (שם)

אשירה לה' שוכן ארון הברית. ה' נראה אלי מרחוק : ה' אמר אלי בני אתה אכרתה לך ברית. אספרה אל חוק : אברהם ינל בכורתי ברית. עלי זבח יעלום ויצחוק : שרה תדוץ בבעלי ברית. תאמר עשה לי אלהים שחוק : יצחק ירנן יעלוץ בשומרי ברית. יפגעו בה' יפה לקץ וירחוק : יוסף ישיש שבטי יה יעלזו בבני ברית. יחננו לאל חטאם למחוק : משה ישמח אהרן יחדת באדון הברית. יבקשו פני ה' צריו לשחוק : פנחס יפלל דוד יצהל בברית. מלך עולם אותנו לחיים תחוק :

נוהגין לומר זה. וחתום יהודה הלוי:

יוֹם לְיַבָּשָׁה נֶהֶפְכוּ מְצוּלִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים:
הִטְבַּעְתָּ בְּתַרְמִית. רַגְלֵי בַּת עֲנָמִית. וּפַעֲמֵי שׁוּלַמִּית.
יָפוּ בַּנְּעָלִים: שִׁירָה וְכָל רוֹאַי יְשׁוּרוּן. בְּבֵית הוֹדִי יְשׁוֹרְרוּן.
אֵין כָּאֵל יְשׁוּרוּן. וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים: שִׁירָה. דְּגָלַי כֵּן תָּרִים
עַל הַנִּשְׁאָרִים. וּתְלַקֵּט נִפְזָרִים. כִּמְלַקֵּט שִׁבֳּלִים: שִׁירָה.
הַבָּאִים עִמָּךְ. בִּבְרִית חוֹתָמָךְ. וּמִבֶּטֶן לְשִׁמְךָ הֵמָּה
נִמּוֹלִים: שִׁירָה ׳ הַרְאֵה אוֹתוֹתָם. לְכָל רוֹאֵי אוֹתָם. וְעַל
כַּנְפֵי כְסוּתָם. יַעֲשׂוּ גְדִילִים: שִׁירָה. לְמִי זֹאת נִרְשֶׁמֶת.
הַכֶּר נָא דְבַר אֱמֶת. לְמִי הַחוֹתֶמֶת. וּלְמִי הַפְּתִילִים:
שִׁירָה. וְשׁוּב שֵׁנִית לְקַדְּשָׁהּ. וְאַל תּוֹסִיף לְגָרְשָׁהּ. וְהַעֲלֵה
אוֹר שִׁמְשָׁהּ. וְנָסוּ הַצְּלָלִים: שִׁירָה. יְדִידִים רוֹמְמוּךָ.
בְּשִׁירָה קִדְּמוּךָ. מִי כָמֹכָה יהוה בָּאֵלִים: שִׁירָה. בִּגְלַל
אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים. וְתָבִיא גְאוּלָה לִבְנֵי בְנֵיהֶם:

יום שמצולות ים, נהפכו ליבשה אז שבחו גאולים: בתרמית בשביל תרמית לשונם הטבעת אותם: ענמית. מצרים נקראו ענמים: ופעמי. ישראל הנשלמים עם הש"י: יפו בנעלים. שהדריכם ביבשה: וכל. מי שרואה את ישראל שנקראו ישורון ישוררו אין כאל כו': הראה. שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך: למי זאת. ישראל שנקראו תי זאת עולה: נרשמת. בתלות החותמת. אלו תפילין שהות כחותם על זרועך: הפתילים. זו ציצית שמשה. משל לגאולה:

גמרו לאכול מברכין בהמ"ז בשמחה והיא בהשמחה במעונו. ונהגו לומר חרוזים אלו לפני בהמ"ז (מ"ע).

נודה לשמך בתוך אמוני. ברוכים אתם ליהוה: ברשות אל איום ונורא. משגב לעתות בצרה. אל נאזר בגבורה. אדיר במרום יהוה: ברשות התורה הקדושה. טהורה היא וגם פרושה צוה לנו משה מורשה. משה עבד יהוה: ברשות הכהנים והלוים. אקרא לאלהי העברים. אהודנו בכל איים. אברך את יהוה: (ברשות רבי ומורי. אקרא לאלהי צורי. מאין יבא עזרי. עזרי מעם יהוה: ברשות הרבנים והבחורים. אקרא לאלהי העברים. לכו נא הגברים. ועבדו את יהוה) : ברשות מורי ורבותי. אפתחה בשיר פי ושפתי. ותאמרנה עצמותי. ברוך הבא בשם יהוה: נברך אלהינו שאכלנו משלו: (ועונין) ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו. מברך בהמ"ז עד אלהים ואדם ואומר זה. וחתום אברהם כהן צדק:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ אֲבִי הַיֶּלֶד וְאִמּוֹ. וְיִזְכּוּ לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ וּלְחַכְּמוֹ. מִיּוֹם (ושלא בזמנה אומר מהוא והלאה) הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה דָמוֹ. וִיהִי יהוה אֱלֹהָיו עִמּוֹ:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ בַּעַל בְּרִית הַמִּילָה. אֲשֶׁר שָׂשׂ לַעֲשׂוֹת צֶדֶק בְּגִילָה. וִישַׁלֵּם פָּעֳלוֹ וּמַשְׂכֻּרְתּוֹ כְּפוּלָה. וְיִתְּנֵהוּ לְמַעְלָה לְמָעְלָה:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ רַךְ הַנִּמּוֹל (שלא בזמנה אומר בנבינה) לִשְׁמוֹנָה. וְיִהְיוּ יָדָיו וְלִבּוֹ לָאֵל אֱמוּנָה. וְיִזְכֶּה לִרְאוֹת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:

כשהמול מברך יתן הכוס של ברכה לאחד לומר הרחמן הזה:

הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ הַמָּל בְּשַׂר הָעָרְלָה. וּפָרַע וּמָצַץ דְּמֵי הַמִּילָה. אִישׁ הַיָּרֵא

וְרַךְ הַלֵּבָב עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה . אִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ :
הָרַחֲמָן . הוּא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחוֹ הוֹלֵךְ תָּמִים . בִּזְכוּת חֲתַנֵי מוּלוֹת דָּמִים . לְבַשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת וְנִיחוּמִים . לְעַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפוֹרָד בֵּין הָעַמִּים :
הָרַחֲמָן . הוּא יִשְׁלַח לָנוּ כֹּהֵן צֶדֶק אֲשֶׁר לֻקַּח לְעֵלוֹם . עַד הוּכַן כִּסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ וְיַהֲלוֹם . וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיִּגְלוֹם . בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם :

הרחמן הוא יזכנו וכו' סגולה לעקור דם מילה לאמר זה ג' פעמים :

הן אמת חפצת בטוחות ובסתם חכמה תודיעני : המטיב לאדונים עבדים נקשרים. אדם נטע נן. משה קרע את הים. ויבקעו מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו ויכלא הגשם מן הארץ :

(א) ביום ב' וג' למילה מרחיצין המילה. ולא יחלל עליה שבת אפי' בג' למילה רק בשיש לחוש לסכנה בשלא ירחצוהו. וביום ג' גדול הכאב וחשולי מכביד. וביום זה בא ה' לבקר לאברהם. לכן בא"י לבקר הנמול ועושין סעודה ואינה סעודת מצוה. ומניחין כסא אליהו עד יום זה (מ"ע): (ב) ביום שהולכת היולדת לבהכ"נ בעלה חיוב לעלות לתורה אפי' כשהפילה. אבל לא באין ידוע מה הפילה. ואם נתנה אינו חיוב. ובשבת שהולכת היולדת נקבה לבהכ"נ עושין מי שבירך לילדה וקורין לה שם בישראל, ובשאינה הולכת מ"מ בשבת או אחר נותן לה שם בסוף ד' שבועות וא"ל לשמתין שלשים. ויזהר לקרותה בשם ברור של תורה (כגון רחל) ולא בשם דקטנות (כגון רעבלא רייכלא) שלא יבואו לספק בכתיבת כתובתה וגיטה. וגם בזכר ישגיח ע"ז (שם) :

מי שבירך אבותינו. שרה רבקה רחל ולאה ומרים הנביאה ואביגיל ואסתר המלכה בת אביחיל. הוא יברך את הילדה הנעימה הזאת. ויקרא שמה (פב"פ) במזל טוב ובשעת ברכה. ויגדלה בבריאות שלום ומנוחה. ויזכה לאביה ולאמה לראות בשמחתה ובחופתה בבנים זכרים. עושר וכבוד דשנים ורעננים ינובון בשיבה. וכיה"ר אמן :

בשבת זה עושין קלא שמחה. בחילוק קליות והגוזים לילדים המבקרים הילדה. וקורין על עריסתה פסוקים אלו (מ"ע) :

יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאוה : (ובכהנה בת הראשונה יאמר. אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה): ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחותינו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שונאיו :

הלכות פדיון בכור

מי חייב בפדיון וזמנו ושיעורו ולמי נותנו ואיך. וטעם הפדיון ומעלתו וסדרו (מיו"ד סי' שה ומ"ע)

(א) מ"ע בכל מקום וזמן לפדות בכור פטר רחם בישראל (ובכור לאב פטור) ואם יש לו כמה נשים ובכור מכל אחת. פודה כולם: (ב) כהנים ולוים פטורים. ואפי' כהנת או לויה נשואה לישראל הבן פטור (ובזה עכשיו יש לפדותו. וי"א שאינו נראה) ואם נתעברה מעכו"ם ועבד או מא' מחייבי כריתות בישראל או אשת איש וחרופה שנתעברה מישראל אחר וילדה בכור. בן הלויה פטור ובן הכהנת פודה עצמו כשיגדיל. ובת ישראל שילדה ממזר האב חייב לפדותו. לא פדאו פודה עצמו כשיגדל : (ג) כהנת שנתחללה מביאת עבד ונכרי או אנדרוגינוס ולא נתעברה ואח"כ נתעברה מכשר האב חייב לפדותו. וכהנת פנויה שנתעברה ואמרה מפלוני כשר והוא מכחישה. פטור מפדיונו וגם הבן פטור מלפדות עצמו. וכהנת ארוסה או נשואה שילדה בכור והבעל אמר מיד כשנולד אינו בני והיא מכחישתו. הוא פטור והבן חייב. וכהנת נשואה או ישראלית פנויה או נשואה במקום שהבעל והבועל מכחישין אותה. הבן פודה עצמו כשיגדל. וכן לויה פנויה או א"א פטור: (ד) מומרת שלא בכרה וילדה מנכרי במרתה הבן חייב. וכן שפחה שנשתחררה ונכרית שנתגיירה כשהן מעוברות וילדו בכור. וכשאין ידוע אם נולד קודם שנתגיירה או אח"כ פטור. ילדו ואח"כ נתגיירה ונשתחררה וילדו פטור. וכהן שנולד לו בן חלל יפריש הפדיון ויעכבו לעצמו. ואם מת האב תוך ל' חייב הבן לפדות עצמו. ואם אחר ל'. יפריש הפדיון ויעכבו לעצמו : (ה) בן ח' חדשים שהוציא ראשו והוא חי והחזירו ומת או בן ט' שהוציא ראשו (וכן רוב פדחתו) אפי' אחר שמת והוחזר ואח"כ יצא אחיו בן קיימא פטור. והמפלת כמין בהמה חיה ועוף שאלי כרלוף פניו דומה לצורת אדם או סנדל (חתיכת בשר כצורת סנדל) או שליא (הכיס שהעובר מונח בו) או שפיר מרוקם (חתיכת בשר שבה צורת אדם. וכל זמן שאין איבריו מרוקמים אינו פוטר. ואפי' בזה"ז סומכין ע"ז. ואפי' לא הבחינו לראות אם מרוקמין אינו פוטר (וי"א דפוטר) ואפי' נכרי מסל"ת שהיו מרוקמין אינו נאמן. ואם ראו נשים שהיה מרוקם פוטר. וי"א דלא. אך כרולה לחוש לספק ברכה יברך בלי שם ומלכות ושהחיינו יברך הכהן ויוליא לאב. ואם לא ראו כלל. אם מוחזקת מעוברת פוטר ובספק בשיעור הוחזקה פוטר אך כשרוצה לצאת מכל ספק יתן ע"מ להחזיר ולא יברך כלל ואפי' הכהן לא יברך שהחיינו או שילא הולד מחותך איברי' איברים. הנולד אחריו פטור: (ו) בן ח' שהוציא ראשו מת (והחזירו ויצא אחיו. כגון יולדת תאומים. הכל נולד כולו פוטר הנולד אחריו) והמפלת שפיר מלא דם או מים או גוונים. והמפלת כמין דגים חגבים שקלים ורמשים. והמפלת ליום מ' (אפי' אירע כך כמה פעמים) הנולד אחריו חייב. ושהפילה כמין גמל ולא דקדקו לידע אם היה בו מגורת אדם חייב בפדיון ובברכה. ויכול דהוי ספק בכור ופטור יפדנו על מנת להחזיר הדמים ובלי ברכה. ויוצא דופן והנולד אחריו כדרכו פטורים. וולד שיש לו ב' ראשים חייב בי' סלעים. וכ"ש ולד גמור שבו טריפות ודאי או שנעשה טרפה אחר שנולד וחי בו שחייב בפדיון : (ז) ילדה זכר ונקבה ואין ידוע איזה יצא ראשון פטור. אבל ב' זכרים. נותן ה' סלעים. וכשמת א' מהם תוך ל' פטור (ואם כבר נתן לכהן אין מוציאין ממנו) וכשמת האב קודם שפדאן אחר ל'. הבנים יתנו בשותפות ה' סלעים אפי' אחר שחלקו הנכסים. וכשמת תוך ל'. אפי' לא חלקו פטורים : (ח) ב' נשיו מאיש א' שלא בכרו וילדו זכרים ונתן י' סלעים כדין ומת א' תוך ל'. אם נתן לכהן א' יחזיר לו ה'. ואם נתן לב' אינו מוציא אם לא ציין פדיון זה על בן זה. ואם ילדו זכר ונקבה ואין ידוע איזו ילדה זכר או ב' זכרים ונקבה ונתערבו. נותן ה' סלעים. ואם מת א' מהזכרים תוך ל' פטור. וכן בילדו ב' נקיבות וזכר או ב' זכרים וב' נקיבות ואין ידוע איזה נולד ראשון. ואם א' בכרה וא' לא וילדו ב' זכרים ונתערבו. נותן ה' סלעים. וכשמת א' מהם תוך ל' פטור. וכשמת האב אחר ל' הבנים יתנו בשותפות ה' סלעים. ואם תוך

תוך ל' פטורים. ואם ילדו זכר ונקיבה או ב' זכרים ונקיבה פטור: (ט) ב' נשים דבי' הכהנים שלא בכרו וילדו ב' זכרים ונתערבו. כל אחד נותן ה' סלעים. נתנו ואח"כ מת א' מהבנים תוך ל'. אם נתנו לב' כהנים אין יכולים להוציא. ואם נתנו לכהן א'. כותב א' הרשאה לחבירו (וכשכותבים לפנינו בהרשאה בעל פה סגי) ומוציא מהכהן ה' סלעים. ואם ילדו זכר ונקיבה ואין ידוע איזו ילדה זכר או ילדו ב' זכרים ונתערבו ומת אחד מהם תוך שלשים (ואם אחר שלשים האבות חייבים) האבות פטורים והבן חייב (וכן מבכרת שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת וילדה זכר ספק בן תשעה לראשון או בן ז' לאחרון) ואם ילדו ב' נקבות וזכר או ב' זכרים וב' נקבות פטורים. ואם א' בכרה וא' לא. וילדו ב' זכרים. זה שלא בכרה נותן ה' סלעים. ואם ילדו זכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה פטורים. ואשה שאינה יודעת אם אביה היה כהן או לוי או ישראל ונשאת וילדה בכור פטור. וי"א דל"ע: (י) האב חייב (ולא האם. וכשפדאתו מנכסי בעלה אינו פדוי וכשיבא יפדנו בלי ברכה) לפדות בנו. ואינו יכול לפדות ע"י שליח (שהשליח נותן ממון עצמו ואינו מזכהו להאב ופודהו בשליחתו. אבל ממון שלוח מבעלים לכהן מותר לד"ה) וגם ב"ד לא יפדוהו בלי האב. וי"א שיכול לפדות ע"י שליח וגם ב"ד יכולין לפדותו כשעבר האב ולא פדאו או מת קודם שנפדה (וי"א דבמת טוב שיפדוהו ב"ד בברכה בלי שם ומלכות בממון היתום או יזכו לו הממון ויתנו לכהן ע"מ להחזיר. ויתלו לו טס כסף שחקוק עליו ספק פדוי וכשיגדל ויביא ב' שערות יחזור ויפדה עצמו. וי"א לתלות טס שלא נפדה ולזכות לכהן המעות במתנה על תנאי. שאם כשיגדל לא יודע לו שהוא בכור ולא יפדה עצמו יהיו המעות עתה לשם פדיון. ואם יודע יתחייב לפדות עצמו והמעות עתה יהיו למתנה. וי"א שיפדוהו ב"ד מנכסיו (ולמעשה צ"ע. וי"א דמותר וכשאין נכסים יפדוהו מצדקה. וכשאין ב"ד וצדקה. עושין טס שלא נפדה ותולין בצוארו שיודע לפדות עצמו כשיגדיל והשיג ידו) ולפדות עתה על תנאי. על מעות הקטן א"א להתנות שיהיו מתנה. ועל מעות אחרים אין תקנה אם לא שיזכו המעות לקטן ע"מ לפדות בהם ובתנאי. שאם יפדה עצמו בגדלות יהיו מתנה לכהן. ואם לאו יהיו מעכשיו מתנה להבין ע"מ שיהא פדוי בם) וי"א דכ"ז שהאב חי יכול לעשות שליח (ואבי אביו כאביו. וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדותו) אבל מת האב לא יפדה עד שיגדל. וכ"ז כשממנה השליח אחר ל'. אבל למנותו תוך ל' שיפדנו בזמנו אין נכון. ומ"מ כשרוצה לילך לדרכו יעשה שליח ויוכל לפדותו. ומוטב שלפדותו במקום שהוא ביום ל"א. שצ"ע אם לברך. וי"א להיפך: (יא) אם הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם. ואם אין לו אלא ה' סלעים פודה את עצמו. ואם אין לו נכסים בני חורין כדי פדיון אין הכהן גובה מהמשועבדים אפי' קדם חוב הפדיון לחוב הבע"ח. ואם האב או הבן רוצה לקיים המצוה אין פודין בלי דעתו. וכשקדם א' ופדהו בלי דעתו לא עשה כלום. לכן א"צ לשלם י' זהובים: (יב) זמנו ביום ל"א וכשחל בשבת ואפי' ביו"ט. ב' ימתין למחרת שבת או יו"ט. אבל בחוה"מ פודין. ונהגו שלא לפדות בלילה. ודיעבד יצא אם עשה הסעודה לאור הנר. ואפי' לכתחלה פודה מחצי לילה ואילך כשצריך ע"י איזה סבה. ואם עבר ל"א ולא יכלו לפדותו פודין בתחלת הלילה. ואפי' חל ל"א בשבת או בתענית צבור והגיע הבן לכ"ט י"ב תשל"ג ביום שלפניו מ"מ לא יפדנו אז אחר השל"ג. וי"א לפדות אז קודם הה"ל: (יג) א"צ ל' מעל"ע. בין לקולא (כגון שנולד ביום א' סמוך לחשכה בתקופת תמוז. נפדה בב' משהאיר השחר אף שלא עבר עוד י"ב שעה אחר כ"ט) ובין לחומרא כגון שנולד בתחלה ליל יום א'. אינו ראוי לפדיון עד שתשקע חמה של יום ב' אע"פ שעבר קרוב לחצי יום יותר מתשל"ג) ואין משגיחין רק שיעברו ל' שלמים בסופן אפי' אין שלמים בתחלתן וי"א דכשנולד בשבת חצי שעה קודם מו"ש אסור לפדותו ביום ב' מיד בבוקר בקיץ שבליל קצר קודם שנשלם י"ב השל"ג. וכ"ש בליל ל"א קודם שנשלם. וי"א שכן עיקר: (יד) חל ל"א בתענית צבור. פודה בו ביום (ואפי' האב והכהן ישלימו) ועושה הסעודה בלילה או פודה בלילה שלפניו או לאחריו ועוש' או הסעודה. וכשחל בצום גדליה שנדחה האב והכהן לא ישלימו וכשחל בשאר תעניות מותרין לאכול מנין השייכים ומ"מ טוב להתיר. ויחיד שקיבל עליו תענית ב' וה' וכיוצא צריך התרה

ואין להתיר אלא לקרוב או אוהב שהיו מזמינין אותו גם בפעם אחר. אך לא יאכל בביתו: (טו) בכור שחלה ולא נתרפא עד יום ל"א יקדים המילה. וכשהוא חולה עוד פודהו ערל. וכן בנולד לח' חדשים וחושש למולו עד כלות ב' חדשים: (טז) מת הבכור (אפי' ביום ל' אחר י"ב תשל"ג. ומשתשקע חמה ביום ל' ראוי לפדיון אפי' קודם י"ב תשל"ג) או נעשה ודאי טרפה (משנולד או נולד כך וידוע שלא יחיה כן. ואפי' חי הרבה אח"כ פטור. ובספק טרפה פטור. וכשחי אח"כ יב"ח חייב) קודם שעבר עליו ל' פטור. ואפי' הקדים ונתן לכהן יחזיר. וכשמת אחר ל' פודהו בברכה וא"א שהחיינו וכשהאב יורשו יברך. וי"א דלא. ומי שהניח אשתו בעיר א' והלך למדינה אחרת וכתבו לו שילדה בכור. יכול לפדותו בזמנו ולברך אפי' אינו יודע אם חי: (יז) תאומים שלא נתערבו ומת הבכור תוך ל' ואחיו חי פטור. מת אחיו והוא חי חייב. וכן א' חייב. וכן הגוסס בל"א: (יח) פדה בנו תוך ל'. אם אמר לכהן מעכשיו אפי' גם אמר ולאחר ל') אינו פדוי אפי' המעות קיים אחר ל'. ואם אמר לאחר ל'. אם המעות קיימים פדוי. ואם אינו קיים או החזירו להאב תוך ל' פודהו שנית בלי ברכה (ואפשר שא"צ להחזיר המעות. וכן במעכשיו) וה"ה אם אמר סתם בעת הפדיון שפדה ביום ל' או שטעה במספר הימים והמעות אינם בעין ביד הכהן. שיפדה אח"כ בלי ברכה. ואם פדה ביום הל' סתם ולא אמר מעכשיו ולא לאחר ל'. אם המעות עוד בעין ביד הכהן הוא פדוי ואם לאו לאו. וי"א דאפי' בסתם הוי כאומר לאחר ל'. ואם נתן המעות אחר כ"ט י"ב תשל"ג ואמר שיחול הפדיון אחר ל'. פדוי אפי' אין המעות קיים: (יט) מת האב תוך ל'. הבן בחזקת שלא נפדה עד שיביא ראיה (ואשה או קטן או עבד נאמן) ואם אחר ל'. בחזקת שנפדה עד שיוודע שלא נפדה: (כ) פודה בה' סלעים שהם ק"כ מעים (ומעה הוא אספיר"ן הוטמאני"ס. משקל ט"ז גרעיני שעורה) ל' דרהמים (כ"א משקל אדום זהב) כסף מזוקק. וי"א ב' אונקיות וחצי. וי"א שהם בערך ב' זהובים רייני"ש שהם ב' זהובים פולני"ש (ועכשיו אינו פחות מב' רייכ"ש טאלי"ר) וי"א שצריך ג' ר"ט. וטוב לצאת ידי כולם. וי"א שהרוצה לעשות מהמובחר יתן שוה משקל ה' לויט וקוינ"ט כסף מזוקק במשקל דמדינות קיסר ולא במשקל פולין. כי זקוק דקיסר שהוא מט"ז לויט גדול מדפולין עד שי"א לויט וקוינט דקיסר הוא זקוק דפולין. וי"א דבזה"ז יתן א' רו"כ וי"א ליתן ה' לויט ושליש או רביע בלמגוס או ה' לויט בריות מכסף מזוקק ונקי (בראנדזילבער) ששוין כב' ר"ט שפעליא לפחות (וכל ר"ט כזה. הוא ברוסיא א' רו"כ עם מ' ק"כ וחצי. ובפרייסין א' טאהלער עם ט"ו זילבער גראשין ועם ו' פפעניג. ובעסטרייך ב' גילדין (או פלארין) עם כ"ח קרייצער. וס"ה ברוסיא ד' רו"כ עם כ"ה ק"כ וחצי. ובפרייסין ד' טאהלער עם ט"ו זילבר גראשין ועם י"ח פפעניג. ובעסטרייך ויין גולדין עם פ"ד קרייצער) והפוחת אל יפחות מזה. והמוסיף תשובח. והרוצה לקיים המצוה מן המובחר יפדה בג' ר"ט וא"צ יותר. וי"א כ"ה זהובים ורבע פולי"ש. וי"א ל' זהו' ומעט יותר. וי"א מ' זהו': (כא) ה' סלעים אלו נותן בכסף [טבוע או לא] ובשוה כסף מה שירצה. חוץ העבד וקרקע והקדש ושטר (שיש לו על אחר) ואם פדהו בא' מהם אינו פדוי. ואם כתב לכהן שחייב לו ה' סלעים עבור פדיון בנו חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי. ואם נתן לו כלי שאינה שוה בשוק ה' סלעים וקיבלה בה' סלעים בנו פדוי. והוא שתשוה ה' סלעים לשום אדם. ואם נתן לכהן משכון על ה"ס להבטחה ואח"ז נותן לו ה"ס ליקח המשכון אינו פדוי. וכשנתן כלי כסף שיקח הכלי או בם כלי וא"ל שיפרע דמיו פדוי. וי"א דדוקא בסודרא וגבורה רבה: (כב) אסור להתנות עם הכהן תחלה שיקח פחות מה' סלעים. ואם עשה כן אינו פדוי. ואם נתן לו כלי סתם בפדיון. אם שוה ה' סלעים. אפי' לא שמוהו תחלה פדוי. וכשאינו שוה אינו פדוי. ואם הכהן רוצה הכלי א"צ להחזיר וישלים עד ה' סלעים: (כג) נוהגין לכהן חבר (אפי' אין אוכל חולין בטהרה ואפי' הוא קטן) ולא לע"ה כשאפשר למצוא ה"ת בתוך איזה ימים. ואם אמר לכהן שיתן לו הפדיון אסור לחזור. ואם חזר הוי חזרה. ואפי' אמר שלא בפניו שרוצה ליתן לכהן פלוני אסור לחזור ויש בו משום מחוסר אמנה. ואם נתן (ואפי' לכתחלה מותר. וי"א

דאסור

דאסור לכתחלה לחלק ה"ס לב' כהנים) כ"ש אפי' לי' (ולכן ה' יתן בבת אחת) לכהנים בבת אחת או בזה אחר זה יצא. ויש לחזר אחר כל כהן שיוכל למצוא: (כד) אם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון רשאי (ולא יהא רגיל להחזיר ולעני מותר להחזיר כל פעם) לכל וי"א דעכשיו מוהר. וכתעט י"ל דהדינא יחזיר. ולפחות כל כהן יחוש לספק גזל. שמא אינו כהן. וי"א שאינו נראה) וכ"ש שלא יקבל ע"מ להחזיר) אבל לא יתן לכהן שלא למתנה כלל אך דעתו מיד שנותנו ע"מ להחזירו (רק יתן במתנה גמורה. וכשנותן כאילו אנוס ע"פ הבכור אינו פדוי) וכשעשה כן ודעת הכהן היה תחלה שלא לקבל ע"מ להחזיר (וכשהכהן ג"כ חשב להחזירו הוי פדוי אפי' החזירו. וכן המנהג תמיד שהאב מניח לפדיון כך רב והוא חושב שיחזירו הכל או יחזיק לו סך קטן) והחזירו (וי"א אפי' לא החזירו) אינו פדוי: (כה) אם נתן (ועני מותר לכתחלה. וי"א דעכשיו מותר לכל וכן יעשי' הרוצה לדקדק במצוה ולפדותו ע"י כהנים רבים שיוכל למצוא אולי יתרתי ליה מיוחס ודאי. וי"א שאין נראה) לכהן כפי' ע"מ להחזירו (ואם להחזיר מעות אחר אינו פדוי) ועבר וקבל הבן פדוי. ואם אמר לו הילך ה' סלעים ותחזירם לי אינו פדוי עד שיאמר על מנת להחזיר. ואם הפריש מעות ונאבד חייב באחריות עד שיבא ליד כהן: (כו) אם רוצה ליתן הבן לכהן אינו יוצא וצריך לפדותו. וכשלא רצה לקבל ונתן בע"כ יצא. וכשאין רק כהן קטן או ישראל שעשאו כהן גדול שליח לקבל הפדיון. פודה מהם ובלי ידיעת הכהן לא יזכה ע"י שליח) וטוב להביא כהן ממ"א. ואסור ליתן הפדיון לבעל כהנת. אך אם אחר כל הטרחות אין כהן ואינו רוצה לשהות הפדיון. יתן או לכהנת בלי ברכה. ויתנה שמכוין לצאת רק כשלא ימצא כהן. וכשימצא יפדה שנית בברכה כראוי. וכשקשה לו ליתן כ"פ יכול ליתן לכהנת ע"מ להחזיר. ומי שהחזיק א"ע לכהן כמה שנים ובא אורח התדיינתו ואמר בשבועה חמורה שמכיר כל אבותיו והוא זר והוך שנה יברר ע"י כתבים והכהן מודה (וכשמכחיש לאורח לא יורידוהו) ירחיקוהו מכל מעלות כהונה. ואסור באשה האסורה לכהן וליטמא למת. ויפדו שנית הבנים שנפדו מתנו ויחזיר המעו' [וכשמכח"ש לאורח ישבע שבועה דאורייתא] ומי שהחזיק א"ע בכהן וכמה נפדו אצלו ונתברר בעדים שהוא ישראל (ואם בן גרושה נ"ע אי יפדו שנית וא"צ לחזור המעית) יפדו שנית הידוע שנפדה אצלו ויחזיר המעות חוץ מה שחזר או כנהוג. והספק נפדה אצלו יצא: (כז) כשהרג ה' בכורי מצרים גם בכורי ישראל היו ראוים ליהרג בעון מכירת יוסף בכור רחל ומת עליהם ה' וקבע להם פדיון. ולפי שמכרוהו במחיר ה' סלעים לזה לפדותם באותו סך שקיבלו במכירתו. ומעשה בבחור א' שנטה למות ונעקו תפדוני תפדוני (כי היה בכור שלא נפדה) ומיד פדוהו וחי כ"ח שנה אח"כ. ובזוהר בהקדמה דף י"ד ע"א פקודא תריסר. פורקנא לבריה. לקשרא ליה בחיין. דתרין ממנן נינהו חד דחיין וחד דמותא וקיימין עליה דבר נש, וכד יפרוק ב"נ לבריה. מידא דההיא מותא פריק ליה ולא יכיל לשלטאה עליה כו'. בפורקנא דא קני ליה חיים והבות סטרא בישא שביק ליה ולא אחיד ביה. ע"כ. ומזה יכול להבין גודל התיקון לבן. לבד קיום מ"ע מה"ת. ולכן אפי' מי שיש לו מעט פרנסה יתן לכהן המעות לחלוטין (לא כנהוג לפדות דמשכון וכמעות שיחזיר לו. רק מי שדחוק ביותר רשאי לעשות כן. ועכ"ז יסכים בלבו הסכמה חלוטה שנותן במתנה גמורה ואפי' לא יחזיר לא יהא לו שום תרעומת) לקיים המ"ע כתיקונה. ויבטח בה' שימלא לו. ויבחר בכהן עני הגון לקיים גם מלות נדקה: (כח) אם האב אינו במקום הבן יפדנו במקומו. ואומר לכהן שיש לו בכור ורוצה לפדותו והכהן משיבו מאי בעית כו'. ומברך וכותן לו המעות והבן פדוי: (כט) המנהג לעשות סעודה (והוי סעודת מלוה) ובמקום שהיין מלוי פודין אחר ברכת המוציא. וכשאין מלוי פודין באמצע הסעודה. וי"א לפדות קודם ברכת המוציא ולברך על שהכל שהכל:

סדר פדיון הבן

קודם פדיון אומר האב זה

לשיקב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו וברחימו ודחילו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מ"ע מן התורה שציוני הקב"ה וכל בכור א"ס בבניך תפדה. ותריני נותן ה' סלעים לכהן איש החסד. ויהר"מ ה' או"א שתעלה עלי כאילו כוונתי בכל הכוונות הראויות למצוה זו. ותעלה עלי כאילו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה ותרי"ג מצות התלויות בה. וברוב רחמיך בבח שאני מקיים מצוה זו לפדות פט"ר רחם יתמתקו הדינים העולים בכלליות פט"ר. וכל הנשמות שלא זכו לקיים מצוה זו יהיה להם מנוח ונ"ר ותעלה עליהם כאילו קיימו מצוה זו בפועל כי רחום אתה. ואתה ברוב רחמיך תשמור ותנציר לבני הבכור שאני פודה אותו מכל רע. ויהיה פדוי ומשוחרר מהס"א ומכל רע. ותגדלהו לתורה ולמצות ותתן בי כח להדריכו לעבודתך ולעשות רצונך כיה"ר:

(א) כשגדול פודה עצמו אומר אני בכור פטר רחם והנני שלך. והכהן משיבו אתה רוצה להיות שלי או לתת כי ה' סלעים שאתה חייב לי בפדיונך. ואומר אני רוצה לפדות עצמי והא לך ומברך (מ"ע): (ב) האב מניח הבכור לפני הכהן ומודיע שהוא בכור פטר רחם אמו הישראלית. ואומר זה [ש"ה]:

זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי. הוּא פֶּטֶר רֶחֶם לְאִמּוֹ. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה לִפְדּוֹתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא. וְנֶאֱמַר קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא:

הכהן שואל את האם הילד שמא הפילה או ילדה בכר והאמר לו לא. אז האב מניח הילד לפני הכהן והכהן שואל אותו (ש"ה)

מַאי בָּעִית טְפֵי. לִיתֵּן לִי בִּנְךָ בְּכוֹרְךָ שֶׁהוּא פֶּטֶר רֶחֶם לְאִמּוֹ. אוֹ בָּעִית לִפְדּוֹתוֹ בְּעַד חָמֵשׁ סְלָעִים כִּדְמִחַיַּבְתְּ מִדְּאוֹרַיְתָא:

האב משיב לכהן ואומר חָפֵץ אֲנִי לִפְדּוֹת אֶת בְּנִי. וְהֵילָךְ דְּמֵי פִּדְיוֹנוֹ כִּדְמִחַיַּבְנָא מִדְּאוֹרַיְתָא:

האב יכוין לקיים מ"ע שבתורה ואומר הריני מוכן לקיים מצות פדיון בכור לשם יחוד כו'. ובעוד המעות בידו הפשוטה לתת מברך בקול רם [ש"ה]:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן:

(א) גדול הפודה עצמו אומר פדיון הבכור [ש"ה]: (ב) יכוין בשהחיינו לפטור גם הכהן (שם):

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

סדר פדיון הבן

נותן המעות לכהן והכהן מקבלו ומחזיר הילד לאביו . והכהן נוטל כוס יין ומברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן :

הכהן מברך על ההדס בורא עצי בשמים . ואומר ברכה זו . ורשות היא :

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדש עובר במעי אמו ולארבעים יום חלק אבריו רמ"ח אברים ואח"כ נפח בו נשמה ככתוב ויפח באפיו נשמת רוח חיים עור ובשר הלבישו ובעצמות וגידים סככו ככתוב עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני. וצוה לו מאכל ומשתה דבש וחלב להתענג בו וזימן לו שני מלאכי השרת לשמרו בתוך מעי אמו ככתוב חיים וחסד עשית עמדי.[אמו אומרת] זה בני בכורי שבו פתח הקב"ה דלתי בטני. [אביו אומר] זה בני בכורי הוא ואני מוזהר לפדותו שנאמר וכל בכור אדם בבניך תפדה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי שכשם שזכית את אביו לפדותו כן תזכהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ברוך אתה ה' מקדש בכורי ישראל לפדיונם :

נוטל הכהן את הכסף ומוליכו בידו על ראש הבן ואומר. זה תחת זה. זה חלוף זה. זה מחול על זה. ויכנס זה הבן לחיים לתורה וליראת שמים. יה"ר שכשם שנכנס לפדיון כן יכנס לתורה ולחופה ולמע"ט ונאמר אמן : נותן הכהן את ידו על ראש הבן ומברכו. ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. יברכך ה' וישמרך. יאר ה' פניו אליך ויחנך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך. כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך. ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך :

אוכלים ושותים ושמחים . [מברכין בהמ"ז ול"א שהשמחה במעונו . וכמשפט זה עושין אפילו בפדיון שלא בזמנו] :

בית הפרם הנהגת פרוסת פת שחרית. ברכת הנהנין. ועל המחיה

(א) אחר סיום תפלת השחר טוב לטעום מעט מאכל ומשקה [כ"כ פב] להחזיק הגוף לעבודת בוראו , והסתכות אקרא . ועבדתם את ה' אלהיכם (זו תפלה) וברך את לחמך ואת מימיך (זו פת שחרית וקיתון של מים)מכאן ואילך. והסירותי מחלה מקרבך . והפליגו חז"ל [ב"מ קז] מאד בשבח פת שחרית (ויעויין הגו' אמ"ה ז"ל סימן ע"ו) : (ב) ויראה שכולל כל דבר מאכיל (וע"פ הפשט יש בו סוד נמרץ . גי' כוי"ה אדני . וקראוהו פת. שמסבר ופותח כח הת"פ הידועה . שהיא תרס סחורה הנוברת בהעדר אכילה . לכן טוב להקדימו אל הלמוד . ולהדבק במאכ"ל שהוא עץ החיים . אילן העליון . האוכל ממנו חי לעולם) כמו שכל דבר הסועד הלב קרוי לחם . ויזהר מאכילת שומים ובצלים ושאר ירקות חיין בבוקר . דאמר ר"י [בוכות מד] האוכל לאכול ירק חי לפני ד' שעות (שהוא זמן סעודה) ואסור לספר הימנו . וכמה שיעור סעימת אחרית . בכילה . כדמוכח בפ' הישן . וחכמי התלמוד היו רגילין גם באומלא . פי' רש"י פ"ק דקדושין . בשר בגחלים . אומרת בכמה דוכתי מוכח שהוא בשר חי ממש : (ג) ברכה ראשונה אין צריך שיעור. לפי שאסור ליהנות מעוה"ז בלי ברכה:

על כל שאר פירות האילן חוץ מן היין . מברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ :

על פירות הארץ,ועל הירקות . מברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה :

על דבר שאין גידולו מן הארץ (כגון בשר בהמה חיה ועוף . דגים ביצים חלב גבינה וכיוצא בהם) מברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ : נהיה . בקמץ . עש"י (סי' נ"ו) ובלו"א.

ואף שמשמעות ברכה זו מכל הברכות . שאומרין בכן ברא או בורא וכן אותרין כהיה . והיל"ל שהכל ברא או נברא. אמרו [אבודרהם הלכות ברכות] כיון שתקנו ברכה זו גם על יין שהחמיץ ופת שעפשה . שלא היתה עליהם כוונה הבריאה בעלם וראשונה . כי אמנם הם קלקול הבריאה והשחתת צורתם הראשונה . אין לומר בהם בורא :

(א) כל שתחלתו שהכל סופו בורא נפשות : (ב) ברכה אחרונה צריכה שיעור.שאם לא אכל כזית(ואינו בריה) ולא שתה רביעית אינו מברך: (ג) ברכה אחרונה של פירות האילן (חוץ משבעת המינין . כפי שיתבאר בתיקוני ברכות בס"ד) ושל פירות אדמה וירקות וכל דבר שאין גידולו מן הארץ :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָם . וחסרונם . צרכי הנפשות מה שחסר להם בעולם ותחלה עי' ד"ח.
עַל כֹּל מַה שֶׁבָּרָאתָ לְהַחֲיוֹת בָּהֶם נֶפֶשׁ כָּל חָי : בָּרוּךְ חֵי הָעוֹלָמִים:

כמו וכל המסורך עלי : על כל מה שבראת להחיות . דברים שאינן אלא להתענג : חי . פתוח . עש"י (סימן קכ"ו) :

על חמשת מיני דגן (שהם חטה שעורה כוסמין שבולת שועל ושיפון) מעשה מהם הבשיל או לאפניות (פרטי דיניהון יבואר בס"ד בתיקוני ברכות) מברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת :

ולאחריהם מברך מעין ברכה אחת מעין שלש (ובברכת היין יב ע"ח תיבות כמנין לחם) וזה נוסחה

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. עַל

על היין	על פירות מה' מינים שהם	על מעשה קדירה או רקיקין	אכל מה' מיני דגן ושתה יין
הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן	ענבים ותאנים ורמונים	מה' מיני דגן	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה
ואם אכל גם פירות מה'	וזתים ותמרים	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה	וְעַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן
מינים.מוסיף		ועל ה' מיני פירות מוסיף	אם גם אכל מה' מיני פירות
וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ	הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ	וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ	וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ

וְעַל תְּנוּבַת עלו"א הַשָּׂדֶה. וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ (לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ) רַחֵם יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הֵיכָלֶךָ. וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ. וְנֹאכַל מִפִּרְיָהּ וְנִשְׂבַּע מִטּוּבָהּ וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדוּשָּׁה וּבְטָהֳרָה.

ונאכל מפריה . כ"ה בנוסח הנכון . ואין המכוון על הנאת הגוף כ"א לקיים מצות התלויות בארץ. גם פירותיה נותנין כח ומוסיפין בריאות לעבודת הש"י:

(לשבת) **ורצה והחליצנו** ביום השבת הזה (לר"ח) וזכרנו ביום **ראש החדש הזה** (לר"ה) וזכרנו [לטובה] **ביום הזכרון הזה** (לחולה ני"כ) וזכרנו [לטובה] ביום הכפורים הזה (לפסח) ושמחנו ביום **חג חמצות הזה** (לשבועות) **ושמחנו ביום חג חשבועות הזה** (לסוכות) ושמחנו ביום חג הסוכות הזה (לש"ע וש"ת) **ושמחנו ביום שמיני חג** (כנ"ל עמו"ק) **העצרת הזה**:

כִּי אַתָּה יהוה טוֹב וּמֵטִיב לַכֹּל. וְנוֹדֶה לְּךָ עַל הָאָרֶץ

וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן: (ועל הפירות) בָּרוּךְ אַתָּה יהוה עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן: (ועל הפירות)	וְעַל הַפֵּירוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּירוֹת: ואם אכל פירות א"י בין בא"י בין בח"ל חותם פֵּירוֹתֶיהָ	וְעַל הַמִּחְיָה (ועל הפירות): בָּרוּךְ אַתָּה יהוה עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה (ועל הפירות)	וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן (ועל הפירות): בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן (ועל הפירות):

(א) אם אכל מפירות הנ"ל ואכל תפוחים . א"צ לברך על התפוחים בורא נפשות . שגם הם בכלל ברכת על העץ . אבל אכל תפוחים ושתה יין . צריך לברך בורא נפשות על התפוחים. כ"ש אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין או אכל מז' המינין שצריך לברך על כל א' וא' ברכתו . וכ"ה אם אכל בשר ודגים ואכל מה' מיני דגן . אין ברכת על המחיה פוטרת את הבשר והדגים : (ב) שתה יין ובירך בפה"ג . ואכל ענבים . צריך לברך עליהם בפה"ע . וכן בברכה אחרונה צריך להזכיר על העץ ועל פרי העץ . גם כשאכל כל מיני מזונות ופירות מה' מינין ושתה יין . כולל הכל בברכה א'. ויקדים מחיה אח"כ הגפן אח"כ העץ . ויאמר על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ . וחותם על הארץ ועל המחיה ועל הפירות: (ג) שתה יין ומים א"צ לברך על המים בורא נפשות . שברכת היין פוטרתן כמו שפוטרת בברכה ראשונה כל מיני משקין : (ד) שכח אם בירך ברכה של אחר היין (וה"ה לכל ז' המינין) לדעתי חוזר ומברך כמ"ש הטור . וכן נכון . החזקתיו ברחיה טובה שאין בזה משום חשש ברכה לבטלה. עמו"ק ולח"ס. ריש פ"ז דברכות : (ה) כבר נזכר לקמן בהלכות זימון דין המצטרף אימתי יוצא בבהמ"ז וכאן צריך להוסיף . אם שתה אח"כ כשיעור יכול כמו כן לצאת ע"י שישמע הברכה אחרונה מפי המברך . והוא שכוון להוציא והלה נתכוין לצאת : (ו) אמרו חז"ל [גיטין ע] אלו דברים המתישין כחו של אדם . אכל מעומד או שתה מעומד אכל ועמד שתה ועמד קרוב למיתה מן החיים . ולא פירשו כמה ישהה בטרם יעמוד. ולמדנו מהרי"ל [ורוקח] שיעור השהייה כשיעור הברכה האחרונה של הדבר שאכל ושנהנה . כגון אם אכל פת ישהה כשיעורה . אכל דברכתו בורא נפשות ישהה כשיעורה. ונראה שאין אלה דברי נביאות. אבל חכם עדיף מנביא. והבין מדעתי שלכך שתקו חז"ל מזה. לפי שסתמו כפירושו, שלא יעמוד עד שיברך והברכה צ"ל מיושב ומתילא נדע שאם הוצרך לעמוד בתוך סעודתו ולחזור לאכילתו שעכ"פ יתמין כשיעור הזה:

איך לברך על כל מין בסדר א"ב

א (א) אגרעסין שנגמרו אפי' חיים · מברך העץ אפילו גדל על הקוצים . מרוקאים ומרוסקים. אם ניכרין העץ. וכשאין ניכרין כלל שהכל. ואם בירך העץ ואפילו האדמה יצא : (ב) סחטן חיים או שזב מעצמו מברך על המשקה שהכל (וכן במשקין היוצאין מכל מיני פירות חוץ מזיתים וענבים) ואם בישלן או ריקחן נכון שלא לשתות הרוטב לבד רק עם האגרעסין ביחד . ונכונה לשתות הרוטב לבד אחר שאכל האגרעסין בברכה. ישתה קודם משקה שברכתה שהכל ויכוין לפטור גם הרוטב . ואם קודם שאכלם או שאין אוכלם כלל. מברך על הרוטב שהכל: (ג) נכון שלא לאכול אגרעס יחידי רק אם לקח ממנו גרעיניו. ואם אכל לא יברך אחריו . ואם אכל כמה אגרעסין ובהם כזית (כחצי ביצה והוא כשליש רביעית. ולחומרא הוא כביצה) ולא שהה מתחילת אכילה עד סופה יותר משהיית אכילת ג' ביצים מברך בורא נפשות. וכן כל האוכלין מצטרפין לכזית בלא שהה : (ד) מותר לאכול פירות קודם נט"י. וא"צ לברך אחריהם קודם הסעודה. אם אוכל פירות גם תוך הסעודה ומכוין בברכה שלפניהם לפטור גם שתוך הסעודה . וכשלא יאכל תוך הסעודה מברך לאחריהם קודם הסעודה (ואם שכח מברך תוך הסעודה. ואם יברך על כוס יכוין בבה"מ לפטור גם הפירות) אם אכלן לתענוג. ואם להמשיך תאוה לאכילה א"צ : (ה) כשמביאין לו פירות תוך הסעודה לפני הפת ולא קבע עליהם תחלה . אוכלן תחלה וסוף עם פת וא"צ לברך עליהם אפי' אוכלן באמצע גם בלי פת. ונכון לברך עליהם לפניהם ולאכול מעט בלי פת ולא יברך לאחריהם ואח"כ אוכלם כמו שירצה. ונכונה לאכול פירות בסעודה בלי פת לתענוג מברך לפניהם ולא לאחריהם: (ו) הרואה אגרעסין או פרי חדש אחר המתחדש משנה לשנה שנגמר אשכול גידולה מברך שהחיינו ונהגו שלא לברך עד שעת אכילה (ואם בירך בשעת ראיה לא הפסיד) קודם ברכת הפרי או אחריה. לא בירך בעת אכילה ראשונה (לא יברך אחר האכילה אפי' לא נתעכל עוד הפרי) מברך באכילה שנייה בלי שם ומלכות: (ז) פירות שלא נגמרו (כוד נתלשו מהאילן ואם לא נתלשו היו נגמרים עליו) יכול לאוכלם

לאוכלן חיים.העץ.וי"א שהכל.בישלן או ריקחן.העץ . ואם לא נגמרו כלל ומתולעים או מרים שאין ראויים לאכילה אפי' ע"י הדחק.חיים אוכל בלי ברכה . מבושלים או מרוקחים שהכל.אבל פירות שנשרפו מהחום ונפלו מהאילן קודם שנתבשלו. אפילו מבושלים או מרוקחים. שהכל : (ח) אונגערקים מתוקים או כבושים.האדמה (ושהחיינו בפעם ראשון.ואם נתקלקלו קצת.שהכל וב"כ. ועל ציר (וה"ה משאר פירות כבושים) במקום שדרך הרוב לטבל בו פת מברך האדמה כששותהו לבדו.ואם לאו . שהכל : (ט) כשאוכל קודם הסעודה אונגערקים מלוחים לא יברך ב"א קודם הסעודה.ובתוך הסעודה א"צ לברך עליהם כלל ומתוקין שאוכל קודם סעודה או בתוכה עי' דינם בס"ק ד' ה' : (י) כשרוצה לקבוע עצמו לאכול פת עם פירות.אוכל תחלה מעט מהם עם פת וא"צ יברך עליהם אפי' אם אח"כ באמצע ובסוף אוכלם גם בלי פת : (יא) אייל בירטן (זיתים) גמורים משיגדל הגרעין שבתוכו.העץ. ומעין ג'.וקודם שגדל הגרעין לא יאכלם רק תוך הסעודה.או אוכל תחלה פרי העץ שברכתו מעין ג' וגם שותה מים ואח"כ מברך האדמה ואוכל הזיתים ואח"כ מברך מעין ג' וב"כ : (יב) כשאוכל זיתים מתוקים קודם הסעודה או בתוכה עי' דינם בס"ק ד' ה'.ועל מלוחים . קודם הסעודה לא יברך ב"א ובתוך הסעודה לא יברך כלל : (יג) אייל כל מין.שהכל.וב"כ אם שתה רביעית . וכשאוכלו עם פת א"צ לברך על השמן:(יד)איינגעמאכץ מן מערי"ן ריבי"ן בוריקע"ס רעטי"ך חריי"ן איגנבע"ר. האדמה : (טו) אבל מרקחת קודם הסעודה ולא יאכל ממנו עוד תוך הסעודה מברך ב"א קודם הסעודה . אבל אכלו להמשיך תאות האכילה לא יברך.ואם אוכלו תוך הסעודה בלי פת.מברך לפניו ולא לאחריו : (טז) אייער.שהכל : אייער בייגיל אפילו בילושו בלי מים (ובמים בלי בלים.המוציא.ועל כזית בהמ"ז) כל ירא שמים לא יאכל אפילו פחות מכזית רק תוך הסעודה . ודיעבד או שאין רוצה להחמיר אוכל פחות משיעור ג' ביצים ומברך מזונות ומעין ג' : (יח) אינגבער יבש אוכלו בלי ברכה . רטוב מהקרקע אפי' חי או יבש המרוקח או כתוש ומעורב עם צוקע"ר אפי' הצוקע"ר מרובה כהאינגבע"ר.האדמה.ואם נתן איגנבע"ר לתבשיל או מרקחת לא יברך עליו . ונכון שלא להריח ריח אינגבע"ר : (יט) אינגבערליך עשוים מאפרפאליך של ה' מיני דגן והאינגבע"ר רק לטעם.מזונות ומעין ג': (כ) ארבעס (ולברך שהחיינו צ"ע) מבושל כל מין האדמה.חי ויבש כל מין שהכל . ארבע"ס לא מגיעה או צוקע"ר ארבעס אפי' חי.האדמה.ועל הסרביטין לבד. האדמה.וי"א שהכל.ומשדה חי.שהכל. וי"א האדמה.ועל הסרביטין לבד . שהכל : (כא) תבשיל מארבע"ס אם נשארו שלימים מברך האדמה.ואם נתמעכו דרך כלי מנוקב מברך שהכל.ואם כתשן או טחנן מעט או מיעכן בכף יברך שהכל.ואם בירך האדמה יצא : (כב) האוכל ארבע"ס קודם נט"י , אם לא יאכלם תוך הסעודה יברך ב"א קודם נט"י אם אכל כזית , ואם שכח יברך ב"א תוך הסעודה או יברך על כוס שהכל ויכוין לפוטרם בב"א , ואם יסעוד מיד ויאכלם גם תוך הסעודה, יאכל עתה פחות מכזית וא"ם אכל כזית לא יברך ב"א ואחר בהמ"ז יאכל או ישתה כשיעור או יברך על כוס ויכוין לפוטרם בב"א : (כג) בישל ארבע"ס לאכול גם המרק עמו מברך על הרוטב לבד. האדמה.ואם בישלן לאכלן לבד ולשפוך הרוטב מברך על הרוטב לבד. שהכל.ואם בישלן בשביל הרוטב לבד מברך שהכל, אפי' אוכל גם הארבע"ס:(כד)על תבשיל מקמח ארבע"ס לבד, שהכל,ואם עירב חלק שמיני קמח מה' מינים חטה שעורה כוסמין (הוא ארקו"ס,ואין מצוי במדינותינו) שבולת שועל (האבע"ר שיפון (קארי"ן) ואוכל כס' זתים מברך מזונות ומעין ג',ואם עירב או אוכל פחות מזה מברך מזונות ואחריה ב"כ , וי"א לאכול עוד כזית שב"ז שלו מעין ג' בודאי וכזית שב"א שלו ב"כ בודאי ויכוין לפטור גם את זה : (כה) אתרוג שנגמר חי או מרוקח.העץ,ואתרוגים שלנו שלא נגמרו עוד ואין נאכלין חיין אפי' ע"י הדחק, מברך שהכל אפי' על מרוקח ולא יברך שהחיינו : (כו) אסור ליהנות מריח טוב בלי ברכה קודם (ונוטל הדבר המריח בימינו) ולאחריו א"צ , ויברך שהחיינו בלי שם ומלכות וכשמריח באתרוג או שאר פרי הנאכל מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. אשר נתן ריח טוב בפירות . ודוקא כשנטלו להריח או לאוכלו ולהריח. אבל נטלו לאכלו ולא כוון להריח לא יברך, וכשאוכל ומריח,מברך ואוכל מעט ואח"כ מברך ומריח : (כז) בכל ימי החג לא יברך על ריח האתרוג,וכשנוטלו לצאת בו יזהר שלא יריח.(כח) כשאוכל אתרוג קודם הסעודה או בתוכה עי' דינם בס"ק ד' ה' : ב (א) באב דינן כארבע"ס,רק על הסרביטין לבד אין צריך לברך:

(ב) בוריקע"ס כבושים או מבושלים אפי' מחותכים דק מאוד,האדמה, בישלם במים לבד מברך על הרוטב האדמה,במים עם בשר או שומן,שהכל,ועל ציר בשעב ביותר ויש בו ממשות מחמת הבוריקע"ס, חי ומבושל אפי' עם בשר במקום שכובשין לצורך הבוריקע"ס ופעמים מבשלין הציר לבד,מברך האדמה, ואם עירב בציר רוב מים מברך שהכל : (ג) על עלי הבוריקע"ס כבושים או מבושלים,האדמה, ועל עלי ריבי"ן או שארי עלין ומשנים אפי' מבושלים,שהכל : (ד) באקסערין שנגמרו (מעירא"ה בהן שרשראות) , העץ. וקודם לכן האדמה : (ה) בארין שנגמרו חי או מבושל , העץ ושהחיינו,והרוטב או שסחטן דינם כמו באגריסע"ן, ואם בישלן עם בשר או שומן או דבש מברך על הרוטב לבד שהכל, ואם אוכלם קודם הסעודה או בתוכה עי' דינם אות א' ס"ק ד' ה' : (ו) בוימיל אם שותהו לבדו לא יברך (ונכון לברך על איזה דבר שהכל ולפטרו) ואם שותהו עם משקה לרפואה אפי' המשקה הרוב , העץ, ואם שותה המשקה לצמאו אפי' נותן לתוכה שמן לרפואה מברך על המשקה : (ז) על שמן אפרסמון שאין ראוי לאכילה ועיקרו לריח , כשמריח בו מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלךהעולם.בורא שמן ערב :

(ח) שמן זית שכתשו עד שאזל ריחו נודף,כשמריחו מברך : ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. בורא עצי בשמים :

(ט) שמן שבישלו בעצי בשמים ומריחו מברךבורא עצי בשמים , ואם בעשבי בשמים בורא עשבי בשמים ואם בשניהם יחד בורא מיני בשמים ואם סינן מהשמן

או

(או המים) רצוי שלא להריחם, ובשמרים יברך בורא מיני בשמים: (י) ציר כל מין אפי' מתמרים, שהכל, ובתוך הסעודה אין צריך לברך, וקודם הסעודה עי' דינו אות ו' ס"ק ג': (יא) ברוי"ט מקמח מה' מינים שנילוש ברוב מים ובלילתו עבה ואינו ממולא בפירות ונעשה חתיכה עבה ביחד ולא דק דק ויש עליו צורת לחם ונאפה בתנור או באלפס בלי משקה, מברך המוציא אפי' על פחות מכזית ולאחריו בהמ"ז אם אכל כזית: (יב) יברך קודם שיבצע ויתן ב' ידיו עליו בעת ברכה, ובוצע במקום שנאפה היטב מצד העליון והתחתון ויכין מלח בשלחן קודם שיבצע אפי' בשבת, ויטבול בו ומגין מפורעניות: (יג) בירך על הפת פטר פרפרת (פירורי פת בשר ודגים צלים וירקות גבי נה ודייסא מיני מלוחים) ואם הפת טפל ואוכל פחות מכביצה אין צריך נט"י (וטוב למנוע מלאכול למתק השתיה) ולכביצה נוטל בלי ברכה: (יד) לחם גמור מבושל או מטוגן במחבת או שומן. אפי' פיררו ועירבו בבצים או דבש ואח"כ בישלו. אם היה בכל פירור כזית קודם הבישול וגם אח"כ נשאר פירורין כזית מברך המוציא ובהמ"ז. וכ"ש כששורה פת בשכר אם או יין או י"ש ובכל חתיכה כזית. ובפחות מכזית מברך מזונות ומעין ג'. ואם פירר מעט לחם דק דק לשכר אם לבסמו מברך רק שהכל. וכשהפירורין בעין יברך גם מזונות: (טו) פת שעיפשה קצת. שהכל. עיפשה לגמרי אוכל בלי ברכה: (טז) פת או תבשיל מקמח ריי"ז או היר"ז נכון שלא לאוכלו רק בתוך הסעודה. וכשאין רוצה להחמיר יברך שהכל וב"נ. ואם עירב בקמח זה קמח מה' מינים חלק שמיני ואפה פת מברך עליו המוציא. ואם אכל ממנו כד' ביצים מברך בהמ"ז. ואם עירב פחות משמינית מברך המוציא. ואם אכל כזית מברך מעין ג'. וי"א ב"נ. ולא בהמ"ז אפי' אכל הרבה. ונכון שלא לאכלו רק תוך הסעודה: (יז) לחם מקמח ארבע"ס או רעטסק"י או קטנית אחר שהכל (ויכול לאכול כמה שירצה) וב"נ. וכשעירב קמח מה' מינים דינו כבס"ק ט"ז: (יח) לחם מקארטאפלי"ס בלי קמח מה' מינים או במעט קמח לדבקו. שהכל. ואם עירב חלק שמיני או יותר ולש בלי מים או במעט מים. מזונות. ומעין ג' כשאכל כס' זתים. וברוב מים. המוציא. ובהמ"ז כשאכל כס' זתים ואם עירב פחות משמינית מזונות וב"נ: (יט) בראנפי"ן כל מין. שהכל. וכן וויטני"ק או מאלינ"ק. וקודם הסעודה לא ישתה רביעית כשאין דעתו לשתותו גם תוך הסעודה. ואם שתה לא יברך ב"א קודם הסעודה: (כ) כשרוצה לשתות י"ש תוך הסעודה. נכון לברך שהכל על איזה משקה קודם נט"י ואין צריך לברך עליו. ואם לאו יניחו על השלחן ויכוין לפטרו בהמוציא. ואם לאו טובל בו מעט פת ואוכל (בלי ברכה. כשהוא בתחלת אכילתו או באמצע. אבל אחר אכילתו יברך שהכ:) ואח"כ שותהו בלי ברכה. ואם לאו ורוצה לשתותו בסוף האכילה לעכל יברך שהכל. ובתחלה או באמצע א"צ לברך: (כא) לא יברך על י"ש ב"א רק בשתה רביעית: (כב) ברוסניצעם חיים או שהוסמו וריסקן ושינן בעפה. האדמה.

ב (א) גרויזי"ן חי ומבושל. העץ ושהסינו. ועתיד ליתן דין על שראה מיני מגדים ולא אכל:

(ב) ה' מיני דגן או גריצ"ע ופערי"ל גרי"ן שנלקן או שלקן או כתשן אפי' בקליפתן ועשה מהם תבשיל ונתמעכו יפה עד שנדבקו. אפי' עירב רוב דבש או מין אחר. מזונות ועל המחיה. ובלא נתמעכו כנ"ל והסיר הקליפה קודם נכון שלא לאוכלם רק תוך הסעודה. וכשאינו רוצה להחמיר יברך מזונות ועל המחיה. ואם לא הסיר הקליפה קודם ולא נתמעכו אסור לאוכלם רק תוך הסעודה. וכשאין לו מה לאכול יברך האדמה וב"נ: (ג) על תבשיל שנתקלקל קצת. שהכל. נתקלקל לגמרי אוכלו בלי ברכה: (ד) גערשטי"ן חיים או קלוים כאלו נכון שלא לאוכלם רק תוך הסעודה. ואם לאו יברך שהכל וב"נ. וקלוים שבישלם כמו קאוו"ע או בישל שעורים לחולה. מברך על הרוטב שהכל: (ה) גרויפי"ן האבערנ"י או גערשטינ"י או קארינ"י יברך מזונות אפי' על הרוטב לבד כשבישל לאכול ביחד אפי' בישל עם בשר. ואם שתה רביעית יברך ב"נ. אבל בישל מעט בהרבה מים לזופ"א יברך על איזה דבר שהכל ויפטור הרוטב. ואם לאו יברך על הרוטב שהכל וישתה מעט ואח"כ על הגרויפין מזונות. ואוכל מהגרויפין כזית ושותה מהרוטב רביעית ומברך על המחיה וב"נ: (ו) רעשינ"י קאש"ע אפי' נתמעכה אם הקש"ע הרוב. האדמה. וכשהמים הרוב. שהכל: (ז) על לפת חי. שהכל. מבושל או מטוגן. האדמה: (ח) גרייפלי"ך מחטים. מזונות גרייפלי"ך או גרייפי"ל מצל מרפקשקע. שהכל:

ה (א) המ"ן טאשי"ן שנלושו ברוב מים וממולאים במעט שומשמין. המוציא. וברוב בצים או חלב או אפי' במים לבד רק שהבצק רק וממולאים בהרבה שומשמין. מזונות ועל המחיה: (ב) האני"ק מדבורים ואפי' הזב מתמרים שהכל: (ג) היר"ז נכון שלא לאכלו רק תוך הסעודה. ואם לאו מברך שהכל על מבושלים ומעוכים וכשאין מבושל ומעוך. שהכל (וי"א האדמה) וב"נ. ואם יש לו מין האדמה ומין שהכל יברך עליהם ויפטור השני:

ו (א) וואל"ר עפ"ל או ראזי"ן אפי' מבושל. שהכל. (ב) וואסע"ר אם שותה לצמאו. שהכל. ואם להעביר המאכל המעוכב בגרונו לא יברך (אבל בשאר משקה מברך) וכששותה בבוקר רק לרפואה לא יברך תחלה וסוף. ואם גם לצמאו. מברך: (ג) השותה מים קודם נט"י אם לא ישתה תוך הסעודה יברך גם ב"א קודם נט"י. אם שתה רביעית. ואם שכח יברך ב"א תוך הסעודה או יברך על כוס ויפטור המים בב"ה. ואם יסעוד מיד וישתה גם תוך הסעודה ישתה פחות מרביעית. ואם שתה רביעית לא יברך ב"א קודם נט"י (וי"א לברך) ואחר בהמ"ז אוכל כזית או שותה רביעית (או מכוס של ברכה) ומברך ב"א ופוטר גם המים. אבל כשהוא צמא עד שאי"ז אין לו תאוה לאכול מותר לשתות רביעית וא"צ ב"א: (ד) השותה מים (או שאר משקה חוץ מיין) בתוך הסעודה לא יברך אפי' היה צמא קודם הסעודה וירא לשתות שמא יזיק לו: (ה) וויין חי או מבושל או מתובל בדבש או פלפלין או בשמים (ונכון שלא לקדש על המתובל) הגפן ומעין ג'. ואם ריחו חומץ וטעמו יין. הגפן. ואם להיפוך לא ישתנו רק כשיברך על יין אחר ויפטרנו מברכי ראשונה ואחרונה: (ו) יזהר שלא ישתה יין רק פחות מכזית

או רביעית שלם. ואם שתה כזית לא ישתה עד כביצה. ואם שתה לא יברך. רק אוכל כזית מדבר שנברכו על המחיה וכולל בה על הגפן: (ז) כזית הוא (שלש רביעית כשלי ביצה (לחומרא) או כביצה (לחומרא) ורביעית ב' זתים (והוא כמעט ב' קליפות מבני תרנגולת מלאים. והוא שיעור ביצה ומחצה): (ח) כשרוצה לשתות יין קודם הסעודה וחושב שלא ישתה עוד בתוך הסעודה. נכון שישתה רק פחות מרביעית. ואם שתה יותר מ"מ לא יברך ב"א קודם הסעודה: (ט) כשרוצה לאכול מיד אחר קידוש א"צ לברך ב"א. אבל אחר הבדלה יברך (כשחושב שלא ישתה עוד תוך הסעודה) אפי' אוכל מיד: (י) לא שתה יין קודם הסעודה ורוצה לשתות תוך הסעודה מברך לפניו: (יא) קבע עצמו לשתות יין ויש שם גם שאר משקים. א"צ לברך עליהם כלל כשהיו לפניו בעת ברכה בין קודם סעודה בין בתוכה: (יב) כשמקדש על היין וחושב שלא ישתה עוד יין ורוצה לשתות משקה אחר או טייא וקאווע. נכון שלא יחשוב לפטרו בברכת היין. ומ"מ יברך שהכל על תחילת לוקע"ר ויפטור המשקה: (יג) קבע עצמו לשתות לפני המזון ומכוין לפטור גם מה שישתה תוך המזון א"צ לברך אז. וכן יין קידוש פוטר המשקה בתוך המזון: (יד) כששותה יין עם חבירו או בני ביתו ואח"כ הובא יין טוב יותר מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. הטוב והמטיב. לא בירך קודם שתייה מברך כ"ז שעוסק בשתייה. אבל כששותה לבדו או שהמשובח הי' לפניו בעת ברכה או שהובא לפניו יין גרוע מהקודם. מברך על המשובח הגפן ולא הטוב והמטיב: (טו) וויין טרויבן שנגמרו וגדולים ביותר. הגפן ומעין ג' לא נגמרו. האדמה ובמדינות אלו שלוקחים ענבים בליל ב' דר"ה על שהחיינו יברכו האדמה: (טז) וויינפערליך חיים. העץ. מרוקחים. אם ניכרים. העץ. ואם לאו שהכל. ואם בירך העץ או האדמה יצא: (יז) ווייץ (וה"ה קארי"ן חי או קלוי או מבושל והגרעינין שלמים נכון שלא לאכול רק תוך הסעודה. ואם לאו מברך האדמה ובה"כ: (יח) קמח חי (אפי' מחטין) בין נטחן דק דק או רק קצת ויש בו עוד טעם חטים או קמח קליות. שהכל וב"נ: (יט) ווערים קרויט מבושל או עם רב בדבש. שהכל: ז זאלין או [מי מלח]. שהכל: ח חרדל. שהכל: (ב) חריין המתובל לאכילה. שהכל. מרוקח. האדמה: (ג) הרעמזליך (שעושים מצה כתושה או מלחם מפורר ומערבין אותן בשומנונים וחלב וגובנין ומבשלין או מטגנין אותן) בגילושו ברוב מים ובומן, מברך מזונות ועל המחיה אפי' כשיש בכ"א כזית, ואם ברוב מים יזהר לעשותן פחות מכזית, וכשיש כזית נכון שלא לאוכלם רק תוך הסעודה, וי"א שמותר: (ד) אכלם קודם הסעודה, אם יאכלם עוד תוך הסעודה לא יברך ב"א קודם סעודה (וי"א לברך כשלא אכנס להמשיך תאוות האכילה) ואם לאו יברך (וי"א שא"צ כשאוכלם להמשיך תאוות האכילה) ואם שכח לברך קודם הסעודה ובירך בהמ"ז פוטרם, וכשאוכלם תוך הסעודה א"צ לברך כלל:

ט טארט מקמח מצה וצוקע"ר וקמח שקדי' הרבי' אפילו בלילתו עב ואפה בתנור כלחם יברך מזונו' ומעין ג' (אף מקביעת סעודה) ויזהר לאכול יותר מכזית בכדי שיאכל כזית מהמתוק לבד: (ב) טייא שהכל. ואם לא שתה בשתייה רביעית רק כשהיית אכילת ג' ביצים יברך ב"נ ואם שתה יותר לא יברך [ונכון לכנוס רביעית מעט בסוף השתייה ולשתותו בבת אחת ולברך ב"נ] וכששותהו בסוף סעודה לאכול המזון יברך שהכל ולא ב"נ: (ג) טיינליך אפי' גילושו במים רק שאח"כ טיגנם בדבש כד שכל העיסה בלועה מהדבש ולא נאפו בתנור כלל וכל אחד פחות מכזית. מזונות ועל המחיה:

(ד) טייגעכץ או קוגיל שבלילתו רכה וטיגנו וכן לאקשין המטוגנין. מזונות ועל המחי': (ה) פייטליך שמיעכן ביד ועשאן עיסה והוציא גרעיניהם. העץ ומעין ג' אבל מבושל וכימוח כמו פווידלא שהכל. ונכון שלא לאוכלם רק בתוך הסעודה או אוכל תחלה כזית מעין ג' וכזית ב"נ או שישהה באכילת כזית יותר משהיית אכילת ג' ביצים. ואם לא עשה כן מ"מ לא יברך ב"א. ודין רוטבן [מהמבושלים] כמותן: (ו) בתוך הסעוד' אוכלם בלי ברכה כלל: (ו) טשאדסקי זיל"י מרוקח שהכל: י יאגידעס קוואס שהכל וכל השא"ק מהמרוקחין. אם אוכלו תוך הסעודה בשר בשר אין צריך לברך. וכשאוכל אח"כ בלי בשר נכון כי בסוף האכילה יאכל מעט עם מעט לחם או בשר וא"צ לברך אפי' אכל בנתיים בלי לחם או בשר. ואם לאו צריך לברך בעת שאוכלם לבד: ל (א) לאקריץ. האדמה [וי"א שהכל] ואם בולע רק הטעם ופולט העיקר. שהכל. וכשאינו בולע כלל רק לועס ופולט. לא יברך. על המיץ או מי הבישול שהכל: (ב) לאקשין מזונות ועל המחיה [אפי' בקביעות סעודה] ופוטר גם רוטבן. וכשרוצה רק לשתות מעט מהרוטב. נכון לברך תחלה מזונות ולאכול מעט לאקשי"ן. גם יברך על איזה דבר שהכל ואוכל ושותה כזית ורביעית ומברך על המחיה וב"נ: [ג] בישל מעט מהם ברוב הרבה ועיקר כוונתו לשתות המים. יברך על איזה דבר שהכל ופוטרם. ואם לאו מברך תחלה שהכל ושותה מעט רוטב ואח"כ מזונות. ואוכל ושותה כזית ורביעית ומברך על המחיה וב"נ: [ד] בישל לאקשי"ן על קוגעל או טייגעכץ. נכון שלא לשתות הרוטב רק בסעודה או אוכל תחלה כזית מזונות וכזית שהכל ופוטר הרוטב ומברך על המחיה וב"נ. ואם שתה אפי' רביעית בבת אחת מהרוטב לבד לא יברך ב"א: (ה) לימענים. העץ. ובתוך הסעודה לא יברך כלל. וה"ה בדקן אחר שנגמרו עם צוקער: (ו) לינדזין [פרחים] האדמה: (ז) לעקיך מזונות ועל המחיה. אכלו קודם הסעודה יברך ב"א [וי"א שאם אכלו כמבוא תאוה לאכילה לא יברך. ואם לתענוג מברך] ואם שכח בהמ"ז פוטרו. ואם בתוך הסעודה. אם לתענוג לא יברך. ואם לתענוג ספק ולהקל. לכך נכון לכוין בהמוציא לפוטרו:

מ (א) מאהן אפי' כתוש ומרוקח האדמה: [ב] מלינצים. מקמח ה' מינים שגילושו בלוגה רכה ברוב מים ואח"כ נאפו בתנור או באילפס בלי שומן או חמאה [והמעט שמושח האילפס לא מקרי מטוגן] והבלק עב. צריך נט"י והמוציא ובהמ"ז. וכשהבלק דק קצת. לא יאכלם כדי שביעה רק תוך הסעודה

הסעודה אפילו נתמלאו אחר האפיי' בגבינה המטוגן בחמאה. וכשהבצק דק מאד וממולא מברך מזונות:

(ג) מאלינעס. האדמה. וי"א העץ. מרוקחים ומרוסקים. אם נכרים. האדמה או העץ. ואם לאו שהכל, ואם בירך האדמה או העץ יצא: (ד) מאנדלין מרוקחים כל מין, העץ. חיים וגדולים ומתוקי' העץ. מרים בלי ברכה [מתקן ע"י האור. העץ] קטנים בקליפתם ומתוקים. שהכל. מרים העץ: (ה) נתן קמח לתוך שקדים שעושים לחולה אם כדי לסעוד הלב מזונות ועל המחיה. ואם רק לדבק ולגלגלם עד שיוכל לשתותן. שהכל וב"נ [וטוב להחמיר לאכלו רק תוך הסעודה] ואם הקמח חלק חמישי ואכל משקדים כא' בצים יברך מעין ג'. ואם לאו מברך ב"נ:

(ו) שקדים מרוקחים אפי' מחופים בהרבה צוקער סביב. העץ. ומאנדיל מילך שהכל: (ז) מיל גראמין העץ ומעין ג': (ח) מוסקאט נוס. העץ וכשנותנו במשקה לרפואה דינו כשמן (באות ב' ס"ק ו):

(ט) מילך.שהכל:(י) מירביק גיבעקס שגילוש במעט חלב או חמאה [וה"ה שומן] אפי' הטעם נרגש. המוציא. ואם ברוב חלב ומיעוט מים מזונות וכשאוכל פחות מד' בצים מברך על המחיה וכשהוא שבע מזה יברך על לחם גמור המוציא ובהמ"ז ופוטרו ואם אוכל מד' בצים עד שש יברך מזונות ועל המחי'. ואם שבע מזה יברך עליו המוציא ובהמ"ז. ואם אוכל משש בצים עד כ"א בצים אפילו לא שבע מזה יברך המוציא ובהמ"ז על לחם גמור ופוטרו ואם אוכל כ"א בצים וג' חמשיות יברך עליו המוציא ובהמ"ז אפי' לא שבע מזה. והלפת מצטרף לכל השיעורים ואם אכל מעט ונמלך לאכול עוד אם כדי שביעה. יברך תחלה מעין ג' ויטול ידיו ומברך ענט"י והמוציא ובהמ"ז [כשאכל ד' ביצים] ואם רק מעט אפי' בין הכל יהיה כשיעור ויברך בהמ"ז מ"מ אין צריך נט"י והמוציא ואם אוכלו קודם הסעודה או בתוכה עי' אות ס' ס"ק ד' בפרעמזליך והוא הדין כאן:

(יא)מעטה שהכל. ובתוך הסעודה אין לברך.וקודם הסעודה דינו כמו מים [באות ו' ס"ק ב'] (יב) מצה יבישה[ואפי' פירורין דקין כקמח] שאין מבושל ולא מחובר. אפי' אין בכל פירור כזית ולא תואר לחם מברך המוציא. ובהמ"ז כשאכל כזית: (יג) פירורי מצה פחות מכזית שבישלן אפילו יש להם עוד תואר לחם ואפי' נתגדלו בבישול או נדבקו עד שבכל פירור כזית. מברך מזונות ומעין ג' אפי' אכל כדי שביעה. ובעל נפש לא יאכל כדי שביעה ביש להם תואר לחם. רק יברך תחלה על כזית לחם גמור. ובטיגון יחמיר כל אדם. אבל כשיש בכל פירור כזית קודם בישול וגם אח"כ. אפי' הוסר ממנו כל תואר לחם מברך המוציא ובהמ"ז: (יד) פירורים פחות מכזית שנתנם במים [או במרק או בדבש] עד שנתלבנו המים מברך מזונות ועל המחיה אפילו בקביעת סעודה ובכזית הדין כבסעיף הקודם: (טו) ימנע מלאכול פירורים שעירה עליהם מכלי ראשון[וכ"ש מכלי שני] ויש להם תואר לחם בלי נט"י. וכל שכן כדי שביעה רק יברך על לחם אחר תחלה. ואם נמחו. מבואר בסעיף הקודם, וכן עיסה היה מקמח מצה שטוגין קניידליך: (טז) עיסה שנתמלאה בבשר או דגים או גבינה ונאפית בתנור ויש לה תואר לחם.מברך המוציא וברכת המזון:

נ (א) נים שנגמרו אפי' קטנים וחיים ומעלי' יער. העץ. וירוקים שלא נגמרו [שמבשלין בדבש] אפי' גדולים ומרוקחים שהכל: (ב) כשיש בידו אגוז א' וכוונה לא יברך עד שיפתחנה. ואם בירך ופתחה והיא מתולעת ויש לפניו עוד ממין זה. א"צ לברך שנית אם חשב תחלה לאכלם: (ג) ניגעלאך יבישים אוכל בלי ברכה. שחוקים ומעורבים אפילו ברוב צוקער. האדמה:

ע (א) ענים.שהכל. ואם בישלו מברך על הרוטב האדמה: (ב) עסיק שאינו חוק או חזק שעירבו במים עד שראוי לשתות שהכל. אבל על החזק שמבעבע ומרתיח כשנשפך באוזן לא יברך: (ג) עפיל שנגמרו העץ. ואם בישלן אפי' כימוחו לגמרי העץ. ואם בישלן עם בשר א"צ לברך בתוך הסעודה אפי' אוכלן בלי פת אך נכון לאכול תחלה תחלה מעט במעט פת. וכשהם חיים או בישלן בלי בשר יברך העץ ואוכל מעט בלי פת. אבל כשעיקר סעודתו ללפת בו הפת. אוכל תחלה מעט עם פת וא"צ לברך אפי' יאכלם בלי פת ואפילו לא היו לפניו בעת שבירך המוציא:[ד] שאטן חיים יברך על המין שהכל. וה"ה על רוטבן לבד כשבישלן עם בשר או שומן או דבש. ובלי בשר או שומן או דבש דינו כרוטב אגרעסין באות א':

(ה) עפיל קוואס שהכל

פ פאמראנצען שאלעכץ מרוקח. העץ. וי"א האדמה. וי"א שהכל ורוטבן כמותן (ב) פאמפישקעס מה' מינים שבלילתן רכה. אם גילושו ברוב מים ומיעוט שומן או חמאה ועשו דק מאוד. אפי' אכלם כדי שביעה מברך מזונות ועל המחיה. ואם נעשו עב לא יאכלם רק תוך הסעודה. אבל כשגילושו ברוב בצים ושומן או חמאה ומיעוט מים. אפילו נעשו עב מברך מזונות ועל המחיה:

(ג) פאמפישקוס מארבעס או רעטעקי שהכל. ואם עירב קמח מה' מינים ונעשו עב ובמעט שומן או חמאה. לא יאכלם רק תוך הסעודה:

(ד) פיינקובען מן מעט קמח מטוגן בחמאה ובגינה. מזונות, ובלי קמח או רק במעט לדבק. שהכל: (ה) פארפיל מה' מינים. מזונות. ומארבעס או רעטעקי. שהכל, ואם עירב מקמח מה' מינים חלק שמיני מזונות ועל המחיה. ובפחות משמינית מזונות וב"נ: [ו] פוטער שהכל:

[ז] פייגין העץ ומעין ג'. שראן או בישלן לאוכלן עם הרוטב. נכון שלא לשתות הרוטב לבד רק תוך הסעודה או אוכל תחלה דבר מעין ג' וגם שות' מים ומברך מעין ג' וב"נ ופוטר הרוטב ואם לשתו' הרוטב לבד מברך שהכל וב"נ: (ח) פיש כל מין או הערינג שהכל וקודם הסעודה דין דגים כמים [ובאות ו' ס"ק ג] ודין מלוחים כ"ש [באות ב' ס"ק י"ח]:

[ט] אם לש עיסה במים בגולה עבה ומילאה בבשר או דגים או גבינה. ראוי שלא יאכל אפילו פחות מכזית רק תוך הסעודה. ודיעבד או שאין רוצה להחמיר

להסתיר יאכל פחות מג' ביצים ומברך מזונות ועל המחיה: (י) פירעשקים. שלש עיסה במים בלולה עבה ואח"כ טיגנה בשומן או דבש [בין מילאה עם היר"ז או גרופין בין לא] אם יש בכל חתיכה כזית מברך מזונות ועל המחיה. בלא אכל כדי שביעה. וכדי שביעה לא יאכל רק תוך הסעודה. ובפחו' מכזית מברך מזונות ועל המחיה ואוכל כמה שירצה: [יא] ואם מילאם בשומשמין או בפירות ועשאן דק דק ואוכלין אותם רק לקינוח. מברך מזונות ועל המחיה אם אכל פחות מג' ביצים. וה"ה פלאדין ממולא עם עפיל. ובתוך הסעודה א"צ לברך: [יב] פלייש. שהכל: [יג] פלאמין. העץ. ועל הרוטב מהיבשים שבישלן אפי' בלי הפלאמין העץ. וי"א שהכל [יד]: פעפער. רטוב אפי' חי או אפי' יבש רק שמרוקם או כתוש עם צוקער. האדמה:

צ (א) צוקער לעקיך מזונות. ונכון שיזהר לאכול יותר מכזית כדי שיהיה בו בודאי כזית מהקמח ולברך על המחיה: [ב] ציבעלים ירוקים חיים האדמה. מבושלים אפי' עם בשר שהכל. וכשהזקינו ואין ראוי לאוכלם חי בלי פת חיים שהכל. אפי' במקום שמקצת עניים אוכלים אותם חיים. ובמקום שהרבה אנשים אוכלים כן מברך האדמה. מבושלים האדמה [אפי' בישלם בפ"ע או בתבשיל וטפלים אליו] וי"א שהכל. ואם טיגנן בשומן או דבש וכיוצא מברך האדמה: [ג] צימעס. ואפי' במעט קמח לדבק. האדמה. והרוטב כמוהו: (ד) צימרינג. אם אוכלו. האדמה ואם בולע רק הטעם שהכל. ואם לועס ופולט לא יברך כלל: [ה] פירות שבישלן רק לצורך הרוטב מברך עליו שהכל: (ו) טשערנישקי. שהכל וכן על הרוטב:

ק [א] קאווע קלויה כשאכלה האדמה. וכששותה קאווע מבושל אפי' בסוף הסעודה לעכל המזון. שהכל: [ב] קאוועגים חיים האדמה: [ג] קאנאפלי"ם או על אגבן שהכל: [ד] קארשין. העץ. ומרוקחים. אם נכרים העץ. ואם לאו שהכל. ואם בירך העץ יצא. ולא ישתה הרוטב לבד רק יברך על הפרי ויכוין לפטור הרוטב. וכשרוצה לשתותו לבד יברך שהכל. אבל אכל תחלה הפרי בברכו' ורוצה לשתותו. שותה תחלה מין שהכל ופוטרו. ואם שראן בי"ש מברך עליו שהכל. וכשנתקלקלו מהי"ש מברך עליהם שהכל: [ה] קאשע מה' מינים. מזונות ועל המחיה. ומרעטשקי גרויפין. אם נכרים. האדמה. ואם לאו שהכל. ואם בירך האדמה יצא. ועי' אות ג' ס"ק ו'. ומקמח מרעטשקי או ארבעס. שהכל. ואם עירב מקמח ה' מינים חלק שמיני. מזונות ועל המחיה כשאכל כא' זתים. וכשעירב פחו' משמינית מזונות וכ"כ: (ו) קוואס כל מין שהכל: [ז] קאלינעס שמולאין זורקין וגדילים באילן. שהכל: (ח) קימעל שהכל. ועל הרוטב. האדמה וי"א שהכל: [ט] קירבעס [דלועין] שבישלן אפילו נתמעכו. האדמה. [י] קישקע ממולא בה' מינים. מזונות ועל המחיה: [יא] קניידליך מה' מינים [אפילו בלילתו עבה] שבישלן במים או משקה ואין בהם שיעור לחם אם קטנים מכזית. מזונות ועל המחיה. אפי' אכלם לשובע. ומקמח רעטשקי או ארבעס שהכל וכ"כ. ואם עירב מקמח ה' מינים חלק שמיני [וכ"ש יותר] מזונות. ועל המחיה כשאכל כא' זתים. ואם עירב פחות משמינית מזונות וכ"כ ועיין אות א' ס"ח כ"ד: [יב] קניידליך שעושין ממצה כתושה מעורב בשומן וביצים או בשמאלץ וחלב וגובלין ומבשלין אותן. אפי' חזרו קודם הבישול להיות בכ"א כזית מברך מזונות ומעין ג'. וכשגבלן ברוב מים ומיעוט ביצים ושומן יזהר לעשותן פחות מכזית. וכשעשאן גדולים מזה ספק אם מותר לאוכלם בלי נט"י: [יג] קנאביל דינו כמו ציבעלי [באות צ' ס"ק ב]: (יד) קעז. שהכל: [טו] קערליך מפירות. מתוקים אפי' חיים שהכל. מרים חיים בלי ברכה. מבושלים שהכל: [טז] קרויט לבן כבוש אפי' חי האדמה. וירוק חי שהכל. מבושל האדמה. ועל הרוטב מהכבוש שהכל [ועי' אות א' ס"ק ח] ומהמבושל בלי בשר וחומץ. האדמה. ועם בשר או חומץ שהכל: (יז) קרעפליך שבלילתן עבה ומבשלין ואחר כך מטגנין במחבת או בקדירה והחמאה דבר מועט נגד ריבוי העיס' והגבינ' אין לאוכלם כדי שביעה רק תוך הסעודה. אבל נתן לקדירה או אילפס הרבה שמעטינע או חמאה מברך מזונות ומעין ג': (יח) קארטאפלים אפי' נתמעכו היטיב בכף. האדמה. אבל מיעכן על ריב אייזין ועשה תבשיל או לחם בלי קמח או רק מעט כדי לדבק שהכל. ואם עירב מקמח ה' מינים חלק שמיני מזונות. ועל המחיה כאכל כא' זתים. ואם עירב פחות משמיני'. מזונות וכ"כ: (יט) קארטאפלים עם גרויפין מה' מינים מזונות. ואם הקארטאפלים ניכרים בפ"ע מברך גם האדמה ואם נתרסקו וניכרים רק מעט א"צ לברך האדמה אפי' הם הרוב. ואם היה בהם גרויפין חלק שמיני ואכל בודאי מהגרויפין כזית מברך על המחי' וכ"כ. ודין רוטב הקארטאפלים או אוכלן קודם הסעוד' או בתוכה עי' באות א' ס"ק ד' ה':

ר (א) רויטע ייאגידעס האדמה: [ב] ראבינעס. שהכל: [ג] ראזינקעס העץ ומעין ג'. ואם שראן או בישלן במים אפי' מעורבים עוד במים. אם משך היין לשתיה מברך עליו הגפן. אבל שראן או בישלן כדי לאוכלן עם הרוטב כשאר פירות ועתה רוצה לשתות מעט מהרוטב לבד יברך שהכל. אך רביעית לא ישתה רק תוך הסעודה בלי ברכה כלל או אוכל תחלה דבר מעין ג' ושותה מים כשיעור ומברך העץ ושהכל ומעין ג' וכ"כ ופוטר הרוטב או ישהה בשתיית הרביעי' יותר משהיית אכילת ג' ביצים. ואם שתה הרוטב בפ"ע רביעית בבת אחת לא יברך כלל: [ד] ראשטשינע שעושין ממנה פאמפושקים רק במעט שומן שמשה המחבת. אע"פ שבלילתה רכה אסור לאוכלם רק תוך הסעודה: [ה] ריבין חי. שהכל. מבושל האדמה: (ו) רוזין שעשה מהם מרקחת אם נכרים האדמה. ואם לאו שהכל. ואם בירך האדמה יצא: [ז] רייז הכוסס חי האדמה. ומבושל כגון שלא לזבן רק תוך הסעודה או אוכל תחי' מין מזונות וודאי ומין שהכל ודאי [ואם לא נתמעך בבישול צריך עוד מין האדמה ודאי] ופוטרו: [ח] רעטיך חי. האדמה [אם דרך אותו מקום לאכלו חי] ומרוקם. האדמה

האדמה. ומחלוקת אם לברך עליו שהחיינו: [ט] אוכל או משקה שאוכל או שותה לרפואה. אם טעמו טוב והחיך נהנה וגם בריאים אוכלין. או שותין אותו מברך תחלה וסוף כברכתו. וכשאין בריאים רגילים בו. שהכל. ומים בלי ברכה. וקודם שאוכל או שותה רפואה או מקיז דם אומר

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שיהא עסק זה לי לרפואה. כי רופא חנם אתה:

ויחשוב שאין הרפואה מועלת רק ע"י הבורא יתברך ועי"ז תפלה זו יכנס בה' ויבקש שתהא הדבר לו לרפואה. ואחר ההקזה נוטל ידיו ומברך

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. רופא חולים:

(י) רעטשאינקעס שהכל. ואם עירב קמח מה' מיני והבלק שב ובמעט שומן. אסור לאוכלם בלי נט"י. ועי' דינם באות ק' כ"ק י"ח. וצריך להודיע זה להאופים כדי שלא יערבו להרגיל רבים:

ש (א) שאלאטע מעורב בחומץ ושמן. חי האדמה. מבושל שהכל אפי' רפא במבושל יותר מבחי:

[ב] שווארצע ייאגידעס הגדילים באילן פחות מג' טפחים האדמה [וכשיש לו מין העץ ומין האדמה אוכלם תחלה ופוטר היאגידעס] מרוקחים ומרוסקים אם נכרים האדמה. ואם לאו שהכל. ואם בירך האדמה יצא. אבל אלו הגדילים בפוינ"ן על אילנות הנקראים שמאראדזינע"ס העץ: [ג] על המין מאילן מאכל או שרק. שהכל: [ד] שוועמליך מבושל או מרוקח שהכל: [ה] שמעטינע שהכל: [ו] שעפעטאלין דינם כמו פלאמען: [ז] שעקאלאדע שהכל: שצאווייע אפילו מבושל. שהכל:

דיני ברכת הריח

(א) אסור להנות מריח טוב עד שיברך קודם שיריח ולאחריו א"צ. ומותר להריח מדבר שאסור באכילה ולא בהנאה. ולא יברך שהחיינו על ריח אך על מצוה שנעשו להריח יברך. ונהגו שלא לברך ולא יברך על קול ערב. וכן על הרחיצה וסיכה [סי' רטז]: (ב) אם המוציא ריח. עץ או מין עץ שאינו מאכל יברך:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. בורא עצי בשמים:

וכשהוא מין עשב שאינו ראוי לאכילה יברך עשבי (בחיר"ק שו"א ליר"י) ולא בקמץ פתח פתח ליר"י ואם לאו. כגון המוס"ק [פיזי"ם בל"א שיש חיה ידוע שלה מכוסרת בטבור וזיעתה מתקבץ שם בתחלה כמין דם ואח"כ מתייבש ונעשה ממנו המוסק. אסור לאכלו. וי"א דמותר]. יברך מיני. וכשהיא פרי עץ או אדמה הראוי לאכול אפילו רק ע"י תערובו' ונטלו להריח או לאכול ולהריח (וכשנטלו לאכול ולא כיון להריח. רק שמעני' ריח טוב לא יברך על הריח) יברך

בא"י אמ"ה הנותן ריח טוב בפירות

[וכשנטלו לאכול ולהריח. לא יכוין להנות מהריח עד שיברך על האכילה. ואוכל מיד ומברך על הריח הנותן ומריח] וכן על אגוז מושקאט"ה וקנילה (נימרכ"ד) וקנא"ז (נעגליך) וכל מין בושם שהוא לאכילה וי"א שעל נימרינג ונעגליך יברך מיני. ועל כולם אם אמר מיני יצא (ולזה מברכין בהבדלה רק על מיני בשמים) ולכן על דבר שמסופק בו יברך מיני [שם]: (ג) על הנענ"ע [מינט"ה] לא יברך. וי"א לברך הנותן. וכן המריח בקאוו"י כשהוא חמה כשהיא נודף ונהנה מהריח. ועל הור"ד [רוזא"ש] ומי ורד וקנמון שהוא עור הנדי [וי"א שט"ס וצ"ל מור הנדי [לשון הודו] מור מהודו. ברכתו שם. וי"א בל"ל עוד [ל' עץ בערבי] הנדי, עץ מהודו, וי"א שעוד לשון עץ בערבי והנדי ר"ל מאינדיאה. ברכתו שם ובטורקי נקרא אודאלאשי ובלע"ז ספרדי נקרא עץ אלואים] ולבונה ומצטיכי [שרף שטוחנין ממנו זפת] וכיוצא יברך עצי, וכן על כל דבר שהקלח שלו קשה, ועל שמן אפרסמון יברך

בא"י אמ"ה בורא שמן ערב:

ועל שמן זית [דוקא שכתשו או טחנו עד שחזר ריחו נודף יברך עצי (שם): (ד) על שמן שנשמו כמו שמן המשח'. אם בעצי בשמים יברך עצי, ואם בעשבי עשבי וכשהיו בו עצים ובשמים יברך מיני, ואם סיננו והוציא הבשמים יברך הקודם הסינון, וי"א מיני, וי"א בורא שמן ערב, וי"א שלא יברך כלל, ולכן נכון שיזהר מלהריח בו (על כלי המוגמר לא יברך כלל, וכן על טאבוק שעולה בחוטם, ונהגו המדקדקים שלא לברך במוצ"ש על כלי שטוחנין או דוכין בו בשמים ויש בו ריח, וקצת בע"ב שאין להם בשמים מברכין עליו, והוא לבטלה, ועל רימלק (רוסמארין), וי"א יאסמי"ן, וי"א עשב שיש לו ג' שורות של עלין זו למעלה מזו ובכל שורה ג' עלין' וי"א גרוגלין וצ"ע) ואילפי דימא (רוסמארין), וי"א שבולת נרד שקורין אישפי"ק ובלי' פולין שפיגרנדיא שעושין מזה לריח ובע"ב רגילין לשפכו למים שהכהנים נוטלים לדוכן (ואין לנהוג כן) והעומדים שם יברכו עלי) יברך עצי, ועל סיגלי והם ויאלינ"ס עשבי, ועל נרגיס (חבצלת וי"א ליליי"ן) הגדל בגינה יברך עצי ועל הגדל בשדה עשבי (שם): (ה) היו לפניו עצי ועשבי ומיני בשמים, יברך על כ"א ברכתו, ויקדים עצי לעשבי [וכשנתערב כמה מינים או שהם באגודה אחת ולא להריח מכל מין בפני עצמו יברך מיני] וכשבירך על כולם מיני יצא, ואם בירך על מין עץ עשבי לא יצא וכשיש לפניו עצי ועשבי בשמים כוללן בברכה אחת.

בא"י אמ"ה בורא עצי ועשבי בשמים:

וי"א שצ"ע ואם הובא לו הדס ושמן להריח בהם (ועל שמן העשוי להעביר הזוהמא לא יברך] אם ברכותיהן שוה יברך על ההדס עצי ופוטר השמן, ואם לאו יברך על ההדס תחלה, ועל המוגמר (בשמים על גחלים להריח) יברך משיעלה קיטור עשנו [ולא קודם] קודם שיגיע לו הריח, ואם המוגמר מעץ יברך עצי, ומעשב עשבי, ומשאר מינים מיני' והמריח באתרוג דמצוה בעת נטילתו למצוה (וקודם ואח"כ מברך) לא יברך. וי"א שמברך (ואם מכניס בו ונשאר הריח בידו או בבגד לא יברך על ריח זה) ולכן נכון שלא יריח בו. וכשמריח מברך. וי"א שלא יברך אפי' מכוין להריח. וי"א שכן עיקר. והמריח בפת חם יברך. בא"י אמ"ה שנתן ריח טוב בפת. וי"א שלא יברך ולכן לא יריח בו וכשמריח מברך. וי"א דלא יברך. ויש אומרים שכן עיקר (שם):

ספר בטעם מלומה. אם רגיל לקרות קורא לשנות שונה (ועמ"ש בפתיחת המעמדות וביום ראשון על אודות סיוב קביעות עתים לתורה. וצריך עכ"פ שיהא העת קבוע ותקיפ. מנה לא תזוע. ואם הולרך לבטלו משום עסק נחוץ יהא זהיר לפרוע. עמו"ק סי' קנ"ו) ואם ת"ח שהגיע להוראה הוא, בכניסתו לבית תלמוד או לבית המדרש אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי. שלא יארע (נפעל) דבר תקלה (עלח"ש) על ידי. ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי. שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר. ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם.

(א) ת"ח הקבוע בתלמוד תורה אע"פ שמפסיק כה כמה פעמים לצרכיו א"צ לחזור ולברך בה"ת כשחוזר לתלמודו כיון שדעתו לחזור לה ולא הסיח דעתו ממנה. אבל מי שאינו קבוע בתלמוד ועוסק בד"א כשבא ללמוד. לד"ה צריך לברך ב' ברכות לעסוק בד"ת הערב נא אשר בחר בנו כמ"ש בסידורי בע"ה. וגר ועבד ואשה וסומא חייבין לברך כשעוסקין בתורה כמ"ש שם. ושינת קבע על מטתו ביום אף לת"ח הוי היסח הדעת. וכוון לברך: (ב) הכותב בתורה וגם תהרהר בה יש לו לברך כמ"ש בס"ד בתכורי שכ"ש העיקר ויע"ש ביאור נאה בדברי תוספות תמור וירושלמי דהוא שנה על אתר: (ג) בענין עסק התורה. היה אומר האריז"ל שעיקר הכוונה תהיה לקשר נפשו ולהדביקה אל שרשה להעלים אילן העליון כי זהו התכלית. ביאת האדם לעולם ותכלית עסקו בתורה. ע"כ האיש הנלבב יפקח עיניו על דרכיו שיהיה ת"ת שלו לש"ש לשמור לעשות ולקיים כדי שתהא לו בזה ובבא שם חיים (ככ"ל בברכת התורה ובמעמדות כמה פעמים) והעוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה שכתו אין לסיים. וכבר הארכנו בענין תלמוד לש"ש בכמה מקומות ע"ל בהקדמה ובברכת התורה ובפי' מעמדות וזולת זה ובלח"ש בפרקי אבות ובמקומו במו"ק: (ד) גם שם ביארתי איך ומה. ומי. האסור ליהנות ממתנות ודורונות ב"א ומי המותר. יע"ש בס"ד בהרחבה כל חלקי הסותר. והמכבד התורה גופו מכובד וישיג מחייתו די והותר. בג' כתרים נכתרו ישראל וגדול שבהם כתר תורה המונח לכל הרוצה יבא ויזכה ויכתר. הכל הרוצה שתהיה הולמתו צריך ללמוד תכסיסי מלכים לכסא לעלות המדרגה בסתר שלא יהא נזם זהב באף חזיר ונרור הכן במרגמה מעדה כנגד בונדים חומץ מי נתר. ואם יהיה ראוי וכדאי אז יתגלו לו אוצרות כלי חמדה וסגולת מלכים עד בלי די (ע"ל ויזהר ביחיד בלמוד היום) אמרו לר' זירא [עירובין סה] נהירין שמעתך. אמר דיממא נינהו: (ה) בקשות הנמשכות קלרתים מס' שערי ציון ועזבתי הארוכות מה ששיערתי שאינו כ"כ הכרח ולריכות שלא לגרוס הפסד הכונה גם היו מועטים ותקנתים כראוי לשם נאמת ואמונה:

תפלה לאמרה קודם קריאת התורה:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא בתורת שהיא כנגד תפארת דזעיר אנפין. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת התורה הזאת. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת התורה הזאת. ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

וראוי לכוין בקריאת תור' לשם הוי"ה אלה"י ישרא"ל [גי' תורה] (עי' בפי' ברכת התור') ולבטל כח ס"מ וזוגו [גימ' תורה] שהתורה היא תבלין שלו. וזהו סוד שאז"ל [יומא עב] זכו נעשית לו סם חיים. לא זכו נעשית לו סם המות. ולכן אמרו שיאחז בעץ החיים למחזיק בו, שאינו צריך לחטאת (גי' חי"ת כפס) ולא אשם. שמתכפר ע"י קרוא מק"י [גי' אשם]:

תפלה לאמרה קודם קריאת נביאים

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא בנביאים שהם כנגד נצח הוד דזעיר אנפין. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת הנביאים הזאת. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת הנביאים הזאת: ויהי נועם וכו':

תפלה לאומרה קודם כתובים

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא בכתובים שהם כנגד יסוד דזעיר אנפין ומלכות דזעיר אנפין. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת הכתובים הללו. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת הכתובים הללו: ויהי נועם וכו':

תפלה לאמרה קודם לימוד משנה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא משנה. והריני בסדר זרעים שהוא בחסד: (וכשהוא לומד בסדר מועד יאמר) והריני בסדר מועד שהוא בגבורה: (וכשהוא לומד בסדר נשים יאמר כן) והריני בסדר נשים שהוא בתפארת: (כשהוא לומד בסדר נזיקין יאמר כן) והריני בסדר נזיקין שהוא בנצח: (וכשהוא לומד בסדר קדשים יאמר כן) והריני בסדר קדשים שהוא בהוד: (וכשהוא לומד בסדר טהרות יאמר כן) והריני בסדר טהרות שהוא ביסוד לעשות לה מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת המשנה הזאת. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שאזכה לבחינת נשמה דבריאה אותיות משנה. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת המשנה הזאת: ויהי נועם וכו':

ראוי לכוין בקריאת המשנה בגי' השמים [וידוע שהוא בחינת תפארת מקנן ביצירה] סוד זעיר ונוקביה. וכן הוא בגי', עמ"ש בס"ד בלק"ש סילהי פוקלין. והוא פלא:

תפלה לאומרה קודם לימוד הלכה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני לומד הלכה שהוא אותיות הכלה. לקשט שם אדני שהוא הלכה העליונה בעשרים וארבע קשוטי כלה. כדי לחברה בבעלה. והריני קורא בסדר זרעים שהוא בחסד (וכשהוא לומד הלכה בסדר מועד יאמר) והריני קורא בסדר מועד שהוא בגבורה: (וכשהוא לומד הלכה בסדר נשים יאמר כן) והריני בסדר נשים שהוא בתפארת: (וכשהוא לומד הלכה בסדר נזיקין יאמר כן) והריני בסדר

בזיקין שהוא בנצח: (וכשהוא לומד הלכה בסדר קדשים יאמר כן) והריני בסדר קדשים שהוא בהוד: (וכשהוא לומד הלכה בסדר טהרות יאמר כן) והריני בסדר טהרות שהוא ביסוד. להעשות לה מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוין לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת הלכה הזאת. ואל יעכב חטא ועון והרהור רע את למוד הלכה הזאת: ויהי נועם וכו'

ראוי לכוון בלמוד הלכ"ה. אות יוד הכלה העליונה [הכלולה מס' מלכות. המה ס' מסכתות) היא שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמותיה. שהם ד' אותיות אדני שסובן בהם' וג' מילואי אהיה עם ג' כוללים בי' חסן, ויכוין ליחדם' ואז דברי חכמים בנח"ת נשמעין, ויהא לו נחת רוח בעסק התורה כמו שעושה נחת רוח לקונו, ובעסק התלמו"ד נכון לכוון לבטל כח הת"פ התמרה הארורה כנזכר לעיל כמה פעמים ולהסיר קש ותבן מהלכה שתשאר פ"ת נקיה רוחניות לשם הנשמה:

תפלה לומר קודם לימוד המדרש

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחד"א שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפ"א. הריני לומר מדרש שהוא כנגד אהי"ם דאהי"ה. להעשות מרכבה לו. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת המדרש הזה. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את למוד המדרש הזה: ויהי נועם וכו'

בלמוד המדרש ראוי לכוון שעולה גי' כאחורים דאהיה דיודין [שממתק דיני אהיה, י' פעמים ברבוע גי' ת"ח, עמש"ל (בפי' הקטורת בס"ד) וכחו לבטל מלאך המות (עם ב' כוללים גי' הכי הוא) ולשבר כחו. הוא שאמרו האלהים (סוכה נב) פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש:

תפלה לאומרה קודם לימוד הקבלה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליהדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני לומד בספר קבלה פלוני שהוא כנגד תפארת דזעיר אנפין דעולם האצילות לעשות לו מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזכך נפשי ורוחי ונשמתי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין נוקבין על ידי קריאת ספר הקבלה הזה: ויהי נועם וכו'

הרוצה לאחוז בקצור, יאמר נוסח זה, כולל לכל למוד תורה

הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה ולידי מדות ישרות ולידי ידיעת התורה. והריני עושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה (יכוין בשם יאהדונהי) בדחילו ורחימו על ידי ההוא טמיר ונעלם:

בית הנהגת תלמוד תורה תלמוד

(א) הרוצה לזכות בכתרה של תורה ולהצליח בה. צריך לדרוש מעל ספר ה' ולקרוא הנהגת למודה. ודיני כבודה (הכולל כבוד ספריה הקדושים) ולכבד מקום בית תלמודה. ויותר מהמה בני הזהר בכבוד יודעיה ולומדיה לשמה. כת"ח האמתיים אשר נגלו להם תעלומות חכמה. (שבשיטן הקב"ה וקראן אלוהות. עד האלהים יבוא. אלהים לא תקלל) מתוך שרדפו אחריה והקדימו לפתחה בהשכמה. ובקשוה ככסף וחפשוה כמטמונים בנפול עלי אנשים תרדמה. חוקרים ודורשים ע"מ לשמרה ולקיימה. המכבדים אותה בכל כחם בכל דבר הנוגע לכבודה. ולהרבות הדרה והודה. ומקיימים שארה כסותה ועונתה מפקידה לפקידה. ויקרה בעיניהם מפנינים וכל כלי חמדה. המה היוצרים השרידים אשר ה' קורא היודעים ערכה. המבינים דרכה. הבאים בעומקה של הלכה. להורות דרך ה' לדעת מה יעשה ישראל להמשיך להם שפע ברכה. המתלוננים בסתרה. לאהבת בוראם ולפרסם כבוד אלהותו. להכירו בפי הבריות ולקרבן אליו ולתורתו. להנחילם אוצר ההצלחה הנצחית להראותם כבוד עשרו ומלכותו. בהם הדבק. ובעפר רגליהם התאבק. והם ראית ת"ח נוקם ונוטר כנחש חגרהו על מתניך ואותו תחבק. אהוב תוכחתו ונערתו השוק. ומקום כפות רגליו נשוק. ואל תתחבר לשכורים ביין חמדת הכבוד המדומה אין עינם כ"א על בצעם ועל המרוצה לעשות ולעשוק. אל יקנא לבך בחטאים. הבקיאים לרמות את הפתאים. בטלית של ת"ח מתגאים. בחלוקא דרבנן שאין בו אמירה מכוונת לתלמיה מתנאים. ונפשטים נקודים וטלואים. משמיעים קול כקול הסירים סבוכים כסבאם סבואים. והמה כלים רקים ולפידים בתוך כדים מהרהים. שמור נפשך מאד פן תנקש אחריהם ותחליף עולם עומד בעולם עובר כמהר לפור אל פת תרד פלאים. ראה העידותי בך היום בעוד לאל ידך להשיג הון עתק אוצרות בפז מסולאים. עמו"ק סימן קנ"ו ובמקומו בי"ד. חדושים בעניני הנהגת ת"ח ותלמודם וכבודם. ובש"י (סימן ה') בהנהגת ההוראה: (ב) צריך הת"ח להיות מקושט בכ"ד ספרים שהן קשוטי כלה. וכלול בידיעת תלמוד הלכות ואגדות. ואחר שמלא כרסו מהן. לטייל בפרד"ס גנת ביתן מלכו של עולם. כי יביא במשפט על כל נעלם. וערום ביראה. שלא יהא ערום גם מחכמת הגשים. למען ידע מה להשיב לאפיקורוס. בכל תושיה יתגלע לבנות בדקי חומת התורה ולא להרוס. ויזכה בתמונה אותה לחרוש: (ג) אמר רבא [ע"ז יט] ליגמר איניש תנ"ג דלא ידע מאי קאמר. ואף השוכח לאכסן לא יקופח שכרו ותלמודו אינו נאבד הנה הוא נשמר. כי לוחות ושברי לוחות מונחות בארון. לפיכך אמרו [ברכות ח] הזהרו בת"ח ששכח תלמודו מחמת אונסו. ואחד המרבה ואחד הממעיט. ובלבד שיכוין לבו לשמים. אפי' העוסק בתורה יום אחד בשנה (כדר' אידי) [חגיגה ה] מעלה עליו הכתוב כאלו עסוק בה כל השנה. והרוצה שיתקיים למודו בידו. יהי זהיר בדברי חכמים ובלשונם. שחייב אדם לומר בלשון רבו. ויקפיד מאד לבחור לשון ערומים. לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. יהיו דבריו מעטי הכמות רבי האיכות. מועט מחזיק את המרובה. לשון חכמים תשיב דעת שפתם ברור מללו. בדבור לא ומאמרים כוללים (בלשון תורה המסוגל בטבעו להאכים) הכרעתים כמוח. ונחקקים בלב ונחתמים ונבלעים ברמ"ח איברים ובדמים: (ד) ביחוד הוי זהיר בגירסא דינקותא. כלילא דורדא דלא הדרא [שבת קנב] מעותו אין לו תקנה. ללמד בנך מספר מוגה ומרב דדייק ועושה מלאכת ה' באמונה. דשבשתא כיון דעאל עאל גם כי יזקן לא יסור ממנה. בני גלילא דלא דייקי לישנא. ולא תהנה להו סימנא. לא נתקיימה תורתן בידן והיו למשל ולשנינה. סימן זה יהא בידך. אם ראית תי שעסק בתורה ותלמודו קשה כברזל. בשביל משנתו שאינה סדורה. כלשנג לשון אין בינה. קטיע לישנא. בידוע שאינו מבין ובוכיה של תורה. אבל מהקרויין בני קטורה (אחז"ל. [במדבר רבה פ' כ'] כותי המדבר בלשון הקודש] ולא ראה אורה ודברי פי חכם חן הולך בשפתיו יוסף לקח. בתפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אפניו כל איך

הטועם

שטועם אומר לי כיון הרקח: (ה) עוד אמרו דרך לחות . כל תורתו של דואג (ומיצר על עולם שאינו שלו) אינו אלא מן השפה ולחוץ. ולא גמיר שמעתא. ואי גמיר לא מסיק בה (אלא כדמסיק הבלא. ולא) אליבא דהילכתא . ואימתי היא שמורה. כשהיא ערוכה בלב. ואיים הם למוציאיהם בפה ולב שוין. ואם לא זכו עדיין להבין . אעפ"כ לא ימנע עצמו מבה"מ ולא יפוק לבר. אמרו חכמים [שבת ס"ג] ליגמר איניש והדר ליסבר. ואם אפשר עשה לך רב וקנה לך חבר (עאת"מ במקומו) שחברך יקיימנה בידיך . ואל בינתך אל תשען . והלמד תורה ותלמדה. דומה להדס במדבר. בד"א ברב הדומה למלאך ה' צבאות. ובחבר טוב ותלמיד הגון ונאות . אבל אם הרב דומה לכהן המחזר בבית הגרנות ומקבץ על הנבאות. ואינו יודע להשיב טעם מופת ואות. ברוח הימנו ואל תדור בשכונתו. וחבר שאינו נאה. זרה הלאה. ותלמיד שאינו הגון אל יבא לך עסק עמו . מוטב תשב בדד בטח ותדום לה' . שאפי' אחד ועוסק בתורה הקב"ה קובע לו שכר . אגרא דשמעתא סברא אל האמת מסכים. ואל תשב בגבהה של עיר ותשנה כל הלומד בצינעה מחכים . יגעת ולא מצאת אל תאמין: (ו) ברית כרותה לשפתים ערוכות שד"ת חותכים. שמורות בלב מבין שאינו שוכח מהרה בשהלכו תניאהו. בשכבו תשמור עליו בהקיצו היא תשיחהו בזה וזכה לתת לו בין העומדים ההלכים. ואם הוא דר בעילם המדינה (שנטלה עשרה קבין גסות הרוח . ועניות של תורה) שזכתה ללמוד ולא ללמד בפה . ילמד בכתב יושר דבר אמת זמת תפסיק הפוך והפוך בה. ולא תיפוך בתילי תמולייתא. ותיהוי לנוותא כסימא להורתא רתיקא זוודתא. ודורות הבאים ישמעו וילמדו ידעו וישכילו. כי אם אין אדם מניח מלוה לדורות מה הנייה יש לו. גם במקומות הרחוקות ממנו. שהתורה חביבה עליהם, יעשו דבריו פרי תבואה. ואל יכבוש דברי חכמה דעדיפי מנבואה. והרי זה עושה צדקה בכל עת ודאי ובכל מקום . כי בעו"ה כבר נתקיים בימינו מה שאחז"ל [שבת סג] עתידה תורה שתשתכח מישראל . שאין הלכה ולא שמועה ברורה בידינו . ואבדה חכמת חכמינו:

בסיום מסכת אומרים זה הנוסח . ולפי שהוא מוטעה ברוב הספרים. הגהתיו פה מוגה כראוי:

הַדְרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת. וְהַדְרָךְ עֲלָן. דַּעְתָּן עֲלָךְ מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת. וְדַעְתָּךְ עֲלָן. לָא נִתְנְשֵׁי מִנָּךְ מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת. וְלָא תִּתְנְשֵׁי מִנָּן. לָא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלָא בְּעָלְמָא דְאָתֵי:

אחר הלמוד . אם יש שם עשרה . אומרים קדיש דרבנן כמבואר לעיל:

ביציאתו מהו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי . ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים . אני משכים לדברי תורה . והם משכימים לדברים בטלים . אני עמל והם עמלים . אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר . אני רץ והם רצים . אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

הנהגת דרך ארץ ומשא ומתן . ב י ת נ ת י ב ו ת יקרא . ויפרד לשתי דרכים כשתי הבנות שבו . אם בהנחה ראשונה מורה על הליכות דרך כמשמעו. כנגדו נ ת י ב א' הליכות הדרך. אורח עולם ישמור בכל השייך אליו . מהנהגות מועילות טבעיות ומקובלות ויצטרף לזה כל המסתעף ממצות ברכות ותפלות. והן . נוסח נטילת רשות . לויה תפלת הדרך . תפלה קצרה . ברכת הגומל והנס . בקשה להצלחה בעסק מו"מ. ברכות הודאה על העבר וצעקה לעתיד. להשים לעין רעה. שאלת שלום . הכנסת אורחים . דרך ארץ באכסניא . ואם בהנחתו הב' המושאלות . כנגדו נ ת י ב ב' . הלא ידעו עם סופר מהיר התיב עצה וטעם להזכיר ולהזהיר בעסקי משא ומתן באמונה . בהשכל בדעת ובתבונה. איך להתנהג בדברים שבין אדם לחבירו ודרך ארץ של תקון העולם וישוב הבית והמדינה . בעניני הנהגת האדם בביתו ומדינתו . וילוה אל זה כל הנוגע בעסקיו קניניו וביוצא בהם מלאכתו וסחורתו . והשמטתי דברים רבים כחמה לבריחה מהאריכות בפעם א':

(א) אחר שלמד וקבע עתים לתורה . מה טוב ומה נעים שיהא לו עסק להתפרנס מיגיע כפו הן באומנות מלאכה או מו"מ וסחורה. ועליה כשאלין בתחלה (עמ"ש בפתיחת המעמדות) נשאת ונתת באמונה. וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון . ויפה ת"ת עם ד"א שיגיעת שניהם משכחת עון [ברכות ל"ו א'] והרבה עשו כר"י ועלתה להם. זה וזה נתקיים בידיהם. ועליו הכתוב אומר ראה חיים . זו אומנות. עם אשה אשר אהבת. זו תורה: (ב) וזהו אולי המכוון במ"ש חז"ל [ברכות ח] גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים. שהכל תמהים ע"ז . כי אם הוא ע"פ ויגע ולא ירא אלהים. בודאי כל יגיעו לריק ולבהלה. ואם הוא ירא ויגע . פשיטא ל"ל שגדול מהרוגע . ולא שמעתי בו דבר מקובל אל השכל . אמנם יובן היטב ע"ד שאמרו [מגילה כז] גדול תלמוד שמביא לידי מעשה וידוע שכבר אמרו [ברכות לה] שהלומד שלא לשם שמים הוא שנאוי ומתועב אחד (ועיין במעמדות) אבל התלמוד המביא לידי מעשה . חביב הוא ביותר וגדול מהמעשה עצמו. מאחר שהוא סבת המעשה. ע"כ יש בו שתי בחינות . בחינת הלמוד והמעשה . שניהם כאחד טובים לקבל עליהן שכר שלם. מה שאין בכח מעשה גרידא. כן הוא הדבר ביראת שמים. מאחר שאינו דבר מתקיים. בלי הקדמת יגיע כפים. וסופו בטל ולומד ליסטות. במלאכה שלא יראתו כשלתו מוזרת לשטות. משא"כ הנהנה מיגיע כפו. שעשה הכנה לקיים יראת ה' בידו . וכל הרוחות שבעולם אינן מזיזות אותו . ובודאי הבא ביראת ה' עסקינן . שאל"כ אוי לו ולגיעו. אלא הא קמ"ל . דגדול שכר יגיעתו לבדה כפלים. כשכר יראת שמים. לפי שיש בו שתי בחינות טובות. ועל יראת ה' יש לו שכר בפני עצמו: (ג) [ברכות סג א'] תני בר קפרא. איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה. בכל דרכיך דעהו. דעהו והוא יישר אורחותיך. בטח בה' בכל לבך. השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך. גול על ה' דרכך. והוא יעשה. יכול אפי' אתה יושב ובטל לך. ת"ל בכל מעשה ידיך. ואל תתחכם יותר ואל תהי סכל . לטמון ידיך בצלחת העצלות לסמוך על הנס מכל וכל. מחורף עצל לא יחרוש ושאל בקציר ואין . הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו . תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות . שומר רוח לא יזרע ורואה בעבים לא יקצור . ועת ומשפט ידע לב חכם לכל זמן ועת לכל חפץ אורח עולם ישמור וינצור . כי לא תהו בראה האדם מדיני בטבע ע"כ ינהוג כר"א יחרוש יזרע יקצור ויאצור - או יעסוק בסחורה איש אמונות רב ברכות יאצור . יד חרוצים תעשיר ותמשול . אך אץ להעשיר לא ינקה ואינו בטוח מהמכשול . אל תיגע להעשיר מבינתך חדל : הדוחק את השעה שעה דוחקתו אין אדם נוגע רק במוכן לו העשיר לא ירבה ולא ימעיט הדל : (ד) אין עניות ולא עשירות מן האומנות . אלא הכל לפי זכותו (עי' מ"ש במעמדות ליום

אחד

אחד כפיכקא ר' מאיר אומר מה יעשה אדם ויתעשר. ישא ויתן באמונה. ויתיב באומנתו. ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו: (ה) אהוב את המלאכה. המכבדת בעליה, שומרת הבריאות. ומארכת ימים בנעימים. ושנא את הרבנות. שמקברת בעליה: (ו) נשכרת הגל בפ"ה. עבוד אותו באמונה. ולמד מיעקב אבינו ע"ה. ותזכה לנחלה בלי מצרים. אמרי אינשי [יומא כ] אי תגרת ליה. פוך למריה: (ז) קרב לגבי דהינא ואידהן. הוי מתעסק עם מי שהשעה עומדת לו: (ח) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה. שכל העוסק בתורה נכסיו מצליחין. ודע שסביביו נשערה מאד. כי מתוך שת"ח אהובים קרובים למקום ב"ה. מדקדק עמהם כחוט השערה. כי על כן. אפי' שגגות נחשבים להם כזדונות. לכן תראה על הרוב. הת"ח מדוכאים ומיוסרים. ולא עביד קב"ה דינא בלא דינא. חלילה לאל אמונה, מרשע ושדי מעול כי כאורח איש ימציאנו ואין לבריותיו עליו שום תלונה. רק על שמן שקפחו פרנסתן. ומנעו מן הטוב. ונרמז להם הצער וטורח וקושי בשגת מזונותן. לפיכך יזהר לדקדק במעשיו. ובעניני ממון ביחוד. יקפיד מאד שלא יתערב עמהם דבר מגונה. ויתרחק מהכיעור. עד בלי שיעור כי עם אדם חשוב מדקדקין הרבה. כמו שמצינו [ברכות ה] ברב הונא. דהקיפו ליה ד' מאה דני. משום דלא יהיב שיבשא להריסא. אע"ג דלא שביק ליה מידי. וכי הדר ביה. הדר חלא והוי חמרא. מכאן ילמוד כ"א בעצמו לחקור מעשיו ולשקול דרכיו בפלס ומאזני משפט לה' לא לפי אומדן דעתו בהשקפה ראשונה להעמיד דבריו על דין תורה וכבר נצטוינו מן התורה לנהוג לפנים משורת הדין דכתיב את הדרך ילכו לרבות לפנים משורת הדין וכתיב למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור. פלס מעגל רגליך אז תלך לבטח כי ה' יהיה בכסלך. והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך: (ט) תא ואגמרך מילי דעלמא [ברכות סג] עד קבוץ קנה מכה: (י) [פסחים קיג] אדהלא אכרעך זבינך זבין. כל מילי זבין ותתהרט. בר מחמרא. אכתפיה דמריה שוור: (יא) פרי כיסך פתח שקיך. ותני נמי הכי [שבועות מה] אין דרך חנוני ליתן איסר עד שיטול דינור: (יב) קבא מארעא ולא כורא מאיגרא: (יג) כל אגב גביה בעי. כל אשראי. ספק אתי. ודאתי נמי מעות רעות נינהו: (יד) מעות בחות ממדה"י. ותגרי סימטא. אלו פרוטות שאין בהן סי' ברכה. ומעות יתומים משום דלאו בני מחילה נינהו] ונותני עיניהן בחלק יפה [דתהו בהו אינשי] ואשתכר נקיים ובקנקנים דכפישא אפחזייהו ושלטא בהו עינא בישא] והמלמה לשכר אשתו [מתקולתא. אבל עבדא ותזבנא. משהבא בה קרא]: (טו) לעולם ילמד אדם אומנות נקיה וקלה ומהודרת ויברח ממבזויה ומכוערת דהיינו חמר ספר רועה ובורסקי וחנוני ויש להוסיף עליהן השולחני בדורות הללו] שאומנותן ליסטות עברם גוררת המכוערת והמגעלת: (טז) לעולם יאחוז אדם באומנות אבותיו: (יז) איזו דרך שיבור לו כל שהיא תפארת לעושיה ולו מן האדם תפארת: (יח) פשוט נבילתא בשוקא שלא תימא גברא רבא אנא וזילא בי מילתא. יעבוד אדם עבודה שהיא זרה לו ואל יצטרך לבריות. הפוך בנבלה ולא תיפוך במלה: (יט) הפוכי בעיסקא. טב מהפוכי בארעא. אין לך אומנות פחותה מהקרקע: (כ) קפוץ זבן ארעא. שכל מי שאין לו קרקע אינו אדם. זבנת קנית. ולא תקנה שדה שילאו עליה עסיקין דלא עביד איניש דזבין מגמלא אוביה. ולא תיכול נכסי דמזכרתא: (כא) עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה נק' רשע ולא תזבין ארעא קמייתא דלא משמנא מילתא: (כב) לא תזבן ארעא דסמיכא למתא. אי לא מהדר לה שורא וריקתא וכה"ג קרובה לעיר עריפא: (כג) עיבד ארעתו ישבע להם זרע ולא תזבין. אע"ג דכי הדדי נינהו. הני מברכן. ותנן נמי [ב"מ לח] המפקיד פירות כו' אפי' כן אבודין לא יגע בהן לפי שאדם רוצה בקב שלו. מט' קב"ן של חבירו. מטעמא דאמרן. והיינו נמי דאמרי' בהמקבל [ב"מ קה] לא רצה לכנס אין שומעין לו. אע"ג דאמר זבינא לך חטי משוקא א"ל חטי מארעאי בעינא. תה"ט: (כד) זבן ולא תיזול. ה"מ ביסתרקי. אבל בגימא לא מהדרי ליה כדבעי: (כה) טוס ולא תטפן. שפוך ולא תבנה שכל העוסק בבנין מתמסכן: (כו) בנה אורבות הראויות להבנות

ולא תטע בתי ודקלי. בתי. בר"א בשיר אבל בשדה הראויה ליטע. נטיעה חשובה (עמ"ש בס"ד בש"י סי' עו) דעלמא אשכחתיה בחרובה. ולא תטע דבר שאין גזעו מחליף: (כז) קח דבר שפירותיו מרובין ויליאתו מעוטה. דבר שאינו עושה ואוכל מכור: (כח) אחוז במדת הסיפוק. ועל פתחי נדיבים אל תדפוק: (כט) ברח מהלואה כל מה שתוכל. חבין אינש כרתיה ולא ליזוף בריביתא. והמלוה לעני בשעה דחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה מלוה ה' חונן דל. המלוה וגוף גדול. אוכל פירות ולא שכר: (ל) לא תניח ביתך בלי דיורין. דביתא מיתבא יתיב: (לא) אל תוכיר בדך (עי' פ"ט דמליעא דף קד) ואמר שלמה המלך ע"ה בחכמתו על שדה איש עצל עברתי וגו'. המשל והנמשל שניהם כאחד טובים ואמתיים כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו: (לב) אל תפנק מכוער בבדך עבדא נהום כריסיה לא שוי. הרוצה לאבד מעותיו ישכור פועלים ואל ישב עמהן: (לג) איזהו שוטה המאבד מה שנותנין לו. שכינו אפי' לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו. מכאן שצריך אדם לחוס על נכסיו. ולדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם. לפי שאין פושטין ידיהם בגזל. לא ולמד מיעקב אבינו עליו השלום שחזר על פכים קטנים. ומאבא חלקיה [תענית כג]: (לד) יבגיא אדם על נכסיו כליו וקניניו. שיהיו שמורים מכל הפסד וקלקול אמר שמואל [חולין קה] מאן דסייר נכסיה כל יומא. משכח אסתירא. לכן יהא לו עת קבוע בבקר לבדוק נכסיו. וינער בגדיו אחת לשלשים יום. ומי שי"ל גרדי אומן בתוך ביתו. ינערם במקל בכל יום: (לה) הוה זהיר וזריז בין במילי דשמיא בין במילי דעלמא. שלא להעביר השעה הראויה. עת רצון מנחה. ודע שהזמן יקר שבנכנסות. לא ישקל בכסף מחירו. חדא היא דאזלא ולא אתיא פסידא דלא הדרא בריא: (לו) טוב לגבר כי ישא עול תורה וד"א בנעוריו מעט שנות מעט המומות מעט חבוק ידים לשכב. ובא כמתהלך ריסך ומחסורך כאיש מגן. ובטחת כי יש תקוה לאחריתך דתניא בשיבה טובה כיודע נגן. לך אל נמלה עצל ראה דרכיה לאגור בקציר. ובקיץ לא תרדם כי רבים ימי החורף כבאים על האדם. עשה כעוד שאתה מוצא ומצוי לך ולא תאחר. ואל תניחהו ליום מחר. כי לא תדע מה ילד יום אם תתרשל אדמוקדך יקי"ד בשל. אך מן המהירות בשמר שלא תבהל. מתון מתון כמה זוזי שוה. לא תעשה דבר בחפזון בלי ישוב דעת תחלה והתבוננות: (לז) התרחק מן הערבונות ומהפקדונות ערבת תקעת לזר כפך. נלכדת באמרי פיך לך התרפס ורהב רעך. שלא יתחלל בם שמים על ידך אי"ן מועב תסיה גורן ביבין בידך וזרועך. דע כי כהר בם טוב עולה ע"ג כל הכתרים על כן הזהר שלא יפגם שמך ושמעך. והוי זהיר לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי שמים. שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל. ויהא דיבורך ומשאך ומתנך עם הבריות בנחת. כדי שתהיה אהוב למעלה ונחמד למטה. ויהא שם שמים מתאהב על ידיך. ויהיו הבריות אומרים אשרי פלוני. אשרי אביו ורבו שלמדוהו תורה. עליו הכתוב אומר. ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר: (לח) צדק הן שלך. מוצא שפתיך תשמור. הל"ל אם נדרת לדקה לעני. אלא אפי' מתנה לעשיר. שארית ישראל לא ידברו כזב. מדבר שקר תרחק. אפי' לגוי לא תבטיח על שקר. נאמר על ד"ל שפתיך. אשר נדרת שלם. למה יקציף האלהים על קולך. ולמדנו מבור וחולדה [תענית ח]. כמה גדולים בעלי אמנה. ובן במו"מ. בזהר מה שתוכל. לקיים מה שיצא מפיך. אע"פ שהתירו חז"ל [נדרים כ] נדרי זרוזין. אין זה בכלל זריז ונשכר. אלא יהיו פיך ולבך שוים. ואשרי המקיים ודובר אמת בלבבו כדרב ספרא [מכות כד]. ומה יעשה אדם ויתעשר ידבק באמונה יתירה. וכה"ג אע"ג דקיי"ל [ב"מ מט] דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה. מ"מ אינה מדת חסידים. אפילו בתרי תרשי. אין רוח חכמים נוחה הימנו והוא שלא יהא בו צד איסור. כגון אונאה וביטול מקח ומום נעלם. הא לא הוי דיק הרבה. כי כתלאת הכסיל ומחזיק ידי עוברי עבירה. אך הכל לפי הענין ולפי האדם. כי עם איש עני אין לדקדק כל כך. ולא תקפיד אפי' בדבר הראוי להקפיד. וגם עם כל אדם לא תעמיד דבריך על דין תורה. ראוי לוותר ולפשר עכ"פ. וטוב יותר מגלותא דבי דינא. ועביד איניש דזבין דיניה. אבל לא עביד איניש דזבין מגלגלא הוניה: (לט) לא תלוה מעותיך בלי שטר ועדים

ידים. שגורם קללה לעצמו: (מ) [פסחים קי"ג] לא תיהוי בך דינא בהדי הלתא. שעושה מום בעצמו: (מא) הקפת שחורה או בקיפוף. פרעת חוב לאדם. או פרעך. כתוב הפנקסך מיד עד לא תיתוב אכרעך: (מב) לא תשליך לאבוד שום מסכון שבידך להבירך. שתוכל לברר מתוכו לצת הלורך וכל מה שחנן אותך הש"י. רשום מנה ולדור. ותשוב הפסד כנגד שכר לבחון ולדעת באיזה מו"מ תברור. ועיין בהולאה לעומת הכנסה. וזכור לקנות לרכי ביתך בעת הזול וסדר הולאה הוא חלי פרנסה: (מג) [חולין נה] בתר עניא אזלא עניותא ברב בכל שתיה. זואת לצללא לא שכיח ושכיח לתליתא: (מד) אל תתיחד לגדולים. ובתקום גדולים אל תעמוד. ולשולחנם לא תיחמוד: (מה) [כ"ק לב] הוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו. [פסחים קיב] בתר מרי נכסי ליבי משוך. תצלא בצדניה בגיד ליה. ואל תקשה ערפך נגד הזמן. לעומת זה בבריתו אל תאמן. כי הוא בוגד ברציו תכחיד כל איש חיל וממון: (מו) קנה לך חבר. כי טובים השנים מהאחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם. ימולא דבי תרי עדיף: (מז) אל תתחבר לרשע. פן יפרוץ האלהים את מעשיך. כמו שאירע ליהושפט מלך יהודה. לכן התרחק משכינתו. כי אוי לרשע אוי לשכנו. כסדי הולא לקי כרכא. כל המחובר לטמא. טמא יקרא: (מח) אל תקנא בחטאים. חמס ושוד בתיהם המלאים. כי לא תהיה אחרית לרע שמכלה עצמו ובשרו יכל הרואים: (מט) על ד' דברים נכסי בעלי בתים נמסרים למלכות. על מעכבי שטרות פרועין. ועל מלוי בריבית (ואפי' לגוי. שלא הוזהר אלא לת"ח. משום כדי חייו) ועל שיש בידם למחות ואינן מוחים. ופוסקי לדקה ברבים ואין נותנין. ובשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים יורדין לטמיון. על כובשי שכר שכיר. ועל עושקי שכר שכיר. ועל פורקי עול מעל לואריהם ונותנין על חבריהם. וגסות הרוח כנגד כולן (כי סימן לגבות רוח עניות) לכן אל תלך בדרך אתם. מנע רגלך מנתיבתם. ואל תקוה לעשות עושר ולא במשפט. כהספיק בו והיננו. הון מהבל ימעט. נבהל להון רע עין. ולא ידע כי חסר יבואנו. בלא יומו תמלא ותקנן. ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו חצץ. זורע און יקצר עמל והם הרשע האלהו מללית ילין ופרח לא יקום חילו מידו ברוח יברח כלין ילא ויחל. וזורע לדקה שכר אמת וסוף יקצר לפי חסד ישיר לה' כי גמל: (נ) הזמין לך הש"ית ריוח. כבד ה' ממה שחננך. באה מליאה לידך. או המחזיק בנכסי הגר אפי' בעל נכסי אשתו. א"כ עבד עיסקא ורוח (עש"י סימן ה') מה יעשה ויתקיים בידו. יעשה מהם סגולה. תאנ ניסו. ס"ת ודיקלא. דאכלו מניה עניים פירי: (נא) הזוכיר במעשר כספיה. אשריו ואשרי זרעו אחריו. עמ"ש בס"ד בס"י סי' ג'): (נב) [ביצה טו] הרוצה שיתקיימו נכסיו. יטע בהן אדר. שנא' אדיר במרום ה'. היינו ודאי ס"ת. ע"ק חיים למחזיקים בו. כל הנקרא בשם ה' ימלט. הורה חיים מהו תפלה היל בלעתו הקיאנו ואשר תשיג תפלטו: (נג) השמר והזהר הפי' משבועת אמת. כי רבים חללים הפילה. חולק עם גנב שונא נפשו לא יגיד אף אם ישמע אלה. לא עכברא גנב הלא חורא. שאת לו כורה: (נד) הזהר מאונאה (ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים) ואפי' דגוי ואל"ל הגזלו. ועאכ"ו משול מדות ומשקלות הוי המרבה לא לו. ובזבן מאד קבה. ואם נזהרת ושמת בטחונך בקונך ולא תכשה.

הקודך לא תגרת. מדלה יבלעך. ולא תרפה מוסר ה' בכרי אל התאם לבך אל הקשה. אל תתיאש ולא תאבד דעתך. אם בדעה שמרת. מה חסרת. תעזיר אל אל ולא תתפה: (נה) פספסת ולא מלאת בידך און. יגעת במו"מ באמונה ולא תלאת די ספוקי משען ומשענה. אולי יסורים של אהבה הן. קוה לה' וחזור וקוה והרבה תחנה. אם תשוב עד שדי תבנה. ואם עדיין אתה לועק ואינך נענה. על ימין או על שמאל תפנה. בגלגל החוזר הוא אלנו זשתנה. ואנשי התבונה לא ישתנו בשינוי העתים ולא יתפעלו מגילגולי הזמן בעל תהפוכות. ולא יאמינו כי ידבר אליהם רכות. בשולת במשתגייו רזון. וקרוביז מדלו פרזון. לא לגלת תאכל תרבע ולא יהיה אסון. לא לעולם חוסן. ואחרנו טובים ואבד כל חוסן. יאחו בעקב פח יחזק עליו למים. או במאה עונות אנשי תקומך גורמים. א"כ איפה כני שמע עלת חכמים [ב"מ פ"ה] מאן דביש ליה בהאי מתא. ליזיל להתא אחריתא וגלות ע"כ מכפרת עון. חכמת ערום הבין דרכו. וידעת כי לא לאדם דרכו. לא לאיש הולך והכין את לעדו. מה' מלעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ לתחכו לסעדו. כי יפול לא יוטל כי ה' סומך ידו. נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי לדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. אהדורי אפיתחא לא מהדרי וכל המרחם על הבריות מן השמים ירוחם: (נו) בשעה שאתה יולא לדרך המלך בקונך. ולא בכי טוב. פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם. לנים פתים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם: (נז) אל יעמוד במקום סכנה שמא אין עושין לו נס. ואם עושין מנכין לו מזכיותיו. ואין השטן מקטרג אלא בשעת סכנת הסכנה: (נח) סלקת לאיגרא סירותך בכנפיך ליהוי. אם אין אנטרכיא של אדם עמו בדרך. מסתכן הוא (מאן יהיב ליה קופרא תמרא במדברא) ואין היחיד רשאי לסכן עלמו. ביחוד בהיותו בלא זאת מעכה בדרך כחו. דילמא מתרע מזליה. לכן לא יוסיף לענות נפשו בדרכו. ואם ילטרך. ידור בעת לרה לקבל תענית בשיבותו לביתו. ובעודו בדרך יחזק כחו: (נט) שתין רהוטי רהיט ולא מטו לגברא דמצפרא כריך. דוק בכבי ותשכח כנגריך. פרשת לדרך. טול רשות מרבך והברך. טוב עין הוא יברך: (ס) לעולם אל יפנה אדם מהרכנות שלו. אפי' בשעת הסכנה כמו שהוכיחו [סנהדרין ל] מחנניה מישאל ועזריה. ואח"ל כשאינו במקומו. דאמרי אינשי [שבת קמה] במתא שמאי בלא מתא תותבאי. ואפילו במקומך. עסוק לנבך ושוי לכרסך: (סא) לעולם יתבסם אדם בתה שיש לו. ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו: (סב) פחות ממאכלך ומשתך והוסיף על דירתך. דירה וכלים נאים ואשה נאה מרחיבים דעתו של אדם (סימנים דכ"ח). שיאה דכא ושפל רוח. ולא יגיס לבו) אבל בדרך לא יתראה עשיר. שתגרה בו הקפתנים והנקלה אורב לנכבד ונשואי פנים: (סג) לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות ואפילו בבית. לא יתראה עשיר בין העניים. ולא עני בין העשירים. כמו שאמר רבי לאביו של בוניס [עירובין פה] שאל ישגרהו אללו בכלים פחותין לפי שרבי נ"ל עשיר היה ולא היתה עינו לרב בעשירים. והיה מכבדם. כדי שיהיו מכובדים. איזהו מכובד המכבד את הבריות. ומכבד יראי ה' מכונו. והמפזר ממתונו לכבוד קונו. הנה הוריתיך בדרך חכמה. הדרכתיך במעגלי יושר. בלכתך לא יצר לעדך. ועל דרכיך נגה אור:

דיני תפלת הדרך ולויה ואכסניא

(א) א"צ לומר הפה"ד אלא פעם אחת בכל יום שהולך. אחר שהחזיק בדרך [סי' קן] והוא כמהלכו. שסבר אחז בהליכתו ונעתק מביתו חוץ לעיר. ודלא כבעל ט"ז שנדחק בהוליאו מידי משמע פשוטו. עמו"ק שכתבתי מדברי כל הפוסקים מוכיחים שלא כדבריו. עם שעשיתי לו ממך יפה. אינו מוכרח. יע"ש. ואנו אין לנו אלא כמנהג הפשוט המקובל בידינו. ומהר"מ שהיה סומכה בבוקר לברכת הגומל חסדים טובים. אי בעית אימא כשהיה משכים ללאת בשחר היורי. ואחר ששם לדרך פעמיו היה מתפלל ומברך ואומרה שם. ואב"א היה מתפלל בביתו תחלה. וסומכה שם לברכה הגומל ע"י שהיה אומר נוסח היולא מהכרך דמסיים נתי בלבון תפה"ד עלמה. ולכן הר"מ ז"ל לא הביא הפה"ד בפ"ע. יבוטח זה ודאי נ"ל קודם שילא מהעיר. תיהו אכן קי"ל דלריך לחזור ולומר הפה"ד לעלמה. בהיותו על הדרך מתם. כדלעיל: (ב) (והכי תילי ביום ראשון שילא מביתו. נ"ל ב' הנוסחאות. אי בביתו. וא' אחר לאתו. אבל בהיותו בדרך במלון. ודאי א"ל כ"א לנוסח א' הכולל. וסומכו לברכה הכ"ל או לזולתה. אפילו בעודו בבית מלונו. ולפי דרכנו זה ומנהגנו. מ"ש בש"ע בדין הנכנס לעיר ע"ד ללון בה ונמלך. שלריך לחזור ולאמרה. היא משנה שא"ל. ואחר שעכ"פ אומר נוסח היולא מכרך. בכל עת שנעתקו המקום. אפילו לא היה דעתו ללון בו. מש"ה כדי נסבה: (ג) אסור ללאת לדרך קודם שיתפלל. שנאמר לדק לפניו יהלך: ר"ת ג"ל. כל המתפלל ויולא לדרך הקב"ה עושה לו חפציו וזכה ליתן לדקה לפני לאתו. ומשום לדק לפניו יהלך: (ד) היולא לדרך אפילו רק שעיר פרסה יתפלל. יבבית

יתפלל

יתפלל בלי חתימה. ובמקום סכנה בחתימה [סי' קי]: (ה) כשיוצא מעיבור העיר יתפלל (ואם התפלל בעיר יצא) ואם שכח. מתפלל כ"ז שהוא בדרך. ואם כבר הגיע תוך הפרסה הסמוכה לעירו או לעיר שרוצה ללון בה. אומרה בלי חתימה (שם):

(ו) יסמוך התפלה לאיזו ברכה. בשחר לברכת השחר. וביום יאכל קודם איזה פרי או יטול מים. ויסמיכה לברכת הפרי. או לאשר יצר (שם):

וזהו נוסח תפלת הדרך

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום [ותסמכנו לשלום] ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום. ותצילנו מכף כל אויב ואורב [ולסטים וחיות רעות] בדרך [ובכ"מ שאנחנו הולכים] ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבא לעולם. ותשלח ברכה במעשה ידינו. ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואנו [ותחזירני לביתי בשלום] ותשמע קול תפלחינו [ו] תחנונינו. כי אל שומע תפלה ותחנון אתה ברוך אתה יי. שומע תפלה:

ג"פ ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים: ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים:

יכוין. ראשי ר"ת רפאל אוריאל מיכאל. וגבריאל נכלל בשם אלהים מדת הגבורה:

ואומר ג"פ ויסעו ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב:

ואומר ג"פ פסוק המלאך הגואל (עי' לקמן תשובות מוצאי שבת) ג"פ לישועתך קויתי ה':

ג"פ הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי:

ואומר ג"פ ברכת כהנים (תמצא לעיל) וז"פ ויהי נועם (תמצא לעיל) ויכוין בפסוק כי מלאכיו יצוה לך. ס"ת יוה"ך. הוא שם מסוגל לשמירה. ואומר אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה: בטחו בה' וגו' יי עוז לעמו יתן וגו' יי צבאות עמנו וגו יי צבאות אשרי אדם וגו' יי הושיעה המלך וגו'. ויכוין בר"ת יב"ק. ואומר שיר למעלות ונומר המזמור. ואומר מגדל עוז שם יהוה בו ירוץ צדיק ונשגב: בשם יי אלהי ישראל וכו' (כמש"ל בק"ש שעל המטה) וילך לדרכו לשלום:

(א) כופין ללויה. שהשכר אין לו שיעור. המלוה את חבירו אפילו ד"א בעיר. הינו ניזוק. תלמיד לרב שאינו מובהק פרסה. לרבו מובהק. עד ג' פרסאות. הרב לתלמיד. עד עיבורה של עיר. חבר לחבר. עד תחום שבת. והמלוה את חבירו. כשפורש ממנו צריך לעמוד במקומו עד שיתעלם מעיניו: (ב) היה מהלך בדרך ואין לו לויה. יעסוק בתורה. שנאמר כי לוית חן הם לראשך. אל יעסוק בדבר הלכה שאינה ברורה (דלא ליתי לאטרודי) שנאמר אל תרגזו בדרך: (ג) א"ל אביי לרבנן [ברכות סב] כי עיילתו בשבילא דמחוזא למיפק בחקלא, לא תחזו להך גיסא ולהך גיסא. דילמא יתבן נשי. ולא אורח ארעא לאסתכולי בהו: (ד) גם בדרך כשהסכל הולך לבו חסר. עוכר אורח פורע מוסר: (ה) ת"ח ניכר בהליכתו לא ירוץ ולא יפסיע פסיעה גסה. ואינו הולך עקב בצד גודל כדרך גסי הרוח. אלא הולך פסיעות בינונית. לא במרוצה ולא בתפילה ולא באיחור. אלא זריז בהלוכו על השווי והמדה. בהרחבת הלעדה. לא תולה עיניו למעלה ולא בקומה זקופה. לא שוחה כמו בתפלה. אלא הכל באופן הממוצע. שח עיניים מביע הדמתו לא פונה לכאן ולכאן. וראש כפוף מעט. צופה לפניו. שפיל ואזיל בר אוזא ועינוהי מטייפן. בכל צד והאופן שלא יכשל באבן או בפחת. ולא בשאר מקרה רע ופגע ושחת. גם לא יקוץ דם לכתלים. ואם ירחה דבר מגונה יעביר עיניו ממנו ויעלים. ויסתלק לצדדין: (ו) יקדים שלום לכל אדם. אל ירחה בגלגל עינו של אדם המדבר עמו. וירגיל עצמו בתנועה רך. בפרטות בדרך. ואל ילמלם בהוצאה. אלא יחזק כחו ויבריא גופו. ויחלק ממה שיש לו לבני לויה. בתהא חברתו נאה ומשובחת. שאין עגלה ערופה באה אלא מפני צרי עין. ואל יפזר הרבה. שלא יתמוטט ולא יצר לו הדרך: (ז) ג' דברים מתישין כחו של אדם סימנם פח"ד. (פחד חטא דרך) ידא האוסית דרגא לשיכתא וצריך להזהר בהם יותר בדרך: (ח) לא יעביר הפכם. לא ישנה עטיפתו [אם לא במקום סכנה] ולא ילך לשוק כשהוא מבושם. ולא ברכב על בגדו. ולא במנעלים מטולאים טלאי ע"ג טלאי ולא יחף ושרטלאי שאין לך משוקץ יותר ממנו [אם על חיינו לא חס] בד"א בעיר ובדאפשר לו משא"כ בשא"א. או כלים שאולין כדהוא אלקיה [תענית כג] שאני: (ט) לא יעבור על מים שפוכין אפי' שפכתן אשתו בפניו: (י) אם אפשר לא תעבור במברא. ולא תשוור כיגרא. ולא תלא בלילה בלי חבורה: (יא) כשה"א בדרך והשעה דחוקה לו מתפלל הביננו כמש"ל. ההולך למקום גדודי חיה ולסטים מתפלל תפלה קצרה שזו נוסחה

צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה. יהי רצון מלפניך יי אלהינו. שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה. ברוך אתה ה' שומע תפלה:

וא"צ לג' ראשונות. ומתפלל אותה כשהוא מהלך. ואם יכול לעמוד עומד. וכשיגיע ליישוב ותקרר דעתו חוזר ומתפלל י"ח ברכות. ואם לא חזר ומתפלל דינו כשכח להתפלל [סי' קי]:

נטילת רשות מרב. כי הוו מיפטרי רבנן מבי ר' אמי [ברכות יז] ואמרי לה מבי ר"ח. אמרי ליה הכי

עולמך תראה בחייך ואחריתך לחיי העולם הבא ותקותך לדור דורים. לבך יהגה תבונה. פיך ידבר חכמות ולשונך ירחיש רננות. עפעפיך יישירו נגדך עיניך יאירו במאור תורה ופניך יזהירו בזוהר הרקיע. שפתותיך יביעו דעת וכליותיך תעלוזנה מישרים ופעמיך ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין:

נטילת רשות מחבר (א) כי מיפטרי רבנן מהדדי בפומבדיתא [יומא עא] אמרי הכי. **מחית חיים יתן לך חיים ארוכים** [וטובים] **מתוקנין:** (ב) הנפטר מן החי אומר לו לך לשלום: (ג) ת"ר [פסחים קיא] ג' אין מפסיקין ולא מתמצעין ואלו הן הכלב והדקל והאשה [וכא סי'] וי"א אף החזיר וי"א אף הנחש [וקי"ל בכל דוכתא הלכי כי"א כ"ש בסכנתא דחמירא] ואי מפסיקין מאי תקנתיה א"ר פפא נפתח באל ונפסיק באל. א"נ נפתח בלא ונפסיק בלא [פירש"י באל מוציאם ממצרים וגו' כי לא נחש ביעקב וגו' עד מה פעל אל א"נ בלא איש אל ויכזב וגו' עד לא יקימנה ור"ת פי' מה שפי': (ד) הני תרי נשי דיתבן בפרשת דרכים (שם) חדא בהאי גיסא דשבילא וחדא באידך גיסא ומכוונן אפייהו לחדדי ודאי בכשפים עסיקן מאי תקנתיה. אי איכא דירכא אחרינא ליזיל בה ואי ליכא דירכא אחרינא אי איכא איניש אחרינא

אמרינא בהדיה לינקוטי לידייהו בהדי הדדי וניחלפי. ואי ליכא אינש אחרינא. נימא הכי אגרת אזלת אוסיא בלוסיא מתקטלא בחיק קבב: (ה) מאן דפגע בנשים שחוזרת מן המת. לנסוף מדוכתיה ד"א. ואי איכא נהרא ליעבריה. ואם איכא דרכא אחרינא ליזל בה. ואי איכא גודא ליקו אחוריה. ואי לא ליהדר אפיה. ולימא. ויאמר יי אל השטן יגער יי בך וגו'. עד דחלפי מניה: (ו) [מגילה ד] האי מאן דמיבעית. לנסוף מדוכתיה ד"א ולקרי ק"ש.. ואי קאי במקום הטנופת לימא. עיזא דבי טבחא. שמינא מנאי: (ז) [ברכות נה ב] האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא. לנקוט זקפא דידיה דימיניה בידא דשמאליה. וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה. ולימא הכי. אנא פ' בר פ' מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא בהו עינא בישא (עמ"ש בהגהת ש"ס): (ח) הנכנס בכי עו"ב. הנכנס לכרך. קודם שיכנס יאמר

יהי רצון כלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתכניסני לכרך זה לשלום. נכנס בשלום יאמר. מודה אני לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שהכנסתני לכרך זה לשלום. בקש לצאת יאמר. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתוציאנו מכרך זה לשלום. יצא בשלום יאמר. מודה אני לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שהוצאתני מכרך זה לשלום וכשם שהוצאתני לשלום. כן תוליכני לשלום ותסמכני לשלום ותצעידני לשלום. ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך:

[סי' ר"ל] (ט) לא ילך בע"ש יותר מג' פרסאות [רמט]: (י) ת"ר [יומא כא] היוצא לדרך קודם קריאת הגבר (משישלש התרנגול בינוני קריאתו) דמו בראשו: (יא) אין מתלוין עם עו"ה בדרך (וא"ל עם הגוי). פומבדיתאה לוייך שני אושפיזך. נרשאה נשקך. מני כפך. נכר פקודאה לויין. מגלימא שפירא דחזי עלך: (יב) בדוק בשמאל: (יג) לא תגבי על מטה הרמית: (יד) אין מכבדים בדרכים (אלא בפתח שיש בו מזוזה) הכל כשהולכין יחד בחבורה. אם שנים הם. הגדול בימין. ואם שלשה. הרב באמצע. גדול בימין. וקטן בשמאל: (טו) המהלך כנגד רבו. ה"ז בור (אם לא מלנד אלדודי) אחורי רבו. מגסי הרוח: (טז) לכניסה. הגדול תחלה. ליציאה. הקטן תחלה: (יז) [מגילה לב] שהמשין בנת קול. קל גברא במתא. קל איתתא בדברא. והוא דאמרי הן הן לאו לאו (ובית תנוק ואשה (תבא סימן) אע"פ שאין נחש יש סימן): (יח) הנכנס לעיר ונערות יוצאות לפניו. דרכו מצלחת: (יט) אל תכנוס לבית חבירך פתאום:

(כ) הגיע ליישוב. מברך הגומל:

דיני ברכת הגומל

(א) ד' צריכין להודות. סימנם וכל החיים יודוך. ר"ת חולה. יסורים (ר"ל מי שהיה חבוש בבית האסורים) ים. מדבר. חולה. שנפל למטה [יותר מג' ימים. או חולה במכת הכל שיש בו סכנה] (וי"א דווקא בחולי של סכנה. מיהו איסתא למירתא ודאי חשיבא סכנתא. וה"ה לכל דבר שמחללין עליו שבת) שנתרפא והולך על משענתו. חבוש בבית האסורים על עסקי נפשות. שילא זכאי (והנמלט לכשיגיע למקום בטוח) יורדי הים. שעלו ליבשה. והולכי מדברות. שהגיעו ליישוב [סי' ריט]: (ב) גם הנשים לא יזלזלו בברכה זו. ויאמרוה בעזרת נשים. וישמעו אנשים ותרי רבנן. ואם א"א לה בכך. תברך בביתה (לפ"ז פשוט שכל היולדות כשעומדות מלידתן. חייבות בברכה זו. ולא ידעתי למה זעל מה הקלו בה) ואף קטנים שהגיעו לחנוך. חייבין בה לדעתי. עמו"ק:

אומר מעומד ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם' הגומל לחייבים טובות. שגמלני כל טוב:
והשומעים עונים (אמן) מי שגמלך טוב. הוא יגמלך כל טוב סלה:

(ג) צריך לברך ברכה זו בפני עשרה. והרי מנייהו רבנן. ואי לא שכיחי רבנן לא ימנע מלברך. ונהגו לברך אחר קה"ת [אחר שבירך לאחריה] ואם בירך בפחות מעשרה. הדבר ספק אם יצא אם לא. ונכון שיחזור ויברך בעשרה בלי הזכרת שם ומלכות [שם]: (ד) אם בירך אחר ואמר ברוך ה' אשר גמלך כל טוב. וענה אחריו אמן יצא. וכן אם אמר בריך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא דיהבך לן. וענה אחריו אמן. יצא [שם]: (ה) לכתחילה לא יאחר אותה שלשה ימים מעת שנתחייב בה. ואם אחרה. יש לה תשלומין כ"ז שנזכר [וי"א רק עד ה' ימים מפס]: (ו) במדינות הללו המיושבות דלא שכיחי סכנתא באורחא. אין מברכין אותה הולכי דרכים מעיר לעיר. ובמקום שהדרכים בחזקת מסוכנים. צ"ל אותה לעולם: (ז) הכי הרבעה לאו דווקא. דה"ה למי שנעשה לו נס. כגון שנפל עליו כותל או כילול מדריסת שור ומנגיחותיו או שעמד עליו אריה לטרפו. או אם גנבים באו עליו ושודדי לילה וכל כיוצא בהם. כולם צריכין לברך הגומל (עמו"ק) גם צריך לברך עליהם עוד. כשרואה אותו מקום שנעשה לו הנס. אומר [שם ריח]:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה לי (לאבי. לאבינו. לאבותי. לאבותינו: לרבי) נס במקום הזה (במקום פלוני כו'):

(ח) וכן כל פעם שיגיע לשם אחר ל' יום מברך עליו. ואם נסים רבים נעשו לו. כשהגיע לאחד המקומות צריך להזכיר כל שאר המקומות שנעשו לו נסים. ויכלול אותם בברכה אחת [ריח]: (ט) הניכא דיחיד. הוא ויוצאי ירכו (אף בני בנים במשמע) מברכין. שעשה נס לאבינו. ובספרים שכתוב לאבותינו. ט"ס היא. ועמו"ק. על נס רבו מברך כעל נס אביו [שם]: (י) לעולם יתן אדם הודאה לשעבר ולועק לעתיד לבא [רל]:

[נוסח שירה קטנה (מלוקטת ממקראי קדש) למי שנעשה לו נס:

אשירה לה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי: ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי: אשירה לה' כי גמל עלי. אשירה לה' כי גאה גאה: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה. זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו. מי כמוכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהלות עושה פלא. ה' ימלוך לעולם ועד: ארחמך ה' חזקי: ה' סלעי ומצודתי ומפלטי אלי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי משגבי: מהולל אקרא ה' ומאויבי אושע: הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: ואני בה' אעלוזה אגילה באלהי ישעי: אלהים ה' חילי וישם רגלי כאילות ועל במותי ידריכני למנצח בנגינותי: ה' אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן: הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו: יהיו לרצון וכו' ואלו פינו מלא שירה כים כו' עד וכחלאים רעים ורבים ונאמנים דליתנו (תמלטנו בנשמת) ומכף כל אויב ואורב ומלחמה ומצור הושעתנו. עד הנה עזרונו רחמיך וכו' עד את שמך מלכנו תמיד: ועל כולם יתברך ויתרומם ויתנשא שמך מלכנו תמיד לעולם ועד. וכל החיים וכו' עד ולך נאה להודות. שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו וכו':

(א) ההולך למוד את גרנו יאמר **יהי רצון מלפניך יי אלהי. שתשלח ברכה בכרי הזה:** התחיל למוד אומר **ברוך השולח ברכה בכרי הזה**. מדד ואח"כ בירך ה"ז תפלת שוא. שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין [רל]: (ב) ההולך לעשות מו"מ ראוי לו להזכיר ג"כ שם שמים בעסקיו. ולבקש מאתו יתברך שישלח ברכה במעשה ידיו ויאמר

הנני הולך בשם אלהי ישראל לעסוק במשא ובמתן באמונה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתזמין לי פרנסתי בריוח מידך הפתוחה והקדושה. ותברכני בכל מעשי ובכל משלח ידי. ויקוים בי מקרא שכתוב השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך:

(ג) סוד מו"מ באמונה. הוא ענין גדול קדוש ונורא. כנודע ליודעי חן. ואם רצה לומר נוסח אחר הדומה לזה. אומר. ובלבד שיכוין אדם דעתו לשמים. והבוטח בה' חסד יסובבנו: (ד) מצא מציאה. או קנה סחורה בזול. ומכרה בריוח מסוים יותר מהמלוי ורגיל. וכן קנה כלים חדשים לצורך תשמיש וחביבים עליו. או בנה בית חדש וחנכו. אם בגפו הוא. מברך שהחיינו. ואם יש לו שותף בהנאה זו או בני בית הנהנים מריוח שלו. מברך הטוב והמטיב. ואם נתנו לו דבר חשוב במתנה. לעולם מברך הטוב והמטיב. וכן על בשורות הטובות לו ולאחרים. ועל הרעות אומר דיין האמת [רכב רכג]: (ה) לעולם יהא אדם רגיל לומר. **כל דעבד רחמנא לטב.** [רל]:

הנהגת שאלת שלום והכנסת אורחים

(א) התקינו ב"ד שלמטה. והסכימו ב"ד של מעלה. שיהא אדם שואל שלום חברו בשם: **ה' עמך**. לרבים **ה' עמכם**. לרב **שלום עליך רבי ומרי**. לבא **בוא בשלום שלום בואך**. לרבים **בואכם לשלום. ברכת ה' עליכם**. לחכם ותלמידיו אומר **שלום עליכם חכמים ולפלוני בראש**. לגדול כופל שלום בשאלה. ולכל אדם בתשובה (עלא"ש ריש פ' היה קורא): (ב) אכסנאי שבא לעיר. על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו: (ג) גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה: (ד) יהא ביתך פתוח לרוחה. והוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות ובשמחה: (ה) המלבין שניו לחברו. יותר ממשקהו חלב: (ו) ג"א בין לעני בין לעשיר. עני הוא בדרך. ואין בודקין למזונות. ותדע מא"א שברי לא נדמו לו אלא כערביים. אבל לכסות וללינה בודקין. לא הכל תביא ביתך: (ז) הנכנס לבית. לא יאמר תנו לי ואוכל: (ח) אל יסרהב בחבירו שיסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד. ולא ירבה לו בתקרובת ויודע שאינו מקבל: (ט) אורח ארעא למשבק גולפא ומשכא לאושפיז': (י) לעולם יהא כל אדם בעיניך כלסטים. ומכבדו כר"ג: (יא) בעה"ב יוצא לקראת האורח ומכניסו. כדרך שמצינו באאע"ה. וירא וירץ לקראתם (והיינו הכנסת אורחין. כמ"ש הכנסת כלה): (יב) בעל הבית נכנס תחלה. אורח יוצא תחלה: (יג) כל מה שאומר לך בעה"ב עשה. חוץ מצא (עמו"ק סי' קנ"ו): (יד) אכסניא פוגם ונפגם. לכן אל ישנה אדם אכסניא שלו: (טו) קל מסובין. אורח מכניס אורח: (טז) מברך רעהו בקול גדול. קללה תחשב לו: (יז) בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו בדיבורייהו. באושפיזא. ובפוריא. ובמסכתא: (יח) בא לידך אורח אדם כשר. שתה בו כבעל מציאה טובה. ופנה לו חדר יפה במבחר ביתך. ושים לו שם מטה ושולחן כסא ומנורה [סי' משכן] ואחוי ליה בית הכסא: (יט) קודם אכילה בדוק עצמך:

בית כסא   הנהגת בית הכסא   של כבוד

(א) [ברכות ס"א] אדרתא קידרך. שפוך: (ב) המשהה נקביו. עובר בבל תשקצו: (ג) עמוד החוזר. מביא לידי הדרוקן. סילון לידי ירקון: (ד) נצרך לנקביו ואכל. דומה לתנור שהסיקוהו ע"ג אפרו. וזוהי תחלת ריח זוהמא: (ה) הנכנס לבית הכסא. אומר התכבדו (ע"ל דף כד): (ו) ירגיל אדם לפנות בוקר וערב קודם אכילה ואחר אכילה מגדולים וקטנים: (ז) התולה עצמו בבית הכסא [דהיינו בעמידה נשען על ברכיו) והמקנח בצרור שקנח בו חבירו. ובחרסית. מביא האדם לידי תחתוניות: (ח) המאריך בבית הכסא. מאריך ימים: (ט) אין קורין צנוע. אלא למי שצנוע בבית הכסא: (י) לא יקנח בימין. ולא יקנח בדבר שהאור שולטת בו [סי' ה]: (יא) יצא מבית הכסא. יטול ידיו מיד ויברך אשר יצר. ואם דעתו לאכול מיד. יוכל לפטור עצמו בנטילה אחת [סי' ו]:

כסא שן גדול ובמעלות (שש עצמיות ואחת טפילה) שבע יעקו אליו

(א) כשנשלם זמן תפלה. מתחיל זמן אכילה. שעה רביעית זמן סעודה לכל אדם. ולת"ח שעה ששית (עיו"ק סי' קנ"ו ורל"ב. שהוכחתי שדעת רש"י היא עיקר. דחשבינן להכן שעות משעת ממטתו. ואי"ל לדחקו של בעל מג"א) מכאן ואילך כזורק אבן לחמת. כדלא טעים מידי כלפרא. (ב) משה רבינו עליו השלום קבע להם זמן סעודה לישראל: שלא יהיו כתרנגולין מנקרין באשפה. והיא לסתם ב"א בריאים הנוהגים בדרך ישר: (ג) [ברכות ס"ב] אדכפנת אכול. אדצחית שתי. לך אכול בשמחה לחמך כי כבר רצה האלהים את מעשיך:

זה השלחן אשר לפני יהוה. עומד על ארבע רגלים. הם רגלי המרכבה הנרמזים בד' ברכת המזון. דרוש והקור בהם ביראת אלהים ויגדך תעלומות חכמה לתושיה כפלים. ועליו שש המערכת. נגד שש מעלות לכסא אל מקום השבת. דין אמת ושלום. תורה ועבודה גמילות חסדים: א דין. כולל דיני הסעודה והברכות שלפניה ולאחריה. ב אמת. כוונת האכילה לשבוע הנגלית. ונעלמת ע"ד חכמת האמת: ג שלום. נמשך מהקודם. כולל שמירת הבריאות ורפואה. שלום יעשה לו בגופו והרכבתו. נפשו ונשמתו. ד תורה. מאמרי זוהר וד"ת שלומד עליו: ה עבודה. הנהגת מוסר וד"א בסעודה. לכבוש יצרו ולזבחו עליו ולזה נקרא השולחן מזבח: ו ג"ח. להאכיל עניים ואורחים על שלחנו של מקום וד"א שלהם:

בשם אלהינו נדגול בסדר המדריגות מ ד ר י ג ה א' בענין כוונת האכילה לשובע. ע"ד הסוד והטבע

(א) צדיק אוכל לשובע נפשו. כוונתו רק לצורך קיום הנפש. כדי שלא תפרד האכילה שבינה לגוף. למען יאריכו ימים יחדו בחיים האלה ינעימו. ולא יפרדו איש מעל אחיו בטרם בוא זמנם הגבול שקצב להם בוראם לא יברחו זה מזה ולא יעלימו. בעבור ישבו בארץ גופים הללו הנשמה תרצה עולם יקוממו. וחרבות מחים גרים (ותושבים) יאכלו ולמפרנסם ומכלכלם ירוממו: (ב) אבל בטן רשעים. האוכלי' למעדנים. וכל כוונתם רק למלאות כרסם. במלאות נפשו. בהכרח תחסר להם בכמה בחינות. אם לפי שכל אץ אץ למחסור. כי מתוך רדיפת היתרונות. זה וזה נאבד. יחדו יסופו יתמו. ע"ד גמלא בעי קרנא כו' כ"ה בכל הענינים הגופניים. וביחוד בריבוי המזונות ואכילה הגסה. ואמר החכם דבש מצאת אכול דיך וכו'. כל שלחנות מלאו קיא צואה. ומשחית נפשו. מלי כריסא זני בישא. שנאמר ואכל ושבע ודשן וגו' שבענו וירם לבם. על כן שכחוני. הרי גורם איבוד הנפש. גם הגוף נשחת בריבוי האכילה. הולך וחסר במדוה. ומשמן בשרו

ירזה. ונפשו מאכל תאוה. ואם מרבה בשר. הרי הוא מרבה רמה. ועוד ההרגל טבע שני ועושה קנין רע בנפשו שלא תשבע מן הטובה. וירדוף לעולם אחר סרח העודף. ואם לא ימצא לתודו. סופו מלסטם הבריות למלאות נפשו הרקה תמיד: (ג) אבל הצדיק שאינו אוכל רק להנאת נפשו האמתית. ולתועלתה הזמנית והנצחית. אוכל די ספוקו. ושמח בלחם חוקו. טוב ארוחת ירק באהבת אביו שבשמים. מאלא מתכבר בכפלים. שהמעט שאוכל מתברך בבטנו. והגוף נהנה ומשיג עי"ז בריאותו ועוצמו השלמית. כל הימים אשר הוא חי ע"פ האדמה. וטוב לו. גם הנשמה תשיג כל ידו. שלמותה הנכסף תשכון מרומים: (ד) וזהו גומל נפשו איש חסיד. הוא לישנא דמשתמע לתרי אפי. ירצה הגומל טוב לנפשו להאכילה די הקיום ההכרחי ולא להנותה (איש חסיד הוא. שמתחסד עם קונו שנתן בו נפש חיה להחיותה. וזהו שאמר הלל [ויקרא רבה פ' לד] שהולך לגמול חסד עם הדין אכסנאי) ועוכר שארו. שמונע ממנו הראוי. אכזרי. מנפש עד בשר יכלה. ודרך אחר. גומל נפשו. מפורש שלמו הן היתרונות. לשון הגמל את יצחק. שמונע נפשו מן התאוה הרעה. איש חסיד בודאי. ועוכר שארו. שמשביע שלבו במאכלים רבים. הרי הוא אכזרי חוטא חומס נפשו. גם שארו ובשרו נאבד. וכאבו נעכר. שמביא עליו חלאים רעים. ומקצר ימיו. מת בלי עתו: (ה) לכן האיש הנלבב האוכל יהיה לראות טוב. יזהר בהכנת אכילתו שתהיה בקדושה כסועד לפני המלך מלכו של עולם. הוא השלחן אשר לפני ה' המכפר עליו. ובהדר טוב. והנהגה ישרה. ואל ירבה לאכול הערב. כ"א המועיל והשומר הבריאות. וזה לתכלית הטוב האמיתי וההצלחה הנכספת. הלא היא עבודת הבורא כל ימי חייו. שלא ילכו להפסד ולאבוד. ויזכה על ידיהם לחיים הנצחיים באושר וכבוד. ונמצא שעובד בוראו באכילתו ושתייתו. ובכל הנאות חושיו: (ו) ואל יחשוב האדם כי האכילה דבר גרוע הוא. שמתדמה בו לבהמה. כי אם אחנה בחטא אדה"ר בא עליו הגזרה הזאת. שהוצרך להשלים חסרונו ע"י אכילה. מפני שרדף אחר אכילה יתרה. ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. לפיכך נגזר עליו ביום אכלך ממנו מות תמות. שנתקיימה בו מיד. כי מאז היה הולך וחסר והתחיל למות ע"י ההתכה השולטת בגופו. עד נגמרה אותו ולקברות יובל. אכן מחמלת בוראו עליו האריך לו הזמן. ונתן לו אופן ודרך להשלים החסר בהתכה. ע"י לקיחת המזון. למלאות הרזון. עד עת קץ החזון. אכל קפת פרנסתו. ובדין היה גרוע מהבהמה. שהאכיל גם אותה. וגרם לבניו הצטרכם לאכילה ומות בחפזון: (ז) אולם גדול הוא במעשה אכילתו לברור נצוצות הקדושה שנתערבו ונתפזרו בדומם צומח חי מדבר. על כן היתה האכילה מוכרחת. שמעלה הבה"מ בירורין מתוך הצומח. אחר שבירר היא מהדומם. והבה"מ נאכל לאדם. שכולם חוזרים ונתקנים על ידו. אם האכילה היא הגונה ובכוונה. משא"כ בהעדרה. ע"כ ע"ה אסור לאכול בשר. כי מוסיף לקלקל. אבל הת"ח אוכלו כעץ החיים. הוא המתקן במאכ"ל. כמש"ל בהנהגת פת שחרית. והאכילה גימ' אדני:

מדרגה ב. בהנהגת הבריאות

ולכיוה אם אין שלום אין כלום. לכן בהכרח הוא קודם בזמן. בד"א קדם לתורה. וקליפה לפרי. ובו י' שלובות:

א. בהנהגת האוכל לפני אכילתו

(א) כלל גדול אומרו באכילת ובריאות הגוף. כל זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה ואינו שבע מאד. אין חולי בא עליו ואפי' אוכל מאכלים רעים: (ב) ע"כ ת"ח חלשים. לפי שאין להם יגיעה ותנועת גוף כמו שאר העם העוסקים במלאכה. כי הם שוקדים על הספר. ולזה נקראת התורה תושיה. שמתשת כח. ומאן קלירי ומריעי רבנן: (ג) ת"ח צריך הרבה להשכיל בכל דרכיו. לחוש על שמירת בריאתו החביב ביותר. ולא יאכל עד שילך קודם אכילה עד שיחם גופו. או יעסוק במלאכה עד שייגע ויזיע מעט, כדרבה ורב ששת [גטין סז] דעסק בכשורי, אך לא ייגע הרבה, כי יחליש כחו בגוף והעצבים. וייבש רטיבות האברים, אלא ייגע מעט כדי שיתחממו מעיו ואבריו, ובזה יתחזקו אבריו ויתחזק חום הטבעי לעכל ולהוריד השמרים מן הבטן אל המעים ויתפשט בגוף, וזה שכתוב בזעת אפך תאכל לחם, וכתיב ולחם עצלות לא תאכל, ואמרו [נדרים מט] גדולה מלאכה שמחממת ומכבדת בעליה, ואחר שנתחמם בעסק והמלאכה, ישקוט וינוח מעט עד שתתיישב נפשו ואוכל, ואם רחץ בחמין, שוהה מעט אח"כ אוכל:

ב. במצב האוכל

לעולם כשיאכל אדם ישב במקומו, או מיסב על שמאלו, ולא יהלך ולא ירכב ולא ייגע ולא יזעזע גופו ולא יטייל, עד שיתעכל המזון שבמעיו, ולא יישן מתוך אכילה:

ג. בעת האכילה

(א) כבר מבואר בדברינו למעלה שלמדונו חז"ל [ברכות נב] שיאכל האדם כשירעב וישתה כשיצמא, ולא ימתין עד שתעבור התאוה, כי יגרום חלישות כח הטבעי, וכשהוא שבע ורוה לא יאכל ולא ישתה, כי יביא עליו חלאים קשים, ועת האכילה הקבוע שהורנו חלמדנו להועיל, היא הראויה לבתם כ"ש, ובך יפה להם בלי ספק, אע"פ שלעג החוקר על הקובעים עת לאכילתם כמו לתפלתם, כי גדול כח ההרגל, כמו שיוכל ללמד טבעו להוציא המותר בשעה קבועה, כך יוכל ללמדו בלקיחת החסר בעתו, ולא יעבור אם אפשר, כדי שלא יטרד כל עת בשבר רעבונו: (ב) אכן היוצא מהסדר הטוב, המרגיש שעדיין לא יצא המאכל מאצטומכתו, בודאי יצטרך להמתין עד שינקה גופו תחלה כמש"ל, ולא יאכל בלי חפץ ותאוה כנ"ל: (ג) ע"כ בני אל חי שומרי עת התפלה, להם יאות ג"כ קביעת פת לאכילה, והסכימו רופאי הזמן, שבזה עיכול בנ"א בריאים (האוכלים מאכלים ממוצעים ומתעמלים כדרך המצוה) הוא לשש שעות, וכ"ה בדין תורה (עי' בש"ד הו"ק סי' קפ"ד) ולא יאכל בין סעודה לסעודה, וטוב שישמיט סעודה אחת בשבוע:

ד. במהות המאכל

(א) (יעיין במזגו ובפרקי השנה. ואקלימי המדינה. ובימי ילדות בחרות וזקנה. על פיהן תהיה הכנת האכילה ותשתנה באדם במקום ובזמן ובעונה כי בעלי האדומה והדמיי לא ירבו לאכול הדברים החמים כתבלין ובשמים. וטוב להם הדברים הקרים והחמוצים. וכן הדין באוכלי האקלימים החמים ובימי הקיץ ותקופת תמוז. אבל בעלי הלחה והשחורה ימנעו מדברים הקרים. אמנם השחוריי יבקש דברים מרטיבים מחממים בשוה ובעל הלחה יאותו לו דברים חמים מיבשים ביותר: (ב) ודעת לנבון נקל להתנהג בדעת ובתבונה לעמוד בהפך נגד ההפך ככה לאקלים מדינה ומדינה. ועתות השנה והזקנה לאכול בעת ובמקום שהאויר חם. דברים מקררים. ובחום האויר בהפכו. ולמזג השוה ואויר שוה וזמן שוה. יאות כל דבר שוה חם ולח. ובתיקוני ברכות אי"ה נזכיר טבע כל דבר מאכל אצל ברכתו:

ה. בסדר האכילה

(א) נחלקו הרופאים מה ראוי להקדים. ומוגין דעלמא כהסכמת הר"ם ז"ל [ה' דיעות פ"ד] להקדים דבר הקל להתעכל. ולאחר הקשה והכבד להתעכל: (ב) דברים המשלשלים את בני מעים כגון ענבים תאנים אפרסקים אגסים רכים ואבטיחים ודלועים ותותים (הם קירשן מתוקים) אוכל אותם קודם אכילתו. ולא יערבם עם המזון אלא שוהה מעט עד שיצאו מבטן העליון ואוכל מזונו. ודברים שמאמצין את בני מעים כגון רמונים ופרישים והתפוחים חמוצים ותותים חמוצים אוכלם היכף אחר מזונו. ולא ירבה לאכול מהן. והרוצה לשמור בריאותו לא יאכל הרבה מתבשילים שונים בבת אחת ויבחר ביותר דק ומהר להתעכל. ובכאן אכלול מוסר האכילה: (ג) לא ילעוט שום דבר מאכל בלי לעיסה כי היא עושה עיכול ראשון ויקל עליו ביטול האצטומכא. גם בזה יהא נשמר מלבלוע שום דבר מזיק. עוד יש בו סוד נמרץ כי ל"ב שנים הם בסוד ל"ב אלהים הנז' במעשה בראשית ל"ב נתיבות חכמה שהם מדקדקים וטוחנים דיני המאכל. בסוד כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם:

ו. בכמות המאכל

(א) כבר נ"כ מדברי חז"ל [גטין ע] השמירה ממילוי הגוף כי היא סבת רוע העיכול והשחתת הגוף. ואם היה האדם מנהיג עצמו בכמות המאכל כמו שמנהיג לבהמתו היה נצול מחלאים רעים: (ב) וראוי למעט מכמות המאכל בזמן החום באויר

ובאויר החום. לפי שהעיכול בו תלוי לחלישות כח הטבעי שבגוף שחום האויר מוסף אליו חום הטבעי מהגוף. הכל תוליא הכל. אבל בזמן הקור ובארצות הצפוניים הקרים יוכל להרבות קצת בכמות מאכלו : (ג) וכן בימי בחרות יקח כמות הראוי לעכולו שהוא בתוקף כחו מה שלא יהיה לילד ולזקן שהחום הטבעי בהם חלוש: (ד) אמנם כ"ז שאדם גדל ראוי ללקיחת מזון יותר לפי שאז צריך כמות שיספיק גם לגידול האיברים וכן היגע צריך לכמות יותר :

ז. בשתיית היין

(א) היין הוא מגדל חום הטבעי ומטיב העכול ומחזקו : (ב) הוא צרי הגוף בריא כל אכוון אלא חמר תסעד סעיד: (ג) יש שותהו וטוב לו זכה חמרא וריחני פקחין ויין ישמח לבב אנוש ויצהיל הפנים כששותה ממנו במדה ומתיישב ביינו לשרות אכילתו. אבל יש שותהו ונעשה רע בגופו כי יכבה חום הטבעי לא זכה משתמו ויפסיד המוח ויחשיך אור השכל מרוב חמימיתו. והמשתכר ממנו תאבד שכלו ותמוכו לדעת אין משוקץ ומתועב יותר ממנו: (ד) ואין ראוי לשתות יין לא קודם אכילה [כי אם מעט לפתוח בני מעים] ולא בעת רעבון ולא אחר מרחץ וזיעה ולא אחר עמל ויגיעה אלא בתוך האכילה בשיעור הראוי כדי שתשרה אכילתו ולא הרבה שילוף המאכל ע"פ האצטומכא ולא יניחנו לירד לעומקה מקום הבישול ולא ישתהו על מאכל חד וחריף: (ה) ויין השחור יאות למזג הקר. והלבן לחם. והמזוג אינו טוב כ"א ע"י מזיגה הראויה לו :

ח. בשתיית המים

(א) המים הם המשקים הטבעיים לאדם וצריכים לגוף אם הם זכים וצלולים בלי תערובות חמרים עפריים וזרים וראוי לשתותן במדה לרוות הצמאון בלבד. אבל המרבה לשתות מהם יותר מכשיעור יזיקו לו וכ"ש לבעלי מזג הקר : (ב) והמרגיש חלישות באצטומכתו או בכבד או בעצבים יפרוש מהמים הקרים : (ג) ואין לשתותם על הלום ולא קודם אכילה ולא בתוך האכילה ולא תיכף אחר האכילה עד שיתחיל המאכל להתעכל. ובארצות הצפוניי' הללו שתיית המים הפשוטי' מזקת לטבע אנשי האקלים לכן למדם טבעם למצוא עשית שכר השעורים לשתיה והוא טוב לגוף הבריא והחלוש יצטרך למזג מי שתייתו במעט יין או ישתה מי בישול טיי"א וקאפע :

ט. בהנהגת האוכל אחר הפעלות מתנועות נפשיות

(א) צריך האדם לידע אותם ולהזהר בהם. ואלו הן הכעס הפחד והדאגה והשמחה שהם פעולות הנפש : (ב) הכעס הוא תנועת הרוח החיוני מתוך הגוף לחוצה לו. ולכן דפק לבו קטון וחלוש (ומורים קדחת וימית) וכח המעכל חסר מאוד לכן ישמור מלאכול והוא כועס עד שישקוט ותנוח רתיחתו ותתקרר דעתו. ובכלל יזהר האדם שלא יאכל בעודו מתפעל מאיזה תנועה נפשית שתהיה כי הטבע אז מתעסק בתנועה זולת העיכול וישוב לו המאכל מזיק נוסף על התפעלות הנלחם בו. והכועס אל יהא כעסו חזק ואכזר ולא חלש וקצר כי הא' ממדות זאבי היערים והב' ממדות הנערים. ורוב הכעס בא מחום טבעי נוסף ויזיר עצמו מן היין וכל דבר המשכר ומעורר החום והדם וירגיל עצמו בדברים המקררים מרטיבי' הממזגים החום ביותר : (ג) אולם הפחד יורים לגוף רעדה וקרירות כי הלב מפחדו ימשיך אליו החום הטבעי לכן דפק לבו גדול מאוד ויכול להסתכן יאכלנו והוא מפחד. ואם יצטרך לסעוד יבחר במאכלים קלים מזוגים יבשים ומעטי הכמות: (ד) הדאגה תפעל בזמן מה שיפעל הפחד בבת אחת (היא בוע ימית פתאום בחזקו) והדאגה היא מיתה מתמדת (ואמר בן סירא לא תפיל דויא בלבך דגברין גברין קטיל דויא) ממסה הלב ומכבה החום הטבעי ומפלת תאות המאכל. לכן לא יאכל אדם לחמו בדאגה וביגון. וישמור עצמו מכל עצבון בעת אכילתו והיין כמזוג יפה למרי נפש שלא נברא אלא לנחם אבלים המתגוללים בדמי יגונם. ויבחר לאכול המאכלים הסעדים והדיקנים המשמחים הלב: (ה) והשמחה הממוצעת מגדל החום הטבעי ויתחזקו כחות האיברים לכפול פעולותיהם כראוי ויתעכל המזון עיכול טוב בקלות. וייטב מראה הפנים לב שמח ייטיב גהה. ויחזק אור העינים וכל ההרגשות ויתחזק אור השכל. לכן יש לאדם לשמוח בחלקו כל ימי חיי הבלו ולא יבקש יתרונות. אמנם רבוי השמחה יזיק הרבה ואם יהיה חלש בבנין גופו אולי תמיתנו כי יצא החום הטבעי לשטח הגוף ויתקרר הלב פתאום. וכמ"ש תפסים בתלמוד וע"ז נאמר ולשמחה מה זו עושה לכן ירגיל האדם תכונות טבעו בדרך הממוצע שלא יתפעל מאד בהתחדש עליו מקרה לטוב ולמוטב ויזכור כי אין שם שמחה קיי"ת בחיי ההבל הללה ולב חכמים בבית אבל ורמוז בר"ת לך אכול בשמחה לומר שתהא השמחה ממוזגת לא תעבור הגבול. ואם הרגיש שהתפעל ממנה בבשורה טובה פתאומית לא יאכל אחריה מיד עד שתשוב רוחו אליו ויתיישב מזגו אז יאכל בטובה: (ו) כל ההנהגות האלה שזכרנו צריך הפקח לפקוח עיניו עליהם שיהא משכיל בכל דרכיו ויזהר בעניני אכילתו על הדרכים האמורים: (ז) אכן כל זה לא נאמר ונסדר אלא לגוף הבריא והשוה בטבעו ומנהגו קודם שנתקלקל מזגו. אבל החולה י"ל דרכים אחרים לעזור לו לחזור לבריאותו בעזר הרופא נאמן ית'. ומי שנפסד טבעו ע"י הנהגה מקולקלת יוצאת מהשווי זמן רב שנשתרש בו ההרגל שנעשה טבע שני לא ימהר להבריא טבעו לקצה אחר כי יותר קרוב להפסד מן השכר. שנוי וסת תחלת חולי מעים והכפרי אם יאכל תרנגולים ושאר מאכלים קלים ובכמות מועט בלי ספק יחלש כמו שהמעונג ורך הטבע אם יאכל מאכל הכפרי יחלה בודאי וכן אם ייגע עצמו במלאכה כבדה והכפרי בספק אוכלסי דמחוזא אי לא עבדי חלשי: (ח) לכן אם נעשה הכפרי עשיר שאינו צריך עוד למלאכה והעשיר הרך והענוג נעשה עני והצטרך לעסוק במלאכה. שניהם לא יעתיקו טבעם בפ"א מהפך להפך הכל צריכים להרגיל טבעם מעט מעט לנטות להנהגה נגדיית לאט לאט עד יגיעו לגבול הראוי לפי ערכם ועסקם. שם יעמדו ויתמידו על מנהג הנאות להם : (ט) וכן הרוצה לשוב אל המנהג הטוב ולעזוב מנהגו הרע מעט מעט יגרשנו ויטה עצמו לצד הישר אט לאט עד שישיגנו ויחזיק בו ולא יעזבנו :

י. ועוד בה שליבה עשיריה עשויה משני עצים. העשירית תהיה קודש. לייחד מדור בפ"ע לדברי חכמים ז"ל המקודשים. שכל דבריהם כגחלי אש. ומאירים ככוכבים ברקיע. קבועים בגלגל התלמוד. מפוזרים אחת הנה ואחת הנה. ואספתי באמרים מן הבא בידי. וחלקתים לשנים. עצי החיים והדעת יקראו. א'. מקבץ הנהגה ישרה כללית וסדר נבחר ע"ד הטבע. והב'. בשמירה מחסכנה. ובענינים מקובלים בלתי טבעיים. ואולם העץ האחד. בהנהגת האוכל דרך בריאות ורפואה המשובחת ונאה :

אלו הן הדברים ששנו בהלכות סעודה

(א) כבר נזכר לעיל שהזהירו שלא לעבור עונת תאות האכילה והשתיה : (ב) נוסף על זה. הזכירו מסכנת הדרוקן של רעב תפוח. גם בולמוס שבא בסבת רעבון (עיין בתרא דיומא סימנו ורפואתו) כיוצא בו אמרו [ב"ק נב] שאין תכלי מעין לככא דשמע קל מבריה דאכל והוא לא אכל (המשל נ"כ אמיתי גם המריח תבשיל ואינו אוכל ממנו. עלול לחולי מסוכן. כמבואר בשלהי יומא ובפ' ערבי פסחים : (ג) גם כבר זכרנו בשמם [גיטין ע] למעלה. סכנת האוכל ושותה מעומד. וכן מי שאכל ושתה ועמד מיד. ודרכם ז"ל היה בהסיבה. על צד שמאל. אבל הסבת ימין סכנה. ישיבה שאין עמה הטיה. עמידה טובה הימנה (על כל מושב ב"כ חוץ מן הקורה): (ד) התר חגורה קודם אכילה : (ה) יין שלפני המזון פותח בני מעים (עי"ל בהלכות דיני סעודה) : (ו) שיעור אכילה הקטנה של תורה. בכזית (נ"מ לדיני תורה) למעלה הימנה. ככותבת ליתובי דעתא. יתרה עליה. כביצה (ועי"ל) לכדי שביעה מועטת : (ז) אין בית הבליעה מחזקת יותר מביצת תרנגולת ושיעור שתיה ברביעית או מלא לוגמיו והאוכל כשיעור עסת מדבר. ה"ז בריא ומבורך (דוק בככי הדק היטב. לעוס וטחון ותשבח בנגרך) והשתיה. כדת של תורה. אכילה מרובה השתיה: (ח) עד ארבעין שנין מיכלי מעלי. מארבעין ואילך משתי מעלי

תעלי [שבת קכב] : (ע) שלשה דברים ממעטין את הזבל וזוקפין את הקומה ומאירין את העינים ואלו הן. פת נקיה בשר שמן. יין ישן. שלשה דברים מרבין הזבל וכופפין הקומה ונוטלין אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם. אלו הן. פת קיבר. שכר חדש ירק חי (וכבר נ"ל הרחקת אכילתו. עי' דברינו שם) : (ו) [ברכות מ"ד ב'] כל ירק חי מוריק (בסעודה ראשונה אחר הקיזה) מאן דלא כפיס ליה ריפתא. לא ליכול ירקא משום דגריר. ומאן דאפשר ליה. היכא דליעול ירקא ליעול בישרא וכוורא : (יא) כל כפש משיב הנפש. וכל קרוב לנפש משיב את הנפש : (יב) הרוצה שיבריא. יחתוך מבית השחיטה ומדיחו יפה יפה ומולחו יפה יפה וממתין עד שתצא נפשה של בהמה. אחד ישראל ואחד נכרי מותרים בו : (יג) [ברכות מ"ד] א"ל רבא לשמעיה. טרח ואייתי לי מהיכא דמקרב לבי ברוך : (יד) כל קטן מקטין אפי' גדיא בר זוזא כי לית ביה ריבעא [שם] : (טו) כל שהוא כבילה. בילה טובה הימנו לבר מבשרא [שם]:(טז) המובחר שבבשר. שור ממרעיתו דלא אנים. א"כ עיגלא תלתא [שם] : (יז) מובחר שבעופות תרנגולת מאספתה בדלא אניסא. דלא מליא פסיא קניא (ע"ל בכלי' ד"א) נתת טוב ירך וכהב [ב"מ פו] : (יח) כל סעודה שאין בה מלח ושריף . אינה סעודה : (יט) סעודתך הנחתך . משוך ידך מתנה : (כ) אכול שליש שתה שליש והנח שליש בעגך פנוי . לכשתכעוס תעמוד על מלואך : (כא) אכל ולא שתה אכילתו דם . תחלת חולי מעים : (כב) יין בתוך המזון אינו משכר ובריא : (כג) חמרא וריחני פקחין : (כד) אחר כל אכילתך אכול מלח . ואחר כל שתייתך שתה מים . ואי אתה ניזוק : (כה) המקפה אכילתו במים . אינו בא לידי חולי מעים . וכמה . קיתון לפת : (כו) הרוצה שלא יבוא לידי חולי מעים. יהא רגיל בטבול קיץ וחורף : (כז) יין מיושן יפה למעים : (כח) חמרא טובא מגרר גריר . פורתא מסעד סעיד . ומגרוניה מגבע : (כט) דלא כפיס ליה חמרא נגמע. רבא אכסא דברכתא אגמע גמופי :

ה"ז עץ החיים . האוכל ממנו חי לעולם והשני עץ הדעת ממנו לא תאכל :

ב . אלו דברים שאסרו חז"ל

(א) משקין שנתגלו. החמירו בהם רז"ל [חולין י מט] שומר נפשו ירחק מהם : [ב] זוגות [יעויין פ' ערבי פסחים : (ג) נע"י בין בשר ודגים . דקשין לד"א : (ד) לא ישתה מן הנהרות ולא מן היאורות והאגמים . מפני סכנת עלוקה : (ה) דאכל ירקא מכישא דאסר גינאה . קשה לכשפים [חולין קפ] : (ו) השותה מים שאולין דמו ברחשו ה"מ דשאלינהו קטן . אבל גדול לית לן בה : [ז] לסדי מיא מפומא דחלבא · משום מים הרעים : (ח) לא לשקול מידי מפתורא כי נקיט אינש כסא בידיה . דקשה לרוח נרדה . ומשקל ומיהדר לית לן בה . ומידי דלא צריך לסעודה לית לן בה : (ט) דשתי מאופיא קשה לכרסה . דמנפת בה קשה לרישא. דנפח בכסיה לא נחי מרחייא קשה לעניותא : (י) דאכל ירקא דנפל מתכא לארעא . קשה לריח הפה : (יא) אכילה גסה לאו שמה אכילה . כי לא ידע שליו בבטנו (האוכלה אפי' ביה"כ פטור) שאינו אלא מזיק לגופו ונשמתו ולממונו . זולל וסובא יוורש בשי"ת ישמרנו . ויתר דברי חז"ל במאכלים פרטיים המועילי' בריאים וטובים . וכנגדם הגרועים ומזיקים · ושאר סכנות וחלאים ורפואתם . נעשה להם זכרון לטובה . בתיקוני ברכות ובסדר חיי האדם : איש על ידו לדגליהם :

מדרגה ג עבודה . הנהגת מוסר וד"א בסעודה

(א) הרוצה ליכנס לסעודת קבע . מהלך י' פעמים ד' אמות או ד' פעמים י' אמות ויפנה ואח"כ יכנס . וחולץ תפליו עד שעת ברכה : (ב) כיצד סדר הסבה · בזמן שהן שתי מטות. גדול מסב בראש [תחלה שני לו למטה הימנו [לצד מרגלותיו . בזמן שהם שלש מטות . גדול מסב בראש שני לו למעלה (לצד מראשותיו) שלישי למטה הימנו : (ג) אין משיחין בסעודה אפילו בד"ת . מי שנתעטש . אסור להאוכל לומר רפואה : [ד] גדול פושט ידו תחלה . אפילו כל אחד קערה שלו לפניו · וכן בפירות ויין . שנים ממתינין זה לזה בקערה . שכשהאחד מסלק ידו מן הקערה לשתות (או לצורך אחר . שאין בו שהות כ"כ , לאפוקי אם הוצרך לנקביו . דפושע הוא דה"ל למבדק נפשיה ודו"ק . כנ"ל . מ"מ הכל לפי הענין) חברו מפסיק מלאכול עד שיגמור זה שתייתו . אבל אם הם שלשה . אין שנים פוסקין בשביל אחד : (ה) משיירין פאה בקערה מכל המאכלים [וע"ל בהל' אכילת עניים] אבל לא באלפס [שמבשלין בו] שמערין ממנו לתוך הקערה : (ו) לא יהא אדם קפדן בסעודתו · טוב ארוחת ירק ואהבה שם · משור אבוס ושנאה : (ז) לא יאחז אדם פרוסה כביצה בידו לאכלה [אבל מושיט למסובין . ולא יתן בידיהם] וא"ל שלא יאכלנה בבת אחת . ואם אכל ה"ז רעבתן . ולא ישתה כוסו בבת אחת ולא אמרו [פסחים פו] בכוס קטן וביין מתוק ובכרס רחבה . ועמו"ק] אם שתה ה"ז גרגרן . שנים ד"א . שלשה מגסי הרוח . אבל בכוס גדול . לפי גדלו · יפסיק בשתייתו : (ח) אדם ניכר בכוסו . והמתיישב ביינו יש בו מדעת קונו : (ט) מי שאינו משתכר הקב"ה אוהבו : (י) השותה ברבים הופך פניו . והכלה הופכת פניה ואוכלת : (יא) לא יתחיל לאכול שום או בצל מראשו [אם לא בשבת אלא מעליו . ולא יאכל דרך רעבתנות : (יב) לא יאחוז המאכל בידו אחת ויתלוש בידו השנית : (יג) לא ישוך פרוסה ויניחנה על השולחן : (יד) לא ישתה שתי כוסות בבת אחת ויברך בה"מ : (טו) לא יפרוס פרוסה ע"ג הקערה . אבל מקנח הקערה בפרוסה : (טז) לא ילקט פירורין ויניח ע"ג השולחן . מפני שהוא ממחה דעתו של חברו (הא ביחידי שרי) ולא ישוך פרוסה ויתננו לפני חברו : (יז) עושה אדם צרכיו בפת והני מילי דלא מימאיס ביה . אבל מידי דמימאיס ביה לא הילכך אין מניחין עליו בשר חי . ואין מעבירין עליו כוס מלא ואין סומכין בו קערה מלאה מדבר שאם יפול על הפת ימאס . ואין זורקין את הפת . וכן אין זורקין אוכלין הנמאסים ע"י זריקה . אבל פירות אגוזים בקליפתן וקשין . זורקין : (יח) לא ישב אדם על קופה [העשויה מבגד או של נצרים . הנכפפת כשיושבין עליה] מלאה תאנים וגרוגרות . אבל יושב הוא על עגול של דבלה. או על קופה מלאה קטניות יבשים : (יט) מותר לאכול דייסא בפת במקום כף . והוא שאוכל הפת עמה : (כ) אין נוטלין ידים ביין בין חי בין מזוג . אפי' נטילה שאינה לצורך אכילה : (כא) יש לך היטיב לך . שאין בעולם תענוג : (כב) חטוף [מה שהזמין לך השי"ת היום אל תניחהו למחר . ברוך ה' יום יום . וטוב לב משתה תמיד . ואל תמתין עד ימלאו אסמיך . ויפלו יקביך . ותתמלא שאתך . דגלגלא הוא דהדר ולא תשכח בכווי דרקיע לסילתך] ואכול . חטוף ושתה . דעלמא דאזלינן מניה כי הלולא דמי . ערכה שולחנה מסכה יינה ובשר לרוב . אף היא כחטף תארוב . אבל אם דחוקה השעה . השמר לך פן תתגרה ברעב : (כג) לא נאוה לכסיל תענוג : (כד) איזהו חכם . הרואה את הנולד : (כה) התענג על ה' בפת חרבה ומים במשורה . ותיתוש לדוחקא דציבורא : (כו) דאכיל אליתא עשי במליתא . דאכל קקולי אקיקלי דמתא . דאמר במאי איכול לאמתא . לאמתא שב מניה : (כז) אכול בצל ושב בצל קורתך . פחות מאכלך ומשתך . ואוסיף על דירתך : (כח) אל תאכל אווזין ותרנגולין ויהא לבך רודף עליך להביא טרף לפיך . סופו מלסטם הבריות וירבו רודפיך . טוב ארוחת ירק ושלום בה מבית מלא זבחי ריב . אלא כך היא המדה . למדה תורה ד"א · מי שיש לו ק' מנה יאכל ליטרא בשר בכל יום. כ' מנה . ליטרא בשר מע"ש לע"ש . מנה . לפסו ירק : (כט) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות . כ"ש שלא תעשה חול . שבת ויו"ט . כל ימיך כחגים . על הוצאת כיס זולתך. הרוג בקר שחוט | צאן ובן עוף ואסוף דגים : (ל) במה דברים אמורים בבני אדם בריאים . אבל החולים לוים ואוכלים מאכלים קלים ובריאים . וצריך לתת לעני די מחסורו כפי למודו אפילו ברבורים אבוסים ומריאים . כההוא דאתא לקמיה דרבא [כתובות סז] דהוי רגיל בתרנגולת פטומה ויין ישן בכל יום . ורחמנא זכי ליה . דכתיב נותן לחם לכל בשר בעתו . וכל עידוני מאכלים לא נבראו אלא בשביל ת"ח לענגם. ולזכך דעתם ומזגם להרחיב לבם בעסק התור'. והממלא גרונם של ת"ח יין. כמנסך ע"ג המזבח . והמאכילם פטומות . מקריב בכורים ועולות תמים עוכים מקטלות ואשמות. ואם-

הטיב

הטיב לך ה'. למוד מדת קונך הטוב ומיטיב לאחרים חסד חנם. והטיב גם אתה מה שהטיב לך בחנם. וגמול חסד לעניים ולנצרכים ולעמלי תורה שהם קרוביו של הקב"ה. ואם יש לאל ידך להטיב לגופך. מדוע תמנע הטוב מנפשך. ויודוך כי תטיב לך בזה ובבא. אבל לא כל הבא לקפוץ קופץ ונוטל חלק בראש הקרואים. כי צריך תחלה זכה שיזכה לעניים הגונים. ולא יכשל בב"א שאינם מהוגנים. לא זכה ועניים מרודים הביא בית. ואעפ"כ לא תקפוץ ידך מאביונים אפי' אינם הגונים. ולמוד מדרכי קונך. רב מחולל כל שוכר כסיל ושוכר עוברים. ואעפ"ה רעל החסד. רדף חסד עם כל עובר אורח אפי' לאי שנדמו לו כערביים. ולא די שגמלם כל טוב וחסד. אלא שהוא עלמו עמד עליהם ומשקה אותן. כך יעשה כ"א עם עניים אורחים אפי' אינם כדאים. רק ילהדם יראת שמים ויקרבם לתורה. וישגיח עליהם שיזהרו בנט"י ובברכות. אז התענג על ה' ותעלה

למדרגת ד. לתאכיל עניים ואורחים על שלחנו של מקום (ונכלל בו תשמש) והנהגת ד"א שלהם:

(א) המאריך על שולחנו מאריך ימים. דלמא אתי עניא ויהיב ליה: (ב) גדולה לגימא. שמקרבת הרחוקים ומרחקת הקרובים. ומשרה שכינה על נביאי שקר: (ג) אשרי מי שעניים על שולחנו תמיד. ונשתבח איוב שלא אכל פתו לבדו ואכל יתום ממנה: (ד) השמש שהיה משמש על שנים. הי' אוכל עמהם בלי נתינת רשות. אבל בשלשה אינו אוכל עמהם אא"כ נתנו לו רשות. וצריך לשייר לו פאה (כדלעיל במדרגה הקודמת) שהיא חלקו: (ה) אין מסהין בפני השמש (ולא בפני כל אדם) מידי דאית ביה ריחא וקיוהא. ומדת חסידות היא ליתן לו מכל מין ומין: (ו) הנכנס לבית. כל מה שיאמר לו בע"ה יעשה בענייני האכסניא והכבוד (עמו"ק) כילד. א"ל שב ישב. אפילו על מטה כבודה. נתנו לו כוס לשתות. יקבלנו מיד וישתה (אם הוא למא) ולא יסרב בו אפי' אינו גדול. כל בע"ה בביתו גדול הוא. אפי' קרחה בביתו פרדשכא ליהוי ואין נוטלין ממנו כבודו עמו בבית וההוא עובדא דסוף פ"ז דפסחים. ה"נ פרושי קמפרש. טעמא מאי אמרו כל שאמר לך בע"ה עשה. ודו"ק כך נ"ל): (ז) אור הגר בברור אי"ל. משתה שם משתה שם: (ח) מנהג גדול היה בירושלים מפה פרוסה ע"ג הפתח. כ"ז שמפה פרוסה אורחין נכנסין. נסתלקה המפה אין האורחין נכנסין (והמוסר סעודה לחבירו זקלקלה. היה נותן לו דמי בשתו ודמי בושת אורחיו): (ט) הנכנס לבית. לא יאמר תנו לי ואוכל נתנו לפניו לאכול. א"ל שיאמרו אכול: (י) לא יאמר אדם לחבירו בוא ואכול מה שהאכלתני. או האכילני כדרך שהאכלתיך. שיש לאוס שיאכילהו יותר ומיחזי כריבית: (יא) ב' ויותר המסובדים נא'. כבר נ"ל ד"א שלהם זצ"ן: (יב) לא ישתה כוס ויניחנו על השלחן (שלא יקפיד בע"ה כשיראה כוס ריקן לפני האורח) אלא יאחזנו בידו עד שיבוא השמש ויתננו לו: (יג) הנכנס לסעודה. לא יקח חלקו ויתננו לשמש. אלא יקחנו ויניחנו לפניו אח"כ יתננו לו: (יד) אורחין הנכנסין אצל בע"ה. אינם רשאים ליטול משלפניהם וליתן לבנו או לעבדו של בע"ה. אא"כ נטלו רשות.וקל מסובין. אורח מכניס אורח. אבל מגרת בע"ה. קולה פרוסה ונותן לבנו ולבתו של בע"ה. ולעניים במקום שנהגו שלא להקפיד: (טו) נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אא"כ יודעים מי מיסב עמהם: (טז) ת"ח האוכל ושותה עם ע"ה ככלי חרס שנשבר שא"ל תקנה. ות"ח המרבה סעודתו בכ"מ. מחלל שם שמים ותלמודו משתכח וגורם לו רעות: (יז) גדולי החסידים היו מתבחים. שלא נהנו אפי' משלחן אביהם מיום שעמדו על דעתם: (יח) ומאן דלא נפישא ליה ריפתא. לא לימא לחבריה תא ברוך. לאחזוקי ליה טיבותא בחנם: (יט) המצפה לשלחן חבירו. עולם חשוך בעדו. לכן מי שמאכיל לעני. יאכילהו מהמשובח שבשולחנו. כל חלב לה'. ויתן לו בפנים מאירות. וזרח בחושך

אורו לדקתו תעמוד לעד. ולא ידעך נרו. (כ) שנינו בתוספת אליהו. המרחיב יד על שולחנו. סופו מתעשר ופרשתי בלת"ש פ"ק דאבות אותה שנכנעו יהא ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך. עם מ"ש רז"ל [ירו' פאה פ"ד ה"א] על הפסוק ואני בעניי הכינותי לבית. אלהי וגו'. לומר לדשהיה מתענה וממעט בסעודתו ולא היה נוהג בשולחן מלכים כראוי לו אלא כעני. עי"ז הרווית ממון רב לצורך בנין בהמ"ק. כמ"ש שם בענין העושר המופלג שספרים לבניינו, ובענין זה מליכו באגדה [מ"ר אסתר פ"ב] בכר בוכין שהיה סועד בטרקסימון (מין ירק בזול) וכשבאו אללו חכמים לגבות לדקה נתן להם מדה גדושה מדינרי זהב, ושאלו לו על למלום מזונו, ואמר בנפשי אנא רשיי (עני) ברם במלוותא דבריי לית אנא יכיל ולא רשיי, וזהו כוונת התנא [אבות פ"א] יהא ביתך פתוח לרווחה, להכניס אורחים ולהאכיל עניים בריוח ולא בצמצום, אכן זאת הענה היעולה שתנמלם בסעודת בני ביתך, שלא תרגילם בתפנוקים ולא תאכילם מעדנים כעשירים, אלא יהיו עניים במאכלם וסעודתם, ותשמור הסולאה ביתרה לאורחים ועניים שאינם מבני ביתך, להם תרווית סעודתם ויהיו בעיניך כעשירים, שאפי' אתה עושה להם כסעודת שלמה, לא יצאת ידי חובתך עמהם, שהם בני אברהם יצחק ויעקב, וה"ז נכון: (כא) וצד"ז ביארתי עוד המאמר התמוה הנמצא לרז"ל [ב"ב כ"ז] שולחנו של ת"ח כילד, שני שלישי גדיל ושליש גלאי, וכבר התעוררו בו המפרשים וכתבו מה שכתבו ולדרכנו זה יובן היטב, והוא שרצו לעורר הת"ח, שיהא זהיר להסעיד עניים על שולחנו ולהאכילם תמיטב המזונות בשופע ובעושר, ולא יצמצם כי אם לעצמו, אכן לעולם לא יאכל פתו לבדו (כמ"ש איוב) ולפחות יקח אללו שני עניים שיאכלו עמו כדי זימון (כי אז הוא השולחן אשר לפני ה'), כמ"ש משנה שלמה [אבות פ"ג] אבל שלשה שאכלו על שולחן א' כו'. כאילו אכלו משולחנו של מקום כו', והוא פתירא דתלת כרעי (דאיתא בפרקא דחסידי)(לצדיקי לעלמא דאתי) ויתנהג עמהם כעשיר גדול, אע"פ שנוהג לעצמו כעני, זהו שאמרו שיהא שולחנו ב' שלישים גדיל, רל"ל שיהא נראה ומתגדל לשני שלשים המסובין על שולחנו, שהם הקרואים על הלחם, ושליש גלאי, זהו ללמצם אכילת עצמו, עי' דברינו שם כפי' עשה לך כלי גולה שטיא וקערה וכוס, והיינו גלאי (כדאמר רב כהנא [פסחים מ"ט] אי לא נסיבנא כהנתא לא גלאי) ר"ל שינהוג בעצמו מנהג גלאי, עני הגולה ועמו כלי גולה, כדמפרש וא"ל, ועליו קערות וכוסות, שהם כלי גולה כאמור, בהם יסתפק לצורך עצמו, כעני הגולה ונודד ללחם, והיינו נכנה מעולם שאינו שלו, רק למלות קונו ירחיב לאורחיו בלבד, להתראות בפניהם כגדול ובשפע רב ושבע רלון, וה"ז יפה אף כעים, ונתיישבו כל הדקדוקים שהאריכו בהם המפרשים ויותר מכמה, ולא נאמר בו דבר הגון, בלי ספק שהיא כוונה אמתית, הנזהר בזה יהא בטוח שלא יחסר לחמו (הרוצה להעשיר ילפין, שולחן בלפון) ולא תקלר ידו, פזר נתן לאביונים קרנו תרום בכבודו, ויהי כזית הודו:

מדרגה ה תורה. מאמרי זוהר. וד"ת שכומד עליו:

(א) שנו חכמים (אבות פ"ג ני שאכלו על שולחן א' ולא אמרו עליו ד"ת כאילו אכלו מזבחי מתים כו' (עה"ש בלת"ש, מ"ט שנו ג' דוקא) אמרו המפרשים, שיולאין בבה"מ, והקושי' מפורסמת, הטו ברשיעי עסקינן, כמ"ש תי"ט שם, גם מבואר בכמה מקומות בתלמוד ובזוהר, שצ"ל דווקא ד"ת מלבד בה"מ, אכן לרעהי סכל ברור, יעו"ש בפתור ופרח בעז"ה: (ב) ואמנם לענין הסדר, יראה לי שהוא אחר אכילה, כדמוכח בהדיא בינוקא דבלק, וכ"ה תלמוד ערוך פ"ק דתעניה, וביחוד ת"ח שלא כצד בבוקר נאם לשובע, לא יאחר עוד עת האכילה, יפה לו שיאכל וישתה וייטיב לבו (כדרך שמליכו בבועז ג"כ) אח"כ אין לו אלא לב אחד, ואיש נבוב ילבב, יעסוק בד"ת ויחכם:

מדרגה ו דין (דיני השלחן וברכותיו. ומנהגיו לכל תורותיו (היא חבור בפ"ע. נקרא שמו ע'שר ידות) ובה"מ ומטבע של אבל ורשכחות דאזכרות. ולאורח שתקנו חז"ל עם ביאור חדש קרוי ברכת עובד) בה נכללים הלכות ברכות שבסעודה. אינן פחותות מעשרה. וכל ברכה שוה עשרה זהובים (בסוד כף אחת עשרה זהב. וצמידי היד עשרה משקלם) שהם בסוד מאה אדני כסף בבלם ומאה

ברכות

ברכות שתקן דו"ד המלך עליו השלום (סודו ידוע ליודעי חן . והיא י"ד ברכה המריקה זהב . וסימן ביד מברכין) ותקעתם יחד במקום נאמ"ן. קראתים עשר ידות (לי במלך בדור) מזה ומזה אל מקום השבת. והנטפל והמסתעף יסמך עליהם ויקשר בהן כנחלת שקשורה בה שלהבת (ולתועלת הרעב׳ לדבר ה׳ אכלול בהם דברים שנתחדשו בהם על ידינו בעזה"י. אכתוב לו רובי תורתי בחבורי כו"ק ולח"ש אם לא כולן אשר כמו זר נחשבו לחבור זה) וזה פרטן כסדרן :

יוד א. ברכה שלפני המזון

(א) כך שנו חכמים, כיצד סדר הסיבה, אורחין נכנסין ויושבין ע"ג ספסלין וע"ג קתדראות עד שיכנסו כולן : (ב) הביאו להם מים, כל אחד ואחד נוטל ידו אחת (בלי ברכה) פרש"י לקבל בה כוס ששותה לפני המזון, והתוס׳ כתבו מפני כבוד הברכה (תסייע לדידן, עמ"ש בס"ד בלחם פ"ו דברכות ומו"ק, ופשטא דהך סוגיא ודפ׳ כממונה מוכח בהדיא, דאפי׳ לשתיה בעינא, נמי הוו נהיגי בנטילת היד שמקבל בה הכוס, כדברי רש"י והרשב"א, אע"פ שחלוקין בטעמן, עמ"ש בס"ד במו"ק סי׳ קנ"א ובמהדורא לח"ש ריש פ"ח, דחיובא נמי הוא, ואל"ל מפני הברכה, ע"כ אין לתפוס על המנהג כך, עם שבב"י כתב שאינו אלא מן המתמיהין) : (ג) בא להם יין (לפתוח בני מעיים, ובג׳ כוסות היו נוהגין, כדאיתא גבי כוסות דבית האבל) כל אחד ואחד מברך לעצמו (שעדיין לא הוקבעו) עלו והסבו (על השלחן) (ד) בא להם מים, אע"פ שכל אחד ואחד נטל ידו אחת. חוזר ונוטל שתי ידיו (בברכה):(ה) בא להם יין, אע"פ שכל אחד ואחד בירך לעצמו כיון דהיינו מקומן צריכין לברך שנית) אחד מברך לכולן (דמגו דמהניא הסבה לפת, ההכי נמי ליין) והא ודאי הלכתא היא, אע"ג דאוקימנא (במהדורא ריש פ"ח) הך מתניתא מני ב"ש היא ודאי, דלבית הלל צריך לשנות הגירסא כך, עלו והסבו, בא להם יין כו׳, בא להם מים כו׳, מיהא מדמקשי מינה סתמא דתלמודא ואסקה אליבא דהלכתא, במרינן מינה הלכות סעודה וד"א, נראה דמודו נמי בית הלל, אע"ג דס"ל סמוך לנטילת ידים סעודה, היינו לכתחלה, א"נ. כדכתיבנא התם, דדוקי׳ מזיגה ושתיה היא דמפסקת דברי ב"ה. אבל שתיה גרידא לא, אע"ג דמברך נמי, לא חשיבא הפסקה, והיכא דשתו נמי בתר המוציא מיד, קודם שהושיטו יד לקערה, שעדיין בית הבליעה פנוי, איתא נמי להך דינא, דאחד מברך לכולן, ובין כך או כך, (ר"ל בין בשתה לפני המזון קודם נטילת ידים אחר שישב על מקום מושבו, בין אחר שנטל ידיו. בין אחר שאכלו פרוסת המוציא, ועדיין לא עסקו בסעודה) אחד מברך לכולן : (ו) גדול שבהן אומר בנטילת רשות, שיתנו דעתם ויכוונו לברכתו (זהו סברי, סוברים אתם לנאת י"ח הברכה, ואין מסבירין אלא על היין, והנהגתי לומר סברי אפי׳ ביחיד, עמו"ק) סברי מרנן ורבנן. ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן. וזהו ברכת היין שלפני המזון, שפוטרת את שבתוך המזון, גם כל מיני משקין הבאין בתוך הסעודה, עד ברכות המזון, והנוהג כך יוצא מידי ספק שנסתפקו הפוסקים בדין משקין אחרים, וביחוד במים יש ג׳ דיעות חליפות, גם בברכה אחרונה על משקין שלפני הסעודה יש להסתפק, לכן הרוצה להסתלק מכל ספק לפני נטילת ידים יושב במקום סעודתו, ויברך על דעת לפטור משקין שבתוך סעודה, ויפתה משקין כל שהוא פחות מרביעית, וכ"ה דעת הארי"י ז"ל, הרי כאן ברכה כפולה, וצריך ליזהר שלא לשכוח לתת מאכל לבהמה קודם שיאכל, גם לא יאכל עד שיבקש על מזונו תחלה, כמ"ש בזוהר בשלח ובכתה תקומיה, לכן והגנו אנשי לבב לומר

יהא רעוא מן קדם סתימא דכל סתימין רעוא דכל רעון סתימא דכולא דיתמשך טלא עלאה לזע"ר אנפין ומזעיר אנפין לחקל תפוחין קדישין . סתמן יתיהב מזונא עלאה מרחיא דטחנין תמן מנא לצדיקיא . בנהירו דאנפין ברעותא ובחדותא דכולא ׳ לנא ולכל נפשות ביתנא ולכל עמא בית ישראל . אמן :

ואם שכח לאמרו קודם נטילה יוכל לאמרה אחר ברכת נט"י קודם המוציא, וכן נכנו לומר מזמור לדוד ה׳ רועי בין נטילה לאכילה, והנהגנו לומר גם כן תפלה קצרה (לפני נטילה או לאחריה) זו נוסחא

אתה ה׳ האלהים הזן ומפרנס ומכלכל בריותיו בחסד וברחמים מקרני ראמים עד ביצי כנים. עיני כל אליך ישברון לתת אכלם בעתו . תתן להם ילקוטון תפתח ידך ישבעון טוב. פתוח תפתח את ידך לעניך ולאביונך ופרנסני מידך הפתוחה הקדושה . ככתוב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון :

ואין בו חשש הפסק :

יד ב ברכת נטילת ידים

הנטילה לאכילה היא מצוה קלה שבתורה (ויש לה סמך גדול במקרא . וידיו לא שטף במים) ועיקרה מד"ס . וחמורים ד"ס כד"ת . שחייבין עליהן מיתה . וביחוד זו שנעשית חמורה שבחמורות שמדבריהם . ויש בה סוד גדול ונורא . ע"כ יפה אמרו הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה . שאין אתה יודע מתן שכרה . ועונש המזלזל בנט"י חמור מאד . שנעקר מן העולם ובא לידי עניות (ורמוז בר"ת הברכה . ענ"י) דשרא דעניותא נבל שמיה . דקפיד אמנקיותא . והזהיר בה מתעשר ויהבי ליה מלא חפני טיבותא הסימן וינטלם וינשאם . ורמוז כמו כן בס"ת של על נטילת ידים . בגי׳ עשיר . שהאותיות כפולות נגד הר"ת [על לת ים] לפיכך לא לחנם דקדקו בה חז"ל מאד בפרטי דיניה והלכותיה החביבים מיניה ישל תורה . והם מוגבלים בה גדרים ותחתיהן סעיפים רבים . שיתבאר משפטן כסדרן למספרן : א) בדברים הצריכים נטילה : ב) מי הפטור מנטילה : ג) מים שנוטלין בהם : ד) בכלי : ה) ביוצק המים : ו) באיכות הנטילה : ז) בטבילת היד ם : ח) במעשה הנטילה וכוונתה וברכתה :

א. בדברים הצריכים נטילה

(א) כשיבוא לאכול פת שמברכין עליו המוציא היינו רוב פת אבל עיסה שנילושה במי פירות אע"ג דפת גמור הוא לענין המוציא אינו צריך נט"י (עמו"ק) וחלוט והנאפה פעמים צריך נט"י: (ב) פחות מכביצה. ספק הוי לנט"י (עמו"ק) ויטול ולא יברך: (ג) האוכל דבר שטבולו בא׳ מז׳ משקין שסימנם יד שחט דם (יין דבש שמן חלב טל דם שמו"ק מים) ולא נתנגב אפי׳ לא נטבל רק ראש הירק או כפרי ואפי׳ אינו נוגע במקום המשקה צריך נטילה בלא ברכה [סי׳ קנח] והמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי, וכן דבש שמרקחין בו פשיטא לי שאין לו דין משקה ואפי׳ הקרוש שאליו. עמו"ק: (ד) שנוטל ידיו לפירות הי"ן מגסי הרוח וכן הבשל ובשר נלי

בלי אע"פ שנוטל טופח עליו (שם):

ב. מי הפטור מנטילה

הי שהיה במדבר או במקום סכנה (אם יפרד מחבורתו לבקש מים) ואין לו מים. פטור מנט"י [שם] ואם רשאי להחמיר על עצמו (משום דכל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט. היא גופה ל"ע טובא) עמ"ש בס"ד בלח"ם פ"ק דברכות. ושלא במקום סכנה. והוא בדרך וא"ל מים. אם מלפה למלוא מים בד' מילין לפניו. ולאחריו מיל. צריך להמתין ולחזור אחריהם. יותר מזה. א"צ. והוכל במפה [קסג]:

ג. במים. בהם ז' תנאים

(א) בכמותן. שיהיו כשיעור רביעית הלוג (וזהו לא' ולשנים בבת אחת) מכונס במקום אחד. ויוסיף מים בשופע. דהשי היא מלי הפניא. יהבין ליה מלי חפני טיבותא [קנח]: (ב) שלא נעשה בהם מלאכה. שרה בהם פת. או לינן בהם יין. הדיח בהם כליס וירקות. והמים שלפני הנפח ושלפני האופה. שהמן פסולין. אבל טבול ידיו במים ועה פני בלוסקין. או הדיח כליס מודחים וחדשים. או שתפן מהם בחפניו. המים הנשארים כשרים אם לא נשתנה מראיהן. וכן אם נתן בהם דגים חיים אין פוסלין אותן. אבל אם נתן בהם כליס בימות החמה כדי שלא יתבקעו. כתב מ"א שפוסלין אותן. ופשוט הוא כמ"ש בחבורי. וכן במ"ש עוד בכלי שיש בו סדקות. הודיתי לו בנתן נהוכו בשר. ומשום לבנוך. אבל לא מטעמיה. דלא מיקרי עשה בהם מלאכה. כ"ת אם מדד מים בקנה. לא מיפסלו בהכי. כמ"ש שם בס"ד [קס]: (ג) שלא נשתנה מראיהן. אם נשתנה בין מחמת עלמן. בין מחמת דבר שנפל להוכן. בין מחמת מקומן. פסולין. ואם חזר מראיהן לכמות שהיו. חזרו לכשרותן. מ"א [שם]: (ד) אפילו לא נשתנה המראה. נפסלין ע"י עירוב דבר אחר. כגון שהה מהן כלב (עמו"ק שעשיתי לו סמך נאה) וחזיר או תרנגולין. שנמאסין בכך. והז"ל שופכין. ובך הוזהרנו להחמיר בכל אלו. אע"פ שבש"ע מיקל בהן. כי בלי ספק נתעלמה ממנו הלכה בכהן. וכמ"ש גם האחרונים ז"ל: (ה) שיהיו ראוין לשתיית בהמה. מים מלוחים או מרים וסרוחים שאין הכלב שותה מהם. פסולין לנטילה ובעכורים מחמת טיט שנתערב בהם. אם הכלב שותה מהם כשרים. ואם לאו פסולין. חמי האור נוטלין בהם לידים. חמי טבריא כשרים להטביל בהם. אבל לא ליטול מהם [שם]: (ו) מי הים. מת"ש מ"א בשם רדב"ז. משמע לכאורה דראוין לנט"י בכל גוונא. וליתא (לדעתי) אלא תקנתא אתי לאשמעינן. דמי שאין לו מים אחרים אלא אלו. יוכל לבשלם ולהקנס כדי שיהיו כשרים (וזוא פסול החוזר להכשר) אבל קודם הבשול. ודאי פסולין הם על דעתי. כמ"ש בחבורי בעזה"י. ושמע מינה דלא שפיר עבדי בני מדינת הים כהולנדיא ודומיהם. שנוטלין מהם לידים בלי תיקון. ושלא מדוחק גמור כיון שיש להם מי גשמים מכונסים אם לא בקלת המקומות שמי הים קרובים למי הנהרות. ומתערבין עמהם ומתמתקין על ידיהן ונצטרכו בדיקה. השלג והברד והכפור והגליד והמלח. שרסקן עד שנעשו מים ונטלין מהם. אם יש בהם כשיעור. וכן כל דבר שתחלתו מן המים. כגון ובחושין או שמן דג. והוא שנתרסקו [שם]: (ז) לכתחלה אין נטילת ידים אלא במים ותולדותיו כאמור. ובשעת הדחק. אפילו במי פירות וביין (עמו"ק):

ד. בכלי

(א) כיצד. כל הכלים כשרים. והוא שיחזיק הכלי רביעית ואם ניקב בכונס משקה. בטל הוא מתורת כלי. ואין נוטלין ממנו דרך פיו. אפילו אם מחזיק רביעית ממנו ולמטה [קנט]: (ב) שבר כלי שאינו מחזיק רביעית שלא מסומך. אין נוטלין ממנו. ואם תקנו עד שמקבל רביעית כשיושב שלא מסומך. הרי הוא חשוב כלי לענין זה. וכן כלי שתחלת עשייתו כך ואין תשמישו אלא בסמיכה. נקרא כלי בכהן. וכ"ש כלי שיש בו ברזא. שמתחלתו נעשה לקבלה ע"י כך [שם] גם הקנקן שקורין בל"א גים קאן העשוי מתחלה לשפוך דרך פיו בבליטה גבוהה. כ"ל להקל בו. עמו"ק: (ג) כובעים של לבדים הקשים שמקבלים מים ואינן זבין מהם. בשעת הדחק מותר ליטול מהם [שם]: (ד) ולא יתן המים לחברו בחפניו. ולא מידו אחת לאחרת. שאין נוטלין אלא מן הכלי [שם]:

ה. ביוצק המים

(א) צריכין שיבואו מכח נותן. ולפיכך כיור שדלוה מים מן היאור ושופך ונמשכים ממנו מים להשקות שדות. אינו יכול ליתן ידיו תחתיו כדי שיקלחו המים עליהם לטהרן. מפני שאינן באין מכח אדם. שכבר פסק כח השופך ואם משים ידיו קרוב למקום השפיכה. עלתה לו נטילה שעדיין מכח הדולה הם באין [שם]: (ב) כח נותן זה שאמרנו. צריך שיהא אדם כל שהו. אפי' חרש שוטה וקטן עכו"ם ונדה. אבל נקוף יש להחמיר [שם] ועבד כנעני ודאי כשר. עמו"ק:

ו. באיכות הנטילה. ובה ו' פרטים

(א) הנוטל ידיו. צריך להגביה ראשי אצבעותיו למעלה (קסב) עי' בש"ע שכ' חלוקים אימתי אין צריך הגבהה ולפע"ד לעולם צריך הגבהה. אף בנוטל כל היד וביותר מרביעית. וגם כשמפילן מתחלה עד סוף לא מהני לדידי. ואפי' שופך עליהם מים כל היום. אין הידים נטהרין בכך אא"כ נופלין המים לתוך הפרק. ולא כשבאין מחוץ לפרק. ומקום הניחו לי ע"ש בחבורי. ויזהר שלא להגביה כל הכף אם יש בו מים. פן יצאו חוץ לפרק ולאחר הנגוב יחזרו לתוך הפרק ויטמאו הידים: (ב) שיעור המקום הצריך נטילה. י"א עד חבור האצבעות לכף. וי"א עד חבור הכף לקנה הזרוע. וכזה ראוי להחמיר [קסא]: (ג) הנוטל ידיו שופך עליהן קלת מרביעית להסיר מהם הלכלוך. ואח"כ שופך עליהן שנית. גם אלו המים טמאין. אח"כ שופך שלישית לטהר מים שע"ג הידים ואם אין בידים לכלוך. שופך על שתיהן רביעית בבת אחת. וא"ל מים שניים וה"ה אם י"ל יותר מרביעית. שופך תחלה מעט להסיר הלכלוך. ואח"כ שופך רביעית כאחת. וא"ל למים שלישים [קסב]: (ד) אין נטילה לחלאין שאם נטל מקלת ידו וחזר והוסיף ונטל הנשאר מידו. הרי ידו טמאה כשהיתה ואם עדיין יש על מקלת היד שנטל תחלה טופח על מנת להטפיח. הרי זו טהורה בדיעבד (שם): (ה) הנוטל ידיו. צריך לשפשפם זה בזה. שפך מים על ידו אחת. ושפשפה בחברתה לא עלתה לו נטילה. אפילו שפך האחרונה על שתי ידיו. לפיכך הנוטל ידיו צריך שיספוך לו אחר עליהן. שכשנוטל שתיהן כאחת. הרי הן חשובות כיד אחת. ואפי' ארבעה וה' נוטלין ידיהם כאחת ואינן נוגעות זו את זו. או ישפוך על כל א' רביעית ואח"כ ישפשפם. שהשופך רביעית בבת אחת. א"ל מים שניים לטהרן אם נגע בהם אחר שלא נטל ידיו. בעודן לחות מן המים צריך לנגבן ולחזור וליטלן. וצריך ליזהר שלא יהא דבר חולץ על ידיו. וכל החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. ורטיה שעל היד בנוטל מרביעית בבת א' א"ל לחוש לה. ובפחות די שיטול שאר היד בלבד ולא יטול מקום הרטיה עמו"ק. וכזה אין צריך לדחוק כלל [קסא קסב]: (ו) כל ספק בנטילה להקל מכל מקום אם מים מזומנים לפניו. אומרין לו קום ורחוץ בלי ברכה [קס] והיכא דנטל כראוי. ונולד לו ספק אם נטמאו ידיו. אין צריך ליטול מספק. דלא כמ"א עמו"ק. אבל אם נגע בודאי במקום מטונף באמצע סעודה. ודאי צריך לחזור וליטול נטילה אחרת ובברכה. דלא כט"ז. עמו"ק. ואם נגע בעוד הפרוסה בתוך פיו. נ"ל דשפיר דמי לבלוע והכי עדיף. דלא כמ"א. עמו"ק. ולאכול פתיתין שרויין. בכף בלי נטילת ידים דעתי נוטה ג"כ להקל. יע"ש מ"ש בס"ד:

ז. בטבילה

(א) המטביל ידיו במי מעין. כל שידיו מתכסין בהן בבת אחת עלתה לו טבילה. וכן במי גשמים מכונסי' אפי' אין בהם מ' סאה. אבל בזוחלין. אפי' יש בהן שיעור מקוה. יש להסתפק ולהחמיר לכתחלה [קנט]: (ב) ידו אחת בנטילה ואחת בטבילה. ידיו טהורות [שם]: (ג) המטביל ידיו. אין צריך להגביהן עמו"ק. ומברך על טבילת ידים. כן עיקר [שם]:

ח. במעשה הנטילה וכוונתה וברכתה

(א) יטול יד ימין תחלה. וכתבתי בחבורי שנכון ג"כ ליקח הכלי עם המים ביד ימינו תחלה. ויחזירנו לשמאל. כדי שיטול ידו הימנית בתחלה. כדרך שעושה בנטילת שחרית (עמו"ק סי' קנח): (ב) הלכה כמ"ד צריך כוונה לנטילה המטהרת ומכשרת לאכילה. עא"ש ריש פ"ח דברכות שעשיתי לו סמך יפה. וכוונת נותן נמי מהניא. אבל אם לא כיון הנותן כגון

חרש

ראש שוטה וקטן. על כן צריך שיתכוין הנוטל: (ג) וע"ד הסוד. יכוין לטהר ב' ידיו שיש בהן יוד אצבעות נגד י' אותיות מילוי השם. וכ"ח פרקין ביד ימין נגד מילוי דהילוי דע"ב. ובשל שמאל כנגד מילוי דמילוי דס"ג. וע"י שתי כחות הללו עם מים שהם בסוד חסד הדוחה הקלפות. יתבטלו הקלפות מן הידים: (ד) צריך לנגב הידים קודם שיאכל. והאוכל בלי ניגוב כאילו אוכל לחם טמא: (קכח) ואפי' נטל ביותר מרביעית והמטביל ידיו. כולן צריך ניגוב. עמו"ק: אחר שנטפו המים מידיו. מגביהן כמי שרוצה לקבל שום דבר. כדי לקבל שפע אלמעלה (זכר לדבר. שאו ידיכם קודש וברכו. אבל לא יפסיק בפסוק זה בין נטילה לברכה) והותר מעומד ברכת על נטילת ידים (ועי' לעיל. היא עם פירושה) (ונוהגין לברך אחר נטילה קודם הניגוב): (ו) אם המסובין רבים. גדול נוטל ידיו בראשונה. ושומר ידיו ואינו מסיח דעתו מהן. בעוד שנוטלין האחרים ידיהם [קסה]: (ז) עשה צרכיו ובא לסעוד. נטילה אחת עולה לכאן ולכאן. כיצד עושה נוטל ידיו ומברך ברכת נטילת ידים. אחר כך מברך אשר יצר את האדם. וזהו המחוור שבדעות. ואין כאן בית מיחוש. אבל בשיחה ואף בד"ת. ודאי יש ליזהר שלא להפסיק. עמו"ק. ושיעור הכיפה כדי הלוך כ"ב אמות. ע"ש ובש"י (סי' ל"ו):

יד ג'. ברכת המוציא

א. על איזה פת מברכין אותה

(א) אין מברכין המוציא. אלא על הלחם העשוי מחמשת מיני דגן. שטחנן ולש קמחן ואפאן. זהו פת המוחלט. שברכתו לעולם המוציא לעולם. ואפי' על פחית מכזית: (ב) עסה שנילושה במי פירות דין לחם גמור יש לה לכל דבר [חוץ מכט"י כדלעיל] זה פשוט. עמו"ק סי' קנ"ח. וכן חלוט. ושנאפה ב' פעמים [שקורין צווי"א באק בל"א פת גמור הם]:

ב בתנאי מיני פת

יש מיני פת שמברכין עליהם המוציא בתנאי שיאכל מהן כדי שביעה דוקא. וכן פת הבאה בכיסנין ולאחוריות. והרבה מינין יש בהן. שנתבארו [בש"ע סי' קס"ח] והכלל. כל שבלילתו רכה ותחלתו וסופו סופגנין. הוא בכלל כיסנין. שמברכין עליהן במ"מ ואחריהן מעין ג'. וכי קבע סעודתיה עלייהו. מברך המוציא וג' ברכות. זהו דבר ברור לענ"ד. באופן שא"ל לדחוק לגמרי כמו שנדחקו האחרונים ז"ל ורפיא בידייהו (ופרטיהן יתבארו בעז"ה בתיקוני ברכות ולא ברוב מים או רוב דבש ושאר מי פירות תליא מילתא לגמרי. כי לדעתי אינו מועיל כלום בענין. דא ודא חדא היא בודאי. ולא דקו בה רבנן בתחילת כבודם. ועיקרא דמילתא כדאמרן. דשוין הן מכל וכל. ובתיקון עריכתן בלבד הדבר תלוי. אם הוא עשוי כתיקון פת ותואר לחם. אי לאו:

ג קדימת המינין זע"ז וחשיבות מיני הפת

(א) ה' מעלות הן בפת. סימנם חת"ש ג"כ. חביב. מין שבע. שלם. גדול. כשר: (ב) חביב כיצד. היו לפניו שתי לחם ממין א'. ושתיהן שלמות או פרוסות. והאחת נקייה יותר מהשניה. והיא חביבה עליו. מברך על החביב עליו [שם]: (ג) מין שבע כיצד. היו לפניו שתי לחם. אחת מחטה ואחת משעורה. חטה קודמת לשעורה. ואם האחת מחטה או אחת משעורה. והשנית מכוסמין או שיפון. חטי ושערי קדמי לשאר מינין. אע"ג דכוסמין ממין חטה לענין כלאים. מ"מ שעורה עדיפא. דכתיבא בקרא בהדיא [שם]: (ד) שלם כיצד. היו לפניו חתיכות ושלמות הכל ממין א'. מברך על השלמה אפי' היא פת קיבר וקטן. והחתיכה נקייה וגדולה. אבל אם השלימה של שעורין והחתיכה חטין אפי' היא קטנה. מניח פרוסה תחת השלמה ובוצע משתיהן יחד. וכל זה כשרוצה לאכול משתיהן באותה סעודה. אבל אם אינו רוצה לאכול עכשיו אלא האחת מהן. יבצע עליה. ואינו צריך לחוש לשניה אף על פי שחשוב וחביב עליו בפעם אחר [שם]: (ה) גדול כיצד. היו ב' שוות ממין א'. מברך על הגדולה אפי' היא קיבר [שם]: (ו) כשר כיצד. היו לפניו פת אחת של גוי ואחת של ישראל. שניהן ממין א' בערך א'. צריך להקדים פת של ישראל אפי' אינו נזהר מפת של גוי (שם): (ז) היתה פת גוי נקייה. ופת ישראל קיבר. אם אינו נזהר מפת של כותי. מברך על איזה מהם שירצה. ואם הוא נזהר. מסלק פת נקי מן השולחן עד לאחר ברכת המוציא. ואם הוא אינו נזהר ודעתו לאכול פת של כותי הנקי. אבל ב"ב הסועדים עמו אוכלים מפת של ישראל. ושתי הלחם מונחים על השולחן. צריך לבצוע על פת הנקייה. ואם אורח שאינו נזהר מסב עמו. יבצע בעה"ב מן היפה של כותי אפי' היא נזהר. וכיון שהותר לבצוע. הותר לכל הסעודה. וא"ל להקדים הנקייה. אלא כשהיא חביבה. אבל אם אינה חביבה. פשיטא דאין לה קדימה [שם]:

ד תנאי הרוצה לצאת בברכת חבירו ע"י שמיעה ועניית אמן

(א) אם רבים המסובים. אחד מברך לכולם. ודוקא בשכן שהוא דרך קבע. או בעה"ב עם בני ביתו. דהוי כהסבו. אבל אם היו יושבין בלי הסבה. כיון שאינן קבועים יחד. כל אחד מברך לעצמו. והאידנא ישיבה דידן בשולחן אחד. הוי קביעות כהסבה דידהו [קסז]: (ב) היו רוכבין ואמרו נאכל. אע"פ שכ"א אוכל מככרו. שלא ירדו מהבהמות. מצטרפין (היושבים בעגלה או בספינה. הכל תלוי בכוונתן ומיעוט טרדתן. עמו"ק) אבל אם היו אוכלים והולכים לא. ואם אוכלים בשדה מפוזרים ומפורדין. אע"פ שכולם אוכלים בשעה אחת ומככר אחד. אינן מצטרפין [שם]: (ג) מי שאינו אוכל. אינו יכול לברך להוציא אחרים. אם לא בברכת מילה. או לקטנים לחנכן במצות (שם):

ה. בבציעה ותנאיה

(א) בוצע הפת במקום שנאפה היטב ובקשה שבו [שם]: (ב) כשחותך פרוסת הבציעה. יכוין לחתוך רק מעט. כדי שאם יאחוז בפרוסה. יעלה שאר הככר עמו. והמדקדקים חותכין סביב הפה כעין טבעת. ומניחין אותה מחוברת באמצע. ופורס מלמטה למעלה. ובצוונה. מניח א' אצבעותיו למעלה וב' גודלין למטה. ומברך ופורס כלפי מעלה [שם]: (ג) בשבת לא יחתוך עד אחר הברכה. ואם שכח וחתך כמו כחול. אינו מזיק [שם]: (ד) לא יבצע פרוסה קטנה מפני שנראה כצר עין. ולא יותר מכביצה. שנראה כרעבתן. ובשבת חותך פרוסה גדולה. וכך יפה לו. וכן כשאחרים אוכלים עמו. בוצע פרוסה הצריכה לו שתספיק לחלק ממנה כזית לכל א' [שם]: (ה) לא יבצע. עד שיביאו לפניו מלח או לפתן ללפת בו פרוסת הבציעה. ואם היא פת נקייה או מתובלת. או שנתכוין לאכול פת חרבה. אינו צריך. ומ"מ מצוה להביא מלח על השולחן. כי דומה למזבח. והאכילה כקרבן. ונאמר על כל קרבנך תקריב מלח. והוא מגן מן הפורענויות [שם]:

ו. מי הבוצע

(א) בעה"ב בוצע. אפילו אם האורח גדול [שם]: (ב) אם המסובים רבים וכולן בע"ב. או כולן אורחים. גדול שבהן בוצע [שם]: (ג) היה שם חכם מופלג בחכמה והוא בחור. וזקן מופלג בזקנה וחכם קלת. בהסבה הלך אחר הזקנה והושיבו בראש. וי"ל שיש לו ג"כ דין גדול בסעודה. ואם החכם מופלג. והזקן אינו מופלג. בכ"מ הולכין אחר החכמה. ואם הזקן מופלג והחכם אינו מופלג. בכ"מ הולכין אחר הזקנה. הואיל וגם הוא חכם קלת. ואם אין שום אחד מהן מופלג. לא זה בחכמה ולא זה בזקנה. הזקן קודם בכ"מ. אבל זקן ע"ה. אפילו הוא כהן ג"כ. אסור להקדימו לפני ת"ח. אפילו אינו מופלג. ובלבד שנוהג כראוי לת"ח. שהל"כ כלה טובה סימנו. ובשיין. כהן קודם לישראל. ואם הכהן חכם קלה. או עוב ויושר לת"ח למחול על כבודו נגדו. ולהקדים הכהן לפניו בכל דבר. ואפילו שת"ח מופלג. אבל לא מתורת חיוב. כי אם ברצון של ת"ח כדבר תלוי:

ז. באמירת הברכה. כוונתה ודקדוקה. והנהגת הבוצע

(א) ברכת המוציא היא מד"ס. ולמדוה מק"ו [ברכות מח] וספקה להקל [שם] (עמו"ק שנסתפקתי בדבר): (ב) נ"ל המוציא כה"א [שם] (עמו"ק קס"ח וש"י ק"ה. שם תמצא דברים נכונים בפי' הסוגיא. ותלופי גרסאות שנתקשו בהם הרב"י ומג"א): (ג) לחם. פירושו מזון. כמו לחם

לחם מן השמים. לחם רב. וגם ע"ש שעתידה הארץ להוציא גלוסקאות ואולי כן היה גם בתחלת בריאתו של עולם קודם שנתקלקל שכיה ודאי דוגמת העתיד לבוא:

(ד) צריך להפריד בין לחם מן [שם]: (ה) אין לברך קודם שיתפוש הלחם [שם]: (ו) יתן על הפת שתי ידיו [בלי אגילה] שיש בהן י' אצבעות כנגד י' מצות התלויות בלחם. וכן יש י' תיבות בברכת המוציא. וכן בפסוק מצמיח חציר ובפסוק עיני כל אליך ישברו ובפ' ארץ חטה ובפ' ויתן לך [שם]: (ז) נוטל רשות ואומר ברשות מרנן ורבנן (אין מרשין אלא על הפת ומברך מיושב [ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ] ויטבול פרוסת המוציא במלח. מלח ולחם אותיות שוות. לחם ג' הויות חסדים ומלח ג' הויות גבורות מלוחות המתמתקות ע"י החסדים ונעשות לחם מכוון מוטעם הערב לאכילה. אז תבין סוד ה' ליראיו חז"ל שאמרו [תנחומא שמות] אין לחם אלא אשה שנא' קראן לו ויאכל לחם ואז תשכיל ממולא דבר. שיתוף הוראת אכילה. בענין אכלה ומחתה פיה. הלחם אשר הוא אוכל (ע"ל סוף מדרגה א) ותדע כי לא במקרה נפלו השתופין בלה"ק כי אינו כלשונות האחרים ההסכמיים הדומות כלפלופי עופות בערכו. והנה כבר הודעתיך מעלת האדם המתנהג בקדושה באכילתו מה גדלה מאד כי על שולחן המלך הוא אוכל תמיד בכח האכילה היא מתקן ומעלה בירורין מדומם לצומח חי מדבר דוגמת בעולת הקרבן ממש. ע"כ לא לחנם המשילו חז"ל [ברכות נה] (עם הנביא) [יחזקאל מא] שולחנו למזבח. והנה הלחם בא מצומח ובשר מן החי והמלח מהדומם שנתקנים כולם ע"י האדם הזה העומד בארץ וראשו בשמים. לפיכך צריך להביא מלח על השולחן כדמיון המזבח שנ' בו על כל קרבנך תקריב מלח. ברית עולם בתחתון בלזה הוא (שנא' מלח שאינה שובתת ומגלגלת בכל הנמצאים השפלים איש לא נעדר ממנו כי הוא קיומם והבן) הצריך לתיקון ביותר לכן בו תלויה הברכה. ובדוגמא זו האדם המעולה האוכל לחם אלהיו עובד עבודה ככהן שאוכל ובעלים מתכפרים. אשריך ישראל עם נושע בה' נותן לאחיך מזו"ר תחתיך. צרי למחלהך. ומימיך נאמנים שקוי לעצמותיך:

(ח) המסובין יכוונו לשמוע הברכה ויענו אמן. והמברך יכוין לאמן שאומרים [שם]: (ט) אין הבוצע רשאי לבלוע עד שיכלה אמן מפי רוב העונים ואם מאריכין בה יותר מדאי אינו ממתין להם מפני ההפסקה [שם]: (י) יאכל מיד ולא יפסיק אפי' בשתיקה [כדי אמירת שלום תלמיד לרב ואנ"ל בשיחה] בין ברכה לבליעה ולא בין בליעה לאכילה. אבל הבליעה אינה נחשבת בשיעור ההפסקה שהיא לצורך האכילה וכאכילה דמיא. וכ"ש לעיסת פרוסת המוציא שאינה מפסקת. ואם שח בעודו לועס אינו חוזר ומברך דלא כמ"א מתו"ק. אבל לכתחלה ודאי לא שפיר דמי דאית ביה תרתי סכנתא ואיסורא: (יא) שח מענין שהוא לצורך הבליעה כגון הביאו מלח ולפתן. תנו מאכל לפלו' או לבהמה א"צ לחזור ולברך [שם]: (יב) הבוצע נותן [לא יזרוק] פרוסה כזית לפני כאו"א אחר שטעם הוא ויכול לטעום בשמאלו ולחלק בימינו [שם]: (יג) אינו נותן פרוסה ביד האוכל אא"כ הוא אבל ובחול לאפוקי שבת דאבל שוב כו"לכל אדם בזה [שם]:

(יד) יש לאכול פרוסת הבליעה קודם פת אחר משום חבוב מצוה וכן יאכל ממנה קצת בגמר סעודה ואין להאכיל ממנה לעכו"ם ולבהמה [שם]: (טו) ספק אם ברך א"צ לחזור ולברך לעד"כ להחמיר בברוכה לאכול עוד [שם]: (טז) שכח ולא בירך המוציא אם לא נזכר עד שגמר סעודתו שוב אינו מברך וכל שיכול לאכול מאומה יאכל מעט לחם ויברך [שם]: (יז) בירך ברכת שהכל נהיה בדברו במקום ברכת המוציא. או שאמר (כמש"ל לענין ברכת המזון)[בריך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא מריה דהאי פתא] יצא. וכן נאמרת בכל לשון של חול ובלבד שיזכיר בה שם ומלכות [שם]: (יח) אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום הבוצע [אם כולן אוכלין מככרו. ובשבת אפי' אם אין לחם משנה לפני כאו"א [שם]: (יט) הבוצע פושט ידו תחלה לקערה ואם בא לחלוק כבוד למי שגדול ממנו רשאי. ולא חיישי' לגז"י [שם]:

יד ד. ברכות שבתוך הסעודה כוללת שש חלוקות

א. ברכת יין שלפני המזון קודם ברכת המוציא או אחריה מיד כבר נתבאר משפטו לעלה:

ב (א) לא שתה לפני המזון ובא לו יין בתוך המזון. מברך עליו ברכת היין. ואינו פוטר את שלאחר המזון (דזה לברות וזה לשתות) וכל אחד ואחד מברך לעצמו (לפי שאין בית הבליעה פנוי) (קעד): (ב) כל מה ששותה בתוך הסעודה דיין בברכה אחת. אא"כ הוא נמלך. ויין פוטר כל מיני משקין [שם]: (ג) כל מה ששותה בתוך הסעודה. אין צריך ברכה אחרונה. דברכת המזון פוטרתו [שם]:

ג. שינוי יין

(א) הביאו להם יין אחר. מברכין עליו: **ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הטוב והמטיב** (קעה): (ב) במה דברים אמורים. כשלא היה יין זה לפניו כשבירך בורא פרי הגפן על הראשון. או שנגמר ובירך על הגרוע. אבל אם היו שניהם שם. צריך לברך על החשוב בורא פרי הגפן ויפטור את הגרוע [שם]: (ג) על כל שינוי יין מברכין הטוב והמטיב. כל שאינו יודע שהוא גרוע יותר מהראשון. רק שהוא טוב לשתיה. אבל הגרוע הרבה אפילו הוא כערך הראשון. או אפילו קצת משובח ממנו. אינו מברך. וסתם יין לבן. הוא טוב יותר מהאדום. עד שיודע שהוא גרוע מאד. וכן להיפך. אם ידוע שהאדום טוב ומובחר ממנו. מברך עליו הטוב ולא על הלבן [שם]: (ד) אין לברך הטוב אא"כ יש אחר עמו. ואפילו אשתו ובניו סגי (שם) ומי שיש לו אורח ואין אחר עמו. נראין דברי בעל מג"א בזה. וקלסתיו בחבורי ע"ז. כך הוא העיקר. שאם נתן הקנקן על השולחן. כמו בסעודות גדולות. שכל הקרואין שוין לטובה. הוא דמברך הטוב. ל"ש בעל הבית ל"ש אורח. לאפוקי היכא דבעל הבית מזוג לו כוס לאורח. ואין להאורח רשות ליקח מן היין כוס לעצמו כחפצו כה"ג לא מיבעיא דהאורח אינו מברך על שינויי. אלא אפי' בעל הבית לא יברך: (ה) אם רבים המסובים כל אחד ואחד מברך לעצמו הטוב [שם]:

ד. דין מאכלים אחרים הבאין תוך הסעודה חוץ מן הפת. ונחלקין לשתי דרכים:

א. הם דברים הבאים מחמת הסעודה. היינו שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהן את הפת. כגון בשר. דגים. ביצים. ירקות. גבינה. ומיני מלוחים. אפילו אוכלים בלי פת. אינן טעונין ברכה לפניהם. דברכת המוציא פוטרתן. ולא לאחריהן. דברכת המזון פוטרתן. וכן כרכרת ודייסא (אע"ג דאין מלפתין בהם אלא בכלאי עפשאי) שהן עיקר מזון כפת. נפטרין בברכת הפת: ב הם דברים הבאין שלא מחמת הסעודה. שאין דרך לקבוע סעודה עליהן. כגון כל מיני פירות. ואפילו מבושלין. אם אוכל אותן בלי פת. טעונין ברכה לפניהן. ולא נפטרו על ידי ברכת המוציא. דלאו מעיקר סעודה הם. ואינן טעונין ברכה לאחריהם. דכיון שבאו בתוך הסעודה. ברכת המזון פוטרתן. וירא שמים לא יאכל פירות באמצע סעודה כלל (ר"ל בין בפת בין בלא פת בין בברכה בין בלי ברכה) אם לא שבירך עליהן לפני הסעודה כמ"ש שם. או שקבע לכתן סעודתו עליהן. דאם כן הו"ל פירות כדברים הבאין מחמת סעודה. והוא שיאכלם בתחלה עם פת (שאם לא כן. אינו יוצא מידי ספק) ואז אפי' אם אח"כ יאכל מהם בלא פת. אין צריך ברכה כלל [קעו]:

ה. דין דברים הבאין לאחר סעודה קודם ברכת המזון:

בימי חכמי התלמוד היה מנהגם. שמושכים ידיהן מן הפת ומסירים דעתן. וקובעים עצמן לאכול פירות ומיני מגדים ולפתות. כל מה שמביאין אז לפניהם. בין דברים מחמת הסעודה (שנתבאר לעיל) בין שלא מחמת סעודה. טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם. שהמוציא וברכת המזון אין פוטרין אלא מה שנאכל תוך עיקר הסעודה. ודין זה אינו מצוי בינינו. שאין אנו רגילין למשוך ידינו מהפת עד ברכת המזון [שם] אבל הנוהגין לסלק הפת קודם ברכת המזון (ואפילו אם מניחין פתיתין ולערוך השולחן מחדש. עליו מיני מתיקה ומעשה רוקח של צוק"ר ומגדנות. שאוכלין לגמרי בלי פת. ומסיחין דעתן מן הפת מכל וכל. כמו שהוא מנהג עשירים בסעודות גדולות. באופן זה ודאי הדין אמת קיים לעד. ולא נתבטל על עיקר. וצריך לברך על כל דבר ברכתו הראויה לו לפניו ולאחריו. וכבר נתבאר לעיל. דין היין. שאם לא נתכוין לפטרו על ידי ברכתו שלפני המזון

המזון. צריך ברכה אחרת לאחר המזון: לפניו גם לאחריו ואם אין לו אלא כוס אחד והוא צמא לשתות. צריך לשתות. ואם לאו מניחו לברכת המזון (עלא"ש ריש פ"א דברכות ומו"ק):

ן. דין המפסק בסעודה. ובו שני פרקים:

(א) היה אוכל ופסק סעודתו והלך לבית אחר. או שקראו חבירו לדבר עמו ויצא לפתח ביתו וחזר. הואיל ושינה מקומו יש אומרים שצריך לברך למפרע על מה שאכל (ר"ל לכתחלה צריך לברך ברכת המזון קודם שיעקור. ואם לא בירך ועקר צריך לחזור למקומו ולברך. אחר כך יאכל במקום שירצה) וחוזר ומברך תחלה כמוציא. ויגמור סעודתו. אבל שינה מקומו מפנה לפנה. א"צ לברך [קעח]: (ב) חברים שהיו יושבים לאכול. ויצאו לקראת חתן או כלה (וכיוצא בה. לגמילות חסדים) אם הניחו מקצתן יושבים על שולחנם. כשהן חוזרין למקומן לגמור סעודתן. א"צ לברך שנית. ואם לא הניחו שם אדם כשהם יוצאין צריכין ברכה למפרע. וכשחוזרין צריכין לברך בתחלה. וכן הדין אם היו מסובין לשתות או לאכול פירות. ויש חולקין וסוברים דשינוי מקום אינו גורם אלא ברכה ראשונה על מה שירצה לאכול במקום אחר או כאן. וא"צ לברך למפרע. בד"א כשלא הניח אדם בסעודה. ואכל תחלה מדברים שאינן צריכין ברכה במקומן (וי"א שבעת המינין הם הטעונין ברכה לאחריהם במקומן. וי"א דווקא מיני דגן. וי"א פת בלבד. והלכה כדברי כולן להחמיר. דהיינו לכתחלה יברך במקומן. וכן לענין שינוי מקום דיינינן לכולהו כטעונין מקום שלא לגרום ברכה אחרת. דספק ברכה להקל) אבל הניח אדם או אפילו לא הניח. ואכל דברים שצריכין ברכה במקומן. אף על מה שרוצה לאכול א"צ לברך. וסוגיין דעלמא כשטה זו. לפיכך מי שפסק סעודתו. ושינה מקומו בהיסח הדעת כשחוזר לסעודתו. בכל אופן א"צ לברך כלל. דפת צריך ברכה במקומו אליבא דכ"ע. מיהו אם הסיח דעתו ודאי צריך לחזור ולברך על מה שרוצה לאכול. ואין חילוק בין חזר למקום שאכל. בין גמר סעודתו במקום אחר. מ"מ לכתחלה לא יעקור בלא ברכה למפרע. דאיכא למיחש שמא ישכח לחזור ולאכול מיהו לצורך מצוה עוברת מותר [שם] והכי קיי"ל. דבאכילת פירות (שאין מז' המינים) ושכר גרידא. הוא דמפלגינן בין הניח או לא שאם יצא והפליג ולא הניח שם אדם. צריך לברך ברכה לפניו לא בענין אחר כ"ה העיקר ודלא כט"ז. עמו"ק: (ג) תפלה לא הויא הפסק. ואפילו הלך לבהכ"נ. ולא גרע מתש"ל. מיהו נט"י (בלי ברכה) בעי כה"ג. דהא אסח דעתיה [שם]: (ד) שינת עראי לא חשיב הפסק ולא הסח הדעת. וכן שאר דברי הרשות כגון שהולך לנקביו [שם] אבל זה צריך ליטול ידיו בברכה (כמש"ל בס"ד) אם רוצה לחזור ולאכול פת וכשאינו רוצה לאכול עוד רק לשתות. צריך הוא ליטול ידו אחת (שמשפשף בה. ומקבל בה הכוס) ונוטל בפנים. ומחזיר הטפיח על האורחין שלא יחשדוהו: ב (א) גמר סעודתו והסיע לבו מלאכול. אם מחשבתו נכרת מתוך מעשיו. דהיינו שנטל ידיו מים אחרונים או אפילו אמר הב לן ונבריך עקימת שפתיו הוי מעשה המוכיח על מחשבת סלוק האכילה. ושוב אינו רשאי לאכול ולא לשתות. אא"כ יחזור ויברך תחלה, וא"צ לברך למפרע ודי שיטול ידיו באחרונה. ויברך בה"מ על כל מה שאכל הכי נקטינן (עלא"ש פ"ו דברכות דהכי עדיף. ליטול ידיו. ואח"כ יברך על כוס בבתוך הסעודה. וחיובא הוא כמו כמש"ל) ואם שמר ידיו ולא הסיח דעתו מהן. נטילה א' עולה לו לבה"מ. לא נתבטל התכיפות בכך. אם אינו יותר מכשיעור הנ"ל [קעט]: (ב) מי שסומך על שלחן אחרים שאמר הב לן ונבריך לא הוי היסח הדעת. עד שיאמר בעה"ב ויסכימו עמו בשתיקה כהודאה בני. ונאסרו כל המסובין [שם]: (ג) אם לא אמר הב לן ונבריך ולא נטל ידיו. משנטל הכוס לברך הוי היסח הדעת [שם]:

פרק בשיורי ופרורי הפת

(א) אין מסירין המפה והלחם מן השולחן עד אחר בה"מ. שאין מברכין על שולחן ריקן. כדי שיהא מקום לברכה לחול עליו ולאחז בו. ראיה לדבר. אלישע במן. וכל מי שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה. אבל לא יביא פת שלמה ויתננה על השולחן בשעת בה"מ. ואם הונחה על השולחן א"צ להסירה. וכן לא יביא פתיתין היכא דאיכא שלמה וכי ליכא לא הא ולא הא. נהגו להביא פתיתין [קפ]: מכבדין את הבית (או את השולחן. כשנוטלין ידיהן על השלחן) אח"כ נוטלין ידיהם. משום פירורין שאסור להפסידן במי נטילה אם יש בהם כזית (ואפי' אין בהן כזית. צריך ליזהר שלא לדרוס עליהן. דקשה לעניות) [שם]:

פרק בזכרון ירושלים בסעודה. ובו ב סעיפים:

(א) אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני. ז"ל ס' הזוהר מאן דאתענג על פתוריה ואתענג באינון מיכלין אית ליה לאדכרא ולדאגא על קדושה דארעא קדישא ועל היכלי דמלכא דאתחריב. ובגין ההוא עציבו דמתעצב על פתוריה בההוא חדוה ומשתיא דתמן קב"ה חשיב ליה כאלו בני ביתיה. ובני כל אינון חרבי דבי מקדשא זכאה חולקיה ע"כ. לפיכך צריך להראות צער ואכל על שלחנו ורמזו בר"ת אכול בשמחה להמך לומר שיזכור אבילות ירושלים בעת שמחתו והנאתו פן ישבע וישכח מעמד גלותו וימלא שחוק פיו בעוה"ז שאינו שלו (שלחן אתהפיך לנחש האידנא) ואכל ושבע ודשן וישמן ויבעט במצות אלהיו ותורתו. ע"כ נהגו לומר מזמור על נהרות בבל בכל סעודה בימות החול סמך לדבר נותן לחם וגו' וסמיך ליה על נהרות בבל. ובשבת ויו"ט אומרים שיר המעלות לדוד שמחתי. ואם ידיו מלוכלכות נוטל ידיו תחלה ואינו מסיח דעתו מהן עד בה"מ אבל למוד תורה שעל השולחן עם היות סדרו ג"כ אחר המזון כמש"ל מ"מ יש בו די הפסקה וביטול תכיפה לכן צריך להקדימו למים אחרונים. ואם ידיו מלוכלכות ינקה אותן תחלה וילמוד ואח"כ יטול ידיו לקדושת הברכה: (ב) מטעם אבילות וזכרון הגלות. נוהגים ג"כ לכסות הסכין בשעת בה"מ בחול ולא בשבת וי"ט [שם]. ויש מקפידין אפי' בשבת וכי"ט ואף כמה טעמים נאמרו בו ומנהגן של ישראל תורה והמתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה ישישו אתה משוש כל המתאבלים עליה ויתקיים בהם מקרא שכתוב למען תינקו ושבעתם משוד תנחומי' למען תמוצו והתענגתם מזיז כבודה:

פרק בדין מים אחרונים

(א) נטילת מים אחרונים חובה וא"צ ברכה וא"צ כח אדם ולא כלי ולא הגבהה ולא נגוב ומים הפסולין לראשונים. וכן כל המשקין כשרין לה ולא כל דבר המעכב בראשונים מעכב בהן וחומר באחרונים שאין נוטלין ע"ג קרקע אלא לתוך כלי ואין נוטלין בחמין שהיד סולדת בהן [קפא]: (ב) יש שאין נוהגין ליטול משום דליכא האידנא מלח סדומית ואין להם ע"מ לסמוך כי תקנת חז"ל לעולם עומדת (וכן הלינו בכמה מקומות אע"פ שבטל הטעם. דוק ותשכח טובא) כ"ש בזו דאסמכוה אקרא ויש בה ג"כ סוד גדול והזהיר האריז"ל עליה. ואף מי שאינו נוהג בה והוא אסטניס שרגיל ליטול ידיו אחר הסעודה לדידיה הו"ל ידים מזוהמות שפסולו' אפי' לברכת היין (כמש"ל) וא"צ לבה"מ (שם): (ג) אם המסובין רבים עד חמשה מתחילין מן המברך. אם הם יותר מתחילין מן הקטן ונוטלין דרך ישיבתן ואין מכבדין זא"ז ליטול תחלה עד שמגיעין לחמשה הנשארים באחרונה שהמברך מכללם אז מתחילין בו (שם) ששיערו חכמים שבשיעור נטילות ד' בי"א יוכל המברך לעיין בד' ברכות של בה"מ (ואולי שיעור כ"כ אמה וזה בוין) ויזהר מזה אין להפסיק היכא דאפשר (והיכא דרבים נינהו בע"כ צריכין להמתין עד שיטלו כולן היכא דלא אפשר שאני וצריכין להשמר מהיסח הדעת) ובכדי אין להפסיק כלל כך היא הלכה תיכף לנטילה ברכה:

ארבע חידות יוכללו בה' ברהמ"ז ויפרד לג' ראשים
א הברכה. ב הכוס. ג המזומן. א הברכה: בה ה' חלקים

א. מי חייב בה

(א) מי שאכל כזית פת דגן חייב לברך ברהמ"ז: (ב) כהנים ולוים וישראלים ועבדים משוחררים וגרים חייבין בה: (ג) עבדים ונשים. ספק אם חייבות בה מדאורייתא או מדרבנן הילכך מברכות לעצמן ואינן מוציאות לאנשים י"ח [קפו]: (ד) קטן חייב מדרבנן כדי לחנכו. ואם הגדול לא אכל כדי שביעה יוכל הקטן לברך לו להוציאו (עמו"ק סי' קלט) (שם): (ה) פועלים העושים מלאכה אצל בעה"ב. ודין התלמיד מקצרין ברהמ"ז. והאידנא לעולם מברכין כל ד' ברכות דאדעתא דהכי נשכרין שלא להקפיד עליהן בכך (קפא): (ו) האוכל אכילה גסה (אחר שבירך ברהמ"ז ויצא י"ח) יוציא אחרים בברהמ"ז ולדעתי אפי' לא נהנה בהות' אכילי' כגון שהגב לו חבר: אוכלין לתוך פיו בעומק הגרון או שבלע

מאכלים שלמים בלי טעימת החיך ובגרון יהר על זו אפי' ברכן בסיב ובלען. אם שבע הכן מברך עליהן ומוליא אחרים. עמו"ק סי' קל"ו: (ז) אכל ולא שתה והוא למא. אינו חייב לברך דבר תורה. לכן לא יוכל להוליא אחרים. עמו"ק שם ולא"ש פ"א. שהחזקתי דעה זו בכל עוז: (ח) האוכל דבר איסור של תורה במזיד. אינו מברך לפניה ולא לאחריה. וכ"ש שאינו בזמון. ושוגג ואנוס. אין מברכין לפניה. אבל מברכין לאחריה. והאונס מחמת סכנה. מברך תחלה וסוף. ומאכל של איסור התלוי במעשה הגזל. לעולם אינו מברך לפניה. לא ברכת מלוה. כעל אכילת מלה. ולא ברכת הנהנין. בין גזל חטין וטחנן ועשאן פת. בין גזל לחם ואכלו. אבל לאחריו מברך בכל ענין. והאסור מדבריהם. אם באונס. אינו מברך לפניו אבל מברך לאחריו. והמסוכן. לפניו ולאחריו. כך הוא פסקן של דברים. ברורים בעזה"י. עמו"ק ברוחבו ועומקו: (ט) שנים שאכלו. אע"פ שבברכת המוליא פוטר אחד את חבירו. מלוה ליחלק שיברך כל א' בהמ"ז לעצמו. בד"א כשהיו שניהם יודעים. ואם לאו. מברך היודע ומוליא את שאינו יודע:

ב. משך זמן חיובה

עד שיתעכל המזון במעיו. וכמה שיעורו. כל זמן שאינו רעב מאותה אכילה (אחר שפסק ממנה). ומשמתחיל להיות רעב. כנתעכל לגמרי דייניכן ליה. (וכוא הדין לענין אכילת פירות ושתיית יין. כל שאינו רעב ולא למא ותאב לפירות או ליין (משפסק מהן) ואם כבר חזר לתאבה וללמאה. לא יברך) [קפב] וכשחוזר לאכול. לריך לחזור לברך לפניו. ופוטר שתי האכילות בבהמ"ז א'. והמאריכין בשולחנם וממשיכין סעודתן ה' ו' שעות. כיון שעוסקין בפרפראות ובשתיה. כלא נתעכל דמי. ועמו"ק. ושם כתבתי עוד. למחות ביד השותין טעע ושואפין עשן טובק תוך הסעודה. דלא שפיר עבדי:

ג. מקום הברכה

לריכה שתהא במקום הסעודה (וע"ל דיני שינוי מקום לדבר מלוה או רשות. לענין הסח הדעת לכתחלה אינו רשאי לעקור ממקום אכילתו עד שיברך. עקר במזיד. יחזור למקומו ויברך (ואם נתרחק כ"כ. שאם יחזור. יתעכל המזון בתוך כך. יברך במקום שהוא) ואם היה שוגג. יברך במקום שנזכר. וי"א גם זה יחזור למקומו ויברך. ולד"ה רשאי להחמיר על עלמו בזה. והוא זריז ונשכר [שם] ומה שנ"ע בזה. עלא"ש רפ"ק דברכות:

ד בה"מ נאמרת בכל לשון שמבין אותו המברך (וכן היולא בשמיעה לריך להכיר הלשון ששומע) ולריך שישמיע לאזניו מה שמוליא בשפתיו. והמברך להוליא אחרים. לריך לברך בקול רם. ומי שנשתכר עד שאינו יכול לדבר כראוי. רשאי לברך ברכת המזון. ואם הגיע לשכרותו של לוט. פשוט שאינו יולא אפי' בברכת עלמו [קפה]:

ה. מטבע הברכות

(א) בה"מ היא מ"ע של תורה. שנא' ואכלת ושבעת וברכת את ה': (ב) אכל ולא ידע אם בירך. לריך לברך. מפני שהיא ספק של תורה. ומברך גם ברכה רביעית. [קפד] ונ"ל דוקא כשאכל שיעור שביעה: (ג) מרע"ה תיקן לישראל ברכת הזן כשירד להן המן. יהושע תיקן להן ברכת הארץ כשנכנסו לארץ. דוד ושלמה תיקנו בונה ירושלים. דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך. ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש (ונראה שהיו חותמין בנה ירושלים. על דרך שחותמין גאל ישראל. ובגלות הולרכנו לשנות הלי. ובנה כו') הטוב והמטיב ביבנה תקנוה. כשניתנו הרוגי ביתר לקבורה (עיין מה שכתוב לעיל. סימנם וזהב הארץ ההיא טוב. "זן "הארץ "בונה. ר"ת זהב (גי' דוד) טוב זו הטוב. עי' במעמדות: (ד) המשנה במטבע שטבעו חכמים בברכה. אינו אלא טועה. וכל ברכה שאין בה שם מלכות. אינה ברכה [ריד רטו]:

יד ה. ברכה ראשונה של ברכת המזון

אין להוסיף בה ברוך מסביע רעבים: המוסיף גורע: ואם אמר במקום הזן. בריך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא. מרא דהאי פתא. בריך רחמנא דזן כולא. יצא. ונוסח זה ראוי לחנך בו קטנים הפחותים משש [קנז]:

יד ו. ברכת הארץ

(א) הספרדים ההולכים בשטת הר"מ. מוסיפין בה ברית ותורה פעם שנית: גם יש אוזה תוספת בנוסחה. ואין נוהגין כך אנחנו האשכנזים. כהרא נהרא ופשטיה [שם]: (ב) אם לא הזכיר בה כלל ברית או תורה. מחזירין אותו [שם]: (ג) גם נשים ועבדים אומרים ברית ותורה. וא"ל לדלג כלום. עמו"ק: (ד) בחנוכה ופורים. מוסיפין בה על הניסים אם לא אמרו. אין מחזירין אותו. ויוכל לאמרו קודם הרחמן יזכנו. לימי המשיח. ויאמר שם. הרחמן יעשה עמנו נסים כמו שעשה לאבותינו כו' [שם]: (ה) מוזגין בה הכוס. להודיע שבח הארץ [קפג]:

יד ז. ברכת בונה ירושלים

(א) אם לא הזכיר בה מלכות בית דוד. מחזירין אותו. ואין להזכיר עמה מלכות אחר. שהאומר ומלכותך ומלכות בית דוד. טועה. וכן אין לומר בה אבינו מלכנו. ומלכות דיעלה ויבא. יש נמנעין ג"כ לאומרו. ול"נ שאין לשנות המטבע בשום ענין [קפח]: (ב) אין לשנות הנוסח משבת לחול [שם]: (ג) בשבת מוסיף בה רלה. ואם אמרו בברכה אחרת. לא יצא. שכח ולא הזכיר בה של שבת. אם כבר חתם בבונה ירושלים. ונזכר קודם שפתח בברכת הטוב והמטיב. אומר ברוך שנתן כו'. ואם לא נזכר עד אחר שפתח בהטוב (ונ"ל דהיינו דוקא אחר שהזכיר השם בברכה רביעית חוזר לראש ברכת המזון [שם] ואם חל בו ר"ח או חנוכה או פורים מזכיר מעין המאורע גם בחזרה אף ע"פ שכבר הזכירו. כך נ"ל. פשוט. דלא כמג"א: (ד) בי"ט אומר בה יעלה ויבוא. אם לא אמרו. חוזר. ואם נזכר קודם שפתח בהטוב. אומר ברוך שנתן. וכן הדין בר"ה. ואין לשנות בו הנוסח בכלום כך פשוט לדעתי. דלא כמ"א. וכחולה בי"כ שאכל ומברך ברכת המזון, אומר ג"כ יעלה ויבא. ומזכיר בו יום הכפורים. ואם לא אמר אין מחזירין אותו. ואם נזכר קודם שפתח בהטוב. אומר ברוך שנתן וכו' ואין לשנות בו לדעתי. דלא כמ"א) בלי חתימה. וכן הדין בר"ח. בין בלילה בין ביום מזכירו ביעלה ויבוא. ואם לא אמר. אינו חוזר לראש. וי"א שאז אומרו תוך הרחמן. והנזכר קודם שפתח. אומר ברוך שנתן ר"ח בלי חתימה. ודין סעודה שלישית דשבת ודי"ט וכן דח"ה. כדין ר"ח להזכרה. ואם חל י"ט בשבת אומר רלה. ואח"כ יעלה ויבא. והם שכח אחת משתי ההזכרות שחייב בו ביום. ולא נזכר עד שהתחיל בהטוב. כולל שתיהן בברוך שנתן [שם]: (ה) אם חל ר"ח בשבת. ושכח של ר"ח בלבד. אינו חוזר. ודינו כמו השוכח בחול. ושכחת של שבת לבד. כבר נזכר לעיל. והנזכר קודם שפתח. אם שכח שבת לבד ונזכר. כולל ר"ח עם שבת. ואומר בא"י שנתן שבתות כו'. ור"ח כו'. וחותם בשל שבת. וי"א גם בשל ר"ח. ואם של ר"ח לבד שכח. ונזכר קודם שפתח. כולל שתיהן בלי שם ובלי חתימה. ואומר ברוך שנתן שבתות כו' [שם]: (ו) ג' שאכלו וזמנו. ושכחו להזכיר מעין המאורע. ולריכים לחזור לראש. יברך כ"א בפני עלמו. כי ידי זמון כבר יצאו [שם]: (ז) היה אוכל ויצא שבת. מזכיר של שבת. וה"ה לר"ח וי"ט חנוכה ופורים. דבתר התחלת סעודה אזלינן [שם] ונלע"ד. אחר שעבר זמן תוספת שבת וי"ט. אין להזכיר. וכ"ש אם חל ר"ח בת"ש. שאין לבטל הזכרה דר"ח בה"ג:

יד ח. ברכת הטוב

אומר בה ג' מלכיות. ג' הטבות. ג' גמולות. ובבית האבל משנין חותם בתחלתה. וקבעו בה נוסח מיוחד לאבל. מפני שגם היא מתוקנת על הרוגי ביתר [קפט] ועי' בפי' מעמדות בס"ד:

ב. הכוס. בו חמשה סעיפים. א הכלי. ב היין. ג חיובו. ד מנהג המברך עליו. ה כוונתו:

א הכלי (א) לריך שיחזיק רביעית הלוג. ושיערוהו חז"ל [פסחים קט] באלבעים על אלבעים על רום אלבעים וחלי ותומש אלבע. כל אלבע בגודל (ונ"ל שהיו גודליהם יותר גדולים משלנו. כי עין בעין נראה שאינו מגיע אפי' לשיעור כבילה, וע"ל): (ב) נשבר רק הבסיס שלו פסול הוא. ושלא בשעת הדחק ילא יהא פיו נר ביותר. עד שאין יכולין לשתות ממנו רוב רביעית בבת א'. עמו"ק. ולריך להיות נקי [קפג]:

ב. היין ובנפן שלשה שרינים. א גדרו. ב. פסולו. ג. כמותו

א גדרו. (א) כוס של בה"מ. לכתחלה אינו אלא ביין גמור וגדר היין המוחלט הוא פרי הגפן דווקא. שאין לו שם לווי

ילא

יצא יין תפוחים ורמונים והדומה להם. ואנ"ל שאר המשקים אינן ראוים לכוס של ברכה. בד"א במקום שהיין מצוי. אבל במקומות שאפי' שכר ושאר משקין נקראין חמר מדינה. מברכים עליהם [קפב]: (ב) על היין החזק מברכין אפי' חי ויין למוקים (עפ"י ע"ב) יין מתוק. כשר: (ג) צריך שיהא חי עד ברכת הארץ, וכשמגיע לשם מוזגו [קפג]:

ב פסולו (א) יין שריחו רע, אע"ג דריחיה וטעמיה חמרא פסול. וה"ה בדריחיה חמרא וטעמיה חלא. אבל ריחיה חלא וטעמיה חמרא, חמרא הוא, וכן יין שנתגלה פסול ויש בו קמחין מעט, אינו פסול עד שיעלה בו כעין קרום לבן: (ב) יין מבושל ושנתערב בו דבש. לא נפסל: (ג) טעמו. פגמו. אבל אם שפך ממנו לתוך כלי הו לידיו אין בכך כלום. ולכתחילה נכון ליזהר גם בזה. ואפי' היש הפגומין פוסלין אותו אם נתערב מהן בו. וכ"ש שאין למזוג בהם כוס של ברכה [קפב] וכן שיורי שתיה, או שנשרה בו פת נפסל בהן. עמו"ק: (ד) יכולין לתקן כוס פגום ע"י הוספת מעט יין או מים (ונמהדורת לח"ש) נמגמגתי בתקון זה. לוהר שלא יועיל לתקן הנטעם, כ"א המסר בלבד ונשעת הדחק הברכין על היין הפגום [שם]:

ג. כמותו: (א) שיעור היין כשיעור הכלי, ומידתו כינס כביצי' ומחצה או כשתי ביצים בלי קליפתן (ויוכל למדוד בשתי קליפות ביצים ריקניות. שימלאם והוא השעור) הוא רביעית של תורה האמור בכ"מ. והסכלו לפי עדות הר"ת ז"ל, קרוב לכ"ו דרהם שהם ששה לויט וחצי, לפי מ"ש לעיל במעשה פטום הקטורת. ואין צריך מיין חי. רק רובע רביעית זה (שהוא כמו חצי ביצה בלי קליפתה) ואם הוא יין חזק דדרי אחד תלת כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית ואז אם אין לו רק כשיעור זה בצמצום. ודאי צריך למזגו לפני ברכת המזון ויהא מזיג ולא מזיג. ויוסיף עליו בברכת הארץ עד שימלאנו: (ב) אם הכלי גדול. ו"ל יין די ספוקו. צריך למלאותו. ישאיר בכוס מעט פנוי (עד ברכת הארץ) די מזיגתו (לפי חזקו) שעל ידיה יתמלא על כל גדותיו:

ג' חיובו

(א) י"א שברכת המזון טעונה כוס אפי' ביחיד וצריך לחזר אחריו. ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו (עמו"ק תשובה לכל מ"ש בעל מג"א) אם הוא מצפה שיבוא לו. אפי' יעבור זמן אכילה אחת. ונפ"מ שנים האוכלים. צריך כל אחד כוס לעצמו לברכת המזון. וי"א שאינה טעונה כוס אלא בשלשה וי"א שאינה טעונה כוס [שם] ועמו"ק ומהדורת לח"ש. שמכתי דעה האמצעית וכ"ה עיקר. וברור ביותר ע"פ שטת הדין. גם-עפ"ד הסוד האמצעי השוכת (זכר לדבר. ובגפן ג' שריגים) נלד"ה מלוה מן המובחר הוא. ולדידן אפי' בחד, בדאית ליה חמרא ודאי מלוה היא. יעי"ש: (ב) אין מברכין על כוס של פורעניות וכיארתי בחבורי. דהיינו כוס שני. שלא שתה רק כוס אחד לפניו דלא פטור. ואע"פ שאין מקפידין עכשיו על הזוגות מכל מקום אינו ראוי לברכה. ודלא כב"י (כיונא בו ראוי ליזהר ביין מגולה שלא לברך עליו בה"מ, כמו שאין לקדש עליו) לכן יזהר אדם לשתות שתי כוסות לפחות, שוב אין פאן בית מיחוש בשום אופן בכוס דבה"מ שאינו מצטרף עוד כ"א לטובה. עמו"ק:

ד- מנהג המברך

נוטלין לידים. אח"כ מוזגין את הכוס (עמו"ק) דלא כמ"א:

עתה נבאר י' דברים שנאמרו בכוס של ברכה:

(א) א) צריך הדחה. מבפנים: ב) ושטיפה מבחוץ. שניהם בשפשוף, אבל הדחה יזהר חזקה והיא מריקה. רמז לדבר כוס של ברכה גי' הוכו ברו שיהא תוכו כברו מלוחלח: ג) חי בכלי וביין. ויוליאנו מן החבית (או מן הכלי שלא נפגם) לשם ברכה סמוך לברכה. בברכת הארץ מוזגו כשמגיע לאת: ד) מלא (ע"ש ומלא ברכת ה') י"א שלא יהא מלא על גדותיו. ולית דחש לה. אדרבה ודאי הכי עדיף טפי תיבה מעיקרא צריך למשבק ביה פורתא. למזגיה בברכת הארץ. והשתא מלי ליה טובא. והמברך על כוס מלא. נותנין לו נחלה בלי מלרים: ה) עטור. רב יודא [ברכות נא] מעטר ליה בתלמידים. שהיה מושיבם סביבותיו לעטר הכוס בב"א אהובים ר"ת. בכלי (בכוסות יפים, שהיה מניחם סביביו להדרו בהן) הניחו לו כבודו בערובין. וכן מלינו בכלים שעשה מרע"ה. שכנדס שלמה המע"ה על זה הדרך: ו) עטוף. ר"פ [שם] מיעטף (בטליתו) ויתיב ר"ת. פרים סודרא (היינו בגד עליון של ראש. פעמים מכוסה בו פעמים מגולה ואז מונח על הכתפות, והוא מלבוש של ת"ח ביחוד. עמו"ק) אריסיה, ולדידן כובע עליון היינו סודר: ז) ומקבלו בשתי ידיו (בלי אצילה) ויש מדקדקין מוסיפין ליתנו ג"כ בב' ידיו ליד המברך המקבל. וליתנא דגמ' לא משמע הכי. גם לשון ס' הזוהר (עם שיש בו נטיה קלת לזה) אינו מוכרח להבינו ע"ד זה. עמו"ק. ת"ח כשאני זוכר אני עושה כך. כי אין בו הפסד, ודוקא לאורח. אבל כשאין שם בעה"ב שמכבד ומוסר הכוס, אלא המברך זוכה בו מעלמו, ואין מי יתננו בידו כי לא פורש מי הוא, אם כל הנאחדים שוין בודאי לא יתכן להקפיד לחדש מעתה דבר שלא נזכר בפירוש. ויבא הדבר לידי עכוב והפסקה בין נטילה לברכה. שיכבדו זא"ז. או שיריבו זע"ז על הדבר הזה. ע"כ המוסיף להחמיר בכאלה ודאי אינו אלא גורע, וכשמתחיל לברך. מחזיקו בימינו (מעמידו על ה' אלבעות זקופות, מקיפות ומחזיקות אותו נגד החזה) בלבד ואטר בשמאל דידיה, ולא תסייע השמאל, ומגביהו מן הקרקע (או מן השולחן. אם מסב עליו ע"ש כוס ישועות אשא) וכשמברך על הכוס ביחיד, לא יחזיקנו בידיו בשעת הברכה. אלא מניחו על השולחן לפניו. ויתן ימינו על שמאלו נגד החזה, וכן כשאין לו כוס ונותן עיניו בו כי היכי דלא ליסח דעתיה מניה. ואם בא לעצום עיניו עד שיגמור בה"מ אינו רשאי (עמו"ק) אם לא ביחיד, אז יברך בעינים סגורות: ומשגרו במתנה לאנשי ביתו, כדורון חשוב, אנ"ל כשאוכלת באותה שעה, ומאותה סעודה, אפילו אינה אוכלת עמהם במעמד אחד, אלא אפילו: אינה אוכלת אז ואיני יודע מהיכן בא להמון שנמנעים לשתות מכוס של ברכה, כשלא אכלו באותה סעודה) ואפילו היא נדה, הוכחתי דכחא דכתירא עדיף אע"פ שאינו חייב לשלוח לה אז) עפ"י סי' קנ"ו [קפג]: (ב) אמר ר"י [שם] החידנא אין לנו אלא ארבעה, שטימנס חמשה, חי מלא שטיפה הדחה, וזה מלבד ימין לריך לב"ע. וכן דמשגרו לאנשי ביתו, וי"א דלית הילכתא כוותיה: (א) אין משיחין על כוס של ברכה, משנטל המברך הכוס בידו, בין הוא בין המסובין אין רשאין להשיח אפילו עדיין לא התחיל לברך, ואנ"ל שאסור לכן להשיח בעודו מברך, ואם עברו ושחו המסובין בשעת אמירת הברכה הפסידו הברכה, וצריכין לברך לעצמן לצאת ידי חובתן. לפיכך צריכין ליזהר שיכוונו לשמוע כל הברכה מפי המברך. או יאמרו עמו בלחש, ויקדימו לסיים קודם שיסיים המברך. כדי שיוכלו לענות אמן אחריו [שם]: (ד) צריך לברך מיושב, לא שוכב ולא מוטה ולא מהלך ובדיעבד יצא, וכל המסובין ישבו באימה ולא בקלות ראש. ואסור לעסוק במלאכה כשאומר הברכה [שם]:

ה. כוונתו. מתחלקת לשתי דרכים

א. כללית. שיכוין לקיים מ"ע של תורה בברכו בה"מ. לכן נהגו יראי ה' ותושבי שמו. לומר קודם שיתחילו בבה"מ בנוסח הלז

הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה שצונו בוראנו לברך על המזון. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו: י"א למנלח בנגינות וגו'. ואומר. **אברכה את יי בכל עת. תמיד תהלתו בפי: סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. תהלת יי ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:** אח"כ יטול הכוס בידו. ויאמר **וידבר אלי זה השלחן אשר לפני יי:** אח"כ אומר ברכת המזון:

ב. הפרטית. אף היא נחלקת לשתים

א. המספר רומז לד' פנים שבמרכבה. הידועים בשם המיוחד בד' אותיותיו. המתייחדות בד' אותיות שבשם הנהגת המלכיות (שכנגדו ד' יסודות) לאתחברא דוד מלכא באבהן. וסוד בה"מ. וכוס. ושולחן. וכסא. ד' חיות. היא התקוני וקשוטי מלכות בית דוד. העומדת על ד' רגלים הנ"ל. שאין מרכבה פחותה מהן. ואחרים ז"ל [תענית כה] פתורא דתלת כרעי לצדיקי לעתיד לבוא. היינו משום שאין קירין אבות אלא בשלשה. וכרביעי בני נשר. הקומו כבהר ונעלם. איה

מקום כבודו. כי היא נשא על ידיהם :

ב. פרט שבפרט

(א) הנה ברכה ראשונה תקן מרע"ה. שפניו כפני חמה . והיא (במדת החסד להפרנס בזן ומפרנס) בסוד יסוד דעת דזעיר אנפין המשפיע בה: (ב) שניה תקן יהושע שהוא כפני לבנה. לבנת הספיר (ע"ל בהיכלות דברכות ק"ס. ובפי' ברכת שים שלום דתפלה) בחינת נושא משך השפע. בסוד לדיק יסוד עולם . דמזרעא דיוסף קאתי . ומבופריה נטיל שע"ו נהורין בי"ה שמו עדות ביהוסף . שהיה יפה תואר ויפה מראה (בשית הויין) דכליל תרוייהו זעיר ונוקביה כנזכר לעיל כמה פעמים א"כ ש"ע (בסוד ושעשע יונק ד) יה"ו. ע"ל בשמים) בסוד לא מנא הקב"ה כלי המחזיק ברכה לישראל אלא שלו"ם: (ג) שלישית תקנו דוד ושלמה בנו. והם חשובין רגל א'. כי דוד בחינת יסוד דידה . ושלמה בחינת עטרה נרא"ה לדיק דנו"ק. בסוד בעטרה שעטרה לו אמו. מבחינת בם ב"ן חכמת שלמה (ע"ל בפי' פ' שירה ובכמה מקומות): (ד) והרביעית נתקנה ביבנה על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה. ההם דוגמת ברכת המינין שתקנוה כמו כן ביבנה, לתקן הברי"את (כמ"ש שם בפי' התפלה בס"ד והיא ביתר היא נרי"ת. ויבנ"ה לשם גלתה שכינה. היא בסוד גלות השכינה בם דב"ן. ב"ן י"ה סוד הו"ד. שנהפך למבחית (בחורבן הבית. מהרס יבנ"ה) כל היום דו"ה . יום של אלף החמישי והיא ודאי מאז עד עתה לורך שעה. לברך הטוב והמטיב על הרעה מעין הטובה ועל הטובה מעין הרעה (כמ"ש במקומו במעמדות דיום ב') כי סוף כל סוף. כל דעבד קב"ה לטב עבד. וטובה מרדות והכנעה (עי' במעמדות יום ד' בפי' תאמר הירה) גם יבנה גי' חיים. שמשם זכו הרוגי ביתר לחיי עד תחות גנזות עולם, ע"י שנתנו לקבורות ההאוה : (ה) והולם סוד הכוס ביחוד. כוס גימטר' אלהי"ם מדת הדין, ומחזיק בתוכו יין (גימ' שבעים . וסוד ניתן בשבעים).הוא סוד יסוד דבינה נקבה תסובב גבר יין חסר נ' אותיות עם התיבה גימ' בינה . ושם ג' אותיות. גימ' חכמה. (דחמרא וריחני פקחין המשמח אלהי"ם ואנשים . וצריך למזגו במימי החסד . גם כוס (והיא כס"ה בה"א דשלמה) הוא חיבור הוי"ה במדת אנ"י (ממנה יונקות ששים הרה מלכות ואחת היא כוללתן) בסוד אני ה' (ואנ"י עשה המלך שלמה להביא זהב מאופי"ר ויחוד בגלות בבחינת ואני בתוך הגולה (בחי' נקודה. כד אתהלך ד' הלורת ה"א האחרונה. ואשתאר ו' קלוות דידה כלולים מי' ספירות נריכה תיקון ברכה בפ"ע. להשפיע שבע רלו"ן. ולכן נקרא כוס של ברכה . המשכיל יבין (ונזכר לעיל כמה פעמים) והכוס עומד על חמש עלין תקיפין (ה' אותיות שם אלהים) ה' גבורות דיסו"ד, הייכו כוס ישועות (ועיקרו ב' קלוות דבריא' שהוא הכס"א וסוד יו"ד דברים שנאמרו בו לכלול בעשרה (ושית דרגין לכרסיה. והרבע סמכין. הא י'. וכן שולחן עם מסגרת י' טפחים. עליו לחם הפנים תמיד ומקבלו בב' ידיו זרועות עולם. ככלה שמוליכין אותה לחופה בב' שושבינין. ומחזירו לימין. לדבקה בחסד. והייכו טעמא דמזיגה, וחי . הוא חי עולמים, ומלא. גופא דמלכא. וסוד ע"א סנהדרין וא' על גבם) (סוד שם ע"ב) ומגביהו מן הקרקע טפ"ח . בי' א"ל הדב"י (וגי' יסוד עם א' היתיות יאהדונקי וט' ספירות הכלולות בו, וטי"ת רומז ללדיק כי טוב, המשכיל יבין) ונותן עיניו בו, כי היא עולימתא שפירתא דלית לה עיינין, ובעיא השגחותא דעינא טבא, כגוונא דארעא דישראל דאתמר בה, תמיד עיני ה' אלהיך בה. היא ארץ אשר אבכיה ברז"ל (ע"ל בפי' ק"ש) המשכיל יבין, ויתרון ארץ בכ"ל היא, ועל דא כתיב וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה, כד אתברכא מלדיק, דאיהו טוב ומיטיב לה, אתקריאת איהי טובה דהכה טובה, אשר נתן לך מה הוא בחנם, אף אתה הן אותה במתנה לאנשי ביתה . זהו ומשגרו במתנה לאנשי ביתו, אין בית אלא אשה, להניח ברכה אל ביתך שיתברך פרי בטנה, הרי סוד הכוס, וד' ברכות עם רוב עשרת הדברי' מבוארים , מאירים כשמש בלהרים , והמיעוט נמשך אחר הרוב ישמע חכם ויוסף לקח טוב לתושיה בכפליה: (ו) ואגב אמאר כאן עוד מ"ש החכמים האלהיים ז"ל [יומא ע'] כוס של דוד לעלמא דאתי תחזיק רכ"א לוגין כמנין רויה, היא גי'

גבורה וה' אותיות, וכן ה' אותיות דאלהים בהן עלין תקיפין דיליה כנ"ל . וגן אותיות שם דע"ב הם רי"ו, עם וי"ו אותיות המילוי, כי גדול (בחינת חסד) שמו בגבורה, שהוא כו"ס, כנזכר לעיל כמה פעמים, דמנה נפק ב"ן דו"ד (ע"ל בפי' התפלה לכן גדוד נאה לברך , הוא זכה לבית שנ"ע . הראויה לו מש"ת ימי בראשית , והוא יפה עינים וטוב רואי, טוב עין הוא יברך ברי"ך (גי' רוי"ה עם הכולל) לקח בדין, לקוחין יש לו בה, וברי"ך ולו ישיבנה, על כפו ישיבנה ויברכנה, ויחזיר עטרה ליושנה, לעלמא דאתיא מנה, ויהיה זה לעתיד לבא כשיבוא ב"ן דו"ד ואלי"הו עמו מלאך הברי"ת, ויאמר לויתן דג טהור הוא (ע"ל סוף פי' פ' שירה) ויאכלו וישבעו מבשרו, ויהנו בשור"ו, הפרוש על חומ"ת ירושלים (כנזכר לעיל שם) לא תשכון עליו ענגה , ויאכלו וישתו ויחזו את האלהים נהנין מזיו השכינה, אחרי המתנה ויגיע להשב באותו סעודה, אחרי בלותו היה לו עדנה, לא תפסק ולא יכרת תעונה, כה נזכה במהרה נגיל נרנה :

ג. הזמון. מסנו מסתעפים פארות יד

א (א) למדנו לברכת הזמון בג', מגדלו לה' אתי, ובי', ת:

הכו נודל לאנהיגו, ומספקא לן אי דאורייתא אי דרבנן כ"ת לטעיית אמן אחר ברכת זמון (עמוק) ובעיא להברועי דבעשרה היא מדאורייתא, איברא לא פסיקא לי כדכתיבנא התם : (ב) תו איכא נפקותא אחריתא בתולתא, ספיקא דדינא בדרבא דממונא, אם היא ג"כ שוה עשרה זהובים , דבעי שלומי מי שקדם וברך וחטף מיד הזוכה לברכה, ע"כ. בחבורי הנ"ל סי' קל"ב, ובש"י סי' ע"ד) :

ב. מי חייב בה

(א) כל החייב בבה"מ חייב בזמון, ויש בזמון ג' דרכים בפני עצמו, א יש שמזמן לאחרים להוציא י"ח, ב ויש שמזמנין עליו בלבד, והוא אינו יכול לזמן אחרים, ג ויש שמזמן גם לאחרים בני מינו בלבד, כה כילד, בן ברית ממעי אמו גדול בן חורין שאכל כדי שביעה נזכר לעיל (וי"א שעלי ז' המינין מזמנין, לפיכך לריך ליזהר שלא לקבוע עליהן בג' להפוקי נפשין בפלוגתא) הוא המוליא דבר תורה, ומדבריהם אפי' אכל רק כזית, יוכל להוליא את שאינן בקיאין לברך, אכל או טעם פחות מזה, מזמנין עליו, והוא אינו יכול לזמן, וכן דין שמש שאכל כזית, וכן עם הארץ, וה"ה לגר, על דעתי אין ליתן לו לזמן, אלא לבני חורין בקיאין, לכתחלה, אכל אם מל ולא טבל, אין מזמנין עליו [קל"ט] : (ב) אונן בחול, אין מזמנין עליו (ודין האבל, יבואר להבן) אבל בשבת ויו"ט (ואינו רוצה נקברו בו ביום) הרי היא בזה כשאר אדם, שחייב בכל המצות, [שם] : (ג) נשים (כשאוכלות עם האנשים חייבות לד"ה, וצריך להזכירן בזה, שתכוונה דעתן ללאת י"ח זמון) עבדים ואנדרוגינוס, מזמנין לעצמן, כל א' מאלו למינו בלבד, אבל טומטום (אע"פ שחייב בבה"מ כנ"ל) לא זו בלבד שאינו מזמן אפי' למינו, אלא אפי' סניף אינו נעשה בשום אופן לשום א' מהמינין, אע"פ שיש ג' ועשרה בלתו, עמו"ק [שם]: (ד) אכל דבר איסור, כתבאר למעלה דינו בברכה ובזמון, וכל שיתברך על אכילה אסורה מזמנין עליו, כמו שיתבאר עוד להלן בעזה"י :

ג. קביעות המצרפן

(א) ג' שאכלו כא' אינן רשאין ליחלק, וכנים שאכלו, מלוה שיחזרו אחר שלישי שילטרף עמהם לזימון (הייכו בתחלת סעודה, וכ"ז שהאנשים לאכול עוד, כמש"ל) גם הרבעה וחמשה אינן נחלקין, ששה נחלקין (אם ירלו לזמן בבי' כתות , והכרעתי בחבורי, דחילוק ברכות עדיף, וכט"ז בכאן, עמו"ק) עד עשרה, ואז אינן לחלקין עד שיהיו עשרים , כדי זמין בהזכרת השם לכל חבורה, ומלוה לחזר אחר עשרה, וכל דרבים יותר ניהו, עדיפי טפי, דברוב עם הדרת מלך (היכא דליכא מעלה בחלוק ברכות כנ"ל) והנ"ל אם נפי רוב הקב: מהרבה הברכה, כמעשרה ולמעלה [קל"ג] : (ב) מיהו אם המסובין רבים, שאין יכולין לשמוע כולן ברכת המזון מפי המברך. ואינן רשאין ליחלה לחבירות של עשרה עשרה , מחמת שילטרכי לברך בקול רם וישמע בעה"ב ויקפיד עליהן, אז יכולין ליחלק לחבורות של שלשה שלשה ונברך בנחת [שם]: ד. אפי' לא הוקבעו מתחלה כולן לאכול יחד, אלא שניה בלבד קבעו, אח"כ בא שלישי וקבע עמהן: או שאחד

קבע

קבע תחלה, ואח"כ קבעו השנים עמו, אינן רשאין ליחלק, כיון שקובעין בגמר האכילה, ואם יאכל עמהם בלא קבע (דהיינו בסיבה על שלחן) רשאין ליחלק, אא"כ הוא שמש (אע"ג דא"ל קביעות כמאן דקבע דמי) [שם]:

ה. היו רוכבין ואמרו נאכל, אע"פ שכל א' אוכל מככרו ולא ירדו מהבהמות, מצטרפין, כיון שעומדים במקום אחד, אבל אם היו הולכין ואוכלין לא, ואם אוכלין בשדה מפוזרין ומפורדין, אע"פ שכולן אוכלין בשעה א' מככר א'. כיון שלא קבעו מקום לאכילתן, אינן מצטרפין (ע"ל אצל ברכת המוציא דין היושבים בעגלה או בספינה, ה"ה הכא) גם כשיושבין לאכול בבית עכו"ם, אם הוא דרך קביעות מקום יחד, מזמנין [שם]:

ו. ג' שישבו לאכול כאחד וברכו ברכת המוציא, כ"א אוכל מככרו, חלה עליהן חובת זמון, ואין רשאין להפרד אלא יגמרו סעודתן יחדו ויזמנו [שם]:

ז. פריחת חיוב הזמון

(א) ג' שבאו מג' ג' חבורות של ג' ג' ב"א ונתחברו אלו הג' לאכול יחדו. אם זימנו עליהן במקומן כגון שהפסיקו ב"א לשנים שהגנו עמהן תחלה (להלן יתבאר דין ההפסקה בעזה"י) שוב אינן יכולין לזמן אפי' אכלו אח"כ יחד וגמרו סעודתן. ואם לא זמנו עליהן במקומן חייבין לזמן ואינן רשאין ליחלק אפי' עדיין לא אכלו אלו הג' משנתחברו. וצריכין לאכול מעט כאן (שם): (ב) ג' חבורות שהיו בכ"א ישן נכנס בני אדם ופירש א' מכל חבורה ונצטרפו לחבורה אחרת וזימנו הב' הנשארים בכל חבורה. פרח זימון מנייהו דהני אחר שחבריהם זימנו. וה"ה אם לא היו בכל חבורה אלא ג' והלך א' מכל חבורה קודם זמון ונתחברו ובא אחד לכל חבורה ונצטרף עם שנים הראשונים וזימנו. פרח זמון מאלו הג' המחוברים כיון שכבר זמנו חבורתם (שם): (ג) שלשה חבורות מג' ג' שאכלו אסור לכ"א ליפרד מחבורה חבורה ולזמן כפ"ע שהרי ב' הנשארין בכל חבורה אינן יכולין לזמן אח"כ אבל אם היה בכל חבורה ד' מותר ליפרד א' מכל חבורה ולהתחבר יחד לזמון והנשארים יזמנו כל חבורה במקומה וכן הדין בחבורה של עשרה לענין זמון השם (שם): (ד) שלשה שאכלו ושכחו וברכו כ"א לעצמו בטל מהם הזמון ואינן יכולין לזמן למפרע וכן אם ברכו שנים מהם. אבל אם שכח א' מהם ובירך. השנים יכולין לזמן עם השלישי והם יוצאים ידי חובת זמון והוא אינו יוצא ידי זמון שאין זמון למפרע ואם בא א' זימן עם אחרים אף שנים הנשארים אינן יכולין לזמן [קלד]: (ה) שלשה שאכלו ויצא א' מהם לשוק קוראין אותו ומודיעין לו שרוצין לזמן כדי שיכוין ויצטרף ויענה עמהם ברכת זמון ויוצאין י"ח אע"פ שאינו בא ויושב עמהן והכי קיי"ל בשלשה. אבל בי' עד שיבוא וישב עמהן (שם) ולכתן יבואר עד שיכין ברכת הזמון:

ח. מקום המחברן

(א) ב' חבורות שאוכלות בבית א' או בשני בתים אם מקצתן רואים אלו את אלו מצטרפין לזמון ואם לאו אין מצטרפין ואם יש שמש א' לשתיהן הוא מצרפן. והוא שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד ואם רה"ר מפסקת בין ב' הבתים או ב' הכתות אפי' רואין זא"ז. הדבר ספק (קלה) ונ"ל לכתחלה יזמנו אלו לעצמן ואלו לעצמן ואם זימנו יחד יצאו בדיעבד ואם אין להם כדי זימון אלא ע"י צירוף ב' הכתות לא יזמנו בתחל' כ"ש שלא יצטרפו ב' חבורות כאלו לזמון דעשרה: (ב) אכלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבית והמברך יושב על מפתן הבית דהו"ל רואין זא"ז מצטרפין (שם): (ג) כל היכא דמצטרפין צריך שישמעו כולם דברי המברך (שם):

ט. האכילה ממשתפת . מצרפתן

(א) כבר נ"ל דין האוכל דבר איסור במזיד שאינו בזמון. אבל האוכל בירוס בכלל מזמנין עליו. עמו"ק שהראתי באיסור דבר זה שהוא יכול לזמן עליהן ולא הן עליו. וכ"מ מו דכי אכלי כי תלתא מפני האיסם דבר של איסור ודאי חשיב קביעות ונתחייבו בזימון כמו בברכה ע"ש דברים ברורים בס"ד. וה"ה באוכל איסור של דבריהם בשוגג. ע"ל דעתי במו"ק: (ב) שלשה שאכלו וא' נזהר מפת של כותי והא' בלתי נזהר. או היה אחד כהן אוכל תרומה אע"פ שהנזהר אינו יכול לאכול עם הבלתי נזהר ולא ישראל עם הכהן כיון שאותו שאינו נזהר יכול לאכול עם הנזהר. וכהן עם ישראל מצטרפין אבל אם היו כהנים וזר אוכלין כאחד והכהנים אוכלים חלה ונזירים מפת של כותי וזר אוכלו אינן מצטרפין. וה"ה לשלשה שמודרים זמ"ז (עמו"ק) (קלו) וכן בשבוע שחל להיות תשעה באב בתוכה. האוכלין בשר (כגון שלא היו נזהרין כגון בסעודת חולי או שהיו קרואי סעודת מצוה) והנזהרין מבשר ואוכלין גבינה אינן מצטרפין זע"ז. אבל בשאר ימים אם שנים אוכלין בשר וא' חלב מצטרפין. והאוכל חלב הוא מזמן על אוכלי הבשר ולא להפך ואע"פ שיכולין לאכול מלחם א' הבשר לפניהם לא מהני לצרפן אחר שאכלו כ"א מאכל האסור לחבירו כל צרכו ונסתלקו זמ"ז אזל ליה המנו דלקמן עמו"ק: (ג) שנים שאכלו ובא שלישי כל היכא דאי מייתו להו מידי מנו למיכל מיניה מצטרף בהדייהו וחייבין ליתן לו לאכול כדי שיצטרף כמש"ל. והוא שבא עד שלא אמרו הב לן ונבריך. וכט"י כתב לן ונבריך דמי ושוב אינו מצטרף (קלז): (ד) תשעה אכלו דגן וא' (אפי' הם ג') אכל כזית ירק (ועדיין לא בירך ברכה אחרונה שאם כבר בירך ברכה אחרונה נסתלק אם לא אכל פת עמו"ק) או מכל דבר. או שתה רק רביעית מכל משקה שהוא חוץ מהמים מצטרף עמהן להזכיר השם. אבל המברך צריך שיהא א' מאוכלי דגן (שם): (ה) ולזמון דשלשה יש ספק אם מצטרף כשאינו אוכל פת. הלכך שנים שאכלו ובא שלישי (עד שלא סילקו) אם יכולין להזקיקו שיאכל כזית פת מוטב ואם אינו רוצה לא יתנו לו מאכל אחר ולא לשתות. ואם נתנו לו יזמנו עמו אע"פ שאינו רוצה לאכול פת (שם): י. המצטרף ע"י אכילת כזית מכל דבר (חוץ מהפת) צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל ואינו נפטר בברכת המזון. אבל אם שתה יין יכול ליפטר. מ"מ לכתחלה יכוין שלא לצאת בברכהמ"ז (שם):

יא. חברים שאכלו כאחד קצתם אכלו כדי שביעה וקצתם לא אם כולן יודעין לברך מצוה שיברך אותו שאכל ושבע ואם אין כולן יודעים מי שאכל כזית יכול להוציא אחרים שאכלו כדי שביעה (שם):

יב. הפסקה לזמון

(א) ג' שאכלו כאחד אחד מפסיק אכילתו על כרחו לשנים שגמרו סעודתן ורוצים לברך ועונה עמהן ברכת הזמון ואפי' לא רצה להפסיק מזמנין עליו בין עונה בין אין עונה כל שהוא עומד שם והוא אינו יוצא ידי זמון אם אינו מפסיק. אבל שנים אין חייבים להפסיק לאחד הלכך אין חיוב זמון חל עליהם עד שיתרצו להפסיק לאחד ולברך ואם לא רצו להפסיק אף הוא אינו רשאי לברך ולצאת לשוק. עד שיגמרו השנים ויזמן עמהם. שכבר נתחייב בזמון (סי' ר): (ב) אינו צריך להפסיק. אלא עד שיענה עמהם ברוך שאכלנו כו'. אחר כך חוזר לאכול או יוצא לשוק הן מסיים סעודתו במקום אחר כשפנו. וי"א שצריך להמתין עד שיאמרו הזן [שם]: (ג) ואם דעתו לחזור ולאכול פת. אע"פ שנמלך ולא אכל עוד. כשמברך ברכת המזון מתחיל מברכת הזן. שבתחלה לא נתכוין להפטר מברכה זו בשמיעה וכ"ש אם חזר ואכל (שם): (ד) אבל אם לא היה דעתו לאכול פת, רק פרפרת או פירות, אין צריך לחזור אלא למקום שפסק, וצריך לברך על מה שאכל ברכה אחרונה, כיון שאינו אומר ברכת הזן [שם]: (ה) מי שהפסיק פעם אחד. אינו יכול להפסיק שנית, שאם מתחלה אכלו ג'. והפסיק א' לב'. אח"כ באו ב' אחרים ואכלו עם הא'. שוב אינו יכולין לזמן עליו, ולא שנא היו שלשה וחמשה, ואפי' ששה ויותר כל שזימנו עליהם פעם א' אין מזמנין עליהם עוד, אע"פ שחזרו לאכול אותן שהפסיקו ולא ברכו עדיין, כבר פרח זמון מנייהו בההיא סעודה. אם לא היכא דהוו תשעה ולמעלה שנחלקו ולא רצו לצאת ידי זימון עם חבריהם כשלשה שנפרדו מהם וזימנו לפניהם. הן יכולין לחזור ולזמן אחר גמר אכילתם, כך הוא העיקר הלכה דהש"ע (שהשמיט הלוקים הללו) דלא כב"ח ומ"א שנמשך אחריו, דלא דקו בהא מילתא במחילת כבודם. עמו"ק: (ו) ואם היו י'. והפסיקו ג' מהם (ובזה מחוורתא כדעת הטור ואביו ז"ל, דפשיטא להו דב' הפסיקין לז'. ודלא כט"ז. עמו"ק) א"צ להפסיק אלא עד שיאמרו ברוך אלהינו [שם]: (ז) ואם חזרו אלו הג' לאכילתן. לפי פסק בעלי הש"ע ודאי דינא הכי שאינן יכולין לזמן עוד. גם לא יוכלו להצטרף

להצטרף פעם שניה לג' אחרים להזכיר השם בכל אופן שיהא (ר"ל בין היו המפסיקין רבים או מועטים, לא שנא לזמון דעשרה לא שנא דשלשה) פרח זמון מכולהו, כל זה ברור מאד לפי שיטת הש"ע: (ח) איברא לפי הש"ל. שי"ל דזמון דג' לא פטר במקום זמון דעשרה. א"כ היכא דהפסיקו מקולא העשרה לזמון דשלשה. הכתי לא פקע מנייהו חיוב זמון בשם שכבר נתחייבו בו, ושמא אפי' שנים שהפסיקו לשלשה, וחזרו ונשתתפו לאכול ולגמור סעודתן בעשרה, חל עליהן חובת זמון דעשרה וזכי מסתברא, אע"פ שאינו עולה יפה עם מסקנא וסוגיא דש"ע (אם לא על צד הדוחק): (ט) אבל היכא דזימנו להו בעשרה חדא זימנא, בהא לית דינא ולית דיינא דאין המפסיקין חוזרין לזמון דעשרה, אם לא נתחלקין לכתות של עשרה עשרה מתוך המרובין (וכדרך שאמרנו למעלה בכתות של שלשה הנפרדין לעצמן) ומ"ש במג"א בכהן, היינו עילה כהלכה ואינו מכוון להלכה. ועמו"ק:

יג. דין הנכנס אצל המזמנין

(א) ג' שאכלנו והם מברכין. ונכנס אחד שלא אכל עמהם, אם נכנס כשאומר המברך. **נברך שאכלנו משלו.** עונה אחריו. **ברוך ומבורך שמו. תמיד לעולם ועד.** ואם נכנס כשהאחרים עונין **אמן.** עונה אחריהם **אמן.** ואם הם י'. אומר **ברוך אלהינו ומבורך שמו. תמיד לעולם ועד** [קלא]. (ב) הוא הדין אם היה שם כשגמרו לאכול. ולא אכל ולא שהה עמהם. כך הוא עונה, אבל אכל כזית עמהם. או אפי' שהה עמהם. דינו כדין המצטרף. ועונה כמוהם בשוה [שם]:

יד. מי הזוכה בזמון מדין קדימה. ובו ב' חלקים. אם מחמת חיובו יותר (הן מצד תולדתו. או מצד אכילתו. או מחמת בקיאותו היתרה) ואם מחמת מעלתו וחשיבותו:

(א) ואמנם החלק הראשון. כבר נתבאר למעלה קדימת השבע לשאינו שבע, והנקי לשאינו נקי, ובכלל זה ג"כ קדימת ישראל מיוחס למי שלא נזרע בקדושה, וזה מחמת החיוב שאינו מקבלן בשוה: (ב) ואילם לענין קדימת חשיבות, לבד ממה שכבר הזכרנו גם קדימה למיוחס משאינו מיוחס מצד החיוב של תורה. עדיין יש מדרגה אחרת להקדים המיוחסין זה על זה. וכן הבלתי מיוחסין יש בהם עילוי זה על זה. וכך הוא סדר המדרגה, כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר, וממזר לנתין, נתין לגר, אימתי בזמן שכולן שוין, בחכמה ויראה, אבל ממזר ת"ח ירא שמים, קודם לכ"ג ע"ה. וזהו קדימה מעלה קנינית, גם בה ענפים ודליות כמבין עו"ב:

(א) אם כולן שוין לטובה ביחוסן אלא שיש בהם גדול בחכמה גדול (ע"ל אצל הבליעה דין גדול בשנים) מברך. אפי' בא גדול בסוף כולן. והוא שאכל עמהם כנ"ל (ולא הוא עלול משיעול יברך אחר ת"מ) [רא]: (ב) ואם רצה ליתן רשות לקטן. רשאי (ולא חיישינן לבזויי. דשלו הוא ויכול לזכותה למי שירצה. עמו"ק] והני מילי שאין שם אורח. אלא כולן בעלי בתים. ה"ה אם כולם אורחים. ואין בעל הבית מיסב עמהן. שהרי נוהגין בסעודה כבשלהן [שם]: (ג) אבל אם יש שם אורח. הוא מברך מדינא. אפילו אם בעה"ב גדול. הטעם כדי שיברך לבעה"ב ויש לו סמך באת דוברכת. לרבות בעה"ב) [שם]: (ד) אכן מאחר שלתקנת בעה"ב הוא אם בעה"ב רוצה לוותר על ברכתו ולברך בעצמו. או לכבד לאחד מבני ביתו. רשאי. אבל בחנם אין להעביר ממנו הברכה לתתה לקטן ממנו. אם לא שהאורח בלתי הגון [שם]: (ה) כ"מ. אם בעה"ב רבים ובהם גדול. ואורח א' משותף לכולן וקטן. אעפ"כ הוא קודם. ואין א' מבעלי בתים יכול לומר. ולא לעכב מתורת גדול. כדי שלא להפסיד לבעה"ב האחר ברכתו כך הכרעתי במו"ק: (ו) והיכא דאורחים רבים נינהו. הדר דינא לגדול שבהם. איברא בבעה"ב תליא מלתא: (ז) ואם בעה"ב רבים מסובין יחד לכל אחד מהם אורח או אורחים. אז ודאי זוכה הגדול שבהם על כרחו של בעל הבית אחר שאינו יכול לעכב. כמש"ל: (ח) אבל בעה"ב שלו. ודאי לית דינא ודיינא שיוכל לומר וליטלה ממנו: (ט) וכיון שהוא מוחל זכותו. אז הדבר תלוי בהסכמת בעה"ב הנשארים אם יש בהם גדול יברך. ואם לאו. או שאינם רוצים בו. יתנוהו למי שירצו: (י) ואם בעה"ב רבים. ולאחד אורח. ובע"ב רוצה שיברך האורח. לית דיינא. דפשיטא הוא מברך אף בע"כ של בע"ב אחרים: (יא) אמנם אם רוצה לוותר ברכתו. והוא גדול. בזה נסתפקתי בחבורי. שמ"ע אם יכול לזכות לעצמו ולאמר החזקתי. ואי בתקיעתו שתקיעתו. ואי לא תהדרנא אמרא למריה. או דילמא מלו אמרו ליה לא. עדיפא מגברא דאתית מחמתיה. ואפשר לומר כמי דחוזרין חלילה (עמו"ק) לכן דין הוא שיעשו פשרה. כך הכרעתי בחבורי: (יב) ואורח שמשלם דמי מזונו. לדעתי יש לו כל דין אורח בסעודה. בין לענין ברכת בע"ה. בין לענין קדימה מתורת אורח. ויפה כחו. שאם הוא גדול. אז ודאי אין בע"ה יכול להעביר הברכה ממנו עמו"ק בכל זה: (יג) ואם שכיר הוא בא בשכרו אוכל אצל בעה"ב. כגון מלמד או שאר פועל. הראיתי פנים לכאן ולכאן. ואפשר לומר שדינו כדין בע"ה וי"ל להפך. (עש"י סי' ע"ד) שם נתבאר בס"ד שיש גם כן להטיל פשרה ביניהם: (יד) ושם מבואר עוד דין קדימת אבל בימי אבלו או ביה"ח על אביו ואמו. ונשוין דוקא. יע"ש: (טו) אם ת"ח בא לחלוק כבוד לכהן ע"ה. פקפקתי בחיבורי לומר שאינו רשאי. מ"מ הפכתי בזכות המקילין. ואין מוחין בידו. מאחר שעושה ברשות. ויש לו יתד לתלות בו. אלא שמ"מ אינו נכון. מפני שאין לנו עכשיו מיוחסין. אין ספק מוציא מידי ודאי. לכן טוב למנוע מלהכניס עצמו בספק איסור חמור בעוון מיתה. ותו דלא חברים נינהו. עמו"ק: (טז) אם כולן שוין בכל מילי מיטב הנזכרים. אז טוב עין הוא יברך כתיב. מי שנותנים לו לברך ואינו מברך. מקצר ימיו. והמברך מתברך ומאריכין לו ימיו [שם]: (יז) לכן אם לא יוכלו להתפשר להסכים לדעה אחת. בכה"ג קי"ל מאן דאלים גבר. חטוף וברוך. הרי זה חוטף מצוה. וכל הקודם זכה. אבל החוטף מן הראוי הקודם בדין תורה. נ"ל שמשלם עשרה זהובים לכל ברכה וברכה. נ"מ דאי תפיס. עם שאין זו דעת הכל. ולא באתי כאן להכריע בדין ממון להלכה:

פרק בהזמנה

(א) כתוב בסדר היום. כל מילי דקדושה בעו הזמנה. מש"ה צ"ל הב לן ונברך. כדאיתא בתלמודין. ומכאן נתפשט המנהג לומר קודם הזמן (בל"א רבותי מי"ר ווע"לין בענטשי"ן) ונראה פשוט שאין זה אלא הזכרה והזהרה. שיתנו המסובין דעתם לכוין ולשמוע הזמון: (ב) ועדיין צריך ליטול רשות הרבים. ומרנו וחברו. ומי שגדול ממנו:

פרק בענין עניית **אמן** אחר הזמון. כבר נ"ל שיש ספק בדבר. וכן באמירת **ברוך הוא וברוך שמו.** נחלקו המחברים לשתי כתות. ונקטינן מילתא מליעתא. לענות אמן אחר המזמן בשם. וכן עונה ברוך הוא וברוך שמו אחר המזמן בשם. הבו דלא לוסיף גם בזמון דשלשה לחדש דבר מעתה. ואעפ"כ אין אני מוחה ביד הנוהג כך וכך. אחר שאין הכרעה ברורה:

(א) כיצד מזמנין. בשלשה. המזמן אומר הב לן ונברך (בל"א רבותי מיר ווע'לין בענטשין)

ועונין המסובין יְהִי שֵׁם יְיָ מְבוֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

ואומר המברך. ברשות מרנן ורבותי

כשמברכין בג' אומר נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ:

ועונין המסובין (ואח"כ המברך) בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

כשמברכין בעשרה נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ:

ועונין המסובין (ואח"כ המברך) בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

נברך שאכלנו. ואין לומר למי שאכלנו. שלא לטעות ולחשוב שהכונה על בעה"ב. גם ג' תיבות. נגד ג' המתוועדים בזימון: **משלו.** משותף בהוראת שלוה. מן שלו הייתי. שהוא בחי' יסוד לנודע: **ובטובו.** הוא ג"כ בסוד היסוד כנ"ל כמה

(ג) בבית האבל. אומר נברך . מנחם אבלים . שאכלנו משלו : ועונין ברוך . מנחם אבלים . שאכלנו משלו . ובטובו חיינו : והאומר ברוך . מנחם אבלים . שאכלנו משלו. ובטובו חיינו : (ד) בעשרה. אומר נברך אלהינו. מנחם אבלים. שאכלנו משלו : ועונין ברוך אלהינו . מנחם אבלים שאכלנו משלו . ובטובו חיינו : והאומר ברוך אלהינו . מנחם אבלים. שאכלנו משלו . ובטובו חיינו :

פעמים : חיינו. כי ד' יסודות כן עולים לתיקון חיים.ככ"ל היטב : אלהינו . עלת"ש במקומו . ועי"ד הסוד . כד אצטלת מרזא דתרין סטרין ימינא ושמאלא . איקרי אלהינו . כמ"ש בפ' תרומה.

וי"ל לפי שהוא כולל תרין נוק' (המשכיל יבין) שתי אחיות . ותלכנה שתיהן בית לחם . וגי' אמו"כה.דבה נדיק באמונתו יחיה את שה"ר העיר. ובזה אתיישב כסא על תקוניה בד' תיבין. לקבל ד' חיוון דמרכבתא שלימתא. ואתפתח מקורא דשי"ם למיזון עלמין. בג"כ ברוך אלהינו כו'. הא סית דברא@ית דמכיפיה מיברך :

(ה) א' עשרה ומאה ואלף ורבוא.כן הן מברכין . ולא קי"ל כמ"ד לפי רוב הקהל הן מברכין : (ו) אם טעו המזמנין בעשרה ולא הזכירו השם. אם עדיין לא פתחו בברכה . צריכין לחזור לזמן בשם. כך הלכה . אע"פ שהזכחתי בספרי שלדעת הרא"ש והטור אינו ככה :

(א) אמר יעקב. ליסוד מוסד אני צריך. עת לקצר ועת להאריך. כי היה דבר ה' בלבי כאש בוערת בלכל לא אוכל.בראותי דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהם.הם ברהמ"ז שיסדו אבות הראשונים ע"פ התורה והמצוה וכנודע. כמש"ל בידות הקודמות מטעם חז"ל ומקרא שמלאו [ברכות מח] וכבר זכרנו ג"כ ענינם דרך כלל : (ב) אמנם הרעבים לדבר ה' בכל זה לא שבעו. ועדיין אנו מבחוץ לידע בפרטות על מה אדניה הטבעו. ועקבותיה בדרך האמת ביחוד לא נודעו.לא מפי ספרים ולא מפי סופרים נשמעו. ומן השמים הפירו רעיוני ויאירו עיני לכתוב אזן ובאר על הלוחות למען ירוץ קורא בו בלבבו יבין איך בחכמה גדולה נפלאה נשגבה מאד (יותר ממה שהפה יוכל לדבר וקולמוס לספר. לגלות רזי עליונין קדישין כהויין לב"ו אי אפשר רק שמץ מנהו. כפי מה שאוזן יכולה לשמוע כטפה מהים הגדול. ונבון מחבולות יקנה) בתבונה ובדעת הוסדו והוקבעו. וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם. כי לא לכבודי ולכבוד בית אבא באתי לדרוש בדברים שהם כבשונו של עולם. כי אם לכבודו ולכבוד תורתו. ולמען אהבתו ויראתו. להגדיל תורה ולהאדירה למען לא נהי' לבוז כי אמנו זקנה. ונתמעטו היונקים משדי חמד במקום בינה. עכשיו ביותר צריכין אנו להזהר בכבודה. להרחיב גבולה להראות תפארת הדרה והודה. כי לא דבר רק הוא ממנה. כי בעלי הפשט באמת לא ימלאו ידיהם ורגליהם לתקן כל צרכם הלשונות. הכפולים במלות שונות. לא ידעו ולא יבינו מה לענות. והתמיהא הגדולה. שאפילו בדרך הפשט לא ראינו מי מהם שילא בו י"ח. ממיעוט מחשבה והשגחה. כאילו נוסחי ברכותינו מעשה ידי אדם בטל. להרבות דברים להרחיב פה ולהאריך לשון ושפת יתר בלי ענין מכוון לעצמו. וגם בלתי שמירת סדר בקדימה ואיחור כראוי ונעים. חס ושלום כשירי עגבים הנרועים. אבל המה מעשה תעתועים. לא כאלה חלק יעקב ולא כן ביתו עם אל תמים דעים. ומבקשי ה' יבינו כל. כי אין אות יתרה ולא מלה כפולה. ולא ענין שאין לו כוונה מיוחדת. ולא דבר שא"ל מקום חשוב בפ"ע להשען עליו. אף אם הכל הולך אל מקור אחד. מתפלגים ממנו נהרי נחלי דבש חמאה לאין חקר : (ג) ואולם אגלה טפ"ח ואכסה טפחיי"ם הראוים לכסות. דוק והבן. הוא י"ח המאיר לאפילים ושפלים. יורנו הדרך ישכן אור להכיר כבוד וחכמת עלמת לה"ק. וממנו אשאלה מענה לשון ואבקשה בינה. להפיק רצונו להודיע דרכי קדמונינו האלהיים אשר אור זיוו נגה עליהם. ועתה שמע דבר ה' . (ד) כבר שמעת וידעת. כי תפל"ה ואכילה כמעט דבר אחד ממש. זו מזון הנפש וזו מזון הגוף. אמנם ע"י התפלה נעשה היחוד והזיווג. להשיג השפע הצריך לגוף העובד את הנפש ומספיק צרכה וקיומה בכאן. ומקרא אחד להם. כי גם עם האכילה נעשה זיוג. אלא שנהפכה השטה. כי עכשיו עולים מיין נוקבין למעלה מלמטה. ע"י הבירורין שאדם עושה בכח האכילה. מהאוכל (אוכל גי' אל הויה) יצא מאכ"ל (גי' יאהדונק"י) ומע"ז (גי' אדנ"י (והיא אכי"ה) וי"ב צרופי הוי"ה. שהן סוד זעיר ונוקביה) יצא מתו"ק (גי' הוי"ה דאלפין עם הכולל. ות"ק היא כעלם דשדי) בחינת יצירה ששם מתייחדים. בסוד ת"ת מקנן ביצירה. פי"ז נעשה ממר מתוק לנפש השכלית. ומרפא לעלם השבור. מפרוק חבור. וגם בזו הושוו בה"מ עם התפלה. כי כמו שסוד תיקוני התפלה נעשים בד' בחינות אצילות בריאה יצירה עשיה. כן הוא בתיקוני בה"מ שוה בשוה. אנו דורשין בהן ד' חלוקי עולמות הללו. אכן בהכרח נתהפך הסדר (מלבד שכך נתקנו זה אחר זה. כמש"ל בס"ד) כי בתפלה הורכנו להעלותה בסדר המדריגה ממטה כלפי מעלה. ולהתחיל בתיקון עולם העשיה. שהיא תפלה לעני. להביאה אל שער בית ה' העליון. ולהכניסה לחופה ליחדה בבעלה. ע"כ היה הסדר עשיה יצירה בריאה אצילות. אבל באכילה שכבר קבלנו השפע ע"י אכילה ונתן לנו כח להעלות מיין נוקבין ככ"ל. אנו עולים בפ"א עד המעלה העליונה האפשרית בלי עיכוב. ומתקיים תיקון גדול בדרך אצילות בריאה יצירה עשיה : (ה) אולם עכשיו צריך להודיעך. כי גם בזה יש קצת הפרש בין בה"מ לתפלה. כי בתפלה התיקון במדת מלכות דעשיה. ובבה"מ ביסוד דעשיה (שהם אמנם נחשבים לאחד. כמש"ל בהיכל לבנת הספיר. וזה כמה פעמים) וכן כל ד' הברכות הללו. הם בסוד יסודות אצילות בריאה יצירה עשייה. וזה מטעם מוכרח. כי הלא הנוק' היא כלי לקבל השפע. בזה אמנם נעשה בתפלה. אך היסוד הוא כלי מחזיק השפע להשפיע בה. ועתה כל תקונינו הוא לתת כח המחזיק לכלי זה המחזיק ברכה (גי' זכר) לישראל . שישמור לנו לחם חוקנו. שלא יפסיק צנור זה מלהמשיך מימי חסדיו אלינו. ונהר לא יחרב ויבש. ולא ינוס קלוחו הטוב. ולא יהפוך לחוץ : (ו) והנה מרע"ה שתקן ברכת הזן. הוא ביסוד יצירה דאצילות (בחינת דעת דזעיר אנפין) הוא הזן ודאי. ז"ן גי' אל הוי"ה. ומקנן ביצירה. סוד ת"ת דאיהו שמים. מתמן נשית

להו

להו מנ"א (ג"י יאהדונקי) לחם מן השמים. לצורך הנו"ק. היא העשיה (ע"י אופן אחד בארץ) כי במדבר התחילה להתתקן. כמו שכתבתי לעיל בפרשת התמיד בעזרת השם יתברך על הפסוק עולת תמיד העשיה. והוא בחי' זכר (אים האלהיב) להוריד לחם רוחני עליון מאד נעלה: (ז) ותדע ותשכיל תמוצא דבר. כי ע"כ לא הוצרך תקון ברכה לנו"ק בתחלה. רק לפתוח האוצר הטוב שיקבל שפעו הטוב אליה. אמנם נבוא בני ישראל לארץ היתה ההנהג' ע"י הנער הידוע משרת משה. הוא בחינת יסוד יצירה שנבריאה (עמש"ל) כי הוא משופריה דיוסף. ושני חייו כמוהו. וכתיב נער הייתי וגו' לא ראיתי צדיק וגו' מבקש לחם. אבל עכ"ז עדיין לא הושגם תקון הנו"ק עשיה. כי אז הי' בסוד נו"ק. אימא מקננא בכרסי'. ברי"אה היא בגבורה. ונעשר ש"כ דינין. לכן היה להם לפעמים לחם צר. וברעב הווה פעמים רבות גם בימי האבות. גם בימי תרע"ה כמה פעמים התלוננו על הלחם והמים והבשר שלא להמית הקהל ברעב. לפי שעדיין לא נפתח אוצרו הטוב (פי' ז'ת שיר השירים ד' ה ב) וע"ד כתיב ברחשים. דא שית דכניש כל מקורין למיזן עלמין. ומיומא דאתחרי עלמא עד דאיבני מקדשא הוו סתימין. וע"ש וכנה הי' עולם נוהג פעם בריוח פעם בצער פעם בשובע פעם ברעב. כל ימי השופטים והמלכים שאול ודוד נ"ב. עד שהגיעה הזמן למלכות שלמה בנו דקיימא סיהרא באשלמותא והוו עלמין כולהו בשקולא סדא. כדין ההוא שית דמקבל וכניש לכל איזון שתין עלאין. אתפשט: (ח) והנה מלכות בית דוד בכלל. הוא סוד השכינה. כמש"ל כמה פעמים (וסרא בעין השכל. דוד בן ישי גי' שכינה. בן דוד גי' אדני. בת מ"י זה"ב. הוא דו"ד בעלמו). אמנם דוד הוא סוד יסוד מלכות דיצירה ביצירה. ושלמה בנו בסוד יסוד דנוק' ביצירה דעשיה. כמש"ל בסיום התפלה (לכן בקש קהלת להיות כמשה. ושמו מוכיח ג"כ ברלה לדמות למש"ה. ודוק להכן אמרי בינה בסוף הכתוב יושר כו'. לפיכך אין נכון לערב עמו מלכות שמים) אז נשלמו תיקוני השכינה ראה והתקין לירת הלבנה. לפיכך ישראל ויהודה אוכלים ושותים ושמחים איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו. אז תקנו ברכת בונה ירושלים. היא בשיר ישיד מלכית דעשיה דאצילות ונבנה המקדש לשם ה'. אין שטן ואין פגע רע: (ט) ומכאן יתבונן המשכיל על ריבוי הנסים שהיו לו לשלמה. ולא יפלא בעיניו איך החטיאו אותו. כי קרוב היה ושכן לכן. ורצה לתקנו ולהביאו במסורת הברית. לרוץ רגליה היורדות מות. ונשקפה על פני הישימון. סביב רשעים יתהלכון. הן הנה היו לו לאחוב לו ולהכשילו להפר ברית. למען ימשיכו להם שפע. אם גנבים באו לו הלא יגנבו דים. לכן לא ארכה השמחה. ערבה שמחה. כמעט היתה תחנה. למן היום אשר בנו אותה. מאז התחילה לנטות מן השמש והיתה כעטיה. עד ששקעה אורה בא שמשה. שמש וירח אספו נגהם. השליך משמים ארץ תפארת ישראל. וגפן גרושה מנ"ע. מלאה אזיר מיער. וזיז שדי ירעגה על הרי בתר. הפר ברית. ושכינה עם סנהדרין בגולה הלכו ליבנה. אוי חבנה ממנה. ומן אז גלתה הארץ על דמיה. ולא תכסה על הרוגיה. עד שפגעה בהרוגי בית"ר לכפר על עוברי ברי"ת קודש. וכפר אדמתו עמו. אז כסתה עליהן ונתנו לקבורה. ולא הניחתן להסריח. הדודאים נתנו ריח ונתקדש שם שמים ע"י. והית' קלת פקידה (כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם) ע"י כך. בינה ע"י חכמים מקיימי ברית. ולכן תקנו הטוב והמטיב. הטוב הוא היסוד ודאי. אמרו לצדיק כי טוב. דמטוביה מיטיב לנו"ק. ועשו יחוד לתקנת העולם. ונבנתה קלת בעיר יבנה: (י) ועל פי הדברים האלה יתבאר. מ"ט צריך להזכיר בה ג' מלכיות וג' גמולות וג' הטבות. והכל מבואר דבר דבור על אפניו (ולכן היא פותחת בברוך) כי מאחר שנתקה ומשה היחד התקועה. צריך לחזור לתקוע יתד במקום נאמן ובחזקה בשלשה יסודותיה. החוט המשולש לא במהרה ינתק. ולגמול טוב שמה: (יא) ומה חשוב הראה טובות גדולות ודבר פלא. איך מספר תיבות כל ברכה וברכה מכוון מאד עם כל האמור בני יחד וחסד. ונתבארו ד' היסודות בארבע הברכות הללו. שהם נותנים חיים (ד' פעמים טוב גי' חיים) לעולם. והוא מסוד ה' ליראיו: (יב) וקראתי בשם פירוש בה"מ הלז. שם חדש. ברכת עובד פלי תבות. וכתיב אובד. מאן אובד. הצדיק אבד. דאבד למטרוניתא. עבד נאמן העובד הפי"ר. יעבדוהו מכל שבטי ישראל עבודה תמה כאכילת קדשי הגבול. וברכות לראש משביר. בו יבורך ישראל. גם אובד עולה י"ג כי הוא בסוד וא"ו. ועובד (תמן ע"ב וד"ו פרצופין. והוא ביסוד. כענין בה"מ כמש"ל) הוא אבי ישי אבי דוד: (יג) והנה מספר תיבות ברכה ראשונה כמנין ז"ן. והוא גי' א"ל הוי"ה. וגי' החמה. מנין ז"ן עם התיבה. כפני משה שתקנה:

סדר ברכת המזון

ברכת עובד

(א"א זה רק המזמן) בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ: ע"ל בהקדמותנו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ. וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאַל יֶחְסַר לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד. בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא [אֵל]

זן

חזן (קמוץ עלוי"ה) (שהוא מכחי ע'. ובשורש זון. והקמ"ץ מוליא ה' תמורת הוי"ו) סודו מפורש לעיל: העולםכולו: שכינ' והיכלותי' (כנהי"ס. ג' עדרי לאן רובצים עליה): את. לרבות חיילותיה ולבאיה של מטה: בטובו. יסוד. כמש"ל.

בחן. רבי"ע שם מ"ה בהסרת שם ע"ב. גי' יוד הי ואו ה"ז. בחי' ת"ת. משם רועה אבן ישראל: בחסד. ע"ב בימין ידוע. ברחמים. גי' יצחק. מים.גבורה ממותקת וממוזגת בימיני חסד משמאל: הוא. כולל ג' רחמיות: לכל בשר. היורד מן השמים. כי בהמה בי"ן חלקו ומאכלו בר"ח"ם: כי לעולם. היצירה. כי לעולם. גי' ר"ו. רבוע אלהים. וו' ת"ת ד מקנן ביצירה

זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל וּמֵטִיב לַכֹּל וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא . [כָּאָמוּר פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן] : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַזָּן אֶת הַכֹּל :

נוֹדֶה לְּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים . וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ . וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חֵן וָחֶסֶד שֶׁחוֹנַנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת מָזוֹן שָׁאַתָּה זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתָנוּ תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה :

בחנוכה ובפורים יאמר כאן על הנסים ואם שכח אזי כשיגיע אצל הרחמן הוא יזכנו יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה (כימי וכו') :

וְעַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד . כַּכָּתוּב וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ*) אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן :

רַחֵם (נָא) יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ . וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ . וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא

*) מוזג הכוס במים

ברכת עובד

וזהו ג"כ חסדו. חסד ו' דכליל דינא ורחמי. והוא בסוד דכורא. בחינת חסד בעלם : ובטובו. חוזר לעולם העשיה: הגדול תמיד. ויעל כיוכך משרי אתו. מנ' מילואי אהי"ה. גי' תמיד עם הכולל : (חסר. סמך בילרי"י, עלו"א : יחסר . סמוך פתוח. מהקל. ע"ש) : לעולם ועד. ע"ל בהודאה בתפלה : זן. כבר נתבאר לעיל : מפרנס. גי' שמים. הוא הוא המפרנס לכל. מלכות ידוע. ופשטו כולל שאר הלרכים. ביחוד פרנסת הבת הבן : ומיטיב. (ביו"ד עלו"א) סודו מפורש לעיל : מזון. מבואר אללי במכתב אלהים : בריותיו. שו"א חיר"ק [ולא כהיפוך כרז"ה] עלו"א :

נודה לך. בברכה זו יש פ"ו תיבות. כמנין שם אלהי"ם שהיא בסוד עולם הבריא"ה כמש"ל. והיא בגבור"ה מדת הדין. ועם הכולל גי' לבנה. לפי שיהושע תיקנה שפניו פני לבנה. ברכה זו אינה פותחת בברוך. שהיא סמוכה לחברתה : נודה. בסוד אימ"א (מקננא בכרסיא) עד סוד אתפשטו: שהנחלת. לכאורה אין הסדר מכוון. שהרי כבוש הארץ מאוחר אפי' לנתינת התורה. וה"ל להזכירו בסוף. אבל נחלת הארץ קדמה בבחינת התכלית. כאמור אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ. והענין מבואר בהקדמתנו . כי נחלת הארץ היא תנאי בקבלת אלהותו י"ת כמ"ש שם באורך . לפי שנקראת אלהי הארץ ולזה כל עיקר יציאת מצרים היתה למען יירשו הארץ ויקבלוהו לאלהים כשלם שבפנים. ואל"כ לא הוצרך להוציאם. והיה מניחם במצרים ויקבלו שם אלהותו . זה ברור מאד. מלבד מה שי"ל עוד שקדמה נחלת הארץ קדימה זמנית ג"כ. כי א"י מוחזקת היא לאבותינו מעת שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו עליו השלום במתנת הארץ : חמד"ה. כלולה מעין ברכה ראשונה: טובה. מעין האמצעיות ביחוד. כמש"ל: ורחב"ה. מעין האחרונה כמש"ל בס"ד : שהוצאתנו. אלולי הוציא הקב"ה את אבותינו . הרי אנו כו' משועבדין הייני : מבית עבדים. הרגם אונקלוס מבית עבדותא. כי היינו אנחנו עבדים לעבדים. ומזכירין אנו שבח המקום ברוך הוא שהפליא לעשות עמנו. לא זו בלבד שהוציאנו לחפשי. אלא שעשאנו בני חורין. כי מן אז והלאה השיגו שראל החפשיות והחירות. כל אומות העולם יכירום כי הם זרע ברך באמת . לא זרע עבדים מקוללים : ועל בריתך. אע"פ שכבר מלו במצרים. לא פרעו עד שבאו לארץ. שקיים בהן יהושע מצות פריעה (שעל ידו נתגלה העטרה כמש"ל) כדכתיב ומול את בני ישראל שנית. אז זכו בברית שלמה : ועל תורתך. וק"ת אי הכי אפכא מיבעי ליה . דהא ודאי קדמה תורה לברית כפי מ"ש. והו"ל לאקדומה. י"ל דמ"מ אתי שפיר . כי לא היה אפשר לנו להשיג למוד התורה בשלמות. אם לא שנכנסנו בברית כראוי. לכן בברכה צריך להקדים ברית להורה (וכ"ה בסדר המדרגה ממטה למעלה. עמש"ל) והרי זה בודאי נכון. גם יש להמתיקו עוד. ונפרש תורתך. היינו שבע"פ. והיא שנתייחדה באיסור למודה לערל על דעתי. משום דאמרי' [גיטין ם] לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבע"פ. שנאמר כי ע"פ הדברים וגו' כרתי אתך ברית. ולכן לא נמסרה לכל ישראל מיד. אלא כהו שבניני. משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' . וזה מפני שלא היו ראוים לה כל ישראל בשוה. אם מפני שלא פרעו כילן אפי' היוצאים ממצרים. ולמ"ד [יבמות עא] שפרעו נ"כ . מ"מ הילודים במדבר לא מלו לפיכך נמסרה ליהושע בפקדון. עד שישוב וימול שנית ויהיו הכל ראוים לה. ומשום דחביבא אקדמה הכא. והדר מפרש : ועל חוקיך. הם דברים שבכתב. ועל ספר חוקה: שחננתנו. קל פשוט . עלו"א [פי' שצ"ל הש' בסגו"ל (כש' התמתש במקום אשר) והח' בשו"א (ולא כחוכ"ם כרז"ה) והנ' בפת"ח . ונ' הבי' בשו"א. והת' בקמ"ץ. שהוא מבנין הקל . והשורש חנן . ולריבוי התנועות. נשתנה הפי' לבי"ת כמשפט] : בכל עת. ע"ל בברכת שים שלום ובמו"ק : ובכל שע"ה. ע"ש ושם ובלו"א . יכאן נשלם סוד היסוד דבינה. בתשלום מ"ט תיבות (גי' אל חי . במלואו גי' ברית) כנגד מ"ט שערי בינה. ובכאן נפתח שער החמשים. דביה עיבה נפלאות ונ' פלאות) שנתגלה בחנוכה ופורים דאינון ברזא דגלא הוד. לכן קבע על הנסים בברכת הודאה. ובטעם שנתבאר לעיל בתחלת הברכה :

ועל הכל. ע"ל בברכת ועל כולם. תמיד לעולם ועד. ע"ש : את . לרבות. מפורש לעיל כמה פעמים . ולכן בכאן תמזוג הכוס במים. גם סיכוי מכאן לברכת אורח : על הארץ ועל המזון. ארץ דמפקא מזון :

רחם . גם ברכה זו אינה פותחת בברוך . מטעם שנזכר לעיל . בברכה זו יש ע"ז תיבות כמש"ל . סי' ומלך ע"ז ימשול בם . לפי שהיא רומזת במלכות בית דוד כנ"ל . אדנ"י וי"ב אותיות המילוי גי' ע"ז . ומעז יצא מתוק (כבר נתבאר לעיל בכמה דרכים . גם הוא קימה הידוע . זאת קומתה דמתה לתמ"ר . עוד הוא ת"ק (עץ החיים) מן הארץ עד השמים . עי"ז נמתקת) מדב"ש . הוא הלחם . לחם גי' ע"ז עם התיבה . ואתן שעונין אחריה מצלים המכין : ישראל ירושלים ציון . שמות הללו כבר נתבאר לעיל כמה פעמים . וכן שאר כנויים ותוארים מורגלים , כולם נתפרשו פעמים רבות . לכן לא נצטרך לבאריס כאן ע"ד הסוד . וכשידע זה התשכיל ויזכרהו. לא יקשה לו כלום במ"ש כאן . לבקש רחמים על דברים הרבים ובטלים לפי הנראה . ביחוד מ"ש על הבית כו' כמו זר נחשב לפי פשוטו . כי לא שייך לרחם

על

שמך עליו [יפסיק מעט] אלהינו אבינו רענו [אפי' בשבת וי"א לומר בשבת רוענו] זוננו פרנסנו
כלכלנו והרויחנו והרוח לנו יי אלהינו מהרה מכל צרותינו ונא אל תצריכנו
יי אלהינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם כי אם לידך המלאה
הפתוחה הקדושה והרחבה שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד :

בשבת רצה והחליצנו יי אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה. כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך וברצונך הניח לנו יי אלהינו שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. והראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשך כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות :

בר"ח ויו"ט וחוה"מ ור"ה אומר יעלה ויבא (ובשבת אומר אחר רצה) אך לא יאמר מלך רק כי אל חנון ורחום אתה (ובר"ה אומר מלך) :

אלהינו ואלהי אבותינו . יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך . וזכרון ירושלים עיר קדשך . וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך . לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים . לחיים ולשלום ביום בר"ח ראש החודש הזה בפסח חג המצות הזה : בשבועות חג השבועות הזה : בסוכות חג הסכות הזה . בשמ"ע וש"ת שמיני חג העצרת הזה : בר"ה יום הזכרון הזה : זכרנו יי אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה . והושיענו בו לחיים טובים . ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו . ורחם עלינו . והושיענו כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה :

ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו . ברוך אתה יי בונה ירושלים ברחמים . אמן :

ברכת עובד

על דבר הלך ועבר ואיננו . וא"ת שהיא תפלה על בנינו . אין זה במשמע הלשון . אבל בדרך האמת הכל מיושב ומובן בטוב . כי באמת לא בטלו דברים הללו כל עיקר . אף אם עברה צורתן לעין הגשמי . מ"מ במציאותן העצמי האמתי . הן עומדים ברום עולם . לפיכך קדושתן אף בזמן שוממין לעינינו . ולכן מובטחים אנו שיחזרו לנו באחרית הימים . ע"כ אין אנו צריכין כאן לבקשת הרחמים . אלא שיתגלו ויופיעו אורותיהם לעיני כל העמים : אלהינו . כתר דידה . שכן בא"ת ב"ש עולה כתר חו"י (וכתרך גדול מכתרם) : אבינו . עם האותיות גי' חכמה עם התיבה : רענו זוננו לשון בקשה . עמו"ב רענו . בבינה . כי היא רועה דעה . הבן . וגי' [רע"ה הוא] רבוע אלהים [א אל אלה אלהי אלהים] וחלופו בקודמות [אכדט"ם] דמנה דינין מתערין : זוננו . כבר נתבאר לעיל כינוי זן שהוא בחסד : פרנסנו . (מל' ארמי בר פרנסא . ורז"ל שמשו בו הרבה) בגבורה . פרנס"ה תמן פ"ר דינין . תמן נ' (המשפעת בה) דמנה מתערין . ותמן ס"ה . היא המקבלת המנה : כלכלנו בת"ת . כל הוא יסוד כנודע . כל כל ב' פעמים הוא ת"ת . דביה ויכלכל יוסף . הוא סוף משך הו"י . לכן הוא כפול במלואו והכופל בעצמו . גם כלכלה עם התיבה גי' ק"ו . ות"ת הוא קו המדה בלי ספק . כמבואר אצלי יפה במקומו בס"ד : והרויחנו . בנצח , רוח הדרום . והרוח . בהוד רוח צפונית לכן בה מהרה מכל צרותינו . כי שם מצאו מקום להתפשט . בהוד נהפך לדוה כמש"ל . כי נגע בכף ירך יעקב : אל תצריכנו . כי בו נמצא כל צרכנו . צר"ך גי' י"ש . אך יש פרי לצדיק . ש"י עולמות : מתנת ב"ו . שהיא מעוטה וחרפתה מרובה . צא ולמד מיונה : (הלואתם . ג' קמצים עלו"א) : כי אם לידך . היא מלכות כנודע , ותארה בד' תוארים (רמוזות בה ד' האמהות המשכיל יבין) ועמה היא ה' (וכן צורתה . ד' ונקודה) כי רביעית היא במספר אותיות הבה והיא עצמה ה"א (סימנך . הוא הסי' שנתבאר לעיל על ת"ם בכוס של ברכה . אין לנו עתה אלא ד' שהן ה') הרי כאן קומה שלמה : שלא נבוש . בעוה"ז . שכיון שאדם נצרך לבריות . פניו משתנות (ומאן דאכיל דלאו דיליה . בהית לאסתכולי ביה) : ולא נכלם לעוה"ב . שלא נהיה בכלל לוה רשע ולא ישלם . והכלימה קשה מן הבושה . ועד כאן נשלמו תיבותיה במספר שם אדנות . לכן כאן קבעו נוסח רצה לשבת ראה ר"ת תפוחי זהב במשכיות כסף . וכבש בעין שכלך . כי מספר תיבות זה הנוסח . הם כמנין כלה (נ"ה מלא . גי' יב"ק . וגי' י"א בהכאה עולים שכינה) היא שבת המלכה הכלולה בכל . והוא שם אדני כידוע . גם קבעו כאן יעלה ויבוא שהוא בבינה (כמ"ש בס"ד גם בתפלה) מהם קבלתה :

רצה . ג' רצונות נזכרו בנוסח הזה . כי ביום שבת קודש מתגלה רעוא דרעוין יסוד דעתיק רצון הרצונות . וזה אב לכולן . נתייחד כאן לעצמו ובלי כינוי . והבן : והחליצנו . זרזנו . מלשון נחלץ חושים . או לשון מנוחה . כך אמרו בויקרא רבה [פל"ד] וכן כולל לשון עלס . מן ועצמותיך יחליץ שהוא מעולה שבברכות . והכל קרוב בענין : במצותיך . ע"י מצותיך וכן בי"ת ובמצות . שזכות המצות בכלל ומצות שבת בפרט . יגן עלינו שנוכל לקיים מנוחת שבת כראוי : כי יום כו' לפניך לשבת בו היא הראיה על פרשת גדולתו וקדושתו בשביתה שהרי מצאן לפניך לשבות בו מבראשית אתה בעצמך ובכבודך כבר שמרת השבת . וקיימת מצות מנוחתו תחלה . כמו שהיא מצות רצונך עלינו . לפיכך . ברצונך הניח לנו . מנוחה אמתית ביום המנוחה היא : והראנו . כי אז ודאי תהיה המנוחה שלמה . בבואנו אל המנוחה והנחלה . משא"כ כל עוד שאנחנו יגעים בעבודת הגלות . לא זאת המנוחה :

עיר הקודש . נחמיה יא : בונה . בהוה . כי הוא בונה אותה תמיד עד שישלם בנינה אז יצמיח קרן לדוד : ירושלים ברחמים

טעה ולא הזכיר של שבת (בסעודת הלילה יחיוס . א בל בג׳ . אומר ולי ההיומה) אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . אשר נתן שבתות למנוחה . לעמו ישראל באהבה לאות ולברית . ברוך אתה יי . מקדש השבת :

ואם טעה ולא הזכיר של יו״ט . אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לישראל . לששון ולשמחה . את יום חג לפסח **המצות** לשבועות **השבועות** לר״ה **יום הזכרון** לחולה האוכל ביום הכפורים **יום הכפורים** ואינו חותם. לסוכות **הסוכות** לשמ״ע וש״ת **יום שמיני חג העצרת . הזה : ברוך אתה יי מקדש ישראל והזמנים :** ואם חל יו״ט

בשבת. אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . אשר נתן שבתות למנוחה. לעמו ישראל באהבה לאות ולברית . וימים טובים לששון ולשמחה את כו׳ : ברוך אתה יי מקדש השבת. וישראל והזמנים :

טעה ולא הזכיר של ר״ח בין ביום בין בלילה. אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . שנתן ראשי חדשים . לעמו ישראל לזכרון :

טעה ולא הזכיר של שבת כשחל בו ר״ח ונזכר קודם שפתח בהטוב . אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . אשר נתן שבתות למנוחה. לעמו ישראל באהבה . וראשי חדשים. לזכרון : ברוך אתה יי . מקדש השבת וי״א וישראל וראשי חדשים :

טעה ולא הזכיר בו ר״ח בלבד ונזכר קודם שפתח . אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם . שנתן שבתות למנוחה . לעמו ישראל באהבה . וראשי חדשים לזכרון :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לַכֹּל .

בבית אבל אומר **המלך החי . הטוב והמטיב . אל אמת . דיין אמת . שופט בצדק. לוקח במשפט . שליט בעולמו לעשות בו כרצונו . כי כל דרכיו משפט . ואנחנו עמו ועבדיו . ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו . גודר פרצות בישראל . הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל כל עמו ישראל לחיים ולשלום :**

(אֵל שֶׁ) בְּכָל יוֹם וָיוֹם הוּא הֵיטִיב לָנוּ . הוּא מֵטִיב לָנוּ . הוּא יֵיטִיב לָנוּ . הוּא גְמָלָנוּ . הוּא גוֹמְלֵנוּ . הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרֶוַח הַצָּלָה וְהַצְלָחָה בְּרָכָה וִישׁוּעָה נֶחָמָה . פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל טוֹב וּמִכָּל טוּב לְעוֹלָם אַל יְחַסְּרֵנוּ : (השומע אומר אמן) הָרַחֲמָן . הוּא יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד : הָרַחֲמָן . הוּא יִתְבָּרַךְ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ : הָרַחֲמָן . הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים וְיִתְפָּאַר בָּנוּ לָעַד וּלְנֵצַח נְצָחִים וְיִתְהַדַּר בָּנוּ לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים : הָרַחֲמָן . הוּא יְפַרְנְסֵנוּ בְּכָבוֹד (ידגיש החולם) : הָרַחֲמָן . הוּא יִשְׁבּוֹר עוֹל גּוֹיִם מֵעַל צַוָּארֵנוּ . וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ : הָרַחֲמָן . הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּבַיִת זֶה . וְעַל

ברכת עובד

ברחמים . כן כנוסח הנכון : אמן . העמדנו באותיות גדולות . לידע שאינה מעיקר הנוסח . ולהודיע שעונה אותה אחר ברכת עצמו :

האל כן הנוסח הנכון עמו״ק . וכל לשון ברכה זו לנסתר . כענין ברכה ראשונה כמו שכתוב שם . וזה מפני שנתקנה וכללה מכולן . להחזירם ליושנה ולחברה בראשונה (בסוד נעוץ סופן בתחלתן) ופועלין עוקרין אותה . האל פועל אמת שפעולתו אמת דכתיב תתן אמת פועל בגימטריא יעקב . עם ד׳ אותיות וב׳ תקוס . ועכשיו בעו״ה ימים רבים לישראל אין אמת (בעלמא דשיקרא) ואין תורה . השליך משמים ארץ תפארת : אבינו כו׳ . כאן נפרעה קומה שלמה . המשכיל יבין מדעתו . ודעת לנבון נקל : אדירנו . כאן נרמז בר״ת רוב שם אב״ג ית״ץ . והב׳ אותיות אחרונות נעלמו . מפני שהן מורות על הגאולה והחורבן כידוע אתכם שם מ״ב כולו מובלע בנעימה בנוסח זה. דוק ותשכח. וזה מפני שעל ידו היה העלאת הבירורין כנודע ונבנתה עיר על תלה : אדירנו בוראנו יוצרנו. עולמות אצילה בריאה יצירה. ועשיה נרמז צ״ר לירוף אלי תיבת רועה עם ב׳ אותיות ראשונות דישראל : רוענו. יעקב רועה לאן. רועה ישראל. יוסף רועה את אחיו כלאן (קדשים. הם ישראל) כי בן זקונים הוא לו. שאיקונין שלו דומה לאביו. המשכיל יבין. מכאן ואילך. הכל מבואר למבין מדעתו המלך החי. נקיט סימנא. דוד מלך ישראל חי וקים. דו״ק. עמש״ל בס״ד אצל ברכת הלבנה : הטוב והמטיב. כל דעבד קב״ה לטב עבד. המות הוא סיבת החיים האמיתים : אל אמת דיין אמת שופט. כרי ב״ד של מעלה קבוע. ב״ד נוטה לרחמים: בצדק. שליט המשפט : לוקח במשפט. כלול ברחמים. ככתוב. יסרני ה׳ אך במשפט. על כן אין פקפוק בעולם על נוסח זה. כי ישר הוא דלא כבה״ג במחילת כבודו. ומספר תיבות נוסח זה כמנין ד״ס שהוא רבוע אהיה. י׳ פעמים גי׳ מ״ת בהסתלק אלי״ף דאדם, שהיא חיותו, כמש״ל בס״ד כפי׳ פ׳ שירה וברמזי הקטורה. יע״ש לכן עליו אין להוסיף. ממנו אין לגרוע. גם על מקומו בא בשלום כראוי לו. וכ״מ מדברי הרמב״ן בתורת האדם ומלשון רבינו סעדיה גאון וש״פ. לפיכך ממקומו לא ימיש ולא יזוע: ולרוח. עד כאן נמשך בלשון למעלה. מחובר ליגמלנו. ומכאן ואילך מוסב למטה. ונקשר אל. אל יחסרנו : הכלל. מתחיל לחזור ולפרט קומה שלמה. ישמע חכם ויוסיף דעת ויבין כחכמה : וכל טוב חולם. תואר [שם תואר, הוא עצם המתואר במקרה. כמו חכם שמתואר במקרה החכמה. וכן וכל טוב. שהיה יתואר בטוב] עלו״ת. טוב תואר [יתואר בטוב] כן זה, והמתואר בו בכת [כמנהג שם דבר הנגזר מפעל, שהסר ונשמע מכח הפעל כמו וברוב יועצים תקום. פי׳ עצה] : ומכל טוב. במלאפו״ם שם, כמו טוב הארץ. וע״ש [ולא בחול״ם כרז״ה] : אל יחסרנו. כאן נשלם עיקר נוסח בה״מ והיא ס״ג תי׳ בחי׳ מלכין דמיתו. בסוד כולו סג, כנודע. וזה מכוון לרש״ל. מי שמעיד על אמ״ה ז״ל שהניח כאן הכוס מידו שקר ענה, אדרבה היה לועג על המניחין הכוס מידיהם אפי׳ אחר שסיימו בה״מז קודם שטתו ממנו : שלא יבוש כו׳. עמש״ל בברכת בונה ירושלים : בכל נכסיו. מטלטלין וכספים : נכסיו. קרקעות, וקרובים לעיר שיוכל לראותן בעה״כ תמיד ולדעת מה הן צריכין : אל יזדקר. לא יפול ויתגלגל כמו

שֻׁלְחָן זֶה שֶׁאָכַלְנוּ [מִ]עָלָיו [בסעודה גדולה ושלחנות הרבה ואין מכוסין במפה א׳ . אומר שלחנות האלו שאכלנו עליהם] : הָרַחֲמָן . הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב . וִיבַשֶּׂר לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת :

אורח מברך

הרחמן . הוא יברך את בעל הבית הזה ואשתו ובניו ואת כל אשר לו . יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא . ויצלח מאד בכל נכסיו . ויהיו נכסיו ונכסינו מוצלחים וקרובים לעיר . ואל ישלוט שטן לא במעשה ידיו ולא במעשה ידינו ואל יזדקר לא לפניו ולא לפנינו . שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון. מעתה ועד עולם :

הָרַחֲמָן . הוּא יְבָרֵךְ [אֶת אָבִי מוֹרִי בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה · וְאֶת אִמִּי מוֹרָתִי בַּעֲלַת הַבַּיִת הַזֶּה · אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זַרְעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם] אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב . בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל [נ״א אַבְרָהָם בַּכֹּל . יִצְחָק מִכֹּל . יַעֲקֹב כֹּל] כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ, (בסעודה בבית יאמר בְּנֵי בְרִית) כּוּלָּנוּ יַחַד בִּבְרָכָה שְׁלֵמָה . וְנֹאמַר (אם אחרים עמו יאמר וְאִמְרוּ) אָמֵן :

בַּמָּרוֹם יְלַמְּדוּ (עָלָיו וְ)עָלֵינוּ זְכוּת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם וְנִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת [ירגיש כאן . ולהשל״ה ז״ל . אומר מֵעִם] יהוה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ . וְנִמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם :

לשבת הָרַחֲמָן הוּא יַנְחִילֵנוּ לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים :

לר״ח הָרַחֲמָן הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה :

אם שכח ל מר יעלה ויבא בבונה ירושלים . אומר כאן . וכן הדין בעל הניסים :

ליו״ט הָרַחֲמָן הוּא יַנְחִילֵנוּ לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב :

לר״ה הָרַחֲמָן הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה :

לסכות הָרַחֲמָן הוּא יָקִים לָנוּ אֶת סוּכַּת דָּוִד הַנּוֹפָלֶת :

הָרַחֲמָן . הוּא יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא . מַגְדִּיל (בר״ח [יחידים] ושבת ויו״ט , אומרים מִגְדּוֹל) יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ . וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ . לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם : עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו . הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל . וְאִמְרוּ אָמֵן :

יְראוּ [וי״א יִרְאוּ , הי׳ בשו״א והרים במלאפו״ם והא׳ בעלם) אֶת יהוה קְדוֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו : כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדוֹרְשֵׁי יהוה לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב : הוֹדוּ

ברכת עובד

כמו נזקרין בבית רחם. כדי שיזדקר גדי, ענין נפילה וגלגול. והוא לשון מושאל בכאן כלומר. לא יעלה לפניו ולא יזדמן : הרהור חטא מחמת שמחת וקנאת האכילה ושתיה. כמו שעושין לשחוק לחם ויין ישמח חיים (עשירים ב״ח) שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה. וכענין שכתוב. וישב העם לאכול ושתה ויקומו לצחק. לכן ביותר התפלה צריכה בכאן. ביחוד לאורח הבא, שעושין לו משתה ושמחה וסעודת מריעות, יש לחוש שלא תצא ממנו תקלה חלילה. שלא תהפך הברכה לקללה. כי אין השטן קופץ על האדם אלא מתוך רבוי אכילה ושתיה. כמו שמעידים כתובים רבים ורחמין למבעי על רזא דנא. שלא יזדמן ולא יבוכב לפניו אפי׳ הרהור. כי הרהורי עבירה קשין מעבירה. וזה מחמת שמחשב איך לחטוא. ומגרה יצה״ר בעצמו הרי עון בפול בידו. בפרטות ע״י הסתת יצה״ר של מסבת סעודה הבוער ביין. שהוא מוכן לצאת לפועל מיד בתקרה מחשבה קלה. וכאשר בא בנטיות הלבך הרהור בעצמה נחשב לו לחטא כפועל מחשב עליו הלטרף למעשה אחר שילא לפועל ויתן החטא הקל נעשה עבירה. כאלו חטא במתכוין ועבר ברצון. וה״ז עון מזיד בידו. ביחוד בת״ח שעגגות נעשות לו כזדונות. הרי מבואר הנוסח כל צרכו. שאין בו מלה לבטלה. ולא לחנם יסדוהו רז״ל [ברכות מו] התמיהא עלינו האשכנזים. שהקלנו בו והשלכנוהו אחרי גוונו. וכן לא יעשה ראה איך דקדקו בו. כי מתחלה לא היו בו רק י״ב תיבות. כי סודו הוא בי״ב. אח״כ הוסיף בו ר׳ עד מ״ס הי׳ לדבקו במקורו. ואכבי העמדתיהו על כ״ח. לא לשנות מן המנהג. ואין חשש בתוס׳ . ואולי בתלמוד היה מקולר. ובזה הוא עולה למספר חן. כפי מה שנהגו בחן ובחסד. וכן הוא זן עם התיבה : ברכה שלמה. כנ״ל. עלו״א :

ילמדו . קל. עלו״א [הי׳ בחיר״ק ול׳ מ׳ בשוא. שהוא מבנין הקלי זיי זאלין לערנין. ולא בשו״א פת״ח שו״א שהוא פעל יולא זיי זאלין מאכין לערנין איין אנדערין] : שתהא. ע״ש : למשמרת שלום. מפני שבסיבל זכות יש שני כתי דינין. הללו מיימינין והללו משמאילין כמש״ל בברכת המאורות. לפיכך אנו מבקשין להטות הכ״ף והלכה כדברי המכריע במשמרתו. שהוא אמת ורודף שלום לעולם. בכן ונשא ברכה : מאת. ימחך האל״ף יפה : עושה שלום. כל הברכות חותמין בשלום. ב״ב ואי׳ בהפלה. ושל ק״ש שבת בערבית. עיין ויקרא רבה ספ״ט. ובחתימת התפלה. כ״ש שצ״ל בסיום ברכות הכוס של ברכה. שאין כלי מחזיק ברכה אלא השלום. כמ״ש בסוף המשניות :

לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן : בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוה וְהָיָה יהוה מִבְטַחוֹ : נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם : יְיָ עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יהוה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם :

דיני כוס של ברכה

יד ט. ברכת היין

(א) אחר שסיים בה"מ. מברך (עמו"ק סי' ק"ז) **ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. בורא פרי הגפן** [קל] :

(ב) ושותה מיד כשיעור הנ"ל בבת אחת. אם אפשר לו : (ג) ולא יפסיק בין ברכה לשתיה לכתחלה. אפי' בשתיקה כדי שאילת שלום תלמיד לרב : (ד) ואם הפסיק יותר מזה כשיעור או שח בנתיים בשיחה שאינה מצורך השתיה או נשפך היין והביאו לו יין אחר. צריך לחזור ולברך: (ה) ובין תחלת שתיה לסופה. לא ישהה יותר מכדי שתיית רביעית. ואם שהה בה כדי אכילת פרס. לא עלתה לו. ואינה מצטרפת לברך עליה ברכה אחרונה : (ו) המברך יכוין להוציא כל השומעים. והם יכוונו לצאת בברכתו : (ז) אח"כ יטעמו המסובין מכוס של ברכה. אם כולם זקוקים לכוסו . נותן מכוסו לכוס ריקן שלפניהם. ולא יטעמו עד שיטעום הוא תחלה [שם]: (ח) אבל אם אינן זקוקים לכוסו. יכולין לברך בפה"ג בפ"ע ולטעום קודם. מיד אחר סיום בה"מ [שם] :

(ט) וכתבתי בחבורי שאפי' אין כוסותיהן פגומין . צריך לתת לכוסן. אבל חלילה להפסיק בשפיכה בין הברכה לשתיה (דלא כט"ז) אלא הכי עבידנא. אם כוסות המסובין שלמין. אני שופך תחלה מעט מכוסן לכוס של ברכה שבידי ששתיתי ממנו תחלה. לתקן פגימתו (ואף זה לא היה מצורך. רק פלפי"ע) אח"כ אני שופך ממנו לכוסן לזכות בטעימת הכוס של המברך. שבו פשטה הברכה. וה"נ אם הן פגומין . והנוהגים כט"ז אף בשכוסות המסובין שלמין. מעידים על עצמן שאינם ת"ח. עמו"ק: (י) שיעור שתיה דכוס ברכה. לכתחלה צריך רביעית שלם. ובדיעבד סגי ברוב רביעית (עמו"ק סי' ק"ז וסי' ר"י) דהיינו מלא לוגמיו לאדם בינוני ובגדול בעינן לוגמא דידיה. מיהא טפי מרביעית לא צריך לשום אדם: (יא) אם המברך אינו רוצה לטעום. יטעום אחד מהמסובין כשיעור . ואין שתיית שנים ויותר מצטרפת לכשיעור וי"א שמצטרפת [שם] : (יב) לכן לכתחלה ודאי צריך המברך לשתות כשיעור . ואעפ"כ מצוה שיטעמו כולן . ובכה"ג דלא אפשר. שתיית כולן מצטרפת : (יג) אבל פשיטא שאין חובת ברכה אחרונה עליהן. עד שישתה א' מהן לפחות שיעור כזית . וכנזכר לעיל. עמו"ק . ואותו יברך ברכה אחרונה: (יד) ולדידי . אם אין המברך רוצה לשתות מכוס של ברכה אסור לתתו לו לברך עליו והשגתי על הש"ע בזה. יעו"ש: (טו) וה"נ אם הוא נזיר שאסור לו ליטול הכוס לברך. ויש בו איסור נוסף. דלא כרמ"א. והתמהתי על אמ"ה ז"ל שלא השיג עליו בספרו סי' קפ"ח. עמו"ק: (טז) אם

וברך בפה"ע על היין יצא. ע"ש :

יד י ברכה אחרונה שעל היין

(א) אחר ששתה כוס של בה"מ. יברך (עמו"ק סי' ק"ז) אחריו (וצריך לברך כמו כן מיושב) ברכה אחת מעין שלש : (ב) בימי חז"ל. היו מביאין המוגמר לאחר סעודה. ואותו שזכה בכוס זכה בו . ופוטר את האחרים. עלק"ש ומו"ק . ולא ראיתי להאריך בזה . אחר שאינו חובה . שמהותינו ערבה. נשינו טובה: (ג) צריך לנהוג כבוד בשולחן סודו מבואר. שפי"ה לפיו. עליו ג' כתרות לאם בעל ידיהן זכה שאול למלוכה . כשנתנו לו מהן שתי הלחם) שדומה למזבח (והאוכל לקרבן. והאוכל לכהן העובד . כדלעיל) לכבדו ולהצניעו כמ"ש בזוהר . ושלא לעשות עליו דבר מגונה: (ד) מה יפה ומה נעים חלקם של המזמנין. שזומין להם בחופתו שמתברך בשבע ברכות. ולא עוד אלא שהן יתרות עליהן. כמעט שהן כפולות. לכן מצוה גדולה היא לחזר אחריו : (ה) שליקו להו הלכות סעודה התמודה . ובכאן

תמה עבודת העבד העברי (היוצא בשש אלה) הקרוי א[illegible] הלחם. ונשלמה היד העשירית קודש לה' כפתר רקם. ותמ[illegible] נשלמו שש מעלות לכסא בן גדול. שש הנה אהב ה' ושבע (אל תקרי אלא ושבע. לאכול לשבעה. ליושבים לפני ה' יהיה). תאות נפשו. אשריך אם זכית ועלית לשבת עליו . כי תשב ללחום . ערוך השולחן . הנשקף משמים ומרום הוחן : (ו) וזהו מה שמליכו לכתרו כאן . לגלות חדרי סעודה הטהורה. מה שראינוהו הכרחי לדעתו ידיעה גמורה ברורה. והנחנו מה שא"צ כל כך לכוונתינו בחבור זה וידרש במקומו. (ז) ולפי שראיתי שהוא מקלוע גדול בתורה. מקדש מועט והלכות מרובות כהררים התלוים בשערה . ויש בהן עומק רב ועיון רחב ידים כי שרשיהן רבים ומתפרדי' לענפים ופארות רבות מאד. וכן דרך הנעלם ארוכה ורחבה מני ים. שרגיה מתפשטים לאין חקר. ודבר ה' יקר. ע"כ לא חששתי ליגיעה רבה ולהאריך העיון (כפי מה שהניחוני טרדותי ומעמדי (לע"ע) על רגל אחד לשוט אחר הפרנסה. ורגל א' עומד על התורה ועל העבודה הקשה. מלאכת הדפוס הכבדה. והנהגה רבת הטורח ופועליו גדולי הטרדה) כסדר נכון . מאיר השכל ומפקח הלב האטום . עד שגדל כמותו והיה לספר שלם פתאום . כי כל חפצי להועיל לעצמי ולזכות לאחרים עמי להטיב נר הזכרון להאיר המחשכים. ולהסיר מוקשי הבלבול להקל משא החפוש להורות נבוכים. לסקל המסילות והולכתי עורים בנתיבות לא ידעו ובדרכים : (ח) ובכן נשלמו י' הידות משכלות זהב מוסבות. ונגמרה המדרגה הששית דינא קשיא ורפיא הן ולאו ורפיא (ר"ל המחוייב והנמנע והמסופק) בידיה כמלאו אבני גזית כזויות מחוטבות . אקוה תהיה כהורת הטוב. לומר כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי. ולא תבעט בברכתי אשר הובאת לך להנאתך ולטובתך ברבות הטובה מיני מטעמים שונים . ומעדני מלך מגדים חדשים עם ישנים אספתים מפרדסות סבתי הקדומה, וקבלתים מירכתי ארץ ערביא המולחת וסוריא המשובחת ומיסופוטמיא. מגנות עלי נהר היורד מהר הלבנון העומד על ים החכמה . פרים למאכל נחמדים להשכיל בריבויים לא תקוץ נפש היפה . ועליהם לתרופה: (ט) ואני ערב בדבר שלא תקלקל אצטומכתך בהם אם בטנך ומעיך תמלא מפה לפה . שאין בהם דבר קשה העכול . רק שתזהר מלהכניס לבטנך דברים זרים לטבעך הפרשי. המפסידים האצטומכא הבריאה. ומשחיתים החפילה הרצויה . לומר על מתוק מר ומר מתוק : (י) לא תירא לעלות על מזבחי (מזבח בעל י' טפחים. הוא השולחן) במעלות שש וזרת. ועשית לו מגרעת. להוציא ממסגר אסי"ר: (יא) אל תלחם לחם רע עין. אכול ושתה יאמר לך ולבו כל עמך . שמעו אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם . ורוו מימי הבאמנים וסעדו לבבכם. ואמרו ברוך שהכל ברא לכבודו ולהללו.. שאכלנו ושתינו משלו . וגדול כח המאריך על שולחנו. שהוא בטוח שלא יארע לו דבר תקלה בסעודה . ומעידני עלי שכל הימים שעסקתי בו. לא בא במחשבתי דבר הרהור רע . לא בעטתי מרוב התבשילין שאכלתי . ומעירוב רוב מטעמים שטעמתי לא נתבטלה אפיתי . ומיינות חזקות ששתיתי לא נתבלבלה דעתי. ומהמגדנות שונות לא נשחת בריאותי. אף אם הש כחי קצת בעמל שעמלתי . אעפ"כ נדשנו עצמותי ומוח הושקתי. וכה התלפתי בכח האכילה הזאת ועדיין לא שבעתי. ונפשי שוקקה היום ורקה כאלו לחם חמודות מאכל תאוה לא טעמתי. כי לאכול לשבוע כעת לא זכיתי . החמת שהיה הדבר נחוץ ובהול . מפני הפועל העומד עלי לאמר כלו מעשיך דבר יום ביומו . ולא הניחני לערוך השולחן בנחת

כהמהגה

שהתהכ כחפלי בעמק הלכה ללין. ולתקן הקשרות כל הלריך לכס בגלה ותבלין. כי היתה המלאכה כבדה עלי מאד אפילו רק להביא ההלכות הערוכות במסגרת הסדר המסודר. כי הככלול גם בספר הש"ע רב מאד. וטורח גדול היה לי לקבץ נדחי חידושי עלמי שכתבתי בחבורי המפוזרים אחד הנה ואחד הנה על סדר חבור הטור והב"י. להעמידן בסדר אדר היקר אשר יקרתי מעליהן לפי משפט החלוקה הראויה איש על מקומו. וכ"ש שלא יכולתי להעביר עיוני מחדש. גם על הספרים אחרים המדברים בהלכות אלו. רק במה שכתוב לפני מאז. נסתפקתי בהכרחי הלבד: (יג) ואני הנני יגעתי יותר מיגיעות שיגע אדם הראשון עד שמלא לחם לאכול. כי לא הולרך לחפש אנה ואנה. ואתה מולא הכל מזומן לפניך ומובא לפיך ללי לא נא. ואתה המעיין אם עשיר אתה. ואינך לריך לאכול בלחמי ולשתות ביין מסכתי. אל תהי עינך לרה בי (ורעה בשל אחרים) שהארכתי בסעודתי (כהבורי אוכלין כדמפרשי דמו) דלמא אתי עני' דכותי אכיל מיניה. והכל עניים אלל מליאה מלאתי. כראיה בעלמא קנה. כל דכפין ליתי וליכול בישרא שמינה. אפתורא דדהבא שלשתי תמרת טובא וליתיב אתכתקא דשאגא זכורסא דשינא, לאיסק בשית דרגי תשרג"א דליזכי אחת מלכן לכוזי משקע שכינתא. שרי לכל מאן דבעי ליהוי אמינגא. עלה יעלה ויכול יוכל כל איש כגש ובוא נענה. הלבוש אחר גרונו (כמ"ש שב"ר [פ' לד] על יעקב אבינו עליו השלום) לכבד קונו מתה שהככו. והוכו בשרירי בטנו: (יג) אכן אין עסקי עם חולים שנעדר או נפסד חוש הטעם שלהם. המה לא יקרבו אל שולחני. לא יאכלו בלחמי ודגני. ולא ישתו אלבי תימי זייני. כי יזיק להם בודאי. לא יכשר לבהמות מאכל בשר. ולסוסים ולחמורים לא אכשר. אכסוהון שערי. ניגרי דחמרי. ואם יעלה אחור בסולם. יעלה בשם המדרגות כולם:

מדרגה ז קתדרא. לדרוש בסעודת לויתן. ושיר משובח חרוזי:

(א) ועתה שזכינו לברך על כוס יין המשומר. נברך ג"כ על המוגמר. שמביאין לאחר הסעודה. שמן וקטורת ישמח לב. ולדרוש מעט בסעודת לויתן העתידה. שכבר רמזתיה באיזה מקומות בחבור זה. ביחוד בפי' פ' שירה. ועיין במעמד ליום שמישי. שכתבתי מה שראוני מן השמים. שהיא תהיה בסוף ימי המשיח. כדמיון אכילת אפיקומן שנאכל על השבע. אחר כך יכנסו הקרואים אל גינת בתן מלכו של עולם ועטרותיהם בראשיהם ויהנו מזיו השכינה. ואין עוד אכילה ושתיה. ולא אמינא לה כהלכתא בלא טעמא. על כן אפרש באן קלת הסתום שם. כי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר: (ב) ואליע תחלה מה שיש לדקדק בדברי חז"ל שאמרו בפ"ק דמועד קטן. אין שמחה אלא באכילה ושתיה. וקשה הלא יש שמחות אחרות כמו כן. כי כתוב שמחה לצדיק עשות משפט. וכתוב אחר אומר שמחה לאיש במענה פיו. והרי חז"ל אמרו [שבת קנב] שמחת לב אשה. ואמרו בלא אשה שרוי בלא שמחה ואמרי אינשי. אין שמחה כשמחת הגלאון ואיך יהיו דבריהם סותרין זה את זה. אבל המשכיל יבין שכל אלה השמחות דבר אחד ממש הן. ונכנסות בסוג שמחת אכילה ושתיה. ע"ד המושכל שהודעתיו. כי זה כל פרי האכילה לברר נלולות העשוקות ביד הקליפות. לכן אין בעה"ז שום דבר מאכל בלי קליפה הסביב. והוא כאמת שומר לפרי. שלא יתערב הרע בתוכו ויגבר עליו מאד. לכך נעשית לו חומה ומחילה ממנו. בפניו. והוא לתכלית טוב בודאי. עם שמ"מ כבר נתערב בתוכיותו ג"כ חלק מהרע דק דק מחמת קלקול העולם בכלל. שהולרכו היסודות להתמזג ולהתרכב בעבירות ועפרות מרובה. הנוגר מכל מקום בכל הנאכלין (ולפיכך אין דבר נברא בעולם השפל שאינו לריך להקן. כמ"ש בב"ר) [פ' לא] והולרך פועל האכילה ביחוד. כדי להפריש הברור מן העכור. והרוחני מן החומר. להחזירו לשרשו הקדוש. ואין גלאון גדול מזה. וזה כל מעשה תקפו של אדם בעולם הכליון הלזה בכל דבר פעולה גשמית. להראות כהו במלחמה הגדולה והכבדה הנמלאת לפניו כאן. להעמידו על הבחינה והנסיון אם יכול עמוד. לגלא שונאו הרודף אחריו להסיתו להתאוות ולחמוד. על כן ודאי הוא שמחה גדולה כמש"ל (ועמש"ל בהקדמה) ואין חזק כאשה בדבר זה. שכולה מלד הדין. ונהנה לו לעזר או לנגדו. ואם ימשל בה הרי כאן ודאי שמחה שלמה. אם ינלח ויגבר עליה כאיש גבורתו. דרכו לכבוש יצרו בשבילה. ולהכניע אותה. ומבואר בהכתב אלהים הכתוב שמחה לאיש. שרומז על שעבוד האשה לבעלה. שמחה ר"ת שבע מלאכות חייבת האשה לאיש גם המלאכות המבוארות בו. ואין כאן מקומו להאריך] הנה כל שמחות כללי דבר אחד הן. הוא הגלוח: (ג) וע"פ הדברים האמורים. תבין הסוד הגנוז במ"ש רז"ל לפעמים על החכמים שהפליגו באכילה ושתיה ע"ז. כענין שאמרו [פסחים נז] שלוחה עזרה יכנס יוחנן תלמידו של פנקאי וימלא כרסו מקדשי שמים. ומלינו [ברכות מד] בר"י וחבריו שאכלו פירות גינוסר דבר גוזמא מופלגת. ומשתבע דלא טעם זיונא. ורא"ש [ב"מ פד] דאכל שיתין ליפדא. והבי דאכל שתין לעי זבעי למיכם לעא. אכתרייהו. ח"ו לא היו רעבתנים שהרי הם אמרו [ברכות לב] מלא כרסא זני בישא אבל היו מתקנים תיקון גדול באכילתן. שהיו מבררין הטוב מן הרע מעלין אותו ודומין לכהן האוכל בקדשים ובעלים מתכפרים. והאוכל בכוונה קדושה. הוא יזכה לסעודת לויתן בלי ספק. שהוא התכלית המקווה מהאכילה. כי כבר שמעת סוד האכילה. וידעת שתכליתה להפריד ניצולי הקדושה. ואז תבין יראת ה'. מה טעם שתוף ענין בליין בגזרת אכילה. וכן החרב נקראת מאכלת ג"כ. לפי שסכין השחיטה הוא המכלה ואוכל את הדינים. והוא סוד עקדת יצחק כנודע זהו שמחה לצדיק. לדיקו של עולם. עשות משפט ידוע שהוא אוכל הלחם) אז ליון במשפט תפדה ושבי"ה בלדקה. לדקת הלדיק עליו תהיה. ישמח לדיק כי חזה נקם. שבע יפול לדיק וקם: (ד) ומכאן תעמיק עוד לדעת ולהבין דבר מתוך דבר. כמ"ש אין שמחה אלא באכילה ושתיה כנ"ל. כי על ידי כך נגבר הימין. ימין ה' רוממה. ומעלה בירורין. ואד (הטוב) יעלה מן הארץ ונולחת. וכן הקטורת מעלה הקטורים הברורים ומשמחת. ומעביר הזוהמא. ולכן תשמיש הלרכים. היא מעין עולם הבא. שכלה הזוהמא ונתעכל הפסולת. ונבדל כל טומאת הגשם העכור ונתבטל. ויש כאן שמחה שלמה. שנאכל כל הרע ועבר ובטל מן העולם. לכן מן הוא והלאה אין עוד אכילה ושתיה בעה"ב. שאין עוד רע מעורב כלל. וחזר כל המליאות לטוב. לכן בודאי אין שם אכילה ושתיה: (ה) ולזה אמרו, במדרש שהביאו בשלחן ארבע. שמרע"ה יתקן סעודה ההיא ויהיה המבשל והקפילא. וזה אמנם כי לפניו ילך דבר (ולכן בנתינת התורה נעשו חורין ממלאך המות) סמ'. אשר התורה היא לו ב"מ (וכמש"ל בפ"ד בפי' פ' שירה ובברכות התורה) לכן בעת נתינתה שאל אחריה לים ולתהום (אבדון המות) וכן מלינו שעשה בעת נטילהם (שהיא פטירת מרע"ה כמ"ש במדרש רבה) לפי שיודע שעל ידו יתבטל בודאי באחרית הימים ויבא עד קלו: (ו) ולפיכך במדבר בזמן מתן תורה קודם שחטאו. היו כמלאכי השרת נזונין במן הנבלע באיברים שאין בו תערובת רע. ומסתפקין בו בלחם היורד מן השמים שעליו יחיה האדם. לא על הלחם מן הארץ לבדו. וכשחטאו וחזרו לקלקולן הראשון. לערבב השמחה ע"י ערב רב שעלה עמהן המושכים מלד זה להוריד השפע הקדוש לתחתית תהום. ואין מניחין להעלות הקדושה לשרשה. הכניסו בולמס התאוה במעיהם. לעשותן זוללי בשר וסובאי יין חמר מלא מסך ויגר מזה. כאשר לא שקטו ולא נחו מהתאוות תאוה במדבר. בשלו ראשון ושני במתאוננים בקברות התאוה ובשטים. ובעלם היתה כוונתם טובה. זרלו למלאות המרוכס ולהוליא חיל בלע הס"ת אבל לא היו ראוין לכך מאחר שנמשכו אחר החומר והגבירוהו עליו. לא היה כחם יפה להעלות מיין נוקבין ממנו. וכדרך שנאסרו בני נח בבשר (וכן עם הארץ) מדאגה מדבר שלא תגבר יד המתבעל. ויוסף לחטוף למעול מעל. ע"כ לא התיר להם רק אכילת הלומח שאין סכנתו גדולה ותועלתו קרובה: ז) ולזה ראתה החכמה האלהית להכריח האדם אל האכילה. לרדוף אחר קיומו בהשגת תמורת הניהך. כי ע"י התכה עולה הרוחניות המפוזר בלומח ויתעלה. והגוף נחלם שאבד הדבר המקיים אותו. שאין קיום לגשם בלי רוח עליון השומרו. לכן בהכרח יטריח להשיג די קיומו כל ימי עמידתו כאן. השרין אם העלה אידים שמגים מתוחים עולות מחים לה'.

והוא

זהו הצדיק האוכל כל ימיו סעודת מצוה. וכל מי שטרח בהן בתפלה ושתיה לשם שמים והתחיל בעסק זה. אז בעת ההיא יצא הכרוז . מי שפעל עם אל יבא ויטול שכרו אל על יקרהו . ועם נגידים יושיבוהו. להשב שם לעסוק בפעולת הסעודה התכליתית. נוצר תאנה יאכל פריה . וכל עמל אדם לפיהו . דייקא . דלא כתיב לפיו . והכן . וזהו סעודת צדיקים שזכרו רז"ל [שבת קנג] המזומנים לאותה סעודה : (א) אכל כמין אוכלין ואינן שבעין . כענין נפש לא ידעו שבעה . ומי עור כי אם ההולכים בחושך אחר שרירות לבם הרע. הכלבים הרודפים אחר נבלת הגשם בסעודותיהם . ולוחמים על עצמותיה עד שפך דם עליהם. ואשר אכל ושבע הדשן וישמן ויבעט . ויגדל לבו לב רשעים כמעט . עיניו כמו טחו מראות תמורות כעשו כקלות . וכל העולם דומה לעיניו כתיבור אורחות עקלקלות כסלולות . לשמחה מה זו עושה סכלות והוללות רעה רועה זנות יין ותירוש יקח לב . למחבריו כחללים חופים . בסוסים מזוינים רצים . לרע מהירים . ששים ושמחים לעבור על רצון קונם לשחוק עושים לקול מלחמה במחנה בטנם . תכין מרמה קבר פתוח גרונם. חץ שחוט לשונם. תהלך בארץ לא תהם ולא תהמונם קול ענות . קול עם ברעה . קול אויב הנוגר ושמח עת לשחוק . יפער פיו לבלי חוק. לאסור את הנכבד ברשתו . אוי לנפש"ב שאורח מגרשו מביתו . אחר שאכל פתו . וגדל אללו לבשתו להפר בריתו . ולרחפו הנקלה אחיזתו . בהיות הרוחני נמשך אחר הגשם ויסוב כולו חומר . והנפעל יתגבר על הפועל עבד על אדוניו יתמרמר . רשע יראה וכעס שניו חרק לעתיד לבא שכר לבותיו יימר . עליהם נאמר הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו. הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו. אחר שגרמו להם העירוב יותר ועכרו החבית הצלולה. שמריה ימצו ישתו כל רשעי ארץ. אשר אכלו שאר ועצמות פנהו יצעקו מכאב לב ויאנחו. ואכלו אותם אשר כופר בהם ירונו מטוב לב וישמחו. בישועות ה' אשר בו בטחו . ותשלם כל מלאכת **הכסא שן** [הוא כסא כבו"ד. של ל"ב שנים [כשמת יעקב מיסוד אב"א]. ואבא נק' כבוד. בגי' ל"ב נתיבות חכמה. ואימא שהיא בינה שנקראת כסא. היא מרכבה לאבא ונקראת כסא הכבוד] (גם הוא ראש וסוף השולחן. ורשום בו גם שם הפועל בזהב) [כשתצרף אותיות זהב [ר"ת זן הארץ בונה ג' ברכות המזון] לשמי יעקב בן לבי, עולה ש"ן] גדול בשם מעלותיו כנות קדים. הוא השולחן הטהור לפני ה' הוא הכסא והיו לאחדים, והוא כמו כן כוס (ונקרא ג"כ כסא במע"ה כסא) של ברכה, ערוכה בכל ושמורה כהלכה, אשרי מאחז פני כסא לא נעשה כן לכל ממלכה. הלא אכל ושתה וטוב לו משולחן גבוה זכה, ומטעמיו כנתחי עולה למערכה ויין כנסכה, והשיר משורר ד"י (טורי) זהב למלאכה :

המברך על המוגמר. בכוס יין המשומר. נשא משלו ויאמר

הֲלֹא תִקְרָא חָכְמָה. לַשְׁמִיעַ קוֹל בְּרָמָה. יוֹם בְּשׂוֹרָה וְנֶהָמָה. בַּבִּקְעָה וּבָהָר :
אֲלֵיכֶם אִישִׁים קְרוֹשִׁים. בְּנֵי חוֹרִין וְחָפְשִׁים. מִבֵּית עֲבָדִים קָשִׁים. וּמִבֵּית הַסּוֹהַר :
שְׁבוּ אֲהוּבִים אַחִים. יְדִידִים שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים. לְכִסֵּא שֵׁן נָחִים. בִּבְרוֹשׁ תִּדְהָר :
וְשִׂבְעָתֶם עַל שׁוּלְחָנִי. רֵאשִׁית דְּגָנִי וְשַׁמְנִי. צוּפִי דְבַשִׁי וּמַנִּי. תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר :
שִׁמְעוּ וְאִכְלוּ טוֹב. וִהְיִיתֶם כְּגַן רָטוֹב. לֹא יֶחְסַר קוֹרְטוֹב. וְשָׁלוֹם כַּנָּהָר :
אִכְלוּ וּשְׁתוּ רֵעִים. רְווּ וְשִׁכְרוּ יוֹדְעִים. כְּחֵלֶב וָדֶשֶׁן שְׂבֵעִים. בְּלִי מוֹהַר :
הַסּוֹעֵד אֶצְלִי יִזְכּוּר. דַּעְתּוֹ לֹא יֶעְכּוּר. לֹא יָחוֹג כַּשִּׁכּוֹר. יָטֶה וְיִגְהַר :
לֹא יֹאכַל בּוֹסֶר. כְּאָדָם פּוֹרֵעַ מוֹסֵר. לְהַתִּיר כָּל אֱסָר. בְּסוּס יְדַהֵר :
לֵץ אִישׁ מָדוֹן. עוֹשֶׂה בְּעֶבְרַת זָדוֹן. יִמָּלֵא חֲנִית וְכִידוֹן. גֵּאֶה וּמִתְיַהֵר :
לֹא יִקְרַב זָר. הָלוֹם וְלֹא אַכְזָר. כֵּילַי רָע נִגְזָר. פּוֹחֵז וְנִמְהַר :
מַשְׁקֶה צָמֵא יָהְסִיר. לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר. וּמְדַבֵּר רַע בְּסִיר׳ אַשְׁרֵי הַנִּזְהָר :
זָכָה לִסְעוּדַת לִוְיָתָן. וְשׁוֹר בְּהֵמוֹת יְחִיתָן. וְזִיז שָׂדַי זִיוָתָן. וְיַיִן יִסְהַר :
כֵּן צַדִּיק יְשׁוּלַּם. כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם. יַזְהִיר כְּכוֹכָבִים בְּהִלָּם. בֶּחָרֶס וּבַסָּהַר :
בָּרוּךְ אֵל עוֹלָם. מֵכִין לִבְרִיּוֹתָיו מַאֲכָלָם. וּבְטוּבוֹ מְחַיֶּה כּוּלָּם. וּבְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטוֹהַר :

דיני ברכת אירוסין ונשואין

(ז) נהגו. שהחתן והכלה מתענים ביום חופתם (ויש להחמיר להשלים נ"כ) חוץ מחנוכה ופורים ואסרו חג וע"ז כתב ה"ז בשבט ור"ח (חוץ מר"ח ניסן) וכל חודש ניסן [תקעג]: (ג) מותר לעשות חופת נדה (ונכון ליזהר מלעשותה. וכשנבעלה ראשונה שקודם החופה לא תברך שהחיינו) ואסור להתיחד עמה קודם ביאה ראשונה. וצריך להודיעו שהיא נדה. ועיקר חופה הוי היחוד בחדר שאחר החופה. אפי' אינו ראוי ליחוד (שהיא נדה. או ב"א נכנסין ויוצאין שם) וצריך ליחד חדר לחתן והוי כהכניסה לביתו. ובזה קנאה: (ג) נשא בתולה בע"ש והכניסה לחדר מבע"י אפי' אינו ראוי לביאה . מותר לבוא עליה ביאה ראשונה בשבת. ולא הוי קונה בשבת, אבל באלמנה צריך יחוד הראוי לביאה מבע"י ולכן יזהרו לעשות החופה בע"ש מבע"י גדול : (ד) החתן וכלה יתקדשו ויעשו תשובה ביום החופה, ויפשפשו במעשיהם מיום היותם ויחזרו בחרטה גדולה בשברון לב על העבר. ויקבלו הסכמה חזקה על להבא. לעבוד ה' באמת ובתמימות קדוש וטהור. ויבקשו מה' מחילה וסליחה וכפרה. ואז מוחל להם כל עונותיה' כנכנס"ז

תפלה לפני החופה

ישם יחוד קודשא בריך היא ושכינתיה בדהילו ורחימו . ורחימו ודחילו . ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא
שלים . בשם כל ישראל . הריני מוכן לישא אשה בקידושין . לקיים מצות בוראנו יתברך ליקח
אשה בכתובה וקדושין . וזו הכנה לקיים מצות פרו ורבו וכל מצות עשה ולא תעשה הנלוות ונמשכות
לקיחת אשה . והנה עשית יהבא מידי . ואתה ברוב רחמיך . תטע אהבה ואחוה שלום ורעות בינינו .
לדברי כבוד שמך. ותזכנו לקיים מצות פריה ורביה וכל המצות הנמשכות. ותברכנו מברכותיך. ותקיים
בנו מקרא שכתוב . לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך . הריני מוכן לקדשה בטבעת זו כדת

משה וישראל ולהיותינו תחת חופה בזמן שבע ברכות. וקודם להן ברכת אירוסין. וידענו כי כל פרט ופרט רבו סודותיו ורמזיו. ובשר אנחנו ולא בינת אדם לנו: ויהי רצון מלפניך יי או"א. שתקבל מעשי המצות והברכות האלו. כאלו כיוננו בכל הכוונות הראויות לכוין. ודרך כלל אנו מכוונים בכל. לתקן את שרש מצות אלו במקום עליון. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. וברוב רחמיך תשמרנו מכל חטא. ויהיו כל מעשינו לשם שמים. ובפרט בשבעת ימי המשתה. ולא יארע לנו שום תקלה ושום מקרה רע. ותצילנו מיצר הרע. וחסד ה' מעולם. יהי עלינו סתרה צנה וסוחרה: ויהי נועם וגו':

יזהרו לעשות חופה נאה בפרוכת בית הכנסת ותחת השמים ובמילוי הלבנה. ובנשואי בתולה. תשובי העיר פורסין סודר על ראשה ומברכים אותה ואומרים אחותינו את היי לאלפי רבבה. והשושבינים מלבישים החתן בקיטל (לזכור יום המיתה וישוב לה') והאבות וקרובים אנשי נורה. מברכים החתן והכלה ומתפללים שזיווגם יעלה יפה. ומוליכין החתן (והשושביניות מוליכות הכלה אחריו. ופניה מכוסה) לתחת החופה. ועומד ופניו למזרח. והש"ץ מנגן והשושבינים ואנשים חשובים הולכים לקראת הכלה. וכשהם קרוב לה חוזרים לחופה והשושביניות מביאין אותה ומסבבין עמה את החתן ג"פ. והש"ץ מנגן ב"ה. ומעמידין הכלה לימין החתן. והמסדר נוטל הכוס (של יין וכשאין מצוי. יקח שכר או משקה אחר. וכשאין מצוי. אין מעכב) ומלדד עצמו ופניו למזרח ומברך. והחתן והכלה יכוונו לצאת בברכת היין. וצריך עשרה. והחתן המכוין וה"ה בשבעה ברכות שתחת החופה ואחר בהמ"ז:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרָיוֹת וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת לָנוּ עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין:

החתן והכלה ישתו מהכוס. והמסדר יקח מיד בלי הפסק הטבעת של החתן ממש. (וכשהוא נער ואביו שם. ישאלנו אם נתנו להחתן במתנה גמורה, ולא יהא בטבעת אבן, ולא יקדש במטבע, וכשעת הדחק שאין לו טבעת שהוא שלו לחלוטין. י"א שטוב יותר לקדש במטבע) לידו. ויברר ב' עדים (זולת החתומים בכתובה) כשרים (שאין קרובים זה לזה ולא לחתן וכלה או שאר פסול. ואומר לחתן וכלה שאלו לבד יהיו עדים) ומראה להם הטבעת שהוא שוה פרוטה. והחתן אומר. הנני באתי לקיים מצות קדושין כאשר צותה התורה. לשם קבה"ו על ידי ההוא טמיר ונעלם. ולוקח הטבעת בימין. והכלה פושטת האצבע שאצל אגודל בימין. ומשים הטבעת עליו ואומר. הרי את מקודשת לי בטבעת זו. כדת משה וישראל. ועונים מזל טוב (וילמדו החתן לומר בעצמו תבת לי. וכשהוא ע"ה. אומרו המסדר בשפה רפה) והחתן משבר כוס זכוכית (אפי' שלם. זכר לחורבן) וקורא הכתובה ומוסרה להכלה. והמסדר נוטל כוס שני (של יין. וכשאין מצוי. יקח שכר או משקה אחר. וכשאין מצוי. אין מעכב) ומברך (והחתן והכלה יכוונו לצאת בברכת היין) ואחר בהמ"ז. מתחיל שהכל ברא:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר הָאָדָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי עַד: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה יוֹצֵר הָאָדָם:

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה. בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים. כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה. חָתָן וְכַלָּה. גִּילָה רִנָּה. דִּיצָה וְחֶדְוָה. אַהֲבָה וְאַחֲוָה. וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יהוה אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם. קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה. קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה. קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם. וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה:

(א) בברכת המזון כשמברך השבע ברכות. מברך כאן ברכת בורא פרי הגפן: (ב) הכלה לא תדליק נרות אחר החופה בברכה רק בע"ש:

דיני ברכת המזון לנשואין

(א) בבה"מ בבית חתן כל ז'. אומר דוי הסר כו' ובה"מ על כוס א'. ועל כוס ב' ששה ברכות. שהכל ברא כו'. ואח"כ על כוס הא' בפה"ג: (ב) ביום הא' מהנשואין ובסעוד' הא' שאחר החופה (בין בחור נשא בתולה. או אלמון אלמנה או בתולה) אומר שבעה ברכות: (ג) בחור שנשא בתולה או אלמנה או אלמון נשא בתולה ולא אכלו סעודה הא' ביום הנשואין רק ביום שאחריו. אומר שבעה ברכות. אבל כשאוכלין סעודה שניה באותו יום או כשאוכלין כל ז'. אי איכא פנים חדשות בכל סעודה אומר שבעה ברכות. ואם לאו אומר רק ברכת אשר ברא ששון (וא"צ עשרה. ובג' סגי. ואז א"א דוי הסר, ואומר נודה לשמך ובה"מ על כוס א'. ועל כוס ב' אשר ברא. ועל כוס הא' בפה"ג) אם סועד עם איש אחר. ואם סועד רק עם ב"ב. גם אשר ברא א"א: (ד) אלמון שנשא אלמנה. ואכלו סעודה הא' ביום א' מהנשואין ואוכלין סעודה ב' באותו יום. או לא אכלו ביום הא' ואוכלין סעודה הא' בלילה שאחר יום הנשואין (והוא ביום. יחוד הראוי

הראוי לביאה. אבל כשהיחיד בלילה. אומר שבעה ברכות בסעודה שאחר היחוד). א"א שבעה ברכות אפי' איכא פנים חדשות. אבל אומר נודה לשמך ושהשמחה במעונו ואשר ברא כל ג' ימים הראשונים. אפי' ליכא פנים חדשות ואין מנין רק ג' ונכנס איש אחר: (ה) פנים חדשות עיקרי אפי' מי שאין אוכל עמהם רק מחמת שמחת מריעות ובעלי החופה שמחים בביאתו ורואין להרבות בשבילו: (ו) שבת ויו"ט א' וב' בסעודת הלילה הוי כפנים חדשות ובסעודת שחרית או סעודה ג' צריך פנים חדשות או שיאמר הדרשה: (ז) א"א שהשמחה במעונו. רק בג' ונכנס איש אחר: (ח) ז' ימי המשתה וג' של אלמנה. מתחילין תיכף אחר השבעה ברכות שבעת החופה. אפי' היה החופה בכפר ותיכף נסעו לביתם ולא נתייחדו עוד בחדר א' כל הדרך: (ט) אם א' מזמין החו"כ לאכול אצלו. אם מייחד להם חדר שיכולין להיות רק ביחד לשתות שם. אומר שבעה ברכות אפי' דעתם לחזור אחר הסעודה לביתם. ואם לאו א"א אפי' אשר ברא ושהשמחה במעונו: (י) כשאוכלין בסעודת נשואין בחדרים חלוקין אפי' אין פתוחין למקום שהחתן שם. צ"ל שבעה ברכות בכל חדר. כיון שהתחילו לאכול בעת שהתחילו במקום החתן ואוכלין כולם מסעודה א'. וכ"ש כשהשמש מצרפן: (יא) השמשים שאוכלים שם אחר הסעודה. צריכין לברך שבעה ברכות: (יב) במחזיר גרושתו א"א שהשמחה במעונו רק שבעה ברכות תחת החופה ובסעודה הא' שביום הנשואין:

המזמן אומר. רבותי מיר וועלין בענשין ועונין המסובין. יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם

דְּוַי הָסֵר וְגַם חָרוֹן. וְאָז אִלֵּם בְּשִׁיר יָרוֹן. נְחֵנוּ בְּמַעְגְּלֵי צֶדֶק וְכִשְׁרוֹן. שְׁעֵה בִּרְכוֹת יְשֻׁרוּן. כְּבִרְכַּת בְּנֵי אַהֲרֹן: בִּרְשׁוּת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי. נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ.

(ועונין המסובין) בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ. וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

(א) בעל בעילת מצוה פורש מיד. ואסור אפי' ליגע בה כנדה ומותר לשכב במטתה כשאינה במטה) אפי' לא הגיע זמנה לראות ולא ראתה ובדקה עצמה אחר הביאה ולא מצאה דם. טמאה. ולכן יכינו מטה מיוחד להחתן. והתחיל למנות ז' נקיים כפי' לשימושה: (ב) המסדר קדושין יאמר לקרובי החתן וכלה. שידברו על לבם לבעול באותו הלילה. או לשכב במטה אחרת עד הלילה שדעתם לבעול, שלא יבוא להוצאת ז"ל ר"ל. ועפ"י הרוב בנים הראשונים מתים קטנים בעון זה:

סדר בר מצוה

ישמח האב על שזכה להגיע בנו לחיוב קיום המצות, והשמחה חביבה מאד לפני הש"י. וחיוב גדול לעשות משתה ושמחה ביום זה כביום החופה. וכשעולה לתורה אחר שקרא. מברך האב ברוך שפטרני מעונשו של זה. אם הנער בן י"ג שנה ויום א':

עזרה גדולה בה מבואר ענין מנחה גדולה ודיניה

(א) נשוב לסדר היום. הנה עם היות נמשכה סעודתי וערכת. לפניך שולחן ערוך. אמנם משך סעודתך דיה שעתה. שעה שהית המוגבלת לת"ח, וכן יש להוכיח מחשבונו של יצחק אע"ה לא וחשוב מגיע שעה ומחצה לאכילה של כל יום. ודי לספיחת שחרית רביע שעה ורביע לאכילת הלילה הקלה. נשאר לסעודה קבועה של צהרים שיעור שעה שוה. כשיעור זמן תפלה בשוה: (ב) חצי שעה יש לנוח אחר האכילה לשמירת הבריאות. ולא יעסוק במלאכה ולא בעיון עמוק. אם טבעו צריך לטיול מעט יטייל אז. ותהיה כוונתו לחזק גופו לעבודת בוראו, נמצא שאפילו טיולו הוא עבודה לשמים ע"ז ועל כיוצא בו נאמר בכל דרכיך דעהו (ועיין לשון הר"מ ז"ל הל' דעות העתיקו הטור סי' רל"א): (ג) ואם א"א לו בלי שינת הצהרים. יישן אז. ויש לו סמך במקרא [שוכב משכב צהרים (שמואל ב ד ה) וקרי ליה דוד איש צדיק] [שם יא] עלא"ש פ"ג דאבות. והכל לפי מה שהוא אדם ואחר כוונת כלל הדברים, אך לא יישן תיכף מיד לאכילה. כמש"ל במדרגה ב': (ד) וכשישן דרך עראי על מקום ישיבתו. א"צ לקרות ק"ש הקלה. אם לא שרוצה לישן על מטתו וכשניעור מ"מ יטול ידיו בלי ברכה. וכן א"צ לברך ברכות התורה כשחוזר ללמודו כמש"ל. ובענין משך זמן שינת היום והשיתין נשתי. [עמ"ש בס"ד במו"ק סי' ד' וקכ"ז לא"ש שם ובלקוטים] עכ"פ לא יאריך בה יותר מחצי שעה. כי אז חוזר והתחיל זמן תפלה. ואסור לישן על מטתו סמוך למנחה גדולה, תקל וחומר דאכילה ושאר עסקים שנאסרו. דגזרינן דילמא אתי לאימשוכי, ומכ"ש בשינה. שאין ארעי לשינה שעל המטה. מש"ה שינה בודאי אסורה כה"ג, אפי' למאי דמקילינן באידך בשאר דברים סמוך למנחה גדולה ומכ"ש הקריאה לבה"כ. ונ"ל כסדר בכפר שאין מתפללין בעשרה' בקביעות שאסור לישן סמוך למנח' גדולה עד שיתפלל מנחה תחלה אבל ישן הוא וראשו בין ברכיו או על אצילי ידיו: (ה) ולכתחלה ודאי צריך להחמיר בשום עסק שיהיה שלא להתחיל אפי' סמוך למנח' גדולה כשאין קוראין לבה"כ אבל סמוך (היינו חצי שעה) למנחה קטנ'. אסור ליכנס למרחץ ולבורסקי ולדון ולאכול. אפי' סעודה קטנה. אפי' במקום שקוראין, ונ"ל שלא לישן אפי' שינת ארעי. ואם התחילו מפסיקין: (ו) ויש לידע כי כל שעות היום ראוין להתפלל בהן. כמו שכתבתי במו"ק סי' ק"ח. ומה שאמרו רז"ל [ברכות כו] זמן מנחה גדולה משש ומחצה. זהו משום חסרון בקיאות. שלא יבואו להתפלל מנחה בצהרים. כי עד חצי שבע חמה בראש כל אדם. לכן חצי שעה זו בלבד אינה ראויה. לא לתפלת שחרית שכבר עברה. ולא לתפלת מנחה משום גזרה: (ז) אבל צלותא דאברהם מכי משחרי כותלי [יומא כח] (הוא מתחלת שעה שביעית) ונ"ל שקראוה צלותא דאברהם. אע"פ שיצחק תיקן תפלת המנחה. היינו משום שיצחק תקן אותה תפלת חובה. והוא תקנה במנחה קטנה. שהיא מדתו שעתא דדינא. אבל אברהם התפלל נדבה מנחה גדולה. שעדיין הוא עת רחמים: (ח) ומכאן סמכו לתפלת מנחה כפולה קטנה וגדולה. ובזה א"צ לדחקם של התו'. ועפ"ז מיושב ג"כ היטב טעם שמות הללו שנדחקו בהם המחברים (עי' תשו' רמ"ע סי' ק"ט. ובטעם שם מנחה. עלא"ש ריש פ' תפלת השחר) ומעתה הדבר ברור. לפי שידוע אברהם נקרא האדם הגדול וגדולה היא מדתו: (ט) ומכאן סמך גדול למ"ש הר"מ ז"ל בשם הגאונים. שהרוצה להתפלל נדבה. מתפלל מנחה גדולה לנדבה. ולא נודע מנין להם דבר זה. והרי נתחזקו דבריהם ביתר שאת. עמו"ק סי' רל"ך שהשבתי על דעת הרא"ש שכתב בכפך. וכבר נתבאר לעיל (דף ק"א ע"ב) שהמתפלל נדבה צ"ל זריז וזהיר. והמתפלל נדבה נ"ל שרשאי מתחלת ז'. וכן לזקן יושב בישיבה התירו משום ת"ת דרבים: (י) ונ"ל עוד נפקותא לדינא ממ"ש. שאם בשעה דחוקה. כגון שצ"ל לילך לדרך בשיירא שלא ימתינו עליו להתפלל מעומד. יכול להתפלל בתחלת שבע: (יא) אבל שלא מדוחק או אפי' להתפלל בעשרה אף על פי שלא יוכל לקבץ אחר כך. נראה שאינו רשאי להקדים להתפלל מנחה בצבור קודם חצי שבע. משום דאוושא מלתא ויבואו לעקור תקנת חז"ל:

עזרה קטנה. במנחה קטנה. וסדר עבודת דבין הערבים. בשלם שבפנים וחקירה רבה

(א) זמן מנחה קטנה מתחיל מהשעה ומחצה ובמשך לדברי ר"י עד פלג המנחה (שהוא שעה ורביע קודם הלילה דשעות

הללו לפמ"ש כמה פעמים אינן אלא בזיות) ולרבנן עד הלילה וקי"ל דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. ועפ"ז נוהגין להקדים תפלת הערב קודם הלילה, מטוסדם"ל אליבא דר"י התחיל זמן תפלת ערבית מיד אחר שכשלס זמן תפלת המנחה. כך נדחקו התוס' ליישב המנהג אבל אינו עיקר ועה"ש בס"ד בתו"ק מיהו אף לדבריהם לא שפיר עבדי שמקדימין כמה שעות לפני הלילה. היברא לדידן ניחא טפי עי' בחבורי הנ"ל ובקונטרס יליב פתגם: (ב) ת"ח המדקדק במעשיו. מתפלל כל התפלות בזמנן כתקנן. ועיקר זמן מנחה בט' ומחלה כסדר התמיד של חול וערבית בלאת הכוכבים. ואין למדין תהמון העם שהניחו כנס חכמים דרך כפ"ע וכן יפה לבס עמו"ק שכבאתי ראיה מהתלמוד: (ג) כשהגיע שעת המנחה נ"ל [מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שזכיתני לראות חמה במזרח כך זכני לראותה במערב] כ"ה הנוסח בירו' פ' תפלת השחר: (ד) לא יקח אדם היניק קטן בחיקו סמוך למנחה שמא יטנף בגדיו ויתזור אחר מים ונקיון ותעבור עונת התפלה: (ה) אם אין שהות עוד ביום כדי להתפלל אחר שישלים עסקיו או סעודתו אפי' התחיל בהיתר ועדיין היום גדול צריך להפסיק ולהתפלל: (ו) לעולם יזהר אדם בתפלת מנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה (עלת"ש פ"ב דתענית) ושכרה גדול משל שחרית כי מורה אהבת ה' ויראתו על פניו שמניח עסקיו והולך לשחר פני קונו. וכשמבטלה י"ל שעונו מרובה מהמבטל תפלת השחר מפני אונס שינה דלא שכיחא במנחה: (ז) יבדוק נקביו קודם ואפי' לא עשה צרכיו ולא נגע במקום טנופת יטול ידיו לתפלה. אכן מ"ש בהג"ה [סי' רלג] אפי' עומד מלמודו עמו"ק מ"ש עליו מ"מ אינו מזיק ובלבד שלא יתעכב לחזר אחר מים: (ח) רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא [ברכות טו]: (ט) ולא ימתין להתפלל אחר ט' ומחלה במערבא לייט אמאן דתללי עם דמדומי חמה מיהו דוקא שלא לצורך לא קי"ל כירו' בזה. אבל אם מתאחר כדי לאתפלל בעשרה עדיף ודאי. והכי אמכחן דעבדי רבוותא מרי דעובדא. עמו"ק: (י) תי שבטוח להתפלל בגוף נקי ושלא להסיח דעתו לו נכון להניח תפילין גם במנחה. וכן היה מנהגו של האריז"ל והיה מניח של ר"ת וי"א של שמושא רבה (עי' תשו' רמ"ע לט) וכן היה נוהג אמ"ה ז"ל: (יא) והבא לנאת ידי כל הדעות מניח שתים של רש"י. הא' על דרך רש"י והב' ע"ד ר"ת וירא שמים יצא את כולם אם ראוי לכך: (יב) והמניח תפילין מתעטף גם בטלית דמשמע להו דשייכן אהדדי (עם שלא ידעתי מניין להם) וגם ש"ץ המתפלל עם הצבור וקורין ק"ש בעוד היום גדול בכר נהגו שמתעטף ואין לפקפק בדבר. אמנם המתפלל מנחה בלבד וגם אינו מניח תפילין. לדעתי נכון יותר שלא יתעטף בטלית כשיש עליו טלית קטן שבכר יצא בו י"ח כמ"ש בתו"ק סי' כ"ד בס"ד יע"ש: (יג) אבל צריך להיות מעוטף בסודרו ובגלימתו כדרך שעומדין אנשי המקום הבוא לפני המלך להוציא מדעת קלי הדעת שעומדין בתפלה בבגד תחתון קלר כאחד הריקים. וצריך לגעור בהם וללמדם שילמדו ק"ו מההולך לבקש דבר מלפני מושל ב"ו איך מתנאה במלבושיו עאכו"כ לפני ממ"ה הקב"ה שכל הכבוד שלו. וראוי לגבור להשגיח ע"ז. ולקנות השוכר ונכנס לבית הכנסת שלאל פי כבודו לאתן דאפשר ליה: (יד) ולעני שאי אפשר לו. מוטב שלא יבא לבית הכנסת ערום ופוחח. דהשכתן לר' יודה [נדרים מט] דלא אתי אפילו לתעניתא. משום דלא היה ליה כיסויא. ואם אפשר לצבור. יתנו להם מלבושים הראוים לבית הכנסת. כמ"ש רשב"ג לרבי יהודה. בלא"ה נמי צריך ליתן לעני די מחסורו: (טו) אחד מדברים המעכבים תפלת המנחה. הוא שלא לעבור בבל תלין פעולת שכיר. ולא תבוא עליו השמש והפליגו מהאר"י ז"ל כמה היה נזהר בדבר. ופשוט שגם בתפלת שחרית יש קפידא. איברא בתפלת שחרית תלאה הקפידא מקום ביותר. שהרי שכיר יום אינו עובר עליו אלא בבוקר. ושכיר לילה לא שכיח אלא משום דפועלין דידן אינן עושין עד הלילה. עובר עליהן בשקיעת החמה. מיהת ודאי מישך שייך בשחרית. ואורחא דמילתא הוא דנקטי. ומסתברא נמי דלא איירי בכתבי אר"י בתבעו. דא"כ מאי רבותא. אלא מדת חסידות אשמעינן. שאפילו לא תבעו היה נזהר מאד. אבל שכיר יום שתבע שכרו זמנו שהוא כל הלילה. אז עובר עליו בבוקר דבר תורה ופשיטא שתפלתו תועבה אם כובש שכר שכיר באיזה תפלה שהיא: (טז) כששומע קול הכרוז לבוא לבית הכנסת. יאמר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. וירוץ. לקיים ונדעה נרדפה לדעת ה'. וע"ל בשחרית ההנהגה בכניסה לבית הכנסת ראוי לומר במנחה בבהכ"נ אלו מזמור הודו לה' קראו מן שירו לה' כל הארץ עד והלל לה'. כדרך שהיו אומרים לפני הארון (עי' סדר עולם רבא פי' י"ד): (יז) סדר תפלת מנחה. כך היה מנהגו של אמ"ה ז"ל. אומר מזמור פ"ו כמנהג ספרדים אח"ז פ' התמיד. ואחריו פ' הקטורת עם ברייתא דמעשה הפטום כסדר של שחר עם נ"פ ה' לבאות. וגו'. אח"כ פרשת תכיתין הכל קודם אשרי (ואע"פ שכתב הרמ"ע בתשובה סי' י"ד לסדר תמיד דמנחה אחר אשרי. הא הדר ביה) וכל זה אומר מיושב ונראה טעמו. לזכר תפלת מיושב ולפי שאין צריכין עתה לתיקון עולמות בריאה יצירה עשיה כי ע"כ אין ק"ש במנחה כמש"ל לכן אנו יושבים מיד. ועמש"ל:

סדר עבודת תמיד של בין הערבים

אמר יעקב. סבור הייתי להקל מעלי עול הטורח מלהליג סדר עבודת תמיד בין הערבים בפני עצמו. כי הי' עולה על הדעת לסמוך על של שחר. שכתב הר"מ ז"ל סוף פ"ו. כסדר שעושין בכל יום בבוקר כך עושין בין הערבים. חוץ מתרומת הדשן וסדור המערכ' והפייסות, שאין עושין דברים אלו אלא בכל יום בשחר בלבד. ועפ"ז סמך בעל סדר היום שכתב אחר סיום סדר עבודה דשחר כלשון הזה. סדר תמיד בין הערבים לכל פרטיו. כתמיד של שחר. ולפיכך לא הטריח עצמו בסדר של בין הערבים ולא זכר בו שום שינוי. כאלו שוין הן בכל מכל כל. וזה תימה גדולה נפלאה. שאפילו כדברי הר"מ שהתנה בג' דברים לא עשה. וכדומה טעמו. שחשב היתר כבטול דמי ואינו מעכב בכאן: (ב) אבל אנכי הרואה כמה חלוקים גדולים רבים ונכבדים בין שני סדרי תמידי היום. ואינן פחותין מששה ודאין. ושנים שלשה נגררים מסופקים קצת. באופן שאין להמלט מלהליג פה עבודת תמיד הערב מסודר כהלכתו ומשפטו לכל דבריו. למען תהיה תורת ה' בפינו תמימה. ולזה נפלאתי עוד מבעלי הקונדרס הקטן הנקרא עבודת מקדש. שחברו ב' חכמים גדולים אלקיים. כמש"ל בפתיחת סדר עבוד' דשחר. שעם היות ראו הצורך לפרש הסדר לערב. לייחד לו מדור בפ"ע. והרגישו בשינוים. שאינן סובלין הכלל. שעדיין צריך לפרט. כי ע"כ חזרו ושנו פרק זה כראוי לו. מדוע אם כן הוסיפו מכאוב הקציר ויגון ההשמטה. בדברים רבים עקריים כמו שאבאר בעזה"י. ואם אמנם הר"מ ז"ל סתם ג"כ הדברים כנזכר לעיל, י"ל שלא הוצרך לפרט כל השינוים בפ"ז. לפי ענין חבורו. שהכתוב במקום א' מגלה במקום אחר. ואין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ. אבל לא יספיק התנצלות זה למחברים הללו העוסקים בפרוטטות. וכל עצמן לא הוצרכו לחדש דבר מעתה. כי אם להציג סדר עבודה בשלמותו הראוי וע"מ כן באו להשלים החסר ולהרחיב הקצר. ולולי זאת היא מלאכה שאינה צריכ' לגופה. שמלאכתן כבר נעשית ע"י אחרים. לכן רבתה התמיהא עליהם ז"ל. מה ראו על ככה. שהגדילו המבוכה: (ג) ואסדר הערה זו אודיעך פרטי השינויים אשר מצאתי

מלאתי שרצו חכמים לחלק בין הפרקים הללו אחת לאחת מעבודה ע"י מונה: א הפייסות. אין בשל ערב רק אחת דקטורת. ושאר עבודות מי שזכה בהן שחרית זכה ערבית: ב תרומת הדשן. אינה בשל ערב: ג מערכה ב' של גזירין. ישנה גם בשל ערב ושלוקה משל שחר. שאותן בכהן אחד. ואלו בשני כהנים: ד שחיטת התמיד של ערב חלוק משל שחר. במה שזה נשחט על קרן מזרחית צפונית: ה הטבת נרות. שהן עבודתו מאוחרות לכל עבודות של יום. כדאמרינן אין לך עבודה שכשרה מערב עד בוקר אלא זו בלבד. מש"ה בשל ערב מודה אבא שאול דקטורת נמי מפסיק להו, כדבעינן למימר: ו קטורת, אע"פ שבשחר היא קודמת לנרות, אינה קודמת לאיברים כבשחר, כמו ששנינו, של שחר היתה קריבה בין דם לאיברים, ובין הערבים אברים לנסכים: (ה) הרי אלו ששה חלופים דאין מסויימים, ועדיין יש איזה דברים שבמדומה מצא בהם הספק מקום, ואמנם הראשון והרשום בעיני הוא, אם יש הפסקה בהטבת הנרות גם בערב כמו בבוקר, כי המשנה סתומה, והר"מ ז"ל הרישנו בכלל הסתום הנ"ל, ואולם לכאורה היה נ"ל שאין שם הפסקה בין הערבים, דהא דקרא בהטיבו כתיב בבוקר בבוקר, מיניה ילפינן חלקה לשתי בקרים, ובערב כתיב ובהעלות אהרן את הנרות, לא משמע מידי, וכמדומה שע"ז סמכו החכמים האיטלקיים הנ"ל בסדרם, שסתמו ושתקו מההפסקה בערב, איברא אכתי לא ניחא לר"ל, דס"ל למה מטיבין וחוזרין ומטיבין. להרגיש העזרה, א"ה האי טעמא שייך בדערבים נמי, אדרבה ביה מיפך שייך טפי, כיון דלא נפישי ביה פייסות, ותו דתמיד של ערב למד משל בוקר לכל דבריו, דמש"ה שוו להדדי, חוץ מפרטים הנ"ל שיש להם מקרא מן התורה או טעם מוכרח מדבריהם, משא"כ בשאר כל דבריהם שוין הן, כמו שכלל הר"מ וסתם, ומנין לנו להוסיף שינוי, ועל החילוקין אנו מצטערים, ועוד שהרי הרשב"א ביאר בפירוש שגם בשל ערב היתה הפסקה כדרכה בבוקר, לפמ"ש בתוי"ט משמו (עם שאין לי גוף התשו' לעיין בה) ואע"פ שבאמת לא יכולתי להלום דברי הרשב"א לפי שטת עצמו, כי איך ובמה תהיה אז ההפסקה, אם ההטבה של בוקר אינה רק תיקון ומילוי הנרות בשמן ובפתילות חדשים ולערב מדליקן, א"כ מה הפסקה זו משמשת, אם לתקון ה' נרות תחלה, כבר מוטבים ועומדים הן בשחר, ואם להדליקן, הרי שהוא ז"ל עצמו מוכרח להודות במה שהכחיש, ולקרב מה שרחק ודחה בשתי ידיו, א"כ מדוויל ידיה משתלים בלי ספק, אבל לפע"ד אין ספק שדברי הר"מ ז"ל דברי אלהים חיים הם, ושנו המשיגי' עליו במחילת כבודם, הכניסו עצמן בדוחקים בשנים וביותר שטתו של הרשב"א, עם כל קלוסה בדברי התוי"ט, שהעיד ששנה זו בעל דינו והודה לו שהיא כפתור ופרח, באמת זרה היא מאד ורחוקה מכליותי, לא ראיתי כמוה בזרות כפיל ומכופל, אין כאן מקום להאריך (ועמ"ש בלח"ש במקומו בס"ד) רק היוצא מדברינו אלה, לפסוק כזו כדעת הרשב"א (שהרי דעתו מסכמת להלכה עם הר"מ בזה, שסתמו כפירושו וכנזכר לעיל, ותנה לא נזוע) ולהוציא מקונדרס הנ"ל שיצא לדון בדבר חדש, ולחלק יצא בלי טעם, ואין שומעין לו, שלא אמר כהלכה, לכן לא חששנו כלל לספק שעלה בלבנו, שאינו מוציא מידי ודאי כאמור, והעמדנו ההפסקה במקומה כח קה: (ה) כיוצא בה הבאנו גם סדר קריאת ק"ש וברכות וברכת העם שהשמיטום לגמרי, וטעמא לא ידענא, כיון דכללא הוא דשוין בכל ענין (חוץ מהמפורש) הכו דלא לוסיף שינוי בלתי מפורש, ואיך לא יקראו ק"ש ולא יאמרו ברכות, גם על מה זה לא יברכו את העם, שהיא מ"ע מפורשת בתורה אחר הקרבה (עש"י סי' נ"א ולקמן בבית ישראל) לכן אי אפשר לעמוד על אופיה שלהם ותוכן דעתם, גם גרעו וקצרו מאד במקום שצריך להאריך, כמש"ל גם בשל שחר, כללו של דבר על כרחי הוצרכתי לחדש המלאכה, לבררה ולהעמידה על מתכונתה בלי יתר וחסר: (ו) עוד יש כאן ספק אחד קטן אם היה שיר בין הערבים, ולשון הטור נתן מקום לטעות, ודבר פשוט שיש בו ט"ס, וכמ"ש כבר האחרונים ז"ל, והוא מוכרח לכל בר בי רב דחד יומא, וזה אינו בגדר ספק כלל, רק אם הוא ג"כ השיר של שחר עצמו, זה סתום קצת, אבל סתמו כמו כן כפירושו כדלעיל, גם י"ל ראיה מגמרא דערכין, ואין להאריך יותר: (ז) ועתה תדע דרכי, כי לא עברתי מן המצוה ולא שכחתי, לא הנחתי שום דבר מעקרי מלאכותו, אכן הריני מקצר ועולה לסמוך על המפורש בסדר עבודה דשחר, לפי דרכנו למדנו:

כך היתה עבודת תמיד של בין הערבים בבית אלהינו. בשמונה שעות ומחצה ביום(א) ערכו שני כהנים (ב) שני גזרי עצים על האש. הביאו כבש תמים. בן שנתו השקוהו ובקרוהו (ג) מי שזכה בשחיטה בשל שחר. משכו לבית המטבחים (ד) ואותן שזכו באיברים הולכין אחריו. בשעת שחיטה מדשנין המזבח. כיצד עושין. מי שזכה בדשון מזבח פנימי. מקדים ליכנס להיכל ובידו הטני. בא לפשפש הצפוני. נטל מפתחות (ה) העביר הנגר והבריחים ופתחו. נכנס. הגיע למזבח. נטל הטני והניחו לפניו היה חופן מדשן ופחם שעל המזבח ונותן לתוכו. באחרונה כיבד השאר לתוכו. הניחו שם ויצא. מי שזכה בדשון המנורה נכנס וכוז בידו. בא ועמד על האבן שלפני מנורה. למ"ד נרות צפון ודרום היו מונחין (ו) היטב תחלה ג' נרות צפונית. ומניח האמצעי ודולק עליו והולך ומיטיב עוד ב' נרות דרומיות. מהיותר צפוניות (ז) ולמ"ד מזרח ומערב מונחין. אם מצא שתי נרות מזרחיות דולקות. מניחן ומדשן השאר. מצאן שכבו גם המה. מדשנן ומדליקן. אחר כך מדשן השאר. כל נר שכבה. מסיר הפתילה והשמן הישן ומקנח הבזך ונותן לתוך הכוז. ומשים פתילות ושמן (ח) חדשים ומדליקן.

(א) כ' שעות שוות ואלי אחר חלות היום: (ב) לריטב"א. כהן שזכה בהן שחרית (והוא מי שזוכה לתרום) אומר לחבירו זכה עמי כנגן שני לערב. לתו' שטה אחרת. עלח"ש פ"ג דיומא: (ג) הכל כסדרו כבוקר. נ"ל שאפי' לאור אבוקות היו מבקרין. כי כבר נטו צללי ערב. ומהכי שרגא ודאי: (ד) מפורש שם: (ה) הכל כמש"ל: (ו) ע"ש: (ז) כמ"ש שם: (ח) תלי

ולא מגר אחר ולא על ידי קינסא . אלא עושה פתילות ארוכות ומושכן עד שמדליקן מגר אמצעי
של מנורה . והניח הכוז על מעלה שניה של אותו אבן ויצא . עקדו הטלה יד עם רגל (ט) ראשו
לדרום ופניו נוטה למערב . שחטו השוחט על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניה. קבל המקבל
את דמו בכלי שרת בצפון . וזרקו במזרק שתי זריקות באלכסון מחצי הכבש ולמטה. ומכוין כשיזרוק
הדם על הקרן שיהא הדם מקיף על הזוית כמין גאם . בא לו לקרן מזרחית צפונית. נותן מזרחה
צפונה . מערבית דרומית . נותן מערבה דרומה . הרי אלו שתי מתנות שהן ארבע. שיורי הדם היה
שופך על יסוד דרומי . אלה שבבית המטבחים הפשיטו התמיד ונתחוהו . כיצד סדר הנתוח. ניקב
הרגל של ימין וחולת בו הבהמה . ומפשיט גם הרגל ויורד עד שמגיע לחזה. חתך הראש. נתנו
למי שזכה בו. חתך הכרעים ונתנן למי שזכה בהן . מירק הפשט . קרע הלב ומוציא את דמו .
חתך הידים ונתנן למי שזכה בהן . עלה לרגל . חתכה ונתנה למי שזכה בראש ושתי ביצים עמה.
קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו . נטל הפדר ונתנו על בית שחיטתו . נטל הקרבים. נתנן למי שזכה בהן
להדיחן במים ג' פעמים . ודכרס מדיחין אותה בבית המדיחין כל צרכה עד שתתנקה . נטל הסכין
והפריש הריאה מן הכבד ואצבע הכבד מן הכבד ואינו מזיז הכבד ממקומו . קדר החזה ונתנה למי
שזכה בה . עלה לדופן הימנית . מניח שתי צלעות רכות מלמעלה . היה חותך ויורד סמוך לשדרה
(י) עד שמגיע לשתי צלעות רכות מלמטה ומניחן . חתך דופן ימנית והכבד תלויה בה . נתנה למי
שזכה בה . בא לו לגרה . מניח בה שתי צלעות מכאן ושתים מכאן . חתכה ונתנה למי שזכה בה .
והקנה והלב והריאה תלוים בה . בא לו לדופן השמאלית והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה
ושתים מלמטה. חתכה ונתנה למי שזכה בדופן ימנית . והשדרה עמה והטחול תלוי בה ובא לו לעוקץ .
חתכו ונתנו למי שזכה בו . ואליה ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו . נטל רגל השמאלי ונתנו למי
שזכה בעוקץ . נמצאו כולן עומדין בשורה והאיברים בידם . הראשון בראש וברגל . הראש בימינו .
וחוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו . ובית שחיטתו מלמעלן והפדר נתון עליה . הרגל של ימין
בשמאלו ובית עורו לחוץ . השני בשתי הידים . של ימין בימינו . של שמאל בשמאלו ובית עורן
לחוץ . השלישי בעוקץ וברגל . העוקץ בימינו והאליה מדולדלת בין אצבעותיו ואצבע הכבד ושתי
הכליות עמו . הרגל של שמאל בשמאלו ובית עורו לחוץ . הרביעי בחזה ובגרה . החזה בימינו
והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו . הה' בב' דפנות . של ימין בימינו . של שמאל בשמאלו .
ובית עורן לחוץ . הו' בקרבים הנתונים בבזך וכרעים על גביהן מלמעלה . השביעי בסלת למנחת נסכים .
השמיני בחביתין . שש חלות עשויות מחצי עשרון סלת בלולות בשמן שמינית ההין (יא) ומקריב
עמם חצי קומץ לבונה (יב). הט' ביין של נסכים . הלכו כל אלה ונתנו מה שבידם מחצי כבש ולמטה
לצד מערב ומלחום והניחום שם . באו ללשכת הגזית לקרות שמע וברכות . אמר להם הממונה ברכו
ברכה אחת . היא אהבת עולם . (יג) והן ברכו . גם קראו עשרת הדברים . שמע והיה אם שמוע ויאמר .
ברכו את העם שלש ברכות . אמת ואמונה . עבודה . וברכת כהנים בלי נשיאת כפים . העלה המעלה
איברים מכבש למזבח וזרקן על המערכה הגדולה דלוקה . אם רצה כ"ג להקטיר . עלה בכבש . הושיטו לו
האיברים סמך עליהן וזרקן על האש . אם רוצה . הוא סומך ואחרים זורקין . אמר להם הממונה חדשים
לקטורת בואו והפיסו . זכה מי שזכה . הוא מזכה אחר עמו במחתה (יד) מי שזכה בקטורת . נטל כף של
זהב והבזך בתוכו מלא וגדוש קטורת (טו) וכסוי היה לו וכמין סודר עליו . מי שזכה במחתה . נטל
מחתת הכסף ועלה לראש המזבח החיצון . פינה גחלים אילך ואילך וחותה מגחלי מערכה שניה . ירד
ועירן לתוך מחתה של זהב . הלכו אלה עם כף ומחתה . הגיעו בין האולם ולמזבח . נטל אחד מהכהנים
את המגרפה . זרקה בין האולם ולמזבח . שמעו כהנים קולה רצו באו להשתחוות (טז) נכנסו אותן שזכו
בכף ומחתה . מי שזכה במחתה . צבר הגחלים על גבי מזבח הקטורת ורדדן בשולי המחתה . השתחוה
ויצא . מי שזכה בקטורת . נטל הבזך מתוך הכף ונותן הכף לאוהבו . אם נתפזר מהקטורת לתוך הכף
נותנו אוהבו לתוך הכף של מקטיר עם קטורת שבבזך . היה שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב .
וצוברה פנימה שהיא חוצה לו . כדי שתהא עשנה שוהה לבוא וזהו כבודו . ועל גופו של מזבח היה
מקטיר . התחיל מרדד הקטורת . מפזר ומשליך על גחלי האש בנחת כמי שמנפה . ולא היה המקטיר
מקטיר . עד שהממונה אומר לו הקטר . אם היה כ"ג . הממונה אומר לו אישי כ"ג הקטר . פרשו העם .
הקטיר . השתחוה ויצא . מי שזכה בדשון מזבח נכנס להיכל נטל הטני ממקום שהניחו בתחלה . השתחוה
ויצא

לוג לכל נר: (ט) כעקדת יצחק בן אברהם: (י) ולא היה נוגע בגרה: (יא) עיין רעשיה בסדר עבודה דשחר: (יב) כהן
שהקריב מחצה בשחרית ומת או נטמא הוא כולל בו כוס. ומינו כהן אחר תחתיו . לא יביא חצי עשרון מביתו . ולא חצי
עשרונו של ראשון. אלא מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה והחצה אבד נמצאו שני חציים קריבין ושנים אובדין. מניחין
אותן עד שתעבור צורתן (וכן אם א' כד או נטמא החצי של בין הערבים) ושורפין אותן בעזרה. מת כ"ג בשחר אחר שהקריב
חצי העשרון. ולא מינו כהן אחר . מביאין היורשין עשרון שלם יעשין אותו חביתין וכולה היתה קרבה. מת כ"ג קודם
שיקריבו בבוקר ולא מינו כהן אחר. מקריבין אותה עשרון שלם. ואין כופלין שמנה ולבונתה. אלא מפרישין להם שלשת לוגין
שמן וקומץ לבונה. לוג ומחצה שמן וחצי קומץ לבונה לעשרון של בוקר. וכן לשל בין הערבים: (יג) לקיים כל דברי חכמים.
דכמוגין דעלמא. ובליאת הכוכבים אומרים מעריב ערבים. כך נ"ל פשוט: (יד) והכהנים שלא זכו. נמסרו לחזנים ומפשיטין
אותן בגדי כהונה ולובשין בגדי חול והולכין להם: (טו) רעשיה רבולרים לעיל בשחרית: (טז) בזמן שכ"ג רוצה להשתחוות.
שלשה אוחזין בו. אחד בימינו ואחד בשמאלו ואחד באבני הכוד מאחוריו. וכיון ששמע הממונה קול רגליו של כ"ג שהוא יוצא
הגביה

יצא. מי שזכה בדשון המנורה נכנס והיטיב שתי הנרות הנשארות. מצאן דולקין. מתקן המערבי תחלה שהוא האמצעי ופנה לימינו. ומדשן גם השני ומדליקו מן המערבי. מצאו שכבה. מדליקו ממזבח העולה ומדליק ממנו השאר כולן. ולמ"ד מזרח ומערב מונחין. מצא שני מזרחיים דולקין. מיטיב מזרחי תחלה ואחריו המערבי. מצאן שכבו. מדשנן ומדליק המערבי ממזבח העולה וממנו מדליק השאר. נטל הכוז ממעלה שנייה שהניחו שם בתחלה. השתחוה ויצא. הלכו אלה השנים עם הכלים שבידיהם. זבהם האפר ונחלי הדשון. ושפכו הדשן אצל המזבח קדמה. באו אלה שברכו וקראו ועשו עבודות הנזכרות. ועמדו על מעלות האולם. עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים. וחמשה כלים בידם. הטני ביד אחד. והכוז ביד אחד. המחתה ביד אחד ובזך ביד אחד וכף וכיסויה ביד אחד. וממתינים עד שיגיעו אחיהם העסוקים בהעלאת איברי התמיד. וברכו את העם שלש ברכות של כהנים. ואומרים השם ככתבו. ידיהם נשואות על גבי ראשיהם. חוץ מכ"ג. ואח' גמר שלשה פסוקים הללו. עונים העם ברוך ה' אלהי ישראל כו'. הקטיר המקטיר גם את המנחה. עשרון סולת בלולה בשמן רבע ההין. גם הקטיר החביתין על האש. פנה לשמאלו ונסך את היין בספל מזיחי. אם כהן גדול הוא. בא לו להקיף המזבח. פנה לימינו (יז) הגיע לקרן מערבית דרומית. נתנו לו יין לנסך. הסגן עומד על הקרן ההיא. ושני כהנים על שלחן החלבים ובידיהם חצוצרות של כסף. תקעו הריעו תקעו. באו ועמדו אצל בן ארזא. א' מימינו ואחד משמאלו. שחה לנסך הניף הסגן בסודרין. הקיש בן ארזא בצלצל. תקעו אלה בחצוצרות. נגנו לוים בנבלים וכנורות. על ט"ו מעלות שבין עזרת ישראל לעזרת נשים. ודברו אחרים (יח) בשירי היום. הגיעו לפרק. תקעו והשתחוו העם. על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחויה. השיר שהיו הלוים אומרים במקדש (לחול ביום א'. אמרו לה' הארץ. ועושין ממנו ג' פרקים: בב'. גדול ה'. בג' פרקים. בג' אלהים נצב בג' פרקים: בד' אל נקמות. בג פרקים. בה' הרנינו. בג פרקים: בו'. ה' מלך בג' פרקים) (לשבת בשבת ראשונה (יט) אמרו שירת אז ישיר משה עד מי כמוך באלים בג' פרקים: בשניה: מן מי כמוכה עד נמירא. בג' אז ישיר דעלי באר כו'. וכך חוזרין הלילה בכל שבתות השנה) זהו סדר התמיד לעבודת בית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן:

כנגיס לי זה הפרוכת. נכנס השתחוה ויצא. נכנסו אחריו הכהנים השתחוו ויצאו: (יז) בדרך הלוכו. תהפך בנכורא איברים שלא נתעכלו: (יח) לא פחותין מי"ב לוים עומדין על הדוכן שבין עזרה. ישראל לעזרת נשים: (יט) ע"ל בית גרתי:

(א) ברייתא דפטום הקטורת. תמלא למעלה בשחרית: (ב) מכתבי אר"י. תפלת מנחה היא דינא קשיא. ולכן אין עיקרה רק תפלת העמידה. והיא בלילות. כי אם נחבר השאר יתעוררו כל הקליפות: (ג) וז"ל ס' נגיד ומצוה. שטעם שאין ק"ש במנחה היא. כי בתפלת שחרית הזווג הוא פנים בפנים. ויש ק"ש ויש נפילת אפים. אך סוד ק"ש הוא ליחד אבא ואימא יחוד העולם. כדי שיתאחדו ת"ת ומלכות פנים בפנים. אמנם במנחה אז הוא זווג אחור באחור. וכבר ידעת כי אחר חצי היום מתעורר כח המוחין שנתנו לת"ת ומלכות מיחוד ק"ש. וכבר הולידו והוציאו נשמות מן תוספת המוחין ההם. וכבר נפסק. אך להיות שהיה יחוד נעלם ומעולה עד שהועיל אל זווג פנים בפנים. על כן כחו גדול ומספיק אל זווג המנחה. לפי שאינו רק אחור באחור. ולכן א"צ לק"ש אחרת. ואמנם סוד אחור באחור זה של תפלת המנחה. הוא מעולה עד מאד. ואינו כשאר זווג אחור באחורי לכן צריך הוא אל נפילת אפים. כי המלכות עולה עמו עד כל שעורו ממש. רק שהוא אחור באחור. ואין צריכה אל תיין נוקבין מנשמות הצדיקים. ולפיכך גדול כחה של תפלת המנחה. שאין זמן אחר בעולם שיהיו אבא"א וזווג כי אם במנחה. וזה סוד שלא נענה אליהו אלא בתפלת מנחה. והבן זה. עכ"ל:

סדר תפלת המנחה בציבור

(א) מתחיל הש"ץ אשרי (תקנוהו. משום דאמרינן כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא) בקול רם. ואומרים הקהל עמו. ומסיימין ואנחנו נברך יה כבשחרית: (ב) לא יתחילו אשרי בבה"כ עד שיהיו שם עשרה. כדי שיאמר ש"ץ עליו הקדיש. ואומר

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם: תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב: (ג) ויאמר הי"ה אומר בחשאי: הריני מזומן להתפלל תפלת מנחה בדחילו ורחימו בסוד שור במדת הגבורה. שתקן יצחק אבינו עליו השלום. ליחדא קודשא בריך הוא ושכינתיה הכ"א ויכוין בשם (יאהדונהי) בדרועא שמאלא. על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

(ד) אח"כ מתפללים בלחש י"ח. ומחזיר ש"ץ התפלה בקול רם כדרך שעושים בשחרית. ונופלים על פניהם. אח"כ אומרים ואנחנו לא נדע. ועומד ש"ץ ואומר קדיש שלם. ויש לומר עלינו אחר כל התפלה וקדיש אחריו. ומניח תפילין. חוללן אחר עלינו: (ה) גם היחיד עושה כסדר זה. אלא שאינו אומר קדיש ולא מחזיר התפלה: (ו) אם יש לחוש שתעבור שעת מנחה קודם שיחזיר ש"ץ התפלה. יתחיל להתפלל בקול רם. ויתפללו עמו הקהל בלחש מלה במלה ועונין קדושה אחריו. אח"כ גומרין הצבור התפלה בלחש והש"ץ בקול רם. והינוקות עונין אמן: (ז) בת"ל לא יעשו כן אא"כ היום רד מאד. ואז יאמר ש"ץ עננו כדינו. והקהל בשומע תפלה. האר"י ז"ל היה נזהר להתפלל תחלה ולהחזירה בקול רם. אפי' כבר שקעה החמה ואפי' בע"ש. וע"ל בסיום דיני חזרת תפלת השחר: (ח) שם מבואר דין תשלומין מי ששכח ולא התפלל שחרית. ודין מי שטעה ולא הזכיר מעין המאורע: (ט) במדינות אשכנז ופולין. מתפללין בצבור ערבית מיד אחר מנחה מפני הטורח. וכבר נזכר לעיל שעשיתי בעד למנהג. וכתבו הפוסקים שעכ"פ צריך אדם לאחוז במנהג קבוע. שלא יתפלל פעם ערבית מיד אחר פלג המנחה ופעם אחר המנחה עד לאחר הכוכבים. מכ"ש ביום א'. אם התפלל מנחה אחר פלג שוב אינו רשאי להתפלל ערבית אלא בכניסת לילה. ובדיעבד יצא אם התפלל מנחה ומעריב אחר פלג. וכן יכול לעשות בשעת הדחק:

בית ה' בלילות. ק"ש ותפלת ערבית בכל הלכותיה

(א) כתב ז"ל [ירושלמי פ' תפלת השחר] יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. כשם שהייתי באפל' והוצאתני לאורה. כך תוציאני מאפיל' לאורה: (ב) גרסינן חכמים עשו סייג לדבריהם. שלא יהא אדם בא מן השדה בערב. ויאמר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא. ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל. וחוטפתו

שנה. כמלא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן השדה בערב זנכנס לבה"כ. אם רגיל לקרות קורא. לשנות שונה. וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך. וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. ואמרו הפוסקים. שאסור לקבוע סעודה חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית. ואם התחיל לאכול אחר שהגיע זמנה. מפסיק וקורא ק"ש בלא ברכותיה וגומר סעודתו. ואח"כ קורא בברכותיה ומתפלל: (ג) מ"ע לקרות ק"ש בכניסת הלילה בשעה שב"א הולכין לשכב על מטתן. וזמנה הגמור זקבוע ע"פ פירוש חז"ל הוא בשעת יציאת שלשה כוכבים קטנים (להפוקי גדולים הנראים ביום) ומן הדין בבינונים סגי. אלא דלא בקיאינן בהו. ואם הוא יום המעונן. ימתין עד שיצא הספק מלבו. אם קראה קודם לכן בברכותיה. עם הצבור (או בשעת הדחק. ואח"כ היתה הדוחה) חוזר וקורא אותה בלי ברכות. והוא שהיה מפלג המנחה ולמעלה. אבל קודם לזמן הזה. לא יצא אפילו דיעבד לפי שטת הפוסקים. ואם י"ל ככתי יחזור ויקראנה עם ברכותיה בלי פתיחה וחתימה. כך נ"ל:

(ד) לכתחלה צריך לקרות ק"ש מיד בצאת הכוכבים. וזמנה נמשך עד חצי הלילה. ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא: (ה) הקורא ק"ש של ערבית אחר שעלה ע"ה קודם הנץ החמה. לא יצא י"ח, אלא א"כ היה אנוס (דין שכור. עמו"ק וקונטרס יציב פתגם) ואז לא יאמר השכיבנו. אבל ב' שלפניה ואמת ואמונה לאחריה אומר: (ו) בערב מברך שתים לפני ק"ש ושתים לאחריה: (ז) מכתבי אר"י תפלת ערבית היא דינא רפיא. ולכן אנו אומרים ק"ש עם ברכותיה שהם בבריאה. אך עכ"ז אין מוזכרים רק היכלי רחמים לבד וכו. ברכה ראשונה לבנת הספיר. והוא המבדיל בין יום ובין לילה. דוגמת רקיע יסוד המבדיל בין מים למים והוא סוד ה' צבאות שמו. אח"כ. אהבת עולם בהיכל אהבה, אח"כ אמת היכל הרצון. ואח"כ השכיבנו. בסוד מטה שלמה המיטה קודש הקדשים. לכן נזכר בה הפורש סוכת כו'. אח"כ העמידה בלילות: (ח) ת"ת אומר בחשאי:

הריני מזומן להתפלל תפלת ערבית בדחילו ורחימו. בסוד נשר. במדת רחמים שתקן יעקב אבינו ע"ה ליחדא קודשא בריך הוא ושכינתיה (יכוין בשם יאהדונהי בדרועין ימינא ושמאלא). על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל:

מנהג ספרדים. וכן האר"י. וכך היה נוהג אמ"ה ז"ל ואני אחריו. להתחיל

שיר המעלות. הנה ברכו את ה'. כל עבדי ה'. העומדים בבית ה' בלילות: שאו ידיכם קודש וברכו את ה': יברכך ה' מציון עושה שמים וארץ: ה' צבאות עמנו. משגב לנו אלהי יעקב סלה: ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך: ה' הושיעה. המלך יעננו ביום קראנו: הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם: בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה ה' לבדד לבטח תושיבני תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח: מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל: יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי. תפלה לאל חיי: ותשועת צדיקים מה'. מעוזם בעת צרה. ויעזרם ה' ויפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו: יהיו לרצון כו' קדיש. והוא רחום

(א) מתחילין והוא רחום. לפי שהוא בעת הדין. שהלילה עת שליטת הדינין. והמפרשים אמרו בו עוד טעמים שא"ל להאריך בהם. ובסוף סדר היום אוסיף תת טעם לשבח מתוק מנופת בעזה"י: (ב) לשון ס' נגיד ומצוה. כבר נודע כי ערבית הוא זמן הדין גמור. ולכן אינו זמן ליתן צדקה (ור"ל שאין השעה גורמת לדקדק על הקדמת נתינת צדקה לתפלה כמו בשתי תפלות הקודמות. אבל חלילה למנוע הצדקה מתי שצריך לה. שמצותה בכל עת ועונה. לכל מדוכא ומעונה. אלא שטוב יותר לחלקה ביום. הנה עתה אנו צריכין לרמוז אותה בסוד עולימתא ספירתא דלית לה עיינין. לכן בערבית משתחיל לומר המעריב ערבית עד סיום תפלה. צריך להיות בעינים סגורות. ע"כ:

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יהוה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

כורע בברכו את וזוקף בשם [ברכו ע"ל ביוצר]: בעוד שש"ץ מנגן ברכו. אומר הצבור

חזן **בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:**

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם: ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא: ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים: סולו לרוכב בערבות ביה שמו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ק"ת **בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:**

היכל לבנת הספיר

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים. בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים. וּבִתְבוּנָה

שיר. תהלים קל"ד: ה' צבאות. מ"ו: ה' צבאות. פ"ד: ה' הושיעה. ך': הושיעה. ך"ח: בשלום. ד': הודיעני. י"ו: מי. י"ד: יומם. מ"ב. ותשוע'. ל"ו

והוא רחום. תהלים ע"ח. כל חמתו. מאומה מחמתו. כנגד נוגדא דממא. כי חמה עלמו כבר הרגו משה. שנאמר חמה אין לי. לכן לא מצינו כלשון תקנתו הלז בשני מלאכי חבלה האחרים. הרי זה יפה אף נעים:

ברוך. תקנו חז"ל ב' ברכות לפני ק"ש בערבית וב' לאחריה. ע"ש שבע ביום הללתיך. והתחלת היום הוא מהלילה כהתחלת הבריאה וכנזכר לעיל. לכן קבעו ברוך בהתחלה. ונראה שהם כנגד תפארת נצח הוד יסוד. שהם שיעור

מְשַׁנֶּה עִתִּים וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים. וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ (יפסיק מעט): בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה. גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חוֹשֶׁךְ וְחוֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה. יהוה צְבָאוֹת שְׁמוֹ. אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

ברכת אהבת עולם נכון לכוין בה מאד. ולאמרה בהתעוררות שמחה רבה. על נתינת התורה לנו. פקודי ה' ישרים משמחי לב. מצות ה' ברה מאירת עינים. יהר מן המאורות. לפיכך נסמכה לברכת בורא יום ולילה גולל אור וחושך. שמכללם נעשה יום שלם. ע"י הקפת גרם השמימי'. וכענין שסמכם דוד ברה"ק במזמור השמים מספרים יום ליום יביע ולילה ללילה. הרי כלל כמו כן מדת יום ולילה ביחד. והמשיך אח"ז תורת ה' תמימה. וגזה סרה קושית אבודרהם:

היכל אהבה
אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חוּקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל כֵּן יהוה אֱלֹהֵינוּ. בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחוּקֶּיךָ. וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ. וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאַהֲבָתְךָ אַל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

קורין שמע. וצריך לכוון לקיים מ"ע של ק"ש בערב. ועיין כוונתיה ופירושה בשל שחר:

יחיד אומר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן: ובזה משלים מנין רמ"ח. וי"א לאמרו אפי' בצבור

דברים ו ד · שְׁמַע יִשְׂרָאֵל | יהוה אֱלֹהֵינוּ | (אנכי) יהוה אֶחָד: (לא יהיה)

בלחש וביו"כ בקול רם בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

יפסיק מעט בכל מקום שנרשם קו כזה

קומת מדת הלילה. ובהם ודאי היום הולך אחר הלילה. הבן בחכמת האמת אז תשכיל ותדע. ויש בברכה זו ס' תיבות נגד מדת אני (ע"ל) שהיא בגלות הדומה ללילה (לספרדים נ"ג תיבות נגד גן נעול): בדבריו. כמו בדבר ה' שמים נעשו: מעריב. נגד כתר. רוכב בערבות. דאתמר ביה ישת חושך סתרו. יושב בסתר עליון. ואיהו מעריב ערבים. תרין. חכמה ובינה. הדר מפרש. בחכמה פותח (חמשים) שערי בינה ודאי. ובוקע אלוני האור המלומלם: ובתבונה. משנה נמשך מדתו של אברהם אבינו ע"ה בעל החסד: משנה עתים. כמ"ש ויוצא אותו החוצה. מגלגל המזלות ומי"ד עתים ליום וכן ללילה (המשכים משעות היום בכ"ח מחנות) לדק יקראהו לרגלו: ומחליף. במדתו של יצחק שנעקד ונשא המאכלת שנקראת מחליף. כמ"ש מחלפים תשעה ועשרים [עזרא א ט] ונקרא המקום שגנוזים סכיני הקרבנות. בית החלפות. מלי' מחלה וחלפה: הזמנים. של יום ולילה: ומסדר הכוכבים. דרך כוכב (כ"ו דהוה וכ"ב אותיות) מיעקב. דתניה מתפשטין ומסתדרין אחד עשר כוכבים. ויהם נמשכים ונעשין י"ב מזלות. כידוע. וזהו במשמרותיהם שהם קיימים וקבועים בגלגל: במשמרותיהם. נלח הוד תרין שוקין. שומרים בשערים שומרים לבוקר. נגד שומרים הסובבים בעיר: ברקיע. יסוד כנודע. ומבואר אלוי יפה: כרצונו. רצון שובכי כנה (תמן ס' וכ"ה. מפורש לעיל כמה פעמים) ואהבה תלויה ברצון העליון. בסוד נעוץ סופן בתחלתן. עד כאן באצילות: בורא. הרי בריאה. יום ולילה. מעורבין ברא‏שית הבריאה: גולל אור כו'. מגלגל זה מפניס של זה. ופניהם אל הבית. הכל לתקנת העולם (כמ"ש בזוהר מאמר הירח) כי בשעת קבלת שפע האור. אין עת חלוק מזונות לבני ביתה. ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה: ומעביר. בירה. עובר ארחות עולם: ומבדיל. בעשייה. הוא הוילון. שכתוב בו ויעש ה' את הרקיע: ה' צבאות שמו. מייחד כולן בנלח הוד יסוד. וחוזר למקום שפסק. לקשר הכל באחדות כלפי מעלה. המשכיל יבין: המעריב במאי דפתח סיים: ערבים. שנים. שקיעת החמה והסתרתה תחת האופק. א"נ נטיית גלגלי ערב והנשף:

אהבת אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה. בברכה זו יש מ"ו תיבות. לגד שם מ"ה עם הכולל לחברו עם בראשונה. מכלל שביהם הוא עו"ל מלכות שמים · המתייחדים כאן בהיכל אהבה. שהוא בחסד. אהבת עולם חסד יבנה. וכתיב ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד: תורה כו'. ד' דברים. כנגד אצילות בריאה יצירה עשיה, וד' אותיות הוי"ה. ועל ידיהם נקשר בית ישראל בעבותות האהבה העזה. אם יתן איש כל הון ביתו בית גאים כהם. בוז יבוזו לו: נשיח בחוקיך. טעם סדר זה ויחוס הלשון כבר נזכר לעיל. חוקים. הם ביצירה (ואות ו') דביה בעל כנפים המגיד דבר ומושך הלב לאהבה (בסוד שמאלו תחת לראשי) והוא היודע ועד בשכבה ובקומה. היינו דסמיך לבשכבנו ובקומנו. וזהו נשיח]. ע"י שי"ח השדה ידוע. או שי"ח לארץ. כל זה נעשה בחוקך ודאי. ונשמח שמחה מפורש לעיל (בסיום מלאכת הכסא) באורך והוא בודאי בדברי תורה. שהם חבור תורה במשפטים (ודינין במרה נלטוו. אין דבור אלא לשון עז) שהוא על פי הדברים. תורה שבע"פ. ככ"ל כמה פעמים: תורתך. שכתב. שהיא האור כי טוב אור לדיקים ישמח. ונמתקו מי מרה: ובמצותיך. הרי ארבעתן מבוארים יפה:

וְאָהַבְתָּ *אֵת יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל׀ לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: [ירגיש הי׳] וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל׀ לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ** וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם׀ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל׀ לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ***וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב׀ בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם [ידגיש הפ״א] פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים׀ אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם וְחָרָה אַף יְהוָֹה בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם׀ ****מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָֹה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל׀ לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם׀ אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין׀ עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם׀ אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם׀ עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם***** עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע° יהוה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם °° צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף׀ פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ [ידגיש הז׳ ולא יותר מדאי] וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְהוָֹה וַעֲשִׂיתֶם׀ אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ °°° אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים׀ אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ ידגיש הז׳ וַעֲשִׂיתֶם׀ אֶת כָּל°°°° מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם׀ מֵאֶרֶץ°°°°° מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים לא תענה אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם:

היכל רצון [לא אמר. אמת ואמונה לא יצא י״ח . ואומרו במתון ובכוונה] :

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ. כִּי הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ. וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל הֶעָרִיצִים. הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ

אמת כנגד היכל הרצון . גם ברכה זו היגה פותחת בברוך . שהיא סמוכה לחברתה כמש״ל בשחר : ואמונה . בשחר אומרים ויציב . שהוא (בסוד והקמותי את בריתי . כמ״ש שם) המשכין בין מדת יום למדת לילה . כי הוא הכלי המחזיק ברכה . הוא כגואל טוב , וגאולה מעלית לא הואי עד לפרא . שכשילאו לא יצאו אלא ביום . הילכך לא אמרינן

*) לא תשא. ותכוין למ״ע של אהבת ה׳: ** לא תחמוד : *** לא תגנוב: **** לא תרצח : ***** כבד את אביך : ° ידגיש הע׳: °° ידגיש החיריק הא׳: °°° לא תנאף : °°°° זכור את יום השבת : °°°°° מ״ע לזכור יצ״מ :

מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ . הָעוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר . (נִסִּים) וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר . הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ . הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ . וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂוֹנְאֵינוּ . הָעוֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה . אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם . הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם . וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם . הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף . אֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע . וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ . שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ . וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם . מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם :

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים יהוה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא :

עלו"ה מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה . זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ :

יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : וְנֶאֱמַר כִּי פָדָה יהוה אֶת יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה . גָּאַל יִשְׂרָאֵל :

היכל קודש הקדשים

הַשְׁכִּיבֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם . וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים (טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם) . וּפְרוֹס עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ . וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ . וְהוֹשִׁיעֵנוּ (מְהֵרָה) לְמַעַן

אלא אחת והאמונה . שבעל האמת נעשה כאורח נטה ללון במקום . כי בא השמש . כי בא לשפוט תבל בצדק ועמים באמונתו . מ"מ מנהג לסמוך גם גאולה לתפלה דערבית . דהא גאולה מאורתא נמי הואי . שהכל מודים כשנגאלו לא נגאלו אלא בערב שנאמר הוציאך ה' ממצרים לילה . לפיכך אף הסומך בערב הוא בן עוה"ב . אע"פ שאינו יחוד גמור . אבל עתה נתונה באמצע . שתורה שמירה יתרה מפנים ומאחור . שכן רמוז גם הגואל היד בסמוך לה כאלת וקים , כי הוא חי וקים לעולם . שכן יוסף הצדיק נגש לפני רחל שלא יביט בה שר החושך שליטתו בלילה כמו כן צריך לעשות התיבה של אור בפנים מכל צד . בשעה שהחושך מכסה ארץ . והנה בנוסח זה יש קנ"ב תיבות . נגד הנקב שכל אורה בא לה השם כנודע , ולזה נקראת נקבה . נקב ה' תתאה גם נקב הוא א' ממילויי אהיה . וכן קנ"א עם התיבה . כי אל קנא הוא באל אחר . שנתר משלטונו בלילה : הפודנו . כאן הולך ופורט בה קומה שלמה כפולה ומתחיל ממטה למעלה . הפודנו מיד מלכים במלכות : הגואלנו . ביסוד , מפורש כמה פעמים : הנפרע מצרינו . בהוד (עמש"ל בברכה ג' דבה"מ) : והמשלם גמול . בנצח כי הוא גומל חסד וגמול דלים . וכל גמול הוא מצד החסד . אע"פ שהוא שלומת רשעים כי הוא הנאה להם והנאה לעולם (וזה לא ידעו ולא יבינו בעלי הפשט) באבוד רשעים רנה : העושה גדולות . בחסד . יד בגדולה . ונמשך בסדר קו ימין : ואין חקר . כנ"ל . (והוא לי' הכתוב איוב ה) והאומר עד אין . נמי לא מסתכים , גם הוא בה ס"י ע' . אלא שמהראוי לתפוס לי' ראשון . וכמובא בספר ליתיה) : ונפלאות עד אין מספר . בגבורה . אבל בגבורות ה' אלהים אזכיר צדקתך לבדך כי לא ידעתי ספורות . הכל גדולתך אספרנה , כמ"ש שם בעז"ה : השם בחיים . אילנא דחיי . תפארת : המדריכנו . בבינה , נותן בים דרך , דעת יסוד דבינה . וכן במות . בבינה ידוע : וירם . בחכמה הסוד דאתמר ביה רום ידיהו נשא , וקרן הוא בבינה , קרן היובל . כי הן רעים דלא מתפרשין : העושה כו' . בכתר , כי יציאת מצרים בגילוי אור הכתר היה , ומכאן ואילך יורד למטה לכן הכתר רמוז כפול . כמ"ש אותות כו' : המכה בכורי . בחכמה שהוא בכור דקודשא כנודע : ויוצא לחרות עולם . בבינה שהיא בחינת יובל המוציא עבדים לחרות : המעביר בניו בין גזרי . בחסד מדתו של אברהם אבינו הזקן , שהעביר בניו במלכיות שגזר לו . והעבירם שלא יכלו ביניהם כמ"ש בברית בין הבתרים . אשר עבר בין הגזרים . זהו בין גזרי ים סוף , שבזכותי עברו : את רודפיהם כו' טבע , בגבורה : וראו בניו גבורתו . בתפארת כאזר בגבורה בים נדמה כאיש מלחמה : שבחו והודו . בנצח והוד : לשמו . (כמש"ל כמה פעמים) והוא רצון . ויצא בכי טוב : ומלכותו ברצון . חוזר ופונה למעלה לכסותו בה כאמור , הרי זה כפתור ופרח בודאי :

השכיבנו . ברכה זו אינה פותחת בברוך מטעם הנ"ל . והיא בחינת היכל קה"ק בסוד חדר המטות מטתו שלשלמה . ברכה זו האחרונה יש בה ס' תיבין כעין הראשונה שבשתים שלפניה , כי הוא חוזר מעניינה בסוף (ובתוספת דשבת יש בה ע' תיבות בסוד יי"ן המשומר שבבינה כי שבת היא מעין עוה"ב) : לחיים . עלו"ה : סוכת שלום . ידוע ומפורש לעיל

שִׁמְךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ. וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב. דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: ופרוס בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד:

לשבת ויו"ט ור"ח ויו"כ) וּפְרוֹס עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ (רַחֲמִים וְשָׁלוֹם): בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַפּוֹרֵס סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ. וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. וְעַל יְרוּשָׁלָיִם: אמן

[אחר שיאמר עמו ישראל במקום הפירס ונזכר תוך כדי דבור (כדי לומר שלום עליך רבי ומורי) אומר מיד הפורס כו'. ואחר כדי דבור ילא. ויזהר לענות אמן אחר ירושלים, ואם לאו מעכב ביאת המשיח ח"ו]:

לשבת וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם. כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יהוה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

ביו"ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי יהוה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

בר"ה תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר. בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא. מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

ביו"כ כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם. מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ:

(א) ברוך תקינו רבנן בקרתי, משום דקיי"ל תפלת ערבית רשות ולכך מפסיקין בקדיש. דמשמע שנגמר כל הסדר וכבר יצאו י"ח בפסוקים הללו שיש בהן י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות התפלה שהיא חובה, וכיון שאמרו כל אלו הפסוקים תקנו ג"כ ברכה לאחריהם. שיא יראו עינינו: (ב) כל זה תקנו מתחלה כשהיו בתי כנסיות שלהם בשדה, להקל עליהם שלא יתאחרו בלילה מפני המזיקין דשכיחי בדברא. והאידנא שויוה לתפלת ערבית חובה משום דבתי כנסיות בישוב אפ"ה תקנה זו לא זזה ממקומה ואומרים זה וזה. ונכון לומר פסוקי ברוך ה' בישיבה:

בָּרוּךְ יהוה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יהוה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יהוה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: יְהִי כְבוֹד יהוה לְעוֹלָם יִשְׂמַח יהוה בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ. מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יהוה אֶת עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. כִּי הוֹאִיל יהוה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם: וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם. וַיֹּאמְרוּ יהוה הוּא הָאֱלֹהִים יהוה הוּא הָאֱלֹהִים: וְהָיָה יהוה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יהוה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: יְהִי חַסְדְּךָ יהוה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן

לעיל כמה פעמים. וכן כל שאר הלשונות מבוארים מכלל דברינו כמה פעמים ודעת לנבון נקל: אויב כו'. י' דברים הללו הן י' קליפות דסטרא אחרא. וכן נזכר בכתוב והנה ששה אנשים באים מדרך לפונה ואיש מפלו בידו, והתחיל באוי"ב היא כנגד הוי"ה דקדושה, הויבי איש אנשי ביתו וסיים בשטן הוא ראש כולן הוא כח"ש הוא שונא, בן זוגה של אויב. והרחיקם זה מזה, משום דבריין בפרודא, כי היכי דלא לשטשטו עלמא: מלפנינו ומאחרינו. זעיר ונוקביה. שהם אחור וקדם. שלא יהא תקו"ה לרעים: כנפיך. ביסוד, כנף אביו הוא החופף על בית ישראל והסתירם כאמור מכאן והילך ישמע חכם ויוסף לקח:

ברוך ה' זהו תוספת ברכה מתקנת הגאונים לצורך שעה, כם רכ"ה תיבות, לרכך מדת הדין הקשה שנגברו עליה הדינין והם פסוקי רחמים מלוקטים. מבוארים למבין מדעתו: ברוך. תהלים פ"ח: ברוך. שם קל"ה: ברוך וברוך. ע"ב (עמ"ש בס"ד בסיום פסוקי דזמרה): יהי. ק"ד: יהי שם, קי"ג: כי. שמואל א' י"ב: וירא. מלכים א' י"ח:

הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ . לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ : כָּל גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי . וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ : כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ. וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ :

בָּרוּךְ יהוה בַּיּוֹם . בָּרוּךְ יהוה בַּלָּיְלָה . בָּרוּךְ יהוה בְּשָׁכְבֵנוּ . בָּרוּךְ יהוה בְּקוּמֵנוּ : כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים : אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי . וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ : בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי . פָּדִיתָה אוֹתִי יהוה אֵל אֱמֶת : אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם . יַחֵד שִׁמְךָ וְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ תָּמִיד . וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד :

יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ . וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת . בֶּאֱמוֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ . יהוה מֶלֶךְ יהוה מָלָךְ . יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד . כִּי אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה . הַמֶּלֶךְ בִּכְבוֹדוֹ . תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד . וְעַל כָּל מַעֲשָׂיו : תפלה בלחש

(א) אין לדבר בין גאולה לתפלה דערבית. ופסוקי ברוך . כיון דתקינו להו. כתפלה אריכתא דמו. ואם שמכריז ש"ץ ר"ח וכן טל ומטר . כיון דצורך תפלה הוא . לא הוי הפסקה : (ב) מלא לציור שקראו ק"ש ורוצין לעמוד בתפלה. יתפלל עמהם. אח"כ יקרא ק"ש עם ברכותיה. משום דאינה חובה. ואיכא מ"ד באמצע תקנוס . אבל בשחרית אינו כן . אלא ודאי מיסמך גאולה לתפלה עדיף כמ"ש במו"ק בס"ד : (ג) אם יש שהות לקרות ק"ש וברכותיה ולהתפלל עם הצבור. אע"פ שאינו יכול לומר פסוקי ברוך . פשיטא ידלגם. וכ"ל שא"צ לאמרם אח"כ כלל : (ד) אין ש"צ מחזיר תפלה בערבית. ואין כאן נפילת אפים . ומי שלא שמע ברכו. אנו פורסין לו על שמע כדעת ב"י. ואשתמיטתיה להרמ"ע בתשו' סי' פ"ד : (ה) אומרים עלינו. והנהגו לומר אח"כ מזמור א' ושיר למעלות. קדיש . ויושבים מעט ואומרים אך צדיקים וגו' (למנלא. אדון עולם) א' נחני וגו'. ונפטרין והולכין לשלום :

תוספת . גרסינן פ' היה קורא. חייא בר רב אמר. אמר אני ה' אלהיכם צריך לומר אמת . לא אמר אני ה' אלהיכם (הייגו פ' ציצית אינו צ"ל אמת . ולכאורה צ"ל דפליג אאבוה. דס"ל כל שלא אמר אמת ואמונה ערבית לא יצא י"ח. אבל אינו דוחק בעיני לומר. דרב נמי לא קאמר אלא היכא דגמר פ' ציצית. כיון דאמר אני ה' אלהיכם . בע"כ צ"ל אמת. וקיי"ל דצ"ל נמי אמת ואמונה. לקיומי קרא ולהגותך בלילות דוקא . לאפוקי איפכא דהיינו אמת ויציב בלילה ואמונה בבוקר . דלא שפיר דמי . אבל מיהת מודה נמי דלא בעי אתחולי. כדאמר ר"כ משמיה הכא דלא יתחיל. ומשמע נמי דהכי עפי עדיף ודאי. אלא שאם התחיל גומר . וכי גמר. מיבעי ליה למימר נמי אמת ואמונה. ובלא"ה לא יצא י"ח. וע"כ צ"ל כן. דאל"ה תקשי דרב אדרב. אי הכי לא פליגי רב וחייא בריה. ולפ"ז הכי הילכתא. דהא קיי"ל כדרב (ולא השמיטוהו הפוסקים אלא מפני המנהג בלבד) ומקשי תלמודא והא בעי לאדכורי יצ"מ. ומשני דאמר הכי **מודים אנחנו לך יי אלהינו שהוצאתנו מארץ מצרים. ופדיתנו מבית עבדים. ועשית לנו נסים ונבורות על הים ושרנו לך . מי כמוכה באלים כו'** : ואין דעתי שיסמוך אדם ע"ז. ויניח מנהג אבותינו שלא מדוקק ח"ו. אלא מיהא כשהשעה דחוקה. ודאי כדאי לסמוך עליו. ולא יפול דבר מדבריהם ארצה :

נשלם סדר היום . בעזרת נורא ואיום. עם חיקף חיומי . והאיר ה' עיני ומצאתי לי סמך גדול מתחלת יצירת אדה"ר :

(א) בשעה ראשונה הוצבר עפרו. לכן מתחיל זמן ק"ש ותפלה בעמוד השחר. כי מאז התחילה יצירתו : (ב) בשניה נעשה גולם . לפיכך ותיקין גומרים עם הנץ החמה שהיא בשעה שניה (כמש"ל בחבורי בס"ד) ותפוח עקבו מכהה גלגל חמה. יבושו עכו"ם בעת ההיא שמניחין אז כתריהן ומשתחוים לחמה : (ג) שלישית נמתחו איבריו . לכן בני מלכים אז מותחין איבריהן : (ד) ברביעית נזרקה בו נשמה. להודות ולשבח לבוראו . לכן נמשך זמן ק"ש עד ד' שעות. כמו שאדה"ר לא קרא עד שעה רביעית. וכן הוא מאכל כל אדם כתוכו. שבשעה ההיא טעם בראשונה : (ה) חמישית עמד על רגליו ללכת הנה והנה. והתנועע לבקש חפציו ולעשות עסקיו. מכאן רמז לשעת משא ומתן : (ו) ששית קרא שמות. ע"י בינה ודעת שנתנה בו בכח האכילה. שאין תינוק יודע לקרות אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן. וקודם שאכל אדם יש לו נתי לבבות. ואינו מסכים לדעת אחת. לכן בודאי שעד מתחלה סעודה נמורה לסעוד הלב ולהכינו להשגת ידיעה שלימה בטיב הנבראים והשכלת השמות . ע"כ בודאי היתה קריאת השמות מתוך שמחת אכילה ושתיה. ודוגמת לימוד תורה על השולחן . עפ"ז קבעו זמן סעודת ת"ח בששית : (ז) שביעית נזדוגה לו חוה . שנלקחה מצלעותיו אז מתוך השינה. מכאן סמך נס לשנת הצהרים. ואז מתחיל זמן תפלה גדולה ג"כ. כי אז היה זמן חבור אדה"ר וצלעו. ובעת תפלה נעשה ג"כ זווג שם מ"ה אדם העליון ית' בחו"ה היולאת מגעלמו. ומזה נולדו בשמינית שנים. מלד האחד נאחז בעל החסד שתקן מנחה גדולה כנזכר לעיל. השני מלדו אחוז בעל הדין שתקן מנחה קטנה: (ח) בתשיעית נצטוו. וראוי לעסוק אז בתורה ובמצות: (ט) בעשירית סרח. כנגד זה תפלת מנחה קטנה בעת ההיא שהדינין מתעוררין. ע"ש ירח מנחה. אכפרה פניו (פני זעם) במנחה. ולזה נקראת תפלת מנחה. לפי שבאה לכפרה. משא"כ של שחר שאינה על חטא. וזה נכון מאד. וכן מוכיח התרגום. למנח יומא. שהיא אז שעת המנחה:

בי"א

זהים . זכריה י"ד : יבו . הלים ל"ד : הושיענו . שם ק"ו : כל . פ"ו : כי , שם : ואנחנו . ע"ט : אשר . איוב י"ב : בידך . תהלים ל"א :

(י) כ״א כדון. וצריך להרהר ברחמים ולהכר יום ללילה: (יח) כ״ב כנ״ד. לפיכך נתקנה תפלת הערב. ומתחילין והוא רחום. מחמת אימת בעלי הדין שניתן להם השליטה.

וקודם השכיבה צריך לתת חשבון ממעשיו כמש״ל בס״ד. שלא ירדפו אחריו בעלי דינים ויתבעו ממנו. אבל מוטב אמרו: מילי ואבי דרי מושכבא:

מלון. בו מבואר הנהגה וסדר לילה דחול. בו ו׳ מדורות. א) חשבון ק׳ ברכות של כל יום. ב) ק״ש של המטה. עם פי׳ וע״ד האר״י ז״ל. ג) קינות חדשות על החורבן. ד) דרך א״ץ בשכיבה תה״מ. והרואה קרי. והנהגת לבישת בגדים. ה) תפלת אליהו ז״ל וזמר ידיד נפש [כנת גרסם קודם תפלת שח״ית]. ו) הטבת חלום. התרת המנודה בחלום. ודין הנודר בחלום.

א. חשבון מאה ברכות

(א) אחר שעשה חשבון צדק ממעשיו. ועיין כמה חובות והקפות שנשארו עליו ביום שעבר. עכשיו בעת הפנאי. צריך האדם הזריז בעניניו. להשגיח על הכנסתו. ולחקור איזה ריוח שיוכל להשיג על ידו. די מסת פרעון חובותיו. ולהשיא מעמדו במצב טוב כל האפשרי. לכן יפקח עיניו לאסוף מלא חפניו ברכות טוב. וימנה מתחלת הלילה כמה ברכות יעלו בידו שלא יפחות ממאה שחייב כל אדם מישראל לברך בכל יום. כמ״ש ז״ל מהכתוב. ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך. אל תקרי מה אלא מאה. ותקנם דוד המע״ה הגבר הוקם על. שהן תהילות מק׳ קללות שבמשנה תורה. תוספות חיים ושלום וברכות שמים מעל. ויתחיל למנות ברכותיו מתפלת ערבית. ויספרם אחת לאחת למצוא חשבון: (ב) כל עת שאומר ברכה. מצוה לכתבה על ספר לדעת המספר. ויש בזה ריוח כפול גדול מאד. א׳. שמתוך כך ישים אל לבו לכוין בהם היטב כדי שיהיו ראויות לבא במנין. שאל״כ כמוהם כאין. והלואי שלא יצא שכרו בהפסדו. שעובר על לא תשא לשוא ח״ו. אבל כשידקדק במנינן כמו שמדקדק על חשבונות כספו ומעותיו. אז בודאי יקפיד עליהם ביותר שלא יפסידם. והשנית. שידע בבירור שלא חסר כלום מן המנין. כי ביום תענית וביחוד כשמפסיק מבע״י. חסרים הרבה. ונמצא שמפסיד והוא לא ידע לחזור להשלימן בברכות אחרות. וכן בשבת ויו״ט חסר מהמספר סך רב. ויחשוב איך וכמה ישלים אחרות תחתיהן. ואז יעשה לו קלפי שיניח בתוכו מנין פירות או קטניות כמספר הברכות שמברך. עד שישלים מנין מאה: (ג) ומאחר שכל כוונתי בחבורי להקל הטורח ולהועיל לי ולבני גילי אסייע גם בשורות דרך החשבון בקצרה וקוצו הוי כללא בידך. כשאתה מתפלל ומברך בכל יום סך הברכות המחויבות בהחלט (דהיינו כפי מנהגנו בציצית ותפילין. וברכת הנותן ליעף. ברכת המקדש שמו ברבים. בלי חתימה) הרי בידך תשעים ואחד (ולהנוהגין לברך על תפילין של ראש בפ״ע. יהיו צ״ב ואם תסעוד רק פעם אחד ביום. הרי כאן ששה ברכות הנהניות. ואם תנהוג בסעודה כאשר הוריתיך. תרויח עוד ב׳ ברכות לפחות. ונמצאו בידך מאה ברכות מכוונות. ואם תזמן או תברך רק על הכוס. הוספת על המספר. כ״ש אם אתה סועד ב״פ ביום. וטועם לפעמים בנתיים. או נצרך לנקביו פעמים. באופן זה אי אתה צריך לחשב כלל: (ד) מעתה תדע. כי ביום תענית כשאתה מפסיק מבע״י. חסרת ח׳ או ט׳ ברכות. או אם אירע מקרה בלתי טהור, שנחסרו מן המספר מחמת אונס, צריך להשגיח על השלמתן בדיוק שלא לצאת לשבת ויו״ט עי׳ לקמן וחשבון זה חביב לפני המקום ברוך הוא מאד, וישלח הברכה באסמיו, וימלא סכותיו וזיתיו, ילילנו אף מן קמיו: (ה) וכן ינהוג בדיוק שאירע לו ביום אם נכשל בחטא ועון, בלילה (שהוא עת הפנאי) הסמוך יכתבנו על פנקסו, כדרך שעשה ר׳ ישמעאל בן אלישע כהן גדול [שבת יב] שכתב אני ישמעאל קריתי והטיתי, לכשיבנה בהמ״ק אביא חטאת שמנה, לקיים וחטאתי נגדי תמיד, שמתוך כך יזכור לתקן את אשר עוות, ככל אשר תשיג ידו, ולא יגבה לבו, ואם באו עליו יסורין, יקבלם מאהבה וישים אשם נפשו, וירחמוהו מן השמים ויקילו ענשו, ואינון מרי דחושבנא, שמחשבין הכנסת ריוח כנגד הפסד בהוצאה ופזור, לידע מה שהניחו נכסיהם הקיימים, וקניניהם הבלתי בלים לעולמים, ואמרו רז״ל [ויקרא רבה פ׳ יא] עשית חבילות עבירות, עשה כנגדן חבילות של מצות (ומה שאמר הכתוב אשר לא יקח שוחד, וכן אותה שאינו סוף פ״ד דאבות, עלא״ש מ״ש בס״ד) ע״כ צריך להחזיק חשבון צדק ולמנות ג״כ סופר מהיר ובקי בחשבון ובמספר. אם הוא עצמו אינו בקי בחשבונות של ממון, יפקיד עליו איש חכם ונבון, כדי שיהיו חשבונותיו ברורים כשיעמוד לתת דין וחשבון, לפני האדון המלוה בו, וחסד פטרון ורבון, ואם יאמר רם הלב אבד חשבון, תלא אם תחשבון ותאכל את שאינן מחשבין רק פנקסי כספם הכתם וצרורות קלפיהם אשר עמו לפני ידיהם מעט, להתגאות בעולם שאינו שלהם, ברוב עשרם יתהללו, ולא שמו אל קדוש ישראל באלהים יתהוללו, בחוקות התועבות יתהלכו לנו כמו יתהוללו, הנה יום לה׳ על כל גאה ורם נכרתו כל נטילי כסף דלו האנוש כעו עורים בהולות לא יקומו אם יפלו, שערי עוז״ה בעדם ננעלו, אויבי ה׳ מנשמת אלוה יאבדו מרוח אפו יכלו, ואוהביו כצאת השמש בגבורתו יהלו, ויכתב בספר זכרון לפניו לחושבי שמו בעלי חשבונותיו אשר בו ינדקו ויתהללו: (ו) אחר תפלת ערבית, צריך לקבוע עת לתורה לקיים והגית בו יומם ולילה, כמו שעשה בבוקר, לקשר התפלה עם ת״ת ולקיים ילכו מחיל אל חיל, גם בלילה יש לחוש יותר אם יאכל תחלה יבוא לידי שינה, מתוך שהאדם יגע והטבע מבקש המנוחה, ונמצא מתבטל לגמרי, ויותר צריך ליזהר בלימוד הלילה, שאין עיקר רנה של תורה אלא בלילה, עמו״ק קנ״ז, ולימוד הלילה יהיה בתורה שבע״פ, כמו שלמדנו מן המדרש, שכן למד משה רבינו עליו השלום בהר, וידע שהוא לילה, אבל למוד המקרא אין זמנו אלא ביום, וכן דעת האר״י ז״ל, ואם הוא רעב וצמא, שלא אכל ביום לחם לשובע, ואינו יכול לכוין דעתו ללמוד, יטעום מעט כדי ליישב דעתו ויעסוק בתורה, אח״כ ישב לאכול סעודתו די צרכו וכפי הנאות לטבעו: (ז) ואמנם הראוי לאדם בינוני הבריא ובמדינות הללו, למעט בסעודת הלילה ותהא קלה משל יום, כמש״ל (אם לא שלא סעד ביום) ובזה ירויח ארבעה דברים, א׳ ישמור בריאותו, ב׳ יהא נשמר ג״כ מדבר רע, שלא יבוא לידי מקרה לילה הבא ע״פ הרוב מתוך אכילה גסה. ויזהר ג״כ מדברים חמים ושאר דברים המרבים זרע ביחוד מי שטבעו עלול לכך. ג׳ שיהיו חלומותיו נחים מיושבים כי מריבוי המאכלים ושתיה יתרה באים החלומות הקשים והזרים ברוב פעמים בסבת עשן העולה למוח ממילוי הבטן ותערובת המאכלים המשונים. ד׳ שלא תכבד שנתו עליו ולא יאריך בה מאד. שיש לחוש שלא יישן עד שתעבור עונת תפלת שחרית והוך הכוכב תמא״כ המתמלא אכילת הלילה אז טוב לו לגופו ולנפשו ולנשמתו כי יקיץ בזמן הראוי ובצאתו ימשך השינה לאדם בינוני אמרו שהוא ח׳ שעות שליש היום ונתנו בו סי׳ אז תישן. אכן די לאדם הבריא שיישן שש שעות ומספיק בלי ספק. והכל לפי מה שירגיל האדם עצמו בנעוריו כי הרגל טבע שני:

ב. סדר קריאת שמע שעל המטה. ג. קינות חדשות על החורבן

(א) לאחר שקבע תד״ת ילך לישן אז ינוח לו מחלומות רעים: (ב) לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללי כנעני ב״א ישתה. עי׳ סדר פיפיות דק״ש כהוגן [ואומר תהלה אלהינו כו׳ אשמנו כו׳ עד והכתנו הרשענו]: (ג) גרסי׳ הנכנס לישן על מטתו אומר משמע עד והיה (כן מליכו גם בצורת הניגלם ס״פ לך) אם שמוע. ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . הַמַּפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל עֵינָי . וּתְנוּמָה עַל עַפְעַפָּי : וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי . שֶׁתַּשְׁכִּיבֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַעֲמִידֵנִי לְשָׁלוֹם . וְאַל יְבַהֲלוּנִי . רַעְיוֹנַי . וַחֲלוֹמוֹת רָעִים וְהִרְהוּרִים רָעִים . וּתְהִי מִטָּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ . וְהָאֵר עֵינַי פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת . כִּי אַתָּה הַמֵּאִיר לְאִישׁוֹן בַּת עָיִן : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמֵּאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדוֹ :

ונהגו להוסיף פסוקי דרחמי. קורין שיר של פגעים (ויהי נועם עד ואראהו בישועתי)

יהוה מָה רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי : רַבִּים אוֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה : וְאַתָּה יהוה מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי : קוֹלִי אֶל יהוה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה : אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יהוה יִסְמְכֵנִי : לֹא אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי . קוּמָה יהוה הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ : לַיהוה הַיְשׁוּעָה . עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה :

ואומר השכיבנו עד מעתה ועד עולם. ברוך ה' ביום. עד אלא אתה בלי חתימה :

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק. וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ : וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ׀ יהוה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יהוה רֹפְאֶךָ : וַיֹּאמֶר יהוה אֶל הַשָּׂטָן יִגְעַר יהוה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יהוה בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלָיִם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ : הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל : כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת : יְבָרֶכְךָ יהוה וְיִשְׁמְרֶךָ : יָאֵר יהוה פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ . יִשָּׂא יהוה פָּנָיו אֵלֶיךָ . וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם : הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל : לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יהוה : לִישׁוּעָתְךָ יהוה קִוִּיתִי . קִוִּיתִי יהוה לִישׁוּעָתְךָ . קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ יהוה . יהוה לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי . יהוה קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ : בְּשֵׁם יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל . מִימִינִי מִיכָאֵל . וּמִשְּׂמֹאלִי גַּבְרִיאֵל . וּמִלְּפָנַי אוּרִיאֵל . וּמֵאֲחוֹרַי רְפָאֵל . וְעַל רֹאשִׁי שְׁכִינַת אֵל : תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח : אִם תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחָד . וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ : מִגְדַּל עֹז שֵׁם יהוה . בּוֹ יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב : עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר : בְּטוּב אָלִין . אָקִיץ בְּרַחֲמִים : יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד . יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם : רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם . וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם : תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה . מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב : אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה : כוונתו ידועה . לבקש מהש"י הצלה מצר אידוע . הרמוז בר"ת . אומר מזמור קכח

(ד) סדר ק"ש ע"פ כתבי הר"י בקלור (אם אמנם האריכו בו הבאים אחריו והוסיפו מדעתם) נקרנו במועט כמחזיק את המרובה: (ה) קודם שיקרא ק"ש יתודה ויאמר אשמנו כו' ויקבל כוידוי על חטאיו הידועים לו בהחנה ונקשה כפי כחו. ותקננו לעצמנו נוסח ארוך לבקש רחמים עלינו ועל יוצאי חלצינו ובני ביתנו ואוהבינו ועל אחינו בית ישראל בכלל ועל בקודת בית חיינו ואויינו ביחוד כי על הרוב זמן שכיבה שלנו לאחר חצות לילה שמתעררין ברחמים. וראוי להתחנן ולהתאונן ולבכות על גלות ישראל ושכינה עמהם בכ"מ שהם אף אם עיקר תיקון נקודת חצות לילה אינו שייך אלא בא"י כי בשאר ארצות הוא מתחלף לפי מצב המקום והאקלים כמ"ש במו"ק וכמש"ל מ"מ נכון לעשות זכר לדבר ולקונן בכ"מ על הכלל אשר נגר ואתן קולי בבכי בלב נשבר:

חבלי. י"ל מענין חבלי לידה. כי ע"י מיארים בעינים בגורות וקבורות בשינה. לפי"ז היה ראוי לומר חבלי בצת"ח הח'. ולא נהוג עלמא הכי. והמדקדקים ר"ל לשון חלק כמו חבלי מגבה. ואין בזה טעם. גם יקשה עליו מה שהקשו אבל יותר נכון מה שפירשוהו מלי' חבלי יולדה. לפי שכשהאדם עומד זמן רב ואינו ישן. חבלים וצירים יאחזוהו. לכן אמרו רז"ל (שבועות כה) הנשבע שלא יישן ג' ימים מלקין אותו ויישן לאלתר. וכן אמרו (ב"ר פ"ט) הנה טוב מאד זו שינה. מתוך שאדם ישן קימעא (כי השינה הארוכה נאה לאותן שאין לעולם הבא מהם. ישנו שנת עולם ולא יקיצו) עומד ויגע בתורה: ותהא מטתי שלימה. אם אשמש מטתי. לא יהא פסול בזרעי נראה שכוונו חז"ל לכלול בברכה זו ולכטור הבלת המים במטה (ומה שלא יחדו לה ברכה בפ"ע. עמ"ש בס"ד במו"ק) ולפי"ז יש מכאן קלה במך אם רוצה לשמש מטתו יקרא ויברך קודם עי' עוד שם עוי"ל הכוונה שלא יהא מתנו זרע לבטלה מתוך השינה: פן אישן המות. כי השינה א' מס' במיתה : והאר עיני כו' כי אתה המאיר לאישון בת עין. כן כוא הנוסח הנכון לפי דרך הפשט יק"ל. וכוא נוסח האריז"ל ויש בו סוד עמוק וכבה הנהיג אמ"ה ז"ל. ובנוסח ברכה זו יש ד"ן תיבות להפך דן דאדני. וכ"ד במות הוי"ה כי עת הדין הוא. ובתלמוד שלנו יש בה הריכות לי' ושינויים בנראה שהוא הוספת מבחירת המעתיק בזכר הא"ריך טרחא. בדברים שאינם מהענין וברכה דברכת אלהי נשמה נקיט ולהר' בזונג ובעל שכתה לכן עזבוהו קדמוננו לבותינו ורבותינו שלא היה דעתם באריכות ההיא נוחה. וראה בעין שבלך מה נמלני' אמרי יושר אין מסכים גם מספר תיבות הברכה גי' מנה. שהיא ברכת המטה :

מִי יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם • וְעֵינַי מְקוֹר דִּמְעָה • וְאֶבְכֶּה בְּבִכְי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם • יוֹמָם וָלַיְלָה וְכָל שָׁעָה • לְקִינוּ בְּכִפְלַיִם • אֵיכָה נִהְיְתָה כָּזֹאת הָרָעָה • הוּגְלִינוּ פַּעֲמַיִם • וְלֹא זֹאת הַמַּרְגֵּעָה : עַל כֵּן רָפוּ כָּל יָדַיִם : פִּלְצוּת בִּעֲתַתְנִי לִבְבִי תָּעָה : מָה חֵפֶץ בַּחַיִּים • אִם שְׁכִינַת אֵל עִמָּנוּ נָדְדָה וְנָעָה : מַה בֶּצַע בְּטֵל שָׁמַיִם • וְהֶרֶב עַד הַנֶּפֶשׁ נָגָעָה : זֶה קָרוֹב לִשְׁנַיִם אֲלָפִים • וַעֲדַיִין עֵת הַקֵּץ לֹא הִגִּיעָה : זְכוֹר חֶסֶד אָחוֹת וְאֵין שָׂרִים • לָכְתָּה אַחֲרֶיךָ בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה : הוֹן הַמְּיַחֲדִים שִׁמְךָ בְּכָל יוֹם פַּעֲמַיִם • יהוה הַקְשִׁיבָה יהוה שְׁמָעָה : אֶפּוֹל עַל אַפַּיִם • וְאֶצְעַק אָנָּא יהוה הוֹשִׁיעָה : לִפְנֵי בִנְיָמִין וּמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם • גְּבוּרָתְךָ הוֹדִיעָה : לָךְ יְקַוּוּ אִיִּים • רוֹכֵב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה : יְחַיֵּינוּ מִיּוֹמַיִם • בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ מִטּוּב בֵּיתוֹ נִשְׂבָּעָה :

(ו) הרי אלו ד"י בתים לכבוד דו"ד מלך ישראל ואקונן כמר נפש עוד ח' בתים כנגד שמות הויה אדני. ובכל חרוז ד' תיבות כנגד ד' אותיות שבכל שם. ור"ת רשומים באותתי כינוי ושמי. ואשא בכי ונהי על כל עוכר לו יהי :

יָשַׁבְתִּי אֵיךְ בָּדָד לָאָרֶץ • עֵינִי נִגְּרָה מַיִם בַּפֶּרֶץ • בֵּית אֵל חָרֵב וְנֶהֱרָץ • צָרִים בּוֹסְסוּ מִקְדָּשׁ נֶעֱרָץ : יָהּ קַנָּא לְשִׁמְךָ הַנִּמְרָץ • עֲקוֹר טוּמְאַת מֵת וָשֶׁרֶץ • קַבֵּץ צֹאנְךָ הַנֶּהֱלָאָה מִקֶּרֶץ • בְּנֵה בֵיתְךָ וְהֵיכָלְךָ תִּרֶץ :

(ז) כנוהגים לעשות תקון חצות קורים כפסוקים שנזכר בהם הגלות והורבנות ומרבין בקנות בבכי והתאוננות והמרבה לכספיד ה"ז משובח וקורין אחריהם פסוקי נחמה ורננות כי סליק לפורייה לימא כמר זוטרא (מגילה כח) שרי לכל מאן די לערן. וימחול בלבו לכל מי שחטא נגדו שלא יענש שום אדם על ידו שנא' גם ענוש לצדיק לא טוב. לפיכך נענש דוד המלך ע"ה. וריב"ל (ברכות ז) לא רצה אפי' לקלל המין מטעם זה (ועמ"ש במקומו בס"ד) ויאמר

רבונו של עולם. הריני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי. או שחטא כנגדי. בין בגופי בין בממוני. בין בכבודי בין בכל אשר לי. בין באונס בין ברצון. בין בשוגג בין במזיד בין בדבור בין במעשה בין במחשבה. בין בגלגול זה בין בגלגול אחר. ולא יענש שום אדם בסבתי. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שלא אחטא עוד. ולא אשוב עוד להכעיסך. ולא אעשה רע בעיניך. ומה שחטאתי לפניך. מחוק ברחמיך הרבים. אבל לא על ידי יסורים וחלאים רעים. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי : [ויאמר אנא בכח תמלא לעיל :]

(ח) יכוין כל לילה בשם א' דמרגלא ונספירה ובהויה שכנגדה ויתחיל במ"ש לכוין ר"ת אב"ג ית"ץ שהוא בחסד שבו הויה נקודה בסגול. ויכוין שכלולים בו שאר מרגלאין. בליל ב' יכוין בר"ת קר"ע שט"ן ובגבורה והויה נקודה שו"א. בג' נג"ד יכ"ש בר"ת הויה הולם. בד' בט"ר צת"ג בכלא הויה חירק. בה' חק"ב טנ"ע בסוד הויה נקודה שורק. בו' יג"ל פז"ק. ביסוד הויה מלאפום. בשבת שק"ו צי"ת במלכות הויה בלי נקוד שכלולה מכולם. ויאמר כל הנוסח של אנא בכח כל לילה רק יכוין ויתלק כל ששה תיבות מתנו לג' הלקים. ויכוין בליל מ"ש כשיאמר אנא בכח. בשתי אותיות ר"ת של אנא בכח תכסה פניו ובשתי אותיות של גדולת ימינך תכסה רגליו. ובשתי אותיות תתיר צרורה יעופף נפשו למעלה וכן עד"ז בשאר הלילות בששה תיבות השייכים להם. וכשיגמור אנא בכח יאמר אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לע"ו ונותר פסוקי דרחמי. המוסיף יוסיף והפוחת אל יפחות מסדר שלנו. ולא האמין שיצא מפי האריז"ל לפסוק באמצע מזמור יושב בסתר ח"ו. אבל אמת המעתיקים היא שסמכו ע"ד אבודרהם בזה. ולא כך למדני אבא מרי ז"ל בשגם הוא שלא כדין ושלא כהלכה. ולא יעשה בישראל ככה: (ט) משאר הפסוקי' העתדנו מה שהוא הכרחי יותר: ועזבנו מה שאינו צריך כל כך. גם הוספנו פסוק מגדול עוז. שנהגו לאומרו על המטה. סודו גדול ורם. וטוב ללוה את הנשמה לנסתירה במגדל הפורח באויר השמים (י) אחר שגמר קריאה שעל המטה. יסיח דעתו מעסקיו ויישן מיד ואם עדיין לא יוכל לישן, יהרהר בפסוקי הרחמים. או יחזור עליהם כפה ובלב עד שישתקע בשינה מתוך הרהור ד"ת. ולא יפסיק בשום מעשה ודבר בין קריאה לשינה. כ"ש שלא יאכל ולא ישתה [רלט]. אם לא מהכרח גדול. ואז יחזור ויקרא ק"ש פ' ראשונה לפחות עם פסוק בידך אפקיד רוחי. אבל ברכת המפיל אינו צריך לחזור אם לא הסיח דעתו מהשינה ואם הסיח. נ"ל שצריך לחזור ולברך גם כן. ותהא כוונתו בשינה. לחזק כחו לעבודת קונו. אזי נחשבת עבודה לשמים:

ד דרך ארץ בשכיבה ותה"מ והרואה קרי. והנהגת לבישת בגדים

(א) לא יישן כשהוא רעב או צמא. ולא יישן תכף אחר האכילה כמו שלמדונו חז"ל [ב"מ קיג] ג"כ בהלכות סדור בעל חוב. ולא יישן במקום חם ביותר. ולא בקר ביותר. ויהיו מראשותיו גבוהים. ויפשוט מלבושיו מעליו: (ב) מאן דבעי למטעם טעמא דמיתותא. לסייס מסאני ולגני [יומא עח]: (ג) כשחולץ מנעליו ופושט בגדיו. חולץ ופושט של שמאל תחלה. וכשיפשוט חלוקו יהא נזהר שלא יראו קורות ביתו אימרי חלוקו. שלא יהפכו אלא יפשטנו דרך ראשו ויתכסה בסדינו. שלא יתראה ערום בפני קורות ביתו [סי' רלט]: (ד) דעת האר"י לשכב בטלית קטן. וכן אני נוהג. עמו"ק: (ה) יישן תחלה על צד שמאל. ובסוף לילה על צד ימין. לא על בטנו ולא פרקדן על ערפו. שהיא שינה רעה לגוף ולנפש. שהוא עלול לקרי. ולא ידביק רגליו במבושיו. ולא יעטפם. שלא יבוא לידי חמום. לא יתהפך מצד אל צד פעמים הרבה: (ו) ריבוי השינה מזיק מאד לטבע. והבינונית טובה ובריאה: (ז) שינה בעמוד השחר. כאילטמא לפרולא עלא"ש פ"ג דאבות: (ח) מטה שיישן בה (אפילו אין אשתו עמו. ע"ש סי' ת"ז) נכון שתהיה ראשה למערב (ומרגלותיה למזרח. יע"ש מ"ש בס"ד: (ט) אחד מדברים שהקב"ה שונאן. המשתין בפני מטתו ערום. ומביאתו לידי עניות. ולא אמרן אלא דמהדר אפיה לפוריא (ואפה אפילו לבראי נמי לא) ודמהדר נמי. דוקא לארעא. אבל במנא לית לן בה [רמא] ות"ח לכפות עליו כלי (אם אין מטתו גבוהה עשרה. או רחוקה ד"א מהכלי. או תוקפת מחילות. דחשיבה רשות בפ"ע) לפי שא"א לו לחמוד בלי הרהור תורה: (י) הוצרך לשמש מטתו. לא הוי הפסק לדעתי. לפי שברכת המפיל נתקנה גם על זה כמש"ל בביאור הברכה ד"ה מטתי שלמה, ובזה מיושב מ"ש האבודרהם על הראב"ד ז"ל. שסובר דברכת אלהי נשמה, הויא סמוכה לזו. ולכן אינה פותחת בברוך. דשינה אינה נפסקת. ודבר נכון הוא, ומ"מ אנו נוהגין בעת העונה. להמתין עם ברכת המפיל. ולחזור ולקרות פ' ראשונה אחר תשמיש: (יא) עונת הטיילים בכל יום. אבל עונת ת"ח מליל שבת לליל שבת. לכן נעמיד שם הנהגת המחזור בס"ד. אבל ליל טבילה. הוא חיוב עונה של תורה, וכן בליל יציאה לדרך וביאה מן הדרך. גם כשרואה שהיא משתוקקת אליו (אע"פ שאינה תובעת בפה) חייב לפקדה אפילו בימי עיבורה ויניקה

זתהא כוונתו לשם חובו ולקיים מצות בוראו. ולא ישמש לעולם אלא מחצות לילה ואילך אם אפשר לו. ולא ירבה שיחה שיחה אפילו עם אשתו שלא ירגילנה לאותו דבר הרבה. נמצא גורם רעה לעצמו שממית עצמו קודם זמנו. כידוע כמה רעה רוב תשמיש עושה [רמ] ובוטל מד"ת. וסופו יורש גיהנם ולכן תיקן עזרא טבילה לבעל קרי. כדי שלא יהיו ת"ח מצוין אצל נשותיהן כתרנגולין): (יב) לא ישמש מתוך הרהור תאוה רעה. מוטב שיכבוש יצרו ויצנן לפרכיו בארץ. וכן יעשה כשאין אשתו עמו אם בא לידי חמום. כל טצדקי דאפשר למעבד ליעבד שלא יהא שעה א' רשע רע לפני המקום אכן אם בשוגג או מתוך אונס שינה בא לידי קשוי. וא"א לו להחזיק הזרע אם לא יכנוס עצמו בסכנת נפש. נ"ל שאינו מחויב ולא רשאי להמית עצמו בשביל כך. כמו ששמעתי שאירע לאדם כשר מקרה בלתי טהור. ונתגבר והחזיק באמהו בכח המוסך הזרע לאחור. ועשה גבורה גדולה. ומת בסבה זו ר"ל. אשרי לו שמסר עצמו למיתה שלא לעבור על רצון קונו והוא נשכר על כוונתו הטובה. אמנם שאינו משורת הדין (עיין ש"ו סי' מ"ג) ואם רשאי אדם להחמיר על עצמו בכך ובכיוצא בו. עלא"ש פ"ק דברכות ובש"י. אכן העושה במזיד. ודאי צריך למסור עצמו על כך. ועליו אמר ר"ט [נדה יג] מוטב תבקע כרסו כו': (יג) ראה קרי בבגדו. ירעד ויזדעזע וירחץ וישטוף הזרע במים. אם אינו נוהג טבילה לקריו. ויבקש מהשי"ת רחמים שימחול לו. כי לא במרד ולא במעל עשה זאת. מ"מ גם השוגג צריך כפרה: (יד) כשיקום ממטתו. לא ילבש חלוקו מיושב. אלא יקח חלוקו ויכניס בו ראשו וזרועותיו בעודו שוכב. נמצא כשקם הוא מכוסה. אל יאמר הנני בחדרי חדרים מי רואני. כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו [סי' ב]: (טו) ידקדק בחלוקו ללובשו כדרכו. שלא יהפוך הפנימי לחוץ [שם]: (טז) ישים ב' ידי מלבושו ביד ימינו. וילבוש הימין אח"כ השמאל. ויכוין כי הכל נכלל בימין [שם]: (יז) אם י"ל פנאי. לא ילבש ב' מלבושים בבת אחת [שם]: (יח) ינעול מנעל של ימין תחלה ולא יקשרנו. אח"כ ינעול של שמאל ויקשרנו. ויחזור ויקשור של ימין. ובסנדלים שאין בהם קשירה. ינעול מנעל של ימין תחלה ולא יקשרנו [שם]: (יט) לא ילך ד' אמות בגלוי הראש [שם] שו"ע: (כ) יכסה כל גופו ולא ילך יחף וירגיל עצמו לפנות בוקר וערב [שם]: (כא) מי שזוכה לעמוד בסוד ה'. יעסוק בסתרי תורה בלילה שהוא עת נאות להתבודדות. ויאמר קודם לימוד הקבלה. בקשה הנ"ל. אח"כ יאמר תפלת אליהו ז"ל הנזכר בראש ספר התיקונין. וזמר ידיד נפש (קודם שחרית): (כב) אם ער הוא בשעות שמשתנות המשמרות. שהם בסוף שליש הלילה ובשני שלישי הלילה ובסוף הלילה. כליותיו ישתוקקו, ידאג ויתאונן, ישאג ויקונן; לשאגת ארי"ה דבי עילאה נבר כגבור מתרונן, שאוג ישאג על נוהו והיכלו השמם ובניו הגולים ממקומן ומעונן, מי האיש ירא ה' אשר לא יסתכל בזה בלב דוי ולא ימלא שחוק פיו כל ימיו ולא יתן דמי לו עד ישקיף וירא ה' משמים ויקנא לארצו ויחמול על עמו ויחוס על כבוד שמו וישים ירושלים תהלה בארץ וביתו יכונן ויזכה לראות בנחמה בצל שדי יתלונן. ובכתר כנפיו יתגונן ישמח בשמחת גוי אחד להתהלל עם נחלת ה' חסדו ישיר לבוקר וירנן:

דין הטבת חלום. התרת המנודה בחלום. ודין הנודר בחלום

(א) ראה חלום קשה בלילה. יעשה הטבה בשחרית וטוב לעשות מיד אחר התפלה: (ב) ויפה תענית לחלום כאש לנעורת. ודוקא ביום אפילו בשבת. וצריך לישב תענית לתעניתיה. ואם ראה ביום אחר שסעד, מ"מ ישלים שאר היום בלי אכילה: (ג) החלומות הקשים והטובים. יעיינו בפי' ברואה וש"ע סי' רפ"ח: (ד) חלמא בישא עדיף מטבא עציבותיה מכתיה: (ה) כל החלומות הולכין אחר הפה: (ו) חלמא דלא מפשר. כאגרתא דלא מקריא: (ז) אין חלום בלא דברים בטלים (ח). ג' חלומות מתקיימין. של שחרית. ושחלם לו חברו (ויתענה אם הוא אוהבו) וחלום שנפתר בתוך החלום וי"א אף חלום שנשנה: (ט) השכים ונפל לו פסוק בפיו. ה"ז נבואה קטנה. ואם ראה דבר שי"ל פסוק לטוב ולהפך. ימהר לומר הפסוק שנזכר אותו דבר בענין טוב. כגון הרואה נהר. ישכים. ויאמר. הנני נוטה אליה כנהר שלום. עד שלא יקדמנו כתוב. כי יבוא כנהר צר. וכן צפור. כצפרים עפות וגו': (י) אמרו חז"ל [ברכות נה] לעולם יצפה אדם לחלום טוב. עד עשרים ושתים שנה: (יא) הרואה חלום ונפשו עגומה. יטיבנו בפני שלשה האוהבים אותו:

החולם אומר ז' פעמים: חֶלְמָא טָבָא חֲזַאי: והמטיבים משיבין שבעה פעמים:

חֶלְמָא טָבָא חֲזֵית. טָבָא הוּא וְטָבָא לֶהֱוֵי רַחֲמָנָא לְשַׁוְיֵהּ לְטַב: שִׁבְעָה זִמְנִין לִגְזְרוּ עֲלֵיהּ מִן שְׁמַיָּא דִּי לֶהֱוֵי טָבָא. וְיֶהֱוֵי טָבָא. טָבָא הוּא וְטָבָא לֶהֱוֵי:

ואומר החולם הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: ועונין אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם: וְלֹא אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: החולם אומר פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֲּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי: ועונין וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה. חַי יְיָ אִם יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי עִם אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת: וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: החולם אומר בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו: ועונין וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

ואומר החולם ג' פעמים יְיָ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי: ועונין ג' פעמים יְיָ פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר: ואומר החולם ג' פעמים שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ועונין ג' פעמים אַל יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יהוה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע יִשְׁמֹר אֶת נַפְשֶׁךָ יהוה

ישמר

ישכר צאתך ובואך מעתה ועד עולם : ואומר החולם וידבר יי אל משה לאמר : דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם .: ועונין ג' פעמים יברכך יי וישמרך יאר יי פניו אליך ויחנך : ישא יי פניו אליך וישם לך שלום : ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם : ואומר החולם ג' פעמים תודיעני אורח חיים ועונין ג' פעמים שבע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח : לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך : יתן איזה דבר לצדקה ויאמרו לו חמטיבין ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה ושלום לך ועל כל ישראל אמן:

(יג) מי שנדו אותו בחלום . צריך התרה . ואפילו התירו לו בחלום אינו כלום . ואפילו יודע מי נידהו אינו יכול להתירו . וצריך עשרה ששונין הלכות להתיר לו . לא מצא . טורח אחריהם עד פרסה לא מצא. מתירין לו אפי' עשרה ששונים משנה . לא מצא מתירין לו אפילו עשרה שיודעים לקרות בתור' לא מצא מתירין אפילו עשרה שאין יודעים לקרות. לא מצא במקומו עשרה מתירין לו אפילו שלשה . כשבאין להתיר לו . יאמרו

מהמת די אשתמית פלוני בחלמיה . מותר יהא ליה . לא יסורין ולא קללה ייתון עליה :

ויאמרו יהי רצון וגו' . תודיענו אורח חיים וגו' . ואומרים נ"פ ויעבור : (יג) שנודר בחלום. צריך ג"כ לסדר אחר בי עשרה שיתירו לו הנדר. והיכר דלא אפשר. סגי בבי תלתא .

מלוקט מפתרונות המיוחסים ליוסף הצדיק ודניאל איש חמודות (ואמרו . שחיברם בבבל בימי נבוכדנצר לבקשת העם להודיעם חלומותיהם) . ומדברי רז"ל . ומשערים בפתרון חלומות לרב האי גאון ז"ל . ומפתרון חלומות המיוחס לרש"י ז"ל . ומפתרונות מס"ה . ומפתרונות רבים לא נודע מי כתבם . ובסוף כל פתרון נכתב שם אומרו (חוץ מאלו שלא נודע) המוסגרים בחצאי לבנה בר"ת (י"ה . יוסף הצדיק . ר"ה רב האי) ולקצת פתרונות נכתב הפי' בצדם . להודיע יחוסו אל החלום . ובפרט בפתרון תראה הפכו . ונחלק לה' שערים . נגד ה' מדרגות הנמצאים . דומם . צומח . חי . מדבר . נמצאים עליונים. וכל שער נחלק לפרקים. לפי טבע החלוקה שבכל אחד מנמצאים אלו. וכ"ז כדי שהמבקש ימצא מבוקש ובנקל :

שער א. בדומם פרק א'. ביסוד העפר. וכולל הארצות והגבולים והמדינות והמקומות .

(א) הרואה שעומד על ההר או עולה להר, יעלה לגדולה, ואם ירד ממנו רע לו, הרואה שההר מזדעזע, רעה תבוא לו באותה שנה: (ב) הרואה הר, ישכים ואומר, מה נאוו על ההרים וגו', קודם שיקדמנו, על ההרים אשא בכי ונהי (גמרא) : (ג) הרואה עצמו במקום גבוה ' אהבת שרים יגיד. עולה למעל' . טוב לו ולבניו . עולה בסולם . טוב לו . מביט ממקום גבוה . חיים ארוכים יגיד, (ד) העולה לגג, עולה לגדולה, ירד, ירד מגדולתו. אביי ורבא דאמרי תרויהו , כיון שעלה עלה (גמרא): (ה) החופר בארץ, לא יירא (אף שנראה שמורה שמכין לו קבר) וכשהוא עולה , רע לו (י"ה) : (ו) הנושא עפר, רע יגיד (רמז לקבורה) . הרואה עצמו בבית או במדינתו, מצרה ינצל, הנתפס לסרדיוט, שמירה נעשית לו (מהיזק), נתנוהו לקולר הוסיפו לו שמירה, וה"מ בקולר, אבל חבלא בעלמא לא : (ז) העומד במקום צר, פתאום ירויח וטוב לו, הרוא' עצמו בבית מרוקם ומצוייר, שמחה והשקט יגיד , המעמיד דלת על פתח ביתו, ישא אשה במהרה , הרואה עצים הסובלים הבית נשברים, סימן רע לו , משקוף ביתו שבור, בניו או אשתו ימותו , הרואה שנחרב בית ישן, טוב לו, בית חדש, רע לו, כותל ביתו נופל, מות וצרה בקרוב יהיה , קורות ביתו נפלו . בן ימות לו, נפל התקרה, אשתו תמות: (ח) הרואה עצמו במערב, ילך לארץ רחוקה וישוב, בארץ מזרח , הנאה תהיה לו, בארץ מצרים. ירבה טובתו , בארץ ישראל או בירושלים, הקב"ה יגדילהו על מדינה, בארץ ירדן, חלקו עם הצדיקים, בדמשק ובנהרותיה, הקב"ה מחדש חייתו, בארץ פרס , על מצוה עבר , בארץ סביר, מלאים יבואו לו, בארץ אדום, צרה יעבור עליו. בארץ פלשתים, יעשה מעשה שיקרבהו הקב"ה (כמו שקירב אבימלך מלכם לאברהם אבינו), בארץ אשכנז, אבל יהי לו: בארץ חם, צרה תעבור עליו וינצל ממנה, בארץ כוש, בצרה גדולה יהי. בארץ מבצר, עשה מעשה שיסתירהו הקב"ה בצל כנפיו: בעיר בלי חומה, צרה תעבור עליו, נכנס לכרך בשלום, חפציו נעשים לו , המעתיק עצמו ממדינה למדינה , ירבה הלוכו ממקום למקום, ואם ישוב למדינה, תרבה טובתו (ר"ה) . (ט) הרואה עצמו במדינה שהתחלת שמה א טוב לו ב בית יבנה ג ה' יגמול עליו חן וחסד ד דגל על חסד על ראשו ה הכין לו הקב"ה ו אוי לו ז זימן ה' לו טוב ועושר ח סוחרים יבואו לו ט טוב לו בילך למדינה אחרת ויעשיר י יסתירהו ה' בסתר כנפיו כ הכין לו למעלה מ מזונותיו מוכנים ושונאיו יפלו לפניו, נ נויהן יהי משולם במז"ט וריוח. ס סמך אותו ה' כי אהבו ע עיני ה' פתוחות עליו לטובה כל ימיו פ יפדהו ה' מכל צרה צ צדיק וישר הוא ק קרוב ה' אליו כי לטובה העמידו ר ירצה כל מה שלבו חפץ ש ישמע ה' תפלתו ת תם וישר הוא (ר"ה) :

פרק ב ביסוד המים

(א) הרואה נהר הולך בנחת. שלום יהיה לו, ואם בהול, יירא משונאיו וישתמר מהם: (ב) הרואה נהר, ראה שלום, וישכים ואומר הנני נוטה אליה כנהר שלום, קודם שיקדמנו כי יבוא כנהר צר , הרואה באר, ר"ח אמר ראה שלום, ר"נ אמר מצא תורה, רבא אמר מצא חיים, ומשכים ואומר ויחפרו עבדי יצחק וגו' , קודם שיקדמנו כהקיר בור מימיה (גמרא): (ג) הרואה גשמים, ריוח יגיד, ויא"א קטנה יגיד

יגיד: (ד) הרואה מטר יורד בזעף בלא עתו, גזרה קשה על אותה מדינה, ואם בעתו, גדולה יתבשר עליה, העומד תחת המטר, טובה יהי לו, הרואה שירוץ הים להטביעו יפול ביד אויביו ויריעו לו (רש"י), הלך בים ברגליו, לא ילך ברגלין למקום אחר ביום ההוא (י"ה) נכנס לאגם (שהוא קנים סמוכים זכ"ז) נעשה ראש ישיבה, ליער, נעשה ראש לבני כלה (לתלמידים, ומסביר להם ההלכה ששמעו מרבם). איכא דאמרי, נכנס לאגם וזוג ועיגל תלוי בצוארו, נעשה ראש ישיבה, וכשאין תלוי, נעשה ראש לבני כלה: (ו) השותה מי מטר, שמחה יגיד, מים חמים, טוב לו, ואם קרים, כך יהיה לו, וי"א ירבה ממונו, השותה לענה מריבה יגיד, הרואה מרחץ, ינצל מצרה, וי"א טוב לו, הרוחץ במים חמים, צרה תעבור עליו, בפושרים, שמחה יגיד, בנהר, רע לו, במעין, טוב לו, הטובל בים, השקט יגיד, נופל בנהר, ריוח יגיד, הרוחץ במים קרים, נתפשטה צרתו ובשורות טובות יבואו לו, נכנס למרחץ, ינצל מאנשים רעים, הרואה שהוא בעל המרחץ וספר, יהי בגדולה שבני אדם יפלאו ממנו, רחץ במרחץ, צרה תעבור עליו (ר"ה): (ז) הרואה שיוצא מהמרחץ. ינצל מצרה. רוחץ בים. השקט יגיד. וכשהמים מעוכרים יריב עם אדוניו. טבע בים או בבריכה או בנהר או תוך מקוה. יתחבר עם אנשים טובים. ורש"י כתב. טבע בנהר או בים. אם הים גדול שמרומם גליו. יהיה ממלך טוב. וי"א שט בים הגדול. יהיה ממלך גדול ורב. שט במעין. יתחבר עם איש צדיק. שתה מהם. הצלחה טובה מאד יבא לו. טבע בטיט. ורפש ונטבע. צרה תעבור עליו וינצל ממנה. וי"א טבע. ינצל מכל צרה. עבר על טיט ורפש. מריבה יגיד: (ח) הרואה שנטבע בים או ברפש או טיט. חולי או אבדת ממון יגיד. וי"א צרה תעבור עליו וינצל ממנה. ואם נפל בהם. חולי יבא לו ויתרפא. וי"א נפל בים או בכ"מ מים או טיט. חולי יבא לו. ואם טבע. יבקש רחמים כי חולי מות. וי"א נפל בים או בנהר ולא יוכל קום. אבל יגיד. נחל גורפיהו. ישמור לבל יעשה רע פן ילכד ברשת הזמן:

פרק ג ביסוד הרוח

הרואה שהרוח נשאהו למעלה, שררה (וי"א שמחה) יהיה לו.

פרק ד במתכות

(א) הרואה מטבע שכר, עושר יהיה לו, בדולח נקי. הקב"ה יאהבהו, מרגליות, כבוד ושולטנות יהי' לו, וי"א דמע ידמע, חותם או טבעת בלי מרגליות, יעשה מעשה שישובח בו, טבעת בחותם של כסף יעלה לגדולה עד שיקנאוהו זרים, טבעת באצבעותיו חוץ מהקטן, יחשדו אותו, נתנו לו טבעת במתנה, טוב לו (ר"ה): (ב) הרואה טבעת מכסף או בדיל, טוב לו, ומברזל יותר טוב שפתאום ירויח ריוח גדול, כתר כסף או זהב, כשהוא אומן טוב לו וא"ל רע לו (דניאל), כל מיני כסף טוב לו, כל זהב רע לו ועתיד ליכנס ברעה עם בני אדם (י"ה): (ג) הרואה זהובים הרבה, רע יגיד: (ד) הרואה כספים וזהובים ריוח יגיד (דניאל) עלה דנרין של מטמון. הצלחה גדולה ימצא, אבדן או עלה שבורים. צרה תעבור עליו, עלה כלי כסף וזהב, כבוד יהי לו, עלה נחושת או מטבע נחושת, מחלוקת יהי לו. עלה זהב או מרגליות, יעלה לגדולי עם המלך, עלה כסף או כלי כסף, טוב לו, פרוטה של נחושת, מחלוקת יהי לו (ר"ה), עלה עליה, כשהוא עשיר יעני, וכשהוא עני יעשר (י"ה): (ה) הרואה שנפלו לפניו כלי כסף או זהב, נטלו ממנו כל דברים שאמרו עליו וכל שחשבו שונאיו עליו, וכן אגוזים וקבואים וכלי זכוכית הנשברים, כל מיני מתכות יפים לחלום, כל מיני ברזל טוב חוץ מהמגרפה ואזמל, וי"א אף מסמרים ומרחשת, עלה כלי ברזל כגון מסמרות ושפודים, מריבה תהי לו עם משפחה גדולה: (ו) כל מיני מתכות יפים לחלום, חוץ ממרא ופסל וקרדום כשהם בקתייהו שראוין להשחית ולחבל (גמרא):

פרק ה ביסוד האש

(א) אם הבלתי מתוקן לשירות רק מוכן לחבל ולשרוף, יורה רע, והמונח על סדר נר וכדומה, יורה ענייני' רבים כפי הענין (ר"ה): (ב) הרואה עששית דולקת בחדרו, אשה חדשה יקח, עששית כבוי, בר מינן, נפל באור יעזוב רצון הבורא, ביתו נשרף, מחלוקת יהי לו, הולך על גחלים לוחשות, יחסר גופו, הרואה גחלים עוממות, יורה מריבת שונאים:

שער ב בצמחים פרק א בזרעים

(א) הרואה עצמו בשדה נטוע, זמן טוב יגיד, עשב מוציא מזונות וטוב לו, בגנה ואוכל מהם ירקות, שם רע יצא עליו, וי"א אשתו מזנה תחתיו (דניאל): (ב) הרואה חטים ראה שלום, שעורים, סרו עונותיו (גמרא) וי"א רואה חטים ריוח וכסף וזהב יגיד: (ג) הרואה בידו צמח חטים ירוק, ריוח יהי לו, כרוב ושאר מיני תבשיל טוב ועושר יבא לו, מוכר ירקות יתמעט משאו ומתנו (ר"ה): (ד) האוכל חלת לחם נקי, מובטח לו שהוא בן עוה"ב (י"ה), פת סולת, בטוח שנשמעה תפלתו, לחם עם ירקות, שם רע יצא עליו: (ה) אין מראין דלועין אלא לירא שמים (גמרא), הרואה שתופס בידו קמח, ריוח יגיד (דניאל), אוכל כמון או חזרת או שאר ירקו' הנאכלי' בשלחן, ריוח טוב וחיים טובי' יהיו לו, בצלי' וכרשים חיים ומבושלים, כאב יהי' לו, כרוב או שאר ירקות של תבשיל, טובה יהי' לו, איספינ"ק טובה ועושר וכבוד יהי' לו מאלהיו (רש"י): (ו) כל מיני ירקות יפין לחלום, חוץ מראשי לפתות תלושים (גמרא) וי"א אף בצלים ושומים, הרואה מרור, רע לו, הקוצר שבולים, ריוח יגיד' אוכל ירקות בזומן, רע לו, אבטיחים וקשואים, חולאים יבואו לו, אפונים, ריוח יגיד:

פרק ב באילנות

(א) הרואה שנטע אילנות, מעשה טוב עשה, נוטע כרם או רואה אלנות נאים, טוב יגיד: (ב) הרואה תאנה תורתו משמרת, הדס, נכסיו מצליחין, ואם אין לו נכסים, ירושה נופלת לו, ודוקא מחוברים. הרואה נטע עושה פרי טוב לו ולאשתו, לולב, אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים,

גפן טעונה, אין אשתו מפלת, שורקה, יפה למשיח, קנה, יפה לחכמה ויסכים ויאמר קנה רצוץ לא ישבר, קודם שיקדמנו פסוק הנה בטחת על משענת קנה רצוץ, קיס, יפה כבינה, דגפא ורך הגדל בדקל ולשנה ב' מתקשה ונעשה עץ ושמו וקניס יפין לחלום (גמרא) (ג) גפן ותמר, יורו שלום, ותמר יורה אשה. נכבדת. הרואה כרם בני ענבים והולך בו, אבילות יגיד, אילן מלא פירות, ריוח יגיד, הרואה פירות באילן יסמוך על אדם גדול ויהנה ממנו, אילן חפוי בחפיחים מתוקים יורה על אדם טוב ועשיר. ובחמוצים יורה על איש רע וחימון. האגוז. יורה אדם קשה שחבורתו רעה (ס"ה) : (ד) ישן תחת אילנות. בנים יהיו לו. תחת אילן. ה' יהי בעזרו (ר"ה). עולה לאילן. כבוד יגיד, מסובב באילנות. בנים יהיו לו. נופלים. ימותו. עקר אילן עושה פרי. רעה תהי לו. נעתק אילן ממקומו. ילך למקום אחר (ה) חותך אילנות. רע לו ולביתו. רואה אילנות נתלשים. מלחמ' ופחד יגיד. עלים ארוכים. שובע ושלום יגיד. נשען על המטה טוב יגיד. הרואה ארזים או קורה או מיני עצים קטנים שסובלים את הבית מלמעל' או מלמטה שבורים. רע לו מאוד. ויתעכב ויגלה. עמוד או אילן נופלים קשה לו ויזדעזע מאדם או גדול או שר העיר או מלך. ולא ילך למ"ז. שלא ימות :

פרק ג בפירות

(א) הרואה ביכורי פירות. גדולה תהי' לו. תמרים. טוב לו. אבל לא יצא לפני שר או שלטון (דניאל). תמרים. תמו עונותיו (גמרא). אוכל תמרים. צרה תעבור עליו. שקדים לאיש חטאים חולאים יבואו לו. גודגדניות. יחלה וירפא. אגסים או פריסים. חיים טובים יחיה (ר"ה) : (ב) הרואה ענבים לבנות בעתן או שלא בעתן. יפות. שחורות. בעתן יפות. שלא בעתן רעות וצריך רחמים. אוכלן. מובטח לו שהוא בן עוה"ב. וכשהן אדומים. טוב לו ולבניו. הרואה ענבים. ישכים ויאמר כענבים במדבר וגו'. קודם שיקדמנו פסוק ענבימו ענבי רוש (גמרא). אוכל ענבים. לא יצא לפני הדיין או שר כי אויביו ילחמוהו : (ג) הרואה למוקיר, ריוח יגיד. תאנים לאיש. ממון ימצא במסחר. ויבישים. ריוח יגיד (ר"ה). שחורות. עמל יגיד : (ד) הרואה רמונים זוטרי. פרי ורבי עיסקי כרמוני רברבי קאי עסקא כרמוני. פלגי (רמוני' שבחלקו) אם ת"ח הוא יצפה לתורה. ואם ע"ה יצפה למצות. הרואה זתים. זוטרי פרי ורבי עיסקי. רברבי קאי עיסקי. אילן זית. זכרים יהי לו. וי"א שם טוב יוצא עליו. אתרוג נעשה הדר לפני קונו (גמרא) : (ה) האוכל לימון. יבוא לידי עניות (ר"ה) . אגוזים. חיים טובים יהיו לו . קיבל אגוזים. כבוד עם קנאה יגיד (דניאל). אוכל תפוחים חיים טובים ומעלה וגדולה יגיד (וי"א צרה יגיד. וי"א חולי). עוזרדין אדומים. חולאי' יבואו לו. לבנים. טובה יהי' לו ועושר. בטנים יבישי' או לחים. רעה תתחדש עליו. פלפלים. טובה ומעלה יהי' לו לפני המלך. זנגביל או עוף. שמו הולך בכל המדינות : (ז) כל מיני פירות יפים לחלום חוץ מתמרה שלא בישלה כל צרכה (גמרא) :

פרק ד בתמצית היוצא מהם

(א) הרואה גת של יין. מריבה יגיד. יקב של ענבי' גשמי' ינשר. עלי שאל היקב תבא לו מריבה, שיאמו ענבים. נחת וטובה יהי לו : (ב) הרואה בשיאמו ענבים ושותה מהיין. טובה (וי"א עושר) יהי לו (רס"י). חבית של יין. שמחה גדולה יבא לו בקרוב. הרואה שמזומן עם אנשים במשתה היין. חולאים יבואו לו. ואם לא ישתה עמהם. ינצל מחליו. רואה עצמו במשתה יין. הפסד יבא לו. שותה שמרי יין. כאב גדול יבא לו : (ג) שכרות. יורה גדולה (ס"ה). השותה יין מרוקח נתגלין. הפסד יגיד (דניאל) . רואה עצמו שכור. צרה גדולה יהי' וינצל ממנה. הרואה שכור. ריוח יגיד. הרואה ששותה. ישמור עצמו מכל דבר שמא יפול : (ד) כל מיני משקין יפין לחלום. חוץ מהיין. יש שותהו וטוב לו. ויש שותהו ורע לו. ולת"ח כעולם טוב, הרואה שמן זית יצפה לאור תורה (גמ'). שותה שמן, אשתו מזנה תחתיו והוא ב"ב (ר"ה) וי"א או הוא או אשתו (י"ה), הרואה ששותה שכר חטין, רפואה וממון טוב יהי' לו, שכר תבואות. שכר טוב יהי לו ועושר, משקה של תמרים וכל מיני שכר, טובה יהי' לו ועושר (ר"ה) :

פרק ה בספינות. שהם ג"כ מעץ

(א) הרואה ספינות, שובע ואדנות ושררה יורה (ס"ה), ספינה עם תורן בים הגדול או נפל לתוך הספינה, ינצל מכל צרה. נכנס לספינה. ילך לארץ רחוקה, וי"א הוא וזרעו מהעוה"ב (וי"א שאם הספינה קטנה. הוא לבדו מהעוה"ב. ואם היא גדולה הוא וזרעו מהעוה"ב (יה) : (ב) הרואה שיושב בתורן הספינה והולכת בים, הרבה גדולתו ועשרו מאוד. עומד בספינה ועומדת בתחוז, יקווה לטוב הרבה מאוד (ר"ה), יושב בעריבה קטנה בגובה של ים שם טוב יצא עליו, בגדולה, עליו ועל משפחתו (גמרא) : (ג) הרואה שנפל בתוך הספינה, יצילנו ה' מצרתו (רס"י), נפל ממנה לים או לנהר. יפול ביד אויביו ויריעו לו : (ד) הרואה שיושב בספינ' קטנה. טוב לו ונעשה אב לבני עירו, הולך בספינ' ואין מנהגו כן, ילך לבית האסורים : (ה) הרואה ספינ' שטבעה'. ינצל מכל עונותיו ומדינה של גיהנם (ר"ה), הרואה עצמו בספינ' גדולה. מובטח לו שהוא בן עוה"ב, ואם טובעת והוא נצול, מוחלין לו עונותיו (ויבטלו כל מחשבות רעות שחשבו עליו) (דניאל) : (ו) הרואה שנפל מהספינ' לתוך המדינ', טוב לו (ר"ה). יוצא מספינה ליבשה, יגלה ממקום למקום (דניאל) :

שער ג בבעלי חיים

פרק א חלק א' בבהמות טהורות

(א) הרואה שור. שם טוב יהי לו (ר"ה) הרואה שור או כבשים. טוב לו, וי"א יעלה לגדולה, רוכב על שור שחור, גדולה יהי לו, הרואה שורים או פרות, יראה מפלת אויביו, פרים רועים בשדה. שמחה וריוח יגיד. ואם ישינים, עילות וזמן קשה יגיד : (ב) הרואה שור כשהוא בסבל או בלי סבל הולך בדרך עם עגלתו או בלי עגלה, דבר ישמע וישמח עליו (ר"ה) שור חורש, מי שנתרחק ממנו, לעומתו יתקרב

יתקרב (ש"ה) רכב עליו ונפל מעליו, מות יבא לו בקרוב, רכב השור עליו, בחולה שנה ימות, בעטו ילך למרחוק, הזיק מחלבו. הנאה גדולה ושנה טוב' יהי' לו, נשך לשור, יאבד אבידה בדרך, נשך השור לו. יחיה שנים רבות, רמסו השור, יחלה חולי גדול (ר"ה) רוכב על שור כבוד ימצא, ואם נפל, עניות (י"ה). רוכב על שור והוא מהלך, צרות יבואו לו: (ג) אוכל מבשרו, מתעשר ובשהוא עשיר, יתעשר יותר (י"ה). נגחו, זכרים יהיו לו. בעטו, דרך רחוקה מזומן לו. נשכו, יסורי' באים עליו, רוכב עליו עולה לגדולה. רוכב השור עליו. מת. והרואה שור ישכים ויאמר בכור שורו הדר לו. קודם שיקדמנו פסוק כי יגח שור את איש. הרואה עז, שנה מתברכת לו. עזים. שנים מתברכות לו, הרואה שופר, ישכים ויאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר וגו'. קודם שיקדמנו פסוק תקעו שופר בגבעה (גמרא): (ד) הרואה צאן או עזים והוא רועה אותן או קונה מהם, בניו ובנותיו ירבו (ר"ה) וי"א כרועה צאן, כי שם גדול יהי' על משפחתו ומדינתו, הרואה תישים הרבה, גשמים יבואו לו לברכה, נגחוהו, עולה לגדולה ויועיל לאנשי' הרבה מגדולתו, שחט מהלכם. מזונותיו מרובין:

חלק ב בבהמות טמאות

(א) הרואה גמל, מיתה נקנסה לו מן השמים וניצל ממנה (גמרא) וי"א ריוח בשותפות יגיד, וי"א יכבוש אויביו, הרואה גמלים, פתגמין בישין ימרון ליה וי"א חבורות של גמלים, רע לו, מושך א' מהם, יתגבר מזלו לטובה (וי"ה ורש"י) רוכב עליו, בין זכר בין נקבה, ילך למרחוק (רש"י), נפל ממנו, יחלה חולי גדול, בעטו ישמע בשורה טובה (ר"ה), הרג גמל, יהרוג אויביו. אוכל מבשרו או שותה מחלבו, יעשיר עושר גדול, וי"א אוכל ממנו, ריוח יגיד: (ב) הרואה סוסים רבים בחודש תשרי, בחולו זמן ימות (דניאל), הרואה סוס לבן (ובמקום אחר. מוליכו בנחת, שי' יפה לו, שלא בנחת, שי' רע לו) בין בנחת בין ברדוף, יפה לו. ואם אדום. ברדוף. רע לו בנחת טוב לו (גמרא). רודף אחר סוס והשיגו והכהו. ינצח אויבים ויכול להם. מושך סוס אחריו (עצת אנשים גדולים ישמע) אם במתג. איש גדול יהי' וישמע עצתו. רכב עליו ונגנב ממנו. יפסיד שמורתו. רוכב עליו. גדולה (וטובה. רש"י) יהי' לו. נפל ממנו. אם הסוס רץ. מות יגיד. ואם הולך בנחת. יבכה על עונותיו (ר"ה) וי"א נפל ממנו. יחלה חולי גדול. אוכל בשרו. יתקן ה' מזונותיו וממונו יהי שמור. כל הסוסי' טובים בחלום. חוץ מאדום (רש"י): (ג) רוכב על פרדה. צרה תבוא לו. על פרד. עניות יבא לו (ר"ה) וי"א צרה יהי' לו (רש"י). נפל מעליה. בחולו זמן ימות. אוכל בשרם. יקח ממון אסור: (ד) הרוא' חמור יצפה לגאולה (גמרא). רוכב על חמור לבן. טובה יבא לו מהרה מצד אשתו או מצד ירושה. חורש בו. הפסד בבית. הרוכב חמור או פרד של מלך. גדולה תהי' לו. הרואה עצמו על חמור בלי מרדעת. יחלה או יפסיד ממונו. במרדעת. ברכה תהי' לו. וי"א הפסד. רוכב על חמור בחוזק. יצפה למשיח. הרואה חמור בעטו או רפסו. תבא לו מכה מאדם גדול. נפל ממנו (או אוכל מבשרו. ר"ה) רע יבוא לו. וי"א עניות יגיד: (ה) הרואה חזיר. פרנסה טובה מזומנת לו. אוכל מבשרו. מוסיף עושר על עושרו (דניאל) וי"א טוב לו. רוכב עליו ישמר מאויביו:

פרק ב חלק א בחיות מזיקות

(א) הרואה פיל בלי חוזק. פלא נעשה לו. פילים. פלאי פלאות נעשו לו (גמרא). רוכב עליו. יעלה לגדולה (דניאל): (ב) הרואה מדור האריה. שנה טובה יהי לו (ר"ה). הרואה אריה. שנים רבות יחיה (דניאל). אריה צועק אחריו. צרה וחולי יהי לו בשנה זו (ר"ה). נלחם עם לביא ויכול לו. ינצח אויביו. אריה רודף אחריו. אויבים יארבו לו ומבקשים אותו, נתחבר עם א' מהם. ישלים עם אויביו, הרואה גורי אריות לפניו, יתגברו אויבים רבים אחריו. מושך א' מהם, ינצח אויביו. וי"א אויביו ישמעו לו, רוכב עליו. ינצח אויביו (אוכל מבשרו או מבשר הלביא, עושר גדול יהי לו. ר"ה). הרואה אריה, ישכים ויאמר אריה שאג מי לא יירא. קודם שיקדמנו פסוק. עלה אריה מסבכו (גמרא): (ג) הרואה דוב רודף אחריו. אדם בליעל ינצח אותו, ראה דוב בידו או אוכל מבשרו. ממון אסור יהיו לו (ר"ה). הרואה דוב שבא עליו. מריבה יגיד, הרואה זאב. אויב יקום עליו מהרה: (ד) הרואה נחש. פרנסתו מזדמנת לו. נשכו הנחש, הוכפל פרנסתו. הרג לנחש, אבדה פרנסתו (גמרא) הרואה נחש. טוב לו. נשכו. רע לו, וי"א שונאים ירבו לו. ברח הנחש מפניו. פרנסתו מתמעטת (דניאל). הרואה נחש ישן. או כפוף בגרונו, פרנסה יבא לו. נחש עם בת זוגו. עושר יבא לו. נחש בחיקו. פרנסתו מזדמנת לו. נחש במים. אם אין לו אשה. ישא. יש לו. יתאלמן. הרואה נחש שברח מפניו פרנסתו בורחת ממנו. שהרגו. טובה יהי לו ואויבים נופלים לפניו (ר"ה) הרג עקרב. מחלוקת יהי לו: (ה) חיות המזיקות. יורו על אויבים (ש"ה):

חלק ב בחיות שאין מזיקות

(א) הרואה איל. או רודף אותו. פחד בלי צער יגיד (דניאל). הורג צבי ואיל. דם נקי ישפוך. רוכב על א' מהם. עבירה עשה. נתנו לו במתנ' א' מהם. טובה וגדולה יהי' לו (ר"ה): (ב) הרואה כלבים רבים. לשון הרע מספרים עליו. שוחק עמהם. יתאהב מאויביו. נובחים לפניו. תקום עצת אויביו. רודפים אחריו. יאנס ממושל הארץ (דניאל). הרואה כלב נובח אחריו. אויבים יארבו לו. ואם נשכו. ינצחוהו. משך הכלב. יוכל עם אויביו. עלה עליו. ינצחם, עלה הכלב עליו. ינצחוהו אויביו. אכל מבשרו. יעתיק ממקום להצלה ולטובה ולשלום. הרג לכלב. אויבו נפסק (ר"ה), הרואה כלבים. ישכים ויאמר ולכל בני ישראל וגו'. קודם שיקדמנו פסוק והכלבים עזי נפש (גמרא): (ג) הרואה שועל. יחלה. וי"א. שועל או חולדה. שנה טובה יהי' לו. הרואה חתול. יזכה למלבושים נאים (ר"ה). וי"א מיתה נקנסה עליו מן השמים וניצל ממנה. הרואה עכבר וחולדה. פנים חדשות יורה. חיות מדבריות. צרה של

שגם

חנם יגיד. חיות נושאות. צרה זו לי יגיד. נמלט משיות רעות. כזבים. האומר עליו. עומד בצד חיה. קרנו הוא אויבו. חיה מתה. אויבו ימות :

פרק ג חלק א בעופות טהורות

(א) הרואה אווז. יצפה לחכמה. בא עליה. הוי ראש ישיבה (גמרא). הרואה אווזים בביתו ירבה כבוד ביתו. עוף מעופף. גדולה יהי לו : (ב) הרואה תרנגול יצפה לבן זכר. תרנגולים לבנים זכרים (וי"א בנים יולדו לו). תרנגולת. לתרביצה נאה וגילה (גמרא) (וי"א דירה נאה יהי' לו) תרנגולות הרבה שהולכות בביתו או לפניו. עושר גדול וכבוד יהי' לו (רש"י). תרנגול מסורס הנקרא קאפו"ן לא יהיו לו בנים. שפחה מוכרת תרנגולים. זוכה לבנים : (ג) הרואה תורים או בני יונה וצד א' מהם זכרים יהיו לו (וי"א צד יונה. בת תהי לו). קשר א' מהם. ירושה נופלת לו (וי"א עושה מעשה טוב. ס"ה) אוכל מבשרם. יתקיים מזלו : (ד) הרואה צפור. ראה שלום. וישכים ויאמר בצפרים עפות וגו'. קודם שיקדמנו פסוק. כצפור נודדת מקנה (גמרא). פי"א טוב לו. וי"א שלום יהי'. הרואה בידו צפור. בשורה טובה יבא לו. תפשו טובה יבא לו. תפשו וברח מידו יתפנה מכל א' מהם. טוב לו. נשב א' מהם. אין צריך לאדם. ראה תרנגולים או כל מיני עופות נלחמים. מריבה תהי לו :

חלק ב בעופות

(א) הרואה נשר מעופף. כגדולה יעלה (רש"י) וי"א שהנשר יורה על המלך והפלקו"ן על הדוכוס (ס"ה) וי"א עושר גדול יהי לו. צד נשר. יעשיר ויפיל אויביו לפניו, יש בידו נשר. טוב לו. שוחטו. ימשול בבני אדם. אכל מבשרו. יהי נצרך לאדם : (ב) הרואה עורבים עפים לעומתו. טוב לו (דניאל) וי"א תוצא מזונות (י"ה). הרואה עורב על ראשו. ימות. על ראש אחר. ימות האחר. תופש בו. טוב וכבוד יהי' לו : (ג) הרואה דיה או איה על ביתו. יחלה ויתרפא. צד א' מהם. מחלוקת יהי לו עם מי שמאמין בו. שחט א' מהם. טובה יהי לו. אוכל מבשרם טובות יהי לו : (ד) הרואה תנשמת או קאת ולדו. יחלה ויתרפא. ראהו על ביתו. אבל יבא בו. שחטו (וי"א הפסד יבא בממונו) או שמע קולו ולא ראהו. טוב לו. אוכל מבשרו. הפסד יבא לו. נשכו א' מהם או שאבד א' מהם. טובה וגדולה תבא לו : (ה) הרואה שרדף אחר היענה ולא השיגה. ירדוף אחר עושר ולא ישיגו. רכב עליה. יעלה לגדולה. הרואה דנוריס. אויבין יקומו עליו. זכוכים. נגבה יגיד. (ה) כל מיני עופות יפין לחלום. חוץ מן קריא וקפופא וקורפראי (גמרא). העוף הנקרא שי"וני. יורה על חכם וצדיק. ובונטור"ר. יורה על רופא (ס"ה) :

פרק ד בדגים

(א) הדגים יורו מעות עם עמל. והלוקח דגים מאנשים. יקח תעות בחרפה. נחסרו דגים שלו. יחסר ממונו (ס"ה). הרואה דגים אויביו יקומו עליו. לכדם ברשתו. בנים יוליד (דניאל). וי"א הרואה דגים. שם רע יוצא עליו. צדם בחכה או ברשת. חיים טובים יתן לו הש"י : (ב) הרואה צד שרצים ורמשים בים. רע לו. חוץ ממה שקורין בנע"ז דולפין. ושאר הדגים יפין בים ויבשה (ר"ה).

הרואה דגים קטנים. ה' יתן לו ריוח. גדולים. ריוח גדול (רש"י). צדם. בשורה טובה יבא לו ממקום אחר. וי"א. צד דגים קטנים. ה' יתן לו מתנה מעוטה. גדולים. ריוח וגדולה :

פרק ה חלק א בחלב וגבינה

(א) הרואה שדים מלאים ויונק מהם. ריוח יגיד (דניאל) יונק שדי אשה. ריוח גדול. חולב צאן או עזים. עושר יהי לו. הרואה חלב. עושר וגדולה יהיו לו ומזלו יתקן. שותה חלב צבי ואיל. בן זכר יהי לו וטובו' גדול'. שתה חלב צאן. ריוח גדול יגיד. וי"א מחשבו' קטנו' תהי' לו. שתה חלב סוסיא. ממון ימצא. שתה חלבים מבהמות. ממון. רע לו. מתוק. טוב לו (ר"ה) : (ב) הרואה שאוכל גבינה לחה. ריוח יגיד. ממשא עזים. גדולה יבא לו. שמשה אחרת. בשורה טובה יבא לו. מוכר גביני' או חלב. גדול' יהי לו :

חלק ב בבצים

(א) הרואה בצים או אגוזים או קשואים או כלי זכוכית וכל הנשברים. בקשתו תלויה. נשברו. נעשית בקשתו (גמרא). וי"א הרואה בצים. בקשתו נתמלאה וחיים יוסיפו לו וזכות יש על ידו. והם צלוים או שלוקים או שבורים. בקשתו נעשית (דניאל) : (ב) הרואה שמבקש בצים. עבדים ושפחות יקנה. אוכלם מבושלי'. ינצל מאוני המוכן לבא עליו. שלוקי' או שבורי' נתקבל תפלתו (ר"ה) וי"א שלוקות חיים טובים יהי לו. במרחש. רע לו. חייה. טובתו מרובה : (ג) כל הביצים טובים. חוץ מגיולי יענה (רש"י) :

חלק ג בדבש

(א) הרואה דבש מעורב עם דבורים. אויבים סובבי' אותו. עקר קנה של עץ ורדה מתוכו הדבש ושתה המים. ינצל מצרה (ר"ה) : (ב) אוכל דבש. רע לו (דניאל) וי"א טובה. טוב לו. רעה רע לו (רש"י). אוכל דבש מבושל מתוק יבש. שלאים יבואו לו. נפיחות או שאר דבר עשוי בדבש. טוב יהי לו :

פרק ו בבשר

(א) הרואה שאוכל צלי. צרה תעבור עליו (ר"ה). ראה קדירה בלי בשר. ראה שלום. וישכים ויאמר ה' תשפות שלום לנו. קודם שיקדמנו פסוק שפות הסיר (גמרא) : (ב) הרואה שאוכל תבשיל מבושל או חי. אם הוא שמן רע יהי לו. אוכל מלוח או יבש. מולאי' רעים יבא לו. ואם הוא מתוק ובלי מרק. שמחה יבא לו. אוכל בקערה ומקנח מה שבתוכה. הבד מזלו מהעולם. שתה דם. ינצל מצרה :

שער ד פרק א באדם ובמאורעים שבגופו :

(א) הראש והכליות והאמה. יורו על האולם. הכתפים לנשים ואחוה. האלילי'. כבני' ובנות. הזרועות. לחברים ובני בית ועבדי'. היד. למשרתים חכמי'. האצבעות. לבנים. העגבות והרגלי' והשוקים. יורו בכל קיום החיים. הירכים לקרובים. המעים. לאוהבי' פעמים או לעושר. הכבד והדם. יורו אוצר. וי"א הכבד יורה על כל התאוות והדם על הכעס. הלב יורה על החיים. והגבמי' עם דם או מוגלא.. יורו לעצמות או כזבב. השער מהזקן. יורה יופי

ותפות

נחשות. מהאלילי'. יורה נסים, מהאמונה. על האויבי'. ושאר הספרות. על עושר וכלים נאים מזהב. ההסתופפות. יורה שינוי מקום. שינוי מזל. כפי הענייני' הנראי' בגבול ההסתופפות (ש"ה) :

(ב) הרואה שמתענה. רע לו (גמרא) ונהגו להתענו' עליו אפי' בשבת. וי"א דוקא בעת נעילה. הרואה שיגדל קומתו. שנים רבות יחי'. רץ. טוב לו. ישן. טוב לו. הרואה' שהוא חולה. ישמח באותה שנה. רוכב על נושא אדם. ירכב על נושא אויבין. נפל מהמעק' או מדון במשפט וגילול. צרה יגיע. רוחץ ראשו בגזל תאכל צרה. מלאו שבור. צרה יגיע. חושש בעינו. רע לו. מת. טוב לו. נפלה יעלה לגדולי'. ואם יורד מראשו. אל יפחד. כי השעה' מאחרת לו. ויעשה תשובה. באריך שוטמו. חרון אף נסתלק ממנו : (ג) הרואה שיצא דם מנחיריו. יחלה ויתרפא. נתלכלך בדם. הפסיד ממונו. נפלו הטוחנות. בנותיו או אחיותיו יזונו. הרואה' שגדלו שיניו. ישועי' גדולי' יבא (וי"א טוב לו). שן לומה. חולי יגיע. שן שחור. צרה בקרוב. שן תתנענע. חולי יגיע. שן נופע ונופל. מות יגיע. ונהגו להתענות עליו אפי' בשבת. ורבים אומרים. אם נופל בנפילתן. ימות אדם שיכאב לו מיתתו מאוד. ואם לאו. ימות אדם שלא יכאב לו מיתתו. נשרו לחייו. יפלו רעיו מתים. הרואה עצמו אלם. טוב לו. וי"א רע לו. זקנו נגזז. בחסר רע לו. במספרים. טוב לו (יש"י). נתלש זקנו. שם רע יצא עליו (ר"ה) מגרש זקנו או נוטל. צרה יגיע. משחית בשערו ואין בראשו שער אלא קטנים כקצוצי'. טוב לו : (ד) המגלח ראשו בחלום. סימן יפה לו. ראשו וזקנו. לו ולכל משפחתו. הרואה שנתגלח. ישכים ויאמר ויגלח ויתהפך. קודם שיקדמנו פסוק ואם גולחתי סר ממני כחי. הקיז דם. עוונותיו נמחלים (גמרא) : המקיז דם בחוטמו. יתמעטו ימיו. בכתפיו. ישבר דבר גדול. בזרועותיו. הפסד מעט יבא לו. הקיז דם הרבה טוב לו. הרואה' שיטהר. רע לו. עשו לו חבורי'. יתמעטו ימיו. יצא דם מגופו ולא התגולל בו. חטאתיו מזכירי'. וי"א מעבירי'. משתין דם. אשתו מפלת נפלים. הרואה' זרועותיו לאות ולבנות. יאהב מאכסי' גדולי'. מכוערי' או מלוכלכי'. אוהביו מדברי' עליו שקרי'. נפלו. זמן רע יבא. נקצצו ידיו. א"ל למעשי ידיו (ר"ה): (ו) הרואה' צפורן מנוסר ורע מכמי' יגיד. נחתכו דדיו. צרה יגיע. יצאו מעיו. בניו יקבר (רש"י). התחולם או מאחר. יורה על מעות מקובץ בשם רע (ש"ה). הנשני' בחלום. סימן יפה לו. והני מילי דלא עיים. כישנא אחריתא. חפציו נעשים לו. והני מילי דלא מקנח (גמרא). השתין בכלי כסף או זהב או בדבר נכבד. יורה שיוליד עם אשה נכבדת. בכלי מגוני'. יורה אשה כעורה (ש"ה : (ז) הרואה' שנפגע א' מכליו. יחלה ויתרפא (יש"י) וי"א בן יאבד : (ח) הרואה' עצמו יונק. הפסד יגיע (דניאל) הרואה' שהוא בתוך דגלים. ילך למקום רחוק. א' מכרעיו חתוכה. יפול בחולי גדול ויתרפא. אכל בשר אדם רע ישנאי ראש אדם. יאכל כל אשר לו בחולי :

פרק ב במלך ושרים גדולים :

(א) הרואה מלך. יעלה לגדולי'. מדבר עמו. אם נותן לו שלום. אוהב אותו. ואם כועס עליו. שונא אותו. כל השרי' טובים מאד (ר"ה), הרואה עבד. רע לו. שפחה. טוב לו : (ב) הרואה' דוד. יצפה לחסידות. שלמה. יצפה לחכמה. אחאב. ידאג מפורענו'. ר' עקיבא. יצפה לחסידות. ר' אלעזר בן עזריה. יצפה לגדולה ועשירות. ר' ישמעאל בן אלישע. ידאג מפורעניות. בן עזאי. יצפה לחסידות. בן זומא. יצפה לחכמה. אחר. ידאג מפורענות. ישמעאל בן אברהם. תפלתו נשמעת. פנחס. פלא נעשה לו. חונא. נס נעשה לו. חנינא חנניה יוחנן. נסים נעשו לו. והני מילי בכתבא (גמרא) : (ג) כל מאן דאסתכל בצלמי' וסמא ליעקב מקטר בקופפיי. חיין יתוספון ליה [זוהר] הרואה אדם שיש בשמו ש"ן. רע לו. חוץ משאול. נו"ן. כאלו ראה פני שכינה (וי"א זה כגי' נוי"ן. כיהונתן יוחנן. י"ה) ראש התיבי' שלו יו"ד. רע לו :

פ"ק ג במתים

(א) הרואה שמדבר עם מלאך המות. יחלה ויתרפא. וכשהוא על ראשו. ימות. לפני רגליו. יחלה עד מות ויתרפא. הרואה' עצמו שמת. מעשה עשה שיקריבהו הקב"ה (וי"א נתוספו לו חיים. דניאל) וכן הרואה חבריכי מת. הרואה עצמו בארון ונקבר. צרה תעבור עליו. אולי יצל ממנה (ר"ה). הרואה כי יקבר. ימסר ביד אכזר. לן בבית הקברות. ילין בבית האסירי'. (ב) מת בבית. סימן יפה לגיז. אכל ושתה בבית. סימן טוב לכל בני הבית. כל דנסיב שיכבא מעלי. בר מעפרא וחרדלא, נטל משאגא וסנדלא ולא, סימן רע לבית (גמרא) : (ג) הרואה מתים, אם הוא בריא, לא יירא כלום, ואם חולה, רע לו, מדבר עם המת, ידבק עם אנשים טובים ויעשה כמותם, הרואה קרובו שמת שבא אליו לראותו, עושר יהי' לו, ואם חבקו או נשקו יותר, נשכו, צרה תעבור עליו, הרואה' מת שנתן לו שום דבר, ריוח יבא לו (אינו רוצה ליקח ממנו, רע יהי' לו רש"י) וכשהוא דבר שראש התיבי' שלו נו"ן או למ"ד, יבא לידי עניות, ואם המת גזל לחי א' מקרוביו ימות, ואם נותן המת לחי כלי ברזל או כלי מלחמה, בכ"מ שילך יהי' בטוח ולא יירא (ר"ה) : (ד) הרואה שמתו אביו ואמו, אם אחר מיתתם, שמחה יהי' לו, נתנו לו שום דבר, עושר ויותר, רחץ מת או הלבישו או נשאו, ירד מגדולתו, הלך אחרי המטה או ניחם אבלים, מעשה יעשה שיקריבהו הקב"ה אליו (ר"ה) : (ה) הרואה' הספד, מן השמים חסו עליו ופדאהו, והני מילי בכתבא (גמרא), הרג אדם, נס יעשה לו, קברות, מעשים מכוערים :

פ"ק ד במלבושי האדם

(א) המלבושים בכלל, יורו יופי וכבוד ותועלת (ש"ה) הרואה בגדים שחורים וכל נגע, צרה יהי' לו, חופר בגד, יורה הוראה, וי"א בנין בית יגיד, מוצא מלבושים מוזהבים, ט"ב לו מאוד, לובש טלית חדשה, ישא אשה. הרואה' עליו לבוש אשה. עבירי' עבר (האשה שלבשה' לבוש בעלה. יורשת אותו) חגור משי. גדולי' תהי' לו. לבוש כסף וזהב. יעלה' לגדולי' שלא חשבו מעולם (ר"ה) : (ב) לובש מלבושים יקרים. גדולי' תהי' לו. הפשיטן. ירד מגדולתו. לובש בגדי משי יקנאוהו בני אדם. בגדים אדומים. צרה תעבור עליו להענישו. לבנים. סימן למע"ט (רש"י) וי"א לבוש

לבוש בגד לבן. זמן טוב יגיד. שחורים. רע לו (דניאל): (ג) כל מיני צבעונים יפים לחלום. חוץ מן התכלת. הרוא' שנקרעו בגדיו גזר דינו מתקרע (גמרא) הרוא' על ראשו כתר מלכות. טובה במהר' תבא לו נלקח כתר או מצנפת מעל ראשו יתפשט מזלו. פושט בגדיו. אם חולה. טוב לו. אבד בגדו. הפסד יגיד. נשרפו בגדיו. פתאום ירויח וחליפות שמלות יעשה לו. הרוא' עצמו ערום. בח"ל. בלא חטא. בא"י. בלא מצות (גמרא) וי"א למולם בושה או צרה יגיד (ר"ה) וי"א עניות יגיד (י"ה):

שער ה פרק א בחמה ולבנה וכוכבים

(א) השמש. מורה מלך אב אדון רבנות. ירח. ממשלה. כוכבים. אחים. חברים. מלמדים. או עמים. הרוא' לקות שמש או ירח. יורה מות או חולי (ס"ה). לקות שניהם. קצף יהי על מדינה זו. חמה ולבנה בארץ. טובי' יהי' לו. נפתחו שערי שמים ויאור. טובי' גדולי' יבא על מדינה זו. עלה למעל' מן השמים. רע יהי' למדינ' זו מן המלך (רש"י):

פרק ב ברעמים

הרואה שמים מכוסים בעבים דבר גדול יאבד. מטר יורד בלא עתו בזעף. גזרה תבא על העיר. ברקים ורעמים בלא מטר אותו הדור עושים חטאים וכועס ה' עליהם. ברקים ורעמים ומטר יחד. טובה תהי' על מדינ' זו:

פרק ג בספרים

(א) הרוא' ס' מלכים יצפה לחסידות. ישעיה, יצפה לחכמה. ירמיה ידאג מפורענות. תהלים, יצפה לחסידות. משלי. יצפה לחכמה. איוב. ידאג מפורענות. שיר השירים. יצפה לחסידות. קהלת. יצפה לחכמה. קינות. ידאג מפורענות. מגילת אסתר. נס נעשה לו: (גמרא): (ב) הרוא' אגרת חדשה. טוב לו. הרוא' ספר תורה שנשרף או ס"ת ערום או קורא בס"ת. רע לו. ומתענה אפילו בשבת. ס"ת מכובד. בן זכר יגיד: (ג) הרוא' טי"ת. סימן יפה לו. המתפלל. סימן יפה לו. והוא דלא סיים (גמרא). מלמד נערים גדול יהי' לאחרים. הרוא' שהוא ר"ה ותוקע שופר. יצום ויבקש רחמים. שעונותיו תלוים עליו. הרוא' שהוא חזן. אם ראוי לכך, גדולה תהי' לו. ואם לאו חרפה תהי' לו (רש"י): (ד) העונ' אמן יהא שמיה רבא. מובטח לו שהוא בן העוה"ב. הקורא ק"ש. ראוי שתשרה שכינה עליו כמרע"ה. אלא שאין דורו זכאי לכך. המניח תפילין. יצפה לגדול' (גמרא):

בית שבע הנהגת ימי השבוע

(א) סליק נשלם סדר הלילה. וכסדר הזה סדר ימי השבוע חוזרין חלילה. ביום א' מסתלקת הנשמה. לכן אנשי המשמר לא היו מתענין ביום א'. וצריך לשמור הנשמה שלא תסתלק ממנו. ויעסוק בתורה כל האפשר. ויכוין בקריאה. בשם ס"ג ובשם אל שדי בבחינת בריאה בשם הנשמה. ובשם א' דמרגלא ולא ראיתי להאריך יותר בכוונות פרטיות של שמות. שאינו דבר שוה לכל נפש: (ב) ביום ב' מסתלק הרוח. לכן יעסוק בתורה הרבה בדבור ובמחשבה. וזה סוד תקנת עזרא לקרות בתורה בב' וה'. גם הוא סוד עליית מרע"ה לקבל התורה ביום ה' וירידתו ביום ב'. ותכוין בשם מ"ה ואל הויה. בחי' יצירה ומרגלא ב': (ג) ביום ג' מסתלק הנפש הנשארת מיום השבת. וזה סוד המשנה חיוב הבדלה (למי שלא הבדיל במ"ש) עד יום ג'. לכן יכוין להחי' הנפש. ויעסוק במצות ובמע"ט. בפרט הנעשים ע"י הרגלים. ויכוין להעלה הנפש. ודע כי ג' ימים הנ"ל הם השבת שעברה. וג' ימים הבאים הם השבת הבאה (ע"ל) וזה סוד שהשבת הוא רביעי ושביעי והכוון בשם ב"ן אל אדני בחינת עשייה. ומרגלא: (ד) ביום ד' יכוין האדם להתחיל לקבל תוספת הנפש והוא תוס' משבת הבאה. לכן יכוון לעשות מצות ומע"ט בסוד הכנת הנפש, ומלבד תועלת כוונת המצוה עצמה. יכוין לעשות ולתקן לשבת שיבוא לו תוספת הנפש השבת הבאה. ויכוין כמו כן בשם ב"ן אל אדני. ומרגלא ד': (ה) ביום ה' יכוין לקבל תוספת הרוח. לכן יעסוק בתורה בסוד הדבור. וזה סוד תקנת עזרא כו'. והכוונה בשם מ"ה אל הויה ביצירה ומרגלא ה'. מתקנת עזרא שיהיו מכבסין בגדיהם בה' לכבוד שבת. בליל ו' יש קצת מליאות שיוכל לקרא מקרא. כך כתוב בס' נגיד ומצוה: (ו) ביום ו' יכוין לקבל הוספת הנשמה בסוד המחשבה. גם ביום ו' לא היו מתענין אנשי המשמר. מפני כבוד שבת. והכוונה בשם אל שדי בבריאה ומרגלא ו': (ז) ביום שבת קודש תכוון בשם ע"ב הויה אהיה אדני. ומרגלא ז':

סדר יום השבת. נקבע לו מדור בפ"ע. ויקרא שמו מ ו ס ך ה ש ב ת (בנין גדול ומפואר) ע"ש סוכת שלום. כרוב ממשח הסוכך עלינו ולהיות שיעור סכך ז' טפחים. וכן יום שבת קודש כלול משבעת הימים כנודע. ויורה ע"ז ג"כ א' משתופי מוסך. כענין לחקור ממכך. לשון מזג. לכן אחלק לו שבעה חדרים מהודרים. ובהם כלולים קיטוניות ח"י. להם יקראו בשמות נאותים לענינם. ולפי שרשות שבת תוספת לפניה ולאחריה ממצות תוספת. נתחיל בע"ש. ליכנס בחדר החיצון. שני לו. קבלת שבת קודש ותפלת ערבית. שלישי. סעודה וסדר לילו. רביעי. תפלת שחרית קריאה והפטרה. חמישי מעמדו. ששי. סדר יומו. כולל ב' סעודות תפלת מנחה. שביעי. תפלת ערבית של מוצאי שבת. הבדלה ולוית המלכה. הוא חדר החיצון. וזהו פרטן כמשפטן:

חדר א יקרא פרוזדור

שבו מתקינין ומכינין לשבת. בו מבואר כל הנהוג בע"ש כל היום על הסדר. דבר לא נעדר וביחוד דיני עירוב חצירות וברכתו. והדלקה וזמנה בדיוק:

(א) ז"ל כתבי הר"י. אמרו רז"ל. כל מי שרוצה ליכנס לפני המלך. קודם שיכנס צריך שיתקן עצמו להראות לפני המלך בלבוש נאה. כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק. ויקשט עצמו יום א' או יותר. כמ"ש רז"ל [אבות פ"ד] התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. כן צריך לעורר ע"ש להכין עצמו לקבל פני המלך כראוי בכבוד ובשמחה: (ב) יום הששי בבוקר לא יאריך בלמוד כשאר הימים. מפני כבוד שבת כדי להכין צרכי שבת. דאמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת. שנאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. למדו רז"ל מדלא כתיב בששי. לומר בתחלת היום בבוקר השכם צריך לעשות

לעשות הכנה. וזריזין מקדימין למצוה בכל דבר מצוה הבאה לידי אדם מצוה שלא יחמיצנה. והני מילי שיבטל מת"ת לצורך כבוד שבת מי שאין תורתו אומנותו. והלמוד תורה ביחיד דווקא. אבל מי שתורתו אומנתו או ת"ת דרבים. אינו נדחה משום כך: (ג) ומצוה על האדם לכבד השבת הוא בעצמו כפי יכלתו והוא כבודו. אפי' יש לו כמה עבדים משרתים. כמו שמצינו בחכמי התלמוד שהיו עוסקים במלאכה ממש לכבוד השבת. עם היות להם משמשים רבים: (ד) כל מה שיקנה לשבת. יאמר זה אני קונה לכבוד שבת: (ה) הפליגו רז"ל [שבת קיח קיט] בשכר המענג את השבת כנודע. והאריך בעל סדר היום איך יתנהג בקניית צרכי שבת, דווקא ביום ששי אם אפשר, כדי שיהיו המאכלים לחים רטובים ושמנים, ולא יקנה דבר לשבת מיום חמישי וקודם, אם לא במה שאינו מצוי לו לקנות בששי או דבר שאינו מתקלקל, יוכל להקדים ולקנות בכל אשר השיג ידו. ולא יניח הודאי מפני הספק. והחכם עיניו בראשו ומשכיל בכל דרכיו לעשות על צד היותר טוב האפשרי אחרי לצאת י"ח בהכנת צרכי שבת. הכל לפי מה שהוא אדם בעל יכולת, ולפי המקום אם הוא בעל שווקים או לא, ואם יהיה ריוח ביותר טוב להקדים הכנת צרכי שבת. יקדים אפי' מתחלת השבוע. כדברי בית שמאי מחד בשביך לשבתך, וכל דברי חכמים יש להם מציאות, ע"כ חשבתי האריכות בזה למותר, ודבר ידוע הוא ג"כ, שכל מאכל רך ולח דשן ושמן מתוק ומתובל, טוב ויפה הוא לנפש ויתקבל, והתבשילין צריכין לתקנן בשעתן דווקא. לאפוקי שאינן בני יומן, כבר עברה צורתן ונפגם טעמן, גם צריך שלא יצטננו עד פה האוכל יהיו עומדין בחומן, ואלה ראשי המאכלים (א) הלחם צריך לאפותו דווקא בע"ש, להיות חם ביום הלקחו דוגמת לחם הפנים שנאפין בע"ש. וראוי לבחור בקמח היותר טוב מנופה כל צרכו ויפה, ויעשה י"ב לחמים זכר ללחם הפנים: (ב) אחר הקמח, צריך להשתדל בענין הבשר, שיהיה' שמן רך וטוב, ומהנשחט ביומו אם אפשר, וכל מה שהוא לח יותר הוא נבחר, אבל משלשה ימים לשחיטתו והלאה, כבר הוא ישן יבש וגרוע, ובישרא תליחא לא מעלי: (ג) צריך להשתדל בשמן זך וטוב, אם שמן זית להדליק, ואם שמן או שומן לתיקון התבשילין, שהוא עיקר גדול בטעמי המאכלין: (ד) הוא יין לקדוש, ויבקש כל מה שיוכל למצוא מהטוב והמשובח: (ה) ואם אפשר לו, יכין גם שיכוי יין טוב. שיברך עליו הטוב: (ו) ירקות ותבלין לצרכי הקדרות שיהיו מוטעמים ומבושמים: (ז) לקנות פירות ומיני מגדים וקנוח סעודה ופרפראות: (ח) מי שידו משגת, יקנה בן עוף חשוב לסעודה קבועה בזאת: (ט) דג אם אפשר לו להשיג בין רב למעט. כמו שלמדנו מהלכות סעודה, שכל אלו דברים באה מחמת סעודה, ויבואו על השולחן הקדוש המתוקן לסעודה העתידה: (י) מיני ריח ועשבים ופרחים כפרים עם נרדים והדומה לזה: (יא) מי שהשעה דחוקה לו ביותר, צריך לצמצם בשאר ימים לכבד השבת, לענגו אפי' בדבר מועט. מאי ניהו, כסא דהרסנא וכיוצא בו, כל דבר שאינו רגיל בו בימי החול ועשאו לכבוד שבת, הרי זה קיים מצות עונג שבת: (יב) אמרו חז"ל [ביצה טו ועי' זהר יתרו ד' רנ"ה] לוו עלי ואני פורע. עוד אמרו בירושלמי [סנהדרין פ"ח ה"ב] לוין ברבית לצורך סעודת שבת, וכתבתי בחבורי שאין הכונה לעשות איסור ללות מישראל ח"ו. אלא מהנכרי, אע"פ שמנעו חז"ל מזה כל ימות השנה (עי"ל ועוד אני מפרש אותה שאמרה לוו עלי. לא באו לזרז שילוה מישראל בלי משכון ויאכל הלה והדי ויסמוך על הנס ואם אינו כדאי יתחלל שם שמים ח"ו ויבא ליה רשע חלילה. אלא כי הוא המזהיר, שילוה על ה'. שיזהר למצוה, לצורך כוונת שבת אני לוה ממך. על סמך שתבטח בה' שאמר לוו עלי, והיינו ודאי לוו עלי. יעו"ש, לא באופן אחר. שעליו אמר ר"ע [פסחים קיג] עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות: (יג) ואם זיכהו הש"י להרבות המטעמים ומעדנים יראה לזמן ג"כ עניים הגונים, שיהנו משלחנו, אע"פ שבשבת מצוה גדולה לענג האדם עצמו ונפשו הטהרה, ואינו נענש אם לא נתן מתנות לעניים ואביונים, מ"מ אין שמחה והנאה גדולה ברבות הטובה אם לא רבו אוכליה, ומה כשרון לבעליה כי אם ראות עיניו. אשרי הזוכה להאכיל עניים להשיב נפש ולהחיות לב נדכאים ועניים ולשמחם במיני מטעמים ובדברים טובים וניחומים: (יד) כבר כ"ל שאין הולכין בע"ש יותר מג' פרסאות, הטעם כדי שיוכל להכין צרכי סעודה בעוד היום גדול וה"ה בי"ט. אבל אם לא יוכל להכין צרכי שבת במקום שהוא שם, מותר לילך אפי' כמה פרסאות, עד שיגיע למקום שימצא שם די מחסורו: (טו) אסור לקבוע בע"ש משתה וסעודה שאינו רגיל בה בחול, מפני כבוד השבת. חוץ מסעודה שזמנה קבוע היינו מילה ופדיון הבן, וסעודה שרגיל בה. אע"פ שמותר כל היום מצוה להמנע מתחלת מט' שעות ולמעלה. עמו"ק סי' ל"ב: (טז) אנשי מעשה מתענין בע"ש [ירו' מגילה פ"א ה"ד ועי' תו' עירובין מא ד"ה שאני ותנחומא בראשית ושאלתות סוף ויקהל] כדי שיאכלו סעודת שבת לתיאבון וה"מ בריאים, אבל חלושים לא יכנסו לשבת כשהן מעונים. ובזה מצאנו פשר דבר בין הדעות: (יז) מי שקבל עליו תענית בע"ש, מתענה ומשלים ואם פירש עד יציאה מבתי כנסיות, הכל לפי תנאו: (יח) העושה מלאכה בע"ש מן המנחה (קטנה כך הוא עיקר) ולמעלה, אינו רואה סי' ברכה, והוא שעושה להשתכר ודרך קבע אבל לצורך שבת עושה כל היום, וה"ה לכותב ספרים דרך למודו: (יט) מצוה לגלח בערב שבת ומסתפרין לכבוד שבת כל היום. אפילו מספר ישראל, והאר"י היה נזהר שלא לגלח אחר מנחה, מצוה לטול צפרנים בע"ש. ולענג האר"י ז"ל על המקפידין שלא לטלן כסדרן גם לא מצינו בזה שלא לטול דיד ודרגל ביום א': (כ) רחיצה בחמין ע"ש מצוה (ולא חובה) כך היה מנהגו של ריב"א (שבת כה) מביאין לו עריבה מלאה מים חמין, ורוחץ פניו וידיו ורגליו (אבל לבית המרחץ לא יכנס בע"ש, משום דקשה לתשמיש באותו יום כמ"ש בהלכות דרך ארץ): (כא) מכאן משמע קצת שאין צריך לטבול בע"ש, אע"פ שי"ל שהרחיצה מצוה נוספת על הטבילה, שהיא לטהרה, והיא לנקיון והעברת זוהמא וערבוביתא, מ"מ מדשתק מינה תלמודא, ש"מ ודאי דלא אצרכוה חכמי התלמוד אפילו למצוה, מיהא מאן דזהיר בה קדוש יאמר לו והאר"י ז"ל הנהיג אותה ע"פ ס' הזוהר [שמות כד] אכן הנוהגין במיהו בודאי צריכין ליזהר תחלה בטבילת קרי, שהוזכרה בתלמוד מתקנת עזרא ולכן אותם המדקדקים חוזרין וטובלין בשחר אחר שקיימו מצות עונה: (כב) אחר שטבל ילבש בגדי שבת. ומנהג האר"י ז"ל ללבוש ד' בגדי לבן. ומי שאפשר לו לא ילבש שום בגד של חול בשבת. ומי שאין לו. ישלשל בגדיו: (כג) אחר חצות לאחר טבילה (לאותן הנוהגין בה) קורין שנים מקרא ואחד תרגום ונהג המ"ה ז"ל להתעטף בטלית ולהניח תפילין ולקרות מתוך ס"ת כשר שנים מקרא וא' תרגום כל פסוק. ולא כאותן הנוהגין לקרות פרשה שלמה מקרא בבת א' וכן תרגום. גם לא הקפידו לקרות ההפטרה כתבתי בחבורי, שהפסוקה יקרא ג' פעמים תרגום. יעו"ש מילתא בטעמא: (כד) צוה האר"י. לערב כל ערב שבת ערובי חצירות ושתופי מבואות וזכורני שגם המ"ה ז"ל היה מערב כל ע"ש ערובי חצירות בלבד. והיה מזכה לבני עירו ע"י אחר. ומצאתי בס' מהרי"ל ז"ל שהיה נוהג כך, אע"פ שעירבו בני עירו. ובודאי שהרויחנו בזה לצאת מידי כמה חששות שיש בעירוב הקהל יתר על מה שוכר בע"ז. כמ"ש בחבורו בס"ד וע"ש. והיה קרוב בעיני לברך עליו, אע"פ שפקפקתי ג"כ והסכמתי להמנות עכ"פ וכן הייתי נוהג. מ"מ לא מלאני לבי לברך עליו. דברכות אינן מעכבות ושוב עזבתי מנהגי בזה. הטעם הכתוב על ספר בס"ד: (כה) המערב בילד עושה גובה מכל אחד מבני הקהל מעט קמח ועושין ממנו חלה ואם הם יותר מח"י כ"א. צריכין לערב בשעור כששה בצים או ח'. ואפי' הם רבים אחד מספיק. ואם פחותין מן די להם כגרוגרת שליש ביצה לכל אחד. ואין צריכין להם בפרוסה: (כו) כשאחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם, יכול לערב אפי' בפרוסה, בלבד שיהא בה כשיעור, וצריך לזכות להם ע"י אחר (לא ע"י בני ובתו הקטנים אפי' אינם סמוכים על שולחנו, ולא ע"י עבדו ושפחתו הכנענים, אבל מזכה ע"י בנו ובתו הגדולים אפי' סמוכים על שולחנו, משרת ומשרתה העברים אפי' הם קטנים, וע"י אשתו, ולכתחלה לא יזכה ע"י בנו

וזכו

ובתו הסמוכים על שולחנו אפי' גדולים ולא ע"י אשתו, ובדיעבד אפי' ע"י בנו קטן וע"י בתו שבגרה שאינן סמוכים על שלחנו, וע"י אשתו אע"פ שמעלה לה מזונות ואין לה בית בחצר) וכשזוכה בו, צריך להגביהו מן הקרקע טפח, וצריך לזכות לכל בני החצר או בני המבוי ולכל מי שיתוסף מיום זה והילך ואם נתוספו דיורין לאחר שנתמעט העירוב צריך להוסיף מהמתן) ויאמר המזכה לזוכה (באיזה לשון שמבין) כלשון הזה

זכה בעירוב זה לאחינו בני ישראל הדרים פה עמנו. וש בואו לדור בעיר הזאת (בחצר הזאת במבוי זה) שיסמכו עליו לטלטל על ידו מרשות לרשות בשבת ויום טוב הבאים:

וחוזר המזכה ונוטלו מיד הזוכה ומברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵירוּב: בַּהֲדֵין עֵרוּבָא יְהֵי שָׁרֵא לָנָא לְאַפּוּקֵי וּלְעַיּוּלֵי מִבַּיִת לְבַיִת וּמֵחָצֵר לְחָצֵר. מִגַּג לְגַג. מִבָּתִּים לְחָצֵר. מֵחָצֵר לְבָתִּים. כָּל מַאי דִּצְרִיךְ לָן. בְּכָל שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה. וְיָמִים טוֹבִים. לָנוּ וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת:

(כז) כשהיו ישראל על אדמתן היו תוקעין בע"ש ו' תקיעות כדי להבדיל העם ממלאכה. ושמא דמילתא היו עושין אותן התקיעות בשעת מנחה קטנה. בתקיעה שלישית. כבר נאספו כל העם שבשדות. ובטלו ממלאכתן. ונסתלקו תריסי חניות סילק המסלק קדרתו. והטיחין המטמין ללורך מקרתו. והדליק המדליק פמוטו. שהם כדי להדביק פת בתנור או ללוות דג קטן. תוקע ומריע ותוקע ושובת. ולדידן קריאה לבה"כ הויא בתקיעה ראשונה לסגור חניות ולבטל כל מלאכת פומבי. וברכו הוי בתקיעה שנית להאסר במלאכה: (כח) מ"ע להוסיף מחול על הקודש וזמן תוספת זה יש לו מליאות. מתחילת שקיעת החמה עד זמן בין השמשות. שהוא משך זמן כדי שילך אדם בינוני ג' מילין ורביע שהוא כשיעור רביע שעה משעות ואמנם בדיוק הינו אלא קרוב למ"ט דקי' שעה שהם ששים בשעה. (ונקראים ג"כ רגעים תוכניים) רצה לעשות זה הזמן כולו תוספת עושה רצה לעשות רק מקלת ממנו עושה. ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום. ושיעור זמן בהש"מ, הוא ג' רבעי מיל שהם אלף וה"ק אמה (שהוא כמו רביע שעה ובדיוק הינו כ"א קרוב לי"ב רגעים הנ"ל קודם לאת הכוכבי' ואם רולי' להקדים לקבל עליו השבת מפלג המנח' ואילך היינו קודם לשקיעת החמה שתות מיל שהוא שיעור מהלך שלי"ג אמה ושליש והוא חלק עשרים בשעה דהיינו ג' דקים) כרשות בידו, אבל קודם לזמן זה אין קבלתו כלום לפ"ד גדולי הפוסקים, לפי דרכך אתה למד, שזמן הדלקה הראוים ע"פ שנת הלכה המחוורת, היא בכמו רביע שעה לפני הלילה, שהוא שיעור עשרים משנה בריוח יתר על שיעור בין השמשות, והמוסיף אל יוסף לכתחלה כי אם מתחלת השקיעה, שאינו מגיע בשום אופן לשעה ורביע, ובדיעבד אם קבל עליו שעה ורביע קודם ל"ה, צריך להחמיר עליו לענין איסור מלאכה, אבל קודם לזמן הזה אינו מחויב להחמיר, ואינו יולא י"ח בהדלקה הקדומה, כדתני ההוא סבא לדביתהו דר"י [שבת כג] דבעינן שלא יקדים ולא יאחר, ותפלתו וסעודתו אינן כתקנן: (כט) על הבעל מוטל הכנת הנרות והשמן והפתילות, והאשה תדליקם, וכתבתי בחבורי, שאם קדם הבעל והדליק, צריך לשלם לה שכר מלוה וברכה י' זהובים, מי שאין לו אשה, ידליק בעצמו: (ל) שמן זית מלוה מן המובחר להדלקה, שאורו ללול, ויעשה הפתילות עבות, שידלקו כשעור המשכת זמן סעודתו עד שילך לשכב וליישן, וירבה בנרות בכל יכלתו, דרגיל בשרגא טובא, נפקן מניה גברי רברבי [שם]: (לא) כשמדליקין (אחד האיש ואחד האשה מברכין עובר לעשייתן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת:

(לב) וכ"ל שבפעם ראשון שמקיימין המלוה מברכין שהחיינו. וה"ה לכל המלות. כמ"ש בחבורי בס"ד: (לג) ראוי שתתפלל האשה בשעת הדלקה. לבקש מהשם יתברך שיתן לה בנים מאירים בתורה בזכות הנרות. דכתיב כי נר מלוה ותורה אור. אשה סומא במקום בעל. לא תברך ותדליק אלא הוא ידליק. וכן יעשה בשבוע ראשונה של לידת אשתו. [וכן כשהלכה לבית הטבילה. ואחרת גמורה פשיטא לאו בת מלוה היא ומלוה דבעל היא. אבל קטנה. ודאי מלוה שלה הוא דבת חינוך היא משכחת. ואתיא לכלל מלוה: (לד) שלשה דברים צריך אדם לומר בנחת בתוך ביתו עם חשיכה. עשרתם, הפרשתם חלה. ובא"י, עשרתם ג"כ, שבכת קובעת למעשר) הדליקו את הנר, מנהג האר"י להדליק ז' נרות כו', ספק חשכה, מערבין ערובי חצירות, אבל לא ערובי התומין: (לה) אחר שהדליק הנרות ושולחנו ערוך ומטה מולעת, ילך לבית הכנסת בשמחה ויתפלל מנחה כדבור בכל יום, אך אומר קודם, מזמור זה, וכן בערב פסח וערב ר"ה, ולא בערב יו"ט:

תהלים קז הֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יְהוָה אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד צָר. וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ: רְעֵבִים גַּם צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף: וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם: וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשָׁב: יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כִּי הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא טוֹב: יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל: כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ: וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר: וַיִּזְעֲקוּ אֶל יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כִּי שִׁבַּר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדֵּעַ: אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: כָּל אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת: וַיִּזְעֲקוּ אֶל יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם: יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי

אדם

אָדָם׃ וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה׃ יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה
בְּמַיִם רַבִּים׃ הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יהוה וְנִפְלְאוֹתָיו בִּמְצוּלָה׃ וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה
וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו׃ יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג׃ יָחוֹגּוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר
וְכָל חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע׃ וַיִּצְעֲקוּ אֶל יהוה בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם׃ יָקֵם
סְעָרָה לִדְמָמָה וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם׃ וַיִּשְׂמְחוּ כִי יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל מְחוֹז חֶפְצָם׃ יוֹדוּ
לַיהוה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ׃
יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי מַיִם לְצִמָּאוֹן׃ אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ׃
יָשֵׂם מִדְבָּר לַאֲגַם מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי מָיִם׃ וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב׃
וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה׃ וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא
יַמְעִיט׃ וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן׃ שֹׁפֵךְ בּוּז עַל נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא דָרֶךְ׃
וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן מִשְׁפָּחוֹת׃ יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ וְכָל עַוְלָה קָפְצָה פִּיהָ׃
מִי חָכָם וְיִשְׁמָר אֵלֶּה וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יהוה׃

(לו) ואח״כ יאמר תפלת אליהו, כשמתחיל פתח אליהו ואחר רבון כו׳, ואח״כ יאמר ידיד נפש אב הרחמן, תגלה קודם שחרית:
(לז) הש״ץ מחזיר התפלה, ואין שם נפילת אפים, ויש שם תפילין. אנשי מעמד לא לא היו נכנסין לעשות מעמדן בתנחה דע״ש: (לח) אח״כ יכין עצמו לקבל המלך בשמחה ובטוב לב, יקרא שיר השירים כולו בפ״א, לא פסקי פסקי, מי שירנה לקרותו לא יבלר מתנו המומשים לקרותו מתוכו, אתנם מי שח״ל פנאי לגמרו כולו, יאמר לפני קבלת שבת אלו הד׳ פסוקים, שסימנם יעקב:

יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן׃
עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו׃
קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת׃
בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי
יֵינִי עִם חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים׃

(לט) יאמר שה״ש בקול נעים ובמתון ובדקדוק התיבות, ולא יפסיק אפי׳ בד״ת, וכשאין לו פנאי בע״ש, אומרו בשבת: (מ) אין העולם כדאי כיום שניתן בו שה״ש לישראל, שכל הכתובים קודש ושה״ש קודש קדשים, שכולה יראת שמים וקבלת עול מלכות, ובזוה״ק (תרומה קמ״ג ע״א) ז״ל, שה״ש כללא דכל אורייתא, כללא דרזא דאבהן, כללא דגלותא דמצרים ופורקניה ותושבחתא דימא, כללא דעשר אמירן וקיומא דהר סיני, וכד אזלו ישראל במדברא עד דעאלו לארעא דישראל ואתבני בי מקדשא, כללא דגלותהון דישראל ביני עממיא ופורקנא דילהון, גללא דתח״מ, מאי דהוה ומאי דזמין למהוי עד יומא דיהי שבת לה׳, כלא איהו בשה״ש, עכ״ל:

שיר השירים

א א שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה׃ ב יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ
מִיָּיִן׃ ג לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ׃

מצודת ציון

א (א) **שיר השירים**. ר״ל שיר המעולה והמובחר שבכל השירים. וכן ותבואי בעדי עדיים (יחזקאל טז) ור״ל כיפה והמובחר שבעדיים: (ב) דודיך. ענין אהבה וחבה, כמו נרוה דודים [משלי ז]: (ג) לריח, בעבור ריח וכמו פתח פיך לאלם (שם לא): תורק. ענין הזלה ושפיכה וכן שב הארץ יריקו (קהלת יא): עלמות. נערות, כמו

מצודת דוד

א (א) **שיר השירים**, לפי שלמה חבר שירים הרבה, כמ״ש ויהי שירו חמשה ואלף (מ״א ה׳) ולכן אמר בפתיחת הספר, זה השיר הוא המשובח והנעלה מכל השירים המיוחסים לשלמה, על כי הוא שיר ידידות, יספר בו את כל תוקף קשור אהבה העזה ודבוק האמתי, שבין האל יתברך ובין עמו בית ישראל, ואחז במשל, מן האהבה הנמרצת וחזקה שבין החושק וחשוקתו, אשר לאחר יתרבה געגועם בהפרדם זה מזו וילפו עת בוא דבוק התמידי (וגם כי אין הנמשל דומה אל המשל בכל חלקי פרטי הענינים, אין בכך כלום, כי כן המה דרכי המשל, שיש בו דברים נוספים ליפותו לשיות מקובל על הלב לרדת חדרי בטן: (ב) ישקני, עתה החל לספר תהפלגת הגעגועים שהיה אחר הפרד החשוק מאת חשוקתו והלך לו, ומה הנעשה באותן הימים, וגם כי לא פורש במקרא שנפרד החשוק מאתה ועזבה. אף לא פורש מי הוא המדבר כל דבר מהדברים. הנה כן המה דרכי לאות מליצת השירים המעולים. אשר יקצרו ויסתמו הדברים. אולם הם מוכיחים על עצמם מי הוא המדבר ומי הוא המשיב ומה היא הסבה לכל הדברים הנאמרים ובזה הדרך הולכת וסובבת גם המגלה הזאת עד תומה) ואמר בזה, כאלו החשוקה כמו תעיה, גם תשתוקק אליו ואומרת אל לבה, מי יתן ישקני עוד החשוק ההוא מעין הנשיקות החביבות אשר נשקני בפיו בימי קדם (וגם כי אמרה תנשיקות. הוסיפה לומר פיהו להוספת ביאור, כי כן דרך הנשים המזכירות אהבת נעורים תגדלנה אהריהן במלות נוספות לפי גודל הגעגועין, וזה יחשב להן ללאות מליצה): כי טובים דודיך מיין. מרוב אהבתה לו. הותק בנפשה כאלו עומד למולה ואליו תאמר. הנה אתאוה את הנשיקות האלה, כי הדודאים שהראית לי אז היו טובים מתשתה היין. ולכן אתאוד אליהם והנמשל הוא לומר, הנה כנסת ישראל בהיותה בגולה, זוכרת אהבת ה׳ שהראה לה בעת הוציאה ממצרים ועת עמידתה מול הר סיני לקבל התורה. והשראת השכינה שהיתה עליה אז.

ולכה

ד משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך נזכירה דדיך
מיין מישרים אהבוך: ה שחורה אני ונאוה בנות ירושלים כאהלי קדר
כיריעות שלמה: ו אל תראוני שאני שחרחרת ששזפתני השמש בני אמי
נחרו בי שמני נטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי: ז הגידה לי שאהבה
נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים שלמה אהיה כעטיה על עדרי
חבריך: ח אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את
גדיתיך על משכנות הרעים: ט לססתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי: י נאוו
לחייך בתרים צוארך בחרוזים: יא תורי זהב נעשה לך עם נקדות הכסף:

מצודת דוד

ולכן תתאוה להן לכן תחלה פניו להופיע עוד עליה שכינתו. לבאר לה סוד טעמי התורה ומסתרי צפונותיה: (ג) לריח שמניך טובים, בעבור ריח השמנים הטובים שאתה סך בשרך מהם ועל כי תתמיד להריק בכל עת את השמן על בשרך עד כי נקרא כינוי שמך שמן תורק לפי מרבית הרקת השמן, בעבור כל אלה אהבו אותך כל הנערות כולן. והנמשל הוא לומר, בעבור גודל הנסים ומרביתם אשר הפלאת מאז נתפרסם שמך אף בין האומות: (ד) משכני. משוך אותי אליך מעט מעט ואני ארוץ אחריך במהירות רב: הביאני המלך חדריו. וכזה אתה החשוק החביב בעיני כמלך תביא אותי אל חדריך. ושם אגיל ואשמח בך, ואזכיר הדודים הטובים ממשתה היין, והנמשל הוא לומר, שאמרה כנסת ישראל, הראה לי רמז ישועה וחיבה. ואז אמהר לשוב אליך בכל לב, ועי"ז תביאני אל בית המקדש, ואגיל ואשמח בישועתך, ואזכיר להודות לך על הנפלאות ועל התשועות: מישרים אהבוך, ר"ל לא יהיה לי לבוז מה שאני רודפת כ"כ אחר אהבתך. כי אין זה מצד החשק לבד, אבל באה היא גם מפאת המעלה ויושר הנמצא בך, כי אוהבי מישרים אהבוך. בעבור רוב המעלה והיושר, והנמשל הוא. שאמרה כ"י, האהבה היא מוחזקת בידי מאבותי אנשי היושר. והם העמידו אותי על האמת: (ה) שחורה אני כו'. חזרה פניה כלפי הנערות בנות גילה ותאמר להם אתן בנות ירושלים, אל תחשבו שהחשוק עזב אותי בעבור השחרות הנמצא עתה בי. כי אף שאני שחורה, עכ"ז אני נאה בעיניו. ועם כי יש בי שחרות כאהלי קדר הפרושים למטר השמים ונשחרים מהתמדת רטיבת הגשם, הנה נוחה אני להתלבן להיות כיריעות שלמה שהמה בתכלית הלבנונית, ולכן לא נמאסתי. והנמשל הוא שאמרה כ"י אל מול האומות. אל תחשבו שה' מאס בי בעבור הפשע הנמצא בי, כי עכ"ז חביבה אני בעיניו בעבור הזכות הנמצא בי. וכאשר אשוב אליו יכפר עון פשעי וכשלג ילבינו: (ו) אל תראוני. אל תסתכלו בי דרך בזיון על שאני בתכלית השחרות, כי לא נולדה בי ממעי אמי. כי במקרה באה, כי השמש ראה בי וזרחה עלי ועי"ז נולדה בי השחרות, ונוחה אני א"כ להתלבן בקל בסור המקרה כשאעמוד בצל: בני אמי נחרו בי. ר"ל אל תחשבו שאני יצאתי רודפת בשדה אל מול השמש ובביתי לא ישכנו רגלי, כי לא כן הוא, אלא אחי בני אמי נתכעסו בי ושמו אותי להיות יושבת ומשמרת את כרמיהם לעין השמש ' ואני מעולם לא שמרתי אף הכרם שלי ולא הורגלתי לעמוד בשמש ולזה הושחרתי ביותר, והנמשל הוא, שאמרה כ"י, אל תבזו אותי על שעבדתי מאז עגלי הזהב בימי מלכי ישראל, כי לא מלבי נעשתה, אלא על ידי הכרחת המלכים, ונוחה הייתי להפרש מהם בסור המכריחים: (ז) הגידה לי כו', כאלו תשלח אמריה אל החשוק ותאמר אליו, אתה החשוק שנפשי אוהבת אותך, הגידה לי איכה תרעה את הצאן, ואיכה תרביצם בעת הצהרים כי אז היא העת להרביץ הצאן לנוח) וכאלו תאמר. הודיעני מקומך ואבוא אני אליך לרעות עמך בצאן: שלמה. אשר למה אהיה כמשוטטת ' לשוטט אנה ואנה על עדרי הרועים חבריך לחפש עד אשר אמצאך. והנמשל היא שאמרה כ"י. פתח לבי לדעת אמתותך ויכלתך, למען אהיה נמשכת אחריך ודבוקה בך, למה אהיה שוטטת בדעת חוקרת ונבוכה: (ח) אם לא תדעי לך. כאלו החשוק משיב לה. וישלח דבריו לאמר, אתה היפה בין הנשים. אם לא ידעת מקום חניותי היו. צאי ולכי במדרך עקבי רגלי הצאן לאני ותרעי גם אתה את גדיותיך ממעל למשכנות שאר הרועים. כי שם מקומי, ותהיה א"כ קרובה אלי. והנמשל הוא. כי משיב לה, אם לא מצאת חכמה לדעת אמתתי מעצמך. סמכי על הקבלה, ואחזי בדרכי אבותיך. ותהי דבוקה אלי. ואף תהי להעלה כי גדול אני מכל אלהי העמים, הם שרי מעלה: (ט) לסוסתי. אתה רעיתי. הן דמיתי אותך מול העולמות כולן. לסוסיא הקשורה ברכבי פרעה, מול שאר הסוסיות אשר בארץ מצרים. בהיה מעולות מכולן. כי מובא הסוסים כמה ממצרים כמ"ש. ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים (מ"א יו"ד) והמובחרות שבכולן יקשרו במרכבת המלך. והנמשל הוא לומר. כנה אתה החביב מכל משפחות העו"ג אף מן המובחרים שבהם: (י) נאוו לחייך בתורים. לחייך נאים והגונים לקשטם בתורים. ולצואר נאה והגון לקשטו בחרוזי מרגליות ואבני יקר. והנמשל הוא לומר. ראויה אתה והגונה להשפיע לך טובה מרובה: (יא) תורי זהב נעשה לך. וכמו שראויה אתה לקשוטים כן

מצודת ציון

והיה העלמה (בראשית כד): (ד) נרוצה. ענין מהירות ההליכה, בא בלשון רבים ליחיד. לתפארת. וכן ונתנה לך גם את זאת שם (כט): הביאני. עבר במקום עתיד, וכמוהו רבים במקרא: מישרים. מלשון יושר ורצוי: (ה) ונאוה. מל' נאה ויופי, כמו נאוה כירושלים (לקמן ו): כיריעות. ענין וילון: (ו) תראוני. ענינו ההסתכלות דרך בזיון וכן לראות בך (יחזקאל כח): שחרחורת. מלשון שחרות, ובכפל העי"ן והלמ"ד, יורה על רוב השחרות, וכן ירקרק או אדמדם (ויקרא יג): ששזפתני. ענין ראיה והבטה, כמו עין שזפתו (איוב כ): נחרו, מל' חרון אף וחמה: נוטרה. ענין שמירה, כמו הינטור לעולם (ירמיה ג): (ז) איכה. הוא כמו אנה, וכן איכה הוא (מ"ב ו): תרביץ. ענין השכיבה לנוח: בצהרים. מל' זוהר ואורה, והוא חצי היום: שלמה. אשר למה, השי"ן הוא במקום אשר: כעטיה. ענין הפרחה וטיפה כמו ותעט אל השלל (שמואל א טו): (ח) בעקבי, ר"ל במדרך עקבות הרגל, וכן ועקבותיך לא נודעו (תהלים עז): ורעי, מל' מרעה: גדיותיך. מל' גדי עזים: על. ממעל: משכנות, מל' משכן: (ט) לסוסתי. נקבת הסוס תקרא סוסיא כאשר תקרא נקבת החמור חמורה, והיו"ד נוספת, ובעבור תוספת היו"ד נהפכה הה"א לתי"ו להסמיכה אל היו"ד, וכן מלאתי משפט (ישעיה א) שבעבור תוספת הי' נהפכה הה"א לתי"ו, ואמר בלשון נקבה, לפי שדרך המלך והשרים היה לקשר במרכבתם סוסיות נקבות, כי בסוסים זכרים יקשה על הרוכב לעצרם ללכת לאט לבל ירוצו: פרעה. כל מלכי מצרים קרואים בשם פרעה: דמיתיך. מל' דמיון ומשל: רעיתי, חברתי: (י) נאוו. מל' נאה ויופי: לחייך. הם הלסתות שאצל העינים. וכן בשבט יכו על הלחי (מיכה ד): בתורים. הם הפנינים המסודרים בתואר נאה ותכונה יפה, וקרוב לו, כתור האדם המעלה (ד"ה א"י) ור"ל כתואר ותכונת האדם המעולה: בחרוזים. הם אבנים טובות ומרגליות. נקובות מחוברות בחוט. ובדרז"ל מחרוזות של דגים (ב"מ כא): (יא) נעשה.

יב עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ: יג צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין:
יד אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי: טו הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ
יוֹנִים: טז הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף נָעִים אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה: יז קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים
רָהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים: ב א אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים: ב כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין
הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת: ג כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ
חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי: ד הֱבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה:
ה סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: ו שְׂמֹאלוֹ תַּחַת
לראשי

מצודת ציון

פעמים דרך היחיד לדבר בל' רבים. לתפארת: (יב) עד. בעוד. וכן עד היותי על אדמתי (יונה ד): במסבו. דרכם היה להסב ולהשען על המטות בשעת האכילה: נרדי. מין בושם: (יג) צרור. ענין קשור. כמו צרור כספו (בראשית מב): המור. מין בושם: דודי. אהובי: שדי. הם דדי האשה: ילין. ענין התמדה. כמו צדק ילין בה (ישעיה א): (יד) אשכול. כן יקרא הענף והגרגרים תלוים בו. וכן ואשכול ענבים (במדבר יג): הכופר. מין בושם: בכרמי. הוא מושאל לפרדסים בעלי אילנות. וכן כרם זית (שופטים טו): עין גדי. שם מקום בא"י: (טו) הנך. הנה את. כמו הנך הרה (בראשית טז): נעים. אהוב וחביב. כמו נטעי נעמנים (ישעי' יז): ערשנו. כן יקרא המטה. כמו ערש יצועי (תהלים קלב): רעננה. ענין לחות ורטיבות. כמו דשנים ורעננים (שם צב): (יז) קורות. כן יקרא העץ העב. וכן ונקחה משם איש קורה אחת (מ"ב ו): רהיטנו. הם הבנינים שבעליית הבתים אשר בהם ילכו וירוצו מחדר לחדר וכן מלך אסור ברהטים (לקמן ז) כי התרגום של וירץ הוא ורהט. ובלשון הזה יקרא גם שקתות המים כמ"ש ותמלאנה את הרהטים (שמות ב) וזה ע"ש מרוצות המים שבהם: ברותים. כמו ברושים בשי"ן. והוא שם אילן פרק חשוב: ב (א) חבצלת. היא הורד המריח: השרון. היא מקום שמן ודשן. כמו והיה השרון כערבה (ישעיה לג): שושנת. שם למין המריח. ונקראת כן על כי היא לעולם בעלת שש עלין: (ב) החוחים. מין קוצים כמו חוח עלה ביד שכור (משלי כו): (ג) לחכי. החיך הוא הה ממטעם להלי: (ד) הביאני. עבר במקום עתיד: ודגלו. הל' דגל במדריגין בלבא: (ה) באשישות. הם הלגינים. ישימו בהם היין. כמו אשישי ענבים (הושע ג): רפדוני. ענין הצעת המטה כמו רפדתי יצועי (איוב יז): (ו) תחבקני.
ענין

מצודת דוד

כן אעשה לך קשוטים מתורי זהב ובהם נקודות מכסף. והוא תכשיט מפואר ביותר. והנמשל הוא לומר. כמו שאתה ראויה לטובה כן אשפיע לך: (יב) עד שהמלך במסיבו. כאילו החשוקה תשא אמריה לאמר לו. הנה בעוד היות המלך נשען במסיבו בגמר הסעודה. ואז הדרך להביא לפניו המוגמר מבושם חשוב להעלות ריח טוב. עכ"ז אבילי הנרד אשר עמדי נותן ריחו ונוסף מאוד ומבטל ריח המוגמר ההוא. והנמשל הוא לומר. הנה המעש"ט שבידי. גברו מאוד על מעשה מזבחי העו"ג. וכאפס ותוהו המה מול מעשי: (יג) צרור המור דודי לי. עכ"ז אתה דודי נחשב לי לצרור המור. שבעבור שהוא צרור וקשור. עומד ריחו בו לבל תפוג. והוא העולה על ריח נרדי. ולכן תשוקתי אליך. ואתאוה שתלין בין שדי להתענג בך. והנמשל הוא לומר. הנה הטובות שגמלת עלי. גברו על מעשי. ולכן אתאוה שתשרה שכינתך בקרבי: (יד) אשכול הכופר. דומה אתה בעיני לאשכול הכופר הגדל בכרמי עין גדי. המרובה בגרגרים וריחו נודף למרחוק. והנמשל הוא לומר. הרבה פלאות עשית עמדי הנשמעים עד אפסי ארץ: (טו) הנך יפה רעיתי. כאלו החשוק ישנה דברו לקלסה ולומר. הנך יפה. ועיניך כעיני היונים. היפות מאד וממשיכות אהבה. והנמשל הוא לומר. הנה מעשיך טובים והגונים וממשיכים אהבתי אליך: (טז) הנך יפה דודי. כאילו החשוקה תשא אמריה לקלסו ולומר. הנך יפה במראה. ואף חוט של חסד משוך עליך להיות נעים ואהוב: אף ערשנו רעננה. אף המטה שהכנת לנו מאז לשכוב בה להתעלס באהבים. הנה היתה נאה ויפה כעץ רענן. והנמשל הוא לומר. הטוב שגמלת עלי מאז. היה על צד המובחר. בחסד רב. ומקום שכנך בקרבי מאז על הכפורת. היתה מהודר ביותר: (יז) קורות בתינו ארזים. הבית שהכנת לנו מאז לבוא בו. הנה הקורות עצי ארזים. והבנין שבעליות הבית מחדר לחדר הנעשה לנו להתהלך בו. היה מעצי ברושים הנחמדים למראה העין. והנמשל הוא לומר. הנה בהמ"ק כולו שהכנת מאז לשכנך היה בנין נפלא ומפואר: ב (א) אני חבצלת השרון. עתה תשא אמריה ומספרת בשבחה. להתאהב על החשוק. וכה תאמר. דומה אני אל הוורד הגדל במקום דשן ושמן היפה מאד. ואל השושנה הגדלה בעמקים. העומדת בלחותה. והיא בת ששת עלין ולא תשתנה. כי כן גם אני עומדת תמיד ביופי מבלי השתנות. והנמשל הוא שאומרת כ"י בכל עת אני עומדת בטובה במעש"ט וידי אוחזות במצות. ורגלי עמדה במישור בדרך אחת לא אסור ממנה: (ב) כשושנה בין החוחים. כאלו החשוק ישנה דברו לומר לה. כן אמת דומה את לשושנה. ועוד הוסיף על שבחך לומר. שדומה את מול הבנות כולן. אל השושנה העומדת בין החוחים. עד שא"א למי לקרוב אליה למשמש בה לשחת מראה. וכמו כן גם את. עם רוב היופי שבך שהיא סיבה להלהיב לב אנשים לרדוף אחר אהבתך. עכ"ז לא תעזוב את מי לקרוב אליך. והנמשל הוא לומר. אף שכל העו"ג מפתים אותך ללכת בדרכיהם להתחבר עמהם. לא תאבה ולא תשמע אליהם: (ג) כתפוח בעצי היער. אתה תשא אמריה לקלס את החשוק ותאמר. דומה אתה בעיני בין שאר הבחורים. לאילן תפוח בין אילני סרק אשר ביער. שאף שאילן התפוח הוא המעט מכל כל אילני סרק עכ"ז טוב הוא מכולם כי עושה פרי. ולכן חמדתי בצלו וישבתי תחתיו. עם כי הוא המעט מכולם. כי פריו היה מתוק לחכי מה שלא נמצא באילני סרק. וכאלו תאמר. עם כי מול שאר הבחורים אתה מעט מן ההון. עכ"ז חמדתי לשבת בצלך. כי פרי חכמתך יערב לחכי. וטוב לחסות בצל החכמה מבצל הכסף. והנמשל הוא לומר. שאמרה כ"י. אף שהנאת העבירה ועפ"ז ממהרת לבוא בעוה"ז. כצל האילן שההנאה באה ממנו תיכף כאשר ישב איש תחתיו. עכ"ז משכתי ידי מן העבירה ומע"ז ודבקתי בך. כי פרי הגמול בעוה"ב ערבה עלי ביותר. עם כי היא מתאחרת לבוא: (ד) הביאני אל בית היין. כאלו לתולו מדברת לאמר. מתאוה אני שתביא אותי אל בית היין להתענג בי במקום רואים לפרסם חיבתך אלי: ודגלו עלי אהבה. הרמת דגלו עלי להראות לכל שאני לו וסר למשמעתו. זה תחשב לי להראות אהבה וחבה יתירה. והנמשל הוא לומר. מתאוה אני להשרות כי שכינתך לעין כל האומות. ופרסום הדבר שאני לו לעם. היא חביבה עלי עד מאד: (ה) סמכוני באשישות. מרוב הגעגועין שבאו לה. אמרה לבני ביתה. הקריבו אלי בלגיני היין להשיב נפשי. ותציעו מטתי בתפוחים המעלים ריח טוב להבריא אותי. כי חולה אני. על כי כלתה נפשי לאהבת החשוק ההוא. והנמשל הוא שתאמר כ"י לחכמים ולזקנים. אמצו ברכי הכושלות וחזקו ידי הרפות. לנחם אותי בהחזרת השכינה למקומה. כי כלתה נפשי לה: (ו) שמאלו תחת לראשי. כי מתאוה אני להיות דבוקה בו כמאז. להשים שמאלו תחת ראשי ותחבקני ימינו דרך אהבה וחיבה. והנמשל הוא. כי תאמר כ"י. הן מאוד תאבתי להשרות בי שכינתו
כמאז

לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי׃ ז הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת
הַשָּׂדֶה אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃ ח קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה
בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת׃ ט דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר
הָאַיָּלִים הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן הַחֲלֹנוֹת מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים׃
י עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ׃ יא כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר
הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ׃ יב הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע
בְּאַרְצֵנוּ׃ יג הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי
יָפָתִי וּלְכִי לָךְ׃ יד יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִנִי
אֶת קוֹלֵךְ כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה׃ טו אֶחֱזוּ לָנוּ שֻׁעָלִים שֻׁעָלִים
קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר׃ טז דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃

מצודת דוד

אותו: (ז) השבעתי. תורה פניה כלפי הנערות ותאמר להן אתן בנות ירושלים. השבעתי אתכם להיות דומות לצבאות או לאילות השדה. להיות להפקר ונאכל כמותן. אם תעוררו אליכן אהבת החשוק ההוא. עד שתהיה האהבה נחפצת נשיב אלי מעצמה. ר"ל כל עוד שלא שבה האהבה מעצמה. אל תתאמצו אותי בעיניו לעורר האהבה אליכן וכאומרת. אבל אחר שתשוב האהבה. הנה לא יהיה לאל ידכן להמאיס אותי בעיניו ולעורר האהבה אליכם. ואין צורך אז אל השבועה. והנמשל הוא לומר. כאלו כ"י השביעה את האומות ותאמר. אשר כל עוד שלא שבה אלי אהבת המקום ב"ה מעצמה. שלא תכריחוני לעבור על דת ולהמאיס אותי בעיניו ולעורר עליכם אהבתו. להטיל אתכם עלי עד עולם לבל אצא מתחת ידכם וכאומרת. אבל אחר כו'. כמו בנמשל: (ח) קול דודי. והנה מהר תשוב האהבה למקומה. וכאלו נשמע קול לעדי דודי. והנה כאלו הוא בא חיש מהר. וכאלו מדלג על ההרים למהר ביאתו. והנמשל הוא לומר. הלא הגאולה מוכנת. ומהרה תשוב אהבת המקום ב"ה אלי: (ט) דומה דודי. בקלות מרוצתו דומה הוא לצבי או לעופר האילים. שהם קלי המרוץ וכאלו הוא עומד כבר אחר כותל ביתנו. משגיח בי דרך החלונות ומגלה עצמו אלי דרך החרכים. והנמשל הוא לומר מוכן הוא להשיב שכינתו אלי. וימהר את הקץ. וכאלו כבר בא ומשגיח בי בעין חמלתו: (י) ענה דודי. ר"ל הלא בתחלת למיחות האהבה. כאשר בא אלי בראשונה. הרים קול ואמר לי. קומי ממקומך להנאתך. אתה רעיתי יפתי. ולטובתך לכי אחריו. והנמשל הוא לומר. הלא ביום בחרו בי עוד הייתי במצרים שלח שלוחיו. להוציאני מקושי השעבוד: (יא) כי הנה הסתיו עבר. כי כבר עבר החורף וחלף זמן הגשם ואין טורח להולכי אורח. והנמשל הוא שאמר הנה כבר נשלם ימי השעבוד וזמן עבודת הפרך: (יב) הנצנים כו'. כבר נראים פרחי האילן. והגיע עת הקיץ שהצפורות מלפלפים ומוררים בקול ערב. ובארצנו נשמע קול התורים, ודרכי הולכי אורח להתענג באלה. והנמשל הוא. שהלכה במדבר בעמוד אש וענן ואמרה שירה על הים על שטבעו המצרים: (יג) התאנה כו' אילני תאנה חנטו פגיהם. ודרך האדם להתענג בראותן והסמדר מן הגפנים. נתנו ריח טוב באפי הולכי אורח. והכל הוא ענין פתוי מה שסדרך לפתות בהם ללכת בדרך: קומי לך. ר"ל הואיל וכ"כ תתענג בדרך לכן קומי לך כו'. והנמשל הוא שבאכילת המן התענגה לטעום בו כל הטעמים. והבין לה השליו. ולא חסרה דבר: (יד) יונתי בחגוי הסלע. עודה מספרת החיבה שהראה לה החשוק מאז ומקדם. הנה כשהלכתי אחריו אמר לי אתה שעזבתני כך שלא תמיר אותי באחר כדרך שאין היונה ממירה בן זוגה. בבקשה ממך. כשהיית בדרך במקום מוצנע. בבקיעי הסלע או במקום נסתר שבין המדרגות. שם הראי לי את מראיך ושם השמיעי לי את קולך לדבר בי דברי חשק ואהבה. כי קולך ערב ומראך נאוה. ולזה אתאוה להקשיב קולך ולהשביע עיני ממראך. והנמשל הוא שאמר ב"ה לישראל. הנה במדבר מול הר סיני. שם תתראה לפני ושם אקשיב מאמריך שתשיבי לאמר. כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע: (טו) אחזו לנו שועלים. ר"ל עם כי אז נפרדה החברה. כי בני אדם ערומים כשועלים אחזו אותנו בהסתתם ופתויים. להיות נפרדים זו מזו לכל התקרב: שועלים קטנים מחבלים כרמים. בזה תפרש היאך היה שאפשר לעשות פירוד בין החשוקים ותאמר. הלא אף שועלים קטנים. יכולים הם להשחית את הכרמים בעוד שכרמינו סמדר. כי אז נוח להשחית וכאלו תאמר. לפי שעדיין לא הוחזקה האהבה כי היתה בתחלתה. לכן יכלו ידי האנשים ההם הערומים כשועלים לעשות פרוד. והנמשל הוא לומר. הנה הערב רב והאספסוף אשר עלה עמי. הם פתוני לעבוד את העגל ויכלו לי כי אז מדיין לא נשרשה בלבי אמונת המקום ב"ה. ומלאו ידו לעשות פרוד ביני ובין המקום ב"ה משך ארבעים שנה שהייתי במדבר: (טז) דודי לי. עכ"ז לא נפסקה אז האהבה מכל וכל. אבל דודי היה מיוחד לי, ולא געלתי בו לחשוק בזולתו. כן אני הייתי מיוחדת לו. ולא געל בי לחשוק באחרת: הרועה בשושנים. ר"ל לא הלך לחבק חיק נכריה. אבל הלך לרעות עצמו לטייל בין השושנים עד יעבור הזעם וישוב אלי. והנמשל הוא לומר. שעכ"ז לא בחרתי באל נכר. והמקום ב"ה לא בחר בעם אחר. אבל השרה שכינתו על משה ואהרן ועל שבעים זקני העם המשולים לשושנים בריח מעשיהם ויופי כשרון:

מצודת ציון

ענין סבוב הזרוע בגוף: (ז) השבעתי. מל' שבועה: בצבאות. נקבית לצבאים: באילות. נקבות האילים: תעירו תעוררו. מל' התעוררות וכפל המלה לחזק הענין: (ח) הנה זה. מלת זה יורה על מהירות הענין וכן והנה זה מלאך נוגע בו (מ"א יט): מדלג מקפץ. שניהם ענין רקוד ומהירות ההליכה והכפל במלות שונות יורה על מרבית המהירות: (ט) דומה. מל' דמיון: לעופר. כן יקרא ילד האיל. וכן יקרא ילד הצבי כמ"ש כשני עפרים תאומי צביה [לקמן ד]: משגיח. ענין הבטה בהתבוננות רב: מציץ. מל' ציץ והוא גלוי כפרח ר"ל מגלה עצמו להיות נראה ונשקף: החרכים. תרגום של חלון. חרכא: (י) ענה. ענין הרמת קול כמו וענו הלוים כו' קול רם (דברים כז): (יא) הסתיו. זמן החורף כי וקיץ וחורף (בראשית ח) תירגם אונקלוס וקיטא וסתוא: חלף. עבר. כמו וחלף ביהודה (ישעיה ח): (יב) הנצנים. ענין פרח כמו עלתה נצה (בראשית מ): הזמיר. מל' זמר ושיר: התור. הוא שם עוף: (יג) חנטה. יציאת הפירות והראותן קודם גמר בישולן תקרא חנטה. וכדרז"ל אילן שחנטו פירותיו (ר"ה ט): פגיה. הם התאנים שלא בשלו כל צרכן. וכדרז"ל פגה שטמנה בתבן (שבת קיג): סמדר. הם הענבים הדקים הניכרים אחר שנפל הפרח וכן פתח הסמדר (לקמן ז): לך. ר"ל להנאתך: (יד) בחגוי. ענין בקוע וחריץ כמו שוכני בחגוי סלע (עובדיה א): המדרגה. ענין מעלות כמו ונפלו המדרגות (יחזקאל לח): ערב. ענין מתיקות ונעימות כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג): נאוה. נאה ויפה: (טו) שועלים. שם חיה הוא: מחבלים. משחיתים.

יז עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר
הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בָתֶר: ג א עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו: ב אָקוּמָה נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת
אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו: ג מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים
בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם: ד כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת
שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי:
ה הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם תָּעִירוּ וְאִם
תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: ו מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עָשָׁן
מְקֻטֶּרֶת מוֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל: ז הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים
גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל: ח כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ
חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת: ט אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי

מצודת ציון

וכמו והקל עול (ישעיה ט): (יז) שיפוח. מל' נפיחה ונשיבה: היום. כן יקרא השמש כמו לרוח היום (בראשית ג) וזהו לפי שבעוד השמש על הארץ הוא יום: ונסו. מל' ניסה ובריחה: הצללים. מל' צל: סוב. מל' סבוב: דמה. מל' דמיון: לעופר. הוא ילד האיל: בתר. ענין חלוקה והפלגה כמו ויבתר אותם בתוך (שם טו): ג (ב) בשוקים וברחובות. כפל המלה בשמות נרדפים. וכן אדמת עפר (דניאל יב): (ד) כמעט. באה הכ"ף לאמיתת הדבר. וכן מכרה כיום (בראשית כה): ארפנו. מל' רפיון: הורתי. מל' הריון. ור"ל אמי הרתה אותי. והוא כפל ענין במ"ש: (ה) תעירו תעוררו. מל' התעוררות: (ו) כתמרות. מל' אילן תמר. ור"ל עמוד עשן זקוף כאילן תמר. וכן ותמרות עשן (יואל ג): מקוטרת. הבערת הבשמים הריח קרוי קטורת בל' מקרא: מור ולבונה. שמות מיני בושם: אבקת. ר"ל בשמים השחוקים דק דק כאבק. וכן יקרא עפר הדק. כמו יכסך אבקם (יחזקאל כו): רוכל. כן יקרא מוכר הבושם כמו הצורפים והרוכלים (נחמיה ג): (ח) מלומדי. ענין הרגל כמו וילמד לטרוף טרף (יחזק' יט): על ירכו. על צדו: (ט) אפריון. הוא המטה שנושאין בה הכלות. ובדרז"ל

מצודת דוד

כשרון מעלליהם: (יז) עד שיפוח היום. ואז מיד אזדתי ופייסתי אותו ושאלתי ממנו לומר עד העת שיהיה השמש נפוח מן הארץ לרדת לשקוע. ועד ינוסו הצללים הוא עת ערב. שאז ינוסו צללי הדברים להיות מתארכים ונמשכים למרחוק. ועד לא תבוא העת ההיא. פנה דודי ודמה עצמך בדבר מהירת ההליכה. להיות דומה לצבי או לעופר האילים הרצים על הרי בתר החלוקים ומופלגים אלו מאלו. כי שם היו מצויים (ויתכן שהמחוז שעמדו שם הוא ע"ש וילכו כל הבתרון (ש"ב ב) ר"ל הנה אני בקשתי ממנו לשוב אלי קודם שערב להתעלס באהבים) והנמשל הוא כי מיד חלה משה את המקום ב"ה לשוב ולהתרצות אלי חיש קל מהר: ג (א) על משכבי בלילות. עודה מספרת מה הנעשה באותן הימים ותאמר כשבא הלילה הלכתי על מקום משכבי בלילות וגם בקשתי את החשוק שנפשי אוהבת אותו בחושבי שכבר בא כאשר שאלתיו ושוכב הוא על משכבי. אבל בקשתיו ולא מצאתיו כי לא חזר והנמשל הוא לומר הנה חשבתי שע"י תפלת משה נתרצה לי המקום ב"ה מכל וכל אבל לא כן היה כי אמר כי לא אעלה בקרבך [שמות לג]: (ב) אקומה נא. אז אמרתי אל לבי עתה אקומה ואני אלכה בעיר מסביב בשוקים וברחובות ואבקשה את שאהבה נפשי והנה כן עשיתי. כי בקשתיו. אבל גם שם לא מצאתיו. והנמשל הוא לומר הנה בכל הימים שסבבתי במסעות המדבר הייתי מחזרת אחר אהבתו אבל לא נתרצה לי ולא אבה להכניסני מיד אל הארץ: (ג) מצאוני השומרים. בעת סבבתי בעיר לחפש אחריו מצאו אותי שומרי העיר הסובבים בלילה לשמרה והנה לא בושתי ואת פיהם שאלתי האם ראיתם את שאהבה נפשי כי מרבית האהבה קלקלה את השורה ושאלתי בבושה מנגד ושאלתים וכאומרת אני שאלתים אבל לא מצאתי תשובה. והנמשל הוא לומר כאשר מצאו אותי השומרים הסובבים המנהיגים אותי הם משה ואהרן ושאלתים מה מצאתם בפי ה' והנה אין ולא מצאו תשובה על כי הייתי נזופה לפניו באותן הימים: (ד) כמעט שעברתי מהם. אבל הזמן מעט היה משעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי. וכאשר מצאתיו אחזתיו בידי ולא נתתי לו רפיון להיות נעזב ממני. עד שהביאותיו אל בית אמי לשבת שם עמדי בתושבה שאמה תעזור לה על התמדת האהבה. והנמשל הוא לומר מיד שפרשו ממני המנהיגים ההם שמתו בשנת הארבעים עמד יהושע והעבירני את הירדן לבוא לרשת את הארץ והמקום ב"ה נלחם באומות והביאני אל א"י המוחזקת לי מאבותי והיא ארץ קדושה ומוכנת לעבוד שם את ה': (ה) השבעתי כו'. אחר שספרה תחלת האהבה בהרבה לפתות אותה ללכת אחריו וכל הנעשה אז חזרה לראשית אמריה לומר הואיל וכן היה מאז ולכן אבטח מהר תשוב האהבה למקומה. ולכן השבעתי אתכם להיות הפקר כצבאות כו'. אם תמאיסו אותי לעורר אליכם האהבה בעוד שלא שבה אלי האהבה מעצמה וכמש"ל כי קרובה היא לשוב כמו ששבה מאז. והנמשל הוא לאחרים עם המשל וכמש"ל: (ו) מי זאת עולה. עודה מספרת ומשבחת במרבית הגדולה שהיה לה מאז וכה תאמר אל הנערות הידעתן מי היא זאת שעלתה מן המדבר ומרוב זהרה היתה נראית למרחוק כמו תמרות עשן אשר נראה למרחוק וריחה הטוב היה נודף כאלו היתה מקוטרת עם מור ולבונה ומכל הבשמים השחוקים המצויים אצל הרוכל המעלים ריח ערב ומעולה וכאומרת הלא אני היא העולה ואין אחרת. והנמשל הוא לומר הלא אני עליתי מן המדבר בעמודי אש וענן ההולכים לפני אשר היו נראים כתמרות עשן ועמו המשכן והמזבח שהקטירו עליו הקטורת מהרכב מיני בושם: (ז) הנה מטתו שלשלמה. לפי מרבית אהבתה אל החשוק היה גדול בעיניה עד שכינה אותו בשם מלך שלמה שהיה הגדול והמולך בכל ב"א וכה אמרה אל הנערות. הנה כ"כ הייתי אז אהובה ויקרה בעיני החשוק עד כי מפחדו פן שודדי לילה יחטפו אותי מן המטה אשר הכין לי. עשה שמירה מעולה וסבב את המטה בששים גבורים מגבורי ישראל המחזיקים על השמירה לבלתי תת שינה לעיניהם. והנמשל הוא לומר הנה בבה"מ היו ששים כתות גבורים והם כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות לויה ושתים עשרה מחלקות ישראל כן הוא במדרש. וכולם היו צדיקים וזריזים וגבורים בכבישת יצרם: (ח) כלם אחוזי חרב. כל הגבורים השומרים היו אוחזים החרב בידם להיות נכונים להלחם מול שודדי לילה והיו מורגלים במלחמה לדעת תכסיסיה ותחבולותיה: איש חרבו על ירכו. כ"א מהם היתה חרבו מלומדת לו על ירכו להיות נכונה לאחוז בידו אם יפול החרב האחוזה בכפו. ותכלית השמירה היתה מן הפחד המצוי בלילות מהשודדים והגנבים. והנמשל הוא לומר כל הכתות האלה היו מורגלים במלחמת היצה"ר ועמדו על משמרתם לעשות גדרים להשתמר מפחד היצה"ר ואופן תחבולותיו ועוצם ערמתו על כי פחדו פן יולכדו ברשת פתויו ויהיה מעותד לבוא חושך כחשכה כלילה: (ט) אפריון. עתה חוזר לספר בשבח ויופי האפריון שעשה

הַלְּבָנוֹן׃ י עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה
מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ׃ יא צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה
לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ׃ ד א הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ
יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד׃ ב שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר
הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ ג כְּחוּט הַשָּׁנִי
שִׂפְתוֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵיךְ נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ ד כְּמִגְדַּל דָּוִיד

מצודת דוד

שעשה מאז להתעלס עמה בו וכה אמרה הנה האפריון עשה מעצי הלבנון מן המובחר במינם. והנמשל הוא על בנין המקדש שהיה בנין נפלא ומפואר: (י) עמודיו. הם העולים בארבעת מקצעות האפריון ועל הכלונסאות שממעל להם יתלו הוילון סביב האפריון. והנמשל הוא על עמודי יכין ובועז שהיו עמודי כסף: רפידתו. המלאות שעל האפריון היו מפתילי זהב מעשה רוקם. והנמשל הוא על מקום משכן השכינה שעל כפורת הזהב: מרכבו. זהו הוילון התלוי ורכוב על הכלונסאות שמעמוד לעמוד. והנמשל הוא על פרוכת פתח ההיכל המבדלת בין הקדש לקה"ק: תוכו. בתוך האפריון שוכב גחלת של אהבה הנאהב מכל הנערות ועל החשוק תאמר שאש אהבתו תוקד בלב כל הנערות כולן וכמ"ש ע"כ עלמות אהבוך [לעיל א] והנמשל הוא לומר בתוך המקדש היתה השראת השכינה הנאהבה והנעימה בעיני כל האומות: (יא) צאינה וראינה. עתה מתפארת בפני הנערות. וכאלו אומרת אל תחשבו שהחשוק חשק בי מפאת החשק ועם כי אין אני כדאי לו כי צאינה מבתיכן ולכנה ראינה העטרה שעטרה לו אמו ביום שנתחתן עמדי ואז היה יום שמחת לבו כי ברכה לשמוח על שנפלתי בגורלו וכאומרת הנה מזה תקחו ראיה שאני הוגנת לו כי לולי זאת לא העטירה לו אמו עטרה ביום חתונתו. והנמשל הוא לומר אתם האומות אל תחשבו שמה שבחר בי ה' הוא בעבור אהבת האבות לבדו עם כי אינני הוגנת לו מפאת עצמי כי הביטו וראו שביום מ"ת הייתי לו לעטרה ולאומר חביב כמ"ש והייתם לי סגולה כו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש [שמות יט] ונאמר ישראל אשר בך אתפאר [ישעיה מט] וכ"ז חוזר למעלה לומר הואיל וכן הוא בודאי תמהר לשוב האהבה למקומה ולכן השבעתי אתכם כו':

ד (א) הנך יפה רעיתי, כאשר היה נשמע אל החשוק שהיא משתעשעת באהבתו אליה והפלגת בתהוגה בו. שלח אמריו לקלסה וכה אמר, הנך יפה כו'. ר"ל יפה היית מאז עודך רעיתי ויושבת עמדי. ועדיין את עומדת ביופיך, ולא נפרדה היופי ממך מכל וכל בעבור הלעג שעזבתיך, והנמשל הוא לאחדים עם המשל, ויאמר על כשרון המעשים: עיניך יונים. מראה עיניך היה מאז כמראה עיני יונים, והנה נסתרות מבפנים לצמתך, ובזה היו ממשיכות אהבה וחשק יותר מאלו היו גלויות מבלי מסוה. והנמשל הוא על החכמים שהם עיני העדה להורותם הדרך אשר ילכו בה, אשר היו נחמדים כיונים וצנועים במעשיהם להסתירם מבני אדם: שערך כעדר העזים. שער ראשך היה מאז סרוק ומבהיק כשער עדר העזים אשר נמרטו ונסרקו בענפי הקוצים ברדתם ממקום מרעיתם מהר הגלעד. וכאלו נסרקו במסרק והנמשל הוא על הנזירים שהיו בה, המגדלים פרע שער ראשם כעדר העזים כו', שהם סרוקות ושערותם ארוכות ותלויות כלפי מטה: (ב) שניך כעדר הקצובות, שניך היו דומות זו לזו בגובה ובעובי, ולבנות היו במראה, כמו עדר הדומות זו לזו כאלו נחתכו כאחת, וכשהם עולים מן הרחצה שמבהיקים בלובן אז: שכלם מתאימות. תוסב על השנים, לומר אשר כל השנים שוות היו בתאומים, ולא היה בהם שכולה ר"ל לא היה נחסר אחד מהם ולא נפגם ולא נשתנה מראהו, והנמשל הוא על הגבורים אנשי המלחמה אשר היו בה מאז הבורחים והאוכלים אויביהם. שהיו כעדר השווים במדה, המנוקים מן הלכלוך אחר שעלו מן הרחצה, כי כמו כן היו שווים גם המה אלו לאלו, וכולם היו קדושים ומנוקים מן הגזל של ישראל ולא נמלא בהם מהם נדנוד עוסק לא כדרך גדודי האומות: (ג) כחוט וכו', שפתי פיך המה היו דקות ואדומות כחוט השני. וזהו ענין יופי, והנמשל הוא על הנביאים שהיו מתנבאים ומודיעים לעתות רחוקות ודבריהם היו מקוימים, כצבע אדומה הנראה למרחוק ולא חוסר כ"א בקושי: ומדברך נאוה, דברי פיך המה היו נאים ונחמדים במיטב המליצה ובחן המבטא, והנמשל הוא על הלוים שהיו עומדים על הדוכן לדבר בשיר והחן היה הולך בשפתותם: כפלח כו', גובה פניך מזה ומזה, היה מגולגל ואדום ומעורב בלובן, כמראה חתיכה הנבקעת מן הרמון, והמה היו נסתרים מבפנים למסוה, ובזה היו ממשיכים אהבה וחשק יותר מאלו היו גלויים מבלי מסוה, והנמשל הוא על הסנהדרין שופטי העדה, שהם פני הדור והיו ממולאים בכל חכמה ומדע כרמון המלאה לה גרגרים, והמה היו מסתירים החכמה בלבותם ולא התפארו בפני אנשים: (ד) כמגדל כו', צואר שלך היה זקוף ומיושר כמו המגדל של דוד, היא מצודת ציון הבנויה להתלמד להולכי אורח, כי לפי רוב הגובה היה נראה למרחוק והיה סי' להם לדעת אנה יפנו: אלף המגן, אשר על המגדל ההוא היה תלוי אלף המגן, כי כן היה הדרך לתלות המגינים על כותלי המגדל להיות להדר ולפאר וכמ"ש מגן וכובע תלו בך המה נתנו הדרך (יחזקאל כז): כל שלטי הגבורים, בזה יפרש אמריו מה שאמר אלף המגן, אחז מספר מרובה, והכוונה היא לו'. כל שלטי הגבורים אנשי המלחמה ולא אלף לבד ובאלו ישבח בזה את החשוקה לומר, שצוארה היה זקוף ומיושר כמגדל. והרבה מיני עדי וכלי כתם היו תלויים על צוארה לקשטה וליפותה, והנמשל הוא על בה"מ, שהיה מאז חוזק ומבצרן של ישראל, כצואר הזה שהוא חוזק הגוף, והיה עומד על הר גבוה ותלול, ומשם יצא הוראה לכל ישראל, והיה בנוי בהמובחר שבבנינים ומלופ' זהב בפתוחי מקלעות כרובים ותמורות ופטורי ציצים, כמו שכתוב

מצודת ציון

הושיבה באפריון (סוטה יב) וכן קראו רז"ל למטה פוריא. ואמרו. ע"ש שפרין ורבין עליה (כתובות י): הלבנון. שם יער בא"י: (י) רפידתו. ענין הנעה. כמו רפדוני בתפוחים לעיל ב: מרכבו. מל' רכיבה: ארגמן. שם צבע חשוב: רצוף. ענין גחלת אש. כמו ובידו רצפה (ישעיה ו) ודרך המקרא לכנות הפלגת האהבה כאש הבוער ומתלהב. וכן רשפיה רשפי אש שלהבת יה (לקמן ח): (יא) בעטרה. בכתר: חתונתו מל' חתן: (א) הנך. הנה את: יונים. כיונים: מבעד. מבפנים כי בעד ענינו דבר המפסיק. כמו הארץ בריחיה בעדי (יונה ב) ומבעד. הוא הדבר שהוא מבפנים לאותו בעד המפסיק. לצמתך. הוא המסוה המכסה את הפנים כמו גלי צמתך (ישעיה מז) והוא יריעה דקה מאוד ומראית הפנים נראה דרך בה: שגלשו. ענין קריחת השער כי גבח הוא (ויקרא יג) ת"א גליש הוא: (ב) הקצובות. ענין חתוך וכריתה כמו מדה אחת וקצב אחד (מ"א ו): מתאימות. מל' תאומים. ושכולה. ר"ל חסרון ופגם. ואמר בל' שאלה מל' הנופל בבע"ח הנשכל מאי' רעה: (ג) כחוט השני. פתיל צבוע אדומה כמו ושני תולעת (במדבר יט): ומדברך. דבורך: נאוה. נאה ויפה: כפלח. ענין בקוע. כמו כפלח תחתית (איוב מא): רקתך. הוא גובה הפנים שאצל העין מזה ומזה. ויקרא כן על מיעוט ורקות הבשר אשר בהם וכן ותתקע את היתד ברקתו (שופטים ד): (ד) לתלפיות. ענין הוראה ולמוד. כמו תלפנו מבהמות ארץ (איוב לה) והתי"ו שבתלפיות הוא כמו תי"ו שבתרמית ובתבנית: שלטי. הוא המגן. וכן את

צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים׃ ה שְׁנֵי שָׁדַיִךְ
כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרוֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ ו עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים
אֵלֶךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה׃ ז כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ׃
ח אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר
וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים׃ ט לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לִבַּבְתִּנִי
בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ׃ י מַה יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה מַה טֹּבוּ
דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ מִכָּל בְּשָׂמִים׃ יא נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ
וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן׃ יב גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה גַּל
נָעוּל מַעְיָן חָתוּם׃ יג שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים עִם נְרָדִים׃
יד נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן עִם כָּל עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כָּל רָאשֵׁי

בשמים

מצודת דוד

שכתוב בה"א: (ה) שני שדיך, דדיך היו שוים זה עם זה, כשני ילדי צבי שנולדו תאומים שהם בשוי גמור, וכשהם רועים בין השושנים, שאז המה נחמדים ביותר על עין הרואה וכן נחמדו היו שדיך, והנמשל הוא על המלך וכה"ג, שהיו מניקים אותם מאז ומשפיעים להם טובה, המלך במלחמתו וכה"ג בעבודתו, והיו שוים בגדולה, והסכימו ושמעו זה לזה כרעים אהובים, והיו מקובלים על האומה כשני עפרים כו': (ו) עד שיפוח היום. כאומר לכן בעבור הכשרון והיופי הנמצא בך מאז ביותר שאת הוחילי על הטובה, כי יש תקוה. ועד העת שיהיה השמש נפוח מן הארץ לרדת לשקוע, ועד ינוסו הצללים, הוא עת ערב שאז ינוסו צללי הדברים להיות מתארכים ונמשכים למרחוק, ועד לא תבא העת ההיא, אלך אל הר שגדל שם בושם המור ואל גבעה שגדילה שם לבונה, ושמה אלין בלילה, והנמשל הוא לומר, בעבור כשרון המעש' והשבח הנמצא בך מאז, אמר ה' להשרות שכינתו בבה"מ, מקום שמקטירין סממני הקטרת ובהם מור ולבונה: (ז) כלך יפה רעיתי, מעודך רעיתי כל חלקי גופך יפה ולא נמצא בך שום מום והנמשל הוא לומר אתם כ"י, מאז כולכם כשרים ולא נמצא בכם שמץ פסול: (ח) אתי מלבנון כלה, הנה אתה כלה, ר"ל כלולה בכל מיני יופי. אתי מלבנון. וחוזר ומפרש אתי מלבנון תבואי. ר"ל ממקום שאתה עומדת עתה בלבנון, משם תבואי אתי אל הר המור כו'. ושם תתעלסי באהבים ונרוה דודים עד הבוקר: תשורי מראש אמנה. תצעדי ותלכי ממקום שאתה שם מראש הר אמנה ומראש הרי שניר וחרמון. שהם מקומות מעון אריות ונמרים. ולא תעמודי עוד באלה המקומות. כי אתי תבואי אל הר המור כו'. והנמשל הוא לומר. עמי תבואי לארץ. והאלהי מהגולה מארץ העמים אשר עסקו אותך כאריות ונמרים: (ט) לבבתני. הנה מאז בהיותי עמך. משכת את לבי אליך אתה אחותי כלה. וחזר ואמר לבבתני באחת מעיניך. יפרש במה משכה לבו ואמר. בהבטת עין אחת מעיניך. כי ההבטה בדרך חיבה בעין אחת. מושך את הלב עד למאוד: באחד ענק. אף בעדי אחד מקשוטי צוארך משכת את לבי אליך. ומכ"ש בכולם. והנמשל הוא לומר. אהבתי' לך בעבור אברהם אביך שהיה עין העולם לפרסם אלהותי בין בני אדם להישירם בדרך אשר ילכו בה. ובעבור משה עבדי המכניסך עמי בברית. וכינהו באחד ענק מן הצואר. שהוא היה העדי והקשוט המיוחד. בהמדברים בך והקוראים בגרון ללכת בדרכי ה' ולשמור מצותיו: (י) מה יפו דודיך. מה מאד היו יפים הראות חיבתך אלי אתה אחותי כלה. מה מאוד היו טובים יותר ממשתה היין. וריח השמן שאתה סך מהם. הוא ריח ערב מריח כל בשמים. והנמשל הוא לומר. האמונה שאתה מאמין בי. ופרסום קדושת שמי הבא על ידיך. הגון בעיני ומקובל לפני: (יא) נופת תטופנה. אמרי שפתיך מתוקים וערבים כאלו מטיפים הזלת נופים. וכאלו תחת לשונך דבש וחלב ויזלו מפיך. והוא כפל ענין במלות שונות. והנמשל הוא על עסק למוד חכמת התורה: וריח שלמותיך. הריח הנודף משלמותיך מן המוגמר. הוא כריח יער הלבנון. הנמצא בו הרבה עשבים וסממנים המעלים ריח טוב. והנמשל הוא על המצות התלויות בבגדים. כמצות ציצית ואיסור שעטנז: (יב) גן נעול. עתה חוזר לשבחה בדבר הצניעות וכה יאמר. הרי אתה כגן נעול. שאין מי יוכל לבוא בו כ"א בעל הגן כי כ"כ לא העזוב את מי לגשת אליך: גל נעול. אתה כגול כמעין הנעול כי לא הערה מי בך לקלקל ולשכור הבתולים והרי אתה נעול: מעין חתום. כפל כדבר במ"ש. והנמשל הוא על הרחקה מן האומות עע"ז. ולא התחתן בם: (יג) שלחיך. הנה לפי מעשיך ההגונים ושמירת הצניעות. הובטחני בך שיהיו שלחיך פרדס רמונים. ר"ל פרי בטנך המתפשטים ונשלחים ממך. יהיו מלאי חכמות כרמון המלאה לה גרגרים: עם פרי מגדים. גם יהיו בני מדות טובות. כפרי משובח ומעולה בהרבה מיני שבח בטעם וביופי וכדומה: כפרים עם נרדים. כבושם שמוחם מתפשט למרחוק כריח כפרים עם נרדים. שבהרכבם הוא מעלה ריח ערב ונודף למרחוק. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (יד) נרד וכרכום. ר"ל פרסים שבהם יהיה מוסיף והולך להתפשט ממרחק רב. כריח נרד כו' עם כל מין עצי לבונה. ומור ואהלות עם כל מיטב מיני בשמים. שבהרכבה גדולה כזאת. אין לתמוה כדבר העלאת ריח טוב וערב עד למרחוק. והנמשל הוא

לאחדים

מצודת ציון

שלטי הזהב (דברי הימים א יח): (ה) שדיך. הם דדי האשה: עפרים. כן יקראו ילדי הצביה והאילה: (ו) שיפוח. מל' הפחה ונשיבה: היום. כן יקרא השמש: ונסו. מל' ניסה ובריחה: הצללים. מל' צל: המור הלבונה. שמו' מיני בושם: (ח) מלבנון. שם יער: כלה. יקרא כן. על כי אז היא כלולה בכל מיני יופי ופאר: תשורי. ענין צעדה והלוך כמו באשורו אחזה רגלי (איוב כג): אמנה שניר וחרמון שמות הרים: ממעונות. ענין מדור. כמו ה' מעון אתה היית (תהלים צ): (ט) לבבתני. מל' לב: ענק. כן יקרא עדי הצואר. כמו וענקים לגרגרותיך (משלי א): (י) מה יפו. מלת מה יורה על הפלגת הדבר. כמו מה רב טובך (תהלים לא): דודיך. אהבתך וחבתך: (יא) נופת. ענין הזלה והטפה. כמו ונופת צופים (שם יט) ותחסר מלת צופים. והוא מובן מעצמו שר"ל כהזלת חלות הדבש: תטופנה. תרגום טיפין: שלמותיך. בגדיך: (יב) נעול. סגור. וכן ונעל הדלת (ש"ב יג): גל מעין. כמו גלות מים (יהושע טו): חתום. ענין סגירה. כמו כי חתום הוא (ישעיה כט): (יג) שלחיך. כן יקראו הסעיפים המתפשטים ויוצאים. כמו שלוחותיך נטשו (שם טז): פרדס. כן יקרא גן מעצי מאכל. וכן גנות ופרדסים (קהלת ב): מגדים. כן יקרא דבר משובח ומעולה כמו ומגדנות נתן לאחיה (בראשית כד): כפרים נרדים. מיני בושם: (יד) נרד וכרכום כו'. כולם שמות מיני בושם הן: ראשי. ענין מיטב ומובחר. כמו וראשית שמנים (עמוס

בְּשָׂמִים׃ טו מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנֹזְלִים מִן לְבָנוֹן׃ טז עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי
תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו׃ ה א בָּאתִי לְגַנִּי
אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם חֲלָבִי
אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים׃ ב אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי לִי
אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה׃ ג פָּשַׁטְתִּי
אֶת כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם׃ ד דּוֹדִי שָׁלַח
יָדוֹ מִן הַחֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו׃ ה קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי נָטְפוּ מוֹר
וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל׃ ו פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר
נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי׃ ז מְצָאֻנִי

מצודת דוד

לאחדים עם המשל : (טו) מעין גנים. ר"ל בדין הוא שיהיו השליחות פרדס רמונים כו'. כי המעין המשקה את הגנים. הוא באר של מים חיים מוקף מחילות ולא מגולה לשיבא בו אבק ועפרורית . וגם המים ההם נוזלים ונובעים מהר הלבנון ולכן המה מתוקים ביותר. ולזאת מהראוי שיצליחו השליחות להיות פרדס רמונים כו'. ר"ל בדין הוא שיהיו בניך מלאים חכמות ומדות טובות. לפי שאתה הוא מקור מחצבם . והגונה אתה להוליד תולדות כאלה. והנמשל הוא לומר. לפי שמקור מחצב כ"י הוא מאבות והאמהות כשרים וצדיקים. ראויים התולדות להתדמות אל האבות: (טז) עורי צפון. כאשר נשמע לאוזן החשוקה מרבית הקלוס מה שהחשוק מקלסה . אמרה. אתה רוח הצפוני התעוררי לנשב. ואתה רוח תימן בואי הנה והפיחי אל גני . למען יזלו ויטיפו בשמיו את השרף והמיץ . ולמרבית הריח אשר יהיה נודף למרחוק. יבוא דודי אוץ קל מהר אל הגן שהכנתי לו לטייל בו. ושם יאכל הפירות החשובים אשר זמנתי לו. למען יתמיד לשבת עמדי. והנמשל הוא. כאלו תאמר כ"י אם כל אלה . כי אמצא חן בעיניו. יחוש נא ומהר ישרה בי שכינתו בבית הנכון לשבתו . ויקבל שם קרבנותי ברצון : ה (א) באתי לגני. החשוק שלח דברו וכה אמר. כן אעשה ואמהר לבא אל הגן שהכנת לי. ואלקט המור עם שאר מיני הבושם שהזמנת לי. ואת הדבש אוכל לתאוה. עד שאוכל גם הקנים למצוץ הדבש מהם. ואשתה היין עם החלב שהזמנת לי : אכלו רעים למרבית השמחה. אזמן קרואים ואפייסם לאכול וכה אומר להם. אכלו רעים כו'. והנמשל הוא לומר, כאלו המקום ב"ה מבטיח ואומר. הנה קים מהר אשרה שכינתי בקרבך . ואקבל ברצון קטורת הסמים . ואש תרד מן השמים ותאכל עלי המערכה עם הקרבנות אשר יערבו עלי כדבש. ואקבל ברצון נסכי היין אשר ימתקו עלי כחלב. והכהנים בני אהרן יאכלו חלקם ממותר אשי : (ב) אני ישנה. עתה חזרה החשוקה להשלים אמריה עם הנערות . כי כשבא לאוזן החשוק נועם אמריה והפלגת חשקה. שלח אמריו לקלסה באומרו הנך יפה רעיתי וכו' (לעיל ד) וכל הענין . והיא חשבה מחשבות שיבוא אל הגן לשבת עמה . והוא השיב שכן יבוא. הפסיק הענין בזה הספור . ועתה שבה לספר מה היה הסיבה אשר החשוק נפרד ממנה כ"כ הרבה מן הזמן . ואמרה . כאשר הלכתי לישן ועדיין היה לבי ער . כי לא נשתקעתי בשינה שמעתי קול דודי נוקש על הדלת וכה אמר . פתחי לי הדלת את אחותי רעיתי הדבוקה בי כיונה בבן זוגה. התמימה באהבתה אלי : שראשי נמלא טל . כי שער ראשי נמלא מן הטל שיורד עלי. והקווצות נתמלאו מזלוף הגשמים שירדו בלילה. וכאומר . מהרי פתחי. כי מיצר אני בעומדי חוצה בעבור רטיבת הטל והמטר שירדו עלי . והנמשל הוא לומר . כאשר ישבתי גולה בבבל הייתי נואש מן הגאולה . אבל הבחורים שבי כדניאל וחביריו . היו מצפים עליו. וחשבו את הקץ הנאמר בפי ירמיה . והנה המקום ב"ה העיר רוח כורש לשלחם חפשי למען לא יחולל עוד שמו בין הגוים לומר . עם ה' אלה ומארצו יצאו . מבלי יכולת להעמידם בארצו : (ג) פשטתי את כתנתי . ואני השבתי לו. הנה כבר פשטתי את כתנתי כדרך ההולכים לישן . ואין ללכת ערומה . ואיך א"כ אלבשנה. כי יש לי טורח בזה. וכבר רחצתי את רגלי עד לא עליתי על המשכב . ואיך א"כ אטנפם. ללכת בארץ לפתוח לך הדלת. והנמשל הוא לומר . הנה נתעצלתי לעלות לירושלים לפי שכבר נתישבתי בבבל. והיתה הארץ ההיא ערבה עלי ועוד לטרוח בטלטול הדרך : (ד) דודי שלח ידו מן החור. אח"ז הושיט החשוק את ידו מן החור שאצל הדלת . והכוונה היה למען הראה ידו ותגעגע עליו ויצר לה בהפרידו ממנה: ומעי המו עליו . כאשר ראיתי ידו השלוחה מן החור . נצטערתי בעבורו ונכמרו רחמי . והנמשל הוא לומר. שהמקום ב"ה שלח דברו ע"י חגי וזכריה לנבאות לה שבא הקץ . ועי"ז נתעוררה לבנות הבית כמ"ש . והתנבי חגי נביאה וזכריה כו' באדין קמו זרובבל כו' ושרי למבנא בית אלהא כו' (עזרא ה) : (ה) קמתי אני. אז קמתי ממטתי לפתוח לדודי את הדלת. ובכדי להתאהב עליו. התבשמתי להיות ריחי נודף. ובעבור מרבית הבושם היו ידי נוטפים מור . ומן אצבעותי היה המור עובר ויורד על ידי המנעול האוחזים את הדלת לסגרה . והנמשל הוא לומר, הן עסקתי בבנין בנפש הפילה והצלחתי בה. כמ"ש ושבי יהודיא בנין ומצלחין (שם ו) : (ו) פתחתי. כאשר פתחתי לו הדלת. אז סבב עצמו ועבר משם : נפשי יצאה בדברו . כי נשפכה ממני דיבר קשות כאמר לא אשוב עוד אליך . ואמרה . בשומעי דבריו אלה . כמעט יצאה נפשי מהפלגת הגעגועין : בקשתיהו. אח"ז בקשתי אותו וחפשתי אחריו ולא מצאתי אותו . וקראתי אותו . כחשבי שהוא במקום נסתר ויגלה עצמו אלי בשומעו קולי . אבל לא ענה לי . והנמשל הוא לומר. כאשר גמרתי בנין הבית נסתלקה הנבואה. ומאוד נצטערתי על העדרה , ומחזרה הייתי על החזרת הנבואה ולא עלתה בידי : (ז) מצאוני
השומרים

מצודת ציון

ו) : (טו) חיים. נובעים. כמו על מים חיים (ויקרא יד): ונוזלים. מלשון הזלה וטיפה : (טז) עורי. מלשון התעוררות: הפיחי. מלשון הפחה ונשיבה : ה (א) באתי . עבר במקום עתיד. וכן אריתי אכלתי שתיתי : אריתי. ענין לקיטה. כמו וארוה כל עוברי דרך (תהלים פ): יערי. כן יקראו הקנים שיגדל בהם הדבש. וכן ביערת הדבש (ש"א יד) : ושכרו . ענין השתיה יותר מכדי המדה : דודים. אהובים : (ב) ער מלשון הערה והקצה : דופק. ענין ההכאה בנחת על הדלת. כמו מתדפקים על הדלת (שופטים יט): תמתי. מל' תמימות. והוא הפוך המרמה: קוצותי. הוא שער הראש התלוי למטה. וכן קוצותיו תלתלים האמור למעה: רסיסי. ענין זלוף וטיפה. וכן לרוס את הסולת (יחזקאל מו) : (ג) פשטתי. ענין הסרת המלבוש : איככה. מל' איך: אטנפם. מלשון טנוף ולכלוך : (ד) שלח. ענין הושטה : החור. הנקב : המו. מלשון המייה. והוא ענין נער והכמרת רחמים. וכן על כן המו מעי לו (ירמיה לא) : עליו. בעבורו : (ה) עובר. ענין התפשטות: כפות המנעול. הכלי שסוגרין בו הדלת קרוי מנעול. כמו מנעוליו ובריחיו (נחמיה ג) : וכפות. הם ידות המנעול הנתקבים במקום העשוי להם לסגור הדלת. והוא מל' כף היד : (ו) חמק . ענין סבוב כמו עד מתי תתחמקין (ירמיה לא) : (ז) פצעוני. היא מכה המוציאה דם. וכן פצע תחת פצע (שמות
כא

הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי נָשְׂאוּ אֶת רְדִידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת:
ח הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם אִם תִּמְצְאוּ אֶת דּוֹדִי מַה תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת
אַהֲבָה אָנִי: ט מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה בַּנָּשִׁים מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ:
י דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה: יא רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת
כָּעוֹרֵב: יב עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מָיִם רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת עַל מִלֵּאת:
יג לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר
עֹבֵר: יד יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים:

מצודת ציון

(ז) : נשאו. לקחו. וכן ונתים ונשאו (מיכה ב) : רדידי. הוא שם הכסות מה מרודד ודק. וכן והמטפחות והרדידים (ישעיה ג) : (י) צח. ענין בהירות הלבן. כמו צחו מחלב (איכה ד) : דגול. מלי דגל. והוא הנס שנושאים לפני כל מחנה ומחנה. וכן איש על דגלו (במדבר ב) : מרבבה. רבוא הוא עשרת אלפים : (יא) כתם פז. זהב טוב ויקר. כמו בכתם אופז (דניאל י) : קוצותיו. הוא שער הראש התלוי למטה. תלתלים. מלי תל ונובה : כעורב. שם מין עוף : (יב) אפיקי מים. מקומות שהמים שוטפים ונגרים בחוזק. וכן כאפיקים בנגב (תהלים קכו) : לחיו. הוא המקום מתחת לעין : כערוגת. הוא תלם המחרישה. כמו מערוגת מטעה (יחזקאל יז) : מגדלות. מצמיחות : מרקחים. כן יקראו הסממנים המעורבים המשומרים לזמן מרובה. וכן רקח מרקחת (שמות ל) : שושנים. שם עשב המריח : עובר. ר"ל מתפשט : (יד) גלילי. אופני המרכבה. כמו על גלילי כסף (אסתר א) : בתרשיש. שם אבן יקר : מעיו. על הבטן יאמר. שבו המעיים : עשת. ענין בהירות וזכות. וכן ברזל עשות (יחזקאל כז) : שן. הוא שן הפיל : מעולפת. ענין עטוף וכסוי. כמו והתעלף

מצודת דוד

השומרים. בעת סבבתי בעיר לחפש אחריו. מצאו אותי שומרי העיר הסובבים בלילה לשמרה. והכו אותי ופצעו בי. ושומרי החומות לקחו מעלי את רדידי. כדרך שעושין להולך יחידי באישון לילה. שמכים ופוצעים בו ומפשיטין בגדיו. כאדם שהולך הוא לגנוב או לנאוף. והנמשל הוא לומר. הנה פגעו בי הרשעים והכו מתני כמה וכמה בכל דור ודור וחמסו אותי. הגלוני ממקומי הניגוני כלי ריק : (ח) השבעתי כו' כאלו היא לספר. אמרה אל הנערות. משביע אני אתכן. אם תמצאו את דודי. הנה זאת היא מה שתגידו לו. אשר אני חולה מרוב התגעגועין אל אהבתו. וכאלו תאמר. אין חליי בעבור ההכאות שהכו ופצעו בי השומרים. כי הצער הזה כאין מול צער הפרדתי ממני. וזהו חליי. והנמשל הוא. כאלו כנסת ישראל משבעת את האומות. להעיד עליה לפני המקום ב"ה לומר. שכל התלאות שסבלתי מכם בגולה קבלתי באהבה. אבל כל חליי ודאגתי היה על המנעת השראת השכינה. כי לבד זאת היה מגמתי ותוחלתי: (ט) מה דודך. כאלו הנערות משיבות אותה. מה זה תתרפק בו ומתגעגעת עליו את היפה בין הנשים. וכי במה נחשב הוא ביותר משאר הדודים : שככה השבעתנו. אשר כך השבעתנו להגיד שאתה חולה לאהבתו, וכאלו תאמרנה. הנה גודל החרילות הזה יורה שאין מי להעריך אליו. אמרי מה הם כל הטובות הנמצאות בו שאינם בזולתו, והנמשל הוא. כאלו האומות משיבות אותה לומר. אמרי נא במה הוא נחשב מכל שרי מעלה של האומות. הלא כולם משפיעים טובה לאנשיהם. וא"כ הועיל והוא עזבך. התחברי עמנו והיה לעם אחד והכי גם את תהיה תחת ממשלת השר המושל בנו : (י) דודי צח ואדום. כאלו תשיבה. הן אין להעריך שאר הדודים מול דודי. כי דודי הוא צח הלבן מעורב במראה האדמימות הנחמד לעין. והנמשל הוא לומר. הנה המקום ב"ה פועל הרחמים והדין. כי צחות הלבן יורה על הרחמים והאודם על הדין כמפורסם, וכאומר. הנה בידו הכל על הרחמים והדין. אבל שרי מעלה לא ייטיבו ולא ירעו מעצמם. כי אינם אלא שלוחי המקום ב"ה : דגול מרבבה. יש לו דגלים מקבוצת רבבות. והנמשל הוא לומר. רבים הם מלאכיו עושי דברו, כמ"ש אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון (דניאל ז) ולא כן שרי מעלה : (יא) ראשו כתם פז. כאומרת. אין להניח בראשו עטרת זהב. כי הראש עצמו יפה ומבהיק עוד ככתם פז. והנמשל הוא לומר. אין לספר עוצם גדלו. כי הוא מרומם על כל ברכה ותהלה : קווצותיו תלתלים. שערותיו המה מתולתלים, ועל כי יתהפכו בתלתולם לפעמים נכנסים ופעמים יוצאים. לכן המה נראים תלים תלים. והמה שחורות כגוונת העורב, וזה דבר נוי. והנמשל הוא לומר, הנפלאות הנשפעות מאת המקום ב"ה, יתהפכו בהתגלגלותיו, והמה צפונות וחשוכות העין האדם ואין להשיגם, ובא הרמז בגוונות העורב, כי דבר שחור הוא חשוך אל העין : (יב) עיניו כיונים, הבטת עיניו יפה כהבטת עיני יונים בהתיצבם על אפיקי מים ומביטים לראות שם במאוגם. והיא הבטה נאה מאוד: רוחצות בחלב, לובן עיניו המה צחות ונקיות מבלי מאום בהן רושם אדמימות, כאלו הן רוחצות תמיד בחלב : יושבות על מלאת, קבועות המה בגומא שלהן לפי מדת הגומא למלאותו אינה בולטת ואינה שוקעת וזהו דבר נוי. והנמשל הוא לומר שהוא משגיח בהבטת אהבה והשגחת הדין ממתיק ברחמים כי לובן החלב יורה על הרחמים והשגחה עלמה היא ע"ד המיצוע עם כי על הכל ישגיח מ"מ על מחשבה רעה אינו משגיח בה לענוש עליו כמ"ש און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' [תהלים סו] : (יג) לחיו כערוגת הבושם. לחיו המה בתכלית ההדור ידמו אל הערוגות שצומחים שם הבושם שמייפים אותן ביותר : מגדלות מרקחים. אשר הערוגות ההן מצמיחות סממנים מובחרים לעשות מהם מעשה רוקח להיות שמור לזמן מרובה שאז הערוגות ההן הנה בתכלית ההדור מפאת צורתם ומפאת הסממנים המובחרים במינם הצומחות עליהן. והנמשל הוא לומר הדבורים שיצאו מפי המקום ב"ה המה יקרים ומחוכמי' ובתכלית התועלת וירמוז בלחיים על כי המה יקיפו כלי הדבור: שפתותיו שושנים. מבין שפתותיו עולה ריח טוב כריח השושנים וכאלו מטיפות את המור. והנמשל הוא על הנביאים השלוחים מאת ה' לדבר דבריו שהמה כמו שושנים שריחם נודף למרחוק כי כ"כ המה מודיעים מה שיהיה לאחרונה ומייעדים טובה מרובה והצלחות מתמידות : (יד) ידיו גלילי זהב. האצבעות ידיו כשהן פרודות יתדמו במראיהן כזרועות אופני הזהב ר"ל נקיות כזהב ועם כי ראשי האצבעות הן כלי המישוש ודרכן להיות מלוכלכות : ממולאים בתרשיש. והם יושבים אבני תרשיש לפי מדות הגומות לא בולטין ולא שוקעים ועל הצפרנים יאמר שהם נאים וחלקים כאבני תרשיש והמה במדה הראוים לא קצרות ולא ארוכות. והנמשל הוא על גלגלי השמים מעשה אצבעות המקום ב"ה שנ' כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך (תהלים ח) שהמה בהירים ויקרים כזהב וממולאים בכוכבי אור : מעיו עשת שן. בטנו זך ובהיר כזכות שן הפיל כשהיא מעוטפת בספירים וקבועים בה שאז נופל זוהר הספירים על השן ומבהיק ביותר. והנמשל הוא לומר עם כי השמים שמים לה' הוא מאז למושב לו על הכפורת שהוא מקום פנימי ונעלם כמו המעים שבתוך הגוף ושם באה ההוראה לכ"י בצחות וזכות כשן ובהירות הספיר : (טו) שוקיו עמודי שש. רגליו נאים בלובן וביושר כעמודי אבן שיש והמה מיוסדים על אדני

טו שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל־אַדְנֵי־פָז מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים׃ טז חִכּוֹ
מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ ו א אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ
הַיָּפָה בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ׃ ב דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם
לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים׃ ג אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃
ד יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלִָם אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃ ה הָסֵבִּי עֵינַיִךְ
מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן־הַגִּלְעָד׃ ו שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר
הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ ז כְּפֶלַח הָרִמּוֹן

רקתך

מצודת דוד

פז הם כפות הרגלים שהמה נקיות כזהב פז עם כי מדרכם להיות מלוכלכות בעפר הארץ. והנמשל הוא על העולם השפל הדום רגלי המקום ב"ה שנ' והארץ הדום רגלי [ישעי' סו] שהוא חזק כעמודי אבני שיש ואדני יסוד כדור הארצי המעמידו במקומו לבל יתקרב לפאה מן הפאות. דומה הוא אל כפז ויאמר על הנקודי' האמצעית מכדור הארצי שהיא מעמדת כל הכדור במקומו כאשר חקרו הטבעיים כי כל יסוד משתוקק ליסודו ולכן בא הרמז בפז כי הנקודי' הזאת היא כמעט קט כמו הפז שמעט ירד לעולם כמ"ש רז"ל: מראהו כו'. מראה קומתו הוא כהר הלבנון והוא נבחר משאר הדודים כארזים מכל עצי היער. והנמשל הוא לומר שהמקום ב"ה גדול ורם מכל אלהים ומאוד נבחר מכולם ואין להעריך אותם אליו: (טז) חכו ממתקים. כל דברי חכו המה מתוקים בתליג כאיתה ולחות אמרים וכל מעשיו ותנועותיו המה חמודים כי עשוים בהשכל רב. והנמשל הוא לומר ד"ת הנתונים מפיו המה משפטים צדיקים וחוקים ישרים וכל מעשיו בחסד וברחמים: זה דודי כו'. הנה מי שיש בו אלה השבחים זה דודי ורעי. וכאומרת בהיות כן איך לא אשתוקק אליו וכי יש מי להעריך אליו. והנמשל הוא לומר דעו מי שכל אלה בו הוא אלהי וכאלו תאמר עתה שפטו נא אם מי דומה לו ומה זה תאמרו לעזבו ולהתחבר עמכם להיות תחת ממשלת השר של מעלה המושל בכם הלא כולם כמוהם כאין למול אלהי: ו (א) אנה הלך דודך כאשר שמעו הנערות אמריה כי נעמו אמרו לה אתה היפה בנשים הם לא מצאת את דודך בעיר אמרי נא להיכן הלך ולהיכן פנה ר"ל אנה דרכו ללכת ונלך עמך לבקשו במקום ההוא וכאלו תאמרנה אם אתה מתפחדת ללכת יחידי נלכה גם אנו בחברתך. והנמשל הוא כאלו יאמרו האומות אם הדבר כן הוא אמרי לנו היכן הוא כלומר במה תשיב אותו אליך ובמה ירצה ונעזור לך על ההשבה להספיק בידך להשיבו אליך ולא יוסיף להדיחך עוד מאחריו: (ב) דודי ירד לגנו. כאלו משיבה לומר דרכו ללכת בגנים ובודאי ירד שם אל בין ערוגת הבושם לרעות ולטייל בגנים וללקוט שושנים להביא לי תשורה. והנמשל הוא אשר תשיב אמריה מעולם דרכו להשרות שכינתו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות להקשיב רנה של תורה ותפלה לקבלם ברצון להיות שמורים אצלו לשלם עליהם שכר טוב. וכאומרת הנה בעסק התורה והתפלה אפתנו לשוב אלי: (ג) אני לדודי כו'. ר"ל כמו שכל תשוקתי היא אל דודי כן תשוקתו אלי והוא זה הרועה בשושנים להביא לי מהם תשורה. והנמשל הוא לומר. כמו שאני לא בחרתי באל נכר. כן הוא לא עזבני מכל וכל לבחור בגויי הארצות. ואף עתה מקבל ברצון עסק התורה והתפלה. ושמורים אצלו להשיב לי עליהם גמול טוב: (ד) יפה את רעיתי כתרצה. כאשר נשמע אל החשוק כועס דבריה והפלגת תשוקתה אליו. שלח אמריו לקנסה וכה אמר. יפה את רעיתי כעיר תרצה. והיא היתה עיר יפה מאוד בבניינים נפלאים (ועד שלא נבנית שומרון. היתה עיר מלוכה למלכי ישראל): נאוה כירושלים. שהיתה נאה מאוד בהפלגת הסדור וההנהגה: איומה כנדגלות. לפי רוב חשיבתך ומעלתך. את מטלת אימה על רואיך כמו דגלים ממחנות רבות המטילים אימה על רואיהם. והנמשל הוא לומר. עם כי אתה גולה וסורה. עכ"ז יפה אתה במעשים הגונים וכל הישמעאלים יראים ממך לשמקיתך עד התכלית. כאלו היית המון עם רב מלומדי מלחמה: (ה) הסבי עיניך מנגדי. גם זה מדברי החשוק. ישלח אמריו לאמר לה בדרך חיבה. הסירי לי עיניך שהם מוסרים מנגד פני. כי מאז בהביטם בי. חזקו ואמצו את לבבי להיות נמשך אחריך. והנמשל הוא. כאלו יאמר להתלמים עיני העדה יביטו גם עתה ויסתכלו בתור' ויעסקו בה. כי בזה היו מוסיפים כח מאז בפמליא של מעלה. וגם עתה יחשבו בזה אל המקום ב"ה וכאומר. עם כי המה בגול' ואין עסק התור' מוספה כח כ"כ כמו העסק בא"י. מ"מ מקיפים הם: שערך כעדר העזים. שער ראשך סרוק ומבהיק. כשער עדר העזים אשר נמרטו ונסרקו בענפי הקוצים ברדתם ממקום מרעיתם מהר הגלעד. וכאלו נסרקו במסרק. והנמשל הוא על הנזירים. המגדלים פרע שער ראשם כעדר העזים כו', שהם סרוקות ושערותם ארוכות ותלויות כלפי מטה, וכאומר, עם כי אין קרבן בגולה להביא במלאת ימי נזרן. מ"מ חביבים הם לפני: (ו) שניך כעדר הרחלים, שניך המה לבנות במראה ומסודרות, כמו עדר הרחלים, וכשהם עולים מן הרחצה, שמבהיקים בלובן לא: שכולם מתאימות, מוסב על השנים לומר אשר כל השנים שוות כתאומים, ואין בהם שכולה. ר"ל לא נחסר אחד מהם ולא נפגם ולא נשתנה מראהו, והנמשל הוא על שוטרי העדה, הממונים להכרית ולהשבית את החייבים במשפט שהם נקיים מן עושק, כעדר העולה מן הרחצה המנוקה מן הלכלוך, ויבוו אלו לאלו. וכלם קדושים ומנוקים מגזל ולא ימצא בתי מהם נדנוד עושק, לא כדרך שוטרי האומות, וכאומר, עם כי בגולה אין בה אנשי מלחמה להיות מי רגיל בעושק, לשיחשב לשבח מה שהשמיט ידו מאחיו ישראל, הנה יש שבח לשוטרי העדה, שהם רגילים להכות ולרדות את המחויב, ועכ"ז המה נקיים מעושק הממון: (ז) כפלח הרמון רקתך, גובה פניך מזה ומזה, הוא מגלגל ואדום ומעורב בלובן, כמראה חתיכה הנבקעת מן הרמון, והמה נסתרים מבפנים להמסוה, ובזה מתמיכים אהבה וחשק יותר מאלו היו גלוים מבלי מסוה, והנמשל הוא על שופטי העדה שהם פני הדור. שהמה ממולאים בכל חכמה ומדע, כרמון המלאה לה גרגרים, והמה מסתירים החכמה בלבותם ואינם מתפארים בפני אנשים, וכאומר, עם כי בגולה מלכי הגוים הם המעמידים

מצודת ציון

(ברא' לא): (טו) שוקיו. הוא פרק מפרקי הרגל: שש. אבן שיש: מיוסדים. מל' יסוד: אדני. הוא הדבר שהעמוד תקוע בו. וכן אדני כסף (שמות כו): פז. הוא המובחר שבזהבים: (טז) חכו. הוא מה שממעל הלשון. והוא מכלי הדבור: ממתקי'. מלשון מתוק: (ו) (א) אנה. להיכן כמו אנה אלך מרוחך (תהלים קלט): (ב) לרעות. מלשון מרעה: (ד) כתרצה. שם עיר מלוכה למלכי ישראל: נאוה. נאה ויפה: איומה. מלשון אימה ופחד: כנדגלות. מל' דגל ור"ל מחנות בעלי דגל: (ה) הסבי. מלשון סבוב והחזרה: הרהיבוני. ענין התחזקות, כמו תרהיבני בנפשי עוז (תהלים קלח): שגלשו. ענין מריטת השער: (ו) מתאימות. מלשון תאומים: ושכולה. ר"ל חסרון ופגם. ואחר בלשון שאלה: (ז) כפלח. ענין בקוע. כמו כפלח התחתית (איוב מא): רקתך. הוא גובה הפנים שאצל העין מזה ומזה. וכן ותתקע

את

רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ: ח שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין
מִסְפָּר: ט אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי אַחַת הִיא לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ
בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ: י מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר
יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת: יא אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי לִרְאוֹת בְּאִבֵּי
הַנָּחַל לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים: יב לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי
מַרְכְּבוֹת עַמִּי נָדִיב: ז א שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה בָּךְ מַה תֶּחֱזוּ
בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם: ב מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב חַמּוּקֵי

מצודת דוד

שופטים בישראל. ועכ"ז לא ימלא מי יערב לבו לגשת להיות מן השופטים, אם לא ימלא בו כל אלה (ולא זכר שבח השפתים מה שזכר למעלה, כי הם המרמזים על הנביאים ואינם בגולה, ובעבור זה לא זכר גם שבח הדבור, כי היא מרמז על הלוים העומדים על הדוכן לדבר בשיר, ובגולה אין דוכן ואין שיר, וכן לא זכר שבח הצואר, כי הוא מרמז על בה"מ. והיא חרב, וכן לא זכר שבח השדים, כי הם מרמזים על המלך וכה"ג, ובגולה אין מלך ואין כה"ג): (ח) ששים המה מלכות, יתכן, שבנשי המלך שלמה שהיו שבע מאות שרות, היו בהן ששים מופלגות ביופי ובמדות חמודות, ובשלש מאות פילגשיו, היו בהן שמונים מופלגות ביופי כו', כאלו החשוק ישלים דברו לאמר, הנה בנשי המלך השרות יש ששים מופלגות ביופי ובמדות החמודות, וכן בפילגשיו יש שמונים, וזולתם יש הרבה מן הנערות שהם מופלגות ביופי כו', והנמשל הוא לומר, כי הנה אמרו, זרעו של שם בן נח נחלק אחר כך לששים עממים, וקורא אותם בשם מלכות להיותם מזרע שם הנאהב להמקום ב"ה והמבורך מפי נח אביו, וזרעו של יפת אחיו נחלק אח"כ לשמונים עממים וקורא אותם בשם פילגשים להיותם מזרע יפת שלא היה נאהב להמקום ב"ה כמו שם, אבל לא היה שנוא לפניו כמו חם וזרעו של חם אחיהם נחלק אח"כ לעממים אין מספר, וקורא אותם בשם עולמות לבד, להיותם מזרע חם השנוא להמקום ב"ה והמקולל מפי נח אביו: (ט) אחת היא, אבל רעיתי הדבוקה בי כיונה בבן זוגה ותמימה באהבתה אלי, היא אחת ומיוחדת בכלן ואין להעריכן אליה, וזהו על כי היא אחת ויחידה לאמה, ושמה בה כל מגמתה לפלס מעגל דרכיה להישירה בכל עוז, והיא ברה ונקיה בעבור אמה שילדתה, כי השתדלה לנקותה ולמרקה בתמרוקי הנשים, והנמשל הוא לומר, הנה כ"י היא המיוחדת שבכל העמים, כי המקור מחצבתה היא קדש, הם האבות והאמהות, והם השרישו בלבה אהבת ה': ראוה בנות, כשראוה העלמות בכשרון מעשיה ובהפלגת יופיה. היו מאשרות ומשבחות אותה, וכאשר ראוה נשי המלך ופילגשיו, היו מהללות אותה, כאלו הודו בעצמן שהיא עולה על כלן, והנמשל הוא על האומות, שכלן מפארים את ישראל ומודים בשבחם: (י) מי זאת הנשקפה כו', כלשון הזה יורה על ענין שבח וחשיבות, וכן מי מלל לאברהם (בראשית כא) ומוסב למעלה לומר, כן היה הקילוס שקלסוה הבנות והמלכות והפילגשים וכה אמרו, ראו מי היא וכמה גדולה וחשובה היא זאת, אשר מתחלה היתה נשקפה ונראה כזוהר כוכב השחר, ולאח"ז נתעלתה עד שנעשית יפה כלבנה, ולאח"ז הוסיפה עוד ביופי עד שנעשית ברה כחמה, לא כדרך שאר הנשים שבכחש יופין כשהן מזדקנות, והנמשל היא לומר, כמה גדולה האומה הזאת, שבכל פעם תוספת על עצמה סייגים ונדרים לעשות משמרת למשמרת התורה, לא כדרך האומות שאף המצות שהחזיקו בהם המה פוחתין והולכין: איומה כנדגלות, לפי רוב חשיבותה ומעלתה, מטלת אימה על רואיה כמו דגלים מחנות רבות המטילים אימה על רואיהם, והנמשל הוא לומר, כל האומות יראים ממנה להשחיתה עד התכלית, כאלו היתה חונה עם רב מגבורי מלחמה: (יא) אל גנת אגוז ירדתי, גם זה מדברי החשוק שאמר, הנה כשנפרדתי ממנה לא הלכתי לחבק חיק נכריה, אבל געגועי היה עליה, ולהפיג הגעגועין, ירדתי אל גנת אגוז לטייל שם ולקבל ריח עלי האילנות ולראות במעיינות הגדולים בשפת הנחל ולהביט אם פרחה הגפן אם גדלו גלי הרמונים, והנמשל הוא לומר אף בהיות כ"י בגולה לא בחרתי בעם אחר אבל מלוני אני בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לקבל ברצון עסק חדושי התורה ורנון התפלה: (יב) לא ידעתי. חוזרת החשוקה להתאונן ולומר. הנה אז לא שמתי לבי לדעת ולהזהר בכבוד החשוק לפתוח לו הדלת מיד. והנה נפשי עשתה לי להיות מרכבות להטעין עלי נדיבי עם. ר"ל להיות משועבדת ונכנעת אליהם. כדרך היושבת בדודה וגלמודה, והנמשל הוא לומר. שכ"י תתאונן לומר. לא שמתי לבי מאז לעשות מכל כולנו יחד כאשר צוה ה'. ונפשי עשתה לעצמה להיות משועבדת:

ז (א) שובי שובי השולמית. כאשר נשמע אל החשוק אשר חשוקתו מתאוננת על שלא נזהרה בכבודו. שלח אחריו לאמר לה. אתה השלימה במעלות ומדות הגונות: שובי אלי להיות עמי כמאז. וכפל המלה יורה על החוזק והזרוז: ונחזה בך. אני ואנשי ביתי נסתכל ונביט בך להשלים חפצך בכל אשר תשאלי: מה תחזו. כאילו מיסב הדיבור לאנשי ביתו לומר להם. דעו מהו הדבר אשר תחזו בה למלאות תשוקתה. להרחיב לבה בשמחה מרובה כשמחת רקוד מחולות של מחנות רבות. והנמשל הוא כאלו המקום ב"ה אומר לה. שובי מהגולה אל הארץ. ואני באמצעות מלאכי מעלה נשלים חפצך בהחזרת בה"מ וחלוק המחנות של שכינה ולויה וישראל כאשר היה מאז: (ב) מה יפו פעמיך בנעלים. עוד זה מדברי החשוק מבטיחה לומר אתה בת נדיב מה מאד יתיפו רגליך כשהם בתוך הנעלים המהודקים בהם לפי מדתם לא יעדפו ולא יחסרו. והנמשל הוא לומר. אתה כ"י מזרע אברהם. מה מאד תתיפי כשתלך להרגל ותבוא לבה"מ ברגלים ג' פעמים בשנה: חמוקי ירכיך. הקפת ירכיך ישוו בעגולה כעגול התכשיטים שהמה מעשה ידי אמן. והנמשל הוא לומר, כאשר תקיפו בעזרה ברגל להיות נראה לפני. תהיה חמודה

בעיני

מצודת ציון

את היתד ברקתו (שופטים ד): מבעד. מבפנים: לצמתך. היא המסוה המכסה את הפנים. וכן גלי צמתך (ישעיה מז): (ח) ועלמות. נערות, וכן עלמות אהבוך (לעיל א): (ט) ברה מל' ברור ונקי: ויאשרוהו. ענין הלול ושבח. כמו אשרי האיש (תהלים א): (י) הנשקפה. ענין ראיה והבטה, כמו בעד החלון נשקפה (שופטים ה): שחר. כוכב השחר: איומה, מלשון אימה ופחד: כנדגלות. מל' דגל של מחנות עם: (יא) באבי הנחל, בלחחי הנחל. כמו עודנו באבו (איוב ח): הפרחה. מל' פרח: הנצו. הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל, כמו ויוצא פרח ויצץ ציץ (במדבר יז): (יב) שמתני. מלשון שימה ועשיה: עמי. היו"ד יתירה, כמו שוכני סנה (דברים לג) ורבים כמוהו: נדיב, שררה, כי דרך השר לנדב ולתת מתן: ז (א) השולמית, מל' שלם: ונחזה, ענין ראיה והבטה: כמחולת, ענין רקוד של שמחה, כמו לחול במחולות (שופטים כא): המחנים. מל' מחנה: (ב) פעמיך. כן יקראו הרגלים וכן פעמי דלים (ישעיה כו): בנעלים. מל' מנעל: חמוקי. ענין סבוב והקף. כמו חמק עבר (לעיל ה): ירכיך. מל' ירך והוא מפרקי הרגל: חלאים. ענין תכשיט, כמו וחלי כתם (משלי כה): אמן. כן יקרא המופלג במלאכה: (ג) שררך. הוא הטבור, כמו ואונו בשרירי בטנו (איוב מ): אגן.

יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן׃ ג שָׁרְרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר־ הַמָּזֶג בִּטְנֵךְ
עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ ד שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תָּאֳמֵי צְבִיָּה׃
ה צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל
הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק׃ ו רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן מֶלֶךְ
אָסוּר בָּרְהָטִים׃ ז מַה יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים׃ ח זֹאת קוֹמָתֵךְ
דָּמְתָה לְתָמָר וְשָׁדַיִךְ לְאַשְׁכֹּלוֹת׃ ט אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ
נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים׃ י וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי
לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים׃ יא אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ׃ יב לְכָה דוֹדִי נֵצֵא

מצודת דוד

בעיני כאלהים נאים: (ג) שררך. טבורך יהיה עגול כאגן הסגול כדמות הירח: אל יחסר המזג. לפי שהטבור הוא מקום רב הלחות השרשי המזין את הגוף. לכן אמר שלא תחסר בו הלחות. והרי הוא כאגן הזה שלא יחסר בו יין מזוג. והנמשל הוא על השפעה המסבבת ובאה. שלא תופסק בשום זמן. ובא הרמז בטבור. כי דרך בו בא הזנת הוולד במעי אמו. בטנך ערמת חטים. בטנך יהיה יפה ומריח כאגודת שבלי החטים הנגדרת בשושנים המעלים ריח טוב. והנמשל הוא לומר. פרי בטנך יתרבו כגרעיני ערמת חטים. וכולם יהיו גדורים נגדרים נחמדים והגונים לבל יכשלו בדבר איסור: (ד) שני שדיך. דדיך ישוו זה עם זה. ודמה יהיו כשני ילדי צביה שנולדו תאומים שדומה בשווי גמור. והנמשל הוא על המלך וכה"ג המניקים ומשפיעים טובה המלך במלחמתו וכה"ג בעבודתו. ואמר שישוו בגדול' ויהיו מסכימים ונשמעים זה לזה כרעים אהובים: (ה) צוארך כמגדל השן. הצואר שלך יהיה זקוף ומיושר ובתכלית הלובן. כמו מגדל משן הפיל. והנמשל הוא על בה"מ. שהוא חוזק והבצרון של ישראל כצואר הזה שהוא חוזק האדם: שיעמוד על הר גבוה ותלול ויהיה בנוי במובחר שבבניינים. משם יצא תחילת החטא ולבון העון: עיניך ברכות בחשבון. עיניך תהיינה זכות ובהירות כמו הברכות שבעיר חשבון אצל השער ששמו בת רבים. והנמשל הוא על החכמים שהם עיני העדה להורותם הדרך אשר ילכו בה שבהם יהיו כברכות מים המשקים את הגנות: אפך. חוטמך יהיה ביושר כארך מבלי עקמימות. כמגדל העומד ביער הלבנון הרואה פני דמשק שהוא ממולו. ואותו המגדל היה בנוי ביושר רב. והנמשל הוא על השופט אשר יהיה בימים ההם. שהוא תואר פני הדור כחוטם הזה שהוא תואר הפרצוף. והוא יהיה מיושר בלי עקמימות כמגדל הזה: (ו) ראשך עליך ככרמל. ראשך אשר עליך. יעמוד מזוקף. ויהיה הגלגל כהר הכרמל. והנמשל הוא לומר. הנה השכינה הוא הראש אשר עליך. יראה כהר הכרמל: ודלת ראשך. קווצות השער המודלה על ראשך. כמה יהיו יפים כפתילי הארגמן. והנמשל הוא על הנביאים הנשפעים מהמקום ב"ה שפע הנבואה. כמה ישמיעו את שיהיה לאחרונה וכן יקום. כצבע הארגמן הנראה למרחוק ולא תסור כ"א בקושי רב: מלך אסור ברהטים. כ"כ תהיה נחמדת לעין. שאף המלך יהיה חפצו להיות קשור בבנין שבעליית הבית מחדר לחדר הנעשה להתהלך בו. בחשבו כי בם ישביע עינו ממראית פניך ברצותך תתהלך מחדר לחדר. והנמשל הוא לומר. אשר המקום ב"ה יהיה אז כאלו הוא אסור בבנייני בה"מ. כי עוד לא תסור משם שכינתו: (ז) מה יפית. מה מאד תהיה יפה ונעימה האהבה. ותהיה עם התענוג. כי בעודי נפרד ממך. האהבה היא סיבה אל השלטון בעבור רוב הגעגועין. אבל כשתשבי עמדי. תהיה האהבה סיבה אל התענוג. והנמשל הוא לומר. כשתשוב מן הגולה. יהיה שמחה לפני המקום ב"ה. אשר לא כן כשהיא בגולה: (ח) זאת קומתך זאת הנה מראה' קומתך. תדמה לאילן התמר הזקוף מבלי עקמימות.. והנמשל הוא על כל האומה. שתהיה בכללה ישרה: ושדיך. דדיך יהיו תלוים כלפי מטה כאשכולות מן האילן. והנמשל הוא על המלך וכה"ג המניקים אותך להשפיע לך טובה. הנה ישפיעו טובה מרובה כאשכלות הגפן המשפיעים יין רב: (ט) אמרתי אעלה בתמר. ר"ל אשב עם הרעיה הדומה לאילן תמר. ואוחזה בסעיפי האילן. כלומר עוד לא אפרד ממנה. והנמשל הוא לומר. שהמקום ב"ה ישרה בה שכינתו ולא תפרד ממנה: ויהיו נא שדיך. ר"ל עתה בזמן קרוב אתענג בשדיך שיהיו כאשכולות התלוים כלפי מטה. והנמשל הוא לומר. בזמן קרוב ישפיעו לך המלך וכה"ג טובה מרובה כאשכלות המשפיעים את היין: וריח אפך. יהיה כריח התפוחים. והנמשל הוא לומר ארצה קרבנותיך ויעלו לריח ניחוח: (י) וחכך. מאמריך ישמחו לבי כיין הטוב ההולך בהתן לדודים מאהוב לאהוב. לישר האהבה ביניהם לבל תמוט: דובב שפתי ישנים. ר"ל כיין אשר יש בו מן החוזק עד שמשיח אף שפתי ישנים. והוא ענין הפלגה. על כי דרך היין החזק להרגיל שפתי שותיהו להרבות אמרים עם כי היה דרכו למעט בדבור. ור"ל כמו היינות כאלו משמחים את הלב. כן מאמריך ישמחו לבי. והנמשל הוא לומר. הנה טהר תפלתך ועסק למודך יקובל ברצון לפני: (יא) אני לדודי. כאשר שמע אל החשוקה הבטחות והייעודים כאלו. אמרה הנה מאז ידעתי אשר אני מיוחדת לדודי וכל תשוקתו היא עלי לא על זולת. והנמשל הוא. כאלו אמרה כ"י, מאז ידעתי שאני לו לעם ולא ימאס בי להחליפני בעם אחר: לכה דודי. תחלת אמריה לחלות פני החשוק לומר לו. נצא מן העיר אל השדה ונלין באחת מן הכפרים אשר הכרמים סמוכים אליה. והנמשל הוא. אלו אמרי כ"י אל המקום ב"ה. לך נא בעזרי השדי' והכפרים להשגיח במעשי אנשיהן. עם כי אינם מיושרים ומחוכמים כאנשי כרכים

מצודת ציון

מזרק. וכן וישם באגנות (שמות כד): הסהר. תרגום של ירח הוא סיהרא: המזג. ענינו יין המעורב במים. וזה הלי' ידוע כדרז"ל: ערמת. אגודת שבלים. וכן הלוך כמו ערמים (ירמיה כ): סוגה. מל' סייג וגדר ונמשנה. מסורת סייג לתורה (אבות פרק ג): (ד) עפרים. כן יקראו ילדי הצבי והאיל: (ה) השן. שן הפיל: ברכות. מקום בנוי באבנים ובסיד. ושם מתכנסים המים. וכן בתעלת הברכה (מ"א יח): אפך. חוטמך: צופה. ענין הבטה וראיה: (ו) ודלת. כן יקרא דבר התלוי בדבר ויורד למטה. וכדרז"ל הדלה עליה את הגפן (סוכה יא) וכן ורעו דליותיו (ירמיה יא): כארגמן. מין צבע הדומה: אסור. ענין קשירה: ברהטים. הבניינים שעל העליות מחדר לחדר. וכן רהיטנו ברותים (לעיל א): (ז) מה יפית. מלת מה הונחה על הפלגת הענין. וכן מה רב טובך (תהלים לא): נעמת. ענין אהבה, כמו אף נעים (לעיל א): (ח) קומתך. מל' קומה וגבהות: דמתה. מל' דמיון והשואה: לאשכולות. כן יקרא הענף והגרגרים תלוים בו. וכן אשכול הכופר (לעיל א): (ט) בסנסניו. ענין סעיפיו ואין לו דומה: נא. עתה: (י) וחכך. הוא מה שמעל הלש' ; והוא מכלי הדבור: לדודי. כמו לדודים, ונבלע המ"ם. כמו על דבר חוזי (דה"ב לג) ומשכנו חוזים. ורבים כמוהו: למישרים. מל' יושר: דובב. ענין שיחה ודבור. כמו ודבת עם (יחזקאל לו): ישנים. מלשון שינה: (יא) תשוקתו. ענין

תאוה

הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים: יג נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח
הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי לָךְ: יד הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ וְעַל
פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ: ח א מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי
יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא יָבוּזוּ לִי: ב אֶנְהָגֲךָ אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית
אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס רִמֹּנִי: ג שְׂמֹאלוֹ תַּחַת רֹאשִׁי וִימִינוֹ
תְּחַבְּקֵנִי: ד הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלָם מַה תָּעִירוּ וּמַה תְּעֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה
עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: ה מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ
עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךָ: ו שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ
כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ

מצודת דוד

עירות גדולות. שיש בהם ממי ללמוד כי חכמיהם רבו להתענג. אשר לא ימצא כן בערי השדה ובכפרים: (יג) נשכימה לכרמים. להיות שהכרמים רחוקים לה. נכונה נשכימה אל הכרמים עד שלא תזרח השמש בתוקף החום ברחב. שם נתענג בראות אם כבר פרחה הגפן אם פתח כו': שם. בכרמים אראה לך אהבתי אליך. אחר שיהיה לנו הרחבת הלב בהתענג ראית פרחי הגפן כו'. והנמשל הוא. כאלו כ"י אומרת. לך שם בתי כנסיות ומדרשות ונראה אם התלמידים והחכמים הפריחו חכמת התורה ומעש"ט ושם תראה גודל שבחי ואהבתי לך: (יד) הדודאים. תבוא ראיה שקרוב הדבר שפרחה הגפן כו'. כי הנה עשבי הדודאים כבר הפריחו ומעלים ריח טוב ועל פתחינו כבר יש כל מיני מגדים מן החדש ומן הישן של אשתקד אשר קניתים וצפנתים לתת לך. וכאלו אומרת. והנה ראיתים אלו מול אלו. וראיתי בהם מגדים מן החדש. וא"כ קרוב הדבר שפרחה הגפן כו'. וכשנלך שמה נמצא תורת רוח והרחבת הלב ואראה לך שם תוקף אהבתי אליך. והנמשל הוא. כאלו תאמר כ"י. הלא אף עמי הארצות שבהם שהמה רק בצורת אדם כדמות עשבי הדודאים. עכ"ז גם הם נתנו ריח בעסק המצות. ויש ג"כ בהם הרבה זכיות ממה שעשו מחדש ומה שעשו מזמן רב. וכולם עשויים המה בעבור כבוד שמך לא להתיהר. ואם כה עשו עמי הארצות. מה הם עוד הזכיות אשר תמצא בין החכמים והתלמידים: ח (א) מי יתנך כאח לי. גם זה מדברי הכבוק'. תשא אמריה לו' אל החשוק. הן אתאוה לנשק אותך בשוק בפומבי. אבל בוש אני פן אהיה לבוז. ומי יתן אותך שתהי' לפני כאח קטן שעדיין יונק שדי אמו. ואין בושה לאחותו לנשקו בשוקים. כי אם כן היית לפני. הי' מי מנשק אותך כאשר מצאתיך בשוק. והייתי א"כ מנשקת אותך וגם לא היה מי מבזה אותי. והנמשל הוא כו'. מי יתן ויסורו הסבות המונעות. כי אם כן הי'. הייתי אז עוסקת בתור' ובמצות בכל מקומות מהלכתי: (ב) אנהגך. הייתי מוליכך להביאך אל בית אמי למען תלמד אותי שמה בהם אתרצ' לך להפקת רצונך. ושם הייתי משקה אותך מיין המעורב בבשמים ומהמיץ הנסחט מן רמונים. והנמשל הוא כו'. עוד הייתי חוקר לדעת מצפוני המצות ועומק הסתריהם. והייתי עי"ז אותם בתכלית מן השלימות ובכל הדקדוק. למען יערב לך: (ג) שמאלו. כאומרת. הן ידעתי כי בזה ידבק בי דרך אהבה. וישים שמאלו תחת ראשי ותחבקני ימינו. והנמשל הוא כו'. הנה בזה היית משרה שכינתך בי דרך אהבה וחיבה יתיר': [ד] השבעתי. עתה חזרה פניה כלפי הנערות ותאמר אליהן. עונש בטול השבוע' שהשבעתי אתכן מאז. יהי' עליכן. בעבור מה שתעוררו אליכן אהבת החשוק ההוא בהמאיס אותי בעיניו. וכל האיום הזה הוא עד הזמן שתהי' האהב' נחפלת לטוב מעצמ'. וכל עוד שלא שבה אני מאיים עליכן על זאת: וכאלו תאמר אבל אחר שתשוב האהב' אין עוד צורך לאיים עליכן. כי אז לא תוכלו להמאיס אותי להעיר אליכן אהבתו. והנמשל הוא כאלו האמר כ"י אל הרשעים. עונש בטול השבוע' יהי' עליכם. בעבור מה שתכריחו אותי לעבור על דת להמאיס אותי בעיני המקום ב"ה להיות חלוצ' בידכם. וכל האיום הזה כו' כמו במשל: (ה) מי זאת עולה. עתה תשא אמריה אל החשוק וכה תאמר. מי עוד זאת כמוני. שעלתי מן המדבר מקום שממון. ואף גם שמה היתי' מתחברת עם דודה ולא נפרד' ממנו. והנמשל הוא. כאלו כנסת ישראל אומרת אל המקום ב"ה. מי האמין עוד כך כמוני. ללכת אחריך במדבר ארץ לא זרועה. תחת התפוח. עוד היותך תחת אילן התפוח. עוררתי שם אהבתך לי. ושמה באה לאמך חבלים ממך. וכמו שמה בא לה חבלים. כן ילדתך שמה. וכאלו תאמר מתחלת ביאתך לעולם. תחת אילן התפוח שנולדת שמה. מיד עוררתי אהבתך לי. והנמשל הוא כו'. מעת שילא טבעך בעולם אני מאמנ' בך. כי על ידי אברהם אביך נתפרסם שמו בעולם. והוא וזרעו נמשכו אחריו: (ו) שימני. לכן שים אותי. על לבך לבל תזוז האהב' לעולם. כמו החותם הנתון על היד ואינה זזה משם: כחותם על זרועך. כמו החותם הנתון על היד. כן שים אותי על זרועך. והוא כפל ענין במ"ש: כי עזה כמות אהבה. האהב' שיש לי אליך היא חזק' כמות. כי היא עומדת נגד המות לבל יוכל לבטל אותה. ר"ל יותר אקבל עלי המית' מלסור אהבתי ממך. ולכן מהראוי שלא תסיר אהבתך ממני והנמשל הוא לאחדים עם המשל: קשה כשאול קנאה. הקנא' הוא דבר קשה כהורד' אל השאול. וכאלו תאמר בזה. אם תסיר את האהב' להפרד עוד ממני. מאד יקש' עלי הקנא' בראותו הנערות בנות גילי. יושבות תחת בעליהן. ומתענגות ואני אהי' בדוד' וגלמוד'. והנמשל הוא כו'. אם עוד אשב

מצודת ציון

האהוב וחשק. כמו ואליך תשוקתו (בראשית ד): (יב) לכה. היא ענין זרוז: נלינה. מל' לינה: בכפרים. כן יקראו המקומות הקטנות. כמו בערים ובכפרים (דה"א כז): (יג) נשכימה. מלשון השכמה: הסמדר. הם הענבים הדקים הנכרים אחר שנפל הפרח. וזהו פתח הסמדר: הנצו. הוא תחלת הפרי: דודי. ענין אהבה וחיבה: (יד) הדודאים. הם עשב כדמות אדם. זכר ונקבה. וכן וימצא דודאים בשדה (בראשית ל): מגדים. כן יקראו פירות המשובחים. וכן פרי מגדים (לעיל ד): ישנים. ענין זקנה: צפנתי. ענין הטמנה והסתרה. כמו יצפנו דעת (משלי י): ח (א) שדי אמי. דדי אמי: בחוץ. בשוק: אשקך. מלשון נשיקה: יבוזו. מלשון בזיון: (ב) אנהגך. מלשון הנהגה והליכה: אשקך. ענין שתיה: הרקח. ענין תערובות בשמים. כמו רוקח מרקחת (שמות ל): מעסיס. ענין סחיטה. ור"ל המיץ היוצא ע"י סחיטה. וכן וכעסיס דמם ישכרון (ישעיה מט): (ג) תחבקני. ענין סבוב הזרוע בגוף: (ד) תעירו תעוררו. מל' התעוררות. וכפל המלה. לחזוק הענין: (ה) מתרפקת. ענין התחברות ודבוק. ואין לו דמיון במקרא. והוא מלשון ערבי: על דודה. עם דודה. וכן ויבואו האנשים על הנשים (שמות לה): עוררתיך. מל' התעוררות: חבלתך. כן יקראו מכאובי הלידה. כמ"ש חבלים יאחזון כמו אשת לידה (ירמי' יג): (ו) כחותם. הוא הטבעת העשוי לחתום עליו כתבים. וכן חותמך ופתילך (בראשית לח): עזה.

חזקה

שַׁלְהֶבֶתְיָה׃ ז מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם
יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ׃ ח אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ
מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר בָּהּ׃ ט אִם חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף
וְאִם דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז׃ י אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי
בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם׃ יא כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן נָתַן אֶת הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים
אִישׁ יָבִא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף׃ יב כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם
לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ׃ יג הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי׃

ברח

מצודת דוד

בגולה יקשה עלי הקנאה בראותי כל האומות יושבים בארצם בטח ושאנן ואני אהיה גולה וסורה: רשפיה אש שלהבת יה. גחלת האהבה הוא כרשפי אש וכשלהבת גדולה. ר"ל אהבתי אליך שמורה לעולם כחמימות הגחלת המתקיימת זמן מרובה. וגם היא חזקה כשלהבת אש גדולה השורף בחוזק. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (ז) מים רבים. לפי שהמשיל את האהבה באש. לכן אמר מים רבים כו'. לשון הנופל בכבוי האש. ר"ל לא יועיל שום הסתה ופתוי לבטל את האהבה. ואם מי יתן כל הון ביתו בעבור האהבה להמיר אותה בשנאה הנה כל בני עולם יבוזו אותו וילעגו עליו. על שלא השכיל לדעת שא"א לבטל אהבה עזה כזאת בשום דבר. הושב למעלה לו'. מהראוי שלא תסיר עוד אהבתך ממני. הואיל וגם אהבתי אליך חזקה מאד. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (ח) אחות לנו קטנה. ועל כי בהעת החשוק אמר לבו החשוק טוב עליה וחפץ לשבת עמה שלחה אחריה אל החשוק וכה תאמר. הנה יש לנו קרובה אחת קטנה בקומה ואין לה שדים להניק בנים. ועתה אשאלך והודיעני. מה נעשה עמה בעת שידובר בה להנשא לאיש. וכאומרת. הלא אין מי ימצא שישאנה בעבור קטנותה ובהעדר השדים. והנמשל הוא לו'. אחר הבטחת הגאולה בבוא הזמן. יאמרו בני יהוד'. הנה אחינו בני עשרת השבטים קטנים המה במעשיהם בהיותם בגלות. כי עוד היו בארצם. הדיחום מלכיהם מאחרי ה'. ואף כי בגולה. וגם לא נמצא עמהם בעלי חכמה ומדע כדרך שהיו עמי בבית השני אנשי כנה"ג ומהם נביאים ולא מצאו א"כ מי להניק אותם מחלב חכמת התור'. וא"כ במה יזכו גם המה אל הגאולה: (ט) אם חומה היא. כאלו החשוק שולח אחריו לו' עצתו אם היא סגור' וכחומ' כבנין חומה. ולא שכבה מי משכבי אשה להגר ולשבר בתולים. אזי נבנה בשבילה ארמון כסף לשתשב בה יחידה מבלי בעל. ותתענג בשבת בארמון כסף אם לא תתענג בשבת תחת בעל. ואם דלת היא. אם לא שמרה בתוליה והיא כדלת הנפתח. אזי נעשה בשבילה מאסר. בנין חזק ומשומר מנסרי ארז. לבל יוכל מי לקרוב אליה. ותשב בדודה ושוממה. והנמשל הוא. כאלו המקום ב"ה משיב. אם היו כחומ' ולא עזבו להכנס ביניהם מעמי הארצות לדבקה בהם אזי יזכו גם המה לבנין בה"מ. ואם כאחו הדלת ונכנסו ביניהם. תשב עוד במאסר הגולה: (י) אני חומה. ענתה החשוק' שלחה אחריה לו'. הנה אני כחומה. כי שמרתי מקום בתולי ולא שכב מי אותי. ועם כי שדי המה גדולות כמגדלות המעוררים תאוה הנואפים. מ"מ אני שמרתי את עצמי. וכאלו אומרת. הואיל וכן. ראוי אני לשבת בארמון כסף ותשב הקרוב' עמדי. והנמשל הוא. כאלו בית יהודה השיב לו'. הלא אני לא דבקתי בעמי הארצות. ויש בי בעלי חכמה ומדע להניק אותי מחלב חכמת התורה. וראויה אני לשוב מהגולה. ולבנין בה"מ. ובעבורי ישובו גם המה לארצם ויזכו לבנין בה"מ: אז הייתי כו'. היתה תמה בחת לפני הנערות ואמרה. אז כשדברתי הדברים האלה. הייתי בעיניו יקרה ונכבדת. כדרך שמייקרין למחזרת אחר השלום ומוצאת אותו. כי הוטב בעיניו מה שהייתי מחזרת אחר שלום הקרובה. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (יא) כרם היה לשלמה. עתה חזרה החשוקה לספר ולומר. הנה בעבור שהייתי מחזרת אחר שלום הקרובה. יקרה דברי בעיניו לקלס את כל מאמרי. כי החשוק הזה היקר בעיני כמלך שלמה. היה לו כרם במישור שהלויים שם המון עם רב. ועל כי חשש מגנבה. מסרו לשומרים המחולפים בזה אחר זה. באופן שכל שומר בזמנו יביא לעצמו אלף כסף. וזהו בעבור חלקו בפרי הכרם בשכר השמירה. ושאר הכסף יהיה להחשוק בעל הכרם. והנמשל הוא על עדת ישראל המכונים בשם כרם. כמ"ש כי כרם ה' צבאות בית ישראל (ישעיה ה) ואותם מסר לשומרי'. הם מלכי ישראל שמלכו זה אחר זה. וכ"א משל בזמנו על עשרת השבטים. ובא הרמז באלף. שהם עשרה מאות. מאה לשבט: (יב) כרמי שלי לפני. ושלחתי אחרי לאמר. כרמי שלי יהיה לפני ר"ל אני אשימה עליו עין לשמרו: האלף כו'. האלף כסף שלקח כל שומר בזמנו. יהיה לך. כי אתה תקחם: ומאתים כו'. כאומרת. לא בלבד האלף תקח. אשר הרבית לתת יותר מהראוי. כי אף המאתים כסף שהוא הראוי לתת לשומרים. הנה עתה כששמור אני. תקח גם את זאת ולא תוציא כלום על שכר השמירה. והנמשל הוא לומר. בעת הגאולה העתידה. תנקם מלכות יהודה שכל עדת ישראל תהיה תחת ממשלתה. ויהיה א"כ עשרת השבטים לבם להאמין בו לא כמו שהיו מאז. שמלכיה הדיחום מאחרי ה'. גם המאתים המרמזים על שני השבטים יהודה ובנימין. גם הם יהיו אחרי ה'. ואיש אחיו יעזורו: (יג) היושבת בגנים. עתה מספרת ואומרת. כ"כ ישרה דברי בעיניו עד שאמר לי. אתה היושבת בגנים. מקום ימצאו שם החברים בעלי כרמים כמוני. הנה הם מקשיבים לקול עצתך. ובאומר פן גם הם יעשו כזאת ולא יהיה א"כ תפארתך עליהם. לזאת השמיעי דבריך בלחש רק לי לבד ולא ישמע הזולה. והנמשל הוא לומר. כאלו המקום ב"ה ישיב לה. אתה מלכות יהודה היושבת בירושלים. הנה כל בית ישראל חבריך מקשיבים לקולך ונפלו' בזה. כמ"ש ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם (הושע ג). אבל הזהר להשמיע קולך לי לבד. ולא תפנה עוד אל

אלקים

מצודת ציון

חזקה: כשאול. הוא בור הקבר: קנאה. ענינו לער הבא בראות דבר מה בזולה. והוא לא יוכל להשיגו. כמו ותקנא רחל באחותה (שם ל): רשפיה. ענין גחלת הבוער. וכן ומקניהם לרשפים (תהלים עח): שלהבת יה. שלהבת הוא ענין להב. כמו תיבש שלהבת (איוב טו) ור"ל להבת אש גדולה. כי כן דרך המקרא כשרוצה להגדיל דבר מה סומכו למלת השם. וכן ארץ מאפליה (ירמיה ב) ורבים כמוהו: (ז) לכבות. מל' כבוי: ישטפוה. ענין גריפה ע"י חוזק כרדיפה. וכן תשטוף ספיחיה (איוב יד): הון. ענין עושר. וכן הון יקר (משלי א): בוז יבוזו. מל' בזיון: (ח) בה. ר"ל בענינה: (ט) נבנה. מל' בנין: עליה. בעבורה: טירת. היכל וארמון. וכן תהי טירתם נשמה (תהלים סט): נצור. מל' מצור ומבצר: לוח. נסר כמו את כל לוחותים (יחזקאל כז): (י) כמגדלות. מלשון מגדל: כמוצאת. מל' מציאה: (יא) בבעל. במישור. וכן בבעל גד (יהושע יא): המון. ענין עם רב: לנוטרים. ענין שמירה. כמו נוטרה את הכרמים (לעיל א): (יג) היושבת. נה"א הקריאה. כמו הדור אתם ראו (ירמיה ב): מקשיבים. ענין שמיעה והאזנה:

להצטרף

יד בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים :

רבון כל העולמים. יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שבזכות שיר השירים אשר קריתי ולמדתי. שהוא קודש קדשים. בזכות פסוקיו. ובזכות תיבותיו. ובזכות אותיותיו. ובזכות נקודותיו. ובזכות טעמיו. ובזכות שמותיו וצירופיו ורמזיו וסודותיו הקדושים והטהורים הנוראים היוצאים ממנו. שתהא שעה זו שעת רחמים. שעת הקשבה. שעת האזנה. נקראך ותעננו. נעתיר לך והעתר לנו. שיהיה עולה לפניך קריאת ולימוד שיר השירים כאלו השגנו כל הסודות הנפלאות והנוראות אשר הםחתומים בו בכל תנאיו. ונזכה למקום שהנשמות נחצבות משם וכאלו עשינו כל מה שמוטל עלינו להשיג. בין בגלגול זה בין בגלגול אחר. ולהיות מן העולים והזוכים לעולם הבא עם שאר צדיקים וחסידים ומלא כל משאלות לבי לטובה. ותהיה עם לבבנו ואמרי פינו בעת מחשבותינו. ועם ידינו בעת מעבדנו. ותשלח ברכה והצלחה והרוחה בכל מעשי ידינו. ומעפר תקימנו ומאשפות דלותנו תרוממנו. ותשיב שכינתך לעיר קדשך במהרה בימינו. אמן :

(לז) חסידים הראשונים היו אומרים זה לזה בואו ונלך לקראת שבת מלכתא. וכן היה נוהג האר"י ז"ל לצאת לשדה מיום. והכל לפי מה שיכוין אדם דעתו לשמים. הולם נרוב עם הדרת מלך. הגי המקבלים שבת כמלכה ככה"כ בליכור. ופותחין באמירת הללו לכו נרננה. ושרירים ו' מזמורים כנגד ו' ימי החול. הן ל"ה עד ל"ט וכ"ט. ע"פ הרמ"ק ז"ל היתה שומה. מנהג האר"י ז"ל וכן אמ"ה ז"ל. כתח בהזמור לדוד :

מצודת ציון

(יד) ברח. ענין מהירות הבריחה : ודמה. מלשון דמיון : כשיפה. כן יקרא ילד האיל :

מצודת דוד

אלהים אחרים : (יד) ברח דודי. ואני אמרתי לו. אם יש להשום בזה. מהר ללכת מן הבנים. ודמה עצמך בקלות המרוצה לצבי כו'. ונוח על הרי בשמים. והני אבוא אחריך. ושם כבד ושם נדבר דברינו ולא יתגלו מי שם מקשיב אמרינו. והמשל הוא לומר. כאלו בית יהודה משיב דבר לומר. אם כן מהר יתברא את שכינתך כבר'ת. הרים יקטירו שם הקטורת. וזה יהיה סבה להשרים בי אמונתך ויראתך :

נוסח השבת סדר קבלת שבת שרקין בית המשתה

חדר ב' טרקלין. כי ב' קטוניות האחד הכנסת כלה לחופה. בית המשתה יקרא. הוא חדר הכניסה. קבלת שבת קדש ומנהגיה. [זמרים מזמורים אלו בשמחה] :

לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה. נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ : נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה. בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ : כִּי אֵל גָּדוֹל יְהוָה. וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים : אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי אָרֶץ. וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ : אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ. וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ : בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה. נִבְרְכָה לִפְנֵי יְהוָה עֹשֵׂנוּ : כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ. הַיּוֹם אִם בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ : אַל תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה. כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר : אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם. בְּחָנוּנִי גַּם רָאוּ פָעֳלִי : אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר וָאוֹמַר עַם תֹּעֵי

לבב

לכו. ענין הזמנה וזרוז. והזמירים הלו עד לדוד הזמור. אמרם מרע"ה על העתיד. שאז תגדל ההתעוררות באדם עד שיזרע זה לזה להודות לה' בקול רנה והרועה : נקדמה. נמהר פני ה' בתודה ונריע לו בזמירות על כל הטובה שעד עתה. וכה נאמר. כי כו' : אלהים. שופטים ומלאכים. מחקרי. חקירת מדת הארץ בהורך ורוחב ועומק. וידיעת מטמוניה ואוצריה : ותועפות. חוזקת ההרים והמלכים בידו לשברם : לו הים. הים וכל שבתוכו שלו. לפי שהוא עשהו : יצרו. יצירה במדת ארכה ורחבה : נשתחוה. ענין שחיית הגוף : ונכרעה. ענין כפיפת הרגלים לאחוריו עד הברכים : נברכה. ענין נפילה אפים. כדרך הנכנע מאוד. תחלה כיפף הגוף. ואח"כ נופל על ברכיו. ואח"כ על אפיו. עד שילוה אדונו לקום : כי. עתה נודע לכל שהוא אלהינו תמיד. ושירעה אותנו. ושאנו הצאן שתחת ידו וממשלתו. הבטוח מהיזק : היום וכן ירענו כל הימים כשנשמור לשמוע בקולו. כי כל הצלחתינו תלוי בזה. והוא בידינו : אל תקשו. ראה בנבואה שיהיו אנשים שלא ירצו לצאת מהגולה כא"י. והזהירם ואמר. אל תקשו לבבכם : כמריבה. שרבו עמי שלא להלוך לא"י ע"י עצת מרגלים : מסה. ענין המסה וכליון. כיום שנגזר עליהם שיכלו במדבר במשך מ' שנה לפי שכבר נסוני אבותיכם וראו שפעלי למעלה מהטבע.

ולא

לֵבָב הֵם. וְהֵם לֹא יָדְעוּ דְרָכָי: אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי.
אִם יְבוֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי:

שִׁירוּ לַיהוה שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיהוה כָּל הָאָרֶץ:
שִׁירוּ לַיהוה בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם לְיוֹם
יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו:
כִּי גָדוֹל יהוה וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים:
כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים: וַיהוה שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד
וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ: הָבוּ לַיהוה
מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיהוה כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהוה
כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו: הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוה
בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ: אִמְרוּ בַגּוֹיִם יהוה
מָלָךְ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים:
יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ: יַעֲלֹז
שָׂדַי וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל עֲצֵי יָעַר: לִפְנֵי יהוה כִּי
בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים
בֶּאֱמוּנָתוֹ:

יהוה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ. יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים: עָנָן וַעֲרָפֶל
סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ: אֵשׁ לְפָנָיו
תֵּלֵךְ. וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו: הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל. רָאֲתָה
וַתָּחֵל הָאָרֶץ: הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יהוה.
מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ.

וראו

ולא האמינו שיכולתי להשמיד העמים מפניהם עם שהם חזקים: אקוט. הייתי במריבה עמם ומאסתים ואומר שהם עם שלבם תועה וסר מדרך הישר. לפי שלא רצו לדעת דרכי: אשר. ע״ז נשבעתי בחמתי שלא יבואו למנוחתי:

שיר חדש. על הישועות החדשות. הארץ. אנשי הארץ: בשרו. היו בטוחים שבכל יום יחדש ה' ישועתו. ולכן בשרו כו': אלהים. לכח השמים. וקראם אלהים. לפי מחשבת עובדיהם: אלילים. אפס ואין: שמים עשה. ולכלם בכלל: לפניו. בשמים: עז. המלך והכהן גדול ישבו יחד במקדשו: הבו. הזמינו עצמיכם לעבודת ה' וליתן לו כבוד ולהאליכו על כל הארץ: שמו. הראוי לשמו: שאו. קחו: לחצרותיו. כי לא נאה לראות פניו ריקם: בהדרת. תהדרו עצמיכם בקדושה וטהרה כשתבואו להשתחות לפניו: חילו. ענין חיל ורעד: אמרו. בשרו בגוים הטובה הגדולה שה' מלך. לפי שתהא לתבל חיזוק לבל תמוט. למרבית השלום אז: במישרים. ביושר ולא בדין: ישמחו. כי לא יעצור ה' השפעתם לתבל וגם יהיו זכים מאור השמש שתהא כמבראשית: ותגל. כי תשוב ליתן כחה כקודם שנתקללה: ירעם. גם הים והנבראים שבו ירעשו ברוב שמחה: יעלוז. השדות ימלאו תבואה ויראו כאילו שמחים: עצי יער. שגם עליהם תבא ברכת ה': כי בא. לגלות מלכותו. וגם בא לשפוט אנשי הארץ: בצדק. במעשה הצדקה: באמונתו. יאמן דבריו שע״י נביאיו מאז:

ה' מלך. כשיתגלה מלכותו. יגילו יושבי הארץ והאיים. והם המקומות היבשה שבתוך הים: ענן. אף שענן וערפל (אויר העולה מהארץ או עשן. המכסה אור היום) יסובבוהו בבואו לדין. ומאיימין לבעלי דינים. מ״מ ישמחו. לפי שידוע שצדק כו': אש. קודם שיבוא מלך הכבוד. תלך אש והבעיר צריו מסביב: ברקיו. יהיו גדולים מאוד עד שיאירו תבל. ויושביה יראו ויראו ברעד: הרים. יושבי הרים: כדונג. כשעוה. נמסו. יותכו ויכלו: השמים. שיחדש ה' אז. יראו כאילו

יגידו

וְרָאוּ כָל הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ: יֵבֹשׁוּ כָּל עוֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים. הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל אֱלֹהִים: שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה. לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְיָ: כִּי אַתָּה יהוה עֶלְיוֹן עַל כָּל הָאָרֶץ. מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל כָּל אֱלֹהִים: אֹהֲבֵי יהוה שִׂנְאוּ רָע. שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו. מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם: אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק. וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה. שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיהוה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ:

מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ: הוֹדִיעַ יְיָ יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ: זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: הָרִיעוּ לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ: זַמְּרוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה: בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְיָ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים:

יהוה מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ: יהוה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל כָּל הָעַמִּים: יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ: רוֹמְמוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יהוה וְהוּא יַעֲנֵם: בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ: יהוה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל

יגידו צדקת ה': יבושו כו'. לפי שיראו שהשתחוו לו כל המלאכים: בנות. ערים קטנים וכפרים: משפטיך. שתריב ריבם מאלהיהם. וגם ישמחו על כי אתה כו': נעלית. נתרוממת: אוהבי. אתם אוהבי ה'. שנאו. לרשע רע. ולא תיראו מפניו. כי ה' השומר כו' ויצילכם מידו: זרוע. כדבר הנזרע שמתרבה. כן האור הצפון לצדיק מתרבה שם. וכן השמחה הצפונה לישרי לב: בה'. בישועתו. והנו לו תודה בעת שתזכירו שם קדשו:

שיר חדש. לזכור בו הנפלאות החדשות: ימינו. כחו הקדוש. וא"צ ישע מזולתו כאדם: ישועתו. מאז ע"י נביאיו, ועתה גלה צדקתו לעיני הגוים. שעשה הבטחתו וזכר כו': אפסי ארץ. קצוות הארץ: פצחו. פתחו פיכם ורננו לה'. שגם עמכם עשה חסד כמונו: בכנור. מי שלא יוכל יזמר בפיו. ומי שלו קול נעים. יזמר בפה וינגן בכנור לבסם הקול: ירעם. ירעש מרוב שמחה. וכן תבל כו': נהרות. האומות יכו כף אל כף בשמחה והמלכים יחדיו ירננו: בצדק. ולזה ישמחו: במישרים. ביושר ולא בדין:

ה' מלך. כשיגלה מלכותו על כל הארץ. יפחדו העמים מלמרוד בו עוד. וכשישב על כסא הכבוד: תנוט הארץ. כשיושביה יחניפו אותו: גדול. שם יתנו לו ישראל כבוד גדולתו וירוממוהו נגד כל העמים: יודו. ויכירו שמך גדול ונורא: קדוש הוא. נבדל מבריאיו בכל תכונותיו ומעשיו: ועז. אף שהוא מלך חזק ומי יאמר לו מה תעשה. מ"מ אוהב משפט: מישרים. לשפוט ביושר ולא בדין. ואפי' עם יעקב שאהבת אותו. נהגת במשפט והלך בגולה עבור חטאיו. ופדיתיו מפאת צדקה: רוממו. הכירו רוממותו והשתחוו עד לארץ בהכנעה יתירה: בכהניו. ענין גדולה ושררות כי משה ואהרן היו חשובים מאוד בעיני ה' ותמיד קראו בשמו (וכן שמואל) ובכל עת ענם. ושמרו עדותיו וחוקיו שנתן להם. ולמשה ואהרן דבר בעמוד ענן. ומ"מ עניתם בעינוי ויסורין והכנעה עבור חטאם: אל נושא. אף שבשבילם סלחת חטאות ישראל. מ"מ נקמת בם על חטא קל ועלילה כל דהוא במשה ואהרן על מי מריבה. ובשמואל על שלא מיחה בבניו. וזה ראיה על שאתה משפט אהב ולא תוותר לכל: כי קדוש. נבדל מכל במדה זו שמענים לאוהביו ביותר. והוא למעלה מהשכל]:

עֲלִילוֹתָם׃ רוֹמְמוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יהוה אֱלֹהֵינוּ׃

[אומרו בכל כחו ובמתון ובשמחה]

מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיהוה בְּנֵי אֵלִים. הָבוּ לַיהוה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוה בְּהַדְרַת קוֹדֶשׁ׃ קוֹל יהוה עַל הַמָּיִם. אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים. יהוה עַל מַיִם רַבִּים׃ קוֹל יהוה בַּכֹּחַ. קוֹל יהוה בֶּהָדָר׃ קוֹל יהוה שׁוֹבֵר אֲרָזִים. וַיְשַׁבֵּר יהוה אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל. לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים׃ קוֹל יהוה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ׃ קוֹל יהוה יָחִיל מִדְבָּר. יָחִיל יהוה מִדְבַּר קָדֵשׁ׃ קוֹל יהוה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת. וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד׃ יהוה לַמַּבּוּל יָשָׁב. וַיֵּשֶׁב יהוה מֶלֶךְ לְעוֹלָם׃ יהוה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יהוה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃ אנא בכח וכו'

הבו. כמו תנו. ר"ל הנתינה בדבור ובהודאה. והכפל לחזק הענין: קול. ע"ד הפשט. ענין המזמור לעתיד לימי בן דוד. בני אלים. הם ישראל שהם בני אברהם יצחק ויעקב התקיפים וחזקים: והמשיל מלכי או"ה לארזים. וכן הרים. כמנהג הכתוב. וכן ימשילם למים במקומות רבים. ואמר קול ה' על המים. על שלות העכו"ם ושוטפם הרב כמים לים מכסים. ואמר כי אל הכבוד הרעים עליהם בקולו. כלומר ישחיתם. ואז יראה כבוד לנשארים. ויאמרו עליו אל הכבוד: קול ה' בכח. יבא להם בכחו ובהדרו ובכבודו. עד שיכירו כי כל כחם הבל: ארזים. הם החזקים מאויבי ה'. ואמר ארזי הלבנון. לפי שהוא יער בא"י שבו ארזים גבוהים. וכן לבנון ושריון. הרים. הרמים שבא"י: וירקידם. הארזים ירקדו: כמו עגל. שהוא קל בעודו קטן ורוקד ורץ. ור"ל שיטלטלם ויניעם ממקומם: חוצב. כמו קול הרעם שחוצב להבות אש. הם הברקים השורפים. כן יצא חרון אפו עליהם שישרפם ויכלם: יחיל. יבהיב. והוא ע"ד משל. והזכיר מדבר. לפי שאין בו ישוב (והיא ארץ מלחה לא תקום זרע ולא אילנות) יראה ארכו ורחבו יותר. ואמר מדבר קדש. שהוא מדבר גדול ונורא. ור"ל יחיל מדבר אויביו וארצותם: אילות. הן הקלים ברגליהם. או רוכבי הסוסים. לא ימלטו: ויחשוף. בסגול היו"ד שלא כמנהג הבאים לגזרת פעול. שדינם בפת"ח כמו יקלוף ויעבור. ופירש יחשוף. כי בהפיל ארזים. הנה היערות מגולות: יערות. מקום גדול אילני סרק: ובהיכלו בירושלים יתנו כבוד לאל שנשפט את אויביו והכניעם: ה'. ויאמרו הכל ה' למבול ישב. אלו הימים הם כימי המבול שישב על כסא המלוכה. כשלא היו מכירים אלא אנשי העולם. ואמרו לאל סור ממנו. וכשהביא עליהם מי המבול. הכירו הבאים אחריהם כי לה' המלוכה. הוא ברא העולם. והוא משחיתו לבשירצה. וכן עתה לימות בן דוד. אויבי ה' שלא יראו ממנו ולא הכירוהו למלך ושהוא אדון העולם. כאשר יעשה להם משפט. הנשארים מהם שישובו לאל ידעו ויאמרו. וישב ה' מלך לעולם. ואז. ה' עוז לעמו יתן. ויכניע כל אויביו לפניהם: ה' יברך. כי לעולם לא תהיה להם עוד מלחמה. ושלום עד בלי ירח. האומרים מזמור זה בקבלת השבת. שהוא מעין עוה"ב. הנה ראית דרך הפשט. ועתה ראה בעין שכלך נכון מדרך הנעלם. פס קלהו תראה אור בהיר. ותטעום מיערת הדבש בקלה המטה אבול דיר והוי ברותך זהיר. ז"ל כתבי אר"י (דע הוא מלא ט"ס) בע"ש בהכנסת כלה. היא מבתה נשואי לאה ויעקב. שנזדווג עמה ליל שבת. סימן לדבר משת"ה. גי' שב"ת גדו"ל. וכן הב"ו יהו"ה בנ"י אלי"ם. גי' יעקב. הב"ו יהו"ה כבו"ד ע"ז. גי' קמח (נ"ל שהוא גי' נלא סוד ירך לעקב. אוהו שלא נגע בו שרו של עשו) הב"ו יהו"ה כבו"ד שמ"ו. גי' זית. שהוא גי' אד"ם דו"ד משי"ח. ומספר שלשתן יחד משת"ה. עם ג' כוללין נוספין. היינו לאה ותבונה. כי מ"ל שהיה רחל והיא ע"ש בין השמשות. נכללת בלאה שהוא ליל שבת פנו להו ג' למדי"ן של לה' ג"פ. וא"ו נוספת בבתלת ועז. הם גי' אל אדני. סוד העשיה העולה עמה כנודע. והם ג' מוחין ד בשיה כל א' כלול משלשתן. שעולים לגירה דהיינו ו'. ולפי שסביב רשעים יתהלכון. כתיב ביה הגס לכבוש את המלכה. ר"ת (לאה) ס"ת מבתה. מאי תקנתיה עמי בבית. שקדושה נגלית אלה עם קדושת היום. לפיכך ר"ת ב' תיבין הללו ע"ב. שה וא מקיר החסד. והנה זעיר אנפין עולה בקבלת שבת למקום תבונה כנו'. וישר ותבונה עולים לאבא ואימא ואינון לא מת פרשין מאהדייהו. אבל מקבלים שפע מאריך אנפין המתלבש בהם. וזה יספיק בליל שבת. ובבוקר בשבת. אבא ואימא ה קבלים. שפע מעתיקא קדישא: דהיינו אריך אנפין בכללות ג' ראשונות ועיקר השפעם באותו שבה. מכח רישא דלא אתידע ובמכחה מאריך אנפין מכח רישא דאין מתלחיה. דהיינו חסד עילאה מדרועא ימינא דרישא דלא אתידע. ואתכליל בדיוקנ א דאריך אנפין. ע"כ. וסוד מזמור זה נשגב מאד. כו ז' קולות שכנגדן זיין ברכות דתפלת שבת. וא"י אזכרות כנגד תפלת רול. וה' הכבוד הרעים. נגד הי"פ שהוסיפו ביבנה ויש בו ל"א תיבות כמנין הוי"ה אדנ"י. ואגרא דבר היכולא מי"לי עם התיבה. כי גדול ה' ומהולל מאד (יע"ש) והיינו ודאי משתה הנ"ל. והז' קולות מכוונות לז' ספירות הבנין. להכניע החצוני ם הרוכ"ם להאחז בהן: קול על המים. זה חסד: בכח. זו גבורה: בהדר. תפארת זה מבואר: שובר ארזים. בנלח, כי נלח והוד הם עלי

(א) פיוט נאה. יסדו המקובל האלקי כמהר"ר שלמה אלקבץ הלוי ז"ל [חתום שלמה הלוי] מנהגנו ע"פ אמ"ה ז"ל וכן נהג הארי"י ז"ל. לאמרו גם בשבת ויו"ט. רק אין אומרים התנערי [איירו מעוחד ובשמחה]:

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה׃ לכה

שָׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד. הִשְׁמִיעָנוּ אֵל הַמְיֻחָד׃
יהוה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת וְלִתְהִלָּה׃ לכה
לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה. כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה׃
מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה. סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה
תְּחִלָּה׃ לכה
מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה. קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה׃
רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא. וְהוּא יַחֲמוֹל עָלַיִךְ
חֶמְלָה׃ לכה
הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי. לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ עַמִּי׃
עַל יַד בֶּן יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי. קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי
גְאָלָהּ׃ לכה
הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי. כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי׃ עוּרִי
עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי. כְּבוֹד יהוה עָלַיִךְ נִגְלָה׃ לכה
לֹא תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי. מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה תֶּהֱמִי׃
בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ׃ לכה
וְהָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ. וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְּעָיִךְ. יָשִׂישׂ
עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ. כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה׃ לכה
יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרוֹצִי. וְאֶת יהוה תַּעֲרִיצִי. עַל יַד
אִישׁ בֶּן פַּרְצִי. וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה׃ לכה
בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ. גַּם בְּשִׂמְחָה [וי"א לומר ברנה.

עלי אפריון. ארזי לבנון העליון מטע ה' חולב להבות אש. בהוד: יחיל מדבר בלדיק הרועה נוכב כלאן יוסף אחר המדבר: יחולל אילות. במלכות, אילת השחר, והרי כל זה ברור ליודעים:

נסוכה זו מלכות. כמה דאת אמר. נסכתי מלכי היא שבת המלכה. שנאללת מראש שכן אותיות ראש לפני אותיות שבת, ורומזות. הרי"ש בראשית חכמה. אל"ף רישא דאין, שי"ן דתפילין דמארי עלמא. היא בינה דאית לה ג' רישין וראש שבת היכון בראשיה, תמן שבה. תמן ראש. ועי' יוי"ד נעשה ראש בית המשכיל יבין. עוד תשוב תראה שלה, הרי"ך עמודי כתר, ל"ב נתיבות חכמה: שערי בינה. הרי שבת. ובשבת היא עולה לשם. גם מרוס וקדוש גי' שבת. ומרוס ידוע בכתר. וכל קדוש בחכמה בינה כנודע. דאיכון מלכי קדם זהו. מראש מקדם נסוכה. והוא שסיים סוף מעשה במחשבה תחלה. כי חכמה נקראת מחשבת כידוע. והיינו דאמור רבנן. כאבא יסד ברתא ועולם המעשה כלו הוא ודאי תכלית הבריאה בכללה כמש"ל. וכן הוא דבר ידוע להכמי העולם שהתכלית כבר קדם במחשבה לשאר הסבות: בואי. גי' חוס: כלה. מפורש לעיל כמה פעמים: בואי כלה. גי' ע"ד, כי עד היא לבאי עולם על הבריאה. ועם הכולל גי' אלדע"ס. כי עי"ן כמתקו דיניה. ובמספר קטן, עם הכולל עולה שכינה:

יזביו"ט מוסיף **ובשמחה** : חוץ מר"ה ויו"כ שקלת אומרים מזמור לדוד . לכה דודי הר"אשין .

בואי בש"זם אז אומר ברכה לצד **וּבְצָהֳלָה. תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה.**

בּוֹאִי כַלָּה. בּוֹאִי כַלָּה. שַׁבָּת הַמַּלְכָּה: לכה

(ב) כך מנהגו של אמ"ה ז"ל . אומר בואי כלה פ"א . שוהה פונה לשמאלו כנגד ימין השכינה . פ"ב לימינו . פ"ג משתחוה לפניו ואומר בלחש בואי כלה שבת המלכה . כי הוא בסוד הדעת המייחדם . ותחלה כשהכינה עצמה ליכנס נקראת כלה . וכשנכנסה לחופ' ונתיחד' . נקראת המלכה : (ג) ואומר שיר ליום השבת . תמלאנו למעלה (בשחרית) עם הפירוש : (ד) ז"ל כתבי אר"י , תלא לשרה . בסוד חקל תפוחין קדישין (תרגום שדה הוא חקל סודו מפורש כמה פעמים) וצ"ל מעומד ופניו למערב . וטוב אם הוא מקום גבוה . וצריך להיות נקי מאחוריו ד"א ולפניו מלא עיניו . ויאחר כל הסדר בעינים סגורות עד ה' לאורך ימים . אז יפתח עיניו . כאמרו ה' לאורך ימים . יכוין שיש שם בפנים העליונים ש"ע נהורין . מהן יורדין ק"ן לזעיר אנפין הנקרא ו' . ונשארים באריך אנפין כמנין אר"ך . זהו ה' לארך ימים . ולכן לארך חסר ו' להורות ע"ז :

אומר מזמור שיר ליום השבת . ה' מלך . תמלא לעיל בשחרית . ואח"כ מאמר זה מהזוהר פ' תרומה :

כְּגַוְנָא דְאִינוּן מִתְיַחֲדִין לְעֵלָּא אוּף הָכָא אִיהִי אִתְיַחֲדַת לְתַתָּא בְּרָזָא דְאֶחָד לְמֶהֱוֵי עִמְּהוֹן לְעֵלָּא חַד לָקֳבֵל חַד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶחָד . לְעֵלָּא לָא יָתִיב עַל כּוּרְסְיָא דִיקָרֵיהּ עַד דְּאִתְעֲבִידַת בְּרָזָא דְאֶחָד כְּגַוְנָא דִילֵהּ לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד וְהָא אוֹקִימְנָא רָזָא דַיְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד :

רָזָא דְשַׁבָּת אִיהִי שַׁבָּת דְאִתְאַחֲדַת בְּרָזָא דְאֶחָד לְמִשְׁרֵי עֲלָהּ רָזָא דְאֶחָד . צְלוֹתָא דְמַעֲלֵי שַׁבְּתָא דְהָא אִתְאַחֲדַת כּוּרְסְיָא יַקִּירָא קַדִּישָׁא בְּרָזָא דְאֶחָד . וְאִתְתַּקְּנַת לְמִשְׁרֵי עֲלָהּ מַלְכָּא קַדִּישָׁא עִלָּאָה . כַּד עָיֵל שַׁבְּתָא אִיהִי אִתְיַחֲדַת וְאִתְפַּרְשַׁת מִסִּטְרָא אָחֳרָא . וְכָל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִינָהּ וְאִיהִי אִשְׁתְּאָרַת בְּיִחוּדָא דִנְהִירוּ קַדִּישָׁא . וְאִתְעַטְּרַת בְּכַמָּה עִטְרִין לְגַבֵּי מַלְכָּא קַדִּישָׁא. וְכָל שׁוּלְטָנֵי רוּגְזִין וּמָארֵי דְדִינָא כֻּלְּהוּ עַרְקִין וְאִתְעַבְּרוּ מִנָּהּ וְלֵית שׁוּלְטָנֵי עִלָּאָה אָחֳרָא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין (בַּר מִינָהּ) : וְאַנְפָּהָא נְהִירִין בִּנְהִירוּ עִלָּאָה וְאִתְעַטְּרַת לְתַתָּא בְּעַמָּא קַדִּישָׁא . וְכֻלְּהוֹן מִתְעַטְּרִין בְּנִשְׁמָתִין חַדְתִּין כְּדֵין שֵׁירוּתָא דִצְלוֹתָא לְבָרְכָא לָהּ בְּחֶדְוָה בִּנְהִירוּ דְאַנְפִּין :

הש"ץ מסיים ולומר ברכו וכו' והם מתפלל ביחידות . אומר זה אחר בנהירו דאנפין

וְלוֹמַר בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ . אֶת דַּיְקָא דָא שַׁבָּת דְמַעֲלֵי שַׁבְּתָא . בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ . דָא אַפִּיקוּ דְבִרְכָאן מִמְּקוֹרָא דְחַיֵּי וְאֲתַר דְּנָפִיק מִנֵּהּ כָּל שַׁקְיוּ לְאַשְׁקָאָה לְכוֹלָא וּבְגִין דְאִיהוּ מְקוֹרָא בְּרָזָא דְאָת קַיָּמָא קָרִינָן לֵיהּ הַמְבֹרָךְ אִיהוּ מַבּוּעָא דְבֵירָא וְכֵיוָן דְמָטָאן הָתָם הָא כֻּלְּהוּ לְעוֹלָם וָעֶד וְדָא אִיהוּ בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד :

קיטון ב' נקרא בית המלכות **סדר תפלת ערבית של שבת** משפטיה ופרטיה . ופרק

במה מדליקין

(א) א"א והוא רחום . שלא לעורר הדינין בעת רחמים : (ב) כשאומר החזן ברכו ועונה ברוך . יכוין לקבל נפש יתרה . שבאותו רגע יחול על האדם . ולזה צריך כוונה גדולה: (ג) קורין ק"ש בברכותיה כבחול וא"א התוספת ברוך ה' לעולם . שתקנוהו משום דתפלת ערבית דחול רשות כמש"ל . משא"כ תפלת ערבית של שבת ויו"ט חובה כיא לדעתי כמ"ש בס"ד בחבורי (ועיין גם בחלק הדרושים גם לא ראו חז"ל להאריך בתוספת שאינו חובה . ואומרים בחתימה השכיבנו ופרוש כו' (אין חותמין בשומר כבחול . משום דשבת היא שמירה מן המזיקין . היינו בלבור . דסוכת שלום סודו מפורש לעיל כמה פעמים) פריסת נדפסת על עלמא (זוהר שמות רה) אבל יחיד צריך שמירה ביותר (ועתש"ל בפסוקי דזמרה) לכן אומרין ג"כ ושמור לאתנו) ושמרו וגו' (ומפסיקין בין גאולה לתפלה . לומר שהם משמרין שבת כראוי מיד כנאלין . מש"ה כגאולה אריכתא דמיא) ומתפללין אבות וגבורו' וקדושת השם :

אומר ברכו ק"ש בברכותיה ומתפללין מעריב. ח"ק ואח"כ אומר זה

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל

וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

בעשי"ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים. מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

בקיץ מוֹרִיד הַטָּל: בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְרוֹפֵא חוֹלִים. וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת. וּמִי דוֹמֶה לָּךְ יפסיק מעט **מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:**

בעש"ת מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמִים. זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה. כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: בעשי"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

(א) אם טעה והתחיל תפלת חול [ידאג כל השבוע ויפשפש במעשיו וישוב לה'] גומר אותה ברכה שנזכר בה שטע' ומתחיל של שבת. מהאמר תיבת אתה אדעתא דחול הע"פ שנזכר מיד. הו"ל התחיל בשל חול וגומר הברכה. אבל היה זכור שהוא שבת ושלא בכוונה התחיל בתיבת אתה ולא במחשבת חול אלא בשטפא דלישנא. אפי' הוא בתפלת שחרית שאינה פותחת באתה אינו גומר ברכת חונן. ונראה כדאי הראב"ד דס"ל שאין הברכה נפסדת בחסרון כוונת שעתה. לסמוך עליו הילכך כשהתחיל רק תיבת אתה לא הויא התחלה. ולעולם אינו גומר. כל שכן בדערבית ומנחה שבשתחלות שוות: (ב) התפלל תפלה של חול בשבת ולא הזכיר של שבת לא יצא. ואם הזכיר של שבת בתוך י"ח. אף על פי שלא קבע ברכה לשבת יצא: (ג) טעה והתפלל של חול בשבת ולא הזכיר של שבת (אם נזכר בג' אחרונות. פוסק אפי' באמצע הברכה ומתחיל של שבת וגו' ואומר רצה כו'. ואם נזכר קודם אלהי נצור) אם עקר רגליו חוזר לראש. ואם לא עקר. אפי' סיים תפלתו (והרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו. כל שלא גמר תחנוניו ועד שלא אמר יהיו לרצון אחרי פי) פוסק. ואפי' באמצע ברכה. ואינו חוזר אלא לשל שבת (ובנזכר אחר יהיו לרצון. חוזר לראש אפי' לא עקר): (ד) והמסופק אם הזכיר של שבת. דינו כודאי שכח. כי חזקתו מה שרגיל התפלל. וחוזר: (ה) הטועה בתפלת שבת והחליף זו בזו. אינו חוזר (ואם נזכר באמצע הברכה. פוסק ומתחיל זו שצריך) חוץ משל מוסף. שאם החליף אחרת בה לא יצא [ואפי' נזכר באמצע מוסף חוזר לראש התפלה] וכן להפך. כמש"ל בס"ד: (ו) ברכת מעין ז' תקנוה משום עם שבשדות שמאחרין לבוא לבתי כנסיות שבשדה דשכיח מזיקין (ע"ל) ותפלת ערבית דשבת חובה היא כמש"ל. לכן תקנו להם תפלה קצרה וכעין חזרה. לפיכך אדם שהתפלל של חול ולא הזכיר של שבת או שלא התפלל כלל ושמע מש"ץ ברכה מעין ז' (מתחלה עד סוף) יצא. וטוב שיאמרנה עם הש"ץ מלה במלה (מהברכה עד מקדש השבת. וביו"ט שחל בשבת אינו יוצא במגן אבות): (ז) ואם כבר אמרה הש"ץ [ולא שמע או נזכר קודם ששמעה מהש"ל] צריך הוא להתפלל ז' ברכות שלמות. שהיחיד אינו רשאי לאמרה לכתחלה (במקום התפלה. וכן לא יסמוך על מה שישמעה מהש"ץ] מיהו בדיעבד יצא בה: (ח) טעה ולא התפלל מנחה בע"ש. מתפלל ערבית שתים של שבת:

ברכה ד'. אומר קדושת היום. וזהו נוסחה:

אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ: תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וּבֵרַכְתּוֹ

אתה קדשת בשבת מתפללין שבע דוגמת חתן ביום חתונתו שמתברך בז' ברכות. ומה שהוקשה לר דוד אבודרהם איך לא תקנו ברכת חונן הדעת בשבת שהוא מותר האדם מהבהמה אינה קושיא כי הדעת כלול בתפארת. וא"ל לפרטי בתפלת שבת וי"ט. שאין בהם צורך לידיעת הרע. אך טוב לישראל. וכן לא הוצרכו לשאר בקשות התלוים בעולם המעשה שהוא עץ הדעת טוב ורע. וכבר הכל מתוקן מבע"י. ועץ הדעת נכלל בעץ החיים. וחזר הכל טוב ע"י המטיב לכל. כדשכיל יבין וכתבו

וכתבו המפרשים. כי לענין זה . ג״כ הוצרכו רז״ל לתקן שלש נוסחי תפלות משונות זו מזו (ולא תטבע א׳ לכולן : כדרך שנשי

מִכָּל הַיָּמִים ׃ וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל הַזְּמַנִּים ׃ וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ ׃

בתיל יבי״ע) מפני שבשבת נקראת כלה והקב״ה נקרא חתן. וקני אתה קדשת . על שם הקדושין שנותן החתן לכלה . הת״כ ישמח משה ׳ ע״ש שמחת החתן בכלה . והת״כ תוסף. ע״ש תוספת כתובה שמוסיף. הי״כ ע״ש הקרבנות שמקריבין כענין סעודת חתונה אח״ז אתה אחד . ע״ש שמתייחד החתן עם הכלה . והדברים נכוחים . ולודע ומבין תדעתו לב משמחים . וכבר נתבאר לעיל שנשואי יעקב ולאה היו בליל שבת (ורחל אז תחת המטה המשכיל יבין) גם אתונת אדם וחוה בליל שבת קודש היתה . כי אז היה זיווגו הנכון והראוי בעתו (כמש״ל בס״ד) וראה איך מכוון לזה ג״כ מספר תיבות נוסח אתה קדשת . שהוא כמנין חוה . זיש עוד כ׳ חלקים בברכה זו. כל א׳ יש בו מספר ל״ה תיבות (וכך נוסח הקידוש מתנו הוא כמעשהו כמש״ל בס״ד) והנה ל״ה עם הכולל היא לאה ושם בכ״ו עם התיבה (והוא ד״ל . סוד רחל הנרמזת באות ד׳ דהויה . שנקראת דלה מטעם זה) נתקנת ג״כ בל״ה האחרים (ל״ה כמנין דל עם הכולל . מן דלה נעשית עכשיו כלה . כי נקראת ג״כ דך (על שם עשרים וארבעה לרופיה) כרמוז בפסוק אל ישוב דך נכלם בר״ת . לכן מתהלך הדלי״ת בכ״ף) שהיא נכללה בלאה וכוללות שני פעמים ל״ה הוא שבעים . כענפי אילן הקדוש עץ החיים. שמשתעפים ומתפארת . אדם העליון שמזדווג בחוה שלו עתה . וז״ל כתבי אר״י אתה קדשת . רימז בסוד הקדושין שלה . שנתן לה החתן בסוד ז׳ ברכות ואז היא נתקנת ונקניה לבעלה ואסורה לכל העולם . כי אין לכתות חלוניות אחיזה ויניקה בה. ע״כ : לשמך שם מ״ה . הוא הד״ס שעל הכבוה . שלוקח ללעו (נעלמו) [הנעלם משם ע״ה . שהוא גי׳ של אדם ׳ כזה יו״ד ה״א וא״ו ה״א. עולה כמנין חוה שהיא ללעו] ומתאחד בה : תכלית מעשה . ודאי ׳ כמש״ל כמה פעמים . כי הוא ראשית המחשבה . ועתה היא עולי׳ לשרשה : וברכתו. כמן ׳ שסרתה הברכה בו שבי העומר לאחד : וקדשתו . במנותה , ולא ירד בו מן כי לא הוצרך לירד . מאחר שהיא עלתה אליו . וכבר אלה בו ברכה מע״ש :

[האומר ויכולו בשמחה ומכוין להעיד על אחדותו ית׳ כאילו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית. וב׳ מלאכי השרת מניחין ידיהם על ראשו ואומרים וסר עונך וחטאתך תכופר] :

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם ׃ וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה ׃ וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה ׃ וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת [ידגיש הא׳] יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת ׃

ויכולו כל האומר ויכולו בע״ש כאילו נעשה שותף להקב״ה במע״ב כי היא המעשה הכ״ל שירדה בעשיה ובאה מראשית היא. הבינה וכוונה לעלות וליכנס בקיפה שהוא המכוון והמבוקש במע״ב וע״י התעוררות התחתונים והפלתן וקריאתן נתקנת נמצא כאילו על ידו נשלם חפץ הבריאה ואומרים ג״פ ויכולו ע״פ ג׳ עדים יקום דבר יקום ודאי ויכשא למעלה כי יש לה ג׳ עליות כנודע ועת׳ מכווני׳ להעלותה בגלא סוד יסוד.ובמזרח בקול דסבחסד גבור׳תפאר׳ובקדוש בבית בחכמה בינה דעת :

ויכולו. נ״ל ל׳ כניסה לחופה כמ״ש כי אוכלל רבה. וזולתו. והיינו כמש״ל שהיא עת כניסת השמים והארץ הידועים לחופה. וכענין שאמר הכתוב השמים מספרים כבוד אל. וכתיב בתריה והוא כחתן וגו׳ וזה מבואר : וכל צבאם. צבאם הם צבאות הידועים ששם ה׳ נקרא עליהם ה׳ אלהי צבאות ולא אמר צבאותם להורות על יחוד המדות: ויכל אלהים. בינה: ביום השביעי. מלכות עשיה היינו אשר עשה. וג׳ יום השביעי נאמרו כאן כנגד ג׳ עולמות שבהם ירדה השכינה. ומדי עלותה בהם היא עולה בעלייתו של בעל. הראשון נזכר בו אלהים הוא בבריאה גי׳ בגבורה: וישבות ביום השביעי לא נזכר בו שם אלהים הוא נסתר לזכר ביצירה: ויברך אלהים. בעשיה ששם מקום הדינין ופירש הענין בסופו כאמרו אשר ברא אלהים לעשות הרי הדבר מפורש וג׳ שביעי הללו רומזים כמו כן בג׳ שבתות. הא׳ שבת בראשית. הב׳ של מתן תורה. הג׳ שלעתיד ולזה ג״כ תרומזים ג׳ תפלות אתה קדשת שבת בראשית ישמח משה במתנת היא התורה אתה אחד לשבת העתיד כי ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד. והנה לא נאמר בפ׳ זו ויהי ערב ויהי בוקר כמו בששת ימי בראשית שלפניו תורה אמתת הי״ם רז״ל בב״ר אור של ע״ש שמש ל״ו שעות שלא חקע עד מוצאי שבת :

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ ׃ וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית ׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה (נָא) בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן (וְשִׂים) חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ

אלהינו ואלהי אבותינו כתר חכמה בינה. רצה בחסד נמשך מהרצון: קדשנו. בגבורה כמ״ש בס׳ הזוהר על וטהרו וקדשו. קדושה בשמאלא וקדשת את

(וְשַׂמְּחֵנוּ) וְשַׂמַּח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת: וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ (וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ) וְיָנוּחוּ בָהּ (כָּל) יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הלויס (עס היותו כרוב המקומות כימין): כתורתך. תפארת: מטוכך. לדיק: בישועתך. מלכות ישעה גי׳ שכינה כוללת כלת הוד. מן הבאר ההיא ישקו העדרים. ג׳ עדרי לאן רובלים עליה: באמת. שבה לבית אימה: באהבה וברלון. שנתייחדו ובזה נעשה. שבת קדשך. מקודשת | לשתך כנ״ל כי כבודו לאחר לא יתן אז ודאי ינוחו העלבס ומרגזם: בה. בערב היא באה לבית המלכות כנ״ל: מקדש השבת.

במאי דפרח ביים וג׳קדושות המורה בענין אתה קדשת. מתחלה שבת ברשמית: וקדשתו. בשבת דמרה:מקדש. להווה ולעולם ועד:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם (מְהֵרָה) בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: בשבת ור״ח וחוה״מ אומרים כאן יעלה ויבא:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: אמן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד (צוּרֵנוּ) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם. קִוִּינוּ לָךְ:

בשבת חנוכה אומרים כאן על הנסים

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרֵךְ וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא (תָּמִיד) שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בעשי״ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה. וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב. הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה הָאֵל הַטּוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ) וּלְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: ברוך

בעשי״ת אומרים בספר החיים וכו׳ ואם לא אמר אין מחזירין אותו

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה וּגְזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת נִזָּכֵר

וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יהוה צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה. פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַקָּמִים וְהַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁלֹּא תַעֲלֶה קִנְאַת אָדָם עָלַי. וְלֹא קִנְאָתִי עַל אֲחֵרִים. וְשֶׁלֹּא אֶכְעוֹס הַיּוֹם וְשֶׁלֹּא אַכְעִיסֶךָ. וְתַצִּילֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע. וְתֵן בְּלִבִּי הַכְנָעָה וַעֲנָוָה. מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ. אֱלוֹהַּ כָּל בָּשָׂר. יַחֵד שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ. בְּנֵה עִירָךְ. יַסֵּד בֵּיתֶךָ. וְשַׁכְלֵל הֵיכָלֶךָ וְקַבֵּץ קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת. וּפְדֵה צֹאנְךָ וְשַׂמַּח עֲדָתֶךָ:

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ. הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

(א) אין החזן מחזיר התפלה עלמה אבל חוזר למעין שבע מתחיל ויכולו בהפלה בקול רם הטעם משום יו"ט שחל בשבת שא"א בו ויכולו גם להוליא שאינו בקי וצריך לאומרו בעמידה כעדות ועונין הקהל עמו ויכולו וגו' [עד לעשות בקול רם ומעומד ואין לדבר בעת אמירתו [וכן בעת שאומר הש"ץ הברכה וישמע לדבריו] ויחיד יכוין כקורא בתורה: (ב) מעין ז' יאמרו הקהל בלי פתיחה וחתימה וכן היחיד לבדו: (ג) אומרין מעין ז' [מעומד] גם בשבת שאחר יו"ט וכן ביו"ט שחל בשבת [חוץ הליל א' דפסח] ואין מזכירין בה של יו"ט: (ד) בבית חתנים ואבלים [שמתפללין שם כל ז' כהגין] א"א אותה [והברכה עד מקדש השבת] ולא בבה"כ שמתפללין [כמנין] בלקראי [ובזה אומרים בלי ברכה (אבל במקום הקבוע להתפלל על איזה ימים כמו בירידים ויש שם ס"ת אומרים) והנוהג לא' רו אין למחות בידו]:

לש"ץ **בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:**

[אם אמר הש"ץ בטעות האל הקדוש וחתם הקדש השבת אינו חוזר [וי"א דחוזר לראש] ובלא חתם. חוזר להמלך הקדוש:

[קהל וש"ץ] מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ (בש"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ) שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ. הַמֵּנִיחַ לְעַמּוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קָדְשׁוֹ כִּי בָם רָצָה

ברוך ברכה זו מעין ז' נתקנה מפני המזיקין וחילוקים שלא יהא להם אחיזה ברחל שמתעלית בבינה כנודע. ורמז אחד הכל מכוון כיושר במספר התיבות כי נוסח זה נחלק לג' חלקים. הא' יש בו ס"ח תיבות כמו מספר בינה עם התיבה ואם תמנה התוספת של מגן אבות לבדו המלא מ"ז תיבות ועם ב' כוללים של ג' החלקים הוא מ"ט שערי בינה וביום השבת יפתח שער החמשים ולזה רומז מספר הכללי לאיר באור פני המלך חיי"ם [דוהיב חיין לאילנא דמותא כי בחול רגליה יורדות מות] ועם נוסח אלהינו משלים המכין ק"נ תיבה כמנין שם אלהינו עם התיבה שהוא הפארת כלול תרין נוקבין לפניו כנגע הבע"ל ונרמז העג"ל. וזהו ג"כ שנרמז בפסוק וירקידם כמו עגל שבוהחין בו לכני קבלת שבת קדש לפי שאחז במה"ד סטרא דשמאלא הבנית שור שיניקתו מן הבינה דמינה דינין מתערין. אמם ינא העגל הראשון ובו טעה החוטא ומסטיא את הרבים שעשה לו ב' עגלי זהב מלפון נגד ב' נוקבין [ובעוי"ה עדיין מרקד ביגינו כי מכאן בא ג"כ טעות הפתאים ההרודים שעשו עגל חדש מכסיל לבו חסר תפא רוחם ותדהיב נשמתם והיו דראון לכל בשר. אוי להם לבוערים חרשי משחית. המעט לנו בג' עגלים שהוסיפו יגון על יגונינו לכן יגעתו לא הונח לנו עד ישקיף וירא ה' בעניינו יכרות העצבים ורוח הטומאה יעביר מן הארץ ויחננו] ועתה בכניסת שבת קדש הדינין מתעברין והחסדים מתגברין אז נדחה ממקומו ורוקד וכורח ויורד לנוקבא דתהומא רבא ואין שטן ואין פגע רע: אל עליון. עש"ה ברוך הברס: מגן ע"ש אנכי מגן לך: בדברו. לכלול חסד בדין. הרי אבות: מחיי מתים במאמרו. דין כלול בחסד. הרי גבורות: האל הקדוש. ע"ש והקדישו את קדוש יעקב. הרי קדושות: המנית לעמו לחיים בכלל בנפש יתרה. וגם לרשעים בגיהנם. בשביתה. וזהו לעמו כפירוש אתם עם בכל מקום: ביום שבת קדשו הרי קדושת היום אמור. כי בם רצה להוליא כותי משבת. וזה מרלון פשוט. כי מתורת הדין היו הכושי והלבן שוין בו. אחר שהוא אות ועדות על בריאת העולם: להניח להם. לשבות ממלאכה: לפניו נעבוד. זו עבודה: ונודה. הודאה: מעין. מעגין ומדוגמא

לְהָנִיחַ לָהֶם · לְפָנָיו נַעֲבוֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מֵעֵין הַבְּרָכוֹת · אֵל (וְרוֹב) הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמְבָרֵךְ שְׁבִיעִי וּמֵנִיחַ בִּקְדֻשָּׁה לְעַם מְדֻשְּׁנֵי עֹנֶג זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :

(א) [הש״ל אומר אלהינו בו׳ וביו״כ שחל בשבת מדלג רצה במנוחתינו] עד מקדש השבת. ק״ש : (ב) הש״ץ מקדש על הכוס יין [וכן ביו״ט. חוץ מב׳ ראשונים דפסח (אפי׳ אין יין מצוי בעיר כלל) וליל יו״כ] מטעים לתינוקות [לקטן בן ו׳ או ז׳. וכשאין קטן. ישתה הוא או אחר רוב רביעית. וא״צ לברך ברכה אחרונה] ק״ק אשכנזים אומרים כאן ב״מ : (ג) נוהגין לומר פרק ב״מ [אפי׳ בשבת חנוכה] משום שיש בו דין הדלקה וג׳ דברים שצ״ל עם חשכה. ומטעם זה הנכון לאמרו קודם קבלת שבת וכמנהג הספרדים. שאז יש תועלת באמירתו . לזכור אלה הדברים. אם שכחם. עדיין יכול לתקנם. וכן היה הרמ״ח ז״ל מוסיף לומר תני חנניא אמר כו׳ : (ד) ואעפ״כ האשכנזים שאומרים אותו אחר תפלת ערבית אין מזחיחין אותן. וכעיד הרב״י ז״ל שגם מנהג התוספת ערבים (הם אחינו ב״י שנשארו שם מגזע הקדמונים ז״ל יושבי הארץ הקדושה) כך הוא. ולא יהא אלא למוד של תורה בעלמא וכ״כ בעלי מנהגים דידן . שטעם אמירתו הוא מפני המתאחרים לבא לבה״כ. כדי שיוכלו לסיים תפלתן בעוד שהעם אומרים במה מדליקין. ולכן אין אומרים בשבת חול המועד , שאין מתאחרין כל כך מפני שאין בו מלאכה. וזה אינו שייך למנהג ספרדים . אבל ביו״ט שחל להיות בע״ש. אין לאמרו אפילו למנהגם. משום דלא שייך למימר ביה עשרתם ערבתם. וזה הטעם כדאי . אע״פ שהרב״י דחה אותו : (ה) ברם מה שהאשכנזים דוחין אותו גם ביו״ט שחל בשבת. בזה אין טעם מתקבל. וכדומה שמפני שבע״ש שהוא עי״ט כעס ונעים ועיפים. תמכרים לנוח. ובעלילה כל דהוא נדחה, אחר שאינו אלא מנהג בעלמא. לכן כל א׳ יאחז דרכו ומנהגו. ואין לתפוש אותו על כך. והרמ״ק האריך בפירושו ע״ד הסוד. לומר שהיא מתיקון קבלת שבת קודש : (ו) אמר ר׳ אלעזר. ליום הרש״ל ז״ל לדלגו, וטעמו ונימוקו עמו. והרוצה לאמרו. יאמרנו למטה :

(א) בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמָּה אֵין מַדְלִיקִין · אֵין מַדְלִיקִין לֹא בְלֶכֶשׁ וְלֹא בְחֹסֶן וְלֹא בְכַלָּךְ · וְלֹא בִּפְתִילַת הָאִידָן · וְלֹא בִּפְתִילַת הַמִּדְבָּר · וְלֹא בִירוֹקָה שֶׁעַל פְּנֵי הַמָּיִם : לֹא בְזֶפֶת · וְלֹא בְשַׁעֲוָה · וְלֹא בְשֶׁמֶן קִיק · וְלֹא בְשֶׁמֶן שְׂרֵפָה · וְלֹא בְאַלְיָה · וְלֹא בְחֵלֶב · נַחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר מַדְלִיקִין בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל · וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֶחָד מְבֻשָּׁל וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ : (ב) אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב · רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת · וַחֲכָמִים מַתִּירִין בְּכָל הַשְּׁמָנִים בְּשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין בְּשֶׁמֶן אֱגוֹזִים בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת בְּשֶׁמֶן דָּגִים בְּשֶׁמֶן פַּקּוּעוֹת בְּעִטְרָן וּבְנֵפְט · רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבָד : (ג) כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ אֶלָּא פִשְׁתָּן · וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִשְׁתָּן : פְּתִילַת הַבֶּגֶד שֶׁקִּפְּלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ · רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר טְמֵאָה הִיא וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ · רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר טְהוֹרָה הִיא וּמַדְלִיקִין בָּהּ : (ד) לֹא יִקּוֹב אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה וִימַלְּאֶנָּה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר · בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת · וַאֲפִילּוּ הִיא שֶׁל חֶרֶס · וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר · אֲבָל

אם

שלכם כמו שקראו לזו מעין ז׳ : אדון השלום. כנגד שים שלום והוא ודאי . מקדש השבת . כנז״ל. קדושין תופסין לו יבה : ומברך שביעי. ע״י ברכה העליונה : ומניח בקדושה. בקודש הבכור : זכר למ״ב, הפלא העליון . לכללה גם בג׳ ראשונות : עם מדשני ענג. יש כאן ג׳ מנוחות . וזה הג׳ מצורף ללשון בלתי רגיל. ירמוז לבעלי תשובה. שהפכו מדת רוגז לרחמים . ונעשה מהשטן. ידשני. יתענג עונג. וגדולים בעלי תשובה שזוכים לעונג יתר על המנוחה : זכר. צריך אלפין שכולו זכר. וזהו. למעשה בראשית. בסוד נעוץ סופן בתחלתן זה ברור :

[(א) במה מדליקין. נר לשבת. ממה עושה פתילה ושמן : בלכש. יש כלומר צמר בין הקליפה לעץ : בחוסן. פשתן שאינו מנופץ : בכלך. פסולת משי : בפתילת האידן. יש כנרר טערבה בין הקליפה לעץ : בפתילת המדבר. עלי עשב ארוך שגודלין אותם לפתילות : בירוקה. כמין צמר הגדל בדופני הספינה ששהתה הרבה במים ע״כ פסול פתילות . מכאן ואילך פסול שמנים : בשעוה. בלא יתן זפת או שעוה מבותך בנר במקום שמן. אבל עושה נר משעוה : בשמן קיק. ביוצא מגרעיני צמר גפן. ופתילות אלו אין האור נכנס לתוכן אלא סביבם ושמנים אלו אין נמשכים אחר הפתילה. ולפי שהנר אין דולק יפה חיישינן שמא יטה השמן לפי הנר והוי מבעיר. אי יניח הנר ויצא, ונר שבת חובה, ולכך פסולין : בשמן שרפה, שמן תרומה שנטמא בעומד לשרפה, ומיירי ביו״ט שחל בע״ש, ולפי שאין שורפין קדשים ביו״ט . והרי ידלק בליל יו״ט : וחכמים כו׳ וכן הלכה:(ב) ביו״ט, שאין שורפין קדשים ביו״ט, והיא טעם אדלעיל , ולא בשמן שרפה : בעטרן פסולת זפת , וריחו רע ביותר, אך נמשך אחר הפתילה יותר מזפת, הלכך אם לא מפני כבוד שבת היה מותר : בשמשמין, זרע דק מאוד: לגווה, ביוצא מזרע לנון : פקועות, דלעת מדברית : נפט, מין זפת לבן וריחו רע. והלכה כחכמים שמדליקין בכל חוץ מהמנויים במשנה א׳ , וחוץ משמן אברשמון ונפט לבן : (ג) אין מדליקין, לעשות ממנו פתילה, וקנבוס וצמר גפן, הן מיני זרע, ומדליקין בהן : אוהלים, אם עשה ממיני אוכל והמת תחתיו , אינו טמא, אלא הכלים שתחתיו : אלא פשתן, גם האוהל עצמו טמא : ר׳ עקיבא, וכן הלכה : (ד) שפופרת, הקליפה הקשה : מנטפת, טפה טפה לתוך הנר, גזירה שמא יסתפק ממנו, וכיון שהקלי לנר, חייב משום מכבה, וכיון שאין הפתילה דולק בשפופרת, יסבור שאין כאן משום מכבה: של חרס, דמאיס :

אִם הִבְרָהּ הַיּוֹצֵר. מִתְחִלָּה מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד: לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת. וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר: (ה) הַמְכַבֶּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי גוֹיִם מִפְּנֵי לִסְטִים מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה אוֹ בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן פָּטוּר. כְּחָס עַל הַנֵּר כְּחָס עַל הַשֶּׁמֶן כְּחָס עַל הַפְּתִילָה חַיָּב. רַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַפְּתִילָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשָׂה פֶּחָם: (ו) עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לֵדָתָן. עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּנִדָּה בַּחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר: (ז) שְׁלֹשָׁה דְבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה. עִשַּׂרְתֶּם עֵרַבְתֶּם הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר. סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק אֵינָהּ חֲשֵׁכָה. אֵין מְעַשְּׂרִין אֶת הַוַּדַּאי. וְאֵין מַטְבִּילִין אֶת הַכֵּלִים. וְאֵין מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת. אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי. וּמְעָרְבִין. וְטוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין:

תני. חנניא אמר. חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם השכה. אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבת:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך: אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. עלינו ק"י

חדר ג. חדר המטות יקרא. ע"ש ב' מטות (והשני יצועים. המשכיל יבין) א' של אכילה וסעודה. שכן היה מנהג אבותינו ורז"ל להסב על המטות. והיא מטת זהב להסב בסעודה א': בו מבואר הלכותיה. וברכה לילדים. ושאר הנהגות בכניסה לבית: הלכות קידוש. וזמר האר"י. וברכות הקידוש עם פ'. מנהג הבציעה. זמר חדש. מאמר זוהר. ושאר דברים: והב' לשכיבה מטה מוצעת לת"ח. ושני ענינים אלו כמעט דבר אחד הם. כמש"ל בהל' סעודה. שכן שם אכילה משמש לשני הענינים. הרחם אשר הוא אוכל. אכלה ומחתה פיה. ונחזור למקום שעמדנו שם. ונדריך בסדר הישר והמאושר. וחדרים ימלאו בדעת חכמה ויתרון הכשר:

(א) אחר תפלת ערבית לא יתעכב אדם מליכנס לסעודת מצוה מיד ולקדש היום בכניסתו, שכן זריזין מקדימין למצוה ובלבד שתהיה בזמנה (שלא יקדים הרבה) דחביבה מצוה בשעתה ולא יחמיצנה. והוא שיהיה רעב. כדי שיאכל כשהוא תאב, וצריך שימצא ביתו מתוקן כראוי, ונרות דולקות בכל חדרי הבית להאיר בכל הזויות, ולהציע בו מצעות נאות. וכלי יקר כפי כחו וערכו כמי שמכין בית וכלים מעולים לאורחת שר וחשוב שבא. שמוציא לכבודו כל כלי חמדה סגולתו, ויקר תפארת גדולתו. ומדליק נרות בכל פנות דירתו. עאכ"ו לכביד המלכה עטרת תפארתנו. שכל אדם צריך להזדרז בזה בכל נפשו ומאודו. ואפי' עני שבישראל צריך לתקן לכבוד השכינה מטה ושולחן כסא ומנורה (סימנם משכן) כל אחד לפי השגת ידו. וחייבין אנו ליזכר הרבה בכבוד השבת. להבדילו ולהקדישו יתר מאחר הימים. והזריז ומשתדל בכל עוז וכל מאמצי כח להרבות כבוד השבת, הרי זה מכובד ומשובח, ומוסיפין לו כבוד ועושר. ומספיקין בידו לעננו מעושר ובשפע: (ג) כל המענג שבת נותנין לו משאלות לבו. שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. ומשלימין לו תאותו וחפצו בקיום המצוה שכר מצוה מצוה. ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. וע"ז אמרו ג"כ הוי עז כנמר כו' לעשות רצון אביך שבשמים: (ב) אפי' אדם בינוני לא ילמלם בהוצאות שבת (אבל האנוס רחמנא פטריה, מי שאין ידו משגת לא ישליך משאו על ה"ה בשביל מצות כבוד שבת (אם לא כשמוצא מהי ללות בעין טוב על אמונת הש"י כאמור למעלה) כי אין זה כבוד שמים. וטוב ארוחת ירק ואהבה בה, אפי' תבשיל של תרדין וכדומה אם עשאו לכבוד שבת. ה"ז קיים מצות עונג שבת, ויחשב לו לצדקה, והממעט לרב. כי אחר כוונת הלב הן הדברים. ועשירית האיפה של עני שקולה כעולת בהמה דעשיר וחשובה יותר. לפום צערא אגרא ונדול כחו כפלים מעשיר המענג השבת כי במעט שבידו הוא רצוי ומקובל לפני המקום. ולא די שלא נגרעו מערכו אדרבה שכרו כפול. לפי שזה המעט עמד לו בצער ובקושי יותר מהסעודה הגדולה והפזור שעושה העשיר בריוח ובנחת רוח. גם כי סובל דוחק בשעה שכל העולם בנחת ואוכלין לשובע. והוא בצער ואוכל פתו פלמוס ומתענג על ה'. הלא תעלה לו לריח ניחוח לה'. וסר עונו וחטאתו תכופר וסעודתו הקלה תיטב לה' משור פר) שכל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה, חוץ מהוצאת שבתות ויו"ט: (ד) המענג השבת. נותנין לו נחלה בלי מצרים. שנאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך, שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וגו'. וצ"ל ליתן הכלין לדברי חכמים. מה טעם בזה שיזכה המענג את השבת לכך. ואקרא גופיה אכ"נ קושיא, מדוע הובטח הקורא עונג בנחלת יעקב דווקא הלא כבר היתה נחלת אברהם. ומאי שנא יעקב באמת שזכה בה יותר מאברהם הלא גם אברהם אבינו שמר השבת. שאפילו עירוב תבשילין קיים, ובכל זאת לא נודע

ור"י מתיר, דלא גזר: כלי אחד, ותו ליכא למיחש, דמשום איסור שבת בדיל מניה: ראש הפתילה, היוצא מהלך לשאוב השמן, ונמשך על ידו לראש הדולק: מתיר, ואין הלכה כמותו בשניהם: (ה) עכו"ם, כגון פרסיים שאין מניחין להדליק אור ביום אידם: לסטים, שלא יראו שיש אדם ויבואו עליו: רוח רעה, השורה עליו, וכשאינו רואה, נוח לו: החולה, שיש בו סכנה, וכן בעכו"ם ולסטים ורוח רעה: על הנר, שלא יפקע: חייב, דסברי מלאכה שאינה צריכה לגופה, חייב עליה: פוטר, דסבר, פטור עליה: פחם, מכוין לעשות בכיבוי זה פחם, להכשב איהה שתאיר יפה, והוי מלאכה שצריך לגופה: (ג) לידתן, בעת סכנה מזומן הפורעניות: (ז) עם חשיכה, סמוך לחשיכה: הדליקו, לא שייך בו לשון שאלה, בהרי רואה: אין מעשרין, דהוי מתקן, ולא בטבילה: הדמאי, לא הוי מתקן, דרוב ע"ה מעשרין: החמין, בדבר שאינו מוסיף הבל]:

גודע מה ענין שבת לכאן. ויתבאר עם מ"ש רז"ל [שבת קיט] עשירים שבא"י במה הן זוכין בשביל המעשרות, ושבבבל בשביל שמכבדין השבת. והנה שני האבות שהיו עשירים ובא"י היו עומדים. א"כ יש לתלות עשירותם בזכות דירת א"י ובשביל שהיו מעשרין, שנאמר עשר תעשר. עשר בשביל שתתעשר. ולכן אע"פ שקיימו כביד שבת, לא זכו להבטחת ינחלה בלי מצרים, שמתוך העושר עשו, והיה הספק בידיהם לעשותו ולקיימו שלא מדוקק. אבל יעקב אבינו שהוא עני כשיצא מבית אביו, כמ"ש כי במקלי עברתי. וגם אפי' זכה אח"כ לנכסים ולעבדים מ"מ לא מפני כך התחייב שיזכה לעשירות, כיון שאין מצות מעשר כי אם בזרע הארץ, ולא חלה הבטחת עשר תעשר רק בא"י לבדם כי ע"כ אמרו, עשירים שבבבל אינן זוכין אלא בשביל כבוד שבת כנגד (כמ"ש בס"ד בש"י ב' ס"ג) א"כ בודאי לא יוכל לתלות שנתעשר אח"כ מחמת שקיים מצות מעשר כמ"ש עשר אעשרנו לך, דהא ידוע בעלמא היה שנדר בו תעלמו ואינו מחויב שיתעשר בשביל כך והא אזיגן בתר דהתעשר לבסוף. א"כ ע"כ צ"ל מפני שהיה רגיל לכבד שבת זכה לעושר. ומפני שקיים המצוה מצוי' סופי שקיימה העושר. ולפיכך היה שכרו נחלה בלי מצרים. ר"ל בלי מצירים ומונעים מן המצוה. וכ"ה שפין בנחלה בלי מצרים ממש. שאינו מתיירא מחויב מגזר מסביב ואינו דואג משכנים רעים המונעים שבנחלה זהו כל המענג לא אמרו סתם המענג. כוונתם כל מי שהוא אפי' עני שבישראל אע"פ שאין בידו להרבות בעונג שבת. זוכה לנחלה בלי מצרים. כלומר סופו שיקיים המצוה מעושר באין מונע. כמו שמצינו יעקב אבינו ע"ה שהיה עני מתחלתו זהיא בעמדה לו לקיימה בסוף מתוך עשירות ומתוך רווחה. ונכון: (ה) ועשיר שמגלגל על שולחנו כל יום מעדנים ומאכלים טובים. צריך עכ"פ להוסיף תבשיל ומאכל חשוב בשבת שאינו רגיל בו בחול. ואם רגיל להקדים יאחר ולא שירעב ולא יאכל. אלא שאם בחול מוכיח לאכול מחמת שמוזהר לעסקיו ולמלאכתו, כי על כן אוכל אפילו בלא רצון בעת הפנאי כדי שיסמוך עליו בעת טרדתו ולא יצטרך להפסיק מעסקיו ולהתבטל ממלאכתו בשביל אכילתו. בשבת לא יעשה כן. ויתמין עד שיתאוה לאכול ואם רגיל להתאחר בחול ובוכל רעבון מחמת טרדות עסקיו שאינן מניחין לשמור עת האכילה. בשבת יקדים לשרים בעת יאכלו. ולא ירעיב עצמו בשביל איזה דבר שיהא. אע"פ שמותר לעשותו. אפי' בשביל הלמוד לא יעכב סעודתו. אבל ודאי אינו מצוה לאכול בהשכמה על כרחו. אם עדיין אינו רעב. אדרבה מצוה להמתין עד שירגיש בתפילה האצטומכא. והכלל כל עונג שבת צריך שיהא לתאבון. ויאכל לחמו בשמחה ובנחת. ויזהר מקטטה ומריבה וכל מה שאוכל בשבת אפי' יותר מצרכו (רק שלא תהא אכילה גסה שהיא מעשה בהמה) נחשב רוחני: (ו) נחזור לענין. אמרו חז"ל [שם] שני מלאכי השרת מלווין לאדם מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו מוצאין נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שיהא לשבת אחרת כך. ומלאך רע עונה אמן על כרחו ואם לאו כו' (לענין ב' מלאכים הללו עמ"ש בס"ד במו"ק ס"י ב') לכן כל בעל נפש ישתדל בזה. וילוש את בני ביתו ויזרזם לתקן עניני הבית. להציע המטה והבית בכלים נאים ולהרבות בנרות כפי כחו ולהטיבם שיהיו אורם מבהיק כדי שכשיבא מבית הכנסת ימלא הבית מתוקן ומהודר כראוי לו: (ז) מנהגם של ישראל לברך הילדים בליל שבת (אחד האבות ואחד הרבנים) אחר התפלה אז בכניסה לבית. שאז חל השפע וראוי להמשיכו על הילדים ביחוד שאין בכחם להמשיך שפע במעשיהם. אבל ע"י גדול אמצעי משובח הוא יורד וחל ונאחז ביותר בקטנים שעדיין לא טעמו טעם חטא ועל ידיהם הוא מתפשט יותר. אבל גם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם ונכון הוא. ומניחין ב' ידיהם על ראשיהם כמו שמצינו בכל המברכים. כדרך שנהג מרע"ה עין יפה כך ראוי למברך לעולם. כי טוב עין הוא יברך. וכן כהנים בברכת כהנים בב' ידים. וכן מצינו במלאכים ליל ע"ש. שאמרו ז"ל [שם] שמניחין ידיהם על ראשו של אדם כשמברכין אותו. וזה שמצינו ביעקב אבינו ע"ה שברך אפרים ומנשה בכל א' ביד א'. לא היתה עינו צרה ח"ו. אלא מפני שהכרח הוצרך לעשות כן. כדי שלא להטיל קנאה ביניהם. מאחר שבאו לפניו בבת אחת לקבל ברכתו. ובדין היה שיקדים מנשה הבכור. אבל הוא בחר באפרים להקדימו. כמו שמפני כך שכל ידיו וישתייר ימינו על ראש אפרים וגרם הקפדת יוסף. וכ"ש אם היה מקדימו לפני מנשה היתה הקפידא יותר בודאי. לכן נשמע מזה בכל האפשרות למעט הקפדה. זה דבר ברור לפי פשוטו של ענין. מלבד שבלתי ספק יש בו ג"כ טעם ע"פ הסוד. שלא רצה הקב"ה שיתברכו משתי ידיו (אולי מפני שלפה הקב"ה בירכם ומה שגרם גדעון) לפיכך סבב הדבר באופן שיצטרך יעקב לברכם רק ביד אחת מפני השלום כאמור. וכן היה מנהג אמ"ה ז"ל. ולא כסברי דעת שחושבין שיש קפידא לברך דוקא ביד אחת. וסוד הידים לברכה גדול. ואומרים המברכים. **ישימך אלהים כאפרים וכמנשה**. גם יברכך וגו'. וכל אחד יוכל להוסיף ברכ' משלו כפי אשר לשונו: (ח) וז"ל כתבי האר"י. כשתכנס לבית תאמר בקול רם **שבת שלום ומבורך** (כך היה מנהג אמ"ה ז"ל) כי הוא מקבל הכלה בסבר פנים יפות ובשמחה גדולה. מורי היה נוהג לנשק ידי אמו ליל שבת (יע"ש באורך סוד הענין. כדי להכינה להריק הברכה מידים) אח"כ תעמוד במקומך בשולחן. ותאמר **דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין**. אח"כ תקיף השולחן דרך ימין בשתיקה. ואח"כ קח בידך בב' אגודות של הדס ותחברם בשתי ידיך ותברך עליהם: **ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא עצי בשמים**. ותריח בהם. אח"כ תקיף עמהם השולחן דרך ימין פ"ב בשתיקה. ותאמר **זכור ושמור בדבור אחד נאמרו**: (ט) תסתכל לאור הנר. והבין באותיות אלף למד אדני בענין נר. כי נר של שבת רומז למלכות שיש לה עתה בשבת שם זה העולה נר. כי בחול יש לה אל אדני פשוט. גם ב"פ נר הוא ת"ק. לכן ההסתכלות בהם הוא רפואה למאור עיניו של אדם שנחסר א' מת"ק מהם: (י) לא ראיתי לאמ"ה ז"ל שאמר שום תחנה בבואו לביתו אחר תפלת ערבית (גם לא נמצא שום זכר מכל אלו התחנות שנדפסו בת"ש להתפלל ולהתחנן נגד הנרות. בשום קונטרס מכתבי אר"י ז"ל. וכן הם שלא כדין ושלא כהלכה. להאריך לשון בבקשה ביום שבת קודש. שקצרו חז"ל אפי' בתפלת י"ח שתקנו אנשי כנסת הגדולה. ואסרו לאדם לשאול צרכיו. ואפילו לחולה כל שאין בו סכנת נפש. ואיך יתכן להתחנן בשבת בסליחת עונות והצלה מן העוני והחולי וכדומה לזה, וברחבת הלשון ושפת יתר על כל הי"ח. ומימי תמהתי על זה. היתכן שיצא כזאת מתחת יד חכם מובהק. בפגם יש לחוש עוד לאסור. מחמת שקוראין לאור הנר. ביחוד בנוסח גדול כזה שאפי' הרגיל בו אומרו מתוך הספר. ומה יעשה המתחיל קודם שהורגל בו בעל פה. ובבקשה למלאכים יש בו חשש נוספת כמ"ש רז"ל (ירושלמי ברכות הרואה ה"א) לא תלוות לא למיכאל ולא לגבריאל. עם שבמ"ש בס"ד על נוסח הסליחה דמלאכי רחמים נתיישב זה ג"כ קצת. מ"מ אין לנו לחדש דברים כאלה אשר לא שערום אבותינו רז"ל אשר הורונו דרך עץ החיים ומדוע נתחכם עליהם. ונצדיק נפשנו יותר מהם. ויש בו ג"כ משום אסור בל תוסף. וברוב דברים לא יחדל פשע. ראה בכמה סדורים נדפס **בבואכם בצאתכם**. מה שלא יצדק כלל בלשון. וכאלה הרבה שבושים. עוד מה שנדפס **ממלך מלכי** המ"ס. שאין לו הבנה וקשר בענין. בפרט בדבור היוצא'. גם יש להפליא עוד על מה זה שלח המלאכים ופוטרם לשלום. הלא טוב שיתעכבו יותר וישמחו גם בסעוד' אם היא מתוקנת וכראוי לה. בודאי תרב שמחתם ויוסיפו לו ברכתם. ולמה יתגבר לשלחם מזה (הלואי ישארו אצלנו לעולם כי אז נשמר בכל דרכנו. כי לכך באו עמנו ככתוב) אולי מתיירא שלא יראו דבר שאינו כהוגן ודואג שלא יפרשו מעלמם מתוך כעס. לפיכך נתחכם לפטרם בפיוס. ומנהגי לקבל המלאכים ולומר. **שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון. מלך מלכי המלכים. הקדוש ברוך הוא** בלבד. כדי שלא לשנות המנהג מכל וכל) אלא זולת שלום כדלעיל:

שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי המלכים

הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃ ג"פ **בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם** ◆ **מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם. מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן ◆ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃** ג"פ **בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן ◆ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃** ג"פ **צֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם. מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃** ג"פ

העושה מצות הרבה הוכרים לו מלאכים הרבה לבקרו. ולכן רגילין לומר כאן פסוק זה [תהלים צא] לומר לך שכשאר הב' מלאכים ילוה עליך אחרים לברכך עבור המצות של כבוד שבת. ולפי שה' ובית דינו אמרו ליעקב ע"ה שזכות שמירת שבת כראוי זוכה לנחלת יעקב. תקנו לומר זה פסוק ה' וגו' (תהלים קכא) א"כ כי כשהולך בדרכי ה' ד' מסייעין אותו. נשמתו ונשמות לצדיקים והמלאכים והשכינה. ובכניסת שבת גם הנשמה יתירה מסייעת לשמור שבת כראוי. והמלאכים קאי גם על הנשמות וכו' על השכינה. א"נ כי שבת היא כלה ויצרלל הרתן והב' מלאכים המלוין שושבינים [ונגדם אומר כי וגו'] וה' החזן המברכם ונגדו אומר ה' וגו' :

מכאן עד מלאכי השלום שבסוף. אומר בבהכ"נ קודם מנחה אחר שהדליק והציע המטה והחליף בגדיו. וכ"כ מנוסח הרבנן. **וכן** כתב הצדיק ר' יוסף מקראקוב ז"ל :

כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ :
יהוה יִשְׁמָר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם :

רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מֶלֶךְ אַבִּיר מֶלֶךְ בָּרוּךְ מֶלֶךְ גָּדוֹל מֶלֶךְ דּוֹבֵר שָׁלוֹם מֶלֶךְ הָדוּר מֶלֶךְ וָתִיק מֶלֶךְ זַךְ מֶלֶךְ חֵי הָעוֹלָמִים מֶלֶךְ טוֹב וּמֵטִיב מֶלֶךְ יָחִיד וּמְיוּחָד מֶלֶךְ כַּבִּיר מֶלֶךְ לוֹבֵשׁ רַחֲמִים מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים מֶלֶךְ נִשְׂגָּב מֶלֶךְ סוֹמֵךְ נוֹפְלִים מֶלֶךְ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית מֶלֶךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל מֶלֶךְ צַח וְאָדוֹם מֶלֶךְ קָדוֹשׁ מֶלֶךְ רָם וְנִשָּׂא מֶלֶךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מֶלֶךְ תָּמִים דַּרְכּוֹ : מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי עַל כָּל הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי וַאֲשֶׁר אַתָּה עָתִיד לַעֲשׂוֹת עִמִּי וְעִם כָּל בְּנֵי בֵיתִי וְעִם כָּל בְּרִיּוֹתֶיךָ בְּנֵי בְרִיתִי . וּבְרוּכִים הֵם מַלְאָכֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים שֶׁעוֹשִׂים רְצוֹנֶךָ : אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ בָּרְכֵנִי בְשָׁלוֹם וְתִפְקוֹד אוֹתִי וְאֶת כָּל בְּנֵי בֵיתִי וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם : מֶלֶךְ עֶלְיוֹן עַל כָּל צְבָא מָרוֹם יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר כָּל מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית אֲחַלֶּה פָנֶיךָ הַמְּאִירִים שֶׁתְּזַכֶּה אוֹתִי וְאֶת כָּל בְּנֵי בֵיתִי לִמְצֹא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל בְּנֵי אָדָם וְחַוָּה וּבְעֵינֵי כָּל רוֹאֵינוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ . וְזַכֵּנוּ לְקַבֵּל שַׁבָּתוֹת מִתּוֹךְ רוֹב שִׂמְחָה וּמִתּוֹךְ עֹשֶׁר וְכָבוֹד וּמִתּוֹךְ מִעוּט עֲוֹנוֹת. וְהָסֵר מִמֶּנִּי וּמִכָּל בְּנֵי בֵיתִי וּמִכָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל מִינֵי חוֹלִי וְכָל מִינֵי מַדְוֶה וְכָל מִינֵי דַלּוּת וַעֲנִיּוּת וְאֶבְיוֹנוּת. וְתֵן בָּנוּ יֵצֶר טוֹב לְעָבְדְךָ בֶּאֱמֶת וּבְיִרְאָה וּבְאַהֲבָה וְנִהְיֶה מְכֻבָּדִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רוֹאֵינוּ כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד כִּי לְךָ נָאֶה כִּי לְךָ יָאֶה :

אנא

שלום כשקידש היום צ"ל דירת ישראל מתוקן כראוי לכבוד הכלה קדושת שבת המלכה בנר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת ועי"ז ב' המלאכים [טוב ורע] מלוין האדם בליל שבת מבהכ"נ לביתו לראות אם הכין כל הג' דברים ויברכוהו [והטוב אומר יהי"ר שתהא לשבת אחרת כך. והרע עונה אמן בע"כ] ואם לאו יקללוהו [הרע אומר יה"ר כו' והטוב עונה אמן בע"כ] ולכן ביראה ודאי הכין הנ"ד ומוכן לברכה. ויאמר נגד המלאכים אתם מלאכי השלום [בעולם שלום ביניכם בלי קנאה ושנאה ותחרות רק בהקרה ע"י חטא אדם נהפך שלומכם לקטיגוריא ויש מלמד עליו זכות ויש חוב] מלאכי עליון [שהשכנו הלל כי ומלאכי זעם רחוקים ממנו] ושלוחים ממלך כו' לראות הנ"ד. השלום שלכם בעולם יהא עליכם שלא חברתי מהנ"ד להפך שלומכם ללמד חוב. ועשיתי המוטל עלי ובואכם לשלום ולכן הברכוני לשלום כמוטל עליכם: ברכוני. הנפטר מחבירו אפי' גדול מקטן צריך ליטול רשות ונזהר על המלאכים [ואינו נראה תהא שהזהיר] לברכו ואז [ולא בע"א] פוטרם [ואין הכוונה לפוטרם מיד] להיות נאתם לשלום ויתלוהו שלום בלי קטרוג עלי במקום שיבאו אצל ה'. וגם הוא יברכנו :

אָנָּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים צַוֵּה לְמַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּרַחֲמִים וִיבָרְכוּנִי בְּבוֹאָם לְבֵיתִי בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ. כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי וְהִצַּעְתִּי מִטָּתִי וְהֶחֱלַפְתִּי שִׂמְלוֹתַי לִכְבוֹד יוֹם הַשַּׁבָּת וּבָאתִי לְבֵיתְךָ לְהַפִּיל תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ שֶׁתַּעֲבִיר אַנְחָתִי וָאָעִיד אֲשֶׁר בָּרָאתָ בְּשִׁשָּׁה יָמִים כָּל הַיְצוּר וָאֶשְׁנֶה וַאֲשַׁלֵּשׁ עוֹד לְהָעִיד עַל כּוֹסִי בְּתוֹךְ שִׂמְחָתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתַנִי לְזָכְרוֹ וּלְהִתְעַנֵּג בְּיֶתֶר נִשְׁמָתִי אֲשֶׁר נָתַתָּ בִּי: בּוֹ אֶשְׁבּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתַנִי לְשָׁרְתֶךָ וְכֵן אַגִּיד גְּדֻלָּתְךָ בְּרִנָּה. וְשִׁוִּיתִי יהוה לִקְרָאתִי שֶׁתְּרַחֲמֵנִי עוֹד בְּגָלוּתִי לְגָאֳלֵנוּ לְעוֹרֵר לִבִּי לְאַהֲבָתֶךָ. וְאָז אֶשְׁמוֹר פִּקּוּדֶיךָ וְחֻקֶּיךָ בְּלִי עֶצֶב וְאֶתְפַּלֵּל כַּדָּת כָּרָאוּי וּכְנָכוֹן: מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם וְאִמְרוּ בָּרוּךְ לְשֻׁלְחָנִי הֶעָרוּךְ. וְצֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן סֶלָה:

אח"כ אומר אשת חיל הרמזה לשכינה . הרומזת על השכינה:

אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחוֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ: בָּטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר: גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ: דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ כַּפֶּיהָ: הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ: וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ: זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ נָטְעָה כָּרֶם: חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעֹתֶיהָ: טָעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ לֹא יִכְבֶּה בַלַּיְלָה נֵרָהּ: יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ תָּמְכוּ פָלֶךְ: כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן: לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבֻשׁ שָׁנִים: מַרְבַדִּים עָשְׂתָה לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ: נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם זִקְנֵי אָרֶץ: סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי: עוֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן: פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ: צוֹפִיָּה הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל: קָמוּ בָנֶיהָ וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ וַיְהַלְלָהּ: רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה: שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת יהוה הִיא תִתְהַלָּל: תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ:

[שיפקדוני ברחמים. שישגיחו עלי לסייעני ולאמץ כחי לבקש רחמים ושלא יהיו לי צרים ומסטינים למעלה: והחלפתי לכבוד. דו"י קרא למאניה (שלבוש בשבת) מכבדותיה: אנחתי. שבלבי על החורבן. ע"י שאזכה לבנין בהמ"ק בזכות שמירת שבת ועשיית מלות הכ"ל לכבודו ותבוא ליון ברנה: ואעיד. באמירת ויכלו בתפלה: ואשנה. באמירתו אחר התפלה: ואשלש. בקידוש: בואכם. לא הזכיר שלום עליכם קודם. אולי נהגו לאמרו בבהכ"נ בביאתם ללוותי. ובבית התחילו מבואכם: ואמרו ברוך. שממנו נשפע ברכה לימי השבוע:

אשת. נפש המשכלת שלימותה להבין כל החכמות. קשה למצוא. כי לא תושג בכסף: יחסר. מלשלול חכמות מזולתו: גמלתהו. הדריכו בנתיב ישר לטוב לו. ולא באורח מעיקל לרע לו, וכן בכל ימיה: דרשה. תחקור טעמי החוקים. בפשטן ליתר ופשתים. ואף שלא תשיג עד התכלית. תעשה בחפלה בלי רישול: היתה. תשכיל ענינים עמוקים ע"י ראיות רחוקות. כספינה המביאה סחורה ממרחק: ותקם. בעודה משוטטת במחקרה ועוד חשכו זהרי השכלתה. תמלא בדרך עיונה חכמות אחרות: זממה. כל מה שתכסוף להשכיל תשיג ותבין עוד דבר מתוך דבר. ועושה לילים ופרחים: חגרה. עשתדלת בזריזות גדול להעמיק במושכלות: טעמה. כשתחל לחקור ותמלא טעם. לא תשקוט עד שתבוא לתכלית האור שבעומק המושג: ידיה. כשנחלש כחה העיוני. תטייל בדברים קלי העיון: כפה. תמהיק אמריה להכנים חכמה בלבות דלי התבונה: לא תירא. הגרות המתגברות. כי זכותה ומעשה הטובים יגינו עליה: מרבדים. לפי שהרבתה מע"ט. תתעדן בעולם הגמול: נודע. בשערי ג"ע. לא יסגרו הדלתים מפניו. גם נודע בשבתו בחבורת ישיבה של מעלה, ויכינו לו מקום בראש: סדין. השכילה נפלאות ותלמד לאחרים: עוז. עשתה המלות בשמחה ובזונה. לכן גם בציה"ז תשחק בזכרה פקודתי כי תבעת לטוב ותקור סקדוש שמתנו מונבה: פיה. כל עסקה בהבתי. וללמד לאחרים בחסד חנם: צופיה. תזכור כל עת. הליכותיה בביתה הגנחי. ולזה לא תתעגל בקניית חכמה בעיה"ז: קמו. המלאכים שנבראו בקיום המלות. ובעלי בורא כל הנשמות יחד יהללוה: רבות. בכל החכמות נמלא דברים טובים, וחכמת התורה גברה על כולן: שקר. העיונים העמוקים החקירה המחוכמות שבחכמות. הם כאין מול חכמת התורה: תנו. לנפש המשכלת בחכמת התורה. יש שכר טוב בעולם. ומלהדת לאחרים מעשים נאים]:

(א) מ"ע לקדש על היין בכניסת שבת קודש : (ב) גם הנשים חייבות בקדוש היום [ויזהיר לבני ביתו שישמעו הקידוש] ומוציאות את האנשים בשעת הדחק . וקטן אינו מוציא אותן . ונזיר אסיר לקדש על היין . וע"ל יד ט : (ג) אם אין ידו משגת לקנות יין לקידוש ולצרכי סעוד' לכבוד הלילה ולכבוד יום . מוטב שיקני' יין לקידוש הלילה ממה שיכין צרכי הסעוד' . ובשאר צרכי הסעודה כבוד יום קודם לכבוד ליל' . אבל אם אין לו אלא כום אחד . קדוש הלילה קודם לקדוש היום : (ד) ואם אין לו אפי' פת . מוטב שיקני' פת ויקדש עליו : (ה) אסור לטעום כלום קודם שיקדש אפי' מים , ואפי' התחיל לאכול מבע"י צריך להפסיק שפורס מפה על הפת ומקדש על היין ושותה . ואח"כ מגלה את הפת : (ו) ואם היה סועד ושותה יין וקידש היום . אומר קידוש על היין בלא ברכת היין . ולפעולם אינו צריך לברך ברכת המוציא כשחוזר לאכילתו : (ז) בנים שהיו שותים ואמרו בואו ונקדש . נאסר להם לשתות עד שיקדשו . ואם רצו לחזור ולשתות קידם שיקדשו (מחמת איזה אונס שאירע שאינם יכולים לאכול והוצרכו לשתיה) צריכין לחזור ולברך תחלה בפה"ג לפני שתיה : (ח) אדם ששכח לקדש עד לאחר שבירך ברכת המוציא ונזכר קודם שאכל . יקדש על הפת , ואם כבר בלע . צריך להביא לפניו לחם משנה אחר . וכ"ל שבולע והוכל משני הבליעות כיחד : (ט) אם גמר סעודתו וקדש היום קודם שברך בה"מ . פורס מפה ומקדש ומברך המוציא ואוכל מעט . אח"כ מברך בה"מ (ותפלי לא הויא הפסקה , ע"ל בהלכות סעודה) ואם הוצרך לברך בה"מ תחלי מפני האונס או כדי שלא להכול הכילה גסה , מברך בה"מ על כום ראשון ומזכיר של שבת בבה"מ ואינו מברך עליו בפה"ג . אח"כ נוטל בידו כום אחר לקדוש ומברך בפה"ג ואומר עליו קדוש היום ושותהו וחוזר ושותה מכום בה"מ . ויזהר בכך בשעת הדחק . כ"ה העיקר והמחוור בכל זה : (י) צריך שתהא מפה על השולחן תחת הפת . ומפה אחרת פרוסה על גביו [ומקבל הכום (מלא) בב' ידיו מהשלחן או מב' ידי זולתו . ומניחו על כף ימין (והפת יהא מכוס' עד אחר ברכת המוציא ומקדש בשמחה ובדקדוק התיבות ויכוין בויכולו להעיד על אחדותו ית' בבריאה : (יא) דיני הכום מבוארים היטב בהלכות סעוד' לענין כום דבה"מ · וה"ה לקדוש לכל דרכיו : (יב) הומרים פרשת ויכולו (ובשעה

אמירתו מסתכל בנרות. מטעם הנ"ל) מעומד . מטעם הנ"ל ופס נאמר ג"כ הטעם שאומרין אותו ג"פ . שכח לאומרו . אומרו תוך סעוד' על כוס : (יג) והברכות אומר מיושב . ע"ל . ונותן עיניו בכוס ע"ל : (יד) ויהחילין יום הששי . כי נרמז שם הויה בר"ת , מ"מ צריך להפסיק מעט בין יום הששי לויכולו , כדי להכיר שאינו פסוק א' , שאין רשאין לעשות השני פסוקים פסוק א' . גם צריך לומר בלחש ויהי ערב . כדי שלא לחלק הפיק לשנים . דכל פסוקא דלא פסקיה משה רבינו עליו השלום לא פסקינן : (טו) אם א"ל אלא כום אחד , מקדש עליו . ולא יטעום עד שישפוך ממנו לכום אחר . וטועם מכום שקדש עליו . אח"כ מוסיף מהשני על הראשון · להקן פגימתו ולהעמידו על שעורו . ולאחר מקדש עליו . ואם לא היה בו אלא רביעית מצומצם ונחסר ממנו בלילה . לאחר מוזגו במים להשלימו לרביעית . ואם אין לו כום להבדלה אלא זה . אם י"ל שכר קדוש עדיף , ויבדיל על השכר . וא"ל . נ"ל דהבדלה עדיפא , ויקדש על הפת : (טז) מ"ש בשכה"ג לקדש על כום גדול לכתחלה ולשייר ממנו לקדוש ולהבדלה , לא נהירא כמ"ש בחבורי בס"ד . וע"ל בהלכות סעודה : (יז) דיני שתית הכום והפסקה . ע"ש : (יח) אין קדוש אלא במקום סעוד' , וצריך ליזהר שלא להפסיק בין קדוש לסעודה בדברים שאינם מענין הסעודה : (יט) קידש וקודם שיטעום הפסיק בדיבור . חוזר ומברך בורא פרי הגפן . ואין צריך לחזור ולקדש . והוא הדין אם נשפך הכום קודם שיטעום . יביא כום אחר ומברך בורא פרי הגפן . וידי קידוש כבר יצא : (כ) יכול לקדש לאחרים . אפי' אינו אוכל עמהם : (כא) ברכת יין של קדוש . פוטרת יין שבתוך הסעודה וה"ה לכל מיני משקין , לכן נ"ל מ"ש בס' נגיד ומצוה , אחר הקדוש תשתה מעט מים ותכוין לפטור מים שבתוך הסעודה , הוא מדעת המסדר הנהגות האר"י · ילא זה מפי הרב ז"ל . ולאו האר"י ז"ל חתום עלה . דהא אידנא דמקדש על היין . ודאי לא צריכנא להא אלא ע"י ברכת יין דקדיש יכוין לפטור מים שישתה בסעודה) ואינו טעון ברכה לאחריו . דבה"מ פוטרתו , בין שמברך על הכום בין בלי כוס : (כב) אם היין חזק ימזגו קודם הקדוש . כהדומני לא הטיל אמ"ה ז"ל לתוכו מים : (כג) יחזיק הכום כנגד החזה . וככל הנ"ל בהל' סעודה ובה"מ : (כד) צריך להכרין ברה מלא

אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דִמְהֵימְנוּתָא שְׁלֵימָתָא . חֶדְוָתָא דְמַלְכָּא קַדִּישָׁא . אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דְמַלְכָּא : דָּא הִיא סְעוּדָתָא . דַחֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין [וּזְעֵר אַנְפִּין וְעַתִּיקָא קַדִּישָׁא אַתְיָן לְסַעֲדָא בַּהֲדֵיהּ] :

(א) פיוט משובח מהאר"י ז"ל . ושמא דמריה עליה . והיא מוטעה נדפוס , והגהנוהו לפניך מוגה ומתוקן כראוי : (ב) מזמרין אותו על הכום לפני הקידוש : (ג) [אתום אני יצחק לוריא בן שלמה (והשי' כפול) בצירוף זמר למתלע על רפתא] :

אֲ זַמֵּר בִּשְׁבָחִין . לְמֵיעַל גּוֹ פִתְחִין . דְּבַחֲקַל תַּפּוּחִין . דְּאִנּוּן קַדִּישִׁין :
נְ זַמִּין לָהּ הַשְׁתָּא . בְּפָתוֹרָא חַדְתָּא . וּבִמְנַרְתָּא טַבְתָּא . דְנַהֲרָא עַל רֵישִׁין :
יְ מִינָא וּשְׂמָאלָא . וּבֵינַיְהוּ כַּלָּה . בְּקִשּׁוּטִין אָזְלָא . וּמָאנִין וּלְבוּשִׁין :
יְ חַבֵּק לָהּ בַּעְלָהּ . וּבִיסוֹדָא דִילָהּ . דְּעָבִיד נַיְחָא לָהּ . יְהֵא כַּתִּישׁ כַּתִּישִׁין :
צְ וָחִין אַף עָקְתִין . בְּטֵלִין וּשְׁבִיתִין . בְּרַם אַנְפִּין חַדְתִּין . וְרוּחִין עִם נַפְשִׁין :
חֲ דוּ סַגִּי יֵיתֵי . וְעַל חֲדָא תַּרְתֵּי . נְהוֹרָא לָהּ יִמְטֵי . וּבִרְכָאן דִּנְפִישִׁין :

אזמר אכרית בשבחות אלו המקטרגים המעכבים הברכות , להכניסם בשערי השכינה הקדושים : נזמין . השכינ' אללנו עתה בהכנסת שבת , על שלחן ערוך בלחם משנה שלא כבחול ובנרות דולקות יפה . שתאיר על ראש כל אחד : ימינא . השבת הוא כמרכז בתוך עיגול וג' ימים ד' ה' ו' נקראים קמי שבתא וימינא . וג' ימים א' ב' ג' נקראים אחורי שבתא , ושמאלא. ושבת הנקראת כלה באמצע . בקישוטי הכלה הם כ"ד . וכן העתים משבת ימים כל עת ויו שעות . וכל עת יונק מטעה א' דשבת , וזהו בכ"ד קישוטין מתקשטת , ומחלקת לבושין לכל ימי השבוע : יחבק . השכינה כביכול מתייחדת עם ישראל באהבה , והוא נחת רוח לה . ועי"ז יהיו נכתשין המקטרגים : צווחין · המקטרגים צועקים מצערם ובטלין

קָ רִיבוּ שׁוּשְׁבִינִין . עֲבִידוּ תִקּוּנִין . לְאַפָּשָׁא זִינִין . וְנוּנִין עִם רַחֲשִׁין :
לְ מֶעֱבַד נִשְׁמָתִין . וְרוּחִין חַדְתִּין . בְּתַרְתֵּין וּבִתְלָתִין . וּבִתְלָתָא שִׁבְשִׁין :
וְ עִטּוּרִין שַׁבְעִין לָהּ . וּמַלְכָּא דִלְעֵילָּא . דְּיִתְעַטַּר כֹּלָּא . בְּקוֹדֶשׁ קֻדְשִׁין .
רְ שִׁימִין וּסְתִימִין . בְּגַוֵּהּ כָּל עָלְמִין . בְּרַם עַתִּיק יוֹמִין . הֲלָא בַטִּישׁ בַּטִּישִׁין :
יְ הֵא רַעֲוָא קַמֵּיהּ . דְּיִשְׁרֵי עַל עַמֵּיהּ . דְּיִתְעַנַּג לִשְׁמֵיהּ . בִּמְתִיקִין וְדוּבְשִׁין :

[כשאין השלחן בצפון והמנורה בדרום . מדלג תרוץ זה]

אֲ סַדֵּר לִדְרוּמָא . מְנַרְתָּא דִסְתִימָא . וְשׁוּלְחָן עִם נַהֲמָא . בִּצְפוֹנָא אַרְשִׁין :
בְּ חַמְרָא גוֹ כַסָּא . [כשאין מרית בהדם . מדלג ומדרני הסה] וּמְדָאנֵי אָסָא . לְאָרוּס וַאֲרוּסָה . לְהִתַּקְּפָא חַלָּשִׁין :
נְ עַבֵּיד לְהוֹן כִּתְרִין . בְּמִלִּין יַקִּירִין . בְּשַׁבְעִין עִטּוּרִין . דְּעַל גַּבֵּי חַמְשִׁין :

[וי"א התחלה שכינתא כו' ואח"כ שביתין כו']

שְׁ בִיתִין וּשְׁבִיקִין . מְסָאֲבִין דִּרְחִיקִין . חֲבִילִין דִּמְעִיקִין . וְכָל זִינֵי חַרְשִׁין :
שְׁכִינְתָּא תִּתְעַטַּר . בְּשִׁית נַהֲמֵי לִסְטַר . בְּוָוִין תִּתְקַטַּר . וְזִינִין דִּכְנִישִׁין :

וִיהֵא רַעֲוָא מִן קֳדָם עַתִּיקָא קַדִּישָׁא דְּכָל קַדִּישִׁין טְמִירָא דְּכָל טְמִירִין סְתִימָא דְּכוֹלָּא . דְּיִתְמַשֵּׁךְ טַלָּא עִילָּאָה מִינֵּיהּ . לְמַלְיָא רֵישֵׁיהּ דִּזְעֵיר אַנְפִּין וּלְהַטִּיל לַחֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין . בִּנְהִירוּ דְּאַנְפִּין בְּרַעֲוָא וּבְחֶדְוְתָא דְּכוֹלָּא . וְיִתְמַשֵּׁךְ מִן קֳדָם עַתִּיקָא קַדִּישָׁא דְּכָל קַדִּישִׁין טְמִירָא דְּכָל טְמִירִין סְתִימָא דְּכוֹלָּא . רְעוּתָא וְרַחֲמֵי חִנָּא וְחִסְדָּא . בִּנְהִירוּ עִילָּאָה בִּרְעוּתָא וְחֶדְוְתָא . עָלַי וְעַל כָּל בְּנֵי בֵיתִי וְעַל כָּל הַנִּלְוִים אֵלַי וְעַל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַמֵּיהּ . וְיִפְרְקִינָנָא מִכָּל עָקְתִין בִּישִׁין דְּיֵיתוּן לְעָלְמָא . וְיַזְמִין וְיִתְיְהֵב לָנָא . מְזוֹנָא וּפַרְנָסְתָא טַבְתָּא . בְּלִי צָרָה וְעָקְתָא . מִמַּזָּלָא דְּכָל מְזוֹנֵי בֵּיהּ תַּלְיָא . וִישֵׁזְבִינָנָא מֵעֵינָא בִישָׁא וּמֵחַרְבָּא דְמַלְאַךְ הַמָּוֶת וּמִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם . וְיֵיתֵי לָנָא וּלְכָל נַפְשָׁתָנָא . חִנָּא וְחִסְדָּא וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְרַחֲמֵי מִן קֳדָמֵיהּ : אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן . אָמֵן וְאָמֵן :

אומר זה המאמר מהזוהר (פ' ויקהל)

יומא דא מתעטרא בשבעין עטרין . ושמא עלאה קדישא אשתלים בכל סטרין . ואתנהירו כולהו דרגין . וכלא בחדוה דברכאן ובקדושה על קדושה ותוספת דקדושה . קדושה דמעלי שבתא . דא איהו קדושה דשבת בראשית דהא אתקדשא מתלתין ותרין שבילין ותלת דרגין דתפוחין קדישין . ובעינן לאדכרא על האי קדושה כלא דעובדא דבראשית . וניחא ברזא דל"ב שבילין וג' דרגין . דאתכלילן בהו רזא דסהדותא דעובדא דבראשית . דהיינו ויכלו השמים והארץ וכל צבאם ויכל אלהים ביום השביעי . ואית בסהדותא דא ל"ה תיבין . ל"ב שבילין וג' דרגין דתפוחין קדישין . תלת דרגין כגון שביעי שביעי . ואית ביה רזא דעלמא עלאה ורזא דעלמא תתאה ורזא דכל מהימנותא . תלת זמנין אלקים . חד עלמא תתאה . וחד פחד יצחק . וחד עלמא עלאה קדישא קדש קודשין . ובעי ב"נ למסהד סהדותא דא בחדוא ברעותא דלבא . לאסהדא קמיה דמהימנותא

וכל

ולירות בני ישראל מתחדשין ע"י נשמה יתירה . וגם הרוח והנפש היה מתרבה: חידו. בשבת יעזוב יגון ואנחה ושמח אחוד , ובשביה בשמחה כל השבוע , ישמח בשבת כפלים . ואז יתוסף לנשמתו אור גדול והרבה ברכות , קריבו הת"ח לערות בעלמם בהכנת שבת להרבות מינים טובים ודגים עם עופות: למעבד. וע"י שמקדשין למטה מתרבי' הקדוש' מלמעל' להוסיף רוח ונשמה יתירה ולהשיג בל"ב נתיבות חכמה ובתג"ך: ועטורין. תבות הקידוש על היין שעולה שבעים כתיבות שבקידוש הוא עטרה לשכינ' והקב"ה מתעט' כולו בתשבחות הקדושים: רשימין. בכל ע' לשון אין משתנה שם שבת משמו וזה אות כי ה' ברא העולם וזה ע"י שבכה ונרבב הד' יסודות: יהא. יה"ר לפני ה' שתשר' שכינתו על עמו ויתענגו בכל מיני מטעמים לכ"ר לפניו: אסדר הנרות בדרום הרומז להשגת חכמ' בתור' והשולחן עם הלחם ארשום בצפון הרומז לעושר כדי להמשיך חכמ' שפע לכל השבוע: בחמרא. בכוס יין מלא לקידוש וב' אגודות של הדס הנהוג לרקוד עמהם לפני חתן וכלה וזה שישראל החלושים מכח סילה"ר יתחזקו באמונ' כי הצדיק נמשל להדס ועל ידו נחלש כח היצר: נעביד. נעשה לכל העולמות כתרים [כי עתה עת רצון] בשבחים יקרים שבעים תיבות הקידוש שעולים על ברכת האבות שהוא בכל העול' חמשים: שכינתה. יה"ר שתשר' השכינ' על השלחן שבו ו' חלות לכל צד דוגמת לחם הפנים שבשלחן המקדש והשלחן יתקשר בב' ווין י"ב חלות שהיו במקדש וידמה לכל הענינים שהיו הכוהנים במקדש: שביתין. המקטריגים ומלאכי חבלה המצערין בני אדם וכל החבושים בגיהנם בטלין ונוחים בשבת כי אש גיהנם נוחה אז :

וכל מאן דיסהיד דא וישוי לביה ורעותיה לדא. מכפ׳ על כל חובוי. ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם. אשר קרשנו במצותיו ורצה בנו וגו׳. האי קדושה איהי בהד מתקלא לקבל סהדותא דמהימנותא אינון תלתין וחמש תיבין אתרגין כמה דאית בויכולו. כלא סלקין לשבעין תיבין. לאתעטרא בהו שבח דמעלי שבתא. זכאה חולקיה דב״נ דיכוין ברעותיה למלין אלין ליקרא דמאריה.

ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן:

(מספר עבוס״ק מורה באצבע סימן קמ״ג)

יכוין אחד בקידוש הלילה. ויהרהר בתשובה (כי אמירת ויכולו הוא להעיד כי ה׳ ברא שמים וארץ ונח בשבת. ורשע פסול לעדות) שיהיה ראוי לעדות. ויקדש בירא׳ ואהבה ושמחה רבה. וכה יאמר

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו כו׳. זכור ושמור בדבור אחד נאמרו הריני מקיים מצות קידוש על היין. כמו שדרשו רז״ל זכור את יום השבת לקדשו. זכרהו בדברים הנאמרים על היין. לתקן את שרשה במקום העליון. וברוב רחמיך. תעלה עלינו כאלו כוונו בכל הראוי לכוון. ויעלה לפניך קידוש זה. עם קידושי בניך היודעים ומכוונים כהוגן. וימשך שפע וברכה רבה בכל העלמות. ומשם יושפע על נפש רוח נשמה. לעבדך באמת ולשמור כל השבתות כל ימי חיינו. במחשבה ודיבור ומעשה. וביראה ואהבה ושמחה: ויהי נועם וגו׳

קודם הקידוש יאמר. לשם יחוד קב״ה ושכינתיה בדחילו ורחימו. הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה שבתורה לקדש השבת על היין. ככתוב זכור ושמור. זכרהו על היין [ויאמר בלחש. וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד] ויהי ערב ויהי בקר

ה ד ג ב א

יוֹם הַשִּׁשִּׁי. [יפסיק מעט] וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם׃

יב יא י ט ח ז ו

וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה

יט יח יז טז טו יד יג

וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃

כט כח כז כו כה כד כג כב כא כ

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת

לה לד לג לב לא ל

מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃

סברי מרנן בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן׃

ח ז ו ה ד ג ב א

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ

טו יד יג יב יא י ט

בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בָנוּ וְשַׁבַּת קָדְשׁוֹ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן

כא כ יט יח יז טז

הִנְחִילָנוּ. זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי

כח כז כו כה כד כג כב

קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ בְּאַהֲבָה

וברצון

סברי מרנן. כצ״ל. ולא יותר: סברי. גי׳ ע״ב ר׳. להמתיק רבוע אלהים בחסד שבשם ע״ב: מרנן. גי׳ שם הוי״ה שד״י ובכאר״י האריך בסוד הענין ונסתייע ג״כ מש״ל בס׳ העוד׳ שאפי׳ ביחיד י״ל סברי אלא שאינו אומר מרנן אם לא ברבים: נוסח הקדוש. ע״פ ס׳ הזוהר ואר״י שכתב שהוא טעות גדול להוסיף עליו וכבר נתבאר סוד שבעים תי׳ שבויכולו עם הברכ׳ ועם ב׳ תיבות יום הששי עולים ע״ב: תחלה למקראי קדש. שהשבת מוזכר בפ׳ המועדים לפני כולם: זכר ליצי״מ. כי יצי״מ מורה על אלוה קדמון מחדש חפץ יכול. ע״כ כתוב בדברות שניות וזכרת כי עבד היית בא״מ ע״כ צוך ה׳ אלהיך לעשות את יום השבת שאם יעלה בלבך ספק על החידוש והחפץ והיכולת תזכור מה שראו עיניך ביצי״מ שהי׳ באותות ומופתים מפורסמים שא״א להכחישם. והנה השבת הוא זכר ליצי״מ ויצי״מ זכר לשבת וכ״ל דה״פ דקרא ה״ה מדוע אנכי מצוך לבד לשמור יום השבת והרי השבת הוא זכרון למע״ב ותסדין הי׳ א״כ שיתחייבו כל באי עולם בשמירתו בשוה לכן אמר וזכרת כי עבד היית והוציאך לחפשי ועשאך בן חורין מתוך מן השעבוד הקש׳ אשר עובד בך לכן קבע לך יום המנוח׳ לאות ולסימן על זאת ואינו ראוי לאחרים שלא יגעו בעבוד׳ כמוך אינו בדין שישוו עמך בשביתה ועד״ז פתח עשרת הדברות באשר הוצאתיך ולא אמר אשר בראתיך כי אז הית׳ טענ׳ לחול חיוב המצות על כל אנשי העולם כמ״ש הכוזרי לכן נתן טעם היותם חייבים בקבול מצותיו יותר מכל העם אשר על פני האדמ׳ בעבור שקנאם לו לעבדים בהוציאו אותם מבית עבדים.

כט ל לא לב לג לד לה

וברצון הנחלתנו: ברוך אתה יהוה. מקדש השבת:

לשבת הוה"מ סוכות ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו. וצונו לישב בסכה:

(א) יפתח (ג"כ מיושב כנ"ל בכלי סעודה [וא"צ לברך אחריו כמלא לוגמיו (פי' כשיסלקנו לצד אחד בפיו. יראה כמלא לוגמיו. והוא באדם בינוני רוב רביעית, והקטן לפי קטנו והגדול לפי גדלו, אך יותר מרביעית א"צ לשתות) וישאיר מעט בכוס ויתן לטעום להמסובין: (ב) בין בפה"ג לטעימה לא יפסיק, ואם הפסיק בדבור. מברך בפה"ג שנית. ואם בדבור השייך לסעודה וכ"ש לקידוש. א"צ לברך: (ג) יאכל במקום קידוש מיד, ולא יפסיק בין קידוש לנט"י לסעודה בשילוך כ"כ אמה (וכ"ש שלא ילך לחוץ) או בדברים שאינם מענין הסעוד']: (ד) בכה"אר"י. צריך להשאיר בכוס של קדוש מעט יין. ולהניחו על השולחן עד הסעודה של שחרית: (ה) אחר הקידוש יטול ידיו [ומברך ענט"י. ויגנבם היטב] כל משפטי הנטילה, נתבארו בס"ד בה' סעודה, ומשם ידרש כל הנהגת סעודה ודרך ארץ. ונראה שא"ל בקשה בעד המזון בשבת. אבל אומר מזמור לדוד ה' רועי. והאר"י ז"ל יסד אלו החרוזות לאמרם לפני הבציעה:

למבצע על רפתא. כזיתא וכביעתא. תרין יודין נקטא. סתימין ופרישין: משח זיתא דכיא. דטחנין ריחיא. ונגדין נהליא. בגוה בלחישין: הלא נימא רזין. ומלין דגניזין. דליתהון מתחזין. טמירין וכבישין: אתעטרת כלה. ברזין דלעילא. בגו האי הילולא. דעירין קדישין:

(א) ברכת המוציא ומנהג הבציעה, מפורשים בה' סעוד'. ומה שנשאר לבאר כאן הוא באיזה מן שתי הלחם משנה יבצע ובעלי הפסק נסתבכו בזה. זה או' בכה וזה בכה. בואו ונסמוך על מנהג האר"י ז"ל שהכריע. ז"ל ס' נגיד ומצוה, צריך שתסדר השולחן י"ב ככרות, ו' מצד ימין ו' מצד שמאל. והו' מצד ימין ב' ע"ג ב'. וכן הו' מצד שמאל. כזה () () והקח אלו האמצעיים. השתים העליונות. ()() ותחברם בשתי ידיך, ויהיו ב' שולי הככריה. () () דבוקות זו בזו. ויהיו נראים הב' פנים שלהם מכאן ומכאן כאלו היא לחם אחד ולו ב' פנים, בסוד לחם הפנים (והם סוד פני הכרובים איש אל אחיו, יעי"ש הסוד באורך) ותבצע מן הלחם התחתי בציעה כזית והקטנה לך, כנגד יוד של הויה ותבצע בציעה שניה גדולה כנגד יו"ד אדני והן לאשתך. אח"כ תבצע לאחרים. ותאכל הבציעה במלח, כמש"ל בהל' סעודה: (ב) וכשבוצע רק על ב' חלות, יקח הפת שרוצה לבצוע וירשום בו בסכין. ומניחו תחת התפה קרוב לו יותר מפת הב'. ומניח ידיו עליהם תחת המפה ומברך המוציא. וכשאומר השם יגביהם וכשגומר השם יניחם. וגומר הברכ' ובוצע התחתונה. וביום וביו"ט בוצע העליונ'] : (ג) אם עירב ערובי חצרות ומבואות או כי מתרמי ליה עירובי תחומין או עירוב תבשילין ליבצע עליה הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא, ליעבד בה אחריתא: (ד) בסעוד' זו ושל שחרית לד"ה צריכה פת. המדקדקים נוהגין לאכול תולייתא. וזכר למן שהיה מכוסה ודומה כמונח בקופסא. וכן כתב אה"ח ז"ל: (ה) יאכל בסעוד' בשמחה. ובכל עת יאמר. תריני איכל לכבוד השבת לשיקבה"ו. והמענג השבת, כאלו מקבל פני השכינה. ומי שיכול לענגו ואינו. נלקה בצרעת וחריב ביתיה ותמוכיה. ויזהר בעניים על השלחן]: (ו) מנהג אבותינו ז"ל האשכנזים לשורר ולרנן בשבתות תוך סעוד' ע"פ ס"א. וכפי' אמרו רז"ל [שה"ש רבה בפסוק ברח דודי שכן דרכן של ישראל. משהן אוכלין ושותין ושמחין עוסקין בשירות ותשבחות ולא אגדיל חבורי זה בשירות ופיוטים, החפץ ימלא ידו מהם (אולם האר"י לא חפץ בשום פיוט. אלא באותן שסדרו קמאי דקמאי. כמו תפלת התנאים. ר"ע ורבי ישמעאל ור"א בן ברך. שנתקנו ע"ד האמת. אך האחרונים שלא ידעו דרך הקבלה. אינן יודעים מה שאומרים וטועים בסדר דבורים. בפרט יגדל אלהים חי. לא היה רוצה לאמרו) והנה מצוים ביד הכל. ע"כ לא אציג פה רק מה שנתחדש על ידינו בעת הזאת בס"ד. ויסדנוהו בלשון תרגום. כי מזקינים נתכונו שכן האר"י יסד פיוטיו לשבת בלשון ארמי. ונ"ל הטעם, ע"פ הידוע שהוא בסוד אחוריים דקדושה. תרגום גי' תרדמה כי בעת הנסירה היתה פנים באחור, ואז נברא לבחינת פנים בפנים. וכנה הם הוא בסוד תוספת שבת שמתקדש ומתעלה היום: (ז) הפיוט הלז היוסד ע"פ א"ב (ובתשלום הא"ב) חתום יעקב יעבץ] ובו ל"א בתים כמנין אל. וגם הכולל ל"ב נתיבות חכמה ל"ב הבתים. והוא כוו"ד אל. שהבתים מספרים אותו ובכל בית ד' חרוזים כנגד ד' אותיות הוי"ה ב"ה. והסוגר אוזן הבתים כפ"ע על שם שבת. והוא כנגד אות ד' שבשם. שהיא נחשבת בתול נפרדה. ושבת עם בני ראשונה מיוחדת. ובכל חרוז מהוכר תשתי תיבות כנגד זכור ושמור. הרי הנ"ל גמור:

אתני שבתא. די שבק רווחא. ויהב ניחא. לישראל בשבתא: בריך שמא. דשכלל רומא. וברא עלמא. ביומי שתא: גלה שביעאה ונח. בשבע זוגה. רזין מפענח. עמיקתא ומסתרתא: דכיר ונטר. לדי שבת מעטר. וכתרא קטר. ופריק מגלותא: הוא מהוי. דהוי ודי להוי. ואת משוי. לסופא דמלתא: ורברבין אתוהי. תקיפין תמהוהי. ועובדי ידוהי. גבורן וחסינתא: זכאה הולקנא. אוכלן ית מנא. ממצרים אפקנא. מבית עבדותא: חביבותיה עזא. לעמא פויזא. אוקריה כפיזא. ופלג ליה מנתא: טבא מדהבא. רחמי כאבא. נסביה לערבא. ושפר אחסנתא: יריתו קרתא. תרעא לדרתא. דארעא קדישתא. כבשה בשבתא: כברא בוכרא. נטל הולקין משופרא. בארעא מדברא. אשריה סחור לשכינתא: לסיני טורא. נחית בשבהורא. שבת בצפרא. מסר לן אורייתא: מרא שמיא. בהר מומיא. שבת לעלמיא. לבסימא צותא: נפשא יתירא. ונשמתא יקירא. למסכנא בעתירא. הכי השתא: סבין ועולמין. בנין רחימין. לעתיק יומין הבו תושבחתא: עמא קדישא. אתגנשו רישא. תזבון לשמשא. דצדקה ואסותא: פנון אדרא. דנפש נהורא. תקינו פתורא ויקבלון

הרים לבי לומר בזה עוד שהוצרך לומר כך מפני האפיקורוס שיעצין ויאמר הריוני כאקר ירתיק עדיו לפיכך בא הפלוסים בעטני ירתים שאיני מקבלת הדתים ואי אתה יכול להזיקי כי כני הגולם בכלל ישראל ויעידו על אותות יצ"מ לכן זכר מכה נפלאותיו ע"י יצ"מ כיתד התקיעי' בזקים כאתן לאתיים בכל עת ואתן יציאת מ"ר על תולדות נסים אתאיים וחדוש העולם כאמור והוא המכוון בלשון זה שבנוסח הקידוש:

מלכותא: ציתו למימריה. כעבדא למריה. תחזון בהדריה. מריש רמתא: קריבו חדוא להדוה דמלכא. סמיכו אתכא. דרחמנא בחביבותא: רעותא אלהכון. שכינת מלככון. סהרא עליכון. ותעבדון בזריזותא: שלמכון יסגי. תהוון מתענגי. בצעי ורגני. וכל מיני מתיקותא: תיבו לרוחצנא. כעדרי ענא. על עינא. דמיא ונהרותא: ידאון נשריא. נשיא כגבריא. תקיפין כנמריא. הא כדי אריותא: עבדא ואמתא. גבר ואתא. ברא וברתא. תפקון להירותא: קל שופרא. מריש טורא. תשמעון בשפרפרא. כד מטת עתא: בועו ובדהו. למריכון שבחו. באורחא אצלחו. וסגיאות ברכתא: יהדי ותיקא. וכד הסריא ארנקא. יסבר לעתיקא. מריק טיבותא: עיניה בכסא. לא יסתכל בכיסא. יתעביד ליה נסא. בה שעתא: בתכתכא דשאנא. יתב ובכלילא ותגא. ברמוני וזגא. ומעילא דתכלתא: ציצא דדהבא. וסימא טבא. בשבא רבא לעלמא דאתא: תקיפו ואלימו בדהילו וברחימו לבריכון רוממו. בקדמיתא ובבתרייתא:

(א) נהגו לשורר בשבת תוך הסעיד' ע"פ ס"ח. ולרז"ל [שה"ש רבה פ' כרם דודי] שכן דרך ישראל משאוכלין ושותין ושמחין עוסקין בשירות ותשבחות וכל דברי הזמירות לשבת לקוחים מפסוקי תנ"ך והלכות ואגדות הש"ס וזוהר ומדברים מענין שבת והאומרם מביא טובה לעולם וה' דבק בו ומקשיב לקולו ומהר"ל ומקיים העולם שלא יחרב. ושבת הוא עת הזמיר לה' מענין היום בעת אכיל' ושתיה כמ"ש מזמור שיר ליום השבת: (ב) זמר כל מקדש שביעי נתקן לכניסת שבת [ולכן נהגו לאמרו רק בכניסתו] שיקדשוהו אז בפ' ויכלו שנאמר בה ויברך וגו' השביעי ויקדש וגו'. וגם ג"פ שביעי הרמוזים על ג' שביעיות שישראל שובתין ושומרין שנה ז' ליתים שמטה ז' לשנים יובל ז' לשמטות והכוונ' לעורר זכות ישראל בזה ולבקש אח"כ עליהם עזור כו' שבזכות זה יתן ה' להם שכר שבת ויגדילו בשכר שמטה ויגדילו בשכר יובל. ונהגו לנגנו בנגון הכל יודוך שמדבר ממע"ב ומסיים בימי משיח ותחה"מ וכל מקדש קאי על גמר מע"ב שבפ' ויכלו ומסיים בימי משיח והרה"מ: (ג) שיר ובו ח' בתים ובכ"א ד' הרוזים בחיום סוף וכד' היא בסור יתג"ד ובבית הא' התום רשה [אולי הוא בר קליניזוס הזקן] אות בתחלת כל חרוז מהג' אחר תיבה כא' והשאר ע"פ א"ב ג' אותיות בכ"א אות בתחלת כל חרוז מהג' ובית ח' הכולל ד' אותיות קרש"ת והפסוק נחסר מפני הבלוס ונשאר רק הפסוק ובסיגוי:

וכל מקדש שביעי כראוי לו. כל שומר שבת כדת מחללו. שכרו הרבה מאד על פי פעלו. איש על מחנהו ואיש על דגלו: אוהבי יהוה המחכים בבנין אריאל. ביום השבת שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל: גם שאו ידיכם קודש ואמרו לאל. ברוך יהוה אשר נתן מנוחה לעמו ישראל: דורשי יהוה זרע אברהם אוהבו. המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבוא: ושמחים לשמרו ולערב ערובו. זה היום עשה יהוה נגילה ונשמחה בו: זכרו תורת משה במצות שבת גרוסה. חרותה ליום השביעי ככלה בין רעותיה

משובצה

כל המקדש השבת כמ"ע [כגון בקידוש על היין ובבשר ודגים] לפי ה' כראוי לו [שבו תלוי הגאולה] ושומר היום כדת מחללו בל"ת [כגון במלאכה] שכרו רב מאד. והכל ע"פ פעלו שהעושה רק כדין שכרו רק בעוה"ב והמחמיר לפנים משורת הדין יתעשר מאד וזה הפירות והקרן קיים לעוה"ב ולכן בשבת ישב איש על מחנהו [ולא יסחור ויסייר נכסיה] והסיפתו עם ת"ח ללמוד ולשמוע דבר ה' וה' אהבו ויזכה נגאולה שתהא כימי"מ בדגלים כמלאכים להיות איש על מחנהו ודגלו: מקדש שביעי. מל"ה [ראשית ב ג] השביעי ויקדש: שומר שבת מחללו [ישעיה נו]: שכרו הרבה מאד. מל"ה [ראשית טו א]: איש [במדבר א נב]: דגלו. אסיפתו. מל' ת"ח המדגילין [שבת פו] שע"י דגל נאסף כ"א לדגלו: אהבי. וא"ת כיון שחיבה ללפות למלכות ה' ובנין בהמ"ק וכל דור שלא נבנה בימיו כנחרב בימיו ואסור לשמוח בעוה"ז ובעשרו איך השמח בשבת. לז"א גם אתם אהבי ה' המקוים לבנין בהמ"ק שמחו בשבת אך כשמחת ישראל בעת קבלת התורה שלא היתה שמחת עוה"ז רק על שזכו לקבל עול ה' והיו בלב א' לה' (ושבת שקול נגד כל דלות התורה) וגם שאו ידיכם בקדש ובכפים פרושות לשמים שבחו לה' ואמרו ברוך גו' ותזכו לאמרו גם כשיבנה המקדש בנשיאת כפים כשלמה המלך ע"ה שכפיו פרושות השמים ואמרו כשבנה המקדש: אריאל. בהמ"ק (ישעיה כט) א"כ המזבח (יחזקאל מג) שבבהמ"ק. ע"ש שרבץ עליו האש משמים כארי. ומורכב מב' מלות. ארי אל. וכוונתו על בהמ"ק לשיווי סיום החרוז. ולפי שעיקר הכפרה תלוי בזריקת והקטרת המזבח: מתן נחליאל. התורה. מל"ה (במדבר כא) וממתנה נחליאל. וכדרש ז"ל (עירובין נד): שאו ידיכם קדש (תהלים קלד): אמרו. שבחו. כמו אמרו לדיק: ברוך. (מ"א ח נו): דורשי ה'. המקראים זרע אברהם איהבי. שמדקדקין במלות שבת כמוהו (שנזהר אפי' בע"ת) ומוסיפין מחול על הקדש ביציאתו וכניסתו. ושמחים לשמרו ממלאכה ומלילך חוץ לתחום ומהולכה ולעשות עירובין לגדר היסור הולאה ולקנות דרכי שבת. ואומרים זהו היום שעשה ה' שמחה בו עמו (ששמח כשתיקן שלמה המלך ע"ה עירובין) בזכות זה יזכו לשמוח עמו בישועתו ויאמרו זה היום גו': ולערב ערובו. הוא גם ענין מסחר וקנין. מל"ה (יחזקאל כז) לערב מערבך: זה. (תהלים קיח) והקדים היציאה. לשיווי סיום החרוז. א"נ שאדם נכרא בע"ש ולא ידע שאח"כ יבא שבת להוסיף עליו. שה' לא שבת עד הרגע שנכנס השבת. וכשאדם ראה זה הוסיף ביציאתו ואח"כ הוסיף גם בכניסתו והתורה ניתנה בשבת ובע"ש לא ידעו הילוס על שבת שיוסיפו עליו. וכשידעו בשבת הוסיפו ביציאתו ואח"כ גם בכניסתו. א"נ דורשי ה'. שואל מי הם דורשי ה' ועיקר זרע אברהם אוהבו. שגם בני ישמעאל וכמה משפחות יצאו ממנו. ומשיב שהם המוסיפין מחול על הקדש. ושובתים בו' מאוחר לישמעאלים (שקדמו לזולתם לשבות יום בשבוע) השובתים ביום ו'. וקודם לזולתם השובתים בה': זכרו. מ"ש בתורה אזהרות לשבת ומה שלמד מרע"ה מהם בע"פ מפי ה'. ותזהרו לקיימן וזכרו מ"ש זכור יום השבת לקדשו שנדרש על שהיא בת זוגך וכלתך. וקשוטה בכ"ד קישוטי כלה כליחוד כ"ד פרקי שבת לידע ללמד לאחרים כל מנותה ודינה שחקקה לה התורה לקישוט ככלה כו'. ותזכו לגאולת ירושלים. ומשבת

מתברכין

מְשׁוּבָּצָה. טְהוֹרִים יִירָשׁוּהָ וִיקַדְּשׁוּהָ בְּמַאֲמַר כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: יוֹם קָדוֹשׁ הוּא מִבּוֹאוֹ וְעַד צֵאתוֹ. כָּל זֶרַע יַעֲקֹב יְכַבְּדוּהוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ. לָנוּחַ בּוֹ וְלִשְׂמוֹחַ בְּתַעֲנוּג אָכוֹל וְשָׁתוֹ. כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ: מְשׁוֹךְ חַסְדְּךָ לְיוֹדְעֶיךָ אֵל קַנֹּא וְנוֹקֵם. נוֹטְרֵי לְיוֹם הַשְּׁבִיעִי זָכוֹר וְשָׁמוֹר לְהָקֵם. שַׂמְּחֵם בְּבִנְיַן שָׁלֵם בְּאוֹר פָּנֶיךָ תַּבְהִיקֵם. יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: עֲזוֹר לַשּׁוֹבְתִים בַּשְּׁבִיעִי בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר עוֹלָמִים. פּוֹסְעִים בּוֹ פְּסִיעָה קְטַנָּה סוֹעֲדִים בּוֹ לְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. צִדְקָתָם תַּצְהִיר כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים: יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַהֲבַת תָּמִים יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים:

שיר יבו ה' בתים (יבכ"ל ו' חרוזים בסיום בית) ובראשי הב' התיבות משה. ואולי הוא המחבר זמר כל מקדש:

מְנוּחָה וְשִׂמְחָה אוֹר לַיְּהוּדִים. יוֹם שַׁבָּתוֹן יוֹם מַחֲמַדִּים. שׁוֹמְרָיו וְזוֹכְרָיו הֵמָּה מְעִידִים. כִּי לְשִׁשָּׁה כֹּל בְּרוּאִים וְעוֹמְדִים: שְׁמֵי שָׁמַיִם אֶרֶץ וְיַמִּים. כָּל צְבָא מָרוֹם גְּבוֹהִים וְרָמִים. תַּנִּין וְאָדָם וְחַיַּת רְאֵמִים. כִּי בְּיָהּ יהוה צוּר עוֹלָמִים: הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר לְעַם סְגֻלָּתוֹ. שָׁמוֹר לְקַדְּשׁוֹ מִבּוֹאוֹ וְעַד צֵאתוֹ. שַׁבַּת קוֹדֶשׁ יוֹם חֶמְדָּתוֹ. כִּי בוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל מְלַאכְתּוֹ: בְּמִצְוַת שַׁבָּת אֵל יַחֲלִיצָךְ. קוּם קְרָא אֵלָיו יָחִישׁ לְאַמְּצָךְ. נִשְׁמַת כָּל חַי וְגַם נַעֲרִיצָךְ. אֱכוֹל בְּשִׂמְחָה כִּי כְבָר רָצָךְ: בְּמִשְׁנֶה לֶחֶם וְקִידּוּשׁ רַבָּה. בְּרוֹב מַטְעַמִּים וְרוּחַ נְדִיבָה. יִזְכּוּ לְרַב טוּב הַמִּתְעַנְּגִים בָּהּ: בְּבִיאַת גּוֹאֵל לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

מתברכין השבת ימים והיא כאמצע ככלה בין חברותיה. ויבראל הטהורים בשבת (שבאמירתן ויכלו בכניסתו נמחל עונם) יורשין אותה ירושת עולם ומקדשין אותה במאמר שנגמר מע"ב כאשר עשה כל (וספך התיבות ואמר כל אשר עשה. לסיום סיום האחרון) והוא פסיק ויכל גו': זכרו תורת משה (מלאכי ג): גרוכה. לי תלמוד. גרסא. לי לימוד: חרותה. חקוקה כמו חרות על הלוחות (שמות לב): משבצה. מלי משבצות זהב לבושה וגו' (תהלים מה). יירשוה ע"ש תורה לוה לנו משה מורשה: ויקדשוה במאמר. ע"ש דברי חז"ל קידושי מאמר: ויכל (בראשית ב): יום קדוש. שבחול מאלי היום עד הבקר דינים שורין בעולם. ובשבת מסתלקין בכניסתו עד מעריב דמו"ש: יעקב. שהוא הראשון שנזכר נכתוב משבת קודש מ"ת כמ"ש ויחן את פני העיר. שנכנס לשבת מבע"י: יכבדוהו. בכסות נקיה מבחול כחוק ה' בדתו. כמ"ש וכבדתו. דר"י קרא למאניה (שלבוש בשבת) מכבדותיה: כדבר (אסתר ב ח): לנוח כמו שנח ה' ולשמוח. ואכילה ושתיה מבושמת מבחול לעונג לשם ה'. כל עדת. (שמות יב. גבי ק"פ) כל החכמים מודים בשבת דבעי נמי לכם. ובזכות זה נקוה ליגאל כביל"מ אחר אכילת ק"פ לשם ה': משוך. אתה ה' בעת הגאולה תהא אל קנא (קנאת ישראל) ונוקם (מצריו) אבקשך שתמשוך חסדך לישראל יודעיך ושומרי שבת לקיים זכור ושמור ודרשו חז"ל בהם (להוסיף בכניסתו וביציאתו ולזכרו אף' בשבת. שאם יזדמן לו חלק יפה יתקנו לשבת. ולמנות הימים לשם שבת. א' בשבת כו'. ולזכרו על היין בלילה ויום. ולזכור יצ"מ בקידוש ובזכות חסד תמות אלו שעשו בגלות ישמחם בבנין ירושלים ובהמ"ק (בנין שלם שלא יחרב) ותלבשם הטוב באיר פניך. ואז ישבעו מטוב ועונת בהמ"ק הנקרא בית ה': ותשקם מנחל עדניך (לכל צדיק עדן בפ"ע) בג"ע לעתיד. שבזכות שמירת שבת יתן להם אי"ו ועוה"ב ומלכות בי"ד: משוך (תהלים לו): אל (נחום א): שלם. ירושלים. כמו מלך שלם (בראשית יד): תבהיקם. כמו בהק הוא (ויקרא יג) לובן לא: (תהלים לו): עזור. לישראל השובתים תמיד מחריש וקציר בזמן השביעי (בשבת ושמטה ויובל) ופוסעים בשבת פסיעה קטנה מבחול. ועושין בו סעודה ג"פ להמשיך על השלחן ברכת ה' לנו לימי החול (והקדים לברך לסיים בט') ובזכות זה תגאלם. ואז תחזיר להם בזכות שבת אור ז' ימי בראשית שנגנז מאז לצדיקים לעתיד. ותוסיף אורו ז"פ בזכות שמטה ותוסיף האור מ"ט פעם ז' פעם ז' בזכות יובל (כ"ה שמ"ג פעם יותר מאור הגנוז. כתרגום יב"ע ע"פ כאור ז' הימים) וה' אוהב להולך עמו בתום ומשנה מזלו לטובה כמו שעשה לאאע"ה. ובזכות אמונה תמה שיגאלנו. יגאלנו בעלמא לעולם כמו שקיים לעולם: תצהיר. תאיר מלי נהרים: כאור ז' הימים. (ישעיה ל) והנה פתח הזמר בשבת בראשית וסיימו בשבת העתיד לבקתם כו' (ולכן סיים באות ל' מאל"ב) ויסד בו ז' בתים נגד השביעיות שבכ"ם. וי"ל שיסד א' בתים וכנ"ל. וה"ל (וכן הוגה בסידורים) ה' אלהי ישראל הבה תמים (שמואל א' יד) פי' תן גורל תמים. והוא סיום בית הז'. וה"ל ישראל נושע בה' תשועת עולמים (ישעיה מה) והוא סיום בית הח' הנחסר מפני השלום:

מנוחה. ממלאכה ומסחר וכיוצא. ושמחה מעונג אכילה ושתיה וכיוצא. ואור הנרות, הם לישראל בשבת המלא חמדות וגיל. וישראל השומרים שבת במל"ת וזוכרים אותו במ"ע. מעידים בזה שהכל נברא בששת ימים ועומדים תמיד על תכ נהם. והם השמים ושמי השמים וכל צבאם הגבוהים שהם עולם העליון. והיבשה וימים וכל צבאם (ותפס הגדולים והחשובים. שהם דג הגדל בים ואדם ביישוב והחיה ראם החזקה במדבר) שהם עולם התחתון. אשר ה' בראם בשם יה: אור ליהודים. ע"ש ליהודים היתה אורה (אסתר ח טז): כי ביה. (ישעיה כו): הוא. ה' שדבר לעם ישראל חביבו. שישמרו לקדש שבת קדש מבאו עד צאתו. שהוא יום חמדתו. שבו שבת ממלאכתו: כי (בראשית ב ג). במצות. בזכות מצות שבת ה' יזרזך ויצילך מכל רע לדשן עצמותיך. ולכן תקום בבקר ותתפלל לו שימהר לאמצך. ותאמר נשמת וקדושת מוסף. ואח"כ תאכל סעודת שבת בשמחה. שכבר רצה ה' מעשיך בתפלתך: יחליצך. לי זירוז ודישון עצם כמו נחלץ חושים. ועצמותיך יחליץ (ישעיה נח): אכול (קהלת ט): בשבה. המתענגים בשבת בלחם משנה ויין קידוש והרבה מטעמים ורצון טוב ושמח. יזכו לטובה מרובה בעוה"ז ובביאת משיח. ויזכו לחיי עוה"ב:

שיר זכו ו' בתים וככ"א ד' חרוזים בסיום שוה (ואח"כ חרוז הסובב חלוק לב' בסיום שוה) וכ"א חלוק לב' (כתנוקד באתנחתות) ב' הראשונים בסיום שוה משונה וכן ב' האחרונים (ובאות ב' סיום האחרונים תשמורו תעבודו. והוי סיום שוה. שר' וד' חרוזים בתכתב) וכראשי הבתים חתום מנחם (אולי הוא בר מכיר) ומ' הא' כפול. וחרוז הלוכך הנוסף על שמו ל"ל בסוף :

מה ידידות מנוחתך את שבת המלכה . בכן נרוץ לקראתך בואי כלה
נסוכה: לבוש בגדי חמודות להדליק נר בברכה . ותכל כל העבודות
לא תעשו מלאכה: להתענג בתענוגים. ברבורים ושליו ודגים: מערב
מזמינים כל מיני מטעמים. מבעוד יום מוכנים תרנגולים מפוטמים: ולערוך
בו כמה מינים שתות יינות מבושמים. ותפנוקי מעדנים בכל שלש פעמים:
להתענג נחלת יעקב יירש בלי מצרים נחלה. ויכבדוהו עשיר ורש ותזכו לגאולה.
יום שבת אם תשמורו והייתם לי סגולה. ששת ימים תעבודו ובשביעי
נגילה: להתענג חפציך בו אסורים וגם לחשוב חשבונות. הרהורים מותרים
ולשדך הבנות: ותינוק ללמדו ספר למנצח בנגינות. ולהגות באמרי שפר
בכל פנות ומחנות: להתענג הילוכך תהא בנחת עונג קרא לשבת. והשינה
משבחת כדת נפש משיבת: בכן נפשי לך ערגה ולנוח בחבת. בשושנים
סוגה בו ינוחו בן ובת: להתענג מעין עולם הבא יום שבת מנוחה. כל
המתענגים בה יזכו לרוב שמחה. מחבלי משיח יוצלו לרוחה. פדותנו
תצמיח ונס יגון ואנחה: להתענג

שיר וכו ח' בתים וככ"א ג' חרוזים. ג' בסיום שוה והג' בסיום משונה. וכ"א מהב' חלוק לב' בסיום שוה (כתנוקד באתנחתית) המשונה מסיום סופו. והג' חלוק לד'. א"ד בסיום שוה וכ"ג בסיום שוה משונה. ועוד בתחלת כל חרוז ג' או ד' מלות שוין בנקודה או באות. ובראשי הבתים חתום מרדכי בר יצחק חזק .

מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים את שבת משוש נוגים. לך בשר וגם דגים נבונים מבעוד
יום: מערב עד ערב לב הרים בבא עתך עת דודים גיל וששון ליהודים למצוא פדיום:
ואת עונג להתענג בממתקים בתענוגות בני אדם ויין כי יתאדם ושאר משקים: ראה וקדש
ביום קודש עלי יין זכרהו ואם אין עלי להם בצע בעין יפה לקדשו: שמרהו כהלכותיו
מעבודות מאבות ותולדות שיר לאל תן להודות זכר לקדשו: כל שומר יום שבת מחללו .
מהוללו

מה. מאד הטוב לנו מנוחתך את שבת המלכה. ולכן נרוץ לקראתך השדה (שנהגו מקדם לצאת השדה לקבל שבת) לומר באי כלה שבת המלכה. ולובשין בגדים נאים להדליק נרות שבת בברכה. ואז כלו כל העבודות כמ"ש (שמות כו) לא תעשה מלאכה. רק להתענג בתרנגולים שמנים ושליו ודגים: נסוכה. ל' מלכות. כמו נסכתי מלכי. (תהלים ב): ומערב. אפי' כל מיני המטעמים ותרנגולים שמנים וצוד כמה מינים ויין הבושם וטוב ומעדנים מפונקים שצריך ורוצה לעונג ג' סעודות שבת. אסור להכין בשבת. רק קודם ליל שבת מבע"י יכין להתענג כו': נחלת. בזכו' עונג שבת יירש נחלת יעקב אע"ה שהיא בלי גבול (פי' יקבל שכר בלי שיעור) ועשיר ורש יכבדו השבת. כי ה' אמר שבזה תזכו לגאולי. ואם תשמרו שבת תהיו לו עם סגולה. ורק בששת הימים תעבוד ובז' נגילה להתענג כו': נחלת (ישעיה נו): והייתם (שמות יט ה): ששת. (שם כ"ט): חפציך. בשבת אסור לדבר ממלאכה ולחשוב חשבונות ומותר להרהר ולדבר משידוך לבתו וכמה יתן נדוניא. ולשכור (ולא יזכיר לו שכום דמים) מלמד לילד ללמדו בספר מקרא (לפי שבו פסקי נגינות טעמים. ותושבע"פ אסור ללמד בשכר) ומלאכה (ותפס מלאכת הניגון. לשיווי ביום המרון) שיוכל לדבר לאות בין כל השרים ומתניהם. ולהתענג כו': חפציך. מל' עשות חפציך (ישעיה נח): למנצח בנגינות (תהלים ד): פנות . שרים. כמו פנות כל העם: מעין. מנוחת ועונג שבת הוא א' מס' בתענוג עוה"ב. ומתענגים יזכו לשמחה רבה ויגלו מהצרות שביומי המשיח וירות להם , ועננה תצמיח ותקרב גאולתנו ונסו ממנו יגון ואנחה וכו' להתענג כו': ונס. (ישעיה נא יא): הלוכך. בשבת תלך בנחת יותר מבחול . ובכל ענינך בו תאמר לשם שבת. ושינה בשבת תענוג ועונה ומשיבת נפש. כשהיא כדת להשיב נפש ועונג (ולא ללורך חול שיוכל לעשות מלאכתו במו"ש) ולכן נפשי לך תצעק לומר שתנוח בו באהבה וכן אשתך. וכו ינוחו גם בן ובת הקטנים ולהתענג כו'. א"נ נפשי לך שבת תחמוד א"נ נפשי לך (הלי' בלירי . לי הליכה) והרגע. עונג (ישעיה נח) : נפש (תהלים יט ח) : ערגה. תצעק. כמו כנפשי תערוג (תהלים מב) א"נ לי תאוה בלי ישמעאל. א"נ לי מנוחה. כמו המרגעה (ישעיה כח): בשושנים סוגה. מל' סוגה בשושנים (שה"ש ז) והוא כינוי לאשתו. שמוגדרת (סוגה. ל' סיג וגדר) ומופרשת ממנו כשתראה כשושנה אדומה :

מה . את שבת המשמח העצבים בחול . מה מאד את יפה ונעים בתענוגים ובשבילך מזומן מבע"י בשר ודגים משמחים הלב כל מעל"ע שלך. ובכניסתך הוא עת אהבה ושמחה לישראל ומצפים ליגאל בזכותך. ואת נקראת עונג. שמצוה להתענג בך בדברים מתוקים ותענוגות ב"א ויין אדום טוב ושאר משקים: מה יפית (שיר ז): מערב (ויקרא כג לב): עתך (יחזקאל טז): בתענוגות (קהלת ב): ויין. (משלי כג) : ראה. בכוס וקדש ביום שבת קדש על יין. וכשאין יין קדש על פת ותהא פרוסה גדולה בעין יפה. ובכל דיני שבת שמרהו מעבודה מלעשות בו אב מלאכה ותולדתה. ואמור שיר לה' להודות לו על שלוה זכור את יום השבת לקדשו כי כל השומר יום שבת מלחללו . כוראו ימחול חטאו אפילו עבד ע"ג ויזכה ליגאל במלך המשיח הנקרא שילה שב"א יביא שי (מנחה) לו והשומר יובא מנחה למשיח: שומר (ישעיה נו): ובא גואלו (ויקרא כה):

מהוללו ימהול מעלו . ובא גואלו שמו שילה . יובל שי לו . דבר סימן טוב לך במן ואות דגל סמבטיון המתגלגל בכל יום נח כעם סגל. ישבתו וישקוטו הטורחים ולא נחים עדי ששי והשליהם להפשי בגדי שש וגם משי לכבדך יעטו ויאמרו באי כלה מה תאחרי הן שלחן וגם נרך ערוכים כי בא אורך קומי אורי : כבוד יהוה עליך כאור זרח בעת יצר בלי טורח. קצות מערב וגם מזרח צפון וימין : עליונים ותחתונים במאמרו . עלי תבל שם אורו ובהטוא יציר ליוצרו בקשו להטמין . ואת היה פני קונך ולא נטמן יום אחד למוצאיו ואז נגנז ליראיו יין עסים ומן : יהי לזכרך ולשמרך וינצל מכל רע וישכון בצל עצי עדן ושב אצל ישרים יתן.סעודותיו ושבתותיו אשר שלש כאיש עניו בדת פלש:במקרא חד היום שלש רמז שלשתן יערה.אם שלש אלה יעשה לה.כחבלים וגם צירים יוצלו בלי מצרים יירש נחלה: ברכות יעטה מורה בראשיתך ויש תקוה לאחריתך ושובו בנים בצאתך להבדיל ישאו.כוס רויה להלל יה בשיר ורון בקול נעים קרא בגרון לרותך בנין אהרן בשיר יקראו . כבוד נדיבים לכל נציבים ללותם האבות והבנים בשבחות וברננים בכל עת צאתם. יצו הסדו קדוש יעקב ליל ויומם ואז לוים על מקומם ינצחו שיר אשר זמם בכל מיני זמר : עלי עולה אשר כפולה ביום שבת . באהבת יום ברוב הבת עם נצור כאישון בת עין נשמר. כי יפאר גודל פאר המלכה מנחה אפים הליכתה אלפים אמה ארבה: חי זקוף כך בקוראי שמך שמע עליון ואל תחרש לרש ואביון וקבל ניב וגם הגיון לבבו נשפל . מזון ארוחה ליום מנוחה בעת יחסר יוהן בפת דג ובשר ישב בשר בלי מחסר לחמו נכפל.יום שביעי במרועי אזי קשבו ברדת דגן שמים כתת להם יומים איש תחתיו שבו :

שיר וכו' ע' בתים (ובכ"א ח' חלקים. ג' בסיום שוה וב' בסיום שוה מבונה וב' בסיום שוה תשובה (ונחסרו באות ח' המפני הסלום) וא' בסיום שוה לב' הראשונים (ובאות ז' שוה לג' הראשונים) ובראשי הבתים חתום יהונתן חזק :

יום שבת קודש הוא אשרי האיש שומרהו ועל היין זכרהו: ואל ישים אל לבו הכים רק ואין בו. ישמח וירוה. ואם לוה. הצור יפרע את חובו. הבשר יין ודגים ואל יחסר בתענוגים ואם שלש אלה לפניו צגים. זה יהיה שכרו

שילה (בראשית מט) : יובל שי . (תהלים כח עו) : דבר יש ג' סימנים למנוחת שבת . א) המן לא ירד בו, שלא יטרחו ללקטו. ב) שהעמיד ה' עמוד ענן למעלה מהארון. שסבבוהו הדגלים. וחקוק בענן שם יה. והאותיות פרחו הנה והנה כל ימי השבוע ונראים על כל ד' דגלי השבטים פעם בזה ופעם בזה. ובמקום שעמדו בשקידש יום שבת. נחו עד מו"ש ואז חזרו לפרוח וכן תמיד. ג) סמבטיון נח בשבת. וז"א יש לך שבת דבר שהוא סימן טוב למנוחתך. והוא המן ואות הדגל. וסמבטיון המתגלגל וזורק אבנים בכל יום מהשבוע. נח בשבת כישראל עם סגולה שבו ישבתו וישקוטו. והם הטורחים בלי מנוח כל השבוע עד גמר יום הששי ואז אחר שבת הבלתם חפשי. הם ילבשו אז בגדי ששון ומשי לכבודך. ויאמרו לך באי כלה למה תתעכבי. הלא השלחן ונרותיך ערוכים. וכיון שבא אורך. קומי את אורי . ותאיר עלינו : כי.(ישעיה כא) : כבוד. את שבת . הנה כבוד ה' זרח עליך כאור בשבת הראשון. כי בעת שיצר ה' במאמר בלי טורח ד' רוחות העולם וברואים עליונים ותחתונים. אז בהאמרו שם על כני תבל אירו הגדול. וכאשר חטא לו אדם בקש ה' להטמין האור. אך את שבת בהפללת עליו לפני בוראו ולא נטמן. אך כשהגיע תחלת יום הראשון שהוא למוצאי שבת. אז נגנז האור לעתיד ליראי ה'. עם יין המשומר בענביו ולגלות המן: כבוד (שם) : לפון. (תהלים פט) : יהי. האור ויין ומן הנ"ל. והיו לעתיד למי אשר זכרך ושמרך את שבת. וינצל מכל רע וישכון בצל עצי ג"ע אצל ישרים. מי אשר שילש סעודותיו בשבתותיו כמפורשים בתורה ע"י מרע"ה איש עניו, כי כמ"ש בפסוק א' (שמות יז כד) ג"פ תיבת היום. רמז הג' סעודות. יבזכותן יעלה מן הגולם וינצל מחבלי וכאבי משיח וירש נחלה בלי גבול : אם. (שמות כא יא) : ברכות. ה' המלמד אותנו להועיל עטף ולבש אותך ככה בברכות הקידוש בכניסתך . ויש תקוה לאחריתך דאהדך כמ"ש כי בניך ישראל ישובו שבית נברכך בהבדלה. וינשאו כוס שבע להלל עליו את ה' בשירה וזמרה וקול נעים ורם. ואח"כ וינגנו זמר אליהו (שהוא פנחס בין וכלד אהרן) לכבוד לויתך . כמו שבכבוד מלכים ושרי פלכים ומחוזות . אשר בכל עת לאתם מאיזה מקום ילווס הפקות וסגנים שבחים ורננים : ברכות (תהלים פ"ד ז) : ויש (ירמיה לא טז) : כוס (הליס כ"ג) : פלכים. מל' שר פלך (נחמיה ג): יצו. י"ר אשר ה' קדוש יעקב יצוה עלינו חסדו תמיד לילה ויום וינחלנו. ואז הלוים שבהמ"ק במקומה נדוכן ינגנו בכל מיני כלי זמר בשבת שיר היום שחשבו ויסדו דהע"ה בעת הקרבת קרבן עולת שבת הכפולה (ב' כבשים וב' עשרונים) ובזכות הכנת עמך את השבת ברוב חבה. ישמרם כמו שנשמר אישון בת עין. ולאיזה עם . למי שיפלר בפאר גדול לשבת המלכה ומכין לה חלק טוב הראוי להתקבל בסבר פנים יפות והיינו הולך בה חוץ לתחום שלרכנו אלפים אמה : חי . ההא אל חי זקוף הכפיכה: לעני הקורא בשמך ושמע תפלתו ואל תחרש מלהשיבו. וקבל דבורו ומחשבתו שהם מתפללת לבו . ובעת שיחסר לו מזון סעודות שבת יום המנוחה. תחננו בלחם ודגים ובשר. ולא יצטרך לבלבל מניחתו ולחזור על הפתחים. רב ישב בשר בלי מחסור ובלחם משנה. כמו ששמעו ישראל בשבת מרועי מרע"ה אז כשירד המן וירד ביום ו' גם לז'. שאמר להם כל איש מכם ישב במקומו בשבת :

יום בשבת הוא קדוש. ואשרי מי שמשמרו בלת מחללו בעבודה וזוכרו בקידוש על יין ולא משגיח על שאין לו מעות רק יכתח וישבע. וכשילוה ע"ז ה' יפרע חובו : הבשר. יכין לשבת בשר ויין ודגים שלא יחסר לו תענוגים. וכשהם לפניו יהי שכרו הה' החפץ בכבוד שבת. שיהשבר כיוסף מוקיר שבת . שקנה לשבת דג גדול וחלקו ומצא בו מרגליה יקרה ונתעשר ואם. השלחן ערוך בשבת. ירצה ה' הטוב ומלמד זכות יברך הבעה"ב ויאמר י"ר שיהא כן זמן רב שאוייביו יהא כאספה. ומלאך רע המלמד תוב יענה אמן ע"ז ובעה"כ יספר שבת הבעה"ב ושמו הטוב יעלה למרחוק כשמן טוב שריחו רחוק: כדומן(ישעיה ח)

אשר חפץ ביקרו. יוסף חזה דג ומצא מרגליות בבשרו: ואם שולחן כדת ערוך ומלאך אל יענה ברוך זה יהיה זמן ארוך. ואויביו יהיו כדומן ומלאך רע יענה אמן. בעל ברחו יספר שבחו. שמו יעלה כטוב שמן: נשים נרות תדליקנה וחוק נרות תחזיקנה והחלות תסיקנה. יגן בעדן זכותן יום בא עת לידתן. ואם לא עברו ונזהרו. אזי קרובה לידתן: תנו שבח ושירה לאל אשר שבת ברא ולנו בו נתן תורה. קרא למשה מתנה בבית גנזי היא טמונה. לך יאתה וקח אותה. תנה לעדת מי מנה: נפש כי נאנחה בא שבת בא מנוחה. גיל וששון ושמחה: ברכו וקדשו במן מלרדת לעם לא אלמן. והשבת נפש משיבת. כפיסת בר אשר טמן. חוקותיה במרה נצטוו באזהרה בהררים בסערה. תלוים הלכותיה. שומרי מצותיה. ינחלו ליום שכלו שבת בצבאותיה: זה האות אשר שם אל בינו ובין בני ישראל ובשביעי אשר הואל: סמבטיון הנהר שבכל יום רץ ונמהר. יוכיח בו מנוח. תשיב למין אשר שואל: קולי קולות יחדלון בעת שירי יגדלון כי כטל הם יזלון. ואל ישיגו גבולי באורח שיר נפל חבלי: התקוששו ואל תשמשו. בנזר שיר שפרה לי: התקוששו

מהוס ישראל. והוא ר' ישראל בר משה בר לוי נאנארס. בר' יהודה אריה די מודינא אמר עליו. לא קם בישראל כישראל:

יה רבון עלם ועלמיא. אנת הוא מלכא מלך מלכיא. עובד גבורתך ותמהיא. שפר קדמי להחויא: יה

שבחין אסדר צפרא ורמשא. לך אלהא קדישא די ברא כל נפשא. עירין קדישין ובני אנשא. חיות ברא ועופי שמיא: יה

רברבין עובדיך ותקיפין. מכיך רמיא וזקיף כפיפין. לו יחיה גבר שנין אלפין. לא ייעול גבורתך בחושבניא: יה

באספה: שמו יעלה כטוב שמן. תל' שמן תורק שמך. (שיר א): נשים. אם מדליקין נרו' לכבוד שבת ושומרין חוק נדה ומפרישין חלה ושורפין. זכות הג' יגן בעדן כשיגיע עת לידתן. שיולידו מהר ובנקל: תנו. אמרו שבח ושיר לה' שברא השבת וכו נתן לנו התורה ואמר למרע"ה מתנה יש לי ושבת שמה המטמונה בבית אוצרותי ולך היא נאה וקחנה ותננה לעדת ישראל שנאמר עליהם (במדבר כג) מי מנה עפר יעקב: נפש. אשר אנחה בחול. כיון שבא שבת באה מנוחה ושמחה. וה' בירך וקידש שלא ירד בו המן לישראל עם אשר לא נעזב מה'. וזכות שבת ישיב נפש השומרו בעת ביאת המשיח בריבוי תבואה שטמן ה' לעת הזאת: פסת בר (תלים ע"ב) פיסת. ריבוי (כמו פסה בג'): בר. (תבואה): חקותיה. חקי שבת נאמרו לישראל באזהרה במרה והלכותיה מרובים ומקרא מועטים ותלוים בו כהררים בשערה. וישראל השומרים מצותיה ינחלו שכרה. המרובה כלבא רב בעוה"ב יום שכולו שבת: זה. שבת זה שהוא האות ששמו ה' בינו לישראל יש סי' עליו שרצה ה' במנוחתו. כי נהר סמבטיון שבכל יום השבוע רץ מהר ובשבת נח מוכיח שהוא יום מנוחה, וזה תשיב לאפיקורוס השואל מה יום מיומים (ב"ר פי"א): האות. (שמות לא יז): קולי. כל קולות ושירי נרי יפסקו בעת ביאת המשיח אשר שירי שיזל כטל יגדלו. שכולם ישתקו וישמעו שירי. ולא ישיגו גבולי לילך בדרך השיר שנפל לחלקי ולשיר כתיכי. כי אומר להם חפשו מעשיכם ותראו שחייכם כדאי שתשמשו בעטרת השיר הנאה רק לי. א"נ כל קולות סמבטיון יפסקו בשבת שאני משורר בקול אשר שירי יזלו כטל. והקולות אין משיגים גבולי בדרך שיר שנפל לחלקי ואילו אומר להם יתלקטו ושתקו ולא תשמשו בעטרת השיר הנאה כעת רק לי. ומ"כ בשם הגאון החסיד מבעל"ז זי"ע. שזמר זה נאמר ממחבר הר"י קודם שגמר אות ק'. ומלאו דרשן ובא לעיר א' והתפאר שחבר זמר חדש יפה לשבת, ובשבת באו אנשי העיר לשלחנו לשמוע דרשתו ושירו ובמקרה בא גם הר"י על שבת זו לעיר זו ויבא ג"כ להדרשן. וכשמעו הזמר אמר כולו שלי והדרשן אמר לא כי והעם לעגו בקולי קולות על הר"י לכזב דבריו. ויאמר לדרשן אמור על מה מיוסד הזמר. ולא ידע. ויאמר הר"י שמיוסד על שמו יכולתו חזק ולא נגמר אות ק' ופייסוהו בכבוד ובזו לדרשן ואז חבר אות ק' על המאורע. ואמר שמעת' שקולי קולות יפסקו בעת אמירה בקול שירי הנוזלים כטל. ולא ישיגו כ"א גבולי בדרך השיר שנפל לחלקי וחברתיו. ואתם הדרשנים קשטו עצמיכם בשירים שחברו. ולא תשמשו בעטרת השיר שחברתי ונאה רק לי: קולות יחדלון (שמות ט): כטל יזלון. אל' תזל כטל (דברים לב ב): נפל חבלי. ע"ש חבלים נפלו (תלים טז). התקוששו (צפניה ב) חפשו ולקטו. כמו לקושש קש (שמות ה): שפרה לי. ע"ש נפרה עלי (תלים טז):

יה ה' אדון העולם וכל העולמות. אתה הוא מלך המולך על כל המלכים. מעשי גבורותיך ונפלאותיך נאה לומר ולשבח לפניך: אנת כו' (דניאל ג): ותמהיא כו' (שם ג): שבחין אסדר. בבקר וערב לך אל הקדוש שברא כל נפש. מלאכים קדושים ובני אדם וחיות השדה ועופות הפורחים תחת השמים: רברבין. מעשיך גדולים וחזקים. ותשפיל הרמים ותזקוף הכפופים. ואפי' אם יחיה איש אלף שנה לא היה יכול לבכנוס בחשבון גבורותיך הרבים: אלהא. אתה ה' אשר

אָהּ דָּהָא רִילֵיהּ יְקָר וּרְבוּתָא. פְּרוֹק יַת עָנָךְ מִפּוּם אַרְיָוָתָא. וְאַפֵּק יַת עַמָּךְ מִגּוֹ גָלוּתָא. עַמָּא דִּי בְחַרְתְּ מִכָּל אוּמַיָּא: יה

לְמִקְדָּשָׁךְ תּוּב וּלְקוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין. אֲתַר דִּי בֵיהּ יֶחֱדוּן רוּחִין וְנַפְשִׁין. וִיזַמְּרוּן לָךְ שִׁירִין וְרַחֲשִׁין. בִּירוּשְׁלֵם קַרְתָּא דְשׁוּפְרַיָּא: יה

כס' עולת תמיד המחבר הנ"ל. יש כאן עוד חרוז זה

אתיא ותמהיא. די עבד עמי אלהא. שפיר קדמי להחויא. אתוהי כמה רברבין. ותמהוהי כמה תקיפין. מלכותיה מלכות עלם. ושלטניה עם דר ודר:

שיר זכי חרוז הסובב אחר כל הבתים (חלוק לב' בסיום שוה. וכ"א חלוק לב' בסיום שוה מסוגה) וד' בתים. ובכל בית ד' חרוזים. ג' בסיום שוה (וכ"א חלוק לב' בסיום שוה מסוגה) והד' חלוק לב'. הא' בסיום שוה להג'. והב' בסיום שוה לסיום הסובב. והשיר מיוסד על ד' ברכות המזון. הסובב נגד ברכת זמון. הזן נגד הזן. בשיר נגד ברכת הארץ. רחם נגד ברכת ירושלים. יבנה (ולא אמר תבנה כמו תמלא) נגד הטוב שתקנו ביבנה ברכת הכוס. ואינו מדבר משבת. רק הוא שבח לומר אחר כל סעודה קודם בהמ"ז [ויש נוהגין אחר בהמ"ז] וא"א אותו בכל יום. שאין פנאי. ויש שנהג לאמרו גם בי"ט. והאומרו גם בחול תע"ב:

צור מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ בָּרְכוּ אֱמוּנַי. שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ כִּדְבַר יהוה: הַזָּן אֶת עוֹלָמוֹ רוֹעֵנוּ אָבִינוּ. אָכַלְנוּ אֶת לַחְמוֹ וְיֵינוֹ שָׁתִינוּ. עַל כֵּן נוֹדֶה לִשְׁמוֹ וּנְהַלְּלוֹ בְּפִינוּ. אָמַרְנוּ וְעָנִינוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוה: צור בְּשִׁיר וְקוֹל תּוֹדָה נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ. עַל אֶרֶץ חֶמְדָּה שֶׁהִנְחִיל לַאֲבוֹתֵינוּ. מָזוֹן וְצֵידָה הִשְׂבִּיעַ לְנַפְשֵׁנוּ. חַסְדּוֹ גָּבַר עָלֵינוּ וֶאֱמֶת יהוה: צור רַחֵם בְּחַסְדְּךָ עַל עַמְּךָ צוּרֵנוּ. עַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ זְבוּל בֵּית תִּפְאַרְתֵּנוּ. בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ. רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יהוה: צור יִבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ עִיר צִיּוֹן תְּמַלֵּא. וְשָׁם נָשִׁיר שִׁיר חָדָשׁ וּבִרְנָנָה נַעֲלֶה. הָרַחֲמָן הַנִּקְדָּשׁ יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה. עַל כּוֹס יַיִן מָלֵא כְּבִרְכַּת יהוה: צור

זמר נאה לליל שבת. הרב הקדוש בוצינא קדישא ר' אהרן מקארלין זצ"ל. ובס יהו"ה חתום באותיות הראשונות דראשי החרוזות. ובתיבות שניות חתום שמו · ובתיבות שלישיות חתום נשמה:

"יה "אכסוף "נועם שבת המתאמת ומתאחדת בסגולותך. משוך נועם יראתך לעם מבקשי רצונך. קדשם בקדושת השבת המתאחדת בתורתך. פתח להם נועם ורצון לפתוח שערי רצונך:

"היה "הוה "שמור שומרי ומצפים שבת קדשך. כמו איל תערוג על אפיקי מים כן נפשם תערוג לקבל נועם שבת המתאחדת בשם קדשך. הצל מאחרי לפרוש מן השבת. לבלתי תהיה סגור מהם ששה ימים המקבלים קדושה משבת קדשך. וטהר לבם באמת. ובאמונה לעבדך:

"ויהיו "רחמיך "כמתוללים על עם קדשך. להשקות צמאי חסדך. מנהר היוצא מעדן לעטר את ישראל בתפארת המפארים אותך ביום שבת ע"י שבת קדשך כל ששה ימים להנחילם נחלת יעקב בחירך:

"השבת "נועם "הנשמות והשביעי עונג הרוחות ועדן הנפשות להתעדן באהבתך ויראתך: שבת קודש נפשי חולת אהבתך. שבת קודש נפשות ישראל בצל כנפיך יחסיון ירוין מדשן ביתך:

(א) מתקנת עזרא לאכול שום בערב שבת. ודבר ברור הוא שהכוונה על ליל שבת. כמו שהיא משנה ערוכה ותיבה מהרש"ל שנשתבש בזה ביש"ם · והוכחה גמורה ג"כ מהאותה שאמרו בירושלמי [תענית פ"ה הלכה ב מגילה פ"א ה"ד] שהחסידים מתענין בע"ש. ולא היו חסידים אלו למעקר תקנתא דתקין עזרא. ובאמת השום מרבה הזרע לשעה קלה. אף כי אין לשמש המטה תכף לאכילה. כמש"ל בס"ד · מ"מ שמנוה להרבות בסעודת שבת. לא ימלא כרסו בכרשה וביחוד המתאכלים שונים: (ב) הרב ז"ל היה קורא ד' פרקי משניות מתס' שבת בכל סעודה ולפעמים כשהיה מתעסק בד"ת לא היה לומד אלא פרק א'. לכן גם אנחנו לא הנחנו אותם למנהג תילנו ומי שירצה לשנות המש' כולה תע"ב. והרי ס' המשניות לפניו. ילמוד מתוכו להבין מה שמוציא מפיו. וכן המוסיפים לשנות גם מס' עירובין. כך יפה להם. אכן טוב מזה ומזה לדעתי. לעסוק בהל' שבת מתוך ספרי הפסק. כדי שיהיו הלכות שבת שגורות ובגירות בפה. למען ידעון להזהר בהן כראוי. ויקרא על שולחנו מאמר הזוהר:

זכור את יום השבת לקדשו. רבי יצחק אמר כתיב ויברך אלהים את יום השביעי. וכתיב במן. ששת ימים

אמר לו כביר אבקשך וגדולה פדה את לאמך מן השעמאלים והוציא את עמך מן הגלות. עמך שבחרת בם מכל העמים הקדמונים: למקדשך. שוב ה' לבית מקדשך ולקדש הקדשים מקום שמחת רוחי ונפשי ישראל. וישירו לך שירים ותשבחות בירושלים עיר כלילת יופי:

צור. אתם אחי נאמני ורבותי. ברכו את ה' שאכלנו משלו עד ששבענו והותרנו כמ"ש בתורה ואכלת ושבעת וברכת: שבענו. מלי ותשבע ותותר (רות ב) ויותירו כדבר ה' (מ"ב ד): הזן. ה' הזן עולמו והוא רוענו אבינו. הלא אכלנו לחמו ויינו שתינו. ולכן נודה לשמו ונהללו לומר אין קדוש כה': אין. (ש"א ב): בשיר וקול תודה נברך. לה' על ארץ חמדה שהנחילה לאבותינו ובמזון השביע נפשנו. כי גבר עלינו חסדו ואמת. הבטחתו: חסדו. (תהלים קיז): רחם. אתה ה' בורחנו נבקשך. שתרחם בחסדך על עמך ישראל ועיר ציון מקום שכינת כבודך והמ"ק המפואר בית זבול לך. וי"ר שמשיח בן דוד עבדך יבא מהר ויגאלנו. כי נחשב לנו כ"ז שרוח באפינו: רוח. (איכה ד): יבנה. וי"ר שתבנה בהמ"ק ועיר ציון תמלא מישראל כמאז. ונשיר שם אז שיר חדש מעניני הגאולה. וברננה נעלה שם ובג' רגלים. ואל רחום אל הקדוש יתברך ויתנשא על כוס מלא יין טוב הראוי לברכו עליו:

ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. וכיון דלא משתכחי ביה מזוני. מה ברכתא אשתכח
ביה . אלא הכי תאני . כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין . ותאנא אמאי לא אשתכח
מנא ביומא שביעאה . משום דההוא יומא מתברכין מניה כל שיתא יומין עלאין . וכל חד וחד יהיב
מזוניה לתתא כל חד ביומוי . כההיא ברכה דמתברכאן ביומא שביעאה . בגין כך . מאן דאיהו בדרגא
דמהימנותא . בעי לסדרא פתוריה בליליא דשבתא . בגין דיתברך פתוריה כל אינון שתא יומין . דהא
בההיא זמנא אזדמן ברכא לאתברכא כל שיתא יומין דשבתא . וברכתא לא אשתכח בפתורא ריקניא .
ועל דא בעי לסדרא פתוריה בליליא דשבתא . רבי יצחק אמר . אפילו ביומא דשבתא נמי . רבי
יהודה אמר . בעי לאתענגא בהאי יומא . ולמיכל תלת סעודתי בשבתא . בגין דישתכח שבעא ועגוגא
מהאי יומא בעלמא . רבי אבא אמר . לאזדוגא באינון יומין דלעילא דמתברכאן מהאי יומא . והאי
יומא מליא רישיה דזעיר אנפין . מטלא דנחית מעתיקא קדישא סתימא דכולא ואטיל לחקלא דתפוחין
קדישין . תלת זמני מכד עייל שבתא . בגין דיתברכון כולהון כחדא . ועל דא בעי בר נש לאענגא
תלת זמנין אלין . דהא תליא מהימנותא דלעילא . בעתיקא קדישא ובזעיר אנפין ובחקלא דתפוחין .
ובעי בר נש לאתענגא בהו ולמחדי בהו . ומאן דאגרע חד סעודתא מנייהו . אחזי פגימותא לעילא
ועונשיה דההוא בר נש סגי . בגין כך בעי לסדרא פתורא תלת זמני מכד עייל שבתא . ולא ישתכח
פתוריה ריקניא . ותשרי ברכתא עליה כל שאר יומי דשבתא . ובדאי מלה אחזי ותלי מהימנותא
לעילא . רבי שמעון אמר . האי מאן דאשלים תלת סעודתי בשבתא . קלא נפיק ומכרזא עליה . אז
תתענג על ה׳ . דא סעודתא חדא לקבל עתיקא קדישא דכל קדישין . והרכבתיך על במתי
ארץ דא סעודתא תניינא לקבל חקלא דתפוחין קדישין . והאכלתיך נחלת יעקב אביך
דא איהו שלימו דאשתלים בזעיר אנפין , לקבליה בעי לאשלמא סעודתיה , ובעי לאתענגא בכולהו
סעודתי , ולמחדי בכל חדא וחדא , משום דאיהו מהימנותא שלימתא . ובגין כך שבתא אתיקר מכל
שאר זמנין וחגין , משום דכולא ביה אשתכח ולא אשתכח הכי בכולהו זמני וחגי , אמר רבי חייא
בגין כך , משום דישתכח כולא ביה אדכר תלת זמנין , דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי וישבות
ביום השביעי , ויברך אלהים את יום השביעי , ר׳ אבא כד הוה יתיב בסעודתא דשבתא , הוה
חדי בכל חד וחד , והוה אמר דא היא סעודתא דעתיקא קדישא סתימא דכולא , בסעודתא
אחרא הוה אמר דא היא סעודתא דקודשא בריך הוא , וכן בכולהו סעודתיה , כד הוה אשלים
סעודתי הוה אמר , אשלימו סעודתי דמהימנותא , רבי שמעון הוה אמר הכי אתקינו סעודתי דמהימנותא
אתקינו סעודתיה דמלכא . כד הוה יתיב , הוה מכרזי עליה , אז תתענג על ה׳ והאכלתיך נחלת
יעקב אביך , אמר רבי אלעזר לאבוי אלין סעודתי היך מתתקנן ׳ אמר ליה , ליליא דשבתא .
כתיב והרכבתיך על במתי ארץ , ביה בליליא מתברכא מטרוניתא וכלהו חקל תפוחין , ומתברכא
פתוריה דבר נש , ונשמתא אתוספת , וההוא ליליא חדוה דמטרוניתא הוה ובעי בר נש למחדי
בחדותא ולמיכל סעודתא דמטרוניתא :

מסכת שבת

פרק א יציאות השבת. שתים שהן ארבע בפנים .
ושתים שהן ארבע בחוץ . כיצד . העני
עומד בחוץ ובעל הבית בפנים . פשט העני את ידו
לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית . או שנטל
מתוכה והוציא . העני חייב . ובעל הבית פטור .
פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של
עני . או שנטל מתוכה והכניס . בעל הבית חייב .
והעני פטור . פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל
הבית מתוכה . או שנתן לתוכה והוציא . שניהם
פטורין . פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני
מתוכה. או שנתן לתוכה והכניס . שניהם פטורין :
(ב) לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד
שיתפלל . לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ,
ולא לאכול. ולא לדון. ואם התחילו אין מפסיקין.
מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה :
(ג) לא יצא החייט במחטו סמוך לחשכה . שמא
ישכח ויצא . ולא הלבלר בקולמוסו . ולא יפלה
את כליו. ולא יקרא לאור הנר. באמת אמרו. החזן
רואה היכן תינוקות קוראים . אבל הוא לא יקרא .
כיוצא בו . לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל
עבירה : (ד) ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית
חנניה בן חזקיה בן גוריון כשעלו לבקרו . נמנו
ורבו ב״ש על בית הלל . ושמונה עשר
דברים גזרו בו ביום : (ה) בית שמאי אומרים אין
שורין דיו וסממנים וכרשינים . אלא כדי שישורו
מבעוד יום . ובית הלל מתירין : (ו) בית שמאי
אומרים אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור .
אלא כדי שיהבילו מבעוד יום . ולא את הצמר
ליורה. אלא כדי שיקלוט העין. ובית הלל מתירין.
בית שמאי אומרים . אין פורשין מצודות חיה
ועופות ודגים . אלא כדי שיצודו מבעוד יום וב״ה
הלל מתירין : (ז) בית שמאי אומרים אין מוכרין
לנכרי ואין טוענין עמו ואין מגביהין עליו אלא
כדי שיגיע למקום קרוב ובית הלל מתירין :
(ח) בית שמאי אומרים אין נותנין עורות לעבדן
ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד
יום ובכולן ב״ה מתירין עם השמש : (ט) אמר רבן
שמעון בן גמליאל . נוהגין היו בית אבא שהיו
נותנין כלי לבן לכובס נכרי שלשה ימים קודם
לשבת. ושוין אלו ואלו שטוענים קורות בית הבד
ועגולי

ועגולי הגת : (י) אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום . אין נותנין פת לתנור עם חשכה . ולא חררה על גבי גחלים . אלא כדי שיקרמו פניה מבעוד יום . רבי אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה : (יא) משלשלין את הפסח בתנור עם השכה ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד . ובגבולין כדי שתאחיז האור בריבן רבי יהודה אומר בפחמין כל שהוא :

פ״ב במה מדליקין . תמצא לעיל אחר תפלת ערבית של שבת:

פרק ג כירה שהסיקוה בקש ובגבבא נותנין עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר בש״א חמין אבל לא תבשיל וב״ה אומרים חמין ותבשיל בש״א נוטלין אבל לא מחזירין ובה״א אף מחזירין : (ב) תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו.כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי הוא ככירים . בגפת ובעצים הרי הרי הוא כתנור : (ג) אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ולא יפקיענה בסודרים ורבי יוסי מתיר ולא יטמינגה בחול ובאבק דרכיםבשביל שתצלה: (ד) מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סלון של צונן לתוך אמה של חמין אמרו להן חכמים אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת אסורים ברחיצה ובשתייה ואם ביו״ט כחמין שהוחמו ביו״ט אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה . מוליאר הגרוף שותין הימנו בשבת אנטיכי אע״פ שגרופה אין שותין ממנה : (ה) המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן . האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי . רבי יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר : (ו) אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן ואם נתנו מבעוד יום מותר . ואין ניאותין ממנו . לפי שאינו מן המוכן. מטלטלין נר חדש אבל לא ישן. רש״א כל הנרות מטלטלין . חוץ מן הנר הדולק בשבת . נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות . ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה :

פרק ד במה טומנין ובמה אין טומנין . אין טומנין לא בגפת ולא בזבל ולא במלח ולא בסיד ולא בחול . בין לחים בין יבשים . לא בתבן ולא בזגים ולא במוכים ולא בעשבים בזמן שהן לחים . אבל טומנין בהן כשהן יבשין . טומנין בכסות ובפירות. בכנפי יונה ובנסורת של חרשים ובנעורת של פשתן דקה . רבי יהודה אוסר בדקה . ומתיר בגסה : (ב) טומנין בשלחין ומטלטלין אותן בגזי צמר . ואין מטלטלין אותן. כיצד הוא עושה נוטל את הכסוי . והן נופלות . רבי אליעזר בן עזריה אומר : קופה מטה על צדה ונוטל שמא יטול ואינו יכול להחזיר . וחכ״א נוטל ומחזיר . לא כסהו מבעוד יום . לא יכסנו משתחשך. כסהו ונתגלה מותר לכסותו ממלא את הקיתון ונותן תחת הכר או תחת הכסת :

פרק ה במה בהמה יוצאה . ובמה אינה יוצאה.יוצא הגמל באפסר . ונאקה בחטם ולובדקים בפרומביא וסוס בשיר . וכל בעלי השיר . יוצאים בשיר ונמשכים בשיר ומזין עליהם וטובלין במקומן : (ב) חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו . זכרים יוצאין לבובין . רחלות יוצאות שחוזות כבולות וכבונות . העזים יוצאות צרורות . רבי יוסי אוסר בכלן חוץ מן הרחלים הכבונות. רבי יהודה אומר . עזים יוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלב : (ג) ובמה אינה יוצאה . לא יצא גמל במטוטלת לא עקוד ולא רגול׳וכןשאר כל הבהמות: לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך . אבל מכניס חבלים לתוך ידו וימשוך ובלבד שלא יכרוך : (ד) אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו . ולא בזוג . אע״פ שהוא פקוק . ולא בסולם שבצוארו . ולא ברצועה שברגלו . ואין התרנגולין יוצאין בחוטין . ולא ברצועות שברגליהם . ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן . ואין הרחלים יוצאות חנונות . ואין העגל יוצא בגימון . ולא פרה בעור הקופר . ולא ברצועה שבין קרניה . פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים :

פרק ו במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה. לא תצא אשה לא בחוטי צמר . ולא בחוטי פשתן . ולא ברצועות שבראשה ולא חטבול בהן עד שתרפם . ולא בטוטפת ולא בסנבוטין בזמן שאינן תפורין . ולא בכבול לר״ה ולא בעיר של זהב . ולא בקטלא . ולא בנזמים . ולא בטבעת שאין עליה הותם . ולא במחט שאינה נקובה ואם יוצאת אינה חייבת חטאת : (ב) לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא ביחיד בזמן שאין ברגלו מכה ולא בתפילין ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה ולא בשריון ולא בקסדא ולא במגפיים . ואם יצא אינו חייב חטאת : (ג) לא תצא האשה במחט הנקובה . ולא בטבעת שיש עליה חותם . ולא בכוליאר ולא בכובלת . ולא בצלוחית של פלייטון ואם יצאה . חייבת חטאת . דברי ר״מ . והכמים פוטרין בכובלת ובצליחות של פלייטון : (ד) לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח . ואם יצא . חייב הטאת . רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו וחכ״א אינם אלא לגנאי שנאמר׃וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה . בירית טהורה ויוצאים בה בשבת : כבלים טמאין ואין יוצאין בהן בשבת : (ה) יוצאה אשה בחוטי שער בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה.ובטוטפת ובסנבוטין בזמן שהן תפורין. בכבול ובפאה נכרית לחצר . במוך שבאזנה ובמוך שבסנדלה ובמוך שהתקינה לנדתה בפילפל ובגרגיר מלח ובכל דבר שתתן לתוך פיה ובלבד שלא תתן לכתחלה בשבת ואם נפל לא תחזור.שן תותבת ושן של זהב רבי מתיר וחכמים

אוסרים: (ו) יוצאין בסלע שעל הצינית. הבנות קטנות יוצאות בחוטין ואפי' בקיסמין שבאזניהם. ערביות יוצאות רעולות. ומדיות פרופות. וכל אדם. אלא שדברו חכמים בהווה: (ז) פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת: (ח) הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר' מאיר. ורבי יוסי אוסר ואם יש לו בית קבול כתותים טמא סמוכות שלו טמאין מדרס ויוצאין בהן בשבת ונכנסין בהן בעזרה כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן בעזרה. אנקטמין טהורין ואין יוצאין בהן: (ט) הבנים יוצאים בקשרים ובני מלכים בזגין וכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה: (י) יוצאין בביצת החרגול ובשן שועל ובמסמר מן הצלוב משום רפואה דברי ר"מ וחכ"א (נ"א דברי ר' יוסי ורמ"א) אף בחול אסור משום דרכי האמורי:

פרק ז כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת. היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת. היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל אב מלאכה ומלאכה. העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת: (ב) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הזורע והחורש והקוצר והמעמר הדש והזורה הבורר והטוחן והמרקד והלש והאופה הגוזז את הצמר המלבנו והמנפצו והצובעו והטווה והמיסך והעושה שתי בתי נירין והאורג שני חוטים והפוצע שני חוטין הקושר והמתיר התופר שתי תפירות הקורע ע"מ לתפור שתי תפירות הצד צבי השוחטו והמפשיטו המולחו והמעבדו והמוחקו והמחתכו. הכותב שתי אותיות והמוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות הבונה והסותר המכבה והמבעיר המכה בפטיש המוציא מרשות לרשות הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: (ג) ועוד כלל אחר אמרו כל הכשר להצניע ומצניעין כמוהו והוציאו בשבת חייב עליו חטאת וכל שאינו כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו והוציאו בשבת אינו חייב אלא המצניעו: (ד) המוציא תבן כמלא פי פרה עצה כמלא פי גמל עמיר כמלא פי טלה עשבים כמלא פי גדי עלי שום ועלי בצלים לחים כגרוגרת יבשים כמלא פי גדי ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן המוציא אוכלים כגרוגרת חייב ומצטרפין זה עם זה מפני ששוו בשיעוריהן חוץ מקליפיהן וגרעיניהן ועוקציהן וסובן ומורסנן. ר' יהודה אומר חוץ מקליפי עדשים שמתבשלות עמהן:

פרק ח המוציא יין כדי מזיגת הכוס חלב כדי גמיעה דבש כדי ליתן על הכתית. שמן כדי לסוך אבר קטן. מים כדי לשוף בהם את הקילור וישאר כל המשקין ברביעית וכל השופכין ברביעית רש"א כולן ברביעית ולא אמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן: (ב) המוציא חבל כדי לעשות אוזן לקופה גמי כדי לעשות תלאי לנפה ולכברה ר' יהודה אומר כדי ליטול ממנו מדת מנעל לקטן נייר כדי לכתוב עליו קשר מוכסין והמוציא קשר מוכסין חייב נייר מחוק כדי לכרוך ע"פ צלוחית קטנה של פלייטון: (ג) עור כדי לעשות קמיע קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפלין שהיא שמע ישראל דיו כדי לכתוב שתי אותיות כחול כדי לכחול עין אחת: (ד) דבק כדי ליתן בראש השבשבת זפת וגפרית כדי לעשות נקב שעוה כדי ליתן ע"פ נקב קטן. חרסית כדי לעשות פי כור של צורפי זהב רבי יהודה אומר כדי לעשות פטפוט סובין כדי ליתן עפ"י כור של צורפי זהב סיד כדי לסוד אצבע קטנה שבבנות. רבי יהודה אומר כדי לעשות כלכול רבי נחמיה אומר כדי לסוד (נ"א לעשות) אנדיפי: (ה) אדמה כחותם המרצופין דברי ר"ע וחכ"א כחותם האיגרות זבל והול הדק כדי לזבל קלח של כרוב דר"ע וחכ"א כדי לזבל כרישא חול הגס כדי ליתן על מלא כף סיד. קנה כדי לעשות קולמוס ואם היה עב או מרוסס כדי לבשל בו ביצה קלה שבביצים טרופה ונתונה באילפס: (ו) עצם כדי לעשות תרווד רבי יהודה אומר כדי לעשות ממנו תף. זכוכית כדי לגרור בו ראש הכרכר. צרור או אבן כדי לזרוק בעוף. רבי אליעזר בן יעקב אומר כדי לזרוק בבהמה: (ז) חרס כדי ליתן בין פצים להכירו דברי ר' יהודה רמ"א כדי לחתות בו את האור רבי יוסי אומר כדי לקבל בו רביעית אמר ר"מ אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ולא ימצא במכתתו חרס לחתות אש מיקוד. אמר רבי יוסי משם ראיה ולהשוף מים מגבא:

אחר שלמד ד"ת על שולחנו יאמר מזמור שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון (תהלים קכו) ויטול ידיו. ותיקן הרב ז"ל תרוזות הללו לאמרם אחר מים אחרונים:

[ידי. ארחץ ידי (להסיר הזוהמא) לתוך כלי (ולא על הקרקע כי רוח רעה שורה עליהם והוא חלק הס"א השורה רק על מקום חרב שאין בו ממש. ואברך בג' ב"א (שאז אין מקום לנזקי רוח רעה) ובכוס של ברכה המבטל כל הדינים ומצטרף לטובה ומעורר ברכה מאת ה' שהוא עילת העילות ועתיקא קדישא]:

יְדֵי אַסְחֵי אֲנָא. לְגַבֵּי חַד מָנָא. לְסִטְרָא חוֹרָנָא. דְּלֵית בַּהּ מַמָּשָׁא:
אֲזַמֵּין בִּתְלָתָא. בְּכָסָא דְבִרְכָתָא. לְעִלַּת עִלָּתָא. עַתִּיקָא קַדִּישָׁא:

(א) אח"כ יתנהג בכס"ת ככל אשר הורונו רז"ל ונתבאר כל צרכו בכסא שן כס"ד: (הרב ז"ל היה מניח מעט יין גם בכוס של ברהמ"ז ופת ומפה על השולחן וזה היה נשאר ג"כ עד סעודת שחרית: (ג) אחר בה"מ חוזר ומברך על הכס נמרית בו ואומר זכור כו' אח"כ מברך על הפירות ומיני מגדים וריח כדי להשלים ק' ברכות לכן נחזור ונלינ פה ברכת מעין שלש דפירות: (ד) על מיני פירות האילן שנשתבחה בהן א"י שהם גפן תאנה ורמון זית ותמרה מברך אחריהם מעין

יומנין שלש: (ב) חשבון שלק׳ ברכות הוא חשבון של מצוה שמותר לחשבו בשבת לפיכך נשוב לקחתו בידינו. הנה כבר שמעת וידעת מתש״ל בסדר הלילה איך הם ק׳ ברכות בכל יום חול כפי מנהגנו ועתה ביום ש״ק חסרים ל״ו ברכות מג׳ תפלות ושל תפלין וירחו עינינו הרי ל״ח נגד זה יש בידינו ג׳ של ב׳ קידושין ז׳ דמוסף ע״ז דשתי סעודות (אם אוכל כולן כהלכה א׳ בלילה ואחרונה ביום) וברכה של יין שבתוך סעודה שלישית הרי אלו כ״ז חסרו י״א ואם י״ל מיני יין אינן אלא עשרה חסרים יזהר למלאותן בהפסקתי ומגדי. ואם עולה לתורה מרוית ב׳ ברכות והמפטיר זוכה בז׳ ברכו׳ (ואם א״א לו למלאות המספר באופן אחר או יוכל לצאת בשמיעתן מפי המצולים אם מכוין לאן) וישגיח על מנין של ברכות שיכוונו לידו לדעת אם השלים מספרן כאשר זכרתי שם: (ו) הרב ז״ל היה נזהר שלא לדבר בשבת כי אם בלה״ק אם לא כשהיה צריך לפרש ד״ת לתלמידיו: (ז) דבר ידוע הוא שהנכו אין קורין לאור הנר לכן בליל שבת לא יוכל ללמוד מתוך הספר רק שונה הוא בע״פ או במחשבה או עוסק בדברי שירות ותשבחות להש״י כ״ז שיעור מ״מ נ״ל שטוב הוא ברגילות שלו כגון מי שרגיל לחזור כל יום ק״י פרקים משניות דהוי רק כציון ראשי פרקים דשרי וכן האמר הוה׳ הפיילסטול׳ זו וכ״ש הקידו׳ פזיטלי׳ שיבול ורשאי לאחרן מתוך הס׳ דודאי לא גרע מהגרי׳ בליל פסח שהתירו הפוסקים:

סליק חלק ראשון שבחדר שלישי. משמושי דירה וכרסא ונמשיך בס״ד חלק השני בשמושא דערסא לעונת ת״ח. בו מבואר בארוכה כל דיני ועניני ומנהגי החבור וכוונתו. טובתו ורעתו. תפלת הרמב״ן. לחש הזוהר ושירו. ונקראו שני חלקים הללו מטות זהב וכסף. הראשונה של זהב. לפי שבה צריך להראות עושר רב וכל כלי נחמד ונאהב. והשניה בצנעא ד״ה של כסף. עוד מלת כסף תסבול שתופים בשני דרכים אם בלה״ק מלשון נכספה גם כלתה נפשי. וע״ש הייתי דבר שנפשו של אדם מתאוה לו. ואם בארמי. מלשון כיסופא שהוא הבושת. כן הדבר הזה ביחוד צריך בושה יתרה כמ״ש רז״ל. אסור להסתכל באותו מקום. ואסרו לשמש ביום ובפני בעלי חיים. משום שנאמר למען תהיה יראתו על פניכם. לכן זה שמו הנאה לו. גם ע״פ דרך הסוד. הם תפוחי זהב במשכיות כסף. כי הראשונה משמשת קודם חצות על מטה של זה״ב (היא מטתו של דו״ד) והב׳ אחר חצות (היא מטתו שלשלמ״ה) שהחסדים מתגברים. וידוע שהן נקראים כסף (והוא כרמו איש יביא בפריו אלף כסף) וע״ז אמרו האלהים. למה נקרא שמו כסף שהוא מכסיף כל הזהבים. והוא בסוד יוסף שלקט כל הכסף. ומטה זו היא של ז׳ פרקים:

פרק א בזווג של שבת

(א) קבעו חז״ל עונת ת״ח מליל שבת לליל שבת כמ״ש על הפסוק אשר פריו יתן בעתו וכן להדו בס׳ הזוהר מהכתוב לסריסים אשר ישמרו את שבתותי אלו ת״ח שמסרסים עצמן כל ימי השבוע ומתתינין על ליל שבת קודש: (ב) עוד הוליאו מן פ׳ ושמרו ב״י את השבת ר״ת ביאה. ושמרו הוא ל׳ המתנה (וכ״ה פי׳ ישתרו דלעיל) כמו ואביו שמר את הדבר שצריכין ישראל להמתין מלהזדווג עם נשותיהן בחול וישמרו הביאה עד ליל שבת. ואמר לעשות את השבת כמי שמתקן ועושה את יום השבת וגורם שיהיו הנפשות שמביא לעולם לדורותם ולא מס״א. ברית עולם שיהיו הדורות של ברי״ת עולם היינו דקדוש׳ ולא דבעל ברי״ת דסט״א אלא ברית של עולם הידוע שולמו של יובל העליון. ביני ובין ב״י אות הוא ר״ת ביאה כשהזווג הוא בשבת היא אות ביאה לעולם הבא׳ כי ששת ימים עשה ה׳ את השמים ואת הארץ ולא עשה זווג למעלה אלא ביום השביעי אז שבת וינפש דהיינו הזווג להעל׳ להוליד נפשות הלדיקים בשבת ולא בחול:

פ״ב בענין חזווג בכלל

(א) ז״ל ס״א כתיב את ה׳ האמרת היום להיות לך לאלהים וגו׳ וה׳ האמירך היום להיות לו לעם סגולה וגו׳ וכתיב והייתם לי קדושים כי קדוש אני. נתבאר מאלו הפסוקים כי הבורא ית׳ וית׳ ייחד לו אומת ישראל הקדוש׳ והבדיל׳ בתורתו הקדוש׳ מכל שאר האו״ג לשרתו ולברך בשמו וכ״ז שהם עושים הטוב והישר הם מקדישים שמו הגדול והקדוש וכ״ז שלא יתנהגו כשורה ומעשיהם מקולקלים הם מחללים ש״ש וכתיב באמור עם ה׳ אלה וגו׳ וכה״א ונודע בגוים זרעם: (ב) ואחר זאת ההצע׳ דע כי בהיות חומר האדם וטבעו סבה קרוב׳ היותו רע או טוב מצד תכונת המזג כפי הטפה שממנו נתהו׳ כמלא חבור האדם אל אשתו סבת קדוש שם הבורא ית׳ או חלולו ח״ו כפי הבנים שהוליד. לכן הזהירונו רז״ל לקדש עלמנו בשעת תשמיש מפני שזוהי הסבה להוליד בנים לדיקים שגם שמים מתקדש על ידם ולהפך בהפך. גם גורם קללה לעלמו כי לכך אמרו רז״ל הנאמנים (סנה׳ נב) קורין לרשע בן לדיק רשע בן רשע מאמת שידעו חכמי האמת שהאב סייע בעביר׳. ואם לפעמים מרשע יצא לדיק ולהפך זהו מדברים הזרים היוצאים מן הכלל ומהסודות העמוקות וסתרים בסוד יתן טהור מטמא ואנו מדברים מדרך הרוב וגם בזה עכ״פ היו שם הרהורי האבות שסייעו את המחשב׳ טובה שהרהרו בה האב או האם הרשעים באותה שעה זה גרם שהולידו לדיקים ואם להפך בהפך שגרמו תולדות רשעים מלדיקים: (ג) אחר שהדבר כן נלטרך לדעת מה היא זאת הקדוש׳ שצריך להתנהג בה בשעת תשמיש:

פ״ג במהות החבור

(א) דע כי החבור הנעש׳ כראוי ובזמן הראוי ובכוונ׳ הראוי׳ הוא ענין קדוש ונקי. ואל יחשוב אדם כי בחבור יש גנאי וכיעור חלילה חלילי כי החיבור נק׳ ידיע׳. ולא לתנם נק׳ כך כאמרו והאדם ידע את חוה אשתו וזהו סוד. כי טפת הזרע כשהיא נמשכת בקדוש׳ ובטהר׳ נמשכת ממקום הדעת והבינ׳ שהוא המוח: (ב) וידוע שאילו לא הי׳ נדבר קדוש׳ גדול׳ לא הי׳ הכתוב קורא לחבור הראוי ידיע׳. והנה סוד ידיע׳ הרמוז׳ בזה הוא סוד היות האדם כלול בסוד חכמ׳ ותבונ׳ ודעת כי האדם הוא סוד החכמ׳ והאש׳ סוד התבונ׳ וחבור הטהור הוא סוד הדעת וזהו סוד איש ואשה. ולזה כיוונו רז״ל באמרם (סוטה יז) בשעה שאדם מתחבר לאשתו בקדוש׳ שכינ׳ שרויה ביניהם. וזהו שם יה שהיו״ד באיש והה׳ באשה והוא רמז לשתי עולמות שנבראו בשם זה כמ״ש כי ביה ה׳ צור עולמים ונוסף בהם שם זה כדי שיזכו שתשתתף עמהם שכינ׳ בנותנת נשמה (שם) ולכן ראוי לאדם להתנהג בחבור בקדוש׳ כמ״ש בס״ד. ואם לא עשו כן שכינ׳ מסתלקת מביניהם הוא שם יה ונשאר אש אש וזהו סוד זירו רשעים מרחם (והבן כי בכאן סוד גלוי לבעלי עינים) ולזה כיוונו רז״ל באמרם (נדה לא) ג׳ שותפין באדם כו׳: (ג) הנה כי החבור הנעש׳ כראוי הוא קדוש ונקי שאם בי׳ בחבור הראוי גנאי איך היו כוללים בו לש״י אלא ודאי כשיהי׳ החבור לש״ש וכפי הראוי אין פעול׳ קדוש׳ למעל׳ ממנו (ומ״ש הפילוסופים הוש המשוש חרפה הוא לנו בכפשט דברו כשגם יש לו מקום כשאינו כראוי. אלא כחבור הבהמות שזהו משוש בצלתא כאשר ימשש העור ואית יער. ומה שצריך לעשותו בהסתר ובצינעא זהו ג״כ מאמת רוב קדושתו וכמו שאנו עתידים לבאר עוד בס״ד (גם האריכנו במו״ק סי׳ ר״ת יע״ש וזה גרם החטא אבל קודם שחטאו כאמר ולא יתבוששו) וע״ז נאמר בחבור הלדיקים בטרם אלרך בבטן ידעתיך הנה ייחס לורת הלדיק אליו ית׳ כאלו היא יה׳ מכייר ספת הזרע הנמשכת מהלדיק: (ד) ואחר שעוררתיך על סוד מהות הדרך הא׳ מן החבור עתה אודיעך הדרך הב׳ והוא הפך הראשון כי בזמן שאין אדם מתכוין לש״ש הנה אותו הזרע הנמשך ממנו הוא טפה טמא׳ כולה סרוחה אין לשם חלק בה ונק׳ משחית דרכו על הארץ. והנה גופו כלה לנבלי

וגאלו

זכאילו נוטע אשרה ומפטם עגל לע"ז בהיותו מזריע זרע מטונף ומקולקל ומזיק כסילון מאהיר עליו הוא אומר בה' בגדו כי בנים זרים יולדו :

פרק ד בזמן החבור . נחלק לשני חלקים :
בזמן העונה בימים

(א) כתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע . ופירשו רז"ל [כתובות סא] עונה של כל אחד לפי מלאכתו וטרחו. ות"ש רז"ל [סנהדרין לז] יצר תנוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. הוא . כי עם היות העונה קבועה לכל אדם לפי כוחו ותענוגו . לפי שאמרו הז"ל דעת האשה שהיא מתפייסת בכך למלא תשוקתה. אמנם אם יצטרך אל המעשה ההיא . הרשות בידו להוסיף . אם הוא מכוין בו להנצל מן העברה. וע"ז הזהירו שיעמוד קלא נגד יצרו. ולא ימלא כל תאותו . בדחיית השמאל . ותהא בו הקרבת הימין. כדי שלא תבטל עונתו . מתוך הכניעו את יצרו והלחמו עמו. וכן הדבר מצד האשה . עם היות עונתה קצובה . וכבר נתפייסה בהכנסה לחופה שלא לבקש יותר ממה שהוטל על הבעל (לפי עניניו) לחובה . אמנם היא צריכה לכך בהשתדלות' עמו ומתקשטת לפניו . הרי הוא חייב לשמחה בדבר מצוה אפילו שלא בשעת עונה. ואף כשהיא מעוברת ומניקה . ואמרו [יבמות סב] המכיר באשתו שהיא יראת חטא ואינו פוקדה . נקרא חוטא : (ב) ועתה יתבאר עוד טעם עונת תלמיד חכם מליל שבת לליל שבת. דע כי זרע האדם הוא חיי הגוף ומאור זהרו . כי הוא הדם המובחר והנקי אשר בגוף . והנה הזרע הוא מחלקי הגוף . ויש בו מחלק כל אבר ואבר . כי בידוע שלא יבוא עין מאוזן. רק כל אבר נמשך מטבע א' דומה לו. וא"כ כל אבר ואבר וכל צורה וצורה יש לו טבע מיוחד וכח ידוע שממנו הוא נולד ואין לחוש לסומא שמוליד פקח (עי' אגרת בקירת דף יז ב') כי כח האבר תלוי בטבע הכללי לגוף . ואחר שהזרע היא מכל אבר ואבר שבאדם . אין ראוי לאדם להיות מצוי אצל אשתו תמיד כתרנגול כי אז יותש כחו ואאור עיניו נתמעט וכל חלקי איבריו הולכים ודלים. אבל בהיות התבור לעונה הידוע' מליל שבת לליל שבת. שהוא סוד חזרת הגלגל פנים ואחור בז' ימי שבת . אזי יוכל להשפיע כח בזולתו והוא לא יחסר דבר שיהא נחלש עליו חולשה נראית לעין. שכבר קבל כח שיוכל להשפיע . ולכן אמר אשר פריו יתן בעתו. דהיינו מליל שבת לליל שבת . וסמך לו וכל אשר יעשה יצליח . כלו' יהא חבורו לשם שמים . ויבוא לידי גמר : (ג) והטעם היותו מליל שבת לליל שבת. לפי שהשבת הוא יסוד עולם . והוא דוגמת עולם הנפשות כטעם שבת לה' . וכיוונו בעונת ת"ח בליל שבת להיות כונתם לנפש השכלית. דהיינו להוליד צורה ראוי' לעבודת הבורא הש"ת . בעלת נשמה שכלית עליונ' וטהור' . כאמרו וביום השביעי שבת וינפש . והנה היתה הכונ' לזה בעונת ת"ח . והבן מאד כי לא שמו עונתם בימי הגופניות. שהם ששת ימי המעשה. כי אם ביום שכולו שבת והוא עולם הנפשות . הואל נא ובין וייטב לבך : (ד) ואם בעל נפש אתה . בין תבין את אשר לפניך . ותדע ותשכיל ממולא דבר מ"ש רז"ל בב"ר [פ' יא] אמרה שבת לפני הקב"ה . רבונו של עולם לכולם נתת בן זוג . ולי לא נתת בן זוג . א"ל כנסת ישראל תהיה בת זוגך . ושבת הוא צדיק יסוד עולם . שכנסת ישראל הוא בת זוגו . ומשם באות כל הרוחות וכל הנשמות . והצדיק קושר כל מחשבתו ביום השבת התחתון עם השבת העליון. ולפיכך עונתו בו. ולמען יהיו תולדותיו כמוהו. ולכן עיקר העונה בשבת. מלבד מש"ל בפ"א. והדברים עמוקים עומדים ברומו של עולם . וסתרי סתרים ורזין סתימין וגניזין :

חלק ב . בזמן העונה מצד המזון והשעות :

(א) דע כי המזון שאדם ניזון בו צריך שלשה מיני עיכול . ולמדרגה הרביעית נהפך לזרע או לדם לבן (היא הקילוס מפרנס הגוף. ואילו ישמש אדם מטתו סמוך לאכילה הנה באותו זמן טבע הגוף רותח והדם מעורב ואינו זך וצלול . ואותה טפה הנמשכת ממנו. עכורה ומלוכלכת סרוחה ומטונפת . הינה ללולי' לא נקייה ולא טהור' ולא זכה. וא"כ נמצא הנולד מאותו טפה הוא מיסוד עכור ומטונף עליו נא' הרה עמל וילד שקר . לפי שמזג הטפה מחויב היות הנולד ממנה מטונף ומטונף . ולפיכך צריך האדם לכוין בעת החבור . שתהי' בשעה שנפשו מיושבת עליו . ושקטו סעפי הגוף מרתיחת המזון שאכל . ונזדקק הדם וירדו השמרים למקומן הטבעי . ויסודות גוף האדם מסודרים בסדר נכון. וזהו סמוך לחצי הלילה האחרון: (ב) וע"ז אמרו [ברכות ה] על מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום . ואמרו שהזהיר בה הו"ל בנים זכרים . ודרך המפרשים בביאור אגדה זו בקצרה זהו . ידוע כי הקור החזק לפאת דרום (היינו נקו השוה. ור"ל בבחינת היושב בצפוני) וחכמי האמת ידעו . כי הקרובה אל הקצוות אינו מדין הטוב והישר . אבל המדה הבינונית הם הנבחרת . וע"ז אמר החכם . אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר וגו'. ולפי שצפון ודרום הם שני הפכים לחום ולקור בשתי תכליות. הסתירו רז"ל דבריהם ורמזום בהם. ואמרו כי המשמש מטתו בהיות מזג גופו בינוני ממוצע בין החום לקור . אז יכלו טבעיו ננוח ולא יזריע מהר . אבל יוכל לבעול במתון , ואז האשה מקדמת להזריע תחלה . ותלד זכר . כידוע ממאמרם ז"ל . ולכן אמרו חז"ל [נדה לא] בשכר שמשהין הצדיקים עצמן על הבטן הו"ל בנים זכרים . וחכמי המחקר נתנו לזה שני טעמים. האחד כי זרע האשה הוא כדמיון החומר . וכנגדא הח"כ זרע האיש. כתלא בדמיון היוצר שמצייר צורה בחומר או שהזרע שבא תחלה ברחם יתקרר ויחלש מעט קודם שיבא האחר, והאחר יבוא ויגבר עליו . ולזה הטעם אמרו חז"ל [שם עירובין ק] הרוצה שיהיו לו בנים זכרים יבעול וישנה (ע"ל): (ג) עפ"ז תבין סוד הנותן מטתו בין צפון לדרום הו"ל בנים זכרים. כי נמצא לפ"ז בחצי הלילה שכבר שקט הגוף מרתיחתו . ומזגו עומד זך ונקי . לכן אמרו בין צפון לדרום . ר"ל בין הקור והחום . כי ידוע הוא שכל מי שנולד מטפה קרה . יהיה לעולם פתי וסכל משולח ומי שנולד מטפה חמה . בעל כעס וחמה ונקל. אבל הנולד מטפה ממוצעת בין שתי הקצוות . לעולם אדם חכם מיושב בדעתו . יקר רוח איש תבונה . יפה עינים וטוב רואי . כמ"ש רז"ל [נדרים כ] שאלו את אימא שלום אשתו של ר"א מפני מה בניך יפין . א"ל כשהוא מספר עמי . אינו מספר אלא בחצי הלילה : (ד) הנה נתבאר כי הזמן הנכון לתשמיש. הינו כי אם בחצי הלילה ואולם לענין כוונת המאמר בהנותן מטתו בין צפון לדרום עוד לאלוה מלין (עי' בש"י סי' מ"ז) גם צריך עכ"פ שהכוונה תסכים עם כל המעשה שם בפועל . כמש"ל ושם :

פרק ח במזון הראוי לחבור

(א) ידוע הוא. כי כפי מזון כל דבר. כך יהיה הגוף הניזון ממנו . ובדרך המחקר נודע . כי החיה שהחמור נמשך ממנה . מאכלה שבולת נרד (ובדברי חז"ל פי' אע"פ גדולה מזו . בנרתא דשבור מלכא . דהוו מסקי לה בריש ריחני . משום שאכלה אמה בעבירה אהרוגין) וא"א בהיות הדם מזון הגוף ונהפך לגוף, והדם הוא כפי טבע המזון שנעשה ממנו . כי אם יהיה המזון ההוא עב ועכור . יהיה הדם הנעשה ממנו עב ועכור . ואם יהיה המזון זך ונקי . יהיה הדם כמוהו . ולפיכך הבדילנו הבורא ית' בתורתו התמימה והקדושה . מכמה מאכלות אסורות . שאסר אותן עלינו . קצתן שמטמטמין הלב כחלב ודם וקצתן שמעיזין את הפנים כחיות ועופות הדורסין . וקצתן שסוגרין דרכי התבונה והחמה כשפן וחזיר ודומיהן וקצתן שמולידין כמה מיני חליים קשים ורעים כשרצי הארץ והמים בכלל. סוף דבר על כולם אמר . ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף. הרי הודיע כי כל אלו הדברים נתעבים ונמאסים . מולידין דם רע מוכן לכמה מיני פורעניות. וא"כ כשאמרו רז"ל [שם] צריך לקדש עצמו בשעת תשמיש. הנה גם המזון כלול בקדושה זו. כי ראוי לאדם לאכול מאכלים ומזונות הגונים . וממוצעים בין הקור והחום. ויהיו מן הדברים המולידים .דם טוב זך ונקי מאחר שאותו דם עתיד להיות נהפך לטיפת זרע. והוא עתיד להיות יסוד ובנין לולד הנולד מאותו חבור. כי אילו יהיה המזון רע ועכור . תהיה הטפה ג"כ עבה ומטנפת ועכורה לפ"ז נמצא המזון גורם להיות הולד חכם או פתי . צדיק או רשע (ביחוד בהצטרף אל זה מדות האבות העוברות בלי ספק . ונרשמות בטבע תולדותיהן ע"פ הרי"ו) ולזה נסמכה פ'

אשה

אשה כי תזריע למאכלות אסורות. ומצד אחר לפי נגעים, להודיעך שאם יבדיל אדם עצמו מן המאכלים הרעים. הוויין לו בנים הגונים קדושים וטהורים. ואם לאו הנגעים מתחדשים עליהם מצד טפת הזרע. שהיתה מאותן מאכלים המשוקצים: (ב) וראוי לומר עוד כי הן המזון הראוי. א"ל לקחת כדי מלוי הגוף (ע"ל בכסא שן) רק דבר בינוני שיוכל הטבע לטחון אותו. ויזהר להתהפך לדם נקי וטהור (ואי"ה יבואר עוד מזה בהנהגת המעוברת): (ג) ואמנם לענין התעוררות תאות המשגל ולהוסיף כח בזרע. כבר נזכר לעיל תאכילת שום. וכן כל הדברים שמנעו לכ"ג בעיה"כ. טובים להכנס בנשוי בע"ש. ודע כי החמום והלחות הם הגורמים המשגל:

פרק ו בכוונת החבור

(א) כתיב ויברך אותם אלהים לאמר פרו ורבו. וכתיב לא תוהו בראה לשבת יצרה. הרי הזהיר הכתוב על פריה ורביה. ולכן יש שכר הרבה בדבר. והמפסיד זרעו בקלקול ובגועל מחשבתו. ראוי להקרא בער כסיל ופתי: (ב) ועתה יש לנו לדעת ולהבין איזהו הכוונה הנכונ' באותו מעש' ונחלקות הכוונות על המעש' הזה לארבע והם נכונות ומעולות ובשלש' מהן עיקר קבול שכר וברביעית שכר מועט מהשלש': (ג) הראשונ' היא אותה שהכוונה בה לפו"ר בלבד לקיים מצוה ולפרוע חובו והיא הנכונ' שבכולן: (ד) השניה לתיקון הולד בשהם חדשים אחרונים שהתשמיש יפה לו שמתוך כך יצא מלובן ומזורז גם זו הכוונ' נמשכת בכוונת פ"ו הואיל ויש בו תקון לולד: (ה) השלישית אין בה לא זה ולא זה אלא שהאשה משתוקקת אליו והוא מכיר בה שמשדלתו בדברים וכן בעת לכתו לדרך או בעת בואו מן הדרך שאז ודאי היא משתוקקת אליו גם בזה יש קיבול שכר כדלעיל: (ו) הרביעית שהוא מתכוין לגדור עצמו בה כדי שלא יתאו' לעביר' כשרוא' את יצרו מתגבר עליו ונתאוי לדבר זה ואולי יחלה אם לא ישמש גם הכוונ' הזאת יש בה שכר אך לא כראשונות כי שמא הי' יכול לדחות את יצרו ולעמוד נגד תאותו. ואמרו ז"ל. אבר קטן יש באדם משביעו רעב כו': (ז) אבל יש מחשבות אחרות וכוונות רעות שמקלקלות המעש' מפסידות אותו. ומחליפות כי רעה תחת טובה ושילום עון תחת קבול שכר. ואע"פ שיש בו א' מג' דברים הראשונים. כמ"ש רז"ל על הפסוק וברותי מכם המורדים והפושעים בי. אלו בני ט' מדות. בני אנוס' (בשעת תשמיש. עמו"ק) בני אנוס' (אפי' היא אשתו. הכופ' אשתו אפי' לדבר מצוה הוא חוטא. אלא לא יבעול עד שיפייס. ולמדנו ד"א מתרנגול. שמפייס ואח"כ בועל. דא"ל זביננא לך זוגא דמטי ליך עד כרעיך. רומז למלבוש של צניעות שכל גופה מתכס' בו) ואמרו רז"ל. מה יעשה אדם ויהיו בניו זכרים. יעשה חפצי שמים וחפצי אשתו. ואל"ל בני נדה) בני מריבה (ולכן מי שהי"ל מריבה עם אשתו. לא ישמש עמה עד שיהא ביניהם אהבה ושלום. וכן המורדת. ר"ל שנהרג ליה בתשמיש עכשיו) בני שכרות (שהיו שניהם או אחד מהם שכור) בני גרושת הלב. שבלבו לגרשה. אע"פ שאינו שונא'. בני ערבוביא (שמשמש עמה וכסבור שהיא אחרת. אפילו שתיהן נשיו. בני חצופה (שהיא תובעת התשמיש בפה) אבל המרצ' עצמה ומקשטת לפניו שיתן דעתו עליה. הוי"ל בנים מהוגנים. בני תמור'. שהוי' משמש עם אשתו ומחשבתו באשה אחרת. וי"א אף בני ישנה: (ח) למדנו כי בהתחבר האדם עם אשתו. אם דמיונו ומחשבתו וכונתו עסוקים בדברים לא טובים. הנה אותו הדמיון אשר במחשבתו יקלקל הצור' הבאה מן הטפה ההיא. ויבוא לנצר היולד נפש רשע פריץ. ואם דמיונו ומחשבתו עסוקים באשתו. ובדברי חכמה ובינה ומדות טובות והגונות. הנה אותו הדמיון אשר במחשבתו יש לו כח לצייר הצור' בטפת הזרע כפי שהיי' תדמה בשעת החבור בלי ספק. ואפי' יהיה האדם הבא' מאו"ה לעפ"כ מחשבתו הטוב' המשיך נשמת צדיק לנער היולד ממקום קדוש. ולכן כל אותם המתגיירים מאו"ה. נפשם היתה מנפשות ישראל. בעבור הרוח הקודש שעבר על לב אבותם בשעת עבורו. על כן קרבם הבורא ית' לבל ידח ממנו נדח. ונפשות המומרים. היו נפשות רשעי או"ה. שהם הבורא ית' בעבור הרהור רוח רעה שעברה על דעת אבותיהן בשעת תשמיש. לכן הבורא ית' מסלק הקוצים מתוך כרמו ודוחה אותן: (ט) א"כ ראה גם ראה. כמה צריך האדם להזהר ולהזהיר לאשתו בשעת תשמיש שיהיו נקיים וטהורים מכל הרהור ומחשבה רעה אז כל אשר יעשו יצליחו. תדע מה ההרהור עושה מרז"ל (ברכות כ) דיתיב אשערי טבילה אמר כי סלקן בנות ישראל מטבילה ליסתכלן בי וליהוי להו זרעא שפירא כוותי הודיע כי בהיות האשה מחשבת ביופיו בעלותה מהטביל' ומתחברת לבעל' אזי המחשב' ההיא אשר בדמיונה תצייר צורת הולד כפי הדמיון וכן נראה גודל כח המדמה בלבן ע"י המקלות א"כ נמצא הדמיון בהרהור סבה גדול' לצורת הולד ומדותיו. ולכן צריך אדם לנקות מחשבתו והרהוריו בשעת תשמיש ולא יחשוב בדבר עבירה וזמה ולא באשה אחרת ולא בדברי הבאי אלא יחשוב בדברי הקדושים ויפנה מחשבתו מכל הרהור רע. ויחשוב בחסידים הטהורים והקדושים אנשי שכל ומדע כי אותן המחשבות יחולו על הזרע ויציירוהו כצורתם בשעת תשמיש: (י) וכן צריך שיהא מיושב דעת אשתו ומשמחה ומכינה ומסעדה בדברים המשמחים את הלב כדי שתשיג את התאוה אליו [בקדוש' ובטהרת דמיונ' כמו כן] וזה יהא ניכר בשיחתה ובעיניה ואז יאהבו זל"ז ויהיו בניהם פקחים כי כפי מה שתהי' אהבתם זל"ז בשעת תשמיש כן יהי' פקחות הנער שיולד ושכלותו והטעם הוא לפי שהאהב' לא תהי' כי אם מן התאו' והתאו' לא תהי' כ"א מחום הלב ומחום הלב יחמו הדם בכל האיברי' ולפי רוב תאות' תהי' תמימות' ויחמו שני הזרעי' זרע האיש וזרע האשה אשר מהם יברא הילוד ולכן יהי' פקח כי הפקחות הוא מחום הלב ומחדוד המחשבה אשר במוח. וכאשר תהי' היא ג"כ מסכמת למחשבות טהורות וזכות כמוהו. אז יהיו שניהם אחדים בדבר המצוה. ותתקשר מחשבתם כא'. ויולידו בן כפי הצורה הטהורה שציירו: (יא) ואל תתמה ע"ז. שכבר סיפר מעשה שהיה (ב"ר פ' ט ג) במטרוניתא שילדה בן שחור. והיו היא ובעלה לבנים ויפים. וחשב בעלה להרגה. כסבור שזינתה עם כושי. לולי שבא חכם ואמר. שמא הרהרה בשעת תשמיש באדם שחור. בדקו ומצאו צורות שחורות במשכיות אותו חדר ששמשו בו. ואמרה היא. כי כששמשה עם בעלה היתה מסתכלת באותן צורות ומהרהרת בהן. וכן מצינו באגדה דהנזקין בבני ירושלים. שהיו השבאים קושרין אותן בכרעי מטתן. להסתכל בצורתן להוליד בנים נאין כדמותן:

פרק ז' בהנהגת החבור. ונחלק לשלש חוליות.

חוליא א. בכמות המשגל:

(א) דע כי אין האדם לתוקף תומו. אין לו זמן מיוחד יתעורר החום בהם ויתחברו. ואולם הנערים. יען כי מקורותם קצרות ומלאות לאות וחומם אינו שלם כם. לכן אין להם זרע. וכשיגדלו שחומם יתרבה ונשלם יותר ומקורותיהם נרחבים. אז יולד להם טבע הזרע. והוא מותר שהכין הטבע לדחותו כשאר המותרות שאתה מוציא. ולכן יגיע ההולדה לגרשו לחוץ. ואם יתקבץ בגופם יזיק להם. ולכן צריכין למשגל. וכן מי שנגברה עליו השחורה אז שגעון. יועיל לו המשגל. כי ינקה המרה ימסיר האף והרעיון הרע ותשמח הנפש. וכמו כן אם יהיה אדם גופו בריא וגידיו רחבים וארוכים וגברו (ר"ל אברו) חם והוא מתקשה מאליו שלא לדעתו וימלא כובד מתחתיו ולמטה. וכאילו חוטי הבילים נמשכין. אזי אם לא יוציא הזרע. יתקבץ בגוף ויעצר בו ויוליד קיטורים רעים יעלו אל הלב והמוח ואלטומכא. ויפסיד הבריאות ויוליד חליים רעים ממיתים. כמו שקרה לאנשים שנהגו המשגל והניחוהו זמן ארוך ומתו פתאום. ולכן יועיל לו מאד המשגל. כי ינקה גופו מהמלואה ויקל כובד הראש ויאיר לו העינים: (ב) אמנם אל ישמשנו תכף ליציאה מהמרחץ ולא תכף כניסה ולא תכף ההקזה (עיין גטין דף ע) עד שיעבור יום או יומים. ולא ביום יציאה לדרך ולא ביום בואו מדרך (עמו"ק [עי' עש"ן סי' ר"מ בשם רש"י] ולא כשהוא רעב ולא תיכף האכילה מיד לפי שיצא המאכל בלתי מבושל ויוליד סתם באברים ומזה יתילד חולי פרקי הרגלים. והטוב שבעתים לזה. הוא כשיהיה קרוב מהשלמת העכול קודם שירעב. ובאות שיהיה הגוף ממוצע בין הענינים המתחדשים מחוץ. עד שלא יהיה מלא הרבה ולא רק הרבה ולא קר מאד ולא חם מאד. ולא יעבור

כשווי

השווי ביונש ולא בלחות. ואם יטעה בשעייתו. צריך שיהיה בטעות קטן. ושיעשה המשגל. וכבר חותם. הוא טוב משיעשהו וכבר בוקר. וכשיעשה והוא מלא. טוב משיעשהו והוא רק. ושיעשהו והוא לח. טוב משיעשהו והוא יבש. ולכן מי שמזגו יבש או הנרפא מחליו בעודו חלוש וכחוש. יזהר מאד מהתשמיש. כי ירבה חום הטבעי אשר בו ויבער הנכרי וימות בלא עתו (ובמקומו אי״ה יתבאר דברים המחזיקים והמחלישים המשגל) ואף הבריא אל ירבה בו כמש״ל. וכבר נודע מה שאמרו רז״לי השטוף בבעילה. זקנה קופלת עליו. וחליים רבים ורעים ומכוערים באים עליו. אמרו הרופאים א׳ מת בטבע ואלף מתים מרוב תשמיש. כי הוא מוליא הלחות בשרשי שבו קיום החום הטבעי. לפיכך רובו קשה (כמאמר רז״ל) שמפסיד כח האדם ואם הוא בריא חולה. מפיל מראה פנים ומחליש המות ומוריש השכחה ומקצר החיים. ואמר החכם. אל תתן לנשים חילך. אבל מיעוטו יפה ומועיל בכל אלה הדברים. כשהוא בהנהגה נאותה בעת ובזמן בכמות ואיכות. ואז הוא שומר הבריאות ומיטיב נר הזכרון ימראה פנים. ברוך שבחר בנו והורנו דרך החיים בעוה״ז ובעוה״ב:

חוליא ב׳. באיכות הפועל הלז

(א) הוא למטה והיא למעלה. זו דרך עזות והכנה. שמשו ב׳ כאחת. ה״ז דרך עקש: (ב) אמר ר׳ יוחנן בן דהבאי [נדרים כ] ד׳ דברים סחו לי מלאכי השרת. חגרין מפני מה הויין. מפני שהופכין את שולחנם. סומין מפני מה. שמסתכלין באותו מקום. רמז לזה. וראה את ערותה והיא תראה את ערותו ונכרתו לעיני בני עמם. כלומר שיכרתו עיני הבנים. אלמין מפני שנושקין באותו מקום. חרשין שמספרין בשעת תשמיש. ומ״מ רז״ל [שם] אין הלכה כיוחנן בן דהבאי. אלא כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה. הא למה זה דומה. לבשר הבא מבית הטבח. רצה לאכלו מבושל אוכלו. צלי אוכלו לא אמרו אלא כנגד יצר הרע. ואף זה לא נאמר אלא בהפיכת השלחן. ובאותו מקום דווקא. אלא שמשמש פנים כנגד עורף. או אם משמש דרך מקרה שלא כדרכה בלי הוצאת זרע. אבל המוציא זרע לבטלה הוא משחית דרכו. ומביא מבול לעולם. ונודע לכל כמה חמור עון זה ר״ל. ואף בפנים כנגד אחור אינו דרך טוב. אלא באקראי למלא תאותו לא נאסר. אבל אינו משובח ובדברים האחרים לא חלקו על יוחנן. שהרי הנושק באותו מקום עובר משום בל תשקצו. והמסתכל מסיר מסוה הבושה ומעיד שאינו מגזע ישראל שסימנם ביישנים. וכתיב והצנע לכת עם אלהיך. ואפילו המספר עם אשתו בשעת תשמיש שיחה יתירה. אמרו ז״ל [חגיגה ה] ומגיד לאדם מה שיחו. ור״ל שיחה בטלה של ליצנות וקלות ראש לנבל הפה הוא שאסרו. אבל רשאי לדבר עמה דברים שהן לורך התשמיש. ולהכניסה תחלה בדברים המושכים את לבה ומיישבין דעתה ומשמחין אותה. כדי לקשור דעתה בדעתו וכונתה בכונתו. ולומר לה דברים שמביאין לה חשק ואהבה ורצון. גם יאמר לה דברי יראת שמים ותסידות ודרכי צניעות. ומדברי נשים לדקניות שילאו מהן בנים הגונים כשרים בעלי תורה ויראה והוראה ובמעשה קמחית [יומא מז] שזכתה לז׳ בנים כ״ג. מפני שלא ראו קורות ביתה קלעי שערה: (ג) משהתחיל לשמש עמה אין בו לדבר כלל בשום ענין. כדי שתהא כוונתו צלולה לשם שמים: (ד) קודם בעילה יבדוק נקביו מלב המטה. ע״ל: (ה) היוצא מבית הכסא קבוע לא ישמש. עד ששהה כדי הילוך חצי מיל. שעורו (ע״ל) ותוהר עשיית התשמיש יתפשטו בגדיהם ולא ישמשו כשהם לבושים. ויכנסו במטה ויכסו עצמן. ולא ישמש על גבי קרקע: (ו) אין זווג שלא יקדים אליו חיבוק ונישוק. ושני מיני נשיקין הם. האחד קודם הזווג. באין הנשיקין כדי לפייס האיש את האשה ולעורר את האהבה שביניהם. ואח״כ בעת הזיווג ובעת התשמיש עלמו. אז נושקין זא״ז. כדי לעשות שני מיני זיווגים עליון ותחתון יחד. והאריך בסוד הענין בספר הגלגולים: (ז) לא יבעול מעומד ולא מיושב. אלא שוכב והיא נעשית כר לבעלה. והאומרים בעלי המחקר שיהיו מראשותיו גבוהים. וימשוך ירכה אליו לצד מעלה משך יפה: (ח) נקיט מרגניתא בחדא ידי׳ [שבת קמ] זכורא בחדא ידיה. כורא לא תחוי ליה. עד דלצטער הדר תחוי ליה כורא משום צניעות. וישמש בהצנע לכת וקולם לא ישמע (והאר״י המתיק סוד בכתיבות שטיפה בה. וישהא עד שידע שלא ילא ממנו עוד טפת זרע. שלא ילכו לאיבוד ולבטלה ע״כ לא יפרוש באבר חי) ותתקוט האשה אח״כ אם תרצה להתעבר. ותזהר מלהתעטש ומלעשות דבר. אלא תישן מיד:

חוליא ג. מיתר הדינים הנקשרים בזה הפועל

(א) הרוצה לעשות בניו זכרים. יבעול וישנה ודווקא מדעת האשה. אבל אם עושה בעל כרחה נקרא חוטא. ונראה דס״ה כשהיא מעוברת ומניקה. כמי מקרי אך ברגלים. אבל חייב בעונה בין מעוברת בין מניקה וזקנה ואינה לבעלה: (ב) שמש מטתו ועמד מיד. קרוב למיתה יותר מן החיים ששה דברים העושה אותם מת מיד [גטין ע] ואלו הן. הבא מן הדרך ונתיגע. הקיז דם ונכנס למרחץ. שתה ונשתכר ישן ע״ג קרקע. ושמש מטתו: (ג) כבר כ״ל שיהיו שניהם ערומין בשעת החיבור. והמשמשים במלבושיהם הוא מנהג פרסיים. האומר אי אפשי אלא הוא בבגדו והיא בבגדה. יוציא ויתן כתובה דמדאורייתא בעינן קירוב בשר דווקא. עמו״ק. ובארתי שם מ״ש הקב״ה שונא המשמש ערום. היינו שצריך לכסות עצמו אף בלילה ואפלה בסדין או במלע. ואפי׳ כשהוא לבדו הוא מוזהר על כך להיות צנוע כמש״ל. אלא משום דס״ד במקום מצות עונה לית לן בה. לכן הוצרכו להזהיר על זה גם במקום מצות עונה שמן התורה אבל בודאי צריכין פישוט בגדים לכתחלה. אף שאינו מעכב כשיש איזה סבה המונעת. וכ״ש היכא דמחלה. וטלית קטן כ״ל שא״צ לפשטו. אדרבה כך יפה לו (עמש״ל): (ד) אסור לבוא על הישנה: (ה) אסור לשמש לאור הנר אע״פ שמאפיל בטליתו. ומחילה י׳ מהני אע״פ שהאור נראה מלמעלה. אבל צריך האפלת טלית והישן בכילה אם היריעות עבות ומאפילות. אע״פ שאינן מחשיכות ממש שרי ואם אין מחילה. אע״פ שפי הנר עם ראש הפתילה הדולק הפוך ללד אחר ואינו מאיר כל כך או שהוא בתוך עששית אסור. ואם הלבנה מאירה עליהם להדיא אסור. אבל אם מאירה לבית ולא עליהם מותר. וצריך האפלת טלית. ותחת אויר השמים ואפי׳ בלא הלבנה אסור ואור הכוכבים אפשר דלא מיקרי אור לדבר זה וצ״ע: (ו) וכן אסור לשמש ביום אלא א״כ הוא בבית אפל. ות״ח מאפיל בטליתו. וטעמא משום דמקפיד להאפיל היטב משא״כ עם הארץ. ועוד שמחמת למודו אין בו פנאי לדבר זה בכל עת לכן הקלו אללו בכך: (ז) אסור לשמש מטתו בפני כל אדם אם הוא ניעור. אפילו ע״י הפסק מחילה. ובפני תנוק שאינו יודע לדבר מותר (ומדת חסידות שלא לשמש בפני כל חי) המשמש על המטה שתינוק ישן עליה אותו תינוק נכפה. ולא אמרן אלא דלא הוי בר שתא. ולא אמרן אלא דגני להדי כרעיה. ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עליה: (ח) בית שיש בו ס״ת או חומשים העשויים בגלילה אסור לשמש בו עד שיהיה בפניו מחילה. וצריך שלא תהא כטלת כרוח. עמו״ק. ואם י״ל חדר אחר. אסור עד שיוליאנו. ואם יש שם תפלין או מזוזה או ספרי קודש אפי׳ של תלמוד. אסור עד שיתנם בכלי תוך כלי. והוא שלא יהא השני מיוחד להן. דאל״כ אפי׳ מאה כחד חשיבו. ואם פורס טלית ע״ג ארגז. חשיב כלי תוך כלי. עמו״ק שנסתפקתי אם הוא בהפך. ור״ל שמונחין בכלי שאינו כליין ופרס ע״ג כלי שהוא כליין אם מועיל. ולדדתי להקל: (ט) אכסנאי אסור לשמש. ואם יחדו לו ולאשתו בית או חדר מיוחד לשניהם (להפיקי היכא דכל אחד לן בחדר בפ״ע) מותר. ולא יישן בטליתו של בעה״ב: (י) אסור לשמש מטתו בשני רעבון [תענית יא] אלא לחשוכי בנים. עמו״ק. וה״ה בשאר לרות שהן כרעבון: (יא) מ״ט לא תקנו ברכה על הבעילה. לא ברכת הנאה ולא ברכת המצוה. עמ״ש בס״ד בחבורי. ומ״מ כללוה בברכת השינה לדעתי עמש״ל. ויע״ש ההנהגה עם ק״ש בעת העונה. והוא להניעור. אמנם הישן בתחלה קודם שישמש. ודאי מברך תחלה ברכת השינה. וכך יפה לו ודאי כדי שתעלה לו לפטור גם הנאת הבעילה. ואז אחר שקיים מצות עונה וחוזר לישן, כ״ל שאינה חובה לחזור ולברך ברכת השינה. הגע בעלמך שמפסיק שנתו כמה פעמים בלילה אחת. האם יצטרך לחזור ולברך כל פעם שרוצה לישן עוד. וכזה לא שמענו ולא אשתמיט תלמודא ולא א׳ מפוסקי הלכות להזכיר חלוק זה. אלא סתמא דמילתא ברכה א׳ עולה לו לכל הלילה. עם שי״ל כשמפסיק בכ״

הפסקה

בספקה גדולה כגון בעשיית התשמיש, לא הוצרכו להצריכו שיחזור ויברך כשחוזר [לשנתו דמתילא השתא. מ"מ אין בזה הכרע. ונראה דיתאן דהדר מברך נמי לא הפסיד. אע"ג דספק ברכה להקל. אי בעי עביד הכי או הכי ושפיר דמי. ולא משום ספק או מדרי' פשרה קאי אומר, אלא לפי שהוא דבר התלוי גם בכוונת המברך. שאם מתחלה נתכוין בברכתו לפטור כל השינה של לילה זו אע"פ שיפסיק בה. שוב אינו צריך לברך כל אותה הלילה אפי' מפסיק בה כמה, כיון שמתחלי' היה דעתו לפטור הכל בברכה א'. ודמיא לברכת הנהנין שפוטרת כל מה שאוכל ונהנה אע"פ שמפסיק באכילתו והנאתו. כל שלא הסיח דעתו. אכן מי שירצה לחזור ולברך ברכת השינה משהפסיק בה הרשות בידו, והוא יכוין מתחלי' שלא לפטור רק שינה ראשונה. ואז כשחוזר ומברך אינה לבטלה, וכך נכון בעיני: (יב) המינקת בשבת, תמתין מלהניק בנה עד כדי הילוך מיל. אף אם הולד בוכה, אבל כשבוכה ולא יכלה להשתיקו אלא בהנקה, מניקתו ואינה חוששת. כיון והנה נער בוכה ותחמול עליו: (יג) אחר שכללתי רוב דברי ס' בעל הנפש [לראב"ד ז"ל בשער הקדושה] והגרה שקידש ימדברי רז"ל בתלמוד, עדיין אנו צריכין לדברי ס' הזוהר. ונעתיק מעט מהרבה הנמצא בו בענין הזווג הקדוש. ז"ל פ' קדושים. ת"ח בזמנא דישתכח בר נש בזווגא חדא דכר ונוקבא ואתכוון לקדשא כדקא יאות. כדין הוא שלים ואיקרי אחד בלא פגימו בגין כך. בעי בר נש לאחדי לאתתיה בההיא שעתא. לזמנה לה ברעותא חדא עמיה. ויכוונו תרווייהו כחד. כדין כולא חד בנפשא ובגופא, בנפשא לאדבקא דא בדא ברעותא חדא, ובגופא. כמא דאוליפנא. דבר נש דלא נסיב כמאן דאתפלג. וכד מתחברן דכר ונוקבא. כדין אתעבידו חד גופא. אשתכח דאינהו חד נפשא וחד גופא. ואיקרי בר נש אחד, כדין קב"ה שארי באחד. ואפיק רוחא דקדישא בההוא אחד. ואלין אקרון בנין דקב"ה כמה דאתמר. ובג"כ קדושים תהיו כי קדוש אני ה'. זכאין ישראל דלא אוקים מלה דא אלא ביה ממש. דכתיב כי קדוש אני ה', בגין לאתדבקא ביה ולא באחרא. ועל דא קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם. ע"כ הנה ראית גודל מעלת הזיוג הקדוש. ותדע והשכיל ממולא דבר, איך הוא בדוגמא עליונה יותר ממה שהפה יכול לדבר והלבון לספר: (יד) עוד שם בענין הנ"ל ז"ל. זכאין אינון צדיקיא דמשתדלי באורייתא וידעי אורחיה דקב"ה ומקדשי גרמייהו בקדושה דמלכא כו'. ובג"כ משכי רוחא דקודשא מלעילא. ובנייהו כולהו זכאין קשוט. ואיקרון בני מלכא בני קדישין. ווי להון לרשיעיא. דכולהו חליפין ועובדייהו חליפין, בג"כ ירתי בני הון נפשא חליפא מסטרא מסאבא כו'. אל תהיו כסוס וגו'. דאינון מרי זנותא. אין הבין, דלא משתדלא ב"נ באורייתא כו'. וע"ד ואתם הדביקים בה' ע"כ, אל תהיו כסוס. ששטוף בזמה (כמש"ל מרז"ל) במתג ורסן עדיו לבלום. ר"ת בועל: (טו) וז"ל ס' הגלגולים. כשאדם מזדווג עם אשתו. אפשר ששניהם יכוונו לכוונת מצוה או להיפוך או שאחד יכוון לטובה ואחד לרעה. והנה מכח האב ניתן בבן כיד אור מקיף ומכח האם ניתן בו אור פנימי. והנה אם האשה תכוין לטובה וגם האיש. יהיה אותו הולד צדיק גמור באור מקיף ואור פנימי. והיפך בהפך. ואם האב יכוין לטוב והאם לרע. יהיה לו מקיף טוב ופנימי רע. ובהמשך הזמן יכוף המקיף לפנימי ויעשהו כמוהו טוב. ואם היה להפך. יכוף המקיף הרע לפנימי הטוב. ויהיה רשע כמוהו. לפי שהמקיף כולל את הפנימי בתוכו ומהפכו לכל אשר ירצה. ואם תראה אדם שהוא קל כנשר ורץ כצבי בכל מעשיו ומהיר במלאכתו. זה גרם לו גודל הגבורת כח האב בו. ואם הוא עצל כבד. גבר עליו כח האם הפנימי. והכל הוא לפי כוונת האב. אם כיון רק לטוב. יהיה הבן מהיר במלאכת שמים ויהיה אדם גדול בתורה. ואם כוון בהבלי עולם יהא מהיר בעסקי הבלי עולם. ולכן תמצא איזה קטנים שאינם זזים ממקומן. ויש שאינם יכולים להיות שקטים אפילו רגע אחד. והכל נמשך לפה"ש. ע"כ: (טז) הרי גם זה צריך עיון. שהכוונ' עוזרת הרבה מאד. ועם זה מתלוים ג"כ המזג ותכונת האביה. וכן העת והאקלים מסייעים עוזרים למדות הנולד ותכונותיו. לכן הפקח המשכיל בכל דרכיו. ישים עינו ולבו על כל הענינים הנ"ל. שהן סבות קרובות ולהן מבוא גדול בהויית הנולד. שיצא לצורף כלי שלם מכל צד האפשר. שראוי לשמשו של מה"מ הקב"ה: (יז) כללו של דבר. כמקרה האכיל' כן מקרה הבעיל'. וכד טב. ליה טב מינה. כד ביש. לית ביש מינה (סימן נאה לזכירה. מה שנפל במקרא' הל' ד"א בטור א"ח בסי' ר"מ. רומז לזה כי הוא דבר ר"ם ונשא. ובסיכוך ח"ו. מ"ר ורע מאוד. כי אלהיהם שונא זימה. וכ"מ שאתה מוצא זנות. אנדרלומוסיא באה כו'. ובני ט' מדות. הן כמו בני זנונים ופסולין דרבנן) וכמו שכבר ידעת ששני הדברים והפעולות כמו דבר אחד הם. והכלית זה כזה. כי כמו שע"י האכילה מתבררין ניצוצות קדושות ועולין במיין נוקבין. כן בפועל הלז נבררין נשמות קדושות ומושפעות מלמעלה. וזה גורם לזה, כי ע"י המאכל נעשה הזרע שנבני' ממנו גוף משכן לנפש. ומה שמתחבר על ידו מתמלא באכילה, גם השמעתיך מזה. כי מסגולת לשון הקודש נודע זה גם כן. מהוראות המשותפות בלשון אכילה ולחם. הלחם אשר הוא אוכל, הנה כמו שזה נקרא לחם כך זה. כמו שזו אכילה כן זו וכבר ידעת סוד האכילה הכשרה וגו' שלה, גם הודעתיך בסוף אכילה בענין כליון. כי אם זוכה. אז נחשבת אכילה טובה ובריאה לגוף ולנפש, כמו שהאכילה הראויה הגדורה המבוארת בכמה מן שמירת דרך החיים ומקיימת הכח והבריאות כן הבעילה ההגונה בעתה ובזמנה על מטה כבודה, הנאה ותועלת לגוף ולנפש כל טוב אדוניה בידה. מולדת כדומה לא להשחתה וחבול. אך יש פרי לצדיק כריו למאכל ועלהו לא יבול. והוא שיח"ה של ת"ח שיחת מה"ש (מאן ניניהו רבנן) שאין בה נבול. לא זכה כנגדו היא אוכלתו. כמו שהאכילה הבגו' בכמות ואיכות, מכלה ומחרבת הגוף והנפש גם יחד. ככה הבעילה המאוסה משחתת הגוף והורסת הנפש עד בשר מכלה אוכלת ודורכת. עוזר ועזור יחדיו וכליון בדמיהם מתבוססת. ביום נטעה תשגשג פריה קוצבת: (יח) וכן רומז עוד שתוף שם לחם בענין מלחמה, כי ע"י לחם זה ביחוד נתעוררה מלחמת נחש הקדמוני. כידוע ממאמרם ז"ל [ב"ר די"ח פ"ס] שמתוך עסק זה (לרוב קדושתו וחשיבותו) נתקנא בהם וקפץ עליהם. וגירה באדם המלחמה הראשוני': זכור מלחמה אל תוסף. כי דבר גדול ראה בו, איך הוא נעשה שותף להקב"ה בהויות עולם קטן, בדמות עולם גדול ומכוונו בכלל. וזה סוד שפתה אותו להיות כאלהים יודעי טוב ורע. ידיעה בענין חבור. כמו והאדם ידע. רמה אותו לרדוף אחר המותרות, ולבקש מעלה יתרה לחבר טוב ברע לתקנו, והיה יועץ לפי דרכו ולהנאתו, כדי לינק מהטוב על ידו. למען יפרוק עולו ולא יצטרך לשמשו ולעבדו, ובזה השיאו ויכול לו, ע"ד גמל"א בעי קרני כו' [סנהדרין קו] וכן אירע לו לנחש שהיה בדמות גמל ורדף אחר קרנים מידו לו, בעבורו נקצצו רגליו ואבד מה שבידו ונמדד לו כמדתו (וכן קין נלחם בהבל על תאומה היתרה, וכן בדור המבול, ובני האלהים שחטאו בבנות האדם שלקחו בזרוע, וזה"ר היה עון סדום באותה רבה, וחטאת ישראל במדבר בתאותם לבשר לאכל איש את אחר בשרו עשו מסה ומריבה, הנה סבת כל המלחמות הקדומות שהיו בעולם נגיחי הרחם: היה על זה הלחם) לכן אחר שגרם החטא, הוצרכו האדם ואשתו להתחבא ולהסתר מעין כל חי במעשה הקדוש הלזה, שלא תשלוט בו עוד עין הרע וקנאה: (יט) ולהיות שהרגיש האדם בבכיה העצומה והשעה הגדולה הכרוכה בעקב הלחם ההוא. במעט שרצה לפסוק ממנו מכל וכל לא אבה ללחום לחם (מחמת) רע עין. לא בקש לא הוא ולא שכרו. ולפיכך התחכם הבורא ית' להטביע יצר חזק באדם המטה אותו לפעולה זאת. במעט בכפייה והכרח (וכמ"ש בויע הליה [ב"ר פפ"ה] שזימן לו הקב"ה מלאך הממונה על התאוה. יאי"ל יהודה מהיכן מלכים עומדים) ונטע בו תשוקה מופלגה עם היות בכל יודעין שהאשה דומה לחמת מלא צואה ופיה מלא דם. אעפ"כ הכל רצין אחריה. לשתי סבות. הם לרוב תועלתו וטובתו הנמשך ממנו. אם הוא כפי הראוי והנאו' מן המותר והמסודר לו בעצם לישוב העולם. וכדי שלא ימנע האדם מן החבור מדאגת מדבר הנזק החזק המצוי עמו. לכן הוטבעה בו נטיה עצומה ותאוה יתירה גדולה מאד. למען לא יפרוש לגמרי. גם מן המותר והטוב. ליראתו את

הסכנה

הסכנה והרע הדבק בו כשהוא שלא כהוגן . ואם שנית . כדי להכפיל שכרו · לבחנו ולנסותו אם יעמוד במלחמה כבד' בזאת ויכלה : (כ) ולפיכך אני אומר . שגם אדה"ר היה בו יצר זה מתחלה קודם שחטא . עצת בוראו היא לנסות בו הנחש לדעת את אשר בלבבו . למען האכילו שכר טוב בנצחו אותו . וכמ"ש בס"ד בהקדמת זה החבור באורך ובמכתב אלהים . שזה היה כל פרי העבודה יגמול לאדם . ולא היה ראוי הנחש להסיתו אם לא היו נותנין לו רשות . ע"כ בודאי מאז בריאת האדם נמצא היצר סמוך לו לטובתו . ולא יתכן ביאתו בלתו (ואין מקום לקושיא שזכר בעל עשרה מאמרות פ"ג מאמר חיקור דין) : (כא) האנס זאת היתה חטאת אבינו הראשון . שנכשל במה שהיה פאז נמים בקיום מצוה הראשונה היא מצות פ"ו . שעשאה שלא לשמה . ולא המתין עד שעה הכשרה היא ליל שבת . ושמש ביום ובשעת התגבר הדין . שזה היה פרי חטאתו שהוליד ערלתו (זה קין) את פריו . זה הבל . כמ"ש האר"י ז"ל עי' בעשרה מאמרות . ותולדותיו כמוהו . כמה כאדם שעברו ברית . לא שמרו עתו והועדו . וכמוהו מקרה הרועה עם הכנסה שאכלה פגה : (כב) לפיכך צריך שמירה יתירה לעיוד נגד זה היצר . להביאו במסורת הברית . שלא לעוררו כל האפשר . כי אם בעת ובזמן הישר . הוא ליל שבת המוכשר . שהכה אם חלוני . וכשמתעוררת בו האהבה ע"י אש התאוה מלך שמאל הוא מלך הקודש . ואם קדוש הוא שעל ידו מתקדש גם היצר הנאחז אותו לך . ובזה הוא נעשה הוספת מחול אל הקודש ומתטהר . וכשיתנהג האדם בשעת קיום העונה ככל הכתוב למעלה ויקדש עצמו בתשמיש . מקדשין אותו הרבה [יומא לה] ומובטח שיהיו לו בנים זכרים צדיקים . והרמב"ן וחכמי האמת ערבים בדבר : (כג) האר"י ז"ל אמר . שטוב לומר מזמור לדוד ה' רועי קודם הזווג . כמו לפני האכילה . ומזה נראה ג"כ אמתת מש"ל . שאתי הפעולות מבחינ' א' הן :

וזו תפלת המקובל האלהי הרמב"ן ז"ל בליל החיבור

יהי רצון מלפניך צור כל העולמים צדיק בכל הדורות . למען שמך הגדול היוצא מפסוק ה' זכרנו יברך · שתתן לי זרע חדש זרע קודש . רצוי והגון טוב ויפה מתוקן ומקובל . וראוי לחיות ולהתקיים בלי עון ואשמה . ותברכני בשמך . ותברך את ביתי בזכרך . ואדע כי שלום אהלי . ותמשוך משך זרעי וכל מעיני ממקור ישראל . וטהר גופי וקדש נפשי ומחשבותי ושכלי ודעתי ויתר הרגשותי . ואתחזק ואתאמץ ואתלבש ברוחך הטובה הזכה והנדיבה . בכוונת תחנתי . כדי שאשלים רצונך . והשלים זרעי . ויבנה ויחיה ויעשה באמת ויושר . וימשך ויותך ויעמוד במקום הצלחתו . ותכונן כל הנאותיו . כדי להשלימו ולקיימו ולהעמידו בטעם בהן בחסד . בכח בבריאות . באומץ ובחוזק ובתוקף . בגבורה . ותירחם עליו בהעשותו בהתרקמו בהתמתחו בהתלבשו והצנתו על בוריו על מכונו בהווייתו ובבריאותו . ביצירתו בעשייתו . בנפשו ברוחו ובנשמתו . בקרביו וביצוריו . ולא יהיה בו ולא באחד מאבריו . לא נזק ולא חסרון . לא פגע ולא מקרה . לא חולי ולא מדוה . לא כאב ולא ציר . לא נגע ולא מחלה . לא חדי ולא רפיון . ולא יחסר כל טוב כל ימי חייו . ותברכני אני וביתי וזרעי . בכל דבר המשלים דעתנו ושכלנו והרגשותינו . לעשות כל מעשינו לרצונך . ותברכנו ברכות שמים ממעל . ברכות תהום רובצת תחת . ומברכותיך יבורך בית עבדך לעולם . אמן נצח סלה :

ובפ' הזוהר ויקרא . כתוב לשם להבריח הלילית מן המטה . ז"ל. אסותא לבזי . בההיא שעתא דאזדווג בר נש באתתיה . יכוון לביה לקדושה דמריה ולימא

בְּשֵׁם יהוה. עֲטִיפָא בְּקִיטְפָּא אִזְדַּמְּנַת. שָׁארֵי שָׁארֵי. לָא תֵיעוּל וְלָא תִפּוֹק. לָא דִידָךְ . וְלָא בְּעַדְבָךְ . תּוּב תּוּב . יַמָּא אַרְגִישַׁת גַּלְגַּלוֹי לִיךְ קָרַן . בְּחוּלָקָא קַדִּישָׁא אֲחִידְנָא . בִּקְדוּשָׁא דְמַלְכָּא אִתְעַטַּפְנָא :

ולחפיה ליה לרישיה ולאיתתיה , עד שעתא חדא . ע"כ :

עטיפא בקיטפא . פי' לילית הרשעה המעוטפת בסדין ומוכנת להתדבק בזיווג איש ואשה . לקחת כלולי טפות זרע ההולכות לאבוד עמש"ל (מקהלת הכהם הקדמוני) : שרי שרי . התר קשרך : לא תעול ולא תפיק . לא תכנס לכאן ולא תוציא לקחת טיפין : תוב תוב . חזור לאחורך : לא דידך . לא שלך הם : ולא בעדבך . לא יפלו בגורלך . על כן תניח אותן : ימא הרגישת גלגלוי לך קרן . ר"ל גלי הים קוראין לך . כי שם הרגיעה לילית : בחולקא קדישא אחידנא . כלומר לכך החזור לאחוריך . כי בחלק הקדושה אני אוחז . שכולה טוב ומחשבה טהורה . ועל ידי זה היא בורחת :

נפרקו ונסתלקו המטות . ואשא משלי . אשרי אדם שומע לי :

מה נִּכְבַּד הַיּוֹם מוֹשָׁבוֹ בְּמִטַּת זָהָב. מִשְׁכָּבוֹ עַל מִטַּת כֶּסֶף : אַשְׁרֵי הָאִישׁ לֹא פָּנָה אֶל רַהַב לֹא הֻטְבְּעוּ בְּבוֹץ רַגְלָיו בַּגּוֹי לֹא נִכְסָף : פֶּן יִשְׂבְּעוּ זָרִים כֹּחוֹ בְּבַצַּעַת בְּנֶצַב אַחֲרֵי הַלַּהַב. וְיָמוּת בְּלֹא עֵת הָאָסֵף. אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר מִלֵּא אַשְׁפָּתוֹ מִבֶּן נֶאֱהָב. כֵּן יְבוֹרַךְ כִּי יֶחֱנַן יהוה שְׁאֵרִית יוֹסֵף :

יתר סדר הלילה

(א) בליל שבת אין אומרים וידוים ותחנות [ולא ילך יחידי . וקודם השכיבה אומר . (הריני מקבל עלי שכל מה שיחלום לי יהיה מה שיהיה . לא אתענה מחר) והם ח"ו יחלים . לא יצום] : (ב) ראה חלום קשה . כבר כ"ל שיפה לו להתענות אפי' בשבת . ועל איזה חלומות מתענין . עיין ש"ע סי' רפ"ח : (ג) שינה בשבת תענוג . וכתבו הפוסקים סמך שלא לבטל שינה של שחרית בשבת . ואף שאמרו חז"ל כפי' [מגילה כג] שבשבת מקדימין לבהכ"נ היינו

דיינו לאפוקי י״ע . אבל א״ל להשכים לפני אור הבוקר . ואלו המראין עצמן מדקדקין בתלוס . תשכיתי קום בעיד לילה לתפר להתפלל . אין אני קורא אותן זריזין מקדימין למצות . אלא בכלל זריז ונפסד יחשבו . ביחוד בחורף שהוספין ק״ש ותפלה באפילה באורה . ולא ימלאו ידיהם ורגליהם לעשות בתירת וותיקין עם הנץ אתה ק״ש לגמרה. עמו״ק באריכות . ואע״ג דחזי לרבנן קשישי דעבדי הכי . איכהו הוו דייקי טפי . וידעי ובקיאי לכווני שעתא . דמרי דעובדא הוו . וכל מעשיהם לשם שמים . ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול . כי היום רבו המתפרצים הרוצים להשתמש כדי להשתבר ולעסוק בדברי בטלה . ומשרבו קלי עולם המתדמים כקוף בפני אדם ע״י תכסה | של חסידות פסולה בטלה עניה וירחת חטא הסורה נתקלקלה ועמה דארעא אזלה וכדלדלה . הרחמן יחיש לנו עת הגאולה :

סליק סדר הלילה

חדר ד בית הכנסת יקרא (בו ג׳ בתים) כי בו כינוס לצדיקים הנאה לחם ולעולם . ובו כנופיא דראי יותר משאר ימי הכניסה דחול . לכן נתייחד לו שם זה . בו מבואר הנהגת שחרית וחלוקי סדר עבודה . עוד בו ז׳ קיטוניות. קיטון א׳. לשבת ש״ים לתוספת זמירות דשבת :

דיני שחרית לשבת

(א) לפי מנהגי האר״י ז״ל . בשחר טעון טבילה . ביחוד מי שקיים מלות עונה : (ב) בבוקר (ע״ל בחול זמנה · וכבר נתבאר שעכ״פ אין ראוי להשכים בשבת יותר מבחול. וגם אין לאחר) [ולא יעבור זמן ק״ש ותפלה] נכנסין לבית הכנסת ואומרים כל סדר„הברכות : (ג) וקרבנות כמו בימות החול . אכן ל״נ שאין ראוי להאריך לשון בקשה עם פרשת העקדה כבחול. אלא אומר (אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וזכור לנו ברית אבות ועקדת יצחק בן אברהם) ודיו : (ד) ענין פי׳ קרבן מוסף דשבת . כבר נזכר שם) וכן אני אומר בענין אמירת הקרבנות . אין לומר יהי רצון הכתוב שם לפניהם . אלא מספיק לומר רבון העולמים הכתוב לאחריהם לפני העבוד : (ה) עבודת התמיד של שבת . הוא כסדרו בכל יום . אך חלוק בדברים מועטים שכבר נזכרו בסדר עבודה דחול . ואעפ״כ היה בדעתינו לייחד לו מקום בפ״ע בכאן. כדי שיהא מופרש מן החול . כי על כן לא זכרנו שם מה שירו . אכן באשר כבדה עלי המלאכה . ורחבה ונסבה בגדלה וארכה . וכבר נתעבה התבור כפלי כפלים ממה שחשבתי בתחלה דולא אני שלא יביה לתשא . לכן נסמוך על מה שכבר נכתב ונעשה . ואשמר מהכפל שהוא אכן מעמסה . רק קלת פרטים הלריכים שנשכחו שם עיני עליהם חסה . ואליגם הנה ואגלה הנכסה . ואליין החדושים בסימנים על סדר העבודה לתחכה כפבי גרסה : א׳ . בשבת לא הותר להבעיר הז״ם בבית המוקד . ונראה פשוט שהיו מבעירין על ידי נכרי [עי׳ שאילות יעב״ץ ח״ב סי׳ י״ז] שאם הכל חולים אצל לנה . כ״ש בכהנים יחפי רגלים על אבני ש״ש . וגם הוא מלרכי העבודה . כדי שיהו בריאים וזריזים בעבודת היום : ב׳ . המתונה דופק על שער בית המוקד . לא מלינו שחלקו בין חול לשבת . ולא הלריכו לשנות . להכות ביד או לקרות בקול בלבד . ותיקשי לעולא שילהי עירובין · דלייט להכוא גברא דטרף אבבא . וי״ל דשאני ליה ללורך מלוה (מה גם במקדש) מלדבר הרשות . מש״ה לא אקשי ליה מניה הלמודא ומכאן אמך תפורש לשמש המקשש לבית הכנסת בשבת : ג׳ . הנחת חביתין . לישתה ואפייתה דוחה שבת . אבל לא טחינתה והרקדתה : ד׳ . האיברים שלא נתעכלו ושנותרו מע״ש כילד עושה להן . עי׳ סוף פ״ד דיומא ולא״ש (דף ד ע״ב : ה׳ ע״י פיים שני זוכין גם ע״ו כהנים בקרבן מוסף . כמ״ש בס״ד במקומו : ו׳ הפשט התמיד . נראה שהיה כסדרו בחול . ולא בענין דשקל ליה בברזי : ז׳ שיר שהלוים היו אומרים [בשעת ניסוך היין] מזמור שיר ליום השבת ועושין מתנו ג׳ פרקים: ח׳ דע שהמוספין אינן מעכבין התמידין ולא תמידין את המוספין . נ״מ האידנא לשילום פרים שפתינו אתנו פה היום. יה״ר שנזכה לעמוד על קרבנות חובותינו בבית מקדשינו מהוינו אמן כיה״ר במהרה בימינו: (ו) ככה אני אומר בענין פ׳ איזהו מקומן אין ראוי לאומרו בשבת אע״פ שבודאי לשכותו דרך למודו אין בכך כלום מ״מ כאן שאומרים אותו כדי ללאת י״ח ע״י עסקני בתורת הקרבנות [שזהו עיקר הטעם שקבעוהו וכן לריך לכוין בו ודה׳] ע״כ הדין נותן להניחו בשבת שאין קרבין בו חובות שאין קב וע להם זמן . ועמ״ש בס״ד אלל המעמד אבל ברייתא דר׳ יש מעאל ודאי אומרה לעולם : (ז) שבת לאו זמן תפילין הוא אבל מתעטפין בלילית : (ח) מתחילין ברוך שאמר בנועם קול זמר. וישראל קדושים תכובדים נהגו לעשות לו חברה לכבוד היום לקדוש ה׳ מכובד מזמרים ברוך שאמר: (ט) ופסוקי דזמר׳ ומוסיפין מזמורים [לפי שאין בו ביטול מלאכ׳ לעם] המדברים ממעש׳ בראשית שכלו בשבת ומת״ת שהי׳בו עת״ש עוד בעו״ה במקומן וממשיכין קלת בניגונים לכבוד היום אך לא יאריכו יותר מדאי כדי שיסיימו קודם שעה ששית ויאכלו קודם חלות היום שאסור להתענות בו עד שש שעות : (י) קודם ישתבח אומרים נשמת שנתקן נגד נשמ׳ הנוספת לאדם עתה. ודע כי יש בנוסח זה עד סיום חתימת הברכ׳ שלי״ה תיבות כמנין השמים שהוא זעיר ונוקביה וכן הוא בגי׳ ונודע שהוא בחי׳ ת״ת דאיהו השמים מספרים כבוד אל דכלילא בי׳ בהאי יומא קדישא לאפוקי בי ומין דחול שהוא מסרה אותה ע״י שליש הוא הבנן שומר הגן והוא ג״ן נעול וסגור ששת ימי המעש׳ לכן תמלא בנוסח הברכ׳ דחול שהוא ישתבח בלבד הם כ״ג תיבות ומכאן יתראה ג״כ אמתת מ״ש שם בס״ד שהברכ׳ היא בחי׳ יסוד כמו ברכת שים שלום דסיום תפלת העמיד׳ שיש בו כמו כן כ״ג תיבות והוא פלא וכבריס דברי אמת: (יא) עוד ראה דבר נפלא כי עד ישתבח הם שמ״ג תיבות נגד שמ״ג פעמים שיתרב׳ אור השמש לעתיד כתרגום יונתן בפ׳ והי׳ אור הלבנ׳ כאור החמ׳ ואור החמ׳ יהי׳ שבעתים כאור שבעת הימים. ולפי ששבת הוא מעין עוה״ב שבו יזרח שמש לדקה לפיכך הוסיפו בו זה המספר והרי כ״ז מכוון ומדויק מאד. ברוך המגלה הודו ליראיו :

שחרית לשבת

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. מִן הָעוֹלָם

נשמת כל חי. ר״ת עולה ע״ח כמנין ג׳ הויות חכמה בינה דעת: כל חי. ג״י חיים. והיא ביני״ם שהיא נשמת זעיר אנפין הנק׳ כל חי כנודע ותכוון לקבל עתה תוספת קדושה מלד הדכורא כי תוספת נפש רוח נשמה של הלילה הן מלד הנוקבא וג״ל שזכרו כאן נשמה רוח ולא כללו בו הנפש שהיא מבחי׳ לילה כנ״ק ולכן היא המסתלקת תיד בליל מו״ש כסוד ו׳ אבדה נפש

העולם ועד העולם אתה אל. ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע. פודה ומציל ומפרנס ועונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך עוזר וסומך אלא אתה: אלהי הראשונים והאחרונים. אלוה כל בריות. אדון כל תולדות. המהלל בכל (ברוב) התשבחות. המנהג עולמו בחסד. ובריותיו ברחמים. ויהוה ער (הנה) לא ינום ולא יישן. המעורר ישנים והמקיץ נרדמים. (מחיה מתים ורופא חולים פוקח עורים וזוקף כפופים) המשיח אלמים. ומתיר אסורים והסומך נופלים והזוקף כפופים. והמפענח נעלמים. ולך לבדך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה כים. ולשוננו רנה כהמון גליו. ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע. ועינינו מאירות כשמש וכירח. וידינו פרושות כנשרי שמים. ורגלינו קלות כאילות. אין אנחנו מספיקים להודות לך יי אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את שמך מלכנו על אחת מאלף (אלף) אלפי אלפים (ורוב) ורבי רבבות פעמים הטובות נסים ונפלאות שעשית

ירִיעות שלמה

המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים וה' לא ינום ולא יישן כו' המקיץ נרדמים וכו'. נראה הכוונה דבא להודיענו דרק ב"ה מנהיג את האדם ברחמים דאף שרואה ויודע מחטאיו של אדם ולא היה ראוי להושיע לו כדין אעפ"כ הוא מושיע לו ברחמים ולכך כדי שלא יטעה השומע לומר מי אמר שהוא מצד הרחמים דלמא לא ראה המעשים הרעות שעשה לכן אמר שלא כן הוא רק אדרבא וה' לא ינום ולא ישן ורואה הכל ואדרבא אף מה שהאדם שוכח הוא מעוררו והקב"ה מקיץ נרדמים ומעורר ומזכיר אותם לשוב בתשובה ויודע הכל ואין שכחה לפניו רק מצד הרחמים

נפש משא"כ נשמה רוח שהם מבחי' יום ודכורא ומי שזוכה להם אינן נאבדים ולא מסתלקין וכ"מ בס' הזוהר: בכל עת צרה וצוקה אין לנו מלך אלא אתה כ"ה המנהג לחבר המאמר הלז ברדיפת הל' לקשור בכל עת עם אין לנו מלך אלא אתה. ולכאורה' יש לתמוה כי מה שבח לעבד הנכנע לרבו בעת דוחקו וכשהוא צריך אליו. ואמר הנביא ובעת רעתם יאמרו קומה והושיענו. ויפתח אמר בתוכחתו לאנשי גלעד מדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם לכן בחמת בימי חרפי הי' נ"ל שיש להסמיכו למה שקדם ר"ל נמשך למעל' לאמרו פודה ומציל בעת צרה ובכאן הייתי עושה הפסק' אמנם כשבאתי לכלל ביגה אמרתי שאין צורך לשנות מנהג כועס הנגיד' שודאי יש בו קילוס גם ע"ז הדרך כי אנו משתבחים שאפי' בעת צרה אין לנו מלך אחר אלא אתה לא כעע"ז שכתוב בהן והיה כי ירעב והתקלף וקלל במלכו ובאלהיו. עי"ל שהוא שבח כלפי מעלה שאפי' בעת שאנחנו בצרה ובמסתר פנים ממנו ומעמיד מלך קשה כהמן מ"מ אנחנו תחת שבט מלכותו ית' כי גם בעת חמה בפוכה לה' המלוכ' לא עזבנו ולא יטשנו ביד אדונים קשה לבלותינו ח"ו כי לעולם שמו הגדול נק' עלינו מלך ישראל קדושו גואלו מיד חזק ממנו: ברוב. ברבוי תשבחות כמו מרוב כל. עלו"א: ובריותיו. שו"א וחיר"ק עלו"א[ולא בהיפוך כרז"ה]: אלהי הראשונים. בעולמות שבנה והחריבן: והאחרונים. עולם התיקון באצילות: אלוה כל בריות. בבריאה: אדון כל תולדות. ביצירה: המנהג עולמו. בעשייה. עולם של ו' והוא דין קשה לפיכך גם היא צריכה לחסד ביותר: ובריותיו של עולם. הם האחרונים הללו: וה'. הוא ובית דינו ביחוד: הנה. מאן דגרס לא מישתבש כי כ"ה ל' הכתוב ומאן דלא גרים לא מישתבש לפיכך עשינו לי מסגרת: לא ינום ולא ישן. בעינא פקיחא דלא נאים דכליל מב' ראשונות לכן ויקץ כישן ה' שנסתלק' עכשיו בחי' הדרומיטא ונכללים בו ו' קלוות שבהם רומזים ו' שבחי התוארים הנמשכים: המעורר ישנים. ישני עפר אכבן: נרדמים. בנימין צעיר רודם: אלמים. כרחל לפני גוזזיה נאלמה: אסורים. לאמר לאסורים צאו: נופלים. סוכת דוד הנופלת: כפופים. משי"ח בן דוד בי זקיף זקיף כחווא נח"ש דקדושה עמ"ש בס"ד בפי' פ' שירה: אנו מודים. בסוד מלכות לו יודו צדיקים ודי בזה לנבון;

כי

(עִמָּנוּ) עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ: מִלְּפָנִים מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעָב זַנְתָּנוּ. וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ. מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ. וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְרַבִּים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ. וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ. הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִישׁוֹרְרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד: כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה. וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע. וְכָל עַיִן לְךָ תְצַפֶּה. וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע. וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ: כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יהוה מִי כָמוֹךָ: מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ: שַׁוְעַת עֲנִיִּים אַתָּה תִשְׁמַע. צַעֲקַת הַדַּל תַּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ: מִי יִדְמֶה לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ לָךְ: הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשֶׁךָ. כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יהוה וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ. הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ. הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ: הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא:

ידיעות שלמה

הוא מרחם עליו לכן אמר מתחלת המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים ודו"ק וא"ש :

הגבור לנצח והנורא בנוראותיך כו' נראה לפרש דהנה בדרך העולם מתייראין ממלך ב"ו או משאר איזה

כי כן דברים ברורים וישרים למביני מדע: ולשוננו. מלא. וכן ושפתותינו מלאות: כשמש וכירח. כשהם דבוקות בלי מפסיק שהאור כפול וחזק ע"י ההכא' והתגוללות אור החוזר רצוא ושוב כמראה הבזק ויאמר אע"פ שיהיה אור פנינו ככוכבי שחק במה נחשב קילוס היוצא ממנו לגא בערך קצת הטיוב המוטל עלינו כחק: כנשרי שמים. ע"ש כנשר יעוף השמים וכתיב יפרוש כנפיו לתימן הוא כמו וחדרי תימן והפריסה מתיחסת לתפל' ולתהל': קלות. לעשות רצון קוננו: מאלף. אינו קמוץ כי הוא דבוק. וזולת זה אין הכנה בנמשך: אלף אלפי. בא סמוך על סמוך כמו כהרי נחלי אבל יותר נ"ל שלא לגרוס אלף רק א' מאלף אלפי וכן הוא נוסח הספרדים לכן גם הוא סגור ומונח בספק וכ"א יאחז במנהג אנשי מקומו: ורוב. הוא נוסח הספרדים: ורבי. עלו"א [שכל"ל ולא ורבבות (הר' בנר"י) כרז"ה]: איברים. בנרי האלף [ולא בחטף פתח כרז"ה] עי' לח"ם רפ"ק דברכות ולו"ה: שפגית. בפ' עלו"א [ולא עשית כרז"ה]: ברעב זנתנו. ככתוב ויענך וירעיבך ויאכילך את המן: ובשבע כלכלתנו. כ׳לכי נשוה שלא הזרכתנו זה לזה. לא כדרך שהעוה"ז נוהג. שהעשירים אף בימי רעבון ישבעו אבל העניים גם בימי השבע יחסרו לחם ומים. כדאמר ר"י . גהירנא כד הוו קיימין ד' סאין בסלע. והוו נפישי כפן בטבריא מדלית איסר : מחרב. פרעה : ומדבר . דבר כבד של מצרים : ומחליים רעים. כל המחלה אשר שם במצרים :

האל בתעצומות. כמדומה הוא לשון הקליר. מיוסד על לשון הכתוב האל הגדול הגבור והנורא . שהן כללות המרכבה . ומפרש אותם אחד לאחד: האל בתעצומות . ג' ראשונות הנעלמות . הגדול בכבוד שמך. כי גדול ה' ומהלל בעיר

זוהר נאות הכ׳ בקמץ והא׳ נחה. וישרים לדיקים חסידים קדושים ר״ת יצחק. ואותיות השלישים מתהרומם תתברך תתקדש התהלל היא רבקה וי״א ששם מתברו יצחק ואשתו רבקה. ועשאו לכביד יצחק אבינו ורבקה אמנו. להזכיר לנו זכותם (רד״א):

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ • וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה • בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְרוֹמָם וּבְשִׂפְתֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ • וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדָּשׁ • וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלָּל:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים ׳פסיק מעט׳ לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. לְהוֹדוֹת. לְהַלֵּל. לְשַׁבֵּחַ. לְפָאֵר. לְרוֹמֵם. לְהַדֵּר • וּלְנַצֵּחַ • לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס • עַל כָּל דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי • עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

וּבְכֵן יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וּמְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת בּוֹרֵא כָּל הַנְּשָׁמוֹת

רבון

אלהינו. היא ירושלים כסא ה׳. וזה שמה אשר יקרא לה ה׳ צדקנו. היא ודאי כבוד שמו: הגבור לנצח. לכלול שמאל בימין: בנוראותיך. עמ״ש בס״ד באשרי. על הפסוק ועזוז נוראותיך אז תבין יראת ה׳. המלך הכל הולך אחר החתום. כי לה׳ המלוכה. וכוון למשפט כסא מלכות: היושב על כסא. היא בבריאה כידוע. והוא מלכות דאצילות וכתר דבריאה. וכ״ל שארבעה נוסחי השבחין הללו. נגד הד׳ עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה וזה הראשון הוא באצילות. ולכן מתחיל בהאל שהוא חסד׳ ואע״פ שאנו עומדין כאן בתיקון עולם היצירה. מ״מ כל עולם כלול מכולם כנודע:

שוכן עד בריאה. היא בגבורה. וכן שוכן. תמן ש׳ אחורים. דאלהים. וכן ע״ן בחילוף עם ב׳ כוללים. גם עד הוא אכדט״ם ויש לומר עוד שוכן. שע״ן נהורין. ז״א ע״ד גבורה הנ״ל באי׳ בריאה שביצירה אלהים פשוט. הרי מבואר הדבר. ומה שאמרו אמרי יושר. כי על כן באו ג״כ יצחק ורבקה מרומזים כאן במפורסם לכל. ולא שמענו מה טיבן בכאן דווקא הרי הדבר ברור כי יצחק מדתו ידועה. וכן רבק״ה לוחת יקרא אש״ה. ודי בזה לנבון. ועתה הלא ראית אור בהיר. ומעתה תדע דרכי האלהיים ולשונם עט סופר מהיר. לא נפל מכל דבריהם דבר במקרה. ולא ימלא בהם לשון כפול שלא לצורך ובחינה מיוחדת אין בהם נפתל ועקש. כולם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת קדושים בינה אשרי אדם מצא חכמה יפיק תבונה: מרום וקדוש. כללות ג׳ ראשונות. ע״ל בחתימת ברכת יוצר לספרדים: שמו. סוד הדעת. מפורש כמה פעמים: לישרים, ודאי. נאוה תהלה. מאן יושב תהלות. ישראל סבא, וע״ל בהתחלת אשרי, לכן. בפי ישרי״ם תתהל״ל. דייקא, עמש״ל על הפסוק גדול ה׳ ומהלל. והוא אמנם תורה שבע״פ. וע״י ההלול נדבקת בפי ונעשה חיבור יאהדונהי: ובדברי. לשון ההנהגה ומשיכה בתוך הדברו. והיינו ודאי לדיק נושא מסך הזרע. ונגש חורש וגו׳ ודורך ענבי״ם במושך הזרע. וזהו. תתברך. והכן: בלשון חסידים. היא כרית הלשון שכרת הקב״ה עם אברהם אבינו עליו השלום חסידה. ע״י ודאי תתרומם. כי היא בתו כידוע. ורום, שורש התלה, גימ׳ אברהם עם ב׳ כוללים: ובקרב. לשון קרב וכליות, כי באה אל קרבו, והוא ג״כ רבקה הכלולה בו, וזהו קדושים. שהם ממדת יצחק כמש״ל. דביה אנן קיימין. והכל מבואר מאוד:

ובמקהלות כו׳ ישראל. הוא בחינת יצירה, דביה מקנן תפארת ישראל, וזהו. יתפאר. וכו ודאי מתפאר שם מלכנו, המשכיל יבין. והיינו נמי דמסיק: שכן חובת היצורים. ראה כמה מכוונים הדברים שאמרנו: היצורים. כאן תעשה הפסקה. שלא תחריב העולם: להודות כו׳. יש כאן ט׳ מאמרות של שבח. ובראשית נמי מאמר הוי, כי מגיד מראשית אחרית. וטוב אחרית דבר, שהיא המקלסת לאלהי ישראל ומשבח׳ תדיר בכל מיני זמר כידוע. כי היא שיר אל. לכן בדיוק באו כאן תשעה לשונות של שיר והיא תשלמת המנין. כי היא כנורו של דוד (שבו מסיים השבח) ועמה הוא של י׳ נימין:

ישתבח. בחינת עשיה שביצירה, וכבר נתבאר. רק נניג כאן מה שנשמט שם. בסיום הברכה נ״ל. אתם בשירי זמרה ביחוד (אט״ן שבחות הנ״ל באר בזו. גם מדוע לא אמר זמר) לפי שהיא בתו של א״א ע״ה. שהוא זמ״ר. והיא זמרה, שהוסיף לה

ירִיעות שלמה

נוי ונזלן שיש בידו לעשות כרצונו ולכך העולם מתייראין ממנו ובאמת אין המורא שלו רק של הקב״ה כי המה רק כגרזן ביד החוצב בו ולב מלכים ושרים ביד ד׳ וא״כ מה שמתייראין ממנו אין המורא שלו רק שלו ית׳ אבל המתיירא מן הקב״ה זה מתיירא מן המורא שלו ית׳ בעצמו שהמורא שלו ולא שאול בידו וז״ש והנורא בנוראותיך לא מישאל מאחרים כמלך ב״ו שאין המורא שלו רק שלו ית׳ וזה נראה פירוש

רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ יָחִיד אֵל חֵי הָעוֹלָמִים: ח"ק

בעשי"ת יש נוהגין לומר. זה קודם ח"ק

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמוֹד: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יְיָ קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ כִּי עִם יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנֹתָיו: ח"ק

חזן **בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:**

קו"ח **בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:**

והקהל עונין יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהוּא מְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה וְהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים: סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

קיטון ב. כסא מלכות (ידוע ליודעי חן) לתוספת דיוצר

(א) ברכת יוצר דשבת. נחלקה מתחלה לשתי מערכות. וכ"א חוזרת ומתחלקת לג' חלקים. בענין מספר התיבות, כל אלה רומזים להמתיק בתיבות שוכות של דיני הבריאה. שידוע כי בה אנו עוסקים כאן. כמש"ל ביוצר דחול. והוסיפו בשבת כמה תיקונין להחיות הרפ"ח ניצוצין כמש"ל בס"ד: (ב) והנה המערכה הראשונה נמשכת עד אל אדון. ומתפרדים ממנה ג' ענפים. א'. הפתיחה שסופה לעולם. בה ט"ו תיבות כנגד שם י"ה. שהוא בחכמה ובינה כידוע. דאינון רעים דלא מתפרשין ואימא מקננא בבריאה. ביה ה' אור עולמים ואתכסיא. ב'. עד המאיר לארץ. הם ל"ז תיבות. גי' אהה עם התיבה וע"ל בברכת השחר, ובצירוף הט"ו הקודמין. הם נ"ב תי'. כנגד שם ב"ן שהוא בריאה: (ג) מן המאיר שהוא התחלה דחול עד אל אדון. הם ס"ז תיבות, כמנין בינה וסך הכל קי"ט תיבות כנגד אדני במלואו. וחז"ה: (ד) מן אל אדון מתחלת מערכה שניה עד. לאל אשר שבת. שעם סיום הא"ב. הם ל"ד תיבות. ה' יתן אומר המבשרות צבא רב. צבא עם התיבה עולה צ"ד ידוע שצבא הוא בכלל הוד יסוד. וזה כי כסא היא חבור יאהדונה"י. וג' אותיות יתירי' רומזים בג' עדרי צאן רובצים עליה, ומלאל אשר שבת עד תתברך. ע"ה תיבות, להמתיק גבורה קשה אכדע"ס, לצרף הכל יעלה יחד רפ"ח. הן ניצוצין דמלכין קדמאין שמתבררין בשבת קודש ומלפפין ועולין, ע"י לפלופי הזמירות ושירות. תצרף גם תתברך הראשון שסיימנו בו בשבת (גם הוא מיתוק) וגרעו ממנו תיבה א' שחסרה מן המנין. כי עתה אינו אלא י"ב. כנגד י"ב (ו' קצוות כפולות) אלכסונות. בחבורם תמלא מספר הכולל הוא ש'. נגד אחורים דאלהים. ותדע ותשכיל איך בחכמה רמה נעשו אלו ההוספות ונמנו על כל תיבה ותיבה. ונמלכו על מטבע הלשון. והעמידו גבול האר"י בקבלה ידועה לארכה ולרחבה. ברוך הפוקח עינים עורות ומאיר לסומא בארובה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל:

הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ. וְהַכֹּל יֹאמְרוּ. אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוָה: הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ סֶּלָה. יוֹצֵר הַכֹּל: הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח. וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ. מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ. וּלְבָנָה מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ. וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּלְיוֹשְׁבָיו. שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים: הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יהוה כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא

ב' נירים וג' דיות. היא המזמרת ומשוררי' תמיד, והיא מלכות דעשיה, מכנף הארץ זמירות שמענו. והרי כל זה מבואר מאד:
יוצר. כבר ידעת ממש"ל ביוצר דחול. כי יוצר אור הוא בחלילות דבריאה. וכאן הרחי' נקבי משכיו' לבב:
בהכל יודוך הולך ומבאר בבריאה גופה, והיינו מוציא חמה כו'. כי הוא המוציא היצירה. כמ"ש שם בס"ד. וחמה ולבנה הם ביצירה. כמש"ל בברוך שאמר. וזהו בסיום שברא. הרי מבואר בדבר: במדת רחמים. שהמתיק מדה"ד ע"י שתוף מדה"ר.

מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ. מָגֵן יִשְׁעֵנוּ. מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵין עֲרוֹךְ לְךָ וְאֵין זוּלָתֶךָ אֶפֶס בִּלְתֶּךָ וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ: אֵין עֲרוֹךְ לְךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְאֵין דּוֹמֶה לְּךָ מוֹשִׁיעֵנוּ לִתְחִיַּת הַמֵּתִים:

אל אדון. תושבחתא דא איהי ברזא דעשרין ותרין אתוון עלאין קדישין. דמתעטרין באבהן וברתיכא עלאה קדישא כו׳ וכבעלמא עלאה אית רווחא וסטרין קדישין בין את לאת. ודא איהו תושבחתא על תושבחתא דאתוון עלאין. דיומא שביעאה קמשבח ואמר למלכא עלאה יוצר בראשית. כד תושבחתא דא סלקא לעילא. שתין רתיכין עלאין מזדמנן ונטלי לאהי תושבחתא מעמא קדישא. וסלקי לה לאתעטרא בה בכמה רתיכין עלאין. דממנן בכל איגון לדיקייא דגנתא דעדן. כולהו מתעטרן בתושבחתא דא. וכל איגון רתיכין וכל איגון נשמתין דלדיקיא. כולהו בלקין בתושבחתא דא עד רזא דכורסיא. עד כאן מס׳ הזוהר. וכל הא״ב בני ד׳ תיבות. חוץ מא״ב ס״ת. א״ב הם בני ה׳ תיבות. וס״ת בני ו׳ תיבות, א״ב ביחד י׳ תיבות כנגד י׳ ספירות. ס״ת ביחד י״ב כנגד י״ב צרופי הויה. וי״ח אותיות הגזהרים. כל א׳ ד׳ תיבות. עולים ביחד ע״ב תיבות. כנגד שם בן ע״ב [ואומרו במתון ובכוונה]:

אֵל. אָדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים. בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל נְשָׁמָה. גָּדְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם. דַּעַת וּתְבוּנָה סוֹבְבִים הוֹדוֹ: הַמִּתְגָּאֶה עַל חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ. וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל הַמֶּרְכָּבָה. זְכוּת וּמִישׁוֹר לִפְנֵי כִסְאוֹ. חֶסֶד וְרַחֲמִים מָלֵא כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ. יְצָרָם בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל. כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם. לִהְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נֹגַהּ. נָאֶה זִיוָם בְּכָל הָעוֹלָם.

יריעות שלמה

שמחים הכתוב כי לד׳ המלוכה ומושל בגוים כלומר כמו שאדם שיש בידו מקל או שבט המושל ומכה למי שרוצה זה נקרא מושל כמו זה שבידו שע״י המטה הוא מושל בכל אשר יחפוץ שמתייראין שלא יכה במטה שבידו כן נמי הגוים המה כמטה ושבט בידו ית׳ כדכתיב הוי אשור שבט אפי א״כ הקב״ה הוא המושל בכל העולם ע״י הגוים שהם בידו כשבט וכל מי שעובר רצונו מוסרו ביד הגוים וז״ש כי ודאי לד׳ המלוכה והכל שלו ומושל בגוים שהוא המושל בהגוים שבידו ולב מלכים ושרים ביד ד׳ לכל אשר יחפוץ יטנו אבל הם מצד עצמן אין יכולין לעשות כלום וא״ש ונכון:

מלאים זיו ומפיקים נוגה נאה זיום בכל העולם. נ״ל הכוונה דהנה מצינו במדרש פ׳ בהעלותך על פסוק ואצלתי מן הרוח אשר עליך למה היה משה רבינו דומה למדליק נר מן הנר ואין אורו חסר כלום ע״ש א״כ מפורש יוצא דהמדליק נר מן הנר אינו נחסר כלום והנה כי כן הוי מכש״כ אור השמש והירח אף שהם מאירין לכל העולם מ״מ אין אורם חסר כלום והנה אם היו חסרים מן אורם פעם אחר פעם ע״י מה שמאירים להעולם אז לא

יאיר את הלילה. תוסף דבריאה: המאיר לארץ. כאן מדבר מיצירה שבבריאה: ובטובו מחדש מעשה. היינו יצירה. שמחדש את מעשיה בכל יום וזה סוד: המלך המרומם. כמ״ש שם בס״ד: המעשים. הוא עשיה. הרי גם כאן ד׳ חלוקי עולמות שכלולות בבריאה עלמה. כדרך שחלוקין למעלה בתיקון היצירה כל אחד לבדו בבחינה מיוחדת בפ״ע. לכבוד היום שנתייחד הם״ר פיתים: דלתות שערי מזרח. ע״ד הכתוב. דלתי שמים פתח: חלוני רקיע. יפורשו על גלילי החמה שעוסים בכל יום (פאר לילי בלע״ז): המאיר כו׳. ע״ל ביוצר דחול:

גדלו וטובו מלא עולם, כענין שכתוב. כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי: דעת. כבר נתבאר לעיל כמה פעמים שהוא בסוד זווג ב׳ יסודות דאבא ואימא. עי״ן ותבונה סובבים אותו. כי ברא ה׳ חדשה. נקבה תסובב גבר. ביום השבת שדומה לעוה״ב: טובים מאורות. כמ״ש וירא אלהים את האור כי טוב: להיות מושלים. ע״ל: שמחים בצאתם וששים. והוא כחתן יוצא מחופתו. ישיש כגבור. ואע״ג דק״א בשמש לאחוד משתעי. אה״נ מעיקרא שמש לאחודיה הוא דשמח ורץ לעשות רצון קונו. אבל לבנה קטרגה וערבה השמחה. מ״מ לא זזו משם עד שנתפייסו ועשו אוהבים. כדרך ה״ת שכן אוהבים בשער ואהבה בסופה. ומניהם שוין לטובה. לרוץ הורה עולם בשמחה: בצאתם. שמתרחקים זה מזה: וששים בבואם. בעת דיבוקם: עושים באימה. במקום גילה שם תהא רעדה (ע״ז הדרך אמרו על ר״א דומה כמי שכפאו שד) ועד״ז יפורש יפה הכתוב. והוא כחתן יוצא מחופתו. כשנתרחק מכלתו. יצא חתן מחדרו וכלה מחופתה. אעפ״כ. ישיש כגבור. ולא חלשה דעתו כמו שחלשה דעתה של לבנה כששמעה גזרת מעוטה וקטנותה (ע״ל) לכן אמרו. הנעלבין כו׳ שמחין ביסורין. עליהם הוא אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. שאפי׳ בצאתו עומד בגבורתו. ואינו מהרהר אחר מה״ד. כ״ן כפתור ופרח

שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם. עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנֵיהֶם: פְּאֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים לִשְׁמוֹ. צָהֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ: קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אוֹר: רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה: שֶׁבַח נוֹתְנִים לוֹ כָּל צְבָא מָרוֹם. תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְחַיּוֹת וְאוֹפַנֵּי הַקֹּדֶשׁ:

יריעות שלמה

לא הי' זיום שוה בכל העולם כי במקו' יציאת' במזרח הי' זיום יותר כי אז היו בשלימות אורם ואח"כ בכל מהלכם היו חסרים מעט מעט מאורם והיו במקום שקיעתם חסרים הרבה אור כנגד מקום יציאתם אבל כיון דאין חסרון כלום מאורם ולכך הוי זיום בכל העולם ובכל המקומות שוים וזה שאמרו מלאים זיו ומפיקים נוגה ר"ל אף שמפיקים נוגה מ"מ הם עצמן מלאים זיו ואין חסרון מזיום כלום לכך ממילא נאה זיום בכ"כ העול"ם הוי לכולם איר זיום נאה בשוה ודו"ק וא"ש ונכון:

שמחים בצאתם וששים בבואם עושים באימה רצון קונם. נראה הכוונה ע"פ מה שכתבנו בהפטרה, פרשת שמיני בילדותי בביאור מאמרם ז"ל בההוא תנא כד הוי פתח שמעתתא הוי אמר מלתא דבדיחותא ולבסוף הוי יתיב באימתא שהענין הוא כיון דהאדם צריך להאמין שאין בכחו לכך לגמור שום מצוה רק הקב"ה מסייע לו א"כ בשעת גוף עשיית המצוה אין להאדם מה לשמוח כיון שלא הוא העושה אותה רק הקב"ה אך בהתחלת המצוה שהתעוררות הוא ודאי משל האדם כי אם אין האדם מתעורר מלמטה אין מעוררין אותו מלמעלה ולכך כיון שהתעוררו' הוא ודאי מן האדם לכך ראוי להיות התחלה בשמחה לכך הוי מתחלה אמר מלתא דבדיחותא ולבסוף יתיב באימה מפחד ה' אשר יש עמו בשותפות למסייע לו והוי כאלו עומד הקב"ה עמו ומסייע לו ולכך אסור לו להיו' שמח רק כעומד לפני המלך בוודאי יש פחד אך זה בשעת המצוה אבל כשנגמר המצוה שוב ראוי לו לשמוח על שעזר לו הקב"ה לסיים המצוה וכעין שמצינו ברבא שאמר כי חזי מסיים מסכתא הוי עביד יומא טבא לרבנן וכ"כ הפוסקים שבכל סיום מצוה יש לעשו' סעודה הרי מוכח שבתחלת המצוה וכן בסופה צריך להיו' בשמחה ובאמצע היינו בעת עשיי' גוף המצוה צריך להיו' באימה ופחד כנ"כ ע"כ אמרו אנכה"נ שלא מבעי' שהאדם צריך להכיר שהכל ממנו ית' אף מה שעובד את בוראו ולולא הוא ית' לא היה לו כח לגמור המצוה רק אף גם מערכות ונרמיים השמים והאופנים וחיות הקודש הכל מכירין זה כי אין להם כלל זכות לעשו' רצון קונם ולעמוד לשרת לפניו רק ע"י שהקב"ה מסייע להם אבל אם לא היה מסייע להם לא היו יכולין לעשו' המצוה מיהו ההתחלה ג"כ נעשה מהם שהמה קופצין לעשו' רצון קונם וכמו שמצינו כמה פעמים בדברי חז"ל שקפצו גבריאל ומיכאל להציל את אברהם כמלאי' בזה רצון הבורא ית' וכ"כ עושי דברו לשמוע בקול דבריו ולכך גם הם מתנהגין כך שהתחלת הוי בשמחה ובסוף בשמחה והאמצע באימה כמו האדם ממש וז"ש אנכה"נ שמחים בצאת"ם היינו בהתחל' המצוה וששים בבוא"ם היינו אחרי שגמרו את המצוה אבל עושים באימה רצון קוניהם ר"ל גוף עשיית המצוה שהוא רצון קוניהם זה עושים באימה כי יודעים שהכל הוא מן הקב"ה ולא מעשה עצמם ולכך עושים גוף המצוה והמעשה באימה כמו האדם וא"ש ונכון ונחמד בעזה"י:

[לא יפסיק כאן הרבה (והפסק המאמר הוא אבל ביום השביעי) יאומרו בניגון שיש בו נעימה ובהתון ושמחה. ואם שבת לאומרו. אומרו אחר התפלה]

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים. בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נִתְעַלָּה וְיָשַׁב עַל כִּסֵּא כְבוֹדוֹ. תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה.

עונג

קרא לשמש. ע"ש הכתוב. ויקרא אלהים לאור יום. זהו. ויזרח אור פי"ל. לפי שאינו מאיר עד שנותנין לו רשות. מפני ע"א שמשתחוין לחמה. וכן אמרו ז"ל. אין יוצאין עד שדורין בכן קלים וחניתות. בנאמר לאור חציך יהלכו וגו': ראה והתקין. פירשו בירושלמי. כשקרא הקב"ה לשמש שיאיר. ראה שיטעו אחריו ב"א לעבדו. אז התקין צורת הלבנה. כי יראו ששם שנים הנתונים לממשלת השפלים וימנעו מלטעות. כי בשעת ארץ רבים שריה. אבל בשמוכה אל התקון לעי"ל. אומר ומפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה'. ואומר לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' והיה ה' לך לאור עולם: והתקין. אין אומרים התקין אלא למי שהיה מעוות מתחלה והתקינה שתהא מוכנת לקבל אור השמש. כידוע שהיא גוף אטום וחשוך ונקראת לבנה ע"ד סגי נהור. ועשאה לגושה מלוטלטת מן העבירות (כמראה בהירת המאירה מאור השופע עליה) זהו צורת הלבנה. ע"ד מסתר ירקרקת היתה ונוטה של חסד משוך עליה. עי"ל. ראה האור כי טוב. הטוב אור אקרי זרע. דכתיב אור זרוע לצדיק. ולא אתלייר. זרעא אלא לגו מעוי דנוקבא. לאתפשטא דיוקנא דאדם. כמ"ש בפ' תרומה. לפיכך הולרכה הנסירה. זהו. והתקין צורת הלבנה היא מלכות דיצירה שבה אנו עסוקים) וגלף לה עיקר תטרין. ורחם בית קיבול הרחמים לציור הולד כיצים להרכות ולהתפשט הדמות. כי בלבנה כלולים ת"ה (דמות אדם) ומ"ב. חכמה ודעת. זעל זה שבח יתנו לו. כי י"ש פרי לצדיק. שי עולמות: תפארת כו'. נמשך למעלה אל נותנים לו. כל פרקי המרכבה ואיבריה. משפיעים איש חלקו לתקן הצורה האמורה:

לאל אשר שבת. אע"פ שכבר נגמר הא"ב. וכתבנו למעלה. שמלאל אשר שבת ואילך מתחיל תיקון בחינה אחרת. מ"מ הל' נקשר להקודש. כלומר תפארת כו'. נותנים לו שרפים כו'. למי נותן השבח הזה. לאל אשר שבת. והוא אשר ביום השביעי נתעלה (כל"ל: [ולא עלה כרז"ה]. עלו"א) עד כאן נמשך הלשון. אין להפסיקו בהפסק גדול. כי אז לא יהיה

עוֹנֶג קָרָא לְיוֹם הַשַּׁבָּת: זֶה שִׁיר שֶׁבַח שֶׁל יוֹם הַשְּׁבִיעִי. שֶׁבּוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל מְלַאכְתּוֹ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר. מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. טוֹב לְהוֹדוֹת לַיהוָה: לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל כָּל יְצוּרָיו. שֶׁבַח יְקָר וּגְדוּלָּה וְכָבוֹד יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל: הַמַּנְחִיל מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ. בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ: שִׁמְךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ. וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר. בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל. וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת: תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ עַל כָּל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ. וְעַל מְאוֹרֵי אוֹר שֶׁיָּצַרְתָּ הֵמָּה יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

ירִיעוֹת שלמה

תתברך ה' אלהינו על שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית המה יפארוך סלה. הנה יל"ד על לשון שבח מעשה ידיך ולפי פשוטו הו"ל על מעשה ידיך וגם יל"ד כיון דכבר כלל על שבח מעשה ידיך משמע דכל מעשה ידיך בכלל א"כ למה פרט אח"כ ועל מאורי אור שעשית יפארוך סלה. אך נראה הכוונה דהנה אמרו חז"ל דחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה והנה בכל הודאו' אנו חייבים ליתן הודאה על הודאה דעבור מה שזכינו להודו' לו ית' נותנין לו ית' הודאה על כך וכמש"כ במודים דרבנן שנתקן מודים אנחנו לך וכו' וסיים על שאנו מודים לך והוי הודאה על הודאה והארכנו בזה בכמה דוכתא. והנה לפי"ז הוי ס"ד לומר דדוקא בהודאה על הטובה דהשכל נותן כן משום דהאדם מתענג בכך בזה יש לו ליתן הודאה על הודאה אבל בהודאה על הרעה דאינו מצד השכל רק בגזירת המקום א"כ הוי ס"ד דבזה לא שייך ליתן עוד הודאה על הודאה אבל באמת זה אינו דגם בהודאה על הרעה מחויב ליתן הודאה על הודאה כיון שגם הרעה הוא טובה והנה הטובות שעושה הקב"ה עם האדם נק' אור שהוא נראה וגלוי לכל שהוא טוב אבל הרעות שהוא ית' עושה לא נק' אור כי לעין האדם נראה שהוא רעה ואם אדם לאדם יעשה כן הי' רעה ודאית רק כיון שהוא ית' עושה כן ומעש' ידיו הוא אנו מחויבים להאמין שהוא טובה ועי"כ אנו נותנים הודאה גם על הרעה וז"ש תתברך ה' אלהינו על שבח מעש' ידיך דעל השבח על הרעה שהוא עיקרו מצד שהוא מעשה ידיך ומסתמא גם הוא לטובה ולכך גם על השבח הזה שאנו זוכין להודות על הרעה גם ע"ז תתברך שנית והיינו הודאה על הודאה גם על הרעה וכל זה על הרעה אבל על מאורי אור שעשית דהיינו הטובות הגלוים הנראים לעין הרואה כמו האור זה בוודאי יפארוך סלה שבח על שבח הודאה על הודאה וזה א"צ תפלה ובקשה רק מעצמן יעשו כן שיפארוך סלה ודוק וא"ש ונכון:

תִּתְבָּרַךְ לָנֶצַח צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים: יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ: יוֹצֵר מְשָׁרְתִים. וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם: כֻּלָּם אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם גִּבּוֹרִים כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וְכֻלָּם עוֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן קוֹנָם: וְכֻלָּם פּוֹתְחִים אֶת פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה. וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים:

אֶת שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה. וְנוֹתְנִים בְּאַהֲבָה רְשׁוּת זֶה לָזֶה לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ. בְּשָׂפָה בְרוּרָה. וּבִנְעִימָה קְדוֹשָׁה. כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים בְּאֵימָה וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יהוה צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

בו טעם ולא קשר ענין: ויום השביעי. ג' מדות הן ביום קדוש זה, ונרמזו כאן בג' תוארים יום הז'. כוא במלכות (העולה בכלה הוד יסוד): כסא כבודו. בבריאה עולם הכסא. ששם מקום כבודו מלכות דאצילות: ליום המנוחה היא מדה שנית שנקראת שבת. כשהיא עטרה ברא"ש לדיק (עולה בחסד גבורה תפארת) כמה דאת אמר. ומאן מנוחה אשה בית היבה: ע"נ. ר"ת עדן גן נהר. בסוד ג' ראשונות. ובעלותה בכם נקראת שבת. גן עדן. גי' הויה אלהים אדני: זה שבח של [לא כרז"ל דלא גרים של] יום השביעי. שמשבחין ומקלסין אותו. הצריך שזכה לכך ששבת בו האל: ויום הז'. עצמו. משבח. לפניו ית'. ואומר מזמור כו'. פירוש תזמור שהשבת משורר ואומר. טוב להודות לה' לפיכך. מן השבת ילמדו כל יצוריו של אל יוצר כל להת לו שבח בעד מנוחת שבת:

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת
שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים:
בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:

לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ. לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ. כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת. זוֹרֵעַ צְדָקוֹת. מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת. בּוֹרֵא רְפוּאוֹת: נוֹרָא תְהִלּוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת: הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: (וְהִתְקִין מְאוֹרוֹת מִשִּׂמְחַת עוֹלָמוֹ אֲשֶׁר בָּרָא): אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ בִּמְהֵרָה לְאוֹרוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

אַהֲבָה רַבָּה (אַהֲבַת עוֹלָם) אֲהַבְתָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וּבַעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ. אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם (נָא) עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ בִּינָה לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמוֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ (בְּמִצְוֹתֶיךָ). וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ (בְּתוֹרָתֶךָ) וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ. לְמַעַן לֹא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם וְלֹא נִכָּשֵׁל לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל (הַגִּבּוֹר) וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ: יקח הד׳ ציצית ביד שמאל בין קמיצה לזרת נגד הלב (וְרַחֲמֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וַחֲסָדֶיךָ הָרַבִּים אַל יַעַזְבוּנוּ נֶצַח סֶלָה וָעֶד): מַהֵר וְהָבֵא עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם מְהֵרָה מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת

כָּל הָאָרֶץ. וּשְׁבוֹר עֻלֵּנוּ מֵעַל צַוָּארֵנוּ. וְתוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ. כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת בְּאַהֲבָה לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ (בְּאַהֲבָה) וּלְאַהֲבָה אֶת שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה:

יחיד אומר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן: ובזה משלים מנין רמ"ח. וי"א לאמרו אפי' בצבור

דברים ו ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל | יהוה אֱלֹהֵינוּ | יהוה אֶחָד:

(אנכי; לא יהיה)

בלחש וביו"כ בקול רם בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל | לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: [ידגיש הי'] וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל | לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם | הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב | בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם [ידגיש הפ"ה] פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים | אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם | מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל | לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין | עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם | אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם | עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יהוה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף | פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ [ידגיש הז' ולא יותר מדאי] וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם | אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ | אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם

זוֹנִים ׀ אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ ידגיש הזי׳ וַעֲשִׂיתֶם ׀ אֶת כָּל מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם ׀ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם:

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ לְדוֹר וָדוֹר. הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: תנסק הגליות [ותשימס על עיניך] ותגיעס תידך וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ. וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ:

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים. דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חוֹק וְלֹא יַעֲבוֹר: אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ. גֹּאֲלֵנוּ גֹּאֵל אֲבוֹתֵינוּ. יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ. פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ. מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ. וְאֵין לָנוּ עוֹד אֱלֹהִים זוּלָתְךָ סֶלָה:

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ: אֱמֶת אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם לְאָבוֹת וּבָנִים: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ: אֱמֶת מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית (מִבֵּית) עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הָרָגְתָּ וּבְכוֹרְךָ יִשְׂרָאֵל גָּאָלְתָּ וְיַם סוּף לָהֶם בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ: וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ (עָבְרוּ יָם) וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר. עַל זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ לָאֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים עֲדֵי אָרֶץ וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים עֲדֵי מָרוֹם: מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים

(הָעוֹנֶה) וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת שַׁוְעָם אֵלָיו: צריך לעמוד תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן גּוֹאֲלָם בָּרוּךְ הוּא וּמְבוֹרָךְ מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כוּלָּם:

מִי כָמוֹכָה בָּאֵלִים יְיָ מִי כָּמוֹכָה נֶאְדָּר בַּקּוֹדֶשׁ נוֹרָא תְהִלּוֹת עוֹשֵׂה פֶלֶא:

שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל עַל שְׂפַת הַיָּם. יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ: יְהֹוָה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

צוּר יִשְׂרָאֵל. קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל. וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל: וְנֶאֱמַר גֹּאֲלֵנוּ יהוה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

קיטון ג׳ בית יעקב תפלת השחר ודיניו

(הש״ץ אומרו גם בחזרת התפלה)

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

בעשי״ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים. מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

בקיץ מוֹרִיד הַטָּל: בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְרוֹפֵא חוֹלִים. וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת. וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ יפסיק מעט מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

בעשי״ת מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמִים. זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה. כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: בעשי"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

ברכה אמצעית דתפלת שחרית של שבת יש ד' פרקים. מן ישמח משה עד ושמרו לא"א תי' כתנין אל. וכמו כן כפי' ושמרו ועם הכולל הוא: כבוד אל. ומולא נמתו עד או"א כ' תי' כנגד חמשים שערי בינה שנהן היא העליה עליו ובצירוף הקודש עולם ביחד יב"ק הויה אלהים. וכן הויה אהיה אדני.

ועם נוסח או"א עולה הכל לחשבון קמו כמספר שני יעקב אבינו ע"ה [וכן מזמורי תהלים הם כנגד שנותיו]. שכל קליפין של ישראל שמקלסין להקב"ה הן כנגד שנותיו של יעקב כדאי' שילהי מס' סופרים [ולזה ג"כ יפה נקי' שם קיטון זה בית יעקב] ועי' עוד לקמן בבית ישראל בס"ד]:

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ. כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לּוֹ: כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ לוֹ

יריעות שלמה

ישמח משה במתנת חלקי כי וכו' ולא נתתו ה' אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו וכו' וגם במנוחתו לא ישכני ערלים וכו'. להבין כוונת חז"ל נראה דהנה זה ידוע דמשה רבינו תיקן להם השבת עוד בהיותם במצרים וכבר פירשו המפרשים דע"ז תקנו אנכה"ג ישמח משה במתנת חלקו אך להבין הענין על בוריו באר היטב נראה דהנה כ"ז שלא נתנה התורה לא נתוודע בקרב ישראל אם משה כוון האמת ויפה תיקן או לא אך כשנתן הקב"ה התורה וציוה על השבת ועשה ממנו ענין גדול ועיקר בזה נתפרסם בקרב ישראל גודל כחו ושכל של משה שהוסכם כן תחלה מעצמו לכך פרסום זה שנעשה ע"י התורה נמשך מזה כבוד גדול למשה והתחיכו להאמין בו וכן נאמר בפ' יתרו הנה אנכי בא אליך בעב הענן למען ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם וא"כ זה נחשב כאלו עשה לו הקב"ה עט"ה ותפאר' והלבישו. אך לכאור' אפשר הי' ח"ו מקום לחשוד את משה שח"ו הוא בעצמו הוסיף מצוה זו של שבת בתורת כי הוא כנוגע בדבר מחמת שכן תיקן הוא מתחלה בעצמו אך מחמת שהקב"ה קראו עבד נאמן ואיתא במד' שלכך קראו נאמן שאמרו המלאכים להקב"ה יוסיף משה בתורה וכותב יותר ואמר הקב"ה ח"ו שמשה יזייף נאמן הוא וכו' וא"כ מבואר שקראו נאמן שלא הוסיף חלילה וא"כ בהצטרף שני הענינים שהעיד עליו הקב"ה שהוא נאמן ומה שצוה על השב' בלוחו' ע"י שניהם יחד נמשך תפאר' למשה ע"י שעלה והוסכם בלבו תחלה על השב' והוי כאלו לבש עטר' תפאר' וז"ש ישמח משה במתנ' חלקו כי עבד נאמן קראת לו וע"כ כליל תפאר' בראשו נתת והיינו מחמ' בעמדו לפניך על הר סיני ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתב בהם שמיר' שבת אז ראו כל ישראל שכן כתוב בתורתך לכן ושמרו ב"י את השב' וכו' וא"כ מזה נמשך כבוד למשה שהוסכם תחלה בעודו במצרים על השב' בטרם נתנה התורה והוי כאילו הלבישו הקב"ה עטר' תפאר' אך הנה אחר שאמר שטעם שבת הי' סמורה על חידוש העולם ששבת הקב"ה ביום השב' ממלאכ' העולם א"כ למה לא צוה הקב"ה על השב' תיכף לאדה"ר להיו' שבת מז' מצו' כיון שטעם שלו היה שייך תיכף מתחיל' הבריאה בשלמא טעם שאר המצו' מה שלא נצטווה תיכף לאדה"ר י"ל כיון דכל טעמי המצו' הוא תיקוני עולם לתקן העולם במלכו' שדי י"ל דתלוי לפי הזמן שלא גרם הזמן עוד להצריך מצו' תליהו עד הזמן הזה כל מצוה לפי ענינה והכל תלוי רק לפניו ית' וכעין שאיתא במד' שאמר הקב"ה לאברהם בפ' לך די למילה שתהא עגומה ע"כ ע"ש במדרש לך וכן כל מצוה נתנה לפי זמנה השייך לה אך שבת לפי טעמה הי' צריך ליתן תיכף לאדה"ר כיון ששבת מורה על חידוש עולם היה צריך תיכף לאחר חידוש העולם לתת מצוה זו של שבת ולתת אותה לב"נ עם יתר ז' מצות שלהם לכך בא ליתן טעם לזה כי לא רצה הקב"ה ליתן השבת לעובדי פסילים כי א"א בכל שישבתו בה ערלים כי א"א לקיים מצות שבת רק מולים ולא ערלים ולכך לא הי' מועיל ליתן להם השבת אחרי שא"א להם לקיימה כדת וז"ש שאף שתיכף בשעת בריאת העולם הי' טעם מצות שבת אעפ"כ ולא נתת אותו לגויי הארצו' ולא הנחלתו וכו' מטעם כי גם במנוחתו לא ישכנו ערלים כי א"א להם לקיימה וכו' כ"א לישראל עמך לזרע יעקב אשר

ישמח עמש"ל הלל אתה קדשת ואחז"ל אין שמחה אלא בחופה: משה. ויעקב בחד דרגא סלקין בגופא דמלכא משה מלגו ויעקב מלבר ומשה הוא בסוד הדעת וגי' רצון כמש"ל כמה פעמים [וע' ברכת שים שלום ובבהמ"ז] וזהו במתנת התורה שניתנה בשבת בבוקר: חלקו. היינו חלק ה' עמו. חק ל' תפוחין [נתבאר לעיל כ"פ] אמנם חלקו של יעקב הוא בעלם כי הוא איש חלק כמש"ל באומר הירח רק במתנה קיבל משה חלקו שהוא יעקב. עי"ל חלקו הוא כתנות אור של אדה"ר שאבד מתנו בחטאו וגנזו הקב"ה וכשעמד משה נבחר ונתקן חטא הראשון [כידוע מהגי' אדם ד"ר משה] אז זכה לזוהר' עילאה דאדה"ר שהוא כתנות אור. והיינו חלוק לבן ששמח בו מרע"ה כשאין בו אמירה כי הוא בסוד אור דבראשית כמו מאמר הוא אבל לא נכתב בו אמירה' כי הוא מבחי' אור שנתעטף בו הקב"ה כשברא העולם שנ' עוטה אור כשלמה היא שמלתו לאורו] בז' ימי המלואים שהיה מציין אור של ז' הימים שחזר העולם לאיתנו ונתבסם על ידו. זהו במתנת חלקו כי חלוק זה בעלם של אדה"ר היה והיא מתנה טובה שהי"ל להקב"ה בבית גנזיו כי ראה האור כי טוב ונגנזו למשה הצדיק. וא"ל לך והודיעם כי הוא בסוד הדעת שעל ידי יזכו בה שהוא נהנה בה טובת עין ונתנה לישראל: כי עבד נאמן קראת לו. בכל ביתי נאמן הוא בי ביתי' כאמנה אתי: עבד נאמן מלך לשנה כעבד ולפיכך נתני' לו בצינעא משום שבמתנה זו דשבת יש בה משום דברים שבצינעא שאין לגלות בהם בפרהסיא אלא תשלום בה קנאת רע עין כמ"ש. ונותן בעין יפה נותן לבטל כל עורר וטוען על המתנ' כמ"ש אשר תנה הודך על השמים והיא גרמה שנשתברו לוחות הראשונות שניתנו בקול גדול: כליל תפארת. זהו הדעת של תפארת שהוא כלול מחסד וגבורה והיינו בראשו כי הוא בסוד המוחין: נתת לו. כן הנוסח של אשכנזים ואם אמנם לו נראה כמיותר ולכן לא הייתי נוהג לאמרו וכן הוא נוסח ספרדים מבלי לו אעפ"כ לא הרשיתי עצמי לתקנו ולא עוד אלא שנ"ל עתה כי נכון הוא לפי שמליצו ב' משמעות במקום לו כמו במשה דבר ובדבר זה אינכם מאמינים או משמש הוראת בעד כמו ב' באשה אחר וכן הכוונה בכאן כליל תפארת לראשו כתר שיהיה מכוון לו והולמו. נתת לו במתנה לצורך ראשו. או שהקב"ה נתנו והניחו בראשו וזה באמת נראה יותר בענין לכן חזרתי בי והקרבתי את אשר רחקתי וכן יסכים לזה מספר התיבות שיש לו

לוֹ. בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי. וּשְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדוֹרוֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעוֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יהוה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: וְלֹא נְתַתּוֹ יהוה אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים. וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים. כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה. לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ:

ישמחו

בזרע גדול בתיקוני ברכות כאשר הראה לדעת אם בריא הראות ההם זה כמה פעמים דבר דבור על אופניו וכי בהם ודאי כח להכריע במקום המסופק ביחוד כשהוא עולה כהוגן בלי דוחק כאשר הוא כאן ג"כ הכין מדויק אחד לפיכך יעמוד בחזקתו: בעמדו. לפניך על הר סיני מבמה בעמידה [כי אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד והמשכיל יבין] משה זכה לקרני ההוד והוא לא ידע לפי שהאור אין במינו היה מיסוד דהבא ואמא. ומט"ז ג"כ הוא עלמו אינו יודע היכן קבור: שני לוחות. הן כן עדי יחוד הן עדי ביאת השרש. פני משה כפני חמה שהכניסן ולכן היה יכול לשברן שאדם רשאי לעשות בשלו מה שירצה ועוד דאתן תבר בתולין [כמ"ש בר"ה]: שמירה. פי' הרמב"ן ז"ל שבלוחות הראשונות שנשברו היה כתיב זכור. ובשניות שמור והרע"ב אמר לישראל בדברות אחרונות כי שמור נאמר לו באמת וי"ל בו מלילה יפה כי זכור בא לומר אל תשכח מה שאירע בראשונות. ומעתה שמור היטב האחרונות אבל יש בו טעם מתוק מרפא לעלם השבור. כי זכור לזכר ושמור לנקבה ואשה מזרעת תחלה יולדת זכר לפיכך בכוונה עלמית ובראשונה הוצרכה להקדים בחי' נוקבא והיא שגרמה להם להשתבר ג"כ כמש"ל. לכן אין ע' בלוחות ראשונות כי הוא הטוב למען לא תפסוק טובה מישראל ויכלה להוליד העולם החדש שילא לאור ביום השני דכיון שקבלו ישראל התורה ועוד עכשיו הי' מעשי בראשית תלוין ועומדין ברפיון שכן היו נדמיון שבירת בתולים כנ"ל. וזה כפתור ופרח תפוחי זהב במשכיות כסף והכל הולך אל מקום א' וכ"כ בתורתך מלבד מ"ש בלוחות:

ושמרו ע"ל פ"א מח"ב שבחדר ג' ד"א ושמרו זו מל"ת: את. לרבות תוספת שבת: לעשות. הרי מ"ע. ד"א לעשות לתקן צרכי השבת ולברור לו מנה יפה מבע"י זהו את כמו וכן בבקר אשר עשה. ד"א את לרבות שבת של מעלה. המשמר שבת של מטה כאשר ועושה שבת של מעלה: לדרתם. חסר לדורתם להכין דירה נאה דירה תמה הגונה לשכון המלכה שמה: ברית עולם. כ"ל: בנ"י. הם למודי ה' הידועים: אות היא. אות ברית וכבר נתבאר הכל גם מ"ש רז"ל שנתנה בלינעא. ע"ל. לעילם. לנלח: כי ששת ימים העליונים: עשה ה' את השמים והארץ. הידועים. לפיכך לא נכתב בששת לרמוז זה: וינפש. מתפרש בשני דרכים אמתיים. א' נעשה נפש בבחי' נפעל מקבל פעולה ושני שאבד נפש בהוראת הפך הפעולה כמו ודשנו ודומיו. וזהו מדרש האלהיים באמרו וי אבדה נפש כי עם היות הדקדוק נגלה שהיל"ל ונפש מהקל. מחברו מ"מ עדיין לריך ביאור מה פוקקים להוליא הכתוב מפשוטו [שהוא דרך הלשון ורגיל אחד בכתובים לייפות המלילה כפי מחשבת הפשטנים] אל הכונה זרה שאין לה ענין כאן לכאורה כי בכניסת שבת ושביתה ממלאכת החול הכתוב מדבר. אכתי לא עיילתיה אפיקתיה דים לצרה בשעתה. אמנם הכריחה ג"כ יתור תיבת וינפש לגמרי ועוד שהיכה בו מרעהו. ע"כ בא להורות שתי משמעיות כנ"ל. ששניהם נמשכים זמ"ז בחיוב כי ע"י עשיית הנפש ותולדתה הוכרח אבוד הנפש בימי החול מאחר שנתפרשה ממקירה מקור חיים אור של שבת והובדלה מאצילה שזה גרם לה איבודה כמו"ש והוא המחייב שמירת שבת ועשייתה כדי להחזירה ולהאחיזה בשרשה ע"י תוספת של אור נשמה יתירה השופע עליה מחדש בכל שבת מאמת עשיית שבת שחוזר ומוליד נפש חדשה לחזק ולאמץ הנפש החלושה והרי היא כאבדה המתבקשת משא"כ הבלתי שומר ועושה השבת הוא מסבב לנפשו מיתת עולם תאבד ממנו ותבוקש ולא תמלא עוד ולפיכך שני הענינים שוים לטובה לריכין זל"ז כי ע"כ כולרך הרמז לבוא עם שמירת השבת לידע הטוב והרע הכרוך בעקבי כדי להזהר בו ולבחור בטובו גם ע"י עשיית הנפש אבד נפש מבפוסה כידוע. שע"כ מחלים התשמים ומכחים הגוף כי מבדיל מאור הנפש שמתדלדל על ידו. ולכך הולרכה הנשמה היתרה בשבת למלאות הריקית הנמלאת בו מאחר שהוכן לקיום הזרע. ולכן באו בו שני לשונות. מנוחה. שבת וינפש. לבאר כי בקיום מלות עונה בשבת אין לירא רע כי לזה הוסיף לו מנוחה מורה על הנשמה יתירה הממלאה מקום נפש החסרה ולהזכיר ממילא [עם מלה הכפולה] על מניעת הפעולה ומיעוטה בימי החול מאחר שגורם היזק גדול לנפש ואז הוא חסרון לא יוכל להמנות. לכן לתכלית טוב נרמז ענין רע זה בכאן והוא ע"ד כיתרון האור מן החשך ר"ל כי מן החושך נודע תועלת האור ויתרונו: לגויי. אע"פ שאין מוזהרין על השתוף יכול יהיו מוזהרין על השבת שהוא עדות על היצירה לכן אמר ולא נתתו. כי לא ניתנה שבת לבני נח כי אם לזרע ישראל שהיו עבדים וילאו לחירות וניתן להם לאות מנוחה: ערלים כו'. כל הגוים ערלים [ואין ערל גמור אלא ערל לב תדע שהרי אפי' ערל ישראל האנוס חייב בשמירת שבת לפי שהכל הולך אחר הכוונה אם לבו לשמים] שאינו מכיר בורא עולם ומנהיגו וכופר בגמול ועונש כמו הגוים הקדומים

ויושבי

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ. חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה (נָא) בִמְנוּחָתֵנוּ. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן (וְשִׂים) חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ (וְשַׂמְּחֵנוּ) וְשַׂמַּח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ (וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ) וְיָנוּחוּ בוֹ (כָּל) יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

ירועות שלמה

ב"ם בחר"ת דייקא ודוק והבן כי זה מתוק: שבענו מטובך ושמחנו בישועתך. נראה הכוונה דהנה אנחנו מבקשים על הגאולה והנה עיקר כוונתינו צ"ל לא למען הנאת עצמו רק עבור כבודו ית' רק כ"ז שאין האדם שמח בחלקו ומתאוה למותרו' א"א לו לכוין לכבודו ית' רק על הנאת עצמו רק אם הגיע למדרינה שהוא שמח בחלקו אז כיון שלא נחסר לו שום דבר א"כ א"צ לישועה רק כוונתו לכבודו ית' וז"ש שבענו מטובך תן לנו לב טוב שנהיה שבע מטובך ולא להיות רעב להתאות למותרו' אז ושמחנו בישועתך נשמח בישועה שלך מה שנתרבה כבוד שמים לא מה שיתרבה טובותינו וא"ש ונכון:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם (מְהֵרָה) בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: בשבת ור"ח וחוה"מ אומרים כאן יעלה ויבא:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: אמן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. (צוּרֵנוּ) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר: נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ. וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ. וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

ויוכני קלוות הודו וכוש ודומיהם) : כאהבה . להניח להם מעלבם ומרגזם ומהעבודה הקשה אשר עובד בהם במלכיות אשר מאז היתה גזרה מלפניו יתברך בברית בין הבתרים , לפיכך באהבתו ובחמלתו על עם סגולתו נתן להם יום מנוחה מן העבודה לא יעבדו. וינוחו . מטוב לב ירונו וישמחו :

קוראי עונג ע"ש הכתוב וקראת לשבת . פירוש תכין ותזמין לשבת . עונג' וכן חמדת ימים אותו קראת זימנת : ויכל אלהים ביום השביעי , י"ל תאוה ותכל דוד כלתה נפשי . זהו חמדת ימים : בו . ביום השבת הוא בחינת דכורא :

בשבת חנוכה אומרים כאן על הנסים

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרֵךְ וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא (תָּמִיד) שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בעשי"ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה. וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב. הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה הָאֵל הַטּוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

לש"ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יהוה יהיה פניו נגד ההיכל וְיִשְׁמְרֶךָ נגד ימינו יָאֵר יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ נגד שמאלו יִשָּׂא יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ נגד ימינו וְיָשֵׂם לְךָ נגד שמאלו שָׁלוֹם נגד ימינו: ועונין כי"ר

תפלה זו טוב לומר בשעה שאומר החזן ברכת כהנים

כשהש"ץ אומר יברכך יאמרו הקהל זה "אל "נא "קרב "תשועת "מצפך	אנקת"ם
כשהש"ץ אומר יאר יאמרו הקהל זה "פחודך "סר "תוציאם "ממאסר	פסת"ם
כשהש"ץ אומר ישא יאמרו הקהל זה "פדה "סועים "פתח "סומים "ישעך "מצפים	פספסי"ם
"דלה "יוקשים "וקבץ "נפוצים "סמוך "יי "מפלתינו	דיונסים

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד (יַחַד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יי אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד. וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם: וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ בְּרוֹב עוֹז וְשָׁלוֹם:

בעשי"ת אומרים בספר החיים וכו' ואם לא אמר אין מחזירין אותו

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה וּגְזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יהוה צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה. פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַקָּמִים וְהַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁלֹּא תַעֲלֶה קִנְאַת אָדָם עָלַי. וְלֹא קִנְאָתִי עַל אֲחֵרִים. וְשֶׁלֹּא אֶכְעוֹס הַיּוֹם וְשֶׁלֹּא אַכְעִיסֶךָ. וְתַצִּילֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע. וְתֵן בְּלִבִּי הַכְנָעָה וַעֲנָוָה. מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ. אֱלוֹהַּ כָּל בָּשָׂר. יַחֵד שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ. בְּנֵה עִירֶךָ. יַסֵּד בֵּיתֶךָ. וְשַׁכְלֵל הֵיכָלֶךָ וְקַבֵּץ קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת. וּפְדֵה צֹאנְךָ וְשַׂמַּח עֲדָתֶךָ:

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ. הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

ש"ץ מחזיר התפלה ואומר ג' ראשונות

[יכין א"ע לענות בשמחה. ויכוין הריני מוכן ומזומן לקיים מ"ע של ונקדשתי בתוך בני ישראל. ואני מכוין לקדש לה' ית' בקדושה זו. ויכוון רגליו כאחד. וישא עיניו למרום ויהיו סגורות. ואומר הקדושה בקול רם. ויכוין כפי' מנא כל הארץ כבודו הריני ממשיך על עצמי קדושה לעבודת בוראי ית"ש]:

נוסח הקדושה לש"ץ נחלק לג' חלקים עד סיום ברוך כבוד ה' ממקומו. הוא בחינת דכורא. ככה מספר התיבות תכוין עילה מ"ה. מן ממקומך מלכנו כו'. הוא בחינת נוקבא עד הללויה. מספר התיבות מ"ו. בי' האם. מן לדור ודור ואילך עד החתימה. הוא מנין הוי"ה פשוט:

אשכנז	ספרד
נְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם	נַקְדִּישָׁךְ וְנַעֲרִיצָךְ כְּנֹעַם שִׂיחַ סוֹד שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ הַמְשַׁלְּשִׁים לְךָ קְדֻשָּׁה

כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר. קו"ה קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יהוה צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים: קו"ה בָּרוּךְ כְּבוֹד יהוה מִמְּקוֹמוֹ: חזן מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן: תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים: וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: קו"ה יִמְלֹךְ יהוה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ק"ש (ובר"ח ובחנוכה ויו"ט אומר הלל קודם הק"ב ואומרים אין כאוך וגו') (תמצא לעיל אחר נפילת אפים) וסס תמצא הנכות קריאת התורה וברכותיה:

הלכות קריאת התורה מספר שה"ק ומ"ק

דיני הוצאת ס"ת. ודיני כהן (וקדושתו) לוי ישראל

(א) לא יוציא ס"ת שלא לצורך קריאה. ולכן לא יוציא כשטעה או הידוע שהיא חונה. ואם הוציא. יכניס ויוציא אחר. ומנהג קדוש להוציא ס"ת כמה פעמים ולקרות במקום המיוחד במקום שנוהגין להתפלל כמה מניינים זא"ז. וכ"ש כשמנין הא' התפלל בהשכמה והב' בזמן הקבוע. (ולכן אין לגעור על המנהג בא' דשבועות שאחרי שניעורין כל הלילה מתפללין בהשכמה וכשלא גמרו עוד בא מנין אחר ומתפללין וקורין בלי שינוי מקום וכן הרבה פעמים. ואפי' נהגו בבהכ"נ זה להתפלל כל השנה רק פ"א בכל שחר) וי"א שאם הא' התפללו בזמן הראוי לתפלה והב' אח"כ לא יקרא שניה. ובמקום שכן מנהג קבוע מותר. ואם קצת מהמנין שמעו הקריאה קודם ופחות מעשרה לא שמעו נ"ע. ובקצת מקומות נהגו (ומדינא אין איסור) שאם הראשונים קראו אין האחרונים קורין שנית בבהכ"נ זה אפי' בס"ת זו עצמה אם הראשונים עוד בבהכ"נ. וכשהוא קביעות להתפלל זה אחר זה מותר. והשמש מחויב קודם בוא עת הקריאה לגלול בס"ת שעתיד לקרות בה על מקומה (אך לא יגלול בשבת ויו"ט על קריאה מחר אפי' יודע שלא יהא שהות לגלול מחר ויצטרך לגלול בצבור) שלא יצטרכו לגללה בצבור בעת קריאה. ולסמנה (ונהגו לעטרה בטס כסף וזהב לסימן. ואינו מתמיה קריסה) שידע המוציא איזו יוציא ולא יטעה להוציא ס"ה הצריך גלילה. ואם שכח או הזיד ולא גלל יוציא ויגלול בצבור וא"צ לשאול את השכימים. ואם הוציא ס"ת ונהיית ביד הנושאה להוליכה נתיבה נזכר שאינה מוכן לקריאה. ויש בהה"ק ס"ת מוכן. יחזירוה להיכל ויקחו המוכן. וי"א שיגללה למקום הקריאה: (ב) אם אין לצבור רק ס"ת א' כשר והשאר פסול וצריך לקרות בב'. יוציאו הכשר ופסול וקורין בכשר ואח"כ בפסול אם עכ"פ חומש זה שלם בלי פסול (ואם רק החומש מקריאה הא' שלם קורין בפסול קודם) ואם לאו יוציא רק הכשר וקורא וגולל וקורא: (ג) יש מקומות שנוהגין להוליך ספר תורה לבהכ"נ תחת חופה. (והרואה מניח מותר להניחה ולילך לראות מלוה אחרת) ובשמקדישין אותה בשבת יוניחוה גם במנחה ובב' וה'. ומותר לתלות פרוכת בשבת אפי' אין דלתות לאה"ק. אך יזהר שלא יעשה אוהל בגג טפח בשתולהו (ולזה נהגו קצת ליזהר מלתלותו בשבת) ולכן כשהוא גדול יתלוהו ב' יחד שלא יתקפל. אבל א' אסור. ובשבת ע"כ יפשטוהו בהס"ת: (ד) במקום שנהגו למכור הוצאה והכנסה לצרכי בהכ"נ אין הש"ץ יכול למחות. ובמקום שאין מוכרין הגבאי מכבד בהוצאה כמי שרוצה. וכשלא כיבד רשאי הש"ץ להקדים לזכות (וי"א שאסור. ואפי' נתכבד או קנה) והולכה לבימה ולהכניסה בשלחן שייך לש"ץ. ולא נהגו כן. וביום שמוציא ב' או ג' ס"ת יכבדו לב' (ולא רק לא') או ג' ומוציאין יחד זה אחר זה. הראשון מוציא הא' לקריאת סדר השבוע ומושיטה לש"ץ.

והשני

והשני מוליא הב׳ לחוצת היוס והולך עמה אחר הש״ל עד הבימה. והג׳ מוליא הג׳ למפטיר והולך עמה אחר הב׳ עד הבימה. ואז יכול (וכידו להחמיר להחזיקה שס עד שיגיע עת קריאתה) למוסרה (ולשוב למקומו) למי שסוא על הבימה להחזיקה עד אחר שיקראו בס״ת הא׳ או הב׳ (ולא ימסרה לפחות הערך או נער מנוער. ועכ״פ ימסרה לבן דעת אפי׳ אינו ראוי לכך כשרואה שהתורה חביבה עליו. וי״א שיש להקל ולאכנו בחיבוב מלוה) ולא יתיר המעיל והמפה מהב׳ ולא יפתחה לקרות עד שיגלול הא׳. (וכן בס״ת ג׳) ולא יסלק הא׳ עד שיניח הב׳ על השלחן. וכן בס״ת כ׳: (ה) כהן אפי׳ בע״ה קורא (וכן בכל מלוה אפי׳ דרבנן כשיש כהן הוא ראשון) ראשון (וכשמגיע למקום המדבר מקדושת אהרן יתן במחשבתו הודאה עלומה לה׳ על שהוא מזרעו. וכשמגיע לעבודת הקרבנות ודין הקרבתם יהנה בשברון מתניס ודאבון לב על שבטלו הקרבנות שבאו לכפר כל עונות ביתו ובית ישראל. ויוחשב לה׳ כאילו הקריבן לרלון ולכפר) והמנהג שאפי׳ כהן ע״ה (כשיודע עכ״פ לקרות עם הש״ל מלה במלה. ונהגו לקרותו אפי׳ אינו יודע. ועכשיו לא נהגו לדקדק אחריו) קודם לחכם גדול ישראל אפי׳ הוא גדול מכל בני דורו. ואפי׳ הכהן רולה לחלוק לו כבוד או לרבו או לגדול ממנו. וכ״ש כשאינו רולה למחול כבודו. וכן המנהג. וכל סגן י״ש יזהר מלקרות לכהן ע״ה לפני ת״ח (כגון שעיר לפני עני) כשיכול לקרות לכהן אחר. וכן ללוי אחריו: (ו) אחר הכהן קורא לוי. ובדליכא קורא לכהן הא׳ (ואומר במקום לוי) שנית בברכות (ואפי׳ ידע כשבירך לפניה בפעם הראשון שיקרא גם במקום לוי כגון בעיר שאין לוי. מ״מ יברך על פעם ראשון לאחריה ואח״כ על פעם ב׳ לפניה (וא״ל לוהר בשכמל״ו) ולאחריה) ולא כהן אחר. ואפי׳ מוחזקין באם הראשון שאינה גרושה (ואם טעה וקראו. לא יעלה וכהן הא׳ קורא. ואם עלה ימתין ויתן לו עליה אחרת או עכ״פ הגבה או גלילה. ובדליכא ירד. וכשהוא בן כא׳. לא יעלה ואם עלה קורא) ולא ישראל אפילו לומר במקום לוי: (ז) אחר הלוי קורא ישראל. ולא כהן או לוי אחר. ואפי׳ עלה הלוי ירד וא״ל ליתן לו עליה אחרת. ואסור לקרות לוי אפי׳ אחר ישראל שאחר לוי. ואם קראו לא יעלה ואם עלה ירד. ולוי שהוליד מאשה הפסולה לו הבן אינו לוי. וכן כשהוליד ממזר. וכשאין בבהכ״נ רק לוי קטן. קורא הכהן פעמיים. וכשהוא קטן (כגון שאין אחר וסמכו על המתירין או בעיר קטנה ואין אחר) קורא פ״א והלוי אחריו. ונהגו לקרות אחר הישראל כהן שנית (ואומר החזן אע״פ שהוא כהן) ואחריו לוי (ובדליכא קורא הכהן פעמיים) ואחריו ישראל. וכן בפעם ג׳ (ומותר לעלות גם למפטיר בכה״ג. וכשקורא מפטיר סתם ואין מזכיר שמו אין לחוש לפגמו ויש נוהגין בשמחות (כדי לכבד כהנים רבים) לקרות כהן לוי ישראל ועושין שורה ואחר כך קורין ישראלים אחרים ועושין שורה וכן כסדר. ויש עושין עד ז׳ קרואים שורות. וי״א שאין לקרות כהן (ואם קראו אחר כהן ירד וא״ל ליתן לו עליה אחרת. ואם קראו אחר ישראל עולה ויקרא אחריו לוי (אפי׳ יש לישראל חזקה לחמישי) וישראל) או לוי למנין ז׳ במקום שאין מוסיפין. וכן ביו״ט לחמישי. רק לאחרון או מפטיר אפי׳ ביו״ט (ולא בת״ל. ואם עלה ירד) וקורהו בשם כהן. אבל כשכלם המנין מותר לקרותו (וי״א שאסור) וכן נוהגין במדינות אלו (ובמקום לורך ודחק יש לסמוך אסברא ראשונה) ואם טעה וקראו ז׳ בשבת או ה׳ ביו״ט ועלה. יקרא לישראל והוא יעמוד שם עד מפטיר וקורא. וכשא״א שיהא מפטיר. כיון שעלה לא ירד ויברך ויקרא ז׳ או ה׳. וי״א שאם קראו לז׳ לא ילך ואם עלה ירד: (ח) כשאין כהן. קורא ללוי (כשאין ישראל הגדול בתורה מכל אנשי בהכ״נ (ובדאיכא הוא קורא. ואחר עולה הא׳ אסור לקרות לוי) ובשוין הלוי קודם. וכשקרא ישראל שאינו גדול בפני לוי או להיפוך. עולה ומברך) או ישראל. ואומר אם אין כאן כהן ישראל או לוי במקום כהן. ולא יעלה אחריו לוי אפי׳ קראו ואם עלה. אם יכול ליתן לו אחרון או מפטיר ימתין, ואם לאו ירד, ואם נכנס הכהן אחר שהתחיל הלוי או הישראל לברך והזכיר השם. גומר וקורא ואינו פוסק. וכשנכנס קודם השם פוסק ועולה הכהן בלי קריאה בשם ואומר ברכו ומברך. ולא ירד הישראל או הלוי. ועומד בתיבה עד שישלימו כהן ולוי או

הכהן ויקרא. ולא יקראנו בשמו. וכשאין עליה עבורו ירד ואם סבר שאין כהן וקרא לוי או ישראל ונודע קודם שבירך בשם פוסק (וימתין ויתן לו עליה אחרת) והכהן עולה. וכשנודע אח״כ אינו פוסק (וי״א דפוסק, ואינו עיקר) וא״ל לקרוא לכהן עוד הפעם. ואם היה לוי וקרא הכהן וסבר שאין לו והתחיל לברך שנית והזכיר השם ונודע שיש לוי. גומר וקורא, וכשלא הזכיר עוד השם פוסק (וא״ל ליתן לו עליה אחרת) וקורא ללוי בשמו ועולה: (ט) קרא לכהן או לוי ואיננו לא יקרא לאחר בשם (רק עולה מעלמו. וכן נהגו. וי״א שמרמז לו ועולה) ולכנו מותר. ולאביו אסור. וכן לישראל. ואם קרא לכהן או לוי (לאחרון או מפטיר ואיננו וקורא לאחר אפילו לכהן אוי לוי. מותר לקרותו בשם. וכן כשקרא לישראל ואיננו. ולא נהגו כן רק מרמז לו ועולה. ואם הש״ל או הבגן כהן או לוי יכול ללוות לקרות לכהן או לוי אחר בפניו. וכן הקונה כהן או לוי יכול ללוות לקרות לאחר וכ״ש לאחיו הגדול. ואם יש ב׳ כהניס זקן ובחור יקרא לזקן בשבת ויו״ט ולבחור בחול ובמנחת שבת: (י) בעיר שהמנהג למכור כהתחלת התורה בשבת בראשית. הוי מנהג טוב. ולריך הכהן למחול כבודו ולנאת (ובפניו אסור. ויכולין לכופו אפי׳ ע״י הבטחה שילא וי״א שאסור) רק יבקש ממנו שילא. ויקרא הקונה יכ״ש. כשנתייסד ברשות כל כהני עיר זו. ויש אוסרין. ובמקום שנהגו שהרב קורא בשבועות ראשון אין לבטל. אבל לשיר לבגן בכל עת שרולה ללוות להכהן שילא ויקרא ישראל. ובמקום שנהגו שהרב קורא הי״ג מדות. קורא אפי׳ הוא כהן: (יא) עיר שכולה כהנים או לויס וישראל א׳ או ב׳ או ג׳. קורין הישראלים קודם בפניהם (וי״א רק ישראל א׳ ואח״כ כהנים) ואח״כ כהן אחר כהן (ולא יקרא כהן ראשון פעמיים ואח״כ כל הישראלים ואח״כ כהנים. וי״א לקרות כן) או לוי אחר לוי. וכן כשאין ישראל כלל. ואם יש רק כהנים ולויס או לוי א׳. קורא לוי א׳ תחלה ואח״כ כהן אחר כהן. ואם ויש לוי א׳ וישראל א׳ והשאר כהניס. קורא כהן לוי ישראל כואח״כ שאר הכהנים. ואם יש ב׳ לויס וב׳ ישראלים והשאר כהנים. קורא כהן לוי ישראל וכן שנית והז׳ כהן והמפטיר כהן. ואם יש ב׳ מיניס כהנים ולויס או לויס וישראלים ואין בכל אחד ז׳ אין להם תיקון. וכשיש במין א׳ ז׳ יעלו. וכשיש בכ״א ז׳ יטילו גורל איזה מין יעלה ראשון. וי״א שכהן קורא ראשון ונומר בלויס. וכן לוי ראשון אפי׳ יש ישראל ת״ח ונומר בישראלים. ובכהנים וישראלים. קורא כהן ראשון פעמיים וגומר בישראלים: (יב) בכפר שאין כהן והוחזקו לויס לקרות ראשון ואחר כך מערערים בני הכנסת ע״ז והלויס טוענים שכבר זכו בזה. כדין עמהם. והבא בזה״ז בחו״ל ואומר כהן אני. נאמן לקרותו ראשון (ושוה לכהן המוחזק בודאי וקודם לת״ח ולישא כפיו. וי״א שאינו נאמן (ועכשיו נוהגין דנאמן) אך אם עלה לא יורידוהו. ואם עד מעיד עליו אפי׳ הביו. עולה. ואפי׳ משטרות מעלין (והבא ואומר לוי אני כנ״ל בכהן. במקומות אלו שאין נוהגין במעשר נאמן) ואסור לומר לכהן שילא לחוץ מפני גדול ישראל. או למכור עלייתו לישראל במקום שמוכרין המלות לנדקה: (יג) אין לקרות לתורה למי שיודע שעומד באמלע פסד״ז אחר ב״ש רק לכהן או לוי כשאין אחר. וטוב שלא יפסיק באמלע פסוק או ענין. וכשהוא סמוך לפרק שיכול לגומרו קודס שיעלה בלי שהות נומרו. ואם לאו יעלה מיד ויברך לפניה ולאחריה אך לא יקרא עם הקורא. ויש מתירין לקרות בלחש אך לא יאחר לחזן לעשות מי שבירך. ולא יקרא לעומד בברכות ק״ש וכ״ש בק״ש אפי׳ לכהן או לוי ואין אחר (ואז ילך מבהכ״נ קודם הקריאה) וגם לא ימתינו עד שיגמור. רק קורא במקומו לישראל בשמו ואומר במקום כהן. ואם קראוהו (וה״ה בישראל) עולה אחר במקומו. וי״א שאם יכול לסיים מהר עד הפרק יסיים. ואם לאו יסיים עכ״פ בסיום ענין אך לא יעכב. ואם לאו. עולה מיד אפי׳ באמלע ק״ש ויש כהן אחר. ומברך לפניה ולאחריה וישמע מהקורא. ולא יקרא עמו אפי׳ בלחש וכ״ש שלא יאחר לחזן לעשות מי שבירך. וחוזר רק למקום שפסק אפי׳ שהה כדי לגמור כולה. ואם נקרא בשמע ובשכמל״ו. גומר כדרכו עד ואהבת ועולה. וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות. וכשנקרא בין ויאמר לאמת. אומר אלהיכם אמת ויציב ופוסק באמלע פרק ואחר הקריאה

יתחיל ונכון כו׳ : (יד) כהן או לוי או ישראל שעומד בתפלה ורוצין לקרותו אסור. ולא ימתינו עד שיסיים. וקורא לאחר. וכשהוא כהן ואין אחר. קורא לוי או ישראל. וכשהוא לוי ואין אחר. מוטב לקרות לכהן שעלה במקום לוי הלקרות ישראל תחתיו. ואם קראוהו בסיום שמע קודם אלהי נצור או באמצעו. אומר יהיו לרצון ופוסק ועולה. ובאמצע לא יפסיק (וקורא אחר (ונהגו להמתין קצת כשעומד קרוב לסיום ואין קורין לאחר) וכשהוא כהן יכול לקרות לכהן האחר בשמו כדרכו וכשאין אחר. קורא אפי׳ ישראל ובשתו) ואם פסק ועלה ושהה בקריאה כדי לגמור כולה. אם ידע שאסור להפסיק ופסק לכבוד התורה וכיוצא. חוזר לראש התפלה. ואם ס״ך שמותר. חוזר למקום שפסק : (טו) כהן שנשא חללה או גרושה ואפי׳ חלוצה. אינו עולה ראשון אפי׳ גירשה או מתה. ופסול לכל מעלות כהונה עד שידור הנאה ע״ד רבים מהנשים שאסור בהם, וכשנדר ואינו יכול להוציאה מאוכם אינו קורא ראשון. וכהן רע מעללים ובליעל ועז פנים כשר. ובעל עבירות או רשע מפורסם אינו קודם לת״ח רק במקום סכנה. וחלל שנולד מגרושה או חלוצה ואפי׳ ספק חלל אינו קורא ראשון אפי׳ כשאין אחר וכהן שהרג נפש ושב עולה ראשון. וי״א שאם הרג במזיד אינו קורא ראשון ולא יתנו לו שום כבוד אפי׳ שב בכל לבו. וכשאינו ידוע מחויב להגיד חטאו לסגן שלא יקראהו. וכשהרג בשוגג קורא ראשון. ומ״מ חייב לשוב כפי שיורו המורים. ומי שהוא ספק בן ט׳ לראשון וכוא כהן או בן ז׳ לאחרון ואינו כהן (ואם גם הב׳ כהן. כל דין כהן על הספק) אינו קורא ראשון אפי׳ אין אחר רק אחרון או מפטיר. ואם היו י׳ כהנים ופירש א׳ מהן ובעל ואין ידוע איזו הולד אין קורא ראשון. וכהן ערל לפי שמתו אחיו מחמת מילה אין חיוב לכבדו. וכן טומטום ואנדרוגינוס ומשוך. וכהן שהמיר ושב עולה ראשון וכל דין כהן על בנו. וי״א שאפי׳ שב בכל לבו קורא אחרון. וכשאין אחר קורא ראשון אפי׳ קודם שנודע ששב בכל לבו. ואם אמר שאינו כהן ונשא פסולה. אפי׳ גירשה וכדר הנאה אין לו דין כהן. ואם נטמא למת שאינו מז׳ מתים פסול לכל מעלות כהונה עד שישוב ויקבל עליו שלא יטמא עוד למת. וא״צ לידור ואם בתו המירה או זינתה אפי׳ בזיקה נשואין או עשתה עברה אחרת כגון שחללה שבת כשר. וי״א שאינו קורא ראשון כשיש אחר. רק אחרון או מפטיר. ולא באמצע קריאה. וכהן שהעיד עליו אנוס שסוחזק לכהונה קורא ראשון. וכהן או לוי ממזר לא יעלה לכהן או לוי. וכהן פצוע דכא או כרות שפכה אינו קורא ראשון כשיש אחר. ואם לאו קורא. וי״א שאינו קורא. וקטן לא יעלה אפי׳ כשאין אחר. ובצבור יכינו אחר. ובעיר קטנה שאין אחר. קורא ראשון אפי׳ יש ת״ח. וצריך שידע עכ״פ למי מברך. וסומא קורא ראשון אפי׳ יש אחר. וכל פסולין המעכבין בכהן מלקרות ראשון אין מעכבין בלוי. אך ספק בן ט׳ לראשון או בן ז׳ לאחרון. אם יש לוי ודאי קודם. ואם לאו קורא לוי : (טז) כשקורא לכהן או לוי אומר יעמוד פב״ב כהן או לוי. ובשבת כשקורא להז׳ (ובשאר א״צ להזכיר לאיזה עליה קוראו. ועכשיו נהגו להזכיר כל עליה חשובה כגון שלישי ששי) כמסיים אומר שביעי. וכשמוסיף אומר למסיים אחרון. ולמפטיר אומר מפטיר. ובשבת שמוציא ג׳ ס״ת כגון שבת חנוכה או שקלים שבר״ח או שקורא בס״ת הא׳ רק לז׳. אומר למסיים ששי ולקורא בב׳ אומר שביעי : (יז) בשבת ויו״ט ויוה״כ קורא אחר לוי לת״ח הממונים על הצבור (ואסור לרב לשלוח אחר במקומו רק כשהצבור רוצין) ואח״כ לבניהם (וי״א שהם אחר הת״ח) ואח״כ לת״ח הראוין למנותן פרנסים (שואלין אותו דבר הלכה בכ״מ ואומר. וגמיר ומורה חשוב ממפולפל) ואח״כ לראשי כנסיות (ולא קאי על הממונה בבכ״נ רק על כל ממוני הצבור) ואח״כ לכל העם. ואין איסור לקרות לפרקים ע״ה נכבד ועשיר וגדול הדור קודם ת״ח שאינו מופלג (ולמופלג אסור) כשרואה הסגן דהוי כבוד לתורה יותר. ומצוה לקרות ביו״ט למעמידי הקהלה. והחשוב חשוב קודם. וקודמין לכל כשאין ת״ח מופלג ומורה ואם יראי ה׳ ומלאכתן מלאכת שמים. ובמקום שנהגו שהפרנס עולה בעליה מיוחדת אסור למחול וליתן ולכבד לאחר. ואפי׳ אינו ת״ח קודם לחבר ולבן דיין מדינה ע״פ התקנה. ואסור לשנות. אך יה״ל קודם לו ועביד דינא לנפשיה. ואם הסגן אין רוצה לקרות א׳ מהלומדים דרך נקימה. הפרנסים יתקנו ויקחו ממנו הסגנות. ובמקום שמוכרין המצות קירא לאו. שרוצה. אך קורא לכ״א לפי כבודו. ויכול למכור להכנסת בהכ״נ וקורא להקונה אפי׳ הוא ע״ה בפני ת״ח. והקונה יכול למכור או לכבד למי שרוצה. וכשקנה ישראל כהן או לוי אסור לעלות רק יכבד לאיזה כהן או לוי שרוצה. ובמקום שנהגו שהקונה א״כ קוראו שנית בשבת בראשית במקום כהן אסור לכבד או לאחר. ואם כיבד בש״ת לאחר אינו יכול לעלות בעצמו בשבת בראשית והמכובד בש״ת קורא שנית בלי דעת ורצון המכבד : (יח) במקום שנהגו שבמדליק או בעל התונה או בעל ברית קורא למי שרוצה ולוה לקרות ראובן וקראו החזן ועלה שמעון ובירך בקו״ר. פטור אפי׳ לא ענה אמן. וכשיש אומדנא שאינו ידע כשלוה לקרות ראובן ששמעון גם לא היה מלוה לקרות ראובן, או אם קרא לשמעון ועלה ראובן ודחפו שלא ישמע הברכות חייב לשלם י׳ זהובים כשתפס שמעון. ובפרט כשקנה העליה והוא מהמחוייבים. וי״א שאם הלך א׳ מעצמו לקרות במקום חבירו אפילו כשקנה העליה. אפילו דחפו לחוץ ולא היה יכול לשמוע הברכות ולענות אמן. פטור מלשלם שכר ברכה ולא מלי לתפוס ואי תפיס מפקינן מניה : (יט) אם אין כהן ויש ב׳ ת״ח זקן ובחור או למה בו שער שחור. הגדול בחכמה עולה אפילו רך בשנים. ואם הש״ץ תלמיד וכו׳ רבותיו שם וצריך לקרות לא׳ מהם. אומר אדוני מ״ו פב״פ. ואסור להלבין פני חבירו שלא לקרותו לס״ת בצבור כלל : (כ) מי שאינו יודע לקרות בעצמו מוחין בו שלא יעלה (ואם קראו עולה. ועכשיו קורא) וכשהוא כהן או לוי ואין אחר. אם יודע לקרות מהכתב (וי״א אפילו שלא מהכתב) אחר הש״ץ מלה במלה קוראו. ואם לאו לאו. ואם אחר שעלה ע״ה למנין ז׳ נודע שאין יודע צורת האותיות (וא״צ לדקדק אחר זה. ותולין שיודע) עולה אחר להשלים. ואולי שלכן נהגו להוסיף על ז׳. ולכן ראוי לקרות להוספה חשובים מהראשונים. והמנהג בכמה עיירות גדולות וגם בא״י לקרות לאנוסים שאין מכירין כלל צורות האותיות מתפללים בלע״ז ורק למדו בה״ת. וסומא אינו קורא (ועכשיו קורא אפילו הוא ע״ה. וכ״ש כשהוא כהן או לוי ואין אחר) אפי׳ הוא ת״ח. וכן נהגו בכמה כרכים ועיירות ואין לפרוץ גדר (ומעשה בכהן סומא וגזר עליו רב א׳ שיתפלל בביתו במנין ואפילו במקום שנהגו היתר. עכ״פ אינו קורא מפטיר מחובת היום וכ״ש פ׳ פרה וזכור. ויש מתירין ואפילו לסומא מתולדה. ואסור לקרות לחרש שאינו שומע ואינו מדבר (ומדבר ואינו שומע עולה) או לשוטה. ולמי שנשתתק וביטל דבורו ע״י חולי ובשאר אבריו ומושיו הוא כפקח ויודע לקרות ברעיוניו. מותר כשהוא אדם חשוב (ואם קרא לשאינו חשוב עולה) ואחר יברך עבורו. ועכשיו מצאו הרופאים תרופת לאלם אפי׳ נולד חרש שיוכל לקרות ולכתוב ולהבין מה קורא וכותב ולדבר בשפת עלגים ובהשיב לשאלת מוריהם כראוי ויודע שיש אל ממעל היוצר כל ואומר ברכת הבוקר בלה״ק כאחד האדם ושאר דברים הצריך לדת וחושב חשבונות. ולכן עולה לס״ת. ואין לקרוא למי שנגדיר קרועים ביותר עד שכרעיו נראין : (כא) הרב או הגדול שבבהכ״נ עולה שלישי בכל שבת. ואסור לסגן להקל בכבוד הת״ח לקרות הפחות לפניו אפי׳ עולה הת״ח בשבת העבר : (כב) קורא מסבית לכל עולה בשמו ושם אביו (ולמקריא א״צ רק לרמוז) ולא ילך השמש למקומו לקרותו. ומי שאביו המיר דתו יקראוהו בשם אבי אביו (ולא בשמו לבד. וכשהיה ג״כ מומר קורהו בן אברהם. ולא יאמר אבינו) כשלא עלה מימיו בשם אביו. וכשהוא גדול והורגל בעיר זו וכשבא למקום שאין מכירין אותו ושואלין אותו הומר שם אבי אביו) לעלות בשם אביו יקראוהו כן. אך לא יכנהו בשום תואר (ואם מוחל כבודו. קורהו בשם אבי אביו או בן אברהם. ולא אבינו) וכן כשאביו אלם ויש לחוש לאיבה ולי״מ מחילת הבן. ואסופי ושתוקי יקרא בשם אבי אמו כבירות מי אמו וי״א בשם בן אברהם אבינו. ועיקר) וכשאינו ידוע. יקרא בשם בן אברהם. וכן לגר : (כג) הקורא להעולין ראוי שלא יסמוך על דמיונו. ויחקור לידע שם הקודם מהנקרא ושם אביו שרגיל לחתום בו ורגילין בו בני משפחתו לשם מובהק וקורא

שקוראו כן (ולהורה א"ל לדקדק כ"כ) כגון אברם. ויש אברהם אליה. ויש אליהו. וכן גדליה חזקיה חנניה טוביה ישעיה ירמיה. ויש מלאכיה גדל. יש ששמו גד ויש גדליה. גרשון, ויש גרשם בער יש ששמו דוב ויש יששכר ויש ישכר. ומנהג מדינתנו ישכר. וכן חותמין על הרוב, וכשידוע שזה רגיל לחתום יששכר יקראוהו כן, ובאשכנז רגילין לקרוא לבער יששכר וכן חותם ועולה, והנקרא בפי כל ישכר יחתום ויעלה כן. אם לא שמקובל שם בני משפחתו יששכר וחותמין ועולין כן יש חנה, ויש שהוא כינוי לאנו. יש חנן ויש שהוא כינוי לאלחנן או יוחנן. והנקרא לייזיר מן הסתם שם הקודש שלו אליעזר. ולאזר אלעזר. יש נחום ויש שהוא כינוי לפנחס. ויש נתן ששמו יהונתן. עוזר יש שהוא כינוי לעזרא ויש לעזרי. מיכל יש שהוא כינוי ליחיאל ויש למיכאל. וכן יש כמה כינוים שיש להם שמות הקודש הרבה. כגון הירש זעליג זלמן ליב פייבש. ומי שחלה ושינו שמו כשקוראו לתורה או בנו יזכיר שם השינוי קודם שמו הראשון. וכשמת מחליו וקורא בנו יזכיר שם הא' קודם: (כד) לא יקרא (וכשהפסיק אחר ביניהם מותר. ויש מקומות שנהגו לאסור לקרוא אב ובנו בסדרה אחת אפי' כמה הפסיקו ביניהם ואין לשנות) בן אחר אב או להיפוך. או אח אחר אח אפי' רק מהאב (משום עין הרע ואפי' אין מקפידין וי"א שבזה מותר) ואם קראוהו לא יעלה. ואם עלה לא ירד ואם קרא אב או אח ואחריו אחר ואיננו וצריך לקרות אחר. מותר לקרות לבן או אח של זה שעלה כשאירע כן. אבל לא יקרא לאחר שיודע שאיננו כדאי שיקרא במקומו הבן או האח, ולא יקרא נכד אחר זקינו או אח אחר אח מהאם כשאין צורך כ"כ (ואם קראוהו יעלה) אבל שאר קרובים אפי' פסולים לעדות זע"ז יכול לקרותם זא"ז. ואם א' שביעי או אחרון במקום שמוסיפין והב' מפטיר קורא בן אחר אב ואח אחר אח. אך לא יקרא הב' בשמו (ואם המפטיר איננו בר מלוה עוד ביו"ט או שבת שמוציא ב' ס"ת ומפטיר בספר אחר ויש הפסק קדיש וכן בש"ת קורא בשמו. וי"א דבב' ס"ת אפי' בלי הפסק קדיש כגון בשבת ר"ח ושקלים. יוכל לקרות האב שני בס"ת הא' והבן שביעי בב' בשמו. וכ"ש האב ז' בב' והבן מפטיר בב' בשמו) רק עולה מעצמו. או אומר מפטיר התם במקום שנהגו כן. ובמקומות אלו שהמנהג לקרות מפטיר בשמו בקו"ר. יחמיר גם בזה כשאין צורך גדול (וי"א שבזה אסור לקרות למפטיר בן אחר אב אפי' שלא בשמו. ואנו קורין אותו בשמו. ואח אחר אח אסור אפילו הקטן מפטיר. וכשיש מנהג שקורין לשביעי סתם בלי שמו. מותר לקרוא לשביעי בן אחר אב) ובאחים מאם או זקן ונכדו. קורא הב' בשמו למפטיר ובחוה"מ פסח או בשבת שיש ג' ס"ת וקורא בב' להשלים הקריאה ובלי הפסק קדיש. יחמיר קצת שלא לקרות ב' אחים זא"ז רק בשיש צורך בדבר: (כה) על הבימה נגד אה"ק המחובר באמצע מזרח יעמדו שלחן (ואיננו מחובר. וכשהבימה גדול מאד יעמיד באמצעה. ואם לאו ואין מקום שם יעמוד בצד מזרח הבימה) הקריאה. ואצלו עומד הקורא ופניו לקודש וישמעו כולם. ובזוהר. בה כורסייא קדישא מתעטרא ואתכלילת באורה שבכתב. כל אינון דיוקנין וטעמין ומסורת עלין בגניזו ואתרשימו בגו כורסייא קדישא: (כו) אסור לקרות במ"א. ואם צריך לקבוע דרך ארעי שלחן הקריאה להצד אצל חלון הסמוך לרחוב יפה אין לקרות או ביום מעונן או במנחת שבת ובפרט בחורף שאין רואין היטב על הבימה או ותיקין בשבת בבוקר כשאין נר. מותר אפי' לצד דרום או צפון. ולא למערב. ובשעה"ד מותר. אך לא יהא מכוון נגד אה"ק. ואם מתפללים בבית בעשרה והחלונות למערב וצריך לקרות שם תמיד במקום אור מותר. אך לא יקבעו האה"ק נגד מקום הקריאה ממש. וכשצריך לבנות בהכ"נ במקום שא"א לפתוח חלון רק במערב ויכרחו לקרות שם תמיד מותר לבנות. אך יראו שלא יהא החלון באמצע כותל מערב רק מהצד. ובדא"א ינתקו אה"ק ממקומו ויקבעוהו מהצד. ואם אפשר לפתוח חלונות בכל צד ופותחין במזיד ודוחין הבימה ממקומה או האה"ק ממזרח הוא איסור גמור. ואם בנו בהכ"נ והעמידו אה"ק שלא כדת בשוגג ועבר כן כמה שנים. ישאר כן: (כז) יש מקומות שמכינים כסא בפ"ע להניח עליו ס"ת ביום שמוציא ב'. ונכון מאד. והיושב עם הס"ת הב' בבימה יזהר שלא יהא אחורי הקורא והעולה נגדו. וכן בשבת כשהחזן אומר יקום פורקן וכו' וה' כשאומר יה"ר אחר קה"ת: (כח) הקורא הוא במקום ה' כביכול (ובזוהר ההוא דקרי באורייתא איהו שליחא דמאריה. דהא איהו קאים כדוגמא עילאה) והעולה במקום ישראל (שמקבל התורה) והסגן במקום מרע"ה (האמצעי בין ה' וישראל) וי"א שהסגן במקום ה' (שממנה לקרות למי שרוצה) והקורא הוא הסרסור במקום מרע"ה. והעולה הוא המקבל במקום ישראל. ואם הסגן הלך ועזב הס"ת מפני מי שהקניטו. ראוי לקנסו ולענשו. ולא יעשה כחפצו לכבד מי שרוצה או למנוע מלקרות:

מנין העולין לס"ת בכל עת קריאה. וכמה פסוקים קורא כ"א. והנהגת הקורא והצבור:

(א) במנחת יו"כ ומנחת שבת ובחנוכה ופורים ובת"צ בשחר ומנחה (ואז הג' מפטיר) קורין ג' לא פחות ולא יותר ואין מפטירין בנביא. והנושא בתולה קודם ואחריו נושא אלמנה ואחריו נושא חלוצה ואחריו נושא גרושה (כשיזדמנו כולם בשבת א' ובחכמתם ויחוסם שוה) וי"א כנושא גרושה ונושא חלוצה שיגרילו והזוכה תחלה יעלה. וי"א שאין קדימה לא' מהנ"ל על השאר רק החשוב במעשיו קודם. ויכול לקרוא כולם ולקרות לב' מה שקרא לא'. אך במקום שנהגו להוציא עוד ס"ת ולקרות לחתן שנית פרשת ואברהם זקן. יש בה קדימה כנ"ל: (ב) בר"ח וחוה"מ שנוסף קרבן מוסף וזדונו במרדות. קורין ד'. וביו"ט שנוסף איסור מלאכה וזדונו במלקות. קורין ה' (לא פחות. חוץ המפטיר) וביו"כ שזדונו כרת. קורין ו' (לא פחות חוץ המפטיר) נגד ו' שעמדו מימין עזרא ומשמאלו (נחמיה ח) (וכשרוצה מוסיף כמה שרוצה ביו"ט ויו"כ. וי"א שלא יוסיף (וכשחל בשבת מותר. וביו"כ טוב שלא יוסיף) והעיקר כדיעה הא'. אך נהגו במדינות אלו כהב'. חוץ מבש"ת) ובשבת שזדונו סקילה. קורין ז' (וי"א שלא יוסיף, ויסיים רק בפתוחה או סתומה כדאפשר ובמקום שאין מוסיף נכון יותר לקרות בשבת פנחס לה' עד ובר"ח ולו' עד ובחודש השביעי ולז' עד סוף הסדר. ולא כרשום בחומש) ורמז להעולין בכל הזמנים פסוק שמע. בתיבת שמע ג' אותיות נגד העולין בב' וה' ושבת במנחה, ישראל ה' נגד יו"ט, ה' ד' נגד ר"ח וחוה"מ. אלהינו ו' נגד יו"כ. ה' אחד ז' נגד שבת. ובפ' ויצא בפ' כ"ט ז' פעמים באר (התורה קרויה באר) נגד שבת. וששה מהם הבאר נגד יו"כ. וה' פי הבאר נגד יו"ט. וג' על פי הבאר נגד ב' וה' ומנחת שבת. וסימן מנין העולין בכל הזמנים כ"ה תברכו: (ג) ממקום שמפסיקין בשבת בשחר קורין במנחה ובשבת הבא. ואם לא קראו מאונס או בשוגג או במזיד ועבר יומו. בשאר קריאה כגון ביו"ט ובחנוכה ופורים ות"צ לא ישלימו. וביום שקורין ג' אין קורין פחות מי' פסוקים (נגד י' בטלנים, ובמנחת שבת גם נגד עשרת הדברות. שבשבת ניתנה תורה) וידבר עולה מהמנין (וכשקרא רק ט"פ אפי' במנחת שבת יצא. ואם טעה במנחת שבת וקרא רק ח"פ במקום דסליק ענינא לכ"א ג"פ שקרא לא' פסוק שקרא הקודם יצא. וי"א שמוציא וקורא) ואי סליק ענינא בפחות כגון פ' עמלק שהיא רק ט"פ מותר: (ד) אין קורין לכ"א פחות מג"פ. ואם קרא א' ב"פ (אפי' הב' שעמו קראו ד' ד' ואפי' קרא פ' א' למפרע שקרא שלפניו והוסיף עליו ב' אם לא בשעה"ד) ונזכר קודם שבירך לאחריה אפי' גלל הס"ת והיה דעתו לברך. קורא שנית בלי ברכה לפניה. ואם נזכר אחר שבירך לאחריה, יברך שנית לפניה (וכ"ש בטעה וקרא למפטיר רק ב"פ ונזכר בעוד הס"ת על השלחן. ובהוספה א"צ לקרות שנית וקורא ההפטרה בברכותיה) ויתחיל המקום שהתחיל קודם וקורא שנית ג"פ או הראוי לו ויברך לאחריה שנית. ואפי' כבר קרא להעולה אחריו ועלה. עומד שם עד שיגמור זה ואח"כ יקרא כראוי לו. ואם נזכר אחר שהתחיל הב' הברכה או כשסיימה (וכשנזכר אחר שקרא לב' אפי' עלה קורא הא' שנית. וכ"ש כשהוא כהן או לוי. ויתן להב' עליה אחרת. ובדליכא ירד) גומרה וקורא הב"פ שקרא הא' (והא' עומד שם עד שיגמור ואם ירד. יקרא אחר לאחר שגמר הב') ועוד ג"פ ויברך לאחריה ואח"כ יברך הא' וקורא ממקום שסיים הב' (ואם לא התחיל הב' מהב"פ רק ממקום שסיים הא'

הא׳ . קורא אחר כך הא׳ הב״פ ועוד פ׳ א׳ ממקום שסיים הב׳ שלא כסדר . וי״א שקורא כסדר ממקום שסיים הב׳) ובשבת כשאירע בכהן יתחיל הלוי משיום הכהן והכהן אין מצטרף למנין ויוסיף א׳ להשלים ז׳. וכשאירע בלוי או בשאר קורא א׳ ב״פ אלו ועוד ג״פ וא״צ לקרות שנית להקורא ב״פ. ואם נזכר אחר גמר כל הקריאה אפי׳ לא הוסיף על ז׳ והס״ת עוד על השלחן יצא : (ה) לא יקרא לב׳ ממה שקרא הא׳ כלל אפי׳ כשמוסיף עליו אך יש נוהגין בפ׳ נחוקותי לקרות להעולה לתורה ג״פ קודם. שקראן הג׳. להתחיל בדבר טוב) ואם קרא והוסיף ג״פ ואפי׳ ב״פ בדלא אפשר עולה להמנין ואם לאו אינו עולה רק בפרי כחג דלא אפשר. וכשיש הרבה חיובים מותר להוסיף ולקרות לב׳ מה שקרא הא׳. ויש אוסרין ורק בש״ת מותר. וקצת התירו גם בחתונה כששה״ת ממתין על השלחן עד שיבא החתן. ובע״א אסור . ובימים נוראים שכ״א רוצה לעלות ומטלטלין ס״ת למקום שלא הוכן לה מאתמול . ילכו עכ״פ עשרה עם הס״ת מאה״ק עד המקום שקורין . ויסיים כל הסדר למנין הצריך אזי ויתחיל מחדש וכן הרבה פעמים . וכן בש״ת קורא לה׳ עד מעונה שהוא ענין בפ״ע ויתחיל מחדש וכן כסדר: (ו) שכח וסיים בשבת ויו״ט כל הסדר ושייר לז׳ או לה׳ רק ב״פ . קורא שנית פסוק א׳ שלפניו ומצטרף למנין . ואם טעה וקרא כל הסדר בשבת לששי . קורא לז׳ שנית ממה שקרא לו׳ . ואם אמר קדיש אחר הו׳ . הז׳ יפטיר ויאמר קדיש שנית . וי״א שא״צ . ואם קרא ביו״ט לרביעי או ביוה״כ לה׳ . אפי׳ לא אמר קדיש המפטיר ישלים (וה״ה בשבת כשמפטיר בס״ת אחר) וכשלא אמר עוד קדיש . לא יאמר רק אחר מפטיר וברכותיה. ויו״ט שחל בשבת וסיים הקריאה בס״ת א׳ לה׳. יחלק המפטיר לב׳ . ואם קרא בב׳ וה׳ ומנחת שבת לג׳ ממה שקרא ללוי . אם קרא לכהן ולוי י״פ יצא . וכשקרא ט״פ קורא שנית עם הג בברכות ג״פ שלא קרא עוד : (ז) במקום שנהגו שהעולה עצמו קורא בקו״ר (ואם טעה אפי׳ באות א׳ ואין הענין משתנה מחזירין אותו) אם לא סידר תחלה הפרשה בינו לבין עצמו פעמיים שלש וי״א ד״פ . ובזוהר באורייתא ברא קב״ה עלמא. ואסתכל בה זמנין ותרין ותלתא וארבע ולבתר עביד בה עבידתיה. עוד שם . נאן דסליק למקרי באורייתא יסדר איהון מלין בקדמייתא בביתיה . ואי לא לא יקרי להבינה ע״פ פי׳ רש״י או עכ״פ נפי פשוטי הדברים.לא יעלה. ובמקום שהחזן קורא הוא יסדר ההלה (ומה טוב שיקרא מתוך הס״ת שיקרא בצבור ובבהכ״נ או במקום שהוכן לקרות מחר ויראה לנקות טעותי הס״ת. ואם לא סידר ואין אחר שסידר . קורא א׳ לפניו מתוכם בלחש שיושמע רק להמקריא ואם בתוך הקריאה בא מי שסידר. גומר הא׳ הפרשה וירד ועולה הב׳) ובדליכא היודע לסייעו.אם יודע שלא ישתנה הענין בקריאתו קורא . ואם לאו קורא קטן היודע . ובדליכא יוציא ס״ת וקורין בלי ברכות) ומותר לסדר בליל שבת לאור הנר ראשי הפרשיות שיקרא מחר . ובמדינתנו נוהגין שהצבור (כל מנין קבוע) בוחרין איש מיוחד לזה המרוצה לכל הקהל או הש״ץ להבקי לקרות וקורא לפני כל עולה ואין כ״א קורא לעצמו (וכון שגם כ״א מהצבור יסדר כל סדר השבוע (ובקריאת יו״ט א״צ) וכ״ש היודע שיקראוהו . וכשיודע לאיזה פרשה יסדרה.ולא נהגו כן . אך בפ׳ מועדים ות״ה וחנוכה ופורים וזכור ופרה וחודש יתמיד ב״כ לסדר פן יקראוהו . וכ״ש כשיודע ודאי שיקראוהו כגון שקנה במקום שמוכרין המצות ולא ימנו מקרין הרבה רק ב׳ א׳ שיקרא תמיד והב׳ בעל החסרון שיקרא כשיחסר הא׳. וכ״ז שהא׳ בבהכ״נ אין לב׳ לקרות אפי׳ פרשה א׳ או בס״ת הב׳ ביום שמוציא ב׳. ואם הא׳ לא בא במקרה וקרא הב׳ ובאמצע בא הא׳ . הב׳ גומר הפרשה והעולה יברך לאחריה וירד הב׳ ועולה הא׳ . ויותר טוב מקריא בשכר מבחנם . ויתנו עמו שיהא קבלן (ולא שכיר יום) על זמן ידוע . ולא ישלם הזמן בשבת ויו״ט . והחייב א״ע לקרות בשכרו בחול ושבת. ושאם יחזור או יפחות יום א׳ יפסיד כל שכרו : (ח) ראו לבחור איש הגון ובעל תורה ותמים ובעל נעימה וקול ערב ורגיל לקרות בתנ״ך ובקי לקרות המלות בנקודתם והטעמים כראוי ויודע בחכמת הדקדוק ויהיו בו כל המעלות ומדות שהזהירו בש״ץ . ומה טוב שיהא לו גם הדרת פנים ויהא לבוש שנים. וצריך שיאהוב הצבור ואהוב להם (וכשידוע שאירע שטונא לא׳ מהם לא ילוה הסגן לקרותו לפ׳ התוכחה (וכן למי שטונא לש״צ , ולמי שטונא לאחר מותר) שסכנה בדבר . ופשיודע שהקורא שונאו וירא שיקראוהו . ילא בין גברא לגברא עד שיקרא אחר ויכנוס וי״א אחר קריאת התוכחה) וכשלא ילא וקראוהו עולה . וי״א שבידו שלא ילך) ובקריאתו ענין תוכחה וקללה אסור נחשוב לכוכח שום אדם. ואפי׳ כשקורא ברכות לא יחשוב לברך אוהבו או הצבור . רק יכוין שה׳ אמר אז ברכות וקללות אלו.ולא ישנה אות מנקודתו שמסיני. ולא ישנה משמעות טובה ע״י שינום קריאתו . ולא ירפה בחזק ויניח הנד ויעלה למלרע או להיפוך (ושגגתו עולה זדון וצריך כפרה) ויזכר בקריאתו בכל מה שהזהירו בק״ש ויש קורא נקרן המדקדק יותר מדאי ומרחיב פה ומאריך לי׳ עד שנדמה בעיני ההמון כהברה אחרת לגמרי . ואין רוח חכמים נוחה ממנו . והמשגה מרגילות הצבור נדבור או מעשה ידו על התחתונה . ואין ראוי למנות לקורא לא׳ ע׳ ולא׳ ה׳ ולהיפוך ולפוחח שבגדיו קרועים עד שנראה בשרו בחוץ : (ט) יקרא בקו״ר ונעים (ואל יתגאה בקולו הערב ויכוין לש׳ לבדו ולא לשם טוב ושבח וכבוד והדר מב״א) ולא בחטיפה (ובתקונים . איכון שלוחי דלבורא כד קרא בס״ת דיתתכון מילין ולא ימרון בהלעטה) ולא בנתון יותר . ולא ישמיע קול גדול. רק בשפה רפה ובנעימה קדושה. וקורא הכל מהכתב . ואסור לקרות אפילו תיבה א׳ בע״פ (ובשקראה קוראה שנית מהס״ת) ובקרי וכתיב כגון הוי״ה כתיב אדני קרי . יעיין בס״ת הכתיב וקורא הקרי. וכשמגיע קרוב לסוף עמוד או פרשה) ימתין מעט קודם שיתחיל בעמוד ב׳ ולא יכיח לסגן לקרב העמודים רק יקרב בעצמו.שלא יקרא בע״פ תיבה א׳ או ב׳ שבסוף . ולא יפסיק בשיחה אפי׳ בין גברא לגברא . וכ״ש שלא ילא לחוץ עד שיגמור כל קריאת היום (וכשהפסיק ילא) וי״א שיתנועע קלת בקריאתו אך לא הרבה. וכשעומד לקרות לא ירחיק מהכתב יותר ממלא עיניו וכן ילמנס בכל עת קריאתו . שלא יקרא כמה תיבות שלא מהכתב. ואפילו כשמתנועע קלת ובפרט בהזכרת השם לא ירוס עיניו מהתיבה שעומד בה . וקורא בדיעה מיושבת . ולא יקרא בהברה חזקה מאוד. שעי״ז רוק ניתז מפיו ומלחלח האותיו׳ וכשמקנת כשהוא לא נעשה מראה האות כהה (ואם בין השיטין . מקומו משחיר) ופעמים נמחק ואין ניכר לורתו ונפסל . וכשניתז על שם שאינו נמחק אסור לקנח במטפחת וכדומה עד שיתייבש הטיב. ומי שטבעו להתיז רוק כשמדבר. ישים בקריאתו יד לפה במטפחת קטן או כנף טליתו (וכשיכול ליזהר מהתזה בלא זה לא יעשה כן) ולא יחזיקו על פיו ממש רק בסמוך שלא יהא הקול לרור : (י) כשקורא יכוין שהמגדל שקורא עליו הוא הר סיני וכאילו מקבל עתה התורה . וכשקורא בתורה או בהפטרה ענין שבא ממנו נ״ר לה׳ ישמח מאד על שנעשה אז רלונו . ובענין היפוך רלונו ילטער מאוד על שלא נעשה או רלונו . וכשקורא ענין מגבורות ונפלאות ה׳ יחשוב כמה פעמים נבורות ה׳ . וכשקורא ת״ע הנהוג בזה״ז יחשוב לקיימה כשיוכל . ובל״ת ליזהר ממנה . וכשקורא בעבודת הקרבנות יהנא בשברון מהניס על שבטלו ואין מי לכפר ויקובל לפני ה׳ כאילו הקריב הקרבן . וכשקורא בהפטרה תוכחת הנביא ילטער על שלא שמעו דבריו והביאו לרות עליהם . ובנחמות יודה מאוד לה׳ עליהם ויצפה לישועה בעתיד: (יא) יקרא מעומד (ובשקרא מיושב יצא. ואפי׳ בשבת לא יוסיף עבור שקרא א׳ מיושב רק כשלא סילק עוד הס״ת מהשלחן) ואפי׳ לסמוך קלת לכותל או לשלחן הקריאה או לשום דבר אסור (וגן החזן הקורא והסגן) ובעל בשר או חולה או זקן מאוד שקשה לו לעמוד מותר לסמוך קלת על השלחן (ולא על המפה) אך לא הרבה שאם ינטל איתו דבר יפול. וכשא״א לו לסמוך רק בענין זה מותר. ועל הריב הסגן מורה באלבע היד מכסף לקורא באיזה שורה ותיבה עומד ולפעמים אינו יכול רק כששוחה וסומך בשלחן ומותר ובלי לורך אסור. ופעמים שהס״ת ארוך מאוד והקורא צריך לקרות מהכתב והעולה צריך לראות מה שמקריא לו ולקרות אחריו בלחש אין רואים מרחוק רק כששוחין סמוך לס״ת ועי״ז סומכין בשלחן ומותר. ואחר שקרא מראש העמוד עד חליו ה

סמוך

שתוך יוכל לראות היטב בלי סמיכה יזקוף: (יב) לא יקראו ב' יחד (היכא דלא חביבא) אלא העולה קורא והש"ץ שותק או הש"ץ קורא והעולה שותק. ונהגו לומר עמו מלה במלה בלחש שלא ישמיע לאזניו. וכשהשמיע אין לחוש. וגם נהגין להעמיד מי שמקריא לעולה מלה במלה. וכשגומר המלה אומרה העולה ולא ביחד. ולא יקראו ב' קוראים ואפי' בב' או ג' ספרים. רק המתחיל גומר. אך כשהקורא הקבוע לא היה והתחיל לקרות א' מהקהל ובאמצע בא. יגמור הא' הפרשה שעומד בה אפי' אינו בקי וקורין לפניו מקומו וכשקורין אחר יתחיל הקורא: (יג) הקורא עומד באמצע משמאל הס"ת (והעולה לימינו מימין הס"ת) והסגן לשמאלו. ולא יהרסו אנכם. שעונש גדול מנסות. ואם הש"ל עצמו רוצה לברך ולקרות. צריך שיעמוד אחר אצלו לימינו בעת קריאה (אפי' קטן) אפי' בהא' עומד זולתו להראות מקום הקריאה. שלעולם צריך ג' המסובבים הס"ת על הבימה. ויש לבחור בגן הגון ונכבד ובעל מע"ט ומרוצה לעם. שלא יחשדוהו שבשביל כבודו ובהנאתו או לאיזה סבה מכבד לאין הגון לו או לסיפוק. וראוי לבחור שלא יהרהרו אחריו וידונוהו לזכות. ונדבר הקשה בעיניהם יתלו שטעה בשיקול הדעת. וכשאירע שקרא לא' שלא לפי כבודו ואומרו שעשה בכיוון להרעימו וכיוצא. אם ירא ה' יתאפק וידום וידרוש ק"ו. אם קרוץ מחומר כמוני נפעם רוחי כשנגע בקלה בכבודי בחוץ שער. ק"ו שלא אקל ראשי לפגוע בכבוד מקום משכן מלך הכבוד ותורה הקדושה. ואם עושה פלילות עם הסגן מחויב להיות הנעלבים ולא יניח מקומו]:

קיטון ד. קרית ספר. קריאת התורה (וברכת הפטרה) לכל הלכותיה . ושאר אמירות עד גמירא

(א) מוציאין ס"ת וקורין בו שבעה. מלבד המפטיר (סימן למנין קרואים של כל השנה . ק"ש. ר"ל פסוק שמע . תיבה ראשונה ג' אותיות. כמנין העולין לתורה בב' וה' . ישראל . כמו העולין בי"ט . ה"ד. אותיות. כמו של חול המועד . אלקינו. העולין של י"כ. ה' אחד . ז' אותיות כמנין הקרואים דשבת . והן כנגד ז' ימי השבוע: (ב) ואין להוסיף. אם לא במקום חתונה או ברית: (ג) ואם קרא אחד מה שקרא חברו. צריך להוסיף עליו ג' פסוקים לפחות. היכא דאפשר (חוץ משמחת תורה): (ד) האידנא. אין עולין למנין ז' אלא גדולים ובני חורין . ונ"ל הטעם. משום שכולן מברכין. הילכך אישתני דינא: (ה) ואפי' היכא דליכא אלא כהן קטן. מסתבר כמ"ד [מ"א רפב ו] שלא יעלה ופוק חזי מאי עמא דבר: (ו) ממזר עולה למנין ז': (ז) אבל המנודה אסור לקרות בתורה: (ח) גומר עם הז' הסדר של אותו שבוע: (ט) ואם ביטלו ולא קראו שבת א' (מחמת איזו סבה שהיא) כל הסדר או מקצתו. משלימין אותו בשבת הסמוכה. וכל הפרשיות שוין לענין זה: (י) דין אם נמצא טעות בס"ת. ע"ל בהלכות קה"ת דחול. והוא הדין לשבת: (יא) בד"א בשיש להם ס"ת אחר. אבל בשעת הדחק. קורין בפסול ומברכין עליו: (יב) וכן כשאירע טעות בקללות. אין פוסקין. וגומרים הקריאה בפסול בברכה. אבל היכא דאפשר. אין לזוז מהוראת הש"ע: (יג) שאפילו נמצא טעות בשביעי אחר שכבר קרא ג"פ. אם יש ס"ת אחר. צריך להוציאו. ולהשלים כל הסדר בכשר כתקנו. ואנ"ל שלא יקראו הטעות בע"פ. כך הכרעתי בעז"ה: (יד) והכי נמי איפכא לא מפלגינן בה לקולא. היינו היכא דליכא ס"ת אחר . כדאי לסמוך כה"ג ע"ד הסובר שמברכין על ס"ת מוטעה בשעת הדחק . ואפילו בקריאת חובת גברי דיומא נמי. וכל זה שלא כדברי מי ומי מהאחרונים ז"ל שיצאו לחלק בין הפרקים. ועל החלוקים אנו מצטערים. שא"ל יסוד להשען עליו. והמחזור להשוות המדה בשני הדרכים וכו'. יע"ש: (טו) ברם הייתי רוצה לומר דכל כה"ג מסתברא לאוקמא אתקנה קמייתא. דהפותח והחותם בתורה מברכין. זה לפניה וזה לאחריה. עדיין צ"ע בזה: (טז) אם נמצא בס"ת אותיות דבוקות. נראה דעת הב"ח שאינו פוסל. אפי' בשבת שאינו יכול לתקן. מ"מ האחר שכבר היה בידו להפרידן קודם שבת וגם עומדין לכך. כפרודים דמי. וזה ברור מאד בס"ד: (יז) וק"ו לנטיפת שעוה מעתה. שאינה פוסלת כלל. כמ"ש באחרוני בס"ד. שאין לחלק בין שבת לחול עם היות בדבוקות אני נוכך להחמיר אף בחול. אלא שיד המנהג תקיפה להקל. משא"כ בטפת שעוה. ודאי אין כאן פסול בגו של ס"ת: (יח) מיהו היכא דשעוה דבוקה במקום הקריאה של היום. וא"א להפרידה בשבת. כה"ג אני מורה להחמיר בבירור. וכאן דלא שני ליה. לא חש לקמחיה. עמו"ק: (יט) ואם יוכל להסיר השעוה ע"י דחיקת האצבע בקלף הס"ת מאחוריו. שעשוי הוא לפול מאליו בינה. נ"ל ודאי שרי: (כ) ע"פ ס' הזוהר. השבי הוא משובח שבז' העולין. ונהוג עלמא למכור שביעי בפ"ע. משום דאחרון חביב: (כא) וסוד ז' העולין בשבת. הם בסוד ז' ספירות שעולה זעיר אנפין עתה. ויעויין בכתבי אר"י לא ראיתי להאריך בזה כאן. וכבר בארנו כוונת והנהגת העולה עם הברכה. בהלכות קה"ת דחול באריכה. נ"ל כתבי האר"י . וכשהוא קורא . יכוין כי כדוכן (ר"ל המגדל שקורין שם הר סיני. וכאילו מקבל התורה מפי זעיר אנפין ואם יזכה . יאירו גלמי האותיות לפניו כמראה אש לבנה . להורות כי חוט של חסד משוך עליו . למטה ממנה כמו אש אדומה . ע"כ . מכאן תדע כח הכוונה . אשרי הזוכה . מה רב טוב הזוכה. הש"ת יעביר תנומת הזמן מעפעפינו כו': (כב) אחר שגמר הז' פי' השבוע. אומר ש"ץ חצי קדיש [ויענו בכוונה. ומקרבין ביאת המשיח] וחוזר עם מפטיר ג"פ שבסוף הפ': (כג) ואם א"א להתחיל שם. מתחיל וקורא כל מה שקרא השביעי: (כד) קטן מפטיר אפי' בתוספין די"ט וב' פרשיות. ובלבד שהגיע לחינוך: (כה) אם לא נמצא מי שיודע להפטיר אלא א' מאותם השבעה שעלו וקראו בתורה. וכבר אמר ש"ץ קדיש אחר קה"ת. זה שרוצה להפטיר אפי' הוא אותו שעלה בשביעי. צריך לחזור ולקרות ויברך על הקריאה תחלה וסוף: (כו) אבל אם לא אמר קדיש יפטיר מי שעלה לשביעי. אם יודע. ולא יאמר קדיש עד אחר ההפטרה: (כז) בשבת שיש ב' סדרות מחוברות נוהגין להקרות לרביעי מסוף סדרה לתחלת סדרה. ומפטירין בהפטרה של שניה שסיימו: (כח) טעה ש"ל וסיים ספ' עם השני. ואמר קדיש. א"צ לקרות עוד אחר. אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא השני. דמפטיר עולה למנין שבעה: (כט) קרא ודילג אפי' רק תיבה א'. חוזר וקורא הפסוק שדלג ועוד שני פסוקים (לפי שאין קורין פחות מג"פ) ונ"ל שמברך לפניה ולאחריה. אפי' הפטיר והתפלל מוסף. חוזר וקורא. ונ"ל שזכה בחזרה אותו שדלג. עמו"ק: (ל) והיכא דקראו בס"ת פסול. אם שלא נודע לכם פסולו עד שגמרו הקריאה. או שקראו בו מדוחק כדלעיל. אז מפטירין כמו כן. ואפי' לא ברכו בה"ת על ס"ת הפסול. נ"ל שאין ברכות ההפטרה נגררות אחר בה"ת. ועמו"ק בס"ד: (לא) אין המפטיר מפטיר. עד שיגמור הגולל. וכאן ראיה ברורה מהתלמוד שצריך כ"א לשמוע ההפטרה: (לב) מפטירין בנביא מענין הפ' שקורין . כדי לזכות לעם גם בקריאות דברי הנביאים: (לג) אבל בכתובים לא נמצא מענין קריאות הפרשיות. אכן כבר תקנו גם אמירת מזמורי תהלים בשירי הלוים ומעניינו של יום . וה' מגלות בזמנן: (לד) ותקנו למפטיר ז' ברכות . כנגד ז' שקראו בתורה: (לה) ההפסק שעושין כשמגיעין לכל דבריו אמת וצדק אינו סיום ברכה . אלא כך היו נוהגים לפנים בישראל . מיד עומדין העם ואומרין. **נאמן אתה יהוה אלהינו. ונאמנין דבריך . נאמן חי וקים שמך וזכרך תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד.** אח"כ חוזר המפטיר לענינו ואומר נאמן אתה כו' . כ"ה במסכת סופרים פרק י"ג . ולא ידעתי מ"ט הקלו ובטלוהו. ועל כל פטפוטי דברים חדשים אשר לא שערום אבותינו קדמונינו ז"ל . מוסרים נפשם. ומה שתקנו חז"ל עמודי אמונתנו. גודרי פרצותינו. מחזיקי בדקי בית תפלתנו. אנו משליכים גוונו. עם היותם מנהגים יפים ומשובחים . ואין בהם טורח ותשא לאמרם . כמו בפיוטים הארוכים שמלפלפים ומנהגים. בהם כל שוגים. מכאן נראה לכל בר דעת איך בעוה"ר כל מעשינו הפוכים אחור נסוגים. ואנכי לא מריתי. מדברי הראשונים שפיהם אנו חיים לא סרתי. אחור לא נסוגותי . מי יודע ישוב האלהים ויישב דעתנו ליישר מנהגינו. ע"פ הוראת ומסורת האלהיים חכמי תלמוד תורתנו. אשר נתנו נפשם עליה וחיי עולם הנחילונו. ויסיר

-בדילי המנהגים ושינוי פיוטים אשר היו בעוברינו. לעג וקלס לסביבותינו. על כן אין עונה ופונה ולעקתנו. גם המלאכים ודאי אינן מכירין בלשונות הזרות והמשוכות אשר נתערבו בהם. נלעג לשון אין בינה. כאילו באנו מעם עמקי שפה. תחת אשר היינו סגולה מכל העמים ע"י לשונינו הקדוש והטהור כל אמרת אלוה צרופה. ודי בזו הערה קצרה. לאיש תבונה ובעל דעה ישרה. וכך המפטיר מברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק: עונים אמן

אומרים ההפטרה ואח"כ אומרים זה

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: אין עונים אמן

נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם. כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ. וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מָגֵן דָּוִד:

[ביו"כ במנחה ובתענית לבור במנחה והתענה בה"ב מסיים כאן · ובשבת וגם בשבת חוה"מ פסח אומר זה]

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

עַל הַכֹּל יהוה אֱלֹהֵינוּ אֲנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ

הפטרה. הוא לשון סילוק. כמו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ועש"י (סי' ח) הבאתי מזה סיוע לענין דינא דטעימס לפני כלל. מספר תיבות ברכה ראשונה של מפטיר הוי"ה. סוד תורה שבכתב בברכה שניה עד והלדק כ"ב תי'. נגד כ"ב אותיות. לכן שם מקלסין. ותיבות הקלום כמנין טוב. כי תורה אור כי טוב. ומן נאמן עד סיום הברכה ג"כ כ"ו תיבות: רחם. אינה פותחת בברוך שהיא סמוכה. ומספר תיבותיה ח"י. דא לדיק: שמחנו. מ' תיבות. מ"ם במילוי הוא יסוד: על התורה. כמו כן מ' תיבות. הרי מ"ם כפולה. נראה שברכה ראשונה בחינת דכורא. וד' האחרות הם בסוד ד' יסודות -בחינת נוקבא דאצילות בריאה יצירה עשיה. המשכיל יבין. וכללות מספרן כשם האיש שלכד קרית ספר [עולה קע"ב. ר"ת עתניאל בן קנז. וגי' יעבץ] (עת"ם בערכי') גי' שם. בסוד ויעש דוד שם. הויה שדי. הוא יסוד:

יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

בשלש רגלים [ובש"ת חוה"מ סוכות]

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם (הַשַּׁבָּת הַזֶּה) בפסח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה: בשבועות חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה: בסוכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה: בשמ"ע וש"ת שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה. שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ (בשבת לִקְדוּשָּׁה וְלִמְנוּחָה) לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

עַל הַכֹּל יהוה אֱלֹהֵינוּ אֲנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

לר"ה עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם (הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְעַל יוֹם) הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ (בשבת לִקְדוּשָּׁה וְלִמְנוּחָה) לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: עַל הַכֹּל יהוה אֱלֹהֵינוּ אֲנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

ליו"כ שחרית עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים (וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה) וְעַל יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ (לִקְדוּשָּׁה וְלִמְנוּחָה) לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה. וְלִמְחָל בּוֹ אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ. לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: עַל הַכֹּל יהוה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי. תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה (מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה) מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ. מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

יקום פורקן נתקן בבבל שהיה לשונם ארמית. מקדימין כבוד חיים לכבוד מתים. עי' יו"ד סי' ש"מ:

יְקוּם פֻּרְקָן מִן שְׁמַיָּא. חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי. וְסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא. וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא. זַרְעָא דִּי לָא יִפְסוֹק וְדִי לָא יִבְטוֹל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא: לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חֲבוּרָתָא קַדִּישָׁתָא דִּי בְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְדִי בְּבָבֶל. לְרֵישֵׁי כַלֵּי וּלְרֵישֵׁי גַלְוָתָא וּלְרֵישֵׁי מְתִיבָתָא וּלְדַיָּנֵי דִי בָבָא: לְכָל תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא. מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יַתְהוֹן. יַפִּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיהוֹן וְיִתֵּן אַרְכָא לִשְׁנֵיהוֹן. וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין: מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּהוֹן. כָּל זְמַן וְעִדָּן. וְנֹאמַר אָמֵן:

ורחמי וחיי אריכי ומזוני. עלו"א [שבכ"ל. ולא ורחמין וחיין אריכין ומזונא רויחא כרז"ה]: וסיעתא. יוד מוטעת פתוחה עלו"א [שהכפרד הוא סיע בחירי"ק ופת"ח. ועוד כדי להבדילו מענין וסיעת הרקמיה]: כלי. עלו"א [ולא כלה

[כשמתפלל בלי מנין. לא יאמר זה ומי שבירך]

יְקוּם פֻּרְקָן מִן שְׁמַיָּא. חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי. וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא. זַרְעָא דִּי לָא יִפְסוּק וְדִי לָא יִבְטוּל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא. לְכָל קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵין רַבְרְבַיָּא עִם זְעֵרַיָּא. טַפְלָא וּנְשַׁיָּא. מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יַתְכוֹן. יַפִּישׁ חַיֵּיכוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָא לִשְׁנֵיכוֹן. וְתִתְפָּרְקוּן וְתִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין. מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּכוֹן. כָּל זְמַן וְעִדָּן. וְנֹאמַר אָמֵן:

ברכה אין בה משום התנה ועשיי (סי' קס"ח)

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. הוּא יְבָרֵךְ אֶת כָּל הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה [ולא הקודש כרז"ח] עלו"א. עִם כָּל קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ. הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם. וּמִי שֶׁמְּיַחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת לִתְפִלָּה וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל. וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וּפַת לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים. וְכָל מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל מַחֲלָה. וְיִרְפָּא לְכָל גּוּפָם וְיִסְלַח לְכָל עֲוֹנָם. וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם. עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם: וְנֹאמַר אָמֵן:

לעולה לתורה. מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב. הוא יברך (פב"פ) בעבור שעלה לכבוד המקום. ולכבוד התורה (לר"ה ויו"כ. לכבוד יום הדין) (לרגל. לכבוד הרגל) ובשכר זה. הקב"ה ישמרהו. ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו (לר"ה ויו"כ ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה יום הדין) (לרגל. ויזכה לעלות לרגל) עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

לכרב. מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב. הוא יברך את מורה מורינו הרב (פב"פ. עם בניו ובני ביתו ואחיו) ואת כל הנלוים אליו ומסתופפים בצלו. בעבור (שפב"פ) נדר מתנה בעבורו. ובשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו (לר"ה ויו"כ. ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה יום הדין) (לרגל. ויזכה לעלות לרגל) עם כל ישראל אחיו. ונאמר אמן:

ליולדת. מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב. הוא יברך את האשה היולדת (פב"פ) ואת בנה הנולד (ואת הילדה הנולדה) לה במז"ט (ויקרא שמה בישראל פב"פ) בעבור שבעלה נדר לצדקה בעדם (כשאין מנדר א"א זה) בשכר זה. יגדלו לתורה (יגדלה) לחופה ולמעשים טובים:

לחולה. מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב. משה ואהרן דוד ושלמה. הוא ירפא את החולה (החולנית) (פב"פ) בעבור (שפב"פ) נדר מתנה בעבורו (בעבורה) בעבור זה הקב"ה ימלא רחמים עליו. להחלימו ולרפאותו ולהחזיקו ולהחיותו (עליה להחלימה ולרפאותה ולהחזיקה ולהחיותה) וישלח לו (לה) מהרה רפואה שלמה מן השמים לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו (בכל איבריה ושס"ה גידיה) בתוך שאר חולי ישראל. רפואת הנפש ורפואת הגוף (בשבת ויו"ט חוץ מר"ה ויו"כ אפילו בשבת) (שבת הוא) (יו"ט הוא) מלזעוק ורפואה קרובה לבא. השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן:

כרז"ה]: ולריש. עלו"א: די בכה: עלו"א [בג"ל ב' מלות ולא דבבא כרז"ה]: בסעדהון. הלה בבי"ל. על"א [ולא בליר"י כרז"ה]:

להתפלל בעת תפלת השחר בשבתות וימים טובים.ובימי גינוסיא(גאללע טאגע) של אדונינו הקיסר
יר"ה . וכל משפחתו הרמה והנשאה :

הנותן תשועה למלכים וממשלה לנסיכים. מלכותו מלכות כל עולמים : הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה : הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה . הוא יברך וישמור וינציר ויעזור וירומם ויגדל וינשא למעלה את אדונינו :

הַקֵייזֶער פְּרַאנְץ יָאזֶעף הָרִאשׁוֹן

ואת הקייזערין **עֶלִיזַאבֶּעט אַמַאלִיֶא עֶאוּגֶענְיֶע**

ירום הודם : מלך מלכי המלכים ברחמיו יחיים וישמרם ומכל צרה ויגון ונזק יצילם. וידבר עמים תחת רגליו ויפיל שונאיו לפניו.ובכל אשר יפנה יצליח : מלך מלכי המלכים ברחמיו יתן בלבו ובלב כל יועציו ושריו רחמנות לעשות טובות עמנו ועם כל ישראל : בימיו ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציון גואל : וכן יהי רצון . ונאמר אמן :

תפלה בעד הקיסר מרוסיע יר"ה עם שלום משפחתו הרמה והנשאה

הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים . וּמֶמְשָׁלָה לַנְּסִיכִים . מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים : הַפּוֹצֶה אֶת דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה . הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה. הוּא יְבָרֵךְ וְיִשְׁמוֹר וְיִנְצוֹר וְיַעֲזוֹר וִירוֹמֵם וִיגַדֵּל וִינַשֵּׂא לְמַעְלָה אֶת אֲדוֹנֵינוּ אֲבִי הַמְּדִינָה

הקיסר **נִיקָאלַייא אַלֶעקְסַאנְדְרָאוִויטְשׁ** השני

ירום הודו ותתנשא מלכותו : עם אמו הקיסרית האלמנה

מַארְיַא טֶעאָדָארָאוְונַא

עם הקיסרית הנצבת לימינו ביקרת תפארתה

אַלֶעקְסַאנְדְרַא טֶעאָדָארָאוְונַא

ועם יורש עצר הנסיך הגדול

גֶעאָרְגִי אַלֶעקְסַאנְדְרָאוִויטְשׁ

עִם כָּל מִשְׁפַּחַת הַקֵּיסָר הָרָמָה וְהַנִּשָּׂאָה : מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יְחַיֵּיהוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ וּמִכָּל צָרָה וְיָגוֹן וָנֶזֶק יַצִּילֵהוּ וְיַדְבֵּר עַמִּים תַּחַת רַגְלָיו וְיַפִּיל שׂוֹנְאָיו לְפָנָיו וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַצְלִיחַ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִתֵּן בְּלִבּוֹ וּבְלֵב כָּל יוֹעֲצָיו וְשָׂרָיו רַחֲמָנוּת לַעֲשׂוֹת טוֹבוֹת עִם כָּל עַמָּיו וְעִם כָּל יִשְׂרָאֵל . בְּיָמָיו וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכּוֹן לָבֶטַח וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל . וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן :

מוסף השבת **ברכת החודש** בית הכנסת קרית ספר

(א) שבת שלפני ר"ח . מברכין ומכריזין החודש הבא לטובה (ולא לפני ר"ח תשרי) ואו א"ת א"ה (אפי' כשמברכין ר"ח אב) ואין מזכירין נשמות . חוץ מבימי הספירה [ובשבת מברכין שאחר פסח] : (ב) כשמברכין ר"ח , בשעה שהחזן אומר מי שעשה וכו' . אומרים הקהל יהי רצון זה . וגם בשלש רגלים וכרתא השנה ויו"כ כשהחזן אומר ומפני חטאינו

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שכל טפה וטפה קרי שיצא ממני לבטלה ומכל ישראל בכלל ובפרט שלא במקום מצוה . בין באונס ובין ברצון והנשמות העשוקות בקליפות הנפוצים בארבע כנפות הארץ והנשמות דאזלין עדטיראין הנפזרים בין העכו"ם . ועי"ז חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו וגלה יקרנו ונוטל כבוד מבית חיינו. תפליטם הקליפות כל הניצוצות הקדושות שבלעום ותחזור ותקבצם בקדושה שנית וקרב פזורנו מבין העכו"ם ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ . ויקיים בנו מקרא שכתוב (דברים ל) ושב יי אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך : ויקיים בנו (ישעיה סג) באהבתו ובחמלתו

מוסף השבת **ברכת החודש** בית הכנסת קרית ספר קער

זכתמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם: בכח השם הקדוש הזה (ב"ט) ובשם הקדוש הזה (חב"ו) היוצא מפסוק "חיל" "בלע" "ויקיאנו. שתחזירם למקום קדושה. ותגאלנו גאולת עולם. לחבר את האוהל להיות אחד. אמן:

קודם שמברכין החודש יאמר זה. והוא תפלת רב בתר דצלי. בשינוי קלת ונוסח רב כתלתי לכנה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. וְתִתֶּן (שֶׁתִּתֶּן) לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים. חַיִּים שֶׁל שָׁלוֹם. חַיִּים שֶׁל טוֹבָה. חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה. חַיִּים שֶׁל פַּרְנָסָה. חַיִּים שֶׁל חִלּוּץ עֲצָמוֹת. (ו) חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת [שָׁמַיִם וְיִרְאַת] חֵטְא. [חַיִּים] שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִימָה חַיִּים שֶׁל עוֹשֶׁר וְכָבוֹד. חַיִּים שֶׁתְּהֵא בָנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם. חַיִּים [שֶׁיְּמַלֵּא יהוה] (שֶׁתְּמַלֵּא לָנוּ אֶת כָּל) מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה [אָמֵן סֶלָה]:

חלוץ עלמות. לדשן עלס. או לשון הכוחה: לטובה. עמש"ל בפי' הפ' קרוב ה' לכל אשר יקראוהו באמת וק"ל:

מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת. הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב. וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. חֲבֵרִים כָּל יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמַר אָמֵן:

מזו"ק מעומד] ר"ח (פלוני ביום פלוני) [הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה]

קהל וחזן] יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לִשְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת. וְלִבְשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת. וְלִגְשָׁמִים בְּעִתָּם. וְלִרְפוּאָה שְׁלֵמָה. וְלִגְאוּלָּה קְרוֹבָה וְנֹאמַר אָמֵן:

מזכירין נשמות המתים בשבת. שהוא יום מנוחה גם להם. ומליצו תפלת החיים בעד המתים ככתוב. שמע ה' קול יהודה, ביום שא"א נו"ן. א"א א"ה ולא הזכרת נשמות [ולא בר"ח] ולא בשים חתונה וברית מילה [ובימי ספירה (ובשבת חזון אפי' הוא ט"ב. בשאין מילה וחתן) מזכירים אפי' יש מילה]:

אַב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים. הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים. הַחֲסִידִים וְהַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים קְהִלּוֹת הַקּוֹדֶשׁ. שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדוּשַּׁת הַשֵּׁם: הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ. מִנְּשָׁרִים קַלּוּ מֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ. לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֵפֶץ צוּרָם. יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה עִם שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם וְיִנְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ. כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר. וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי. וַיהוה שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: וּבְכִתְבֵי הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמַר לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם. יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ: וְאוֹמֵר כִּי דוֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים: וְאוֹמֵר יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת. מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה. מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה. עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

[וכשמברך בה"ב. אומר כאן מי שבירך וכשיש מילה מברך במנחה]

מי שברך אבות נו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה. הוא יברך את כל מי שיקבל עליו להתענות

מי שעשה נסים וגאל. לפי שישראל מונין ללבנה, לכן בחידושה שאמתי תלוית גאולתן. כשיתקיים הכתוב, והיה אור הלבנה כאור החמה וגו' ובזכות קדוש החודש נזכה לגאולה שלמה. לפיכך מזכירין הגאולה בקרוב. כי יש לנו גואל טוב. והנה תיבות הנוסח מי שעשה יחדשהו. הם כמנין א"ך טו"ב (עם הכולל) לישראל:

להתענות התענית שני וחמישי ושני . בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה . וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם . ויקבל תפלותיהם ויאזין שועתיהם. עם כל ישראל אחיהם . ונאמר אמן :

ואפי' מי שאינו רוצה להתענות צריך לענות אמן . ואם קבל עליו התענית בשעת עניית : אמן הוי קבלה

אחרי . יהללו . מזמור לדוד הבו וכו' . ובנחה יאמר . חצי קדיש :

קיטון ח' **בית יוסף** מוסף ומשפטיו

(א) זמן תפלת מוסף . מיד אחר תפלת השחר , ואין לאחרה יותר מסוף ז' שעות : (ב) ואם התפלל אותה אחר ז' שעות . נקרא פושע ואעפ"כ יצא י"ח כל היום : (ג) עבר ולא התפלל בזמנה . אין לה תשלומין : (ד) אם התפלל אותה קודם תפלת השחר יצא : (ה) יש בה נשיאות כפים : (ו) כל יחיד חייב בתפלת המוספין : בין יש צבור בעיר בין לא : (ז) מותר לטעום קודם תפלת המוספין . אבל סעודה אסורה אלא למאן דחלש לביה [וי"א דאסור , וכשרוצה לטעום . מקדש ושותה עוד יין לבד הקידוש או אוכל כזית פת או מה' מינים , וכשאין לו ואנס לבו . אם מקדש על יין . ישתה כל הכוס ויתפלל מוסף במקומו ואוכל תיכף . (ואם מקדש על שכר ובשכר לא מהני לשתות עוד לבד הקידוש) יאכל קצת פירות ויתפלל מוסף במקומו ואוכל מיד] : (ח) היו לפניו שתי תפלות . אחת של מנחה ואחת של מוסף , כגון שאיחר להתפלל מוסף עד שש ומחצה , צריך להתפלל של מנחה תחלה . אח"כ מוסף . אע"פ שאין להתפלל מנחה גדולה לכתחלה כמש"ל , הכא שאני כיון שצריך להתפלל של מוסף : (ט) מיהו אם קוראין לבה"כ א"צ להקדים של מנחה . אם עדיין לא קרא השמש למנחה אבל משהגיע זמן מנחה קטנה צריך להקדימה למוסף . ובצבור לא יעשו כן : (י) ואם הוא סמוך לערב ואין שהות להתפלל שתיהן . הורה במג"א שיתפלל מוסף וישלים של מנחה בערבית שתים : (יא) טעה והחליף של מוסף באחרת [של שבת ונזכר אפי' באמצע מג' אחרונות . פוסק וחוזר . וש"ץ שטעה בלחש ונזכר בג' אחרונות אינו חוזר] אם עקר רגליו חוזר לראש . ואם לא עקר . חוזר לשל שבת בלבד : (יב) התפלל של חול ולא הזכיר של שבת לא יצא . ואם אמר רק ונעשה לפניך חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא : (יג) טעה ולא התפלל שחרית . אינו משלים במוסף , אלא במנחה . כך נ"ל שהיא קרויה סמוכה : (יד) ש"ץ שטעה ולא הזכיר של שבת בשחרית . אין מחזירין אותו שתפלת המוספין לפניו , ואם נזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לרצה : (טו) ברכה רביעית דמוסף מספר תיבותיה קנ"ח . כמנין יוסף עם ב' כוללין. כי הוא בסוד יוסף הצדיק כנודע , ומוסף הוא יוסף . בחלוף המ"ם בא"ת ב"ש. לנוסחא האריכתי הוא מנין יוסף עם האותיות והכולל. לזאת קראתי בשם קיטון זה בית יוסף:

מתפלל בלחש ג' ראשונות (תמצא לעיל) ואח"כ אומרים תכנת שבת

תִּכַּנְתָּ שַׁבָּת רָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֶיהָ. צִוִּיתָ פֵּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ. מְעַנְּגֶיהָ לְעוֹלָם כָּבוֹד יִנְחָלוּ. טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ. וְגַם הָאוֹהֲבִים דְּבָרֶיהָ גְּדֻלָּה בָּחָרוּ. אָז מִסִּינַי נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ. (נ"א צִוּוּ פְּעָלֶיהָ כָּרָאוּי) וַתְּצַוֵּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ

להקריב

יריעות שלמה

מענגיה לעולם כבוד ינחלו טועמיה חיים זכו וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו אז מסיני נצטוו עליה וכו' נראה לפרש דהנה אחז"ל למיימינים בה איכא אריכת ימים וגם עושר וכבוד למשמאילים בה עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא והנה בכל התורה והמצו' הוי כן ובפרט דשבת היא שקולה ככל התורה ולכך מי שמכבד את השבת בעבור השבת עצמו שיודע גודל ערכו וקדושתו ומתכוין לשמו זוכה לאורך ימים וגם לעשירו' כמאמרם ז"ל עשירים שבבבל מפני מה הם זוכים מפני שמענגים את השבת אבל המתכוין שלא לשמה שאינו אוהב את השבת מצד קדושתו רק בעבור המאכלים הטובים ובעבור שיש לו מנוחה וכדומה הוא זוכה רק לעשירו' ולא לאורך ימים והנה ענין שבת חמור כ"כ לשמרו לשמו שבעשרה הדברו' עצמן צוה הקב"ה זכור את יום השבת לקדשו ואין הכוונה שלא לעשות בו מלאכה דזה הזכיר אח"כ וגם בזה לא שייך זכירה ולשון לקדש אך הכוונה דהנה רובן של המצו' המה דברים המנגדים להטבע כמ"ש דוד המלך ע"ה כי כל משפטיו לנגדי ואין הגוף נהנה מהם ולכך אין האדם עלול כ"כ לעשותו שלא לשמו לכך לא הזהיר הקב"ה תיכף בעשר' הדברו' לעשותו לשמו אבל שבת כיון שיש בהם דברים גם מה שהגוף מחמדתן להיו' אוכל ושותה ויושב במנוחה שלא לעשו' שום מלאכה ויש חשש פן יעשה האדם את השבת שלא לשמו רק להנאתו לכך אמר שיזכור האדם את יום השבת כמה גדלה מעלתו כדי שבזה יקדשו שישמרו לשמו ואז הוי קדוש אבל אם מתכוין שלא לשמה אין זה קדוש ולכך אמר זכור את

יום

תכנת כוונת כמו ושמים בזרת תכן . העמידם על תכונתם וקרוב לשון תקון בקיף . ועם זה רצית גם קרבנותיה . שידחו שבת . וי"מ ע"ש שכולן עולות הבאות לרצות . ואין בהן חטאת לכפר כמו במוספין דיום טוב : צוית פירושיה שנאמרו למשה בסיני כמ"ש רז"ל (ברכות ה) והמצוה . זו משנה : סדורי נסכיה . נסכי הקרבנות . וי"מ על סדור המערכה והבזיכים . שהם נקראים קשות הנסך : מענגיה . כ"ל מכאן והילך הלשון מיוסד על הפסוק וקראת לשבת עונג . זהו מענגיה לקדוש ה' מכובד . זהו כבוד ינחלו נחלת יעקב : טועמיה . ע"ש הכתוב והאכלתיך : האוהבים דבריה . ע"ש ודבר דבר ירגה לומר . מענגיה בכל מהו כל אחד לפי ערכו והשגת ידו . שאפילו תבשיל של תרדין וכדומה לעני . לעולם חשוב עונג וינחל כבוד שהוא נחלה בלי מצרים ודאי : טועמיה . שאוכל בה ואינו מתענה זוכה לברכת והאכלתיך נחלת יעקב (עמש"ל) שבשביל שקיים מצות עונג שבת זכה לנחלה כנאכלת שהיא בלי מצרים שאוכל ממנו חי לעולם. לכן ג"כ יעקב אבינו לא מת וזהו טועמיה חיים זכו (זכו לשון אחז"ל עלו"א) : גם האוהבים דבריה . ולא דבור של חול כדבור של שבת : גדולה בחרו . הבו לי גדולה בדבור . הבו גודל לאלהינו . וע"ד הסוד י"ל : מענגיה . רומז בכתר . שאין למעלה מעונג בכולל ג' ראשונות כמש"ל כבוד

ינחלו

לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת כָּרָאוּי. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. וְאֶת מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ. עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ. כָּאָמוּר:

יריעות שלמה יום השבת לקדש״ו וז״ש כאן שמענגית לעולם כבו״ד ינחלו ר״ל עושר וכבוד יש להם תמיד אבל טועמית ר״ל המרגישים טעם השבת עצמו ברחניו׳ ויודעים כמה מתוק השבת עצמו מצד קדושתו ולא בעבור הנאת הגוף והתענוגים אז הם חיים זכו וזוכין ג״כ לחיים וכ״ש עושר וכבוד אך האוהבים דבריה שאוהבים רק את הדברים של שבת היינו המאכלים והמנוחה שבה לא את השבת עצמו המה רק גדולה בחרו שבחרו להם רק גדולה בעוה״ז עושר וכבוד אבל האמת אין ראוי לעשו׳ כן כי אז מסיני נצטוו עליה על דבר זה לשמרו לשמו ולאהוב את השבת מצד עצמו לא מצד התענוג הגשמי שבו ודוק כי נכון הוא:

ואת מוסף יום השבת הזה וכו׳. לכאורה יל״ד דתיבת הזה מיותר והול״ל ואת מוסף יום השבת או את יום החג וכו׳ נעשה ונקריב לפניך. אך נראה הכוונה דאנו מקבלים על עצמנו כשיבנה הביהמ״ק נקריב לפניו ית׳ כל הקרבנו׳ שהיו לנו להקריב בעת הגלות מקבלים אנו על עצמינו מעתה לשלם הכל אח״כ ואדרבא לעתיד לא יהי׳ חטאים ולא נצטרך לקרבנו׳ אך עתה אנו חייבין קרבנו׳ ואנו מקבלין מעתה להקריב כל מה שאנו חייבין עתה וזה שדייקו בלשונם חט״זור ואת מוסף יום וכו׳ הז״ת ר״ל מוסף של זה היום ממש נקריב אז תשלומים על היום הזה דייקא וא״ש ונכון:

[אם לא אמר וביום השבת יצא רק אם נזכר בברכת אלהינו קודם שאמר השם מהחתימה, חוזר לוביום השבת]:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה (נָא) בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן (וְשִׂים) חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ (וְשַׂמְּחֵנוּ) וְשַׂמַּח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ

לעבדך

ינחלו. בחכמה כי כבוד חכמים ינחלו. וה׳ בחכמה יסד ארץ. שהוא נחלת יעקב אבינו: זכו. בבינה גי׳ חיי״ם. ותמה חוא כטעם, כמתוב אם תבי לא יבין: האוהבים דבריה, מאן אוהבים. זרע אברהם אוהבי (ושעובד מאהבת חסד) והוא מבחינת דעת (אב״ר הה. יסוד דבינה) דשרי בפום מלכא. מניה נפק דבור (וכתיב בדעת ידבר) כי פי ה׳ דבר. והיינו האוהבים דבריה גדולה בחרי ודא: שכן היא מדתו. הרי אלו סוד המוחין שנוטל זעיר אנפין עתה, עי״ל. מענגיה לכנגד יעקב. שכתוב בו אז תתענג על ה׳: טועמיה. כנגד יצחק. שכתוב ועשה לי מטעמים: האוהבים. אברהם אוהבי. ואהבה חסד לאברהם: אז. פרגמטיא של משה: מסיני. כנודע: הנה כל המרכבה כלולה כאן. וע״פ פשוטו אז. לשון בתחלה, כמו מאז, וי״ת אז על שבת דמרה. שק״ם לסיני, אמנם מסיני נצטוו עליה כראוי. בביאור כל הלכותיה. והנה אמרו בעלי הפשט, שנתייסד מטבע זה כר״ת תשר״ק. פ״ס הגאולה. לשון אשרקה להם ואקבצם וכו׳. כידוע, אלאורה דבר רחוק הוא. ומה טעם בדבר שתשרק ירמוז על הגאולה. אבל דבר גדול דברו. ושורש גדול יש בענין זה, לפי שהגאולה תהיה מעין בריאתו של עולם, וכן מצינו שנכנסו האותיות להפרע לברוא בהם העולם, כת״ש בהקדמת הזוה׳. וכן יהיה לעתיד כשיחדש הקב״ה עולמו. ושבת הוא מעין עוה״ב. ביחוד במוסף שהעליה היא עד שם. ואולם הנוסחא אחרינא, היא לרמוז גם אותיות מגלפן בר״ת (והיא עיקרית לפ״ד האר״י) ויקשה א״כ מדוע נשתנו ב׳ אלו מ״ג שבאו כסדרן, אמנם ע״פ מ״ש בתיקון כ״ח (ד׳ ע״ה) תאורנה עיניכו. כי אמרו שם, שאותיות כסדרן בחסד, ולהפרע בגבורה. ולכן לא הכיאן הבורא יתברך ליכנס כולן למפרע אלא מכייה כסדרן. כדי לשתף מד״ה ברחמים. שאלמלא כן לא יכול העולם להתקיים (וכ״ל שזה פי׳ הפסוק. הגידו האותיות לאחור לישנא דמשתמע לתרי אפי שיגידו האותיות למפרע. גם שיסובו לאחור, ולא יכיחו אותם ליכנס כולן כך, אז ונדעה כי אלהים אתם ויכולים לברוא עולם) אכן נודע הדבר שבאו כאן קצת מגלפן ביושר. ביחוד בכוונתן ממדת הדין הקשה כנודע, על כן הוצרכו להתחתק במקצת בסדר הישר. וטוב הדבר וכשר: ותטענו. כענין שנאמר תביאמו ותטעמו:חובותינו לשון חכמי׳ עלו״אב

בי

לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת: וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ (וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ) וְיָנוּחוּ בוֹ (כָּל) יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

רצה וכו' תמצא בתפ"ת שחרית

ב"ץ מחזיר התפלה ב' ראשונות. אח"כ אומ' קדושה דמוסף [בשמחה עצומה]. אף היא נחלקת לג' חלקים. עד ברוך כבוד ה' ממקומו. הם מ"ד ת"י. רבוע אהיה. אינם נוסח הספרדים כתר. הוא עיקר. וכו ל"ב ת"י. והנה שני הנוסחות מסכימים בזה לדבר אחד, לרמוז בו בחינת דין. כידוע נסוד ב' גרופים הללו. וכן מן ממקומו עד הללויה ס"ג ת"י. וס"ג גם הוא דין כנודע, וזה מטעם שעכשיו הוא שעת הדין כמש"ל בפי' הקדושה בש"ד. אמנם מלדור עד גמירא, מספר הויה. פשוט חסד, שבו נמתקים ומתבסמין:

אשכנז נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד | ספרד כֶּתֶר יִתְּנוּ לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַלְאָכִים הֲמוֹנֵי שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים | מַעְלָה וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל קְבוּצֵי מַטָּה: יַחַד שִׁמְךָ בַּקֹּדֶשׁ. כַּכָּתוּב | כֻּלָּם קְדֻשָּׁה לְךָ יְשַׁלֵּשׁוּ. כַּדָּבָר הָאָמוּר עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְהַעֲרִיצוֹ. לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ כְּבוֹד יהוה מִמְּקוֹמוֹ: מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים (לְעַמּוֹ) וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יהוה אֱלֹהֵינוּ יהוה אֶחָד. הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ וְהוּא יוֹשִׁיעֵנוּ וְיִגְאָלֵנוּ שֵׁנִית וְיַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָּל חַי לֵאמֹר: הֵן גָּאַלְתִּי אֶתְכֶם אַחֲרִית כְּבְרֵאשִׁית. לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים. אֲנִי יהוה אֱלֹהֵיכֶם:

ביוט מוסיפין אַדִּיר אַדִּירֵנוּ יהוה אֲדוֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ וְהָיָה יהוה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יהוה אֶחָד. וּשְׁמוֹ אֶחָד: ש"ץ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר:

קהל וש"ץ יִמְלֹךְ יהוה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ב"ץ אומר לדור ודור. רצה. מודים. או"א. ק"ש. אומרים אין כאלהינו פטום הקטורת:

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי: אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו כי מי אלוה מבלעדי ה' ומי צור זולתי אלהינו:

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ אֵין כַּאדוֹנֵנוּ אֵין כְּמַלְכֵּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ מִי כַאדוֹנֵנוּ מִי כְמַלְכֵּנוּ מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ נוֹדֶה לַאדוֹנֵנוּ נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ

בָּרוּךְ

כתר, גי' יהוה מלך יהוה מלך יהוה ימלוך לעולם ועד. ובא"ת ב"ש נאל. וחלוף אהיה בא"ת ב"ש עולה כתר. וגי' עשרים. עי' עליו בהקדמה: ועמך ישראל. בקדושה זו אנו חברים עם המלאכים. ואע"פ שאין להם רשות לפתוח עד שיתחילו ישראל למטה. מ"מ אנו חולקים להם כבוד: איה. הוא בסוד ג' ראשונות. ירמוז כר"ת בכתוב זכור את יום השבת: מקומו. כאן אין אומרים בלשון נוכח כבשחרית. מטעם הידוע בסוד העליה בקדושה זו שמתעלה מאד. לכן מתפללין שלא ישכחנו. גם לפי שבג' שניות יושב ודן. אנו צריכים לבקש רחמים: ממקומו, ממקום ו'. שהוא תפארת. מקום ידוע שהוא הוי"ה בהכאה. והוא מקומו של עולם. וזהו סמך מעול"ם. גי' מקום. וכן וה' אלהים חיים. יפן ברחמים. מלפ"ך גי' הכי הוא. והוא דין ו' והיינו פן הויה ויהפך אותו לרחמים. עם. קמוץ. עלו"א: אחד הוא אלהינו. האר"י ז"ל מנע לחזור ולומר אחד הוא ואמר שטעות גדול הוא. וכן הוא לפי הגמרא ודאי מתקנין אותו. ולא דמי להם שאומרים בכוונת ס"ת ב"פ אחד (ע"פ מסכת סופרים) כי שם אנו מתיכין על החזן. וכבר הופסקה אמירה ראשונה. אם א"כ כאן שכופלין אותו ב"פ רצופים. ודאי אסור:

בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ • אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים •

(א) אין כי נודה. ר"ת אמן. אלהינו אדונינו מלכנו מושיענו. בסוד הברית התיכון. והחמשה בבות כנגד עולמות אבי"ע ועולם הבכל הלז. שכנגדן ראה דוד חמשה עולמות ואמר שירה. נהגיד כי מלכותו בכל משלה. אחין כמוהו ואין דומה לו למטה ולמעלה: (ב) הכוונה באמירת הקטורה. שלא יתאחזו החיצונים בשפע היורד. והנו מסלקים חיותם ע"י י"א סממני הקטורת. והכוין לקשר כל העולמות יחד. כי קטורת הוא לשון קשור. וריחו נכנס בתוך החוטם (שם ס"ג. בעל החוטם. יתבקש בסלוק תפלהנו) שכן מברכין על המוגמר לאחר סעודה (שאכלו רעים: אכילה. גי' אדני. הלחם אשר הוא אוכל. שמן וקטרת ישמח ל"ב השמי"ם) ומשקיט הריב מבין ישראל ואביהם שבשמים. וכחות הדין נכנעים. וכל עולמות שמחים:

תָּנוּ רַבָּנָן. פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד נַעֲשֵׂית. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל יוֹם. פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבַּיִם. וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים מֵהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמַחֲזִירִין אוֹתָם לְמַכְתֶּשֶׁת עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים לְקַיֵּם בָּהֶם מִצְוַת דַּקָּה מִן הַדַּקָּה. וְכֹהֵן גָּדוֹל מַכְנִיס מֵהֶם מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְהַקְטִיר בְּבֵית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ [ימנה הי"א סמנים באצבעותיו. שלא יטעה ח"ו] וְאֵלּוּ הֵן א הַצֳּרִי ב וְהַצִּפֹּרֶן ג הַחֶלְבְּנָה ד וְהַלְּבוֹנָה. מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. ה מוֹר. ו וּקְצִיעָה. ז שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ. ח וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. ט הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר. י וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה. יא וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין. מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב. מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא. וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה. שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ. אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים לַיהוה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ: בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים גָּדוֹל יהוה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים אֵל נְקָמוֹת יהוה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים יהוה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יהוה עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה׳ ורב שלום בניך: אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית ה׳ אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום. ק"ד עלינו ק"י

פותחין הארון

שיר הכבוד

אַנְעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶאֱרוֹג. כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג:

נַפְשִׁי חָמְדָה בְּצֵל יָדֶיךָ. לָדַעַת כָּל רָז סוֹדֶךָ:

מדי

[השיר (תשנה סוף תמיד) לה׳ הארץ. כל המזמור. לפי שהוא ראשון למעשה בראשית: גדול ה׳. שבו נחלקו המים והיה רקיע ביניהם ונתעלה וישב במרום דוגמת שכנו בעירו והר קדשו: בעדת אל. שבו נראית היבשה מקום מלכ מזתו שעליה הדין והדיינין: אל נקמות. שבו נברא שמש וירח וכוכבים שעתיד ה׳ לנקום מהעובדים להם: הרנינו. שבו נבראו בעלי חיים שברואה אותם משבח לבורא: ה׳ מלך. שבו נשלם הבריאה ונברא אדם שמכיר מלכותו: ליום השבת לאלף הז׳ שהעולם חרב שיומו של ה׳ אלף שנה: לחי. להש"י שהוא חיות בעולם (והח׳ בגירי״. וכן בחתימת ברוך שאמר וישתבח) כי יהיה אז רק ה׳ לבדו]:

ארון. מה האורג הזה. כל ניאה וניאה מצטרפת. לחומר הבגד. כך כל דבור ודבור של שיר ושבח. מצטרף להעשות ממנו לבוש

מְדֵּי דַבְּרִי בִּכְבוֹדֶךָ . הוֹמֶה לִבִּי אֶל דּוֹדֶיךָ :

עַל כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת . וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת :

אֲסַפְּרָה כְבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ . אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךָ :

בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ . דִּמִּיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ :

גְּדוּלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ . כִּנּוּ לְתוֹקֶף פְּעוּלָּתֶךָ :

דִּמּוּ אוֹתְךָ וְלֹא כְּפִי יֶשְׁךָ . וַיְשַׁוּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ :

הִמְשִׁילוּךָ בְּרוֹב חֶזְיוֹנוֹת . הִנְּךָ אֶחָד בְּכָל דִּמְיוֹנוֹת :

וַיֶּחֱזוּ בְךָ זִקְנָה וּבַחֲרוּת . וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ בְּשֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת :

זִקְנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קְרָב . כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב :

חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ . הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ :

טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא . קְווּצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה :

יִתְפָּאֵר בִּי כִּי חָפֵץ בִּי . וְהוּא יִהְיֶה לִּי לַעֲטֶרֶת צְבִי :

כֶּתֶם טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ . וְחַק עַל מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ :

לְחֵן וּלְכָבוֹד וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה . אֻמָּתוֹ לוֹ עִטְּרָה עֲטָרָה :

מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בַחֲרוּת . קְווּצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת :

נְוֵה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ . יַעֲלֶה נָא עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ :

סְגֻלָּתוֹ תְּהִי נָא בְיָדוֹ עֲטֶרֶת . וּצְנִיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאֶרֶת :

עֲמוּסִים נְשָׂאָם עֲטֶרֶת עִנְּדָם . מֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְעֵינָיו כִּבְּדָם :

פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו . וְקָרוֹב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו :

צַח וְאָדוֹם וּלְבוּשׁוֹ אָדֹם . פּוּרָה בְּדָרְכוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֱדוֹם :

קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֶרְאָה לֶעָנָו . תְּמוּנַת יהוה לְנֶגֶד עֵינָיו :

רוֹצֶה יהוה בְּעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר . יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר :

רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ . דּוֹר וָדוֹר עַם דּוֹרֶשְׁךָ דְּרוֹשׁ :

שִׁית הֲמוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ . וְרִנָּתִי תִּקְרַב אֵלֶיךָ :

תְּהִלָּתִי תְּהִי נָא לְרֹאשְׁךָ עֲטֶרֶת . וּתְפִלָּתִי תִּכּוֹן קְטֹרֶת :

לבושי כבוד וגאות (ע"ש כך . נקרא שיר הכבוד) שנא' ה' מלך גאות לבש. אימתי לבש גאות. בשעה שבניו ממליכים אותו עליהם : תערוג. כאיל תערוג ותהמה : חמדה. לחסות בצל ידיך . ויהום מליצה זו לכהן. לפי שהעוסק בד"ת ונשכחו של מקום. עומד בסכנה. מחמת המשטינים והקנאים העומדים כנגדו לבטלו. כמו שמעידים ב' כתובים בישעיה . ויהם פי כחרב חדה בצל ידו החביאני ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך אלא שסוכתה המחזיק בעץ החיים (לנטוע שמים וליסוד ארץ) להתלונן בצלו. וכלתמו בו ולא יוכלו לו : דודיך. ידידותיך ואהבתיך : ולא. ואם לא ראיתיך. מ"מ אוכל לספר כבודך. שהוא מלא כל הארץ: אדמך. אני מדמה אותך לכמה דמיונות. כמו ה' איש מלחמה. דודי צח ואדום. ועתיק יומין. ודומיהן רבים. שאינן דומים ממש. רק להשמיע לאוזן כדרך שיכולה לשמוע : אכנך. אקרא אותך בכינוי שם. כמו רחום וחנון. מלך. אדון והדומים. ולא שידעתי עצמותך. לידע איזה שם הראוי לכבודך : דמית. נראית כדמוי . באופן שיוכלו לסבול . ובזה נתת רשות לדמותך באותה אופן שנדמית: כינו לתוקף. נתנו לך (דרך משל) שם כינוי גבור. כאריה שואג. כדוב שכול . כנמר. החזקים שבבריות : ולא כפי ישך. בעולם המעלה באמת. כי אתה נעלה רם ונשא מכלם . מה שלא נתן כח ללשון לבארו : וישווך. מהפעל הכוסף. על"א : לפי מעשיך. במצרים כבחור איש מלחמה . בסיני כזקן מלא רחמים : הנך אחד . אע"פ שדמוך בכמה אופנים. אחד אתה בכל דמיונות . אתה הוא שחזו בך זקנה. אתה שחזו בך בחרות כנזכר. וכן שיבה. ושער ראשו כעמר נקי : ושחרות. קווצותיו תלתלים שחורות. הכל נאמר בך. ע"ד שיבאר בסמוך : זקנה ביום דין. שאין נאה בישיבה אלא זקן. יכמרו נחומיו לכבוש מדת הדין. ואין נאה במלחמה אלא בחור. זהו ובחרות כו' כאיש מלחמות אשר ידיו לו רב. לעשות מלחמה בכח חיל : כובע. היא המגבעת. שנקראת פאר. וכתיב פארך חבוש. הרי מצינו חבושה בכמוי הראש : יתפאר. בישראל אשר בך אתפאר : כי חפץ בי . לא בצדקתנו ולא מרובינו . כ"א בחפץ פשוט. ואין טעם ברצון: טללי אורות . טל תורה שנקראת אור . ולשון כתוב הוא ישעיה כ"ו : וחק . חקק : על מצח. אהרן בציץ שעל מצחו . על מצח החיה ששמה ישראל . שהם הוי"ה חקוק במצחה . וזה מיושב יותר . תקושר בענין של מעלה : ולצפירת תפארה . כנ"ל. מיוסד על הפסוק ישעיה כח. והיא מצנפת מלכות : לכי . לשון רצון וחפץ : מחלפות. קווצות שערות : על ראש . על דרך אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי : עמוסים . מבטן : נשאם . מראש . על כנפי נשרים. מיוסד על ל' הפסוק ישעיה מ"ו : ענדם . קשרם כראשו : פארו . תפלין שנקראו פאר ביחזקאל : ופאר . תפלין דהוי עליה. דכתיב בהו ומי כעמך ישראל : פורה . גת : לענוו . למשה רבינו עליו השלום . הראהו את אחוריו : קורא מראש דור ודור . ע"ש הכתוב (ישעיה מה) שמספר והולך מעשה הדורות מראש בריותו של עולם . וקורא שם כל א' וזה נכר שראש דברך מבראשית אמת . כי לא ימלא כזאת בכל ספרי דברי הימים וזכרונות . שלא ידעו להגיד שרשי הדורות תחלתן : שית המון שירי . לשון רבים . כי הוא המחבר שירי היחוד . שעשאם תחלה ע"ד המחקר וע"פ לשון הכתובים . וזה האחרון

תִּיקַר שִׂיחַת רָשׁ בְּעֵינֶיךָ כְּשִׁיר יוּשַׁר עַל קָרְבָּנֶיךָ :

בִּרְכָתִי תַעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר . מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק כַּבִּיר :

וּבְבִרְכָתִי תְנַעֲנַע לִי רֹאשׁ . וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כִּבְשָׂמִים רֹאשׁ :

יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלֶיךָ כִּי נַפְשִׁי תַעֲרוֹג אֵלֶיךָ :

לְךָ יהוה הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יהוה הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ : מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יהוה יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ : אומרין קדיש ע״כ לשבת ויו״ט]:

כאחרון עשאו על דרך תכמת האמת . בקריאה האחרי הבית ע״ד הכעלם שאין תבוא להשגת שכל האנושי כסס . אכן הס מקובלות . ותאורס מדברי חז״ל . כאשר פירש כאן ביותר גילוי : שירת ר״ש . כאן אתס שמו . הוא רבינו שמואל אביו של רבינו יהודה החסיד : על קרבנך . כך נתקן זה אחר עבודת התפלה : משביר . מכלכל . נקרא כך הקב״ה המפרנס בריותיו . ע״ש הכתוב תהלי כו׳: מחולל . בורא : כביר . עצום ורב . לשון הכתוב איוב כ״ה : תנענע לי ראש . כמודה ומקבל הברכה כדרך שמלינו בריב״א פ״ק דברכות (ד׳ ז) שהודה לו בברכתו : תערוג . חתימס כפתיחה . ע״ד שאמרו (ברכות ט) כל פ׳ שהיתה חביבה על דוד . פתח באשרי וסייס באשרי , עי׳ מ״ש בפסוקי דזמרה :

[ראוי לכל יחיד לקרות פרשת לחס הפנים (ויקרא כ״ד)] :

וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת : וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יהוה : וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוה : בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יהוה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם : וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יהוה חָק עוֹלָם :

שש המערכת. שש חלות יהיו במערכה האחת שלא יסדר חמש או ארבע באחת . ושבע או שמונה באחרת : השולחן הטהור , של זהב טהור . ד״א על טהרו של שולחן . שלא יהיו הסניפין מגביהין את הלחם מעל גבי השלחן :

עפ׳ בקורא עומד אחרינן . בשבת מאהרין לגאלה . פירש״י משום עונג שבת . ובמס׳ סופרים גריס מאחרין . ומפרש לה . כדי לשמוע פי׳ הסדר שקראו והפטירו . עכ״פ בודאי צריך לסיים סדר תפלה קודם חלות היום . שכן איתא בירושלמי שאסור להתענות בו שבה שעות ונפטרין לבתיהם לשלום :

סליק חדר בית הכנסת הגדולה הכוללת ד׳ קטוניות . ונתחיל בעז״ה בחדר החמישי סדר המעמד . ונקרא שמו . בית ישראל . אלו האנשים כי נשים פטורות מת״ת ועבודה . משא״כ בבית יעקב ויוסף הקודמין שכוללין תפלה שהנשים חייבות בה כאנשים . ודרשינן לבית יעקב אלו הנשים. ונכלל כאן עבודת קרבן מוסף . והיא מתחלקת לשתים.האחד (בית הבחירה) עבודת הזבה בדיוק עצום מאד . והב׳ (בית גרמו) עבודת חלחם הפנים :

סדר עבודה דמוסף

אמר יעקב , אתן הודיה על חלקי ה׳ אמרה נפשי , ברוך אשר לעמל תורה בראני , ולמלאת מנות במלאכת העתקה דברי מי שקדמני לא הניחני . עד שאדע מתחלה על מה אדניה הטבעו להשתמש בבגד העללות לא נהגני , תעשה ולא מן העשוי ליווני ׳ כה בראני ה׳ בקונטרס סדר עבודה של מוסף האיטלקי הידוע כי קצר מהכיל ודרכו נסתרה מציני , מבוא בדתי תלאכת ה׳ רמיה מנעני . במקרה סדרי עבוד׳ הראשונים גם בזה קרני אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני . זאת הגאנו לבקדים הערה מקפת וקוראה בשם ההעלמות וסדר הבדלות אני מונה מה נשתנה סדר זקן מהנזכר לפני . וזהו פרעון אחת לאחת למלוא חשבון לדעת מה ראיתי על ככה ומה הגיעני : (א) פיוט שתקו ממנו בעלי סדר עבודת המקדש . גם לא זכרו הגין בהנים הזוכים . והאמת נריך לבאר שלא היה פיוט למוסף דשבת בפ״ע אלא אותן שזכו בעבודת תמיד של שחר זכו גם במוסף באיתן עבודות עצמן ועוד שנים יתרים כמשכין עם הי״ג של תמיד . הי״ד זוכה בבזך א׳ מלבונה של לחם הפנים . והט״ו בבזך שני : (ב) העלאת איברים לכבש . בה סתמו דבריהם לגמרי . וצריך באור כי נגררים . א׳ עד סיכן בגובה הכבש . והב׳ לאיזה רוח . ואולם משנה שלמה היא שהיו נותנין האיברים מחצי הכבש ולמטה , וכן גדר הלך יהרוח נזכר במשנה . אלא שסלע בו תקרה הפוך גרבאות (אולי משום זה עשו עלמן כלא ידעו . ותפסו פלך השתיקה יפה לתכמים כל׳ כיוצא בכן . או ללמד הלשון לומר איני יודע) אמנם כבר הסבימו התו׳ והר״מ ז״ל לדעה א׳ . דהכי גרסינן למזרחו של כבש . עמ״ש בס׳ד בלח״ש שילהי שקלים , ודרך כבושה ובטוחה היא ע״פ התורה . להטות אחרי רבים וגדולים ברוב בנין . אירבא הרע״ב ז״ל בפ״ד דתמיד , כתב בענין איברי המוספין דבר חדש בדוי מלבו והדעתו . מה שלא נשמע ולא נראה לשום מחבר זולתו . וכבר דחיתי דבריו בלח״ש במקום הנ״ל . ואעפ״כ לפי תומי נכשלתי בו בסדר עבודה התמיד ׳ שכבתתיו והלנתיי לזכרון כאילו הוא דבר פסוק , ברם דבר זה שאמרתי שם טעות הוא בידי לא היה ולא נברא . כפוס ריבעא לא נזכרתי דברי עלמי מעיקרא : (ג) שכאו להזכיר כאן ברכת עבודה . תפלה על העבודה שתקובל וברכת כהנים בלי נשיאת כפים וברכה למשמר היוצא . שכל זה ודאי מפסיק בין העלאה להעלאה . ודבר ברור הוא בעיני בלי ספק : (ד) מ״ש נכנס כ״ג כ״ל שנגה כי לא שנינו בסדר התמיד בזמן שכ״ג נכנס להשתחוות אלא אגב ההקטרה שנכנס המקטיר להקטיר . א׳ נכנס להשתחוות לא זולת . על כן אין מקום בכאן לכניסת כ״ג ואחיו הכהנים להשתחוואה : (ה) ז״ל . באו ועמדו על מעלות האולם , לא ידענא למאי הילכתא . ומי הם הבאים ועומדים ונראה שטעות הוא בידיהם ביחילת כבודם אגב שיטפא הסבינו סדר התמיד בכא׳ . בדברים שאינם מענין , כי שם באו העוסקין בדשון מזבח ומנורה ובהקטרה ועמדו על מעלות האולם . להתחיל ביאת אחיהם העסוקים בהעלאה . וליתין אחיהם הם עומדים כדי לברך העם ביחד . מה שאינו כלל במוסף , כי לא היו כאן רק שמונה העוסים עבודת ההעלאה (חוץ משוחט וזורק , והללו לא נזכרו בסדר התמיד בתוך הבאים והעומדים האלה . אף בבודאי נלוו עליהם אח״כ) והלו עדיין עסוקים בהעלאה . ואי איתא מוחלפת השטה (וכצ״ל העלה כו׳ . באו ועמדו כו׳) אלא ליתא : (ו) מ״ש התלו אלו ומברכין ברכת כהנים , מה הלשון אומרת התלו . מה מקום להתחלה זו , ואלו הבלל דאיבא אחריבא . ראשונים מאן נייהו . מי המתחיל או הגומר . ואינו לשון משנה אבל בעקר הדבר

רצוני אם היה בכאן נשיאת כפים צריך עיון גדול. כי אמנם לדעתי לדקו בזה. ובך אני סובר. שאחר כל קרבן לבור יש כ"כ. כענין שכתוב. וירד מעשות החטאת והעולה וישא ידיו אל העם ויברכם אלא שר"מ ז"ל נעל בפנינו שכתב בפי' שאין כ"כ במקדש אלא בשחר אכן לא נודע עד כה מנין לו ז"ל (עם שירהם שלא מלכו אמרה) וקרא ומתניתא מוכחי דלא כוותיה קרא כדאמרן. ומתני'. דכתמא תנן בנ"פ ביום ולא אשתמיט לאשמועינן כמי כה"ג בפי' אלו נאמרין שמינו דבריש שבין כ"כ דמקדש לגבולין ומאי שנא תפלה מקרבן לענין זה. והא כל תולי דהפלה מעבודה גמרינן. ילינא בארעא וגיורא בשמי שמיא. כלפי לייא וסתמא דגמרא כמי כ"כ דהפלה מהתם יליף לה סוף דבר חדש הוא וצריך תלמוד ורהיה. ולכן ע"ג סמכתי והעמדתי כ"כ גם בסדר עבודה דהתמיד בערב אבל בעלי קונטרס עבודת המקדש הנ"ל. אינן מנוקים מזה במחילת כבודם ולא חשו לקמחייהו כי מאחר שבסדר תמיד של בין הערבים עזבוהו. מכלל דכר"מ ז"ל ס"ל. א"כ מאי עדיפותא דקרבן מוסף והאיפכא מסתבר ומאן פלג להו: (ז) במעשה לחם הפנים לא נגעו כלל. ולא ידענא מאי בצירותיה ממעשה הזבח: (ה) יין של ניסוך. צריך לידע שעורו: (ט) השיר. ולצרי' לדעת מה היא: (י) ובחילוק לחם הפנים לא אזכירו דבריהם כלל. כי אמנם הנוגע לכל שבתות השנה. מ"מ חלקו המשמרות שבירושלים את הלחם, אינו מכוון כל עיקר. הנוגע בעצמך שכיד' בירושלים משמרות שאינן עובדות באותה שבוע וכי גם הם חולקין בלחם הפנים. מי שמע כזאת: (יא) והנוגע בדבר השבתות שבתוך הרגלים והסמוכים לרגל לא זכרו ולא פקדו מאומה. וצריך תלמוד: (יב) תו אשתמיט להו. הא דכבשי מוסף שבת ודאי בעינן מוין. כמו בשעירי יו"כ. על פי הדברים האלה נאמר:

כך היתה עבודת קרבן מוסף שבת בבית אלהינו. בשעה ששית ביום. הביאו שני כבשי (א) בני שנה תמימים. השקום ובקרום ועקדום. שהטם השוחט (ב) בצפון. וקבל המקבל את דמן בכלי שרת בצפון. בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונה. מערבית דרומית. נותן מערבה דרומה שיורי הדם היה שופך על יסוד דרומי. הפשיטום ונתחום. העלה כל אחד מה שזכה בו (ג) לכבש. מחצי ולמטה במזרחו. ומלחום וירדו. באו ללשכת הגזית. ברכו את העם ברכת עבודה. רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל ותפלתם תקבל ברצון. ברוך אתה ה'. המקבל עבודת עמו ברצון. וברכת כהנים לעם. אלהינו ואלהי אבותינו. ברך את עמך ישראל בברכה המשולשת. יברכך וגו'. שים שלום כו'. בלי נשיאת כפים. ברכה למשמר היוצא. שאומר למשמר הנכנס מי ששכן שמו בבית הזה. הוא ישכן ביניכם אהבה ואחוה שלום וריעות. מי שזכה (ד) העלה האיברים מן הכבש למזבח וזרקן על המערכה. אם רצה כ"ג להקטיר עלה בכבש. הושיטו לו האיברים וסמך עליהם וזרקן. אם רצה. הוא סומך ואחרים זורקין. הקטיר מנחת נסכי המוסף. שני עשרונים סולת. בלולה בשמן חצי ההין: בשעה שביעית. היו נותנין לחם הפנים לפני ה' על שולחן הזהב שבהיכל (ה) ומוציאין את של שבת שעברה. כיצד מעשה לחם הפנים. מביא עשרים וארבעה סאים חטים הראוין למנחות. ושפין אותן ובועטין בשאר חטי מנחות. וטוחנין אותן ומנפין מהן בי"א נפה כ"ד עשרון סולת. ועושין מהן י"ב חלות מצות. לישתן ועריכתן בחוץ. ואפייתן בפנים בעזרה כשאר המנחות. ולשין אותן אחת אחת. ואופין אותן שתים שתים. וג' דפוסין של זהב היו להם א' שנותנין בו החלה והיא בצק. והשני שאופין אותה בו. והשלישי שנותנין אותה בו כשרודה אותה מן התנור. כדי שלא תתקלקל. כל חלה מהן מרובעת. שנאמר לחם הפנים. שיהיו לו פנים רבים. אורך כל חלה מהן י' טפחים. רחבה ה' טפחים. ועביה טפח. וקרנותיה (ו) שבעה אצבעות (ז). השולחן (ח) ארכו י"ב טפחים. ורחבו ו' טפחים. נותן אורך החלה על רוחב השולחן. נמצאת החלה יוצאה שני טפחים מכאן ושני טפחים מכאן. וכופל את היוצא מכאן ומכאן. וישאר בין שני הקצוות ריוח באמצע. נמצא הלחם בצורת מרובע כחי"ת הפוכה ע. שי"ל ב' כותלים נצבים על שטח התושבת משני צדדי ארכו. ופתוח מפולש משני עבריו לרחבו. וכן מנית חלה ע"ג חלה עד שעורך שש חלות. וכן עושה בצד מערכה שניה שש חלות. אין אפיית לחם דפנים דוחה השבת ולא את יו"ט. אלא בע"ש אופין אותו. ועורכין אותו למחר. ואם חלו שני יו"ט של ר"ה להיות בה' ובו'. אופין אותו מיום ד'. לא סדור הקנים ולא נטילתן דוחה שבת. אלא מע"ש נכנס ושומטן ונותנן לאורך השולחן. ובאחד בשבת נכנס ומכניס את הקנים בין החלות. בין כל שתי חלות שלש קנים של זהב (ט) כדי שתהא הרוח מנשבת ביניהם. וסומך כל מערכה בשני סניפין זהב מופצלין מראשיהן (י) ונותנין בצד כל מערכה. כלי שיש בו קומץ לבונה. שנאמר ונתת על המערכת לבונה זכה. וכלי זה הוא הנקרא בזך. נמצאו שני קומצי לבונה בשני בזיכין. ושוליים היו לבזיכין כדי שיניחום על השולחן. שני הסדרים מעכבין זא"ז. ושני הבזיכין מעכבין זא"ז. הסדרים והבזיכין מעכבין זא"ז. ואין מחנכין השולחן אלא בלחם הפנים בשבת. מיום השבת ליום השבת מוציאין את הלחם שהוא שם על השולחן משבת שעברה. ומסדרין לחם אחר וזה שמוציאין. הוא שחולקין שתי המשמרות היוצאת והנכנסת. עם כ"ג. ואוכלין אותו. וכיצד מסדרין את הלחם (יא) ארבעה כהנים נכנסים. שנים בידם שני מערכות של לחם מצה. שש חלות של שני עשרונים סולת המערכת. ושנים בידם שני בזיכין. בהם שני קומצי לבונה זכה. וארבעה מקדימין לפניהם. שנים ליטול שני סדרים. ושנים ליטול שני בזיכין. המכניסין עומדים

בצפון

(א) שוין במראה. בקומה ובדמים ובלקיחה כאחת: (ב) שזכה בשחיטת תמיד של שחר. וכן הזורק. ששה כהנים זוכים בהעלאת איברי הטלה. השביעי בסולת. השמיני ביין. הרי כאן עשרה בכלן, כולן זכו בו על ידי פיים דשחר: (ג) כדרך שזכו בתמיד: (ד) בשחר בפיים רביעי: (ה) בצפונו: (ו) כמין קרנות מזבח כן עשויות מגיא בלק ומדביק בד' זויות הלחם: (ז) עמ"ש בס"ד בלח"ש. טעם לשיעורים הללו עפ"י דרך הסוד: (ח) ארכו לאורך הבית: (ט) הם קשות שבתורה. לדברי רש"י ואליבא דחד תנא: (י) עי' קונטרס בנין בית המקדש. הם מנקיות. אליבא דהנ"ל: (יא) תחלה מסדרין אותו על שולחן של שיש באולם. על פתח ההיכל מימין הנכנס: (יב) פירש"י משום דקדושה לפון אמורה, ולענ"ד משום דשולחן בצפון. כי משם בא הלחם. עמ"ש בס"ד פ"ו דברכות בלח"ש. ומה"ט גופיה צריך להביא הלחם משם. וזה

מכוון

בצפון (יב) הגיעו לשולחן . משכו אלו והניחו אלו . וטפחו של זה כנגד טפחו של זה . יצאו ונתנו הלחם על שולחן הזהב באולם.נתנו מלח על שני בזיכי הלבונה . והקטירום ב׳ כהנים על מזבח החצון . נתנו לו יין חצי ההין לנסך . הסגן עומד על הקרן והסודרין בידו . וב׳ כהנים עומדים על שולחן החלבים ושתי חצוצרות בידם . תקעו הריעו ותקעו . באו עמדו אצל בן ארזא . אחד מימינו ואחד משמאלו . שחה לנסך . הניף הסגן בסודרין והקיש בן ארזא בצלצל . תקעו אלה בחצוצרות . ונגנו לוים בנבלים וכנורות על ט״ו מעלות שבין עזרת נשים לעזרת ישראל . ודיברו אחרים (יג) בשיר (יד) הגיעו לפרק . תקעו והשתחוו העם . על כל פרק תקיעה ، ועל כל תקיעה השתחויה . נמצאו תשע תקיעות ותשע השתחויות . חלקן משמר היוצא והנכנס את הלחם ביניהם . נטל כ״ג מחצית החלות לחלקו . שנאמר והיתה לאהרן ולבניו וכו׳ . ואין אוכלין את הלחם עד שיקטרו שני בזיכי הלבונה על האש . הנכנסין הולקין ביניהם בצפון . שהם מוכנים לעבודה . והיוצאין בדרום . ובזמן שיהיה יו״ט של א׳ משלשה רגלים בשבת וכן בשבת שבתוך המועד . חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים . וכן אם חל ערב יום טוב הראשון בשבת.חולקין כל המשמרות בשוה מעי״ט שהוא שבת וכן כשחל יו״ט האחרון להיות בע״ש . חולקין כל המשמרות בשוה בלחם . באותה שבת מוצאי החג . ולעולם כ״ג נוטל המחצה . חל יום א׳ להפסיק בנתיים . כגון שהיה יו״ט הראשון בשני או יו״ט האחרון בחמישי או יו״ט של עצרת שחל בשני או בחמישי . משמר שזמנו קבוע (טו) נוטל עשר חלות (טז) והנכנס נוטל שתים : סליק סדר עבודה :

סליק חדר ה׳ בית ישראל.ונתחיל חדר ו׳. בו ד׳ קטוניות . ועתה הביאני אל **בית היין** . ג׳ סוד . ובן ע׳ לבינה . והיא עולם הבא . והשבת הוא מעין עולם הבא . שיש בו אכילה שכולה רוחניות כנ״ל ، ושתייה דיין המשומר בענביו . גם להיות אף סעודה זו צריכה יין קידוש. בו מבואר כל דיני סעודה ב׳ וקידושה . ומאמר זוהר :

(א) תכנס לביתך ותעמוד במקומך ותקיף השולחן כ״פ ככ״ל בסעודת הלילה מכתבי אר״י: (ב) כבר נ״ל שאסור להתענות עד שש שעות. וכ״ל נקיץ חשבי׳ להו משעה שקם מן המטה (ע״ל ריש כסא שן) אפי׳ אינו אלות היום : (ג) ולגם תענית אפי׳ שעה א׳ אסור אם לא אדם שמזיק לו אכילה ירעיב עצמו ולא יאכל בו שעונג שלו הוא: (ד) וכן מי שיש לו עונג לבכות כדי שילך הצער מלבו מותר אם א״א לו ליישב דעתו בלא״ה : (ה) תענית חלום מותר בשבת ככ״ל סוף חדר ג׳ וצריך למיתב תענית לתעניתיה ביום ראשון בסמוך: (ו) ואם חל בו תענית חובה כגון של צבור או דיחיד שנדר או נדב או שהוא יום מיתת אביו ואמו וכן תענית חתן יצא בו י״ח וא״צ להשלים בתענית אחר : (ז) ואם חשש כחו שאינו יכול להתענות ב׳ ימים רצופים יתענה ביום אחר: (ח) וכ״ש אם הי׳ יום ראשון חנוכה או פורים וא״צ לומר ביו״ט ואפי׳ יו״ט ב׳ דגליות או ר״ח שאין להתענות בהם ומשלים אח״כ: (ט) אבל אם יום ראשון הוא אסרו חג וכן אם חלו בו שאר הימים שאין מתענין בהם מפני המנהג כגון ט״ו דאב ודשבט [אע״פ שכן׳ בתלמוד כנ״ל] ול״ג לעומר וימי הגבלה וימים שבין יוה״כ לסוכות וכל ניסן חוץ מר״ח שלו [וכן ר״ח אב דלא כמגן אברהם]

מתענה בהן: (י) ואין מתענין בו אפי׳ על צרה שלא תבא על הצבור וא״צ לומר דיחיד : (יא) אם הקדימה לאכול עונג הוא לו יקדים. ואם צריך להמתין שתתעורר תאות אכילה יאחר מעט. ע״ל מטת זהב: (יב) יהא שולחנו ערוך ומטה מוצעת יפה [מבע״י או אפי׳ בשבת כדי לישב או לשכב עליה בו ביום אבל אסור להציע המטות שלא לצורך שבת אפי׳ עושה לכבוד היום : (יג) אסור לערכן בכרים וכסתות לנענע אלא יפרוס עליהן סדינין נאין בלבד] והפה פרוסה כמו בסעודת הלילה : (יד) ויברך על היין והוא נק׳ קדושא רבא ע״ד בגי נהור כי אינו מה״ת : (טו) ואעפ״כ נוהג בו כל מה שנוהג בקידוש הלילה ולא יטעום עד שיקדש עי׳ דיני קידוש במטת זהב ודיני הכוס עי׳ בכסא שן. אחר יד א׳ : (טז) במקום שאין יין מצוי אז כל המשקים הם חמר מדינה חוץ מן המים וא״צ להמתין אפי׳ מלפה שיבא לו יין ורק בדבר זה הוא קל מקדוש הלילי׳ (יז) ואם אין לו שום משקין בוצע מיד על הפת: (יח) ואם אין לו פת אוכל מה שיש לו : (יט) מי שאינו אוכל חמין טמונין לשבת בודקין אחריו שמא מין הוא אבל מי שמזיק לו תבשיל של הטמני׳ אסור לו לאכלו גם משום כבוד שבת אלא הלוה שיאכל צונן אם עונג הוא לו :

[אומר קודם הקידוש . פ״ו ממסכת שבת (תמצא לעיל) ואח״כ אומרים זה]

(ו) עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה . שמביאין ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם . מה שאין מביאין כן מכל הארצות : (ז) עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה. שמשלחין מתוכן את המצורעים. ומסבבין לתוכן מת עד שירצו יצא אין מחזירין אותו : (ח) לפנים מן החומה מקודש מהם : שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני . הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם . החיל מקודש ממנו . שאין עכו״ם וטמאי מתים נכנסים לשם . עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת . עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת . עזרת הכהנים מקודשת ממנו . שאין ישראלים נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה : (ט) בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם . ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוץ ידים ורגלים . קודש הקדשים מקודש מהן שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים.

בשעת

מכוון : (יג) לא כחותין תי״ב לוים . עומדין על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים : (יד) שירת האזינו . חולקין אותה לששה חלקים . הזי״ו לך , אומרים פרק בכל שבת שבת גמרו השירה בשש שבתות . חוזרין לראש (ונראה שמתחילין את השירה בשבת של תחלת השנה ולכשיבנה בית המקדש באותה שבת אם בניסן למ״ד בניסן עתידים לגאל . או בתשרי למ״ד בתשרי . וכשחל ר״ח בשבת . שמיר של שבת נדחה מפני שיר של ר״ח כ״ל שחוזר למקום שפסק . דהא קיי״ל ימותו ידחה) ועושין מכל חלק ג׳ פרקים : (טו) הם ב׳ משמרות׳ הנכנס והיוצא . עיין כל זה בלח״ש פילהי סוכה : (טז) וכ״ג נוטל חמשה מהן :

בשעת העבודה. אמר ר"י. בחמשה דברים בין האולם ולמזבח שוה להיכל שאין בעלי מומין ופרועי ראש ושתויי יין ושלא רחוצי ידים ורגלים נכנסין לשם ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה: פ"ב כלי עץ וכלי עור וכלי עצם וכלי זכוכית פשוטיהם טהורים ומקבליהן טמאין. נשברו. טהרו. חזר ועשה מהם כלים. מקבלים טומאה מכאן ולהבא. כלי חרס וכלי נתר טומאתן שוה. מיטמאין ומטמאין באויר. ומטמאין מאחוריהן. ואין מטמאין מגביהן. ושבירתן היא טהרתן:

(כ) סדר הקידוש. לוקח הכוס מלא יין בידו. ומכריז בקול מעומד:

אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דִמְהֵימְנוּתָא שְׁלֵימָתָא. חֶדְוָתָא דְמַלְכָּא קַדִּישָׁא. אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דְמַלְכָּא. דָא הִיא סְעוּדָתָא דְעַתִּיקָא קַדִּישָׁא [וַחֲקַל תַּפּוּחִין וּזְעֵיר אַנְפִּין. אַתְיָין לְסַעֲדָא בַּהֲדֵיהּ]:

(כא) ויסדר בנעימות פיוט האריז"ל הלז שאת דמריה עליה [וחתום אני יצחק לוריא. כלירוף ידי חסתי] והנכה גם הוא מוגה כראוי לו:

אֲ סַדֵּר לִסְעוּדָתָא. בְּצַפְרָא דְשַׁבַּתָּא. וְאַזְמִין בַּהּ הַשְׁתָּא. עַתִּיקָא קַדִּישָׁא:
נְ הוֹרֵיהּ יִשְׁרֵי בַהּ. בְּקִדּוּשָׁא רַבָּא. וּבְחַמְרָא טָבָא. דְבֵיהּ תֶּחֱדֵי נַפְשָׁא:
יְ שַׁדַּר לָן שׁוּפְרֵיהּ. וְנֶחֱזֵי בִּיקָרֵיהּ. וְיַחֲזֵי לָן סִתְרֵיהּ. דְאִתְאֲמַר בִּלְחִישָׁא:
יְ גַלֶּה לָן טַעֲמֵיהּ. דִבְתְרֵיסַר נַהֲמֵי. דְאִינּוּן אָת בִּשְׁמֵיהּ. כְּפִילָא וּקְלִישָׁא:
צְ רוֹרָא דִלְעֵילָא. דְבֵיהּ חַיֵּי כוֹלָא. וְיִתְרַבֵּי חֵילָא. וְתִסַּק עַד רֵישָׁא:
חֲ דוּ חַצְדֵי חַקְלָא. בְּדִבּוּר וּבְקָלָא. וּמַלְּלוּ מִלָּה. דְחַפְיָא בִּלְבוּשָׁא:
קְ דָם רִבּוֹן עָלְמִין. בְּמִלִּין סְתִימִין. תְּגַלּוּן פִּתְגָּמִין. וְתֵימְרוּן חִדּוּשָׁא:
לְ עַטֵּר פְּתוֹרָא. בְּרָזָא יַקִּירָא. עֲמִיקָא וּטְמִירָא. וְלָאו מִלְּתָא אֲוּשָׁא:
וְ אִלֵּין מִלַּיָּא. יְהוֹן לִרְקִיעַיָּא. וְתַמָּן מָאן שַׁרְיָא. הֲלָא הַהוּא שִׁמְשָׁא:
רְ בוּ יַתִּיר יִסְגֵּי. לְעֵילָא מִן דַּרְגֵּיהּ. וְיִסַּב בַּת זוּגֵיהּ. דַּהֲוַת פְּרִישָׁא:

חתום חיים יצחק. חַי יהוה וּבָרוּךְ צוּרִי. בַּיהוה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי. כִּי יהוה יָאִיר נֵרִי. בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי: יהוה רוֹעִי לֹא אֶחְסָר. עַל מֵי מְנוּחוֹת יְנַהֲלֵנִי. נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר. לֶחֶם חוּקִּי הַטְרִיפֵנִי. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. אַתָּה אֱלֹהֵי קְדוֹשִׁי. תַּעֲרוֹךְ לְפָנַי שׁוּלְחָנֶךָ. תְּדַשֵּׁן בַּשֶּׁמֶן רֹאשִׁי: מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי לִפְנֵי אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם. וְהָיְתָה שְׁלֵמָה מִטָּתִי הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם: יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנַי. לְלַוּוֹתִי לְוָיָה. בְּכוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא פָנַי. מְנָת כּוֹסִי רְוָיָה: צָמְאָה נַפְשִׁי אֶל יהוה. יְמַלֵּא שׂוֹבַע אֲסָמַי. אֶל הֶהָרִים אֶשָּׂא עֵינַי. כְּהִלֵּל וְלֹא כְשַׁמַּאי: חֶדְוַת יָמִים וּשְׁנוֹת עוֹלָמִים. עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה. וְעַל רֹאשִׁי יִהְיוּ תָמִים. נֵר מִצְוָה וְאוֹר תּוֹרָה: קוּמָה יהוה לִמְנוּחָתִי אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ. קַח נָא אֵל אֶת בִּרְכָתִי. וְהַחֲזֵק מָגֵן חוֹזֶךָ]:

[אסדר. הסעוד' בשחרית שבת בשבתות וממח' ועסק התור' ועי"ז אזמין עתה השכינ' להסעוד': נהוריה. אור העליון יאיר בסעוד' ע"י הקידוש על יין טוב המשמח הנפש: ישדר. נבקש שישלח לנו קרני הוד ע"י עסק התור' ונרא' תענוג בשבת מעין עוה"ב וע"י ההנא' מזיו השכינ' יראה לנו ונשיג סתרי תורה סודות גדולות שאין ראוי לגלותם: יגלה. לנו סוד י"ב חלות המרמזים לשמו הכפול בי"ב צירופי הויה וליעקב אבינו הנק' קטן שיצא ממנו י"ב שבטים: צרורא. יהי"ר שע"י מפ"ע נדבק בכ' המחי' הכל ויתרב' כחנו בכל העולמות ותעלה תפלתינו להיות עטרה בראש ה': חדו. שמחו הת"ח (הנקראים עובדי אדמה כי מבירים כל תבשול מישראל כהעובד אדמתו) בשבת בדבור וקול ודברו בסודות התורה המתוקים כדבש: קדם. לפני ה' תגלו דיבורים בסודות התורה ותאמרו חדושי התורה שתוכלו לחדש עתה יותר מבחול לעטר. השלחן ברזים יקרים עמוקים וסתומים שאין ראוי לפרסמן: ואלין. ומדבורים אלו נעשו רקיעים חדשים ושם השכינ' שורה בסוד שמש ומגן: רבו. כשכוונתו רצויה יעלה למעל' יתירה ממדרגתו בחול והש"י יקח ויקרב לחלקו ישראל שהיו פרושים ממנו בחול ולא יכלו לעבדו:

מִזְמוֹר לְדָוִד יהוה רֹעִי לֹא אֶחְסָר : בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי : נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ : גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי : תַּעֲרוֹךְ לְפָנַי שׁוּלְחָן נֶגֶד צוֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה : אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית יהוה לְאוֹרֶךְ יָמִים :

(כב) אם תשיב. ושמרו. התלא בבית ישראל. זכור את יום. על כן ברך וגו׳ (הלגנוס פה)

אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי . וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יהוה מְכֻבָּד. וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר אָז תִּתְעַנַּג עַל יהוה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יהוה דִּבֵּר : אומרים ושמרו בני ישראל וגו׳

קידושא דיומא . הא אוקמוה . בורא פרי הגפן ולא יתיר . דהא יומא קאים לקדשא ליה . מה דלית הכי בליליא דאנן צריכין לקדשא ליה בהני מילין כמה דאוקימנא . ולא אתקדש האי ליליא אלא בעמא קדישא להתא כד שריא עלייהו ההוא רוחא עלאה ואנן בעינן לקדשא ליה ברעותא דלבא ולכוונא דעתא להאי . ויומא איהו קא מקדשא ליה . וישראל מתקדשין בצלותין בעותין . ומתקדשין בקדושתיה בהאי יומא . זכאין ישראל עמא קדישא דאחסינו יומא דא אחסנת ירותא לעלמין . ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן :

לשם יחוד קוב״ה ושכינתיה וכו׳ . הנה אנכי בא לקיים מ״ע לקדש על היין קדושא רבא . נאדר בקדש הלולים ומעשה ידינו כוננה עלינו . י״ה המתעלה באור הקדמון ישורש כל הענפים במשפט האורים במים ובין . וישוב עוד אל הבאר לשאוב . וממנה תשתלשל בכל העולמות ולנר״ן לאור באור החיים . עולם שכולו שבת מנוחה לחיי העולמים : [ויהי נועם וגו׳]

זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ : שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבוֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ : וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ : כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה׳

משבת. [ישעי׳ נח] מחמת כבוד שבת תשיב רגליך אחור שלא ללכת בדרך: רגלך. חסר י׳ כרבים. לומר לך אפי׳ רגלו א׳ לא יעמיד חוץ לתחום ויש אם למקרא. רגליך קרינן. מכאן למדו רז״ל [עירובין נג] שאם עבר ולא ברגלו א׳ חוץ לתחום יכנס: עשות. מעשות חפליך. מ׳ משבת עומד במקום שנים וי״ל שנפקדה המ׳ לפי שחפלי שמים מותרין כמ״ש רז״ל (שבת קיג) חפליך לבד אסורין. ולזה ג״כ חפלך חסר י׳ לכורות שאם אין בכם אלא בחי׳ הפלך בלבד אז האוריס אבל חפליך הכוללים חפלים רבים שעם היותם גם חפליך כמו לשדך הבנות ותינוק ללמדו אומנות אע״פ שגם אתה יש לך חפץ בהם מ״מ לפי שהכוונה שמים שנמלא בהם מזולת חפליך לא לבד הותרו אלא שמלוה יש בדבר לעשותן גם בשבת. לכך נאמר עשית שהוא המקור השרש בעד לווי כמו זכור וכלון הדבר: וקראת. תזמין: מעשות דרכיך. שלא יהא הלוכך של שבת כשל חול: ממצוא חפלך. שלא יהא דיבורך של שבת כשל חול: ודבר דבר. שיהא נזהר מדבור של מותר. על ה׳ : שיתן לך מה שלבך חפץ: והרכבתיך. שיזכה לנחול הארץ: במתי ארץ. א״י שגבוהה מכל הארצות : נחלת יעקב. מפורש לעיל :

זכור. מקיר. פתרונו. תנו לב לזכור תמיד את יום השבת (לפי שהוא פנה גדולה באמונה כשנזכור אותו תמיד נזכר מעשה בראשית ומתוך אמונת החדוש יתבאר ענין ההשגחה והנבואה ושכר ועונש) שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת (ע״ל): לקדשו. שיהא בעינינו קדוש ונתחייבנו ללכת בו אל הנביאים וחכמים שבדור לבקש תורה מפיהם כמ״ש מדוע את הולכת אליו לא חודש ולא שבת . ואמר דוד המע״ה כל היום היא שיחתי לרמוז על יום המיוחד הוא יום השבת שהיה מתענג בו בעסק התורה. ורז״ל [פסחים קו] למדו מכאן לקדוש היום. ואמרי זכרהו על היין בכניסתו וביציאתו ושמכוני על הכתיב וזכרו כיין לבנון : ששת ימים. לא בשבת כי הימים האלה נזכרים ונעשים עם השמים והארץ בשוה להורות שגם הזמן מחודש ונברא וע״פ דרך הקבלה סוד ששת הימים ידוע בו׳ קלוות: תעבוד. פירשוהו על למוד התורה : מלאכתך. זו דרך ארץ. והו״ר הני שניהם יפורשו יפה בין בתורה בין בד״א. ואמנם אלינו בדרשו ל׳ עבודה על עסק תורה אמור ועתיק כמ״ש בס׳ הזוהר [בראשית כז] על הפסוק וימררו את חייהם בעבוד׳ קשה. דא קושיא. בחומר. דא ק״ו. ובלבנים. בלבון הלכה. בברה. דא פירכא. והוא שבא לבאר כאן. שכימי החול העסוק במו״מ בדיני התורה בעיון עתיק ובפלפול. ואיני במלאכתך היא למוד הקל בהתחלה שהוא ג״כ מלאכה. ואם היכה כבדה כעבודה. ולדיוקא . אהי. לאפוקי שבת שלא תעסוק גם בעבודה התורה. לא אפי׳ במלאכתה הקלה כענין שאמרו אין שונין בו בתחלה. מפני קישוי הלמידה שגם זה בכלל הוברת השביתה. אלא יחזור על תלמודו הרגיל על לשוני ויעיין בדברי אגדה המושכה לבו של אדם וה״כ היא פטטיר דקרא לענין מהנג דיא. ירגה בעבודה מלאכה קשה וכבדה. או המוכרחת בכפיה. כדרך שמעבין העבדים בעל כרחם. וזה. עבודה ובא נהזהיר על השבו בשבת ועשייה מלאכה היא הרגוניית והומנות בחירית שעוסקין בה בני חורין. ונראה לימר עוד לפי דרך זה תיבת תעבוד בכאן הוא פועל יוצא עם מחסר הפעול. כלומר שתעביד בעבדך כל ו׳ ימים בע״כ. ואתה העבה מעשיך לחפצך משא״כ ביום הז׳ לא תעשה בעצמך. ולא תניח לעבדך שיעבוד כ״ש שלא תעבוד בו . ומ״ש בפ׳ ויקהל תעשה מלאכה מהנפעל י״ל מפני דהתם אמרי׳ עשה קהלות ודרוש להם. ובזמן שעוסקין בתורה מלאכתן מתברכת ונעשית מאליה בלי עורת. וכן בפ׳ כי תשא נאמר בל׳ נפעל יעשה מה״ט לפי שנסמך למלאכת המשכן כמ״ש שם ובזמן שעושין רצונו מלאכתן נעשית ע״י אחרים לכך לא נאמר בל׳ נוכח תעשה: ועשית כל מלאכתך. כשתבוא שבת יהא בעיניך כאילו מלאכתך

יהוה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
עַל כֵּן בֵּרַךְ יהוה אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ

(כג) יושב ונותן בכוס עינו. ואומר סברי, כפה"ג:

סברי מרנן בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

שבת חוה"מ סוכות בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה:

(כד) שותה לפחות רובו של רביעית (עיין יד ט' דכסא שן): (כה) ונותן למסובין לטעום ממנו, הכל כמו בקידוש דלילה: (כו) אח"כ מיד יטול ידיו לאכילה, כדי שיהא הקידוש במקום סעודה כבלילה [ומברך ענט"י ומנגבם] ואומר (למכלע): (כז) ומברך המוציא על לחם משנה, מחזיק בידו ב' ככרות עליונות (שבאמצעיתו, מן הי"ב חלות הסדורים, כמש"ל) ומדביקן זו לזו, ובוצע מן הימנית, הכל כת"ש בקידוש הלילה, אח"כ אוכל ושותה כל צרכו, ויתענג בשם מצות בוראו, כיד ה' הטובה עליו [ובכל עת אומר, **הריני אוכל לכבוד שבת קודש לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה**, ויזהר מאכילה גסה ובפרט ביחוס הקצרים]: (כח) וכבר נזכר שכבוד יום קודם ללילה: (כט) ומי שלא אכל סעודת הלילה, ישלימנה ביום, כדי לקיים מצות ג' סעודות: (ל) ובכל פעם שסועד, צריך לבצוע על לחם משנה, אפי' רוצה לאכול סעודה יתרה: (לא) יהא שולחנו ערוך מכוסה במפה, כל יום השבת:

זמר זה נקרא זמירות לשבת אף שאין בו גם רמז משבת, שמדבר מהגלות שעבוד גליות שהוא שכר המענג שבת, ומשבת העתיד שכולו יום, ומשבתי ה' שאמר לו שבת, ומה' גליוה וגאולתן (כקדושת כתר, לכן אומרים אותו בניגון כתר בסעודת היום) ומילוה והילך מדבר רק לעתיד (ולכן נהגו בסעודה ג' לנגן שנית, ילוה כו' (ורבים מדלגין אותו בשחר) שאתה אחד דמנחה נגד שבת העתיד) ובו י"א בתים ולכ"א ה' חרוזים (נגד הה' גליות) בכיום טוב (ומ' וכ' מתחלפין) וכה' עד ילוה הוא ל' מקרא ממש, ומשם ואילך רק בסוף ל' מקרא ממש, ובראשי הבתים אחר הא' חתום שמעון בר יצחק וכו' ר' שמעון הגדול מראשי הפייטנים שחבר כמה פיוטים:

בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם. יַעֲמָס לָנוּ יֶשַׁע וּפִדְיוֹם. וּבִשְׁמוֹ נָגִיל כָּל הַיּוֹם. וּבִישׁוּעָתוֹ
נָרִים רֹאשׁ עֶלְיוֹן. כִּי הוּא מָעוֹז לַדָּל וּמַחֲסֶה לָאֶבְיוֹן: שִׁבְטֵי יָהּ לְיִשְׂרָאֵל
עֵדוּת. בְּצָרָתָם לוֹ צָר בְּסִבְלוּת וּבַעֲבֹדוּת. בְּלִבְנַת הַסַּפִּיר הֶרְאָם עוֹז יְדִידוּת
וְנִגְלָה לְהַעֲלוֹתָם מֵעוֹמֶק בּוֹר וָדוּת. כִּי עִם יהוה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת:
מַה יָּקָר חַסְדּוֹ בְּצִלּוֹ לְגוֹנְנֵמוֹ. בְּגָלוּת בָּבֶלָה שֻׁלַּח לְמַעֲנֵימוֹ. לְהוֹרִיד בָּרִיחִים
נִמְנָה בֵינֵימוֹ. וַיִּתְּנֵם לְרַחֲמִים לִפְנֵי שׁוֹבֵימוֹ. כִּי לֹא יִטּוֹשׁ יהוה אֶת עַמּוֹ בַּעֲבוּר
הַגָּדוֹל שְׁמוֹ: עֵילָם שָׁת כִּסְאוֹ לְהַצִּיל יְדִידָיו. לְהַאֲבִיד מִשָּׁם מָעֻזְנֵי כצ"ל
מורדיו

מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה אע"ג דהרהור מותר היינו דוקא כשאינו עושה הזמנה. אבל המזמין עצמו למחר המלאכה בחול כגון שמעיין בנכסיו מה הן צריכין או ילך לפתח העיר למחר לצאת בלילה ולהחשיך על התחום לשכור פועלים דברים הללו אע"פ שאינם אלא הרהור אסורים. לפ"ז המכילתא לא פליגא אגמרא דידן וא"צ לדחוק: ובנך ובתך. אלו הקטנים או אינו אלא הגדולים אמרת הרי כבר מוזהרין. הא לא בא אלא להזהיר גדולים על קטנים. זהו שאנו קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליך: וינח. כביכול הכתיב מנוחה בעצמו ללמוד ק"ו לאדם שמלאכתו בעמל וביגיעה שיהא נח בשבת: ברך ויקדשהו. ברכו במן שכפלו בששי לחם משנה לצורך שבת. וקדשו במן שלא היה יורד בו:

ברוך, צריך לברך ה' על כל גאולה (שנמשלה ליום) שגאלנו בחסדו, ולבטוח בו שיעמוס לנו עוד בעתיד ישועה ופדיון עולם מגלות ישמעאלים אף שנתארך הקץ. ואז נגיל תמיד בשמו שיורשם על כ"ה ממנו, וע"י ישועתו (בלי מע"ט) נרים ראש למעלה, וכ"ז יהא בחסדו שהוא עוז ומחסה לעני כמונו בגלות: ברוך, (תלים סח כ): ובשמו, מל"ה (שם קיח כד): מעוז, (ישעיה כה): שבטי, (פתח בגאולת מצרים הראשונה ומנהם כסדר) שבטי ישראל שחתם בם ה' שם יה (הראובני השמעוני בסוף) אחר יצ"מ, השם מעיד שהם בני אבותם ולא נפגמו במצרים, ובעת צרתם שם בסבלות ועבדות חומר ולבנים, כלטער עמם והיה תחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, ובזה הראה להם תכתו העזה, ונגלה במצרים בחצי הלילה והרג בכוריהם שגרם להעלותם משם (שנקרא עומק בור ודות (והם אחת, אלא שבור בחפירה ודות בבנין) שא"א אפי' למלאך להוציאם) וי"ל לא היה מחסדו, רק לקיים הבטחתו לאאע"ה, ומה שהרבה והגדיל להם הפדיון בנתינת התורה היה רק מחסדו, לפי שעמו החסד והרבה עמו פדות, א"כ מה שסבב ה' שהמצרים אמרו בישראל, אף שחשבוהו לרעה, ה' חשבו לחסד שע"י לא התחתנו בם כמו בבבל והיה יכול ה' להרבות פדיונם באותות ומופתים ונגלה בעצמו שם ויצאו מיוחסים משא"כ בבבל. ולפי שגלות מצרים לא היה בחטאם רק מגזרת ה' לאאע"ה שמרם מפגם. וגלות בבל היה בחטאם. לא שמרם. כבבא לטמא: שבטי (תלים קכב): בצרתם (ישעיה סד): בלבנת (שמות כד): כי. (תלים קל): מה, מאד יקר חסדו (יותר מחסד מצרים. שעבוד בבל היה קטן יותר. שאז יעקב היו בלער והיו רגילין בו וממנו גלו. ולבבל גלו מתפנוקי מלכין. והיה הבטחת ה' לגאולת מצרים ולא לבבל והבנו שלא יפרם תמיד) להבא לחסות בצל כנפיו. כי הלא בגלות בבל שולח גם הוא עמם בשבילם. וכשהוריד עמם לשם מלאכיו (א"כ כשהורידו הכשדים לישראל בספינות לגולה) נמנה עמם וירד ג"כ לשם. ושם נתן את ישראל לרחמים לפני העמים ששבום ואח"כ הוציאם משם. כי לא עזבם אפי' בם חייבים. וכיון שהיו חייבים והיו בגולה להרץ עשה להם חסד למען שמו הגדול: מה (תלים לו): בבלה (ישעיה מג) להוריד (שם): בריחים, מלאכים, ע"ש עושה מלאכיו רוחות. א"כ במשוטין. עץ המנהיג הספינה ומיישרה, א"כ ספינות. שכל מהלכן בנשיבת רוח: ויתנם (תלים קו מו): כי. (ש"א יב): עילם. בתוך ע' שנה בגלות בבלה שם ה' כסא משפטו במדינת עילם ממשלת אחשורוש והמן שמרד בו. להציל ישראל אהוביו ע"י מאזני משפטו ובזכות השקלים שנתנו לכופר נפשם כר"ח אדר הקודם לשקל כסף המן להשמידם. ולשלק משם מאזני משפטם להשמיד כו'. ולא יושפטו בתוך רשעים בשכר משקל י' אלף ככר כסף (כ"א. להאביד משם מעזני (אזקי מורדיו) ופדה ממות לחיים את ישראל עבדיו. שלא יעברו מהעולם ע"י היה

מורדיו . מעבור בשלח פדה את עבדיו . קרן לעמו ירים תהלה לכל חסידיו
כי אם הוגה ורחם (כרחמיו) וכרוב חסדיו : וצפיר העזים הגדיל עצומיו .
וגם חזות ארבע עלו למרומיו . ובלבם דמו להשחית את רחומיו . על ידי
כהניו מגר מתקוממיו . חסדי יהוה כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו : נסגרתי
לאדום ביד רעי מדני . שבכל יום ממלאים כרסם מעדני . עזרתו עמי לסמוך
את אדני . ולא נטשתני כל ימי עדני . כי לא יזנח לעולם אדני : בבאו מאדום
חמוץ בגדים . זבח לו בבצרה וטבח לו בבוגדים . ויז נצחם מלבושיו להאדים
בכחו הגדול יבצור רוח נגידים . הגה ברוחו הקשה ביום קדים : ראותו כי כן
אדומי העוצר . יחשוב לו בצרה תקלוט כבצר . ומלאך כאדם בתוכה ינצר
ומזיד כשוגג במקלט יעצר . אהבו את יהוה כל חסידיו אמונים נוצר : יצוה צור
חסדו קהלותיו לקבץ . מארבע רוחות עדיו להקבץ . ובהר מרום הרים אותנו
להרבץ . ואתנו ישוב נדחים קובץ . ישיב לא נאמר כי אם ושב וקבץ : ברוך
הוא אלהינו אשר טוב גמלנו . כרחמיו וכרוב חסדיו הגדיל לנו . אלה וכאלה
יוסף עמנו . להגדיל שמו הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו : ברוך הוא
אלהינו

חיה רעה ההפירים (שנקראה הריה) וכלי זיינו. ועוד הוסיף והריה קרנם ככבוד לתהלה. כי אם העניים. ע"י הגזרה . היה כדי שיביבו . ואז ריחם עליהם להצילם ולהרים קרנם כרוב חסדיו : עילם (ירמיה מט) : להאביד (שם) : תעוזי . כמו תעוזיה (ישעיה כג) ל' חוזק . ותשפטו תעוזי ולהקל הקריאה הוחלף ז' הכפל בנ' : בשלח. חיה רעה. ע"ש ושלחתי בכם חית השדה. א"כ כלי זיין. כמו תעביר בשלח (איוב לג) : קרן (תלים קמח) : כי אם (איכה ג לב) (והמובגר כפנים ליתא שם) : ולפיר. ושעיר העזים כרומז לאלכסנדר מוקדן מלך יון (גרעקי"ן) היה בין עיניו קרן גדול המראה הרומז שהגדיל חוקיו מאד. גם נשברה וד' קרנים גדולי המראה עלו לתעלה במקומה לד' רוחות השמים שרומז לד' מלכים גדולים שילאו ממנו (כ"ז ראה דניאל בנבואה) ואנטיוכס מלך יון הגדול ועמו חשבו בלבם להשחית ישראל אהובי ה' בחה שפיתום ורלו להוליאם מאמונתם בו לאמונת יון. וכשלא רלו חרבו ירושלים וימיתו רבים ולקחו מהיכל עושר רב . אך ה' ע"י כהניו החשמונאים השפיל לאלו שקמו על ישראל שהם כקמו על ה' והרגו מהם פ"ח אלף גבורים . וחסדי ה' (ולא לדקתנו) ומה שהיה עתנו בלרה סבבו אשר לא תמנו אז. כי לא כלו רחמיו. ואז היה נס חנוכה. ולפיר (דניאל ח) : רחומיו . אהוביו. כמו ארחמך (תלים יח) : מגר. השפיל. כמו לארץ מגרת (שם פט) : חסדי . (איכה ג כב) : נסגרת . בעת חורבן בית שני ע"י הרומים כרתתי מאדום האויב ועמו וא"ה סגרו עלי מד' רוחות ועי"ז נמסרתי בידי אדום שהם אחי ורעי את עשו ליעקב) ומריבין עמו תמיד (וגם בתחלה היו רעי וכרתו ברית עם מלכי ואחר כ"ז שנה עברו וריבו ושעבדו בנו. א"כ ביד רעי מדני. ע"י רעי בני עמי אחים ורעים ארסתובלום והורקנוס אחיו. שרבו עמי ע"ד המלוכה ע"י שנאת חנם . והורקנוס עזר לטיטוס במלחמתו כדי שיעזרנו ללחום באחיו מלך ירושלים. ועי"ז נתבטל מלכות יהודה ולרות רבות באו עליו ובסוף נחרב הבית ע"י טיטוס וגלו עד היום) ומתלאין בטנם מתפנוקי ע"י המסים. אך עזרת ה' עמי לסמכני וכמו שלא עזבני בכל ימי זמני גליות שעברו עלי. וכזה אאמין ואקוה כי לא יעזבני בגלות זה לעולם : נסגרתי. נמסרתי. כמו וה' הסגירם (דברים לב כט) : ממלאים. מלי"ה (ירמיה נא) : מעדני. דברים תפנוקים. כמו מעדני מלך (ראשית מט) : אדני. מל' שהודיו . והדניו (שמות כט) : עדני. ל' זמן. כמו עדן ועדנין (דניאל ז כה) : כי. (איכה ג לא) : בבואו. לעתיד כשינקום ה' מאדום ובעצמו יהרוג שרם וא"כ אותם ויבא משם בבגדים לבועים הדמם. כי לפי שזבח והרג רב יהא לו בבוגדיו בבצרה. ולזה דמם על מלבושיו להאדימם. אז ימנע וימעיט גאות השרים בכחו הגדול ויסירם מהעולם ברוחו החזק שהוא כיום הנושב רוח מזרח העז שברוחות : בבואו (ישעיה סג) : חמוץ. ענין לביעה. ואין לו דומה. ויתכן שהוא הפוך מן תמחץ רגלך בדם (תלים סח) שרגל הלבוע מדם נראה כפלוע. א"כ שבדבר התבוזה בריח ומראה נופל ל' חימוץ : בבצרה . מעיר מבצר. א"כ שם עיר בארץ מואב. ועונשה על שהספיקה מלך לאדום יובב בן זרח מבצרה במות מלכה הראשון . א"כ בירת אדום בגבול שבינו למואב. ופעם היתה למואב : ויז (ישעיה סג) : נלחם. דמם. שהיא תוקף האדם : יבצור ימעיט וימנע. כמו לא יבצר (ראשית יא ו) : רוח . ענין גאוה : נגידים. שרים : הגה . (ישעיה כז) ענין הסרה . כמו הגו רשע. (משלי כה) : ראותו . לעתיד כשיראה שר אדום אשר בן גדול הרע העכוב למענו . יברח לבצרה להנצל . ובזה יטעה ג' טעיות. שיחשוב שבצרה היא עיר מקלט כעיר במדבר ותקלטנו מלמות. ושמלאך יומצא בה ממיתה כאדם . ושמזיד גלול בעיר מקלט מתיתה כשוגג. ועתה בגולה תאהבו את ה' כל חסידיו . שמאמינים בגאולת עולם שומר ה' ובזכותה הגאלו בב"א: העולר. ל' עיכוב . כמו נעלרה (שופטים יג) א"כ מושל : אהבו . (תלים לא) : יצוה. יבקש מה' כי י"ר שבזכות האמונה בגאולת עולם הנ"ל. יצוה בחסדו ה' הקובץ נדחים מד' רוחות העולם. לקבץ אצלו מגלות ישראל קהלותיו. וירבלנו אצל בהמ"ק שיבנה בראש הר סיני שיהא בגובה ההרים תבור וכרמל (ובהמ"ק אומר שירה וההרים עונים אחריו . ולכן נהגו לילוה ואילך שא' אומר בניגון והשאר עונים) וישיב עמנו מגלות כנראה מהפסוק (דברים ל) שלא נאמר והשיב (אותנו) אלא ושב (בעצמו) וקבץ : ברוך הוא אלהינו אשר טוב גמלנו. בחסדו למען שמו בד' גאולות שעברו (מצרים ובבל ומדן ויון) שבכל גלות היה גדול עלינו ובגאולתו הגדיל לנו ישועתו ברחמיו וכרוב חסדיו . ועתה נבקש שבגאולת עולם מגלות זה בחסדו למען שמו שהבטיחנו . יעשה לנו נסי גאולות שעברו ועוד יוסיף עמנו נסים כהנה . ואז נגדיל שמו הגדול (כמה שנראה בכל) לומר גם הגבור (שהוציאנו משעבוד) והנורא (שיהא נורא ממקדשו . שהאהרון יהרוג שונאינו) כמו שנקרא עלינו כן בימי מרע"ה. שאמר גם הגבור והנורא על יצ"מ והאהרון. ולא בירמיה שלא אמר נורא ודניאל שלא אמר גבור. ולא כאנשי כ"ג שאמרו גם גבור ונורא אך על כבישה כעבו לרשע וקיום אומה א' בין ע' : אשר. (ישעיה סג ז) : ברוך הוא אלהינו שבראנו. אמין שיהא מעשינו רק לכבודו (ולא לכבודנו) ובורנו רק להללו ולספר הודו על שגבר עלינו חסדו והלילנו מכל אומה ולשון מהד' גליות שעברו (וכן אני עושין. שמזכירין יצ"מ בכל יום ובכינו ביה שני אחר בבל ועושין חנוכה אחר יון ופורים
אחר

אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ. לְהַלְלוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ וּלְסַפֵּר הוֹדוֹ. מִכָּל אוֹם גָּבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ. לָכֵן בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ וּבְכָל מְאוֹדוֹ. נַמְלִיכוֹ וּנְיַחֲדוֹ: שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ יָשִׂים עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם. מִשְּׂמֹאל וּמִיָּמִין עַל יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם. הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם. וְיִזְכּוּ לִרְאוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת עַל יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם. יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי עַד שַׂר שָׁלוֹם:

שיר וכו ז' בתים וכב"א ג' חרוזים בסיום שוה (וכ"א חלוק לב' בסיום שוה משונה. וא' וג' מתחלפים) ואח"כ השוגר בסיום משונה (וחלוק לב' וסיום הא' פעם כסיום החרוזים ופעם כסיום הסוגר ופעם משונה) שוה בכל הסוגרים (ובאות ב' בוה גם לסיום החרוזים) ואח"כ חרוז הסובב אחר כל הבתים. וחלוק לג' בסיום שוה. ובראשי הבתים חתום ברוך חזק:

בָּרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה. לְנַפְשֵׁנוּ פִּדְיוֹם מִשֵּׁאת וַאֲנָחָה. וְהוּא יִדְרוֹשׁ לְצִיּוֹן עִיר הַנִּדָּחָה. עַד אָנָה תּוּגְיוֹן נֶפֶשׁ נֶאֱנָחָה: הַשּׁוֹמֵר שַׁבָּת. הַבֵּן עִם הַבַּת. לָאֵל יֵרָצוּ כְּמִנְחָה עַל מַחֲבַת: רוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת מֶלֶךְ עוֹלָמִים. אֶת עַמּוֹ לִשְׁבּוֹת אִזֵּן בַּנְּעִימִים. בְּמַאֲכָלֵי עֲרֵבוֹת בְּמִינֵי מַטְעַמִּים. בְּמַלְבּוּשֵׁי כָבוֹד זֶבַח מִשְׁפָּחָה: הַשּׁוֹמֵר וְאַשְׁרֵי כָּל חוֹכֶה לְתַשְׁלוּמֵי כֵפֶל. מֵאֵת כָּל סוֹכֶה שׁוֹכֵן בָּעֲרָפֶל. נַחֲלָה לוֹ יִזְכֶּה בָּהָר וּבַשָּׁפֶל. נַחֲלָה וּמְנוּחָה כַּשֶּׁמֶשׁ לוֹ זָרְחָה: הַשּׁוֹמֵר כָּל שׁוֹמֵר שַׁבָּת כַּדָּת מֵחַלְּלוֹ. הֵן הֶכְשַׁר חִבַּת קֹדֶשׁ גּוֹרָלוֹ. וְאִם יֵצֵא חוֹבַת הַיּוֹם אַשְׁרֵי לוֹ. אֶל אֵל אָדוֹן מְחוֹלְלוֹ מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה: הַשּׁוֹמֵר חֶמְדַּת הַיָּמִים קְרָאוֹ אֵלִי צוּר. וְאַשְׁרֵי לִתְמִימִים אִם יִהְיֶה נָצוּר. כֶּתֶר הִלּוּמִים עַל רֹאשָׁם יָצוּר. צוּר הָעוֹלָמִים רוּחוֹ בָּם נָחָה: הַשּׁוֹמֵר זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. קַרְנוֹ כִּי גָבְהָה נֵזֶר עַל רֹאשׁוֹ. עַל כֵּן יִתֵּן הָאָדָם לְנַפְשׁוֹ. עֹנֶג וְגַם שִׂמְחָה בָּהֶם לְמָשְׁחָה: הַשּׁוֹמֵר קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם שַׁבָּת הַמַּלְכָּה. אֶל תּוֹךְ בָּתֵּיכֶם לְהָנִיחַ בְּרָכָה. בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם לֹא תַעֲשׂוּ מְלָאכָה. בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם עֶבֶד וְגַם שִׁפְחָה: הַשּׁוֹמֵר

שיר וכו חרוז הסובב אחר כל הבתים (חלוק לב' בסיום שוה) ואח"כ ה' בתים וכב"א ג' חרוזים (ובאות לי רק ב) בסיום שוה (ובאות ש מיום הג' משונה) ואח"כ חרוז הסוגר בסיום משונה שוה לסיום הסובב. ובראשי הבתים חתום ישראל ואח"כ בית נוסף:

יוֹם זֶה מְכֻבָּד מִכָּל יָמִים. כִּי בוֹ שָׁבַת צוּר עוֹלָמִים: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלַאכְתֶּךָ. וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי לֵאלֹהֶיךָ. שַׁבָּת לֹא תַעֲשֶׂה בוֹ מְלָאכָה. כִּי כֹל עָשָׂה שֵׁשֶׁת יָמִים:

אחר המן) ובזה נראה שגדול ה' מכל אלהים. ילכן בכל לב ונפש ומאד נמליכהו עלינו וניחדו ב"פ בכל יום בשמע ישראל: גבר. (תלים קיז): שהשלום. (לפי שבכל הד' גליות נכנסו ישראל לשלום ויצאו בשלום וכן יצאו מגלות זה בשלום. פתח הבית בשלום וסיימו בשלום ויסד בו ה' חרוזים בסיום שלום. ולרמוז לה' שלומות שנזכה לעתיד. בשלום ה' יתנהג עמנו מאהל לאהל, הכהנים יברכונו בכל יום בשלום בשם המפורש. ושלום ה' ידור בבהמ"ק. ויתן לנו שלום. ונוטה לנו כנהר שלום) י"ר כי מי שהשלום שלו ישים עלינו ברכה בשלום (שזולתו לי"א ברכה) וגם מצפון ודרום (חוץ מערב ומזרח שהובטח יעקב אע"ה. ופרצת ימה וקדמה) יגיע שלום על ישראל. והרחמן יברך עמו ישראל בשלום (שרק הוא כלי מחזיק ברכה) ויזכו לראות בנים וב"ב עוסקי' בתורה ומצות בלי קטגור רק שלום על ישראל (וזה יהיה בימי משיח) ועל השלום והרחמן. הוא ה' שקראו חזקיה פלא יועץ (תפלות עלה) אל גבור אבי עד שר שלום. ומשיח נקרא בשמו: יברך (תלים כט): בנים. תל"ה (שם קכח): פלא. (ישעי' ט ה): ברוך אל עליון אשר נתן. לנו שבת יום מנוחה. ונבקשו בזכות שמירת שבת. שכמו שעד עתה עשה לנפשנו פדיון מיסורין ואנחות הגליות. כן ינאלנו וידרוש לעיר ציון הנדחה. כי עד מתי תעלב נפש הנאנחה על החורבן: ברוך. (תה"ת נו): השומר שבת. בין זכר בין נקבה. יהיו מרוצים לה' כהקריבו בבהמ"ק מנחה על מחבת לכבודו: רוכב. ה' הרוכב על שמי ערבות ומלך כל העולמות. השמיע לעמו ישראל בדברותיו הנעימים על הר סיני לשבות בשבת ולענגו במאכלים ערבים ומיני מטעמים ולכבדו במלבושי כבוד כהולך למשתה משפחתו. רוכב (תלים סח): אזן. (קהלת יב) לי האזנה ושמיעה. לי אזן. כמו האזינו (דברים לב א)' ואשרי. לכל המצפה לקבל שכר כפול על קיום מעשי שבת הכפול (לחם משנה זכור ושמור ב' כבשים) מאת ה' הרואה הכל ואינו נראה. שיזכה לו ה' נחלה כפולה בהר ובשפל ובמנוחה בלי מצרים משכנים המטרידים. כנחלת יעקב אע"ה שזרח לו השמש כשעבר פניאל: כל. השומר יום שבת כדינו מלחללו. יהא גירלו וחלקו שיוכשר לקבל שפע חביב וקדוש היורד בו לכל השבוע. ואם יצא חובת יום שבת בלימוד ותפלה. אשרי לו. כי נחשב לו כמו שצא מנחה לה' אדון עולם שבראו: שומר (ישעיה נו): הכשר כו'. לי תכמוד. חבת הקדש מכשרתו: מנחה. (ראשית לה יט): חמדת. ה' אלהי יוצרי ובוראי הזמין השבת לחמדת כל הימים כמה שאתיך בו (ויכל ביום השביעי. ת"א וחמיד. מלי כלהה נפשי) ומה טוב יהיה לישראל התמימים אם השבת ישמר מהם כדת. כי בזכותו יקשור ה' בורא כל העולמות על ראשם כתר מזהב מקשה כמדת ראשם ויהא לו נחת רוח מהם: (הלומים. לי מקשה. כמו הולם פעם. גם הוא לי תלמוד. הולמתו העטרה): זכור. הזוכר יום שבת לקדשו. תהא קדושתו הגבוה לנזר על ראשו. ולכן יתן אדם בו לנפשו עונג ושמחה להתגדל בם: זכור. (שמות כח): קדש. שבת המלכה תהא לכם קדש. כי בתוך בתיכם תניח ברכה לכל השבוע. ובכ"מ לא תעשו בו מלאכה. וכן בן ובת עבד ושפחה: קדש (שמות לה ב): אל (יחזקאל מד): בכל (שמות לה ג): לא. (שם כ י): יום. שבת הזה מכובד יותר מכל הימים. לפי שבו שבת הבריאה הבורא כל העולמים: כי (ראשית ב ג): ששת. בו' יוס תוכל לעשות מלאכתך. אך יום הז' תייחד ללימוד ותפלה לאלהיך. שהוא שבת שאיר עליו שלא תעשה בו מלאכה. לכי שבת הוא

יום זה ראשון הוא למקראי קודש. יום שבתון יום שבת קודש. על כן כל איש ביינו יקדש. על שתי לחם יבצעו תמימים: יום זה. אכול משמנים שתה ממתקים. כי אל יתן לכל בו דבקים. בגד ללבוש לחם חוקים בשר ודגים וכל מטעמים: יום זה לא תחסר כל בו ואכלת ושבעת. וברכת את יהוה אלהיך אשר אהבת. כי ברכך מכל העמים: יום זה השמים מספרים כבודו. וגם הארץ מלאה חסדו. ראו כי כל אלה עשתה ידו. כי הוא הצור פעלו תמים: יום זה

שיר וזו ה' בתים. הא' חלוק לג' חרוזים (וחלקי גם הם הסוגר וגם הסובב אחר כל הבתים) בסיום שוה. והשאר כ"א חלוק לג' בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום תמונה השוה לסיום הסובב. וראשי הבתים אתוס יהודה :

יום שבתון אין לשכוח. זכרו כריח הניחוח. יונה מצאה בו מנוח. ושם ינוחו יגיעי כח: היום נכבד לבני אמונים. זהירים לשמרו אבות ובנים. חקוק בשני לוחות אבנים. מרוב אונים ואמיץ כח: יונה ובאו כולם בברית יחד. נעשה ונשמע אמרו כאחד. ופתחו וענו יהוה אחד. ברוך הנותן ליעף כח: יונה דבר בקדשו בהר מור. יום השביעי זכור ושמור. וכל פקודיו יחד לגמור. חזק מתנים ואמץ כח: יונה העם אשר נע כצאן תעה. יזכור לפקדו ברית ושבועה. לבל יעבר בם מקרה רעה. כאשר נשבעת על מי נח: יונה

שיר וזו ו' בתים. הא' חלוק לג' חרוזים בסיום שוה (והסוגר הוא גם הסובב אחר כל הבתים) והשאר כ"א חלוק לג' בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום תמונה השוה לסיום הסובב. וראשי הבתים מב' ואילך הם אברהם. והמחבר שהוא הראב"ע :

כי אשמרה שבת אל ישמרני. אות היא לעולמי עד בינו וביני: אסור מצוא חפץ עשות דרכים. גם מלדבר בו דברי צרכים. דברי סחורה אף דברי מלכים. אהגה בתורת אל ותחכמני: אות היא בו אמצא תמיד נופש לנפשי. הנה לדור ראשון נתן קדושי. מופת בתת לחם משנה בששי. ככה בכל ששי יכפיל מזוני: אות היא רשום בדת האל חוק אל סגניו. בו לערוך לחם פנים בפניו. על כן להתענות בו על פי נבוניו. אסור לבד מיום כפור עוני: אות היא הוא יום מכבד הוא יום תענוגים. לחם ויין טוב בשר ודגים. המתאבלים בו אחור נסוגים. כי יום שמחות הוא ותשמחני: אות היא מחל מלאכה בו סופו להכרית. על כן אכבס בו לבי כבורית. ואתפללה

הוא עשה הכל רק בו' יום ובז' נח : שבת. (שמות כ ט י יא) : ראשון. יום השביעית יום שבת קדש כתוב בתורה קודם לכל מועדי ה' מקראי קדש. ולכן כל איש יקדש בו על יינו ויבצע על ב' חלות שלמים : אכול. בשבת דברים שמנים ושתה דברים מתוקים. כי ה' נותן לכל הדבקים בו ע"י עונג שבת. בגד ללבוש ולחם תמידי כראוי ובשר ודגים וכל מטעמים. אכול (נחמיה ח) : בגד. (ראשית כח כ משלי ל) : לא. תשגיח שלא יחסר לך בשבת שום דבר. ואכלת ושבעת וברכת לה' שאהבתו. על שברכך יותר מכל העמים : ואכלת (דברים ח י) : כי. (שם ז יד) : השמים. מלאכי מרום המספרים כבוד ה' וגם בין יושבי הארץ מלא תהלתו על חסדו להם. וראו כי כחו ברא כל אלה. השמים וצבאם והארץ וצבאיה. כי היא הצורת שפעלו תמים. השמים (תהלים יט) : הארץ (שם קיט) : כל (ישעיה סו) : הצור. דברים לב :

יום. שבת אין ראוי לשכוח. שזכרו חשוב לה' כריח הניחוח מקרבן. והיונה שלחה נח מהתיבה ביום הז' מלאה בו מנוח לכף רגלה. וכנ"י המשולה ליונה מלאה בו מנוח (שבשבת ניתן רק לה) ובו ינוחו המייגעים כחם בכל השבוע בעבודה. וגם בגיהנם ינוחו בו הרשעים המייגעים כחם כל השבוע בעונשם : (יונה) ראשית ח: ושם. איוב ג טז) : היום. יום שבת נכבד לישראל בני האבות אמוני ה'. וזהירים לשמרו אבות וגם בנים. ומצותו היה כתוב בב' לוחות אבנים שניתנו מה' המרובה באונ' והאמיץ כח : מרוב. (ישעיה מ) : ובאו. בשבת באו כל ישראל בלב אחד בברית ה' אצל הר סיני. ויחד אמרו נעשה הנ' שמענו מה' ונשמע עוד. ופתחו פיהם וצעקו ה' אחד וברוך הוא הנותן ליעף כח. על מה שחיזק כחני היעף לעמוד ולשמוע דברותיו : נותן ליעף. (ישעיה מ) : דבר. ה' בענן קדשו על הר סיני לזכור ולשמור יום הז'. וללמוד ולעשות כל מצותיי יחד. ולחזק מתנים ולאמץ כח לשמרו : חזק. (נחום ב) : העם. עם ישראל הנע יחד מאהלו כצאן תעה. יזכרהו ה' להשגיח עליו בזכות ברית ושבועת הר סיני. שלא יעבור בהם מקרה רע כמו שנשבע אחר המבול שלא ישחית ויאבד העולם: ברית כו' מי נח. (ישעיה נד) :

כי. כאשר אשמור יום שבת כדת. בזכותו גם ה' ישמרני מכל רע. כי השבת היא אות לעולם בינו וביני : אות. (שמות לא יז) : אסור בשבת לדבר ולילך כמחול ולדבר ממלאכה ושאר עסקים וממכר וכה"ר. ולכן אדבר בו רק בתורת ה' ותחכימני : אסור כו'. (ישעיה נח) : בו. בדבור התורה אני מוצא תמיד ניחות בשבת לנפשי. שבה נאמר כי לדור המדבר הראשון לקבלתה נתן ה' קדושי מופת להכוונת שבת. במה שנתן להם בו' מן כפול גם לשבת. שינוחו בו שלא יטרחו בלקיטתו. וכעת אנקבו שבן בכל יום ו' יתן לי מזון כפול גם לשבת כל הצריך: רשום. כתוב בתורת ה' (ויקרא כד ח). מצוה לכהני. לסדר בשבת לחם הפנים לפניו על השלחן בבהמ"ק ולסלק הלחם המונח משבת העבר ולאכלו בשבת ולכן אסור מד"ס לצום בשבת. וכשחל בו יוה"כ חובה לצום : סגניו. מלי' חז"ל. סגני כהונה וגדשו במהרה. והסגנים. (נחמיה ד): הוא יום מכובד. ויום התענוגים בלחם ויין טוב ובשר ודגים. והמתאבלים נסוגים אחור מהאבילות בשבת. כי היא יום שמחות. והנקבך

אל אל ערבית ושחרית. מוסף וגם מנחה הוא יענני : אות היא

שיר וכו ה' בתים. הא' חלוק לב' חרוזים בסיום שוה (וכ"א חלוק לב בסיום שוה משונה) ואח"כ הסוגר חלוק לג' בסיום שוה משונה (והוא גם הסובב אחר כל הבתים) והשאר כ"א חלוק לג' בסיום שוה (וכ"א מהב' חלוק לב' בסיום שוה משונה) ואח"כ הסוגר חלוק לג' בסיום שוה משונה השוה להסובב. ובראשי הבתים חתום שלמה חזק. ואולי הוא בן גבירול :

שמרו שבתותי למען תינקו ושבעתם. מזיו ברכותי אל המנוחה כי באתם. ולוו עלי בני. ועדנו מעדני. שבת היום ליהוה : לעמל קראו דרור ונתתי את ברכתי. אשה אל אחותה לצרור לגלות על יום שמחתי. בגדי שש עם שני. והתבוננו מזקני. שבת היום ליהוה : ולוו מהרו את המנה לעשות את דבר אסתר. וחשבו עם הקונה לשלם אכול והותר. בטחו בי אמוני. ושתו יין משמני. שבת היום ליהוה : ולוו הנה יום גאולה יום שבת אם תשמורו. והייתם לי סגולה לינו ואחר תעבורו. ואז תחיו לפני. ותמלאו צפוני. שבת היום ליהוה : ולוו חזק קריתי אל אלהים עליון. והשב את נותי בשמחה ובהגיון. ישוררו שם רנני. לויי וכהני. אז תתענג על יהוה. שבת היום ליהוה : ולוו

שיר וכו ו' בתים וכב"א ד' חרוזים (כ"א מיוחד וב"ת ויחד וב"ת) בסיום שוה. ובכ"א מב' בתים הראשונים חתום דונש בראשי החרוזים. וכן בבית האחרון :

דרור יקרא לבן עם בת. וינצרכם כמו בבת. נעים שמכם ולא ישבת. שבו ונוחו ביום שבת : דרוש נוי ואולמי. ואות ישע עשה עמי. נטע שורק בתוך כרמי. שעה שועת בני עמי : דרוך פורה בתוך בצרה. וגם בבל אשר גברה. נתוץ צרי באף ועברה. שמע קולי ביום אקרא : אלהים תן במדבר הר. הדס שטה ברוש תדהר. ולמזהיר ולנזהר. שלומים תן כמי נהר : הדוך קמי אל קנא. במוג לבב ובמגינה. ונרחיב פה ונמלאנה. לשוננו לך רנה : דעה חכמה לנפשך. והיא כתר לראשך. נצור מצות קדושך. שמור שבת קדשך :

שיר וכו ה' בתים. הא' חלוק לה' חרוזים בסיום שוה (והה' הוא הסובב גם אחר כל הבתים ול' מקרא) והשאר כ"א חלוק לג' בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום משונה השוה להסובב ול' מקרא. ובראשי הבתים חתום שמואל :

שבת היום ליהוה. מאד צהלו ברנוני. וגם הרבו מעדני. אותו לשמור במצות יהוה. שבת היום ליהוה : מעבור דרך וגבולים. מעשות היום פעלים. לאכול ולשתות בהילולים

ה' שתשמעני כי : מחל. ישראל המחלל השבת ועושה בו מלאכה סופו לבא לכרת. ולכן אכנס בו לבי כמו בבורית שיהא טהור וקדוש. ואתפלל בו לה' ערבית ושחרית ומוסף ומנחה. והוא יקבל תפלתי ויענני .

שמרו. אומר בשם ה'. עמי שמרו שבתותי. שבזכותם תהיו יונקים ושובעים מזיו ברכותי כשתבואו אל המנוחה לא"י. כמו אז כאשר באתם אל המנוחה לא"י ואם אין לבשמות לענג השבת ילוו בני על בטחוני ועדנו מעדני. כי שבת היום לה': שבת. (שמות טז כה): לעמל. לעבודת עמל השבת קראו דרור בשבת. ונתתי לכם ברכתי לקשור ברכי' להברכה (שושיג דיש בציר ובציר זרע) וכדי להרבות שמחה על שבת יום שמחתי לבשו בגדי ששי. וביננו זאת מזקני חכמי עמי אשר שכן עשו . כי שבת היום לה' : ונתתי (ויקרא כ"ה כ"א): אשה (שם י"ח י"ח): והתבוננו. (תהלים קיט ק): מהרו . להכין סעודת שבת המלכה כמו שמיהרו להכין סעודת אסתר כאשר דברה. ועשו חשבון עמי הקונה שמים וארץ לשלם לכם מה שהוצאתם על האכילה ועוד יותר. ובטחו בי אמוני שאשלם לכם. ושתו יין שמן שלי כי שבת היום לה': מהרו (אסתר ה ה): וחשבו . (ויקרא כה נ): הנה. אם תשמרו יום שבת כדת. בזכותו יבא לכם יום הגאולה והייתם לי סגולה. וכעת לינו בגלות הדומה ללילה ואח"כ תעבורו מתוכו לא"י. ואז תהיו שם לפני תמיד ותתמלאו מטובי הצפון לכם ליום שכולו שבת לה' : והייתם (שמות יט ה): לינו. (בראשית יט ב): חזק. ה' את ירושלים עירי והשב בית מקדשי בשמחה ודברי שיר. ושם ישוררו רנני לויי וכהני. ואז אתה עם ישראל תתענג אצל ה' ביום שכולו שבת לה': אז. (ישעיה נח) :

דרור . ה' יקרא גאולה לזכר ונקבה וישמרכם כבבת עין ושמכם יהא נעים לתהלה תמיד. בשכר קיום דברו שבו איש תחתיו ונוחו ביום שבת: נעים. (תהלים קלה ג): דרוש. אתה ה' אלקיך. דרוש בית מקדש ועשה עמי אות ישועה ונטע ענף גפן (רומז למשיח) בתוך כרמי וקבל צעקת בני עמי: נטע. (ישעיה ה): דרוך. קמי בעיר בצרה בירת אדום כענבים בגת וגם אלו שבבבל שגברה ונתוש צרי באף וחמה ושמע קולי ביום שאקראך: דרוך. (ישעיה סג): אלהים תן. לנו גאולת עולם ועשה ישוב בארץ ישראל החריבה כמדבר והצמח בהרי ארץ ישראל אילני הדס ושטה וברוש ותדהר (רומז לחכמה וטובה ושלום) ולמזהיר על שמירת שבת ולנזהר בשמירתו. תן רוב שלום כמו נהר: הדס. (ישעיה מא יט): שלומים. (שם מח): הדוך קמי אל קנא. בהמסת ושברון לב. ונרחיב הפה ונמלאנה בתהלתך ולשוננו תאמר לך רנה: הדוך (איוב מ): ובמגינה (איכה ג): ונרחיב. (תהלים פא): דעה. אתה עמי דע לך חכמת התורה ותהא כתר לראשך. ושמור מצות ה' קדושך ושבת קדשך. ולפי משקל השיר הנ"ל צ"ל קדושך או וקדשיך: דעה. (משלי כד יד) :

שבת היום לה' ולכן שמחו מאד ברנה ורוב מעדנים ושמרוהו כמצות ה': שבת. (שמות טז כה): שבת היום לה' מלילך בו בדרך וחוץ לתחום ומלעשות מלאכה. רק לאכול ולשתות ולהלל לה'. כי זה היום עשה ה' לשמוח בו בה': זה. (תהלים קיח): שבת היום לה'. ואם תשמרוהו כדת. ה' ישמרך כבבת עין. ואתה ובנך ובתך השמרוהו. ותזמין לו עונג. ובזכותו תגאל ואז

בְּהִלּוּלִים. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יהוה. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה: וְאִם תִּשְׁמְרֵנִי יָהּ יִנָּצֵר כְּבָבַת. אַתָּה וּבִנְךָ וְגַם הַבַּת. וְקָרָאתָ עוֹנֶג לַשַּׁבָּת. אָז תִּתְעַנַּג עַל יהוה. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה: אֱכוֹל מַשְׁמַנִּים וּמַעֲדַנִּים וּמַטְעַמִּים הַרְבֵּה מִינִים. אֱגוֹזֵי פֶרֶךְ וְרִמּוֹנִים. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יהוה. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה: לַעֲרוֹךְ בַּשּׁוּלְחָן לֶחֶם חֲמוּדוֹת. לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. וּבֵרַכְתָּ אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת. שִׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ בָנַי שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוה: יה רבון. צור משלו.

(לג) ילמוד מאמר הזוהר ביומא דשבתא בסעודתא תניינא כתיב (ישעיה נח) אז תתענג על ה' על ה' ודאי דהה'יא שעתא אתגליא עתיקא קדישא. וכולהו עלמין בחדוותא שלימא חדוותא דעתיקא עבדינן. סעודתא דיליה היא ודאי. בסעודתא תליתאי דשבתא. כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך. דא היא סעודתא דזעיר אנפין. דהוי בשלימותא. וכולהי שתא יומין מההוא שלימו מתברכין. ובעי בר נש למחדי בסעודתיה. ולאשלמא אלין סעודתי. דאינון סעודתי מהימנותא שלימתא דזרעא קדישא דישראל. די מהימנותא דא דילהון. ולא דע"ג עובדי ע"ז. ובגין כך אמר ביני ובין בני ישראל. תא חזי בסעודתא אלין אשתמודען ישראל דאינון בני מלכא. דאינון מהיכלא דמלכא. דאינון בני מהימנותא עלאין. ומאן דפגם חד סעודתא מנייהו אחזי פגימותא לעילא. ואחזי גרמיה דלאו מבני מלכא עלאה הוא. דלאו מזרעא קדישא דישראל הוא. ויהבין עליה חומרא דתלת מלין דינא דגיהנם וכו'. ותא חזי דכלהו שאר זמנין וחגין בעי ב"נ למחדי ולמחדי למסכני ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני עונשיה סגי דהוא בלחודוי חדי ולא יהיב חידו לאחרא עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. ואי איהו בשבתא חדי. אף על גב דלא יהיב לאחרא. לא יהבין ליה עונשא כשאר זמנין וחגין. דכתיב פרש חגיכם. פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם. וכתיב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. ואלו שבת לא קאמר. ובגין כך כתיב ביני ובין בני ישראל. ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא. יהבין ליה לבר נש נשמתא אח"א. נשמתא עלאה. נשמתא דכל שלומא בה בדוגמא דעלמא דאתי. ובגין כך אקרי שבת. מהו שבת. שמא דקוב"ה. שמא דאיהו שלים מכל סטרין. א"ר יוסי ודאי כך הוא. ווי ליה לבר נש דלא אשלים חדוותא דמלכא קדישא. מאן חדוותא דיליה. אילין תלת סעודתי מהימנותא. סעודתי דאברהם יצחק ויעקב כלילן בהו. וכלהו חידו על חידו. מהימנותא שלימותא מכל סטרוי. תאנא. בהדין יומא מתעטרין אבהן וכל בנין ינקין. מה דלא בכל שאר חגין וזמנין. בהדין יומא חייבי דגהינם נייחין. בהדין יומא כל דינין אתכפיין. ולא מתערין בעלמא. בהדין יומא אורייתא מתעטרא בעטרין שלימין. בהדין יומא חדוותא ותפנוקא אשתמע במאתן וחמשין עלמין. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

(לג) ידי אססי. וגוטל ידיו: (לד) ומברך בה"מ על היין. אפילו אין דרכו בכך בחול ביחיד. כדי להרוות ברכות: (לה) ויזכה בפירות ומגדים וריחני אחר סילוק השולחן מה"ט:

פרק ט אמר רבי עקיבא. מנין לעבודת כוכבים שמטמאה במשא כנדה שנאמר (ישעיה ל) תזרם כמו דוה צא תאמר לו. מה נדה מטמאה במשא אף עבודת כוכבים מטמאה במשא: (ב) מנין לספינה שהיא טהורה. שנאמר (משלי ל) דרך אניה בלב ים. מנין לערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים שזורעין בתוכה ה' זרעונין ד' בד' רוחות הערוגה ואחת באמצע. שנאמר (ישעיה סא) כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח. זרעה לא נאמר אלא זרועיה: (ג) מנין לפולטת ש"ז ביום השלישי שהיא טמאה. שנאמר (שמות יט) היו נכונים לשלשת ימים. מנין שמרחיצין את המילה ביום השלישי שחל להיות בשבת. שנאמר (בראשית לד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. מנין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח שנאמר (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו: (ד) מנין לסיכה שהיא כשתיה ביוה"כ. אף ע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר. שנאמר (תהלים קט) ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו: (ה) המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה. תבלין כדי לתבל ביצה קלה. ומצטרפין זה עם זה. קליפי אגוזים קליפי רמונים איסטים ופואה. כדי לצבוע בהן בגד קטן בסבכה. מי רגלים נתר ובורית קמוליא ואשלג. כדי לכבס בהן בגד קטן בסבכה. רבי יהודה אומר. כדי להעביר על הכתם: (ו) פלפלת. כל שהוא. ועטרן כל שהוא. מיני בשמים ומיני מתכות. כל שהן. מאבני המזבח ומעפר המזבח מקק ספרים ומקק מטפחותיהם. כל שהן. שמצניעין אותן לגונזן. ר' יהודה אומר. אף המוציא ממשמשי עבודת כוכבים. כל שהוא. שנאמר (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: (ז) המוציא קופת הרוכלין. אע"פ שיש בה מינים הרבה. אינו חייב אלא חטאת אחת. זרעוני גינה. פחות מכגרוגרת רבי יהודה בן בתירא אומר

זהו התענג אלל ה': אתה (שמות כ י): וקראת כו': אז. (ישעיה נח): שבת היום לה'. ולכן אכול בו דברים שמנים ומעדנים ומטעמים הרבה מינים ופירות אגוזי פרך ורמונים. ואכלת ושבעת וברכת את ה': ואכלת. (דברים ח): שבת היום לה'. ולכן צריך לסדר בו בשלחן להם נחמד ולאכול בו ג' סעודות ולברך את ה' הנכבד בכל סעודה. ולכן אתם בני שמרו שבת בשקידה רבה ועשו כל הנ"ל, כי שבת היום לה': שקדו. (עזרא ח):

אומר חמשה. זרע קישואין שנים. זרע דילועין שנים. זרע פול המצרי שנים. חגב חי טהור כל שהוא. מת כגרוגרת. ציפורת כרמים בין חיה בין מתה. כל שהוא שמצניעין אותה לרפואה. רבי יהודה אומר אף המוציא חגב חי טמא כל שהוא שמצניעין אותו לקטן לשחק בו:

פרק י המצניע לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת. חייב בכל שהוא. וכל אדם אין חייב עליו אלא כשיעורו. חזר והכניסו. אינו חייב אלא כשיעורו: (ב) המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה. בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אדר פטור. מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת. קופה שהיא מלאה פירות ונתנה על איסקופה החיצונה. אע"פ שרוב הפירות מבחוץ פטור עד שיוציא את כל הקופה: (ג) המוציא בין בימינו בין בשמאלו בתוך חיקו או על כתיפו חייב שכן משא בני קהת. כלאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקו באזנו ובשערו ובפונדתו ופיה למטה בין פונדתו לחלוקו ובשפת חלוקו במנעלו בסנדלו פטור. שלא הוציא כדרך המוציאין: (ד) המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור. לאחריו ובא לו לפניו חייב. באמת אמרו. האשה החוגרת בסינר בין מלפניה ובין מלאחריה חייבת שכן ראוי להיות חוזר. ר' יהודה אומר. אף מקבלי פתקין: (ה) המוציא ככר לרשות הרבים חייב הוציאוהו שנים פטורין. לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבין. ורבי שמעון פוטר. המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי. פטור אף על הכלי. שהכלי טפלה לו. את החי במטה. פטור אף על המטה. שהמטה טפלה לו. את המת במטה חייב. וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ חייב ורבי שמעון פוטר: (ו) הנוטל צפורניו זו בזו או בשיניו וכן שערו וכן שפמו וכן זקנו וכן הגודלת וכן הכוחלת וכן הפוקסת רבי אליעזר מחייב וחכמים אוסרין משום שבות. התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור. ורבי שמעון פוטר בזה ובזה:

פרק יא הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים מרשות הרבים לרשות היחיד חייב. מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע ר"ע מחייב. וחכמים פוטרין: (ב) כיצד. שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים. המושיט והזורק מזו לזו פטור. היו שתיהן בדיוטא אחת המושיט חייב והזורק פטור. שכך היתה עבודת הלוים. שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים מושיטין הקרשים מזו לזו. אבל לא זורקין. חולית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה ורחבן ד' הנוטל מהן והנותן על גבן חייב פחות מכן פטור: (ג) הזורק ארבע אמות בכותל. למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר. למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ. הזורק בארץ ארבע אמות חייב. זרק לתוך ארבע אמות ונתגלגל חוץ לארבע אמות פטור. חוץ לארבע אמות ונתגלגל לתוך ארבע אמות חייב: (ד) הזורק בים ארבע אמות פטור אם היה רקק מים ורה"ר מהלכת בו הזורק בתוכו ד' אמות חייב. וכמה הוא רקק מים. פחות מעשרה טפחים. רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו הזורק בתוכו ד' אמות חייב: (ה) הזורק מן הים ליבשה ומן היבשה לים ומן הים לספינה ומן הספינה לים ומן הספינה לחבירתה פטור. ספינות קשורות זו בזו. מטלטלין מזו לזו. אם אינן קשורות אף ע"פ שמוקפות. אין מטלטלין מזו לזו: (ו) הזורק ונזכר לאחר שיצתה מידו. קלטה אחר קלטה כלב או שנשרפה פטור. זרק לעשות חבורה בין באדם ובין בבהמה ונזכר עד שלא נעשית חבורה פטור. זה הכלל. כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה. תחלתן שגגה וסופן זדון. תחלתן זדון וסופן שגגה. פטורין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה:

פרק יב הבונה. כמה יבנה ויהא חייב. הבונה כל שהוא. והמסתת והמכה בפטיש ובמעצד. הקודח כל שהוא חייב. זה הכלל. כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב מפני שהוא כמתקן מלאכה: (ב) החורש כל שהוא המנכש והמקרסם והמזרד כל שהוא חייב. המלקט עצים. אם לתקן כל שהן. אם להסיק. כדי לבשל ביצה קלה המלקט עשבים. אם לתקן. כל שהן. אם לבהמה כמלא פי גדי: (ג) הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין משם אחד בין מב' שמות בין משני סמנים. בכל לשון חייב. אמר רבי יוסי. לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם. שכך היו רושמין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו. אמר רבי. מצינו שם קטן משם גדול. שם משמעון ושמואל. נח מנחור. דן מדניאל גד מגדיאל: (ד) הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב. כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם. על ב' כותלי זויות ועל שני לוחי פינקס והן נהגין זה עם זה חייב. הכותב על בשרו חייב. המסרט על בשרו. רבי אליעזר מחייב חטאת. ורבי יהושע פוטר: (ה) כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק סופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור. לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפיקו. כתב אות אחת סמוך לכתב וכתב על גבי כתב. נתכוין לכתוב ח"ת וכתב ב' זיינין אחד בארץ ואחד בקורה. כתב על ב כותלי הבית. על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה. פטור. כתב אות אחת נוטריקון. רבי יהושע בן בתירא מחייב. וחכמים פוטרין: (ו) הכותב שתי אותיות בשתי העלמות. אחת שחרית ואחת בין הערבים. רבן גמליאל מחייב. וחכמים פוטרין:

פרק יג רבי אליעזר אומר. האורג שלשה חוטין בתחלה ואחד על הארוג חייב. וחכמים אומרים. בין בתחלה בין בסוף שיעורו שני חוטין: (ב) העושה שתי בתי נירין בנירין. בקירוס בנפה בכברה ובסל חייב. והתופר שתי תפירות והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות: (ג) הקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין והמקלקל ע"מ לתקן שיעורו כמתקן: (ד) שיעור המלבן והמנפץ והצובע

הצובע והאוזה. כמלא רחב חסיט כפול. והאורג ב׳ חוטין. שיעורו כמלא הכים: (ה) רבי יהודה אומר. הצר צפור למגדל וצבי לבית חייב. וחכמים אומרים. צפור למגדל וצבי לבית ולחצר ולביברין. רשב״ג אומר. לא כל הביברין שוין זה הכלל. כל המחוסר צידה פטור. ושאינו מחוסר צידה חייב: (ו) צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב. נעלו שנים פטורין. לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין. ור״ש פוטר: (ז) ישב האחד על הפתח ולא מלאהו. ישב השני ומלאהו. השני חייב. ישב הראשון על הפתח ומלאהו ובא השני וישב בצדו. אע״פ שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור. הא למה זה דומה. לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו:

פרק יד שמנה שרצים האמורים בתורה. הצדן והחובל בהן חייב. ושאר שקצים ורמשים. החובל בהן פטור. הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור. חיה ועוף שברשותו הצדן פטור. והחובל בהן חייב: (ב) אין עושין הילמי בשבת. אבל עושה הוא את מי המלח וטובל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל. אמר רבי יוסי והלא הוא הילמי. בין מרובה ובין מועט. ואלו הן מי מלח המותרין. נותן שמן בתחלה לתוך המים או לתוך המלח: (ג) אין אוכלין איזוב יון בשבת. לפי שאינו מאכל בריאים. אבל אוכל הוא את יועזר ושותה אבוב רועה. כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה. חוץ ממי דקלים וכוס עיקרים. מפני שהן לירוקה. אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו וסך שמן עיקרין שלא לרפואה: (ד) החושש בשיניו. לא יגמע בהן את החומץ אבל מטבל הוא כדרכו. ואם נתרפא נתרפא. החושש במתניו. לא יסוך יין וחומץ. אבל סך הוא את השמן. ולא שמן ורד. בני מלכים סכין שמן ורד על מכותיהן שכן דרכם לסוך בחול. רבי שמעון אומר. כל ישראל בני מלכים הם:

פרק טו אלו קשרים שחייבין עליהן. קשר הגמלין וקשר הספנין. וכשם שהוא חייב על קישורן כך הוא חייב על היתרן. רבי מאיר אומר. כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידיו. אין חייבין עליו (ב) יש לך קשרים שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין וכקשר הספנין. קושרת אשה מפתח חלוקה וחוטי סבכה ושל פסקיא ורצועות מנעל וסנדל ונודות יין ושמן וקדרה של בשר. רבי אליעזר בן יעקב אומר קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא. קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל. רבי יהודה מתיר. כלל אמר רבי יהודה. כל קשר שאינו של קיימא. אין חייבין עליו: (ג) מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים. ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת. אבל לא משבת למוצאי שבת. רבי ישמעאל אומר. מקפלין את הכלים ומציעין את המטות מיוה״כ לשבת וחלבי שבת קריבין ביוה״כ (נ״א אבל לא של יוה״כ בשבת) ר״ע אומר. לא של שבת קריבין ביוה״כ ולא של יוה״כ קריבין בשבת:

פרק טז כל כתבי הקודש. מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן. ואע״פ שכתובים בכל לשון טעונין גניזה. ומפני מה אין קורין בהן מפני ביטול בית המדרש. מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפלין עם התפלין ואף ע״פ שיש בתוכן מעות. ולהיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש. בן בתירא אומר. אף למפולש: (ב) מצילין מזון שלש סעודות הראוי לאדם לאדם הראוי לבהמה לבהמה כיצד. נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון שלש סעודות. בשחרית. מצילין מזון שתי סעודות. במנחה. מזון סעודה אחת. רבי יוסי אומר. לעולם מצילין מזון שלש סעודות: (ג) מצילין סל מלא ככרות ואע״פ שיש בו מאה סעודות ועיגול של דבילה וחבית של יין ואומר לאחרים בואו והצילו לכם. ואם היו פקחין עושין עמו חשבון אחר שבת. להיכן מצילין אותן. לחצר המעורבת. בן בתירא אומר. אף לשאינה מעורבת: (ד) ולשם מוציא כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף. רבי יוסי אומר שמנה עשר כלים. וחוזר ולובש ומוציא. ואומר לאחרים בואו והצילו עמי: (ה) רבי שמעון בן ננס אומר. פורסין עור של גדי על גבי שידה תיבה ומגדל שאחז בהן את האור מפני שהוא מחרך. ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה. רבי יוסי אוסר בכלי חרש חדשים מלאים מים לפי שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה: (ו) נכרי שבא לכבות. אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן. אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו. מפני ששביתתו עליהן: (ז) כופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחוז בקורה ועל צואה של קטן ועל עקרב שלא תישך. אמר רבי יהודה. מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב. ואמר חוששני לו מחטאת: (ח) נכרי שהדליק את הנר. משתמש לאורו ישראל. ואם בשביל ישראל אסור. מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל. ואם בשביל ישראל אסור. עשה נכרי כבש לירד בו. יורד אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור. מעשה בר״ג וזקנים שהיו באין בספינה ועשה נכרי כבש לירד בו וירדו בו רבן גמליאל וזקנים:

נשלם בית היין. נכנס יין יצא סוד הניתן בשבעים פנים לתורה בבית המדרש. באנו לשלום מבית היין. יצא סוד ה' ליראיו. ילכו מחיל אל חיל. יבואו על חדר הורתם. מדרש לפירושים בתורתם. בו מבואר קביעותו ותורתו. וכמה גופי הלכות התלויות בדבור :

(א) קובעים מדרש אחר סעודת שחרית לדרוש בד"ת ומצוה לרוץ אפי' בשבת כו' : (ב) גדול עונש המבטלו. על דבר זה בעלי בתים יורדין מנכסיהן [לשיא עמלו בוני ביתם בלי צדק ואינן נוטעין אחר בנכסיהן שיתקיימו ע"ל] היינו דווקא בעלי בתים והמון עם [קרבם בתימו לעולם עושין בתיהם קבריהם] כי מאחר שכל ימות החול אין להם פנוי לתורה שעוסקין כל ימי השבוע במו"מ וטרודין בעסקי ד"א ופרנסה. אם בשבת יעסקו באכילה ושתיה כל היום תורה מה תהא עליה. מכיון ידע האיש ההמוני חובות תורתו ואמונתו אחר שכל ימי השבוע זה פונה לכרמו זה לזיתו וזה למו"מ ובחורתו וזה למלאכתו ולאומנותו : (ג) אבל ת"ח שתורתן אומנותן מצוים להמשיך בשבת בעונג אכילה ושתיה יותר מ"מ גם הת"ח אחר שקיים שבת היא לכם ובעד כל צרכו והתענג על ה' יקיים שבת לה' לעסוק בתורה בין מעט בין הרבה ובלבד שיכוין לש"ש : (ד) ואם רגיל בשינת צהרים לא יבטלנו כי עונג הוא לו : (ה) לא יאמר אדם אישן כדי שאוכל לעשות מלאכתי לערב : (ו) איזה לימוד של תורה צריך להקדים. כך אמרו גדול התלמוד שמביא לידי מעשה לכך הוא שקול כנגד כל המצות ע"ל. וזה כל פרי ת"ת שידע האדם לשמור לעשות ולקיים חוקי האלהים ותורותיו זוהי תורה לשמה. לפיכך צריך להתנהג בה כסדר. וללמוד תחלה ידיעת קיום המצות כראוי ודבר בעתו מה טוב. וחביב ביותר לפני הקב"ה לימוד משפט דבר יום ביומו ע"כ אחר לימוד ידיעת התדיר הקודם בהכרח מצוה מן המובחר ללמוד הלכו' שבת בשבת לדעת המצות התלויות בו. ובזה נכללו דיני ומנהגי התפלות והברכות והקריאות של שבת וכוונותיהן והמנהגים הקשורים בהן [המבוארים בבתים הללו בס"ד. וכן ילמוד מתוכן סדר היום הקדוש [שאין בו מו"מ להרויח מעות כעות וזוזים זזים אך יוליכנו בריוח קיים ושכר יקר לאין חקר] אשרי שיאחז דרכו לדיר ולהתיישב בהם כתפארת אדם לשבת בית עולמים להיות בקי בהן ובחדריהם אז בודאי יעשה לו בתים בלתי נשבתים] ואל יחשוב אדם מעט הן וקלות אי כפשי רבות ואמורות הנה. הלואי ויהיו ת"ח שבדורינו בקיאין בהן וא"ל לומר מדיני ט"ל מלאכות ותולדותיהן ושבותין [עש"י סי' מה] ותחומין ועירובין וענפיהן שאין להם מספר ויש בהם עומק גדול מאד יותר מדיני מצוה. אה"נ נבחר לידע פי' הפרשה

והנביא שקראו בו והמדרשים שעליהן : (ז) ות"ח שאינו כרסו בשר ויין התורה יכנס לפרדס חכמת האמת ויטייל בו שעונג הוא לו ודאי אך לא יטריח עצמו בעיון עמוק : (ח) וא"ל לומר שלא יטריד עצמו בלימוד הגמ' בעומק (דלא כשל"ה) שגם זה נחשב חלול שבת וגמ' ערוכה היא ר"ן מהדר אזוגי דרבנן וא"ל במטותא מנייכו לא תחלוניה. ופרש"י כשהיה רואה זוגות ת"ח מדברים בתורה היה אומר להם כך ודבר ה' בפיו אמת טעמו ונימוקו עמו כי ת"ח ודאי אינן עסוקין בדברים בטלים אפי' בימי החול וא"צ להפרישם ממוזהרים ועומדים הם וכן שני חכמים אין קורין עם התנוקות בתחלה [היינו מה שלא למדו עדיין] אי משום דיפכין אנהדהון לצלותא דשבתא ואי משום דאכלין ושתין יקיר עליהון שינתא. והיתא להא ולהא מינה שמע' בהדיא דחשו לטורח האבות והבנים יחדו. גם בלמוד תורה האמור שלא יעסקו בו בשבת ביגיעה כדרך שעוסקין בחול אלא צריך להבדיל יום השבת בכל דבר שאפי' בלמוד הק' צ"ל בענוג ולא יהא כמשא כבד ועבודה קשה [עמש"ל בבית ישראל] וכן הדבר שהקפיד ר"ן אזוגות דרבנן בהדי הני דלא קפדי בסברי מצוה קעבדי אעפ"כ מיחה בידן והעלה עליהן כמחללי שבת כי סתם שני ת"ח העוסקין בתורה רגילין להעמיק ולפלפל בחריפות במלא כבוד שבת נשכח מאחר שנוהגים בו מנהג חול [ותו דאיכא למיחש דילמא מיפסקא שמעתייהו] זה אמת וברור: (ט) ונליג כאן בקצור יתר דיני שבת התלוים בדבור כראוי לפי כוונת החבור אמרו חז"ל ודבר דבר בא להורות שלא יהא דיבורך של שבת כדיבור של חול לכן התירו לשנות אף בדבורים של מצוה ואפי' בשאילת שלום עם היותו מדברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב ושקול כת"ת בהיותו א' מהיהודי עולם ועוד שדבור קל הוא אמרו בירושלמי שבדוחק התירוהו ולכן עכ"פ צריך לשנות בו ג"כ משל חול ויאמר שבת שלום או שבת טוב [אבל לא יעשה כן בישראל להתוועד בשבת איש אל אחיו ואשה אל רעותה להתעסק בדברי בטלה שחוק והתול ודברים הרבים הבל של חטא אין לך חלול שבת גדול מזה : (י) וכיוצא בדבר. בקושי התירו לבקר חולים ולנחם אבלים בשבת. ודקדקו כמו כן לשנות בדבורו אליו. המבקר חולה לא יבקש רחמים כמנהגו בחול . אלא כך צריך לומר

שבת היא מלזעוק . ורפואה קרובה לבוא . ושבתו בשלום :

כ"ל דשבתו לא פליגי וקי"ל. וכן הנכנס לנחם אבל אומר [שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא ושבתו בשלום] : (יא) בסדה"י כתב לנחם אבלים ולבקר חולים דוקא בשבת וסידר אותם לפני סעודת הבוקר והאריך בנתינת טעם ותרי תמיהי נינהו דהא בהדיא אמרו בקושי התירום וגם קודם סעודה יש לחוש שלא יתעכב ויאחר זמן אכילה. איברא אמרו חז"ל לא לסעוד איניש קצירא בתלת שעי קמייתא ולא בתלת בתרייתא דילכך החכם עיניו בראשו ויראה אם הוא שעת הכושר ויש שהות שעדיין לא בא עת האוכל ולא נתעורר לו תאוות האכילה אזי יעסוק בג"ח החלה ובתנאי שיהא מובטח שלא ימשך בדברים הרבה: (יב) מפירין נדרים בשבת [עלח"ש] ולא יאמר כדרך שאומר בחול מופר לך אלא כך צ"ל טלי אכלי טלי שתי: (יג) לא יאמר לחבירו היה נכון עמי לערב אבל אומר הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב: (יד) השואל דבר מחבירו לא יאמר לו הלויני אלא השאילני או תן לי: (טו) בדליקה התירו לומר בפני עכו"ם כל המכבה אינו מפסיד אבל לא יאמר לו לכבות וי"א שכ"ה בכל מקום הפסד גדול: (טז) ואומר לאחרים בואו והצילו לכם מזון ג' סעודות: (יז) מותר לומר לחנוני תן לי ביצים ואגוזים במנין בלבד שלא יזכיר דמים: (יח) אומר לחנוני מלא לי כלי זה אבל לא במדה לשפוך לכלי אחר : (יט) יש פוסקי צדקה ברבים ונותנין ויורדין מנכסיהי. אלו הנודרין לחזן לעשות מי שברך בשבת עש"י [סי' כד] : (כ) לקרות

בגאזעטין ע"ש (סי' סב): (כא) אסור לספר בשבת דבר שמצטער בו: (כב) אפי' שיחה יתרה של אשה (שנטלה ט' קבין שיחה ועצירת הדבור צער היא להם) אסורה כמ"ש ברשב"י שמיחה באמו שמענה כסים (ואגטוס חלטים הדותין להן) בוטחות שאינן שבעות בשבת בתשעים ותשע קבין שיחות: (כג) על א' כמה וכמה שיחה בטילה ושל שחוק וקלות ראש וא"צ לקרות בספרי חול של שחוק וענבות שיש בהם כמה לאוין אמורים אפי' בחול ולדברי הר"ם ז"ל אף דברי חכמות חיצונות אסורות בשבת עש"י (ס"ס מח) אא"ל בשבת שאפי' כתב של דיוקני אסרו: (כד) ואלו דברים משום מצוה והסריב בשבת אין דנין (ואם מותר לדחוק בע"ח נכרי רפוע פ"י גוים להעמיד בטחון שלא יברח. עש"י (סי' קסה) וגם מבואר דין הנטחת (בשטח) כפינה בשבת) ואין מקדשין ואין מגרשין (עלח"ש ביצה פ"ג ופ"ק דיומא) לא חולצין ולא מיבמין ולא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מפרישין תרומות ומעשרות ואין פודין בו בכן : (כו) אסור לומר מלאכה פלו' אעשה למחר אפי' היא של מצוה וכ"ש שלא יאמר סחורה פלו' אקנה למחר: (כז) מותר לומר לחברו לכרך פלו' אני הולך למחר: (כח) מותר לבדק הבנית ותינוק ללמדו אומנות בלבד שלא ישכיר ולא יזכיר סכום דמים : (כט) מותר לחשב חשבונות של מצוה. אבל שעברו אסור : (ל) אמירה לכותי לצורך ישראל במלאכה האסורה בשבת אסורה משום שבות: (לא) וצרכי חולה שאין בו סכנה אומר לכותי

לכותי ועושה: (לג) וכן ביה״ש דהוי שבות דשבות לצורך מצוה מותר. אבל שבות א׳ אפי׳ במקום מצוה אסור: (לג) שטרי הדיוטות שטר חוב והשבונות של רשות וכן אגרות הידועות שהן של רשות אסורות לקרותן: (לד) זימן אורחים אסור לקרותן מתוך הכתב. ולשמש מותר להזמין מתוך הכתב הנמסר בידו ודוקא לצורך שבת: (לה) אבל להזמין בשבת על יום חול איסור גמור הוא: (לו) לקרות לבה״כ ודאי מצוה היא גם בשבת :

הלכות שבת

דברים המותר ואסור לטלטל בשבת

(א) דבר שיש עליו תורת כלי (ואפי׳ גדול וכבד הרבה הוי כלי וה״ה קורה או אבן גדול אפי׳ מטולטל בי׳ ב״א שיחדו לטלטלו לאיזה שימוש) מותר לטלטלו בשבת אפי׳ מלאכתו לאיסור (מיוחד לשימוש האיסור בשבת כגון קורדוס שמבקעים עצים או קורנס דנפחים או זהבים) ומוקצה מחמת מיאוס (שאדם מגיח ודוקא דעתו ממנו לפי שמאוס לשמש בו כד״א דהיתר כגון נר ישן דחרס שלא הודלק בשבת זה) ואפי׳ אינו ראוי כלל לשימוש ד״א דהיתר למיאוסו ורחוקו (כגון נר אפי׳ דמתכת שהודלק בנפט) ואפי׳ כלי (ממש. ואם רק יש עליו תורת כלי לפי שראוי לאיזה שימוש בשבת (כגון גיזי צמר שראוי להסמיך ולישב עליהם) אם הכניסו להוצר לסחורה אסור בטלטול הכי׳ אינו מקפיד כלל בשימושו וכשחזר ויחדו לתשמיש לעולם מותר) שהקצהו מלשמש כלל (כגון שעומד לסחורה) מותר בטלטול כשאינו מקפיד בשימושו וכשמקפיד לשמש בו כלל אפי׳ אינו כלי יקר ביותר וכ״ש אפי׳ אינו לסחורה אלא שמלאכתו לאיסור ומקפיד לשמש בו תשמיש אחר שלא יפחות דמיו [ונק׳ מוקצה מחמת חסרון כיס] אסור לטלטלו אפי׳ לצורך מקומו [שצריך לשמש במקום שמונח] או גופו בנמלך משחשכה ואם מבע״י מותר לשמש בגוף הכלי [סי׳ שח]: (ב) סכין של שחיטה ומילה. ושל ספר וסופר [שמתקן בו הקולמוס] אסור לטלטלו אפי׳ לצורך גופו וכ״ש לצורך מקומו ואפי׳ הסכין תחוב בנדן עם שאר סכיני׳ אסור להוציאו מהנדן או לטלטל הנדן עמו אחר שהוציא שאר הסכינים. ובעוד שהם בתוכו מותר לטלטלו אפי׳ גם הסכין בתוכו כשא״א לנערו או שיש חשש הפסד אם ינערו או שצריך למקום הנדן [וע׳ ב״ט ש״י]וקורנס שרוכין בו בשמים במקום שמקפידין לשמש בו תשמיש אחר שלא יתלכלך אסור בטלטול. ובמקום שאין הקפידין מותר לצורך גופו או מקומו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור. ונייר חלק העומד לכתיבה אסור. ונמצא שיש ג׳ מיני מוקצה בכלים הב׳ מותרים בטלטול והג׳ אסור. מוקצה מחמת מיאוס ומחמת שהקצהו מלשמש מותרים ומוקצה מחמת חסרון כיס אסור. ויש עוד מין מוקצה ד׳ והוא דבר שהיה בה״ש מוקצה מחמת איסור והלך האיסור בשבת [עי׳ ס״י שם] : (ג) דבר שאין עליו תורת כלי ואינו מאכל אדם ובהמה [כגון אבנים ומעות ועצים וקנים וקורות ועפר וחול וקמח ועיסת ישראל [ודנכרי יש מתירין ע׳ ש״י] ומת ובע״ח] אפי׳ ראוי לשימוש המותר בשבת כגון אבן [ראוי לפצוע אגוז ולכסות כלי] וצרור [לכסות כלי] אסור לטלטלו אפי׳ לצורך גופו ומקומו [וצריך להזהיר לרבים שנוטלים חתיכת עץ שאינה כלי לסמוך דף לשכוב עליו וכיוצא שאסור וכן לתקעו במקום בריה לדלת וכיוצא וכשעשה בו קצת תיקון מעשה קודם שבת מותר] ונק׳ מוקצה מחמת גופו ובכללו מאכל האסור באכילה אפי׳ רק מד״ס [כגון סתם יינס] ורק בו ביום [כגון טבל] וכשאסור רק באכילה אם עמד להאכילו לנכרי או כלב [כגון נבילה וטרפה] מותר לטלטלו כמאכל בהמה ואם לאו לפי שאסור רק בשבת [כגון משקה שזב מאליו מפירות בשבת ובילה שנולדה וחלב שנחלב בשבת וכשאסור גם בחול אפי׳ יש לו היתר אחר זמן כגון חדש מותר לטלטלו אפי׳ בא״י] ועומד רק לאכילת ישראל במו״ש אף שיכול להאכילו בשבת לנכרי או כלב אסור לטלטלו אפי׳ לצורך גופו ומקומו. ויש עוד באוכל ומשקה בשבת ויו״ט מין מוקצה מחמת מצוה [עי׳ תקי״ד תרל״ח] ונמצא שיש ה׳ מיני מוקצה האסורים. מוקצה מחמת חסרון כיס ומחמת גופו ומחמת איסור אכילה או הנאה ומחמת מצוה ומחמת שהיה אסור בה״ש [שם]: (ד) כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטל לצורך גופו [כגון קורדס לחתוך דבילה וקורנס דזהבים או נפחים [אפי׳ עשה בו מלאכה בה״ש] לפצוע אגוז ואפי׳ לסמוך כלי וכיוצא] ומקומו. ולצורך הכלי עצמו [כגון שמונח במקום שירא שיגנב או יפול וישבר או יתבקע בחמה] אסור. וכשחשב לשמש בו במ״א או לשמש במקום שמונח מותר אפי׳ עיקר כוונתו שלא יגנב וישבר כאן וכשמטלטלו לצורך מקומו א״צ להשליכו מידו מיד כשפינהו מהמקום הצריך לו ומותר להניחו במקום שרוצה להצניעו ואפי׳ שכח ונטל בידו מוקצה גמור [ויש שאסור ואפי׳ נטלו בע״ש ושכחו כשהגיע שבת יניחו מיד ורא׳ לחוש שלא במקום הפסד ע׳ רס״ו] מותר לטלטלו למקום שרוצה [שם]: (ה) מוקצה אסור רק בטלטול ומותר ליגע בו בידיו [אך לא ינענע אפי׳ מקצתו ולא יעשה מעשה בגופו ע״י שימוש כגון להצית אש ביו״ט אחת עלי מוקצה אפי׳ אינו מזיזם כלל. עי׳ תק״א] ולכן מותר ליגע במנורה דבהכ״נ שנר דולק עליה כשאינה תלויה באויר ובתנור בית החורף שאש דולק בו וליקח דבר היתר המונח על מוקצה [עי׳ רסה] ולהניחו עליו ולישב על מוקצה אפי׳ מתנענע תחתיו אך לא יגע בו בידיו [שם] : (ו) מוקצה אינו אסור בטלטול אלא בידיו כבחול. ובשינוי [ונק׳ טלטול כלאחר יד] כגון בגופו מותר. ולכן מותר לפנות מוקצה לכאן ולכאן ברגלו דרך הלוכו וכ״ש ע״י נפוח לצורך מקומו ואפי׳ לצורך המוקצ׳ להצניעו ע׳ שי״א [שם] : (ז) כלי שמלאכתו להיתר [שמיוחד לתשמיש המותר בשבת כגון כוס וקערה וצלוחית וסכין קטן של השולחן ומותר ליטא סכין אללו אפי׳ כשהולך לבהכ״ס במקום עירוב אף שא״צ לו שם. כשילטרך לו אח״כ ביום זה וכושאו לפי שרוצה שיהא מוכן לו אז] מותר לטלטלו אפי׳ שלא לצורך גופו ומקומו רק להצניעו שלא יגנב וישבר או שלא יתבקע בחמה ושלא לצורך כלל [שא״צ לו כלל כל היום ואם ישמש בו היום ורוצה שיהא מוכן לו אז ונושאו אללו מותר] אסור [וי״א דמותר] ומין אוכל או משקה המותר בשבת ומין ספר שמותר לקרות בו (וכן מגילה וי״א שאסור לטלטלה ע׳ תרפ״ח) מותר ודבר שאינו ראוי בשבת אסור (שם): (ח) תפלין אסור לטלטל אפי׳ לצורך עצמן כגון להצניען שלא יגנבו במקום שרוב הגנבים ישראל. ולצורך גופן (כגון שישמרוהו מהזיקין ומקומן) מותר ככלי שמלאכתו לאיסור. וכן שופר וחצוצרות ושאר כלי שיר וכלי שמלאכתו לאיסור והיתר מותר לטלטל אפי׳ לצורך הכלי ככלי שמלאכתו להיתר (שם): (ט) מדוכה שכה שום או ד״א הנדוך בה מותר לטלטלה אפי׳ לצרכה ואם לאו אסור לצרכה אפי׳ נתן בה ככר או תינוק או ד״א המותר בטלטול וי״א דמותר וה״ה בשאר כלי שמלאכתו לאיסור (ובמוקצה גמור האסור בטלטול אפי׳ לצורך גופו ומקומו אסור) והעיקר כדיעה הא׳. ובה״ת יסמוך על הב׳ (שם): (י) נולד (כגון נכרי שעשה כלי חדש בשבת מעצמו) מותר לטלטלו (וי״א דאסור) ולשמש בו בשבת (עי׳ רנ״ב ש״י) אפי׳ לא היה דעתו אתמול לטלטלו מחר. וביו״ט יחמיר בנולד (עי׳ תל״ה) וכן כלי המותר בטלטול שנשבר בשבת או ביו״ט (וכשנשבר בעיו״ט מותר) והשברים אין ראוים (וכשראוים כגון שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה עבה. ומכלי זכוכית לצוק בם שמן מותר לטלטלו אפי׳ נשבר ביו״ט) לשמש בהם מעין מלאכתם הראשונה רק מעין מלאכה אחר לגמרי (כגון שברי עריבה לכסות פי חבית. ומכלי זכוכית לכסות פי הפך) וכשהשברים אין ראוים לשום מלאכה אפי׳ ראוין לקנח איזה טינוף או לסמוך כלי אך לא יחדם לזה הוי מוקצה גמור ואסור לטלטלן בשבת אפי׳ נשבר בחול. וביו״ט אם נשבר מבע״י מותר לטלטלן להסקה (כשאר עלים העומדים להיסק) כשראוים לה. וכלי מוקצה מחמת חסרון כיס שנשבר בשבת או יו״ט אפי׳ השברים אין מוקצים מחמת חסרון כיס אסור לטלטלן ביום זה (עי׳ ש״י) ושבר האסור בטלטול אפי׳ אינו ראוי לשום מלאכה אם מונח במקום שיכול להזיק רבים (כגון כלי זכוכית שנשבר (ואם כלי חרס אסור לפנותם אפי׳ דורסים עליהם ונשברים. ואין חשש) על השלחן או במקום שהולכין)

מותר

מותר לטלטלו לפנותו אפי' לכרמלית (שם): (יא) חתיכת חרס אפי' קטנה שנשברה מכלי בחול (ואם זרקה לאשפה מבעו"י (ואם בשבת מותר) אסור. ואפי' ראויה לעני לכיסוי אך בעליה עשיר וזרקה אסור גם לעני) או בשבת וראויה לכסות כלי אפי' לא יחדה עוד לכיסוי מותר לטלטלה אפי' במקום שאין תלוי כלי לכסות (כגון שמונחת בר"ה ויטלטלה פחות מד"א) וכן שברי שאר כלים אלא שיש מהם שאין מותרים לטלטל רק כשגדולים קצת כגון שברי עריבה לכסות פי חבית ובשקטנים קצת אפי' ראוים לכיסוי פי כלי הקטן התבית אסור וע"י נכרי מותר כל טלטול מוקצה שאינו לצורך המוקצה (ע' רע"ו) ושברי פתילה שאין עומדים עוד להדלקה בנר אסור לטלטלן אפי' לצורך גופן ומקומן כצרור ואבן. ופתילה שלימה ואפי' נדלקה בחול או בשבת העבר מותר לטלטלה לצורך גופה ומקומה ככלי שמלאכתו לאיסור (ואם דלקה בה"ש דשבת זה הוי מוקצה עי' רע"ט) וכן נר שלא דשעוה או חלב ואפי' נדלק בחול או בשבת העבר ואסור לטלטלו אפי' שלא לצורך הדלקת מו"ש או לצורך נכרי שידליקה לעצמו ואפי' חשב מאתמול וע"י קטן יש להחמיר. וי"א דאסור אפי' לצורך גופו ומקומו (שם): (יב) כלי הניטל בשבת שלו דלתות קבועים מכלי או לכיסוי ונתפרקו ממנו בשבת או קודם וראוין לחברן לו שבית הותר לטלטלן. ודלתות בית שנפרקו כנ"ל אסור אפי' ראוין עתה לשימוש בשאר גסרים. ודלת משידה ותיבה ומגדל מותר ליטול מהם (ולא להחזיר) ומלול דתרנגולים המחובר בקרקע אסור וכן החלונות (שם): (יג) דבר שאין עליו תורת כלי ותקנו ועשה בו מעשה שיהא כיסוי לכלי ותיקונו מוכיח עליו שעומד לכיסוי ואפי' לא כסהו בו עוד או כסהו מבע"י אפי' פ"א ואפי' לא תקנו כלל נעשה כלי ומותר לטלטלו כשאר כלי כשהוא דבר שדרכו לעשותו כיסוי כגון חתיכות נסרים. ואם לאו אסור אפי' כסהו פעמים הרבה בחול כגון אבן שכיסה בה פי חבית כ"פ וכיסוי לקרקע כגון לבור ודות או לכלי הקבור בקרקע לגמרי (וכשהוא רק מחובר לקרקע כגון תנור שבימיהם שהיה כקדרה ומחובר למטה בטיט א"ל בית אחיזה לכיסויו) או לתנור שלנו הבנוי על הקרקע אפי' תקנו וכסהו פעמים הרבה בחול אסור לטלטלו וכשיש לו בית אחיזה שאוחז בו כשמסירו מהבור מותר [שם]: (יד) מחט שלם מותר לטלטל [ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לצורך גופו] ליטול בו קוץ. אך יזהר ליטול הקוץ באופן שבודאי יוציא דם. וכשא"א [כגון שנתהפך בנטילתו] לא יוליאו ומחט שניטל חודו או חורו אסור לטלטלו וכשיחדו מבע"י לאיזה תשמיש (כגון ליטול קוץ) מותר ככלי שמלאכתו לאיסור ויחדו לתשמיש המותר בשבת ומחט חדש שלא נקבו עוד מותר לטלטל לצורך גופו אפי' לא יחדו עוד ליטול קוץ. שם: (טו) שירי מחללת שבלה אפי' אין ראוין לישב עליהן מותר לטלטלן כשראוין עוד לכסות איזה טינוף וכשזרקן לאשפה מבע"י אסור כנ"ל בשברי שאר כלים ומטלניות (שירי בגד שבלה) אם אין בכ"א ג' על ג' אצבעות אסור לכל לטלטלן (וכשיחדן לקנח איזה טינוף מותר) ובדאיכא והן דעני (וכשזרקן לאשפה מבע"י אסור) מותר לכל עני והסור לעשיר (ולהדר בבית העני שהן שלו מותר) וכשיש בכ"א ג"ט על ג"ט מותר ואם פחות והן דעשיר אסור גם לכל עני וי"א דדוקא במטלניות מטלית דמלוה הדין כנ"ל. אבל מבגד אחר אפי' אין בהם ג' על ג' אצבעות מותר לכל לטלטלן אפי' לא יחדן לקינוח והעיקר כדיעה הא' [שם]: (טז) מנעל חדש או ישן שמהודק על הדפוס מותר לשמטו מעליו או הדפוס מתוכו וסנדל שבימיהם [היה קבוע ב' רלועות בב' לדדיו א' בלד פנימי לבין הרגלים וא' בלד חוץ וכרגן על הרגל להחזיק עליה ב' לדין שהיה עור דק בלדיו ולמעלה פתוח לגמרי. וסנדל שלנו אפי' נפסקה הרלועה מותר לטלטלו בכ"ע] שנפסק' רלועה הפנימית אפי' עם מקום קביעותה מותר לטלטלו ואם החלונה אסור וכשנפסקה כשהולך בכרמלית [ובחלר אסור. ואם רבים שם ונפלו לו לילך בלי מנעל מותר] מותר ליטול גמי [ולא יקשור חוט או משיחה] לא ולקשרו ולכרכו על הסנדל שלא יפול [שם]: (יז) חלוק שכבסו ותחב בו קנה בע"ש להלותו בו לייבשו יכול לשמטו מהקנה ואסור ליטול הקנה התוכו [וכשיחד הקנה לכך מותר] ואם תחב בו כל

אפי' שמלאכתו לאיסור מותר לטלו מתוכו וכירה שנשמט אפי' א' מירכותיה [פטפוטין שלה כעין רגלים] אסור לטלטלה לצורך גופה. וספסל ארוך שנשמט [וכשנשבר מותר לטלטל הספסל ולהניחו על ספסל אחר ולישב עליו אפי' לא ישב עליו כך קודם שבת] א' מרגליו וכ"ש ב' אפי' מבע"י אסור לטלטלו כנ"ל. ואם ישב עליו כך פ"א קודם שבת או נשמט כבר ואיננו והספסל עומד זולתו מותר וכ"ש כשהוא לורך שבת. ואסור בשבת להחזיר הרגל בו אפי' רפוי ואם דרכה תמיד להיות רפוי מותר ע' שי"ג [שם]: (יח) לבנים שנשארו מבנין מותר לטלטלן ואם סדרן זצ"ן אסור. וקוץ המונח בר"ה ולא היה מונח [וי"א אפי' מונח] שם בע"ש מותר לטלטלו פחות פחות מד"א עד שיסלקו ללדי ר"ה מחשש שיזיק לרבים. ובכרמלית מטלטלו כדרכו. שם: (יט) חריות [ענפים] של דקל יש מהם שמיחדי' אותם לישיבה ויש שעומדי' לשרפה כשאר עלים ואם קללם מהדקל לשרפה [וכשהם מותר] אסור לטלטלם כשאר עלים. ואם אח"כ נמלך קודם שבת שיעמדו לישיבה עד העת שילטרך לפנותם [אפי' אם כשנמלך לא היה דעתו בפי' גם לישיבת שבת] או רק חשב מבע"י לישב עליהם אפי' בחול [וי"א אפי' מחר וכתו"ש ישמש בם לשריפה] או שנמקרה ישב עליהם מעט קודם שבת וכ"ש כשקשרן לישב עליהם מותר לטלטלם בשבת [ובחשב מבע"י מותר רק בשבת זה] לסדרם לישב עליהם או לצורך עלמם ומקומם ככלי שמלאכתו להיתר אבל שזר עניס וגדגד של אבנים אפי' ישב עליהם פעמים הרבה בחול וחשב מבע"י שיעמדו לישיבה גם בשבת עד העת שילטרך לפנותם ושפשם מבע"י כדי לישב עליהם מחר אסור לטלטלם לסדרם לישב עליהם וכשיחדם לישיבה לעולם או סדרם מבע"י שיהיו מוכנים לישיבת מחר מותר לטלטלם כנ"ל ולישב עליהם בלי סידור. ונגיעה בם מותר בכ"ע אפי' לא ישב עליהם מעולם שלא חשב ועשה כלל מבע"י ואפי' מתנענעים תחתיו ולטלטלם ולא לצורך ישיבה רק לצורך מקומם או לצורך אחר הסור בכ"ע [שם]: (כ) סולם דעלייה שגדול ועשוי להטיח בו גג אסור לטלטלו. ודשובך מותר לנטות ממקום למקום ולא יוליכו משובך לשובך (שם): (כא) אסור לטלטל בקעת עץ או אבן לכסות פי חבית או לסגור דלת או להכות בברזא (קנה שמשים לחבית להוציא היין ממנה) לסתום נקב החבית וביולא שאין דרכם ליחדם לכך (ואם חשב לשמש בם אפי' רק מחר בשבת זה שימוש שדרכם ליחדם לכך. כגון לפלוע אגוז באבן או שימש בם לכך מבע"י אפי' רק פ"א. מותר לטלטלם גם לכל לרכיו) אפי' שימש בהם לזה פעמים הרבה בחול וחשב מבע"י לשמש גם לזה רק בשבת זה. ואם עשה בם איזה תיקון המוכיח שעומדים לכך או יחדם לכך לעולם. מותר לטלטלם לצורך הדבר שהוכנו ולא לצורך אחר (שם): (כב) זמורה רכה (ובקשה מותר) שראשה עקום כמזלג וראוי לתלות דלי ולשאוב מים. אפי' חשב בע"ש לשאוב בה בשבת אסור. וכשהית' קשורה בדלי בע"ש מותר. וענף שנחתך מאילן מבע"י להכיף בו על השלחן להבריח הזבובים. מותר להכיפו ולטלטלו ככל כלי. וכן כשיחדו מבע"י לאיים על התינוקות שיכם בו. ואסור לשמוט בשבת ענף מהמכבדה שמכבדים הבית מתחת הכרך שעליו וכ"ש לשברו מתנו להכות תינוק אפי' ע"י נכרי (שם): (כג) פשתן סרוק ולמר מנופץ שמניח בעל קרחה בראשו שיתראה כבעל שיער או שנותנים על מכה רק כדי שלא יסריטו הבגדים. אפי' לא חשב שיהיו היוחדים למכתו או קרחתו רק הניחם על ראשו או על המכה בתקרה פ"א בחול והסירם מיד. וכ"ש כשחשב מבע"י שיהיו מיוחדים לכך אפי' בחול. אפי' לא נתנם עוד בראשו או על המכה מעולם. או אפי' רק חשב מבע"י להניחם בראשו או על המכה רק מחר ובמו"ש ישליכם ויעשה אחרים. וכ"ש כשעשה בם מעשה מבע"י להכינם לכך לשבת. כגון לבעם (לנוי. או בשמן. למכה) או כרכם במשיחה. מותר לטלטלם בשבת לתנם בראשו (בכיתו. וללאת בם לר"ה יש אוסרין. וכשלבען או כרכן או הניחן בראשו פ"א מבע"י מותר) או על מכתו לצורך אחר (שם): (כד) עור עבוד (וכן שאינו עבוד ויבש. ולא ואוסר בדקה אפי' יבש. וכשחשב מבע"י לישב עליו מותר. וכשנתנו לאולר לסחורה לריך יחוד. והעיקר כדיעה הא', עי' שליד הג"ט) דכשה"כ או אומן המעבדו ומוכרו

מותר

מותר לטלטל. וכן נסרים דנעב"נ. ודאומן אסור. דהוי מוקצה מחמת הסרון כיס. וכשחל מבע"י ליתן עליהם פת לאורחים בשבת או שום תשמיש אחר מותר (שם): (כה) מותר להעביר (שמותרין בטלטול כמאכל בהמה) מהשלחן פרורין פחותין מכזית אפי' אין עומדין לאכילת אדם רק לבהמה. או עוף וכן עצמות שראוין לכלבים (ובמקום שאין כלבים מצוים (כגון שהוכת בשדה במלון שאין כלב) אסור לטלטלן בין נתפרקו מהבשר בשבת ובין בע"ש. וקשים עד שאין ראוים לכלב אסור לטלטלן בכ"ה כעצים ואבנים) וקליפי פירות שראוין לבהמה (כגון שרביטים שקטניות גדל בתוכם) ואפי' נתפרקו מהבשר או הפירות בשבת והוי נולד (וביו"ט יחמיר בנולד. ויעבירן רק כמשי"ת) ואם אין הקליפות ראוי לבהמה (וה"ה בד"א שאינו מאכל בהמה) כגון קליפי אגוזים ושקדים אסורין בטלטול כעצים ואבנים. ואסור להעבירן בידיו או בד"א שבידיו כגון לגררן בסכין. ואסיר להגביה הטבלא או המפה עם הקליפות (וכשיש גם פת מותר להגביה הכל ולטלטל למקום שרוצה) שעליה ולטלטלה לת"א. רק ינערה מיד. וכשהוא באופן שאין הניעור לבד מועיל לו (כגון שצריך לשמש במקום השלחן ואם ינערה כאן לארץ לא יוכל לשמש שם מה שצריך) מותר לסלק השלחן לת"א אפי' המוקצה עליו (שם): (כו) חבילי קש או עלים רכים. אם הזמינם למאכל בהמה מותר לטלטלן אפי' גדולים הרבה. והזמין להסקה עומדין ואסור. ובמקום שסתם קש עומד רק למאכל בהמה או לשכיבה מותר (שם): (כז) דבר שראוי למאכל מין חיה ועוף שהלוי אפי' אינו ראוי לרוב מיני חיה ועוף (כגון קלב שראוי רק לכלבי וחרדל שראוי רק ליונה) מותר לטלטלו במקום שגבי יונה מצוי (שדרך והרגל שהם בי"א לגדלם שם. ולא די בהם שתלוי רק אצל שרים) ודבר שראוי רק למין חיה ועוף שאינו הלוי בעיר זו. אם יש לו מהמין מותר לטלטלו. ואם לאו אסור (שם): (כח) גרעיני תמרים. במקום שדרך להאכילן לבהמה (ובמקומות הרבה אין מאכילין) מותר לטלטלן. ואדם חשוב יחמיר ע"ע לטלטלן רק בשינוי. כגון ביחד עם חתיכת פת או ד"א המותר בטלטול. וכל קליפין וגרעינין שאין ראויין לבהמה. אוכל האוכל וזורקו בלשונו (ולא בידיו) לאחוריו (ולא לפניו) ויסמוך בדעתו שכשיהיו הרבה וימאסו בעיניו (יהא מותר להוציאן כגרף של רעי (שם): (כט) בשר חי רך (וקשה שאינו ראוי לכוס אסור. וכן ד"א כיוצא כגון שומן חי לנכן. וי"א שכיון שראוי לכלב מותר) אפי' אינו מליח כלל מותר לטלטלו. וכן בשר שמסריח. ודג מלוח מותר. ושאינו מלוח אסור. ובשר נכרי שנשחט היום מותר כבשר נבלה שמתה היום (עי' שכ"ד) וקמיע דכתב או עיקרין שאינה מומחה מותר שם): (ל) דבר המטנף (כגון רעי וקיא ולואה דאדם או תרנגולין וכיוצא. ונקרא גרף של רעי) אם הוא בחצר שלפני הבית או שאצלו שיוצא ונכנס שם תמיד (וכשהוא בחלק החצר המוקצה לאשפה או תרנגולין. אסור להוציאו משם) מותר להוציאו לאשפה או לבה"כ אפי' בידיו ממש. וכשהוא במבוי במקום דריסת הרגל מותר לסלקו לצדדין. וכשהוא בחצר שאחורי הבית או בחצר אחר אסור להוציאו משם (וכשיושב שם מותר) וכבירא שהתינוק ילך שם ויטנף מותר לכפות עליו כלי. וכשהוא מלא וא"א לכפות עליו שם מותר להוציאו ולהחזירו כבסמוך (שם): (לא) גרף דרעי ועביט דמ"ר. אף שמותר להוציא לאשפה לפנותו. אם בנקי אז הידו (וכעודו בידו מותר להחזירו לד"ה ככ"ע ואפי' בלי מים. וטוב ליתן בו מים) אסור להחזירו לבית. וכשצריך להחזירו לפנות עליו היום או להוציא בו היום צואה וכ"י. יתן בו מים שראוין לבהמה אפי' כשהם בו ויחזרו. ויש מתירין להחזירו בכ"ע ע"י מים. ויחמיר כדיעה הא'. (ובמקו' הפסד כגון שכלי חשוב קצת ואולי יגנב מהאשפה) יסמוך על דיעה הב' (שם): (לב) לא יעשה לכתחלה גרף דרעי (להביא כפניו דבר או לעשות דבר שבודאי עתיד לימאס וסומך בדעתו שיוציאו כשימאס. וכשאין דעתו להוציאו מותר. וכשנמלך אח"כ להוציאו מותר) וכשעשה מותר להוציאו. ובמקום הפסד מותר לקבוע ישיבתו אצל גרף דרעי שבמקום שאסור להוציאו כדי שימאס בעיניו ויוציאו ויסתלק ההפסד. כגון אם איזה דבר נפחת ונפסד מגשם במקום שאסו' להוציאו. יכול להכניס שם מטו' לשכוב או שלחנו לאכול או שאר כלי תשמישו כגון ספריו ללמוד. וכשימאס הדבר בעיניו יוציאו למקום המשומר מגשם. וישיבה לבד בלי מטה וכו' צ"ע (שם): (לג) מכניס לביתו מבע"י מלא קופתו עפר ומערה לארץ בקרן זוית (וכשעירה באמצע ביתו למדרס רגלים אסור לטלטלו) ומותר בשבת לעשות בו כל צרכיו. כגון לטול ממנו לכסות רוק או צואה. ולכן פירות הטמון בחול שבכלי או קרן זוית מותר לטלם. כשתיחוה עד שאין איסור עשיית גומא. עי' תל"ח (שם): (לד) אסור לסדיה בשר שחל יום ג' בשבת. אפי' ע"י נכרי. וי"א דמותר בשעה"ד אפי' ע"י ישראל וכ"ש לרחוץ ידיו עליו (שם): (לה) אסור לטלטל בהמה או חיה או עוף חי. ואפי' עוף שראוי לשחק בו תינוק כשבוכה. ומותר לכפות סל לפני אפרוחין שיעלו וירדו בו. וכשיושב עליו אסור לטלטלו. וכשהיו עליו כל השך בה"ש אסור לטלטלו כל היום אפי' אחר שירדו (שם): (לו) מדדה (אוחז בצוארו ולצדדיו ומסייעו ומכעכע רגליו שילך. אך לא יגביהו בענין שיעקור רגליו מהארץ) בר"ה (וכר"ה וכרמלית אסור. ולדחותו מאחוריו בשכרת מותר) בהמה חיה ועוף (ותרנגולת אסור. ומותר לדחותה בידים מאחוריה שתכנס ללול כשברחה ממנו) כשהב"א צריך לכך (ואם לאו אסור) ואשה מדדה בנה (שיגביה רגלו א' ויניח הב' על הארץ וישען עליו עד שיניח שנית הא'. וכשגוררת ב' רגליו אסור אפי' בכרמלית. וכשהוא קטן עד שצריך לגררו וכשאתו בר"ה חייבת (וכן הנושא כפות או חולה שאינו יכול לילך כלל) ואפי' הוא גדול עד שיכול לילך לבדו אסור לשאתו אפי' בר"ה. והמוציא תינוק וכיס תלוי בצוארו חייב. והמוציא גדול המלובש בכליו פטור. והנושא מת הוי מלאכה שא"צ לגופה (שם): (לז) כלי שנתרועע לא יתלוש ממנו חרס לכסות או לסמוך דבר כהנשאר. ואסור לטלטל ולשחק בכדור בשבת ויו"ט. ויש מתירין. וי"א אפי' בר"ה. ונהגו מקדם להקל ולא מיחו. ואסיר לשאת תחת אצילו זרע התולעים שעושים משי (שם): (לח) אסור לטלטל בגד שעטנז (שאינו קשה. עי' יו"ד ש"א) דישראל אפי' לצורך גופו ומקומו. וי"א דמותר לצורך גופו או מקומו. והעיקר כדיעה הא'. ואם יחדו לתשמיש שאין מיוחד לו ולא נעשה בשבילו (כגון לכסות כלי או להאהיל למטלה מראשו) מותר. ומות' לטלטל מניפה להבריח זבובים. אך יזהר מלהרוג זבוב (שם): (לט) מכבדת שמכבדין הקרקע מותר לטלטל ככלי שמלאכתו להיתר. וי"א שאס' רק לצורך גופו או מקומו ככלי שמלאכתו לאיסו'. ומה שמורה השעות (ארילוזי"ן) בין דקיל ובין דמין אחר כגון שרואין בכלל. נהגו לאסרו בטלטול אפי' לוחד על ידו. ולצורך גופו או מקומו מותר, ומותר לטלטל זייגירל שלנו. והגאון ח"ל ומו"ה נפתלי כ"ץ ז"ל כשאינו מכסף (ובמקום שנהגו איסור אסור להתיר בפניהם, ובערי הטליה נהגו איסו') וי"א דאסור אפי' אין התפתח תלוי בו. ונראה נהרא ופשטיה, וכלי שעות גדול שעומד בתיבה על הקרקע יחמיר מלטלטלו רק לצורך מקומו. ולטלטל שלאג זייגער ודאי אסו'. ולדחוק כריפטור זייגיר לידע התקשקים באיזה שעה עומד אין להתיר. ומות' לטלטל אמה (ודאוהן כגון הייט וכונה אסור) במקום הקל או לדחוף איזה דבר וכיוצא בו לצורך מקומו (שם): (מ) אפי' דבר שראוי בשבת. אם הוא דעשיר ואינו ראוי לעשיר לפי שגרוע בעיניו ואין דרכו לשמש בו לעשרו (ודבר שאינו ראוי לבעליו לפי שאסו' לו כגון יין לנזיר. מות' לטלטלו אפי' הנזיר) אסור אפי' לכל עני לטלטלו. וכשהוא דעני מותר לו ואסור לעשיר. ולעשיר שבבית עני שהדבר שלו מותר כלהעני (שם):

דין טלטול ע"י ד"א ומוקצה וטלטול מחצד וקינוח אחר נקביו:

(א) נוטל בר"ה בנו והאבן בידו (ואם דינר בידו אסור אפי' לאחוז הבן בידו והוא הולך ברגליו. כשאין סכנת נפש כשלא יטלו) כשא"א בע"א. כגון שיש לבן געגועים לאב (שהבן עלב כשאינו עמו) שאם לא יטלו יחלה (ואם לאו אסו') וא"א להשליך האבן מידו שיצעק ויבכה (סי' שט): (ב) כלכלה נקובה שסתמה בחוזק (ואם לאו אסור) באבן מבע"י מותר לטלטלה. ודלעת תלויה שתולין בה אבן להכבידה למלאות בה מים. אם מבע"י קשרו בה יפה שאינו נופל כשממלא מותר למלאות בה. ואם לאו אסור. וכשיחדו לכך לעולם מותר. עי' ש"ח (שם): (ג) דבר האסור בטלטול שמונח על המותר. אם הניחו עליו מבע"י מדעתו על דעת שיניח שם גם בשבת.

נעבה

נעשה בסיס להיתר בסיס לאיסו' ונאסר בטלטול כמוהו. ואם לא היה דעתו שיניח שם בשבת ושכח להסירו קודם כניסת השבת שלא נעשה בסיס. או נעשה בסיס לאיסור ולהיתר (כגון שהניח עליו מבע"י גם דבר המותר בטלטול שחשוב יותר מהאסור. עי' ש"י) אם אפשר לנער האיסו' ממנו מיד. ינערו ויטלטל ההיתר לבד למקום הצריך. וכשא"א או שיבא איזה הפסד בהיתר או שלא יספיק הניעור להשלים צורך טלטול זה כגון שמטלטל ההיתר עם האיסו' שעליו לא"א לפנות מקום זה לשמש בו או צורך אחר. ואם ינער כאן האיסור לא יוכל להשלים צרכו במקום זה) מותר לטלטל ההיתר אף שגם האיסור שעליו מיטלטל עמו מאליו (שם): (ד) כלכלה מלאה פירות ואבן בתוכה. אפי' הניחו מבע"י עד שיניח בשבת. אם הפירות רטובים ורכים הרבה כגון תאנים וענבים שאם ינערן יוטנפו בקרקע ויופסדו. מותר ליטול הכלכלה עם הפירות והאבן שבה למקום שצריך לאכול הפירות. והיינו דוקא לטלן בידיו לשם. וכשמונחים בכלים קטנים בתוך הכלכלה. יטול הכלים בידו מתוכה ויוליכם לשם אי אפשר בענין שאין חשש שיפלו הפירות לארץ. וכשצריך ליטול הכלכלה לא"א לשמש בה שם. יטול הכלים מתוכה ויניחם על הקרקע וינער האבן ויטלה. ואם הפירות יבשים שאין נפסדים כשמתטנפים בקרקע. אפי' אינם בכלים לא יטול הכלכלה עם הפירות והאבן בין צריך לפירות ובין לכלכלה. אלא ינערה מתוכה עם האבן וילקטם בידו. ויחזירם לה כשרוצה. וכשצריך למקומה ולא יספיק הניעור מותר לטלה כמו שהיא בכ"ע (שם): (ה) הניח אבן ע"פ חבית יין לכיסוי או מטה על נר ושכח להסירו קודם שבת וצריך ליטול יין או לשכב. מטה החבית על צדה או מנער הנר ונופל. וכשהיא בין החביות ואינו יכול להטותה במקומה. יכול להגביהה עם האבן ולנוטלה לא"א להטותה שיפול. וכשצריך למקום החבית או הנר ואין הטיה או ניעור מספיק. יכול לטלטלה לא"א עם האבן או המעות. וכשא"צ לגוף הנר ולמקומה רק חושש שיגנבו המעות. אסור אפי' לנערה שיפול המעות. עי' ש"א) (שם): (ו) וכ"ז בשכח. אבל הניחו שם מדעתו ע"ד שיניח גם בכל השבת. בין צריך למקום החבית או הנר ובין ליטול יין או לשכב. נעשה בסיס לאיסו' ואסור אפי' להטות או לנער. ואפי' היה דעתו שלא יניח שם כל השבת רק עד אחר בה"ש ואז יסירו ע"י הטיה או ניעור אסו'. וי"א שאם היה דעתו להסירו באמצע שבת ע"י ניעור או נכרי לא נעשה בסיס. ולכן אם נמלך אפי' בתחלת כניסת השבת להטות או לנער כשצריך ליטול יין או לשכב. או לטלטלה עם האבן או המעות כשצריך למקומה. מותר כששכח. ואם לא היה דעתו להסירו ע"י ניעור או נכרי אלא לטלטלה באמצע שבת לא"א עם האבן או המעות ע"י נכרי או ישראל כשיצטרך למקומה ל"מ. והעיק' כדיעה הא'. ובמקו' הפסד (כגון שנפל נר על השלחן עי' רע"ז) יסמוך על הב'. ולד"ה כשנעשה בסיס לאיסו' בה"ש אפי' אח"כ ניטל האיסו'. אסור לטלטלו כל השבת כמו בשהי' האיסו'. עי' ש"י (שם): (ז) אין היתר נעשה בסיס לאיסו'. אלא כשהניחו עליו בכוונה לצורך האיסו' שיתיישב עליו בטוב (כגון מעות על נר) או לצורך ד"א המותר (כגון אבן עפ"י חבית) אבל הניחו במקרה כרגיל להשים בתיבה אפליסזע"ז לפי שאין ריוח לפנות מקום לכ"א בשוליה או לפי שאינו חושש לזה. לא נעשה בסיס זל"ז ודינו כשכח. ולכן מותר לטלטל המפה שעל השלחן אפי' המנורה עומדת עליה (שם): (ח) קן דתרנגולים שבו ביצה שבה אפרוח שאסורה בטלטול. הוי הקן בסיס, וכן כל כיוצא בזה. ואם הניח מוקצה על היתר דחבירו שלא מדעתו. אפי' גם המוקצה שלו ל"ה בסיס. ואם עשהו לטובת חבירו שמסתמא ניחא לו. כגון שנטל כ"א דחבירו והעמידו מבע"י תחת הנר בבית חבירו שיפול בו הנר ולא יושרף הבית. ונפל בו קודם בה"ש והיה עד אחר בה"ש. הוי הכלי בסיס ואסור לטלטלו כל השבת. ומותר ללמוד על שלחן שמעות עליו מצד אחר אפי' דרכו לנענע בלימוד (שם): (ט) עץ שתולין בו דגים לייבש. אף שמאוס. מותר לטלטלו. ודבר הראוי לאכילה בשבת ל"ה מוקצה אפי' עומד לסחורה (כגון תמרים ושקדים ושאר פירות העומדים להוליכם למ"א לסחורה) ומותר לאכלו בשבת. ואפי' דחאו בידים מלאכלו בשבת כגון חטים שזרען בקרקע. אם לא השרישו עוד (וכשהשרישו חייב) וביצה שנתן תחת תרנגולת לגדל אפרוח מותר לטלטל. והדריה הכלקטים קודם בישולם וכונסים אותם בסלים ומתבשלים מאליהם. מותר לאכול מהם קודם נגמר בישולם (סי' שי): (י) כל מיני פירות שמניחים במוקצה לייבש. מותר לאכול מהם קודם שיתייבשו. אך מגרוגרות ולמוקים דישראל (ודנכרי מותר כשראוין ואין ראוין (שאין מוקצה דנכרי) ותלושין. ומחובר שנתלש בשבת. אפי' כוה דנכרי שתלשו לעצמו והיה דעתו מבע"י לתלשו בשבת (כגון ששמע שאמר בע"ש מחר אתלשנו) ונגמר בישולו אסור (עי' שכ"ה) ודבר שהיה מחוסר צידה מבע"י וצדו נכרי בשבת. (אפי' היה דעתו לצודו בשבת אסור) אסור לאכול או לטלטל משהכניסם במוקצה עד אחר שנתייבשו לגמרי. אם אין ראויין כלל ואפי' הזמינם לאכילה מבע"י ל"מ בזה) ואפי' ראוין ואין ראוין. שיש אנשים שאוכלים אותם ויש לא (שם): (יא) דבר שהיה אסור בטלטול בה"ש ובשבת הלך בגורם האיסור. כגון שהיה מוקצה בה"ש מחמת שהיה אסור באכילה ולא היה ראוי לכלום ובשבת נסתלק האיסור ונעשה ראוי. אסור לטלטלו כל השבת אם אדם גרם לו האיסור בידים. כגון נר שהדליקו מבע"י וכבה אחר בה"ש ונשאר בו שמן. אסור להסתפק ממנו כל השבת. וכן דבר שלא היה ראוי בה"ש מחמת עצמו (ולא מחמת איזה איסור) והאדם גרם זה ונעשה ראוי מאתמול. אסור בטלטול כל השבת. כגון גרוגרות ולמוקים שלא היו ראוין בה"ש ובשבת נתייבשו לגמרי ונעשו ראוין. אבל דבר שהיה מוקצה בה"ש בע"כ של אדם. כגון מחמת איסור הבא מאליו ולא בגרם האדם. וכשהלכה הלך האיסור. ל"ה עוד מוקצה אפי' אם כשהגיע בה"ש מסיח דעתו ממנו לגמרי ולא היה מצפה כלל שילך האיסור בשבת. כגון בע"ח המוקצה מאיסור שחיטה ושחטו בשבת לחולה שחלה היום. מותר לבריא לאכול ממנו חי. וכ"ז בדבר שהיה מוקצה כל בה"ש. אבל כשהיה ראוי אפי' רק במקצת בה"ש ואח"כ נתקלקל מאליו או ע"י אדם ונאסר באכילה או טלטול ואח"כ נתקן. חזר להתירו (שם): (יב) גרוגרות ולמוקים שהיו מוקצה לפי שאין ראוין לאכילה וקודם בה"ש נתייבשו לגמרי וראוין. אפי' לא ידעו הבעלים כלל או שנתייבשו ואחר בה"ש נודעו. מותרים באכילה. ואם יבשו אז רק קצת בענין שראוין ואין ראוין ובשאין ראוין כלל (ל"מ הזמנה) אם הזמינן לאכילה מבע"י מותר. ואם לאו אסור. ותמרים שנתן עליהם מים בגינית בע"ש ואין ראוין ובשבת נעשו ראוין. מותרים (שם): (יג) דבר שאסור לטלטלו. אסור ליתן תחתיו כלי שיפול בו אפי' דעתו לנערו אח"כ ובה"מ מותר ביה. עי' רמ"ה רס"י) ומותר לכפות עליו כלי. אך לא תגע במוקצה. וי"א שרק המוקצה יתנענע (כגון ביצה) ע"י נגיעת הכלי אסור. ואם לאו מותר (שם): (יד) דבר האסור בטלטול שהניחו מבע"י על המותר ע"ד שיניח שם בשבת שנעשה ההיתר בסיס לאיסור ונאסר בטלטול כמוהו (עי' ש"ט) ומשחשכה ניטל האיסור מעל ההיתר. אסור לטלטל ההיתר כל השבת. כגון מטה שהניח עליה מעות מבע"י ע"ד שיניח בשבת ומשחשכה ניטל ע"י נכרי או קטן. אסור לטלטלה כל השבת. ואם לא היה המעות עליה בה"ש רק אח"כ הניחו עליה נכרי או קטן אפי' לדעת הישראל. מותר לטלטלה כשניטל. ובעודו עליה אסור (ומותר להטותה ולנערה להפילו ולטלטלה למקום שרוצה) וכשצריך למקומה מותר. עי' רמ"ה רס"י ש"ט (שם): (טו) וכ"ז במטה שאינה מיוחדת למעות או אפי' יחדה לו אך לא הניחו עוד עליה מעולם. אבל יחדה והניחו פ"א אפי' בחול. אסור לטלטלה בשבת אפי' לצורך גופה ומקומה. וי"א מתירין לגופה ומקומה. ויש להחמיר כדיעה הא'. ולכן לא יטלטל כיס דמעות אפי' הוציאו ממנו מבע"י (וכשפתחו לצורך מותר) וכן נהגו. ואם תפור בבגד. אם הוציא ממנו המעות יכול ללבוש הבגד אפי' בר"ה. ואפי' בכיס מותר להניח דבר או לטלו. ואם מעות בו אסור ללבשו (ויכול לנער הכיס וללבשו) ומותר לטלטלו אפי' אפשר לנער המעות והניחו בכיס ע"ד שיניח בשבת. וכזה אסור להכניס ידו בכיס (שם): (טז) וכ"ז בכיס שפיו לבד תפור בחור שבבגד וכולו תלוי. אבל אם כולו תלוי לארכו בבגד. נעשה כל הבגד בסיס למעות שבכיס כבכיס. ואפי' הניח המעות בכיס ע"ד ליטלן ממנו קודם שבת ושכח לטלו מבע"י שלא נעשה בסיס אפי' הכיס. מ"מ אם אפשר לנער המעות ינערו ואח"כ יטלטל הבגד למקום שרוצה. ואם אפי' כל הכיס תלוי אך פיו אינו

הפור

תפור לבגד רק קשור ומלא מעות. אסור לטלטל הבגד אם היה המעות בכיס ע"ד שיהיה בשבת. ואפי' אחר שניטל המעות מהכיס או הכיס מהבגד משחשכה. ואם הניחו ע"ד לטלו קודם שבת ושכח מבע"י. ינערו בדאפשר ואח"כ יטלטל הבגד למקום שרוצה. כשאינו מכוין להצניע המעות (עי' ש"ט) ואם יש מעות בתיבה שבתוך השלחן. אסור לטלטל השלחן רק בדרך הנ"ל. וכשיש עליו מבע"י דבר המותר בטלטול. מותר לטלטלו בתנאים דבסמוך. ותיבה שבה דברי' המותרים בטלטול ומעות שאינו עיקר. מותר לטלטלה כמו שהיא בתנאים דבסמוך במחתה (שם). (יז) כלי שנעשה בסיס לאיסור והיתר (שהיו עליו בה"ש. אבל ניטל ההיתר משחשכה. ואם בה"ש היה עליו רק האיסור. ומשחשכה הונח ההיתר. הוי בסיס רק לאיסור ואסור לכל השבת. ואם בשבת הונח האיסור. אסור לטלטל הכלי כ"ז שמונח. ומותר להניח גם היתר החשוב מהאיסור ולטלטלם) מותר לטלטלו אם ההיתר חשוב (וכשאינו חשוב לו לעצמו אפי' חשוב לכל העולם ל"מ. וה"מ להיפוך. עי' ש"ח) מהאיסור (ואם להיפוך. אסור אפי' לנער האיסור כבסיס לאיסור לבד. עי' ש"ט) ואם אפשר לנער האיסור לבד. ינערו ואח"כ יטלטל הכלי עם ההיתר למקום שרוצה. ואם א"א. ינער גם ההיתר שלא יופסד. ואח"כ יטול ההיתר לבד ויחזירו להכלי כשרוצה. ואם לא יוכל לטלו לבד. כגון מחתה שיש עליה מבע"י אפר שמותר בטלטול (וכשהוסק בשבת אסור. וכשנתערב בדאתמול בטל ברוב אם לא היה ניכר עוד מעולם כפ"ע. עי' תל"ה) ושברי עצים או פחמים האסור. וצריך לטלטל האפר למ"א לכסות רוק או צואה. וכשינערה עם השברים או פחמים לא יוכל לטלו בידו לבדו. כגון שהשברי' או פחמים קטנים וא"א לטלו זולתם. מותר לטלטל המחתה עם האפר ושברים או פחמים למקום שרוצה. וכן כשצריך למקום המחתה. ואם צריך רק למחתה אסור. רק ינערם במקומם ויטול המחתה לבד (שם).: (יח) ב' דברים שא' אסור בטלטול וא' מותר וסמוכים זל"ז או זב"ז או זע"ז וההיתר לא נעשה בסיס לאיסור (עי' ש"ט) וכשמטלטל א' מיטלטל הב' עמו. אם מטלטל האיסור בידו וההיתר מיטלטל אסור בכ"ע (ובמת מותר) ואם להיפוך (אם מכוין בטלטול לצורך האיסור לשמרו מאיזה קלקול והפסד או להצניעו או לע"א או אפי' לשמש בו תשמיש המותר (כגון לישב או לשכב עליו (עי' ש"ח) או כגון נר לשמש לאורו במ"א) אסור. ואם א"צ כלל לגוף האיסור ומטלטלו ע"י ההיתר רק בשביל דבר המותר כגון לפנות מקומו. מותר (עי' ש"ט באבן עפ"י חבית ומעות על נר) וכ"ש כשמכוין רק לטלטל ההיתר אך א"א לטלטלו בלי האיסור. כגון צנון תלוש הטמון בארץ (אפי' נתכוין לזריעה כשטמנו (עי' ש"י) והוסיף מחמת לחות הקרקע והיה דעתו שיהיה שם כל השבת) בשדה (ובבית. אסור לטלו מהארץ) ולא השריש וקצת עליו מגולין. נוטלו בכוש ומוציאו (וי"א שאם גמר בדעתו בבירור שלא לאכלו בשבת זה ולדעת זה טמנו. אסור אפי' בטלטול מהצד) אפי' מזיז עפר ממקומו. אם כולו טמון. תוחב בו דרך העפר כוש או סכין ומוציאו והעפר שעליו ננער מאליו. ואף שבתחלתו בהגבהתו הצנון מגביה גם העפר שעליו. ויש אוסרין לתחוב בעפר. ויש להקל. ופירות הטמונים (וי"א שאם גמר בדעתו בבירור שלא יאכל מהם בשבת זה ולדעת זה טמנם. אסור אפי' בטלטול מהצד) בקש או תבן המוקצה להסקה. מותר לכ"ע לתחוב כוש או סכין בהפירות להוציאם (עיין תקי"ו) ואם יחדן להטמין הפירות. מותרים בטלטול. וה"ה בעפר שיחדו לכך (סי' שי"א): (יט) מותר לטלטל מוקצה בגופו שלא בידיו אפי' לצורך האיסור. כגון קש (במקום שסתמו עומד להסקה. ובמקום שסתמו עומד למאכל בהמה או שכיבה מותר לטלטלו בכ"ע) הנתון על מטה שלא לשכב עליו ובשבת רוצה לשכב עליו. מותר לנענעו בגופו שיהא רך ונוח לשכיבה. ואם ישב או שכב עליו מבע"י או הניח עליו אז כר או סדין או חשב עליו אז לישב או לשכב עליו (עי' ש"ח) מותר לטלטלו בידיו. ואם הזמינו אז למאכל בהמה מותר בכ"ע (שם): (כ) מותר לטלטל (ברה"י או פחות מד"א בכרמלית. וי"א אפי' ד"א בכרמלית והכרמלית לר"ה כשצריך. ויש להקל) אבנים מהשדה (ולא מהגדר) ואם ירד גשם עליהם ונטבעו. אם רישומן ניכר מותר לטלן) לקנח (כשאין לקינוח ד"א המותר בטלטול) בבהכ"ס. ואפי' נפנה על הגג שטורח להעלותן. ואם נפנה תמיד במקום א' מותר להכניס כמלא היד אפי' כשנפנה אחר נפנה שם. ואם לאו יכניס רק כשיעור ראש הבוכנא שדכין בשמים. ואבן שניכר בו רושם הקינוח שקנחו בו פ"א. מותר להכניסו אפי' גדול הרבה. או אפי' הן הרבה ממלא היד מותר לטול כולן. וכן אבנים שיחדן (לעולם. ויחוד לשבת א' ל"מ. ע' רנ"ט ש"ת) לקינוח מבע"י אפי' לא קינח בם עוד מעולם. מי שיש לו בהכ"ס סמוך לביתו שרק הוא נפנה בו (ואם גם אחר אפי' מב"ב נפנה בו. א"צ להזמינם) יזמין שם אבנים מבע"י. ואם לאו אסור להכניסם בשבת רק כשעומדי' לכך (סי' שי"ב): (כא) צרור שעלו בו עשבים מלחות הקרקע מותר לקנח בו. ואפי' מונח על הארץ מותר לטלו. והתולש עשבים ממנו חייב. ולא יטלטל רגב אדמה לקנח. ואסור לקנח אפי' בחול בחרס אפי' חלק כגון מאוגני כלים (מחשש כישוף. ובזה"ז אין חוששין) ואם בשבת יש לפניו חרס חלק וצרור. יקנח בחרס (אפי' בזמן שחששו לכישוף) ולא בצרור. ואם צרור ועשבים לחים (ויבשים לא יקנח אפי' בזה"ז) מחוברים. יקנח בעשבים (בעוקר מחובר. ולא יזיז בידיו) ולא בצרור. וכשאין לפניו אפי' צרור ואבן יקנח אפי' באילן המחובר. ואפי' בעלין המחוברין כשצריך (שם): (כב) לא ימשמש בצרור הקינוח (להחליקו שלא יסרט בבשר) כבחול רק בשינוי. ואם צריך לנקביו ואינו יכול שרפואתו למשמש כפי הטבעת בצרור וכיוצא. לא ימשמש כבחול שאוחז הצרור בכל היד. רק בשינוי שאוחז רק בב' אצבעותיו וממשמש בנחת. וה"ה למשמש שם בברזא. ואסור לצאת בה אפי' כולה תחובה בגוף. ודבר הבלוע בגוף מותר. כגון לבלוע מרגליות או זהב ולצאת לר"ה (שם): (כג) אסור לפנות בשדה ניר (חרושה ראשונה ועומד לזריעה. ובשדה חבירו אסור לפנות אפי' בחול) ואבנים גדולות שמגדדן כתושב חלול יושב עליהם בשדה במקום המיוחד לבהכ"ס. מותר לגדדן בשבת. ולעשות כאהל עם גג אסור. וי"א דמותר (שם):

עתה הגיע הזמן לעמוד מבה"כ וליכנס לבית תפלה יקרא לכל העמים. בעת רצון דמנחה של שבת. שבו תהיה הגאולה במהרה בימינו אמן:

(א) סדר וזמן עבודת התמיד של בין הערבים בשבת. כסדרו בחול [יש שינוי. שבחול אין פייס ושזכה בשחר זכה בו: ובשבת יש פייס. שמשמרות מתחדשות]: (ב) רק בשירו הוא מובדל משל החול. במנחה בשבת ראשונה (עי"ל בית גרמו) היו הלוים אומרים שירת אז ישיר משה עד מי כמוכה באלים. ועושין ממנו ג' פרקים. על כל פרק תקיעה על כל תקיעה השתחויה. בשבת שניה. מן מי כמוכה עד גמירא. ועושין ג' פרקים כו'. בשבת שלישית. אז ישיר דעלי באר כו' (וכך חוזרין חלילה בכל שבתות השנה) וזהו עבודת התמיד בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן: (ג) וכן סדר התפלה לפני אשרי. שוה לשל חול: (ד) אומרים אשרי. ונהבאר הטעם במנחה דחול. אח"כ אומרים ובא לציון: (ה) הטעם. משום דבכל יום צריך לומר קדושה דסידרא. דעלמא עליה קאי (עתש"ל בשל חול) ובשחרית דשבת וי"ט אין אומרים אותו. משום דבלא"ה אומרין בו קדושה יתרה במוסף ומאריכין הרבה בבה"כ. ע"כ הניחוהו עד מנחה שהוא עת רצון וראוי לקדושה נוספת. משא"כ במנחה דחול אינו ראוי אז לתוספת קדושה. משום לא תחסום שור בדישו. והיינו טעמא דר"ח וחה"מ דבמילתייהו קיימי. לאמרו בשחרית שלהם ולא במנחה. אע"פ שיש בהם מוסף. מכל מקום אין בהם קדושה גמורה. שתבטל תגבורת שעת הדין דמנחה. כך נ"ל ברור בס"ד. אומר הש"ץ חצי קדיש: (ו) אומרים ואני תפלתי. וי"א על פי המדרש. שאמר דוד המע"ה. אין אנו כאוה"ע כו'. הלא

אע"פ שאכלנו ושתינו. אנו מתפללין. ויקשה ע"ז. א"כ למה אין אומרים אותו גם ביו"ט [וכן בשחל בשבת] וי"ל משום דביו"ט שכיחא שכרות במנחה (כדאמרינן [ביצה ד] דרב בא אוקי אמורא עליה מיו"ט לחבריה מה"ט. ושתוי אל יתפלל. ושכור תפלתו תועבה. א"כ היאך נשתבח בעצמנו ואני תפלתי. ועורפין לו תפלתו בפניו) משא"כ בשבת. שאין רשאי לקבוע סעודה אז כמש"ל. וזה נכון ויפה. ובס' הזוהר נתן טעם. לפי שבשעת המנחה דחול. דינא תלייא בעלמא. ולאו איהו עת רצון. אבל בשבת דכל רגזא אתעדי. אע"ג דדינא אתער אתבסמותא איהו. על דא אצטריך קרא ליחודא כו'. ואתכליל ברחמי ואתבסם כולא. וכדין עת רצון כתיב ודינא אתבסם והוה חדוה בכולא ע"כ. ולא נתיישב מה שהקשינו. מדוע א"כ יגרע מנחה דיו"ט בזה. ועדיין צריכין אנו לדברי לקוטי פרדס בכאן. ז"ל. למה אומרים בשבת במנחה ואני תפלתי וגו'. בשביל שגאולה אחרונה בעקבי הקץ כו'. ויום השבת יהיה. וכל היום תהיה הגאולה עד עת המנחה. ואז ישראל נענין במנחה. ומיד יבוא משיח. הה"ד בעת רצון עניתיך כו'. ע"כ. ולא יקשה ע"ז. שהרי אמרו (עירובין מג) אין בן דוד בא בשבת. וי"ל דלא אתי נמי אליהו. דאל"כ תפשוט הבעיא דאין תחומין. הא לאו מילתא. דודאי אין כוונת המדרש שיבא המשיח בשבת. אלא כמ"ש (עמש"ל בבית דוד) ר"ל אי בשבת. ודאי הייגו מיד. לפי שלעת ערב יהיה אור כדבר הנביא זכריה. והוא סמוך למנחה קטנה. אכן אליהו יבא בשבת במנחה. והא דלא פשטינן מהא דאין תחומין. הא מסיק תלמודא דמספקא ליה להנהו תנא. מיהו מדנאסר (הנודר ביום שבן דוד בא) באחד בשבת. ש"מ דקרוב הדבר שיבוא במ"ש: ויבוא אליהו בשבת לפניו. וכ"מ נמי מגמ' דפ"ק דפסחים שאין אליהו בא בשבת. בשחרית דווקא לא. מפני הטורח. שלא לבטל הסעודה. אבל במנחה ודאי מצי אתי. וקושטא הכי הוא. אע"ג דמספיקא לא נפקא לענין דינא דתחומין. לקולא לא אמרינן. זה פשוט וברור. שדברי מדרש הנ"ל נראין. ואינן נדחין מחמת סוגיא הנ"ל. ועפ"ז. י"ל גם דעת ס' הזוהר הנ"ל. דהיינו נמי סמיכות גאולה לתפלה דדריש ביה בהאי קרא האידנא. מש"ה דהוא מעניינא דגאולה אחרונה : (ז) מדברי ס' הזוהר הנ"ל נלמוד, שנכון הדבר לעמוד באמירת פ' הלז ואני תפלתי. משום דרמיז סמיכות גאולה לתפלה. וכ"ז כענין שעומדין מתהלות לאל עליון גואלם (כמ"ש שם) לפי שהגואל הוא הקים מעפר. והוא בסוד בריתי אקים. עמ"ש בס"ד באמת ויציב. וכל מלוי דגבורא בעמידה. ודי בזה לנבון: (ח) ואני תפלתי. נ"ל לפני הוצאת ס"ת. כי אז מתגל' פני הרצון: (ט) הש"ץ צריך להתעטף בטלית בתפלת מנחה דשבת. מפני כבוד קה"ת. וז"ל כתבי אר"י. זמן הנחת ציצית במנחה של שבת. קודם שתאמר ואני תפלתי. כדי שתשים הציצית בעת רצון. ואין אנו מכסים הפנים בטלית: לרמוז כי אז מתגלה מצחא דעתיק. וגם אנו מגלים מצח שלנו. ע"כ :

וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יהוה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ :

(י) מוציאין ס"ת (תקנת עזרא. משום יושבי קרנות) וקורין שלשה בפ' שמפסיק בה שחרית. ואפי' הוא יו"ט. ואין מפטירין. א"א קדיש אחר קס"ת בביתם : (יא) אלא אחר שהכניסו הס"ת עומד ש"ץ ואומר חצי קדיש. וזה עולה לקריאה שקראו ולתפלה הסמוכה. לפי שלעולם אין עומדין הצבור בתפלה אלא אחר קדיש. וסומכין אותו לה כל מאי דאפשר. ואין כאן אמירת מזמור המפסקת כדי לחזור ולומר קדיש אחריו כמו בשחרית שמפסיקין באשרי, ואע"פ שי"א מזמור שיר ליום השבת וכך הוא מנהגו של אמ"ה ז"ל וכן אנו נוהגין, מ"מ לא נהגו בקדיש על קה"ת, אולי משום טורח הצבור נהגו בה :

(תהלים קיא) [הללויה. אודה יהוה בכל לבב. בסוד ישרים ועדה. גדולים מעשי יהוה. דרושים לכל חפציהם: הוד והדר פעלו. וצדקתו עומדת לעד: זכר עשה לנפלאותיו. חנון ורחום יהוה: טרף נתן ליראיו. יזכור לעולם בריתו: כח מעשיו הגיד לעמו. לתת להם נחלת גוים: מעשי ידיו אמת ומשפט. נאמנים כל פקודיו: סמוכים לעד לעולם. עשוים באמת וישר: פדות שלח לעמו. צוה לעולם בריתו. קדוש ונורא שמו: ראשית חכמה יראת יהוה. שכל טוב לכל עושיהם. תהלתו עומדת לעד] :

(יב) אח"כ מתפללין בלחש בג' ראשונות, ובאמצע אומרין **אתה אחד**, יש בנוסח זה כ"ה תיבות, כמנין כלה, כי עתה הוא עת יחוד הכלה עם החתן. היינו דאמרינן אתה אחד. כמ"ש ז"ל (ברכות ו) ולנוסחא אחרינא, הם כ"ד תיבות, כד"ן שמות הויה, ורומז לשעת הדין שהוא עתה בעת מנחה ת"מ, ומט"ז אומרין ג"כ צדקתך, כמש"ל בס"ד :

[מתפלל שמו"ע עד האל הקדוש (תמצא לעיל) ומתחיל כאן]

אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד. וּמִי כְּעַמְּךָ כְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בארץ

ואני. [תלים סט] ה' ובית דינו והוא כפנין כוד הכוס שנזכרו בכמה שן. יע"ש. והוא תא"ין תנוא. בסוד מגיד מראשית אחרית (גי' כתר) דבר טוב מראשיתו. תחתת ראשיתו. נעוץ סופן בתחלתן. כי היא סוף המעשה תחלת המחשבה. כמש"ל כמה פעמים. דעלה אמר הל"ל. אם אנ"י כאן הכל כאן. הרי אלו שלש בחינות דנוקבא: תפלתי. היא תפלה לדוד כנודע: עת רצון. הוא ג"כ יחוד בסוד הדעת. וסוד עת רצון נתבאר לעיל כמה פעמים: אלהים ברב חסדך. גם הוא יחוד מד"ה בחסד : באמת ישעך. הרי יחוד זעיר ונוקביה. ומבואר כ"פ סוד אמת וסוד ישעך. ורמז הפסוק באופן כנראה. ומתחיל במדתו של יצחק. דשעתא ליה קיימא. אלא שחוזרה עת רצון ואתבסמא כדלעיל. ועי"ד הפשט ביארתי כונת הכתוב: ואני תפלתי. עם היות שאני מתפלל ביחידי. כגון שהיה בדרך או בגלותו. אך התפלל בעת תפלה. אז ה' לך עת רצון מכל מקום. אימתי בשעה שהצבור מתפללין (וזה פי' פנה אל תפלת הערער. היחיד. בהיותו כערער בערבה במדבר יחידי. מ"מ משום דלא בזה את תפלתם דרבים. שהתפלל בשעה שהם מתפללין. בזכותם הן אל כביר לא ימאס תם) : אלהים ברב חסדך ענני. בגאולה פרטית. עם שאינו בעת רצון. מ"מ ראוי לך להתנהג כגודל חסדך. כדי באמת ישעך. שלא יתייאשו היחידים מן הרחמים והישועה :

אתה אחד. עיין לעיל בפי' אתה קדוש, וכבר נתבאר לעיל מספר תיבות הנוסח ורמזיו, וכאן נוסיף לקח טוב בעז"ה, ראה כמה תכוון הסדר, כי גם נוסח רצה שאומרים בבה"מ, ממנו הוא כמעשהו, במספר כ"ה תיבות הרומז לכלה (כמ"ש שם בס"ד, וע"ש ביאור סוד גם תואר זה) בחבור הרצון, כמ"ש שם, וכן כאן הוא עת רצון ביותר, אמנם עכ"ז אין אנו אומרי' יום מנוחה, אלא מנוחה סתם, כי כן הוא עיקר בעינינו, שכ"ה לשון מקרא, ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו, ואעפ"כ ירמוז גם לגי' הנ"ל, עם הכולל בתשלום כב"ת כידוע: ושמך אחד, ע"ש הכתוב, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (ע"ל בהקדמה ובפי' ק"ש) שתפלה זו רומזת על שבת של עתיד, כמש"ל במטת זהב: כעמך כישראל, כתוב בשמואל ב' ז', וסוד הכתוב

היא

בָּאָרֶץ • תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּה וַעֲטֶרֶת יְשׁוּעָה • (יוֹם) מְנוּחָה וּקְדֻשָּׁה לְעַמְּךָ נָתָתָּ • אַבְרָהָם יָגֵל • יִצְחָק יְרַנֵּן • יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ • מְנוּחַת אַהֲבָה וּנְדָבָה מְנוּחַת אֱמֶת וֶאֱמוּנָה • מְנוּחַת שָׁלוֹם וְשַׁלְוָה וְהַשְׁקֵט וָבֶטַח • מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ • יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם • וְעַל מְנוּחָתָם יַקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמֶךָ :

(יג) כטעם שה"א ישמחו במלכותך . מבואר בכתבי אר"י ע"ד הסוד . וע"ד הפשט.מחמת היות עת פטירת הצדיקים . ערבה שמחה :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ • רְצֵה (נָא) בִמְנוּחָתֵנוּ • קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן (וְשִׂים) חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ (וְשַׂמְּחֵנוּ) וְשַׂמַּח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת • וְהַנְחִילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ (וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ) וְיָנוּחוּ בָם (כָּל) יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ • בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת׃

רצה וכו'

ירועות שלמה

שבענו מטובך ושמחנו בישועתך. נראה הכוונה דהנה אנחנו מבקשים על הגאולה והנה עיקר כוונתינו צ"ל לא למען הנאת עצמו רק עבור כבודו ית' רק כ"ז שאין האדם שמח בחלקו ומתאוה למותרו' א"א לו לכוין לכבודו ית' רק על הנאת עצמו רק אם הגיע למדרינה שהוא שמח בחלקו אז כיון שלא נחסר לו שום דבר א"כ א"צ לישועה רק כוונתו לכבודו ית' וז"ש שבענו מטובך הן לנו לב טוב שנהיה שבע מטובך ולא להיות רעב להתאות למותרו' אז ושמחנו בישועתך נשמח בישועה שלך מה שנתרבה כבוד שמים לא מה שיתרבה טובותינו וא"ש ונכון :

גומרין שלש אחרונות : (יד) מחזיר ש"ץ התפלה בקול : (טו) ואומר ג"פ צדקתך . ידוע מה שאמרו ז"ל (עי' סוטה יג זכר שמות קנו) שהם לידוק הדין על פטירת ג' צדיקים. משה יוסף דוד ע"ה (עש"י סי' ל"ג מענין פטירת מרע"ה פלפול ארוך ונפסר דבר) ואני מוסיף עוד לומר. שהם כענין נפילת אפים דחול. לפי שהזמן גורם . כי מ"מ בעת ההיא מתעוררת ההכנה השולטת אז בימי החול . וכדמוכח לי ס' בזוהר הנ"ל בהדיא באמרו . ואף ע"ג דליכא אתער אתכסותא הוא דוק ע"ש הלכך אע"ג דלא אפשר בעובדא למנפל אאפיה . בעינן למעבד דכוותה בפומא מיהא . כמאן דמסיר נפשיה ברחימו דמאריה. נוחא להוא סיטרא דבריא ביה מותא ואתכסס ודאי . עוד נ"ל. שהם לידוק הדין על ג' מקדשים שחרבו. משכן שילה . ובית עולמים ב' פעמים . ואחז"ל (תענית כט) שחרב הבית במוצאי שבת . והיינו לצדקתך לדק . ת"כ שעמד הבית: א"א לצדקתך ביום שאם אל בחול א"א תחנון . ולא בבית חתנים ולא בבית האבל [וי"א שאומרים בבית אבל . כשמתפלל הלל הגימול בשבת. ה"א] וכל זה מטעם הנ"ל המשכיל יבין :

ג צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת : ב וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מָרוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גדולות

היא בכתר, ומורה הנין עשרים שני' כת"ר, שלשם עולה זעיר אנפין עמה, ומכיח ו' קצוות בארץ, שהם הטעם שהזכירין כאן . תפארת כו' וג"פ אחד עולה ט"ל . כשם יהו במלואו שראשו נמלא טל השמיים . להשפיע על גוי אחד בארץ : תבארת . התחיל בו . כי עת רצון היא עתה. שהוא ת"ת בבחי' . הדעת כנודע : אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו . ר"ת עולה אל הויה : יגל . בלב . ע"ש הכתוב ויפול אברהם על פניו ויצחק . בלבו על בשורת הבן שיצא חלציו שישמור שבת : יצחק ירנן . בפה מלא שנולד בקדושה זו . ולא הזכיר בהם מנוחה . אף על פי שגם הם שמרו שבת אפי' עירוב תבשילין . מפני שלא היו מלווים . וגדול המצווה ועושה הוא יעקב. ובניו כמו כן שמרו שבת . כמ"ש [ב"ר פצ"ו] על הפסוק והכן . מכאן ששימר יוסף שבת . כרה דאת אמר . והכינו את אשר יביאו . על כן לכם דוקא כחבבת המנוחה כפועל : מנוחת . נזכרו כאן . ד' מנוחות שהכנות . שהן ד פרצופי נוקבא . כמה דאת אמר . והלאן מנוחה : אהבה . אהבה רבה . חכמה : ונדי"ה . גי' בינה . ונדבה בגב (אשר נדב לבם) הלב מבין : חירה ואמונה . בחי' דעת והבינה: שלום ושלוה . יסוד ועטרה שלו : (והשקט ובטח . ב' נהים) : השקט כנגד ת"י שעמד בית ראבין : מנוחה שלמה . זעיר ונוקביה היא הכוללה מנוחת שלום . וישב עמי בנו"ה שלום. היא ואני תפלה הדבוקה בשלום : מנוחת שלום ושלוה . ר"ת גי' רצון וגי' אל שדי במילואו הוא אלף סוד אלף הרים של בהמות בהררי אלף . והם אברהם יצחק ויעקב שנזכרו כאן עמ"ש בס"ד בוצא לציון :

צדקתך (ר"ת ג' פסוקים הללו עם הכולל . גי' קץ) כמו שהיתה הגרה במה שקלקלו לשעבר כמש"ל. כך תהיה לעת קץ מתוך צרה רווחה. בס' הזוהר בדורים ג' פסוקים הללו כמו שהם בכתובים . ומפרש אותן על פטירה ג' הצדיקים יסודי

גְדוֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ: א צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל מִשְׁפָּטֶךָ תְּהוֹם רַבָּה. אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יהוה:

(טז) והנו הנהיגו לומר ברכי נפשי. ומתחילין בשבת בראשית. לפי שבו נזכר ממעשה בראשית. עוד נ"ל. לפי שאמרו דוד ע"ה כשנסתכל ביום המיתה ובמפלתן של רשעים (ותרוייהו איתנהו הכא) שהיא מלחמת גוג ומגוג (גי' ע"ה) שתהיה באותה שעה כמ"ש. ואומרים גם ט"ו שיר המעלות. וכ"ל משום שאמרן דוד כי כרה תהומא ובעי למשטפיה לעלמא. וכימי החורף גשמים מתגברין (וכן תגבורת מי המבול היו מי"ז במרחשון (לפיכך מתפללים על הגשמים כל החורף מס"ע. עלא"ם ריש תענית במהדורא) עד א' בניסן. ר"ת של מתן תורה ע"י מרע"ה) ולכן אומרים ט"ו שיר המעלות כל ימי החורף (וכן יעקב אבינו ע"ה אמרן כשהיה בבית לבן לקרות בלילה) ופוסקין בפסח. שבו פוסקין מלשאול גשמים. וכו יצאו ישראל ממצרים (שעברו ב' אלפים תוהו הדומין לימות החורף) לקבל התורה. לפיכך מיד בתחילת הקיץ מתחילין לומר פרקים שמתחילין משה קיבל תורה. וכל הקיץ יצא בבחינת התורה ובקבלת לוחות ראשונות ושניות. הילכך בהם עוסקין בלמוד שלשלת קבלת התורה ומוסריה. כי תורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר. והרי כל זה נכון וישר. אחר שאמרו פרק. אומרים עלינו וקדיש דרבנן. אחר ברכי נפשי. עלינו קדיש יתום. ע"פ מסכת סופרים נוהגים אנו לומר הללויה אודה ה' קודם עלינו. ונפטרין לשלום לבתיהם: (יז) כבר נתבאר לעיל דיני הטועם בתפלת שבת. וכתב הר לעיל ריש בית יוסף דין הסוכה של שחריה. מתפלל מנחה שתים. השניה לתשלומין:(יח) אין קיבעין הדרש בין מנחה למעריב. מטעם הכס שמת בתי מדרשות בטלין. גם מחמת סעודה ג':

תהלים קד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יהוה יהוה אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאוֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה: הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל כַּנְפֵי רוּחַ: עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לוֹהֵט: יָסַד אֶרֶץ עַל מְכוֹנֶיהָ בַּל תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד: תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ עַל הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם: מִן גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן: יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם: גְּבוּל שַׂמְתָּ בַּל יַעֲבֹרוּן בַּל יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ: הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן: יַשְׁקוּ כָּל חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם: עֲלֵיהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין עֳפָאיִם יִתְּנוּ קוֹל: מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע

יסודי עולם (עמש"ל בברכה עובד) כמו כן בסדר תולדותן: צדקתך כהררי אל. יוסף הצדיק שחשוב כהררי אל. האבות. עד צדק יסוד משפטיך תהום רבה אשר על ידו אדם ובהמה תושיע. ע"ש ויכלכל יוסף: וצדקתך. על מרע"ה. שבות תכחי' גוף הוי"ו. שעל ידו עשית גדולות ודאי. לכל המורא הגדול אשר עשה משה. ונקרא אלהים לפרעה: צדקתך צדק על דוד. כן לצדק ימלוך מלך. אתכם גם מנהג אבותינו תורה. ולא על תנם הפכו הסדר. כי לפי הנגלה מפסוק זה. יתכן יותר על מרע"ה. והוא הקודם ודאי במעלה. ועל ידו ניתנה תורה. היינו צדקתך צדק לעולם. אין נמלט מדינו דצדק. ואף על פי שתורתך אמת (דרך אחר. ע"ל) וצדקתך. יוסף. סוף תשך הוי"ו: אשר עשית גדולות. איננו גדול בבית ממנו. ושוב גידלו פרעה ואמר לו אין נבון וחכם כמוך: צדקתך כהררי אל. כבר נתבאר לעיל. והיינו אדם ובהמה. המשכיל יבין: משפטיך תהום. אתוון המות. דאחיד באילנא דבריא ביה מותא. לפיכך תושיע ה'. דוק בכתוב בשמואל א' כ"ה:

גדלת. אדע שגדלת מאוד. לפי שאראה מעשי ידך בארץ מפארים כבודך וגדולתך. כמלבוש נאה המעיד על כבוד עושר הלובשו: עוטה. מעטף אור השמש שלא יזיק בחומו ולא יעוור הבריות. כבגד המעטיף הגוף להגן עליו מהקור. נוטה. מותח: כיריעה. כוילון: המקרה. מכסה במים תחת השמים שהם כעליות לארץ. ומשים העננים לרכב ועגלה לשמים. וכנפי הרוח מוליכים העגלה: עושה. הרוחות שלוחיו להסיע העבים למקום שצריך מטר: משרתיו. של המטר: אש לוהט. ברקים שירוצו לפניו לבשר ביאתו: מכוניה. ענין בסיס וכן המחזיק הדבר: תהום. ביום ב' כנסת רוב יסוד המים בבטן האדמה הנקרא תהום. דרך פיה שנלפונה. וכסיתם עם יסוד העפר כלבוש ועדיין נשאר מים על הארץ עד שעמדו על ההרים הגבוהים. ומגערתך כמאמר יקוו המים. נסו במהירות ובהלה דרך הרים ובקעות הסמוך לים. ונחו שם. ולפי שהים גבוה מהארץ. שמת החול שבשפתו גבול לו שלא יעברו המים הגבול ולא ישובו לכסות הארץ כמאז: מעינים. כדי שלא יתעפשו מי הנהרות. והולכים בין ההרים. כדי שיזדככו מאויר הזך שעל ההרים. וישקו במים זכים כל חית השדה. והפראים שלא יבחנו בין טוב לרע וישתו מים עפושים וימותו. וגם עופות השמים השוכנים בין עלי האילנות שאלל הנחלים ומזמרים שם: ישברו. כי השתיה תשבר הצמא: עליהם. אצליהם: עפאים. עלים: מעליותיו. מעליית הנחלים הנגרשים

הָאָרֶץ: מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם
לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ: וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל
פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד: יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יהוה
אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע: אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה
בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ: הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים סְלָעִים מַחְסֶה
לַשְׁפַנִּים: עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ: תָּשֶׁת
חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר: הַכְּפִירִים
שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם: תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ
יֵאָסֵפוּן וְאֶל מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן: יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ
וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יהוה כֻּלָּם בְּחָכְמָה
עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: זֶה הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם
שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם גְּדֹלוֹת. שָׁם
אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ: כֻּלָּם אֵלֶיךָ
יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח
יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב: תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם
יִגְוָעוּן וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן: תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ
פְּנֵי אֲדָמָה: יְהִי כְבוֹד יהוה לְעוֹלָם יִשְׂמַח יהוה בְּמַעֲשָׂיו:
הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ: אָשִׁירָה
לַיהוה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי
אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהוה: יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים

עוד

בגרשים מזרם המעיינות: הארץ ויושביה. ואין דבר לבטלה. עם שלא נודע תועלתו: מצמיח חציר ועשב לבהמה. כדי שתוכל לעבוד האדמה לצורך האדם שיוכל להוציא כו': ויין. אף שמשכר. הוא צורך גדול לאדם. לשמח לבו הנעלב. וחלוש על קשי ימיו. ולחזקו לגעור בעשיר השמן ולהוכיחו על פניו לחוס על דל: להצהיל. ענין הרמת קול. כמו מצהלות אביריו: משמן. תואר לאדם שהשעה משחקת לו. כמו שמנת עבית: ישבעו. וגם אילני סרק עצי ה' הגדלים בלי יגיעת אדם. וארזים צריכים לאדם להשביעו בססקה ובנין והיכלי מלך. וגם לקנן בהם הצפרים. וחסידה שטבעה לקנן על מין ארז גבוה מאוד הנקרא ברוש: ליעלים. ת"ש כבר: לשפנים. שם חיה קטנה: למועדים. שתאיר רק בזמנים קבועים. בלילה ולא תמיד: מבואו. מקום שקיעתו כהערב בכל יום בשביל אחר: תשת. תשים חשך גמור שלא יאיר גם הירח וכוכבים. אף שזולת זה הוא לילה. ואז יצאו ממקומם כל החיות לבקש מזונם: הכפירים. אריה בחור: שואגים. בעת רעבונם כשילכו לטרוף. בקול מר. ונראה כמבקשים מאל להזמין אכלם כעבד המתחנן לאדונו. והוטבע בהם כן. כדי שידעו הבריות להשמר מהם: יאספון. יסתירו עצמם מפחד האור: ואל. ובתוך: יצא. ואז כלב בטח יצא כו'. ולא יירא מהחיות: מה. מאוד רבו וגדלו כדאמיך שברחת בחכמתך. עד שאין מקום פנוי מהם: ירחב ידים. מקומו רחב: רמש. אשר לקטנים ורבוים. לא יוכל איש לספרם. וגם חית כו'. ומ"מ ילכו בו ספינות ולא יזיקו. ואפילו הלויתן הגדול וחזק מאוד, לא יזיק רק כולם יקוו לך שתתן לכ"א אכלו בעת שירעב: תפתח. כמו שאומרים על הנדיב שידו פתוח: פניך. רצונך והשגחתך: תוסף. כשתכלה רוחם מהם. יגועו וישובו לעפרם כקודם שנבראו: יבראון. לתחית המתים: ישמח לעתיד כשישמח כו': המביט. ואז יביט ה' לארץ ותירא מאימת יום הדין. ויגע בהרים ויצרפו ועשן יעלה מהם: בעודי. בעולם: יערב. בשיערב עליו תפלתי ויקבלם ברצון. אז אנכי כו': יתמו. ותפלתי היא. שיגדל הכבוד בישראל ולא יחטאו עוד. ורשעים לא יהיו כלל. וכ"א יאמר לנפשו ברכו כו' ויזרזו אלו לאלו להלל יה:

עוד אינם ברכי נפשי את יהוה הללויה:

שיר המעלות אל יהוה בצרתה לי קראתי ויענני: יהוה הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה: מה יתן לך ומה יסיף לך לשון רמיה: חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים: אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר: רבת שכנה לה נפשי עם שונא שלום. אני שלום וכי אדבר המה למלחמה:

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם יי עשה שמים וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יי שומרך יי צלך על יד ימינך: יומם השמש לא יככה וירח בלילה: יי ישמרך מכל רע ישמור את נפשך: יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי נלך: עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלם: ירושלם הבנויה כעיר שחברה לה יחדו: ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם יי: כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד: שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:

שיר המעלות אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים: הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל יי אלהינו עד שיחננו: חננו יי חננו כי רב שבענו בוז: רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים:

שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה לנו יאמר נא ישראל: לולי יי שהיה לנו בקום עלינו אדם: אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו: אזי המים שטפונו נחלה עבר על נפשנו: אזי עבר על נפשנו המים הזידונים: ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם: נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: עזרנו בשם יי עשה שמים וארץ:

שיר המעלות הבוטחים ביהוה כהר ציון לא ימוט לעולם ישב: ירושלים הרים סביב לה ויהוה סביב לעמו מעתה ועד עולם: כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם: היטיבה יהוה לטובים ולישרים בלבותם: והמטים עקלקלותם יוליכם יהוה את פועלי האון שלום על ישראל:

שיר המעלות בשוב יהוה את שיבת ציון היינו כחלמים: אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל יהוה לעשות עם אלה: הגדיל יהוה לעשות

עמנו

המעלות. שאמרוהו הלוים על ט"ו מדריגות שמעזרת ישראל לעזרת נשים: בצרתה. כשהייתי בצרה קראתי לה' ויענני. לכן גם עתה אבקשך. אתה ה' הצילני מאיש שיש לו שפת שקר ולשונו רמיה. שלא אקבל לשון הרע על אחרים ולא הם עלי: מה יתן. כאילו מדבר לבעל הלשון ואומר. איזה מתנה או הוספה על רכושך נותן לך לשונך הרמיה. הלא לא תרויח כלום. אבל חצי ה' (הנקרא גבור) המחודדים עם גחלים מעץ ששמו רותם החמים מאוד. הם יכו אותך על רעתך: גרתי משך. (לשון משיכה והלכה) דרתי עם אנשי ריב אשר שכיניהם יגרשום: רבת. הרבה: שונא שלום. שאול ואנשיו: אני. אוהב שלום. וכי אדבר. הוא רק מענין השלום. והמה יפתרו דברי למלחמה:

[**שיר לולי**. ר"ל המזמור לולי המתחיל בפסוק ב' יאמרו ישראל בגלות: לולי. אם לא שהיה ה' לעזר לנו כשיקום עלינו אדם להשמידנו: חיים. הוא הפלגה לחרון אפם. המים. משל לדורות השונאים אותנו: נחלה. ר"ל כנחל לגי. אף שחולים אנו מרוב העינוי. מ"מ עוד בחיים אנו. ולולי ה' אזי עבר וכו': נתננו. עזב אותנו להיות טרף: כצפור. הנמלט מרשת היוקש ויציל עצמו מסכנת מות. כן נושענו מיד מסכנות גדוליה: נשבר. משל לעצתם הרעה שיפיר ה': עזרנו. הוא כשקוראים בשם וכו']:

בה'. ואין עושים עול. יהיו כהר ציון שעל מקומו ישב ולא ימוט לעולם: ולא כהרים שסובב נמסו: סביב לה. להגן בעדה מאויב: לעמו. הבוטחים בו: רשעה. רעה שיחזקו לבם באמונתו. ויגן עליהם עד עולם: לא ינוח. לא יתן ה' שממשלת הרשע יהיה בגורל שעובים הצדיקים ביניהם להעשות על ידו. לפי שיעוות הגורל. והחלק המבורר מה' לזה ינתן לאחר. ואז ישלחו כו'. וה' משגיח להצילו מעין: לא כיס. במעשיהם וגם ישרים בלבותם: והמטים. (תלי מטה שנשענים עליו) והכותנים השענה וחיזוק בעקמימותם הרבי' עם שהכל יראו רעתם ויוכיחום וגם הם עצמם ידעו זה. מ"מ לא די שלא יתחרטו על פשעם. אבל עוד ירבו רהיות יצדיק רעתם ולומר לרע טוב: יוליכם ה'. להאבדון. כשוה עם פועלי און שלא יבושו מה' ואדם. ואז יהיה שלום כו'. שע"י הלבושים נשחת הארץ שמסתירים רעתם ביראת ה'. והאמון ילמדו מהם. לחשבם צדיקים הם:

בשוב. לעתיד כשישוב ה' שבויי בני ציון. נדע בהטוב שהיה לנו בימי דוד ושלמה. נחשב נגד טוב העתיד כחלום שבחלום:

נגד

עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים : שׁוּבָה יהוה אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזּוֹרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצוֹרוּ : הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נוֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע בֹּא יָבֹא בְרִנָּה נוֹשֵׂא אֲלוּמוֹתָיו :
שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם יהוה לֹא יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ אִם יהוה לֹא
יִשְׁמָר עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר : שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת אוֹכְלֵי לֶחֶם
הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא : הִנֵּה נַחֲלַת יהוה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן : כְּחִצִּים בְּיַד
גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים : אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבוֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ
אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר :

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יהוה הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו : יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב
לָךְ : אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פּוֹרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ :
הִנֵּה כִי כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יהוה : יְבָרֶכְךָ יהוה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָםִ כֹּל יְמֵי
חַיֶּיךָ : וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל :

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל : רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי גַּם לֹא
יָכְלוּ לִי : עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם : יהוה צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים:
יֵבוֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל שׂוֹנְאֵי צִיּוֹן : יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ שֶׁלֹּא מִלֵּא
כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר : וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת יהוה אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם
בְּשֵׁם יהוה :

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל
תַּחֲנוּנָי : אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד : כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא :
קִוִּיתִי יְיָ קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי : נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר:
יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ כִּי עִם יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת : וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל
עֲוֹנוֹתָיו :

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד יהוה לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בִּגְדוֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת
ממנו

כנגד תענוג שבשחוק : שחוק. על חרפת הרשעים שהרעו לנו : רנה. על הישועה : בגוים. בגוים יאמרו בינם לבין עצמן להפליא מישראל בגדולתם שישמחו במפלתנו . כי בעת שהגדיל ה' לנו. שמחנו ג"כ במפלתם : שביתנו . שבינו . ואז נדמה לאפיק המים השוטף ממקורו במקום יבש שלא עלה ע"ד בעליו שיבא שם מים וזרעו בעצבון אז לא תוליד יבולה מפני יבשה . וכשבא המים קצרו ברינה . כי ברכם ה' : הלוך . בעת שהזורע נשא והולך הזריעה בכה . ואח"כ נושא האלומות ובא ברנה לגרנו . וכן תהיה הגאולה אחר היאוש . וברנה ישאו אלומות צדקתם לארץ הקדושה בב"א אמן :

שיר . כשידע שלמה שהבטיח ה' לאביו להגדיל ביתו . אמר בלבו להשתדל בזה . ונשא נשים הרבה להוליד בנים הרבה . ושלח לאופיר לזהב . להגדיל ביתו בבנים ועושר . ודוד ראה זה ברוה"ק . ואמר עליו שיר זה : אם ה' . לא יבנה בית לאדם בבנים ועושר וכבוד . הוא לחנם יגיעת הבונים בו להגדילו ולפארו . ואפי' יש לאדם . בנים הרבה למלאות מהם עיר. אם ה' לא ישמרם . היא לחנם זריזות השומר : שוא לכם כו'. עד שיאכלו לחמם בעמל ועצבון ומעט שינה: כן . (כל הנורך . כמו ולא מצאו להם כן . שופטים י"א) אבל לידידו יתן ה' שנה כל צרכם ובעת שירצו כי יברך חילם: הנה . אמת הוא שה' רוצה בבנים. שהם נחלתו . שעל ידם מתקיים העולם כנחלה שתקום לעולם . ולאדם עצמו יגיעו לגדלם יתן שכר שישמח ויתענג בהם . אך דע שכחצים שהם בידי הגבור לירות למטרה או לא . כן הזרע שנזער מהגוף בחוזק . היא ביד ורצון ה' להיות נולד ממנה ולד או לא . ולכן מה לך נשים הרבה : אשפתו . מל' אשפה. וכינוי לבטן אשה ור"ל אשרי לו ודי לו למי שלקח רק אשה א' והוליד בנים : מהם . מבני הנעורים : לא יבושו. אבל יעשו שם בגבורה בהרגם האויבים. בשער ידברו . מל' דבר :

רבת. מזמור זה המתחיל רבת וכו'. יאמרו ישראל : רבת, הרבה מאוד ובכל מיני תחבולות הצירו לנו צוררנו מעת שהיינו לגוי, ותמיד לא יכלו לגמור כנו מחשבתם : גם. כמו תמיד. כמו גם כעס (ש"א י') : למעניתם. את מעניתם . והוא הלם המאריכה באורך השדה. ור"ל חשבו להשפיל גדולתי והכבידו עולי זמן רב. אך ה' הצדיק הכרית החבל הקלוע שקשרו הרשעים בעגלה לחרישה. ור"ל הרס מחשבותם. ולעתיד יבושו ויסורו לאחור כו'. ויהיו כעשב הגדל על גג. שמפני מעט עפר שתחתיו וחום השמש שלמעלה מתייבש טרם יצא. כן הם טרם יקחו הכלי זיין ללחום יפלו פגרים. והנשארים יהיו מעט. כתבואה שנתקלקלה והשבלים רחוקים זה מזה. עד שלא יוכל הקוצר למלא ידו מהם לקוצרם יחד. והאוגד העמרים. לא יוכל למלא כנף בגדו מהם במקום א'. והעוברים אצלם לא יאמרו להם דברי שלום. ברכת ה' עליכם. אז ברכנו כו'. כי יראו מישראל שלא יחרו בם על שברכו אויביהם :

שיר. תיקן שיר זה על ערב ובוקר של הגלות והגאולה ושל מלחמת גוג והישועה. ממעמקים. מתכלית העומק. כי אז יהיו ישראל בצרה שכמוה לא נהייתה : קשובות. מוכן להקשיב : תשמר. כי השומר דבר עיניו תמיד עליו : כי. משמש כאן בלשון רק : הסליחה. על כל הפשעים. ולא לזולתך : תורא. שיראו ב"א ממך וישובו : קויתי. שתפדה הגוף מיד האויב : נפשי. שתפדה מהעונות : הוחלתי. אקוה לדברו שאמר לנו ע"י נביאיו להצילנו מיד גוג : נפשי. היא מאותן המקווים לה' וממתינים לגאולת הגוף והנפש : יחל. המשורר מנחמם שיחזקו לבם בצרה זו ויקוו לה' : פדות. ואף שפדאם כ"פ יפדם אז ג"כ : עונותיו. שיסלח להם ומאליו יפדו מהגלות :

מִמֶּנִּי : אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי : יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יהוה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם :

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר יהוה . לְדָוִד אֵת כָּל עֻנּוֹתוֹ : אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיהוה נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב : אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ יְצוּעָי : אִם אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה : עַד אֶמְצָא מָקוֹם לַיהוה מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב : הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר : נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו : קוּמָה יהוה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ : כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ : בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ : נִשְׁבַּע יהוה לְדָוִד אֱמֶת לֹא יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא לָךְ : אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם בְּנֵיהֶם עֲדֵי עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא לָךְ : כִּי בָחַר יהוה בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ : זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּתִיהָ : צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם : וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ : שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי : אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ :

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד : כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו : כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם צִוָּה יהוה אֶת הַבְּרָכָה . חַיִּים עַד הָעוֹלָם :

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יהוה כָּל עַבְדֵי יהוה הָעֹמְדִים בְּבֵית יהוה בַּלֵּילוֹת : שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יהוה : יְבָרֶכְךָ יהוה מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ : עלינו ק״י

עיני. עיני שכלי. להשכיל בדברים שהם למעלה מהם : הלכתי ברעיוני בדברים הגדולים ומכוסים ממני : אם לא. לי שבועה : שויתי. נפשי דוממה מתשוקתה לחקור בנעלמות : כגמול. שבוכה לאמו שתניקו ומשתקתו בדברי פיוס. וכגמול זה תבכה עלי נפשי שאתן לבי לחקור בנפלאות. ואני מעתיקה מתשוקתה. לפי שבקל יוכל אדם לפול ברשת מינות כשחוקר בדבר שלמעלה משכלו. וכן ישראל לא יחקרו בעיכוב הקץ זה זמן רב. ולא יתייאשו מהגאולה. רק יקוו לה' תמיד. שישיב שבותם ברחמים כ״ב אמן :

שיר. אמרו דוד כשראה ברוה״ק שלמה יתפלל בעת שידבקו שערי קה״ק ולא יתנוהו להכניס הארון. ולא יענהו ה' עד שיאמר זכרה ה' חסדי דוד עבדך אל תשב פני משיחך : ענותו. הענוים שענה לנפשו עד שמצא מקום לבהמ״ק : יעקב. תלה ביעקב. שהיה ראשון לנודרים : באהל ביתי. בחדר משכבי שבביתי : ערש יצועי. מטתי המוצעת לשכיבה : שנת. שינה : תנומה. שינה קלה שבתחלת השינה : יעקב. שהיה הראשון שראה מקום המקדש בשכבו עליו : שמענוה. כן יאמרו ישראל כשיבנה בהמ״ק. הנה שמענו השבועה באפרת ומצאנוה בשדה ויער. שרחוקו שתקע שם אהלו ולא הלך לביתו. וכיון שדוד נשבע אחד עליו ואנו זכינו לראותו בנוי. לכן נבואה בו ונשתחוה עד עפר בהכנעה יתירה. ע״כ דברי ישראל : קומה ה'. מהתקומות שהלכת עד עתה באהל ומשכן. ובוא לקה״ק עם הארון שבו הלוחות המורים על גבורתך : צדק. כי בשבאו לכפר. השליכו עונותיהם ע״י תשובה ולבשו מחללות : וחסידיך. הלוים : משיחך. שלמה. אל ישוב נכלם. ע״כ דבר על תפלת שלמה. וזה דברי שלמה : אמת. הוא שנשבע ה' לי שבני ישב על כסא מלכותי. ולא ישוב ממנה. אך היתה על תנאי זה. אם ישמרו בני'. ותורתי זו שבכתב שאלמדם פירושה בע״פ. אז גם כו' : אוה. חמד אותה : כי אויתיה. בעת שאתאוה למנוחה. אנוח במקום זה : צידה. קרבנותיה אברך ויעשו פעולתן לבעליהן. ובעבורם אביוניה כו' : אלביש. אתן להן ישע רב שיוכלו לכסות עמה כמלבוש : קרן. ממשלה רבה : ועליו. על בן דוד יפרח כתרו :

מה טוב. ונעים מאד יהיה. כשישבו ישראל על אדמתם בשלום ואחדות : כשמן הטוב. שעל ראש כ״ג בעת שמשחו שהוא הזקן שבבית אהרן. שניתן בשפע עד שיורד על זקנו ומשם על פי מלבושיו בתקיפי בית הצואר. כן כשיש בין ישראל שלום השפע רבה מאד : כטל. הנופל על הרי חרמון הגבוהים. ויורד משם על הרי ציון : כן ברכת ה' תבא על הגדול. וממנו לקטן ודל : כי שם. אם תבוא למדרגת השלום. כבר צוה ה' לברכה שתתן לך חיים זמן רב :

הנה כשיבואו ישראל לראות פני ה' בבהמ״ק. יאמרו לכהנים. הנה לכם נאה לברך את ה'. שזכיתם להיות עבדיו ולעמוד בביתו אף בלילות : שאו. הרימו ידיכם הקדושים מעבודת הקודש. בתפלה עלינו. וברכו את ה' גם בעבורנו. והם ישיבו. יברכך כו' :

בשבת אחר פסח מתחילין לומר פרקי אבות. ואומרים עד ראש השנה :

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא . שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר :

כל ישראל יש להם חלק לעוה״ב. ז״ל הרע״ב. אפי' שנתחייבו מיתה בב״ד מפני רשעתן. יש להם חלק לעוה״ב. ועוה״ב שאמור כאן הוא עוה״ב אחר תחה״מ שעתידים לחיות ולעמוד בגופם ובנפשם חיים נצחיים כחמה ולבנה וכוכבים. כדמייתי בגמ' בהאי פירקא. מתים שעתיד הקב״ה להחיותן אינן חוזרין לעפרן והעוה״ב אין בו אכילה ושתיה אע״פ שיש בו גוף וגויה. אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. תש״ה תני יש להם חלק. ע״כ. וכתבתי ע״ז בלח״ש בדברים האלה. צריכים אנו להודיע. שזהו דעת הרע״ב ז״ל מסברתו (והמשכו אחר המשיגים על הר״מ ז״ל) כי לדעת הר״מ ז״ל ע״הב הוא עולם הנשמות הבא תמיד אחר המות (וכך הסכימו מקובלים (ויתלא נ״כ בכהבי הר״י) שזהו החילוק בין עוה״ב ובין לעתיד לבוא) וכמו כן אחר בלות גופות בעלי התחיה.

ואף

אף כזו הלוקה דעת הרע"ב מדעת הר"מ. שלדעתו ז"ל. גם העוה"ב אין בו גוף וגויה. כמו עולם הנשמות בג"ע. וזה אפי' אחר שהודאתו בתחית הגוף ממש (לא כמי שחשדו הראב"ד ז"ל ח"ו) כמו שהניח ז"ל ליסוד ועיקר ושורש משרשי הדת והאמונה. יאמר עוד שמי שכופר בזה אין לו חלק עמנו. אולם לא יודה הר"מ בנצחיות הגוף אחר התחיה כי הוא ז"ל סובר שלא ימלאו האדם כלי איברי החושים הנרגשים לבטלה. ולא הוצרכה תחית הגופות רק לימות המשיח שאין ביניהם לעוה"ז אלא שעבוד מלכיות וישתמשו אז בכל הרגש החושים לצורך קיום הגוף הגשמי שיזכה לעבוד ה' באותו זמן בשמחה ובטוב לבב מרוב כל. תשא"כ בעוה"ב אחר שכלו ימות המשיח. אין שם אלא נפשות קיימות בלבד. כמו שיראה מתרגלא דרב [ברכות יז] וכן משפט הכתוב. לא יכהה ולא ירוץ עד ישים בארץ משפט. וכמו שהוא מוכרח ג"כ מן הסברא ומן השכל. כי כל מורכב יתפרד. ואמנם אין תשובה לדבר זה מן האומר שצדיקים שעתידין לחיות אינן חוזרין לעפרן. כי הכוונה רק על ימות המשיח בלבד. אע"פ שיש בם מיתה. כמו שאמר הכתוב. הנער בן מאה שנה ימות. אבל אין הכרח מיתה בצדיקים כל אותו זמן. עם שיארך מאד. לא יזקינו. ולא תשלוט בהם חולשה ואפיסת כחות מרוב ימים. לא יפקדו ולא יעדרו. עד שיחדש הקב"ה עולמו. ויפשטו כהוגה המומר. כי אז אין עוד שם שכר לגוף אלא לנפש. ואין צורך בכלים הגשמיים. שאין לו עוד הנאה בהם. ואין שם אלא הנאה רוחנית נצחית. ותו האיכא נמי מ"ד [שבת קנא] עתידי לדיקי דהוו עפרא. עכ"פ רואה אני דברי הר"מ ז"ל נוטים נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת קדושים בינה. ואמונה קדושה הגונה ונכונה. וכן שבח אותו הרמב"ן ז"ל בשער הגמול. אע"פ שנטה לבו להחליט קיום נצחי גם לגופות. מ"מ אין הכרח מכל אותן המאמרים שהביא ז"ל (ויוכח שמקוליס הם. מאן מפים) ודעת לנבון נקל. שאין בהם כדי לסתור דעת הר"מ. שהיא מסכמת עם פשט הכתוב ולשון רז"ל. וכך הוא משמעות לשון ס' הבכיר שהביא הרמב"ן ז"ל עליו. והיא ראיה לסתור דעתו ז"ל. וכן יורה לשון עוה"ב עצמו. שהוא פעל עבר בעולם וראשונה. וישמש גם להווה. כי כן הוא ענין עוה"ב. שהוא בא והולך תמיד. ר"ל מוכן ומזומן מיד בהפרד הנפש מן הגוף. אחר המיתה והפטירה מהעוה"ז. ובין אחר שיבלע המות לנצח. דהיינו בסוף ימי המשיח. שיתבטל המות מכל וכל. כי יכלו הגופים ויעמדו הנפשות לעדי עד. ואין ראיה מרע"ה בהר. שעדיין היה צריך לגופו אחר ירידתו. ובזה א"ל להתנגד לשיקול הדעת באונס. וסרו כל טענות הרמב"ן ז"ל. ואפשר לומר שדעת ה' המדע ושער הגמול קרובים להיות אחת. כי מה שהניח הרמב"ן ז"ל קיום הגופות נצחיים. בודאי הוא ע"ד שאמרו רז"ל [פרקי היכלות ס"ו] בחנוך שנהפך בשרו ללפידי אש. שנזדכך אומרו כל כך עד שלבש מלאכות. א"כ אין זה גוף אלא מלאך. והוא דברי הרמב"ם ג"כ במ"ש שאין שם גוף וגויה בודאי. אחר שנהפך לרוחניות ונעשה מלאך. וזה ברור מאד. ובטלה מחלוקת מכל וכל. מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

פרק ראשון

(א) מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ. וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים. וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלשָׁה דְבָרִים. הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין. וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה. וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה: ב שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְּׁיָרֵי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר. עַל שְׁלשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד. עַל הַתּוֹרָה. וְעַל הָעֲבוֹדָה. וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים: ג אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכוֹ. קִבֵּל מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר. אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס. וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם: ד יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אוֹמֵר. יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים. וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם. וֶהֱוֵי שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם: ה יוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר. יְהִי בֵיתְךָ פָּתוּחַ לִרְוָחָה. וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ. וְאַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה. בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ. קַל וָחֹמֶר בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים. כָּל הַמַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה. גּוֹרֵם רָעָה לְעַצְמוֹ. וּבוֹטֵל מִדִּבְרֵי תוֹרָה. וְסוֹפוֹ יוֹרֵשׁ גֵּיהִנֹּם: ו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אוֹמֵר. עֲשֵׂה לְךָ רַב. וּקְנֵה לְךָ חָבֵר. וֶהֱוֵי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת: ז נִתַּאי הָאַרְבֵּלִי אוֹמֵר. הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רָע. וְאַל תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע. וְאַל תִּתְיָאֵשׁ מִן הַפֻּרְעָנוּת: ח יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטָח קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי אוֹמֵר. אַל תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין. וּכְשֶׁיִּהְיוּ

בעלי

משה קבל, לפי שמס' זו כולה רק מוסרים ומדות, וחכמים אחרים ג"כ חברו ספרי מוסר ומדות, לפיכך התחיל מסה קבל כו' לומר שמדות ומוסרים אלו לא בדו מלבם, אלא אף אלו נאמרו בסיני, ונקרא מס' זו אבות שאף אם תראה באיזה ספר אחר איזה דבר מוסר, הוא בכלל דברי התנאים הללו, ואלו הם אבות לכל המוסרים, והשאר הולדות לאלו: מסיני, מתי שנגלה בסיני: סיג, גדר, שלא יבא ליגע באיסור תוה: (ב) על התורה, שאלמלא לא קבלו ישראל את התורה לא נבראו שמים וארץ: העבודה, הקרבנות, ובזמן החורבן, התפלה במקום קרבן: וגמילות חסדים, מלוה מעותיו לעני, שהוא גדול מן הלדקה, לפי שאינו מתבייש ועוד שנוהג בעניים ובעשירים: (ג) לקבל פרס, פי' שתעבדו הקב"ה מאהבה, לפי שזהו עיקר העבודה, וע"מ לקבל פרס אינו במעלה כל כך: מורא שמים, אע"פ שאתה עובד מאהבה, עבוד ג"כ מיראה: שהעובד מאהבה, זריז במ"ע והעובד מיראה נזהר ממלות ל"ת ונמלא עבודתו שלימה, (ד) בית ועד, כשירצו להתקבץ יהיה ביתך מוכן לדבר זה, שאי אפשר שלא תלמוד מהם איזה דבר חכמה, משל לנכנס לחנותו של בשם, אע"פ שלא לקח כלום מ"מ ריח טוב קלט והוליאו עמו: מתאבק, כלומר שתשב לרגליהם על הארץ, שכך היו נוהגין, שהרב יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגליו על הקרקע: בצמא, כאדם למא ששותה לתיאבון: (ה) לרוחה, ליתן נדקה לעניים בשמחת הלב כמו שאתה נותן בשמחה לבניך: עם האשה, שאפי' שיחה שבין איש לאשתו, מגידין לו בשעת הדין, אא"כ צריך לפייסה לדבר הלוה: (ו) עשה לך רב, אע"פ שאיני ראוי להיות לך רב, ואל תלמוד בינך לבין עצמך: וקנה לך חבר, ואפי' אתה צריך לקנותו בדמים יקרים, אבל הרב צריך ללמד בחנם: (ז) ואל תתיאש, אם אתה שרוי בטובה, אל תאמר כל אמוט לעולם,

יום

בַּעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כִּרְשָׁעִים. וּכְשֶׁנִּפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כְּזַכָּאִין. כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין: ט שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח אוֹמֵר. הֱוֵי מַרְבֶּה לַחֲקוֹר אֶת הָעֵדִים. וֶהֱוֵי זָהִיר בִּדְבָרֶיךָ. שֶׁמָּא מִתּוֹכָם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר: י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר. אֱהוֹב אֶת הַמְּלָאכָה. וּשְׂנָא אֶת הָרַבָּנוּת. וְאַל תִּתְוַדַּע לָרָשׁוּת: יא אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר. חֲכָמִים הִזָּהֲרוּ בְּדִבְרֵיכֶם. שֶׁמָּא תָחוּבוּ חוֹבַת גָּלוּת וְתִגְלוּ לִמְקוֹם מַיִם הָרָעִים. וְיִשְׁתּוּ הַתַּלְמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ. וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל: יב הִלֵּל וְשַׁמַּאי קִבְּלוּ מֵהֶם. הִלֵּל אוֹמֵר. הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן. אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם. אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה: יג הוּא הָיָה אוֹמֵר. נְגִד שְׁמָא. אֲבַד שְׁמֵיהּ. וּדְלָא מוֹסִיף. יְסִיף. וּדְלָא יַלִּיף. קְטָלָא חַיָּב. וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתָגָא. חֲלָף: יד הוּא הָיָה אוֹמֵר. אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי. וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי מָה אֲנִי. וְאִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתָי: טו שַׁמַּאי אוֹמֵר. עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע. אֱמוֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה. וֶהֱוֵי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת: טז רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר. עֲשֵׂה לְךָ רַב וְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק. וְאַל תַּרְבֶּה לְעַשֵּׂר אֻמָּדוֹת: יז שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר. כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְּׁתִיקָה. וְלֹא הַמִּדְרָשׁ הוּא הָעִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה. וְכָל הַמַּרְבֶּה דְבָרִים מֵבִיא חֵטְא: יח רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. עַל שְׁלשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם קַיָּם. עַל הָאֱמֶת. וְעַל הַדִּין. וְעַל הַשָּׁלוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם:

אי כמו, אל תתיאש מן: הרחמים, אלא הפורענות שאתה ראוי בו: (ח) כעורכי, כאדם שאינו דיין ומסדר לבעל דין טענותיו כדי שיזכה בדין, שאם בא לך אדם לשאול אלא היאך יטעון שיזכה בדין, אל תאמר לו: (י) המלאכה, אפי׳ יש לו במה להתפרנס, חייב לעסוק במלאכה, שהבטלה מביאה לידי שעמום: הרבנות, התרחק מלהנהג שררה על הצבור, שמקברת בעליה: לרשות. כדי לטול רבנות על ידיה: (יא) הזהרו, שלא תניחו מקום לטעו׳ בדבריכם, אע״פ שבמקום שאתם בו אין מקום לטעות יש לחוש שמא יגרום החטא ותתחייבו גלות ותגלו למקום אנשים שמראים פנים בתורה שלא כהלכה. ומים רעים כינוי להם ויבינו מתוך דבריכם דברים שאינם הגונים וישתו התלמידים הבאים אחריכם אותם דברי מינות וימותו׳ בעולם ונמצא ש״ש מתחלל שישארו אותן דעות בטלות בעולם: (יב) של אהרן כו׳. כשהיה רואה שנים מריבים זע״ז היה הולך לכ״א מהם שלא מדעת חבירו וא״ל ראה איך חברך מתחרט ובוכה מאתי שאלך אצלך שתמחול לו ומתוך כך היה משים שלום ביניהם. וכשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחבר עמו ומראה לו פנים צהובות והיה אותו אדם מתבייש ואמר אלו היה יודע צדיק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק מאתי ומתוך כך היה חוזר למוטב: (יג) נגד. ל׳ משיכה. תרגום משכו. נגידו. מי שנמשך שמו מרחוק מתוך שררה. מהרה יאבד שמו. מקברת בעליה: ודלא מוסיף. על לימודו: יסיף. מפיו מה שכבר למד וישכח תלמודו: ודלא יליף. קשה מדלא מוסיף הילכך קטלא חייב: בתגא. כתר המשתמש במי ששונה הלכות כתרו של תורה חלף ועבר מן העולם שאסור להשתמש בתלמידים שאינם תלמידיו: (יד) אם. אין אני זוכה לעצמי מי יזכה בשבילי: וכשאני לעצמי ואפי׳ זכיתי לעצמי מה חשוב הוא כנגד מה שאני חייב לעשות: עכשיו. בעה״ז: אימתי. כי אחר המות א״א לזכות עוד. פי׳ אחר אם לא עכשיו בימי הבחרות אימתי שמא בימי הזקנה לא יעלה בידי: (טו) קבע. שיהא עיקר עסקך בתורה: והוי מקבל. כשאתה מכניס אורחים לביתך לא תתן פניך כבושות בקרקע שאפי׳ נותן כל המתנות שבעולם אינו כלום: (טז) מן הספק. שאם הלמוד בעצמך תרבה לך ספקות הרבה: אומדות. שמא לא תכוין יפה: (יז) כל ימי. הודיענו מדה שהיה בו כדי שאחריו כל אדם יתנהג וזה כי הוא היה נשיא על כל ישראל ועכ״ז היה מקטין עצמו בפני החכמים כקטן שבכולם וז״ש כל ימי לכלול אפילו כשנתמנה לנשיא. ואמר גדלתי. כקטן המתגדל. כי ידוע שהמתגדל הוא הגדול והנגדל עמו הוא קטן ממנו: לגוף. בדבר גופיי. אבל בדברי תורה מצוה לדבר:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר. רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

לזכות את ישראל. שיהיו מקבלים שכר הרבה. שהם שמונעים׳ עצמם מהעבירות בשביל גזרת מלך: הרבה להם. כגון פי׳ שקצים ורמשים. אעפ״י שבלא״ה לא היו אוכלין אותן. שנפשו של אדם קצה בהם. כדי להרבות להם שכר בשביל שהם בדלים מהם. כי גדול המצווה ועושה. לפי שיה״ר המגרה בו (כמש״ל. במנית הו״ה ומהגרה ביצה״ר) ולפוט׳ לעדת הגרה: למען צדקו. להצדיק את ישראל. עי״ל לזכות. לזכך נפשותיהן של ישראל. כמו שאמר [ב״ר פ׳ מד] מה הכנת להקב״ה בין שוחט מן העורף לשוחט מן הצואר. הא לא נתנו המצות. אלא לצרף בהן את הבריות. שכל׳ כל מצות התורה הלכו׳ לרופה. שהם היות ריב״ע כשוטו של דבר זה. כדי לבחון רצון הבריות אם לא הקנו נפשם ברבוי המצות. עוד יש בו סוד גדול. והיינו להביא נפשותיהן בכור הבחינה כבחון הזהב ולצרפם כצרוף כסף. למען יצאו ככסף מזוקק שבעתים. לעלות כבודהן ולזככם ע״י ריבוי מצות התרי״ג (הרת ז׳ מצות שנתנו לבני נח. בהתייחסות לצורך נפשותיהן. לא מעלת גודל וגדלות ערכם. כמו שהב״ר והאבות בהיה מספיק להם דבר מועט לצרפם. או מצד עובי ועכירות הנפש שאינה ראויה לזכוך גדול ועצום. כמו שהיה הענין בבני נח) למען יזכו לרב טוב הצפון. שצריך צירוף וזיכוך ביותר. ומ״ש הרבה להם תורה. הוא ענין חידושי תורה לפרות ולרבות בה. שהא׳ בה ארוכה מארץ מדה על כן צריך לטרוח ולעמול בה. להרחיב גבולם שהשפע להרבה ולהתרבה. וכמ״ש [בנת קמא] על הפסוק הבאים ישרש יעקב וגו׳. אלו ת״ח שעושים ציצים ופרחים לתורה ועי״ז נאמר יגדיל תורה ויאדיר. אשרי אדם יחזיק בה. כן יכוון וכן ירצה:

כל ישראל וכו'

א רבי אומר. איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם. כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה. הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה. דע מה למעלה ממך. עין רואה. ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים: ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. שיגיעת שניהם משכחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה. סופה בטלה וגוררת עון. וכל העוסקים עם הצבור. יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסיעתם וצדקתם עומדת לעד. ואתם. מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם: ג הוו זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן. נראין כאוהבין בשעת הנאתן. ואין עומדים לו לאדם בשעת דחקו: ד הוא היה אומר. עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל רצונך מפני רצונו. כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. הלל אומר אל תפרוש מן הצבור. ואל תאמין בעצמך עד יום מותך. ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע. שסופו להשמע. ואל תאמר לכשאפנה אשנה. שמא לא תפנה: ה הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד. ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש: ו אף הוא ראה גלגולת אחת שצפה על פני המים. אמר לה. על דאטפת אטפוך. וסוף מטיפיך יטופון: ז הוא היה אומר. מרבה בשר מרבה רמה. מרבה נכסים מרבה דאגה. מרבה נשים מרבה כשפים. מרבה שפחות מרבה זמה. מרבה עבדים מרבה גזל. מרבה תורה מרבה חיים. מרבה ישיבה מרבה חכמה. מרבה עצה מרבה תבונה. מרבה צדקה מרבה שלום. קנה שם טוב קנה לעצמו. קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא: רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי. הוא היה אומר. אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך. כי לכך נוצרת: ח חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן. רבי אליעזר בן הורקנוס. רבי יהושע בן חנניא. רבי יוסי הכהן. רבי שמעון בן נתנאל. ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן. (רבי) אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד טפה. (רבי) יהושע בן חנניא אשרי יולדתו. (רבי) יוסי הכהן חסיד. (רבי) שמעון בן נתנאל ירא חטא. (ורבי) אלעזר בן ערך במעין המתגבר. הוא היה אומר. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כלם. אבא שאול אומר משמו. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם

ואלעזר

(א) שיבור. שיברור: תפארת לעושיה. שיהא נאה לו. ויהיו נואין בני אדם ממנו. והיינו שילך בכל המדות בדרך הממוצע. דרך משל. הכילות תפארת לעצמו. שירבה עשרו. אבל אין בני אדם מפארים אותו במדה זו. ואם הוא מפזר יותר מהראוי. בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו. אבל אינו תפארת לו. שיוכל לבא לידי עניות. אלא טוב לאחוז במדת הנדיבות ודרך הממוצע: הוי מחשב מה שאתה מפסיד ממונך מפני עסק המצוה. כנגד השכר שיעלה לך ממנה. שיהיה יותר מאותו הפסד. וכנגד העבירה. כנגד הפסד שעתיד לבא לך ממנה: (ב) דרך ארץ. מלאכה או סחורה: משכחת עון. שהתורה מתשת כחו. וכן המלאכה משברת הגוף. ומתוך כך יצר הרע בטל ממנו: ואתם. אע״פ שמה שנגמר ענייניהם על ידכם בזכות אבותם הוא וצדקתם שהיא עומדת לעד. מ״מ אם עסקתם עמהם לשם שמים מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם: (ד) ואל תאמר דבר. שצריך עיון רב להבין אלא. מתוך דבריו:

וְאֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר: ט אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ טוֹבָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַיִן טוֹבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חָבֵר טוֹב. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁכֵן טוֹב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֵב טוֹב. אָמַר לָהֶם רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם. שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם. אָמַר לָהֶם. צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ רָעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַיִן רָעָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חָבֵר רָע. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁכֵן רָע. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הַלֹּוֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם: אֶחָד הַלֹּוֶה מִן הָאָדָם כְּלֹוֶה מִן הַמָּקוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֵב רָע. אָמַר לָהֶם. רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם. שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם: י הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ. וְאַל תְּהִי נוֹחַ לִכְעוֹס. וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ. וֶהֱוֵי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוּרָן שֶׁל חֲכָמִים. וֶהֱוֵי זָהִיר בְּגַחַלְתָּן שֶׁלֹּא תִכָּוֶה. שֶׁנְּשִׁיכָתָן נְשִׁיכַת שׁוּעָל וַעֲקִיצָתָן עֲקִיצַת עַקְרָב. וּלְחִישָׁתָן לְחִישַׁת שָׂרָף וְכָל דִּבְרֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ: יא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר. עַיִן הָרָע וְיֵצֶר הָרָע וְשִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם: יב רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ. וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה. שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ. וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם: יג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר. הֱוֵי זָהִיר בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִתְפִלָּה. וּכְשֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל. אַל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קֶבַע. אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר כִּי חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנִחָם עַל הָרָעָה. וְאַל תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמְךָ: יד רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר הֱוֵי שָׁקוּד לִלְמוֹד תּוֹרָה. וְדַע מַה שֶּׁתָּשִׁיב לְאַפִּיקוֹרוֹס. וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עָמֵל. וּמִי הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ: טו רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר. הַיּוֹם קָצֵר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים. וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק: טז הוּא הָיָה אוֹמֵר לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר וְלֹא אַתָּה בֶן חוֹרִין לִבָּטֵל מִמֶּנָּה. אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה נוֹתְנִין לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה. וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ. וְדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא:

רבי חנניא

(ט) שידבק. פי'. ודאי בכל הטובות והישרות יש להדבק. אלא ר"ל כי טוב לאחוז במדה אחת לעולם בשלמות. ונקל עליו להשיג בהנה הטובות החשובות כלם. שהיות בו כמה מדות ואינו שלם באחת מהם. עין טובה. מסתפק במה שיש לו. ואינו מבקש דברים יתרים ואינו מקנא בשרואה שיש לחבריו יותר ממנו: הנולד. מה שעתיד להיות. ומתוך כך מחשב הפסד מצוה כו': (י) כשלך ואימתי יהא זה. כשלא תהיה נוח לכעוס. שאם אתה נוח לכעוס א"א שלא תזלזל בכבוד חברך: לפני מיתתך. ולפי שאין יודע אימתי ימות. יעשה תשובה היום שמא ימות למחר. וי"מ. אף אם כרשעת כל ימיך. אל תתייאש מן הרחמים ולא תחשוב שלא יקבל אותך הקב"ה אם תשוב בתשובה שלימה. כי סליחת אלהים רבה וגדולה. ואפי' אם הוא גוסס. אם ישוב הקב"ה יקבל אותו: והוי מתחמם. להתקרב לחכמים: והוי זהיר. שלא תנהג בהם קלות ראש. ואל תוסיף להתקרב להם יותר ממה שיקרבוך הם. והמשל זה. כמי שמתחמם בלהב שאם ישב בקירוב קצת יהנה מהחום. ואם יוסיף להתקרב יכוה: נשיכת שועל. רפואתו קשה. לפי שניניו דקות ועקומות: (יא) עין הרע. שאינו מסתפק במה שיש לו ומחזר אחר דברים אחרים: ויצר הרע. רוב התאוה: ושנאת הבריות. שנאת חנם: (יב) והתקן עצמך. שתגיע למדת החסידות כדי שתלמוד התורה. כענין ראשית חכמה יראת ה': שאינה ירושה. אל תאמר הואיל ואבי חכם ואבי אבא חכם. תורה מחזרת על אכסניא שלה ואיני צריך לבקש אחריה: לשם שמים. אף בשעה שאתה עוסק באכילה ושתיה וד"א. לא תתכוין להנאת גופך אלא שתהיה בריא לעשות רצון קונך: (יג) קבע. כדבר קבוע. אשר אין בו כונה כלל. רק כמו שעושה התמונים: בפני עצמך. לא תחזיק עצמך כרשע. כי לא יגדל בעיניו עון שיעשה. וגם מתייאש מן התשובה. אלא יחזיק עצמו כבינוני: (יד) הוי שקוד. להקדים תחלה לימוד התורה והגמ' והלכותיה עד שידע כלליו ופרטיו ודיניו. ואח"כ ילמוד החכמות החיצוניות כדי לדעת תשובות התועים ויגלה בטעותיהם. ודוקא לנכרי. אבל לישראל לא משום דכ"ש דפקר טפי. ואין לו תקנה: ודע לפני מי אתה עמל. בתשובה זו שאתה משיב לאפיקורס. שלא יפתה לבך לנטות לדעתו: (טו) היום קצר. חיי העולם הזה קצרים: והמלאכה. התורה. ארוכה מארץ מדה: דוחק. שנאמר והגית בו יומם ולילה: (טז) לגמור. לא שכרך הקב"ה לגמור כולה. כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה ושמא תאמר איני לומד ואיני נוטל שכר. ולא אתה ב"ח על כרחך העול מוטל עליך לעבוד: שכר פעולתך. כי דרך העולם ליתן שכר לפועל הבונה בית אחריך. אבל לא אם בונה ביה לעצמו. והאדם ע"י המצוה עושה מלבוש לנפשו. והקב"ה נותן לו שכרו. וזהו שאמר שכר פעולתך: לעתיד לבא. לעוה"ב:

כל ישראל וכו'

א עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר. הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה. דַּע מֵאַיִן בָּאתָ. וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ. לפני

(א) מאין באת. כשתסתכל שבאת מטפה סרוחה ילול תגאות וכשתסתכל שעתיד לילך למקום עפר

וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ. מִטִּפָּה סְרוּחָה. וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִיתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

ב רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר. הֱוֵי מִתְפַּלֵּל בִּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל מַלְכוּת. שֶׁאִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ. אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ: רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן תְּרַדְיוֹן אוֹמֵר. שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה. הֲרֵי זֶה מוֹשַׁב לֵצִים. שֶׁנֶּאֱמַר וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב. אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה. שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵינֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יהוה אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יהוה וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יהוה וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ. אֵין לִי אֶלָּא שְׁנַיִם. מִנַּיִן שֶׁאֲפִילוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר. שֶׁנֶּאֱמַר יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו:

ג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה. כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מֵתִים. שֶׁנֶּאֱמַר כִּי כָּל שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צוֹאָה בְּלִי מָקוֹם. אֲבָל שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל מָקוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר. וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי יהוה:

ד רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינַאי אוֹמֵר. הַנֵּעוֹר בַּלַּיְלָה וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי וּמְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה. הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ:

ה רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה אוֹמֵר. כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה. מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עוֹל תּוֹרָה נוֹתְנִין עָלָיו עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ:

ו רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן דּוֹסָא אִישׁ כְּפַר חֲנַנְיָא אוֹמֵר. עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה. שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵינֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל. וּמִנַּיִן אֲפִילוּ חֲמִשָּׁה. שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ. וּמִנַּיִן אֲפִילוּ שְׁלֹשָׁה. שֶׁנֶּאֱמַר בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט. וּמִנַּיִן אֲפִילוּ שְׁנַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יהוה אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יהוה וַיִּשְׁמָע. וּמִנַּיִן אֲפִילוּ אֶחָד. שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ:

ז רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בַּרְתּוֹתָא אוֹמֵר. תֶּן לוֹ מִשֶּׁלּוֹ. שֶׁאַתָּה וְשֶׁלְּךָ שֶׁלּוֹ. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר. כִּי מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֶה וּמַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ וְאוֹמֵר מַה נָּאֶה אִילָן זֶה מַה נָּאֶה נִיר זֶה. מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ:

ח רַבִּי דּוֹסְתָּאִי בַּר רַבִּי יַנַּאי מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר. כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ. מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ. יָכוֹל אֲפִילוּ תָּקְפָה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ. הָא אֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. עַד שֶׁיֵּשֵׁב וִיסִירֵם מִלִּבּוֹ:

ט רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא אוֹמֵר. כֹּל שֶׁיִּרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ. חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ קוֹדֶמֶת לְיִרְאַת חֶטְאוֹ. אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת: הוּא הָיָה אוֹמֵר. כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין

רמה ותולעה. נגאל מתאוה וחמדה אל הממון והמסתכל שעתיד ליתן דין וחשבון פורש מן התאוה: אתה הולך. אדם הולך ומתקרב למיתה מיום שנולד וע"כ נקט ל' הווה: (ב) מלכות. הוא המלך עם שריו ויועציו המנהיגים מלכותו ועושים משפט בארץ: לא ישב. וסיפי' דקרא כי אם בתורת ה' חפצו כאלו אמר שמפני שהיה חפצו בתורת ה' לא ישב במושב לצים אשר אין בו תורת ה': וידום. כדרך השונה יחידי שהוא שונה בלחש: כי נטל. יטול שכר ע"ז: (ג) שאכלו. נקט ל' עבר להורות שאין משיחין בסעודה: מזבחי מתים. תקרובת ע"ז: צואה. וע"ז קרויה צואה דכתיב צא תאמר לו: בלי מקום. בשביל שלא הזכירו שבחו של מקום ב"ה על השלחן: וידבר אלי. מיד כשמדבר בד"ת נק' שלחן אשר לפני ה': עול תורה. התמדת הקריאה. וי"מ שאינו לומד מתוך תענוג אלא אוכל פת במלח: (ה) דרך ארץ. עמל וטורח הפרנסה לפי שמלאכתו מתברכת: (ו) בעדת אל. ואין עדה פחותה מעשרה: ואגודתו. כלל אצבעות של יד קרויין אגודה והם חמשה: בקרב אלהים. שהדיינים הם שלשה: אזכיר. שאתן דעת בלבבך להזכיר את שמי: אבא אליך. דהיינו יחיד: (ז) משלו. לא תמנע מלעסוק בחפצי שמים בגופך בין בממונך. שאינך נותן משלך אלא משלו: מה נאה. ה"ה כל שיחה בטלה אלא שדיבר בהווה. וי"מ שאעפ"י שעי"ז מברך ברוך שככה לו בעולמו מ"מ חייב על שהפסיק בלימודו: ניר. תלם המחרישה: (ח) כל השוכח. בשביל שלא חזר עליו: תקפה. שהיתה קשה עליו ומתוך הקושי שכחה: (ט) כל שמקדים במחשבתו יראת חטאו לחכמתו. שאומר בלבו אלמוד בשביל שאהיה ירא חטא החכמה מביאתו למה שלבו חפץ והוא נהנה בה: וכל. שאינו לומד ע"מ לעשות הואיל שחכמתו מונעת אותו מללכת אחרי שרירות לבו הוא קץ בה ומניחה: מרובין. הכא מיירי בזריז במ"ע ולעיל ביראת חטא מיירי שנזהר בל"ת:

מחכמתו . חכמתו מתקימת . וכל שחכמתו מרבה ממעשיו אין חכמתו מתקימת : י הוא היה אומר . כל שרוח הבריות נוחה הימנו. רוח המקום נוחה הימנו . וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו . אין רוח המקום נוחה הימנו : רבי דוסא בן הרכינס אומר . שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ . מוציאין את האדם מן העולם : יא רבי אלעזר המודעי אומר . המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חברו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה . אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים . אין לו חלק לעולם הבא : יב רבי ישמעאל אומר . הוי קל לראש ונוח לתשחורת . והוי מקבל את כל האדם בשמחה : יג רבי עקיבא אומר . שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה . מסורת סיג לתורה . מעשרות סיג לעשר. נדרים סיג לפרישות . סיג לחכמה שתיקה: יד הוא היה אומר . חביב אדם שנברא בצלם . חבה יתרה . נודעת לו שנברא בצלם . שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם . חביבין ישראל . שנקראו בנים למקום . חבה יתרה . נודעת להם שנקראו בנים למקום . שנאמר בנים אתם ליהוה אלהיכם . חביבין ישראל . שנתן להם כלי חמדה . חבה יתרה . נודעת להם שנתן להם כלי חמדה. שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו : טו הכל צפוי והרשות נתונה . ובטוב העולם נדון . והכל לפי רוב המעשה : טז הוא היה אומר . הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים . החנות פתוחה והחנוני מקיף . והפנקס פתוח והיד כותבת . וכל הרוצה ללות . יבא וילוה . והגבאין מחזירין תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו . ויש להם על מה שיסמכו . והדין דין אמת . והכל מתקן לסעודה : יז רבי אלעזר בן עזריה אומר . אם אין תורה אין דרך ארץ . אם אין דרך ארץ אין תורה . אם אין חכמה אין יראה . אם אין יראה אין חכמה . אם אין דעת אין בינה . אם אין בינה אין דעת . אם אין קמח אין תורה . אם אין תורה אין קמח : הוא היה אומר כל שחכמתו מרבה ממעשיו למה הוא דומה . לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו. שנאמר והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב . אבל כל שמעשיו מרבין מחכמתו למה הוא דומה. לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרבין . שאפילו כל הרוחות שבעולם

(י) כל מי שרוח הבוג למטה בידוע שרוח הבוג למעלה: ושיחת הילדים . מבטלת אבותיהם מלעסוק בתורה: כנסיות. שמתכנסים ומדברים דברים בטלים : (יא) המחלל. שמביא קדשי מזבח לידי פגול נותר וטמא: המועדות . עושה מלאכה שאינו אסור בחוה"מ או נוהג מנהג חול באכילה ושתיה : והמלבין . שהתביישו פניו שאדימות תחלה ואח"כ מתלבנות: והמפר בריתו. שלא מל : והמגלה. שמראה פירושים בתורה שיוצא הדין כפי פירושו שלא כהלכה שפסקו חכמי המשנה והגמ': ימ"ט ולא חזר בתשובה אע"פ שמת ביסורי' אין לו חלק לעוה"ב: (יב) לראש . לפני אדם גדול זקן ויושב בראש ישיבה הוי קל לשמש לפניו : לתשחורת. והשהוא קטן ממך בשנים ועכ"ז רוצה להתנאות עליך עכ"ו תהיה נוחה לו : [תשחורת. מלי הילדות והשחרות] : כל האדם . הקטנים עם הגדולים והבינונים : (יג) מסורת. שמסרו לנו חכמים בחסרות ויתרות שבתורה הם גדר וחוזק תורה שבכתב שעל ידיהם אנו מבינים כמה מלות : לעושר. בשביל שתתעשר: לפרישות . בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתירא שלא יעביר מקבל עליו בלי נדר שלא יעשה כך וכך ועי"כ כובש יצרו : שתיקה. מדברי הרשות : (יד) חבה יתירה. הראה הקב"ה לאדם שהודיעו ראה שבראתיך בצלם אלהים שהמטיב לחבירו ומודיעו הטובה שעשה עמו מראה חבה יותר משאלו הטיב עמו ואינו חשוב בעיניו להודיעו: (טו) הכל צפוי. כל מה שאדם עושה בחדרי חדרים גלוי לפניו: והרשות ביד אדם לעשות טוב במדת רחמים ואעפ"כ אין הכל שוין לפי שהכל לפי רוב המעשה. המרבה. במע"ט נותנין לו רחמים מרובים. והממעיט ממעיטין לו: (טז) בערבון. שהכל ערבים זל"ז ומלודה . משל לתאות זה העולם אינו מביט אלא בהנאת העבירה כעוף שאינו מביט אלא בחטה: פתוחה. וב"א נכנסים ולוקחים בהקפה: מקיף. ומאמין לכל הבא ליטול כך ב"א חוטאים בכל יום והקב"ה ממתין להם עד בא עתם: פתוח. לכתוב ההקפות שלא ישכח: והגבאים. יסורים ופגעים רעים: מדעתו. בין שיקבלם בשמחה למירוק עון. ויתודה. או לא : שיסמוכו. היא התשובה. שאף אם נשתקע זמן רב בדרכיו הרעים התשובה לו למשען: דין אמת . אחר שלא התכונן לשוב ראוי הוא לעונש כענין הגנב שהיתה מחתרתו בבית האסורים וחביריו ברחו והוא לא ברח : לסעודה. לצדיקים ורשעים יש להם חלק לעוה"ב לאחר שגבו מהן חובן: (יז) אם אין תורה. אין משאו ומתנו יפה עם הבריות : אם אין ד"א . סוף שתורתו משתכח ממנו: דעת. הוא שמלא טעם לדבר. ובינה. שמבין דבר מתוך דבר אבל אינו מראה לו טעם . ואם אין דעת לתת טעם לדבר. אין בינה. אחר שלא ידע טעמו כאלו לא ידע ומ"מ הבינה קודמת לפיכך אם אין בינה אין דעת : אם אין. לו מה יאכל האיך יעסוק בתורה: אין קמח. מה לו הקמח נוח לו שלא היה לו קמח והיה מת ברעב. וי"מ ב"א אומרים טענה למה

באות ונושבות בו . אין מזיזין אותו ממקומו . שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי . רבי אלעזר (בן) חסמא אומר . קנין ופתחי נדה . הן הן גופי הלכות. תקופות וגימטריאות . פרפראות (נ"א פריפריות ע"וף) לחכמה :

רבי חנניא וכו׳

פרק רביעי

כל ישראל וכו׳

א בן זומא אומר איזהו חכם . הלומד מכל אדם . שנאמר מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי . איזהו גבור . הכובש את יצרו . שנאמר טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר . איזהו עשיר . השמח בחלקו . שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך . אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא . איזהו מכבד . המכבד את הבריות . שנאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו : ב בן עזאי אומר . הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העברה . שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה . ששכר מצוה מצוה . ושכר עברה עברה : ג הוא היה אומר . אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר . שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום : ד רבי לויטס איש יבנה אומר . מאד מאד הוי שפל רוח . שתקות אנוש רמה . רבי יוחנן בן ברוקה אומר . כל המחלל שם שמים בסתר . נפרעין ממנו בגלוי . אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם : ה רבי ישמעאל בר רבי יוסי אומר . הלומד על מנת ללמד . מספיקין בידו ללמוד וללמד . והלומד על מנת לעשות . מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות . רבי צדוק אומר . אל תפרוש מן הצבור . ואל תעש עצמך כעורכי הדינין . ואל תעשה עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחפר בה . וכך היה הלל אומר . ודאשתמש בתגא חלף . הא למדת . כל הנהנה מדברי תורה . נוטל חייו מן העולם : ו רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה . גופו מכבד על הבריות . וכל המחלל את התורה . גופו מחלל על הבריות : ז רבי ישמעאל בנו אומר . החשך עצמו מן הדין . פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא . והגס לבו בהוראה . שוטה רשע וגס רוח : ח הוא היה אומר אל תהי דן יחידי . שאין דן יחידי אלא אחד ואל תאמר קבלו דעתי . שהן רשאין ולא אתה : ט רבי יונתן אומר . כל המקיים את התורה מעוני . סופה

לקימה

להם אינם עוסקים בתורה לפי שהם טרודים בבקשת קמח ומזון ואין להם פנאי. והאמת הוא להיפך כי ביטול התורה סיבה לביטול הקמח: (יח) קינין. קרבנות העוף ל׳ קן לפור ויש כאן הלכות חמורות: ופתחי נדה. הלכות נדה שאנדה וסתה : גופי הלכות. עיקר תורה שבע"פ: תקופות. ענין מהלך המזלות: וגימטריאות. חשבון האותיות: פרפראות. כמו שהפר פראות אינו נאכל רק אחר הסעודה בקינוח ועיקר הפת והתבשיל נאכלים קודם . כן אלו החכמות ילמדם רק אחר הכל :

(א) איזהו חכם. שראוי שיתהלל בחכמתו וכן בגבור: מכל אדם. מקטן ממנו שכיון שאינו חס על כבודו ולימד מהקטנים ניכר שחכמתו לש"ש ולא להתיהר ולהתפאר: מגבור. פי׳ טוב ארך אפים הבא מגבורת כבוש היצר לא מצד רכות הטבע וכן מושל ברוחו בשבת הלוכד עיר מן המלך שלאחר שכבש העיר ובאו לידו המורדים מושל ברוחו ואינו הורגן : אכבד. ומה הקב"ה שהוא מלך הכבוד והכל נבראו לכבודו מכבד את מכבדיו ק"ו לב"ו : (ב) גוררת . העושה מצוה א׳ נוח לו לעשו׳ אחרת והמתחיל בעבירות קשה לפרוש מהם ועוד שמן השמים מזמינים ביד מי שעשה מצוה א׳ שיעשה אחרת . כדי לתת לו שכר על שתיהן וכן עבירה כו׳ : (ג) בז . לומר מה יוכל פלוני להזיק לי: מפליג . כל דבר שיש לחוש עליו אל תאמר רחוק שיהיה ואין לדאוג ממנו : (ד) מאד מאד. אע"פ שבשאר מדות הדרך האמצעית משובחת, בגאוה . יטה לקצה האחרון של שפלות הרוח לפי שמאוסה ביותר ולא בדילי אינשי מינה: שתקות. ידוע שהנשמה לא תנוח עד שתכלה הבשר מן הגוף ולזה האדם מקוה

ומתאים כי בשימות תיכף רמה יאכלוהו. וי"מ באלו אמר שתקות רמה הגוף שהגוף מוכן לאדמה והרמה מקיה עליו : בסתר. אף בחלול השם אינו אלא ברבים הכוונה שעבר עבירה שאלו היתה גלויה היה חלול ה׳ כגון שהוא ת"ח והבריות לומדין ממנו: (ה) עטרה. בתלמידים לא יעשה עטרה להתגדל ולהתכבד בהם וגם לא תלמד בשכר כדי שתתפרנס מהם: חלף. החליף תענוג העוה"ב בעוה"ז: נוטל חייו. של עוה"ב בעה"ז: (ז) החושך. בשיש גדול ממנו אע"כ אומר לבעלי הדינין שיתפשרו: איבה. שהיוצא חייב שונא לדיין ואומר שלבו לא הפך בזכותו: וגזל. שמא יחייב הזכאי: ושבועת שוא. שמא חייב שבועה למי שאינו חייב: בהוראה. בלא עיון: (ח) יחידי. אפי׳ מומחה וזאת מדת חסידות: אחד. הקב"ה: ואל תאמר. לחבירך החולקים עליך: קבלו דעתי . שאני מומחה. ובלא הכרח שלכם הייתי יכול לדון: ולא אתה. הואיל ורבים אותם עמך. ראוי שיפסק הדין ע"פ הרבים: (ט) מעוני. מחמת עוני . שרואה בעניו שאינו שמח בחלקו אבל כוסף לאסוף הון כחבירו . וזאת מתכונן הדוע עשה ה׳ כח המתאוה . הלא טוב היה להיות כל א׳ שמח בחלקו . אלא ודאי כדי שע"י כח זה יבקש לעלות במעלה בתורה ובמצות. ומתקן כח הכוסף שלו בתורה ובמצות. אזי ה׳ יתן לו כח הסתפקותי בעניני העולם שיהיה שמח בחלקו

לקימה מעשר. וכל המבטל את התורה מעשר. סופו לבטלה מעני. רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה. והוי שפל רוח בפני כל אדם. ואם בטלת מן התורה. יש לך בטלים הרבה כנגדך ואם עמלת בתורה יש לו שכר הרבה ליתן לך:
יא רבי אליעזר בן יעקב אומר. העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד. והעובר עברה אחת קונה לו קטיגור אחד. תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות:
יב רבי יוחנן הסנדלר אומר. כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקים:
יג רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. וכבוד חברך כמורא רבך. ומורא רבך כמורא שמים:
יד רבי יהודה אומר. הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון: רבי שמעון אומר. שלשה כתרים הם. כתר תורה. וכתר כהונה. וכתר מלכות. וכתר שם טוב עולה על גביהן:
יד רבי נהוראי אומר. הוי גולה למקום תורה. ואל תאמר שהיא תבא אחריך. שחבריך יקימוה בידך. ואל בינתך אל תשען:
טו רבי ינאי אומר אין בידינו. לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים. רבי מתיא בן חרש אומר. הוי מקדים בשלום כל אדם. והוי זנב לאריות. ואל תהי ראש לשועלים:
טז רבי יעקב אומר. העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין:
יז הוא היה אומר. יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה:
יח רבי שמעון בן אלעזר אומר. אל תרצה את חברך בשעת כעסו. ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו. ואל תשאל לו בשעת נדרו. ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו:
יט שמואל הקטן אומר בנפל אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה יהוה ורע בעיניו והשיב מעליו אפו:
כ אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה. לדיו כתובה על ניר חדש והלומד זקן למה הוא דומה. לדיו על ניר מחוק. רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר. הלומד מן הקטנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו. והלומד מן הזקנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן. רבי מאיר אומר. אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש מלא ישן. וישן שאפילו חדש אין בו:
כא רבי אלעזר הקפר אומר. הקנאה והתאוה והכבוד. מוציאין את האדם מן העולם:
כב הוא היה אומר. הילודים למות והמתים לחיות והחיים לדון. לידע ולהודיע

ולהודע

בחלקו. ויקיים התורה מעושר. דהיינו השמח בחלקו: (י) בעסק. בענייני העולם: ועסוק בתורה. הרבה. ולפי שרוב עסקי האדם. הם להתמדת כבודו להוסיף וליתן בשבור שלא ירד מכבודו. לכן אמר והוי שפל רוח ולא תסתכל בהכרחי ותעשה ת"ה עיקר: בטלים. שיביישו לבטלך: (יא) פרקליט. מלאך מליץ טוב: קטיגור. מליץ רע: כתרים. רגן. להגן עלי' מהפורעניות: (יג) בתלמוד. שיהא לירודו בדקדוק ובהלכה: עולה זדון. אם תטעה בהוראה מתוך שלא דקדקת בלימודו יחשב כאלו עשית מזיד: (יד) הוי גולה. אם אתה שלא במקום תורה. אפי' המקומות אלוים לך שם. הוי גולה למקום תורה. אף שתהיה שם נדוחק ובגלות: ואל תאמר. אמר שיש לי חפץ בתורה. היא תבא אחרי ותתחכם בה מאד. כי אף שאתה כן הוא. היא חבריך יקיימוה בידך. כי לכשיעים האדם לבדו מתרשל. וגם נופלים אליו ספיקות: (טו) אין בידינו. אין ידוע לנו. מדוע דרך רשעים צלחה וצדיקים ביסורים: כל אדם. אפי' לגוי בשוק: לשועלים. שעדיין לא הגיע להוראה. וכדי שיקבלו הם הוראותיהם. ישמו ערכית לנגוד דעתם: (טז) כפרוזדור. בית שער: טרקלין. מקום מושב המלך. התקן עצמך בעוה"ז כדי שתזכה לעוה"ב: (יז) קורת רוח. לשון התקררה דעתו: (יח) אל תרצה שאינו מקבל ריצוי: ואל תנחמנו. שאינו מקבל תנחומין: ואל תשאל. להמצא פתחים להתיר לו נדרו. דאפי שאז על כל פתח יאמר דהכי נדר. ושוב לא תמצא לו פתח: קלקלתו. שאז מתבייש מכל אדם: (יט) בנפול אויבך. פסוק הוא במשלי. והיה רגיל להוכיח בו: והשיב. מדלא כתיב ושב משמע ישיבהו מעל אויביך וישובו עליך: (כ) הדש. שהוא מתקיים. כך גרסת הילדות אינה משתכחת: קהות. שלא נתבשלו כל צרכן. ומקהות השינים. כך חכמת הילד לא נתישבה כל צרכה. מגתו. ששמרין מעורבין בתוכו. כך חכמת הילד. תערובת ספיקות יש בה: ר"מ פליג אדר' יוסי בר"י: (כא) והתאוה. המבקש למלאות תאותו. באכילה ושתיה ובעילה וכיוצא. והכבוד. שיכבדוהו בני אדם: (כב) הילודים. מי שנולד כבר עתיד הוא למות: והמתים. עתידים לחיות ולעמוד ביום הדין. אלא לחיי עולם. ואלה לדראון עולם: לידע. מאחרים: ולהודיע. לאחרים: ולהוודע להבין מעצמו: משוא פנים. שאין רושא

וּלְהוָּדַע שֶׁהוּא אֵל · הוּא הַיּוֹצֵר הוּא הַבּוֹרֵא · הוּא הַמֵּבִין הוּא הַדַּיָּן · הוּא הָעֵד הוּא בַּעַל דִּין הוּא עָתִיד לָדוּן · בָּרוּךְ הוּא · שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה וְלֹא שִׁכְחָה וְלֹא מַשּׂוֹא פָּנִים וְלֹא מִקַּח שׁוֹחַד · וְדַע שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן · וְאַל יַבְטִיחֲךָ יִצְרְךָ שֶׁהַשְּׁאוֹל בֵּית מָנוֹס לָךְ · שֶׁעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹצָר וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹלָד · וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה עָתִיד לִיתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא :

רבי חנניא וכו'

פרק חמישי

כָּל יִשְׂרָאֵל וכו'

א בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם · וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר · וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת אֶלָּא לְהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְלִיתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת : ב עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ · לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו · שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין · עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַמַּבּוּל : ג עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם · לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו · שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּם : עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעָמַד בְּכֻלָּם · לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חִבָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ : ד עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם · וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם · עֶשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם · וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם · עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר · שֶׁנֶּאֱמַר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי : ה עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ · לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ · וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם · וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבְּחַיִם · וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים · וְלֹא כִבּוּ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה · וְלֹא נִצְּחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הֶעָשָׁן · וְלֹא נִמְצָא פְסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים · עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים · וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם · וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלַיִם : ו עֲשָׂרָה דְבָרִים נִבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְאֵלּוּ הֵן · פִּי הָאָרֶץ · פִּי הַבְּאֵר · פִּי הָאָתוֹן · הַקֶּשֶׁת · וְהַמָּן · וְהַמַּטֶּה · וְהַשָּׁמִיר · הַכְּתָב · וְהַמִּכְתָּב · וְהַלּוּחוֹת וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הַמַּזִּיקִין וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ · וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף צְבָת בִּצְבָת עֲשׂוּיָה : ז שִׁבְעָה דְבָרִים בְּגֹלֶם

נושא פנים אפי' לצדיק גמור. שלא יעניש על עבירה קלה. ואינו לוקח שוחד המצוה בשביל העבירה. אלא נותן שכר על המצוה ועונש על העבירה: ואל יבטיחך. כלומר הבטחות שרגיל להבטיחך. לא תשמע. כי אין בדבריו ממש. ואין מי שיציל אותך מגיהנם אם תחטא. והלואי שתזכה לרדת לגיהנם כבית מנוס. כי יש רשעים שאינם זוכים לשאול רק נפשם הולכת בתוך כף הקלע. וראיה לזה. שכרי ע"כ תודה שאתה נוצר ונולד וחי ומת. וכן ע"כ תודה שאתה עתיד ליתן דין וחשבון · ולכך אל יבטיחך יצרך. כי אין בפיהו נכונה:

(א) בעשרה מאמרות. תשעה ויאמר. ובראשית נמי מאמר הוא. דכתיב בדבר ה' שמים נעשו: העולם. המאבד נפש אחת מישראל. כאלו אבד עולם מלא. והרשעים בעונם מאבדים נפשם. משל לבגד המצויירים בו צורות רבות מתחלפות יקרות מאד. כי תפסד אחת מהם. הפגם יגיע לכל הבגד. כ"ש בהפסד צורה היקרה שבצורות: (ב) עליהם. כי כל הנשמות שבדור הראשון היו מתגלים בהט' דורות. אולי ישובו. ועוד כי בלוויני המתים יש תועלת לנפש כנודע. ומי המבול השחיתו אף ציון המת: (ג) אברהם אבינו. ולמעלה אמר רק אברהם. לומר, כמעשה האבות. שנתנסה ועמד בנסיונו. יעשו בניו. והודיענו כי צפה הקב"ה שהשטן וסיעתו עתידין לקטרג על ישראל במצרים ועל הים. הללו עובדי ע"ז כו'. ע"כ הקב"ה טרם מכה יציץ רפואה. ונסה את אברהם עשר פעמים. לא לצרכו. רק לפי שהיה אבינו. שזכותו יעמוד לנו להצילנו: להודיע. מה שנסהו. היה להודיע למקטרגים על בניו כמה היתה חבתו עם השי"ת. ושלזה ראוי שזכותו יעמוד להם. וזהו שסמך לזה. עשרה נסים כו'. עשר נסיונות כו'. והיו ראוים ליענש. אלא נסיונות אברהם עמדו להם: ועמד בכולן. מטבע האדם להיות מיצר ביסורים. אפי' הוא צדיק גמור ואיוב יוכיח. וא"א לא היה מחשב הצרה לנפילה. רק לקימה והעמדה. והיה שמח בהם: (ד) במצרים. שנלולו מעשר מכות: (ה) פסול. שאם היה נמצא בהם פסול קודם מצותן. לא היה אפשר להקריב אחרים תחתן. שהעומר נקצר בלילה. ולא היו מרבים לקצור. ושתי הלחם נאפים מערב י"ט ואין אפייתן דוחה י"ט. וכן לחם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. לשון צף על פני המים. מרוב הקהל. היו נדחקין איש באחיו עד שעומדים באויר ונעשה להם נס ומשתחוים ברוחה: (ו) פי הארץ. לבלוע קרח ועדתו: הבאר. של מרים שהיתה נובעת מים: והקשת. לאות ברית שלא יהיה עוד מבול: והמטה. שנעשה בו האותות: האתון. של בלעם. והשמיר. כמין תולעת. שבו פתחו אבני האפוד והחושן: והכתב. צורות האותיות שבלוחות: והמכתב. שהיו נקראים מכל הארבעה צדדים: צבת. מלקחים. אינה נעשית אלא בצבת אחרת. והראשונה ע"כ נעשית בידי שמים בין השמשות:

בגולה

וְשִׁבְעָה בְּחָכָם. חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר לִפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן. וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ. וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב: שׁוֹאֵל כְּעִנְיָן וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה. וְאוֹמֵר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן. וְעַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי. וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת. וְחִלּוּפֵיהֶן בְּגוֹלֶם: ח שִׁבְעָה מִינֵי פֻרְעָנִיּוֹת בָּאִין לָעוֹלָם עַל שִׁבְעָה גוּפֵי עֲבֵרָה. מִקְצָתָן מְעַשְּׂרִין וּמִקְצָתָן אֵינָן מְעַשְּׂרִין רָעָב שֶׁל בַּצֹּרֶת בָּא מִקְצָתָן רְעֵבִים וּמִקְצָתָן שְׂבֵעִים. גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעַשֵּׂר רָעָב שֶׁל מְהוּמָה וְשֶׁל בַּצֹּרֶת בָּא. וְשֶׁלֹּא לִטּוֹל אֶת הַחַלָּה רָעָב שֶׁל כְּלָיָה בָּא. דֶּבֶר בָּא לָעוֹלָם עַל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין וְעַל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. חֶרֶב בָּאָה לָעוֹלָם עַל עִנּוּי הַדִּין וְעַל עִוּוּת הַדִּין וְעַל הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה: ט חַיָּה רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם עַל שְׁבוּעַת שָׁוְא וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם. גָּלוּת בָּאָה לָעוֹלָם עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים וְעַל שְׁמִטַּת הָאָרֶץ. בְּאַרְבָּעָה פְרָקִים הַדֶּבֶר מִתְרַבֶּה. בָּרְבִיעִית. וּבַשְּׁבִיעִית. וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. בָּרְבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית. בַּשְּׁבִיעִית. מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשִּׁשִּׁית. בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִפְּנֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. בְּמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִפְּנֵי גֶזֶל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים: י אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם. הָאוֹמֵר שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ זוֹ מִדָּה בֵינוֹנִית. וְיֵשׁ אוֹמְרִים זוֹ מִדַּת סְדוֹם. שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי עַם הָאָרֶץ. שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ חָסִיד. שֶׁלְּךָ שֶׁלִּי וְשֶׁלִּי שֶׁלִּי רָשָׁע: יא אַרְבַּע מִדּוֹת בְּדֵעוֹת. נוֹחַ לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ. קָשֶׁה לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ. קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת חָסִיד. נוֹחַ לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת רָשָׁע: יב אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים. מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ. קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ. מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד זֶה חֵלֶק טוֹב. קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד זֶה חֵלֶק רָע: יג אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה. הָרוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים. עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁל אֲחֵרִים. יִתְּנוּ אֲחֵרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן. עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁלּוֹ. יִתֵּן וְיִתְּנוּ אֲחֵרִים חָסִיד. לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים רָשָׁע: יד אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ. הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שְׂכַר הֲלִיכָה בְּיָדוֹ. עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ שְׂכַר מַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ. הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה חָסִיד. לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה רָשָׁע: טו אַרְבַּע מִדּוֹת בְּיוֹשְׁבִים לִפְנֵי חֲכָמִים. סְפוֹג. וּמַשְׁפֵּךְ. מְשַׁמֶּרֶת. וְנָפָה. סְפוֹג. שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת הַכֹּל. וּמַשְׁפֵּךְ. שֶׁמַּכְנִיס בְּזוֹ וּמוֹצִיא בְזוֹ. מְשַׁמֶּרֶת. שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת הַיַּיִן וְקוֹלֶטֶת אֶת הַשְּׁמָרִים. וְנָפָה. שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת הַקֶּמַח וְקוֹלֶטֶת אֶת הַסֹּלֶת: טז כָּל אַהֲבָה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְדָבָר. בָּטֵל דָּבָר בְּטֵלָה אַהֲבָה. וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם. אֵיזוֹ הִיא אַהֲבָה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְדָבָר זוֹ אַהֲבַת אַמְנוֹן וְתָמָר. וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר. זוֹ אַהֲבַת דָּוִד וִיהוֹנָתָן:

(ז) בגולם. אדם שאינו נגמר בדעתו. לא במדות ולא בחכמה: שואל. בענין שהם עסוקים. ואז הרב משיב כהלכה:

(ח) פורעניות. הודיענו שהשי"ת מודד לבריות מדה כנגד מדה. כדי שיקילו מתרדמתם. לידע שהי' משפט עשה (ולזה לא אמר רעות) ויתעוררו לשוב. וכמו מי שלוה מחבירו שהמטבע שלוה פורע: בצורת. הגשמים מועטים. ומתוך כך השער מתיקר: מהומה. מפני הגייסות אין יכולין להסיף התבואה: כליה. השמים כברזל והארץ כנחושה: שביעית. שעושין בהם סחורה. ואין נוהגין בהם קדושת שביעית: עינוי הדין. שיודעין להיכן הדין נוטה ומעכבין אותו: עוות הדין. לזכות החייב ולחייב הזכאי: ועל המורים בתורה. שכתוב שלא כהלכה אשר למשה מסיני. כי רוצים להבין פשט הכתוב כמשמעו. ואינם מאמינים בהלכה:

(ט) ברביעית. שנה רביעית של שמטה: במוצאי שביעית. שנה שמינית: החג. סכות: מעשר עני. שלא נתנה בג' ובששית. בפרעים מהן לאחריה': מתנות עניים. שהוא זמן אסיפה וצריך ליתן לקט שכחה ופאה: (י) עם הארץ. שנכנה ותהנה בשוה. וזה ישובה של הארץ. אבל אינו יודע קרא. ושונא מתנות יחיה: (יג) בנותני. באנשים המחויבים לתת צדקה: (יד) בהולכי. המחויבים לילך לבהמ"ד: ואינו עושה. שילכו אחרים עמו. שכר הליכה בידו ומי שמיעץ אחרים שילכו לבהמ"ד והוא אינו הולך בעתנים לו שכרו על אשר עשה שילכו אחרים: (טו) סופג את הכל. שכלו כפתאו של אולם. לא נפל דבר אחד מכל דברי רבותיו ארצה וגם הוא כמשפך שעיקר שימושו למלאות בכלי שפיו צר. כי לפעמים ימלאו תלמידים ששמעו מפי רבם יקצר שכלם מלקבל. על כן צריך המלמוד שהוא כספוג. שיעשה כמשפך ללמדם: שמכנים בזו. מקבל הכל בבת אחת כמו צד הרחב של המשפך: ומוציא בזו. מעט מעט. כמו צד הקצר. כדי שיוכל להבין. ואז יעשה עצמו כמשמרת שמוציאה היין וקולטת השמרים. כי לפעמים ימלאו דברים אשר לאתורה נראים ח"ו כשמרים ואם ילמדם. פן יבאו לידי כפירה ולכן מלמד לאחרים את היין קולט

יז כָּל מַחֲלוֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוֹ הִיא מַחֲלוֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם. זוֹ מַחֲלוֹקֶת הִלֵּל וְשַׁמַּאי. וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם. זוֹ מַחֲלוֹקֶת קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ: יח כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים. אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ. וְכָל הַמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים. אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מֹשֶׁה זָכָה וְזִכָּה אֶת הָרַבִּים זְכוּת הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר צִדְקַת יהוה עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל. יָרָבְעָם בֶּן נְבָט חָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת הָרַבִּים. חֵטְא הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר עַל חַטֹּאת יָרָבְעָם אֲשֶׁר חָטָא וַאֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל: יט כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הַלָּלוּ. הוּא מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֲחֵרִים. הוּא מִתַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע. תַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. עַיִן טוֹבָה וְרוּחַ נְמוּכָה וְנֶפֶשׁ שְׁפָלָה. תַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע. עַיִן רָעָה וְרוּחַ גְּבוֹהָה וְנֶפֶשׁ רְחָבָה. מַה בֵּין תַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע. תַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹכְלִין בָּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹחֲלִין הָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא. תַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע יוֹרְשִׁין גֵּיהִנָּם וְיוֹרְדִין לִבְאֵר שַׁחַת. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ: כ יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר. הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר וְקַל כַּנֶּשֶׁר רָץ כַּצְּבִי וְגִבּוֹר כָּאֲרִי. לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמָיִם: הוּא הָיָה אוֹמֵר. עַז פָּנִים לְגֵיהִנָּם וּבוֹשׁ פָּנִים לְגַן עֵדֶן. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: כא הוּא הָיָה אוֹמֵר. בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא. בֶּן עֶשֶׂר שָׁנִים לַמִּשְׁנָה. בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת. בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַגְּמָרָא. בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה. בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף. בֶּן שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ. בֶּן אַרְבָּעִים לַבִּינָה. בֶּן חֲמִשִּׁים לָעֵצָה. בֶּן שִׁשִּׁים לַזִּקְנָה. בֶּן שִׁבְעִים לַשֵּׂיבָה. בֶּן שְׁמוֹנִים לַגְּבוּרָה. בֶּן תִּשְׁעִים לָשׁוּחַ. בֶּן מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם: כב בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר. הֲפָךְ בָּהּ וַהֲפָךְ בָּהּ. דְּכֹלָּא בָהּ. וּבָהּ תֶּחֱזֵי. וְסִיב וּבְלֵה בָהּ. וּמִנַּהּ לָא תְזוּעַ. שֶׁאֵין לְךָ מִדָּה טוֹבָה הֵימֶנָּה: כג בֶּן הֵא הֵא אוֹמֵר. לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא: רבי חנניא וכו׳

וקולט את הברכה בעיניהם כשמרים. שלא תבא תקלה על ידו. וכן בסולת. הם סודות התורה. כי לאו כל מוחא סביל להו. ואם יגלם לאחרים. אפשר יבאו לידי כפירה. ע״כ עושה עצמו כנפה. שמוציאה את הקמח דמיון ללימוד התורה ע״ד הפשט הראויה לכל אדם. והסולת קולט לעצמו: (יז) סופה. תכליתה המבוקש מענינה. להשיג האמת. וזה מתקיים. כי מתוך הויכוח יתברר האמת וכמו שנתברר שהלכה כב״ה. ומחלוקת שאינה לשם שמים תכליתה היא בקשת השררה ואהבת הנצחות. וזה הכוון אינו מתקיים. כמו שמצינו במחלוקת קרח ועדתו. שהיה להפך: (יח) אין מספיקין. אין מסייעין לו. תשא״כ בסתר עבירה כבנתן אל לבו לשוב. מסייעין לו: (יט) עין טובה. מסתפר במה שיש לו. ואינו חומד ממון אחרים: ורוח נמוכה. ענוה יתירה: ונפש שפלה. זהירות ופרישה מתאות: אוכלין בעולם הזה. כי לעולם לא ידאג: יש. בעוה״ב: אמלא. בעולם הזה. כי לא יבאו הפירות עד היות הקרן שלם: (כ) הוי עז כנמר. לעשות כל דבריך בחסידות. ולא תתבייש מפני כל: וקל כנשר. לילך בקלות גדול לעשות המצוה. רץ כצבי. שיהיה בורח מעבירה במרוצה גדולה: וגבור כארי. לכבר זרוע רשע: לעשות רצון. שלא יתערב בזה שום פניה חיצונית. רק עבודה מאהבה: עז פנים. אף שאמרתי לך שתהיה עז כנמר. הזהר שלא תרגיל עצמך במדת העזות הן לדברים אחרים. שהרי עז פנים לגיהנם. ובוש פנים לג״ע: יהי רצון כו׳. ולא לא נצטרך למדת העזות להכניע היצר הרע. כי אליו יתבטל: בתורתך. כי התורה תצלין ליצר הרע: (כא) לרדוף. אחר מזונותיו. לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה והוליד בנים. צריך לבקש מזונות: לשוח. הולך שחוח וכפוף: (כב) הפוך בה. חזור חזור בתורה. וכפול לשון. לחזק. ולהורות על הפלגת התמידות: דכולה בה. שהכל תמצא בה: ובה תחזי. ואם לאו. אין עיר כמותך. וגם עד זקנה ושיבה לא תעזבנה: לא תזוע. לא תסור מלימוד התורה ולא תאמר אחר אבר למדתי עשרים שנה. אלמוד פילוסופיא מדינית והנהגות ומדות טובות לפי שכל המדות אשר בשאר החכמות מפורשות. הם רמוזות בתורה. שאין לך מדה טובה הימנה: (כג) לפום צערא. כפי רוב הצער שאתה סובל בלימוד התורה ועשיית המצוה. כן יהיה שכרך מרובה:

פרק ששי הוא פרק קנין התורה

כל ישראל וכו׳

שָׁנוּ חֲכָמִים בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה. בָּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם: א רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ. זוֹכֶה

(א) שנו חכמים. כלומר ברייתא היא. ובלשון המשנה שנויה. והודיענו. כי מעלת הברייתות. כמעט שוה אל

לדברים

לִדְבָרִים הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי הוּא לוֹ: נִקְרָא רֵעַ אָהוּב. אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת. מְשַׂמֵּחַ אֶת הַמָּקוֹם מְשַׂמֵּחַ אֶת הַבְּרִיּוֹת. וּמַלְבַּשְׁתּוֹ עֲנָוָה וְיִרְאָה. וּמַכְשַׁרְתּוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק חָסִיד יָשָׁר וְנֶאֱמָן. וּמְרַחַקְתּוֹ מִן הַחֵטְא. וּמְקָרַבְתּוֹ לִידֵי זְכוּת. וְנֶהֱנִין מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוּשִׁיָּה בִּינָה וּגְבוּרָה. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח יד) לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה. וְנוֹתֶנֶת לוֹ מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה וְחִקּוּר דִּין. וּמְגַלִּין לוֹ רָזֵי תוֹרָה. וְנַעֲשֶׂה כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר (נ"א שאינו פוסק) וּכְנָהָר שֶׁאֵינוֹ פוֹסֵק (נ"א המתגבר) וְהֹוֶה צָנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל עֶלְבּוֹנוֹ. וּמְגַדַּלְתּוֹ וּמְרוֹמַמְתּוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים:

ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. בְּכָל יוֹם וָיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת. אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה. שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נָזוּף. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יא כב) נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם. וְאוֹמֵר (שמות לב יו) וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת. אַל תִּקְרֵי חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת. שֶׁאֵין לְךָ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי זֶה מִתְעַלֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא יט) וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת:

ג הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אֶחָת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אֶחָת. צָרִיךְ לִנְהָג בּוֹ כָּבוֹד. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתוֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד. קְרָאוֹ (נ"א עשאו) רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (תלים נה יד) וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי. וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחוֹמֶר וּמַה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתוֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד. קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ. הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אֶחָת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אֶחָת. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁצָּרִיךְ לִנְהוֹג בּוֹ כָּבוֹד. וְאֵין כָּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה (נ"א לחכמים) שֶׁנֶּאֱמַר ליתא במקרא כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ טוֹב. וְאֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד ב) כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ:

ד כַּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה. פַּת בַּמֶּלַח תֹּאכַל וּמַיִם בַּמְּשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל. אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא:

ה אַל תְּבַקֵּשׁ גְּדוּלָּה לְעַצְמְךָ וְאַל תַּחְמוֹד כָּבוֹד. יוֹתֵר מִלִּמּוּדְךָ עֲשֵׂה. וְאַל תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם שֶׁל מְלָכִים. שֶׁשֻּׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם וְכִתְרְךָ גָּדוֹל מִכִּתְרָם: וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם

לך

במשניות. וע"כ נרוך הוא אשר בחר בהם ובמשנתם: לדברים הרבה. אשר לא נזכרו פה. והם טובות העוה"ז: ולא עוד אלא. שע"כ זוכה לשלמות הנפש: כדאי. לא נברא אלא בשביל זה שלומד תורה לשמה: נקרא ריע אהוב. למקום: אוהב את הבריות. וקשה בעיניו כשרואה בני אדם נוטים מן המוסר. ומקרבן לתורה. לפי שלומדים ונכנס מחכמתו: ומרחקתו מן החטא. אשר כבר עשה. ואותו קטיגור אשר נברא ממנו. ולא עוד אלא שמקרבתו לידי זכות. שזדונות נעשות לו כזכיות: והוי צנוע. לפי שהמשילו לנהר. שדרכו שנשמע קולו למרחוק. חזר פניו אליו והזהיר שיהיה צנוע: כל המעשים. מששת ימי בראשית ואפילו על המלאכים: (ב) מעלבונה של תורה. על שאין לה עוסקין: נזוף. מנודה. וגם המקללת תורה אשר בקרבו. כביכול יש לה פגם מזה: נזם זהב כו'. כי כמו שנזם זהב. אף שהוא חשוב. אינו מיפה את החזיר והוא מאום. כמו כן האדם נזוף. אף על פי שהתורה כנזם זהב בתוכו. וכן היא אשה יפה וסרת טעם: בן חורין כו'. לפי שכל אדם משועבד אל מזונות הגוף החומריים. אבל העוסק בתורה החכמה תחיה אותו: וממתנה נחליאל. לעיל כתיב וממדבר מתנה. כיון שנתנה להם תורה במתנה. נחלו אל. כלומר שביחס בחלקו וכיון שחלקו אל עולים לגדולה שנא' ומנחליאל במות: (ג) ומה דוד. שהיה מלך ישראל עשאו לאחיתופל שהיה רשע רב ואלוף בשביל שני דברים הדיוט הלמד מחבירו שאינו רשע עאכ"ו: ואין כבוד. אין אנו מצריכין לכבד. אלא רבו שלמדו תורה אבל למדו אומנות אחרת. לא: ינחלו. ראוים חכמים להנחיל כבוד והיינו חכמים תמימים הנוחלים טוב דהיינו תורה: (ד) פת במלח. אפי' אין לאדם רק פת במלח כו'. ואין לו כר וכסת לישן אלא על הארץ אל ימנע מלעסוק בה דסופו ללמוד אותה מעושר: במשורה. מדה קטנה: (ה) יותר מלימודך עשה. שיהיו מעשיך מרובים

לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ: ו גְּדוֹלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהֻנָּה וּמִן הַמַּלְכוּת. שֶׁהַכְּהֻנָּה נִקְנֵית בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. וְהַמַּלְכוּת נִקְנֵית בִּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת. וְהַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְבָרִים וְאֵלּוּ הֵן. בְּתַלְמוּד (נ״א בלימוד). בִּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן. בַּעֲרִיכַת שְׂפָתַיִם. בְּבִינַת (נ״א בכוונת) הַלֵּב. בְּאֵימָה. בְּיִרְאָה. בַּעֲנָוָה. בְּשִׂמְחָה (בְּטָהֳרָה בגמרא ליתא) בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים. בְּדִבּוּק חֲבֵרִים. בְּפִלְפּוּל הַתַּלְמִידִים. בְּיִשּׁוּב. בְּמִקְרָא. בְּמִשְׁנָה. בְּמִעוּט סְחוֹרָה. בְּמִעוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ. בְּמִעוּט תַּעֲנוּג. בְּמִעוּט שֵׁנָה (בְּמִעוּט שִׂיחָה בגמרא ליתא) בְּמִעוּט שְׂחוֹק. בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם. בְּלֵב טוֹב. בֶּאֱמוּנַת חֲכָמִים. בְּקַבָּלַת הַיִּסּוּרִין. הַמַּכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. וְהַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ. וְהָעוֹשֶׂה סְיָג לִדְבָרָיו. וְאֵינוֹ מַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ. אָהוּב. אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם. אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת. אוֹהֵב אֶת הַצְּדָקוֹת. אוֹהֵב אֶת הַמֵּישָׁרִים. אוֹהֵב אֶת הַתּוֹכָחוֹת. וּמִתְרַחֵק מִן הַכָּבוֹד. וְלֹא מֵגִיס לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ. וְאֵינוֹ שָׂמֵחַ בְּהוֹרָאָה. נוֹשֵׂא בְעֹל עִם חֲבֵרוֹ. וּמַכְרִיעוֹ לְכַף זְכוּת. וּמַעֲמִידוֹ עַל הָאֱמֶת וּמַעֲמִידוֹ עַל הַשָּׁלוֹם. וּמִתְיַשֵּׁב (לִבּוֹ בגמרא ליתא) בְּתַלְמוּדוֹ. שׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב. שׁוֹמֵעַ וּמוֹסִיף. הַלּוֹמֵד עַל מְנָת לְלַמֵּד. וְהַלּוֹמֵד עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת. הַמַּחְכִּים אֶת רַבּוֹ. וְהַמְכַוֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ. וְהָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. הָא לָמַדְתָּ. כָּל הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מֵבִיא גְאֻלָּה לָעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ב כב) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדְּכָי: ז גְּדוֹלָה תוֹרָה. שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לְעוֹשֶׂיהָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד כב) כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא. וְאוֹמֵר (משלי ג ח) רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶּךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ. וְאוֹמֵר (משלי ג יח) עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. וְאוֹמֵר (משלי א ט) כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ. וְאוֹמֵר (משלי ד ט) תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת

חן

מהכמתו: (ו) בשלשים מעלות. אותן שכתובים בס׳ שמואל כשבקשו ישראל מלך עם אותן שמנויות בסנהדרין מלך לא דן כו׳: עשרים וארבעה מתנות כהונה עשרה במקדש וארבעה בירושלים ועשרה בגבולין: בתלמוד. שלומד מכל אדם: הב׳ בשמיעת האוזן. שיטה אזנו תמיד לדברי רבותיו כי אם יאטום אזנו מלשמוע לקול מוריו אפי׳ שעה א׳ אפשר כי באותה שעה נאבד ממנו מרגליות טובה: הג׳ בעריכת שפתים שיחזור עליו תמיד ויוציא הדברים בשפתיו פעמים רבות עד שתהיה ערוכה בפיו ובשפתיו: הד׳ בבינת הלב. שלא יחזיר לימודו בלא הבנת הדברים כי אז ישתכח ממנו מהרה: הה׳ באימה. שתהיה אימת רבו ואימת השכינה עליו: הו׳ בענוה. שיהיה שפל רוח ועי״כ יזכה לתורה: הז׳ ביראה. היא יראת שמים כי ראשית חכמה יראת ה׳: הח׳ בשמחה. אז באהבתה ישגה תמיד והתורה והשמחה אחים הם פקודי ה׳ ישרים משמחי לב: הט׳והי׳ והי״א׳ בשמוש חכמים בדקדוק חברים בפלפול תלמידים כמ״ש רז״ל הרבה למדתי מרבותי ויותר מחברי ומתלמידי יותר מכולם. ואמר בשימוש חכמים היינו רבותיו שצריך לשמשן. ובחברים נקט דקדוק לפי שבדקדוק מעט הם מבינים זא״ז אבל התלמידים שאינם מבינים כ״כ צריכים לפלפול: הי״ב בישיבה. כי מרבה ישיבה מרבה חכמה: הי״ג במקרא ובמשנה לרידשיכי׳ נקי׳ בהססססהיסוד אשר בית הלימוד נכון עליהם ואיך יבנה בית בלי יסוד: הי״ד בטהרה. שיטהר א״ע ממחשבו׳ רעים: הט״ו במיעוט שינה. שיקום בחצי הלילה לעסוק בתורה: הט״ז במיעוט שיחה. ואפי׳ בתורה ילמוד בלי קלרה: הי״ז במיעוט סחורה. ולא אמר בלא סחורה כי כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה רק ימעט בעסק ויעסוק בתורה: הי״ח במיעוט שחוק. תולי דבדיחותא: הי״ט במיעוט תענוג. אפי׳ אם הוא עשיר: הכ׳ במיעוט ד״א תשמ״ת: הכ״א בארך אפים. כי כעס בחיק כסילים ינוח: הכ״ב בלב טוב. כי בלב נבון תנוח חכמה: הכ״ג באמונת חכמים. כמש״ה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל: הכ״ד בקבלת היסורין. כשחשקה נפשו בתורה עד שאפי׳ יסורין לא יטרידוהו מללמוד יקנה קנין תורה: הכ״ה המכיר את מקומו. לא יאמר סברתו בפני גדול ממנו בחכמה: הכ״ו השמח בחלקו. שאינו נבהל להון: הכ״ז העושה סיג. שמקדש עצמו במותר לו או בלימוד התורה עושה סיג ובמופלא ממנו אל ידרוש: הכ״ח ואינו מחזיק טובה ע״ד אם למדת תורה הרבה כו׳: והכ״ט אהוב כי בהיותו אהוב מכל הבריות כלם ירצו ללמדו: הל׳ אוהב את המקום כי לומד מאהבה ואז יתגלו לו רזי תורה: הל״א אוהב את הבריות. כיא הסבה שיהא מקרבן לתורה ומתלמידי יותר מכולם: הל״ב אוהב את התוכחות כשרבו יוכיחנו לא יהיה בועט בו: הל״ג אוהב את המישרים. העיון הישר: הל״ד מתרחק מן הכבוד. שאינו לומד בשביל שיכבדוהו: הל״ה ולא מגיס לבו. אפי׳ בתוך לבו אינו מתגאה בהלמודו: הל״ו ואינו שמח בהוראה. כי השמח גם לבו בהוראה וזה שוטה רשע וגס רוח: הל״ז נושא בעול עם חבירו. ואינו דן יחידי: הל״ח מכריעו לכף זכות אם רואה בחבירו איז׳ דבר מגונה: הל״ט מעמידו על האמת. ולא ישמח כשיכשל חבירו בדבר הלכה: המ׳ מעמידו על השלום. אם חבירו חולק עליו להעמיד סברתו: המ״א מתישב בתלמודו. שלומד בישוב ובנחת ואחר שלומד מתיישב בה ואז לא תשכח מפיו: המ״ב שואל כענין. ע״ל פ״ה משנה ז׳: המ״ג שומע ומוסיף. שאם שומע איזה דבר מרבו ישתדל להוסיף נופך משלו: המ״ד המחכים את רבו. שישתדל התלמיד לשאול לרבו עד שמחמת זה מחכים את רבו ובזה מחכים גם א״ע: המ״ה המכוין את שמועתו. שידע שורש ההלכה כי בזה נשארה תקועה בלבו: המ״ו והאומר דבר בשם אומרו. הא למדת כו׳. וידוע שבזמן הגאולה הוא

חן עטרת תפארת תמגנך . ואומר (משלי ט יא) כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים . ואומר (משלי ג טז) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד . ואומר (משלי ג ב) כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך : ח רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחאי אומר . הנוי והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים . נאה לצדיקים ונאה לעולם . שנאמר (משלי טז לא) עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא . ואומר (משלי כ כט) תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה . ואומר (משלי יד כד) עטרת חכמים עשרם . ואומר (משלי יז ו) עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם . ואומר (ישעיה כד כג) וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך יהוה צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד : ט רבי שמעון בן מנסיא אומר . אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים . כלם נתקימו ברבי ובבניו .

גילוי קנין התורה האמיתי כי תמלא הארץ דיעה וכיון שגורם גילוי ידיעת התורה הוא באמת המ"א דברים שהתורה נקני בהם: לעושי'. ולא אמר ללומדיה כי עיקר הלימוד הוא ע"מ לעשות: (ט) ופגע בי . ולא אמר ופגעתי כי דרך החסידים להקדים שלום לכל אדם והוא לא כן עשה ע"כ הודיע כי לא נמרד עשה זה רק אירע כך שהוא היה מעיין בלימודו ולא ראהו כי אלו אני הייתי הפוגע ורואה אותו בטרם יקרב אלי בוודאי הייתי מקדים לו שלום. ופ"א בלבד אירע לו שהקדים לו האחר שלום : ואומר ה' ימלוך. אף אם עתה רבו המתפרצים ואינם לכבודו: ה' ימלוך לנצח. ואז כל בעולם יקרא בשם ה' ועי"ן בראו] :

אמר רבי יוסי בן קסמא . פעם אחת הייתי מהלך בדרך . ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום . אמר לי . רבי מאיזה מקום אתה . אמרתי לו . מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני . אמר לי . רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות. אמרתי לו. אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה . וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל (תהלים קיט עב) טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף . ולא עוד אלא שבשעת פטירתו של אדם . אין מלוין לו לאדם . לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות . אלא תורה ומעשים טובים בלבד . שנאמר (משלי ו כב) בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך . בהתהלכך תנחה אותך . בעולם הזה . בשכבך תשמור עליך . בקבר . והקיצות היא תשיחך . לעולם הבא . ואומר (חגי ב ח) לי הכסף ולי הזהב נאם יהוה צבאות . ארבעה (חמשה) קנינים קנה לו הקדוש ברוך הוא בעולמו ואלו הן . תורה קנין אחד . שמים וארץ קנין אחד . (אברהם קנין אחד) ישראל קנין אחד . בית המקדש קנין אחד . תורה מנין . דכתיב (משלי ח כב) יהוה קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז . שמים וארץ מנין דכתיב (ישעיה סו א) כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדום רגלי אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי . ואומר (תהלים קד כד) מה רבו מעשיך יהוה כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך (אברהם מנין . דכתיב (בראשית יד יט) ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ) ישראל מנין . דכתיב (שמות טו טז) עד יעבור עמך יהוה עד יעבור עם זו קנית . ואומר (תהלים טז ג) לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם . בית המקדש מנין . דכתיב (שמות טו יז) מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני כוננו ידיך . ואומר (תהלים עח נד) ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו . כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא

לִכְבוֹדוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג ז) כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו. וְאוֹמֵר (שמות טו יח) יהוה יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: רבי חנניא וכו'

מבית תפלה. חוזרין לבית לחם. לקיים סעודה שלישית. שאין בה קידוש היין לפניה (היינו מדין חובת קידוש היום. אבל שותה הוא כוס לצמאו להנאתו ולתועלת בריאותו. אם צריך לו. כמש"ל בכסא שן) לכן שם זה נאה לה. גם ע"פ הסוד יפה לה זה השם. כי היא מבחי' אכלו רעים. מאן דאית ליה נרבא דחמרא. אכילה בעי. הוא הלחם אשר נתן ה' לאכלה. המשכיל יבין:

א) מכריז

אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דִמְהֵימְנוּתָא שְׁלִימְתָא. חֶדְוָתָא דְמַלְכָּא קַדִּישָׁא. אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דְמַלְכָּא. דָּא הִיא סְעוּדָתָא דִזְעֵיר אַנְפִּין. וְעַתִּיקָא קַדִּישָׁא וַחֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין. אַתְיָן לְסַעֲדָא בַּהֲדֵהּ:

פיוט הארי"ל ושמו חתום עליו יצחק לוריא

בְּנֵי הֵיכְלָא. דִּכְסִיפִין. לְמֶחֱזֵי זִיו זְעֵיר אַנְפִּין:
יְהוֹן הָכָא. בְּהַאי תַּכָּא. דְּבֵיהּ מַלְכָּא בְּגִלּוּפִין:
צְבוּ לַחֲדָא. בְּהַאי וַעֲדָא. בְּגוֹ עִירִין וְכָל גַּדְפִּין:
חֲדוּ הַשְׁתָּא. בְּהַאי שַׁעְתָּא. דְּבֵיהּ רַעֲוָא וְלֵית זַעֲפִין:
קְרִיבוּ לִי. חֲזוּ חֵילִי. דְּלֵית דִּינִין דְּתַקִּיפִין:
לְבַר נַטְלִין. וְלָא עָאלִין. הָנֵי כַּלְבִּין דַּחֲצִיפִין:
וְהָא אַזְמִין. עַתִּיק יוֹמִין. לְמִנְחָה עֲדֵי יְהוֹן חַלְפִין:
רְעוּ דִילֵיהּ. דְּגַלֵּי לֵיהּ. לְבַטָּלָא בְּכָל קְלִיפִין:
יְשַׁוֵּי לוֹן. בְּנוּקְבֵיהוֹן. וִיטַמְּרוּן בְּגוֹ כֵּפִין:
אֲרֵי הַשְׁתָּא בְּמִנְחָתָא. בְּחֶדְוָותָא דִזְעֵיר אַנְפִּין:

[בני היכלא. ת"ח שתומדין לראות זיו השכינה: יהון הכא. יה"ר שיהיו ע"ז השולחן החשוב כשולחן אשר לפני ה' שבו מלך חקוק: צבו לחדא. חמדו מאוד לישב בהאי ועדא עם המלאכים שיש להם שש כנפים: חדו. שמחו עתה בעת מנחה עת רחמים גדולים בלי שום תערובות כעס: חילי. לי כח: לבר נטלין. סביב למשכן יחנו ואל יכנסו בתוך מחנה שכינה: והא אזמין אדבק בשכינתא לעת מנחה ויוסרו ויעברו המקטריגים: רעו דיליה. כשנתגלה הרצון העליון מאילא נבטלו כל המקטריגים: ישוי. ישים אותם כפי תהום רבא: כפין. סלעים]:

[מזמור לדוד ה' רועי]

ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום ליהוה היום לא תמצאוהו בשדה: ראו כי יהוה נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי: וישבתו העם ביום השביעי:

הנה אנכי בא לקיים מצות סעודה שלישית של שבת. נגד יעקב אב של המון שבעים נפש בזכותו ננצל ממלחמת גוג ומגוג. ויקוים בנו מקרא שכתוב. והאכלתיך נחלת יעקב אביך. נחלה בלי מצרים. זבכן בכח סגולת שלש סעודות אלו. יתוקן פגמנו בסעודות הרשות ומאכלות אסורות. ויהי נועם וכו']:

(ב) סעודה זו צריכה להיות דוקא אחר מנחה עש"י סי' לג: (ג) לכתחילה צריך לקבעה על הפת לבלוע על לחם משנה ולהתענג בבשר ודגים ויין לפי כבודה ובדיעבד יוצאין במיני תרגימא: (ד) אחר אכילת פרוסת המוציא מברך על היין: (ה) ילמוד מאמר זוהר:

תא חזי. בכל שיתא יומי דשבתא כד מטא שעתא דצלותא דמנחה. דינא תקיפא שלטא וכל דינין מתערין. אבל ביומא דשבתא כד מטא עידן דצלותא דמנחה. רעווא דרעוון אשתכח. ועתיקא קדישא גלי רצון דיליה. וכל דינין דיליה מתכפיין. ואשתכח רעותא וחידו בכולא. ובהאי רצון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא. בגין למנדע דלא בדינא אסתלק. והאי שעתא ברצון דעתיקא נפק נשמתיה מעלמא ואתטמר ביה. ובגין כך ולא ידע איש קבורתו כתיב. מה עתיקא קדישא טמירא דכל טמירין ולא ידעין עילאין ותתאין. אוף האי נשמתא דאטמר בהאי רצון דאתגלייא בשעתא דצלותא דמנחה בשבתא. כתיב לא ידע וכו'. והוא טמיר מכל טמירין דעלמא. ודינא לא שלטא ביה. זכאה חולקא דמשה. תאנא. בהאי יומא דאורייתא מתעטרא ביה מתעטרא בכולא. בכל אינון פקודין. בכל אינון גזרין ועונשין. בשבעין ענפין דנהורא דנהרין מכל סיטרא וסיטרא. מאן חמי ענפין דנפקין מכל ענפא וענפא. חמשא קיימין בגו אילנא. כלהו ענפין בהו אחידן. מאן חמי אינון תרעין דמתפתחין בכל סטר וסטר. כולהו מזדהרין ונהרן בהאי נהורא דנפיק ולא פסיק. קל כרוזא נפיק. אתערו קדישי עליונין. אתערו עמא קדישא דאתבחר לעילא ותתא. אתערו חדוותא לקדמות מאריכון. אתערו בחדוותא שלימתא. אזדמנו בתלת חדוון. בתלת אבהן. אזדמנו לקדמות מהימנותא. חדווא דכל חדוותא. זכאה חולקיכון ישראל קדישין בעלמא דין ובעלמא דאתי. דא היא דרחים להון מכל עובדי ע"ז ועל דא כתיב ביני ובין בני ישראל. א"ר יהודה. ודאי כתיב זכור את יום השבת לקדשו. וכתיב קדושים תהיו כי קדוש אני ה'. וכתיב וקראת לשבת עונג לקדוש ה'

מכובד . תאנא . בהאי יומא כל נשמתהון דצדיקייא מתעדני בתפנוקי עתיקא קדישא סתימא דכל סתימין . ורוחא דא מענוגא דההוא עתיקא מתפשטא בכולהו עלמין . וסלקא ונחתא ומתפשטא לכלהו בני קדישין . לכלהו נטורי דאורייתא ונייחין בנייחא שלים . ומתנשי מכולהו כל רוגזין . כל דינין וכל פולחנין קשין. הה״ד ביום הניח ה׳ לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה. ובג״כ שקולא שבתא לקבל אורייתא וכל דנטיר שבתא כאלו נטיר אורייתא כולא . וכתיב אשרי אנוש יעשה זאת וכו׳. אשתמע דמאן דנטיר שבת כמאן דנטיר אורייתא כולא . ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן :

מסכת שבת

פרק יז כל הכלים נטלין בשבת ודלתותיהן עמהן . אף על פי שנתפרקו בשבת שאינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן: (ב) נוטל אדם קורנס לפצע בו את האגוזים וקרדום לחתוך בו את הדבילה . מגירה לגרור בה את הגבינה . מגריפה לגרוף בה את הגרוגרת . את הרחת ואת המזלג לתת עליו לקטן . את הכוש ואת הכרכר להתחב בו . מחט של יד לטול בו את הקוץ . ושל סקאים . לפתוח בו את הדלת : (ג) קנה של זתים . אם יש קשר בראשו מקבל טומאה . ואם לאו אינו מקבל טומאה . בין כך ובין כך ניטל בשבת : (ד) רבי יהודה אומר כל הכלים ניטלין חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה . כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך רבי נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך : (ה) כל הכלים הניטלין בשבת . שבריהן ניטלין עמהן ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכה . שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית. שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך . רבי יהודה אומר . ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכתן . שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה ושברי זכוכית לצוק לתוכן שמן : (ו) האבן שבקרויה אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה ואם לאו אין ממלאין בה זמורה שהיא קשורה בטפיח ממלאין בה בשבת: (ז) פקק החלון . רבי אליעזר אומר בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין בו : (ח) כל כסויי הכלים שיש להם בית אחיזה ניטלין בשבת . אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בכסויי הקרקעות אבל בכסויי הכלים . בין כך ובין כך ניטלין בשבת :

פרק יח מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש אבל לא את האוצר . מפנין תרומה טהורה ודמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו והתורמוס היבש מפני שהוא מאכל לעניים (נ״א לעזים) אבל לא את הטבל ולא את מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו ולא את הלוף ולא את החרדל . ר״ש בן גמליאל מתיר בלוף מפני שהוא מאכל עורבין : (ב) חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותן ואם לאו אין מטלטלין אותן כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו תרנגולת שברחה דוחין אותה עד שתכנס מדדין עגלין וסייחין ברשות הרבים אשה מדדה את בנה . אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהוא נוטל אחד ומניח אחד אבל אם היה גורר אסור : (ג) אין מילדין את הבהמה ביום טוב . אבל מסעדין ומילדין את האשה בשבת . וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת וקושרין את הטבור . רבי יוסי אומר אף חותכין וכל צרכי מילה עושין בשבת :

פרק יט רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת מגולה . ובסכנה מכסהו על פי עדים ועוד א״ר אליעזר כורתין עצים לעשות פחמין לעשות כלי ברזל כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשות׳ מערב שבת אינה דוחה את השבת ושאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת : (ב) עושין כל צרכי מילה בשבת מוהלין ופורעין ומוצצין . ונותנין עליה איספלנית וכמון . אם לא שחק מערב שבת לועס בשניו ונותן אם לא טרף יין ושמן מערב שבת ינתן זה בעצמו וזה בעצמו ואין עושין לה חלוק בתחלה אבל כורך עליה סמרטוט אם לא התקין מערב שבת כורך על אצבעו ומביא ואפילו מחצר אחרת : (ג) מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה . ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי רבי אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים . ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליהן את השבת . ור׳ יהודה מתיר באנדרוגינוס : (ד) מי שהיו לו שתי תנוקות . אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב. אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר : (ה) קטן נמול לשמנה ולתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר לא פחות ולא יותר . כיצד . כדרכו לשמנה נולד לבין השמשות נמול לתשעה בין השמשות של ערב שבת נמול לעשרה . יום טוב לאחר השבת נמול לאחד עשר שני ימים טובים של ראש השנה נמול לשנים עשר . קטן החולה אין מוהלין אותו עד שיבריא : (ו) אלו הן ציצין המעכבין את המילה . בשר החופה את רוב העטרה . ואינו אוכל בתרומה ואם היה בעל בשר מתקנו . מפני מראית העין . מל ולא פרע את המילה כאלו לא מל :

פרק כ רבי אליעזר אומר . תולין את המשמרת ביום טוב ונותנין לתלויה בשבת . וחכמים אומרים אין תולין את המשמרת ביום טוב ואין נותנין לתלויה בשבת אבל נותנין לתלויה

ביום טוב: (ב) נותנין מים על גבי שמרים בשביל שיצלו ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית ונותנין ביצה בסננת של חרדל ועושין אנומלין בשבת. רבי יהודה אומר בשבת בכוס ביום טוב בלגין ובמועד בחבית. רבי צדוק אומר הכל לפי האורחין: (ג) אין שורין את החלתית בפושרין. אבל נותן לתוך החומץ. ואין שורין את הכרשינין ולא שפין אותן אבל נותן לתוך הכברה או לתוך הכלכלה. אין כוברין את התבן בכברה. ולא יתננו על גבי מקום גבוה בשביל שירד המוץ אבל נוטל הוא בכברה ונותן לתוך האבוס: (ד) גורפין מלפני הפטם. ומסלקין לצדדין מפני הרעי. דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים. נוטלין מלפני בהמה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת: (ה) הקש שעל גבי המטה לא ינענענו בידו. אבל מנענעו בגופו. ואם היה מאכל בהמה או שהיה עליו כר או סדין מנענעו בידו. מכבש של בעלי בתים. מתירין. אבל לא כובשין. ושל כובסין. לא יגע בו. רבי יהודה אומר. אם היה מותר מערב שבת מתיר את כלו ושומטו (נ"א מתיר את כליו ושומטן):

פרק כא נוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה והאבן בתוכה ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין. רבי יהודה אומר. אף מעלין את המדומע באחד ומאה: (ב) האבן שעל פי החבית. מטה על צדה והיא נופלת. היתה בין החביות מגביהה ומטה על צדה והיא נופלת. מעות של הכר. נוער את הכר והן נופלות. היתה עליו לשלשת מקנחו בסמרטוט. היתה של עור. נותנין עליה מים עד שתכלה: (ג) בית שמאי אומרים. מגביהין מן השלחן עצמות וקליפין. ובית הלל אומרים. נוטל את הטבלא כלה ומנערה. מעבירין מעל השלחן פירורין פחות מכזית ושער של אפונין ושער של עדשים מפני שהוא מאכל בהמה. ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו. ואם לאו אין מקנחין בו. וחכמים אומרים. בין כך ובין כך ניטל בשבת ואינו מקבל טומאה:

פרק כב חבית שנשברה. מצילין הימנה מזון שלש סעודות. ואומר לאחרים בואו והצילו לכם. ובלבד שלא יספוג. אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין. ואם יצאו מעצמן אסורין. רבי יהודה אומר אם לאוכלין. היוצא מהן מותר. ואם למשקין היוצא מהן אסור. חלות דבש שריסקן מערב שבת ויצאו מעצמן אסורין. ורבי אליעזר מתיר: (ב) כל שבא בחמין מע"ש שבת שורין אותו בחמין בשבת. וכל שלא בא בחמין מערב שבת. מדיחין אותו בחמין בשבת. חוץ מן המליח הישן (נ"א ודגים מלוחים קטנים) וקולים האספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן: (ג) שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות. ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי. ואין נוקבין מגופה של חבית. דברי רבי יהודה. וחכמים מתירין (נ"א רבי יוסי מתיר) ולא יקבנה מצדה ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח. אמר רבי יהודה מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב. ואמר חוששני לו מחטאת: (ד) נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור ואת המים היפים ברעים בשביל שיצונו. ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו. מי שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהן ואינו חושש הגיע לחצר החצונה שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם: (ה) הרוחץ במי מערה ובמי טבריה ונסתפג אפילו בעשר אלונטיאות לא יביאם בידו אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלונטית אחת פניהם ידיהם ורגליהם ומביאים אותה בידן: (ו) סכין וממשמשין בבני מעיים. אבל לא מתעמלין ולא מתגרדין. אין יורדין לקורדימה ואין עושין אפיקטוזין. ואין מעצבין את הקטן. ואין מחזירין את השבר. מי שנפרקה ידו או רגלו. לא יטרפם בצונן. אבל רוחץ הוא כדרכו. ואם נתרפא נתרפא:

פרק כג שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני וכן האשה מחבירתה ככרות. ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת. מניח טליתו אצלו ונוטל את פסחו ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב: (ב) מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו. אבל לא מן הכתב ומפיס עם בניו ועם בני ביתו על השלחן ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד קטנה משום קוביא ומטילין חלשים על הקדשים ביום טוב. אבל לא על המנות: (ג) לא ישכור פועלים בשבת. ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות. אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו. כלל אמר אבא שאול. כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו: (ד) מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין. נכרי שהביא חלילין בשבת. לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב. עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל ואם בשביל ישראל. לא יקבר בו עולמית: (ה) עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיזו בו אבר. שומטין את הכר מתחתיו. ומטילין אותו על החול בשביל שימתין. קושרין את הלחי. לא שיעלה. אלא שלא יוסיף. וכן קורה שנשברה. סומכין אותו בספסל או בארוכות המטה. לא שתעלה אלא שלא תוסיף. אין מעמצין את המת בשבת. ולא בחול עם יציאת נפש. והמעמץ עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים:

פרק כד מי שהחשיך לו בדרך. נותן כיסו לנכרי ואם אין עמו נכרי. מניחו על החמור. הגיע לחצר החיצונה. נוטל את הכלים הניטלין בשבת. ושאינן ניטלין בשבת מתיר את החבלים והשקים נופלין מאליהם: (ב) מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה. ומפספסין את הכיפין. אבל לא את הזירין. אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה בין דקה ובין גסה. רבי יהודה מתיר

מתיר בחרובין לדקה: (ג) אין אובסין את הגמל ולא דורסין. אבל מלעיטין. ואין ממרים את העגלים. אבל מלעיטין. ומהלקטין לתרנגולים ונותנין מים למורסן. אבל לא גובלין. ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך. אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולים ולפני יוני הרדיסיות: (ד) מחתכין את הדלועים לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים. רבי יהודה אומר. אם לא היתה נבילה מערב שבת אסורה. לפי שאינה מן המוכן: (ה) מפירין נדרים בשבת. ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת. פוקקין את המאור ומודדין את המטלית ואת המקוה. ומעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית. שפקקו את המאור בטפ״ח. וקשרו את המקידה בגמי. לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו. ומדבריהם למדנו. שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת:

ואח״כ יאמר ידיד נפש הללויה אודה (תהלים קי״ח) ואח״כ יאמר זה

הללויה. אשרי איש ירא את יהוה. במצותיו חפץ מאד: גבור בארץ יהיה זרעו. דור ישרים יבורך: הון ועושר בביתו. וצדקתו עומדת לעד: זרח בחושך אור לישרים. חנון ורחום וצדיק: טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט: כי לעולם לא ימוט לזכר עולם יהיה צדיק: משמועה רעה לא יירא. נכון לבו בטוח ביהוה: סמוך לבו לא יירא עד אשר יראה בצריו: פזר נתן לאביונים. צדקתו עומדת לעד. קרנו תרום בכבוד: רשע יראה וכעס. שניו יחרוק ונמס. תאות רשעים תאבד:

סימן אברהם מימין חזק (תלמיד ה״ר משה קורדווירו) ויסדו כל הספר ספירות

אֵ ל מִסְתַּתֵּר בְּשַׁפְרִיר חֶבְיוֹן. הַשֵּׂכֶל הַנֶּעְלָם מִכָּל רַעְיוֹן. עִלַּת הָעִלּוֹת מֻכְתָּר
בְּכֶתֶר עֶלְיוֹן. כֶּתֶר יִתְּנוּ לְךָ יהוה:
בְּ רֵאשִׁית תּוֹרָתְךָ הַקְּדוּמָה. רְשׁוּמָה חָכְמָתְךָ הַסְּתוּמָה. מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְהִיא
נֶעְלָמָה. רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת יהוה:
רְ חוֹבוֹת הַנָּהָר נַחֲלֵי אֱמוּנָה. מַיִם עֲמוּקִים יִדְלֵם אִישׁ תְּבוּנָה. תּוֹצְאוֹתֶיהָ
הַמִּשִּׁים שַׁעֲרֵי בִינָה. אֱמוּנִים נוֹצֵר יהוה:
הָ אֵל הַגָּדוֹל עֵינֵי כֹל נֶגְדֶּךָ. רַב חֶסֶד גָּדוֹל עַד הַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ. אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ. חַסְדֵי יהוה אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת יהוה:
מָ רוֹם נֶאְדָּר בְּכֹחַ וּגְבוּרָה. מוֹצִיא אוֹרָה מֵאֵין תְּמוּרָה. פַּחַד יִצְחָק מִשְׁפָּטֵנוּ
הָאִירָה. אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם יהוה:
מִ י אֵל כָּמוֹךָ עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת. אֲבִיר יַעֲקֹב נוֹרָא תְהִלּוֹת. תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל
שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת. כִּי שׁוֹמֵעַ אֶל אֶבְיוֹנִים יהוה:
יָ הּ זְכוּת אָבוֹת יָגֵן עָלֵינוּ. נֶצַח יִשְׂרָאֵל מִצָּרוֹתֵינוּ גָּאֳלֵנוּ. וּמִבּוֹר גָּלוּת דְּלֵנוּ
וְהַעֲלֵנוּ. לְנַצֵּחַ עַל מְלֶאכֶת בֵּית יהוה:
מִ יָּמִין וּמִשְּׂמֹאל יְנִיקַת הַנְּבִיאִים. נֶצַח וָהוֹד מֵהֶם נִמְצָאִים. יָכִין וּבֹעַז בְּשֵׁם
נִקְרָאִים. וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יהוה:
יְ סוֹד צַדִּיק בְּשִׁבְעָה נֶעְלָם. אוֹת בְּרִית הוּא לְעוֹלָם. מַעְיַן הַבְּרָכָה צַדִּיק
יְסוֹד עוֹלָם. צַדִּיק אַתָּה יהוה:
נָ א הָקֵם מַלְכוּת דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ. כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
כַּלָּה קְרוּאָה בִּנְעִימָה. עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד יהוה:
חָ זָק מְיַחֵד כְּאֶחָד עֶשֶׂר סְפִירוֹת. וּמַפְרִיד אַלּוּף לֹא יִרְאֶה מְאוֹרוֹת. סַפִּיר
גִּזְרָתָם יַחַד מְאִירוֹת. תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יהוה:

(ו) ידיד אסחי. נוטל ידיו ומברך ברכמ״ז על הכוס אם יש לו ואפי׳ ביחיד (ואח״כ יאמר אשלימו סעודתי דמהימנותא שלימתא דזרעא קדישא דישראל): (ז) אף אם נמשכה סעודה ג׳ עד הלילה מזכירין של שבת בברכמ״ז וכבר זכרתי דעתי בברכה בן יד ו׳ שאין להזכיר בה של שבת לעולם אלא בתוך שיעור תוספת שבת שהוא כמו רביע שעה אחר כניסת הלילה עיי״ל בחדר ראשון והכ״ל כשאל ר״ח במ״ש כמ״ש בס״ד במקומו ע״כ הנכון שלא להתחיל בסעודה ג׳ תוך הלילה יותר מזה השיעור להמנע מכל ספק כראוי לכל ירא וחרד לדבר ה׳ ואז ינוח לו לדעתי גם מכמה ספקות אחרות בדינים שיתבארו בחדר הסמוך בס״ד: (ח) גם הנשים חייבות בשלש סעודות: (ט) כבר נזכר לעיל שאין קובעין מדרש בין מנחה למעריב וזה בין לפני סעודה ג׳ בין לאחריה והיינו להתחבר וללמוד ברבים אבל כ״א יוכל ללמוד בביתו מה שלבו חפץ: (י) יש נמנעין מלשתות מים בין מנחה למעריב

למעריב (אפי' בתוך הסעודה) והוא מנהג בעלמא לתאן דחש ליה אבל כשאר משקין לכ"ע ליכא קפידא (אפי' שלא בסעודה) ודווקא עד ספק חשכה דבתר הכי מדינא מיתסר כדבעינן למימר בס"ד בחדר הסמוך :

סליק תבא דבית לחם ונשלם חדר הששי . ונתחיל בעז"ה להכנס בחדר השביעי הזה . הוא בית דוד כי בשביעית בן דוד בא (ע"ל) ובמוצ"ש . כמש"ל בבית תפלה . ולכן הוא בעל הסעודה · כמ"ש לקמן בס"ד . בחדר הלז נבדיל ד' מחיצות . מחיצה א . תגביל יתר דיני סעודה ג' לענין הבדלה עד הלילה . ודיני בין השמשות דמוצ"ש :

(א) ספק חשכה אסור לאכול מאומה אי אפי' לשתות מים השקה (וים עוכס תאור כדבר ר"ל) חוץ מן המים (וכבאן שסה כדין הפוכה מתנהג הכ"ל בסוף חדר ו' הקודם כי מה שאוסר שם המנהג מותר כאן והמותר שם אסור כאן. כמה פעמים שמעתי גם הלומדים מסתבכים ומחליפים זב"ז הולכים חשיכים ועתה הלא נוגה להם ולא יהיו נבוכים) ובכתבי אר"י מתיר אחד גם במים עד שיבדיל: (ב) אבל אם הי' יושב ואוכל מבע"י וחשכה לו א"צ להפסיק אף משתיה: (ג) ואם היה יושב ושותה בלי אכילה לד"ה צריך להפסיק ולהבדיל כשחשכה וי"א דבודאי חשכה. אפי' היושב בסעודה פורס מפה ומבדיל וגומר סעודתו ודעה זו עיקרית (לדעתי אחר בעבר זמן תוספת שבת) אע"פ שהמנהג הפשוט אינו כך : (ד) והוי יודע שכל זה אמור כשכבר קרא ק"ש אבל קודם שקרא אסור לקבוע סעודה תלי שעה קודם לאת הכוכבים כהנ"ל כה' ק"ש דערבית אם לא היכא דרגיל להתפלל בעבור: (ה) ואם התפלל ערבית בתוך הסעודה לדעת המג"א תלה עליו חובת הבדלה מיד והינו מוכרח אבל יש למניע מהבדלה תוך הסעודה האמת כמה ספקות הנופלות בענין ונב'אם במנין א' לא'. (א) אם צ"ל נפס"ג על כוס של הבדלה. (ב) אם צריך לחזור ולברך המוציא כשחוזר לאכילתו. (ג) איך יעשה בהזכרת דשבת בבהמ"ז. יהא לדידי בהבדיל תוך גבול השבת מספיקא לא נפקא . (ד) כשה"ל אלא כוס א' וסבור שיביאו לו יין אחר להבדיל ואח"כ לא הביאו וכירך בה"מ בלא כוס אם צריך לברך ברכה אחרונה על כוס של הבדלה. (ה) עוד יש בה משום פוגם בכבוד המלך כשמפסיק בסעודתו להבדלי שנראה כמגרש המלך כמ"ש בשלחן ארבע. לפיכך טוב וישר שלא להבדיל בתוך הסעודה. גם לא יתפלל תפלת ערבית תוך הסעודה אע"פ שאינה הפסקה ואפי' הליכה לבה"כ לא מפסקא בסעודה כמ"ש ביד ד' מתדרגה ו' דבשה שן ת"ת משום שאר דברים שנזכרו כאן: יש קפידא ודאי והמסיים סעודתו בזמנה כנ"ל הוא ינצל הכל מיקשי ספקות הללו: (ו) אולם בעבר והתפלל והבדיל בסעודה ג' של ספק ברכות הנ"ל לסקל ודין הבדלה שוה בכל זה לדין קדוש עי' במטת זהב: (ז) כשהתחיל לאכול בסיהר ואח"כ חשכה לת"ד שאינו פוסק גומר סעודתו ומברך בהמ"ז על הכוס ושותהו. ולדידן כמי כתוך שיעור הנ"ל אפי' כבר הוא לילה: (ח) ואם א"ל אלא כוס זה לא ישתה עד שיבדיל עליו ג"כ אחר שבירך עליו בהמ"ז : (ט) ואם יש לו ב' כוסות צריך להבדיל על כוס אחר: (י) וכ"ל שאם רוצה להבדיל מיד אחר בהמ"ז בין שכבר התפלל או שנחוץ לילך בדרך וא"ל שהות להתפלל ובדרך לא ימצא יין (או מטעם אחר) יוכל להבדיל קודם תפלה ואפי' עדיין יום כמ"ש בס"ד. ואז מהיות טוב ינהוג כך מברך בהמ"ז וגומרו על הכוס הא' ולא יברך בפה"ג ונוטל כוס אחר ומבדיל עליו ופוטר ב' הכוסו' בברכו' הי' ואח"כ שות' זהו דבר ברור בע"ה להוציא מידי כל ספק:

מחיצה ב לסדר תפלת ערבית דמוצאי שבת

(א) לכתחלה מאחרין התפלה כדי להוסיף מחול על הקודש שכוה דהוריתא כיליאתו כמו בכניסתו וכבר נזכר לעיל שיעור התוס' וצריך ליזהר מלעשות מלאכה עד שיראו ג' כוכבים קטנים רצופים. ואם יום המעונן הוא ימתין עד שילא הספק מלבו: (ב) מי שהוא אנוס לילך לדרך ולא יוכל להתפלל תעומד יוכל להתפלל של מ"ש מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל מיד (דהיינו אם יודע שלא ימצא יין בדרך. וכבר נזכר איך יעשה כשרוצה להבדיל אחר סעודה מיד) אם ירצה. אבל אין חיוב בזכר כי אם יודע שימצא יין להבדיל כדרך בזמנו ודאי יותר טוב להבדיל בזמנו ואע"פ שהוכרח להתפלל שלא בזמנו וכי מי שאכל שום כו' ואין דכין אפשר תשח"א ואין ההבדלה נתפסת אחר התפלה מיד הא בהא לא תליא לגמרי ולא זו בלבד לאפוקי יומא דודאי תאורי מאחרינן לי' כל מה דאפשר אלא אפי' להבדיל מבע"י מפלג מנחה ואילך בשעת הדחק (כגון שנזדמן לו דרך נחוץ ולא אפשר לו להתפלל בעת ההיא לאיזו סבה ומתירא שלא יוכל להבדיל על היין בדרך) מותר. אע"פ שעדיין לא התפלל כי אינן קשורין זב"ז כלל ויתפלל כשיוכל ואפי' לא יתפלל כלל תפלת ערבית רשות היא וכי יתבטל בשבילה מהבדלה או האם בשביל שמוכרח לעשות הבדלה שלא בעונתה יפסיד גם שכר תפלה בזמנה אם היא אפשרית לו ע"כ לא אוכל לירד לסוף דעת מג"א בכל זה והמחוור כמ"ש בעז"ה. דמלי מקדים מאי דבעי מהני תרתי לפי מה שהוא שעת הדחק לאחת ולא לשניה וימתין עם השני' עד זמנה הראוי' ותו לא מידי : (ג) המקדים להתפלל ולהבדיל מבע"י לא יברך על הנר עד שיאות לאורו ואסור בעשיית מלאכה עד צ"ה וקורא ק"ש בלילה: (ד) נוהגין להמשיך הנגון באמירת והוא רחום באריכות נועם אפי' הוא לילה ודאי כדי ללוות המלכה ולשלחה בשמחה ובשיר ולפיכך יש מקדימין ג"כ לנגן למגלה בנגינות מזמור שיר . ובקהלות אשכנזים מוסיפין גם לדוד ברוך ה'. וספרדים תמני אפי כל מקום לפי מנהגו. התוס'ף בשבחי הש"י ה"ז תשובה ואינן חובה (לכן לא היה הושב האריז"ל לאמרם ובודאי היה עוסק בד"ת ולא רצה להתבטל מלמודו) : (ה) הש"ץ אומר ברכו בנגון ועונין הקהל אחריו ברוך ה' המבורך. ואומרין ק"ש בברכותיה הכל כמו בחול. ואחר שאמר ח"ק עומדין להתפלל בלחש ואומרים הבדלה בחונן הדעת (כמ"ש הנוסח בתפלת חול בתקונו) מפני שאסור לתבוע צרכיו קודם שילא שבת בהבדלה ומשלימין תפלת י"ח כבחול (ואין מחזירין התפלה) ואומר ש"ץ ח"ק: (ו) ומתחילין מעומד ויהי נועם (ואבל א"א אותו) יושב בסתר עד גמירא (כדי שתשרה ברכה במעשה ידינו) וכופלין פסוק האחרון כי על ידו נשלם מספר קכ"ט תיבות כמנין כלי זיין עם ב' תיבות. והאומר אותו אין כלי זיין שולט בו. ולזה ג"כ אין בו אות ז' . גם רומז שיש נ' שבתות בשנה שא"א אותו כמ"ש בס"ד במקומן. גם מספר הנ"ל עם הכולל עולה ק"ל כמנין עי"ן לשמירה מעין רע ולהציל מפגע נגעי ב"א שהולידם בק"ל שנה (ומנין תיבות יושב בסתר לבדו כמנין יב"ק שסודו ידוע) כי ע"כ נק' שיר של פגעים ולפי שבמ"ש מתעוררין ללאת מנוקבא דתהומא רבא ולשוט בעולם לכן אומרין אותו מפחד בלילות. ומה שא"א אותו כשבוע שחל בו יו"ט ולא כתולאי יו"ט אמרו בו טעם לפי שאין בהם ששת ימי המעשה וזה הטעם צריך תבלין אטו משום דכתיב בה ומעשה ידינו בעינן כולהו ימי מעשה דווקא ששה היכא רמיזי ומה הפסד לאומר: לעולם אבל העיקר הוא לדעתי משום שימי החול שבנתים מוטלים בין שתי קדושות שיש בהן כדי להגין ולהציל מן המזיקין . ואם היו אומרין אותו אז נראה כפוגם בכבוד הקדושה הנוספת שיש בשבוע זו ובתמלעה זה ברור בס"ד (והיינו דאמרי נמי לקדושה דסדרא דא"א כשא"א ויהי נועם כמ"ש בע"ה) : (ז) אומרים ואתה קדוש (בתהין ולא ידליק נר קודם שאמר הלכור ואתה קדוש) ואין מתחילין ובא לציון גואל לפי שאין גאולה בלילה. והטעם שאומרין הקדושה עכשיו משום דעלתה עליה קאי והוא מגין מן הפורענות ע"כ הוא דבר טוב בעת עת התחלת שליטת החילונים שמחזירין אותן על משמרתן ופקודתן ובשבוע שא"א ויהי נועם גם סדר קדושה א"א . יבאכודרהם כתוב בזה טעם תלוש תחד אבל הוא הדבר אשר דברתי כי משום כבוד י"ט נגעו בה כי שתי אלה קריאות שוות בזה שנאמרות לשמירה ולהצלה בימי מעשה הצלולים מרוחין ועלעילים. משא"כ בשחל בהם י"ט שמלא מין את מינו כי נוסף גם הוא (עם קדושת שבת יחד) להתגבר על שונאינו ולהכניעם. וא"ת למה יפסידו המתים בשבוע שחל י"ט שהרי נזכר במדרשים שלכך מאריכין בסדר זה לפי שאין הרשעים חוזרין לגיהנם עד שישלימו ישראל סדריהם י"ל שבאמת קדושה יו"ט

הירתפטעת בימי הרעבה שרל בהם מועיל גם להם להקל דינם לנתרי בשבוע הבא: הומר ש"ל קדום תתקבל אח"כ הומרין (ויתן לך והם פסוקים של ברכה ויהלתה לסי' טוב בתחלה השבוע שיתברכו במעש' ידיהם) :

וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ: יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל בִּרְכֹת הוֹרַי עַד תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: וְהֵסִיר יהוה מִמְּךָ כָּל חֹלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל שֹׂנְאֶיךָ:

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יהוה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם

והנכם

ויתן. (בראשית כז) יתן ויחזור ויתן. אך כדין. גם ראוי לך: ותירוש. יין: לאמים. מלכים: גביר. שר: ארריך. הקדים הקללה. שלצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוה: ואל שדי (שם כח) שדי בברכותיו למתברכין מפיו: ברכת אברהם. מה שברכו באעשך לגוי גדול והתברכו בזרעך. יהיו לך. שילא ממך הגוי וזרע המבורך: מאל. (שם מט) יעקב אמר ליוסף בברכתו. מאל אביך היו לך ברכותיך והוא יעזרך. ועם ה' היה לבך כשלא שמעת לאדונתך והוא יברכך בברכות היורדים השמים מלמעלה ע"י טל והנמשכים מעומק הארץ מלמטה. ובברכות הלידה. שהזכר יזריע טפה ראוי להריון והנקבה לא תשכל רחמה להפיל עוברה: (שדים מל' ירה יירה (שמות יט) שתרגומו אשתדאה ישתדי. שהזרע יורה כחץ). ברכות. הברכות שברכני ה' גברו על הברכות שבירך לאבותי. שהם עד קצות וסוף גבולי גבעות ד' קצוות העולם נחלה בלי מצרים. ולאברהם וליצחק נתן רק א"י. והם יהיו לראש יוסף שנבדל מאחיו: הורי. ל' הריון. שהורוני במעי אמי. כמו הורה גבר (איוב ג): תאות. קצות. כמו והתאויתם תתאו (במדבר לד): נזיר. פרוש. כמו וינזרו (ויקרא כב) נזורו (ישעיה א): ואהבך (דברים ז): שגר אלפיך. ולדי בקריך. שהנקבה משגרת ומשלחת הולד ממעיה: ועשתרות. ועדרי. א"כ מבחר הצאן. ל' חוזק. כמו עשתרות קרנים (בראשית יד) סלעים חזקים. א"כ הצאן נקראו עשתרות. שמעשרות בעליהן ומחזיקות אותן כסלעים חזקים: עקר. שאינו מוליד: המלאך. (בראשית מח) הרגיל להשתלח לי בצרתי: הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים שפרים ורבים ואין עין הרע שולט בהם: ה' (דברים א): והנכם היום. הנכם משולים כיום. קיימים לעולם כחמה ולבנה וכוכבים: פעמים ויברך. אמרו למשה אתה נותן קצבה לברכותינו וה' הבטיח לאברהם (בראשית יג) שיהיה כעפר הארץ בלי מנין. אמר להם זו משלי והוא יברך גו': ברוך (דברים כח. ג ו ה ד ח יב. וצריך טעם למה שינה סדר המקראות): בעיר. בבאתך. שתהא יציאתך מהעולם בלי חטא כביאתך: טנאך. פירותיך. או דבר לח שתסנן בסלים: ומשארתך. דבר יבש שנשאר בכלי ואינו זב: באסמיך. באוצרותיך: כי (דברים טו): דבר. ברוך אתה בעיר גו' (דברים כח): והעבטת. והלוית: לא תעבוט. לא תלוה מגוים אחרים: ימשול. גוים אחרים: אשריך (דברים לג): כה'. שהוא מגן עזרך חרב גאותך: ויכחשו. כגבעונים שאמרו שבאו מארץ רחוקה (יהושע ט): תדרוך. כמ"ש (שם י) שימו רגליכם על צוארי המלכים:

וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃ יהוה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם
אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃
בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה. בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ׃
בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃ בָּרוּךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ
שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ׃ יְצַו יהוה אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח
יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יהוה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ יִפְתַּח יהוה לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ
הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהִלְוִיתָ
גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה׃ כִּי יהוה בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם
רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ׃ אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל
מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיהוה מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ
וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ׃

מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יהוה הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל עֵץ בּוֹ כִּי גָאַל יהוה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר׃ ישעיה מז **גֹּאֲלֵנוּ יהוה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃**

יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיהוה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי
עַד׃ וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם יהוה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה
עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃ וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי
יהוה אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃ כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם
תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף׃
הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יהוה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה׃
וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה׃ וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיהוה
קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ׃ זַמְּרוּ יהוה כִּי

גאות

מחיתי. (ישעיה מד) תמיד מחיתי ה' פשעיך וחטאתיך (כמארים ומדבר) כעבן וענן שנמחו במים. ולכן גם עתה שוב אלי כי אני גואלך: (מחיתי. ענין מחיקה. כמו מוחה פשעיך. שם מג): רנו. כשיגאלנו ה' תהא שמחה גדולה בעולם וכאילו נאמר דרך משל רננו שמים כי עשה ה' המוטל עליו לגאלנו. והריעו יסודי ומרכז כדור הארץ וההרים פתחו פה בהרמת קול לרנה וכן יער וכל עץ שבו. כי גאל ה' את ישראל ובזה מפואר ומהולל בפי כל: הריעו. ל' תרועה: תחתיות. ל' תחת ולמטה: פצחו. פתחו כמו פצחו רנה (שם נד): יער. מקום אילנות: יתפאר. ענין שבח והלול: גואלנו (ישעיה מז): ישראל. (ישעיה מה) יהא נושע בעזר ה' תשועת עולם. ולכן אתם עמי לא תבושו כל ימי עולם: ואכלתם. (יואל ב) ואז תאכלו אכילה עד כדי שביעה (ולא תאכל ברעב רק להחיות נפשו) ותהללו את ה' שעשה עמכם דבר שיש להפליא בו (ברכה בהכלית) ולכן עמי ישראל לא ילכו עוד לעולם בין הרשעים לחפש לחם וא"כ לא יבושו מהם: וידעתם. אז אשר אני ה' בקרב ישראל ומשגיח בם ואין עוד אלהים לעכב בו על ברכתכם. ולכן עמי ישראל לא יבושו לעולם. כי. מי יעמוד נגדי לביישם: כי. (ישעיה נה) אני ה' מבטיח לכם עמי אשר תצאו מהגלות בשמחה ותובאו לארצכם בשלום. ומרוב השמחה תדמו שגם כל בעולם שמח עמכם עד שההרים וגבעות פותחים פיהם לפניכם בהרמת קול ברנה וכל עצי השדה יכו בכפיהם לשמוח. א"כ יתנו לכם למחיה ופירות טובים עד שתרוויו ותמחאו כף: (תובלון. ענין הבאה. כמו יובל שי (שם יח): ימחאו. ענין הכאה כף לכף דרך שמחה. כמו מחאך יד. יחזקאל כה): הנה. (ישעיה יב) בעת הגאולה יאמר כל ישראל. הואיל ועמי אל ישועתי. אשכון בטח ולא לפחד עוד. כי עוז ושבח ה' (עד עתה היה שמו חלוק ונקרא יה. ובעת מפלת עמלק נעשה שלם ונקרא ה') היה לי לישועה. הושיעני להראות חזקו ולשבחו. ולכן תהא תשועת עולם: עזי. ענין חוזק. והי' יתירה. כמו שוכני סנה (דברים לג): וזמרת. ל' זמר ושבח: ויהי. היה. כמו ויעזוב (שמות ט) וימלוך (ד"ה ב י) עזב. מלך: ושאבתם. כשואב מים ממעין בששון שלא ידאג שיכלו. תשאבו בששון הישועה ממעיניה. שלא תופסק: ואמרתם. אז זלי"ז דרך זרוז: הודיעו בעמים. מעשיו לפרסם הנס והזכירו זה את זה שבחיו. כי שמו חזק. וראוי להזכיר שבחיו: זמרו. לה' כי עשה מה שראוי להתגאות בו ומפורסמת לכל הארץ: צהלי. את היושבת בציון הרימו קולך ורנני. כי ה' קדוש ישראל נתגדל שמו ע"י הנסים שעשה בקרבך: צהלי. ענין הרמת קול. כמו צהלי קולך. (שם י): ואמר. (ישעיה כה) אז יאמר ישראל. הנה זהו ה' שקוינו לו שיושיענו. ובעת נשמחה בישועה הבאה ממנו:

גֵּאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל הָאָרֶץ: צַהֲלִי וָרֹנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה יהוה קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ:

בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יהוה. וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת יהוה הִיא אוֹצָרוֹ. וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָו מַשְׂכִּיל וַיהוה עִמּוֹ: פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל. חָלִילָה חַי יהוה אִם יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי עִם אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת: וּפְדוּיֵי יהוה יְשׁוּבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה. הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: וְלֹא אָבָה יהוה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יהוה אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ: אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם:

בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יהוה וּרְפָאתִיו: וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם: שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם: יהוה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יהוה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

[אומר בריית׳ זו. לרמוז לבעל תשובה החוזר לתשובתו כמו״ש. כי ה׳ מלך גאות לבש. ויקבל התשובת שפל וכנזה כי ענה בקשתו. כי כגדולתו ענותנותו. וחפץ בלב נשבר ושפל רוח]:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ. דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים:

בית יעקב (ישעיה ב) הנביא אמר להם זרזו עצמיכם ונלכה באור המלות ותורת ה׳: והיה. (שם לג) קיום זמניך והוזק ישועתיך יהיו ע״י חכמה ודעת ויראת ה׳ שהיא הבטח להדם כאוצר בעת הצורך: אמונת. ענין קיום. כמו במקום נאמן (שם כב): חוסן. ענין חוזק כמו חסין יה. (תהלים פט): ויהי (ש״א כה): לכל. בכל. הל׳ במקום ב׳. כמו לחרב (ויקרא כו): משכיל. מצליח: פדה. (תהלים נה) תמיד פדה ה׳ נפשי והצילה בשלום מהנלחמים עלי. אף שהיו עמדי ברבים ממנו: מקרב. מלחמה. כמו מכלי קרב (קהלת ט): ויאמר (ש״א יד): היונתן. וכי ראוי ליונתן שעשה ישועה גדולה בישראל ימות. חולין וגנאי הוא להמיתו. ונשבענו באמת כמו שחי ה׳. אם יעשה לו רע מאומה יבא עלינו כל רע. ואפי׳ שער א׳ מראשו לא יפול לארץ (והוא גוזמה כלשון בנ״א) כי היום עשה טוב בכח ה׳ להושיע לעמו בסכנת נפשו. ואיך אפשר שעבר השבועה במזיד. וכודאי בשוגג עבר. ובדברים אלו פדאוהו ממיתה ולא הומת: ופדויי. (ישעיה נא) ישראל שיפדם ה׳ מהגלות . ישובו לארצם ויבאו לציון ברנה ועל ראשם תהא שמחת עולם (שלא יגלו עוד) וכאילו השמון ושמחה ירדפום וישיגום ויברחו מהיגון ואנחה: הפכתי. (תהלים ל) פעמים הרבה הפכת הספדי לשמחה וריקוד. ושקי שכמתני לאבל התרת מעלי ואזרתני בשמחה. ולכן גם עתה חנני: פתחת. ענין התרת קשר. כמו פתחת למוסרי (שם קטו): ולא (דברים כג): אז (ירמיה לא) בימי המשיח תשמח בתולה בריקוד. ולרוב השמחה אז יומשכו הזקנים אחר הבחורים לשמוח עמם במחול. והאבל שהיה להם קודם אני ה׳ אהפוך לששון ונזה ינוחמו עליו. וערך השמחה יהא יותר מערך האבל הקודם: בורא (ישעיה נז) אז אחדש להם דבור . לא כקודם שהבל קנטרוס כדבריהם. שאז כולם הרחוק מהם והקרוב יאמרו להם שלום שלום: אמר. כן אמר ה׳. ואז יאמר קייתתי כבטחתי ורפאתיו מהמכות והעדר השלום: בורא. דבר חדש נקרא בריאה: ניב. דבור כמו ינוב חכמה (משלי י׳) מל׳ תנובת שדי (דברים לב) שהדבור פרי הלבין: ורוח. (ד״ה א יב) בא רצון בלבו לדבר עבור כולם. ואמר נדוד באנו להנאתך וטובתך ורוצים להיות עמך ובעזרתך. כיון ששלום לך ולעוזריך ולא השיגבם יד שאול כי ה׳ עזרך. ויאמין דוד לדברי עמשי בן אחותו ויקבלם ויתנם להיות ג״כ ראשים על הלגא: ורוח. רצון. כמו נותן בו רוח (מ״ב יט): הגדוד. חיל הלגה. ואמרתם. (שמ״א כה) דוד אמר לי׳ נעריו. תאמרו לנבל כן יהיה לזמן חייך ואתה וביתך וכל אשר לך תהיו בשלום: ה׳. (תהלים כט) בימי המשיח יתן ה׳ חוזק לעמו ויברכם שלא תהא עוד מלחמה רק שלום:

כְּתִיב בַּתּוֹרָה. כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד: וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ. עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה: שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים. דִּכְתִיב כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: מְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים. דִּכְתִיב שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו. וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ. אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ: יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ. וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: כִּי נִחַם יְהוָה צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן יְהוָה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה: יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

[אומר שיר המעלות אשרי כל ירא ה׳. (תהלים קכח) לעורר לבו בתחלת ימי המעשה. להורות מיגיע כפו. ולא מגזל ורבית וכדומה. כי אשריו בעוה״ז וטוב לו בעוה״ב] :

(ט) ש״ץ מבדיל בבית הכנסת, להוציא את שאינו בקי ומי שאין לו יין, ומבדיל אחר ויתן לך, דאמורי יותא מאחרינן, וכן במ״ס וחנוכה, כמ״ש בש״י ובמו״ק, אח״כ אומרין עלינו, קדיש יתום, והולכין לבתיהם לשלום: (י) במ״ש חוזרין ומתברכין הבנים והתלמידים מאבותיהם ורבותיהן, לסימן טוב בתחלת ימי השבוע, וכדרך אמירת ויהי נועם מטעם זה, ויש להזהירן עוד שלא ילא שכרן בהפסדן ולא יגרמו קללה לעצמן, כי ההמון ברובם כן מנהגו, כי נעלם מהם דברי חז״ל, הנותן שלום לרבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל, נמצא ח״ו מביא עליו קללה לא ברכה, אלא צ״ל באימה בכפיפת ראש בכבוד, שלום עליך רבי ומורי ושבוע טוב, והאחז״ל מורא רבך כמורא שמים, וז״ל מסכת סופרים פרק י״ח, וכן היה המנהג טוב בירושלים להשיאות בניהם ובנותיהם כו׳, אחר כך מוליכו ומקרבו לפני כל זקן, כדי לברכו, ולחזקו להתפלל עליו שיזכה בתורה ובמעשים טובים, וכל מי שהיה לו גדול שמנו בעיר, היה עומד ממקומו והולך לפניו ומשתחוה לו להתפלל בעדו, ללמד שהן נאין ומעשיהן נאים ולבם לשמים, ולא היו מניחין בניהם קטנים אחריהם (שלא ירקדו כאילים בחוצות יתהללו ברחובות ישתקשקו, בחומה ירוצו בעיר ישוקו, כי מה יעשו הקטנים שהם כיתומים בחיי אביהם, סוף מגדלים נפשים תייפים, בעלי קרנים קשים, כנגח אבותיהם ורבותיהם בכהנים לא ישיעו נקול המחשים) אלא מוליכין אותן לבתי כנסיות, כדי כורזן בתלות, ע״כ :

דיני שכחה בהבדלה דתפלה

(א) טעה ולא הבדיל בתפלה בחונן הדעת, והשלים תפלתו, ואין לו לחזור, אפי׳ לא פתח בברכה של אחריה וזהו פסק השלחן ערוך בשטת הרא״ש, דס״ל כל היכא דאמרינן אינו חוזר, אפי׳ לא סיים רק אותה ברכה שטעה בה, בסיים תפלתו דיינינן ליה, אבל יש רבים וגדולי׳ החולקים וס״ל דבעומד באותה ברכה דיינין ליה, וכ״ל דהסומך עליהם לא הפסיד, ביחוד בזו, דהאיכא נמי ר״ת שתימתאה דכדאי לסמוך עליו בה״ג : (ב) ואם סיים תפלתו, לכ״ע אינו חוזר, ואסור במלאכה עד שיבדיל, הטעם משום שצריך להבדיל על הכוס, לפיכך אם טעה ולא הבדיל בתפלה, ואין לו כוס בלילה, ובבור שאף במחר לא יהיה לו, צריך לחזור ולהתפלל, ואם נזכר קודם שומע תפלה, י״א שיאמרנה בש״ת, אבל בשיש לו כוס, לא יאמרנה בש״ת לדברי בעל מג״א: (ג) טעה ולא התפלל מנחה בשבת, מתפלל במ״ש שתים של חול, מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה, כי דיה להבדלה פעם א׳, ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה, שניה עלתה לו, וצריך לחזור ולהתפלל לתשלומין, ואם הבדיל בשתיהן, הו לא הבדיל בשתיהן, יצא : (ד) טעה במנחה דשבת והתפלל י״ח ולא הזכיר של שבת, מתפלל במ״ש שתים, ואינו מבדיל בשניה, ויתפלל אותה בתורת נדבה ואינו צריך חדוש, כ״ה שיטת הש״ע, ובחבורי פקפקתי לומר דלא שייך נדבה בלילה כמש״ל, מיהא בהא תדינא, דמסתבר כמ״ד היכא דאצרכוה לחזור במאן דלא גלי דמי, לאפוקי היכא דפטרוהו חז״ל לחזור ורוצה להחמיר על עצמו, להתפלל שנית בתורת נדבה, בהא לא תודינא בלילה, עמו״ק מילתא בטעמא: (ה) שכח להתפלל במ״ש, מתפלל שחרית שתים ואינו מזכיר אתה חוננתנו. ובמג״א פקפק בזה, ומשמע דאפי׳ בהבדיל על הכוס בליל, ויש לתמוה מדעתו זו, א״כ היה כאן חדוש גדול, שמבדיל בשניה ולא בראשונה, הפך ממ״ש בהשלמה דמנחה כמ״ש, ובה״ג לא השמיט תלמודא. ועמו״ק תשובה לקושיותיו, וקרוב בעיני, שאם הזכיר בה אתה חוננתנו, שחוזר למאן דס״ל דמאורע שאר ימים מעכב בתפלה, מיהו כי אתרמי האידנא במי דלית ליה חמרא לאבדולי אכסא, ושכח ולא התפלל במוצאי שבת שבה, נ״ל דיכא הוא דמבדיל בשחרית בקמייתא, והיכא דגלי ושכח אתה חוננתנו, בה״ג מבדיל נמי בשל אחר כו׳, ומסתברא דלא צריך לתהדר וגלויי. אע״ג דבעלמא סבירא לי כמ״ד בדלא גלי דמי, כל שלא הזכיר מעין המאורע, וצריך תשלומין בכל גוונא, הבדלה שאני, דלא דמי למעין

אמר (מגילה לא): כי (דברים י) : האדונים ולא יוכל שום אדון להצילם מידו : פנים. בשתפרק עולו : שוחד. לפייס' בממון: לחם ושמלה. דבר חשוב. עד שיעקב התפלל רק על לחם לאכול ובגד ללבוש : כי. (ישעיה נז) אמר שטוב בה׳. שמשגיח בכל. כי כה אמר ה׳ הרם ונשא ושוכן לנצח (שלא יתואר בו תנועה כנבראים) ושמו קדוש ונבדל ואין ערוך לו. אני שוכן במרום במקום קדוש ועכ״ז אני עם דכא ושפל רוח להשגיח להחיות רוחו ולבו: עד. נצח. כמו עדי עד (בס בז). דכא. כתות ומשובר: ושפל רוח. עני : שירו. (תהלים סח) בטחו בישועה ומעתה שירו עליה: סלו. רוממו לה׳ הרוכב על שמי ערבות ובטחו שיושיעו למען שמו שהוא עתה יה ולא שלם. ומעתה שמחו לפניו : סלו. ענין הרמה. כמו סלו המסילה. (ישעיה סב): במעון. אף שה׳ יושב במדור קדשו בשמים ממעל. משגיח בתחתונים והוא אב ודיין לישראל המשולים (איכה ה) ליתומים ואלמנות : יהי (מ״א ח): אבותינו. דור המדבר שהשכינה שרה עמהם תמיד : (יטשנו. ענין עזיבה). ואתם. (דברים ד) שנדבקתם בה׳ : כי. (ישעיה נא) ה׳ ינחם ציון וכל מקומותיה החרבים. שישוב כמאז : תודה. על הנסים : נחם עבר במקום עתיד. כדרך נביאים לרוב. שהדבר ברור כאילו נעשה כבר : עדן. המקום שהגן נטוע בו. במ״ש (בראשית ב) גן בעדן : ערבתה. מדברה : ה׳ (ישעיה מב) רוצה בנביא כדי שיצדיק זולתו וילמדו דרך הישר ויגדיל תורה ויחזקה. שירבה ללמוד לרבים :

המזורע, דליתיה אלא בתפלה, משא"כ הבדלה דאיתא כמי שלא בתפלה, בין על הכוס בין שלא על הכוס:

סליק **הלכות** הבדלה בתפלה

מחיצה ג. להבדלה בבית. בה י' פרקים וזמירות. ותחנה:

כשנכנס האדם לביתו במ"ש, מתחיל בשירות וזמירות, כדי שיעכב המלך עוד אצלו, ולהראות שקשה עליו פרידתו, וכמו שמקבלו בשמחה וברננה, כך צריך להפטר ממנו,

ומזכירין אליהו הנביא וביאת המשיח ג"כ בתחלת השבוע, הטעם שזכרנו למעלה כי דווקא עת מוצאי שבת מוכנה לביאתו, ולא מוצאי י"ט, לכן אין מבקשין ומתפללין על ביאת אליהו והמשיח, אלא במוצאי שבת בלבד. רמז, שעולם דשבת עולה אליהו משיח בן דוד, כי בשבת הוא נעלם ואחר שבת הוא מתגלה, גם ויבדל גי' אליהו, לכן מזכירין אותו אצל הבדלה, גם ויבדל הוא כמנין כ"ב שבתות שיש בשנה שמבדילין בהם. ויש בהגדה, שבכל מוצאי שבת אליהו יושב תחת עץ החיים וכותב זכותן של שומרי שבת:

שיר ובו י"ב בתים, הא' והי"ב כ"א חלוק לד' חרוזים בסיום שוה, והשאר כ"א חלוק לג' בסיום שוה ואח"כ הבית בסיום מבונה השוה לסוגר הא', ובראשי הבתים שבין הא' להי"א חתום יעקב מנוי חזק:

בְּמוֹצָאֵי יוֹם מְנוּחָה. הַמְצִיא לְעַמְּךָ רְוָחָה. שְׁלַח תִּשְׁבִּי לְנֶאֱנָחָה. וְנָס יָגוֹן וַאֲנָחָה: יָאֲתָה לְךָ צוּרִי. לְקַבֵּץ עַם מְפוּזָרִי. מִיַּד גּוֹי אַכְזָרִי. אֲשֶׁר כָּרָה לִי שׁוּחָה: עֵת דּוֹדִים תְּעוֹרֵר אֵל. לְמַלֵּט עַם אֲשֶׁר שׁוֹאֵל. רְאוֹת טוֹבָה בְּבוֹא גוֹאֵל. לְשֶׂה פְזוּרָה נִדָּחָה: קְרָא יֶשַׁע לְעַם נְדָבָה. אֵל דָּגוּל מֵרְבָבָה. יְהִי הַשָּׁבוּעַ הַבָּא. לִישׁוּעָה וְלִרְוָחָה: בַּת צִיּוֹן הַשְּׁכוּלָה. אֲשֶׁר הִיא הַיּוֹם גְּעוּלָה. מְהֵרָה תִּהְיֶה בְּעוּלָה. בְּאֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה: מַעְיָנוֹת אֲזַי יָזוּבוּן. וּפְדוּיֵי יְהוָה עוֹד יְשׁוּבוּן. וּמֵי יֶשַׁע יִשְׁאָבוּן. וְהַצָּרָה נִשְׁכָּחָה: נְחֵה עַמְּךָ כְּאָב רַחֲמָן. יְצַפְצְפוּ עַם לֹא אַלְמָן. דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר נֶאֱמָן. בַּהֲקִימְךָ הַבְטָחָה: וִידִידִים פְּלִיטֵי חֶרֶץ. נְגִינָתָם יִפְצְחוּ בְּמֶרֶץ. בְּלִי צְוָחָה וּבְלִי פֶרֶץ. אֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה: יְהִי הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה. כִּנְבוּאַת אֲבִי חוֹזֶה. וְיִשָּׁמַע בְּבַיִת זֶה. קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה: חֲזַק יְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ. אַמִּיץ יַעֲשֶׂה בַּקָּשָׁתֵנוּ. וְהוּא יִשְׁלַח בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. בְּרָכָה וְהַצְלָחָה: בְּמוֹצָאֵי יוֹם גִּילָה. שִׁמְךָ נוֹרָא עֲלִילָה. שְׁלַח תִּשְׁבִּי לְעַם סְגֻלָּה. רֶוַח שָׂשׂוֹן וַהֲנָחָה: קוֹל צָהֳלָה וְרִנָּה. שְׂפָתֵינוּ אָז תְּרַנֵּנָּה. אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא. אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא:

שיר ובו ה' בתים. הא' חלוק לב' חרוזים בסיום שוה (ובסופי תיבות הראשונים חתום אלא) והסוגר הוא גם הסובב אחר כל הבתים) והשאר (בסדר א"ב. אות בכל חרוז. ובחרוזי הב' כלול גם רת) כ"א חלוק לד' בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום מבונה השוה לסובב:

חֲדֵשׁ שְׂשׂוֹנִי אֵל נָא. וְהָבִיא אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא: אַמֵּץ וְחַזֵּק רִפְיוֹן יָדַי. בָּרֵךְ מְלַאכְתִּי וְכָל מַעֲבָדַי: גּוֹאֲלִי זְכוֹר עָנְיִי וּמְרוּדִי. דְּבָרְךָ הַטּוֹב הָקֵם לְעוֹדְדִי. הָרֵץ וּשְׁלַח וְשַׂמַּח לְבָבִי. אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא: וְעַד וְהָכֵן דֵּי סִפּוּקִי.

במוצאי שבת אבקשך ה'. המציא לעמך ישראל הרחבה מצרותם ושלח את אליהו התשבי לישראל הנאנחה בגלות וינוס מהם יגון ואנחה: נאנחה (איכה א): ונס (ישעיה נא): יאתה. נאה לך בוראי לקבץ עמי המפוזר מיד רשע שחפר לי גומא להכשילני: כרה (תהלים קיט): עת. אתה ה' אבקשך שתעיר עת אהבה להציל העם השואל ממך לראות טובה שיגיע לו כשיבא הגואל לו שהוא עתה כשה פזורה ונדחה: (את (יחזקאל טז): לשה. (ירמיה ל): קרא. אתה ה' הדגול מרבבות מלאכים אבקשך הזמן ישועה לעמך ישראל המתנדבים אליך. ויהי השבוע הבא לישועה והרחבה: לעם (תהלים קי): דגול. (שיר ה) מל' דגל הנשא לפני מחנה. כמו איש על דגלו (במדבר ב): בת. עיר ציון העזובה היום מבניה ומאוסה. י"ר שמהרה תהא מיושבת ושמחה בשמחת אם הבנים: השכולה (ישעיה מט): בעולה (שם סב): באם. (תהלים קיג): מעינות. אז בעת הגאולה יזובו מעיני ישועה ופדויי ה' ישובו לא"י ושם ישאבו מי ישע השפעתך עד שישכחו צרת העבר: ופדויי (ישעיה נא): ומי. (שם יב): נחה. אתה אל רחום נהוג עמך לא"י כאב רחמן המנהיג בניו. ואז יאמרו בני העם אשר לא נעזב מה'. אשר דבר ה' נאמן במה שהקמת להם הבטחתם לגאלם: וידידים. וישראל האהובים לה' שנצלטו מכליון חרוץ. יפתחו פיהם בנגינה בדברים ישרים בלי זעקה ושבר. ואז לא יצא וישמע שום דבר רע וזעקת מלחמה: חרץ. גזירה וחתיכה. כמו חרוץ (ישעיה י כב): בלי. (תהלים קלד): יהי. ברכת חודש זה כהבטחת נבואת מרע"ה אב הנביאים. וישמע בבית זה קול ששון ושמחה: במוצאי. שבת אבקשך ה' אשר שמך נורא עלילה (שתעשה מעשים נוראים) שלח את אליהו התשבי לישראל עם סגולה. ויבשר להם הרחבה ושמחה והנחת חסים: נורא. (תהלים סו): קול. אז תרננה שפתינו בקול שמחה ורנה. אנא ה' הושיעה והצליחה עתה: אנא (תהלים קיח):

חדש. אתה ה' אבקשך, חדש שמחת נעורי והביא לי את אליהו הנביא. אמץ וחזק רפיון ידי. וברך מלאכתי וכל עבודתי. ואתה גואלי זכור עניי ויגוני וקיים לי דבר הבטחתך הטוב לחזקני ומהר ישלח לי את אליהו הנביא ושמח בו את לבבי: וחזק (איוב ד): זכור (איכה ג): לעודדי. לרוממני ולחזקני: כמו מעודד. (תהלים קמז ו): ועד. אסוף והכן די צרכי ומזוני

זמן מזוני ולחם חוקי. חלב חיל גוים חיש להניקי. טובך תשבע עוללי ויונקי. יבא משיחי לעיר מושבי את אליהו הנביא : כונן לעם זו (צורי צור) צרי ציר לחבוש. לחם לאכול ובגד ללבוש. משנאי יחזה יראו ויבוש. נוה הר שעיר בקרוב תכבוש. ששוני יגדל בראות סביבי את אליהו הנביא : עמון ומואב מהרה תכלה. פדותך לעמך בקרוב תגלה. ציון תמלא מעם אלה : קרית מלך רב אז נעלה. שכן תשכן בתוך עם צבי : את אליהו הנביא

שיר וכו ה' בתים וכ"א חלוק לד' חרוזים בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום משונה השוה לסובב. ובכל בית באחרון הא' ג' מלות (יבאות ר ד') ובב' ג' (ובאות פר ד') ובג' ב'. ובד' ג' (ובאות ל ה') ובסוגר ג' (ובאות כ ב' ובר' ד') וברא"שי הבתים חתום אלעזר :

אגיל ואשמח בלבבי. בראותי כי מאויבי תריב ריבי. ולציון גואל תביא איש צמח תצמיח : אליהו הנביא ומלך המשיח : לכן בעמים יחד תפול אימה ופחד. לכם יפחד. בעת יעלה גוי אחד. וארחותיו יצליח : אליהו עוד ממזרח למערב. יעור לעשות הרג רב. באדום וערב. לערוך מלחמה וקרב. על אויביו יצריח : אליהו מרגיזי אדמה. יטור נפיש וקדמה. משמע ודומה. נוסו נגבה וימה. אשר אתכם יבריח : אליהו רנו כל עוברי אורח. כי הנה רענן אזרח. אורו זרח. קנה כפתור ופרח. על הר ציון יפריח : אליהו

שיר כולל ברכה לז' ימי השבוע וכו ה' בתים. הא' והה' כ"א מי' מלות וחלוק לד' חרוזים (והא' הוא גם הסובב אחר כל הבתים) בסיום שוה ואח"כ הסובב בסיום שוה לסיום החרוזים. והשאר כ"א מי"ב מלות וחלוק לג' בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום משונה השוה לסובב. ובראשי הבתים חתום אברהם :

אלהים יסעדנו. ברכה במאודנו. וזבד טוב יזבדנו. בכל מעשה ידינו : אלהים יסעדנו: ביום ראשון למלאכה. יצו אתנו ברכה. ויום השני ככה. ימתיק את סודנו : אלהים רבה צבאי ישעי. בשלישי וברביעי ובחמישי. אך לא בעי ישלח את פודנו: אלהים הכן טבוח טבח. ביום הששי זבח. קודש הלול ושבח. על כל מחמדינו : אלהים מעדנים לנפשנו. נתן ביום קדשנו ורעננה ערשנו. ולילה אור בעדנו : אלהים יסעדנו

שיר וכו ה' בתים. הא' חלוק לג' חרוזים בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום משונה והוא גם הסובב אחר כל הבתים. והשאר כ"א חלוק לג' בסיום שוה ואח"כ הסוגר בסיום משונה השוה לסיום הסובב. ובראשי הבתים חוץ הסובב חתום נתן :

אלי חיש גואלי. עבדך ישכילי. מבשר טוב אלי. את אליהו הנביא : נאוו

ומזוני ולחם קביעתי ותהר להניק אותי מחלב ועושר גוים. ומטובך תשביע בני הקטנים והיונקים ויבא משיחי עם אליהו הנביא ויבאוני לעיר ירושלים מקום מושבי כאתיתי :חלב. (ישעיה ס) : כונן. הכן לעם זו ישראל צרי גלעד לרפא באבס ולחם לאכול ובגד ללבוש ושונאי יראה ויבוש. ונוה הר שעיר תכבוש בקרוב ואז תגדל שמחתי בשראה סביב לי את אליהו הנביא : עם זו (שמות טו יג) : צרי. רפואה. כמו הצרי (ירמיה ח) : ציר. באב כמו צירים (ישעיה יג) : לחבוש (שם כא) : לחם. (ראשית כח כ) : עמון ומואב. תכלה מהרה ופדותך לעמך תגלה בקרוב ותמלא עיר ציון מעמך ישראל. ואז נעלה ג"פ בשנה לעיר שכינת מלך הגדול ה' ותשכון את אליהו הנביא בתוך עם ישראל האביב :

אגיל ואשמח בלבי כשאראה שתנקום נקמתי מאויבי ותביא הגואל לציון ותצמיח האיש הנקרא צמח במה שתביא את אליהו הנביא ומלך המשיח : ולציון (ישעיה נט כ) : לכן בעמים יחד תפול אימה ופחד. ולכם יפחד בעת שיעלה אח"י ישראל גוי אחד ודרכיו יצליח אליהו ומשיח : על (ישעיה מב) : יצריח. ענין צעקה בקול גדול. כמו תר צורח. (צפניה א) : יטור נפיש וקדמה משמע ודומה. לכם איעץ שתנוסו לדרום ומערב כי תדעו אשר אתכם יבריח אליהו ומשיח: יטור. (ראשית כה) : רנו. ירננו כל עוברי אורח. כי יראו שהמשיח שהוא כאילן ישן רטוב ולח. תזרח אורו כאור המנורה שבה קנה וכפתור ופרח. ועל הר ציון ה' יפריח אליהו ומשיח : רענן. (תהלים לז לב) רטוב ולח. כמו ורעננים (שם לב): אזרח. אילן ישן. מושאל מן כגר כאזרח. (ויקרא כד) :

אלהים יסעדנו. וישלח ברכה בממון שלנו. ויחלק לנו חלק טוב בכל מה שנשלח בו יד במלאכה או מסחר : וזבד. (ראשית ל) : ביום ראשון. אשר למלאכה. יצוה ה'. שיהא אתנו ברכה במלאכתנו. וכן ביום השני. ועצתינו הטובה יעשה מתוק. שתתקיים : ימתיק. (תהלים נה) : רבה. אתה ה' הרבה לי חיילות של ישועה ביום ג' וד' וה'. ויה"ר שישלח ה' את גואלנו אך לא בהשחתה וחורבן ע"י חבלי משיח : עוד (איוב ל) : בעי. השחתה וחורבן : הכן. ביום הו' צריך לשחוט ולהכין לשבת קדש שבו עת להלל לה' על כל מחמדנו שנתן לנו : הכן (ראשית מג טז) : על. (איכה א י) : מעדנים לנפשנו נתן. לנו ביום שבת קדשנו ומטתנו מועלת יפה. ובזכות זה הגלות הדומה ללילה יהפך לנו לאור הגאולה : ורעננה. (שיר א טז) :

אלי מהר ושלח לי משיח גואלי שהוא עבדך שילליחני. ואלי שלח לי המבשר טוב את אליהו הנביא : עבדך. (ישעיה נב):

על ההרים . שלוחי יוצר הרים . ורגלי המבשרים . באמור שובי שובי :
אלי חבי כמעט רגע . כל מחלה וכל נגע . אויביך אפגע . יום נקם בלבבי :
אלי מלכך יבא לך . יפה את כלך ורעיתי למולך . גלעדי התשבי : אלי נופת
תטופנה . שפתי בני יונה . כי בא עת לחננה . ציון נחלת צבי : אלי חיש גואלי

שיר עפ"י א"ב וכן י"א בתים וכ"א חלוק לג' חרוזים הכוללים ב' אותיות מא"ב והסוגר המתחיל בשם ה'. ונהגו רוב העולם לכפול כל סוגר. ויש שכפל דוקא כל חרוז ראשון. דהסוגר מזכיר שם לבטלה :

אדיר איום ונורא . בצר לי לך אקרא . יהוה לי ולא אירא : גדור פרצת
היכלי . דגול מהר חכלילי . יהוה היה עוזר לי : הן אתה תקותי .
ולישועתך קויתי . יהוה עוז ישועתי : זך ונקי כפים . חוס פורשי כנפים .
יהוה ארך אפים : טובך תחיש לעמך : יהי עלינו כנאמך : יהוה עשה למען
שמך : כונן בית מכונך . להרביץ בו צאנך יהוה באור פניך : מפחד להצילני .
נהגני לציון קודש גורלי . יהוה שמע בקולי : סעוד וסמוך לנמהרים . עזור
נא את הנשארים . יהוה יוצר הרים : פדה עמך מעזים . צאנך מיד גוזזים .
יהוה עושה חזיזים : קרב קץ נחמה . רחם אום לא רוחמה יהוה איש מלחמה :
שכון כמאז באהלנו . תמיד אל מחוללנו . יהוה מלכנו הוא יושיענו :

מעשה הוא בברייתא . ועשה תמנה זמר ע"פ א"ב . גאות תי' משולש . ואח"כ חתום ישעי' בר מרדכי חזק :

איש חסיד היה בלי מזון ומחיה : בביתו עוסק מלבוש . ואין בגד ללבוש :
גונן בחשובה אשה . וגם בבנים חמשה : דברה לו האשה יותר אין
להתיאשה : המבלי לחם לאכול . בערום ובחוסר כל . ותורה מצאת כי
יגעת . מה נאכל מעתה : זהיר כבר נשוק . הלא תצא לשוק : חנון ורחום
במרומיו . אולי יגמלנו ברחמיו : טוב לקויו מחסה . רצון יראיו יעשה :
יעצת בדעת ובחכמה . עצתך בלי להסכימה : כצאתי לבושת ולכלימה .
מבלי כסות ושלמה : לאין בידי לפרטה . אפילו שוה פרוטה : מהרה ושאלה

נאוו . יהיו נאים על הרי א"י רגלי אליהו ומשיח המבשרים טוב לנו בשם שלוחי ה' היוצר הרים בעת שיאמר לי ה' על ידם שובי שובי לא"י : נאוו (שם) : יוצר (עמוס ד) : ורגלי . (ישעיה נב) : חבי . ותסתר שם כמעט רגע עד שאכה אויביך בכל מחלה ונגע ואגלה לכם היום נקמה שבלבי : חבי (ישעיה כו) : כל (מ"א ח) : יום . (ישעיה סג) : מלכך . ואח"כ משיח מלכך יבא לך . ואת רעיתי שבולך יפה . הנה נגדך יבא אליהו הנקרא גלעדי ותשבי : מלכך (זכריה ט) : יפה (שיר ד) : נופת . ואז שפתי בני ישראל המשולים ליונה (שיר ב . תהלים סח) ידברו שיר ערב לה' . על שבא עת מאתו לרחם על ציון נחלה חביבה : נופת (שיר ד) : כי (תהלים קב) :

אדיר אתה ה' הגבור והנורא . בעת צר לי לך אקרא . ותהיה לי ולא אירא : בצר . (תהלים קיח ו) : גדור פרצת מקדשי והיכלי . ואתה הדגול מרבבה מהר ושלח לי חכלילי משיח בן דוד מיהודה שנתברך בחכלילי עינים מיין . (בראשית מט כב) והיה עוזר לי : דגול (שיר ה ו) : ה' (תהלים ל יא) והן רק אתה תקותי ולישועתך קויתי . שאתה עוז ישועתי : לישועתך (בראשית מט יט) : זך . אתה אל זך ונקי כפים מלקבל שוחד . חס על עמך ישראל הפורשים כפיהם בכנפים לך בתפלה והשוכים ככרובי בהמ"ק הפורשים כנפים למעלה . כמדתך שאתה ארך אפים : ה' (במדבר יד יח) : טובך . תמהר לעמך ותהי עלינו כדברי הבטחתך לנו . ועשה זאת למען שמך : כונן . לבנות בית מקדשך שכוננו ידיך . כדי להרביץ בו ישראל צאנך . לבא להתפלל בו ועשה זאת למען אור פני שכינתך : מפחד הצילני והנהגני לציון גורלי הקדוש ושמע בקולי : סעוד וסמוך . לישראל המהירים לעשות מצותיך . ועזור בעת הנשארים מעט מהרבה אתה ה' היוצר הרים : נמהרים (ישעיה לב) : ה' (עמוס ד) : פדה עמך . מיד העזים מהם וצאנך מיד הגוזזים אותם . אתה ה' העושה ענינים : צאנך (ישעיה נג) : ה' (זכריה י) : חזיזים . ענינים . כמו לחזיז קולות . (איוב כח) : קרב . הקץ שבו יבא לנו נחמה ורחם על לא רוחמה : ואתה ה' איש מלחמה : רחם (הושע ב) : ה' . (שמות טו ג) : שכון . כתקודם באהלינו תמיד אתה אל בוראנו . ואז יבא מלכנו והוא יושיענו : מחוללנו . בוראנו . כמו מחולל כל . (משלי כו) :

איש ויהי איש אחד חסיד גדול . ולא היה לו מה לאכול וכמה לחיות נפשו . וישב תמיד בביתו ועסק בתורה ולא הלך לחוץ שלא יכול כמה שאין לו בגד ללבוש . והגיבה עליו אשה חשובה וגם בנים קטנים חמשה : דברה האשה אמרה לו . אין לנו עוד מה להמתין ולאכול מחירו . הבי נוכל לחיות בלי לחם לאכול ובעירום וחוסר כל . והן אמת כי תורה מצאת לפי שעמלת בה . אבל מה נאכל עתה . איעצך שתצא זהיר וזריז כאיש סוחר והלא תצא לשוק . ואולי היושב בשמים אל רחום וחנון יגמלנו טוב ברחמיו . הלא הוא טוב ומחסה למקוים לו ועושה רצון יראיו : חנון . (תהלים קמה ח) : טוב (איכה ג כה) : רצון (תהלים קמה יט) : יעצת . אמר לה יעצתני בדעת ובחכמה . אך לא אוכל להסכים על עצתך . כי כלאתי לבוש אלה לבושה וכלימה לפי שאין לי בגד ללבוש ולפי שאין בידי אפי' השוה פרוטה למכרו ולקנות בגד מחירו : מהרה . האשה
ושאלה

מִשְׁכֵנִים . מַלְבּוּשִׁים נָאִים מְתוּקָנִים . נִלְבַּשׁ וְהִשְׁלִיךְ יְהָבוֹ . עַל יהוה אֲשֶׁר אֲהֵבוֹ : שָׂחוּ יְלָדָיו בִּפְלוּלָם . אַל יָשׁוּב דַּךְ נִכְלָם : עָבַר בַּשּׁוּק בְּסִבְרָתוֹ . וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לִקְרָאתוֹ : פָּץ לוֹ הַמְבַשֵּׂר . בֶּאֱמֶת הַיּוֹם תִּתְעַשֵּׁר : צַוֵּנִי בְּכָל כְּבוֹדְךָ . כִּי הִנְנִי עַבְדְּךָ : קְרָא לְמִי בְדַעְתּוֹ . קְנוֹת עֶבֶד אֵין כְּמוֹתוֹ : רָחַשׁ אֵיךְ יְשַׁנֶּה דִינוֹ . עֶבֶד לִמְכּוֹר אֶת אֲדוֹנוֹ : שָׁת לוֹ חָכְמָתוֹ בְּקִרְבּוֹ . וְהֶחֱזִיק בּוֹ כְּמוֹ רַבּוֹ : תַּגָּר קְנָאוֹ בְּאַהֲבִים . בִּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת אֶלֶף זְהוּבִים : תְּבָעוֹ מַה מְּלַאכְתְּךָ אִם בְּבִנְיַן חָכְמָתֶךָ . תַּכְלִית טְרַקְלִין וּפַלְטְרִין . הֲרֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין : יוֹם רִאשׁוֹן בְּמִפְעָלִים . פָּעַל עִם פּוֹעֲלִים : שָׁוַע בַּחֲצִי הַלַּיְלָה . עֲנֵנִי נוֹרָא עֲלִילָה : יָזַמְתִּי וְנִמְכַּרְתִּי לְהַעֲבִידִי . לִכְבוֹדְךָ וְלֹא לִכְבוֹדִי : בּוֹרֵא עוֹלָם בְּקִנְיָן הַשְׁלֵם זֶה הַבִּנְיָן : רַחֲמֶיךָ יִכָּמְרוּ בַּחֲנִינָתִי . כִּי לְטוֹבָה כַּוָּנָתִי : מַלְאֲכֵי רַחֲמִים מִמְּעוֹנָהוּ . אָז הֵחֵלּוּ לִבְנוֹתוֹ : רִבּוּ בְּנֵי הַמְּלוּכָה . וַתִּשְׁלַם כָּל הַמְּלָאכָה : דָּץ הַסּוֹחֵר בִּרְאוֹתוֹ . כִּי נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ : כְּלוּלַת מִגְדָּלִים נָאִים . כְּפִי עִנְיַן הַבַּנָּאִים : יִזָּכֵר לְךָ עַתָּה . אֶתְמוֹל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ : חָפְשֵׁנִי בְּוַדַּאי וּבְבֵירוּר . כְּנַמְתָּ לְעִנְיַן שִׁחְרוּר : זֶה קִיְּמוֹ בֶּאֱמֶת . וּפָרַח (נ״א וּפָרַע) לוֹ אִישׁ הָאֱמֶת :

שיר עפ״י א״ב. והכל לשון מקרא ממש. אך אותיות בא״ע במעט שינוי .

אָמַר יהוה לְיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב :
בָּחַר יְיָ בְּיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב :
גָּאַל יהוה אֶת יַעֲקֹב א ת ע״י :
דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב א ת ע״י :
הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב א ת ע״י :
וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב :
זְכוֹר זֹאת לְיַעֲקֹב א ת ע״י :
חֶדְוַת יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב א ת ע״י :
טֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב א ת ע״י :
יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב א ת ע״י :
כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב א ת ע״י :
לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב א ת ע״י :
מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב א ת ע״י :
נִשְׁבַּע יהוה לְיַעֲקֹב א ת ע״י :
סְלַח נָא לַעֲוֹן יַעֲקֹב א ת ע״י :

ושאלה משכניה מלבושים נאים ומתוקנים כמדת החסיד. ונלבש בהם ויצא לשוק והשליך בטחונו על ה׳ אשר אהבו. וילדיו אמרו בתפלתם עליו. י״ר שאבינו כעני הנדכה לא ישוב ריקם ונכלם : והשליך (תהלים נה): אל (שם עד) : עבר. החסיד הלך בשוק בתקותו על ה׳. והנה נזדמן אליהו הנביא לקראתו ואמר לו המבשר טוב. דע באמת שהיום תתעשר בסבה זו. אמור עלי בכל כבודך שאני עבדך והכרז בשוק מי רוצה לקנות עבד שאין כמוהו. ותקבל מחירי : פץ. דבר. כמו פציתי פי. (שופטים יא): רחש. החסיד חשב איך יעשה כן וישנה דינו. שהוא העבד וימכור את אדונו. ואליהו שם להחסיד סבה בחכמתו שבקרבו איך ראוי שיעשה כן. והחסיד החזיק באליהו והוליכו למכרו כאילו הוא רבו : תגר. סוחר א׳ קנה העבד באהבה במחיר ת״ת אלף זהובים ושאלו מה מלאכתך. ואם חכמתך הוא במלאכת הבנין כשתגמור לי טרקלין ופלטרין מיד תהא חפשי : יום. ביום ראשון להעבודה פעל אליהו עם פועלים. ואח״כ בחצי הלילה התפלל ואמר. עננו ה׳ בנורא בתעניו הלא חשבתי עלה להעשיר חסידך ולכן נמכרתי לעבוד בי והוא לכבודך ולא לכבודי. ולכן אתה הבורא וקונה עולם גמור בנין זה ואהא חפשי. ויכמרו רחמיך עבור תפלתי כי לטובה היה כוונתי : נורא (תהלים סו): יזמתי. חשבתי. כמו יזמו לעשות (בראשית יא) : מלאכי. אז שלח ה׳ מלאכי רחמים משמי מעונו ויתחילו לבנות הבנין. וכיון שנתחברו בני המלאכה ותשלם מיד כל המלאכה. והסוחר שמח כשראה שנגמר מלאכתו ובמגדלים נאים כלולי יופי כענין הבונים החכמים: יזכר. אליהו אמר להסוחר. יהא זכור לך עתה מה שאמרת אתמול וחפשני באמת כמו שאמרת והסוחר קיים דברו באמת והוציאו חפשי ופרח לו אליהו איש האמת :

אל תירא בחר. (ישעיה מד): (תהלים קלה) ולכן אל תירא: גאל. (ישעיה מד) וגאל. ולכן אל תירא : דרך. (במדבר כד) : הבאים (ישעיה כז) לא״י בעת הגאולה ארחמם ויתן יעקב שרשו להרחוק. ולכן אל תירא : וירד. (במדבר כד) עוד יהי׳ מושל מיעקב והוא המשיח. ולכן אל תירא: זכר. (ישעיה מד) אלה הדברים יעקב. שאתה עבדי ויצרתיך לעבד לי. ולכן אל תירא: חדות (נחמיה ח תהלים מד) שמחת ה׳ היא ישועת יעקב. ולכן אל תירא: טובו. (במדבר כד) אהה יעקב מה טבו אהליך. אהל שילה ובהמ״ק בישובן. שקרבנותיהו מכפרין עליך. ולכן אל תירא: יורו. (דברים לג) בני לוי ראוין להורות משפטיך ה׳ ליעקב. ולכן אל תירא: כי. (במדבר כג) יעקב ראוי לברכה לפי שאין בו מנחש וקוסם. ולכן אל תירא : לא. (שם) ה׳ אינו רואה ומתבונן ומדקדק על העבירות שביעקב. ולכן אל תירא. מי מנה. (שם) אין חשבון למצות שיעקב מקיים בעפר (כגון בחרישה בשור וחמור ובזריעת כלאים ואפר פרה ועפר סוטה) ולכן אל תירא: נשבע ה׳ ליעקב. (עמוס ו) שאוהב בית מקדשו. ולכן אל תירא: סלח. (במדבר יד) מרע״ה התפלל לה׳ סלח נא לעון יעקב. ולכן אל תירא:

עַתָּה הָשֵׁב שְׁבוּת יַעֲקֹב א ת ע״י :
פְּדֵה יהוה אֶת יַעֲקֹב א ת ע״י :
צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב א ת ע״י :
קוֹל קוֹל יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב :

רָנִּי וְשִׂמְחִי לְיַעֲקֹב א ת ע״י :
שָׁב יהוה אֶת שְׁבוּת יַעֲקֹב א ת ע״י :
תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב :

שיר ולו חרוז הסובב לפני כל הבתים (בסדר א״ב אחר תיבת איש, ואות ת׳ ז׳ פעמים) ובכ״א ג׳ חרוזים (ובאות ת׳ ד׳ בכ״א) בסיום. שוה, אח״כ בית ז׳ משונה וחלוק לג׳ בסיום שוה ומסיים בל׳ מקרא, ואח״כ מביא פסוקים הענינו. ושיר זה כמו״ש הוא תיקון גדול לנפש ומליל מגיהנם וטוב לשכחה וכל דבריו מליצין :

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא . אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי . אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי . בִּמְהֵרָה יָבוֹא אֵלֵינוּ . עִם מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד : אִישׁ אֲשֶׁר קִנֵּא לְשֵׁם הָאֵל . אִישׁ בֻּשַּׂר שָׁלוֹם עַל יַד יְקוּתִיאֵל . אִישׁ גָּשׁ וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : אליהו אִישׁ דּוֹרוֹת שְׁנֵים עָשָׂר רָאוּ עֵינָיו . אִישׁ הַנִּקְרָא בַּעַל שֵׂעָר בְּסִימָנָיו . אִישׁ וְאֵזוֹר עוֹר אָזוּר בְּמָתְנָיו : אליהו אִישׁ זָעַף עַל עוֹבְדֵי חַמָּנִים . אִישׁ חָשׁ וְנִשְׁבַּע מִהְיוֹת גִּשְׁמֵי מְעוֹנִים . אִישׁ טַל וּמָטָר עָצַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים : אליהו אִישׁ יָצָא לִמְצוֹא לְנַפְשׁוֹ נַחַת . אִישׁ כִּלְכְּלוּהוּ הָעוֹרְבִים וְלֹא מֵת לַשַּׁחַת . אִישׁ לְמַעֲנוֹ נִתְבָּרְכוּ כַּד וְצַפַּחַת : אליהו אִישׁ מוּסָרָיו הִקְשִׁיבוּ כְּמֵהִים . אִישׁ נַעֲנָה בָּאֵשׁ מִשְּׁמֵי גְבוֹהִים . אִישׁ סָחוּ אַחֲרָיו יהוה הוּא הָאֱלֹהִים : אליהו אִישׁ עָתִיד לְהִשְׁתַּלֵּחַ מִשְּׁמֵי עֲרָבוֹת . אִישׁ פָּקִיד עַל כָּל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת . אִישׁ צִיר נֶאֱמָן לְהָשִׁיב לֵב בָּנִים עַל אָבוֹת : אליהו אִישׁ קָרָא קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוה בְּתִפְאָרָה . אִישׁ רָכַב עַל סוּסֵי אֵשׁ בִּסְעָרָה . אִישׁ שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם מִיתָה וּקְבוּרָה : אליהו אִישׁ תִּשְׁבִּי תַּצִּילֵנוּ מִפִּי אֲרָיוֹת תְּבַשְּׂרֵנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת . תְּשַׂמְּחֵנוּ בָּנִים עַל אָבוֹת . בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת : אליהו אִישׁ תִּשְׁבִּי עַל שְׁמוֹ נִקְרָא . תַּצְלִיחֵנוּ עַל יָדוֹ בַּתּוֹרָה . תַּשְׁמִיעֵנוּ מִפִּיו בְּשׂוֹרָה טוֹבָה בִּמְהֵרָה . תּוֹצִיאֵנוּ מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה : אליהו אַשְׁרֵי מִי שֶׁרָאָה פָנָיו בַּחֲלוֹם . אַשְׁרֵי מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם וְהֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם : יהוה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם ׳

ככתוב

עתה השב השב שבות יעקב (דברים ל) כמ״ש אל תירא : פדה. (ירמיה לא) יפדה . ולכן אל תירא: צוה. (תהלים מד) ה׳ שתבא הישועה המוכנת ליעקב. ולכן אל תירא : קול (בראשית כז) קול בלשון תחנונים הוא קול יעקב . ולכן אל תירא: רני (ירמיה לא) ה׳ אמר ליעקב רני בקול שמחה על הישועה. ולכן אל תירא : שב (שם ל) ירמיה-ניבא כי ה׳ ישיב בהשקט את שבות יעקב. ולכן אל תירא : תתן (מיכה ז) בקש מה׳ שיתאמת ליעקב הבטחתו ופרצת ימה (בראשית כח) ולכן אל תירא : **אליהו** הנקרא נביא ותשבי וגלעדי. י״ר שיבא לנו מהר עם משיח בן דוד : איש, אליהו הוא האיש שקנא לשם ה׳ ואמר קנא קנאתי (מ״א יט) בימי אחאב (א״: כמ״ד פנחס זה אליהו . וקנא לה׳ במעשה זמרי. כמ״ש (במדבר כה יג) אשר קנא)ונתבשר בברית שלום אמור הנני נותן לו בריתי שלום,(שם יב) ע״י מרע״ה שאמרו(מגילה יז א)שהוא יקותיאל שבד״ה א ד). והביא שם זה לסיום החרוז)ונגש בתפלה לה׳ ויכפר על ישראל מעון זמרי, ונגש לזמרי וכזבי ורומח בידו ודקרם ונעצר המגפה שבאה בעונם(במדבר כה ז ח): איש, שחי ש׳ שנה ושימש במשכן שילה והיה בזמן יפתח וראה י״ב דורות זא״ז וראה בכבוד י״ב שבטים במדבר וד׳ דגליהם . ובציור סימניו נקרא בעל שער ותגורת עור תגור במתניו . כששלח אחזיה בן אחאב שלוחים לדרוש בבעל זבוב אלהי עקרון וחזרו ואמרו לו איש עלה לקראתנו ואמר לנו המבלי אין אלהים. אמר להם מה משפטו . אמרו לו בעל שער ואזור כו׳ (מ״ב א) : איש. שכעס על אחאב וחבריו עובדי חמה . שאמרו כיון שלא נמנע המטר ולא נתקיים דברי מרע״ה ועבדתם גו׳ ועצר השמים גו׳ איך יתקיים דברי יהושע תלמידו בענין יריחו שבנה חיאל בית האלי . ומיהר ונשבע שלא ירד גשם משמים וטל. וכן היה שג׳ שנים עצר טל של ברכה ומטר (מ״א עז לד יז א) : איש ילא למצוא לנפשו נחת. כשאמר לו ה׳ לך ונסתרת בנחל כרית. ושם כלכלוהו העורבים בלחם ובשר די סיפוקו ולא מת לשחת. ובעבורו נתברכו שלא יכלו ויחסרו כד הקמח וצפחת השמן להאלמנה (מ״א יז) : איש. אשר מוסריו שיסר באם לשר חמשים וחמשיו בא׳ וכב׳ שאלתם אחזיה להביאו . המוסר שמעו שר חמשים וחמשיו הג׳ שהשתחוו לחיות. ויכרעו ויחננו לו ולא שרפם (מ״ב א) ונענה במה שירד לו אש משמים לשרוף שריס הב״ל ואת העולה ועצים ואבנים ועפר ומים בימי אחאב. ואז אמרו אחריו כל העם ה׳ הוא האלהים (מ״א יח) : כמהים. המתאוים. כמו כמה לך בשרי (תהלים סג) : איש עתיד להשתלח. משמים שנקרא ערבות לגאולת ישראל כמ״ש (מלאכי ג) אנכי שולח לכם את אליהו הנביא גו׳ והשיב לב גו׳ . וממונה על כל בשורות טובות לבשרם יב״ש לעורך רבים. והוא שליח נאמן להשיב לה׳ לב בנים ואבות : ציר. שליח. כמו השולח ביס צירים (ישעיה יח): איש. שאמר אמירה נאה בהר חורב (מ״א יט) קנא (במעשה זמרי) קנאתי (עתה) לה׳ כי עזבו בריתך. ורכב על סוסי אש ויעלה בסערה לשמים (מ״ב ב יא) ובזה לא טעם טעם מיתה וקבורה. על. שם : איש. שיקרא תשבי נוסף על שמו המיוחד (מ״א יז א) שהיה מתושבי גלעד ולא מהאספסוף . והוא יחס ומעלה. וי״ר כי אתה ה׳ תצליחנו בלימוד התורה בזכותו (ואמר על ידו. שבמגע ידו הכל מוצלח) ותשמיענו מפיו (שהוא מבשר טוב כנ״ל) בשורה טובה מהרה ותוליאנו על ידו מחשכת הגלות לאור הגאולה : בחלום. שודאי הוא לטוב ובשורה טובה : והחזיר. שכיון שהוא שליח ה׳. הוי כניתן לו שלום

אליהו כַּכָּתוּב הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יהוה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם:

שלום תמים. וכ"ש כשאלהים נתן לו שלום התלה שמעלתו גדולה מאוד: ה'. (תהלים כט) גמר בשלום. שאין כלי מחזיק ברכה אלא שלום. הכולל כל הברכות ככתוב (מלאכי ג): שולת. בזכות התורה: לפני. קודם: יום. הגמול: והשיב. וזהו ישיב לב' לב האבות ע"י הבנים להיפוך. שעל ידו תבא התחה"מ ויקומו בנים בחיי אבות ולהיפוך. והקמים יספרו להם אמיתת גמול הנפש וישובו לה':

הלכות הבדלה על הכוס ובה ששה פרקים

פרק א

(א) אע"פ שהבדיל בתפלה. צריך להבדיל על הכוס: (ב) אע"פ שטעם. יבדיל: (ג) ואפי' שמע הבדלה בבה"כ. אם לא נתכוין לצאת י"ח. מבדיל בבית. וכן יכול להוציא ב"ב אע"פ שכבר יצא: (ד) מי שלא הבדיל במ"ש. מבדיל עד סוף יום שלישי. אבל אינו מברך על האור אלא במ"ש. וא"צ לברך על הבשמים. אך שלא יפסיק בין הברכות: (ה) אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל. אפי' הוא ודאי לילה. ואם הבדיל בתפלה מותר. אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שיתפלל. אומר המבדיל בין קודש ובין חול בלא ברכה. ועושה מלאכה כשתכה (ומ"מ אסור לאכול עד שיבדיל על הכוס) וכבר תעשיכה הנשים שאינן מתפללות. אבל בעל נפש לא יעשה שום מלאכה. אפי' הדלקת הנר לא. עד אחר סדר קדושה. ואח"כ מותר בהדלקת נר וכל מלאכה קלה שאין בה שיהוי. אבל מלאכה קבועה. אפי' הבדיל בתפלה וגם אחר סדר קדושה. אינו רשאי לעשות. דחיישינן שמא יפשע בהבדלה שעל הכוס. כ"ה העיקר בזה: (ו) מי שמוסיף מחול על הקודש. מותר ליהנות ממלאכת חברו שכבר הבדיל (שעשה בשביל עצמו) ואם מותר לומר לו שיעשה מלאכה בשבילו. בזה פליגי הרשב"א והר"ן. ונלענ"ד להחמיר כדעת הר"ן (עמו"ק) אפי' במ"ש. וא"צ לומר בכניסת שבת. ודווקא בתוספת גמור (המבואר בדברינו כמה פעמים) אבל בתוספת שיותר מכשיעור. פשיטא דלית דחש לה אפי' בכניסת שבת. כ"ש בתוספת שיותר ביציאתו דקיל טפי. דהא בעי פקע לאיסוריה מיניה. והלבוש אזיל בתר איפכא במחילה כבודו: (ז) הנזיר ישמע הבדלה מאחרים. והמתענה כמו כן. אבל זה אם ירצה. יבדיל מבע"י. ויכול לשתות ממנו: (ח) אין מבדילין על הפת. אבל על שכר מבדילין אם הוא חמר מדינה. וה"ה לשאר משקין חוץ מן המים: (ט) טוב יותר להבדיל על כוס יין פגום. מלהבדיל בלי יין. וי"א שטוב הוא אפי' מן השכר. ונ"ל דווקא במקום שאינו חמר מדינה. וכי הוי חמר מדינה. אפי' כהקן יין הפגום בתוספת מים. שיכרא עדיף לדעתי. עיין לעיל בכלל שן: (י) אם אין לו יין ולא שכר ושאר משקין. ואיני מצפה שיבואו. מותר לו לאכול. ודי לו בהבדלה שבתפלה. ויאמר המבדיל בלי כוס: (יא) ואם מצפה שיהיה לו מחר. י"א לא יאכל עד למחר שיבדיל. אפי' במ"ש ליום טוב: (יב) ואם אין לו אלא כוס אחד. ואינו מצפה שיהיה לו למחר יותר לדברי האומר ברכת המזון טעונה כוס. טוב שיאכל קודם שיבדיל. ויברך עליו ברכת המזון אח"כ יבדיל עליו. ממה שיבדיל תחילה ויצטרך לברך בה"מ בלי כוס. ולדברי האומר שאינה טעונה כוס. לא יאכל עד שיבדיל ושיורי שכוס זה לא היה בו אלא רביעית בצמצום. וכבר היה מזוג כדינו. שאם היה משים בו מים יותר. לא היה ראוי לשתיה. שא"כ לד"ה מבדיל תחלה ושותה ממנו מעט. ומוסיף עליו מים להשלימו לרביעית ומברך עליו בה"מ. ושתי חלוקות הללו נשארו בש"ע בלי הכרעה. גם במג"א הניחם. ויש גם טעות סופר שנשתבש בלשונו: (יג) והנה כבר זכרתי בכלל שן. שהעיקר לדינא. בה"מ טעונה כוס בשלשה דוקא. גם שם מכרי שהחזקתי בחבורי דעת הטור. שלא יאכל עד שיהיה לו יין. אם מצפה שיבוא לו. אפי' יצטרך לעבור זמן סעודה ג'. והיינו נמי בתלתא דוקא. לדידן דנקטינן מילתא דליתא. לפין מלאו פשר דבר בזו"ה בכ"ד. בחלוקה קמייתא הוי דינא הכי. בנפשה לא יסעוד עד שיבוא לו יין. אי משום בה"מ. אי משום הבדלה. וזה א"ל פנים. איברא הכי מילי במ"ש דחול. אבל אם הוא י"ט. דלא סגי דלא אכיל. ועוד דמצי מקדש על הפת. וי"א בה"ג. מנו דמקדש אריפתא. מבדיל נמי עליה. בה"נ ודאי סמכינן אהך סברא. ואף דלית ליה כסא לבה"מ. בהקום שמחת י"ט דאורייתא. פשיטא דלא אלים כוס דבה"מ למדחייה (דהע"נ דטעונה כוס. בלי ספק אינו אלא מדבריהם. ולא אמרו להימנעו משמחת י"ט דאמירא) והיינו דוקא דלית ליה חמר מדינה. דאל"ה, לעולם איהו עדיף. בין לקדוש בין לבה"מ. או להבדלה. כדאמרן דעדיף אפי' מיין פגום כ"ש מפת. ואם בא לאכול ביחידי נמי לא מורינן היתרא למיכל קמי הבדלה. ועוד שצריך לחוש לדברי האומר דביום א' אינו מבדיל אחר שטעם. מיהו אם רעב הרבה. כדאי לסמוך ע"ד האומר שטועם. ואח"כ ביום כשימצא כוס מבדיל. ואפילו בחול. וא"צ בי"ט בה"נ: (יד) בחלוקה שניה. דהיינו שיש לו כוס אחד ואינו מצפה שיבוא לו יותר. אם בחול הוא ובא לסעוד בשלשה. יאכל תחלה. ויברך ברכת המזון על הכוס אח"כ יבדיל גם כן. ובי"ט דאיכא קדוש על הפת. מקדש ומבדיל עליו ומניח הכוס לבה"מ (וכי מתרמי כה"ג בקידוש דשבת. רצוני לומר שאין לו אלא כוס אחד. מניח הכוס להבדלה ואין צריך לומר בקדוש דיום טוב. והיכא דאית ליה שיכרא. מקדש עליו ומניח היין להבדלה. כמ"ש במטת זהב) אבל ביחיד לא יסעוד עד שיבדיל תחלה: (טו) הני מילי דלית ביה בכוס אלא רביעית. ואפי' טפי פורתא. כל דלא אית ביה חמרא שיעור רביעית עם שיעור מזיגה אחר שישתה ממנו כמלא לוגמיו. רביעית מלומלם מיקרי. כך צריך לדקדק ולפרש דברי הש"ע. דאלת"ה. לא ידענא ליה פתר. דהא ודאי לא סגי דלא שתי רוב רביעית. וא"כ מאי איריא שכבר מזוג. אפי' לא מזוג עד האידנא. כי ליכא אלא רביעית בצמצום וקשתי מניה כדי כוס של ברכה. הא קאי ליה אבציר מפלגא רביעית. ותו לא אפשר למזגיה לגמרי. דחמרא דדרי טפי מפלג לא שמעינן. ומי איכא מ"ד דשתיה דכוס בצרא מרוב רביעית. עיין לעיל כלל שן יד ע'. הא ע"כ דחיק ומוקי נפשיה כדפרישית ותו לא מידי: (טז) הרוצה לסעוד תיכף להבדלה. לא יביא הלחם לשולחן שמבדיל שם. ואם הביא. צריך לכסותו עד אחר הבדלה: (יז) מי שאין ידו משגת לקנות יין לקדוש ולהבדלה. יקנה יין להבדלה. דקדוש אפשר בפת: (יח) שמן לנר חנוכה קודם ליין דהבדלה: (יט) נשים חייבות בהבדלה. כמו שחייבות בקדוש. כך היא הלכה. ואף על פי כן. כל מה דאפשר להן לשמוע מאנשים. עדיף טפי. כדי לחוש לדעת החולק:

פרק ב

(א) דין היין והכוס ושתייתו להבדלה. כדינו בקדוש וברכת המזון. ונתבאר משפטו בכלל שן: (ב) השופכים מהכוס בתוך הברכה או לאחריה קודם שתיה. צריך ללמדם שלא יעשו. כי איסור גדול הוא לדעת גדולי סרכים. אלא צריך למלאותו על כל גדותיו כדין כוס של ברכה. ותו לא צריך. אחר ששותה ממנו. שופך מהנו מעט על השולחן. כמש"ל בס"ד:

פרק ג. דיני בשמים להבדלה

(א) מברכין על הבשמים [ויחקור אם נותנים ריח טוב] במוצאי שבת (להשיב נפש הכואבת ביציאת שבת) ואין צריך לחזור אחריהן: (ב) על כל מיני בשמים מברכין. בין פרי בין פרח או עשב שי"ל ריח טוב (פלפלין פשיטא דבכלל בשמים הן. עמו"ק) חוץ מהעשויים להעביר ריח רע. וכן האסורים בהנאה. כמו תשבת ע"ז. אינם ראוים לברכה.

ולא בירך עליהם. הברכה לבטלה ולא יצא י"ח: (ג) ובשמים שהושמו ביין האסור בהנאה. אע"ג דמותר להריח בהם שאינו מתכוין להריח ריח היין. הכל מקום תהיה למצוה. וכ"ל דבהני בדיעבד יצא: (ד) מצוה מן המובחר לברך על ההדס (ויכין הדס כשר של לולב ושאר בשמים] וכדרך שעושין בכניסת שבת. ואם יבש הוא. מוללו ונותן ריחו. וראוי לברך עליו: (ה) המותרן. לא יברך על הבשמים. אם לא שהם חזקים מאד ונהנה מהם לחזק ראשו: (ו) מי שמתענה בשבת ת"ח. מברך על הבשמים: (ז) מי שאין לו כוס. מברך עליהם בלי כוס:

פרק ד. דיני נר בהבדלה

(א) מברכין על הנר במ"ש. לפי שהיא בו תחלת בריאתו (ועל שאר דברים מברכין עליהם בשעת הנאתן. ומה שלא תקנו ברכה על הנאת הנר לעולם. עמו"ק) ובשבת נאסר. עתה חוזר ונותר. הרי הוא כאילו נתחדש. וא"ל לחזר אחריו: (ב) אין מברכין על הנר. עד שיאותו לאורו במ"ש. דהיינו שיוכל להכיר על ידו בין מטבע למטבע (כדאיתא במקנה. כך נ"ל): (ג) אין מברכין על הנר שלא שבת ממלאכת עבירה. דהיינו של עכו"ם. אבל נר שהודלק בשבת לצורך חיה או לחולה. מברכין עליו: (ד) ועששית שהיתה דולקת מע"ש למ"ש. מברך עליה (אפילו הדליקו ישראל במקום סכנה. ושלא במקום סכנה. עי' ע"א): (ה) בלהבת הקבורה בגחלת האסורה בהנאה. אפילו הודלקה במ"ש. אין מברכין עליה. אבל אם הדליק ישראל ממנה. שלהבת אין בה ממש ומברכין עליו. וכ"ש ישראל שהדליק מנר דגוי: (ו) אור היוצא מן האבנים. מברכין עליו במ"ש. וכן על גחלים לוהטות העשויות להאיר: (ז) אין מברכין אלא על נר העשוי להאיר. לאפוקי העשוי לכבוד חי העולם. כגון נר תמיד של בה"כ. או של מת. כל שאילו היו מוליכין אותו ביום היו מוליכין לפניו נר. והוליכוהו בלילה בנר. אין מברכין עליו. וכן הנוהגין להדליק נר כל שבעה במקום שנפטר שם המת. דין אחד הוא. כך נראה פשוט: (ח) סומא אינו מברך על הנר במ"ש. אבל שאר ברכות ההבדלה אומר: (ט) נר טמון בתוך חיקו. או בתוך פנס ואספקלריא. רואה את השלהבת מרחוק. ואינו יכול להשתמש לאורו. או משתמש לאורו ואינו רואה שלהבת (כגון שעומד מן הצד) אין מברכין עליו. עד שיהא רואה שלהבת ומשתמש לאורה. ומסתברא שאם רואה דרך מחיצות של זכוכית. סגי בהכי. ואספקלריא. היינו מראה של נחושת קלל: (י) הי' הולך חוץ לכרך (וא"ל נר) ורואה אור הכרך (ומשתמש לאורו) אפי' אינו אלא מחצה על מחצה ישראל באותו מקום תלינן לקולא דשל ישראל הוא. דמידי דרבנן הוא. עמו"ק. וכ"ל דה"ה ברואה נר בדרך ביד האדם העובר לפניו ואינו מכירו. אע"פ שסמוך לו. א"צ לשאלו. אלא במחצה על מחצה ישראל דשכיחי בהם סגי. אבל אם הוא סמוך לשקיעת החמה מיד. אם גדול הוא האוחז הנר. ודאי גוי הוא ואינו מברך. ואם תינוק הוא. בודק אחריו לידע אם ישראל הוא: (יא) מצוה מן המובחר לברך על אבוקה ונ"פ הסוד. על של שעוה דוקא: (יב) היו יושבים בבה"מ והביאו להם אור. אחד מברך לכולם. משום ברוב עם הדרת מלך: (יג) מי שא"ל כוס להבדיל עליו. כשרואה אור האש. יברך עליו. כיצד עושה כשמברך על הנר. מקרב ידו הימנית לנר. וכופף אצבעותיו על האגודל. ורואה ומביט בצפרנים. שהן חלקות ומאירות יותר מעור הבשר. וכ"ל שיסתכל ג"כ אם ניכר שגדלו בשבת לאחר שקללן בערב שבת. שכל מה שעושה עתה בהבדלה. הוא מעין מה שעשה בע"ש. אחר כך פושט אצבעותיו ונמצא אור במקום חושך. ומברך עליו בורא מאורי כו' עש"ד (סי' קפ):

פרק ה

בביאור וכוונת ד' ברכות שסודר על כוס של הבדלה.

(א) סדרן. יקנ"ה סימן. רומז על דרך שאמרו ברכת המינים ביבנה תקנוה. כדי להפריד הערלה מעל ברית קודש (כמ"ש שם בס"ד) ולהבדיל בין קודש לחול. והוא עצמו מה שאמרנו עיד בברכה ד' דבה"מ ביבנה תקנוה. עמ"ש בברכת עוקב בס"ד. והוא הדבר בכאן. כי ע"י ההבדלה שאנו עושין. נבדלת הערלה והבנה לה. ויבנה בהמ"ק ב"ב ונבנתה העיר על תלה אמן. ולמפרע היא בינה. כי ההבדלה מכח הבינה שניתנה באדם היא נמשכת. ולפיכך קבעוה בברכתה כמ"ש שם. ולכך סודרין אותה על היין שסודו ידוע בבינה (ועיין בכנה"ג שן) היא ברכת ראשונה. שהוא מקור הברכה העליונה. ואין כוס של ברכה אלא ביין. שהוא תדיר לעולם וקודם. גם חוש הטעם י"ל קדימה במה שהוא היותר חזק. והוא בחכמה ובינה. הך מה. וכתוב אם אכי לא יבין: (ב) אחריה מברכין על הבשמים (בשמים רחם סימן. שהוא קודם לנר. דלא כב"ש) כב"ה. וטעמייהו כ"ל. דעדיף להו חוש הריח. שהוא דבר שהנשמה נהנית בו. כמ"ש רז"ל. והוא נוגע לנפש בעצם. יותר ממראה עינים הטוב לגוף מהלך נפש (ועמו"ק סי' ר"ו) ועוד שיש לו מעלה מחמת התנועה הנעלמת המצאת בבעלי הריח. שפועלה מהם אד דק חזק ומורגש ביותר. המא"כ בראה שא"ל תנועה נרגשת מועלת באדם (אף אם בהכרח כ דה שיש ג"כ תנועה נסתרת בחוש הראות. היוצאה לחוץ ופועלת במושגיו (עם שהחוקרי' נחלקו בזה) כמו שיש להוכיח מבילת היונה. (עמש"ל) וכן יש להוכיח מראיית הנדה. כ"ת חוש הריח חזק הוא ממנו. מש"ה אינו קדים לברכה) גם סוד ריח כנס ס"ג שבאוי"ס ורא"ה גי' גבור"ה. ולכן את"ו מברכין על חוש הראיה. שהוא קל הברגש שבשלשת החושים של הנאה שתקנו חז"ל עליהן ברכה. ומברכין עליהן כאן. להשיב נפש. ושני החושים הנשארים לא תקנו ברכה על הנאתן. כי חוש המשוש חרפה הוא לנו (דרך חול) וקול אין בו ממש (ועמ"ש עוד במקומו בסיו"ק): (ג) והנה בכאן שלשה בריאות טובות להנאת האדם. לכן תמצא בכל ברכה הם ט' תיבות. כי טובות הנה. וסוד הט' ידוע. בצדיק כי טוב. דטוביה בגין בנויה. ונ"ל שהם בבחי' ג' יסודות דנוקבא. שכל תיקוני ברכות לברכה. ביחוד בהבדלה שמגעת לה בפרטות כמו שמבואר הדבר ממש"ל. שכן ברכת היין בסוד יסוד דבינה דגדלות. רי"ת גי' בריא"ה. נר כ"פ עולה ת"ק שהוא מהלכו של עץ החיים. סוד זעיר אנפין מקנן בירדן. והלך להך אדני גי' נר. הרי כאן ג' יסודות דנוקבא בעולמות אצילות בריאה יצירה. ובברכת הבדלה נרמזה העשיה. כמ"ש כסמוך בס"ד. ובצירופם הרי ד' פעמים טוב. עולה חיים. כר"ת ד' ברכות הללו עם הכולל. ומספר כל תיבות ג' ברכות ראשונות הללו. כ"ז כמנין אותיות לה"ק. גם כי ז"ך וישר פעלו. לפעול הטוב בששת ימי המעשה. ובברכה רביעית כ"ט תיבות כמנין כ"ח עם הכולל. ע"ש כח מעשיו הגיד לעמו ע"י מעשה בראשית. שאנו צריכין עתה להוציא מעשינו ופעולותינו. בכ"ח פרקי הידים. וכללות מספר ד' הברכות. צ"פ כ"ח. גם כנגד פרקי הרגלים. שנכנסים ברית הקב"ה. ברית לאאע"ה. וגם הם כלי המעשה. וכלל מספרן עם הכולל גי' אל הוי"ה:

פרק ו סדר הבדלה

(א) נוטל הכוס [מלא. עד שישפך מתוכו] בימינו [והבשמים בשמאלו] עומד ואומר בקול נעים ובנגון יפה:

[ג. גאט פון אברהם יצחק אונ יעקב. בעהיטע דיין פאלק ישראל אין דיינעם לויב. דיא זיבן טאג זאלין אונז קומן צו גליק אינ צו הייל. צו אונז אונ אלע פרומען. דער שבת קודש גייט אהין דיא וואך זאל אונז קומן צו שלום אונ צו געזונד אונ צו געווין אמן ואמן] [ומבדיל מעומד]

הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד. כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְהוָה וַיְהִי לִי כצ"ל. ואין לומר לְגוּ. [עמו"ק סי' קי"ו] לִישׁוּעָה. וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה:

ליי

לַיהוה הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יהוה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר. כֵּן תִּהְיֶה לָנוּ: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא:

(ב) המבדיל. והשומעים היושבים על ידו. יתנו עיניהם בכוס ובנר בשעת ברכה [ובמוצאי יו״ט מתחיל כאן ומדלג ברכת בשמים ואש]:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

(ג) מחזיר הכוס לשמאלו. או מניחו על השולחן. ונוטל ההדס או בשמים בימינו. ומברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים:

(ועל הדס לבד. בורא עצי בשמים) מריח: (ד) ונותן ההדס לאחרים להריח בו. או מחזירו לשמאלו. וכופף [ראשי] אצבעותיו ימינו על האגודל [כנגד פניו] ומקרב ידו לנר ומברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

(ה) אחר כך מסתכל בצפרניו שהן מובדלות מן העור [ואח״כ פושט אצבעותיו ורואה אחוריהן]: (ו) וחוזר ונוטל הכוס בימין. ואומר

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל. בֵּין אוֹר לַחוֹשֶׁךְ. בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים. בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל:

(ז) יושב ושותה הכוס לבדו. ולא בנת אחת אם ירבה. משום חבובי מצוה. (ומכאן דבעי לגמע אגמועי) ומשייר בו מעט יין ושופכו על השולחן (יש מכבין בו הנר ומריחין בעשן. הכל לחבב המצוה) ורוחץ בו עיניו. ונהגו לומר **מצות ה׳ ברה מאירת עינים**: (ח) דין תשלומין דהבדלה על הכוס. כבר נזכר זה פעמים [וטוב לומר אות ב׳ מתחלת אפי ואח״כ אומר. **ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו ה׳: הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי**] : **ויזמר זה**

שיר ובו ט׳ בתים (והא׳ הוא גם הסובב אחר כל הבתים) וכ״א הלוק לג׳ חרוזים בסיום שוה ואח״כ הסוגר בסיום משונה השוה לסיום הסובב. וחרוז ג׳ והסוגר הם ל׳ המקרא. ובראשי הבתים שאחר הא׳. חתום יצחק הקטן:

הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל. חַטֹּאתֵינוּ הוּא יִמְחוֹל. זַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל. וְכַכּוֹכָבִים בַּלָּיְלָה: יוֹם פָּנָה כְּצֵל תּוֹמֶר. אֶקְרָא לָאֵל עָלַי גּוֹמֵר. אָמַר שׁוֹמֵר. אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה: צִדְקָתְךָ כְּהַר תָּבוֹר. עַל חֲטָאַי עָבוֹר תַּעֲבוֹר. כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבוֹר. וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: חָלְפָה עוֹנַת מִנְחָתִי. מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי. יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי. אַשְׂחֶה בְכָל לַיְלָה: קוֹלִי בַּל יֻנְטָל. פְּתַח לִי שַׁעַר הַמְנֻטָּל. שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל. קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה: הֵעָתֵר נוֹרָא וְאָיוֹם. אֲשַׁוֵּעַ תְּנָה פִדְיוֹם. בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם. בְּאִישׁוֹן לָיְלָה: קְרָאתִיךָ יָהּ הוֹשִׁיעֵנִי. אֹרַח חַיִּים תּוֹדִיעֵנִי. מִדַּלָּה תְבַצְּעֵנִי. מִיּוֹם וְעַד לָיְלָה: טַהֵר טִנּוּף מַעֲשַׂי. פֶּן יֹאמְרוּ

בין קודש לחול. בין סטרא דקדושה לסטרא אחרא דמסאבא. והוא דרך חול כלל. אח״כ פורט תחלה בקודש עצמו: בין אורי דאצילות. לחושך. דבריאה. ישת חושך סתרו. ועד שם אין אחיזה לחיצונים כנודע (עמ״ש בפי׳ יוצר ובפי׳ מעמד יום רביעי): בין ישראל לעמים. ביצירה. דתמן מקנן תפארת ישראל כדלעיל. ושם בחינת הבדלת ישראל מעמים: בין יום הז׳ לימי המעשה. הרי עשיה. וחוזר לראש לכללות ההבדלה כנ״ל:

המבדיל ה׳ המבדיל בין קדש לחול ימחול חטאתינו. וירבה זרענו וכספנו כחול הים וככוכבים המאירין בלילה: יום. שבת פנה והלך ככל דקל ועבר ובא הלילה. ועתה אקרא לה׳ שיגמור מה שאמר עלי. והלא אמר ה׳ השומר ישראל. שיבא הקץ ויהא בקר לישראל וגם לילה לרשעים: תומר. דקל. כמו תומר דבורה (שופטים ד) א״נ עשן. כמו ותמרות עשן (יואל ג): לאל (תהלים נז): אמר. (ישעיה כא): צדקתך. גדול כהר תבור (שהוא מהרים הגבוהים) וכה תעבור על חטאי ולא תראה עוד כיום אתמול וחלק מהלילה שעברו: תבור (תהלים פט). כיום. שם צ): חלפה. עברה עונת תפלת מנחת שבת שאז עת רצון. ומי יתן שתקובל תפלתי אז שהיא נגד שבת העתיד ואבוא למנוחתי לא״י. כי הלא יגעתי עבור אנחתי על החורבן ומאה שבכל לילה אני משיט מטתי במי דמעתי: יגעתי. (תהלים ו): קולי. לא יושלך מלפניך מה שאבקשך. שכיון שפתחתי לך כחוד מחט. פתח לי שער כפתח האולם הגבוה מכל שערי בהמ״ק. שהלא שער ראשי מלא מדמעה כמו מטל והפיאות נוטפים מי דמעה כטפי מטר שבלילה: המנוטל. הגבוה. וכמו וינטלם וינשאם (ישעיה סג): שראשי (שיר ה): קווצותי. שער התלוי למטה. וכן קווצותיו (שם): רסיסי. ענין טיפה. כמו לרום הבולה (יחזקאל מו): העתר. ה׳ הנורא קבל תפלתי מה שאזעק לך תן לי פדיון בגלות הדומה לחושך ערב ולילה: בנשף. (משלי ז): קראתיך יה. ולכן הושיעני ותודעני הדרך המגיע לחיים הנצחיים והעשה קץ לעניותי וחליי מהר כמיום ללילה: מדלה. (ישעיה לח) ענין חולי וכחוש. כמו ככה דל (ש״ב י״ג): תבצעני. ענין גמר. כמו יבצע ה׳ (ישעיה י): טהר טנוף. ופגם שהגיע לי ממעשי

מַכְעִיסַי. אַיֵּה נָא אֱלוֹהַּ עוֹשָׂי. הַנּוֹתֵן זְמִירוֹת בַּלָּיְלָה: נַחְנוּ בְיָדְךָ כַּחוֹמֶר. סְלַח נָא עַל קַל וָחוֹמֶר. יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אוֹמֶר. וְלַיְלָה לְלַיְלָה: המבדיל אֵל פּוֹדֶה מִכָּל צָר. קְרָאנוּךָ מִן הַמֵּצַר יָדְךָ לֹא תִקְצָר. לֹא יוֹם וְלֹא לָיְלָה: המבדיל מִיכָאֵל שַׂר יִשְׂרָאֵל. אֵלִיָּהוּ וְגַבְרִיאֵל. יָבֹאוּ נָא עִם הַגּוֹאֵל. יָקוּמוּ בַּחֲצִי הַלָּיְלָה: המבדיל תְּנָה לָנוּ שָׁבוּעַ טוֹב. רַעֲנָן כְּגַן רָטוֹב. גַּם יהוה יִתֵּן הַטּוֹב כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלָּיְלָה: המבדיל

הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל. חַטֹּאתֵינוּ יִמְחוֹל. זַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל וְכַכּוֹכָבִים בַּלָּיְלָה: הַמַּבְדִּיל בֵּין אוֹר לַחוֹשֶׁךְ. חוּט חַסְדּוֹ יְהִי עָלֵינוּ מוֹשֵׁךְ. יַצִּילֵנוּ מִנָּחָשׁ נוֹשֵׁךְ. וְאַל יַעֲשֶׂה עִמָּנוּ כָלָה: הַמַּבְדִּיל בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים. יוֹשִׁיעֵנוּ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים. יַצִּילֵנוּ אַף מִן קָמִים. וִיבִיאֵנוּ אֶל הַמְּנוּחָה וְהַנַּחֲלָה: הַמַּבְדִּיל בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. עָלֵינוּ יַחְמוֹל וִיכַסֶּה. וּבְצֵל כְּנָפָיו נֶחֱסֶה. וְיָחִישׁ לָנוּ הַגְּאוּלָה:

כשצריך ליסע לדרך. אומר פ׳ זו

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום: ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה: ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך: וישבו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו: ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות: ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה: ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך: קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות: הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים: ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוב: וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו: עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים: גמלים מיניקות ובניהם שלשים פרות ארבעים ופרים עשרה אתונות עשרים ועירים עשרה: ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו ויאמר אל עבדיו עברו לפני ורוח תשימו בין עדר ובין עדר: ויצו את הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך: ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו והנה גם הוא אחרינו: ויצו גם את השני גם את השלישי גם את כל ההולכים אחרי העדרים לאמר כדבר הזה תדברון אל עשו במוצאכם אותו. ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כי אמר אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני ואחרי כן אראה פניו אולי ישא פני: ותעבור המנחה על פניו והוא לן בלילה ההוא במחנה: ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבוק: ויקחם ויעבירם את הנחל ויעבר את אשר לו: ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר: וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו: ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני: ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב: ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל: וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אותו שם: ויקרא יעקב שם המקום פנואל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי: ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צולע: על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה. וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות: וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים: והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו: וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפול על צואריו וישקהו ויבכו: וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך. ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין: ותגש גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו: ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי

הרעים. כי באם לאו ח״ו. פן יאמרו מכעיסי איה עתה אלוה בוראי לירא מעמו. כי הלא הוא הנותן כריתות הרשעים בלילה. כמו אמרפל וחבריו ומצרים וסנחרב: איה (איוב לה): זמירות. כריתות. כמו לא תזמור. (ויקרא כה): נחנו. אנחנו בידך לכפר עון כחומר ביד היוצר. ולכן נבקשך סלח על עבירות קלות וחמורות. ובכל יום ולילה תמיד נדבר באמרנו נפלאותיך וחסדיך: נחנו (ירמיה מח ו): יום (תהלים יט): אל. הפודה מכל צרה. נקרא לך מתוך הצרה ותושיענו. כי הלא ידך לא תקצר להושיע תמיד ביום ולילה: קראנוך (תהלים קיח ה): ידך. (במדבר יא כג): מיכאל. המלאך שר ישראל ואליהו וגבריאל המלאך יבואו עתה עם משיח הגואל וקומו ורונו על הגאולה בחצי הלילה: תנה. אתה המשיח תן לנו שבוע טוב בהגיה דשן ורענן כגן רטוב ולח. וגם ה׳ יתן לנו הטוב תמיד כל היום ולילה. המבדיל:

ויאמר למצוא חן בעיני אדוני: ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך אשר לך: ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני: קח נא את ברכתי אשר הובאת לך כי חנני אלהים וכי יש לי כל ויפצר בו ויקח: ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך: ויאמר אליו אדוני יודע כי הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן: יעבר נא אדוני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדוני שעירה: ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצא חן בעיני אדוני: וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה. ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות על כן קרא שם המקום סוכות: ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבואו מפדן ארם ויחן את פני העיר: ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה: ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל: שיר למעלות (תהלים קכא):

(ט) הנה הלגתי לפניך זמירות למ"ש מן הבא בידי. קב ונקי הפרשתי. והיתרונות עזבתי. מכמה טעמים אשר אתי, כי קלתן בלעגי שפה ידברו, היו צלי לטורח, וקלתןנתנו חרב התלונה ביד אויבינו להבאים ריחנו, לכן תפסת מועט תפסת, והשבעות אין אנו נוהגין לומר כלל (ומ"ש פורה, הוא טעות, ול"ל פוטה) שומר נפשו ירחק מהם, גם לא הנהיג אמה"ג ז"ל לומר שום פרשה של תורה בליל מ"ש, שאין זמנה בלילה כמש"ל, גם לא אמר ק"ל לרופי אליהו, רק זאת התחנה היא קדמוניות [ונזכרה בירושלמי [ברכות פ"ה ה"ט] וכל הפוסקים הביאו לאומרה, ע"כ יזהר מאוד לאומרה] ואמירתה קרוב לשכר ורחוק מהפסד, על כן הובאת הנה, על מקומה הראוי, כמו שהיא בטור:

רבון העולמים. אב הרחמים והסליחות. בסימן טוב ובמזל טוב החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום חשוכים מכל חטא ופשע. ומנוקים מכל עון ואשמה ורשע. ומדובקים בתלמוד תורה ובמעשים טובים. וחננים דעה בינה והשכל מאתך. ותשמיענו בהם ששון ושמחה. ולא תעלה קנאתנו על לב אדם ולא קנאת אדם תעלה על לבנו. מלכנו אלהינו. אב הרחמן. שים ברכה ורוחה. והצלחה בכל מעשה ידינו: וכל היועץ על עמך בית ישראל עצה טובה. ומחשבה טובה. אמצו ברכו גדלו וקיימו וקיים עצתו כדבר שנאמר. יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא: ונאמר. ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור: וכל היועץ עלינו ועל עמך ישראל עצה שאינה טובה. תופר עצתו. כדבר שנאמר. יהוה הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: ונאמר. עצו עצה ותפר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל: ותפתח לנו ה' אלהינו אב הרחמים. אדון הסליחות. בזה השבוע. ובכל שבוע. שערי אורה שערי אורך ימים ושנים. שערי אריכת אפים. שערי ברכה. שערי בינה. שערי גילה. שערי גדולה שערי גאולה. שערי גבורה. שערי דיצה שערי דעה. שערי הוד. שערי הדר. שערי הצלחה. שערי הרוחה. שערי ועד טוב. שערי זריזות. שערי זמרה. שערי זכיות. שערי זיו. שערי זוהר תורה. שערי זוהר חכמה. שערי זוהר בינה. שערי זוהר דעת. שערי חדוה. שערי חמלה. שערי חן וחסד. שערי חיים טובים. שערי חכמה. שערי טובה. שערי טהר. שערי ישועה. שערי יושר. שערי כפרה. שערי כלכלה. שערי כבוד. שערי למוד. שערי מזון שערי מנוחות. שערי מחילות. שערי מדע. שערי נחמה שערי נקיות. שערי סליחה. שערי סיעתא דשמיא. שערי עזרה. שערי פדות. שערי פרנסה טובה. שערי צדקה. שערי צהלה. שערי קדושה. שערי קוממיות. שערי רחמים. שערי רצון. שערי רפואה שלימה. שערי שלום. שערי שמחה. שערי שמועות טובות. שערי שלוה. שערי תורה. שערי תפלה שערי תשובה. שערי תשועה. כדכתיב. ותשועת צדיקים מה' מעוזם בעת צרה. ויעזרם ה' ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו. ונאמר חשף ה' את זרוע קדשו לעיני כל הגוים וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו. ונאמר, קול צופיך נשאו קול יחדיו ירננו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון: וקים לנו ה' אלהינו מקרא שכתוב. מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלהיך. ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן: אמן סלה:

(י) העושה מלאכה במ"ש קודם הבדלה. אינו רואה סימן ברכה. כפי דנקיט' דלא לתיעבד עבידתא במ"ש. לאו מנהגא. עד דתתפלו סדרא. מנהגא. (יא) מהרי"ל היה מתחיל להתעסק במ"ש בקפול טלית של שבת. ופשוט שזה רשאי לעשותו תיד שהבדיל בתפלה משחשכה. ובלפירי היו מגמרין כליהם במ"ש (ונראה פשוט שהיו עסוקים לגמר בגדי שבת קודם שמלביעין אותן. כדי שיקלטו ריח טוב ויהיו מבושמים ומגומרים ללורך שבת הבאה, אכן מלאכה כזו. נ"ל שאין לעשותה עד אחר לוית המלכה. ואל"ל שאינו רשאי בה קודם הבדלה על הכוס:

מחיצה ד לוית המלכה בסעודה

(א) לעולם יסדר האדם שולחנו במ"ש. אפילו אינו לריך אלא לכזית ומהן דאפשר ליה. ליעבד עיגלא תילתא כר"א [שבת קיט] כי סעודת דוד המלך עליו השלום היא. ולריך ללותו בכל דבר כבוד מעין של שבת כדלעיל. לכן ידליק ג"כ נר כוסף לכבודו. ויהא השולחן ערוך מתח לעולם. אפילו אינו אוכל כי אם כזית כמשמעו [ואוכל בשמחה]: (ב) יכריז

דא היא סעודתא דדוד מלכא:

אתקינו סעודתא דהימנותא. אתקינו סעודתא. דא היא סעודתא רביעאה דדוד מלכא משיחא. דאברהם יצחק ויעקב אתיין לסעדא בהדיה. לייחדא שמא דקוב"ה ושכינתיה כו'. הנה אנכי בא לסעוד סעודת רביעית של שבת. ללות את המלכה. ולהיות את הנפש יתירה בחי' חיות שבה המסתלק' עתה ולהשאיר ברכה בכל סעודותינו בששת ימי החול. ולהאיר בהם מקדושת השבת. וככן בכה סגולותיה. שמרני כאישון בת עין. ובצל כנפיך תסתירני. והושיעני מצער חיבוט הקבר. ותשכון את נר"נ במשכנות מובטחים: ויהי נועם וכו' ג"פ דוד מלך ישראל חי וקיים פ"א מזמור לדוד ה' רועי וכו':

פת חמה במ"ש מלוגמא. חמין במ"ש מלוגמא. ונמלא בספרים. שיש עלם באדם. שאינו נהנה משום אכילה. רק מזו הסעודה של מ"ש: אמר יעקב. מעודי הייתי משתאה משתומם על המראה. כשראיתי בספרים מדברים אודות העלם הלז לוז של שדרה. ויש שקראוהו נסכוי. שאינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מ"ש. ואמרו שממנו נבנה גוף האדם ואך הוא לבדו נשאר בקבר. אחרי רקבון עלמות הגוף. כי ממנו תתחיל התחיה לעתיד. שהוא כשאור לגוף כידוע

ולא נודע מה ענין של שמות הללו שנתנו לו. ומדוע אינו נהנה רק מזאת האכילה בלבד. ויותר מזה גדלה הפליאה שאמרו במדרש הנעלם פ' תולדות. שנקרא בתואל רמאה. ואמרו דהוא רמאה מכל שאר גרמי. לפי שאינו סובל טעם מזונות כמוהם. ובג"כ הוא חקיק מכל שאר גרמי. והוא ליהוי עיקרא דגופא אתבני מניה. ומי הרוא' מאמר זה ולא יפלא ממנו. מה ענין שם בתואל. ומה דבר הרמאות. ומאי טעמא אהניה ליה לרמאה רמאותיה כולי האי. צער גדול היה לי ע"ד זה. ובדקתי בספרים. פירוש אין להם. ועתה בהיותי עוסק בענין הראוני מן השמים. שכל ב' שמות הללו דבר אחד. וכל דברי העולם אחת הן הענין הוא. שידעו חכמי האמת. אחר שבעלי ההויה עלולים להפסד וכל מורכב מתפרד. אם היה כל גופו של אדם מורכב בכוח. היה מקבל הזוהמא כולו כא'. אז בבוא קצו, יתפרד כולו אל חלקיו. ולא ישאר ממנו כלום שיקבל צורת התחיה בגוף הקודם. אע"פ שהשם יתברך בעל היכולת לברוא אדם מחדש. אבל באופן כזה פנים חדשות היה נחשב. ואין זה הוא הגוף שסבל צער המיתה. כי הוא כלה כעשן ואבק דק. ואם ישהוה עוד גוף. אחר הוא. על כן בהכרח יש עצם קטן הנשאר בגוף שאינו תחת יד הרקבון ואינו כלה ובלה בקבר כי הוא יסוד קיים בו מתחלת שורש היצירה. ולא נתהוה מהרכבה. ומשתלשל מאב לבן. על כן אין ההפסד שולט בו ועל כרחך אינו ניזון מן המזונות כדרך שאר העצמות. שא"כ בהעדרם היה נפסד כמותם. כי מעת שאבדו מזונותם ואינם מוסכים לתוכם. היו הולך וחסור עד הפרד חלקיהם. כטבע המורכב הנפסד ופושט צורתו. משא"כ בזה העצם הקיים. שא"צ למזון לפי שאינו מורכב. כי הוא עצם פשוט ספירי כעצם השמים לטוהר. לפיכך הוא חזק הקיום. ואינו צריך למשוך מזון להשלים הנחסר בהתכה. כי כולו מקשי' הוא. ואינו ניתך ולא מתפעל מהאיכיות. וזה שנקרא בתואל. גי' מת עם הכולל. אבל הוא רמאה. כי אע"פ שנראה כמת בגויעת המת. כשאר חלקיו אבל באמת הוא שורש החיים. ולכן הוא חסר א' ממספר מת. לרמז ע"ז שאינו מת אמיתי. ולהפך בגוף החיים הוא כמו כן רמאי. מפני שלא נרגש בו שום שינוי מכל שאר חלקי הגוף שהם נהנים מהאכיל' והוא נרא' כמרעי' אותה במה שבאמת אינו נהני כלל מהמזון כאילו הוא מת. וזה מאמת מקשיותו וגלאיתו. וכן ע"ד זה נקרא לוז. שהוא גי' דם עם הכולל. שממנו חיות האדם. ולכן י' פעמים דם גי' מת כמש"ל. וכן זה הוא עיקר חיות האדם (וכנה שם העיר שאין אנשיה מתים בה. לוז) אמנם נחסר ממנו ג"כ א' במספר. להורות על זה כי הוא חי אצל המות. ומת אצל החי. וזהו שקראוהו. עוד נסכוי. מלשון כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה. שנרא' כנרדם. וגי' קום. כי אחרון על עפר יקום ויסיג הגוף התחיי' על ידו. אמנם הוא נהנה מסעוד' שאין בה אכיל' גמור'. דהיינו סעודת מ"ש. שהיא נאכלת על השבע. ואין אוכלים אותה אכיל' גמור'. באופן שאין הנאה מגעת לעצמות האחרים כי אם לזה. כי לא לאכילה הוא צריך. רק מכוונת המצוה הוא נהנה ולא מגשמיות האכילה. שאיננה נמצאת בכאן. ואינה נעשית כי אם לשם מצוה בלבד. וע"כ היא סעוד' דוד המלך עליו השלום. שלא היה לו חיים בעולם הזה כנודע. ונקרא חי וקים. ודי בזה לנבון:

(ג) ויש לסומכה ליציאת שבת כל האפשרי. כי אחר עבור שעה. חלף הלך לו שבת קודש. אמנם מן הגמרא שנ"ל נראה שיש לה משך זמן יותר. כי לעשיית ובישול עגל וכן לאפיית פת חמה. יצטרך הרבה יותר משעה אחת. ויראה כי משעת הבדלה והזמנה נחשבת הסעודה ללווית המלכה. ועכ"פ צריך לתקפה אל השבת כל מה שיוכל: (ד) ולכן אל יעסוק במלאכה קבועה עד שילא י"ח סעודה זו הן רב או מעט. אפילו אינו אוכל לחם רק טועם כל מאומה. ישב אל השולחן הפרוש במפה ונר דלוק. ויהגה מה שירצה (ובשעת הדחק ומי שמזגו חלוש. יוצא י"ח בשתיית טעה או קופע. וי"ל שסמך במ"ש אמין במ"ש מלוגמא וכפי מה שיברך. ילטרפו ברכות בחשבון על שער התהא ליום ראשון) לכבודו של בעל הסעודה. יהי רצון שיגלה לעינינו. במהרה בימינו אמן:

סליק חדר ז'. בית דוד. ונשלם הבנין המפואר. מוסף השבת. בהכרתו יסף עלינו. במ"ש לא היה מנהג האר"י ז"ל להתאבל על ירושלים ולומר קינות. נגמר סדר ימי השבוע הנקראים עמודי בתים. אשר הבית בית אל נכון עליהם. שבחות והודאות. לאל גומר למגלת בנגינות. על זאת תענה שפתינו תהלה וכליותינו רננות. ולהיות נחתם ויצא בנין הלז בבית דוד המלך עליו השלום. אשר נתן נפשו על הבנין בית אלהי יעקב. לכן השירה נא שירת דודי (הוא דוד. וי' רומז ליעקב. דה"א לא מתערא אלא בו"ו. כרזא דוזכרתי את בריתי יעקוב מלא. ולכן אומרים ג"כ פסוקי יעקב כדלעיל, וכן בקבלת שבת קודם ד' פסוקים בר"ת יעקב. וכך בקידוש הלבנה מלכות בית דוד. נרמז ג"כ יעקב בר"ת. כמ"ש שם בס"ד):

שיר ובו י"ג בתים ובכ"א ב' חרוזים בסיום משונה:

מזמור שיר חנוכת הבית לדוד . אשר נשבע ליהוה נדר לאביר יעקב. ארוממך
יהוה ערכת נר לדוד . שמצא מקום ליהוה משכנות לאביר יעקב : יהוה
שועתי אליך זכור יהוה לדוד . והשב שבות אהלי יעקב : יהוה עשה כאשר
נשבעת לדוד . דברת בחזון לאבינו ליעקב : זמרו ליהוה חסידיו חסדי דוד. חסד
לאברהם אמת ליעקב : כי ברית מלח עולם שם לדוד. משיח אלהי יעקב : ואני
ידעתי כי אמת יהוה הבוחר בדוד . ונאמן יה בחר לו יעקב : יהוה ברצונך תבנה
קרית חנה דוד . אשר נתת לעבדך ליעקב : אליך יהוה אקרא הקם סכת דוד .
ואומר מי יקום יעקב : מה בצע כי נתן יהוה ממלכה לדוד . עוד לא דרך כוכב
מיעקב : שמע יהוה קולנו והקים לנו מלכנו דוד . והשב שבות אהלי יעקב :
הסכת מגרת לארץ כסא דוד . עד מה יהוה תסתיר פניך מבית יעקב : למען
יזמרך כבוד בכלי שיר דוד . בבית אלהי יעקב :

מזמור דוד תקן המזמור (תהלים ל) לשוררו בעת חנוכת בהמ"ק שנשבע ונדר לה' הוא חזקו של יעקב (ראה לנודרים) לטרוח למצוא מקום לבנותו: מזמור (תהלים ל): חנוכת. התחלת דבר שעתיד לעמוד בו קרוי חינוך במקרא: אשר (שם קלב): אביר. ענין חוזק. כמו אבירים. (איוב כד): ארוממך ה'. שסדרת השירה וממשל רב לדוד שמצא מקום המוכן לבהמ"ק לה' לשכון בו: ארוממך (תלים ל): ערכת] (שם קלב) ענין] סדור: שמצא. (שם): ה'. אני מתפלל לך ה': זכור לדוד ענויו וטרחו למצוא המקום: ה' (תהלים ל): זכור (שם קלב) בבית. שבות: נשבעת. באמת לדוד שימלוך תמיד מזרעו על כסאו אחריו (תהלים קלב) וגם אמרת הנבואה ליעקב (ראשית לה יא) שיצאו ממנו מלכים: זמרו. על גודל החסדים שעשה לדוד ועל שיאמת לנו הבטחתו ליעקב ופרצת ימה וקדמה (ראשית כח) והיא תהיה השלום גמול חסד אברהם: זמרו (תהלים ל): חסד (מיכה ז כ): חנה. אשר חנה: נתת. את אי': ה'. (תהלים ל) סכת דוד. הנופלת: אליך. (שם) בצע. תועלת וחמדה. כמו ומה בצע (מלאכי ג): עוד לא. קם אלך מיעקב (תהלים ל): דרך. (במדבר כד): מגרת. הנפלת. למען גאליני כדי שהנשמה יזמר לך: למען (תהלים ל): כבוד. הנשמה כבוד הגוף:

אמר יעקב . במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום. פנה אל תפלת הערער כמוני כאין . אליו שועתי נשאתי נפשי לב ועין . ישלח עזרו מקודש להוכיח יש מאין. הכתב' כללים רוחניות וגופניות ע"פ התור' שמפי' אנו חיין . ועפ"ד הטבע (בי' אלהים) אשר יסד הממציא העליון ית' וקבע לו מקום בשכל הטוב מיין. אשר ניתן באדם להצילו מרעתו ולהשתמש בו בכלי זיין . ואני בער מאיש לא ידעתי חכמה מאין תבוא ובינת אדם מניין. במלאכ' קדושה חדשה בזאת לא ידע אנוש ערכ' ולא נראה הרבה' עריכ' כמוה עדיין. וה' שמע בקולי. שאלתי ובקשתי נתן לי . אשירה לה' כי גמל עלי. לא כמפעלי . ועזרני עד כה לסדר תיקוני תפלה וברכותי' פירושי' דקדוקיה כוונתי . להעלות כרותי'. מנהגי' ליחיד ולצבור ולש"ץ וקריאותיה. יחד על זה החזיק ידים רפות וברכים כושלות. להעלות עולו' אהבה כלולות. לערוך משפט האיש הישראלי צדיק יחיה באמונתו . והנהגתו בדרכי גופו ונשמתו. בקומו ובשכבו על מטתו. בשבתו ולכתו בואו וצאתו . בלמוד תורתו באכילתו ושתייתו . בזווגו ושאר צרכי גויתו והויתו . בעסקי מו"מ אומנותו ומלאכתו . חוקי לילו וימי חולו ושבתו . יהי כן ה' עמנו להשלים שאר חלקי הארמון על משפטו לכל פורתו . ואלה גול"ות הקארות אשר על פני העמודים יסודם השית. על שבעה ימי בראשית. שכנגדן שבעת הבניינים הגדולים והנפלאים . שביניהם נמלאים . וזה פרטן :

(א) סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. בו ג' חווקים לעליית הנפש החכמה. ממנו יחד ממנו פנה . בשרשי האמונה : (ב) אולם מועד. בו נועדו תיקוני התפלה לכל אמניה בארבעת חלקיה הראשיים. ושאר פרטיה חדריה וסדוריה השרשיים : (ג) בתי כהונה. בהם מראים סדרי עבודות המקדש לכל תלותן. תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן : (ד) בתי לויה. כוללים כל פרקי השיר. פרק שירה. פסוקי דזמרה ומזמורי הלוים. שיר היחוד : (ה) בתי ישראל. בהם נכללים הראשונה. כל הנטפל למעמדות. מסודר מחדש. עם כל פ' הקרבנות. ומאמרי רז"ל רבים נוספים. מהם יוצאים הרבה ידיעות ומוסרים יפים. ונכנסים בזה הסוג בתי ת"ת ודרך ארץ ושאר הנהגות האיש הישראלי ננהי ולילי. בתים מלאים כל טוב נלתי . אשר יעשה אותם האדם וחי : (ו) כסא שן גדול. מתוקן לסעודה המיוחדה לכל דבר השולחן. משתים ונשקף וממרום הוגן : (ז) מוסף השבת . כולל הנהגת יום הז' הקדוש. לכל עניני תקוניו ישא מדברותיו. אוהביו יאכלו פריו ישכונו בצל דליותיו . וינחלו אורותיו :

יציע . מודיע צורת הבית ותכונתו מוצאיו ומובאיו כתבניתם. ומעשה העמודים טוריהם אלים אלמים וחדרי משכיתם וחלוני שקופים להשקיף מן החלונות איזה דרך יחלק אור הענינים למקומותם במושבותם :

(א) סולם. משני חלקים. א' קטן. הקדמה בהערות קצרות. ב' גדול. קבוע לעלות להר בית ה' . בשלשה חוקים. א' מבאר היכות המבטא ההגון. ב' בביאור מהות הכוונה. דרך כלל בראשונה. אח"ז ירה אבן פנה. עליה שבעה עינים. מהם יוצאין כמה גילויי אור בדרושים נשגבים. ג' באור ענין פעולת מעשה החושים האיברים הנוגעים בעבודת התפלה. והתרת ספקות הנופלים בענינים ע"פ הדין. ופעולות זמניות (ומעיין מלאכת מחשבת מנין תיבות התפלות וברכות) : (ב) בתים לשיר"ה. ב' חלקים. א' מבוא הבית. בו מבואר הנהגת האדם בבוקר כל צרכה כדין וכהלכה. ונכללו בו בקשות מרז"ל ישנות עם חדשות. ב' פרק שירה. מסודר כראוי. עם פירוש חדש זמרת הארץ . ושיר שקול עליו : (ג) הכנה לה ליכה לבה"כ. והנהגה לבישת ציצית ותפילין. קשוט הלדיקים הנאה להם. נוה לדיקים יקרא : (ד) עזרת נשים. בה נכללו ברכות השחר (לכל משפטיהם) שאומרות גם הנשים וילדים : (ה) עזרת ישראל. תחלת מפ' העקדה : (ו) עזרת כהנים. הוא סדר עבודה דתמיד של שחר. מבורר בעיון עמוק. ומפורש בשלמות רב : (ז) לפון העזרה. כנגד פ' איזהו מקומן . מבואר בהרחבה כראויה. מעלות שבין אולם ולמזבח. כנגדן ברייתא דר' ישמעאל מפורשת היטב. ואחריה קדיש דרבנן: (ח) אולם . מברוך שאמר והילך ופסוקי דזמרה . עם פי' מספיק וכוונותיהם. וקדיש : (ט) היכל. תפלה מיושב. ק"ש וברכותיה והילולותיה : (י) בית קדשי הקדשים . תפלה (מפורשת יפה. ברורה ולרופה) מעומד בלחש (יא) דביר. הנהגת חזרת התפלה (בקול ודבור נשמע) לכל דבריה : (יב) בית ארון. הלי נשיאת כפים מפורשים . בכמה דינים מחודשים [נדפס בחלק ב'] : (יג) בית הכפורת . (מלי' אכפרה פניו) נפילת אפים. ותחנונים שונים. מחז"ל הראשוני': (יד) אחורי בהכ"נ . (לשם נמשכים כשעומדים לפופים ומשתחוים) פריסת שמע. ומי שלא שמע קדיש ברכו. וקדושה ואמן. תפלת הביננו : (טו) בית הספר. הל' קס"ת . עם מחודשים : (טז) התא. (מלשון התא והתאו) למנלח. ובא לציון ק"ש : (יז) בית אבטינס . על מעשה הקטורת בדרך הנגלה. והנעלם מאד נעלה : (יח) פרפר (כלפי בר) עלינו. קי'. שירי היחוד והכבוד עם פירוש שלם : (יט) דוכן לשירי הלוים עם פירוש רחב. הולגו בחבור המעמדות [נדפס בתקונו] : (כ) בהמ"ק. מעמד יום א'. לבוא בית ה' בעולות ושלמים נסכים מנחות חטאות ואשמות כל פרשיותיהן כהלכה. מסודרות ומבוארות. ופסוקי זכירות. ונוספו מאמרים רבים מרז"ל השייכים לדבר יום ביומו. בביאורים יקרים ומוסרים מולהרים. יפלחו כליות ולב חודרים . ויתחלקו לקטוניות . בבחינות שונות. א' בית העל"ל (הוא שבתאי המושל ביום א'. לפ"ד ס' יצירה) דרוש בגנות מדת העצלות . ב' בית עולמים. בו מבואר ברור דעה הלודקת בענין עוה"ב. ג' בתי הנפש. בו מבואר מעלת הנפש החיה וקיימת : (כא) יום ב'. א' בו מבואר גריעות גוף הגנוף. ופרט לו בית השחיטה. שבו שופט צדק מושלו. ושם קר"ע שט"ן. ב' בית מדות. דרוש במדת הסבלנות הטובה. וקבלת יסורין מאהבה : (כב) יום ג' . בית הזוהר. בין שורותיו יצהירו . יחד אסורים שאכנו הכרים וזרעים ובנאים בבתי כלאים החבאו כעוללים אור לא ראו : (כג) יום ד' . בית שמש. בו מבואר ביחוד מאמר מיעוט הירח בב' דרכים . (כד) יום ה. נוגה. דביה עתיד ונאי קם על בית מדעים בו מבואר מהות הפלוסופים . התבולותם ותועבותם: (כה) יום ו. מושלו כוכב. לפ"ד התלמוד והחוזים. בית הנשים בו מבואר שבח אשה הטובה וגנות הרעה [כעת נדפס המעמדות בסוף הסידור] : (כו) בית הפרה. הנהגת פרוסת פת שחרית. ברכת הנהנין ועל המחיה: (כז) בית תלמוד. הנהגת ת"ת : (כח) בית נתיבות. יפרד לשני דרכים. נתיב א. הליכת הדרך. אורח עולם ישמור בכל השייך אליו . מהנהגות מועילות טבעיות והקובלות. והמסתעף מתלות ברכות ותפלות . והן . א' נוסח נטילת רשות . ב' לויה. ג' תפה"ד. ד' תפלה קצרה. ה' ברכת הגומל. ו' והנס ז' בקשה להצלחה בעסק מו"מ. ח' ברכות הודאה על העבר ולעקה לעתיד. ט לחשים לעין רעה. י' שאלת שלום. והכנסת אורחים . ודינים בהכנסתם: נתיב ב. הלא ידעו עט סופר מהיר התיב עטה וטעם להזכיר ולהזהיר . בעסקי מו"מ באמונה. בהשכל בדעת ובתבונה. איך להתנהג בדברים שבין אדם לחברו ודי"א של תיקון העולם וישוב הבית והמדינה : (כט) בית כסא של כבוד : (ל) כסא שן גדול. ובמעלות (שש עלמיות ואי' טפלה) שבני יעלו אליו . א' בכוונת האכילה לשובע. ע"ד הסוד והטבע : (לא) ב'. הנהגה ע"ד הבריאות: (לב) ג' מוסר ודי"א בסעודה : (לג) ד' . להאכיל עניים על שולחנו של מקום . ודי"א שלהם : (לד) ה'. מאמרי זוהר ודי"ת שלומד עליו : (לה) ו'. דיני השולחן וברכותיו. ומנהגיו לכל תורותיו . הוא חבור בפ"ע. נקרא שמו עשר ידות. ובה"מ ומטבע של אבל. ולשמחות דהזכרות ולאורח . שתקנו חז"ל. עם ביאור חדש קרוי ברכת עובד. וברכת על הגפן : ז' . קתדרא. לדרוש בסעודת לויתן. ושיר משוכת מרזח' : (לו) עזרה גדולה. בה מבואר ענין מנחה גדולה ודיניה : (לו) עזרה קטנה. וסדר עבודה דבין הערבים בשלש שנפנים ובמקירה

רבה: (לח) בית ה' בלילות. תפלת ערבית לכל הלכותיה: (לט) מלון. בו מבואר הנהגה וסדר לילה דחול. בו ו' מדורות. א' חשבון ק' ברכות של כל יום. ב' ק"ש שעל המטה עם פי' ופ"ד האר"י. ג' ד"א בשכיבה ותש"ה וברואה קרי. והנהגת לבישת בגדים. ד' קינות חדשות על החורבן. ה' תפלת אליהו ז"ל וזמר ידיד נפש [נדפס במקומו] ו' הטבת חלום. התרת המנודה בחלום. ודין הנודר בחלום: (מ) בי"ת שבע. הנהגת ימי השבוע: (מא) מוכן השבת. בנין גדול ומפואר. כולל ו' חדרים מהודרים. כנגד ז' הימים. ובהם כלולים קטוניות ח"י. לכם יקראו בשמות נאותים לעניינם. וזהו פרטן כמשפטן חדר א. פרוזדור. שבו מתקינין ומכינין לשבת. בו מבואר כל הנוהג בע"ש כל היום על הסדר. דבר לא נעדר. וביחוד דיני עירוב חצרות וברכתו. והדלקה וזמנה בדיוק: (מב) ב'. טרקלין. בו ב' קטוניות. א' בית המשתה. קבלת שבת קודש ומנהגיה. ופ' במה מדליקין: (מג) ב'. בית המלכות. תפלת ערבית. משפטיה ופרטיה: (מד) ג'. חדר המטות שתים הנה. א מטת זהב. להסב בסעודה א. בו מבואר. הלכותיה וברכה לילדים. ושאר הנהגות בכניסה לבית. הל' קידוש. וזמר האר"י. וברכות הקידוש עם פי'. מנהג הבליעה. זמר חדש. מאמר זוהר, ברכת על העץ ושאר דברים. ה' מטה כסף. לעונת ת"ח. בו מבואר בארוכה. כל דיני ועניני ומנהגי החבור וכונתו. טובתו ורעתו. בז' פרקים. תפלת הרמב"ן זלה"ה הזוהר. ושיר: (מה) ד. בית הכנסת. בו מבואר הנהגת שחרית. וחלוקי סדר עבודה. עוד בו ז' קטוניות. א לשכת שרים. לתוספת זמירות דשבת: (מו) ב. כסא מלכות (ידוע ליודעי חן) לתוספת דיוצר: (מז) ג. בית יעקב. תפלת שחר ודיניו: (מח) ד. קריה ספר. קה"ת (וברכות הפטרה) לכל הלכותיה. ושאר אמירות עד גמירא: (מט) ה. בית יוסף. מוסף ומשפטיו: (נ) ו. בית הבחירה. על העבודה. בדיוק עלום מאד: (נא) ז. בית גרמו. על מעשה לחם הפנים: (נב) ה. בית ישראל. על התורה דמעמדות. בכמה הוספות: (נג) ו. בו ד' קטוניות. א בית היין. לסעודה ב'. כל דיניה וקידושה. ומאמר זוהר. (נד) ג. בית המדרש קביעותו ותורתו. ובו מבואר כמה גופי הלכות ההלויות בדבור: (נה) ג. בית תפלה. למנחה. לכל דבריה: (נו) ד. בית לחם. לסעודה ג. לכל מנהגיה ומשפטיה: (נז) ז. בית דוד. מובדל בב' מחילות. א לדיני בין השמשות דמ"ש. ב' לתפלת ערבית דמ"ש לכל הלכותיה: ג להבדלה בבית. בה ו' פרקים וזמירות. ותחנה. ד לוית המלכה ועניניה. ושיר חנוכת הבית. ובזה תם ונשלם הבנין הלז הראשון שנחנך ביום קריאת נשיא נחשון. הנה זאת תורת הבית. בית אל (היא לוז. שאין אדם מת בתוכה. ואכל ושתה (טוב לו וחי לעולם) ומקדש מלך. על שבע עמים יסדה. חכמות בנתה ביתה. חצבה עמודיה שבעה ימי בראשית כי הקיפו. להאמרו כשופר ירדופו. בהם עולם מתבסס ועמודי שמים לא ירופפו. ועמודי התוך יכין ובועז מצופים כסף הביאורים וחשוקיהם ותשוריה והפת"ותים רבועים שקף על פני שהו"ס ישקיפו. ע"ד פרד"ס כרובע נופת יעיפו. וכל תיבות התפלות וברכות ובקשות. וכמה מזמורים ופסוקים תעבורנה על ידי מונה במספר לבהב לחשבון גדול (עליון נורא) ילטרפו. ומריקים זהב הדינים חדושי הלכות ומנהגים מזוקקים בהן יקרה לתפארת ילבו כל אלה חוברו אל עמק שוה הוא עמק המלך מלכו של עולם להכיר כבוד אלהותו. ויקר תפארת תורתו. והדר בית תפלתו. והוד גדולת אנשי אלרו חז"ל האלהיים שומרי משמרתו. לדעת חכמה ומוסר ואמרי בינתם. להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם. רזיהם וסודותם. ועומק חכמתם. קדושתם וחסידותם יושרם ותמימותם. ברוך שבחר בהם ובמשנתם. אשרי שיאחז דרכם ויתהלך בנתיבתם. יתגלו לו מטמוני גנזי סגולת מלכים והאוצרות. ואל יצטער אדם המתלמד לדעת כל הר"ת. כי מ"מ ימלא די ספקו ולרכו כפי הראוי לחכו. והי"ה נעשה לוחות ומפתחות בסיום כל הסידור בס"ד. ועלו בניני הבתים והעמודים בכלל לסך כ"ז (מלבד כליא אורב המשלים ח"ן מקום) [ואכחנו הכנסנו אותו. כ"א על מקומו השייך] כמנין אל הוי"ה. הוא אלהים חיים. ישלח עזרו מקודש על דבר כבוד שמו ובכור בעיר האלהים לפתוח שעריה שערי שמים. להשלים כל חלקי ארמונו הקדוש כראוי ולסיים. ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים. אמן כן יהי רצון:

פתוחה לי״ד שערים [לפי קרית]

שערי שמים

חלק שני

ונקרא גם **אור החמה**

הוא ספר שני רושם הבני״ה והגזרה. עיר החרס חומה גבוהה בצורה. בשמים ישבה והוקפה לדירה. לתקופת הימים חדשי השנה להמה וללבנה ולמספר שבטי יה ומנין שערי ירושלים הבנויה כעיר שחוברה ושערי העזרה. פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים המתברך באלהי אמ״ן (גי׳ האלהים) כי לה׳ הבירה.

אסופי השערים

אלה שמות השערים הכוללים א׳ שער החדש לר״ח ב׳ שער המפקד לניסן ג׳ שער היסוד לאייר ד׳ שער המזרח לסיון ה׳ שער החרסית לתמוז ו׳ שער שלכת לאב ז׳ שער הצאן לאלול ח׳ שער העין לתשרי ט׳ שער המים לחשון י׳ שער נקנור לכסלו יא׳ שער יכניה לטבת יב׳ שער הניא לשבט יג׳ שער הדגים לאדר יד׳ שער הששים לאדר שני

ואלה מבואי השערים והתאים

שער החדש. לדיני ומנהגי ר״ח. לו ד׳ פשפשין. א) כמה שנוהג לפני ר״ח. ב) בדיני ר״ח. לפי סדר לילו ויומו בו ז׳ פתחים. **והלל** עם פי׳ נפלא. ג) לר״ח שחל בשבת. ד) דיני ברכת הלבנה:

שער המפקד. לחדש ניסן. בו י״ב מבואות. ב׳ מבואות. עד ע״פ: מבוי ג׳ לע״פ בו ח׳ דלתות. נכללים בו. **שער הקרבן** לפ״פ: **ושער האיתון**. לכניסת יום טוב והלכותיו. לו ד׳ תלונות: מבוי ד׳ לליל א׳ דפסח. בו ב׳ דלתות. א׳ לתפלה. ב׳ **לשער השיר**. ונפרד לי׳ נתיבות. שכולל ההגדה עם כל הלכותיה ופירוש יפה חדש נקרא **מיטיב נגן**: מבוי ה׳. ליום ט״ו. בו ה׳ שבילים. על סדר היום: מבוי ו׳. לליל ט״ז. בו ד׳ משעולים. מבוי ז׳. ליום ט״ז: מבוי ח׳. לח״ה. בו ד׳ מסלות. מבוי ט׳. לשבת ח״ה: מבוי י׳. לי״ט אחרון. בו ב׳ מסלולים: מבוי י״א. לאסרו חג: מבוי י״ב. לשאר ימי ניסן:

שער היסוד לאייר. ימי הספירה נזכרים כ״א על סדר ימי החודש [כעת נדפסו ביחד]:

שער המזרח. לסיון. לו ג׳ ארחות. א׳. עד הי״ט. ונחלק לב׳ דרכים. א׳. סדר הימים. ב׳. לעירובי תחומין. נקרא **דרך המלך**. תמנו נפרדים ט״ו שבילים: ב׳ ליום טוב של עצרת: ג׳ לשאר ימי סיון:

שער החרסית. לתמוז. בו ב׳ ספים. א׳ פונה דרומה. עד י״ז בו. ב׳ מפנה לפונה. משם ואילך. בו ד׳ דרכים:

שער שלכת. לאב נחלק לשלשה שער יש קטנים. א׳ **שער סור**. עד ט״ב בו ג׳ **אשנבים**: ב׳ **שער הדלק**. לט״ב יוד בו לו ג׳ **דלתות** בא׳ ז׳ **ארובות**. בב׳ ז׳ **חלונות**. הג׳ **חלון המצרי** נקרא: ג׳. **שער הנצוץ**. לשארית החודש:

שער הצאן. לאלול. לקבץ לאן הנדחה:

שער העין. לתשרי. שעריו הקטנים. שנה: א׳. **שער סנה**. לר״ה. משני אבנים א׳. ליום א׳ בה שבעה עינים. **עין טב**. לתפלת ערבית. **עין כל**. לסעודה. **עין יעקב**. לתפלת שחרית. **עין זוכר**. לתקיעה. ממנו יוצאין ז׳ כלולות. **עין משפט** למוסף. ממנו נמשכין ד׳ ראשי נהרות. **עין גדי**. סדר עבודה. **עין רוגל**. לשארית היום: אבן השנית. ליום ב׳: ב׳ **שער המטרה**. לעשי״ת. לו שנה **מעגלים**. בהם נכללים ב׳ שערי **חולדה**: ג׳. **שער החצר**. לעי״כ. בו ו׳ מסלות: ד׳. **שער העליון**. לי״כ ופונה לב׳ דרכים. א׳. לדברים האסורים. בו ח׳ **פרשות**. ב׳. לסדר היום. יפרד לז׳ ראשים: ה׳ **שער התחתון** לסוכות. בו ג׳ רחובות. א׳. רחוב **שער אפרים** להל׳ סוכה. משך ארכו עשרה. ב׳ רחוב **שער המים**. בו גדלים י׳ נטיעות. להל׳ ד׳ מינין שבלולב. ג׳. רחוב **בית האלהים**. להנהגת החג. בו עשר סוכות. להתלונן בכלם בששת ימי המועד. אחר זה נתייחד **תא הרצים**. ליום השביעי: ו׳ שער **אח׳ הרצים**. לי״ט האחרון. אח״כ תשלום סדר יתר ימי תשרי:

שער המים. לחשון. בו פרק מיוחד לסדר תעניות על הגשמים. נקרא **חשרת מים**:

שער נקנור. לכסלו בו פרק מיוחד לחנוכה. נקר׳ **מנורת זהב**:

שער יכניה לטבת. ובו נכללה תפלת רצוי על רבוי גשמים:

שער הניא לשבט. בו כלולה ברכת הודאה על הגשמים אחר עצירתן:

שער הדגים. לאדר. בו **מגלה עפה**. להל׳ מגילה ופורים גדול וקטן:

שער הששים. לחדש העבור:

שער החדש. לדיני ומנהגי ר"ח. ובו ד פשפשין. פשפש א במה שנוהג לפני ר"ח

(א) כבר כ"ל שמכריז הש"ץ בשבת שלפניו. מתי יעבר החודש ויחול החודש. באיזה יום מימי השבוע. ואין זה קידוש. רק הודעה. לפרסם להמון הקביעות המסור בידינו: (ב) אבל כל זמן שהיו סמוכין בא"י. היו מקדשין החודש ע"פ הראיה. והיא מ"ע ראשונה שבתורה. שנאמר החודש הזה לכם. ובאה הקבלה עליו. כזה ראה וקדש. וכל יום שלשים היו יושבים ב"ד בירושלים. אולי יבואו עדים שראוהו אתמול בלילה. יקדשוהו היום. ואז ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש. ויהי החודש שעבר חסר ויום שלשים שלו ר"ח. ואם לא באו. עושין אותו מעובר. והיה חודש שעבר מלא ויום שלשים ואחד הוא ר"ח הבא כי לעולם אין חודש פחות מכ"ט יום. ולא יותר על שלשים. לפי שאין חדשה של לבנה. אלא כ"ט ימים י"ב שעות (שוות מן כ"ד) ביום שני. ותשל"ג חלקים (מתתק"ף בשעה) ואין מונין שעות לחדשים. לפיכך עושין פעמים מלא פעמים חסר: (ג) ועכשיו סדר הקביעות מסור בידינו מאבותינו. ויתבאר עוד לפנינו בעזה"י: (ד) במסכת סופרים הביא ברכה מיוחדת לב"ד הקובעים חדשים. אשר גידל חורשי חירשים כו'. ולא הבאתיו כאן (עם היות חשקה נפשי לאסוף מלא חפנים ברכות. גם הבלתי נוהגים עתה בעו"ה. להיות לנו לזכרון טוב) בהיותו מוטעה. וצריך תיקון ובדיקה בספרים קדמונים שאינם אתי: (ה) בש"ה הובא הזהרת אבא לבנו. שלא יעבור עליו חודש בלי תענית. ומאן דמצי מלער נפשיה. מיקרי קדוש ודאי. ורשאי להתענות בער"ח. דר"ח דאורייתא לא בעי חיזוק. וחדשים מקרוב נהגו להתענות ערב ר"ח. וקורין אותו יו"כ קטן. והוא ידוע ונתפשט ברבים. וטוב הדבר. ביחוד להזהיר העם המתגלגלים כל היום. כדי לשום מעופפם ולהיות להם זכרון בין עיניהם להשגיח על טהרת נפשם וגופם: (ו) במנחה שלפני ר"ח אין נופלין ע"פ. ובשבת ער"ח א"א צו"ץ במ"ש במקומו: (ז) כשחל ער"ח בשבת. מתענה בה'. וכשחל בו' שאומר יו"כ קטן בה'. אם אומר יו"כ קטן מתענה בה'. ואם לאו יתענה בו'. ויש נוהגין להתענות ביום המולד כשהוא קודם ר"ח. וכשהוא בחצי יום ואפילו קודם אין מתענין רק עד המולד ואח"כ אסור (ואז יתנה בקבלת התענית כן) אך קודם זמן מנחה אסור לאכול) וא"ל מתענין עד הלילה. ומי שנהג תמיד להתענות כל היום. ורוצה לנהוג להתענות רק עד המולד צריך התרה. ואפי' בע"ה ישלים כשאירע פ"א בחול והשלים. ובלא השלים אז. אפי' בחול א"ל להשלים. אך במקום שאומ' ת"ל וקורין ויחל ובמנחה עמהם ישלים עד צאת הכוכבים. ואפילו תנאי לא מהני ואפילו כבר היה המולד. ואחר לה"כ אסור להתענות אפי' קודם המולד (ת"ז): (ח) ר"ח הוא זמן כפרה לעונות של כל החודש שעבר. ואיך יכופר כשעדיין מחזיק בטומאתו ואינו עוזב חטאיו עזיבה גמורה. לכן יתענה ער"ח ויפשפש במעשיו ויתחרט עליהם ויעזבם עזיבה גמורה. ובר"ח יכופר לו ויכוון ללמוד בתענית זה. פ' ויקרא כולה. ופ' לו עד במדבר סיני. ופ' שנות ע"ז כפי שלח. ואחר כך יאמר זה (שם):

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שיהא שיח שפתותינו בתורת מעשה הקרבנות. חשוב ומקובל ומרוצה כאלו הקרבנו עולה ושלמים ותודה ומנחות ונסכים. ואם נתחייבתי חטאת או אשם ודאי או אשם תלוי או קרבן עולה ויורד תהא חשובה קריאתינו כאלו הקרבנו הקרבן או הקרבנות שנתחייבנו. ואם לאו יהא חשוב כאלו קרינו בתורתך לבד. וברוב רחמיך תמחול ותסלח ותכפר את כל חטאתינו ועונותינו ופשעינו. ויעמדו לפניך מליצי יושר להמליץ עלינו. ותרצנו. ותבנה בית המקדש במהרה בימינו. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו. תמידים כסדרן ומוספין כהלכתן. כן יהי רצון:

סדר יום כפור קטן

בעת מנחה יתעטף בטלית ויוכתר בתפלין לה' תפלל לפי ברצון הלב ותשובה שלימה בדמעות שלים. ואומר פ' העקידה ויהי רצון שאחריה ואח"כ פ' הירא׳ה והתם בה ואח"כ פ' התמיד ופיטום הקטורת מעומד. ואח"כ אומר תפלה לעני (תהלים קב) ואח"כ זה. ואחתום יהודה אריה ממודנא (שע"ל):

יום זֶה יְהִי מִשְׁקַל כָּל חַטֹּאתָי. בָּטֵל בְּמִיעוּטוֹ כִּדְמוּת יָרֵחַ. הַיּוֹם לְבַד מִסְפַּר זְכֻיּוֹתַי. יִרְבֶּה וְיָצִיץ צִיץ וִיהִי פּוֹרֵחַ: יום וַדַּאי זְדוֹן לִבִּי אֶצְלוֹ גָלוּי. חוֹטְאֵי עֲוֹנוֹתַי עִם דוֹק רִשְׁעִי. דִּינִי אֲנִי אֵדַע בָּאֵשׁ קָלוּי. כִּי רַע וָבִישׁ אָרַגְתִּי אֶל פִּשְׁעִי. הוֹלֵךְ בְּיוֹם וְיוֹם אַחַר בִּצְעִי. מִבֵּית מְקוֹם סֵפֶר תִּינוֹק בּוֹרֵחַ: יום אָכֵן בְּחַבְלֵי שָׁוְא עָוֹן מוֹשֵׁךְ. אָחוֹר לְךָ אֵלַי בָּאתִי נִצָּב. רְפֻאוֹת לְאָדָם מַר נָחָשׁ נוֹשֵׁךְ. שׁוֹאֵל וּמִתְחַנֵּן נִכְאָב נֶעֱצָב. יוֹשֵׁב בְּעִנּוּיֵי אֶבֶן מַחְצֵב. יַד פֶּה וָעַיִן אֵין לִי טַעַם וָרֵיחַ: יום הֵן רֹאשׁ חֳדָשִׁים אֶל עַמְּךָ נָתַתָּ. לִזְמַן כַּפָּרָה עַל כָּל תּוֹלְדוֹתָם. מֵאֵת אֲהוּבֶיךָ שׁוֹטֵן הִשְׁבַּתָּ. עַל כֵּן אֲקַדְּמָךְ בִּתְחִנָּתָם. מִיּוֹם לְפָנָיו בָּא כִּי אָז אֵיתָם. אָשׁוּב לְאִישׁ תּוֹשָׁב לֹא עוֹד אוֹרֵחַ: יום וּבְרוֹב חֲסָדֶיךָ אַתָּה מַלְכִּי.

יום זה. ביום זה יתבטל מעט מעט משקל כל חטאתי של כל החודש בדמיון הלבנה. ולבד מספר זכיותי ירבה. ויפרח בכל יום יותר: ודאי. הוא שזדון לבי גלוי לה'. וגם עונותי הקלים ורשעותי הכבדים: דיני. אני יודע דיני. לישרף באש של גיהנם. לפי שהוספתי חטא על פשע. והלכתי כל יום אחר הוני. וברחתי מבהמ"ד. כתינוק מבית הספר: עון מושך. משכתי עלי העון. ועתה השבתי אחור מילה"ר ובאתי לך אלי. וכלב לפניך לבקש רפואה לאדם מר שהטיל בי הילה"ר: שואל. ואני היושב מדוכא בעינויי הסיגר הנקרא אבן. עד שנחלשו כל איברי המובחרים ואין לי חוש הטעם וריח. שואל ומתחנן לפניך בלב נכאב ונעצב: תולדותם. של ימי החודש: מאת אהוביך שהקריבנו לפניך זבחי רצון. בטלת קטיגור: בתחנתם. של צבור. ביום שלפני ר"ח כדי שבר"ח אהיה תמים ומנוקה מעון: אשוב. לה'. והיצר שהיה

תָּקוּם תְּרַחֵם אֶת צִיּוֹן קָדְשֵׁנוּ. דִּירַת מְנוּחָתְךָ שִׂים כָּבוֹד. כִּי בָהּ נַעֲלֶה עוֹלוֹת אִשֵּׁי חֳדָשֵׁינוּ. נָא אֵל שְׁלַח נוֹשֵׂא נֵזֶר רֹאשֵׁנוּ. כִּי שָׁם לְבָבֵנוּ שׁוֹאֵף

זוֹרֵחַ: יום זה

אומרים **למנצח על הנגינות** (תלים ה) אחרי ח״ק וכשיש י׳ שמתענים · מוציאין ס״ת. קורא לג׳ המתענים **ויחל** וכו׳ ומפטיר ההפטורה דרשו ומברך לפניה ולאחריה וכשמגיע אל שוב מחרון אפך. ה׳ ה׳. שותק וקורין הקהל. ואח״כ קורא הוא:

קריאה לתענית צבור

וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי יהוה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָה יהוה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה: לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ: זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: וַיִּנָּחֶם יהוה עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: לוי וַיֹּאמֶר יהוה אֶל מֹשֶׁה פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל רֹאשׁ הָהָר: וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם אִישׁ אַל יֵרָא בְּכָל הָהָר גַּם הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל יִרְעוּ אֶל מוּל הָהָר הַהוּא: מפטיר וַיִּפְסֹל שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יהוה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים: וַיֵּרֶד יהוה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יהוה: וַיַּעֲבֹר יהוה עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא יהוה יהוה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים: וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ: וַיֹּאמֶר אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יֵלֶךְ נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל הָעָם אֲשֶׁר אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת מַעֲשֵׂה יהוה כִּי נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:

המנהג ליתן לדקה במנחה דתענית. ויש הדס שמתוכו הביא עליו מגופו. ומהאי טעמא תפטירין דרשו במנחה אחר נתינת הלדקה. דכתיב בו שמרו משפט ועשו לדקה. ויש שנוהגים לשער מה שהיה אוכל ביום התענית. וליתן לעניים בערב:

הפטרה לתענית צבור ישעיה סי׳ נה

דִּרְשׁוּ יְיָ בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב. יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב

שהיה אגלי כתושב. לא אקבלו עוד אפילו באורח: דירת. ביהמ״ק: שלח. לנו כהן גדול הנושא הליץ כמו נזר: שם לביהמ״ק: שואף. חושק לראותו בזריחת השכינה בו בגלוי. לא בהסתר פנים כמו עתה:

ויחל. (שמות לב יא) לי בקשה: פני. לפנים של זעם: אלהיו. ולא אלהיהם. אחר שעבדו לעגל: למה. אמר משה לה׳ כביכול עשו לך עזר. ה״ל אין בו ממש. א״ל א״כ למה כו׳. אין מתקנא אלא חכם בחכם: בעמך שלא הערב רב התחילו בעבירה והתעיאום: מצרים. שעבדו לטלה. ולמדו מהם: יאמרו. יאמרו בשבושם לומר שה׳ פועל רק רע. ולזה הוציאם כהורגים במקום סתר שלא יודע: הרעה. שחשבת לעמך: זכור. אם עברו על י׳ דברות יעמוד להם זכות אברהם שנתנסה בי׳ נסיונות. ואם חייבים שריפה. זכור מה שנמסר אברהם לישרף עליך באור כשדים. ואם הרג. זכור מה שיצחק פשט צוארו לעקידה. ואם גלות. זכור מה שיעקב גלה לחרן: בך. שאתה ושבועתך קיימין לעולם: ויאמר. (שם לד א): פסל לך. אתה שברת הראשונים אתה פסל אחרים: וכתבתי. מן אתה החומר. ואני הצורה: נכון. מזומן: ואיש כו׳. כי לפי שהיו הראשונות בקולות וקהלות. כדי שישמע העם בדברו עמו שלא כם עס״ר. ע״כ עתה לא יעלו אתך הזקנים כבראשונות. וגם אל ירעו בתחתית ההר. מקום שעמד ישראל בראשונות: ויקרא. משה: פניו. העביר פני זעמו ויקרא מדת רחמיו: ה׳ ה׳. רחמן קודם החטא. ואחריו כשישוב: אל. יכול על כל: רחום. לחייבים. להקל עונשם בקראם אליו: וחנון. עושה חן ויגומל טוב לשואלים. אפי׳ אין ראויים: ארך אפים. אין ממהר ליפרע. שמא ישובו: ורב חסד. לצריכים חסד. שאין להם זכיות כ״כ: ואמת לשלם שכר טוב לעושי רצונו: נוצר חסד. שאדם עושה. לב׳ אלף דורות: עון. מזיד: ופשע מרד להכעיס. ינקה. לשבים מאהבה: לא ינקה. לשבים מיראת עונש. ונפרע מעט מעט: על בנים. כשאוחזים מעשי אבותיהם: רבעים. דור רביעי: וימהר. כשראה השכינה ושמע הקריאה: כי עם כו׳. וימרה בך. וברחמיך תסלח. ולא בן מלאכך: ונחלתנו. התכנו לך לנחלה: כרת ברית. על זה. ע״י הלוחות: נפלאות. כשיתפללו בי״ג מדות אלו: עמך. כשבילך:

בהמצאו. בעוד שתלוי בכם. קודם גלותכם מארצכם: דרכו. הרע: מחשבותיו. יעזוב. וישוב בתשובה אל ה׳. ויש תקוה. כי

וְיָשֹׁב אֶל יְיָ וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃ כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם
וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְיָ׃ כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי
מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם׃ כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם הִרְוָה
אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל׃ כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר
יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם עָשָׂה אֶת אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו׃
כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי
הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף׃ תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפַּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה
לַיהוה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת׃ כֹּה אָמַר יהוה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי
קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת׃ אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹּאת וּבֶן אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ
שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל רָע׃ וְאַל יֹאמַר בֶּן הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל יְיָ
לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְיָ מֵעַל עַמּוֹ וְאַל יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ׃ כִּי כֹה אָמַר יהוה
לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ וְנָתַתִּי
לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת׃
וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת שֵׁם יהוה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל שֹׁמֵר
שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי
עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל הָעַמִּים׃ נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו׃

יחזירו הס"ת להיכל ויעמדו להתפלל שמו"ע בלחישה ובכוונה. והמתענה אומר ענני וחותם בשומע תפלה וקודם יהיו לרצון אומר רבון וכן הש"ץ וחוזר התפלה ואומר עננו בין גואל לרופא. אח"כ ברכנו וגומר התפלה ואומרים זה

לְכוּ וְנָשׁוּבָה אֶל יהוה כִּי הוּא טָרָף וְיִרְפָּאֵנוּ יַךְ וְיַחְבְּשֵׁנוּ׃ יְחַיֵּנוּ מִיֹּמָיִם בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי יְקִמֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו׃ כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים
תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה
וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ׃ אל מלך

חזן וקהל ג"פ הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃

בכ"מ שנוהגים (אל מלך) הכוונה לומר זה עד (אנא ה')

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת מוֹחֵל עֲוֹנוֹת

כי מרבה לסלוח : כי . החשבו שלא יועיל לכם תשובה: ולא כן אחשוב : דרכי . דרך המלך להמית המורד ולא לקבל תשובתו. ולא כן דרכי. ובערך גבהות שמים מהארץ. גבה ותוגדל דרכי ומחשבתי משלכם . כי דרך המלך שלא למחול כלל. ודרכי למחול הכל ע"י התשובה: לא ישוב. מיד ע"י חום השמש השולט הלחות. אך תחלה מרוה האדמה ומוציא הצמח המגרעין בעומק הארץ. ואח"כ מוציא הצמח המעל להארץ ומגדל התבואה לאכול ולזרוע לשנה: ריקם . בלי שיגמור שליחותו. כמו שיארע בשליח מבן אדם (ולפי שאמר במשל לא ישוב. אמרו גם בנמשל) ובודאי יקוים הבטחתי. שתצאו מהגולה בשמחה ותובאו לארצכם בשלום: יפצחו. ענין פתיחת הפה בקול : ימחאו . ענין הכאה כף אל כף דרך שמחה. והוא מליצה , כי כשאדם בשמחה דומה לו שכל העולם שמח עמו : הנעצוץ. מין קוץ : ברוש. אילן סרק חשוב : הסרפד. צמח גרוע : הדס . אילן המריח : תחת. במקום ממשלת העכו"ם ימשלו ישראל : והיה. דבר זה לה' לשם גבורה. ולסימן שכן יהי לעולם ולא יכרת : משפט. משפטי התורה : צדקה. זה עם זה. ועי"ז תהיה קרובה כו' : זאת. האמור למטה. שישמור מלחלל השבת שהוא אות על חידוש העולם ע"י הבורא : ובזה ודאי ישמור ידו כו' : כיון שיש בורא: הנלוה . מתחבר לה'. להאמין בו: יבדילני. מישראל בקבלתם הטובה. ולהם אצדק : עץ יבש. שאין מגדל פרי. ולא ישאר שמי לזכרון . ולמה אייסר דרכי : באשר . בדבר שחפצתי. ואוחזים בתורתו : בביתי. בביהמ"ק ובפנים לחומת הר הבית ששם מושב הסנהדרין והזקנים . שם יהי מקום ויזכרו לטובה. וטוב יותר מזכר הבא מבנים ובנות : יד. מקום : עולם. עד עולם : על. כמו אל : כל. מי מהם אשר שומר כו' : הר קדשי. ביהמ"ק. בשוה עם האזרח בישראל: תפלתי. המוכן להתפלל שם לפני: לרצון. יקובלו ברצון : יקרא. היא מוכן לבית התפלה לכל גירי העמים : מקבץ. המקבץ את ישראל הנדחים בין הנכרים : עליו . על ישראל אקבץ גרים נוספים על נקבצי ישראל :

לכו. ענין זירוז : טרף . ולא בכח ידו גבר אויב : וירפאנו . כי הכל בידו : יך. הכה אותנו. ויניח התבושה על המכה : יחיינו. בב' ימים היתה התחיית המתים ואח"כ מתו שנית. ביום מתן תורה מתו והחייה ה'. והמתים שהחיה יחזקאל. אבל, ביום השלישי. בתחיה העתידה. לא יהיה מיתה אח"כ : לפניו. כי ה' יהיה רוצה במחול לצדיקים ודורש להם תורה ומראים באצבען זה אלהינו : על. בטחון: שמעה. תפלתינו : סלחה. לעונינו : הקשיבה . לתפלתנו : ועשה. כל משאלותינו : תאחר. הגאולה: שמך נקרא. עיר אלהים. אלהי ישראל . ואין כבודך לעזבם ביד זרים : השיבנו. תפתח לנו כפתח אולם ותתן לנו לב בשר. כבתשובה מקודם כחוד של מחט :

עֲוֹנוֹת עַמּוֹ ׃ מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מַרְבֶּה מְחִילָה לְחַטָּאִים וּסְלִיחָה לַפּוֹשְׁעִים. עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם כָּל בָּשָׂר וָרוּחַ ׃ לֹא כְרָעָתָם תִּגְמוֹל ׃ אֵל. הוֹרֵיתָ לָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה ׃ זְכָר לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה ׃ כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם ׃ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיֵּרֶד יהוה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יפסיק מעט יהוה ׃

כי"ג מדות יכוונו הכל . ולא יפסיקו עד אחר ונחלתנו

וַיַּעֲבוֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא ׃

יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת ׃ נוֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נוֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה ׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ ׃

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ ׃ כִּי אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קוֹרְאֶיךָ ׃

אָנָּא יהוה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ וְתוֹצִיא כָאוֹר צִדְקֵנוּ וּמִשְׁפָּטֵנוּ כַּצָּהֳרָיִם ׃ אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה יהוה בִּינָה הֲגִיגֵנוּ ׃ בְּקָרְאֵנוּ עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי צִדְקֵנוּ ׃ כרחם אב

בכ"מ שנוהגים כרחם אב הכוונה לומר זה עד משאת כפי

כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים כֵּן תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ ׃ לַיהוה הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה ׃ יהוה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה ׃ יהוה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ ׃ יהוה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ ׃

חזן סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה וְשָׁם נֶאֱמַר ׃ קהל וַיֹּאמֶר יהוה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ ׃

הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שׁוֹמְמוֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים ׃

אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ ׃

סליחה וחתום מרדכי בר שבתי

חזן מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עֶרֶב רְצֵה נָא בְּכֹשֶׁר ׃ תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ בְּתוֹם וּבְיֹשֶׁר ׃ בְּקָרְאִי עֲנֵנִי צוּרִי הַיּוֹם יִפְנֶה ׃ קהל כַּאֲשֶׁר ׃ יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת

אל. המלך החזק המושל בכל. יושב תמיד על כסא רחמים ונוהג עם עמו במדת חסידות. כי מוחל עונות עמו . והחטא שעושה אדם בפעם ראשון לא יחשוב כלל. ומרבה למחול לגמרי על השגגות . ועל המורדים סולח ואין מעניש תיכף שמא ישובו: לומר כו׳. ותמחול לנו: ברית. כרותה לי"ג מדות שאין חוזרות ריקם: לענו. למשה: כי חטאנו. אשר חטאנו: כי. אשר: **תכון.** תפלתנו תהיה נכונה לפניך כקטורת: ותוציא. תגלה צדקנו בעולם כאור הגלוי ויכירו הכל כי דרכינו במשפט: הגיגנו . מחשבות לבנו : צדקנו. העושה עמנו צדקה : **כרחם** אב. טבע הזכר נוח לרחם. שנבראת מעפר שהוא נוח . אבל טבע האשה קשה. שנבראת מעצם : הישועה. לא יוושע אדם מזולתי. ועל עמך מוטל לברך לך סלה: ה׳ צבאות. האומר ב"פ אלו אינו ניזוק : עמנו. בגלות. וע"י הצרות הוא משגב וחוזק לנו להצילנו מגיהנם : בוטח בך : ולא יתייאש בעת צרה : ה׳ מדת הרחמים הושיעה. וגם המלך משפט אבא. יעננו מיד ביום קראנו : כגודל . בעבור חסדך הגדול : ועד הנה. עד מקום זה. או מיום יציאת מצרים עד יום זה : סלחתי. סולח אני כדברך. שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת : ושמע. תפלתנו : והעיר . ושוממות העיר :

משאת. רצה נא נשיאת ידי בלב כשר לתפלת המנחה. ותפלתי שהוא בתום ויושר. תכון לפניך כקטורת. בקראי. לך ה׳ בתפלתי

אֶת הַמִּנְחָה׃ חזן רֵיחַ נִיחוֹחַ אִמְרֵי פִי לְפָנֶיךָ צוּר הָעוֹלָמִים. חֶלְבִּי וְדָמִי הַנִּמְעָט בְּצוֹמִי תְּמוּר חֲלָבִים וְדָמִים. קַבֵּל הֶגְיוֹן לִבִּי אֲשֶׁר עָרַכְתִּי (זֶה כַּמָּה יָמִים) הַיּוֹם בִּנְעִימִים׃ קהל כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם וְכַמִּנְחָה׃ חזן דְּרוֹשׁ נָא בְּיוֹם זֶה דוֹרְשֶׁיךָ וְהִדָּרֵשׁ לָהֶם בְּנִיב שְׂפָתָיִם. שְׁעֵה לְמַעֲמָדָם וְטַהֲרֵם כְּכֶסֶף מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם. וּרְצֵה שִׂיחָתָם כְּשֶׂה אַחַת מִן הַצֹּאן וּמִן הַמָּאתַיִם׃ קהל מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה׃ חזן כָּלִיל וְעוֹלָה תְּחִנָּתִי תֵּחָשֵׁב. וּמַסְטִינַי רִיב תָּרִיב. וְהוֹצִיא כָאוֹר צִדְקִי טֶרֶם יָבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְיַעֲרִיב. שָׁפוֹךְ כַּמַּיִם לִבּוֹ בִּתְפִלָּתוֹ כָּל אִישׁ׃ קהל וְהִקְרִיב. הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה׃ חזן יְשֻׁרוּן עַמְּךָ יָשִׁיר חַסְדְּךָ בְּטוֹב לֶקַח. הַטֵּה אֵלָיו אָזְנְךָ וּשְׁמַע וְעֵינֶיךָ פְּקַח. וּרְאֵה כִּי טוֹב מִסְתּוֹפֵף בְּשַׁעֲרֵי רַחֲמֶיךָ׃ קהל וַיִּקַּח. מִן הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה׃ חזן בְּרוֹב רַחֲמֶיךָ אֲמָרַי הַאֲזִינָה יהוה הֲגִיגִי בִּינָה. אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֱלֹהֵי קֶדֶם מְעוֹנָה. וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי אֲשֶׁר הֵבֵאתִי לָךְ בִּתְחִנָּה׃ קהל וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה׃ חזן שַׁדַּי לֹא מְצָאנוּךָ שַׂגִּיא כֹחַ לָעֵדָה מִקֶּדֶם קָנִיתָ. אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט בְּשׁוּבוֹ נַפְשׁוֹ רָצִיתָ. אַךְ יָכִין לִבּוֹ לְפָנֶיךָ בְּמִנְחָתוֹ בְּעֵת הַקְרִיב אוֹתָהּ׃ קהל וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה׃ חזן בִּהְיוֹת מִזְבַּח וּמִקְדָּשׁ עַל מְכוֹנוֹ וּגְבוּלוֹ. הָיוּ מְכַפְּרִים עָלֵינוּ בִּשְׂעִירִים הָעוֹלִים לְגוֹרָלוֹ. וְעַתָּה בְּאַשְׁמָתֵנוּ לוּ חָפֵץ יהוה

עגני בורחי . ותפנה לי היום כאשר פנית למנחת בני ישראל: ריח. אבקשך צור עולמים שיהא חשוב לפניך אמרי פי בתפלתי כריח ניחוח מהקטורת שבבהמ"ק. והלב ודם שלי שנמעט היום מהתענית . יחשב לפניך תמורת חלב ודם הנקרב על המזבח: קבל. מחשבות לבי שסדרתי היום במתיקתו . כמו שקבלת מישראל חטאת כו' : דרש נא. אבקשך שתדרוש ותבקש ביום זה הדורשים אותך. והדרש להם בדבור שפתי. ופנה ליעמדם לפניך בתפלה בהכנעה. וטהרם מחטאם כאומן המזקק כסף ז' פעמים. וירצה לפניך תפלתם כמו שהיה רצוי לפניך השה המובחר שביררו לקרבן מן מאתים מובחרים : משקה. לשון ומות גלמותיו שוקה (יחזקאל מ"ה). כליל. תפלתי יחשב לפניך כעולה. ותריב עם המשטינים עלי: יבא . ישקיע ויבא ערב: שפוך . כי עתה שפך כל איש לבו בתפלתו והקריב חלבו ודמו כמקריב קרבן : ישורון . ישראל עמך ישירו לך על גודל חסדך להם בנתינת התורה. ולזה שמע תפלתם ופקח עיניך על כשרון על מעשיהם .וראה שאומרים אשר טוב לחסות בשערי רחמיך : ע"כ לקח כל אחד מהבא בידו ליתן לדקה : הגיגי . מחשבותי: קדם מעונה . קודם לכל ושוכן ברקיע מעון : מנחתי . תפלתי . כאשר קבלת מנחת הערב במקדש . שדי . לא מלאנו שתגדיל כחך לעיר דיכים לישראל : ורצית נפש המרבה והממעיט בתשובה

לַהֲמִיתֵנוּ: קהל לֹא. לָקַח מִיָּדֵנוּ עוֹלָה וּמִנְחָה:
חזן תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר עַמְּךָ יְבַקֵּשׁ סְלִיחָה בְּלֵב מַר. הִנּוֹ מִתְיַצֵּב עַל מָצוֹר וְעוֹמֵד עַל הַמִּשְׁמָר. מְחַלֶּה פָּנֶיךָ לְעֵת מִנְחַת עֶרֶב וּמְצַפֶּה כּוֹפֶר: קהל כִּי אָמַר. אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה: חזן יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּנֵה וְעָרֶיהָ מִקָּצֶה. אֲסוּרִים רְצוּצִים פְּתַח וְלַחָפְשִׁי הוֹצֵא. וְעָרְבָה לַיהוה מִנְחָתָם כִּימֵי עוֹלָם וְתָשׁוּב וְתִרְצֶה: קהל עוֹד פְּנוֹת אֶל הַמִּנְחָה: חזן וּנְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּץ יָדְךָ שֵׁנִית תּוֹסֵף. כְּרוֹעֶה עֶדְרוֹ תִּרְעֵם בְּנָוֶה טוֹב תֶּאֱסֹף. וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּזָּהָב וְכַכָּסֶף: קהל וחזן וְהָיוּ לַיהוה מַגִּישֵׁי מִנְחָה: אל מלך

וּנְשַׁלְּמָה פָּרִים שְׂפָתֵינוּ. תִּכּוֹן תְּפִלָּתֵנוּ קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפֵּינוּ מִנְחַת עָרֶב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִינוּ וְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ לְפָנֶיךָ יהוה צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ: כרחם אב

סליחה וחתום אליעזר יצחק הלוי

חזן אֱלֹהַי בְּשַׂר עַמְּךָ מִפַּחְדְּךָ סָמַר. וּמֵאָז עֲלוֹת הַשַּׁחַר יַעֲמוֹד עַל מִשְׁמָר. עַד עֵת מִנְחַת עָרֶב: קהל כִּי אָמַר אֲכַפְּרָה פָּנָיו בַּמִּנְחָה: חזן לְהַ״ק. ש לְמַסְטִינֵנוּ מָאֵן תְּמָאֵן. סְאוֹנוֹ בְּרַעַשׁ אַל נָא תְּהִי סוֹאֵן. אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמוֹר הֲלֹא רַבּוּ: קהל מֵאַיִן. עוֹד פְּנוֹת אֶל הַמִּנְחָה: חזן יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אֲשֶׁר בְּךָ מַאֲמִין. אִם בִּשְׂמֹאל דְּחִיתוֹ קָרְבֵהוּ בְּיָמִין. בָּא לְשַׁחֵר פָּנֶיךָ: קהל וַיִּקַּח מִן. הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה: חזן עוֹרְכֵי שֶׁוַע מְשַׁלְּמֵי פָּרִים שִׂפְתוֹתָם. רְצֵה וְהַשְׁלֵךְ בִּמְצוּלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם. יֶעֱרַב עָלֶיךָ שִׂיחָתָם וְרִנָּתָם: קהל כַּחַטָּאת וְכָעוֹלָה וְכַמִּנְחָה: חזן זְכֹר פַּר פָּנִים וּשְׂעִיר פְּנִימִי וְחִיצוֹן. יִהְיוּ נָא אֲמָרֵינוּ לְפָנֶיךָ לְרָצוֹן. וְהֶעֱרַב מִנְחָתֵנוּ כְּשֶׂה אַחַת מִן הַצֹּאן. מִן הַמָּאתַיִם: קהל מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לַמִּנְחָה: חזן רְאֵה כִּי אָזְלַת יָדֵנוּ וְיוֹשְׁבֵי מָרוֹם שָׁחוּ. פַּסּוּ אֱמוּנִים וּבְכֵן לָקָחוּ. כְּבַד פֶּה וַעֲרַל שָׂפָה: קהל וַיִּשְׁלְחוּ. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ מִנְחָה: חזן בֵּרֵר נִיב שְׂפָתַי כַּשַּׁחַר פָּרוּשׂ.

עננו

בתשובת כפי כחו. אך כשיכוין לבו לפניך בתפלתו ותשובתו כמו שיכוונו הכהנים בהקרבם: ועתה. שחרב בעונינו זאת נחמתנו. כי אם חפץ ה' להמיתנו אחר החורבן. לא לקח מידינו התפלה שהיא במקום קרבן בלב מר. על חטאיו: מתיצב. והייתי כברה: כעומד על המשמר על מגדל מבצר שבתלור. ותלפה שיבא חיל הפודה המוסגרים במבצר. כן עמך מחלה ותלפה שתתן להם כופר בזכות יעקב שאמר אכפרה כו': מקלה אל קלה: מנחתם. תפלתם. למחול עונם: כימי עולם. כימי משה: כרועה. שמהדר לרעות עדרו במרעה טוב. כן תרעם. ותאספם בנוה טוב: וישב. ה': מגישי מנחה. במקדש שיבנה במהרה בימינו אמן:

ונשלמה (הושע יד) במקום קרבנות ווידוי שפתינו: תכון (תלים קמא) תפלתנו לפניך כקטורת. ונשיאת כפינו לפניך בתפלה יחשב כתמיד של בין הערבים: והגיון. מחשבות לבנו שלא נוכל להוציא בפה:

אלהי. עמך אחז חיל ורעד. ושערות בשרם עמדו כמסמרים מפחדך. על משמר. להקשיב. כבקשך שתמאן להאזין מלשינות השטן עלינו. ואל תהמה עלינו לקול המייתו ברעש עלינו: מאין. לפי שאין לנו תרופה לתחלואי עונותינו כבקשך שבחסדך תפנה לתפלת המנחה: מאמין. בזכות האמונה. אם כו' בימין. לכפר עונו ולרחמו: ויקח. לקח תפלתו בידו שתהא למנחה לפניך: עורכי. ישראל הרכדרים תפלתם במקום קרבנות. מבקשים אותך שתרצה תפלתם ותשליך בעומק ים כל חטאתם. ויומתק לך דבורם בתפלה כחטאת כו': זכר. נבקשך שמה שאנו מזכירים לפניך עבודת פר בפנים ושעיר בפנים וחוץ. יהא לרצון לפניך כאילו הקרבנום ויומתק לך תפלתנו עתה כקרבן: ראה בעיניך הפקוחות. כי אתה כחינו. וישראל שיושבו במעלה כאי״י נפלו עתה עד תחתית. ולזה כלו מאמינים בך אמונה שלימה. ועתה לקחו אותי לש״ל שאני

כנך

עֲנְנֵי וּרְפָא מִזְבַּחֲךָ הֶהָרוּס . חֶלְקַת לְשׁוֹנִי תֶּעֱרַב כַּשֶּׁמֶן לָרוֹם : קהל אֶת הָעוֹלָה
וְאֶת הַמִּנְחָה : חזן בֵּית תְּפִלָּתָם מְקוֹם צִקּוּן לַחֲשָׁם. חָשׁוּב כְּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ
שָׁם . הַכֹּהֲנִים אֶת הַחַטָּאת וְאֶת הָאָשָׁם : קהל וַאֲשֶׁר יֹאפוּ אֶת הַמִּנְחָה : חזן יְצַוֶּה
יהוה חַסְדּוֹ קוֹמְמִיּוּת הֲשִׁיבֵנִי לְנָוִי . לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי לְחַדֵּשׁ הֲדַר זִוְיִי . וְיָשַׁב
מְצָרֵף וְטִהַר אֶת בְּנֵי לֵוִי : קהל וחזן וְהָיוּ לַיהוה מַגִּישֵׁי מִנְחָה : אל מלך

קהל וחזן טוֹב יהוה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו : טוֹב יהוה לְקוֹוָו לְנֶפֶשׁ
תִּדְרְשֶׁנּוּ : טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יהוה : טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוה
מִבְּטוֹחַ בִּנְדִיבִים : טוֹב וְיָשָׁר יהוה עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ : טוֹב יהוה
לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיוֹדֵעַ חוֹסֵי בוֹ : כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ : כִּי
טוֹב יהוה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דּוֹר וָדוֹר אֱמוּנָתוֹ : כרחם אב

פזמון (אלי פז. ר"ל שיר חשוב . לפי שתלאכת החרוז בו יותר כנים מבשאר סליחות) ונוסד על האבות (לפי שזכותם יגן עלינו לכפר עונותינו) חתום בנימין

בַּת עַמִּי לֹא תֶחֱשֶׁה . וְלֹא תִשְׁקוֹט בִּזְעָקָה . וּבִמְקוֹם
עוֹלָה וְאִשֶּׁה . תָּכִין תַּחַן חֻקָּה . לַיהוה מַגִּישֵׁי מִנְחָה
בִּצְדָקָה : נְשִׂיא אֱלֹהִים הַנֶּאֱמָן . רֹאשׁ צוּרִים אֵיתָנַי .
הִשְׁכִּים שַׁחַר וּזְמָן . עָמוֹד וַעֲרוֹךְ תַּחֲנוּנַי . בִּמְקוֹם תָּמִיד
מְיוּמָּן . לְשַׁחַר עַל קָרְבָּנַי . וְכִי הֶאֱמִין בַּיהוה . וַיַּחְשְׁבֶהָ
לּוֹ צְדָקָה : ליהוה יְחִידוֹ לְמֵאָה נֶחֱנַן . וְעָקוּד בְּמִזְבַּח
אֲבָנָיו . לִפְנוֹת עֶרֶב חָנַן . וְהָאֵל נָשָׂא פָּנָיו . לְתָמִיד
עֶרֶב מְכוּוָּן . לְהִתְרַצּוֹת פְּנֵי אֲדוֹנָיו . כְּאִישׁ לָקַח מְלֹא
חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה : ליהוה מְפַלֵּל יוֹשֵׁב אֹהֶל .
הֻקַּן בִּמְקוֹם מִשְׁכָּב . לְרִבּוּי פְּדָרִים יַהֵל . בְּהִתְקָרֵב
בְּבֵית זֶבַח . וְאִם אֵין קָרְבָּן לְיַחֵל . תְּמוּרָם אֶעֱרוֹךְ שֶׁבַח .

בגד פה כו'. ושלחו בידי לך מנחה שהיא התפלה : כרר. אבקשך שתנקה דבור שפתי בתפלה. שיהא לח כזריחת השמש בבקר: ועניי על תפלתי. והנה מזבחך שנהרס בעונינו. וחלקת לשוני בתפלתי יומתק לפניך כשמן הנלקח לבלול בו הסולת למנחה: בית הבית שמתאספים בו להתפלל והוא מקום יציקת לבם בתפלתם. תשבהו בבהמ"ק: יצוה יהי רצון שיצוה ה' בחסדו להשיבני בזריזות לירושלים עיקר דירתי. ואזכה להדר ולחדש בהמ"ק. וישוב ה' לטהר הכהנים והלוים כצורף המטהר הכסף ויגישו לו מנחה (בפועל. לא בתפלה במקום קרבן) בבהמ"ק שיבנה ב"ב אמן:

טוב. (תהלים קמה): לכל. לרעים וטובים: מעשיו הבריות שבעולם: טוב ה'. (איכה ג): תדרשנו. בלי אמצעי: טוב. (שם) שידום אדם ויצפה לתשועת ה': טוב לחסות בה'. (תהלים קיח) אף שלא הבטיחו מבטוח באדם שהבטיחו. אפילו הוא נדיב: טוב וישר. (שם כה) לפי שה' טוב וישר ורוצה להטיב לכל. ע"כ מלמד החוטאים ומזהירם לילך בדרך טוב: טוב. (נחום א) אף ביום צרה כשמביא משפט. הוא טוב להיות למעוז. ונותן לב לדעת החוסים בו ולהצילם: כי. (תהלים קג): יצרנו. יצירתנו שהוא מעפר. ואי אפשר להפרד לגמרי מתאוות הגוף ותמיד זכור לפניו שאנחנו עפר: כי טוב. (שם ק): חסדו מתקיים לעולם. לא כחסד ב"ו: אמונתו. האמנת הבטחתו קיים עד כלות כל הדורות:

בת עמי. ישראל. לא תשתוק ולא תנוח אך תמיד תזעק בתפלה. ותמורת קרבנות תכין תחנה קבוע לה'. התשוב בעיניו תפלת העני כצדקה שנותן העשיר: נשיא. אברהם אבינו ראש האבות (שנקראו צורים והאיתנים ושלוחים) השכים בזמן הבקר לעמוד ולסדר תפלת השחר במקום שהיה תמיד מזומן לו להתפלל שם. כנגד תמיד השחר: מיומן. אלי וימן ה' דג: יחידו. יצחק אבינו. שנחנן אביו מה' והולידו בן למאה שנה. ונעקד על מזבח אבנים. התפלל מנחה בשדה לפנות ערב. וה' הזמין לו מיד זיווגו: לתמיד תפלת מנחה היא נגד תמיד הערב. וכל אחד יתרצה בה לפני ה' כתפלת כ"ג בהקטירו ביוה"כ: מפלל. יעקב אבינו התפלל תפלת ערבית כשלן במקום המקדש נגד איברים ופדרים כשהן מרובין ולא נתעכלו בערב שקריבין כל הלילה: יהל. יאיר: ליחל. לקוות שע"י יכופר עון. אהדר תפלה במקומו:

וְנִבְחַר לַיהוה מִזֶּבַח. עֲשֹׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה: לַיהוה נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה. מֵאֵין עֲבוֹדַת כֹּהֲנִים. וְאֵיךְ אָשִׁיר בְּשִׁבְיָה. וְאָסְפוּ לְוִיֵּי אֱמוּנִים. וְעַל כָּל זֹאת אוֹדֶה יָהּ. כִּי הוּא נַעֲלֶה בְּדִינִים. לָנוּ בּוֹשֶׁת הַפָּנִים. וּלְךָ הַצְּדָקָה: לַיהוה חֵלֶף קָרְבָּנוֹת פֶּדֶר. תְּפִלָּתִי תֵרָאֶה. בְּזָכְרִי עַל הַסֵּדֶר. עֲבוֹדַת מְשָׁרְתִים כְּבָאֵי. הֵיכָל חֶדֶר בְּחֶדֶר. וְשָׁמְעוּ מְבַשֵּׂר בְּמַרְאֶה. וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה: לַיי

אל מלך

(א) תקנו פיוט זה בלי תרגום. לפי שהמלאכים אין מבינים בו אז אין נזקקין לו. ולא יקטרגו על זכות אברהם על שאמר במה אדע ושקיבל שכרו בנלחון ד' מלכים. ויצחק במה שגילול מעקידה. ויעקב בשובו לאביו בשלום. ועל יוסף יקטרגו על שהביא דבה לאביו על אחיו. ועל דוד בענין בת שבע ועל שלמה על שנשיו הטו לבבו. ואגב אלו תקנו כולם בלי תרגום: (ב) שבעה הם שכרת ה' עמהם ברית. אברהם יצחק יעקב משה אהרן פנחס דוד. ולכן באלו לבד אומר קיימה. לי ברית בתרגום:

רַחֲמָנָא אִדְכַּר לָן קְיָמֵהּ דְּאַבְרָהָם רְחִימָא בְּדִיל וַיַּעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְכַּר לָן קְיָמֵהּ דְּיִצְחָק עֲקִידָא: בְּדִיל וַיַּעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְכַּר לָן קְיָמֵהּ דְּיַעֲקֹב שְׁלִימָא: בְּדִיל וַיַּעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְּיוֹסֵף צַדִּיקָא: בְּדִיל וַיַּעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְכַּר לָן קְיָמֵהּ דְּמֹשֶׁה נְבִיָּא: בְּדִיל וַיַּעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְכַּר לָן קְיָמֵהּ דְּאַהֲרֹן כַּהֲנָא: בְּדִיל וַיַּעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְכַּר לָן קְיָמֵהּ דְּפִינְחָס קַנָּאָה: בְּדִיל וַיַּעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְכַּר לָן קְיָמֵהּ דְּדָוִד מְשִׁיחָא: בְּדִיל וַיַּעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא אִדְכַּר לָן צְלוֹתֵהּ דִּשְׁלֹמֹה מַלְכָּא: בְּדִיל וַיַּעֲבוֹר:
רַחֲמָנָא תּוּב מֵרוּגְזָךְ. וְלָא נֶהְדַּר רֵיקָם מִן קֳדָמָךְ: אל מלך

ע"ס א"ת ב"ש ויפסיק בין כל ב' אותיות:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אַל תַּעַשׂ עִמָּנוּ כָּלָה. תֹּאחֵז יָדְךָ בְּמִשְׁפָּט: בְּבֹא תוֹכֵחָה נֶגְדֶּךָ. שְׁמֵנוּ מִסִּפְרְךָ אַל תִּמְחֶה: גִּשְׁתְּךָ לַחֲקוֹר מוּסָר. רַחֲמֶיךָ יְקַדְּמוּ רָגְזֶךָ: דַּלּוּת מַעֲשִׂים בְּשׁוּרְךָ: קָרֵב צֶדֶק מֵאֵלֶיךָ: הוֹרֵנוּ בְּזַעֲקֵנוּ לָךְ. צַו יְשׁוּעָתֵנוּ בְּמַפְגִּיעַ: וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי תָם. פְּתָחָיו רְאֵה כִּי שָׁמֵמוּ: זְכוֹר נַמְתָּ לֹא תְשֻׁבַּת עֵדוּת מִפִּי זַרְעוֹ: חוֹתֵם תְּעוּדָה תַּתִּיר. סוֹדְךָ שִׂים בְּלִמּוּדֶךָ: טַבּוּר אַגַּן הַסַּהַר. נָא אַל יֶחְסַר

המזג

נאלמתי. אני שותק לפי שאין כהנים לעבוד לכפר. ואיך אשיר כשמתו הלוים הנאמנים. ומ"מ אשבח לה' שבעלי בדינים שעושה כנו. כי לנו הבושה על חטאתינו ולו הצדקה: חלף. כבקשך שתחת קרבנות ופדרים תקובל תפלתי. ומה שאזכיר הקרבנות כסדר שהוקרבו ע"י כהנים ולוים ששרתו בהיכל ולפני ולפנים. ושמעו הבשורה שראו ליזון לשון זהורית. וזרחה להם שמש צדקה. זה יחשב לה' כמגישי מנחה בצדקה בזמן המקדש:

רחמנא. אתה ה' אב הרחמן. זכור לנו ברית אברהם אוהבך. בעבור זכות י"ג מדות שאנו אומרים לפניך: שלימא. (הלי' בחיריק) איש תם: משיחא מלך הראשון שנמשך בשמן המשחה: צלותא. תפלת שלמה. וזהו. כי יחטאו גו' ושבים שוביהם גו' ושבו והתחננו אליך גו' לאמור חטאנו גו' ושמעת את תפלתם וסלחת גו'. מלכא. ולפי שמלך כאו ככה רבים ואל כביר לא ימאס. ראוי שתקבל תפלתו:

במשפט. ואל תשפטנו מהרה: בבא. הגזרה לעמוד נגדך לתוכחה ולקטרג עלינו שתמחה זכרוננו אל תמחה שמינו מספר החיים. ובגשתך לחקור באיזה מוסר תיסרנו: יקדמו רחמיך רוגזך ולא תמרק עוננו ביסורין: מאליך. מלבד שאתה מטה כלפי חסד נדקנו במשפט אף שתראה מעשינו דלים: הורנו. אבינו (כמו ברכת הורי. ויפסיק כאן) בבקשך שאם לעקת תפלתינו אין ראוי להתקבל ולהושיענו. הושיענו בזכות נביא או צדיק המתפלל עלינו. והשב שבות המקדש הנקרא ע"ש יעקב. וראה שוממות פתחיו ורחם עליו. זכור מה שאמרת והבטחת שהתורה לא תשכח ממנו. ותתיר חותם התורה והלמדנו

הַמָּזֶג: יָהּ דַּע אֵת אֲשֶׁר יְדָעוּךָ. מַגֵּר אֵת אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ: כִּי תָשִׁיב לְבִצָּרוֹן לְכוּדִים אֲסִירֵי הַתִּקְוָה:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם קוֹדֶם כָּל דָּבָר. אֵין לִי פֶּה לְהָשִׁיב וְלֹא מֵצַח לְהָרִים רֹאשׁ. כִּי מִפְּנֵי שֶׁעֲוֹנוֹתַי רַבּוּ מִלְּמְנוֹת וְחַטֹּאתַי עָצְמוּ מִסַּפֵּר וּכְמַשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי. מִתְוַדֶּה אֲנִי לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי בִּכְפִיפַת רֹאשׁ. בִּכְפִיפַת קוֹמָה. בִּכְנִיעַת חַיִל. בַּחֲלִישׁוּת כֹּחַ. בִּשְׁבִירַת לֵב. בִּנְמִיכוּת רוּחַ. בִּקִדָּה. בִּכְרִיעָה. בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה. בְּאֵימָה. בִּבְעָתָה. בִּרְתֵת. בִּזְוָעָה. בְּחַלְחוּל. בְּיִרְאָה. בְּמוֹרָא. אוֹמֵר אֲנִי לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי מִקְצָת מֵעֲשֵׂי הָרָעִים וּמִדַּרְכֵי הַמְכוֹעָרִים וּמִמַּעְגְּלֵי הַמְקוּלְקָלִים. לְאוֹמְרָם אִי אֶפְשָׁר. לְבָרְרָם אֵין בִּי כֹּחַ. לְגַלּוֹתָם לֹא אֶעֱצוֹר חָיִל. לְדַבְּרָם לֹא אֵדָעֵם לְהַגִּידָם אֵינִי כְדַאי. לִתְבּוֹעַ עֲלֵיהֶם סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה. מָה אֲנִי מֶה חַיַּי. אֲנִי הֶבֶל וָרִיק. אֲנִי רִמָּה וְתוֹלֵעָה. אֲנִי עָפָר וָאֵפֶר. בּוֹשׁ אֲנִי מֵחַטֹּאתַי וּמוּכְלָם אֲנִי מִפְּשָׁעַי. אֵין לִי פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ. גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא. עָצְמוּ פְשָׁעַי מִסַּפֵּר. בּוֹשְׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי כְּגַנָּב הַנִּמְצָא בַּמַּחְתֶּרֶת:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. אִם עָמַדְתִּי לְפָרֵשׁ אֶת חֲטָאַי וּלְבָאֲרָם. יִכְלֶה הַזְּמַן וְהֵם לֹא יִכְלוּ. עַל אֵיזֶה מֵהֶם אֶתְבַּע וְעַל אֵיזֶה מֵהֶם אֲבַקֵּשׁ וְעַל אֵיזֶה מֵהֶם אֶתְוַדֶּה. עַל הַכְּלָל אוֹ עַל הַפְּרָט. עַל הַנִּסְתָּרוֹת אוֹ עַל הַנִּגְלוֹת. עַל הָרִאשׁוֹנוֹת אוֹ עַל הָאַחֲרוֹנוֹת. עַל הַחֲדָשׁוֹת אוֹ עַל הַיְשָׁנוֹת. עַל הַטְּמוּנוֹת אוֹ עַל הַנּוֹדָעוֹת. עַל הַנִּזְכָּרוֹת אוֹ עַל הַנִּשְׁכָּחוֹת מִמֶּנִּי. יוֹדֵעַ אֲנִי בְּעַצְמִי שֶׁאֵין בִּי לֹא תוֹרָה וְלֹא חָכְמָה. לֹא דַעַת וְלֹא תְבוּנָה. לֹא צְדָקָה וְלֹא יְשָׁרוּת וְלֹא גְמִילוּת חֲסָדִים. אֲבָל אֲנִי סָכָל וְלֹא יוֹדֵעַ. בַּעַר וְלֹא מֵבִין. גַּזְלָן וְלֹא נֶאֱמָן. חַיָּב וְלֹא זַכַּאי. רָשָׁע וְלֹא צַדִּיק. רַע וְלֹא טוֹב. וְכָל מַעֲשִׂים רָעִים עָשִׂיתִי. וְגַם עֲבֵרוֹת רָעוֹת עָשִׂיתִי. וְאִם אַתָּה דָן אוֹתִי כְּמַעֲשַׂי. אוֹי לִי וַוי לִי אֲהָהּ עָלַי אוֹיָה עַל נַפְשִׁי. וְאִם תְּבַקֵּשׁ לְנַקּוֹתִי כְּמִטַּהֵר וּכְמִצָּרֵף כֶּסֶף. לֹא יִשָּׁאֵר מִמֶּנִּי מְאוּמָה. כִּי אֲנִי כְּקַשׁ לִפְנֵי אֵשׁ וּכְעֵצִים יְבֵשִׁים לִפְנֵי הָאוּר. כֶּסֶף סִיגִים מְחֻפֶּה עַל חֶרֶשׂ. הֶבֶל הֲבָלִים אֵין בּוֹ מַמָּשׁ:

בַּמָּה אֲקַדֵּם אוֹ מַה רְפוּאָה אֲבַקֵּשׁ: כְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הָיִיתִי. כְּעֶבֶד מוֹרֵד עַל אֲדוֹנָיו. כְּתַלְמִיד חוֹלֵק עַל רַבּוֹ. אֶת אֲשֶׁר טִהַרְתָּ טִמֵּאתִי וַאֲשֶׁר טִמֵּאתָ טִהַרְתִּי. אֶת אֲשֶׁר הִתַּרְתָּ אָסַרְתִּי וַאֲשֶׁר אָסַרְתָּ הִתַּרְתִּי. אֶת אֲשֶׁר אָהַבְתָּ שָׂנֵאתִי וַאֲשֶׁר שָׂנֵאתָ אָהַבְתִּי. אֶת אֲשֶׁר הֵקַלְתָּ הֶחֱמַרְתִּי. וַאֲשֶׁר הֶחֱמַרְתָּ הֵקַלְתִּי. אֶת אֲשֶׁר קֵרַבְתָּ רִחַקְתִּי וַאֲשֶׁר רִחַקְתָּ קֵרַבְתִּי. אַךְ (לֹא) לְהַכְעִיסְךָ נִתְכַּוַּנְתִּי. וּבְעַזּוּת מֵצַח בָּאתִי לְבַקֵּשׁ סְלִיחָה מִלְּפָנֶיךָ. שַׂמְתִּי פָּנַי כַּכֶּלֶב. הֵעַזְתִּי מֵצַח כַּזּוֹנָה. נִגַּשְׁתִּי לְפָנֶיךָ בְּבֹשֶׁת פָּנִים. וְכֵן כָּתוּב וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. לֹא עַל עַצְמִי בִּלְבַד אֲנִי מִתְפַּלֵּל וּמִתְוַדֶּה. כִּי אִם בַּעֲדִי וּבְעַד קְהָלֶיךָ הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינִי רָאוּי וְלֹא זַכַּאי לְהִתְוַדּוֹת עַל עַצְמִי וְכָל שֶׁכֵּן עַל אֲחֵרִים. אֲבָל כִּי דַרְכְּךָ לְהַאֲרִיךְ אַפֶּךָ. וּמִדָּתְךָ לְהַעֲבִיר קִצְפֶּךָ. וּמִנְהָגְךָ לְרַחֵם עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ. וּבְיוֹתֵר לְשָׁבִים אֵלֶיךָ וּמוֹדִים לְפָנֶיךָ. וְעוֹזְבִים וּמִתְנַחֲמִים עַל פִּשְׁעֵיהֶם וְלֹא מְכַסִּים אוֹתָם. שֶׁכֵּן כָּתוּב. מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב

ירוחם

ותלמדנו סודותיה: טבור סנהדרין שישבו בלשכת הגזית שהיא באמצע העולם כטבור בגוף. וישבו כחצי עיגול כדמות ירח. והגינו על העולם נבקש שתחזירם למקומן: יה. רחם מכיריך ומקבלי אלהותך:

הקלת. לדמות למדותיך להיות רחום וחנון כו׳: החמרתי. והמרתי שאיני כדאי לדמות לך. החמרת להתנהג כמוך

ירחם . ומציל את נפשו מדינה של גיהנם :

רבונו של עולם . מנהג בית דינך הצדק . לא כמנהג בתי דינין של בני אדם . שמדת בני אדם . כשהוא תובע את חברו בממון אל הבית דין או אל השופט . אם יכפור ינצל מן הממון . ואם יודה מתחיב ליתן . ובית דינך הצדק לא כן הוא . אלא אם יכפור אדם אוי לו ואוי לנפשו . ואם מודה ועוזב אתה מרחמהו :

רבונו של עולם. לולי חטאינו ופשעינו. לא היינו בושים ונכלמים. ועל מה היינו מתודים. כי אי אפשר לו לאדם לבקש על חטא והוא לא חטא. ולא ידע עוז רחמיך אלא בהעבירך חטאת יראיך. ולא על עצמי בלבד אני מתודה. כי אם בעדי ובעד כל קהליך : יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתסלח ותמחול לנו על כל עונותינו ופשעינו. ותכפר לנו על כל חטאתינו :

אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל תתעלם מתחנתנו . שאין אנו עזי פנים וקשי עורף לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו . אבל אנחנו ואבותינו חטאנו :

אשמנו בגדנו . גזלנו . דברנו דופי : העוינו . והרשענו . זדנו . חמסנו . טפלנו שקר : יעצנו רע . כזבנו . לצנו . מרדנו . נאצנו . סררנו . עוינו . פשענו . צררנו . קשינו עורף : רשענו . שחתנו . תעבנו . תעינו . תעתענו : סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו : ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו :

מה נאמר לפניך יושב מרום . ומה נספר לפניך שוכן שחקים . הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע :

ע"ס א"ב . ואחר כל י"ח אותיות אומר ועדיין לא שבנו כו' :

אשמנו מכל עם . בושנו מכל דור . גלה ממנו משוש . דוה לבנו בחטאינו . הוחבל אוינו . ונפרע פארנו . זבול בית מקדשנו . חרב בעונינו . טירתנו היתה לשמה . יופי אדמתנו לזרים . כחנו לנכרים ועדין לא שבנו מטעותנו . היאך נעיז פנינו ונקשה ערפנו . לומר לפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו . צדיקים אנחנו ולא חטאנו . אבל אנחנו חטאנו : אשמנו כו'

עינינו עשקו עמלנו . ממושך וממורט ממנו . נתנו עלם עלינו . סבלנו על שכמנו . עבדים משלו בנו . פורק אין מידם: צרות רבות סבבונו . קראנוך יהוה אלהינו . רחקת ממנו בעונינו . שבנו מאחריך . תעינו ואבדנו :

ועדיין וכו' אשמנו .

אל ארך אפים אתה ובעל הרחמים נקראת ודרך תשובה הורית . גדלת רחמיך וחסדיך תזכור היום ובכל יום לזרע ידידיך . תפן אלינו ברחמים כי אתה הוא בעל הרחמים . בתחנון ובתפלה פניך נקדם כהודעת לענו מקדם : מחרון אפך שוב כמו בתורתך כתוב . ובצל כנפיך נחסה ונתלונן כיום וירד יי בענן . תעבור על פשע ותמחה אשם כיום ויתיצב עמו שם . תאזין שועתנו ותקשיב ממנו מאמר . כיום ויקרא בשם יי . ושם נאמר :

ויעבור יי על פניו ויקרא : יי יי אל רחום וחנון . ארך אפים ורב חסד ואמת . נוצר חסד לאלפים . נושא עון ופשע וחטאה . ונקה . וסלחת לעונינו ולחטאתינו ונחלתנו .

חָטָאנוּ צוּרֵנוּ סְלַח לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

פעם־אחת **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:**

ג״פ כנגד היה הוה ויהיה **בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

אשמנו . שהרי אנו נלקים מכל עם: מכל דור. שלראשונים נתגלה עונם וקילם ולא לנו: גלה לי גלות: משוש. כיהמ״ק ואף שהיא לרה גדולה. מ״מ עיקר דאבון לבנו על גודל חטאינו: הוחבל. נתמשכן מקדשינו ונטל בחירתנו. ארמנותינו: כתנו. מה שהרווחנו בעמלנו: עמלנו. הבנים גדולים וקטנים ובגדולים שאין קשורים כ״כ באב ואם, נקרא פרידתם ממושך. ובקטנים שקשורים כנולות בבשר העוף. נקרא ממורט:

ז׳ פעמים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

פעם אחת יְהוָה מֶלֶךְ יְהוָה מָלָךְ יְהוָה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ פַּחַד יִצְחָק עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ אֲבִיר יַעֲקֹב עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ מָגֵן דָּוִד עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי הַמֶּרְכָּבָה עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת רָצוֹן עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת רַחֲמִים עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ רַחוּם וְחַנּוּן עֲנֵנוּ. רַחֲמָנָא עֲנֵנָא. רַחֲמָנָא פְּרוֹק. רַחֲמָנָא דְּיִתְמְלֵי רַחֲמִין עֲלָן וְעַל כָּל אַנְשֵׁי בֵּיתָנָא וְעַל כָּל אַחָנָא בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְלִנְהוֹרָא אַפְּקִינָן. בְּדִיל שְׁמָךְ רַבָּא:

אומר למגלה אבינו מלכנו ק״ש אפי׳ בבר הוא לילה. עלינו ק״י:

אומרו ז׳ פעמים . כנגד ז׳ רקיעים שקרע לישראל והראה שאין עוד מלבדו. ואומרו בקול רם דגבי אדור האיש אשר יעשה פסל וגו׳. כתיב וענו כל העם אמן. ועניה בקול רם. ובאמירתו עושה תיקון גדול ונפלא בעולמות עליונים הקדושים לכן יקבל עליו מסירת נפש בכל פעם. להראות אמיתת אמונתו ביחודו. ואומר כ״ז בכל כחו ובשמחה עצומה:

פשפש ב . בדיני ר״ח לפי סדר לילו ויומו . ובו ז׳ פתחים

פתח א׳. לכניסת הלילה

(א) בלילה מזכירין יעלה ויבא בעבודה. ומכריז הש״ץ אחר שאמר קדיש. קודם שיתחילו לעמוד בתפלה. ואין בה משום הפסקה: (ב) שכח ולא הזכיר של ר״ח בלילה. בין שהוא יום א׳ בין שהם ב׳ ימים ר״ח אינו חוזר. וי״א כשמסיים רק ברכת רצה אינו חוזר אפילו לא התחיל עדיין מודים. ועמ״ש בס״ד בניה דוד (בדיני שכחה דהבדלה בתפלה) וכך נ״ל עיקר גם בכאן שאומרו קודם מודים: (ג) וה״ה איפכא ר״ל שאחר שסיים תפלתו אין לו להתפלל נדבה. כמ״ש שם בס״ד: (ד) ואם שכח ולא התפלל ערבית ר״ח והשלים בשחרית ושכח להזכיר. לדידי הו״ל כדלא צלי וחוזר. כמ״ש בבית דוד: (ה) בליל ר״ח, מותר לה״ח לשמש מטתו. לפ״ד האר״י אחר חלות הוא כליל שבת:

פתח ב׳ לתפלת שחרית

(א) מברכין ומתפללין (ש״ע) כסדר כל יום. ואומר יעלה ויבא ברצה. ואם לא אמרו מחזירין אותו: (ב) ואם נזכר אחר סיום הברכה. אומרו קודם מודים: (ג) ואם לא נזכר עד שהתחיל מודים וקודם שהשלים תפלתו. חוזר לרצה: (ד) ואחר שהשלים תפלתו (ותחנוניו שרגיל בהם) וכבר אמר יהיו לרצון אמרי פי אע״פ שלא עקר עדיין. חוזר לראש: (ה) והמסופק אם הזכיר. עמו״ק סי׳ קי״ד שעשיתי פשר דבר בס״ד. שאם אינו יודע אם מתחלה לא היה במחשבתו ענין היום בתפלתו ובתוך התפלה נולד לו הספק מיד, בה״ג ודאי הדר: (ו) אבל אם ברור לו שהיה בדעתו לזכור מעין המאורע בסוף התפלה ולאחר זמן מופלג שכבר סיים תפלתו נפל לו ספק בלבו אם בעת שהיה נ״ל היה זוכר עדיין אם לא. בה״ג לא חשיב ספק כלל (וקרוב לדעת ע״ז כאן) וכמעט הסכמתי. שאפילו אומר עכשיו ברי לי שלא הזכרתי. לא משגחינן ביה אם לא נתעורר הספק מיד בשעתו כאמור. ע״ש מילתא בטעמא: (ז) מיהו ביום בה״ג. י״ל דמתפלל נדבה: (ח) וה״מ בחול. אבל בשבת אין מתפללין נדבה: (ט) ש״ץ ששכח ולא הזכיר ר״ח (בין בלחש בין בקול ושחרית וסיים תפלתו אין מחזירין אותו. ואם לא סיים עדיין חוזר לרצה: (י) ויחיד המתפלל בצבור ושכח. יוכל לצאת ע״י שישמע מש״ץ מלה במלה. אבל אם אינו מכוין לשמוע. לא נפטר ע״י תפלת מוספים אפילו בדיעבד. דלא כר״ע. עמו״ק:

דיני נטילת לולב

(א) יקח (מעומד ובלי חלילה, ואם היה חולץ יטול שנית בלי ברכה) האתרוג בשמאל (ושולט בב׳ ידיו הוי ככל אדם. ואיטר בשמאל דידיה. ואם כל אחד נטל בהיפוך יצא. ואם אפשר יטול שנית בלא ברכה) ועוקצו למעלה. ואח״כ הלולב בימין ועוקצו למטה. ומברך מעומד (רק פ״א ביום. אפי׳ נוטלו כ״פ) ביום ראשון על נטילת לולב שהחיינו ובשאר ימים על נטילת לולב לבד (ויכוין לקיים מ״ע) ויהפוך האתרוג פטמו למעלה וינענע. ויניח הלולב מידו ואח״כ האתרוג. וכשרוצה ליתן לחבירו לברך. יתן לאחר הלולב ואח״כ האתרוג ושוא יתן לחבירו האתרוג תחלה. והי ליכא אחר יקח חבירו ממנו הלולב בשמאל ואח״כ האתרוג בשמאל. ואח״כ יתן הלולב לימין ומברך: (ב) שכח לברך עד שהפך האתרוג. מ״מ מברך כ״ז שהם בידו: (ג) יכול לברך עליו בסוכה קודם התפלה וינענע, ואם אין לו. יברך קודם הלל וינענע. ואח״כ ינענע בהלל: (ד) הנענוע מעומד בחיבור האתרוג ללולב בלא חלילה (ודיעבד אין הנענוע מעכב) וסדרת הלולב נגד פניו ורא*שו למעלה (גם כשמנענע לצד מטה) ומוליך תחלה ידיו מנגדו והלאה ומנענע שם (ושורף העלין בכל נענוע ויזהר שלא יגע ראש הלולב בכותל) ואח״כ מביא ידיו אליו עד שיגעו האתרוג והלולב בחזה ומנענע. וכן יעשה ג״פ, ואח״כ יטה ידיו לצד אחר ויעשה כן, ופניו למזרח בכל הנענועים וסדרן עפ״י האריז״ל הוא, דרום, לפון מזרח. מעלה. מטה. מערב. ובנענוע למטה. תהיה ההולכה למטה וההובאה למעלה. ובנענוע למעלה בהיפוך. ובין כולה ל״ו נענועים. ובכל נענוע יכוין במחשבה לשיקבה״ו לעשות נ״ר ליוצרי ובוראי יתב׳: (ה) אסור לאכול קודם נטילת לולב. ואסור להריח בהדס והאתרוג כל ז׳. ובשבת מותר להריח באתרוג

באתרוג: (ו) בשבת אין נוטלין לולב אפי' הוא ביום א' (ונוטלו ביום ב' ומברך עט"ל. שהחיינו) ואסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו. והאתרוג מותר לטלטל: (ז) אין יוצא ביום ראשון בלולב חבירו. עד שיתנו לו בפירוש. אפי' במתנה ע"מ להחזיר (ואם הנותן אין מקפיד יכול המקבל לתתו לאחר והוא לאחר במתנה ע"מ להחזיר ואם מקפיד אפי' הראשון לא יצא) נתנו לו סתם הוי כאמר ע"מ להחזיר. וכשמחזירו קודם שילא בו בעליו, יחזירו במתנה בפירוש, ולזה לא יתננו לקטן קודם שילא בו הוא או אוחזו בידו עם הקטן: (ח) השותפים באתרוג ולולב. טוב לומר בפירוש שנותן כ"א חלקו לחבירו במתנה ע"מ להחזיר בשעה שיוצא בו. וקהל שקנו בשותפות יכריזו זה: (ט) יזהר כ"א לקנות אתרוג ולולב לבד. ואם יש בעירו אתרוג ובעיר אחרת ליכא כלל, מצוה שישלח שלו לשם ויברך על של קהל:

תפלה נאה משערי ציון לאומרה קודם נטילת לולב

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. בִּפְרִי עֵץ הָדָר וְכַפּוֹת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל. אוֹתִיּוֹת שִׁמְךָ הַמְיֻחָד תְּקָרֵב אֶחָד אֶל אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדִי וְלֵידַע אֵיךְ שִׁמְךָ נִקְרָא עָלַי וְיִירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלַי. וּבְנַעֲנוּעִי אוֹתָם. תַּשְׁפִּיעַ שֶׁפַע בְּרָכוֹת מִדַּעַת עֶלְיוֹן לִנְוֵה אַפִּרְיוֹן לִמְכוֹן בֵּית אֱלֹהֵינוּ. וִיהֵא חָשׁוּב לְפָנֶיךָ מִצְוַת אַרְבָּעָה מִינִים אֵלּוּ. כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל פְּרָטוֹתֶיהָ וְשָׁרָשֶׁיהָ וְתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ. כִּי כַוָּנָתִי לְיַחֲדָא שְׁמָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ. לְיַחֵד שֵׁם י"ה בו"ה. בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. אָמֵן. בָּרוּךְ יהוה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לוּלָב:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

פתח ג' לקריאת הלל

א קורין הלל בדילוג בין צבור בין יחיד, מנהג אבותינו הוא: ב ולענין הברכה יש ג' דעות חלוקות. והלכה כדברי המכריע (הרי"ף ז"ל) שאף היחיד מברך עליו תחלה וסוף, ודווקא כשאומר עם הצבור, והיחיד לבדו אומרו בלי ברכה [וי"א לומר בברכה תחלה וסוף, אפי' קורא חצי הלל וביחיד (ואומר לב' לומר עמו הודו. וכשאין מצוי לא יטריח) ואם בירך לגמור את הלל. יצא]: ג ומ"מ יחזור אחר שנים (אף בימים שגומרים אותו) שיאמר להם הודו ויענו אחריו ראשי פרקים: ד ובצבור. צריך לשמוע הודו. ויאמר. יאמרו מפי הש"ץ. דשומע כעונה ואם לאו לא יצא. או יאמר כ"א עמו בנחת: ה [יסדר לקרותו כצבור. ואם] בא לבה"כ בשעה שאומר הצבור הלל. אומר עמהן (אם עדיין שהות להתפלל בזמנה. דהיינו עד ד' שעות. כך נ"ל) אח"כ יתפלל: ו ואם עומד בפסד"ז. פשיטא דאומרו שם ואין בו משום הפסק. אבל לא יברך ברכת הלל. כיון שמברך ב"ש וישתבח מש"ה בימים שגומרין בהם הלל. לא מצי למכלליה בפסד"ז [רק בין ישתבח ליוצר ובברכה תחלה וסוף]: ז נשים פטורות מכל הלל. ואע"פ שמחמירות על עצמן במצות עשה שהזמן גרמא. ומברכות עליהן ג"כ לת"ד. מ"מ בהלל דר"ח ודאי לר"ה אין נכון להן לברך. כיון דאפי' אנשים לדעת רבים וגדולים לא יברכו וכ"ה העיקר. א"כ הכי דלא לוסיף לנשים נמי. ויש למנוע מזה: ח מצות הלל שבתפלה. לאומרו מעומד [ואסור לסמוך]: ט [הפסיק באמצע הלל אפי' בדבור ושהה כדי לגמור כולו חוזר למקום שפסק. ובהפסיק באמצע ענין חוזר לראש הענין. ואם הפסיק באונס (כגון שלא היה המקום נקי) ושהה לגמור כולו. בחצי הלל חוזר למקום שפסק. ובהלל שלם חוזר לראש ולא יברך תחלה: י קרא למפרע לא יצא. ואם דילג ואמר להלן ונזכר. חוזר למקום שדילג וקורא כסדר: יא א"א הלל בבית אבל (ובחנוכה. אומרו אח"כ בביתו) ובשבת ר"ח שבתוך ז' שנ קבר מתו ברגל. אומרים: יב בב' ראשונים דפסח וב' דשבועות וט' דסוכות וח' דחנוכה. גומר ההלל (וסי' בבט"ח) ובשאר ימי הלל. מדלג לא לבו. אבבהי]:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרֹא אֶת הַהַלֵּל:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יהוה הַלְלוּ אֶת שֵׁם יהוה: יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יהוה: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יהוה עַל השמים

הללויה. הלל זה משה וישראל אמרוהו כשעלו מן הים [פסחים קיז], ורצו לספר בנס יציאת מצרים. שהראה השי"ת ידו הנפלאה בעולם. אשר לו הכח והממשלה להגביה שפלים ולהשפיל גבוהים. ותיבת הללויה כבר נתבאר בפסוקי דזמרה. והוא שיר ושם [עיין זהר בראשית קנב קנג] דרך צווי כללי לכל באי עולם: הללו ביחוד אתם: עבדי ה'. ולא עבדי פרעה מעתה: הללו את שם. עי' בפסוק והאבת את: יהי שם הוי"ה. הנודע עכשיו בעולם (ע"י יצ"מ) כי עד העת ההוא לא נודע שם זה בעולם. שאפי' לאבות לא נגלה בו בכתוב. ויהי שמו זה. מבורך מעתה ועד עולם, על ידינו. שהוציאנו ועשתנו בני חורין וחפשיים מעתה ועד עולם: ממזרח. ע"י הנס הגדול הזה. גדול שמו בגוים המיושבים ממזרח עד מבוא השמש. בין שני הקטבים. כי תחת עגולותם (שהם צפון ודרום כאמתיים) אין ישוב לב"א: רם על. כמו על יקראוהו (והוא כמו זר. אבל זה נפתח כדין. לפי שהוא סמוך) ר"ל רם ועליון על כל גוים ה'. שהכל מודים שהוא סבה ראשונה. וקרו ליה אלהא דאלהיא

הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת:
הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל
מֵאַשְׁפּוֹת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי
עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:
בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לוֹעֵז: הָיְתָה
יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה
וַיָּנוֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת
כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר:
הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם:
חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

לא

דאלהיא. זהו שאמר בב' תוארים גבוהים. רם על. כי ה' עליון נורא על כל הארץ. ומרומם מכל הגוים. ולכן עובדים לאמצעיים. להיות רם אחד אללם. משיעבדוהו בלי אמצעי. ואומרים בלבם, על השמים כבודו אמר נעלה מכ"ש השפלים. ועל כן מודים לשמים ולמזלות. שעליהם כבודו נגלה. וחולק להם מכבודו: מי כה'. המעורר בא כסותר הנחה זאת. שאין לה מקום באומה ישראלית. שבחר לו לעם סגולה. ולקחם לו לנחלה. כשהוציאם מכור הברזל. אז נודע שרוממותו ית' אינו מעכב מלהשגיח בשפלים. אכן הוא הפך דעתם. כי אמנם על השפלים עיני השגחתו ביותר. ובמקום גדולתו של הקב"ה שם ענותנותו. והראיה, מי כה' אלהינו המגביהי שבתו בערבות. ועכ"ז הוא המשפיל לראות בשמים, הגרמים הסובבים את התחתונים. לסדר מערכותם לאפלו. ועל ידי זה הקים כל אפסי ארץ. כמונו כאין כאפס היינו נחשבים בעבדותינו. בשפלינו זכר לנו, להושיבנו עם נדיבי עמים נאספו, אל נדיבי עמו, עם אלהי אברהם: מושיבי, ה' יודי"ן נוספים יש בפ' זו, רומזים לנפש דוד שדר בה' עולמות ואמר שירה, והיא ודאי עקרת הבית (והוא אוז שבבית, עי' פ' שירה): עקרת, אינו סמוך, כמו עקרה, וכן עטרה עטרת, גבירה גברת, עצרה עצרת, ובאור הכתוב, מושיב עקרה, הביתה, מיושבת עם בני הבית, ותהיה אם הבנים שמחה, תחת היותה עזובה ועצובה, ועפ"ד הסוד: עקרת, רחל עקרה (וביא עיקר הבית, כמו שאמרו בני לאה) מבכה על בניה, מושיבה לאיתנה, וחוזרה העטרה לישנה, אז ודאי אם הבנים, לאה רבת בנים, שמחה, והנה מספר תיבות המזמור, אל הוי"ה, הוא בעל הבית: הללויה. הכל חייבים להלל יה בעד אלה הנפלאות:

בצאת ישראל, הזכרים: ממצרים, מבית עבדים: בית יעקב, אלו הנשים, מעם לועז שטופי זמה, שנתנו פתחון זה לאו"ה להוציא לעז עליהן, לומר על גופן שלטו, על נשותיהן לא כ"ש, מי מעיד שלא נגעו בהם המצריים: היתה יהודה, היא אלישבע בת יהודה (לכן הוא לי נקנה): לקדשו, אשה לאהרן הגדל להקדישו קודש קדשים, זהו כינוי הוי"ו, לומר שהשי"ת הקדישה לו והוציא ממנה הכהונה, היא הראיה על קדושת טהרתה, והקדימה כפי קדימת מעלת קדושת הכהונה: ישראל ממשלותיו, אין לך שבט שלא העמיד מלך או שופט שוטר ומושל, ולא היו ראויים להגיע למלוכה ולממשלה, אם לא היו מיוחסין, שאפילו מי שהוא משוערי הרבים, א"ל לבדוק אחריהן, הרי ראיה שנית על יחוס כללות השבטים. זהו לשון רבים. ממשלותיו (המ"ם פתוחה, אין זולתה כזה): הים ראה וינוס, זו ראיה ג' להעיד על כשרותן בכלל איש לא נעדר, כי זכו לנס כזה, מפני שהיו גדורים מערוה, ואלמלא היו בהם פסולים, היה הים שוטפם, וא"ת הים נס מפני ארונו של יוסף שהיה עמהן, ובשבילו נעשה הנס, נגד וינס החולה, לזה אמר, הירדן יסוב לאחור, גם הוא, שכל מימות שבעולם נבקעו, אע"פ שלא עברו בו אז כדי להודיע טבעם בעולם, ולהסיר מהם לזות שפתים: ההרים רקדו, במתן תורה למה תרצדון הרים, א"נ בהתעברות נחלי ארנון, שרקדו הרים שבא"י לקבל את ישראל כשפחה שהולכת לקראת גברתה לקבלה, ונכנסו ראשי הרים במערות שבגבעות שבצד האחר מעבר לנחלי ארנון, ששם היו האמוריים אורבים להם, ונכנסו שני הרי א"י בגבעות שבח"ל ורגלום, וזהו שאמר מתחלה כאילים, שראשו של זה בצד זנבו של זה, וגבעות הם נמוכים, בהם היו מתחבאים האמוריים, ולכך דימה אותן לבני צאן שלא זזו ממקומן, אלא נדמו כבני צאן, שהולכת אחר הרועה ואינה בורחת, ומיושב כל השינוי וכל הלשון. מה לך הים. כעבה שואל, מדוע לא עמדת הים בברית, שכרת לך השי"ת, וישם בריח ודלתים, חק ולא יעבור גבולו, והנך הולך לעשות רצון קונך ודאי: ומה לך לנוס ולבטל רצונו, מפני מי שספק עושה רצון קונו: מלפני, ויהי כמשיב לעצמו, מלפני אדון הארץ בדין הוא שתחולי ארץ: ההופכי, שהופך לצור את אגם מים, שגוזר עליו שלא יעברו בו מים, כמ"ש הפך ים ליבשה, ולהפך בחלמיש שלא ידו ובקעו למעינו מים, הרי א"כ הוא ודאי והכי ספק, דין שידחה הספק מפני הודאי: חולי, ליווי (והיו"ד נוסף, והנגינה מלעיל תחת הא', כמשפט) כמו חולי וגוחי, וי"א מקור, כמו חול תחול, ר"ל חול שלי [מיין ליטערנים, זכיו"ד לשימוש] (והטעם נסוג אחור, ומקמת המלך הסמוך) [שמקום הנגינה מלרע תחת הל' כמשפט, אך מפני אתנחתא הסמוך במלת ארץ תחת הא', נסוג אחור תחת הח', מפני קירוב הטעמים) ותהיה תשובת הארץ, לשאלה המשורר: אדון, שם ב"ן עם ט' אותיות: מפני אלוה יעקב, היינו מחמת שו"ל שי' דכורא: ההופכי, כי הוא ממתק דיני הנוקבא, לזה יש: בו ג"כ יו"ד נוספת כדלעיל: הצור, בחי' דין קשה כסלע: אגם, רבוע אהיה, גי' דם מהפכו למים: חלמיש, ג' הויות וי' פעמים אל (כלול בי' ספירות) הוא יסוד מלא ממתיק את הבשר קודם: למעינו, הוא מעין היוצא מבית ה', ולכן בו יו"ד נוספת, שהוא דכורא, במזמור זה כ"ב תיבות, בחי' נוקבא:

[אומר פסוק לא לנו בשברון לב ובבכי, ויכוין לבקש חסד ה' להושיענו אף שאין אנו ראוים, בעבור שמו הגדול המהולל. ובר"ת וחוס"מ פסח מדלג זה ומתחילין ה' זכרנו] :

לֹא לָנוּ יהוה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ : לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם : וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה : עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם : פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ : אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן : יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם : כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם : יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא : בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא : יִרְאֵי יהוה בִּטְחוּ בַיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא : ע"כ

יהוה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן : יְבָרֵךְ יִרְאֵי יהוה הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים : יֹסֵף יהוה עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם : בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ : הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם : לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יֹרְדֵי דוּמָה : וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

[יכוין לבקש על תשועת כלל ישראל, ובר"ח וחוה"מ פסח מדלג זה, ומתחיל מה אשיב]

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יהוה אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי : כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא : אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא : וּבְשֵׁם יהוה

לא לנו, לא בשבילנו, ובפל הלשון לחזק הענין, שאין אנו כדאין לעשות לנו ים כמו שעשית לאבותינו, כי אם לשמך תן כבוד שלא יתחלל, וכבודך לאחר לא תתן: על חסדך, למען חסדך עם מי שאינן ראויין, ולמען יתאמן דבר הבטחתך לאבותינו, לא תפר בריתך אתנו: עצביהם, ע"ל בפסוקי דזמרה דשבת : ישראל, עי"ש והנה מספר תיבות המזמור זה הוא קל"ד, באחרתי קדל, לשון עורף, כי נתייסד להמתיק האחוריים וקושי ערפה שבקשה לאחותה, גם הוא גי' כ"פ הדני עם ד' אותיות, ורבוע מ"ס המאיר לה, ומילוי קנ"א, ואחוריים דע"ב, רוכב על עב ק"ל, אמנם תיבות הדילוג דראש חודש, הם מנין גף, תרגומו של כנף סודו ידוע בכתוב מכנף הארץ, כי בר"ח הלבנה נסתרת תחת השמש ונעלמת ויש לחוש לקנאת המקטרג (כמ"ש בביאור מאמר הירח, ולזה בא שעיר ר"ח) ועיג"א בישא, לכן לא יגלה כנף, כגפו יבא, ואין ליתן פתחון פה לחילונים לומר איה נא, שם כ"ן, שהוא אלהיהם, ביחוד שהוא היום בסוד איה מקום כבודו וזה אלהינו בשמים (עמ"ש בס"ד בברכת המזון ובפי' פי' שירה) זעיר ונוקביה : כ"ל, הוא כ"א עם התיבה: אשר חפץ, ודאי עשה, תקן, כמ"ש על הפסוק עולת התמיד העשויה: עצביהם כסף וזהב, לעלות על במותי ע"ב לדמות לעליון, כקוף בפני אדם, וגינה אותם בו' קלוות, באמרו פה להם וגו' :

ה' זכרנו, לפ"ד קצת הפשטנים הוא מל' זכירה, ולפי דעת אחרים הוא מלשון זכר, כלומר הזכרים יברך, גם יברך בית ישראל, הם הנקבות (ולא אמר למעלה בית, שאינו מדבר מנקבות וק"ל וכן פי' בס' הזוהר, כי אמנם כאן המזמור מדבר מבחינת אזכורא ותיובא שאמר זכרנו ולא זכרינו : הקטנים, כשהם עם הגדולים בשוה, וזה יהיה ע"י שהגדולים נשמעים לקטנים (במדרגה כי עי"ז נעשין קטנים ק"ו בעצמן, אז ודאי כולם יחד יראי ה', לכן הקדים הקטנים, להורות ענוה שיהיו הגדולים מקדימין אותן לפניהם, כשהשעה צריכה לכך לכבוד שמים : יוסף, אין ברכה אלא בריבוייה : עליכם, כלום אדם זורע אלא להכנים כמה כורים : עליכם, בתי ישראל : ועל בניכם, בנאיכם, הזכרים, לא כדרך שהעולם נוהג שהנקבות מריבות מזכרים, שהם בכלל ברכה, והננם ברוכים לה' עושה שמים וארץ, להרבות הדמות, בעליונים ובתחתונים, ומפרש השמי"ם, זכר ונקבה: שמים לה', מכון לשבתו: והארץ נתן לבני אדם, לשבת יצרה: לא המתים, שבחייהם קרויים מתים (עי' קונטרס יליב פתגם) : ולא יורדי דומה, שומר נפשות היורדות למטה לארץ נשיה, דומו סלה: ואנחנו, ברוכי ה' : נברך יה מעתה ועד עולם. אחר בלי הפסק, לפי הצדיקים במיתתן קרויים חיים, וגם בקבר שפתותם דובבות, לפיכך הללויה, תמיד והנה תיבות אני מזמור זה, ק"ה, כמנין כ"א אלהיהם זה שמי לעולם בדילוג הנ"ל כאמור, נמצא כלול מדת לילה ביום :

אהבתי. כי גם בעת צרה. וקבלתי יסורין מאהבה. כי אלהים חשבה לטובה. לפיכך. ישמע קולי ותחנוני כי יודע שאני אוהב ובפי כן לבי. אבל בשינה נאמר כי יחנן קולו אל תאמן בו (עמ"ש בס"ד במכתב אלהים) : כי הטה אזנו לי לשמוע אף בפי בעת הרוחה : ובימי. הטובים שהם שלי. וזה חלקי מכל עמלי (משא"כ הרעים אינן נחשבים ימים. כמ"ש איוב. היום היאיכי חושך, ואמר הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו לי. ירצה שנחל רוח בימיו כי לא ראה בהם טובה וכולן נחשבו לילות של עמל. ולשוא מנו אותן לו. ובמספר ירחים בל יבואו. אחר שלא היו בהם ימים מאירים) : אקרא. לאלהים עליון לא הייתי בוטח בהצלחת זמני. לא אמרתי בשלוי בל אמוט. תמיד קראתי אליו מגרה, כאילו כבר היא מלויה. ואמרתי אפפוני הקיפוני חבלי ולידי מות : ומצרי (מקונן מן המגר) מצאתי. להווה שהייתי מפחד תמיד לעתיד : צרה ויגון אמצא רואה את הנולד. כי לא לעולם חוסן : ובשם ה' אקרא. הקדמתי תפלה לצרה (ידעתי מות תשיגני

אֶקְרָא אָנָּה יהוה מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יהוה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר
פְּתָאיִם יהוה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יהוה גָּמַל עָלָיְכִי:
כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יהוה
בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל
הָאָדָם כֹּזֵב: ע״ב

מָה אָשִׁיב לַיהוה כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת
אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא: נְדָרַי לַיהוה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה
נָּא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יהוה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה
יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי:
לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא: נְדָרַי לַיהוה
אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יהוה בְּתוֹכֵכִי
יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

קיז הַלְלוּ אֶת יהוה כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: כִּי

מי גבר יחיה ימלט נפשו מיד שאול סלה) : אנה (מלעיל). על כן הנו״ן דגושה [ואל״כ. לא יתכן דגש] ה׳. אם הגוף לא
פלט : מלטה נפשי. מדינה של גיהנם : חנון ה׳. בהשפעת טובה. חן וחסד חנה הוא (שאין לבריה חוק). שאין לבריה
חוב עליו : וצדיק. בדינו ומשפטיו : ואלהינו מרחם. אפי׳ מד״ה כלולה ברחמים : שומר פתאים. (האל״ף נחה) שאין בהם
דעת והתבונה להשמר מהפגעים. עיני השגחתו עליהם ביותר. לפי שאינן בוטחים בחכמתם וגבורתם : דלותי. (מלרע)
אף אני הייתי דל בדעת ובכח. לפיכך ולי נאה להושיע על כן אמרתי. שובי (מלרע) [שהוא מדבר בעדו. ולא לווי לנקבה]
נפשי למנוחיכי. (מקובץ מן מנוח) במנוחות שונות. ביום טובה היה בטוב. וביום רעה ראה למצוא הנוח אשר ייטב לך.
לחסות בה׳ כי הוא הגומל עליך חסד. בין בטובה בין ברעה. סוף סוף הטוב כרוך בעקבה כי בזה. חלצת נפשי. ממיתת
עולם. ע״י יסורי עוה״ז : את עיני מדמעה. שלא ימותו בני בחיי. או י״ל שלא ימות הוא קודם זמנו ותלך אשתו (שחביבה
עליו כבבת עינו . וכמ״ש לנביא מחמד עיניך. זהו עיני ל׳ יחיד) שלא תהיה אלמנה ולא הבא דמעתה עליו : את רגלי מדחי.
שלא לקיתי בממוני שהוא היקום המעמיד האדם על רגליו . ע״ד באמר לאיוב. כי ע״ז בחרת מעוני : אתהלך לפני ה׳
בארצות החיים. אמרו רז״ל [יומא עא] זה מקום שווקים. כגון צור וחברותיה. תמן זולא תמן שובעא שחייהם חיים. לא
כיושבי כפרים שחייהן אינם חיים. לפי שסמוכין על הפלטר. כמ״ש (מנחות קג) על הפסוק והיו חייך תלויים. ויאמר
אע״פ שהייתי מתגורר בארץ פלשתים בין יושבי כרכים שיש בהם גזל ועריות (מתוך שבעים כל טוב שמנו . באין לידי
הרגל עברה) התהלכתי לפניו . ולא למדתי דרכיהם ונזירותי ותכונתי גם זו לטובה. היא גרמה שהאמנתי כי אדבר. את
אויבים בשער התורה. לפי שאני עניתי מאד. עניה בדרך כחי, ע״ד טוב לי כי עוניתי למען אלמד, שאין התורה נקנית אלא
ע״י יסורין ואינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, ולא תמצא בארץ החיים (הנזכר) : אני אמרתי שקר לאחימלך
בשם שאול : בחפזי. לברוח לא יתכב לי אגם : כל האדם כוזב שהפזו על נפשו . מספר תיבות דילוג הלז עם הכולל .
כשם אכדע״ם. גבורה קשה שלא לעורר ינון ולרה בזמן כפרה, ומספר אחרית המזמור נ״ן (עי׳ לעיל בברכת ישתבח ובשים
שלום) נעול . ביום החודש יפתח :
מה . גמול : אשיב לה׳ כל תגמולוהי . (ע״ד הארמית עלוהי . ידוהי) תגמוליו שעלי חוב גדול ואין לי מה לשלם : כוס
ישועות אשא. להזכיר עליו חסדיו וישועותיו : ובשם ה׳ אקרא . הבו גודל לאלהינו . לשבח לשמו . חסד ומשפט
אשירה. וא״א שירה אלא על היין : נדרי לה׳ אשלם. תודות לו : נגדה. יאמרו בעלי פשט הה״א נוספת. ויעמדו משתוממים במלת נא
היתרה ויסרסוה. עוד יוסיפו דבר כרה בלמ״ד לכל, אבל חכמי האמת לא יקרם עון יתור ולא ימלאם חטא גרעון וחסור. סוד
ה׳ ליראיו מסור. כי בהא כאן הה״א שהיא אחרונה שבשם, והוא נא הזכורה למעלה שהיא נגד פניו תמיד (בסוד ברוך אהה
לנוכח פני ה׳. כמ״ש בהקדמה) ונקראת כנסת ישראל, וזו לכ״ל עמו שכלולים בה נפשותיהן : לה׳ אשלם וזה אלא ידי חובתי
לה׳ : יקר בעיני ה׳ . אע״פ שלמתי קלת חובתי, כן אברכך בחיי. טוב חסדך מחיים : המותה. גי׳ ד׳ מילואי אהיה עם
התיבה : לחסידיו . יקרה היא מפנינים, שמעלין מיין נוקבין להבא ואימא, ולדרך הפשט יאמר ע״ד ויקר דמם בעיניו. לפיכך
עושה להם נסים, שלא ימותו בלי עתם : אנה ה׳. כיון שהזכיר המיתה נתיירא, לפי שלא הי״ל חיים בעוה״ז כנודע כי הוא
מבחי׳ שם ב״ן. ומאן דנכית ליה כלבא מחבלא מידחיל, התחיל לבקש על עצמו, כי הוא עבד נאמן והדר מפרש לה : עבדך.
ביסוד דידה ב״ן שהוא אמתך, ולכך. פתחת למוסרי. הם רות ונעמה, כמאמר רז״ל . ולדרך הדרש יאמר, אני עבדך .
אע״פ שלא זכה לי אבי כי כונתו היתה לבוא על שפחתו. עליה אמר הן בעון חוללתי . מ״מ אני עבדך ילד שאני בן אמתך
שאמי היתה כוונתה לטובה : פתחת למוסרי. על הגאולה ועל התמורה : אזבח תודה. שהכשרת אותי לבוא בקהל לזה . ג״כ
חזר עוד לומר נדרי אשלם. בעד זה החסד הפרטי. והוא נוגע לכל עמו. כי המלך חשוב ככל העם. וזו שסיים . בחצרות בית
ה׳ . שהיתה לו ישיבה בעזרה : בתוככי . יו״ד נוספת . ורמוזה ככר . והנה מספר תיבות המזמור בכלל י כד׳ מלויי הוי׳ה
ובצירוף ב׳ היתרים בקודש היא ג״כ עי״ן . להשלים תרין עיינין :
כל גוים . הם שונאים הגוים : האומים. בני עשו שנקרא לאום. על כולכם לכללו ולשבחו : כי גבר עלינו חסדו . שהגביר
גבולות

גָּבַר עָלֵינוּ ׀ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יהוה לְעוֹלָם הַלְלוּ יָהּ׃

[הש"ץ אומר הודו יאמר נא כל"ת. ואח"כ הצבור. והומר הש"ץ יאמרו נא. והצבור עונים הודו יאמרו נא. והש"ץ אומר יאמרו נא הכ'. ועונים הצבור הודו. יאמרו נא. ונהוגות מנענע הש"ץ והצבור בהודו בכל תיבה לכד השם. ג"פ הולכה וג"פ הובאה לרוח א'. וכן בהודו שבסיף הלל]:

הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יהוה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

יריעות שלמה

הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו יאמר נא ישראל כל"ת י"ל הכוונה דהנה ידוע מאמרם ז"ל דחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה והיינו מטעם כיון דגם הרעה של הקב"ה בוודאי טובה הוא כי מאתו לא תצא הרעות רק האדם סובר שהוא רעה חליל' אבל באמת הוא טובה וכ"ז אם אדם ידע זאת ואומר שהוא בוודאי לטוב' אז יהיה כן אבל אם האדם מתרעם כשיגיע אליו רעה חליל' וצועק שהוא רעה אז חליל' יתהפך לרעה מוחלט וזשה"כ הודו לד' כי טוב כי לעול"ם חסדו אף אם עושה דבר לפעמי' שנראה שהוא רעה ג"כ חסד הוא ויהי' מזה טובה רק באופן יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו שהם יכירו ויאמרו שהוא חסד וטובה אז בוודאי יהי' כן ודו"ק וא"ש:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ׃ יהוה לִי לֹא
אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם׃ יהוה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי
אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם׃
טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים׃ כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי
בְּשֵׁם יהוה כִּי אֲמִילַם׃ סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יהוה
כִּי אֲמִילַם׃ סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם
יהוה כִּי אֲמִילַם׃ דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוה עֲזָרָנִי׃
עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה׃ קוֹל ׀ רִנָּה וִישׁוּעָה
בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יהוה עֹשָׂה חָיִל׃ יְמִין יהוה רוֹמֵמָה
יְמִין יהוה עֹשָׂה חָיִל׃ לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ׃ יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי׃ פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי

צדק

גבולות למספר בני ישראל. כי בזה יוכל להקריב ע' פרים בעדם: ואמת ה' לדקת פרזונו בישראל. גם זו לטובת האומות בכללם (כמש"ל בהקדמה באורך) למען ידעו ויכירו יד ה'. ותתפשט תורת אמת לעולם. שיתקיים כי לא נבראת אלא בשבילם ותיבות זה המזמור י"ו. בחי' ו' קצוות כלולים מי' ספירות:

הודו. (עם שיש דעות שונות בדרז"ל [פסחים קיז] על מה נאמר. כולן דברי אלהים חיים. והוא מדבר להווה בגלות. ורומז לעתיד בגאולה. והוא הטעם שכופלין אותו) יאמר לכלל עם ישראל: כי טוב לכל שנוגה תוכחתו של אדם בטובתו. כי לעולם. בכל מדה שהוא מודד חסדו הוא (עי"ל בהקדמה ובמעמדות)[: ישראל. בית המלך. ולא זכר בו בית. לפי שנחרב ביתו. ולא נשאר שם זרע משפחתו. משא"כ בבית אהרן. שיש בהם ידועים עוד היום: כל"ת. כי לא יסור. מחוקק מבית דוד: יראי ה'. חושבי שמו ודורשי התורה. כי לא תשכח מפיהם:

המצר. (מפעלי הכפל [שהשורש אחד] ולרבים. מצרים): במרחב הפך המצר: בעוזרי. עם עוזרי: כאדם. הגדול בענקים: בנדיבים. נדיבי עמו. האבות בכלל. כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אף כי תמה זכות אבות: סבבוני סבוני. סבבוני. בג' מלכיות: אמילם (קמוץ לרשב"ע (ולרד"ק פתוח) במקום ניר"י. כמו ילבשם) אכריתם: סבוני. במלחמת גוג. כדבורים. שאחר עקיצה הם מתים: דועכו. (מצלה נזכר פועלו) כבו: כאש קוצים שכבו מהר: דחה. שתי דחיות. להפיל הנפש עם הגוף יחד: עזי עיין בשירת הים: קול רנה גו'. מהו קול הרנה. ימין ה' עושה חיל. כך ירננו: חיל. כח ועושר: ימין ה' רוממה. לא שבה אחור מפני אויב: עושה חיל. להביא עליהם חיל גוים: לא אמות. עוד כשאחיה (דרך אחר. עי' קונטרס יליב פתגם): ואספר. כי לא המתים יהללו יה: יסור. ומה שנתיסרתי בעוה"ז בגוף ובממון. הן הנה היו נסבה לטובה. שלמות נלחי לא נתנני: פתחו לי שערי צדק. אתם החכמים והיודעים. דרך תבונות

הודיעני

צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ׃ זֶה הַשַּׁעַר לַיהוה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ׃ אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה׃ אודך אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה׃ אבן מֵאֵת יהוה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ׃ מאת זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יהוה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ׃ זה

[בסוכות . מנענע הס"ן והלבור בכל תיבה לבד בשם . לב' רוחות . ו' פעמים בהולכה . ו' פעמים בהובאה]

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא׃ אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא׃

אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא׃ אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא׃

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יהוה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יהוה׃ ברוך אֵל יהוה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ אל אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ׃ אלי

[בסוכה מנענעים פ"א כנ"ל] הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הודו

יְהַלְלוּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ [כ"ה באבודרה"ם . וברע"ב ליתא גם תיבת אלהינו] כָּל מַעֲשֶׂיךָ . וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ . וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ . כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר . כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל . בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת׃

יש נוהגין לומר בר"ח אחר הלל פסוק זה

ואברהם זקן בא בימים ויי ברך את אברהם בכל : (ויאמר) זבדי"ה ישמרני ויחייני כן יהי רצון מלפניך אלהים חיים ומלך עולם אשר בידו נפש כל חי אמן . יאמר ג"פ

הודיעני . להכיר לדק משפטיו ודיניו . ואודה יה . כי הוא אל אמונה . זה . תשובת היודעים . או הוא כמשיב לעלמו : השער אחד הוא . שבו מתייחדים כל השערים הנעלים: לה' הוא . והרשה ללדיקים שיבואו בו . לא כמלך ב"ו שאין משתמשין בשרביטו : עניתני . בקראי אליך . ואודך שעניתני . כדי שאקרא אליך ותענני . לפי שהקב"ה חפץ בתפלתן של לדיקים : אבן . אבן ישראל: מאסו הבונים ויועלי ארץ הבונים חרבות למו : לראש פנה . ליסוד פנת הבנין . לוקחים אבן גדולה ויקרה : מאת ה' ככה יאמרו המואסים לעתיד : הוא נפלאת . נעלמת מעינינו . כי החושך יכסה ארץ . ומשיבים להם . זה היום עשה ה'. לנו שישבנו בחושך ביום שלהם : נגילה ונשמחה בו . ולא יתערב זר בשמחתנו . לכן יום ה' הוא חושך ולא אור במושבותיכם :
אנא ה' הושיעה נא . לכן בני העולם . והוליאם מן החושך . כך יאמרו ויתפללו עם נושע בה' : אנא הלליחה. להבונים שיכירו וידעו סכלותם במאסם לאבן יקרה . ויתחרטו ויעו שכם אחד לעבדך ללכת באור ה' יחד :
ברוך . יענו הכהנים העובדים במקדש : ברוך הבא . למלא ידו לה' ולהתברך בשמו : ברכנוכם . ברכנו אתכם : מבית ה'. האיר לעולם . שיאיר אפלתכם : אל ה' ויאר . מי שהאיר לנו . אסרו . קשרו הכבש (הקרוי חג . כמו חגים יקיפו) לעולה . עד שהביאוהו לקרנות המזבח לעשות זבחיכם לרצון על מזבחי . כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים : אלי ואודך . על התשועה מהחושך : וארוממך . על ההללחה לשבת בקרן אורה : הודו . כל באי עולם . והנה מספר תיבות מזמור הלנ קל"ח. רומז על הקץ שיהיה בהחבר א' אותיות הויה אדני . ותיבות הכפל הם כמספר שם ס"ג . למתקו :
כל מעשיך כנ"ל ' ות"ש בבית תפלה על עצות הוא . ועלו"א : יוד כו' . כנור בעל שמונה נימין . ועם יהללון . ולזמר . הוא בעל עשרה נימין . כמו שיהא לע"ל . מספר תיבות זה הנוסח מ"ד . כרבוע אהיה . ותיבות ברכה שלפני ההלל. כנגד י"ב לירופי הויה . ועלה מנין כל התיבות שבהלל . מכוון למספר תיבות תפלת י"ח (עם כ' שמות המשלימים המספר . ואם תמנה גם ה' שפתי תפתח . תלרף ד' אותיות השם) הרי כאן הלל גמור . כמי' שם אדנ"י. תפלה לדוד . ודי בזה לנבון :

(א) אומר קדיש שלם על תפלת י"ח : (ב) כאן ראוי לומר שיר היום וכן הנהיג הרמ"ע ז"ל :

פתח ד לקריאת התורה

(א) הוציאין ס"ת וקורין בו ד' בפ' התמיד ור"ח אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא: (ב) קורא כהן ג' פסוקים שהם וידבר לו ואחרת ולוי חוזר וקורא ואמרת וקורא את הכבש הא' ועשירית האיפה. ישראל קורא עולת תמיד עד ובראשי חדשיכם ורביעי קורא ובר"ח עד סוף פרשה: (ג) אומר ח"ק על הקריאה אשרי ובל"ג (יה"א למנצח) ואומר ח"ק על סדר קדושה ומוללין תפילין ואם השעה דחוקה יוציא ממקומן:

פתח ה. למוסף

(א) עומדין להתפלל מוסף ג"ר. אח"כ אומרין קדושת היום:

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

בקי"ץ מוֹרִיד הַטָּל: בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְרוֹפֵא חוֹלִים. וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת. וּמִי דוֹמֶה לָּךְ יפסיק מעט מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה: וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה. כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתַתָּ. זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם. בִּהְיוֹתָם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ

יריעות שלמה

ראשי חדשים לעמך נתת זמן כפרה לכל תולדותם וכו' זכרון לכולם יהיו זבהי ותשועת נפשם מיד יזונא וכו' כ"ז אינו מובן כלל. חדא מ"ש לכל תולדותם למה הזכיר כאן לשון תולדות חול"ל זמן כפר' לכולם גם מ"ש אח"כ זכרון לכולם יהי' ותשי' נפשם מיד שונא אינו מובן כלל אך נראה להבין הענין דנראה דעיקר כפר' ר"ח הוא על עון קרי שהעון קרי גורמין שהניצוצו' הקדושו' שהיו ראוין להוליד בישראל נופלין לקליפה ומזה נולדין כל הקליפו' והרוחו' והלילין ואם לא הי' מוציא זרע לבטל' הי' מוליד זה בישראל והי' הקדושה מוספת והולכת וע"י שהוציא הזרע לבטלה נתמעטת הקדושה ונוספה הקליפה

ר"ח. תיבות נוסח זה קע"ד. ובצירוף ח' אותיות השילוש גי' יעקב כמו שהוא רמוז אלל ברכת הלבנה וכמש"ל בסוד ה"ה. לפיכך נרמז גם בתפלת ר"ח ביחוד שהעליה בו היא לנוקבא כלבד גם הוא גי' ק' אדני המשכן ושם אכדט"ם: רהטי. תרין יעקב ויוסף דמתחדתי לסיהרא: כפרה. שהשעיר ר"ח מכפר על טומאת מקדש וקדשיו. ונאמר בו ואותו נתן לכם לשאת ר"ת עון העדה וע"ד הסוד: כפרה. מל' אכפרה פניו לקנה פני זעם שלא יביט בעין רעה בעם (שנזכר שכוללת כל תולדותם

זבחי רצון. ושעירי חטאת לכפר בעדם. זכרון לכלם יהיו. ותשועת נפשם מיד שונא. מזבח חדש בציון תכין. ועולת ראש חודש נעלה עליו. ושעירי עזים נעשה ברצון. ובעבודת בית המקדש נשמח כלנו. ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך. האמורים לפני מזבחך. אהבת עולם

יריעות שלמה

והטומאה ועליו נאמר למען ספות הרוה את הצמאה והנה ענין זה דומה למיעוט הירח דידוע דישראל נמשלו ללבנה ולכך הירח מתמעט והולך כמו המוציא ז"ל שנתמעט הקדושה מועט אחרי מועט ומוסיפכה בקליפ' אך כשמגיע ר"ת אם ישראל רואין לתקן עון זה והיו מביאין קרבנו' לכפר על זה ואז היה הקב"ה מוציא מהקליפו' כל הניצוצו' הקדושות שבלעי' ואז היתה הקדושה כיסס' והולכ' ואז מתחיל הירח להתגדל פעם אחרי פעם ואז בא מניצוצו' הללו בישראל ומתוספין הרבה בישראל ונתקיים בהם לא יהיה בך עקר ועקרה והכל יולדים הרבה וולדו' ואין הקטנים מתים אך להיפך כשמתחיל הירח להתמעט וזה מורה על הוצאו' ז"ל וזה מורה על התמעטו' ישראל אז מתים הבנים הקטנים כמאמרם ז"ל שבעון זה בנים של אדם מתים כשהם קטנים והיינו מדה כנגד מדה כמו שהוא מועט את הקדושה ואת ישראל בטפו' הללו שהיו ראוין להוליד בישראל כן נמי נענשין למעלה שממעטין אותו נ"כ ונתמעטו ישראל יותר ע"י מיתת הקטנים ולכך כשבא ר"ח נקבע זמן זה לכפרה על זה ולכך איתא במדרש ובטור הל' ר"ח שמתחלה היה ר"ח יו"ט לישראל וכשעשו ישראל את העגל נטלו מהם וניתנה לנשים ולמה דוקא ר"ח נטל מהאנשים ולא שאר יו"ט אך הוא הדבר אשר דברנו שר"ח הוי יום הדין וזמן כפרה על הוצאת ז"ל ועל מועט הקדושה והוספ' כח בקליפה ויש לכוין זה במאמרם ז"ל במס' שבועו' ששעירי ר"ה מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו דהיינו הנ"ק שנפלו בקליפה זה הוי טומאת מקדש וקדשיו שהמה קדושים והבן זה. והנה לפי"ז ידוע שיום הדין אין שייך לעשותו יו"ט מכח מידת הדין וכמו שר"ח לא נקרא יו"ט בעצם שאינו זמן שמחה אך קודם חטא העגל שכבר חזרו כל הנ"ק לקדושה ולא היה בקליפה שום נ"ק ולכך היה גלות מצרים כדי לברר הנ"ק כמו שכתב האריז"ל ובשעת מ"ת נשלם הבירור עד שכל הקדושה הי' עומדת בהר סיני לקבל התורה ולא נחסר ממנה שום שמץ ולכך לא היה נצרך אז שר"ח יכפר לכך היה ראוי להיו' יו"ט אף להאנשים אך כשחטאו בעגל ואז חזר הנ"ק לתוך הקליפה ואז חזר עון זה של הוצאת ז"ל למקומו ואז נצרך יום ר"ח לכפרה ולכך כיון שהוא כיום הדין אין שייך לעשותו יו"ט ולכך ניתן להנשים כיון שהם נקיים מעון זה כמאמרם ז"ל זה יצרו מבחוץ וזה יצרו מבפנים ולכך כיון שאין בנשים עון זה של קרי וא"צ לכפרה בר"ח לכך שייך להיו' נשאר אצלם ר"ח ליו"ט והנה מה"ט נראה מה שנתקן שבשבת שמברכין הר"ח מתפללים העולם תפלה על קרי שיחזור הקב"ה לקדושה ומה ענין זה לזה ונראה שהוא מה"ט שר"ח מכפר על זה ועל זה מורה הוספת הירח ומיעוטו וזהו שתקנו לנו אנשי כנה"ג בתפלה ראשי חדשים לעמך נתת זמן כפרת לכל תולדותם לכפר על הילדים הקטנים שישראל מולידין שלא יהיו נענשים בעון הקרי ולא יהי' שום מועט בישראל רק יתוספו ישראל תמיד כדרך הירח שמוסיף לא כמעוטו שנתמעט וזה שנתקן שם לומר וברית אבות לבנים תזכור היינו הבנים הקטנים יהי' נזכר להם ברית אבות הראשונים מיהו אף שעיקרו נתקן לעון קרי מ"מ ע"י תיקון עון זה שהוא גדול שבכל עונות אם ישראל מתקנין חטא זה אז זה עולה לרצון מאוד לפני הקב"ה ועי"ז הוי עת רצון לזכות אף לשאר הטובות שצריכין ישראל עצמן ולאו דוקא על הצלת הילדים הקטנים רק נזכרים לפני הקב"ה גם לשאר דברים כגון חיים ופרנסה גאולה וישועה ולא מיבעיא תשועת הגוף רק אף תשועת הנפש בדין עוה"ב הכל תלה בזה שהרי הקב"ה רצה להטיב לרשעים ג"כ רק כיון שמלך במשפט יעמיד ארץ ואין המקטרג מניח להטיב לחייבים והיינו כיון שישראל עצמן חטאו בעון קרי ובזה מוסיפין כח במקטרג כי בזה הוי עיקר חיותו וא"כ האיך יזכו ישראל שהמליץ שלהם ינצח ויתגבר על המקטרג אם הם עצמן מוסיפין כח בשונא שלהם וכמו בעוה"ז אם יעמוד אחד להרוג את חבירו ויבוא השני לעזור לו כן ה"נ הוי למעלה אך אם ישראל מתקנין עון קרי ואז מחלישין כח המקטרג בזה אז מתגבר המליץ יושר ויכלו לזכו' אז הן בעניני הגוף והן בעניני הנפש וזה שאמרו שראשי חדשים הוי עיקרו זמן כפרה לכל תולדתם לכפר על הילדים הקטנים מיהו אינו על זה דוקא רק בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון שהיו עולים לרצון לפניו ית' אז זכרון לכולם יהיו לא להילדים הקטנים לבד לטובתן רק אף להגדולים היו זכרון לטובה לזכות בכל מה שהיו צריכין כי הזכרון לפניו ית' זה עיקר הטובה כמש"כ ונזכרתם שם לפני ד' אלהיכם וז"ש זכרון לכולם יהיו ולא תימא דוקא בעניני הגוף לבד רק אף בעניני הנפש ותשועת נפשם מיד שונא הידוע הכל נעשה אז כל זה גודל מעלות ר"ח בעת שהיו ישראל על אדמתן יה"ר שיהי' כן במהרה בימינו ויקוים בנו ונשלמה פרים שפתינו אמן סלה :

תולדותם ודאי) כמ"ש במאמר מיעוט הירח יע"ש: זבחי רצון. עולות ע"ש ונרצה לו : ושעירי. כליל בוי"ו. עלו"א : לכפר בעדם. בעד התולדות ג"כ: זכרון. ע"ש ובר"ח וגו' והיו לכם לזכרון: לכולם יהיו. כ"ס הנוסח הנכון והיינו לי בקשה אלא גילוי הזכרה כלומר לכך באו קרבנות ר"ח כדי שיהיו לזכרון ועלו"א: לכולם. על תולדותם הנ"ל : מיד שונא. הידוע האמור בענין הגר הגורר ומבואר שם במאמר הנ"ל: מזבח כו' תכין ונחזור להקריב כפועל בשנים קדמוניות: מזבח. גי' אל הויה: חד"ש. ב' מילואי אהיה קס"א קנ"א: בציון. הוא יוסף: ועולת ר"ח. אלינו עולות שנקראין עולה. עלו"א. ורומז גם למ"ש בס' יחזקאל. וביום החודש פר בן בקר תמים וכתוב למעלה מהענין ועל הנשיא יהיה העולה גו' ובחדשים : ושירי דוד. לא נזכר בשום תפלת היחיד כ"א בר"ח כי זמנו הוא סימנו דוד מלך ישראל חי וקים את בלי וי"ו כן הוא

תָּבִיא לָהֶם. וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכּוֹר: וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה. וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: אֶת מוּסַף יוֹם רֹאשׁ הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ. עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ. כָּאָמוּר:

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עוֹלָה לַיהוה פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ. וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. חַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה. לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה. לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. לִמְחִילַת חֵטְא. וְלִסְלִיחַת עָוֹן (וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע). וִיהִי הַחֹדֶשׁ הַזֶּה סוֹף וָקֵץ לְכָל צָרוֹתֵינוּ תְּחִלָּה וָרֹאשׁ לְפִדְיוֹן נַפְשֵׁנוּ: כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל הָאֻמּוֹת. וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם (מְהֵרָה) בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: אמן

מודים

הנוסח הנכון: מוסף. כל קרבנותיו כמ״ש בעולת: ונסכיהם. כולל השמן (עי׳ תי״ט פ״ט דמנחות): ושני תמידין. אגב המוספין נקטינהו דלא תימא זהו קרבן חובת היום. תו לא: כהלכתן. כדין עולות א׳ לפני המוספין וא׳ לאחריהן ולאחר כל הקרבנו׳: לטובה ולברכה כו׳. י״ב לשונות. נגד י״ב חדשי השנה. שסודם בי״ב צירופי הויה. וכוי״ו שהו המלאה בעצמה, ובהתעוררת מוסיפין א׳. נגד מלואה בא׳: בחרת מכ״ה. שהם מונין לחמה. וישראל ללבנה המושלת ביום ובלילה. עיין בבית שמש: וחוקי. שעיר ר״ח חק הוא לישראל. ואין אנו רשאין להרהר אחריו. גם ר״ח הוא חק (סודו מפורש לעיל כ״פ) ולא יעבור גבולו בית שמש: קבעת. שהקב״ה הסכים ע״י הקובעים אותן. כמ״ש [ירו׳ כתובות פ״א ה״ב] על הפסוק לאל גומר עלי. וכן כתיב אשר תקראו אותם: ישראל. דמקדשי לר״ח:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.(צוּרֵנוּ) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר: נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ. וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ. וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

בשבת חנוכה אומרים כאן על הנסים

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרֵךְ וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא(תָּמִיד)שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה. וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב. הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה הָאֵל הַטּוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

ברכת כהנים

לש"ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יהוה יחית פניו נגד ההיכל וְיִשְׁמְרֶךָ נגד ימינו יָאֵר יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ נגד שמאלו יִשָּׂא יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ נגד ימינו וְיָשֵׂם לְךָ נגד שמאלו שָׁלוֹם נגד ימינו: ועונין כי"ר

תפלה זו טוב לומר בשעה שאומר החזן ברכת כהנים

בשפס"ן אומר יברכך יאמרו הקהל זה "אל "נא "קרב "תשועת "מצפך — אנקת"ם

בשפס"ן אומר יאר יאמרו הקהל זה "פחודך "סר "תוציאם "ממאסר — פסת"ם

בשפס"ן אומר ישא יאמרו הקהל זה "פדה "סועים "פתח "סומים "ישעך "מצפים — פספסי"ם

"דלה "יוקשים "וקבץ "נפוצים "סמוך "יי "מפלתינו — דיונסים

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד (יַחַד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד. וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם: וְטוֹב יִהְיֶה בְעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ בְּרוֹב עוֹז וְשָׁלוֹם:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וְשִׂפְתֵי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה. פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַקָּמִים וְהַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שלא תעלה קנאת אדם עלי. ולא קנאתי על אח"ים. ושלא

אכעוס היום . ושלא אכעיסך . ותצילנו מיצר הרע . ותן בלבי הכנעה וענוה . מלכנו ואלהינו . אלוה כל בשר . יחד שמך בעולמך . בנה עירך . יסד ביתך . ושכלל היכלך . קרב קץ ביאת משיחך . פדה עמך . שמח עדתך] :

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ . הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי :

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי :

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל אָמֵן :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ : וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת : וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת : יהיו לרצון וכו'

(ב) גומרין שלש אחרונות. מחזיר ש"ץ התפלה בקול. ואומר קדושה של חול. וכ"כ גם הר' דוד אבודרהם. אמנם הרב"י העיד שמנהג ספרדים להתחיל בקדושת כתר. וגומרין כשל חול. ואומר קדיש שלם: (ג) פטום הקטורת עלינו קדיש יתום: (ד) שיר הכבוד. ברכי נפשי [תהלים קד] (ע"פ מנהג הנכון. וא"ל שיר היום. אם לא בתפלת השחר. כמ"ש שם) קדיש. ונפטרין לבתיהם לשלום. ואחר דיני תפלת מוספין בין דר"ח בין די"ט. שוין לדין תפלת מוסף דשבת לגמרי. ויע"ש כל הצריך: (ה) טעה במוסף מחזירין אותו. בין יחיד בין ש"ץ:

פתח ו' לעבודת קרבן מוסף דר"ה

אמר יעקב.בעברי על סדר עבודה דמוסף ראש חדש האיטנקי ראיתי והנה עלה קמשונים. חדשי' ושינויים שונים מוסיף על הראשונים.יהשמטו' וקלורים עשרת מונים ואבארם אחת לאחת למלא השכון לדק ולמל' החסרונים. בעזר הנותן כח ליעף ועצמה לאין אונים. א לא זכרו זמן הקרבת המוסף . והכניסו בערבובי' מוספי ר"ח עם הרגלים. והם בקצה אי' אינם שוים : ב בענין פיים.אמת הדבר דמשמע שמוספי ר"ח שוין לשל שבת בזה . שהזוכין בתמיד של שחר זוכין בהן.מ"מ צריך ביאור איך יספיקו י"ג כהנים הצריכין לכבש אי' בלבד.וכאן יש ז' . מלבד הפרים שצריכין כ"ד לכל א' מהן בפ"ע.והאיל י"א.יהשעיר. הרי כאן קצור גדול.ועם שאין ראיה גמורה לברר דבר זה . מ"מ מדכי ר"ח.פיים פעמים י"ג כו . ש"מ הכל לפי צורך היום וירא' שהיו נמשכין בפיים דתמיד כ"ד כהנים המספיקין כדי עבודת הפרים.והראשוני' מהם שזכו בתמיד . קדמו לזכות בעבודת שכנגדן בפרים ובכבשים.וכן לאיל ולשעיר.אבל מן השאר לא עשו אחרים . אלא אלו בלבד כ"ד לכל היותר . ואחר שעשו עבודת בהמה א' מן המוספין . חזרו אותן עצמן לאחרת.ועשו כמו כן לכולן עד תומם . ג בשחיטת המוספין וקבלת דמם . שתקו מדין קדימה. אם אמנם זכרו שדם חטאת קודם בזריקה . ומדוע א"כ הורע כח שחיטתו. ולא נברו תחלה שהוא קודם בה . כדי שיבוא דם חטאת תחלה ליד כהן הזורק.ולא יצטרך לעבור על המצוה . ועוד . כפי' שנו . זה בנה אב שכל החטאות קודמות.ואפי' בהקרבן ולא עוד אלא שאני מוסיף שגם בשר' קודם כגון זהיוכמו שנאמר עוד לפנינו בעזה"י . ד הפכו הסדר . שהקדימו עשיית כבשים לאיל . ואיל לפרים. שלא כהלכה כי פרים קודמין לאילים. והם לכבשים . ה הניחו מעשה אימורי החטאת לאחרונה.מפום דהוה ס"ל בכל גוונא . איברי עולה קודמין.ולא היא.דכה"ג ודאי חטאת ואימוריה קודמין אף לאיברי עולה.עמ"ש בס"ד בלח"ם ריש ברכות.גם לא פירשו מה הם האימורין . ו בחטאת בכחו ולא הודיעו שצריכ' הפשט קדם קריעה והקטרת אימוריה . ז השמיטו במה היתה הפסקה שבין הפלאה להעלאה.כמ"ש בבר אצל מוסף דשבת : ח עזבו נשיאת כפים ולא ידעתי למה . עם שכבר הניגוהו במוסף דשבת.ולא כ"ש הוא בשל ר"ח שיש בו חטאת. וכתוב בענין. ויורד מעשות החטאת.וזה תימה . ט קצרו לגבי במספר התקיעות ובמהות השיר . שלא נתפרש בתלמודנו (לכן נדקו בזה)מ"מ היה להם לבאר ששירו דומה לשיר של שבת.דבפירוש אתמר.וצריך לפרושי כמי מ"ט לא נימרו לאחרוייהו. כיון דלכל א' יש לו ניסוך שלו . אטו מוסף דשבת לא בעי שירה בנסוכו.והא בעינן שירה על היין.א"כ היכי עביד גם צריך ביאור לאיזה מקום חוזרין לשבת הבאה . י אשתמיט להו . דביום שיש שני מוספין ,ויותר מרבה בתוקעין . או מאריכין בתקיעות . והך מילתא אשתמיטתיה נמי להר"מ ז"ל. הרי אלו עשרה דברים קשים וחמורים . מלבד שאר קלורים בנ"ל מבוארים . מעתה נאמר :

כך היתה עבודת מוסף ר"ח בבית אלהינו . אחר שקרב תמיד השחר בששי דביאו המוספין . פרים שנים ואיל אחד בני שתי שנים . ושבעה כבשים בני שנה תמימים . כולן עולות . ושעיר עזים בן שנתו (א) לחטאת . השקום ובקרום . מי שזכה בפיים שחרית . זכה במוספין . ואחיהם נמשכים עמם עד מספר כ"ד כהנים דצריכים לדקרבת פרים . ע הט השוחט את השעיר בצפון וקבל המקבל דמו בכלי שרת בצפון . נטל הדם עלה בכבש ופנה (ב) לסובב . בא לו לקרן דרומית מזרחית . וטבל אצבעו (ג) הימנית בדם . וסומכה באמה מכאן ובגודל מכאן . ומחטא ויורד על חודה של קרן (ד) עד שיכלה דם שבאצבע . ומקנח אצבעו בשפת מזרק (ה) ובא לו לקרן מזרחית צפונית . טובל שנית ונותן עליה כמשפט הראשון . וכן בצפונית מערבית . מערבית דרומית

שירי

(א) עמ"ש בס"ד בפ"ק דפרק (ב) לימינו (ג) הסמוכה לגודל (ד) שהיא מחליו של מזבח ולמעלה (ה) עי' פי' איזהו מקומ' משנה

שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי . שחט השוחט (ו) הפרים . אח״כ האיל . אחריו הכבשים . וקבל המקבל דמן כסדר הזה . בכלי שרת . ונתן במזרק (ז) שתי מתנות שהן ארבע . זורק על קרן מזרחית צפונית (ח) בזוית כמין גאם (ט) וכן עושה בקרן מערבית דרומית שכנגדה . והשירים שופכן על יסוד דרומי . אחר זריקת הדם הפשיט השעיר (י) קרעו הוציא אימוריו (יא) נתנן במגס ומלחם . העלם המעלה למזבח (יב) וירד . הפשיטו העולות ונתחום כמשפט . הפרים קרבים בכ״ד . הראש באחד . הרגל של ימין בשנים . העוקץ בשנים . ורגל שמאל בשנים. החזה באחד והגרה בשלשה . שתי הידים בשנים . ושתי הדפנות בשנים . הקרבים בשלשה . הסולת בשלשה . והיין בשלשה . עמדו בשורה . העלה כל אחד מה שזכה בו מאחד מהפרים . על כרכוב המזבח מלמעלה (יג) בין קרנותיו . מלחים וירדו ועשו כן לאיברי הפר השני והעלום כמשפט הראשון ירדו ובאו לאיל ונתחוהו . בשרו קרב בחמשה . הראשון בראש וברגל . השני בשתי ידים . השלישי בעוקץ וברגל . הרביעי בחזה ובגרה . החמישי בשתי הדפנות הקרבים בשנים . הסולת בשנים . והיין בשנים . העלו כבתחלה . מלחום וירדו . וחזרו לכבשים ועשו להם כמשפט הזה . הבשר בחמשה כאמור באיל . הקרביים באחד . הסולת באחד . והיין באחד . ככה לשבעת הכבשים . העלום אחד אחד מלחים וירדו . באו להם ללשכת הגזית . ברכו עם העם ברכת עבודה . רצה יהוה אלהינו עבודת עמך ישראל . בא״י המקבל עבודת עמו ישראל ברצון . וב״ב לעם או״א . ברך את עמך ישראל בברכה המשולשת . יברכך וגו׳ . שים שלום וכו׳ בלי נ״כ . עלו אותן שזכו ונטלו האיברים וזרקים על המערכה . איברי פרים תחלה . אח״כ של איל . ואחריו של כבשים (יד) באו ועמדו על מעלות האולם . וברכו את העם שלש ברכות כהנים בנ״כ והזכירו השם ככתבו . נתנו מלח ע״ג מנחות הנסכים ובללום . שלש עשרונות סולת בחצי הין שמן לפר האחד . וכן לשני . ושני עשרונים בשלישית ההין לאיל . ועשרון ברביעית הין לכבש . כן לכל כבש וכבש . והקטירום . הביאו יין לנסך הין לפרים . שלישית ההין לאיל . והין ושלש רביעיות לכבשים בכלל . כהנים תקעו הריעו תקעו בחצוצרות . דיברו הלוים בשיר (טו) ועושין ממנו שלשה פרקים . על כל פרק תר״ת . נמצאו תשע תקיעות למוסף . ואם חל ר״ח בשבת . מוסף של שבת קודם לשל ר״ח לכל עבודותיו . וממתינין עם ניסוך היין עד שיגמרו מוסף ר״ח . ומנסך ב׳ הניסוכין בבת אחת (טז) ואז שיר של שבת נדחה (יז) מ״מ מאריכין בתקיעות . ומרבין בתוקעין כנגד שני המוספין . אח״כ נותנין לחם הפנים לפני ה׳ והקטירו הבזיכין והחלות מתחלקות . ובשר השעיר נאכל לערב (יח) וכהני בית אב זוכין בו וחולקין אותו ביניהם (יט) ונאכל לפנים מן הקלעים . לזכרי כהונה (כ) ליום ולילה עד חצות . ואכילתו היא מ״ע . זהו סדר עבודת מוסף ר״ח בבית אלהינו . יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן :

משנה ג׳ (ו) הראשון (ז) אולי עירה כל דמן יחד. לפי שמתנותיהן שוות (ח) תחלין של מזבח ולמטה (ט) עי׳ סדר עבודה דתמיד (י) ואולי נגמר כל עבודתו קודם שחיטת העולות. לפמ״ש בס״ד בטעם קדימת החטאת במקומו פ׳ כל הזבחים. מיהא פשיטא דקודם בהקרבה נתי כדקדים בדם. כמ״ש בס״ד (יא) והם החלב אשר על הקרב ושעל הקיבה , ושתי הכליות והחלב שעליהן ואשר על הכסלים. ויותרת הכבד ומעט הכבד עמה (יב) וכ״ל שמקטירין מיד על המערכה (יג) עלא״ש שילהי שקלים (יד) אם לא עשה את אשר לחטאת ראשונה ככ״ל. י״ל שמקטיר עכשיו אימוריו באחרונה, וי״ל שקודמין כמש״ל, תיקו (טו) לא נתפרש מהו (טז) כאותה שמניכו , מערבין נסכי כבשים כו׳ . ואפי׳ פרים אילים וכבשים , מערבין נסכי ייכות שלהן, אם נתערב או הוקטר שמנן עם סלתן, ע״ש פי׳ רש״י, והוא עיקר (יז) עיין בבית הבחירה (יח) וכ״ל מי שדעתו יפה, אוכלו כשהוא חי (יט) וכ״נ אוכל בלי חלוקה מה שירלה (כ) הטהורים וזימולין וראוים לאכילה בשעת עבודה :

שער החדש **דיני ר״ח** פשפש ב׳

פתח ז. לשארית היום

(א) ר״ח אינו מותר במלאכה אלא כדבר האמור כמו ח״כ (וכ״כ הרע״ב מגילה פ״ד) וכ״מ במסכת דמגילה ובגמ׳ דר״ה דף ך׳ ע״א. ע״ש בתו׳ שי״ל סמך גדול בכתוב. אשר נסתרת שם ביום המעשה, שתרגם יונתן ביומא דחולא וכמו שג׳ רגלים הם כנגד האבות. כ״ה י״ב חדשים ימים טובים כנגד י״ב שבטים. לכן אין להקל בו אפי׳ האנשים. ואלא״ל הנשים שי״ט שלהם הוא ודאי, מחמת חידוש הלבנה היפה בנשים, וכבר פשט המנהג בכל ישראל. כמ״ש בפר״א שהוא שכרן על שלא פרקו נזמיהן לעגל המקטרג כהן . ומתכסה הירח מחתו. ולפמ״ש שגם האנשים אסורין במלאכה שאינה אבודה. נ״ל שיתרות הנשים שאפי׳ מלאכה קלה כמו מעשה מחט, אע״פ שאין בו טורח אסור להן. משא״כ באנשים שלא נאסר אלא דבר של טורח. אבל דבר האבוד פשיטא דמותר גם לנשים כ״מ כמי . היכא דאפשר בגברי עפי עדיף מנשי . די״ט דיוהו הוא : (ב) ר״ח אסור בתענית. המתענה בו צריך למיתב תענית לתעניתיה. בר מר״ח ניסן ואב . כמ״ש במקומן בס״ד : (ג) מלוה להרבות בו בסעודה. דין יעלה ויבא בבה״מ . עיין בכסא שן (יד ד׳) ואם נתשכה תוך בלילה. העיקר שאין להזכיר בו יעו״י. וכדעת של״ה. עמ״ק.

ואלא״ל כשחל בע״ש ואירע כך (עיין מטת זהב ה׳ קדוש)שלא יזכיר של ר״ח. לא בתפלה ולא על הכוס (וגדולה מזו. עיין שם בשל שבת) וכ״ש אם חל ר״ח במ״ש. שלא יזכור של שבת אחר זמן תוספת שבת. וע״ל בבית לחם : (ד)במנחה מתפללין כסדר החול. ומזכירין יעו״י בעבודה כמש״ל. ואין שם נפילת אפים : (ה) בליל ב׳ דר״ח מכריז ש״ץ קודם תפלת לחש . ר״ח. ודין הזכרה שוה בו לליל א׳ כמש״ל . ודין יום שני כראשון לכל דבריו . וממנו מתחיל מנין ימי החודש :

פשפש ב׳. לר״ח שחל בשבת

(א) ר״ח שחל בשבת . מסדרין ברכות השחר וסדר תמיד ופסוקי דזמרה ותפלת שחרית. הכל כמו בשאר שבתות. אלא שאומר יעלה ויבא בעבודה (וא״צ להזכיר בו של שבת) ודין הזכרתו כמו בר״ח דחול. מחזיר ש״ץ התפלה וקורין הלל כדלוג. אין כמוך : (ב) ומוציאין ב׳ ס״ת. וקורין בראשון שבעה בסדר היום (וכפי דברי הגמרא פ׳ בני העיר [מגילה כט] קרו שיתא בעניינא דיומא. ול״ע מהיכן בא המנהג הפשוט שכתבוהו כל הפוסקים פה אחד בלי גמגום)ומניח ס״ת שניה אצלה ואומר חצי קדיש על שתיהן. וקורא למפטיר באחרונה בפרשת פנחס. וביום השבת ובראשי חדשיכם. עד סוף פרשה : (ג) ומפטירין השמים כסאי (ואימתי נדחית . יתבאר כ״א

במקומה

במקומה בס"ד) ואין מזכירין של ר"ח בברכות ההפטרה. (והאומר כפתיחה. על יום השבת ור"ח הזה. אין מחזירין אותו): (ד) ר"ח שחל באחד בשבת. מפטירין בשבת שלפניו מחר חודש. ואם ר"ח בשבת ויום א'. מפטירין השמים כסאי. והספרדים נוהגין לומר אחריה גם פסוק ראשון ואחרון מהפטרה מחר חודש: (ה) אין מזכירין בו נשמות. וא"ת א"ה. ואומר יקום פורקן ומי שבירך למלך ולקהל. אשרי יהללו. וכגוזה. מכניסין ס"ת. קדיש: (ו) תפלת לחש ג' ראשונות ואח"כ אומרים זה]:

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם. כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ: וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה. שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְכַפָּרָה. וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ. חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ. וְגָלָה יְקָרֵנוּ וְנֻטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ. וְאֵין אֲנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ. בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו. מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים כְּסִדְרָם. וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. אֶת מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה. כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ. עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. מִפִּי כְבוֹדֶךָ. כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

(זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת. וְקָרְבַּן רֹאשׁ חוֹדֶשׁ כָּאָמוּר):

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוה. פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ. וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ. חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ וְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. לְפַרְנָסָה

אתה. נוסח זה יש בו רנ"ב תי'. כמנין זמר"ה (עיין בלשכת שרים) היא המתחדשת כגש"ר בחודש ושבת. גם הוא ג' רבוע אלהים. ושם ב"ן: אהבת אותנו. ככתוב. מאהבת ה' אתכם. והותם הנביאים אמר. אהבתי אתכם אמר ה'. והלשון נקשר למעלה. והוא כנתינת טעם ליצירת העולם. לפי שאהבת אותנו. לתכלית זה נמלא העולם התחתון. הן לה' השמים ושמי השמים. ויבחר בנו לשכון בתוכנו: ורצית. ע"ש רוצה ה' בעמו: ורוממתנו מכל הלשונות שנאמר והייתם לי סגולה מכל העמים. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. וכתיב כי בך בחר ה' מכל העמים אשר ע"פ האדמה. וכתיב וירם קרן לעמו: עלינו קראת. אלהי ישראל נקרא. בישראל גדול שמו, וכתיב כי שמך עלינו נקרא: עירנו. כת"ד [מגילה כן] ירושלים לא נתחלקה לשבטים. א"כ לפי שגלות כתל הלן מיהודה ובנימין: וגלה. ע"ד הכתוב. והגלה את כל חוסן העיר יהזאת ואת יקרה: יקרנו כמ"ד ארון גלה. וזו התורה שהיא חיינו. ככתוב כי היא חייכם: בבית. דבוק: בבית. מוכרת ומודע: מוספי. לפי שהם שני מיני מוספין היום:

זה. קרבן כו'. בנוסח הספרדים אינו. וכתבו המחברים שאין נכון לאמרו. וכ"כ שהוא יתור נפים, ולפ"ז יהיו תיבות הנוסח כמנין תיבות שבק"ש. להמתיק מי מר"ה. ג' רבוע אלהים ות"ה. במלואו אלהים •

וּלְכַלְכָּלָה. לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן: (וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע): וִיהִי הַחֹדֶשׁ הַזֶּה סוֹף וָקֵץ לְכָל צָרוֹתֵינוּ תְּחִלָּה וְרֹאשׁ לְפִדְיוֹן נַפְשֵׁנוּ: כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל הָאֻמּוֹת. וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ לָהֶם הוֹדָעְתָּ. וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים. רצה וכו'

בחרת. ככתוב ויבחר בכם. כך בתר: הודעת. (לשון הכתוב נחמיה י"ג) ע"ש לדעת כי אני ה' מקדשכם: מקדש השבת. שקדושתה אות לקדושת ישראל. דמקדשי לחדשים:

מחזיר ש"ץ התפלה, ואומרת קדושת מוסף דשבת וגו', קדיש שלם, מסיימין הסדר כמו בשאר שבתות: (ז) ואומר ברכי נפשי (תהלים קד) ואח"כ שיר היום, כמש"ל, עלינו, קדיש: (ח) במנחה א"א נו"ץ: (ט) לפי"ד הירושלמי צ"ל סעודת ר"ח ביום א', על כן נכון להרבות אז בסעודת לוית המלכה, להשלים בה י"ח סעודת ר"ח: (י) דין הזכרה בבה"מ, עיין בשת שן, ואם נמשכה סעודה ג' תוך ליל מ"ש, כבר נתבאר דינו פעמים שלש:

פשפט ד, דיני ברכת הרואה לבנה בחדושה

(א) אין מברכין על הירח, אלא בלילה בשעה שהיא זורח, ונהנין מאורו: (ב) הסכמת רוב המחברים, שאין לברך עד שיעברו עליה ג' ימים (ולא אמרו ג' להחמיר, דלא בעינן מע"ל, אלא אפי' לא מלו אלא בסוף הלילה, מותר לברך עליה תחלת אותה הלילה, זה ברור בעיני בס"ד) ואחר ג' ימים ראויה לברכה, אלא שמצוה מן המובחר לברך עליה במ"ש, לפיכך אם מ"ש קודם ז' בחודש, ממתינין עד מ"ש, אבל לא יותר, וכן היה מנהגו של אמ"ה ז"ל לקדשה תיד אחר ג' ימים, ואפילו היה בא מ"ש קודם י', אם לא שהוא בתוך ז', אז הי' ממתין עליו, לא זולת, וכך אנו נוהגין, וכ"ש בימות הגשמי', שאין להמתין על מ"ש יותר מז': (ג) ונהגו שלא לברך עליה בשבת ולא בי"ט, אם לא בשעה שיש לחוש שתעבור עונתה, זכורני שעשה אמ"ה מעשה וקדשה פ"א בשבת: (ד) עד אימתי מברכין עליה, עד י"ו מיום המולד, ולא י"ו בכלל, והנראה עיקר, דחשבון ט"ו יום מע"ל להקל, אפי' הוא יותר מחצי כ"ט י"ב תשל"ג, הייני ע"ד משל אם היה המולד במ"ב ד' אז ג' שעות בלילה, מותר לברך עליה תחלת ליל ב', אע"ג דכבר עבר זמן החצי הנ"ל, ואצ"ל שאם חל כ' שעות על יום א'. שמותר לקדשה בליל ב'. דאכתי לא שלים חצי הנ"ל, ולא מלו להו ט"ו מע"ל. אע"ג דעברו ט"ו בלי מע"ל, וזהו מחוור בעיני, עמו"ק: (ה) אמנם אם היה לקוי הלבנה באיתו חודש, אינו מברך עליה אחר הלקוי. שהוא ודאי אמלע החודש האמתי: (ו) אין מקדשין הלבנה באב קודם ט' בו. לפי שצריך להיות בשמחה, (וצל במולאי יו"כ מקדשין אותה אחר נעילת תפלה וסיכוי בגדים נאים) שהוא סימן לגאולה ולנחמה. כמ"ש בברכתה (והגואל גולר בט"ב, כדאי' במדרש רבה איכה) גם האבל אם שלמו ז' שלו קודם שיעברו ז' ללבנה, ראוי לו להמתין מטעם הנ"ל, אבן אם ז' של לבנה הוא בתוך ימי אבילותו, לא יחמיץ המצוה, וכן יש לקדשה לפני י"כ מטעם זה. דשהויי מצוה לא משהינן, ואצ"ל במולאי י"כ, וה"ה לכל תענית: (ז) כל מה דאפשר לאהדורי אבי עשרה מהדרינן. ועפי מעלי לברך בצבור, דברוב עם הדרת מלך, אבל אינו מעכב בכך: (ח) יש מדקדקין לקדשה תחת אויר השמים. ולא תחת גג. ולית בה קפידא כולי האי: (ט) נשים ועבדים פטורים מברכה זו: (י) הסומא חייב לדברי רש"ל. ולהרקי"ש פטור, וכ"ל דהספקא לא נפיק, וכל ספק ברכות להקל, ונראה שיש לו לברך בלי שם: (יא) וכן אני אומר בטומטום והאנדרוגינוס ומי שחציו עבד וחציו בן חורין, כל הני ספקי נינהו, ודינייהו הכי, וקטן שהגיע לחנוך מחנכין אותו בה: (יב) צריך שלא יהא דבר מבדיל בינו לבין הלבנה, אא"כ הוא דבר זך שהלבנה נראית מתוכו, וכן אם נתכסה בענן דק מברך. ואם אחר שהתחיל לברך נתכסה בעב, גומר, ואפי' יודע שתתכסה מיד, לית לן בה: (יג) לכתחלה צריך להיות לבוש בגדים נאים. תולה עיניו לראותה (בתחלת הברכה. אח"כ לא יסתכל בה) ומיישר רגליו: (יד) ומברך מעומד [ומקודם יאמר זה]

הללויה הללו את יהוה מן השמים הללוהו במרומים: הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור: הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים יהללו את שם יהוה כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור:

הריני מוכן ומזומן לקיים המצוה לקדש הלבנה. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם. חוֹק וּזְמַן

ברוך. מנין תיבות ברכה זו. בן נעול סימן, ורמז ידוע, ונתבאר לעיל כ"פ: אשר במאמרו. ע"ש הכתוב בדבר ה' וגו'. כדמוכח סופיה דליפנא. א"כ יפלא הדבר מפני מה שינה תחלת הלשון, לכן שים לבך לדברי חכמים ותטעום דבש והלב תחת לשונם, אשר הוא ראש (בקי' כתר חכמה בינה אלילות) בראשית נמי מאמר הוא. ובסוד כה תאמר לבית יעקב, ובכתי' מאמר

נָתַן לָהֶם שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָם. שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם: פּוֹעֵל אֱמֶת | שֶׁפְּעֻלָּתוֹ אֱמֶת וְלַלְּבָנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ. עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לַעֲמוּסֵי בָטֶן. שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ. וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים:

[ולדעת האריז"ל אומר עושך. יוצרך. בוראך. קונך. ומדלג ג' דלוגים ואומר ברוך עושך עד דוד מלך ישראל וכן יעשה ג"פ. ואומר דוד כו'. ולדעת הגאון המחבר ז"ל. אומר קודם ברוך יוצרך. סימן טוב תהי לנו ולכל ישראל. ומדלגו אחר שלום עליכם]:

ג"פ בָּרוּךְ יוֹצְרֵךְ. בָּרוּךְ עוֹשֵׂךְ. בָּרוּךְ קוֹנֵךְ. בָּרוּךְ בּוֹרְאֵךְ ורוקד ג"פ [אך לא יכרע כשרוקד. רק יזקיף על אצבעותיו. ואומר ג"פ] כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי רוֹקֵד (כרכים שֶׁאָנוּ מְרַקְּדִים וכו') כְּנֶגְדֵּךְ וְאֵינִי יָכוֹל לִגַּע בָּךְ. כַּךְ לֹא יוּכְלוּ כָּל אוֹיְבַי לִנְגֹּעַ בִּי לְרָעָה: [וכך לא יהא לי כאב שיניס. ומסוגל לכאב שיניס ר"ל] ג"פ תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן: ג"פ כָּאָבֶן יִדְּמוּ זְרוֹעֲךָ בִּגְדֹל וָפַחַד אֵימָתָה עֲלֵיהֶם תִּפֹּל:

[ג"פ] דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם:

ג"פ שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם: ג"פ עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם:

ג"פ סִימָן טוֹב [וּמַזָּל טוֹב] תְּהֵי לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל [אָמֵן]:

קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת: דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים:

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם יהוה עושה שמים וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יהוה שומרך יהוה צלך על יד ימינך: יומם השמש לא יככה וירח בלילה: יהוה ישמרך מכל רע ישמור את נפשך: יהוה ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עזו: הללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גדלו: הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור: הללוהו בתוף ומחול הללוהו במנים ועגב: הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה הללויה:

[ולדעת הגאון המחבר ז"ל, אומר כאן דוד מלך ישראל כו' (ורק פעם אחת) ולא קודם שלום עליכם]

מאמר שבמשנה. לשון קדושין, שכן כאן מדבר בקידוש הלבנה: ברא (ידוע) שחקים. השוחקים מ"ן לצדיקים כנודע: וברוח (בחי' יצירה): פיו כל צבאם, בגלא סוד יסוד (בחי' עשייה): חוק וזמן, בסוד (היכל לבנת הספיר) לכ"ל (יסוד) זמן. אל אחרי עם הכולל: שלא ישנו תפקידם. גם חסידה בשמים ידעה מועדיה. ע"ד שאמרו ז"ל [מדרש איכה] הכל מבקשין תפקידם. ששים, עיין בלשכת ברית, על וששים בכוחם: לעשות רצון קונם, עיין בבית שמש: פועל אמת. בעל האמת הנרמז בקדוש הלבנה, שפעולתו ג"כ אמת. היה תהל"ה לדוד: עטרת תפארת. ידוע. שהוא החדוש בחבור המאורות הגדולים: לעמוסי. ישראל נקראו כן בלשון הנביא ישעיה מ"ו: להתחדש כמותה, שהיא סימן לבניה, כמ"ש בפר"א: חדשים, קמץ חטוף. עלו"א: יוצרך כו'. נרמז יעקב בר"ה, שנקרא קטן ע"ש המאור הקטן. כמ"ש בבית שמש ובבית דוד. ורוקדים כנגדה (ולא ישתחוה בכלים ואיש כהולך לבית המטבח: שלום. מפני שאמרו תפול, ויגער שולי בגדיו: לנגע. עלו"א, חי וקים, עיין בברכת עובד על ברכת האבל, ובבית דוד. ולמעלה כפי' קהלל על הפסוק אנא ה' מלטה נפשי. והוא באמת מבחי' חי. כיסוד (שנקרא חי כנודע) תלכות דיצירה. כמ"ש בברכת עובד, ודי בזה לנבון, והיינו דאמר רבי (דאתי מדוד ומהפך בזכותיה) [שבת נו] לר"ח, ז"ל לעי"ן (ידוע, ומפורש כ"פ) ע"ב [ר"ה כה] הוא ודאי טוב לכל, כידוע, ולא תשלוט בה עי"א כישה, המשכיל יבין, ושלח לי סימנא (בטביעת עי"ן) דוד מלך ישראל חי וקים, כמאו כשמש נכון עד העולם, כירח יכון, לא יכנף עוד ולא יתעלם:

ויש בו סוד גדול, מעין הדלוגים שעושין בקדושה שבתפלה) דוגמת נשואין שעושין רקודין ושמחות. ולפיכך צ"ל ג"כ

אמר רבי יוחנן . כל דמברך על החודש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה :

תנא דבי רבי ישמעאל. אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חודש וחודש. דים. אמר אביי. הלכך נמרינה מעומד: מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה. ויהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי למלאות פגימת הלבנה. ולא יהיה בה שום מיעוט. ויהיה אור הלבנה כאור החמה. כאור שבעת ימי בראשית. כמו שהיתה קודם מיעוטה. שנאמר את שני המאורות הגדולים. ויתקיים בנו מקרא שכתוב ובקשו את יי אלהיהם ואת דויד מלכם. אמן :

אומר למנצח בנגינות אנא בכח . וינער שולי כנפות הטלית : עלינו, ק"י, ולא ידאג מעתה תלמות בחודש זה, ולדעת הגאון המחבר ז"ל אומר אחר נמרינה מעומד, קדיש דרבנן, ותו לא]

בס"ח סי' ר"ל לום להתענות ביום שהלבנה לוקה, לפי שאחז"ל [סוכה כט] לקוים סי' רע לשונאי ישראל, ואע"פ שלקיות המאורות דבר מוכרח הוא, בתהלך המאירות, ונודע בחשבון, מ"מ הוראת שעה הסיא איננה טובה, ונראה שאין הדברים אמורים אלא בלקות הנראה לנו, לאפוקי הנראה באקלים אחר ונסתר מעיננו, גם יש מין לקוי שלא בטבע הפשוט, שעליו אמרו [שם] על ד' דברים מאורות לוקין, כמ"ש בס"ד במקומו בסיסו, שומר ישראל הנה לא ינום ולא יישן : נשלם שער החדש. בעזר זה אלי מלכי בקדש :

שער המפקד . לירח ניסן . ממנו נכנסין לי"ב מבואות . מבוא א . לר"ח

(א) בו נברא עולם לדעת ר"י, בו חרבו פני האדמה לדעת ר"י, בימי חזקיה המלך החלו לקדש בו בית ה'. (שנה זו חל בא') בימי עזרא כלו בו לחקור אחר נושאי הנכריות, והוא זמן עלי כהנים, הרח בן יהודה [תענית פ"ב] בא"י כשהגיע זמן פסח ולא ירדו גשמים, מתענין. בו נולדו אבות, בו מתו, בו נדבר הקב"ה עם מרע"ה בסנה, והיתה פקידה לגאולת מצרים, שבו בפרק לשנה הבאה, בו עתידין להגאל : (ב) הוא ראשון לחדשים, שנאמר החודש הזה לכם (אותיות מלך) ראשון, מזלו טלה, שבטו ראובן: (ג) איננו חל אלא בתגה"ז (מולדו בשנה זו (תקי"ל) ז' כ' תשב): (ד) הוא ר"ה למלכים, ולרגלים, ולעבורים, ולתרומת שקלים, קרבנות הבאין באחד בניסן, מלוה להביא מן החדש, וי"א אף לשכירות בתים : (ה) ונקרא פרוס הפסח (כ"מ לנודר בלשון זה) והוא גורן למעשר בהמה לדעת ר"ע וחבריו [שקלים פ"ג]: (ו) ומתחילין לשאול ולדרוש בהל' פסח לדעת רשב"ג [פסחים ו] : (ז) נטל עשר עטרות, בו הוקם המשכן בשנה שניה ליצ"מ, והקריב נחשון ראשון לחנוכת המזבח, ואחריו שאר נשיאים כל אחד יומו, לפיכך נוהגים יחידים לקרות בר"ח ניסן וי"ח ימים שאחריו, פרשה של כל נשיא ונשיא דבר יום ביומו (ע"ל בשער נקנור) [והוא קריאה לחנוכה] אח"כ אומרים :

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין כצפרין ומצפצפין בשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל רבש"ע תבנים ותעייל הנך צפרי קדישא לאתר קדישא דאתמר עליהו עין לא ראתה אלהים זולתך . יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שבאם אני עבדך משבט פלוני שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום. אזי יאירו נא עלי כל ניצוצין קדישין וכל הארות קדשות הכלולות בקדושת זה השבט להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן סלה :

ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו ואת המזבח ואת כל כליו וימשחם ויקדש אותם : ויקריבו נשיאי ישראל

ראשי

כלות, הכ' בפתח ולא בשוא, שישראל היו אז ככלה הנכנסת לחופה : משה, בצלאל ואהליאב וכל חכם לב עשאוהו ותלאו במשה, לפי שמסר נפשו עליו לראות בהר תבנית כל דבר ולהורותו לפועלים, ולא טעה כלל : להקים, כל ז' ימי המילואים

רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל הַפְּקֻדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת
קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְיָ שֵׁשׁ עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד
וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד
אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת
הָעֲגָלֹת וְאֶת הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם: אֵת שְׁתֵּי הָעֲגָלֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר
נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם: וְאֵת אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי
כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: לוי וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת
הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ: וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח
אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם
נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: ישראל וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן אֶת קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה: וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת
שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר
אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן
בֶּן עַמִּינָדָב: יהי רצון

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר: הִקְרִב
אֶת קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת וגו' זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר: יהי רצון

ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן חלון . קרבנו קערת כסף אחת
וגו' זה קרבן אליאב בן חלון : יהי רצון

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור שדיאור . קרבנו קערת כסף אחת וגו'
זה קרבן אליצור בן שדיאור : יהי רצון

ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלמיאל בן צורישדי . קרבנו קערת כסף
אחת וגו' זה קרבן שלמיאל בן צורישדי : יהי רצון

ביום חששי נשיא לבני גד אליסף בן דעואל . קרבנו קערת כסף אחת
וגו' זה קרבן אליסף בן דעואל : יהי רצון

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד . קרבנו קערת כסף
אחת וגו' זה קרבן אלישמע בן עמיהוד : יהי רצון

בח' דחנוכה כהן

ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן פדהצור. קרבנו קערת כסף
אחת וגו' זה קרבן גמליאל בן פדהצור : יהי רצון

לוי ביום התשיעי נשיא לבני בנימין אבידן בן גדעוני. קרבנו קערת כסף אחת
וגו' זה קרבן אבידן בן גדעוני : יהי רצון

ישראל עד עשה את המנורה

ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן עמישדי . קרבנו קערת כסף אחת
וגו' זה קרבן אחיעזר בן עמישדי : יהי רצון

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן עכרן . קרבני קערת כסף
אחת וגו' זה קרבן פגעיאל בן עכרן : יהי רצון

בַּיּוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן עֵינָן: קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר
אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת
וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן עֵינָן:

זאת

המילואים . הקימו ופרקו וביום זה הקימו ולא פרקו וכלו הקמותיו, ור"ח ניסן היה : וימשח בשמן . וכזה קדשו : ואת, וגם הקים את גו': ויקריבו, במלאכת המשכן אמרו יתנדבו הצבור תחלה והנאשר נשלים . וכשראו שהשלימו הצבור את הכל והם הביאו רק אבני שוהם ומלואים לאפוד וחשן, התנדבו כאן תחלה : המטות, שהיו שוטרים עליהם במצרים והוכו עליהם (שמות ה) : העומדים, עם משה ואהרן כשמנו את ישראל (במדבר א) : צב . מקופים, כמו בצבים (ישעיה סו) : לפני המשכן , שלא קבלם משה בלי פקודת ה' : עבודתם , שהיה משא בני גרשון קל משל מררי, שנשאו הקרשים ועמודים ואדנים : הקדש. משא דברים קדושים , ארון ושלחן וגו' , ולכן בכתף ישאו : ויקריבו , התנדבו עליהם עוד קרבנות לחנך המזבח : לפני המזבח : שלא קבלם משה בלי פקודת ה' : ליום, כסדר המסע ולא כסדר תולדותם : למטה יהודה , ואסו על שבטו , ולא שנבה השבטו והקריב: קער' כסף, גי' תתק"ל נגד שני אדה"ר: ק"ל, נגד מה שבן ק"ל העמיד תולדות לקיום העולם (ראשית ה) : הזרק אחד כסף, גי' הק"ך נגד נח שבן ת"ק העמיד הולדות וגזרת המבול היה כ' שנה קודם, ונאמר תיבת אחד באמצע ולא בנקערה, לומר שמצטרף למנין: ע' שקל, נגד ע' אומות שיצאו מבניו: למנחה, לתוחת נדבה: כף, נגד התורה שניתנה מיד ה': עשרה, משקלה עשר שקלי הקדש, נגד י' הדברות: קטרת, חוץ מזו לא מצינו קטרה ליחיד ולא על מזבח החיצון, והוראת שעה היה, קטרת גי' התרי"ג מצות, בחילוף ק' בד' ע"י את בש: אחד, מיוחד בעדרו, נגד אברהם. ויקח בן בקר (בראשית יח

זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרקי כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה : שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש : כפות זהב שתים עשרה מלאת קטרת עשרה עשרה הכף בשקל הקדש כל זהב הכפות עשרים ומאה : כל הבקר לעלה שנים עשר פרים אילם שנים עשר כבשים בני שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים שנים עשר לחטאת : וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים אילם ששים עתדים ששים כבשים בני שנה ששים זאת חנכת המזבח אחרי המשח אתו : ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו : יהי רצון וכו'

ביום י"ב יאמר זה

וידבר יי אל משה לאמר : דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות : ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה יי את משה : וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה יי את משה כן עשה את המנורה :

(ח) באחד בניסן יתחילו להקריב מלואים לעתיד ב"ב. לכן המצפים לישועה ראוי להם לעשות זכר לדבר ולקרות ג"כ אותה פרשה בנביא יחזקאל [סי' מג] מן ויאמר וגו' אלה חוקות המזבח עד כאשר ה' אלהים וא"כ קורא עוד שם [סי' מה] מן כה אמר ה' בראשון באחד לחודש עד וכפרתם את הבית ושני פי' הללו ראוים לאומרם מר"ח עד ז' בו בכלל. אכן פ' ראשונה יאמר גם ביום ח' ויאמר אחריהם לי בקשה שירצנו הש"י בנחמה ובעבודה ב"ב אמן :

[ויאמר אליו בן אדם כה אמר אדני יהוה אלה חקות המזבח ביום העשותו להעלות עליו עולה ולזרוק עליו דם : ונתתה אל הכהנים הלוים אשר הם מזרע צדוק הקרובים אלי נאם אדני יהוה לשרתני פר בן בקר לחטאת ולקחת מדמו ונתת על ארבע קרנותיו ואל ארבע פנות העזרה ואל הגבול סביב וחטאת אותו וכפרתהו . ולקחת את הפר החטאת ושרפו במפקד הבית מחוץ למקדש : וביום השני תקריב שעיר עזים תמים לחטאת וחטאו את המזבח כאשר חטאו בפר : בכלותך מחטא תקריב פר בן בקר תמים ואיל מן הצאן תמים: והקרבתם לפני יי והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אותם עולה ליי : שבעת ימים תעשה שעיר חטאת ליום ופר בן בקר ואיל מן הצאן תמימים יעשו : שבעת ימים יכפרו את המזבח וטהרו אתו ומלאו ידיו . ויכלו את הימים והיה ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על המזבח את עולותיכם ואת שלמיכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה :

כה אמר אדני יהוה בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש . ולקח הכהן מדם החטאת ונתן אל מזוזת הבית ואל ארבע פנות העזרה למזבח ועל מזוזת שער החצר הפנימית . וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שגה ומפתי - וכפרתם את הבית] :

(ט) מרים ירחא דניסן עד תמניא ביה אתוקם תמידא דלא למספד [ואל"ל דלא להתענאה] ואע"ג דקיי"ל בטלה מגילת תענית היינו לענין תענית יחיד אבל לגזור ת"צ לא בטלה. כ"ה דעת הראב"ד והרא"ש והטור וש"פ עומדים בשטתו. וכן עיקר לפ"ז היה מקום לומר שאסור לגזור תענית ער"ח ניסן דוק. איברא לאו מלתא היא דהא ר"ח ניסן גופיה בטיל מדין מגילת תענית לפי שהוקבע בו יום מיתת לדיקים הילכך לא צריך למיסר יום שלפניו כדאמרי' גבי יום טוריינוס :
(י) בחדש ניסן בלא"ה אין מתענין [אפי' אותן יחידים שמתענין כל השנה ב' וה] ולא מקפידין עד שילך החודש כולו לפי שפשטה קדושה בכולו כדאי' במס' סופרים :
(יא) עמו"ק שהקשיתי ע"ז שנראה לכאורה כמתנגד לשטת תלמודנו דא"ה למאי הילכתא קיי"ל בטלה מגילת תענית. ותו אי איתא להא דמס' סופרים למאי אצטריך במגילת תענית למיסר הנך יומי הא איתסרו וקיימו מימות מרע"ה. ומשנינא דשאני מגילת תענית דאית לה דין דברי סופרים לשאר תורה שבע"פ שהיא חיובה על כל ישראל וקבילו להו כולהו מיהו חזקיה בן גוריון וסיעתו כדריהו לחוד הוא דתקון

יח): איל, נגד יצחק, ויקח את האיל (שם כב): כבש, נגד יעקב, והכשבים הפריד (שם ל): לחטאת, לכפר על טוגאת ספק ומכירת יוסף, וישחטו שעיר עזים (שם לז): שנים, נגד משה ואהרן שנתנו שלום בין ישראל לאבי': אלים כבשים עתודים, נגד כהנים לוים ישראלים ותנ"ך, וג' חמשיות נגד ה' חומשי תורה וה' דברים בלוח א' וה' בב' : נחשון, משלו הקריב: הקרב, כאמר רק בו, ששבט ראובן ערער ואמר די שקדמני יהודה אחי ואקריב אחריו, וא"ל משה ה' אמר לי שיקריבו כסדר המסע, ולכן הקרב חסר שמשמעו הקרב לשון לווי ה', ונאמר הקריב ב"פ, לומר שבזכות ב' דברים זכה להקריב שני, ששבטו ידעו בתורה (ד"ה א יב) ויתן עלה לנשיאים להקריב הקרבנות : נשיא, ביום הב' היה הנשיא המקריב לבני זבולון, וכן כולם : ביום, שנמשח הקריב אחר המשיחה : י"ב, לומר שהם שהתנדבו ולא אירע בם פסול : ק"ל, וככלו, לומר שהיה בשקל הקדש : הכלים, לומר שהיו מכוונים במשקלן, שוקלן א' א' וכולן יחד ולא ריבה ומיעט : כפות זהב, לומר שהיו מזהב ולא כפרש עשרה זהב הנ"ל. שהכף מככף והשקלה י' שקלי זהב המשוקים משקלי כסף : אהל מועד. חוץ לכרובית : לדבר. ה' וישמע. משה בא"ת קול ה' המתדבר בינו לבינו והגיע למשה מאליו : הקול. הגבוה הידוע מסני : מדבר. כמו מתדבר. וכבוד ה' לומר כן: הכרבים. הקול יצא משמים לשם ומשם לא"ת ונפסק אצל הפתח ולא יצא לחוץ: אליו. למעט את אהרן: אינו

התקנו ולבתר הכי רשות היא ואיפלינו בה אי קבילו עלייהו תו בתר הכי או לא וסבא בהחודש ניסן אלינא דתס' סופרים במנהגא תליא מילתא ולא פשטה בכלל ישראל והדורות האחרונים קבלוהו עליהם להחמיר בכך והיכא דנהוג נהוג ויש להם על מה לסמוך: (יב) וכ"מ נתי' בין מנהגא לדברי סופרים לענין נדר תענית דלא חייל אמגילת תענית. מסא"כ בהך מנהגא דמידחי' והאי הקתי נדר עפ"ש בס"ד בחבורי בארוכות: (יג) ומה שאנו מקילין בתענית היתה אב ואם זכותה בתענית חתן הינו משום דאתי מנהג. ומבטל מנהג. וכ"ה העיקר לכתחלה אין מקבלין בניסן אפי' תענית יחיד אם לא לצורך גדול ואם קבלו בלי נדר אין אחר קבלה כלום: (יד) תענית חלום בו ודאי לא צריך למיתב תענית לתעניתו: (טו) ואם התענה ת"ח בשבת פר"ח ניסן י"ל שמתענה בר"ח ניסן שבוא יום מיתת לדיקים וכ"ד המג"א ואיני כ"ל. אבל אם התענה שבת שבתוך ניסן כ"ל שמתענה ביום א' שאחריו בניסן דימי ניסן תגהנה בעלמא. ול"ד לר"ח דאורייתא אצ"ג דלפי דיעה הכ"ל י"ל איפכא. העיקר כמ"ש. וצ' עיד נקתן: (טז) ידוע שבר"ח ניסן מתי בני אהרן [ס"ף מגילת תענית] ומן הסתם הוא ג"כ יום מיתה הראוית לפיכך המתענה בו אין מופסין אותו על כך: (יז) כל ימי ניסן אין תחנון ולא יהיר שאומרים אחר קריאה התורה בב' וה' ולא צידוק הדין ולא קדיש בבית הקברות ואין מזכירין נשמות זולא לו"ץ: (יח) ר"ח ניסן שחל בשבת אז הוא פ' החודש. מוליאין ג' ס"ת קרו שיתא בסדר היום ז' וביום השבת ובר"ח ואומרין ח"ק על ב' הספרים ביחד וקורין למפטיר בס"ת ג' החודש הזה. ומפטיר כאחד לחודש:

מבוא ב. עד ערב פסח

(א) ביום ב' דניסן סיף משה פרה ראשונה והקריב נשיא יששכר וקורין פרשתו כנ"ל. ביום ג' נשיא זבולן. ביום ד' ראובן. ביום ה' שמעון. ביום ו' גד. ביום ז' אפרים. בו נבא יחזקאל על פרעה. ביום זה ישלמו מלואים שלעתיד [בשנה זו הוא שבת וקורין ויקרא]: (ב) ביום ח' נשיא מנשה בו באו לאולם ה' לטהר בית חיינו. בתענית אתוקם חגא דשבועיא [אולי רמז ע"ז הבכיא במ"ש והיה כיום השמיני והלאה והל"ל מיום וקי"ל] בט' נשיא בנימין: (ג) בי' דן בו מתה מרים וכ"ל שאין ככון להתענות בו בשביל זה כי בסדר עולם רבה ראיתי כתוב שמתה בא' בניסן עם שבפ"י כתוב ג"כ י"ב ניסן ע"כ ע"ש יש וצ"ד שה"א י"ש ג"כ שבו עלו ישראל מן הירדן מלבד הנס של לקיחת פסח מצרים שהיה בו וביום זה אירעו כמה נסים בעבר הירדן יתה כו'. בי"א אשר. בי"ב נפתלי: (ד) שבת הסמוך לפסח נק' שבת הגדול [בשנה זו הוא בע"פ קורין בו] מפני נס גדול שנעשה בו כנודע. עמו"ק:

יוצר לשבת הגדול

[החזן מתחיל ברוך אתה וכו' עד ומוסיף ומנן]

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים . וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים . אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל . פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים :

שיר מרובע עפ"ס א"ב תו א' עד ת' ואח"כ חרוז אחר להיום הנדרש. וכל היוצר [חוץ הפיוט אז רוב נסים] חיבר ר' יוסף בר שמואל טוב עלם :

אֱלֹהִים בְּצַעְדְּךָ הַכּוֹת פַּתְרוֹס. בְּתַקְּתָּ חֵילָם מִבְצָרֵיהֶם לַהֲרוֹס. גָּאַלְתָּ עַמְּךָ בְּנֵבֶל קַתְרוֹס . דְּרַרְתָּם וְהִבְרַרְתָּם כְּסוֹלֶת לָרוֹס : הֵגַרְתָּ לְגֵיא הָמוֹן פִּיבֶסֶת . וְנִקְּתָה לָאָרֶץ בִּטְרִיָּה נֶחְבֶּסֶת . זְנוּחָה זָרְחָה בְּדָם מִתְבּוֹסֶסֶת. חֻלְּצָה וְנִגְהֲצָה בִּרְחִיצָה וְתִכְבּוֹסֶת : טֶרֶם מֵרוֹר מִמְּעַנִּים יוֹשְׁבַת. יְשׁוּעָה צָמְחָה לִנְצוּרֵי כְּבָבַת : חזן כְּתַרְתָּ כְּלִיל לְנֶפֶשׁ מְשִׁיבַת . לְשֶׁעָבַר קִדַּמְתָּ מַתַּן שַׁבָּת :

סֶלָה אֲרוֹמִמְךָ מוֹשִׁיעַ וְשַׁלִּיט . מוֹצִיאִי לַחָפְשִׁי מִבֵּית מַעֲלִיט : חזן סַבּוֹתָה לְרָאשִׁי

אלהים. כשדרכת להכות המצרים והרגת כל חילם והרבת כל מבצריהם אז גאלת עמך שמחים בכלי זמר והוצאתם חפשי וביררתם כבורר סולת יפה לערבה וללוש פת נקיה: בצעדך. מל' לעד ודריכה : בתקת. חתכת כמו בתקוך בחרבותם (יחזקאל טז): בנבל קתרוס. מיני כלי זמר : הגרת. השפלת מרוס לעומק כל חיל מצרים ונתרוקנו מכל טוב והושפלו לארץ יזכו מכה טריה וישראל שהיו עזובים זרח להם זכות דם פסח ומילה ונתללו מצרה והוכבסו והולבנו ברחיצה יפה : הגרת. השפלת כמו לארץ תגרת (תלים פט): נחבסת. מל' חז"ל גולגולת שנחבסה (חולין מב): זנוחה. עזובה : ונגהצה. מל' חז"ל בגדים מגוהצין תכובס ומלובן היטב: טרם. קודם שבטל ויוסר מישראל מרירת השעבוד מהמצרים המעניים אותם. נצמח ישועה לישראל השמורים מה' כבבת עין והן עשית כזר תפארה לתורה המשיבת נפש שלוותה על השבת כמה שקדמת ליתן להם מתנת השבת להשיב נפשם מעבודה קשה :

סלה. תמיד אני חייב לרוממך המושיע ושליט בעליונים ותחתונים על שהוצאתני חפשי מבית פרעה שהחשיך עיני בשעבוד מעליט, מחשיך כמו ועלטה היה: וסכות על ראשי להגן עלי ולהשאיר לי פליט. והגנת בעדי והצלתני ופסחת על בתי ישראל ובזה מלטתני ממכות בכורות :

לראשי להשאיר פליט . גנון והציל פסוח והמליט . ברוך אתה יהוה מגן
אברהם : אתה גבור עד להחיות מתים :

כ"ר הרוכב. ע"פ א"ב מן מ עד ת (ואות ב"ת כפול) וחרוז לסיום הברכה :

ממסגר אסיר בצאת להופש . נתנוסס גם בטביעת רפש . סגבתם הוק מרגוע ונופש .
ערוך תהלה למשיבת נפש : פרושו וטעמו צוית במרה . צחצוח דתו להבין
ולגומרה . קביעת קדשתו בזכירה ושמירה . רון להפיק בתודה וזמרה : שפטים
גדולים עשית בצוען . שפררת אהל בל יצען : חזן תעובים פסו באף להכניען . תקפה
הרדה באדום וכנען :

לכך ועיניך להיכלך תשובב . דשן ושמן לעמך ינובב :
חזן תכונן אלמך מזבח וסובב . להגשים תחי
ישנים דובב : ברוך אתה יהוה מחיה המתים

כ"ר הרוכב, וחתום יוסף בר שמואל וכלו כפול

ישעי וכבודי משגבי ומנוסי . ונצב לריב על אונסי .
סוככי באברתו יהוה נסי . פורע וגובה דין קנסי :
בהלו נרו עלי ראשי . רכב על עב קל מענוי לגרשי .
שחת מבצר מהלישי וחורשי . מלון קצו נחני דורשי :
וממעון קדשו חבש כאבי . ארון ממעיני הישועה
השאיבי : חזן למדני לנוח בשבת מהדאיבי . להאכילי
נחלת יעקב אבי :
ימלוך יהוה לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללו יה :
ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא :

כרם חמד נטע שעשועים . בלוסה ומכסכסת שני רשעים . ונגלית לחלצה מבין
פושעים . בחיל אלפים רבבות תשעים . ובצדק נפקד לתשע ותשעים .
הועמסה משא פרדים תשעים : פנית לפניה מלכים ושועים . שלחה קציריה ועלו
מושיעים . לחלקה נטלה שבעה משבעים . שעשור נכסים לבנות קבועים . ובישימון

דוך

ממסגר. כשגיע זמן לגאולה אסירי גלה ממסגר לחפשי והרבה הנס לטבוע המצרים בטיט הים אז חזקת ישראל במצות
שבת למנוחה וניתנה לפני התורה המשיבת נפש: פירושו. ענין וטעם שבת צוית במרה שיבינו היטב תורתו כשיות;
להם אח"כ כל התורה ושיקבעו קדושתו בזכירה על היין ובשביתה ממלאכה ולהתפלל בו בשיר ושבחה: שפטים. נקמות גדולות
עשית במצרים ושכנת בתוך ישראל באוהל ומשכן ואח"כ בבית עולמים שלא ימוט ומצרים המתועבים כלו באפו שחרה בם
להכניעם ואז חרדו מאוד גם אדום וכנען: (שפררת. ענין אוהל כמו ונטה שפרירו (ירמיה מג)) : לכך. נבקשך שתתן עיניך
ולבך לשוב להיכלך ולו ברכתך להצמיח לנו פירות שמנים ותכונן לנו בהמ"ק שבו אולם מזבח וסובב וזכה לגשמי ברכה שבם יחיו
המתים ישני עפר :

ישעי. ה' מושיעי ואני מתכבד בו והוא לחוזק לי ולאני נס אליו ביום צר לי ועומד תמיד לריב ריבי עם הגוזלים אותי ונפרע
וגובה מהם כל הקנס שחייבים לי לפי דינו : בהלו. בעת שהיתי חביב לו והאיר באורו על ראשי רכב מהר על עב קל
לגרשני ממצרים שעונית' אם בעבודה קשה : שחת. השחית כל תוקף המחלישים אותי וחרשו על גבי ונוהג אותי לבהמ"ק בית
מלונו ושכינת כבודו ותמיד שלא רפואה למכאובי: מהדאיבי. מדאבון נפשי בחול : נחלת יעקב. בלי מצרים :

כרם. ישראל שהם כרם נחמד ונטיעות שה' משתעשע בם היו במצרים מלוכלך בחומר ולבנים ומעוכים ע"י שני רשעים
ונגלה ה' להוציאם משם וירד לשם עם חיילותיו ל' אלף רבוא: (בלוסה. מלוכלכת. ל' חז"ל על הבלוסין. פתו בלוסה:
מכוסכסת. מעוכה ל' משנה ולריך לססכם (נדה פט) וי"ג מכוססת ל' חז"ל ככוסס חטה) : ובצדק. ובזכות אברהם שנפקד
בזרע לצ"ט שנה ינאו ממצרים כ"א טעון במשא ל' חמורים מטוב מצרים: פנית. אתה ה' גרשת מפניהם ל"א מלכים עשירים
והיו

דרך הלכו ארבעים . מעדני מלך אוכלים ושבעים .·. קדושתו מתנים ורנן מביעים :

חי וקים נורא ומרום וקדוש :

סיר מרובע וחתום יוסף בר שמואל חזק

ירדת להציל עמך . להודיעם ארח נועמך . למשואות תרים פעמיך .
להכניע רודים בזעמך : ובצאתם המון שודדים . כלו שרים וגדודים .
והגיע עת דודים . צמחה ישועה לידידים : סוד כיצא בהנויה . צאת עגומים
לרויה . נחצו צירים לשביה . שני תואמי צביה : פרום כירה של מלך .
ארעהו לשר פלך . כל הבא למלך . אשכר לפניו מהלך : בשער בת כסלוח .
נצבים מלאכי שלוח . נסתבלו קוטפי מלוח . באין קומץ וקלוח : רהב רבב
גנה . לגיוניו קפץ ומנה . יכנס הבא במנה . ואלה לבד באחרונה : שאל
פתן חרש . מי נדרש והדורש . השיבוהו הפך משורש . כלה גרש יגרש :
מרד זד בעקולו . מה לי ולקולו . ולא הרצני בשקלו . בנשען על מקלו :
ואז צפה באלילים . היש ידיו גלילים . צגו עליו בפלילים . אין פנות בחללים :
אויל מוכן לעברות . מה לכהן בקברות . הלא בתכל הדברות . נודע בעל
גבורות : לובש צדק נאזר . להשיב גמול לאכזר . הפך דרך איש וזר .
עמלו בראשו חזר : חנמל ברד ורשפים : זלעף בעלי כשפים . קרסו כרעו
כשופים . עפר ארץ שואפים : אל נא וכו'

חתום יוסף

חו"ק יוצאי חפזון . ספקם מזון . לשובע ולא לרזון . קדוש :

שיר משולש ע"ס א ב ואחר החי' חתום טוב עלם

אמנה גדולה היתה בעם . בלי להתלונן זאת הפעם . גוע לומר מה נטעם :
יוצאי דרך שלשה נלך במדבר . הגיד מאז מנהיג ודבר . ולא כחד
מהם דבר : יוצאי זריזים חשו להקדיש קרואיו . חסו במטריף כל ברואיו .
טוב אין מחסור ליראיו : יוצאי יחיד שמרה למדה שרועה . כלולותיך אזכור
חסד

והיו כא"י כגפן שהגדילה ענפיה למרחוק ותמיד עלו עמהם מושיעים וירשו לחלקם ארץ ז' עמים מעבר מצ' אתות כמשפט הכנות לעשור כסים והלכו במדבר מ' שנה ואכלו המן שטעמו בו כל מעדני מלכים וספרו ברנה קדושת ה' :

ירדת. למצרים להציל עמך מידם וליתן להם תורה נעימה שהיא תורת חיים כי כן דרכך להרים פעמי רגלך להחרים ולהכניע בזעמך המושלים בישראל בפרך: וכהתם. כשנשלם זמן שעבוד מצרים: כלו. שרי מעלה וגדודי מטה : והגיע עת. יחוד כנ"י עם דודה ולמת ישועה לישראל: סוד. כשיצא הסוד כמעון קדשו שיצאו ישראל עגומי נפש מיגון לשמחה ורווחה. מיהרו השלוחים לילך אליהם לשביה והם משה ואהרן הדומים לב' ילידי צביה תאומים ושקולים: פרום. כשבאו לפרעה היה יום משתה וכל המלכים שלחו לעטרו במתנות וכל הבא למלך המנחה הולך לפניו: (פרום. פרוסת השלחן לסעודה. ארעהו. נזדמן לפרעה שר המדינה: אשכר. דורון): בשער. בעת הכנת הסעודה באו משה ואהרן שלוחי ה' ועמדו פתח פלטרין והיו הרשעים שאין בידם שום מנחה אפי' מין מאכל והגידו לפרעה : קוטפי מלוח. תואר לרשעים: קומץ מעשה טיגון. כקומץ מנחה הנעשה בשמן. וקלוח. מעשה קדירה כמו וכבשר בתוך קלחת (מיכה ג): רהב. פרעה בגאותו גינה אותם ותיהר לחיילותיו ומינה ופקד אותם שמי שהביא מתנה יכנס מיד ואלו באחרונה: שאל. פרעה שאלם מי ה' הדורש ומי הם הנדרשים והשיבו כי ה' שהפך הרים משרשם אמר כלה כו': (פתן חרש. נחש זקן הוא חרש באוזן א' ואוטם הב' ולא ישמע לחש וכן עשה עצמו פרעה הנקרא תנין): מרד. וא"ת מרד הזדון ואחז דרך מעוקל ואמר מה לי לשמוע בקולו כיון שלא פייס אותי במתנה ושלח אתכם ריקם כעני בפתח נסמך על המקל ואז חיפש בספריו כל אומה ואלהיה אם יש בם ה' שכ' בו ידיו גלילי זהב ומשה ואהרן עמדו נגדו לדבר קשות במשפט ואמרו אל תפנה לאלילים אלילים כי ה' חי וקים: אויל. אתה שוטה המוכן לעברה וזעם לא תמלאכו שם כמו לכהן בבית הקברות ובסוף דבר תדע שהוא בעל גבורות ואין דומה לו : לובש. ואז ה' לבש צדקה ונאזר בגבורה להשיב גמולו על אכזריותו והפך עליו דרכו והשיב עמלו בראשו: חנמל. הרג בברד גפנם שקמותם בחנמל ותקניהם לרשפים והיה רוח זלעפות מנת כוסם של בעלי הכשפים וכרעו נפלו שרי מעלה מקבלי הכישופים ונפלו עד עפר לבלוע ולשאוף אויר הארץ:

יוצאי. ישראל שיצאו ממצרים בבהלה ולא הכינו צידה לדרך. הספיקם ה' הקדוש מזונם במדבר בהרחבה . ואכלו לשובע ולא חסרו דבר : אמנה. אמונה רבה היה אז בישראל. ולא הרעמו כלל . ללעוק ולומר מה נאכל במדבר:(גוע ענין לעקה. כמו הלוך וגעו (ש"א ו): ודבר. מנהיג) : זריזים משה ואהרן הזריזים. מיהרו להזמין לישראל קרואי ה' . ובטחו בה' הזן כל ברואיו . הטוב ומטיב ליראיו ואין מחסור להם : יחיד. ה' המיוחד. שמר להם האמונה לדורות . למדה גדולה. לפורעם שכר על חסדם. כאמור. זכרתי לך חסד נעוריך וגו': (שרועה. גדולה. כמו שרוע וקלוט (ויקרא כב):ושרם.
הוס

חסד לפורעה. לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: יוצאי מקום צפעונים נחש
שרף ועקרב. נסעו קדושים לשמש ושרב. שב ועולל ומקנה רב: יוצאי
עדרים השכילו מדע להחכימם. פסת משארות נשאו בהשכימם. צרורות
בשמלותם על שכמם: יוצאי קטוף העיסה בחררה קמוצה. רצופה בראשיהם
שלא חומצה. שמש שזפתה ואכלוה מצה: יוצאי תפיני ששים ואחת במשטר
טעמו וארחו בשיור המנוטר. עד לחם משמים הומטר: יוצאי

ובכן ויהי בחצי הלילה:

אז רוב נסים הפלאת בלילה. בראש אשמורות זה הלילה. גר צדק נצחתו
כנחלק לו לילה: ויהי בחצי הלילה דנת מלך גרר בחלום הלילה. הפחדת
ארמי באמש לילה. וישראל ישר לאל ויוכל לו לילה: ויהי בחצי הלילה זרע
בכורי פתרוס מחצת בחצי הלילה. חילם לא מצאו בקומם בלילה. טיסת
נגיד חרושת סלית בכוכבי לילה: ויהי בחצי הלילה יעץ מחרף לנופף אווי
הובשת פגריו בלילה. כרע בל ומצבו באישון לילה. לאיש חמודות נגלה
רז חזות לילה: ויהי בחצי הלילה משתכר בכלי קודש נהרג בו בלילה. נושע
מבור אריות פותר בעתותי לילה. שנאה נטר אגגי וכתב ספרים בלילה:
ויהי בחצי הלילה עוררת נצחך עליו בנדד שנת לילה. פורה תדרוך לשומר
מה מלילה. צרח כשומר ושח אתא בוקר וגם לילה: ויהי בחצי הלילה קרב
יום אשר הוא לא יום ולא לילה. רם הודע כי לך היום אף לך הלילה.
שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה. תאיר כאור יום חשכת לילה
ובכן כל מחמצת לא תאכלו:

שיר מרובע ע"ס א"ב בתוספת מלת מרשות או מטעם. והוא רשות לסדר שאה"ז

אבא בחיל להתיצבה. במעמד פני תיבה. נשתי לרומם ולשגבה. מרשות
דגול מרבבה: הלול קוני אקשיבה. ובחקר דתו אתישבה. זאת לדעת
אחשבה. מטעם חכמי ישיבה: טוען עולם אמליכה יהבי עליו אשליכה.
כרש לפניו אתהלכה. לפתוח בדבר הלכה: מלת פי גרושה נוצר חסד
אקדישה. סלסל בדעה חדשה. מרשות עדה הקדושה: פני ישרים דובר.

צחצוח

חוס: שב. זקן): עדרים. ישראל שהיו כעדר במדבר. השכילו דעת והחכימו. ונשאו בהשכמה בצקם טרם יחמץ: צרורות כו': קטוף. אחר שערכו העיסה לעוגות קטנות. היו סדורים על ראשיהם קודם החימוץ. ותך השמש עליהם ונאפית מצה ואכלום כך: (קמוצה. מל' קומץ): תופיני. ואפיה זו הספיק להם על ס"א סעודות לאכול בטבול כדרך עולם. ואכלו משירי בצק זה המשומר בידם. עד ט"ז אייר שהמטיר להם לחם משמים: (במשטר. בטבול. מל' חז"ל. משטר קא שטר ואכיל (פסחים ד): וארחו לי סעודה):

אז. רוב הנסים שעשה ה' היו בלילה. והרוב מהם היו בחצי ליל זו. והוא ליל פסח: בראש אשמורות. הוא חצות. גר צדק. חיזקה לאברהם ונלחם הד' מלכים בחלוק הלילה: דנת. את אבימלך למיתה: ארמי לבן. באמש. אמש אמר אלי. ויוכח אמש (בראשית לא): וישראל. יעקב נאבק עם מלאך עשו ונצחו בלילה: לאל. למלאך: פתרוס. מצרים: חילם. ממונם. דכתיב וינצלו את מצרים: טיסת. פריצת. כנשר יטוש (איוב ט) תרגומו כנשרא דטייס פי' סיסרא שר הצבא היושב בחרושת מיהר לבוא על ישראל. ואתה ה' דרכתו ע"י הכוכבים ממסילותם נלחמו בו: יעץ. סנחריב שחירף ה'. והניף ידו על ירושלים ובהמ"ק החמודים. דרך בזיון. ונתן עצה איך להחריבם הפרת עצתו. ומלאך יצא בלילה והכם ונשארו פגרים סרוחים: בל. ע"ז של בבל והעובדים ומליכים אותה הושפלו בלילה: לאיש. דניאל: רז. סוד החלום: משתכר. בלשצר שנשתכר ושתה בכלי המקדש: פותר. דניאל שהיה פותר חלומות המבעיתין בלילה: נטר. שמר: אגגי. המן: ספרים. להשמיד היהודים. נצחך. חזקך. במה שבלילה נדדת שנת המלך. ע"כ סיפור הנסים. וזה בקשה לעתיד: פורה. למלאך השומר ישראל ולועק לך מה יהא מהגלות הדומה ללילה. תענהו. שתדרוך שונאיך כענבים בגת: צרח. אז ה' כשומר. ויאמר בא אור לצדיקים וחושך לרשעים:

בחיר. באומה: תיבה. לי' חז"ל. עובר לפני התיבה: אתישבה. ענין ישוב הדעת: מטעם. מרשות: טוען. נושא עולמו: גרושה. מרובה. מל' מדה גדושה: בדת חדשה. לחדש הלכות בתורה: בסבר. ברשות. כמו סברי מרנן: תצדיף. אף שאני קטן בעיני כקומץ. אתה. ה' תגדיל אותי ותחזקני. ביתרון דעת: בלי שמץ שלא אכשל בהלכה ולא אהיה לבוז ושמצה:

צחצות אמרים אגבר. קדמתי לטול בסבר. רשות מרב וחבר: שדי חילי
תאמץ. תעדיף קט וקומץ. לבאר בלי שמץ. הלכות בעור חמץ:

סי' מרובע ע"ס א"ב, ומסדר דיני ביעור חמץ והגעלה

אלהי הרוחות לכל בשר. הזק לעמו מסר. והזהירם בכתב מוסר. לבדוק חמץ
אור לארבעה עשר: בשעה שאין בני אדם מצוין בשוקא. אור הנר יפה
לבדיקה: אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה. וצריך
לברך על ביעור חמץ בחקה: גמר מנטריה עד דבתרא. ומיד צריך לבטל השאר
באמירה. ולימא הכי כל חמירא דאכא בהדא דירא. דלא חמיתיה ודלא בערתיה
ליבטל ולהוי כעפרא: דאי משתכח לאחר אותה שעה. אינו חיב בבל יראה ובבל
ימצא לפושעה: והרוצה אחר בדיקתו לאכול חמץ ולשבעה. מה שמשייר. יניחנו
בצנעא: היכא דבדק בחורי ביתא. והניח ארבע או חמש רפתא. ואשכח דתדא
מניהו פחתא. לבדוק מרישא שמא הולדה לקחתה. וכן תנו רבנן בפרקין.
דחורי ביתא ונקיקין. עלאי ותתאי אינן נבדקין. ואמצעים זקוקין: זהרו גג היציע
וגג מגדלין. ורפת בקר ומתבן ולולין. ואוצרות יין ושמן הנעולין. לבדוק חמץ
בלי עולין: חור שבין אדם לחברו. זה וזה בודק עד שמגיע ומבטל שארו. וכן בין
יהודי וארמאי חיב לבערו. פלימו מקל שמא יאמר העו"ג כשפו וחברו: טעונו
המפריש והיוצא בשירא. ואין דעתו קודם פסח לחזרה. תוך שלשים יום בעי
לבער חמירא. לפני שלשים יום אין זקוק לבערה: ישראל דחמץ אתפקד ליה.
וליתיה למריה למשקליה. נטריה עד ארבע דהוי לאכליה. שלים ארבע ולא אתא
לעכו"ם מזבין ליה: כשנפלה מפולת על חמץ בערבי פסחים. והכלב אין יכול לחפש
אחריו בטוחים. הרי הוא כמבוער לרעים פקחים: וכמה חפישת הכלב שלשה
טפחים: למדו בי מלחי ובי קירי נקובים. ובי תמרים וציבים. לבדוק אותם
חיבים. וחצר פטורה מפני העורבים: מוצא חמץ בפסח בתוך ביתו. כופה עליו כלי
בלי ראותו. ואם של הקדש הוא אין צריך לכסותו. לפי שבדלין מאותו: נפי
ופטילי ויורה. דאשתמש בהו חמין חמירא. צריך לגעלינהו ויניח בגו רבא וזעירא.
ולרבא ליעבד גדנפא וקרתיה בנורא: סכיני דאשתמש בהו חמירא לארותין.
אי אפשר לעשותן חדשים הם משבחין. ואי לא מגעיקן בירותחין ובכלי ראשון הם
מצוחצחין. ועץ פרור מגעילין ברותחין: עגדו אגני וקציעי דקוניא ופחרא. אף
על גב דמפליט להו שפיר לאשתמושי בהו אסירא. ואף על גב דרויהן ואיכא
למימר דשליט בהו אוירא. אפילו הכי קמא איסורא: פחר קדירות אין צריך

לפלחא

בכתב מוסר: בתורה שנכתבה ונמסרה: חמץ. הם שאר לבדוק בלילה. יבדוק כיום לאור הנר: מנטריה. ישמור החמץ שעכבר וכיוצא: עד מחר. תרגום יום המחרת. יומא דבתריה: בהדא דירא. יכד כן לשיוני סתרון והעיקר לומר ברשותי. לכלול המלו שבכל רשותי: לפושעה. כשיפשע ולא יבערו מיד. כי יתוס עליו לטרפו: בצנעא. שלא יגררו עכבר ויוצרך בדיקה שניה: ונקיקים. סדקי הבית. כמו ובנקיקי הסלעים (ירמיה יג): עילאי ותתאי. הגבוהים מיד אדם והנמוכים הרבה: זהרו. הזהרו חז"ל: היציע כו'. שמשופעין ואין ראוין לתשמיש: ומתבן. בית התבן: ולולין של תרנגולים: הנעולין. ואין מסתפק בהם באמצע סעודה לאיש שהלך בפתו לשם: בלי עולין. אין במקומות אלו עול בדיקה על בעליהן: וחברו. מלי יחובר חבר (דברים יח) שיאמר שעושה לו כישוף בתם שמשמש בחור לאור הנר ואולי יבא לסכנה: טענו. הטעינו עליו דין זה ונקט לי זה מפני דרכו לאות ע': שלשים. שאל עליו חובת ביעור: ארבע. שעד עתה מותר לאכול חמץ. ושמא יבא בעליו: בטוחים. שבטוחים שכלב לא ימלאנו. והוי כמבוער: פקחים. לדעת החכמים רעים אהובים: טפחים. עד ג' טפחים יכול לחפש אחריו. ולא בים עליו גובה ג"ט: נקובים. שנקראים כך על שמתניקים בה מלח ושעוה: וציבים. מקום עצים. ומינים אלו לפעמים כלים תוך הסעודה. ואולי הולך בפתו לשם. בפסח. שאין יכול לשרפו ביו"ט: כופה. שלא יאכלנו. דלא בדיל מיניה כל השנה: נפי. כלי ברזל עם נקבים כנפה. ולולין בו: ופטילי. כלי ברזל כמו קופה: חמירא שנשתמש בהם בחמץ חם: לגעלינהו. ירתיח המים בכלי גדול ויניח בו כלים קטנים. כדי להכניס כל הכלי ברותחין: ולרבא. וכלי גדול שאי אפשר להכניס כולו בכלי אחר. ירתיח בו מים. ועושה שפה לפיו סביב מטיט. וימלאנו הטיט שיגיעו המים בשפתו: לארותין. בשרין. והוא לי תרגום: ועץ פרור. כף גדול שמשמש בו בעת בישול: עגדו. עשו אותנו בדין זה. מלי אעגדנו עטרות לי: אגני וקציעי. מיני כלי חרס: דקוניא ופחרא. המלופים באבר (גליזירט): דרויהן. ואפשר לנקותם הטיב. וגם שולט בהם האויר הרבה. מ"מ אסורין. כי בכלי חרס אין יוצא מדפיו לעולם: פחר. כלי חרס. אף שאין ניתרים בהגעלה. מ"מ אין צריכין

לפלדא. אבל משהי ליה עד בתר פסחא. וקערות מותרות כי שקיל מדורא עליהו לאנחא. וגורמי דגלא שרין בהדחה: צעי דמשהי בהו חמירא בשאר יומי כבית שאור שחמוצו קשה דמי. ואי אקראי אותיביה ולא אשתהי עמיה. לאשתמושי בהו שפיר דמי: קטוף ביין ושמן עבידין. מלמילש בהו לילי קמאי קפדין. ואמהן דלא טבילן ועבדין. דלא למילש בהו הוא הדין: רקיקי מצות עושין זכר לעגון. ולשמן צריך לשמרן מחמוץ כהוגן. וחרש שוטה וקטן אין לשין דדמא ישגון. אף על גב דבאפיה ישראל בר דעה לא ינהגון: שנוי שאין לשין בבת אחת למעלה מחמשת רבעים קמח והן לחלה. והן בצים כמנין חלה. והעומר מוכח לה. והאשה לא תלוש אלא במים שלנו הלילה: תמימים שנו במשנה המהללה. מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שמחמיצין בלה. ואמרינן שדי להו במקום מודרן דלא ליתי בהו לידי תקלה. תמו הלכות בעור והגעלה: התום יוסף הקטן בר שמואל הזקן יין כי יתאדם. למצוה הוא מוקדם. לצאת בו חובת ידי אדם. אם אין קונדיטון ומבשל נגדם: וארבע כוסות הללו. צריך שיהא בהן כדי רביעית בלי יקילו. אחד אנשים ואחד נשים אלו באלו. ומחלקין לתינוקות קליות ואגוזין כדי שישאלו: סהו שהנשים צריכות לאמצה. בכל מילי דפסחא בלי שמצה. אף על גב דמצות עשה שהזמן גרמא בם לא נמצא. שכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה: פרשו בשפה נדיבה. מצה ויין צריך הסבה. מרור אין בו כן חובה. ומבעי ליה לכסכוסי טובא. הסבת ימין הסבה אינה. ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה. פרקדן לא מן השבנא. ואשה אינה צריכה ואם חשובה היא נדונה: קמי אב מסב הבן בדיצה. תלמיד בפני רבו אינו ראוי לפרצה. אבל בשוליא דנגרי צריך להסב במרוצה. והשמש שאכל כזית מצה כשהוא מסב יצא: טענו לחטוף מצה בלילי פסחים. כדי שלא יישנו הפרחים. והיבין ברגל להיות שמחים. במקדש בבשר והשתא ביין רקוחים: נשים חייבות לשמוח ולהרנין. בבבל בבגדי צבעונין. בארץ ישראל בבגדי פשתן המלובנין. והאנשים ביין מתעדנין: בערב הפסח סמוך למנחת ראשון. לא יאכל אדם עד האישון. ובבואו מבית רחשון. מוזגין לו כוס ראשון: ראשון מברך על היין. ואחר כך קידוש וזמן ואינו אומר גם עדיין. שצריך לאמרו באגדה וראוי לכופלו אין. ושתי ומשי ידיה ואינו מברך על נטילת ידים: שקיל גרגרא או כרפסא או כוסברתא או חסא. ויטבול בחרוסת ויברך בורא פרי האדמה. וכד אכיל יחצה אחת משלש מצות ואין ברכה עמה. מחצה בקערה ומחצה בשלחן להשימה: מושך מהקערה שני תבשילי. דאינון בשרא

וכורא

לריכים שבירה. ומותר להשהותם לאחר פסח להשתמש בהם: לאנחא. ענין שבר ובקיעה. כמו פולח ובוקע (תלים קמא): וקערות. שתשמישן ע"י עירוי. הכשרן ג"כ בעירוי. ששופך עליהם מים שבורה. ואח"כ כלי ראשון: וגורמי. כלים אחר: גלל. וה"ה משאר אבנים או מעצם: בהדחה. בחמין היינו הגעלה: צעי. כמין קערה שמשהין בה חמץ זמן רב: דמי. ולא מהני הגעלה: אקראי. ואם במקרה נתן בה חמץ ושהה בה רק מעט. מותר להשתמש בה אפי' בלי הגעלה: קטוף. לערוך המלוה ביין ושמן (וה"ה בשאר מי פירות) בלישה או במשיחה. עבדי איניש כך. אך בב' לילות ראשונים קפדי שלא לעשות כן דבעי לחם עוני למצת מצוה: רקיקי. עושין המצה דק כרקיקי לחמי תודה שבביאה היוצאת מתפיסה זכר לעגון. (מלי הלכן תפגרדות א') במצרים: ישגון. יקלקלו מחסרון דעת: דבאפיה. שעומדים בפני ישראל גדול בר דיעה. ויש גורסין דלאפיה. אף שהאפיה ע"י ישראל: כמנין חלה מ"ג. וכן מוכח מהעומר. עי' סילוק פי' שקלים: קונדיטון. יין מבושל בעירוב סממנים: לכסכוסי. לכוס הרבה בשיניו. ולא יבלע בפעם א' כדי שירגיש טעם המרור: פרקדן. שוכב על גבו. וה"ה באופן אחר. רק יסב על שמאלו: נדונה. דינה בהסיבה: שוליא. תלמיד של נגר או שאר אומן. שאין אימת רבו עליו: לחטוף. לזרז א"ע לאכילת מצה: הפרחים. התינוקות: האישון. הלילה: רחשון. מבית התפלה. כמו רחש לבי (תלים מה): גם. אינו מברך בקידוש שעשה נסים. כי יאמר בהגדה אשר גאלנו כו'. ואין ראוי לכפול דבר א': גרגרא כו' או חסא. מיני ירקות שברכתם האדמה: בחרוסת. אין נוהגין כן: מושך. יסירם מהקערה קודם הגבהתם שלא יתראה כקדשים בחוץ: וכורא. דגים: גלולי. ללוים: גרמא ובשולי. ב' מיני בשר. צלי ומבושל ומכסנו בבשר וצלה: זכר לפסח וחגיגה: משי. רוחץ ידיו: וטובל ובולל. טובלו בחרוסת רק שיהא בלול בו. ולא יערבו הרבה. שלא יתבטל מרירותו: חליף. כשצריך לילך לבית אכסנאין יודעים לעשות הסדר. ולהוציאם ידי חובתם. ילך אחר הברכה. ועושה להם קידוש ושותים הכוס. ואוכלים ירקות. ואומר להם הגדה ושותים כוס ב' וכו'. עד שאוכלים הכריכה. וחוזר לסעודתו: ואח"כ. הפייטן חוזר לסדרו לכורכם. (מלי מז"ל. כרי"ת

ריפתא

וכורא צלילי. אי נמי גרמא ובשולי. ומגביה קערה וליימא הא לחמא עניא כליה: ומוזגין לו כוס שני מארבעת האל. ובאן הבן מאביו שואל. מה נשתנה מלילות זה ליל וגומר דאגדה עד גאל ישראל: אחר דשתי משי ידיה. ומברך על נטילת ידים לחודיה. ושרי המוציא על השלמה דעלוי תרתי דידיה. ולא אכיל מניה אכתי מדי: לוקח פרוסה ומברך לאכול מצה במלל. ובהדי דההיא דהמוציא אוכל וכולל. ומברך בחזרת לאכול מרור וטובל ובולל. והדר אכיל מצה ומרור בלא ברכה וכורכן בבת אחת כהלל: הליך לכמה בתי ועביד כי האי גונא עד הכא. ואחר כך עושין סעודתן כל צרכה. ובזית מצה באחרונה. צריכין לכורכה. ונוטלין ולא מברכין שמים אחרונים חובה ואין טעונין ברכה: זוכר בשלישי ברכת מזונו ולשאר הבתים תחלה וטועם הכוס עד משלו אינו. וברביעי הלל מצרי לתנו, בל יטעום כלום באישונו: קימעא לשתות מים יכנס. אם חולה הוא או חתום טוב עלם איסטניס. ובעי למשתי חמרא משום אונס. לומר בחמישי הלל הגדול ישתנם:

חסל סידור פסח כהלכתו. ככל משפטו וחוקתו. כאשר זכינו לסדר אותו. כן נזכה לעשותו: זך שוכן מעונה. קומם קהל עדת מי מנה. בקרוב נהל נטעי כנה. פדוים לציון ברנה:

ובכן ולך תעלה קדושה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אין ערוך אליך להגיד ולדבר. חקר פלאי נסיך להבין ולספר. מה יקר חסדך מכין מצעדי גבר. מאד עמקו מחשבותיך נותן תעצומות ועוז להתגבר. ובני אדם בצלך יחסיון ארך האבר. הרבית הגוי והגדלת השמחה לבני עבר. במשור רשע על עם דל לישועתך סובר. ונתאזרת בחנינותיך מפוזר ומפורד לכנס ולחבר. ועוררת אהבת ישני חברון שוכני קבר. ודנת דיני קנסות וחבלות על חוברי חבר. והכנעתם בדם וצפרדעים וכנים וערוב ודבר. ושברת ראשי תנין על ריב לא לו מתעבר. כי לפני כשלון גובה וגאון לפני שבר. ומה יעוז ציץ השדה וימיו כצל עובר. לגבוה על גבוה מפרק הרים ומשבר. והוא בעל נקמות אלהי המשפט מישרים דובר. ומצמיח ישע לקויו ושונאים תחתיהם ידבר: ועלינו הפליא חסדיו ונשא נס. ונקם נקמתנו מכל בעלי אונס. והכניעם בזעם וצרה בחורי און וחנס. ומלוש בצק עד חמצתו דנם באונים להקנס. ואזור חלציו חזק ואמץ להשתנס. בקע ים ויעבירם וכנד נוזלים כנס. ובארץ לא זרועה אותם כלכל ופרנס. לכן לנו

ריפתא) חייב לאכול אחר הסעודה כזית מצה לאפיקומן: ולשאר הבתים. אם הולך כנ"ל. ומוציאם ידי חובתם. גם בבהמ"ז והלל. אז לא יחזור לסעודתו עד שיגמור עמהם. ולא ישתה שם כוסות האחרונים (שלא יוכל אחר כוס ד' לאכול ולשתות בביתו) עד שיחזור לסעודתו ויגמור הסעודה והסדר וישתה משלו. והלשון מסורס. וכאלו אומר. ואינו טועם הכוס עד (בביתו) משלו: וברביעי. הפייטן חזר לסדרו: והנו. לספר נפלאות ה'. כמו יתנו צדקות ה' (שופטים ה): בל יטעום. אחר ד' כוסות אסור לטעום שום דבר בליל זה. רק מעט מים. ואם דחוק מאוד לשתות עוד כוס יין. יתחזק לומר עליו הלל הגדול. ואח"כ מותר לשתותו: ישתנם. יתחזק. כמו וישנס מתניו (מ"א י"ח):

חסל נשלם: מעונה. שחקים: נהל. הנהג, כמו עלות ינהל (ישעיה מ): ארך האבר. גדול הכנפים. שטוב לאמות בצלו: לבני עבר. לישראל. תולדות שם אבי כל בני עבר (בראשית י): סובר, מקוה: חוברי חבר. מגרים, בעלי כישוף: בעלי אונס. שגוזלים אותנו: באונים. במכת בכורות. ראשית אונם: להשתנס. ענין זירוז. כמו וישנס מתניו (מ"א יח): אב כמון. אברהם אבינו: מיני בשר. ואנו נוהגין בבשר וביצה: שאר ירקות. שברכתן האדמה. ולא מין שהכל: ראויה לה. דבוי דבר הבא תוך הסעודה שלא מחמתה. ולכן יכוין בהאדמה שמברך על הירקות קודם הסעודה. לפטור המרור. והגדה והלל לא"ה הפסק: באמת. לא יברך על המרור אלא האדמה ועל אכילת מרור. שאין לומר ב' ברכות יחד (שאין עושים מצות חבילות) על שתיה (כמו שאין אומרים שבעה ברכות על כוס

להודות על כל נס ונס : למה פסח בא מן הצאן. שפסח וחמל על קרואי צאן • וברועה מקבץ טלאים משכם וגאלם מבעלי לצון : ולמה לקיחתו קודם לשחיטתו ימים ארבעה. ונתן למולים ולערלים נפסל בהיא השעה. כדי שיהיו בידם מצות מצויות להשתעשעה. שכבר בא עת דודים וזמן שבועה. והיו מתבוססים בשני דמים שתצמיח ישועה : ולמה נתינת דמו על המשקוף ושתי המזוזות. שהן שלש מזבחות במקום רואים אותם לחזות. זכר שלש מזבחות של אב המון נרמזות • שבדן ובית אל ואילון מורה נחרזות : ולמה אכילת חמץ לשש שעות. זכר לחפזון שכינה להעביר גזירות רעות. מדלג על הרים מקפץ על הגבעות : ולמה אכילת מצה לחם עוני. שלא הספיק בצק להחמיץ עד שגאלם מעוני : ולמה במרור שתחלתו רך וסופו קשה. שנמררו תחלה בפה רך ולבסוף בעול קשה : ולמה טבולו בחרוסת. זכר לטיט שאשה ובעלה דורסת : ולמה תבלין בתוכו מגובלין כמו מלבן. זכר לנפוין עם לקושש קש לתבן : ולמה שני מיני בשר בצד ענה. אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה : ולמה מגביהין קערה קודם זמנה. כדי שיראה תינוק וישאל מה נשתנה : ולמה שאר ירקות באין תחלה. לפטור חזרת של מצוה ברכה ראויה לה ושאין לומר שתי ברכות באחת שתיה או אכילה. ואי אפשר לאכול ולשתות באחת כשכבר כרסו מלא. וכן בשתי מצות פוטרין מחלה לחלה. על כי אין לשנות בשתי ברכות. מברך על זו ועל זו ואינו אוכל עד שיגמור שתי ברכות : ולמה ארבע כוסות מצותן בזה הלילה. זכר לארבע גאלות שנתבשרו בהם עם סגולה. יציאה והצלה לקיחה וגאולה. ולהודות בהם ולתן בם תהלה. לחובת ארבע כוסות של יפיפיה עגלה. בארבע כוסות הכתובים בם שהם כוס התרעלה. וכנגדם להשקותינו ארבע כוסות של הצלה : ולמה מסובין במטה כבודה וכלולה. זכר לחרות ורבוץ ענני כבוד בחתולה. שכן דרך בני מלכים לנהוג כבוד ולסלסלה. שעטרנו קדוש יעקב עטרת מלוכה ותהלה. ובחר להודיע עם מרעיתו להיות לו לעם נחלה. כי לאלהים מגני ארץ מאד נעלה : נעלה בקדושתו מרום וקדוש. כי אלהים קדושים הוא בכל מיני קדושה. דרכו בקדושה והלוכו בקדושה. דבורו בקדושה. ישיבתו בקדושה. חשיפת זרועו בקדושה. נאה ואדיר בקדושה: הוא קדוש ועמו קדוש וכל משרתיו קדושים. אין בקדושתו ואין דומה לו. מקודש בקרוביו. ונורא על כל סביביו. ונערץ בסוד קדושים. נשגב ברבבות אראלים. אילי קודש משוררים ומהללים. בשיר קודש עירין וקדישין. רועשים ומקדישים. בקודש הקדשים. עתים חשים ועתים ממללים. ולבקרים מתחדשים. מקיפין כס המרכבה וקדושת השם מפרשים. ושלוש קדושה לקדוש ונורא מקדישים : נקדישך וכו׳

פסחי״ן) הוא הבילה : באחת . בזורת עניי . לברך עליו קודם הסיבוב׳ ולאכלו שלא למצוה . ולכוין לפטור גם של מצוה שאח״כ כי אין כוון לאכלו למצוה אחר שמילא כרסו מתנו וכן . פי׳ והטעם בזה שמברך על מצה א׳ המוציא ועל הב׳ על אכילת מצה ובולע ואוכל תב׳ יחד . לא כבשבת ושאר יו״ט . שאף שמברך על לחם משנה אינו בולע ואוכל רק אח׳ . אך מפני שצריך לברך עתה ב׳ ברכות ואין עושין חבילות . לכן מברך על א׳ המוציא ופוטר הב׳ . ועל הב׳ על אכילת מצה ופוטר הא׳ . ואוכל תב׳ יחד . ואין לברך על מצה א׳ תחלה המוציא ולאכול . ואח״כ על אכילת מצה ולאכול יחוד מתנה למצוה . אחר שכבר מילא כרסו מתנה : יציאה . והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (שמות ו) וטיבה מסדר הפסוק להבוות סחרוז : ורבוץ . ענין מנוחה (ע״י הבנת ענני כבוד) כמו רובץ בין המשפתים (בראשית מט) : בחתולה . ענין עטיפה וסיקף להבין כמו וחתל (יחזקאל טז) :

(ה) מנהג ישראל בכ״מ . דורש בו הרב לצבור . להודיעם דינים השייכים לפסח . ולהוכיחן ולהזהירן גם על ביעור חמור המעשים המקולקלים . ומחמלת הדיעות המשובשות . אפיחת המדות הסרוחות . כשחל בע״פ . טוב לדרוש בשבת המנחה . או להקדים הדרשה בשבת שלפניו : (ו) מפטירין בו וערבה ורבים נבוכים בזה . ויצאו לחלק בין כשחל בע״פ לחל ביום אחר . ואין בו ממש . אלא דינו שוה לעולם . פוק חזי מה עמא דבר ׳ ומנהגן של ישראל תורה . וכרבה

נסתבכו גם בטעם הדבר. אמנם לדעתי הוא דבר פשוט. דשייך שפיר בכל שנה [ולא מטעם ביעור מעשר של שנה רביעית. שהוא דבר רחוק וזר אלא] משום דבפסח העולם נדון על התבואה. ואמרינן בעיון ביטול מעשרות שמים נעצרים. והיוקר הוה. וב"א רצין אחר פרנסתם ואינם מגיעים ומביא רעב של כליה ר"ל. כמ"ש בפ"ה דאבות) ואם נותנין מתברכין. שנאמר הביאו את כל המעשר וגו' ובחנוני נא בזאת וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די. הרי הדבר מפורש מאוד שהפטרה זו מעניינו של פסח היא תמיד, ולפיכך מפטירין בה לפני הפסח. להזהיר העם על ענין המעשרות קודם גמר דין התבואה. שלא תלקה בשבילם. ובכדי טריוהנו לרישייהו המחברים המדברים בזה. ואסקו בידייהו כדמסיק תעלה מבי כרבא. והניחו לנו מקום משמיא אנהרינהו לעיינין. דהית ביה טעמא רבה (מלבד שיש בה ג"כ בשורת הגאולה העתידה. כמו שקדמ' לגאולת מצרים פקידה) עפ"ז ראוי ונכון למוכיח בשער. להזהיר העם על קיום מצות מעשרות. בדרשה ביום זה ביחוד. דבר בעתו מה טוב. ומביא ברכ' לעולם: (ז) במנחה נהגו ק"ק אשכנזים לומר עבדים היינו (ופוסקים מלומר ברכי נפשי) והמכתי ע"ז בחבורי. שאנו סותרים בזה מה שאנו אומרים יע"ש: (ח) אף כשחל פסח בשבת. א"א ויהי נועם ואתה קדוש כמ"ש שלפניו. כ"ה עיקר. עש"י (סי' י"ט): (ט) ג' ימים קודם הפסח צריך לטחון הקמח למצות. וכן נוהגין להגעיל יום או יומים לפני הפסח. גם מנהג ישראל לכבד כל חדרי הבית קודם י"ד: (י) מחלקין לעניי העיר חטי לפסחא. עמו"ק. כתבתי שזה צ"ל נוסף על מה שנותנין מקופה של צדקה מדי שבוע בשבוע. וכתב במג"א דלאורה צריך ליתן גם כן מלה. ועמו"ק: (יא) בי"ב בשנת עזרא עם עולי הגולה מנהר אהוא: (יב) י"ג. נמול אברהם. לדעת המדרש רבה. כן כתב המן הספרים להשמיד:

מבוא ג. הערב פסח. בו שמונה דלתות.
דלת א. לליל י"ד

(א) בין השמש וכוכבי. שואלין מיא דלישה למצה דמצוה. וכשחל ע"פ בשבת. ישאבו אור ו' שהוא בין השמשות דליל י"ג. ואם שכחו יכולין לשאור אחר שקיעת החמה דיום ו'. או ע"י נכרי וישראל עומד על גביו: (ב) אבל לכתחלה ישלבם ישראל גדול פקח. ויאמר בשעת שאיבה לשם מצת מצוה: (ג) אור [עלח"ש] לי"ד (כשחל בשבת לי"ג) בודקין את החמץ לאור הנר (עמו"ק) מיד אחר תפלת ערבית (בין ביחיד בין בצבור תפל' ערבית קודמת. כ"ה העיקר) אפילו ת"ח דקביע ליה עידניה. לא לפתוח בגרסיה נגהי ארביסר עד דבדיק. וכ"ש שלא יתחיל במלאכה: (ד) ואם התחיל מבע"י (היינו בפני חצי שעה סמוך ללילה). (עיין עמודי שמים) העיקר כמ"ד פוסק [ובמלאכה כ"ע מודו] ואם התחיל אחר שהגיע זמן הבדיקה. ודאי פוסק לד"ה: (ה) עמו"ק שהשגתי על מ"ש במג"א בטעם הדבר. ונ"מ לענין דיכא דת"ח שתורתו אומנותו. דלדידי לא יפסיק בכל גוונא. ולצ"ל כשהתחיל בהיתר דאף התולק יודה בזה. וכה"ג בת"ת דרבים דחמיר. כ"ל שאינו מפסיק. וכן דינו בכל גווני. והוא שיש שיעור לדבר. לאפוקי היכא דאינה שעה קבועה: (ו) כיוצא בה. לא יאכל באותה שעה סעוד' קבועה (אפילו התענה ביום) קודם שיבדוק מיהו, טעימה ודאי שריא [וקודם בדיקה אומר]

הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה ולא תעשה של (בשחרית. שריפת) בדיקת חמץ:
לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל ויהי נועם וגו']:

(ז) הבודק מברך (אם אין ידיו נקיות צריך ליטלם. ואפילו נסתם ידים. נכון הדבר לרחוץ כל פעם שיזכיר השם):

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בִּיעוּר חָמֵץ:

(ויכול להוציא אחרים המכוונים לברכתו): (ח) ובודק כל המקומות שברשותו שמכניסין בהן חמץ. ואע"פ שהבית נתכבד. עמו"ק בטעם שא"א שהחיינו. ותשובה לדברי ע"ז במ"ש על הרא"ש בדין המפסיק בבדיקה. לכתחלה ודאי אינו רשאי להפסיק בה אפי' בשיחה: (ט) אחר שגמר בדיקתו, יזהר בחמץ שמשייר למאכלו. להצניעו היטב שלא יצטרך בדיקה שנית. וחמץ שמצא ורוצה לבערו. נוהגין לשמרו עד שעת הביעור ולשרפו (כמש"ל) וצריך ליזהר בו שלא יאבד ויהא זקוק לבדוק עוד: (י) מיד אחר הבדיקה. יבטל כל חמץ שברשותו הבלתי ידוע לו. שמא נעלם ממנו. ויאמר

ג"פ כָּל חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְּאִיכָּא בִּרְשׁוּתִי. דְּלָא חֲמִיתֵּיהּ וּדְלָא בִעַרְתֵּיהּ לִבְטִיל וְלֶהֱוֵי כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

כששלוחו מבטל אומר דְּאִיכָּא לִפְלוֹנִי בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּלָא חֲמֵי לֵיהּ וּדְלָא בִּעֲרֵיהּ כו':

[יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שתזכנו לתור ולחפש בנגעי בתי הנפש. אשר נואלנו בעצת יצרנו הרע. ותזכנו לשוב בתשובה שלימה לפניך. ואתה בטובך הגדול. תרחם עלינו ותסייעינו ותעזרנו על דבר כבוד שמך. ותצילנו מאיסור חמץ אפי' בכל שהוא בשנה זו ובכל שנה ושנה. כל ימי חיינו. אמן וכיה"ר]:

דלת ב. ביום ערב פסח

(א) בבקר השכם מתפללין. א"א מזמור לתודה. ולמנצח ולא אא"ח: (ב) אוכלין כל הרבע. והוכחתי בלח"ש. שכל שעות שנזכרו בדברי רז"ל. הם השוות. ודבר ברור הוא בס"ד. עמו"ק סי' תל"ג. י"א שנהגו לאכול מאכלי חלב. ואין בזה ממש: (ג) אסור לאכול מצה כל היום: (ד) תולין כל חמץ. ומאכיל לבהמה לחיה ולעוף. ומכרו לנכרי. ומותר בהנאתו. עלח"ש: (ה) ושורפין (ע"ש מו"ק) בתחלת שש. ועכשיו נהגו לשרוף בסוף חמישית. כדי לקיים מצות שרפה בחמץ שלו (עמו"ק): (ו) קודם שריפה מבטלין כעם ב'. ואומר

(ג"פ) כָּל חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְּאִיכָּא בִרְשׁוּתִי דַּחֲמִיתֵּיהּ וּדְלָא חֲמִיתֵּיהּ. דְּבִיעַרְתֵּיהּ וּדְלָא בִיעַרְתֵּיהּ. לִבְטִיל וְלֶהֱוֵי כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

[וישרפנו ויאמר]

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שתרחם עלינו. ותצילנו מאיסור חמץ אפי' מכל שהוא. לנו ולכל בני ביתנו ולכל ישראל בשנה זו ובכל שנה ושנה כל ימי חיינו. וכשם שביערנו דחמץ מבתינו ושרפנוהו. כך תזכנו לבער היצר הרע מקרבנו תמיד כל ימי חיינו ותזכנו לידבק בך ובתורתך ובאהבתך ולידבק ביצר הטוב תמיד. אנחנו וזרענו וזרע זרענו מעתה ועד עולם. כן יהי רצון. אמן:

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. כשם שאני מבער החמץ מביתי ומרשותי. כן יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. תבער כל החיצונים ואת רוח הטומאה תבער מן הארץ. ואת יצרנו הרע תעבירהו מאתנו ותתן לנו לב בשר. וכל הסטרא

אחרא וכל הקליפות וכל הרשעה. כעשן תכלה. ותעביר ממשלת זדון מן הארץ. וכל המעיקים לשכינה. תבערם ברוח בער וברוח משפט כשם שהעברת את מצרים ואת אלהיהם בימים ההם ובזמן הזה]:

(ז) הביטול ודאי צ"ל דוקא קודם שש. לפי שאחר זמן איסורו אינו ברשותו לבטלו. גם כשחל ע"פ בשבת. צריך לבער בע"ש קודם חצות: (ח) אם נשכח להפריש חלה מלחם חמץ בשבת זו. (עמ"י סי' קל"ג) שהוריתי לשייר ממנו קצת. ואם יש כהן טהור. אוכלה. הוא או בהמתו. וא"צ לחזר אחריו. שאפילו זר יכול לאכלה ע"י בטול ברוב: (ט) אין עושין שבת זו תבשיל מקמח ולחם חמץ. שקשה לקנחו היטב. ואם עבר ועשה והמאכל דבוק בקדרה. מדיחו מעט להעביר החמץ. אחר שאכל סעודת שחרית. ינער המפה שאכל עליה. ויקנח הקערות והקדרה וישמרם מן העין. והנותר בלחם. יתן לכותים או לכלב או כופה עליו כלי ומבערו בח"ה. עמו"ק. אח"כ יבטל קודם שעה ששית כדינו:

דלת ג. לתענית בכורים

(א) מנהגן של ישראל. שהבכורות מתענין בע"פ. בין בכור מאב בין בכור מאם. ובכור כהנים ולוים י"א אפילו נקבה בכורה: (ב) י"א שהאב או אם מתענין בשביל בכור קטן. ואין בכל זה מנהג מוחלט. אלא רשות הוא. ולא חובה. גם גדול הבית אם ירצה להתענות. מנהגא הוי: (ג) ובלא"ה אנשי מעשה מתענין בו. כדי שיאכלו בלילה מצה לתיאבון. (י"ל עוד טעם אחר. מפני שבו כתב המן ספרים להשמיד כל היהודים) והכל לפי מה שהוא אדם: (ד) כשחל בשבת. י"א שמקדימין להתענות ביום ה'. וטוב הדבר לנהוג כן. ויש אומרים הואיל ואידחי אידחי. לכן אין לבטילו חובה. אחר שכל עיקר מותר אינו אלא מנהג שספקו להקל: (ה) הבכורות יכולין לאכול בסעודת מצוה:

דלת ד. לדינים הנוהגים מחצות היום ואילך:

(א) מתחלת שעה שביעית ולמעלה. אסור לאכול חמץ ד"ת בלאו ואסור בהנאה. ומתבטל בס': (ב) אף אחר חצות מותר לאכול מצה עשירה. ויכולין לקיים בה סעודה ג' כשחל ע"פ בשבת. אבל ק"ק אשכנזים אין אוכלין אותה אפילו בע"פ כה"ג. עמו"ק. וגם יקיימוה במיני תרגימה: (ג) בשבת אין מסדרין הספסלין. ולא מכינין בו שום דבר לצורך הלילה: (ד) מתחלת שעה עשירית ולמעלה. אסור כל אדם הבריא לאכול פת אפילו מצה עשירה. אבל אוכל הוא מעט בשר פירות וירקות. ובלבד שלא ימלא כריסו מהן. וכן יין מותר לשתות כשיעור שגורר תאות המאכל. ובלבד שלא ישתכר ממנו. באופן שקץ במאכלו. גם יבוא לשתקע בשינה. ויתבטל ממצות הלילה. ש"מ מיהא. דא"צ למנוע משאר דברים חוץ מן המצה. דא"כ מיין נמי למנעי לגמרי. משום ד' כוסות של לילה: (ה) איסטניס. שאם אוכל אפילו מעט לא יוכל לאכול בלילה. הכל אסור לו בין רב למעט:

דלת ה. לענין מלאכה בע"פ

(א) עד חצות מקום שנהגו לעשות עושין. שלא לעשות אין עושין. וה"מ במלאכות גמורות דוקא: (ב) אפי' במקום שנהגו לעשות. לא יתחילו בי"ד. אלא ג' אומניות. שכן החייטין הספרין הכובסין. אבל שאר אומניות. אם התחיל בהם קודם י"ד. יגמור עד חצות. ויש מתירין בג' מלאכות אלו להתחיל אפילו במקום שנהגו שלא לעשות. ואם התחיל מבע"י בשאר אומניות וגם לצורך המועד. עושין עד חצות: (ג) י"א לדידן מקום שנהגו שלא לעשות הוא. ואינו מנהג פשוט בכ"מ: (ד) אפילו במקום שנהגו לעשות עד חצות. מחצות ולמעלה אסור. (עמו"ק) ואינו רואה סימן ברכה בה: (ה) אפילו בחנם אסור במלאכה גמורה. אבל הקלה כגון מעט תקון כלים לצורך יו"ט ושבת. מותר. ואם עושה להשתכר אף היא אסורה (מוליכין ומביאין כלים מבית האומן כל היום. אף שלא לצורך המועד): (ו) ע"י א"י בביתו של ישראל. הלכה כדברי המיקל. ומותר להסתפר אחר חצות ע"י א"י. אבל לא מספר ישראל אפי' בחנם. ולכתחלה יש לאסור אפילו מספר א"י. לצפרנים מותר ליטול: (ז) כל אלו דברי בח"ה. כ"ש דשרי בע"פ: (ח) אין מקיזין דם בשום עי"ט: (ט) נכנסין למרחץ אחר חצות. ונהגו אנשי מעשה כבריאים. לטבול בעי"ט. עמו"ק:

דלת ו. לאפות מצה

(א) נהגו שלא ללוש מצת מצוה עד אחר חצות ע"פ. בזמן הקרבת קרבן פסח. וכשחל בשבת. אופין כך בע"ש: (ב) לכתחלה מהדרין. אחר קצח חטין. ומדקדקין לעשות פת נקיה: (ג) אין לשין ולא עורכין ולא אופין אותה. ע"י מי שאינו בר חייב מצוה מדין תורה: (ד) ומצוה בו יותר משלוחו ביחוד במצוה זו החמורה. וחביבה כהכנסתי. דאתי' לקלין שראוי לכל אדם שיתעסק בה הוא בעצמו. ואמר האר"י ז"ל. שאם טורח בה עד שמזיע. הוא תיקון גדול לקרי. עכ"פ יעמוד על העוסקים בה וישגיח שתהא נעשית כדין וכהלכה. ויסייע במלאכתה כל מה שיוכל כדי להטפל במצוה: (ה) אין ללוש יותר מעשרון בבת אחת. עמו"ק: (ו) בשעת נתינת קמח. וכן בשעת נתינת מים לעיסה. וכן בעריכת המצה. אומר לשם מצת מצוה: (ז) בשעת לישה אומר. כל פירורים שיפלו מעסה זו בשעת לישה ועריכה. והנדבק ממנה בכלים. יהיו הפקר. וינקה כלי הלישה היטב בין עסה לעסה: (ח) עושין שלש מצות מעשרון. ומסמנין אותן לידע איזו היא ראשונה. חותך מהעסה חתיכה ראשונה. עושה חריץ א'. ועורך אותה תחלה. ועושין אותן רקיקין. שניה אחריה. בב' חריצין. והיא גדולה שבשלשתן. אח"כ שלישית. בג' חריצין. וכסדר הזה הם נאפין אם אפשר. להקדים לתנור שנחתך ונעשה ראשון לכהן. ואחריו הנעשה ללוי. ובאחרונה הנעשה לישראל. ובלבד שלא ישהא להניח בלי עסק. אם נגמרה מלאכת ועריכת האחרון קודם. כי אין דברים הללו מעכבים. ואינם אלא למצוה מן המובחר. ואם מניחה על השולחן להמתין על הראשון. יצא שכרו בהפסדו: (ט) ובדרך זו עושין ג' מצות לצורך ליל שני. ולא יאפה בי"ט אם לא בשעת הדחק. ונוהגין לעשות גם כן ג' מצות לספקות. שאם ישברו מהמצות יקח מאלו למצוה. לפיכך מדקדקין גם בהם ככל האפשרי: (י) אחר אפיה. יתן כל המצות בסל אחד. שאם אולי לא היה בעסה א' כשעור. הכלי מצרפן לחלה. ומפריש מאחת על כולן. ואם לא עשה כן. צריך להפריש מכל א' וא': (יא) ואם שכח ליטול ממקצת ונתערבו. ואינו מכיר אחת החייבת. צריך ליטול מכל אחת ואחת. או יעשה עסה אחרת ויקיפנה להן ויטול ממנה על אותן שנתערבו. וכ"ז בברכה (עמ"י סי' קל"ד): (יב) ואם שכח ולא הפריש חלה עד שקדש היום אוכל והולך. ומשייר ממנה לח"ה. אח"כ מפריש: (יג) המצוה היא של האשה. ואם קדם הבעל ועשאה. צ"ל שמשלם לה י' זהובים. בלא"ש במהדורא. ואם אין לו אשה. מצוה דידיה היא ודאי ולא יעשנה על ידי אשה שאינה שלו כמו שעושין הבורים. וכן יעשה כשאשתו יולדת או חולה. או יקיימנה בעצמו: (יד) בשעת הפרשה מברכין

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו. וצונו להפריש חלה מן העסה: כן הוא הנוסח הנכון: עמו"ק:

הכנסת הדברים הצריכין לסדר

יין (א) יחזור אחר יין (אדום. אם אין לבן משובח) לארבע כוסות. ואם אין לו מעות. ילוה או ימכור איזה חפץ או ישכור עצמו (ונר בבית. עדיף מד' כוסות) ואפי' המתפרנס מצדקה. לא יפחתו לו מן ד' כוסות. ומי שא"ל אלא ד' כוסות. ישתה כולם בליל א' ולא ישאיר לליל ב': (ב) נדר (או נשבע בכולל) מהיין. צריך לחלות פתח לנדרו ממ"א ולהתירו. ומי ששונא יין או שמזיקו. ידחוק א"ע וישתה ד' כוסות. אם אין היין סכנה לו: (ג) במקום שאין יין מצוי. יחזור אחר צימוקים שיוצא בהם לחלוחית קצת ע"י דריכה בלי שריה

שרייה במים. וישרה אותם במים עד שיצא מהם טעם יין הרבה. ואם אין מצוי. יקח מע"ד במקום שנותנין אותו בפסח. ואם אין מצוי. יקח עפיל קוואס או לאקריץ ואינגבער ואחסיר (ולא יברך כ"א אכוס קידוש וכוס בהמ"ז) אם הוא גם שתיית רוב ההמון כל השנה. ויש אוסרין :

כוסות (א) יקח כוסות יקרות. ואם השיג ידו. יהיו כסף. והכוס יחזיק עכ"פ רביעית (ולא יהא גדול ביותר. ופיו לא יהא צר) שבוא בילה ומקלה. ולדעת כלל"ח. ב' ביצים: (ב) יכין לכ"א כוס מלא. ולא פגום. אפי' לקטן וקטנה שלא הגיעו לחינוך ואין יודעין מענין קדושת יו"ט. ויכין עוד כוס א' גדול. ונקרא כוס של אליהו הנביא. ויריק בשאר הכוסות לשם. ושותה ממנו תוך הסעודה: (ג) ישטוף וידיח הכוסות מבע"י. ויכין כלי שבור תחת השלחן. לזרוק לתוכו מהכוס כשיאמר העשר מכות :

שלחן והסבה (א) יערוך השלחן מבע"י. ויפרוס עליו מפה לבינה. וכלים נאים אפי' שא"צ לסעודה. אפי' משכנות הנכרי. ומותר להשתמש בהם. אך כלי אכילה ושתיה. יסדר על שלחן אחר מיוחד ויעטרו בפרחים ושושנים ובשמי': (ב) יכין מקום מושבו מבע"י. במצעות נאות מתשי ורקמה והמוסיף מוסיפין לו ולא יעזוב ביד אשתו שעיניה צרה על כלי חמדתה. ויכין מושבו שיהא אחוריו לצפון ופניו נגד הנרות שבדרום: (ג) יכין לצד שמאלו מקום להסב עליו דרך חירות. ואם א"ל כרים. יסב על הספסל או על השלחן או על ירך חבירו. ולא על ירך עצמו ולא על פניו ולא על גבו. ולא יסב על צד ימינו. ואין חילוק בין אטר לאחר. וי"א שאטר יסב על שמאל דידיה: (ד) בן אצל אביו אפי' הוא רבו מובהק. ותלמיד אצל רבו שלמדו אומנות. צריך הסבה. ומשרה שהולך אנה ואנה. צריך הסבה עכ"פ באכילת כזית מצה ואפיקומן ושתיית ד' כוסות: (ה) תלמיד אצל רבו שלומדו תורה. אפי' אינו רבו מובהק. וכן אצל ת"ח מופלג בדורו. אפי' לא למדו כלום. א"צ הסבה כשאוכלין על שלחן אחד אא"כ נתן לו רבו רשות. וכן אשה א"צ הסבה: (ו) אבל אפי' על אביו ואמו (ואפי' נקבר מתו בע"פ. אם נהג אבילות עכ"פ שעה א' קודם הלילה) צריך הסבה רק על כר א' או על ירך חבירו. א"כ בב' הלילות. חייב בכל מצות ליל זה. חוץ מהסיבה. וההגדה ישמע מאחר. ובדליכא. אומר בעצמו. וא"צ לדלג המדרשים :

מצת מצוה יבזבז ממונו להכין ג' מצות שמורות מעת קצירה. אפי' אינו נזהר ביתר המצות. ויהיו גדולות. וביותר האמצעית. וכשהם קטנים. יחלק לב"ב השיעורים משאר המצות. אפי' אינם מה' ואינם שמורות. כדי שיאכל הוא כשיעור ממצה זו :

מרור וכורך (א) יכין סלאטא. ואם אין מצוי. יקח עלי החריין לחין (ולא יבישים או כמושים) אפי' נשרו במים יותר ממעל"ע. וטוב להוציאם מהמים תוך המעל"ע ולהחזירם. ויזהר למעך התולע שבין העלין. וישער כזית בהעלין עצמן: (ב) אם אין לו עלין. יקח הקלח שבו גדלים העלין. אפי' מה שטמון בקרקע (ויותר טוב ליקח כשיעור עובי אצבע היוצא למעלה מהקרקע) ולא השרשים קטנים המתפללים לכאן ולכאן: (ג) יוצא בקלח לח ויבש וכ"ש כמוש. ולא במבושל או כבוש בציר או בחומץ חזק כשיעור כבישה. אבל נשרה במים אפי' יותר ממעל"ע. יוצא בו. וטוב להוציאו תוך המעל"ע ולהחזירו: (ד) יפרד הקלח על מורג חרוץ. ויפזר אותו מגולה ויפיג חריפותו. ולא על זמן ארוך עד שיתהפך מר למתוק: (ה) אם א"ל חריין. יקח שאר ירק מר. אפי' אינו מה' מינים שבמשנה. אך לא יברך עליו: (ו) חולה או איסטניס מותר ליקח איזה מין מרור שערב עליו ביותר: (ז) לכורך. יכין קלח. ואם רוצה ליטול העלין. מה טוב :

חרוסת (א) יעשה החרוסת (עב) מתפוחים תאנים אגוזים שקדים רמונים תאנים ותבלין כקינמון אינגבער. ולא ידוך אותם הדק. שיהיו ארוכין כתבן ויערב החרוסת בחומץ או יין אדום: (ב) יזהר לעשות המרור והחרוסת מבע"י. ואם שכח. יעשה בלילה ע"י שינוי. שיטה המכתשת לצדדין או ידוך בקערה. והחריין יגרור על השלחן או המפה. ולא לתוך הקערה:

כרפס ומי מלח (א) יכין ירק שברכתו האדמה. כגון קרויט כבוש או ערד עפיל. ואם אין לו. יקח פעטערשקי. ואם א"ל. יקח בצל (וכשגדל הירק בכלי נקוב. מברך שהכל) ואם א"ל. יקח ירק שברכתו שהכל: (ב) מי מלח עזין. היינו ב' שלישין מלח. לא יעשה ביו"ט אפי' מעט. רק קלושין. וכשחל פסח בשבת ושכח להכין המי מלח מבע"י. יעשה בשבת רק מעט לטיבול זה לבד :

ב' תבשילין (א) הזרוע תהיה של טלה. ואם א"ל. יקח זרוע אחר ומעט בשר עליה. ואם אין לו. יקח שאר חתיכות בשר אפי' בלי עצם. ולאו דוקא צואר עוף: (ב) הזרוע יצלה מבושל ואח"כ צלוי על גחלים. ולא יזרקנה אחר ליל ב'. רק יניחה מחר לתבשיל יו"ט ויאכלה. ולא יאכלה. בליל פסח אפי' החולה: (ג) שכח לצלותה מבע"י. יצלנה בלילה ויאכלה בשחרית יו"ט א'. ויצלה אחרת בליל ב' ויאכלה מחר ביום ולא במוצאי יו"ט. והביצה נכון יותר שתהא מבושלת ומבע"י. לא צלויה :

הקערה (א) יסדר הקערה מבע"י. ויניחה במקום מיוחד עד הלילה. וזה סדרה. יקח קערה גדולה ונאה. ויניח מפה יפה עליה. ועליה ג' מצות. סי' ג' למטה. וסי' ב' באמצע וסי' א' למעל'. ובין כל מצה יפסיק במפה. ויתן מפה נאה ולבינה למעלה לכסות כולם. ועליה מניח זרוע מימין וביצה משמאל ומרור לברכה תחתיהן באמצע כסגול. ואח"כ יניח חרוסת בימין וכרפס בשמאל (לשפת הקערה. וכולם מתנה לחוץ) ומרור לכריכה תחתיהן באמצע כסגול ב'. ויעמיד המי מלח על השלחן בצד הכרפס. ואין לשום שאר מצות על השלחן : (ב) כשחל ע"פ בשבת. לא יכין צרכי הסדר מבע"י. וכן ביו"ט א']:

דלת ז. נייחד לו שם. שער הקרבן

אמר יעקב. כשהגיעני הש"י לעת כזאת לעיין בסדר עבודה דקרבן פסח שהעתיק בסדר היום בקצרה. ראיתיו והנה גם הוא עלול מחלוף יתיר וחסר. אור ביאור הכרתי עליו קדר. וקלת כפל לשון ובלבול סדר נאדר. והנני פורש והולך כדרכי ליתן ריוח בין עדר לעדר. כי אין התורה נקנית אלא בסימנין ונתוח פרקים וחשבון נגדר. ואציב לו ציונים לזכור התמיהות הראשיות והעקריות שיש עליו ולשים מחשך ספקות לאור לא נעדר. **א** שלא הזכיר זמן הקרבה ביחוד. וקדימתו בחל ע"פ בשבת: **ב** ולא פרט על מי מוטל חיובו ביחוד: **ג** לא פקד מה המעכב עשייתו: **ד** ולא שינוי הפשטו בשבת לדברי הכל: **ה** מ"ש ומתרסין בדם הפסח. שגגה היא. כי לא נזכר זה אלא בעבר ושחט הפסח קודם התמיד. ומאן דכר שמיה. ונראה שהשמטה יש בלשונו. חסורי מחסרא וה"ק. ואם קדם כו'. מ"מ קשיא למאי אצטריכא. מי איכפל לאשמעינן כל חלוקי דינים המקריים. והא ליתנא קלילה נקט ושייר במאי דצריך ודאי. ומ"ש הך דנשנה כדי: **ו** הניח הקרבת אליה למזבח בפשיטות. ולא התנה שזהו בכבש בלבד. כי עז אין אליתו קרבה: **ז** נשמט ממנו משך זמן הקטרת חלביו. וחלופו בין חול לשבת: **ח** בענין צליית הפסח לא נטפל כלל. ודין נקורו עזב: **ט** וכן השמיט לגמרי עסק אכילתו. עם היותה מ"ע (בס"ד נציב אותה לבד במקומה): **י** והאחרונה קשה ביותר. ולא שם זכרון לחגיגת י"ד. שהוא קרבן שלם בפ"ע דבר תורה. עם היות רשות. הרי גם כאן נמצאו עשרה דברים קשים. מלבד קצורים וענינים סתומים בלתי מפורשים. ועל פי הדברים האלה יאמר היום [כך היתה כו'. ומקודם יאמר זה

כדי שנשלמה פרים שפתינו. ראוי לעסוק בסדר ק"פ בע"פ אחר תפלת המנחה שהיא נגד תמיד של בין הערבים. וי"א לאמרו אחר קטורת קודם ה' צבאות עמנו :

רבון העולמים. אתה צויתנו להקריב קרבן הפסח במועדו בארבעה עשר לחדש הראשון. ולהיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם קוראים את ההלל. ועתה בעונותינו חרב בהמ"ק יבטל קרבן הפסח ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו. ונשלמה פרים

שפתינו לכן יהי רצון לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שיהיה שיח שפתותינו חשוב לפניך . כאלו הקרבנו את הפסח במועדו ועמדנו על מעמדו ודברו הלוים בשיר והלל להודות לה' . ואתה תכונן מקדשך על מכונו . ונעלה ונקריב לפניך את הפסח במועדו . כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור :

דברו אל כל עדת בני ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית . ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכוסו על השה : שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו : והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים : ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם : ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלהו : אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו : ולא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו : וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא ליהוה] :

כך היתה עבודת קרבן פסח בארבעה עשר בניסן. אין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערבים. ערב פסח בין בחול בין בשבת. היה התמיד נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה . ואם חל ע"פ להיות ע"ש . היו שוחטין אותו בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה. והפסח אחריו. כל אדם מישראל אחד האיש ואחד האשה (א) כל שיכול להגיע לירושלים בשעת שחיטת הפסח (ב) חייב בקרבן פסח. מביאו מן הכבשים או מן העזים . זכר תמים בן שנה (ג) ושוחטו בכל מקום בעזרה . אחר גמר עבודת תמיד הערב ואחר הטבת הנרות . ואין שוחטין הפסח ולא זורקין הדם ולא מקטירין החלב על החמץ (ד) שחט השוחט (ה) וקבל דמו כהן שבראש השורה . בכלי שרת . ונותן לחבירו וחברו לחברו . כהן הקרוב אצל המזבח . (זורקו) זריקה אחת כנגד היסוד (ו) והוזר הכלי ריקן לחבירו וחבירו לחבירו מקבל את המלא ומחזיר את הריקן . והיו הכהנים עומדים שורות ובידיהם בזיכין שכולן כסף או כולן זהב ולא היו מעורבים . ולא היו לבזיכין שוליים שלא יניחום ויקרש הדם . אח"כ תולין את הפסח באונקליות (ז) ומפשיט אותו כולו (ח) וקורעין בטנו ומוציאין אימורים . החלב שעל הקרב ויותרת הכבד . ושתי הכליות וחלב שעליהן . והאליה (ט) לעומת העצה . נותנן בכלי שרת ומולחן ומקטירין הכהן על המערכה. חלבי כל זבח וזבח לבדו . בחול ביום . ולא בלילה שהוא י"ט . אבל אם חל ע"פ בשבת . מקטירין והולכין כל הלילה. ומוציא קרביו וממחה אותן עד שמסיר מהן הפרש (י) שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו דוחין את השבת ושאר עניניו אין דוחין . בשלש כתות הפסח נשחט . ואין כת פחותה משלשים אנשים נכנסה כת אחת נתמלאה העזרה נועלין אותה . ובעוד שהן שוחטין ומקריבין וכהנים תוקעין החליל מכה לפני המזבח . הלוים קוראין את ההלל . אם גמרו קודם שיקריבו כולם . שנו . אם שנו שלשו . על כל קריאה תקעו הריעו ותקעו . גמרה כת א' להקריב . פותחין העזרה. יצתה כת ראשונה . נכנסה כת שניה נעלו דלתות העזרה . גמרה . יצאה שניה . נכנסה שלישית . כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית. אחר שיצאו כולן . רוחצין העזרה מלכלוכי הדם ואפילו בשבת . אמת המים היתה עוברת בעזרה . שכשרוצין להדיח הרצפה סותמין מקום יציאת המים והיא מתמלאה על כל גדותיה עד שהמים עולין וצפין ומקבצין אליהם כל דם ולכלוך שבעזרה . אח"כ פותחין הסתימה ויוצאין המים עם הלכלוך . נמצאת הרצפה מנוקה זהו כבוד הבית . יצאו כל אחד עם פסחו (יא) וצלו אותם . כיצד צולין אותו . מביאין שפוד של רמון . תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו . ותולהו לתוך התנור והאש למטה . ותולה כרעיו ובני מעיו חוצה לו . ואין מנקרין את הפסח כשאר בשר (יב) בשבת אינן מוליכין את הפסח לביתם . אלא כת הראשונה יוצאין בפסחיהן ויושבין בהר הבית (יג) השניה יוצאין עם פסחיהן ויושבין בחיל . השלישית במקומה עומדת . חשכה יצאו וצלו את פסחיהן . כשמקריבין את הפסח בראשון . מקריבין עמו ביום י"ד זבח שלמים . מן הבקר או מן הצאן גדולים או קטנים זכרים או נקבות . והיא נקראת חגיגת ארבעה עשר . על זה נאמר בתורה וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר . ולא קבעה הכתוב חובה . אלא רשות בלבד . מ"מ היא כחובה מדברי סופרים . כדי שיהא הפסח נאכל על השבע . אימתי מביאין עמו חגיגה בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט . ונאכלת לשני ימים ולילה אחד . ודינה ככל תורת זבחי שלמים . טעונה סמיכה ונסכים ומתן דמים שתים שהן

(א) בני ביתו הגדולים והשכורים ומולים . וכגם שמילתו מעכבת מלעשות הפסח ומלאכול בו . כך מילת בניו הקטנים ומילת עבדיו בין גדולים בין קטנים וטבילת אמהותיו מעכבת (ב) ולענין החיוב לבוא ולראות את פני ה' ולעשות חגיגות הרגל. הוכחתי בתשו' (ש"י סי' קכ"ז) שהקרובים לירושלים בתוך מהלך שלשים יום. בארץ בין בח"ל. ודאי חייבים לעלות לרגל. ואח"כ להקריב קרבן פסח במועדו. יעוין גם דברים נחמדים בענין זה בס"ד (ג) אינו טעון סמיכה (ד) אפי' כזית חמץ ברשותו של אחד מבני החבורה בשעת אחת מהעבודות של קרבן פסח. הוא לוקה והפסח כשר (ה) אפי' זר (ו) עי' פי' איזהו מקומן (ז) או במקלות דקים . מניח על כתפו ועל כתף חברו ותולה (ח) ובשבת עד החזה. ומשם ולמטה שקל ליה בכרעי (ט) אם היה ממין הכבשים עיין בהקישורי' ליעקב מ"ש בס"ד: (י) כדי שיהיו נקיים כשנולהו עמם (יא) ועור שלו (יב) עלח"ש פ' כיצד צולין ובמהדורא וש"י סי' י"א (יג) עי' קונטרס בנין בית הבחירה :

שתן ארבע ושפיכת שיריים ליסוד . זהו סדר עבודת קרבן פסח וחגיגה שעמו בבית אלהינו שיבנה במהרה בימינו . אמן :

[אשרי העם שככה לו , אשרי העם שה' אלהיו . אלהינו ואלהי אבותינו . מלך רחמן טוב ומטיב חדרש לנו . שובה אלינו בהמון רחמיך . בגלל אבות שעשו רצונך בנה ביתך כבתחלה וכוננהו על מכונו. והראנו בבנינו ושמחנו בתיקונו והשב שכינתך לתוכו והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם . והשב ישראל לנויהם . ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך . ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון : יהיו לרצון וגו']

לתוספת באור סדר קרבן פסח בזמן הבית. כבית בכהן ת"ם בשבע יהודה עדות בן ככר גליב הרומיים. שהיה עד ראיה בירושלים. ומאבר ומקיים כל הכתוב במשנה תורה שבע"פ ע"פ חז"ל. עם ברחבה ותפארת בדברים שאינם מגופי הלכותיו. ממנו יראה הדר כבוד בית אלהינו. ונדע מה שאבדנו בעונותינו. ונתפלל בלב שלם להשי"ת יחזיר עבודת בית מקדשו במהרה בימינו. וז"ל

כשמגיע ראש החודש הנקרא אצלם ניסן . יוצאים רצים ושלוחים במאמר המלך והשופטים לכל סביבות ירושלים . לכל מי שיש לו מקנה צאן ובקר . ימהר להביא המקנה . כדי שימצאו עולי רגלים די זבחיהם וגם למאכלם . כי העם רב מאד . וכל מי שלא היה בא לזמן הקצוב . היו מחרימין כל ממונו לקדשי הבית . אז היו כל אנשי מקנה ממהרים ובאים . ובנחל סמוך לירושלים היו מעבירין המקנה בנחל כדי שירחץ וינקה מכל לכלוך . ואמרו שלזה אמר שימה . שעלו מן הרחצה . ובהגיעם להרים אשר סביב לירושלים . היה הרבוי כל כך עד שלא נראה דשא כי כלו הפך לבן מלבנינות הצמר . ובהגיע יום העשור . כי בי"ד מן ההרשָׁהיו עושין אותו קרבן . היו יוצאין כלם לקנות את הזבח הנקרא אצלם פסח. ומתקנת היהודים . שכשיוצאין לעבודה זו . לא יאמר שום אדם לחבירו גש הלאה . או שיאמר הניחני ואעבור . אפילו היה האחרון שלמה או דוד מלכם . ושאלתי לכהנים כי זה אינו מדרך המוסר . והשיבו כי הוא להראות שאין גבהות לפני המקום בזמן הכנת עבודתו . כ"ש בעבודתו ממש ובאותם שעות כלם שוים לטובה . והגיע יום י"ד לחדש . היו עולין במגדל גבוה שבמקדש . קראוהו העברים לול . וככש שלו עשוי כמין קאנפ"יו שלנו ושלשה חצוצרות של כסף בידם ותוקעים . ואחר תקיעה מכריזין ואומרים עם ה' שמעו . הגיע זמן שחיטת הפסח לשם מי ששכן שמו בבית הגדול והקדוש הזה . וכאשר שמעו העם הקריאה היו לובשים בגדי מועד . כי מחצי היום ולמטה היה יו"ט לכל היהודים לפי שהוא זמן הקרבן ובפתח העזרה הגדולה היו עומדים י"ב לוים מבחוץ וגזרי כסף בידם . וי"ב מבפנים וגזרי זהב בידם . אלו שבחוץ . ליישב ולהתרות בבאים שלא יזיקו זה לזה . לרוב המהירות והפחז . ושלא יכנסו בערבוביא ויבואו למחלוקת . וכבר אירע בפסח א' שמעכו שם זקן א' עם קרבנו לרוב הלחץ . והעומדים בפנים . היו גם ליישב היוצאים שלא ידחקו זה לזה . וכן אלו היו נועלין שערי העזרה כאשר ראו שנכנסו מה שיש בו די בפעם אחת . ובהגיע אל מקום השחיטה . שורות שורות של כהנים היו . וכפות של כסף וכפות של זהב בידם . ושורה שהתחלתה של כסף . כלה של כסף . ושל זהב . כלה של זהב. וכל זה להדור ותפארת . וכל אחד מן הכהנים שבראש השורה . מקבל כף אחת מדם השחיטה . ונותנה להבירו . וחבירו לחבירו . עד מקום המזבח . ושבראש המזבח . היה מחזיר הכף ריקם . ונותנה לחבירו וחבירו לחבירו . עד סוף . באופן שכל כהן וכהן היה מקבל כף אחת מלאה . ומחזיר כף אחרת ריקנית . ולא היה זה לזה עכוב . כי היו כל כך זריזים בעבודה זו . עד שהיו הכפות נראות רצות ובאות כחצים ביד גבור . ושלשים יום מקודם היו מרגילים עצמם בעבודה זו . רואים מקום הטעות אשר אפשר . או מכשול שיסופק להם . ושני עמודים גדולים גבוהים . ועליהם שני כהנים בחצוצרות של כסף בידם. ותוקעים בהתחלת קרבן כל כת וכת . כדי להשמיע לכהנים העומדים שם על דוכנם . שיאמרו ההלל בקול רנה ותודה . ובכל כלי שיר אשר להם . וכל הכלים היו מוציאין שם ביום ההוא . וכן בעל הקרבן אומר ההלל ואם עדיין לא נגמרה השחיטה חוזרין וקורין . אחר השחיטה היו יוצאים אל העזרות . ושם כל הכותלים סביב משיני ברזל ומזלגות לתלות הקרבן ולהפשיט . ושם אגודות אגודות של מקלות . שכאשר לא ימצא מזלג פנוי . לוקח מקל א' על כתף חבירו ומפשיט . ונותן מה שראוי לתת למזבח . ויוצא והולך בשמחה וטוב לבב . כמו שהולך למלחמה ונצח . כי דופי וקלון מתמיד ביניהם . מי שלא קרב קרבן הפסח במועדו . והכהנים בשעת אותה עבודה היו לובשים אדום . מפני שלא יראה דם אם יפול על הבגד . והלבוש לבוש קצר עד השוק . ועומדים יחפים . ובתי היד עד הזרוע לבד . כדי שלא יעכב בשעת אותה עבודה . ועל ראשן כובע קטן ושלש אמות מצנפת קשור סביבו . והכהן גדול היה לו ארבעים כדכות מצנפת . כפי מה שספרו לי . והוא מצנפת לבן . והגורים שהיו צולין בדם הקרבן . היו על פתחיהם . ואמרו לי . כי היא לפרסם האמונה ולשמחת החג ואחר הצליה אוכלים בקול הלל ורנה . ונשמע קולם למרחיק . ואין שער משערי ירושלים שינעל הדלת בלילי הפסח . מפני כבוד העוברים והשבים כי רבו . עכ"ל הרומי :

ובספרא מלך ספרד אלפונסו הגדול דברי האגרת הזאת. אמר בלשון הזה. היהודים ראוים לכבוד על אשר כך נמלא בהם וכ' בעל הספר ז"ל. והני באלה שלמוני לקנן לכליון שבוי מאלכא. וגם כאשר המלך בקשו הגוים להגיש קרבן פסח. ועשו בפעל רצבת ושורות כהנים עם כלי כסף. והמוררים היקרים ההלל, ותמהו העם והמלך מאד. אמר המלך. יהודים

(סידור בית יעקב)

שכך ראו ונאבד מהם. טוב מותם מחייהם. ע"כ הספור הזה העתקתיו. אולי יראו יקחו מוסר בני עמנו. וילמדו ק"ו להשתוקק אל העבודה הקדושה מתי תשוב לציון ותחזינה עינינו. ויתאוננו על חורבן בית חמדתנו. ויתפללו ויתחננו בלב שלם לאלהינו. ישיב שבותנו ויעלנו לארצנו. יבנה עירנו ויכונן מקדשנו. ובעבודתו במהרה נשמח כולנו. אמן כן יהי רצון:

דלת ח. שער האיתון יקרא. בו מבואר הכנות המצטרכות לכניסת יו"ט הקדוש הלז. ולו ד' חלונות:

(א) אסור לומר בשר זה לפסח. ואם אמר כך נבשר שהוא שלו. יקברנו. אכן בעוף וכ"ש דג אין לחוש. וה"נ שרי למימר הני חטי לפסחא: (ב) אסור לעשות גדי מקולס היינו שלם. ראשו על כרעיו: (ג) צריך לעשות ב' תבשילין. א' זכר לפסח. והב' לחגיגה ונהגו בבשר וביצה. הבשר יהיה מהזרוע צלוי על גחלים. וצריך לצלותו מבע"י. לפי שאין אוכלין צלי בלילה זה. והביצה בין מבושלת בין צלויה. וצריך לעשותה ג"כ מבע"י. אפי' אם אוכלין אותה בליל א'. לפי שאינו מפיג טעמו: (ד) לכתחלה יש ליזהר להדיח ולמלוח הבשר של יו"ט מעי"ט. ואם שכח לעשותו מותר להדיחו ולמלחו בי"ט. ודוקא קודם אכילה. מיהו במקום הפסד. דהיינו שיש לחוש שיסריח הבשר. מולחו אף לאחר אכילה ע"י הערמה. כלומר אחר שמלח חתיכה. חוזר ומולח אחרת ואומר בזו אני רוצה: (ה) מי מלח עזין. דהיינו ב' שלישים מלח אפילו מעט אסור לעשות בי"ט. אבל עושה הוא מי מלח מועטין בלתי חזקים. לצורך טיבול הלילה: (ו) גם החרוסת יכין מבע"י. ויעשנו מפירות שנמשלו בהם ישראל. כגון תפוחים תאנים רמונים שקדים אגוזים. ונותנין עליו עלי בשמים קנה וקנמון. הדומין לתבן שהיו מגבלין בו הטיט. לכן עושין אותו עב זכר לטיט. ונותנין בו יין אדום. זכר לדם. ויוכל ליתנו בתוכו אף בי"ט: (ז) יכין כרפס ומרור וכל צרכי סעודת הלילה: (ח) יזמין בשר דגים ויין כפי כחו מן המשובח. למצות שמחת י"ט כי רבה היא. אף כי ביום זה שיצאנו בו לחירות עולם. כי ע"פ הוא א' מד' פרקים שמשחיטין הטבח בע"כ. והעמידו חכמים דבריהם בו על דין תורה. ויהא שולחנו ערוך מבע"י (ואם הוא שבת. ע"ל) יעשה פתילות לצורך שני הלילות (ואם חל בה' או בו'. שלשה לילות) כדי להסב מיד כשתחשך. ואפי' הוא בבית מדרש יפסיק למודו. שמצוה למהר ולאכול בשביל תנוקות לא ישנו. אבל לא יאמר קדוש עד הלילה: (י) אם התחיל לאכול קודם שעה עשירית (לסעודת מצוה) ומשכה סעודתו עד הלילה. דינו כמו בשבת וי"ט. עי' מטת זהב: (יא) יסדר השולחן יפה בכלים יקרים. ויציע מצעות נאות כפי יכלתו יכין מושבו בהסיבה דרך חירות: (יב) מצוה לרחוץ ולגלח בעי"ט. וללבוש בגדים נאים לי"ט. ויהיו טובים משל שבת:

חלון ב. לעירוב תבשילין

(א) י"ט שחל בע"ש. לא יאכל בתחלה לשבת בקדרה בפ"ע. אבל מבשל כמה קדרות לי"ט. ואם הותיר הותיר לשבת וע"י עירוב מבשל בתחלה לשבת: (ב) לכתחלה אין לערב ע"ת אלא בעי"ט. ובדיעבד אפי' הקדים יום או יומים והניחו מועיל: (ג) ומותר להניחו אפי' ספק חשכה. אפי' התחילו בבה"כ ברכו. כל זמן שלא התפללו תפלת י"ט. לא הויא קבלה די"ט (דלא כמ"א) ואפי' תפלה אינה קבלה. אלא אם היא בזמנה (כמבואר בעמודי שמים) תק"ו דשבת: (ד) עירוב זה עושין אותו בפת ותבשיל. ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד מותר. ושיעורו בכזית בין לאחד בין להרבה כ"א: (ה) מצוה על כל אדם לערב. וגדול העיר מערב על כל בני עירו. כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס. או שהניח עירוב ואבד או שאינו יודע לערב. ומי שלא ידע שמחויב לערב כפ"ע. אבל שגגת תלמוד עולה זדון. וכן השוכח מחמת עצלות פושע הוי. ובכלל כל מי שאפשר לו לערב. ולא עירב ברוצה לסמוך על עירוב גדול העיר. אינו יוצא בו: (ו) המערב על אחרים. אומר לכל בני עירי. וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו. אבל מי שהוא חוץ לתחום. אינו מועיל לו. אא"כ התנה עליו בפירוש. והוא הניח עירוב תחומין: (ז) דעת מניח בעינן שיכוין להוציא לאחר. אבל דעת מי שהניחו בשבילו לא צריך (כנזכר) רק שיודיעוהו בי"ט קודם שיתחיל לבשל: (ח) המערב לאחרים. צריך לזכות להם ע"י אחר. וכל מי שמזכים על ידו בעירוב שבת. מזכין ע"י בע"ת. ונתבארו כל משפטיו בפרוזדור של מוסף השבת: (ט) אחר שהגביהו הזוכה. חוזר המזכה ונוטלו בידו ומברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵירוּב: בַּהֲדֵין עֵירוּבָא יְהֵא שְׁרֵא לָנָא. לַאֲפוּיֵי וּלְבַשּׁוּלֵי וּלְאַטְמוּנֵי (וכשצריך לשחוט ביו"ט. אומר ולשחוט) **וּלְאַדְלוּקֵי שְׁרָגָא וּלְמֶעְבַּד כָּל צָרְכָנָא. מִיּוֹמָא טָבָא** (וכשחל יו"ט ו' ז' אומר לחבריה. ומיומא טבא) **לְשַׁבַּתָּא:** (וכשמערב לאחרים. יסיים) **לָנָא** ולפ' ופ' או **וּלְכָל בְּנֵי הָעִיר הַזֹּאת:**

מי שאינו מכיר בלה"ק יאמרו. יוכל לאמרו בכל לשון שמבין: (י) אע"פ שעירב. אינו יכול לבשל מי"ט ראשון לשבת. ואפי' יודע שלא יוכל לאפות ביום שני מפני האונס. אסור. וכן אפילו עבר ואפה ובשל ביום ראשון לצורך שבת. אסור לאכלו אפי' ביום שני. ולא בשבת עד מו"ש כ"ה העיקר. עמו"ק: (יא) אע"פ שהניח עירוב. לא יבשל סמוך לחשכה כל שאין שהות לאכול ממנו מבע"י. לכן מקדימין תפלת ערבית דשבת: (יב) נאכל העירוב או אבד קודם שבישל לשבת. אינו יכול לבשל. ויקנה קמחו ותבשילו לאחרים. והם אופין ומבשלין אפי' בביתו ונותנין לו: (יג) ואם אין שם אחרים שיערבו מותר לאפות פת אחד. ולבשל קדרה אחת. ולהדליק נר אחד: (יד) התחיל בעסתו ואבד העירוב גומר אותה עסה. וה"ה לתבשיל שהתחיל רק בתקונו קצת: (טו) אפה ולא בישל. או איפכא. ונאבד העירוב. מה שנעשה בהיתר יכול להניחו לשבת. ולבשל מכאן ואילך לי"ט. (טז) אם נזכר קודם סעודת שחרית שלא עירב. יבשל הרבה בקדרה אחת ויותיר לשבת. וכן יוכל לילך מבע"י בנר דלוק להדר לחפש דבר. ויניחנו דולק עד הלילה. (יז) אם נזכר בי"ט ראשון של גליות שלא עירב. יכול לערב בתנאי ויאמר אם היום קודש. איני צריך לערב. ואם היום חול. בעירובא הדין יהא שרא כו' (ונ"ל דלא בעי ברוכי. דספק דדבריהם הוי. ואף בעי"ט כה"ג צ"ע. עמו"ק) ולמחר א"צ כלום: (יח) אם עשה או הפריש תבשיל מיוחד לשם ע"ת. ושכח לברך מותר לבשל כ"ה העיקר. עמו"ק: (יט) לאחר שהכין צרכי שבת. יכול לאכלו. מ"מ יניח אותו ללחם משנה בערבית ושחרית. ולמנחה יבצע עליו:

חלון ג. לעירוב חצירות

(א) נוהגין לגבות בע"פ קמח מכל בני העיר (בשעה שמצוי לכל אדם ועושין ממנו מצה לעירוב חצירות ומבואות: (ב) ומברכין עליו בבה"כ ע"פ סמוך לחשכה. קודם תפלת ערבית. שאין מערבין משתחשך. וכבר נתבארו כל משפטיו במוסף השבת.

חלון ד . לעירובי תחומין . ומשום דנפישי להו הלכתא האידנא . נשבקיה ליו״ט של עצרת דזוטרן מיליה

מבוא ד לליל א׳ דפסח . בו שתי דלתות דלת א לתפלה

(א) כל מקום שנאמר בו שבות. מוסיפין מחול על הקודש וכשיעור תוספת שבת (נתבאר בפרוזדור דמוסף השבת) כך של י״ט . (ב) מצוה להדליק נרות לי״ט כמו בשבת . ומברך עליהן . ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו . וצונו להדליק נר של יום טוב. וא״ל לברך שהחיינו . עמ״ש בש״י (סי׳ ק״ז) מיהו כי הברכי לא תתינן בידייהו . וטוב ויפה להדליק קודם שנכנסין לבה״כ . ואם לאו. מדליק בלילה כשנכנס לבית : (ג) במנחה מתפללין כסדר החול דכיסן . במדינות אלו מניחין עירוב חצרות קודם ערבית . ואם חל י״ט בע״ש . מכריזין עירוב תבשילין . להזכיר כל מי שלא הניח עדיין : (ד) מתפללין ערבית קורין ק״ש בברכותיה. צריך ליזהר כשאומרים מעריבים. לחתום גאל ישראל. ולא ישנו ממטבע חכמים. ופרוס . וידבר משה. ש״צ אומר חצי קדיש . ועומדין להתפלל בלחש :

תפלה לשלש רגלים למעריב ולשחרית ולמנחה

למוסף ולמנחה כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ :

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב . הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן . גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה :

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם :

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ :

בקיץ מוֹרִיד הַטָּל : בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם :

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד . מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים . סוֹמֵךְ נוֹפְלִים . וְרוֹפֵא חוֹלִים . וּמַתִּיר אֲסוּרִים . וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר . מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת . וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ יפסיק מעט מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה :

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים : בחזרת הש״ץ התפלה אומרים כאן קדושה

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה . כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ :

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים . אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ . וְרָצִיתָ בָּנוּ . וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת . וְקִדַּשְׁתָּנוּ

אתה . ק״ל תיבות עם הכולל כמנין מלוי אהיה דההי״ן : בחרתנו מכל העמים כו׳ . ע״ל באתם יגרת :

בְּמִצְוֹתֶיךָ . וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ . וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ :

[אם חל יו"ט במוצאי שבת אומרים זה]

וַתּוֹדִיעֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ אֶת מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרַת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים וַתַּנְחִילֵנוּ זְמַנֵּי שָׂשׂוֹן וּמוֹעֲדֵי קוֹדֶשׁ וְחַגֵּי נְדָבָה. וַתּוֹרִישֵׁנוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד וַחֲגִיגַת הָרֶגֶל. וַתַּבְדֵּל יהוה אֱלֹהֵינוּ בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחוֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ . הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ :

וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (לשבת שבתות למנוחה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה . חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן. אֶת יוֹם (בשבת הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) (בסוכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה. זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ) (בשמ"ע וש"ת שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה. זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ) (בפסח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה. זְמַן חֵרוּתֵנוּ) (בשבועות חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה. זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ) (באהבה) מִקְרָא קוֹדֶשׁ. זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ . יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ . וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ . וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ . לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים . לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם לפסח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה: לשבועות חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה : לסוכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה. לשמ"ע וש"ת שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה : זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה . וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים . וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ . וְרַחֵם עָלֵינוּ . וְהוֹשִׁיעֵנוּ . כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה :

וְהַשִּׂיאֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ . אֶת בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ . לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם . לְשִׂמְחָה וּלְשָׂשׂוֹן . כַּאֲשֶׁר | רָצִיתָ וְאָמַרְתָּ לְבָרְכֵנוּ אלהינו ואלהי אבותינו (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ . וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ (באהבה וברצון) בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן (שבת ו) מוֹעֲדֵי קָדְשֶׁךָ .

ותודיענו . תיבותיו כמנין חכמה . שכן אמרו רז"ל [מגילה יז] מתוך שהבדלה חכמה . קבעוה בברכת חכמה . וכנגד שם ע"ב עם הכולל . ועם התיבה כמנין שם אלדע"ם : משפטים . כי הרגלים הם פרקים שהעולם נדון בהם : ומועדי קודש . בעולת ראיה : נדבה . נגד מ"ה שמביאין בו נדרים ונדבות : ותורישנו . לשון ירושה : וכבוד מועד . בשביתה ממלאכה : וחגיגת הרגל . חבור הויה ואהיה במלוי יודין . גי' רגל . שלמי חגיגה : ותבדילנו . עלו"א :

שמחתנו שכתוב בו ושמחת . לפי שבא בזמן אסיפה : באהבה . נראה דעת הלבוש (התכלת סי' תפ"ז) שאין לאומרו. ומי שאומרו . גם בשבת בחול אומרו . ואין למחות . כי נמצא בספרים קדמונים ' ולפי זה הגירסא מכוון אחד . כי ידוע שכוונת ברכה רביעית של תפלה יו"ט בשם אהיה דההין . שכל המועדות נאמר עליהם מקרא קדש . אלה מועדי ה' . ר"ת אמא :

והשיאנו . לשון ונשא משאת : אלהינו ואלהי אבותינו . צריך לאמרו לעולם . ובסדורים משגר בטעות : מקדש . כ"ה הנוסח הנכון : מקדש השבת . שקבועה ועומדת . ואין קדושתה תלויה בישראל אבל קדושתן של ישראל תלויה בו . שהיא שקולה ככל התורה : וישראל . ומקדשי הזמנים :

וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. מְקַדֵּשׁ (השבת וְ) יִשְׂרָאֵל. וְהַזְּמַנִּים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל. וּתְפִלָּתָם (מְהֵרָה) בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: אמן

[כשמגיע הש"ץ בתפלתו בקו"ר למודים, כורע עמו. והומר מודים דרבנן בפסיעה אחת:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. (צוּרֵנוּ) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר: נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ. וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ. וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָּל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרֵךְ וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא (תָּמִיד) שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה. וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב. הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה הָאֵל הַטּוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

ברכת כהנים

לש"ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי משֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יהוה יהוה פניו נגד ההיכל וְיִשְׁמְרֶךָ נגד ימיני יָאֵר יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ נגד שמאלו יִשָּׂא יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ נגד ימינו וְיָשֵׂם לְךָ נגד שמאלו שָׁלוֹם נגד ימינו: ועונין כי"ר

תפלה זו טוב לומר בשעה שאומר החזן ברכת כהנים

כשהש"ץ אומר יברכך יאמרו הקהל זה "אל "נא "קרב "תשועת "מצפף — אנקת"ם

כשהש"ץ אומר יאר יאמרו הקהל זה "פחודך "סר "תוציאם "ממאסר — פסת"ם

כשהש"ץ אומר ישא יאמרו הקהל זה "פדה "סועים "פתח "סומים "ישעך "מצפים — פספסי"ם

"דכה "יוקשים "וקבץ "נפוצים "סמוך "יי "מפלתינו — דיונסים

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד

יחד

יַחֵד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד. וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם: וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ בְּרוֹב עוֹז וְשָׁלוֹם:
בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי:

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ) וּלְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: ברוך אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה. פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַקָּמִים וְהַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם:

[יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי. שלא תעלה קנאת אדם עלי. ולא קנאתי על אחרים. ושלא אכעוס היום. ושלא אכעיסך. ותצילנו מיצר הרע. ותן בלבי דכנעה וענוה. מלכנו ואלהינו. אלוה כל בשר. יחד שמך בעולמך. בנה עירך. יסד ביתך. ושכלל היכלך. קרב קץ ביאת משיחך. פדה עמך. **שמח עדתך**]:

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ. הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: יהיו לרצון וכו׳

קדיש שלם. ואינו מחזיר התפלה: (ה) כשחל בשבת. אומר ס״ך וקבלה להריו. ויכלו. וא״א מעין ז׳: (י) ואין מקדשין בבה״כ. כמ״ש בעמודי שמים. וע״ש דין במה מדליקין: (ז) שכח לומר אתה בחרתנו. והזכיר של י״ט ביעלה ויבא. יצא ואם לאו · לא יצא: (ח) הולך מיד לביתו. ומראה לבני ביתו פני שמחה. ואומר בקו״ר אתקינו סעודתא דא. דא הי סעודתא דמהימנותא דמלכא עילאה דא איהי סעודתא דקב״ה ושכינתיה: ולא ידבר בליל זה שיחת חולין ויזהיר לבני ביתו ע״ז. ויעש׳ הסדר בשמחה. ויכוין לעשות נחת רוח לבוראו ית׳]:

שער המפקד סדר הגדה שער השיר

דלת ב. נפתח להכנס בשער השיר יהיה לנו **כליל התקדש חג.** לסדר השולחן ואגדה. משם יפרד לעשר נתיבות וכולל האגדה עם כל הלכותיה. ופי׳ יפה חדש. נקרא מישיב גנן.

נתיב א. דיני הסבה

(א) אפי׳ עני שבישראל. לא יאכל עד שיסב: (ב) הסבה זו צריכה להיות על שמאלו. ואם הוא אטר. העיקר לענ״ד דאזלינן בתר שמאל דידיה. עמו״ק: (ג) ויסב על גבי **כריס** וכסתות. או על הכסא והשולחן. וא״י על ירך חברו. אבל לא על ירך עצמו. וכ״ל שלא יניח ידו הפותא ולא אחוזיא: (ד) אשה חשובה. צריכה הסבה: (ה) בן אצל אביו צריך הסבה. אפי׳ הוא רבו מובהק. תלמיד חכם לפני רבו א״צ. אפי׳ אינו רבו מובהק. אא״כ נותן לו רשות. השמש צריך הסבה: (ו) אבל תוך י״ב חדש. כתבו אחרונים בא״ל. והדבר תמוה אחד. שסמכו להקל ולוותר על המצוה בלי שום ראיה ומגין. ולענ״ד פשוט. שאפי׳ בתוך ז׳ (שלא נהג עדיין אבילות) וגם האונן צריך הסבה. וכ״ש שיש ללבוש הקיטל שהוא זכר לאבילות: (ז) כל מי שצריך להסב ואכל ושתה בלי הסבה. לא יצא. ואם עדיין בידו לתקן. יחזור ויאכל וישתה בהסבה. לכתחלה יאכל כל הסעודה בהסבה:

נתיב ב. דיני ד׳ כוסות

(א) צריך לשתות ארבעה כוסות על הסדר שסדרו חז״ל. לו׳ עליהם האגדה ובה״מ והלל. וא״ל לא יצא:

יריעות שלמה

בפיסקא קדש ורחץ וכו׳. הנה האחרונים בסי׳ תע״ז הביאו בשם מהרש״ל בתשובה סי׳ פ״ו ויוציא האפיקומן כמו שהוא כרוך במפה וישלשל לאחוריו וילך בבית ד״א ויאמר כך היו אבותינו הולכים משארותם צרורות בשמלותם וכו׳ עכ״ל. הנה להבין טעם דבר זה וכי מחוייבין אנחנו לעשות רמז על כל תנועה שהיו עושין אז ואטו לא די לנו לזכרון יצ״מ כל מה שתקנו חז״ל בלילה זו וכמה לנו להוסיף עוד מה שנזדמן שהם עשו כן לפי צורך שעה וגם ליהן רמז היכא רמיזא זה בתורה. נ״ל בשום לב למ״ש בפ׳ שמות והיה כי תלכון לא תלכו ריקם ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה וגו׳ ושמתם על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם את מצרים. ויש לדייק דמ״ש והיה כי תלכון לא תלכו ריקם מיותר כיון דעתיד לומר ושאלה אשה משכנתה וכו׳ עד ונצלתם את מצרים א״כ ממילא נידע שלא יהיה הליכתן ריקם וכמה הוצרך לומר והיה כי תלכון לא תלכו ריקם. אך נראה דכונה מיוחדת יש בזה ונקדים מ״ש בפ׳

(ב) שיעור הכוס ושאר דיניו וגדר היין. עי' עשר ידות יד ח'. ומהדרין אחר יין אדום. ולענין שתייתו ושיעור הפסקה. ע"ש יד ט': (ג) מי שאינו שותה יין כל השנה מפני שהוא רע לטבעו. צריך לדחוק עצמו ולשתות ד' כוסות לקיים המצוה. והוא שאין היין מזיק לו: (ד) ואם נדר (או נשבע בכולל) מהיין. צריך לשאול פתח לנדרו ולהתירו ממקום אחר: (ה) אפי' עני המתפרנס מהצדקה. לא יפחתו לו מד' כוסות: (ו) גם הנשים חייבות בד' כוסות (ובכל מצות הנוהגות בליל זה) ואע"פ שאמרו בד' אפי' חמור תובעת. כשבעלה עמה לית לן בה. ועוד יין שבתוך הסעוד' אינו משכר. מ"מ לא תשתה יותר משיעור מצומצם: (ז) תינוקות שהגיעו לחנוך (היינו בר שית בר שבע. עמו"ק) מצוה לתת לפני כל א' כוסו. ולחלק להם קליות ואגוזים. כדי שיראו שינוי וישאלו: (ח) מכינין כוס גדול וקורין אותו כוס של אליהו הנביא. ועי' פסח מעובין. ומסייע למ"ש בעשר ידות יד ד':

נתיב נ. קדש. דיני קדוש

(א) מצוה לקדש על היין בכניסת י"ט. ומשפט אחד הוא לי"ט כמו לשבת • לכל דבריו שנתבארו במטת זהב: (ב) ילבוש הקיטול אפי' הוא אבל. ואם לא סידר הקערה קודם התפלה. יסדרה עתה. ויקח כוס מלא אפי' הוא גדול מאוד. וכוסות המסובין כשהם גדולים. א"צ למלאות' אלא שיעור רביעית. ויזהיר לבני ביתו שיאמרו אחריו הקידוש מלה במלה. ובסוף יענו אמן ולא ב"ה וב"ש. ויכוונו. בברכת שהחיינו לפטור כל מצות לילה זו. וישתו כל הכוס לכתחלה ולפחות רובו. בלי הפסק וכהככ']: (ג) כך סדר הקדוש. מוזגין לו (דרך חירות. ולא ימזוג בע"ה בעצמו אם יש לו משרת) [ואם אין ידיו נקיות יטלם] ונוטל הכוס בשתי ידיו ומחזיקו בידו הימנית בלבד כנגד לבו. כמש"ל בכוס של בהמ"ז (וכן כל מה שמברך עליו. יטול בימין) אם שבת הוא. אומר תחלה אתקינו כו' ואח"כ אומר זה רבש"ע אתה יודע כי בשר אנחנו ולא בינת אדם לנו. ואין אתנו יודע עד מה. לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיעלה ויבוא ויראה וירצה כנחת רוח לפניך. כל המצות הנעשים בלילה הזאת על ידינו. לתקן כל אשר פגמנו בעולמות העליונים ע"י חטאתינו ועונותינו ופשעינו. ולתקן כל הנצוצות שנפלו תוך הקליפו'. ולגרום שפע וברכה רבה בכל העולמות. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את מעשה המצות האלה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתצרף מחשבותינו זאת הפשוטה. עם כוונת בניך ידידיך היודעים והמכוונים כל שמותיך הקדושים והנוראים. וכל כוונות וזיווגי מידות העליונות הנעשים על ידי מצות האלה. ויהי נועם כו': (ד) ואח"ז אומר בפה מלא קדש. הריני רוצה כו'. ואומר הקידוש מעומד. במתון וביראה ובכונה ובשמחה. ויכוין בברכת בפה"ג לפטור כל מה שישת' אחר קידוש עד בהמ"ז ויכוין בשהחיינו. לפטור כל מצות לילה זו. (ידנים וקימנו והגיענו) ואפי' ספק בירך עבדך:

הריני רוצה לקדש על היין. ולקיים מצות כוס ראשון של קידוש מארבע כוסות. שהוא כנגד אות יוד של הוי"ה ב"ה. שהוא קודש הנקרא חכמה. ושהיא כנגד רוח שטות. לבטל אותו לשם יחוד שמיה דקודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל: ויהי נועם וכו'

אם חל י"ט בשבת מתחילין יום הששי עד ברא אלהים לעשות ואחר כך מתחילין כאן. ובחול מתחילין כאן:

על היין מברך לפניו בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עָם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לָשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (שבתות למנוחה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה. חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן. אֶת יוֹם (הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) לפסח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה. זְמַן חֵרוּתֵנוּ: לשבועות חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה. זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ. לסוכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ. (לשמ"ע ולש"ת) שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה. זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ. (באהבה) מִקְרָא קֹדֶשׁ. זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים (ושבת) וּמוֹעֲדֵי קָדְשֶׁךָ באהבה וברצון בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן הִנְחַלְתָּנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ (השבת ו) יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים: תיבותיו כמנין כלה. ועם הכולל. אל חויה

לסוכות בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

(ה) אם לא ברך שהחיינו בליל א' מברך בליל ב' (ואא"ל שנית זמן להשלמה לליל א') או בשאר ימי הרגל כשיזכור. אבל אם שכח בליל ב' א"ל דלא צריך תשלומין. עמו"ק. [וי"א דבזה. או שלא אמר בשניהם. ישלים כל ז' חוץ מיום א') אימת שיזכור. אפי' בשוק ובלי כוס] ואם חל במ"ש. אומר הבדלה גם כן. מיום ב. קודם שהחיינו. וסימנך יקנה"ז [ובסוכות. יקנהס"ז. ר"ת יין קידוש נר הבדלה (סוכה) זמן]:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

בנוסח הלז יש מ"ט תיבות. כנגד מ"ט שערי בינה. שהבדלה היא בינה:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחוֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בֵּין

יריעות שלמה

בא וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותם על שכמם ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכו'. והנה להבין סמיכות הענין זל"ז והוא בהקדם מ"ש חז"ל בסוף פ"ה דפסחים תנא

קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ. וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ. הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְקוֹדֶשׁ: בסוכות אימרים לישב בסוכה ושהחיינו

(ו) [צכה להבדיל והתחיל ההגד' ונזכר. ישלימה עד גאל ישראל. ואומר הבדל' על כוס ב'. ומברך בפה"ג ושותה. וכשנזכר באמלע הסעוד' אומר הבדלה על הכוס ושות' בלי ברכה. וכשנזכר משהתחיל בהמ"ז. אומר על כוס ד' הלל והבדלה: (ז) אחר הקידוש. ישתה בהסבת שמאל כל הכוס לכתחל'. ודיעבד או במקום שהיין ביוקר. סגי ברובו. ולפחות רוב רביעית (והנין הקטנים א"ל לשתות אפי' רוב רביעית. ואשה לא תשתה יותר משיעור מלומלם) ולא יברך ברכ' אחרונ'. אפי' שתה רביעית ויותר: (ח) לכתחילה ישת' כל הכוס בלי הפסק. ודיעבד אם הפסיק כ"כ עד שיש מתחילת השתייה עד סופה יותר מכדי שתיית רביעית. אז בכוס ב' חוזר וימלאהו ושותה בלי הפסק ובלי ברכ'. וה"ה בכוס א' אם הי' כונתו בברכת הקידוש לפטור. אבל בכוס ג' וד' לא יחזור וישתה. אא"כ שהה יותר מכדי אכילת פרס. וכן שכח ושתה כוס ב' בלי הסבה. חוזר ושותה בהסבה בלי ברכ'. וכן כוס קידוש אם היה כוונתו לפטור. אבל כוס ג' וד'. לא יחזור וישתה. ולכן יזהר כשהפסיק קודם ששתה כשיעור. שישלים תיכף לכשיעור. ואם הכוס גדול ולא שתאו כולו. ונזכר ששתאו בלי הסיבה קודם שהתחיל הלל או אחר הגדה. שותה הנשאר בהסבה בלי ברכ'. ואם כבר התחיל. לא ישתה עוד, ויש שמקמץ ונועם על המסרת כששותה הרבה ועתיד ליתן הדין: (ט) לא ישתה משקה המשכר בין כוס א' לב' רק ללורך גדול. ומשקה שאין משכר מותר. אם הי' כונתו לפטור. ואם לאו. ישתה רק משקה הפסול לארבע כוסות או קאוי או מים: (י) כשהוא חלש ורוצה לאכול מרקח' ליישב דעתו. אוכל רק דבר שברכתו בפה"ע (לא בפה"א ויברך עליו לפניו ויתנה בפי' שאינו פוטר בברכה אלא זה. וכשיאכל תוך הסעודה פירות העץ יברך שנית) וכשאכל כזית. מברך ברכה אחרונה: (יא) מי שאין לו יין. יקח ג' מלות. ובולע האמלעית ומניח חליה להפיקומן. ונוטל ידיו ומקדש על הפת. וכמו"ש יקנה"ז. ולוקח הפרוסה ומברך על אכילת מלה. ואוכל כרפס. ואומר הגדה עד גאל ישראל. ומברך על המרור. ואח"כ אוכל הכורך): (יב) מכיאין לפני בע"ה קערה שיש בה ג' מלות. מרור חרוסת, ומי מלח או חומץ, ושני תבשילין ויסדר הקער' בענין שא"ל להעביר על המלוה. הכרפס יהא קרוב אליו יותר מהכל. והחומץ סמוך לו. אחריו המלות. אחריהם המרור והחרוסת. והבשר והבילה רחוקין יותר לאחרונה. והמלות יהיו סדורות זו ע"ג זו אכ"נ מלמעלה למטה: (יג) אם הביאוס קודם הקדוש. לריך לכסותן עד אחר אמירת קדוש:

נתיב ד. ורחץ

(א) [אומר בפה מלא ורחץ. לשם יחוד כו'. ויהי נועם וגו'] נוטל ידיו [בשפע. עד פרק הזרוע] בלי ברכה [ונכון לברך בלי שם ומלכות. ולא יכוין שתעלה לו נטילה זו לסעודה]: (ב) כרפס. יקח אפי' פחות מכזית (ויבדקנו מתולעים) ומטבילו במי מלח או בחומץ [ויחלק ג"כ לסמוכין ואומר להם שיכונו בברכה (אפי' ברכתו שהכל) לפטור המרור וכורך ולכן לא יפסיק עד אחר כורך. ואפי' מעניני הסדר אומר בלה"ק] ולא מה שירלה לאכול תוך הסעודה מפני האדמה. וכשיאכל. יברך שנית: (ג) אומר בפה מלא כרפס. לשם יחוד כו'. ומברך (בפה"א ואוכלן בהסבה. ולא יברך ברכה אחרונה אפי' אכל כזית. ויכול לסלק הכרפס הנשאר והמי מלח מהשולחן]:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה:

(ד) אם א"ל ירק אחר אלא מרור. יברך עליו בטביל ראשון בפה"א ואכילת מרור. ויטבלנו בחרוסת ויאכל. וחוזר ואוכלו בטבול שני [אחר שאכל מלה] בלי ברכה:

ידיעות שלמה

כאו"א נותן פסחו בעורו ומפשילו לאחוריו. אמר רב עיליש טייעות ופרש"י שם וז"ל דרך סוחרי ישמעאלים הוא זה עכ"ל. והנה מעולם הוה דבר תמוה לי דמה קמ"ל רב עיליש בזה ולענין מה קבעו חז"ל דבר זה בש"ס וגם גוף הברייתא הוא למותר דמה נ"מ לנו באיזה אופן הוי נשיאתם את הפסח לביתם. אך להבין דברי חכמים וחדותם נ"ל דהנה בטעם ענין שעבוד מצרים הרבה טעמים נאמרו בזה מהיכן נמשך שעבוד מצרים ודעת כמה הוי דבעון מכירת יוסף הוי כן ונראה דכן יהיה כונתם ז"ל כאן דהנה בכל עניני פסח נעשה רמז על הגאולה ועל השעבוד דמרור מורה על השעבוד ופסח ומצה על הגאולה אך לא נעשה רמז מאיזה ענין נמשך השעבוד ובאיזה טעם הוי לכך עשו רמז בזה דהוי כעין מכירת יוסף דהנה שם כתיב וישאו עיניהם ויראו והנה ישמעאלים באים וכו' ואח"כ כתיב ויעברו אנשים מדינים סוחרים וימשכו וכו' וימכרו את יוסף לישמעאלים ולכך עשו רמז כזה במה שנשאו הפסח כדרך ישמעאלים סוחרים להזכיר ענין מכירת יוסף שהי' שם ישמעאלים וסוחרים ויזכרו דבעון זה הוי השעבוד ולכך לרב עיליש הוי קשה קושייתנו דלמה מספר הברייתא סדר נשיאתם בפסח. לכך נתן טעם מכח שהוא טייעות דדרך סוחרי ישמעאלים הוא זה לכך לזכור עון מכירת יוסף עשו כן להכיר מאיזה ענין נצמח השעביד. והנה בזה נבין המשך המאמר הנ"ל דהנה ענין ביזת מצרים ידוע מ"ש הכל דהוי בשכר השעבוד אך זה תלוי באם הוי השעבוד בדין שהיו מחויבין כך או לא דאם לא היו חייבין בשעבוד זה אז כיון שנשתעבדו בחנם מגיע להם שכר מן הדין אבל אם היו מחויבין בשעבוד זה ממילא אין מגיע להם שכר עבור כך. ולכך מטעם זה ציוה הקב"ה שישאלו ולא יטלו בחזקה דהנה לפי מראית עין במעשה לא הוי מגיע להם שכר מן הדין כיון שהיו חייבין זה בעון יוסף אך זה הוי במעשה אבל במחשבה הנה באמת גם מכיר' יוסף לא הוי מדעתם רק מן השמים כמ"ש במדרש פ' וישב בפסוק נורא עלילה על בני אדם וע"ש וא"כ אם גם מכיר' יוסף לא הוי מידם רק מן השמים ממילא שוב מגיע להם שכר מן הדין ולכך הוי צריך השכר להיות כעון החטא דבמעשה לא הוי אפשר ליטול בחזקה דבמעשה חטאו ואין מגיע להם שכר לכך נטלו רק בדרך שאלה אבל במחשבה שהגיע להם שכר מן הדין לכך הוי כוונתם לבוז ממש. והנה בזה י"ל מ"ש במגילה ובביזה לא שלחו את ידם ולמה תחלה כתבו מרדכי ואסתר ושלל לבוז וכי יתכן לומר שההמון היו כשרים יותר ממרדכי ואסתר אך הכוונה כנ"ל דהנה מה שציוה מרדכי ושלל לבוז נמי כעין ביזת מצרים. דהוי בשכר השעבוד כן ה"נ בשכר צער גזיר' המן שהיה עליהם תחלה יטלו הביזה בשכרם. אך זה אם הגזירה לא הוי חייבין תחלה מגיע להם שכר מן הדין אך אם הוי חייבין בגזרה זו אז אין מגיע להם שכר מן הדין. והנה אחז"ל דגזירה זו הוי בעון שהשתחוו לצלם ומה דהוי משא פנים בדבר הוינו כיון דהם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים ולפי"ז בחוץ בפועל לא הוי מגיע להם שכר רבפועל היו

נתיב ח. יחץ

(א) יקח האמצעית מג' המצות [אומר בפה מלא יחץ. לשם יחוד כו'] ויבצענה לשתים [ויכוין לבצוע חלק א' גדול (מהשני) ויהיה רוב השלם ב' זתים) לשמרו לאפיקומן : (ב) יכרכנו במפה (שלא נכנס בקראתמיל) ויתננו על כתפו וילך בו ד"א ויאמר זכר לאבותינו שיצאו ממצרים ומשארותם צרורות בשמלותם על שכמם : (ג) יצניע האפיקומן בין כר לכסת תחת מראשותיו שלא יבא לאכלו תוך הסעודה ויהא קצה המפה הכרוכה עליו יוצאה וגלויה לפניו למען יזכור ולא ישכח לאכול האפיקומן בגמר הסעודה (וחלק ב' הקטן יחזיר בין ב' השלימות) :

נתיב ו. מגיד

(א) באמירת ההגדה יכוין לקיים מ"ע שבתורה לספר ביצ"מ בליל פסח: (ב) מי שאין לו אשה ובנים הוא שואל לעצמו מה נשתנה: (ג) אף בליל שבת מותר לקרות ההגדה לאור הנר גם ביחיד דהוי כעיון ראשי פרקים מ"מ מי שאינו בקי בה נראה שאסור והעמידו חז"ל (יבמות צ) דבריהם אף במקום דין תורה בשב ואל תעשה : (ד) סומא אינו חייב בה אלא מדרבנן ואעפ"כ יכול להוציא אחרים י"ח עי' תוספות פ"ב דמגילה דף יט : (ה) בשעה שאומר ההגדה צ"ל המצה מגולה וכשנוטל הכוס צריך לכסות הפת (וקודם הגדה אומר מאמר זה מהזוהר (בר"מ פ' בא) :

פקודא בתר דא. לספר בשבחא דיציאת מצרים. דאיהו חיובא על ב"נ לאשתעי בההוא שבחא לעלמין הכי אוקימנא כל ב"נ דאשתעי ביציאת מצרים ובההוא סיפור חדי בחדוה זמין הוא למיחדי בשכינתא לעלמא דאתא דהיא חדוה מכולה. דההוא ב"נ דחדי במאריה. קב"ה חדי בההוא ספור. ביה שעתא כניש קב"ה לכל פמליא דיליה ואמר לון. זילו ושמעו ספורא דשבחא דילי דקא משתעי בני וחדון בפורקני כדין כולהו מתכנשין ואתיין ומתחברן בהדייהו דישראל ושמעי ספורא דשבחא דקא חדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון. כדין אתיין ואודן ליה לקב"ה על כל אינון נסין וגבורן. ואודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון כדין אתוסף חילא וגבורתא לעילא. וישראל בהאי ספורא יהבין חילא למאריהון. כמלכא דאיתוסף חילא וגבורתא. כד משבחן גבורתיה ואודן ליה. וכלהו דחלן קמיה. ואסתלק יקריה על כולהו. ובג"כ אית לשבחא ולאשתעי בספור יצ"מ כמה דאתמר. כגוונא דא חיבא איהו על ב"נ לאשתעי תדיר קמיה קב"ה ולפרסומי ניסא בכל אינון ניסא דעבד. ואי תימא אמאי איהו חובא והא קב"ה ידע כולא. כל מה דהוה ויהוי לבתר דנא. אמאי פרסומי דא קמיה על מה דאיהו עבד ואיהו ידע. אלא ודאי אצטריך ב"נ לפרסומי ניסא ולאשתעי קמיה בכל מה דאיהו עביד בגין דאינון מלין סלקין. וכל פמליא דלעילא מתכנשין וחמאן לון ואודאן כולהו לקב"ה. ואסתלק יקרא עלייהו עילא ותתא. ברוך יי לעולם אמן ואמן :

(ו) מניח פרוסה הקטנה בין שתי השלמות ומגביה הקערה (עם מה שעליה בידו א' ובני ביתו מסייעין חוץ מאשתו) ואוחז הפרוסה בידו הב' ואומר בפה מלא מגיד. הריני. הא לחמא בקו"ר עד מה נשתנה בלי המובן לנשים וקטנים. (או יפרש להם הענין) :

הנני מוכן ומזומן לקיים המצוה לספר ביציאת מצרים לשם יחוד קב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל. ויהי נועם וכו'

מטיב נגן

הָא לַחְמָא עַנְיָא. דִּי אֲכָלוּ אַבְהָתָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם. כָּל

הא לחמא. כן הוא הנוסח הקדמון וכבר ייסבו המחברים הל' ומלאו לו סמך במקרא את הלחם אשר האכלתי. המנהג יש גורסין הא כלחמא וגם הוא נכון וי"א כהא לחמא וגם זה טוב היום אבל בהכרח יצטרך

יריעות שלמה

חייבין [השעבוד]. אבל במחשבה בלב הוי מגיע לחם שכר דהרי במחשבה לא חטאו ומגיע לחם שכר לכך אמר מרדכי שהם בלבם יכוונו לשלול שלל כדי שיכירו שבמחשבה מגיע להם שכר ויכירו כי הוי הגזירה רק לפנים וידעו כי אין משא פנים בדבר אבל במעשה לא יטלו וז"ש ובבז"ה לא שלחו את ידם דייקא דבלבם נתאוו לבוז ביזה וישלחו לבם לבוז אך ידם לא שלחו בביזה דבידם אין מגיע להם שכר. והנה בזה נבין סמיכו' המאמר הנ"ל דהנה אם לא היו ישראל זוכרין ענין מכיר' יוסף אז היו סבורין שמגיע להם שכר מן הדין ולא היו חוששין ליטול דרך שאלה כי היו אומרים מה טעם יש בדבר כיון שמגיע להם שכר מן הדין. אך כיון דהם נשאו את בצקם משארותם צרורו' בשמלותם והיינו כדרך סוחרי ישמעאלים כפירש"י הנ"ל א"כ נזכרו שהוי זה בעד מכיר' יוסף וממילא ידעו דבמעשה אין מגיע להם שכר מן הדין לכך נטלו רק דרך שאלה וז"ש כיון דנשא העם בצקו וכו' משארותם צרורו' בשמלותם על שכמם לכך מה"ט ובני' עשו כדבר משה וישאלו נטלו דוקא דרך שאלה כי הבינו טעם הדבר. והנה מה שבא להם זה לשאת השאור על שכמם צרור בשמלותם נראה דודאי היה להם סוסים וחמורים לשאת עליהם כמו שנשאר עליהם את רכושם. אך מה שעשו כן היו מצוין ע"ז מפיו ית' וזה מאמרו ית' בפסוק שהתחלנו שאמר למשה רבינו והיה כי תלכון לא תלכו ריקם היינו שלא ילכו הם עצמם ריקם ולא יתנו השאור על חמוריהם רק ישאו על גופם כדרך הישמעאלים כדי שיכירו שהוא בעון מכיר' יוסף ומתוך כך יכירו שאין מגיע להם שכר מן הדין וממילא יטלו דרך שאלה ולכך אמר והיה כי תלכון לא תלכו ריקם רק ישאו משא על שכמם צרורו' ויכירו בעון מכיר' יוסף לכך יומשך ושאלה אשה משכנתה יטלו דוקא דרך שאלה ולא דרך ביזה כי יבינו האמת ולזה כיון שהיו מצוין על כך לכך דבר ה' אמת בפי הקדוש מהרש"ל שכן ראוי לכ"א לעשות כן כדי שיהיה לו רמז באיזה ענין נמשך שעבוד מצרים דעל זה לא נאמר רמז רק זה ויש למנהג זה סמיכות בש"ס ובקרא כנלפענ"ד נכון בעזה"י :

בפיסקא כהא לחמא עניא וכו'. הנה לפרש מאמר זה נקדים מ"ש בדרוש לפ' החודש בהפטורת וז"ל כי יתן הנשיא מתנה וכו' עד למען לא יפוצו עמי איש מאחזתו הנה התחל' הפטורת זו מבואר בחדושי מילדותי ומעתה נראה לבאר הפסוקים הללו שיש לדייק בהם אחד בגוף הפסוקים מה המשך הפסוקים הללו למ"ש קודם לזה ולכאורה אין לו המשך וחיבור כלל גם מ"ש למען לא יפוצו עמי איש מאחזתו דמה נתינת טעם הוא זה דמשמע שלולי טעם זה היה מותר לו לגזול וכי יתכן שיהיה מותר לנשיא לגזול לעבור על א' ממצות ה' ואי נימא שלנשיא מותר כמו דקיי"ל מלך פורץ גדר וכו' א"כ ממ"נ אם מצות דאורייתא יהיה הנשיא דוחה ויהיה מותר לו למה לא ירחה את חשש זה דלמען לא יפוצו איש מאחוזתו. גם יש לדייק מה שייכות לפסוקים הללו לפ' החודש מה שמקצ' מסיימין הפטורה זו עם הפסוקים

דִּכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכוֹל. כָּל דִּצְרִיךְ יֵיתֵי וְיִפְסַח: הַשַּׁתָּא הָכָא. לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל: הַשַּׁתָּא עַבְדֵי. לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין:

מטיב נגן

להשמיע מלת די שאין לו פנים לפי דעה ז ו. אלא כך נ"ל כהא לחמא עניא אכלו כו' זולת זה אין לו בחור: עניא. שהוא מאכל עניים ועבדים שמתהרין לתלאכתן ואין מניחין אותן להמתין עד שיחמיץ כמו כדרך בני חורין גם לפי שהוא קשה להתעכל וכמות מעט ממנו מספיק להשביע יותר מלחם חמץ לכן עני אוכל פתו בעסה בלוסה ואינו מניחה שתחמיץ: בארעא דמצרים. אע"פ שגורשו ממצרים העיר (מטרופולין של המדינה) בליל ט"ו. מ"מ לא שלחום עד הגבול בלילה ההוא (כי אמ"ל ד' מאות פרסה והם היו בלועז מצרים (באמצע המדינה בלילה ההוא) גם ודאי כבר אכלו מצות בלילה זו באמ"ל עם הפסח קודם שילאו ונתגרשו ככתוב על מצות ומרורים יאכלוהו (ועי' גלעד): כל דכפין. נ"ל כשוט דקאי אנכרים וזהו לפי שהיתה הכרזה לעניים שלא הכינו ליו"ט הקדוש כי רבה היא פתגם הכתוב וקשה הולאתו לפיכך היו נוהגין להכריז כן כמ"ש באבודרהם בשם הגאונים. ובלפני שמנו חכמים (גטין סא) מפרנסים עניי אוה"ע עם עניי ישראל. לזה אמר כל דכפין שהוא רעב ללחם לא לדבר ה' לקיים המצוה יבא ויאכל עמנו והקדימן מפני דרכי שלום. אח"כ אמר כל דצריך כל עני שבישראל הצריך לקיים המצוה ואין לו: ייתי ויפסח. יעשה מצות חג הפסח: השתא הכא. אנו אומרים כך משא"כ לשנה הבאה בארעא דישראל א"א לומר כן כי אז נעשה קרבן הפסח שכתוב וכל בן נכר לא יאכל בו (אבל אוכל מצה ומרור) וגם אינו נאכל אלא למנוייו לכן א"א נוסח הלז אלא בגלות ולפי שבמהרה יבנה בהמ"ק כדי שלא נאמרנו לשנה כמו שאמרנו אשתקד ע"כ עשינו זאת זכרון בספור זה שלא נטעה לאמרו אז ג"כ וא"ת א"כ יפסידו העניים הצדרכים ויורע כחם כי טוב לכם עתה מאז ולא ידומה כן. לזה בא כמשיב השתא עבדי. זה גורם שיש בנו עניים משא"כ לשנה העתידה נהיה ב"ח כולנו ויקוים מקרא שכתוב כי לא יהיה בך אביון ולא יצטרכו ישראל זל"ז. ומ"ש לשנה הבאה בלה"ק אמרו בו המפרשים כדי שלא לעורר קנאת ושנאת הבבליים כי בבבל נתקן נוסח זה שלשונם ארמית ובימיהם הם ובנים קדמונים לא היו סוגרים בתיהם בליל שמורים והיו מכריזין ואומרים נוסח זה כדי שיבאו העניים והצריכים ויאכלו עמהם ועכשיו לא נוכל לעשות ככה דנפיש חילא דאו"ה כרפה יותר מעניי ישראל וא"א לעמוד בכך ע"כ מפרנסין העניים בביתם והשנה לא זזה ממקומה. ואולי לזה רמז ג"כ כפל הל' לתרץ מדוע אין אנו מניחין דלתי בתינו פתוחים גם עתה כשאומרים כן ע"ז מתגללים השתא עבדי ויראים אנו מעם הארץ כי רב. אבל לשנה הבאה ב"ח אז נתנהג כב"ח הקוראים לכל המון. העם לבוא אל שולחנם לאכול וכדעבד ר"ה (תענית כ) כי הוה אכיל דהוה פתח בביה ואמר כל דכפין ליתי וליכול כדאי' בפירקא דחסידי עי"ל כפל הענין והלשון ע"ד זר שלא תאמר מה טיבה של הוראת החירות שאנו עושין בלילה זה הלא עדיין בגולה ולשמחה מה זו עושה לז"א שאין זה נחשב גלות באמת כי אף אם אנו היום פה בארץ לא לנו לשנה הבאה נוכל להיות בא"י ברצוננו ואין מעכב על ידינו אפי' אם ח"ו לא הגיע עדיין עת הגאולה מ"מ א"י לפנינו היא לבוא לדור בתוכה בכל עת והינו דומה לגלות מצרים שהיינו עבדים מכודנים ולשבויים במאסר נתונים לעבודת פרך טיט ולבנים ומאז הוציאנו ה' משם יצאנו לחירות עולם אל עם נורא מן הוא והלאה כל האומות והמלכיות מכירים אותנו לזרע ברך ה' ומחזיקים אותנו חפשיים להיות ברשות עצמנו להעתיק דירתנו ממדינה למדינה בכל חפצנו אדרבה זה חסד פרטי שמקבלין אותנו לדור בארצותם בחמלת ה' עלינו לכן אין זה נחשב עבדות וא"ת לפעמים דרים תחת יד מלכות קשה שמכביד עולו עלינו להיות כעבדים לז"א עכ"ז הארץ רחבת ידים לפנינו להתיישב בארץ אחרת כיום הזה והרי אנו ב"ח כמו שהיינו. והנה מספר תיבות נוסח הלז כ"ח כי בכח גדול וביד חזקה הוציאנו ה' ממצרים. ובהתחל' הא לחמא עניא די ר"ת לצד רומז שגם לעתיד יהיו מזכירין יצי"מ. תרגום זאת הא. כלומר זאת עומדת לעד:

ירויעות שלמה

הכלו ואין להם שייכו' לפ' החודש כלל. אך כדי לבאר כ"ז נראה דהנה טעם קריא' פ' החידש בכל שנה היינו שזה סי' לגאולה העתידה שעתידין אנחנו להגאל בחודש זה ולכך הוי ניסן כולו ראש לחדשים דודאי בעבור נס יצי"מ שהיה בו מכבר לא הי' לכל החודש להיות ראש רק בט"ו לבד כשאר ימים הנעשים בהם נסים לישראל ולא בכל החודש כיון שלא היה הנס בכל החודש אך שעשה הקב"ה לסימן כדי שנדע שיש לנו תקוה להגאל בחודש הזה לכך הוי כל החודש הזה ראש לחדשים מחמת שבו אנחנו מקוים להגאל שאם היה בעבור גאולה העברה א"כ כבר ידענו באיזה יום היה כדי לקבוע יו"ט ביום ההוא אך אם הוא בעבור שאנו מקוים שעתיד להיות א"כ אנן לא ידענו באיזה יום יהיה הגאולה רק שאנו יודעים שבניסן עתידין לגאול לכך הוי כל החודש ראש לחדשים שבו יש לנו תקוה להגאל באיזה יום בו. ובפרט דיש לדייק למה אחז"ל בניסן נגאלו בניסן עתידין לגאול ולמה אמרו בפסח נגאלו בפסח עתידין לגאול אלא ודאי דאין הימים גורמים כן ולאו אקרקפתייהו מונח רק החודש כולו גורם זה ואקרקפתא דחודש מונח לכך הוי כל החודש ראש. ויומתק יותר לפמ"ש בחבורי אחר שהכינה של ראש חודש גם שהוא ראש לכל דבר אשר יהיה נעשה נסים לישראל שהוא דבר חדש וניסן ראש להם שרוב נסים נעשה בו כמאמר הפייטן גבי ויהי בחצי הלילה ולכך ראשון הוא לחדשי השנה וא"ש יותר ותבן. וזה נראה כוונת המדרש בפ' בא בפסוק החודש הזה לכם וש"ה בי מלכים ימלוכו. ולכאורה הוא תמוה וכבר מבואר הוא בחדושינו אך עתה נראה כך דהנה בכל התורה יש שני חלקים חלק א' הלימוד והעסק בתורה והשני חלק המעשה בקיום המצוה בפועל ולפי"ז בכל מצוה אם האדם עוסק בה ומקבל שכר אין להוכיח מה העיקר אם לבעבור חלק המעשה מה שמקיים בפועל מצוה זו אם בעבור חלק הלימוד מה שעוסק בתורה בענין מצוה זו והוי הספק אם תלמוד גדול או מעשה גדול [ועמ"ש בח"פ סי' תל"א] ומוכיח המדרש מכאן דתלמוד גדול כי"ז דגאולה העתידה שהוא עיקר שבכל הנסים יהיה רק בעבור הלק הלימוד לא בעבור מעשה ומוכח מזה שתלמוד גדול ממעשה ותבן זה. ונ"ל דהמעשה עיקר אבל במצוה זו של החודש הזה לכם אין בו שום מעשה כלל בפועל רק הקריאה בתורה שאמר הקב"ה שחודש זה יהיה לנו ראשון לחדשים ובזכות מצוה זו אנו מקוים להגאל בחודש הזה א"כ בזה ליכא מעשה רק עסק התורה ומוכח שע"י עסק התורה לבד גדול השכר מאוד וזה העיקר ולכך אמר המדרש שבזה א"ש שהתורה מתפארת שבי מלכים ימלוכו שישראל שנקראו מלכים ימלוכו לעתיד בחודש הזה ע"י עסק התורה לבד בלי שום מעשה והיינו ע"י קריאת פרשה זו דאין בו מעשה רק ע"י התורה א"כ היוצא מזה שקריא' פרשה זו הוי שבזה בטוחין אנחנו להגאל אך על אופן הגאולה יש לכאורה קושיא חזקה שרש"י פי' בפ' בראשי' אר"י לא הי' צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם אלא כח מעשיו הגיד לעמו שלא יאמרו או"ה לישראל אומה של בוזזים אתם שכבשתם ארץ שבעה עממים יאמרו ישראל עולם וכלואו של הקב"ה כשרצה נטלה מכם ונתנה לנו וכו' והנה זה היה תירוץ בגאולה ראשונה. אבל עכשיו שחוזר הקב"ה וגלה את ישראל מארצם ונתן שנית לחנוים את הארץ יאמרו האומות לנו אומה של בוזזים אתם דממ"נ אם יש סברא לומר שאף שהקב"ה

(ז) ינוח להכיר הקערה מהשלחן כדי שישאלו התינוקות הלא עדיין לא אכלנו ויציב להם שאסור לאכול בטרם ידברו בשבח של מקום ובספיר יל״מ: (ח) מוזגין לו כוס שני (מיד וא״צ שטיפה והדחה רק ממדת חסידות) והאומרים (מה נשתנה: (ט) הבן שואל מה נשתנה ואם אין לו דעת אביו מלמדו לשאול. ואם אין לו בן חבירו או אשתו שואל אותו ואפי׳ ת״ח שואלין זא״ז ובשאין כ״ז הוא שואל א״ע מה נשתנה בניגון יפה. וכל אח׳ שואל אותו השאר א״ל לומר מה נשתנה. ומתחיל עבדים היינו ויגלה הפרוסה עד והיא שעמדה) :

מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת • שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ

מה נשתנה. שאלה נשתנה דרך ל׳ חכמים הוא להרכיב הנפעל עם התפעל (שני סי׳ בנין נפעל ות׳ סי׳ התפעל אך דרך ל׳ חכמים להרכיבם) (כמו נתעלה נזדכה) וכו״ן השורש קמוצה (אף שבהתפעל ע׳ הפעל בציר״י או פת״ח) כי כן מלאכו בכתוב עבר התפעל לגזרת נחי הא׳ (וכאן השורש בנה) קמוץ. התענה אבי התאוה תאוה : חמץ. מאכל שרים והמצה מאכל עבדים כנזכר ומדוע עתה בליל

יריעות שלמה

נותן לאחד הארץ אינה מתנה חלוטות וחברירה בידו ליקח בחזרה כשירצה וכדין נתנה לכם א״כ מנא הא מלתא לכם שאתם עתידין להגאל מכח כיון שנתן לכם הקב״ה הרי הוא שלכם ובודאי יחזור לכם דלמא לאכן הוא דנהי שהיה שלכם מ״מ עתה נטלה מכם ונתנה לנו והזר הוי שלנו ממש ולא חזר בו עוד וא״ת שאין הקב״ה חוזר ונוטל מיד האדם מה שנותן לו פ״א רק הוי המתנה עולמית א״כ אומה של בוזזים אתם שהרי הי׳ שלנו בתחלה ולמה נטלה מאתנו ורק בתורת גזלה אתי לידכם וממ״נ אין לכם תקוה להגאל ובלא״ה אנחנו מעצמינו איך יהי׳ לנו תקוה להגאל מכח כיון שנתן הקב״ה לנו הארץ הוי שלנו תמיד דממ״נ אם מתנת הקב״ה הוי לחלוטין הרי כבר נתנה פ״א להגוים ועכשיו שנית וראוי שיהי׳ לחליטין ואם מתנת הקב״ה הוי רק לזמן א״כ דלמא גם שלנו הוי רק לזמן ודלמא כבר פסקה. אך התירוץ כך הוא דהנה קיי״ל דמתנה חוזרת ביובל אבל ירושה אינ׳ חוזרת כלל דירושה אין לה הפסק ולכך הנה ידוע דגוים המה במדרינת עבדים אבל אנחנו במדרינת בנים למקום. ולפ״ז עבד אין לו דין יורש ולכך מה שהקב״ה נותן להם הוי רק במתנה בעלמא ולא הוי לחלוטין וחוזרת ביובל ואז כשתהי׳ הגאולה העתידה יה׳ יובל הגדול שהקב״ה יקרא דרור לכל הארץ ותחזור לו מתנתו שנתן להם אבל אנחנו במדריג׳ בנים והבן הוא היורש והבא משום ירושה אין לו הפסק כלל. לכך מתנה שלנו אין לה הפסק ואינה חוזרת ביובל לכך בטוחים אנחנו להגאל שמתנה שלנו אין לה הפסק כלל. אך שלא תקשה דלמא משום ירושה דאינה חוזרת היינו דוקא לאחר מיתת אביו אבל אם האב בחייו נותן מתנה לא׳ מבניו י״ל דחוזרת וא״כ הרי הקב״ה חי וקיים לעולמי עד והוי הכל רק בתורת מתנה ושוב אפשר שחוזרת ג״כ לכך צוה הקב״ה ליחזקאל אחר שראה הקב״ה שגלו ישראל ויש לחוש שנתייאשו מן הגאולה מכח קושיא הנ״ל. ובפרט אחר פרשה זו שהתחיל הקב״ה להודיע ליחזקאל מה יעשו ישראל בגאולה העתידה איך יתנהגו בחידוש זה בא אח״כ ליתן לו סימן שלא יוקשה מאן יימר הא שתהי׳ הגאולה כלל הלא קשיא ממ״נ הנ״ל לכך א״ל כך דין זה יהיה לך לסימן שהדין הוא כי יתן הנשיא מתנה לא׳ מבניו אף שתהיה מתנה בחייו ועדיין יהי׳ חי ביובל ג״כ נחלת בניו לחם תהיה ולא יצטרכו לחזור ביובל אבל כיון שיתן לא׳ מעבדיו תחזיר לנו ביובל וכיון שאף אם הנשיא נותן מתנה לבניו אינו חוזרת ביובל א״כ גם הקב״ה שהוא נשיאו של עולם האמיתי אם נותן לנו מתנה בודאי לא תחזור לו לעולם והוי לנו מתנה חלוטה אף אם כעת אין בידינו אבל אם נותן מתנה להגוים שהמה רק עבדים אז הוי מתנה לזמן ותחזור לו בשנת דרור ולא נהי׳ נזכנים והארץ תחזור לנו אך עדיין הי׳ חשש לישראל דלמא דוקא הצדיקים הגדולים שבישראל המה במדרינת בנים והם יזכו לגאולת העתידה כיון שהם במדרינת בנים אבל המון עם שאין עושין רצונו ית׳ המה במדרינת עבדים למקום כמאמר טורנוסרופים חרשע בפ״ק דב״ב שבזמן שאין עושין רצונו קרוים עבדים וכו׳ וא״כ יהי׳ מתנתם הפסק ולא יזכו לחלקם בארץ רק יטול הקב״ה את חלקם ויתן לצדיקים שהמה בנים לו לכך אמר הקב״ה לסימן שגם זה לא יהי׳ שבאמת אף באין עושין רצונו בין כך או כך קרוים בנים כמו שהשיב לו ר״ע הרי הוא אומר הלא פרוס לרעב לחמך וכו׳ ופי׳ שם המהרש״א מפני שבין כך או כך קרויים בנים לכך לא יטול הקב״ה חלק א׳ ליתן לחבירו רק כ״א מישראל המאמין בגאולה שיהי׳ לעתיד בעז״ה לכך לסימן לזה צוה שהנשיא לא יקח אף במקח וקנין מנחלת העם ליתן לבניו כי אם יקח מהעם ליתן לבניו או מבניו לא יחזור להם ביובל ויאבדו חלקם לכך צוה שלא יקח הוא מהעם לחונותם מאחוזתם רק מאחוזתו ינחל את בניו וכן יהי׳ לסי׳ שהקב״ה לא יטול חלק שאר העם המון עם ליתן לצדיקים רק הקב״ה יתן לכ״א מישראל את חלקו הן בא״י הן בעוה״ב כ״א מישראל יש לו חלק לעוה״ב ואף שיתן להצדיקים הרבה כמאמרם ז״ל שעתיד הקב״ה להנחיל לכל צדיק ש״י עולמית לא יהי׳ מחלק שאר ישראל רק משלו ית׳ שיש לו הרבה בלא״ה וזה לסימן מה שצוה שהנשיא לא יקח מהעם וכו׳ רק מאחוזתו ינחל את בניו וזה שסיים למען לא יפוצו עמי כלומר כל מה שאני מצוה לך מענין הזה עכשיו שאין לו נ״מ עתה שזה יהיה לישראל שלא יפוצו עמי איש מאחוזתו ועדיין שלנו הוא ובודאי יחזיר הקב״ה לנו ואין לנו הפסק אף שעתה נטלה הקב״ה מאתנו וספיר שייך זה לפ׳ החודש שאנו קורין שזה וזה סימן לגאולה העתידה בב״א : והנה נראה לפרש עפמ״ש חז״ל גדולה הצדק׳ שמקרבת את הגאול׳ והטעם נראה כעת ע״פ מש״ל מדרוש לפ׳ החודש שלכך יש לנו תקוה להגאל ולא נימא כיון שנטל הקב״ה הארץ מאתנו לא יחזור עוד ובפרט דיש כמ״ש כמש״ל אך הטעם דאנחנו בנים למקום ומתנה לבן אינו חוזר ביובל אבל הגוים עבדים יע״ש . ובזה יש לפרש מ״ש בפ׳ וארא והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם וכו׳ ואתן אותה לכם מורשה אני ה׳ ונראה הכוונ׳ ע״ד שכתבתי לעיל שלא יהיו ישראל מתייראין ממ״נ אם יש סברא לומר שאף שנתן הקב״ה מתחלה הארץ לגוים יכול אח״כ ליטלה מהם א״כ גם מאתנו אולי יקח אותה בשום פעם ואם לא יטול א״כ הוי מתנת השם לחלוטין א״כ יקראו אותנו אומה של בוזזים ונזלנין לכך אמר להם הקב״ה שמשניהם אין לחיירא שלא תתייראו שאני אטול אותה מכם לא היא כי לא תהיה מתנה לבד כי אתן אותה לכם מורשה וירושה אין לה הפסק ושמא האמרו א״כ גם של הגוים הוא לעולם ואנחנו נזלנים לכך אמר לכם מורשה שלכם הוא ירושה ולא להגוים רק אני ה׳ וכל העולם שלו ובידו ליטלה מהם כשרוצה ולכך אינה גזולה ולפ״ז א״ש דהנה בצדקה בזמן הזה תלוי בשני סברות שהזכרתי בדרוש הנ״ל בפ׳ החודש

וּמַצָּה. הַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה: שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת. הַלַּיְלָה הַזֶּה מָרוֹר: שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִילוּ פַּעַם אֶחָת. הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים: שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין וּבֵין מְסֻבִּין. הַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין:

שתירוה כלו מלה ואף גם זאת יש בה סתירה כי המלמה מ"מ תורה שנין מעלה וכבוד והפרוסה על עוני ושעבוד: מרור. עם שאר ירקות שהם מורים חירות זאת יורה עבדות: שתי פעמים. אחת לפני המאכל דרך גדולה וחשיבות כוא מנהג הגדולים כדי לגרור תאוה האכילה. והשנית תוך הסעודה דרך שפלות לאלא קודם כטנו בירק חי הר (המוריק ומריק נפש באתרא דעייל ירקא ליעול בשרא וכוורא) במרירי יום: מסובין. אף באכילת אלה היתורה כניעות ושעבוד הרי כל אלו תרתי דסתרי ותרתי לא עבדי כבני חרי ועבדי בהדדי ולכן לא זכר עוד לשאול על ד' כוסות ששותין כולנו בלילה זה בלבד לפי שאין בהם דבר המורה על העבדות ולא סתירה. ומטעם זה לא שאל לחקר אבותינו שהיו אוכלים הפסח:

(י) התוירין הקערה: (יא) טוב ונכון לפרש ההגדה לנשים וילדים בלשונם. ויהא הפת מגולה בשעת אמירת ההגדה: (יב) אומר ההגדה בשמחה וביראה ובמתון בשפה ברורה ובקול נעים כמנגן לפני המלך ויענית שהנשים ישמעו לקריאתה ולא ידברו וכ"ש שלא ילכו אנה ואנה. וגם המשרתת תשמע ההגדה. וכשצריכה לבשל. עכ"פ תשמע הקידוש והעשר מכות רבן גמליאל היה אומר עד אחר שתיית כוס ב']:

עבדים. התשובת השאלה: לפרעה במצרים.

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם: וַיּוֹצִיאֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם

יריעות שלמה

בשם הש"ם דאי נימא כדעת טורנוסרופוס הרשע שבזמן שישראל אין עושין רצונו של מקום הוי במדרגת עבדים אז אסור ליתן צדקה לעני בזה"ז אבל אי נימא כדעת ר"ע האמת שאף כשאין עושים רש"מ הם נקראים בנים אז טוב ליתן צדקה ולפ"ז הנה הקב"ה מודד לאדם במדה שמדד בה ולכך אם ישראל נותנין צדקה בזה"ז אז מחזיקין אנחנו בסברא זו שאף שאין אנו במדרגת בנים אעפ"כ הקב"ה מתנהג עמנו במדרגת בנים ומתנה לבן אין לה הפסק ויחזור לנו את הארץ מיד אבל אם ח"ו ישראל אין נותנין צדקה ואז צריכין לומר שהם מחזיקין כסברא שאנחנו עבדים למקום ואסור ליתן צדקה ממילא השטן יש לו טענה כיון שאנחנו עבדים הרי יש למתנה הפסק ומה נשתנה אלו מאלו ולמה יהיה למתנת הגוים הפסק ולאל שלנו לכך זה מעכב הגאולה אבל אם נותנין צדקה אז אין לשטן טענה דיש חילוק בין בן לעבד לכך זה מקרב הגאולה. וזה כוונת התנא שכ"א בא לנחם א"ע ובניו שאף שאנחנו בגלות מ"מ כמו שהושיע הקב"ה לנו במצרים שכבר היינו בגלות ועזר לנו הקב"ה כן יעזור לנו גם עכשיו רק תנאי אחד צריך שכל דכפין יתי ויכול שנחזיק במצות הצדקה. ולכך דייק ואמר כל דכפין דהנה יש פלוגתא בגמ' אי בודקין למזונות דחד מ"ד ס"ל דבודקין למזונות וח"א אין בודקין ופלוגתתם נראה דתלוי בהך סברא דאם אין האדם ערש"מ אם הוא במדרגת בן או עבד ומה שאין בודקין לכסות הוא משום בזיוני כיון שהאדם צלם אלהים כמו שהקפידה תורה על הרשע דכתיב כי קללת אלהים תלוי לא תלין נבלתו על העץ וכו' והבן זה. ומ"ד בודקין ס"ל דבאין ערש"מ הוי במדריגת עבד לכך אסור ליתן לו צדקה כסברת טורנוסרופוס לכך צריך לבדוק אם הוא ירא שמים והוא במדריגת בן ומ"ד דס"ל דאין בודקין ס"ל דבין כך אי כך קריין בנים לכך ס"ל דתמיד מחויבים ליתן צדקה. ולפ"ז לחד מ"ד דבודקין אין מועיל מעלת הצדקה לקרב הגאולה כיון שאין נותנין אלא למי שנראה שערש"מ ואנחנו נגד הקב"ה רוב העולם במדרגת אין ערש"מ דאם היו הרוב כשר ודאי היה בא משיח וכיון דאין הרוב עורש"מ אין תועלת בצדקה כיון שבודקין תחלה. אך למ"ד דאין בודקין ונותנין לכל שפיר מועיל צדקה לקרב הגאולה ומ"ד דצדקה מקרב הגאולה ס"ל כמ"ד אין בודקין ולכך אמר הכא שאנחנו נחזיק בדעה זו שכל דכפין ייתי ויכיל כל דצריך ייתי ויפסח ולא נבדוק למזונות ואז נחזיק בסברא זו שבין כך או כך קרויים בנים ואז לא יהיה להשטן טענה מה נשתנה אלו מאלו דשאני ושאני דאנחנו בנים והם עבדים לכך כיון שלא יהיה להשטן טענה לכך ע"י צדקה יתקרב הגאולה ואז השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל בעז"ה ולכך נתקן מעות חטין בימים הללו יותר מכל השנה כיון שאנחנו מקוים להגאל בניסן לכך צריך להחזיק במצות הצדקה בעת כדי לקרב הגאולה ע"ז בעזה"י. ובדרוש לשבת הגדול בחיבורי מכבר הארכתי בזה ובס' מצורע השייך לדרוש זה:

(אופן ג) בפיסקא הא לחמא עניא די אכלו וכו'. הנה יש ב' גירסות או כהא לחמא או הא כלחמא ונראה דשניהם איתנהו דבזמן היות ישראל על אדמתם אז לא הוי שייך ספור יצ"מ רק לזכור מה שכבר היה וליתן הודאה על העבר א"כ שייך לומר הא כלחמא די אכלו אבהתנא וכו' אך עתה שישראל בגלות אז עיקר תנחומין שלנו הוי במה שהיה לפנינו כן במצרים והושיענו הקב"ה. ובאמת עיקר גאולת מצרים הוי רק להיות לנו בטחון ותנחומין על ידו לנו ולבנינו וא"כ נעשה השעבוד של אז להיות מעין הנעשה לנו לכך שייך לומר להיפך כהא לחמא די אכלו אבהתנא מה שאכלו אז והוי כעין הלחם שלנו שנעשה דמיון לשלנו והנה כמו דאז אכלו המצה טרם שינאלו ואכלוהו באמונה ובטחון שבודאי יהיו נגאלים ומתוך זה נגאלו וכן אנחנו אם נאכל בבטחון זה ובאמונה זו כמותם נזכה לגאולה ולכך אמר כל דכפין כל מי שהוא תאב לישועה ולדבר ה' וכמ"ש לא רעב ללחם וכו' כי אם לשמוע דבר ה' כל דכפין לו ית' ייתי ויכול מאכילה כזו שאכלו אבותינו כל דצריך לישועה ייתי ויפסח אז אם נעשה כמותם ממש בטוחים אנחנו שהשתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה ב"ח וא"ש ונכון בעז"ה: **עבדים** היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה ואלו לא הוציא הקב"ה את

בְּיָד חֲזָקָה • וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה. וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם. הֲרֵי אָנוּ וּבָנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ. מְשֻׁעְבָּדִים הָיִינוּ (לְפַרְעֹה) בְּמִצְרָיִם. וַאֲפִילוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים. כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים. כֻּלָּנוּ זְקֵנִים. כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה. מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם. וְכָל הַמַּרְבֶּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח:

מעשה

הם כמו כן שתי בחינות הפכיות קצת. כי אמנם פרעה (ני' ספירה והיא בסוד עורף דזעיר אנפין כנודע) מלך. ומה שהיינו עבדיו לכבוד יחשב לנו. כי עבד מלך מלך. וכן נהג כבוד בלגיון של מלך הכבוד, הם שבט לוי. שלא נשתעבד בהם. לפיכך באמת מלך זה ראוים אנו לעשות זכר למעלה וכבוד שהיה לאבותינו נס במצרים. אכן גם במצרים היינו עבדים לעבדי עבדים. הם בני חם. לכן בדין שנעשה גם סימן לעבדות שהיינו בו. על כן כראוי אנו עושים שני דברים מתנגדים בלילה זה כאמור. ועוד לפי שתחלת הלילה וסופה לא היו שוין. כי בחציה הראשון עדיין היינו עבדים אע"פ שהתחלת הגאולה מבערב היתה (עי"ל עמודי שמים) מ"מ גאולה מעליא לא הואי עד צפרא. והיינו משום שבליל חמישי היתה הגאולה ממצרים. שעה ששית שלו היא לממשלת צדק והשביעית למאדים. ורצה הקב"ה לשדד מערכת כח מאדים בעת ההיא. ומ"מ אתחלתא דגאולה בחציה הראשון היה בעת מזל צדק. והיינו ממש כענין כניסת שבת (בהיא מעין עוה"ב. גאולת הנפשות מרשות סטרא אחרא) שהוא בסוף ממשלת צדק ותחלת שליטת מאדים. לשבר כחו. לכן מצוה להוסיף מחול על הקודש. והוא שאמר משה ג"כ כחצות (עיי' בחיי) זש"ה המגיד. עבדים היינו לפרעה במצרים. בבחינות מתחלפות לטוב ולרע. וכן היה בלילה הזה ביחוד. והראה הקב"ה כחו לנצח הוראות השמימיות ולנגדם. כי בהוראות כוכב צדק הטובה. ילין ישראל בגלות עוד. ועתה קודם הוראת מאדים נכרתו המצרים. ובעת שליטתו יצאו ישראל. הוא שאמר. ביד חזקה. כנגד עת צדק שבו התחילה הגאולה. ובזרוע נטויה. לשבר כח מאדים הרע שבו נשלמה. לפיכך נאה לנו לעשות דברים הנראים כסותרים. עי"ל עפמ"ש האר"י ז"ל על הפסוק. ואת העם העביר אותו לערים. שהם היו נצוצות של קרי שהוליד אדה"ר בק"ל שנה. הם נתגלגלו במצרים. אותם אל יוסף. וטלטלם והכניעם לצרפם וללבנם. והם שנשתעבדו במצרים בק"ל שנה קודם שנולד מרע"ה. ועפ"ז פי'. ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל הכוונה שאמר כי גם אלו הם מצרים ועם בפ"ע. ונעשו בני ישראל. בכח ע"י יוסף. לכן הדין נותן שיכריחום לחזור ולהיות עם אחד עם עמו. ולכן כתיב אחריו. ויקוצו מפני בני ישראל. ולא עם בני ישראל. כי אלה אחרים הם. בני ישראל האמתים שלא הי"ל עליהם דין ודברים. לכן קצו בחייהם מפני אלה בני ישראל ממש. שבאו לשם כדי ללקט אותן נצוצות ולהעלותן עמהם (וזה סוד כל הגליות בכלל. כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כורין). והם סוד הערב רב שעלו עמם. ואלה ב' בחינות רמוזות כמו כן בפ' קדש לי. וכתוב ויאמר משה אל העם. הם הערב רב. השוה אותם לישראל במצות החמץ. ולא הזכיר מצות קידוש בכורות שנצטווה עליה. כי היא אינה מגעת להם כי אם לישראל האמתיים שנצולו בכוריהם. ולא הערב רב. אמנם במצה ג"כ שוין. כי בה נתקנו (שכן מצה גימטריא ק"ל הי' הויות. וה"א רומזת לאחרונה שבשם כידוע) והוא השינוי בפרשה מלשון יחיד לרבים. ואמר מתחלה לעם ובלשון רבים. אשר יצאתם ממצרים. כי בחוזק יד. הוא מחמת הערב רב. שהיו צריכים לחוזק יד להוציאם. לולא זאת לא היה פרעה משלחם. מה שאין כן בבני ישראל ממש. בא משה רבינו ע"ה בטענה גדולה שלח עמי. והאריך בזה בדברים נכוחים. ע"פ הדברים האלה נאמר. שרמזים גם בעל ההגדה במ"ש עבדים היינו לפרעה במצרים. ר"ל בשביל מצרים המצולים ע"י יוסף. שהם העבדים הגמורים והם שנשתעבדו בפרך. ואנו היינו עבדי פרעה בלבד בשבילם כדי לתקנם כאמור. לכן העביד אותנו בחומר ובלבנים. רק לעם בני ישראל שהי"ל טענה ותביעה עליהם. אבל אנחנו היינו באמת בהעלה גם במצרים. כי ידע שאי"ל דין ודברים עלינו לקחת אותנו לעבדים. ולהשיב רעה תחת טובה שקבל בירידת אבותינו למצרים והוא שמביים. ויוציאנו ה' משם. בשתי בחינות. ביד חזקה. כנגד הערב רב עם בני ישראל. דלא בני בלא"ה כנזכר ובזרוע נטויה. עלינו בני ישראל ממש. שגם בגלותנו לעולם לא עזבנו אלהינו. ויט עלינו חסד לפני המלכים המושלים להחשיבנו חפשים. לפיכך יפה אנו עושים זכר לדבר בסימנים כפולים נגדיים. לפי חילוף המבחן כאמור. והוא יאות ג"כ למצבנו היום. לזכור פעם חפשיותנו עדיין עבדים אנחנו כענין מי שחציו עבד וחציו בן חורין. שעובד א"ע יום אחד ואת רבו יום א'. ככה צריך לנו להורות כניעה עם החירות הנז: ואלו. א"ת אם אבותינו יצאו ואינם. אנו מה לנו בזה הלילה לעשות זכר ליצ"מ. שהיה לפני כמה אלפים שנה וכבר נתישן הדבר. אל תבוז כי זקנה אמתך. כי אילו לא היה הקב"ה את (צרבות עצמו ופתליא שלו או הוא כמו עם) אבותינו. בזכות אבות שהיתה אהבתם קיימת אז. ועכשיו שלא היו מספיקין זכיותינו להוציאנו משם דלא אפשר דרי. אף כי בזמן הזה שתמה זכות אבות. בהכרח היינו נשארים משועבדים כו'. נמצא הנס מגיע אלינו ממש. לכן ודאי חובה עלינו לעשות כל דברי הלילה הזאת לחק עולם: היינו במצרים. הכי גרים במחזור וויטרי. ונכון אף שלההורה יש לייסד גם הגירסא לפרעה. הך רחוק זזר הוא. וכן היא לפמש"ל שעקר השעבוד היה במצרים. וק"ל: חכמים. מכח הלמוד ושכל נקנה: נבונים. מבינים דבר מתוך דבר: זקנים. כמשמעו. כי רוב שנים יודיעו חכמה: יודעים. מעצמנו. בידע טבעי. או ע"י שפע אלהי. והרי אלו ד' מדרגות זו ע"ג זו: מצוה עלינו. כה"ג דמיירי ביה. מצות חכמים היא. אבל במקום בן שואל. לא דירד. כי אז חובה היא מן התורה כנזכר. ומה שאין מברכין עליה. עמו"ק:

יריעות שלמה

את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. ונראה הכוונת כפל הכ' מ"ש ביד חזקה ובזרוע נטויה והוא ע"פ דברינו מכבר על מ"ש חז"ל שהיה מראה המין לר"א עמא דאחדינהו מרא לאפיה מיניה ור"א הראה לו דעוד ידו נטויה עלינו. ובארנו הכונה ע"פ דברינו מכבר שכמה שהקב"ה מרבה מכות על ישראל פעם אחר פעם מזה ניכר האהבה דמן העונש נעשה עוד עבירת אהבת כמ"ש חז"ל שכר עבירה עבירה ר"ל דמן העונש בעצמו נמשך עוד עבירה יען כי יש לו כביכול צער מדיע צריך לענוש אמנם כ"ז בישראל דהקב"ה אוהב אותם ע"כ נמשך לו צער אם מעניש אותם ולכן יש להם עוד עבירה אבל לא כן באו"ה והארכנו בזה במק"א נמצא דמה שמכה אותנו הרבה בזה מוכח דהקב"ה אוהב אותנו לזה שפי' הראה לו כיון דידו עוד נטויה עלינו להכות מוכח שלא מאס בנו לגמרי ע"ש שהארכנו. הנה מבואר במדרש פ' שמות מה שאמר לו הקב"ה אהיה אשר אהיה דהיינו אהיה עמהם בגלות זה אהיה עמהם בגלות אחר וזש"ה ויוציאנו ה' משם ביד חזקה ובזרוע נטויה ר"ל שבימי צאתנו ממצרים היה עוד ידו נטויה עלינו בגלותינו. וביאור למה זה היינו שלא נטעה לומר דלא צוה הקב"ה לספר ביצי"מ רק בזמן שהיינו בארצנו בני חורין אבל אם אנחנו בגלות מה נ"מ לנו גלות זה או גלות מצרים ואף דכתיב למען תזכור את יום צאתך מאמ"צ כל ימי חייך משמע דהוי חיוב תמידי לעולם וכן

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון: שהיו מסבין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית:

אמר רבי אלעזר בן עזריה. הרי אני כבן שבעים שנה. ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות. עד שדרשה בן זומא. שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך: ימי חייך. הימים. כל ימי חייך. הלילות. וחכמים אומרים. ימי חייך. העולם הזה. כל ימי חייך. להביא לימות המשיח:

ברוך המקום. ברוך הוא. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל.

מעשה. היא הראיה למה שקדם: כבן ע׳. עי׳ דרוש תפלת ישרים בס״ד: זכיתי. מסקל עי׳ מהדורת לח״ש: שדרשה. במפיק: ברוך. אע״פ שלא תקנו חז״ל ברכה ממש עשה ותלכות על הגדת יצ״מ כמש״ל. ת״ש סדר המגיד לשון שבח לשי״ת על זאת צד׳ פנים. כנגד הד׳ בנים. ברוך המקום. כנגד החכם. כי ה׳ בחכמה יסד ארץ. בסוד הנה מקום אתי שהשי״ת מקומו של עולם. הני׳ ע״ל. בבית יוסף ברוך הוא נסתר. כלפי הרשע. כי אין אלהים לנגד עיניו. והקב״ה מס עליו ללמדו ולקרבו

ירי עות שלמה

אמר עוד ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה מוכח נמי דהוי חיוב תמידי מ״מ י״ל דהקב״ה אמר על תנאי אם לא יחטאו אז לא יהיה להם גלות עוד אז יזכרו רק יצי״מ אבל אם יחטאו וינלו פטורים מסיפור יצי״מ וכן אמרו חז״ל כיו״ב על מ״ש בכתוב אדם כי ימות באוהל על תנאי נאמר וא״כ י״ל ה״נ בזה ואם חטאנו וגלינו פטורים מן יצי״מ לכך אמר המגיד שלא כן היא כי מתחלה היה רצונו ית׳ שינלו עוד וע״ד כן הוציאם ומ״מ צוה לזכור יצי״מ תמיד וז״ש המגיד דעבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה׳ משם ביד חזקה ובזרוע נטויה שהיה ידו נטויה עוד עלינו לגלות. ואך א״כ למה באמת נספר יצי״מ ומה נ״מ בין זה לזה אך הנ״מ הוא מצד המקום ומצד המלך כי מצרים היה מקום טומאה ביותר ומקום שליטת הקליפות יותר מכל ארצות ופרעה נמי היה אדם טמא מושרש הקליפה יותר מכל המלכים ולכך עכ״פ הרווחנו המקום והמלך וז״ש זה אנו מרוויחין דאילו לא הוציא את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו וכו׳ משועבדים היינו לפרעה במצרים ועכשיו הרווחנו שאנחנו במקום אחר ומלך אחר שאינו מסוכן כ״כ. והנה בדרך זה י״ל מ״ש המגיד אח״כ ובזרוע נטויה זו החרב כמ״ש וחרבו שלופה בידו נטויה והכוונה נראה ע״פ מאמרם ז״ל ראו כי רעה נגד פניכם שאמר פרעה שראה כוכב שהיו ראויים להיות נהרגים במדבר רק שהפכו הקב״ה לדם מילה שמל אותם יהושע והנה החרב שהי׳ ראויים להיות נהרגים היה ע״י חרבו של עשו כמ״ש בפ׳ חוקת לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה והנה היו ראויים שיפלו בחרב אדום רק שהפכו הקב״ה לדם מילה דהמילה נמי נק׳ חרב כמ״ש חז״ל גבי יתרו ויחד יתרו שהעביר חרב חדה על בשרו וכן ביהושע נא׳ עשה לך חרבות צורים וזש״ה ויט ישראל מעליו ממה שעליו דהיינו המילה בזכות זה נטו מחרב אדום וזש״ה בזרוע נטויה זו החרב שהיו ראוין ליפול בחרב עשו והפכו הקב״ה לדם מילה. או י״ל מ״ש ויט ישראל מעליו היינו מאדום מחמת שאדום חושב להרגם ועלה להם כאלו כבר הרגם וכמ״ש בזוה״ק גבי אמר אויב וכו׳ מה שחושב לאבדם נחשב לו כאילו כבר אבדם וזה השלים הזמן וכן יש בילקוט פ׳ תבוא בפ׳ ארמי אובד אבי מעלה עליו הכ׳ כאילו אבדם כן נמי אמר הכא ויט ישראל מעליו מחמת שהוא יצא לקראתו לכך נפטרו ממנו ודו״ק וא״ש:

בפסקא אמר ראב״ע הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי וכו׳. הקשו המפורשים דבשלמא אם היה באמת בן שבעים שנה היה חידוש דאף שכבר האריך ימים מ״מ לא זכה להיות נזכר יצי״מ בלילות אבל כיון דבאמת לא היה בן שבעים שנה רק נעשה כבן שבעים א״כ מה ענין זה למה שלא זכה להיות נאמר יצי״מ בלילות וליישב זה נראה דהנה טעם פלוגתת חכמים ובן זומא אם מזכירין יצי״מ בלילות או לא יהיו תלוין במה שחקר הב״ע אם נס שלא כדרך הטבע עדיף אי כדרך הטבע עדיף וכו׳ שהוא פלוגתא בש״ס פ״ח בשבת גבי ת״א גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה ות״א כמה גרוע אדם זה שנשתנו עליו סדרי בראשית ולפ״ז ה״נ הנה נסים שנעשו לישראל בלילה הוי שלא כדרך הטבע בהריגת בכורים ומה שנמסו כדונג כל ע״ז שלהם אבל מה שיצאו ביום זה הוי נס כדרך הטבע כי לולי שהקב״ה הכביד את לב מצרים כבר היו מסכימים לשלחם מדעתם רק הקב״ה הכביד לבם אבל כיון שנטל מהם ההכבדה שוב נשארו על דעתם ומרצונם שלחו אותם א״כ נס זה הוי כדרך הטבע ולכך למ״ד אין מזכירין יצ״מ בלילות ס״ל דנס שלא כדרך הטבע גרע ולכך ממ״נ אין מעלה בלילה דמצד הנאולה הרי גאולה מאורתא לא הוי גאולה מעלייתא ומצד הניסים אדרבא הרי גרע הנס שלא כדרך הטבע ולכך אין לספר יצי״מ כלל כן ס״ל להכמים אבל בן זומא ס״ל דנס שלא כדרך הטבע עדיף ולכך נהי דבלילה לא הוי בו מעלה שלא הוי בו גאולה מעלייתא אבל יש בו מעלה אחרת דהוי בו נס שלא כדרך הטבע משא״כ ביום הוי נס כדרך הטבע וכיון דבכל יום הוי בו מעלה זה גאולה מעלייתא וזה ניסים שלא כדרך הטבע ולכך שקולים הם ומזכירים אף בלילה והנה לראב״ע נעשה נס שלא כדרך הטבע שבח״י שנה נעשה זקן והנה אם נס שלא כדרך הטבע גרע הוי לו בזיון בנס זה ויותר היה טוב לו שלא יהיה נעשה לו נס כלל משישתנו עליו סדרי בראשית אבל כמ״ד דנס שלא כדרך הטבע עדיף הו״ל כבוד בנס זה ולכך מחמת שהוא נעשה לו נס כזה היה חפץ שיהיה כמ״ד דמזכירין יצי״מ בלילות וז״ש הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יצי״מ בלילות דזה הוי לטובה אם היו מזכירין גם בלילות ולא הוי נס זה לו לבוז וא״ש ונכון מאד:

בפסקא ברוך המקום ברוך הוא כנגד ארבעה בנים דברה תורה אחד חכם ואחד רשע וכו׳. יש לדייק דכך הול״ל והשני רשע והשלישי תם וכו׳ ולמה נקט בכולם ל׳ אחד. אך נראה דכוונה יהיה דלכאורה הוי ס״ד דאין שכר המשיב לכולם בשוה דהמשיב לחכם ראוי להגיע לו שכר יותר דהן לחכ״ם

בָּרוּךְ הוּא • כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תוֹרָה. אֶחָד חָכָם. וְאֶחָד רָשָׁע. וְאֶחָד תָּם. וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל: חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר. מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם. וְאַף אַתָּה אֱמוֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח. אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן:

לתורה: ברוך שנתן תורה לעמו ישראל. נגד התם. כי נער ישראל. ויעקב איש תם. ישמע ויוסף לקח: ברוך הוא. פעם ב'. נגד שאינו יודע. כי גם הוא אינו יודע את ה'. וסוד ד' שבחות הללו (שהם נאחזים ד' בנים אלו) כחסד גבורה תפארת מלכות והויה. המשכיל יבין מדעתו:

מה בפ' ואתחנן: העדות בחולם אין הכרע. אם הוא מקובץ מן עדה [שנעשה ל' רבים מל' יחיד. וה' בשורק מעדה נשמט. לפי שלא תנוח באמצע התיבה] או הוא נפרד. כמו ועדותי זו [ל' עדות] פסוק זה ודאי דברי החכם הוא שיודע ומבין שיש כאן שלש בחינות חלוקות במעשינו אלה. א' העדות כאכילת פסח מצה ומרור. שהן מעידות על האותות והמופתים שנעשו לנו במצרים: והחוקים. נעלמי הטעם. כאיסור שבירת עצם ונותר וערלה. שמעכבת בו. והמשפטים. התלויים במצות הלילה. והנה זו ודאי שאלת חכמה. כי החכם ידע והבחין שיש בכאן כל אלה הבחינות. וא"ל ספק באמתתם כלל. כי הוא מאמין בה' ובתורתו. ואינו כופר בעיקר. כמו שאמר אשר צוה ה' אלהינו. רק הוא חפץ לידע גם טעמי התורה הכמוסים. שלא נמסרו להמון עם. לחכמים מורי התורה בלבד. והי' החכם רודף אחר החכמה ומשתוקק לירד לעמקה. לידעו שיש נגלה ונסתר בתורה. וזהו אומרו אתכם. כי חכמים הם ויש דבר ה' אתם ועמדו בסודו. מה שלא תגיע ידו. להשיג מעלתו לבדו. אתכם מה שהכל תמוהים מה בין אתכם ולכם. שניהם ילאו מהכלל. ואע"פ שזה החזירו הכתוב לכללו בפירוש כאמור. מכל מקום אינו מרוה לנפש המתפלא. מה יותר לחכם מן הכסיל בל' שוה ומשתתף גם אנכי הייתי כא' האדם משתאה משתומם ע"ז מעודי. ועתה האירו עיני מן השמים בדבר ברור כעזה"י. שמע דבר ה'. כי הפרש גדול יש בין שתי אלה הנפרדות. לפי שמלאכו ביהושע (כ"ג) כתוב. אותכם. ופירשו חז"ל [סוטה ל"ד] מהו אותכם. אותי ואתכם. נמצא השכיל מלת אתכם הרכבה זו מכל מקום. אע"פ שהיא חסרה ו"ו. יש אם למסורת ותקראנה בחול"ם. הוא יורה גם על המדבר בעד עצמו בכלל המדוברים. מה שאין בכח מלת לכם לעולם. ע"כ בחר לשון ערומים כולל כמקרה הכסיל לא יקרנו עון דבר לכם השולל. ועם שזה דבר אמת גמור בלי ספק. עדיין צריכין אנו לגלות יא"ת כיום המאמר. אין מפטירין כו'. כי מה יחוס תשובה זו לשאלה הלזו. ונאמר בהארת דבר זה. מה שכבר שיערו המפרשים הקדומים. כי ירמוז על חגיגה הבאה עם הפסח. אכן נצטרך לבאר הענין יותר. ונגלה ידיעה בתחלה בקיצור. שהקשו התוס' פ' אלו דברים אהא דמשמע התם דחגיגה אלא מדרבנן. והוכח כתי' איפכא דלכ"ע היא דאורייתא. ולא מבעי אליבא דבן תימא. ונדחקו בזה מאד ע"ש. ולענ"ד ודאי לד"ה הוא דאורייתא. אלא שמסרה הכתוב לחכמים. דומיא דהלכות מועד ודכוותיהו. ה"נ מן התורה היא שתבוא עם הפסח כפי שיאמרו חז"ל. דהיינו בחול בטהרה ובמועט. וה"פ דלאו חובה היא מן התורה בהחלט זהו שאמר הבן שואל מה העדות וגו'. לא כוון על שום דבר מגופו של פסח. אך על העדות והחוקי' ומשפטים שבחגיגה נתכוין שעל כרחך יבחנו כל הדברים הללו בה כמו כן. וביחוד אליבא דבן תימא שהיא שוה לפסח בכל דבר. לכן הגיע לשאול באל"ה נפשו הרקה מודיעת סיבה חיובה. שעם היותה ודאי מאת ה' ג"כ. ולא נאמרו חז"ל להוסיף על דבריו ולבדות קרבן מלבם מה שלא נצטוו. לכן אמר צוה ה' בלי ספק. אבל אתכם צוה עליה בפרטות להגביל ענין הזבחו. אין לזר אתכם. אע"פ שכולנו מאמינים כי דבר ה' הוא. כמוני כמוכם שוין בכך. כי על כן בא להשתמש במלת אתכם. הכולל בהעלמה. ותחשב לו לחכמה. כאשר מ"מ הנגלה בנגלה. לכם הדבר מסור. אין אתנו יודע עד מה. ועל מה היה כאה. ללמוד אנו צריכין. לזה כבונן השיבהו. וטעם זקנים יקח אזנו שמע מנהו. טעמם ונמוקם עמם. שצורך החגיגה לבא לפני הפסח. כדי שיהא נאכל על השבע ולא יצא ממנו רעב. למען ישהא טעם אכילה של אלה בפיו כל האפשר. ולא יצטרך לאכול אחריו ד"א לבטל טעמו. שכן אמרו. אין מפטירין (פותחין הפה לחזור ולאכול. יפטירו בשפה) אחר שאכלו הפסח. במיני מתיקה. היינו אפיקומן. לכן בהכרח להקדים אכילת שביעה של חגיגה בשר שלמים ולא בשר תאוה. והיא שרמז הכתוב בתשובת החכם במ"ש את כל. לרבות החגיגה. ויחשבה לנו לצדקה כאמור בענין. לפי שהוספנו מדעתנו. והסכמנו לדעת היקוס שהזכירה בתורה ברמז כדי לזכותנו. וישאר הפסח לקיום הסעודה כמיני מתיקה. הנאכלים באחרונה לסיים בטעם ערב. להחזיק המתיקות בפה זמן רב. ונמתק לשון זה המר בתחלתו. הרחוק והזר קרב:

ידיעות שלמה

יחכם עוד אבל הרשע אל תוכח לץ פן ישנאך יכן לשאינו יודע לשאול ראוי להניע לו שכר יותר כיון דמצוה זו הוי כולו שלו דהוא המתחיל עמו משא"כ באנך שמשיב לו רק שאלתו. אבל הקב"ה אינו כן רק משלם שכר לכל תשובת ארבעה בנים בשוה והנה אמרו חז"ל בכמה דוכתא אחד זה ואחד זה ר"ל בין זה ובין זה כן נמי אמר הכא ברוך הוא כנגד ארבעה בנים דברה תורה בשוה דהיינו אחד חכם ר"ל בין החכם בין הרשע בין לתם בין לשאי"ל הכל דבריה בשוה ושכר שוה לכל המשיב להם לכ"א לפי ענינו וא"ש ודו"ק: **בפסקא** חכם מה הוא אומר וכו' עד אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. הנה להבין זה מה בינו לבין שאלת הרשע נראה דהנה האבות קיימו כל התורה כולה עד שלא נתנה רק מצד שכלם וא"כ ה"נ בישראל ביוצאי מצרים שהיו דור דעה גם היו יכולים להשיג התורה ולקיימה מצד שכלם הזך וכמ"ש האלשיך במאמר אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו ר"ל שהיו יכולים מצד עצמם להשיג התורה אפי' לא היו מצווין ולכך הנה בין שאלת החכם להרשע הוי מכח דהרשע שואל מה העבודה הזאת לכם שואל על גוף המעשה למה עושין ולכך אם אמר לכם ולא לו הוי כופר אבל החכם שואל להיפוך דמה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם אדרבא הוא שואל למה לי הצוואה הרי אתם הייתם בעלי שכל ואפי' בלא צוואה נמי הייתם יודעים זה ומקיימים וא"כ אדרבא הרי דבריו בענוה כאומר לנו הוי צריך לצוות כי בלא זה לא היינו יודעים. אבל אתכם דאתם בעלי שכל בלי צווי אתם עושים. והנה התירוץ בזה הוא כך לפי פשוטו הכוונה כיון דגדול מצווה ועושה מאינו מצווה ועושה מכח דזה יצרו תקפו וא"כ הוי שכר יותר גדול אך בזה נמי לא הונח דהיתה הוא ית' מכוין ליתן שכר יותר אבל אנחנו שנכוין לקיים בתורת מצוה הוא למותר דאין לומר מכח שכר דא"כ יהיה ע"מ לקבל פרס ונ"מ לדינא אם הוי מכח השכר אז האדם יהיה יכול לכוין יותר בתורת אינו מצווה אך י"ל טעם אחר דהנה כל דבר דהוי ע"פ השכל יתכן שישתנה לפי הזמן אם בטל הטעם אבל מה דהוי גזירת המלך בלי טעם לא ישתנה בשום זמן עד"מ במצה ופסח המרמזים על הגאולה אם היו עושים מעצמן רק מטעם זה אז כשחזרו לגלות היו אומרים דמעתה אין נ"מ לנו אם במצרים או במקום אחר א"כ היו מבטלין המצה ומרור אבל אם עושים בתורת מצווה בלי טעם אז עושי

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר. מָה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת לָכֶם. לָכֶם וְלֹא לוֹ. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל. כָּפַר בְּעִקָּר. וְאַף אַתָּה הַקְהֵה אֶת שִׁנָּיו. וֶאֱמוֹר לוֹ. בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יהוה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. לִי וְלֹא לוֹ. אִלּוּ הָיָה שָׁם. לֹא הָיָה נִגְאָל:

רשע מה הוא אומר. מהרבע שמיסקראו רשע. א'. שאינו מסתפק ושואל. אלא מכביל גוזר. ב'. שקראה עבודה. לא חק ועדות ומשפט. ג'. שאינו תולה הדבר במי שצוה עליו. כי אין אדון לו. ד'. שאומר לכם. ע"ז נגמר דינו והוחלט לרשע גמור. לפי שרדף אחר לשון מגונה. שא"א לפרשו ולהבינו. אלא כלפי שהוציא עצמו מן הכלל. כי לולי זאת. היה אוחז לשון הגון כמאמר החכם אתכם. דמשתמע לתרי אפי ודאי. ותיינו דנין אותו לזכות בהם שתפם דרך קצרה. שמא כתם על כבוד קונו קצר במובן וידוע. בגלל זה שתק מהזכרה. גם העבודה לא תחשב לו השמם. כי דבר ה' הוא אשר קרא. אכן בלשון לכם נתפס בלי ספק כמכעים וממרא. דשביק היתירא בדיבורא ונקיט איסורא. על כן מהסכרת לדונו לכף חובה ותחשב לו כפירה. אמנם צריך לייסב מה שקשה ביותר לכאורה. שהרי כ"פ קראה הכתוב עצמו עבודה. אבל המדקדק בענין ימצא שאין בו קושי כל עקר. כי באמת לא נקרא בכתוב עבודה. כי אם אכילת מצות ז' ימים. אבל הפסח נקרא חק. וזה מבואר מאד. בין בפ' משכו בין בפ' קדש. לעולם סומך החק לפסק והעבודה למצות. והטעם לפי שאכילת מצה היא עבדות ודאי כמש"ל. ולכן נמשכה מצותה. ז' ימים. כנגד הז' ימים אחר יצ"מ. שהיינו דומים לעבדים בורחים ונרדפים מאדוניהם. ועדיין אימת רבן עליהם כמבואר במקרא. אך ביום השביעי קנינו התפשיות האמתי ויצאנו לחירות עולם. לפיכך עד אותו יום מתבקש לנו להראות עבדות וכניעה ועד בכלל. כי עוד בו ביום היו ישראל בצרה. אם ראוים להגאל אם לא. כמ"ש חז"ל [שמות רבה פ' כא] לכן אכילת מצה היא העבודה האמתית הראויה לנו תמיד בין בא"י בין בח"ל. בפרטות כי מורה שעתיד לילך בגלות להשתעבד (משא"כ בפסח שאינו אלא לזכר גאולה בלבד) וניתן לנו אות גם בסדר הקביעות כמ"ש הפייט. ליל הלל וילל בשוה נגררים. לכן אין ערעורו של המפקפק מצד זה. רק גם על קרבן פסח יצא דבר הרשע לקראו עבודה בכלל שאר מצות הלילה. גם בהיות ישראל על אדמתן אחר שהיו עבדים נכנעים למלכיות ולפי שראה עול מלכי עכו"ם עליהם. הוא כמצחק בעיניו. כאמור עם ה' אלה ומארצו יצאו רבים בגולה. והנשארים בחרפה גדולה. ויבז לקיים המצוה כלועג לרש. כלא תגיד לי מה העבודה הזאת עול מלכות הקשה (כענין שאמר נחמיה. ותבואתנו מרבה למלכים ובגויותנו מושלים) לכן. ומה המכות ההלה בין ידיך אם אתה בן חורין. והנך עוסק בדבר בטל. להראות חפשי בן חורין. ועסק בעבודה כבדה כענין קרבן פסח אשר לא יאות לכם המשועבדים. להורית דבר הגאולה, ע"כ הוציא עצמו מהכלל. כי אין רצונו להתעבד בעבודה כפולה. עבודת הקרבן והאומות גם יחד. לכן הוא פורק עול זה מעליו. וכמו שאירע ונתקיים בפסח חזקיה. כששלח הרצים באשר ועד מנשה וזבולן. ויהיו משחקים ומלעיגים עליהם. ורמזה מרע"ה בתורה. כי יאמרו עליכם עתידים לומר כן. והוא שאמר בלשון רבים. בניכם. כי רבים היו עם הארץ עושי הלעג השאננים כאמור. אולם אכילת קרבן פסח לפי האמת מורה על הגאולה האחרונה כשיגוף ה' את העכו"ם אשר יצבאו על ירושלים. כן יגן עלינו גנון והציל פסוח והמליט. כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות: ולפי שהוציא א"ע. אע"פ שיש לו התגללות לטעון שאינו אומר ככופר בכם מצרים. אלא שאינו ראוי להורות לדורות. בשעה שישראל מוכנעים. הך לפי שיצא מהכלל כפוקר תדינהו ככופר בעיקר גדול של ביאת המשיח. ונחשב למומר שאינו אוכל בפסח. לכן הף אתה הקהה שיניו. ולא תתן לו ממנו לטעום מאומה. ושתין תכלי מצא לככא דשמע קל חבריה דאכל. ואיהו לא אכל. וכל עצמו לא בא כידי מדה זו ללעוג. אלא שהקשה בעיניו להמתין על האכילה עד שיענו עליה תהלה דברים רבים. כמ"ש בירושלמי [ע"פ ה"ד] שאומר מה הטורח הזה שאתם מטריחים לעכב סעודתנו ולערבב שמחת החג. כי הוא זולל בשר ורוצה לבלעו חי לא צלי. ותמדוד לו כמדתו. רשע יראה וכעס. הנו רואה בעיניו ומתנו לא יאכל: ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי. לפי שידע שאני עתיד לקיים המצוה: בצאתי. שנדמה בעיני כאילו יצאתי מתש. לולי זאת נשקעתי שם. לכן לא יתערב זר בשמחתינו. ואין לבן נכר חלק בפסח עמנו: אלו היה שם. מאחר שמכיר מסיה הבושה ומתלוצץ כאפיקורוס. בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני ואינו מזרע אותן שיצאו ממצרים. לפיכך לא יאכל בפסח. ומה שאינו משיב לו ככתוב ואמרתם זבח פסח הוא. כי היא הוראה לעתיד. והוא לא יאמין בזה. ואומר בכל בלבו. העבר אין. העתיד מנין. לפיכך קיים בו. ענה כסיל כאולתו. ואל יבוז לשכל מליך. ומ"ש בתורה ואמרתם. לאותו דור בלבד נאמר. אבל בשאלה רומזת גם בעתיד:

יריעות שלמה

כן בכל מקום ובכל זמן וזה מפורש בתורה וכו' ויוציאנו ה' אלהינו לעשות את כל ההוקים האלה לטוב לנו כל הימים לחיותינו כיום הזה וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלהינו כאשר ציונו והוא אריכת הלשון אך לפי הנ"ל יובן דנקט ב' טעמים הנ"ל דשאלתם היה למה לי הציווי בלא"ה הייתם מקיימין וכזה משיב דהטעם הוא לקיימם תמיד בכל זמן והנה חז"ל דרשו בפסוק כל ימי חייך דימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות הוי דכל מרבה הלילות והיינו הגלות דנמשל ללילה וכן חז"ל החכמים דרשו כל לרבות וז"ש כאן ויוציאנו ה' אלהינו לעשות את כל החוקים האלה לכך צוה לנו זה כדי לטוב לנו כל הימים אפילו בגלות לחיותינו דהתורה היא חייך ואורך ימיך וז"ש לחיותינו שיהיה לנו חיים תמיד אף בגלות שזה כהיום הזה שאנו בארץ ישראל יהיה לנו חיים בגלות כאלו היינו בארצינו וכא תאמר כי אם אני אומר לך טעם זה מוכח הא בלא"ה הוי אינו מצווה עדיף ואם כן יהיה השכר גרע שלנו מאם היינו עושים בתורת אינו מצווה ועושה ולכדאמר לא כן הוא דודאי מצווה עדיף דיצרו תקפו ויהיה שכר יותר גדול וז"ש וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל מצות ה' אלהינו כאשר צונו נהיה מקבל שכר יותר אם נהיה מצווין דמצווה גדול רק אנו אין רשאים לכוין כן דא"כ יהיה ע"מ לקבל פרס לכך אנו צריכים טעם אחר לקיים בתורת מצווה כדי לקיימו כל הימים וז"ש המגיד כאן דמה דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן הוי כדי להיות נשאר טעם פסח בפיו וזה מרמז הלכך צוה לנו הקב"ה כדי להיות נשאר לנו המצוה כל הימים בלי משגה לענין אחר וז"ש אף אתה אמור לו דלכך צוה לנו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר פסח אפיקומן ונקט טעם הראשון של הכתוב וא"ש ודו"ק ::

בפסקא רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וכו' לי ולא לו אלו היה שם לא היה נגאל הנה הירושלמי הוסיף בזה דברים וז"ש כי עשה לאותו איש לא עשה אלו היה אותו איש במצרים לא היה ראוי להיות נגאל משם לעולם עכ"ל הנה להבין כוונתו ומה בעי בזה ולמה הוסיף תיבת לעולם אך נראה לומר דהנה מצינו שאמרו ז"ל כמה פעמים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני והיינו דבודאי בא מן הגרים שנתערבו אח"כ בישראל ולא עמדו אבותיו על הר סיני וא"כ ה"נ אמר דרשע כזה שאומר מה העבודה הזאת לכם ומוציא את עצמו מן הכלל ודאי פיו העד לו שאינו מזרע ישראל ולא עמדו אבותיו על הר סיני ולכך לא נעשה לו נס כזה אך הנה יש שני עניני גרים יש גר דשורש שלו מתחילה

הָתָם מַה הוּא אוֹמֵר. מַה זֹּאת. וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהֹוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל. אַתְּ פְּתַח לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהֹוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

יָכוֹל מֵרֹאשׁ חוֹדֶשׁ. תַּלְמוּד לוֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא. יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם. תַּלְמוּד לוֹמַר בַּעֲבוּר זֶה. בַּעֲבוּר זֶה לֹא אָמַרְתִּי. אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ:

מה זאת. בסוף פ' בא: פתח לו. פתח פיך לאלם: והגדת. בפ' קדש לי. לא נאמר שם שום שאלה אלא והגדת לבנך. דרוש לו בהגדה ופרסם הנס. לי. השווה: עם הרשע שמקהין שניו בכך. שגם זה בכלל פיו הם אין בו חטא. אין בו זכות. שיהי' ראוי הגאל על ידו. לפיכך מודיעין אותו עונש ומתן שכר ההגד' הזאת. שבשבילי נעשה ג"כ נס הגאולה. משא"כ אחר כמוהו אינו כדי להעשות לו נס. מאחר שאינו יודע לספר בשבחו של המקום. ואומרים לו כך כדי לזרזו בגלות. שיקנה לב וידע לעסוק בספור יצ"מ ויקבל שכרו:

יכול מר"ח. מטעם שהזהיר מרע"ה על הפסח ומתחילין לשאול ולדרוש בהלכותיו אליבא דכ"ע: ת"ל בעבור זה מדומה אני שהקפידו שלא להקדים אמירת ההגדה (עכ"פ בע"פ ודאי לא שפיר דמי. כדרך שיש קפידא על אכילת מצה מע"פ. כי מילתא חדתא תבינא. ויהבי דעתייהו ושמעו. משא"כ אם הרגילה על לשונו מע"פ. כבר נזדקנו הדברים. ואין הנפש מתפעלת ממנו כל כך. עם שבודאי אין לאסור למוד ההגדה מע"פ. אדרבה לדעתי מצוה רבה היא לטרוח מקודם לידע להעתקה. וכך נאה וראוי לכל ירא שמים באמת לעיין בה תחלה. אך לא יוציאנה בשפתיו בקריאה תמה כסדרה. בהאמ שגורה על פיו. מטעם הנ"ל הברור בעיני. ועוד) משום דקעבר אבל תוסיף. לכן תמהתי על מנהג האשכנזים במנחה דשבת הגדול. כת"ס שם:

ירויעות שלמה

הוי מן או"ה ויש נר דהוי מנשמת ישראל רק שנשתקע בקליפה והורה לישראל ולכך ת"ג אף במי שאחז"ל דלא עמדו אבותיו על הר סיני מ"מ אין ראיה דהוא מן אומ"ה ממש דדלמא הוי שרשו מישראל רק שהיה בקליפה עד הנה ועכשיו חוזר לשרשו אבל בזה אמר דודאי רשע כזה אינו מנשמת ישראל כלל דאם הוי מנשמת ישראל והיה נשאר במצרים לא היה יוצא אח"כ לעולם דהרי לשם כך נאסר לבני ישראל לשוב מצרים בע"כ שראה הקב"ה דאין עוד תוחלת לברר מהם ניצוצות הקדושו' וכל מה דהוי ראוי לצאת כבר יצא ומה שלא יצא לא יצא עוד לעולם ולכך זה אם הוי נשאר שם לא היה יוצא אח"כ לעולם ובע"כ שלא היה שם כלל רק הוא מנשמת האו"ה ממש וז"ש אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו דאתה אינך מזרע היהודים רק מן אומ"ה ולכך לא נעשה לו נס כזה רק לנו ולכך אמר לו בעבור זה עשה ה' לי ולא לו כלומר לו לא עשה כי הוא לא יצא ממצרים כלל ולא תאמר שנהי שלא יצא אז ממצרים מ"מ היה מזרע ישראל שנפלו בטומאת מצרים ויצא אח"כ זה אינו נ"כ רק אלו היה שם לא היה נגאל לעולם אם לא יצא אז לא היה יוצא אח"כ לעולם ובע"כ דלא היה שם כלל וכיון דכל נשמת ישראל נפלו למצרים אם הוא לא היה במצרים הוי נשמת נכרי ממש ולכך הקהה את שיניו דאינו מזרע ישראל כלל ולכך דייק הירושלמי לא היו יוצאין משם לעולם וא"ש ודו"ק:

בפסקא יכול מר"ח וכו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך וכו'. **הנה** הטעם בזה מה דהוי רק בשעה שיש מצה ומרור ולמה הוי מצות מצה ומרור דוקא בלילה ולא ביום נראה לומר ויובן בזה נמי בעז"ה מ"ש הכתוב בפרשת ראה שמור את החודש האביב ועשית פסח לה' אלהיך כי בחודש האביב הוציאך ה' ממצרים לילה ותיבת לילה מיותר. אך נראה בהקדם מ"ש בירושלמי דהקב"ה דן את ישראל ביום בשעה שעושין המצות ואומ"ה בלילה בשעה שישנים מן העברות. אך זה דוקא אם הוא ית' רוצה לזכות את האומ"ה אבל אם רוצה לחייבם אז אדרבא דנן ביום בשעה שעושים עבירו' ומה דמלחמת מלכים באברהם הוי בלילה היינו מכח דאז הוי מפלתם עבור לוט והיה צריך להיות בלילה בשעה שהוא אינו עושה עבירו' וא"כ ה"נ במצרים היו ישראל חוטאים ולא היה אפשר לדונם ביום כיון דאז חוטאים ישראל לכך הוי בלילה וא"כ ממה דהוי מכת בכורות בלילה מוכח דהיו ישראל חוטאים והנה בזוה"ק ובפרט בתקוני הזוהר מפורש דר"א שאל את אביו רשב"י דלמה הוי חיוב סיפור יצ"מ מה מעלה הוי בעבד שהוצ או רבו לחירות וכי בעי לאשבוחי והשיב לו כי נו"ן פעמים נזכר יצ"מ בתורה כנגד נו"ן שערי טומאה שהיו ישראל נופלין יע"ש ועמ"ש בזה בפ' פרה דאם ישראל יודעים זה נזהרים להזכיר יצ"מ אבל אם יודעין שהיו אז חוטאין כ"כ לא יעשו זכרון ביצ"מ כשאלת ר"א וז"ש התורה שמור את חודש האביב ועשית פסח לה' אלהיך כי בחודש האביב הוציאך ה' אלהיך ולא תאמר דמה מעלה הוי זה כקושיות ר"א זה אינו דהרי הוי לילה ולמה לא ביום בשעה דהגוים עושים עבירות בע"כ דנם אתם עשיתם עבירו' א"כ הוי יצ"מ חידוש גדול ולכך הוי מצות יצ"מ והמצה והמרור דוקא בלילה כי זה עושה עיקר זכרון וסיפור הנס ואם הוי נעשה ביום לא הוי גדול הזכרון והסיפור וא"ש ודו"ק.

ובזה נראה לפרש מ"ש במדרש איכה בפסוק השביעני במרורים וז"ל מה דהשביעני במרורים בלילי פסח הרוני לענה בליל ט"ב עכ"ל והוא תמוה. אך נראה דהנה בט"ב א"ר אלו הוי התם הוי קבעתיה בעשירי דרובו של היכל נשרף בעשירי ורבנן אתחלתא דפורענות עדיפא והנה ראיה לרבנן ממה דצוה הקב"ה לאכול בפסח מצה ומרור בלילה והרי אמרי' בפ"ק דברכות דלדה"כ גאולה מעלייתא לא הוי אלא מצפרא וא"כ הוי ראוי להיות הזכרון ביום ולא בלילה ובע"כ אתחלתא עדיפא וא"כ ה"ה להיפוך אך מנ"ל דעיקר הגאולה נחשב ביום דלמא עיקר הגאולה נעשה בלילה ומה דהוי בלילה ולא ביום הוי מכח דישראל חטאו ביום אך מה דצוה הקב"ה לאכול מצה ואח"כ מרור ולמה לא להיפוך הרי מצה מורה על חירות והמרור על שעבוד אך י"ל דהנה נחזי אנן בחולה שהיה חולה גדול ונתן לו הרופא סמים לרפאו וכשנתרפא נתן לו הרופא סמים לחזקו ובמה יודע אם כבר נתרפא לגמרי או לא אם אינו נותן לו הרופא סמים הראשונים כלל מוכח דכבר נתרפא לגמרי אבל אם אומר לו שיקח פ"א סמים

מִתְּחִלָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ. וְעַכְשָׁיו קֵרְבָנוּ הַמָּקוֹם לַעֲבוֹדָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם כֹּה אָמַר יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם. תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

וָאֶקַּח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר. וָאוֹלֵךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן וָאַרְבֶּה אֶת זַרְעוֹ. וָאֶתֶּן לוֹ אֶת יִצְחָק. וָאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו. וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שֵׂעִיר לָרֶשֶׁת אוֹתוֹ. וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם:

בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ

עע"ז היו. ידוע עפ"י ת"ס בס' הזוהר. כי היו גלגל כר"ן של אדה"ר לתקן חטאו בע"א ג"ע ש"ד. לכן הושלך אאע"ה לכבשן ויצא ונתלבן באור כשדים: תרח. עם ג' אותיות. גי' ש"מ וזננו. לכן עבד אלהים אחרים ונצרף בשעבוד מצרים בב' קנים. ת' שנים ור"י. גי' תרח עם האותיות. ויותר א'. נגד]כללות הקנים. וזכיתיו נשלמו ב' אלפים תהו. והתחילו ב' אלפים תור"ה. גי' תרח עם אותיותיו: בכל ארץ כנען. לארכה ולרחבה. עי"ז נכבשה הארץ לפניו וקנה כולה: וארבה את זרעו. בישמעאל ובני קטורה א"נ וארבה. והגדיל. כמ"ש על פסוק הרבה. ע"ב דייניכם. לך נתן זרעו עליון על כל גויי הארץ: ואתן לו את יצחק. מתנה היא אחר היאוש שסייע עמו במלאכת התיקון (הקשה לאחד) והצירוף ע"י עקידתו. ועל ידו נתקצר זמן השעבוד. כי מלידתו התחיל חשבון הת' שנים (ות"ש ועבדום וענו אותם ד' מאות שנים. כרם המקרא ופרשתו. כי גר יהיה זרעך ד' מאות שנים. ועבדום וענו אותם) ולא עמדו במצרים אלא מנין רד"ו. כמספר ביצחק יקרא לך זרע. שנגזר עליו הגרות בארץ לא לו. וע"י כך. ויעקב ובניו ירדו מצרים. לפרוע החוב להשלים גמר הצירוף כאמור:

יריעות שלמה

לחזקו ואח"כ פ"א סמים הראשונים מוכח דעדיין לא יצא מחליו לגמרי. כן הוי הנמשל אם הוי גאולת לילה גאולה מעלייתא אז היה שייך מרור תחילה על שעבוד הראשון ואח"כ המצה אבל לרמז דבלילה לא הוי גאולה שלימה לכך צוה הוא ית' לאכול מצה ואח"כ מרור לרמ"ז כי אף דהתחיל הגאולה מ"מ עדיין הם בשעבוד ולכך הוי המצה ואח"כ המרור וזה מרמז דגאולה מעלייתא לא הוי אלא מצפרא ולמה רימז הקב"ה כן אך אם לא היה כן היה נראה דגאולה מעלייתא הוי מאורתא ומה דנעשה בלילה הוי מכח דישראל היו חוטאים ביום ולכך הראה הקב"ה דלא כן הוא רק בלילה הוי אתחלתא דגאולה והגמר הוי ביום וא"כ למה עושין עיקר הזכרון בלילה בע"כ מוכח דאתחלתא דגאולה עדיפא א"כ ממילא גם בפורעניות הוי כן ולכך ראוי להקדימו בט' ולא ביום י'. וז"ש מה דהשבעני במרורים בלילי פסח מצה ואח"כ מרור וזה מרמז דאין החסרון מכח דאנחנו חוטאים דהגמר הוי ביום רק הזכרון הוי בלילה מכח דאתחלתא עדיפא בזה הרוני לענה בט' באב ולא בעשירי וא"ש ודו"ק כי נכון הוא:

בפסקא מתחילה עע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו וכו'. הנה הטעם מה שזכר זה כאן נראה דהוא ע"פ דברי מעשי ה' שכתב בטעם שעבוד מצרים דהוי למעלה לנו כדי שעל ידינו נתפרסם מציאת ה' ויכלתו ית' בעולם ייע"ש. והנה המגיד בא נמי לפרש זה דלכך היינו בגלות מצרים לפרסם יכלתו ית' ומציאותיו אך בא ליתן טעם למה נתחייבנו אנחנו להיות זה על ידינו יותר מכל אומה ולשון ולכך אמר דזה כלל מונח בין כל העולם שחיוב לשלם טובה תחת טובה וכיון שהוא ית' עשה טובה לנו שמתחילה עע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו ית' וכיון שהוא ית' עשה לנו טובה רבה כזו שהוא קרבנו ואנחנו לא קרבנו לו תחילה לכך ויעקב ובניו ירדו מצרימה לשלם לו ית' גמול בעד גמול לפרסם מציאותו ויכלתו על ידינו ומן הדין החיוב נופל עלינו ולכך לעשו שלא נחשב זה לטובה מה שקרבנו לעבודתו לכך לא נפל עליו חיוב זה לשלם לו ית' גמולו רק ליעקב ובניו דחביב עליו זה עליו מוטל לשלם לו ית' גמולו ושפיר שייך זה ואפשר דזה הוי בכלל שאלת הרשע מה העבודה הזאת לכם דהכונה לא הוי על מצות עשיית הפסח דזה לא נק' עבודה רק הכונה על שעבוד מצרים דאמר דהן אמת דאם היינו עבדים במצרים הוי לנו לטובה הגאולה אך קשה על גוף העבודה מה העבודה הזאת לכם העבודה של שעבוד מצרים למה הוי לכם ויותר טוב אם לא היינו בשעבוד ולא תצטרכו לגאולה ולא שייך הודאה על מה שטוב היה אם לא היה כלל ולכך אמר המגיד לכם ולא לו דהוא מגלה דעתו דהוא הוי ניחא ליה טפי שלא יהיה בשעבוד כלל ומוכח דלא ניחא ליה בגוף קרבות ה' דאם הוי ניחא לי' לא הוי קשה ליה דהחיוב לשלם גמול בעד גמול לכך אמר שכפר בעיקר הדבר שאין קרבת ה' טוב בעיניו לכך אף אתה הקהה את שיניו וא"ש ודו"ק:

בפסקא ברוך שומר הבטחתו לישראל וכו' והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו'. נראה הכונה דהנה בפ' לך לך כתיב שאמר אברהם אבינו במה אדע כי אירשנה והשיב לו הקב"ה ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם והוא אינו מובן כלל שח"ו אברהם ראש המאמינים יסתפק בדבריו ית' וגם מ"ש הוא ית' ידוע תדע זו היא למותר והוי די לומר כי גר יהיה זרעך ופרשתיו בחיבורי על התורה [אשר נדפס בעת ונק' אמרי שפר] עפמ"ש במדרש איכה כשישראל בצרה אינו מרגיש בה אלא יעקב שנא' צוה ה' ליעקב סביביו צריו וכשישראל בשמחה אינו מרגיש בה אלא יעקב מה טעם דכתיב יגל יעקב ישמח ישראל וכתב שם המדרש שמואל על איכה דלמה תחלה לא אמר מה טעם ואח"כ אמר מה טעם וכתב דהכונה כיון דבצרה אין מרגיש בה אלא יעקב לכך ממילא מהאי טעמא כשהם בשמחה אין מרגיש בה אלא יעקב וע"ש. עוד נקדים בפ' ברכה בפסוק ויאמר ה' אל משה לאמר זאת הארץ א"ר נשבעתי אמר הקב"ה למשה לך ואמור אל האבות שבועה שנשבעתי להם כבר קיימתי לבניהם [illegible]רי שהקב"ה הודיע לאבות טובת ישראל ובזה נבין כאן בעזה"י דאברהם שאל רק כך כיון דירושת ישראל הארץ יהיה אחרי מותו כמה שנים א"כ מה הנאה הוי לי אם הוא לא ידע הדבר ואם לומר שיודיע לו הקב"ה בשעת שימלכו הארץ באיזה זכות אזכה שיודיע לי זה וז"ש במה אדע כולל ב' כוונות במה אדע אחרי מיתתי כי אירשנה ואם יודיע לי הקב"ה באיזה זכות ולכך השיב לו הקב"ה דידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדום

ועגו

שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשַּׁב אֶת הַקֵּץ. לַעֲשׂוֹת כְּמָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם. וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן | אָנֹכִי. וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל:

צריך להגביה הכוס ולכסות המצות כ"כ האר"י ז"ל:

וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבָד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵינוּ. אֶלָּא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵינוּ. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם:

חשב את הקץ. גרע מספר קץ מת'. כשאר ר"י (הוא שאמר יוסף. פקו"ד. כמספרו. יפקוד (כמו לא נפקד ממנו) ויגרע תר' מאות שנים. וימהר גאולתכם): לעשות. לתקן ולקיים שהכתוב ד' מאות שנה. וזכר ברית הבתרים ג"כ. לפי שממנו מתחיל חשבון ת"ל שנה שקפץ הקב"ה למהר את הקץ בזכות אבותינו. כמ"ש בבחירתא [עדיות פ"ב מ"ט] האב זוכר לבנו. ובמספר הדורות והוא הקץ: ברכוש. בכוש"ר. מוציא אסירים בכושרות. אף סוררים. שילאו זקוקים ומצורפים בכשרון המעשים ויוליאו עמם הנדחים בארץ מצרים. ואף סוררים לשכון יה אלהים שהיא רכוש גדול בעיני ה' שנאמר אם תשוב גו' ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה. תגזר אומר ויקם ולתכלית זה אנו נזרעים בעמים למלאת הגרנות כר כי ישלחונו לא ישלחנו ריקם. המנס מעורר קנאת המתנגד. ומתעלם להחזיק מה שבידו. חיל בלע לא יקיאנו ברצונו. אם לא תבענו יורישנו אל. לכן. היא שעמדה לנו. שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו. לעמוד כנגדנו למען לא נשוב שבים שבים. להציל מידיהם ולנצל עדים. על כן רבת צררונו מנעורינו. ותמיד הקב"ה מצילנו. ששומר הבטחתו הנאמנה עמנו. ולא יפר בריתו אתנו:

כאן יניח הכוס מידו. ויחזור ויגלה המצה

צֵא וּלְמַד מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ. שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים. וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל. שֶׁנֶּאֱמַר אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי. וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט. וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב:

צא ולמד. שמתחלי מליאותנו צרות רבות אפפונו. על לא חמס עשוני. ולא פועל און בכפינו. רק מחמת הקנאה על היקר הגדול שנתן לנו אלהינו. גם בעבדותנו לא עזבנו. שבשפלנו זכר לנו. לתת לנו כח לעשות חיל. לאסוף כחול קנין כספינו והפלו להביא לבית האוצר. לאצור במקום שאין הידים שולטות (ומגביהין את הכוס כשאומרין והיא. לפי שהוא כוס ישועות הנפש. מנת חלקי וכוסי. סודו נתבאר לעיל בכסא שן ועליה עינו של עשו הרשע רעה בנו. לכן היא שגרמה לנו גם קנאתם גם שנאתם של או"ה. והיא שעומדת לנו. לפיכך צריך להגביהה בימין ה' רוממה לעשות חיל. ודי לנבון) ועל דבר זה נתקנא הארמי הלז ורדף אחר אבינו אנס. להיות עינו רעה בכל הכבוד שעשה בביתו. אף שלא לקח משלו מאומה. ובקש לעקור את הכ"ל. שבאה עם יעקע"ה מבית לבן (הוא שאמר עליה לעשו וכי יש לי כל להניח ברכה אל ביתו) מתוך

יריעות שלמה

דעינו אותם א"כ אם תדע בצערן תדין ותיושר שתדע גם בטובתן ואודיע לך טובתן וז"ש המגיד ברוך שומר הבטחתו לישראל במ"ש שאודיע לאברהם צערן של ישראל ולכך ברוך הוא שחישב לעשות כמ"ש לא"א והודיע לו זה או מחמת שלא יצטער אותו צדיק קירב את הקץ ע"י צער אברהם וז"ש והיא שעמדה לאבותינו ולנו זה שהאבות יודעים בצער שלנו זה שעמדה לאבותינו ולנו שזה מגין עלינו תמיד בזכות של האבות ובתפלתם וא"ש ודוק כי נכון הוא:

בפסקא והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם. נראה הכונה ע"ד אמרם ז"ל בפסוק כי אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם כו' דמשל לבע"ח מאוהבו נפרע מעט מעט וכו' כן עושה הוא ית' אם מתחייבין ח"ו פ"א כלייה אז אם היה נעשה עתה כולו היה בהם כליית ממש מה עושה הקב"ה מחלקו לכמה דורות לדורות שלא היו חייבין כלייה עומד עליהם רשע אחד ומבקש לכלותם ומה שיש להם צער מגזירה זו עולה במקום עונש ואם כי אינו בכלייה ממש מ"מ בהצטרף כמה מחשבות רעות עולה במקום חד כליית ממש ונפטר בזה וז"ש המגיד דהנה באמת הכל הקשו דהרי נגזר עליהם להיות ד' מאות שנה ולמה היו רק רד"ו ותרצו דהתחיל משנולד יצחק אך קשה הרי לא עבדו אז בשעבוד אך צריך לומר דהידיעה נחשב כשעבוד ממה שנאמר לו שיהיו בשעבוד והוי לו צער נחשב לו בזה כמעשה רק אח"כ ברבות הימים כשנעשו קטני אמנה ולא האמינו כ"כ ולא היה להם צער מן הידיעה אז חל השעבוד ממש וז"ש ברוך הוא שחישב את הקץ לעשות כמ"ש לאברהם בברית בין הבתרים

דבריו של אותו המלובן ברשע. אתה למד מה היה בלבו. שאמר הבנות בנותי וגו׳ וכל אשר אתה רואה לי הוא. וכ״ל דייקא — וכ״ל. חפץ זה שבלבם נפשך לראות ועיניך בה תמיד. שלך אי אתה רואה. אבל אתה רואה של אחרים כשבוית חרב בידך. שלקחם ודאי בחרבו ובקשתו. ותשב באותן קשתו תעור שבועות מטות בני ישראל אומר סלה. והם דברים ברורים למשכילים. אמנם הפשטנים יבחרו להם דרך אחר. ויפרשו ארמי על יעקב שהיה בארץ ארם ועם היות באמת דרכם רחוקה הרבה. מנהיג הפשט יותר מדרכינו כי מה טעם בזה. לפי דרכם לקרות לאבינו בחיר ה׳ ארמי (ויונח שיש לו פנים במקראות. גם יש בידינו יותר מזה. שכבר קראו ג״כ לאאע״ה האמורי. מיכה עטמא בעי) והרבה טענות יותר יש לטעון כנגדם. עכ״פ על כרחם יצטרכו להודות בזרות הכתוב. ושיש בו פירוש נסתר ולמה א״כ ימאנו פי׳ המקובל. ומה במנן דבר נשמע בו. אין זה כ״א רוע לבו. אולם אנכי אדרוש אל אל. ואודיע באמנה אמתת פירוש המקובל. וישראל גם הוא ידע כי לא אדחה פירוש בעלי פשוטי המקראות בשתי ידים. ואקיים אחוז בזה גם מזה אל תנח ידך. כי ירא שמים יצא את כולם. ויש לכ״א מהדרכים פנים. דרך דרש לחוד ודרך הפשט לחוד. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו. אכן תדע כי באמת בכאן במעט שניהם שווים. הכוונה אחת היא ולדעת א׳ יסכימו בזה. כי אף אם אמנם יקרא יעקב ארמי על שם גירותו בארץ ארם אך לא מטעם זה בלבד. אלא ע״ש הרמאות ג״כ. כמו שנקרא לבן הארמי ע״ש כך כידוע מפירש״י. כן הדבר ביעקע״ה. שאחיו הזה כרמאות. [כי עם עקש תתפתל הוא שקראו הכתוב בכאן ארמי. כנותן דופי קלת. ומתחיל בגנות. לומר שמתחלה הוצרך להתנהג ברמאות. וחוזר ונתגלגל בעדו. בהכרח היה לפי שעכ״פ אובד היה בבית חמיו הארמי האמתי הגמור. שהחליף משכורתו עשרה מונים. ותעה אללו כשה אובד וע״כ התנהג עמו כמדתו. מזה יצא לו שם זה. וקלר במובן. וכוון בזה לבאר שכל עיקר ראשית למיתתו מנער היה ונלער גדול. שהוא תכלית המכוון בספור זה. לכן דלג על כל שאר הלרות הרבות והרעות שעברו עליו אחר זאת. כמ״ש על הפסוק לא שלותי וגו׳. וכן על הפסוק כי כאשר ינוס איש מפני הארי (הוא לבן) ופגעו הדוב (זה עשו) ובא אל הבית (כשישב בסוכות. ויבן לו בית) ונשכו הנחש (הוא החוי׳ שבא על בתו. שכל עניניו היה סימן לנו בגלותנו זה האחרון שנתקיים בנו הכל. רבת לררונו יאמר נא ישראל) הניח כל אלה הדברים. וקפץ לירידת מל״ים שהקולה נגד כולם. והיא האחרונה. לברר הנחתו שישראל היו עתידין מאז לירד בגלות. מבלי עון שקדם להם בעולם. רק במקרה הדבק בחומר. ללרף סיגיהם, ולזכך חומרם. כהעלותו מעילוי לעילוי עד היות; כעלם השמים לטוהר. ועד הגיע נמדרגה שיועיל לזכך גם חמרים נכרים. כענין שעושין במטע עפרות זהב אופיר. שעל ידו מהפכין שאר מתכות לזהב הטוב. כנודע ממלאכת האלקימאה. ככה ממש הוא במלכב ישראל בעוה״ז. שצריכין לעבור בתחלה בדין נתוח היסודות. ופרוק חבור הרכבת גשמיותם הגס. להסיר בדילי העובי והעכירות. להגיעם במעט אל כהעדר הקודם להויה. דלכי מסרח גביל. היא הסבה ליו ידתנו פלאים. בכור הבחינה. כבחין את הזהב הטהיר. ואומה זו. המשולה לעפר הקים. ומשולה לכוכבים. כשיורדין יורדין עד עפר. ישפילה עד עפר. ומשם מגלגלין ועילין. כמו שאמר הכתוב. כי שחה לעפר נפשנו קומה עזרתה לנו. וכתוב מיד שאול אפדם. כל זאת באתנו למען ישגא אחריתנו מאד:

דירד מצרימה הורד (כמו ביוסף) אין כתוב כאן. דמשמע בע״כ. אלא זירד מרצונו משמע. לא תחשוב. באוות נפשו בא לידי מדה זו לראות בנו בגדולה. אלא ודאי. אנוס ע״פ הדבור אל תירא מרדה מצרימה. היא גופה גזרה. ילפי שקשה היתה בעיניו.

וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה. אָנוּס עַל פִּי הַדִּבּוּר. וַיָּגָר שָׁם. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד לְהִשְׁתַּקֵּעַ. אֶלָּא לָגוּר שָׁם. שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

במתי

קבלה מאהבה. כמקיים מלות אדונו בחפץ לבו. לכן כתב וירד לתלות הדבר בבחירתו. עם היות ראוי היה כירד בשלשלאות של ברזל בחבלי אדם. ומפני זכותו. והתקשרו בעבותות אהבתו של מקום לקיים גזרתו. לפיכך ירד בכבוד. ויחשבה לו לדקה כאלו עשה מעלמו. כהוראת לשון וירד הלז: שלא ירד להשתקע. בא״ת שהיא כגן ה׳ בעוה״ז. לא חמד אותם לאכל פריה וטובה: אלא לגור. כגר בארץ נכרים. כאורח נטה ללון. כי גרים אנחנו תושבים ככל אבותינו. כלל ימינו. ואין מקום ליהנות בעולם שאינו שלנו:

יריעות שלמה

הבתרים דחישב האמירה כמעשה וז״ש ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא לחם אז הידיעה שלך יחשב כאלו היו ארבע מאות שנה ממש וז״ש והיא שעמדה לאבותינו ולנו נמי עמדה לנו התחכמות זה והיינו ממה שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו דאם היה אחד בלבדו העומד היה ח״ו כליה ממש אך כיון שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו זה מנין שלא יהיה כליה והקב״ה מצילנו מידם דמידם גופו נמשך הצלה שע״י מחשבתם כל פעם נפטרו מכלייה אחת ממש וא״ש ודו״ק:

בפסקא וירד מצרימה אנוס על פי הדבור. יש לדקדק למה קרא המגיד הקב״ה בלשון דיבור ונראה הכונה בשני אופנים אחד יש לומר דהכוונה דהיה קשה לו הא דנתחייבו בשיעבוד מאיזה טעם שיהיה למה דוקא במצרים ואין לומר דגם בשאר אומות הוי קשה כן זה איננו דהרי מצרים הוי ערות הארץ ולכך נשקעו שם בטומאה ואם כן קשה למה באמת נמסרו דוקא למצרים ערות הארץ אך הנה הוא ית׳ משלם הכל מדה כנגד מדה עבור מה ששרה אמנו אמרה חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה כו׳ ולכך כמו שהיא עצמה נענשה שמתה תחילה כמשאחז״ל במס׳ ב״ק כן ח״נ נענשה שבני׳ יהיו ביד אומה של הגר המצרית ובפרט כיון שאמר ותעניה שרי הרי שהיתה שרה מענה שפחה מצרית לכך נגזר שיהיה בני׳ מעונה ביד המצרים ולכך אמר וירד מצרימ״ה למה דוקא למצרים ע״ז מתרץ אנוס ע״פ הדיבור במה שהיא אמרה חמסי עליך וא״ש ונכון. או י״ל הכונה יותר בהמשך הענין דהנה יעקב אבינו אמר נסתרה דרכי מה׳ וכמ״ש למה תאמר יעקב כו׳ נסתרה דרכי מה׳ והנה עבור זה נענש שנעלם ממנו יוסף כ״ב שנה כמ״ש הפייטן בר״ה ועל אמרו נסתרה דרכי נכסה ממנו פורת בסתירה והנה ידוע דע״י יוסף נתגלגל וירדו למצרים והנה באמת בטעם שעבוד מצרים אחז״ל דהוי בעון במה אדע או בעבור שעשה אנגריא בת״ח או שהרחיק בני אדם מתחת כנפי השכינה אך הנה טעם זה לא הספיק דהנה במה שנצטער יעקב בבית לבן עד שחז״ל חשבוהו לבקש לעקור את הכל הנה בזה כבר נחשב כאלו נשתעבד שם ארבע מאות שנה ויותר כי יש בכלל מאתים מנה וכיון שביקש לכלותם לגמרי והוי יותר משעבוד כבר יצא י״ח כאילו כבר נשתעבד כל הד׳ מאות שנה אך מה שירד אח״כ למצרים נמשך בעון חדש ע״י יעקב בעצמו שאמר נסתרה דרכי וז״ש כיון דארמי אבד אבי׳

כבר

בִּמְתֵי מְעָט. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִין שָׁם: עָצוּם. שֶׁנֶּאֱמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

וָרָב. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ. וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים. שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ. וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה:

לגוי גדול. נוסח זה עיקר. ככתוב הגוי הגדול הזה: מלויינין. ניכרים ומסומנים לעם אחד בארץ. סגולה מכל העמים: וישרצו. שהיו פרים ורבים שלא כדרך ב"א אלא כשרצים שיולדים סמ"ך בכרס אחד: רבבה כצמח השדה. כל מה שגוזזין אותו. הוא צומח ביותר. כן הי' בבני ישראל. שכל עוד שהיו המצריים משקיעי' בטיט ורומסים בחומר מים רבים. י' לאחו בכין חציר ויצאו מהארץ. בעו גם הכלו. ע"כ תפניהם בחייהם קלו: ערום ועריה. ערומים מתורה. ועריה (לשון גילוי. כמו ומקורה הערי') מן המצות. ולא הי' זכות בידם להגאל. ולפיכך נתנו להם ב' מצות. דם מילה ודם פסח. שבזכותן נגאלו. כמ"ש על הפסוק בדמיך חיי. לכן היה מנהגו של אמ"ה ז"ל לומר כאן

ואעבור עליך. ואראך מתבוססת בדמיך. ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי:

יכך אנו נוהגין אחריו. מ"מ לא העמדנוהו בפנים. כאשר לא ראיתיו עד הנה כתוב על ספר. ושלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק. בהיותו שלא כסדר הכתובים:

וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ. וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל

וירעו אותנו. יש לדקדק. למו הול"ל. גם הוא כפל ענין לכאורה. לכן י"מ וירעו. ויחשבו רעה לנו. שחשדונו רעים לעם. יסוד רחוק וזר בלשון ובענין. יותר מפשוטו של מקרא. ולדעתי יאמר וירעו. ויעשו אותנו רעים לפי׳ מתא. וזה מחמת העינוי הקשה שהכבידו עולי' עלינו. ודקדוקי עניות ועינוי יסורין מעבירים את האדם על דעתו ועל דעת קונו. זה הכוון מאד. ועם זה הלשון קשור ג"כ אל מה שלמעלה. כמתגלל בצד עניותנו ודלותנו בתורה ובמ"ע כאמור. ולזה בא לכסות מערומינו. בבגד בוגדים הם המצרים הזרים. שהיו נסבה לכל הרעה שעשינו במצרים ולא מלבנו. אלא מעוני ומרוב עבודה. יאין אדם נתפס על צערו. וז"ש במדרש רבה [שמות פ"ו] ולא שמעו אל משה מקוצר רוח. קשה לפרוש מע"ז. וכמ"ש לבלן בעס"י. כמ"ש הבה. קרא לקרא. אלא ה"פ. דהייתי' ראיה למ"ש בפירוש וירעו. שהמצריים היו גרם בנזקי חטאים רעים שהיו בידינו במצרים. כמ"ש הנביא יחזקאל בביאור. וכמ"ש רז"ל במדרש רבה הנ"ל. לכן עתה הולך ומבאר הענין במה שצריך להבין לשון שכתוב הבה נתחכמה. דיש לדקדק. מ"ט לא אמר נחכם. מהקל גם אלת לו מיותרת. על כן דרשו רז"ל [סוטה יא] למושיען של ישראל. ע"פ דרכיהם זה נאמר ג"כ. שכוון להתחכם נגד אלהי ישראל מושיע ורב. שלא יגילם ברוב רחמיו וחסדיו עליהם מעולם כנודע בגוים. לפיכך הוצרך פרעה להתפעל בהתחכמות בתחבולות וערמימות (עליו הכתוב אומר. אל תתחכם יותר למה תשומם) להמעיטן לפני היכן שבשמים. ותסור עין השגחתו לטובה מעליהם כדרך שיעץ בלעם לבלק. והוא היה באותה עצה של פרעה כמו כן. כמאמר רז"ל [שם] א"כ בוודאי זדון לבו השיאו עלה כפי דרכו ומנהגו להחטיא אדם בדבר. להכשילם ולפרוש רשת לרגלם. פן ירבה. (הלא כבר פרה ורבה מאד. אלא פירושו) יגדל לעשות כרצונו להתאחד עם בני ישראל הנ"ל: (תקראנה. קורות מלחמה): על שונאנו. הוא עם מצרים המהולל היושב בקרבנו. וככר

יריעות שלמה

כבר נפטר הכל למה וירד מצרימה בע"כ דזוי אנוס ע"פ הדיבור של עצמו שאמר נסתרה דרכי כו' נעלם ממנו יוסף ועי"כ נמשך יצ"מ וא"ש ודו"ק:

בפסקא במתי מעט כמה שנאמר בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלהיך ככוכבי השמים לרוב. חנה מה שהביא ראיה מקרא אל קרא נראה דהמגיד מפרש מ"ש במתי מעט אין הכונה לאשמועי' זה לבד שהיו מועטים דא"כ להיפך הו"ל לומר וירד מצרימה במתי מעט ויגר שם למה הזכיר הגדות תחילה ואח"כ במתי מעט ולכך מפרש המגיד כך דתחילה דרש ויגר שם מלמד שלא ירד להשתקע שם אלא לגור שם והיינו דבא להראות מעלת יעקב שלא מאס בישיבת ארץ ישראל להיות בוחר בח"ל ולא בחר בח"ל רק לישב לפי שעה והיה דעתו לשוב או דבא להראות אמונת יעקב שהאמין וידע שעתיד הקב"ה לגאלם ולא נתייאש לחיות נשאר כאן עולמות ולכך אמר אח"כ שלא נטעה שרק יעקב לבדו היה דעתו רק לגור אבל יתר אנשים שעמו אולי היה דעתם להשתקע שם לכך אמר שלא כן הוא רק ויגר שם במתי מעט דכמו שהוא מתכוין לגור שם ולא להשתקע כן כל המתי מעט שעמו היה דעתם כן וזה כונת המגיד דקאי אדלעיל וזה שאמר שלא ירד להשתקע אלא לגור שם לבד לזה סיים במתי מעט שכונה זו היה במתי מעט שלו שכולם התכונו כן ולכך הביא ראי' מקרא בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה דקשה מ"ש נפש ולא נפשות גם קשה ככוכבי השמים לרוב דתיבת לרוב הוא מיותר והיה די שיאמר ככוכבי שמים. אך הכונה ע"ד שאחז"ל שביעקב היה שבעים כתיב נפש ובעשו היה שש וכתיב נפשות מחמת שהם היו בפירוד לבבות ומחלוקת אבל ביעקב היה להם נפש אחת ודעה אחת לכולם כאלו היה נפש אחת ממש וז"ש דהנה הכוכבים יש ביניהם מרחק רב בין זה לזה כמו שאני רואין שהוא מרחק רב ביניהם ואין אחד דומה לחבירו דזה מרמז על ענין זה וזה על ענין אחר ולכך נזהר בלשונם שלא נטעה שמה שנעשה עכשיו הרבה מגרע נרע שבהיותם מעט קראם נפש אחת שהיו באחדות ודעה אחת ועכשיו שנעשו רבים דימה אותם לכוכבים שיש ביניהם פירוד ולא אחדות וכ"א היה ענין בפ"ע ישמא אף הם כן ולכך אמר שלא כן רק בשבעים נפש ירדו אבותינו שהיו כולם נפש אחת ממש ובעצה אחת ועתה שמך ה' אלהיך ככוכבי השמים לא לענין הפירוד רק לרוב לענין הרבוי דימה אותם להכוכבים אבל לענין הפירוד אינכם שוין כי גם עתה יש ביניכם אחדות בנפש אחת וז"ש המגיד במתי מעט שמה שירד להשתקע זה הוי במתי מעט שכולם התכונו כן והביא ראיה ממה שנאמר בשבעים נפש שהיו כולם נפש

שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ: ויענונו. כמה שנאמר למען ענותו בסבלותם. ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתום ואת רעמסס: ויתנו עלינו עבודה קשה כמה שנאמר. ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך:

נהפך לטובה לנו. לכך הסכימו לענותם: כמ"ש למען ענותו בסבלותם. (יקש' כינוי דיחיד אחרים בנושא אחד. לכן דרשו רז"ל [שם] מה שדרשו שתו בשמים פיהם לענותו כביכול (כענין שכתוב. ותקצר נפשו בעמל ישראל) בסבלותם דישראל. בכל צרתם לו צר. והוא כשישראל מדוכאים וחוטאים. כי אז אין מדה"ד נותנת לרחם עליהם. לפי מעשיהם המרחקים אותם מאביהם שבשמים. והוא ית' חפץ חסד. כאב את בן ירצה לרחמו ולהצילו מרעתו. וכי לא יכול לו מפני המקטרג. אז צר לו בצרתם כאילו קצרה ידו מהושיעם. ואת תטאת מצרים בהתחכמם להכבידם שיבנו ערי מסכנות (ממסכנות ודאי): את פיתום. ע"ש ע"ז נקרא. כמו שכינו. פיתום זה המדבר משחיו וכן אמרו במכילתא בפירוש. שהוא כי' בית ע"ז. ועשו זה. כדי להחטיאם בע"ז להפילם. ולסלק רחמי שמים מהם. ורז"ל שאמרו [שם] פי תהום בולעו. לדבר אחד נתכוונו עם מה שאמרנו. דבלא"ה יקשה מה תועלת הי' בזה. שראשון ראשון נבלע מתרוכם (עיין חידושי אגדות [סוטה יוד] שטעה במחילת כבודו. כי הארץ רפתכם בעי"ן שוחית נחה. נהחלפה לו בעיר הלזו כפתוח"ה) לדרכה יותר טוב היה שיעמוד הבנין. אולי ינוח להם מן העבודה בהשלם בנינם. מאח"כ בהתבלעו. כי אז לא יבקוטו מלגנוב את העם לחזור לבנותו. עד כלותו. ואם יחזור ויפול אלף פעמים. מה איכפת להו. והיתה טובה גדולה מזה לישראל. אלא כוה הדבר אשר דברנו לפי שהיה בנין לע"ז. ע"כ עשה הקב"ה שיפול. וירא המצרים כי היתה יד ה' באלהיהם. ויחדלו מבנות העיר וכמגדל לע"א. ויניחו ישראל חפשים. כדרך שעשו הפלשתים בראותם דגון אלהיהם נופל לפני ארון ה'. כך לקה יראתם של מצרים. שלכבודה בנו העיר הזאת ע"י בני ישראל. להיות להם למכשול עון ככל כנ"ל. וע"י כך הסור ידם מעליהם, נמלא למדנו ביאור הכתוב הלז מכוון מאד אל הדרוש. ויצא ממנו התגללות ישראל מבואר. שאנוסים היו מ"מ, לפיכך לא יחשב להם עון גמור, וזהו שמפ"ים, ויתנו עלינו עבודה קשה, היא ע"ז, קשה ודאי כאבן וכעץ. כמ"ש ויעבידו, הוקשה לו מה שייר הכתוב, שחזר ואמר ויעבידו, אלא היא העבודה הזרה שהכריחום בה נגד רצונם, וזהו בפרך, ולהחזיק כל האמור, המשיך עוד ביאור הכתוב ונצעק, כי בו יקוים, ויאומר כדחזי, כי יש לדקדק מה ענין כפל הענינים הללו כפי הנמשך, ועל כרחך יש לך לדרשו כך:

ונצעק אל יהוה אלהי אבותינו. וישמע יהוה את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו:

ונצעק אל יהוה אלהי אבותינו. כמה שנאמר. ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו. ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה: וישמע יהוה את קולנו. כמה שנאמר. וישמע אלהים את נאקתם. ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב:

וירא

ונצעק אל ה'. הלא יספיק ומדוע הוסיף. אלהי אבותינו. אלא דילמא ח"ו ס"ד דהסקו לשם ע"א אלוה לכן פירש. אלהי אבותינו. בבירור שאין אחריו בירור. שלבם לשמים היה: כמ"ש ויהי בימים. כ"מ שנא' ויהי אינו אלא לשון צרה. הרבים. ימים רבים של צער ודאי. וראיה. שאמר אחר הרבים. ההם. ולא יתכן לומר כן על בימיםההם ההווים. רק מפני צערם. נחשבים רבים. הרי כאן צער כפול. א' העיכוב בעבודת הגוף. והב' לנפש. בע"ז לאנסם: וימת מלך מצרים. שסר כהו ושלטנותו (כוא ודאי מיתתו) מחמת שהגיעה עת הפקידה. אז. ויאנחו ב"י. על שלא נגאלו עדיין. תפני מדה"ד המעכבת כנ"ל. חשבו שאבדה תקותם. והסבה היתה. מן העבודה הקשה. אשר עובד בם למרות פני עליון: ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה, האמורה. שזעקו והתגללו ממנה. לפי שהכפיה היתה נכריה עבודהם. שלא בטובתם. לכן עלתה תפלתם לפניו ונתקבלה. אם שלא היו ראויים לפי המעשה. מ"מ נתרצה להם כפי המחשבה שלא היתה מסכמת עם אותה העבודה. ונתיישב היטב הענין וכפל לשון העבודה ביודעו יתב' כי על אנס וחמתם היהם. לפיכך וישמע וגו'. ויפורש פה עם מ"ש סוף פ' סדר תענית שאותו הקטן גזר תענית וירדו גשמים קודם הנץ החמה. כסבורין שבח לצבור הוא. א"ל לאה"ד לעבד שמבקש פרס מרבו. א"ל תנו לו ואל אשמע קולו. ועד"ז באחרתי כפ' אהבתי כי ישמע ה' קולי תחנוני וק"ל ככה יאמר גא בכאן. תדע שבאמת זכיה אנו מעון ע"א. ולא תימא שמע תפלתנו כרוב רחמיו וחסדיו העולם. אף על אוהן שאינן ראוין. כי א"ב לא היה שומע קולנו כלל. ה"ז יפה אף נעים. אך מאן יימר דהכי הוה. לכפי מיתי ראיה וישמע אלהים את נאקתם. ולכן עדיין לא נגאלו מיד. לפי שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים: ויזכור וגו'. אע"פ שלא היו כדאים. שא"כ לא היו צריכין לזכרון ברית ואלמלא היו רשעים גמורים בלב. לא היתה זכות אבות מועלת. דאין אבא מזכה ברא. כדכתיב ואין מידי מציל. אלא טענת אונס למדה עליהם זכות. שתהא זכות אבותם מסייעתם:

יריעות שלמה

אחת ממש ודעה אחת לחם כאלו היו אחד וכיון שמוכח מיניה שיעקב ההכוין כן אם כן גם הם כוונו נך וא"ש ודוק:

בפסקא ונצעק אל ה' אלהי אבותינו וגו' כמ"ש ויהי בימים הרבים ההם וגו' ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה וישמע ה' את קולנו כמ"ש וישמע אלהים את נאקתם וכו'. הנה להבין למ"ל קרא לקרא נראה לומר דהנה הוי קשה לו מ"ש וישמע ה' את קולנו למל"ל קולנו הו"ל לומר וישמע ה' ולזה מפרש כך ע"פ דברינו מכבר במדרש פרשת בשלח בפסוק מה תצעק אלי הד"ד והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע דהכונה דטרם שיבקשו צרכיהם אני אענה רק בעוד הם מדברים השבח תחלה כבר אני אשמע מה שעתידין לבקש ואענה מיד ייע"ש והנה דרך האדם שאלת צרכיו הוא צועק בלב נשבר אבל השבח אומר בקול פשוט וז"ש ונצעק אל ה' אלהי אבותינו וישמע ה' את קולינו בעוד שהיינו אומרים השבח טרם שצעקנו והביא ראיה לזה מ"ש ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה דתיבת מן העבודה מיותר ודי לומר ותעל שועתם אל אלהים. אך הכונה דהנה חז"ל אמרו בפסוק ולעבדו בכל לבבכם איזהו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה ומוכח דתפלה נקרא עבודה והנה חז"ל דרשו על הפסוק ולשמוע אל הרינה ואל התפילה הרינה זו תפלה בקשה ומוכח דבלשון חז"ל נקרא סידור השבח תפלה וא"כ כיון דאמרו דעבודה בלב הוי תפלה היינו השבח נקרא עבודה והשכל נותן כן כמו

וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ. זוֹ פְּרִישׁוּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: וְאֶת עֲמָלֵנוּ. אֵלּוּ הַבָּנִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ. וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן: וְאֶת לַחֲצֵנוּ. זֶה הַדְּחַק. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

ויוציאנו

עניינו. כמה דאת אמר אם תענה את בנותי: כמ"ש וירא אלהים. דקשה מה ראה ומה ידע. כי לא פורש. ופשיטא רואה ויודע הכל. ומאי קמ"ל. אלא ה"פ. וירא את ב"י. הנשמות שבגוף הראוין להבראות. עומדים לפניו. ואין אחרים רואין אותן. שלא יצאו לאויר העולם לפי שפרשו ישראל למעט מדרך ארץ מעצמן. לפי שאמרו לשוא אנו עמלים. לפיכך. וידע אלהים. מענין וידע אדם את חוה. שהוא פועל יוצא לשלישי בכאן. רצה לומר וידע אלהים. עשה אותם בעלי ידיעה וחבור שנזקקו לנשותיהן. כמ"ש תחת התפוח עוררתיך. ששלח השי"ת מלאכים הממונים על התאוה לעורר תאותם. אחר שנתיאשו מהנה (ואם תזכה. תבחין גם בפנימיות הענין. שהוא סוד גדול מסתרי תורה. רמוז בס' הבהיר. הביאו הרמב"ן ז"ל) ופירש טעם הפרישות מתמת. ואת עמלינו אלו הבנים. שהושלכו ליאור. לכן היה הדין נותן לפרוש מד"א. אבל צריך לידע מאיזה טעם באמת חזרו בהם לבטל טענה זאת. לזה סיים. וכל הבת תחיון. להודיעך הטעם שבגללו בטל הפרישות. לפי שבאמת מרים נגד עמרם אביה בטענה גדולה. אבא גזרתך קשה משל פרעה. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים כו'. לפיכך עמד והחזיר את אשתו. וכן עשו כולן כדאיתא [סוטה יב] ומנא מ"ש וכל הבת תחיון. היא היתה גרמא בנזקין. שע"כ הוצרכו להחזיר נשותיהן ליתן לעמל אור. להוליד בנים ליאור. איברא לפמ"ש חז"ל [שם] זה נופל ואין אחר נופל. היינו דקאמר משה שש מאות אלף העם אשר אנכי בקרבו. בשבילי נגאלתם כולכם. וכתבו התוס' תמיה. אדרבה בשבילו הושלכו ליאור. לפי שראה מזלן של ישראל במים הוא לוקה וז"ל. הוא היה הראשון שהושלך. ע"כ. והנה הקשו כת של קודמין. איך יתכן זה. כי הלא שימשה גזרת הבן הילוד וגו'. לפחות ג' חדשים. כי ביום שנולד מרע"ה גזר. וכשהשליכוהו ליאור. אמרו תו לא חזינן כי האי סימנא. בטלו לגזרתייהו. א"כ כל זמן שלא הושלך עמדה הגזרה. והאם הצפינתו ג' חדשים. א"כ היך אפשר בבג' חדשים לא הולידה אשה א' מס' רבוא. איברא לדידי קושיא מעיקרא ליתא. ע"פ אותה שאמרו [שם] על ותצפנהו שלשה ירחים. אמאי תצפניה ותיזיל. משום דלא מנו לה מצראי אלא משעתא דאהדרה. ואיהי הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא. הא בהדיא דגם משך זמן הפרישה לא בציר מתלת ירחי. ואמרינן התם נמי תנא עמרם גדול הדור. כיון ששמע גזרת כל הבן וגו'. עמד וגירש אשתו. עמדו כולן וגירשו נשותיהם. ולא החזירום עד שהחזיר הוא תחלה כדלעיל. הרי א"כ ברור הדבר שלא מנו המצריים לכולן. רק משעה שהחזירום ועשו ליקוחין שניים. לכן בכל אותן ג' חדשים לא בדקו כלל אחר נשי ישראל לידע אם הולידו. כמו שלא בדקו אחר יוכבד. בידעם שגרשו בני ישראל נשותיהן. והשגיחו רק על חזרתן למנות להם ימי עיבורן. ולא חשבו למיעוט שמא נתעברו מקודם. ואע"פ שראו באצטגניניות היום נולד מושיען של ישראל. וגזרו. על עמו בלבד היתה הגזרה במשך זמן זה. כמ"ש ז"ל. אף על עמו גזר. משום שלא ידע מאיזה עם הוא. אבל מישראל לא עלה ע"ד שיוולד אז. שלא היה אפשר לפי חשבונם וזה נכון בלי ספק אלא שצריך ליישב לפ"ז מה לשם כי נזעקו את עמלנו אלו הבנים. אם לא הושלך אחד מהם. לכן נ"ל. דואת עמלינו. איזה אלא כודעת הסבה למ"ש את ענינו זו פרישות ד"א. לומר שמחמת גזרת הבנים נתענו עכ"פ בפרישות ד"א ג' חדשים. א"כ באו בקובלנא רבה על הבנים שהיו ראוים לצאת מהם. אלמלא היו עוסקים בד"א בג' חדשים שפירשו ובכשו מעינם. שלא דמי הבנים האלה לזועקים חמס חנם. שהיה אפשר להתייבש מהם עולם מלא. עי"ל. וכל הבת תחיון. אף היא ודאי גזרה קשה בפ"ע. כי אם היה מקום להתקיים גזרת כל הבן. א"כ לאיזה תועלת היה קיום הבנות. כי אז ודאי היו נשארות לקלון להשיאן לעבדים בני חם. הלא א"כ טוב מותן מחייהן. כמו שעשו הילדות שנשבו לקלון בעת החורבן. שהשליכו עצמן בים להמלט מחיים גרועים. כאלה למה כן. ע"כ בלי ספק רעה גדולה תחשב אף היא: ואת לחצנו. שלא תחשוב שהקילו עול השעבוד מעליהן באותן ג' חדשים שלא עסקו בפריה ורביה. אחר שכל עלם כוונתם היתה רק למעט זרעם. אם כן היה מקום לומר. מאחר שפירשו עצמם מד"א לגמרי. אז נחו מן העבודה הקשה. לז"א באמת לא כן הוא. אלא עם עינינו ועמלנו. לא שבת נוגש מ"מ. ונשאר גם לחצנו. אע"פ שפרעה הה"כ לא חשש רק פן ירבה. ובסור הסבה. יסור עול סובלו מעל צוארם. אבל עם הארץ עזרו לרעה. והכבידו עולם בכל אופן. לראות זה הביא הכתוב. וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים. להוכיח אמיתתו. שגם המון מצרים. עכ"פ לא סר מלחוץ אותם בכל זמן. ונכון הדבר. ומיושב כל מה שיש להקשות בענין. ועתה צריך אתה לדעת. כי סוד הפסוק הנ"ל. ונצעק אל ה' א"א. רומז בג' ראשונות. ה' אלהי אבותינו. בכתר עליון. וישמע. בבינה. ככתוב בינה הגיגי. וירא בחכמה. ולבי ראה חכמה. הרי הדבר מבואר. שעד שם הגיעה צעקתנו. ובקעה שערי רחמים. ועשתה פירות ע"י ז' התחתונות הרמוזות בפסוק הלז.

ויוציאנו וגו':

יריעות שלמה

הקרבן אין בו בקשה רק כבוד לו יתב' וכן הוי השבח וז"ש ותעל שועתם אל אלהים מן העבודה מזמן סידור השבח שלהם כבר שמע נאקתם תחילה ולכך אמר ונצעק וכו' כמ"ש ותעל שועתם אל אלהים מן העבודה אך הזה אינו מוכח הכונה כן דשמא הכונה בענין אחר מ"ש וישמע ה' את קולנו די"ל דהכונה בלבם לא כונו לו ית' רק כונו לכאב העבודה ולא לו ית' אך הוא ית' חפץ חסד הוא לא ראה מה שבלבם רק שמע את הקול בלבד מה שצעקו בפה וז"ש וישמע ה' את קולנו דייקא ולא מחשבותינו ולכך אמר נמי ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה כלומר אף דהצעקה הוי רק מכח העבודה ולא לפניו ית' נמי עלתה שועתם לפניו ית' ואין ראיה לפירושנו לכך הוסיף להביא ראיה ממ"ש וישמע אלהים את נאקתם וקשה דתחילה קראו לשון שועה ותעל שועתם אל האלהים ואח"כ קראו נאקתם ולמה שינה לשונו. אך הכונה דשוע הוי בפועל כמפרש הצעקה נאקה הוי המחשבה שבלב וז"ש הכתוב וישמע אלהים את נאקתם מה שצעקו בלבם וא"כ מוכח דאז היה גם לבם לי"ת ושמע מה שבלבם ולא הסתיר פנים מזה וא"כ למה אמר וישמע ה' את קולנו בע"כ הכונה כנ"ל דמשעת השבח שמע להם ואז תיכף נענו ואף דהצעקה הוי בלב בלבד וא"ש וק"ל:

בפסקא וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ כמ"ש וירא אלהים את בנ"י וידע אלהים. הנה להבין הכונה בזה נראה עפמ"ש בפ"ו דברכות דת"ר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך וכו' יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהם מדת דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ארשב"י אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע וכו' תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל ערש"מ מלאכתן נעשית ע"י אחרים וכו' א"כ מוכח דר"י אומר שיתנהג האדם בד"א ורשב"י אומר להיות תורתו אומנתו והנה אמרי' בפ"ק

וַיּוֹצִאֵנוּ יהוה מִמִּצְרַיִם. בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה. וּבְמֹרָא גָּדוֹל וּבְאוֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים:

וַיּוֹצִאֵנוּ יהוה מִמִּצְרַיִם. לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה. וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה:

ובכל

ביד חזקה. הוא בימין. גבורה שבחסד: ובזרוע נטויה. חסד שבגבורה (כמ"ש לך זרוע עם גבורה. ולכן הזרוע לכהן): ובמורא גדול. תפארת בבחי' דגדלות: ובאותות. תרין. ב' דרועין נלה הוד. כי השם לאותות הוא בלבד. כנודע: ובמופתים תרין. יסוד מלכות (דכחד חשיבי. כידוע) כני' שיה פ'. יסו"ד. מותי"ם. מלכות. ומדויק מאד לשון הכתוב שאחז ג' אחדים וב' זוגות. המשכיל יבין מדעתו. והשתא מפרש להו. לא ע"י מלאך. לכאורה יקשה הדבר מאד. שהוא סותר מקרא מלא. וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים (ולפ"ד הפשט י"ל. וישלח מלאך לפניו. כענין שכתוב. הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני. לא שיהא מלאך המוציא. אבל ויוציאנו ה'. כאמור למעלה בענין) אלא ה"פ. משום דאין מלאך א' עושה שתי שליחות. והוצאה מצרים ודאי ע"י מלאך היתה ככתוב מפורש. אבל לא ע"י מלאך לבד נעשה גם ההכאה בבכורי מצרים. כי זה נעשה ע"י הש"ת כמפרש ואזיל תנא דידן. לכך נכתב כאן. ויוציאנו ה'. בבחינת הסבה בלבד. והיינו משום שיצ"מ היתה ע"י גילוי כתר עליון כדלעיל. זה"ש. לא ע"י מלאך. מיכא"ל דכריאה. ולא ע"י שרף מט"ט (שר פנים. עי' פי' הקטורת. וביוצר) דיצירה. ולא ע"י שליח. דעשיה. אלא ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו. הוא

יריעות שלמה

דשבת דמי שהוא תורתו אומנתו פטור מן התפלה והטעם הוא דהרי כל אדם צריך להתפלל על צרכיו ולמה מי שתורתו אומנתו פטור מן התפלה ובע"כ הטעם דדוקא במי שאין תורתו אומנתו זה אינו מושגח ממנו ית' על צרכיו רק אם מבקש ומכין עצמו להיות ראוי לכך אבל מי שהוא תורתו אומנתו זה מושגח ממנו ית' בעצמו בלי שיתחיל לבקש תחילה כלל ולכך הנה להמגיד היה קשה מ"ש וישמע ה' את קולנו וירא את עניינו דהוא כפל לשון דהיינו הך וגם בפ' שמות הוי קשה לו מ"ש וישמע אלהים את נאקתם ויזכור את בריתו וכו' ואח"כ אמר וירא אלהים את בנ"י וידע אלהים ותרתי למ"ל ולכך מפרש כך דבישראל הוי שני כיתות דאלו שלא היה תורתן אומנתם הם היו צריכים לתפלה אז שמע קולם ולולא שהיו מתפללים לא היה שמע קולם אבל היו בבנ"י ת"ח שהי' תורתן אומנתם והם לא היו צריכים לתפלה כלל רק שהקב"ה בעצמו ראה ענים וזש"ה דהיו בישראל כיתות שהוצרכו לשמוע קולם וישמע אלהים את נאקתם ויזכור את בריתו וכו' ויש שלא היו צריכין לזה רק וירא אלהים את בנ"י שענה אותם מעצמו בלי תפלה כלל היינו מכח שהיה תורתן אומנתן וז"ש המגיד וירא את עניינו זו פרישות דרך ארץ שפירש מד"א של ר' ישמעאל ואינו נוהג בד"א שא"ר ישמעאל הנהג בהם מנהג ד"א רק הוי פרוש מד"א והוי תורתו אומנתו בזה לא הוצרך תפלה רק בראיה בעלמא הוי די ולכך אמר וירא את עניינו הרי כבר אמר וישמע ה' את קולנו למה חזר ואמר וירא את עניינו ולכך אמר זו פרישות דרך ארץ שפירש מדרך ארץ של ר' ישמעאל ועושה תורתו אומנתו לזה א"צ תפלה ודי בראי' בעלמא כמ"ש וירא אלהים את בנ"י וא"ש ודוק כי נכון הוא מאוד:

בפסקא ויוציאנו ה' ממצרים וכו' לא ע"י מלאך וכו'. בתוס' ד"ה מלאך הממונה על הריון. הנה מה שחלקו בין הריון ללידה לא משמע כן בש"ס דהרי למד זה מרחל שני' וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה ותהר ותלד בן משמע דהפתיחת רחם הוי קודם הריון משמע דאף בזה הוי ע"י הקב"ה בעצמו. והנה בהיותי בזה נתקשיתי למה הביא ראיה מקרא דרחל שהוא מאוחר ולא הביא מקרא דלאה שני' וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה והוא תמוה. וכדי ליישב זה נראה כיון דידוע מ"ש המפרשים שכל נס הנעשה בדרך הטבע הוי ע"י מלאך. אבל הנעשה בשידוד הטבע הוי ע"י הקב"ה בעצמו וכבר הארכתי בזה בחיבורי על התורה בכמה מקומות. והנה הש"ס רוצה להביא ראיה שבכל יולדת אף שלידתה הוי בדרך הטבע אעפ"כ הוי ע"י הקב"ה וקשה דמה ראיה מרחל דשם היתה עקרה והוצרכה לנס בשידוד הטבע לכך הוכרח להיות ע"י הקב"ה ואין ראיה מזה ליולדת בדרך הטבע אך נראה דמזה ראיה לפירושינו בחבורי לתורה שמ"ש התורה וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה דמה ענין ורחל עקרה למה שהיתה לאה שנואה. אך הכונה דבאמת רחל לא היתה בטבע עקרה מיום הולדה ולכך אם לא היתה לאה שנואה היתה גם רחל יולדת רק כיון ששמע ה' כי שנואה לאה ורצה ליתן לה בנים א"כ אם גם לרחל יהיה בנים הדר תשאר לאה בשנאותה לכך כבש הקב"ה מעין רחל שלא תלד רק לאה ילדה לכך נעשית חביבה וז"ש וירא ה' כי שנואה לאה לכך ויפתח את רחמה ורחל נעשית עקרה עבור כך ולפ"ז לא היתה רחל עקרה בטבע רק שכבש הקב"ה מעיינה וא"כ אם רצה להתירה אח"כ לא הוי צריך אח"כ שידוד הטבע ומעשה חדש רק הפה שאסר הוא הפה שהתיר וא"כ כיון דהוי דרך הטבע הי' אפשר להיות ע"י מלאך מזה מוכח הש"ס דאף כל יולדת בדרך הטבע נמי הוי ע"י הקב"ה בעצמו וא"כ תינח ברחל אבל בלאה מפורש במדרש פ' ויצא שם שבביאה ראשונ' נתעבר' לאה וכיון דכל אשה אינה מתעברת מביא' ראשונ' הדר הו"ל בזה נס שלא כדרך הטבע ולכך אין ראיה מזה לעלמא לכך לא הי' יכול להביא ראיה מלאה רק מרחל וא"ש ודבריהם תמוהים לפמ"ש אח"כ דאף ברי אינו עושה רק ברשות הקב"ה א"כ דלמא מלאך הממונ' על הריון נמי הוי כך דאינו עושה רק ברשות הקב"ה ומ"מ הוי ביד הקב"ה ומה הקשו וצ"ע:

בפסקא ויוציאנו ה' ממצרים לא ע"י מלאך וכו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו וכו' עד אני ה' אני הוא ולא אחר. הנה כפל הלי' בכבודו ובעצמו אין לו הבנה ודי לומר אלא הקב"ה בעצמו. אך נרא' הכונה דהנה יש במדרש בפ' רות דפעם כתיב בעבור עמו ונחלתו ופעם כתיב לבעבור שמו הגדול אלא כשישראל עושים רש"מ הוי בעבור עמו ונחלתו וכשאין עושים רש"מ הוי עבור שמו הגדול. ולפ"ז הנה אם הקב"ה עושה בעבור עמו ונחלתו ואז אף שהוא ית' העוש' אין העשיה נק' על שמו לבד רק על צירוף שם ישראל כיון שאנחנו גרמנו לו במעשינו לעשות כן והיה מאתנו מלמט' התעוררות בדבר ועד"ז כיונו חז"ל בכמה מקומות שאמרו נעשה שיתוף להקב"ה במע"ב וע"ז במי שיש לו איזה משפט על חברו וקבל עליו לפני המלך ושלח המלך שרים ושופטים לשפוט אותו והנה אף שהשר או המלך בא בעצמו לשפטו

לשפטו מ"מ לא יתייחס שם ביאתו לשפוט על שמו רק ע"ש המביאו והקובל עליו שהוא הביא השופט לשפטו אבל אם יבא השר או המלך לשפוט בעצמו בלי מעורר אז נק' המשפט הנ"ל ע"ש המלך לבדו וע' בט"ז גבי ברכת המלך המשפט מבואר כן שבר"ה הקב"ה בעצמו מעורר המשפט אבל בשאר הימים אינו עושה משפט רק ע"י אחר אם מעוררין אותו ולכך מברכין אוהב צדק' ומשפט וא"כ ה"נ בזה אם הקב"ה עושה המשפט בעבור עמו ונחלתו לא נק' המעש' על שמו לבד רק על המעוררים אותו אבל אם עושה בעבור שמו הגדול אז אין לו יתי' שום שיתוף לעורר אותו והוא לבדו העוש' והמעורר וז"ש המגיד שאז לא די שלא עשאו הקב"ה ע"י שליח רק בעצמו רק אף גם לא הי' לו שום שיתוף לעורר אותו כי לא הי' להם אז זכות כמ"ש ואת ערום ועריה רק היא יתי' הי' העיש' והמעורר וז"ש אלא הקב"ה בכבודו לא די שהי' בכבודו אלא בעצמו שלא הי' לו שום שיתוף כי הוי רק עבור שמו הגדול וז"ש אני ה' אני ולא השליח ולא תאמר דאעפ"כ הי' ע"י מעשיכם הטובים והי"ל איזה מעורר אותי בדבר לא כן הוא רק אני ולא אחר שלא הוי לי שום שיתוף בדבר ובזה נבין מ"ש בפיסקא מצה זו שאנו אוכלין ע"ש מה וכו' ואח"כ מרור זה שאנו אוכלין וכו' והקשו הכל למה הקדים המצה למרור והרי המרור מרמז על השעבוד והשעבוד הוי תחיל' אך לפמ"ש י"ל כך דהנ' בפסוק נופא יש לדייק כיון שכבר אמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עונות מצות כי לא חמץ כי נורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם. ויש לדייק דתיבת וגם צידה לא עשו להם מיותר כיון שכבר אמר ויאפו את הבצק וכו' כי לא חמץ כי נורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה ממילא יובן שגם צדה לא עשו להם אך י"ל הכונ' דהנה כמו שיש מזון הגוף כן יש מזון הנפש ומזון הגוף הוי כל הענינים ממאכלים הגשמים אבל מזון הנפש הוי התור' והמצות וזה מרמז ע"ז אם יש לאדם מזון הנפש יש לו מזון הגוף וכמ"ש חז"ל הרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי ולכך אם הי' לישראל מזון הנפש במצרים הי' הקב"ה מסבב שיכינו להם מזון הגוף ג"כ אבל כיון שלא הי' להם מזון הנפש והיו ערומים בלא מצות לכך נמשך שלא הכינו להם מזון הגוף ג"כ כי בא זה וגמר ע"ז ולכך כדי שיכירו ישראל כי לא בזכותם הם נגאלים רק למענו ית' הראה להם סי' שיצאו בלא מזון הגוף והוי סי' כי יוצאים בלא מזון הנפש וז"ש ויאפו את הבצק וכו' כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וזה הוי לאות כי וגם צידה היינו מזון הנפש לא עשו להם והרעו את מעשיהם וקפחו את פרנסתם ולכך אמר מצה זו שאנו אוכלין על שום מה היינו ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ וזה הוי אות כי לא הי' להם מזון הנפש ולא בזכותם יצאו אך א"כ קשיא למה גאלם הקב"ה הרי כל האומר הקב"ה ותרן יותרו וכו' אך התי' הוא שדנם הקב"ה לכף זכות כי זה הי' מחמת אונס מכח קשוי השעבוד וכמ"ש חז"ל דגלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך מי מעכב שאור שבעיס' ושעבוד מלכיות וא"כ כמו כן במצרים דנם לכף זכות כי הי' מכח גודל השעבוד ולכך הקדים המצה למרור כי המרור הוי תירוץ להמצ' דהמצ' מרמז כיון שלא הי' להם מזון הגוף לא הוי להם מזון הנפש ולא בזכותם יצאו וכדי שלא תקש' א"כ מה ראה הקב"ה לגאלם לכך אמר דהמרור שהוא על קישוי השעבוד זה הגין עליהם לזכות ונגאלו אף שהיו ערומים בלי מצות ולכך לע"ל שינאלו ע"י מעשיהם הטובים לכך נאמר כי לא בחפזון תצאו וא"ש והבן :

בפסקא ויוציאנו ה' ממצרים לא ע"י מלאך וכו' עד אני ה' ולא השליח אני הוא ולא אחר. הנה להבין מאמר זה ובפרט כיון שכבר פרט לא מלאך ולא שרף ומה הוי הכונ' עוד ולא השליח וגם כפל הלשון אני הוא ולא אחר נרא' בהקדם מ"ש במדרש בפ' ויקרא ונפש כי תקריב קרבן מנח' וז"ל זש"ה טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח וכו'. ד"א טוב מלא כף נחת טובה דריס' א' שדרס הקב"ה במצרים ממלא חפנים של פיח הכבשן שלקה משה ואהרן למה שבזה היתה גאול' ובזה לא היתה גאול' עכ"ל והנה המדרש הזה תמוה למה פרט דוקא מכת שחין יותר מכל המכות וגם מה זו שאלה למה מה"ת הוי ס"ד שיהי' עדיף מכת שחין מן מכות בכורות והרי טעמו נכוי לעין כל וזיל קרי ביה רב הוא דבזה הי' גאולה ובזה לא הי' גאולה וכבר מלתי אמורה בזה וכעת נראה כך דהנה אחז"ל בפסוק ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה וכו' בחרטמם כתיב דקאי על השר דאף השר נלקה בשחין ולכך נאמר כי הי' השחין בחרטמם ובכל מצרים חסר ויע"ש והיבא דבריהם באלשיך הקדוש פ' וארא ייע"ש ולפ"ז מוכח מדלא פרט כן בשאר המכות רק בשחין מוכח דבשאר המכות לא נלקה השר רק בשחין וכן פירש האלשיך שם דלכך הלך פיח הכבשן עד תחת כסא הכבוד שהוא למעלה מעולם המלאכים כדי שישלוט בידידתו גם בשר ייע"ש והנה ידוע מ"ש חז"ל דאין הקב"ה נפרע מן האומה עד שנפרע מאלהי' תחילה וא"כ בכל שאר המכות כיון שהתחילו במצרים למטה ולא בהשר אין זה אתחלתא דגאולה דבהתחלת הגאולה בעינן שיהי' כסדר שיהי' מן השר תחלה אבל במכת שחין שהתחיל בהשר הוי שפיר אתחלתא דגאולה והנה זה ידוע משחז"ל דלכך קבעי' ט"ב בט' אף דרובו של היכל נשרף בעשירי מכח דאתחלתא דפורעניות עדיפא ייע"ש וא"כ הרי יש ללמוד ק"ו כיון דמדה טובה מרובה ממדת פורעניות ואם ברעה הוי אתחלתא עדיפא מכ"ש דבטובה הוי כן וא"כ הוי ראוי לומר דמכת שחין דנלקה השר הוי אתחלתא דגאולה ועדיפא ממכות בכורות דהוי גמר הגאולה ולכך אמר המדרש דאעפ"כ היתה מכת בכורות עדיפא וביאור הענין הוא כך עפמ"ש כל הספרים דכמה ניצוצות הקדושות היו בקליפה במצרים וכשנגאלו יצאו כל ניצוצות קדושות מן הטומאה ופירשו זה מ"ש וינצלו את מצרים שעשאוהו כמצולה שאין בה דגים. והנה בספר אור החיים כתב שענין מיתת הבכורים הוי מחמת שכל דבר טומאת מוכרח להיות בו מצד הקדושה דבלאו הקדושה אין בידו לקיים אפילו שעה אחת. ולכך עיקר קיומו הוי מצד הקדושה שבו וכיון דבכל דבר דרכו להיות נמשך אחר שרשו לכך כשרואה הקדושה שבטומאה את השכינה נמשכת אחר הקדושה ונסתלקת מן הטומא' ונשאר הטימאה לבד וממילא הוא כלה ואבד ומעין זה הוי משחז"ל יהיב ביה עיני' ועשאו גל של עצמות ולכך אמר הכתוב כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים ואז ממילא ומת כל בכור ייע"ש ולפ"ז הנה במכת שחין שלא הי' בו מיתה רק הכאה ממילא כיון שנשארי' בחיים נשאר בהם הקדושה שהי' בהם לכך לא הוי בגוף השחין גאולה רק מכשיר הגאולה. אבל מכת בכורות הי' בהכאה גופה גאולה שהרי בזה נפדית הקדושה מן הקליפ' והוי גוף המכה גאולה ולכך אינו דומה להתם באתחלתא דפורעניות דשם הוי בזה פורעניות ובזה פורעניות בשוה לכך הוי אתחלתא עדיפא אבל בזה כיון דהשחין נהי דהוי אתחלתא דגאולה מ"מ אינו רק מכשיר הגאולה אבל מכת בכורות הוי הוא עצמו גאולה ולכך אמר טובה דרוסה אחת שדרס הקב"ה במצרים ממלא חפנים של משה ואהרן והיינו אף דהמלא חפנים הוי אתחלתא דגאול' מ"מ בזה הוי גאולה בלומר במכת בכורות הוי בו עצמו גאולת שנגאלה הקדושה מן הטומאה אבל במכת שחין בזה עצמו לא הוי גאולה רק דהוי מכשיר הגאולה ולכך

זה עדיף ולא אזלינן בתר התחלה בזה וא"ש והנה בזה נבין מ"ש בילקוט פרשת בא רמז קצ"ט בפסוק ועברתי בארץ מצרים וכו' והכיתי כל בכור יכול ע"י מלאך או ע"י שליח ת"ל ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור דהוי שלא ע"י מלאך ולא ע"י שליח והוא תמוה דמה"ת משמע לי' טפי מפסוק וה' הכה כל בכור דהוי שלא ע"י מלאך ושליח טפי מלשון והכיתי כל בכור והנה לכאורה הוי אפשר לפרש דהכונה עפמ"ש בחבורי מי נדה דף י"ז והועתק גם בחבורי זה בפנים והעולה משם דבמצרים אף שהי' שם כמה משחיתים מ"מ לא נקרא ע"י שליח דשם שליח לא שייך רק כאם אין המשלח עומד בצדו אבל אם המשלח עמו ועומד בצדו אין עליו תורת שליח רק תורת יד ולכך יהי' כוונת הילקוט כאן כך והכיתי כל בכור יכול ע"י מלאך או שליח דהיינו שלא היה הקב"ה בשם רק השליח והוי עליו תורת שליח לכך אמר ת"ל ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור והנה ידוע דבכל מקום שנאמר וה' הוי הוא ובית דינו וא"כ מוכח שהי' הוא ית' עם בית דינו שם וכל היכי שהוי גם הוא ית' שם ממילא אין לשליח תורת שליח רק תורת יד כן הוי נראה לומר אך לפי האמת אכתי לא הונח בזה חדא אח"כ איתא בילקוט סימן ר"ח בפסוק וה' הכה כל בכור יכול ע"י מלאך או שליח ת"ל והכיתי כל בכור לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח וכו' וא"כ קשה דמקור שני המאמרים הוא מן המכילתא ודבריו סתרי דתחלה לא משמע ליה מלשון והכיתי למעט ע"י מלאך ושליח רק יליף לה מקרא וה' הכה כל בכור דהוי שלא ע"י מלאך ושליח ואח"כ משמע ליה להיפוך דלשון וה' הכה כל בכור אפשר דהוי ע"י מלאך ושליח ומלשון והכיתי למד דהוי שלא ע"י מלאך ושליח וסתרו דבריו אהדדי גם סתרו דבריו דברי המגיד שדרש בפשיטות והכיתי כל בכור אני ולא מלאך ולא שרף ומשמע מזה עצמו דהוי למעט מלאך ושליח והמכילתא לא משמע ליה מזה למעט מלאך ושליח ולכך נראה דא"ש הכל בהקדם מ"ש בילקוט פרשת לך לך בפסוק ויחלק עליהם לילה וז"ל אמר הקב"ה אביהם פעל עמי בחצי הלילה אף אני אפעול עם בניו בחצי הליל' איכא דאמרי אמר הקב"ה אברהם יצא עמי בחצי הלילה אף אני יוצא בחצי הלילה דכתיב כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים עכ"ל. והנה ענין פלוגתת שני הלשונות נראה דהנה אחז"ל בפ"ד דב"מ דכל מה שעשה אברהם בעצמו פרע לו הקב"ה בעצמו וכל מה שעשה ע"י שליח פרע לו הקב"ה ע"י שליח והנה בפרק חלק והובא בילקוט הנ"ל פליגי שם דנצחון אברהם להמלכים באיזה אופן הי' חד אמר דאברהם הוי שדי עלייהו עפרא והוי חרבא קש והוי גילי וחד אמר הם היו משליכים על אברהם כן והנה ענין פלוגתא זו הוי אם הוי נצחון אברהם בעצמו או ע"י שליח דאם הוי כמ"ד אברהם הוי שדי עלייהו ממילא נעשה ע"י אברהם בעצמו ולא ע"י שליח אבל למ"ד הם היו משליכין על אברהם ממילא הי' מפלתם ע"י שליח מן השמים שנהפך עליהם הדבר. וכן אמרו שם להדיא דה"א מלאך שנזדמן לאברהם אז לילה שמו שנאמר והלילה אמר הורה גבר וח"א מן השמים נלחמים עמהם הרי דהם ס"ל דנעשה ע"י שליח ולכך הך לישנא דקאמר אביהם פעל עמי בחצי הלילה ס"ל כמ"ד דאברהם הוי שדי עלייהו עפרא והוי גוף המלחמה והפעולה ע"י אברהם לכך גם הקב"ה אמר אף אני אפעול עמהם בחצי הלילה וס"ל דמכות בכורות לא הוי ע"י שליח רק ע"י הקב"ה בעצמו. ואידך לישנא ס"ל דגם אברהם לא עשה המלחמה בעצמו רק נעשה ע"י שליח א"כ גם הקב"ה לא הוי לו לפעול רק ע"י שליח. ולכך ס"ל דבאמת מכת בכורות נעשה ע"י שליח רק כיון שעכ"פ היציאה עשה אברהם בעצמו לכך פ"ע לו מדה כנגד מדה להיות עכ"פ יוצא בעצמו והמעשה יהי' ע"י שליח לכך אמר אברהם יצא עמי בחצי הלילה אף אני יוצא בחצי הלילה שנאמר בחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים. ולפ"ז נבין דברי הילקוט הנ"ל דהנה זה ודאי מודה המכילתא דלשון והכיתי כל בכור ודאי משמע למעט השליח כדברי המגיד שדרש כן ומה דקאמר יכול ע"י מלאך או שליח הכוונה ע"ד המדרש הנ"ל דכיון דאתחלתא דגאולה הוי ממכת שחין והנמר הוי במכת בכורות והנה מכת שחין הוי ע"י שליח ולכך אם הוי ממכת שחין עיקר הגאולה נחשבת הגאולה ע"י שליח אבל אם הוי עיקר הגאולה ממכות בכורות אז לא נחשב הגאולה ע"י השליח רק ע"י הקב"ה בעצמו ולכך זה הוי שאלת הילקוט דנהי שכתוב והכיתי כל בכור לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח אכתי אפשר חשבינן גוף הגאולה ע"י מלאך ושליח דממכת שחין חשבינן עיקר הגאולה לכך אמר שהרי כתיב ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור ולמה עשאו בחצי הלילה בע"כ הוי מטעם שאמר הקב"ה אברהם פעל עמי בחצי הלילה אף אני אפעול עם בניו בחצי הלילה ומה שלא הביא ראיה מהלילה כה אמר ה' כחצות הלילה י"ל דהתם הכונה על האמירה דהאמיר' הוי לו בחצי הליל' אבל הכאה הוי תחלת הלילה ועיין ראיה לזה במדרש שם מ"ש ויהי בחצי הלילה חד"ד מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים מוכח נמי דלא למד דעשה כן עבור אברהם רק מפסוק זה ולא מקרא דכחצות הלילה ובע"כ כמ"ש והנן. וכיון שכן ס"ל להמכילתא כדעה זו דבאברהם עשה הוא בעצמו כן וכלישנא דאמר הקב"ה אברהם פעל עמי בחצי הלילה וא"כ כיון דהוי בזכות אברהם מחויב להיות ע"י הקב"ה בעצמו כמו שעשה אברהם ואם חשבינן הגאולה ממכת שחין א"כ נחשב הגאולה ע"י שליח ולא היה מדה כנגד מדה לכך בע"כ דעיקר הגאולה הוי ממכת בכורות וזה הוי ע"י הקב"ה בעצמו והוי מדה כנגד מדה כמו באברהם. ושוב שאל הילקוט להיפוך דהנה בחדושנו מכבר בכמה דוכתא ומהם בפרשת משפטים בפסוק הנה אנכי שולח מלאך לפניך וכו' ואח"כ אמר כי ילך מלאכי לפניך פרשנו שם בחבורי על התורה (שנת הקצ"ד) דיש שני עניני שלוחים דאם הקדוש ברוך הוא עושה שליח בע"כ של השליח ומוכרח הוא לעשותו בזה י"ל דהוי יותר מעלה אם הוי ע"י שליח מואם הוי ע"י הקב"ה בעצמו דע"י שליח מוכח שישראל גדולים מן השליח דבלא"ה לא הוי שייך להכריח את השליח להיות משרת להם כמ"ש במדרש פרשת וישלח מי גדול השומר או הנשמר ממה דכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך מוכח שהנשמר גדול ועיי"ש וביפ"ת. אבל אם עושהו הקב"ה בעצמו כיון דסוף סוף עושהו רק דרך ענוה ואחר רצונו הפשוט בלי הכרח אין ראיה כל כך על מעלת ישראל אבל אם אין הקב"ה עושה ע"י שליח בע"כ של שליח רק שמבקש שיסכים אחד לילך מדעתי' דנפשי' בזה אין ניכר מעלת ישראל על השליח כיון דהשליח אינו עושהו מצד ההכרח רק אח"כ שהסכים בדבר לכך בזה הוי טפי כבוד אם נעשה ע"י הקב"ה מאם נעשה ע"י שליח ייע"ש. והנה בזה נבין משחז"ל הקב"ה היה מפתה את משה ז' ימים שילך בשליחותו ומשמע דלא רצה הקב"ה להכריחו לילך עד שיסכים מדעתו וכן מורה לשון הכתוב בפרשת שמות מ"ש לו ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והנה לכה ואשלחך הוי כפל לשון. אך הכונה דאמר לו לכה מדעתך ואשלחך אם תסכים לשלחך מדעתך אז אשלחך אבל אם לא תלך מדעתך לא אכריחך לילך ולמה עשה הקב"ה כן וטפי הוי עדיף לגזור עליו להיות שליח ואז דרך צוו לא הי' ממאן משה רבינו והולך מיד אך אז לא הוי ישראל ראוים להיות

עדיפים

עדיפים ממשה רבינו וא"כ אין ראוים להיות משה שליח להם לכך הוצרך לבקש ממשה שילך מדעתי׳ דנפשו ואז יתכן להיות השליח גדול מן המשלח . ולפ"ז הנה הך סברא דמה שעשה אברהם בעצמו מחויב לו הקב"ה כביכול לעשותו בעצמו ולא ע"י שליח הוי רק אם נעשה ע"י שליח שהוא גרוע מאם נעשה ע"י הקב"ה בעצמו אז ודאי אפשר לומר דנעשה הגאולה ע"י שליח דלהרבות בשכר יותר מן המגיע ודאי כן דרכו ית׳ כי חפץ חסד הוא ומרבה להטיב וכמ"ש התוס׳ יו"ט בפירוש לשון מתן שכר ייע"ש ובפרט דהדין נותן כן דבאדם להקב"ה לא שייך לומר דע"י שליח הוי לו ית׳ יותר כבוד מאם עושהו האדם בעצמו והוי ודאי עשיית האדם בעצמו המצוה יותר כבוד לו ית׳ לכך עשהו אברהם בעצמו אבל הוא ית׳ אם עושה לאדם ע"י שליח דהוי יותר כבוד אם הוי ע"י שליח לכך שפיר יש לומר דעשהו ע"י שליח וזיל בתר טעמא דבין בזה ובין בזה הוי הכונה דרך כבוד . וזה כוונת הילקוט דמאן יימר דבמכת שחין נמי לא הוי משה ואהרן שלוחים מוכרחים רק ברצונם וממילא כיון דשליח כזה גרע מוכח כיון דהוי בזכות אברהם ואברהם עשאו בעצמו אי אפשר לייחס הגאולה להיות ע"י שליח ודלמא הוי להיפוך דבמכות שחין כבר הין משה ואהרן מוכרחין על שליחותם ושוב הוי ע"י שליח יותר כבוד מע"י הקב"ה בעצמו ושוב אפשר לחזור לסברתינו דהגאולה נחשבת במכת שחין ובתר התחלה אזלינן ובאמת נחשב ע"י שליח ולכך אמר ויהי בחצי הלילה וה׳ הכה יכול ע"י מלאך ושליח ובאמת זה הוי יותר כבוד אם הוי ע"י שליח בע"כ של השליח ולעולם אתחלתא דגאולה עדיפא ולכך אמר שנאמר והכיתי כל בכור והנה מלשון והכיתי למד המגיד דהוי ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י שליח ואם כן בשלמא אם נימא דעד הנה הוי שליחות משה ואהרן מדעהם דנפשייהו והוי יותר כבוד באם נעשה ע"י הקב"ה בעצמו מאם נעשה על ידם ולכך שפיר נעשה התחלה על ידם ובמכת בכורות נעשה עיי דקב"ה בעצמו כי מעלין בקודש ולא מורידין . אבל אם נעשו משה ואהרן שלוחים בע"כ ואם כן הוי בהם יותר כבוד מאם נעשה ע"י הקב"ה בעצמו ואם כן איך נעשה מכת בכורות ע"י הקב"ה בעצמו הרי הוי הורדה במעלה ומעלין בקודש ולא מורידין . ולכך אמר המכילתא ויהי בחצי הלילה יכול ע"י מלאך או ע"י שליח דלעולם חשבינן ממכת שחין והוי הגאולה ע"י שליח ואף דאברהם עשה בעצמו מ"מ ע"י שליח עדיף ובזה ובזה בתר טעמא אזלינן ובמה דהוי יותר כבוד הליא מלהא לכך אמר הרי כתיב והכיתי כל בכור א"כ משמע דעכ"פ מכת בכורות הוי ע"י הקב"ה ואם הוי שליח עדיף איך נעשה אח"כ ע"י הקב"ה בעצמו ובע"כ דמה שנעשה ע"י הקב"ה בעצמו הוי יותר עדיף וא"כ שוב אי אפשר לומר דחשבינן הגאול׳ ממכת שחין דא"כ הוי הגאול׳ ע"י שליח והרי׳ אברהם פעל בעצמו והרי לכך נעשה בחצי הליל׳ להיות דוגמת אברהם ולכך כשניהם מוכח דלא חשבינן הגאול׳ רק ממכת בכורו׳ והוי הגאול׳ ע"י הקב"ה בעצמו דוקא וא"ש ונכון בעז"ה . והנה מעתה נבין דברי המגיד הנ"ל שבא לומר נמי דלא חשבינן הגאול׳ מן התחלתו ממכת שחין רק ממכת בכורו׳ ונתן לזה שני טעמים דהנה מה דהוי ס"ד לומר דממכת שחין חשבינן היינו מכח דאז נלקה השר והרי אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שנפרע מאלהיה תחלה לכך הוי ראוי להתחיל הגאול׳ ממכת שחין . אך זה אם לא הוי נלקה השר שנית ממכת בכורו׳ ולא הוי הגאול׳ רק ע"י מכת שחין אז הוי זה התחלת הגאול׳ כיון דזולת זה לא הוי הגאול׳ והוי ראוי להחשב הגאול׳ מאז כיון דאז נעשה ע"י שליח ראוי להיו׳ נקראת הגאול׳ ע"י שליח אבל כיון דאמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים וכיון דאמר בכל אלהי מצרים משמע דהכל נלקה מחדש וא"כ גם השר נלקה מחדש וכיון דחזר ונלקה במצרים השר שוב לא הוי צורך עוד למכת שחין בזה . ולכך אין בזה התחלת גאולה וז"ש המגיד כיון דבכל אלהי מצרים אעשה שפטים מחדש ממילא הרי אני ולא השליח לא השליח שעשה מכת שחין לא על ידו וחשב הגאול׳ רק על ידי לבד דאין על מכת שחין תורת מכשיר כלל כיון דבלא"ה עשיתי שפטים בהם מחדש . ועוד טעם שני אפילו אם לא הוי נעשה שנית משפטים בהש״ר רק במה שהיה במכת שחין נמי לא הוי נחשב מכת שחין אתחלתא דגאולה מטעם שכתבנו לעיל בביאור המדרש בפ׳ ויקרא דבזה היתה גאולה ובזה לא היתה גאולה (עיין לעיל) . ולכך אמר דהנה ידוע דטובה נעשית במדה"ר ורעה נעשית במדה"ד ולכך אף שבאמת הוא ית׳ יחיד ומיוחד ואין בו הרבוי כלל מ"מ כשעשה טובה נראה כאחד ואם עושה רעה נראה ח"ו כאחר ובזה נמשך טעות המינים באמת לומר ח"ו שהפועל רע אינו פועל הטוב כמ"ש בזה המפ׳ לבטל דבריהם . ולכך אמר דבמכת שחין כיון דבו עצמו לא הוי נאולה אם כן הוא עצמו נעשה במדה"ד ואף דהוי מכשיר הגאול׳ מ"מ הוא עצמו חשב למדה"ד ונחשבת כאח׳ אבל מכת בכורות בו עצמו הוי הגאול׳ לכך הוא עצמו נחשב לשם הוי"ה ורחמים (ועיין מ"ש בילדותי על פסוק ה׳ איש מלחמה ה׳ שמו ית"ש ויובן כאן זה יותר ולכך הא עדיפא וז"ש עוד טעם שנית דאני ה׳ אני הוא דבמכה זו אני הוא עצמי עומד במדה"ר ואין בו שינוי למה"ד כיון שבו עצמו הוי רחמים משא"כ במדה"ד בו עצמו אני נהפכתי למה"ר לכך הא עדיפא לכך מהני תרי טעמי אין הגאולה נקראת רק מן מכת בכורות ולא מקודם ולא נחשב הגאולה ע"י שליח רק ע"י הקב"ה בעצמו וא"ש ונכון בעזה"י . והודאי הקב"ה בפלפולא יהיה נא אמרינו לרצון לפני אדון כל :

בפסקא ויוציאנו ה׳ ממצרים לא ע"י מלאך וכו׳ . הנה הכל הקשו שהרי נאמר ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף ומוכח שהיה שם משחיתים. ונראה דא"ש דהכונה הוי כך ע"ד משל בבן חביב לאביו שנחלה ר"ל ואמרו לעשות לו רפואה בדברים שנפשו של אדם קצה בהם והלך האב ולקח בעצמו דברים אלו ועשאן רטיה והניחם על מכות בנו ולא הניח לבניו להתעסק בו כלום לימים חלה עבדו ג"כ בזה והוצרך ג"כ לרפואות הללו . והנה הוי צריך לקנות זה בדמים מה עשה הרב נטל ממון ונתן לעבדו וא"ל היכך כו"כ וקנה לך דברים הללו ועשה לך טריה לרפואתך התחיל העבד לשאול מה נשתנה הלא כשהיה לבנך כן נטלת בעצמך הדברים הללו ועשית הרטיה ולמה לי אתה אומר שאעשה אני הרטיה והשיב לו הרב שוטה זה בני חביבי לכך חסתי עליו מלהיות עוסק בדברים המאוסים כאלה ולא תקצה נפשו בהם וקבלתי עלי לעסוק בהם ולא יעסוק בהם הוא . אך לך די במה שאני נותן לך מעות שתתרפא כי אין לך מעות אבל מה שאתה יכול לעשות בעצמך עשה בעצמך והנה כן הוי הנמשל הנה לעסוק בהכאת המצרים הוי ענין מגונה לקדוש בעסק הזה וכמשחז"ל במדרש שטענו המה"ש לפניו ית׳ למקום טומאה אתה הולך וכו׳. והשיב להם הקב"ה אעפ"כ וכו׳ וגם לעשות דברים רעים ופעולות רעות הוא בוז בעיני צדיק וקדוש כי גם ענוש לצדיק לא טוב אך לאהבת הקב"ה את ישראל כי הם בנים לו ית׳ קיבל הוא ית׳ על עצמו הכאת בכורים אם כי היה ענין מגונה ולא מסרו לישראל ולמשה ולאהרן שהם יעשוהו כי חס עליהם שלא יהיה נפשם בחלה עליהם לכך בחר על עצמו כביכול שהוא יעשוהו ולא הטריח את ישראל בכך אך זה נמשך רק מזמן עשיית הפסח כי הדם והמשקוף והמזוזות היה מורה

על

יאזהדינהי (כוח ודאי כבודו יעלוהו . כמבואר בסולם) **וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים . אֲנִי יהוה : וְעָבַרְתִּי**

ירי״עות שלמה

בארץ

עי׳ האבות שלנו מאז זכו ישראל להיות בנים למקום לכך אף לא מסר להם הרפואה והכאה רק עשאיהו בעצמו כביכול אדטרם הפסח אז היו במדריגת עבדים לכדלא עשאו הוא ית׳ בעצמו רק נטל המטה שבו היה נעשה המכות ומסרו למשה דהוי כנותן לו הממון על הרפואות אבל גוף עשיית הרפואה יעשנו משה רבינו בעצמו ולכך נתן המטה למשה וגוף העשייה יעשנו משה אבל מזמן הפסח נעשו בנים למקום ואז נטל הקב״ה גם המעשה לעצמו ולא הני״ח לישראל לעסוק בדברים המאוסים כאלה אך אם לא היו עושין הפסח אז לא היו נעשין בנים והי׳ גם אז מוסר הכלי השחת׳ לישראל . ולכך ז״ש התורה וראיתי את הדם ופסחתי עליכם שירחם עליכם כפירש״י בדרך אחד ובילקוט ובפייט דפסיחה מלשון חמלה ורחמים ולכך אמר שארחם עליהם ולא יתן את המשחית לבא אל בתיכם לנגוף דהיינו שלא ימסור את המשחית לבתיכם לנגוף שאתם תנגפו אחרים ולא ימסיר לכם המשחית ונגף לעשות אתם הדבר רק יעשנו הוא כביכול אבל זולת הדם היה מוסר לכם הענין לעס״ק בדברים המאוסים אבל לא היו שם משחיתים לעולם וא״ש :

בפסקא ועברתי בארץ מצרים וכו׳ עד אני ה׳ אני הוא ולא אחר. הנה הכל הקשו דכבר פרט הכל מה ממעט אח״כ עוד אך לתרתי י״ל הכינה דמה שסיים אני ה׳ אני ולא אחר אין זה דבר חידוש רק כנתינת טעם שבא ליתן טעם למה באלהי מצרים אעשה שפטים הרי זה אין ענינו עכשיו דוקא ואם רצה לעשות בהם שפטים הי׳ שייך זה תמיד ואם לא למה יעשה בהם שפטים עתה דוקא הרי זה אינו נוגע לגאולת ישראל לכך אמר דשפיר שייך עתה דהרי יש במדרש דמה״ש צעקו עליו ית׳ דלמקום טומאה אתה הולך רק שהקב״ה השיב להם אפילו יש שם מאה טומאות אני הולך ולא אניח את תרומתי והיינו כיון דלא הי׳ אפשר ע״י שליח אבל אם הוי אפשר ע״י שליח לא הוי הולך הוא ית׳ בעצמו דאז הוי נשאר טענת מה״ש קיימת ומה שלא הי׳ אפשר להיות ע״י מלאך ביארו המקובלים בשם האר״י ז״ל דלא הי׳ אפשר למלאך לבא שם דהי׳ נטמא א״כ ע״י אלהי מצרים ונודע הטומאה הוכרח שהוא ית׳ יילך בעצמו שם לכך ינקום הקב״ה מהם עבור דבר זה עצמו מה שמוכרח לבא שם בעצמו וז״ש ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים עבור כך מה שאני ה׳ מה שאני מוכרח לעשותו בעצמי לא ע״י מלאך לכך אנקום מהם וז״ש ע״י מה שאני ה׳ אני ולא אחר ולכך אעשה בהם שפטים וא״ש :

בפסקא ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה׳ ולא השליח וכו׳ . הנה גרסינן בירושלמי פ״ק דמגלת הלכה י״א במשנה אין בין במה וכו׳ ר״י עבד תלת שנין ופלגא וכו׳ שאל ואמר קומי׳הון מהיכן קשט הקשט הזה שתהא עבודה בבכורות מן הדין קרייה כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים וכתיב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים וכו׳ והנה הך ראיה וכתיב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אין לו הבנה בכלל מה ראיה משם לזה והק״ע פירש שם דכשם שנפרעין מן העובדי׳ כך נפרעין מן הנעבדים עכ״ל והוא תמוה דמה ענין זה לזה. ונראה לפרש דהנה לכאורה מקרא הראשון דכי לי כל בכור לבדו נמי מוכרח כן שיהי׳ התחלת הבכורים קדושים ולמ״ל עוד ראיה . אך כד דייקינן נראה דמקרא הראשון דכי לי כל בכור לבדו אין ראיה דמנ״ל שהיו הבכורים קדושים לעבודה דלמא לשורר ולזמר כעבודת הלוים דהרי בלוים נאמר נמי והיו לי הלוים ואדרבא כיון שהכתוב אומר דלקח את הלוים במקום הבכורים ולא אמר שלוקח הכהנים תחת הבכורים נראה לכאורה דמה שעובדים הלוים זה ראוי הי׳ לבכורים ולא העבודה ואף דאין שירה בבמה הרי גם כהן וכלי שרת אינו בבמה ובע״כ הוי הכונה שנתקדשו על העתיד כשיוקם המשכן הי׳ ראוי להיות ע״י הבכורים אם לא חטאו בעגל וא״כ י״ל דהי׳ ראוים ללוים אם לא חטאו בעגל והרי ר״י ס״ל דור כשר בבמה (עיין זבחים פרק בתרא) וסבור ר״י כן ולא עדיפא הבכורים מכהן וגם מדלא קאמר הך ג״מ בפ׳ בתרא דזבחים מוכח דגם בבמה שייך שירה בלוים מדלא קאמר כן בבמה לא בעי שירה ולכך נראה דלזה הביא הירושלמי ראיה שניה דהנה המגיד דרש כאן ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ולא השליח ובע״כ אין הכונה על מלאך השרף דהני כבר מיעטן מקודם ובע״כ כוונת ולא השליח קאי על משה רבינו דהוא השליח שלו ית׳ וגם על ידו לא יהי׳ אך לפ״ז קשיא למה באמת הוי כן בשלמא ע״י מלאך ושרף כבר פירש האר״י ז״ל שלא הי׳ יכול מלאך ושרף לבא שם כי הי׳ נטמא שם אבל למה לא יהי׳ הכאתם ע״י משה רבינו ואף שאמר הקב״ה אנכי אעלך היינו ההעלאה והגאולה אבל הכאה אפשר להיות ע״י שליח אך י״ל כיון דיש בילקוט ובתנחומא פרשת בא שבכל הע״ז של מצרים נתיכו וישראל נטלו אותם וא״כ הרי ע״ז אסיר בהנאה רק ע״י ביטול מותרים וקיי״ל ישראל אין יכול לבטל ע״ז של נכרי וא״כ אם משה רבינו יבטלם לא יוכלו ליקח איתם לכך ביטלם הוא ית׳ בעצמו והנה מדאמר ועברתי בארץ מצרים וכו׳ והכיתי כל בכור וכו׳ ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה׳ ולמ״ל לשון ובכל הוי די לומר ובאלהי מצרים אעשה שפטים ובע״כ הכוונה דלאו בבכוריהם לבד שהיו אלהי מצרים להם לבד אעשה כן רק ובכל אלהי מצרים בכולם אעשה שפטים אני ה׳ וא״כ מלשון הזה משמע שכלל בכורי מצרים בכלל כל אלהי מצרים וא״כ משמע דגם הכאת בכירות נמי יהי׳ ע״י הקב״ה ולא ע״י משה והרי מזה לא יהיה כהנים ישראל א״כ למה לא יהי׳ ע״י משה הכאת בכורים אך י״ל כיון דהקב״ה נטל בכורי ישראל תחת בכורי מצרים א״כ הוי בכורי ישראל חלופי בכירי מצרים והרי חלופי ע״ז אסירים והרי מוכח בנדרים דף ל״ה דאם הוי כהני שלוחי דידן הי׳ אסור להקריב אם הכהן אסור בהנאה וא״כ בבכורים י״ל דהוי שלוחי דידן או אם הוי שלוחי דרחמנא הרי הוא ית׳ מקיים התורה תחלה וגם הוא ית׳ אינו נהנה מאיסורי הנאה וגם קיי״ל משקה ישראל מן המותר לישראל וגם בכהן המקריב הוי כן והכהנים שעובדים לע״ז נמאסו מכהונה וא״כ איך יהי׳ הבכורים מקריבים הרי הוי חלופי ע״ז לכך הכה אותם הקב״ה בעצמו ונתבטלו ושוב מותרים בהנאה וז״ש ביום הכותי כל בכור שכבר הכיתי אותם אז הקדשתי אותם לי ואינן חלופי ע״ז ולכך לא היה אפשר ע״י משה דישראל אין יכול לבטל ע״ז של נכרי וא״כ מוכח ממילא דהבכורים היו כהנים אבל אם הם לוים הרי קיי״ל דאין הנאה בקיל דקול ומראה וריח אין בהם משום מעילה. וכן מודר הנאה משופר ומגלה הכל מותר כמודר הנאה דאין הנאה בקול וגם הלוים אינן שלוחי דידן ולא שלוחי דרחמנא ואם הוי הכונה במקום לוים לא הי׳ צריך שיהי׳ ע״י הקב״ה רק ע״י משה ובע״כ מוכח דהוי במקום הכהנים ולכך אומר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים וגם הבכורים בכלל וכפירוש הקרבן עדה נלמד כן מלשון ובכל כנ״ל מזה מוכח דבחר בהם במקום כהנים וא״ש בעז״ת ודו״ק . ואף דבע״ת

אין

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ. וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר. אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים. אֲנִי יהוה. אֲנִי הוּא וְלֹא הַשָּׁלִיחַ. אֲנִי יהוה. אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר:

בְּיָד חֲזָקָה. זוֹ הַדֶּבֶר. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. הִנֵּה יַד יהוה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה. בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן. דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד:

בית אל) מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל. הוא מלאך מן השמים. זכר ונקבה. וזה מבואר. ומ"ש עוד. אני הוא ולא אחר. שלא תיראו אע"פ שהיה שם הקב"ה בכבודו ובעצמו מ"מ לא עשה פועל ההכאה האכזרית כ"א ע"י מלאך אכזרי ספקלטור שלו סטרא אחרא.

לכך הודיעך במ"ש אני ה' יתירה. כי דווקא הוא בעצמו עשה זאת (ומ"ש ואתם לא תצאו וגו' עד בוקר. תפוסדלי' הוא זמן התחבלים כמ"ש רש"י) וזה מפני שהי' דין מתוק. ברחמים גדולים. כי על כן. אפילו כשהי' בכור ישראל בבית המצרי הי' נצול, הוא שרמז הכתוב ופסחתי עליכם. ואילו נמסר הענין ביד מלאך המשחית בעת שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע וכן כשהיה מצרי נטמן בבית ישראל. הוכה כמו שרמז הכתוב. ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף. את המצרי. שא"כ לא היה מבחין כאמור. לכן ודאי הוצרך הקב"ה להכותם בעצמו. שלא תלקה מדה"ד (לחסום שור בדישו) וכן היה הצורך ממדת רחמנות על המצרים עצמן. שהמלאך המכה. א"א לו להבחין בין טפה של בכור לשאינה בכור (כמ"ש על הפסוק אני ה' שהבחנתי במצרים כו') והיו א"כ כולם נופלים פגרים מתים. לפיכך נזקק לזה הקב"ה בעצמו בדין הלנ"ש של חסד שלא יכלו. וכ"ה על פי דרך הפשט. כי גם יציאת מצרים והכאת בכוריהם, ע"י בכור דקדושה היה. בכ"ל שכולו רחמים:

וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה. זוֹ הַחֶרֶב. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ. נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלָיִם: וּבְמוֹרָא גָּדוֹל. זוֹ גִלּוּי שְׁכִינָה. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים. כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יהוה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:

ובאותות

ובמורא גדול זו גילוי שכינה. ודאי כי לזה הוא' חסר. פירושו כמו במראה (וכן תרגם אונקלוס) במתגלי' בה לנביאים. במראה אלין אתודע. וחסר ה"א הנקבה. מחמת כי גדול הדוכינו וכור"א על כל אלהי' בבחינת הנזכר. הוא שהיה ובמוראים גדולים. קרי ביה ובמזארים גדולים. והבן זה: מקרב גוי. כי באו אל

קרבי. והוציא כלפו מפיו: במכות. בכשיונות: לכם. כשרדף פרעה אחריכם חלק לכם. ונעשו כתות רבות שונות. אחת אומרת לחזור למצרים. וזאת אומרת נעשה מלחמה וכו': במצרים לעיניך. כשהסכימו לדעת אחת לירד בים. וראו מצרים זאת לעיניהם:

יריעות שלמה

אין נאסרים י"ל חדא דעכ"פ לגבוה נאסרין וא"כ לענין עבודה הוי חלופי ע"ז. ועוד אפשר שהיו עושין בהם איזה מעשה בבכורים והרי עשה בה מעשה אסרה ודו"ק:

בפסקא אני ולא מלאך. מה שהקשו המפ' הרי כתיב ולא אתן את המשחית וגו' עיימ"ש בזה בעז"ה בחבורי לתורה פ' בא שנת תר"ח ייע"ש בדרוש:

בפסקא ועברתי בארץ מצרים וכו' אני הוא ולא אחר. עיימ"ש בזה בעז"ה בחדושי תורה פרשת בא שנת תרי"ד ייע"ש.

בפסקא ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וגו' אני הוא ולא אחר. עיימ"ש בזה בעז"ה בחבורי לתורה פ' ויצא שנת תרט"ו ובביאור הכתיב ולא אתן את המשחית וגו' ייע"ש.

בפסקא ביד חזקה זו הדבר כמ"ש הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה וגו' הנה להבין מדוע דרשו על מכת דבר יותר מכל המכות ואם לשון יד משמע קי' קשה על התורה גופה למה פרשה התורה יותר מכת דבר מכל המכות. אך נראה לומר בהקדם מ"ש בחידושי תורה פרשת בשלח בפסוק ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים (בחיבורי שנת תקפ"ט) והעולה משם הוא ע"פ דברי הזוה"ק דכשהקב"ה מקרב את ישראל מקרבן בימין ודוחה אותם בשמאל אבל באו"ה הוי להיפוך שמקרבם בשמאל ודוחה אותם בימין ולפ"ז הוי במצריים דחיית המצריים ותשועת ישראל ביד אחד דבימין שדחה להמצריים קירב לישראל ולכאורה הוי זה מעלה כשנעשה ביד אחד דניכר ההפרש בין ישראל לאומ"ה. אך לא כן הוא כי הנה אסור לומר שירה על מפלת רשעים ולכך אם נעשה הכל ביד אחד נראה כאלו ממפלתן עלו ישראל וביד שהשפיל אותם עלו ישראל ויהי' נאסר להם לומר שירה אך אם יעשה בב' ידים נראה כאלו הוי עלייתן ממקום אחר ולא ממפלתן של המצריים לכך הותר לומר שירה ולכך אף דבעלמא הקב"ה דוחה את אומ"ה בימין במצריים לא הי' אפשר לחיות כן רק דחה אותם בשמאל וישראל קירב בימין כדי שיהי' מותר להם לומר שירה ייע"ש: והנה בזה נבין הביאור כאן דהנה כאן סיפרה התורה למעל' שהוציאנו ה' ביד חזקה דביד חזקה זו שנפרע מן המצריים ביד זה עצמה הוציא אותנו וניכר בזה החפרש בין ישראל לאומ"ה שאינן במשקל אחד אך הוי קשה להמגיד דאיך עושה זה לסיפור והלל לו ית' הרי אדרבא אם נעשה ביד אחד אסור להלל ולומר שיר' ולכך מתרץ דביד חזקה כאן אין הכונה ביד שנפרע מן המצריים עצמן כי זה נעשה ביד אחר רק הכוונה על היד הדבר שזה נעש' רק בבהמות ולכך ביד זה שנפרע מן הבהמות נושע לישראל וא"כ בזה מעל' הוי שניכר שדחיית המצריים ותשועת ישראל הוי ביד אחד וניכר ההפרש בין זה לזה ומ"מ שירה מותר לשורר כי אין ישועתם מן מפלת המצריים רק מן הבהמות. וכמ"ש חז"ל בפסוק אדם ובהמ' תושיע ה' אדם בזכות בהמה ועל זה שפיר מותר לשורר כי דוקא על פורעניות האדם מקפיד הוא ית' שלא לומר שירה ואמר מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. אבל לא על מפלת הבהמות לכך מה שמתו הבהמות ונושעו ישראל ביד אחד מעל' הוי והסדין ליכא לכך סיפור זה כמעל' שהוציאנו ה' ביד חזקה זו שנפרע מהם בדבר ויש

לכוין

ובאותות. זה המטה. כמה שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך. אשר תעשה בו את האותות: ובמופתים. זה הדם. כמה שנאמר ונתתי מופתים בשמים ובארץ:

זה המטה. שהאותות היו כתובים עליו. בסימניהם כמ"ש רז"ל [ש"ר פ"ח]: הדם. שכולל מופתים ג'. כמו שמבאר והולך: כי ג'אלו ממקור אחד יצאו. וק"ל:

[ישפוך מהכוס לכלי שבור עד באח"ב י"ו פעמים. ויכוון שהקב"ה יצילנו מהמכות אלו. ועל ראשי אויבינו יחולו. וימלא הכוס]:

דם. ואש. ותמרות עשן:

מטיף שלש טיפין מהכוס באצבע. וזורק לחוץ

דבר אחר. ביד חזקה. שתים. ובזרוע נטויה. שתים. ובמורא גדול. שתים. ובאותות. שתים. ובמופתים. שתים: אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים. ואלו הן:

גם בכל העשר מכות ובסימניהון זורק מן היין באצבעו. וי"א בקמילה:

דם. צפרדע. כנים. ערב. דבר שחין. ברד. ארבה. חושך: מכות בכורות:

דם צריך אתה לדעת. שי' מכות הם נאחזים בעשר דרגין דסטרא אחרא שכנגד י' ספירות במלכות דקדושה כי את זה לעומת זה עשה האלהים. טוב לפניו ימלט מהם. והתחילו לשמש ממטה למעלה: דם. בנוקבא אשה זרה פיה מלא דם: צפרדע. נגד יסוד. עמ"ש בריש זמרת הארץ. ובפי' ישתבח. וסיום תפלה י"ח. ובברכת עונג. בסוד ברכת בונה ירושלים: כנים שבע לגו כסיל. מכת ק"ך צירופי אלקים (שכנגדם גלולי"ם ואלילי"ם יכרתון המתפשטים בהוד כהפך לדוב. לא תאמר לו: וכנס חסר. קי"א לואה. ק"י תחת יופי: ערב. חסר. מלד אחורי הויה ואחורי אלהים. ס"ב ר'. כנגד נלח. לנח בארץ (ולעתיד יתוקן. כשיבואו בניך בחצן) יחד כסי"ל ובע"ר יאבדו: דבר. לעומת תפארת. לפניו ילך דבר. עי' ריש זמרת הארץ. ובפי' ברכות התורה: שחין לשון חוס אש. כמו שנה שחונה. כמסך מדיני הגבורה: ברד הקרירות לד דיני החסד: ארבה. גי' ילחק. שהרשו בבינה: דמנה דינין מתערין: חשך. כמסך מס"ך דינין שבחכמה: בכורות. מלד כתר עליון. הוא בכור ודאי [ונזכר לעיל. הרי עשר מכות הללו מבוארין היטב היכן אחיזתן. ורז"ל אמרו דרך פשט. שנהגו עמהם בתכסיסי מלכות הלוחמת. בתחלה סותם המים וכו' כדאיתא בתנחומא (פ' בא):

(יד) יסביר לבני ביתו ענין מכות בכורות. שבלילה האירה כביום בתקופת תמוז וראו כל העם דין ה'. ובעת שילאו ישראל ממצרים. ראו המצרים מתים בשוק ואין קובר. והמצרים ראו ישראל יוצאים בלד זה וראו מתיהם בלד הב'. וג' מיתות היה. א' שהמיתו בכורי מצרים כל הבא בידם. ב' מיתות הבכורים. ג' שהמית פרעה להשרים שיעצוהו לעכב את ישראל):

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים: דצ"ך עד"ש באח"ב:

ר"י היה נותן סימנים. גם שכך דרכו ומנהגו: שאמר בלחם הפנים גם כן [מנחות לו] ולפי שאין התורה נקנית

ירִיעוֹת שלמה

לכוין בזה גם מה שאמר בפ' שמות עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם ביד חזקה שנפרע ממנו ישלח אותם והבן כי עת לקצר:

בפסקא ר"י היה נותן בהם סימנים וכו'. הנה בתנחומא פרשת תזריע יש ד"א איום ונורא הוא זה פרעה וכו' ממנו משפטו ושאתו יצא זה משה שהיה מתגדל בביתו והיה סובר שהוא בן ביתו וכו' אר"י המטה הזה משוי ארבעים סאה היה וכו' ועשר מכות חקיקות עליו בכתב נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב ומשה היה מביט במטה ורואה איזה מכה ראויה לבא על פרעה ומביאה עליו הוי אומר איום ונורא הוא זה פרעה ממנו משפטו ושאתו יצא זה משה. ד"א איום ונורא הוא זה אדום וכו' ממנו משפטו ושאתו יצא זה עובדי' שהיה גר אדומי שנאמר חזון עובדיהו כה אמר ה' אלהים לאדום שמוע' שמענו וציר בגוים וכו' עכ"ל והנ' להבין זה מה דסיים ר"י הוי אומר איום ונורא הוא וכו' וכבאור' הי' נראה דודאי מה דמשה רבינו הביא עליו המכות בשליחות ה' לא נחשב ממנו משפטו ושאתו יצא כיון דהוי שלוחו כמותו ית' והוא ית' העושה לא משה רבינו ומה דאמר בעובדי' כן י"ל דהכתוב גופו מתרץ כן מ"ש כה אמר ה' אלהים לאדום שמועה שמענו וציר בגוים ישולח והיא ע"פ מ"ש הנביא ישעיה ואשמע וכו' את מי אשלח ומי ילך לנו א"כ מוכח דלרעה אין הקב"ה גוזר על השליח כילך רק דשואל מי רוצה לילך והשליח מקבל על עצמו מדעתו וא"כ ה"נ באדום י"ל הקב"ה לא כפה לעובדי' לילך רק הוא עצמו בחר כן ולכך שפיר הוי ממנו נצמח הדברים אך מה שהוא ית' אינו כופה לשליח לילך לרעה היינו לשליח טוב שאין מדתו לרעה אבל שליח רע ורשע אותו כופה לילך לרעה כיון דלכך נברא ולכך אמר חזון עובדיה דנבואה זו הוי של עובדיה דהוא עצמו בחר לו כן והיינו דכה אמ' ה' אלהים לאדום שהוא ית' אמר נבואה זו רק לאדום אבל לא לי לצוות לי רק שמועה שמענו ובחרתי לעצמי כן והיינו מכח דלרעה אין הקב"ה גוזר על השליח לילך בע"כ ואף דלפעמים הוי שליח בע"כ אף לרעה היינו דציר בגוים ישולח לגוים שפיר עושה שליח אף לרעה אבל לא לישראל ולכך אני לעצמי בחרתי כן ולכך אמר שפיר ממנו משפטו ושאתו יצא. אך במשה רבינו שכפאו הוא ית' לילך איך יאמר ממנו משפטו ושאתו יצא אך י"ל כיון דהמכות לא היו מפורשים על המטה רק ר"ת וסופי תיבות לא הי' מפורש רק שמשה רבינו קראם ופירש הסופי תיבות א"כ הוי כאילו היה לו חלק במכות דהדי הוא תירגם הדבר ולכך נחשב ממנו משפטו ושאתו יצא. אך זה אפשר לפרש בגוף המדרש אבל באמת א"א לומר כן דהרי הקב"ה ביאר לו כל מכה ומכה מפורש ומה היה צורך למשה רבינו לעיין במטה. ולכך נראה לומר

אלא בסימנים. מ"מ לריך לדעת מה נ"מ בידיעת סדרן של מכות. וי"מ טעם הסימנים. דס לפרדע היו ע"י התראה תחלה כנים בלא התראה. ערוב דבר בהתראה. שחין בלא התראה. ברד ארבה בהתראה. חושך בלא התראה. ונשארה האחרונה יחידית בהתראה. וגרפה לאלו מפני שאין לה זוג. ורשב"ן פירש. דל"ך היו ע"י אהרן במטה. עד"ש ע"י משה שלא במטה באח"ב ע"י משה במטה. וריב"א פירש דנקיט להו הכי. משום דהות שלישית של הסימנים. דהיינו כנים שחין חשך. כל א' היה ממשמש עם חברו. בשהיו הכנים. היו עמהםשחין. אלא שהיו כנים עיקר המכה. וכן כולם תדע שקשורין זה בזה. כשתכתוב זע"ן כנם שחין חשך. ותקח אותיות ראשונות מהג'. יהיה הפך. ובניות שחן. ושלישיות כנם. ור"ה פירש. בסדר זה היה קורין מביאי ביכורים (לא ידעתי כונתו) ולא כסדר שכתוב בתהלים י"ה. לפי שכל המחלה אש"ר. גי' הכי הוא (ר"ל עם האותיות) עם כל הי' מכות. והכי ביארתי. דל"ך עד"ש באח"ב [עם הג' תיבות] עולם בגי' אלף ד'. כמנין אברהם ילחק וישראל עם הכולל (וכן אמרו ז"ל [ש"ר פט"ו] שי' מכות היו כנגד י' נסים שנעשו לאברהם אבינו) הכ"ף בחשבון גדול. כי לכן נכתב הכ"ף פשוטה גם אל"ף פלא. כתר עליון. עוד. הל"ף לה"ד פ"ה. גי' אל רם. בכתר. שבו היה הנס כנזכר. וכן הוא גי' רא"ש עם האותיות ועוד עם הכולל. לפי שנעשו בכח כתר ראש האלילות. בתי"ט פ"ה דאבות כתב ג"כ רמז בתחילת כבודו אמר היה חספא. והול"ל מרגניתא וכספא. גם לפי דבריו הכי נימא (כלפי ישראל שאמחים לאיד ופיד מעבידיהם) דל"ך שמחתך תכסיג בשתיקה. וזהו עד"ש (כמו טוביה דשמע ואדים. חלפיה בישתא מאה) [סנהדרין ז] גם מלשון עדשה שמשמשו. כעדשה זו שאין לה פה והיא מאכל אבל. וכן ל"ל בלילה הזה עתה בגלות שעושין גם סימני אבלות. והסור לנו למלא שחוק פינו בעה"ז. עד שתגיע עת גאולה שלמה. אז ימלא שחוק פינו. אך עתה באח"ב. באהבה וחבה תסבול עול גלות ותקיים מלות ה' כחובה עליך. זהו באח"ב. והוא ענין נאה בלי ספק. עי' עוד לקמן בס"ד:

רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלָּקוּ הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מַכּוֹת. וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת: בְּמִצְרַיִם מָה הוּא אוֹמֵר. וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הוּא: וְעַל הַיָּם מָה הוּא אוֹמֵר. וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יהוה בְּמִצְרַיִם. וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יהוה. וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוה. וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: כַּמָּה לָקוּ בְּאֶצְבַּע. עֶשֶׂר מַכּוֹת. אֱמוֹר מֵעַתָּה. בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת. וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם. הָיְתָה שֶׁל אַרְבַּע מַכּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ. עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה. מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים. עֶבְרָה אַחַת. וָזַעַם שְׁתַּיִם. וְצָרָה שָׁלֹשׁ. מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים אַרְבַּע. אֱמוֹר מֵעַתָּה. בְּמִצְרַיִם לָקוּ אַרְבָּעִים מַכּוֹת. וְעַל הַיָּם לָקוּ מָאתַיִם מַכּוֹת:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר. מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם. הָיְתָה שֶׁל חָמֵשׁ מַכּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ אַחַת. עֶבְרָה שְׁתַּיִם. וָזַעַם שָׁלֹשׁ. וְצָרָה אַרְבַּע. מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים חָמֵשׁ. אֱמוֹר מֵעַתָּה. בְּמִצְרַיִם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת. וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַכּוֹת:

אצבע. גי' מילוי יודי"ן שמא דגושפנקא רבא דחתים ביה. שמיא וארעא גם אחוריים דע"ב. שבו לקו ודאי כי היא אלבע האלהים. דביה ה' אלבען. ה' עלין תקיפין דכו"ס. אולם הם כיוונו להקטין הנס ולהכניסו בגדר מעשה הטבע. גי' אלהי"ם. וכן אלבע בחילוף ל' בט' במספר קטן והכחישו בריאת הכנים מן העפר. עם שע"כ הודו בנס כינוסם. אע"ג דלא מיכניף להו פחות מכעדשה: באלבע עשר מכות. וא"ת פסוק זה בכנים בלבד נאמר. י"ל שבכנים נתגלה ענשם הבא מפאת ק"ל לירופי אלהים. גי' כנ"ים כדלעיל. וזה לפי שני' פרקים יש באלבע. לכך נחלקו ג"כ כללות י' מכות לג' חלקים. כנגד פרקי האלבע ובג' מכות נשלם מה שמגיע לפרק א'. אז ילא לפועל ונודע כחו של פרק שהוא שלישית אלבע אלהים. וכל המכות לריכין להיות משולשין כמ"ש גם בל"ט מלקות: ועל הים נ' מכות. אע"ג דכתיב גבי במלרים הנה יד ה' הויה במקנך התם לאו יד שלמה

הואי. דמש"ה לא כתיב בה"א הידיעה. אלא גבורה תלויה. כפי' הויה (מעגין תהוה נהיה נהייתי ונחליתי) לפיכך פגעה רק במקנה. לפי שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה משא"כ כאן שכתוב היד הגדולה בידיעה ברורה. שהיא השלמה בכל כחות אלבעותיה החמש. זה ברור וא"ל לשום דוחק. וכשבינו הי"ם הגדול ונכנסו בחמשים שעריו אז נפתחה היד עם אלבעותיה לדון המלריים בשלש מכות. וזה מכוין: ארבעים מכות. מרבוע אלהים: חמשים ומאתים מכות. נמשכים אחל (מלא) אדני (נר ב"פ גי' סימני העשר מכות עם הכולל לפי שהם כבו נר ה' נשמת אדם (שהיא נר כפול. כמ"ש [ש"ר פל"ה] נרי בידך ונרך בידי):

יריעות שלמה

ע"פ ששמעתי בילדותי בשם מדרש אחד דכל מכה שהביא הקב"ה על המצריים הביאו תחלה על ישראל שידעו טעם המכה כמה קשה היא והנה הכתוב מורה כדבריו מ"ש כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך משמע דבמצרים שם גם עליהם זה והנה זה היה משה רבינו עושה מעצמו דעי"כ נעשה התחזקות לב פרעה דידוע מ"ש המפרשים דכל מה שנעש' דוגמתי ואות למטה לא אפשר להתבטל לכך ה"נ אם לא היה משה רבינו מביא זה לעצמו ולישראל היה פרעה נשאר בחרט' שלו ולשלח את ישראל אך משה רבינו ראה במטה איזה מכה ראוי' לבא על פרעה ואז הביא' עליו היינו על עצמו וישראל הנחשבין כגופו וכיון דנעשה כן שוב א"א להתבטל וממילא נתחזק לב פרעה ולא שלחם ואז דיבר הקב"ה להביאו על פרעה וא"כ שפיר הוי כל זה בגרם משה רבינו ושייך לומר ממנו משפטו ושאתו יצא זה משה רבינו וא"ש מ"ש במדרש והביאה עליו היינו על עצמו ולא על פרעה וא"ש בעזה"י וזה הוי כונת ר"י במ"ש הי' נותן

כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ. אִלּוּ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ עָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים. וְלֹא עָשָׂה בֵאלֹהֵיהֶם. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ עָשָׂה בֵאלֹהֵיהֶם. וְלֹא הָרַג בְּכוֹרֵיהֶם. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ הָרַג בְּכוֹרֵיהֶם. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם. וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם. וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ הֶעֱבִירָנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה. וְלֹא שִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ שִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ. וְלֹא סִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ סִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת. וְלֹא קֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ קֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. דַּיֵּנוּ: אִלּוּ הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה. דַּיֵּנוּ:

כמה מעלות. ט"ו הם במספר כנגד מעלות הדוכן שעליהם לוים עומדים בכלי שיר ואומרין שירה. וכנגדן ט"ו שיר המעלות שבתהלים. לכן קראם מעלות: עשה בהם שפטים. יש מה לדיק כי אזה נקם וגדולה נקמה. לכן ודאי תגיע הדבר אלינו להטיב נפשנו: עשה באלהיהם הרס כל מעלה ומזל טלה. כי על כן בא קרבן פסח ממנו. לזבוח תועבת מצרים לעיניהם. וע"י זה זכינו לגאולה. אין טובה גדולה מזו ולא עוד שהוא זכר ואות לאכילת לויתן (שהאוכל בקרבן פסח יאכל בו. כמ"ש אנטונינוס לרבי) [ירוש' מגילה פ"א ה"א] אחר גאולת הנפשות. וכמות זה התנין והרובץ בתוך יאור מצרים. כן מות זה. כי אז יתוקן ויבוטל כל עיר הדג התנין הגדול הכולל ויתהפך כל הרע לטובה. כמ"ש בס"ד בזמרת הארץ. וכענין זאת סעודה. כך זו שניהם נאכלין על השבע לקנות סעודה באחרונה. כמ"ש בזוה"י בכהא שן ובבית ישראל ימ"ש. לפיכך בודאי לנו נוגעת גם טובה זו. וגדולה היא אלינו: הרג בכוריהם. תחתיהם בחר בכורינו לקדשה: ונתן לנו את ממונם. מיתה ותשלומין באין כאחד כ"ש שגזלו עוד ואכלו שאר עמינו. וממונם ממילא שלנו. לפי שאין להם יורשים דבר תורה. ואל"ל כי באנו בשכרנו ושעבודנו. אבל עדיין יש לדקדק שאם לא נתן לנו. מה יאמר אותו לדיק. א"כ לא סגי בלא"ה ואיך אמר בכאן דיינו. וי"ל שהבטחת יצאו ברכוש גדול כבר נתקיימה בבזת מצרים. שהשאלום וינצלום וכאן מדבר מבזת הים שהיא היתה גדולה ממנה. ותוספת מרובה על העיקר. כמ"ש ז"ל [שה"ש רבה עה"פ תורי זהב] וזה מפני שכל הכסף שבארץ כנען בא למצרים. וכבר נתנה הארץ וכל אשר בה לישראל. מלבד שעבד שקנה נכסים. עבד למי ונכסים למי. לכן אפי' בזת מצרים בהיתר באה לידם ושלהם נטלו. וזו של הים מעלה יתרה נחשבת: וקרע לנו את הים. לא הצריכנו לסבב לשון ים סוף ולילך בארוכה (ומ"ש התוספות [ערכין ט"ו] שהלכו בו רק רצועה כקשת אינו מוכרח. וכמ"ש בספר גבורות ה'. הואת כנגד המציאות גם כן. אלא ודאי גזו ועברו מעבר אל עבר לקצר הדרך לפניהם. ומ"ש מהפסוק ויחנו על ים סוף. אינו מהתימה. כי הים מתפשט בעיקומים וסיבובים. תוך המדבר. עד שפגעו בו שנית בדרך מהלכם. זה פשוט וידוע. או מי לא ידע שאין הדרכים ישרים ושוים במדבר הגדול מקום טרשים וסלעים. וכל המסעות היו ארחות עקלקלות הולכות בסבוב כזנב כתלי. כדרך הנהרות המושכים בעקולי ופשורי. ככה הוא בענין מסלות הארץ הרבה פעמים נסוגים אחור) או לנחותם דרך ארץ פלשתים שלא יראו מלחמה. ועוד שלא הטריחם לשוט ע"פ הים. כמ"ש בפי' הלל הגדול. ונשתמש

יריעות שלמה

נותן בהם סימנים ומה דהוי במטה רשומים הסימנים דהסימנים היו מרמזים ביאתם על ישראל ולהם בא רק דרך התחלה וסימן ולא נגמר המכה ולזה היו מרמזים הסימנים ביאתם על ישראל רק לסימן בעלמא והגמר מכה על פרעה נעשה בדברו ית' וא"ש:

בפסקא כמה מעלות טובות וכו'. יש לדייק דנקט שלא כסדר אחד תחלה נקט אלו ספק צרכינו במדבר ארבעים שנה וא"כ כבר מדבר מכל הסתפקות ישראל דרך כלל ואח"כ התחיל לומר ולא האכילנו את המן הרי זה הי' ראשית דבר בכניסתם למדבר והשנית דקאמר אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת דמשמע ששבת הי' מאוחר להמן והן אמת שבת ר' נזכר שבת בפ' המן אך הרי חז"ל אמרו ששבת במרה נתנה וכן דרשו בקרא דכאשר צוך במרה וא"כ הוי שבת קודם למן וכמה נקטו להיפוך. וליישב זה נקדים מ"ש בפ' בשלח עד מתי מאנתם לשמור מצותי ותורותי ראו כי ה' נתן לכם את השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו וכו'. ויש לדייק כיון דכאן מדבר רק ממצות שבת איך התחיל לומר עד מתי מאנתם לשמור מצותי דמה שייכות אזהרות קיום כל התור' לכאן וחז"ל הרגישו בזה ופירשו לפי דרכם ואף אני אענה חלקי ומצרף לזה יתבאר מה שיש לדייק עוד מ"ש ראו כי ה' נתן לכם השבת תיבת לכם מיותר שהי' די לומר ראו כי ה' נתן השבת. ולבאר זה נראה ע"פ הכלל שכתבנו בחדושי תורה שנת תק"ץ בפ' בראשית ופ' כי תשא ופ' ויקהל שטעם השבת משתנה לפי ענין הנהגת ישראל למטה דהנה זה ידוע דטעם השבת הוי שהוא יום ז' וכל השביעים חביבים אך לענין מה הוי שביעי. הנה זה הוי כפנים שונים דהנה אחז"ל אם זכה אדם אומרי' לו אתה קדמת לכל מעש' בראשית ואבלא זכה אומרים לו יתוש קדמך וכו' אם זכו ולכך ישראל כיון שהם קודמין לכל מעש' בראשית א"כ נחשבו ישראל כנבראו ביום א' והוי יום השבת יום ז' לבריאת ישראל והוי השבת לנו לשבת והוי קודש לנו. אך אם אין ישראל ערש"מ אז אומרים יתוש קדמך א"כ נבראו ביום ו' ואין שבת שביעי לנו בע"כ הוי שבת יום שביעי לבריאת שמים וארץ וא"כ אינו עדות לנו רק עדות לו יתב' כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ. אך אם אנו ערש"מ הוי שבת עדות לנו שאנחנו קדמנו לכל מעשה בראשית ועיין בפ' ויקהל מה שפרשנו בזה מאמר המדרש שהביא הפס"ד מעולם לא זזה שכינה מישראל אפי' בשבת של חול דהכוונה דהשבת המורה על ישראל הוי שבת של קודש דישראל הם עצמן קודש והוי שבת של קודש אבל השבת נמשך משֵשת ימי המעש' הוי שבת של חול ולכך אמר דאפי' באין ערש"מ דהוי שבת של חול לא זזה מהם השכינ' והנה ההוכחה

על כך אם הוי השבת עדות לנו או כפשיטו עדות לו ית' הוי ממה שהוא ית' שומר השבת דהנה אחז"ל תפילין דמרא עלמא מה כתיב בהו כי מי גוי גדול ומי גוי גדול וכו' והנה לכאור' קשה מה זו שאלה ודלמא כתיב בהו כמו בשלנו אך בע"כ הכונה כיון דבתפילין שלנו כתיב עדות עליו יתברך וא"כ אין אדם מעיד על עצמו ולא שייך שיהי' לבוש תפילין שהם מעידין עליו כביכול ובע"כ בתפילין שלו יתב' כתיב העדות עלינו וא"כ ה"נ אם שבת מורה עליו ית' לא שייך לומר שהוא ית' ישמור השבת דאין מעיד על עצמו. אך אם השבת מורה עלינו אז שייך לומר שהוא ית' שומר גמי השבת להעיד עלינו ולכך ממה שהוא ית' שומר השבת מוכח דהשבת הוי עדות לנו. וז"ש הוא ית' דרך כלל עד מתי מאנתם לשמור מצותי ותורתי כלל התורה שהרי ראו גודל כח התורה שע"י התורה נחשב האדם קודם לכל מעשה בראשית ועולה משפל מצבו שיתוש קדמו לחיות קודם למה"ש וראיה על כך מן השבת שהרי ראו כי ה' נתן לכם יום השבת שיום השבת נתן לכם בשבילכם להעיד עליכם כי לכם הוא יום שביעי ולכך על כן בשביל השבת בשבילכם לכך הוא נותן לכם ביום חששי לחם יומים וגם הוא שומר שבת אבל אם הי' השבת רק עדות לו ית' לא הי' שייך שהוא ית' ישמור השבת ובע"כ מדהוא שומר שבת הוי השבת עדות לנו א"כ מוכח מן השבת גודל מעלת מקיימי התורה כי עולים על כלנה. וי"ל עוד בדרך הג"ל עפמ"ש בחדושי תורת פרשת משפטים בפסוק ואל אצילי ב"י לא שלח ידו ויחזו את אלהים ויאכלו וישתו והעולה משם דלכך נאמר במשה רבינו לחם לא אכל דפשיטא שלחם גשמיי לא אכל רק הכונה דאף לחם שמה"ש אוכלים לא אכל והיינו כיון שנעשה לפנים ממה"ש לכך ניזון מזיו השכינה ולא הוי נצרך אף ללחם שמים ולכך אף מן לא אכל ייע"ש מה שכתוב בזה ובפרשת כי תצא. ובהיות כן י"ל דזה הטעם שלא ירד מן בשבת כי שבת מורה על עוה"ב כיום שכולו שבת ולכך אז בעוה"ב יהיו ישראל לפנים ממה"ש ואף מן לא יצטרכו לאכול כמו שהי' משה רבינו במתן תורה ולכך לא ירד מן בשבת לרמז כי אז לא יצטרכו למן כלל. וז"ש כאן עד אנה מאנהם לשמור מצותי על כלל התורה כי ע"י התורה נעשים גדולים יותר ממה"ש וממילא ראו כי ה' נתן לכם יום השבת להעיד עליכם ולא עליו ית' והיינו כי על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים לרמז שבעוה"ב יהיו לפנים ממה"ש ויהיו ניזונים מזיו השכינה ממילא מוכח שאם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית ולכך הוי השבת לכם להעיד עליכם.

גלפ"ז הנה הן אמת שבמרה נצטוו על השבת אך להכיר טעם השבת אם נעשה עדות לו ית' או עדות לישראל זה לא נודע עד אחר המן ולכך נתקן ההגדה כסדר. והנה כל יציאות מצרים וקי"ס והולכתינו במדבר היה צורך הנופים להיותינו בכלל אדם כי עד הנה אף בכלל אדם לא היינו כי היינו שפלים ונבזים רק עתה נעשינו בני אדם וכמ"ש חז"ל אתם קרוים אדם ולא אומ"ה קרוים אדם א"כ מעלה זו זכינו כשיצאנו ממצרים אך קודם לזה לא היה לנו תורת אדם נ"כ ולכך עד הנה סיפר המעלות במה שזכינו להיות לנו תורת אדם ואח"כ כשכבר סיפר זה שזכינו לתורת אדם וכמ"ש בפ' נצבים ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות עד היום הזה ואחז"ל אין אדם עומד ע"ד רבו אלא עד מ' שנה והנה כל שאין בו דעת נמשל כבהמות נדמה ואחז"ל כל אדם שאין בו דעה נבלה טובה ממנו וא"כ אם נבלה טובה הימנו מכ"ש שלא נחשב תורת אדם ולכך אם לא סיפק צרכינו במדבר ארבעים שנה לא היו מגיעים למדרגת אדם כלל להיות בהם דעת אך ע"י כל הניסים הגיעו לשלימות אנושי להיות להם תואר אדם בר דעת. ובזה א"ש מ"ש במדרש בפרשת בשלח ויסע משה את ישראל מים סוף חד"ד ויסע כצאן עמו דהוי קשה לו בשלמא תחלה הוליכם במדבר כטעם מפורש בקרא מכח פן ינחם העם וכו' אך עתה שכבר נטבעו המצריים ונאמר שמעו עמים ירגזון וכו' חיל אחז יושבי פלשת אין חשש מלחמה עוד ולמה הלכו במדבר לכך אמר חד"ד ויסע כצאן עמו דאם היו במדרגת אדם לא היו צריכין לילך עוד במדבר רק כיון דעדיין היו רק כצאן ולא לאדם לכך היה ההכרח להוליכם המדבר כל כך זמן רב עד שבאו לכלל דעת אדם כמ"ש בפ' נצבים ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה וכו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת וכו' עד היום הזה מבואר שם דע"י כל פעולות הוליכם במדבר באו לכלל דעת ויצאו מתורת צאן ובאו לכלל אדם. ובזה א"ש ההמשך כמין חומר תחלה מנה כל הענינים שבאנו על ידם לכלל דעת להיות לנו תואר אדם לצאת מידי היות נמשל כצאן ובהמות ולכך אמר אלו שקע צרינו וכו' ולא סיפק צרכינו במדבר ארבעים שנה שכל זה השתדלות אחת ליתן לנו להשיג תורת אדם האמת הראוי להקרא בשם אדם ואחר שהשלים זה התחיל לומר המעלות הנעשה לנו להיות עדיפים מאדם להיות לנו תואר מה"ש ולכך אמר אלו ספק צרכינו וכו' ולא האכילנו את המן שזה היה להשכים אותנו להיות דומים למה"ש ואח"כ אמר אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת לנו דייקא שלא היה נותן השבת בשבילנו כי זה מורה על שקדמנו לכל מעשה בראשית אפילו למה"ש שמה"ש נבראו ביום ב' כמ"ש במדרש ואם שבת הוי יום ז' לנו מוכח שאנחנו חשובים נבראו ביום א' וא"כ עדיפים אף ממה"ש ולכך א"ש הסדר שהולך ממדריגה למדריגה וא"ש ועוד יש לומר מ"ש אלו ספק צרכינו במדבר ארבעים שנה דאין הכונה שנתן לנו מה שהיינו צריכים במדבר רק הכונה דזה עצמי הוי צרכינו להיות במדבר ארבעים שנה והוא ע"פ מ"ש במדרש פ' בשלח בפסוק ויסע משה את ישראל מים סוף חד"ד ויסע כצאן עמו כאיזה צאן כצאנו של יתרו מה הצאן של יתרו הלך מן הישוב למדבר כך ישראל וכו' ומה בעי המדרש בזה. אך הכונה דהנה לכאורה היה נראה דהליכתם למדבר הוי כמ"ש תחלה פן ינחם העם בראותם מלחמה וכו' ואז לא הוי הליכתם למדבר לקבל תועלת רק לסלק נזק בעלמא ואז לא הוי דומה הליכתן למדבר כהליכות צאן יתרו דהם הלכו לרעות לקבל תועלת ולא לסלק נזק וישראל הלכו לסלוק נזק. אך אם הוי הליכתן למדבר כדי להוציא משם ניצוצות הקדושה מכל מסע ומסע כמ"ש באור החיים ושאר ספרים א"כ דומה ממש נסיעתן למדבר להליכת צאן יתרו למדבר שהם הלכו לרעות עצמן לקבל תועלת וישראל הלכו לרעות עצמן שם לקבל תועלתם. וז"ש המדרש למעט שלא הוי הליכתן למדבר מטעם שזכר תחלה פן ינחם העם דמטעם זה לא שייך זה כיון שכבר נאמר שמעו עמים ירגזון וכו' רק הכונה ויסע כצאן עמו כאיזה צאן כצאנו של יתרו כמו שהם הלכו מן הישוב למדבר לקבל תועלת ולא לסלוק נזק כן ישראל הלכו למדבר לקבל תועלת ולא לסליק נזק. ולכך ז"ש המגיד אלו לא ספק צרכינו במדבר ארבעים שנה הכונה דאם הוי רק סילוק נזק לא הוי שייך לומר עליו לשון צרכינו כי סלוק נזק אינו צורך ויותר טוב היה שלא היה נצרך לכך אבל מה שהוי לתועלת לו זה נקרא צורך ממש. ולכך כיון שהיה לנו תועלת גדול ללכת המדבר דוקא ולהתעכב ארבעים שנה. לכך אמר אלו לא ספק צרכינו במדבר שלא היה נותן צרכינו להיות במדבר ארבעים שנה נמי דיינו ובהיות כן א"ש דכוונתו על תחלת הוליכם מים למדבר כיון שתיכף מים סוף לא היו צריכין עוד לילך למדבר מכח סליק נזק ולא הלכו רק לקבל תועלת וא"כ מתחלה הלכו ע"ד להיות מתעכבין שם במדבר מ' שנה ולכך נ"ת

הודאה על מה שהוליכם מים למדבר וסיפק צרכיהם מה שהיו צריכים לחיות במדבר ארבעים שנה ואי"ש ונכון בעז"ח :

והנה ע"פ הנ"ל נראה לפרש מ"ש בפ' אמור מ"ש דבר אל ב"י ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קודש וכו' מקרא קודש שבת הוא לה' בכל מושבותיכם . ויש לדייק כפל הלשון אלה הם מועדי וגם מה שסיים שבת הוא לה' בכל מושבותיכם אין לי הבנה וביאור כלל אך נראה דהנה בכל מושבותיכם נמי מיותר . וכדפריך בש"ס דמושבות האמור בשבת למ"ל וליישב זה בדרך אגדה כך הוא דהנה לע"ל כתבנו דמה שלא הוריד הקב"ה המן בשבת הוי מכח ששומר השבת . והנה לכאורה תקשה למה הוא מוריד הגשם ומשיב רוחות וכו' אך הנה במדרש פ' בראשית יש כפ' י"א וז"ל שטרנוסרופוס הרשע שאל זה וז"ל אמר לר"ע אם כדברך שהקב"ה מכבד את השבת אל ישיב בה רוחות אל יוריד בה גשמים וכו' א"ל וכו' אבל אם היו דרים בחצר אחד הרי הוא מותר בכל החצר כולה וכו' ולא עוד אלא שהרי אוכלי המן מעידים עליו שכל ימות השנה היה יורד ובשבת לא היה יורד עכ"ל והנה לכאורה אין הבנה לדבריו דקשיא מ"ש מן ומ"ש מטר שמוריד והנה ראיתי ביפ"ת שם נראה שהרגיש בזה ומפרש דאע"ג דמדינא מותר מ"מ החמיר על עצמו במן וכו' והנה לפענ"ד נראה לבאר הענין יותר עפמ"ש במדרש בשלח פסוק הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הד"ד כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ כל מה שהקב"ה חפץ לעשות הוא עושה שהכל שלו וכו' משל למולייר של זהב ביקש צינים הוציא ממנו ביקש נחלים הוציא ממנו כך כשהביא הקב"ה המכות על מצרים לא הביא אלא מן השמים וכו' וכשמטיב לישראל אינו מטיב אלא מן השמים וכו' ר' סימון בשם ר"א פתח ה' אלהי צבאות ה' זכרו וכי' שהוא עושה צביונו במלאכיו כשהוא מבקש הוא עושה אותם יושבים שנאמר ויבא מלאך ה' וישב תחת האלה וכו' ד"א וה' אלהי צבאות שהוא עושה צביונו בעולם כשביקש הוציא לחם מן הארץ והוריד מים מן השמים שנאמר למטר השמים תשתה מים כשביקש העלה מים מן הארץ שנאמר עלי באר ענו לה והוריד מן מן השמים שנאמר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וכו' והנה להבין תרתי דרשות הללו ובהדא פני ובפרט בשינוי לשון תחלה אמר שהוריד מכות מן השמים והטוב מן השמים ואחר כך אמר ענין אחר כשרצה הוציא לחם) משמים ומים מן הארץ וגם למ"ל המשל מן המולייר ואטו בלא משל לא היה מובן הענין ולמ"ל המשל אך נראה דהנה ענין המן אשר ירד לישראל יש לחקור אם היה חידוש בריאה יש מאין שלא נברא עד אז שהוצרכו ישראל לכך או בשמים היה מן מקדם רק שהיה בשמים ועכשיו הורידו לארץ . ונראה דזה תליא במה דפליגי ר"ע ור"י ביומא פ"ח בפסוק לחם אבירים אכל איש שר"י אומר לחם שמה"ש אוכלין אותו א"ל ר"ע ישמעאל אחי טעית וכי מה"ש אוכלין לחם והכתיב לחם לא אכלתי וכו' אלא לחם שנבלע ברמ"ח איברים וכו' ולכך הנה למ"ד לחם שמה"ש אוכלין א"כ כבר יש מן בשמים מתחלת הבריאה לצורך מה"ש רק כעת שהוצרכו לו ישראל ירד מן השמים גם לישראל אך אם נימא שאין מה"ש אוכלים מן א"כ לא הוצרך רק לישראל לכך לא נברא רק אז כשהוצרך לו כמו כל נסים של מצרים וים שלא נבראו רק אז וכמו שנהפך הציר למים . ולכך בזה יהיה מחולקים המדרשים הנ"ל דהראשון שהביא קרא דכל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ ס"ל כמ"ד דמה"ש אוכלין מן וישנו להמן כבר בשמים רק כעת הורידו למטה ולכך הביא המשל בזה למולייר של זהב שהמולייר יש בו מכבר צינים ונחלים ואינו מחוסר רק גריפה וקיחה כן נמי השמים היה בו מתחלה שניהם נפרית ומלח שזה הוי כן מתחלה לרשעים כי הגיהנם נברא מקודם שנברא העולם רק שאח"כ בא דוד והורידן לארץ כמ"ש חז"ל אבל מתחלה היה בשמים ולכך כמו כן המן היה בשמים רק עכשיו הורידו לארץ ולכך לא המשילו זה להבאר כי הבאר נעשה שנוי בריאה בטבע יש מאין . אבל אידך שהביא קרא דה"ה אלהי צבאות זכרו כמו דדריש לה תחלה על מה"ש כשרוצה עושה אותם יושבים וכו' דזה הוי שינוי וחידש בגוף הבריאה כן ה"נ במן הוי חידוש בגוף הבריאה וס"ל כמ"ד שאין מה"ש אוכלין מן וא"כ לא נברא רק עתה בעת הצורך ולכך המשילו להבאר כמו שהעלה מים מן הארץ הוי חידוש בריאה כן ה"נ המן מן השמים הוי חידוש בריאה ממש ולכך הנה כן יסבור המדרש בראשית ובפרט דר"ע השיב כן ור"ע לשיטתו דס"ל בש"ס שאין מה"ש אוכלין מן ואם כן הוי חידוש בריאה ולכך אמר שפיר דבשלמא המטר שהוא נברא מששת ימי בראשית ואינו רק טלטול ממקום למקום לכך כיון דהוי רה"י לו ית' אין בו איסור טלטול. אך המן הוי בריאה ממש יש מאין והוי מלאכה לכך לא ירד בשבת. ובזה יובן מה שהקשה הזכרתי שם למה לא הביא לו ר"ע מיד ראיה מאוכלי המן וכו' . ולפי הנ"ל א"ש מאוד על נכון דהנה התחלת שאלת המין מה יום מיומים י"ל שני כוונות או כפשוטו שלא האמין על גוף שמירת שבת כלל או הכוונה שהאמין על גוף מצות שבת רק שהוא היה סובר דטעם שבת הוי רק על יום שביעי שלנו שאנחנו קדמנו לכל מעשה בראשית . ולכך שאל תינח אם עושין רש"מ אך באין עושין רש"מ אם כן יתוש קדמך ולא שייך לנו שמירת שבת ולהיות עדות עליו ית' לא ידע טרנוסרופים ולכך שאל מה יום מיומים כיון שאינו יום ז' לכם וכמו ששאל כה"ג בפ"ק דב"ב גבי צדקה ולכך אם שאלתו הוי על גוף מצות שבת שכפר לגמרי בשבת שייך לומר עליו אוכלי המן יוכיחו . אך אם שאלתו הוי על שעתה אין שייך לנו השבת כיון שאין אנו ערש"מ א"כ אין ראיה מן המן שאז היה עושין רש"מ והוי טעם לשבת. אך עתה לא שייך טעם זה ולכך השיב לו ר"ע מה נבר בנוברין והיינו כמו שסיים שרצה הקב"ה לכבדה דאם כי אינו יום ז' לנו רצה הוא יתב' דייקא לכבדה להיות אות עליו יתב' על מציאותו ויכלתו . אך אחר כך כששאל טרנוסרופוס אם הוא מכבד השבת למה מוריד גשמים הנה זה היי שאלתו במעשים בכל יום שחזינן שמוריד גשמים אם כוונת טרונוסרופוס שהאמין בשבת רק שטען שעכשיו אין עושין רש"מ ולא הוי השבת שלנו ור"ע השיב לו שרצה הקב"ה לכבדה ומבין לכבודו אם כן אז לא הוי נופל שאלתו למה מוריד גשמים כי אדרבא אם הוי רק לכבודו ית' לא שייך השמירה בעצמו כי אין מעיד על עצמו כנ"ל ובע"כ מזה מוכח ששאלת טורנוסרופוס היי על גוף הדבר שכפר בעיקר השבת והוא מחזיק אותם בתורת ערש"מ ולכך שואל דמעתה גם עליו ית' לשמור השבת ומזה רוצה לכפור בעיקר השבת וכיון שכופר בעיקר השבת לכך שפיר השיב לו שאוכלי המן יוכיחו כי אז שמר הקב"ה השבת שפיר וא"ש. והנה בעת נמתיק יותר ביאור הדבר שכתבנו לע"ל בפסוק ראו כי ה' נתן לכם את השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים דהנה לכל חד כפי שיטתו איש דלמ"ד דמה"ש אוכלין מן ואם כן הוי מן כבר בעולם בשמים ואינו רק טילטול מלמעלה למטה ואין לומר הטעם שלא ירד בשבת מכח שהקב"ה

משמר

משמר שבת שחרי מוריד נשמים אז הוי הטעם שלא ירד בשבת להראות על מעלת הצדיקים שיהיו לפנים ממה"ש כמשחז"ל בש"ס ומדרש דברים . ולכך אף שמה"ש אוכלים מן הצדיקים לא יצטרכו אף למן ביום שכולו שבת אך אם נימא שאין מה"ש אוכלין מן אי אפשר לומר דחוי סימן שבשבת לא ירד המן לרמז סבעוה"ב לא יאכלו מן כי יהיו לפנים ממה"ש כי זה פשיטא דאף מה"ש אין אוכלין מן ופשיטא שלא יהיו גרועים ממה"ש ולא שייך אכילה לע"ל אך לפי"ז אם אין מה"ש אוכלים שוב הוי המן חידוש יש בריאה יש מאין עתה ואם כן הוי מלאכה ממש ושוב לא ירד המן מכח שהוא ית' שומר השבת בעצמו מוכח שהשבת שלנו ממש לכבודינו וא"ש . ומעתה יובן הפסוקים שהתחלנו דהנה בהדושינו הנ"ל פירשנו ממ"ש לא וזה שכינה מישראל אפילו בשבת של חול דהינו אם השבת הוי להעיד עלינו הוי שבת קודש לקודש שישראל גמי קדושים ושבת קודש ושביעי לקודש אך אם הוי שביעי לששת ימי המעשה הוי שבת קודש לחול וע"ש וז"ש התורה שאם הוי המועדים מועדים של חול ונמשכים אחר ימות החול אז הוי מועד רק לכם . אך אין אני שומרם כי אין עלי להעיד על עצמי אך אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש שיהיו נקראים על שם הקודש ויהיו שייכים לישראל הנקראים קודש אז אלה הם מועדי דייקא אז הם מועדים שלי אז אם הם מעידים על ישראל אז גם מועדי הם וגם אני שומר אותם וז"ש ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קודש אם הוי מקרא קודש ולא מקרא לחול אז שבת הוא לה' שגם לו ית' שייך השבת שגם הוא שומרם ולאו דוקא כמו שהיה במדבר שהיה הקב"ה שמר השבת במן די"ל דזה הוי רק כחומרא בעלמא כמ"ש היפ"ת ובע"כ הוי מטעם מחמת שאז הוי התחלת מצות שבת ובהתחלתו הקב"ה מחמיר יותר כדי להיות אות ששבת הוא אמת כמו שהוכיח ר"ע מזה. אך כיון שכבר יש הוכחת במן א"צ הוא יתב' לשמרו לדורות עוד. או יהיה הטעם לרמז על יום שכולו שבת שלא יצטרכו בו אף למזון שמה"ש אוכלים כי אם הוי מטעם זה לא הוי שייך רק במדבר ובמן ולא לדורות אך אם הכונה הוי של שבת שמעיד עלינו שקדמנו לכל מעשה בראשית א שייך שמירת שבת בו ית' לדורו' בכ"מ שאנחנו יושבים. ולכך אמר שאם תקראו אותם מקראי קודש אז שבת הוא לה' שהוא ית' ישמרנו בכל מושבותיכם ולא במדבר ובמן לבדו וא"ש :

בפסקא כמה מעלות טובות למקום עלינו וכו' אלו עשה בהם שפטים ולא עשה באלהיהם דיינו .

הנה כונה זו בארתי בפנים שהכונה על הצאן שהיו אלהיהם של המצרים והקב"ה עשה בהם שפטים ר"ל אלהיהם שבמה ששחטו הצאן לפסח נגופו המצרים . והנה מידי דברי בזה אזכיר מה שיש במדרש פ' בא בפסוק משכו וקחו לכם צאן וז"ל הד"ד יבושו כל עובדי פסל אמר משה להקב"ה האיך אני יכול לעשות דבר זה אי אתה יודע שהצאן אלהי של מצרים הוא . א"ל הקב"ה חייך אין ישראל יוצאים מכאן לעולם עד שישחטו אלהי של מצרים לעיניהם שאודיע להם שאין אלהי הנוים כלום הוי יבושו כל עובדי פסל עכ"ל וכבר תמהו בזה המפ' איך ס"ד שמשה יאמר לו ית' שאין בידו לעשות כן הכי קצרה יתי' לעשות להם נימים כמו שעשה להם עד הנה . ונראה ליישב דהנה ידוע דנעבד אסור לגבוה ואם כן קשה איך הותר להקריב הפסח במצרים מן הצאן הרי הוי נעבד . אך י"ל דעשה דוחה ל"ת ולכך העשה דפסח דוחה ל"ת דאסור להקריב נעבד ואף דבמקדש אין עשה דוחה ל"ת י"ל במצרים עדיין הוי כחוץ ולא במקדש ועשה דוחה ל"ת ואף דעשה דלפני הדבור אינו דוחה היינו רק לאחר הדבור אבל קודם הדבור עשה דוחה ל"ת . אך הרי קיי"ל באפשר לקיים שתיהן אינו דוחה ואם כן ה"נ סבר משה רבינו דטעם הפסח הוי רק למצות קרבן בלבד וליקח אגודת אזוב והדם על המשקוף אם כן בזה אפשר להיות הפסח מן הבקר ושאר בהמות ואם כן הוי אפשר לקיים שניהם וזה הוי שאלת משה רבינו שהוא לא כוון שמפני היראה אי אפשר לעשות רק ששאל איך אני יכול לעשותו והרי הצאן אלהי של מצרים והוי נעבד ואסור לגבוה ואין לומר דעשה דוחה ל"ת דהרי אפשר בבקר לכך אמר לו הקב"ה חייך אין ישראל יוצאים עד שישחטו אלהי מצרים להודיע להם שאין אלהי הנוים כלום . ואם כן לפי"ז הוי הכרח דוקא בצאן ולא בבהמה אחרת ואם כן הוי שוב אי אפשר לקיים שתיהן לכך הותר נעבד מכח עשה דוחה ל"ת וא"ש כן הוי נראה לומר דרך חידוד . אך לפי דרך אמת יש לומר כך דהנה יש במכילתא פרשת בא בפסוק והיה לכם למשמרת (רמז קצ"ה) היה ר' מתיא בן חרש אומר ואעבור עליך וכו' עד הסוף שאין מבקשים שכר אלא על המעשה ולפי"ז מוכח שרצה הקב"ה שיקבלו שכר על כך שבשכרם יזכו לגאולה . והנה הרי"ף כתב בעין יעקב לפרש מאמר חז"ל בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו ולולי שהקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר צופה רשע לצדיק וכו' ה' לא יעזבנו בידו ומפרש הרי"ף דלכך סיים הכתוב ולא ירשיענו בהשפטו דהיינו אף דהקב"ה עוזרו ולולי הוא אי אפשר לו לא נטעת דאם כן אין שכר לאדם כיון דאין המעשה שלו לכך אמר דאף שה' לא יעזבנו בידו ואעפ"כ לא ירשיענו בהשפטו יעי"ש ואם כן מוכח דהיכי דיש עזר אלהי אין מגיע שכר מן הדין רק מצד החסד. והנה במצרים רצה הקב"ה שיקבלו שכר מן הדין לא מצד החסד כי מצד החסד יהיה קטרוג גדול למעלה שהרי בלא"ה הוי שם קטרוג ויהיה עוד קטרוג נוסף ולכך רצה הקב"ה למעט הקטרוג כמה דאפשר . ורצה שיגיע להם שכר מן הדין ובזה א"ש מ"ש משה לישראל משכו וקחו לכם צאן וכו' ושחטו הפסח ולא זכר בכל שזה הוי מצות השם והי"ל לומר זה הדבר אשר צוה ה' כמו בכל המקומות . אך לפמ"ש א"ש מאוד דכאן בכונה עשה כן דידוע מ"ש הפס"ד דבאינו מצווה מגיע שכר מן הדין אבל במצווה אין מגיע שכר רק מצד החסד . ולכך אמר הקב"ה למשה רבינו שלא יאמר כן בשמו ית' דא"כ ידעו ישראל שהם מצווין על כך ולא יגיע להם שכר מן הדין לכך נתן עצה למשה שיאמר כן מדעתיה דנפשיה משכו וקחו לכם צאן כאלו משה האומר כן בלי גזרת השם ויקיימו בתורת אינו מצווה ויקבלו שכר מן הדין . וא"כ בהיות כן א"ש מדרש הנ"ל ששאל משה רבינו דבשלמא אם היה בידם לקיים מצוה זו בלי עזר אלהי היה פועל במצוה זו שיטלו שכר מן הדין . אך כיון דבאמת הצאן אלהי של מצרים הוא ואי אפשר לעשותו רק בעזר אלהי א"כ סוף סוף אין להם שכר מן הדין רק מצד החסד ומה מרויח בזה מה שיאמר להם מדעתי' דנפשיה . ולכך אמר הקב"ה דאין כוונתו בשחיטת הפסח לשם מצות לקבל שכר רק כוונתו להודיע להם שאין אלהי הנוים כלום וז"ש חייך אין ישראל יוצאים מכאן עד שישחטו אלהי מצרים לעיניהם להודיעם שאין אלהי הנוים כלום וא"כ כיון דכוונתו רק לכך מה בכך שהוי בעזר השם ובזה יובן מה שציין המדרש זה דווקא על פסוק משכו וקחו ולא בפ' החודש הזה לכם . אך הנה קיי"ל דבושת לא הוי רק במכוין לבייש אבל אם אינו מכוין לבייש לא נחשב בושת ולכך ה"נ בפ' החודש הזה לכם אז הוי אפשר לומר שאין כוונתו ית'

ית׳ לבייש לחראות להמצרים שאין אלהיהם כלום רק כוונתו ליתן המצוה לישראל לקבל שכר ואף שלא היה בידם לעשות כן רק בעזר אלהי ואין מניע שכר מן הדין מה בכך עכ״ם מניע מן החסד והרי בכל מצוה אין מניע שכר מן הדין רק בחסד כיון שלא נעשה רק בעזר השם אבל כאן דאמר משכו וקחו לכם ולא אמר זה הדבר אשר צוה ה׳ מוכח דהעלים מהם כי דבר השם הוא והיינו כדי שיקיימוהו בתורת איגר מצווה ועושה א״כ מוכח שרצה שיקבלו שכר מן הדין ולא בחסד . וא״כ בזה קשה שפיר הרי אכתי אין מניע להם שכר מן הדין כיון דלא נעשה רק בעזר השם מפני הסכנה ובע״כ כמו שהשיב הקב״ה דאין כוונתו לשם שכר רק להודיע שאין אלהי הגוים כלום וא״כ בזה הוי כוונתו לבייש לכך אמר הד״ד יבושו כל עובדי פסל . ובזה מדויק מ״ש כדי שאודיע להם שאין אלהי הגוים כלום דהיינו דלכאורה לפ״ז תקשה א״כ שוב למה לא נאמר זה במצות השם שהוא צוה על כך . אך לפמ״ש א״ש דהנה נחזי אנן אם ילחמו זע״ז שני בני אדם ואחד יפילו להשני אם הנובר הוא גבור עדיין ליכא הוכחה שהנופל הוא אין בו ממש דאולי עדיין הוא גבור רק שהשני הוא גבור ממנו . אבל אם תמפ לו הרא חלש מאוד מוכח שהנופל אין בו ממש מרחלש הפילו. ולכך אם היו יודעים שהקב״ה גיזר לשחטו א״כ הקב״ה המפילם מזה ליכא הוכחה רק שהקב״ה כביכול גביר מאלהי העכו״ם אבל אין ראיה שאין אלהי העכו״ם כלום . אך אם העלים מהם שהקב״ה הגוזר כן ויסברו המצריים שישראל מעצמן הם השוחטין אותם ואם החלושים מפילים אותם מוכח שאין אלהי הגוים כלום מרחלוש מפילו ולכך אמר להודיעם שאין אלהי הגוים כלום . ולכך נאמר כן משכו וקחו מרעתיכם ולא ידעו כי מהשם היא וידעו שאין אלהי הגוים כלום ואף חלוש מפילם : והנה בזה נבין מ״ש ביחזקאל רבבה כצמח השדה נתתיך וכו׳ ואת ערום ועריה ואעבור עליך והנה את מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי . ויש לדייק למה נקט רק הדמים ולא גוף המצות פסח ומילה . וכן במדרש שיר השירים בפס״ק לבבתני אחותי כלה לבבתני באחד מעיניך בדם פסח ודם מילה וקשה נמי למה נקט הדמים ולא גוף המילה והפסח וגם ביחזקאל יש לדייק מ״ש ואת ערום ועריה כמ״ל כפל הלשון בזה . אך נראה די״ל כיון שמשה רבינו נולד מהול כמ״ש חז״ל בפסוק ותרא אותו כי טוב הוא . והנה כיון דהסמ״ך רבוא שיצאו עם משה כולם היו בר מזלו וכמ״ש הז״ל בפסוק שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו דכולכם לא נצלתם אלא בשבילי אם כן מוכח דהוי כולם בר מזליה . ולכך י״ל דכולם נולדו מהולים רק כיון דקיי״ל מי שנולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית ולכך הוי במצרים עיקר מילתם הטפת דם ולכך נקרא כל המצות ע״ש הדם . ובפסח י״ל כיון דגוף השחיטה שלא הוי בידם לעשות כן מכח הסכנה ולא עשו כן רק בכח אלהי אם כן אין מניע להם שכר מן הדין רק בחסד והקב״ה רצה שיגיע להם שכר מן הדין ולכך עשה המצוה רק מן הדם במה שנתנו דם על המשקוף כי בזה לא הוי עוד סכנה כי רק על השחיטה הוי בסכנה אבל כיון שכבר שחטוהו על הדם לא הוי בסכנה עוד לכך בזה לא היו צריכין עוד לעזר אלהי לכך בזה מניע להם שכר מן הדין וז״ש הכתוב והיה הדם לכם לאות כלומר גוף השחיטה אינו שלכם רק שלו אך הדם יהיה לכם לאות כי זה משלכם ולכך קרא המדרש הכל המצוה דם פסח ודם מילה כי עיקרם הדם ולא גוף המעשה וז״ש ביחזקאל דהנה מי שאינו מלובש הוא נקרא עירום אבל יתכן אף שהוא עירום מ״מ יש לו ממון שיוכל להלביש את עצמו אך אם הוא עני שאין לו כח להלביש עצמו גם כן זה נקרא ערום ועריה בכפל. ולכך אמר כן בישראל הנה אם הוי ישראל בלא מצות אך עכ״ם הוי בידם לקיים גוף מצות הפסח וגוף מצות מילה הוי נקראי רק פעם אחת ערומים כי עכ״פ בידם להלביש עצמם במה אך כיון שלא היו בידם לקיים מצות מילה כיון שכבר היו נמולים וגם מצות הפסח אין בידם לקיים שהיו בסכנה ואי אפשר להם לעשותו רק בעזר אלקי א״כ אין המעשה שלהם וז״ש ואת ערום ועריה דאת ערום בלי מלבוש וגם ועריה שאין לך אפילו במה להלביש עצמך ואעבור עליך והנה את מתבוססת בדמיך ועכ״פ בגוף הדמים אתה יכול לעסוק דזה הוי משלך ולכך ואומר לך בדמיך חיי תחי׳ בדמיך כי אם גוף המעשים לא הוי שלך מ״כ בדמיך היי בשכר עסק הדמים תחיה ותקבל שכר מדינא עביר כך וא״ש ונכון בעזה״י. והנה במ״ש א״ש מאוד מ״ש במכילתא הובא בילקוט בא רמז רי״ש והיה הדם לכם לאות ולא לי לאות לכם לאית ולא לאחרים לאות והיא תמיה מה בעי בזה. אך לפי הנ״ל א״ש מאוד דהנה גוף שחיטת הפסח היי לו ית׳ לאית רב כחו שמנעו את המצריים מלעשות להם דבר וכמו שנקרא שבת הגדול מה״ט על גודל הנס ולכך הוי לו ית׳ לאות על רב כחו . ולאומ״ה הוי לאות שאין אלהי הגוים כלום אבל בדם הפסח לא הוי אות לו ית׳ ולא לאומ״ה רק לישראל על דקדוקם במצ״ה ולכך אמר והיה הדם לכם לאות ולא לי לאית ולא לאחרים לאות ולא כשחיטת הפסח דהוי לו לאית ולאחרים לאות. והנה אם לא נימא כמ״ש לעיל שכל יוצאי מצ״ים נולדו נמולים רק משה רבינו לבדו א״ש יותר מ״ש במדרש שיר השירים לבבתיני לב אחד הי׳ לכם במצרים ונתתם לי ב׳ לבבות לבבתני באחד מעיניך בדם פסח ודם מילה באחד ענק מצורוניך זה משה המיוחד והנביר שבשבטיך והיא תמוה, ולפמ״ש א״ש דהנה במילה ופסח הוי שני מצות אחד גוף שחיטת הפסח והשני נתינת הדם על המשקוף וכו׳ ובמילה היי גוף המילה ענין בפ״ע ויציאת הדם ענין בפ״ע דהרי אף בנולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית א״כ מוכח דהדם ענין בפ״ע ולכך נחשבו כ״א מפסח ומילה לשתי מצות. ולכך אמר דבאמת לב אחד הוי לכם במצרים דהמצוה הוי לבו של אדם כמ״ש ציר לבבי וחלקי ולכך אמר דבאמת לב אחד הוי לכם רק אחד הוי שלכם הדם הפסח אבל גוף שחיטת הפסח היי שלי ולא שלכם וכן במילה רק אחת הוי שלכם ואעפ״כ ונתתם לי שני לבבות מעלה אני עליכם כאלו שניהם הוי משלכם והיינו דלפי האמת לבבתני רק באחד מעיניך בדם פסח ודם מילה ולא בגוף שחיטת הפסח והמילה. ולא תקשה לך דתינח פסח שפיר הוי שחיטת הפסח שלי ולא שלכם כיון דהוצרך לנס והוי סכנה בדבר אבל במילה הרי לא הוי סכנה שכילן מלו עצמן ממש ולמה נחשב להם רק לב אחד . אך הכונה דבאמת מעשיהם לא הוי חביב לפניו ית׳ ומה שהוי חביב לפניו הוי רק מילת משה ובזכותו נגאלו וכמ״ש במדרש בפסוק שני שדיך רק אגב מעשה משה היה מעשה כולם חביב לפניו אבל העיקר היי משה ובפרט לפמ״ש במדרש בא פ׳ זאת חוקת הפסח שישראל לא רצו למול רק משה לבדו עשה פסח והוציא הקב״ה ריח מג״ע והריחו ריחו ומתוך כך מלו כולם וא״כ מילת כולם לא נחשב לפניו שהיו כמוכרחין לכך ע״י משה רק מילת משה היה חביב לפניו ית׳ שלולי שהיא מל א״ע ולא הוי עושה גם הוא פסח אז לא היו מלין כולם ורק ע״י משה שמל עצמו ועשה פסח מלו כולם א״כ מילת כולם היו תלוי במילת משה ומשה רבינו הי׳ נולד מהול כמ״ש לעיל. א״כ גוף המילה שלו ית׳ ואין כמשה רק

תוספת דם ברית ולכך אמר לבבתני באחד מעינך בדם פסח ודם מילה ומה שאינו זוכר גוף המילת היינו מכח באחד ענק מצורוניך זה משה המיוחד שבשבטיך שעיקרו תלוי בו יבו הוי רק חדם לבד ולכך אף שרק לב אחד היי לכם מעלה אני עליכם כאלו נתתם לי ב' לבבות ואני מחשב לכם גם גוף שחיטת הפסח וחמילה למצית וא"ש ונכון בעזה"י :

ומה יומתק לדברינו הנ"ל מ"ש במדרש שיר השירים בפסוק דודי לי ואני לו וז"ל הוא לי לאלהים ואני לו לאומה וכו' הוא לי במקניאין ואני לו במכעיסין הוא לי במקניאן שהכה בכורי מצרים שנאמר ועברתי בארץ מצרים ואני לו במכעיסין שזבחתי לאלהי מצרים ובכן זבכל אלהי מצרים אעשה שפטים ואני זבחתים לו שנא' הן נזבח את תועבת מצרים וכן ויקחו להם איש שה לבית אבות עכ"ל . ועיין במ"כ מ"ש פירושו עכ"פ מבואר הא שזה הוי מדה כנגד מדה כשם שהוא ית' לנו במקניאין כן אנחנו לו במכעיסין וא"כ כמו שהוא ית' לנו במקניאין מדעתיה דנפשיה באין מכריחו ח"ו כן צריכין אנחנו להיות במקניאין לו מדעתינו ואם היו יודעים שישראל שהם מצוון מהשם ויהיו מוכרחין על כך לא הוי דומיא לו ית'. ולכך הוכרח משה רבינו לומר כן לישראל כאלו מדעתיה דנפשיה אומר כן ואז הוי דומיא ממש כשם שהוא ית' לנו כן אנחנו לו וז"ש המשורר כאן דודי לי ואני לו דהיינו כשם שהוא לי במקניאין כך אני לו במכעיסין ושלא תקשה הרי אינו דומה שהוא לי במקניאין בלי מכריח וכאן אנחנו מוכיחין מגזרתו לכך אמר הרועה בשושנים הרועה ע"י שושנים כמשה ואהרן והוי עליית' על ידיהם וא"כ סברו הם שמדעתן עשו כן והוי דומיא ממש. וז"ש הקב"ה למשה רבינו חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו אלהי מצרים לעיניהם שאודיעם שאין אלהי המצריים כלום. ולכאורה מה ענין זה לזה ולמה תלה יציאתם בכך. אך לפמ"ש א"ש כיון דזה ידוע שאם לא היה הקב"ה הורג מעצמו בכורי מצרים לא היה אפשר לצאת משם וכמ"ש המגיד אני ולא מלאך וכו' וא"כ אם לא יהרוג הקב"ה בעצמו הבכורים לא היו יוצאין וכיון שמפירש במדרש הנ"ל שזה הוי זה כנגד זה הוא לי במקניאין ואני לו במכעיסין ממילא אם לא היינו לו במכעיסין לא יהיה הוא לנו במקניאין ולכך אמר הקב"ה שפיר חייך שאם אין ישראל שוחטין פסחיהן להודיע שאין אלהי הגוים כלום אין ישראל יוצאין לעולם דאם לא יהיו הם במכעיסין לא אהיה להם במקניאין. ולכך א"ש שמשה רבינו הוי קשה לו למה לא נאמר שיאמר לישראל בשם השם רק כאלו מדעתיה אומר כן וסבר שהוא כדי שיגיע להם שכר מן הדין כנ"ל ולכך שאל איך אני יכול לעשותו וצריך לס"ד א"כ אין מגיע לנו שכר מן הדין וסוף מה יהיו שיסברו שמדעתם עושין כן. ולכך אמר לו הקב"ה שטעם אחר יש בזה דחייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו אלהי מצרים והיינו דאם לא יהיו הם לי במכעיסין לא אהיה להם במקניאין א"כ מה"ט נופי מוכרח הדבר להיות בשוה כשם שאני אהיה להם במקניאין בלי מכריח כן יהיו הם במכעיסין בלי מכריח. ולכך אני מצווה אתכם שלא ידעו שבגזירתי היי כן רק יסברו שמדעתכם היא. ובזה י"ל עוד מ"ש בילקוט בפסוק וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה כן עשו וז"ל מניין דאף משה ואהרן כן עשו ת"ל כן עשו והוא תמוה מה"ת הוי ס"ד שמשה ואהרן לא יעשו כן . אך לפמ"ש א"ש כיון שהקב"ה הקפיד שלא ידעו ישראל כי דבר ה' הוא וא"כ הוי ס"ד תינח ישראל שלא שמעו ממנו ית' כן קיימו מדעתיה דנפשייהו. אבל משה ואהרן ששמעו מפיו ית' א"כ הם היו מצווין מפיו ית' על כך לכך אמר שלא כן הוא כיון שהקב"ה הקפיד שלא יקיימו (הוי) בתורת מצווה ועושה לכך גם על משה ואהרן לא נזר כלל שיעשו רק כפי רצונם כן יעשו. וז"ש וילכו ויעשו בני ישראל כאשר ציוה ה' את משה שלא ידעו שדבר ה' הוא רק יעשוהו מדעתם כן עשו באופן זה ולא תאמר שעכ"פ משה ואהרן עשאוהו בתורת מציוה ועושה לכך אמר מניין שאף משה ואהרן כן עשו רק בתורת אינו מצווה ועושה ת"ל כן עשו כי גם הם קיימוהו כן וא"ש : והנה ע"פ הנ"ל נראה לפרש מ"ש בפ' בא החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה דברו אל כל עדת ב"י וכו' . ואם הוי מצוה זו לכל ישראל הו"ל לומר תחלה דברו אל כל עדת ב"י החודש הזה לכם ר"ח אלא ודאי דלמשה ואהרן לבדם נאמר כן. וכבר מלתי אמורה בזה וכעת י"ל כך דהנה אמר הקב"ה אם היה אפשר לומר לישראל מצוה זו בשמי או הוי החודש שלי ועל ידי הוי תלוי הגאולה . אך כיון שבשמי אי אפשר לומר כן כי בענין שיקיימוהו בתורת אינו מצווה ועושה וישראל מעצמן לא ידעו לעשות כן מעצמן ואי אפשר רק באמצעות משה ואהרן שהקב"ה יאמר להם והם יאמרו לישראל מדעתם ויסברו ישראל שהם אינן מצווין על כך מפי השם וא"כ כל הגאולה תלוי במשה ואהרן ולכך אמר עד הנה הוי המלכות וממשלה שלי אבל עתה החודש הזה לכם ר"ח ואני מוסר לכם המלכות שלי כי בכם תלוי הכל להרע או להיטב והיינו שדברו אל כל עדת ב"י מדעתיכם ויקחו להם. ובזה יובן המדרש זש"ה בי מלכים ימליכו וע"פ המדרש מגלת אסתר בפסוק על כסא מלכותו לתקן את אומר כי לה' המלוכה וכאן את אומר על כסא מלכותו אלא לשעבר היי המלוכה בישראל ייע"ש ותבן דברינו : והנה ע"פ דברינו הנ"ל יומתק יותר מה שציין המדרש של זש"ה יבושו כל עובדי פסל על פסוק משכו וקחו לכם ולא בפ' החודש הזה לכם דבפ' החודש הזה לכם לא מוכח שידברו מדעתם רק בצווי השם ולא היה מוכח שאינם כלום רק שהקב"ה נכור מהם ולא היה להם בושה כל כך. אבל בפ' משכו כיון שלא אמר להם בצווי השם מוכח שכוונתו ית' כאלו ישראל עצמן מפילין איתם וידעו שאין אלהיהם כלום כי חלש מפילם ולכך יבושו כל עובדי פסל וא"ש. ועיין מ"ש בחבורי שנת תקצ"נ בדרוש דרך אחר על המדרש לבבתיני הנ"ל ייע"ש :

בפסקא כמה מעלות טובות וכו' . הנה עלה בדעתי דהני מעלות עם ובנה לנו את בית הבחירה הוי ט"ו מעלות והוי כנגד ט"ו מעלות שבשיר המעלות אלא שאח"כ מצאתי כן בספר אשל ברמה לכך קצרתי בזה :

בפסקא אלו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם דיינו וגו' יש לדייק דהרי ביזת מצרים הוי קטן מאד מביזת הים שנחשב רק כנקודת הכסף לגבי תורי זהב. וא"כ למה זכר בזה נטילת ממונם במצרים אחר הריגת הבכורים ולא זכר הנס היותר גדול. מה שנתן לנו ממונם אחר ק"ס והנה לכאורה היה אפשר לומר בטעם הענין עפמ"ש בחידושי מכבר על הכתוב וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל דהכונה דודאי ביזת מצרים הנמשל לכסף דהיי מצדי ית' והוא הנותן לנו וציה על כך זה ודאי לא היזק כי מאתו ית' לא תצא הרעות רק הזהב שנטלו בים שזה לא הוי על פי צווי שלו ית' וזה הוזק להם ועשו לבעל ייע"ש ולכך שפיר על הביזת מצרים שהוי לנו טובה שייך ליתן הודאה אבל ביזת הים דנמשך לנו רעה מזה לא שייך ליתן הודאה על כך גם י"ל עפמ"ש בחדושי תורה והזכרתיה בדרוש לפרשת החודש (שנת תקצ"ה) דענין השאלה הוי לאות ולתועלת לכל הנסים שיזכו ישראל בהיותם בגלות ייע"ש וא"כ א"ש דודאי לא שייך ליתן שבח והודאה לו ית' רק בדבר דיש בו הנאה גם לנו וכמ"ש

עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. טוֹבָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ. שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם. וְעָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים. וְעָשָׂה בֵאלֹהֵיהֶם. וְהָרַג בְּכוֹרֵיהֶם. וְנָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם. וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם: וְהֶעֱבִירָנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה. וְשִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ. וְסִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת. וְקֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה. לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ: עד כאן אומרים בשבת הגדול:

בלשון קריעה. מפני שנפרדים ממנה פלוגים וכן נעשה בבקיעת הים קרעים רבים. כמ"ש לגזרים לכל שבט מסלול ודרך: בחרבה. שנעשה קרקע הים גריד ויבשה קשה. שלא יטבעו בבוץ רגליהם. אבל שקע צרינו בטיט היון. למצרים שאמר אח. חומר מים רבים. ורחיבו באויבינו הנשארים ממכות מצרים. כפרעה וחילו שהיו מתוקנים לגדולה מהם. ספק צרכינו רגליהם לא בלקו ונעליהם לא בלו. ולבושם גדל עמהם כחומט הזה. הלבישן הרחילן וסכן ועדנם בתפנוקים. כמ"ש בס' יחזקאל. ונשאם על כנפי נשרים. הוליכן בעמוד אש וענן. ונתן להם הבאר. כל זה נכלל בספוק צרכיהם. מלבד מה שתגרי גוים היו מביאין להן למדבר ליה. באשר ראו ה' אתם: האכילנו המן. שנבלע באברים. והיו טועמים בו כל מיני טעמים שבעולם. לילדים ולזקנים. לכ"א כפי הראוי לטבעו: ונתן לנו השבת. שהוא מעין עה"ב. ואות גדולה וכבוד בינינו לבינו ית'. להוציא נכרי ששובת שחייב מיתה: קרבנו לפני הר סיני. לראות את מלכנו. ונפסקה זוהמתן: ונתן לנו את התורה. שהיא חיינו ואורך ימינו. ואת ארבות תורה שבע"פ. שהיא חיי עולם הנטועה בתוכנו. כמ"ש בפי' הברכה: לארץ ישראל. ארץ חמדה. צבי לכל הארצות: ובנה לנו את בית הבחירה. אע"פ שכבר עשה לנו משכן. והיה בו כדי לכפר עונות. שלא לן אדם ועון בידו כל זמן שהיה קיים הגדיל לעשות עמנו. בבנין בית עולמים. שאם תתמלא סאה מעון פשע והעלה. ישפוך חמתו על עצים ואבנים כדי לכפר על כל עונותינו הרבים והעצומים. שאל"כ לא היה לנו תקנה. כי במעשה משכן לא שלטה יד אדם ולזה יפה אחר שהוא לכפר על כל עונותינו. וכזה תם עונך בת ציון:

יד"עות שלמה

בגוף יצ"מ שבכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאלו הוא יצא ממצרים וכו' וכן אמר ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו הרי אנו ובנינו וכו' והנה ממנו תקיש על יתר הנפלאות והנסים שנזכר בספור יצ"מ הכל הוי תועלת לדורי דורות לכך חייבין אנחנו להזכירו אך מה דהוי טובה רק ליוצאי מצרים ולא לדורות זה אין לנו להזכירו ולכך נטילת ממונם במצרים דהוי מפתח לכל הניסים אשר יזכו ישראל בגלות והוי טובה גם לנו לכך חייבין אנו לזכרו אבל נטילת ביזת הים הוי רק לטיבת היוצאים ולא נמשך לנו טובה מזה לכך אין לנו להזכירו. אך מה שהיה נראה לי מחדש בטעם ענין השאלה מה שנצטוו ליטול דוקא דרך שאלה ובזה יובן גם קושייתינו פה נראה כך דהנה הבכורים מתו על ידי ישראל והנה ידוע דבן יורש את אביו וכשמתו הבכורים ממילא חלקם שהיו ראוין לירש מאביהם נשאר לאחרים וירשו אחיו או שאר משפחתו את חלקם של הבכורים והנה לא הוי ניחא לו ית' שירויחו שאר המצריים ע"י המכה ולמה יהיה חוטא נשכר. וכעין דמצינו בארבה שמלחוהו ופרחו להם אח"כ כדי שלא ירויחו מן המכה כן ה"נ במכת בכורות היו מרויחין שאר יורשיהם שהיו יורשים את ממונם לכך כדי שלא ירויחו הם ראה הקב"ה שזה החלק שהי' ראוי לבכורים ומתו יטלוהו ישראל חלקם ולא יומשך ריוח מזה לשאר המצריים ולכך לא היה אפשר ליטול רק דרך שאלה כי אם בוז יבוזו איך ידעו ישראל כמה מגיע לחלק הבכורים או כמה הי' ראוי להם ואפשר שיטלו שלא כדת ולכך נתן להם עצת ליטול דרך שאלה ולענין השאלה הי' צריך שיתן הקב"ה חינם בעיני המצריים כמ"ש מקרא מלא וד' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום. וכיון שהוצרך לסיוע שלו ית' ליתן חן שלהם בעיני המצריים ממילא הוי תלוי הדבר בו ית' והוא יודע הכל לכך כפי ערך החלק שהיו ראוי לבכורים נתן בלב המצריים להשאילם כדי שלא ירויחו שאר המצריים מן המכה אך מה שלא היה ראוי לבא לחלק הבכורים שמתו זה לא רצה המצריים להשאילם ונעשה הכל כדת אבל אם היה כוזן ביזה היו נוטלין בלי שיעור כלל וז"ש אלו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם היינו ממונם של הבכורים מה שהיה ראוי להם זה נטלו ישראל דהנה הסד"ר והגזה"ק פירשו המדרש מ"ש ראה ראיתי את עני עמי דאמר הקב"ה אתה רואה ראי אחת ואני רואה ב' ראיות פירשו הכונה דקמ"ל דהנה לטיבת הולך הקב"ה בתר עתיד ולא לרעה ולכך קמ"ל אף דהוי ממ"נ דלא נאלם רק עבור שיקבלו התורה א"כ הוי ממ"נ אם ילך בתר עתיד הרי יעשו העגל ואם בתר השתא הרי אין להם זכות אעפ"כ הלך עמהם לטובה בתר עתיד ולא לרעה ייע"ש וכן אמר כאן דהנה הבכורים היה בהם כמה שלא היה להם עתה ממון שלהם רק שצפה הקב"ה מה שעתידין לירש אח"כ מאביהם וא"כ מה שנתן להם ממונם הוי בשביל שהלך הקב"ה עמהם בהר עתיד מה שעתידין לירש וא"כ הוי קשה ממ"נ אם נלך בתר השתא אין לבכורים כלום ואם בתר עתיד הרי עתידין לעשות העגל אעפ"כ נתן להם ממונם והלך עמהם לטובה בהר עתיד ולא לרעה ולכך שפיר אמר לחידוש שהרג בכוריהם ונתן לנו ממונם אבל בביזת הים שלא הוי חידוש זה וזה הגיע לנו מדינא בשכר השעבוד ולא בתר עתיד וכדומה ולכך אין לנו להכניס זה בהסיפור כי אינו חידוש והבן זה כי קצרתי ודוק:

בפסקא עאכ"ו טובה כפולה ומכופלת וכו' אלו הוציאנו וכו' ולא קרע לנו את הים דיינו עיין ביאורי בעז"ה בחבורי לתורה פ' בשלח בפסוק הרם את מטך וגו' ובקעהו שם ביארנו מאמר קרע לנו את הים ובפסוק ה' ימלוך לעולם ועד כי בא סוס פרעה ביארנו מאמר ושקע צרינו בתוכו ייע"ש:

בפסקא עאכ"ו טובה כפולה וכו' עד לכפר על כל עונותינו. נראה הכונה עפימ"ש בדרושים כמה פעמים שרבוי הנסים שעש' הקב"ה יותר מן הצורך זה עצמו מגין עלינו לכפרה דקשה לאבד הוצאות שלו ייע"ש וז"ש כאן לנו לתנחומין שלא יעזוב אותנו הקב"ה דהרי באמת אלו עשה אחת מהנה הטובות נמי דיינו וא"כ למה עשה לנו הרבה בע"כ הוי הכונה לכפר על כל עונותינו דרבוי הטובה זה עצמו מכפר על כל עונותינו דקשה לאבד הוצאות שלו וא"ש בעזה"י:

בפסקא ר"ג היה אומר כל שלא אמר ג' דברים וכו'. מה שהקדימה התורה מצה למרור היינו עפ"י מה שכתוב בסדר היום על ההגדה שעיקר השעבוד התחיל אחר שנולד הגואל כי כן דרך הקב"ה להקדים הרפואה למכה ולפ"ז א"ש שמצה מורה שהגאול' התחילה קודם השעבוד דהיינו שנולד קודם הגואל ואח"כ היה השעבוד וזה מורה המרור ואח"כ היה הפסח שהוא גמר הגאולה:

לא יצא. עלת"ש ומהדורא : פסח. גי' יסו"ד ביר"ה (גם ב"פ אהיה והויה אי) ונוטריקון פה (הוא הפה שכטל. ע' קנין סיחה) סח. לכן מלוה לספר ביציאת מצרים : **מצה זו.** שדעתה קל"ה. כנזכר לעיל : שלא הספיק. ע"ל ובלא"ש :

רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר. כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח. לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְאֵלּוּ הֵן. פֶּסַח. מַצָּה וּמָרוֹר:

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיהוה. אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם. וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

אוחז בידו המצה ומראה אותה למסובין

מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים. עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אבותינו

יריעות שלמה

בפסקא פסח שהיו אבותינו אוכלין על שום מה. עיין מ"ש בחיבורי על נכון בעזה"י בדרוש לפסח שנת ת"ר ייע"ש :

בפסקא פסח שהיו אבותינו אוכלין וכו' ויקדו וישתחוו. מה דסיים זה עיין בחבורי לתורה שנת תר"י מ"ש בעזה"י גם בתשובת הרשע לי ולא לו עיין בפ' שמות שנת תנ"ל מ"ש בזה בעזה"י :

בפסקא מצה זו שאנו אוכלין וכו'. עיימ"ש בזה בעז"ה בחבורי לתורה פ' ויקרא בשנת תר"א בפסוק כל מנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ ייע"ש :

בפסקא מצה זו שאנו אוכלין וכו' מרור זה שאנו אוכלין וכו'. הנה להבין זה וגם מי ביקש ממנו ליתן טעם למצות ובשלמא פסח כיון דאין לנו פסח צריך לאמרו בפה כדי לקיים ונשלמה פרים שפתינו אך המצה ומרור דאנחנו מקיימין בפועל למה לנו לומר הטעם וגם מה שהקשו המפרשים הרי במצרים נצטוו על המצות ט"ם שיצאו בחפזון. אך נראה דהנה בפרק ע"פ דף ק"כ אמרינן שם דרבא אמר מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן וראב"י אומר שניהם דרבנן דבזמן דאיכא פסח איכא מצה ומרור בזמן דליכא מצה ומרור ליכא פסח. ולכאורה הוא מחוסר טעם דאטו מי שאין בידו לקיים ב' מצות אף חדא לא לעביד. אך נראה הכוונה דיש מצות גדולות דאין האדם ראוי להם כלל רק בזכות איז' זכות אחר כדמיכח ממ"ש חז"ל דבשביל דאברהם אמר אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לחוט של תכלת בשבר שאמר ואנכי עפר ואפר זכו בניו לאפר פרה ולאפר סוטה. ולכאורה במה זכו לשאר המצות ובע"כ דיש מצות גדולות אשר לא היה ראוי כלל לאדם רק בזכות אברהם כן ה"נ מצה ומרור הוי כ"כ דברים גדולים אשר לא היה ראוי כלל לאדם רק בזכות הקרבת הפסח שמכפר כידוע ולכך הקדים הקב"ה עשיית הפסח והקרבתו קודם זמן אכילת מצה ומרור דהוי בלילה כדי שהפסח יכפר תחלה ואח"כ ראוים למצה ומרור ולכך בזמן דליכא פסח ליכא מצה ומרור. ואף דאחז"ל ביבמות פרק הערל דערל ובן נכר בו אינו אוכל אבל אוכל במצה ומרור מזה לא קשיא חדא די"ל דהיי רק רשות אבל לא נחשב לו למצות אז אף אם הוי לו למצוה י"ל כיון דעכ"פ כל ישראל עושין הפסח וראיים למצוה זו אנכן גם הוא ראוי והם מזכין אותו. אך אם כל ישראל אין ראוים לפסח אין ראוים למצה ומרור לכך הוי רק דרבנן. והנה המגיד יסבור כן דשניהם דרבנן והוי שאלתו כך דודאי מצה ומרור יש להם טעם הנגלוי לו ית' רק שאלתו הוי על בזמן הזה דליכא פסח והוי מצה ומרור רק דרבנן ועל זה שאל איך היו רבנן רשאי' לתקן בו הרי אין כח ביד חז"ל להתיר איסיר בקום ועש' ואינו דומה לשאר מצות דרבנן דלא נאסר בהם איסור מן התורה לעשותן. אבל במצה ומרור כיון דנגלתה התור' דבזמן דליכא פסח ליכא מצה ומרור וא"כ הוי לאו הבא מכלל עשה והוי איסור לעשותו מצוה ואיך עשוהו רבנן למצוה וז"ש מצה זו שאנו אוכלין בזמן הגלות ע"ש מה עבור איזה דבר ראו חז"ל להתיר איסור תורה בקום ועשה אך הנה התוס' כתבו ביבמות דף קי"ד דהיכי דהוי צורך שעה ומגדר מלתא יכולין לעבור על ד"ת אפילו בקום ועשה יע"ש א"כ ה"נ כיון דכתיב זכרתי לך חסד נעוריך וכו' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה וגם הפייטן אמר בפיוט שבת הגדול אמנה גדולה היתה בעם לבלי לומר באותו פעם מה נטעם. והתורה מספרת וגם צידה לא עשו להם א"כ אמונה זו צריך להראות לנו לחזק האמונה בלבנו וא"כ הוי צורך שעה ומגדר מלתא וז"ש על שום שלא הספיק וכו' וגם צידה לא עשו להם וגם מרור זה שאנו אוכלין על שום מה תקנו כן הוא נמי מדרך ההולה שנחלה חולי גדול הוא מתיירא מאד אבל אם נחלה פ"א חולי זה ונתרפא אז הוא מתחזק בזה וכן ה"נ יש לנו צרות מאוד בשעבוד הגלות. אבל ס"ל כיון דמזכירין דבמצרים נמי הוי כן ועזר לנו הקב"ה בזה אנו מתחזקין להיות נשאר באמונתינו א"כ הוי זה מגדר מלתא לכך בידם לתקן נגד דברי תורה וא"ש בעז"ה :

בפסקא מצה זו וכו' שלא הספיק בציקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממהקב"ה וגאלם הנה אמרו עד שנגלה עליהם וכו' זה למותר דאין לו ענין לכאן דלפי הענין הוי די לומר עד שנאלם. אך נראה בהקדם לפרש בעזה"י מ"ש במדרש הובא בספר בני יששכר' וז"ל המדרש ויבטחו בך יודעי שמך מהיכן כי לא עזבת דורשך ה' עכ"ל והוא תמוה ומה דנראה לי בעזה"י דהנה החוכת הלבבות כתב דבטחון לא שייך רק בצדיק אבל בחוטא לא שייך בטחון כי איך יתכן שאני אעשה רעה לחבירי ואחיה בטוח דחבירי ישלם לי טובה ואני כתבתי כמה פעמים שבמחכת"ה לא דיבר נכונה בזה כי א"כ נפל הבטחון בבירא

אבותינו להחמיץ . עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם . שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות כי לא חמץ . כי גורשו ממצרים . ולא יכלו להתמהמה . וגם צדה לא עשו להם :

מרור

יריעות שלמה

בבורא כי אף הצדיק הגדול צריך לדמות לו שהוא חוטא כמ"ש ביעקב ויירא וייצר לו שמא יגרום דחטא ומרע"ה נתיירא שמא ירד לגיהנם וכל צדיק שדומ' לו שלא חטא יש בו גאוה וגדול כן החטא וא"כ במה יבטח לכך בכל אדם שייך בטחון . אך להבין איך שייך באמת בטחון אם יודע שחטא אך י"ל כיון דהקב"ה מצטער אפי' בצערן של רשעים כמ"ש חז"ל בסנהדרין השכינה אומרת קלני מראשי אם ברשעים כן וכו' א"כ שייך בטחון דהקב"ה למעני ייטיב לו שלא יהיה לו צער אך הנה תינח אם לא גרם החטא כ"כ להיות האדם בהסתרת פנים אז הקב"ה רואה יהוא מצטער אבל אם גרם החטא שהוי בהסתרת פנים כמ"ש והסתרתי פני מהם אז עושה עין של מעלה כאילו אינו רואה אז אין הקב"ה מצטער בצערו ולפעמים עוד שמח כמ"ש באבוד רשעים רנה וכן כתב ביה"כ בנתבלאה הסאה וא"כ בזה לא שייך בטחון וז"ש המדרש ויבטחו בך יודעי שמך וזה ששאל מהיכן יבטח הרי יש לו חטאים לכך אמר שבוטח כי לא יהיה לו יתברך צער אך דלמא הוי בהסתרת פנים לכך אמר כי לא עזבת דורשך ה' ועכ"פ אינו בהסתרת פנים רק אתה רואה אותי לכך בזה אני בוטח וז"ש המגיד כי הנה מה שלא אפו הבצק היה בטחון גדול כמ"ש זכרתי לך חסד נעוריך וכו' ובפירושי לשבת הגדול אמנה גדולה היתה בעם וכו' בלי לומר מה נטעם ולכאורה במה בטחו הרי יש להם חטאים ואם לומר דבטחו שהלא יצטער הקב"ה בצערם מנין ידעה שהוא ית' יש לו צער בכך לכך אמר שראו דהקב"ה נגלה עליהם בעצמו והרי יש במדרש שאמרו לו מה"ש למקום טמאה אתה הולך והשיב הקב"ה אפילו יש שם מאה טומאות אני הולך ולא אניח את תרומתי וא"כ ראי דהם תרומה לו ית' ולמה נקראו תרומה בע"כ שהם חלק ממנו ית' . וגם כיון דהוי חלק מכנו דרכו של בעל אבדה לחזור על אבדתו וא"כ ראו שנגלה עליהם הקב"ה מוכח דהם חלק ממנו וכיון דהם הלק ממנו ית' הוא מצטער בצערן וכיון שמצטער הוא ית' בצערן לכך יכולין לבטוח בו ית' לכך הי' להם בטחון ויצאו בלי לחם וא"ש ויומתק יותר לפמ"ש לעיל בפסקא זו ועיקר המאמר היה כדי לחזק אמונה ובטחון ללמוד מהם שהיה להם בטחון ושלא תקשה אם עשו כן בתורת בטחון ואמונה מהיכן בטחו לכך אמר עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה ועל כח זה בטחו וא"ש בעזה"י והנה כדברינו מבואר פשוט בפיוט יום ב' דפסח בסופו וז"ל ברעים וכאחים הם לך התאמת ברדתם לחם עמם רדת וכל מהניך עמם הורדת ובעלותם אתם עלית וכו' ומיכח מכח דהם כאחים לכך ירד ועלה עמהם וא"ש כנ"ל :

בפסקא בכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאלו הוא יצא ממצרים וכו' עד ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו אל הארץ אשר נשבע לאבותינו יש לדייק דשני ראיות למ"ל דבכבר הביא תחלה ראיה אחרת מקרא דבעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ולמ"ל עתה קרא אחר מ"ש ואותנו הוציא משם גם למה סיים המגיד כל הפסוק ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו וכו' והיה די לומר רק שנא' ואותנו הוציא משם ובאמת בש"ס נאמר כן דאמר רבא וצריך לומר ואותנו הוציא משם ולא זכר סוף הפסוק אך נראה הכונה עפמ"ש בפ' שמיני בסוף פ' עופות טמאים בביאור פרש"י שם בפסוק אני ה' אלהיכם המעלה אתכם מארץ מצרים דבכל מקום נאמר המוציא וכאן נאמר המעלה דאמר הקב"ה אלו לא הוצאתי את ישראל ממצרים אלא בעבור שאין מטמאין עצמם בשרצים די ולכך נאמר המעלה דמעליותא הוא לגבייהו והעולה משם בקיצור דלכך הוי שעבוד מצרים טובה לישראל דיש כמה מצות שאין יצר הרע תקפן עליהם והם מאוסים בטבע ולכך אף בזמן שה"ו ישראל עוברין על התורה מ"מ על דברים כאלו אין עוברין כיון שאין יצרם תקפן ולכך מושיע להם הקב"ה בעד שכר מצות הללו אך קס"ד אם טבעו ממאס הדברים הללו א"כ לא היה ראוי ליתן לנו שכר עבור כך אך הקב"ה דן אותנו לטובה כי נהי שעכשיו שכבר יצאנו ממצרים ונדבקו בו ית' ונעשו רוחני וזכי החומר ואף גופן נזדכך במן והבאר לכך נעשו נקיים עד שטבעם ממאס בדברים כאוסין ונעשה דרך הטבע אבל כשהיו במצרים קודם שנדבקו בו ית' והם עובדין בחומר ובלבנים ובלא"ה היה צדין שקצים ורמשים למצרים לכך כפי טבעם של אז היו ככל הגוים לאכילת שקצים ורמשים וא"כ לפי רשעם של אז גם מניעת האכילת דברים המאוסין הוי להם למצוה ולכך סוף סוף מה שעתה הם ממאסין בדברים המאוסין נמשך להם ממה שנדבקו תחילה בו ית' ויצאו ממצרים וכמ"ש זכרתי לך חסד נעוריך וכו' לכתך אחרי במדבר וגו' ולכך גם מה שעתה מואסים בטבע נמשך זה ממה שנדבקו בו ית' ונעשו נקיים בגופן ע"י המן והבאר וע"י דבקותם בו ית' ולכך גם זה נחשב להם למצות ולכך תינח אם היו במצרים ונעשו אז כל כך עכורי הטבע וחחומר עד שגם המאוסין היה אהוב להם ולכך מגיע להם שכר גם עבור זה אך אם לא היו במצרים אז מימות עולם היו מופרשים מדברים המאוסין מימות אברהם וא"כ ואז הוי נחשב להם הדבר לטבע ולא הי' מגיע לנו שכר עבור כך. ולכך בזמן שתמה זכות אבות. ואז זכות אברהם לא היה מגין עלינו זכות עצמינו. אם היו ח"ו עוברים רצונו של מקום לא היה מועיל לנו מה שאין עוברין דברים שאין יצרם תקפם בכך כיון שזה בא להם בטבע ולכך לענין זה היו לנו שעביד מצרים לטובה כדי שבזה נחשב לנו גם מצות הללו לשכר ולכך כמו שבמצרים אמר הקב"ה אלו לא הוציא את ישראל רק בעבור שאין מטמאין בשרצים די כן לע"ל אף שלא יהיה בישראל זכות רק מה שאין מטמאין עצמן בשרצים גמי עתידין לגאול. ולכך לענין זה הוי מעלה מה שכ"א ידמה בנפשו כאלו הוא יצא ממצרים דאז נדון מדה כנגד מדה וגם הקב"ה דן אותו כאלו הוא יצא ממצרים ויחשב לו גם מניעת דברים שנפשם קצה לשכר אך אם אין האדם דן עצמו כאלו הוא יצא ממצרים. גם הקב"ה אינו דן אותו כאלו הוא יצא א"כ אין מגיע לו שכר עבור

אוחז בידו המרור ומראה אותו למסובין

מָרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים. עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ:

מרור. נ״י מות. כי רגליה יורדות מות. לכך נריך לטבול בחרוסת ולהמית הקפ״ה שהוא חרס כממית (קו״ף כפני חרס) וללועסו בשניים להמתיקו. ומלוה

בבל

יריעות שלמה

דברים המאוסין כיון שכעת נפשם בחלה בהם ולכך א״ש דברי המגיד דתהלה אמר דחייב אדם לראות א״ע כאלו הוא יצא ממצרים היינו נגד מחשבות האדם שצריך לכוין כאלו הוא יצא. ואח״כ אמר שירויח בכך אז כמו שהוא מכוין כאלו הוא יצא כן הקב״ה ידין אותו מדה כנגד מדה כאלו הוא יצא ולכך אח״כ מביא ראיה על כונתו ית׳ שדן אותו כן כאלו הוא יצא וע״ז הביאו ראיה ממ״ש ואותנו הוציא משם שהכונה עליו ית׳ דדן אותנו כאלו הוציא אותנו משם והכונה בזה במה שמכוין הוא יתב׳ לכך הי׳ עבור לטובה למען הביא אותנו אל הארץ אשר נשבע לאבותינו והיינו שאף שלא יהיה בידינו זכות אחר רק מה שאין מטמאין בשקצים ורמשים נמי ראוין לנאול כמו שאמר הקב״ה במצרים כן שאם לא יהיה בידם רק זכות שמנה שרצים דיינו. וכן יהיה כן לעתיד אבל אם לא היה דן אותנו כאלו אנחנו יצאנו לא היה לנו זכות זה שכעת גוף הטבע מונעים מהם וא״ש לשון המגיד. ובזה יובן על נכון מ״ש בפ׳ כי תשא והזנו בנותך אחרי אלהיהן אלהי מסכה לא תעשה לך את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות וגו׳ כי בו יצאת ממצרים כל פטר רחם כי וגו׳ והנה להבין המשך הפסוקים בזה והסמיכות ומה ענין זה לזה ולמה פרט חג המצות יותר מכל המועדים וגם למה הזכיר אלהי מסכה לא תעשה לך אחר שכבר הזהיר על ע״ז תחלה.

אך נראה הכונה עפמ״ש במדרש פ׳ תשא בפסוק עשו להם עגל מסכה וז״ל אמר הקב״ה כך אני מרפא אותם שנאמר עשו להם עגל מסכה ובחדושי תורה פ׳ פקודי ופ׳ ויקהל בפסוק ראו קרא ה׳ בשם בצלאל כתבנו הכונה עפ״י דברי בעל עקדה בפסוק לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן שכתב שאם ראובן לוה משמעון מנה והחזר והלוה לשמעון מנה עדיין לא יצא ראובן י״ח נגד שמעון כיון דעכ״פ התחיל שמעון עמו וראובן נתן לו אח״כ לכך אין ראובן יוצא עד שיחזור ויתחיל עם שמעון מחדש יעי״ש ולכך ה״נ כיון דזהב המשכן הוי מכפר על זהב העגל אך עדיין לא הוי תשלומין דעכ״פ בעגל התחילו תחלה והמשכן נתנו אח״כ ולכך צות הקב״ה למנות זהב המשכן וכשנראה שזהב המשכן היא עולה יותר מזהב העגל אז נדע דהוי כפרה מעלייהא כי המותר הוי התחלה מחדש כדברי בעל עקדה הנ״ל אך אם לא היה נמנה זהב המשכן ולא היה ידענו שהיה בו יותר לא עלה לכפרה כיון דהעגל הוי התחלה תחלה ולכך כיון דרש״י ז״ל פירש והוא מן המדרש דלשון מסכה הוי דקב״ה קנטרין הוי בו כמנין מסכ״ה וקשה למה רימז הוא ית׳ בלשונו כמה הוא משקלו ולענין מה זכר זה מה שאין בו נ״מ לענין החטא אך בזה רימז למשה תיכף שתשובה מהני והיינו דלכך זכר משקלו שנדע כמה ישלמו יותר שיהי׳ עולה לכפרה. ולכך אמר המדרש כך אמר הקב״ה כך אני מרפא אותם שנאמר עשו להם עגל מסכה ומוכח מזה דתשובי׳ מהני ולכך הנה אחז״ל האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה וז״ש כאן התורה דתשמור מהתדבק בעכו״ם פן זנו בניך אחרי אלהיהן והזנו בנותיך אחרי אלהיהן ושמא תאמר כי תחטא ותשוב ותסמוך ע״ד שתעשה תשובה ותשלם יותר ממה שחטאת כיון שראית שהקב״ה אמר מסכה ומוכח דתשלומין יותר מהני בזה לכך אמר ע״ז לא תסמוך כי אלהי מסכה שנזכר בעגל לרמז על תשובה שמהני זה לא תעשה לך ולא תאמר אחטא ואשוב כי אז אין מספיקין בידו לעשות תשובה רק זה מותר לך לבקש רפואה את חג המצות תשמור למועד חודש האביב ויהיה דומה לך כי בו יצאת ממצרים יהיה נדמה לך כאלו עתה יצאת משם זה מותר לך לבקש רפואה כי ע״כ אולי בשום זמן מתקפך יציך לעבור על דברים שהלב מחמדתן אז ינין עליך דברים הללו שאין יצרך תקפך ויחשב לך גם זה למצוה והנה הוכחה על כך הוי אם דומה לאדם כאלו הוא יצא ממצרים או רק שעושה זכרון למעשה אבותיו הוי מפדיון בכורים דהנה במצרים בעת הגאולה נתחייבו בכורי ישראל עונש ופדאן הקב״ה בבכורי מצרים כמ״ש במדרש בא דהקב״ה פדה שם ישראל בבכורי המצריים הנקראים חמורים וכן נתקן בתפלה בכוריהם הרגת ובכורך גאלת וא״כ אז הוי בכורי ממצרים פדיון עבור בכורי ישראל וא״כ תינח אז אך לדורות שלא אז הגאולה. א״כ לא נתחייבו בכורי ישראל הריגה ואין מקום לחייבן בפדיון ודי לעשות בזה לזכרון על הנס הראשון אך אין מקום לחייבם עתה בפדיון ממש אך אם אנו מדמין עצמינו כאלו עכשיו יצאנו ממש כאלו עתה הוי הגאולה של מצרים ולכך אם עתה הוי הגאולה צריכין הבכורים פדיון כמו שהוצרכו אז פדיון לכך שייכין בכורי בהמות לו ית׳ והזכרים פדיון וז״ש כיון שאני אומר לך את חג המצות תשמור לחיות לך לתרופה אם התרשל בעונות להיות זה רפואה לך והיינו במה שהי׳ דומה לך כאלו בו יצאת ממצרים כמאמר המגיד כאלו עכשיו יצאת ולכך ממילא החיוב שכל מקנך תזכר לי וכל פטר וגו׳ תפדה וצריכין פדיון ממש כעין שהיו במצרים וא״ש המשך הפרשה על נכון:

והנה לפמ״ש דקידוש בכורים הוי להראות שכל אדם ידמה בנפשו כאלו הוא יצא ממצרים י״ל בזה על נכון מ״ש בפ׳ בא בפ׳ קדש לי כל בכור במדרש וז״ל אר״נ אמר הקב״ה למשה כשם שעשית ליעקב בכור שנאמר בני בכורי ישראל כך אני עושה מלך המשיח בכור שנאמר אף אני בכור אתנהו וכו׳ לכך קדש לי כל בכור יעי״ש והוא תמיה וכבר מלתי אמורה בזה בעזה״י בבמה אנפי וכעת נראה כך דהנה המשך הפרשה קשה שם שהקב״ה אמר למשה קדש לי כל בכור וגו׳ ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחוזק יד הוציא ה׳ אתכם מזה ולא יאכל חמץ היום אתם יוצאים בחודש האביב ומה המשך וקישור זה לזה הקב״ה אמר לו דברים אחרים והוא התחיל בדברים אחרים. אך לפמ״ש יהיה א״ש על נכון דהנה לפי פשוטו יש חילוק גדול בין מצה זו שאנו אוכלין דמצה שאכלו אז הוי עבור שנגאלו אז ואינו לזכרון למצות הקודמין להם שהרי לא אכלו מצות מקודם רק אז הוי המצה צורך גדול להגאולה. אבל מצות שלנו הוי לזכרון על מצות הראשונים שאכלו אבותינו. א״כ אין מצה שלנו ומצה של מצרים טעם שוה אך לפמ״ש דחייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים א״כ מחויב כ״א לאכול מצות עבור כונה זו כאלו עכשיו נגאל. ויהי׳ אכילת מצות שלנו כאלו עכשיו נגאלו שוה ממש לכונת מצות שאכלו במצרים ובזה יובן על נכון פיסקא כהא לחמא עניא

בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יהוה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבָד גָּאַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אֶלָּא אַף אוֹתָנוּ גָּאַל עִמָּהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם. לְמַעַן הָבִיא אוֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ:

לפיכך

עקס״ז (כינה) מדיניה מתוקים. לפיכך חזרת מלוה מן המובחר. אף על פי שאינו מר: כאילו הוא יצא. נתבאר לעיל.

ירִיעוֹת שלמה

די אכלו אהבתנא בארעא דמצרים והיינו דבא להוציא מלב האדם שלא ידמה שמצות שלנו הוי לזכרון על מצות הקודמין א״כ אינן שוין ממש שאז אכלו לשם גאולה ועכשיו אוכלין לזכרון על מצות הראשונים לכך אמר שלא כן הוא רק כהא לחמא עניא די אכלו אהבתנא בארעא דמצרים להיות המצות שלנו שוין למצות הראשונים כמו שאז אכלו כאלו עתה נגאלו כן יהיו אכילתם עתה ולכך נתקן זה בהיותינו בגלות כיון שכתבנו לעיל דענין כונה זו מה שאנו מדמין כאלו עכשיו יצאנו הוי זה לנו תרופה לגאולה העתיד׳ שכמו שבמצרים זכו להגאל בעבור קצת מצות. ובעבור שאין מטמאין עצמן בשרצים עתה כן נזכה להגאל עכשיו ובזכות זה מה שלא הי׳ נחשב לנו למצוה בערכינו עכשיו. וכעת ראיתי רמז לזה עוד בתורה מ״ש בפ׳ בחוקותי ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וגו׳ וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים וגו׳ והיינו כמ״ש דהנה כן מצאתי במדרש קהלת וז״ל ולמה נקרא שמו חזיר שעתיד להחזיר הגדולה לבעליו שעתיד הקב״ה ליטול ס״ת בחיקו ולומר כל מי שלא אכל בשר חזיר יבא ויטול שכרו ויש אומ״ה שלא אכלו בשר חזיר מימיהן ויבואו ליטול שכר ויאמר הקב״ה כל מי שלא אכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים יבאו ויטלו שכרן וכו׳ עד כי לכך נקרא חזיר שעתיד להחזיר הגדולה לבעליו והנה גוף כונת המדרש מפורש בחידושינו לקהלת שם אך עכ״פ מוכח דהחזרת הגדולה לישראל יהי׳ ע״י פרישתם מחזיר וכדומה ולכך אם היו נדונין כמו שהם עתה לא היה לנו שכר עבור כך אבל אם נדונין כמו שהיו במצרים גם זה נחשב למצוה ולכך אמר ואף גם זאת שיעבורו על התורה לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם והיינו מכח שזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים וקאי אשר הוצאתי אותם על תיבת להם כלומר להם דייקא אזכור ברית ראשונים שזה הוי הברית ראשונים להיות זוכר לכל דור ודור כאלו הוצאתי אותם לדור האחרון מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים וז״ש וזכרתי להם ברית ראשונים והיינו שיהי׳ נדמה כי כאלו אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים וליוצאי מצרים אף פרישתם מחזיר ודברים טמאים נחשב מצוה ולכך א״ש דבהיות ישראל בארצם לא היו צריכין לדמות נפשם כאלו עכשיו יצאו והוי ענין המצוה של מצה רק לזכרון למצות הראשונים ולכך לא הוי מצות מצרים ומצה שלהם שוה אך כשגלו א״כ צריכין לדמות כאלו עכשיו יצאו ממש א״כ הוי כוונת מצה זו ומצת מצרים כאחדים ממש. ולכך אמר כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים להיות כונתו ממש כעין שאכלו אז ואז בזכות זה שיכוונו כאלו עתה יצאו אז יהי׳ השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל בשכר מצוה אחת שכל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח עבור זה לבד יהי׳ השתא הכא וכו׳ והנה בזה נבין מ״ש במדרש תנחומא בפ׳ בא בפ׳ קדש וז״ל ועבדת את העבודה הזאת כעבודה שעבדת במצרים ולכאורה הוא תמוה שהרי מקרא מפורש הוא ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה אך לפמ״ש א״ש דהכוונה שלא נאמר דהעבודה זו הוי רק לזכרון לעבודה שעבדו אז רק יהי׳ ממש כעבודה שעבדת במצרים לשם כונה אחת שתכוין אתה לשם יציאתך ממצרים כמו שכוונו אז. והנה לרמז על מאמר כהא לחמא עניא ומה שסיים השתא הכא וכו׳ יש בזה בפ׳ משפטים מ״ש שלש רגלים תחוג לי בשנה את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתיך למועד חודש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם. ויש לדייק למה תחלה כלל ג׳ רגלים יחד ואח״כ פרש את חג המצות תשמור וגם אריכות הלשון בזה הוי למותר ואין לו הבנה ומה שסיים ולא יראו פני ריקם. אך הוא הדבר אשר דברנו שכלל של אכילת מצה לא הוי בדרך זכרון למה שכבר נעשה רק לכונה כאלו עכשיו יוצאים כעין שאכלו אז במצרים ובשכר זה יומשך גאולה העתידה. וכעת אבאר עוד יותר דהנה יש לחקור למה במצרים עבור מצוה אחת של פסח ודם מילה נגאלו ולמה עתה מתקיימין הרבה מצות ואין זוכה לגאולה אך הכוונה בזה דהקב״ה דן את כל אדם לפי מה שהוא ואם האדם הוי צדיק אז אף עון אחת נחשב לו לחמור ולכך אחז״ל שהקב״ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ואמרו עוד מי שרובו זכיות וכו׳ דומה כאלו שרף כל התורה וכו׳ אך להיפוך אם האדם רשע גמור אז אם עושה מצוה אחת נחשב לו להרבה דרשע כזה יעשה מצוה כזו ולכך אחז״ל דמי שרובו עונות דומין כאלו קיים כל התורה וכו׳ וע״ז פירש הרב המגיד מזאמושץ מ״ש במדרש טוב כעס משחק טוב כעס שהקב״ה כועס על הצדיקים בעוה״ז משחוק שמשחק על הרשעים בעוה״ז והיינו שאם הקב״ה רצה לכעוס על הצדיק בעבור עון הנה העון מצד עצמו הוא קטן ואין ראוי לענוש עליו זולתי כשמזכיר מעשיו הטובים ולפי ערך מעשיו נחשב אף זה להוטא. ולהיפוך ברשע שרוצה ליתן לו שכר עבור מצוה אחת צריך להזכיר מעשיו הרעים נחשב זה למציה גדולה וראוי לו שכר וא״כ בזה צריך להזכיר כל מעשיו הטובים ובזה מעשיו הרעים ולכך טוב כעס שכועס על הצדיקים בעוה״ז משחוק שמשחק על הרשעים בעוה״ז עכת״ד. ולכך ה״נ במצרים שהיו אז רשעים משוקעים בזוהמא לכך פסח ומילה לבדן נחשב להם לדבר גדול והיו כדאי להוציאם בכך. אבל עתה שכבר קבלנו את התורה ויש בידינו הרבה מעשים טובים לכך אף מצוה אחת אם עוברין מעכב המשיח ולזה כוונו חז״ל באומרם אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב דאם הוי זכאי אז אף עון אחד נחשב להרבה ולכך מעכב המשיח וצריך להיות כולו זכאי בלי עון כלל או להיפוך אם יהיה כולו חייב אז אף בזכות מצוה אחת נחשב להם להרבה ומגיע להם שכר הגאולה כמו שהיה במצרים. ובזה מדויק יותר מ״ש לעיל בפרשת בחקותי במ״ש וזכרתי להם את בריתי יעקב ופירש השל״ה דהכונה שזה הוי לרעה שמי שיש לו אב צדיק הוי גרוע יותר אם הוא חוטא ונחשב לו לבזיון יותר מאם היה בן שפל שאז לא הוי נחשב לו מעשיו כל כך לבזיון ולכך אמר וזכרתי את בריתי יעקב ולכך ולפי ערך אבותם יש להם עון יותר גדול מה שחוטאין ולכך יענשו יותר ייע״ש. ומעתה א״ש יותר המשך הפ׳ דתחילה אמר כשירצה הקב״ה לענשם אז יזכור את אברהם

וכו׳ וכפי מה שהיו אבותיהם אף חטא אחד יחשב להם להרבה ויענשו ואף גם זאת לא מאסתים ולא געלתים לכלותם רק אזכור להיפוך וזכרתי להם ברית ראשונים ומה הוי הזכרון להם היינו שידמה לי כאלו הוצאתי אותם מארץ מצרים ולכך לפי ערכם שהיו במצרים אף מצוה אחת שעשו נחשב להם להרבה ולכך יזכו עבור זה לטובה וגאולה. וז״ש הנביא יחזקאל קפיטיל ט״ז בפסוק הודע את ירושלים את תועבותיה כה אמר ה׳ מכורתיך ומולדתיך מארץ הכנעני וכו׳ עד ואעבור עלוך ואראה מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי רבבה כצמח השדה נתתיך וכו׳ ואת ערום ועריה ואעבור עליך והנה עתך עת דודים וכו׳ עד ויהי אחרי כל רעותך אוי אוי לך. והכוונה כמ״ש דבא ליתן טעם לישראל למה במצרים שהיה בידם כמה חטאים ועבור שני מצות נחשבו כשירים ועתה שבידם כמה מצות נחשבו לחוטאים לכך אמר הטעם על כך דשאני ושאני דבמצרים היה מכורתיך ומולדתיך אביך האמורי וכו׳ ולכך כיון שהיית אז שפל אנשים לכך ואעבור עליך ואראה והנה מתבוססת בדמיך דם פסח ודם מילה ולכך ואומר לך בדמיך חיי והטעם כיון דרבבה וכו׳ ואת ערום ועריה ולכך לפי הענייות שלך במעשים היה שני מצות לך לגדול ולכך ואראה והנה עתך עת דודים וגו׳ אבל אח״כ שעלית במעלה גדולה כמו שמונה והולך לפי ערכך שהיית לפני זה לכך ויהי אחרי כל רעתך אוי אוי לך כי עתה אתה נדון כפי מה שהיית לפני זה שעונות מעטים נחשב לך להרבה. ואפשר בזה לפרש מ״ש המגיד מתחלה עובדי ע״ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו שנאמר כה אמר ה׳ בעבר הנהר וכו׳ ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שהקב״ה חישב את הקץ לעשות וכו׳ והיא שעמדה לאבותינו וכו׳ והכונה דלפעמים הוי לטובה לנו מה שהקב״ה מחשב לנו שמתחלה עובדי ע״ז היו אבותינו דאם לא היה מונה ככל זה רק היה מונה מאברהם אף בעונות קלים היינו נחשבין לרשעים אך כשהקב״ה מונה אותנו מתחלה ממה שמתחלה עובדי ע״ז היו אבותינו וכאלו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו ולכך בשכר מצות קלים היה נחשב לנו לזכות גדול וז״ש דמה שמתחלה עובדי ע״ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו לכך מכח זה ברוך שומר הבטחתו לישראל שבכך חישב את הקץ לעשות כמ״ש לאברהם ע״י ב׳ מצות היה די להם והיא שעמדה לאבותינו ולנו שדבר זה מה שמתחלה עובדי ע״ז היו אבותינו זה עומדים לאבותינו גם לנו שלא אחד בלבד וכו׳ והקב״ה מצילנו מידם בשכר מצות קלות מחמת שדן אותנו כשעה זו שהיו אבותינו עובדי ע״ז ולכך מצות קלות נמי נחשבו לנו לחידוש ולכך בשכר זה מצילנו מידם. והנה בזה נבין המשך הפסוקים שבפ׳ משפטים שכתבנו לעיל דהנה כל חשלש רגלים המה זכרון ליצ״מ אך החילוק ביניהם הוי כך ששבועו׳ וסוכות אין חיוב לכוין כאלו עתה קבלו התורה וכאלו עתה ישבו בסוכו׳ ויצאו ממצרים רק די לכוין לזכרון למה שנעשה בדורות הראשונים. אך חג המצות צריך שמירה יתירה שלא לכוין לזכרון לדורות הראשונים רק ידמו בנפשם כאלו עכשיו יצאו וז״ש שלש רגלים תחוג לי בשנה אך את חג המצות תשמור ביותר מכולם ששבעת ימים תאכל מצות לא לשם זכרון למצות הראשונים רק כאשר צויתיך למועד חודש האביב מזה הטעם עצמו שצויתיך רק למועד חודש האביב במצרים כמו שצויתיך אז דהוי הכונה כן כי בו יצאת ממצרים לא לשם זכרון על העבר רק מכח כי בו יצאת ממש כן תמיד תאכל מצות על שם כונה זו כאלו עכשיו אתה יוצא ולא בתורת זכרון ואז אם תכוין כן אני מבטיחך שלא יראו פני ריקם רק תקבל שכר מיד כי אז יתקרב ביאת משיח כי אם אתה תכוין כאלו עכשיו יצאת וגם הקב״ה ידון אותך כאלו עכשיו יצאת כמ״ש לעיל בביאור מאמר שהתחלנו שלא את אבותינו בלבד גאל הקב״ה ואז במצות מועטים נזכה לביאת המשיח ולכך לא יראו פני ריקם אם תכוין כך. וא״כ זה הוי עצמו מאמר המגיד הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא אם יכוין במצה דומה ממש למצת מצרים אז השתא הכא לשנה הבאה בני חורין והוי ממש מעין מקרא הנ״ל והנה כבר כתבנו דהסימן הוי על הדמיין כאלו עכשיו יצאו מקידוש בכורים ממה שצריך לפדות הבכורים כל פעם בזה גלי דעתיה שנחשב ממש כאלו עתה יצאו ממצרים. ובזה י״ל על נכון המשך הפסוק בפ׳ משפטים מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי ומה ענין זה לזה. אך לפמ״ש יהיה א״ש דהנה תרומה בזה״ז דרבנן אך מן התורה לא שייך תרומה כשישראל בגלות וא״כ בזמן הגלות אין לנו תרומה מן התורה ולכך אומר הקב״ה שאני מבשרך ומבטיחך שמלאתך ודמעך לא תאחר שלא תעכב תרומתך ויבא משיח במהרה בזמן שבכור בניך תתן כי ותעשה גילוי דעת שנחשב לך כאלו עתה יצאת ממצרים אז בשכר מצות מועטים תזכה לגאולה אז אני מבטיחך שמלאתך ודמעך לא תאחר. אך אם לא תתן בכור בניך לי א״כ לא תכוין כאלו עתה יצאת ממצרים אז יהיה התאחרות הגאולה כי אז צריך לחיות כולו זכאי. ובזה נבין מאמר המדרש שהתחלנו מ״ש ר״נ כשם שעשיתי ליעקב בכור וכו׳ והמשך הפ׳ מ״ש משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם וגו׳ ובזה נבין המשך כל הפ׳ על נכון מ״ש והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה׳ בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה׳ ממצרים וכו׳ והיה כי יביאך וכו׳ והעברת כל פטר רחם לה׳. והכונה כנ״ל דהנה תחלה היה סובר משה רבינו שעיקר אכילת מצה לדורות הוי רק לזכרון לדורות הראשונים. אך כעת ששמע משה מצות קידוש בכורים ומה ענין קדוש בכורים לדורות בע״כ הכונה כדי שידמה תמיד כאלו עכשיו יצא ממצרים לכך ויאמר משה אל העם שמעתה נתחדש לו כונה אחרת בטעם המצה והיינו זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים לא יהיה הזכרון לדבר שנעשה לאבותינו רק הזכרון יהיה על אופן זה כי בחוזק יד הוציא ה׳ אתכם דייקא מזה שהזכרון יהיה כאלו אתם יצאתם משם ולכך ולא יאכל חמץ לא על שם זכרון על העבר רק על שם כונה זו שהיום אתם יוצאים בחדש האביב שכל פעם תאכלו מצה עבור כונה זו כהיום אתם יוצאים וז״ש ועבדת את העבודה הזאת כפירוש מדרש תנחומא הנ״ל שכתבנו ולכך כשישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים והיינו שמזה למד המגיד דחייב אדם לראות א״ע כאלו הוא יצא ממצרים ואמר הכתוב שהתועלת מהמשך מזה במה שידמה לך כאלו הוא עתה יצאת ממצרים יהיה זה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך וז״ש והיה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך דבר זה שידמה לך כאלו עתה יצאת. והתועלת מזה יומשך למען תהיה תורת ה׳ בפיך כי אם תדמה כן אף כמעט מצות יחשב לך כאלו הוי תורת ה׳ בפיך כאלו שמרת כל התורה והיינו מכח כי בחוזק יד הוציאך ה׳ ממצרים ולכך לפי ערך מקום שיצאת משם אף במצות קלות יחשב לך כקיימת כל התורה משא״כ אם לא תדמה בנפשך כאלו יצאת עתה משם לא יחשב לך קיום התורה כ״א בכל התורה ולכך ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ותכוין כאלו עתה יצאת משם ובמה יהיה ניכר שמירה זו היינו במה שיהיה כי יביאך ה׳ וכו׳ והעברת כל פטר רחם לה׳ לכך במעשה זו יהיה ניכר לך שכוונתך כאלו עתה יצאת ויחשב לך מעט התורה להרבה וז״ש המדרש הנ״ל דאם היה גאולת מצרים גאולה שלימה ולא הוי אחריו עוד גאולת משיח לא הוי נצרך לדמות כאלו עכשיו יצאו ואם לא נצרך לדמות כאלו עתה יצאו לא הוי נצרך לקידוש בכורים אך כיון שבאמת לא היה גאולה

לפיכך . מספר תיבות זה הנוסח כמנין להם . מלכות דבינה. שבה סוד סיפור יציאת מצרים כד לעיל. ויש כאן ע' לשונות של שבח. והיא משלמת מנין עברה . וכלולה גם בפיוס הלשון :

יאחוז הכוס בידו ויכסה המצות עד הגאולה :

לְפִיכָךְ . אֲנַחְנוּ חַיָּבִים . לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ . לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר . לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס . לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ :

יריעות שלמה

שליכה ועתיד לחיות עוד גאולת משיח ואם חוי נאולת משיח רק באופן שיהיה כולו זכאי נמי לא הוי צריך לדמות כאלו עכשיו יצאו ולא חוי צריך לרמז לקידוש בכורים אך כיון שגאולת משיח תהיה נמי באופן שהיה גאולת מצרים אף שיהיה בידם רק מצות מועטים נמי ינאלו ולכך על אופן זה צריך לכוין כאלו עתה יצאו כדי לשלם להם הקב"ה מדה כנגד מדה לדון גם הוא ית' אותם כאלו יצאו עתה וינאלם ע"י זכות מועט ולכך המופת על כך שמכונין כאלו עתה יצאו הוי קידוש בכורים לכך אמר הקב"ה לפי שכשם שעשיתי ליעקב בכור שנאמר בני בכורי ישראל כך באופן זה ממש אני עושה למלך המשיח בכור אף בזכות מועט לכך קדש לי כל בכור להראות סימן כאלו עתה יצאו להספיק להם זכות מועט להגאל כ"ב אמן . והנה במ"ש בפירוש פסוקי יחזקאל ט"ז הנ"ל יובן מה כסיים שם מ"ש ואת כל תועבותיך ותזנותיך לא זכרתי את ימי נעוריך בהיותך עירום ועריה מתבוססת בדמיך היית ויהי אחרי כל רעתך אוי לך אוי לך נאום וכו' . והנה מ"ש זכרתי ביו"ד כתבו המפ' דהוי יתיר והכונה על ישראל שהם לא זכרו אך לפמ"ש א"ש על נכון כפי הכתוב שאומר הקב"ה שאם בעת המאס היה זוכר הקב"ה מה שהיו ערומים בלא מצות במצרים ושני מצות פסח ודם מילה שהיה בידם נחשב להרבה אז גם עתה לא היו נענשים דעכ"פ יש בידם יותר ממה שהיה במצרים . אך בעת שחוטאין לא יזכיר הקב"ה כלל מה שהיו אז במצרים ואינו דן אותם רק כפי מה שהיו קודם שחטאו דהיו אז צדיקים גדולים ולכך כפי ערכם שהיו אז כל מה שחוטאין נדונין לחטאים גדולים וז"ש ואת כל תועבותיך ותזנותיך בשעת תועבותיך ותזנותיך לא זכרתי את ימי נעוריך בהיותך ערום ועריה בלי מצות מתבוססת בדמיך היית ונחשב לך זה לזכות גדול ולכך כיון שאיני זוכר זה לכך ויהי אחרי כל רעתך אוי אוי לך כי אתה נדון לפי השתא לא כפי העבר וא"ש ועיימ"ש ביאור הפסוק שדים נכונו וכו' ואת ערום ועריה בחידושי נדה דף מ"ח ע"א מ"ש בזה . והנה במ"ש לעיל בפירוש הפ' קדש ומ"ש למען תהיה תורת ה' בפיך יובן עוד מ"ש לשון בפיך דמהו לשון בפיך וחז"ל הרגישו בזה ולמדו מזה דבעינן מן המותר בפיך ולמ"ש א"ש דהנה דבר הקל לחשיבו יאמר עליו דהוי שגור בפיו כמ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו ולכך ה"נ אמר דמי שאינו מדמה עצמו ליוצאי מצרים זה צריך לקיים כל התורה וקשה עליו הדבר לחשיבו אך מי שמדמה עצמו ליוצאי מצרים זה די לו במצוה אחת ונחשב לו כמצוה אחר קיום התורה וכדעת ר' יוחנן דאמר למי שלא קיים אפילו חוק אחד ולכך אמר והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך דבר זה שאמרתי בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים שמנין למד רבא דחייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא וכו' יהיה דבר זה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תו"ת ה' בפיך להיות דבר קל לעשותו כאלו היה בפיך ממש שבחוק אחד יחשב לך קיום התורה ויתר המשך הפסוקים ביארתיו לעיל :

בפסקא בכל דור ודור וכו' עד למען תביא אותנו וכו' . עיימ"ש בביאורי בפנים שונים במדרש לפסח (שנת תקצ"ו) :

בפסקא בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו . עיין מה שכתבתי בזה בדרוש לפרשת פרה שנת תקצ"ט ע"ש :

בפסקא בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים שלא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עמהם שנאמר ואותנו הוציא משם הנה להבין השינוי לשון תחלה אמר לשון יציאה וכן בסוף בכתוב אומר ואותנו הוציא משם ובאמצע זכר לשון גאולה שלא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה . גם כיון דאח"כ אמר אלא אף אותנו גאל עמהם הו"ל תחלה נמי לומר כן בכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאלו אף הוא יצא למה אמר כאלו הוא יצא משמע הוא לבדו אך נראה דהנה החילוק בין לשון גאולה ללשון יציאה דגאולה יתכן להיות דהוי בקל בלי נסים ורושם כדאשכחן כמה לשון גאולה בשדה בפ' בהר אך לשון יציאה מורה על לשון רושם כמשחז"ל דכל מקום שנאמר ויצא עושה רושם בצדיקים וזה מורה על הנעשה דרך נסים ונפלאות . והנה נחזי אנן אם יהיו כמה אנשים במאסר ויבא אחד וירבה עליהם מוהר ומתן או השתדלות להוציאם אם כולם היו צריכים לכך אז יתרשל היחיד מלהחזיק לו טובה ולשלם לו גמול כי יאמר הלא לא לו לבדו עשה כן רק לכולם ואין מגיע לו תודה רק על חלק אחד מן הטובה ולא על כל הטובה אבל אם כולם לא היו צריכין לזה והיו יוצאין בלא"ה רק אחד היה נצרך לזה אז מוטל עליו לשלם גמול וטובה להמוציאו על כל הטובה . והנה כן הוי הנמשל שבאמת לא את אבותינו גאל הוא ית' לבדם רק כולנו בכלל רק עבור מי הוי הניסים אם נאמר דהניסים הוי עבור כולם לא נשתדל לשלם לו ית' תודה כל כך כי נא' לא עלינו בלבד הוי זה . אך מחויב האדם לומר דאבותינו היו ראוין בלי ניסים לצאת בנקל ומה דהוצרך יד חזקה ורושם הוי רק עבורינו דאנחנו לא היו ראוים וז"ש בתחלת הגדה עבדים היינו וכו' ויוציאנו ה' משם ביד חזקה דהוצאה ורושם שהיה הוי רק עבורינו והיינו שאף שלא היינו אז שם מ"מ אלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו הרי אנו ובנינו וכו' משועבדים היינו לפרעה במצרים לכך הוי הוצאה ורושם עבורינו וז"ש כאן המגיד בדיוק בכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאלו הוא יצא ממצרים דהיציאה ורושם הוי רק עבורו והיינו דאף הגאולה הוי שלא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עמהם והגאולה הוי לכל רק הניסים והרושם שעשה שם זה הוי רק עבורינו שנאמר ואותנו הוציא משם דהיציאה ורושם הוי רק עבור אותנו ועלינו לבד לשלם החוב וא"ש בעזה"י :

בפסקא לפיכך אנחנו חייבין וכו' שהוציאנו מעבדות לחרות וכו' מיגון לשמחה מאבל ליו"ט משעבוד לגאולה מאפילה לאורה וכו'. הנה צריך להבין אריכות לשונות הללו ושהוא כפל לשון במ"ש וגם סדרן מה שנקט דוקא בסדר הזה וכן היא בש"ס. אך נראה דהנה כבר מבואר בחדושי להורה כמה פעמים ומהם מ"ש על המדרש בפסוק זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו א"י אם בו ביום

או

וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ. הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת. מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה. וְנֹאמַר לְפָנָיו (שִׁירָה חֲדָשָׁה) הַלְלוּיָהּ:

ונאמר לפניו הללויה. פ"ה הנוסח הנכון כמ"ש עלה"ש. ואף הגורס ונאמר שירה חדשה. אין תופסין אותו על כך. אך לא יעשה כן לשנות הנקוד כנאמר. כמו שכדו האחרונים מלבם. לשון זר שלא היה ולא נברא.. לא מתורגם ולא נקרא:

קורין ב' פרקי הלל הראשונים (כדי להדר גם כוס ב' בש"ר)

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יהוה הַלְלוּ אֶת שֵׁם יהוה: יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יהוה: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יהוה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּיהוה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת. הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר. הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב. הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

ידיעות שלמה

או כי בהקב"ה עיי"ש בחבורי תפארת שלמה על שיר השירים מ"ש זה ייע"ש והעולה משם דאם יצ"מ הוי דרך עונש בעבור מכירת יוסף על שמכרוהו א"ן לנו כלל לשמוח בהקב"ה שהוציאנו ממצרים כיון שקבלנו את שלנו אין חידוש שיצאנו ולא בא לנו טיבה מזה אך אם ששעבוד מצרים היה לתכלית טובה שהשעבוד היה לזכך אותנו ככסף בתוך כור כדי לקבל התורה א"כ השעבוד היה לטובתינו שפיר ראוי לשמוח על השעבוד ועל הגאולה. עוד יש טעם על שעבוד מצרים והגאולה ע"פ דברי הר"ן שכתוב לפרש הא דאמרינן בניסן נגאלו בניסן עתידין לגאול שהוא מחמת שכבר היה באותו זמן שעבוד וגאולה בשי דוד הטבע נקל הוא באותו זמן להיות עוד שידוד הטבע וא"צ זכות רב לזה. ולפ"ז י"ל שלכך היה הגאולה של מצרים והשעבוד כדי שאז היה כוחן יפה וזכו לשידוד הטבע ולכך אח"כ כשיתי' הגיות הזה סא"א לתכלית עלינו משיחינו בלתי אם נהיה בגלות הגדול הזה אך כשאפשר אולי לא נזכה עוד לשידוד הטבע לכך הביאם הקב"ה בגלות מצרים ונאלנו אז היה כבר שידוד הטבע ונחלשת כח הטבע ולכך שוב יהיה נקל לעשותה שנית וכו'. ובזה נבין המאמר הנ"ל דהנה בהיות ישראל במצרים היו נקראים עבדים ממש לפרעה שעדיין לא קבלו התור' אז אבל עתה אף שאנחנו בגלות אין אנו נקראים עבדים. וכמ"ש במדרש פרשת בהר בפסוק גם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו · האומ"ה ע"י שלא קנו דברי חברית יש לכם קנין בהם אבל אומ"ה אין קנין בכם ע"י שקניתם אלה דברי הברית וכו'. אבל קודם שקבלו ישראל התורה היה גם לאומות קנין בישראל ולכך היה גלות מצרים נקרא בשם עבדות אבל בגלות הזה אינו נקרא עבדות רק אנו נכנעין ומשועבדים. והנה החילוק בין לשון יגון ללשון אבל דאבל הוא מורה על העבר כמו שמתאבלין על מת ויגון הוא לשון להבא כמו שדואג על כל צ"ה שלא תבא עליו כמו שמצינו יגון ואנחה נמצא דיגון הוא שמתאנח על צרה להבא שתבא עליו. והנה אצל ישראל כ"ז היותם במצרים היה להם אבל על לשעבר על מה שמסרם הקב"ה ביד ערלים לשעבד בהם וסברו שבדרך עונש הוא לכך היה להם אבלות בזה גם היה להם יגון ממה שידעו כי אף הגאולה לעתיד וביאת משיח ות"ח לא יתכן בלתי אם נהיה תחלה בגלות הזה והיו ישראל יגונים על כך כי מי יודע אם יזכו לשידוד הטבע אז כראוי אך כשראו ישראל את הנאות' במצרים שהיה בדרך חוץ לשידוד הטבע מזה יבינו שגם לע"ל יהיה נקל להיות שידוד הטבע כיון שכבר נעש' עכשיו א"כ בזה נהפך לנו היגון שהיה לנו בעבור גלות העתיד נהפך לנו לשמח' ולכך מחמת שהיגון נהפך לשמח' ממילא הכירו שהשעבוד של מצרים היה לטוב' כנ"ל לכך שוב גם האבל נהפך שהיה להם על גלות שעבר נהפך ג"כ ליו"ט כי מזה ניכר שהיה העבדות לטובתינו ומתחיל לבאר במה היה העבדות לטיבה הוא בשני דברים האחד שהוא משעביד לגאילה דהגלות שלנו רק שעבוד לא

עבדות

ויאחוז הכוס בידו עד גאל ישראל

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם. וְהִגִּיעָנוּ הַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכוֹל בּוֹ מַצָּה וּמָרוֹר. כֵּן יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ. וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ. וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן. וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאוּלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

ברוך. בנוסח זה יש ס"ג תיבות. גם שם זה סודו ידוע בבינה: מן הזבחים ומן הפסחים. א"ל לשנות בשום פעם. כי במ"ש אין שם חגיגה כלל. אלא הלך אחר רוב שני'. כדהוא בעיקר: קיר. סודו מבואר בס' הזוהר. על הפסוק ויסב פניו אל הקיר. היא ש"י עולמות לצדיק: שיר חדש. לפי שגאולה אחרונה נמשלה **לזכר** שאינו מוליד (וכן כתוב בה, ראו נא אם ילד זכר המשכיל יבין) ככה לא יהיה עוד אחריה חבלי גלות:

(ז) חוזר ומברך בפה"ג. כ"ה מנהגנו. עמו"ק:

[**הריני רוצה לקיים מצות כוס שני מארבע כוסות שהוא כנגד אות ה' ראשונה של הויה ב"ה היא בינה הן תרין ריעין דלא מתפרשין. ושהוא כנגד רוח זנות לבטל אותו. לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל]:**

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

(ח) ושותין בהסיבת שמאל. ואינו מברך אחריו:

נתיב ז רחצה (א) נוטלין ידיהם ומברכין ענט"י: (ב) יקח המצות כסדר שהניחם. הפרוסה בין שתי השלמות ויאחוז שלשתם בידו: (ג) מוציא ויברך (תהא כוונתו על העליונה ביחוד):

[**הנני מוכן ומזומן לקים מצות אכילת מצה. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל: ויהי נועם וכו']**

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:

ולא יאכל. עד שיברך (יכוין על הפרוסה) גם על אכילת מצה:

נתיב ח מצה

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצָּה:

(א) יכוין לקיים מ"ע שבתורה. בשרב תאכלו מצות: (ב) אח"כ יבצע כזית מן השלימה העליונה. וכזית שני מהפרוסה: (ג) יטבלם במלח. ויאכל בהסבה. שתי הזתים מרוסקין בבת אחת: (ד) ואם א"א לו לאכול ב' זתים ביחד. יאכל של המוציא תחלה. אח"כ של אכילת מצה: (ה) בלע מצה יצא. ולכתחלה צריך ללועסה. עמו"ק: (ו) אכילה בלא כוונה. כגון שאנסוהו עכו"ם לאכול. יצא י"א. אם ידע שהלילה פסח בבוא חייב באכילת מצה: (ז) אכל והיה סבור חול הוא או שאין זו מצה לא יצא: (ח) אכל כזית מצה בעת שטותו ונתרפא בעת חולה. חייב לאכול אחר שנתרפא: (ט) הפסיק באכילת הכזית יותר מכדי אכילת פרס לא יצא:

נתיב ט. מרור

(א) מצותו מן המובחר. בחזרת (לטוגא. כך שמה בכל הלשונות (עי' תשובת אמ"ה ז"ל) ולא כמו שעושין הבורים. שותין מים במרים. המחזרים אחר ירקות המרים) אחי חזרת. חס'א (בינ"ה עם הכולל. דמיכה דיבין מתערין. מדת גבורה. כעמי קראן לה מרה. והקב"ה כתב עלינו המתיק מי מרה. ע"י שהחזירן למקורן הים הגדול העליון הנזכר) דהם רחמנא עלן. ומה חזרת זה תחלתו מתוק וסופו מר (אחר שהוקשה להרע) כך היו המצריים: (ב) אם אין לו חזרת. נוטל עולשין (אינדיביא בלע"ז) לא מצא. יקח שאר עשבים מרים, ואמנם המינין האחרים הנזכרים במשנה. אין אנו בקיאין בהם ובשמותיהם. (ג) ויוצאין בעלין שלהן. ובקלחן (הוא מה שגדל למעלה מן הקרקע) אבל לא בשורש שלהן: (ד) אלא שבעלין אין יוצאין אא"כ הם לחים. ובקלחין בין לחים בין יבשים: (ה) אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין: (ו) ומצטרפין כולן לכזית: (ז) צריך למעך חללן. כדי שיהא זית רק בלי אויר: (ח) נוטל כזית חזרת ומטבל בחרוסת (שהם צריך אתה לדעת עוד ביותר ביאור סוד שני דברים כללו. חזרת גי' ת"ר הו"ד. דעד הוד התפשטות כנודע. והוא בסוד שוקיו עמודי שש. זהו ה"ר. גם מבורש כמה שעמים בעמודי שמים. והיא המהפכת ע"י חרס"ת. גי' ת"ר ס"ח. היא בינ"ה עם הכוללי בבגיע הר הסתר. הרי הדברים ברורים כמש"ל) יבקענו כולו בהוכו. ולא ישהנו בו. אח"כ ינפץ החרוסת מעליו. שלא לבטל טעם המרור (וזה לדעתי הטעם שאין מברכין על החרוסת. עם היותו מצוה. משום שאין מצותו באכילה) ומברך (יכוין לקיים מ"ע):

[**הנני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת מרור. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל. ויהי נועם וכו']**

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מָרוֹר:

(ט) מצוה לבלוע כזית מרור מרוסק בבת אחת: (י) בלע מרור שלם. לא יצא אפילו בלע מצה ומרור כאחת. ידי מצה יצא. ידי מרור לא יצא: (יא) כרכן בסיב ובלען. אף ידי מצה לא יצא: (יב) לא ישים בדבר שאינו מעכב מצות מצה ומרור. עד שיעשה בכריכה. כדי לפטור גם היא עם הברכה: (יג) יקח כזית מן המצה השלישית. וכזית חזרת. וטובלו בחרוסת (כ"ה העיקר. עלא"ש כורך עם המצה ואומר

זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלֵּל. כֵּן עָשָׂה הִלֵּל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. הָיָה כּוֹרֵךְ פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר. עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ:

ידיעות שלמה

עבדות והגלות מצרים שהי' מעבדות לחירות הוציאנו גם משעבוד לגאולה מגלות האחרון אף שלא יצאנו עדיין הוי כאלו כבר נגאלנו כי בטוחים אנו שוב שבודאי נהיה נגאלים ועוד מעל' שנית היה בגלות מצרים כי עי"ז יצאנו מאפילה לאורה לאור גדול דאורה זו תור' ועד עתה היינו באפילת בלי תור' ועכשיו זכינו לתורה ע"י שנזדככו במצרים וא"ש כל סידור הלשון על מכונו:

נתיב י. שולחן (יפה הניח בעל הסימן כאן שתי תיבות. לרמוז על שתי מערכות: אחד לאכילה וב' ללמוד):

(א) אחר גמר סדר הנזכר. אוכלין ושותין כל נרצן: (ב) שנהינו אבותינו האשכנזים. לאכול תחלה ביצים מבושלות. שהם זכר לאבילות על החורבן. ולכן עכשיו בגלות. לעולם ביום שחל ליל פסח חל ליל ט"ב. וגם משום דתרגום ביצה ביעא. דבעא רחמנא ופרקינן. כדאי' בירושלמי: (ג) בא לו שינוי יין בתוך הסעודה. מברך עליו הטוב: (ד) מקום שנהגו לאכול צלי (זכר לפסח. כדרך שהיה תודוס עושה) אוכלין. שכוונתם לשם שמים. מקום שנהגו שלא לאכול (משום גזרה. שמא יאמרו פסח הוא) אין אוכלין. וע"ז אמר הכתוב. ועמך כולם צדיקים: (ה) ובכל מקום אסור לאכול שם צלי כולו כאחד בלינה זה. מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ. הי' מחותך או מחוסר אבר. הרי זה מותר במקום שנהגו: (ו) בק"ק אשכנזים לא נהגו לאכול צלי ומחמירין אף בצלי קדר. ולצורך חולה ודאי מותר: (ז) אפי' בשר עגל ועוף. כל דבר שטעון שחיטה (לאפוקי דגים ובצים וכדומה. ודאי מותרים) אסור לאכלו צלי במקום שנהגו בו איסור: (ח) לא ימלא כרסו הרבה יותר הדאי. עד שיצטרך לאכול האפיקומן אכילה גסה. או יתגבר ויישן. ולא יוכל לעשות שאר הסדר:

עורך (ט) נימוס על השולחן בטהור לפני ה' בלילה הזה. ראוי להיות בעסק אכילת פסח. אחר שבעו"ה א"א לקיימו בפועל. צריך לעשות דוגמא וזכר לדבר בשלום שפתינו. כדרך שאנו עושין בגלות בקריאת פרשיות קרבנות וסדר עבודות. שתעלה קריאתנו לרצון לפני אלהינו. על כן יבהוג כך גם בזו. ויוליא בשפתיו ויאמר כך

אכילת בשר הפסח בלילי חמשה עשר של חודש האביב מצות עשה מן התורה. שנאמר. ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו. מצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע. לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה בארבע עשר. אוכל מהן תחלה. אח"כ אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו. ואם לא אכל אלא כזית יצא י"ח. ושניהן אינן נאכלין אלא צלי אש וצריכין ברכה לכל אחד בפני עצמו. על הפסח אומר. אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח. ועל החגיגה. לאכול הזבח. דפסח טעון הלל באכילתו. וא"ר משום ר"ח. כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא אין צולין את הפסח על גבי כלי אבן או כלי מתכות. ולא בשפוד של מתכות. כיצד צולין אותו מביאין שפוד של רמון. ותוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו. ותוחב כרעיו ובני מעיו בשפוד למעלה מפיו של טלה ותולהו לתוך התנור והאש למטה. אין הפסח נאכל נא ומבושל. ואינו נאכל בשתי חבורות. ואין מוציאין מהבורה לחבורה. ולא האוכל רשאי לאכול משני פסחים. שאין נמנין על שני פסחים כאחת. ואינו נאכל אלא למנויו (בשעת שחיטה) ישראל מהול טהור בן ברית. וכשם שמילת בניו ועבדיו מעכבתו מלשחוט הפסח. כך מעכבתו מלאכול בו. השובר עצם בפסח הטהור לוקה. ואפילו שלא בליל פסח. לפיכך שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבישרן. כדי שלא יבואו בהן לידי תקלה. אין רשאין יאכול מגדי הוך. אלא מה שנאכל בשור הגדול. הפסח אינו נאכל אלא עד חצות הלילה הזה. בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השולחן. וכן כל התבשילין העולין עמו. מתבערין עמו. ואין נאכלין אלא עד חצות כפסח. חלוק פסח דורות מפסח מצרים בג' דברים. שהוא היה מקחו מבעשור. וטעון נתינת דם באגודת אזוב על המשקוף ושתי המזוזות. ושנאכל בחפזון. זהו מצות אכילת הפסח. הרחמן יזכנו לאכלו בעיר מקדשנו במהרה בימינו. ויקוים בנו מקרא שכתוב. כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל. כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות. ודבר אלהינו יקום לעולם ימינו רוממה עושה נוראות:

וטוב לקרות מאמר מס' הזוהר [פ' בא]

תנינן. כתיב היום אתם יוצאים. וכתיב הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה. אלא תאנא. עיקרא דפורקנא דישראל לא הוה אלא בלילה. דליליא שרא קטרין ועביד נוקמין. ויומא אפיק לון בריש גלי. הה"ד יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים. ועוד לילה שרא קטרין ועביד נוקמין ודינין. ויומא גלי ופרסם ניסא ונוקמא דאתעביד. הה"ד יצאו בני ישראל ביד רמה. וכתיב ומצרים מקברים את אשר הכה ד' בהם כל בכור דא הוא פרסומי ניסא. אתו ר' חייא ור' יוסי אשתטחו קמיה ונשקו ידוי כו'. אמר לון עד השתא לא סיימנא מלה דשאלתא דלכון דהא תנינן וה' הכה כל בכור. כהם כדקאמרן וכולא הוה דאינון דמיתו אינון קטירי קטרין דהוו משתמשי בהרשייהו באינון כתרין. מנהון משתמשי בעלאי. ומנהון בתתאי. ואע"ג דכלהו תתאין אינון. וכל ארעא דמצרים מליא חרשין הוה. וכתיב כי אין בית אשר אין שם מת. ואתעביד דינא בכולא בשעתא דאתכנשו כולהו בבתיהון ולא הוו מתפזרי במדברא ובחקלא. אלא כולהו אשתכחו בבתיהון (מ"ש בספר הזוהר וא"ה יפה כו'. הוא גליון. כמ"ש בהגהת ספר הזוהר שלי. יע"ש) ועבד ליליא דינו בכולא בההיא שעתא. והאנא הוה. נהיר ההיא ליליא כיומא דתקופת תמוז. והמא כל עמא דינוי דקב"ה. הה"ד ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה. ובשעתא דנפקו אשתכחו כולהו מתין בשוקין לעיניהון דכולא. דבעיין לאקברא להו ולא אשתכחו [אחר] (כצ"ל נ"ל. ר"ל מאין מקום לקבור) ודאי אקשי להו מכולא. חמו לישראל נפקין לעיניהון בחד ניסא. וחמו למיתיהון באידך ניסא. ובכולא הוה פרסומי ניסא. דלא הוה כהאי מיומא דאיברא עלמא כו' (קצרתי מכאן ואילך. הרוצה יגמור קריאתו בספר הזוהר) וע"ד כהכאן ישראל. דכתיב זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו. משום דהכי זמין למעבד להו. דכתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות:

צפון. (י) לאחר גמר כל הסעודה אוכלין מחצי המצה השמורה תחת המפה כזית [עמו"ק] כ"א זכר לפסח הנאכל על השבע ויאכלנו בהסבה: (יא) אע"פ שאכלו אכילה גסה בדיעבד יצא [אפי' בפסח כש"ג לא פושע מיקרי. עמ"ש בס"ד גם במקומו] אבל אם קץ במזונו ואכלו ודאי לא אכילה שמה: (יב) יהא זהיר לאוכלו קודם חצות:

[הנני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת אפיקומן. לשם יחוד קב"ה ושכינתיה. על ידי ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל. ויהי נועם וכו']

(יג) אם שכח ולא אכל אפיקומן ולא נזכר עד שנטל ידיו או שאמר הב לן ונברך אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא (דאתכא דרחמנא סמכי'): (יד) ואם לא נזכר עד אחר שבירך בהמ"ז אם נזכר קודם שבירך בפה"ג יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויחזור ויברך בהמ"ז ובפה"ג וישתה הכוס: (טו) ואם לא נזכר עד אחר שבירך בפה"ג לא יאכל האפיקומן ויסמוך על מצה שאכל בתחלה [בתכורי פקפקתי בכורתא זו ידעתי שלעולם חוזר ואוכל כזית ומברך בהמ"ז על כוס רביעי שגומר עליו ההלל ואין בכך כלום. יע"ש באורך]: (טז) אבל במקום שנהגו לעשות שימור למלת מצוה משעת קצירה אפי' לא זכר עד אחר ההלל יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויחזור ויברך אף על כוס ה' ואין לחוש במה שמוסיף על הכוסות: (יז) אחר אפיקומן אין לאכול ולא לשתות אלא יברך אחריו בהמ"ז מיד: (יח) לא יאכלנו בשני מקומות אפי' בחדר א' בשתי שולחנות לא: (יט) מי שישן בתוך הסעודה והקיץ אינו חוזר לאכול: (כ) בני חבורה שישנו מקלתן בתוך הסעודה חוזרים ואוכלים. נרדמו כולן ונעורו לא יאכלו. נתנמנמו תנומה מועטת שלא נשתקעו בשינה יאכלו: (כא) וי"א שכל זה אינו אלא בשינה שבתוך אכילת האפיקומן. וי"א דגם קודם לזה הוי שינה הפסק ויש לחוש לכתחלה שלא לישן בתוך הסעודה: ברך. (כב) מצוה לחזור אחר שלשה לזמון [ואף בכל השנה כמ"ש בכסא שן כס"ד] עכשיו ביותר משום כוס ד' ג"כ כמש"ל בעזה"י. והיינו דוקא לזמנם אבנו מתחלת סעודה וכך חובותינו וכך יפה לנו בודאי למאן דאפשר להראות בלילה הזה כעשיר ונדיב [יתר על החיוב של כל השנה לזון עניים בתורת צדקה] אבל לא לקרות חברו באמצע סעודה שיפסיק סעודתו וילטרף לזימון ואח"כ חוזר לסעודתו דכה"ג אף כולי שתא לא שפיר דמי אי משום הפסקה דלכתחלה לא שריא כלל כמ"ש שם יד ד חלוקה ו' בפ"ע בדיני הפסק. ועי"ש בה' הברכה ח"ג. ואי משום ספיקא בדינא דליצרוף כמ"ש שם יד ח פארה ט' בדיני הזמון כ"ש בליל פסח דאיכא נמי איסור מוסיף בין באכילה במקום אחר אינו כהלכה בין בשתית כוס נוסף בברכה [ובלי ברכה נמי לא אריך ובלי טעימה כלל ודאי לא אפשר] הילכך ודאי לא שפיר עבדין הני אינשי דקרי לחברייהו בתוך סעודה לאזמוני עלייהו וכתר הכי הדור לקבעייהו אע"ג דתלינת מהרלמ"פ וש"א] לא נתחוורה לי. ועי' עשר ידות בדיני הזמון פארה יח [סי' ג] מ"מ הך מנהגא הוא עולבנא דדינא בכל גונא ומאן דמני ליבטליה וייבר חיליה: (כג) מברך בהמ"ז כמשפטו לכל הלכותיו ויהא זהיר בכוסו אף ביחיד. אל"ל כשמזמנין עניניו ונוסחו ואזכרותיו ובאורו לכל דבריו תמצא שם בכסא הכ"ל מקים כבודו בעשר ידותיו: (כד) אחר סיום בהמ"ז חוזר ומברך בפה"ג ושותה בהסבה [אם לא שתהו בהסבה א"צ לחזור ולשתות] ואינו מברך אחריו:

[הריני רוצה לקיים מצות כוס שלישי מארבע כוסות. שהוא כנגד אות ו'. שהוא תפארת. ושהוא נגד רוח תמדה רעה. לבטל אותו. לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה. ע"י ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

(כה) במרא"ע נסתפק אם אירע א' מז' ימי משתה דחתן בליל פסח אי"ס לנהוג עם כוס של ז' ברכות והכריע שיש לברך את בהמ"ז על כוס שלו וז' ברכות על כוס בהמ"ז של החתן. אח"כ אומר ברכת בפה"ג על כוס בהמ"ז שלו ואיני רואה ממש בהכרעה זו דאי חיים להאית דאין עושין מצות חבילות תאי שנא כוס בה"מ דחתן דלא איכפת ליה ביה וסא כל אדם מישראל חובי מיחייב ביה אחידא ומתעביד ביה מצוה. ול"ל דהשתא ודאי לא חיישי' לה להאית דבלא"ה דחוי בוא אלל גדולי הפוסקים וס"ל לעולם לא צריך ב' כוסות לז' ברכות ובודאי לסמוך עלייהו אף בני אשכנז כה"ג. איברא אי לא בעו לשנויי ממנהגא נמי שפיר דמי ואין לחוש משום שנראה כמוסיף על הכוסות בברכה בפה"ג ולא גרע הא מברכת הטוב אע"ג דברכת היין היא ובמקום בפה"ג עומדת ק"ו לכוס זה שהרי אינו גורם ברכה ליין לעצמו ונפטר עם בפה"ג של בה"ת מש"ה כחד חשיבי אבל בודאי לא ישתה המברך אלא מכוס שבירך עליו בהמ"ז משום שאסור לשתות בין ג' לד' וישמור הכוס הב' לכוס רביעי ואין בו משום שא"ה ב' קדושות על כוס א'. ודרך זו ישרה וטובה בעיני ועדיפא ודו"ק.

(כו) בין כוס שלישי לרביעי לא ישתה [אם לא מים]: [(כז) אסור לשתות בין כוס ג' לד' המשקין שאסורין אחר אפיקומן אבל כוס ג' זה יכול לשתות כולו אפי' מחזיק יותר מרביעית [ואם מחזיק יותר תדאי לא ישתה כולו שלא ישתכ' יאפי' מפסיק באמצע השתיה ושוהה מתחלת שתיה א' עד סוף שתיה ב' יותר מכדי אכילת פרס ואם שתה רוב רביעית והפסיק והיה דעתו שלא לשתות עוד ונמלך אסור לשתות עוד]: (כח) אחר שמותין ג' כוסות שהם כנגד ג' כוסות שנאמרו בחלרים ורומזים גם בני מלכיות שעברו אומרים שפוך כנגד כוס ביד ה' ויין חמר מלא מסך ויגר מזה לשפוך קובעת כוס תמתו על הגוים שיתקבלו לעתיד של ה' ועל משיחו במלחמת גוג ומגוג שמריה ימצו ישתו כל רשעי ארץ. ונוגו לפתוח הדלת להודיע ולזכור כי ליל שמורים היא בזכות אמנה יבוא גואל לדק ב"ב. ואנו נגיד לעולם ונזמר לאלהי יעקב על התשועה בכוס תמיד ועל הגאולה העתידה ברמזות בשני פרקי הלל האחרונים ועליהם נתקן כוס של בשורה הד' הזה:

שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ: כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ: שְׁפָךְ עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם: תִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יהוה:

(כט) מוזגין כוס רביעי [ומדת הסידות להדיחו קודם. אומר בפה מלא הלל] וגומרין עליו הלל [בכוונה ובאימה ובמתון ואפי' אכל שאירע אבילותו ביו"ט אומר הלל] (ויש לחזור אחר ב' שיענו אחריו רחבי פרקים הודו ואנא [הגדול אומר הודו והקטנים עונים ויכול הגדול ליתן רשות לקטן ואפי' מי שקרא הלל תלטרף וא"ל לקרות מבית אחר. ודי כאשתו ובניו שהגיעו לחינוך שיענו אחריו] ויכול ללרף אף מי שלא אכל עמו] ואומר אחריו יהללוך בלי חתימה [תהלת בשער החודש] [וי"א לדלגו עתה] ויש להומרו ג"כ קודם מצות אח"כ הלל הגדול כ"ו כי לעולם חסדו. נשמת וישתבח תמנא הכל [בעמודי שתים] מפורש וחותם חי העולמים [וי"א ישתבח עד אתה אל ואח"כ יהללוך בחתימה שבת ואחר כישתבח. ואומר אח"כ יהללוך בלי חתימה והגר"א ז"ל לא אמר כלל יהללוך]:

לֹא לָנוּ יהוה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם

לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ
לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח
בַּיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי
יהוה בִּטְחוּ בַיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא:

יהוה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת
בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יהוה הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדוֹלִים:
יֹסֵף יהוה עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם
לַיהוה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוה וְהָאָרֶץ
נָתַן לִבְנֵי אָדָם: לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יֹרְדֵי
דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יהוה אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא:
אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם יהוה
אֶקְרָא אָנָּה יהוה מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יהוה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר
פְּתָאיִם יהוה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יהוה גָּמַל עָלָיְכִי:
כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יהוה
בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל
הָאָדָם כֹּזֵב:

מָה אָשִׁיב לַיהוה כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת
אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא: נְדָרַי לַיהוה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה
נָּא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יהוה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה
יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי:
לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא: נְדָרַי לַיהוה
אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יהוה בְּתוֹכֵכִי
יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

קיז הַלְלוּ אֶת יהוה כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: כִּי
גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יהוה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב　כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל　כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן　כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יהוה　כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: יהוה לִי לֹא

אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יהוה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי
אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם:
טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי
בְּשֵׁם יהוה כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יהוה
כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם
יהוה כִּי אֲמִילַם: דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוה עֲזָרָנִי:
עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה
בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יהוה עֹשָׂה חָיִל: יְמִין יהוה רוֹמֵמָה
יְמִין יהוה עֹשָׂה חָיִל: לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי
צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה הַשַּׁעַר לַיהוה צַדִּיקִים
יָבֹאוּ בוֹ: אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה: אודך אֶבֶן
מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן מֵאֵת יהוה הָיְתָה
זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יהוה
נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא:

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יהוה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יהוה: ב״יוך אֵל יהוה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג
בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אל אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: אלי
הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הודו

הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וְעוֹנֶה וּמְרַחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה. אֵין לָנוּ מֶלֶךְ עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ אֶלָּא אָתָּה: אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. אֱלוֹהַּ כָּל בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן כָּל תּוֹלָדוֹת. הַמְהֻלָּל בְּכָל (בְּרוֹב) הַתִּשְׁבָּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד. וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים. וַיהוָה עֵר (הִנֵּה) לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים. (מְחַיֵּה מֵתִים וְרוֹפֵא חוֹלִים פּוֹקֵחַ עִוְרִים וְזוֹקֵף כְּפוּפִים) וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים. וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים. (וְהַמְפַעְנֵחַ נֶעֱלָמִים). לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם. וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו. וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ. וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם. וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת. אֵין אֲנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ עַל אַחַת מֵאָלֶף (אֶלֶף) אַלְפֵי אֲלָפִים (וְרוֹב) וְרִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁעָשִׂיתָ (עִמָּנוּ) עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ: מִלְּפָנִים מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעָב זַנְתָּנוּ. וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ. מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ. וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְרַבִּים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ. וְרוּחַ

ישועות שלמה

המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים וה' לא ינום ולא יישן כו' המקיץ נרדמים וכו'. נראה הכוונה דבא להודיענו דהקב"ה מנהיג את האדם ברחמים דאף שרואה ויודע מחטאיו של אדם ולא היה ראוי להושיע לו בדין אעפ"כ הוא מושיע לו ברחמים ולכך כדי שלא יטעה השומע לומר מי אמר שהוא מצד הרחמים דלמא לא ראה המעשים הרעות שעשה לכן אמר שלא כן הוא רק אדרבא וה' לא ינום ולא ישן ורואה הכל ואדרבא אף מה שהאד' שוכח הוא מעוררו והקב"ה מקיץ נרדמים ומעורר ומזכיר אותם לשוב בתשוב' ויודע הכל ואין שכחה לפניו רק מצד הרחמים הוא מרחם עליו לכן אמר מתחלה המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים ודו"ק א"ש:

וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ. וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ. הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִישׁוֹרְרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד: כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה. וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע. וְכָל עַיִן לְךָ תְצַפֶּה. וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע. וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ: כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְהוָה מִי כָמוֹךָ: מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ: שַׁוְעַת עֲנִיִּים אַתָּה תִשְׁמַע. צַעֲקַת הַדַּל תַּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ: מִי יִדְמֶה לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ לָךְ: הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשֶׁךָ. כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ. הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ. הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ: הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא:

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה. בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְרוֹמָם. וּבְשִׂפְתֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרֵךְ. וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדָּשׁ. וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלָּל:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים יפסיק מעט לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. לְהוֹדוֹת. לְהַלֵּל. לְשַׁבֵּחַ. לְפָאֵר. לְרוֹמֵם. לְהַדֵּר. וּלְנַצֵּחַ. לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס. עַל כָּל דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי. עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

(וּבְכֵן) יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל:

יְהַלְלוּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ [כ"ה בהגודרה"ס . ובלע"ז ליתא גם תיבת אלהינו] כָּל מַעֲשֶׂיךָ . וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ . וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ (וִישׁוֹרְרוּ) וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד . כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר . כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל . בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ מְהוּלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת :

(ל) חוזר ומברך בפס"ב. וש תהו בהבכה [רביעית שלס . וי"א לשתותו קודם תסל סידור פסק] אס לא שתאו בהבכה . ה"ל לחזור ולשתות . כן העיקר] ואומר אחריו ברכת על הגפן [תמלא לעיל] . וילוס שישמעו כולס ויאזו בברכתו :

הריני רוצה לקיים מצות כוס רביעי של ארבע כוסות . שהוא כנגד אות ה' אחרונה שבשם . שהוא נגד רוח הטומאה . לבטל אותו . לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה . ע"י ההוא טמיר ונעלם . בשם כל ישראל :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן :

ג"פ לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלָיִם :

(לא) אחר ד' כוסות אינו רשאי לשתות מים. וה"ה מי בישול טע וקפע לית לן בה [ואסור לאכול . ולשתות טיטון והינגבר ואסער ולאקרין מותר . ואפשר גם קואס. ואסטניס או שהוא מאוד לשתות . מותר לשתות משקה שאין משכר . ובליל ב' מותר אפילו שלא לצורך גדול . הגל נשאר דברים הנוהגין בליל זה · אין חילוק בין ליל א' לב' : (לב) שתה ארבע כוסות ולא אמר הגדה בנתיים . לא יצא . וישתה עוד ג' כוסות על סדר הגדה . ויברך על כל כוס] : (לג) לא שתה ד' כוסות . או לא אכל מצה ומרור . וכן מי שלא אמר ההגדה כסדר הזה בלילה זה . א"ל תשלומין . ע"ז נאמר מעוות לא יוכל לתקון : (לד) אבל ידי חיוב מצות אכילת פת ולקבוע סעודה בליל י"ט על הלחם ויין יש לו השלמה ביום . כדרך שאמרנו בשבת : (לה) ומי שא"ל יין בליל פסח . מקדש על הפת חולק מצה האמצעית . ומניח פרוסה בין שתי שלמות (מלגיס פרוסה) ומגיה המצות מגולות . ואוחז שלשתן ומברך המוציא. ובוצע מן השלמה ומן הפרוסה כדרכו . ומניח ידו עליהם עד שגומר הקידוש . ומברך על אכילת מצה ואוכל . ואח"כ מטבל ירק ומברך בפה"א . ומגביה ואומר הא לחמא עניא וכל ההגדה עד גאל ישראל . ומברך על המרור ואוכלו . וכורך מצה ומרור ואוכלם ביחד : (לו) ואם אל במ"ש . עיין בבית דוד הלכות הבדלה על הכוס (סימן י פ"א) : (לז) ומי שא"ל אלא כוס א' . עי' מטת זהב הל' קדוש (סימן יד) ובמג"א לא שת לבו לחלוקת חיוב הבדלה : (לח) ואם י"ל ב' כוסות . יקחס לקדוש ולבה"מ : (לט) בהכא שיש לו חמר מדינה להבדלה . דהל"ה הבדלה עדיפא מקדוש היום ובה"מ . כמ"ש שם : (מ) ובה"מ דוחה לקדוש . כמ"ש בס"ד בבית דוד פ"א (סימן יד) היכא כיינו בהבדלה די"ט או מ"ש גרידא: (מא) אבל מ"ש שחל בכניסת י"ט . מגו דמקדש אריפתא . מבדיל נמי עליה . ובכה"ג בה"מ עדיף ודחי: (מב) ואם י"ל יין שעור ג' כוסות . יקח לג' כוסות ראשונות . והלל אומרו בלא כוס ומיירי נמי בדאית ליה להבדלה דלמחר . דאל"ה משייר לאבדלתא : (מג) וכ"ל דיאמר קדוש ובה"מ אתרי כסי . והגדה והלל בלי כוס . (מד) הכין ק' ברכות . עי' מטת זהב וסוא א' לשבת ויו"ט . הוץ ממ"ט א' דפסח. שיתריס ד' ברכות :

[אומר זה בב' הלילות ולא יאמר בסיום כל תרוז ויהי בחצי הלילה . ופירוש על זה במלא ביוצר של שבת הגדול] :

וּבְכֵן וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה :

אָז רוֹב נִסִּים הִפְלֵאתָ בַּלַּיְלָה . בְּרֹאשׁ אַשְׁמוּרוֹת זֶה הַלַּיְלָה . גֵּר צֶדֶק נִצַּחְתּוֹ כְּנֶחֱלַק לוֹ לַיְלָה : דַּנְתָּ מֶלֶךְ גְּרָר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה . הִפְחַדְתָּ אֲרַמִּי בְּאֶמֶשׁ לַיְלָה . וַיָּשַׂר יִשְׂרָאֵל לְמַלְאָךְ וַיּוּכַל לוֹ לַיְלָה : זֶרַע בְּכוֹרֵי פַתְרוֹס מָחַצְתָּ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה . חֵילָם לֹא מָצְאוּ בְּקוּמָם בַּלַּיְלָה . טִיסַת נְגִיד חֲרֹשֶׁת סִלִּיתָ בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה : יָעַץ מְחָרֵף לְנוֹפֵף אִוּוּי הוֹבַשְׁתָּ פְגָרָיו בַּלַּיְלָה . כָּרַע בֵּל וּמַצָּבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה . לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רָז חֲזוֹת לַיְלָה : מִשְׁתַּכֵּר בִּכְלֵי קֹדֶשׁ נֶהֱרַג בּוֹ בַּלַּיְלָה . נוֹשַׁע מִבּוֹר אֲרָיוֹת פּוֹתֵר בִּעֲתוּתֵי לַיְלָה . שִׂנְאָה נָטַר אֲגָגִי וְכָתַב סְפָרִים בַּלַּיְלָה : עוֹרַרְתָּ נִצְחֲךָ עָלָיו בְּנֶדֶד שְׁנַת לַיְלָה . פּוּרָה תִדְרוֹךְ לְשׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה . צָרַח כַּשּׁוֹמֵר וְשָׂח אָתָא בֹקֶר וְגַם לַיְלָה : קָרֵב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה . רָם הוֹדַע כִּי לְךָ הַיּוֹם אַף לְךָ הַלַּיְלָה

שׁוֹמְרִים הַפְקֵד לְעִירְךָ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה. תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֶשְׁכַת לַיְלָה:

ויהי בחצי הלילה [אומר זה בב׳ הלילות ולא יאמר בכיום כל חרוז ואמרתם זבח פסח]:

וּבְכֵן וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח:

אֹמֶץ גְּבוּרוֹתֶיךָ הִפְלֵאתָ בַּפֶּסַח. בְּרֹאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נִשֵּׂאתָ פֶּסַח. גִּלִּיתָ לְאֶזְרָחִי חֲצוֹת לֵיל פֶּסַח: דְּלָתָיו דָּפַקְתָּ כְּחֹם הַיּוֹם בַּפֶּסַח. הִסְעִיד נוֹצְצִים עֻגוֹת מַצּוֹת בַּפֶּסַח. וְאֶל הַבָּקָר רָץ זֵכֶר לְשׁוֹר עֵרֶךְ פֶּסַח: זוֹעֲמוּ סְדוֹמִים וְלוֹהֲטוּ בָּאֵשׁ פֶּסַח. חֻלַּץ לוֹט מֵהֶם וּמַצּוֹת אָפָה בְּקֵץ פֶּסַח. טִאטֵאתָ אַדְמַת מוֹף וְנוֹף בְּעָבְרְךָ בַּפֶּסַח: יָהּ רֹאשׁ כָּל אוֹן מָחַצְתָּ בְּלֵיל שִׁמּוּר פֶּסַח. כַּבִּיר עַל בֵּן בְּכוֹר פָּסַחְתָּ בְּדַם פֶּסַח. לְבִלְתִּי תֵּת מַשְׁחִית לָבֹא בִּפְתָחַי בַּפֶּסַח: מְסֻגֶּרֶת סֻגָּרָה בְּעִתּוֹתֵי פֶּסַח. נִשְׁמְדָה מִדְיָן בִּצְלִיל שְׂעוֹרֵי עֹמֶר פֶּסַח. שׂוֹרְפוּ מִשְׁמַנֵּי פּוּל וְלוּד בִּיקַד יְקוֹד פֶּסַח: עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמוֹד עַד גָּעָה עוֹנַת פֶּסַח. פַּס יָד כָּתְבָה לְקַעֲקֵעַ צוּל בַּפֶּסַח. צָפֹה הַצָּפִית עָרוֹךְ הַשֻּׁלְחָן בַּפֶּסַח: קָהָל כִּנְּסָה הֲדַסָּה צוֹם לְשַׁלֵּשׁ בַּפֶּסַח. רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע מָחַצְתָּ בְּעֵץ חֲמִשִּׁים בַּפֶּסַח. שְׁתֵּי אֵלֶּה רֶגַע תָּבִיא לְעוּצִית בַּפֶּסַח. תָּעֹז יָדְךָ וְתָרוּם יְמִינְךָ כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חַג פֶּסַח:

[הפלאת. לאבותינו: בראש. כי הוא ראש למועדים. אחר שבת הוא וכתב בפרשת אמור והטעם. מרוב נסים שנעשו בו: אזרחי. אברהם. גלית לו מה לעשות לבניו בחצי ליל פסח. שעתיד לפסוח עליהם: דלתיו. וירא אליו ה׳ באלוני ממרא וגו׳. וזה היה בפסח: הסעיד. האכיל המלאכים שהם נוצצים כמו אש: זכר לשור. החגיגה שבאה עם הפסח: חולץ. נפרד וסר מהארץ: טאטאת. כבדת מטאטא הוא הכלי שמכבדין בו הבית. מוף ונוף. שם ערים בארץ מצרים: און. בכור. כמו ראשית אוני: כביר. הקב״ה שהוא כביר כח. ענין עולם וריבוי: מסוגרת. יריחו שהיתה מסוגרת: סוגרה. נמסרה לישראל בעת פסח. כמו לא תסגיר עבד אל אדוניו (דברים כ״ג): נשמדה מדין ע״י גדעון. בצליל. בזכות העומר. שקרב ביום ב׳ דפסח. ופירוש צליל. עוגת לחם שעורים שנהפכת על גמלים כצלי: משמני פול ולוד. גבורי חיל של סנחרב. נשרפו בליל ט״ו בניסן ע״י אשו של גבריאל: עוד היום. אמרו לו חוזי כוכבים שלו. אי אזלת האידנא יכלת להו. ואי לא. לא יכלת להו. מה עבד אורחא דבעיא לסגויי בעשרה יומין. סגי בחד יומא. כי מטא לירושלים. אמר מה לי לטרוח על מקום קטן כזאת. אמתין עד למחר ואכביש אותה כמו פת שחרית. ולן אותו לילה בנוב. מיד ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה׳ וגו׳. ופירוש געה. הגיע: פס יד. כף היד: לבלטשצר: כתבה לקעקע צול. לעקור שורשה של בבל שנקראת צולה. צפה הצפית. בלטשצר כשישב לו על השלחן שהיה ערוך מכל מיני מעדנים. היה מעמיד הצופה לראות אם אדם בא. לפי שהיה ירא מכורש ודריוש. בעודו אוכל ושותה. אמר הצופה כי בא כורש ודריוש עליו: וזה היה בפסח: הדסה. אסתר: ראש. זה המן: שתי אלה רגע. כנואה שאמר ישעיה (מ״ז) על אדום. ותבואנה לך שתי אלה רגע ביום אחד שכול ואלמון: לעוצית. אדום: תעוז ידך. לגאלנו: כליל. גאולת מצרים כן תגאלנו:

כִּי לוֹ נָאֶה. כִּי לוֹ יָאֶה:

אַדִּיר בִּמְלוּכָה. בָּחוּר כַּהֲלָכָה. גְּדוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ. לְךָ וּלְךָ. לְךָ כִּי לְךָ. לְךָ אַף לְךָ. לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה: כִּי לוֹ נָאֶה. כִּי לוֹ יָאֶה: דָּגוּל בִּמְלוּכָה. הָדוּר כַּהֲלָכָה. וָתִיקָיו יֹאמְרוּ לוֹ. לְךָ וּלְךָ וכו׳: זַכַּאי בִּמְלוּכָה. חָסִין כַּהֲלָכָה. טַפְסְרָיו יֹאמְרוּ לוֹ. לְךָ וּלְךָ וכו׳: יָחִיד בִּמְלוּכָה. כַּבִּיר כַּהֲלָכָה. לִמּוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ. לְךָ וּלְךָ וכו׳: מֶלֶךְ בִּמְלוּכָה. נוֹרָא כַּהֲלָכָה. סְבִיבָיו יֹאמְרוּ לוֹ. לְךָ וּלְךָ וכו׳: עָנָיו בִּמְלוּכָה. פּוֹדֶה כַּהֲלָכָה. צַדִּיקָיו יֹאמְרוּ לוֹ. לְךָ וּלְךָ וכו׳: קָדוֹשׁ בִּמְלוּכָה. רַחוּם כַּהֲלָכָה. שִׁנְאַנָּיו יֹאמְרוּ לוֹ. לְךָ וּלְךָ וכו׳: תַּקִּיף בִּמְלוּכָה. תּוֹמֵךְ כַּהֲלָכָה. תְּמִימָיו יֹאמְרוּ לוֹ. לְךָ וּלְךָ. לְךָ כִּי לְךָ. לְךָ אַף לְךָ. לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה: כִּי לוֹ נָאֶה. כִּי לוֹ יָאֶה:

אדיר במלוכה. לפי שביציאת מצרים ראו כולם שהמלוכה שלו ולא לפרעה ושאר מלכים. שהרי סוניא ישראל ממצרים ומצרים נטבעו בים. ונמוגו כל יושבי כנען. ע״כ נאה ויאה לומר עליו שהוא אדיר במלוכה: בחור כהלכה. גם מה שאומרים עליו שהוא נבחר מכל שאר אלוהות. הוא כדין וכהלכה: גדודיו. המלאכים: לך ולך. נאה לשבח שהודעתנו גדלך במצרים. והזכיר ז״פ לך. נגד ז׳ רקיעים שירד הקב״ה משם לגאול ישראל: ותיקיו. ישראל. והוא ענין חסידות: חסין. ענין חוזק: טפסריו. מלאכיו. והוא ענין קצין ושר: כביר. לשון חזק וכח: למודיו. ישראל: סביביו. מלאכיו: לבאיו. ישראל: שנאניו. מלאכיו. כמו אלפי שנאן (תהלים ס״ח)]:

[אומר כשמסיים. לשנה הבאה נהיה כולנו אחינו בני ישראל בירושלים בעזרת השם יתברך. פי׳ כ״ז נמצא ביוצר של שבת הגדול]:

חֲסַל סִידּוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ. כְּכָל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ.

כאשר

כַּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסַדֵּר אוֹתוֹ . כֵּן נִזְכֶּה לַעֲשׂוֹתוֹ : זָךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה. קוֹמֵם קְהַל עֲדַת מִי מָנָה. בְּקָרוֹב נַהֵל נִטְעֵי כַנָּה פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה :

אַדִּיר הוּא. יִבְנֶה בֵיתוֹ בְּקָרוֹב. בִּמְהֵרָה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה. אֵל בְּנֵה. בְּנֵה בֵיתְךָ בְּקָרוֹב: בָּחוּר הוּא. גָּדוֹל הוּא. דָּגוּל הוּא יִבְנֶה בֵיתוֹ בְּקָרוֹב : במהרה במהרה: הָדוּר הוּא. וָתִיק הוּא. זַכַּאי הוּא. חָסִיד הוּא . יִבְנֶה בֵיתוֹ בְּקָרוֹב : במהרה במהרה: טָהוֹר הוּא. יָחִיד הוּא. כַּבִּיר הוּא. לָמוּד הוּא. מֶלֶךְ הוּא. נוֹרָא הוּא. סַגִּיב הוּא. עִזּוּז הוּא. פּוֹדֶה הוּא. צַדִּיק הוּא . יִבְנֶה בֵיתוֹ בְּקָרוֹב : במהרה במהרה קָדוֹשׁ הוּא. רַחוּם הוּא. שַׁדַּי הוּא. תַּקִּיף הוּא. יִבְנֶה בֵיתוֹ בְּקָרוֹב. בִּמְהֵרָה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה. אֵל בְּנֵה. בְּנֵה בֵיתְךָ בְּקָרוֹב :

[בליל ב׳ סופר כאן ספירת העומר]

אֶחָד מִי יוֹדֵעַ . אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :
שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ . שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ . שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

[אחד מי יודע . לפי כתיב אחד במעשה בראשית ולא ראשון : אחד אלהינו. שהיה אז יחיד בעולמו שהמלאכים נבראו בשני : שנים מי יודע . לפי ברא הי״ת ואי אפשר לתנה לישראל בלא זהילס״ר . וייתר טוב היה בלא ולה״ר. שני לוחות. בשביל התורה [שהיא כמו כתובה לישראל . תגרת הילה״ר] :

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ. אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ. חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

שִׁשָּׁה מִי יוֹדֵעַ. שִׁשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ. שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

תִּשְׁעָה מִי יוֹדֵעַ. תִּשְׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ. תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

עֲשָׂרָה מִי יוֹדֵעַ. עֲשָׂרָה אֲנִי יוֹדֵעַ. עֲשָׂרָה דִבְּרַיָּא. תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

אַחַד עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. אַחַד עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא. עֲשָׂרָה דִבְּרַיָּא . תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה . חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

שנים

שְׁנֵים עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁנֵים עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטַיָּא. אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא. עֲשָׂרָה דִבְּרַיָּא. תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִדַּיָּא. שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטַיָּא. אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא. עֲשָׂרָה דִבְּרַיָּא. תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבַּתָּא. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמָּהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

[שיר נכבד הזה. הוא שיר קדוש לא נודע מחברו. ונוסד בלשון ארמי. להועיל גם להמון עם שהורגלו בלשון זה. לפי שליל פסח זמן חירות הנמור. וכל איש שורר בביתו כמלך ושר נכבד ושמח ביותר. ופן תאכל ושבעת ורם לבבך וגו'. ע"כ יסד מחברו לאמרו בלילות אלו. לשבר שמחת וגאות לבם. ליראה את השם הגדול והנורא:

חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא. דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי. חַד גַּדְיָא חַד גַּדְיָא:

וְאָתָא שׁוּנְרָא. וְאָכַל לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא:

וְאָתָא כַלְבָּא. וְנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא. דְּאָכַל לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא:

וְאָתָא חוּטְרָא. וְהִכָּה לְכַלְבָּא. דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא. דְּאָכַל לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא:

וְאָתָא נוּרָא. וְשָׂרַף לְחוּטְרָא. דְּהִכָּה לְכַלְבָּא. דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא. דְּאָכַל לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא:

חד גדיא. הנשמה נמשלה לגדי. עי' אלשיך ז"ל על פסוק אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן. ולפי שלא תקח מחמדת עוה"ז מאומה רק מעט מרוחניות הדבר. כגדי הזה שמאכלו מועט מהיני הבהמות אפי' הטלה. והיא יחידה בין איברי הגוף הרבים: דזבין אבא. שאביה שבשמים מכרה ומסרה לאדם לעשות בה כרצונו: בתרי זוזי. למה נקראים זוזי שזזין ממקומן וכן הנשמה זזה מעולם המלאכים ואח"כ זזה מעולם הגלגלים עד שנמכרה ובאה למלון השפל בחומ' הזה: חד גדיא כו'. דרך המקונן ובוכה לקשי יום. שכופל דברי קינתו להפליג ביגון. וכן מקונן ובוכה. בקול נהי ובכי תמרורים על רוב שבר הנשמה הרמה. שבשתי זוזת הורידוה מעילות לתחתית. ואומר חד גדיא כו'. נשמה נשמה. שהיית יחידה לאביך. ועתה אתה יחידה בשפלים האפלים, איך נפלת משמים ארץ: **ואתא שונרא.** וא"ת למה אבכה אנס על הנשמה אם אביה מכרה להודיע יקרת כבודה בשפלים. ואיזו רעה תשיג הנשמה להרבות עליה מרורים, ע"ז השיב איך לא אבכה וכף אכה, כי הרכה והענוגה יושבת נוגה ודמעתה מאין הפוגה כי לא די שנפלה משמים ארץ. אך עתה נפלה עוד מפח לשחת. כי ואתא שונרא כו'. המשיל תאוות ילד כיולד. לתאוות השונרא לכל מאכל. ואם יסיתו בני אדם דעתם ממנה. תטרוף והפסיד המאכל כן נער קטן חושק לכל מאכל שרואה ואם יסיתו הוריו דעתם ממנו. ירגל בתאוות ומדות רעות ורוע המזג. ובזה יאכל וישחית הנשמה. וע"ז קונן במר. חד גדיא כו'. איך מתאוס נלכדה ביד החתול להיתול: **ואתא כלבא.** וא"ת הלא שחוק הנערים, לא נחשב למעשה זדים והנער חמאה ודבש יאכל כאוות נפשו. בטרם ידע מאוס ובחור בטוב. וכאשר יגדל יגרש את התאווני מלבו. ע"ז משיב ואתא כלבא כו'. לא כן הוא כי הנפש המתאווה יגדל ממנו. עד שידמה לכלב עז נפש. לא ידע שבע לנפשו המתועבת ופניו כפני כלב לנשוך ולאכול ולשבר עלם הנשמה: לשונרא. נוסף על השונרא (והלמ"ד פועל נוסף וכן כולם) את המתאווה שטימה את הנשמה בא הכלב עז הרע הזה. ונושך ואוכל הנשמה במדות רעות. בעזות ושקר והדומה, המורגלים בנערים אבירים וע"ז קונן. חד גדיא כו'. נשמה נשמה האצולה מגוה עליון. איך נהדרה למחלון וכליון:

ואתא חוטרא. וא"ת למה חרדת על הנער על עשותו פעולות זרות אין זה כ"א מעשה נערות. כי הוא עוד רך בשנים ובלי חכמה ושכל. המתן עד שיגדל ויבא באנשים להיות בעל בחירה בחכמה ויראה. ואז בבחירתו יתגבר והכלב והחתול לשוא יתחבר. ע"ז משיב אנוש ענוש. האם לא ידעת כי ואתא חוטרא כו'. הוא אות ברית, כי אם הנער המנוער יגדל ויורגל ברע סופו לעשות הרע בעיני ה' בהתגבר עליו נפש הבהמית כחטאת דור המבול והמקל שוקד הזה לרעה. יכה וישבר את הנשמה בטומאה נוספת על הכלב האכזרי. בטמאו הנשמה רמה בחמת קרי ר"ל וע"ז צועק מרה. חד גדיא כו'. נשמה נשמה. איך נפלת בידי שלשה פשעי ישראל הלוחת נוהקה מגבולה לנפול לפני בני עולה מעי מעלה: **ואתא נורא.** וא"ת מחילל בריתו לרתיחת הנערות. המתן עד עברו ימי העליה ויעמוד שכלו בקו היושר. וישוב לה'. ושבו בנים לגבולם. ולמה זה תיילל מר על הגדי הנמכר. ע"ז משיב אהה ילוד חוטר. לאם תאמר שלום. והן שבר והרע גבר. כי כשיגדל האיש פרא יבחר לו דיעות כוזבות ורעיונות מזוהמות. ומילין לגד עילאה יתלל לומר אין אין רואה ושומר. ואז ואתא נורא כו'. ישלח כאש רוח הזדון. ויעבור עליו רוח קנאה והאוה וגאוה וכבוד המדומה. הבאים מאדם הנרפל ליסוד האש, שהוא משכן הנפש שהיא מעון הנשמה, וכי תצא האש ותאחז קוצים מדות רעות. העלה השלהבת מאליה והאש מתלקחת עד שתשרוף יחד הנפש והנשמה. נוסף על טומאת החוטרא. ומה ישאר עוד תקוה, יע"ז סופק כפיו וקורא בקול מר חד גדיא כו'. איך אשר בגן ה' היתה יושבת, היא בעלבונה ועלבונה חובבת כי שלוהם מרוגזה ומתעדנה זוכחה. והניח מכרה לכבוד האדמה: **ואתא מיא.** וא"ת אף שעלה האש בימי העליה ושרף בימי העמידה המתן עד ימי הירידה והזקנה. ואז תעלה הנשמה ממקור טומאתה וטהרה ולמה זה למספד ולחגור שק על הגדי הנמכר ע"ז משיב אדם תועה. איך תנחמן רעיונך תנחומי הבל האם לא ידעת שההרגל טבע שני. ואם יזקין הבורש נחש יתגברו טבעים רעים יחעוס בנפש המוטלה, ויעלו מים הזדונים כנחל שוטף לכבות נר ה' נשמת אדם (כמים העולים נגד טבעם, בהתגבר עליהם רוח סערה) נוסף על האש הנורא. והמים המאררים ישטפוך ויעברו על נפשך. ולא תעצור עוד כח להמלט. התמלא פתח תקוה להשיב שבותך בימי שיבתך. ע"כ יאות לי עשות הספד ולהיות את ליענים והגות קינים תמור עוגב ומינים על שנפלה הנשמה הטהורה במצולת מים הזדונים. חד גדיא חד גדיא דזבי'

הכה

ואתא מיא. וכבה לנורא. דשרף לחוטרא. דהכה לכלבא. דנשך לשונרא. דאכל לגדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

ואתא תורא. ושתא למיא. דכבה לנורא. דשרף לחוטרא. דהכה לכלבא. דנשך לשונרא. דאכל לגדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

ואתא שוחט. ושחט לתורא. דשתא למיא. דכבה לנורא. דשרף לחוטרא. דהכה לכלבא. דנשך לשונרא. דאכל לגדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

ואתא מלאך המות. ושחט לשוחט. דשחט לתורא. דשתא למיא. דכבה לנורא. דשרף לחוטרא. דהכה לכלבא. דנשך לשונרא. דאכל לגדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

ואתא הקדוש ברוך הוא. ושחט למלאך המות. דשחט לשוחט. דשחט לתורא. דשתה למיא. דכבה לנורא. דשרף לחוטרא. דהכה לכלבא. דנשך לשונרא. דאכל לגדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

אכן זה עידן עידנים: **ואתא נורא**. ואם יאמר נבל בלבו. אף כי עבר על נפשו המים הזדונים. וכל הרעות עשיתי, הלא אין כבוד ה' להביט ולהכיר במעשי השפלים ומי יעיד לו על אשר בחדר משכבי מעלתי. ע"ז משיב אהה יציר חומר בטרם תדע שהמגביה לשבת משפיל לראות הסתום וחתום על לבך. וגם היצר זדון איש ריב ומדון תחת כי חשבתיו לריע נאמן נהפך לך למשחית מזומן. ועד עתה היה לך חושב מחשבת יצר ובזקנתך נהפך לך לשטן המיצר. ונמשל לשור המועד ומזומן ללחך ולשתות כל דמי נשמתך יכמה שעולה ומסטין על כל מעשיך. ויעיד עליך לשלם כגמוליך. והוא נוסף על המים המאררים שכבר באו במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך הנשמה. ואיך תאמר אין שומר ביום רע ומר וע"ז מקונן. עד אנה תהי היונה המה לביזה ושמה. חד גדיא כו'. נשמה נשמה. איך נפלת מהרמה אל האוהל טמא היתה מעט לא רוחמה: **ואתא השוחט** וא"ת אף כי ה' רואה מעשי. והשטן ג"כ מעיד ומקטרג עליהם. היקשיב המלך הקדוש מלאכת נבזה ונמס. מעשי ידי אדם להבל דמה. ע"ז משיב הוי מושך עון בחבלי השוא. האם לא ידעת שהעון נברא מלאך משחית ומחבל. ואתא השוחט הידוע הוא שבראת אותו במעשיך. ושחט. אין ושחט אלא ומשך כי ימשוך הנשמה בחבלי עונותיה, והגישה לפני ה' לדבר אתה משפט, ונשלם כגמולה לענשה בעוה"ז ביסורין קשים והרים והוא ירעה את הגדי על הרי חושך. במחשך מעשיך הנכתבים בספר וע"ז מקונן ואומר, למה תהיה כעוטה בגעון ועורון. שים זאת לזכרון. חד גדיא חד גדיא דזבין מרן:

ואתא מלאך המות. וא"ת שאחר מריקת היסורין תאחר נקי מכתמי העון. והנשמה תלך חופש מכל גילולה. ע"ז משיב. אנוש רמה. איך רמאוך רעיוניך. והעון זמתיך. הלא יום המיתה נגד פניך. ואתא מלאך המות ושחט ומשך הנשמה להפרידה מהגוף. ולפי שבעלת ילדך הלכת בהאותך אחרי תאותך. ותערב הנשמה באוהל טמא היסודות העכורים בתכלית החיבור. תקשה פרידתם כמות אסכרה. והמלאך ימשוך הנשמה מהגוף. כמושך לאר הנדבק בקוצים. שישאר חלקי לאר בקוצים וחלקי קוצים בלאר. ולא יוכל לנקותם כ"א בכלים מכלים שונים ומסותר יחרם. והפרידה קשה מכל מה שהיה לפניה. וע"ז מקונן וקול ברמה נשמע. נשמה נשמה. תחת כי היתה נפש החכמה ונעימה. אל תקרא לה עוד נעימה. ונפשה מרה לה. כי באו אחיה במרמה. ואיך נפלה מהרמה. לאדם להבל דמה: **ואתא הקב"ה** וא"ת אחרי שהמות תכלית כל נברא. וכור מצרף להסיר הסיגים ובני התערובות מההרכבה האנושיית. ויפריד הנפש ויפזר הרוח וירים הנשמה לשמי רומה. והוא עת האסף חרפתי ולכפר אשמתי. עד שאמרו טוב מאוד זה המות. כי בו יתוקן המעוות להסיר הזוהמא מהנשמה רמה. אם כן למה זה הלכת קדורנית והתאבלת על הנשמה באבל הכל זה ימים רבים. אם ה' ביקש לה מנוחה. למה תרבה עליה אנחה. ועל הברכה למה תרבה לוחה. ע"ז משיב. אי הבל נבל. המחשבת שהשאול בית מנוס להולך מערכות. התבקש לך מנוח בין קוץ וחוח. אך שוא קראת למות טוב. ובאמת הוא קשה מכל שלפניו ונקל מהבא אחריו. יען שבעוה"ז יוכל עוד לתקן המעוות. ולא כן אחר המות. ואז יבא ה' באפו. ונוסף על מיתה הטבעית. ימשוך הגדי בקרניו וישחוט הנשמה. לשלם לה כמפעלה. וירדפוה עד חורמה. למרק עונה ולהשיבה למקורה. כי לא ידח ממנו נדח. וע"כ מר אקונן. חד גדיא גדיא:

[(מה) **נרצה**. אומר שיר השירים (גם בליל ב') כולו בנגון ושמחה וקול נעים. והעיקר להבין פירושו]:
(מו) חייב לעסוק בהל' פסח ובספור נס יצ"מ ונפלאותיו. עד שתחטפנו שינה או שצריך הרבה ללכת לישן על מטתו. כדי שיתחזק כחו שיוכל להשכים לביה"כ ולא יטרד בתפלתו:
(מז) ליל א' דפסח אסור בתש"ה ע"פ כתבי האר"י. וי"ל שהוא ליל טבילה. אז ודאי מותר וחובה: (מח) כשהולך לשכב ולישן קורא פ' שמע בלבד וברכת המפיל. בידך אפקיד רוחי. ותו לא צריך: [(מט) אם יכול לנעור כל הלילה. יקרא בענין יצ"מ. בזוהר שמות ל"ה ב' ועבר ה' לנגוף עד סוף הפ'. וסוד ארבע כוסות. בויקרא ל"ה א'. ובחדש הראשון. ובמדבר ר"נ ב'. ר' חייא פתח עד ראשון לציון. וסוד המלה. בבראשית קכ"ז א'. ותלא לה. וסוד הפסח ואיסור חמץ ותערובתו. בדברים רפ"ב ב'. אדהכי הם בולינא קדושא. עד סוף הפ'. ובדברים קפ"ב א'. עד מטו לרקיעי דחכמתא. ובמדבר קמ"ט א'. ובילקוט טעם הי' מכות. ומה טוב חלקו ומה נעים גורלו]:

נגעלת הדלת על עשר נתיבות משער השיר. עם פירושו מטיב נגן. לזאת נציב לו עשרה בתים בעלי ששה עמודים לשיר

שי למורא נתשיר: יתרון הבמה הבשיר. עדנות במה הקשיר: קול הפליאות הפשיר:
ברוך יהוה ואעשיר: יאמר קורא יאשיר: עלי ספקות ינשיר: ברקי הלבות יחשיר:
צופי דרכים יישיר: יהיה לכם השיר:

נסחם הפתוח במבוא ד ונפתה הסתום במבוי ה ליום ט"ו בניסן בו ה' שבילים על סדר היום שביל א לתפלת שחרית.

(א) בבוקר נכנסין לבה"כ (מאחרין לבא) הסדרין בברכות סדר התמיד. פסוקי דזמרה כמו בשבת. גומרין ק"ש וברכותיה: (ב) מתפללין שבע בלחש כמו בערבית. מחזיר ש"ץ התפלה בקול רם: (ג) יש בה נשיאת כפים: (ד) דין יחיד ששכח להזכיר בה של י"ט. כדינו בערבית. ויכול לצאת ע"י שיכוין לשמוע התפלה מש"ץ: (ה) ושכחת ש"ץ. דינה כמו בשחרית דר"ח. יע"ש במקומו: (ו) קורין הלל שלם בברכה (תמצא בשער החדש) לפניו ולאחריו. אפילו יחיד הקורא לבדו. שלא בחבר עיר: (ז) ומאחר שגומרין אותו. אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בק"ש: (ח) אם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו. א"צ לחזור אלא למקום שפסק: (ט) אפילו עשרה קורין אותו כאחד: (י) אומר ש"ץ קדיש שלם: (יא) לפמ"ש בשער החדש. נ"ל כאן שיר היום. אין סמוך: (יב) מוציאין שני ס"ת. נהגו לומר בשעת פתיחת הארון י"ג מדות ובקשה (ע"פ האר"י היתה שומה) אח"כ יאמר ג"פ ואני תפלתי. שמע ישראל. על הכל. ויעזור: (יג) קורין בס"ת ראשון חמשה גברי בפ' בא. משכו (עמו"ק רמז נאם בסימן מסדתורא)(כהן) עד עולם(לוי) בעצם(ישראל) ממצרים(רביעי) לדורותם (חמישי) על צבאותם. ואם הוא שבת. קורין שבעה גברי. מסיים כישראל גם אותו. וששי יעשו אותו: (יד) מניחין ס"ת שני אצל הראשון ואומר חצי קדיש על שניהן. מגביה וגולל ס"ת שקראו בו: (טו) פותחין ס"ת שני. קורין בו למפטיר בפ' פנחס. ובחודש הראשון עד סוף הפ'. וגולל: (טז) ומפטיר ביהושע. בעת ההיא. עד ויהי ה' את יהושע. בשבת אומר יקום פורקן וברכה למלך ולקהל אשרי. יהללו (מזמור) [ובנוחה] ומחזירין הספרי תורות לקמן. ח"ק:

שביל ב. למוסף

(א) מכריז ש"ץ מוריד הטל. ופוסקין מלהזכיר גשם במוסף. כך אנו נוהגין. והוא מנהג ותיקין: (ב) דיני הזכרה נתבארו (בבית אל במקומו): (ג) דיני מוסף י"ט כמוסף דשבת.

מוסף לשלש רגלים

עומדים להתפלל בלחש ג' ראשונות. אתה בחרתנו עד ליציאת מצרים אח"כ אומרים [במר נפש ובככי]:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ. גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ. וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ. וְאֵין אֲנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת לְפָנֶיךָ וְלַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ. בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מֶלֶךְ רַחֲמָן. שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ. וְעַל מִקְדָּשְׁךָ. בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ | עָלֵינוּ מְהֵרָה. וְהוֹפַע | וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל חָי: וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם. וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה. וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת | עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים כְּסִדְרָם. וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. אֶת מוּסַף (יום השבת הזה. וְאֶת מוּסַף) יוֹם בפסח **(חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה)** בשבועות **(חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה)** בסוכות **(חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה)** בשמ"ע וש"ת **(שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת** הזת

ברכה רביעית דמוסף. יש בה שכ"ה תי'. כנגד שכ"ה דינין שבחכמה (גם יום טוב גי' חכמה) כי פסח יום הדין לתבואה: ומפני חטאינו. ע"ש הכתוב והתודו את עונם. וכתיב כי בעונם גלו בני ישראל ואחרו רז"ל [ירו' יומא פ"א ה"א] כל דור שלא נבנה בו בהמ"ק כאילו חרב בימיו. ובסתרי תורה. דבר ידוע הוא שאנו הם החוטאים מתם. אלא שמ"מ לא נחשבים רק חטאים. מה שהיו ביד אבותינו עונות שכבר הוקלשו בידינו. וזה נכון: לעלות ולראות. לקיים המצוה שעלינו ג' פעמים בשנה יראה כל זכורך: בבית בחירתך. ככתוב במקום אשר יבחר. אשר נקרא שמך עליו. כמ"ש בבית אשר נקרא שמי עליו: ביד שנשתלחה. ככתוב וישלח הכרוב את ידו וגו' אל האש. וכתיב וירא לכרובים תבנית יד אדם. למלאות דבר ה' שכתוב למעלה בענין בוא וגו' ומלא חפניך גחלי אש וזרוק על העיר: ותגדל כבודו. ככתוב גדול יהיה כבוד הבית הזה: גלה. מהכבד [מבנין פעל. והלי' דגוש. לפי' הבנין] עלו"א ע"ש הכתוב ונגלה כבוד ה': והופע. לשון זהר אורה: לעיני כל חי. ככתוב כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון ונאמר חשף ה' את זרוע קדשו לעיני הגוים: פזורנו. ע"ש שה פזורה ישראל: ונפוצותינו. ע"ש הכתוב ונפוצות יהודה יקבץ: כנס. ע"ש נדחי ישראל יכנס:

הַזֶּה) נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ: עַל יְדֵי מֹשֶׁה | עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת. וְקָרְבַּן הַיּוֹם כָּאָמוּר:

בפסח וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוה: וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל: בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

[בחוה"מ פסח ובב' ימים אחרונים. מתחילין כאן]

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עוֹלָה לַיהוה. פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

[כד' דחוה"מ סוכות ושמיני עצרת. אומר מנחתם. בלי ויו]:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ. וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

לשבועות וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים. בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוה בְּשָׁבוּעוֹתֵיכֶם. מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם. כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַיהוה. פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם. אַיִל אֶחָד. שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה: ומנחתם

לסוכות וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם. כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוה שִׁבְעַת יָמִים:

וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַיהוה. פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר. אֵילִם שְׁנָיִם. כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר. תְּמִימִם יִהְיוּ: ומנחתם

לחוה"מ סוכות ליום א וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי. פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר. אֵילִם שְׁנָיִם. כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. פָּרִים עַשְׁתֵּי עָשָׂר. אֵילִם שְׁנָיִם. כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם

ליום ב וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם

ליום ג וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם

ליום ד וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: מנחתם

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמוֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם

ביום

להו״ר וביום הששי פרים שמונה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם: ומנחתם

וביום השביעי פרים שבעה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם: ומנחתם

לשמיני עצרת וש״ת ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו: והקרבתם עולה אשה ריח ניחח ליהוה פר אחד. איל אחד. כבשים בני שנה שבעה. תמימם: מנחתם

אלהינו ואלהי אבותינו. מלך רחמן רחם עלינו. טוב ומטיב הדרש לנו. שובה עלינו בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו רצונך. בנה ביתך כבתחלה וכונן מקדשך על מכונו. והראנו בבנינו. ושמחנו בתקונו. והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם. והשב ישראל לנויהם. ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו. ככתוב בתורתך. שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר: בחג המצות ובחג השבעות ובחג הסכות. ולא יראה את פני יהוה ריקם: איש כמתנת ידו כברכת יהוה אלהיך אשר נתן לך: והשיאנו. רצה ומודים

יריעות שלמה **בנה** ביתך כבתחלה וכונן מקדשך על מכונו והראנו בבנינו ושמחנו בתקונו. והנה לכאורה הוא כפול לשון ובפרט מ״ש בנה ביתך כבתחלה הרי לא יהיה כבתחלה רק יהיה של אש ונב מ״ש וכונן מקדשך הו״ל לומר וכונן אותו כבתחלה אך נראה דכאן מרמז מ״ש התוי״ט במסכת מעשר שני דתחלה יה״ת נבנה הבהמ״ק ע״י מלכות. ואח״כ יהיה בנין שלו י״ת באש ולכך מדויק זה היטב בנוסח התפלת דתחלה אנו מבקשים בנה ביתך כבתחלה ע״י אדם ואח״כ וכונן מקדשך שיהיה על ידך י״ת על מכונו והראנו בבנינו ודו״ק וא״ש:

בהמון. רבוי. ע״ש הכתוב המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו: מכונו. מכון לשבתך פעלת: בגלל. ש״ן קמו״ץ ולמ״ד חלומ״ה. ע״ש שלש פעמים בשנה: פעמי רגלינו. לשון נרדף הוא. כמו זמני רגלינו. וכן תירגם אונקלוס רגלים זמנין ואין טעם לפרשו מן פעמי דלים. אבל הנקוד אחד הוא. אכן רגלינו. הוא על משקל. דבריכו [אף שכפי הניקוד נ״ל בר׳ בפת״ח וכג׳ בשו״א] שלא יתחלף ברגלי אדם ובהמה: ולא יראה וגו׳ ריקם. אלא הבא עולות ראיה ושלמי חגיגה: כמתנת ידו. כהשגת ידו לתת. מי שי״ל אוכלין הרבה ונכסים מרובים. יביא עולות ושלמים מרובים:

(ה) מחזיר ש״ץ התפלה. ומאריכין בפיוטין להתפלל על הטל. עם שאינו נכון ע״פ הדין. יד המכבר תקיפה. קרושה נעריצך. אדיר אדירנו. לספרדים כתר (תמלא בבית יוסף): קודם שיתחיל ש״ל רצה עוקרין הכהנים ממקומן לעלות לדוכן (הכ׳ כ״כ. עם מחודשים. וכ״כ ופירושה ורמזיה ורזיה. כתבארו בבית אל כל הצורך) [כעת נדפסו פה במקומן] כשמגיע לותחזינה (מוסיפין ק״ק אשכנזים) ואומרים

ותערב לפניך עתירתנו כעולה וכקרבן: אנא רחום. ברחמיך הרבים השב שכינתך לציון עירך. וסדר העבודה לירושלים. ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ושם נעבדך ביראה. כימי עולם וכשנים קדמוניות: [וש״ץ מסיים] ברוך אתה יהוה שאותך לבדך ביראה נעבוד: מודים

(ז) אחר שגמר ברכת הודאה. קורא הכהנים. לא יומרי עי׳ בית אל. וכן נושאין כפיהם ומברכין את העם בלב טוב. וממשיכין בניגון יפה: (ח) אחר שסיימו. אומר ש״ץ שים שלום וגומר כל התפלה. אומר ק״ש. אין כאלהינו פטום הקטרת. עלינו. קדיש יתום. שיר הכבוד וקדיש. מזמור. כ״מ לפי מנהגו. ואנו נוהגים לומר הודו יאמרו גאולי ה׳ (וכן לכל ימי הפסח): (ט) בי״ט ממהרין לאכול. ויש לגעור בחזנים המאריכים יותר מחלות היום. לכן ג״כ אין דורשין בשחרית:

בית אהרן . הלכות נשיאת כפים מפורשים. בבמה דינים חדשים

הברכויס. לידע כל כהן מברך וישראל המתברך. איך יתנהגו עם דינים מחודשים הנצרכים לידיעת המורה כנאל. ובקל דעת לנבון. ואלו יעברו על ידי מונה בהוויות מספר אחת לאחת למלוא חשבון :

(א) ברכת כהנים היא מלוה עשה של תורה . שיברכו את העם בכל יום בעת שיקראום הצבור. מיהו האידנא . אפשר דליכא עשה דאורייתא מתש. עמו"ק. כ"מ לכמה ספיקא דדינא כמש"ל. היברא מיבא. כל דתקין רבנן כעין דאורייתא תקון. ומה טוב ונעים מנהג א"י שנושאין כפיהם בכל יום. ובמדינות הללו שבח"ל נמנעו מזה. מחמת טרדתם בימות החול. גם כבכת לבם בהול על מחיתם לפיכך אין נושאין כפים אלא ביו"ט בעת שמחה. כדי שיברכו בעין יפה ועוזבי לב : (ב) אבל כמה גרוע מנהג קצת אשכנזים. שאין נשיאת כפים ביו"ט שחל בשבת. שיש בו קדושה כפולה ונפש יתירה. ונמנעו מתנה הברכה. וגזרו גזירה לגזירה. לעקור דין תורה הוא דבר שאין לו שחר . וכבר ערערו עליו גדולי עולם . ונמכו עליו ובטלוהו . ולענין טעם ביטול הטבילה . עיין במו"ק שאין בו ממש. והטעם האמור נהגו. שהאבל כל י"ב חודש על או"ה. וה"ה כל שלשים על שאר קרובים. אינו נושא כפיו : (ג) וצריך האבל לצאת מבה"כ כשהלוים רוחצין ידיהם של כהנים לעלות לדוכן . שלא יהא בבה"כ כשהש"ץ קורא כהנים. שלא יעבור בעשה : (ד) ואם אמרו לו שירחץ ויעלה לדוכן. נ"ל פשוט שצריך לרחוץ ולעלות. כי אז אין להשגיח במנהג הקהל כלל : (ה) כתבתי במו"ק. דאונן לד"ה אפי' ביו"ט אינו נושא כפיו : (ו) עיין בלח"ש פ"ב דברכות שזכו לי מן השמים בפירוש חדש תופלא. במשנה דאם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו אא"כ הבטחתו. דדוקא הוא. הא יש שם כהנים בלא הוא. אפשר וקרוב מאד דלא בעינן אפי' הבטחה. וכ"ש דבהבטחה סגי. ונסתלק הספק זה : (ז) ואנ"ל דבמתפלל מתוך הספר. דהשיבה הבטחה ודאי. וחייב לעלות בלי ספק. והודו לי חכמי דורנו. כי האמת עד לעצמו . שהקדמונים הניחו לי מקום להתגדר בזה. ועמ"ש עוד במו"ק סי' קכ"ח: (ח) ועי' מהדורת שאלת יעב"ץ (סי' כ"ד) על מעשה שהיה. שהלוי הזכיר את הש"ץ הכהן לעלות שיטול ידיו. ולמדן מיחה בו שלא יעלה ושמע אליו. אם עבר בעשה. ופסקתי שלא יפה עשה . כי לא מחכמה מיחה הלמדן : (ט) ומיהו במו"ק פקפקתי בהך מלתא דכתב המרדכי שאף בהזכרת הלוי נלכד הכהן בחיוב העשה ומה גם בנשיאת כפים דהאידנא . ואף גם זאת בבהני חזקה דידן. י"ל דלית לן בה: (י) ש"ץ כהן שעולה לנשיאת כפים. צריך שיעקור מעט בעבודה . וכשמגיע לאלהינו ואלהי אבותינו . עולה ומברך . וישראל יורד לפני התיבה תחתיו ומקרא את הכהנים. וכשסיים ברכת כהנים יורד ש"ץ וחוזר לתפלתו. וכל כהן שלא עקר בעבודה שוב אינו עולה : (יא) וכתבתי במו"ק דתש"ס לא נפטר מה"ב כשקוראין אותו. לפיכך צריך שילך מבה"כ בטרם יקרא. כדי שלא יעבור : (יב) וכהן שעומד בתפלת לחש בשעה שקראו כהנים . כתבתי במו"ק דמשמע לי שלא יפסיק תפלתו כשעוסק בברכה אחרת. וכ"ש שלא יעקור גרלה כשלא הגיע עדיין לברכת שים שלום . ואפי' בהגיע לשם . לא החלטתי להתיר לו הפסקת תפלתו. ואפי' כבר קראו כהני'. אלא דוקא כשהוכשח לחזור לתפלתו בודאי. מק"ו דש"ץ . אע"פ שהקלתי בש"ץ עם כהנים אחרים. שלא כדברי הפוסקי' המחמירים בו ומעדיפים כח תפלה. וכאן נמלא מי שמחמיר ומעדיף כח נשיאת כפים על התפלה דיחיד. אפי' במוד שלא קראו. כ"ש כשיקראוהו. לענ"ד התם והכא אזלי בתר איפכא במחילת כבודם. ואיברא לדידי . תפלת יחיד חמירא עפי . ע"ש מילתא בטעמא : (יג) מ"ש במג"א דאפי' פסולים דרבנן שאמרו להם בבדיא שיעלו אין עוברין. גמגמתי במו"ק דלא ברירה בולי האי . אפי' הכי הילכתא כוותיה ולא מטעמי' מיהו נהי דבדיעבד הכי הוא. לכתחלה לא שפיר דמי למעבד הכי : (יד) לענין שיעור הפסק בין נטילה לברכה. עמ"ש בס"ד בש"י סי' ל"ז : (טו) ודין נתינת דבר המרית במים בי"ט לצורך נטילת ידי כהנים. עמ"ש שם (סי' מ"ב). במקום שאין לוים בכורים לאחם דוקא נוטלין לידי הכהנים. מ"מ אינו צריך ליטול ידי כהנים עמי הארץ : (טז) ולדידי איסורא הוא נמי. אלא יטלו כהנים עצמן את ידיהם . נקטינן לאחד אינו קורא. אפי' יש כהן קטן עמו. ויעלה מעצמו. לשנים קורא כהנים. ואינו אומר או"ת . כ"ה העיקר לדעת גדולי הפוסקים. אין רשאין לומר שום פסוקים בשעה שהכהנים מברכין . כך דין התלמוד. אין ש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכת כהנים שלא תטרף דעתו ולא ידע איזה ברכה יש לו להקרות . ובזו לא מהניא הבטחה . כך עיקר. בשעה שהכהנים מברכים את העם לא יביטו ולא יסיחו דעתם אלא יהיו עיניהם למטה כמו שעומדים בתפלה. והעם יכוונו לברכה. ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו בידי הכהנים : (יז) והסכמתי בחבורי שאין נכון לשלשל הטלית על הפנים. לא הכהני' המברכים ולא ישראל המתברכי' אלא צריך דווקא פנים כנגד פנים שניהם מגולים . רק יעמדו באימה ובכוונה על הברכה. ואנ"ל שאין להפוך אחור נגד הכהנים כמעשה הבורים . ליראתם הגדולה שלא יכהו עיניהם . ואין עורון עיני השכל גדול מזה . עם שאחורי כהנים. אינם בכלל ברכה. אבל לפניהם ובצדיהם. אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת . ועם שבשדות דאניסי לגמרי הם בכלל ברכה. כהן שיש בפניו בידיו ברגליו מומין. לא ישא כפיו אא"כ הוא דש בעירו שהכל מכירים בו באותו מום שרי : (יח) אכן בסומא משתי עיניו. תמהתי על פשיטות סורחת הש"ע להיתר. ועמ"ש בס"ד בחבורי הנ"ל. ועי' בש"י (ס' ע"ה). קטן שלא הביא שתי שערות אינו נושא כפיו בפ"ע כלל. אבל עם כהנים גדולים נושא ללמוד ולהתחנך. ומשהביא שתי שערות . נושא כפיו אף בפ"ע. מיהו דווקא באקראי בעלמא. אבל לא בקביעות. עד שיתמלא זקנו. או שהגיע לכלל שנים שראוי למילוי זקן. זוהי שטת הש"ע: (יט) ועמ"ש בב"ד בלח"ש בפ"ד דמגלה ובחבור הנ"ל. ג' מדות בקטן . ולדידי קטן במקום גדולים מיגרע גרע יע"ש: (כ) דין תומר לפ"ד המתמירין. עמ"ש בס"ד בש"י (סי' ג' וסימן ל"א ל"ב) היך ומה נקרא מומר . מי שי"ל בת שהמירה או זונתה, אין חייבין לקדשו . כי אביה מחללת . עמו"ק מ"ש בס"ד ליישב תמיהת בעל מג"א: (כא) לענין כהן פגוי אם נושא כפיו. עמו"ק מ"ש בס"ד. ומי שאינו יודע לחתוך האותיות לבטא יפה. כגון שקורא לאלפין עיינין או איפכא ודומה לזה. לא ישא כפיו: (כב) מי שבא ואמר כהן אני נאמן לישא כפיו . עמ"ש בס"ד בחבורי הנ"ל על בעל מג"א : (כג) ושם תבואר פירוש נאה בדברי תוספות לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן . ע"ש דבר ברור בס"ד : (כד) כתבתי בחבורי שכראה מלשון הפוסקים שצריך לעשות אתם האוירים בחלוק אצבעות כמוה. דהיינו בין גודל לגודל. צריכין לעשות האויר ע"י הפרדת ראשי הגודלין. ומקרבן יחד בעיקרן. ונ"ע שלא נהגו כן (הטיית פני הכהנים בברכת כהנים. עי' לעיל בגוף הברכה) אין המקרא רשאי לקרות כהנים. עד שיכלה אמן שאחר מודים מפי הצבור : (כה) כתבתי בחבורי מו"ק . דבארצות שנושאים כפיהם יחפים. יש להם על מה שיסמוכו, וכ"מ ליסנא דרמב"ם (יע"ש מילתא בטעמא) ואז ודאי נכון שירחצו רגליהם נ"כ. וכמ"ש בעל התרומות. והגון הוא (הרי כאן מחודשים. בסי' כ"ה תברכו) :

(א) צריכים הכהנים ליטול ידיהם עד פרק חבור יד לזרוע. כשעוקרים כהנים רגליהם לעלות לדוכן. אומרים

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתְּהֵא הַבְּרָכָה הַזֹּאת שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל. בְּרָכָה שְׁלֵמָה. וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן. מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם : (ב) ומאריכין בה עד שיכלה אמן של הודאה מפי הצבור

שצויתנו. יבוונו לקיים מ"ע דכה תברכו מכשול. בדבור ולשון : ועון. מדברים המעכבים נשיאת כפים. כענין שנאמר וכפרישכם כפיכם אעלים עיני : מעתה ועד עולם. כי מלוה גוררת מלוה :

[לש"ץ. **אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת בתורה. הכתובה ע"י משה עבדך. האמורה מפי אהרן ובניו** (בקו"ר) **כהנים.** ומחזירין פניהם לעם דרך ימין (ואי ליכא אלא כהן אחד. לא יאמר כהנים בקו"ר. והכהן מעצמו מחזיר פניו, ואם אחד אין לגעור בו) והקהל עונין, **עם קדשך כאמור**, והש"ץ חוזרו בלחש]

(ג) עומדים בדוכן, פניהם כלפי ההיכל, ואחוריהם כלפי העם, ואצבעותיהם כפופים לתוך כפיהם, עד שמסיים ש"ץ מודים. ואז מחזירין פניהם כלפי העם ומברכין

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדוּשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. בְּאַהֲבָה:

באהבה, כתבתי במו"ק, שתקנו לשון זה, משום דנעתרות נשיקות שונא, כי לכן ברכותיו של אותו רשע בלעם נהפכו לקללה, לפיכך אינה נחשבת ברכה, אלא היוצאת מפי אוהב, ואמרו רז"ל בס' הזוהר, מאן דמברך לחבריה, בעי למיהוי בלבא שלים:

(ד) מגביהין ידיהם כנגד כתפותיהם, ויד ימנית קצת למעלה מהשמאלית ופושטים ידיהם וחולקין אצבעותיהם ומכוונים לעשות ה' אוירים, בין ב' אצבעות לב' אצבעות אויר אחד, וכן בין גודל לגודל, ופורשין כפיהן באופן שיהא תוך כפיהן כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים: (ה) אין מברכין, אלא בעמידה (נ"ל, באין עמה סמיכה) ובקול מעולה שבקולות לא גדול ולא נמוך אלא בינוני: (ו) ומקרין אותן מלה במלה, ואפי' תיבת יברכך לא יתחילו מעצמן, כמנהג במדינות הללו: (ז) אחר כל פסוק ופסוק עונין הצבור אמן: (ח) ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכת אשר קדשנו עד שיכלה דיבור קריאת כהנים מפי הקורא, ואחר שברכו אשר קדשנו, אינם רשאים להתחיל יברכך עד שיכלה מפי כל הצבור אמן שעונים אחר ברכת אשר קדשנו, וכן אינם רשאים להתחיל בתיבה עד שתכלה התיבה מפי המקרא, ואין הצבור עונים אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים, ולא יתחילו הכהנים רבון העולמים עד שיכלה אמן מפי הצבור ויתחיל ש"ץ שים שלום, אז הכהנים מחזירין פניהם להיכל ואומרים רבון: (ט) הכהנים לא יחזירו פניהם בתחלה ובסוף אלא דרך ימין דהיינו שהופכין עצמן דרך יד ימינם:

יברכך ה' (ב"ה וב"ש) **יאר ה'** (ב"ה וב"ש) **ישא ה'** (ב"ה וב"ש) **פניו . וישמרך :** (רבש"ע) **פניו אליך . ויחנך :** (רבש"ע) **אליך וישם לך שלום :** (רבש"ע)

כאן אציג כוונת ברכת כהנים שנשמע מן המפ' שם: יברכך ה' וישמרך, זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, שמשכיל יבין, והיא ברכת אברהם: יברכך, שיתברכו בניך ובנותיך ונכסיך, וישמרך, שיהיו שמורים, אע"פ שמתחלתם עשיר מלא ברכת ה', לא תירא משוד רשעים, כענין ותפול שבא ותקחם ואת הנערים הכו: יאר ה' פניו, פניו של זעם (כמו פני ילכו, דוק בתרגום ותמצא צ"כ סעד לדברי) יאירו, מה"ד תהפך לרחמים: ויחנך, יתן לך חן, אע"פ שאינך כדאי, ע"ד וחנותי את אשר אחון, והיא ברכת יצחק: ישא ה' פניו, יגלה פניו ברצון, כמו היפא מכס פנים, לולי פני אני נושא, וכתוב אשר לא ישא פנים, היינו פניך איני נושא, כי מה מידך יקח, אבל ישא פניו אליך, וישא, כמו וישא משאות פניו, כך נ"ל נכון בפשט הכתוב: וישם לך שלום, ממדה"ד, ע"י מדת השלום, שהוא כלי המחזיק ברכה לישראל, והיא ברכתו של יעקב אע"ה, בעל השלום ודאי:

מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזי, ליקום קמי כהני בשעתא דפרסי ידייהו, ולימא הכי

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. אֲנִי שֶׁלָּךְ. וַחֲלוֹמוֹתַי שֶׁלָּךְ: חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁיִּהְיוּ כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה. בֵּין שֶׁחָלַמְתִּי עַל עַצְמִי. וּבֵין שֶׁחָלַמְתִּי עַל אֲחֵרִים. וּבֵין שֶׁחָלְמוּ אֲחֵרִים עָלַי. אִם טוֹבִים הֵם. חַזְּקֵם וְאַמְּצֵם. וְיִתְקַיְּמוּ בִי וּבָהֶם כַּחֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף הַצַּדִּיק. וְאִם צְרִיכִים רְפוּאָה. רְפָאֵם. כְּחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מֵחָלְיוֹ. וּכְמִרְיָם הַנְּבִיאָה מִצָּרַעְתָּהּ. וּכְנַעֲמָן מִצָּרַעְתּוֹ. וּכְמֵי מָרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. וּכְמֵי יְרִיחוֹ עַל יְדֵי אֱלִישָׁע. וּכְשֵׁם שֶׁהָפַכְתָּ אֶת קִלְלַת בִּלְעָם הָרָשָׁע מִקְּלָלָה לִבְרָכָה. כֵּן תַּהֲפוֹךְ כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה. וְתִשְׁמְרֵנִי וּתְחָנֵּנִי וְתִרְצֵנִי: נ"א וּתְחַיֵּנִי: אמן

ותשמרני ותחננו ותרצני · נגד ג' ברכות דכהנים · רצון . הוא שלום . **ויש מוסיפין ותחייני . לפדותו** מן המיתה אם נגזרה עליו בחלומו:

(י) ואומרו בשעה שמאריכין הכהנים ד' דוישמרך. ד' דויחונך. ל' דשלום. וליסיים בהדי כהני. דענו ציבורא אמן; (שמקרא אינו אומר רבש"ע. אפי' מובטח לחזור לתפלתו) ואי לא סיימו עדיין לימא הכי. אדיר במרום כו' ויכוין שיסיים בשוה עם הכהנים. או עם ש"ץ בסיום ברכת שים שלום. שיענו צבור אחריו אמן. וע"פ כתבי אר"י. א"ל שים שלום יאמר זה

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁתַּעֲשֶׂה לְמַעַן קְדוּשַּׁת חֲסָדֶיךָ. וְגוֹדֶל רַחֲמֶיךָ הַפְּשׁוּטִים. וּלְמַעַן טַהֲרַת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. בֶּן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת. אנקת"ם פסת"ם פספסי"ם דיונסי"ם יכוין בלבו. ולא יוציא מפיו אלו השמות הַיּוֹצְאִים מֵהַפְּסוּקִים שֶׁל בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו עַם.

אנקתם כו'. הוא יוצא מברכת כהנים. וזהו סדורו. והאיך מתגלגל ויוצא:

י תמורתה א באי"ק בכ"ר. הא לך אות הראשון של השם א הנזכר. וכן מכאן ולהבא:

ב תמורתה ט באט"ב בט"ע. ותחת ט"כ באת"ת ב"ש — נ

ר תמורתה ק בא"ב ג"ד — ק

כ תמורתה ת בא"ל ב"ם — ת

ך תמורתה ת בא"ל ב"ם. ותחת תיו תם באי"ק השם בכני — ם

ו תמורתה פ באח"ס בט"ע — פ

קדושיך. שתהיה קרוב לי בקראי לך. ותשמע תפלתי ונאקתי ואנקתי תמיד. כשם ששמעת אנקת יעקב תמימך הנקרא איש תם. ותתן לי ולכל נפשות ביתי. מזונותינו ופרנסתנו. בהתר ולא באסור: בנחת ולא בצער: מתחת ידך הרחבה. כשם שנתת פסת לחם לאכול ובגד ללבוש. ליעקב אבינו. הנקרא איש תם. ותתננו לאהבה ולחן ולחסד בעיניך. ובעיני כל רואינו. ויהיו דברי נשמעין לעבודתך. כשם שנתת את יוסף צדיקך בשעה שהלבישו אביו כתנת פסים. לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואיו. ותעשה עמי נפלאות ונסים. ולטובה אות. ותצליחני בדרכי. ותתן בלבי בינה. להבין ולהשכיל ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך וסודותיה. ותצילני משגיאות. ותטהר רעיוני לעבודתך. ותאריך ימי וימי אשתי ובני ובנותי. בטוב ובנעימות ברוב עוז ושלום. אמן סלה:

ה תמורתה ו בא"ב ג"ד. ותחת ויו סמך באי"ק ס
ו המורתה מ באח"ס בט"ע. ותחת מם תיו באי"ק ת
ה תמורתה ו בא"ב ג"ד. ותחת ויו מם באח"ס בט"ע ם

השם השלישי

ו תמורתה פ בא"ל ב"ס פ
י תמורתה מ בא"ת ב"ש. ותחת מם סמך באי"ק ס
ש תמורתה י בא"ל ב"ס. ותחת יוד פא באח"ס בט"ע פ
מ תמורתה ס באי"ק ס
ר תמורתה מ באח"ס בט"ע. ותחת מם יו"ד בא"ת ב"ש י
ך תמורתה ת בא"ל ב"ס. ותחת תיו מם באי"ק ם

השם הרביעי

י תמורתה מ בא"ת ב"ש. ותחת מם דלית באי"ק ד
א תמורתה י באי"ק י
ר תמורתה ו באח"ס בט"ע ו
י תמורתה ט בא"ב ג"ד. ותחת טית נון בא"ת ב"ש נ
ה תמורתה ו בא"ב ג"ד. ותחת ויו סמך באי"ק ס
ו תמורתה פ בא"ת ב"ש. ותחת פא יוד באח"ס בט"ע י
ח תמורתה ו בא"ב ג"ד. ותחת ויו מם באח"ס ם

ופירשו המקובלים בשם זה ארבעה שמות הנזכרים. ויש לכל א' סגולה בפני עצמו. כראשון אנקתם. הוא טוב להשמיע תפלה. והוא כמו ב' תיבות. אנקתם. פירוש אנקת תמים. השני פסתם. הוא נותן פסת בר לצריכים מזון. הג' פספסים. אלו ועשה לו כתונת פסים. והוא נותן בגד ללבוש. הד' דיונסים. והוא עושה נסים ונפלאות. ובהם נשתמש יעקב אבינו ע"ה באמרו ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. וכן באומרו אם יהיה אלהים עמדי ושמרני. וזה השם הנקרא כפי המקובלים שם בן כ"ב אותיות. ויחסו רבי נחוניא בן הקנה ע"ה אל התפארת. ונ"ל שב' השמות ראשוני' רומזים ביעקב אבינו ע"ה איש תם. שהוא בתפארת כידוע. וב' שניים ביוסף. בסוד חסד הוי"ו. שנעשה לו כתונת פסים. ודיונסים שנעשו לו:

אדיר במרום. שוכן בגבורה. אתה שלום. ושמך שלום. יהי רצון. שתשים עלינו. ועל עמך בית ישראל. חיים וברכה. למשמרת שלום:

אדיר. כנגד ברכתו של אהע"ה אדיר בי' הריה (עם התיבה) אל הימין: שוכן. כמספר שלום. הוא הממתיק הגבורה מדת שמאל: למשמרת שלום. כי הוא שומר הברכות ומחזיקם כדלעיל. והוא שומר הברית המכריע באמצע. הרי זה אמור כנגד שלש הברכות בכוון. ונזכרו בו שלשה שלומות לכלול בו כולן. כי הברכה אחת היא כאן במדתו:

(יח) אחר שסיימו הכהנים ברכתם. מתחיל ש"ץ שים שלום. ואז הכהנים מחזירים פניהם להיכל ואומרים

רבון העולם. עשינו מה שגזרת עלינו. ואף אתה עשה עמנו כאשר הבטחתנו. השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש:

עשה עמנו. אין זה תוספת ברכה לעבור בבל תוסיף. אלא דווקא כשמכוין להוסיף משלו לברך עם נשיאת כפים. משא"כ בזו שכבר כפנו פניהם מן העם, ואינה אלא בקשת רחמים מהשי"ת שיסכים בברכתם: וברך את עמך בבנים ובנות. ואת האדמה בטל ומטר וכולדות בהמה: כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש שתתן טעם בפירות:

ויאריכו בתפלה זו עד שיסיים ש"ץ שים שלום. שי הצבור אמן על שתי הברכות כאחת. ואם אינם יכולים להאריך כל כך. יאמרו אדיר: (יג) אין הכהנים רשאין להחזיר פניהם עד שיתחיל ש"ץ שים שלום. ואינן רשאים לכוף אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם. ועומדים שם עד שיסיים ש"ץ שים שלום ויענו אמן:

סדר ברכת כהנים ע"פ כתבי אר"י

ידוע שהשכינה שורה בנשיאת כפים. לפי שיש בהם יו"ד אצבעות הרומזות בי' ספירות. וכל הברכות הבאות לעולם צריכים לבא קודם אל המדה האחרונה שהיא כנסת ישראל. ומשם ירדו לעולמות ורצה הקב"ה לזכות את ישראל ולוה לכהנים שהם מצד החסד שיברכו את ישראל, וגלה להם הסוד שצריכים להמשיך הברכה מאין סוף עד אין תכלית. ומשם יתברכו ישראל מברכת האל ית'. ואמר הכתוב כה תברכו. שהיא המדה העשירית הנקראת אין תכלית. שע"י נמשכות כל פעולות העוה"ז. ובה נעשים כל הנסים והנפלאות. כענין שנא' במצרים כה אמר ה'. ולוה שימשכו הברכה למדת כה והמנה אל כנ"י. זהו כה תברכו. למדת כה תברכו אתם הכהנים. מאין סוף מכתר עליון, ופי' תברכו בכתרו כלומר מן הכתר צריך להמשיך הברכה, ויש בברכת כהנים י"ג יודי"ן כנגד י"ג תיקוני אריך, וט' ווין. כנגד ט' תיקוני זעיר. וז' הסין. כנגד מלכות. בא וראה שבשעה שהכהנים פורשים ידיהם לברך העם, אז השכינה שורה על ידיהם ומתמלאים מהשפע ויד ימין עולה על שמאל, שכן צריך להגביה יד ימין על יד שמאל. ואז כל אותן המדרגות כולם מקבלין שפע מן העוה"ב שכל הפנים מאירות מתנו. וכל הנרות משם מדליקין. ואז היא שעת רצון מסטרא דאריך אנפין ותמצא שכל ברכה מאלו ג' ברכות היא כפולה לרמוז שקודם יצא השפע למעלה למדה כה. ואח"כ לישראל. וזהו סוד הכתוב ושמו את שמי על ב"י ואני אברכם (נ"ל שר"ל שישימו כינוי שמי הנרמז בא"ת כמש"ל כמה פעמים שתשרה עליהם. וזה ואני בסוד אני אני הוא. אני ה' אלהיכם. וכן רמוז באות בראשי פסוקים. כמש"ל) וראוי לכוין באלו הג' שמות של הג' פסוקים. בניקוד

מֶלֶךְ מָלָךְ יִמְלוֹךְ

שביל ג סדר עבודה דמוסף דפסח

אמר יעקב. צריך שתדע ששוה קרבן מוסף דפסח לשל ר"ח (ע"כ אקצר בביאורי ואסמוך על מה שכתבתי שם) רק בג' דברים הוא חלוק. א' בפיים. לפי שברגל כל המשמרות שוות (בין בהקרבה בין באכילה) בחובות הבאות מחמת הרגל אבן לא נודע איך נהגו בו. ר"ל אם הספיק פייס א' לכל עבודות שוות בקרבנותיו החלוקין במספר כהנים הצריכין להם כדרך שבארנו במוסף ר"ח. או הפיסו לכל קרבן ממנו בפ"ע כדי לזכות לכהנים רבים. מאחר שיד כולן שוה בהם וכן נראה מסברא, מ"מ מידי ספק לא יצא עד יבוא מורה לדק לכן הניחנו סתום. ב בסנחת איברים על הכבש שוה בו למוסף

דשבת

דשבת: ג בשירו. גם זה נעלם מאתנו כי לא פורש מה היא גם יפול בו ספק אם דוחה לשל שבת כדי לפרסמו כיון בר"ת או אין י"ט צריך פרסום זה. שהיא נודע מאליו ונמסר אחר קביעות החודש שכבר נתפרסם, המא"כ בר"ת, שמסיר לב"ד לקבעו כפי מה שיראה להם כצורך, לפ"ז כרין ששיר וי"ט נדחה מפני שיר השבת שהוא תדיר ומקודש וכך נראה יותר הש"ת ירא(נו) בנחמה. ונדע האמת בכל תעלומה. ע"פ כדברים האלה נאמר

כך היתה עבודת קרבן מוסף יו"ט של פסח בבית אלהינו . אחר הקרבת התמיד . הביאו המוספין פרים שנים . איל אחד (א) שבעה כבשים בני שנה תמימים . כול' עולות . ושעיר עזים בן שנתו לחטאת . השקום ובקרום . מי שזכה בשחיטה . שחט את השעיר בצפון . קבל המקבל את דמו בכלי שרת בצפון . גשל הדם . עלה בכבש . פנה לסובב . בא לו לקרן דרומית מזרחית . טבל אצבעו הימנית בדם . וסומכה באמה מכאן ובגודל מכאן . מחטא ויורד על חודה של קרן עד שיכלה דם שבאצבע ומקנח בשפת מזרק . בא לו לקרן מזרחית צפונית . טובל שניה ונותן עליה כמשפט הראשון . וכן בצפונית מערבית . מערבית דרומית . שיירי הדם היה שופך על יסוד דרומי . שהט השוחט הפרים האיל והכבשים (ב) וקבל המקבל דמן כסדר הזה . ונתן מכולן במזרק . שתי מתנות שהן ארבע. זורק על קרן מזרחית צפונית בזווית כמין גאם . וכן עושה בקרן מערבית דרומית . והשיריים שופכן על יסוד דרומי אחר זריקת הדם . הפשיט השעיר . קרעו הוציא אימוריו . החלב אשר על הקרב ושעל הקבה . ושתי הכליות . וחלב שעליהן . ואשר על הכסלים . ויותרת הכבד . ומעט מהכבד נתנן במגס ומלחם . העלם המעלה למזבח . הקטירן וירד . הפשיטו העולות ונתחום כמשפט . הפרים קרבים כל א' מהם בכ"ד . הראש באחד . הרגל של ימין בשנים . העוקץ בשנים . ורגל של שמאל בשנים . החזה באחד . והגרה בשלשה . שתי הידים בשנים . ושתי הדפנות בשנים . הקרבים בשלשה . הסולת בשלשה . והיין בשלשה . עמדו בשורה . העלה כל אחד מה שזכה בו מאחד מהפרים . ונתנום מחצי הכבש ולמטה . למזרחו . מלחום וירדו . ועשו (ג) כן לאברי הפר השני . והעלום כמשפט הראשון וירדו באו הזוכים באיל ונהחיהו . בשרו קרב בחמשה . הראשון בראש וברגל . השני בשתי ידים . השלישי בעוקץ וברגל . הרביעי בחזה ובגירה. החמישי בשתי הדפנות . הקרבים בשנים . הסולת בשנים . היין בשנים . העלום כבתחלה . מלחום וירדו . באו הזוכים בכבשים ועשו להם כמשפט הזה . הבשר בחמשה כמו באיל הקרבים באחד . הסולת באחד היין באחד . כבה לשבעת הכבשים . העיום נתחו אחד אחד . מלחום וירדו . באו להם ללשכת הגזית . וברכו את העם ברכת עבודה . רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל . ברוך אתה ה' . המקבל עבודת עמו ברצון . וברכת כהנים לעם . שים שלום . בלי נשיאת כפים . עלו אותן שזכו . ונטלו האברים . וזרקום על המערכה . איברי פרים תחלה . אח"כ של אילים . אח"כ של כבשים . באו ועמדו על מעלות האולם ברכו את העם שלש ברכות כהנים . בנשיאת כפים והזכרת השם כבתבו . נתנו מלח על מנחות הנסכים ובללום . שלש עשרונות סולת בחצי ההין שמן לפר האחד . ושני עשרונים בשלישית הין לאיל ועשרון ברביעית הין לכל כבש וכבש . והקטירום . הביאו יין לנסך . הין לפרים שלישית הין לאיל הין ושלש רביעיות לכבשים בכלל . כהנים תקעו הריעו ותקעו בחצוצרות (ד) דברו הלוים בשיר (ה) ועושין ממנו שלשה פרקים . על כל פרק תר"ת נמצאו תשע תקיעות למוסף . ואם חל פסח בשבת . מוסף של שבת קודם לשל יו"ט בכל עבודותיו . וממתינין עם ניסוך היין עד שיגמרו מוסף המועד . ומנסך שני הנסכים בבת אחת . ואז מאריכין בתקיעות ומריבין בתקיען כנגד שני המוספין אח"כ נותנין לחם הפנים לפני ה' . הקטירו הבזכין . כל עבודת הלחם . במשמר הקבוע (ו) והחלות מתחלקות לכל המשמרות . כיצד עושה . נותן חצי חלה לכל משמר . והן מחלקין ביניהם . וזה שמחלק לחם הפנים . עומד על הדוכר שבאולם . מפיים ומניח . וכל אחד בא ונוטל חלקו יש שמגיעו כזית (ז) ולבעלי מומין שבכהונה מוציאין להם חלקם לחוץ . שאין יכולין להכנס בין האולם ולמזבח . ואז בשר השעיר נאכל לערב (ח) כל המשמרות שוות בו וחולקין אותו ביניהם (ט) כ"ג אוכל בלי חלוקה מה שירצה . ונאכל לפנים מן הקלעים . לזכרי כהונה השהורין ונמולין וראוים לאכילה בשעת עבודה . ליום ולילה עד חצות . ואכילתו היא מ"ע. זהו סדר עבודת קרבן מוסף יו"ט של פסח בבית אלהינו . יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן :

(א) כולן בני שתי שנים (ב) יאע"פ שהרבה שוחטים. לא יעדר הסדר (ג) כס. או אחרים שזכו (ד) והחליל מכה לפני המזבח בי"ט הראשון לבד לא בשאר ימי הפסח (ה) מן הכתם הלל היה כדרך שקורין אותו בשעת שחיטת הפסח. וה"ה דהלול נמי דשיה בכל יום שגומרין אותו (ו) עיין בבית גרמו (ז) בשעה שברכה הלויה בו. יש אוכלו ובבצ ויש שמותיר (ח) הי שדעתו יפה. אוכלו הי (ט) עלא"ב פ"ס :

והוא הסדר לכל ימי המועד וי"ט האחרון של פסח. הכל אחד.

שביל ד. לשמחת יו"ט

(א) חייב אדם לקדש על היין קרואה רבא [במקום העידה, ואומר אלה מועדי] ולבצוע על שני ככרות בי"ט כמו בשבת: (ב) גם נשים חייבות בזכירה די"ט כמו בשמירה: (ג) תלוס לאכול בשר (ביחוד ביום תירותנו זה. וכבר נ"ל בשער האיתון, שי"ט א' דפסח מד' פרקים שמשחיטין את העטה גם היא ר"ה לרגלים, לענין בל תאחר בו הסעיד את"ה למלאכים בבשר ולחם, בו היה מעמד בין הבתרים הוא היה ג' למילת אברהם אבינו ע"ה לפי דעת המדרש [ב"ר פמ"ח] בו נולד יצחק לשנה, בו נגזר הקב"ה עם משה בסנה בו זימנה אסתר את המן למשתה) ולהרבות בכבוד י"ט ושמחתו יותר השנה, והמנהג להוסיף בו לפחות תבשיל אחד יותר על של שבת. וכל הולאותיו

שולחותיו של אדם קצובין לו מר"ה, חוץ מהוצאות שבת ויו"ט והוצאת בניו לת"ת, שאם מוסיף מוסיפין לו: (ד) י"א שוה יו"ט לשבת גם לענין תענית חלום, ואם מתענה בו צריך למיתב תענית לתעניתיה במוצאי יו"ט: (ה) מ"ע מה"ת להיות האדם שמח וטוב לב ביו"ט הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים הנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו. ואפילו עני שבישראל לא יפחות מתכשיטים חדשים ממועד למועד, שכך נתחייב לה מתנאי כתובה: (ו) וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה, עם שאר עניים האומללים שאין שם שמחה של מצוה לפני הקב"ה גדולה מזו. אמר הקב"ה אם אתה משמח ד' שלי. אני אשמח ד' שלך, אבל מי שנועל דלתי ביתו ואוכל ושותה הוא ואשתו ובניו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת כרסו עליהם נאמר, זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון, שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם [והוא רע עין, והשטן שונאו ומקטרג עליו ומסבב עליו צרות עד שמוציאו מהעולם]: (ז) אדם אוכל ושותה ושמח ברגל, ולא ימשוך ביין את בשרו לבוא לידי שחוק וקלות ראש (שאין יצה"ר מתגרה באדם אלא מתוך רבת אכילה ושתיה. כמ"ש בלבה ש"ן) לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה. אלא הוללות וסכלות. ולא נצטוינו על הוללות וסכלות. אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר: (ח) (אחז"ל בקבלה דבתא רינלא. כתבתי בסו"ק. שכאן יאה לו לר"מ ז"ל מ"ש. חייבים ב"ד להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו משוטטים ומחפשים בגנות ופרדסים ועל הנהרות ובכל חורי המהברלים בבתי היין וקפ"ע בסוד משחקים וללים וכגון כפר פלוני ורחיים חדשה לטחון בבית אסורי"ס שסורן רע המתקדשים והמטהרים על הגנות אחר אחת בתוך מתקבלים (ולא בי"ט בלבד הדברים אמורים כי הללו בעלי בדים רקים ופוחזים. עושים כל ימיהם כחגים מכרכרים ומפזזים שוטנים וקופזים) וקולר תלוי בצואר מי שיש בידו למחות ולראות שלא יהיו לאן אובדות אל ההרים ופולים. וכן יזהירו לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בחורים ובתולות בבתיהם לאכול ולשתות לשמוח במחול מרקדים כתיישים למקפלים. ולשמחה מה זו עושה כי אם איבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים והשיאים אותן בעיניו כקולים. אלא יהיו כולם קדושים הולכים לתקום ומרוצים : (ט) חייב אדם להקביל פני רבו ברגל. ויהא בעיניו כאילו מקבל פני שכינה. אם הרב דוחה למלאך ד' ננאות כפי הראוי לו. ובכ"ל בבית נתיבות איך הוא שאלת שלום תלמיד לרב : (י) אמנם בי"ט צריך לשנות בו להבדיל מן החול. כדרך שאמרנו בשאלת שלום דשבת. ויאמר י"ט שלום ומבורך עליך כו': (יא) כיוצא בדבר ההולך לבקר חולים או לנחם אבלים, אומר י"ט הוא מלזעוק כו' מלנחם כו' וכן שוה י"ט לשבת לענין לשון הפרת נדרי אשתו ובתו. וה"ה לכל שאר דברים התלוים בדבור. בין של מצוה בין של רשות (ע' בבית המדרש דמוסף השבת) שוין הן. אין בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש בלבד: (יב) אע"פ שאכילה ושתיה במועדים בכלל מ"ע לא יהא אוכל ושותה כל היום אלא כך היא הדת בבוקר משכימין כל העם לבכ"נ ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין ושותין ושמחים והולכין לב"מ קורין ושונין ה' פסח בפסח עצרת בעצרת ה' חג בחג ועוסקין בה' יו"ט לידע האסור והמותר בו ודורשין בטעמי היום ובנסי ה' ונפלאותיו שנעשו בהם ולזכרון להם הוקבעו שאין שמחתן של ישראל אלא בהקב"ה כמ"ש שלמה נגילה ונשמחה בך והוא שאמר דוד זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו דייקא. וע"ז נאמר מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים ר"ל מאהבת ה' פורשים מתענוגים: (יג) ת"ח מצווים ביותר על שמחת יו"ט ק"ו משבת (עי' בית היין דמוסף השבת) לכן ת"ח שבאה הוראה לפניו אחר הסעודה לא יורה עד למחר שיפיג יינו דרב לא אוקי אמורא עליה מי"ט לחבריה משום שכרות : (יד) רשאין להאריך בסעודה עד זמן מנחה קטנה אבל יש לסיימה קודם שעה י' כדי שיוכל לקיים גם סעודה ג' כמש"ל :

שביל ה. במנחה

(א) נכנסין לבה"כ אומרים סדר תמיד של בין הערבים דחול ואין שירו חלק ביו"ט אם לא כשחל בשבת. אשרי ובל"ג (ע' בית תפלה דמוסף השבת בטעם ש"ץ אומר ח"ק (ושם מבואר מ"ט א"א ואני תפלתי בי"ט) עומדין להתפלל שבע כמו בשחרית) בלחש (מוריד הטל) מחזיר ש"ץ התפלה אומר ק"ש עלינו קדיש ונפטרין לשלום : (ב) העיקר כמ"ד שוה י"ט לשבת גם בסעודה ג' עמו"ק תשובה לדברי מג"א ועלה"ש שילהי מעשר שני סתירת ראיית המי"ט: (ג) מיהו משעה עשירית ולמעלה אסור לאכול פת (ביחוד בי"ט א' דפסח משום מצות הלילה) כמש"ל דלת ג' לתבוי ג' (סי' ג) ע"כ צריך להקדימה או לקיימה בפירות ומיני תרגימא אפי' בשבת משום כבוד ליל ב' : (ד) אסור להכין שום דבר מי"ט ראשון לשני של גליות דכחול הוא לגבי ראשון לכן שוהין עם תפלת ערבית דליל ב' עד הלילה. אפי' יין לקדוש אין מביאין קודם הלילה :

נסגר מבוי ה נפתח מבוי ו בליל טז ובו ד משעולים:

משעול א סדר תפלת ערבית

בליל ב' כמו בליל א' משפט א' להם: (ב) בבה"כ אין מקדשין על היין וסופרין בבה"כ ברוב עם (והולך לביתו ועושה מיד הסדר כדי לגמור קודם חצות) :

משעול ב דיני ספירת העומר

(א) מ"ע מה"ת לספור כ"א בפ"ע מ"ט יום מיום הבאת העומר ומתחילין בלילה לפי שנ' תמימות : (ב) נשים פטורות ממצוה זו: (ג) מצוה למנות ימים ושבועות בכניסת הלילה. המדקדקים אינם סופרים עד שיהא ודאי לילה : (ד) אם שכח ולא ספר בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה : (ה) מי ששואלין אותו ביה"ש כמה ימי הספירה בזה הלילה ישיב אתמול הי' כך: (ו) שכח ולא בירך כל הלילה יספור ביום בלי ברכה : (ז) שכח לספור בא' מהימים סופר בשאר ימים בלא ברכה: (ח) אבל אם שכח למנות שבועות בלבד לא הפסיד שאר ימים: (ט) וכן אם ספר אפי' ביום או שהוא מסופק אם דלג יום א' שלא ספר יספור בשאר ימים בברכה: (י) כתבתי בלח"ש פי' אלו נאמרין דספירת עומר נאמרת בכל לשון ואפי' אינו מכיר בו וכ"ש בלה"ק אע"ג דלא ידע מאי קאמר דלא כמ"א : (יא) הסופר ספירת עומר בר"ת כגון שאמר היום ל"ב בעומר לא יצא: (יב) והמונה ע"י קריאת אותיות מספריות במלואו שאמר היום למ"ד בימ"ל בעומר אינו משובח וספיקא הוי כמ"ש בס"ד בש"י (סי' קלט) יע"ש. ומש"ה בהאי דינא בתרא דינא הוא שיחזור ויספור כהוגן כ"ז שיש בידו לתקן : (יג) אוברא אם עבר היום מ"ת הולך וסופר הימים הנשארים בברכה: (יד) מ"ט אין מברכין שהחיינו עי' בפוסקים כמה טעמים ומפני מה אין עושין ספיקא דיומא גם בספירת עומר עמו"ק בס"ד : (טו) בשיש קדוש בלבד סופרים אחר הקדוש בבהכ"נ : (טז) ובשיש הבדלה סופרים קודם הבדלה : (יז) ובשיש קדוש והבדלה ספירת עומר קודם : (יח) סוד ספירת עומר עמוק מאד בכתבי אר"י ואין להאריך בדברים שהם בכבשונו של עולם תפסת מועט תפסת לכוין לתקן בנין השכינה ברמוזה בתיבת עמ"ר ש"י עולמות לצדיק והיא ק"י שסבב חזקיה פניו אליה ובי' י"פ אל (היוצא מאהיה וי' אותיות המילוי) ותכוין להמשיך אל שם אדני שהוא השכינה) ברמוז בר"ת ספירת העומר ויהיה אל אדני. כשתאמר היום יום תכוין בתיבת יו"ם להמשיך אל זעיר אנפין הנק' הל הוי"ה במנין יום עם התיבה וצריך לכוין ולתקן את אשר פגם בספירות כמו בשבוע ראשון יכוין לתקן מה שפגם במניעה מעשות חסד. בשני מה שקלקל בדין. בששי מה שפגם בברית וכיוצא בזו. וכבר נתפשט נרגים לכוין בכל יום בתיבה אחת ממזמור אלהים יחננו (שאומרי' אותו כולו בכל הלילות של ספירת עומר) ובאות מפסוק ישמחו ובתיבה של אנא בכח (שאומרים אותו כולו כל לילה) כמו שנרשם לפניך. וצריך לספור מעומד ולברך תחלה :

בכל לילה קודם שהתחיל הברכה . תאמר בפה מלא ככה :

לְשֵׁם יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְיַחֵד שֵׁם י״ה בו״ה בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הִנְנִי מוּכָן וּמְזוּמָן לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל סְפִירַת הָעוֹמֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עוֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם : ויהי נועם וכו׳ ומברכין הברכה

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה(יוד הא ואו הא) אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת הָעוֹמֶר :

הַיּוֹם יוֹם אֶחָד לָעוֹמֶר : חסד בחסד אלהים י׳ אנא

הרחמן . יחזיר עבודת בית המקדש למקומה. יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו . ותן חלקנו בתורתך . ושם נעבדך ביראה . כימי עולם וכשנים קדמוניות :

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר שִׁיר : אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה : לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ : יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם : יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישׁוֹר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה : יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם : אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ : יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ :

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדוּלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה : אב״ג ית״ץ
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא : קר״ע שט״ן
נָא גִבּוֹר דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם : נג״ד יכ״ש
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵי צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם : בט״ר צת״ג
חֲסִין קָדוֹשׁ בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ : חק״ב טנ״ע
יָחִיד גֵּאֶה לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדוּשָּׁתֶךָ : יג״ל פז״ק
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת : שק״ו צי״ת

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

רבון העולמים . אתה צויתנו על ידי משה עבדך לספור ספירת העומר . כדי לטהרנו מטומאתינו ומהקליפות . כמו שנאמר . וספרתם לכם ממחרת השבת תספרו חמשים יום . כדי שיטהרו נפשות עמך ישראל מזוהמתם . ובכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו . שבזכות הספירה שספרתי יתוקן מה שפגמתי בספירה (פלונית השייך לאותו לילה) ואטהר ואתקדש בקדושה של מעלה . אמן סלה :

היום שני ימים לעומר : ש
הרחמן י״ר יחננו ככה רבון גבורה שבחסד
היום שלשה ימים לעומר מ
הרחמן י״ר ויברכנו גדולת רבון תפארת שבחסד
היום ארבעה ימים לעומר ח
הרחמן י״ר יאר ימינך רבון נצח שבחסד

היום חמשה ימים לעומר : ן
הרחמן י״ר פניו תתיר רבון הוד שבחסד
היום ששה ימים לעומר ן
הרחמן י״ר אתנו צרורה רבון יסוד שבחסד
היום שבע׳ ימים [לעומר] שהם שבוע אחד (לעומר)
הרחמן י״ר סלה אב״ג ית״ץ רבון מלכות שבחסד

כנ״ל. להסמיך הימים לעומר והוא המובחר מכל הדוומקים. וכן ע״פ האריז״ל. לא כמו שעושין המון העם שמדביקין השבוע לעומר שאינו נכון כלל בלשון. וכן מקלקלין במנין ומחליפין ל׳ רבים ביחיד. ולהפך. וסמוך במוכרת וזכר בנקבה. ויש עושים אותו אנדרוגינוס כשמגיע לאחדי העשריות כי לא ידעו דרכי לה״ק. והנה הכל מתוקן לפניך כראוי בעזה״י. והזכר בו (פי׳ כי למטה מעשרה ראוי לבא המספר בל׳ רבים. ימים. ולמעלה מעשרה בל׳ יחיד יום. דרך משל שבעה ימים אחד עשר יום. והאומר אחד עשר ימים מחליף יחיד ברבים וכן להיפוך. וכן מלת שנים צריך לבא בסמיכות שְׁנֵים עשר . והאומר שְׁנַיִם עשר מחליף סמוך במוכרת. וכן השם פר יבוא עם ה׳ לזכר ובלי ה׳ לנקבה. והאומר שלש ימים מחליף זכר בנקבה וכן במספר למעלה מעשרה יבוא לעולם העשר בלי ה׳ לזכר ועם ה׳ לנקבה והאחדים עם ה׳ לזכר ובלי ה׳ לנקבה . דרך משל ארבעה עשר לזכר ארבע עשרה לנקבה. והאומר ארבע עשר עושה המספר אנדרוגינוס. מורכב מלשון זכר ונקבה :

יהר״מ ה׳ או״א . שאם פגמנו באיזה מז׳ בחי׳ של מוח חכמת ז״א . או באחד מז׳ בחי׳ דחסד הראשון דז״א . או בא׳ מז׳ בחי׳ דגבורה ראשון דנוקבא דז״א . שיתוקנו כל פגמיהם בכח מצות ספירת העומר אשר ספרנו בשבוע זו . אנא מלך רחום וחנון שומר הברית והחסד יהי חסדך ה׳ עלינו והוכן בחסד כסאך . ויתבוננו חסדי ה׳ ומשם יושפע עלינו רב חסד . לכפר את אשר חטאנו עוינו ופשענו במדת החסד בקנאה ואכזריות וכעס . ועל כל פשעים תכסה אהבה . עשה למען אברהם אהובך והטה אלינו חסד . יודע לעיני הכל טובך וחסדיך עמנו . למחול אשר אשמנו בעון שנאת חנם והפכנו אהבה לאיבה . ואין אתנו

אתנו עושה לפנים משורת הדין. ועוררנו תגבורת הדין על מדת החסד והרחמים. וברוב אולתנו שגינו בקדושת תורתך הנתונה בימין צדקך. ברמ"ח מ"ע אשר בימין החסד. וגם לא נזהרנו במילי דאבות וברכות ונזיקין. ואשר העלמנו עין מגמילות חסדים. אנא בכח גדולת ימינך קבלנו בתשובה: כי ימינך פשוטה לקבל שבים. ואם הרבינו פשע ועבירה. עליון רחמיך מעולם. כי עמך הסליחה מטה כלפי חסד הפלא חסדיך. והגביר מדת טובך הישרה על מדת פורעניות: אנא ה'. קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך. ויתוקן כל אשר פגמנו בספירת החסד בכלל ופרט ותמלא כל השמות שפגמנו בהם. וזכנו לאחוז במדת החסד והרחמים: ה' יגמור בעדי. ה' חסדך לעולם מעשי ידיך על תרף׳ יהיו לרצון וגו']

היום שמונה ימים [לעומר] שהם שבוע אחד ויום אחד (לעומר): ר
ברחמן י"ר לדפת כל רבון חסד שבגבורה

היום תשעה ימים [לעומר] שהם שבוע אחד ושני ימים לעומר: נ
ברחמן י"ר יורץ רנת רבון גבורה שבגבורה

היום עשרה ימים [לעומר] שהם שבוע אחד ושלשה ימים (לעומר): נ
ברחמן י"ר דרכך פמך רבון תפארת שבגבורה

היום אחד עשר יום [לעומר] שהם שבוע אחד וארבעה ימים (לעומר): ברחמן י"ר בכל שבכנו רבון נצח שבגבורה ן

היום שנים עשר יום [לעומר] שהם שבוע אחד וחמשה ימים (לעומר):
ברחמן י"ר גויס טהרנו רבון הוד שבגבורה ל

היום שלשה עשר יום [לעומר] שהם שבוע אחד וששה ימים (לעומר):
ברחמן י"ר ישפתך נורא רבון יסוד שבגבורה א

היום ארבעה עשר יום [לעומר] שהם שני שבועות (לעומר): מ
ברחמן י"ר יודוך קר"ע שט"ן רבון מלכות שבגבורה

[יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שאם פגמנו באיזה מז' בחינות דמוח בינת ז"א. או באחד מז' בחינות דחסד שני דז"א. או באחד מז' בחינות דגבורה ב' דנוקבא. שיתוקנו כל פגמיהם בכח מצות ספירת העומר אשר כפרנו בשבוע זו. ותוציא לאור משפטינו. לסלוח אשר הטאנו במדת הגבורה. כי לא באנו לעזרת ה' בגבורים ואשר התרפינו בעת צרה מהיות גבורים לעמוד בפרץ. ואשר גואלנו ולא נתגברנו על יצרנו. והגברנו הצפוני. ולא הושב ידינו מבלע נהוש חשמע. וישמע ה' ויחר אפו. ואשמתנו גדלו בשס"ה מצות לא תעשה אשר לפאת צפונה ואשר שגינו בתיקוני השולחן בצפון וכללות החסד שבגבורה איש מרעהו נפרדו. ואשר פגמנו בכ"ב שיניים שלטי הגבורים. ואשר הגברנו ק"ך צרופי אלהים ופ"ר גבורות מנצפ"ך וש"ך גבורות. אדנ"י. על זה היה דוה לבנו על אלה השכו עינינו. כי רבו מהרבה הדינים שהגברנו. והנה עתה שבנו אליך בבושת פנינו. לדרוש סליחה על עצם פגמינו. ולמען זכות יצחק עקידך. נמצא פדיון וכופר ורוה סליחה יערה עלינו ממרום. ועמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים. וזכור לנו עקידתו של יצחק אבינו ותביט באפרו כאלו צבור ומונח על גבי המזבח. ושלח מחשבי פגימותינו. ותגבורת הדינים הקשים הפג והפר. ויכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך. ותכנס לנו לפנים משורת הדין. ובטובך הגדול. ישוב חרון אפך מעמך ומעירך. ואל ימשול בנו קצף. כי אל מלך חנון ורחום אתה. חוסה ה' על עמך. ועוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו ולישע גבור משיח בן אפרים. מהרה תצמיח משרש יצחק. ונקום נקמתך מאת בני עשו. והאלילים כרות יכרתון. לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. ונסה עלינו אור פניך ויתוקן כל אשר פגמנו בספירת הגבורה בכלל ובפרט. ותמלא ותאיר כל השמות אשר פגמנו בהם וזכנו להתגבר על יצרנו. ולהגביר היצר הטוב. ולהיות אנחנו וזרעינו. גבורי כח עושי רצונך כרצונך ולא נכעוס. ולא נכעיסך. הללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גדלו: ויהי נועם וכו']

היום חמשה עשר יום [לעומר] שהם שני שבועות ויום אחד (לעומר): ברחמן י"ר פמים נא רבון חסד שבתפארת י

היום ששה עשר יום [לעומר] שהם שני שבועות ושני ימים (לעומר): ם
ברחמן י"ר אלהים נבור רבון גבורה שבתפארת

היום שבעה עשר יום [לעומר] שהם שני שבועות ושלשה ימים (לעומר): כ
ברחמן י"ר יודוך דורשי רבון ת"ת שבתפארת

היום שמונה עשר יום [לעומר] שהם שני שבועות וארבעה ימים (לעומר): ברחמן י"ר עמים יחודך רבון נצח שבתפארת י

היום תשעה עשר יום [לעומר] שהם שני שבועות וחמשה ימים (לעומר): ת
ברחמן י"ר כולם כבנה רבון הוד שבתפארת

היום עשרים יום [לעומר] שהם שני שבועות וששה ימים (לעומר): ש
ברחמן י"ר ישמחו שמרס רבון יסוד שבתפארת

היום אחד ועשרים יום [לעומר] שהם שלשה שבועות (לעומר): ברחמן י"ר וירננו נגי"ד יכ"ש רבון מלכות שבתפארת פ

[יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שאם פגמנו בא' מהשבע בחינות דמוח דעת זעיר אנפין או בא' מז' בחינות דחסד ג' שלו. או בא' מז' בחינות דגבורה דנוקבא. שיתוקנו פגמיהם בכח מצות ספירת העומר שספרנו בשבוע זו. אנא מלך רחום וחנון אביר יעקב פרשז עלינו שפע רצון למחול ולסלוח אשר פגמנו במדת תפארת. והיינו מפרידי אלוף. ולא הושב ידינו מבלע באכילות נבילות וטריפות. והוספנו סיה בגזל וגניבה. ופגמנו בב' שלישי ת"ת התחתונים וגם בשליש העליון וברוב אולתנו שגינו. ומנענו ש"ע נהורין עילאין דא'א מלהאיר לת"ת. ואשר נואלנו ונהגנו קלות ראש בנדרים. ופגמנו בחיי המלך. ואשר קקלנו וציערנו אב ואם. וגרמנו סילוק תרין עטרין מרישא דמלכא. ואשר קילקלנו וכתבנו קמיעות ואזכרות שלא בכוונה וקדושה. ופגמנו בשם מ"ה ואשר היינו מכת הולכי רכיל ומגלי סוד לבלתי הגונים. ובדינו הקדמות מסברתינו. ופגמנו בגופא דמלכא קדישא נפלו פנינו והתפרדו כל עצמותינו. על עוצם הטאתינו עונותינו ופשעינו. ובלב נשבר אתאנו להלות פניך. ונשענו על רחמי יקר תפארת גדולתיך. אנא ברחמיך האר מחשך פגמינו אשר החשכנו מאורות העליונים. בזכות יעקב בנך בכורך. ומחל וסלח את כל אשר אשמנו. והורינו דרכי תשובה. והעלנו מטומאה לטהרה. ויצאו מים חיים מלובן העליון דרך רחובות הנהר לקו האמצעי. נהר פלגיו ישמחו עיר אלהינו. לטהר מדות העליונות. ותפארת"ו עבור על פשע. ועל נקוה לך לראות מהרה בתפארת עזך

להעביר גילולים מן הארץ . רתקן עילם במלכות שרי.ומלך ביופיו תחזינה עינינו . תשיב לראשו עטרת פז . ובאה הממשלה הראשונה ממלכת לבת ירושלים כאמור מפי כבודך עורי [עורי לבשי עוזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקודש . והיית עטרת תפארת ביד ה' וצניף מלוכה בכף אלהיך

עשה למען שמך עשה למען פארך : יהיו לרצון וכו'

היום שנים ועשרים יום [לעומר] שהם שלשה שבועות ויום אחד (לעומר) : ו
הרחמן. י"ר לזומים כרכם רצון חסד שבגלת

היום שלשה ועשרים יום [לעומר] שהם שלשה שבועות ושני ימים (לעומר) : ט
הרחמן י"ר כי טהרם רצון גבורה שבגלת

היום ארבעה ועשרים יום [לעומר] שהם שלשה שבועות ושלשה ימים (לעומר) : ע
הרחמן י"ר תשפוט רחמי רצון תפארת שבגלת

היום חמשה ועשרים יום [לעומר] שהם שלשה שבועות וארבעה ימים (לעומר) : מ
הרחמן י"ר עמים לצדקתך רצון נצח שבגלת

היום ששה ועשרים יום [לעומר] שהם שלשה שבועות וחמשה ימים (לעומר) : י
הרחמן. י"ר מיסור תמיד רצון הוד שבגלת

היום שבעה ועשרים יום [לעומר] שהם שלשה שבועות וששה ימים (לעומר) : ם
הרחמן י"ר ולאמים במלם רצון יסוד שבגלת

היום שמונה ועשרים יום [לעומר] שהם ארבעה שבועות (לעומר) : מ
הרחמן י"ר בארץ בטיר לת"נ רצון מלכות שבגלת

[יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שאם פגמנו באיזו מז' בחינות דמוח דעת ז"א או באחת מז' בחינות דחסד הד' שלו או באחת מז' בחינות דגבורה ד' דנוקבא . שיתוקנו פגמיהם בכח מצות ספירת העומר אשר ספרנו בשבוע זה . אנא מלך רחום וחנון . התמלא רחמים עלינו ויתוקן מה שפגמנו בביטול תורתך הקדושה שנתת לנו ע"י משה רעיא מהימנא . ואשר למדנו שלא לשמה אשר הפסקנו למודנו לדברים בטלים . ועי"ז נתגבר יצה"ר ושגינו באולתנו ולא גמלנו חסד עם העניים והאביונים ותופסי התורה ופגמנו במדה דנצח . ובכן עתה שבנו אליך בבושת פנינו . ואתה בטובך תעורר רחמיך . ובזכות משה רעיא מהימנא רחם עלינו וגם נצח ישראל לא ינחם . וקיים לנו את כל אשר הבטחתנו ע"י נביאיך הקדושים . וישמחו כל חוסי בך . ורחמיך הרבים אל יעזבונו נצח סלה ועד . ותחזקנו ותאמצנו לנצח היצה"ר . ויהיה לבבינו שלם להכיר מיעוט ערכנו ושפל מצבינו מהיסר כל . ויתרחק יצה"ר מתוכנו . ותסתום ותחסום פי כל המקטריגים ואויבינו אויבי נפשינו וגופנו . למען זכות משה רעיא מהימנא התם במדת הנצח והאר עינינו בתורתך . ותזכנו לעסוק בתורה לשמה.ולהוציא לאור חלקנו בתורתך אשר קבלנו בהר סיני ודבק לבנו במצותיך. ויחד לבבנו ליראה ולאהבה את שמך נצח סלה ועד ותגאלנו גאולה שלימה בזכות משה רעיא מהימנא ב"ב אמן]:

היום תשעה ועשרים יום [לעומר] שהם ארבעה שבועות ויום אחד (לעומר) : י
הרחמן י"ר תנחם חסין רצון חסד שבהוד

היום שלשים יום [לעומר] שהם ארבעה שבועות ושני ימים (לעומר) : ש
הרחמן י"ר סלה קודש רצון גבורה שבהוד

היום אחד ושלשים יום [לעומר] שהם ארבעה שבועות ושלשה ימים (לעומר) : ו
הרחמן י"ר יודוך ברוב רצון תפארת שבהוד

היום שנים ושלשים יום [לעומר] שהם ארבעה שבועות וארבעה ימים (לעומר) : ר
הרחמן י"ר עמים סובך רצון נצח שבהוד

היום שלשה ושלשים יום [לעומר] שהם ארבעה שבועות וחמשה ימים (לעומר) : ו
הרחמן י"ר אלהים נהל רצון הוד שבהוד

היום ארבעה ושלשים יום [לעומר] שהם ארבעה שבועות וששה ימים (לעומר) : ל
הרחמן י"ר יודוך עדתך רצון יסוד שבהוד

היום חמשה ושלשים יום [לעומר] שהם חמשה שבועות (לעומר) : א
הרחמן י"ר עמים חקיב טנ"ע רצון מלכות שבהוד

[יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שבכח ספירתנו שספרנו בשבוע זו יבוסו כל הדינים ואם פגמנו באיזו משבעה בחינות מוח חכמה ז"א או באחד מז' בחינות חסד ה' שלו או באחד מז' בחינות גבורה ה' דנוקבא . שיתוקנו כל פגמיהם בכח ספירתנו . וטהר לבנו לעבדך באמת . אנא מלך רחום וחנון . מהר יקדמונו רחמיך . ויתוקן אשר פגמנו ולא כבדנו לומדי תורה ולא החזקנו ברכי דרבנן דשלהי . ואשר היינו הולכי רכיל ורגלינו רצו לרע ופגמנו במדת הוד . והן בעון הוללנו . ונהפוך הוד . כל היום דו"ה . בושנו מאד ונכלמנו . ואתה בטובך ובזכות אהרן כהנא רבא חתום במדת הוד . תעורר רחמיך . ותזכנו לכבד לומדי תורה ולרוץ לדבר מצוה . ותזכני להיות מתלמידיו של אהרן ולרדוף שלום ולבקש שלום ולשום ולהרבות שלום בעולם . ולזכנו למעבד עובדא דאהרן ובא לציון גואל . הוד והדר תשוה עליו . עשה עמנו אות לטובה . ותתקים בנו מקרא שכתוב אל יתן למוט רגליך אל ינום שומרך . עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך . והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך . אמן כן יהי רצון] :

היום ששה ושלשים יום [לעומר] שהם חמשה שבועות ויום אחד (לעומר) : מ
הרחמן י"ר כלם יחיד רצון חסד שביסוד

היום שבעה ושלשים יום [לעומר] שהם חמשה שבועות ושני ימים (לעומר) : י
הרחמן י"ר ארץ נחה רצון גבורה שביסוד

היום שמונה ושלשים יום [לעומר] שהם חמשה שבועות ושלשה ימים (לעומר) : ם
הרחמן י"ר נתנה לעמך רצון תפארת שביסוד

היום תשעה ושלשים יום [לעומר] שהם חמשה שבועות וארבעה ימים (לעומר) : ב
הרחמן י"ר יבולה פנה רצון נצח שביסוד

היום ארבעים יום [לעומר] שהם חמשה שבועות וחמשה ימים (לעומר) : א
הרחמן י"ר יברכנו זוכרי רצון הוד שביסוד

היום אחד וארבעים יום [לעומר] שהם חמשה שבועות וששה ימים (לעומר) : ר
הרחמן י"ר אלהים קדושתך רצון יסוד שביסוד

היום שנים וארבעים יום [לעומר] שהם ששה שבועות (לעומר) : י"ר הרחמן אלהינו יגיל פז"ק רצון מלכות שביסוד ץ

[יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שבכח ספירתנו יבוסמו כל הדינים . ואם פגמנו באיזה

מז' בחינות חסד דכללות ה' הסדים דז"א או באחד מז' בחינות דגבורה דכללות ה' גבורות דנוקבא: או באיזה בחינה משבע בחינות מוח בינה דז"א או באחד משבעה בחינות גבורה שלו . שיתוקן כל פגמיהם בכח מצות ספירת העומר שספרנו בשבוע זו . אנא מלך רחים וחנון . הפלא חסדיך מושיע חוסים ויתוקן אשר פגמנו במדת היסוד . בין בגלגול זה בין בגלגולים אחרים . הן בביאות אסורות הן בהסתכלות בעריות הן בהרהורים רעים הן בכל מיני קרי . ומלאו מתנינו חלחלה . כי היינו ח"ו מפרידי אלוף . ופגמנו בשמות הקדושים . רעדה אחזה את עצמותינו על פגם אות ברית קודש חותמא דמלכא . אהה עלינו והנה אנחנו בושים ונכלמים מאד . ועתה שבנו אליך . כי רחום אתה ואתה חפץ בתשובת השבים . וברוב רחמיך תקבלנו בתשובה לפניך . ותלקט אשר פזרנו . ותיהר אשר הפרדנו . ותוצ'א לאור כל ניצוצות הקדושה אשר נתפזרו על ידינו בין הקליפות . חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל . ולא ידח ממנו נדח והזכנו לשמור דרכנו מכל חטא . ובזכות יוסף צדיקך החתום במדת היסוד . תתקן אשר עוינו ותמלא כל השמות שפגמנו בהם . בזכות יוסף הצדיק . יסד יסוד ציון . תרוממנה קרנות צדיק . אל שדי . בזכות יוסף . יוסף שנית ידו ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו . אמן כן יהי רצון] :

היום שלשה וארבעים יום [לעומר] שהם ששה שבועות ויום אחד (לעומר) : ה
ברחמן י"ר יברכנו סופתינו רבון חסד שבמלכות

היום ארבעה וארבעים יום [לעומר] שהם ששה שבועות ושני ימים (לעומר) : נ
ברחמן י"ר אלהים קבל רבון גבורה שבמלכות

היום חמשה וארבעים יום [לעומר] שהם ששה שבועות ושלשה ימים לעומר : ח
ברחמן י"ר וייראו ושמע רבון ת"ת שבמלכות

היום ששה וארבעים יום [לעומר] שהם ששה שבועות וארבעה ימים (לעומר) : ם
ברחמן י"ר אותו לפקתינו נצח שבמלכות

היום שבעה וארבעים יום [לעומר] שהם ששה שבועות וחמשה ימים (לעומר): ס
ברחמן י"ר כל ידע רבון הוד שבמלכות

היום שמונה וארבעים יום [לעומר] שהם ששה שבועות וששה ימים (לעומר) : ל
ברחמן י"ר אפסי תהלומות רבון יסוד שבמלכות

היום תשעה וארבעים יום [לעומר] שהם שבעה שבועות: (לעומר): ברחמן י"ר ארץ שק"ו צי"ת רבון מלכות שבמלכות ה

[יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שאם פגמנו באיזו מז' בחינות מוח דעת ז"א או בת"ת שלו או באיזה בחינות דחסד דכללות מז"א או באחד מז' בחינות דכללות ה' גבורות דנוקבא דזעיר אנפין . שיתוקנו כל פגמיהם בכח מצות ספירת דעומר שספרנו בשבוע זו . אנא מלך רחום וחנון הנשמה לך והגוף פעלך . חוסה על עמלך . וברוב רחמיך יתוקן אשר פגמנו בכבוד שכינת עוזנו . וגרמנו בעוצם חטאתינו לגרום פירוד חס ושלום . וגם היינו מד' כתות שאינם מקבלות פני השכינה . לצנו ושקרנו ודברנו לשון הרע והנפנו . ודברנו בבית הכנסת ובאמצע תפלה והפסקנו מדברי תורה לדברים בטלים . וכזאת וכזאת הרבינו לפשוע והיינו סיבה להאריך גלות השכינה . ובהעלותנו על לבבנו . על אלה חשכו עינינו ונמס לבבנו בקרבנו. לכן עתה שבנו אליך בחרפה וכלימה בלב נשבר . ואנו מתחננים שתתמלא רחמים עלינו בזכות דוד מלך ישראל עליו השלום החתום במלכות וכל ימיו השתדל לחבר הדודים יחדיו:ואתה בטובך תקבלנו בתשובה.ויתוקן כל אשר פגמנו.ותחזקנו כח ובריאות לעשות נחת רוח לפניךתמיד ותשרה שכינתך עלינו.ותגלה והראה מלכותךעלינו מהרה ומלוךעל כל העולם כלו בכבודך.והיתה לה המלוכה. והיה ה' למלךעל כל הארץ.ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.ב"ב אמן]:

משעול ג . לקצירת העומר

נכון לומר בליל ב' דפסח ענין קצירת העומר . וזהו

מצות העומר להקצר בליל ששה עשר בניסן . בין בחול בין בשבת (עש"י סי' ל"ד) מצותו לבא מן הקמה ומן הלח ואינו בא אלא מן הארץ ומן המובחר . עומר זה מן השעורים היה בא וכיצד היה נעשה . מעי"ט יוצאין שלוחי ב"ד ועושין אותו כרכות במחובר לקרקע . כדי שיהא נוח לקצור . כל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם . כדי שיהא נקצר בעסק גדול . וקוצרין שלש סאין שעורין בשלשה אנשים ובשלש קופות ובשלש מגלות . כיון שחשכה . אומר להם הקוצר לכל העומדים שם . בא השמש . אומרין לו הן . בא השמש . אומרין הן . בא השמש אומרין הן . מגל זה . אומרין לו הן . מגל זה . אומרין הן . מגל זה . אומרין הן . קופה זו . אומרין לו הן . קופה זו . אומרין הן . קופה זו . אומרין הן . בשבת אומר . שבת היום . אומרין לו הן . שבת היום . אומרין הן . שבת היום . אומרין הן אח"כ אומר להם אקצור . והן אומרין לו קצור . אקצור . אומרין קצור . אקצור . אומרין קצור . קצרוהו ונתנוהו בקופות . הביאוהו לעזרה והבטוהו וזורין ובוררין . ולוקחין את השעורין ומהבהבין אותן באור באבוב מנוקב . שנאמר אביב קלוי באש . אח"כ שוטחין אותו בעזרה שתהא הרוח מנשבת בו ונותנין אותו בריחיים של גרוסות וטוחנין את השלש סאין ומוציאין מן הכל עשרון מנופה בי"ג נפה . וזהו מצות קצירת העומר לבית אלהינו . יהי רצון שיבנה במהרה בימינו . אמן :

משעול ד . בני ח"ל עושין בליל ב' דפסח ככל הסדר של ליל א' . ולענין שכחת זמן דליל ב' . ע"ל בשער השיר :

מבוי ז . ליום ט"ז בניסן

(א) בשחר מתפללין כסדר של י"ט : (ב) ומוציאין ב' ס"ת. קורין בפ' אמור שור או כשב עד סוף הענין (כהן) עד אני ה' (לוי) לא תעשה (ישראל) אלהיכם (רביעי) שבתכם (חמישי) ישראל [אפי' טעה וקרא זה ביום א' ועיקר הקריאה הוי הספירה. ואם דילגה מעכבת) ובב' קורא לה' מפטיר כדאתמול: (ג) אם קרא רק מועד ה' בפסח עד ועשיתם ביום הניפכם או וספרתם לכם וחילקם לה' וככר בירך החמישי להאריך יצא, ואם דילג פ' העומר ועוד פרשיות וקרא לה' עולים

עולים, כנהוג ואמר קדיש ג"כ ילא. ונכון שיקרא הקורא בקול רם מה שדילג בלי ברכה: (ד) טעה וקרא קריאה א' משאר ימי פסח, אם נזכר באמצע קריאת א' מהעולין יפסיק (אם קרא עכ"פ ג"פ) ויברך לאחריה ויגלול לפ' שור ויקרא שאר העולין, ואם נזכר באמצע קריאת האחרון קודם שבירך לאחריה יפסיק ולא יברך לאחריה. ויגלול לפ' שור ויברך לפניה ויקרא בה (והאנשים שעלו כבר מצטרפין למנין) ואם נזכר אחר שבירך לאחריה ילא בפי' זו (רק אם קרא במדברא דליכא רק ד' עולין אף שגמר הפי' יגלול ויקרא לחמישי בפ' שור וקוראה בזמנה שנית, ופי' שור אין לה תשלומין, וכן בביטל קריאתה אפי' באונס אין לה תשלומין: (ה) אם הראה להעולה בפ' כל הבכור ובירך ע"ד כן. יקרא פ' זו. ופי' שור יקרא ביום א': (ו) כמלא טעות בקריאת החמישי. יוציא אחרת ויגמור שם. וי"א שא"ל והסומך ע"ז אין מזניחין אותו ואם לא קרא עדיין ג"פ וכ"ש אם הטעות ברביעי. לכ"ע יוציא אחרת ולא יקח ס"ת הב' של מפטיר. ואם אין אחרת יקח זו: (ז) אומר] קדיש. ומפטיר קורא בס"ת ב' כמו אתמול: (ח) ומפטיר במלכים בפסח יאשיהו. וישלח המלך עד ואחריו לא קם כמוהו: (ט) סדר עבודה שוה ליום א' לשחרית ולמוסף כמ"ש שם: (י) אלא שיש בו קרבן מוסף למנחת העומר. ויאמר תחלה. כך היתה עבודת קרבן מוסף פסח בבית אלהינו כו'. עד גמירא, אח"כ אומר

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן: והניף את העומר לפני יהוה לרצונכם ממחרת השבת יניפנו הכהן: ועשיתם ביום הניפכם את העומר כבש תמים בן שנתו לעולה ליהוה: ומנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן אשה ליהוה ריח ניחוח ונסכו יין רביעית ההין: ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם חקת עולם לדורותיכם בכל משבותיכם: וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה: עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה ליהוה:

ביום ששה עשר בניסן אחר שהקריבו המוסף ומנחתו. הביאו העשרון סולת שעורים מתוך שלש סאין שנקצרו בלילה שלפניו. ואחר שהוקלה באש ונפוהו בי"ג נפה. בוללין אותו בלוג שמן. ונותנין עליו מלח וקומץ לבונה. ומניפו אפילו במזרח המזבח. מוליך ומביא. מעלה ומוריד. ומגישו כנגד חודה של קרן מערבית דרומית. וקומץ ומקטיר והשאר נאכל לכהנים כשירי כל המנחות. ומקריבין יתר על מוסף היום. כבש לעולה. כל המשמרות שוות בו. ומנחתו שני עשרונים סולת חטים ברביעית הין שמן נתנו עליהם מלח. והקטירום. ויין לנסך רביעית הין (א) מנסכין ע"י שיר (ב) זהו סדר הקרבת העומר בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו. אמן:

(א) בקונטרס עבודת המקדש הידוע. לא הביאוהו אל בית היין. ודלוגן עלי אינה אהבה (ב) ולא נתפרש מהו:

(יא) אין חלוק ביו"ט ראשון ליו"ט שני של גליות אלא לענין מת ולצרכי חולה שאין בו סכנה (בדבר שבות בלבד) וכן בילה שנולדים בראשון מותרת בשני. ושיורי שמן ופתילה שכבו בראשון גם לפידים שנשארו מראשון, מותר להדליקן בשני: (יב) ועד היכן מתפשט חיוב י"ט של דבריהם. עש"י (קס"ח) ושם מבואר בהרחבה כל חלוקי דיניסליחיד ולרבים אורחים ואזרחים. דנחתין לתתא ודסלקין לעילא, כמה כה מנהג זה יפה להם: (יג) ושמחה נוהגת אף בכל ימי המועד כ"ש ביום זה שיש לעשות בו עוד זכרון לשמחה אחרת שנתלה בו המן. אע"פ שהוא יום מיתת לדיק לוי בן יעקב אע"ה, מ"מ בודאי נולד בו ביום ג"כ. שהקב"ה ממלא שנותיהן של לדיקים מיום ליום: (יד) ביום זה כלו לטהר בית המקדש בימי חזקיהו: (טו) מנחה מתפללין כבאתמול:

דיני חוה"מ פסח

מבוי ח. לח"ה. בו ד' מסלות. מסילה א. לראשון דח"ה. ג' דפסח. י"ז בניסן:

(א) בא"י אסור לאכול חדש עד אלם יום ט"ז ועד בכלל. מכאן ואילך הותרה כל תבואה שהשרישה קודם לכן: (ב) במוצאי י"ט לחול המועד מתפללין י"ח. אומרין אתה חוננתנו בתפלה (דין שכחתו. כדינו במ"ש): (ג) יעו"י בעבוד' אם לא אמרו מחזירין אותו. קדיש שלם: (ד) סופרין ברוך בו' ב' לעומר: (ה) אח"כ מבדיל ש"ל על הכוס בפה"ג והמבדיל בין קודש לחול. אין מברכין על הבשמים ולא על הנר. אומרים עלינו קדיש יתום ונפטרין לשלום, כל אחד מבדיל בבית להוציא ב"ב: (ו) כל דיני הבדלה על הכוס ואיסור טעימה קודם, שוין לשל מ"ש: וכן י"ל תשלומין עכ"פ כל יום המחרת, כך נראה פשוט: (ח) כל ימי ח"ה מספט אחד להם רק בקס"ת הן חלוקין: (ט) הנוהגין ע"פ ס' הזוהר והאר"י ז"ל, אין מניחין בו תפילין. ועלמ"ש סוף פ"ק דביצה תשובה נכונה לדברי בעל הגהות אשרי: (י) והמניחין אותן אין מברכין עליהן בקול רם. עמו"ק שעשיתי להם סעד קלת: (יא) אבל דעת רבים וגדולים. שלא לברך עליהם על כל פנים: (יב) שמ"ע מתפללין תפלת י"ח. ואומרין יעו"י בעבודה, אם לא אמרו מחזירין אותו: (יג) דעת גדולי האחרונים, שאף המניחין תפילין יחללו קודם הלל: (יד) קורין הלל בדילוג כל ימי ח"ה. וי"ט האחרון בכלל: (טו) מוליאין ב' ס"ת קורין בא' בפ' בא. קדש לי. כהן עד האביב. לוי ימימה ישראל עד סוף פיסקא. גולל ס"ת: (טז) ופותח ס"ת ב'. קורא ד' בפ' פנחס והקרבתם עד סוף פיסקא:

[במדבר כ"ח כ"ט והקרבתם אשה עולה ליהוה פרים בני בקר שנים ואיל אחד ושבעה כבשים בני שנה תמימים יהיו לכם: ומנחתם סולת בלולה בשמן שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל תעשו: עשרון עשרון תעשה לכבש האחד לשבעת הכבשים: ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם. מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה: כאלה תעשו ליום שבעת ימים לחם אשה ריח ניחוח ליהוה על עולת התמיד יעשה ונסכו: וביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו]:

(יז) מניח ס"ת הא' אצלה ואומר חצי קדיש על שניהם. אח"כ גולל ס"ת ב'. יהללו (מזמור) אשרי. ובל"ג. חצי קדיש: (יח) מתפללין שבע ברכות, כדרך שמתפללין במוסף י"ט: (יט) תחזיר ש"ץ התפלה. ואומר נקדש וגומר הסדר כדרכו בחול שיר. ומזמור. כ"מ לפי מנהגו, וכבר נ"ל מזה: (כ) חייב לכבד ח"ה במאכל ובמשתה ובכסות, ולהיות שמח וטוב לב. מהרי"ל לבש הקטא והטרון של שבת. ומלוה לאכול בו פת. דין שכחת יעו"י בבה"מ. עיין עשר ידות: (כא) ח"ה אסור ח"ה במלאכה שאינה דבר האבוד ולא לצורך המועד, והכתוב מסרן לחכמים להודיע לעם איזה הן המלאכות האסורות או המותרות בו. ע"כ לריך לשאול וללמוד הלכותיהם מפי סופרים וספרים. והמבזה את המועדות א"ל חלק לעולם הבא [אבות פ"ג]:

מסילה

מסילה ב. י"ח ניסן. ב' דחול המועד

(א) בח"ל אסור לאכול חדש עד תחלת ליל זה: (ב) בערב מתפלל כדרכו. וסופר אחר שבירך ג' לעומר: (ג) בשחר, כדר תפלה כדרכה. מוליאין ב' ס"ת קורין בא' בפ' והלה המשפטים [שמות כ"ב] אם כסף תלוה (כהן) עד תנון אני (לוי) תעזוב עמו (ישראל) בחלב אמו [וכשאל בא' קורין קדש] בס"ת ב' והקרבתם:

[אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך: אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו: כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לעורו במה ישכב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני: אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור: מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי: כן תעשה לשורך לצאנך שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי: ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו: לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס: לא תהיה אחרי רבים לרעות ולא תענה על רב לנטות אחרי רבים להטות: ודל לא תהדר בריבו: כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לו: כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו: לא תטה משפט אבינך בריבו: מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרוג כי לא אצדיק רשע: ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים: וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים: ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה: והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך: ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר: ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך: שלש רגלים תחוג לי בשנה: את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך למועד חודש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם: וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה: שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון יהוה: לא תזבח על חמץ דם זבחי ולא ילין חלב חגי עד בוקר: ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו: לרביעי והקרבתם כו']

מסילה ג. י"ט ניסן. ג' דחול המועד

(א) בערב סופרין ד': (ב) בשחר מוליאין ב' ס"ת. בא' קורין [כשאל בד' או ה'. וכשאל בב'. קורין אם כסף] בפ' כי תשא [שמות ל"ד] פסל לך, כהן עד ונחלתנו לוי מסכה ישראל אמו. בב' והקרבתם:

[ויאמר יהוה אל משה פסל לך שני לחות אבנים כראשונים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלחות הראשונים אשר שברת: והיה נכון לבוקר ועלית בבוקר אל הר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר: ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא: ויפסל שני לחות אבנים כראשונים וישכם משה בבוקר ויעל אל הר סיני כאשר צוה יהוה אותו ויקח בידו שני לחות אבנים: וירד יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה: ויעבור יהוה על פניו ויקרא יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים: וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו: ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה עורף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: לוי ויאמר הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל העם אשר אתה בקרבו את מעשה יהוה כי נורא הוא אשר אני עושה עמך: שמר לך את אשר אנכי מצוך היום הנני גורש מפניך את האמורי והכנעני והחתי והפריזי והחוי והיבוסי: השמר לך פן תכרות ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה פן יהיה למוקש בקרבך: כי את מזבחותם תתוצון ואת מצבותם תשברון ואת אשריו תכרותון: כי לא תשתחוה לאל אחר כי יהוה קנא שמו אל קנא הוא: פן תכרות ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו: ולקחת מבנותיו לבניך וזנו בנותיו אחרי אלהיהן והזנו את בניך אחרי אלהיהן: אלהי מסכה לא תעשה לך: ישראל את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות אשר צויתך למועד חודש האביב כי בחודש האביב יצאת ממצרים: כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר פטר שור ושה: ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם: ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות: וחג שבעות תעשה לך בכורי קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה: שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון יהוה אלהי ישראל: כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבלך ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני יהוה אלהיך שלש פעמים בשנה: לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח: ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו: לרביעי והקרבתם]:

מסילה ד. ך' ניסן. ד דחול המועד

(א) בערב סופרין ה': (ב) בשחר קורין בס"ת א' בפ' בהעלותך [במדבר ט] במדבר סיני. כהן בני ישראל. לוי ילוה ה' לכם. ישראל ולאזרח הארץ. בב' והקרבתם:

[וידבר יהוה אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר: ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו בארבעה עשר יום בחודש הזה בין הערבים תעשו אותו במעדו ככל חקותיו וככל משפטיו תעשו אותו: וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח: ויעשו את הפסח

בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה יהוה את משה כן עשו בני ישראל: לוי ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא. ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן יהוה במועדו בתוך בני ישראל: ויאמר משה עמדו ואשמעה מה יצוה יהוה לכם: ישראל וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדורותיכם ועשה פסח ליהוה: בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו על מצות ומרורים יאכלוהו: לא ישאירו ממנו עד בוקר ועצם לא ישברו בו ככל חקת הפסח יעשו אותו: והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי קרבן יהוה לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא: וכי יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה כחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח הארץ: לרביעי והקרבתם וכו']

מבוי ט. חול המועד שחל בשבת

(א) בע"ש אומרים מזמור לדוד הבו לה. לכה דודי. ומדלגין החרוז התנערי: (ב) ערבית שחרית מנחה. מתפלל כדרכו של שבת. ויאמר יעלה ויבא בעבודה: (ג) ויכולו. מעין שבע ואין מזכירין בה של י"ט: (ד) א"א במה מדליקין. כמ"ש בבית סמלכות דמוסף השבת: (ה) בשחר עושין כסדרו של שבת, וקורין הלל בדלוג קדיש שלם: (ו) קורין שיר השירים ואין מברכין על קריאתו, קדיש יתום, אין כמוך: (ז) מוליאין ב' ס"ת. בא' קורין ז' גברי בפ' כי תשא פסל לך, כהן עד ונחלתנו, לוי לא תעשה לך. ישראל אמו. וכשיבוא יום חמישי דפסח בשבת, לא ישתנה זה הסדר אלא שמתחילין ראה אתה אומר אלי העל וקורא. כהן עד האדמה. לוי אראס. ישראל יראו. רביעי ההר הטוב. חמישי עושה עמך. ששי לך. שביעי אמו. אבל כשחל שלישי דפסח בשבת שקורין בו פרשה זו. אז כשתנה הסדר ויהיה הסימן לקס"ת דח"ה. פסל. קדש. בכספא. במדברא: (ח) [אם התחיל רק מפ' פסל לך וקראה לז' ילא, ואפי' דילג פסוק א' מפ' פסל ילא: (ט) אם סיים הפ' עם ששה עולים, המפטיר משלים אם טעה וקרא א' משאר פרשיות לז' ואמר קדיש ילא. חוץ מפ' של יום ו'. שאז יגלול לפ' ראה ויקראנה כולה לג' או יותר]: (י) ולמפטיר בב' והקרבתם [אם התחיל ובחודש בראשון וקרא כל הפ' ילא. אבל קרא רק עד פסוק מלבד או כאלה תעשו (ולא עד בכלל) יוליא אחרת ויקרא והקרבתם עד סופו: (יא) התחיל והקרבתם ודילג פסוק מלבד ובירך ילא, ואם דילג פסוק כאלה תעשו ובירך, יחזור הקורא ויקרא והקרבתם כו' כאלה תעשו כו']: (יב) ומפטיר ביחזקאל ל"ו. היתה עלי יד ה'. עד סוף הענין לפי שת"ה עתידה להיות בפסח. וחותמין בברכת הפטרה בשבת לבד: (יג) יקום פורקן. ברכה למלך ולקהל: (יד) מוסף כשאר ימי ח"ה, ומזכירין בו של שבת, וכן בחתימה: (טו) מנחה נוהגין כשאר שבתות, וקורין בתורה בפ' כסדר שהפסיקו בו: (טז) מתפללין של שבת. ומזכירין יעלה ויבוא בעבודה. א"א ל"ץ:

מבוי י'. ליו"ט האחרון דפסח. בו ב' מסלולים: מסלול א'. כא ניסן. ז' דפסח

(א) בערב מתפללין של י"ט: (ב) מקדשין על היין וא"א זמן: (ג) סופרין ו': (ד) כשחל בשבת (מנהג ע"ס שנתבאר לעיל) אומרים ויכולו. מגן אבות. ואין חותמין רק בשל שבת: (ה) א"א במה מדליקין. קידוש. סעודה ובה"מ. כמשפט י"ט ראשון. ונכון לקרות מאמר מספר הזוהר:

אמר רבי שמעון בההיא שעתא דהוו קיימין ישראל על ימא והוו אמרי שירתא. אתגלי קב"ה עלייהו וכל רתיכוי וחילוי. בגין דינדעון מלכיהון די עבד לון כל אינון נסין וגבורן. וכל חד וחד ידע ואסתכל מה דלא ידעו ולא אסתכלו שאר נביאי עלמא. דאי תימא דלא ידעו ולא אדבקו חכמתא עילאה. מן שירתא דא תחמי דכולהו בחכמתא אסתכלו וידעי מלין ואמרי. דאי לאו הכי. היך אמרו כולהו מלין אחדים. דלא סטו מלין אלין מאלין. ומה דאמר דא אמר דא. ולא אקדים מלה דא למלה דא אלא כולא בשקולא חדא. ורוחא דקודשא בפומא דכל חד וחד. ומלין אתמרו כולהו כאילו נפקין מפומא חד. ואפי' עוברין דבמעי אמהון הוו אמרי שירתא כולהו כחדא. והוו חמאן כולהו מה דלא חמא יחזקאל נביאה. ועי"כ הוו כולהו מסתכלין כאילו חמן ע"כ בעינא. וכד סיימו מלין כולהו מתבסמן בנפשייהו. ותאבין למחמי ולאסתכלא ולא הוו בעאן לנטלא מתמן מסגיאות תיאובתא. בההיא שעתא אמר משה לקב"ה בגין מסגיאות תיאובתא לא בען לנטלא מן ימא. מה עבד קב"ה. אסתים יקריה לבר למדברא ותמן אתגלי ולא אתגלי. אמר משה לישראל כמה זמנין לנטלא מתמן. ולא בען. עד דאתחזי לון זיווא יקרא דקב"ה במדברא. כדין מסגיאות תיאובתא ורעותא לאסתכלא. נטיל נון משה הה"ד ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור. מאי מדבר שור. מדברא דהוי בען לאסתכלא ביה זיווא יקריה דמלכא קדישא. ועי"ד איקרי מדבר שור. אסתכלותא. ע"כ: נהגו אנשי מעשה בליל זה שירדו אבותינו בים סוף ועברו בו בחרבה. לקרות ולשנות סדר הזה. אומר (בפ' בראשית). בראשית ברא עד אשר ברא אלהים לעשות (תמצא בתיקון ליל שבועות) ואומר (בפ' בשלח) ויהי בשלח עד כי אני ה' רפאך (סס) ואח"כ אומר זה

פרשת חוקת אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה: באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם: וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימון:

וילך ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם: ויצו משה את הלוים נשאי ארון ברית יהוה לאמור: לקח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית יהוה אלהיכם והיה שם בך לעד: כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם עם יהוה ואף כי אחרי מותי: הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ: כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון וסרתם מן הדרך

אשר

אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני יהוה להכעיסו במעשה
ידיכם : וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם :

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי : יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירם
עלי דשא וכרביבים עלי עשב : כי שם יהוה אקרא הבו גודל לאלהינו : הצור תמים פעלו
כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא : שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל :
הליהוה תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך : זכור ימות עולם בינו
שנות דור ודור שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך : בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלות
עמים למספר בני ישראל : כי חלק יהוה עמו יעקב חבל נחלתו : ימצאהו בארץ מדבר ובתוהו יליל ישמון
יסובבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו : כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על
אברתו : יהוה בדד ינחנו ואין עמו אל נכר : ירכבהו על במותי ארץ ויאכל תנובות שדי וינקהו
דבש מסלע ושמן מחלמיש צור : חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כרים ואילים בני בשן ועתודים עם חלב
כליות חטה ודם ענב תשתה חמר : וישמן ישורון ויבעט שמנת עבית כשית ויטש אלוה עשהו וינבל צור
ישועתו : יקנאהו בזרים בתועבות יכעיסהו : יזבחו לשדים לא אלוה אלהים לא ידעום חדשים מקרוב
באו לא שערום אבותיכם : צור ילדך תשי ותשכח אל מחוללך : וירא יהוה וינאץ מכעס בניו ובנותיו :
ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפכות המה בנים לא אמון בם : הם קנאוני בלא אל
כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם : כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול
תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי הרים : אספה עלימו רעות חצי אכלה בם : מזי רעב ולחמי רשף
וקטב מרירי ושן בהמות אשלח בם עם חמת זחלי עפר : מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה גם בחור גם
בתולה יונק עם איש שיבה : אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם : לולי כעס אויב אגור פן ינכרו
צרימו פן יאמרו ידנו רמה ולא יהוה פעל כל זאת : כי גוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה : לו חכמו
ישכילו זאת יבינו לאחריתם : איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה אם לא כי צורם מכרם ויהוה
הסגירם : כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים : כי מגפן סדום גפנם ומשדמות עמורה ענבמו ענבי רוש
אשכלות מרורות למו : חמת תנינם יינם וראש פתנים אכזר : הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי :
לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם וחש עתדות למו : כי ידין יהוה עמו ועל עבדיו
יתנחם כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב : ואמר אי אלהימו צור חסיו בו : אשר חלב זבחימו
יאכלו ישתו יין נסיכם יקומו ויעזרכם יהי עליכם סתרה : ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים
עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל : כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי
לעולם : אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם : אשכיר חצי מדם
וחרבי תאכל בשר מדם חלל ושביה מראש פרעות אויב : הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם
ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו :

ברכה ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו יהוה את כל הארץ
את הגלעד עד דן : ואת כל נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה ואת כל ארץ יהודה עד הים האחרון :
ואת הנגב ואת הככר בקעת ירחו עיר התמרים עד צוער : ויאמר יהוה אליו זאת הארץ אשר נשבעתי
לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך ושמה לא תעבור : וימת שם משה עבד
יהוה בארץ מואב על פי יהוה : ויקבור אתו בגי בארץ מואב מול בית פעור ולא ידע איש את קבורתו
עד היום הזה : ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו ולא נס לחה ויבכו בני ישראל את
משה בערבות מואב שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל משה : ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה
את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל כאשר צוה יהוה את משה : ולא קם נביא עוד בישראל כמשה
אשר ידעו יהוה פנים אל פנים : לכל האותות והמופתים אשר שלחו יהוה לעשות בארץ מצרים
לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו : ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני
כל ישראל :

נביאים יהושע י אז ידבר יהושע ליהוה ביום תת יהוה את האמורי לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל
שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון : וידום השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו
הלא היא כתובה על ספר הישר ויעמוד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים : ולא היה
כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע יהוה בקול איש כי יהוה נלחם לישראל :

שופטים ה ותשר דבורה וברק בן אבינעם ביום ההוא לאמר : בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו
יהוה : שמעו מלכים האזינו רוזנים אנכי ליהוה אנכי אשירה אזמר ליהוה אלהי ישראל : יהוה
בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים : הרים נזלו מפני
יהוה זה סיני מפני יהוה אלהי ישראל : בימי שמגר בן ענת בימי יעל חדלו ארחות והולכי נתיבות
ילכו ארחות עקלקלות : חדלו פרזון בישראל חדלו עד שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל : יבחר
אלהים חדשים אז לחם שערים מגן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל : לבי לחוקקי ישראל
המתנדבים בעם ברכו יהוה : רוכבי אתונות צחורות יושבי על מדין והולכי על דרך שיחו : מקול
מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות יהוה צדקות פרזונו בישראל אז ירדו לשערים עם יהוה :
עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר קום ברק ושבה שביך בן אבינועם : אז ירד שריד לאדירים

עם יהוה ירד לי בגבורים : מני אפרים שרשם בעמלק אחריך בנימין בעממיך מני מכיר ירדו מחוקקים
ומזבולון משכים בשבט סופר : ושרי בישישכר עם דבורה וישׂשכר כן ברק בעמק שלח ברגליו בפלגות
ראובן גדולים חקקי לב : למה ישבת בין המשפתים לישמוע שריקות עדרים לפלגות ראובן גדולים חקרי
לב: גלעד בעבר הירדן שכן ודן למה יגור אניות אשר ישב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון : זבולון עם
חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה : באו מלכים נלחמו אז נלחמו מלכי כנען בתענך על מי
מגדו בצע כסף לא לקחי : מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא : נחל קישון גרפם
נחל קדומים נחל קישון תדרכי נפשי עוז : אז הלמו עקבי סוס מדהרות דהרות אבידיו : אורו מרוז
אמר מלאך יהוה אורו ארור יושביה כי לא באו לעזרת יהוה לעזרת יהוה בגבורים : תבורך מנשים
יעל אשת חבר הקיני מנשים באוהל תבורך : מים שאל חלב נתנה בספל אדירים הקריבה חמאה : ידה
ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה והלפה רקתו : בין רגליה
כרע נפל שכב בין רגליה כרע נפל באשר כרע שם נפל שדוד : בעד החלון נשקפה ותיבב אם
סיסרא בעד האשנב מדוע בשש רכבו לבא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו : חכמות שרותיה תעננה
אף היא תשיב אמריה לה : הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמתים לראש גבר שלל צבעים לסיסרא
שלל צבעים רקמה צבע רקמתים לצוארי שלל : כן יאבדו כל אויביך יהוה ואוהביו כצאת השמש
בגבורתו ותשקוט הארץ ארבעים שנה :

שמואל א ב ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי ביהוה רמה קרני ביהוה רהב פי על אויבי כי שמחתי
בישועתך : אין קדוש כיהוה כי אין בלתך ואין צור כאלהינו : אל תרבו תדברו גבוהה
גבוהה יצא עתק מפיכם כי אל דעות יהוה ולו נתכנו עללות : קשת גבורים חתים ונכשלים
אזרו חיל : שבעים בלחם נשכרו ורעבים חדלו עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה: יהוה
ממית ומחיה מוריד שאול ויעל : יהוה מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם : מקים מעפר דל
מאשפות ירים אביון להושיב עם נדיבים וכסא כבוד ינחלם כי ליהוה מצוקי ארץ וישת עליהם תבל:
רגלי חסידיו ישמור ורשעים בחושך ידמו כי לא בכח יגבר איש: יהוה יחתו מריבו עליו בשמים
ירעם יהוה ידין אפסי ארץ ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו :

שמואל ב כב וידבר דוד ליהוה את דברי השירה הזאת ביום הציל יהוה אותו מכף כל אויביו ומכף
שאול : ויאמר יהוה סלעי ומצודתי ומפלטי לי : אלהי צורי אחסה בו מגיני וקרן ישעי
משגבי ומנוסי מושיעי מחמס תושיעני : מהולל אקרא יהוה ומאויבי אושע: כי אפפוני משברי
מות נחלי בליעל יבעתוני: חבלי שאול סבוני קדמוני מוקשי מות: בצר לי אקרא יהוה ואל אלהי
אקרא וישמע מהיכלו קולי ושועתי באזניו: ויגעש ותרעש הארץ מוסרות השמים ירגזו ויתגעשו כי
חרה לו : עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו: ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו :
וירכב על כרוב ויעוף וירא על כנפי רוח וישת חשך סביבותיו סכות חשרת מים עבי שחקים: מנוגה נגדו
בערו גחלי אש : ירעם מן שמים יהוה ועליון יתן קולו : וישלח חצים ויפיצם ברק ויהם : ויראו אפיקי
ים יגלו מוסרות תבל בגערת יהוה מנשמת רוח אפו : ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים : יצילני
מאויבי עז משונאי כי אמצו ממני : יקדמוני ביום אידי ויהי יהוה משען לי : ויוצא למרחב אותי
יחלצני כי חפץ בי : יגמלני יהוה כצדקתי כבור ידי ישיב לי : כי שמרתי דרכי יהוה ולא רשעתי
מאלהי : כי כל משפטיו לנגדי וחוקותיו לא אסור ממנה ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני : וישב
יהוה לי כצדקתי כבורי לנגד עיניו : עם חסיד תתחסד עם גבור תמים תתמם : עם נבר תתבר ועם
עקש תתפל ואת עם עני תושיע ועיניך על רמים תשפיל : כי אתה נרי יהוה ויהוה יגיה חשכי :
כי בכה ארוץ גדוד באלהי אדלג שור : האל תמים דרכו אמרת יהוה צרופה מגן היא לכל החוסים בו :
כי מי אל מבלעדי יהוה ומי צור מבלעדי אלהינו : האל מעוזי חיל ויתר תמים דרכי משוה רגלי
כאילות ועל במותי יעמידני : מלמד ידי למלחמה ונחת קשת נחושה זרועותי : ותתן לי מגן ישעך
וענותך תרבני : תרחיב צעדי תחתני ולא מעדו קרסולי : ארדפה אויבי ואשמידם ולא אשוב עד
כלותם : ואכלם ואמחצם ולא יקומון ויפלו תחת רגלי : ותזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתני :
ואויבי תתה לי עורף משנאי ואצמיתם : ישעו ואין מושיע אל יהוה ולא ענם : ואשחקם כעפר
ארץ כטיט חוצות אדקם ארקעם : ותפלטני מריבי עמי תשמרני לראש גוים עם לא ידעתי יעבדוני :
בני נכר יתכחשו לי לשמוע אזן ישמעו לי : בני נכר יבולו ויחגרו ממסגרותם : חי יהוה וברוך צורי
וירם אלהי ישעי : האל הנותן נקמות לי ומוריד עמים תחתני : ומוציאי מאויבי ומקמי תרוממני מאיש
חמסים תצילני: על כן אודך יי' בגוים ולשמך אזמר מגדיל מגדול קרי ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו
לדוד ולזרעו עד עולם :

ישעיה ל והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבש יהוה את
שבר עמו ומחץ מכתו ירפא : הנה שם יהוה בא ממרחק בוער אפו וכובד משאה שפתיו מלאו
זעם ולשונו כאש אכלת : ורוחו כנחל שוטף עד צואר יחצה להנפה גוים בנפת שוא ורסן מתעה על לחיי
עמים : השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחליל לבוא בהר יהוה אל צור ישראל :

אומר

אומר מזמור שיר ליום השבת. ה' מלך הודו לה' (תהלים קז) שיר השירים ואח"כ לומד זה

פסחים פרק י ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב . ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין . ואפי' מן התמחוי : (ב) מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין . וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום : (ג) הביאו לפניו ירקות והזרת מטבל בחזרת. עד שמגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין . אע"פ שאין חרוסת מצוה . ר"א בר צדוק אומר מצוה . ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח : (ד) מזגו לו כוס שני . וכאן הבן שואל לאביו . ואם אין דעת בבן. אביו מלמדו . מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות . שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה. הלילה הזה כלו מצה . שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות . הלילה הזה מרור : שבכל הלילות אנו אוכלין צלי שלוק ומבושל . הלילה הזה כלו צלי : שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת . הלילה הזה שתי פעמים . ולפי דעתו של בן . אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח . ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה : (ה) ר"ג היה אומר . כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו . ואלו הן . פסח מצה מרור . פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים : מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים . מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים . בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים . שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים . לפיכך אנחנו חייבים . להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס . למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו . הוציאנו מעבדות להירות. מיגון לשמחה. ומאבל ליו"ט . ומאפילה לאור גדול ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו הללויה : (ו) עד היכן הוא אומר . ב"ש א' עד אם הבנים שמחה וחכמים אומרים . עד חלמיש למעינו מים . וחותם בגאולה . רבי טרפון אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים . ואינו חותם . ר"ע אומר . כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו . יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתינו לשלום . שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך . ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים כו' . עד ברוך אתה ה' גאל ישראל : (ז) מזגו לו כוס שלישי . מברך על מזונו . רביעי . גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר . בין הכוסות הללו . אם רצה לשתות ישתה . בין שלישי לרביעי לא ישתה : (ח) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן . ישנו מקצתן . יאכלו . כלן לא יאכלו . רבי יוסי אומר . נתנמנמו יאכלו . נרדמו לא יאכלו : (ט) הפסח אחר חצות מטמא את הידים . הפגול והנותר מטמאין את הידים . בירך ברכת הפסח פטר את של זבח . בירך את של זבח לא פטר את של פסח . דברי רבי ישמעאל . ר"ע אומר . לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו :

מסכת יום טוב

פרק א ביצה שנולדה ביו"ט . ב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל . בית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בכותבת . ובה"א אומרים זה וזה בכזית : (ב) השוחט חיה ועוף ביום

פרק י. למנחה קטנה. והיא בתשע שעות ומחצה וסמוך, היינו חצי שעה מקודם : לא יאכל מצה עשירה. דאחר מצה אסור מהבוקר, ושאר מאכלים מותר כל היום. רק שלא ימלא כרסו מהן : עני . שאין דרכו להסב : שיסב . מצה צריך הסיבה ולא מרור : התמחוי . היא קערה שנוהגים שם הב"ב מאכלים לעניים : (ב) על היום. הקידוש דתחלה בא היום ואח"כ היין. ותו דיום גורם ליין שיבא : על היין. דתדיר קודם ותו דיין גורם לקידוש שיאמר : (ג) ירקות. כדי שישאל התינוק דאין דרך לאכלן קודם בליעה : חזרת, מאררעטיך : מטבל. ר"ל אפי' אין לו ירקות רק חזרת . אוכלו פעם אחת להכירא לתנוקות, ובאכילה ב' כשיאכלו אחר הבליעה לא יברך על אכילת מרור. וי"א בפה"א ועל אכילת מרור : לפרפרת . ה"ג לפרפר את הפת, ר"ל עד שמגיע השעה לשבר הפת (כמו שנוהגין לשבר המצה האמצעית, דדרכו של עני בפרוסה) אז הביאו לפניו וכו' : מצוה. דאינו בא רק למתק קלת החריפות שבתרור שמזיק לגוף : מצוה. זכר לטיט וס"ל דמברך, ולא קיי"ל כן : (ד) פעם אחת. ה"ק, אין אנו מטבילין אפילו פ"א : בגנות. של ישראל ושפלותן, עבדים היינו : בשבח של ישראל עכשיו קרבנו המקום וכו' : (ה) שלא אמר שלא פירשו : במצרים. שעבדו ע"א במצריים : ממצרים. קודם תשלום זמן הראוי, ת' שנה : במצרים. ועיי קושי שעבוד הזה נגאלו דהוא תשלום זמן ת' שנה. וצריך להלל ה' גם עליו : (ו) אומר הלל, דאין גומרין הלל קודם המזון. בשביל תינוקות : מים. דבמזמור א' לא נזכר יציאת מצרים וקריעת ים סוף. רק במזמור ב' : בגאולה. ופליגי ר"ט ור"ע בנוסחתה : ואינו חותם. פותח בברוך ואינו חותם בברוך : (ז) שלישי . לבהמ"ז : הלל. ואומר גם הלל הגדול: השיר, י"א נשמת, וי"א יהללוך : ישתה. ולא חיישינן שישתכר דשתייה שבתוך אכילה אינו משכר : לא ישתה, שלא ישתכר וימנע מאמירת הגדה : (ח) אפיקומן. ר"ל אין אוכלן אחר אכילת הפסח (הגאך טיש) כמנהג לאכול פירות אחר הסעודה, וכן אסור בזה"ז אחר הכזית מצה שקודם בהמ"ז, וכן אסור לשתות אחר ד' כוסות, רק מים שרי : יאכלו. כן על מן כשיקיצו : לא יאכלו . דנראה כאוכלין הפסח בב' מקומות : נתנמנמו . (שלוממערין) דקרי ליה ועני בלא סברא : נרדמו. נשתקעו בשינה : (ט) הידים. דהו"ל נותר גזרו טומאה מדהתעללו מלאכלו : הפגול. באמר בשוחטו ע"מ לזרוק דמו לאחר זמן הראוי, או ע"מ להקטיר או לאכול ממנו חוץ למקדש או חוץ לזמן הראוי . וכן באמר כן בשעת קבלת הדם, או בהולכתו או בזריקתו. הידים משום חשדי כהונה. שלא יפסידו להמקריב משהאתס אותו : הפסח. אקב"ו על אכילת פסח : של זבח. אקב"ו על אכילת חגיגה : לא זו . כ"ע ס"ל דפסח בשפיכה שנופך דמו בנחת על קיר מזבח, וחגיגה בזריקה מרחוק. רק ר"י ס"ל דאם שפך הנזרק יצא. וכשזרק הנשפך לא יצא. להכי ברכת פסח פוטר החגיגה ולא איפכא. ור"ע ס"ל דשניהן שאינן פסולין. ולכן אין זה פוטר זה. ולא זה פוטר זה :

פרק א ביו"ט. בכל יו"ט. אפי' אינו אחר שבת, וה"ד הנולד בשבת : לא תאכל. וה"ה שאסור לטלטלה : בכזית. באכילה לכ"ע בכזית כי פליגי לביעור : (ב) בדקר. חנית שאם יש לו חנית נעולה מעיו"ט בעפר תחות בחצר או בבית. דהו"ל בעשיית הגומא מקלקל יוציאנה ויכסה. אבל בשדה אסור להוציא הדקר דהייב משום גומא : שיחפור. נדקר נעוץ מעיו"ט בכ"ל

ביום טוב ב"ש"א יחפור בדקר ויכסה. ובה"א לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום. ומודים שאם שחט. שיחפור בדקר ויכסה שאפר כירה מוכן הוא: (ג) בש"א אין מוליכין הסולם משובך לשובך אבל מטהו מחלון לחלון. ובה"א מתירין. בש"א לא יטול אלא אם כן נענע מבעוד יום. ובה"א עומד ואומר זה וזה אני נוטל: (ד) זימן שחורים ומצא לבנים. לבנים ומצא שחורים. שנים ומצא ג'. אסורין. ג' ומצא שנים. מותרים. בתוך הקן ומצא לפני הקן. אסורין. ואם אין שם אלא הם. הרי אלו מותרים: (ה) בש"א אין מסלקין את התריסין ביום טוב. ובית הלל מתירין אף להחזיר. בש"א אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר. ובית הלל מתירין. בש"א אין נותנין את העור לפני הדורסן. ולא יגביהנו אא"כ יש עמו כזית בשר ובית הלל מתירין. בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים. ובית הלל מתירין: (ו) בש"א אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב. בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום. וב"ה מתירין. אמרו להן ב"ש. גזרה שוה. חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן. כשם שאין מוליכין את התרומה כך אין מוליכין את המתנות. אמרו להם ב"ה לא אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן: (ז) ב"ש אומרים תבלין נדוכין במדוך של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור. ובה"א תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ: (ח) הבורר קטנית ביו"ט. בש"א בורר אוכל ואוכל. ובה"א בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי. אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה. ר"ג אומר אף מדיח ושולה: (ט) בש"א אין משלחין ביו"ט אלא מנות. ובה"א משלחין בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות. אבל לא תבואה. ור"ש מתיר בתבואה: (י) משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין ואע"פ שיש בהן כלאים. והן לצורך המועד. אבל לא סנדל המסומר ולא מנעל שאינו תפור. רבי יהודה אומר אף לא מנעל לבן. מפני שצריך אומן. זה הכלל. כל שנאותין בו ביום טוב משלחין אותו:

פרק ב יו"ט שחל להיות ע"ב שבת. לא יבשל אדם בתחלה מיו"ט לשבת. אבל מבשל הוא ליו"ט. ואם הותיר. הותיר לשבת. ועושה תבשיל מערב יו"ט וסומך עליו לשבת. בש"א שני תבשילין ובית הלל אומרים תבשיל א'. ושוין בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין. אכלו או שנאבד. לא יבשל עליו בתחלה. ואם שייר ממנו כל שהוא. סומך עליו לשבת: (ב) חל להיות אחר שבת. בית שמאי אומרים מטבילין את הכל מלפני שבת. ובית הלל אומרים כלים מלפני השבת ואדם בשבת: (ג) ושוין. שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין. ומטבילין מגב לגב ומחבורה לחבורה: (ד) בש"א מביאין שלמים ואין סומכין עליהם אבל לא עולות ובה"א מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן: (ה) בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראוין לשתיה. ובית הלל מתירין. עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה: (ו) שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית שמאי. אין טומנין את החמין מיו"ט לשבת ואין זוקפין את המנורה ביו"ט ואין אופין פתין גריצין אלא רקיקין. אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין. אמרו לו מה נעשה לבית אביך. שהיו מחמירין על עצמן. ומקילין לכל ישראל להיות אופין פתין גריצין וחורי: (ז) אף הוא אמר שלשה דברים להקל. מכבדים בין המטות. ומניחין את המוגמר ביו"ט. ועושין

גדי

ומודים כמי שחפר וכו': (ג) לשובך. אפי' סולם שובך. ואין רואה אפ"ה חיישינן לחבלה, שיאמר דלתקן גגו מוליכו: לא יטול. יונים משובך: מבע"י. שאז מטלטל ובודק להו בי"ט לבקש שמנים ויטלטלן שלא לצורך: (ד) ומצא שחורים. אך בכה בזה שזימן שחורים ולבנים. ומלאן כ"א שלא במקומן. ל"א דנתהפכו: ג' אסירין. דבעלי חיים ודבר שיש לו מתירין לא בטל ברוב: אלא הם. שאין שובך תוך נ' אמה מותרים. דאינה מדדה יותר מנ' אמה: (ה) התריסין. (שראנק) של מוכרי בשמים. שמסלק הדלת (מהשראנק) להניח עליו בשמים למכור: להחזיר. ודוקא בצירן באמצע דלת. אבל מהצד כעין שלנו אסיר. ובצירי ביה. בכל גוונא אסור להכניסן ולהוציאן: העלי. (שטאמפען) שמלאכתו לאיסור: העור. אפי' כשחטה היום: הדורסן. בני אדם ההולכים או נכנסים. כדי שלא יסריח: לר"ה. מדאין צורך אוכל נפש בזה: (ו) ומתנות. זרוע ולחיים וקיבה: גזירה שוה. מד"ס: בהרמתה. שחיוב תרומה כשמרח הכרי שאסור ביו"ט: בהרמתן. משנתינו אינה כתקנה. רק חלה ומתנות לכ"ע מוליכין. ורק בתרומה פליגי. וב"ה מדמו תרומה לחלה: (ז) במדוך. (שטאסעל): בפך. (קריגעל). ובעץ הפרור. (קאכלעפעל): אבן. דמפיגין טעמן כשידוכן בעיו"ט: עץ. ונוהגין לשנות קצת בתבלין. וקאפפע ברחיים אסור אפילו בשינוי. רק במדוכה ובשנוי קצת: (ח) ואוכל. מיד כדרכו. מדאין טורח בכך: בקנון. (קארב): בתמחוי. קערה גדולה: בטבלא. על השולחן: בנפה. (פיינע זיבע): בכברה. (גראבע זיבע): ושולה. שנותן מים על הקטניות שילוף הפסולת: (ט) מנות. מוכן לאכילה: (י) שאינן תפורין, דראויין ליסב עליהן. כלאים נקטין מיירי דצרו לטיבה: המסומר. סנדל עם מסמרים. עיין שבת פרק ו': אומן. להשחירו: בו. בחול: אותו. לאתויי תפילין:

פרק ב בתחלה. בקדירה בפ"ע: הותיר לשבת. ומותר להערים לבשל הרבה בקדירה א'. ואפילו לצורך חול: ועושה. ראוי שיעשה: לשבת. לעירוב תבשילין ושוין כו'. ולכתחילה צריך פת כביצה ותבשיל כזית: ובדיעבד סגי בתבשיל כזית: שנאבד. קודם שבישל לשבת: כל שהוא: כזית. (ב) חל. יו"ט. מטבילין. הצריך טבילה כליה. דמחזי כמתקן: ואדם. דמחזי כטובל להענוג: (ג) המים. יפים שנטמאו: לטהרן. משיק היפין למי מקוה עכורים, ונטהרו בכך: מטבילין. להטביל כלי מגב הסקה בהגרתה: לגב. דכהנו דמטבל כלי על גב זהיו ונמלך להשתמש לענביו דחוזר וטובל כדי דהיינו תקון. וה"ה בטונג' מתרומה לקודש כה"ג: לחבורה. כדלא להכול ככחו בחבורה זו. ונמלך לחבורה אחרת: (ד) ואין סומכין. דסומך בב' ידיו והרי משתמש בבע"ח ביו"ט. ולהכי סומך מעיו"ט: עולות. אפי' עולת ראיה, דכתיב לכם ולא לגבוה: וסומכין. ונדרים ונדבות לכ"ע אסור: (ה) לשתיה. ושותה. כנגדה ובשאין המקור גדול, רק ע"י א"י שרי: (ו) לשבת. אם לא טמן חמין לעירוב תבשילין מעיו"ט. דכל מלאכה מיו"ט לשבת צריך קלא מתנו בעירוב תבשילין: המנורה של חוליות שנתפרקו. וקיי"ל דאין בניין וסתירה בכלים, רק לא יתקע בחוזק: גריצין. פת עבה: רקיקין. עוגות דקות מפוס טרחה: וחורי. הררות גדולות והכי קיי"ל: (ז) המטות. דבמקום מוטע כזה. אפי' אינו מרוצף ל"ח לגומות. וקיי"ל להכיר באינו מרוצף, רק בבנך

אווז

צדי מקולס בלילי פסחים .*וחכמים אוסרין : (ח) שלשה דברים רבי אליעזר בן עזריה מתיר וחכמים אוסרין . פרתו יוצאת ברצועה שבין קרניה ומקרדין את הבהמה ביו"ט . ושוחקין את הפלפלין ברחים שלהם . רבי יהודה אומר . אין מקרדין את הבהמה ביו"ט מפני שעושה חבורה אבל מקרצפין . וחכמים אומרים אין מקרדין אף לא מקרצפין : (ט) הרחים של פלפלין טמאה משום ג' כלים . משום כלי קבול ומשום כלי מתכת ומשום כלי כברה : (י) עגלה של קטן טמאה מדרס וניטלת בשבת ואינה נגררת אלא על גבי כלים . ר' יהודה אומר . כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת .

פרק ג אין צדין דגים מן הביברין ביו"ט ואין נותנין לפניהם מזונות. אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ונותנין לפניהם מזונות . רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין . זה הכלל כל המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר*צידה מותר : (ב) מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יו"ט לא יטול מהן ביו"ט אלא אם כן יודע שנצודו מערב יו"ט מעשה בנכרי אחד שהביא דגים לרבן גמליאל ואמר מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל הימנו : (ג) בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי . ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה . שחטה בשדה . לא יביאנה במוט ובמוטה . אבל מביא בידו אברים אברים : (ד) בכור שנפל לבור . ר"י אומר ירד מומחה ויראה . אם יש בו מום יעלה וישחוט . ואם לאו לא ישחוט . רבי שמעון אומר . כל שאין מומו ניכר מבעוד יום . אין זה מן המוכן : (ה) בהמה שמתה . לא יזיזנה ממקומה. ומעשה ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאה ונכנס לבית המדרש ושאל ואמרו לו . לא יזיזם ממקומם : (ו) אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביו"ט . אבל נמנין עליה מערב יו"ט ושוחטין ומחלקין ביניהן רבי יהודה אומר . שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ . וחכמים אומרים. אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר : (ז) אין משחיזין את הסכין ביו"ט . אבל משיאה על גבי חברתה . לא יאמר אדם לטבח שקול לי (נ"א מכור) בדינר בשר . אבל שוחט ומחלקין ביניהם : (ח) אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה . אבל לא במדה . רבי יהודה אומר . אם הוא כלי של מדה . לא ימלאנו. מעשה באבא שאול בן בטנית . שהיה ממלא מדותיו מערב יו"ט ונותנן ללקוחות ביו"ט אבא שאול אומר אף במועד עושה כן מפני בירורי המדות . וחכ"א אף בחול עושה כן מפני מצוי המדות. הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי ביצים ואגוזים במנין . שכן דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו :

פרק ד המביא כדי יין ממקום למקום . לא יביאם בסל ובקופה . אבל מביא הוא על כתפו או לפניו המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו . אבל מביאה הוא בידו ומתחילין בערמת התבן . אבל לא בעצים שבמוקצה : (ב) אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה . מביאים עצים מן השדה מן המכונס ומן הקרפף אפילו מן המפוזר . איזהו קרפף כל שסמוך לעיר דברי רבי יהודה . רבי יוסי אומר . כל שנכנסין לו בפותחת . ואפילו בתוך תחום שבת : (ג) אין מבקעין עצים לא מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט . ואין מבקעין לא בקרדום ולא במגרה ולא במגל . אלא בקופיץ . בית שהוא מלא פירות סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת . רבי מאיר אומר . אף פותח

אונו ובירשטע : המוגמר . בשמים על גחלים, וקיי"ל דאסור : מקולס. צלי ושלם ובני מעיו ממעל לראשו ככובע מלחמה. זכר לפסח : אוסרין. דמחזי כקדשים בחוץ והכי קיי"ל : (ה) יוצאת . לר"ה בשבת ויו"ט : מקרדין. (שטריגלן) במגרדת שיניה דקות שעושין חבורות, דלא ניחא ליה : ברחיים. וקיי"ל דאסור : מקרצפין . במסרק שיניה גסות שאינו חובל : ומכ"א . דגזרינן הא אטו הא : (ט) ג' כלים. דכיטל א' לא הו"ל שבור הכלי : כלי קבול. הוא התחתון : כלי מתכת. הוא העליון: כלי כברה. הוא האמצעי : (י) של קטן. (שטענדר) עם אופנים : מדרס. כשהקטן זב ונשען עליו : וניטלת. דהו"ל כלי : ואינה כו'. מדעושה חריץ בקרקע . דכבית הו"ל תולדת בונה ובשדה תולדת חורש: כובשת. ואינן חופרים בקרקע :

פרק ג הביברין. (פישטייכע) גדול. או מים עכורים: הביברין . (טיערגארטען) שהוכנו בו אתמול: ואינו כו'. דמטו לה בחד שחיה: (ב) מותרין. דס"ל ס' הכנה מותר. וקיי"ל דאסור : (ג) צלי . אחר שהלא נפשה, ואפילו אינו אוכל הגנה שרי. משום חשש שתמות : טביחתה. שא"צ הפשט שם. וקיי"ל כר"ע : שחטה. לאוס בהמה : במוט ובמוטה. (שטאנגע) או (טראגע) דמזלזל יו"ט בזה : איברים. אף דמפיש בהלוכה : (ד) בכור. בעל מום שלא ראהו חכם מעיו"ט : ויראה. אם ראוי לשחטו : לא ישחוט. אף שגם היום נולד בו מום קבוע : המוכן. אף דר"ש לית ליה מוקצה. ס"ל אין רואין מומין ביו"ט וה"ל מוקצה מחמת איסור : (ה) בהמה. קדשים, דבחולין, מדהיתה מסוכנת מעיו"ט, דעתיה עליה לכלבים ואין בה מוקצה : (ו) ביו"ט. שכבר ידוע מקח הבהמה, רק שיבואו כאחד בני אדם, ויאמרו אני אטול בסלע ואתה בב'. וכ"ש לומר לטבח תן לי בסלע אסור מדאין דמי חלקו ידועים, ואפילו דמיו ידועים אם מצרף, שאומר כבר חייבתי לך פרוטה תן עוד בפרוטה ואתחייב ב'. אסור ומחלקין בלי גורל, מדכתנו מאתמול זה בכך וזה בכך, אפילו מזכירין בדמים ביו"ט שרי. הקופיץ. (פלייש האקקע) כל עיקר. אפילו לשומרו מעכברים או לצרכי ביתו : (ז) משחיזין. (שלייפען) במשחזת המיוחדת לכך: חברתה. וכ"ה ע"ג חרס. עץ. אבן. כשאין מיוחדין להשחזה שרי כלנעה : בשר. אפילו פסק דמים מעיו"ט. משקל אסור. ואפילו במשער ביד אסור נעבת : (ח) כלי זה. אפילו מיוחד למדה : במדה. שלא יזכיר שם מדה. וקיי"ל כת"ק : במועד. בחוה"מ : ברורי. (שוי"ם) מדאין לו פנאי לשהות עד שיעכור. מפני בטול התורה. שהרבה באים ללמוד אצלו אז : מצוי . שלא יצטרך להמתין עד שיתמצה הנדבק מהשמן בהמדה : הרגיל. שמאמינו בלי פסוק דמים :

פ"ד למקום. בתוך התחום : קופה. (פאס) שנותן כלים רבים לתוכו: לפניו. דמוכח דלצורך יו"ט עושה : התבן. להתחיל להסיק ממנה אף שלא זמנו: שבמוקצה. רחבה שאחורי הבתים דשם מוקצה לבנין: (ב) הסוכה. דסתר אהלא: הסמוך. שמעמידן בתוך לדופן לעבותו. מיהו במעמידן מתחלת הבנין אסור: המכונס. שאספן בחול: קרפף. מקום חוץ לעיר בגדר סביב. דשם הסיב מזומן: לעיר. תוך ע' אמה וד"ט : בפותחת מסגר :

(ג) הקורה. שמוקצות לבניין: מבקעין. מהנשברה מעיו"ט: קרדום. (אקסטע) : מגרה (זעגע) : מגל. (זענס) דכולן מיוחדין למלאכה : קופיץ. (פלייש האקע). ונוהגין לאסור אפי' בחוה"מ לבקוע עצים רק בסכין אפי' ביו"ט שרי .

ונפחת

פוחת לכתחלה ונוטל : (ד) אין פוחתין את הנר . מפני שהוא עושה כלי . ואין עושין פחמין ביו"ט ואין חותכין את הפתילה לשנים . רבי יהודה אומר חותכה באור לשתי נרות : (ה) אין שוברין את החרס ואין חותכין הנייר לצלות בו מליח . ואין גורפין תנור וכירים . אבל מכבשין . ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה ואין סומכין את הקדרה בבקעה וכן בדלת ואין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט ר"א ברבי שמעון מתיר : (ו) ר"א נוטל אדם קיסם משלפניו להצוץ בו שניו . ומגבב מן החצר ומדליק . שכל מה שבחצר מוכן הוא . וחכ"א מגבב משלפניו ומדליק : (ז) אין מוציאין את האור . לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן הרעפים ולא מן המים . ואין מלבנין את הרעפים לצלות עליהן . ועוד אמר רבי אליעזר . עומד אדם על המוקצה ע"ש בשביעית ואומר מכאן אני אוכל למחר . וחכ"א עד שירשום ויאמר מכאן ועד כאן :

פרק ה משילין פירות דרך ארובה ביו"ט . אבל לא בשבת . ומכסים פירות בכלים מפני הדלף וכן כדי יין וכדי שמן . ונותנין כלי תחת הדלף בשבת : (ב) כל שחייבין עליו משום שבות משום רשות משום מצוה בשבת . חייבין עליו ביו"ט . ואלו הן משום שבות . לא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים ולא מטפחים ולא מספקים ולא מרקדין . ואלו הן משום רשות . לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין . ואלו הן משום מצוה . לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשר . כל אלו ביו"ט אמרו . ק"ו בשבת . אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד : (ג) הבהמה והכלים כרגלי הבעלים . המוסר בהמתו לבנו או לרועה . הרי אלו כרגלי הבעלים . כלים המיוחדין לאחד מן האחין שבבית . הרי אלו כרגליו ושאין מיוחדין הרי אלו כמקום שהולכין : (ד) השואל כלי מחבירו מעי"ט . כרגלי השואל . ביו"ט כרגלי המשאיל . האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה הרי אלו כרגלי שתיהן . רבי יהודה פוטר במים מפני שאין בהם ממש : (ה) הגחלת . כרגלי הבעלים . ושלהבת . בכל מקום . גחלת של הקדש מועלין בה . ושלהבת . לא נהנין ולא מועלין . המוציא גחלת לרה"ר חייב . ושלהבת פטור . בור של יחיד . כרגלי היחיד . ושל אנשי אותה העיר כרגלי אותה אנשי העיר ושל עולי בבל כרגלי הממלא : (ו) מי שהיו פירותיו בעיר אחרת וערבו בני אותה העיר להביא אצלו מפירותיו . לא יביאו לו . ואם ערב הוא . פירותיו כמוהו : (ז) מי שזמן אצלו אורחים לא יוליכו בידם מנות אא"כ זיכה להם מנותיהם מעיו"ט . אין משקין ושוחטין את המדבריות . אבל משקין ושוחטין את הבייתות . אלו הן בייתות . הלנים בעיר . מדבריות . הלנות באפר :

מסכת חגיגה

פרק א הכל חייבין בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן . וטומטום ואנדרוגינוס . ונשים ועבדים שאינם משוחררים: החיגר והסומא והחולה והזקן . ומי שאינו יכול לעלות ברגליו . איזהו קטן . כל שאינו יכול לרכוב על כתפו של אביו ולעלות מירושלים

ונפחת שנפל הכותל ביו"ט: ונוטל. ודוקא בהיו רק אבנים סדורות זע"ז: (ד) הנר. לעשות חלל בחתיכת טיט להדליק בו. פחמין. קאהלען. לשנים. דמתקן מנא: באור. דלא מוכח דמתקן מנא (ה) מליח. אחרס נמי קאי. ואסור. מדמתקן מנא: תנור. בנפל לשם טיט. מדאפשר ללוות בלא"כ. מטלטל מוקצה בחנם: מכבשין. לרדד האפר שלא יגע בפת שבדפנות. מדא"א בלא"כ. או מדמטלטל כלאחר יד: מקיפין. סומכין: לשפות. שמדליק אם בין ב' חביות ומושיב קדירה למעלה. ואסור מדדמי לבנין: בבקעת. (שפאה"ן). דסליס מוקלין רק להסקה: בדלת. לא יסמכוה בבקעת : במקל. דמחזי כמנהיגה למכרה: (ו) קיסם. (שפאהנכען) דמוכן ג"כ להא: ומגבב. מלקטן כאן וכאן: מוכן. ולא מחזי כמעמר לצורך חול: ומדליק. אבל ללקט כאן וכאן או לחלוץ שיניו אפי' משלפניו אסור: (ז) העצים. שמחככן זב"ז ויוצא אור: העפר. לעמון זבל הבקר אחת העפר ומתלבש המים ע"י זכוכית מים שמעמיד בשמש ואסור משום מוליד ובעבר ועשה מרי: הרעפים. אפי' ישנים דמתחזקין עי"ז: ועוד. אמשנה ו' קאי דמיקל שם באחת: המוקצה. פירות שהוקצו להתייבש ודאין בידים: בשביעית. דפטורים ממעשר. דנשאר שנים מה מהני הזמנה ברי טבל הן: למחר. וא"ל לברר איזה מהן יקח: שירשום. דאין ברירה והכי קיי"ל :

פ"ה משילין. משליכין: ארובה. חלון שבתקרה מותר להשליכן דרך שם כשמתירא שיופסדו בגשמים אבל להגביהן ולהשליכן דרך חלון שבכותל לא: פירות. אפי' מוקצין: הדלף. טפות גשמים הנוטפים: שמן. מכסים : בשבת. ודוקא כראוי לרחילה: (ב) שחייבין שאסרוהו חכמים בין שהוא קלת מלוה או שהוא מלוה ממש: ביו"ט. ר"ל כמו בשבת חייבים עליו מכות מרדות כ"כ ביו"ט: באילן. לו להכיח וליטול משם חפץ שמא יתלוש: רוכבין. שמא יחתוך זמורה להנהיגה : שטין. שמא יעשה חבית של שייטין: מטפחים. קלאטשען: מספקים. להכות כף על ירך: מרקדין. (טאנצען) וכולהו אסירי שמא יעשה כלי שיר: מקדשין. אשה: חוללין. שמא יכתוב: מקדישין. למקדש דוקא. ואסור מדדמי למו"מ: מעריכין. לומר ערכי או ערך פלוני עלי: מחרימין. סתם חרמין לבדק הבית: אוכל נפש. זהו לב"ש אבל לב"ה כל שלצורך יו"ט שרי : (ג) לרועה. ודוקא במסר מעיו"ט לב' רועים ולא בירר מי ירעהו עד יו"ט אבל בפסק מעיו"ט לרועה א' ומסרה לו ביו"ט יוליכהו רועה כרגליו ואפי' הוא א"י: שהולכין. למקום שיכולין כולן לילך : (ד) השואל. אף שלא קבלה עד יו"ט : המשאיל. אף שרגיל להשאיל לו: ששאלה. ביו"ט: כרגלי שתיהן. למקום שיכולין לילך: (ה) ושלהבת. בהדליק בשלהבת חבירו : לא נהנין. לכתחילה : מועלין בהנאה. פטור מקרבן מעילה: ושלהבת. שדחפה בידו לר"ה: עולי בבל. שעשו בני הגולה כשעלו לצורך עוברי דרכים: הממלא. דהפקר הן: (ו) לא יביאו. אם לא הפקידו בידו כלעיל ברועה: (ז) מנות. למקום שאין בעל הסעודה רשאי לילך: זוכה. ע"י אחר שמגביהן שיזכו בהן מעכשיו: המדבריות. משקין לאו דוקא דהרי מזונותן עליו ושרי להשקותן : בעיר. שנכנסים מוכנות שלנות תוך התחום: באפר. באחו חוץ לתחום נמלא שהן מוקצין מיהו בהמת א"י שהובאה מחוץ לתחום שלא ללורך ישראל מותרת :

פ"א בראייה. בעזרה בג' רגלים: מחרש. מדבר ואפי' רק באזנו אחד: טומטום. שערותו מכוסה: אנדרוגינוס . בזכרות ונקבות

מירושלים להר הבית. דברי ב"ש. ובה"א כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, שנא' שלש רגלים: ב בש"א הראיה שתי כסף והחגיגה מעה כסף. ובה"א הראיה מעה כסף והחגיגה שתי כסף: ג עולות במועד באות מן החולין והשלמים מן המעשר. י"ט הראשון של פסח. בש"א מן החולין. ובה"א מן המעשר: ד ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ובנדבות ובמעשר בהמה. והכהני' בחטאות ובאשמות ובבכור ובחזה ושוק. אבל לא בעופות ולא במנחות: ה מי שיש לו אוכלים מרובים ונכסים מועטים. מביא שלמים מרובים ועולות מועטות נכסים מרובים ואוכלין מועטין. מביא עולות מרובות ושלמים מועטין. זה וזה מועט. על זה אמרו מעה כסף ושתי כסף. זה וזה מרובה, על זה נאמר איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך: ו מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג. חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון של חג. עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו. על זה נאמר מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות:

ז ר"ש בן מנסיא אומר. איזהו מעוות שאינו יכול לתקון. זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר. אם תאמר בגונב וגוזל. יכול הוא להחזיר ויתקן. ר"ש בן יוחאי אומר אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן מתחילה ונתעוות. ואיזה זה תלמיד חכם שפירש מן התורה: ח היתר נדרים. פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו. הלכות שבת חגיגות והמעילות. הרי הם כהררים התלוין בשערה שהן מקרא מועט והלכות מרובות. הדינין והעבודות. הטהרות הטומאות ועריות יש להן על מה שיסמכו. הן הן גופי תורה:

פרק ב אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה אפי' ביחיד. אלא א"כ היה חכם ומבין מדעתו. כל המסתכל בד' דברים ראוי לו כאלו לא בא לעולם. מה למעלה מה למטה. מה לפנים ומה לאחור. וכל שלא חס על כבוד קונו. ראוי לו שלא בא לעולם: ב יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך. יוסי בן יוחנן אומר לסמוך. יה'שע בן פרחיא אומר שלא לסמוך. ניתאי הארבלי אומר לסמוך. יהודה בן טבאי אומר שלא לסמוך. שמעון בן שטח אומר לסמוך. שמעיה אומר לסמוך. אבטליון אומר שלא לסמוך. הלל ומנחם לא נחלקו. יצא מנחם. נכנס שמאי. שמאי אומר שלא לסמוך. הלל אומר לסמוך. הראשונים היו נשיאים. ושניים להן אבות בית דין: ג בש"א מביאין שלמים ואין סומכין עליהם. אבל לא עולות. ובה"א מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהם: ד עצרת שחל להיות בערב שבת. בש"א יום טבוח אחר השבת. וב"ה אומרים אין לה יום טבוח. ומודים. שאם חל להיות בשבת שיום טבוח אחר השבת: ואין כהן גדול מתלבש בכליו. ומותרין בהספד ובתענית. שלא לקיים דברי האומרים עצרת אחר השבת: ה נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה.

ולקודש

ולקבות: וסומא. אפי' בעינו א': ברגליו. מחולשתו: (ב) הראייה. עולת ראייה שחייב כ"א צריך שיהיה שוה ב' מעה: החגיגה. שלמי חגיגה שחייב כ"א: (ג) החולין. חסורא מחסרא וה"ק. עולות אפי' אותן שנקרבות רק במועד דהיינו נדרים. וביו"ט לא. אבל עולות ראייה אף ביו"ט אף שרשאי להקריבן כל ז' אפ"ה שניהן מביאן מחולין: והשלמים. שלמי שמחה שחייב כ"א כשצריך לבשר יוכל להביא מדמי מעשר שני: של פסח. שלמי חגיגה שמביא בפסח וה"ה של שאר יו"ט רק נקט פסח לדיוקא דהא של ע"פ שבא כדי לאכול הפסח על השובע לכ"ע מותר ממעשר: (ד) י"ח. חובת שלמי שמחה: ובחזה ושוק. שקבלו משלמי ישראל: (ה) אוכלים מרובים. בני בית רבים. שאינו עשיר. מביא שלמי חגיגה מרובים ועולות ראייה מועטות: אמרו. במ"ב: של חג. שלא הקריב אז עולתו ושלמיו של יו"ט: האחרון. אפי' בש"ע: (ח) באויר. דנרמזו רק מעט במקרא: הדינין. דיני ממונות: העבודות. של קרבנות: גופי תורה. אע"ג דכולם לא נתפרשו כלמדו בלמוד חזק: פ"ב בעריות. שלא נתפרשו בכתב מאנוסתו ואם חמיו ואם חמותו: בשלשה. וכ"ש ליותר מג' דחיישי' שלא ישמעו יפה: במעשה בראשית. סוד בריאת העולם: במרכבה. להתבונן בספירות הקדושות: היה. התלמיד: ומבין: להבין ראשי פרקים: למעלה. מחלל העולם: לאחור. קודם התחלת הזמן ואחר סיומו: קונו. לחטוא בסתר: (ב) שלא לסמוך. על קרבנות יו"ט דמשתמש בבע"ח ביו"ט ולא דחי עשה לל"ת מדאפשר לקיים שניהן: יצא. לעבודת המלך הורדוס וי"א לתרבות רעה: הראשונים. שנזכרו תחלה בכל זוג: אבות. חוץ משמאי שהיה אב"ד והלל נשיא: (ג) שלמים. מדצריכים לאכילת הדיוט: ואין סומכין. רק בעיו"ט. ועולות. ראייה: וסומכין דתיכף לסמיכה שחיטה: (ד) טבוח. שחיטת עולת ראייה: השבת. דיש לעצרת תשלומין כל ז': יום טבוח. דמותר להקריבו ביו"ט כלעיל. וקמ"ל הכא רבותא לב"ש. ואף דמפסיק יום א' אחר יו"ט אפ"ה לא יקריב ביו"ט: בכליו. ח' בגדים: אחר השבת. ביום א' בשבוע: (ה) לחולין. כשאוכל פת: מטבילין. במקוה

של

ולקודש מטבילין. ולחטאת · אם נטמאו ידיו נטמא גופו : ו הטובל לחולין והוחזק לחולין· אסור למעשר . טבל למעשר והוחזק למעשר. אסור לתרומה. טבל לתרומה והוחזק לתרומה אסור לקודש . טבל לקודש והוחזק לקודש. אסור לחטאת· טבל לחמור · מותר לקל · טבל ולא הוחזק. כאלו לא טבל : ז בגדי ע"ה · מדרס לפרושין · בגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה . בגדי אוכלי תרומה · מדרס לקודש . בגדי אוכלי קודש מדרס לחטאת . יוסף בן יועזר היה חסיד שבכהונה . והיתה מטפחתו מדרס לקודש · יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקדש כל ימיו . והיתה מטפחתו מדרס לחטא' :
פרק ג א חומר בקדש מבתרומה· שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקדש . אחוריים ותוך ובית הצביטה (נ"א הצביעה) בתרומה · אבל לא בקדש · הנושא את המדרס נושא את התרומה . אבל לא את הקדש. בגדי אוכלי תרומה · מדרס לקדש . לא כמידת הקדש מידת התרומה · שבקדש מתיר ומנגב ומטביל ואחר כך קושר. ובתרומה קושר ואחר כך מטביל : ב כלים הנגמרים בטהרה . צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה · הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה · הרביעי בקדש פסול והשלישי בתרומה ובתרומה אם נטמאת אחת מידיו דברתה טהורה. ובקדש מטביל שתיהן שהיד מטמא את חברתה בקדש אבל לא בתרומה: ג אוכלין אוכלים נגובין בידים מסואבות בתרומה אבל לא בקדש . האונן ומחוסרי כפורים צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה : ד חומר בתרומה. שביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה· ובשעת הגיתות והבדים אף על התרומה. עברו הגיתות והבדים והביאו לו חבית של יין של תרומה לא יקבלנה ממנו. אבל מניחה לגת הבאה . ואם אמר לו הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן. כדי יין וכדי שמן המדומעות. נאמנין עליהן בשעת הגיתות והבדים . וקודם לגיתות שבעים יום: ה מן המודיעית ולפנים נאמנים על כלי חרס. מן המודיעית ולחוץ אין נאמנין. כיצד הקדר שהוא מוכר הקדרות נכנס לפנים מן המודיעית. הוא הקדר והן הקדירות והן הלוקחים נאמן. יצא אינו נאמן: ו הגבאין שנכנסו לתוך הבית וכן הגנבים שהחזירו את הכלים . נאמנין לומר לא נגענו . ובירושלים נאמנין על הקדש· ובשעת הרגל אף על התרומה : ז הפותח את חביתו והמתחיל בעיסו על גב הרגל . רבי יהודה אומר יגמור. וחכ"א לא יגמור .

משעבר

של מי סחה המוברין: ולחטאת. מי פרה אדומה: גופו. וצריך לטבול כל גופו : (ו) לחולין. לאכול חולין בטהרה : והוחזק. שהתכוון לכך: למעשר. שני: (ז) מדרס. שרגין אותן כאילו ישבה עליהן נדה: לפרושין. החברים הפורשים מע"ה לאכול חוליהן בטהרה: לאוכלי. חסר כבא אחד. דבגדי פרושים מדרס לאוכלי מע"ש. וכל בגדי מע"ש מדרס לאוכלי תרומה: מטפחתו. [טוו] שלו: אוכל. חולין שלו :

פ"ב בתוך כלים. כשגיהן טמאין: לא לקודש. דהתירו. שהכובד חולץ: הצביעה. (האזגדריף) שבי בית קבול : בתרומה. דבתרומה בנטמא א' מגי' אלו טומאה דרבנן. כשתקין שנטמאו. דמדאורייתא אין כלי נטמא רק מאה"ט. לפכי בתרומה לא נטמא רק בית קבול שנגע ולא האחר שגלדו: ובקודש. בנטמא אחד. נטמא כל הכלי: המדרס. כלי שיושב עליו זב : נושא. באותה שעה. וכגון שהתרומה בכלי חרס שאינו מיטמא מגבו. והנושא שנטמא נוגע בכלי רק מגבה : את הקדש. מתעשה שהיה. שנטמא הקודש. שנגע בו המדרס להדיא: מתיר. קודם שטובלו לאתים קודש. מתיר הקשרים שלא יחצצו ובשבות לא מגנבו מה"ט מקודם: ובתרומה קושר. כשירצה: (ב) טבילה. דאף שמשנגמרו גזר תלטמאן חיישי' שהיה עליהן רוק ע"ה ונשאר לא כשנגמר ונטמא הכלי: מצרף. דבנטמא חתיכה אחת שבתוכה נטמא כולן: מידיו. באוכלין ומשקין וספר : שמטמאים לאדם מד"ס: (ג) בתרומה. דכשנטמאו ידיו תוחב תאכלים תרומות בתולג ואוכלן ומותר גם לאכול עתה חולין בידו אמת כשהחולין נגוב: האונן. יום שמת קרובו: ומחוסר כפורים. זב זבה יולדת מצורע. שטבלו והעריב שמשן ולא הביאו קרבנותיהן אסורים לאכול קודש: לקדש. אחר שהביאו קרבנותיהן: (ד) השנה. דבאמר ע"ה שעשאן בטהרה והקדישן בפירוש. כשרים לנסכים ומנחות: הגיתות. כשדורכים היין: והבדים. כשעוצרים הזתים: אף כו'. דהכל טהרו אז כליהן: והביאו. הע"ה לכהן חבר : ממנו. שמא נטמא אח"כ: מניחה. הע"ה שיודע שטהורה רשאי להניחה עד וכו'. שאז יהיה נאמן עליה: קדש. ר"ל לספרים מתוכה רביעיה לנסכים: המדומעות. שמותרן ליקח מהן לנסכים והרי מע"ה צריך להפריש תרומות ומעשרות שאינו נאמן עליהן : ע'. יום דאז מתחילין לטהר הכלים. להכי נאמן אז אף על בתרומה דהכל טהרו אז כליהן : (ה) המודיעית. כרך רחוק מירושלים ט"ו מיל ומשם מביאין קדירות לירושלים: הקדר כו'. דוקא הקדר שהכניסן נאמן. ולא אחר. ואינו נאמן על של חבירו: הלוקחין. אותן שראוהו נכנס: (ו) הגבאין. גובי מס והן ע"ה: הבית. למשכן לאם : הכלים. כלי חרס: לא נגענו. לתוכו דכלי חרס אינו מיטמא מגבו: הקדש. הע"ה: הרגל. דאז הכל מתטהרין שם : (ז) הרגל. למכרן לרגל. ומשתשו הע"ה.

משעבר הרגל היו מעבירין על טהרת העזרה. עבר הרגל ביום ששי לא היו מעבירין. מפני כבוד השבת. רבי יהודה אומר. אף לא ביום חמישי. שאין הכהנים פנוין: ח כיצד מעבירין על טהרת העזרה מטבילין את הכלים שהיו במקדש. ואומרין להן הזהרו שלא תגעו בשלחן (ובמנורה) ותטמאוהו. כל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים שאם נטמאו הראשונים יביאו שניים תחתיהן. כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה. חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת מפני שהן כקרקע. דברי רבי אליעזר. והכמים אומרים. מפני שהן מצופין:

יטהרוכלים: יגמור. אחר הרגל. למהרן בחזקת טהורים: העזרה. תפנין כלי המקדש להטבילן. מדנגעוס עה"ה ברגל: השבת. שהכהנים טרודים בכתיהן לשבת: פנוין. שצריכין לפנות הדשן מהתפוח שנתרבה שם ברגל: (ח) לשן. לכהנים עה"ה שנכנסו להיכל להבהמות ברגל: בשלחן. דח"א לשלקו. דשליי מיגח לחם הפנים תמיד: מצופין. ר"ל חכמים מטמאים מדמצופין במתכת. ויש"א דהכמים נ"כ מטהרין. מדמצופה טהור (ר"פ כב דכלים):

את"כ אומר תאמר זה **מהזוהר** (בשלח נד א'):

אז ישיר משה ובני ישראל וגו'. ר' אבא פתח ואמר. אסתכלנא בכל תושבחן דשבחו לקב"ה וכלם פתחו באז. אז אמר שלמה. אז ידבר יהושע. אז ישיר ישראל. אלא הכי תאנא. כל ניסין וכל גבורן דאתעבידו להו לישראל. כד אתנהיר בנהירו דעתיקא קדישא. בעטרוי גליפין דרשימין בא'. ואי אנקיב בחשוכי ונהיר לכל עבר. וכד אתחבר נהירו דאל"ף ומטי לזיי"ן מאן זיין. דא חרב ליי' מלאה דם. כדין עביד נסין וגבורן. בגין דאתחבר א' עם ז'. ודא הוא שירתא. שירתא היא דכל סטרין. ודא הוא אז ישיר. ישיר שר מבעי ליה. אלא מלה דא תליא ואשלים (לזמנא דאתי) דזמינין ישראל לשבחא שירתא דא. משה ובני ישראל מכאן אוליפנא. דצדיקיא קדמאי אע"ג דאסתלקו בדרגין עלאין דלעילא ואתקשרו בקשורא דצרורא דחיי. זמינין כלהו לאחייא בגופא ולמחמי אתין וגבורן דקא עביד קב"ה לישראל. הה"ד אז ישיר משה ובני ישראל. ר"ש אמר מהכא. יוסיף יי' שנית ידו לקנות את שאר עמו. לקנות. כד"א ה' קנני ראשית דרכו. את שאר עמו. אלין אינון צדיקייא דבהון אקרון שאר כד"א וישארו שני אנשים במחנה. ותנינן. לית עלמא מתקיימא אלא על אינון דעבדי גרמייהו שיריס. ואי תימא הואיל ואתקשרו בצרורא דחיי ומתענגי בענוגי עלאה. אמאי יחית לון קב"ה לארעא. פוק ואוליף מזמנא קדמאה דכל אינון רוחין ונשמתין דהוי בדרגא עלאה דלעילא דקב"ה. נחת להו לארעא לתתא. כ"ש השתא דבעי קב"ה לישרא לעקימ' כמא דאת אמר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ואי תימא אינון דמיתו בטעיו בר נחש. אפי' אינון יקומון ויהון מארי דעיטא למלכ' משיח' ועל דא תנינן. משה זמין למימר שירת' לזמנ' דאתי. מ"ט. בגין דכתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. אראנו. אראך מבעי ליה. אלא אראנו ממש למאן דאתי בקדמית'. יהמי ליה תניינות ודא הוא אראנו. וכתיב אראנו בישע אלהים. כדין. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'. שירתא דמטרונית' נקב"ה. תנינן. כל בר נש דאמר שירת' דא בכל יומא ומכוין בה זכי למימרה לזמני' דאתי. דהא אית בה עלמי' דין. ואית בה עלמי' דאתי. ואית בה קשרי מהימנות' ואית בה יומא דמלכ' משיח'. את. לאעלאה כל אינון תושבחאן אחרנין דקאמרי עלאי ותתאי. השירה. שיר מבעי ליה. אלא שירת' דקא משבח' מטרונית' למלכ'. משה מתת' לעיל' קאמר והא אוקמוה. ליי'. בגין דאנהיר ליה מלכ' אנפאה. ונהיר אנפוי מלכ' לקבל'. ר' יוסי אמר. דכל אינון משחין דהוו נגדין. משיך מלכא קדיש' לקבל'. בגיני כך משבח' ליה מטרונית'. אמר רבי יהודה. אי הכי אמאי כתיב משה ובני ישראל והא מטרוניתא בעאה לשבח'. אלא זכאה חולקהון דמשה וישראל. דאינון הוו ידעין לשבח' למלכ' בגין מטרונית' כדקא יאות. בגין דכל ההוא חילא וגבור' דילה. ידת' מן מלכ'. ר' חייא פתח ואמר. קומי רוני בלילה לראש אשמורו'. קומי רוני. דא לדיקיי'. בלילה. ר"י אמר. בלילה בזמני' דהיא שלט' ומתער'. לראש אשמורות. בראש מבעי ליה. אלא לראש כמה דכתיב על ראש המטה. ואוקימנ' ראש המטה דא יסוד. אוף הכא לראש דא יסוד דמטרונית' מתברכ' ביה. ראש אשמורות. דא הוא רישא דגלה והוד. ר' יוסי אמר. דא הוא רישא דכתרי מלכ' וסיומ'. ר' אבא אמר. לראש אשמרות כתיב חסר. ודא הוא ריש'. ראש המטה. וכלא במלכ' קדיש' עלאה אתמר. ודא הוא ליי'. ר' ייסא אמר. ליי'. דא הוא נהורא דנפיק מינן. דכל משח' ורבו נפיק מניה לאדלק' בוצינין. ומשמע לבתר דכתיב אשירה ליי'. דא הוא מלכ' קדיש' עלאה ועל דא לא כתיב אשירה לו. ויאמרו לאמר. דא הוא לדרי דרין. בגין דלא יתנשי מנייהו לעלמין. דכל מאן דזכי לההי שירת' בהאי עלמ'. זכי לה בעלמ' דאתי. וזכי לשבח' בה ביומוי דמלכ' משיח' בחדוות' דקב"ה דכתיב לאמר. לאמר בההו' זמני. לאמר בארע' קדיש' בזמני דשרו ישראל בארע'. לאמר בפורקני דלהון. לאמר לעלמ' דאתי. אשירה ליי' כשיר מבעי ליה. מאי אשירה. אלא בגין דהוו

משבחן תשבחת' דמטרונית' בעי לשבח' . ליי' . דא מלכא קדיש' . כי גאה גאה כמה דסליק ואתעטר בעטרוי לאסק' ברכאן וחילין וגבוראן בכלא. כי גאה גאה . גאה בהאי עלמ' . גאה בעלמ' דאתי . כי גאה בההו' זמנ' . גאה בגין דיתעטר בעטרוי בחדוות' שלימת' . סוס ורוכבו רמה בים . שלטנות' דלתת' ושולטנות' דלעיל' דאחידין בהו . אסתמרו בההו' ימא רבא ושלטנות' רבא למעבד בהו נוקמין ותנינן · לא עביד קב"ה דינא לתת' . עד דיעבד בשולטניהון לעיל' הה"ד יפקוד יי' על צבא המרום במרום וגו' . רמה בים א"ר יהודה . בים בגלילא דכתיב בים ויולך ה' את הים ברוח קדים . דאתער בה גבור' תקיפ' . הה"ד עזה כל הלילה . בההוא זמנא בעאת מטרונית' מן מלכא . כל איכון אוכלוסין דלתת' וכל איכון שולטנין דלעיל' דיתמסרון בידהא . וכלהו אתמסרו בידהא למעבד בהו נוקמין הה"ד סוס ורוכבו רמה בים . בים סתם . לעילא ותת']:

(ו) ליל ז' דפסח מותר בתש"ה.מכין ק' ברכות כמו בשבת : (ז) בשחר מתפללין של י"ט כדרכו (ואם הוא שבת. צריךלהזכיר בה של שבת) הלל בדילוג, קדיש שלם (ואם הוא שבת. אומרים שה"ש קדיש. אין כמוך : (ח) מוציאין ב' ס"ת. בא' קורין פ' בשלח. כהן עד לפני העם. לוי ביד רמה (בשבת, ויעשו כן) ישראל תחרישון. רביעי במצרים. חמישי רופאך. בשבת (ששי) עד בתוך הים. (שביעי) רופאך [והשירה יקרא רק לא'. ויש למחות באותן שקורין השירה בקו"ר עם הש"ץ , אך אין קפידא כ"כ : (ט) טעה וקרא כל הבכור ונזכר באמצע קריאת א' מהעולין. יפסיק (אם קרא עכ"פ ג"פ) ויברך לאחריה ויגלול לפ' בשלח ויקרא שאר העולין. ואם נזכר באמצע קריאת האחרון קודם שבירך לאחריה. יפסיק ולא יברך לאחריה ויגלול לפ' בשלח ויברך לפניה ויקרא זה (והאנשים שעלו כבר מצטרפין למנין העולין) ואם נזכר אחר שבירך לאחריה. יצא כפי׳ זו.וקורא ביום ב' השירה ואם קרא בב' הימים בשלח או כל הבכור יצא : (י) אם דילג אפי' השירה וקרא לה' גברי ובירך לאחריה יצא : (יא) אם הראה להעולה כפי' קדש . ככון שיקרא מהם עד קלת תפי' בשלח ויברך] קדיש וגולל : (יב) בב' קורא למפטיר והקרבתם [טעה וקרא בענין אחר יחזור ויוציא ס"ת ויקרא והקרבתם : (יג) דילג פסוק וביום השביעי ובירך לאחריה יצא, ואם עדיין לא סילק הס"ת . יקרא הקורא הפסוק בלי ברכה] ומפטיר בשמואל. וידבר דוד עד סוף השירה. בברכת הפטרה חותם מקדש ישראל והזמנים: (יד) בשבת. מקדש השבת וישראל והזמנים. ואז אומרים יקום פורקן. מי שבירך למלך ולקהל : (טו) אשרי . חצי קדיש . מתפללין מוסף י"ט ואם הוא שבת. כולל בו של שבת. וחותם בו ג"כ : (טז) מחזיר ש"ץ התפלה ואומר קדושה די"ט כ"כ קדיש שלם. שירים ומזמורים. כ"א לפי מנהגו : (יז) שמחת י"ט נוהגת בו ביותר . לפי שעד היום היינו תלויים בדין השעבוד ובו קנינו החפשיות המוחלט, כמ"ש בשער השיר. לכן מהראוי לזכור היום חסדי ה' עלינו . מוסף על מה שצריך לעשות זכר לנפלאותיו בנס הגדול של קריעת י"ס. ובחרבה עברנו ושלם הלכנו. וממונם נתעשרנו . וע"ל מאמר הזוהר הנ"ל : (יח) תפלת מנחה וסעודה. שוה בו לי"ט הראשון. וכן לענין אם חל בשבת : (יט) והוי יודע שעד היום בכלל, הוא גם י"ט דמגילת תענית :

מסלול ב. לאחרון דפסח

(א) כ"ב ניסן בערב, מתפללין של י"ט . הכל כבאתמול : (ב) סופרין ז' : (ג) קדוש . סעודה ובה"מ . כמשפט הראשון : (ד) בשחר מסדרין התפלה והלל כבאתמול (אם חל בשבת. אומרים בו שה"ש) ומוציאין ב' ס"ת. בא' קורין בפ' ראה כל הבכור [התחיל עשר תעשר יצא]. כהן עד כמים. לוי הייך. ישראל מלאכה. רביעי החוקים האלה. חמישי מסיים הסדר. אשר נתן לך : (ה) ואם חל בשבת . מתחילין עשר העשר. וקורא כהן עד אשר תעשה. לוי בכל אשר תעשה [קרא עשר עד שמור את חודש בלבד. קורא עוד א' ויקרא עמו שמור עד סופו בברכה ומברך לאחריה ואומר קדיש שנית] : (ו) בס"ת ב' למפטיר. והקרבתם. ומפטיר בישעיה יו"ד, עוד היום בנוב שיש בה מתפלת סנחריב שנעשה בפסח (עמ"ש בס"ד בדרוש תכתב ליחזקיהו) ומגאולה אחרונה : (ז) בק"ק פולנייא מזכירין נשמות כל פעם שקורין כל הבכור. שכתוב בה איש כמתנת ידו . לכן פוסקין לדקה ונודרים (אתכם שאינו נכון ע"פ הדין. עש"י סי' ס"ד וקס"א. מ"מ בזה אינכי פורש מן המנהג. מאחר שהוא י"ט ב' של גליות. וענין של מלוה) בעד נפשות המתים. שיזכור אותם הש"י . ואגב זה יזכור גם אותנו לטובה בזכותן (בק"ק אלטונא נוהגים לידור להרב המברך בעד החיים . ואחריו אל המתים) אח"כ מנגן ש"ץ (בקול נהי . למזג שמחת החג בגלות) אל מלא רחמים (להזכיר בהם גדולי הצבור שנפטרו לנ"ע) ואומרים הקהל אב הרחמים:

(לאב) יזכור אלהים נשמת אבא מורי (פב"ב) שהלך לעולמו . בעבור שאני נודר צדקה בעדו . ובשכר זה תהא נפשו צרורה בצרור החיים . עם נשמות אברהם יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולאה . ונשמות שאר צדיקים וצדקניות שבגן ערן . ונאמר אמן :

(לאם) יזכור אלהים נשמת אמי מורתי (פב"פ) שהלכה לעולמה . בעבור שאני נודר צדקה בעדה. ובשכר זה תהא נפשה צרורה בצרור החיים . עם נשמות אברהם יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולאה . ונשמות שאר צדיקים וצדקניות שבגן עדן · ונאמר אמן :

(לקרובים) יזכור אלהים נשמת (אבי ואמי זקני וזקנותי) (בני ובנותי) דודי ודודותי . אחי ואחיותי . קרובי וקרובותי . בין מצד אבי בין מצד אמי . שהלכו לעולמם . בעבור שאני נודר צדקה בעדם.ובשכר זה תהיינה נפשותיהם צרורות בצרור החיים. עם נשמותיהם של אברהם יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולאה. ועם נשמות שאר צדיקים וצדקניות שבגן עדן . ונאמר אמן :

יזכור אלהים נשמת (פב"ב) ונשמת כל קרובי וקרובותי . הן מצד אבי הן מצד אמי . הן שהומתו הן שנהרגו הן שנשחטו ושנשרפו ושנטבעו ושנחנקו על קידוש השם . בעבור שנדבו צדקה בעד הזכרת נשמתם.בגן עדן תהא מנוחתם. לכן בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים. ויצרור בצרור החיים את נשמתם . ה' הוא נחלתם. וינוחו על משכבם בשלום . ונאמר אמן :

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה . הוא יברך את ר' (פב"פ) בעבור שנדר בעד הנשמות שהזכירו היום . לכבוד המקום ולכבוד התורה (לר"ה ויו"כ ולכבוד יום הדין) (לרגל ולכבוד הרגל) בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו.(לר"ה ויו"כ ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה יום הדין) (לרגל ויזכהו לעלות לרגל) עם כל ישראל אחיו . ונאמר אמן :

אל מלא רחמים שוכן במרומים . המציא מנוחה נכונה על כנפי השכינה. במעלות קדושים וטהורים.

כזוהר

בזוהר הרקיע מזהירים . את נשמת (פב"פ) שהלך לעולמו (לנקבה שהלכה לעולמה) בעבור שאתן צדקה בעד הזכרת נשמתו (נשמתה) בגן עדן תהא מנוחתו (מנוחתה) לכן בעל הרחמים יסתירהו (יסתירה) בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים את נשמתו (נשמתה) ה' הוא נחלתו (נחלתה) וינוח (ותנוח) על משכבו (משכבה) בשלום . ונאמר אמן :

(א) סדר שאר היום שמחתו ותפלת מנחתו וסעודתו בין בחול בין בשבת. שוה לראשון, והוי יודע שביום זה התחיל יהושע להקיף את יריחו . יום זה הוא יום מילת ישראל ויהראה מזה שיש עיקר גדול בי"ט ב' של גליות וכן תראה עוד בס"ד. סליק מבוי יו"ד :

מבוי יא. אסרו חג. כ"ב ניסן

(א) בערב מתפללין כסדר ימי החול : (ב) סופרין ח' : (ג) אח"כ מבדילין כדרך כהתבאר במולאי י"ט א':(ד) ושאר מתפללין כסדר ימי ניסן. ואח"א בו למנחה: (ה) עושין ...נו איסור לחג באכילה ושתיה : (ו) לענין תענית . דינו כשאר ימי ניסן :

מבוי יב. לשאר ימי ניסן

(א) בערב כ"ד ניסן. סופרין ט : (ב) כבר כ"ל שא"א תחנון בכל ימי ניסן. ודין תענית בו . עיין במבוי א' : (ג) ...מר רבא לרבנן במטותא. לא תיהו קמאי ביומי ניסן : (ד) ...לא קבעינן בהו זמנא : (ה) אל תעמוד בפני השור בשעה ...עולה מן האגם. בשחור וביומי ניסן : (ו) האי מאן דנפק ביומי ניסן וחזא אילני דמלבלבי . אומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שלא חסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות, ואילנות טובות להנות בהם בני אדם :

(ז) נוהגין שלא לישא אשה בין פסח לעצרת, שלא להרבות בשמחה בימים אלו שמתו בהם תלמידי ר"ע, כדאיי בפ' הבא על יבמתו (ובעו"ה כמה קהלות נחרבו באותו פרק . בגזרת תתנ"ו באשכנז . ובשנת ת"ח בפולניא) ועוד שהם דוגמת ספירת נקיים מטומאה : (ח) ולכן נהגו ג"כ איסור בהספורה. כענין שמגדלת האשה שערה בימי ספירת זיבה (ומשפט נקיון רשעים בגיהנם לדברי ר' יוחנן בן נורי. מפסח עד העצרת קללות שבת"כ, נקראין לפני עצרת) ובכתבי אר"י המתיק סוד הענין, שהם ימי דינין, התלוין בשערות : (ט) ודין נשואין ותספורת שוין בכולן . ושניהן מותרין במקום מלוה כל דהו : (י) גם מנהג הנשים שלא לעשות מלאכה בימי ספירת עומר כל הלילה. ובאמת אף לאנשים יש מקום למנהג זה. כמ"ש כמה גדולים, ועשיתי לו סמיכות נאות, עמו"ק . והיינו במלאכה גמורה וארוכה : (יא) כ"ה ניסן סופרין י' : (יב) כ"ו בו סופרין י"א : (יג) הוא יום מיתת יהושע בן נון : (יד) כ"ז בניסן סופרין יב . (טו) כ"ח בו סופרין יג : (טז) ביום זה הקיפו את יריחו ז' פעמים ונפלו חומותיה ונלכדה מנעולה של א"י לפני יהושע וב"י . וראוי להזכיר הנס הגדול ולתת שבח והודיה להשי"ת על זאת ביום זה (בשנה זו הוא שבת. קורין בו פ' שמיני. מכריזין החדש ואומרים א"ר ואין מזכירין נשמות ומתחילין לומר פרקי אבות) : (יז) כ"ט ניסן סופרין י"ד. במנחה אין נופלין על פניהם : (יח) ל' דניסן הוא א' דר"ח אייר (בשנה זו הוא ביום ב') סופרין בו טו : (יט) יצא ניסן ולא ירדו גשמים כו' . היו בלער מעצירת גשמים וירדו . ע"ל בשער הגיא. ואם ירדו יותר מדאי. עי' שער יכניה :

...ליקי י"ב מבואות דשער המפקד . ויפתח שער היסוד לחודש אייר . הוא יסוד מיסד להתחלת היותנו ...עם סגולה מכמה פנים א שבו נתן לנו את השבת ב בו ירד לנו המן ג ונתנה לנו הבאר ד באחד בו ...נמנו ונמנו ישראל בשנה השנית לי מ ה בו נצטוו על פסח שני ו בו התחיל בנין בית הבחירה ...נא' יסד בית ה' בחודש זיו (ונראה שר"ח הוה כי לא בא הכתוב לסתום) ומסתמא בו נשלם ...ב . ככתוב ובנהו ז' שנים . ומה ששאל אחד אותי בירח בול כלה . ע"ל ריש שער המים ז וכן עשו עולי דגולה . בט' בו החלו כו' ויסדו הבונים לפיכך זה שמו הנאה לו :

...) תזלו שור. שנטו שמעון : (ב) כשחל בשבת, א"א הה"ר ...הוא לעולם חסר : (ג) תולדו בשנה זו . ב ט' תט"ו : ...) כא' בו . ב' דר"ח. אינו אל תלא בבגה"ז. בערב שלפניו ...פרין טז: (ה) היכי דנכיני לישא ולהסתפר בו. הוי מנהגא: (ו) סדר ר"ח. ע"ל במבוי א' דשער המפקד: (ז) ב' אייר סופרין יז : (ח) ג' אייר סופרין יח: (ט) ד' אייר סופרין יט : (י) ה' אייר (בשנה זו הוא שבת. קורין תזריע ומצורע מפטירין והרבעה אנשים. ומברכין המתענין בה"ב) סופרין כ:

שער סליחות לשני היסוד

...ן בתענית בה"ב . הוא לכפר מה שחטא ביו"ט משמחת לבו. והעיקר שיהא לבו נשבר ע"י כלום, ויכוין לתקן חטא של ... במועדות . ויבקש מה' סליחה וכפרה . וישער מה שהיה אוכל ביום זה ויתנו לעניים בערב . וכשאירע מילה מלוה לרבול ואי"ל בהרה :

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ . כִּי בְּרוֹב אִוַּלְתֵּנוּ שָׁגִינוּ . מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי רַבּוּ עֲוֹנֵינוּ :

אומר אל ארך אפים אתה עד ולחטאתינו ונחלתנו ואח"כ אומר זה

...ח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ : כִּי אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קוֹרְאֶיךָ :

...שִׁיעָה יהוה כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם : לוּלֵי יהוה שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם . אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ :

אומר כרחם אב עד ועל עמך ואח"כ אומר זה וחתום יצחק הקטן ברבי מאיר חזק

אלהינו ואלהי אבותינו

...אֵל עַמְּךָ תְּחִנָּה עוֹרְכִים . שֶׁהֵם מְצֵרִים וּלְהוֹשַׁע צְרִיכִים . בְּכָל זֹאת הֲנִעְתַּם

...עה (תלים יב) : גמר. כלה חסיד מהעולם ללמד עלי זכות והפסו וכלו אנשי אמונה וידברו עלי כזב : לולי (שם קכד) : ...ל עורכים. מסדרים כמערכות הקרבנות: מצירים. שהם בצרה ולכך להושע צריכים ובכל יום מתחדשים גזרותיהם ועל

וְשִׁמְךָ מְבָרְכִים: הוֹלִי וּמַכְאוֹב לְהִכָּתֵב לֹא נִמְסָר . עֲלוּבִים מִנּוֹעַר וּמֵהֶם לֹא הוּסַר: קָדוֹשׁ בְּיָדְךָ לִפְתֹּחַ מוּסָר . כְּאוּמָנוּתְךָ הַנְּקִיָּה לֹא כְּאוּמָנוּת בָּשָׂר: הַלּוֹבֵשׁ צְדָקָה וְלוֹ כַּמְּעִיל עֲטוּיָה . וּמִמַּכָּה עַצְמָהּ מְתַקֵּן רְטִיָּה: קוֹמֵם עֲדָתְךָ מִנְּפִילָתָהּ הַמֻּטּוּיָה . כְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרוֹעֲךָ הַנְּטוּיָה: בְּאַהֲבָתְךָ וּבְחֶמְלָתְךָ מְנַשֵּׂא וּמְנַטֵּל: עֲצַת הָרָעִים תְּסַכֵּל וּמַחְשְׁבוֹתָם תְּבַטֵּל: רַבָּה מְהוּמָה בֵּינֵיהֶם הָטֵל: וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי דּוֹחֵךְ וּמְטַלְטֵל: בַּעֲבוּר כְּבוֹד עַצְמְךָ וְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַמְהֻלָּל . נוֹרָאוֹת הַפְלֵא לְבַל יִתְחַלָּל: מֵקִים מֵעָפָר דָּל וְאֶבְיוֹן מֵאַשְׁפָּה . כְּנֶסֶתְךָ בַּל תִּתֵּן לְכָלָה וּלְחֶרְפָּה: אִם בִּפְקוּדֶיךָ מִתְעַצֶּלֶת וּמְרַפָּה עַל כָּל פְּשָׁעֶיהָ אַהֲבָתְךָ תְּהֵא מְחַפָּה: יְתֵרָה חִבָּתָם לְפָנֶיךָ אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים . בֵּין כַּךְ וּבֵין כַּךְ קְרוּאִים לְךָ בָּנִים: רַחֲמֶיךָ יְקַדְּמוּנוּ אֱלֹהֵי עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים . טֶרֶם יִשְׁטְפוּנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים: חֶפְצִי קִרְבָתְךָ עַל כָּל הַבָּאוֹת . הָחִישָׁה לָמוֹ יְשׁוּעוֹת הַנְּבוּאוֹת: קָדוֹשׁ עֲשֵׂה עִמָּם לְטוֹבָה אוֹת . חֲזַק וֶאֱמִיץ גּוֹאֲלָם יהוה צְבָאוֹת: אל מקך (תמצא ביוכ"ק)

נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפַּיִם אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם: תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֶנְקַת אָסִיר כְּגוֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר בְּ:

תְּמוּתָה: לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת כִּי מָרַדְנוּ בוֹ: כירחם אב וכו׳

אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל נוֹדַעְתָּ . אַתָּה יהוה אָבִינוּ אָתָּה: בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלֶיךָ קָרְבֵנוּ רָם וְנִשָּׂא אַתָּה בְּקִרְבֵּנוּ: גְּמַלְתָּנוּ הַטּוֹבוֹת גַּם בְּחוֹבֵנוּ . לֹא בְּצִדְקוֹתֵינוּ וּבִישֶׁר לְבָבֵנוּ: דּוֹדֵנוּ גַּם כִּי זְנַחְתָּנוּ . גְּאָלֵנוּ כִּי עֲבָדִים אֲנָחְנוּ: הִנְנוּ בַּעֲוֹנֵינוּ עַד דַּכָּא וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ לְךָ מַחְכָּה: וְאַיֵּה חֲסָדֶיךָ הָרִאשׁוֹנִים עִמָּנוּ . מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם נְאֻם י׳ זַעֲךָ נִשָּׂא וַתַּשׁ כֹּחֵנוּ . יהוה אַל בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנוּ: חַלְחָלוֹת רַבּוֹת בָּלוּ בְּשָׂרֵנוּ אַל בַּחֲמָתְךָ תְּיַסְּרֵנוּ: טוֹרַח הַצָּרוֹת אֵין לְהַסְפִּיר: אַיֵּה שׁוֹקֵל וְאַיֵּה סוֹפֵר: יָד רָשַׁעְנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ . כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ: כַּעַס וְחָרוֹן מֶנּוּ יֶחְדָּל . קָטֹן יַעֲקֹב וְדָל: לָחַץ יוֹסַר וְעוֹל מֶנּוּ יְחֻבַּל . כִּי כָשַׁל כֹּחַ הַסַּבָּל: מִנַּת מִדָּה לֹא תִגְבַּהּ כִּי נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה: נִחַם עַל הָרָעָה לְאֻמָּתְךָ מַטֵּה כְּלַפֵּי חֶסֶד אֻמְּנוּתֶךָ: סְלִיחָה אִם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ . עָזְרֵנוּ כִּי עָלֶיךָ נִשְׁעַנּוּ: עָרְפֵּנוּ כּוֹף י׳ לְהִשְׁתַּעְבֵּד בְּאַהֲבָה וּבְיִרְאָה אוֹתְךָ לַעֲבוֹד וּלְכַבֵּד: פּוֹקְדֶיךָ קִדְּשׁוּ צוֹמוֹת לְקַבֵּ דַּעְתָּם קְצָרָה צָרְכָם לְתִבּוּעַ: צִקּוּן לַחַשׁ אֵלֶיךָ תָבֹא . הַתֵּל לְאִישׁ אִישׁ נִגְעוֹ וּמַכְאוֹבוֹ קוֹל יַעֲקֹב נוֹהֵם מִתְּהוֹמוֹתֶיךָ . תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מְכוֹן שִׁבְתֶּךָ: רוֹדֶה רוֹדֵף בְּאַף תְּבַכֶּה. שְׁנַת שִׁלּוּמִים לְרִיב צִיּוֹן תְּגַלֶּה: שָׂרַת וְרָדְתָּ מִנּוֹעַר קְנוּתֵנוּ . וְאַל תַּשְׁלִיכֵנוּ לְעֵו

זקנתינו

ועל כל זאת שמך מברכים: לא נמסר. אי אפשר: עלובים מנוער מנערותיהם הם בחרפה עד זקנותם: לפתח מוסר. להתיר מוסרות רצועות של עור הקשורים על הצואר: בשר. מלך ב"ו מוחם בחותה מפילה ואתה מתדבק בה: הלובש. הקב"ה מתלבש בלבוש של צדקה שעושין ישראל: כמעיל. מלבוש חשוב: עטויה. מעוטף: וממכה. ע"י יסורין ומכות שנולת עלינו עושה לנו רפואה שאנו חוזרין בתשובה: רטייה. תחיבת בגד משוח בסמנין שנותנין על המכה: המטויה. הנטויה: מנשא. מגביה ותרומם: כנסתך. כנ"י: אם. אפי׳ אם עצלה ורפויה במצותיך: בין כך. בין שעושין רצונך בין לא: חפצי. חפילים הם כך שתהיה קרוב לישועתם וכל מה שיבא עליהם מגדיקין הדין ומפילים להיות קרובים אליך: החישה. מהר: למו. להם: הנבואות. האמורות ע"י נביאים: חזק. אתה חזק. ה׳ צבאות וגואלם: נשא. (איכה ג) כשאנו נושאים כפינו לה׳ נשא עמם גם לבבינו להשיבו לפניו א"נ כפים הענניים (לשמים) ע"ש עב קטנה ככף איש (מ"א יח) וכמו על כפים (איוב לו) ד"א נשא לבבינו באמת לה׳ כרוחץ כפיו שמסיר מהם כל טינוף. שמודה ועוזב ירוחם. ושאינו עוזב כטובל ושרץ בידו: תבא (תלים עט): אנקת. צעקת (כמו האנוק חלל יחזקאל כו): האסור בגולה: הותר. פתח קשרו מסגור (כמו ויתירהו. תלים קה) בני האומה המסורה ליהרג עליך: לה׳. (דניאל ט) לפי שמרדנו בה׳ ובלי רחמים וסליחות לא נוכל עמוד לכן הם בידו:

אלהים. ע"ש נודע ביהודה אלהים בישראל גדול שמו: דודנו. אף שזנחתנו הקב"ה כי חטאנו אפ"ה גאלנו כי עבדים היינו אנחנו שהיא תכפרת עון: מחכה. מצפה: זעף. זעמיך אנו נושאים ולכן תש כחנו: חלחלות, ל׳ ותתחלחל: בלו בשרנו. נעשה כבשר הבלוי מן הפחד: איה שוקל. כל היום הייתי בפחד, והייתי מחשב איה סופר, עתה יבא עלינו כותב כתם, שוקל הכסף מידינו: קטון. שפל: כי כשל. כחנו שאין אנו יכולים לסבול הצרות: מנת מדתינו, חלק מדותינו אנו מתפללין שלא יגבה חובו ואל ימדוד לנו מדה כנגד מדה: הרעה. שחשבת לעשות לישראל אומה שלך: אמנותך. אמנותך הוא להטות לחסד: ערפנו, הילב"ר שקשה כעורף: פוקדיך, זוכרך: קדשו, עצמם: נקון לחשם, שפיכת תפלתם: התל, ל׳ רפואה: רודה רודף, כלומר רודה הרודף, האויב: שרת, ל׳ אשורנו, ענין ראיה כדכתיב ראה ראיתי את עני עמי: ורדת, ל׳ ממשלה: מנוער, מנעורתי ר"ל

זקנתנו: תעינו לשמאל וימינך תקרבנו. ככלות כחנו אל תעזבנו. תביט ותציץ ותשגיח לרחומיך תתאזר בחנינותיך תתלבש בצדקותיך תתכסה ברחמיך ותתעטף בחסידותיך. ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך : אל מלך ויעבור וכו׳

פזמון . וחתום שמואל (כל אות ד׳ פעמים) כהן ׳ה׳

מלאכי רחמים משרתי עליון . חלו נא פני אל במיטב
הגיון . אולי יחוס עם עני ואביון . אולי ירחם :
אולי ירחם . שארית יוסף . שפלים ונבזים פשוחי
שסף . שבויי חנם מכורי בלא כסף . שואגים בתפלה
ומבקשים רשיון : אולי אולי ירחם . מעני כבל . מלמדי
מכות בענוי סבל . מנוד ראש נתונים ביושבי תבל .
משל בעמים בקצף ובזיון : אולי אולי ירחם . ויירא בעני
עמו . ויקשב וישמע הצגים לעמו . ועודים בלחש מוסר
למו . ועיניהם תולים למצוא רצון : אולי אולי ירחם .
אומרי סלח נא . אומצי שבחו בכל עת ועונה . אגודים
בצרה לשפוך תחנה . את פני אלהיהם שופכים לב
דויון : אולי אולי ירחם . לקתה בכפלים . לעוטה אריות
כמו בפי שחלים . לוקה ומשתלמת בעון שולים . לא
שכחה בכל זאת מכתב עוז חביון : אולי אולי ירחם .
כבושי פנים . השומעים חרפתם ולא משיבים ועונים .
נצחו מקוים ובישעו נשענים . כי לא כלו רחמיו בכליון :
אולי אולי ירחם . יחלץ עני בעניו . חבושו יתיר מארץ
שביו . יגהה מזורו ויחבש חליו . צעקתו ישמע ויחיש
עת פדיון : אולי . אל מלך

זכור

ר״ל ממלרים: לרחומיך. ישראל: מלאכי. משרתים. העומדים תמיד לפני הקב״ה ומלמדים זכות: חלו. כמו ויחל : במיטב הגיון. בדבור טוב ונאה: אולי יחוס. על ישראל שהם עניים יאולי ירחם על אביונים שתמיד מקווים לחסות בצל כנפיך ולראות רב טוב הלפון לירחין: פשוחי שסף. ל׳ חיתוכים ושברים: שבויי חנם. נשבו על עסקי חנם כוא הילה״ר: שואגים. לועקים: רשיון. שיתן לנו ה׳ רשות להכנס לפניו: מעוני כבל. מעוני׳ בשלשלי ברזל: מלומדי מכות. תמיד הם מורגלים במכות והם סובלים עליהם עינויים ולרות: בקלף ובזיון. אנו מבוזין ע״י כעס של הקב״ה: הלגים לעומו. העומדים ומתפללים נגדו : ועומדים בלחש. מקובלים בכב״ל ומתפללים בלחש: מוסר למו. בעת שיסורין באים להם: תולים. מלפים למלוא רלון לפניך : אומלי. מחזיקים בכח של הקב״ה בכל זמן: אגודים. כשתבא לרה עליהם מיד מתקבלים יחד לשפוך תחנה ואין א׳ מהם פורש מן הלבור: לב דוין. לבם הכואב ודוה: בכפלים. גלות בבל וזה הגלות: שחל. תואר לארי: לוקה. היא נלקה בפורענות עון אשר בשולי בגדי׳ ניכר: מכתב עוז חביון. התורה אשר בסיני היה נגלה מה שהיה נחבא בעוזו עד היום ההוא: כבושי פנים. מסתירים פניהם בקרקע מרוב חרפה שחטאו: נלחו. מקוים להקב״ה הנק׳ נלח ונסמכים על ישועתו שהבטיח אותנו ולא אעשה אתכם כלה: בכליון. אף שכלו קלת לא כלו לגמרי: יחלץ. ילול: בעניו. מעניו: חבושו. שחבוש וקשור ביד השבאים : יתיר. יכתח בית התאסר: יגהה. ירפא מכתו ויעשה תחבושת לחליו. יגהה ל׳ רפואה. מזורו כמו מכתו. ע״ש שזורים עליה אבק סמנין: ויחיש. ימהר : זכר. (תלים כה) אתה ה׳ זכר רחמיך וחסדיך אשר הם מעת בריאת העולם כי עולם חסד יבנה ועל אדם גזרת כי ביום אכלך ממנו מות תמות (ראשית ג) ונתת לו יום משלך שהוא אלף שנה: זכרנו ה׳. (תלים קו)

גס

זְכֹר רַחֲמֶיךָ יהוה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה׃ זָכְרֵנוּ יהוה בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ׃ זְכֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ׃ זְכֹר יהוה חִבַּת יְרוּשָׁלָיִם אַהֲבַת צִיּוֹן אַל תִּשְׁכַּח לָנֶצַח׃ אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד׃ זְכֹר יהוה לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ׃ זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעוֹלָם׃ זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אַל תֵּפֶן אֶל קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל רִשְׁעוֹ וְאֶל חַטָּאתוֹ׃

זְכֹר לָנוּ בְּרִית אָבוֹת כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ. וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר׃ זְכֹר לָנוּ בְּרִית רִאשׁוֹנִים כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ. וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יהוה׃ עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּמָה שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ. וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יהוה אֱלֹהֵיהֶם׃ הָשֵׁב שְׁבוּתֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ כְּמָה שֶׁכָּתוּב. וְשָׁב יהוה אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה׃ קַבֵּץ נִדָּחֵינוּ כְּמָה שֶׁכָּתוּב. אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יהוה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ׃ מְחֵה פְשָׁעֵינוּ כָּעָב וְכֶעָנָן כְּמָה שֶׁכָּתוּב. מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ מְחֵה פְשָׁעֵינוּ לְמַעַנְךָ כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃ הַלְבֵּן חֲטָאֵינוּ כַּשֶּׁלֶג וְכַצֶּמֶר כְּמָה שֶׁכָּתוּב. לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יהוה אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ׃ זְרֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ כְּמָה שֶׁכָּתוּב. וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃ רַחֵם עָלֵינוּ וְאַל תַּשְׁחִיתֵנוּ כְּמָה שֶׁכָּתוּב. כִּי אֵל רַחוּם יהוה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת בְּרִית אֲבוֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם׃ מוֹל אֶת לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה אֶת שְׁמֶךָ כְּמָה שֶׁכָּתוּב. וּמָל יהוה אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ׃ הִמָּצֵא לָנוּ בְּבַקָּשָׁתֵנוּ כְּמָה שֶׁכָּתוּב. וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת יהוה אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ׃ תְּבִיאֵנוּ אֶל הַר קָדְשֶׁךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבֵית תְּפִלָּתֶךָ כְּמָה שֶׁכָּתוּב. וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר

קדשי

גם אנו כשתהא מרוצה לעמך. ופקדנו (ענין השגחה וזכרון) לטובה כשתבא ישועתך: זכור עדתך. (שם עד) שקניתם לעם מזמן קדום מעת שגאלתם ממצרים והבאתם להר ציון ששכנת בו: זה. הוא תיקון לשון כמו זו חטאנו (ישעיה מב) והוא כמו אשר: זכור. אינו פסוק: אתה. (שם קב) ה' אבקשך שתזדרז ותרחם ציון כי עתה העת לחננה כי בא זמנה שהבטחת (דברים לב) כי אזלת יד. והרי אזלה: זכור ה' לבני אדום. (תלים קלז) מה שעשו בעת חורבן ירושלים שהסיתו הבבלים לעקור הכל ואמרו להם החריבוה עד שתגלו יהודה ושלם גמולם ע"ז: ערו. ל' חורבן והשחתה. כמו ערער תתערער (ירמיה נא) ערות יסוד (חבקוק ג) ונופל רק על דבר שעוקרין שרשיו מהארץ): זכור. (שמות לב) אם ישראל עברו על י' דברות. הלא אברהם אביהם נתנסה בי' נסיונות ולא קבל עוד שכרו. ותנהו להם ויצאו י' בי'. ואם חייבים שריפה אברהם מסר עצמו ליסרף עליך באור כשדים. ואם הרג. יצחק פשט צוארו לעקידה. ואם גלות. יעקב גלה לחרן ויכפרו עליהם: בך. (ולא בדבר שכלה) והשבועה קיים תמיד כמוך. לאברהם נאמר (בראשית כב) בי נשבעתי. וליצחק (שם כו) והקימותי השבועה שנשבעתי לאברהם וליעקב (שם לה) אני אל שדי: ונחלו. אותה: זכור (דברים ט): וזכרתי (ויקרא כו): יעקוב. (בה' מקומות מלא ואליה חסר בה'. שיעקב נטל אות מתמו לערבון שיבא ויבשר גאולת בניו) כמנו למפרע. לומר שאפי' יעקב הקטן כדאי לכך. ואם לאו יצחק עמו. ואי"ל אברהם עמם והוא כדאי ולא נאמר זכירה ביצחק שאפרו נראה לפני ה' צבור ומונח על המזבח: ראשונים. השבטים: וזכרתי (שם): ואף. (שם) ואפי' אעשה להם גם כל הפורענות שאמרתי בתוכחה הנ"ל. מ"מ כשיהיו בארץ איביהם: זכור בריתי אשר אתם: ושב ה'. (דברים ל) עמו עם שבותך שהוא עמם בגולה ונגאלין יחד: אם יהיה (שם): מחיתי (ישעיה מד): אנכי. (ישעיה מג) אני הוא שמחיתי פשעיך מאז וגם עתה עד שלא ישאר מהם רושם ולא יוזכרו וזה למעני (לא בזכותך ולדקת אבותיך) שלא יחולל שמי בגוים כשאכלה אתכם כחטאתכם: (מוחה. ענין מחיקה כמו ומחתה פיה. (משלי ל):לכו. (ישעיה א) ה' אומר לכם תמיד זרזו עלמיכם עתה ונברר דברינו לידע מי חטא למי. וכשאתם חטאתם לו עודנו נותן לכם תקוה לשוב וכשתתוודו לו ותשובו אז אם יהיו חטאיכם כתומים לפני כאודם צבע חזק ונראה מרחוק ולא יוסר מהר בכבוס) חוטין לבועין אדום, אלבינו כשלג ע"י כפרתם: לכו. ל' זרוז כמו לכו ונהרגהו (בראשית לז) ולא הלכו אליו: ונוכחה. ענין בירור דבר. כמו הוכיח ה' (שם כד): ואמר. ל' הווה. כמו יחנו (במדבר ט כ): כשנים. כמו תולעת שני (שמות כה):

תולע

קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים:

שמע קולנו יהוה אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו: השיבנו יהוה אליך ונשובה חדש ימינו כקדם: אמרינו האזינה יהוה בינה הגיגנו: יהיו לרצון אמרי פינו והגיון לבנו לפניך יהוה צורנו וגואלנו: אל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו: אל תשליכנו לעת זקנה ככלות כחנו אל תעזבנו: אל תעזבנו יהוה אלהינו. אל תרחק ממנו: עשה עמנו אות לטובה ויראו שונאינו ויבשו כי אתה יהוה עזרתני ונחמתני: כי לך יהוה הוחלנו אתה תענה אדני אלהינו:

אומר ווידוי. אלהינו כו' אשמנו כו' עד והנחנו הרשענו ואח"כ אומר זה

הרשענו ופשענו לכן לא נושענו ותן בלבנו לעזוב דרך רשע וחיש לנו ישע ככתוב על יד נביאך יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל יהוה וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח:

משיח צדקך אמר לפניך שגיאות מי יבין מנסתרות נקני: נקנו יהוה אלהינו מכל פשעינו וטהרנו מכל טמאותינו וזרוק עלינו מים טהורים וטהרנו ככתוב על יד נביאך וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם: עמך ונחלתך רעבי טובך צמאי חסדך תאבי ישעך יכירו וידעו כי ליהוה אלהינו הרחמים והסליחות:

אל רחום שמך. אל חנון שמך. בנו נקרא שמך. יהוה עשה למען שמך: עשה למען אמתך. עשה למען בריתך. עשה למען גדלך ותפארתך. עשה למען דתך. עשה למען הודך. עשה למען ועודך. עשה למען זכרך. עשה למען חסדך. עשה למען טובך. עשה למען יחודך. עשה למען כבודך. עשה למען למודך. עשה למען מלכותך. עשה למען נצחך. עשה למען סודך. עשה למען עזך. עשה למען פארך. עשה למען צדקתך.

תולע. שם הצבע שלובשין בו אדום והם גרעינים והתולע בכ"א: וזרקתי. (יחזקאל כו) אמר עונכם והעביר טומאתו בהזיית מי אפר פרה המעביר טומאת מת: וזרקתי. ענין הזייה. כמו וזרקו. ויקרא א): כי (דברים ד): ירפך. מלהחזיק בך בידיו ל' פעול לא יתן לך רפיון. לא יפריעך מהללו. כמו ולא ארפנו (שיר ג): ואל (דברים ל): ובקשתם (שם ד): והביאותים (ישעי' נו): השיבנו [איכה ה]: אמרינו. [תלים ה]. אתה ה' כשיש בכחנו להתפלל לפניך על צרכינו. הט אזנך לשמוע אמרינו ואם לאו והתפלה עצור בלבנו. הבין תפלתנו שבכוונת הלב ובינה היינו שם דבר אלא ל' הבן כמו בין תבין [משלי כג] ולכן הטעם תחת הבי': יהיו. [תלים יט] אתה ה' צורי וגואלי. י"ר שאמרי פי אליך יהיו לפניך לרצון [לפיוס. לרצותך] וגם מחשבת לבי שלא אוכל להוציאו בפי: אל תשליכנו מלפניך. [תלים נא] למאס בנו ולעזבנו למקרים ורוה"ק שלך אשר בנו מאז לא תקחנו ותרחיקנו ממנו: אל (שם ע"א): זקנה. ולא יאמרו שחזקנו הקודם הי' רק בכח ידינו ולא מה' ולכן נפסק בזקנה כשכלה כחנו: אל (שם לח): עשה עמנו. (שם פו) סי' ומופת שיוכר לכל שתחפוץ טובתינו ושונאינו יראו האות ויבושו כראותם שאתה עמנו כי הלא מעולם עזרתנו ונחמתנו ולכן הבקשה שתעשה לנו גם האות: כי (שם לח) כי כשתכנו עליך ה' שתענה לנו לעשות האות: (הוחלנו. ענין המתנה. כמו והוחלתי לדבריכם. איוב לב): וחיש. ומהר: ככתוב (ישעיה נה): דרכו. דרך הרשע ויתפוס דרך ה'. ואיש און יעזוב מחשבותיו ויתפוס מחשבות ה' לעשות הטוב בעיניו ואז העבר יעשה תשובה לה' וירחם עליו וישוב לו כי יש תקוה שירבה לסלוח: משיח צדקך. דוד המלך שהיה עושה צדקה ומשפט בכל עת: שגיאות. אני נזהר בהם אבל א"א להיזהר שלא אשגה בהם ואתה נקני מנסתרות בחטאי בשגגה: וזרקתי. הוא דרך משל כמו שהטמא נטהר במים כן הטמא מעונות נטהר בכפרה: זכרך. בשביל צדיקים שזוכרים תמיד שמך הגדול בקדושה: חסדך. לא בצדקתי כי ידעתי שאני חייב: טובך. כדכתיב חטאת נעורי ופשעי אל תזכר וגו' למען טובך. וזה טובה גדולה: יחודך. בשביל שאנו מיחדים שמך בכל יום פעמים שאין אומה ולשון עושה כן: כבודך. לא בשביל כושר מעשינו רק בשביל שמך הנכבד: למודך. בשביל אותן שעוסקין בתורה ללמוד וללמד: נצחך. שמך שהוא קיים לנצח: סודך. בשביל יראי ה' שנא' סוד ה' ליראיו: עזך. היא התורה דכתיב ה' עוז לעמו יתן: פארך. בשביל צדיקים שנא' עליהם עבדי אתה ישראל אשר

עשה למען קדושתך . עשה למען רחמיך הרבים . עשה למען שכינתך . עשה למען תהלתך. עשה למען אוהביך שוכני עפר . עשה למען אברהם יצחק ויעקב . עשה למען משה ואהרן . עשה למען דוד ושלמה . עשה למען ירושלים עיר קדשך . עשה למען ציון משכן כבודך . עשה למען שממות היכלך . עשה למען הריסות מזבחך . עשה למען הרוגים על שם קדשך . עשה למען טבוחים על יחודך . עשה למען באי באש ובמים על קדוש שמך . עשה למען יונקי שדים שלא חטאו . עשה למען גמולי חלב שלא פשעו . עשה למען תינוקות של בית רבן . עשה למענך אם לא למעננו . עשה למענך והושיענו :

עננו יהוה עננו . עננו אלהינו עננו . עננו אבינו עננו . עננו בוראנו עננו . עננו גואלנו עננו . עננו דורשנו עננו . עננו האל הנאמן עננו . עננו ותיק וחסיד עננו . עננו זך וישר עננו . עננו חי וקים עננו : עננו טוב ומטיב עננו . עננו יודע יצר עננו . עננו כובש כעסים עננו . עננו לובש צדקות עננו . עננו מלך מלכי המלכים עננו : עננו נורא ונשגב עננו . עננו סולח ומוחל עננו . עננו עונה בעת צרה עננו : עננו פודה ומציל עננו . עננו צדיק וישר עננו : עננו קרוב לקוראיו עננו . עננו רחום וחנון עננו : עננו שומע אל אביונים עננו . עננו תומך תמימים עננו . עננו קשה לכעוס עננו . עננו רך לרצות עננו . עננו אלהי אבותינו עננו . עננו אלהי אברהם עננו . עננו פחד יצחק עננו . עננו אביר יעקב עננו . עננו עזרת השבטים עננו . עננו משגב אמהות עננו . עננו עונה בעת רצון עננו . עננו אבי יתומים עננו . עננו דין אלמנות עננו :

מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו : מי שענה ליצחק בנו כשנעקד על גב המזבח הוא יעננו : מי שענה ליעקב בבית אל הוא יעננו : מי שענה ליוסף בבית האסורים הוא יעננו : מי שענה לאבותינו על ים סוף הוא יעננו : מי שענה למשה בחורב הוא יעננו : מי שענה לאהרן במחתה הוא יעננו : מי שענה לפינחס בקומו מתוך העדה הוא יעננו : מי שענה ליהושע בגלגל הוא יעננו : מי שענה לשמואל במצפה הוא יעננו : מי שענה לדוד ושלמה בנו בירושלים הוא יעננו : מי שענה לאליהו בהר הכרמל הוא יעננו : מי שענה לאלישע ביריחו הוא יעננו : מי שענה ליונה במעי הדגה הוא יעננו : מי שענה לחזקיהו מלך יהודה בחליו הוא יעננו : מי שענה לחנניה מישאל ועזריה בתוך כבשן האש הוא יעננו : מי שענה לדניאל בגוב האריות הוא יעננו : מי שענה למרדכי ואסתר בשושן הבירה הוא יעננו : מי שענה לעזרא בגולה הוא יעננו : מי שענה לכל הצדיקים והחסידים והתמימים והישרים הוא יעננו :

רחמנא דעני לעניי עניגן . רחמנא דעני לתבירי לבא עניגן . רחמנא דעני למכיכי רוחא עניגן . רחמנא עניגן . רחמנא חוס . רחמנא פרוק . רחמנא שזיב . רחמנא רחם עלן . השתא בעגלא ובזמן קריב :

אומרים

אשר בך אתפאר: צדקתו. למען שאתה צדיק ואוהב צדקות מרחם על הצדיק ואוהב אותו. קדושתך. לכבוד ביהמ"ק : רחמיך הרבים. אף שאנו חוטאים מ"מ מדתך לרחם חנם: שכינתך. שהשכינה עמנו בגלות ונבקש שתבנה ביהמ"ק ותשרה השכינה בתוכו כמקדם: תהלתך. כי בזמן שעושה פלא כל העולם מהללים לו: שוכני עפר. הצדיקים שהין קודם אברהם אדם ומתושלח נח וכה"ג: ציון. הר המוריה שמעולם היה שכינתו עליו ועתה נחרב: היכלך. שמם וחרב ובשביל מזבח שנהרס ונשבר : הרוגים וטבוחים: ברצוננו הנו מוסרים נפשינו להריגה בשביל כבוד שמך בלי שום בכייה וצער רק כיוצא למשתה יין : גמולי חלב. שפסקו מליניק: עננו. ותיק. ל' חוזק: יודע יצר. ידע יצרנו כי הוא דמחטיא יתנא שאיני חוטא להכעיס : כובש ואינו כועס במהרה אפי' על הרשעים: לובש צדקות. מצרף כל פרוטה ופרוטה לצדקה ועושה לבוש מהם ומתלבש בשעת דין כדי שיזכור זכיות של אדם: תומך. סומך להולכים בתום לבב לפניו: קשה לכעוס. אינו ממהר לכעוס: פחד יצחק. מי שפחד יצחק ממנו: אביר יעקב. שהצילו מאחיו ולבן: עזרת השבטים. כמה שעזרת לשבטים בגלותם וצרתם ושמעת לצעקתם. כן תשמע קולנו ועננו והיה עוזר לנו: משגב. תקיף. שהראית תוקפך ושמעת תפלתם לפקדם בהריון כן תפקוד אותנו ועננו : אבי יתומים. עושה משפט יתום ואלמנה : מי שענה. לפנחס בקומו ויקח רמח בידו ועשרה נסים נעשו לו : ליהושע. שהיה מתפלל שלא יבוא השמש כמו שאמר הימים. וידום השמש. ל' התנכה: לשמואל במצפה. שנ' ויזעק שמואל אל ה' בעד ישראל ויענהו ה'. מצפה שם העיר: ביריחו. וירפו מים כדבר אלישע: בירושלים. כשהתפללו על הרעב : לאליהו. שאמר לשום הפר על העצים ולצוק מים עליו ואח"כ התפלל ואמר עננו ה' עננו ותפול אש ה' ותאכל העולה : לחזקיהו. דכתיב ויסב פניו אל הקיר ויתפלל וכתיב שמעתי תפלתך: בגוב. גומא עמוקה: בגולה. שהתפלל עליהם כשהיו בבבל. לעניי. אחר תפלת העשיר לתפלת העני; לתבירי לבא. לשבורי לב: למכיכי רוחא. למכיכי רוח שהם מתפללים בכוונה שלימה שנא' לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: שזיב. הצל: פרוק. הושע: בעגלא. במהרה. ונקט ה' פעמים רחמנא כנגד ה' חושים שבאדם וכנגד ה' עולמות שרואה רוב כל אדם :

אומרים סלח לנו כמו ביום שני. עד לכל קוראיך. ואח"כ אומרים זה
הַאֲזִינָה יהוה תְּפִלָּתֵנוּ הַקְשִׁיבָה לְקוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ: הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעֵנוּ מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ כִּי אֵלֶיךָ נִתְפַּלָּל: שְׁמַע יהוה וְחָנֵּנוּ יהוה הֱיֵה עוֹזֵר לָנוּ:

כרחם אב. ליי הישועה. סלח נא. הטה:

תסר"ק ואח"כ חתום מאיר הצעיר חזק בתורה ובמעשים טובים ואמן

אלהינו ואלהי אבותינו:

תַּעֲנִית צִבּוּר קָבְעוּ תְּבוֹעַ צְרָכִים. שׁוּב עָדֶיךָ חַפֵּשׂ וְלַחְקוֹר דְּרָכִים. רַךְ לִרְצוֹת בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה עֲרָכִים. קָשֶׁה לִכְעוֹס תֵּת לְאַפַּיִם אֲרֻכִּים: צְדָדֶיךָ מְקוּשָּׁטִים עֲדָיִם בְּלִי תַפְשִׁיט. פְּאֵר הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת הוֹד תַּבְשִׁיט. עֶרֶךְ שַׁוְעָתֵנוּ לְךָ לְבַד נוֹשִׁיט. סֵדֶר הַיּוֹם וּפַרְנָסָה לִיצוּרִים תּוֹשִׁיט: נִסְתְּמָה הַבִּירָה וְנִתְרוֹקַן טוֹהַר הַשֻּׁלְחָן. מֵזִין וּמֵזִיחַ סֵתֶר מֵעֲבוֹדַת פָּלְחָן. לִשְׁפִיכַת הַנֶּפֶשׁ הֻשְׁוּב כִּבְשִׂית זָלְחָן. כִּמְעַטֵּר וּמַשְׂבִּיעַ גּוֹאֵל וְרוֹפֵא וְסַלְחָן: יָאוּת לְךָ יַעַן מִמָּנְתְּךָ נִשְׁנֶסֶת. טוּב רָוְחָךְ הָיְתָה נִזּוֹנֶת וּמִתְפַּרְנֶסֶת. הָלְאָה שׁוֹאֶלֶת קוֹבֶלֶת וּמִתְנוֹסֶסֶת. זְכוֹר דַּאֲגוֹתֶיהָ לְפָנֶיךָ מְשִׂיחָה וּמַכְנֶסֶת: וְאֵלֶיךָ הִיא נִשְׁעָנָה וּבְךָ חָסָיָה. הַוּוֹתֶיהָ הַעֲבֵר מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ: דֶּרֶךְ אֱמוּנָתְךָ בְּחַלְּקָךְ לִלְגִיוֹנָךְ אַפְסַנְיָא. גְּמוֹל חֶסֶד לַעֲלוּבָה הַהִיא אַכְסַנְיָא: בְּקִיאִים וּמְיֻשָּׁבִים לִרְצוֹתְךָ בִּדְבָרִים עֲרֵבִים. אָפְסוּ פַּסּוּ בְּכֹחָם קָטֵיגוֹר מְעָרְבְּבִים. מֵאֲהֵבֵי הָאֵבִיהֶם יְשַׁבְּשָׁמִים זְרִיזִים וּמְעוֹרָבִים. יְרֵאָיו נִדְבָּרִים דָּתוֹ שְׁחָרִים וַעֲרָבִים: הִקְדַּשְׁנוּ צוֹם עוֹלָלִים וּזְקֵנֵי אֲסֻפּוֹת. יָשַׁרְנוּ רִנָּה וּתְפִלָּה וְשָׁקַדְנוּ סִפּוֹת. חָשׁוּךְ לְמַטָּה מָעוֹן וְשִׁלּוּמֵנוּ תַשְׁפּוֹת. זְקוֹף דַּל מֵעָפָר וְאֶבְיוֹן מֵאַשְׁפּוֹת: בְּתוֹר הַמַּעֲלָה וּבְמִדּוֹת הֲגוּנוֹת תְּרוּמוֹת. עֲרַבְתֵּנוּ שִׂים לְטוֹב יוֹשֵׁב מְרוֹמוֹת. וּבְמִקְוֶה טוֹהַר תַּדִּיחַ קַלּוֹת וְרָמוֹת. מְצָא תְּפִלָּתֵנוּ חֶסֶד לְאַדְרָךְ רוֹמֵמוֹת: אל מלך

הוֹשִׁיעָה יהוה כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם: כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא: הוֹשַׁע יהוה אֶת עַמְּךָ אֶת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיהוה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים: כרחם אב וכו׳

אלהינו ואלהי אבותינו

אַנְשֵׁי אֱמוּנָה אָבָדוּ. בָּאִים בְּכֹחַ מַעֲשֵׂיהֶם. גִּבּוֹרִים לַעֲמוֹד בַּפֶּרֶץ. דּוֹחִים אֶת הַגְּזֵירוֹת. הָיוּ לָנוּ לְחוֹמָה. וּלְמַחֲסֶה בְּיוֹם זָעַם. זוֹעֲכִים אַף בְּלַחֲשָׁם. חֵמָה עוֹצְרִים בְּשַׁוְעָם. טֶרֶם קְרָאוּךָ עֲנִיתָם. יוֹדְעִים לַעְתּוֹר וּלְרַצּוֹת. כְּאָב רִחַמְתָּ לְמַעֲנָם. לֹא הֱשִׁיבוֹתָ פְּנֵיהֶם רֵיקָם: מֵרוֹב עֲוֹנֵינוּ אֲבַדְנוּם. נֶאֶסְפוּ מֶנּוּ בַּחֲטָאֵינוּ. סָעוּ הֵמָּה לִמְנוּחוֹת. עָזְבוּ אוֹתָנוּ לַאֲנָחוֹת: פַּסּוּ גּוֹדְרֵי פֶרֶץ. צָמְתוּ מְשִׁיבֵי חֵמָה. קָמֵי בַּפֶּרֶץ אָיִן. רְאוּיִם לְרַצּוֹתְךָ בָּעֲתָר. שׁוֹטַטְנוּ בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת. תְּרוּפָה לֹא מָצָאנוּ. שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ בְּבֹשֶׁת פָּנִים. לְשַׁחֶרְךָ אֵל בְּעֵת צָרוֹתֵינוּ: אל מלך

ישראל

האזינה. (תלים פו) הטה אזן לשמוע: הקשיבה. ענין שמיעה: הקשיבה (שם ה): שועתינו, צעקתינו: נתפלל. וראוי כמלך לשמוע בקול עבדו הבוטח עליו ושואל צרכיו ממנו: שמע (שם ל): תענית צבור. הצבור קבעו תענית. כדי להבוע צרכם מהקב"ה: עדיך. אליך: בי"ג ערכים. בי"ג מדות: קשה לכעוס. אתה הקב"ה שקשה לכעוס, תאריך אפך לצדיקים ולרשעים: צדדיך וכו'. ר"ל שהקב"ה מקושט בפאר הרחמים והסליחות, ובהוד והדר ותהלל הפייט. שלא הפשיט אותן לבושים: עדים. ענין יופי וקשוט: נסתמה. נחרבה ירושלים, וגם טהרת בשלחן איננו: מזין ומזיח. המזבח נקרא כך לפי שזן את העולם ומזיח ומכפר העונות: נשנסת. ענין חגורה: חלף. המור שהיתה שואלת כל צרכיה ממך: קובלת. צועקים לפניך: מתנוססת. לשון רוממות: משיחה. מדברת ומכנסת תפלתה לפניך: הוותיה. חטאתיה: ללגיונך. לחיילותיך: אפסניא. מזונות ופרנסה: לעלובה. לישראל: אכסניא. היא כמו אורח שאין לו מקום קבוע: בקיאים. צדיקים שהיו בקיאים כו': אפסו. כלו: ירחיו נדברים. כמו אז נדברו יראי ה': שחרים וערבים. שחרית וערבית. והואיל שכלו לכן הקדשנו צום: ושקדנו ספות. לשון לשקוד על דלתותי: ספות. הרבה: נהור. לשון שירי זהב: הר מור. מופרשות: ערבתינו. לשון ערוב עבדך לטוב: קלות ורמות. עבירות הגדולים והקטנים: הושיעה (תלים יב): כי. (קהלת ז) אין בכל הארץ אדם צדיק בכל דרכיו אשר יעשה טוב תמיד ולא יחטא לעולם במעשה או דבור או מחשבה: הושע (תפלה ברכ' ברכות פרק ד): ישראל. (ישעיה מה) יהא נושע בעזר ה' תשועת עולם: אנשי. צדיקים המאמינים בה'. כמ"ש גבי אברהם והאמין בה': בכח מעשיהם: תוקים בזרוע. הואיל שיש להם מע"ט גבורים. כוכבים אלה ילחם ועומדין בפרצותיהן. ודוחין הגזרות: לחומה. שהגינו עלינו כחומה: זועכים כירהים. לא יהי נזעכו: בלחשם. בתפלה: לעתר. לא ויעתר יצחק: למענם. בשבילם: אבדנום. לאנשים האלה: סעו. נסעו: למנוחות. לג"ע: צמתו. נכרתו: בעתר. כמו שהעתר מהפכת התבואה. כך תפלת הצדיקים מהפכת מדת הדין למדת הרחמים: שוטטנו. כמו ושטו בחולות: תרופה. לשון רפואה: לשחרך. נבקשך ולדרשך:

פזמון והתום שפטיה

יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיהוה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים. גַּם הַיּוֹם יִוָּשְׁעוּ מִפִּיךָ שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. כִּי אַתָּה רַב סְלִיחוֹת וּבַעַל הָרַחֲמִים: שְׁעָרֶיךָ הֵם דוֹפְקִים כַּעֲנִיִּים וְדַלִּים. צָקוּן לַחֲשָׁם קְשׁוֹב יָהּ שׁוֹכֵן מְעוּלִּים כי אתה: פְּחוּדִים הֵם מִכָּל צָרוֹת מִמְּחָרְפֵיהֶם וּמִלּוֹחֲצֵיהֶם. נָא אַל תַּעַזְבֵם יהוה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם כי אתה: טוּבוֹתֶיךָ יְקַדְּמוּ לָהֶם בְּיוֹם תּוֹכֵחָה. וּמִתּוֹךְ צָרָה הַמְּצִיאֵם פְּדוּת וּרְוָחָה כי אתה: יִוָּשְׁעוּ לְעֵין כֹּל וְאַל יִמְשְׁלוּ בָם רְשָׁעִים. כַּלֵּה שֵׂעִיר וְחוֹתְנוּ וְיַעֲלוּ לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים: כי אתה: הַקְשִׁיבָה אָדוֹן לְקוֹל שַׁוְעָתָם. וְלִמְכוֹן שִׁבְתְּךָ הַשָּׁמַיִם תַּעֲלֶה תְּפִלָּתָם: כי אתה אל מלך זכור

סליחות לשני תגיינא

אומרים סלח לנו. עד ורב חסד לכל קוראיך. כמו בשני קמא. ואח"כ אומרים זה

אַל תִּקְצוֹף יהוה עַד מְאֹד וְאַל לָעַד תִּזְכּוֹר עָוֹן. הֵן הַבֵּט נָא עַמְּךָ כֻלָּנוּ: הַעַל אֵלֶּה תִתְאַפַּק יהוה תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ עַד מְאֹד: שׁוּבָה יהוה עַד מָתָי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ: ברחם אב וכו׳

אלהינו ואלהי אבותינו:

אֲפָפוּנוּ מַיִם עַד נֶפֶשׁ. בָּאנוּ בְּעִמְקֵי מְצוּלָה. גַּלֵּי יָם עָבְרוּ עָלֵינוּ. דָּכְיוֹת תְּהוֹם כִּסָּתְנוּ. הוֹרַדְנוּ נֶהְפַּךְ לְמַשְׁחִית. וְעוֹד לֹא עָצַרְנוּ כֹחַ. זוֹלַעְפָנוּ עַל חַטֹּאתֵינוּ. חוֹלְחַלְנוּ עַל רוֹב פְּשָׁעֵינוּ: טֻפַּסְנוּ עֵצָה מַה לַעֲשׂוֹת. יוֹעֵץ בְּקִרְבֵּנוּ אָיִן: כּוֹנַנּוּ בְּלֵב מַחֲשָׁבוֹת. לְמֵרָחוֹק שְׂאֵת דֵּעָה: מְסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ. נַאֲקָה תְּשׁוּבָה וּצְדָקָה. סוֹתְרוֹת רוֹעַ גְּזֵירוֹת: עוֹד מֵעֲנוֹת עָם: פָּצְנוּ בְּהַסְכָּמָה אַחַת. צוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי. קָדוֹשׁ אוּלַי יַשְׁקִיף. רַחֲמָיו לְקַדֵּם לְרוֹגֶז: שַׁדַּי עָשִׂינוּ אֶת שֶׁלָּנוּ. תַּקִּיף עֲשֵׂה אֶת שֶׁלָּךְ. אַל תֵּשֵׁב עִמָּנוּ בַּדִּין. מִדֶּבֶר וּמֵחֶרֶב וּמֵרָעָב מַלְּטֵנוּ. תִּיקַר נַפְשֵׁנוּ בְּעֵינֶיךָ. יָהּ סְלַח לנו

ישראל נושע. שי"ן בפתח. כי הוא נפעל עבר. ור"ל בימים ההם: יושעו. ותהיה תשועת עולמים: יושעו. לשון ישועה כמו ונושעו: מפיך. ע"י רצונך: כעניים. כעני שדופק כדלת ומבקש מתנת חנם. כן אנו דופקים בשערי בהכ"נ בלי מע"ט רק מתנת חנם: לקון, צקיקת תפלתם שהיא ראויה בלחש: שוכן מעולים. במקום מלאכי מעלה: טובותיך יקדמו. שתקדים רפואה למכה. ומתוך צרה ימצאו פדות ורווחה, שהצרה היא סבה להתענות ולשוב בתשובה. והתשובה היא מקרבת הגאולה: אל (ישעיה סד). מאד. לא תרבה לקצוף ולא תזכור העון לעולם. כי הנה התבונן עתה בנו וראה שכולנו עמך ונאמין בך: העל. (שם) וכי על חורבן בהמ"ק וכל מחמדנו תאמץ לבך ה' שלא יכמרו רחמיך. וכי תשתוק להמחריבים. וכי תענה אותנו בידם עוד זמן רב. שלא די במה שעבר: (תתאפק. ענין חוזק ואומץ לב: תחשה. ענין שתיקה. כמו עת לחשות (קהלת ג): תעננו. ל' עינוי): סיבה. (תלים ל): אפפוני. גרות (המשולים למים) רבים וחזקים סבבונו עד יציאת הנפש. וכאילו באנו בעומקי מים רבים וחזקים וגלי הים עברו עלינו ברעש וסטיפה גלי התהום כסו אותנו: אפפונו (יונה ב ו): באנו (תלים סט ג): מצולה. מים רבים חזקים. כמו במצולות (שמות טו ה): גלי (יונה ב ד): דכיות. ל' דכא ושבר. ותואר לגלים הנקראים משברים כמו דכים (תלים לג ג): תהום. (יחזקאל לא טו): הורדנו. (דניאל ח) ולכן כוי פנינו נהפך להיות נשחת ועד עתה לא נוכל עוד להטיב כחנו לכן כמאז: זולעפנו. חיל ורעדה אחזונו בהעלותנו על לבנו רוב חטאתינו ופשעינו. וחקרנו תקנה להם ואיזה עצה לעשות לזה ולא נמצא בנו יועץ. ולכן עלה בלבנו מחשבות נכונות להרים דעתינו למרחוק ומזקנים נתבונן. ומקובל בידינו מאבותינו שתפלה בצעקה ותשובה ולדקה סותרין רוע הגזירות. ועוד ולפי שהעם בענוי ולרה) דברנו יחד בהסכמה אחת לצום בה"ב. ואולי האל הקדוש ישקיף על כל הנ"ל ויקדים לרחם עלינו קודם שיתמלא רוגזו עלינו. וכן עשינו: זולעפנו חולחלנו ל' בעתה ורעדה. כמו זלעפה (תלים קיט נג) ותתחלחל (אסתר ד ד): על רוב (איכה ה ד): טכסנו. ל' תקנ': יועץ (ישעיה מא כח). למרחוק (איוב לו ג): מענות. ל' ענוי ולרה: פלנו. ל' דבור: ישקיף (איכה ג נ): רחמיו. (חבקוק ו א): שדי. אתה האל הגבור. כיון שעשינו המוטל עלינו שהוא כל הנ"ל. עשה גם אתה המוטל עליך. שלא תשב עמנו בדין רק בחסד. ובו הצילנו מדבר וחרב ורעב. ונפשנו תהי יקרה בעיניך. וסלח

לנו מחל לנו כפר לנו כיום רדתך בענן : אל מלך

האזינה יהוה תפלתנו והקשיבה בקול תחנונותינו : שמע יהוה קולנו נקרא חננו ועננו : שמעה יהוה צדק הקשיבה רנתנו האזינה תפלתנו : שמע יהוה וחננו. יהוה היה עוזר לנו : כרחם אב וכו׳

אלהינו ואלהי אבותינו

אזון תחן והסכת עתירה. אף הפר ושכך עברה. באי לחלותך בנפש מרה. בשמך הגדול ימצאו עזרה : געית נאנחים ענותם חזה. גהינת קומתם נא אל תבזה. דרוש עלבונם מצר ובוזה. דרוך פורה ונצחם יזה . הלא אתה היית והנך : היו תהיה בהדר גאונך. ונמת יכון זרע אמוניך : והנם כלים מתגרת הרונך. זועמו בעוים וממאוים נסחו. זורו באפסים ולא נחו. חבלה רוחם ולעפר שחו. חרשו חורשים ומענית המתיחו : טבעו כבוץ ואין פוצה. טורפיהם ישלו מקצה אל קצה. יום יום לוהמם מנצה. יד פורשים מלחץ ליצא : כלו חייהם ביגון ואנחה. כשל רבה וערבה שמחה. לישע חוכים והגה צוחה. לבטוח קמים וברו שוחה : מערימים סוד ממך להדיחם. מכבידים עול להכשיל כחם : נואקים איך בהתעטף רוחם. נחת למצוא מכובד טרחם. שיח צקים במעמד צפוף. סליחה מבקשים בקדקד כפוף : עושקיהם יקניאום ונתנים לשסוף. עועים ימסכו ויהיו לספוף : פדה דבקיך מחרץ וכלוי. פלטם מצורר ותנם לעלוי : צוה ישועות משחריך בחלוי. צור עורמים הושיענו בגלוי : קנא ונוקם קנא לשמך. קצץ ערם מצואר עמך. ראה עמלנו ושוב מזעמך. ריבה ריבנו למען שמך : שכינתך השב לחיק ארמוני. שאנן הושב לויי וכהני . תטה אזנך לקול תחנוני. תרצני בקראי יהוה יהוה : אל מלך ויעבור וכו׳

פזמון

יהוה יהוה אל רחום וחנון. ארך אפים. ורב חסד ואמת. נוצר חסד לאלפים. נושא עון ופשע. וחטאה ונקה : וסלחת לעונינו ולחטאתנו ונחלתנו : חתום אמתי אזכרה אלהים ואהמיה. בראותי כל עיר על תלה בנויה. ועיר האלהים משפלת עד שאול תחתיה ובכל זאת אנו ליה ועינינו ליה . יי : מדת הרחמים עלינו התגלגלי. ולפני קונך תחנתנו הפילי. ובעד עמך רחמים שאלי. כי כל לבב דוי וכל ראש לחלי. יי : תמכתי יתדותי בשלש עשרה

וסלח עוננו כיום סירדה בענן (שמות לד ה) וכלחת עיגות ישראל : (מדבר (יחזקאל יב טו) : תיקר , (ת״ב א יד) : האזינה (תלים פו) : שמע ה׳ . (שם כז). קולנו שנקרא לך : שמעה (שם יז) : צדק. הפלתינו שנאמרה בצדק וכוונת הלב : שמע (שם ל) : אזון תחן. ל׳ תחנה נגזר מלשון חן. ומל׳ חנם. שהאדם מבקש מתנת חנם. בשביל החן שהוא נושא בעיני הנותן : ולא מן הדין שהוא הסדר לפניו . ולכן אמר אזון. ר״ל יכנסו דברי באזניך. אע״פ שאני מדבר קול נמוך ואיני מפליר כך כ״כ. אבל ענין עתירה. הוא רבוי תפלה : געיית. זעקה גדולה כהמיית שור . ענותם. מל׳ עניתי בצ ם נפשי. לעקתם שמע והכנעתם ראה : גהינת. כפיפת קומתם בהשתחואה. מל׳ כל הולך על גחון : הלא כוי׳ הן לא תקבל שינוי . ואמרת שזרע אמוניך יכונו . ומדוע כלים מרוב חרונך : ונמת. לשון דכור : זועמו . תטאו מרוב תאות עוה״ז. לכן נותקו מתאות לבם. הוא אדמת קדשם : זורו. נתפזרו : באפסים. ל׳ אפסי ארץ : המתיחו : תשכו מענית על גבי : מקצה. מכל לדדיהם. בבית ובשדה : פורשים. ידם לבקש עזר ללאת מלחץ : לבטוח. הכוס. מל׳ ואויל שפתים ילבט : קמים . אויבים הקמים : שיח. דבור : צקים. מעמידים : צפוף. לדוחק מעמדם : לשסוף. לבקיעה וכריתה : עועים. עקום מדרך הישרה : מחרץ . וכריתה : לספוף. ל׳ סף הבית : משחריך. מבקשיך : בחלוי . בתפלה. מלשון ויחל משה :

אזכרה אלהים. כחסד שהיה רגיל לעשות לי בימי תיבתי : ואהמיה. על שאינו עושה לי כן גם עתה : אנו ליה. קידשנו עצמינו לה׳ : תמכתי . ל׳ סמיכה : יתדותי . אין תוקעין יתד רק בחומה חזקה. שלא תפול מכח ההכאה. כן סמכתי

עלתי

תיבות. ובשערי דמעות כי לא נשלבות. לכן שפכתי שיח פני בוחן לבות. בטוח אני באלה ובזכות שלשת אבות. יי: יהי רצון מלפניך שומע קול בכיות. שתשים דמעותינו בנאדך להיות. ותצילנו מכל גזירות קשות אכזריות. כי לך לבד עינינו תלויות. יי אל מלך. זכור רחמיך וכו':

עלמי על הי"ג מדות שאין חוזרות ריקם. ועל שערי דמעה שלא ננעלו: נשלבות. נשגרות. כמו משלבות אשה אל אחותה: כאלה. כי"ג מדות:

שער סדר חודש אייר היסוד

(יא) ו' בו מתחילין לדרוש בהלכות עצרת וסופרין כא: (יב) ז' בו י"ט מגילת תענית. חנוכת שור ירושלים שפרצוה מלכי יונים: (יג) ובשנה זו. הוא יום תענית יחידים הבריאים. ונוהגין לומר סליחות כשיש י' שמתענין. וקורין ויחל. ואינו דוחה פרשת השבוע בשחר. אגרא דתעניתא לדקתא): (יד) סופרין כב: (טו) ח' בו סיפרין כג: (טז) ט' בו סופרין כד: (יז) י' בו (שנה זו תענית של בה"ב) יום מיתת צדיק עלי הכהן. סופרין כה: (יח) י"א בו סופרין כו: (יט) י"ב בו סופרין כז: (כ) י"ג בו סופרין כח: (כא) י"ד בו (בשנה זו הוא תענית בה"ב) הוא י"ט של דבריהם. נכנסת פיסחא זעירא. ראוי שלא לומר בו תחנון עכ"פ. וטעם פסח ב' שהוקבע באייר. גילו לי מן השמים. לפי שבו כלתה חררה שהוציאו ממצרים (לכן הלינו בט"ו שעדיין שצדו בו שעודה א' ממנו בערב. ונבוקר פסק) לפיכך ע"כ נמשך גם יצ"מ ואכילה מצה. ולכן בפסח שני מצה ואתן עמו בבית כמו שהיה בפסח ראשון. הרי דבר ברור לפניך כמה שלא אמר אדם דבר מעולם. מכבר ש"ל עוד. לפי שניסן ראוי להיות אדר בשנת העבור. אבל לזה יקשה שנת העבור עצמה: (כב) סופרין כט: (כג) ט"ו בו סופרין ל': (כד) ט"ז בו סופרין לא: (כה) י"ז בו התחיל מבול לירד לדברי ר"י. סופרין לב. במנחה אין נ"א: (כו) י"ח בו סיפרין לג: (כז) עכשיו המנהג פשוט שעושין יום זה י"ט (נ"ל מפני שכולו דין. כמו ב"ד שראו כולן לחובה. וק"ל) מדבריהם. א"א בו תחנון ומרבין בו שמחה. מסתפרין (כשחל ביום ראשון מסתפרין ביום ו') ונושאין בו:

[שיר ושבחה לכבוד רשב"י ביום ל"ג לעומר: חתום אני אליהו סרבון:]

א יום נכבד יום זה ונורא. שמחה וששון ליהודים ואורה. בו נכנס לפרדסו כתר התורה. קודש קדשים הוא לה':

נ עמו אמרותיו האלהי התנא. מלא רוח אלהים בחכמה ובתבונה. ויביט נפלאות מתורת האמונה. רוח דעת ויראת ה':

י שישו יגילו רעי ואחי. פי רנה אמלא אערוך שבחי. בשמחת הצדיק רבי שמעון בן יוחאי. כי בו בחר ה':

א רון עוזנו מגן בעדנו. מלא חסדים משחת גואלנו. צמח צדיק מושל יראת אלהינו מי ימלל גבורות ה':

ל קח הטוב ניתן לו למקחו. בבואו למערת הצורים למבטחו. שם נגלו אליו האלהים בברחו. ביום הציל אותו ה':

י שמחו מרומים ותגל האדמה. בתפארת אדם ואיש המלחמה. מלא מאור הנוצץ בזוהר החמה. קדוש כמלאך ה':

ה יום חמדת הימים יקרו. לנצח נצחים אותו תשמרו. אכלו דודים וריעים שתו ושכרו. ושמחתם לפני ה':

ו שלחו מנות לאין נכון לו. איש רעהו יעזור אשר כגילו. ביום הזה כי רב הודו ומהללו. תצא תורה ודבר ה':

ס וד ה' לחבירו הביע. צדיק יסודי עולם הגיד והודיע. כמעין המתגבר ממעל לרקיע ומלאה הארץ דעה את ה':

ר בר גדול במעשה מרכבה. דבר הנביא גדולות ונבא. ירדה סביבותיו אש מעלה ולבה. והריחו ביראת ה':

ב יום שלשה ושלשים לעומר. הפשיט הצדיק את בגד החומר. בו נבחר מפי קדוש וטהור. גמר אומר את כל דברי ה':

ד אתה לך לקץ א"ו נאמר . להיכל העליון נכנס למשמר . לפני ולפנים כאלעזר ואיתמר . העומדים שם לפני ה' :

ג א אב רחמן בגללן תרומם . דגל המלכות ותבנה השמם . עמך גוי הגדול מאבלם תנחמם . ונעלה אל הר ה'] :

(כח) יט בו סופרין לד (בשנה זו הוא שבת. קורין פ' אמור): (כט) כ' בו (נסעו ישראל ממדבר סין בשנה השנית . ובאו לקבל התורה) סופרין ל"ה : (ל) כ"א בו . הוא פרוס העצרת לתרומת הלשכה . וגורן מעשר בהמה לר"ע וכ"ת לכודר . סופרין ל"ו : (לא) כב בו הוא ג' לנכנס מהר ה' . בו ברו מאחרי ה'. סופרין לז:(לב) כג בו נסעו מאלוש ובאו לרפידים סופרין לח : (לג) הוא י"ט מגילת תענית. ביה נפקו בני חקרא מירושלים . (לד) כד בו סופרין לט : (לה) כה בו סופרין מ : (לו) כו בו סופרין מא : (לז) כ"ז בו יבשה הארץ לדברי ר"י (בשנה זו שבת. קורין בהר בחוקותי. מפטירין ה' עוזי . מברכין קביעות החודש. תומרים א"ס אבל אין מזכירין נשמות) סופרין מב : (לח) הוא י"ט מגילת תענית . ביה אתנטילו כלילאי מיהודה בימי יוונים : (לט) כח בו סופרין מג : (מ) כט בו סופרין מד : (מא) הוא ער"ח. ויום מיתת צדיק שמיאל הנביא . במנחה אין נפילת אפים :

נסגר שער היסוד . נפתח שער המזרח . הוא חודש סיון . שבו זרח משעיר הופיע מהר פארן . ובו קבלו ישראל עליהם שמירת התורה שנת מעצמם בשבועה חמורה כימי אסא. ביום זה באו מדבר סיני . בשער הזה יש בו שלשה ארחות. אורח א' עד הי"ט . ונחלק לשני דרכים . דרך א' סדר היום :

(א) דין ר"ח ומנהגיו . במבוא ב' דשער המפקד (בו פסק תגבירת מי מבול. בו נבא יחזקאל על פרעה) : (ב) מזלו תאומים. שבטו לוי : (ג) אינו הל אלא בימי אגד"ו . הוא גורן מעשר בהמה ותרומת הלשכה . לבן עזאי וחביריו (בשנה זו . ביום ד' . מולדו ג' כב קכח) : (ד) סיפרין מבערב ת"ה : (ה) מר"ח עד ח' בו א"א תחנון . ולא מתענין אפי' יום מיתת אביו ואמו . אבל במתענה ת"ח לא צריך למיתב תענית לתעניתיה: (ו) ב' דסיון סופרין מו . (ז) ג' בו סיפרין מז:(ח) ביום זה מתחילין ימי הגבלה ונהגו במדינות הללו לישא ולהסתפר : (ט) ד' בו סופרין מח (בשנה זו קורין במדבר. וכן לעולם קורין אותו לפני עצרת. הפסי' מבי ועצרו) : (י) ה' בו סופרין מט : (יא) שחרית א"א למנצח: (יב) עי"ט זה נכרג סבל אליבא דר"י . אין מקיזין בו דם (אם לא במקום סכנה גמורה והללם כרורה) ויש אוסרין גם בשעתה כלי תלילה . ויש לאתמיר ודאי כשמוליאין דם : (יג) יום זה הוא ג"כ א' מד' פרקים שמתחיטין כהן הטבח בעי"ב. אחר מנהגי עי"ט והנהותיו ועירוב תבשילין . עיין דרך השלוכות שבשער האיתון וא"ג לערב עירובי חצירות בי"ט לעלה :

דרך ב'. דרך המהלך יקרא . בו מבואר דיני עירובי תהומין (כאשר יעדתי בשער המפקד לייחד לו מקום כאן . זכר לדבר . שנא במתן תורה והגבלת . ותירגם אונקלוס ותתחם) ויפ"ד לט"ז שבילים ואם רבו הלכותיו.נציג כל הצריך בביאור כל הלקיו.אך הבלתי הכרחי נשמיט כאן):

שביל א. ענין תחומין

(א) כתיב אל יצא איש ממקומו ביום השביעי . וא"א לומר שלא יזוז עלמו כלל. אלא ישב במקום א' כל יום השבת. תכאן שהכו לתחום שבת (וכן לי"ט) שהוא מקום הסוים במקומות אחרים. בשרי הלוים : (ב) וממה שכתוב בני איש אחתיו . למדו שכל אדם י"ל ארבע אמות על ארבע מרובעות בכל מקום. לפי' יצא חוץ לתחום: (ג) ומודדין לכל אדם בלמה שלי ואם היה ננס. נותנין לו ד"א בינוניות של ו"ט טפח. ד' אלבעות בגודל שוחקות. והוא באמצען): (ד) באלו ד"א. י"ל רשות לטלטל כליו וחפליו בשבת ולא יותר. יש אם במסירה. קרי ביה אל יוליא איש ממקומו . ובהכי לא נפק קרא מפשטי' לגמרי : (ה) וחולה לכן הולך אלפים לכל רוח כם אלכסונן : (ו) ואם שבת במקום מוקף לדירה. אפי' אין שתה דיורין. חשוב כולו כד"א לטלטול. וי"ל אלפים להלוך חולה לו לכל רוח על פני כל אורך ורוחב המקום הוא עם רבוע קרני זויותיו : (ז) שבת בתל גבוה או בקעה קלורה ושגלים מקיפות אותה. עד סאתים חשיבי כד"א : (ח) קדם עליו היום בבקעה ואינו יודע תחום שבת. מהלך אלפים פסיעות בינונית אורך כל פס עם ב' מגעלים (או רגלים . במדת החרסים והכנאים) א' מקום מלב הרגל וא' בין רגל לרגל :

שביל ב. דיני בהמה וכלים לענין התחום

(א) כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת וי"ט חלא אלפים לכל רוח. כך כליו ובהמתו אין שום אדם רשאי להוליכם חוץ לאלפים של בעליהם : (ב) ואם עירבו בעליהן לרוח א'. אין שום אדם יכול להוליכה לרוח אחרת אפי' פסיעה אחת. במקום שאין הבעלים יכולים לילך : (ג) ה"ה מוזהר למסור בהמה לרועה אף מע"ש ועי"ט. וא"ל לאיש שלא יוליאנה חוץ לתחום. אבל בשבת אסור : (ד) ובהמה המסורה לרועה. אפי' נתנה לו בי"ט. הרי זו כרגליו : (ה) בד"א ברועה ישראל. אבל רועה גוי. אפילו מסרה לו מאתמול כ"ל שהיא כרגלי בעליה. דלא כמ"א : (ו) ושורו של רועה הרי הוא כשל אנשי אותה העיר : (ז) שור (בין חי בין שחוט) של עגה המוכר לאחרים כרגל הלוקחים : (ח) אבל השוחט לעלמו וחלק בי"ט ומכר או נתן ממנו לאחרים. הרי הבשר כרגלי בעליו. עלא"ש פ"ד דבילה ה"ג : (ט) כלים המיוחדים לאחד מהאחין שבביה . הרי הם כרגליו ושאינן מיוחדים. הרי אלו כמקום שכולן יכולין לילך לשם : (י) ואם מלאו את התחום לא יזוזם ממקומם. עת"ש שם בה"ד : (יא) כד"א בכלים. וה"ה לבהמה בחייה המשותפת. אבל אם שחטוה בי"ט. כ"א מוליך מנתו כרגליו לדעתי. ע"ש והבות דעתך : (יב) השואל כלי מעי"ט. כרגליו ובי"ט כרגלי משאיל : (יג) האשה ששאלה מים ומלח לעסתה והבלין לקדרתה. הרי העסה והתבשיל כרגלי שתיהן : (יד) פירות המופקדים בעיר אחרת במקום מיוחד להם. הרי הם כרגלי מפקיד : (טו) מי שזימן אללו אורחים . לא יוליכו הנותיהם אלא למקום שבעל הסעודה יכול לילך לשם. אא"כ זיכה להם מעי"ט : (טז) מי בור של יחיד כרגליו. ושל עיר כרגלי אנשי אותה העיר. ואם עירב א' מבני העיר. מוליכן עמו (אבל מילאן נכרי. אינו יכול להוליכן אלא למקום שכל בני העיר יכולין לילך) ושל הפקר . כרגלי הממלא : (יז) נהרות המושכין ומעיינות הנובעין. כרגלי הממלא וממלאין מהם אפי' בשבת אע"פ שבאין מחוץ לתחום : (יח) גחלת כרגלי הנותן. ושלהבת כרגלי המדליק :

שביל ג. היאך מודדין תחום שבת

(א) היתה עיר מרובעת ולא לרבוע עולם . מודדין לה אלפים לכל רוחותיה : (ב) היתה עגולה או משחר תמונות . רואין אותה כאילו היא מרובעת ברבוע עולם. ומוליאין המדה כנגדה : (ג) כל בית דירה שעומד בתוך שבעים אמה וב' שליש סמוך לעיר. ה"ז נחשב להעיר ומודדין האלפים ממנו והלאה : (ד) היה בית שני קרוב לראשון בתוך שבעים ושירים ובית שלישי קרוב לשני כשיעור הזה וכן אפי' עד מהלך כמה ימים. הרי הכל כעיר אחת כשמודדין מודדין חוץ לאחרון :

שביל ד . דין תחומין במים

(א) אסור להפליג בימים ונהרות בשבת או בי"ט אפי' קנה שביתה בספינה מבע"י . ואפי' בעי"ש (ה"ה לפחות

מג'

מג׳ ימים לפני השבת. כשהדרך רחוקה שיתעכב בה בשבת בודאי) ובעי״ט אסור לפרוש. כשידוע שאין בעומק המים עשרה טפחים (מקרקע הספינה ביותר מאורך מיל. לפי שהדבר ידוע שהספינה תוליכנו חוץ להתחום בשבת או בי״ט. אם לא שאין דרכו לילך כ״א פחות מהתחום והאויר שקט כו׳. אלא שמטעם אחר אסור ליכנס לספינה בשבת וי״ט משום שט. ולא שרי אלא לת״ח בהערמה או במת מצוה: (ב) אבל אם הדבר ספק שמא הנהר עמוק עשרה והא״ל בים שסתמו עמוק. פורש אפי׳ בשבת אם קנה שביתה. וצריך שלא יצא ממנה בשבת. כן העיקר: (ג) ומהלך את כולה אפי׳ גדולה יותר ממיל. ואם יש בה חדרים חלוקין לדיורים צריכי׳ להניח עירובי חצירות וטעמא דמילתא. משום דקי״ל תחומין דרבנן ומספקא לן אי יש תחומין למעלה מי׳ וספק דרבנן להקל (ולא משום דבמים לא שייך איסור תחומין. עלא״ש במהדורא פ״ד דעירובין ובמו״ק. שהשבתי תשובות נכוחות על סברא זו): (לפיכך כשהגיע לנמל בשבת או בי״ט. יורד ואינו כמגע. ויש לו אלפים ממקום שפגע בו למטה מעשרה: (ה) ואם כלתה מדתו בחלי העיר. אסור לילך יותר: (ו) ואם כבר יצא אלפים ממקום שפגע למטה מי׳ קודם שהגיע ליבשה. אין לו אלא ד״א: (ז) מ״מ אם צריך לצאת מהספינה או מד׳ אמות מכח גשמים או מפני החמה או שנצרך לנקביו והוכרח ליכנס לעיר. כיון דעל על. וכל העיר חשובה לו כד״א. וכן הדין בכל היוצא חוץ לתחום שלא לדעת: (ח) והיוצאין ברשות כגון לפקוח נפש. י״ל אלפים לכל רוח באותו מקום שהגיעו לשם. ואם הגיעו לעיר הרי הם כאנשי העיר:

שביל ה׳. ענין העירוב וגבול התפשטות כחו

(א) מערב אדם עירוב תחומין לשבת ולי״ט ולי״כ. כדי שיוכל לילך למחרתם ממקום עירובו ואילך אלפים אמה: (ב) כילד עושה. יוצא מבע״י ומניח מזון שתי סעודות רחוק מעירו תוך התחום וקובע שביתתו שם. אע״פ שחוזר ולן בביתו יחשב לו כאילו שבת במקום שהניח הב׳ סעודות. וזה הנקרא עירובי תחומין. ויש לו להלך ממקום ערובו (אחר שקדש היום) אלפים אמה לכל רוח: (ג) לפיכך. כשהוא מהלך ממקום עירובו אלפים אמה כנגד העיר אינו מהלך בעיר אלא עד סוף אלפים ואסור לבוא לביתו אם הוא עומד חוץ לאלפים מערובו: (ד) ואם היתה העיר מובלעת תוך מדתו תחשב כולה כד״א. ומשלים מדתו חוצה לה כילד הרי שהניח עירובו ברחוק אלף אמה מביתו שבעיר לרוח מזרח. נמצא מהלך ממקום עירובו אלפים אמה למזרח. ואלף אמה למערב עד ביתו. ואלף מביתו בתוך העיר. ולא יותר ואם היה מביתו עד סוף העיר פחות מאלף אפי׳ אמה אחת תחשב העיר כולה כד״א. ומהלך חוצה לה תתקצ״ו אמה: (ה) כילכד. אם הניח עירובו ברחוק אלפים מביתו הפסיד את כל העיר. ואינו יכול להלך למערב ביתו אפי׳ אמה אחת. וי״א אפילו כלתה מדתו באמצע עיר. מהלך כולה (הואיל ולן בה לאפוקי עיר אחרת ואם כלתה מדתו בסופה. גם היא כד״א) אבל לא חוצה לה: (ו) ואם כלתה מדתו בסוף העיר. אע״פ שעדיין יש עבור לפני העיר. כל העיר כד״א: (ז) כל המניח עירובו ברה״י אפי׳ היא עיר גדולה כנינוה. אע״פ שחרבה או במערה הראויה לדיירין כולה נחשבת לו כד״א. וי״ל חוצה לה אלפים לכל רוח ע״פ כולה: (ח) אבל המניח עירובו בשדה. אינו קונה במקום עירובו אלא ד״א על ד״א. ואז א״ל אלא אורך אלפים ברוחב ד״א לכל רוח. וגם אלפים על אלפים לתילוי קרני הזויות: (ט) לפיכך אם הניח עירובו למזרח העיר במקום שאינו רה״י א״ל הלא אלפים ברוחב ד״א לכל רוח. דהיינו רבוע של ד׳ אלפים וד׳ אמה על ד׳ אלפים וד״א: (י) נמצא לכד מערב אע״פ שהעיר מובלעת בתחומו ואמרנו שנחשבת לו כד׳ אמות ומשלים עליה מדתו. זהו לענין ארכה בלבד. אבל לרחבה. אינו מהלך אלא כנגד ד׳ אלפים וד״א שלו. וא״ל כשכלתה מדתו מאמצעה. שא״ל ללפונה ולדרומה אלא כנגד מדתו. כ״ה העיקר. דוק ותשכח:

שביל ו. מקום נתינת העירוב

(א) הנותן עירובו בבית הקברות (אפי׳ קרקע עולם עמו״ק ולא״ש. דלא כמ״א. ונלע״ד דה״ה בשל עכו״ם עש״י סי׳ מא) אינו עירוב: (ב) צריך שיהא אפשר לו לאכול עירובו ביה״ש במקום שהניחו לפיכך אם נתכוין לשבות ברה״ר והניח עירובו ברה״י או להפך אינו עירוב: (ג) אבל נתכוין לשבות ברה״י או ברה״ר והניח עירובו בכרמלית או להפך ה״ז עירוב (עלא״ש פ״ג): (ד) נתנו בראש הקנה. אם היה תלוש ונעוץ אפי׳ ק׳ אמה אם הוא רחב בראשו ד״ט ולמטה אינו רחב ד׳. עירובו עירוב. עמו״ק דהב״י לא עמד על כוונת ל׳ הטור במ״כ. גם במ״א לא דק כולי האי: (ה) נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח מבע״י אם יכול להוציאו בלי עשיית מלאכה דאורייתא ה״ז עירוב: (ו) ספק עירוב כשר. כשיש לו חזקת כשרות מתחלתו אבל ספק אם הונח שם. לא:

שביל ז. המחזיק בדרך כדי לקנות שביתה

(א) מי שנתכוין לקבוע שביתתו במקום ידוע לו והחזיק בדרך (אפי׳ לא ירד אלא מן העליה ולא יצא מפתח החצר מיקרי החזיק) והלך כדי שיגיע לאותו מקום ויקנה בו שביתה אע״פ שלא הגיע לשם אלא החזירו חברו ללון או חזר מעצמו או נתעכב יש לו להלך למחר עד אותו מקום שנתכוין לו וממנו אלפים לכל רוחותיו: (ב) בד״א בעני. או ברחוק (כמה נק׳ רחוק ע״ל שביל יג) כגון שבא בדרך. אבל עשיר או שאינו בדרך. לא: (ג) הקונה שביתה ברחוק מקום א״ל לומר כלום אלא כיון שגמר בלבו והחזיק בדרך כל שהו. קנה שם שביתה. והא״ל המערב ברגליו שפירש במקום שמתכוין לקנות והא״ל כלום: (ד) מי שישן בדרך ונחשכה לו קונה שביתה במקומו. וי״ל אלפים אמה:

שביל ח. דין שליח שפשע

(א) מי שהיה במזרח ואמר לשלוחו ערב לי במערב ונתן העירוב מהלאה לביתו בענין שהוא רחוק ממנו יותר מאלפים. וביתו קרוב בתוך אלפים. אינו כלום. ונשאר לו שביתת ביתו: (ב) נתן העירוב בענין שהוא לו בתוך אלפים אע״פ שנס ביתו בתוך מדתו קנה שביתה במקום עירובו:

שביל ט. המערב לרבים משלו

(א) אומר הרי עירוב זה בשביל כל בני העיר ובלבד שיהא בו מזון ב׳ סעודות לכ״א משהולכים וכל מי שירצה (מבני העיר כהיא) יסמוך עליו: (ב) וצריך לזכות ע״י אחר הראוי כמו בעירובי חצרות (ע׳ פרוזדור דמוסף השבת): (ג) וצריך להודיעם כל מי שהודיעו מבע״י אפי׳ לא גמר בלבו לסמוך עליו אלא משחשכה ה״ז עירוב: (ד) וכן מי שהניח עירוב לכל שבתות השנה ואמר איזה מהשבתות שארצה אסמוך עליו אע״פ שלא גמר בלבו עד לאחר יכול לסמוך עליו: (ה) וכן מי ששמע שבא חכם לעיר ואינו יודע לאיזה רוח והניח ב׳ עירובין ואמר לאותו לד שיבא החכם (או לאותי לד שלא יבא הגוי׳) יקנה לי עירוב ואם לא יבא אהיה כבני עירי או אם יבואו שנים למקום שארצה אלך. הכל לפי תנאו. וכן אם אמר להרבה ב״א הריני מערב על איזה מכם שארצה אע״פ שלא בירר לו את מי רצה עד שחשכה ה״ז עירוב:

שביל י. עירוב שלא מדעת

(א) אין מערבין שלא מדעת חוץ מבנו ובתו הקטנים אפי׳ אינן סמוכין על שולחנו ועבדו ושפחתו הכנענים ואפי׳ מיחו בו שלא לערב עליהם ואפי׳ עירבו לעצמם עירוב אחר. אינו כלום: (ב) אבל בניו הגדולים (אפי׳ סומכין על שולחנו) ומשרתיו העברים ואשתו אינו מערב עליהם אלא מדעתם: (ג) ואם שמעו ושתקו יוצאין בעירובו אבל עירבו לעצמן אין לך מחאה גדולה מזו: (ד) קטן מבן שש ולמטה יוצא בעירוב אמו:

שביל יא. באיזה צורך מערבין

(א) לכתחלה אין מערבין אלא לדבר מצוה כגון לילך לבית האבל או לבית המשתה של ת״ח או להקביל פני רבו וחברו ואפי׳ כדי לטייל בפרדס לעונג שבת ושמחת יו״ט או לברוח מפני הלסטים וכיו״ב: (ב) ומיהו לילך על ידו אפי׳ לדבר הרשות כגון לסייר פירי וכדומה ואם עירב לדבר הרשות ה״ז עירוב:

שביל יב. זמן הנחת עירוב

(א) לכתחלה אין מערבין אלא מבע״י: (ב) ואם עירב בין השמשות עירובו עירוב:

שביל יג. כיצד עשיית עירוב

(א) אם רוצה לילך בסוף התחום או בתוכו ולהתכין עליו ומכוון

ומכוין לקנות שם שביתה זוהי עיקר הלכתו ואפי' לא אמר שביתתי במקומי אלא שתק ל"ש יצא מביתו והחשיך ל"ש בא בדרך והשכה לו קונה אלפים בלי אמירה : (ב) ואם אינו רוצה לטרוח להחשיך שם ילך מבע"י (או ישלח שלוחו בן בריה גדול פקח המודה בעירוב) ויניח שם מזון ב' סעודות לא' כפי מזונו : (ג) ולחולה ולרעבתן שיעורו בשאר בינים פת או מכל דבר שמשתתפין בו : (ד) לפתן בכדי לאכול בו ב' סעודות שגי : (ה) כשמניח העירוב מברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵירוּב : ואומר **בְּזֶה הָעֵירוּב יְהֵא מוּתָּר לִי** (או לפ' ופ' לבני מקום פ') **לֵילֵךְ מִמָּקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ בְּשַׁבָּת זֶה:** (או בי"ט (או) בי"כ :

(ו) מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים ומתירא שתחשך קודם שיגיע לשם ואמר שביתתי תחתיו בעיקרו קנה שביתה אע"פ שאינו יכול להגיע לשם מבע"י כמהלך בינוני אא"כ ירוץ. מותר ללכת שם בשבת : (ז) אבל לא היה יכול להגיע שם כלל מבע"י לא יזוז ממקומו שכבר עקר דעתו מכאן וגם שם לא קנה : (ח) ודוקא שייחד ד"א והם בתוך אלפים: (ט) ואם אילן כולו עומד בתוך אלפים ולא ייחד לו מקום אלא אמר שביתתי תחתיו יש לו ד' אלפים ממקומו לצד האילן חוץ משיעור משך תחתיו של אילן וי"א בזה : (י) היה אחד מכיר וא' אינו מכיר שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר. וזה אומר שביתתנו במקום פלוני: (יא) ודוקא לבא בדרך התירו כה"ג אבל לא למי שהוא בביתו :

שביל טו. י"ט שחל סמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה. או שני י"ט של גליות

(א) יש לו לערב אפי' שני עירובין לשתי רוחות וסומך על איזה תחום שירצה ביום הראשון ועל שברוח שני ליום שני (והוא שיכול להגיע לכ"א משני העירובין ביום הראשון) או מערב ליום א' ובשני יהא כבני עירו וכן להפך: (ב) אבל בשני י"ט של ר"ה אינו מערב אלא לרוח א' : (ג) וכן התנה אדם על עירובו ואומר עירוב לשבת זו ולא לאחרת. לאחרת ולא לזו. לשבתות ולא לי"ט. לי"ט ולא לשבתות או להיפך: (ד) המערב בי"ט של גליות או לשבת וי"ט אע"פ שהוא עירוב א' לרוח א' לשני הימים צריך שיהא מצוי בליל ראשון ובליל ב' כל בה"ש . כיצד עושה מוליכו שליח בעי"ט או בע"ש מחשיך עליו (ונוטלו ובא לו אם היה ליל י"ט ולמחר אם הוא י"ט מוליכו לאותו מקום . מניחו שם עד שתחשך) ואוכלו. אם היה שבת או מביאו אם הוא י"ט: (ה) נאכל בראשון. קנה לראשון ולא לשני: (ו) עירב ברגליו בראשון צריך לערב ברגליו בשני ויעמוד שם ויכוין לקנות שביתה ולא יאמר כלום שאסור לעשות שום הכנה משבת לי"ט או מי"ט לשבת אפי' בדבור: (ז) עירב בראשון במאכל. אם רצה מערב ברגליו לשני : (ח) ואם רצה לערב בפת צריך לערב באותו פת עצמו שעירב בו בראשון שכבר קרא עליו שם עירוב לפיכך כשחוזר ומניחו א"צ לומר כלום :

אורח ב. די"ט של עצרת

(א) ביום החמשים לספירת העומר [לפי דרך קביעותנו בגלות הוא לעולם שבת בסיון] הוא חג השבועות ואינו אלא בדו"א: (ב) נוהגין לשטוח עשבים זכר למ"ת שהיה בהר ירוק כמ"ש אל ירעו אל מול ההר כשחל יום א' צריך לשטוח בכניסת שבת: (ג) גם נוהגין להעמיד ענפי אילנות לפי שבו נדונין פירות האילן כדי שיתפללו עליהן ומרבין במיני פרחים המריחים לשמחת הי"ט הזה : (ד) י"א שמאחרין להתפלל עד שתחשכה והוא דקדוק קלוש מחודש מהאחרונים ומי שמקדים להתפלל בשיעור שמוסיפין מחול על הקודש (כמ"ש בחלון ד' דשער האיתון וכן צריך לפרוש ממלאכה עכ"פ) ה"ז זריז ונשכר בקיום מצוה ומתקיים זה וזה בידו כי מ"ת בעוד שמתפללין כבר הוא לילה ועיקר הקפידא למאן דחש לה היא שלא לאכול קודם הלילה : (ה) סדר תפלותיו כמו בי"ט של פסח אלא שאומרין את חג השבועות ומתן תורתנו (אע"פ שמתן תורה היה בנ"א לספירה מ"ת לפי קביעותינו שאייר חסר לעולם הוא ו' בסיון שבו נתנה תורה אליבא דחכמים) : (ו) מקדשין בבה"כ ובבית על השולחן ואומרין זמן הכל כמו בקדוש י"ט א' דפסח אלא שאומרין בו חג השבועות : (ז) כבר נתפשט המנהג ע"פ ס' הזוהר והאר"י להיות נעורים בלילה זה לעסוק בתורה: (ח) דין ברכות השחר ע' בבית אל במקומן גם בה"ת א"א כשלא ישן ולא הסיח דעתו מן הלמוד : (ט) לפ"ז חסרו הרבה ממנין ק' ברכות וצריך לעיין ולחשב כמה הם כדי לידע למלאותן: (י) אבל טוב ויפה להביא עצמו לידי חיוב ברכות השחר כולן ע"י פשוט בגדים ותפוש שינה בין קודם התפלה או אפי' אחריה אין קפידא בזה כמ"ש בס"ד במו"ק סי' ע' : (יא) אמנם הנעורים יזהרו שלא יעסקו בדברי בטלה ואצ"ל בשחוק וקלות ראש כי אז נאה להם השינה והנאה לעולם: (יב) ומי שאינו בטוח בעצמו שלא יטרד בתפלתו למחר כשלא יישן כל הלילה מוטב שיישן קצת כדי שלא יצא שכרו בהפסדו ויש סמך קצת שכן היו ישראל ישנים גם אז במ"ת כמ"ש במ"ר : (יג) ע"פ מנהג האר"י אסור בתשה"מ לילה זה :

נוהגים להיות נעורים בליל חג זה ולעסוק בתורה שבכתב ושבעל פה כתקנת מהרש"ל אלקבץ ומהר"י קארי (וכמ"ש בס' תקון שבועות) וקודם לסוד תרי"ג מצות יתפלל תפלה זו (הובאה בס' פועל צדק מהס"ק ז"ל):

יאמר זה בפה מלא ובכוונה

הריני מקבל עלי מצות ואהבת לרעך כמוך · אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו ככל הלשונות וקרבתנו לעבודתך וקדשתנו מכל העמים במצותיך. קדושת הגוף ברמ"ח מ"ע שהם כנגד האברים שבאדם ושס"ה מל"ת כנגד גידים שבאדם כדי שנהפך מדברים החומריים וגשמיים לרוחניים. וכדי שנהיה מחוברים ומקושרים בך ונזכה לחיים ארוכים בעוה"ז ולחיים נצחיים לעוה"ב כמו שאמר משה לישראל ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיון ובאתם וירשתם את הארץ אשר יי אלהי אבותיכם נותן לכם ואתם הדבקים ביי אלהיכם חיים כולכם היום. ולפי שבזמן שביהמ"ק היה קיים היינו יכולים לקיים כל המצות במעשה ועכשיו בחורבנו אין אנו יכולים לקיים אפי' רוב מצות במעשה רק באמירה בלבד. לכן באתי היום לפני כסא כבודך לומר לפניך מצותיך. ויה"ר מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי (ויכוון לשם הוי"ה שהוא שם של רחמים) שתהא אמירה זו שאני אומר היום מצותיך נחשב לפניך כאלו עשיתי במעשה וכוונתי בכל הכוונות התלוים בכל תרי"ג מצוה ומצוה אמן סלה:

רגילין להגיד כאן איזה מאמר המדבר מענין זה ומעלתה (ממסכת שבת פרק ר' עקיבא) וכגון ללמוד כמו הזה:

דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא בריך רחמנא דיהב אורין תליתאי לעם תליתאי ע"י תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי כמאן כרבנן: (שמות יט) ויתיצבו בתחתית ההר א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבא לאורייתא. אמר רבא אע"פ כן הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב (אסתר ט) קימו וקבלו היהודים קיימו מה שקבלו כבר. אמר חזקיה מאי דכתיב (תהלים עו) משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה. ולמה יראה כדריש לקיש דאמר ר"ל מאי דכתיב (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ה' יתירה למה לי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו:

דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל וקשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים רבוא מלאכי חבלה ופירקום שנא' (שמות לג) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב אמר רב חמא בר חנינא בחורב טענו בחורב פרקו. בחורב טענו כדאמרן. בחורב פרקו דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו' א"ר יוחנן וכולן זכה משה ונטלן דסמיך ליה ומשה יקח את האהל אמר ר"ל ועתיד הקב"ה להחזירן לנו שנאמר (ישעיה לה) ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם שמחה שמעולם על ראשם:

קודם הלימוד אומר מאמר זה מהזוהר [בראשית ט]

דרבי שמעון הוי יתיב ולעי באורייתא בליליא דכלה אתחברת בבעלה. דתנינן כל אינון חברייא דבני היכלא דכלה אצטריכו בההוא ליליא דכלה אזדמנת למהוי ליומא אחרא גו חופה בבעלה למהוי עמה כל ההוא ליליא ולמחדי עמה בתקונהא דאיהי אתתקנת למלעי באורייתא מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים ובדרשות דקראי וברזין דחכמתא בגין דאלין אינון תקונין דילה ותכשיטהא ואיהי ועולמתהא עאלת וקיימא על רישיהון ואתתקנת בהו וחדאת בהו כל ההוא ליליא. וליומא אחרא לא עאלה לחפה אלא בהדייהו ואלין אקרון בני חפתא. וכיון דאעלת לחפתא קוב"ה שאל עלייהו ומברך לון ומעטר לון בעטרהא דכלה זכאה חולקהון. והוה רבי שמעון וכלהו חבריא מרנני ברנה דאורייתא ומחדשין מלין דאורייתא כל חד וחד מנייהו והוי חדי רבי שמעון וכל שאר חבריא. אמר לון ר"ש בני זכאה חולקכון בגין דלמחר לא תיעול כלה לחופה אלא בהדייכו בגין דכלהו דמתקנין תקונהא בהאי ליליא וחדאן בה כלהון יהון רשימין וכתיבין בספרא דדכרניא וקוב"ה מברך לון בשבעין ברכאן ועטרין דעלמא עלאה. פתח רבי שמעון ואמר השמים מספרים כבוד אל וגו׳ קרא דא הא אוקימנא ליה אבל בזמנא דא דכלה אתערת למיעל לחופה ביומא דמחר אתתקנת ואתנהירת בקשיטהא בהדי חבריא דחדאן עמה כל ההוא ליליא ואיהי חדאת עמהון וביומא דמחר כמה אוכלוסין ומשריין מתכנשין בהדה ואיהו וכלהו מחכאן לכל חד וחד דתקינו לה בהאי ליליא כיון דמתחברן להדה ואיהי חמאת לבעלה מה כתיב השמים מספרים כבוד אל. השמים דא חתן דעאל לחופה. מספרים ומנהרין כזהרא דספיר דנהיר וזהיר מסופי עלמא ועד סופי עלמא. כבוד אל דא כבוד כלה דאקרי אל דכתיב אל זועם בכל יום. בכל יומי שתא אקרי אל והשתא דעאלת לחפה אקרי כבוד ואקרי אל יקר על יקר נהירו על נהירו ושלטנא על שלטנא כדין בההיא שעתא דשמים עאל לחפה ואתי ונהיר לה כל אינון חבריא דאתקינו לה כלהו אתפרשו בשמהן תמן. הדא דכתיב ומעשה ידיו מגיד הרקיע. מעשה ידיו אלין אינון מארי קימא דברית בהדי כלה והנון מארי קיימא אקרון וברית אקרון מעשה ידיו כמה דאת אמר ומעשה ידינו כוננהו דא ברית קימא דחתם בבשרא דבר נש. תיבו יקרין תיבו ונחדש תיקון דכלה בהאי ליליא דכל מאן דאשתתף בהדה בהאי ליליא יהא נטיר עילא ותתא כל ההוא שתא ויפיק שתא בשלם עלייהו כתיב חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו ויחלצם טעמו וראו כי טוב ה׳. אמר ר"ש לחברייא בני הלולא דא כל חד מנכון יקשט קשוטא חד לכלה אמר לר"א ברים אלעזר בר נכזבז חד נכלה דהא למחר אסתכל [בה] כד יעול לחופה באינון שירין ושבחין דיהבי לה בני היכלא לקיימא קמיה: פתח ר"א ואמר מי זאת עולה מן המדבר וגו׳ מי זאת כלילא דתרין קדישין דתרין עלמין בחבורא חדא וקשורא חדא. עולה ממש למיהוי קדש קודשין דהא קדש קודשין מ"י ואתחברת בזאת בגין למהוי עולה דאיהי קדש קודשין. מן המדבר דהא מן המדבר ירתא למהוי כלה ולמיעל לחופה:

תפלה קודם הלימוד

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְהִבְדַּלְתָּנוּ מִן הַטּוּמְאָה טוּמְאַת מִצְרַיִם מִנּוּן שַׁעֲרֵי טוּמְאָה וְהִכְנַסְתָּנוּ לַחֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי קְדוּשָּׁה בְּיוֹם הַזֶּה: וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה וְחוּקִּים הַיְשָׁרִים בְּהַר סִינַי בְּיוֹם הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה. וַתְּצַוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לַהֲגוֹת בְּאִמְרֵי תוֹרָתֶךָ יוֹמָם וָלַיְלָה כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ לְחַבֵּר הָרֵעִים וְהַדּוֹדִים לְיַחֵד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁל שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְכָל הָעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי עֵסֶק תּוֹרָתֵנוּ וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיְּהֵא לִמּוּדֵנוּ מַה שֶּׁנִּלְמוֹד הַלַּיְלָה הַזֶּה נַחַת רוּחַ לְפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא בָּנוּ סִפּוּק וְכֹחַ לְהַמְשִׁיךְ כֶּתֶר לְרֵישָׁא דִזְעֵיר וְלַעֲשׂוֹת אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים קִשּׁוּטִין לַשְּׁכִינָה עַל יְדֵי עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סְפָרֶיךָ שֶׁהֵם כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע צֵירוּפֵי שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בִּזְכוּת הַתֵּיבוֹת וּבִזְכוּת הָאוֹתִיּוֹת וּבִזְכוּת הַשֵּׁמוֹת הַיּוֹצְאִים מֵרָאשֵׁי תֵיבוֹת וְסוֹפֵי תֵיבוֹת וְחִלּוּפֵי תֵיבוֹת וְאֶמְצָעֵי תֵיבוֹת וּבִכְלָלָן וּבִפְרָטָן שֶׁתִּתֶּן בָּנוּ רוּחַ קָדְשֶׁךָ כְּדֵי שֶׁנִּשְׁמוֹר וּנְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תוֹרָתֶךָ: וְנִהְיֶה מְעוּבָּדִים בְּאַהֲבָה בְּאֶרֶץ הַחַיִּים. וְנִזְכֶּה לִהְיוֹת מִשּׁוּשְׁבִינָא דְמַטְרוֹנִיתָא: (להו"ר וְהִתְמַנּוּ לְמָהֵר בְּסֵפֶר הַזִּכָּרוֹן לְטוֹבָה) וּמִשֶּׁפַע שֶׁתַּשְׁפִּיעַ בִּשְׁכִינָתֶךָ מָהֵר מִשָּׁם תַּשְׁפִּיעַ לָנוּ לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה לְטַהֲרֵנוּ מֵעֲוֹנֵינוּ: וּלְהִכָּנֵס בְּהֵיכְלָא דְמַלְכָּא לֵיעוּל וְלָא לִיפּוּק וִיקוּיַּם בָּנוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טוּמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם אָמֵן:

לְיַחֲדָא שְׁמֵיהּ דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּרְחִימוּ וּדְחִילוּ וּבִדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְחַבְּרָא שֵׁם י"ה בו"ה בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל לְתַקֵּן כֶּתֶר לִזְעֵיר אַנְפִּין וְלְנוּקְבֵיהּ בְּלִמּוּד הַזֶּה:

ספר בראשית

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב

וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל
בֵּין מַיִם לָמָיִם׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת
לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם
וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם
אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה
הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא
עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃
וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ
לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי׃ פ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת
וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים׃ וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל
לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃ וַיִּתֵּן
אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ׃ וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר
יוֹם רְבִיעִי׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־
הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־
נֶפֶשׁ הַחַיָּה ׀ הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ
וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם
בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן׃
וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ
הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ
כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־
הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים
בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ
וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה
הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב ׀ זֹרֵעַ
זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם
יִהְיֶה לְאָכְלָה׃ וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל ׀ רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־
אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃ פ וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם
וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם׃ וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי
וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃ פ וַיַּרְא
יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל־הַיּוֹם׃
וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה
אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־
עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם׃ וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה׃ פ פ פ

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את־האלהים התהלך־נח:
ויולד נח שלשה בנים את־שם את־חם ואת־יפת: ותשחת הארץ לפני
האלהים ותמלא הארץ חמס: וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי־
השחית כל־בשר את־דרכו על־הארץ: ס ויקח אברם ונחור להם נשים שם
אשת־אברם שרי ושם אשת־נחור מלכה בת־הרן אבי־מלכה ואבי יסכה:
ותהי שרי עקרה אין לה ולד: ויקח תרח את־אברם בנו ואת־לוט בן־הרן
בן־בנו ואת שרי כלתו אשת אברם בנו ויצאו אתם מאור כשדים ללכת
ארצה כנען ויבאו עד־חרן וישבו שם: ויהיו ימי־תרח חמש שנים ומאתים
שנה וימת תרח בחרן: פ פ פ

ויאמר יהוה אל־אברם לך־לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל־הארץ
אשר אראך: ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה:
ואברכה מברכיך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה: ואברהם
בן־תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו: וישמעאל בנו בן־שלש עשרה
שנה בהמלו את בשר ערלתו: בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל
בנו: וכל־אנשי ביתו יליד בית ומקנת־כסף מאת בן־נכר נמלו אתו: פ פ פ
וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב פתח־האהל כחם היום: וישא עיניו
וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח
האהל וישתחו ארצה: ויאמר אדני אם־נא מצאתי חן בעיניך אל־נא
תעבר מעל עבדך: יקח־נא מעט־מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ:
ואקחה פת־לחם וסעדו לבכם אחר תעברו כי־על־כן עברתם על־עבדכם
ויאמרו כן תעשה כאשר דברת: ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם
לאמר הנה ילדה מלכה גם־הוא בנים לנחור אחיך: את־עוץ בכרו ואת־בוז
אחיו ואת־קמואל אבי ארם: ואת־כשד ואת־חזו ואת־פלדש ואת־ידלף ואת
בתואל: ובתואל ילד את־רבקה שמנה אלה ילדה מלכה לנחור אחי אברהם:
ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם־היא את־טבח ואת־גחם ואת־תחש ואת־
מעכה: פ פ פ

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה: ותמת
שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספד לשרה
ולבכתה: ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל־בני־חת לאמר: אלה הם
בני ישמעאל ואלה שמתם בחצריהם ובטירתם שנים־עשר נשיאם לאמתם:
ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים ויגוע וימת
ויאסף אל־עמיו: וישכנו מחוילה עד־שור אשר על־פני מצרים באכה
אשורה על־פני כל־אחיו נפל: פ פ פ

ואלה תולדת יצחק בן־אברהם אברהם הוליד את־יצחק: ויהי יצחק בן־
ארבעים שנה בקחתו את־רבקה בת־בתואל הארמי מפדן ארם אחות
לבן הארמי לו לאשה: ויעתר יצחק ליהוה לנכח אשתו כי עקרה הוא
ויעתר לו יהוה ותהר רבקה אשתו: וישמע יעקב אל־אביו ואל־אמו וילך
פדנה ארם: וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו: וילך עשו אל־

ישמעאל ויקח את־מחלת ׀ בת־ישמעאל בן־אברהם אחות נביות על־נשיו
לו לאשה׃ פ פ פ

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה׃ ויפגע במקום וילן שם כי־בא השמש
ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא׃ ויחלם והנה
סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים
בו׃ וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן
למקמו׃ ויעקב הלך לדרכו ויפגעו־בו מלאכי אלהים׃ ויאמר יעקב כאשר
ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם־המקום ההוא מחנים׃ פ פ פ

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל־עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום׃ ויצו
אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם־לבן
גרתי ואחר עד־עתה׃ ויהי־לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד
לאדני למצא־חן בעיניך׃ ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם למקמתם
בשמתם אלוף תמנע אלוף עלוה אלוף יתת׃ אלוף אהליבמה אלוף אלה
אלוף פינן׃ אלוף קנז אלוף תימן אלוף מבצר׃ אלוף מגדיאל אלוף עירם
אלה ׀ אלופי אדום למשבתם בארץ אחזתם הוא עשו אבי אדום׃ פ פ פ

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען׃ אלה תלדות יעקב יוסף בן־שבע־
עשרה שנה היה רעה את־אחיו בצאן והוא נער את־בני בלהה ואת־
בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את־דבתם רעה אל־אביהם׃ וישראל אהב
את־יוסף מכל־בניו כי־בן־זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים׃ ויהי ׀ ביום
השלישי יום הלדת את־פרעה ויעש משתה לכל־עבדיו וישא את־ראש ׀ שר
המשקים ואת־ראש שר האפים בתוך עבדיו׃ וישב את־שר המשקים על־
משקהו ויתן הכוס על־כף פרעה׃ ואת שר האפים תלה כאשר פתר להם
יוסף׃ ולא־זכר שר־המשקים את־יוסף וישכחהו׃ פ פ פ

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על־היאר׃ והנה מן־היאר
עלת שבע פרות יפות מראה ובריאת בשר ותרעינה באחו׃ והנה שבע
פרות אחרות עלות אחריהן מן־היאר רעות מראה ודקות בשר ותעמדנה
אצל הפרות על־שפת היאר׃ ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת הבשר
את שבע הפרות יפת המראה והבריאת וייקץ פרעה׃ ויבא יהודה ואחיו
ביתה יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה׃ ויאמר להם יוסף מה־המעשה
הזה אשר עשיתם הלוא ידעתם כי־נחש ינחש איש אשר כמני׃ ויאמר
יהודה מה־נאמר לאדני מה־נדבר ומה־נצטדק האלהים מצא את־עון עבדיך
הננו עבדים לאדני גם־אנחנו גם אשר־נמצא הגביע בידו׃ ויאמר חלילה לי
מעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה־לי עבד ואתם עלו
לשלום אל־אביכם׃ ס ס ס

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר־נא עבדך דבר באזני אדני ואל־יחר
אפך בעבדך כי כמוך כפרעה׃ אדני שאל את־עבדיו לאמר היש־
לכם אב או־אח׃ ונאמר אל־אדני יש־לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת
ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו׃ ויאמרו החיתנו נמצא־חן בעיני אדני
והיינו עבדים לפרעה׃ וישם אתה יוסף לחק עד־היום הזה על־אדמת

מצרים לפרעה לחמש רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה: וישב
ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד:
ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי־יעקב שני חייו שבע
שנים וארבעים ומאת שנה: ויקרבו ימי־ישראל למות ויקרא | לבנו
ליוסף ויאמר לו אם־נא מצאתי חן בעיניך שים־נא ידך תחת ירכי ועשית
עמדי חסד ואמת אל־נא תקברני במצרים: ושכבתי עם־אבתי ונשאתני
ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ויאמר השבעה
לי וישבע לו וישתחו ישראל על־ראש המטה: וירא יוסף לאפרים בני
שלשים גם בני מכיר בן־מנשה ילדו על־ברכי יוסף: ויאמר יוסף אל־אחיו
אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן־הארץ הזאת אל־
הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב: וישבע יוסף את־בני ישראל
לאמר פקד יפקד אלהים אתכם והעלתם את־עצמתי מזה: וימת יוסף (יף)
בן־מאה ועשר שנים ויחנטו אתו ויישם בארון (בן) במצרים: חזק אדני: פ פ פ

יכוין יוד אדני (ויכוין מתיקונא קדמאה דאריך מי אל כתוך לגלגלתא דזוקנא):

ספר שמות

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: ראובן
שמעון לוי ויהודה: יששכר זבולן ובנימן: דן ונפתלי גד ואשר: ויהי
כל־נפש יצאי ירך־יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים: וימת יוסף וכל־
אחיו וכל הדור ההוא: ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד
ותמלא הארץ אתם: וישב משה אל־יהוה ויאמר אדני למה הרעתה לעם
הזה למה זה שלחתני: ומאז באתי אל־פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה
והצל לא־הצלת את־עמך: ויאמר יהוה אל־משה עתה תראה אשר אעשה
לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו: ס ס ס
וידבר אלהים אל־משה ויאמר אליו אני יהוה: וארא אל־אברהם אל־יצחק
ואל־יעקב באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם: וגם הקמתי את־
בריתי אתם לתת להם את־ארץ כנען את ארץ מגריהם אשר־גרו בה: וגם
| אני שמעתי את־נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את־
בריתי: ויצא משה מעם פרעה את־העיר ויפרש כפיו אל־יהוה ויחדלו
הקלות והברד ומטר לא־נתך ארצה: וירא פרעה כי־חדל המטר והברד
והקלת ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו: ויחזק לב פרעה ולא שלח את־
בני ישראל כאשר דבר יהוה ביד־משה: פ פ פ
ויאמר יהוה אל־משה בא אל־פרעה כי־אני הכבדתי את־לבו ואת־לב
עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבו: ולמען תספר באזני בנך ובן־
בנך את אשר התעללתי במצרים ואת־אתתי אשר־שמתי בם וידעתם כי־
אני יהוה: ויבא משה ואהרן אל־פרעה ויאמרו אליו כה־אמר יהוה אלהי
העברים עד־מתי מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני: והיה כי־יבאך
יהוה אל־ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך: והעברת כל־
פטר רחם ליהוה וכל־פטר | שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליהוה:
וכל־פטר חמר תפדה בשה ואם־לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך

תִּפְדֶּה׃ וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג
יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ
לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃ וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה
וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ ס ס ס
וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב
הוּא כִּי ׀ אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃
וַיַּסֵּב אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם׃ וַיִּסְעוּ
מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃ וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן
לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה׃ לֹא־
יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם׃ פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל
וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נִכְחוֹ תַחֲנוּ עַל־הַיָּם׃ וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃ וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם
וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ וַיֻּגַּד
לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־
זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ׃ וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח
עִמּוֹ׃ וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ׃ וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
יֹצְאִים בְּיָד רָמָה׃ וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־הַיָּם כָּל־
סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן׃ וּפַרְעֹה הִקְרִיב
וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם ׀ נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד
וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם
לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם׃ הֲלֹא־זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרָיִם כִּי
טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ
הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־
מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם׃ יְהוָה יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם
תַּחֲרִשׁוּן׃ פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
וְיִסָּעוּ׃ וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׃ וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם
וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה
בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה
יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם׃ וַיָּבֹא
בֵּין ׀ מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה
וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה׃ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה ׀
אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם׃

וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃
וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כֹּל סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם׃
וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהָם
אֵת מַחֲנֵה מִצְרָיִם׃ וַיָּסַר אֵת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם
אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם׃ פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו׃ וַיֵּט
מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ
וַיְנַעֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם׃ וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־
הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד׃
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃
וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם
מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם׃ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם
וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃ פ אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה
סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי
אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ׃ יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ׃ מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה
בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף׃ תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־
אָבֶן׃ יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב׃ וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס
קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ׃ וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד
נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם׃ אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ
נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי׃ נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת
בְּמַיִם אַדִּירִים׃ מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת
עֹשֵׂה פֶלֶא׃ נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ׃ נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ
בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃ שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת׃ אָז נִבְהֲלוּ
אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃ תִּפֹּל עֲלֵיהֶם
אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ
קָנִיתָ׃ תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי
כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ׃ יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו
בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃
פ וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאןָ כָל־הַנָּשִׁים
אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃ וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס
וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ ס וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר
וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם׃ וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת
מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה׃ וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה׃ וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם
וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע
לְקוֹל ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־
חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ׃
ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה

אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהֹוָה
נִסִּי׃ וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהֹוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר׃ פ פ פ
וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהֹוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה
אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ׃ וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד
גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי׃ וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי
וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר׃ וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא
אֵלָיו יְהֹוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ אַתֶּם
רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם
אֵלָי׃ וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה
מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ׃ וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ
אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם
וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהֹוָה׃ וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו
וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהֹוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהֹוָה׃
וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם
בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהֹוָה׃
וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃
וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהֹוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר
סִינָי׃ וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ
כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת׃ לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־
בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר׃ וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר
אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃ וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים
לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה׃ וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי
קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
בַּמַּחֲנֶה׃ וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ
בְּתַחְתִּית הָהָר׃ וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהֹוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל
עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד׃ וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד
מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל׃ וַיֵּרֶד יְהֹוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר
וַיִּקְרָא יְהֹוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה׃ וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד
הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהֹוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב׃ וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים
אֶל־יְהֹוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהֹוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהֹוָה לֹא־יוּכַל הָעָם
לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃
וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהֹוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל־יֶהֶרְסוּ
לַעֲלֹת אֶל־יְהֹוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם׃ וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃ ס וַיְדַבֵּר
אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃ אָנֹכִי יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי׃ לֹא־
תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וַאֲשֶׁר
בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ

אל קנא פקד עון אבת על־בנים על־שלשים ועל־רבעים לשנאי׃
ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי׃ ס לא תשא את־שם־יהוה
אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר־ישא את־שמו לשוא׃ פ זכור את־
יום השבת לקדשו׃ ששת ימים תעבד ועשית כל־מלאכתך׃ ויום השביעי
שבת ליהוה אלהיך לא־תעשה כל־מלאכה אתה ׀ ובנך ובתך עבדך
ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך׃ כי ששת־ימים עשה יהוה את־
השמים ואת־הארץ את־הים ואת־כל־אשר־בם וינח ביום השביעי על־כן
ברך יהוה את־יום השבת ויקדשהו׃ ס כבד את־אביך ואת־אמך למען
יארכון ימיך על האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך׃ ס לא תרצח ס לא
תנאף ס לא תגנב ס לא־תענה ברעך עד שקר׃ ס לא תחמד בית רעך ס
לא־תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך׃ פ וכל־
העם ראים את־הקולת ואת־הלפידם ואת קול השפר ואת־ההר עשן וירא
העם וינעו ויעמדו מרחק׃ ויאמרו אל־משה דבר־אתה עמנו ונשמעה
ואל־ידבר עמנו אלהים פן־נמות׃ ויאמר משה אל־העם אל־תיראו כי
לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על־פניכם לבלתי
תחטאו׃ ויעמד העם מרחק ומשה נגש אל־הערפל אשר־שם האלהים׃
ויאמר יהוה אל־משה כה תאמר אל־בני ישראל אתם ראיתם כי מן־
השמים דברתי עמכם׃ לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו
לכם׃ מזבח אדמה תעשה־לי וזבחת עליו את־עלתיך ואת־שלמיך את־
צאנך ואת־בקרך בכל־המקום אשר אזכיר את־שמי אבוא אליך וברכתיך׃
ואם־מזבח אבנים תעשה־לי לא־תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה
ותחללה׃ ולא־תעלה במעלת על־מזבחי אשר לא־תגלה ערותך עליו׃

פ פ פ

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם׃ כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד
ובשבעת יצא לחפשי חנם׃ אם־בגפו יבא בגפו יצא אם־בעל אשה
הוא ויצאה אשתו עמו׃ אם־אדניו יתן־לו אשה וילדה־לו בנים או בנות
האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו׃ ואם־אמר יאמר העבד
אהבתי את־אדני את־אשתי ואת־בני לא אצא חפשי׃ והגישו אדניו אל־
האלהים והגישו אל הדלת או אל־המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע
ועבדו לעלם׃ ס ואל־משה אמר עלה אל־יהוה אתה ואהרן נדב ואביהוא
ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחק׃ ונגש משה לבדו אל־יהוה והם
לא יגשו והעם לא יעלו עמו׃ ויבא משה ויספר לעם את כל־דברי יהוה
ואת כל־המשפטים ויען כל־העם קול אחד ויאמרו כל־הדברים אשר־דבר
יהוה נעשה׃ ויכתב משה את כל־דברי יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת
ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל׃ וישלח את־נערי
בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים ליהוה פרים׃ ויקח משה חצי
הדם וישם באגנת וחצי הדם זרק על־המזבח׃ ויקח ספר הברית ויקרא באזני
העם ויאמרו כל אשר־דבר יהוה נעשה ונשמע׃ ויקח משה את־הדם
ויזרק על העם ויאמר הנה דם־הברית אשר כרת יהוה עמכם על כל־

הדברים האלה: ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל:
ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים
לטהר: ואל־אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את־האלהים ויאכלו
וישתו: ס ויאמר יהוה אל־משה עלה אלי ההרה והיה־שם ואתנה לך את־
לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם: ויקם משה ויהושע
משרתו ויעל משה אל־הר האלהים: ואל־הזקנים אמר שבו־לנו בזה עד
אשר־נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי־בעל דברים יגש אלהם:
ויעל משה אל־ההר ויכס הענן את־ההר: וישכן כבוד־יהוה על־הר סיני
ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל־משה ביום השביעי מתוך הענן:
ומראה כבוד יהוה כאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל: ויבא משה
בתוך הענן ויעל אל־ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה:

פ פ פ

וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־בני ישראל ויקחו־לי תרומה מאת
כל־איש אשר ידבנו לבו תקחו את־תרומתי: וזאת התרומה אשר
תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת · כל־עמודי החצר סביב מחשקים כסף
וויהם כסף ואדניהם נחשת: ארך החצר מאה באמה ורחב | חמשים
בחמשים וקמה חמש אמות שש משזר ואדניהם נחשת: לכל כלי המשכן
בכל עבדתו וכל־יתדתיו וכל־יתדת החצר נחשת: ס ס ס

ואתה תצוה | את־בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת
נר תמיד: באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על־העדת יערך אתו אהרן ובניו
מערב עד־בקר לפני יהוה חקת עולם לדרתם מאת בני ישראל: ס ואתה
הקרב אליך את־אהרן אחיך ואת־בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו־לי
אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן: ובהעלת אהרן את־הנרת
בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני יהוה לדרתיכם: לא־תעלו עליו
קטרת זרה ועלה ומנחה ונסך לא תסכו עליו: וכפר אהרן על־קרנתיו אחת
בשנה מדם חטאת הכפרים אחת בשנה יכפר עליו לדרתיכם קדש־קדשים
הוא ליהוה: פ פ פ

וידבר יהוה אל־משה לאמר: כי תשא את־ראש בני־ישראל לפקדיהם
ונתנו איש כפר נפשו ליהוה בפקד אתם ולא־יהיה בהם נגף בפקד
אתם: זה | יתנו כל־העבר על־הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים
גרה השקל מחצית השקל תרומה ליהוה: כל העבר על־הפקדים מבן
עשרים שנה ומעלה יתן תרומת יהוה: העשיר לא־ירבה והדל לא ימעיט
ממחצית השקל לתת את־תרומת יהוה לכפר על־נפשתיכם: ולקחת את־
כסף הכפרים מאת בני ישראל ונתת אתו על־עבדת אהל מועד והיה לבני
ישראל לזכרון לפני יהוה לכפר על־נפשתיכם: פ ויאמר יהוה אל־משה
כתב־לך את־הדברים האלה כי על־פי | הדברים האלה כרתי אתך ברית
ואת־ישראל: ויהי־שם עם־יהוה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל
ומים לא שתה ויכתב על־הלחת את דברי הברית עשרת הדברים: ויהי
ברדת משה מהר סיני ושני לחת העדת ביד־משה ברדתו מן־ההר ומשה

לא־ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו : וירא אהרן וכל־בני ישראל את־
משה והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו : ויקרא אלהם משה וישבו
אליו אהרן וכל־הנשאים בעדה וידבר משה אלהם : ואחרי־כן נגשו כל־בני
ישראל ויצום את כל־אשר דבר יהוה אתו בהר סיני : ויכל משה מדבר אתם
ויתן על־פניו מסוה : ובבא משה לפני יהוה לדבר אתו יסיר את־המסוה
עד־צאתו ויצא ודבר אל־בני ישראל את אשר יצוה : וראו בני ישראל את־
פני משה כי קרן עור פני משה והשיב משה את־המסוה על־פניו עד־באו
לדבר אתו : ס ס ס

ויקהל משה את־כל־עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר־צוה
יהוה לעשת אתם : ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה
לכם קדש שבת שבתון ליהוה כל־העשה בו מלאכה יומת : לא־תבערו אש
בכל משבתיכם ביום השבת : ומסך שער החצר מעשה רקם תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר ועשרים אמה ארך וקומה ברחב חמש אמות
לעמת קלעי החצר : ועמדיהם ארבעה ואדניהם ארבעה נחשת וויהם
כסף וצפוי ראשיהם וחשקיהם כסף : וכל־היתדת למשכן ולחצר סביב
נחשת : ס ס ס

אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על־פי משה עבדת הלוים ביד
איתמר בן־אהרן הכהן : ובצלאל בן־אורי בן־חור למטה יהודה עשה
את כל־אשר־צוה יהוה את־משה : ואתו אהליאב בן־אחיסמך למטה דן
חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש : פ ויכס הענן
את־אהל מועד וכבוד יהוה מלא את־המשכן . ולא־יכל משה לבוא אל־
אהל מועד כי־שכן עליו הענן וכבוד יהוה מלא את־המשכן : ובהעלות
הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם . ואם־לא יעלה הענן
ולא יסעו עד־יום העלתו : כי ענן (ען) יהוה על־המשכן יומם ואש תהיה
לילה בו לעיני כל־בית־ישראל בכל־ (בכל) מסעיהם . חזק אדני פ פ פ

יכוין חי אדין (ויכוין מתיקונא תניינא דאריך נושא עון. לגלא דבדולחא מוחא דנוקבא) :

ספר ויקרא

ויקרא אל־משה וידבר יהוה אליו מאהל מועד לאמר . דבר אל־בני ישראל
ואמרת אלהם אדם כי־יקריב מכם קרבן ליהוה מן־הבהמה מן־
הבקר ומן־הצאן תקריבו את־קרבנכם : אם־עלה קרבנו מן־הבקר זכר
תמים יקריבנו אל־פתח אהל מועד יקריב אתו לרצנו לפני יהוה : או מכל
אשר־ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו וחמשתיו יסף עליו לאשר הוא
לו יתננו ביום אשמתו : ואת־אשמו יביא ליהוה איל תמים מן־הצאן
בערכך לאשם אל־הכהן : וכפר עליו הכהן לפני יהוה ונסלח לו על־אחת
מכל אשר־יעשה לאשמה בה : פ פ פ

וידבר יהוה אל־משה לאמר : צו את־אהרן ואת־בניו לאמר זאת תורת
העלה הוא העלה על מוקדה על־המזבח כל־הלילה עד־הבקר ואש
המזבח תוקד בו : ולבש הכהן מדו בד ומכנסי־בד ילבש על־בשרו והרים
את־הדשן אשר תאכל האש את־העלה על־המזבח ושמו אצל המזבח :

וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
אֶל־מָקוֹם טָהוֹר ׃ וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ
הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים ׃
אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה ׃ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה יְהוָֹה
לַעֲשֹׂת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם ׃ וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָֹה וְלֹא תָמוּתוּ כִּי־כֵן צֻוֵּיתִי ׃ וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָֹה בְּיַד־מֹשֶׁה ׃ פ פ פ

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל ׃ וַיֹּאמֶר אֶל־
אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי
יְהוָֹה ׃ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ
בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה ׃ כִּי ׀ אֲנִי יְהוָֹה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיֹת
לָכֶם לֵאלֹהִים וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי ׃ זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל
נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עַל־הָאָרֶץ ׃ לְהַבְדִּיל בֵּין
הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל ׃ פ פ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר ׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ
וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא ׃ וּבַיּוֹם
הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ ׃ וְאִם־תֵּרָאֶה עוֹד בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ
בְכָל־כְּלִי־עוֹר פֹּרַחַת הִוא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע ׃ וְהַבֶּגֶד אוֹ־
הַשְּׁתִי אוֹ־הָעֵרֶב אוֹ־כָל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר תְּכַבֵּס וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע וְכֻבַּס שֵׁנִית
וְטָהֵר ׃ זֹאת תּוֹרַת נֶגַע צָרַעַת בֶּגֶד הַצֶּמֶר ׀ אוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב
אוֹ כָּל־כְּלִי־עוֹר לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ ׃ פ פ פ

וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר ׃ זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא
אֶל־הַכֹּהֵן ׃ וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע־
הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ ׃ וְהִזַּרְתֶּם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם
בְּטַמְּאָם אֶת־מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם ׃ זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־
זֶרַע לְטָמְאָה־בָהּ ׃ וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת־זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר
יִשְׁכַּב עִם־טְמֵאָה ׃ פ פ פ

וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָֹה וַיָּמֻתוּ ׃
וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־
הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן
אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת ׃ בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל
לְעֹלָה ׃ וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר
לִפְנֵיכֶם ׃ כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת
מִקֶּרֶב עַמָּם ׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר
נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם ׃ פ פ פ

וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר ׃ דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם ׃ אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ
וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם ׃ וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה
לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף

וּבְכָל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא׃ וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים
כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי׃ וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־
יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם׃ פ פ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־
יִטַּמָּא בְּעַמָּיו׃ כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ
וּלְאָחִיו׃ וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא׃
וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע
שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה׃ עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם
וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה׃ מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ ׀ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם
שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַיהוָה׃ וְהִקְרַבְתֶּם עַל־
הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפַר בֶּן־בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנָיִם יִהְיוּ
עֹלָה לַיהוָה וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים׃ וְהֵנִיף הַכֹּהֵן ׀ אֹתָם
עַל לֶחֶם הַבִּכֻּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה לַכֹּהֵן׃
וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם ׀ הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם׃ וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר
אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר
תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת׃
מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אָבֶן וּבְנֵי־
יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ פ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה׃
שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ כִּי־לִי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית
לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ אֶת־שַׁבְּתֹתַי
תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה׃ פ פ פ
אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם׃ וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם
וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ׃ וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר
וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם׃ וְכָל־
מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהוָה׃
לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ
יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל׃ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת (הָתָ) אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּהַר (בָּר) סִינָי׃ חזק

יכוין ויו אדני (יכוין מתיקונא תליתאה דאריך יעבור על פשע. לקרותא דאיהו דיקנא) :

ספר במדבר

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה
הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־

ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל־זכר לגלגלתם: מבן
עשרים שנה ומעלה כל־יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה
ואהרן: וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר: אל־תכריתו את־שבט
משפחת הקהתי מתוך הלוים: וזאת עשו להם וחיו ולא ימתו בגשתם את־
קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על־עבדתו ואל־משאו:
ולא־יבאו לראות כבלע את־הקדש ומתו: פ פ פ

וידבר יהוה אל־משה לאמר: נשא את־ראש בני גרשון גם הם לבית אבתם
למשפחתם: מבן שלשים שנה ומעלה עד בן־חמשים שנה תפקד
אותם כל־הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד: וידבר יהוה אל־משה
לאמר: דבר אל־אהרן ואל־בניו לאמר כה תברכו את־בני ישראל אמור
להם: ס יברכך יהוה וישמרך: ס יאר יהוה פניו אליך ויחנך: ס ישא יהוה
פניו אליך וישם לך שלום: ס ושמו את־שמי על־בני ישראל ואני אברכם: ס
זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי ישראל קערת כסף שתים
עשרה מזרקי־כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה: שלשים ומאה
הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים אלפים וארבע־
מאות בשקל הקדש: כפות זהב שתים־עשרה מלאת קטרת עשרה עשרה
הכף בשקל הקדש כל־זהב הכפות עשרים ומאה: כל־הבקר לעלה שנים
עשר פרים אילם שנים־עשר כבשים בני־שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי
עזים שנים עשר לחטאת: וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים
אילם ששים עתדים ששים כבשים בני־שנה ששים זאת חנכת המזבח אחרי
המשח אתו: ובבא משה אל־אהל מועד לדבר אתו וישמע את־הקול מדבר
אליו מעל הכפרת אשר על־ארן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו:
פ פ פ

וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אהרן ואמרת אליו בהעלתך את־
הנרת אל־מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ויעש כן אהרן אל־
מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה יהוה את־משה: וזה מעשה
המנרה מקשה זהב עד־ירכה עד־פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה
יהוה את־משה כן עשה את־המנורה: פ ויאמר יהוה אל־משה ואביה ירק
ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר
תאסף: ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד־האסף
מרים: ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן: פ פ פ

וידבר יהוה אל־משה לאמר: שלח־לך אנשים ויתרו את־ארץ כנען אשר־
אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא
בהם: וישלח אתם משה ממדבר פארן על־פי יהוה כלם אנשים ראשי בני־
ישראל המה: ויאמר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־בני ישראל ואמרת
אלהם ועשו להם ציצת על־כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על־ציצת הכנף פתיל
תכלת: והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את־כל־מצות יהוה ועשיתם
אתם ולא־תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר־אתם זנים אחריהם:
למען תזכרו ועשיתם את־כל־מצותי והייתם קדשים לאלהיכם: אני יהוה

אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם׃ פ פ פ

וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃ וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם׃ וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָֹה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָֹה׃ פ וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב׃ וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ׃ פ פ פ

וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָֹה לֵאמֹר דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל׃ וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו׃ וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃ וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ׃ וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ ס ס ס

וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי׃ וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא׃ וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ׃ וַיָּבֹא אַחַר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֻּבָּה וַיִּדְקֹר אֶת־שְׁנֵיהֶם אֵת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־קֳבָתָהּ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ פ פ פ

וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי׃ לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם׃ ס וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָֹה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָֹה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃ עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃ שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃ מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם׃ ס בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָֹה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיהוָֹה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם

לְשַׁלְמֵיכֶם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה׃ פ פ פ

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃
אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא
יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה׃ וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אִסָּר
בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ׃ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ׃
וְיָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־חַוֹּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֺּת יָאִיר׃ וְנֹבַח הָלַךְ
וַיִּלְכֹּד אֶת־קְנָת וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָה נֹבַח בִּשְׁמוֹ׃ פ פ פ

אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃
וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם
לְמוֹצָאֵיהֶם׃ וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם׃
וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה בְּנוֹת צְלָפְחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים׃
מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי־מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וַתְּהִי נַחֲלָתָן עַל־מַטֵּה מִשְׁפַּחַת
אֲבִיהֶן׃ אֵלֶּה הַמִּצְוֺת (הת) וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן (ין) יְרֵחוֹ. חזק פ פ פ

יכוין ה . אגיד (יכוין מתיקונא ד׳ דל״ג לספירות נסלתו לכמר נקי דעוקבא) .

ספר דברים

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר
בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב׃ אַחַד
עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה
בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם׃ עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה ׀ לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם׃ וְאֶת־יְהוֹשׁוּעַ צִוֵּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת
כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־
הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה׃ לֹא תִּירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא
הַנִּלְחָם לָכֶם׃ פ פ פ

וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר׃ אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת
אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ׃ אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן׃ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר
בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ
בְּרִית בְּחֹרֵב׃ לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ
אֵלֶּה פֹה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים׃ פָּנִים ׀ בְּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃
אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין־יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהוָה כִּי
יְרֵאתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא־עֲלִיתֶם בָּהָר לֵאמֹר׃ ס אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר

הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים׃ לא יהיה לך אלהים אחרים על־
פני׃ לא תעשה לך פסל ׀ כל־תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ
מתחת ואשר במים ׀ מתחת לארץ׃ לא־תשתחוה להם ולא תעבדם כי
אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על־בנים ועל־שלשים ועל־רבעים
לשנאי׃ ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי׃ ס לא תשא את־
שם־יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר־ישא את־שמו לשוא׃
ס שמור את־יום השבת לקדשו כאשר צוך ׀ יהוה אלהיך׃ ששת ימים
תעבד ועשית כל־מלאכתך׃ ויום השביעי שבת ׀ ליהוה אלהיך לא תעשה
כל־מלאכה אתה ובנך־ובתך ועבדך־ואמתך ושורך וחמרך וכל־בהמתך
וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך׃ וזכרת כי־עבד היית
׀ בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על־כן צוך
יהוה אלהיך לעשות את־יום השבת׃ ס כבד את־אביך ואת־אמך כאשר
צוך יהוה אלהיך למען ׀ יאריכן ימיך ולמען ייטב לך על האדמה אשר־
יהוה אלהיך נתן לך׃ ס לא תרצח׃ ס ולא תנאף׃ ס ולא תגנב׃ ס ולא־
תענה ברעך עד שוא׃ ס ולא תחמד אשת רעך׃ ס ולא תתאוה בית רעך
שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל אשר לרעך׃ ס את־הדברים האלה
דבר יהוה אל־כל־קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף
ויכתבם על־שני לחת אבנים ויתנם אלי׃ ויהי כשמעכם את־הקול מתוך
החשך וההר בער באש ותקרבון אלי כל־ראשי שבטיכם וזקניכם׃ ותאמרו
הן הראנו יהוה אלהינו את־כבדו ואת־גדלו ואת־קלו שמענו מתוך האש
היום הזה ראינו כי־ידבר אלהים את־האדם וחי׃ ועתה למה נמות כי
תאכלנו האש הגדלה הזאת אם־יספים ׀ אנחנו לשמע את־קול יהוה אלהינו
עוד ומתנו׃ כי מי כל־בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך־
האש כמנו ויחי׃ קרב אתה ושמע את כל־אשר יאמר יהוה אלהינו ואת ׀
תדבר אלינו את כל־אשר ידבר יהוה אלהינו אליך ושמענו ועשינו׃ וישמע
יהוה את־קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר יהוה אלי שמעתי את־קול דברי
העם הזה אשר דברו אליך היטיבו כל־אשר דברו׃ מי־יתן והיה לבבם זה
להם ליראה אתי ולשמר את־כל־מצותי כל־הימים למען ייטב להם
ולבניהם לעלם׃ לך אמר להם שובו לכם לאהליכם׃ ואתה פה עמד עמדי
ואדברה אליך את כל־המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ
אשר אנכי נתן להם לרשתה׃ ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם
אתכם לא תסרו ימין ושמאל׃ בכל־הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם
תלכו למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים בארץ אשר תירשון׃ וזאת
המצוה החקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם ללמד אתכם לעשות
בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה׃ למען תירא את־יהוה אלהיך
לשמר את־כל־חקתיו ומצותיו אשר אנכי מצוך אתה ובנך ובן־בנך כל
ימי חייך ולמען יארכן ימיך׃ ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב
לך ואשר תרבון מאד כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך ארץ זבת חלב
ודבש׃ פ שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה ׀ אחד׃ ואהבת את יהוה אלהיך

בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ וְיָדַעְתָּ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר׃ וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יְאַחֵר לְשֹׂנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם׃ פ פ פ

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃ וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃ בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃ וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃ וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ ס וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ׃ הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ׃ רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃ עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה׃ וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃ בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃ וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים׃ וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה׃ וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה

לרשתה: ולמען תאריכו ימים על־האדמה אשר נשבע יהוה לאבתיכם
לתת להם ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש: ס והיה אם־שמע תשמעו אל־
מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את־יהוה אלהיכם ולעבדו
בכל־לבבכם ובכל־נפשכם: ונתתי מטר־ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת
דגנך ותירשך ויצהרך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת:
השמרו לכם פן־יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם
להם: וחרה אף־יהוה בכם ועצר את־השמים ולא־יהיה מטר והאדמה לא
תתן את־יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם:
ושמתם את־דברי אלה על־לבבכם ועל־נפשכם וקשרתם אתם לאות על־
ידכם והיו לטוטפת בין־עיניכם: ולמדתם אתם את־בניכם לדבר בם
בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם על־מזוזות ביתך
ובשעריך: למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה
לאבתיכם לתת להם כימי השמים על־הארץ: ס כי אם־שמר תשמרון את־
כל־המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשתה לאהבה את־יהוה
אלהיכם ללכת בכל־דרכיו ולדבקה־בו: והוריש יהוה את־כל־הגוים האלה
מלפניכם וירשתם גוים גדלים ועצמים מכם: כל־המקום אשר תדרך כף־
רגלכם בו לכם יהיה מן־המדבר והלבנון מן־הנהר נהר־פרת ועד הים
האחרון יהיה גבלכם: לא־יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן | יהוה
אלהיכם על־פני כל־הארץ אשר תדרכו־בה כאשר דבר לכם: ס ס ס
ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה: את־הברכה אשר תשמעו אל־
מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום: והקללה אם־לא
תשמעו אל־מצות יהוה אלהיכם וסרתם מן־הדרך אשר אנכי מצוה אתכם
היום ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא־ידעתם: ס שבעה שבעת
תספר־לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבעות: ועשית חג
שבעות ליהוה אלהיך מסת נדבת ידך אשר תתן כאשר יברכך יהוה
אלהיך: ושמחת לפני | יהוה אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי
אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום אשר יבחר
יהוה אלהיך לשכן שמו שם: וזכרת כי־עבד היית במצרים ושמרת ועשית
את־החקים האלה: פ חג הסכת תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך
ומיקבך: ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר
והיתום והאלמנה אשר בשעריך: שבעת ימים תחג ליהוה אלהיך במקום
אשר־יבחר יהוה כי יברכך יהוה אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך
והיית אך שמח: שלוש פעמים | בשנה יראה כל־זכורך את־פני | יהוה
אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבעות ובחג הסכות ולא
יראה את־פני יהוה ריקם: איש כמתנת ידו כברכת יהוה אלהיך אשר
נתן־לך: ס ע ס

שפטים ושטרים תתן־לך בכל־שעריך אשר יהוה אלהיך נתן לך לשבטיך
ושפטו את־העם משפט־צדק: לא־תטה משפט לא תכיר פנים
ולא־תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים: צדק צדק

תרדף למען תחיה וירשת את־הארץ אשר־יהוה אלהיך נתן לך : וענו
ואמרו ידינו לא שפכה את־הדם הזה ועינינו לא ראו : כפר לעמך ישראל
אשר־פדית יהוה ואל־תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר להם הדם :
שפכו ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי־תעשה הישר בעיני יהוה : פ פ פ
כי־תצא למלחמה על־איביך ונתנו יהוה אלהיך בידך ושבית שביו : וראית
בשביה אשת יפת־תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה : והבאתה אל־
תוך ביתך וגלחה את־ראשה ועשתה את־צפרניה : והסירה את־שמלת
שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה את־אביה ואת־אמה ירח ימים ואחר
כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה : והיה אם־לא חפצת בה
ושלחתה לנפשה ומכר לא־תמכרנה בכסף לא־תתעמר בה תחת אשר
עניתה : זכור את אשר־עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים : אשר
קרך בדרך ויזנב בך כל־הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים :
והיה בהניח יהוה אלהיך ׀ לך מכל־איביך מסביב בארץ אשר־יהוה־
אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את־זכר עמלק מתחת השמים
לא תשכח : פ פ פ

והיה כי־תבוא אל־הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת
בה : ולקחת מראשית ׀ כל־פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר
יהוה אלהיך נתן לך ושמת בטנא והלכת אל־המקום אשר יבחר יהוה
אלהיך לשכן שמו שם : ובאת אל־הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת
אליו הגדתי היום ליהוה אלהיך כי־באתי אל־הארץ אשר נשבע יהוה
לאבתינו לתת לנו : ותבאו אל־המקום הזה ויצא סיחן מלך־חשבון ועוג
מלך־הבשן לקראתנו למלחמה ונכם : ונקח את־ארצם ונתנה לנחלה
לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי : ושמרתם את־דברי הברית הזאת
ועשיתם אתם למען תשכילו את כל־אשר תעשון : פ פ פ

אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם
ושטריכם כל איש ישראל : טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך
מחטב עציך עד שאב מימיך : לעברך בברית יהוה אלהיך ובאלתו אשר
יהוה אלהיך כרת עמך היום : הגדתי לכם היום כי אבד תאבדון לא־
תאריכן ימים על־האדמה אשר אתה עבר את־הירדן לבוא שמה לרשתה :
העדתי בכם היום את־השמים ואת־הארץ החיים והמות נתתי לפניך
הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך : לאהבה את־
יהוה אלהיך לשמע בקלו ולדבקה־בו כי הוא חייך וארך ימיך לשבת על־
האדמה אשר נשבע יהוה לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם :
פ פ פ

וילך משה וידבר את־הדברים האלה אל־כל־ישראל : ויאמר אלהם בן־
מאה ועשרים שנה אנכי היום לא־אוכל עוד לצאת ולבוא ויהוה אמר
אלי לא תעבר את־הירדן הזה : יהוה אלהיך הוא ׀ עבר לפניך הוא־ישמיד
את־הגוים האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא עבר לפניך כאשר דבר יהוה :
ועשה יהוה להם כאשר עשה לסיחון ולעוג מלכי האמרי ולארצם אשר

השמיד אתם: ונתנם יהוה לפניכם ועשיתם להם ככל־המצוה אשר צויתי
אתכם: חזקו ואמצו אל־תיראו ואל־תערצו מפניהם כי ׀ יהוה אלהיך הוא
ההלך עמך לא ירפך ולא יעזבך: הקהילו אלי את־כל־זקני שבטיכם
ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את־השמים
ואת־הארץ: כי ידעתי אחרי מותי כי־השחת תשחתון וסרתם מן־הדרך
אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי־תעשו את־הרע
בעיני יהוה להכעיסו במעשה ידיכם: וידבר משה באזני כל־קהל ישראל
את־דברי השירה הזאת עד תמם: פ פ פ

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי־פי: יערף כמטר לקחי תזל
כטל אמרתי כשעירם עלי־דשא וכרביבים עלי־עשב: כי שם יהוה
אקרא הבו גדל לאלהינו: וידבר יהוה אל־משה בעצם היום הזה לאמר:
עלה אל־הר העברים הזה הר־נבו אשר בארץ מואב אשר על־פני ירחו
וראה את־ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה: ומת בהר אשר
אתה עלה שמה והאסף אל עמיך כאשר־מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף
אל־עמיו: על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי־מריבת קדש
מדבר־צן על אשר לא־קדשתם אותי בתוך בני־ישראל: כי מנגד
תראה את־הארץ ושמה לא תבוא אל־הארץ אשר־אני נתן לבני
ישראל: פ פ פ

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את־בני ישראל לפני מותו:
ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה
מרבבת קדש מימינו אש דת למו: אף חבב עמים כל־קדשיו בידך והם
תכו לרגלך ישא מדברתיך: תורה צוה־לנו משה מורשה קהלת יעקב:
ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: יחי ראובן ואל־
ימת ויהי מתיו מספר: ולא־קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה
פנים אל־פנים: לכל־האתת והמופתים אשר שלחו יהוה לעשות בארץ
מצרים לפרעה ולכל־עבדיו ולכל־ארצו: ולכל היד החזקה ולכל המורא
הגדול אשר עשה משה לעיני כל־ישראל: חזק אידג ק״י

(קודם הנביאים תאמר זה) ודברתי על הנביאים ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה. כי לא יעשה
אדני יהוה דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים: אריה שאג מי לא
יירא אדני יהוה דבר מי לא ינבא: ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטע שמים וליסוד ארץ
ולאמר לציון עמי אתה:

נביאים ראשונים

יהושע ויהי אחרי מות משה עבד יהוה
ויאמר יהוה אל יהושע בן נון
משרת משה לאמר: משה עבדי מת
ועתה קום עבור את הירדן הזה אתה
וכל העם הזה אל הארץ אשר אנכי
נותן להם לבני ישראל: כל מקום אשר
תדרכו כף רגלכם בו לכם נתתיו כאשר

דברתי אל משה: ויעבוד ישראל את
יהוה כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר
האריכו ימים אחרי יהושע ואשר ידעו
את כל מעשה יהוה אשר עשה לישראל:
ואת עצמות יוסף אשר העלו בני
ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת
השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור

אבי

אבי שכם במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף לנחלה: ואלעזר בן (בן) אהרן מת ויקברו אתו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר (בר) אפרים: אינד

שופטים ויהי אחרי מות יהושע וישאלו בני ישראל ביהוה לאמר מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו: ויאמר יהוה יהודה יעלה הנה נתתי את הארץ בידו: ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ונלחמה בכנעני והלכתי גם אני אתך בגורלך וילך אתו שמעון: ויעשו כן בני בנימן וישאו נשים למספרם מן המחללות אשר גזלו וילכו וישובו אל נחלתם ויבנו את הערים וישבו בהם: ויתהלכו משם בני ישראל בעת ההיא איש לשבטו ולמשפחתו ויצאו משם איש לנחלתו: בימים ההם (הם) אין מלך בישראל איש הישר בעיניו (בן) יעשה: ויו דאני

(יכוין מתיקונא ג' דא"א יכוב ירחמנו, למלחא דנוקבא):

שמואל ויהי איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה בן ירחם בן אליהוא בן תחו בן צוף אפרתי: ולו שתי נשים שם אחת חנה ושם השנית פננה ויהי לפננה ילדים ולחנה אין ילדים: ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחות ולזבח ליהוה צבאות בשלה ושם שני בני עלי חפני ופנחס כהנים ליהוה: הכל נתן ארונה המלך למלך ויאמר ארונה אל המלך יהוה אלהיך ירצך: ויאמר המלך אל ארונה לא כי קנה אקנה מאותך במחיר ולא אעלה ליהוה אלהי עולות חנם ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים: ויבן שם (שם) דוד מזבח ליהוה ויעל עולות ושלמים ויעתר יהוה לארץ ותעצר המגפה מעל (מל) ישראל:

יכוין הי דנאי (יכוין מתקונא ח' דא"א יכבוש עונותינו לעילא ימינא דנוקבא):

מלכים והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו: ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סכנת ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך: ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית ויבאו אתה למלך: וידבר אתו טובות ויתן את כסאו מעל כסא המלכים אשר אתו בבבל: ושנא את בגדי כלאו ואכל לחם תמיד לפניו כל ימי חייו: וארחתו ארחת תמיד נתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו כל ימי חייו:

יכוין יוד דנאי (ויכוין מתקונא ט' דא"א ותשליך במצולות ים כל חטאתם. לעילא שמאלא דנוקבא):

ישעיה חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה: שמעו שמים והאזיני ארץ כי יהוה דבר בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי: ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן: כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עומדים לפני נאם יהוה כן יעמד זרעכם ושמכם: והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה: ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל (לל) בשר:

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר יי:

יכוין הי דניא (יכוין מתקונא יו"ד דא"א תתן אמת לנוקבא ימינא דחוטמא דנוקבא):

ירמיה דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן: אשר היה דבר יהוה אליו בימי יאשיהו בן אמון מלך יהודה בשלש עשרה שנה למלכו: ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה עד תם עשתי עשרה שנה לצדקיהו בן יאשיהו מלך יהודה עד גלות ירושלים בחדש החמישי: וידבר אתו טובות ויתן את כסאו ממעל לכסא המלכים:

מלכים ב׳ אשר אתו בבבל: ושנה את

בגדי

בִּגְדֵי כִלְאוֹ וְאָכַל לֶחֶם לְפָנָיו תָּמִיד כָּל יְמֵי חַיָּו חיו כ׳ וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה לּוֹ מֵאֵת מֶלֶךְ בָּבֶל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ עַד יוֹם מוֹתוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּו:

יכוין ויו דיאג (יכוין התקונה חבור דה״ת חסד להגרהב לניקבה במלכות דהוטתה דנוקבה)

יחזקאל וַיְהִי בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי בְתוֹךְ הַגּוֹלָה עַל נְהַר כְּבָר נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים: בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הִיא הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יוֹיָכִין: הָיֹה הָיָה דְבַר יהוה אֶל יְחֶזְקֵאל בֶּן בּוּזִי הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים עַל נְהַר כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד יהוה: וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: וּמִתּוֹכָהּ דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן דְּמוּת אָדָם לָהֵנָּה: וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָת וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת לָהֶם: וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל: וִידֵי וידו כ׳ אָדָם מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם: חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ כַּנְפֵיהֶם לֹא יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן אִישׁ אֶל עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ: וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי נֶשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן: וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת מִלְמָעְלָה לְאִישׁ שְׁתַּיִם חֹבְרוֹת אִישׁ וּשְׁתַּיִם מְכַסּוֹת אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶנָה: וְאִישׁ אֶל עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן: וּדְמוּת הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ בֹּעֲרוֹת כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִים הִיא מִתְהַלֶּכֶת בֵּין הַחַיּוֹת וְנֹגַהּ לָאֵשׁ וּמִן הָאֵשׁ יוֹצֵא בָרָק: וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק: וָאֵרֶא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו: מַרְאֵה הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן: עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶן בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן: וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם וְגַבֹּתָם מְלֵאֹת עֵינַיִם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּן: וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים: עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת וְהָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים: בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְהִנָּשְׂאָם מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים: וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא נָטוּי עַל רָאשֵׁיהֶם מִלְמָעְלָה: וְתַחַת הָרָקִיעַ כַּנְפֵיהֶם יְשָׁרוֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶם: וָאֶשְׁמַע אֶת קוֹל כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם רַבִּים כְּקוֹל שַׁדַּי בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן: וַיְהִי קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁם בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן: וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה: וָאֵרֶא כְּעֵין חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה אֵשׁ בֵּית לָהּ סָבִיב מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמָעְלָה וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה אֵשׁ וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב: כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד יהוה וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל עַל פָּנַי וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד יהוה מִמְּקוֹמוֹ: וּפְאַת נֶגְבָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים מִדָּה וּשְׁעָרִים שְׁלֹשָׁה שַׁעַר שִׁמְעוֹן אֶחָד שַׁעַר יִשָּׂשכָר אֶחָד שַׁעַר זְבוּלֻן אֶחָד: פְּאַת יָמָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים שַׁעֲרֵיהֶם שְׁלֹשָׁה שַׁעַר גָּד אֶחָד שַׁעַר אָשֵׁר אֶחָד שַׁעַר נַפְתָּלִי אֶחָד: סָבִיב שְׁמוֹנָה (שֶׁה) עָשָׂר

אָלֶף וְשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם יְהוָה (יָהּ) שָׁמָּה :
דינא :

יכוין חי דינא (יכוין מתקונא תריסר אחר נסבעת. לפותח דנוקבא) :

הושע דְּבַר יהוה אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי בִּימֵי עֻזִּיָּה יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּה מַלְכֵי יְהוּדָה וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל : תְּחִלַּת יהוה בְּהוֹשֵׁעַ וַיֹּאמֶר יהוה אֶל הוֹשֵׁעַ לֵךְ קַח לְךָ אֵשֶׁת זְנוּנִים וְיַלְדֵי זְנוּנִים כִּי זָנֹה תִזְנֶה הָאָרֶץ מֵאַחֲרֵי יהוה : וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח אֶת גֹּמֶר בַּת דִּבְלָיִם וַתַּהַר וַתֵּלֶד לוֹ בֵּן :

חבקוק וַיהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ : תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא עַל שִׁגְיֹנוֹת : יְהוָה שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי יְהוָה פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר : אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא וְקָדוֹשׁ מֵהַר פָּארָן סֶלָה כִּסָּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ מָלְאָה הָאָרֶץ : וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ וְשָׁם חֶבְיוֹן עֻזֹּה עזה כי : לְפָנָיו יֵלֶךְ דָּבֶר וְיֵצֵא רֶשֶׁף לְרַגְלָיו : עָמַד וַיְמֹדֶד אֶרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הַרְרֵי עַד שַׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ : תַּחַת אָוֶן רָאִיתִי אָהֳלֵי כוּשָׁן יִרְגְּזוּן יְרִיעוֹת אֶרֶץ מִדְיָן : הֲבִנְהָרִים חָרָה יְהוָה אִם בַּנְּהָרִים אַפֶּךָ אִם בַּיָּם עֶבְרָתֶךָ כִּי תִרְכַּב עַל סוּסֶיךָ מַרְכְּבֹתֶיךָ יְשׁוּעָה : עֶרְיָה תֵעוֹר קַשְׁתֶּךָ שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת אוֹמֶר סֶלָה נְהָרוֹת תְּבַקַּע אָרֶץ : רָאוּךָ יָחִילוּ הָרִים זֶרֶם מַיִם עָבָר נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ רוֹם יָדֵיהוּ נָשָׂא : שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ : בְּזַעַם תִּצְעַד אָרֶץ בְּאַף תָּדוּשׁ גּוֹיִם : יָצָאתָ לְיֵשַׁע עַמֶּךָ לְיֵשַׁע אֶת מְשִׁיחֶךָ מָחַצְתָּ רֹּאשׁ מִבֵּית רָשָׁע עָרוֹת יְסוֹד עַד צַוָּאר סֶלָה : נָקַבְתָּ בְמַטָּיו רֹאשׁ פְּרָזָיו פרזו כי יִסְעֲרוּ לַהֲפִיצֵנִי עֲלִיצֻתָם כְּמוֹ לֶאֱכֹל עָנִי בַּמִּסְתָּר : דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ חֹמֶר מַיִם רַבִּים : שָׁמַעְתִּי וַתִּרְגַּז בִּטְנִי לְקוֹל צָלְלוּ שְׂפָתַי יָבוֹא רָקָב בַּעֲצָמַי וְתַחְתַּי אֶרְגָּז אֲשֶׁר אָנוּחַ לְיוֹם צָרָה לַעֲלוֹת לְעַם יְגוּדֶנּוּ : כִּי תְאֵנָה לֹא תִפְרָח וְאֵין יְבוּל בַּגְּפָנִים כִּחֵשׁ מַעֲשֵׂה זַיִת וּשְׁדֵמוֹת לֹא עָשָׂה אֹכֶל גָּזַר מִמִּכְלָה צֹאן וְאֵין בָּקָר בָּרְפָתִים : וַאֲנִי בַּיהוָה אֶעְלוֹזָה אָגִילָה בֵּאלֹהֵי יִשְׁעִי : יְהוִה אֲדֹנָי חֵילִי וַיָּשֶׂם רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל בָּמוֹתַי יַדְרִכֵנִי לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹתָי : זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְחֹרֵב עַל כָּל יִשְׂרָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים : הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא : וְהֵשִׁיב לֵב (לֵב) אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם פֶּן אָבוֹא וְהִכֵּיתִי אֶת הָאָרֶץ (הָאָרֶץ) חֵרֶם :

הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא : נאדי קדיש
יכוין א נאדי יכוין מתקונא קדמאה דז״א אל. לפירקא קדמאה דדרועא דנוקבא : קדיש

כתובים

רות וַיְהִי בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו : וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֳמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרָתִים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי מוֹאָב וַיִּהְיוּ שָׁם : וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי וַתִּשָּׁאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ : וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֹאֲבִיּוֹת שֵׁם הָאַחַת עָרְפָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית רוּת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים : וַיָּמוּתוּ גַם שְׁנֵיהֶם מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׁאֵר הָאִשָּׁה מִשְּׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִישָׁהּ : וַתָּקָם הִיא וְכַלֹּתֶיהָ וַתָּשָׁב מִשְּׂדֵי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בִּשְׂדֵה מוֹאָב כִּי פָקַד יהוה אֶת עַמּוֹ לָתֵת לָהֶם לָחֶם : וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה וּשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ עִמָּהּ וַתֵּלַכְנָה בַדֶּרֶךְ לָשׁוּב אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה : וַתֹּאמֶר נָעֳמִי לִשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ לֵכְנָה שֹּׁבְנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּהּ יַעַשׂ יעשה כִּי יהוה עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם הַמֵּתִים וְעִמָּדִי : יִתֵּן יְהוָה לָכֶם וּמְצֶאןָ מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁהּ וַתִּשַּׁק לָהֶן וַתִּשֶּׂאנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה :

וַתֹּאמַרְנָה־לָּהּ כִּי־אִתָּךְ נָשׁוּב לְעַמֵּךְ׃
וַתֹּאמֶר נָעֳמִי שֹׁבְנָה בְנֹתַי לָמָּה תֵלַכְנָה
עִמִּי הַעוֹד־לִי בָנִים בְּמֵעַי וְהָיוּ לָכֶם
לַאֲנָשִׁים׃ שֹׁבְנָה בְנֹתַי לֵכְןָ כִּי זָקַנְתִּי
מִהְיוֹת לְאִישׁ כִּי אָמַרְתִּי יֶשׁ־לִי תִקְוָה
גַּם הָיִיתִי הַלַּיְלָה לְאִישׁ וְגַם יָלַדְתִּי בָנִים׃
הֲלָהֵן תְּשַׂבֵּרְנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדָּלוּ הֲלָהֵן
תֵּעָגֵנָה לְבִלְתִּי הֱיוֹת לְאִישׁ אַל בְּנֹתַי כִּי־
מַר־לִי מְאֹד מִכֶּם כִּי־יָצְאָה בִי יַד־יְהוָה׃
וַתִּשֶּׂנָה חסר א קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד וַתִּשַּׁק
עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ׃ וַתֹּאמֶר
הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ אֶל־עַמָּהּ וְאֶל־אֱלֹהֶיהָ
שׁוּבִי אַחֲרֵי יְבִמְתֵּךְ׃ וַתֹּאמֶר רוּת אַל־
תִּפְגְּעִי־בִי לְעָזְבֵךְ לָשׁוּב מֵאַחֲרָיִךְ כִּי אֶל־
אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלֵךְ וּבַאֲשֶׁר תָּלִינִי אָלִין עַמֵּךְ
עַמִּי וֵאלֹהַיִךְ אֱלֹהָי׃ בַּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת
וְשָׁם אֶקָּבֵר כֹּה יַעֲשֶׂה יְהוָה לִי וְכֹה
יֹסִיף כִּי הַמָּוֶת יַפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֵךְ׃ וַתֵּרֶא
כִּי־מִתְאַמֶּצֶת הִיא לָלֶכֶת אִתָּהּ וַתֶּחְדַּל
לְדַבֵּר אֵלֶיהָ׃ וַתֵּלַכְנָה שְׁתֵּיהֶם עַד־
בּוֹאָנָה בֵּית לָחֶם וַיְהִי כְּבוֹאָנָה
בֵּית לֶחֶם וַתֵּהֹם כָּל־הָעִיר עֲלֵיהֶן
וַתֹּאמַרְנָה הֲזֹאת נָעֳמִי׃ וַתֹּאמֶר
אֲלֵיהֶן אַל־תִּקְרֶאנָה לִי נָעֳמִי קְרֶאןָ לִי
מָרָא כִּי־הֵמַר שַׁדַּי לִי מְאֹד׃ אֲנִי מְלֵאָה
הָלַכְתִּי וְרֵיקָם הֱשִׁיבַנִי יְהוָה לָמָּה
תִקְרֶאנָה לִי נָעֳמִי וַיהוָה עָנָה בִי וְשַׁדַּי
הֵרַע לִי׃ וַתָּשָׁב נָעֳמִי וְרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה
כַלָּתָהּ עִמָּהּ הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵי מוֹאָב וְהֵמָּה
בָּאוּ בֵּית לֶחֶם בִּתְחִלַּת קְצִיר שְׂעֹרִים׃
וּלְנָעֳמִי מֹדַע מידע כתיב לְאִישָׁהּ אִישׁ
גִּבּוֹר חַיִל מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וּשְׁמוֹ בֹּעַז׃
וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה אֶל־נָעֳמִי אֵלְכָה־
נָּא הַשָּׂדֶה וַאֲלַקֳטָה בַשִּׁבֳּלִים אַחַר אֲשֶׁר
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו וַתֹּאמֶר לָהּ לְכִי בִתִּי׃
וַתֵּלֶךְ וַתָּבוֹא וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי
הַקֹּצְרִים וַיִּקֶר מִקְרֶהָ חֶלְקַת הַשָּׂדֶה
לְבֹעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ׃ וְהִנֵּה־
בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים
יְהוָה עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְהוָה׃
וַיֹּאמֶר בֹּעַז לְנַעֲרוֹ הַנִּצָּב עַל־הַקּוֹצְרִים
לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת׃ וַיַּעַן הַנַּעַר הַנִּצָּב עַל־
הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמַר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא
הַשָּׁבָה עִם־נָעֳמִי מִשְּׂדֵה מוֹאָב׃ וַתֹּאמֶר
אֲלַקֳטָה־נָּא וְאָסַפְתִּי בָעֳמָרִים אַחֲרֵי
הַקּוֹצְרִים וַתָּבוֹא וַתַּעֲמוֹד מֵאָז הַבֹּקֶר וְעַד־
עַתָּה זֶה שִׁבְתָּהּ הַבַּיִת מְעָט׃ וַיֹּאמֶר
בֹּעַז אֶל־רוּת הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ בִּתִּי אַל־תֵּלְכִי
לִלְקֹט בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה
וְכֹה תִדְבָּקִין עִם־נַעֲרֹתָי׃ עֵינַיִךְ בַּשָּׂדֶה
אֲשֶׁר־יִקְצֹרוּן וְהָלַכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הֲלוֹא
צִוִּיתִי אֶת־הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נָגְעֵךְ וְצָמִת
וְהָלַכְתְּ אֶל־הַכֵּלִים וְשָׁתִית מֵאֲשֶׁר
יִשְׁאֲבוּן הַנְּעָרִים׃ וַתִּפֹּל עַל־פָּנֶיהָ
וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתֹּאמֶר אֵלָיו מַדּוּעַ
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירֵנִי וְאָנֹכִי נָכְרִיָּה׃
וַיַּעַן בֹּעַז וַיֹּאמֶר לָהּ הֻגֵּד הֻגַּד לִי כֹּל
אֲשֶׁר־עָשִׂית אֶת־חֲמוֹתֵךְ אַחֲרֵי מוֹת אִישֵׁךְ
וַתַּעַזְבִי אָבִיךְ וְאִמֵּךְ וְאֶרֶץ מוֹלַדְתֵּךְ
וַתֵּלְכִי אֶל־עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעַתְּ תְּמוֹל
שִׁלְשׁוֹם׃ יְשַׁלֵּם יְהוָה פָּעֳלֵךְ וּתְהִי
מַשְׂכֻּרְתֵּךְ שְׁלֵמָה מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת־כְּנָפָיו׃
וַתֹּאמֶר אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי כִּי
נִחַמְתָּנִי וְכִי דִבַּרְתָּ עַל־לֵב שִׁפְחָתֶךָ
וְאָנֹכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאַחַת שִׁפְחֹתֶיךָ׃
וַיֹּאמֶר לָה בֹעַז לְעֵת הָאֹכֶל גֹּשִׁי הֲלֹם
וְאָכַלְתְּ מִן־הַלֶּחֶם וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ
וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים וַיִּצְבָּט־לָהּ קָלִי
וַתֹּאכַל וַתִּשְׂבַּע וַתֹּתַר׃ וַתָּקָם לְלַקֵּט
וַיְצַו בֹּעַז אֶת־נְעָרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין
הָעֳמָרִים תְּלַקֵּט וְלֹא תַכְלִימוּהָ׃ וְגַם
שֹׁל־תָּשֹׁלּוּ לָהּ מִן־הַצְּבָתִים וַעֲזַבְתֶּם
וְלִקְּטָה וְלֹא תִגְעֲרוּ־בָהּ׃ וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה
עַד־הָעָרֶב וַתַּחְבֹּט אֵת אֲשֶׁר־לִקֵּטָה
וַיְהִי כְּאֵיפָה שְׂעֹרִים׃ וַתִּשָּׂא וַתָּבוֹא
הָעִיר וַתֵּרֶא חֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר־לִקֵּטָה
וַתּוֹצֵא וַתִּתֶּן־לָהּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹתִרָה
מִשָּׂבְעָהּ׃ וַתֹּאמֶר לָהּ חֲמוֹתָהּ אֵיפֹה
לִקַּטְתְּ הַיּוֹם וְאָנָה עָשִׂית יְהִי מַכִּירֵךְ בָּרוּךְ
וַתַּגֵּד לַחֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר־עָשְׂתָה עִמּוֹ
וַתֹּאמֶר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם

בֹּעַז׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי לְכַלָּתָהּ בָּרוּךְ הוּא לַיהוָֹה אֲשֶׁר לֹא עָזַב חַסְדּוֹ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמֵּתִים וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגֹּאֲלֵנוּ הוּא׃ וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה גַּם כִּי אָמַר אֵלַי עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִּדְבָּקִין עַד אִם כִּלּוּ אֵת כָּל הַקָּצִיר אֲשֶׁר לִי׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי אֶל רוּת כַּלָּתָהּ טוֹב בִּתִּי כִּי תֵצְאִי עִם נַעֲרוֹתָיו וְלֹא יִפְגְּעוּ בָךְ בְּשָׂדֶה אַחֵר׃ וַתִּדְבַּק בְּנַעֲרוֹת בֹּעַז לְלַקֵּט עַד כְּלוֹת קְצִיר הַשְּׂעֹרִים וּקְצִיר הַחִטִּים וַתֵּשֶׁב אֶת חֲמוֹתָהּ׃ וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי חֲמוֹתָהּ בִּתִּי הֲלֹא אֲבַקֶּשׁ לָךְ מָנוֹחַ אֲשֶׁר יִיטַב לָךְ׃ וְעַתָּה הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ אֲשֶׁר הָיִית אֶת נַעֲרוֹתָיו הִנֵּה הוּא זֹרֶה אֶת גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים הַלָּיְלָה׃ וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ וְשַׂמְתְּ ושמתי כ׳ שִׂמְלֹתַיִךְ עָלַיִךְ וְיָרַדְתְּ וירדתי כ׳ הַגֹּרֶן אַל תִּוָּדְעִי לָאִישׁ עַד כַּלֹּתוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת׃ וִיהִי בְשָׁכְבוֹ וְיָדַעַתְּ אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב שָׁם וּבָאת וְגִלִּית מַרְגְּלֹתָיו וְשָׁכָבְתְּ ושכבתי כ׳ וְהוּא יַגִּיד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין׃ וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי אֵלַי אלי קרי ולא כ׳ אֶעֱשֶׂה׃ וַתֵּרֶד הַגֹּרֶן וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוַּתָּה חֲמוֹתָהּ׃ וַיֹּאכַל בֹּעַז וַיֵּשְׁתְּ וַיִּיטַב לִבּוֹ וַיָּבֹא לִשְׁכַּב בִּקְצֵה הָעֲרֵמָה וַתָּבֹא בַלָּט וַתְּגַל מַרְגְּלֹתָיו וַתִּשְׁכָּב׃ וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת וְהִנֵּה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מַרְגְּלֹתָיו׃ וַיֹּאמֶר מִי אָתְּ וַתֹּאמֶר אָנֹכִי רוּת אֲמָתֶךָ וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל אֲמָתְךָ כִּי גֹאֵל אָתָּה׃ וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לַיהוָֹה בִּתִּי הֵיטַבְתְּ חַסְדֵּךְ הָאַחֲרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן לְבִלְתִּי לֶכֶת אַחֲרֵי הַבַּחוּרִים אִם דַּל וְאִם עָשִׁיר׃ וְעַתָּה בִּתִּי אַל תִּירְאִי כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי אֶעֱשֶׂה לָּךְ כִּי יוֹדֵעַ כָּל שַׁעַר עַמִּי כִּי אֵשֶׁת חַיִל אָתְּ׃ וְעַתָּה כִּי אָמְנָם כִּי אם כתיב ולא קרי גֹאֵל אָנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב מִמֶּנִּי׃ לִינִי הַלַּיְלָה וְהָיָה בַבֹּקֶר אִם יִגְאָלֵךְ טוֹב יִגְאָל וְאִם לֹא יַחְפֹּץ לְגָאֳלֵךְ וּגְאַלְתִּיךְ אָנֹכִי חַי יְהוָֹה שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר׃ וַתִּשְׁכַּב מַרְגְּלוֹתָיו מרגלתו כ׳ עַד הַבֹּקֶר וַתָּקָם בְּטֶרֶם בטרום

כִּי יַכִּיר אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אַל יִוָּדַע כִּי בָאָה הָאִשָּׁה הַגֹּרֶן׃ וַיֹּאמֶר הָבִי הַמִּטְפַּחַת אֲשֶׁר עָלַיִךְ וְאֶחֳזִי בָהּ וַתֹּאחֶז בָּהּ וַיָּמָד שֵׁשׁ שְׂעֹרִים וַיָּשֶׁת עָלֶיהָ וַיָּבֹא הָעִיר׃ וַתָּבוֹא אֶל חֲמוֹתָהּ וַתֹּאמֶר מִי אַתְּ בִּתִּי וַתַּגֶּד לָהּ אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָהּ הָאִישׁ׃ וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ הַשְּׂעֹרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר אֵלַי אלי ק׳ ולא כ׳ אַל תָּבוֹאִי רֵיקָם אֶל חֲמוֹתֵךְ׃ וַתֹּאמֶר שְׁבִי בִתִּי עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי אִם כִּלָּה הַדָּבָר הַיּוֹם׃ וּבֹעַז עָלָה הַשַּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם וְהִנֵּה הַגֹּאֵל עֹבֵר אֲשֶׁר דִּבֶּר בֹּעַז וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׁבָה פֹּה פְּלֹנִי אַלְמֹנִי וַיָּסַר וַיֵּשֵׁב׃ וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָעִיר וַיֹּאמֶר שְׁבוּ פֹה וַיֵּשֵׁבוּ׃ וַיֹּאמֶר לַגֹּאֵל חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר לְאָחִינוּ לֶאֱלִימֶלֶךְ מָכְרָה נָעֳמִי הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵה מוֹאָב׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי אֶגְלֶה אָזְנְךָ לֵאמֹר קְנֵה נֶגֶד הַיֹּשְׁבִים וְנֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי אִם תִּגְאַל גְּאָל וְאִם לֹא יִגְאַל הַגִּידָה לִּי וְאֵדְעָה ואדע כ׳ כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל וְאָנֹכִי אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶגְאָל׃ וַיֹּאמֶר בֹּעַז בְּיוֹם קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד נָעֳמִי וּמֵאֵת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת הַמֵּת קָנִיתָה קניתי כ׳ לְהָקִים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ׃ וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לֹא אוּכַל לִגְאָל לגאול כ׳ לִי פֶּן אַשְׁחִית אֶת נַחֲלָתִי גְּאַל לְךָ אַתָּה אֶת גְּאֻלָּתִי כִּי לֹא אוּכַל לִגְאֹל׃ וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כָּל דָּבָר שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לְבֹעַז קְנֵה לָךְ וַיִּשְׁלֹף נַעֲלוֹ׃ וַיֹּאמֶר בֹּעַז לַזְּקֵנִים וְכָל הָעָם עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם כִּי קָנִיתִי אֶת כָּל אֲשֶׁר לֶאֱלִימֶלֶךְ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לְכִלְיוֹן וּמַחְלוֹן מִיַּד נָעֳמִי׃ וְגַם אֶת רוּת הַמֹּאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחְלוֹן קָנִיתִי לִי לְאִשָּׁה לְהָקִים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ וְלֹא יִכָּרֵת שֵׁם הַמֵּת מֵעִם אֶחָיו וּמִשַּׁעַר מְקוֹמוֹ עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם׃ וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר וְהַזְּקֵנִים עֵדִים יִתֵּן יְהוָֹה אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתֶךָ כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת

בית

בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה חַיִל בְּאֶפְרָתָה וּקְרָא
שֵׁם בְּבֵית לָחֶם׃ וִיהִי בֵיתְךָ כְּבֵית פֶּרֶץ
אֲשֶׁר יָלְדָה תָמָר לִיהוּדָה מִן הַזֶּרַע אֲשֶׁר
יִתֵּן יְהוָה לְךָ מִן הַנַּעֲרָה הַזֹּאת׃ וַיִּקַּח בּוֹעַז
אֶת רוּת וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן
יְהוָה לָהּ הֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן׃ וַתֹּאמַרְנָה
הַנָּשִׁים אֶל נָעֳמִי בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר לֹא
הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל׃
וְהָיָה לָךְ לְמֵשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל אֶת
שֵׂיבָתֵךְ כִּי כַלָּתֵךְ אֲשֶׁר אֲהֵבַתֶךְ יְלָדַתּוּ
אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה לָךְ מִשִּׁבְעָה בָּנִים׃ וַתִּקַּח
נָעֳמִי אֶת הַיֶּלֶד וַתְּשִׁתֵהוּ בְחֵיקָהּ וַתְּהִי
לוֹ לְאֹמֶנֶת׃ וַתִּקְרֶאנָה לוֹ הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם
לֵאמֹר יֻלַּד בֵּן לְנָעֳמִי וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד
הוּא אֲבִי יִשַׁי אֲבִי דָוִד׃ וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת
פָּרֶץ פֶּרֶץ הוֹלִיד אֶת חֶצְרוֹן׃ וְחֶצְרוֹן
הוֹלִיד אֶת רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת עַמִּינָדָב׃
וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת נַחְשׁוֹן וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד
אֶת שַׂלְמָה׃ וְשַׂלְמוֹן הוֹלִיד אֶת בּוֹעַז
וּבוֹעַז הוֹלִיד אֶת עוֹבֵד׃ וְעוֹבֵד הוֹלִיד
(הָדָ) אֶת יִשָׁי וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת (אֶתְ)
דָוִד׃ נאיד

יכוין ד נאיד (יכוין מהקונא תניינא דו"ה רחום. לפרקא קדמאה דדרועא שמאלא דנוקבא) :

תהלים א אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ
בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא
עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב׃ כִּי אִם
בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם
וָלָיְלָה׃ וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם
אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ׃ לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי
אִם כַּמֹּץ אֲשֶׁר תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ׃ עַל כֵּן לֹא
יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת
צַדִּיקִים׃ כִּי יוֹדֵעַ יְהוָה דֶּרֶךְ צַדִּיקִים
וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃

יט לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים
כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃
יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה
דָּעַת׃ אֵין אוֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע
קוֹלָם׃ בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל
מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אוֹהֶל בָּהֶם׃ וְהוּא
כְּחָתָן יוֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ׃ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ
אוֹרַח׃ מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ
עַל קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת
יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה
נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃ פִּקּוּדֵי יְהוָה
יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה
מְאִירַת עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת
לָעַד מִשְׁפְּטֵי יְהוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו׃
הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ
וְנֹפֶת צוּפִים׃ גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם
בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין
מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃ גַּם מִזֵּדִים חֲשׂוֹךְ עַבְדֶּךָ
אַל יִמְשְׁלוּ בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃
יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ
יְהוָה צוּרִי וְגוֹאֲלִי׃

סח לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר שִׁיר׃ יָקוּם
אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאָיו
מִפָּנָיו׃ כְּהִנְדֹּף עָשָׁן תִּנְדֹּף כְּהִמֵּס דּוֹנַג
מִפְּנֵי אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי אֱלֹהִים׃
וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיָשִׂישׂוּ
בְשִׂמְחָה׃ שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סוֹלּוּ
לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו׃ אֲבִי
יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ׃
אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים
בַּכּוֹשָׁרוֹת אַךְ סוֹרְרִים שָׁכְנוּ צְחִיחָה׃ אֱלֹהִים
בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ בְּצַעְדְּךָ בִישִׁימוֹן סֶלָה׃
אֶרֶץ רָעָשָׁה אַף שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים
זֶה סִינַי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ גֶּשֶׁם
נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה
כוֹנַנְתָּהּ׃ חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ בָהּ תָּכִין בְּטוֹבָתְךָ
לֶעָנִי אֱלֹהִים׃ אֲדֹנָי יִתֶּן אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת
צָבָא רָב׃ מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדּוֹדוּן יִדּוֹדוּן וּנְוַת
בַּיִת תְּחַלֵּק שָׁלָל׃ אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפַתָּיִם
כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק
חָרוּץ׃ בְּפָרֵשׂ שַׁדַּי מְלָכִים בָּהּ תַּשְׁלֵג
בְּצַלְמוֹן׃ הַר אֱלֹהִים הַר בָּשָׁן הַר גַּבְנֻנִּים
הַר בָּשָׁן׃ לָמָּה תְּרַצְּדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים הָהָר
חָמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף יהוה יִשְׁכֹּן לָנֶצַח׃
רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי בָם
סִינַי בַּקּוֹדֶשׁ׃ עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶּׁבִי
לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכֹּן

יָהּ אֱלֹהִים׃ בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ
הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה׃ הָאֵל לָנוּ אֵל לְמוֹשָׁעוֹת
וְלֵיהֹוִה אֲדֹנָי לַמָּוֶת תּוֹצָאוֹת׃ אַךְ אֱלֹהִים
יִמְחַץ רֹאשׁ אֹיְבָיו קָדְקֹד שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ
בַּאֲשָׁמָיו׃ אָמַר אֲדֹנָי מִבָּשָׁן אָשִׁיב אָשִׁיב
מִמְּצֻלוֹת יָם׃ לְמַעַן תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם
לְשׁוֹן כְּלָבֶיךָ מֵאֹיְבִים מִנֵּהוּ׃ רָאוּ הֲלִיכוֹתֶיךָ
אֱלֹהִים הֲלִיכוֹת אֵלִי מַלְכִּי בַקֹּדֶשׁ׃ קִדְּמוּ
שָׁרִים אַחַר נֹגְנִים בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תּוֹפֵפוֹת
בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְּקוֹר
יִשְׂרָאֵל׃ שָׁם בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם שָׂרֵי
יְהוּדָה רִגְמָתָם שָׂרֵי זְבֻלוּן שָׂרֵי נַפְתָּלִי׃
צִוָּה אֱלֹהֶיךָ עֻזֶּךָ עוּזָּה אֱלֹהִים זוּ פָּעַלְתָּ
לָּנוּ׃ מֵהֵיכָלֶךָ עַל יְרוּשָׁלָםִ לְךָ יוֹבִילוּ
מְלָכִים שָׁי׃ גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים
בְּעֶגְלֵי עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי כָסֶף בִּזַּר
עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ׃ יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים מִנִּי
מִצְרָיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים׃ מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ אֲדֹנָי סֶלָה׃
לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם הֵן יִתֵּן בְּקוֹלוֹ
קוֹל עֹז׃ תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל
גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים׃ נוֹרָא אֱלֹהִים
מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נֹתֵן עֹז
וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים׃

קיט אַשְׁרֵי תְמִימֵי דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהֹוָה׃ אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל
לֵב יִדְרְשׁוּהוּ׃ אַף לֹא פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו
הָלָכוּ׃ אַתָּה צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד׃
אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ׃ אָז לֹא
אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל כָּל מִצְוֺתֶיךָ׃ אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר
לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ אֶת חֻקֶּיךָ
אֶשְׁמֹר אַל תַּעַזְבֵנִי עַד מְאֹד׃ בַּמֶּה יְזַכֶּה נַּעַר
אֶת אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃ בְּכָל לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ
אַל תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֺתֶיךָ׃ בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ
לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא לָךְ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה
לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי
פִיךָ׃ בְּדֶרֶךְ עֵדְוֺתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל כָּל הוֹן׃
בְּפִקֻּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה אֹרְחֹתֶיךָ׃
בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ׃
גְּמֹל עַל עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃ גַּל
עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃ גֵּר אָנֹכִי
בָאָרֶץ אַל תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֺתֶיךָ׃ גָּרְסָה נַפְשִׁי
לְתַאֲבָה אֶל מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל עֵת׃ גָּעַרְתָּ זֵדִים
אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֺתֶיךָ׃ גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה
וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי
נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ גַּם עֵדֹתֶיךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי
חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ דֶּרֶךְ פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃
דֶּרֶךְ אֱמוּנָה בָחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ דָּבַקְתִּי
בְעֵדְוֺתֶיךָ יְהֹוָה אַל תְּבִישֵׁנִי׃ דֶּרֶךְ מִצְוֺתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ הוֹרֵנִי יְהֹוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל לֵב׃ הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֺתֶיךָ
כִּי בוֹ חָפָצְתִּי׃ הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֺתֶיךָ וְאַל
אֶל בָּצַע׃ הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי׃ הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃
הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ
חַיֵּנִי׃ וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהֹוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃
וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ וְאַל
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר אֱמֶת עַד מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
יִחָלְתִּי׃ וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃
וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ וְאֶשָּׂא
כַפַּי אֶל מִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה
בְחֻקֶּיךָ׃ זְכֹר דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃
זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ זֵדִים
הֱלִיצֻנִי עַד מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ זָכַרְתִּי
מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם יְהֹוָה וָאֶתְנֶחָם׃ זַלְעָפָה
אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תּוֹרָתֶךָ׃ זְמִרוֹת הָיוּ
לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי׃ זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ
יְהֹוָה וָאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ׃ זֹאת הָיְתָה לִּי כִּי
פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ חֶלְקִי יְהֹוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר
דְּבָרֶיךָ׃ חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדֹתֶיךָ׃
חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֺתֶיךָ׃
חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדֻנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ חָבֵר אָנִי לְכָל אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִּקּוּדֶיךָ׃ חַסְדְּךָ יְהֹוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ טוֹב עָשִׂיתָ עִם עַבְדְּךָ יְהֹוָה כִּדְבָרֶךָ׃

טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֺתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי׃ טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי׃ טוֹב אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל לֵב אֱצֹּר פִּקּוּדֶיךָ׃ טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ טוֹב לִי כִי עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ׃ טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃ יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה מִצְוֺתֶיךָ׃ יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי׃ יְהִי נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ׃ יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיוֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ׃ יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ׃ כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי׃ כִּי הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ כַּמָּה יְמֵי עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט׃ כָּרוּ לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ׃ כָּל מִצְוֺתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי׃ כִּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ׃ כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃ לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃ לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי׃ לְךָ אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן׃ לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד׃

מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי׃ מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֺתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי׃ מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֺתֶיךָ שִׂיחָה לִי׃ מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ מִכָּל אֹרַח רָע כָּלִאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא סָרְתִּי כִּי אַתָּה הוֹרֵתָנִי׃ מַה נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃ מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל כֵּן שָׂנֵאתִי כָּל אֹרַח שָׁקֶר׃ נֵר לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃ נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ נַעֲנֵיתִי עַד מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ׃ נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ נָחַלְתִּי עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה׃ נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃ סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ סוּרוּ מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֺת אֱלֹהָי׃ סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי׃ סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד׃ סָלִיתָ כָּל שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם׃ סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל רִשְׁעֵי אָרֶץ לָכֵן אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ׃ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃ עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל יַעַשְׁקֻנִי זֵדִים׃ עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת צִדְקֶךָ׃ עֲשֵׂה עִם עַבְדְּךָ כְחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃ עַבְדְּךָ אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃ עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ׃ עַל כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֺתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃ עַל כֵּן כָּל פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃ פְּלָאוֹת עֵדְוֺתֶיךָ עַל כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃ פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ פִּי פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֺתֶיךָ יָאָבְתִּי׃ פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל תַּשְׁלֶט בִּי כָל אָוֶן׃ פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי אֶת חֻקֶּיךָ׃ פַּלְגֵי מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ׃ צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃ צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד׃ צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃ צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ צַר וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֺתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ צֶדֶק עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה׃ קָרָאתִי בְכָל לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃ קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ׃ קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל מִצְוֺתֶיךָ אֱמֶת׃ קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם׃ רְאֵה עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃ רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃ רַחֲמֶיךָ רַבִּים יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֺתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃ רְאֵה כִּי פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃

רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ: שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וָאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד: שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ: תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי: תָּבוֹא תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי: תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל מִצְוֹתֶיךָ צֶּדֶק: תְּהִי יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי: תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: תְּחִי נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזְרֻנִי: תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

קנ הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה (הָהָ) תְּהַלֵּל יָהּ (יָהּ) הַלְלוּיָהּ: נדאי

יכוין י נדאי (יכוין מתקונא תליתאה דז"א ותכון. לפרקא דדרועא ימינא דנוקבא):

איוב אִישׁ הָיָה בְאֶרֶץ עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע: וַיִּוָּלְדוּ לוֹ שִׁבְעָה בָנִים וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת: וַיְהִי מִקְנֵהוּ שִׁבְעַת אַלְפֵי צֹאן וּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי גְמַלִּים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת צֶמֶד בָּקָר וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲתוֹנוֹת וַעֲבֻדָּה רַבָּה מְאֹד וַיְהִי הָאִישׁ הַהוּא גָּדוֹל מִכָּל בְּנֵי קֶדֶם: וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים יָפוֹת כִּבְנוֹת אִיּוֹב בְּכָל הָאָרֶץ וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: וַיְחִי אִיּוֹב אַחֲרֵי זֹאת מֵאָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה וַיַּרְאֶה ויּרא כתיב אֶת בָּנָיו וְאֶת בְּנֵי בָנָיו אַרְבָּעָה דֹּרוֹת: וַיָּמָת אִיּוֹב (אָב) זָקֵן וּשְׂבַע (וְע) יָמִים: נדיא

יכוין ה גדיא (יכוין מתיקונא רביעאה דז"א הרד. לפרקא תניינא דדרועא שמאלא דנוקבא): י"א שטוב לומר כל הספר:

משלי מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר לְהָבִין אִמְרֵי בִינָה: לָקַחַת מוּסַר הַשְׂכֵּל צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵשָׁרִים: אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ: בָּטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר: גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ: דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ כַּפֶּיהָ: הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ: וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ: זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ נָטְעָה כָּרֶם: חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעֹתֶיהָ: טָעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ לֹא יִכְבֶּה בַלַּיְלָה נֵרָהּ: יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ תָּמְכוּ פָלֶךְ: כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן: לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבֻשׁ שָׁנִים: מַרְבַדִּים עָשְׂתָה לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ: נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם זִקְנֵי אָרֶץ: סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי: עֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן: פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ: צוֹפִיָּה הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל: קָמוּ בָנֶיהָ וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ וַיְהַלְלָהּ: רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה: שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת יהוה הִיא תִתְהַלָּל: תְּנוּ לָהּ (לָה) מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים (בָּם) מַעֲשֶׂיהָ: נדיא

יכוין א גיאד (יכוין מתקונא חמישאה דז"א חפיכ. לפרקא תליתאה דדרועא ימינא דנוקבא):

קהלת דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלִָם: הֲבֵל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֲבֵל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל: מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: וְיֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִעַת בָּשָׂר: סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם: כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִא בְמִשְׁפָּט עַל כָּל נֶעְלָם אִם טוֹב וְאִם רָע:

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם:

יכוין ה נידא (יכוין מתקונא שתיתאה דז"א ורב חסד לפרקא תליתא' דדרועא שמאלא דנוקבא). י"א שטוב לומר כל הס':

שיר השירים שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ: כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ: הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי: בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים:

יכוין ו ידאג (ויכוין התיקונא שביעאה דז"א ואמת. לפרקא קדמאה דירכא ימינא דנוקבא):

[זה קורין בלחש]

איכה אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם הָיְתָה כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת הָיְתָה לָמַס׃ בָּכוֹ תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ אֵין לָהּ מְנַחֵם מִכָּל אֹהֲבֶיהָ כָּל רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ לְאֹיְבִים׃ גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ כָּל רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים׃ לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים׃ הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה
ונשוב כ׳ חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃ כִּי אִם מָאֹס מְאַסְתָּנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד מְאֹד׃

השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו כקדם׃

יכוין ה יאנד (יכוין מתיקונא תמינאה דז״א נוצר חסד. לפרקא קדמאה דירכא שמאלא דנוקבא)׃

דניאל בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַיִם וַיָּצַר עָלֶיהָ׃ וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִיאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים׃ וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם יָמִים אֶלֶף מָאתַיִם וְתִשְׁעִים׃ אַשְׁרֵי הַמְחַכֶּה וְיַגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה׃ וְאַתָּה לֵךְ לַקֵּץ וְתָנוּחַ וְתַעֲמֹד לְגֹרָלְךָ לְקֵץ הַיָּמִין׃

יכוין יאדנ (יכוין מתיקונא תשיעאה דז״א לאלפים. לפרקא תניינא דימינא דנוקבא׃ י״א לומר אסתר קודם דניאל

אסתר וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה׃ בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה׃ בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל פָּרַס וּמָדַי הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו׃ וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
אחשרש כתיב מַס עַל הָאָרֶץ וְאִיֵּי הַיָּם׃ וְכָל מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ וּפָרָשַׁת גְּדֻלַּת מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ הֲלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרָס׃ כִּי מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דֹּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ

וְדֹבֵר שָׁלוֹם לְכָל זַרְעוֹ׃

יכוין ה ידנא (יכוין מתיקונא עשיראה דז״א נושא עון. לפרקא תניינא דירכא שמאלא דנוקבא)׃

ד״ה אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ׃ קֵינָן מַהֲלַלְאֵל יָרֶד׃ חֲנוֹךְ מְתוּשֶׁלַח לָמֶךְ׃ לְמַלֹּאות דְּבַר יְהוָה בְּפִי יִרְמְיָהוּ עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הָשַּׁמָּה שָׁבָתָה לְמַלֹּאות שִׁבְעִים שָׁנָה׃ וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לִכְלוֹת דְּבַר יְהוָה בְּפִי יִרְמְיָהוּ הֵעִיר יְהוָה אֶת רוּחַ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֶר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמִכְתָּב לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לִבְנוֹת לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיָעַל׃

יכוין ה ינדא (יכוין מתיקונא תריסר דז״א וחטאה. לפרקא תליתאה דירכא שמאלא דנוקבא)׃

עזרא וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לִכְלוֹת דְּבַר יְהוָה מִפִּי יִרְמְיָה הֵעִיר יְהוָה אֶת רוּחַ כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֶר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמִכְתָּב לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לִבְנוֹת לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה׃ מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וְיִבֶן אֶת בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָיִם׃ זָכְרָה לָהֶם אֱלֹהָי עַל גָּאֳלֵי הַכְּהֻנָּה וּבְרִית הַכְּהֻנָּה וְהַלְוִיִּם׃ וְטִהַרְתִּים מִכָּל נֵכָר וָאַעֲמִידָה מִשְׁמָרוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם אִישׁ בִּמְלַאכְתּוֹ׃ וּלְקֻרְבַּן הָעֵצִים בְּעִתִּים מְזֻמָּנוֹת וְלַבִּכּוּרִים זָכְרָה לִּי אֱלֹהַי לְטוֹבָה׃ חזק קדיש

סדר זרעים

מסכת ברכות מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּעַרְבִית. מִשָּׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתָן עַד סוֹף הָאַשְׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַד חֲצוֹת. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ בָנָיו מִבֵּית הַמִּשְׁתֶּה אָמְרוּ לוֹ לֹא קָרִינוּ אֶת שְׁמַע. אָמַר לָהֶם אִם לֹא עָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר חַיָּבִין אַתֶּם לִקְרוֹת. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד. אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה

עַמּוּד הַשַּׁחַר. הֶקְטֵר חֲלָבִים וְאֵבָרִים מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר וְכָל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. אִם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת. כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֲבֵירָה:

חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה. שֶׁנֶּאֱמַר וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. בְּכָל לְבָבְךָ בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרַע. וּבְכָל נַפְשְׁךָ אֲפִילוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ בְּכָל מָמוֹנְךָ. דָּבָר אַחֵר בְּכָל מְאֹדֶךָ. בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ בִּמְאֹד מְאֹד. לֹא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח. שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים. לֹא יִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ וּבְמִנְעָלוֹ וּבְפוּנְדָתוֹ וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו. וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קַפַּנְדַּרְיָא. וּרְקִיקָה מִקַּל וָחוֹמֶר. כָּל חוֹתְמֵי בְרָכוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ. הָיוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִים וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם: וְהִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵירוֹ בַּשֵּׁם. שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְהוָה עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְהוָה: וְאוֹמֵר יְהוָה עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל. וְאוֹמֵר אַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ. וְאוֹמֵר עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ מִשּׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה:

מסכת פאה אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁיעוּר. הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרְאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּירוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. כִּיבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ. וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם:

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים זוּז וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם. הֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִיטּוֹל וְנוֹטֵל. אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִיטּוֹל וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיְּפַרְנֵס אֲחֵרִים מִשֶּׁלּוֹ וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְטַחוֹ. וְכֵן דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא חִגֵּר וְלֹא סוּמָא וְלֹא פִסֵּחַ וְעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאַחַד מֵהֶם אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּאַחַד מֵהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר וְדוֹרֵשׁ רָעָה תְבוֹאֶנּוּ. וְנֶאֱמַר צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף. וְכָל דַּיָּן שֶׁלּוֹקֵחַ שׁוֹחַד וּמַטֶּה אֶת הַדִּין. אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁעֵינָיו כֵּהוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים:

מסכת דמאי הַקַּלִּין שֶׁבִּדְמַאי. הַשִּׁיתִין וְהָרִימִין וְהָעוּזְרָדִין וּבְנוֹת שׁוּחַ וּבְנוֹת שִׁקְמָה. נוֹבְלוֹת הַתְּמָרָה וְהַגּוּפְנִין וְהַנִּצְפָּה וּבִיהוּדָה הָאוֹג וְהַחוֹמֶץ וְהַכֻּסְבָּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל הַשִּׁיתִין פְּטוּרִים חוּץ מִשֶּׁל דּוֹפְרָא. כָּל הָרִימִין פְּטוּרִים חוּץ מֵרִימֵי שִׁקְמוֹנָה. כָּל בְּנוֹת שִׁקְמָה פְּטוּרוֹת חוּץ מִן הַמּוּסְטָפוֹת:

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשֶׂר עֶשֶׂר כַּדֵּי יַיִן וְאָמַר שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה אַחַת מַעֲשֵׂר וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא. נוֹטֵל שְׁתֵּי חָבִיּוֹת לוֹכְסָן. חֲצִי שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה אַחַת מַעֲשֵׂר וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא. נוֹטֵל אַרְבָּעָה חָבִיּוֹת מֵאַרְבַּע זָוִיּוֹת. שׁוּרָה אַחַת מַעֲשֵׂר וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא. נוֹטֵל שׁוּרָה אַחַת לוֹכְסָן. חֲצִי שׁוּרָה אַחַת מַעֲשֵׂר וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא. נוֹטֵל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת לוֹכְסָן. חָבִית אַחַת מַעֲשֵׂר וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא. נוֹטֵל מִכָּל חָבִית וְחָבִית:

מסכת כלאים הַחִטִּים וְהַזּוּנִין אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. הַשְּׂעוֹרִים וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל. הַכֻּסְּמִין וְהַשִּׁיפוֹן. הַפּוֹל וְהַסַּפִּיר. הַפּוּרְקְדָן וְהַטּוֹפֵחַ. וּפוֹל הַלָּבָן וְהַשְּׂעוּעִים. אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה:

אוֹתוֹת הַגַּרְדִּין וְאוֹתוֹת הַכּוֹבְסִין אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. הַתּוֹכֵף תְּכִיפָה אַחַת. אֵינָהּ חִבּוּר וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם וְהַשּׁוֹמְטָהּ בְּשַׁבָּת פָּטוּר. עָשָׂה שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ לְצַד אֶחָד חִבּוּר וְיֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם וְהַשּׁוֹמְטָהּ בְּשַׁבָּת חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּשׁ. הַשַּׂק וְהַקּוּפָּה מִצְטָרְפִין לְכִלְאַיִם:

מסכת שביעית עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׂדֵה הָאִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים כָּל זְמַן שֶׁהוּא יָפֶה לַפֶּרִי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים עַד הָעֲצֶרֶת. וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ:

הַמַּחֲזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. הַלֹּוֶה מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ בָנָיו עִמּוֹ לֹא יַחֲזִיר לְבָנָיו. וְאִם הֶחֱזִיר רוּחַ

חכמים נוחה הימנו. כל המתמלים נקנין במשיכה. וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו:

תרומות חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה. החרש והשוטה והקטן והתורם את שאינו שלו. עובר כוכבים שתרם את של ישראל אפילו ברשות אין תרומתו תרומה. מדליקין שמן שרפה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלין ועל גבי החולין ברשות כהן. בת ישראל שנשאת לכהן והיא למודה לבוא אצל אביה. אביה מדליק ברשותה. מדליקין בבית המשתה אבל לא בבית האבל דברי רבי יהודה. ורבי יוסי אומר בבית האבל אבל לא בבית המשתה. רבי מאיר אוסר כאן וכאן. רבי שמעון מתיר כאן וכאן:

מסכת מעשרות כלל אמרו במעשרות. כל שהוא אוכל ונשמר וגדוליו מן הארץ חיב במעשרות. ועוד כלל אחר אמרו. כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל אף על פי שהוא שמרו להוסיף אוכל חיב קטון וגדול. וכל שאין תחלתו אוכל אבל סופו אוכל אינו חיב עד שיעשה אוכל: שום בעל בכי ובצל של רכפא וגריסין הקילקין והעדשים המצריות. רבי מאיר אומר אף הקרקס. רבי יוסי אומר אף הקטניות. פטורין מן המעשר ונלקחין מכל אדם בשביעית. זרע לוף העליון זרע כרישים זרע בצלים זרע לפת וצנונות ושאר זרעוני גנה שאינן נאכלין. פטורין מן המעשרות ונלקחין מכל אדם בשביעית. אף על פי שאביהן תרומה הרי אלו יאכלו:

מסכת מעשר שני מעשר שני אין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו ולא שוקלין כנגדו. ולא יאמר אדם לחבירו בירושלים הילך יין ותן לי שמן. וכן שאר כל הפירות. אבל נותנין זה לזה מתנת חנם: יוחנן כהן גדול העביר הודית המעשר. אף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפים. ועד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי:

(סידור בית יעקב)

מסכת חלה חמשה דברים חיבים בחלה. החטים והשעורים והכוסמים ושבולת שועל והשיפון. הרי אלו חיבין בחלה. ומצטרפין זה עם זה. ואסורין בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר. ואם השרישו קודם לעומר העומר מתירן. ואם לאו אסורין עד שיבוא העומר הבא: בן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו. יוסף הכהן הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו. אף הוא העלה בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן בירושלים והחזירוהו שלא יקבע הדבר חובה. אריסטון הביא בכוריו מאפמיא וקבלו ממנו מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרור שבירושלים:

מסכת ערלה הנוטע לסיג ולקורות פטור מן הערלה. רבי יוסי אומר אפילו אמר הפנימי למאכל והחיצון לסיג הפנימי חיב והחיצון פטור. ספק ערלה בארץ ישראל אסור ובסוריא מותר ובחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט: כרם נטוע ירק וירק נמכר חוצה לו. בארץ ישראל אסור ובסוריא מותר. ובחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד. החדש אסור מן התורה בכל מקום. והערלה הלכה. והכלאים מדברי סופרים:

בכורים יש מביאין בכורים וקורין. מביאין ולא קורין. ויש שאינן מביאין. אלו שאינם מביאין. הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך של יחיד או לתוך של רבים. וכן המבריך מתוך של יחיד או מתוך של רבים לתוך שלו. הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שלו ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע הרי זה אינו מביא. רבי יהודה אומר כזה מביא. למה אמרו הבכורים כנכסי כהן. שהוא קונה בהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה ובעל חוב נוטלן בחובו ואשה בכתובתה כספר תורה. רבי יהודה אומר אין נותנין אותם אלא לחבר בטובה. וחכמים אומרים נותנין אותם לאנשי משמר והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש:

קדיש דרבנן

סדר מועד

מסכת שבת יציאות השבת שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ. כיצד העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים. פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא. העני חיב ובעל הבית פטור. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה והכניס. בעל הבית חיב והעני פטור. פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה או שנתן לתוכה והוציא. שניהם פטורים. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה. או שנתן לתוכה והכניס. שניהם פטורים: מפירין נדרים בשבת ונשאלין לדברים שהן לצורך השבת. פוקקין את המאור ומודדין את המטלית ואת המקוה. ומעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית שפקקו את המאור בטפיח וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו. ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת:

עירובין מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט. רבי יהודה אומר אינו צריך. והרחב מעשר אמות ימעט. ואם יש לו צורת הפתח. אף על פי שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט: שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמינו שלא לשהות את הטומאה דברי רבי יוחנן בן ברוקא. רבי יהודה אומר בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה. מהיכן מוציאין אותו. מן ההיכל ומן האולם ומבין האולם ולמזבח. דברי רבי שמעון בן ננס. רבי עקיבא אומר מקום שחיבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת משם מוציאים אותו. ושאר כל המקומות כופין עליו פסכתר. רבי שמעון אומר מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך. שלא התירו לך אלא משום שבות:

פסחים אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. כל מקום שאין מכניסים בו חמץ אין צריך בדיקה. ולמה אמרו שתי שורות במרתף. מקום שמכניסים בו חמץ בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף. ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות: הפסח אחר חצות מטמא את הידים: הפגול והנותר מטמאים את הידים. בירך ברכת הפסח פטר את של זבח. בירך את של זבח לא פטר את של פסח. דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו:

חגיגה הכל חיבים בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים. החיגר והסומא והחולה והזקן ומי שאינו יכול לעלות ברגליו. איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתיפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית. דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים. כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית. שנאמר שלש רגלים: כיצד מעבירים על טהרת העזרה. מטבילים את הכלים שהיו במקדש. ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשלחן ובמנורה ותטמאוהו. כל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים שאם נטמאו הראשונים יביאו שניים תחתיהן. כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה. חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת. מפני שהם כקרקע. דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים מפני שהם מצפים:

ביצה ביצה שנולדה ביום טוב. בית שמאי אומרים תאכל. ובית הלל אומרים לא תאכל. בית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבת. ובית הלל אומרים זה וזה בכזית: מי שזמן אצלו אורחים. לא יוליכו בידם מנות אלא אם כן זכה להם מנותיהם מערב יום טוב. אין משקים ושוחטים את המדבריות אבל משקים ושוחטים את הביתיות. אלו הם ביתיות הלנות בעיר מדבריות הלנות באפר:

מועד קטן משקים בית השלחין במועד ובשביעית בין ממעין שיצא בתחלה בין ממעין שלא יצא בתחלה. אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון. ואין עושין עוגיות לגפנים:

בראשי חדשים בחנכה ובפורים מענות ומטפחות בזה ובזה אבל לא מקוננות. נקבר המת לא מענות ולא מטפחות. איזהו ענוי שכלן עונות כאחת. קינה שאחת מדברת וכלן עונות אחריה שנאמר ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה. אבל לעתיד לבא

הוּא אוֹמֵר בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה יְהוָה אֱלֹהִים דִּמְעָה מֵעַל כָּל פָּנִים:

ראש השנה אַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם. בְּאֶחָד בְּנִיסָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לַמְּלָכִים וְלָרְגָלִים. בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לַשָּׁנִים וְלַשְּׁמִטִּין וְלַיּוֹבְלוֹת לַנְּטִיעָה וְלַיְּרָקוֹת. בְּאֶחָד בִּשְׁבָט רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָן כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ:

סֵדֶר תְּקִיעוֹת שָׁלֹשׁ שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ. שִׁיעוּר תְּקִיעָה כְּשָׁלֹשׁ תְּרוּעוֹת. שִׁיעוּר תְּרוּעָה כְּשָׁלֹשׁ יְבָבוֹת. תָּקַע בָּרִאשׁוֹנָה וּמָשַׁךְ בַּשְּׁנִיָּה כִּשְׁתַּיִם אֵין בְּיָדוֹ אֶלָּא אַחַת. מִי שֶׁבֵּרַךְ וְאַחַר כָּךְ נִתְמַנָּה לוֹ שׁוֹפָר. תּוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. כְּשֵׁם שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר חַיָּב כָּךְ כָּל יָחִיד וְיָחִיד חַיָּב. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן:

יומא שִׁבְעַת יָמִים קוֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים מַפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכַּת פַּלְהֶדְרִין וּמַתְקִינִין לוֹ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו שֶׁמָּא יֶאֱרַע בּוֹ פְּסוּל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף אִשָּׁה אַחֶרֶת מַתְקִינִין לוֹ שֶׁמָּא תָּמוּת אִשְׁתּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ. בֵּיתוֹ זוֹ אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ אִם כֵּן אֵין לַדָּבָר סוֹף: הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב אֶחֱטָא וְאָשׁוּב אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. אֶחֱטָא וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יהוה תִּטְהָרוּ. עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מִי אַתֶּם מִטַּהֲרִין וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם אֲבִיכֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם שֶׁנֶּאֱמַר וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם וְאוֹמֵר מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יהוה. מַה מִּקְוֶה מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל:

סוכה סֻכָּה שֶׁהִיא גְבוֹהָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה פְּסוּלָה. רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. וְשֶׁאֵינָהּ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים וְשֶׁאֵין לָהּ שְׁלֹשָׁה דְפָנוֹת וְשֶׁחַמָּתָהּ מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ פְּסוּלָה. סֻכָּה יְשָׁנָה בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. וְאֵיזוֹ הִיא סֻכָּה יְשָׁנָה. כָּל שֶׁעֲשָׂאָהּ קוֹדֶם לֶחָג שְׁלֹשִׁים יוֹם. אֲבָל אִם עֲשָׂאָהּ לְשֵׁם חַג אֲפִילוּ מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה כְּשֵׁרָה: הַלֵּל לִהְיוֹת יוֹם אֶחָד לְהַפְסִיק בִּנְתַיִם מִשְׁמָר שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ הָיָה נוֹטֵל עֶשֶׂר חַלּוֹת וְהַמִּתְעַכֵּב נוֹטֵל שְׁתַּיִם. וּבִשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה הַנִּכְנָס נוֹטֵל שֵׁשׁ וְהַיּוֹצֵא נוֹטֵל שֵׁשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הַנִּכְנָס נוֹטֵל שֶׁבַע וְהַיּוֹצֵא נוֹטֵל חָמֵשׁ הַנִּכְנָסִין חוֹלְקִין בַּצָּפוֹן וְהַיּוֹצְאִין בַּדָּרוֹם בִּלְגָּה לְעוֹלָם חוֹלֶקֶת בַּדָּרוֹם וְטַבַּעְתָּהּ קְבוּעָה וְחַלּוֹנָהּ סְתוּמָה:

תענית מֵאֵימָתַי מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מִיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מִיּוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חָג. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוֹאִיל וְאֵין הַגְּשָׁמִים סִימַן בְּרָכָה בֶּחָג לָמָּה הוּא מַזְכִּיר אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי לִשְׁאוֹל אֶלָּא לְהַזְכִּיר מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם בְּעוֹנָתוֹ. אָמַר לוֹ אִם כֵּן לְעוֹלָם יְהֵא מַזְכִּיר: אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לָבָן שְׁאוּלִים שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. כָּל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה. וּבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים. וּמֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת בָּחוּר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה אַתָּה בּוֹרֵר לָךְ אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי תֵּן עֵינֶיךָ בְּמִשְׁפָּחָה. שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת יְהוָה הִיא תִתְהַלָּל. וְאוֹמֵר תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ. בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ זוֹ מַתַּן תּוֹרָה. וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן:

שקלים בְּאֶחָד בַּאֲדָר מַשְׁמִיעִים עַל הַשְּׁקָלִים וְעַל הַכִּלְאַיִם. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ קוֹרִין אֶת הַמְּגִלָּה בִּכְרַכִּים וּמְתַקְּנִים אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת וְאֶת מִקְוָאוֹת הַמַּיִם וְעוֹשִׂים כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים וּמְצַיְּנִים אֶת

הקברות

הַקְּבָרוֹת וְיוֹצְאִים אַף עַל הַכִּלְאַיִם: אֵיבְרֵי נְתָנִים כַּחֲצִי כֶבֶשׂ וּלְמַטָּה בַּמַּעֲרָב. וְשֶׁל מוּסָפִין נְתָנִים בַּחֲצִי כֶבֶשׂ וּלְמַטָּה בַּמִּזְרָח. וְשֶׁל רָאשֵׁי חֳדָשִׁים נְתָנִים עַל כַּרְכּוֹב הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַעְלָה. הַשְּׁקָלִים וְהַבִּכּוּרִים אֵין נוֹהֲגִים אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. אֲבָל מַעְשַׂר דָּגָן וּמַעְשַׂר בְּהֵמָה וְהַבְּכוֹרוֹת נוֹהֲגִים בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. הַמַּקְדִּישׁ שְׁקָלִים וּבִכּוּרִים הֲרֵי זֶה קוֹדֶשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הָאוֹמֵר בִּכּוּרִים קוֹדֶשׁ אֵינָם קוֹדֶשׁ:

מגילה מְגִילָּה נִקְרֵאת בְּאַחַד עָשָׂר בִּשְׁנֵים עָשָׂר בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. כְּרַכִּים הַמּוּקָּפִים חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. אֶלָּא שֶׁהַכְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה:

מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. מַעֲשֵׂה תָמָר נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. מַעֲשֵׂה עֵגֶל הָרִאשׁוֹן נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם וְהַשֵּׁנִי נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. בִּרְכַּת כֹּהֲנִים מַעֲשֵׂה דָוִד וְאַמְנוֹן לֹא נִקְרָאִים וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. אֵין מַפְטִירִין בַּמֶּרְכָּבָה וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם:

קדיש דרבנן

סדר נשים

יבמות חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם עַד סוֹף הָעוֹלָם וְאֵלּוּ הֵן. בִּתּוֹ וּבַת בִּתּוֹ וּבַת בְּנוֹ. בַּת אִשְׁתּוֹ וּבַת בְּנָהּ וּבַת בִּתָּהּ. חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חָמִיו. אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ וַאֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ וְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ וְכַלָּתוֹ. הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְכֻלָּן אִם מֵתוּ אוֹ מֵאֲנוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ אַיְלוֹנִיּוֹת צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת. וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בַּחֲמוֹתוֹ וּבְאֵם חֲמוֹתוֹ וּבְאֵם חָמִיו שֶׁנִּמְצְאוּ אַיְלוֹנִיּוֹת אוֹ שֶׁמֵּיאֲנוּ: אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁיָּרַדְתִּי לִנְהַרְדְּעָא לְעַבֵּר הַשָּׁנָה מְצָאַנִי נְחֶמְיָה אִישׁ בֵּית דְּלִי וְאָמַר לִי שָׁמַעְתִּי שֶׁאֵין מַשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל פִּי עֵד אֶחָד אֶלָּא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא. וְנוֹמֵיתִי לוֹ כֵּן הַדְּבָרִים. אָמַר לִי אֱמוֹר לָהֶם מִשְּׁמִי. אַתֶּם יְדַעְתֶּם שֶׁהַמְּדִינָה הַזֹּאת מְשֻׁבֶּשֶׁת בְּגַיָסוֹת. מְקֻבְּלַנִי מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן שֶׁמַּשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי עֵד אֶחָד. וּכְשֶׁבָּאתִי וְהִרְצֵיתִי הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל שָׂמַח לִדְבָרַי וְאָמַר מָצָאנוּ חָבֵר לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא. מִתּוֹךְ הַדְּבָרִים נִזְכַּר רַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁנֶּהֶרְגוּ הֲרוּגִים בְּתֵל אַרְזָא. וְהִשִּׂיא רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן נְשׁוֹתֵיהֶן עַל פִּי עֵד אֶחָד. וְהוּחְזְקוּ לִהְיוֹת מַשִּׂיאִין עֵד מִפִּי עֵד מִפִּי עֶבֶד מִפִּי אִשָּׁה מִפִּי שִׁפְחָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמְרִים אֵין מַשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי עֵד אֶחָד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא עַל פִּי אִשָּׁה וְלֹא עַל פִּי עֶבֶד וְלֹא עַל פִּי שִׁפְחָה וְלֹא עַל פִּי קְרוֹבִים. אָמְרוּ לוֹ מַעֲשֶׂה בִּבְנֵי לֵוִי שֶׁהָלְכוּ לְצוֹעַר עִיר הַתְּמָרִים וְחָלָה אֶחָד מֵהֶם בַּדֶּרֶךְ וֶהֱבִיאוּהוּ בְּפוּנְדָּק וּבַחֲזָרָתָם אָמְרוּ לְפוּנְדָּקִית אַיֵּה חֲבֵרֵנוּ אָמְרָה לָהֶם מֵת וּקְבַרְתִּיו וְהִשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ וְלֹא תְהֵא כֹהֶנֶת כְּפוּנְדָּקִית. אָמַר לָהֶם לִכְשֶׁתְּהֵא פוּנְדָּקִית נֶאֱמֶנֶת. הַפּוּנְדָּקִית הוֹצִיאָה לָהֶם מַקְלוֹ וְתַרְמִילוֹ וְסֵפֶר תּוֹרָה שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ:

כתובות בְּתוּלָה נִשֵּׂאת לַיּוֹם הָרְבִיעִי וְאַלְמָנָה לַיּוֹם הַחֲמִישִׁי. שֶׁפַּעֲמַיִם בַּשַּׁבָּת בָּתֵּי דִינִים יוֹשְׁבִין בָּעֲיָרוֹת בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי שֶׁאִם הָיָה לוֹ טַעֲנַת בְּתוּלִים הָיָה מַשְׁכִּים לְבֵית דִּין:

הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין וְהַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים וְאֶחָד עֲבָדִים. נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְגֵרְשָׁהּ בְּקַפּוֹטְקִיָא נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. נָשָׂא אִשָּׁה בְּקַפּוֹטְקִיָא וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת קַפּוֹטְקִיָא. נָשָׂא אִשָּׁה בְּקַפּוֹטְקִיָא וְגֵרְשָׁהּ בְּקַפּוֹטְקִיָא נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת קַפּוֹטְקִיָא:

קדושין הָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ בִּשְׁתֵּי דְרָכִים. נִקְנֵית בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבְבִיאָה. בְּכֶסֶף בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים בְּדִינָר וּבְשָׁוֶה דִינָר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים בִּפְרוּטָה וּבְשָׁוֶה פְרוּטָה. וְכַמָּה הִיא פְרוּטָה.

אחד משמינה באיסר האיטלקי. וקונה את עצמה בגט. ובמיתת הבעל. היבמה נקנית בביאה וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם. רבי יהודה אומר לא ירעה רווק בהמה ולא ישנו שני רווקים בטלית אחד. וחכמים מתירים. כל שעיסקו עם הנשים לא יתייחד עם הנשים. ולא ילמד אדם את בנו אומנות בין הנשים: רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו. שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות. שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו. רבי שמעון בן אלעזר אומר ראית מימיך חיה ועוף שיש להם אומנות. והן מתפרנסין שלא בצער. והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני. ומה אלו שנבראו לשמשני הם מתפרנסים שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער. אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי. אבא גוריין איש צידן אומר משום אבא גוריא. לא ילמד אדם את בנו חמר גמל ספר ספן רועה וחנוני שאומנותן אומנות לסטים. רבי יהודה אומר משמו. החמרים רובן רשעים. הגמלים רובן כשרים. הספנין רובן חסידים. והכשר שבטבחים שותפו של עמלק. רבי נהוראי אומר. מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה. שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא ושאר כל אומניות אינם כן כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורים ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב. אבל התורה אינה כן. אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו. בנערותו מהו אומר וקוי יהוה יחליפו כח. בזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה. וכן הוא אומר באברהם אבינו ואברהם זקן בא בימים ויהוה ברך את אברהם בכל. מצינו שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא נתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי:

גיטין המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. רבן גמליאל אומר אף המביא מן הרקם ומן החגר. רבי אליעזר אומר אפילו מכפר לודים ללוד. וחכמים אומרים אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא המביא ממדינת הים, והמוליך והמביא ממדינה למדינה במדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. רבן שמעון בן גמליאל אומר אפילו מהגמוניא להגמוניא. בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר. ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו. שנאמר כי מצא בה ערות דבר. רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה. שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו:

סוטה המקנא לאשתו. רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי עד אחד. או על פי עצמו. רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי שנים:

משמת רבי מאיר בטלו מושלי משלים משמת בן עזאי בטלו השקדנים משמת בן זומא בטלו הדרשנים. משמת רבי יהושע פסקה טובה מן העולם. משמת רבן שמעון בן גמליאל בא גובאי ורבו צרות. משמת רבי אלעזר בן עזריה פסק העושר מן החכמים. משמת רבי עקיבא בטל כבוד התורה. משמת רבי חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה. משמת רבי יוסי קטנותא פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו קטנותא. שהיה קטנותן של חסידים. משמת רבן יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה. משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות. משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטל זיו הכהונה. משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא. רבי פנחס בן יאיר אומר משחרב בית המקדש בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם, ונדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון ואין דורש ואין מבקש ואין שואל. על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים. רבי אליעזר הגדול אומר מיום שחרב בית המקדש שרו חכימיא למהוי כספריא וספריא

בחזנא

כחזנא והזנא כעמא דארעא. ועמא דארעא אזלה ודלדלה ואין שואל ואין מבקש. על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים.

בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר. הגפן תתן פריה והיין ביוקר ואין תוכחה. בית ועד יהיה לזנות והגליל יחרב. והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו. חכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת. נערים פני זקנים ילבינו. זקנים יעמדו מפני קטנים. בן מנול אב. בת קמה באמה כלה בחמותה. אויבי איש אנשי ביתו. פני הדור כפני הכלב. הבן אינו מתבייש מאביו. על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים. רבי פנחס בן יאיר אומר. זריזות מביאה לידי נקיות ונקיות מביאה לידי טהרה וטהרה מביאה לידי פרישות ופרישות מביאה לידי קדושה וקדושה מביאה לידי ענוה וענוה מביאה לידי יראת חטא ויראת חטא מביאה לידי חסידות והסידות מביאה לידי רוח הקודש. ורוח הקודש מביאה לידי תחית המתים ותחית המתים בא על ידי אליהו זכור לטוב אמן:

נדרים כל כנויי נדרים כנדרים וחרמים כחרמים ושבועות כשבועות ונזירות כנזירות האומר לחבירו מודרני ממך מופרשני ממך מרוחקני ממך שאיני אוכל לך שאיני טועם לך אסור. מנודה אני לך. רבי עקיבא היה חוכך בזה להחמיר. כנדרי רשעים. נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה. כנדרי כשרים. לא אמר כלום. כנדבותם. נדר בנזיר ובקרבן: בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה. האומרת טמאה אני לך שמים ביני לבינך נטולה אני מן היהודים. חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה אלא האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה. שמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשתו ותהא נטולה מן היהודים:

נזיר כל כנויי נזירות כנזירות. האומר אהא הרי זה נזיר. או אהא נוה נזיר נזיק נזיח פזיח הרי זה נזיר. הריני כזה הריני מסלסל הריני מכלכל הרי עלי לשלוח פרע הרי זה נזיר. הרי עלי צפרים. רבי מאיר אומר נזיר וחכמים אומרים אינו נזיר:

נזיר היה שמואל כדברי רבי נהוראי. שנאמר ומורה לא יעלה על ראשו. נאמר בשמשון מורה ונאמר בשמואל מורה. מה מורה האמורה בשמשון נזיר. אף מורה האמורה בשמואל נזיר. אמר רבי יוסי והלא אין מורא אלא של בשר ודם. אמר לו רבי נהוראי והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני. שכבר היה עליו מורה של בשר ודם: קדיש דרבנן

סדר נזיקין

בבא קמא ארבעה אבות נזיקין. השור והבור והמבעה וההבער. לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור. ולא זה וזה שיש בהם רוח חיים כהרי האש שאינבו רוח חיים. ולא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק. הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ:

מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו. ושהסורק מוציא הרי אלו של בעל הבית. הכובס נוטל שלשה חוטין והן שלו. יתר מכן הרי אלו של בעל הבית. אם היה השחור על גבי הלבן. נוטל את הכל והן שלו. החייט ששייר מן החוט כדי לתפור בו. ומטלית שהוא שלש על שלש הרי אלו של בעל הבית. מה שהחרש מוציא במעצד הרי אלו שלו. ובכשיל של הבית. ואם היה עושה אצל בעל הבית אף הנסורת של בעל הבית:

בבא מציעא שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כלה שלי וזה אומר כלה שלי. זה ישבע שאין לה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו. זה אומר כלה שלי וזה אומר חציה שלי. האומר כלה שלי ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים והאומר חציה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע. זה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע: שתי גנות זו על גב זו והירק בנתים. רבי מאיר אומר של עליון. רבי יהודה אומר

של

שֶׁל תַּחְתּוֹן. אָמַר רַבִּי מֵאִיר אִם יִרְצֶה הָעֶלְיוֹן לִיקַּח אֶת עֲפָרוֹ אֵין כָּאן יָרָק. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אִם יִרְצֶה הַתַּחְתּוֹן לְמַלְאוֹת אֶת גַּנָּתוֹ עָפָר אֵין כָּאן יָרָק. אָמַר רַבִּי מֵאִיר מֵאַחַר שֶׁשְּׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לִמְחוֹת זֶה עַל זֶה רוֹאִים מֵהֵיכָן יָרָק זֶה חַי. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן כָּל שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לִפְשׁוֹט אֶת יָדוֹ וְלִטּוֹל הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ. וְהַשְּׁאָר שֶׁל תַּחְתּוֹן:

בבא בתרא הַשֻּׁתָּפִין שֶׁרָצוּ לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה בֶּחָצֵר. בּוֹנִין אֶת הַכּוֹתֶל בָּאֶמְצַע. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִבְנוֹת גְּוִיל גָּזִית כְּפִיסִין לְבֵנִים. בּוֹנִים הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. בִּגְוִיל זֶה נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְזֶה נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בְּגָזִית זֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה וְזֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה. בִּכְפִיסִין זֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם וְזֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם. בִּלְבֵנִים זֶה נוֹתֵן טֶפַח וּמֶחֱצָה וְזֶה נוֹתֵן טֶפַח וּמֶחֱצָה. לְפִיכָךְ אִם נָפַל הַכּוֹתֶל הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם:

הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ בִּשְׁטָר גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים. עַל יְדֵי עֵדִים גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. עָרֵב הַיּוֹצֵא לְאַחַר חִתּוּם שְׁטָרוֹת גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְאָמַר גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. אָמַר לוֹ בֶּן נַנָּס אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים וְלֹא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. אָמַר לוֹ לָמָּה. אָמַר לוֹ הֲרֵי הַחוֹנֵק אֶת אֶחָד בַּשּׁוּק וּמְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ הַנַּח לוֹ וַאֲנִי נוֹתֵן לָךְ פָּטוּר. שֶׁלֹּא עַל אֱמוּנָתוֹ הִלְוָהוּ. וְאֵיזֶהוּ עָרֵב שֶׁהוּא חַיָּב. הַלְוֵהוּ וַאֲנִי נוֹתֵן לָךְ חַיָּב. שֶׁכֵּן עַל אֱמוּנָתוֹ הִלְוָהוּ. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָרוֹצֶה שֶׁיִּתְחַכֵּם יַעֲסוֹק בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת שֶׁאֵין לָךְ מִקְצוֹעַ בַּתּוֹרָה גָּדוֹל מֵהֶן. שֶׁהֵן כְּמַעְיָן הַנּוֹבֵעַ. וְהָרוֹצֶה שֶׁיַּעֲסוֹק בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת יְשַׁמֵּשׁ אֶת שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס:

סנהדרין דִּינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלֹשָׁה. גְּזֵלוֹת וַחֲבָלוֹת בִּשְׁלֹשָׁה. נֶזֶק וַחֲצִי נֶזֶק תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה בִּשְׁלֹשָׁה. הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רָע בִּשְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מוֹצִיא שֵׁם רָע בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת: הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאוֹמֵר כָּךְ אָמְרָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֲפִילּוּ כִּוֵּן אֶת הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר. הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל לְנִשּׂוּאִין אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה הַבָּא עָלֶיהָ הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק. וְזוֹמְמֵי בַת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ. שֶׁכָּל הַזּוֹמְמִין מַקְדִּימִין לְאוֹתָהּ מִיתָה חוּץ מִזּוֹמְמֵי בַת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ:

מכות כֵּיצַד הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה. אֵין אוֹמְרִים יֵעָשֶׂה זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה תַּחְתָּיו אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב לִגְלוֹת. אֵין אוֹמְרִים יִגְלֶה זֶה תַּחְתָּיו אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ. וַהֲלֹא בֵּין הַיּוֹם וּבֵין לְמָחָר סוֹפוֹ לִתֵּן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ. אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּכְתוּבָּתָהּ שֶׁל זוֹ שֶׁאִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה וְאִם מֵתָה יִירָשֶׁנָּה בַעְלָהּ. מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ אֶלֶף זוּז עַל מְנָת לִתֵּן לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם וְהוּא אוֹמֵר מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים. אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן וְיִהְיוּ בְיָדוֹ אֶלֶף זוּז בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר. רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

שבועות שְׁבוּעוֹת שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע. יְדִיעוֹת הַטּוּמְאָה שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע. יְצִיאוֹת הַשַּׁבָּת שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע. מַרְאוֹת נְגָעִים שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבָּעָה: הֵיכָן שׁוֹרִי. אָמַר לוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח. וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנַב אוֹ נֶאֱבַד. מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן חַיָּב. אָמַר לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׂוֹכֵר הֵיכָן שׁוֹרִי. אָמַר לוֹ מֵת. וְהוּא שֶׁנִּשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה. נִשְׁבַּר. וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבָּה. נִשְׁבָּה. וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר. נִגְנַב. וְהוּא שֶׁנֶּאֱבַד. נֶאֱבַד. וְהוּא שֶׁנִּגְנַב. מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן פָּטוּר. מֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה. וְהוּא שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁנֶּאֱבַד. מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן חַיָּב. נֶאֱבַד אוֹ נִגְנַב. וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן פָּטוּר. זֶה הַכְּלָל. כָּל הַמְשַׁנֶּה מֵחוֹבָה לְחוֹבָה וּמִפְּטוּר לִפְטוּר וּמִפְּטוּר לְחוֹבָה פָּטוּר. מֵחוֹבָה לִפְטוּר חַיָּב.

זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חיב. להחמיר על עצמו פטור:

עדיות שמאי אומר כל הנשים דין שעתן. והלל אומר מפקידה לפקידה ואפילו לימים הרבה. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת. כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה. המשמשת בעדים הרי זו כפקידה וממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה: אמר רבי יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני. שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב. אלא לרחק המקורבים בזרוע ולקרב המרוחקים בזרוע. משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע. ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב. רבי יהודה אומר לקרב אבל לא לרחק. רבי שמעון אומר להשוות המחלוקת. וחכמים אומרים. לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם. שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו׳. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

ע״ז לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם. להשאילן ולשאול מהן. להלוותן וללוות מהן. לפורען ולהפרע מהן. רבי יהודה אומר נפרעין מהם מפני שהוא מיצר לו. אמרו לו אף על פי שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן: הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים את שדרכו להטביל יטביל. להגעיל יגעיל. ללבן באור ילבן באור. השפוד והאסכלה מלבנן באור והסכין שפה והיא טהורה:

אבות משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים. הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה: בן הא הא אומר לפום צערא אגרא: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו: ואומר יהוה ימלוך לעולם ועד: רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. שנאמר יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

הוריות הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם: בין שעשו ועשה עמהם בין שעשו ועשה אחריהן בין שלא עשו ועשה פטור. מפני שתלה בבית דין הורו בית דין וידע אחד מהם שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן. בין שעשו ועשה עמהן בין שעשו ועשה אחריהן בין שלא עשו ועשה הרי זה חיב מפני שלא תלה בבית דין. זה הכלל התולה בעצמו חיב והתולה בבית דין פטור: כהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר וממזר לנתין ונתין לגר וגר לעבד משוחרר. אימתי בזמן שכלם שוים. אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ. ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ: קדיש דרבנן

סדר קדשים

זבחים כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח ומן החטאת. הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן. רבי אליעזר אומר אף האשם: הפסח בזמנו והחטאת והאשם בכל זמן. אמר רבי אליעזר החטאת באה על חטא והאשם בא על חטא. מה חטאת פסולה שלא לשמה אף האשם פסול שלא לשמו: אלו קדשים קרבים במשכן. קדשים שהוקדשו למשכן. קרבנות הצבור קרבין במשכן וקרבנות היחיד בבמה. קרבנות היחיד שהוקדשו למשכן יקרבו במשכן ואם הקריבן בבמה פטור. מה בין במת יחיד לבמת צבור סמיכה ושחיטת צפון ומתן סביב ותנופה

והגשה

והגשה. רבי יהודה אומר אין מנחה בבמה והכהן ובגדי שרת וכלי שרת וריח ניחוח ומחיצה בדמים ורחוץ ידים ורגלים. אבל הזמן והנותר והטמא שוין בזה ובזה:

מנחות כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות. מנחת חוטא ומנחת קנאות שקמצן שלא לשמן נתן בכלי והלך והקטיר שלא לשמן או לשמן ושלא לשמן או שלא לשמן ולשמן פסולות: כיצד לשמן ושלא לשמן. לשם מנחת חוטא ולשם מנחת נדבה. או שלא לשמן ולשמן. לשם מנחת נדבה ולשם מנחת חוטא: נאמר בעולת הבהמה אשה ריח ניחוח ובעולת העוף אשה ריח ניחוח. ובמנחה אשה ריח ניחוח. ללמד שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון אדם את דעתו לשמים:

חולין הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן. שמא יקלקלו בשחיטתן. וכולן ששחטו ואחרים רואין אותם שחיטתן כשרה. שחיטת נכרי נבלה ומטמאה במשא. השוחט בלילה וכן הסומא ששחט שחיטתו כשרה. השוחט בשבת וביום הכפורים אף על פי שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה: לא יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את המצורע. ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסר אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים. קל וחומר על מצות החמורות שבתורה:

בכורות הלוקח עובר חמורו של נכרי והמוכר לו אף על פי שאינו רשאי והמשתתף לו והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה. שנאמר בישראל. אבל לא באחרים. כהנים ולוים פטורים מקל וחומר. אם פטרו של ישראל במדבר. דין הוא שיפטרו של עצמן: יצאו שנים כאחד מונה אותם שנים שנים. מנאן אחד תשיעי ועשירי מקולקלים. יצאו תשיעי ועשירי כאחד תשיעי ועשירי מקולקלים. קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתם מקדשים. התשיעי נאכל במומו והעשירי מעשר ואחד עשר קרב שלמים ועושה תמורה דברי רבי מאיר. אמר רבי יהודה וכי יש תמורה עושה תמורה. אמרו משום רבי מאיר אלו היה תמורה לא היה קרב. קרא לתשיעי עשירי ולעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי אין אחד עשר מקדש. זה הכלל. כל שלא נעקר שם עשירי ממנו אין אחד עשר מקדש:

ערכין הכל מעריכין ונערכין נודרים ונדרים כהנים ולוים וישראלים נשים ועבדים טומטום ואנדרוגינוס נודרים ונדרים ומעריכין אבל לא נערכין. שאינו נערך אלא זכר ודאי ונקבה ודאית. חרש שוטה וקטן נדרים ונערכים אבל לא נודרים ולא מעריכים. מפני שאין בהם דעת. פחות מבן חדש נדר אבל לא נערך. ישראל שירש את אבי אמו לוי אינו גואל כסדר הזה ובן לוי שירש את אבי אמו ישראל אינו גואל כסדר הזה. שנאמר כי בתי ערי הלוים. עד שיהא לוי ובערי הלוים דברי רבי. וחכמים אומרים אין הדברים אמורים אלא בערי הלוים. אין עושים שדה מגרש ולא מגרש שדה ולא מגרש עיר ולא עיר מגרש. אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים. אבל בערי ישראל עושים שדה מגרש ולא מגרש שדה מגרש עיר ולא עיר מגרש. כדי שלא יחריבו את ערי ישראל. הכהנים והלוים מוכרים לעולם וגואלים לעולם שנאמר גאלת עולם תהיה ללוים:

תמורה הכל ממירים אחד אנשים ואחד נשים לא שאדם רשאי להמיר. אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים. הכהנים ממירים את שלהם וישראל ממירים את שלהם. אין הכהנים ממירים לא בחטאת ולא באשם ולא

בִּבְכוֹר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי וְכִי מִפְּנֵי מָה אֵין מְמִירִים בִּבְכוֹר. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא חַטָּאת וְאָשָׁם מַתָּנָה לַכֹּהֵן וְהַבְּכוֹר מַתָּנָה לַכֹּהֵן. מַה חַטָּאת וְאָשָׁם אֵין מְמִירִים בּוֹ. אַף הַבְּכוֹר לֹא יְמִירֶנּוּ בוֹ: אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מַה לִּי אֵינוֹ מֵמִיר בְּחַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁאֵין זָכִים בָּהֶם בְּחַיֵּיהֶם. תֹּאמַר בִּבְכוֹר שֶׁזָּכִים בּוֹ בְּחַיָּיו. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ הֵיכָן קְדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו בְּבֵית הַבְּעָלִים. אַף תְּמוּרָה בְּבֵית הַבְּעָלִים: כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ חוּץ לִזְמַנָּן וְחוּץ לִמְקוֹמָן הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרֵפוּ. אָשָׁם תָּלוּי יִשָּׂרֵף. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יִקָּבֵר. חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל סָפֵק תִּשָּׂרֵף. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יַטִּילֶנָּה לָאַמָּה. כָּל הַנִּשְׂרָפִים לֹא יִקָּבֵרוּ וְכָל הַנִּקְבָּרִים לֹא יִשָּׂרֵפוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לִשְׂרוֹף אֶת הַנִּקְבָּרִים רַשַּׁאי. אָמְרוּ אֵינוֹ מֻתָּר לְשַׁנּוֹת:

כריתות שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ כְּרִיתוֹת בַּתּוֹרָה. הַבָּא עַל הָאֵם וְעַל אֵשֶׁת הָאָב וְעַל הַכַּלָּה הַבָּא עַל הַזָּכָר וְעַל הַבְּהֵמָה וְאִשָּׁה הַמְבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ. הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ וְעַל אֵשֶׁת אִישׁ. הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ וְעַל אֲחוֹת אָבִיו וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ וְעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ וְעַל אֵשֶׁת אָחִיו וְעַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו וְעַל הַנִּדָּה. הַמְגַדֵּף וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ וּבַעַל אוֹב. הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת. הַטָּמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ וְהַבָּא לַמִּקְדָּשׁ טָמֵא. הָאוֹכֵל חֵלֶב וְדָם נוֹתָר וּפִגּוּל. הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה בַּחוּץ. הָאוֹכֵל חָמֵץ בַּפֶּסַח. הָאוֹכֵל וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. הַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן וְהַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת וְהַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. הַפֶּסַח וְהַמִּילָה בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כְּבָשִׂים קוֹדְמִים לָעִזִּים בְּכָל מָקוֹם. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻבְחָרִים מֵהֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר אִם כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת. מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים. תּוֹרִין קוֹדְמִין לִבְנֵי יוֹנָה בְּכָל מָקוֹם יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻבְחָרִין מֵהֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר וּבֶן יוֹנָה אוֹ תוֹר לְחַטָּאת. מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים. הָאָב קוֹדֵם לָאֵם בְּכָל מָקוֹם. יָכוֹל שֶׁכְּבוֹד הָאָב עוֹדֵף עַל כְּבוֹד הָאֵם: תַּלְמוּד לוֹמַר אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ. מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים הָאָב קוֹדֵם לָאֵם בְּכָל מָקוֹם. מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאִמּוֹ חַיָּבִים בִּכְבוֹד אָבִיו וְכֵן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה אִם זָכָה הַבֵּן לִפְנֵי הָרַב הָרַב קוֹדֵם אֶת הָאָב בְּכָל מָקוֹם מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָבִיו חַיָּבִים בִּכְבוֹד רַבּוֹ:

מעילה קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן בַּדָּרוֹם מוֹעֲלִים בָּהֶם. שְׁחָטָן בַּדָּרוֹם וְקִבֵּל דָּמָן בַּצָּפוֹן בַּצָּפוֹן וְקִבֵּל דָּמָן בַּדָּרוֹם שְׁחָטָן בַּיּוֹם וְזָרַק בַּלַּיְלָה בַּלַּיְלָה וְזָרַק בַּיּוֹם אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן חוּץ לִזְמַנָּם וְחוּץ לִמְקוֹמָם מוֹעֲלִים בָּהֶם. כְּלָל אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. כָּל שֶׁהָיָה לָהּ שְׁעַת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים אֵין מוֹעֲלִים בָּהּ. וְשֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שְׁעַת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים מוֹעֲלִים בָּהּ. אֵיזוֹ הִיא שֶׁהָיָה לָהּ שְׁעַת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים שֶׁלָּנָה וְשֶׁנִּטְמֵאת וְשֶׁיָּצָאת. אֵיזוֹ הִיא שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שְׁעַת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים. שֶׁנִּשְׁחֲטָה חוּץ לִזְמַנָּהּ וְחוּץ לִמְקוֹמָהּ וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִים וְזָרְקוּ אֶת דָּמָהּ: פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַכִּיס אוֹ שֶׁאָמַר פְּרוּטָה בַּכִּיס זֶה הֶקְדֵּשׁ. כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא אֶת הָרִאשׁוֹנָה מָעַל דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַכִּיס. מוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא בְּאוֹמֵר פְּרוּטָה מִן הַכִּיס זֶה הֶקְדֵּשׁ שֶׁהוּא מוֹצִיא וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַכִּיס:

תמיד בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. בְּבֵית אַבְטִינָס וּבְבֵית הַנִּיצוֹץ וּבְבֵית הַמּוֹקֵד. בֵּית אַבְטִינָס וּבֵית הַנִּיצוֹץ הָיוּ עֲלִיּוֹת וְהָרוֹבִים שׁוֹמְרִים שָׁם. בֵּית הַמּוֹקֵד כִּפָּה וּבַיִת גָּדוֹל הָיָה מוּקָף רוֹבְדִים שֶׁל אֶבֶן וְזִקְנֵי בֵית אָב יְשֵׁנִים

שם

שָׁם וּמַפְתְּחוֹת הָעֲזָרָה בְּיָדָם וּפִרְחֵי כְהֻנָּה אִישׁ כִּסְתוֹ בָּאָרֶץ. לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים בְּבִגְדֵי קוֹדֶשׁ אֶלָּא פּוֹשְׁטִים וּמְקַפְּלִין וּמַנִּיחִים אוֹתָם תַּחַת רָאשֵׁיהֶם וּמִתְכַּסִּים בִּכְסוּת עַצְמָם אֵירַע קֶרִי לְאֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ בִּמְסִבָּה הַהוֹלֶכֶת תַּחַת הַבִּירָה וְהַנֵּרוֹת דּוֹלְקוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְבֵית הַטְּבִילָה וּמְדוּרָה הָיְתָה שָׁם וּבֵית כִּסֵּא שֶׁל כָּבוֹד וְזֶה הָיָה כְבוֹדוֹ. מְצָאוֹ נָעוּל בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם אָדָם. פָּתוּחַ בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין שָׁם אָדָם. יָרַד וְטָבַל עָלָה וְנִסְתַּפָּג וְנִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה. בָּא וְיָשַׁב לוֹ אֵצֶל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים עַד שֶׁהַשְּׁעָרִים נִפְתָּחִים יוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ: הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ וגו'. בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים גָּדוֹל יהוה וּמְהֻלָּל מְאֹד וגו'. בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל וגו'. בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים אֵל נְקָמוֹת יהוה וגו'. בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים יהוה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ וגו'. בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

מדות בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. בְּבֵית אַבְטִינָס וּבְבֵית הַנִּצּוֹץ וּבְבֵית הַמּוֹקֵד. וְהַלְוִיִּם בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד מָקוֹם: חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי הַר הַבַּיִת. אַרְבַּע עַל אַרְבַּע פִּנּוֹתָיו מִתּוֹכוֹ. חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי הָעֲזָרָה אַרְבַּע עַל אַרְבַּע פִּנּוֹתָיו מִבַּחוּץ. וְאֶחָד בְּלִשְׁכַּת הַקָּרְבָּן וְאֶחָד בְּלִשְׁכַּת הַפָּרוֹכֶת וְאֶחָד לַאֲחוֹרֵי בֵּית הַכַּפּוֹרֶת: שֶׁבַּדָּרוֹם לִשְׁכַּת הָעֵץ לִשְׁכַּת הַגּוֹלָה לִשְׁכַּת הַגָּזִית. לִשְׁכַּת הָעֵץ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שָׁכַחְתִּי מֶה הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר לִשְׁכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל הָיְתָה וְהִיא הָיְתָה אֲחוֹרֵי שְׁתֵּיהֶם וְגַג שְׁלָשְׁתָּן שָׁוֶה. לִשְׁכַּת הַגּוֹלָה. שָׁם הָיָה בּוֹר הַגּוֹלָה קָבוּעַ וְהַגַּלְגַּל נָתוּן עָלָיו וּמִשָּׁם מַסְפִּיקִין מַיִם לְכָל הָעֲזָרָה. לִשְׁכַּת הַגָּזִית. שָׁם הָיְתָה סַנְהֶדְרִי גְדוֹלָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל יוֹשֶׁבֶת וְדָנָה אֶת הַכְּהֻנָּה. וְכֹהֵן שֶׁנִּמְצָא בוֹ פְּסוּל לוֹבֵשׁ שְׁחוֹרִים וּמִתְעַטֵּף שְׁחוֹרִים וְיוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְשֶׁלֹּא נִמְצָא בוֹ פְּסוּל לוֹבֵשׁ לְבָנִים וּמִתְעַטֵּף לְבָנִים נִכְנַס וּמְשַׁמֵּשׁ עִם אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. וְיוֹם טוֹב הָיוּ עוֹשִׂים שֶׁלֹּא נִמְצָא פְּסוּל בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. וְכָךְ הָיוּ אוֹמְרִים. בָּרוּךְ הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא נִמְצָא פְּסוּל בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. וּבָרוּךְ הוּא שֶׁבָּחַר בְּאַהֲרֹן וּבְבָנָיו לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת לִפְנֵי יהוה בְּבֵית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים:

קנים חַטַּאת הָעוֹף נַעֲשֵׂית לְמַטָּה וְחַטַּאת בְּהֵמָה לְמַעְלָה. עוֹלַת הָעוֹף נַעֲשֵׂית לְמַעְלָה וְעוֹלַת בְּהֵמָה לְמַטָּה. אִם שִׁנָּה בָּזֶה וּבָזֶה פָּסוּל. סֵדֶר קִנִּים כָּךְ הוּא. הַחוֹבָה אֶחָד חַטָּאת וְאֶחָד עוֹלָה. בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת כֻּלָּם עוֹלוֹת. אֵיזֶהוּ נֶדֶר הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה. וְאֵיזֶהוּ נְדָבָה הָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ עוֹלָה. מַה בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת. אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ חַיָּבִים בְּאַחֲרָיוּתָם. וּנְדָבוֹת מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ אֵין חַיָּבִים בְּאַחֲרָיוּתָם: הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה הֲרֵי עָלַי קֵן כְּשֶׁאֵלֵד זָכָר יָלְדָה זָכָר מְבִיאָה שְׁתֵּי קִנִּים. אַחַת לְנִדְרָהּ וְאַחַת לְחוֹבָתָהּ. נְתָנָתָן לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ פְּרִידוֹת מִלְמַעְלָן וְאַחַת מִלְמַטָּן לֹא עָשָׂה כֵּן אֶלָּא עָשָׂה שְׁתַּיִם לְמַעְלָה וּשְׁתַּיִם לְמַטָּה וְלֹא נִמְלַךְ. צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד פְּרִידָה אַחַת וְיִקְרְבֶנָּה לְמַעְלָה. מִמִּין אֶחָד. מִשְּׁנֵי מִינִין תָּבִיא שְׁתַּיִם. פֵּירְשָׁה נִדְרָהּ צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד שָׁלֹשׁ פְּרִידוֹת. מִמִּין אֶחָד. מִשְּׁנֵי מִינִים תָּבִיא אַרְבַּע. קָבְעָה נִדְרָהּ צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד חָמֵשׁ פְּרִידוֹת מִמִּין אֶחָד. מִשְּׁנֵי מִינִים תָּבִיא שֵׁשׁ. נְתָנָתָן לַכֹּהֵן וְאֵין יָדוּעַ מַה נָּתְנָה הָלַךְ הַכֹּהֵן וְעָשָׂה וְאֵין יָדוּעַ מֶה עָשָׂה. צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד אַרְבַּע פְּרִידוֹת לְנִדְרָהּ וּשְׁתַּיִם לְחוֹבָתָהּ וְחַטָּאת אַחַת. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר שְׁתֵּי חַטָּאוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ כְּשֶׁהוּא חַי קוֹלוֹ אֶחָד וּכְשֶׁהוּא מֵת קוֹלוֹ שִׁבְעָה:

כיצד קולו שבעה שתי קרניו שתי חצוצרות. שתי שוקיו שני חלילים: עורו לתוף. מעיו לנבלים. בני מעיו לכנורות. ויש אומרים אף צמרו לתכלת. רבי שמעון בן עקשיא אומר זקני עם הארץ כל זמן שמזקינין דעתן מטרפת עליהם. שנאמר מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח. אבל זקני תורה אינם כן. אלא כל זמן שמזקינים דעתם מתישבת עליהם. שנאמר בישישים חכמה ואורך ימים תבונה:

קדיש דרבנן

סדר טהרות

מקואות שש מעלות במקואות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו. מי גבאים. שתה טמא ושתה טהור. טמא. שתה טמא ומלא בכלי טהור. טמא. שתה טמא ונפל ככר של תרומה. אם הדיחו טמא ואם לא הדיחו טהור: אכל אוכלים טמאים ושתה משקים טמאים טבל והקיאן טמאים. מפני שאינן טהורים בגוף. שתה מים טמאים טבל והקיאם טהורים. מפני שהם טהורים בגוף. בלע טבעת טהורה נכנס לאהל המת הזה ושנה וטבל והקיאה הרי היא כמות שהיתה. בלע טבעת טמאה טובל ואוכל בתרומה הקיאה טמאה וטמאתו. חץ שהוא תחוב באדם. בזמן שהוא נראה חוצץ. ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומתו: פרה רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים. וחכמים אומרים עגלה בת שתים ופרה בת שלש או בת ארבע. רבי מאיר אומר אף בת חמש כשרה הזקנה אלא שאין ממתינין לה. שמא תשחיר. שלא תפסל: אמר רבי יהושע לא שמעתי אלא שלשית אמרו לו מה הלשון שלשית. אמר להם כך שמעתי סתם. אמר בן עזאי אני אפרש. אם אומר אתה שלישית. באחרות במנין. וכשאתה אומר שלשית. בת שלש שנים. כיוצא בו אמרו כרם רבעי. אמרו לו מה הלשון רבעי. אמר להם כך שמעתי סתם אמר בן עזאי אני אפרש. אם אומר אתה רביעי. לאחרים במנין. וכשאתה אומר רבעי בן ארבע שנים. כיוצא בו אמרו האוכל בבית המנוגע פרס משלשה לקב. אמרו לו אמור משמונה עשרה לסאה. אמר להם כך שמעתי סתם. אמר בן עזאי אני אפרש. אם אומר אתה משלשה לקב אין בו חלה. וכשאתה אומר משמונה עשרה לסאה מיעטתו חלתו: טבל את האזוב ביום והזה ביום כשר. ביום והזה בלילה בלילה והזה ביום. ביום והזה ביום שלאחריו פסול. אבל הוא עצמו טובל בלילה ומזה ביום. שאין מזין עד שתנץ החמה. וכלן שעשו משעלה עמוד השחר כשר: ידים מי רביעית נוטלין לידים לאחד אף לשנים. מחצית לוג לשלשה או לארבעה. מלוג לחמשה ולעשרה ולמאה רבי יוסי אומר ובלבד שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעית. מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים: אמר צדוקי גלילי קובל אני עליכם פרושים שאתם כותבין את המושל עם משה בגט. אמרו פרושים קובלים אנו עליך צדוקי גלילי. שאתם כותבין את המושל עם השם בדף. ולא עוד אלא שאתם כותבין את המושל מלמעלן ואת השם מלמטן. שנאמר ויאמר פרעה מי יהוה אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל. וכשלקה מהו אומר יהוה

הַצַּדִּיק: אהלות שְׁנַיִם טְמֵאִים בְּמֵת. אֶחָד טָמֵא טוּמְאַת שִׁבְעָה וְאֶחָד טָמֵא טוּמְאַת עֶרֶב. שְׁלֹשָׁה טְמֵאִין בְּמֵת. שְׁנַיִם טְמֵאִין טוּמְאַת שִׁבְעָה וְאֶחָד טָמֵא טוּמְאַת עֶרֶב. אַרְבָּעָה טְמֵאִין בְּמֵת. שְׁלֹשָׁה טְמֵאִין טוּמְאַת שִׁבְעָה וְאֶחָד טָמֵא טוּמְאַת עֶרֶב. כֵּיצַד שְׁנַיִם. אָדָם הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת טָמֵא טוּמְאַת שִׁבְעָה וְאָדָם הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָמֵא טוּמְאַת עֶרֶב: עֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְדוֹר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָהֳלֵי הָעַרְבִיִּים וְהַסֻּכּוֹת וְהַצְּרִיפִים וְהַבּוּרְגָּנִים וְהָאַלְקְטִיּוֹת וּבֵית שַׁעַר וַאֲוִירָהּ שֶׁל חָצֵר וְהַמֶּרְחָץ וּמְקוֹם הַחִצִּים וּמְקוֹם הַלִּגְיוֹנוֹת:

נגעים מַרְאוֹת נְגָעִים שְׁנַיִם שֶׁהֵם אַרְבָּעָה. בַּהֶרֶת עַזָּה כַּשֶּׁלֶג. שְׁנִיָּה לָהּ כְּסִיד הַהֵיכָל. וְהַשְּׂאֵת כִּקְרוּם בֵּיצָה. שְׁנִיָּה לָהּ כְּצֶמֶר לָבָן. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים. הַשְּׂאֵת כְּצֶמֶר לָבָן. שְׁנִיָּה לָהּ כִּקְרוּם בֵּיצָה. שְׁנֵי מְצוֹרָעִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶם. קָרַב קָרְבָּנוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וּמֵת אֶחָד מֵהֶם. זוֹ הִיא שֶׁשָּׁאֲלוּ אַנְשֵׁי אֲלֶכְּסַנְדְּרִיָּא אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר לָהֶם יִכְתּוֹב נְכָסָיו לְאַחֵר וְיָבִיא קָרְבַּן עָנִי: זבים הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת שֶׁל זוֹב. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים כְּשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים כְּבַעַל קֶרִי. רָאָה אַחַת וּבַשֵּׁנִי הִפְסִיק וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה שְׁתַּיִם אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים זָב גָּמוּר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְצָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים וּפָטוּר מִן הַקָּרְבָּן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יְהוּדָה מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי בָּזֶה שֶׁאֵינוֹ זָב גָּמוּר. וְעַל מַה נֶּחְלְקוּ. עַל הָרוֹאֶה שְׁתַּיִם אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם וּבַשֵּׁנִי הִפְסִיק וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה אַחַת. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים זָב גָּמוּר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְצָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים וּפָטוּר מִן הַקָּרְבָּן: אֵלּוּ פּוֹסְלִים אֶת הַתְּרוּמָה. הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְהָאוֹכֵל אוֹכֶל שֵׁנִי וְהַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִים. וְהַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִים וְטָהוֹר שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשָׁה לוּגִּין מַיִם שְׁאוּבִין. וְהַסֵּפֶר וְהַיָּדַיִם וּטְבוּל יוֹם. וְהָאוֹכָלִים וְהַכֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַשְׁקִים: נדה שַׁמַּאי אוֹמֵר כָּל הַנָּשִׁים דַּיָּן שַׁעְתָּן. וְהִלֵּל אוֹמֵר מִפְּקִידָה לִפְקִידָה וַאֲפִילוּ לְיָמִים הַרְבֵּה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא כְדִבְרֵי זֶה וְלֹא כְדִבְרֵי זֶה. אֶלָּא מֵעֵת לְעֵת מְמַעֶטֶת עַל יַד מִפְּקִידָה לִפְקִידָה וּמִפְּקִידָה לִפְקִידָה מְמַעֶטֶת עַל יַד מֵעֵת לְעֵת. כָּל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת דַּיָּהּ שַׁעְתָּהּ. וְהַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּעֵדִים הֲרֵי זוֹ כִּפְקִידָה וּמְמַעֶטֶת עַל יַד מֵעֵת לְעֵת וְעַל יַד מִפְּקִידָה לִפְקִידָה: הָרוֹאָה יוֹם אַחַד עָשָׂר וְטָבְלָה לָעֶרֶב וְשִׁמְּשָׁה בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְטַמְּאִים מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים פְּטוּרִים מִן הַקָּרְבָּן. טָבְלָה בַּיּוֹם שֶׁל אַחֲרָיו וְשִׁמְּשָׁה אֶת בֵּיתָהּ וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְטַמְּאִים מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּפְטוּרִים מִן הַקָּרְבָּן. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים הֲרֵי זֶה גַּרְגְּרָן. וּמוֹדִים בְּרוֹאָה בְּתוֹךְ אַחַד עָשָׂר יוֹם וְטָבְלָה לָעֶרֶב וְשִׁמְּשָׁה. שֶׁמְּטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְחַיָּבִים בְּקָרְבָּן. טָבְלָה בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו וְשִׁמְּשָׁה. הֲרֵי זוֹ תַּרְבּוּת רָעָה. וּמַגָּעָן וּבְעִילָתָן תְּלוּיִם: טהרות שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים בְּנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר. וּמְטַמְּאָה טוּמְאַת אוֹכָלִין בִּכְבֵיצָה. וְכַזַּיִת בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְהָאוֹכְלָהּ טָעוּן הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ וְחַיָּבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ וְשׂוֹרְפִין עָלֶיהָ אֶת הַתְּרוּמָה. וְהָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנָּה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. שְׁחִיטָתָהּ וּמְלִיקָתָהּ מְטַהֲרוֹת אֶת טְרֵפָתָהּ. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר

אינן מטהרות. רבי יוסי אומר שחיטתה מטהרת אבל לא מריקתה: בין העגולים לזגין רשות הרבים. כרם שלפני הבוצרים רשות היחיד. ושלאחר הבוצרים רשות הרבים. אימתי בזמן שהרבים נכנסים בזו ויוצאים בזו. כלי של בית הבד ושל גת והעקל. בזמן שהם של עץ מנגבן והם טהורים. בזמן שהם של גמי מישנן כל שנים עשר חודש או חולטן בחמין. רבי יוסי אומר אם נתנם בשבולת הנהר דיו: כלים אבות הטומאות. השרץ ושכבת זרע וטמא מת ומצורע בימי ספרו ומי חטאת שאין בהם כדי הזיה. הרי אלו מטמאין אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר ואינם מטמאים במשא: וצלוחית קטנה שנטל פיה טמאה. וגדולה שנטל פיה טהורה. של פלייטון שנטל פיה טהורה. מפני שהיא סורחת את היד. לגינין גדולים שנטל פיהם טמאים. מפני שהוא מתקנם לכבשין. והאפרכס של זכוכית טהורה. אמר רבי יוסי אשריך כלים שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה: טבול יום המכנס חלות על מנת להפריש ונשכו. בית שמאי אומרים חבור בטבול יום. ובית הלל אומרים אינם חבור. מקרצות נושכות זו בזו וככרים נושכים זה בזה. האופה חמיטה על גבי חמיטה עד שלא קרמו בתנור. וקולית של מים המחולחלת ורתיחת גריסין של פול ראשונה ורתיחת יין חדש. רבי יהודה אומר אף של אורז. בית שמאי אומרים חבור בטבול יום. בית הלל אומרים אינו חבור. ומודים בשאר כל הטומאות בין קלות בין חמורות: התורם את הבור ואמר הרי זה תרומה על מנת שתעלה שלום. ושלום מן השבר ומן השפיכה. אבל לא מן הטומאה. רבי שמעון אומר אף מן הטומאה. נשברה אינה מדמעת. עד היכן תשבר ולא תדמע כדי שתתגלגל ותגיע לבור. רבי יוסי אומר אף מי שהיה בו דעת להתנות ולא התנה. נשברה אינה מדמעת. מפני שהוא תנאי בית דין: מכשירין כל משקה שתחלתו לרצון. אף על פי שאין סופו לרצון או שסופו לרצון אף על פי שאין תחלתו לרצון. הרי זה בכי יתן. משקין טמאים מטמאים לרצון ושלא לרצון. חלב האשה מטמאה לרצון ושלא לרצון וחלב הבהמה אינו מטמא אלא לרצון אמר רבי עקיבא קל וחומר הדברים. ומה אם חלב האשה שאינו מיוחד אלא לקטנים מטמא לרצון ושלא לרצון. חלב הבהמה שהוא מיוחד לקטנים ולגדולים אינו דין שיטמא לרצון ושלא לרצון. אמרו לו לא. אם טמא חלב האשה שלא לרצון שדם מגפתה טמא. יטמא חלב הבהמה שלא לרצון שדם מגפתה טהור. אמר להם מחמיר אני בחלב מבדם. שהחולב לרפואה טמא והמקיז לרפואה טהור. אמרו לו סלי זיתים וענבים יוכיחו. שהמשקים היוצאים מהם לרצון טמאים ושלא לרצון טהורים. אמר להם לא. אם אמרתם בסלי זיתים וענבים שתחילתן אוכל וסופן משקה. תאמרו בחלב שתחלתו וסופו משקה. עד כאן היתה תשובה. אמר רבי שמעון מכאן ואילך היינו משיבין לפניו מי גשמים יוכיחו. שתחלתם וסופם משקה ואינם מטמאים אלא לרצון. אמר לנו לא. אם אמרתם במי גשמים שאין רבן לאדם אלא לארצות ולאילנות. ורוב החלב לאדם:

עוקצין כל שהוא יד ולא שומר. מטמא ומטמא ולא מצטרף. שומר אף על

פי שאינו יד · מטמא ומטמא ומצטרף . לא שומר ולא יד . לא מטמא ולא מטמא : אמר רבי יהושע בן לוי . עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא : אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. שנאמר יהוה עוז לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום : קדיש דרבנן

ספר יצירה

בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה. חקק יה יו״ה יהוה צבאות אלהי ישראל אלהים חיים ומלך עולם. אל (שדי) רחום וחנון רם ונשא שוכן עד מרום וקדוש שמו. ברא עולמו בשלשה ספרים. בספר וסופר וספור: כללו של דבר. מקצת אלו מצטרפים עם אלו ואלו תמורות אלו. אלו כנגד אלו ואלו כנגד אלו. ואם אין אלו אין אלו. וכלם אדוקים בתלי וגלגל ולב. גם את כל חפץ זה לעומת זה ברא אלהים. טוב לעמת רע ורע לעמת טוב. טוב מטוב רע מרע. טוב מבחין רע. ורע מבחין טוב. טוב גנוזה לטובים ורע גנוז לרעים. וכיון שבא אברהם אבינו והביט וראה וחקר והבין וחקק וחצב וצרף ויצר וחשב ועלתה בידו ונגלה עליו אדון הכל. הושיבו בחיקו ונשקו על ראשו וקראו אוהבו וכרת לו ברית ולזרעו אחריו לעולם. והאמין ביהוה ויחשבה לו צדקה וקרא עליו כבוד יהוה. דכתיב בטרם אצרך בבטן ידעתיך. וכרת לו ברית בין עשר אצבעות רגליו והיא המילה. ובין עשר אצבעות ידיו והוא הלשון. קשר עשרים ושתים אותיות בלשונו. והקדוש ברוך הוא גלה לו הסוד. משכן במים דלקן באש רעשן ברוח בערן בשבעה כוכבים נהגם בשנים עשר מזלות. אויר רויה גויה ארץ קר וחום ובטן ושמים וראש זהו אמ״ש שבתאי שבת ופה. צדק אחד בשבת ועין ימין. מאדים שני בשבת ועין שמאל. חמה שלישי בשבת ואף ימין. נוגה רביעי בשבת ואף שמאל. כוכב חמישי בשבת ואזן ימין. לבנה ששי בשבת ואזן שמאל. זהו בג״ד כפר״ת. ואלה שנים עשר מזלות. טלה ניסן כבד. שור אייר מרה. תאומים סיון טחול. סרטן תמוז המסס. אריה אב כוליא ימין. בתולה אלול כוליא שמאל. מאזנים תשרי קורקבן. עקרב מרחשון קבה. קשת כסליו יד ימין. גדי טבת יד שמאל. דלי שבט רגל ימין. דגים אדר רגל שמאל. זהו ה״ו ז״ח ט״י ל״ן ס״ע צ״ק: שלשה אויבים הם. לשון כבד מרה. שלשה אוהבים הם. עינים אזנים לב. שלשה מחיים הם. שנים חוטם טחול. שלשה ממיתים הם. שני נקבים תחתונים ופה. שלשה אינם ברשותו. עיניו אזניו חוטמו. שלשה שמועות טובות לאוזן. ברכה שמועה טובה וקלוס. שלשה ראיות רעות. עין נואפת עין רע עין מגדת. שלשה ראיות טובות. בושת עין טובה ועין נאמנה. בפנים רעות רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב .

רבי חנניא וכו׳. קדיש דרבנן

זוהר פרשת אמור

רב אבא ורב חייא הוו אזלי בארחא. אמר רב חייא כתיב וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה. מאי קא מיירי אמר

ליה הא אוקמוה חבריא אבל תא חזי ישראל כד הוו במצרים הוו ברשותא אחרא והוו אחידן במסאבותא כאתתא דא כד היא יתבת ביומי דמסאבותא בתר דאתגזרו אעלו בחולקא קדישא דאקרי ברית כיון דאתאחדו ביה פסק מסאבותא מנייהו כדא אתתא כד פסקו מינה דמי מסאבותה בתר דאתפסקו מינה מה כתיב וספרה לה שבעת ימים כך הכא כיון דעאלו בחולקא קדישא פסקא מסאבו מנייהו ואמר קדשא בריך הוא מכאן ולהלאה חושבנא לדכיותא. וספרתם לכם דיקא כמה דאת אמרת וספרה לה שבעת ימים לה לעצמה אוף הכא לכם לעצמכם ולמה בגין לאתדכאה במיין עלאין קדישין ולבתר למיתי לאתחברא ביה במלכא ולקבלא אוריתיה כתיב וספרה לה שבעת ימים אוף הכא שבע שבתות אמאי שבע שבתות בגין למזכי לאתדכאה במיין דההוא נהר דנגיד ונפיק ואקרי מים חיים וההוא נהר שבע שבתות נפקו מיניה. ועל דא שבע שבתות ודאי בגין לאתדכאה ביה כמא דאתתא דכיו דילה בליליא לאשתמשא בבעלה כך כתיב וברדת הטל על המחנה לילה *) על המחנה כתיב. ולא כתיב וברדת הטל לילה ואימתי נחת האי טלא כד קריבו ישראל לטורא דסיני כדין נחת ההוא טלא בשלימו ואדכו ואתפסקא זוהמתן מנייהו ואתחברו ביה במלכא וקבילו אוריתא וכנסת ישראל הא אוקימנא ובההוא זמנא ודאי כל הנחלים הולכים אל הים לאתדכאה לאר סהאה וכלא אתקשרו ואתדברו ביה במלכא קדישא ותא חזי כל בר נש דלא מני חושבנא דא אינון שבע שבתות תמימות למזכי לדכיותא דא לא אקרי טהור ולאו בכללא דטהור היא ולאו הוא כדאי למהוי ליה חולקא באורייתא ומאן דמטי טהור להאי יומא וחושבנא לא אתאביד מניה כד מטי להאי ליליא ליבעי ליה למלעי באורייתא ולאתחברא בה ולנטרא דכיו עלאה דמטי עליה בההוא ליליא ואתדכי ואוליפנא דאורייתא דבעי ליה למלעי בהאי ליליא אוריתא דבעל פה בגין דיתדכון כחדא ממבועא דנחלא עמיקא לבתר בהאי יומא ליתי תורה שבכתב ויתחבר בהו וישתכחון כחדא בזיווגא חד לעילא כדין מכריזי עליה ואמרי ואני זאת בריתי אותם אמר יהוה רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך וגו' ועל דא חסידי קדמאי לא הוו ניימי בהאי ליליא והוו לעאן באורייתא ואמרו ניתי לאחסנא ירותא קדישא לן ולבנן בתרין עלמין וההוא ליליא כנסת ישראל אתעטרת עלייהו ואתיא לאזדווגא ביה במלכא ותרוייהו מתעטרי על רישייהו דאינון דזכאין להכי. רבי שמעון הכי אמר בשעתא דמתכנשי חבריא בהאי ליליא לגביה ניתי לתקנא תכשיטי כלה בגין דתשתכח למחר בתכשיטהא ותקונהא לגבי מלכא כדקא יאות זכאה חולקיהון דחבריא כד יתבע מלכא למטרוניתא מאן תקין תכשיטהא ואנהיר עטרהא ושוי תיקונהא ולית לך בעלמא מאן דידע לתקנא תכשיטי כלה אלא חבריא זכאה חולקיהון בעלמא דין ובעלמא דאתי. תא חזי חבריא מתקני בהאי ליליא תכשיטהא לכלה ומעטרי לה בעטרהא לגבי מלכא ומאן מתקין ליה למלכא בהאי ליליא לאשתכחא בה בכלה לאזדווגא בה במטרוניתא נהרא קדישא עמיקא דכל

*) לילה על המחנה בגין דיורד מהכוה נקידה על תיכון יומין דאתקריאו מחנה

נהרין אימא עלאה הדא הוא דכתיב צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה וגו׳ לכתר דאתקינת ליה למלכא ואתעטרת ליה אתית לדכאה לה למטרוניתא ולאינון דמשתכחי גבה. למלכא דהוה ליה בר יחידאי אתא לזווגא ליה במטרוניתא. עלאה מאי עבדת אימיה כל ההוא ליליא עאלת לבי גניזהא אפיקת עטרה עלאה בשבעים אבני יקר סחרנהא ואתעטרא ליה אפיקת לבושי דמלכו ואלבישת ליה ואתקינת ליה בתיקוני דמלכין לבתר עאלת לבי כלה חמת עולימתהא דקא מתקני עטרהא לבושהא תכשיטהא לתקנא לה אמרה לון הא אתקינת בי טבילה אתר דמיין נבעין וכל ריחין ובוסמין סוחרני אינון מיין לדכאה לכלתי לכלתי ליתי כלתי מטרוניתא דברי ועולימתהא ויתדכון בההוא אתר דאתקנית בההוא בי טבילה דמיין נבעין דעמי. לבתר תקינו לה לתכשיטהא אלבישו לה לבושהא אעטרו לה בעטרהא למחר כד ייתי ברי לאזדווגא במטרוניתא ותקין היכלא לכלהו וישתכח מדוריה בכו כחדא. כך מלכא קדישא ומטרוניתא וחבריא כהאי גוונא ואימא עלאה דמתקנת כלא אשתכח דמלכא עלאה ומטרוניתא וחבריא מדוריהון כחדא ולא מתפרשין לעלמין הדא הוא דכתיב יהוה מי יגור באהלך וגו׳. הולך תמים ופועל צדק מאן הוא אלא אלין אינון דמתקני למטרוניתא בתכשיטהא בלבושהא בעטרהא וכל חד פועל צדק אקרי. אמר רבי חייא אלמלא לא זכינא בעלמא אלא למשמע מילין אלין די. זכאה חולקהון דאינון דמשתדלי באורייתא וידעין אורחוי דמלכא קדישא דרעותא דלהון באורייתא. עלייהו כתיב כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו וכתיב אחלצהו ואכבדהו:

רבי שמעון הוה יתיב ולעי באורייתא בליליא דכלה אתחברת בבעלה דתנינן כל אינון חבריא דבני היכלא דכלה אצטריכו בההיא ליליא דכלה אזדמנת למהוי ליומא אחרא גו חופה בבעלה למהוי עמה כל ההוא ליליא ולמחדי עמה בתקונהא דאיהי אתקנת למלעי באורייתא מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים ובדרשות דקראי וברזין דחכמתא בגין דאלין אינון תקונין דילה ותכשיטהא ואיהי ועולמתהא עאלת וקיימת על ראשיהון ואתתקנא בהו וחדאה בהו כל ההיא ליליא וליומא אחרא לא עאלה לחופה אלא בהדייהו ואלין אקרון בני חופתא וכיון דעאלת לחופתא קודשא בריך הוא שאיל עלייהו ומברך לון ומעטר לון בעטרהא דכלה. זכאה חולקהון. והוה רבי שמעון וכלהו חבריא מרננין ברנה דאורייתא כל חד וחד מנייהו והוו חדי רבי שמעון וכל שאר חבריא אמר לון רבי שמעון בני זכאה חולקכון בגין דלמחר לא תיעול כלה לחופה אלא בהדייכו בגין דכלהו דמתקנין תקונהא בהאי ליליא וחדאן בה כלהון יהון רשימין וכתיבין בספרא דדכרניא וקודשא בריך הוא מברך לון בשבעין ברכאן ועטרין דעלמא עלאה:

פתח רבי שמעון ואמר השמים מספרים כבוד אל וגו׳ קרא דא הא אוקימנא ליה אבל בזמנא דא דכלה אתערת למיעל לחופה ביומא דמחר אתתקנת ואתנהירת בקשוטהא בהדי חבריא דחדאן עמה כל ההוא ליליא ואיהי חדאת עמהון וביומא דמחר כמה אוכלוסין ומשיריין מתכנשין בהדה

וְאִיהִי וְכֻלְּהוּ מְחַכָּאָן לְכָל חַד וְחַד דְּתַקִּינוּ לָהּ בְּהַאי לֵילְיָא כֵּיוָן דְּמִתְחַבְּרָאָן כַּחֲדָא וְאִיהִי חָמָאת לְבַעְלָהּ מַה כְּתִיב הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל הַשָּׁמַיִם דָּא חָתָן דְּעָאל לְחוּפָּה מְסַפְּרִים וּמְנַהֲרִין כְּזוֹהֲרָא דְּסַפִּיר דְּנָהִיר וְזָהִיר מִסְּיָפֵי עָלְמָא וְעַד סְיָפֵי עָלְמָא כְּבוֹד אֵל דָּא כְּבוֹד כַּלָּה דְּאִקְרֵי אֵל אֵל זוֹעֵם בְּכָל יוֹם בְּכָל יוֹמֵי שַׁתָּא אִקְרֵי אֵל וְהַשְׁתָּא דְּעָאלַת לְחֻפָּה אִקְרֵי כְּבוֹד וְאִקְרֵי אֵל יְקָר עַל יְקָר נְהִירוּ עַל נְהִירוּ וְשׁוּלְטָנָא עַל שׁוּלְטָנָא. כְּדֵין בְּהַהוּא שַׁעֲתָא דְּשָׁמַיִם עָאל לְחֻפָּה וְאָתֵי וְנָהִיר לָהּ כָּל אִינוּן חַבְרַיָּא דְּאַתְקִינוּ לָהּ כֻּלְּהוּ אִתְפְּרָשׁוּ בִּשְׁמָהָן תַּמָּן הֲדָא הוּא דִכְתִיב וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ מַעֲשֵׂה יָדָיו אִלֵּין אִינוּן מָארֵי קְיָימָא וּבְרִית אִקְרוּן מַעֲשֵׂה יָדָיו כְּמָה דְּאַתְּ אָמְרַת וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ דָּא בְּרִית קְיָמָא דְּחָתִים בְּבִשְׂרָא דְּבַר נָשׁ׃ קדיש דרבנן

תפלה לפני אמירת תרי"ג מצות בפה מלא ובכוונה

הריני מקבל עלי מצות ואהבת לרעך כמוך. אתה בחרתנו מכל העמים. אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות. וקרבתנו לעבודתך וקדשתנו מכל העמים במצותיך קדושת הגוף. ברמ"ח מ"ע שהם כנגד האיברים שבאדם ושס"ה מל"ת כנגד גידים שבאדם. כדי שנהפוך מדברים החומריים וגשמיים לרוחנים. וכדי שנהיה מחוברים ומקושרים בך. ונזכה לחיים ארוכים בעוה"ז ולחיים נצחיים לעוה"ב. כמו שאמר משה לישראל. ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיון ובאתם וירשתם את הארץ אשר ה' אלהי אבותיכם נותן לכם. ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום. ולפי שבזמן שבהמ"ק היה קיים היינו יכולים לקיים כל המצות במעשה. ועכשיו בהורבנה אין אנו יכולים לקיים אפי' רוב מצות במעשה רק באמירה בלבד. לכן באתי היום לפני כסא כבודך לומר לפניך מצותיך. ויה"ר מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי (יכוין נסס הוי ה פסוק רחמים) שיהא אמירה זו שאני אומר היום מצותיך. נחשב לפניך כאלו עשיתי במעשה. וכוונתי בכל הכוונות תרי"ג התלוים בכל מצוה ומצוה. אמן סלה׃

רבון העולמים ואדוני האדונים אב הרחמים והסליחות. מודים אנחנו לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו בקידה ובהשתחויה. שקרבתנו לעבודתך עבודת הקודש ונתת לי באהבה משפטים ישרים ותורת אמת חוקים ומצות טובים. והבדלתנו מן העמים. והודיענו משפטי צדקך ותלמדנו לעשות בהם חוקי רצונך. וחלק טוב בסודות תורתך הקדושה. מה אנו ומה היינו אשר עשית עמנו חסד גדול כזה. ע"כ אנחנו מפילים תחנתנו לפניך. שכשם שזכיתנו לקבל את התורה. הזכנו לעבדה ולשמרה במ"ע ול"ת. ותפתח לבנו להבין עמקי סודותיה. ותשים בלבנו אהבתך ויראתך לעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם. ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה. ויהיה עולה לפניך לימוד אלה המצות שאני לומד היום לשם כל ישראל. כאלו קיימתי התרי"ג מצות בכל כללי ופרטי כל מצוה ומצוה הכלולה מתרי"ג מצות. כדי שתמחול ותסלח לפשעינו וחטאתינו. ונשלמה פרים שפתינו. וזכות משה רבינו אשר על ידו נתת אלה המצות. יעמוד לנו ולכל ישראל אחינו שבגולה. כדי שתמהר גאולתנו. ואז נעבדך באמת וביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות׃

לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה. ע"י ההוא טמיר ונעלם. בשם כל ישראל. הריני רוצה ללמוד תרי"ג מצות שצוני בוראי יתברך. כדי לידע ליזהר בהם ולשמור ולעשות: ויהי נועם וגו' וכפיגיע סג מגות הנוהגין בזמן הזה. יכוין במסכבה. יוצרי ובוראי. אני מקבל על עצמי בקבלה אמיתית לקיימם׃

סדר תרי"ג מצות

כפי שסנון דרמב"ם ז"ל. וכסדר שכתובין בתורה. וצריך לאומרם בכונה נשמור ולעשות ולקיים. ואז הקב"ה מ.רק מחזרה טובה כמעשה׃

א מִצְוַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה׃ ב מִצְוַת מִילָה׃ ג שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל גִּיד הַנָּשֶׁה׃ ד מִצְוַת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ׃

ה מִצְוַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן׃ ו מִצְוַת אֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ׃ ז מִצְוַת הַשְׁבָּתַת חָמֵץ׃ ח מִצְוַת אֲכִילַת מַצָּה׃ ט מִצְוַת קִדּוּשׁ בְּכוֹרוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ י מִצְוַת סִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם׃ יא מִצְוַת פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר׃ יב מִצְוַת עֲרִיפַת פֶּטֶר חֲמוֹר׃ יג שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל הַפֶּסַח נָא וּמְבֻשָּׁל׃ יד שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר בְּשַׂר הַפֶּסַח עַד בֹּקֶר׃ טו שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ בִּרְשׁוּתֵינוּ בַּפֶּסַח׃ טז שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל מִכָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָמֵץ׃ יז שֶׁלֹּא לְהַאֲכִיל מִן הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל מוּמָר׃ יח שֶׁלֹּא לְהַאֲכִיל מִן הַפֶּסַח לְגֵר תּוֹשָׁב׃ יט שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח הַחוּצָה׃ כ שֶׁלֹּא יִשְׁבּוֹר עֶצֶם מִן הַפֶּסַח׃ כא שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל מִן הַפֶּסַח׃ כב שֶׁלֹּא

לאכול חמץ בפסח : כג שלא יראה לנו חמץ בפסח : כד שלא לצאת בשבת חוץ לתחום :
כה מצות האמנה במציאות השם : כו מצות קדוש שבת בדברים: כז מצות כבוד אב ואם :
כח שלא לעלות במחשבה שיש אלוה זולתי השם : כט שלא לעשות פסל : ל שלא
להשתחוות לעבודת כוכבים : לא שלא לעבוד כוכבים במה שדרכו להעבד : לב שלא לשבע
לשוא : לג שלא לעשות מלאכה בשבת: לד שלא להרוג נקי: לה שלא לגלות ערות אשת איש:
לו שלא לגנוב נפש אדם: לז שלא להעיד שקר : לח שלא להמוד : לט שלא לעשות צורת
אדם אפילו לנוי: מ שלא לבנות אבני מזבח גזית : מא שלא לפסוע על המזבח : מב מצות
דין עבד עברי : מג מצות יעוד של אמה העבריה: מד מצות פדיון אמה עבריה: מה מצות
בית דין להרוג בחנק המחויב: מו מצות דיני קנסות לחובל בחבירו : מז מצות בית דין
להרוג בסיף המחויב : מח מצות בית דין לדון דין בהמה שהזיקה שלא בדרכה : מט מצות
בית דין לדון בנזקי הבור : נ מצות בית דין לדון גנב בתשלומים או במיתה : נא מצות
בית דין לדון בנזקי מבעה : נב מצות בית דין לדון בנזקי האש : נג מצות בית דין לדון
בדין שומר חנם : נד מצות בית דין לדון בדין טוען ונטען : נה מצות בית דין לדון בדין
נושא שכר ושוכר : נו מצות בית דין לדון בדין השואל : נז מצות בית דין לדון בדין
המפתה : נח שלא למכור אמה העבריה הקונה אותה מיד האב : נט שלא לגרוע שאר כסות
ועונה : ס שלא להכות אב ואם : סא שלא לאכול שור הנסקל : סב שלא להיות מכשף :
סג שלא להונות הגר בדברים : סד שלא להונות הגר בממון : סה שלא לענות יתומים
ואלמנות : סו מצות הלואה לעני : סז מצות הטיה אחרי רבים : סח מצות פרוק משא :
סט מצות שמיטת קרקעות : ע מצות שביתה בשבת : עא מצות חגיגה ברגלים : עב מצות
הבאת בכורים : עג שלא יתבע חוב מעני שאין לו מה לפרוע : עד שלא ישית יד בין לוה
למלוה ברבית : עה שלא יקלל הדין : עו לאו דברכת השם : עז שלא לקלל הנשיא :
עח שלא להקדים חקי התבואות : עט שלא לאכול טרפה : פ שלא לשמוע טענת בעל דין
שלא בפני בעל דינו : פא שלא יעיד בעל עבירה : פב שלא לנטות אחרי רבים בדיני
נפשות בשביל אחד : פג שלא ילמד הזבה מי שלמד זכות תחלה בדיני נפשות : פד שלא
לרחם על עני בדין : פה שלא להטות משפט חוטא מפני רשעו : פו שלא להתוך הדין
באומד הדעת : פז שלא לקח שוחד : פח שלא לשבע בעבודת כוכבים : פט שלא להדיח
בני ישראל אחר העבודת כוכבים : צ שלא ישחט שה הפסח בארבעה עשר בניסן בעוד
שהחמץ ברשותנו : צא שלא יניח אימורי הפסח לפסל בלינה : צב שלא לבשל בשר בחלב:
צג שלא לכרות ברית לשבעת עממיא: צד שלא להושיב עובדי כוכבים בארצנו : צה מצות
בנין בית הבחירה : צו מצות סדור לחם הפנים ולבונה זכה לפני יהוה בכל שבת :
צז שלא להוציא בדי הארון ממנו : צח מצות עריכת נרות במקדש : צט מצות לבישת
בגדי כהנים : ק מצות אכילת בשר חטאת ואשם : קא מצות הקטרת קטורת : קב שלא
יזח החשן מעל האפוד : קג שלא לקרוע המעיל שלכהנים : קד שלא יאכל זר בשר קדשי
הקדשים: קה שלא להקטיר ולהקריב על מזבח הזהב חוץ קטורת: קו מצות נתינת מחצית
השקל בשנה : קז מצות קדוש ידים ורגלים לפני עבודה : קח מצות משיחת כהנים גדולים
ומלכים בשמן המשחה : קט מצות שביתת הארץ בשנת השמטה : קי שלא יסוך זר
בשמן המשחה : קיא שלא לעשות במתכונת שמן המשחה : קיב שלא לעשות במתכונת
קטורת : קיג שלא לאכול ולשתות תקרובת עבודת כוכבים : קיד שלא לאכול בשר בחלב:
קטו שלא יעשו בית דין משפט מות בשבת : קטז מצות מעשה העולה : קיז מצות קרבן
מנחה : קיח מצות מליחת הקרבן : קיט מצות קרבן בית דין שטעו בהוראה : קכ מצות
קרבן חטאת ליחיד ששגג במצות לא תעשה שחייבין עליה כרת : קכא מצות ערות :
קכב מצות קרבן עולה ויורד : קכג מצות תוספת חומש לאוכל מן התרומה או מועל בה :
קכד מצות קרבן אשם תלוי : קכה מצות קרבן אשם ודאי : קכו מצות השבת הגזל :
קכז שלא להקריב שאור או דבש : קכח שלא להקריב קרבן בלא מלח : קכט שלא להבדיל
בחטאת העוף : קל שלא לתן שמן זית במנחת חוטא : קלא שלא לתת לבונה במנחת חוטא:

קלב מצות הרמת הדשן: קלג מצות הדלקת אש על המזבח בכל יום: קלד מצוה אכילת שירי מנחות: קלה מצות קרבן מנחה של כהן גדול בכל יום: קלו מצות מעשה החטאת: קלז מצות מעשה האשם: קלח מצות מעשה זבח השלמים: קלט מצות שרפת נותר הקדשים: קמ מצות שרפת בשר קודש שנטמא: קמא שלא לכבות אש מעל המזבח: קמב שלא יעשות שירי מנחות חמץ: קמג שלא תאכל מנחת כהן: קמד שלא לאכול מבשר חטאת הנעשות בפנים: קמה שלא להותיר מבשר קרבן התודה והוא הדין לשאר קדשים: קמו שלא לאכול פגול: קמז שלא לאכול בשר קדשים שנטמא: קמח שלא לאכול חלב: קמט שלא נאכל דם בהמה חיה ועוף: קנ מצות בדיקת סמני בהמה וחיה: קנא מצות בדיקת סמני דגים: קנב מצות בדיקת סמני חגבים: קנג מצות טומאת שמונה שרצים: קנד מצות ענין טומאת אכלים: קנה מצות ענין טומאת נבלה: קנו שלא יכנסו הכהנים למקדש מגדלי שער: קנז שלא יכנסו הכהנים למקדש קרועי בגדים: קנח שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה: קנט שלא להכנס שתויי יין במקדש ובן שלא יורה שתוי: קס שלא לאכול בהמה והיה טמאה: קסא שלא לאכול דג טמא: קסב שלא לאכול עוף טמא: קסג שלא לאכול שרץ הארץ: קסד שלא לאכול מיני שרצים דקים הנולדים בזרעים ובפרות: קסה שלא לאכול משרץ המים: קסו שלא לאכול מן השרצים המתהוים מן העפוש: קסז מצות ענין טמאת יולדת: קסח מצות קרבן יולדת: קסט מצות ענין טמאת מצורע: קע הנהגת מצורע בפריעה ופרימה וכל טמאי אדם צריכין להודיע שהן טמאין: קעא מצות ענין נגעי בגדים: קעב שלא יאכל טמא מן הקדשים: קעג שלא לגלח שער הנתק: קעד מצות הטהרה מן הצרעת שתהיה במינים ידועים: קעה מצות תגלחת מצורע ביום השביעי: קעו מצות טבילה לטמאים: קעז מצות קרבן מצורע כשיתרפא מצרעתו: קעח מצות ענין טמאת בית שיהיה בו נגע: קעט מצות ענין טמאת זב להיות טמא ומטמא: קפ מצות קרבן זב כשיטהר מזובו: קפא מצות ענין טמאת שכבת זרע שהוא טמא ומטמא: קפב מצות ענין טמאת נדה שטמאה ומטמאה: קפג מצות ענין טמאת זבה שטמאה ומטמאה: קפד מצות קרבן זבה כשתטהר מזובה: קפה מצות עבודת יום הכפורים: קפו מצות כסוי הדם: קפז שלא יכנסו הכהנים בכל עת במקדש: קפח שלא לשחוט קדשים חוץ לעזרה: קפט שלא להתקרב לאחת מכל העריות אפילו בלא ביאה: קצ שלא לגלות ערות אב: קצא שלא לגלות ערות אם: קצב שלא לגלות ערות אשת אב ואף על פי שאינה אמו: קצג שלא לגלות ערות אחותו בכל צד שהיא אחותו: קצד שלא לגלות ערות בת הבן: קצה שלא לגלות ערות בת הבת: קצו שלא לגלות ערות הבת: קצז שלא לגלות ערות אחותו מן האב והיא בת אשת אביו: קצח שלא לגלות ערות אחות אב: קצט שלא לגלות ערות אחות אם: ר שלא לבוא על ערות אחי האב: רא שלא לבא על אשת אחי האב: רב שלא לבא על אשת הבן: רג שלא לבא על אשת אח: רד שלא לבא על אשה ובתה: רה שלא לגלות ערות אשה ובת בנה: רו שלא לגלות ערות אשה ובת בתה: רז שלא לבא על אחות אשתו בחיי אשתו: רח שלא לבא על אשה נדה: רט שלא ליתן מזרעו למולך: רי שלא לבא על הזכר: ריא שלא לשכב עם בהמה: ריב שלא תשכבנה הנשים עם הבהמות: ריג מצות יראת אב ואם: ריד מצות פאה: רטו מצות לקט: רטז מצות הנחת עוללות הכרם: ריז מצות הנחת פרט הכרם: ריח מצות שופט שישפוט בצדק: ריט מצות תוכחה לישראל שאינו נוהג כשורה: רכ מצות אהבת ישראל: רכא מצות נטע רבעי להיות קודש: רכב מצות ליראה מן המקדש: רכג מצות כבוד חכמים: רכד מצות צדוק המאזנים והמשקלים והמדות: רכה מצות שישרפו מי שנתחייב שרפה: רכו שלא לפנות אחר עבודת כוכבים במחשבה ולא בדבור ולא אפילו בהבטה: רכז שלא לעשות אליל של כוכבים לא לעצמו ולא לזולתו: רכח שלא לאכול נותר: רכט שלא לכלות הפאה בשדה: רל שלא ללקט שבלים הנופלים בשעת הקציר: רלא שלא לכלות עוללות הכרם: רלב שלא ללקוט פרט הכרם: רלג שלא לגנוב שום חפץ או ממון: רלד שלא יכחש על ממון שיש באחר בידו: רלה שלא לשבע לשקר על כפירת ממון: רלו שלא לשבע לשקר בשבועת

בשני : רלז שלא לעשוק : רלח שלא לגזול : רלט שלא לאחר שכר שכיר : רמ שלא לקלל
אחד מישראל בין איש בין אשה : רמא שלא יהכשיל תם בדרך : רמב שלא לעות המשפט :
רמג שלא לכבד גדול בדין : רמד שלא לרגל : רמה שלא לעמוד על דם רעים : רמו שלא
לשנא אח : רמז שלא להלבין פני אדם מישראל : רמח שלא לנקום : רמט שלא לנטור :
רנ שלא להרביע בהמה מין עם שאינו מינו : רנא שלא לזרוע כלאי זרעים בארץ ולא
להרכיב אילן בשום מקום : רנב שלא לאכול ערלה : רנג שלא לאכול ולשתות כדרך זולל
וסובא : רנד שלא לנחש : רנה שלא לעונן : רנו שלא להקיף פאת הראש : רנז שלא
להשחית פאת זקן : רנח שלא לכתוב בבשרו כתובת קעקע : רנט שלא לעשות מעשה אוב :
רס שלא לעשות מעשה ידעוני : רסא שלא להונות במדות וכל המדות בכלל : רסב שלא
לקלל אב ואם : רסג שלא ללכת בחוקות העובדי כוכבים : רסד מצות ענין טמאת הכהנים
לקרוביהם ובכללה שיתאבלו כל אחד מישראל על ששה מקרוביהם הידועים : רסה מצות
קדוש זרע אהרן : רסו מצות כהן גדול לישא נערה בתולה : רסז מצות הקרבן להיות תמים :
רסח מצות הקרבן שיהיה משמונה ימים ולמעלה : רסט מצות קדוש השם : ער מצות
שביתה ביום ראשון של פסח : רעא מצות קרבן מוסף כל שבעת ימי הפסח : רעב מצות
שביתה בשביעי של פסח : רעג מצות קרבן העומר של שעורים ביום שני של פסח :
רעד מצות ספירת העומר : רעה מצות קרבן מנחה חדשה מן החטים ביום עצרת : רעו מצות
שביתה ממלאכה ביום עצרת : רעז מצות שביתה ביום ראש השנה : רעח מצות קרבן
מוסף ביום ראש השנה : רעט מצות תענית ביום עשירי בתשרי הוא יום הכפורים : רפ מצות
שביתה ממלאכה ביום הכפורים : רפא מצות קרבן מוסף ביום הכפורים : רפב מצות שביתה
ממלאכה ביום ראשון של חג הסכות : רפג מצות קרבן מוסף בכל יום משבעה ימי הסכות :
רפד מצות שביתה ממלאכה ביום שמיני של סכות שהוא נקרא שמיני עצרת : רפה מצות
קרבן מוסף ביום שמיני עצרת : רפו מצות נטילת לולב : רפז מצות ישיבת סכה : רפח שלא
יטמא כהן הדיוט במת זולת בקרובים המבוארים בכתוב : רפט שלא ישמש כהן טבול יום
עד שיעריב שמשו : רצ שלא ישא כהן אשה זונה : רצא שלא ישא כהן אשה חללה :
רצב שלא ישא כהן גרושה : רצג שלא יכנס כהן גדול באהל המת אפילו לקרוביו :
רצד שלא יטמא כהן גדול בשום טמאה במת : רצה שלא ישא כהן גדול אלמנה : רצו שלא
יבעול כהן גדול אלמנה ואפילו בלא קדושין : רצז שלא יעבוד כהן בעל מום קבוע בעבודת
המקדש : רצח שלא יעבוד כהן בעל מום עובר : רצט שלא יכנס בעל מום בהיכל כלו :
ש שלא יעבוד כהן טמא : שא שלא יאכל כהן טמא תרומה : שב שלא יאכל שום זר
תרומה : שג שלא יאכל תושב כהן ושכיר תרומה : שד שלא יאכל ערל תרומה : שה שלא
תאכל חללה מן הקודש : שו שלא לאכול טבל אפילו כהן : שז שלא נקדיש בעלי
מומין להקריבן למזבח : שח שלא יתן מום בקדשים : שט שלא ישחט בעלי מומין לשם
קרבן : שי שלא יקטיר אימורי בעלי מומין : שיא שלא יזרוק דם בעל מום על המזבח :
שיב שלא לסרס זכר אחד מכל המינים : שיג שלא להקריב קרבן בעל מום מיד העובדי
כוכבים ומזלות : שיד שלא נשחוט בהמה ובנה ביום אחד : שטו שלא לעשות דבר שיתחלל
בו שם שמים בין בני אדם : שטז שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של פסח : שיז שלא
לעשות מלאכה ביום שביעי של פסח : שיח שלא לאכול מתבואה חדשה קודם כלות ששה
עשר בניסן : שיט שלא לאכול קלי מתבואה חדשה עד היום ההוא : שכ שלא לאכול כרמל
מתבואה חדשה עד היום ההוא : שכא שלא לעשות מלאכה ביום חג שבועות : שכב שלא
לעשות מלאכה ביום ראשון של תשרי : שכג שלא לעשות מלאכה בעשרה בתשרי :
שכד שלא לאכול ולשתות ביום הכפורים : שכה שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של חג
הסכות : שכו שלא לעשות מלאכה ביום שמיני עצרת : שכז מצות ספירת שבע שבתות
שנים : שכח מצות תקיעת שופר ביובל ביום הכפורים : שכט מצות קדוש שנת היובל :
של מצות עשית דין לוקח ומוכר : שלא מצות השבת קרקע לבעליהן ביובל : שלב מצות
פדיון נחלות שהן תוך עיר חומה עד השלמת שנה : שלג מצות עבודה בעבד כנעני לעולם :

שלד שלא נעבוד הארמה בשנה השביעית : שלה שלא נעשה עבורה גם באילנות: שלו שלא
נקצור ספיחים בשנה השביעית : שלז שלא נאסוף פרות האילן בשביעית כדרך שאוספין
אותן בכל שנה : שלח שלא נעבוד בארץ בשנת היובל : שלט שלא לקצור ספיחי תבואות
של שנת היובל: שמ שלא לאסוף פרות האילנות ביובל כדרך שאוספין אותן בשאר שנים:
שמא שלא להונות במקח וממכר : שמב שלא להונות בדברים : שמג שלא תמכר שדה בארץ
ישראל לצמיתות : שמד שלא לשנות מגרשי ערי הלוים ושדותיהן : שמה שלא להלוות
ברבית : שמו שלא נעבוד בעבד עברי עבודה בזויה כמו עבודת כנעני : שמז שלא ימכר
עבד עברי על אבן המקח : שמח שלא יעבוד בעבד עברי עבודת פרך : שמט שלא להניח
לעובד כוכבים ומזלות לעבוד בעבד עברי הנמכר לו בפרך : שנ שלא ישתחוה על אבן
משכית אפילו לשם : שנא מצות מעריך אדם שיתן דמים הקצובים בתורה : שנב מצות
הממיר בהמת קרבן בבהמה שתהיינה שתיהן קודש : שנג מצות מעריך בהמה שיתן כפי
שיעריכנה הכהן : שנד מצות מעריך בתים שיתן הערך שיעריכנה הכהן ותוספת חומש :
שנה מצות שיתן מעריך שדה שיתן כערך הקצוב בפרשה : שנו מצות דין מחרים מנכסיו
שהוא לכהניו: שנז מצות מעשר בהמה טהורה בכל שנה : שנח שלא נמיר הקדשים: שנט שלא
לשנות הקדשים מקרבן לקרבן : שס שלא תמכר קרקע שהחרימו אותה בעליה אלא תנתן
לכהנים: שסא שלא תגאל שדה החרם: שסב שלא לגאול מעשר בהמה אלא יאכל בירושלים:
שסג מצות שלוח טמאים חוץ למחנה שכינה : שסד מצות וידוי על החטא : שסה מצות סוטה
שיביאה הבעל אל הכהן ויעשה לה כמשפט הכתוב: שסו מצות גדול שער נזיר : שסז מצוה
גלוח הנזיר והבאת קרבנותיו: שסח מצות ברכת כהנים בכל יום: שסט מצות משא הארון בכתף:
שע שלא יכנס טמא בבית המקדש : שעא שלא לתן שמן בקרבן סוטה: שעב שלא להשים לבונה
בקרבן סוטה: שעג שלא ישתה הנזיר יין או כל מיני שכר: שעד שלא יאכל הנזיר ענבים לחים:
שעה שלא יאכל הנזיר צמוקים: שעו שלא יאכל הנזיר זרע הענבים: שעז שלא יאכל הנזיר
קליפת הענבים : שעח שלא יגלח הנזיר שערו כל ימי נזרו : שעט שלא יכנס הנזיר לאוהל
המת : שפ שלא יטמא הנזיר במת : שפא מצות שחיטת פסח שני בארבעה עשר באייר למי
שהיה טמא או בדרך רחוקה : שפב מצות פסח שני שיאכל על מצות ומרורים בליל חמשה
עשר באייר : שפג מצות תקיעת הצוצרות במקדש ובמלחמה: שפד שלא להותיר מבשר פסח
שני למחרתו : שפה שלא לשבור עצם מעצמות פסח שני: שפו מצות חלה: שפז מצות ציצית:
שפח שלא לתור אחר מחשבת הלב וראית העינים: שפט מצות שמירת המקדש : שצ מצות
פדיון בכור אדם: שצא מצות עבודת הלוים במקדש : שצב מצות מעשר ראשון : שצג מצות
הלוים לתת מעשר מן המעשר: שצד שלא לבטל שמירת המקדש: שצה שלא יתעסקו הכהנים
בעבודת לוים ולוים בעבודת כהנים: שצו שלא יעביד זר במקדש: שצז שלא לפדות בכור
בהמה טהורה: שצח מצות פרה אדומה: שצט מצות כל טומאת מת: ת מצות מי נדה שמטמאין
אדם טהור ומטהרין אדם טמא מטומאת מת בלבד: תא מצות דיני נחלות: תב מצות הקרבת
תמידין בכל יום : תג מצות קרבן מוסף שבת : תד מצות קרבן מוסף בכל ראש חודש :
תה מצות קרבן מוסף ביום חג השבועות: תו מצות לשמוע קול שופר בראש השנה: תז מצות
הפרת נדרים : תח שלא יחל דבריו בנדרים : תט מצות לתת ערים ללוים לשבת בהן והן
קולטות : תי מצות בית דין להגלות מכה נפש בשגגה מעירו לערי מקלט (ועל הרוצח
בעצמו ללכת שם): תיא שלא להרוג הרוצח קודם שיעמיד בדין: תיב שלא יורה העד בדין
שהעיד בדיני נפשות : תיג שלא לקח כופר להציל ממות הרוצח : תיד שלא לקח כופר
ממחויב גלות לפוטרו מן הגלות: תטו שלא למנות בדינין אדם שאינו חכם בדיני תורה אף
על פי שהוא חכם בחכמות אחרות: תטז שלא יירא הדיין בדין מאדם רע: תיז מצות אחדות
השם : תיח מצות אהבת השם : תיט מצות תלמוד תורה : תכ מצות קריאת שמע ערבית
ושחרית: תכא מצות תפילין של יד: תכב מצות תפילין של ראש: תכג מצות מזוזה: תכד מצות
הריגת שבעה עממים: תכה שלא להתאוות מה שביד אחרים: תכו שלא לנסות נביא אמת
יותר מדאי: תכז שלא לחון לעובדי כוכבים: תכח שלא להתחתן בעובדי כוכבים: תכט מצות

ברכת המזון: תל מצות אהבת הגרים: תלא מצות יראת השם: תלב מצות תפלה: תלג מצות התחברה והדבקה עם חכמי התורה: תלד מצות על הצריך לשבע שישבע באמת בשם יהוה: תלה שלא להנות מצפוי עבודת כוכבים: תלו שלא להדביק שום דבר מעבודת כוכבים ומשמשיה בממונינו וברשותינו להנות בה: תלז מצות לאבד אשרה ומשמשיה: תלח מצות להקריב כל הקרבנות שיש על האדם בחובה או בנדבה ברגל הראשון שפוגע בו: תלט מצות להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה ולא בחוץ: תמ מצות פדית קדשים שנפל בהם מום ואחר כך מתרין באכילה: תמא מצות שחיטה: תמב מצות להטפל בהבאת הקרבן מחוץ לארץ לבית הבחירה: תמג מצות הקירת עדים היטב: תמד מצות שריפת עיר הנדחת וכל אשר בה: תמה מצות בדיקת סימני העוף: תמו מצות מעשר שני: תמז מצות מעשר עני תחת מעשר שני בשנה השלישית וששית: תמח מצות השמטת כספים בשנה השביעית: תמט מצות לנגוש את העובדי כוכבים: תנ מצות צדקה: תנא מצות הענקת עבד עברי: תנב מצות לשמוח ברגלים: תנג מצות להראות ברגלים במקדש: תנד שלא לאבד בתי עבודת הקודש וספרי הקודש ושלא למחוק שמות הקדושים הכתובים שם: תנה שלא להעלות קדשים בחוץ: תנו שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים: תנז שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלים: תנח שלא לאכול מעשר שני של יצהר חוץ לירושלים: תנט שלא לאכול בכור תמים חוץ לירושלים: תס שלא יאכלו הכהנים בשר חטאת ואשם חוץ לקלעים: תסא שלא לאכול בשר העולה: תסב שלא לאכול בשר קדשים קלים קודם זריקת דמים: תסג שלא יאכלו כהנים בכורים קודם הנחתם בעזרה: תסד שלא לעזוב הלוים מלתת להם מתנותיהם ולשמחם ברגלים: תסה שלא לאכול אבר מן החי: תסו שלא להוסיף על מצות התורה: תסז שלא לגרוע ממצות התורה: תסח שלא לשמוע מהמתנבא בשם עבו"ם: תסט שלא להסית אחד מישראל אחר עבודת כוכבים: תע שלא לאהוב המסית: תעא שלא לעזוב השנאה מן המסית: תעב שלא להציל את המסית: תעג שלא ילמוד הנסת זכות על המסית: תעד שלא ישתוק הנסת מללמד חובה על המסית: תעה שלא לבנות עיר הנדחת לכמות שהיתה: תעו שלא להנות בממון עיר הנדחת: תעז שלא להתגודד כמו עובדי כוכבים: תעח שלא לעשות קרחה על מת: תעט שלא לאכול פסולי המוקדשין: תפ שלא לאכול (חגב טמא וכל שכן) שרץ העוף: תפא שלא לאכול מבשר בהמה חיה ועוף שמתו מאליהן: תפב שלא לתבוע ההלואה שעבר עליה זמן שביעית: תפג שלא למנוע מלהיות העני מלתת לו כמה שהוא צריך: תפד שלא ימנע מלהלות לעני מפני השמטה: תפה שלא לשלוח עבד עברי ריקם כשיצא חפשי: תפו שלא לעבוד בקדשים: תפז שלא לגזוז את הקדשים: תפח שלא לאכול חמץ בארבעה עשר בניסן אחר חצות: תפט שלא להותיר מבשר קרבן החגיגה שנקרב ביום ארבעה עשר בניסן עד יום השלישי (שלא להקריב קרבן פסח בבמת יחיד): תצ שלא לעלות לרגל בלא קרבן שיהיה עמנו כשנקריב שם: תצא מצות מנוי שופטים ושוטרים בכל קהל מישראל: תצב מצות לשמוע מכל בית דין הגדול שיעמדו להם לישראל בכל זמן: תצג מצות מנוי מלך ישראל בארץ ישראל עלינו: תצד מצות לכתוב המלך ספר תורה אחת יתרה על שאר בני ישראל: תצה מצות מתנות זרוע לחיים והקיבה לכהן: תצו מצות הפרשת תרומה גדולה ולתן לכהן: תצז מצות ראשית הגז שיתן לכהן: תצח מצות להיות הכהנים עובדים במקדש משמרות משמרות ובמועדים עולים כאחד: תצט מצות לשמוע מכל נביא שיהיה בכל דור ודור אם לא יוסיף ולא יגרע במצות התורה: תק מצות להכין שש ערי מקלט: תקא מצות לעשות לעדים זוממין כמו שזממו לעשות: תקב מצות למשוח כהן למלחמה: תקג מצות לעשות במלחמות הרשות כמשפט הכתוב בתורה: תקד מצות עריפת העגלה בנחל: שלא לטעת אילן במקדש: תקו שלא להקים מצבה: תקז שלא להקריב קרבן בעל מום עובר: תקח שלא להמרות על פי בית דין הגדול שיעמדו לישראל: תקט שלא למנות מלך בארץ ישראל כי אם מבני ישראל: תקי שלא ירבה לו המלך סוסים: תקא שלא ירבה לו המלך נשים: תקיב שלא ירבה לו המלך כסף וזהב לבד מה שצריך לו:

תקיג שלא לשכון בארץ מצרים לעולם. תקיד שלא יהיה לשבט לוי נחלה בארץ: תקטו שלא יטול לוי חלק בבזה בשעת כבוש הארץ: תקטז שלא לקסום: תקיז שלא לכשף: תקיח שלא להבר חבר: תקיט שלא לשאול באוב: תקכ שלא לשאול בידעוני: תקכא שלא לדרוש אל המתים: תקכב שלא להתנבאות שקר בשם יהוה: תקכג שלא להתנבאות בשם עבודת כוכבים: תקכד שלא ישמע לנביא השקר ולא יגור ממנו: תקכה שלא לרחם על המזיק בדיני קנסות: תקכו שלא להסיג גבול: תקכז שלא לחתוך הדין על פי עד אחד: תקכח שלא לערוץ מפני האויב במלחמה: תקכט שלא להחיות כל נשמה משבעה עממין שבתורה: תקל שלא להשחית אילני מאכל במצור וכן כל השחתה בכלל הלאו: תקלא שלא לעבוד ולזרוע בנחל איתן: תקלב מצות דין יפת תואר: תקלג מצות דין תליה למי שנתחייב לתלות: תקלד מצות קבורה לנהרג על פי בית דין וכן לכל מת: תקלה מצות השבת אבדה: תקלו מצות הקמת משא לישראל: תקלז מצות שלוח הקן: תקלח מצות מעקה: תקלט מצות קדושין באשה: תקמ מצות שתשב אשת המוציא שם רע תחתיו לעולם: תקמא מצוה על בית דין לסקול באבנים מי שנתחייב סקילה: תקמב מצות על המאנס שישא אנוסתו לאשה: תקמג מצות להתקין יד במלחמה מחוץ למחנה: תקמד מצות להתקין יתד במחנה: תקמה רשות הלואה לעובדי כוכבים ברבית אם מצטרך ללוות: תקמו מצות קיום מוצא שפתים: תקמז מצות להניח השכיר לאכול בזמן שכירתו מדברים ידועים: תקמח מצות הרוצה לגרש אשתו שיגרשנה בשטר: תקמט מצות שישמח החתן עם אשתו בשנה ראשונה: תקנ מצות השבת המשכון לבעליו בעת שהוא צריך לו: תקנא מצות נתינת שכר שכיר ביומו: תקנב מצות הנחת עומר השכחה: תקנג מצות מלקות לרשעים: תקנד מצות יבום: תקנה מצות חליצה: תקנו מצות להציל הנרדף. תקנז מצות לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים: תקנח מצות להכרית זרעו של עמלק: תקנט שלא למכור אשת יפת תואר: תקס שלא להתעמר באשת יפת תואר אחר שבא עליה: תקסא שלא ילין הצלוב על העץ וכן המת בביתו אלא לכבודו: תקסב שלא להתעלם מן האבדה: תקסג שלא להניח בהמת חבירו רובצת תחת משאה: תקסד שלא תעדה אשה עדי איש: תקסה שלא יעדה האיש עדי אשה: תקסו שלא לקח האם על הבנים: תקסז שלא להניח המכשול: תקסח שלא לזרוע כלאים בכרם בארץ ישראל דאורייתא: תקסט שלא לאכול יהנות מכלאי הכרם: תקע שלא לעשות מלאכה בשני מיני בהמה: תקעא שלא ללבוש שעטנז: תקעב שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו: תקעג שלא לענוש האנוסה: תקעד שלא יגרש האונס את אנוסתו: תקעה שלא יקח סריס בת ישראל: תקעו שלא יקח ממזר בת ישראל: תקעז שלא ישא עמוני ומואבי בת ישראל: תקעח שלא לדרוש שלום לעמון ומואב: תקעט שלא להרחיק זרע אדום מהתחתן עם קהל ישראל אחר שנתגיירו אלא עד דור שלישי ולא שלישי בכלל: תקפ שלא להרחיק מצרי כמו כן אלא עד דור שלישי ולא שלישי בכלל: תקפא שלא יכנס טמא למחנה לוים: תקפב שלא להחזיר עבד שברח מאדוניו מחוצה לארץ לארץ ישראל: תקפג שלא להונות עבד זה שברח מאדוניו מחוצה לארץ לארץ ישראל: תקפד שלא תהיה קדשה מבנות ישראל: תקפה שלא להקריב אתנן זונה ומחיר כלב: תקפו שלא לוות ברבית מישראל: תקפז שלא לאחר הנדרים והנדבות: תקפח שלא יקח השכיר יתר על אכילתו: תקפט שלא יאכל השכיר בשעת מלאכה: תקצ שלא יחזיר המגרש גרושתו אחר שנשאת: תקצא שלא יצא החתן מביתו כל שנה ראשונה לצבא ולא לשום דבר מצרכי צבור: תקצב שלא לחבול כלים שעושין בהן אוכל נפש: תקצג שלא לתלוש סימני צרעת: תקצד שלא למשכן בעל חוב בזרוע: תקצה שלא למנוע עבוט מבעליו בעת שצריך לו: תקצו שלא יעיד קרוב: תקצז שלא להטות משפט גר או יתום: תקצח שלא למשכן אלמנה: תקצט שלא לקח עומר השכחה מתבואה או מאילנות: תר שלא להוסיף במלקות המחויב מלקות ובכללה שלא נכה ישראל: תרא שלא לחסום בהמה בשעת מלאכה: תרב שלא תנשא היבמה לאחר חוץ מן היבם: תרג שלא לחוס על הרודף: תרד שלא נשהה מדות

ומשקלות חסרים עמנו ואף על פי שלא נשא ונתן בהם : תרה שלא נשכח מעשה עמלק שעשה עם אבותינו בצאתם ממצרים: תרו מצות קריאה על הבכורים: תרז מצות ודוי מעשר: תרח מצות להדמות בדרכי השם הטובים והישרים שנצטוינו לעשות כל מעשינו בדרך היושר והטוב: תרט שלא לאכול מעשר שני באנינות: תרי שלא לאכול מעשר שני בטומאה : תריא שלא להוציא דמי מעשר שני בשאר דברים שאינן מאכילה ושתיה : תריב מצות הקהל במוצאי שביעית: תריג מצות לכתוב כל אחד מישראל ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל : רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר :

אידרא רבה לשבועות

תניא אמר רבי שמעון לחברייא עד אימת ניתיב בקיימא דחד סמכא . כתיב עת לעשות ליהוה הפרו תורתך יומין זעירין ומארי דחובא דחיק כרוזא קארי כל יומא ומחצדי חקלא זעירין אינון ואינהו בשולי כרמא לא אשגחן ולא ידעין לאן אתר אזלין כמה דיאות אתכנשו חברייא לבי אידרא מלובשין שרין סייפי ורומחי בידיכון אזדרזו בתיקוניכון בעיטא בחכמתא בסוכלתנו בדעתא בחיזו בידין ברגלין אמלכו עליכון למאן דברשותיה חיי ומותא למגזר דינין דקשוט מלין דקדישי עליונין צייתי להון וחדאן למשמע להו ולמנדע להו. יתיב רבי שמעון ובכה ואמר ווי אי גלינא ווי אי לא גלינא חברייא דהוו תמן אשתיקו קם רבי אבא ואמר ליה אי ניחא קמיה דמר לגלאה הא כתיב סוד יהוה ליראיו והא חברייא אלין דחלין דקודשא בריך הוא אינון וכבר עאלו באדרא דבי משכנא מנהון עאלו ומנהון נפקו תאנא אתמנו חברייא קמיה דרבי שמעון ואשתכחו רבי אלעזר בריה ורבי אבא ורבי יהודה ורבי יוסי בר יעקב ורבי יצחק ורבי חזקיה בר רב ורבי חייא ורבי יוסי ורבי ייסא ידין יהבו לרבי שמעון ואצבען זקפו לעילא ועאלו בחקלא ביני אילני ויתבו. קם רבי שמעון וצלי צלותיה יתיב בגווייהו ואמר כל חד ישוי ידוי בתוקפוי שוו ידייהו ונסב לון. פתח ואמר ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה מעשה ידי חרש ושם בסתר וענו כל העם ואמרו אמן. פתח רבי שמעון ואמר עת לעשות ליהוה מאי עת לעשות ליהוה משום דהפרו תורתך מאי הפרו תורתך תורה דלעילא דאיהי מתבטלא אי לא יתעביד בתיקונוי שמא דא ולעתיק יומין אתמר. כתיב אשריך ישראל מי כמוך וכתיב מי כמוכה באלים יהוה. קרא לרבי אלעזר בריה אותביה קמיה ולרבי אבא מסטרא אחרא ואמר אנן כללא דכלא עד השתא אתתקנו קיימין אשתקו שמעו קלא וארכבוהן דא לדא נקשן מאי קלא קלא דכנופיא עילאה דמתכנפי חדי רבי שמעון ואמר יהוה שמעתי שמעך יראתי אמר התם יאות הוה למהוי דחיל אנן בחביבותא תליא מלתא דכתיב ואהבת את יהוה אלהיך וכתיב מאהבת יהוה אתכם וכתיב אהבתי אתכם אמר יהוה :

אח"כ אומרים רבי חנניא בן עקשיא כו'. ואומרים קדיש

את חג המצות תשמור. כא. איהו אתר דאקרי שמור. ובג"כ כתיב את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתיך. שבעת ימים אלין. לאו אינון כשבעת הימים דסוכות. דאינון עלאין. ואלין תתאין. וע"ד באינון הלל גמור ובהני לאו הלל גמור. ועל דאינון לתתא. שבעת ימים תאכל מצות. מצה כתיב חסר בלא ו'. דעד לא שראן אינון יומין עלאין רזא דו'. ואי תימא כיון דהאי רזא דחג המצות אתקדש. אמאי נחתא. דהא תנינן מעלין בקדש ולא מורידין. אמאי נחתא לתתא באינון יומין תתאין. ת"ח. כתיב וכפר בעדו ובעד ביתו וגו'. מאן דיכפר אצטריך (נ"א לכפרא) עליה בקדמיתא ולבתר על ביתיה. כגוונא דא האי דרגא שארי לאתקדשה ולנפקא בקדושא לכפרא עליה. וכיון דאיהו אתקדש. בעי לכפרא על ביתיה ולקדשא לון. וע"ד נחתא לתתא לקדשא ביתיה. ובמה מקדש לון. בישראל דלתתא (ס"א בחושבנא דעומר) וכיון דאלין מתקדשן. שריין לסלקא לה לעילא. דהא כד ביתא דמטרוניתא אתקדשת. כדין סלקת לעילא לאתקשרא באינון יומין עלאין לעילא. וע"ד אנן עבדין חושבנא בקיומא. על קיומא קיימין. בגין דאינון יומין יומין עלאין אינון. וכן בכל זמנא דעאל ב"נ לאינון יומין עלאין. בין בצלותא בין בשבחא. אצטרך לקיימא על רגלוי. ירכין וגופא כחדא. תמן ירכין וגופא לקיימא. כדכורא דקיימא בחיליה. ולא כנוקבא דארחהא למיתב. ועוד בגין דאיהו רזא דדכורא. נשים פטורות מחושבנא דא. ולא מתחייבין למימני בר דכורין. לאתקדשא כל חד כדקא יאות. כגוונא דא יראה כל זכורך דכורין ולא נשין. בגין דרזא דברית. בדכורא איהו ולא בנוקבא. ובגין דקיימא רזא לעילא נשין לא מתחייבן. ורזא אוליפנא הכא. דבכל שבעת יומין מאלין יומין עלאין. כעלא קדישא יומא חד (ומתאחד) דאלין תתאי. והאי תתאי אקרי שבוע. דאתקדש בשבעה יומין עלאין. וכן בכל שבעת ושבעה מאינון חמשין יומין עד ולא עד בכלל. וכד אשתכחו ארבעין ותשע יומין עלאין. אשתכחו לתתא שבעא יומין דאתקדשא בהו. וכל חד אקרי שבוע דעאל באינון שבע. וע"ד כתיב שבע שבתות תמימות תהיינה. בגין דאינון נוקבין. נקט קרא ליבנא דנוקבין. וכד אתקדשא בהו וביתא מתתקנא לאתחברא איתתא בבעלה. כדין אקרי חג שבועות מאינון נוקבי דשארי עלייהו אינון יומין עלאין דאתקדשי בהו. ובג"כ כתיב בשבועותיכם. אינון דילכון ולא כתיב בשבועות. בגין דהכי כמי מתקדשין ישראל לתתא עמהון. וע"ד כד מטין לתשע וארבעין יומין. ההוא יומא עלאה דעלייהו. דאיהו יומא דחמשין דשליט על תשעה וארבעין יומין. רזא דכללא דאורייתא בתשעה וארבעין אנפין. וכדין ההוא יומא עלאה יומא דחמשין. באתערותא דלתתא. אפיק אורייתא כלילא בתשעה וארבעין אנפין:

כדי לך וי"ג קדיש יש כמנין אחד. ובסמוך לאור היום. יאמר שיר השירים כולה. ובגמר כל התיקון יאמר תחינה זו. וכן בליל הושענא רבה ושאר ימות השנה. כשהוא לומד כל הלילה:

תפלה לליל שבועות והושענא רבה

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהֹוָה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁאִם נִתְחַיַּבְתִּי לְפָנֶיךָ כָּרֵת בְּבֵית דִּינְךָ הַצֶּדֶק עַל חַטֹּאתַי וַעֲוֹנוֹתַי וּפְשָׁעַי הַמְּרֻבִּים יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא חָשׁוּב צַעֲרִי שֶׁנִּצְטַעַרְתִּי בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְנָדַדְתִּי שֵׁינָה מֵעֵינַי שֶׁתַּשְׁגִּיחַ עָלַי בְּעֵין חֶמְלָתֶךָ הַהִיא עֵינָא פְקִיחָא דְּלָא נָאִים וְעִיר תָּדִיר שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל וְתִקְרַע גְּזַר דִּינִי הָרַע מֵעָלַי. וּתְחָנֵּנִי וּתְבָרְכֵנִי מֵאוֹצַר הַכֶּסֶף הָעוֹמֵד לִימִין הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא קַל לְהוֹצִיא מִשָּׁם וְתִתֵּן לְעַבְדְּךָ (פלוני) בֶּן אֲמָתֶךָ (פלונית) חַיִּים אֲרוּכִים לַעֲסוֹק בְּתוֹרָתֶךָ יוֹמָם וָלַיְלָה וְיִהְיֶה הַצַּעַר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּעֵינַי תִּקּוּן לִפְגַם הָרְאוּת שֶׁפָּגַמְתִּי בְּעֵינַיִן עִילָאִין וַאֲשֶׁר הָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי. וְיִתּוּקַּן הַפְּגַם הַהוּא בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁפָּגַמְתִּי מֵאַרְבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה וְתַצִּילֵנִי מֵעוֹנֶשׁ חִבּוּט הַקֶּבֶר מֵהַמַּלְאָךְ הַמְשַׁבֵּר אֶת עֵינֵי הָאָדָם אַחַר פְּטִירָתוֹ בַּקֶּבֶר וְעַל יְדֵי צַעַר זֶה אֶפָּטֵר מֵאוֹתוֹ צַעַר וְתַשְׁפִּיעַ עָלַי מִשֶּׁפַע הַטּוֹב מִכֶּתֶר עֶלְיוֹן לְהַצִּילֵנִי מִכָּרֵת אֲשֶׁר נִתְחַיַּבְתִּי וּלְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא (אלד כשהוא במקורו אאהלידה) שֶׁתְּבַטֵּל מֵעָלַי כָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת וְיִהְיֶה לִמּוּד זֶה נַחַת רוּחַ לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ וְתִתֵּן בָּנוּ כֹּחַ לַעֲמוֹד עַל הַמִּשְׁמָר וְלִלְמוֹד תָּמִיד לְפָנֶיךָ וְלַהֲגוֹת בְּאִמְרֵי תוֹרָתֶךָ וְלִהְיוֹת מִן הָעוֹבְדִים לְפָנֶיךָ בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה לוֹמְדִים תּוֹרָתֶךָ לִשְׁמָהּ וְלִבְרוֹר כָּל נִצוֹצוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ בֵּין הַקְּלִפּוֹת עַל יָדֵינוּ וּלְהַחֲזִירָם אֶל הַקְּדוּשָּׁה לְיַחֲדָא שְׁכִינְתָּא בְּבַעְלָהּ לְאוֹקְמָא יָתָהּ מֵעַפְרָא וְלָתֵת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵנוּ לְדַבֵּק נַפְשֵׁנוּ וְרוּחֵנוּ וְנִשְׁמָתֵנוּ לְעָבְדוֹ וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם: וִיהִי נוֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ

ומעשה

וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ . בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן :

סמוך לעמוד השחר יתפלל תפלה זו

רבונו של עולם . מודים אנחנו לך על חסדיך הרבים אשר עשית עמנו ועם אבותינו . והיום הזה קרבתנו לפני הר סיני . ובחרת בנו מכל העמים . ורצית בנו ונתת לנו תורתך הקדושה על יד נאמן ביתך משה רעיא מהימנא . מה אנו ומה חיינו . כי עשית עמנו חסדים גדולים ורבים כאלה . ואלו פינו מלא שירה כים . אין אנו מספיקים להודות לך על אחד מאלפי רבבות חסדיך הרבים והעצומים בכלל ופרט . ועל אשר זכיתנו בתורתך הקדושה ועל כולם יתברך ויתרומם ויתנשא תמיד שמך לעד.וכל החיים יודוך סלה . והנה הלילה הזה קרינו בתורתך הקדושה בתורה נביאים וכתובים ובזוהר הקדוש לתקן את שרשם במקום עליון . ולעשות נחת רוח לפניך ולחבר הדודים יחדיו . ואתה בטובך תרחם עלינו ותקבל לימודנו לרצון . ובכח תורתך הקדושה תשפיע לנו שפע ישועה ורחמים ותצילנו מיצר הרע . וקיים לנו מה שהבטחתנו על ידי עבדיך חכמי ישראל . הבא לטהר מסייעין אותו . פתחו לי פתח כחודה של מחט . ואפתח לכם פתח כפתחו של אולם . אנא ה׳ חוס והמול עלינו . ורשפי התעוררות לבנו באהבתך ותורתך יתמידו ויתרבו . עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך וחזקנו ואמצנו בתלמוד תורתך הקדושה . ותזכנו לעסוק בתורה לשמה אנחנו וזרענו וזרע זרענו בקדושה ובטהרה . ותזכנו לשמונה וארבעים דברים שהתורה נקנית בהם. ותתן לנו כח לעשות חיל . ותזכנו להתרחק מהגאוה וכעס והקפדה . ונכיר מיעוט ערכנו . ונפשנו כעפר לכל תהיה . ותזכנו להתרחק מלשון הרע וחנופה וליצנות ושקר וכזב ומרמה ודבור חול בשבת ויו״ט וכל דבור אסור . ותזכנו להתרחק מתאותהתענוגים ונאכל לשובע נפשנו וכן בכל צרכינו. ותזכנו להתרחק מכל דאגה ועצבות ושחורה . ונהיה שמחים לעבודתך וליראתך . ותזכנו להשלים תיקון נר״ן בגלגול זה . ויהי רצון מלפניך יהו״ה אלהינו ואלהי אבותינו . אב הרחמים ארון הסליחות . שאם נגזר עלינו ח״ו לזכית בהכרת רשעים יכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך עלינו . שיהא חשוב צערנו שנצטערנו הלילה הזו וקמטנו שינה מעלינו . לקרוע רוע גזר דיננו (יכוין בשם קר״ע שט״ן) ונהר יוצק יסודנו . אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך . ותחוס ותרחם עלינו . ואל תכריתנו . לא כרת דיומי ולא כרת דשני . ולא תכרת נפשנו מלהעלות מ״נ למעלה . ולא תכרת נפשנו מלהזדווג בבת זוגה בעולם הנשמות בהכרת רשעים ח״ו. ותשפיע עלינו הוד ישועה ורחמים מכתר עליון להציל נפשנו ממות . ולהחיותינו חיים ארוכים דשנים ורעננים לעבודתך . ותזכנו למקום שהרוחות והנשמות נחצבות משם . ונזכה להיות מהעולים והזוכים לחיי העוה״ב ובכח שמך הקדוש (אאהילד״ה) תבטל מעלינו ומעל כל בני ביתינו . כל גזירות קשות ורעות . ותשגיח עלינו בעין חמלתך שנאמר בו . הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל . ויהיה חצער שנדדנו שינה מעינינו בלילה הזו . להיקון מה שפגמנו בעיינין עלאין . והרע בעיניך עשינו . ונפטר מלהתגלגל נפשנו . בעוף הנקרא ראה בעון פגם הראות . ופצנו והצילנו מעונש חיבוט הקבר . ומהמלאך אכזרי המשבר עיני הרשעים בקבר . ובצער שנדדנו שינה מעינינו . נפטר מאותו הצער . ותנוח נפשנו במשכנות מבטחים . והנה התורה הקדושה שבה נתעסקנו הלילה הקדושה הזו . והיא נפלאת . והשמות הקדושים היוצאים מכל מה שקרינו . המה ימליצו טוב בעדנו . לקבלנו בתשובה . ולקרוע רוע גזר דיננו . ונפטר מכל צער . וכל המקטריגים אשר נבראו בעונותינו . ימחו בכח קדושת תורתך הקדושה.אנא הבט בעמלינו . ואל תביט במעללינו . ותבא לפניך שועתנו . לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה . ויצאו מים חיים מלובן העליון דרך רהובות הנהר לקו האמצעי . נהר פלגיו ישמחו עיר אלהינו . לטהרנו מכל פשעינו . ואתה בטובך תעורר רחמיך . ויפן מצחא דא״א רעוא דכל רעוין במצח ז״א . ועינא דא״א בעינא דז״א . ובכן יתבטלו כל הדינין והיו כלא היו . כי אתה חפץ בתשובת הרשעים . חננו ועננו ושמע תפלתנו . יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי :

(יד) כשמר גומרים הלל : (טו) מוליאין ב׳ ס״ת באי קורין בפ׳ יתרו . בחודש השלישי (והאומרים פיוט אקדמות . יאמרוהו קודם שמברך הכהן. כך הנהיגו גדולי הדורות. אי״ו להפסיק בו תודקריאת התורה)(ע׳ ל׳ ס׳ הזוה׳ בית הספר)אין זה לריך לפנים. ולא ילפינן ממקלקלתא. אע״ג דמר אבא רבה הגאון החסיד בעל שער אפרים [אא״ח סי׳ י׳] כתשו׳ דחיק טובא וניחא ליה לתשבוני כפסיה אהך מנהגא. מאן יהיב לן מעפריה ותלינן עיינין. היכרא לא חזינא לאמ״ה חסידא קדישא דעביד הכי . ויש להקשות הרבה על דבריו. אלא שאין כאן מקום להאריך. ותמהני על השואל שלא מדעת במחילת כבודו. שכו באותו ענין. דאי איתא דשייכא הכא נמי הוה ליה דהחשוד על הדבר. הא ודאי לא שייך אלא באחינו האשכנזים. דתמידי אסכי להפסיק כל הברכות וקריאות. כל חלקה טובה הכהינו באבני פיוטיהם. במחילת כבודם כי רב הוא. ואף כי כוונתם לטובה

למונה היתה. וסברי מלוה קצבדי. ולא יקופח שכר כוונתם הרצויה. ואולי גם מעשה רצוי היה. וכתבו' בעל חוות יאיר סי' ה'. וכוונתי לדעתו ז"ל בכללות ענין הפיוטים לפי ענין הדורות ההם. כמ"ש במכתב אלהים בס"ד. משא"כ בזמננו זה. ודאי לא לרצון יהיו לפני ה' ההפסקות. ומה מכריחנו לכל הטורח הלז. ולקבל עלינו אחריות גדול' בחנם. אם אמנם גם בעיני יקר הפיוט החשוב הלז. גם אנו אומרין אותו. לפי שאדם גדול חברו. ונאה למי שאמרו. אבל ח"ו להעלות על הדעת. שמחברו תקן להפסיק בו בתוך קה"ת. אשר לא זו ולא עלתה על לבו. אלא שהדורות הבאים חשבו להגדיל כבודו בכך. אמנם כבוד שמים הוא בודאי שלא להפסיק. ויתקיים בכבוד אלהים הסתר. והיותר טוב. לאמרו קודם שנפתח ס"ת) : (טז) (כהן) עד אל בני ישראל (לוי) יעלו בהר (שלישי) יעננו בקול (רביעי) לרעך (חמישי) עד סוף סדרה ונהגו שפותחין הס"ת ורואין שיהא מקום בקריאה מוכן. ומכסין אותה במעיל שלה וקורין לכהן שיעלה. וכשעולה אומרים (אקדמות) ואח"כ מברך לפניה וקורא. ונהגו בכ"ת שאחר מנגן אקדמות. לא הקורא. ונכון : (יז) יקרא עשרת הדברות בטעם העליון (ויכוין בשמיעתם. כאלו עומד עתה אצל הר סיני. ושומעם מפי ה' ומשה עבדו) ואסור לקרות אלים בעליון ואלים בתחתון. וי"א לקרות רק פסוק אנכי עד לא יהיה בתחתון : (יח) יש מקומות שנהגו. לקרות הציבור הי' דברות עם המקריא. ויש למחות בהם. אך אין קפידא ב"כ. ויש שנהגו כשמגיע הקורא להי' הדברות שותקין. והקהל אומרים אותם ואח"כ הקורא : (יט) נהגו לעמוד בעת קריאת הי' דברות. ואסור ליחיד לישאר יושב ואסור להפסיק בהם. וא' קורא כולם : (כ) במקום שנהגו לקרות להרב להי' דברות אין לשנות. וקורא אפי' אם הוא כהן. ואם הוא אבל תוך ז'. לא יעלה. וקורין להי' דברות לגדול הדור. וקודם שיקראם. יאמר הפסוק רכב אלהים רבותים : (כא) אם דילג הי' דברות. אפי' קרא הי' גברי והגיע הב"ת. יוציא ס"ת ויקראם לעולה א' בברכה תחלה וסוף. וי"א שאם אמר קדיש. א"צ לקרות עוד לא'. רק הקורא יקראם בקול רם בלי ברכה. ואם רוצה לקרות עוד לא' ולומר קדיש שנית. אין מזניחין אותו : (כב) אם קרא הי' דברות לה' גברי ולא קרא כל הפ' אם הס"ת עדיין על השלחן. מוסיף עולה א' וקורא עמו מה שדילג בברכה תחלה וסוף. ואם קרא בלי ברכה תחלה. יברך עכ"פ בסוף. ואם לא בירך. אפי' הס"ת עדיין על השולחן. או לא קרא כלל וסילק הס"ת אחר שסיים הי' דברות. יצא : (כג) טעה וקרא כל הבכור. ונזכר קודם שבירך האחרון לאחריה. יגללה ויקרא בחודש השלישי לעולים הנשארים. ואותו שקראו בפ' כל הבכור. מצטרפין למנין ה'. ואם כבר בירך ואפי' אמר קדיש. קורא עוד עולה א' וקורא עמו בחודש. השלישי. כל הפ' : (כד) טעה וקרא שור או כשב. או פ' א' מתוה"פ. יחזור ויקרא בחודש השלישי : (כה) אומר] קדיש. וגולל ס"ת. והוי יודע שביום מ"ת זה. קורין הדברות בטעם העליון. כמו שהוא מנהג מוחזק ביד גדולי ישראל (בודאי לא תחוש לדברי המפטפטו [הרז"ה] אשר לא בדעת מבין יבכיר. להסיר אביר ולא ביר חזקה כ"א בפטומי מילי גמיר וסביר. ובבר השבתי על תלונותיו ועל דבריו בשלו"א בס"ד) אבן לא רבים יחכמו להבין ולהבדיל בין טעם התחתון והעליון. לכן הניגהו פה ברור לעיניך [תמלא לציל] : (כו) בס"ת ב'. קורין למפטיר בפ' פנחס. וביום הבכורים. עד ונסכיהם וגולל ס"ת ומפטיר ביחזקאל א'. ויהי בשלשים שנה. עד ברוך כבוד ה' ממקומו ונהגו בו שלבול. שאין הקטן מפטיר בה : (כז) אשרי. יהללו. ומחזירין ס"ת למקומן. חצי קדיש. מוסף של י"ט מחזיר ש"ץ התפלה. ועולין לדוכן. קדיש שלם. אין כאלהינו. עלינו. קדיש יתום. שיר הכבוד. קדיש. מזמור כ"ט לפי מנהג ספרדים ואנו נוהגין לומר ס"ח. קדיש : (כח) סדר עבודה. שוה למוסף די"ט של פסח, ואומר, כך היתה עבודת קרבן מוסף י"ט עצרת בבית אלהינו כו' אח"כ אומר זה

סדר עבודת מוסף של עצרה

אחר מוסף היום ומנחתו. הביאו בשביל שתי הלחם. פר אחד. ושני אילים ושבעה כבשים כולן עולות. ושעיר אחד חטאת. ועשאום כמשפט. והקריבו את מנחתם. הביאו שתי חלות. כל אחת מהן עשרון סולת חטים מנופה בשתים עשרה נפה מתוך סאה ומחצה לכל חלה ובאין מן החדש שבא רישתן ועריכתן מבחוץ. ואפייתן מבפנים. כיצד עושה אותן. מביא שאור ממקום אחר. ומוסיף עליו עד כדי עשרון. ומחמצו מאתמול (א). אורך החלות שבעה טפחים ורחבן ארבעה טפחים וקרנותיהן ארבע אצבעות. ומביא שני כבשים לזבח שלמים. ומניפן אפילו במזרח המזבח עודם חיים. אח"כ שוחטן ומקבל דמן בצפון. נתן במזרק מדם כל אחד מהן שתי מתנות שהן ארבע. השיריים נשפכין על יסוד דרומי. הפשיטן. קרען. הוציא אימוריהן. נתנן במגס להקטירן. ולוקח חזה ושוק מכל אחד מהן ומניחן בצד שתי הלחם. ומניח שתי ידיו מלמטה. תוחב ומניף הכל כאחד. מוליך ומביא. מעלה ומוריד. הקטיר האימורין והקריב את מנחתם על ידי שיר (ב). שאר בשר הכבשים נאכל לכהנים. וכן שתי החלות. נוטל כ"ג אחת מהן. והשנייה מתחלקת לכל המשמרות (ג) ושתיהן נאכלות אותו היום וחצי הלילה. כבשר קדשי קדשים. זוהי עבודת קרבן מוסף דיו"ט של עצרת ושתי הלחם בבית אלהינו. שיבנה במהרה בימינו אמן. יהי רצון שיחשב לנו כאלו הקרבנום בבית הבחירה. ובזכות זה יתברכו פירות האילן בשנה זו. וינצלו ממארה ותעלנו לארצנו ונעשה לפניך קרבנות חובותינו כמצוה וכתורה. כן יהי רצון. אמן :

(א) שאינו דוחה לא שבת ולא יו"ט : (ב) החליל מכה לפני המזבח (ג) כשחל בשבת. אומר לו הילך מצה הילך חמץ :

(כט) מצות שמחת י"ט הק' הזה גדולה מאוד ורבה היא על כל שמחת הימים הקדושים. מר בריה דרבינא כולא שתא יתיב בתעניתא. בר מעצרתא כו'. והמפרשים גדולי הפוסקים. שאפי' ת"ח לא היה מתענה בו. ור"י עבדי לי' עיגלא תילתא. אמר אי לאו ההוא יומא כמה יוסף איכא בשוקא : (ל) מנהג ישראל לאכול בו מאכלי חלב ע"ש דבש וחלב תחת לשונך שנא' על התורה. ובעלי הרמזים מצאו לו מקרא מן התורה מנחה חדשה לה' בשבועותיכם ר"ת מחלב. אמנם אין שמחה אלא בבשר ובבר כ"ל ג"כ שהוא א' מד' פרקים שמשחיטין הטבח והכי מוכח כמו מרי"י הנ"ל דמצוה בו בבשר ע"כ ודאי צריך לאכול בשר עכ"פ : (לא) ודע שיום מ"ת יום הריון יוכבד במרע"ה שעל ידו נתנה תורה ביום זה. ובו נתגלגל הכל שנהרג בפרק זה כמש"ל. פקח נא עיני שכלך וראה כמה מכוונים דברי רז"ל הקדושים. תורת אמת היתה

היתה בפיהם. כל רז לא אנס לכו: (לב) ול"ל גילה נרעדה ביום זה כמו שנתנה תורה באימה וברתת שכ' וירא העם וינועו. ועוד שהוא גם יום דין לפירות האילן והוא כנגד יצחק אבינו ע"ה (ואולי בו נתעברה שרה אמנו. למ"ד בפסח באו המלאכים) אע"פ שכללות החודש ביעקב אבינו ע"ה שמזלו תאומים וכמ"ש בס' הזוהר (ומכפוי באלכסונות בלוי. גם הוא גבורה) הי"ט עצמו הוא בחי' גבורה ממותקת. ונתנה תומינו את דת וכן מרע"ה מבחי' דין שיקב את ההר : (לג) ראוי לקרות על השולחן מאמר מס' הזוהר :

בחודש השלישי לצאת ב"י וגו'. דשליט ביה אוריאל רב ממנא. ותלת מאה ושתין וחמש רבוא משריין עמיה. כחושבן יומי שתא. וכלהו אית לון תלת מאה ושתין וחמש מסתחן. נהורין מההוא נהורא דנפקא מגו חשמל עלאה פנימאה גנוז וסתים. די רזין לדאתוון קדישין עלאין דשמא קדישא תליין ביה. ואיהו רזא דאיש תם מריה דביתא. איש האלהים. תם דתמן סיומא וקשרא דתפילין. ויעקב איש תם הוה ובדיוקניה קדישא רזא דחשמל פנימאה עלאה טמיר וגניז. וכל נהורין סתימין עלאין נקיט איהו ונפקי מניה. וכלהו משריין נקטי אינון מסתחן דההוא נהורא דנפיק מגו חשמל. וההוא נהורא כליל בתרין נהורין ואינון חד. נהורא קדמאה. איהו נהורא חוורא דלא שלטא ביה עינא. ודא איהו נהורא דגניז לצדיקיא. כד"א אור זרוע לצדיק וגו'. נהורא תנינא איהו נהורא מנצצא מלהטא כגוון סומק. ואתכלילו תרין נהורין כחדא והוו חד. והא אוריאל רב ממנא וכל אינון משריין מנטלי ההוא נהורא. ובגין דכליל בתרין אקרי תאומים. ועל דא שלטא ביה ההוא מזלא דאקרי ברזא דיליה תאומים וביה אתיהיבת אורייתא. ומכאן אתמשכן דרגין לתתא עד דסלקין בשמהן לאנהגא עלמא. כל שאר מזלי לית לון פה ולשון. והאי אית ליה פה ולשון. כלילן כחדא. ובכלהו סליק תאומים תומים כתיב ועל רזא דא כתיב והנה תומים בבטנה. אי תימא דרגין תרוייהו קאמר. לאו הכי. דהא עשו לא סליק ברזא דא. אלא בגין יעקב קאמר. ושבחא דא דהוה במעהא דההיא צדקת קמשבח קרא ובגין דהוה תמן ההוא רשע. אסתלק מתמן אל"ף. וכולא רזא הדא. יעקב נטיל ברזא דיליה תרין ירחין ניסן ואייר. ואתכליל ברזא דסיון דאיהו תאומים כו'. ובגין דיעקב איהו תאומים. אתיהיב אורייתא לבנוי בחודש תאומים. ואורייתא ברזא דתאומים. תורה שבכתב ותורה שבע"פ. בירחי תליתאי. ולעם תליתאי. בדרגין תליתאין. תורה. נביאים. כתובים. וכולא חד :

(לד) ומאחר שכל עיקר שמחתנו בתורה האלהית שהם נפלינו מכל העמים לכן תשלימין בו קריאת כל המ"ע ול"ת שבתורה והוא מנהג כשר ויפה וצריכה להיות קריאה בכוונה המביאה לידי עשייה כשיזדמנו לידינו שנזכור לעשותן בכל אשר תמצא ידינו להפיק רצון הש' ירחם ללבב שרצוננו לקיימן כולן בפועל ממש אם היה אפשר. ומה שנפקד מהם בתעשה מחמת האונס תעלה הקריאה במקומו והחושב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלין עליו כאילו עשאה אבל הקורא בלב רחוק רק מצות אנשים מלומדה אינו כלום : (לה) אחר זיכי ומנהגי י"ט ותנחה שלו נהבאר לעיל בי"ט דפסח : (לו) ז' סיון י"ט ב' של גליות כבר נ"ל שדיא ומנהגו כראשון (חוץ הקנת דברים) : (לז) קורין לו כל הבכור (בשבת עשר תעשר) כמו באחרון דפסח וככל משפטו כן משפט י"ט זה האחרון דעצרת: (לח) אם דילג פ' שבעה שבועות יחזור ויקרא אחד נגדא בברכה ואומר קדיש שנית ואם סילק ס"ת הא' מהשלחן וכניה הב' אם עדיין לא בירך לקריאת מפטיר גוללה לשבעה שבועות וקורא ואח"כ גוללה למפטיר. ואם בירך גומר בה קריאת המפטיר ואח"כ גוללה לשבעה שבועות וקורא ומברך לאחריה. ואם קרא ג"כ ועדיין לא בירך לאחריה. גוללה לשבעה שבועות ומברך לפניה (ואם אינו רוצה לברך לפניה אין מזניחין אותו) וקורא מברך אחריה ואם הלניע הב' ס"ת יחזור ויוציא ס"ת ויקרא לאחד נגדא שבעה שבועות בברכה תחלה וסוף : (לט) אם דילג כל הבכור (ועשר בשבת) והתחיל רק שמור את חודש יצא' ואם נזכר קודם שאמר קדיש קורא עוד א' ומסיים עמו כל הקריאה: (מ) טעה וקרא בחודש השלישי או שור וכבש או אחד מפרשיות חוהמ"פ יחזור ויקרא כל הבכור: (מא) אם סיים להעולה קודם האחרון ב' פסוקים קודם האסוף יתחיל עם האחרון פסוק א' למפרע ולא יקרא עמו ב' פסוקים אלו וג' מפי' שלהלן [וס"ה בח' דפסח] : (מב) קורין למפטיר כמו באתמול ומפטיר בחבקוק וה' בהיכל קדשו עד גמירא וקורין מגלת רות [בלי ברכה] שמדברת מחסד. ושבועות יום מתן תורת חסד ולא נתנה אלא ע"י יסורין וכ"ה ענין מגלה זאת. גם אירע בכלות קציר חטים שהוא נפרק זה : (מג) וצריך לדעת שיום זה אע"פ שהוא י"ט של גליות בלבד י"ל עיקר גדול מן התורה שניתנה בו ביחוד כי ביום נ"א לספירה היה מ"ת : (מד) ודע שבו ממש נתעברה יוכבד ממרע"ה: (מה) וכו עלה להר לקבל אחר התורה ע"כ גדול כח יום זה מאד אע"פ שאינו יו"ט אלא מדבריהם ומתולא דבר תשכיל מה כחן של חכמים יפה וחמורים דבריהם מיינה של תורה ודי בזה למבין דבר מתוך דבר להקיש מזה ומכיוצא בו לשאר דבריהם הנעלמים אין דבר רק כי אם ממנו : (מו) ראוי לקרות בו על השולחן מאמר מס' הזוהר :

הני עשר אמירןדאורייתא. אינון כללא דכל פקודי אורייתא. כללא דעילא ותתא. כללא דכל עשר אמירן דבראשית. אלין אתחקקו על לוחי אבנין. וכל גניזין דהוו בהון. אהחזון לעיניהון דכולא. למנדע. ולאסתכלא ברזא דתרי"ג פקודין דאורייתא דכלילן בהו. כולא אהחזי לעיינין. כולא איהו בסוכלתנו לאסתכלא כלבא דישראל כולהו: וכולא הוה נהיר לעינייהו בההיא שעתא. כל רזין דאורייתא וכל רזין עלאין ותתאין לא אעדו מנייהו. בגין דהוו חמאן עינא בעינא זיו יקרא דמריהון. מה דלא הוה כההוא יומא מיומא דאתברי עלמא. דקב"ה אתגלי ביקריה על טורא דסיני. ואי תימא הא תנינן דחמאת שפחה על הים. מה דלא חמא יחזקאל נביאה. יכול בההוא יומא דקיימו ישראל על טורא דסיני. לאו הכי. בגין דההוא יומא דקיימו ישראל על טורא דסיני אעבר זוהמא מנייהו. וכל גופייהו הוי מצחצח בצחצהא דמלאכין עלאין. כד מתלבשן בלבושין מצחצחן למעבד שליחותא דמריהון. ובההוא מלבושא כצחצחא עאלין לאשא ולא דחלין. כגוונא דההוא מלאכא דמנוה כד אהחזי ליה ועאל בשלהובא וסליק לשמיא. דכתיב ויעל מלאך ה' בלהב המזבח. וכד אעבר מנייהו ההוא זוהמא. אשתארו ישראל מצוחצחין בלא טנופא כלל. ונשמתין לגו כזהורא דרקיעא לקבלא נהורא. הכי הוו ישראל

ישראל דהוו חמאן ומסתכלין גו יקרא דמריהון. מה דלא הוה הכי על ימא. דלא אתעבר זוהמא מנייהו בההוא זימנא. והכא בסיני דפסקה זוהמא מגופייהו. אפילו עוברין דבמעי אמהון הוו חמאן ומסתכלין ביקרא דמריהון. וכולהו קבילו כל חד וחד כדקחזי ליה. וההוא יומא הוה חדוה קמי קב"ה יתיר מיומא דאתברי עלמא בגין דיומא דאתברי עלמא לא הוה בקיומא עד דקבילו ישראל אורייתא. דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. כיון דקבילו ישראל אורייתא על טורא דסיני. כדין אתבסם עלמא ואתקיימו שמיא וארעא. ואשתמודע קב"ה עילא ותתא. ואסתלק ביקריה על כולא. ועל ההוא יומא כתיב. ה' מלך גאות לבש לבש ה' עוז התאזר. ואין עז אלא תורה. שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. בילא"ו:

בשם הח"י. מה שמקשה המ"א בשם בעל העטרה מאמרות דכיון דביום ה' יצאו ב"י ממצרים כדאי' בשבת וביום ו' התחילו לספור הספירה נמצא דיום הנ' הוא ביום ו' ולכ"ע בשבת ניתנה התורה נמצא דביום נ"א נתנה התורה ולמה עושין חג השבועות ביום נ'. ותירץ דבא לרמז לנו ב' י"ט של גליות עכ"ל. תירוץ זה תמוה דא"כ יהיה יום הב' עיקר הי"ט בתמיה ובני א"י שעושין רק יום א' מא"ל ועמ"ש על קושיא זו לעיל בסי' ת"ל סק"ב. וכ"ל דמעיקרא לא ק"מ וכמ"ש הריב"ש סי' צ"ו שלא תלה הכתוב חג השבועות ביום מתן תורה אלא ביום הנ' לעומר אלא שבזמן הזה דידעינן בקביעא דירחא ולעולם ניסן מלא ואייר חסר נמצא דהשלמת נ' יום הם ו' בסיון ע"כ אנו אומרים יום מתן תורתנו וכן מבואר להדיא ספ"ק דר"ה ד"ו דתנא רב שמעיה עצרת פעמים ה' בסיון פעמים ו' פעמים ז' הא כילד שניהם מלאים ניסן ואייר ה' א' מלא א' חסר ו' כדי להדיא כשהיו מקדשין ע"פ הראיה היה לפעמים חל חג השבועות בה' בסיון אף שעדיין לא ניתנה התורה אליבא דכ"ע אלא בו' כרבנן או בז כרבי יוסי אלא והאי דאין נפקותא בזה כלל ועמ"ש סי' ת"ל בשם סדר עולם והו"ק:

מנהגי ימי סיון

אורח ג' לשאר ימי סיון

(א) ח' בו הוא אסרו חג וכבר נזכר משפטו בתבוי י"א דשער המפקד: (ב) אבל זה חמור יותר ואסור להתענות בו מפני שהיה יום טבות כשאל עצרת בשבת: (ג) עצרת י"ל תשלומין כל ז' לפיכך מנהג ספרדים שלא לומר בהן תחנון וכנון הוא: (ד) (י"א בו בשנה זו קורין פ' נשא ופ"א):

(ה) ט"ו בו נולד יהודה ומת בן קי"ט שנה: (ו) יום זה והבא אחריו הם י"ט של מגילת תענית בשם גלו אנשי בית שאן (לועי פאלים) ובקעתא שהיו יחד רעה לישראל בימי יונים: (ז) י"ז בו נחה התיבה על הרי אררט: (ח) והוא י"ט מגלת תענית אחידת מגדל צור קסריה בת אדום (י"א בשנה זו קורין בהעלותך):

סליחות לעשרים בסיון

(ט) כ' בו קבעו תענית אחינו בני פולין (על שהיו גזירו' גדולות בשנת ת"ח ות"ט לאלף הששי ונשפך דם ישראל כמים. ע"כ הגדולים שהיו אז גזרו ע"ז תענית ובכיה ביום זה בכל שנה לקונן ולבכות ולהצטער על הריגת הצדיקים וחסידי' וכלל ישראל במיתות אכזריות משונות ועל צער השכינה ית' כביכול שהגיע לו אז ועל צער יסורי הגופים שנגעו בהם שפטים קשים ומרים ויכוין זה בכל היום תענית זה ויחשב לו לעבודה גדולה להבורא ית' ושכרו הרבה מאד לגד השכר מתה שנחשב לו כאילו הקריב חלבו ודמו על המזבח. אומר סלח לנו אבינו עד לכל קוראיך (בסליחות בה"ב) ואח"כ אומר זה.

למה יי תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה. למה פניך תסתיר תשכח ענינו ולחצנו: אל תסתר פניך מעבדך כי צר לי מהר ענני: ענני יי כי טוב חסדך כרוב רחמיך פנה אלינו. אל ישוב דך נכלם עני ואביון יהללו שמך: כרחם אב (תמצא ביוכ"ק)

א"ב. ואות ש ת כפול. ואח"כ חתום שלמה הקטן יגדל בתורה: אלהינו ואלהי אבותינו

אֲנִי יוֹם אִירָא אֵלֶיךָ אֶקְרָא. כָּל יַעַשְׁקוּנִי זֵדִים עוֹזְבֵי יְקָרָה. גָּמוּל לְהָשִׁיב שֶׁב לְבַקְּרָה. דִּין רֶשַׁע וָעָוֶל מְלוֹאָם יִקְרָא: הַחוֹשְׁבִים לְהַשְׁכִּיחַ שֵׁם קוֹדֶשׁ הַנִּכְבָּד. זֵחַ דַּרְכָּם טוּבֵי עָם אִבֵּד. חָשׁוּךְ הַשְּׁאָר כְּתֹשֶׁם בְּבֵית הַבַּד: טָרוֹף טֹרַף אָדָם לְמַדּוּ כְּמִדְבָּר. יַדּוּ גוֹרָל כְּבַעַל הֶפְקֵר בַּמִּדְבָּר כִּמְעַט כָּלוּ וְלֹא יַעְדְּרוּ דָּבָר. לוּלֵי רַחֲמֶיךָ אָדוֹן בְּחֶסֶד דַּבֵּר: מִי יְהַרְהֵר אַחַר מִדּוֹתֶיךָ לְדַיְּנָה. נוֹכְחָיו לְהָשִׁיב מְהַלְּצָיו לְזַיְּנָה. סַרְנוּ וְסוֹעַרְנוּ וְנִשְׁמְטָה חֶרֶב הַיּוֹנָה. עִמְּךָ הַדִּין וְיָדְךָ עַל הָעֶלְיוֹנָה: פֶּן יֹאמַר יְכוֹלְתִּי בַּעַל הַמּוֹט. צָרֵי יְהוּדָה יָגִילוּ כִּי אֶמּוֹט. קְרָא לִמְכוּרֵי חִנָּם שְׁנַת שָׁמוֹט. רֶשַׁע הַפּוֹשֵׁט יִסּוֹג אָחוֹר וְיִקָּמוֹט: שֶׁטָּרְךָ קוֹדֶם וְלוֹ נוֹשִׁים מְבַקְּשִׁים. שֶׁעֲבוֹדְךָ לְהַרְחִיק רַבּוּ אֲדוֹנִים קָשִׁים. תְּחוּמֵי סִימָנֵי מְצָרֶיךָ לַעֲקוֹר מְבַקְּשִׁים. תְּבוּאָה קָדְשְׁךָ לִבְלוֹעַ מְלִילוֹת וְקַשִּׁים: שְׁפֹט רָעָה תָּבִיא עֲלֵיהֶם וְהַאֲשִׁימֵם. לָמוֹ עוֹלֵל וְהִתְעוֹלֵל בְּבוֹגֵד יְשִׁימֵם. מְנָת כּוֹסָם פַּחֵי מַפַּח הַגְשִׁימֵם. הֲשִׁיבֵם שִׁבְעָתַיִם נָקָם בְּרִית

וְהַשִּׁימֵם ׃ הָעִיר קִרְיַת טִירַת נָוֶךָ נַהֲלֵנוּ יָם גְּאוּלִים דֶּרֶךְ לַעֲבוֹר קְהָלֵנוּ . בְּךָ תוֹחַלְתֵּנוּ וְאַתָּה רַב הָאֵל מְחוֹלְלֵנוּ . נַחֲמֵנוּ נָא יְהִי חַסְדְּךָ עָלֵינוּ ׃ אל מלך

הבט משמים וראה מזבול קדשך ותפארתך ׃ איה קנאתך וגבורותיך המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו . אתה פוררת בעזך ים שברת ראשי תנינים על המים ׃ אם עונינו ענו בנו יי׳ עשה למען שמך ׃

כרסס אב

אלהינו ואלהי אבותינו

א״ב כפול. ואח״כ חתום גרשום בר יהודה. והוא רבינו גרשום מאור הגולה ׃

אַיֵּה כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ הַגְּדוֹלוֹת וְהַנּוֹרָאוֹת . אֲשֶׁר סִפְּרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ יהוה צְבָאוֹת ׃ בְּרֶדֶת יִשְׂרָאֵל מִצְרַיְמָה בְּשִׁעְבּוּד וּתְלָאוֹת . בְּחַבְלֵי אָדָם מְשַׁכְתָּם וְלֹא בְשַׁלְשְׁלָאוֹת ׃ גַּם מֵעֲבִידֵיהֶם בְּקָשֶׁה עֲבוֹדָה . גָּזְרוּ בַיְאוֹר זְכוּרֵיהֶם לְאַבְּדָה ׃ דַּנְתָּם סְאָה בִסְאָה מִדָּה בְמִדָּה . דְּגָלִים הוֹצֵאתָ בִּרְכוּשׁ כָּל חֶמְדָּה ׃ הַיָּם וְגַלָּיו בְּעֻזְּךָ פּוֹרַרְוּ . הַיַּרְדֵּן הוֹבַשְׁתָּ וּבְרֶגֶל עָבָרוּ ׃ וּבַמִּדְבָּר כִּלְכַּלְתָּם וְדָבָר לֹא חָסֵרוּ . וּמַמְלָכוֹת וַעֲמָמִים בְּיָדָם נִמְסָרוּ ׃ זָנְחוּ הַטּוֹב וְרֹדְפִים מַכְנִיעִים . זָעֲקוּ וְשָׁמַעְתָּ וְהֶעֱמַדְתָּ לָהֶם מוֹשִׁיעִים ׃ חָנוּ בְּאַרְצָם כָּל טוּב שְׂבֵעִים . חָטְאוּ וְגָלוּ וּפְקַדְתָּם לְשִׁבְעִים ׃ טָפְלוּ שֶׁקֶר וְנִתְּנוּ לְמִרְמָס . טְרוּדִים לְמַדְהֵפוֹת אַנְשֵׁי חָמָס ׃ יָצְאוּ מֵאַרְצָם וְקֵץ חֲזָרָתָם נִכְמָס . יָשְׁבוּ בְּגָלוּת וְהָיוּ לָמַס ׃ כֹּה אַמֵּץ פְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת . כָּשְׁלוּ מִכּוֹבֶד רָעָה מְמָאֶרֶת ׃ לְעֵת רִאשׁוֹנָה פְּקוּדָה מְשֻׁמֶּרֶת . לָבֹא שֵׁנִיָּה אָצָה וּמְמַהֶרֶת ׃ מְעַט לְעֵת צָרָתִי מְרֻבָּה . מִיּוֹם שֶׁעָבַר קָשֶׁה דַבָּא ׃ נִלְאֵיתִי נְשׂוֹא עִיל מַדְהֵבָה . נוֹאֶמֶת מִדּוּד הָבָא הַבָּאָה רַבָּה ׃ סְגוּלָתְךָ קוֹרְאִים בַּצַּר . סְבָרָם לָאֵל בּוֹרֵא וְיוֹצֵר ׃ עַד אָנָה יהוה אֶקְרָא מִמֵּצַר . עֲנֵנִי בַמֶּרְחָב יָדְךָ לֹא תִקְצַר ׃ פְּשָׁעִים אִם עָצְמוּ בֵינֵינוּ וּבֵינְךָ לְהַבְדִּילָה . פַּרְגּוֹד אִם נִגְעַל בִּפְנֵי הַתְּפִלָּה ׃ צוּר בְּכִסֵּא כְבוֹדְךָ הֶתּוֹר מְחִילָה . צַעֲקָתֵנוּ לְפָנֶיךָ תָּבֹא פְּנֵי כְבוֹדְךָ לְהִתְקַבְּלָה ׃ קְרָא שְׁנַת רָצוֹן מֵעוֹצֵב לְהַנְפִּישִׁי . קַבֵּץ נְפוּצוֹתַי וַעֲבוֹר בְּרֹאשִׁי ׃ רִיבָה יהוה רִיבֵי נַפְשִׁי . רְצֵה לְהַחֲלִיצֵנוּ אֱלֹהֵי קְדוֹשִׁי ׃ שִׁינֵּי רְשָׁעִים בְּחָצָץ תְּגָרוֹם . שְׁכוֹל וְאַלְמוֹן אוֹתָם תַּחֲרוֹם ׃ תִּשְׁפּוֹךְ דָּמָם אַרְצָה לָרוֹם . תְּמוּתָה הוֹתֵר בֶּאֱמוּנָה לֶאֱרוֹם ׃ גְּדוֹר פִּרְצַת סוּכָה נוֹפֶלֶת . רוֹמֵם קִרְיָה עַד עָפָר מוּשְׁפֶּלֶת . שְׁבוּיָה נַחֵם נֶחָמָה מְכוּפֶלֶת . מְאוֹרָה הָאֵר וְתָאִיר מְאוּפֶלֶת ׃ בְּנֵה עִירְךָ כִּימֵי עוֹלָם . רְפָא מִזְבַּחֲךָ הֵיכָל וְאוּלָם . יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל שָׁם יַעַבְדוּךָ כּוּלָם . יִגְדַּל שִׁמְךָ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם ׃ אל מלך

אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל . כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש ׃ הנשא שופט הא״ץ השב גמול על גאים ׃ כרסס אב

א״ב כפול ואח״כ חתום (שלמה קטן חזק) וי״א כי חתום (דויד ברבי תשלם הקטן חזק)

אֱלֹהִים אַל דָּמִי לְדָמִי . אַל תֶּחֱרַשׁ וְאַל תִּשְׁקוֹט לְמִתְקוֹמְמִי ׃ בְּקָשֵׁהוּ דָרְשֵׁהוּ מִיַּד מחרימי

אית. אבותינו. שעשית להם במצרים ואחר לאחם הים. ועתה למה תשכחנו: ברדת. כשירד יעקב אבינו ובניו למצרים לשעבוד ויגיעה. תשכחם לשם בעבודות הסכת יוסף. לראותו. ולא בכבלי ברזל ובאזוקים : גם. למצריים שעבדו בישראל עבודה קשה. וזכוריהם אגדו במים: דנתם. הכיתם במכות וטבעתם בים מכניים וישראל הולאת ברכוש גדול : פוררו. שברת הים עם גליו ועשית הירדן יבשה עד שיכלו לעבור ברגלם: כלכלתם. במן. ואף בגדיהם לא בלו: זנחו. ואחר שעזבו התורה רדפום האויבים והכניעום לשעבדם ויזעקו לך מרוב לרות וברוב רחמיך שמעת תפלתם והעמדת להם עתניאל ותבירו להושיעם : חנו. ואז היו במנוחה בארלם ושבעו מכל טוב וחטאו שנית וגלו לבבל וזכרתם לפדותם בסוף ע׳ שנה : טפלו. ואח״כ חטאו וניתנו להרמס לאויביהם ואנשי חמס טרדום ודחפום: יצאו. בימי טיטוס ונתגרשו מארלם. והזמן שיחזרו נטמן בתורה ואין לידע : כה. החזק כח שאריתנו הנכשל מרוב רעת הקללות: לעת. בעוד שמשמש תוכחה הראשונה. הב׳ ממהרת לבוא: מעט. בכל יום צרתי מתרבה והיום קשה מאתמול: נלאתי. אני נלאה מלישא עול המסים מכסף וזהב אומרת מלא המדה והבא הרבה : סגולתך. ישראל קוראים לך בצרתם ומקוים שתושיעם: ענני. והוציאנו למרחב: פשעים. לולי עונותינו גברו עד שמבדילים בינינו ובינך והפרוכת שלפני הפתח סוגר מלבוא תפלתינו לפניך: צור. נבקשך. אתה הבורא חפור תחת כסא כבודך לשכנים דרך שם תפלתנו ותתקבל ברצון לפניך: קרא. ברצונך תקרא שנה טובה ליתן מנוחה לעצבוני: בחלץ תגרום. תשברם באבנים: לרום. לשיב דמים בעפר הארץ: תמותה. השאיר וקיים את ישראל ליארם לך באמונה לעולם: גדור. פרצת ירושלים הנפולה ורומם העיר השפילה לעפר ונחם השבוים מתנה בנחמה כפולה ותאיר אפילתם ותן להם מאור הגנוז : רפא. לי תיקון: יגדל. אז יודו הכל ששמך גדול ונורא :

מחרימי. כל תכסהו ארץ בכל מקומי: גול יגלה לפניך ישפך ויזלף. גם בפורפרך
מלא גויות יגלף: דון ידין שופך הלף בחלף. דמי עניך הנשפכים כשגרי אלף:
התיעצו יחד סוף מסך רעל. הלוט הלוט פני כל הארץ להעל: ולא יזכר שם
ישראל המועל: זרע קודש בנים לא ישקרו. זה אלי ואנוהו זעקו ושוררו. חבל נחלתנו
הוא ובו נתאמרו. חית יחידתם בצרור החיים צררו: טף ונשים השלימו יחד לעקד.
טלאים המבוקרים בלשכת בית המוקד: יחיד ונשא עליו נהרג ונשקד. יחודו ניחד
לו לבד ראש ליקוד: כבשים בני שנה תמימם: כבשו כזבחי אמורי שלמים: לאמותם
אומרים לא תכמרו רחמים. לקרבן אשה ליהוה נתבקשנו ממרומים: מפרפרים
הילדים וזה על זה מפרכסים. ממהרים שחוט אחרים. ובדמיהם מתבוססים: נתון
על רובד היכלך ואף לממרסים. נגד עיניך לעד יהיו תוססים: סדרו לפניך סדר
מערכה גדולה. סובב וגם היסוד קטן מהכילה: עוללים ויונקים הנזבחים כליל
לעולה. עולתך ידשנה יזכור כל מנחותיך סלה: פנות ועזרות מלאו קרבני זבחים.
פדרים ואיברים הראש והרגל והנתחים: צרידי מנחות כמה עשרוני מוחים.
צדקניות קיניהם המה עוללי טפוחים. קיץ למזבח הם בני בי רב. קרבן העם לכפר
תלמיד עם צורב: רחש מורבך זה מאז לא נתקרב. ריח ניחוח מנחת יהודה תערב:
שרתי כהנה כושרו נשים כאנשים. שחיטה זריקה וקבלה מקריבים ומגישים:
תקרובת מנחה טהורה נפשות הקדושים. תנופת חזה ושוק ולחיי הראשים: דמעות
מפה ומפה נובעים ומקלחים. שוחטים ונשחטים אלו על אלו גונחים: ימי אבות
ובנים נוגעים וסופחים. שמע ישראל צורחים: יראה יראה פעלת בנות בוטחות.
בחום היום ערומות לשמש נשטחות: יפה בנשים מבקעי כרם נמתחות. מבין רגליה
שליא ולד מפריחות. שמוע אם נשמע או נראה. להאמין. מי יאמין גדולה פליאה.
מוליכין בניהם לטבח כלחופה נאה. העל אלה תתאפק רם גאה גאה: קדם
נשעננו ותעמוד עקדת הר מור. טמון לישע בכל דור ודור לשמור: נתוספו אלה
ובאלה עד בלתי לאמר. חי זבזוך כום תשמור לנו וצרותינו תגמור: אל מלך

אל דמי. לא תשתוק לדמי הנשפך: למתקוממי. לאויבי שקם עלי: בקמהי. תבע דמי מיד המחרים אותי ולא תכסהו הארץ בכ"מ שנשפך ויראה לפניך לנקום עליו: גול. יהי גלוי ישפך ויזוב לעיניך וגם כלבושך יוחקק דמות הגופים שנהרגו על קידוש שמך (פורפר תרגום לבוש: יגלף. הרגום חקיקה): דון. ה' ישפוט אותן ששפכו בכל זמן דם ישראל כדם בהמות (חלף בחלף)בכל זמן כמו חליפות (איוב י): כשגרי אלף. ל' שגר אלפיך (דברים ז): סוף. לערב לנו כוס מר עם סם המות: סוף מסך. ל' עירוב כמו מלא מסך (תלים עה): רעל. סם סם המות (זכריה יב): הלוט. העכו"ם המכסים כל הארץ יהיו פמעלה עליונה: הלוט. ל' מכסה (ישעיה כה): המועל. הנעלה. לא ישקרו בה' : חבל. ה' הוא חלק גורלינו ולא נעשה המתועב בעיניו: ובו. בה' נשתבחו ונתרוממו: חית. נהרגו על קידוש ה' ונררו נשמתם בלרור החיים (חית יחידתם. תואר לנשמה): השלימו. ל' שלימות: לעקד. להקשר לעכה: טלאים. שאלום כחדר השריפה אם יעשו המשוקץ בעיני ה'. וענו כי נהרג ונדקר בשביל ה' יחיד ונשא (נשקד ל' דקירה כי מלמד שדוקרין בו הבקר כק' מסקנא בארמי): ליקוד. ל' קידה: כבשים. ילדי ישראל נכדו לשחיטה כקרבנות שלמים בבהמ"ק (אמורי. קרבנות בל' חז"ל) והילדים אמרו לאמם לא תבכו ולא תגבר רחמנותכם עלינו כי נחשב לה' כקרבנות: מפרפרים. מפרכסים. ענין תנועה שעושה ההרוג בצאת נפשו: מתבוססים. מתלכלכו. כמו מתבוססת בדמיך (יחזקאל טז): נתון. נבקשך. שדם זה יותן על שורות הבנין בהיכלך וגם יערבוהו בידים שלא יקרוש ויעלה רתיחה תמיד נגד עיניך כדי לנקום עליו: סדרו. ישראל: גדולה. ע"י שנהרגו רבים על קידוש שמך עד שהסובב וגם היסוד לידי מזבח של מעלה. נר תלהחזיק נפשותם: עולתך. עולה זו תהי שמינה בעיניך ותקבלה לריח ניחוח. וזכור כל המנחות שקרבו ישראל לפניך בקידוש ה': פנות. זויות וחדרי בתי כנסיות ומדרשות מלאו בהרוגים רבים ונתחים כחלב לבד והאברים לבד: לרידי. תחת שהקריבו קודם מנחות יבישות עתה נהרגו ונשפך מהם כמה מדות עשרון של מוח. ותחת שהנשים לדקניות הקריבו קיניהם. הקריבו בניהם היקרים שמדדום ונתנו משקלם ללדקה: קיץ. תחת שהקריבו קרבנות על המזבח משקלי ישראל בעת שהיה פנוי מלהקריב הקריבו תינוקות של בית רבן ותחת קרבן העם שכיפר עונם נקרב ונהרג על קידוש ה' תלמיד עם רבו (לורב. ל' נורבא ירבנו): רחש. מנחה חלוטה ברותחין לא נקרב מיום שחרב בהמ"ק: רחש. ל' מרחשת [ויקרא ב] : מורבך. ל' מרבכת תביאנה (שם ו): ריח. נבקשך שיומתק לך מנחה זו שהקריבו ישראל א"ע על קידוש ה': שרתי. הנשים נכשרו לעבודת כהונה כאנשים ושחטו בניהם וקבלו והוליכו וזרקו הדם: נובעים. זבים כנחל נובע: גונחים. לועקים ומיללים: וסופחים. ומתחברים: לורחים. לועקים בקול מר פסוק שמע ישראל: יראה. ה'. וגם יראה לפניו תמיד לזכרון מעשי הנשים שנטחו בו תהר באמלע היום כשהחמה בתקפה הפשיטום ערומות ופרשום נגד השמש עד שבתו ואפי' נשים יפות לא ריחמו ובקעו בטנם ושטחום על הארץ ועי"ז ילא מהמעוברות שבבן הולד עם הכים שמונח בו: קדם. מקודם סמכנו שתעמוד לנו בעת לרה זכות עקידת יצחק בהר המוריה הצפון ושמור לכל דור לישועה ועתה נוסף הרבה עקידות שהרבה אבות ואמהות שחטו בניהם על קידוש ה' עד שאין לספרם. ע"כ אל חי תשמור לנו זכות מדותיהם הזכות ותאמר ללרותינו קץ: זכזוך. ל' בהירות. כום. ל' הדה כמו ילא קום (תהלים יט):

אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים: על פרי בטן לא ירחמו על בנים לא תחוס עינם: כרסס לב

אלהינו ואלהי אבותינו

א"ב. ולח"כ חתום הילל בן יעקב חזק ואמץ וחתם כל בית בפסוק מהנ"ך

אמוני שלומי ישראל גזרתם כשוהם. נטשתם זנחתם והיית כגבור נדהם. נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם: בעשרים בסיון גומר פירות ומפריה. בתתקל"א לפרט נתנו בידו להכריה. באחד נתרצו להעלות לאשים להריה. הדודאים נתנו ריח: גמר לבלות נפשם בלי פדיום. להרחיק התיום. נתנם במגדל להבריחם איום. אך בי ישוב יהפוך ידו כל היום: דבר זה בשמעם נתרצו יחד. בבסין נעשה ונשמע להשיב כאחד. כלם בני איש אחד. מטה המשלמת מלהכחד. שמע ישראל יהוה אלהינו יי אחד: הם כענו עליו נשליך יהב. לערוך מערכה צוה קדושים להבהב. ויהי כעלות הלהב: ויאמרו להוציא אותם לבית השרפה. יחדו שמחו כהכנסת כלה לחפה. עלינו לשבח שבחו בנפש כסופה. הנך יפה רעיתי הנך יפה: זוגו יחד פרחי כהנה בענבתם. יחיאל ויקותיאל בכהונה ובשרותם. באהב נמתחו על העמוד לכפותם. הנעימים בחייהם ובמותם: חתמו בחותם קודש בחורים וישישים. ועלו למנין והם אחד ושלשים. יהודה ויצחק משה חסידים מאששים. ויהודה עוד רד עם אל ועם קדושים: טבועים בחותמם ארבעה בלי בחד. ברוך ושמואל אחיו נגועו כאחד. מנחם ויהודה אחים באימה ופחד. הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד: יחד הנשים לבית המוקד בהילך. אשה רעותה מזרזת למהר ולילך. שבע עשרה מהם נמנו בפלך. בשמחות וגיל תבאינה בהיכל מלך: כהגיע האש לאסירי ידי הכהנים. נתקו המוסרות מעל ידי הבנים. צרחו צרפתנו האש ויצאנו בנים. יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים: לא שך חרון הצורר מעליהם. צוה עבדיו להחזירם לבית מוקדיהם. הכה ופצע הכום באלות ובמקלותיהם. תשיב להם גמול יהוה כמעשה ידיהם: מלאכי מעלה יבכיון על דאבוני. כי רבו מכאובי וגדלו יגוני. שלשת הגבורים אשר נפלו לפני. ויציקום לפני יהוה. נורא ואדיר צופה בעלבון יראיו. לברר לקרבנותיו משבחיו בנאיו. באלה החסידים אשר נקראו מקוראיו. הכין יהוה טבח הקדיש קרואיו: סמך ותוקף אות ופלא לגדלה. שרפת נשמה וגוף לא כלה. עין ראתה ואוזן שמעה ומללה. נס להתנוסס מפני קושט סלה: עמדו בנסיונם וקבלו דין בעליזות ולא נסוג אחור לב ועינים גלוזות. ראוים לקבוע תפלות עזיזות. ונצומה ונבקשה על זאת: פדות וכפרה יחוקקו לישרון בספר. יעמוד זכותם לעמם

בעם

אמוני. ישראל הנאמנים ושלמים במצות ופניהם מאיר כאבן שוהם: עזבתם. והיית כגבור נבהל ואין יודע מה יעשה ולזה נהרגו: גומר. שגומר הפירות ומפריח האילנות: להכריה. לעבור על דת ורצו יחד להשרף על קידוש ה' לנ"ר לפניו ואפי' הדודאים הרקים שבהם רצו לישרף ונותנו ריח טוב: גמר. בדעתו לכלות ישראל ולא לקבל פדיון נפשם כדי להפריד הדיבוק שנכנס למקום (התיום. ל' דבוק מל' תאומים): איום. באימה: דבר זה. לעבוד ע"ז: בבסין. בבהר סיני: כלם. אמרו כולנו בני יעקב שהיתה מטתו שלימה בלי פסול בזרעו ולא נמנע שלימותו ע"י ע"ז: הם. כענו על ה' נשליך בטחוננו לזה הסכים לערוך מדורה לשרוף הקדושים: שבחו. אמרו עלינו בחשק גדול לקיים הנך יפה: זווגו. נתחברו פרחי כהונה ונתקשרו יחד: ובשירותם. ל' שירות ועבדות: באהב. קבלו באהבה להמשך על העמוד לקשרם: מאוששים. מחוזקים. כמו והתאוששו (ישעיה מו): רד. מובל בירחת ה' ונמנה בין קדושים: טבועים. ד' החקוקים בחותם קדוש ולא הוסרו מקדושתם: אחים. נהרגו באימה ופחד לקיים הנה כו': יחד. כל הנשים זירזו זא"ז לילך מהר לבית השרפה שבעיר חילך: שבע. נמנו הנשים שנהרגו במחוז זה ועלו לי"ז: בשמחות. הלכו בשמחה ליהרג כדי לבוא בהיכל ה': נתקו. נקרעו ונשרפו החבלים והם לא נכוו ונעקו בקול האש זיכך אותנו והראה שבנים אנחנו ולזה לא שלטה בנו. ויתיצבו כו' ויראו שמצירים לנו חנם ועכ"ז לא שקט חמת הצורר מהם: באלות. בענפי האלה. מל' אחת האלה (בראשית לה): דאבוני. מכאובי: ויציקום. שפכו דמם: נורא. אל נורא וחזק המביט חרפת עונות ישראל הצריכים לירא ממנו ובוחר הצדיקים המשבחים אותו ובונים עולמו לקרבנות לכפר עון הדור הכין חסידים אלו לקרבנות: (הקדיש. ל' הזמנה): סמך ותוקף. עשה ה' להגדיל הפלא במה שלא נשרף גופן רק נשמה נשמתן וכל עין ואוזן ברואה ושומע פליאה זו הראה כי מכסה ישראל כדי לקשט מדותיו בעולם ולהשיב להם יאמרו האומות שהוא כדין לפי שעמדו בנסיון: בעליזות. בשמחה ולבם לא סר מאחרי ה' ועיניהם לא נטו ממנו (נלוזות כמו אל יליזו מעיניך (משלי ג): רחוים. קדושים אלו לקבוע זכותם לזכרון בתפלות חזקות: לישורון. לישראל: לעמם. נגד

בַּעַם לְהָפֵר. עַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר: צַדִּיק יְצָרָהּ אָפְסִי חֲסִידֵי הַזְּבַת. חֲנַנְיָה וַחֲבֵרָיו מָסְרוּ נַפְשָׁם לְאַהֲבָה. רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו בַּעֲלֵי הַטֶּבַח כּוֹרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי זָבַח: קָדוֹשׁ זָכוּר יִזָּכוּר זֹאת הָעֲקֵדָה. עִם עֲקֵדַת יִצְחָק אוֹתָהּ לְהֵעָנְדָה. רְצוּיָה עֲשׂוּיָה כַּדָּת וּבִתְעוּדָה. זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה. הִיא הָעוֹלָה עַל מוֹקְדָהּ: רְאֵה תֵּרָאֶה בְּעֵנֵי יִשְׂרָאֵל. וְקַנֵּא לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וּלְחָרְבוֹת אֲרִיאֵל. וּלְדַם חֲסִידֶיךָ הַשָּׁפוּךְ הוֹאֵל. נְקוֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שְׁפִיכַת דַּם חֲסִידֶיךָ לְעֵינֵינוּ תוֹדִיעַ. וְעַד מָתַי תִּהְיֶה כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ. אוֹיְבֵי רִיב תָּרִיב וּדְמֵיהֶם תַּשְׁפִּיעַ. אֵל נְקָמוֹת יהוה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: תָּבֹא תְפִלָּתִי לְפָנֶיךָ לְמַעְלָה לְמָעְלָה. אֶנְקַת אָסִיר וּדְמֵי חֲסִידֶיךָ לְהִתְקַבְּלָה. בַּהֲבִיאֲךָ עַל הָאוֹיֵב נֶחֱרָצָה וְכָלָה. תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה: הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב בִּצְוָחָה וּבִנְהִימָה. מִדָּם שֶׁשָּׁפְכוּ יְדֵי עֵשָׂו לְהִנָּקְמָה. שְׂרֵפַת בֵּית הַבְּחִירָה וְתוֹרָתְךָ הַמְרוֹמָמָה. תּוֹרַת יהוה תְּמִימָה: יִתְאַשְּׁרוּ עַל מְחִיצָתָן הֲרוּגֵי בְלוּיִשׁ. לֹא נִסְתַּפֵּק לוֹמַר יהוה בְּקִרְבֵּנוּ הֲיֵשׁ. נִתְחַזְּקוּ בְּמָעֻזָּם כְּמוֹ אַרְיֵה וָלַיִשׁ. לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ: לָנֶצַח יָרִיב רִיבָם לְמַעַן שְׁמוֹ. יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ תְּשׁוּעַת נוֹאֲמוֹ. מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב מְהֵרָה בְּהִנָּקְמוֹ. הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ: לְעֵמֶק הוֹרִידָם בְּלֹא קֶבֶר לְהִשָּׁפֵט. רְאֵה וְהַבִּיטָה אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט. קַיֵּם נָא בְּאוֹיְבֵי הֶחָזוֹן וְהַמִּשְׁפָּט. וְהוֹרַדְתִּים אֶל עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט: בִּינָה הֲגִיגִי אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי וְתוֹחַלְתִּי. שִׂימָה בְנֹאדֶךָ וּלְפָנֶיךָ דִּמְעַת לֶחֱיָתִי. קַיֵּם נָא מְהֵרָה חָזוֹן נְבוּאָתִי. וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי: יַעַן עָבְרוּ חוֹק וְחָלְפוּ תְעוּדָה. מִקְדָּשִׁי וְצִיּוֹן חָרְשׁוּ רֵיקָם לְהַעֲמִידָה. נִקְמַת הַדָּם וְנִקְמַת הֶחָמָס תַּצְמִידָה. מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה: קַבֵּל נָא צְקוּנִי אֵל עֶלְיוֹן. חִישׁ מְפַלֵּט וְהַצֵּל עַמְּךָ הָאֶבְיוֹן. תָּשִׁיב עִירְךָ וְנָוְךָ כְּמִקֶּדֶם בְּצִבְיוֹן. וַיהוה שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: חָזָק וֶאֱמִיץ אָמֵן יְאַמֵּן בֶּאֱמוּנָה. דְּבָרוֹ הַטּוֹב יְמַהֵר יָחִישׁ לְהָקִימֶנָּה. הָמוֹן עִיר דְּמְלֵאוֹת וְאַרְמוֹן לְכוֹנְנָה. וּפְדוּיֵי יהוה יְשׁוּבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה: אל מלך

אומרים אזון תחן. ופזמון ה׳ ה׳ אזכרה אלהים (בסליחות לשני תענית) ואח״כ אומרים זה

עקידה. א״ב. ואח״כ חתום מאיר בירבי יצחק אלעזר חזק ואמץ

אֶל הַר הַמּוֹר גִּבְעַת הוֹרִיָּה. בֵּית עֵקֶד הַרוֹעִים וְתֵשֶׁר הָעֲלִיָּה. גָּדוֹל בָּעֲנָקִים כְּהַשְׁכִּים לִזְבֹּחַ וְהִשְׁתַּחֲוָיָה. דִּבַּקְתּוֹ וְהֶאֱבַקְתּוֹ וְתוֹצִיאוּ לְחַיָּיה: הֵן בְּעֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹתָיו בְּפִיּוּסִים. וְזֵרַזְתִּי כְּגִבּוֹר מֵחֹמֶר בִּמְלֶחֶמֶת אֲנָשִׁים. זָרַח מִמִּזְרָח וְהוֹדִיעַ בְּכָל אֲפָסִים. חַיַּת בְּנוֹ לִיקוֹד כִּיקוֹד אֵשׁ הֲמָסִים: טוֹב כְּהִתְקָרֵן וְהֵאִיר הַשַּׁחַר. יָחַד הוּא

ושני

ישראל: לדיק ה׳ ילעק שכלו החסידים ונשתנו על קידוש השם: וחביריו. מישאל ועזריה: לאהבה. ללהט האש: כורתי. ברית עמי ע״י שנשתנו על קידוש שמי: להענדה. לקשור ולחבר כמו ענדם על גרגרותיך (משלי כא): תעודה. תואר לתורה: מוקדה. עלו לישרף על קי״ה: בעני. לי עינוי: ולחרבית. לחורבן בהמ״ק: הואל. כמו ויואל משה (שמות ב) תרלה לנקום עליו: תשפיע. תרבה השפע: נחרלה. כריתה וכליון ואז ידברו שפתי לך תהלה: הקול. בני יעקב לועקי׳ מאד שתנקום של הדם ששפכו ידי עשו ועל ששרפו בהמ״ק והתורה הרמה ותמימה: יתאשרו. ל׳ שבח. כמו אשרי האיש: הרוגי עיר בלויש ראוים להשתבח במקום ששם. על שקבלו היסורין באהבה. והצדיקו הדין שהוא עבור עונם. ולא נסתפקו לומר אין ה׳ בקרבם ח״ו. וחזקו א״ע כה׳ מעוזם כאריה. כדי לנחול השכר המוכן לצדיקים. (ליש. שם אריה). ריבם של הנהרגים כלועקים חמם על הורגיהם. וכזה יגדל כבוד שמו: נואמו. שדיבר והבטיח לנו: מראש. כשינקום מהר מהאויב על שפרץ בנו מתחלה ועד עתה: ישבחו האומות לישראל על שדבקו בה׳ בכל תלאותם. וידעו טובו ושבחו: לעמק. השליכו המתים לביר שלא יבואו לקבורה: החזון. נבואת יואל: והורדתים. אחר עמם לעומק הדין: בינה. אתה ה׳ שתמיד אהללך ואקוה לך. הבן הגיון לבי. והדמעות הנופלים על לחיי. תשים לפניך במקום מיוחד לזכרון. וקיים לי עתה במהרה נבואת יואל עלי: ונקיתי. אף שאנקם אותם מהרע שעשו לי. מדם בני יהודה לא אנקם: יען. לפי שעברו חוק ה׳ והחליפו התורה. חרבו בהמ״ק. וחרשו עיר ציון ושעמידום ריק מבתים ואדם. ע״כ תהבר יחד דם הרוגי ישראל ורכושם שגזלו. לנקום עליהם. מחמס. על שגזלו ישראל: צקוני. שפיכת תפלתי. ומהר להצילנו מצרה: בצביון. ביופי. וה׳ ישכון בציון: אמן. יקיים מה שהבטיח לנו באמונתי: להקימנה. לקיימה: המון. למלא ירושלים בהמון עם ישראל. ולהשיב בהמ״ק על מכונו: ישובון. לירושלים:

אל הר. המוריה שממנו הוראה יולא לעולם. שהוא מקום עקידי׳ ההבות. (זה עוקד וזה נעקד) ושם העלו קרבנות (תשר. תתנה. כתו ותשורה אין להביא. שמואל א׳ ט): גדול. כשהשכים אברהם לילך לשם לזבות ולהשתחות: לרויה, בשובע שמחות. הן. כשניסיתו בניסיון הי׳. והנקשהו בדברי פיוס וזירוז לעמוד בו נגד יצה״ר. כגבור הרגיל ללחום. בווזים ליקח מה ממנו באונס. אז זרח אור לדקו מהרם בבתזרח העולם. והודיע בכל קלוי הארץ שם ה׳ במה שרלה לשרוף נפש בנו באש הפורך: דבר הניתך; טוב אברהם שהיה טוב בעיני ה׳ ואדם. מיד כשזרח והאיר השחר. לא איחר מלילך ע״י עצלות והלך

שני נעריו בעצלתים לא אחר · בהולך בחיל וסופו לחזור מהר · לקח בנו
בדברים ועצי המערכה בחר: מאכלת שנונה מעוטה לטבח · נדנה נתן מלהבעית
באבח · סב ובחור לשניהם השבח · ערכו עצים לשם הזבח: פרי צדיק כהאזן
במלה · צור יראה לו השה ואם לאו בני לעולה: קרוץ עצמו הזמין ותלה עין
למעלה · רחש לעקדו היטב מלהפסל במעילה: שאג זקן ובשנונה אחז · תקפו
אראלים וצעקו ממחז · מרום בהסכית צמצם שכינתו כחז · איל הראהו אחר בסבך
נאחז: יחיד הנאהב בשלף התער · רהה מגינו ועמד בשער · בנך יחידך אהב
מנוער: רב לך אל תשלח ידך אל הנער: כי נשבעתי בקיום רזה · יען אשר
עשית את הדבר הזה · צקון לחש בניך בצר כמו אחוה · חקותם לחיים כי אסלח
לעון העם הזה: אנא השם הנכבד והנורא · לעת צרה פקדנוך שתחניך במורא.
זנחתנו רחקתנו קרבנו והבן עתידה · לא נסוג ממך תחיינו ובשמך נקרא: חזקנו
ואמצנו למען כסא כבודך · קוממנו והחיינו · בטל אורות הודך ובלה דבר וחרב
ורעב מנהלת שרידך · ותאמר למלאך הרף ידיך: קדמנו פניך אדיר ונאור ·
בתפלה ובבקשה ובהכנעת שאור · הקימנו באור פניך אמתך לבאור · כי עמך
מקור חיים באורך נראה אור: אל מלך

אומרים זכור רחמיך. אל רחום עד ובזמן קריב (כסליחות לשני):

אל מלא רחמים של ד' סיון

להרב המחבר הגדול. מוהר"ר יחיאל מיכל דק"ק נעמירוב הגדול, שנהרג על קידוש השם בשנת ת"ח לפ"ק

א אל מלא רחמים שוכן במרומים. אין כמוך באלמים שומע לשועת עגומים. המציא מנוחה נכונה על כנפי השכינה: ב במעלות קדושים וטהורים. כזהר הרקיע מזהירים. את נשמת דגבורי'. דורשי קלים וחמורי'. מנהיגי עדת ישרים. נשחטים כאלים וכפרים. באו זדים אכזרים. כדוב אורב במסתרים. נהיתנו נרפנה לזרים. השביענו לענה ומרורים: ג גאוני עולם חסידי ארץ. גודרי גדר ועומדים בפרץ. גזו עד כליון ותרוץ. נמוגו כל יושבי ארץ: ד דוה לבנו על עטרת ראשנו. לשמוע אזן דאבה נפשנו. כי הפלא ה' את מכותינו. והכה שבע על חטאתנו: ה הוגי תורת ה' לילות וימים. דורשי רשומות בחורים וחכמים. הושלכו לארץ למטעי כרמים. נהפכו לדם נהרות ואגמים: ו ווי העמודים. ומעשה חדודים הרבו והעמידו תלמידים. ביד בוגדים. ושודדים. דמה היו לשריפת אשיקודים: ז זהיר וזריז במצות אל. האלוף הגאון הרב מהר"ר יחיאל. נשא ידו ולבו לאל. הוי אריאל אריאל: ח המיד הגיג בעילא ותתא. בדרי מעלה ובדרי מטה. גזרו ראשו בחרב להוטה. יאה ה' הפתני והביטה: ט טפסרי טוהר קדושי עליון. צעקו חצה מר יבכיון. איכה היו לחרפה ולבזיון. שוד ושבר וכליון: י יזן וקרד הסכימו יחד לעקור ביצתן בזימה ופחד. ה' אחד ושמו אחד תפול עליהם אימתה ופחד: כ כל מחמדי עין. קדמו בכל כרי זיין. שמר לנגדם כאין ובלעום כהרף עין: ל לא האמינו יושבי העיר. כי יבא עליהם אויב וצר. דמו עיניהם וצעקו מר. ותיטב לה' משור פר: מ מסרו נפשם וגויתם. מתפרפרים הילדים בחיק אמותם. כלו חיורם ורבו אנחותם. נקים ה' נקמתך ונקמתם: נ נקים ה' נקמה. ה' איש מלחמה. דטל ביניהם מהומה. והיו לבזה ולשמה: ס ס"ת קרעו בחמתם. שרפוהו ודרסוהו בהליכתם. למה יאמרו איה יראתם. אין אלהים כל מזימותם: ע עזיה למה תישן. אומה בלא כתב ולשון. פשטו יד בבת אישון. תבהלם ותרדפם כנחל קישון: פ פתאום נקנסה מיתה חמורה. על ארזי הלבנון אדירי התורה. גם לא היה להם קבורה. אריאל צעקו מרה: צ צללי ורוני הרוגי הקהלות. כי נפשם צוחה בעילוי העילות

יזכלך עם כ' נעריו בזמתה כשהולך בתופים ומחולות (הקרין. ל' זריחה. כמו קרן עור פניו. שמות לד). מאכלת. החרב שהוסתו והילטש כשהיטה. נהן בתיק שלה. שלא יתצית לילחק בלהט החרב ותטוטה לטוסה: נדנה תיק. כמו חרבה אל נדנה ד"ס ה' כ"ג): סב. זקן: פרי צדיק. כשמע ילתק דברי אברהם: קרץ (ל' חיתוך וכריתה. כמו קרץ מלפון. ירמיה מו) הזמין עלמו ליבחט. ואמר להברהם לעקדו היטב, שלא יזוז ויופסל במום (רחש) ל' דבור: שאג. הברהם ואחז בחרב השחוזה. והמלאכים נתחזקו וגעקו מתחילתם. וכששמע ה' קולם. נמלם שכינתו ונדמה כמספיל עיניו לראות העקידה. ואח"כ הראה לאברהם איל שנסתבך בקרניו בענפי האילנות. ממחז. ל' מחוז. מרום. תואר להשי"ת. כהסכית. ל' האזנה. כמו הסכת ושמע. דברים כז): כשלף. כשהוליא אברהם החרב מהתיק. מיהר ה' מגן אברהם לעכבו. כעומד בשער ומעכב ליכנס מנוער. מנעוריו: בקיום רזה. בשבועה חזקה. תרגום שבועה · קיימא. ורזה ל' חוזק. כמו דתיתי הרזית (מכות ו א): לקין. שפיכת בכיך בתפלה בלרותם. אחוה. והכתבם לחיים. כי אכבר עונם: פקדנוך. זכרנוך דרשנוך כיראה: זנחתנו. עזבתנו והרחקתנו מתך. ועתה נבקשך שתקרבנו. ותכין בפינו איך לנקש) ממך לפייסך עתירה. ל' בקשה ולא נסור מלפניך. ותחדיך יתינו ונתפלל לך תמיד: בטל אורות. משל לרבוי הטובה: שרידך. ישראל. למלאך. שבלחת ליפרע ממנו. טוביך זהך מעשות רע: כאור. עוטה אור: שאור. הרמה ליצה"ר: לבאור. נבהר:

העילות לר״ח נ׳חות זנחים ועולות: ק גומה ה׳ ויפוצו אויביך. כי הורגנו כל היום עליך. מלטה נפשי מרשע חרבך. נקום נקמת דם עבדיך: ר ראה ה׳ והביטה. כי ירדנו מטה מטה. ע״י אומה שפלה ותהא. והיו למשיסה ולכתתה: ש שמים הושלכו לארץ שאיה. הרכה והענוגה נכאה וצמאה. איכה ירדפון אחד מאה. כפר לעמך פשע וחטאה: ת תורה הורה חגרי שק והתפלשו בעפרים. אשר נשפך דמם כמים הנגרים. קנא לתורתך אשר שרפוה זרים. העל אלה תתאפק יוצר הרים. לכן בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים את נשמתם. ה׳ הוא נחלתם. וינוחו בשלום על משכבותם. ונאמר אמן:

(י) כ״ג בו. כתב מרדכי להשיב ספרי המן: (יא) והוא תענית ביטול הבכורים בימי ירבעם: (יב) בו נפרק כיתה עת צרה לישראל בשנת ת״ח והק יב בו מגלגלין חובה ליום חייב. כי גם ביום זה נפלו חודש ימים של המתאוים לבשר עד שילא מאפם. ראה והבט בן אדם. אבות אכלו בש״ר. קהו שני בנים. כמשתה ראשונים משתה אחרונים. אין דבר במקרה והזדמן. לפם מאלהיו לא אלמן: ונראה שבקדים הקב״ה רפואה למכה ביום זה. ע״י שכתב מרדכי להשיב ספרי האף והחמה להמן תהיה לישראל בגלות תקומה: (יג) כ״ה בו. י״ט מגילת תענית, התנטילו דמוסנאי מיהודה וירושלים: (יד) הוא יום מיתת לדיקים רשב״ג. ור׳ ישמעאל בר אלישע. ור׳ חנינא סגן הכהנים (בשנה זו. שבת. קורין שלח. ומכריזין קביעות החודש. א״א א״ם): (טו) כ״ז בו. כלו מ׳ יום של ירידת מי מבול לר״י: (טז) בו תענית מיתת לדיקים. נשרף ר׳ חנניא בן תרדיון ופ״ת עמו: (יז) סיון לעולם מלא. כ״ט בו (נפלם השנה מרים. בו שלח משה מרגלים) ער״ח. אין נפילת אפים במנחה: (יח) ל׳ דסיון הוא א׳ דר״ח תמוז (בשנה זו חל י״ס ה׳. מולדו. ה׳ יו״ד. התקכ״א):

סליק שער המזרח. נפתח שער החרסית (ונחלק לשני ספים. א׳. פונה דרומה. עד רום ימי רחמה. הב׳ מפנה צפונה. מי״ז ואילך. מצפון נפתחה הרעה מימים ימימה) ע״ש תקופת תמוז שבו הפוך היקיצי. שהשמש (הנקרא חרס) בתקפו. ומשם ואילך יורד ותשש כחו. לכן אין תמוז שאין בו ענבים. כמש והימים ימי ביכורי ענבים. ממגד תבואת שמש:

שער דיני שבעה עשר בתמוז חחרסית

א׳. כף שער הדרום

(א) מזלו סרטן. שבטו יהודה. שנא׳ בו ודם ענבים סותה. מלמעלה החרס. ובמקרה זה כוזה. רז״ל שכמו שתכלית עליות השמש וירידתו בירח זה ככה קרה בו לבני יהודה. בני ליון היקרים המסולאים בפז ומגנין החמה ביפים. תי״ז ואילך נחשבו כנבלי חרם. ועתידין לחזור ולזרוח כלאת השמש בגבורתו: (ב) ב׳ דר״ח אינו אל אלא כאג״הו: (ג) בו נראו ראשי ההרים. לפי״ד הרמב״ן אליבא דר״א: (ד) בו נולד יוסף הלדיק (ב׳ בו. שנה זו שבת: קורין פ׳ קרח): (ה) רחמישי. היה הים דבר אל יחזקאל על נהר כבר, ובא אל הגולה אל חביב. וישב שם ז׳ ימים משמים בתוכם: (ו) ט׳ בו (בשנה זו שבת. קורין חוקת) בו שכקעה העיר בראשונה: (ז) י״ב בו. נאמר ליחזקאל שכב על לדך השמאלי ושמת את עון בית ישראל עליו למספר ימים שלש מאות ותשעים: (ח) וכלו באותן פרק לשנה האחרת. שביתה מעוברת: (ט) י״ד בו. י״ט מגילת תענית. עדא ספר גזרתא של לדוקין (ט״ז בו. שנה זו שבת. קורין בלק):

סף השער הפונה צפונה. שם הנשים מבכות את התמוז. בו ד׳ חרכים

חרך א. ענין התענית

(א) בי״ז אירעו ה׳ דבריה. נשתברו הלוחות. ובוטל התמיד. שרף אפוסטמוס את התורה. והעומד ללם בהיכל: (ב) בו הבקעה העיר פעמים. אחת בימי לדקיהו. ושנית בימי הורקנוס על ידי פומפיוס. כמ״ש בס׳ יוסיפון:

חרך ב. מי החייבים להתענות בו

(א) עכשיו. כל הגדולים לענין תענית יוה״כ (יע״ש במקומו) חייבין להתענות בד׳ תעניות. א׳ זכרים וא׳ נקבות: (ב) עוברות ומניקות פטורות אפי׳ אינן מלטערות. ואם רולות להחמיר על עלמן. רשאות: (ג) אבל אם מלטערות הרבה. אין רשאין להתענות: (ד) כהכתי בחבורי שאינה נקראת מעוברת. אלא משהוכר עוברה: (ה) מ״מ אם מלטערת הרבה פטורה. מיהו דווקא אחר מ׳ יום של ילידת הולד: (ו) אבל קודם זה. הרי היא ככל הנשים: (ז) תענית זו אם חל בשבת. נדחה ליום א׳. ואם חל בו ברית. עיין לקמן בשער הדלק. דלת ב׳ חלון ד׳:

חרך ג. מנהג לילו ויומו

(א) לילו מותר באכילה ושתיה עד עמוד השחר אפילו גמר סעודתו. והוא שלא ישן שינת קבע: (ב) אבל אח״כ אינו אוכל ולא שותה אח״כ ההכש: (ג) בלילה ח״א עננו. כן המנהג: (ד) מותר לרחוץ פיו בבקר כדרכו בכל יום. רק יזהר שלא יבלע: (ה) בתפלת שחרית בחזרת התפלה. אומר ש״ץ עננו ברכה בפ״ע בין גואל לרופא (דין שכחתו עי׳ בית אל במקומו).

סליחות לשבעה עשר בתמוז

אומרים סלח לנו אבינו עד ורב חסד לכל קוראיך (בתענית שני קמא) ואח״כ אומרים זה

אל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ. כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: אלהינו בושנו במעשינו ונכלמנו בעונינו: כרחם אב

ע״כ א״ב

אֶתָאנוּ לְךָ יוֹצֵר רוּחוֹת. בְּרוֹב עֲוֹנֵינוּ כָּבְדוּ אֲנָחוֹת. גְּזֵרוֹת עָצְמוּ יָרְבוּ צְרִיחוֹת. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת: גָּלִינוּ מִבֵּית הַבְּחִירָה. דִּינֵנוּ נֶחְתַּם וְנִגְזְרָה גְזֵרָה. וְחָשַׁךְ בַּעֲדֵנוּ אוֹרָה. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׂרְפָה הַתּוֹרָה: הָרְסוּ אוֹיְבֵינוּ הַהֵיכָל. וּבָרְחָה שְׁכִינָה מִזָּוִית הֵיכָל.

ונמסרנו

אתאנו. צריחות צעקות: נשתברו הלוחות. על ידי משה רבינו ע״ה: נשרפה התורה. ע״פ אפוסטומוס: מזוית היכל.

זנמסרנו ביד זדים להתאכל. כי בשבעה עשר בתמוז הועמד צלם בהיכל : ערונו מעיר אל עיר. ונלכד מנו רב וצעיר. חרבה משושנו ואש בה הבעיר. כי בשבעה עשר בתמוז הובקעה העיר : טפש מקדשנו צר המשמיד · ונוטל מחתן וכלה אצעדה וצמיד. יען כעסנוך נתננו להשמיד. כי בשבעה עשר בתמוז בטל התמיד : כלה מנו כל הוד ושבח. חרבו שלף אויב עלינו לאבח. להיות עוללים ויונקים מוכנים לטבח. כי בשבעה עשר בתמוז בטלו עולה וזבח : מרדנו לשוכן מעונות. לכן נתפזרנו בכל פנות. נהפך מחולנו לקינות. כי בשבעה עשר בתמוז בטלו קרבנות : סררנו לפניך מריב לשונות. לכן למדה לשוננו לומר קינות. עזבנו בלי להמנות. כי בשבעה עשר בתמוז גרמו לנו עונות : פיזרנו בלי מצוא רוחה. לכן רבתה בנו אנחה. צור ראה נפשנו כי שחה. ושבעה עשר בתמוז הפוך לנו לששון ולשמחה. קשינו עורף ורבתה בנו אסון. לכן נתננו למשסה ורפשון. ראה יהוה וחלצנו מאסון. ושבעה עשר בתמוז הפוך לנו לשמחה ולששון : שענו שוכן רומה. קבץ נפוצותינו מקצוות אדמה. תאמר לציון קומה. ושבעה עשר בתמוז הפוך לנו ליום ישועה ונחמה : אל מלך

אלהים אל דמי לך . אל תחרש ואל תשקוט אל : כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש :
אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע : כרחם אב
אלהינו ואלהי אבותינו

א״ב. (והיה ס״ת כפול) ובאות השני׳ מהא״ב חתום מנחם ברבי מכיר יגדל ויחי לנצח. ואח״כ חתום. חיי עד סלה אמן : ובאות ק אומר ובכפל (הקכ״ע)

אמרר בבכי מפני יד שלוחה בעי. בנאצי בתוך ביתו בבגדי וקבעי. נח וברח ונסע עשר ועלה לשביעי. דמני הציקני הסיקני בחודש הרביעי : הביא מועד במלאותו לשבור בחורי גמוז. ורבה בו פעמיים במוסמום ומזמוז. זבולו כשר שאננות מבכות את התמוז. חיבני איבני אני בירח תמוז. טמנו פחים חמשה במקרא תלאות משלחות. יכלו לי בשבעה עשר בו באליחות. כי נוקשתי כבלה עלובה בחפת שלוה והצלחות. לרועי לא המתנתי שש ונשתברו הלוחות : מידו עדיתי חלי וכתם ואצעדה וצמיד : נגרות ביום אפו כשחתי דרכי להשמיד. סדר עבודתו וקיץ מזבחו קצתי

להעמיד

גזכותל המערבי : להתאכל מלי׳ והסנה איננו אכל : צלם בהיכל. על ידי אפוסטומוס: טפש. תרגום השמן לב השם. טופס לבא. עלינו. האויב לא שחר עמו מלשרוף היכל ה׳ : לאבח. לטבח. בחלוף א׳ בטי״ת בא״ב דאטב״ח: מריב לשונות. כי בית שני נחרב משום לה״ר ושנאת חנם : שחה. כפפה : אסון . כי בית המקדש ראשון נחרב על גלוי עריות וש״ד: ורפשון ל׳ רפש וטיט : שענו. היה לנו למשענת :

אמרר. את לב השומעים בקול בכי, על המכה השלוחה עלי בכעס (בעי. בכעס תרגום לא בעי (איוב ל׳) לא ברתחא) : בנאצי. כשהכעסתי את ה׳ בבהמ״ק בגידה וגזילה. יצא משם וברח ונסע י׳ מסעות ועלה לרקיע הז׳ נגח. ל׳ יגיאה. כמו תגיח ממקומו. שופטים כ) : דמני. הכריח אותי. והביא עלי צרה ולוקה. ושרף אותי. בחודש הד׳ חודש תמוז (דמני. ל׳ כריתה. לאו נדמו עמי ; הושע ד : הסיקני . ל׳ היסק והבערה) : הביא. בשנת שילוח המרגלים עשה חודש תמוז מלא. כדי שיחזרו בט״ב שנקרא מועד . ולקבוע יום זה לחורבן בהמ״ק. להרוג בו בחורי ישראל ב״פ בחורבן ראשון ושני (גמוז). הפרחים שבביב האילן: במסמוז ומזמוז. ל׳ המכה והמסה. חולין מה ב) : זבולו. כשראה שנשים יושבות בבהמ״ק ומסיקות הגלגל שנתנו שם. שביניו מעיפרת וניתכים מהחום ונראה כבוכה בדמעות . ואיחרו שעולא קרבנות . אז יצאתי חייב בדיני ונהפך לי לחייב בחודש התמוז (כסר)ל׳ ראיה. כמו אשורנו. במדבר כג) : טמנו . לי ה׳ דברים שנלכדתי בהם כמו בפח . והכריזו שתלאות אלו ישולחו עלי. והם גנזו עלי בי״ז תמוז לסבאים ריחי (במקרא)ל׳ קריאה והכרזה : באליחות. ל׳ הבאשה. כמו יחדיו נאלחו. תלים קמ״ב) כי נוקשתי מפרש הה׳ תלאות . הא׳ . כי נכשלתי בעגל מיד אחר קבלת התורה . ככלה הזונה תחת חופתה. לא המתנתי למשה שעה ו׳ על היום. ועי״ז נשברו הלוחות בי״ז תמוז : מידו . הב׳. כי מיד ה׳ נהקשטי בכל מיני תכשיטין והם כתרים שניתן לי בהר סיני : וירדו מעלי ביום שכעס ה׳ עלי על שהשחתי מעשי . כדי שיוכל השחית להשמידי (עדיתי. ל׳ קישוט. כמו אים עדיו מעליו שמות לג : חלי כו׳ . מיני תכשיט : נגרות. ל׳ הולה): סדר. על שחאסתי בעבודת קרבנות . על כן כו׳ . פור הג׳ כי נשברה ירושלים העניה שלבה סוער מרוב צרות. ודמתה לספינה בלי תכסיס המטורפת בלב ים. וקצלה ניזול עונה קרן וכפל הספד וקינה. ונוררים רבו עמה ביום זה י״ז תמוז. והובקעה

הפיר

להעמיד. על כן מלשבת הטלאים בטל התמיד : פור התפוררה ונתפזרה סוערה עניה. ציה נמשה מבלי הובל ונטרפת כאניה. קחתה בחטאתה בראשה ובכפל תאניה ואניה. ריבוה צריה כהיום והבקעה העיר בשניה : שלוחה כצבי מזח מאין דורש להסתירה. שננו לשונם ונתנוה כשה צמרה וחלבה להתירה. תצעק על כלי חמדה שבו נכתרה. תחמוד עיניה נצל כשרף אפוסטמוס התורה : חרף עשוקים ורצוצים בעבור הרעימה סכל. ירודים בוהיה לאכול ובהסתר פנים מלהסתכל. יד השלים מכנף שקוצים נאכל. עת צרה כהתכנס והועמד צלם בהיכל : דווים סגופים בנים היו מקדם ראשונים. סמוכות צרותיהם זו לזו כמה שנים. לוקים כאשר תעשינה הדבורים והעקרבים שונים. הוגים אבד סברם ובטל סבוים באישונים : אל קנא בהתאפק במקניאיך דשנים רטובים. מחכים תקים עומדים לעולמים. כנטיעים מחטבים באהבים. האמת והשלום בצומות חטובים. נצח היותם לשמחה ולששון ולמועדים טובים : אל מלך

פזמון חתום שלמה

שעה נאסר אשר נמסר ביד בבל וגם שעיר. לך יהמה זה כמה ויתחנן כבן צעיר. יום גבר האויב ותבקע העיר : לזאת אנף ואספוק כף ביום חמש פזרוני. ועל רגל העגל הלוחות יצאוני. גם השמיד התמיד ובסוגר הביאני. והושם אליל בהיכל כליל ומעצתו כלאני. והמנחה הונחה ודתך צר באש הבעיר : יום מאוד אתחל ואתחלחל ביום שדי דחפני. מאור חשך וגם ששך כמו כדור צנפני. והשפיפון מצפון כשבולת שטפני. והציד שלח יד והצפיר והשעיר : יום הוד לבי ומשגבי הלעד אפך יעשן. הלא תראה עם נלאה אשר

העיר בחורבן שני : שלוחה. כד'. שלוחה אויביה כצבי שנדח ממקומו. ואין דורשה להסתירה ולהצילה מהם. וחדדו לשונם עליה כזאב על שה. להתיר ולהפקיר החלב ולמר שלה. ולקחו כל הדרה. וצועקת מרה על התורה כלי חמדתה שבה נתעטרה. שנשרפה. והרוקנה מחמד עיניה כשרף כו' (נצל. ל' הסרה. כמו ויתנצלו. שמות לג) : חרף הה'. כי נבוכדנצר הסכל חירף ישראל כדי להכעיסם. ומשל בם לקיים והיה לאכול גו'. הסתר אסתיר גו' מלהסתכל בם לטובה. וטיטוס שנאכל מוחו ע"י שיתוש עוף משוקץ. השלים וגמר כמו בישראל. ובעת הביא נכנס לרה והועמד צלם בהיכל (ירודים. ל' ממשלה. כמו וירדו בדגת הים. בראשית א') : דווים סגופים. ישראל נלקו בכאב ועינוי : לוקים. נלקו כמו שנשכו זבורא ועקרבא שאין לו רפואה. והאומות אומרים שאבדה תקותם ומבטם של ישראל באישון ליל הגלות (הוגים. ל' דבור) : בהתאפק. כשתתחזק לנקום במכעיסין המלאים כל טוב. אז תקים ותרומם ישראל המחכים לך באהבה. ויעמדו כן לעולם. כאילנות השתולים משורש א' שעומדים יחד לעולם (בהתאפק. ל' חוזק. כמו אפיקי יהודה. יואל ד: דשנים רטובים. שמנים ולחים: מחוטבים. ל' חליבה) האמת. ביום תענית. ישראל שבים לך. ומהוללים על שנמצא בם אמת ושלום. ומבקשים אותך שהצומות יהפכו לשמחת עולם ולימים טובים אמן :

שעה נאסר. ישראל שהם משועבדים כאלו הם בבית האסורים. שעה אליהם. מל' ואל מנחתו לא שעה: זה כמה. זמן : כבן צעיר. שתחנתו נשמע יותר מהגדול. לפי שיש לאביו געגועין עליו : אנף. פי' כפיפה : ואספוק כף. כדרך מי שמת לו מת שמכה כף לכף: חמש פזרוני שלא נותר אלא חמשית שהאחרים נהרגו. ל' ותפוצינה : העגל. בי"ז בו נשתברו הלוחות בשביל חטא העגל. ובית הראשון נחרב בשביל חטא ע"ז. וגם המחריבים העמידו אליל בהיכל. והם בשלוה ואנחנו בגלות : כלאני. ל' אחרי משה כלאם : כליל. מל' מכלל יופי. שכולו יפה : ודתך. ר"ל ששרף את התורה : אתחל ואתחלחל. ל' חולה ורפיון : והשפיפון. נבוכדנצר שדומה כשפיפון. שעלה מבבל שהיא לצפונה דא"י : שטפני. כמים השוטפים בכח : כדור צנפני. כמצנפת המקפת הראש כדור בלה"א באל"י שזורקין אותו מיד ליד : והצייד. זה אויב יודע ציד : הצפיר והשעיר. זה מלכות יון : הוד לבי. זה הקדוש ברוך הוא : יעשן. כי שכועס. נראה כעשן יוצא מנחיריו. כבן פרצי. במשיח בן דוד הבא מפרץ ז.

מחר

הושחר כמו כבשן. גדור פרצי בבן פרצי ומחדק לקוט שושן. בנה בית זבול להשיב גמול הכרמל והבשן. ועז פקח ונקם קח מאצר ומדישן. שפוט אלם ואז ישלם המבעה והמבעיר. יום גבר האויב ותבקע העיר:

אל מלך זכור והנ״ך . אל וה״ם עד ובזמן קריב ((בסליחות נסני)

(ו) אומר חצי קדיש. ומוציאין ס״ת. קורין ויחל בדלוג [ביוכ״ק] ובלקוטי פרדס כתב. שהיום קורין כל מעשה העגל. ואין מדלגין כלום. לפי שבו נשתברו הלוחות (וכ״ל דר״ל מעשה עגל כראשון בלבד. והיינו להתחיל מן ויתן אל משה. עד ויסק את כ״י. אבל מן ויאמר משה אל אהרן שהוא מעשה עגל השני. דקיי״ל לא מיתרגם. משום יקרא דאהרן. כאידנא דנלהו בקיאין וכבר קראו מעשה העגל הראשון. מ״מ כו די כפרה יבייש לישראל. יפה ייתר נדלג מזה ובלאה עד פסל לך) יטוב היה לנהוג כך. אלא שכבר נתבטל בדורות הללו. ומדלגין לעולם כשיה: (ז) כהיב בס״ת סי׳ ר״ג. כשקורין ויחל בתענית. שוהק החזן והקהל אומרים שוב. וגם יי״ג מדות. אע״ג דכל פסוקא דלא פסקיה משה לא פסקינן ליה. כיון שמוטעין הקריאה מפי הש״ץ. נחשב כאילו קוראין הקהל עמו. מיהו בש״ץ נופיה לא ניחא כולי האי. ע״כ נ״ל שיגמיר הכתיב שוב בלחש. בעיד שהקהל אומרין אותו. ואע״פ שיזהר יאמרו בקול להוציא הקהל ייחוד הכתב. אין כאן בית מיחוש. וכן יעשה כשאומרים וסלחת: (ח) וגם בס״ת מיוה זה הכתוב עם הי״ג מדות. וכמדומה שסובר שיאמרו הקהל הג׳ פסוקים בנת אחת. ואין המנהג כן. מ״מ לירדת שהאוררים אותן פסוקים עם הקהל. צריכים שיכוונו לקריאת ש״ץ התיבה. ואם לאו. עבירה כפולה בידיהם: (ט) אין מפטירין. אומרים קדיש על הס״ת בבימה. יהללו. מכניסין ס״ת. אשרי. לתנלח. ובא לציון, הכל כסדר כל יום חול: (י) במנחה. אחר אשרי חצי קדיש. מוציאין ס״ת. קורין ויחל. לפי׳ בע״ש. וא״א תחנון וא״א קדיש: (יא) מפטירין דרשו [ביוכ״ק] ומכניסין ס״ת. ואומרין חצי קדיש לפני העמוד: (יב) עומדין להתפלל בלחש. אומרין הקהל עננו בש״ת (עי׳ בית אל) אחר שיום התפלה אומרין רצון (אחר בריע של חול): (יג) מחזיר ש״ץ התפלה. ואומר או״א ברכנו: (יד) צריך להשלים התענית עד שיצא ודאי לילה.

כת״ש לענין יציאת בבת בבית דוד:

חרך ד. ״דיני״ בין המצרים

(א) מי״ז בתמוז עד אחר ת״ב. אין מסתפרין: (ב) אחד שער ראשו. וא׳ כל שער שבו. ושפה המעכבת. מותרת: (ג) וכן לפרכים לצורך שבת מותר ליטול: (ד) ואין נושאין. אבל שדוכין מותר. בלי סעודה. ולא רקודין: (ה) ואף שלא קיים פ״ו. מותר לישא. אלא שנהגין ת״מ. משום דלא׳ הסכנה מילתא: (ו) ואין מברכין שהחיינו אפי׳ בשבת. כ״ה דעת האר״י ז״ל. ואנ״ל כשנדחה י״ז. דלא כמ״א: (ז) והיינו דוקא במידי דרשות כגון לאכול פרי חדש. או ללבוש בגד חדש. אבל במילי דמצוה. כגון מילה. ופדיון הבן. ודכוותייהו. פשיטא דמברך. ואין מעבירין על המצות: (ח) ובדבר הרשות שזמנו עתה. כגון שמלא מציאה. או ראה חבירו מתביב וכדומה. קרוב אני לומר שמברך כמו כן. דחשיב כמצוה. מאחר שא״א לדחותו והרי הגיעה לו הנאה. והוא מצוה לברך עליה. משא״כ בזמן דפירי וכדומה. דלא לתבעי ולא ליכול ולא ליבריך. וכך נראה: (ט) אבל ברכת הטוב והמטיב. יראה לי פשוט שמברך כשבא לידו. בכל נוונא. וע״ל בשער סור: (י) בימים אלו יזהר אדם מלכת יחידי. מד׳ שעות ביום עד ט׳ שעות. ולא יכו התלמידים באותן שעות אפילו ברצועה: (יא) האר״י ז״ל נוה להתאבל בימים כללו אחר חצי היום. ולבכות כמו חצי שעה: (יב) מי״ז ואילך מפטירין ג׳ דפורענותא: (יג) י״ח בו. עלה משה לכפר על מעשה העגל: (יד) כ׳ בו. זמן עצי כהנים. דוד בן יהודה: (טו) (כ״ג בו. שנה זו שבת. קורין פנחס. ומפטירין דברי ירמיהו. ואין מזכירין נשמות. ולא אב הרחמ׳ ומכריזין קביעות החודש. במנחה פ״א. (טז) כ״ח בו. שנה זו. הקופה אחר חצות היום): (יז) כ״ט ער״ח. אין נפילת אפים במנחה. תמוז לעולם חסר:

נסגר שער החרסית. נפתח שער שלכת. לחדש אב. בו השליך משמים ארץ תפארת ישראל. ומתחלק לשלשה. א׳ שער סור (ע״ש סורו טמא קראו לכו) נמשך עד ט״ב. ונשקף על פני ג׳ אשנבים

אשנב א. לענין איסור מלאכה

(א) אב. שנעו ישבכר. הזלו אריס: (ב) דיני ומנהגי ר״ח שחל בשבת. עיין פנפס ג׳ דשער החדש): (ג) בא׳ בו. נראו ראשי בכרים לרבי׳ אליבא דר״א: (ד) בו מת אהרן הכהן: (ה) בו ניבא יחזקאל על צור: (ו) בו בא עזרא לירושלים: (ז) משנכנס אב ממעטין (לגמרי) בשמחה. במו״מ. בבנין. ובנטיעה של שמחה. כל אלו עד ט״ב: (ח) ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי עכו״ם. לשתמיט מניה דריע מזליה. י״א עד סוף החודש: (ט) מילה שהיא מר״ח עד ת״ב. נוהגין שהמוהל והסנדק ואבי הבן לובשים בגדי שבת: (י) לפיז ק״ו לשבת. שאין להחמיר באבלות ישנה. אטו מי גרע מי״ט זה של בעל ברית הקל (ואפי׳ מי שא״ל בשיאין בשבת נחמו. לובש בגדי שבת בשבת של חזון) לכן יש לפקפק הרבה על מנהג אשכנזים. שאין מחליפין בגדי חול בשבת חזון. אבל מנהגו של אמה״ג החסיד זלה״ה. שלא לשנות בו מאומה אפי׳ כשחל בו ט״ב. וכן אנו נוהגין אחריו. והרי אמרו שמעלה בו על שולחנו אפילו כסעודת שלמה. ואם לשולחנו כך. לכבוד קונו במקום כבודו (ר״ל בבה״כ. ששכינתו שרויה בו) עאכ״ו. ולמדנו לשינוי בגדים מן התורה: (יא) שבוע שחל בו ט״ב. אסור לספר. ולכבס אפי׳ אינו רוצה ללבשו עתה. אלא להסר ט״ב. ואפי׳ א״ל אלא חלוק א׳: (יב) וכן המכובסין מקודם אסורין. בין ללבוש בין להציע. אפי׳ מטפחות השולחן והידים אסור: (יג) והאידנא יהיב להחמיר בכל זה מר״ח. אם לא לצורך מצוה. כגון אשה הלובשת לבנים. מותרת לכבס וללבוש לבנים ולהציע תחתיה: (יד) אבל בט״ב עצמו לא תלבש לבנים, רק לובשת חלוק בט״ב יפה. וכן לכבוד שבת לובשין כלי פשתן ומציעין לבנים כדי בשאר שבתות: (טו) ואם אין לו חלוק לבן לשבת. מותר לכבסו ביום ה׳: (טז) אבל אם הוא ט״ב אסור. אלא יכבסו בע״ש. ואם א״א לו. נ״ל להתיר ע״י כובסת עכו״ם: (יז) אסור לעברית לכבס בגדי עכו״ם בשבוע זו: (יח) וכן אין נותנין כלים לכובסת עכו״ם לכבסן. ואף מר״ח לדידן. אפי׳ אית לכבס אחר ט״ב. אם לא לכבוד שבת כנ״ל: (יט) כלים חדשים (שלא נשתמש בהם אדם עדיין) האיזה אין

והחדק. לשון קוץ: בית זבול. זה בית המקדש. ונקרא נ״כ במן: מאלר ומדישן. הם בני שעיר החורי: שפוט. משפט יבר״א: בהם כאלמים. ונקראת האשה במת בעלה אלמנה. מפני שאינה יכולה לדבר ולריב: המבעה והמבעיר. גם גורמים נזקין. פי׳ אלל המבעה נאמר ושלח בעירו. ואצל המבעיר כי תצא אש ומצאה קוצים:

היין שהוא. בכל אופן אסורים ללבוש. ומחמירין שלא לצבוען ע"י אומן ישראל. אפי' רק שיהיו מוכנים לאחר התענית. אבל ע"י אומן עכו"ם. מקילין כה"ג: (כ) ואין חלוק בין כלי לבישה. אפי' מנעלים חדשים. וה"ה לשאר כלי בית ותשמיש החביב: (כא) ואף לקנות כלים גמורים בלבד. אסור. ואומר בקנין. שאפי' ישנים החדשים אללו. אסורים אם הם חביבים עליו. וגם מטעם ברכת שהחיינו לא שפיר דמי: (כב) אבל אם נתנו לו במתנה. כיון שברכתו הטוב והמטיב. נ"ל שמברך מיד: (כג) בר"א שלא במקום מצוה. אבל לצרכי נישואין של מי שלא קיים פ"ו. מותר לעשות כל צרכי חופה אפי' ע"י ישראל. אם א"א ע"י עכו"ם כדי שיהא הכל מוכן ומתוקן לסעודה אחר ט"ב: (כד) נשי דנהיגי דלא לאשתי (מלשון שתי וערב) עמרא מדעייל אב. מנהגא. בכלל זה. מלאכת טויה ואריגה. וכ"ל להחמיר גם במלאכת סתימת נקבי בגדים מעשה מחט: (כה) אסור לגדולים לספר לקטני' לכבס כסותן: (כו) אבל בגדים שמלפפין בהם העוללים ויונקין. שמוליאין רעי ומשתינין בהם. הני ודאי משרי שרו. רק שלא יכבסו הרבה בפ"א: (כז) מי שתכפוהו אבלות של מת ושל שבת זו. מיקל בתער. אבל לא במספרים. עמו"ק. ועש"י סי' ע"ו: (כח) נהגו שלא לרחוץ מר"ח עד אחר התענית. ומחמירין אפי' בצונן. כל גופו: (כט) ומי שטובל בכל ע"ש לא יבטלנה. ואנ"ל טבילה מצוה דצריך לאשה כשיטהרת. כשבעלה בעיר: (ל) ואפי' אם טובלת ליל י' באב. מותר לה לרחוץ ולחוף כדרכה בעט"ב. אם א"א לה לעשות בליל טבילתה: (לא) וה"ה אשה הלובשת לבנים. יכולה לרחוץ מעט לנקיון: (לב) וכן מותר כל אדם לחוף ראשו ולרחוץ פניו ידיו ורגליו אפי' בחמין. אף בעט"ב חזן אם רגיל בכך כל ע"ש. אבל לא יחוף בבורית או מי אפר (שקורין לו"ג בל"א):

אשנב ב. לאיסור אכילת בשר

(א) ק"ק אשכנזים קבלו עליהם. שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח ואילך: (ב) ומלניעין סכין של שחיטה עד אחר התענית. שאין שוחטין כי אם לצורך מצוה. כגון לשבת. או סעודת ברית. או לחולה: (ג) ואם חל ט"ב ביום ה'. מותר לשחוט אחר חלות לכבוד השבת. ובמקום שיש לחוש שלא ימלאו לשוחט אא"כ יקדימו. מותרין אף ביום ד'. ומחנו ולמעלה. הם הסבה המכרחת. כדי להכין בשר לשבת: (ד) ומי שי"ל בהמות ורולה לנחרן משום הפסד עורן. מותר אם רולה להשליך בשרן לכלבים (אבל כדי למכור הבשר. אסור בכל השנה. אם לא היכא דצור נחירה ביוקר. אולי יש להתיר. עי' ט"ז. ולמעשה לי"ע) שאין עושין סחורה בנבלות: (ה) נוהגין עכשיו להחמיר אף בתבשיל של בשר. והיינו שנתבשל עם הבשר. או אפי' רק דמרק או שומן בשר: (ו) אבל הנתבשל בקדרה של בשר רחוצה ואפי' היא בת יומא. כ"ל פשוט שמותר להכלי כך. דלבליעה ודאי לא חיישינן: (ז) ואסור בבשר מלוח. ובעוף. וביין תוסס. ומותר בחומץ יין. כל סב"א נמנעין לשתותו מפני חמימותו: (ח) ומותר לשתות יין דכוס של הבדלה. כיון דלא סגי ליה בלא כוס: (ט) וכן לזמן על הכוס היה מותר מן הדין. ולא היה בת במנהג להפקיעו ולאסור יין דמלוה (אע"ג דבנדר נאסר. מנהג שאני. עמו"ק) מ"מ כיון דאיכא מ"ד דבה"מ אינה טעונה כוס. אע"ג שכבר הכרענו דבג' צריך כוס. מ"מ לא כרשינו עלמנו לזוז ממנהג בזה. ובמדומתנו שגם אמה"נ ז"ל כך הי' נוהג. ונכרא' שנשא פנים למנהג זה. שלא ליתן פתחון פה לעמי הארץ שיאמרו שאנו מקילין לעלמנו ח"ו. מ"מ מי שמזמן עליו. אין למחות על כך. אבל לא כל הרולה ליטול השם יטול. אא"כ הוא מוחזק לחסיד בכל מעשיו: (י) ובסעודת מלוה כגון מילה. פדיון הבן. סיום מסכת. וסעודת אירוסין בבית ארוסתו למי שלא קיים מלות פ"ו. אוכלין בשר ושותין יין כל השייכין לסעודה. ודבר זה צריך באו': (יא) אתנס כ"ה הציק'. בכ' סעודות הראשונות הנ"ל. אין להוסיף על מנין מלומדם: (יב) וכ"ל דבסעודת מילה גם הנשים (הקרובות בלבד) מותרות: (יג) אבל בפדיון הבן. לא יאכלו רק י' אנשים לבדם: (יד) ובסיום ספר. אין רשאין לאכול כ"א אותן שלמדו עמהם וגם המחזיקים בידי הלומדים בממונם. וכן הגבאים המשגיחים עליהם ומשרתיהם. כל

אלו מותרין אפי' יהיו רבים. אך לזמן אחרים מלבד אלה מפני האהב' והכבוד. או לאיזו' תועלת שיהי'. ודאי איסו' גמו'. ואף המתחי' לסיים למוד ספר יות' בלמודו בשאר ימות השנה. לית לן בה. כי מ"מ הוא זריז ונשכ' שהקדים עליתו למלוה. בתנאי שלא יגרע מעסק הלימוד היטב כראוי להבין ולהשכיל. משא"כ בדלא ידע מאי קאמר. רטין ולא ידע מאי רטין: (טו) ובסעודת אירוסין לא יוסיפו על מנין עשרה. ויקחו הקרוב קרוב קודם וגם נשותיהן מותרות לכבוד הארוסה: (טז) ודווקא סעודה ראשונה של אירוסין בבית חמיו. דלא כמ"א דאזיל בתר איפכא במחילת כבודו. דהא ודאי שלא בשעת אירוסין לא הוי סעודת מלוה. ול"ד כלל לההוא דאין מערבין שמחה בשמחה דמסתכינן לה מקרא. והקפידא היא על סעודת שמחה. אבל הכא טעמא דשריותא משום מלוה היא. ואפילו אית בה שמחה לית לן בה. אלא מיחוורתא כדאמרן. משא"כ סעודה שניה של אירוסין. או שלא בבית חמיו. לא סעודת מלוה היא ודאי. ואסירא הכא. אע"ג דלית בה שמחה. מ"מ שיחת אכילת בשר מי התיר. וזה ברור: (יז) עוד י"ל. דסעודת אירוסין אפילו ראשונה לא הותרה. אלא בת ת"ח לת"ח. אבל לע"ה. או בת ע"ה לת"ח. וכ"ש בת כהן ת"ח לע"ה. אפי' במי שלא קיים פ"ו. אינן מותרין בבשר ויין. ובזה מתיישבין דברי הש"ע. דהא דשרי סעודת אירוסין. היינו דוקא בת"ח שלא קיים פ"ו. אלא דא"כ יש להקשות מאי אריא א רוסין. אפי' נשואין כה"ג שרי. כיון דסעודת מלוה היא. מיהו י"ל דנשואין לא שכיחא דעבדי. מטעם הנ"ל בסף ב' דשער הפרסית. ונקטי אירוסין מילתא פסיקתא. דאפי' בט"ב עלמו ליכא דחש משום סיתנא. דלאו מילתא היא באירוסין לחוד: (יח) וכ"ל שהמקבל אורח ת"ח בתוך ביתו. יומי טבא לנו. ואין לך סעודת מלוה גדולה מזו. שהנהנה בסעודה שת"ח מיסב בה. כנהנה מזיו השכינה. וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה. על כן אם המכבס האורח הבא צריך לאכול בשר משום חולשא דאורחא. או שהוא חזרתי שאינו נוהג כתומרת מנהג זה. נ"ל להתיר לבעה"ב לאכול עמו בשר ולשתות יין. וקרוב בעיני להתיר לזמן אפי' כל הלומדים והחכמים שבעיר להסב עמו לכבודו. ולא ימלט משמיעות חדושי תורה (בלבד) שלא יהו פטטים מילי דמולייתא ממהדורי בלתי' מסמרטוטים. כי הללו אסורין לאכול בשר כל ימיהם אע"פ שיאכלם בריאה ושתיתם לטבאה כ"ש שלא יאכילו לאחרים בימים האסורים) והרי זו סעודת מלוה כפולה. אע"ג דבלא"ה לא שרי משום ד"ת לחוד. מ"מ כה"ג כדאי להקרא סעודת מלוה. והוא שיהיה חכם גדול מובהק ומומחה לכל. ולא אזלינן בתר שמא. אלא בתר טעמא שנשא זקנים. אפי' בחור בשנים. ולא מבעלי שמות בארץ תלאובות. נוטעי אשרות ומקיימי מלכות רמות'. בשעת איסור בבמות: (יט) דין המסובין בסעודת מליה. וקלתם אוכלים בשר. והשאר אוכלים חלב. אם מלטרפין לזימון. עיין בכשא שן יד מ' בדתי המזמן: (כ) כל האוכל בשר ושותה יין במקום שנהגו איסו'. פורץ גדר היא: (כא) ה' כאב זמן עני כהנים (פרעוש): (כב) אף אותן שאינן נוהגין לאסור בשר ויין מר"ח. ראוי להם לפרוש מהן מז' ואילך. שבו נכנסו גוים להיכל בראזיכה ובשביה) וקלקלו בו: (כג) ז' בו. זמן עלי כהנים. בני יונדב בן רכב: (כד) לפולם קורין פ' דברים קודם ט"ב. מפטירין חזון ובגרו' שבליני' עולה למפטי'. אע"פ שבכ' עלה וקרא פ"א בשלישי או בששי אין בכך כלום: (כה) דין קדוש הלבנה קודם ט"ב. עיין פפפא ג' דשער החדש:

אשנב ג' לערב ט' באב

(א) מנהג ישראל. לאכול בחלית היום או קודם מנחה סעודה קבועה. ולהרבות בה קלת מאכלים. שלא יזיק להם התענית. דוגמת עיו"כ. גם הוא זכר לי"ט שהיה בזמן בית שני. כי על כן אז היו אוכלין ושותין ומשתכרין בע"ב עצמו (לפי שבזמן שלום. כל הד' תעניות הם י"ט) ויש בזה ג"כ בטחון ואמונה בנחמה. ולפוי לישועה. שאנו מקווים שיהפוך אותו הקב"ה לששון ולשמחה במהר' בימינו ע"כ אין לבטלו. מ"מ יזהרו שלא יאכלו וישבעו יותר מדאי ולא ישתכרו. שלא יבואו לידי קלות ראש. ביום שיש לנו להתאונן.

ולא

ולא לשהות כל עיקר. לכן צדיק אוכל בו לשובע נפשו בלבד. בדאגה ובתוגה. וברוח נמוכה. ואף בסעודת מילה לא ירבו בו. יש לעשותה קודם חצות: (ב) אכל בסעודה המפסקת שאוכלה אחר חצות ואין דעתו לאכול אחריה. אסור לאכול בשר ולשתות יין בכל מקום. מגזרת חז"ל. ולא יאכל שני תבשילין אפילו ממין א' בב' קדרות. ולא שני מינין בקדרה אחת: (ג) אבל תבלין וכלים וכדומה מה שנותנין במאכל לתקנו מותר. וכן פירות חיין מותר לאכול אפי' כמה מינין: (ד) נוהגין לאכול עדשים. או ביצים מבושלים קשים קרים. שהם מאכלי אבלים: (ה) והפרושים יושבין בין תנור לכירים ואינן אוכלין אלא פת חרבה במלח וקיתון של מים. ומטבילין פת באפר ואוכלין אותו בסיום סעודה המפסקת. ע"ש ויגרס בחצץ שני וגו'. ואומרין זוהי סעודת תשעה באב: (ו) נהגו לישב ע"ג קרקע. כאונן שאינו מיסב ואוכל. וא"צ לחלוץ מנעלים עד הלילה. גם מותר לחזור ולישב על הספסל אחר סעודה מפסקת אם עדיין יום: (ז) צריך ליזהר שלא ישבו שלשה (עמו"ק) לאכול על שולחן אחד. כדי שלא יתחייבו בזימון. אבל ישב כל אחד לבדו אפי' בחדר א' (דלא חשיב קביעות כה"ג) ויברך כ"א לעצמו: (ח) מי שקיבל עליו תעני' ב' וה' כל השנה. ואירע עט"ב בשני (וקשה עליו לישב בתענית ב' ימים רצופים) ישאל על נדרו. או ילוה תעניתו: (ט) ומאן דאפש' ליה בהכי יתענה עד המנחה. ואוכל סעודה המפסקת כדינה. קודם שקיעת החמה (וצ"ל מ"מ טוב לישאל על תעניתו. אך ישלם) וה"ה למי שמתענה בו ת"ח: (י) ומאן דמצי לצעורי נפשיה טפי. מתענה ב' ימים ולילה: (יא) אין נפילת אפים במנחה. ובשבת א"א צ"צ: (יב) ונהגו במדינות הללו שא"א גם פרקי אבות. בין כשחל ע"ב בשבת. בין כשחל בא' בשבת. והוא דבר תמוה ודאי. כמ"ש הט"ז: (יג) גם לעסוק בדברים הרעים בשבת עט"ב. לא שרי לדעתי כלל. דלא כמ"א: (יד) ובט"ב שחל בשבת. הוא דשרי לסיים מגלת קינות. אם התחילו בה מאתמול דווקא. עיין דבר נפלא שכתבתי בפי' הדבות בס"ד. באותו מעשה שהביאו בת"א להסתייע ממנו והוא כנגדו: (טו) אכן בחול עט"ב מתלית ואילך. ודאי אין ללמוד כי אם בדברים המותרי' בט"ב: (טז) אם חל ט"ב בשבת או באחד בשבת. אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת. ומעלה על שולחנו אפי' כסעודת שלמה בעת מלכותו. אלא שצריך להפסיק מבע"י. ולא ירבה בה שמחה: (יז) אע"פ שאכל סעודה המפסקת. מותר לחזור ולאכול. אא"כ קבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום: (יח) ובין השמשות אסור באכילה ובכל דבר האסור בו. לכן בחול צריך לחלוץ מנעלים קודם שהולכין לבהכ"נ: (יט) אבל בשבת אין חולצין אלא לאחר שמתחיל ש"ץ ברכו. מפני כבוד השבת. וצריך ליזהר שלא ליגע בידים במנעלים תוך התפלה:

סליק שער סור. שני לו. שער הדרך. רט"ב. בו נפתחים ב' דלתית. אחת לדברים האסורים בט"ב בה שבעה ארובות:

ארובה א'. איסור אכילה ושתיה

(א) ט"ב אסור באכילה ובשתיה: (ב) עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו. כמו ביוה"כ. יעו"ש: (ג) חיה כל שלשים יום. וכן חולה שצריך לאכול א"צ אומד. אלא מאכילין אותו מיד: (ד) מיהו אחר ז' ליולדת אם אינה מרגשת צער גדול. יכולה להחמיר על עצמה. זולת זה אינה רשאה: (ה) התינוקות מחנכין אותן כדרך שאמרו ביוה"כ. יעו"ש במקומו: (ו) אף טעימה אסורה בט"ב ואין לרחוץ הפה בבוקר. גם ללעוס קנמון ולפלוט יש להחמיר. אע"ג דמדינ' שרי. עמו"ק: (ז) כל האוכל ושותה בט"ב שאינו מתאבל על ירושלים. אינו רואה בשמחתה. לפיכך אפי' המותר לאכול בו. אל יתענג. ואל ירבה עידונין בעצמו. אלא לקיום נפשו בלבד. ויזכה לשוש אתה. ולראות בנחמתה:

ארובה ב. איסור רחיצה וסיכה

(א) רחיצה שאמרו בין חמין בין צונן. אפי' להושיט אצבעו במים אסור: (ב) אבל נוטל ידיו שחרית עד סוף הפרקי אצבעותיו: (ג) ואחר שנגב ידיו ועדיין לחות קצת. מעבירין על גבי עיניו: (ד) ואם היה לפלוף בעיניו. רוחץ ומעביר ואינו חושש: (ה) וגם כל פעם שעושה צרכיו. מותר ליטול עד סוף קשרי אצבעותיו: (ו) והוא הדין למי שידיו מלוכלכות מותר לרחוץ להעביר הלכלוך בלבד. ולא יכוין להנאה. וכה"ג נשים המבשלות מותרות להדיח הבשר: (ז) לדבר מצוה. עובר במים אפי' עד צוארו. וכן בחזרה: (ח) ולדבר הרשות. מים הפ"ת עובר. אבל אינו חוזר: (ט) שורה אדם מפה בעט"ב במים. ומוציאה מהמים והיא מתנגבת. ומותר לקנח בה פניו ידיו ורגליו בט"ב. אפי' להנאה בעלמא: (י) טבילה של מצוה. אע"פ שמותרת בו כבר בטלוה בדורו' האחרונים. הילכך תרחוץ ותחוף עט"ב. ולמוצאי ט"ב חופפת מעט וטובלת: (יא) סיכה אינה אסורה אלא של תענוג. אבל מי שי"ל חטטין בראשו. סך כדרכו. ואסור לסוך שערות ראשו:

ארובה ג. איסור נעילת הסנדל וטיול

(א) סנדל שאמרו. של עור. אבל של בגד. או של שעם וגמי. מותר: (ב) אבל של עץ מחופה עור. אסור: (ג) בדרך מותר לנעול סנדל. וכן כשעובר ברחוב העכו"ם. וכשיגיע בעיר ולרחוב היהודים יחלוץ: (ד) אסור לטייל כל היום. ואצ"ל שאסור לשחוק. או לעשות דבר שמביא לידי גיחוך והוכא. אלא ישב דום כמי שמתו מוטל לפניו:

ארובה ד. איסור מלאכה (כדי שלא להסיח דעתו מן האבילות):

(א) עכשיו קבלו עליהם בכל מקום. עד חצות על כל פנים לאסור מלאכה שיש בה שיהוי קצת. אפילו אינו מעשה אומן: (ב) אבל דבר שאין בו עכוב כלל. כגון קשירה והתרה והדלקת נר וכדומה. אין קפידא: (ג) ושתיית טיטול הבר בעל כנסת הגדולה. ונדה ע"ז. והדין עמו. דלא גרע מתענוג וטיול. ומסיח דעת מהאבילות. וכן כתב אמ"ג ז"ל לתחות. ולענוש העובר במזיד: (ד) מ"מ לצורך קצת כשאינו מתכוין לתענוג. רק לעזור בעשיית צרכים: כידוע מטבעו ופעולתו הטובה בזה. כה"ג פשיטא לי דשרי. מיהא במקום שאין רואין (כדי שלא ילמדו להקל) וכ"ש בלילה דקילא קצת בלא"ה לענין מלאכה לדעתי. עמו"ק. ועי"ז סמכתי ועבידנא עובדא כדידי פ"א בלילה כשהוצרכתי לכך לצורך הבריאות לאחר נוטה להפתח. עם היותי מחמיר בו מהתענג בשתיית הטאבק. ולמנעו בכל כח. כאשר ראיתי לא"מ ז"ל שהיה מקפיד מאד. ולכן ביום ירא אנכי אותו לעשות מעשה להקל אפי' לצורך הלז. אף על פי שיש להקל לאחרים כה"ג. ולא יהא חמור מסיכה ורחיצה דשרו כשאינו מתכוין בהם להתענג: (ה) מלאכת דבר האבד. מותרת בכל מקום: (ו) ופרקמטיא להרויח אסור. אצ"ל במקום שנהגו איסור במלאכה. אלא אפי' במקום שנהגו היתר. כי הלא מ"מ צריכין למעט במו"מ גם משנכנס אב. עאכ"ו בט"ב עצמו שראוי למנוע ממנו לגמרי בכ"מ: (ז) ואף העושה מעט. יעשה בצנעא. אבל בפרהסיא כלל וכלל לא: (ח) וכן כשהוא יום השוק ויריד. דהוי כדבר האבוד. מ"מ לא יעשה אלא ע"י עכו"ם. אע"ג דשאר מלאכת דבר האבד בבית. שריא ע"י עצמו נמי. הא שאני. כיון דמלאכת פומבי היא. אסירא על ידי ישראל: (ט) ת"ח בטלים ממלאכה בכ"מ. וכל הרוצה עושה עצמו ת"ח לענין זה: (י) כל העושה מלאכה בט"ב להשתכר בלבד. אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. והנזהר יתברך מאלהי המערכה:

ארובה ה. איסור תלמוד תורה ושאילת שלום

(א) אסור לקרות בתנ"ך. ולשנות במשנה. במדרש הלכו' ואגדות (ותינוקות של בית רבן בטלים לגמרי): (ב) ונראה דחמיר בהא מאבל. דאפי' רבים צריכין לו. אסור: (ג) ודין. היינו תורה. וצ"ל דאסור לישב בדין ואפי' בחולים הבעלי דינין. מי יכנס הדיין על כך. וימתינו או ילכו לדרכם. דלא כמ"א: (ד) הוראה הצריכה לשעתה. ודאי מותרת: (ה) אבל קורא באיוב. ובדברים הרעים שבירמיה

שבירתיה : ומדרש איכה . ופרק אלו מגלחין · (ו) ונראה שדברים כללו מותר ללמדם גם לתלמידים (אע״ג דבאבל בכה״ג נמי אסור לדעתי . עמו״ק) ומלוה נמי איכא : (ז) חוץ מאלו מגלחין . מוכך אני להחמיר. משום שבאין לידי עיון וחקירה בדינין אע״פ שהם מהל׳ אבילות . מ״מ מו״מ ופלפול בהלכה לא הותר · ומש״ה אסור ללמוד בקבע עם תלמידים . אף בכלי ת״כ . על דעתי : (ח) אפי׳ ע״י הרהור אסור ללמוד בדברים המשמחים : (ט) ומותר לקרות כל סדר היום . פ׳ קרבנות . ועבודה . איזהו מקומן ופ׳ ר׳ ישמעאל : (י) אין שאלת שלום בין אדם להברו בט״ב : (יא) והדיוטות שאינן יודעין ונותנין שלום . משיבין להם בשפה רפה ובכובד ראש כדי שיבינו מעצמן שיש איסור בדבר . ומ״מ לא אסרו להשיב כלל ולהודיעם הטעם. משום דרכי שלום . מאחר שכבר שאל זה לפי תומו . אינו מהראוי לביישו . וגדולה מזו התירו

אפי׳ בק״ש להשיב במקום שאסור לשאול . כמו מפ״ש . כי כל דרכיה דרכי נועם ונתיבותיה שלום :

ארובה ו איסור בתש מיש המטה

(א) אפי׳ ליגע באשתו אסור . וכ״ש עמה במטה : (ב) ונהגו להצטער בשכיבה ע״ג קרקע : (ג) גם אין יושבין על כסא וספסל עד אחר חצות . כמש״ל : (ד) אבל שאר דברים כנ״ל אסורין כל היום : (ה) ואם חל בשבת מותר בכולן . ויש אוסרין בתש״ה . וכן נהגו במדינות אלו . ומכרזין השמש בבהכ״נ אחר תפלת ערבית דברים שבצנעה נוהג : (ו) ואם נזדמנה ליל טבילה בליל שבת זו . טובלת ומשמשת :

ארובה ז . ציצית ותפילין

(א) נוהגין שלא להניחן שחרית . רק טלית קטן בלבד לובש בבוקר . וכ״ל שצריך לברך עליו אם פשטו בלילה :

(ב) ובמנחה מתעטפין בציצית : ומניחין תפילין בברכה :

דלת ב . למנהגי ט׳ באב סדר תפלותיו והנמשך . גם יש בה שבעה חלונות

חלון א . סדר ליכו ותפלת ערבית

(א) הולכין לבה״כ בבגד גרוע ובלוי · ונועלן בעיניהן . ליל ט״ב ויומו . יושבין בבה״כ לארץ : (ב) מסירין הפרוכת. אין מדליקין רק נר א׳ לפני התיבה . ועוד נר א׳ . שאם יכבה . ידליקוהו ממנו . ועכשיו נפסדו ונתקלקלו כל המנהגים הראויים . מרבין בנרות לפני כל א׳ . כאילו הוא י״ט : (ג) מתפללין בקול דממה ודרך בכי כאבלים . וא״א נחם . ולא עננו . בתפלת ערבית . כפי המנהג ולא מן הדין . אם חל במ״ש . אומר הבדלה בחונן הדעת. כמ״ש דעלמא : (ד) אחר תפלת לחש . אומר ש״ץ קדיש שלם : (ה) וקורא מגילת קינות בלי ברכה . ובכל איכה מגביה קולו יותר בבכיה ויללה . וכיא בכיה קבועה לדורות . מאז שבכו בכיה של חנם בזה הלילה (וכן נעת ערב הליתו האויבים האש בהיכל ה׳) וזו א׳ מחמשה דברים שאירעו בט״ב . הב׳ . נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ . בו חרב הבית בראשונה ובשניה . ונלכדה ביתר עיר גדולה לאלפים . בה נגדע כל קרן ישראל בבית שני · וכו נחרבה העיר ירושלם (ע״י טורנוסרופוס הרשע) לכן ראוי לנו למרר בבכי ביחוד בלילה זה . והקהל יושבים דוממים ושומעים . או קורין עמו בלחש . וקולם לא ישמע: (ו) וכשמגיע לפסוק השיבנו . אומרים אותו הקהל בקול רם אחר כך מסיים החזן . וחוזרין הם לאמרו בקול פעם ב׳ . וכן הש״ץ אחריהם : (ז) אח״ז אומרים איזה פיוטי קינות ראוי לומר ג״כ הקינה שסדרנו במלון בית אל . מי יתן ראשי מים (אחר ק״ש שעל המטה) : (ח) אחר כך אומרים ואתה קדוש . קדיש שלם בלי תתקבל . עלינו . קדיש יתום . והולכין כמנודין לבתים . ואין נותנין שלום זה לזה : (ט) כשחל במ״ש · א״א ויהי נועם . ולא ויתן לך . ואין מברכין הבנים . הש״ץ אחר שסיים התפלה ואמר קדיש . פושט ידו לאור הנר ומברך בורא מאורי האש . ואינו מברך על בשמים : (י) ובמוצאי ט״ב מבדיל על הכוס . ואינו מברך על הנר ולא על הבשמים : (יא) כבר נ״ל שדין ליל ט״ב כיומו לכל דבר (חוץ ממלאכה לדעת רש״י . ולא קיי״ל הכי) ואפי׳ בין השמשות שלו אסור :

חלון ב. סדר יומו

(א) כבר נ״ל מנהג הנטילה בבוקר . ולכן מברך גם ענט״י כדרכו בכל יום וכן ברכה על טלית קטן כאמור לעיל :

(ב) אבל ברכת שעשה לי כל צרכי · אינו אומר . (אם לא שי״ל מנעל של שעם) כמ״ש בס״ד במבוא בית אל . ובאורה ב׳ דשער המזרח : (ג) גם ברכת עוטר ישראל . לא יאמר בשחרית . אבל אומרו במנחה : (ד) מעתה תדע לכוין חשבון ק׳ ברכות. כי חסרות היום ט׳ או י׳ ברכו׳ מן המנין (אבלא הוצרכת לנקביך) כשתתבונן בדרך חכמ׳ כאשר הוריתיך בבי׳ אל הדרכתיך במעגלי יושר בהיותינו שם במלוי. ותדע למלאות החסרון לכוות ע״י שמיעת ברכות. ועניית אמן אחריהם · (ה) משכימין קצת לבה״כ . ובאין מעצמן בלי קריאת השמש : (ו) ומסדרין ברכות השחר. ופ׳ קרבנות. וסדר עבודה. כסדרן בכל יום . ואומרים פסוקי דזמרה בעצבון כאבלים. יושבין לארץ וקורין ק״ש בברכותיה. וקולם בל ישמע. אלא כאוב מארץ קול נמוך . ועומדים להתפלל י״ח בלחש.

וא״א עננו. ולא נחם (מחמת המנהג. אבל מן הדין לומר שניהם) : (ז) מחזיר ש״ץ התפלה . אומר עננו בין גואל לרופא ברכה בפ״ע. אם לא אמרו שם. אומרו בש״ת : (ח) ואומר נחם מן הדין וההלכה . אלא שבבק״ק אשכנזים נהגו להמתין בו עד תפלת המנחה : (ט) א״א תחנון. ולא נופלין ע״פ . ואומר חצי קדיש . כשחל בה׳ . א״א אא״א : (י) מוציאין ס״ת (קודם שמברך העולה לתורה אומר ברוך דיין האמת בלחש בלי שם ומלכות) קורין בפ׳ ואתחנן (כי תוליד) (כהן) עד ובכל נפשך (לוי) מלבדו (ישראל) כל הימים (א״ת מי שבירך לעולים) חצי קדיש : (יא) ומשנה קדיש זה . שאומר אותו אחר שקרא הג׳ במפטיר . מפני שבוא המנין הקרואים. וא״א להפסיק ביניהם. ולא ראוי לקרות בו רביעי למפטיר. שאינו בדין שיעלה למעלת ר״ח וח״ה כיון דלא טבי ביה תילתא מחבריה למעליותא) וכשמגביהין ס״ת. מיד יושבין ומקוננין. ואין בם קדיש לפני התיבה כמו במנחה דתענית. ע״כ צריך לומר קדיש אחר קס״ת מיד על הבימה : (יב) גולל ס״ת. ומפטירין אסף אסיפם. בניגון בכיה. ומברך לאחריה ג׳ ברכות עד מגן דוד (תמלא נקרית ספר דמוסף השבת) אומר ש״ץ יהללו . ומכניסין ס״ת למקומו : (יג) יושבו לארץ. ומתפללים באפר ירדמו כל העם. וש״ץ פותח לומר קנות בקול מר. אבל יחידו של עולם יעשה. מספד תמרורים . לעורר בבכי כמי שמתו מוטל לפניו. ועינים זולגות מאין הפוגות . והוא והשומעים צריכים להרבות בבכיה. ולצעוק ווי בכל לשון של קינה וזעקה ואנחה. השוברת כל גופו של אדם שלמותיו פלחה. על העדר טוב הנלאה. ציון דורש אין לה הייתו עזובה הייתו שכוחה. יגענו ולא מלהנו מנוחה. ערבה כל שמחה ב (יד) אסור לספר שיחה קלה בשעת אמירת הקנות . ולא לצאת החוצה (אם לא לצורך נקביים) שלא להסיח דעתו מהם ולא לפרוש מאבילי ציון וירושלם. ולא אטריח קולמסי לדבר מקלי עולם השמחים לאיד . הגרועים מבני נכר . שאפילו אויבינו השומעים אותנו מתאבלים ובוכים לבם נשבר ונעכר והללו לשחוק עושים לאם שערים. גוררין הקטנים מתגרים הבנים מלקטים עלים והאבות מבערים. והגדולים כסוסים ובעורים מושכים ידיהם את לוליים . מלעיגים והלציבים ומתעתעים בתוכחות. הלא טוב מותם מחייהם. אוי ברשיעי כה״ג ובגברי קטילי עסקינן. ולא נחרבה ביתר אלא על שלא התאבלו על ירושלם כראוי. אע״פ שהיו בה חסידים גדולים ותנאים הראשונים. והקולר תלוי בצואר מי שיש בידו למחות. והמוחה יזכה לנחמות ולשמחות : (טו) אם יש אבל בעיר. הולך בלילה לבית הכנסת. אפי׳ הוא בתוך ג׳ ימים לאבלו. עמו״ק: (טז) מסיימין בקינות בפסוקי נחמה . שלא יתייאשו מן הגאולה (ועוד שבו נולד המשיח. כדאיתא במדרש איכה. לפי שמיד היה ראוי לבוא . ולחזור ולהבנות בה״מ . אם היו ראויים) הנהגו של אמה״ג ז״ל. לקרות פ׳ קרבו גוים לשמוע. אחר חלוה. ובכתבי אר״י . שי״ל נחמו במנחה : (יז) אחר הקנות אומרים אשרי. ובא לציון. ומדלגין ואני זאת בריתי. אומרין ואתה קדוש. קדיש שלם בלי תתקבל. אומרים עלינו. וא״א שיר״ש ומזמ ריש. והולכין כב״א הנזופין למקום. ואין נותנין שלום זה לזה : (יח) יש שהולכין לבה״ק אחר יציאה מבה״כ. והרד״י ז״ל מנע מזה. בפרט אם לא תקן עון קריב

חלון

חלון ג. כשיש תינוק למול

(א) מלין אותו אחר שנגמרו הקינות . שכבר אמרו פסוקי נחמה. וכתיב שש אנכי על אמרתך : (ב) ואם היולדת בתקום המילה נק״ב . כדי שתוכל לכוין שמיעת הברכה . תשתה היא מהכוס . ויה״א שלא הפסיק בדבור בין שמיעת הברכה לשתייה. וי״ס לאו יטעים התינוקות : (ג) אבי הבן ומוהל וסנדק. מותרין ללבוש בגדי שבת (אבל לא חדשים. ולא בגדי פשתן המכובסים. ואינן רשאין להסתפר. אפי׳ על ברית שמר״ח ואילך) כשמביאין הילד למולו ואחר המילה פושטין אותן. ומשלימין התענית : (ד) אבל ט״ב שנדחה ליום א׳. בעל ברית (לענ״ד בזו יש להקל באבי הבן בלבד) מתפלל מנחה קטנה ואינו משלים תעניתו . שי״ט שלו הוא. ועכשיו לא נהגו כך אפי׳ בדי׳ נומות שנדחו . העולם משלימין פיק חזי מה עמא דבר : (ה) ולעולם עושין הסעודה בלילה שאחר התענית : (ו) נוהגין שלא לשחוט ולהכין אפי׳ לצרכי סעודת מצוה. עד אחר חצות . אם אפשר . ואם לאו מקדימין כמה דבעו כמש״ל : (ז) חולים. וקטנים שהגיעו לחנוך. שאוכלו בט״ב. אומרים נחם בבונה ירושלם : (ח) אחר חצות. יושבין על הספסל :

חלון ד . למנחה

(א) מתעטפין בציצית ומניחין תפילין ומברכין עליהם. ואז י״ל ג״כ ברכת עוטר ישראל, ונוהגין להשלים אז מה שחסרו לומר בשחר. כגון תהלים . שירים ותזמורים : (ב) אומרים פ׳ הקרבנות. וסדר עבודה. אשרי. חצי קדיש מוציאין ס״ת. קורין ויחל [ביוה״ק] לאותן ג׳ שעלו לתורה בשחר. כדי לעשות לכם מי שברך : (ג) וגולל ספר תורה. ומפטיר השלישי דרשו [ביוה״ק] ומברך כבשחר. מכניסין ס״ת. ואומר ח״ק : (ד) ועומדין להתפלל י״ח בלחש. ואומרים נחם בבונה ירושלים. ועננו בש״ת. אם לא אמר זה ולא זה. אינו חוזר : (ה) ואם נזכר בש״ת . כראין דברי ט״ז. שכוללין אותו בש״ת : (ו) ועננו אומר תחלה. ובו מסיים ועננו כי אתה שומע כו׳. וחיזום בש״ת : (ז) ואם לא נזכר עד שהגיע לעבודה . אומרו קודם ותחזינה (כ״ה העיקר) אחר סיום התפלה. אומרים רבינו של תענית (אחר שמ״ע של חול) : (ח) מחזיר ש״ץ התפלה . ואומר עננו ברכה בפני עצמו כבשחר ונחם בבונה. ודין שכחתו . כדין היחיד : (ט) אחר התפלה אומר קדיש תתקבל. ואין שם כ״א. עלינו . קדיש יתום ונפטרין והולכין : (י) ועדיין כל דיני ט״ב נוהגין עד הלילה כמש״ל. ואפילו ספק חשכה. כדרך שבה״ש שלו אסור בכניסתו: (יא) אמנם ספק יציאה אמור לעולם. לפי שאינו יוצא מידי חזקתו. אלא בדבר ברור. שהוא ודאי לילה :

חלון ה. למוצאי ט״ב

(א) כבר כ״ל. שאם חל ט״ב בא׳ בשבת. מבדיל על הכוס במוצאי ט״ב. ואם מתענה גם בעשירי . ישמע בליל עשירי הבדלה מאחר : (ב) ואם לא אפשר . כ״ל דעפי עדיף להמתין עד ליל ג׳. דאכתי זמניה הוא . מלברך על הכוס ולהטעים לתינוקות. קדוש הלבנה. עיין לעיל במקומו : (ג) נהגו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין ולא לספר ולא לכבס ולא לרחוץ. בליל עשירי . ולא ביומו עד חצות. לפי שבט׳ לעת ערב הציתו האש בהיכל. ובעשירי נשרף רובו : (ד) ואם ט״ב נדחה. מ״מ אסור בבשר ויין בליל התענית. אבל ביום של אחריו מותר מיד : (ה) ואז אין צריך להתענות ב׳ ימים. אף על פי שמתענה בשאר שנים תשיעי ועשירי : (ו) וכשחל עשירי בע״ש. מותר לכבס ולספר ולרחוץ מיד . ועש״י סי׳ קי״ו : (ז) י׳ בו נולד יששכר (בו באו מזקני ישראל לדרוש את ה׳ . בו היה גרוש בני ישראל מספרד בשנת ס״ו לאלף הששי. בחודש ה׳ נבא חנניא בן עזור בשקר להשיב גלות בבל . וכן אחר חורבן בית שני קמו נביאי שקר שיבנה מיד . גם בביתר) בחדשי (שהוא לחלקו כמש״ל. והוא בעל תורה. שכמעט שקבע אורה ביום זה) ומת בן קכ״ב : (ח) מכל מקום יש בו תקוה טובה. ועוד שהוא י״ט של זמן עלי הכהנים סלחה כנימן :

חלון ו. לעשות זכר לחורבן

(א) משחרב בית המקדש . תקנו שלא לבנות בנין מסויד ומכויר. הוא מלאכת ציור ופיתוח בגפסית (שקורין שטיקטאהר) : (ב) ואפי׳ בסיד בלבד אסרו. אלא צריך לשייר לפחות אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד : (ג) ואף הבונה חדר אחד בלבד בכלל זה. עש״י (סימן קס״ט) והלוקח בית ויודע שנעשה באיסור. צריך לקלוף בכותלו כשיעור זה : (ד) וכן התקינו שהצורך שולחן לאורחים (אע״פ שמצוה גדולה היא כדלעיל בשער סור. וה״ה לשאר סעודת מצוה. כגון מילה וחתונה) מחסר ממנו מעט. ומניח מקום פנוי בלי קערה כו׳ הקערות הראויות לתת שם. אכה מימי לא שמעתי ולא ראיתי מי ששם לב לזה. ממיעוט השגחה על דברי חז״ל. עם היות כל דבריהם כגחלי אש : (ה) אמנם בסעודת שבת וי״ט . כתבתי בחיבורי דשרי לדעתי . ואיסורא נתי איכא. רס מקומו ניכר שפנוי משום כך. עמו״ק : (ו) וכשאשה עושה תכשיטיה בחתונה וכדומה (וכ״ל להחמיר בזו גם בשבת וי״ט) משיירת אין תכשיט א׳ מהתכשיטין שנהגת בהם. כדי שלא תתקשט בכל התכשיטין בפ״א במלואותם : (ז) וכשחתן הולך לחופתו. נותן אפר מקלה בראשו במקום הנחת תפלין . גם בזו אינן נזהרין. מי יודע שמא כמה לא הצליח זווגם בעון זה שאינם שמים על לב אבילות ירושלם בעת שמחתם : (ח) וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר. וכל משמיעי קול של שיר לשמחה במשתה (אם לא לשמח חתן וכלה . מ״מ לא יפליגו בשחוק) ואסור לשמעו . אודנא דשמעא קל זמרא תעקר. זמרא בביתא הורבא בסיפה. בעו״ה נתקיים לעינינו בימינו. בבעלי בתים רבים וגדולים כפלטין של מלכים . שהיו כל ימיהם כחגים. והיה תוף וחליל משתיהם. ונסבו לנכרים בתיהם . אע״פ שהיו בידם מצ״ע. כי גדלה קנאת ה׳ על הדבר הזה. אל ישמח ישראל אל גיל כעמים. ישישו כי ימצאו קבר פתוח גרונם. ותרמה תכין בטנם רומו מעט ואינם : (ט) אפי׳ שיר בפה על היין אסור. משום בשיר לא ישתו . ולא דבר הכתוב אלא בהוה. כי היין ישמח חיים. וא״א שירה אלא על היין: (י) אבל אף בלא יין אסור כל שיר שהוא לשמחה בעלמא אם לא הרמת קול עב בלי ערך ויחס. כגון להזדרז במלאכה. כדרך שעושין מושכי הספינות או מנהיגי הבקר. מותר: (יא) אך הנשים המשוררות. אפילו בעת מלאכתן . כמו שרגילות לעשות בעת טויה ואריגה איסור כפול הוא. אם משום שהוא זמר נערך מסודר לשמחה בלבד . ועוד קול באשה ערוה . במקום שיש אנשים שומעים. ולפיכך גם לשתק התינוק תזהר מלהשמיע קולה במקום אנשים. אם תוכל להשתיקו בד״א : (יב) גם בשיר ושבח להשי״ת על היין . אע״פ שי״א שמותר אינו דבר ברור ויש לאסור. עמו״ק . ושנהגו מוה׳ ליוואי מפרא״ג בס׳ כלא ישראל. הפריז על המדה. לומר שאפי׳ בזמן בנין הבית היה אסור לעשות כן : (יג) מכאן אתה דן ק״ו. לאותן קלי דעת שמפזרין מעות לחזן לנגן על סעודת ברית כשעושין מי שבירך כי הוא עון פלילי . ולא ידעתי מהיכן בא התנהג הרע הזה בתדירם זו המשובשת בנסו״ה. להקל ראש באיסור חמור כזה. לא לכבוד שמים. כי אם לכבוד עצמן. ואף שאמרו ז״ל. כל מצוה שקבלו עליהן ישראל בשמחה. עדיין עושין אותה בשמחה . לא אמרו לעשות בה איסור חס ושלום. ולא נתכוונו אלא ללב שמח מעצמו בקיום המצוה . פקודי ה׳ משמחי לב לא שכגון המזמר יעורר השמחה כ״ש אחר שכבר נתקיימה המצוה בשמחה ובטוב לבב. לשמחה מה זו עושה עתה ככה. שלא די בשמחת הסעודה ברכה. ואפי׳ ברכת שהשמחה במעונו . אין לה מקום בכאן משום צערא דינוקא . עאכ״ו שלא לזמר להנאת גופנית בלבד . לאחר שחלף עבר מעשה המצוה : (יד) אמנם בחתונה אין די בא לאסו׳. משום שמחת חתן וכלה (שהיא מצוה רבה . בפרט שהיא מצוה שקבלו בקטטה. וצריך לשיר בשירים על לב רע להסיר מתוכו תוגה) דניחא להו בהכי ודאי . ולא גרע זימרא דפומא מדמנא . ואפ״ה לא שביר דמי לבדותי טובא בכל גוונא. משום בכל מלב יהיה מותר : (טו) אסור למלא פיו שחוק בעה״ז. אפי׳ לדבר מצוה (ואצ״ל בסעודת פורים. מתוך מאכל ומשתה) משום ב׳ טעמים. א׳ לפי ששחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה, והב׳ משום חורבן בית קדשנו ותפארתנו : (טז) וכאן מקום שראוי להרחיב בו הדבור. אלמלא לא היה אלא עון זה בידינו שאין מתאבלין על ירושלים כראוי די להאריך גלותנו. והיא בעיני הסבה קרובה היותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות המופלגות הגדולות הנוראות המבהילות הרעיונים אשר מצאונו בגלות בכל מקומות פזורנו על צוארנו נרדפנו . לא

הונח

היה לנו להכניע בגוים עם שפלותינו ענינו ומרודנו. לפי גודל האבל הלז מלבנו. בהיותנו שוקטים בארץ לא לנו. שכחנו את ירושלים ולא עלתה על לבבנו. ע"כ באת מלב נשכחנו מדור לדור נוסף יגון על יגוננו ומכאובנו. וכל אוהב אמת יודה לדברינו. ובאשר יוכיח הנסיון ביחוד ביום ט"ב אשר מי זה המתאבל ונאנח על חורבן הבית ושממות ארצנו. כראוי מתעמקי הלב כמה דמעות נשפכות על זאת. ואז"ל כשאר ימי השנה. אין זוכר ואין פוקד ואין דובר דבר ממנה. אפילו במחשבה לא באה זכרונה. כאלו מקרה הוא היה לנו. על כן שבנו למעלת אבותינו. ללמוד דרכי העכו"ם שממנה נמשכו כל הרעות בכלל. כאשר נאמר להלן בס"ד ונייחד חלון בתיבה להשקיף ממנו לארכה ולרחבה:

חלון ז חלון השביעי הזה. חלון התלוי נקרא. מן המצר קראתי יה. נר ותנוק תלפיון מלאוני. מתוך תכמ"ש יפקיד בילי כליו רעים וחטאים לה'. אל מקיספלוני אלמוני אשכול ואלמון כתומס באו לבלע ולהשחית נחלת אם בישראל ואשכול דבני. ואת לבה על מלו"ר להשגיא מן החלונות לבנות דיו"ק להרחיק את הנפוני. אהבת ירושלים ובן גרני. אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני. אם לא אזכרך תדבק לחכי לשוני. שמעוני אחי ועמי בני אל חי היושבים בחושך הגלות הנגרפים בכור עוני. גם בני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביוני חכם וסכל פתי ואיש התוני. הקשיבו והאזינו מענה לשוני. איך לא נשמרתם מבלי המשחית אשר ביד האורב האויב הכולל גולל קלוני שתים הנה קורותיו השוד והשבר הקבוץ העכו"ם והלמוד המלוני. כן הנה היו לבני ישראל למסר מעל בה' מנעוריהם בהתאוות לדרכי האמורי המואבי העמוני. כמעשה אשה זונה שלטת מערכת דרכיה לאחור ולא לפני. אוהבת זרים ואמרה אחריהם אלך לאכול לחמם שתה באוני. להשביע הכה התאווני. לרעות עלתי ולזונעיני להגדיל ולחדש תמיד חשק שכיני. על כן גלתה מעוני ביד אשר עגבה עליהם הלכה שבי הפסיעיה בגדי השני. ותהיה לבורה אלמנות חיות מאז עד עתה זה שבתה השולמית תשולמ"ת בת ארו"ץ משפטה ליגי"ר ושל"ם ובונ"י. תמהתי מראות על אלה תשכה עיני ורב יגוני. בהגיגי תבער אש דברתי אני עם לבי האמר ונאנח הלא תצדיק דין קוני כי סותר הקודש הוא סתירת בנין הזקנים לעשות תמיד לאבילי ציון זכרון בין עיניהם. הוליד סותר הנתמך בתיוב. ר"ל סתירת מעמד ומלב התורה בכלל. כי מזה נמשכו כל שאר הרעות שהמון העם רובו ככולו בדרכיהם נפשם חפלה ולזה כל מגמתם יגיעם וטרחתם. ורדיפתם אחר הממון למלאות בטחם. אף אם נשאר מנהג אבותיהם בידיהם מלות אנשים מלומדה. (קרוב ה' בפיהם ורחוק מכליותיהם) להחזיק בכלי חמדה. הנחמדת ומכובדת גם בעיני כל העמים היודעים ומכירים כבודה (וחוקרים ודורשים בה. הנואי שיהיו בני עמנו בקיאין במקרא כמוהם) לולי זאת אולי היו רבים מעמי הארץ משליכים עולם מעליהם. ומתקנאים בהם להתנהג בקשוטי מלבושיהם. הם ונשיהם בניהם ובנותיהם. בדיוק גדול (בכל מוד"ע חדשה) מחמירין על עצמן ומדקדקין בהם. יותר מהטעמים בהם המחדשים אותן. ולעולם תראה אפי' משרתת יהודית לובשת מיד מלבוש מוד"ע חדש בהתחלתו. בטרם נתפשט בין המון עם הארץ. וכל בגדי לבעוגים הדשים עם ישנים. אינן מספיקין להשביע תאותן ותמדתן. לראות בם להסב אליהן עיני כל רואיהן. אבל יותר מזו עושין הזכרים (הנקראים בשם יהודים) המגלחים פאתיהם להתדמות לנקבות. ועוקרין השערה לאוין מתירת תשב בכל יום בגלוי פנים. וכן מסדרין אחר מלבושי עכו"ם על אופן היותר שלם האפשרי. מה שאינו מדקדק אפי' הנכרי. הבזה היו ישראל תמיד מצויינים. הבזה יהיו ניכרים לעם ה' כולו זרע אמת קרויין בנים. ולמען ידעו השוגגים ויתחרטו על העבר ויכלמו מעונים לא נעלים מהם חומר הענינים: ונבאר ה"ם ממספר קרוב לעשרה בתנינים. ושב והיתה ונאר הלשון שנתמשכו בה כאמרנו כעשרה בכ"ף הדמיון. לפי שהן תשעה נראין בעשרה (תלבד המ"ע ואבדיל אתכם מן העמים) ואולם מי אינן אלא שקולים נגד עשרים (עשרה הכף מכריע לחובה) גי' הרי"ג מלות של תורה וז' של דבריהם. ר"ל שכולן תלויות בשמירת העשרה הנ"ל. ובביטול אלה כולן במשכין אחריהם כי העובר אפי' מלות ל"ת א' נשמע בנפש.

הרי הוא מין וכופר בכל התורה כולה. וחמור מהנכשל בערוה של כרת ממית שילרו תקפו. ויש לו תקנה בתשובה. משא"כ המרים יד אפילו באות א' מהתורה ומחלל שם שמים בפרהסיא שאין תרופה למכתו. והוא אפיקורס כמ"ש הר"מ ז"ל. והוא דבר מבואר בעצמו. וכ"ש הללו מוספי הטון בעבירות הענלה. ומתילא עבירה עבירה גוררת. על אודות הרעה הזאת מאחרת. שבי"ן מולא יגה"ר פתח פתוח להקל ראש בשב"ן הקל בעיניה' מאד. דבר שנלטער עליו אותו לדיק עזרא הסופר. והרעישו עליו העולם עולי הגולה בהתעוררות גדול. שלא נשמע כמוהו לנביאים הראשונים. על ג' עונות שהם ביהרג יאל יעבור. לא מלינו מי שתרע שער ראשו וזקנו וחבט ראשו בקרקע בוכה ומתנפל בתעניתו ושקו וקרוע בגדו ומעילו. כאשר עשה עזרא על הדבר הזה (הבלתי נחשב כלום בעיני האנשים ההולכים בשרירות לבם הזונה. יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה) ביודעו כי הוא הסרסור לסור מאחרי ה' ולעזוב בריתו ולכפור בתורתו. והיא שהחשיכה עיניהם של ישראל בבית ראשון. והוא מקור הרעות הטלומות שהשיגו את אבותינו גם בבית שני. והיא שהבריחה זרע ישראל מארץ ספרד שהיו בה במעלה עליונה. צדיק הוא ה' וישר משפטו כאשר הצדיקו עליהם הדין חסידי דור הגירוש וחכמיו. שהעידו שהבנים בני בת אל נכר הרגו אבותם. ואין נרים ראשינו. ובשת פנינו. אם עדיין עון זה וכיוצא בו אתנו ולא הטהרנו ממנו. זאת היתה מעלת אבותינו בבית ראשון שנתאוו ללכת במנהגי ונימוסי האומות אשר סביבותיהם. ואהבו חמדת קשוטיהם ומלבושיהם. וחשקו ללכת בדרכיהם. ושוב דבקו גם בבנותיהם. אח"כ השליכו כל התורה אחרי גווס ונבם הלך אחר שקוציהם ותועבותיהם. כי מהקלות באו אל החמורות. כדרכו של יצה"ר להפיל במהמורות. ולפניה הבניא פירש הדבר ביותר. באמרו ופקדתי על השרים ועל הדולג על המפתן גו'. שקל קלות כחמורות. היא שהיתה יתד תקיעה לדעת בני עמנו בבית שני בראשית נתיחסם אחר שנאספו עזרא ושיעתו אל אבותם. קם דור אחר וחזרו להתדבק בהם. ונתאוו לטיוליהם ולשחקיהם. טרטיאות וקרקסאות ואצטדיאות (אולימפיאדוס וכדומה) כל אשא את שמותם על שפתי. זאת ועוד אחרת כיוצא בה. שבולה למקוש ונרמית אהובה לבריות (כבהמות נדמו) והיא מתנכרת. במלאה נרעת מאחרת. בימינה חרב חלל הגדול החודרת. ובשמאלה מות ואבדון אוגרת. הלא היא הפלוסופיא חכמת יוונית הארורה הפוקסת ראשה וקורעת בפ"ח יקוש מעייני"ה לשוא יתייפו בה עוגביה בעליה היא מקברת. תופש עד בשר הירסת ועוקרת. לא תעזוב להם שורש למעלה ושם ואחרית למטה בארץ אינה משארת. ממנה יצאו משפחות הציונן באחרונתם לגוייהם. והיא שהולידה בנים זרים לאומתנו. כל אותן הכתות הרבית והרעות. עקרבים ורצעות. מאז נכנס ארס חכמתם בארצנו. הניאו את לב העם מן התורה והעבודה. והתחילו להרכיב דברי התורה האלהית על חכמתם הבדויה. הרכבה שאינה קולטת לעולם. אבן התחכמו לעקור שרשיה ולקלץ ענפיה. כי רבו המתפרצים הרוצים לפרוק עולה מעליהם ולהתנהג בחיי התאוות. ולא נחו ולא שקטו עד שהביאו עליהם מלכי עמים בסבת הדעות החלוקות ופרידת הלבבות. עד שהחריבו בבית שנית. וגלו מארצם בגלות המר הזה. ועדיין המסית הזה מרקד בינינו. הלא הוא שהמעיד גם רגלי בני עמנו בספרד להשמידם מאז. על ידי שהעמיקו שחתו באותה חכמה. שהיתה בעברם נלמדת להקל ראש באיסורים כנ"ל. והפכו פנים בתורה שלא כהלכה' ענרו ברית חק הפרו. אבל חכמת מה להם. רוב דברים מרבים הבל של חטא. ואין להם יסוד ושורש כל עיקר. אך תכיר הפלוסופיא בוקרו. בכל הארצות שגדלו והעשירו בם. וכפי מעלתם כך היתה מפלתן ועיקרתן מכל הארצות ההם. עם שהיו גם ג"כ חסידי עולם. מ"מ נראה שפשתה המספחת של פלוסופיא גם באותו הדור. כמובן מתוך תשו' מהרש"ל למהרמ"א (בתשובותיו סימן ז') ולא עביד קב"ה דינא בלא דינא. האח היא על כן אמרתי הנגע הלז תם ורשע הוא מכלה. כי כל החסידים שהיו בדורות ההם בגליות ובגירושי'. לא יכלו להציל ביום עברת ה'. כי גדלה קנאת ה' לתורתו ביחוד כשאין מוחה ואין מכלים. איש הישר בעיניו יעשה והגדול עיניו מעלים. ע"כ חרה אף ה' בעמו ויכהו עד

לאין מרפא ולא נשא פני שרים וגדולים. ועכ"ז עד היום לא סר הלעג הזה. גם בדור הגרוע ופחות הלזה. נמצא שופלים קטנים מחבלים כרם ה' צבאות ע"י לימוד פלוסופי' כה חוקרים ושואלים. ואמרת קדוש ישראל נאצו ותורתו גועלים. אמנם אלו המקולקלים. לא ידעו בין ימינם לשמאלם. אין להם חלק ונחלה בחכמה אף אם נאו. כשארו קרח מכאן ומכאן. מעסק התורה ילאו. ועד הפלוסופיא לא באו. ודרכה לא ראו. לריק יגעו. בה' פשעו ותורתו לא ידעו. בנים סכלים המה מהאמונה נסעו. את עצמן וגופן הנבזה רעו. ואין-כדאי להאריך הדבור בפתאים כללו דלו מאנוש נעו. כעורים בחוצות תעו. להם ולחבריהם הרעו. ולהיטיב לא ידעו. ואנכי היודע ועד. כי שקדתי על ספרי הפלוסופי' בבחרותי. ודבשם ומתקם אכלתי. וקליפתן זרקתי. לכן הרבה יגיעת בשר בדבריהם מצאתי. וקורת רוח לא ראיתי. לא כן ולא שכרן אפלתי עמי היתה ושלחתיה מעל פני. וגרשתיה מנגד עיני כי נקי אין בהם. ומעשיהם המכוערים געלה נפשי. הן היה לבני ישראל למכשול מזכיר עון להתפש בסרחון חכמתם. וכל התלאה אשר מצאתנו בחברתם. וכל הרעה באה בסבתם. לפיכך צריך לעקור ולשרש אחר שורש פורה ראש ולענה זו המרה באחריתה. ואם מתוקה היא בראשיתה. שלא יתפשט יותר. ושלא להוסיף חרון אף ה' על ישראל. ויסף עוד להניחו בבור השבי. ומתי נעלה לארץ הצבי. והשורה אין להביא. הנה נתחכמה במה נסגור פי הקטיגור מלעכב עוד גאולתנו, נחפשה דרכינו ונחקורה זכיותינו. אני ואתם נשאל לנתיבות עולם. את פי אבותינו הראשונים ורז"ל הקדמונים. הנה כולנו יודעים מ"ש רז"ל בשביל איזה דברים נגאלו אבותינו ממצרים. שלא שינו את לשונם. שלא גילו מסטורין שלהם. שלא היה א' פרוץ בערוה. ועתה המתאוים את יום ה' לכו נא ונוכחה. נשימה לבנו נדעה דרכינו ואל יהא לפנינו שכחה. ונרדפה לדעת במה נמצא חן בעיני ה' שתהא רוח המקום ממנו נוחה. הנאחת מאלה תו נכון ירח מנחה. ותהא מדת הדין נלוחה. אם בראשונה. לא די שאין אחד מאלף מכיר לה"ק לשוננו הטבעי על בוריו. כדי לירד לעומק הבנת הדברים שלומד. שידע לישא וליתן בהם באמת. ושיהיו שגורים בלב כתורה לשמה. על מנת לקיימה. ובני יהודה דדייקי לישנא. נתקיימה תורתן בידם. או כשעה שמברך ומתפלל. להשגיח על מוצא שפתיו שיהיה בדיוק האפשרי (כראוי לעמוד לפני מלכו של עולם למצוא חן בעיניו. אם לא יחשב אלא מעשה כרגל בבהמה)ולידע ולהבין מה שמוציא בפיו. ולא איכפת להם אם אפי' מחרפים ומגדפים לפעמים ר"ל. לחם מגואל מגישים. אף רבים לא חלים ולא מרגישים. רצונך לידע. בדוק רק במלצינו שלוחי צבור. המוציאים את הרבים ואת שאינו בקי י"ח. והעמוד על בקיאותם לה"ק. ומה האריך בגלוי לכל. ופ"א שמעתי מש"ץ למדן (שרצה להראות דייקנותו בהתפללו לפני התיבה בשנון הלשון) כשהגיע לברכת השכיבנו. אמר ושמיר צַאתֵנוּ. אז אמרתי לו אתה תשמור מוצא שפתיך. ושבת וכסית את צאתך. כאלה שמעתי רבות. ותרגז בטני כאיבות. כלאיתי נשוא על ספת. מכאן אתה דן ליתר העם. הן רבים עתה ע"ה הנכנסים בכת הלומדים שמחליפין האותיות והתנועות. ולתיבות נותנין מגרעות. ואלופי שופרא כיבי. עוסקים בדברי שחוק ושיחה בטלה שקלי כיבי. בחדושי פתקות ילדי יום נכרים. לא יספיקו במועט. לא ימעיט הדל לקנות אפי' כל חלופי גרסאות וספיקי דגברי גרבי. ואפי' מאן דלית ליה ריפתא לתיכרך כריך (בהני בעלי ראת"ן) ועסיק בהו ומפסיד כיכסי. ע"ז תאבל הארץ מאין מנחם. על מי י"ל להשען כ"א על אבינו שבשמים. יחוס על דלי הצאן ועניו ירחם כו'. ודי בזה לנבון ומודה על האמת על אודות הראשונה. וכבר חשבתי להפסיק הדבור מזה אך הפעם. לולי שהפסיקוני עוברי דרכים מלאו אותי עברה וזעם. כי ראיתי שמה ששרורה בעם. לא זו שאינם רודפים להכיר לשונם האמיתי לה"ק (אשר בלעדו לא ירים איש את ידו. אף בחכמי האומות. לא יקרא חכם בשלימות. אם לא יהיה נשלם בידיעתו. ומפזרים ע"ז ממון. וזמן רב. עם שאינו מההכרח ללמודם העיקרי. מכש"כ אנו שהוא הכרחי לנו) אלא כאשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים. ככה עושים בני עמינו העשירים. מפזרים ממונם ללמד בניהם ובנותיהם לשון נכרית. להרגילם לשחוק וקלות ראש ונבול פה לבם יפתה. כידוע לכל שזה כל פרי ותולדות אותו הלשון, וכ"ש כשיצורף לזה למוד המוזיקא. תרי סרסרי עבירה. כאש לנעורת. ובפרטות שלומדים דברים אלו אצל אותן שאסרו חז"ל למסור להם תינוקות ללמדם אפי' אומנות. ואם עושין בבתיהן. כ"ש שעוברים על לא יתייחד אדם (אפי' גדול) עמהן. ומה אוסיף לדבר לדרוש טובתם להציל נפשם מני שחת. מי יתן שומע לי ואמלא נחת. שלא תהא קולמסי צריך טורחת. הרי כאן אחת. ואחת כיוצא בה. שמהראוי להיות ישראל מצוינים במנהגים ובכל ענייניהם. כדי שיהא לגיון של מלך נודע בגוים זרעו הודו והדרו. ולכשיבוא רועה נאמן שיכיר עדרו. ומי מכלכל את יום בואו. האדון אשר אנו מבקשים. ובמה יוודעו איפוא אלה האנשים. אשר הסירו הדרת פניהם להיות כנשים. ונשותיהם יותר מהם. שלא חרדה גדולה תפול עליהם. אם יאמר להם להסיר הפארת השניהם (בראקנבארטי"י קנטין) והעכסים (שטייפ"י רעק) וכדומה. כמדומה יבחרו להשאר פה. מלעזוב א' מקשוטי תכשיטיהן הנאה. אבל מי שהוא מזרע האמת. ודאי לא יכפור באהרנו. ולא יכזב ברשו. ולא יעשה שקר בנפשו. ואין הכוונה לבטל מנהג מלבושי המדינה שדרים בהם לגמרי. שהוא דבר שאין רוב צבור לעמוד בו. ואסור לומר דבר שאינו נשמע. אבל תכלית המבוקש הוא. לעמוד נגד אומרת דקדוקי המוד"ע. וכ"ש להסיר המנאפת פאה נכרית מראשי האנשים הבם. קדקד שער מתהלך באשמיו. ואל"ל לעקור ולהשבית דרכי הנשים בשחצניות מכל וכל. וביחוד צריך לעשות גדר עכ"פ בלבישת הקנטיי"ן היקרים מאד (שיש בה ד' אבות נזיקין. וכן בגדי צבועים ומשי יקרי הערך בכלל. צריכין גדר וגבול שלא יפרצו בהם לכל חפציהן. אמנם שטייף רע"ק יעקרו לגמרי. והולכת בצואר מגולה יתגלה קלונה לכל. וכן שלא תלכנה לטייל בחבורה בשווקים וברחובות (מאכ"ש עם מלבושי צבעים ורקמה) אם לא בדרך על גביהן. באופן זה יש לכל מנהיגי צבור לשם שמים. לפקח על מנהגי בעלי בתים שיהיו מתוקנים כראוי. למען יוכלו עמוד בהם. לחוס על ממונם. גופם ונפשם וכבוד קונם. למצוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. ותמצא כאן הצלחה ידם. הרי אלו שתים שכן הרבה באיכות. וכמה גופי תורה תלוין בהם. מה נאמר לה' ומה נצטדק מהשנים האחרים. בשתם ופגמם. שאין כאן מקומם. אנו בעצמנו יודעים אם נקינו תמותם. א"כ אין להפלא מאיחור פעמי עקבות משיחנו יכול על חנם. אפשר יתמהמה עד ומי ההולכים בשרירות לבם שרוצי' לעכבו בכל כחם ואונם. כדי שלא להפסיד על ידו הבגדים החמודי' וקשוטים המרוטים. וכלי נכ"ל הפורסי'. אוי פתאים ושוטים. הוי עטרת גאות שכורי כוס החמדת אשר על ראש הלומי יין ענוגים עקלקלות מטים. ועושים משפחות ככים מסטרטוטים. הקילו שכורים. האזינה בנות בוטחות. למרגיזי אל שוחות. מלודדות נפשות לפורחות. אל תאמינו. כרע זמן אוכב נחמד מתהפך בתחבולותיו לרשת משכנות מבטחות. ושופך חמתו על בני תענוגיו חוגגו חגיו תחת שמחות מביא אנחות. ותחת מעשי מקשה קרחות, קיא תחת יופי הגזורות הלוחות. כי אם רחץ ה' צואת בנות ציון בקערות מודחות. כאשר יפרש השוחה לשחות. לכן כל עוד נשמת אלוה באפי לא אחשך פי מלהעמד בעם בודים מוכיחות. פן אראה ברע אשר ימלא את עמי ח"ו כהתבשל פרי מעלליהם אז יצעקו ושומע אין לקול צוחות. על כן נקדים רפואה להסיר מהם כל נגע ופגע וכל נזק לדחות. ומובטחני שיעשו דבריני אלה פרי למעלה אצל מעלת ישראל קדושים שעמדו רגלי אבותם על הר סיני וידעו וישכילו זאת יבינו לאחריתם. ויקבלו האמת ממי שאמרו לטובתם ולהנאתם להביאם נאי הצלחות. ואינן צריכין כי אם למזכיר ומעורר ומורה יושר אורחות. לפיכך נקצר במקום שהיה לנו להאריך עוד ולמלא פינו תוכחות. הרוכות ורקבות על תשובות האנשי און נכחות. כי בדברים לא יוסר עבד הילד הנה ערלה אזנו אם הכתוב האויל במכתשת לא תסיר אולתו ולא תוכל להמתות. ואדה יודע מבין יספיק המועט את המרובה יחזה לנו נכוחות.

הואת הרומים יהכן על מי מנוחות:

נסתם חלון המצרי. ונסגר שער הדלק. שלם ישלם המבעיר את הבערה שוכן שחקים. אשר הצית את נציון (אשר כשום חציו כלין. ובני ציון אינן כלין) עתיד להיות לה חומת אש ושעריה אבני ברקים. ונצורי ישראל להקים. אז ימלא שחוק פינו כי נבנית בתולת ישראל עוד תעד תופיך ויצאת במחול משחקים ונפתח שער הנצוין. לשארית החדש. שבו בפ״ק היתה מחלוקתו של קרח ושרפת עדתו בזקות בערו להם. גם ע״ש שבזה החלק כבה נר מערבי. תחת הנעצוץ. והיה החסן לנעורת ופועלו לנצוין גם שבו הפוך הנציין לטובה. וליהודים אורה ושמחה. ויו״ט בט״ו שנוסף בו מלבד שאר יו״ט של זמני עצי כהנים ומגילת תענית שאירעו בזה החלק. מחמת כל זה שם זה יפה לו.

דיני חמשה עשר באב

(א) ט״ו כאב. לא היה י״ט לישראל כמוהו (וכי״כ) בו כלו מתי מדבר: (ב) יום שהותרו שבטים זה בזה: (ג) יום שהותר שבט בנימן לבוא בקהל. ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים: (ד) יום שביטל הושע פרדסאות שהושיב ירבעם שלא יעלו ישראל לרגל: (ה) יום תבר מגל. שעד אותו יום כורתין עצים למערכה. ומכאן ואילך פוסקין. שתשש כוחה של חמה: (ו) ובו ניתנו הרוגי ביתר לקבורה: (ז) והוא זמן עצי כהנים (זתוא): (ח) לפיכך א״א בו אפי׳ למנלח ולא הא״ה. ק״ו לתחנון ול״ה ונ״ך: (ט) ויפה מנהג ק״ק פולין. שאין נופלין ע״פ גם במנחה שלפניו. שצריך לעשות לפחות זכר לי״ט גדול כזה להשלימו בלילי שבת ויומו: (י) מהיום הזה והלאה. צריך להוסיף על הימים. ולעסוק בתורה גם בלילות והמוסיף מוסיפין לו על שנותיו: (יא) אחר ת״ב קורין לעולם פ׳ ואתחנן. ומפטירין נחמו (שנה זו. ט״ו בו) בסימן קומו וללו. ומכאן ואילך מפטירין עד תשלום ז׳ דנחמתא: (יב) ב״ח בו. תענית שכבה נר מערבי בימי אחז: (יג) ד׳ בו. זמן עצי כהנים. בני פחת מואב: (יד) כ״ב בו. כלו מ׳ יום של שכינת השכינה על שאלו לצון בית יהודה: (טו) (שנה זו. היא שבת. קורין עקב. ומפטירין ותאמר ציון: (טז) כ״ד. י״ט מגילת תענית תבנה לדינגא שלא תירם שבת עם הבן: ד״ח. ירד משה לפסול לוחות שניות: (יח) כ״ט. עלה ונשנית לו התורה: (יט) בו תורמין מלשכה. והוא גורן למעשר בהמה אליבא דבן עזאי: (כ) הוא ער״ח. אין נפילת אפים במנחה: [ונהגו רבים בכ״מ להתענות ולומר יו״כ קטן להכין הלב לתשובה. ובשאל בע״ש. יש מקדימין ביום ה׳]: (כא) (שנה זו. שבת. קורין ראה. ומפטירין עניה סוערה: מברכין החדש. אין אומרים אה״ר ולא צו״ך: (כב) אב לעולם מלא יום שלשים שלו. הוא א׳ דר״ח אלול:

גסתיים שער הניצוין. ונסגר שער שלכת. עת להשליך אבני קודש בראש כל חוצות. ועת כנום אבנים לבנות חימת ירושלים ולגדור פרצות (שהיה בחורש הסמוך) ונפתח שער הצאי. לחודש אלול על שם שבו נבנתה חומת ירושלים והועמד שער הצאן בתחלה. גם שבו נכנסין הצאן להתעשר (ר״ל גורן מעשר בהמה שבסופו) כצאן אדם שעומדים בו למנין. אחר שנפלו הזאבים עליהם בחודש העבר וחסרו מהם. צריכין לעמוד על נפשם ולמנותם שתהא הצאן שלמה תמימה מכל מום. וגדיים נעשים תיישים קשים. ועזי דמיתן דובי בקרניידו. לכן דוכן החדש הלז לעדר מרעיתו ית׳. צאן קדשים אדם אתם. להתקדש בו קודם היום הנורא אחת בשנה לכפרה. כי על בן תוקעים (בשופר של איל מן הצאן) כל החודש לקבין הצאן התועה. להשיבם אל המרעה. לאסוף נפזריהם ונדחיהם. לחבוש נשבריהם לרפא נחליהם. ומשכימין בו לסליחות. ומקדימין להתענות. לשוב לב לקנות:

(א) אלול נו׳ בינה. ע״י בינה בא תשובה. ככתוב ולבבו יבין ושב ורפא [ומר״ח אלול ואילך. הם ימי הרחמים והסליחות וימי רצון. ומסוגל לתשובה ולכפר חטאי השנה. ויש לכ״א לעורר לבו בתשובה וצום ותפלה וצדקה. למען יזכה במשפט בר״ה]: (ב) מזלו בתולה. שבטו זבולן: (ג) ב׳ דר״ח אינו חל אלא באבד״ו (בשנה זו. ביום ב׳ מולדו. א׳ י״ב שמ״ז [וא׳ דר״ה ביום שאחריו. וסימן בגה״ז] ומתחילין לתקוע [תשר״ת] כל יום [בחול. חוץ מער״ה. אפי׳ בביתו להתלמד] אחר השלמת התפלה [בשחר. קודם אמירת תהלים] ומקום שנהגו להתחיל לתקוע מיום א׳ דר״ח. הוי מנהג. עמו״ק. ויש מקומות תוקעין בבוקר ובערב: (ד) בשחל א׳ דר״ח בשבת. מוציא ב׳ ס״ת. בא׳ קורא לז׳ פ׳ ראה. ובב׳ קורא לא׳ מפטיר וביום השבת. ובראשי חדשיכם עד ס״ף הפ׳ ומפטיר השמים כסאי (ובשבת תלא. מפטיר רני עקרה וגם עניה סוערה ובשעה ואמר עניה סוערה ונזכר קודם שבירך לאחריה. אומר ג״כ השמים כסאי ומברך לאחריה. ובשנזכר אחר שבירך. אומר השמים כסאי בלי ברכה. ואם חל א׳ דר״ח בא׳. מפטיר בשבת שלפניו עניה סוערה: (ה) מיום שאחר ר״ח ואילך. אומרים בלבור בכל יום תיכף אחר התפלה. י׳ מזמורי תהלים (וגומרין אותו ב״פ קודם ר״ה. ועי״ה כמנין כפר) ואחר היה״ר אומר ק׳ (ובשאין עשרה בעת האמירה וממתינין עד שיבאו לומר קדיש. ישארו מזמור א׳ לומר כמנין ולומר קדיש) ואח״כ אומר תחינה זו

רבונו של עולם. אתה ידעת מיעוט דעתנו. ואין בנו כח להשיג ולכוין מעלתך וגדולתך. יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו. בזכות מזמורי תהלים א״ו שהשלמנו בשבוע זה שני פעמים העולים במנין כפר בזכות פסוקיהם ותיבותיהם ואותיותיהם ונקודותיהם. והשמות היוצאין מהן מראשי תיבות ומסופי תיבות. כפר לנו על כל חטאתינו ופשעינו ועונותינו. שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפניך. מיום היותנו על האדמה עד היום הזה. חסד ואמת יקדמו פניך בעמדנו לפניך ביום הדין הגדול והנורא הבא עלינו. ויגולו רחמיך על מדותיך ותכתבנו בספרי חיים ארוכים ונצחיים ותאיר עינינו להבין ולהשכיל עמקי תורתך הקדושה והטהורה. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי. ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן:

רבין ר״ה ליו״כ אומרים בכל יום יותר מי׳ מזמורים כדי לגמרו פ״ג קודם יו״כ גם: (ו) בשכותב לחבירו יגרת שלום

שלום בר"ח עד יוה"כ ירמוז לו בתחלה או בסוף שמעתיר עליו שיזכה בימי הדין הבאים לטובה להיות נכתב ונחתם בספר חיים ט"ב וכו' : (ז) בחודש אלול יפשפש במעשיו וישב קודם סעודתו וקודם שינתו ויחשוב עם נפשו למצוא עונו ויתחרט ויתודה עליו וישוב לה' ויוסיף אומץ בקיום המצות ויבדוק תפלין ומזוזות שלו וכדומה: (ח) א' בו נבא חגי. ה' בו ראה יחזקאל סלוק שכינה מהבית. (ו' בו שנה זו שבת קורין שופטים ומפטירין אנכי אנכי). ז' בו הוא יום חנוכת יוכבד לעמרם (ותענית שבו מתו מוציאי דבת הארץ. עמו"ק): (ט) וי"ט של מגילת תענית. חנוכת העמדת שערי חומת ירושלים בימי נחמיה: (י) ט' בו נולד דן ומת בן קכ"ה : (יא) י"א בו פתח נח חלון התיבה ושלח העורב: (יב) (י"ג שנה זו שבת קורין כי תצא מפטירין רני עקרה פרקי אבות פ"ב): (יג) י"ד בו מתחילין לשאול ולדרוש בה' החג : (יד) בו י"ט מגילת תענית אתנטילו רומאי מיהודה ומירושלים: (טו) י"ח שלח נח היונה ולא מצאה מנוח : (טז) ד' בו זמן עצי כהנים (עדין) שנה זו שבת קורין כי תבא מפטירין קומי אורי) : (יז) ד"א בו יחידים מתענין ומשלימין ומשכימין לסליחות: (יח) דין ברכות השחר עיי' בתבואה בית אל ולענין ברכות התורה דש"ץ הסכים המה"ג ז"ל עם הט"ז לדעת א' שיוכל לסדרם גם בבה"כ אף שכבר אמרם לפני הסליחות ע' בס' תשובותיו סי' כב שהשיאו עלה טובה שיכוין שלא לפטור בראשונה רק מה שאומר וקורא עם הסליחות ואח"כ יפנה ויעשה צרכיו נמצא שיש כאן היסח הדעת הזקוק לחזור ולברך וזה עולה יפה לברכת התורה בלבד אבל בשאר ברכות השחר נראה שאין דעתו ז"ל שזה בכן עם הט"ז שעשאן לגמרי כתפלת י"ח שאע"פ שילה תוליא אבל המה"ג ז"ל עם שעשאו סניף לטענת היסח הדעת ע"י צירוף ב' הסברות סמך להעמיד המנהג במקומו מ"מ דעתו מוכחת דבאינך לא ס"ל הכי וכן עיקר שלא יאמרם בבה"כ מי שכבר אמרם פ"א בביתו וזה שייך בכל יום :

(יט) ולענין עטיפת הש"ץ בטלית בעוד לילה אם אפשר בטלית שאולה ודאי עדיף כדברי ט"ז מיהו היכא דליתא נ"ל דמתעטף בטלית שלו בלי ברכה ואין כאן בית מיחוש עמו"ק: (כ) כ"ב י"ט מגילת תענית תבנא לקטלא רשיעיא בימי יונים: (כא) כ"ד בו ויאמר חגי מלאך ה' וגו' ויער ה' את רוח זרובבל וגו' ויבואו ויעשו מלאכה בבית ה' לנסר עצים ולסתת אבנים ושאר צרכי הבנה לבנין בית שני : (כב) כ"ה בו נברא העולם על דעת כל המדרשים רבות ופסיקתא ופר"א (אליבא דר"א) (לכן ילמוד פ' בראשית עד יום אחד וכן בכל יום עד שבר"ה ילמוד הפי' מיום הששי שבו נברא האדם): (כג) וכ' הר"ן פ"א דר"ה שמטעם זה נהגו בברצילונה להשכים באשמורת הבוקר לסליחות מיום זה: (כד) בו שלח נח היונה פ"ב ותבא אליו לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה: (כה) בו נשלמה חומת ירושלים בימי נחמיה : (כו) לעולם קורין נצבים קודם ר"ה. הפי' קומו ותקעו ומפטירין שוש אשיש (שנה זו. בכ"ז בו) : (כז) אבל תוך יב"ח לא יהיה ש"צ בר"ה ויוה"כ (ותוך ל' לשאר קרובים מותר אם החזיק מכבר) כשיש אחר הגון כמוהו בקול ערב ובתורה ובמע"ט): (כח) אבל תוך יב"ח. והוחזק כמה שנים להתפלל בצבור מפני דחקו ומרוצה לקהל וספק בשיחזרו אחר ש"צ אחר שמא לא תערב תפלתו לצבור. יתפלל האבל: (כט) יחזרו אחר ש"ץ היותר הגון וגדול בתורה ובמע"ט שאפשר למצוא שיתפלל סליחות ובימים נוראים ויהא בן ל' שנה (ובשאין בן ל' עכ"פ יהא בן כ"ה) ויהא נשוי (אפי' היא במקום רחוק ממנו אבל נתרחק ממנה מפני קטטה יש לדחותו ומי שלא נשוי כלל אפי' החזיק לא יתפלל רק בדליכא אחר כמוהו) וכשאין מי שבו מעלות ומדות אלו כל ישראל כשרים רק שיהא מרוצה לקהל (והמתפלל בחזקה אין עונין אחריו אמן) ויכוין להוציא כולם וכשיש לו שונא ומכוין שלא להוציאו כולם אין יוצאין. ואין למנות ש"ץ הגונה אפי' יודע בע"פ רק באין אחר הראוי לש"ץ: (ל) אלמן אין למנותו לש"צ לכתחילה אפי' אירס אשה ולא לקחה עוד. ואם מינוהו והחזיק כמה שנים אין לדחותו וכ"ש בהחזיק בהיותו נשוי ונתאלמן ורשאי להתפלל אפי' מוסף יוה"כ : (לא) כ"ז שמותר בהוחזק דוקא שהחזיק בתקיס זה שרוצה

להתפלל עתה אבל החזיק בתפלות אלו בתקיס א' ורוצה להתפלל בתקיס אחר לא מהני: (לב) מי שהחזיק להתפלל או לתקוע ברצון הקהל אין רשאים ליתן המלוה לאחר. רק כשאירע דבר שיש להעבירו עי"ז ואם החזיק ראובן להתפלל בר"ה ושמעון ביוה"כ וקודם ר"ה נסע ראובן יכבדו לשמעון ורוצה להתפלל גם ביוה"כ ואומר שזה שכבדוהו בר"ה הוא לפי שהיה פנוי מהמחזיק בה והוא נוסף על חזקתו או אם שמעון מעולם לא הפך הסדר להתפלל בר"ה ואחר ביוה"כ. או אפי' הפך רק שערער ואות שרוצה יותר בתפלת יוה"כ אלא לא היה יכול לדון עם התקיף ממנו יתפלל גם ביוה"כ אבל אם פ"א אחר שהחזיק ביוה"כ הפכו הקהל הסדר מרצונו והתפללו בר"ה ואחר ביוה"כ רשאים לכבד בתפלת יוה"כ למי שירצו: (לג) עיר שאין בה אלא עשרה וא' רוצה לצאת לדרך קודם ימים נוראים יכולין לכופו לישב במקומו או לשכור אחר תחתיו להצטרף לעשרה: (לד) רבים נוהגין להתענות עשי"ת ולפי שחסר מהם ד' ימים (ב' ימי ר"ה ושבת שובה ועיוה"כ) נהגו להשלימם בימי הסליחות שקודם ר"ה וכשחל ר"ה בה' יתענה כל הד' ימים רצוף. וכשחל ביום אחר יתענה א' וב' דסליחות וב' ימים לפני ר"ה. וכשרוצה להתענות א' דסליחות וער"ה וב' ימים אחרים דסליחות רשאי אך יקבל התענית במנחה וכשאינו רוצה להשלים יקבל ע"ד כן: (לה) תענית עשי"ת (ויש לו קביעות על הימים שלפני ר"ה באיזה מתענה) א"צ לקבל התענית במנחה שלפניו וא"צ להשלים עד צה"כ (ואחר תפלת מנחה יכול לאכול שעה ורביע קודם צה"כ. ויש חלושים המתענין רק אחר המנחה גדולה) ויש נוהגין לקבל ולהשלים. והיודע שלא יזיק לו לתענית יוה"כ ומתאחר תע"ב. אבל החלוש ומסופק לא יחמיר. ובתפלת מנחה בלחש אומר עננו בשו"ת ומדלג כיום תעניתנו והש"ץ בחזרה א"א עננו וב"כ ואין קורין ויחל אפי' יש י' המשלימין עד צה"כ : (לו) בא' דסליחות יחידים מתענין ומשלימין ונהגו רוב הקהל להתענות אפי' מי שאין מתענה עשי"ת וכיון שנוהג כן בכל שנה א"צ קבלה והשלמה (וכן הנוהג בכל שנה להתענות יום אחר אבל כשרק פ"א רוצה להתענות צריך קבלה וישלים ג"כ אם לא שההנהגה בפירוש בעת הקבלה שלא ישלים) אך נהגו להשלים ואין להתיר רק לצורך : (לז) אם בשבת שלפני א' דסליחות חלם חלום שמתענין עליו והתענה אם אין מתענה בכל שנה א' דסליחות ועתה מתענה עולה גם לתעניתו ואם מתענה תמיד אינו עולה ויתענה תענית לתעניתו ביום אחר: (לח) כשיש סעודת מילה אפי' שלא בזמנה או פדיון בזמנו ביום תענית עשי"ת. כל הקרואים תבעל הסעודה וכ"ש הקרובים השייכים לסעודה רשאים לאכול (אפי' נוהגים להשלים ואפי' קיבל התענית במנחה ואח"כ נודע לו מהסעודה אבל מי שאין מתענה עשי"ת וקיבל תענית במנחה יום א' מעשי"ת והוזמן לסעודה אסור לאכול בלי התרה) במקום הסעודה (ולא בביתו אפי' שלחו לו מבעל הסעודה) ובעל הברית רשאי לאכול אפי' קודם זמן הסעודה הקבועה ובעריה יעשה הסעודה קודם שעה י' זמנית שהוא ג' רביעי היום: (לט) פדיון הבן שחל יום ל"א בשבת ונדחה הוא לתענית עש"ת אם נוהגים להשלים ישלימו ויעשו הסעודה בלילה (ואם לאו יתענו עד הזמן שרגילים תמיד ואח"כ יעשו הפדיון והסעודה) ובער"ה יעשוה קודם שעה י': (מ) כשחל ל"א בר"ה לא יעשו הפדיון בער"ה (אפי' מלאו לו אז כ"ט י"ב תשכ"ג ואפי' אומר שיחול הפדיון רק אחר ל' ואפי' דיעבד חוזר ופודהו בל"נ בלי ברכה אפי' לא נתאכלו עוד המעות) רק במוצאי ר"ה והסעודה ג"כ או יעשו הפדיון בל"נ והסעודה בלילה אחר התענית וכשחל ל"א בא' דר"ה ור"ה חל ביום ה' ו' יעשו הפדיון והסעודה במו"ש ולא בל"נ: (מא) המתענה עי"ת וידע לפני ר"ה שיאכל בין ר"ה ליוה"כ על סעודת מצוה יתענה עוד יום א' בימי סליחות שלפני ר"ה וכ"ש כשאירע סעודת מצוה בימי סליחות שלפני ר"ה ואכל שם אבל כשחל ר"ה בה' שאין רק ד' ימי סליחות א"צ להתענות יום אחר קודם סליחות: (מב) המתענה יא"צ בא' דסליחות או בער"ה או בין ר"ה ליוה"כ עולה ג"כ לעשי"ת אבל כשהיא"צ בשאר ימי סליחות שלפני ר"ה אם הם יותר מד' ימים יתענה בהם עוד יום א'. ואם לאו א"צ להתענות

יום

יום אחר קודם סליחות: (מג) בשבת שלפני ר"ה קורין נצבים (וסי' קומו ותקעו) וילך (ולעולם מפטיר שוש אשיש) והאזינו בין ר"ה ליו"כ. וכשחל א' דר"ה בב' או ג' שיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות קורין נצבים לבד לפני ר"ה. וילך בין ר"ה ליוה"כ. האזינו בין יו"כ לסוכות: (מד) בשבת שלפני ר"ה אין מברכין החודש ואומרים אב"ה ובמנחה צו"ץ אפי' אחר פר"ה ומסיימי' פרקים אחרונים מאבות ובמו"ש א"א ויה"כ והא"ק רק כשחל ר"ה בשבת: (מה) כתב בשל"ה הש"ץ והתוקע צריכין להפריש עצמן ג' ימים קודם ר"ה מכל דבר המביא לידי טומאת קרי וילמדו הכוונות [התפלות והתקיעות ואם לא באו בסוד ה' ילמדו פי' התפלות והפיוטים ודיני התפלו' והתקיעות וספרי מוסר המעוררים לב אדם ליראה מפחד ה' ומהדר גאונו בקומו לשפוט הארץ. וכל אדם יסדר לעצמו התפלות והפיוטים וילמוד הפי' שיהא שגור בפיו בר"ה גם ילמוד לבניו הקטנים סדר התפלות שלא יצטרך להפסיק בר"ה לקראותם הסדר]: (מו) כ"ט פ' תרומת הדשן (ונוהג מעשר בכמה) לר"א ור"ש ופרוס החג: (מז) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר: (מח) ער"ה הגדולים מתענין ולא משלימין (את חנניה בן עזור נביא שקר) והאוכלים קודם ע"ה יזהרו שלא ישתכרו ושלא ימשכו עד אור היום: (מט) באשמורת קודם ע"ה נופלין ע"פ אבל לא בתפלה: (נ) וא"א למנצח כמו בשאר עי"ט אע"פ שבמנהגים משמע שאומרין אותו. האידנא לא נהוג עלמא הכי ונמוקם עמם. אבל אא"א ודאי י"ל כשחל בב' (ועושין סדר התרת נדרים. ורבים מדלגים סדר קבלת נזיפה ולבישת שק ומ"מ אומר נוסח אם עברתי רק מדלג תיבות ואשב יחף על הארץ כמנודה ואתפלש באפר כיון שאין עושה כן. והנוהג לקבל נזיפה יחלוץ התפילין בעת שהוא בנזיפה אפי' הוא נוהג תמיד לילך בתפילין וכשגומר אם עברתי אומר יה"ר. והקהל עונים כולם מחולים. וזה סדרו):

סדר התרת נדרים

בשם אלהים ע"פ התורה אנחנו מפירים נדרים ושבועות שהאדם אוסר בשם איזה אסר על נפשו ובכלל מפירים אנחנו נדרים ושבועות שהאדם נודר ונשבע מפי עצמו רק על דברי' שבינו לבין עצמו. אבל ח"ו לכל איש לחשוב שאנחנו מתירי' אלות ושבועות שנשבעים להממשלה ובמקומות המשפט. או אלות ושבועות שנודרים ונשבעים בעניינים שבין אדם לחברו בכל שנוגע לטובת ולתועלת זולתנו ולכל איש מאיזה דת וגזע שיהיה והנדרים והאלות והשבועות שנאמר עליהן בתור' כי לא ינקה ה' את עובריהן מחוייבות להיות שרירין וקיימין בתקפן ובלי שנוי. וכל העובר עליהן יענשו חרון אף אלהים ויהיה לחרפות ולדראון עולם:

שִׁמְעוּ נָא רַבּוֹתַי דַּיָּנִים מוּמְחִים. כָּל נֶדֶר אוֹ שְׁבוּעָה. אוֹ אִסָּר. אוֹ קוֹנָם. אוֹ חֵרֶם. שֶׁנָּדַרְתִּי אוֹ נִשְׁבַּעְתִּי. בְּהָקִיץ אוֹ בַחֲלוֹם. אוֹ נִשְׁבַּעְתִּי בְּשֵׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים. וּבְשֵׁם הוי"ה ב"ה. וְכָל מִינֵי נְזִירוּת שֶׁקִּבַּלְתִּי עָלַי. וַאֲפִילוּ נְזִירוּת שִׁמְשׁוֹן, וְכָל שׁוּם אִסּוּר. וַאֲפִילוּ אִסּוּר הֲנָאָה. שֶׁאָסַרְתִּי עָלַי. אוֹ עַל אֲחֵרִים. בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁל אִסּוּר בֵּין בִּלְשׁוֹן אִסּוּר. אוֹ חֵרֶם אוֹ קוֹנָם. וְכָל שׁוּם קַבָּלָה. אֲפִילוּ שֶׁל מִצְוָה. שֶׁקִּבַּלְתִּי עָלַי. בֵּין בִּלְשׁוֹן נֶדֶר. בֵּין בִּלְשׁוֹן נְדָבָה. בֵּין בִּלְשׁוֹן שְׁבוּעָה. בֵּין בִּלְשׁוֹן נְזִירוּת. בֵּין בְּכָל לָשׁוֹן. וְגַם הַנַּעֲשָׂה בִּתְקִיעַת כָּף. בֵּין כָּל נֶדֶר. וּבֵין כָּל נְדָבָה. וּבֵין שׁוּם מִנְהָג שֶׁל מִצְוָה שֶׁנָּהַגְתִּי אֶת עַצְמִי. וְכָל מוֹצָא שְׂפָתַי שֶׁיָּצָא מִפִּי. אוֹ שֶׁנָּדַרְתִּי וְגָמַרְתִּי בְּלִבִּי לַעֲשׂוֹת שׁוּם מִצְוָה מֵהַמִּצְוֹת. אוֹ אֵיזֶה הַנְהָגָה טוֹבָה. אוֹ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁנָּהַגְתִּי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְלֹא הִתְנֵיתִי שֶׁיְּהֵא בְּלִי נֶדֶר. הֵן דָּבָר שֶׁעָשִׂיתִי הֵן עַל עַצְמִי. הֵן עַל אֲחֵרִים. הֵן אוֹתָם הַיְדוּעִים לִי. הֵן אוֹתָם שֶׁכְּבָר נִשְׁכְּחוּ מִמֶּנִּי. בְּכֻלְּהוֹן אִתְחֲרַטְנָא בְהוֹן מֵעִקָּרָא. וְשׁוֹאֵל וּמְבַקֵּשׁ אֲנִי מִמַּעֲלַתְכֶם הַתָּרָה עֲלֵיהֶם. כִּי יָרֵאתִי פֶּן אֶכָּשֵׁל. וְנִלְכַּדְתִּי חַס וְשָׁלוֹם בַּעֲוֹן נְדָרִים. וּשְׁבוּעוֹת. וּנְזִירוּת. וַחֲרָמוֹת. וְאִיסּוּרִין. וְקוֹנָמוֹת. וְהַסְכָּמוֹת. וְאֵין אֲנִי תוֹהֵא חַס וְשָׁלוֹם עַל קִיּוּם הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים הָהֵם שֶׁעָשִׂיתִי. רַק אֲנִי מִתְחָרֵט עַל קַבָּלַת הָעִנְיָנִים בִּלְשׁוֹן נֶדֶר. אוֹ שְׁבוּעָה. אוֹ נְזִירוּת. אוֹ אִסּוּר. אוֹ חֵרֶם. אוֹ קוֹנָם. אוֹ הַסְכָּמָה. אוֹ קַבָּלָה בְלֵב. וּמִתְחָרֵט אֲנִי עַל זֶה. שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי הִנְנִי עוֹשֶׂה דָּבָר זֶה בְּלִי נֶדֶר. וּשְׁבוּעָה וּנְזִירוּת. וְחֵרֶם. וְאִסּוּר. וְקוֹנָם. וְקַבָּלָה בְּלֵב. לָכֵן אֲנִי שׁוֹאֵל הַתָּרָה. בְּכֻלְּהוֹן אֲנִי מִתְחָרֵט עַל כָּל הַנִּזְכָּר. בֵּין אִם הָיוּ הַמַּעֲשִׂים מִדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים בְּמָמוֹן. בֵּין מִדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים בְּגוּף. בֵּין מֵהַדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים אֶל הַנְּשָׁמָה. בְּכֻלְּהוֹן אֲנִי מִתְחָרֵט עַל לְשׁוֹן נֶדֶר. וּשְׁבוּעָה. וּנְזִירוּת. וְאִסּוּר. וְחֵרֶם. וְקוֹנָם. וְקַבָּלָה בְלֵב. וְהִנֵּה מִצַּד הַדִּין הַמִּתְחָרֵט וְהַמְבַקֵּשׁ הַתָּרָה. צָרִיךְ לִפְרוֹט הַנֶּדֶר. אַךְ דְּעוּ נָא רַבּוֹתַי. כִּי אִי אֶפְשָׁר לְפָרְטָם. כִּי רַבִּים הֵם. וְאֵין אֲנִי מְבַקֵּשׁ הַתָּרָה עַל אוֹתָן נְדָרִים שֶׁאֵין לְהַתִּיר אוֹתָם. עַל כֵּן יִהְיוּ נָא בְעֵינֵיכֶם. כְּאִלּוּ הָיִיתִי פוֹרְטָם:

והמתירין יאמרו לו ג"פ בלשון הזה

הַכֹּל יִהְיוּ מֻתָּרִים לָךְ. הַכֹּל מְחוּלִים לָךְ. הַכֹּל שְׁרוּיִם לָךְ. אֵין כַּאן. לֹא נֶדֶר. וְלֹא שְׁבוּעָה. וְלֹא נְזִירוּת. וְלֹא חֵרֶם. וְלֹא אִסּוּר. וְלֹא קוֹנָם. אַדְּרַבָּא יֵשׁ כַּאן מְחִילָה

וסליחה

וסליחה וכפרה. וכשם שמתירים הבית דין של מטה. כך יהיו מתרים מבית דין של מעלה:

ואח"כ יבא מוסר מודעא בפניהם. ויאמר בלשון הזה:

הרי אני מוסר מודעא לפניכם. ואני מבטל מכאן ולהבא מה שאקבל עלי. כל הנדרים. וכל שבועות. וגזירות. ואסורין. וקונמות. וחרמות. והסכמות. וקבלה בלב. הן בהקיץ. הן בחלום. חוץ מנדרי תענית בשעת מנחה. ובאם שאשכח לתנאי מודעא הזאת. ואדור מהיום עוד. מעתה אני מתחרט עליהם. ומתנה עליהם. שיהיו כלן בטלין ומבטלין. לא שרירין ולא קימין. ולא יהו חלין כלל וכלל. בכלן אחרטנא בהון. מעתה ועד עולם:

ויועיל יה. כשלא יזכור להגה' בשעת השבועה, כמבואר בי"ד, ואחרי המודעה, יאמר לפניהם

אם עברתי על שום דבר שנתחיבתי נזיפה. או ארור. או נדוי. או חרם. או שמתא. או קללה. בין מפי השכינה. בין מפי בית דין של צבא מעלה. בין מפי עצמי. בין מפי אחרים. בין בעולם הזה. בין בעולם הבא. הריני שב בתשובה שלמה. ואשב יחף על הארץ כמנודה. ואתפלש בעפר. בוכה ומבכה. ומתחרט ומתודה. על כל מה שחטאתי. ועויתי. ופשעתי. ומריתי. ומרדתי. מיום היותי על האדמה. עד היום הזה. ואשפוך את נפשי לשאול סליחה ומחילה וכפרה. מן השמים ומן הבריות. ואשאל ממעלתכם. שתתירוני מן כל הנזיפות. והארורים. והנדוים. והחרמים. והשמתות. והקללות. שנתחיבתי. ושנכשלתי בהם. עד היום הזה:

ואז מתרחק מן העדה הקדושה ד"א בחליצת מנעלים. ויתפלש בעפר כאבל והקבל הנזיפה, ואומר בלשון זה

הריני יושב לקבל הנזיפה והנדוי. אשר נתחיבתי מפי בית דין של מעלה. על כמה חטאים. ועונות. ופשעים. שחטאתי ועויתי ופשעתי. אנכי עצב נפוץ. נבזה. הרביתי אשמה בתורתך. בגדתי ביחודך. פגמתי בספירותיך. השלכתי פנם בכד שיך. והמים היוצאים מבית ה' הולכתים מבית המלכות. לבית הכסא. הרסתי מזבחותיך. חללתי בריתך. וכסיתי הערלה על ברית הקדש. ופגמתי בכל כ"ז איתיות הקדושים. והגביתי החיצונים. והנה נתחיבתי נדוי מפי בית דין הצדק. או מפי הקדוש ברוך הוא. או מפי השכינה. לכן מתודה אני ומתחנן. ומתחרט. ובוכה ומתאונן. על עונותי ואומר חטאתי עויתי פשעתי. לא אוסיף עוד לשוב בדרך רזה. התר. התר. התר. יוצר בראשית סלח. סלח. סלח. אביר יעקב. כי אל מלך טוב וסלח אתה. וסיעני להיות מהשבים אליך בלב שלם. אשר לחטאתם לא תזכור עוד. אמן סלה:

ולאחר שיושב מעט על הארץ כמנודה ואבל. אז קוראין אותו העדה הקדושה, ואומרים לו בל' הזה: אחינו אתה. אחינו אתה. מאחר שקבלת עליך את הדין: ואז יעמוד מן הארץ ויתפלל בדמעות שליש. ויאמר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. שכל הקללות. והארורים. והחרמות ותשמתות שקללתי או שארותי. או שנשבעתי. או שנדיתי. או שהחרמתי. או ששמתתי את עצמי. או את אחרים אשר מזרע ישראל המה. או אחרים שקללו או אררו או שהחרימו או ששמתו. אותי. או אשתי או את זרעי או את בני ביתי. יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. אלהינו שבשמים ובארץ. שאל ישלטו בנו. ואל יעשו רושם. וכל הקללות יתהפכו עלינו לטובה ולברכה. ככתוב ויהפוך יהוה אלהיך לך את הקללה לברכה. כי אהבך יהוה אלהיך:

ואח"כ גם העדה הקדושה יחזרו ויאמרו לו ג"פ בלשון הזה

כלם מותרים לך. כלם שרוים לך. כלם מחולים לך. כשם שאנחנו מתירין לך בבית דין של מטה. כך יהיו מותרים מבית דין של מעלה וכל הקללות יתהפכו לברכה. ככתוב ויהפוך יהוה אלהיך לך את הקללה לברכה. כי אהבך יהוה אלהיך:

מסירת מודעא רבה מחדש בשל"ה. לא הניח המ"ה ז"ל לאמרו. וטעמו ונמוקו עמו. שלא לגרות יצה"ר בעצמו

הריני מבקש ממעלתכם. להתיר לי קללות ונזיפות ודברים אסורים. ולבטל עין הרע. הן וכיוצא בהן

ואז יאמרו העדה קדושה נכח פני המבקש ההתרה בלשון זה

מותרים יהיו כל קללות אלות ושמתות והרמים נדוים וארורים ונזיפות ובטויים וכשפים. וכל דברים רעים. וכל חלומות רעים ופתרונות רעות. ומסירת דין. ופתחון פה לרעה. וכל מיני דברים אסורים. וכל מיני גזירות קשות ורעות. וכל מיני עין הרע. שהושמו עליך. או על שום אחד מבני ביתך. וכן קללות שקללו אתכם אחרים. או שקללתם עצמיכם בכל אופן שיהיה. או שנתחייבתם שום קללה או ארור או חרם או נדוי או נזיפה או שום גזירה רעה. באיזה צד ואופן שיהיה. על הכל מעכשיו אנו מתירין ומבטלים הכל. וכך אנו אומרים. בצירוף וברשות קב"ה ושכינתיה. ברשות בית דין של מעלה וברשות בית דין של מטה. וברשות תורתנו הקדושה. וברשות סנהדרין גדולה.

וברשות סנהדרי קטנה. מותרים לכם מותרים לכם מותרים לכם. שרוים לכם שרוים לכם. מחולים לכם מחולים לכם מחולים לכם. אין כאן קללות אין כאן אלות אין כאן שמתות. אין כאן ארורים. אין כאן חרמים אין כאן נדוים. אין כאן נזיפות אין כאן ביטויים אין כאן בשפים. אין כאן חלומות רעים ופתרונות רעים. אין כאן מסירת הדין. אין כאן פתחון פה לרעה אין כאן מהשבות זרות והרהורים רעים. אין כאן גזירות קשות ורעות. אין כאן עין הרע דאנשים. אין כאן עין הרע דנשים. אין כאן עין הרע דשונאים ואוהבים. כולם יהיו בטלים ומבוטלים ותשובים כבלי חרס הנשבר וכדבר שאין בו ממש. וכל מיני עין הרע יוסר מעליכם ומבתיכם ויושלכו למצולות ים. ככתוב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבותיך: אנא ה'. תתמלא רחמים. ויכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ויתמתקו הדינים. וזכור לנו עקידתו של יצחק אבינו ע"ה כאלו אפרו צבור על המזבח והבט באפרו להצילנו לנו ולכל ישראל מכל רע. ותבטל מעלינו ומעל כל ישראל. גזירות קשות ורעות. בשם (קר"ע שט"ן) וכשם שמסכימים ומתירים לכם בית דין של מטה. כך יסכימו ויתירו לכם בית דין של מעלה. וכל הקללות והחלומות רעות ופתרונות רעות. ופתחון פה לרעה. וכל גזירות רעות כולם יתהפכו לכם לטובה ולברכה ככתוב. ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך וכתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום. עשה למען שמך עשה למען ימינך. עשה למען תורתך. עשה למען קדושתך. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

נוסח מסירת מודעה נגד היצה"ר. טוב לומר זה כמעט אפילו בכל יום. ואפילו ביום לב"ע

הריני מוסר מודעה לפניכם. שכל מחשבה רעה והרהור רע ורעותא דלבא. אם יעלה בלבי ומוחי. ובפרט בעת התפלה ותלמוד תורה. באיזה צד ואופן שאינו לכבוד ורצון הבורא יתברך שמו מעכשיו אני מבטל אותן מחשבות והרהורים רעים ורעותא דלבא אשר הם נגד רצון קודשא בריך הוא. ביטול גמור כחרס הנשבר. ומכל שכן אם אדבר איזה דיבור רע ואיסור. מעכשיו יהיו הכל בטלים ומבוטלים. ועתה אני מגלה דעתי ורצוני בכל לבי. כי רצוני ומאווי וכוונתי. לעבוד את בוראנו. אלהי אברהם אלהי יצחק וישראל. עבודה שלימה עבודה תמה. במחשבה ודבור ומעשה ויראה ואהבה ושמחה. כדת מה לעשות וכל מחשבה ודבור ומעשה שהם נגד רצונו יתברך מעכשיו. בטלים ומבוטלים. כי הם מצד יצה"ר והכל הבל. באופן שכל עבודתנו להבורא ית"ש במחשבה ודבור ומעשה. הכל הוא לעשות נחת רוח לפניו דוקא. בלי שום פניה כלל ועיקר. והכל הוא לשם יחוד קודשא בריך הוא בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו. ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל. לדעת רבי שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר בנו. ולדעת רבינו יצחק לוריא אשכנזי ברחמיו יעזרנו על דבר כבוד שמו. מעתה ועד עולם. יהיו לרצון אמרי פי וכו':

אין קורין ויחל. וא"א עננו [וקורא לג' בפ' וילך]: (נא) אין תוקעין בער"ה. על אודות הליכה לבה"ק. עמש"ל בשער הדלק. וההולך מקיף בה"ק ומבקש רחמים מהשי"ת. בזכות הצדיקים השוכנים שם יגן ויעזור להכתב לשנה טובה. ומשתטח על קבריהם. שימליצו טוב בעדו [ומקום קבורתם קדוש וטהור. והתפלה מקובלת שם ביותר] ולא ילך על קבר א' ב"פ ביום אחד. ויתן שם צדקה: (נב) אם יש ברית. אוכלין כל השייכים לברית מחמת קורבה ואהבה. והיינו כל שהיו מזמנין אותו בפעם אחר ואין לזמן יותר. ומיהו אם עברו וזמנו יותר נ"ל להקל. משום דה"ל כמנודה לשמים אם אינו הולך לסעודת מצוה שקראוהו לה. מש"ה בה"ג ודאי לא קיבלו עלייהו מעיקרא. ות"ת אף המזומנין לה אינן מותרין לאכול בביתם: (נג) ויש ליזהר לעשות הסעודה קודם שעה עשירית. כמ"ש בסימן ד' דלת ד' מצוה ג' משער המפקד: (נד) א"א לה"ה אחר חצות (וי"א אפילו קודם חצות) אך בליל שלפניו אומרים. במקום שאומרים בלילה: (נה) ילוש שיעור חלה לעשות לחמים לבליעה. ויאפה לב' הימים. וכשחל ר"ה ה' ו'. יאפה גם לשבת ומשטיח רמאי לאפות ביו"ט: (נו) מכבסין ומסתפרין כמו בשאר עי"ט. ויש שטובלין ג"כ לפרישות וא"ל ברכה. ולובשין לבנים ובגדי י"ט: (נז) והוי יודע שביום הזה הוא א' מד' פרקים שמשחיטין בו את הטבח. ע"ת שמצוה לאכול בשר בר"ה. ולשתות בו יותר מי"ט ראשון של סוכות. וכן מצינו בנחמיה אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי היום קדוש ואל תעצבו על כן יכין מאכלים שמנים ומבושלים. ופירות מתוקים וטובים. (נח) הכנס הכבר. עיין בשער האיתן גם שם מבוארים דיני עירוב תבשילין: (נט) האמנם בזה חלוק ר"ה משאר י"ט באם שכח להניח עירוב תבשילין ונזכר בראשון אינו יכול להניחו ולהתנות. לפי שבי"ט של ר"ה קדושה אחת הן, ואינן חשוים ספק כשאר י"ט. (ס) כן כפר הדר יותר מהמוס בבת מהעיר. ורוצה לילך ביו"ט להתפלל ולשוב. יניח עירובי תחומין בסוף אלפיים. ומועיל לב' הימים אפילו נאכל ביום א'. ואינו יכול להניח ב' עירובין, א' ליום א' לרוח א'. וביום ב' לרוח ב'. או עירוב א' ליום א'. ובשני יהיה כבני עירו כבשאר יו"ט. וכשמניח העירוב מברך על מצות עירוב ואומר. בזה העירוב יהיה מותר לי. לילך מכאן או ממקום פלוני אלפיים אמה לכל רוח. וכשחל ר"ה ה' ו'. יוכל להניח גם העירוב תבשילין במקום העירוב תחומין. ולכללם בברכה א'. על עירובי תחומין ועירובי תבשילין, וכשאמר על מצות עירובין יצא. ואינו יוצא בפת א' לשניהם: (סא) הנשים מדליקות נרות בברכה. וכשחל בשבת, תברך (אחר הדלקה) על הדלקת נר של שבת ושל יו"ט. ונהגו לברך גם שהחיינו בב' לילות. ובליל ב' תלבוש בגד חדש ותכוין בשהחיינו גם לחובת הבגד. או תניח הבגד שיניח אח"כ בעת קידוש: (סב) בער"ה ילך לביהכ"נ להתפלל מנחה מבע"י, ומתפלל בכוונה ביותר, ומאריך בה קצת שהיא מנחה אחרונה משנה והקדמת תפלה טרם בוא יום הגדול, והנוהג לומר בכל ע"ש הודו. ידיד נפש. אומרם גם עתה. ומי שהתענה. אומר עננו והגדלת ביום צום תעניתנו. והש"ץ בחזרה א"א עננו וב"כ, ואומרים לדוד. עלינו. והמתענה הולך לביתו ואוכל מעט. שלא יכנס ליו"ט מעונה. וחוזר מיד לביהכ"נ (ויש נוהגין לאכול קודם הליכתם לתפלת מנחה. ואז א"צ עננו במנחה, ובסרונה אומרו) וקודם מעריב. יבקש מה' שתכלה שנה וקללותיה. ותחל שנה וברכותיה, ואומר אחות קטנה אפי' כשחל ר"ה בשבת, והוא מנהג ספרד, וכ"נ בירושלים. ומתוס. אברהם חזן חזק. ונחסר חרוז אות ה'. מפני השנוס ויתקלו ד' ד' תניעות (ומנוקד בהפסק נקודה א' לפי המשקל ובהפסק ב' נקודות לפי הפשט) ונוסח זה עיקר. וכ"ה בסי' ספרד דפוס ליוורנו:

אָחוֹת קְטַנָּה תְּפִלּוֹתֶיהָ. עוֹרְכָה וְעוֹנָה תְּהִלּוֹתֶיהָ אֵל נָא רְפָא נָא לְמַחֲלוֹתֶיהָ. תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ: בִּנְעַם מִלִּים לָךְ תִּקְרָאָה וְשִׁיר וְהִלּוּלִים כִּי לְךָ נָאָה. עַל מָה תַעְלִים עֵינֶיךָ וְתִרְאָה. זֵדִים אוֹכְלִים נַחֲלוֹתֶיהָ. תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ: רְאֵה אֶת צֹאנְךָ אֲרָיוֹת זֵרוּ. וּשְׁפֹךְ חֲרוֹנְךָ בָּאוֹמְרִים עָרוּ. וְכַנַּת יְמִינְךָ פָּרְצוּ וְאָרוּ. לֹא הִשְׁאִירוּ עוֹלְלוֹתֶיהָ. תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ: מָתַי תַּעֲלֶה בִּתְּךָ מִבּוֹר. וּמְבִית כֶּלֶא עוֹלָה תִּשָּׁבוֹר. וְהַפְלֵא פֶלֶא בְּצֵאתְךָ כְּגִבּוֹר. לְהָתֵם וּלְכַלֵּה מַחֲלוֹתֶיהָ. תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ: חִילָה קִבְּעוּ הַגּוֹי כֻּלּוֹ. וְטוּבָהּ שָׁבְעוּ וּבָזְזוּ אִישׁ לוֹ. וְלִבָּהּ קָרְעוּ וּבְכָל זֹאת לֹא מִמְּךָ נָעָה מַעְגְּלוֹתֶיהָ. תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ: זְמִירוֹת הַבַּת וְחֶשְׁקָהּ תַּגְבִּיר. לַחְפּוֹץ קִרְבַת דּוֹדָהּ וְהַעֲבִיר מִלֵּב דַּאֲבַת נַפְשָׁהּ וְתָמִיר. לְבַקֵּשׁ אַהֲבַת כְּלוּלוֹתֶיהָ. תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ: נְחֵה בְּנַחַת לְנָוֶה רִבְצָהּ. רַב נְזָנְחָה מִדּוֹר חֶפְצָהּ. וְהִיא כְּפוֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ. לֹא הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלוֹתֶיהָ. תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ: חִזְקוּ וְגִילוּ כִּי שׁוֹד גָּמַר. לְצוּר הוֹחִילוּ בְּרִיתוֹ שָׁמַר. לָכֶם וְתַעֲלוּ לְצִיּוֹן וְאָמַר. סֹלּוּ סֹלּוּ מְסִילּוֹתֶיהָ. תָּחֵל שָׁנָה וּבִרְכוֹתֶיהָ:

בשלם שער הצאן. ויצאה שנה ותקופותיה תחל שנה וברכותיה (תשרי) ען שתא חדתא. לפרט זאת (חקת) התורה תיתי בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מאורייתא. נפתח שער העין ויגל במים משפט. וצדקה כנחל איתן. לירח האיתנים דתקיף במצות. וכל באי עולם עוברין כבני מרון. הנה עין ה' אל יראיו בוחן כליות ולב להזכירם לטובה ביום הזכרון. ובו נפקד כל מעשה בשרון. והשער הגדול הזה הכולל לימי החודש. מתחלק לששה שע"ים פרטיים. ואולם השער. שבו נכנסין תחלה. מעלותיו י"ג:

(א) תשרי. מזלו מאזנים: (ב) שבטו דן. לראב"ד בכימן: (ג) איכו אל אלא בבגה"ז: (ד) מיום הראשון מתחיל חשבון ימי החודש והמועדות: (ה) (קביעות שנה זו. גכ"ז מעוברת): (ו) ימים שע"ס. כמנין שכנה (עי' ברכת עיכר): (ז) שבתותיה כמנין כלה: (ח) וסי' הפרט קטן. גי' אחורים דמילוי אהיה דאלפין: (ט) המולד. ב' א' סת"ך: (י) טו"ב למחזור קטן. כ' למחזור גדול: (יא) שנית בשמיטה. לפי מה שתפס הר"מ ז"ל עיקר. ובני א"י וחכמי הדורות אחריו (בלוח שהדפיסו פה שנת ל"ד. טעו) נמצא בשנה זו נוהג מעשר עני בא"י): (יב) א' בתשרי, ר"ה למעשרות. לשמיטין ליובלות לנטיעה: (יג) אדם נברא בר"ה ונדון בו ויצא בדימוס. והיה סימן לבניו עיין עוד לקמן כמה מעלות טובות לי"ט זה:

עתה נבואה שעריו בתודה. הראשון שער תפנה בקרא. יהיה לראש פנה. ליו"ט של ראש השנה. על שתי אבנים מיוסד ונבנה. אבן א'. ליום א'. על אבן א' שבעה עינים. הנני מפתח פתוחה:

עין א׳ עין טב לתפלת ערבית

(א) אין ב"ד של מעלה נכנסין לדין, עד שקדשו ב"ד של מטה את החודש: (ב) נכנסין לבה"כ, קורין ק"ש בברכותיה. ואומרין תקעו: (ג) [וכשחל בשבת, נוהג לומר בכל יו"ט שחל בשבת. מזמור לדוד. בואי בשלום. אומרים גם עתה. ואומר גם ברכה ובלהלה, מזמור שיר ליום השבת, ה' מלך ק"י. והנוהג לומר בשבת כגוונא אומרו גם עתה: (ד) הש"ץ אומר ברכו. ואחריך בו קלת בנעימה קדושה, והקהל עונים בקו"ר ובכוונה עצומה ביכל"ו. וקורא ק"ש בברכותיה ומסיים ופרוס (בשבת ושמרו) תקעו. ח"ק (ואומר לעילא לעילא מכל. וכן בכל הקדישים שבעשי"ת. אפי' בק"י): (ה) בתפלה אומר המלך הקדוש. אם טעה או שהוא מסופק אם אמרו. חוזר לראש ג' ראשונות: (ו) אם אמר האל הקדוש, ותוך כ"ד נזכר ואמר המלך הקדוש, א"צ לחזור: (ז) אם לא אמר זכרנו ומי כמוך, אין מחזירין אותו, וכן הדין בוכתוב ובספר. כיון שחתם הברכה. אסור לו לחזור: (ח) הנוהגין להתפלל בר"ה השנה ויו"כ בכריעה וכפיפת ראש. צריכין לזקוף בסוף הברכות [ובתחלת כל ברכה, כשאומר בא"י. וזה סדרו כשמגיע למלך עוזר זוקף, וכורע בברוך אתה, וזוקף ואומר ה' מגן אברהם אתה גבור לעולם אדני. וכורע עד סיום הברכה. וזוקף ואומר בא"י מחיה המתים אתה קדוש, וכן בכל ברכה וכשמגיע במודים להאל ישועתנו זוקף. וכורע בב"א. וזוקף ואומר ה' הטוב שמך כו' שים שלום. (או שלום רב) וכורע עד סיום הברכה. וזוקף ואומר בא"י המברך. ואף כשזוקף לא יהא בקומה זקופה, רק ראשו כפוף (סי' קי"ג תקנב): (ט) נהגו להתפלל בר"ה ויו"כ בקו"ר. אבל אסור לעשות כן. אך לא ישמיע קולו אפי' לאזניו. רק בלחש בשפתיו ומי שא"א לו לכוין בלחש כ"כ, עכ"פ לא ישמיע לחבירו ויכול לטעות בהמתפללין בקו"ר מוטב, ואם בודאי לא ישמעו לו, מוטב שיהיו שוגגין: (י) נהגו לבכות בתפלת ר"ה ויו"כ אפי' בשבת. ומי שנופל בכי רב מורה שנידון או בתרום ואם לאו. מורה שאין נשמתו הגונה ושלימה: (יא) לא יתפלל בשחר ביחיד. רק כשעה א' על היום ואם עבר. יתפלל בנ']: (יב) עומדין להתפלל מבע:

תפלת ראש השנה לערבית ולשחרית

למוסף ולמנחה כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

יחס״י אומרו גם בהחזרת התפלה אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

[תיבותים מ״ב: (יג) בברוך. יכרע בברכיו מעט. ובאתה ישתחוה בבהירות כפ״א עד שיתפקקו כל חוליות השדרה וגם ראשו יכוף אלא כ״כ עד שיגיע כנגד החגור ובשם יזקוף בנחת ראשו תחלה ואח״כ גופו. וזקן או חולה שא״י לשחות כנ״ל. ירכין ראשו ודיו]:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

(יד) [אםלא אמר זכרנו ונזכר קודם שאמר השם מהחתימה חוזר ואומר זכרנו. מלך עוזר. ואם כבר אמר השם. אינו חוזר ואםו׳לחזו׳]

זכרנו יש בנוסח זה י״א תיבות סוד י׳ אחורים. ובחי׳ אחת חיות כולם. כמ״ש בי״א סמני הקטורת. כתבי הר״י. ויש בו כ׳ אותיות, כנגד כ׳ שערי בינה גי׳ חיים והוא ספר החיים כנודע: זכרנו. מלינו זכירה באברהם (שברכה זו בית במדתו) כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו: לחיים. מודע בודאי כן בחיים שכל כוונת בקשתנו היום. על החיים הידועים, המותלעים בשם חיים, הם חיי עוה״ב כענין הכתוב לחיים בירושלים:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים. מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

(יכרע בברוך כנ״ל)

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

[למנחה אומר ורב להושיע]

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ: מוריד הטל:

(טו) [אמר מוריד הגשם. אפי׳ הזכיר גם טל. חוזר לאתה גבור (ואם מסופק. אינו חוזר, ואם אמר משיב הרוח׳ ונזכר קודם שאמר מוריד הגשם, אינו חוזר, רק פוסק וגומר התפלה) ואם סיים הברכה, אפי׳ לא התחיל עוד אתה קדוש. חוזר לראש התפלה, וש״ץ שטעה בקו״ר, דינו כיחיד]:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ. מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

(טז) [לא אמרו. ונזכר קודם שאמר השם מהחתימה. חוזר ואומר מי כמוך. ונאמן אתה. ואם כבר אמר השם. הינו חוזר ואםו׳לחזו׳]

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמָן (במוסף ובמנחה דשבת. ונעילה. יאמר אב הרחמים) זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים: בחזרת הש״ץ התפלה אומרים כאן קדושה

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

לְדוֹר וָדוֹר הַמְלִיכוּ לָאֵל כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל מְכוֹנְךָ וְהֵיכָלֶךָ:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. וְאֵימָתְךָ

על

כי כמוך. יש בו ח׳ תיבות. נגד ח׳ הוויות, גי׳ יצחק, שהברכה היא במדתו ויש בו כ״ה אותיות, כמנין שם הגבורה, ברמוז ברית התלת הברכה: יצוריו. מפרש בכתבי הר״י. על הנשמות המגולגלות שלא ימותו מותא תנייתא כך כ״ל. ת״ת לזיים דבהריס בס״א הלמ״ד עלו״א: אתה קדוש. ברכה ג׳ דעמידה ידוע שהיא ביעקב. ת״ת (כמ״ש בבית אל) וכיוס ביסיפו בו ג׳. ובכן. כללא דהכהן ועל פי הר״י נ״ל ד״פ ובכן כנגד ד׳ בחי׳ הוי״ה בנהה ורחל נוקבי דז״א, בכ״ן האחד נגד ע״ב דיודי״ן. השני כנגד ס״ג וי׳ אותיות. גי׳ ע״ב עם הכולל. השלישי מ״ה דאלפין והפשוט עם הכולל. הרביעי במנין דאחורים, שהם ד׳ רגלי המרכבה, וד׳ פעמים ע״ב הם רפ״ח נלוצין דתלכין קדהלין שמתבררין היום. והנה ובכן בא׳ תיבותיו כתכין הוא מלוי ת״ה. הב׳ האחוריים דאהיה. הג׳ כ״ח דס״ג עם הכולל הד׳ ביג״ה עם ב׳ כוללים ולרופס קס״א מספר אהיים דיודי״ן. ועם ט׳ תיבות של אתה קדוש בחי׳ דבירא ויו״ב לרופי עניו ואלכסונות. הרי כאן יעקב שלם: ובכן יתקדש. כנגד אברהם שקדש שמו יתברך. והוא חסד, כמנין ע״ב אותיות דויסע: ובכן תן פחדך. זה פחד יצחק. כנגד ע״ב דויגא

בכן

עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ • וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם • כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטָן לְפָנֶיךָ • עֹז בְּיָדְךָ • וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ. וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ:

ידיעות שלמה

ובכן תן פחדך ד' אלהינו וכו' כמה שידענו ד' אלהינו שהשלטן לפניך וכו' ובכן תן כבוד ה' לעמך תהלה ליראיך וכו' ותמלוך אתה ד' לבדך וכו' נראה הכוונ' עפמ"ש בילקוט בפ' יתרו בפ' אנכי הגדתי והשמעתי וכו' ואתם עדי נאם ד' ואני אל בזמן שאתם עדי אני אל אין אתם עדי אין אני אל הרי שתלת הקב"ה מלכותו בישראל וכן אמרו חז"ל בר"ה אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם והנה זה מעכב ביאת משיח דאין אנו ראוין עדיין להתפרסם שמו ית' ומלכותו על ידינו אבל אם הי' עושה הקב"ה למען שמו כבר הי' בא זה זמן זמנים ומה שאין הקב"ה עושה כן היינו שלכבוד ישראל הוא מביין להיות ג"אה כא"לו יש להם חלק במלכותו וכן אמר בלעם לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלקיו עמו ותרועת מלך בו ורז"ל כי הוא נוגע בדבר כי ד' אלהיו עמו כי אלהותו תלוי בהם ובידם יתרועת מלך בו בישראל תלוי מלכותו וא"כ הדבר נוגע לו לעצמו כביכול ואין אדם רואה חוב לעצמו לכן לא הביט און ביעקב וכו' ואך הנה ישראל מבקשים שרוצים למחול על כבודם ויעשה הקב"ה למעני בלי עזרה מאתנו כיון דידענו דהיכולת בידו ית' ולכך אומרים ובכן תן פחדך ד' על כל מעשיך וכו' כמה שידענו ד' אלהינו שהשלט"ן לפניך עוז בידך וגבורה בימינך ובידך לעשות כן בלי צורך מעשה ישראל ואף אם תרצה לחלוק כבוד לישראל אז תוכל לחלוק להם כבוד ממקום אחר כי ממך לא יבצר מאומה ולכן אמר ובכן תן כבוד ד' לעמך ממק"א שיהי' תהלה ליראיך אבל ותמלוך אתה ד' לבדך בלי צורך סיוע מאתנו ודו"ק וא"ש ונכון:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יהוה לְעַמֶּךָ. תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ. וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ. וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ. שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ. וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ. וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ. וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ. וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ • וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ. וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ פִּיהָ • וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה. כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יהוה לְבַדֶּךָ. עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ • וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ. יִמְלֹךְ יהוה לְעוֹלָם. אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

[(יז) אם טעה בעשי"ת ואמר האל הקדוש (אפי' לא זכר כלל שהוא עשי"ת) ונזכר תכ"ד ואמר המלך הקדוש (ולא התחיל עוד ברכה שלאחריה ובהתחיל חוזר לראש) יצא. ולאחר כדי דבור חוזר לראש התפלה: (יח) ספק אמר האל או המלך חוזר לראש. אפי' אמר קודם ל' פעמים ברוך אתה המלך אבל אחר ל' פעמים בי"א השם המלך מתפלל שנית כדנה. וש"ץ שאמר בקי"ר האל חוזר לראש ואומר שנית הקדושה]:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ כַּכָּתוּב קדוש

ירִיעוּת שלמה

אתה ונורא שמך ואין אלהי

שהן למפרע גבורה: ובכן תן כבוד. כנגד יעקב שאמר בשכמל"ו כנגד ע"ב דוע. שהם בכלל רי"ו אותיות מנין גבורה המתוקה, והוו וגבורה בימינך: ובכן צדיקים. כנגד דוד רגל רביעי. כולל יסוד ומלכות צדיק וצדק, היינו צדיקים: ובכן. פי' ובזה (ר"ל בעת הזאת וביום הזה) כמו ובכן אבא אל המלך, ובזה הזמן אבא. וגם ע"ש כי עתה בזה אנו באים אל המלך מת"ם הקב"ה, ביום הדין: ליון. המבלר והארמון, וסודו מפורש בבית אל כמה פעמים: מכונך. בה"ת מכון לשבתך היכלך. ידוע. הבית הפנימי:

ואימתך. גדולה מפחד: על מה שבראת ברואים. נכבדים מהעשים: על כל. בקת"ץ. עלו"ה המעשים. הנעשים ע"י מעשיך. כמו הארץ שתוליאה תולדותיה: הברואים. שנבראו ע"י ברואיך שבראת. כמו הגרמים בשמימים. שנתאלת בריאתם מכח שכלים נבדלים שבראתם. וכן כל המלאכים היוצרים והנעשים. שיש להם סבות קרובות ורחוקות. אשר הופם מטטרם בארץ מסבבם הראשונה בעל הסבות ית' בורא הכל: אגודה אחת ככתוב ולעבדו שכם אחד: שהשלטן. עלו"א: עוז. ע"ש תעוז ידך. היא דיגא רפיא: וגבורה. דיגא קשיא לריכה מיתוק בימין. ע"ש תרום ימינך: ושמך נורא. ת"ת גופא דמלכא כליל לכל סטרין. לפיכך הוא נורא על כל מה שברא. מסטרא דימינא ודשמאלא. יכירו הכל כי הוא ברא והמליאם. ויתנו כבוד לשמו. וכן כתיב יודו שמך גדול ונורא: כבוד לעמך ולא לאחר: ותהלה ליראיך. ולא לפסילים: ותקוה טובה. כל"ל ע"פ כתבי אר"י: ופתחון פה. פתח פיך לאלם. כרחל לפני גוזזיה נאלמה: שמחה לארלך. ע"ש ויגילו ארץ. וששון. ע"ש משוש אתה השוש: ולמיחת קרן ע"ש אלמיח קרן לדוד: ועריכת. ע"ש הכתוב. ערכתי נר למשיחי: יראו וישמחו. ע"ש יראו ישרים: וחסידים ברנה. ע"ש וחסידיה רנן ירננו: ועולתה. ע"ש וכל עולה קפצה (סתמה) פיה: וכל הרשעה כולה. כל"ל עלו"א: כעשן תכלה. ע"ש בעשן כלו: ממשלת זדון. ידוע בדברי הקבלה. פרח הזדון. וע"ש ובצל זדון ונפל: ואין אלוה מבלעדיך. ככתוב. ומבלעדי אין אלהים: המלך הקדוש. עיין בבית אל:

וַיִּגְבַּהּ יהוה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

ירִיעות שלמה מבלעדך ככתוב ויגבה ד' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה הנה דבר זה תמוה באין פירוש מ"ש ככתוב ויגבה וכו' ומה ענין ק"א זה לראי' למ"ש החלה ונם מ"ש ואין אלהי מבלעדך וכי' אטו זה קרא בעי וכי בלא קרא לא ידענו זה. אך נראה דהענין הוא עפמ"ש בפ' בפ' פקודי בפסיק ומראה כבוד ד' כאש אוכלת דהקב"ה בעצמותו הוא רק טוב וחסד בלי שום כעס ודין כלל אך מבחוץ הקב"ה מראה פחד כאילו הוא ח"ו אש אוכלת וכן דין כדי שיראו מלפניו והנה לשון קדוש זה מורה על צדקת שהקב"ה לפי מעשיו הוא נקרא דאותו בעצמו כביכול אין לשער כלל ולקרוא לו שם רק כל שמותיו הוא רק לפי פעולתינו כמ"ש במדרש בפ' שמות אמר הקב"ה למשה שלפי מעשי' אני נקרא ע"ש ולכך כשהקב"ה הוא מרחם על עולמו נקרא קדוש כדכתיב והאל הקדוש נקדש בצדקה הרי מפורש דע"י הצדקה הוא נקדש. והנה מדרך העולם אם מלך ב"ו מרחם על אחד שיודע שיש לו עצה שיכול הוא לברוח תחת מלכות אחר ואין נכנע דוקא תח"י בזה אין חידוש אם מרחם עליו כיון דיכול להיות שחושש שאם לא ירחם עליו ילך כמנו לגמרי תחת מלכות אחר והוא צריך לו באמת לכך מטיב עמו אבל אם המלך יודע שא"א לעבדיו לילך תחת מלכות אחר והמה נכנעין בע"כ ואעפי"כ הוא מרחם עליהם זה הוא חידוש וזשה"כ כאן קדוש אתה ונורא שמך ר"ל שאתה כביכול קדוש בעצם היינו חסד ורחמים וצדקה בלי כעס כלל רק ונורא שמך רק דשמך בעולם הוי שם נורא כאילו אתה מעניש ועושה דין כך הוי שמך כדי שיראו ממנו העולם אבל באמת הוי רק רחמן ולא נורא ואף שאין אלהי מבלעדיך דבשלמא אם היה אלהי מבלעדך והי' אפשר לנו לדבק באלהי אחר לא הי' חידוש אם היית מטיב לנו דאפשר שהששת שלא נברח ממך לגמרי ולהדבק באל אחר אך כיון שאין אלהי מבלעדך שאין אלהים מבלעדך ואי אפשר לנו עצה אחרת אעפי"כ אתה עושה לנו צדקה וחסד והביא ראי' לזה מקרא דויגבה ד' צבאות במשפט דאף כשעושה משפט הוא מוגבה בדרכיו ואם הי' עושה דין ממש לא הי' מוגבה בזה ומה מעלה הי' בזה אך בזה שעושה צדקה במשפט שפ"ר הוא מוגבה אף שבמשפט מלך ב"ו במקום שיש משפט אין צדקה ואתה במשפט תעש' צדקה כמאמר הפייטן וזשה"כ שמה שהקב"ה שמו מלך המשפט שעכשיו יושב על כסא משפט כאילו הוא ח"ו עושה דין הוי רק שמו כן כדי שיראו ממנו ישראל ויעשו תשוב' לכך עשה הקב"ה שיהי' שמו עכשיו נירא שהוא עושה משפט אך באמת גם עכשיו עושה צדקה וזה שאמרו קדוש אתה ונורא שמך דאף שאין אלהי מבלעדך שנ' ויגבה ד' צבאות במשפט שאף במשפט הוא מוגבה ואין דרכו כמלך ב"ו והיינו במה שאלהי הקדוש נקדש בצדקה וא"ש ומה שסיים המלך הקדוש י"ל הכוונה דהנה שם מלך מורה על דין כמלך יושב על המשפט לכך אמר אף בשעה שהקב"ה הוא מלך הוי שמו קדוש ג"כ ועושה צדק' במשפט וא"ש ונכון:

א"י קדוש אתה ונורא שמך ואין אלהי מבלעדך ככתוב ויגבה ה' צבאית במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה והוא אין לו הבנה דמה ראי' מהך קרא דאין אלהי מבלעדך אך נרא' בהקדם לפרש מ"ש ישעיהו קפיטיל ג' והי' הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו עם כל הכתוב לחיים בירושלים אם רחץ ד' את צואת בת ציון ואת דמי ירושלים ידיח מקרבה ברוח משפט וברוח בער ונרא' הכוונ' ע"פ דברי הרב ב"ע דמשפט לא שייך רק דומה בדימה ולא בפועל עם יצורי ידיו ולכך העלה דמה שהקב"ה יהי' עמנו במשפט הוי חסד יע"ש אך י"ל כיון שאחז"ל שעתידין צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה אם כן הוי שפיר דומה בדומה וז"ש ישעי' דהי' הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו א"כ יהיו דומה ית' א"כ אם אז רחץ ד' צואת בת ציון וכו' אז יהי' ברוח משפט דהדין נותן כן לבא עמהם במשפט ולא בתורת צדקה כדברי ב"ע רק דינא הוא. והנה איתא במדרש דהקב"ה קרא ליעקב אל שאמר לו אני אל בעליונים ואתה אלהי בתחתונים וז"ש כאן בנוסח התפלה דאנו מתפללין דעכשיו ירדנו ממדריג' שלנו ואין לנו מי שיהי' כדאי להיות נקרא אלהי בתחתונים וז"ש קדוש אתה ונורא שמך ואין אלהי מבלעדיך וראי' דהרי כתיב ויגבה ד' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדק' דהמשפט גופו הוי צדקה כדברי ב"ע ואם איתא דהוי בינינו מי שיהי' אלהי לא הוי המשפט צדקה רק דין ומדהוי צדקה מוכח שאין בינינו מי שיהי' כדאי לומר עליו שהוא אל בתחתונים. ובזה נבין למה בכל השנה מברכין מלך אוהב צדקה ומשפט ובעשי"ת המלך המשפט דהנה כל השנה אין ישראל דומין לו ית' והוי המשפט רק צדקה כדברי הרב ב"ע אך בר"ה דהוי בכורי הימים ומי שמביא ביכורים נעשה דומה לו ית' ונובר עליו כביכול א"כ נעשה מן המשפט דין וככל מקום שנאמר המלך מורה על דין כמו דקיי"ל דינא דמלכותא דינא וכן אחז"ל מלך יושב על כסא דין וכן נראה משל"ה הקדוש ולכך מברכין המלך המשפט דמן המשפט נעשה דין וא"ש ונכון:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

[אם חל ר"ה במוצאי שבת אומרים זה]

וַתּוֹדִיעֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ אֶת מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתִּתֶּן לָנוּ

אתה בחרתנו. ברכה רביעית תיבותיה קפ"ז. נגד ק' אדני המשכן ולכנ"ם (גי' אלהים עם הכולל) הידועה המתחדשת ביום בכס"ה (גי' לבנה) ליום חגנו שהחודש מתכסה בו. וצריך לעטר ראשו כתם פ"ז. וגהקים המשכן על אדניו. כמו שהראהו הקב"ה למשה בכר. וכן הראהו החודש הזה. וכן בית רמוזה בכל ברכה רביעית נח דב ושבת וי"ט. ע"ש במקומו: בחרתנו, ע' בפספס ד' דשער החדש:

לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרַת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים וַתַּנְחִילֵנוּ זְמַנֵּי שָׂשׂוֹן וּמוֹעֲדֵי קוֹדֶשׁ וְחַגֵּי נְדָבָה. וַתּוֹרִישֵׁנוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד וַחֲגִיגַת הָרֶגֶל. וַתַּבְדֵּל יהוה אֱלֹהֵינוּ בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחוֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ. הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (לשבת את יום השבת הזה ו) אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה יוֹם (זכרון) תְּרוּעָה (בְּאַהֲבָה) מִקְרָא קוֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

לתוסף מתחיל כאן ומפני חטאינו [אמר בחול זכרון תרועה או בשבת יום תרועה יצא]

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה: זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ: כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

[(יט) חתם בא"י מקדש ישראל והזמנים, הזור ואומר בא"י מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון, ואם דילג מלך על כל הארץ, יצא, ואפי' דילג כל הנוסח או"א מלוך, וכשסיים יעו"י, חתם בא"י מקדש ישראל ויום הזכרון יצא: (כ) כשחל בשבת ודילג תי' השבת בחתימה, אפי' הזכיר שבת באמצע הברכה, חוזר שנית כהוגן, ואם נזכר תוך כ"ד ואמר מקדש השבת כו', יצא: (כא) כשחל ר"ה או יו"כ בשבת ולא הזכיר של שבת בתפלת ערבית, אפי' כיון לצאת בשמיעתו הש"ץ ברכה מע"א, מתפלל שנית, ואם בשניה התפלל של שבת ולא הזכיר של ר"ה או יו"כ, מתפלל שלישית של ר"ה או יו"כ, וזוכיר של שבת: (כב) דילג לדור ודור עד קדושת היום, יצא דילג קדושת היום, חוזר]:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְלוֹךְ עַל | כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ. וְהִנָּשֵׂא | עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ. וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן | עֻזֶּךָ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ. וְיֵדַע כָּל פָּעוּל. כִּי אַתָּה פְעַלְתּוֹ. וְיָבִין כָּל יְצוּר. כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ. וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר נְשָׁמָה

ידיעות שלמה

ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו ד' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. נראה הכוונה דמלך נקרא מי שצריך לעמו שהם ממליכין אותו ברצונם אבל המושל נקרא מי שמושל בתקיפות והוא אינו צריך לעמו כמו שהאריכו המפרשים שם עה"פ כי לד' המלוכה וכו' והנה יש במדרש בפ' פנחס שאמר הקב"ה כלום שמעת אומרים הנו יין לנפן חזה שעושה יין הרבה בריותי אין צריכין לבריותי ואני נצרך לבריותי עיי"ש דמוכח ממה שכל העולם הוי יצורי ידיו יתב' מוכח שהוא אינו צריך להם הא אם לא היינו כולם יצורי ידיו היה מקום לחשוד שהוא ית' צריך לסיוע בני אדם מלמטה וזה שאמרו כאן וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו וממילא יאמר כל כל אשר נשמה באפו ה' אלהי ישראל מלך ר"ל שרק נגד ישראל עושה א"ע כמלך כאילו הוא צריך להם אבל נגד כל העולם כולו הוי מושל וז"ש ומלכותו בכל משל"ה שבכל העולם מושל וא"צ להם דאי אפשר ליוצר שיצטרך ליצורי ידיו רק לישראל הוי בתואר מלך לכבודם בלבד ודוק וא"ש:

ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. נראה הכוונה באופן אחר קצת מה שכתבתי למעלה דהנה החילוק בין מלך למושל דמלך הוי ברצון ומושל הוי בתקיפות והנה זה הכוונה באמרו כי לה' המלוכה ומושל בגוים היינו שבישראל הוי הקב"ה לו תואר מלכות ותוכח הרצון בהם אבל בגוים אין הקב"ה נותן בהם תואר מלכות רק מושל וזה נראה כוונת הפ' מלכותך מלכות כל

ותודיענו. תיבותיו כמנין חכמה. שכן אמרו רז"ל [מגילה יז] מתוך שהבדלה חכמה. קבעוה בברכת חכמה: משפטים. כי הרגלים הם פרקים שהעולם נדון בהם: ומועדי קודש. בעולת ראיה: נדבה. נגד ח"ה שמביאין בו נדרים ונדבות: ותורישנו. לשון ירושה: וכבוד מועד. בשביתה ממלאכה: וחגיגת הרגל. שלמי חגיגה: ותבדילנו. עלו"ת: כל העולם כולו, עלו"ת: בכבודיך, שכן נקרא מלך הכבוד: והנשא, ע"ש הנשא שופט הארץ; היום ישפוט תבל: ביקריך בחסד, מה יקר חסדך: והופע, אל נקמות הופיע: בהדר גאון עוזך, השב גמול על גאים, וע"ש תפני פחד ה' ומהדר גאונו: תבל המיושבת

נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ. יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ • וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ [ויש מדלגין זה] קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ. וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ: וְהַנְחִילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה אֱלֹהִים אֱמֶת • וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ. מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

יריעות שלמה

כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור דבאמת כל העולמו' ראוי להקב"ה שיקבלוהו למלכות אבל לא כל הדורות ראוין לכך וזש"כ אמת מלכותך ראוי להיות מלכות כל העולמים אבל אין כל הדורות ראוין לכך שתתן להם כבוד זה ויש דורות שאינו נקרא רק מושל בהם וממשלתך בכל דור ודור אבל לא ממך רק בדור הראוי לכך וז"ש כי לה' המליכה ומושל בגוים בהם הוי לו תואר מושל לבד והנה בזה אמר כאן דישראל יש להם נשמה אבל או"ה אין להם רק רוח לא נשמה כידוע וז"ש אשר בידו נפש כל ח"י דהרי הצדיק יש לו נפש ונשמה ורוח כל בשר אי"ש דהיינו מי שהוא רק בשר וחומר עכור כבהמה זה יש לו רק רוח וזשה"כ כאן דאני מבקשים שימלוך הקב"ה על כל מעשיו ויכירו אותו הכל אך לכאורה זה הוי לריעותא לנו דא"כ במה יהיה ניכר החילוק בינינו לבינם לכך אמר אעפ"כ יהיה חילוק גדול ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלהי ישראל מל"ך שעלינו יש לו תואר מלך ומלכותו בכ"ל משל"ה שלאו"ה הוי לו תואר מושל לבד לא מלכות וא"ש ונכון:

(כג) תיכותיה ל"ד, ויכוין לבקש מס' בסברון לב, שיקבל תפלתו במקום קרבן, ושיחזור עטרה ליושנה, ואם לא ענה אמן אחר ברכה ג, מצבב כולת המבית ת"ו, ויפסיק בין אמן למודים]:

פי' ג' ברכות האחרונות בכית אל:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ • וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל • וּתְפִלָּתָם (מְהֵרָה) בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים • בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: אמן מודים

(כד) [תיכותיה פ"ו (עד כה"י) ויכוין ליתן תודה לה'. על כל הטובות והנסים שעשה עמנו. ועושה בכל עת. ומחיינו לעבדו ולהודות לו: (כה) כורע במודים (ואם רוק בפיו, ירוק ואח"כ יכרע) ראשו וגופו כב"א, עד שיתפקקו כל חוליות השדרה כעבד הכורע לאדונו) ומקבל עליו בתחשבה אדנותו ומלכותו ית' (ודלא כרע בתידים, לא וקוס בתח"ה) וזקן או חולה, ירכין ראשו ודיו, וזוקף בנחת הראש תחלה ואח"כ הגוף, כצוד מה תי' שאתה הוא, כדי שיאמר השם בזקיפה:

ארצך היא בכללה. ורחם עליה כשתופיע לישב עליה כדין, כת"ש הכתיב, רלית ה' מרלך וגו', אימתי כשנאמת עין עמו: פעול, עלו"א: אשר נשמה באפו, טורף נפשו באפו ובחיתה, במה נחשב נמשל כבהמה, ורוחו גבוהה ורמה, ועושה עצמו כמה, יכיר עצמו שהוא תולעה ורמה, ויודה ויהלל לאלהי ישראל כי הוא מלך וחיי כל נשמה: בכל מעלה, כשהכין כסאו: ידברך אמת, ע"ש ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך, ואומר לעולם ה' דברך נצב בשמים, לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד, וכתיב בתריה, למשפטיך עמדו היום, אמר דוד לפני הקב"ה, דברך שהבטחת לאדה"ר לדון ולזכות בו ביום, לדור ודור תכין אמונתך בהם, ובזה כוננת ארץ ותעמוד, כי אם צדקות תעשה ה' מי יעמוד: זהו וקים לעד, שמקיים דברו, וי"א הלשון מוסב על תחלתו, שאמר מלוך על כל העולם, לכך אנו מבקשים שאתה דברו, כי אז אהפוך אל עמים וגו' לקרוא כלם בשם ה', ודבר אלהינו יקום לעולם וזהו שמתחיל מלך על כל הארץ כי מלך על כל הארץ אלהים, משיב על כסא קדשו:

כשמגיע הש"ץ בתפלתו בקו"ר למודים, כורע עמו, ואומר מודים דרבנן (בתפלה של חול) כשחים אתת]:

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָּל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. (צוּרֵנוּ) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר: נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ. וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ. וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא (תָּמִיד) שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

(כו) בעי"ת אומר כאן וכתוב, ואם שכח ונזכר קודם שאמר השם, אפי' כבר אמר ב"א, חוזר ואומר וכתוב, וכל החיים (וי"א דכשנזכר אחר שאמר האל ישועתנו, אומר כאן וכתוב, כת"י, והיינו חוזר וכל החיים) ואם כבר אמר השם, אינו חוזר והכור לחזיר]:

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

(כז) בברוך יכרע בברכיו מעט, ובאתה ישתחוה במהירות בפ"ת עד שיתפקקו כל חוליות השדרה, וגם ראשו יכוף ולא כ"כ עד שיגיע נגד החגור, ובשם, יזקוף בנחת ראשו תחלה ואח"כ גופו, וזקן או חולה שא"י לשחות כ"כ, ירכין ראשו ודיו]:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה. וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב. הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה הָאֵל הַטּוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

ברכת כהנים

הש"ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יהוה יחית פניו נגד ההיכל וְיִשְׁמְרֶךָ נגד ימינו יָאֵר יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ נגד שמאלו יִשָּׂא יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ נגד ימינו וְיָשֵׂם לְךָ נגד שמאלו שָׁלוֹם נגד ימינו: ועונין כי"ר

תפלה זו טוב לומר בשעה שהומר החזן ברכת כהנים

כשהש"ץ אומר יברכך יאמרו הקהל זה "אל "נא "קרב "תשועת "מצפך אנקת"ם
כשהש"ץ אומר יאר יאמרו הקהל זה "פחודך "סר "תוציאם "ממאסר פסת"ם
כשהש"ץ אומר ישא יאמרו הקהל זה "פדה "סועים "פתח "סומים "ישעך "מצפים פספסי"ם
"דלה "יוקשים "וקבץ "נפוצים "סמוך "יי "מפלתינו דיונסים

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד (יַחַד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד. וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם

דכתוב. (אם לא אמרו, אין מחזירין אותו) בנוסח זה י' תיבות, ועם מספר תיבות כלל הברכה, עולה למנין הוי"ה אדני עם הכולל, וכ"ה אותיות. סי' כה תברכו: טובים, כ"ה העיקר לפ"ד הפוסקים, והאר"י נתן ג"כ טעם ע"ד הסוד, משום דגלח הוד יסוד נעשים מותין, שנקראין טובים:

וְשָׁלוֹם: וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ בְּרוֹב עוֹז וְשָׁלוֹם:

(כט) בעשי"ת אומר כאן בספר, ואם שכח ונזכר קודם שאמר השם, אפי' כבר אמר כ"ת, חוזר ואומר בספר, בא' י ואם כבר אמר השם, אינו חוזר ואסור לחזור]:

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה וּגְזֵירוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

למעריב ויש אומרים במקום את עמו ישראל בכנוי עושה השלום:

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ) וּלְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בספר

(ל) [אומרו בכוונה ובנחת, ומועיל לקבלת התפלה, וכש"ץ כחוזר אומרו ג"כ, ויזהר לענות קדיש, קדושה, ברכו קודם: יהיו לרצון]:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי:

(לא) אומר אמן ואמן, כדרך שאמר בעיס ותהירות אחר כל ביום ספר:

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה. פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַקָּמִים וְהַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם:

[יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שלא תעלה קנאת אדם עלי. ולא קנאתי על אחרים. ושלא אכעוס היום. ושלא אכעיסך. והצילנו מיצר הרע. ותן בלבי דכנעה וענוה. מלכנו ואלהינו. אלוה כל בשר. יחד שמך בעולמך. בנה עירך. יסד ביתך. ושכלל היכלך. קרב קץ ביאת משיחך. פדה עמך. שמח עדתך]:

איתא בטור ז"ל הכי אתמר בהגדה כל הרגיל לומר ד' דברים הללו זוכה ומקבל פני השכינה

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ. הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

(לב) פוסע לאחוריו ג' פסיעות בינוניות בכריעה אחת, עוקר רגלו השמאלית תחלה אחורנית, וקודם שיזקוף, פונה לשמאל ואומר

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

(לג) וזוקף לאט, ועומד במקום שכלו פסיעותיו עד כדי הילוך ד"א, ובצבור עד שיגיע ש"ץ לקדושה, ואסור להחזיר פניו לצבור, עד שיסיים ש"ץ:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

(לד) אם הוא שבת, מתחיל ש"ץ ויכולו [מעוהד] ואומר מעין שבע, המלך הקדוש, וחותם בשל שבת בלבד, וא"א ברית מדליקין' עיין בבית המלכות, דמוסף כשבת [והנוהג לומר בכל שבת מזמור לדוד ה' רועי במקום במה מדליקין, אומרו גם עתה: (לה) אומר לדוד מזמור בכונה עצומה ובנעימה (וכן בליל ב' ובליל יוה"כ' ומסוגל שלא יחסרו מזונותיו כל השנה, לא אמרו' אותו קודם קריאת הנבחר, ואומר לשוא נפשי, שכן הקרי, ואומר] קדיש שלם (ק"ק אתכבזי' כופלים לעילא בכל הקדישים בעשי"ת [עושה השלום]: (לו) קידוש על הכוס [במקום שמקדש בביהכ"נ בכל שבת] ואומר שהחיינו עלינו, קדיש יתום, ונפטרין לבתיהם לשלום מברכין זה לזה ואומרים טוב:

לשנה טובה יכתב אדוני מ"ו. תכתב תכתבי. תכתבו. תכתבנה:

כשחל ר"ה בשבת אומרים יום השטי סד לשבות ואח"כ אומרים זה

סברי מרנן ורבנן ורבותי

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר בחר בנו מכל עם. ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו. ותתן לנו יהוה אלהינו. באהבה את יום (השבת הזה ואת יום) הזכרון הזה. יום (זכרון) תרועה (באהבה) מקרא קדש זכר ליציאת מצרים. כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים. ודברך אמת וקים לעד: ברוך אתה יהוה. מלך על כל הארץ. מקדש (השבת ו) ישראל ויום הזכרון:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה:

כשחל ראש השנה במוצאי שבת אומרים קודם שהחיינו שתי הברכות הללו ואח"כ שהחיינו.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת. ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת. הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך. ברוך אתה יי המבדיל בין קודש לקודש: ומברך שהחיינו

עין ב. עין כל. סדר הלילה

(א) מלוה לאכול ולשתות ולשמוח ביום הקדוש הזה, כמו בשאר י"ט ומועדי ה' המקודשים, אף כי הוא זה הראש וראשון בשנה: (ב) מקדש על הכוס, אם שבת הוא, מתחיל כמו בשבת [שלום עליכם עד כי מלאכיו, בנעימה ושמחה, ולא בשירה וזמרה כבכל שבת] זמר, ויום הששי, עין בית המשתה דמוסף השבת [וי"א שאין לומר אזמר בשבחין] אחר כך אומר קידוש היום, וכשחל בחול, מתחיל בורא פרי הגפן נוטל ידיו מברך על נטילת ידים, המוציא ואוכל פרוסת הבציעה: (ג) נוטל הפוח מתוק וטובלו בדבש, ומברך בורא פרי העץ ואוכל, אח"כ אומר

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה:

בס' מהרי"ל הביא סמך לזה מתנ"ך: (ד) אמרו חז"ל סימנא מילתא, הילכך יהא רגיל למיכל בריש שתא רוביא ואומר יהי רצון שירבו זכיותינו, כרתי, שיכרתו שונאינו, סלקא, יסתלקו שונאינו, תמרי, יתמו שונאינו, קרא, יקרע גזר דיננו, ויקראו לפניך זכיותינו, ותתה אני אם יאמרוהו אנשי בית שאן, וכל בני מדינה זאת, שקורין נעייכין אלפין: (ה) ולענין הקושיא, כאכל כל דבר, אם רע יהא כנגד שונאינו, ואם טוב, לסי' טוב לנו, וי"ל שבודאי צריך לאכול עכ"פ מאכלים טובים ומתוקים, אח"כ יחזק הסימן לטוב ע"י דבור פה שעושה רושם בלי ספק (בזמן הכשר, וביחוד בלשון הקדש) כמ"ש אצל החלומות שהולכין אחר הפה ואם הם דברים טובים, והוא טוב, ומ"מ צריך סיוע פה ולשון, ואם ימצא בשמם לשון דמשתמע לתרי אפי, יהפך הלשון למשמעות הטוב לנו, או רע לשונאינו, ככל האפשר, וכענין שאמרו בחלומות, הרואה נהר בחלום, ישכים ויאמר הנני נוטה אליה כנהר שלום, קודם שיקדמנו פסוק אחר, כי יבוא כנהר. צר לפרים, יאמר כצפרים עפות, וכן הרבה, כן הדבר הזה, צריך למעשה עקימת שפתים, להוציא כמשמעות לפועל טוב, ואז יתקיים בעזה"י, עם מעשה הזכות המסייע ודי בזה למבין אך יזהר מלהביא דבר כאוש רע ונרוע בטעמו, אע"פ שטוב ונאה שמו, אין בו תועלת אם הוא כעור בעצמו, שאין זה

בכבודו של י"ט: (ו) נוהגין לאכול ראש כבש, זכר לאילו של יצחק, ואומר יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב, וכללו של דבר יאכל משמנים וישתה ממתקים, כדבר הכתוב שהלבנו בפתח השער, ולא יתראה בסימני עוני וליקוי שאוכל בדאגה ובצער אף אכילת פתו הלכותה דקה בנפשו כמו שער, אלא יאכל בשמחה ויבטח בה' ית' שיזמין פרנסתו בכבוד, כשיוסיף להוציא לכבוד היום הקדוש הלז כי רב הוא ומלבד הש"ל בהוצאי השער. עוד יש בו סימן טוב פרטי לכלל האומה הקדושה ביחוד: א' בר"ה נולדו אבות: ב' בו נפקדו אמהות: ג' יצא יוסף מבית האסורים: ד' בו בטלה עבודה מאבותינו במצרים: ה' בו באו המלאכים לבשר את שרה. לדברי הגמרא ושעדו אצל א"א ע"ה: ו' הוא פרוס החג. פרק תרומת הלשכה ונותן לר"ע ולר"ש: ז' בו החלו עולי הגולה להעלות עולות לה'. ובו נאספו כל העמים כאיש אחד לירושלים: (ז) הרי שיהיו רבים וטובים לישראל ביום זה לראשית מליאותם ושורש כלכלתם. ע"כ ודאי צריך לשמוח בו כל איש כפי השגת ידו בלבד שיכוין לבו לשמים שהכל לכבודו: (ח) אמנם אינו אמור תשבת שאמרו עשה שבתך חול כו'. ק"ו שלא ימציא עצמו להצטרף לבריות בשביל כבוד י"ט זה ביותר (אלא כמו שהתכינו בשבת יע"ש) כי יש לחוש לסימנא מילתא בריש שתא. שיגרום רעה לעצמו ח"ו, להתנהג במדה זו כל השנה, אלא יסתפק במועט שהזמין לו השי"ת טוב ארוחת ירק ואהבה שם (ואנ"ל שצריך להיות גילה ברעדה, ואף מי שיש לו במילוי וברויח לא יעשה בו משתה כנ"ל הלילה. כאומו הושת רזה בפרק זה ר"ל) וכל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה: (ט) יש מחמירים לגזור פרישות ד"א בי"ט הגדול הזה שנפקדו בו העקרות הצדקניות. ולא ידעתי מנ"ל. גם בדברי האר"י ז"ל לא מצינו כן. עכ"פ בליל טבילה בודאי אסור למנוע. עמו"ק: (י) וכדי שלא יזיקו המאכלים השמנים ביותר. לכן נהיג גם כן מיני מתיקה בהאכלים באחרונה למזג הערבות והטעם עם נופת צוף דבש תמרי נועם. ולא יגרע לתת לנפש חלקה לחם חוקה ללמוד על השולחן מאמר מס' הזוהר. ביומא דר"ה נפיק ינוקא בלחודוי [עד ובצלותא דאתי (תמלא ברעיא מהימנא שלפני התקיעות) ואח"כ לומד מסכת ר"ה, פרק א' בכל סעודה. וסגולתו לזכות בדין:

פרק א ארבעה ראשי שנים הם. באחד בניסן. ראש השנה למלכים ולרגלים. באחד באלול. ראש השנה למעשר בהמה. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים. באחד בתשרי. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין. וליובלות. לנטיעה. ולירקות. באחד בשבט. ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים. בחמשה עשר בו: **ב** בארבעה פרקים העולם נדון. בפסח על התבואה. בעצרת על פירות האילן. בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון. שנאמר היוצר יחד לבם. המבין אל כל מעשיהם. ובחג נידונים על המים: **ג** על ששה חדשים השלוחין יוצאין. על ניסן מפני הפסח. על אב מפני התענית. על אלול מפני ראש השנה. על תשרי מפני תקנת המועדות. על כסלו מפני חנוכה. ועל אדר מפני הפורים. וכשהיה בית המקדש קים. יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן: **ד** על שני חדשים מחללין את השבת. על ניסן ועל תשרי. שבהן השלוחין יוצאין לסוריא. ובהן מתקנין את המועדות. וכשהיה ב"ה קיים. מחללין אף על כלן מפני תקנת הקרבן: **ה** בין שנראה בעליל. בין שלא נראה בעליל. מחללין עליו את השבת רבי יוסי אומר אם נראה בעליל אין מחללין עליו את השבת: **ו** מעשה שעברו יותר מארבעים זוג. ועכבן ר"ע בלוד. שלח לו רבן גמליאל. אם מעכב אתה את הרבים. נמצאת מכשילן לעתיד לבא: **ז** אב ובנו שראו את החדש. ילכו. לא שמצטרפין זה עם זה אלא שאם יפסול אחד מהן. יצטרף השני עם אחר. ר"ש אומר אב ובנו וכל הקרובין. כשרין לעדות החדש. אמר רבי יוסי. מעשה בטוביה הרופא. שראה את החדש בירושלים. הוא ובנו ועבדו משוחרר. וקיבלו הכהנים אותו ואת בנו. ופסלו את עבדו. וכשבא לפני ב"ד. קבלו אותו ואת עבדו. ופסלו את בנו: **ח** אלו הן הפסולין. המשחק בקוביא. ומלוי ברבית. ומפריחי יונים. וסוחרי שביעית. ועבדים. זה הכלל. כל עדות שאין האשה כשירה לה. אף הן אינן כשרין לה: **ט** מי שראה את החדש ואינו יכול להלך מוליכין אותו על החמור אפי' במטה. ואם צודה להם. לוקחין בידם מקלות. ואם היתה דרך רחוקה. לוקחין בידם מזונות שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת ויוצאין לעדות החודש. שנאמר. אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם:

פרק ב אם אינן מכירין אותו משלחין עמו אחר להעידו. בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם. משקלקלו המינים התקינו שלא יהו מקבלים אלא מן המכירים: (ב) בראשונה היו משיאין משואות. משקלקלו הכותים התקינו שיהו שלוחין יוצאין: (ג) כיצד היו משיאין משואות. מביאין כלונסאות של ארז ארוכין. וקנים ועצי שמן. ונעורת של פשתן. וכורך במשיחה ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור. ומוליך ומביא ומעלה ומוריד. עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני. וכן בראש ההר השלישי: (ד) ומאין היו משיאין משואות מהר המשחה לסרטבה ומסרטבה לגרופינא. ומגרופינא לחורן. ומחורן לבית בלתין. מבית בלתין לא זזו משם. אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד. עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש: (ה) חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת. ולשם כל העדים מתכנסים. וב"ד בודקין אותם שם. וסעודות גדולות עושין להם. בשביל שיהו רגילין לבא. בראשונה לא היו זזין משם כל היום. התקין ר"ג הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד. אלא אף החכמה הבאה לילד. והבא להציל מן הדליקה ומן הגיים ומן הנהר ומן המפולת. הרי אלו כאנשי העיר. ויש להם אלפים אמה לכל רוח: (ו) כיצד בודקין את העדים. זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון. ומכניסין את הגדול שבהן ואומרים לו אמור כיצד ראית את הלבנה. לפני החמה או לאחר החמה. לצפונה או לדרומה. כמה היה גבוה. ולאין היה נוטה. וכמה היה רחב. אם אמר לפני החמה לא אמר כלום. ואח"כ היו מכניסין את השני ובודקין אותו. אם נמצאו

פרק א למלכים, דכל מלך ישראל, אפי' הומלך באדר, כשהגיע ניסן, היו מונין לו שנה ב' בשטרות: ולרגלים, דאינו עובר בבל תאחר, עד שיעברו ג' רגלים כסדרן, פסח שבועות סוכות, ודוקא בקרבן, אבל לצדקה, חייב ליתנה מיד לשנרר: למעשר, שאין מעשרין מהנולדים מקודם על הנולדים אח"כ: לשנים, למלכי אה"ע. כדלעיל במלכי ישראל: לנטיעה. כשנוטען מ"ד יום קודם ר"ה חוץ מיום הנטיעה (דהיינו י"ד לקליטה ול' יום להחשב שנה) בהגיע ראש השנה נחשב שנה א'. תיכף בהגיע ראש השנה הב'. עדיין הפירות אסורים בערלה דאז אילן הוא. ור"ה שלו ט"ו שבט: ולירקו'. שאין לעשר מהנלקט מקודם על של אח"כ: לאילן. שאין לעשר מהנחנט מהקודם על של אח"כ: (ב) מרון. תרגום לאן. אימרנא: היוצר. מבינת איך לבם הוא לעבודתו, ומבגיח גם על מעשיהם ומקריותיהם האחריות: המים. גשמים: (ג) יוצאין. להודיע לגולה אם עשו הב"ד החודש מעובר חסר או מלא: המועדות. יו"כ וסוכות ושמ"ע: (ד) השבת. שהולכין חוץ לתחום להעיד שראו הלבנה חדשה: שבהן. אחר כהן: ואינו נתינת טעם לסוריא דרך שם הולכין לבבל ששם רוב ישראל מיהו השלוחין אין מחללין שבת: וכהן. ע"י השלוחין: המועדות. ידעו לשמרן בבירור: הקרבן. להקריב קרבן ר"ח כראוי: (ה) בעליל. בשתים זכים גלוי לכל: (ו) זוג. בשבת. לילך לירושלים: בלוד. שלא יחללו רק כת אחת: לעתיד. שלעתיד יחשבו הכל שמשמתא כבר הלך כת אחת לשם: (ח) בקוביא. (ווירפעל): יונים. משחקים מי שיקדים יונתו. יתן לו אחר מעות: אף הן כו'. אבל לעדות עגונה, אשה והן כשרים. וכ"כ לקוטם: (ט) צודה. הצדוקים שארבו להם כדי להטעות חכמים: מזונות. אפילו להוליא בשבת:

פרק ב מכירין. הב"ד את העד: משלחין ב"ד שבעירו: אחר. זוג אחר: המינים. צדוקים שכרו עדי שקר: (ב) משיאים הדליקו (פאקקעלשטאנגען) מעיר לעיר להודיע לגולה זמן הקביעות: הכותים. שהדליקו גם הן לבלבל ענייני הב"ד שלא כזמן הקביעות: (ג) כלונסאות. (שטאנגע): במשיחה, (שנורע): (ד) המשחה. הר הזתים שסמוך ליר שלים: האש. שכל אחד מעלה אבוקה לראש גגו: (ה) החכמה מילדת (העבאממע): הגיים. חיל שונאים: הנהר. שעלה ושטף: (ו) לפני החמה כו'. שבי פגימות הלבנה נוטין לצד פני החמה, וזה אפשר, או שהפגימות נוטין לצד שכנגדה: גבוה. משפולי

ר"ל

דבריהם מכוונים . עדותן קיימת . ושאר כל הזוגות ישואלין אותן ראשי דברים . לא שהיו צריכין להם
אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש . בשביל שיהיו רגילין לבא : (ז) ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם
עונים אחריו מקודש מקודש . בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו . מקדשין אותו . רבי אלעזר בר
צדוק אומר . אם לא נראה בזמנו . אין מקדשין אותו . שכבר קדשוהו שמים : (ח) דמות צורות לבנות
היו לו לר"ג בטבלא ובכותל בעלייתו . שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית או כזה . מעשה
שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב . א"ר יוחנן בן נורי : עדי שקר הם . וכשבאו
ליבנה . קיבלן ר"ג . ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עבורו לא נראה . וקבלן ר"ג . אמר
רבי דוסא בן הרכינס עדי שקר הן : היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה . אמר
לו ר' יהושע . רואה אני את דבריך : (ט) שלח לו רבן גמליאל . גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך
ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך . הלך . ומצאו ר"ע מיצר . אמר לו . יש לי ללמד שכל
מה שעשה רבן גמליאל עשוי . שנאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם . בין בזמנן בין
שלא בזמנן . אין לי מועדות אלא אלו . בא לו אצל רבי דוסא בן הרכינס אמר לו . אם באין אנו
לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל . צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות
משה ועד עכשיו . שנאמר ויעל משה אהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ולמה לא נתפרשו
שמותן של זקנים . אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו ב"ד על ישראל . הרי הוא כבית
דינו של משה . נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל ר"ג ביום שחל יוה"כ להיות בחשבונו.
עמד ר"ג ונשקו על ראשו . אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי . רבי בחכמה . ותלמידי שקבלת דברי :

פרק ג ראוהו בית דין וכל ישראל . נחקרו העדים . ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשכה הרי זה
מעובר . ראוהו ב"ד בלבד . יעמדו שנים ויעידו בפניהם . ויאמרו מקודש מקודש . ראוהו ג'
והן ב"ד יעמדו שנים . ויושיבו מחביריהם אצל היחיד . ויעידו בפניהם . ויאמרו מקודש מקודש שאין
היחיד נאמן ע"י עצמו : (ב) כל השופרות כשרין חוץ משל פרה . מפני שהוא קרן . א"ר יוסי והלא
כל השופרות נקראו קרן . שנאמר במשוך בקרן היובל : (ג) שופר של ר"ה . של יעל פשוט ופיו
מצופה זהב . ושתי חצוצרות מן הצדדין . שופר מאריך וחצוצרות מקצרות . שמצות היום בשופר :
(ד) בתעניות . בשל זכרים כפופין ופיהן מצופה כסף . ושתי חצוצרות באמצע . שופר מקצר וחצוצרות
מאריכות שמצות היום בחצוצרות : (ה) שוה היובל לראש השנה . לתקיעה ולברכות . רבי יהודה
אומר . בר"ה תוקעין בשל זכרים . וביובל בשל יעלים : (ו) שופר שנסדק ודבקו פסול : דבק
שברי שופרות פסול . ניקב וסתמו . אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר : (ז) התוקע לתוך
הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטם . אם קול שופר שמע יצא . ואם קול הברה שמע לא יצא . וכן מי
שהיה עובר אחורי בהכ"נ או שהיה ביתו סמוך לבהכ"נ . ושמע קול שופר או קול מגילה . אם כיון לבו
יצא . ואם לאו לא יצא . אע"פ שזה שמע וזה שמע . זה כיון לבו וזה לא כיון לבו : (ח) והיה כאשר
ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' . וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה . אלא לומר לך :
כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים . היו מתגברים . ואם
לאו היו נופלין . כיוצא בדבר אתה אומר . עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשוך וראה אותו
וחי . וכי נחש ממית או נחש מחיה . אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם
לאביהן שבשמים . היו מתרפאין ואם לאו היו נימוקין . חרש שוטה וקטן . אין מוציאין את הרבים ידי
חובתן . זה הכלל . כל שאינו מחוייב בדבר . אינו מוציא את הרבים ידי חובתן :

פרק ד יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת . במקדש היו תוקעים . אבל לא במדינה . משחרב בהמ"ק .
התקין רבן יוחנן בן זכאי . שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד . אמר רבי אליעזר . לא

רקיע: כותל. לאין היו פניה מועדים ללכת: (ז) שנראה בזמנו, בליל שקודם יום ל': שלא בזמנו. שאז ר"ח ביום ל"א: (ח) ר"ג, דידע בחשבונו שהראה ערבית, לכך תלה ראייתן בסחרות בענן זך, שחשבו שהוא ירח: עבורו. ליל שקודם ל"א: לא נראה. לב"ד ולעם: ר"ג. שמא כסהו ענן דק שאינו ניכר בשמים זכים: (ט) ר"ע. לר' יהושע: אמר לו. ר"ע לר"י: אותם. מדכתיב אתם חסר, בקריאת ב"ד תלוי: אמר לו. ר"ד לר"י: של משה. ולהכי לא נתפרש שמות האחרים שלא יאמר דור אחרון . זה כפלוני וזה כפלוני :

פרק ב ראוהו כו'. הלבנה בליל שקודם יום ל'. או שנחקרו עדים ביום ל': מעובר. ויהיה ל"א ר"ח: בלבד. ואין שם עדים: בפניהם. בפני דיינים השאר שראוהו מקודש, ודוקא שראוהו בלילה, שא"א לקדשו אז: אבל ביום יקדשו ע"פ ראייתן מיד: (ב) היובל. ולרבנן עכ"פ קרוי נמי שופר. משא"כ פרה: (ג) יעל. (שטיינבאק) שקרניו פשוטים: זהב שלא במקום פה. ובבהמ"ק מיירי: בשופר. להכי הוא באמצע והוא מאריך: (ד) כפופין. של איל שקרנו כפוף: כסף. דכל אסיפת עם בכסף, ורק בר"ה לכבוד יו"ט. של זהב: (ה) היובל, יוה"כ של יובל: ולברכות. שאמרו בתפלה מלכיות זכרונות שופרות: (ו) שנסדק. לב' חתיכות ולאורך. שנסדק לארכו כולו. ולר' יונתן, אפי' סדק קטן לארכו פסול: ודבקו. מיהו בנסדק מעט, והדקו בחוט ברזל שלא יוסיף כשר. ובנסדק לרחבו רק ברוב הקיפו פסול: (ז) הבור. שתקע בבור: הדות. בור בנוי ע"ג הארץ: הפיטם. חבית חרס גדול: כיון. לצאת: (ח) ישראל. קמ"ל פירוש הקרא דמשום כוונה הוא: מתגברים. ולהכי הריחם: חרש. אפי' מדבר ואינו שומע כלל, אבל אלם השומע כשר, ויברך אחר: חובתן. מיהו נשים שתוקע לנפש אחר יברכו הם. מיהו כללא דמתני' לאתויי ברכת נהנין, דבלא אינו מוציא מיהו ברכת מצות, או ברכת נהנין דמצות. כבהמ"ג של קידוש והמוציא של מצה, אף שלא מוציא וברכת נהנין של פת ויין שקובעין עליהם. ואפילו ברכת פת בשבת דוקא כשלא יצא מוציא. אבל ברכת פירות וכדומה, דלא קבע עלייהו. אף כשלא יצא אינו מוציא (סי' תקפ"ט) :

פרק ד במקדש. ר"ל בירושלים: במדינה, בשאר עיירות ישראל אפילו נודע להם שכבר קדשו ב"ד החודש, שמא יעבירנו ר"א

התקין רבן יוחנן בן זכאי. אלא ביבנה בלבד. אמרו לו. אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד: (ג) ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה. שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבא. תוקעין. וביבנה לא היו תוקעין אלא בב"ד בלבד: (ג) בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד. משחרב בהמ"ק. התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה. זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור: (ד) בראשונה היו מקבלין עדות החודש כל היום. פעם אחת נשתהו העדים מלבוא. ונתקלקלו הלוים בשיר. התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה. ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש. משחרב בהמ"ק. התקין רבן יוחנן בן זכאי. שיהו מקבלין עדות החדש כל היום. אמר רבי יהושע בן קרחה. ועוד זאת התקין רבן יוחנן בן זכאי. שאפילו ראש בית דין בכל מקום. שלא יהו העדים הולכין אלא למקום הוועד: (ה) סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם. וכולל מלכיות עמהן. ואינו תוקע. קדושת היום ותוקע. זכרונות ותוקע. שופרות ותוקע. ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים. דברי רבי יוחנן בן נורי. א"ל ר"ע אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר. אלא אומר אבות. וגבורות וקדושת השם. וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע. זכרונות ותוקע. שופרות ותוקע. ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים: (ו) אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות מעשר' שופרות. ר יוחנן בן נורי אומר. אםאמר שלש שלש מכולן יצא. אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פורענות. מתחיל בתורה ומשלים בנביא. רבי יוסי אומר. אם השלים בתורה יצא: (ז) העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה. השני מתקיע. ובשעת ההלל. הראשון מקרא את ההלל: (ח) שופר של ר"ה. אין מעבירין עליו את התחום. ואין מפקחין עליו את הגל. לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה. ולא שטין על פני המים. ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות ובין בדבר שהיא משום לא תעשה. אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן. אין מעכבין את התינוקות מלתקוע. אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו. והמתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא: (ט) סדר תקיעות שלש של שלש שלש. שיעור תקיעה כשלש תרועות. שיעור תרועה כשלש יבבות. תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת. מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר. תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים. כשם ששליח ציבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב. רבן גמליאל אומר. שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן:

(א) כהיום כה"ת אומר הרתיון. הוא יחדש עלינו את השנה הזאת לטובה ולברכה: (יב) מאחר שאין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו. והיום לבו מהרהר בשופר, יש לאום שמא יראהו בחלומו, ע"כ נזכירנו מה שהזהירו חז"ל, שישנים ויאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו':

עין ג. עין יעקב. בתפלת השחר

(א) מי שחלוש לבו. רשאי לשתות בבוקר קאווי בלי צוקר, או טיא וטובל קודם התפלה. אפי' טבל בער"ה ולא נטמא בקרי ובפרט שמתפללין והכהנים והתוקעין, ויהי זריז שיוכל לומר פסד"ז בצבור, ולובש הקיטל ; והש"ץ והתוקע לובשו אפי' הוא אבל) ובודק הציצית (אפי' אינו בודקה בכל שבת. ובפרט כשיש לו ב' טליתים לשבת וחול) ויכוין בברכה להוציא רק לבישה זו (ואומר בפירוש שאינו רוצה לצאת בברכה כשיסירו מעליו ולובשו שנית בתוך שמותר להפסיק, ואז כשילטרך לילך לגדולים או קטנים לובשו שנית בברכה לד"ה) ומברך ולובש הטלית. וילך לביהכ"נ וקורא בזוהר פ אמור ובהדרא רבא וזוטא ותיקונים, ויזכה כדין בצ"ה: (ב) הש"ץ מתחיל אדון עולם בניגון המקובל: (ולא ישנה הניגונים הנהוגים אפי' נדמה לו שניגון שלו ערב יותר) ואומר הברכות ואח"כ קנ"ת. ומדלג יהי"ר שקודם פי' התמיד, וא"א פי' מנחה תמחת שלמים. אפי' נוהג לאומרם בכל יום ואומר איזהו מקומן:(ג) מתפלל פסד"ז (כבשאר יו"ט בנעימה ולא יאריך הרבה. שלא יעבור זמן ק"ש ותפלה. ולא יהא פ"פ לשטן לקטרג ונכנו להלק התפלה, ומהמלך יושב מתפלל אחר, ואומר המלך בקו"ר ואומר בניגון עד אי העולמים שיר המעלות. קדיש וברכו ק"ש בברכותיה עם הפיוטים]: (ד) משכימין לבהכ"נ ומסדרין הברכות, ופי' קרבנות (וא"א וברא"ש חדשיכם וסדר עבודה ופסד"ז של שבת ויו"ט עם ברכותיהם. וקורין ק"ש בברכותיה יזכרו

ד"א בר"ה. ורק בירושלים שיש אימת מקדש ואימת ב"ד. לא גזרו שישכחו לסעביר לר"ה: ב"ד של כ' סמוכים שנסמכו בא"י: (ג) ירושלים. כעודה בבנינה: על יבנה. לאחר תקנה, דלעיל קאמר דבירושלים תקעו בזמן ב"ד בכל העיר וביבנה לאחר תקנה רק בפני ב"ד. קאמר הכא ועוד: רואה. ירושלים: ושומעת. תקיעות העיר: וקרובה. שהיא גם תוך התחום: לבוא. פרט שמפסיק נהר: בלבד. ובזמן שב"ד יושבין: (ג) יום אחד שכך המצוה: הנף. ע"ז בזמן שמניפין העומר: אסור. לאכול תבואה חדשה: (ד) כל היום. בר"ה. דכשלא באו באותו יום עשו גם מחר יו"ט. והיה אלול מעובר: בשיר שלא אמרו שיר בנסכי תמיד בין הערבים, מדלא ידעו אם יאמרו שיר יו"ט, ואחר שנסכו באו העדים: המנחה. כשיקריבו תמיד בה"ע: אותו היום. אף דלמאחר ר"ה האמיתי אפ"ה גמרו אותו יום בקדושה, שלא יזלזלו בו להבא: בהמ"ק. וליכא קלקול בשיר: הוועד. מושב הב"ד לקדש החודש: (ה) ברכות. של ר"ה: אבות. מגן אברהם: וגבורות. אתה גבור: השם. קדוש קדוש: היום. אתה בחרתנו, עבודה, רצה, והודאה, מודים, וב"כ, שים שלום, מזכיר, עשרה פסוקים, תשני כת' מדאמתני, והלכה כר"ע: (ו) מעשרה. שלשה פסוקים מתורה וג' מנביאים ושלשה מכתובים, ואחד מתורה: שלש. א' מתורה ואחד מנביאים וא' מכתובים: בתורה יצא. בש"ס קאמר דה"ק אם השלים בנביא יצא: (ז) מתקיע. תוקעין בתפלת מוסף: ההלל. בשאר יו"ט: ההלל. בשחרית: (ח) התחום. להביאו או לשמוע התקיעות: הגל. אף דטלטול הגל רק מדרבנן: חותכין ממחובר, או לתקנו: שבות. בשבין אין דרך לתקנו, וה"ל שבות: לא תעשה בלי מלאכה: יתן. ולא הוי"ל כמתקן מנא: מלתקוע. אפי' הגיע לחנוך: שילמדו. ודוקא שלא הגיע לחנוך, וכ"ז בר"ה ואפי' בשבת: והמתעסק. שאינו מתכוין לצאת: והשומע כו'. אף שהשומע התכוון שניהן צריכין להתכוון לצאת: (ט) שלש כו'. ג' בבות. א' למלכיות וא' לזכרונות וא' לשופרות, וכל בבא היא תקיעה תרועה תקיעה: שיעור תקיעה כו'. ר"ל שעור המשך ג' תקיעות ראשונות. כהמשך שלשה התרועות שבאמצע. וכ"כ המשך ג' התקיעות האחרונות: יבבות. מספקינן אם היבבא היא כשברים שלנו. או כתרועה שלנו או שניהן יחד להכי תקעינן ג"פ תשר"ת תש"ת תר"ת: כשתים. דע"י שתקע תקיעה תחלה כדרכה ניכר שמשך תקיעה שניה שאחר התרועה כב'. ונתכוון לצאת בזה גם ידי חובת תקיעה א' של בבא ב': אחת. בבא א': שבירך. התפלל מוסף: נתמנה. נזדמן: חייב. להתפלל י"ח כל השנה: חייב. דתפלת הש"ץ בקול. הוא רק להוציא שאינו בקי: חובתן. וקי"ל כת"ק:

יזכרו לנהרן עם הנץ החמה כראוי. ושלא לאחר זמן התפלה: (ה) חזנים שאומרים בקשות להמלאכים וכ"ש השבעות, צריך לגעור בהם ולמחות בידיהם, אמרו רז"ל. אל תצווח לא למיכאל ולא לגבריאל. קרא לי ואנא עניתך וקרוב ה' לכל אשר יקראוהו באמת. כ"ש חזנים לתפלת הצבור, שזכות הרבים תסייעתן, וא"כ למצוא רק שיהיו הגונים ויתנהגו בדרכי הש"ץ הטובים והכשרים כאשר הורונו חז"ל הקדושים. כדי שתשא כתר זו הולמתם להפיק רצון מה'. ולא יהיו מאותן שנאמר עליהם נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה. ע"כ לא יתגאה ולא יתנאה בקולו הערב. ולא תהא כוונתו אלא לכבד ה' ממה שחננו, ולהשיב רצונו, ואם ידע לפני מי הוא עומד אזי טוב לו. וא"צ יזהר כי בזה יזכה לכל המעלות הטובות. ולהתפלל מעמקי הלב, לפיכך יצייר הש"י נגדו תמיד ולא יזוז ממחשבתו. ומובטח שתקובל תפלתו: (ו) ביחוד להשגיח על מוצא שפתיו שיהא מתוקן, ושיהיו פיו ולבו שוין לטובה בכונה שלימה: (ז) ק"ק אשכנזים נוהגין לומר בר"ה וי"כ, יושב על כסא בלי ה"א והוא דקדוק קלוש, וכן מדקדקין לשנות הסדר. כפי ישרים התרומם וכו'. כדי להסדיר יצחק ורבקה, והיכא דנהוג נהוג: (ח) א"ל והחיות בר"ה וי"כ. כך הוכחתי בהשמטת לח"ש (שנדפסה מחמתי בתוך פי' הרא"ש על זרעיםדלא כהגו' יע"ש דברים נחמדים: (ט) מתפללין בלחש ז' כדרך שמתפללו ערבית. ש"ץ מחזיר התפלה, וכבר נהגו להוסיף בה פיוטים ב"ת לפי מנהגו, ולא אטריח עצמי כאן להגיהם ולבארם, אכן אם ישכים ה' עמדי. גם עליהם אניף ידי לתועלת עמי והאי מאחר שלבטלם אין בכחי, עם היות על ההפסקות והלשונות זרות רבו הנאותי ונשברה רוחי, עד יערה עלינו רוח ממרום ותשב רוחי ותחי: (י) יש בה נשיאת כפים [וא"א הלל בר"ה ויו"כ. והאומר תהלים ואירע לו סדר הלל, א"צ לדלגו]: (יא) אחר סיום התפלה. אומרין א"מ שנתקן נגד אמצעיות די"ח ברכות דחול, דוק ותשכח. לפיכך בשבת א"א אותו: (יב) דעת האר"י ע"פ ס' הזוהר שלא לומר א"מ חטאנו בר"ה: (יג) קדיש תתקבל, [בניגון יפה. ובחרוז תתקבל לא יכנן שיר של יום, לדוד] אין כמוך: (יד) מוציאין ב' ס"ת. בשעת פתיחת ארון הקודש, נוהגין ע"פ האר"י ז"ל לומר י"ג מדות ובקשה [שם]: (טו) שמע ישראל וגו'. על הכל כו'. אב הרחמים כו'. ויעזור כו': (טז) בס"ת א' קורין (בפ' וירא) וה' פקד את שרה. כהן. עד (נסה אותו האלהים) לוי (לך זרע) ישראל (הוא שם) רביעי (מארץ מצרים) חמישי (ימים רבים) ואם הוא שבת, כהן עד (אלהים) לוי (יצחק) ישראל (זרע) ד' (שם) ה' (מצרים) ו' (כרית) ז' (רבים) מניח ס"ת ב' על השולחן, ואומר חצי קדיש על שניהן מגביה וגולל: (יז) וקורא בשניה למפטיר בפ' פנחס. ובחודש השביעי. ומפטירין בשמואל א' ויהי איש אחד מן הרמתים עד קרן משיחו. ומברך לאחריה וכשרוצה לעשות מי שבירך לחולה, אומרו אחר ברכת הפטרה (וכשחל בשבת. אומר יקום פורקן ומי שבירך לקהל וא"כ לחולה) וא"צ יו"ט או שבת הוא מלצעוק]: (יח) אם שבת הוא אומרים יקום פורקן מי שבירך כו' [ואין מזכירין נשמות. וא"א אב הרחמים]: (יט) מילה בר"ה, מלין קודם תקיעת שופר. ובשבת אחר אשרי, כ"כ במכתבים וטעם מקובל לא שמעתי. למה לא נשוה מדתנו למול לעולם קודם אשרי. וכך נראה ישר בעיני וכשמלין בבית התינוק, מלין אחר יציאה מביהכ"נ: ואם בית קרוב מלין קודם התקיעות, וכשאין שופר ויוצא אחר מוסף, מ"מ מלין קודם אשרי. וכ"ש במקום שמלין קודם אשרי גם כשחל בשבת: (כ) כשהמוהל תוקע, לא ירחץ פיו מדם המילה, רק מקנחו מבחוץ (גם ירחץ ידיו) ותוקע. לערב מצות מילה בשופר, וכשהשופר יוצא אחר המוסף לא יאחר המילה בשביל זה וימול אחר קה"ת: (כא) ר"ה שחל בשבת, אין תוקעין (אפי' קטן להתלמד בין הגיע לחינוך אי לא ומוחין בו אפי' במקום מוצנע. אבל חרש ושוטה אין מוחין בה, אבל אין לומר להם שיתקעו, וכ"ש לתת שופר בידם אפי' ר"ה אל בחול) ואסור לטלטל השופר, רק כשצריך לשמש בו איזה תשמיש או שצריך למקומו. ובר"ה שבחול אסור לשמש בו תשמיש אחר, ואם ר"ה ה' ו'. אסור גם בשבת שאחריו]:

עין ד. עין זוכר. מתחלק לשבעה נצוצות. נצוץ א. בדר השופר הכשר. והפסול מבלי חסרון בקולו:

(א) שופר של ר"ה, קרן של איל, ני' קול שופר (לזכור עקדת יצחק) וכפוף (לכוף הלב למקום) ובדיעבד כל השופרות כשרים. ואפי' פשוטים: (ב) חוץ משל פרה (עיי' מהדורת לח"ש) דפסול בכל גוונא: (ג) וכן קרני החיות. ושל בהמה טמאה פסולין. עמו"ק: (ד) קרני שור בכבר (שליעזין בופ"ני וקרני ראם. פסולין עמ"י סי' כ' ומו"ק: (ה) אפי' קרני בן תיישה שבא עליה צבי. פסול וא"צ של צבי שבא מן התיש: (ו) אבל של כלאים ממינין הכשרים. כגון שבא מן היעלים והרחלים כשר. עמו"ק ומהדורת לח"ש: (ז) גזל שופר ותקע בו. יצא: (ח) בשל ע"א דישראל (אפי' לא עבדה, אלא שקנה אותה) לא יצא: (ט) אבל בשל גוי ולא נתכוין לזכות בה. אם תקע בו יצא דיעבד. עמו"ק: (י) המודר הנאה משופר סתם אחר תוקע לו. וזה יוצא י"ח וכשאין אחר בקי יוכל לתקוע בעצמו: (יא) אמר קונם שופר לתקיעתו עלי או קונם תקיעת שופר עלי. אסור לשמוע אפי' תקיעה של מצוה. וצריך התרה: (יב) והאומר קונם עלי תקיעת פלוני יתקע לו אחר ואם א"א באחר. תוקע לו תקיעה של מצוה ובלבד שלא יאמר לו תקע לי וה וליאני י"ח: (יג) וכן האומר קונם שופר זה עלי. ישמע משופר אחר ואם אין אחר. אדם אחר תוקע. ואם א"א. תוקע לעצמו. ונראה שמ"מ יתירו לו ככולן: (יד) אבל הנשבע שלא לתקוע. או שלא לשמוע קול שופר. אין השבועה חלה כלל. וא"צ התרה: (טו) בד"א שהיה עומד בר"ה. ואמר שבועה שלא אשמע קול שופר היום. או שלא אתקע בו. או אפי' עומד באמצע השנה. ונשבע שלא לתקוע. או לשמוע תקיעה של מצוה. בין שהוציאו בלשון שבועה. או בלשון נדר כגון תקיעת שופר אסורה עלי בשבועה. אבל האוסר על עצמו תקיעת שופר בכולל כל השנה. אסור בו גם בר"ה. עד שיתירו לו: (טז) והאוסר עצמו בשבועה בתקיעת פלוני או משופר זה נ"ל דחד דינא הוא שאם עומד בר"ה ואין שם תוקע אחר ולא אפשר בשופר אחר לא חלה השבועה ואם אפשר באחר או שאסר עצמו בכולל כל תקיעותיו של פ' סתם ולא אמר של מצוה וכן בכל תקיעו' של שופר זה או נאסר כהנ"ל בר"ה וצריך התר':

נצוץ ב. דברים המעכבים בו. ותלוים בקול השופר

(א) כל הקולות כשרים בו בין עב בין דק: (ב) ניקב ולא סתמו אע"פ שנשתנה קולו כשר מ"מ היכא דשופר אחר מצוי אין לתקוע בשופר נקוב לגמרי: (ג) ואם סתמו שלא במינו אע"פ שחזר קולו לכמות שהיה פסול אפי' נשתייר בו רובו: (ד) סתמו במינו אם נשתייר רובו שלם ולא עכבה הסתימה את התקיעה כשר ואם חסר א' מאלו אלה פסול: (ה) אם לא בשעת הדחק אז יש להכשיר אפי' בתרתי לטיבותא דהיינו במינו ונשתייר רובו (ולא סגי בשיעור תקיעה) אע"פ שלא חזר קולו או שלא במינו ונשתייר רובו גם חזר קולו: (ו) נסדק לארכו אפי' בכל שהוא פסול אא"כ הדקו אחד בחוט ונשתייר שיעור תקיעה ממקום הקשירה לצד הפה: (ז) נסדק כולו אפי' מצד א' פסול אע"פ שחבר בוקיו ע"י האור בעצמו וא"צ ע"י ד"א: (ח) נסדק לרחבו במיעוט הקפו כשר: (ט) ברובו פסול אא"כ נשאר מהסדק לצד פיו שעור תקיעה שהוא ארבעה גודלים ואז כשר אפי' אם מעכב התקיעה: (י) וכן הדין בארוך וקצרו ונראה פשוט דאין נפקותא באיזה צד שקצרו בשיור כדי שעור סגי. אם יכול לתקוע בו קול כל שהוא אפי' נשתנה מכמות שהיה: (יא) קדחו בזכרותו ולא הוציאו ממנו כשר: (יב) גרדו והעמידו על גלדו כשר: (יג) צפהו זהב לנוי וה"ה בכל דבר) במקום הנחת פה אפי' לא עשה לו רק היקף זהב שפה לפיו בין מבפנים בין מבחוץ פסול וא"צ אם צפהו כולו מבפנים שפסול: (יד) ואפי' הוסיף עליו רק כל שהוא בארכו ע"פ עוביו ואף במקום הרחב שהקול יוצא ממנו ואפי' היה התוספת ממינו ואע"פ שהיה בו שיעור שופר בלא הוא פסול ונ"ל שיש לפסול אפי' עשאו מן הצד באופן שאינו מכסה עביו ודו"ק: (טו) צפהו מבחוץ אם נשתנה קולו פסול ואם לאו כשר: (טז) רשאי ליתן בתוכו מים או יין בי"ט כדי לצחצחו אבל מי רגלים אף בחול אסור: (יז) התוקע לתוך הבור או הדות אותן העומדים בבור יצאו: (יח) והעומדים בחוץ אם קול שופר שמעו יצאו ואם קול הברה שמעו לא יצאו: (יט) התוקע מקצת תקיעה בחיוב ומקצתה שלא בחיוב לא יצא:

נצוץ ג זמן התקיעות

(א) ביום ולא בלילה מצותה משעת הנץ החמה: (ב) ואם תקע משעלה ע"ה יצא: (ג) וכל היום כשר עד ל"ה:

(ד) י"ט של ר"ה שחל בשבת אין תוקעין עמו"ק: (ה) ואסור לטלטל השופר בשבת אא"כ לצורך גופו ומקומו: (ו) וביו"ט אין לטלטלו אלא לצורך מצות תקיעה (עי' עוד לקמן סוף ענין משפט) או לצורך מקומו בלבד אבל לא להשתמש בגופו לד"א לפי שהוקצה למצותו: (ז) שופר של ר"ה אין מחללין עליו י"ט אפי' בדבר שיש בו משום שבות כיצד היה מונח בראש האילן או מעבר לנהר אינו עולה באילן ולא שט ע"פ המים כדי להביאו אע"פ שא"ל שופר אחר: (ח) אבל ע"י עכו"ם מותר דהוי שבות דשבות ובמקום מצוה לא גזרו כולי האי: (ט) ואפי' הביאו מחוץ לג' פרסאות מותר להקיע בו אבל אסור לטלטלו חוץ לד"א בעיר שלא הוקפה לדירה: (י) מ"מ נראה דלכתחלה לא ס"ד לגמרי להביאו ע"י נכרי אפי' דרך ר"ה: (יא) וכשאלו ישראל מאתמול ונתעכב הנכרי והביאו ביו"ט נ"ל יש מקום מרווח להקל: (יב) ואם נשתהא בהבאתו עד סוף יום ב' [שחל בשבת] אחר שכבר קבלו הקהל שבת ועדיין יום גדול כמעשה של הרב ט"ז [עי' סי' ת"ר] נראה לחלק בין הפרקים דכשקבלו השבת קודם שיעור תוספת [המפורש בפרוזדור דשבת] לית דין צריך בשש לתקוע אז כדי לקיים המצוה שעדיין זמנה ואין משגיחין בקבלתן אפי' הוא בתוך שעות סמוך ללילה אע"פ שי"ל דין תוספת אבל בתוך שיעור של תוספת המוחלט לא שרינן בכה"ג אפי' עדיין אינו ספק חשכה ועי' תשו' א"מ [סי' יח]:

נצוץ ד. מי הראוי לתקיעה

(א) כל שחייב בה כהנים לוים וישראלים עבדים משוחררים כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הרבים י"ח: (ב) אשה פטורה שא"ל לומר אס"ז: (ג) אנדרוגינוס מוציא את מינו בלבד עי' מו"ק: (ד) טומטום אפי' מינו אינו מוציא וכן מי שחציו עבד וצריך שיתקע להם בר חיובא: (ה) המתעסק בתקיעה להתלמד או לשיר לא יצא וכן השומע ממנו: (ו) בעי' כוונת שומע לצאת י"ח ומשמיע להוציא י"ח השומעו ובבהכ"נ אע"ג דלא נתכוין ביחוד לפלוני ששמע תקיעתו והלה לא ידעו: (ז) לפיכך היה מהלך בדרך או יושב בביתו ושמע קול תקיעה מש"צ אם כיון לבו יצא שהרי ש"צ מתכוין להוציא את הרבים י"ח ודעתו על כל השומעים קולו: (ח) צריך לבחור בתוקע הגון כשר ונקי בחכמת מלאכה זו גם שידע לכוין כראוי והא"ל שלא להניח לתקוע נערים מכועדים וק"ו למגלחי זקן כנגד המשחיתים יבא פתחון פה ללעג ולקלס: (ט) וכבר נ"ל מס' הזוהר שהתוקע צריך לפרוש ג' ימים קודם ר"ה להיו' נקי מכל חטא וללמוד ה' התקיעו' וכוונותיה':

נצוץ ה'. סדר תקיעות

(א) חייב אדם מישראל לשמוע בר"ה ט' קולות שלשה סדרים של שלש שלש שהן שלש תרועות וכ"א פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה: (ב) תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו אם היא היללה גניחות דקות או גסות שהן שברים או אם הם שניהם יחד לפיכך לצאת ידי כל ספק הצריכו חז"ל (מקבלי האמת דור מדור שלפניו עד משה מסיני כך נמסר להם שיעשו משמרת למשמרת ולחזק מוסדות הדת כפי מה שיראה בעיניהם שבח והדור המצות ולתפארת. עמו"ק לתקוע תשר"ת ג"פ. תש"ת ג"פ. תר"ת ג"פ. וסמך לדבר יום תרועה יהי"ה גי' תלתין הוי: (ג) שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה י"א כשלש יבבות דהיינו ג' כחות בעלמא כל שהן ונקראין טרומיטי"ן מל' ערומים הפוסקים ז"ל יש לימוד שצריך להיות כמו קול חצוצרות. עמו"ק): (ד) לפ"ז צריך ליזהר שלא להאריך בשבר כשלשה טרומיטי"ן שא"כ יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה: (ה) וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת יותר משל תש"ת ובשל תש"ת יותר משל תר"ת: (ו) ומיהו אם האריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש שאין לה שיעור למעלה וכן בתרועה יכול להאריך בה כמו שירצה. וכן אם הוסיף על ג' שברים אין כאן בית מיחוש בלבד שלא יוסיף יותר מכדי שיעור התקיע': (ז) וי"א שיעור יבבא ג' טרומיטי"ן ושיעור תרועה כשלש יבבות שהן ט' טרומיטי"ן ושיעור תקיעה כתרועה: (ח) לפ"ז אין לחוש אם האריך הרבה בשברים מ"מ לא יאריך בשבר א' כשיעו' ט' טרומיטי"ן: (ט) וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור י"ח טרומיטי"ן: (י) ומי שלא האריך בתקיעה כשיעור הזה והאריך בשברים לא קיים המצוה לא כמר ולא כמר: (יא) ג' שברים צריך לעשותן בנשימה א': (יב) טעה בתשר"ת אחר שתקע ב' שברים והתחיל להריע. אם נזכר מיד יתקע ג' שברים אחרים: (יג) ואם לא נזכר עד שגמר התרועה (דהיינו ג' כחות) שהתחיל בה בטעות ת"מ לא הפסיד התקיעה הראשונה אלא חוזר ותוקע ג' שברים ומריע ותוקע: (יד) אבל אם הריע בתש"ת או תר"ת אפי' בשבר א' הפסיד גם תקיעה ראשונה: (טו) והא"ל אם הפסיק בתרועה בין ת"ש קודם שהתחיל בשבר או בשבר בין ת"ר. וכן אם הריע ב' תרועות זו אחר זו או שתקע אחר התרוע' תקיעה כמתעסק והפסיק בה בין תרועה לתקיעה או לאחר שתקע ג' שברים. שתק והפסיק ואח"כ תקע אפי' רק שבר א' בכל אלו הוי הפסק והפסיד גם תקיעה ראשונה: (טז) אם תקע שני סדרי תשר"ת או שני תש"ת או שני תר"ת כהוגן וטעה בסדר שלישי א"צ לחזור אלא לאחרון שטעה בו: (יז) כל ספק בתקיעה בין אם תקע או אם שמע כהלכתו להחמיר מפני שהוא של תורה ואם שמען מיושב כראוי ונולד הספק במעומד להקל. מ"מ אם אפשר יתקן: (יח) שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום אפי' מט' ב"א יצא. והוא שלא הפסיק ביניהם בקול שאינו מאותם בבא: (יט) תקנו חז"ל לתקוע גם מיושב כסדר הזה כדי לערבב השטן כי בפ"א בהיל ולא בהיל וע"י שתוקעין ב"פ חרדה גדולה נופלת עליו. ויתבאר בסמוך בס"ד מה טעם החרד' הזאת:

ניצוץ ו. כוונת התקיעה הכללית

(א) צריך לכוין לקיים מ"ע שכתוב בתורה יום תרועה יהיה וכבר נ"ל שצריכה כוונת שומע ומשמיע: (ב) ויוציא בשפתיו. ליקבה"ו וכו'. (הריני מוכן לקיים מצוה שצונו בוראנו לתקוע בשופר. השומע אומר לשמוע קול שופר. היום הזה כמ"ש בתורה יום תרועה יהיה לכם): (ג) הפרטית הנגלית. כתב רס"ג יש בזה עשרה ענינים: א' מפני שהיום ברא הקב"ה העולם ומלך עליו וכן עושין המלכים בתחלת מלכותם שתוקעין לפניהם בחצוצרו' ובקרנות להודיע ולהשמיע בכל המקומות התחלת המלכות וכן אנו ממליכין את הבורא ביום זה וכן אמר דוד בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה': ב כי ר"ה הוא ראשון לעשי"ת ותוקעין בו להכריז על ראשו כמי שמזהיר ואומר כל הרוצה לשוב ישוב ואם לאו יקרא תגר כי אם על עצמו וכן עושין המלכים מזהירין את העם תחלה בקול כרוזא נפק לפרסם גזרתם. והעובר אחר שמיעת קול הכרוז אין שומעין לו טענות חסרון ידיעה והתנצלות: ג להזכירנו מעמד הר סיני שנא' וקול השופר חזק מאד ונקבל על עצמנו מה שקבלו אבותינו על עצמם באמרם נעשה ונשמע: ד להזכירנו דברי הנביאים שנמשלה הנבואה כתקיעת שופר שנ' ושמע השומע את קול השופר ולא נזהר ותבוא חרב ותקחהו דמו בראשו יהיה והוא נזהר נפשו מלט: ה להזכירנו חורבן בהמ"ק וקול תרועת האויבים כמ"ש כי קול שופר שמעת נפשי תרועת מלחמה וכשאנו שומעים קול השופר נבקש מאת ה' על בנין בהמ"ק: ו להזכירנו עקידת יצחק שמסר נפשו לשמים כן אנחנו נמסור נפשנו על קדושת שמו ויעלה זכרוננו לפניו לטובה: ז כשנשמע תקיעת שופר נירא ונחרד ונשבר לבנו לפני הבורא כי כך הוא טבע קול השופר מרעיד ומחריד כמ"ש. אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו: ח להזכיר יום הדין הגדול ולירא ממנו שנ' קרוב יום ה' הגדול קרוב ומהר מאד וגו' יום שופר ותרועה: ט להזכירנו קבוץ נדחי ישראל ולהתאוות אליו שנ' והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים וגו': י להזכירנו תחיית המתים ולהאמין בה שנא' כל יושבי תבל ושוכני ארץ (הם המתים הקמים בתחיה) כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו ע"כ. דברי הגאון: (ד) ועליהם יש להוסיף שתים. א הוא כנגדנו התקיעה היא התעוררות להקיץ נרדמים מפשעים ואשמים. והתרועות לי' נכות תלב ולייליל על הפסד הימים ואבוד עולמים: ב כנגד המקטרג השואג הכולל להחרידו ולבהלו כענין שכתוב וכי תבואו מלחמה על הצר הצורר אתכם (בפרטית אחרת כי רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה ע"כ אפקיד עליכם את כל עונותיכם וניתן רשות לבעל דין לטעון אולם לזה השיאנו ית' עצה טובה הכתוב אחריו אם יתקע שופר בעיר) והרעותם. עי"ז הוא מתבהל ומתחרד

כענין

(כענין שעושין במלחמה להשי כלנא להטריד ולהחריד בעל
לד המתנגד עם קולות איומות מרעישות מרעידות ומפחידות)
ביותר מחמת ג' דברים . א' כי ע"י נעלב לעבר שנזכר
עקידת יצחק וקרן אילו שהיה תמורתו ולשוא יגע לנקש
המיתו (גם יש במדרש שביום ר"ה היתה העקידה וגו ביום
הוגד לשרה שמעה ותייבב ותיילל לכן עושין ג"כ יבבא
וילל"ה). הב' שזוכר יום מ"ת שתקעו בשופר ועל ידו כמעט
עבר ובטל מלאך המות מן העולם כי אז לפניו יכך דבר
וכעשו חוזרין ממס"מ ודואג להוות פן יקראנו כזאת בהתאסף
העם לעשות ולקיים את דברי התורה ע"י שופר כבתחלתם .
הג' יראה לעתיד שיודע שסופו להתבלע ביום שיתקע
בשופר גדול לפיכך אע"פ שלא נעלם ממנו שאין זה קול
שופר הגדול המיועד מ"מ מורא יפנה על ראשו ולבו שוקע
בדאגה טרוד וחרד ומסתתמין טענותיו בשיחו יריד ולא
יירע שריד: (ה) הכונה ע"ד הסוד סוד שופר הוא בבינה .
תקיעה קול פשוט בחסד יתין פשוטה לקבל שבים. שברים
בגבורה. תרועה בתפארת עם מלכות והרועה תלך בו. נמצא
קול דנפיק משופר כליל מתלת אשא רוחא היינו תפארת
ומלכות כלול בחסד גבורה תפארת ועיקר הכוונה להמתיק כחות
הדין היום לכן אנו מעוררין תחלה החסד ממקורו והיא
פשוטה ראשונה בסוד ת"ת שהוא קול היוצא מהשופר הכוללם
דהיינו חסד שבת"ת דבינה וכחות הדין שהם שברים (דינא
קשיא, גבורה שבת"ת) ותרועה (דינא רפיא מלכות דבינה
בת"ת) באמצע ופשוטה לאחריהם להכריע אותן כנגד החסד
ולהמתיקם. זהו סוד תשר"ת אח"כ ממשיכין בחי' הגבו
בנלא הוד יסוד שבת"ת דבינה נמצא פשוטה ראשונה בנגח
שבת"ת. שברים בהיד שבת"ת פשוטה אחרונה ביסוד דבינה
מלכות. עטרה בראש לדיק כנודע שבבר נתמתקה קלא זה סוד
תש"ר. אח"כ בפעם ג' העולין אותן למקומן בגמ.קה מדה"ד
לגמרי וחוזרה המלכות כללה בת"ת לבד ונפרדה ממדה"ד
הקשה ונתעלתה בבחי' תרועה בלבד בסוד עלה אלהים
בתרועה זה סוד תר"ת. ובזה מתקיים הכתיב אשרי העם
יודעי תרועה מ"ל ידיעה הידוע למשכילים זהו כוונה נכונה
ברורה ונכונה. עם כי עוד לאלוה מלין למעתיקים בכתבי
אר"י שנביא אותן לבדנה אחר הברכה: (ו) ועתה נבחר רזי
רמזי שופר וקולותיו הנה מכינו שם אלהים בג' בחי' בסימנם
ג' דברים נתנו ע"י יסורין בינה עיה"ב נקראת אלהים
ביקו"ק נקוד סגול דמינה דינין מתערין גבורה שבה נתנה
התורה מפי הגבורה שמענו נקראת אלהים וידבר אלהים.
מלכות נקראת ג"כ אלהים והיא א"י הידועה והנה בשופר
מרככים מה"ד דהיינו להעלות חסד גבורה תפארת נצח הוד
יסוד בגרשם כתר חכמה בינה שהם ג"פ אהיה המורים
בכתוב אהיה אשר אהיה ונאמר אהיה שלחני וז"ס שופר
כשהכתוב במלוי כזה שין ואו פא ריש הר"ת עולה ג"פ
אלהים כיצד ג' אלהים במילוי כזה אלף למד הי יוד מם
(וכן הוי"ה דאלפי"ן כמ' דין) פו משופר עולה אלהים
פשוט. ר עולה אלהים בסוד אחורים. א אל אלה אלהי
אלהים אח"כ ס"ת דמלוי שופר שהם נחש עולין ג"פ אהיה
כזה אהיה פשוט ומילוין ביודין. עוד במלוי דאהיה הכל ביחד
עולה שנ"ג (בעל ידו אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו)
הצרף לחשבון זה כ"ד אותיות של ג' שמות הללו עולה
הכל שכ"ז. הראו שג' אלהים נכנסים בג' אהיה שהם ג'
ראשונות כשאדרו הכלציות המלוי יהי כמגין אהיה בכיד
כלילותם והיא ר"ת ה' אלהינו ה' הרי סוד שופר: (ז) אנקת"ם
גי' השופר וכן שר הכס"א או כסה עם הכולל והוא משפיע
כל תוקף דבר נכלא קרה בעה"ח נשיאיו שנזדמנו דיני
שופר בבי' השוה עם בי' שלו ואע"פ שלא נתכוין המחבר לכך
מ"מ נפל האמת באמת. להראות כי מן השמים הסכימו ע"י
לפי שעסק חבורו לש"ש. וכל העוסקים במלאכת שמים לשמה.
מראין להם סימן טוב. מה שלא עלה על דעתם) : (ח)
תקיעה (עם הכולל) ושופר חדה מ להת היא הצריך גי' תקיעה
פסת"ם גי' ספר (חסר) וכן תקיעה. או התוקע עם הכולל.
וכן כנדלפוין הדרניא"ל. גי' הכי הוו : (ט) עוד תקיעה גי'
תקפ"ה (ג' מלות. ת"ק פ"ה. היא סוד מלכות. תורה שבעל
פה קרינן לה. וכן המלאכים הנ"ל הממונים להעלותם בשבין
תיק וכ"ר ת"ק נה) : (י) שברים. גי' שר יהוא"ל המלאך
המעלה אותן. הוא ת"ק נ"ב (עם כ"ן) : (יא) הרועה גי'
אדון כתר בסוד כיצוץ סופן נתחלתן. אחרית דבר מראשיתו.
אכ"י מחי"ן הבוא. גם הוא מילוי שם אדני עם צרוף י'
ספירות לקומה שלמה. וכן גי' שמשיא"ל הוא במלאך הממונה
אותה ומעלה: (יב) שופר. ר"ת שטן ואין פגע רע. כי כשמע
קול שופר. שם נמלא ומתעורר כנ"ל שהוא מתבהל על ידו .
אך אין פגע רע כשהוקעין כראוי . אינו יכול להזיק. אדרבה
נמתק אין שטן ואין פגע רע. גי' ה' הי' אלו. תשרי. שבו
מתבטל כחו. וכן כל תקיעות של החודש השביעי זה כזה. שנוגע
לכל חודש זה. כי גם בי"כ היו תוקעין ביובל. ובו ביחוד לית
כיה רשותא לאסטוני . גם בכל החודש א"ל פתחון פה. לפי
שרואה ישראל עסוקין במצות ברובו כבולו :

נציץ ז - בתכונת פעולת התקיעה. וכוונות סדריה. על דעת האר"י. וענין הברכה :

(א) צריך לתקוע מעומד . ואין לסמוך על דבר. שאם ינטל
אותו דבר יפול : (ב) אחד השומע ואחד משמיע בעמידה
והיינו בתקיעות דסדר ברכות. שזן עיקר מדין תורה. אע"פ
שעכשיו אחר שתקנו לשמוע מיושב. כבר יצאנו י"ח המצוה
של תורה. עמו"ק: (ג) אבל בתקיעות דמיושב. ודאי התוקע
לבדו בעמידה. משום כבוד לבור בלבד : (ד) וכ"מ דאם התוקע
כבר יצא י"ח. ותוקע לאחר ביחיד, יכול לתקוע אפי' בישיבה,
אך השומע לבדו צריך לעמיד זה פשוט לדעתי. עיין בחיבורי
והוא הפך תמיהת כ"ה שהביא בה"ט : (ה) מיהו פשיטא
דקפידא דעמידה לכתחלה הוא . ובדיעבד או בשעת הדחק .
יצא בכל אופן : (ו) י"א שטוב לתקוע בצד ימין, וכ"ה שמנהג
מ"מ אינו רחוק כ"כ מ"ש בלבוש לכראות פנים דשמאל עדיפא
הגיה וביה אבא ליזיל ביה ברגא, הלכך אין להקפיד כל כך.
אלא כל היכא דמתרמי ליה וניחא ליה לתוקע כפי לתודו,
טפי מעלי : (ז) יהפוך פי השופר למעלה : (ח) הרחיק השופר
מפיו ונפח בו יתקע. לא יצא : (ט) קודם שתוקע מברך לשמוע
קול שופר. ושהחיינו. ואפי' כבר יצא ובא להוציא אחרים :
(י) מ"מ נ"ל פשר דבר ישר . דהיינו דווקא ברבים. דלא
ליחזי מתגהנא וגם לפי דאין הכל בקיאין. וכדי שתכלה ברכה
בפ"א ולא פסקי פסקי. אבל יחיד שבא לצאת ע"י תוקע, טוב
ונכון שיברך לעצמו עכ"פ ברכת שהחיינו : (יא) התחיל לתקוע
ולא יכול להשלים. ישלים אחר ממקום שפסק הראשון. ואפי'
ג' או ד' זה אחר זה. די להם בברכה שברך ראשון. ותקיעות
שתקע עלו להם. ואפילו לא יכול לתקוע כלל. העומד תחתיו
תוקע על סמך ברכת הראשון : (יב) וכנגד שהיו שם התוקעי'
הראויים בשעת ברכה ותקיעה ושתקו. אבל אם לא שמע
הברכה. צריך לברך לעצמו. ולא לברך בקול רם. שהצבור כבר
יצא ידי חובתו בברכה : (יג) ואם בא באמצע התקיעות .
והוצרך להשלים התקיעות שפסק נכן הראשון . צריך לחזור
לראש התקיעות. או לאותן שהפסיד אם שמע מקצתן והלך
לחוץ באמצען : (יד) בד"א. כשלא יצא עדיין ידי חובתו. אבל
מי שכבר יצא ובא להוציא הצבור. לעולם אינו מתחיל אלא
ממקום שפסק ראשון. הברכה אחת היא לכמה תוקעין כמש"ל.
וכן התקיעות ששמעו עלו לאח : (טו) נוהגין להעמיד אחד
להקרות את התוקע סדר התקיעות מלה במלה. והוא יכוין
ג"כ בכוונות הראויות. לפיכך מקרא אף תקיעה ראשונה .
ואם המתפלל שחרית אדם בקי. הוא קודם לאדם אחר אם לא
שהתכם מקרא. שיש לו בודאי דין קדימה : (טז) התוקע
כשיושבין. ראוי שיזכה גם בתקיעות של סדר ברכות. אם הוא
הגון כי המתחיל במצוה אומרים לו גמור . אם לא שנהגו
לחלקן ולזכות גם לאחר במצוה : (יז) בתקיעות שעל סדר
ברכות לא יתקע הש"ץ היכא דאפשר באחר. אם לא שמובטח
לחזור לתפלתו. וליכא דעדיף מניה . מיהו בהבטחה וודאי
סגי בכל גוונא. וא"ל לדחקו של המג"א. עמ"ש בס"ד בלא"ב
פ' אין עומדין. ודוק : (יח) ומי שהחזיק ע"פ הצבור בתקיעת
שופר, אפי' פ"א אין מעבירין אותו ממנו. אפי' יש שם אחר
בקי יותר ממנו. כל זמן שלא הורע כח בק איתו וכשרותו :
(יט) והוא. שלא התנו עמו על זמן : (כ) הנוטל שכר תקיעתו
או תפלתו. אינו רואה סימן ברכה : (כא) נוהגין לתקוע
בבה"כ על הבימה במקום שקורין : (כב) א"ל שאסור להסיח
(אף הסומע) בין הברכות והתקיעות. ובשעת התקיעה אפי'

לצורך צבור: (כג) אלא אפילו בין הסדרים. ואפילו בין התקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד. (כד) היינו אם סח מענין התקיעות והתפלות אינו הפסק. ואם סח דברים בטלים. מ"מ א"צ לחזור ולברך: (כה) כד"א בין סדר לסדר. הכל סח בין ברכה לתקיעה. אלא מענין התקיעה (אפי' בדברי קדושה ותפלה) צריך לחזור ולברך: (כו) האר"י ז"ל היה נוהג להתוודות בלחש בין תקיעות דמיושב. כי אז השטן מעורבב. ודברי הוידוי עולים ע"י קול השופר. ולא יש קטיגור אז:

סדר התקיעות

[לפי שהתקיעה מעורר רחמים. ומזכיר את ישראל לפניו ית' עושין לזה הכנה רבה. ואחר הקריאה. הולך התוקע והמקרא והמתפלל מוסף לטבול (והצבור. זה מעיין בפי' ודיני וכוונות התקיעה. וזה שונה. וזה אומר תהלים. והכל לכונה א' לעורר לבם להכנה ויראה ותשובה גמורה) ולובשים קיטל ועולים לבימה. והשם גם חכם בעל מדות טובות. אומר לצבור בבכיה דברים הכובשים הלבבות ומכניעה לטוב. ואח"כ אומרים זה:

רעיא מהימנא

בחדש השביעי באחד לחדש וגומר. פקודא (מ"ב) דא לתקוע שופר בר"ה דהוא יומא דדינא לעלמא כמה דאוקימנא והא אוקמוה. דכתיב תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגינו והא אתמר דהאי איהו יומא דסיהרא אתכסי ביה. וקאים עלמא בדינא. בגין דההוא מקטרגא חפי וכסי ואנטל פתקא על מלכא. אתר דדינא שר"א. למתבע דינא על עלמא. ואי תימא איך אתייהיב ליה רשו לההוא מקטרגא לחפאה ולמתבע דינא. אלא ודאי בידא דהאי מקטרגא. שוי קב"ה למתבע דינא על כל עלמא ושוי ליה יומא ידיעא למתבע קמיה כל דינין דעלמא דהא קב"ה עבד ליה ושוי ליה קמיה למהוי דהכי דקב"ה סלקא ושריא על כלא ורזא דא והאלהים עשה שיראו מלפניו. מאי עשה, עשה להאי מקטרגא. ואתקין ליה קמיה למהוי סייפא שננא על כל עלמא. וכל דא בגין דידחלון מקמי קב"ה כלא. ודא איהו סנטירא דתבע חובי בני נשא. ותבע דינא. ותפיס בני נשא. וקטיל לון. ואלקי לון כלא. כמה דנפיק מן דינא. כגוונא דההוא ממונה בב"ד דלתתא. דאתייהיב ליה רשו לאדכרא קמי בי דינא פלוני עביד כך. ופלוני עבר על כך. ולמתבע עלייהו דינא. ותנן רשו אתייהיב לההוא ממונה ב"ד לאכנשא על בי דינא פתחא עד דיגזרון דינא על כל מה דאיהו תבע ולית רשו לבית דין לדחייא ליה בגין כי אני יי אוהב משפט ואיהו בעי דעלמא יתקיים בדינא ולמנדע דאית דין ואית דיין כהאי גוונא שוי קב"ה קמיה להאי דאיהו תבע דינוי קמי מלכא על כל בני עלמא. ובהאי יומא אתיהיב ליה רשו לכסאה פתחא דמלכא וסיהרא אתחפי' לגו עד דיתגזר דינא על כל בני עלמא ואף על גב דכלא אתגלי קמי קב"ה לא בעי אלא בדינא כלא כגוונא חדא עילא ותתא אתקין כרסייא דדינא בהאי יומא וסנטירא אתא ותבע דינא על כל עובדי בני עלמא כל חד וחד כפום ארחוי וכפום מה דעבד ושהדין אתיין ושהדי על כל עובדי בני עלמא אלין איהון עיני יי דאיהון משטטי בכל עלמא וכמה איהון עיני יי דלית לון חושבנא דקא אזלי ומשטטי בכל עלמא וחמאן כל עובדי בני עלמא. ווי לאינון דלא משגיחין ולא מסתכלין בעובדיהון. דהא לגבייהו קיימין אלין שהדי מלכא ומשגיחין וחמאן כל מה דאינון עבדין דקאמרי דהא אינון סלקי ושהדי קמי מלכא והאי סנטירא קאים קמי מלכא ותבע דינא פלוני עבר דינא.

פלוני

זוהר פרשת פנחס

בחדש השביעי באחד לחדש: ר' יצחק פתח תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו. זכאין אינון ישראל. דקב"ה קריב לון לגביה מן כל אימין דעלמין ואתרעי בהו ומאתר רחיקא קריב לון לגביה. הה"ד ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר ה' אלהי ישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם. לאחזאה דהא מאתר רחיקא אתרעי בהו וקריב לון לגביה. וכתיב ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר וגו'. הני קראי אית לאסתכלא בהו. וכי כל ישראל לא הוו ידעי דא וכ"ש יהושע אלא אורייתא כלה סתים וגליא כמה דשמא קדישא סתים וגליא בגין דאורייתא כולא שמא קדישא היא. וע"ד איהי סתים וגלי'. אי ישראל ויהושע הוו ידעי. אמאי כתיב כה אמר ה'. אלא ודאי סתימא דכלא. טיבו סגי עביד קב"ה בישראל. דאתרעי בהו באבהתא. ועביד לון רתיכא קדישא עלאה ליקריה. ואפיק לון מגו נהורא עלאה יקירא קדישא בוצינא דכל בוצינין. בגין דיתעטר בהו הה"ד כה אמר ה' בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם. הנהר. ההוא נהר דאשתמודע ואתידע. מעולם. מאי קא בעי הכא. אלא לאחזאה חכמתא. מעבר הנהר מעולם אלא ההיא נהר עולם איקרי. ועל דא בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם. לאחזאה טיבו וקשוט דעביד קב"ה לישראל ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר מאי קא מיירי. אלא אברהם לא אתדבק ביה בההוא נהר כמו יצחק דאתדבק ביה בסטריה לאתתקפא. ת"ח ההוא נהר. אע"ג דלאו איהו דינא. דינין נפקין מסטריה ואתקפו ביה. וכד יצחק אתתקף בבנוי. כדין עילאין ותתאין מתכנפין לדינא וכורסייא דדינא אתתקן. ומלכא קדישא יתיב על כורסיא דדינא ודאין עלמא. כדין תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו. זכאין אינון ישראל דידעין לסלקא כורסייא דדינא ולתקנא כורסיא. דרחמי ובמה. בשופר: ר' אבא הוה יתיב קמיה דר"ש. אמר ליה. הא זמנין סגיאין שאילנא על האי שופר מאי קא מיירי. ועד כען לא אתישבנא ביה א"ל ודאי האי בירא דמלה. דישראל בעיין ביומא דדינא שופר ולא קרן. בגין דקרן הא אתידע באן אתר איהו. ולאתדבקא דינא לא בעינא. אבל הא תנינן. במלין ובעובדא בעינן לאחזאה ולאתערא מלין סתימין. ת"ח כד האי שופר עלאה דנהיר דכלא ביה. אסתלק ולא נהיר

לבנין

לבנין. כדין דינין אתערו. וכורסוון אתקנו לבי דינא. ודא שופר אילו דיצחק אקרי. תוקפיה דיצחק תושבחתא דאבהן. כד אסתלק ההוא שופר גדול דלא ינקא לבנין. כדין יצחק אתתקף ואתתקן לדינא בעלמא. וכד אתער ההוא שופר ובני נשא תייבין מחטאיהון בעין לנגדא קול שופר מתתא. וההוא קלא סליק לעילא. כדין אתער שופרא אחרא עילאה. ואתער רחמי ואסתלק דינא. ובעינן לאחזאה עובדא בשופר. ולאתערא שופרא אחרא. ולאפקא בהאי שופר לתתא אינון קלין. לאחזאה דכל אינון קלין דלעילא כלילן כולהו בהאי שופר עלאה יתערון לנפקא. ובהני קלין דלתתא יהבין ישראל חילא לרחמי מתתא. ואתער שופר גדול לעילא. וע"ד בעינן לזמנא שופר ביומא דא ולסדרא קלין. לכוונא ביה בגין לאתערא שופר אחרא דביה כלילן קלין לעילא. ולסדרא קלין בשופר: סדרא קדמאה. קלא נפיק. מתעטר לעילא. סליק רקיעין ואתבקע בין טורי רמאין. ומטי לגבי דאברהם ושריא ברישיה ואתעטר. ואתער הוא ואתקן לכורסיא:

ובספרא דאגדתא תנינן. בשעתא דההוא קלא קדמאה סליק. אתער ואתעטר אברהם ואתקן לכורסיא. פקדין עליה אבא ואמא. אדהכי סלקא תניינא תקיפא. לתברא תוקפי רגיזין ודאי: סדרא תניינא. ההיא קלא תבירא בתוקפוי. וכדין סלקין. וכל דינין דיתעיין (ס"א דאתעין) קמיה. אתבר. עד דסליק לאתריה דיצחק. כיון דיצחק אתער וחמי לאברהם מתקן לכורסיא לקיימא קמיה. כדין אתכפיא ותבר תוקפא קשיא. ובהאי בעי מאן דתקע לכוונא לבא ורעותא. בגין לתברא חילא ותוקפא דדינא קשיא. הה"ד אשרי העם יודעי תרועה. יודעי תרועה ודאי: סדרא תליתאה. קלא נפיק וסליק ובקע כל אינון רקיעין. ורחמי מתערין. ומטי ההוא קלא לרישיה דיעקב ויעקב אתער וחמי לאברהם מתתקן בגיסא אחרא. כדין אחידן תרוייהו ביה ביצחק. דא מהאי סטרא ודא מהאי סטרא. ולא יכלין תוקפוי לנפקא לבר. והני תלתא סדרא כלהו סדרא חד. סדרא אחרא. קלא נפיק וסליק. ונטל לאברהם מאתריה ונגיד ליה לתתא לאתר דתוקפיהון דיצחק שריין. וקיימין ליה לאברהם בגווייהו: סדרא תניינא. נפיק קלא תבירא. לא תקיפא כקדמאה. לא דחלש ההוא קלא דתקע. אלא דהאי קלא לאו איהו לגבי יצחק כקדמיתא. דתמן תוקפא תקיפא שריא. אלא לגבי אינון בי דינא דלתתא מתבן דינא דאינון רפיין יתיר. וכלהו המאן לאברהם לגבייהו ואתכפיין קמיה. אדהכי. סדרא תליתאה קלא נפיק וסליק ואתעטר ברישיה דיעקב. ונגיד ליה לתתא לההוא אתר דאינון גבוראן שריין. וקאים לקבליהו אברהם מהאי סטרא ויעקב מהאי סטרא. ואינון באמצעיתא כדין אתכפיין

פלוני עבד כך. והא הכא סהדי ועד דקב"ה לא שאיל לון. לית לון רבו כסהדא כדין אינון סהדי סהדותא וכלא אכתוב קמי מלכא בפתקא. בבי מלכא אית חד היכלא היכלא דא מליא דאשא חוורא והאי אשא מתגלגל (פירש בגלגל עגול) בפלגא ו היא שביבין והאי לא פסיק לעלמין לגו האי היכלא אית היכלא אחרא מליא אשא אוכמא דלא פסיק לעלמין תרין סיפרין קיימין תדיר קמי מלכא בשעתא דינא סהדין כל סהדי קמי מלכא אינון סהדיא וסופרין כתבין מסהדותא פלגא דאשא חוורא וכתבי עליה בסהדותא אשא אוכמא וכדין מלכא אחתים דינא עד זימנא ידיעא דילמא בין כך ובין כך יהדרון בתשובה. אי יהדרון פתקין נקרעין ואי לאו מלכא יתיב וכל אינון דבי זכותא קיימי קמיה. כרוזא קם וכרוז פלוני עבד כך. מאן יוזיף עליה זכות אי אית מאן דיוזיף עליה זכות יאות ואי לאו. הא אתמסר לסנטירא. וכלא ידע קב"ה. אמאי אצטריך לכל דא אלא בגין דלא יהא פטרא דפומא לבני עלמא אלא לאחזאה דכלא עביד בארח קשוט וניחא קמיה מאן דאשתזיב מן דינא ואי תימא מנין האי אתמסר לחכימין. ואפילו למאן דלא ידע מאן דבעי לאסתכלי ישגח במה דאיהו באתגליא וידע במה דאיהו בסתר דהא כלא כגוונא הדא כל מה דפקיד קב"ה בארעא כלא איהו כגוונא דלעילא יומא דראש השנה איהו יומא דדינא ומלכא יתיב בכורסיא דדינא. סנטירא קם אתי ואפי פתקא דמלכא ותבע דינא ואף ע"ג דקב"ה רחים ליה לדינא כד"א כי אני יי אוהב משפט כה רחימו דבנוי לרחימו דדינא ובשעתא דסנטירא קם למטען מלין עלייהו פקיד למתקע בשופר בגין לאתערא רחמי מתתא לעילא בההוא שופר סלקא ההוא קלא כליל באשא ורוחא ומיא. ואתעביד מנייהו קלא חדא. ואתער קלא אחרא לעילא כד ההוא קלא אתער מעילא ומתתא כדין כל טענות דקא טענין ההוא מקטרגא מתערבבי. ביומא דר"ה נפק יצחק ביחודוי וקרי לעשו לזמנא ליה תבשילין דכל עלמא כל הדר כפום ארחוי דהא בההוא שעתא ותכהין עיניו מראות דנפק מניה מאן דאחשך אפי בריין. ואתפרש ושכיב על ערסי דדינא וקרי לעשו ואמר וצודה לי ציד"ה ועשה לי מטעמים והביאה לי ואוכלה. ורבקה אמרה אל יעקב בנה רחימא דנפשה בנה רחימא דאתמסר לה מיומא דאתברי עלמא ופקידת ליה לאתערא איהו באינון מטעמים דיליה ויעקב אתער מתתא מתלבש בצלותין ובעותין והקול קול יעקב בההוא שופר דקא סליק אתער יעקב לגביה ואתקריב בהדיה. ויגש לו ויאכל. ואתכליל דא בדא כיון דאתכליל בהדיה ויבא לו יין. דא יין דמנטרא. יין דהיא חדו דלבא רזא דעלמא דאתי כדין וירח את ריח בגדיו לבושין דסלקין ובעותין ויברכהו כל רוגזא וחדי לבא וכלא איהו רחמי. כיון דאיהי אתכליל ביעקב כל אינון חילין ותוקפין ורוגזין דהוו זמינין אתהדרו ולא אשתכחי תמן.

דישראל נפקין מן דינא בחדוה ובברכאן. ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ביומא דא בחדוה ובברכאן עלאין ועשו בא מצידו טעין טופני מעובדי' דעלמא. ויעש גם הוא מטעמים חדיד ניסכיה למיטען טענות אתקין סהדי ויבא לאביו ויאמר יקום אבי יתער בדינוי ויאכל כמה עובדין ביסין דכל עלמא דקא אסכחני'. ויחרד יצחק חרד' גדול' עד מאד דהא לא יכיל לאתפרש' מכללי' דיעקב דאיהו בחדוה ויאמר מי איפ' הוא הצד ציד בכמה צלותין ובעותין. ואוכל מכל בטרם תבא ואברכהו גם ברוך יהיה. כשמוע עשו את דברי (יצחק) אביו ויצעק צעקה וגו'. דחמי דהא צידו לא הוה כלום עד לבתר דאמר ליה הנה משמני הארץ יהי' מושבך וגו' אלין תקיפין ואוכלוסין דסאר עמין. ודא קשי' ליה מכלא. וישטום עשו את יעקב. למיזל אבתריה ולקטרגא ליה תדיר. ויעקב אזיל באינון יומין דבין ר"ה ליום הכפורים צריך לאשתזבא מניה. תב בתיובתא. שוי גרמ' ה בתעני' עד דאתי ר"ה וי"ה כדין ידעי ישראל דעשו באו ועמו ארבע מאות איש כלהו מקטרגי לון. זמינין לקטרגא לון. מיד ויירא יעקב מאוד ויצר לו ואסגו בצלותין ובעותין. ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי וגו'. עד דנטיל עיטא ואמר כי אמר אכפרה פניו במנח' ההולכת לפני ויקח מן הבא בידו מנחה וגו' עזים מאתי' ותישי' עשרים וגו' גמלים וגומר. כך הוא סטר' דיליה גמלים הוא נחש כמין גמל בשעת' דפתי סמאל להוה ארכיב על נחש כמין גמל. תני מאן דחמי גמל בחלמיה. מיתה נקנסה עליה מלמעל' ואשתזיב מניה. וכלא חד וכדין אהדר עשו אפטרופסא דיעקב ויעקב לא בעא דורסיה ועוקליה. יעבר נא אדוני לפני עבדו כדין וישב ביום ההוא עשו לדרכו אימתי בשעת נעילה דהא אתפרש מעמא קדישא וקודשא בריך הוא שביק לחוביהון וכפר עלייהו. כיון דההוא מקטרגא אזל בההוא דורוני' ואתפרש מנייהו. בעי קוב"ה למהדי בבנוי מה כתיב ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית וגומר. ע"כ קרא שם המקום סכות. כיון דיתבו בסכות. כלא אשתזיב מן מקטרגא. דקודשא בריך הוא חדי בבנוי. זכאה חולקהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי בילא"ו:

אתכפיין כלהו ומשתבחין (ס"א ומשתככי') באתרייהו והני כלהו סדרא אחרא תנינא: סדרא בתראה. דבעי לסלקא לון לאתרייהו ולישבא (ס"א לישרא) בינייהו ליצחק כמלקדמין. בגין דהאי בעי לישרא ליה באתריה ולא יפוק בתוקפי' לבר. כדין דינין כלהו אתכפיין. ורחמין אתערו. על דא בעי לכוונא לבא. ורעותא בהני קלין למהדר בתיובתא קמי מארייהון. כדין כד ישראל מתקני ומסדרי קלין ברעותא דלבא כדקא יאות. בשופרא דא אהדר ההוא שופר עלאה. וכד אהדר. מעטרא ליה ליעקב ואתקנת על כלא. וכורסיא אחרא רמיו. וכדין חידו אשתכח בכולי'. וקב"ה מרחם על עלמא. זכאה חולקיהון דישראל. דידעין לנגדא ולאמשכא למאריהון מדינא לרחמי. ולתקנא כלהו עלמין על ידייהו. ת"ח לקבל דא תלתא ספרין פתיחין ביומא דא. וכמה דרחמי מתערין ודינין קשין אתכפיין ועאלין לדוכתייהו: כך הוא לתתא כגוונא דלעילא דינין קשיין אתכפיין ואתעברו מעלמא. ומאן אינון. אלין אינון רשעים גמורים. דאינון דינין קשיין דאתכפיין ואתעברו מעלמא. ועל דא נכתבים ונחתמים וכו': אמר רבי אבא. ודאי דא הוא ברירא דמלה. בריך רחמנא דשאילנא ורווחנא בהני מילי אמר רבי יהודה. כתיב זכרון תרועה זכרון עבדינן לכוונא לבא ורעותא דישראל עבדין זכרון לתתא. במה בעובדא. בגין דיתער מלה כההוא גוונא לעילא. אמר רבי אלעזר. כתיב בכסה ליום חגנו. דאתכסייא ביה סיהרא. והיאך אתכסייא. אלא כד קיימא עיבא ושמשא לא נהיר. כדין סיהרא אתכסייא ולא נהיר. ועל דא מקמי עיבא שמשא לא נהיר. כ"ש סיהרא דאתכסייא ולא נהירא. וע"ד בכסה ליום חגנו בה"א דאתכסייא סיהרא. ובמה נהיר כלא. בתיובתא ובקל שופרא. דכתיב אשרי העם יודעי תרועה. כדין ה' באור פניך יהלכון. ת"ח בהאי יומא אתכסיי' סיהרא. ולא נהיר עד בעשור לחודש. דישראל תייבין כלהו בתיובתא שלימתא ואימא עלאה תאיבת ונהרת לה. והאי יומא נהירו דאימא נטלה ואשתכח חידו בכלא. ועל דא כתיב יום הכפורים הוא. יום כפור מבעי ליה מאן יום הכפורים. אלא בגין דתרי נהורין נהרין בה. בוצינא עלאה נהיר לבוצינא תתאה: ובהאי יומא מנהורא עלאה נהיר. ולא מנהורא דשמשא. ובג"כ בכסה ליום חגנו כתיב.

[תפלה לבעל התוקע קודם התקיעות] רבש"ע בניך בני רחומיך שמו פניהם לנגדך ובטחו על רוב חסדיך ושמוני שליח לתקוע שופר לפניך כדי שתזכור להם זכות אברהם אבינו ע"ה והפלתו בהר המוריה. וזכות יעקב אבינו ע"ה והמימתו אשר התהלך לפניך באמת ובלבב שלם. וזכות יצחק אבינו ע"ה ועקדתו שנעקד על גבי המזבח. ותעמוד מכסא הדין ותשב על כסא רחמים עליהם. כדבר שנאמר עלה אלהים בתרועה יי בקול שופר. ואני יודע בעצמי שאיני כדאי לבקש על עצמי וכל שכן על אחרים וכ"ש כי אין בני לא דעת ולא חכמה לכוין כונת התקיעות וצירופי שמותיך הקדושים וכל היחודים וזיווגי חמדות העליונות ומיתוק הדינים קשים ורפין הראוים לבא על ידיהן. אבל בטחתי ברחמיך הרבים וידעתי כי לא תביישני כי לתקן שלחוני ולא לקלקל. ואתה בטובך תעורר רחמיך ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ותצרף מחשבותינו דטובה דרך כלל למעשה כאלו אתכוין בכל צירופי שמותיך הקדושים העולים מתוכה ובכל היחודים וזיווגי מדותיך העליונות ומתוק הדינים הראוים לבא על ידיהן ויעלו תקיעות אלו לעורר רחמיך עם תקיעות בני עלייה בניך היודעים ומכוונים כל כוונת שמותיך הקדושים וזיווגי מדות העליונות המעוררים את הרחמים. ובכן יכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותרחם על בניך והפיך להם ע"י תקיעות אלו מדת הדין החזק למדת החסד ולמדת הרחמים.

הרחמים וזכור לנו זכות אבותינו ויהיו היום חקוקים אברהם בראש ויצחק בג תיים ויעקב כנגדו ותכנס לגני לפנים משורת הדין. וסתום וחתום פי שטן ואל יסטין עלינו ובבוא תוכחה שמנו מספרך אל תמחה דכתוב לחיים טובים כל בני בריתך אמן וכן יהי רצון יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי:

אח״כ אומרים מזמור זה (תהלים מז) ז״פ. ויש בו ז״פ אלהים לתתקס :

לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר׃ כָּל הָעַמִּים תִּקְעוּ כָף הָרִיעוּ לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה׃ כִּי
יהוה עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ׃ יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים
תַּחַת רַגְלֵינוּ׃ יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהֵב סֶלָה׃ עָלָה אֱלֹהִים
בִּתְרוּעָה יהוה בְּקוֹל שׁוֹפָר׃ זַמְּרוּ אֱלֹהִים זַמֵּרוּ זַמְּרוּ לְמַלְכֵּנוּ זַמֵּרוּ׃ כִּי מֶלֶךְ כָּל
הָאָרֶץ אֱלֹהִים זַמְּרוּ מַשְׂכִּיל׃ מָלַךְ אֱלֹהִים עַל גּוֹיִם אֱלֹהִים יָשַׁב עַל כִּסֵּא קָדְשׁוֹ׃ נְדִיבֵי
עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה׃

[ואח״כ מתפלל התוקע תפלה קצרה זו] יהר״מ יהוה אלהי השמים ואלהי הארץ אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. האל הגדול הגבור והנורא שתשלח לי כל המלאכים השרים משרתים הנאמנים בשליחותם והחפצים לזכות את עמך ישראל. המלאך הגדול ״פצפציה ״פציפיה הממונה להוציא זכיותיהן של ישראל בעת שתוקעין עמך ישראל בשופר. ואת המלאך הגדול ״תשבש המלאך הממונה להשמיע זכיותיהן של ישראל להבעית את השטן בתקיעותם. ואת המלאכים הגדולים ״הדרניאל הממונים על התקיעות המעלים את תקיעתנו לפני כסא כבודך. ואת המלאך ״שמשיאל הממונה על התרועות. ואת המלאך ״תרסטאל ״תוסניאל הממונה על תשר״ת להיות מזומנים בשל חותם להעלות תקיעתינו לפני הפרוכת ולפני כסא כבודך ותמלא על עמך רחמים. ותסתכל באפרו של יצחק אבינו הצבור על גבי המזבח. ותתנהג עם בניך במדת רחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ותזכור היום עקידת יצחק לזרעו כי אתה אל מלך נאמן בברית. ברוך אתה זוכר הברית :

(כז) עתה נלע״נ סדר התקיעות והכוונות ע״פ האריז״ל שהועתק בס׳ שלי״ה והוא קלת הוספה שם וכאן הכל מתוקן לפניך כראוי. הא לך לשונו : (כח) טעם אמרו רז״ל כי בתקיעת שופר יתערבב השטן כי השופר הוא למתק את הדין ולכלול הקולות כלילן רוחא ומיא ואשא באותו שופר גדול כי בהתעוררות הדינין יגבר כח השאל ובהתמתקם אין לו כח ויניקה כלל לזה בפעם הראשונה יש המתקת הדינין. אבל לא כ״כ ולכן בהיל ולא בהיל. ואחר שתוקעין מעומד יש המתקת הדינין בעצם ולזה הוא מתערבב : (כט) ועתה צריך להודיעך סוד תקיעת שופר וכוונתו כדי שתזכה לערבב השטן ולהכניעו כי הוא דבר גדול שתזכה אתה להכניעו ביום הדין הזה ולא יהיה לו כח לקטרג על ישראל ויהיה זכות הרבים תלוי בך: (ל) דע כי התוקע קודם שיתקע צריך בעוד שהצבור אומרים הפזמון שהוא יאמר אלו הפסוקים [ר״ת קר״ע שטן] בינו לבינו ויכוון באלו השמות ובנקודם יְקָהְרָוּעֳהָ יְשֻׁהַטֻוּנְהָ והם כ״פ יהו״ה ותעורב ביניהם אותיות קר״ע שט״ן והוא שם השני השם של ע״ב וכו יהיה נקרע השטן) :

נ מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ׃
ק וֹלִי שָׁמָעְתָּ אַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי׃
ר אשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
ע רוֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל יַעַשְׁקֻנִי זֵדִים׃
שׂ שׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃
ט וּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי׃
נ דְבוֹת פִּי רְצֵה נָא יהוה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃

(לא) אחר אלו הפסוקים יאמר זאת התפלה ויכוין בה דהתלות שהשבל עולה יסר לבער המסכים המבדילים. ויאמר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי אלהי המשפט שעתה יהיה עת רצון לפניך ותקרע ברחמיך הרבים וחסדיך הגדולים כל המסכים אשר הם מבדילים בינך ובין עמך ישראל היום הזה והעבר מלפניך כל המשטינים והמקטריגים על עמך ישראל חסום פי שטן ואל ישטין עלינו כי אליך תלויות עינינו. ארוממך אלהי המלך אלהי המשפט שומע קול תפלת ותרועת עמו ישראל היום ברחמים :

ועיקר הכוונה היא בשני שמות הנזכרים שב״ה תוכח בתוך ארבע אותיות של הויה כדי למתקו אח״כ יאמר

עלה אלהים בתרועה ה׳ בקול שופר : [אח״כ אומרים זה]

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י״ה בו״ה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל. הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של תקיעת שופר ולהוציא את הרבים ידי חובתם [והתוקע יאמר לשמוע קול שופר] כדכתיב יום תרועה יהיה לכם ככתוב בדברי קדשך תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב :

[אח״כ יאמר התוקע תפלה זו] יהר״מ יהוה אלהינו ואלהי אבותינו אלהי המשפט שבזכות אלו השמות היוצאין מר״ת ״אל ״נא ״קרב ״תשועת ״מצפיך [אנקתם] ״פחודיך ״סר ״תוציאם ״ממאסר [פסתם] ״פדה ״סועים ״פתח ״סומים ״ימינך ״מצפים [פספסים] ״דלה ״יוקשים ״וקבץ ״נפוצים ״סמוך ״יה ״מופלנים [דיונסים]. שיהיה עתה עת רצון מלפניך ותקרע ברחמיך הרבים וחסדיך הגדולים כל המסכים המבדילים בינך ובין עמך ישראל עד היום הזה. והעבר מלפניך כל המשטינים והמקטריגים על עמך ישראל. סתום פי שטן ואל ישטין עלינו כי אליך תלויות עינינו. ארוממך אלהי המלך. אלהי המשפט. שומע קול תפלת ותרועת עמך ישראל היום ברחמים אמן :

אומר

(לג) אומר התוקע בלחש בפ״מ הריני מכוין בתקיעות אלו שאתקע להוציא את הצבור י״ח שמיעת קול שופר ולקיים מ״ע [וגם הצבור יכוונו לצאת ולקיים מ״ע] והשופר יהא מכוסה במפה שעל השלחן עד גמר הברכות [וכן בין כל סדר התקיעות] ומברך מעומד בנגון המיוחד לשמוע קול שופר [וכתיבה קול יגביה קולו ויאריך קצת ואם אמר בקול אחד לתקוע בשופר יצא] וכשגומר תיבת שופר עונים אמן ולא הטועה ומברך שהחיינו [גם ביום ב׳] ועונים אמן ויכוין להוציא הצבור י״ח ברכות אלו וגם הם יכוונו לצאת: (לג) בעת התקיעה אסור לשוח ואפי׳ לרוק [וכשצריך יבליע בכסות] וכ״ש להשמיע קול בפיהוק או בנחירת הגרון ומי שדרכו לנחור יעצור עצמו: (לד) אלו דברים שאסור לגבר בבהכ״נ בשעת התקיעה כל ס״ת ב״כ תפילין שופר מגילה עוהר וספרי הסכת ושמעה: (לה) יקח השופר ביד ימין ויכוין שהוא טפת כנגד היו״ד שבתפארת והשופר כנגד המלך המשפט שהיא הבינה. והא דאמרינן בגמ׳ כדי שירחה לכאן ולכאן העליון הרחב הוא כנגד הכתר ואין בו ק לרוממותו והתחתון הצר הוא כנגד הדעת המשפיע על כל העולמות. וכשיתקע יכוין בשם הוי״ה הנעשה בקול השופר בזה האופן י׳ הוא פיו הקצר ה׳ הוא הבל התכניס ו׳ הוא קול הנמשך בו ה׳ מאברהם יצחק ויעקב בסוד אמ״ש שהוא אויר מים אש יעקב אויר אברהם מים יצחק אש ה׳ הוא הבל המוציא ואח״כ יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה [אסור לענות ב״ה וב״ש] אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמוֹעַ קוֹל שׁוֹפָר:

(לו) כשיאמר קול שופר. יכוין בשני קולות. קול התחתון המעורר לקול העליון. וגם למשוך הכל הבא מהכתר עד עולם התחתון. בסוד הבינה. ובמלת שופר יכוין בג׳ אלהים כנ״ל. הנה ג׳ אלהים צריך לכוון למתקם במלת קול שהוא יב״ק. דהיינו אהי״ה הוי״ה אדני. ושם י״ה. חסר למניקו״ל תשעה. צריך לכוין למתק החמשה אותיות של אלהים. וכו׳ תשבון אלהים הנזכרים. ש׳. כ״ו. ד׳ והאחד הכולל. כרוי השנה. וזהו כוונה בשמוע קול שופר. שהוא ג׳ אלהים. ואותיותיו במלת קו״ל. שהוא הוי״ה אהי״ה אדני י״ה. ופי׳ לשמוע. הוא כמו ויגמע בקול שהוא לשון אסיפה. ופירושו לאסוף המרה קול. שהוא הוי״ה אהי״ה אדני י״ה. למתק חמש אותיות אלהים והג׳ חשבונות. שעולים שופר והכולל כאמור. ויברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם: שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

(לז) וצריך אתה לדעת כי לפי דעת קבלה זה. שברים הוא דינא רפיא. והכוונה לעולם בילחק דין קשה. כדי שלא להגביר כח הדין. ותרועה דינא קשיא צריך לכוין דוד דין רך ממוזג ברחמי יעקב. כדי לערב לעולם רך בקשה להשביחו. וכזה הוא הפך הסברא הקודמת שהיא שטת הקודמין. ואפשר להשוות הדעות. דשברים קשה בתחלתו ורך בסופו. ותרועה רכה בתחלתה וקשה בסופה דע והבן. א״כ אלו ואלו דברי אלהים חיים. ולא פליגי) : (לח) תשר״ת ראשון. לעורר האבות ממקומם. אברהם יצחק יעקב. דינא רפיא דינא קשיא. שני להמשיך האבות לנצח הוד יסוד. דינא רפיא דינא קשיא. שלישית. להחזיר למקומם דינא רפיא דינא קשיא : (לט) תש״ת ראשון. לעורר את האבות במקומם. דינא רפיא שני. להמשיך האבות לנצח הוד יסוד דינא רפיא שלישית. להחזיר אותם למקומם. דינא רפיא : (מ) תר״ת ראשון. לעורר את האבות ממקומם. דינא קשיא שני. להמשיך אותם לנצח הוד יסוד. דינא קשיא שלישית. להחזיר אותם למקומם. דינא קשיא : (מא) גם צריך לכוין. כי התקיעות של מיושב רומזים לעולם העשיה בג׳ בחינותיו מקבל. יהוא עצמו והמשפיע. ורומזים בה״א אחרונה של שם בן ד׳ ובשם הוי״ה. בלי נקודה והשם אדנית ובמלכות : וצריך לכוין. בהעיר רק האבות ממקומם ויזכיר זה השם כאמור. והא לך הסדר בעזרת השם יתברך

יַקְהֲרוּעָה יֶשְׁהֶטוּנָה : יְהוָה ה אדני :

(מב) יקח השופר בימין לימין פיו (ואיטר בשמאל) ואם א״י לתקוע כך יעמידנו לשמאל פיו ופני השופר לימין ואם א״י איכו מעכב גם כשפני השופר לשמאל. ומגביה צד הרחב מהשופר למעלה מפיו (ואין מעכב) והצד הכפוף יהא לימינו : (מג) לא יתקע אפי׳ תקיעה הראשונה. עד שיקריא לפניו ותוקע מעומד. ולא יסמוך על דבר שאם ינטל יפול ואם תקע מיושב יצא) והצבור רשאים לישב (אבל יחיד השומע תקיעות לצאת י״ח ולא שמע עיד תקיעות המעומד צריך לעמוד ואם שמע מיושב יצא) ונהגו לעמוד : (מד) בין הברכה לתקיעה לא יפסיק (אפי׳ בצורך תקיעה ותפלה. רק לצוות להביא שופר אחר. וכיוצא המוכרח לתקיעה עכשיו מותר) ואם שח. מברך שנית. ואפי׳ אם רק השומע ברכתו לצאת בה. שח בין ברכה לתקיעה. חוזר ומברך לעצמו : (מה) שח בין שברים לתרועה אפי׳ מעסק התקיעה ותפלה. תוקע שנית סדר זה) :

(מלכיות)

תקיעה	שברים	תרועה	תקיעה
אברהם	יצחק	דוד יעקב	יעקב
תקיעה	שברים	תרועה	תקיעה
אברהם	יצחק	דוד יעקב	יעקב
תקיעה	שברים	תרועה	תקיעה שב

א אלו התקיעות הם כנגד מלכיות אשר בעולםהעשי׳. והם במלכות. כשיתקע זה הסימן. יכוין לעורר אברהם ולצטרו באותו הקול במדה גדולה :

ב וכן בזה הסימן ליצחק במדת אברהם. שהיא גבורה במדת הגדולה :

ג וכן בזה הסימן ליעקב שהוא מדת תפארת שמדת אברהם שהוא גדולה. כי כל ג׳ הללי רומזים בגדולה גבורה תפאר׳ שבגדולה:

[(מו) כשהיים התוקע ג״פ תשר״ת. וכן תש״ת וכן תר״ת. יקרא המקריא שב. וישב התוקע מעט. ויתוודה כ״א בלחש בין שפתותיו ומעומד. בין תשר״ת לתש״ת ובין תש״ת לתר״ת. ולא שיזכיר חטא יעון ופשע. רק פורט חטאיו אומר כן ובקצת״י ואח״כ אומרים יה״ר. ולא יאריך יותר מנוסח זה. ולא יוציא בפיו שמות המלאכים רק יכוונם בלבו :

[יהי רצון מלפניך שתקיעת תשר״ת שאנחנו תוקעים . תהא מרוקמת ביריעה ע״י הממונה (טרטיאל) כשם שקבלת ע״י אליהו ז״ל (וישוע) שר הפנים ושר (מט״ט) ותמלא עלינו ברחמים . ברוך אתה בעל הרחמים] :

(זכרונות)

תקיעה	שברים	תקיעה
אברהם	יצחק	יעקב

ד אלו התקיעות הם כנגד זכרונות אשר בעולם העשי׳ וכן בתפארת יסוד. כשיתקע זה הסימן. יכוין לעורר את

אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה
אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה שב

יצחק כלול באברהם. כי אי' נעקד נכרו כי יום דינא. יהוא בחדת גבורה : ה וכן בזה הסימן לאברהם גדולה במדת יצחק בגבורי כי אנו יושבים בחדתי :

[יהי רצון מלפניך. שתקיעת תש"ת שאנחנו תוקעים. שתעשה עטרה מבגה על ידי הממונה (שרשיה) להיות עולה ויושב בראש אלהי הצבאות. ויעשה עמנו אות לטובה] :

(שופרות)
אברהם יצחק יעקב
תקיעה תרועה תקיעה
אברהם יצחק יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה
אברהם יצחק יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה גדולה

ו וכן בזה הסימן ליעקב תפארת במדת יצחק בגבורה. כי כל ג' הללו רומזים בגבורה גדולה תפארת. אבר בגבורה פחד יצחק : ז אלו התקיעות הם כנגד זוכרות אבר בעולם העשיי. וכן בכינס. כשתוקע זה הסימן. יכוין לעורר יעקב. ולעטרו באותי קיל במדת תפארת : ח וכן בזה הסימן ליצחק. גבורי במדת יעקב בתפארת. כי במדתו אנו יושבים : ט וכן בזה הסימן לאברהם גדולה במדת יעקב בתפארת. כי כל ג' הללי רימזים בגדולה גבורה תפארת אבר בתפארת :

(מז) מיבכין ומאריכין בתקיעה האחרונה שהיא סיתן סילוק שכינה שנאמר במשוך היובל וגו' : (מח) וסך כל הטרומוטין רע. לבטל כח הרע דינס"ר דעכו"ם והשחתת זרע :

ובכן יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. שיעלו אלו המלאכים היוצאים מן השופר. ומן התקיעה ומן השברים ומן התרועה ומן קשר"ק ומן קש"ק ומן קר"ק. לפני כסא כבודך. וימליצו טוב בעדני. לכפר על כל חטאתינו] :

(מט) הרוז תנגן בקול רם [בנגון המיוחד. פסוקים אלו. והעם עונים אחריו] :

אַשְׁרֵי הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה יהוה בְּאוֹר פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן :
בְּשִׁמְךָ יְגִילוּן כָּל הַיּוֹם וּבְצִדְקָתְךָ יָרוּמוּ :
כִּי תִפְאֶרֶת עֻזָּמוֹ אָתָּה וּבִרְצוֹנְךָ תָּרוּם קַרְנֵנוּ :
אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה וגו' :

[(נ) אומרים המזמור שירו לה' שיר חדש (תהלים לג) ויכללו לדוד מזמור. ומחזירין ס"ת למקומו. ובכוונה ואומר הש"ץ הנני העני ממעש בלחש. ובכוונה עצומה מעומק הלב, ובבכיה רבה. ובהתלהבות כתרך ובזריזות, ותרים קולו בדקים בים התעוררות. כדי לעורר העם המתחיכים עד שיגמור. ולא יאריך הרבה. ואח"כ אומר בלחש איזה פסוקים ומנגן הקדיש בניגון המיוחד] :

עין ה. עין משפט למוסף. ממנו נמשכין ד' נהרות. שם הא' פישון (פי שונה תפלה שניה. פי מלך שמור. עוז פנ"ו ישונא) דיני תפלת מוסף דיחיד :

(א) מתפללין תפלה. בין יחיד בין צבור [ואם לא התפללו בלחש. לא יצאו. הש"ץ בתפלתו בקו"ר והצבור בשייצאם מתכו. ואם הש"ץ טעה בתפלה לחש. חוזר כדין יחיד] (ב) אם השעה דחוקה מחמת איזה הקרה שאינו יכול להאריך לומר פסוקי מלכיות כו'. כשמגיע להתלוך בכבוד הוהר. ובתורתך כתוב לאמור. וכן כתוב בדברי קדשך. וכן נאמר ע"י עבדיך הנביאים. ולא יתחיל בשום פסיק. אז יוצא בכך. ואם אפשר לו לומר גם התהנה זכרונית עד הפסיקים. אומר ג"פ ובתורתך כו'. וכן בשופרות. לפי מה שיכול על זה כך נ"ל : (ג) לא יתפלל ביחיד תפלת מוסף ר"ה. עד אחר ג' שעות על היום וכן לא יתקע ביחיד קודם. עמ"ש בהשמטות לח"ש הנ"ל בעיז יעקב (סי' ה') : (ד) האר"י אמר מי שאינו בוכה בר"ה. אין נשמתו טובה ושלמה : (ה) יתר דיני תפלת מוספין. עיין בבית יוסף דמוסף השבת : (ו) עומדין להתפלל בלחש ג' רהאבות כמו בשחרית עד ליציאת מצרים. אח"כ אומר ם [ומפני חטאינו] :

תפלת מוסף

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גוֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ
אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר

והנורא

וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים: מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

למנחה אומר ורב להושיע מוֹרִיד הַטָּל:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְרוֹפֵא חוֹלִים. וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת. וּמִי דוֹמֶה לָּךְ יפסיק מעט מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמָן (במוסף ובמנחה דשבת ונעילה יאמר אַב הָרַחֲמִים) זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה. (כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה):

לְדוֹר וָדוֹר הַמְלִיכוּ לָאֵל כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

וּבְכֵן יִתְקַדֵּשׁ שִׁמְךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל מְכוֹנְךָ וְהֵיכָלֶךָ:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אֶחָת. לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשָּׁלְטָן לְפָנֶיךָ. עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ. וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יהוה לְעַמֶּךָ. תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ. וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ. וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ. שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ. וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ. וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ. וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ. וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ. וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ פִּיהָ. וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ. כְּעָשָׁן תִּכְלֶה. כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יהוה לְבַדֶּךָ. עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ. יִמְלֹךְ יהוה לְעוֹלָם. אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּ יָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּה יהוה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (לשבת את יום השבת הזה ו) אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה יוֹם (זכרון) תְּרוּעָה (בְּאַהֲבָה) מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

[אמר בקול זכרון תרועה. או בשבת יום תרועה יצא. למוסף מתחיל כאן ומפני חטאינו]

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ. גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ. וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ. וְאֵין אֲנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ. בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מֶלֶךְ רַחֲמָן. שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ. וְעַל מִקְדָּשְׁךָ. בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ | עָלֵינוּ מְהֵרָה. וְהוֹפַע | וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל חָי: וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם. וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה. וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת | עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים כְּסִדְרָם. וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. וְאֶת מוּסַף (לשבת מוספי אם אמר מוסף יצא כיון שאמר מלבד עולת החודש. ושני שעירים לכפר (לשבת) יום השבת הזה ו) יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ: עַל יְדֵי מֹשֶׁה | עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת. וְקָרְבַּן הַיּוֹם כָּאָמוּר:

ובחודש

ומפני. ברכה רביעית זו דמוסף ר"ה. יש בה תרי"ג תיבות. להמתיק הה"א רביעית של השם ע"י שס"ה (מנין שמי עם יה) הל"ת. ורמ"ח (מנין זכרי עם וה) מ"ע. והוא מנין תורה עם ב' כוללים. ומספר רוב"ע ישראל. ועמ"ש בס"ד בפי' ברכת התורה: ועשיתם. באמר י"ט כתוב והקרבתם, לפי שאינה מחוסרת אלא קריבה. משא"כ עתה שהיא היום תחלת הבריאה. שנתקנת מתחלה. כמה דאת אמר העשוי יה בהר סיני. לשון תיקון, כמו וכן הבקר אשר עשה. ולכן ג"כ לא נאמר כאן חטא. דמלכא בעי למטעם טעם בתולה, מי זאת עולה: פר אחד, כנגד אברהם, שנאמר בו ויקח בן בקר, איל, דא אילו דיצחק: שבעת כבשים, נגד יעקב, דאתמר ביה והכשבים הפריד יעקב (כ"ת במ"ר ובר"ת) דאכון נגד שבע כבשות האלה שהן לעדה דבאר מפרוש שרים:

עלינו

ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם׃

ועשיתם עולה לריח ניחוח ליהוה פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם׃ [מלבד עולת החודש]

שלשה עשרונים. נגד שלש סאים קמח סולת. שהסולת היה עשרון מנופה מאלש סאין קמח. כהדך העומר שבא עשרון מג׳ סאין׃ וב׳ שעירים. א׳ של ר״ה. וא׳ של מוסף היום׃

ומנחתם ונסכיהם כמדבר. שלשה עשרונים לפר. ושני עשרונים לאיל׃ ועשרון לכבש. ויין כנסכו. ושני שעירים לכפר. ושני תמידים כהלכתם׃ (מלבד עולת החודש ומנחתה. ועולת התמיד ומנחתה. ונסכיהם כמשפטם. לריח ניחוח אשה ליהוה)׃

לשבת

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג. עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית׃

[עלינו, הוא שבח גדול, והומרו באימה וכשתחה (כי הקב״ה יכל נבא השמים שומעים יצונים אחרי העם שבכה וכו׳) ויהושע תק ז כשכבש יריחו, ואמרו ז״פ ישר והפוך, כו הפיל ז׳ חומות יריחו, ויזכר שוה ירוק באמרו ואנחנו כורעים דהוי כתרוף פ״ן]׃

עלינו לשבח לאדון הכל. לתת גדולה ליוצר בראשית׃ שלא עשנו כגויי הארצות. ולא שמנו כמשפחות האדמה. שלא שם חלקנו כהם. וגורלנו ככל המונם׃ כאן צריך להפסיק מעט. בואנחנו כורעים. תשתחוה השתחואה עליונה׃ **ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים. לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ. ומושב יקרו בשמים ממעל. ושכינת עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו אין עוד׃ אמת מלכנו אפס זולתו. ככתוב בתורתו. וידעת היום והשבות אל לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד׃** עכן תקנו ורמז שמו כר״ת על כן נקוה

על כן נקוה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון. לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון׃ לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו. ולכבוד

שמך

עלינו. ע״ש בבית אל׃ שלא עשנו כגויי הארצות, להכניסם ע״י אומנים, לכא השמים שחלק להם׃ כמשפחות האדמה. שגובה מהם בפעם א׳, ואינו נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה, ואז עוקרם לגמרי, כדרך שעשה לאמורי ולפגריס וחבריהם, שאבדו מן העולם, וזה מפני שאינן נחשבים אלא פרט מכללות אנשי העולם, ובהעדר ענף לא יעדר האילן, משא״כ ישראל, שהקולים נגד ע׳ אומות, שנאמר יצב גבולות עמים למספר ב״י, אם היה ממתין להם לגבות כל חובו מהם בפעם א׳, לא היה להם תקומה, ואז היה כלל האילן נעקר משרשיו, והיה העולם חוזר לתוהו ובוהו, לפיכך נפרע מהם מעט מעט, שלא יכלו כולן, כמ״ש הכתוב, רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, ר״ל אומה אחת שנחשבת כנגד כולן, על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם, יפקדם לבקרים, לפיכך כם מדוכאים ביסורין לטובתם׃ ומתפללים, ישעיה מ״ה׃

שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ. וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת עֹל מַלְכוּתֶךָ. וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְנֶאֱמַר. לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל יהוה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ: וְנֶאֱמַר. וַיְהִי בִישׁוּרוּן מֶלֶךְ. בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. כִּי לַיהוה הַמְּלוּכָה וּמוֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְנֶאֱמַר יהוה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ. לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר. אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: וְנֶאֱמַר. שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם. וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. יהוה עִזּוּז וְגִבּוֹר. יהוה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם. וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. יהוה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה: וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר כֹּה אָמַר יהוה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יהוה צְבָאוֹת. אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים: וְנֶאֱמַר. וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוה הַמְּלוּכָה: וְנֶאֱמַר. וְהָיָה יהוה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ. בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יהוה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יהוה אֱלֹהֵינוּ יהוה אֶחָד:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ. וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ. וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ. עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ. וְיֵדַע כָּל פָּעוּל כִּי אַתָּה פְעַלְתּוֹ. וְיָבִין כָּל יְצוּר. כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ. וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ. יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ. וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: אלהינו ואלהי אבותינו (בשבת רצה במנוחתינו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ. וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ: והנחילנו יהוה אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בו ישראל מקדשי שמך וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה אֱלֹהִים אֱמֶת. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד:

יריעות שלמה

כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות אני ראשון וכו'. הכוונה כיון שאמר על עצמו שהוא מלך על ישראל משמע דעל השאר לא הוי מלך אולי נטעה שח"ו שהשאר לא נבראו ממנו או אם הוי ממנו אולי מחמת שישראל קדמו לכך והיו מסייעין לו בבריאת עולם לא מייחד הקב"ה שמו עליהם למלך או שעתיד להצטרך להם לעתיד לאיזה דבר ע"כ קרא שמו עליהם מלך ישראל לכך אמר שלא כן הוא רק אף שאני מלך ישראל מ"מ ה' צבאות ושולט על כל הברואים דזה מורה לשון צבאות כמאמר חז"ל במס' ברכות על מה שחנה קראו צבאות וכו' וכן אני ראשון ואני אחרון ואין אני צריך לשום בריה ומבלעדי אין אלהים והכל מעשה ידי ואעפ"כ אני מלך על ישראל לכך בדרך מתנת חנם לא לתקנת הנאה וא"ש ודו"ק:

ולה

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. מֶלֶךְ ׀ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (חשבת ו) יִשְׂרָאֵל. וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

[תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת. לבטל כח יוה"ר דנ"ע והשחתת זרע: ואח"כ אומרים זה גם בשבת אע"פ שאין תוקעין וגם בתפלה לחש

היום הרת עולם. היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים. אם כבנים. אם כעבדים. אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים. ואם כעבדים. עינינו לך תלויות. עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו (נ"א היום ׀ איום קדוש]:

אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה ׀ עוֹלָם. וּפוֹקֵד כָּל יְצוּרֵי קֶדֶם. לְפָנֶיךָ נִגְלוּ כָּל תַּעֲלוּמוֹת וַהֲמוֹן נִסְתָּרוֹת שֶׁמִּבְּרֵאשִׁית. כִּי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ. וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד ׀ עֵינֶיךָ. אַתָּה זוֹכֵר אֶת כָּל הַמִּפְעָל. וְגַם כָּל הַיְצוּר לֹא נִכְחַד מִמֶּךָּ. הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ ׀ לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ. צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. כִּי תָבִיא חֹק זִכָּרוֹן. לְהִפָּקֵד כָּל רוּחַ וָנָפֶשׁ. לְהִזָּכֵר מַעֲשִׂים רַבִּים. וַהֲמוֹן בְּרִיּוֹת לְאֵין תַּכְלִית. מֵרֵאשִׁית כָּזֹאת הוֹדָעְתָּ. וּמִלְּפָנִים אוֹתָהּ גִּלִּיתָ. זֶה ׀ הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ. זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא. מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב ׀ וְעַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֵאָמֵר. אֵיזוֹ לַחֶרֶב. וְאֵיזוֹ לַשָּׁלוֹם. אֵיזוֹ לָרָעָב. וְאֵיזוֹ לַשֹּׂבַע. וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפָּקֵדוּ לְהַזְכִּירָם לַחַיִּים וְלַמָּוֶת. מִי לֹא נִפְקַד כְּהַיּוֹם הַזֶּה. כִּי זֵכֶר כָּל הַיְצוּר לְפָנֶיךָ בָּא. מַעֲשֵׂה אִישׁ וּפְקֻדָּתוֹ וַעֲלִילוֹת מִצְעֲדֵי גָבֶר. מַחְשְׁבוֹת אָדָם וְתַחְבּוּלוֹתָיו וְיִצְרֵי מַעַלְלֵי אִישׁ: אַשְׁרֵי אִישׁ ׀ שֶׁלֹּא יִשְׁכָּחֶךָּ. וּבֶן אָדָם יִתְאַמֶּץ בָּךְ: כִּי דוֹרְשֶׁיךָ לְעוֹלָם לֹא יִכָּשֵׁלוּ. וְלֹא יִכָּלְמוּ לָנֶצַח כָּל הַחוֹסִים בָּךְ: כִּי זֵכֶר כָּל הַמַּעֲשִׂים לְפָנֶיךָ בָּא. וְאַתָּה דוֹרֵשׁ מַעֲשֵׂה כֻלָּם: וְגַם אֶת נֹחַ

באהבה

אתה זוכר . ברכה זו. תיבותיה אתית . סודו ידוע , והוא בא לענין , גם היא אליה פנים אל פנים : שמבראשית . כן הוא בכל הנוסחות , עלו"א : כי אין כליל , ע"ש : רוח ' החיוני : ונפש. המתאוה : זה היום , כאמן מללינן היום תחלת מעשיך , כר"א , ואף למ"ד בכ"ה באלול נברא העולם מ"מ עיקר המעשה היה ביצירת אדם : ופקדתו , השגחת תהשגחתו , במ"ש ופקודת כל האדם : להרבות זרעו , כאמן נראה בעליל חסידות רז"ל , לבקש טובת כלל העולם , כמ"ש בלו"א בברכת

ירִיעוֹת שלמה

ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך כי זכר כל המעשים לפניך בא וכו'. הנה מה שסיים כי זכר כל המעשים לפניך בא אין לו ענין כלל למה שהזכיר תחלה לעיל מזה. אך הכוונה דתחלה אמר בדיוק דודאי אנו רואים כמה צדיקים שהיה להם צרות ויסורים אך אמר בדיוק כי דורשיך לעולם לא יכשלו כלומר אף אם לפעמים נכשלין הצדיקים אבל לא הוי לעולם והרשע אם הוא נכשל נכשל לעולם אבל הצדיק אף אם נכשל אח"כ מושיע לו הקב"ה וסופו לטובה כדכתיב שבע יפול צדיק וקם וזשה"כ כי דורשיך לעולם לא יכשלו כלומר אין נכשלים לעולם. ולא יכלמו לנצ"ח כל החוסים בך רק לשעה אך גם בזה קשה דהתינח אם בא על הצדיק שאר יסורים יתכן שאח"כ נעשה לו טובה אבל מה נעשה אם הוא מת בחצי ימיו א"כ זה אבד עולמו תמיד אך גם בזה יש תירוץ דאולי צפה הקב"ה שאם היה חי היה עתיד לחטוא ולכן סלקו הקב"ה קודם זמנו (וכן אף אם לפעמים נשאר הצדיק בעניות כל ימי חייו ולא בא לטובה כלל יתכן להיות ג"כ דאולי צפה הקב"ה שאם היה חי היה עתיד לחטוא ולכך סלקו הקב"ה קודם זמנו) וכן אם נשאר הצדיק חי רק יש לו יסורים עד יום מותו כגון עניות וכדומה יתכן ג"כ להיות דאולי צפה הקב"ה שאם הי"ל עשירות היה חוטא הרבה והי' מניעות עשירות לטובה לו אבל לעולם מי שהוא עתיד להיות דורש את ה' אף כשיהיה עשיר זה ודאי לא יכלם לנצח רק בא לו הטובה לבסוף וזש"ת ולא יכלמו ואף שלפעמים הוי היסורים לנצח זה הוי מכח כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם ר"ל מה שיעשו לעתיד אתה דורש מקודם לכך נמשך להם מה שגוזרת חכמתו ית' ודוק וא"ש:

כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם וגם את נח באהבה זכרת. והוא כפול ל' וגם מה שייכות כאן מ"ש וגם את נח באהבה זכרת. אך נראה דהנה דרישה הוי בעדים כדאמרי' במס' ב"מ לחד מ"ד דעד דרוש אחיך איתו היינו דרשהו בעדים וכ"כ ודרשת ושאלת היטב ודרישה היינו בעדים וכן הוי דרכו ית' אף שהכל גלוי לפניו אינו פוסק הדין רק ע"פ עדים וזה הוי חסד מן השמים מה שאף שיודע מ"מ אינו דן רק ע"פ עדים וז"ש כי זכר כל המעשים לפניך בא וזוכר אתה הכל ואעפ"כ אף שאתה זוכר הכל מ"מ ואתה דורש מעשה כולם אתה דורש אותם בעדים ולא שלא בעדים וא"כ זה הוי חסד ולכך אמר כמו שאתה עושה לנו כן גם את נח באהבה זכרת וא"ש ודו"ק:

וגם את נח באהבה זכרת וגו' בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם ע"כ זכרונו בא לפניך וכו' והנה ל' ע"כ אינו מובן. ונראה שידוע מחלוקת המבואר במדרש ורש"י על פסוק צדיק תמים היה בדורותיו שחד אמר לשבח וחד אמר לגנאי שבדורותיו היה צדיק אבל אם היה בדורותיו של אברהם לא היה נחשב לכלום. ונראה שהפייטן יסד כמ"ד דבדורותיו לגנאי וז"ש שמחמת שהבאת את מי המבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם אז כיון שהם היו רשעים גמורים עד שנתחייבו המבול אז בעבור זה בא זכרון נח לפניך כי נגד אלו היה צדיק גם מצד ההכרח לקיום העולם שלא יאבד לגמרי אבל לולי זה לא היה בא זכרונו לפניו ית' לזכות לכך לחרבות זרעו כעפרות תבל ויש להמתיק שלכך יסד

באהבה זכרת. ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים. בהביאך את מי המבול ·
לשחת כל בשר. מפני רוע | מעלליהם. על כן זכרונו בא לפניך יהוה אלהינו.
להרבות זרעו כעפרות תבל. וצאצאיו כחול הים. ככתוב בתורתך. ויזכור
אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר
אלהים רוח על הארץ וישכו המים : ונאמר. וישמע אלהים את נאקתם
ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב : ונאמר. וזכרתי
את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ
אזכור : ובדברי קדשך כתוב לאמר. זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום יהוה :
ונאמר. טרף נתן ליראיו יזכור לעולם בריתו : ונאמר. ויזכור להם בריתו
וינחם כרוב חסדיו : ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר. הלוך וקראת
באזני ירושלים לאמר. כה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך
לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה : ונאמר. וזכרתי אני את בריתי אותך
בימי נעוריך. והקימותי לך ברית עולם : ונאמר. הבן יקיר לי אפרים אם ילד
שעשועים. כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד. על כן המו מעי לו. רחם ארחמנו
נאם יהוה :

אלהינו ואלהי אבותינו · זכרנו בזכרון טוב לפניך · ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים · משמי שמי קדם · וזכר לנו יהוה אלהינו אהבת הקדמונים את הברית · ואת החסד · ואת השבועה · אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה · ותראה לפניך עקדה · שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו | על גבי המזבח · וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו · ויגולו רחמיך על מדותיך · ובטובך הגדול · ישוב חרון אפך מעמך ומעירך · מארצך ומנחלתך · וקיים | לנו יהוה אלהינו · את הדבר שהבטחתנו בתורתך · על ידי משה עבדך · מפי כבודך

סמינים , והתלמנה מפתי בקר הדיברות על לדיקים עתק : נאס ה' , ע"כ הס סכ"ה תיבות , כנגד דיני חכמה , מכאן עד סוף הברכה , קי"ו תיבות , ג"ו תנף , כתי' יסוד , כסיד והתלפד חכמה , להתתיקס וכן קי"ו תיבות כפ' העקדה :

ידיעות שלמה

יסד הפייטן כמ"ד זה כיון שאנו מבקשים שגם אותנו יזכור היום לטובה כמו שזכר את נח ולמ"ד דהות צדיק גדול אין מזה ראיה לדידן שאנחנו ידענו מעשינו הרעים ולכך יסד כמ"ד בדורותיו לגנאי א"כ לא היה ראוי מצד עצמו לכך רק מצד דורו שהיו רשעים נגדם היה חשוב צדיק א"כ גם עתה מסתכל הקב"ה בהגוים שבדורינו שהם רשעים יותר ונגדם נחשבנו אנחנו צדיקים ויזכור אותנו לטובה כמו את נח ולכך יסד כמ"ד זה וא"ס ודו"ק: ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וכו'. הנה מה שהזכיר מאיזה מקום יהיה הישועה הכונה דאף שיש למעלה מקטרגים המעכבים את הישועה שלנו מ"מ ראה הקב"ה להושיע לנו ממקום שאין להשטן רשות לכנוס לשם לעכב וזש"ה ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם ממקום שאין רשות למקטרג לכנוס לשם לעכב ישועתינו ודוק וא"ס : ע"י משה עבדך מפי כבודך. ובנביאים לא אמר לשון כזה רק וע"י עבדיך הנביאים כתוב לאמר. נראה ע"פ המבואר דהשכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה א"כ מה ששמענו מפי משה רבינו שמענו מפיו ית' ממש אבל שאר נביאים

בָּאָמוּר. וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם. לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יהוה: כִּי זוֹכֵר כָּל הַנִּשְׁכָּחוֹת. אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם. וְאֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ. וַעֲקֵדַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ כצ"ל הַיּוֹם בְּרַחֲמִים תִּזְכּוֹר. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. זוֹכֵר הַבְּרִית:

תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת. לבטל כח יצ"ר דנ"ע. והשחתת זרע. ואח"כ אומרים זה גם בשבת אע"פ שאין תוקעין ואף בתפלת לחש:

היום הרת עולם. היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים. אם כבנים. אם כעבדים. אם כבנים. רחמנו כרחם אב על בנים. ואם כעבדים. עינינו לך תלויות. עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו (נ"א היום) איום קדוש]:

אַתָּה נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדֶךָ עַל עַם קָדְשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם. מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ. וְנִגְלֵיתָ עֲלֵיהֶם בְּעַרְפְלֵּי טוֹהַר. גַּם הָעוֹלָם כֻּלּוֹ חָל מִפָּנֶיךָ. וּבְרִיּוֹת בְּרֵאשִׁית חָרְדוּ מִמֶּךָּ. בְּהִגָּלוֹתְךָ מַלְכֵּנוּ עַל הַר סִינַי. לְלַמֵּד לְעַמְּךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וַתַּשְׁמִיעֵם אֶת הוֹד קוֹלֶךָ וְדִבְּרוֹת קָדְשְׁךָ מִלַּהֲבוֹת אֵשׁ. בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נִגְלֵיתָ. וּבְקוֹל שׁוֹפָר עֲלֵיהֶם הוֹפָעְתָּ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ. וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר. וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד. וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: וְנֶאֱמַר. וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד. מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: וְנֶאֱמַר. וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר. וְאֶת הָהָר עָשֵׁן. וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ. וַיַּעַמְדוּ מֵרָחוֹק: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה. יהוה בְּקוֹל שׁוֹפָר: וְנֶאֱמַר. בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר. הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יהוה: וְנֶאֱמַר תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר. בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא. מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: וְנֶאֱמַר. הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ. הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו. הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ. הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר. הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל. הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע. הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:

וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר. כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשֹׁכְנֵי אָרֶץ. כִּנְשֹׂא נֵס הָרִים תִּרְאוּ. וְכִתְקֹעַ שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ: וְנֶאֱמַר וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל. וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ

אתה נגלית שי"ן תיבות, ש' דבוקת בלדיק, ועה"כ שי"ת הסדה' או שית לארץ, ידוע: זכריות, עלו"א: וזכרות, ע"ש: הופעת, לשון זוהר, פי' עם קול שופר הראית להם זוהר גילוי שכינה. א"כ הקול עצמו היה מזהיר, כענין שכתוב וכל העם רואים את הקולות: תרועת עמו ישראל, גם בשבת א"ל לשנות הלשון, כי יש התרעה גם בפה:

יריעות שלמה

נביאים לא היו כן רק הם דברו בשמו ית' ושמענו מהם לא מפיו ית' ולכך במשה רבינו אמר ע"י משה עבדך מפי כבודך שמה ששמענו מפי משה שמענו מפי כבודך בעצמו אבל בנביאים אמר רק ע"י עבדיך הנביאים כתוב לאמר ולא הוי מפיו ית' שמועה שלנו רק מפי הנביאים וא"ש ודו"ק:

בקולות וברקים עליהם נגלית ובקול שופר עליהם הופעת. נראה הכוונה בהקדם לפרש מ"ש בפ' יתרו ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יעננו בקול. וכבר עמדו הכל על לשון משה ידבר דהול"ל משה מדבר. וגם יש לדייק למה נקט דוקא השופר ולא שאר הקולות. אך נראה דהנה לכן נגלה הקב"ה במ"ת בשופר כדי לרמז דעתידין לחטוא ועיקר כפרתם ישיגו ע"י קול השופר שבר"ה ולכן הוי השופר יסוד התורה ולולי השופר לא הוי אפשר לקבל התורה מחשש שיחטאו רק השופר יכפר עליהם

בירושלים: ונאמר · ויהוה | עליהם יראה ויצא כברק חצו · ואדני אלהים בשופר יתקע | והלך בסערות | תימן: יהוה צבאות יגן עליהם · כן תגן | על עמך ישראל בשלומך:

אלהינו ואלהי אבותינו · תקע בשופר גדול לחרותנו · ושא נס לקבץ גליותינו · וקרב פזורינו מבין הגוים · ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ: והביאנו לציון עירך ברנה · ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם · ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו · כמצוה עלינו בתורתך · על ידי משה עבדך · מפי כבודך כאמור · וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם · ותקעתם בחצוצרות על עולתיכם ועל זבחי שלמיכם · והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם · אני יהוה אלהיכם: כי אתה שומע קול שופר · ומאזין תרועה · ואין דומה לך: ברוך אתה יהוה · שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים:

[תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת. ונהגו כאן יה"ר דג"ע ובהשמטת זרע ואח"כ אומרים היום הרת עולם אפילו בשבת אע"פ שאין תוקעין. וכן בתפלה לחש:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם (ולתפלתם שעה). והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם (מהרה) באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים · ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון: אמן   מודים

יריעות שלמה

ולכך נגלה אז בקול שופר והנה אחז"ל דבר"ה היו תוקעין במקדש בחצוצרות וקול שופר והיה השופר מאריך והחצוצרות מקצרים מכח שמצות היום בשופר אבל בתענית היה השופר מקצר והחצוצרות מאריך שמצות היום בחצוצרות וע"ש. ולפ"ז הכא נמי במ"ת כמה קולות היה שם כמ"ש ויהי קולות וברקים וגם היה קול השופר ומאן מפים איזה הוי העיקר אך במה שהיה השופר מאריך יותר מכל הקולות מוכח שהוי השופר עיקר במ"ת וכיון דהוי השופר עיקר מוכח דכל כונתו הוי דעתידין לחטוא והשופר יהיה המרצה עליהם והנה עיקר המחילה ביו"כ נמשך מתפלת משה שביקש סלח נא בשעת העגל והקב"ה הסכים על ידו ביוה"כ ומחל להם וא"ל שזה יהיה הסי' כי יכפר להם בכל שנה ביו"כ. אך מ"מ נהי שהבטיח לו ית' על המחילה מ"מ לא הסכים רק ע"י השופר שבתחילה אם יקדימו לו השופר קודם יו"כ אז יגמר אח"כ המחילה ביוה"כ אבל זולת השופר לא יזכו למחילה ביוה"כ וז"ש ויהי קול השופר הולך וחזק מאד כיון דואינו דקול השופר היה הולך וחזק מאוד יותר משאר הקולות וכמה נתחזק יותר משאר הקולות בע"כ שהשופר הוי עיקר במ"ת מזה מוכח העתיד דמשה ידבר דסופן לחטוא ויצטרך משה לדבר ולבקש מחילת אלהים יעננו ויסכים לדבריו אך בקול אם יתקעון קול השופר אז בצירוף הקול יזכו אח"כ למחילת ביו"כ אבל זולת הקדמת הקול לא יזכו למחילה ביו"כ ולכך הסכים הקב"ה לדברי משה אך בתנאי בהקדמת השופר ולזה הוי מרמז השופר של מ"ת ואז רימז דעתידין לחטוא וז"ש המסדר התפלה בקולות וברקים עליהם נגלית ובקול שופר עליהם הופעת דעיקר ההפעה כמ"ש הופיע מהר פארן הוי שופר דהגילוי שלו ית' הוי בקולות וברקים בכמה מיני קולות נגלית אבל מ"מ עיקר הזריחה עליהם הוי בשופר בזה הראית לחם חסדך דאף אם יחטאו תכפר עליהם בשופר וא"ש ודו"ק. עוד יש לפרש מ"ש בנוסח התפלה והמון בריות לאין תכלית וקשה איך שייך לומר שאין להם תכלית הרי לפניו ית' ודאי ידוע התכלית והרי כ' חט"ז דאין לומר ואין שיעור למרכבות כבודך דודאי יש שיעור למרכבות כבודו רק לומר ואין לשער דאנחנו אין בידינו לשערו א"כ מכ"ש במספר הבריות דיש תכלית להם והו"ל רק לומר דאין לשער התכלית דהנו א"א לשער את התכלית אבל איך אמר לאין תכלית באמת יש לו תכלית. אך נראה הכונה דהנה דרך העולם כשאדם א' אינו עוסק בתכלית העולם רק בהבלים אומרים עליו שאינו בעל תכלית ואינו משגיח על התכלית הרי מוכח דתכלית נקרא דבר חשוב ודבר הבל נקרא עליו כי אינו תכלית ולכך ת"נ הנמשל דהנה בעוה"ז יש צדיקים ויש רשעים והנה הצדיקים דורשים כל ימיהם לתכלית והיינו עבור חלק עוה"ב שהוא התכלית אבל הרשעים המה מבלין העולם ועוסקין כל ימיהם בהבל ואין עוסקין בדבר שיהיה בו תכלית ולכך אחז"ל דאפי' המון הבריות לאין תכלית דאפי' הבריות שאין להם תכלית ועוסקין רק בהבל נמי הם באים לפניו ית' לדין וא"ש ודו"ק:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד (צוּרֵנוּ)
צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל
חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ
וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ
רַחֲמֶיךָ וְהַמְּרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ : מודים דרבנן
וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא (תָּמִיד) שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד :

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ :

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב :
הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה (הָאֵל הַטּוֹב) : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ
נָאֶה לְהוֹדוֹת : ברכת כהנים

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ : בָּרְכֵנוּ
אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד (יַחַד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ : כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ
תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה (וְרַחֲמִים) וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב יִהְיֶה
בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ (בְּרוֹב עֹז
וְשָׁלוֹם) :

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה וּגְזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת נִזָּכֵר
וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם :
בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם :

(ל) [אומרו בכוונה ובנחת , ומועיל לקבלת התפלה , וש"ץ כשחוזר אומרו ג"כ , והכוון לענות קדיש , קדושה , ברכו קודם יהיו לרצון] :

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי :

(לא) אומר אמן ואמן , כדרך שאמר נעים זמירות אחר כל סיום ספר :

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל
תִּהְיֶה. פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַקָּמִים וְהַחוֹשְׁבִים עָלַי
רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם :

[יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי . שלא תעלה קנאת אדם עלי . ולא קנאתי על אחרים . ושלא אכעוס היום . ושלא אכעיסך . ותצילנו מיצר הרע . ותן בלבי הכנעה וענוה . מלכנו ואלהינו . אלהינו כל בשר . יחד שמך בעולמך . בנה עירך . יסד ביתך . ושכלל היכלך . קרב קץ ביאת משיחך . פדה צאנך . שמח עדתך] :

איתא בטור ז"ל הכי אתמר בהגדה כל הרגיל לומר ד' דברים הללו זוכה ומקבל פני השכינה

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ.
לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ · הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי :
יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי :

(לב) פוסע לאחוריו ג' פסיעות בינוניות בכריעה אחת, עוקר רגלו השמאלית תחלה לאחוריו, וקודם שיזקוף, פונה לשמאל ואומר

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן :

(לג) וזוקף לאט , ועומד במקום שכלו פסיעותיו עד כדי הילוך ד"א , ובצבור עד שיגיע ש"ץ לקדושה , ואסור לעבור פניו לצבור , עד שיסיים ש"ץ :

יהי רצון לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שיבנה בית המקדש במהרה בימינו . ותן חלקנו בתורתך [ושם נעבדך ביראה . כימי עולם וכשנים קדמוניות] וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים . כימי עולם וכשנים קדמוניות :

ראשני. גיחון (יבשת כי יג"ח מלחמה קול העם ותרועה. נגד היכל על גחון) לחזרת מוסף. ותקיעת :

מחזיר ש"ץ התפלה (קדושה. התפלה בבית יוסף דתוסף ... ופיוטין כפי מנהגי המקומות : (ג) תוקעין על סדר ... ונחלקו בכלן השברות והמנהגים במדינה ומדינה. ... נעמיד מנהג האר"י ובני ארץ ישראל. וכך היה מנהגו ... ז"ל. לתקוע שלשים קולות גם בעמידה. והוא המחזור ... סדרן. והכוונה לעולם היצירה בג' בחינותיו. כדפרישית

ורומזים באות ו' של שם בן ד' והשם בנקודות לְעוֹלָם. כזה. יְהֹוָה. ובשם בנקודתו חולם. בשם וֹהוֹוֹה ובתפארת. וצריך לכוין בתקיעותיו כדי להמשיך את האבות בנלא הוד יסוד כל א' במדתו. ויכוין השם הזה יַקְהְרוּעָה יִשַׁהֲטוּנָה. יְהֹוָה. יהוה

(מלכיות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה
אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה
אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה היום הרת וכו'

י אלו התקיעות הם במלכיות אשר ביצירה. וכן במלכות אשר בעולם היצירה כשיתקע זה הסימן. יכוין להמשיך את אברהם בנלא. לבער הקליפות אשר מסביב. ולעטרו באותו קול : יא וכן בזה הסימן ליצחק. גבורה במדת אברהם בנלא : יב וכן בזה הסימן ליעקב. תפארת עם אברהם בנלא. כי כל הג' הללו במלכי' בנלא הוד יסוד אשר בנלא :

(זכרונות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה
אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה
אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה היום הרת וכו'

יג אלו התקיעות הם בזכרונו' אשר ביצירה. והם בתפארת יסוד. אשר בעולם היצירה. כשיתקע זה הסימן. יכוין להמשיך יצחק כלול באברהם. במדת ההוד. לשבר הקליפות. ואין ללקחו לבדו. כי יום דין הוא : יד וכן בזה הסימן לאברהם ויצחק במדת ההוד. כי שם אנו מתמתקין : טו וכן בזה הסימן ליעקב עם יצחק במדת ההוד כי ג' אלו רומזים בנלא הוד יסוד ... נכוד :

(שופרות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה
אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה
אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה היום הרת כו'

טז אלו התקיעות הם בשופרות אשר ביצירה והם בבינה אשר בעולם היצירה. כשיתקע זה הסימן. יכוין להמשיך את יעקב במדת יסוד. לבער הקליפות. כי סביביו נשערה מאוד : יז וכן בזה הסימן ליצחק במ"ת יסוד. כי שם אנו ... יח וכן בזה הסימן לאברהם במדת יסוד. כי שם אנו מתמתקים. שכל ג' הללו הם בנלא הוד יסוד אשר ביסוד :

נהר שלישי. חדקל. לישאר הדינים קלים וחדים. התלוים בקול תקיעה וברכה :

... התקיעות של ר"ה מעכבות זא"ז. בד"א שאינו יודע אלא ... הסדר שלא יברך ברכה לבטלה. גם עובר על שבות ... במקום מצוה: (ג) אבל סדרי תשר"ת תש"ת תר"ת. אין ... בין זא"ז. אע"פ שיודע שלא ייכל לגמור כולן להיזה ... שבית. יוכל לברך ולתקוע כל מה שיכול מהן. רק ... מוכנה לגמור סדר שלם. ולכן גם אם הקדים המאוחר ... סדר שלם. יצא בדיעבד: (ג) וכבר נתבאר שסדרן ... מנין תורה. בשם תקע תשר"ת. או תש"ת. או תר"ת. ... (ד) ברכות של ר"ה מעכבות זא"ז. בהם אינו יודע ... לא יאמר כלום: (ה) בתבתי בבה"ב שלפי ר"ה דאפשר ... וזכרונות דמלכיות שופרות אינו מעכב. ובמהדורא ... כדבר. שלא כדעת הר"ן. ולא יצא אלא בבך ברכות ... שילך ודאי אינו מיזר. אבל לכתחלה פשוטא יש קפידא בסדרן: (ו) ברכות ותקיעות אינן מעכבות זא"ז. אלא איזה מהן שיודע יעשה. וכן אם התפלל קודם שתקע. יצא: (ז) יחיד שלא תקע. חברו תוקע לו להוציאו י"ח : (ח) אבל יחיד שלא התפלל ט' ברכות. אין חברו יכול להוציאו בהן: (ט) אבל בעברה. ש"ץ מוציא אפי' את הבקי בברכות דר"ה וי"כ דאתוסי ונפישי. וי"א שלעולם אינו מוציא אלא שאינו בקי: (י) מי שאינו בקי בתקיעות ולא בברכות דמוסף. ולפניו שתי עיירות. באחת בקיאין בתקיעה בנכר. ובשניה בתפלה לבדה. וא"א לו להיות בשתיהן ביום א'. הולך למקום שתוקעין. אפי' אינו אלא ספק אם התקיים בידו. ואע"פ שלא יוכל לשמוע אלא סדר. א': (יא) יחיד אינו תוקע על סדר ברכות מעומד שאינו רשאי להפסיק תפלתו :

ד' הרביעי. פרת (שפרה ורבה. ומתיר פה אלמים. אחר שנסתם הפתיחה ונאלם המקטרג) ליתר התקיעות ושאר סדר בהכ"נ :

אחר שגמר ש"ץ תפלת ט' ברכות בקול רם. אומר קדיש שלם. אין כאלהינו. פטום הקטורת. עלינו. קדיש יתום: ... ח"כ חוזרין ותוקעין שלשים קולות. וזה סדרן וכוונתן. ... לעולם הבריאה בג' בחינותיו כדפרישית. ורומזות ... דהכוונה של שם בן ד'. ובשם הויה בנקודת אלהים. כזה. יְהֹוִה. ובשם הויה בנקודת צירי כזה יֵהֵוֵה. וצריך לכוין בתקיעותיו. להחזיר האבות למקומם בנלא גבורה. תפארת יַקְהְרוּעָה יִשַׁהֲטוּנָה. יְהֹוָה. ה יֵהֵוֵה

הם

יט הם במלכיות שנבריאה. והם במדת מלכות אחר בעולם הבריאה. כשיתקע זה הסימן יכוין להעלות אברהם למקומו. אדוק בגדולה בבינה :
כ וכן בזה הסימן ליצחק במדת אברהם. בגדולה אדוק בבינה :
כא וכן בזה הסימן ליעקב. יסוד במדת אברהם . כי כל ג' הללו רומזים במדת אברהם.בגדולה אדוק בבינה :

(מלכיות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה

אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה

כב אלו התקיעות הם בזכרונות אשר בבריאה. והם בתפארת יסוד אשר בעולם הבריאה. כשיתקע זה הסימן. יכוון להעלות יצחק כלול באברהם. בגבורה אדוק בבינה :
כג וכן בזה הסימן יכוון לאברהם. כלול ביצחק בגבורה כי שם ביתו אדוק בבינה : כד וכן בזה הסימן ליעקב במדת יצחק. כי כל ג' הללו רומזים בגבורה אדוק בבינה:

(זכרונות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה

אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה

כה אלו התקיעות הם בשופרות שנבריאה. והם בבינה אשר בעולם הבריאה.כשיתקע זה הסימן. יכוון להעלות יעקב במקומו. בתפארת אדוק בבינה :
כו וכן בזה הסימן ליצחק במדת יעקב בתפארת. כי שם ביתו אדוק בבינה :
כז וכן בזה הסימן לאברהם במדת יעקב בתפארת כי כל שלשה הללו רומזים בגדולה גבורה תפארת אשר בתפארת אדוק בבינה:

(שופרות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

אברהם יצחק יעקב
תקיעה שברים תקיעה

אברהם דוד יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה

(ג) אח"כ אומרים שיר היחוד ושיר הכבוד וקדיש. וחוזרין ותוקעין י' קולות. ואלו הן. ורומזות בעולם האצילות. ורומזות בהוית יו"ד של שם בן ד'. ובשם הוי"ה בנקודת פתח כזה **יַהֲוַהַ**. ובשם י"ה . ובשם ס"ג כזה יו"ד ה"י וא"ו ה"י. מ"ה כזה. יו"ד ה"א וא"ו ה"א. וצריך לכוין בתקיעתו. כדי לייחד מדות האבות בשרשם באין סוף לרוממותו. וכמו שידעת שצריך לכוין השם הזה. **יְקַהֲרוֹעֲהַ**

יְשַׁהֲטוֹנְהַ יַהֲוַהַ. י. יָהּ. יוֹד הֵי וָאו הֵי. יוֹד הֵא וָאו הֵא

(ד) [עולים המקרא והתוקע על הבימה. ותוקע (ואם טעה. יצא) להשלים עד מאה קולות. לבטל כח יצה"ר דלשון הרע. ובתקיעה אחרונה אומר המקרא תקיעה גדולה. והתוקע מאריך בה יותר משאר תקיעות ויכוין שעתה נשלמו שם ערומיטין דתשר"ת. לבטל כח השטן . ר"ע ערומיטין לבטל יצר הרע דמלות לא תעשה. ר"ע ערומיטין דתר"ת. לבטל יצה"ר דמלות עשה. סך הכל תת"ק ערומיטין. כמנין מילוי שדי ואלהים פשוט. לבטל כוחות הדינים בשם שדי. והמקרא והתוקע יורדים מהבימה] :

כח כשיתקע זה הסימן. יכוון לייחד מדת אברה'. גדולה בשרשה בחכמה. אדוק באין סוף לרוממותו. כנגד מלכיות :
כט וכן בזה הסימן יכוין ליחד מדת יצחק גבורה בשרשו בבינה אדוק באין סוף לרוממותו כנגד זכרונות :
ל וכן בזה הסימן ליעקב. יכוין ליחד מדת יעקב תפארת. בכתר עליון . אדוק באין סוף לרוממותו . כנגד שופרות :

(מלכיות)

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
תקיעה שברים תרועה תקיעה

(זכרונות)

אברהם דוד יעקב
תקיעה שברים תקיעה

(שופרות)

אברהם יצחק יעקב יעקב
תקיעה תרועה תקיעה

(ה) וכבר נתפשט בהרבה מקומות לנהוג כנגד א"י. להשלים מאה קולות : (ו) ואף אח"כ אין איסור להקוע כל היום. עמו"ק שהחזקתי דברי ט"ז בזה. אכן בתנאי שיתקע לא פחות מבדר שלם כתקנו [אחר התקיעות. מצניע השופר . ולא יתקע עוד להראות כחו. ואפי' להתלמד להיות תוקע ביום ב'. והתוקע רחוי לנערו (אבל מותר לומר לקטן להקוע. אפי' הגיע לחינוך) וכן אין לתקן השופר ע"י נתינת מים או יין או נחירה בפה לצורך מחר. ואין להוציאו לכרמלית. ואפי' מחצר להצר כשאין עירוב . אבל מותר לטלטלו] : (ז) אומרים שיר של לוים. הרכינו. קדיש [יהלכור פוקדים הש"ץ והמקרא והתוקע לשלום. ואומרים להם אשר (או יאשר

כח (וכן לכהנים כשחוזרים מהדוכן גם פוקדים זל"ן לשלום. וא"א לשנה טובה תכתב כו' כבערבית] ונפטרין לבתיהם לשלום : (ח) ואין ממהרין לאכול כמו בשאר י"ט. אלא ממתינין עד קרוב לחצות היום : (ט) [לא יתפלל מנחה מיד אחר מוסף. אפי' איחרו במוסף עד שעה יו"ד של היום. ובשיש פנאי ללמוד אפי' רק קלת. ילמוד. וכ"ש ביש לו שיעור קבוע אחר התפלה. ויולא מביה"כ בנחת . אפי' ביום רד תאוד . והולך לביתו שמח. מובטח בחסד ה' שילא משפטו לאור. ולא ילך לבית חבירו להקביל פניו כבשאר יו"ט. ואפי' לאכם העיר. ואם יש פנאי לקבל פני אביו ואמו. יעשה כן. וכ"ש כשיודע שנהנים מזה ורולים בכך : (י) כשיש מילה
ויש

שבות ביום. מלוה שילכו שם הבגדק והמוהלים ובעלי ... בריס. לעשות קידוש ולאכול כזית פת הבין (ואין עושין ...) ולומר הרחמן הוא. ואם התינוק נולד ביה"ש ... ביה"ש ב' דר"ה יש ספק אם הוא בן ח' ימים או ט'. ... למולו: (יא) מותר להאריך בתפלה עד אחר חצות. ואין להתענות בר"ה. אפי' הוא יום מיתת אביו או אמו] ·

... עין ו. עין גדי. תיש נעשה גדי עזים לכפר

...) סדר עבודה דר"ה. שוה לשל ר"ח מכל וכל. ר"ל אפי' ... נכנסת איברים: (ב) (ולענין פיים. וחלוק לאם ... ים בשבתות הסמוכין לו. עמ"ש בס"ד שילהי הוכה ... ת: (ג) אלא שאין כאן רק פר א'. ובשירו הוא מובדל: ... לפיכך. אחר שקרא סדר עבודת מוסף ר"ח. אומר אח"כ כביאו למוסף ר"ה. פר ואיל ושבעה כבשים. הכל עולות. ושעיר חטאת הנאכלת. ועשאום כמשפטן מוסף הראשון. והקריבו מנחתם ונסכיהם. השיר שהיו הלוים אומרים בשעת הנסוך. הרנינו לאלהים עוזנו: (ה) ואם חל בחמישי. אומר בשחר השירותי מסבל שכמו בלבד. ולא הרנינו. (שמניחו עד התוסף) ועושין ממנו ג' פרקים. על כל פרק תר"ת. על כל תקיעה השתחויה. וזהי עבודת קרבן מוסף יום הזכרון בבית אלהינו שיבנה בב"א: (ו) ואם חל בשבת. היו שם ג' מוספין מוסף שבת. והוא הקודם תחלה. אחריו מוסף החודש. ואחריו מוסף היום. ואז שיר של שבת נדחה: (ז) (וכ"ל שגם של ר"ח אז) וכבר נתבאר בד"ת. היאך היו עושין עם הנסכין:

ן ז'. עין רוגל (להשגית על המרגל העוין ועומד על ימינו לשטנו. שלא ימצא עילה לערבב שמחה ח"ו אתי שקמו עליו לערבבו. על כן צריך להיות עין פקוחה ולשום הרגל על עינו) לסדר שארית היום:

...) אוכלים ושותים ושמחים בה' מגן כוסם. כי חדות ה' היא מעוזם ומשישם. בטוחים בה' תהלים מיד שוסם. ... לא יאכלו יותר מדאי למלאות כרסם. כדי שישאר פי ... קורא נתפס: (ב) בקדושא רבא פותחין כמו בשאר י"ט. ... ער מסה [ומקדש על היין וא"א פסוקים קודם. רק ... ער מסה וברכת בפה"ג. ובשבת. אומר פסוקים קודם ... ל שבת) ומברך ברכה אחרונה (ומזכיר ר"ה. ובשבת ... יר גם שבת) אם שתה רביעית. ויטול ידיו לסעודה מיד ... צריך לכוין מעט אחר הקידוש. לא ישתה עוד רביעית יין. ... אוכל מה' מינים. ללאת ידי קידוש במקום סעודה. ... רך אחריו מעין שלש וכולל בה גם ברכת היין ויטבל ... פת בהוליא בדבש ואומר יה"ר וכו' כבערבית. ואוכל ... מה נשמחה. אך לא כל שבעו. אפי' התפלל מנחה קודם. ... ל תבשיל בוסף כבכל יו"ט (וימעט בשתיה ובשיחה כל ... פר. ויהיו דבריו רק בד"ת ויראה וקדושה. אך לא יתענה ... גם. ובשחל בשבת. חולק סעודתו כנ'. וינוח מעט בין ... הסעודות ואומר מזמור ה' רועי. ובשאין הזמן מספיק ... וק הסעודה או שבת. אוכל מה' מינים. ולא יסמוך ... ת ידי סעודה ב' בעסק התורה) ובב' הימים] ילמוד [בסעודתי] מאמר ס' הזוהר:

... תא השביעי. כמה דאתמר. יומא דר"ה. יומא דדינא דכל ... עלמא. דינא תקיפא ודינא רפיא. ועשיתם עולה. ... קרבתם מובבי ליה. בשאר כל יומין. מאי ועשיתם. אלא ... בג דא ועשה לי מטעמים כתיב. כמה מטעמים ותבשילי' ... ישראל בהני יומי. בגין דקטרוגא אזיל לפשפשא ... בגין דעלמא. ועל דא לא כתיב והקרבתם. אלא ועשיתם. ... ה ולא אשה עולה. וכן בשאר יומין (ר"ל בי"ט של עצרת ... ויה"כ) לא כתיב אשה. דלית לון חולקא בכל הני יומין. ... בהאי יומא. דהכן עבדין מטעמים ותבשילין בלא דעתא ... דא אחרא. דהא יצחק מסדר ליה. לגוד לידין דחובין דבני ... א ולאייתאה לגביה. ובעוד דאיהו אזיל. ישראל נטלי ... א ברבקה. ועבדין כל אינון פולחנין. כל אינון צלותין. ... עין שופר ותקעין ביה בגין לאתערא רחמי. והא ... ומנא. ויבא לו יין וישת. דאתי מרחיק מגו אתר דחמרא ... קא. ושתי ואתבסם ליה וחדי. ואח"כ מברך ליה בכמה ... ן ואתעבר על חובוי. מה כתיב. ויהי אך יצא יצא יעקב ... ו אחיו בא מצידו טעין מכמה טעני. כמה דאתמר. והא ... ימנא תלה. ובג"כ איהו יומא דיבבא. וקרבנא איהו עולה ... אחד. כמה דאתמר בגין אילו דיצחק. ושעיר עזים א' ... את. שוחד לסטרא אחרא לכפרא אנפוי כהאי בכיה ... או בכי בהאי יומא. כיון דחמו דלא אתעביד רעותיה. ... למנגא לך בידה כמה דאתמר בילא"ו: (ג) [נוטל מים ... זנים. ולא יפסיק בינם לבהמ"ז. ומברך בהמ"ז בכוונה. ... וישן אפי' מעט. אפי' יש שהות לישן עד זמן מנחה. ... שלא ישב בטל. ומברך ואוכל מעט פירות להשלים ... ה ברכות. ואח"כ יפנה גופו ומחשבותיו. וילך בזריזות ... בה"כ. ואם אין עומדין עוד להתפלל. ילמוד במקום שרגיל בלא עיון עמוק. או יאמר תהלים. ויש נוהגים בב' ימי ר"ה. לגמור תהלים ב"פ כמנין כפר. וטוב מעט בכוונה]: (ד) המתענה ת"ח בר"ה. י"א שצריך להתענות כל ימיו. ומי שאינו מקפיד א"צ להתענות: (ה) וכן לענין תענית לתעניתו. בדידיה תליא. דמאן דקפיד מתענה ב' הימים. והוא הנראה נכון אף למאן דלא קפיד. כיון שהשני אינו אלא מדבריהם (ועוד שהוא יום מיתת לדוקים. ע"ל ביום ב') לא יהא חמור מראשון. ועוד שהעיקר שצריך למיתב תענית לתעניתו של ראשון. שהוא של תורה. וצריך לסמכו לו כל מה דאפשר. כמ"ש בבית היין: (ו) מיהו מאן דלא חייש. כתי לא מתענה. דתנאים עשו חזוק לדבריהם כשל תורה: (ז) והנודר להתענות בר"ה י"א דצריך התרה. המתענה בו. אינו אומר עננו: (ח) לענין ק' ברכות. יחשב ויידע כמה יש בידו. כי הרוויח לפחות ברכת הפרי של הלילה. ושתי ברכות יתרות בתפלה. הרי ג' נוספות על הברכות דשאר י"ט. ואם היה תוקע. הרי בידו עוד שתים. וכ"ל שב' ברכות התוקע. עולות בחשבון גם להשומע. שהרי הוא חייב בהן. ויוצא ע"י שומע כעונה ודאי. כמו שהוא יוצא י"ח התלוה בשמיעה. ואם ירצה יברך בעצמו ב' ברכות אלו. וכך יפה לו: (ט) מאן דדמיך בריש שתא. דמיך מזליה. היינו בשעת תפלה ותקיעה. אבל אחר חצות התיר האר"י ז"ל לישן: (י) [כהגיע זמן תפלת מנחה. יכין לבו בכוונה גדולה. שאף אליהו לא נענה אלא בה. וגם כי יצחק תקנה. וביום זה אנו מעוררין זכות עקידתו להפך הדין לרחמים. וי"א קודם התחלת התפלה ידיד נפש לעורר לבו להכנה]: (יא) למנחה נכנסים לבה"כ. מסדרין הפרשיות. וסדר עבודת התמיד כסדרו בכל יום. אלא ששירו הוא קול ה' על המים ועושין ממנו ג"פ כו': (יב) אשרי. ובל"נ. ואני קדיש [ובשבת. ואני תפלתי. ומוציא ס"ת. בריך שמיה (וא"א י"ג מדות. רבש"ע) וקורא לג' בפ' האזינו (כהן) עד לאלהינו (לוי) עד ויכוננך (ישראל) עד אל נכר. ומגביה וגולל ומחזיר הס"ת לארון ואומר ח"ק]: (יג) מתפללין שבע כאחם כמו בשחר. א"מ (בשבת. קורין בתורה כמו בכל השנה. א"מ א"מ ולא צו"ץ קדיש שלם. עלינו קדיש יתום: (יד) אחר מנחה קודם שקיעת החמה [נוהגים לילך עד הלילה. וכשמצער שלא יהא לו פנאי אז. או רוצה לילך לנהר שחוץ לעיר. ולאתותיה כעולות בלילה. ילך קודם מנחה] הולכין אל שפת נהר שיש בו דגים [חיים ובדליכא הולך לנהר סתם] או באר מים חיים. וטוב אם הם מחוץ לעיר (ומנערים הבגדים שנאחזים בהם הקליפות. כמ"ש הני מאני רבנן דבלו. מנייהו) ואומרים שם י"ג תיקוני דיקנא דאריך אנפין. וצריך לכוין בהם כנגד י"ג מכילן דרחמי [ולא יאמרם בפה] כ"כ בכתבי אר"י. והאריך בענין: (טו) לא ילך רק ביום א'. (אפי' חל בשבת. אך לא ישא אללו שום דבר חוץ לעירוב. ואפי' כהול כשהולך חוץ לעיר. לא ישא עמו דבר שאין בו צורך כלל. אבל בעיר חוץ לעירוב מותר) ויש נוהגים כשחל בשבת. לילך ביום ב' ואם לא היה אפשר לילך ביום א'. הולך ביום ב']:

סדר תשליך

יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים

מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ:

כי

ורב חסד ואמת נוצר חסד
כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא : יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבּוֹשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ ונינער שולי בגד צ צי״ת
לאלפים
בִּמְצוּלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם · וְכָל חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל תַּשְׁלִיךְ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא
נושא עון ופשע
יִזָּכְרוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ · וְלֹא יַעֲלוּ עַל לֵב לְעוֹלָם : תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר
וחטאה ונקה
נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם :

יהוה ארך אפים ורב חסד נושא עון
מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָהּ : יהוה לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם : יהוה
ופשע ונקה לא ינקה פוקד עון אבות על בנים על
לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי : טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה · מִבְּטֹחַ בָּאָדָם : טוֹב
שלשים ועל רבעים
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים :

ואח״כ יאמר ה׳ ארך אפים וגו׳. רננו צדיקים (תהלים לג) ואח״כ יאמר זה

רבש״ע . בהעלותנו על לבבנו . רוב קצורנו בעבודתך ובעסק תורתך הקדושה וקיום מצותיך . כ
עצמותינו יאחזמו רעד . וימס לבבנו והיה למים מה נענה ומה נאמר . כי היצה״ר הצודד
בחברת החומר העכור היו בעוכרנו . גם אסור גלוה עמם . אסורים ולטושים בגליות קשים . גלות הנפש
זהנוף . האמנם גלוי וידוע לפניך . שרצוננו לעשות רצונך ולשקוד על דלתותיך . כי טוב יום בחצריך
מאלף בחרנו . ויראים וחרדים אנחנו מאימת דינך הקדוש . על כן באנו אליך בכפיפת ראש ונמיכת
קומה והלישת חיל . להזכיר ולעורר רחמיך :

ויהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי . אל עליון . מיכתר בתליסר מכילין דרחמי . שתהא שעה זו ע
רצון לפניך ויהיה עולה לפניך קריאת י״ג מדות של רחמים שבפסוקים מי אל כמוך . המכוונים אל
י״ג מדות אל רחום וחנון אשר קרינו לפניך . כאלו השגנו כל הסודות וצירופי שמות הקדושים היוצאים
מהם . והזיווגי מדותיהם . אשר אחד באחד יגשו להמתיק הדינים תקיפים . ובכן ותשליך במצולות ים כל
חטאתינו . ואתה בטובך תעורר רחמיך ונהיה נקיים מכל טומאה וחלאה וזוהמא . ויעלו כל נצוצי
הקדושה אשר נתפזרו . ויתבררו ויתלבנו במדת טובך . אתה אל ישועתנו נוצ״ר חס״ד לאלפים . וברוב
רחמיך . תתן לנו חיים ארוכים . חיים של שלום . חיים של טובה . חיים של ברכה . חיים של פרנסה
טובה . חיים של חילוץ עצמות . חיים שיש בהם יראת חטא . חיים שאין בהם בושה וכלימה . חיים
של עושר וכבוד לעבודתך . חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים . חיים שתמלא כל משאלות
לבנו לטובה . זכרנו לחיים . מלך חפץ בחיים . כתבנו בספר החיים . למענך אלהים חיים . וקרע רוע
גזר דיננו . ויקראו לפניך זכיותינו . ותאריך אפך עלינו לטובה אמן :

יהי רצון מלפניך . על ידי הארת תיקונים עתיקא קדישא דעתיקין שבארך דזעיר . יכבשו רחמיך את
כעסך . ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמנו במדת הרחמים . ותתן לנו חיים ארוכים וטובים בעסק
תורתך וקיום מצותיך ולעשות רצונך . אמן וכן יהי רצון :

אל מלא רחמים . רחמו נא רחמיך . לקבל ברצון הכנעתנו והרהורי תשובה המתנוצצים בנו . בשנם לבנו
אטום סתום והתום . ולא אתנו יודע זו היא ביאה זו היא שינה . מה אנו ומה באנו לתקן . ר
להושיע . האר עינינו . כאשר בגודל רחמיך הבטחתנו . פתחו לי פתח כחודו של מחט . ואני אפתח
לכם פתח כפתחו של אולם . וראה כי אזלת יד ואפס עזור ועזוב . ואין הוגן ואין מרחם זולתך . כי
חנוניך הם הנונים ומרוחמיך הם מרוחמים כדכתיב וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם . ובכן
לב טהור ברא לנו אלהינו ורוח נכון חדש בקרבנו . ורשפי התעוררות לבנו באהבתך ובתורתך . יתמידו
ויתגברו בלי הפסק . עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך . החל שנה וברכותיה . ותזכנו שיהא לבנו
נכון ומסור בידינו . ולא נכעוס . ולא נכעיסך . ותספיק בידינו להתרחק מכל המדות הרעות והאסורות
ובפרט זכנו . להתרחק מהגאוה והכעס והקפידה וכל גבה לב . ונהיה מיושבים בדעתנו . ונכיר מיעוט
ערכנו . ונפשנו כעפר לכל תהיה . ולא נתכעס ולא נקפיד . ונהיה אוהבי שלום ומרבים שלום . ובצל
כנפיך נחסה . ותזכנו להתרחק מלצנות ושיחה והניפה ורישו, הרע והדבור חול בשבת וכל דבור איסור
ויהיה רוב דבורינו בתורה . ובסדר ואופן עבודתך עבודת הקודש . והאזרנו ה׳ לשמור לפינו מחסום
מהטא בלשוננו :

אב הרחמן . תן בני כח וביאות וזכני להתרחק מתאוות תענוגי והבלי העוה״ז . ונאכל לשובע נפשנו
וכן בכל צרכינו יהיו כל מעשינו לשם שמים ותזכנו להיות שמחים בעסק תורתך ומצותיך : ולהיות
במחונגו בך תדיר . ולהיות לנו לב שמח לעבודתך :

אנא מלך חיים . ותחון הנשמה לך והגוף פעלך . חוסה על עמלך . ובכן יהמו רחמיך עלינו . והזכנו
להשלים תקון נר״ן בגלגול זה . ולא נאבד ח״ו . ותשפיע שפע קדוש על נר״ן . להתמיד בעבודתך
ולעשות

ולעשות רצונך כרצונך כל ימי חיינו . אנחנו וזרענו וזרע זרענו . ותזכנו לעסוק בתורתך הקדושה לשמה
ונזכה לאמתה של תורה . ותצילנו מכל טעות בהלכה ובהוראה . ואל תצל מפינו דבר אמת לעולם .
ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו . כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה ומקיימי מצותיך .
ולא ימצא בנו ולא בזרענו ולא בזרע זרענו שום פגם ושום פסול . ולא יתחלל שמך על ידינו ח"ו :
ראה כי עמך הגוי הגדול הזה . זרע אוהביך . אברהם יצחק וישראל עבדיך . בניך בני בחוניך . ובגלותם
ורלותם ושפלותם . לחצם ודוחקם זה כמה מאות שנים . קוראים בשמך ומאמינים בך ובתורתך
כמה אלפים ורבבות . מסרו עצמן להריגה ול שריפה על קדושת שמך . נא גבור . דורשי יחודך . כבבת
שמרם . ותתמלא רחמים על כל אחינו בית ישראל הנפוצים בארבע כנפות הארץ . ובפרט על יושבי
ארץ ישראל ועל יושבי העיר הזו . ועל כל הקהל הקדוש הזה . ותרחם עלינו ועליהם.ותצילנו ותצילם .
רעה ומרעב ומשבי וביזה ומכל חטא . ותשלח רפואה שלימה לכל חולי עמך ישראל . אל נא רפא נא
להם . ותקיים בכל אחד מהם מקרא שכתוב. ה' יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו. והבריאים
עמך . תתמיד בריאותם יש"א חלו ח"ו . ותצילנו ולכל ישראל . מכל נזק ומכל צר ומסטין ומקטרג .
מדוב רעה . ומדקדוקי עניות. ומכל מיני פורעניות המתרגשות בעולם. ותפקוד בזרע של קימא זרע קדש
לכל חשוכי בנים . והיושבות על המשבר תוציא אותן מאפילה לאורה . ויצא הולד בשעה טובה . ולא
יארע שום צער ושום נזק. לא ליולדת ולא לילדיהן . ואל ימשול אסכרה ושדין ורוחין ולילין לכל ילדי
עמך בית ישראל . ותגדלם לתורתך ולמצותיך . בחיי אביהם ואמם :
בני ישראל עמך יורדי הים . פצם והצילם ממים רבים. מיד בני נכר . הצילם מטיט ואל יטבעו . ינצלו
משונאים וממעמקי מים . ובני ישראל ההולכים ביבשה. הדריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב
תצילם מכף כל אויב ואורב בדרך . וכל האסורים בכלא מעמך ישראל . התר מאסריהם ותוציאם לרוחה
תשוב ליראתך כל האנוסים ביד גאים . ותחון זכות אבות . להוציא לאור משפטינו . כתבנו בספר חיים
למענך אלהים חיים.והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני . אלהינו ואלהי אבותינו . מלך רחמן .
רחם עלינו . טוב ומטיב הדרש לנו . שובה אלינו בהמון רחמיך . בגלל אבות שעשו רצונך . בנה ביתך
כבתחלה וכונן בית מקדשך על מכונו . והראנו בבנינו ושמחנו בתקונו . והשב שכינתך לתוכו. והשב
כהנים לעבודתם. ולוים לדוכנם לשירם ולזמרם. והשב ישראל לנויהם. ומלאה הארץ דעה את ה' ליראה
ולאהבה את שמך הגדול הגבור והנורא . אבי"ר . כל כלי יוצר עליך לא יצליח . וכל לשון תקום אתך
למשפט תרשיעי . זאת נחלת עברי ה' וצדקתם מאתי. (ר"ת מצוה אהבה תורה יראה) נאם ה'
לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי . כי מלאה הארץ דעה את ה' . כמים לים מכסים :
יהי רצון מלפניך . שע"י הארת תיקונים עתיקא קדישא דעתיקין בזעיר שבאריך . יכבש רחמיך את
כעסך . ויגולו רחמיך על מדותיך . ותתנהג עמנו במדת הרחמים . ותתן לנו חיים ארוכים וטובים
בעסקי תורתך ולקיים מצותיך ולעשות רצונך . אמן כן יהי רצון :

(טז) כשחוזר מהתשליך לביהכ"נ ולא הגיע עוד זמן תפלת ערבית . לא ישב בטל . לא כחבורת ריקים לשיח יחד . כ"א שלא יקח מקטרתו בידו (בב' הימים . אם לא שיש צורך גדול לרפואה) אלא לומד או אומר תהלים : (יז) לא ...מיר אם ולא ידליק נר' ולא יערוך השלחן לצורך הלילה . ...ך להביא נרות מביתו לביהכ"נ . ולהדליק נר בביהכ"נ אפי' בביתו בתוך לחשיכה שנהנה מיד . מותר . ואין מתקן פתילות ומנורות ולהעמיד נרות לצורך הלילה . ואין מעמיד הס"ת על קריאת מחר : (יח) לא ידליק נרות ופתילות שנכבו ביום א' . רק כשהדליקם בעיו"ט עד שנדלק רוב הפתילה וכבה אותם . וכשלא עשה כן . מדליק מנר הב' שבדיין לא הודלק : (יט) לפידים שנשארו מיום א' שכבו . לא ישתמש בהם ביו"ט ב' . אם לא שירבה עליהם עצים אחרים לבטלם ברוב . ובלבד שלא יגע בהם . אבל יכול להפוך בהם אחר הביטול . (וכשאין לו במה לבטל ליו"ט . אותר) : (כ) כבר נזכר בתנאי ה' דשער המפקד שיש לאכול סעודה ג' גם ביו"ט . לכן גם יו"ט הקדוש הנורא הלז . לא יגרע בזה . ועי"ש איך יעשה :

...פקחו : העינים על האבן האחת היתה לראש פנה . וכן הם על האבן השנית כתולדותם ותורותם .
...ק בקצת פרטים נבדלו זה מזה בהלכתם . והנני יסד בציון הרז אבן בוחן פנת יקרת . מה בין הקודמת
וזאת האחרת :

(א) מאחרין בתפלת ערבית עד שידע שהוא ודאי לילה . וכ"ש כשחל בשבת (ואם הקדימו . מ"מ לא"ה לילה עד שיראו ג' כוכבים קטנים רצופים . וביום המעונן . ימתין עד שיצא הספק מלבו) יתפללין כדאתמול . וכשחל במו"ש . אומר בתפלה ותודיענו (וכשמה יתפלל בכניסת הלילה ביחיד במקום מיוחד . ולא בין הצבור) ואומר ותודיענו ותדליק נרות) לדוד הזמיר . ומקדש [ומותר להכין יין לקידוש תיכף אחר ברכו . אפי' כשחל יום אחד בשבת ולא התפלל וגם לא אמר המבדיל ופוקדים זה לזה לשלום . וא"א לשנה טובה ...ר) : (ב) בי"ט של ר"ה . ביותר צריכות הם להחמיר . ...פיכך ביצה שנולדה בראשון . וכן מה שנלוד או נתלש בו . אסור בשני : (ג) אבל לא להקל . שאם חל ר"ה ביום ה' . אסור לבשל מיום ראשון לשבת . כמ"ש בשער הא תזן : (ד) ולכן מברכין גם שהחיינו בקדוש ליל ב' כמו בשאר יו"ט . אלא שמהדרין אחר פרי או בגד חדש לסמוך עליו ברכת זמן. ואם אינו מוצא . מ"מ מברך : (ה) כשבא לביתו . לא יעשה קידוש עד שידע שהכל מתוקן לסעודה (ובין כך ילמוד או יעיין בספרים המדברים מקדושת היום . וכשצריך לקדש תיכף . ישתה אחר קידוש עוד רביעית יין או יאכל תב' מינים) ולא יפסיק בין קידוש לסעודה בשיחה או לטעלות טמן : (ו) כשחל במו"ש . א"א פזמונים ואליהו . ומקדש יקנה"ז מיושב (גם על הפת והש"ץ יכוין שלא לצאת בקידוש בהכ"נ רק בברכת מאורי האש . ומדלגם בביתו . ובני ביתו מברכים לעצמם ברכה זו : (ז) יניח פרי חדש בעת הקידוש. ויכוין לצאת בשהחיינו על אכילת הפרי ג"כ (ואם אין לו פרי . מ"מ אומר שהחיינו) ומיד אחר שתיית הקידוש . יברך על הפרי ברכתו ואוכלו מיד . וכ"א מבני ביתו נוטל ג"כ מהפרי ומברך ברכתו ושהחיינו ויקח פרי שנגמר בישולו וטוב למאכל

למאכל . ולא יקח ענבים במקום שאין מצוים ומביאים אותם מא"י ועל הרוב הם בוסר וחמוצים) ואם אוכל כזית . מברך לאחריו קודם נט"י . ולא יאכל פרי שלם פחות מכזית. וכשאוכל ענבים שלימים עם הגרעינין ואין לו מהם כזית . ימעכם או יקח הגרעין מהם קודם ברכה : (ח) אם יש לו יין ישן וחדש . מקדש על הישן . והחדש יעמוד על השלחן ונותן עיניו בו בעת ברכת שהחיינו . ואחר ששותה מהקידוש ישתה מהחדש ג"כ בלי ברכה כלל . ואם כבר אכל ענבים , לא יברך שהחיינו על יין חדש . וכן להיפוך . ויקח פרי אחר: (ט) נוטל ידיו ובוצע . וטובל פרוסת המוציא בדבש ואומר יה"ר כבליל א' . וכל עניני הסעודה כדאתמול] : (י) ליל ב' (הוא דינא רפיא) ודאי מותר בתש"ה : (יא) בשחר מתפללין כמו בראשון [וכשחל בע"ש . ימהר קצת . וכשחל ביום ראשון . אומר הפיוטים שדילג אתמול . ואפי' טעה ואמרם אתמול . ואומר א"מ אפי' בע"ש (ובמנחה א"א בע"ש) וקורין בפ' וירא מן והאלהים נסה כהן עד (האלהים) לוי (יחדיו) ישראל (ירחה) רביעי (שבע) חמישי (מעכה) למפטיר קורא כמו אתמול . ומפטירין בירמיה . כה אמר ה' מצא חן . עד רחם ארחמנו . וכן תוקעין היום כאתמול: (יב) ואם חל יום ראשון בשבת . אומר שהחיינו על השופר ביום שני : (יג) ובק"ק אשכנזים , אומרים אותו לעולם . וטוב ללבוש בגד חדש [ואין מזכירין נשמות . תפלת מוסף כדאתמול . והש"ל בקו"ר א"א מסוד חכמים כו'] : (יד) אחר סיום התפלה . אנו אומרים מזמור מ"ז (כ"ה במסכת סופרים) וקדיש אחריו : (טו) [כשחל בע"ש . וכשאחר במוסף עד שעה יו"ד , הולך לביתו ומקדש ובוצע . מתפלל מנחה קודם] ואוכל מה' מינים . ולא סעודה קבוע . ואם הלב יכול לאכול . אך ימעט : (טז) מתפלל מנחה כדאתמול ובמוצאי ר"ה כשחל בחול . מתפלל מעריב כבשאר מוצאי יו"ט ומבדיל . וא"א הנה אל ישועתי . רק בפס"ג ומבדיל ואין מברך על בשמים ואש . וכשחל בשבת . א"א לכו נרננה רק מזמור לדוד הבו . לכה דודי בראשון . בואי בשל.. (ואימר גם ברנה ובצהלה) מזמור שיר ליום השבת . מג"א המלך הקדוש . וא"א ב"מ . והנוהג לומר מזמור ה' רועי אומרו גם עתה) : (יז) המתענה ביום ב' . א"צ למיתב תענית לתעניתו . כי צום גדליה עולה לו . וי"א שגדליה נהרג ב.. ונדחה תעניתו מפני הי"ט : (יח) גם בא"י עושין ב' י.. של ר"ה . כי גם בירושלים בזמן הבית עשו ב' הימים (יט) ואף בימי עזרא עשו אותו ב' ימים . ככתוב בספ.. (ועתו' רצו להוכיח משם שבימיו מלכו אלול מעובר . עי.. בס"ד בחדושי שם) : (כ) ביום זה שלא נח היונה פעם ג.. ולא יספה שוב אליו עוד . והרי זה כעין בריאת עו.. שהיה בר"ה . שכן אחר המבול הוא עולם חדש . וש"מ עי.. בריאת עולם הוא ביום ב' . וכבן בחכמה . מאי תינו.. ומאי יוכה . ותשמח בדברי אלהים חיים תגיל ברנה (כא) קהל שלחו לעיר אחרת להביא שופר . והובא.. יום שני דר"ה בע"ש אחר תפלת ערבית ועוד היום ג.. (אבל בין השמשות אין לתקוע כלל) אם אין מי שלא ק.. שבת עוד ובקי לתקוע . יתקע מי שקיבל [רק השר"ת מש.. תר"ת) בלי ברכה . ואם יש מי שלא קיבל שבת עוד . ..... בברכה . אפי' השומעים כבר קיבלו שבת] :

נסגר שער הפנה . ונפתח שער המטרה. לעשי"ת על משמרת הטהרה . ומטרה לחץ שנון לפל.. כליות השונא ולנקוב לו המרה . לשער הזה ששה מעגלים :

מעגל א' לעשי"ת בכלל

(א) בכל עשרת הימים אומר המלך הקדוש . ובכל ימי החול שבין ר"ה ליו"כ . המלך המשפט : (ב) אם טעה או מסופק בהמלך הקדוש ונזכר משפטו בעין טב : (ג) ואם הוא בהמלך המשפט . אם נזכר קודם שעקר רגליו . חוזר לברכת השיבה . ואם לא נזכר עד שעקר . והשלים תחנוניו (עי' פשפש א' דשער החדש) חוזר לראש : (ד) ואפי' אמר מלך אוהב צדקה ומשפט : (ה) ובכל עשי"ת אומרים זכרנו . ומי כמוך . וכתוב . בספר . בכל ג' התפלות : (ו) וא"מ שחרית ומנחה . מלבד ע"ש ועי"כ . שא"א אותו : (ז) מוצאי י"ט ר"ה בלילה . מבדילין בתפלה ועל הכוס . כמו במוצאי י"ט : (ח) הוא צום גדליה . ת"ל . ודינו כדין י"ז תמוז לכל דבר . ועיין בסוף ב' דשער החרסית : (ט) הוא י"ט מגילת תענית · בטילת אדכרתא מן שטריא . ובזמן שלום ב"ב . יהפך לנו לששון ולמועד טוב : (י) כהיום הזה מתחיל.. ז' ימים שמפרישין כ"ג מביתו ללשכת פלהדרין (יא) [ומתקינין לו כהן אחר תחתיו] : (יב) ומזין על.. בשלישי להפרשה . ובז' שהוא עי"כ . הזאתו אינה דוחה שב.. (יג) כל שבעת הימים מרגילין אותו בעבודות . זורק הד.. ומיטיב הנרות . ומקטיר האיברים על המזבח . כדי שיה.. מכיר ורגיל בעבודת יוה"כ : (יד) ומוסרין לו זקנים מזק.. ב"ד . וקוראין לפניו ומלמדין אותו עבודת היום וסדור.. ואומרים לו . אישי כ"ג , קרא אתה בפיך : (טו) כל.. הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה חוץ מעי"כ כמ.. שם] כדי שיתחזק כחו · לעבודת יום כלום שמפליגמו.. (טז) עדות בן ככר רומיי . שכתב ממה שראה פיכיו בירושל.. מהפרשת כ"ג וכבוד הנעשה לו . ז"ל

העבודה הב'. היא ביאת כהן גדול למקדש. ולא אמרו לי עבודתו. אבל אמרו לי עלייתו. ולאפו.. הקדש. וקצת ממנו ראיתי בעיני. ותמהתי במאד מאד. ואמרתי בעת ההיא. ברוך שאצ.. מכבודו לאלה. שבעת ימים קודם היום ההוא יום מיוחד שקורין כפור. והוא האדיר להם מכ.. הימים. היו מכינים בבית הכהן הגדול מושב וכסאות. לאב ב"ד ונשיא ולכהן גדול. וסגן הכהנים ולמלך. ולבד אלה. שבעים כסאות של כסף לשבעים סנהדרין. והזקן מן הכהנים היה קם על רגליו ואומר לפניו דברי כבושין ותוכחה. אומר לו. ראה לפני מי אתה נכנס. ודע שאם תאבד כוונה.. מיד תפול ותמות. ותאבד כפרת ישראל. והנה עיני כל ישראל תלויות בך. וחפש דרכיך שמא יש בך עון אפי' קל. כי יש עון שקול כנגד כמה מצות. ושקול זה הלא הוא ביד אל דעות. גם חקור באחיך הכהנים וטהר אותם. שים נגד פניך. כי לפני מלך מלכי המלכים היושב על כסא דין ומזרה בעיניו כל רע. אתה בא. ואיך תבא והאויב עמך. ואומר להם שכבר חפש. ועשה תשובה ממה שנראה שיש בידו עון. גם כל אחיו הכהנים קרבם בעזרת המקדש. והשביעם במי ששכן שמו שם. שכל אחד יאמר מה שיודע בחבירו. או מה שיודע בעצמו. ושיתן להם לכל דבר ודבר התשובה הראויה. גם המלך אומר לו דברים טובים. ומבטיחו לכבדו בצאתו בשלום מן הקודש. אחר זה היו מכריזין ואומרין. הנה הכהן הגדול יוצא והולך ללשכה שלו אשר במקדש ואז יוצאים כל העם ללוותו. והולכין לפניו כסדר. וכן ראיתי בעיני ראשונה הולכין לפניו כל שהוא מזרע מלכי ישראל. כי הקרוב הקרוב אל הכהן. הוא יותר חשוב. ואחריהם כל אותם שהם ממלכי בית דוד. והכל בסדר נכון זה אח"ז. וכרוז לפניהם אומר. תנו כבוד למלכות בית דוד. ואחריהם היה בא בית הלוי. והכרוז אומר. תנו כבוד לבית הלוי. שלשים אלף וששת אלפים היו. וכל סגניהם היו לובשים באותה שעה בגדי תכ..

תכלת

מכלל. והכהנים משי לבן. וארבעה ועשרים אלף היו. ואחריהם המשוררים. ואחריהם המנגנים. ואחריהם תוקעי חצוצרות. ואחריהם השוערים. ואחריהם עושי הקטורת. ואחריהם עושי פרוכת. ואחריהם השומרים. ואחריהם האמרכלים. ואחריהם כת אחת נקראת קתרופילוס. ואחריהם כל אנשי המלאכה ממלאכת הקדש. ואחריהם השבעים הסנהדרין. ואחריהם מאה שוטרים. ונזרי כסף בידם לפנות דרך. ואחריהם הכהן גדול. ואחריו כל זקני הכהונה. שנים שנים. ובראש כל חוצות היו ראשי ישיבות עומדים. ואומרים אישי כהן גדול בואך לשלום. התפלל ליוצרנו שיחיינו לעסוק בתורתו. ונכנסים לפתח הר הבית. היו מתפללים שם על קיום מלכי בית דוד. ואחר זה על הכהנים ועל המקדש. והיה הקול כל כך חזק מרבוי העם בענותם אמן עד שהעופות הפורחות היו נופלים לארץ. ואז הכהן הגדול משתחוה לכל העם. ופורש בבכיה ויראה. וב' סגני כהונה מוליכין אותו ללשכה שלו. ושם פורש מכל אחיו הכהנים. וזה בכניסתו. אבל בצאתו היה הכבוד כפלים. כי כל העם אשר בירושלים היו עוברים לפניו. ורובם באבוקות של שעוה לבנה דולקות. וכלם לובשים בגדי לבן. וכל החלונות מעוטרות ברקמה. ומלאות נרות. וספרו לי הכהנים. כי הרבה מהשנים. לא היה כהן גדול יכול להגיע לביתו קודם חצות הלילה. מפני דוחק העם העובר ורבוי הגדוד. שאע"פ שהיו כולם מתענים. לא היו הולכים לבתיהם. עד יראו אם יוכלו להגיע לנשק ידי הכהן הגדול. וביום שלאחריו היה עושה סעודה גדולה. ומזמן לאוהביו וקרוביו. ויום טוב היה עושה. כפי שיצא בשלום מן הקודש. אחר זה היה מצוה לצורף לעשות לוח מזהב ויפתח בזה הלשון. אני פלוני כהן גדול בן פלוני הכהן גדול. שמשתי בכהונה גדולה בבית הגדול והקדוש. לעבודת מי ששכן שמו שם. והיה שנת כך וכך ליצירה. מי שזיכני בעבודה זו. הוא יזכה בני אחרי לעמוד לשרת לפני ה':

עד כאן הספור ההוא. והעתקנוהו פה. לידע מה שאבדנו בחטאינו. להתאונן ולהתחנן לשוב לאלהינו. ישוב ירחמנו יקבץ נדחינו. וישיב העבודה למקומה יבחר לנו נחלתנו. וערבה לה' כימי עולם מנחתנו. וירצה קרבנותינו. כקדם יחדש ימינו. אמן סלה:

(יז) ה' בו נולד נפתלי ומת בן קל"ג: (יח) בו תענית מיתת צדיקים שנשבה ר"ע ומת בבית האסורים ועשרים חסידים עמו: (יט) ז' בו נולד זבולון ומת בן קי"ד: (כ) והוא תענית שמתו עושי העגל ונגזר על אבותינו שימותו בחרב ורעב ודבר מפני מעשה העגל: (כא) יש נוהגין לומר הרחמן הוא יחדש כו' בבהמ"ז של עשי"ת כמו בר"ה [הרב]: (כב) יום שאחר ר"ה הוא תענית צבור לזכר מי"ג שנה ויום א' ואילך ולנקבה מי"ב שנה ויום א' ואילך וא"צ לקבלו במנחה ויש להקל ליולדת בתשעה מעט: (כג) כשיש מילה בתענית זה וגם אבי הבן קשה התענית הרבה מתפלל מנחה אחר חצות ומתפלל ואוכל ולמוהל וסנדק אין להקל רק לצורך גדול. ולקוואטיר ושארי כיבודים אין היתר. ובפדיון הבן גם האב והכהן ישלימו אפי' נפדה ביום. כשחל ר"ה ה' ו' שהתענית נדחה ליום א' יש להקל ליולדת תוך ל' נפשיעות וכן לבעל ברית אחר תפלת מנחה. ובפדיון הבן האב והכהן לא ישלימו ויעשו הפדיון ביום והסעודה לקרואים בלילה (שם): (כד) נוהגים שלא לעשות נשואין בימים אלו ואם לאיזה אונס וסבה עשו נשואין בנו"נ שנדחה מותר לחתן וכלה לאכול אחר החופה ולא כז' ימי המשתה (שם): (כה) מי שקשה לו להתענות ורוצה לשתות קודם עמוד השחר טעע או קאווע יתנה קודם שישכב לישן שיהא מותר לשתות עד ע"ה וגם לאכול מותר ע"י תנאי אך יש להחמיר ולא ירחוץ פיו בשחר אחר ע"ה ואם לא רחץ קודם ורגיל בזה ומיצר קצת מותר וטוב שירחץ בפחות מרביעית ויכוף ראשו שלא יזובו המים לגרון וכן בדבר שאין טוב לשתיה כגון טומן וחוזר ופולט מותר ולטעום בתענית המאכל לידע אם מלוח או מתובל ולחזור ולפלוט אסור אפי' פחות מרביעית (שם): (כו) כל הימים שבין ר"ה ליוה"כ משכימין לומר סליחות ובצ"ג משכימין קצת יותר להרבות תחנונים יותר ואח"כ מתפללין והש"ץ אומר עננו (והיחיד א"א רק במנחה) בין גואל לרופא וחותם העונה לעמו ישראל בעת צרה וכשאמר העונה בעת צרה ונזכר תוך כדי דבור חוזר ואומר העונה לעמו ישראל ואחר כדי דבור אינו חוזר (שם): (כז) ש"צ ששכח לומר עננו ונזכר אחר שגמר גואל ישראל ואפי' אחר שהתחיל רפאנו קודם שהתחיל לחתום בא"י רופא כו' חוזר ואומר עננו רפאנו ואם חתם רפאנו ונזכר קודם ברך עלינו אומר כסדר עד שמע קולנו כו' ריקם אל תשיבנו עננו כו' צרה וצוקה כי אתה שומע כו' בא"י שומע תפלה ואם שכח גם שם ונזכר קודם שעקר רגליו אומר אחר סיים שים שלום (וקודם לא יפסיק) עננו כו' בלי חתימה ואם אמר עננו קודם ראה נא אומר ראה נא ואומר עננו שנית במקומו (שם): (כח) הש"ץ בחזרה א"א עננו רק כשיש י' שמתענים (ומן הסתם יש י') וכשהם מעט ומהם אין מתענין מפני חולי או לא ישלימו מפני ברית מילה א"א עננו ואם לא היו י' בעת אמירת רפאנו ובאו אח"כ אומרה בשומע תפלה וכשבאו אחר ש"ת אומרה אחר שים שלום בלי חתימה כמש"ל בשכח (שם): (כט) כשגמר ש"ץ התפלה (אומרים ווידוי א"מ (ואומר חדש עלינו כו') תחנון ובה' והוא רחום) ח"ק (ובה' אא"א) ואפי' בבית אבל שא"א והוא רחום ותחנון או כשיש מילה בבהכ"נ שא"א וידוי תחנון והוא רחום ת"מ אומרים א"מ בקו"ר ואחריו ח"ק (שם): (ל) קריאת ה"ת (ויש נוהגין לומר י"ג מדות ויה"ר כמו בר"ה וכן בב' וה' שבעשי"ת ובשבת שובה א"א רק כשחל שהיה בכלל שבת) וקורא לג' ויחל כשאר ת"צ וכשחל בב' וה' דוחה פ' השבוע. ונוהגים שכשמגיע לשוב מחרון כו' ולי"ג מדות ולוסלחת שותק הקורא והעולה והקהל אומרים בקו"ר עד לעיתך ועד ונקה ועד ונחלתנו ואחר שסיימו קורא כדרכו והעולה בלחש (שם): (לא) אין קורין לס"ת (ולהבדלה ובלילה אין להקפיד) רק מי שדעתו להתענות ולהשלים וכשחל בב' וה' אין להקפיד כשהוא לצורך ואם הכהן אין מתענה יצא מבהכ"נ ויקרא ישראל וכשיש עוד כהן לא יצא וכשחושש שיקרא והוא יאמר לחזן שלא יקראוהו (שם): (לב) אם סברו שיתענה וקראוהו ויודע שלא יתענה. כשחל בב' וה' יעלה ואם לאו יאמר שלא יתענה ויקראו אחר. וכשיודע בעצמו שאינו יכול להתענות ויאכל בצנעה וגם לומר ברבים שלא יתענה יעלה ולא במנחה (שם): (לג) כיודע שלא יתענה לא יהיה ש"ץ היום כשיש אחר וכשהוא ש"ץ אומר עננו בש"ת כיחיד ואומר ביום צום התעני' הזה (שם): (לד) כשחל בב' וה' אומר הש"ץ בגלילה הס"ת יה"ר מלפני אבינו כו' והזכרת נשמות ככל השנה וכשחל בא' או ד' א"א זה רק כשיש יא"צ מזכיר נשמתו ומחזיר הס"ת ואומר אשרי וב"ל לדוד (שם): (לה) מתחילין לומר תהלים לפני העמוד מצ"ג עד עיו"כ (חוץ משבת שבהם ה' ימים) בכל יום ספר א' או ל' קפיטל (ומי שלא אמר יום א' ישלים בפ"ע ביום שאחריו) כדי לגומרו קודם עיו"כ (שם): (לו) אפי' בעל מו"מ נכון שבימים אלו ימעט רק דרך ארעי ותורתו קבע וכ"ש בתענית זה שלא יצא מבהכ"נ או בהמ"ד רק לצרכו וצורך גדול ויתן צדקה ויש משערין מה שהיה אוכל ביום זה ונותן לעניים (שם): (לז) מי שצריך לאכול ע"פ רופא מומחה יברך תחלה וסוף ולא יתענג

רק

רק לקיום נפשו ובלנעה וכוון לפדות בממון העשיר לפי עשרו אבל הבריא שהתענית כואב לו לא יפדה אפי' בממון הרבה וכן בעל ברית לא יתענה וישתכר (שם): (לח) שכח ואכל אפי' כזית ויותר יפסיק מיד כשנזכר ואפי' לעסו יפלוט וישלים היום בתענית וא"צ לשלםיום אחר בת"צ רק בנדרוה בהתענות לכפרה וגדול א' לוה לתי ששכח ואכל בת"צ שיתענ' בה"כ ובשקשה לו יפדה בממון העשיר לפי עשרו (שם) : (לט)שכח ואכל כזית פת יברך בהמ"ז ובשיש עוד שנים ואכלו בהיתר אין מזמנין ואם אכל במזיד באיסור כזית ולא כדי שביעה לא יברך וכדי שביעה מברך (שם) : (מ) יקדימו תפלת מנחה קלת יותר השאר ימים ואומרים פ' הכיור והתמיד וקטורת אחרי ח"ק והנוהגים לומר בעשי"ת י"ג מדות ורבש"ע אומרים גם עתה והוליא ס"ת יקירא לשלשה ויחל כבשחר וכשגמר הג' מגביהין הס"ת והג' מברך ברכת ההפטרה לפניה ומפטיר דרשו ומברך לאחריה עד מגן דוד יהללו הודו לדוד מזמור ומחזיר הס"ת לארון וכונחה ח"ק ומתפללים תפלת מנחה בלחש וכ"א אומר עננו בשו"ת קודם כי אתה שומע וחותם כי אתה כו' ולא כעונה ואחר אלהי נצור קודם עקירת רגליו אומר רבון (שכח אומרו בערבית) והמתענה עשי"ת א"צ לקבל התענית דמקר ובשרולי להתענו' רק מחר יקבל וכשמגיע לשמע קולנו יהרהר שרולה להתענו' מחר וקודם אלהי נצור אומר הריני בתענית מחר ויה"ר שתהא תפלתי כיום שתענית מקובלת (שם) : (מא) שכח עננו אפי' נזכר מיד כשסיים ברכת שו"ת קודם רצה לא יאמרנו עד אחר תפלתו קודם עקירת רגליו ובלי חתימה ואח"כ אומר רבון כו' יהיו לרצון כו' ואם כבר עקר ילא. יטוב שיכוין לחזרת הש"ץ מלה במלה ולא יאמרנו בערבית [שם]: (מב) הש"ץ חוזר התפלה ואומר עננו בין גואל לרופא כבשחר [ואם שכח ע"ל סעי' כו] או"א ברכנו כו' שים שלום ואומרים [והאומר וידוי אומרה ואח"כ] א"מ תחנון ואם נתאחרו בתפלה ואחר א"מ יהיה לילה יאמרו תחנון קודם וכשלא עשאו כן או שבסיום התפלה נעשה לילה יאמרו תחנון בלי נפילת אפים ובשהוא רק בין השמשות יאמרו בנפילת אפים ובשאפשר לאומרו קודם בהש"ת כשיאמרו א"מ אח"כ יעשו כן [שם]: (מג) בתפלת מנחה ידקדקו יותר שיהיה ש"ץ המתענה וכשקראו לתורה מי שלא התענה לא יעלה אפי' כשהל בכ' וה' [שם]: (מד) אחר תחנון אומר הש"ץ ק"ש עלינו ק"י לדוד ומתפללין מעריב ואפי' במקום שנוהגין להתפלל מעריב קודם לה"כ מ"מ כשעיד היום גדול שאפי' אחר מעריב לא יהיה לה"כ והשלמת התענית ימתינו קלת כדי שעב"פ כיליאה מבה"כ יהיה לה"כ ולא יאחרו יותר וא"א עננו בערבית ולא רבון [שם] : (מה) המתענה ב' דר"ה וליל ל"ג ויומו לא יאכל עד שיבדיל על הכוס ואומר בפה"ג והמבדיל ואם יכול לשמוע במוצאי ר"ה הבדלה מאחר המכוין להוציאו ויכוין לצאת יעשה כן שם]: (מו)גם בשאר ימים שבין ר"ה ליו"כ משכימין ואומרים סליחות [ואומרים הוידוי ג"פ ובעיו"כ רק פ"א ובשהשכים קודם אור היום יטול ידיו ג"פ כשיאיר היום בלי ברכה] ואומרים א"מ בוקר וערב במנחה אפי' בשיש תילה שא"א תחנון ובמנחת ע"ש וכ"ש בשבת א"א [שם]: (מז) אין להשביע בב"ד אחר יו"כ ומ"מ מלוה לשפוט בין איש לרעהו וכ"ש להציל עשוק בכל מיני כפיה. ומי שהיכו בע ר ונתבע לדין אין קובעין לו זמן לבוא לדין מתחלת השרי עד אחר סוכות ואין לקבול בבהכ"נ בימים נוראים אפי' על בני כפרים הבאים למנין רק קובעין להם זמן לבוא אחר הרגל ובשנראה לב"ד שהם לא ידוכו אז יהיה רמאות בדבר ולא יבא הנתבע אחר הרגל אז דנין מיד ויש מקומות שנהגו שאם התחילו בדין קודם תשרי קובעין זמן אפי' קודם הרגל [שם]: (מח) בשהנתבע בעיר מחויב לדונו מיד וכן בשהבע"ד רוצים לבוא מעיר לעיר אך בע"ש ועיו"ט לא ישבו בקבע לדון רק בדרך ארעי בדיני ממונות שם]: (מט)הרבה נוהגים להתענות עשי"ת ד' ימים בימי סליחות שקודם ר"ה וששה ימים שאחר ר"ה עד אחר יו"כ חוץ משבת ועיו"כ ומי שקשה לו להתענות גם לפני ר"ה בדיעבד עולה לו גם ב' ימי ר"ה שמפני אריכת התפלה נחשבו לתענית עשי"ת שאין משלימין ואכילת עיו"כ שנחשב כמתענה ט' וי'. והרגיל להתענות עשי"ת ועתה אינו רולה לריך התרה.

אבל בסעודת מילה יכול לאכול בלי התרה אפי' קיבל התענית במנחה [שם] : (נ) אפי' במקום שאין מחמירין בפת נכרי ויש שם מי שאין נזהר בו מ"מ בעשי"ת יזהר לאפות בביתו או ליקח מאופה ישראל ובשאין אופה ישראל וא"א לו לאפות בביתו מכשיר התנור שהנכרי יאפה בו בפת שיקנה ממנו ע"י שישליך בו קיסם בעת הבערה או יגער בה מעט. והסולך בדרך ואין לו פת ישראל ויודע שלא ימלאנו תוך ד' מילין לפניו או לאחריו אוכל פת נכרי [מרת] : (נא) כשקונה מנכרי עיסה מגולגלת לא יפריש חלה רק כשקנה ממנו קמח [שם] : (נב) יש שמחמיר עליו לאכול חולין בטהרה בימים אלו ויחזור אחר דגן שלא נפל עליו מים וילוש הקמח במי פירות וישוח וישתה מנכר או ממעין ולא יגע בכלים ולא יעשה כן רק מי שכל מעשיו בקדושה וטהרה ופרישות יתירה. ואם לאו הוי יוהרא [שם] : (נג) בימים אלו יחפש במעשיו הרעים וישוב לפי כשמלחו ועל כפק עבירה יותר מעבירה וילמוד שערי תשובה לרבינו יונה וס' היש' המכונה לר"ת וספרי מוסר האחרונים. ויכוין כ"א לעלמו מה שלבו חפץ ומרגיש שיתפעל ממנו להתעורר בתשובה אך לא יקבע בזה כל לימודו כי כשיורגל לא יתפעל רק מעט בכל יום עד שירגיש שבא אל קרבו לקרבו לעבודת ה' ולהשיבו אליו ועיקר למודו יהא בעבודת יו"ל ודינין (ומי שנבה להסביר פנים בהלכה וכ"ש בגלומד בתלמידים בנוכים שיעורים קבועים לא יבטלן] ולהבין פי' התפלות ופיוטים וסליחות וכ"ש בשהוא ש"ץ בימים אלו. ואם בא בשיר ה' ילמוד גם נסתר בסתר והתבודדות מסוגל מאוד להשגה. והלומד קבלה בפרהסיא בדיק שלא יוכה להורה [שם]: (נד) במקום שאלוי מוכרי אתרוגים נוהגין אנשי מעשה לקנות אתרוגים יפים ולולבין והדסים כ"א כפי עשרו וזכות מחשבת מגוה יקרה זו במלטרף למעשה מגרינ היהו לזכות לחתימה טובה ביו"כ אך כשיודע ברור שאחר יו"כ ישיג מינים אלו יותר יפים לא יקנה עתה [שם] : (נה) בחורים ותלמידים לא יבטלו בימים אלו סדר לימודם כאשר בעו"ה רבים מהם נרפים מלפקח או על נרבי שהתלמידים וקוראין לו בין הזמנים ומסליחות עד אחר הכ: אינו תביא וקורא כדרכו ומפנה לבו לבטלה לראות להרשיב נבולו בתלמידים לעתיד וקונה אוהבים כשוחד לילך לבעלי בתים לשכתו כי שיחת ילדים לו. ויודע דרך לימודם שירגו בי סי' ברכה ובא בהרבה לרדים. וגדול עונו מגנוב שאם בחיי הגוף עוסק כך למלאכת שמים עאכו"כ שלא יחליף הזמנים לעמול לרוח ואיך באלו פנים יספוד שיח לפני ה' הלא יפקוד עליו עון בנים שבולאו ומגם לבטלה ויום לגנב יחשב לו ומי שנגע יראת ה' בלבו יוסיף אומץ בימים אלו ללמוד עם התלמידים גדולים וקטנים בשקיד' רבה ובשמרגיש שהם כמו מלוס עשי"ת ולזה אינו יכול ללמוד כראוי אפי' הירגל להתענית עשי"ת יתיר הנדר ע"י ג' ויאכל ובומה כדי ברכו שלא לתעו בלימוד ואם הנערים בני דיעה להבין מוסר השכל ילמוד עמהם בכל יום מעט בס' מוסר לעורר לבם ביראת ה' ויסביר להם כי ה' בוחן מחשבות רב ונפיר וכי קרוב היום שבו יפקדו לחיים טובים ולהפך ח"ו. וכי עת לתשובה שיזכו בדין עם אביהם ואם לחי יש טובים ושלום ואם דבריו יעשו רושם בלבם ויתפללו בכוונה יגדל כח תפלתם בהכל שאין בו חטא ליתן עין לתפלת הנכור שתעלה במסילה ישרה ותחשב לו לצדקה (שם)] :

מעגל ב לשבת שובה [שנה זו א' תשרי]

(א) נק' כך ע"ש ההפטרה ערבית אומר המלך הקדוש גם במעין שבע: (ב) שחרית [שנה זו קורין וילך] מפטירין בהושע שובה ישראל ומדלגין ליואל ואומרים תקעו שופר עד סוף הספ' כדי להשלים כ"א פסוקים. הקטן שנקבל אומר אותה ואין מניחין לנער להפטיר בה אם לא במנין שכולן נערים: (ג) לפי מנהגי ק"ק אשכנזים אין מזכירין נשמות בשחר וא"א לו"ץ במנחה ואין מנהגנו כך אבל א"מ א"מ אפי' במנחה דצ"ש כנ"ל: (ד) וא"א פרקים ולא ברכי נפשי במנחה דשבת זו לפי שהרב דורש בו להזכיר המון העם בתשובה ולהכשיר מעשיהם, ואמרי' במ"ר בשעה שאתם יושב ודורש והלביר שומעים לקולו הקב"ה מכפר לכם כל עונותיהם ועכשיו בעוה"ר בלוחי שלא יוסיפו סרה לפני כפרה

בהפרה ע"י שעושין חוכא ואטלולי וקול המולה כאלו היו בעצרת פרוצים ולציר"ם ירקדו שם לציר אל רעהו יקרא וה"ק צווחת כי תבואו לראות פני וכו' ושבת קרא מקרא לא תוכל און ועצרה. אהה עד מתי נבשה בעורים קיר ובאין עינים נמשש בצהרים באפילה באורה. אוי לנו ליום הדין ומיום התוכחה אך הכסה כלימה פנינו בגולי קורה. והרבה יש לצעוק ולזעוק מרה על שפך אלילות הדרשות (עש"י סי' פ"א) והדורשים ושומעיהם. אוי לי אם אומר שניכיהם ומכהניהם. אוי לי אם לא אומר מי היא בשכונתי באש בוערה. אך מה לי להאריך בידוע ונגלה על פי שיש לו מוח בקדקדו ע"ב תספיק זאת ההערה. וה' ממרום יביט ורוחו עלינו יערה: (ב) [בשבת שבין ר"ה ליו"כ אסור להתענות ואפי' בשחל בו נ"ג נדחה. וסדר תפלתו כשאר שבת. רק מוסיף זכרנו. מי כמוך. וכתוב. בספר. לד ד. ואומר המלך הקדוש בעתה קדוש ובמנ"א (ושובה השלום. במקום שנהגו בן בימים אלו) וקורין וילך או האזינו. כשחל ר"ה בב' או בג'. קורין נצבים קודם ר"ה. ובשבת זה וילך והאזינו בשבת שבין יו"כ לסוכות. וכשחל בה' או בשבת. קורין נצבים וילך קודם ר"ה. ובשבת זה האזינו. וכשקורין וילך. יכול להוסיף בתקום שרוצה כדי להוסיף על ז' קרואים. במקום שנהגו להוסיף. כשקורין האזינו. החלקים פרשיותיה כמתקדם וסי' הזי"ו ל"ך. האזינו. זכור. ירכיבהו. וירא. לולי כעס. כי ידין (להנהג מדינות אלו. יש נוהגין לו הכתו. כי אשא) והוא קורא מסיף השירה עד סוף הפרשה. ובמקום שנהגו להוסיף. יוסיף מויבא משה והלאה ולא קודם. אפי' יש חיובי' (וכני זה' והנחה שבת. אין חשש לחלק כן. והכהן תסיים עוגת נחלהינו. בזי ויכוננך. ישראל אל נכר להנהג מדינות אלו ויש נוהגין לחלק גם אז הזי"ו) ומפטירין תמיד שובה ישראל (והיא נקראת שבת שובה) ומדלגין ליואל. וקורין תקעו שופר ע' עתי בעולם. ויש שמוסיפין בתיבה מי אל כמוך. ויקרא להפטורה זו המחוב שבקהל (ולא נער רק כמנין שכלה עברים) ואח"כ אומרים יקום פורקן. אב הרחמים. ת"נ (ובאשכנז אין מ"נ) אב הרחמים. ונומרין התפלה כשאר שבת (תרב): (ו) המנהג שרב העיר דורש בשבת זה לעם. וידרוש בדברי כיבוש. המעורר לתשובה. ובעניני יו"כ. ובעניני מדות טובות ויסבור פנים בדברים ערבים ובלשון נקי יקל. וידרוש בשחר קה"ם. ובקהלה גדולה שיש בתי כנסיות ומדרשות הרבה. ושוח גדול לאנשי כנסת הגדולה שדורש שם להמתין עד שיחספו כולם לשמוע. וגם יש שמאחרים בתפלתם. ידרוש במנחה אחר ואחרי תפלתי ויקדימו להתפלל מנחה תמהר שבת כדי שאחר הדרשה יהיה פנאי לקרות ולגמור התפלה ולילך לביתו לקיים סעודה ג'. כי אין לסמוך לקיימה בדיעה. ולזה לא יאריך הדורש עד סמוך לבין השמשות. ומי שביתו רחוק ויודע שלא יגיע קודם בה"ש. יחלוק סעודת שחרית לב' (שם): (ז) אחר הדרשה אומרים קדיש דרבנן. וכשאין אבל יאמר מי שאין לו אב ואם. ומוציא ס"ת וקורא לג' האזינו או ברכה. והרבה עולה לתורה אפי' כשדורש במנחה. ומי שביתו רחוק ורוצה להתפלל ביחיד כדי להגיע לקיים סעודה ג'. לא יתפלל בסוף הדרשה. וכ"ש בעת הקריאה. רק ילך לחוץ ויתפלל. או יתפלל בצבור. ויסעוד אצל שכן קרוב. וכשאין לו יוצא בדיעה (שם): (ח) אומרים צו"ן (ובאשכנז א"א) אפי' בשחר ע"וי"כ. וא"א פרק וברכי נפשי. ובמעריב א"א ויהי נועם ויתה קדוש. רק כשיו"כ בשבת. ולא יקדש הלבנה עד מוצאי יו"כ (וי"א קודם יו"כ) אפי' בתו"ם יעברו ז' מעל"ע. ובחושש להיות אונס שלא יוכל לקדשה אז. יקדשה קודם יו"כ. וצורך שלחנו ללות המלכה ואוכל עכ"פ כזית. אף בשאר הו"ם תקיים הסעודה במיני תרגימא או פירות. ובשאחר בסעודה ג' תוך הלילה. אוכל קצת בלילה ויכוין לצאת סעודה ד'. ומ"מ אוכל אחר הבדלה מיני תרגימא או פירות. והאוכל סעודה ג' מבע"י ומפסיק אז להתענות הפסקה יפרים להכין זו לאחרים. וילמוד הדינים והאמרים המדברים מסעודה זו (שם):

מעגל ג. בענין התשובה

(א) הכותב יאיכותה בדרך הנגלה. עיין בס' תוכחת הלבבות ובכ' הביבה להר"מ ז"ל. אבוהון דכולהו פסקני ומורייני אחריו ב"ת וס' הרוקח. ודברי חז"ל המפוזרים בתלמוד ובמדרשים ובדברי המקובלים. תמצא בשער התשובה לס' ר"ת המוסף לכל המנהגות. וחרד"ס קילור ר"ח. יסוד התשובה. ותורת האדם וזולתן רבו עלמו מספר, מאן דאית ליה כאיבא אזיל לבי אסיא. ודלא ידע מחייבינן ביה לאהדורי (ק"ו מהשבת המוכן) ולאסוקיה לאורחא ולא לשבקיה עד דמנפשיה נפיל רויא. שכל ישראל ערבים זה בזה להציל נפשות לא תמיתנה כמות בכל נפשו לא תחיה. ואין מהצורך להאריך במעלות התשובה ותקוניה. כי כל הספרים מלאים ממנה. בכל זוויות ופנה רק נזכיר בקצור נמרץ שהיא מ"ע שבתורה. איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם והתודו וכתוב ושבת עד ה'. ושבו בנביאים. ושבו אליך וכל הנביאים הזהירו עליה ובכתובים. ומודה ועוזב ירוחם. וזה עיקר יסוד התשובה הכלול בשתי תיבות אלו: (ב) וכדי ליישב הענין בדעת כ"א שלא יתייאשו ממנה. עם היות בהשקפה ראשונה היה השכל מחייב שאין תקנה לחי. המרד במת"ס הקב"ה יוצר רוחו ונשמתו. מ"מ כבר הופיע רה"ק על הנביאים והחכמים שהתשובה קדמה לעולם. וזה מחמת שהאדם הזה עלול לחטוא. מפני היצר סמוך אליו להכשילו. והיה זה עצת הבורא כדי להכפיל שכר האדם המתגבר עליו ובולעו. ויעיין בהקדמתו לחלק הראשון מזה החבור באורך. כי זה היה כל כוונת בריאת עולם התחתון הלז לערוך בו מלחמה, ולגרות היצה"ר באדם כחלוש והגבור הלזה. אמרתי חלוש בבחינת חומר גופו והרכבתו הרפויה מאד. ואמרתי גבור בבחינת נפשו וצורתו השכלית העליונה מאד מאד. כל הרוחות שבעולם לא יזיזום מבחירתה ואין כופה ומכריח אותה לשום צד בחוזקה, הכל בידה ורשותה בדת אין אונס, כי כן יסד המלך, אך בנטיה לאחד מהצדדי' ודאי יש חילוק בין מזג אדם אחד לזולתו, זה דבר ברור ידוע לחכמי לב, שהשונות טבע האדם במדותיו נמשכת אחר מזגו והמזג ירושת האבות, גם עלול מהאקלים ומסובב מעת מזל יצירתו ומולדו, גם יתעלם מהמזונות שניזון בהם, כל אלו פועלין באיכות מזגי כ"א. וע' לידין בהם תכונות נפשיות שונות לפי שינות שבות הנ"ל, ויקרה ג"כ שישתנה טבע מזג הקודם אל טבע אחר. לפי שינוי הנהגם במזונות, ובעתק ובהעתקת מקום, ועליית וירידת שני החיים, כי בכל אלה יקבל חלוף בטבעו הנטיה למדה מדה, בזמן זולת זמן, ולהיות כל הסבות הקרובות והרחוקות מסודרות ממנו ית'. וכפי התחברם והתגברם על האדם. ככה תהיה נטייתו עצומה למדה מן המדות. עמ"ש בס"ד בדרוש תכתב ליחזקיהו (וע"פ הדברים האלה יובנו היטב דברי הר"מ ז"ל בפ"ה מהל' תשובה. וסרה לגמרי תמיהת הנ"מ ושאר מחברים. על מ"ש שם שכל אדם יכול להיות שכל רחמן אכזרי. כלי או שוע. וכן שאר כל הדעות כו'. אלא הוא מדעתו נוטה לאיזה דרך שירצה, ע"כ דבריו שאמנם בתחלת העיון יראו דברים זרים נגד הנמרא והסברא וחלוף החוש והנסיון, אשר לא יסבלום ולא יקבלום, אבל אם תעיין לשונו פ"ב מהלכות דעות, ובשמיני מפרקיו לאבות הנ"ל, ותשיב דבריו זה על זה, ותחזיקם זה לעומת זה אז' יתברר לך האמת בלי דופי, ויהיו לך לרצון אמרי פי) ע"כ הקדים הקב"ה רפואת התשובה למכת המשובה. לפי שראה הש"י כי היה האדם קרוב ומוכן לחטוא. מרוב מלוקות יצרו הרע מבצוריו אליו תשוקתו וחשקו, ואיגו חניח לו לבלוע רוקו, ועם שעכ"ז הניחו חפשי לבחירתו, מ"מ נתן מכשול לפניו. כאשר יורו הכתובים, ואשר הרעותי והסרותי לב האבן ופסוקים זולת אלה, לפיכך רבו רחמי הש"י על האדם הלזה להורות לו דרכי תשובה, שלא יאבד בחטאו (עמ"ש בס"ד על ההגדה. שאלו לחכמה חוטא מה ענשו) לפיכך אפי' עבר אדם על כל עברות שבעולם, אין הפרגוד ננעל בפניו (עמ"ש בס"ד ש"י סי' ע"ט פ') אחכם אדרבה חביב הוא ביותר (ועיין בדרוש הנ"ל. מ"ש בביאור מ"ש רז"ל, שהקב"ה אוהב את הרשעים) ע"פ הדברים האלה, אין הכרח למ"ש הר"מ ז"ל בפ"ה מפרקיו הנ"ל. שהחסיד גדול ממי שכבש יצרו במלות השכליות (אם לא בשמעיות) ואולם באמת נראה מדברי רז"ל וכן מהסברא, שהדבר נהפך ממה שהשכים ז"ל שם. עמ"ש בס"ד במקומו בלח"ם פ"א, וכתדומני שחזר בו בחבורו פ"ז מהלכות תשובה, הנה כי כן, זאת סגלה היעולה מאוהב נאמן, אב רחמן, שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם וכתובים רבים זולתו, מראים שבה יתירה נודעת מאתו ית' לבעלי תשובה להורותם

להורותם הדרך הקצרה, ומסייעין אותן להכניסן אף דרך חתירה, והרוצה ליכנס יכנס שיעור שני פתחים הרמוזים בה"א שבו נברא העולם. שי"ל שני פתחים ונראה שהפתח הגדול תרמז על שאר כל ימות השנה הפרוצים במלואם. אלא רוב המון כעם, ומ"מ גם בהם אין דלת התשובה ננעלת, אם עשה לה צורת הפתח, כמש"ל בס"ד ופתח קטן פחות מעשרה רומז בעשי"ת שכולן עת רצון לכפרה, והפרוץ בכולן שוב אין לו תקנה שכבר נגזרה גזרה: (ג) וכנגד אלה הפתחים, נ"ל רומזים שני שערי חולדה, שהיו בהר הבית מן הדרום משמשין כניסה ויציאה, שיש לדעת למה היה ב' שערים בדרום (יותר משאר הרוחות) ומדוע שניהם נקראים בשם א'. ושמושן לכניסה ויציאה בלבד, אמנם לא לחנם נעשו ככה בהר בית ה'. מקום כינוס כל בני עולם, ככתוב ואמרו נלכה אל בית ה'. האזינו כל יושבי חלד הנמשלים לחולדה הדרה בעיקרי בתים, כונסת ואינה יודעת למי מנחת צריך יגיעה בלי פחד אלהים לנגד עיניה. ונכנסה ויוצאת דרך שני שערים הפתוחים לפניה, המה שערי גזל ועריות שכאחד פתחו רחב לרוב העולם הנכנסין בו. והב' צר למעוט תשמישו. שכן אמרו ז"ל. רובן בגזל ומעוטן בעריות. לכן צריך ליזהר בשני אלה שלא יעלו חלודה במעות של יושר. ובלאו"ה תעים כמעותיו כולו זרע אמת עשוים כנושר. ואמנם הן באין מדרך דרי רום הלב. שורש אחד להם. ושניהם משמשין כניסה ויציאה כאמור. שהבא לצאת ליטמא פותחים לו. והבא ליכנס ליטהר מסייעין אותו (בענין זה שמעתי דבר הגון. עיין השמטה): (ד) וביארתי עוד בענין מלאכת תבנית שערי בהמ"ק הנבדלים זה מזה במדת גבהם ורחבם לפי חלוף מעלת קדושתם היתרה זה על זה. כי הנה פתחו של אולם משונה היה משאר השערים כולם. כי הוא לבדו גבהו ארבעים ורחבו עשרים. וירמוז לפי דעתי על כללות העולם (אותיות הגרון מתחלפות שדומה לאכסדרה מוקף מג' רוחות. וברביעית פרוץ במלואו וכן היה האולם ממש עי' קונטרס בנין בית המקדש שלנו) דומה לו. ודומה לאות ח' שרומזת לחטא (כי על כן לא היתה על אבני האפוד) שפרוצה במילואה. ואין לה פתח לכניסה. ובו יוצאין ר"ב אנשי העולם שלכם בריא אולם (ע"כ נשתנה ג"כ שמו באלכ"ף. ע"ש אנשיו יוצאי השער ההוא) אכן תוקף כח היוצאים הללו הוא. מהיותם בני עשרים לרדוף אחר תאותם. לזה רומז מדת רחבו: (ומאז מתחיל דין עונש של מעלה) ומדת גבהו ירמוז לסף שני כח היצר. שעומד בגבורתו עד ארבעים לבינה. כי אז לבבו יבין ושב ורפא לו. זוהי מדת ההמון. אכן הפרושים הנגשים אל ה' להתקדש יותר. הם נרמזים בהיכל הקודש שרחבו עשרה. רומז מזמן שנכנס לתשבה. מאז התגבר עליו היצר. כיון שנכנסה באדם חכמה שוכנת בו ערמה. ואינו שולט בו אלא עד עשרים. שהוא תכלית גובה תאותו ונטייתו להבלי עולם הזה. ועד העת ההיא אין בו דעת שלמה (כי לכן אין במעשיו כלום. למכור בנחלת אבותיו) ולפיכך אינו בר עונש בדין שלמעלה. ומשם ואילך גובר עליו הכח השכלי להכנס אל הקודש פנימה: (ה) גם מדת העשרה של פתח. כבר אמרתי שרומזת בעשרת ימי תשובה. ויש בזה ג"כ רמז נאה במ"ש כל פרצה שאין בה עשר. דהיינו שחוזר מפריצותו בתוך י' ימים אלו. היא כפתח פתוח לדופקי בתשובה. כמ"ש על הפסוק דרשו ה' בהמצאו. שאפי' היחיד נענה בהם. יתר מכאן. אם שבה יותר. אין מניחין אותו ליכנס דרך פתח הרחב שלמטה. הפרוץ במלואו. שהבא ליטמא פותחים לו. היא פירצה הרחבה מעשר (ונרמז בה"ה במלואה ליציאה ולא לכניסה. כמ"ש. מ"ט תליא כרעי' דה"א. דאי הדר בתשובה מעיילי ליה. וליעייליה בהך. לא מסתייעא מילתא. שהנכנס צ"ל דרך צר וקצר כמו שהוא פתח עליון דה"א. ולא ישוב בדרך אשר בא בה מתחלה הפתוחה לרווחה. אלא צריך לדחוק עצמו. ולכן תשובה שלמה מועלת. אף בשאר ימי השנה ואפי' אחר גז"ד. וזה רמוז במ"ש. ואם עשה לה צורת הפתח. דהיינו שעשה תשובה מעולה שגדר הפרצה שהיא רחבה מעשר. ועשה לה צורת פתח דחוקה. שדוחק ונכנס בה. לזה ודאי מסייעין בכל זמן. משום דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. אי לאו תשמיש סיועי תסייעי בהדייהו. תשי"ה סייעתא דשמיא היא בודאי. ולכן מעוררין ג"כ בתשובה בשבת זו. כי פרצה דחוקה

מותר ליכנס בה בשבת. ואע"פ שמשיר צרורות קלפו וקשקשות מסוגתו אתו כל ילין. כי אדרבה יום השביעי נקודת טוב מוכן לכך שדומה לעוה"ב הוא הטרקלין: (ו) ועו"ז פירשתי במשנה. וממחה משקלותיו פ"א בשבת (ביאור על המשנה. עיין בהשמטה. תפוחי זהב במשכיות כסף: (ז) ומאחר שעיקר מכשול ב"א הוא הגזל. והוא המקטרג הגדול. ונכנס בראש כולם. על כן צריך ממנו שמירה מעולה. כי אע"פ שמועד הוא להזיק דשמירה פחותה סגי ליה) אינו מתכוין להזיק. אלא להכשיל עצמו הוא דורש דמי"ם. ועושה עצמו ת"ם וישר. ואינו רואה חובה לעצמו. וא"א שלא יפגע אדם במכשול זה זקן וכסיל. האומר לזהב כסלו. ולכתם כמן יאמר מבטחו. נזם זהב וחלי כתם פז יחשב בראשו כנכתר. כי ישיב כזב מחסהו ובשקר נסתר. ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל מאבירי לב יפערו עליו בפיהם ראיתם שוטה שאינו יודע מה ריוח יש בדבר לולי זה לא היה כותבו וכופה עליו פסכתר. אך מוטב להיות שוטה כל ימיו ולא להיות שעה אחת רשע לפני המקום לעשוק האמת ולעשות תורה פלסתר. ומפני שוטים שקלקלו. לא נשים יד לפה מלהזהיר הרבים לעמוד על נפשם. ולחוס על קניינם ורכושם להפרישם מאיסור. ונזכיר שנים שלשה גרגרים מאבק גזל שלא יקראם אסון. וישראל קדושים שעמדו רגלי אבותיהם על הר סיני בודאי יחזיקו לנו טובה ולא ישלמו רעה למבקשי טובתם דורשי שלומם למען יעשו פרי למעלה ולא יוכה שרשם. וכדי שלא להפסיק כאן יותר מדאי. נליגהו בהשמטה בס"ד:

מענה ד. לתענית יחיד. בו ח' פרקים:

פרק א. בענין התענית:

(א) אחד מדרכי התשובה. לענות אדם נלוס נפשו. לבקש רצון מאת ה'. כמבואר בדברי ישעיהו. הלא זה צום אבחרהו. ובדברי ירמיהו. קראו צום בחודש התשיעי. אמנם דרך תענית צבור הנעשה בהסכמה מבחירה לרצון לנודר שנה. יבואר במקומו אצל זמני הגשם. אבל כאן נבאר ענין תענית שמקבל עליו היחיד לצורך שלמות התשובה. שזמנה בעשי"ת בעלם ובראשונה. כמ"ש על הפסוק. דרשו ה' בהמצאו ביחיד אימת בעשי"ת: (ב) התענית והאכילה שני מקבילים ובמקרה זה כנגד זה. ר"ל שהניהם טובים בעת ובעונה הראויה באים זולת איש. וכן להפך. כי כמו שהאכילה בהגונה בכמות ואיכות. היא טובה לגוף הבריא. ומועלת לנפש הבריאה. כמבואר בכסא שן. כן הפכה שהוא התענית. טוב לגוף החולה. שמזיק לו האכילה. וצריך למנעה ממנו. כדי להחזיר בריאותו לאיתנו. וכן הוא צורך הרחקתה מנפש החולה: (ג) לפיכך. לא כל היושב בתענית עושה טוב. אלא פעמים נקרא חוטא. וזהו המסגף עצמו בחנם ומזיק לנפשו. שאינו ראוי לחבול בעצמו: (ד) ולפעמים נקרא קדוש. הוא היודע שצריך לכך למרק נפשו או להכניע יצרו. ומכיר טבעו שאינו נזוק בכך. זה ודאי יפה לו התענית. והכל לפי מה שהוא אדם. ולפי גודל הצורך להפיק רצון מאת ה'. ודבר זה אינו מסור ביד כל אדם. אלא ילך אצל חכם רופא הנפש וילמדנו. עד כמה מגיע צרכו לתענית: (ה) או אם יש תרופות אחרות המועילות להשיב נפש לבריאותו. מבלי שיתקלקל חוב הגוף אם ה' או חלוש. ישאל ויודיענו. לכן לא נאריך בזה. בשגם יש ספרים רבים המדברים מזה די והותר. ועיין פ"ד מח' פרקים להרמ"ב ז"ל: (ו) וסוד התענית. יעוין ברית ותקוני שבת. [מתלמיד הרב משה קורדוואירו] וגדול כחו אם הוא כראוי. כי חלבו ודמו מתמעט. שמהם בנין אדם הלז שגופו ונפשו שמורים בהם. לכן העניית מספרו תתק"ל. כשני חיי אדה"ר. שממנו נבנו ונמלאו בני אדם כלם:

פרק ב. הנודר בעת צרה

(א) כשם שצבור מתפללין על צרתם. כך כל יחיד מתענה ומתפלל על צרתו. כיצד היה לו חולה. או תועה במדבר או חבוש בבית האסורין. יש לו להתענות. ולבקש רחמים בתעניתו: (ב) ולא יתענה בשבת ומועד. חנוכה פורים. ור"ח ועי"ל: (ג) יחיד המתענה על צרה ועברה. או על חולה ונתרפא. או מת. צריך להשלים כל התעניות שקבל עליו: (ד) ואם נודע לו שקודם קבלת התעניות כבר עברה. א"צ להשלים:

פרק

פרק ג. דין נדרי תענית

(א) נדר להתענות יום זה ושכח ואכל. משלים תעניתו. וה"ה אם היה תענית חלום או ת"צ. או שהיה יום ידוע לו להתענות. כיום שמת בו אביו או רבו: (ב) אבל אם נדר להתענות יום או יומים. וכשהתחיל להתענות שכח. נאנס או הזיד. ואכל אפי' כזית. איבד תעניתו. וחייב לצום יום אחר: (ג) מ"מ לא יאכל בו יותר. אפי' כבר אכל הרבה: (ד) קבל עליו רצופים. ושכח ואכל בלילה. צריך להתענות כל כך רצופים אחרים שקבל עליו: (ה) וי"א אפי' בנדר יום זה. חייב להשלים כל אותו היום ולצום יום אחר: (ו) אבל תענית הקבוע לצבור. כא' מד' תעניות. או שגזרו צבור תענית ביום זה, אסור לאכול בו יותר. וא"צ לפרוע אחר, אם אכל בשוגג או באונס. אם לא ממדת חסידות: (ז) הנודר לצום י' ימים. באיזה זמן שירצה (אפי' קבלם עליו בשעת מנחה) והיה מתענה ביום א' מהם. והוצרך לדבר מצוה. או לכבוד אדם גדול או שמצטער. הרי זה לוה ופורע יום אחר: (ח) אבל המקבל עליו בשעת המנחה להתענות למחר. או הנודר לצום ביום פלוני. או בה' כל השנה. וכדומה לזה. וכן אם היה תענית חלום אינו יכול ללוות. והכ"ל ת"צ שאינו בהלואה: (ט) אבל הנוהגים תענית בה"ב אחר פסח וסוכות. או אפי' בעשרת ימי תשובה. ואירע ברית מילה. מצוה לאכול. אם הוא מהמזומנין לה (וה"ה לפדיון הבן. ואפילו כבר עבר זמנו. נראה לי נכלל בהתעניות הלו. ושאר סעודות מצוה זולתו. עיין ספר סור) דמעיקרא לא קבילו עלייהו כה"ג: (י) והיינו דוקא שנוהג לצום בלי שקבל עליו התענית בפירוש. אבל אם קבל עליו התענית בשעת מנחה. צריך להתענות: (יא) וכ"ל שאם נהג להשלים ג"פ. כבר נעשה נדר אצלו. ובכל אופן צריך להתענות לעולם. אם לא מפני האונס. ולדבר מצוה צריך התרה: (יב) מי שנדר לצום סך תעניות. יכול לדחותם עד ימות החורף הראשון. וכן הלוה תעניתו. יכול לפרוע יום קצר תחת ארוך. מיהו אף על גב דבדיעבד עולין לו. היכא דאפשר בהוי מצוה לא משהינן: (יג) מי שנדר להתענות בה"ב. יוצא י"ח כשמתענה הב"ה. אבל לא בימים אחרים. ואם אמר שנתכוין מתחלה דוקא לבה"ב. פשיטא אין לו אלא כפירושו:

פרק ד. דיני קבלת התענית

(א) כל תענית שלא שקעה עליו חמה. דהיינו עד צ"ה. אינו תענית. ואם דעתו לאכול קודם לכן. לא יקבלנו עליו בלשון תענית סתם. ואינו מתפלל עננו. כ"ה העיקר. ובחבורי סמכתי דעת ראבי"ה. דאפי' אינו משלים. אומר עננו. מיהו דוקא אם מתענה עד מנחה קטנה: (ב) יחיד שקיבל עליו תענית סתם בע"ש צריך להתענות עד צאת הכוכבים. אם לא שפירש בקבלתו עד שישלימו הצבור תפלתם: (ג) כל תענית יחיד שלא קבלו מבע"י. אינו תענית להתפלל עננו. ולא יצא ידי נדרו: (ד) אימת מקבלו עליו. בתפלת המנחה אחר שסיים תפלתו קודם שיעקור רגליו. אומר רבון. כמ"ש במקומו בבית אל. ואם הרהר בלבו אז. נמי הויא קבלה: (ה) אע"פ שקבלו. אוכל ושותה כל הלילה (ועי' לעיל בפרק ג' סעי' ב' דשער החרסית) ואפילו קבל עליו כמה ימים בבת אחת. לצום זה אחר זה בימים ולאכול בלילות. אוכל והולך כל הלילות: (ו) אבל המקבל עליו כמה ימים מפוזרים. הוי ספק אי סגי בקבלה אחת: (ז) קבל עליו להתענות למחר והתענה. ובלילה של אחר התענית נמלך להתענות עוד. אע"פ שלן בתעניתו והתענה כל היום. אינו תענית. מפני שלא קבלו מבע"י: (ח) המתענה אדם תענית שעות. והוא שלא יאכל כל היום. כיצד. הרי שהיה טרוד בעסקיו. ולא אכל עד חצות. או עד ט' שעות. ונמלך להתענות השעות הנשארות מהיום. ה"ז מתענה אותן שעות. ומתפלל בהם עננו: (ט) ויש חולקין. דס"ל דלא הוי תענית שעות. אלא דווקא היכא דקבל עליו מאתמול עד חצי היום. ושוב נמלך וגמרו. או שקבל עליו למחר מחצי היום. ואילך. ושוב נמלך ולא אכל גם בחצי ראשון. ונראה להלכה כדברי כולם לענין עננו. אבל לא לענין תשלומי התענית שחייב: (י) אם קבל עליו עד חצי היום. ואכל אח"כ. או שאכל עד חצי היום. וקבל עליו לצום אח"כ. אינו תענית בשום ענין. אלא שצריך להשלים נדרו: (יא) הנודר על תנאי. אם לא אעשה דבר הרשות אתענה. היא אסמכתא. ולא נתחייב. מ"מ נכון להחמיר: (יב) אבל תלה תנאו בדבר מצוה. או אם ילילנו ה' מצרה. או יצליח דרכו. נתקיים התנאי. נתחייב לקיים נדרו: (יג) המהרהר בלבו להתענות שלא בשעת תפלת המנחה. לא נתחייב:

פרק ה. דיני תפלת ענגו וטעימה

(א) יחיד אומר עננו בש"ת. בין בתעניתו. בין בת"צ. ועי' בית אל. במקומו: (ב) עמו"ק שהחזקתו דעת הגאונים הסוברים. דיחיד אינו אומרו אלא בתפלת המנחה: (ג) השרוי בתענית. טועם כדי רביעית ופולט. ויש מחמירין בת"צ: (ד) ומי שדרכו לרחוץ פניו בבוקר. מותר לעשות כן בתענית יחיד. אפי' ביותר מרביעית כיון שפולט: (ה) ומותר ללעוס עלי קנמון או עץ מתוק ולפלוט. עמו"ק:

פרק ו. תשלום מנהגי עשי"ת

(א) אין מושיבין אדם בב"ד. ואין הכוונה לבטל ישיבת הדיינין (שהוא אחד מעמודי העולם) בעשי"ת. אלא דנין מכל מקום. ואם יש עסק שבועה. ממתינין עד אחר יוה"כ: (ב) וא"צ שמצוה להציל גזלה ודאית מיד עושק. בכל מיני כפיה ורדפה: (ג) דין קדוש הלבנה. נתבאר לעיל בפרק ד' בשער החדש: (ד) אף מי שאינו נזהר מפת של א"י. צריך ליזהר בעשי"ת. ודי בהשלכת קיסם: (ה) ואם הוא בדרך. א"צ לילך אלא כשעור המפורש בכמה שן יד ב' לענין נט"י: (ו) על ענין שנהגו חסידים אחרונים לאכול חולים בטהרה. עמו"ק: (ז) יש לכל אדם לחפש דרכיו ולפשפש במעשיו. אם און בידו ירחיקהו. את אשר עות יחשוב איך יתקנהו. בעוד ימי השוק עומדים ורופא נאמן נמצא יבקשהו. ישלח דברו וירפאהו. ישוב אל ה' וירחמהו: (ח) וצריך לדעת. שספק עבירה צריך יותר תשובה מודאי. הרהורי עבירה קשין מעבירה. וכן עבירות שאדם דש בעקביו. צריכין יותר בדיקה לאור נר ה' נשמת אדם. אוהב נפשו. ביחוד אותן עבירות שאינן נחשבים כלום בין המון עם. כאבק גזל. ריבית ואונאה ואבק לה"ר. ליצנות. דברי היתול (עמ"ש בליקוטים על ענין גיחוך ובדיחותא) ושחוק ודברים בטלים. אצ"ל נבול פה. וחנופה ודבר שקר. רמאות וגניבת דעת. ושיחה בבה"כ. וא"צ בעת התפלה. כל אלה והדומה להן. כאותן שנזכרו לעיל בחלון המצרי. והרגש כיוצא בהן שקשה לבני אדם לפרוש מהם. וכיון שעבר ושנה נעשה לו כהיתר. ואינו מרגיש שחטא. ע"ז הנביא צווח. הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי. לפיכך צריך השגחה פרטית וזירוז גדול להסיר אלה המכשלות. שכן באמת חמורות וגדולות. ונפרעות כשהתמידו זמן רב ונעשו כעבות העגלה משולשת מכופלות. וצריך לחטט אחריהם השב ידו כבוצר על סלסילות. וכוהע לפלה חכם. יתבודד ויפנה מעסקיו שעה ידועה ויחקור מעשיו. וכל עון אשר נכשל בו זמן רב. ירשמנו בפנקסו לבל ישוב לאולתו. ויקבל לו עונש ממון או תענית כשישוב אל קיאו. ויטהר חשבונו לפני נורא עלילות. ויסתכל בג' דברים ולא יבוא לידי עבירה. ויפה מרדות אחת בלבו של אדם ממאה מלקיות. עיין תוכחת מוסר נאה בסוף קונטרס יליב פתגם: (ט) כדי להנצל מהמכשול שבועות ונדרים. הנהיגו חכמי הדורות להתיר נדרי' שעברו. ולהתנות על העתיד (ולמ"ש הט"ז שאין היתר לעקור הנדר מחמת ירלת פיגס. יעוין מ"ש בס"ד בחי' לי"ד סי' שכ"ג. שסמכתי על כל דבריו) וכבר נתפשט המנהג בכ"מ לעשותו בעשרה בער"ה. וכשאין מוצאין עשרה. אנו חוזרין לעשות פעם ב' קודם יוה"כ: (י) [ביום שלפני עיו"כ. משכימין קצת יותר משאר הימים. ואומרים סליחות של י"ג מדות בבכי ובכוונה גדולה. ונהגו הנשים לעשות ביום זה נרות של שעוה להדליקם בבהכ"נ ביו"כ. וכשחל עיו"כ ביום א'. לא יעשום בע"ש רק ביום ה'. ויחזרו אחר שעוה [וכשאפשר לעשות משעוה לבנה מה טוב. שהוא נאה ודולק יפה] ופתילות יפים. ולא יקנו חוטים לפתילות מהנשים שאומרים שהקיפו בהם הבית עולם. שהם חוטים גרועים ואין דולקים יפה. וכשמקפידים ע"ז. יקנו חוטים יפים ויתנו להם להקיף.

ונהגו

שנהגו להחן כשעושין הנרות. ואין לבטלו או להלעיג עליו. כי תורה הוא ויסודתו בהררי קודש [תרג]: (יא) עושין נר בשביל כל איש נשוי [ולא בשביל אשה. אפי' אלמני וכשרו' רמא'] ונ"ר ז נר הבריא. ועושין עוד נר א' בשביל אביו ואמו שמתו או רק א' מהם [וגם אלמנה תעשה נר זה] ונקרא נר נשמה ונר הבריא יעשו גדול מהב'. שעכ"פ ידלק עד מוצאי יוה"כ. ויקחו שניהם לבהכ"נ, והנותר מהם במוצאי יוה"כ, נהגו ליקח בי"א בביתו. וכן כפר שאין לו מנין שם ובא לעיר והביא נרו לבהכ"נ יניח הנותר שם, וכשהביא ב' יניח שם א' והב' יקח עמו וידליק במקום שמתפלל ביחיד: (יב) ביום שלפני עיוה"כ יבין הכפרה ובמנחה אומרים תחנון, והנוהג שלא לאכול בשר ופירות ולשתות יין רק ביום שא"א תחנון, מותר בליל עיוה"כ (וקודם הלילה אסור אפי' התפלל מעריב) ובמקום שמרבין בסליחות באשמורת עיוה"כ, אסור ואם נדר כן בפירוש, אם ר

בכל מקום (שם)]:

מעגל ו' ח' תשרי

(א) התחיל הכון בית עולמים, שהוא לכפר על כל עונותינו: (ב) והיום מכינין הכפרות שעושין בעת מחר קודם שיאיר היום: (ג) כבר פשט המנהג בישראל בער"ב יוה"כ. לקחת לכפרה תרנגול: (ד) לוקחין זכר לזכר, ותרנגולת נקבה לנקבה: (ה) ולמעוברת, לקח האר"י ז"ל ג'. וכן כתב אח"כ ז"ל: (ו) בוחרין לבנים, בלבד שלא יחזור אחריהם: (ז) אם א"ל תרנגול לוקח שאר בעל חי, דידי דלא חזי להקרבה ועופות שנז' בתשובת הגאונים [הובא בטור או"ח סימן תר"ה] שלא ברצון חכמים עשו: (ח) לא מצא בעל חי, יקח עי"ן עם זרעו או נטע, ומחזירו סביב ראשו כי האדם עץ השדה תשתתף עמו בנפש הלוחמת: (ט) לוקח הכפרה בידו הימנית ואומר נפש תחת נפש, וקורא [בני אדם כו']. ומקודם אומר זה

לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה וכו' הנה אנכי בא לעשות כפרה זו. לתקן את שרשה במקום עליון ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שתהא שעה זו אשר חוט חסדך נוכר בעולם. עת רצון ורחמים. ובכח סגולת שחיטת נבר זה יומתקו ה' גבורות יסוד גבר בעלמ"א נוקבא קדישא דזעיר אנפין. בחינותינו אשר בו דרך מעבר נשמותינו. ואתה תקום תרחם ציון. כי עת לחננה כי בא מועד. ותבנה בית המקדש במהרה בימינו. ושם נעשה לפניך משפט שעיר המשתלח. ושעירי עזים נעשה ברצון (להמתיק תוקפא וגבורתא של המלכה) יראו עינינו וישמח לבנו. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי וגו': אח"כ יאמר ג"פ

בְּנֵי אָדָם יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת. אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל: יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת. וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם. וּמֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: כָּל אוֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם. וַיַּגִּיעוּ עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת: וַיִּזְעֲקוּ אֶל יהיה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם. וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם: יוֹדוּ בַיהיה חַסְדּוֹ. וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף. לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ: וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת. מָצָאתִי כּוֹפֶר:

סומך ידיו על התרנגול ומסבב סביב ראשו. ואומר

זֶה חֲלִיפָתִי. זֶה תְּמוּרָתִי. זֶה כַּפָּרָתִי מחזיק הכפרה בידו השמאלית. ומניח ידו הימנית על ראש התרנגול ואומר זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה. וַאֲנִי אֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים [אֲרוּכִים] וּלְשָׁלוֹם:

וחוזר וקורא בני אדם כו'. ומסבב ואומר זה חליפתי. וכך עושה ג"פ: (י) אח"כ שוחטו מיד סמוך לסמיכה (אע"פ שאין זו כענין סמיכת קדשים, ולית דחש לט"ז בזה, דפשיטא אין סמיכה בעופות, וכ"ש בתרנגול דלא שייכא כלל, דלאו בר הקרבה הוא ומש"ה שרי לסמוך עליו. ושחיטתו מהרה בעל באר שבע בתשובה בזה סי' נ"ג) בחנם. אלא היא דוגמת סמיכת זקנים, וכעין שמניחין ידים על הראש לברכה (וכן צריך לסמוך גם כן כשעושה לאחרים. מניח ידו על ראשו, ואומר אתה תלך לחיים) וכן לקללה, כמ"ש במנהק, שצ"ו נקבע הנסמך לחיים או למיתה, זה פשוט, ואלמלא היתה בעת סמיכה דקרבן ממש, ודאי היתה אסורה, וכן מה שהקשה זוד הרב על לשון התורה, דהא כתיב לא ימיר הוא חוץ לכבודו ז"ל, כי מי שמע כזאת, וכי יש תמורה באדם ואין ענין קרבן לכאן לגמרי הדבור בזה למותר, ת"מ גם כאן תוכפין השחיטה כל מה דאפשר, כדי שיחול הכופר תיך ויל"א לפועל באשמורת הבוקר אחר הסליחות: (יא) אחר שעשה כך לעצמו, חוזר ועושה לבני ביתו בענין הזה, אם אינם יכולים לעשותו בעצמן ואם יודעים לקרות, יאמרו הם הפסוקים:

המסבב ליחיד אומר זֶה חֲלִיפָתְךָ. זֶה תְּמוּרָתְךָ. זֶה כַּפָּרָתְךָ מניח ידו הימנית על ראש התרנגול ואומר זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה. ואח"כ מניח ידו הימנית על ראש המסובב ואומר וְאַתָּה תִּכָּנֵס וְתֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

לרבים באחד זֶה חֲלִיפַתְכֶם. זֶה תְּמוּרַתְכֶם. זֶה כַּפָּרַתְכֶם אומר כנ"ל זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וְאַתֶּם תִּכָּנְסוּ וְתֵלְכוּ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

וכשמסבב לעצמו ולאחר עמו יאמר זֶה חֲלִיפָתֵנוּ. זֶה תְּמוּרָתֵנוּ. זֶה כַּפָּרָתֵנוּ כנ"ל זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וַאֲנַחְנוּ נִכָּנֵס וְנֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

ולנקבה זֹאת חֲלִיפָתֵךְ. זֹאת תְּמוּרָתֵךְ. זֹאת כַּפָּרָתֵךְ כנ"ל זֹאת הַתַּרְנְגוֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וְאַתְּ תִּכָּנְסִי וְתֵלְכִי לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

זֹאת חֲלִיפָתִי. זֹאת תְּמוּרָתִי. זֹאת כַּפָּרָתִי כנ"ל זֹאת הַתַּרְנְגוֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וַאֲנִי אֵלֵךְ וְאֶכָּנֵס לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

לרבות באחת זֹאת חֲלִיפַתְכֶן. זֹאת תְּמוּרַתְכֶן. זֹאת כַּפָּרַתְכֶן כנ"ל זֹאת הַתַּרְנְגוֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וְאַתֶּן תִּכָּנַסְנָה וְתֵלַכְנָה לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

אם רבית, כסבבות לעצמן בכפרה אחת יאמרו

זֹאת חֲלִיפָתֵנוּ. זֹאת תְּמוּרָתֵנוּ. זֹאת כַּפָּרָתֵנוּ כנ"ל זֹאת הַתַּרְנְגוֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה כנ"ל וַאֲנַחְנוּ נִכָּנֵס וְנֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

זכרים. ברבים. וכן למעוברת אֵלּוּ חֲלִיפוֹתֵיכֶם. אֵלּוּ תְּמוּרוֹתֵיכֶם. אֵלּוּ כַּפָּרוֹתֵיכֶם כנ"ל אֵלּוּ הַתַּרְנְגוֹלִים יֵלְכוּ לְמִיתָה כנ"ל וְאַתֶּם תִּכָּנְסוּ וְתֵלְכוּ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

ולמעוברת המסבבת לעצמה תאמר

אֵלּוּ חֲלִיפוֹתֵינוּ. אֵלּוּ תְּמוּרוֹתֵינוּ. אֵלּוּ כַּפָּרוֹתֵינוּ. כנ"ל אֵלּוּ הַתַּרְנְגוֹלִים יֵלְכוּ לְמִיתָה כנ"ל וַאֲנַחְנוּ נִכָּנֵס וְנֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

(יג) נהגו לפדות הכפרות בממון ונותנין אותן לעניים. וכך טוב יותר מלתת להם הכפרות:

סליק שער המטרה. ונפתח שער החצר לעי"כ שבו מכינין עצמן להכנס בית המלך אל הקודש פנימה. בו ששה מסלות:

מסלת א. תפלת שחרית

(א) עי"כ שחרית. היו מעמידין הכ"ג בשער המזרח. ומעבירין לפניו פרים אילים וכבשים. שיהא מכיר ורגיל בעבודה. והזין עליו בו ביום. י"א שא"א מזמור לתודה בעי"כ ונכר תמוה הוא בעיני עמו"ק. וכמדומני שגם אמ"ה ז"ל פסק עי"ז: (ב) וא"א א"מ. ולא למנצח. ולא מזמור לאסף: (ג) מנהג ק"ק אשכנזים. לילך בו על בה"ק (וע"ל שער הדלק) ויש לעיין איך קבעוהו בי"ט כזה:

מסלה ב סעודה

(א) מצוה מן התורה לאכול בעי"כ ולהרבות בסעודה. והטעם שחשוב כעינוי ב' ימים. עי' דרוש מכתב אלהים. שם תמלא מעדנים לנפשך. ושם מבואר איך הוא חשוב כיום מתן תורה: (ב) כוח אי' מהפרקים שמשחיטין הטבח בעי"כ. לדברי ר' יוסי הגלילי בגליל: (ג) וכפ"ק דכתובות משמע שהיו רגילין בבן עוף (עי' קונטרס שמש לדקה) וזה ג"כ קצת סיוע למנהג הכפרות שעושין בתרנגולים בעופות. ונעשית נסס מצוה כפולה. ומאגרת א"י נראה. שהיו רגילין בדגים גדולים בדוגה ממעשה דחייט: (ד) יש למעט מלמודו. כדי לאכול ולשתות ביום: (ה) ואסור להתענות בו. אפי' תענית חלום. ורשאי להתענות עד סעודה המפסקת. אבל אם השלים. צריך לפרוע תענית לתעניתו: (ו) נדר להתענות בו. בלשון הרי עלי. או שאמר קונם עלי אכילה היום. צריך התרה. אבל שבועה להתענות בו. אינה חלה. כן העיקר. מ"מ טוב להתיר לו:

מסלה ג. פיוס למי שחטא לו

(א) עבירות שבין אדם לחבירו. אין יו"כ מכפר. עד שירצה את חבירו. אפי' לא הקניטו אלא בדברים. צריך לפייסו: (ב) ומפרט חטאו. אם אינו בוש לחברו: (ג) לא נתפייס בפעם א'. צריך לפייסו עד ג"פ: (ד) ויקח עמו ג' אנשים בכל פעם: (ה) יותר מזה. אינו זקוק לו. רק יאמר בפני עשרה שביקש ממנו מחילה: (ו) אבל אם היה רבו. צריך לפייסו עד שמתפייס: (ז) המוחל לא יהא אכזרי. אם לא שמכוין לטובת המבקש המחילה: (ח) הוציא עליו שם רע בשקר. אינו למחול: (ט) אם מת אדם שחטא לו. מביא י' ב"א ומעמידם על קברו. ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפי' שחבלתי בו: (י) קרא לאחר ממזר בשקר. נ"ל פשוט שנגע גם בכבוד אבותיו. דלא כמ"א. עמו"ק: (יא) והיכא דאמר כממזר. ודאי לא נגע אלא בכבודו בלבד: (יב) עי' חושן משפט סימן ת"ך. אימת מלי למתרץ דבוריה. בכמה גווני:

מסלה ד טבילה

(א) הבריאים טובלים קודם שמתפללין. ואין מברכין על טבילה זו: (ב) והחלוש. עושה ט' קבין בשפיכה בפעם א': (ג) ואם שופך מב' כלים. צריך להתחיל השני עד שלא יפסוק הראשון: (ד) מי שמת לו מת בין ר"ה ליו"כ. מותר לרחוץ ולטבול בעי"כ סמוך ללילה:

מסלה ה. לתפלת המנחה

(א) צריך להתוודות מעומד. אחר התפלה קודם אלהי נצור: (ב) וש"ץ אינו מחזירו בתפלה שבקול. וא"א א"מ: (ג) אחר שסיימו סדר תפלה. לוקין כל הקהל ברצועה כל דהוא: (ד) הנלקה מוטה פניו לצפון ומתודה. והמלקה אומר והוא רחום וגו' ג"פ ל"ט תיבות. כנגד ל"ט מלקות:

מסלה ו לסעודה המפסקת

(א) אוכלים ומפסיקין מבע"י (וע"ל בשער סוד יתר דיני סעודה המפסקת שצריך להוסיף מחול על הקודש. כשיעור שנזכר בפרוזדור דמוכך השבת: (ב) נשים שאוכלות ושותות עד הלילה. אין מוחין בהן. כשיודעין שלא יקבלו: (ג) אין לאכול אכילה גסה. ולא דברים המחממין לענין שום. עיין תפארת זהב. יש ללמוד מאמר ס' הזוהר המונג בענין כל אבל עיקר הסעודה. בלילי הלום: (ד) לכ"ג לא היו מניחין לאכול הרבה עם חשכה: (ה) מקום שנהגו להטמין למוצאי י"כ. מטמינין: (ו) מקום שנהגו להדליק נר ליו"כ. מדליקין. וכן אנו נוהגין. ומברכין אקב"ו על הדלקת נר של י"כ: (ז) ומרבין בנרות בה"כ. ונוהגין לעשות נר לכל אחד. ונר נשמה לאביו ואמו שמתו: (ח) אם כבו הנרות לא יאמר לא"י להדליקן: (ט) יש להציע השלחנות והמטות ולכבד הבית ליו"כ. כמו לשבת: (י) נוהגים ללבוש בגדים לבנים נקיים. וכנגד מתים העליון. מי שלובש שק כל השנה. אפי' החמת תשובה אסור ללבשו בי"כ. כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק:

יצאנו משער החצר. ובכן נבוא אל שער העליון (אל המלך. כדת היום. י"כ הוא. מעלותיו שבעה. י"כ אינו חל בימי גא"ו: ב (ישנה זו. הר בה'): ג בו נמול אאע"ה. לדברי פרקי ר"א: ד בו ירד מרע"ה עם לוחות שניות. עי' דרוש מכתב אלהים הנ"ל: ה. לא היו ימים טובים לישראל. כיו"כ וט"ב: ו. הוא יום שמחת לבו של הקב"ה בחנוכת בית ראשון. שאכלו ושתו בו ישראל: ז. בו ראה יחזקאל בנין בית העתיד) ופונה לב' דרכים. הדך א. לדברים האסורים בו. לו שמונה פרשות:

פרשה א. למלאכה

(א) כל שאסור בשבת מד"ת. אסור ביו"כ ד"ת (אלא שעונש חלוק). (ב) וכל טלטול האסור מד"ס בשבת. אסור בו. ועירובי תחומין ועירובי חצירות ליו"כ כשבת: (ג) האוכל (אפי' צריך לכלבו) כחברו ביו"כ. חייב לשלם ה' דנרים: (ד) האידנא. אסור לקנב ירק ולפצוע אגוזים: (ה) אם נפלה דליקה ביו"כ. מותר להציל מזון סעודה לצורך הלילה. וכמ"ש בדליקה לענין שבת. ה"ה ליו"כ:

פרשה ב. איסור אכילה ושתיה

(א) האוכל ככותבת הגסה. חייב (ג"מ כשמאכילין חולה ולתשובה והוא פחות מככותבת מעט. ושעור זה שוה לכל אדם: (ב) כל האוכלין מצטרפין לכשיעור. והכשורי אוכלא באוכלא דמי: (ג) אבל אכילה ושתיה אינן מצטרפין: (ד) אכל וחזר ואכל. אם יש מתחלת אכילה ראשונה. עד סוף האחרונה כדי אכילת פרס. מצטרפין. יותר מזה אין מצטרפין: (ה) השותה מלא לוגמיו. חייב. ומשערין בכל אדם לפי מה שהוא: (ו) כל המשקין מצטרפין לכשיעור: (ז) שיעור שהייה בין תחלת שתייה לסופה. כדי שתיית רביעית. מצטרפת. יותר מזה. אינה מצטרפת. וי"א ששוה לצירוף דאכילה: (ח) מותר ליגע באוכלין ומשקין. וניתן לקטנים:

פרשה ג. רחיצה וסיכה

(א) אסורות בו כדרך שנאסרו בט"ב. ריח טוב מותר ביו"כ. ויש להריח למלאת ק' ברכות. גם לשאוף אבק טבק בחוטם אין חשש. רק לא בבה"כ בפני רבים. שנראה כקלות ראש. עאכ"ו שלא להושיטו מזה לזה ח"ו. פן יתרם אף החוטם הקדוש המתבקש ביום זה ביותר. והמותר שם (עי' שער הדלוק מותר כאן. וכן לכט"י לנשיאת כפים: (ב) חוץ תמפה שרוי' מבע"י ועשויה כמין כלים נגובין. שאסור להשתמש בה ביה"כ. אבל מקנח בה פניו ידיו ורגליו. ומעבירה על גבי עיניו: (ג) כלה כל ל' יום אחר חתונתה. מותרת לרחוץ פניה. עמו"ק: (ד) שרואה קרי בלילה בשינה. ידאג כל השנה. ואם עלתה לו. מובטח שהוא בן עוה"ב) בזמן הזה. אם לא הוא. מקנחו במפה ודיו. ואם יבש. או נתלכלך בו. רוחץ מקומות מלוכלכות שבגופו בלבד. כדי להתפלל. ואסור לרחוץ או לטבול. אע"פ שרגיל כל השנה: (ה) טבילת אשה. ע"ל בשער הדלק. וסיכת חטטין. עמו"ק:

פרשה ד. נעילת הסנדל

(א) כדינו בט"ב: (ב) ירדו גשמים. ורוצה לילך מביתו לבה"כ. או להפך. והוא אסטניס. מותר לנעול מנעליו עד שמגיע למקומו. ויש מתירין:

פרשה ה תשמיש המטה

(א) אסור. אפי' ליגע באשתו ביום: (ב) ולא ירבה עמה דברים: (ג) ויש לנהוג בה דין נדה:

פרשה ו. דין הקטנים

(א) התנוקות מותרין בכל אלו. חוץ מנעילת הסנדל: (ב) מותר לומר לא"י לרחצן בחמין. אבל לסוכן ולסוכן. וכן להאכילן. אפי' על ידי ישראל שרי: (ג) קטן הבריא. בן ט' שנים שלמות. או בן י'. מחנכין אותו לשעות. שאם היה רגיל בב' שעות ביום. מאכילין אותו בג' וכו'. ולפי כח הבן מוסיפין לענותו בשעות. וה"ה לקטנה: (ד) בן י"א או בת י"א. מתענין ומשלימין מד"ס. וי"א דאין השלמה בדרבנן. ויש להקל בכחושים: (ה) בת י"ב ויום א'. ובן י"ג ויום א'. שהביאו שני שערות. הרי הם כגדולים. להשלים מדין תורה: (ו) אבל כ"ז שלא הביאו שני שערות. משלימין מד"ס. אפי' הם רכים וכחושים. מיהו כ"מ. להקל בחלושים. כך נ"ל: (ז) פחות מבן ט'. אין מענין אותו. ומוחין בידו שלא להחמיר על עצמו:

פרשה ז. דין עוברה ומניקה

(א) כדינן בט"ב: (ב) עוברה שהריחה ונשתנו פניה. אע"פ שלא אמרה צריכה אני (וגם לא אמרה איני צריך) לוחשין לה באזנה. יו"כ היום. אם נתקררה דעתה. מוטב. ואם לאו. מאכילין אותה מעט עד שתתיישב דעתה: (ג) וכן כשאמרה צריכה. אפי' לא נשתנו פניה: (ד) ודוקא עוברה. אבל בשאר אדם לא מהניא אמירה גרידא. אלא אם הריח ופניו משתנות. מאכילין אותו: (ה) יולדת תוך ג'. לא תתענה כלל. אפי' אמרה איני צריך. ומאכילין אותה פחות מכשיעור: (ו) מג' עד ז'. אמרה צריכה. מאכילין אותה: (ז) מכאן ואילך. הרי היא ככל אדם: (ח) ימים אלו אין מונין אותן מעת לעת. שאם ילדה בז' שעות לעת ערב. אפי' אינו אלא שעה. נחשב ליום שלם. ואין מאכילין אותה ביו"כ. אם לא אמרה צריכה אני. שכיון שנכנס יום רביעי ללידתה. מקרי לאחר ג':

פרשה ח. דין החולה שצריך לאכול

(א) אם יש שם רופא בקי אפי' א"י (או אשה בקיאה) שאומר אם לא יאכילוהו אפשר שיסתכן. מאכילין אותו על פיו. וא"צ שמא ימות: (ב) אפי' החולה אומר א"צ. שומעין לרופא: (ג) ואם החולה אומר שצריך. אפי' מאה רופאים אומרים א"צ שומעין לחולה: (ד) רופא אומר צריך, ורופא אומר א"צ. מאכילין וה"ה לשנים נגד שנים: (ה) ואם שנים אומרים צריך, אפי' מאה אומרים א"צ, ואפי' החולה ג"כ אומר א"צ מאכילין: (ו) וה"ה לחולה ורופא, שאפי' מאה רופאים אומרים א"צ. שומעין לחולה ולא חיישינן דמאמין לרופא: (ז) אם חולה ורופא אומרים א"צ. ורופא אומר צריך או שהחולה א"א כלום ואחד אומר צריך, ושנים אומרים א"צ, אין מאכילין אותו: (ח) אם החולה אומר א"צ. והרופא מסופק מאכילין: (ט) אבל אם הרופא אומר א"צ. והחולה אומר איני יודע, אין מאכילין: (י) רופא שאינו מכיר החולה. הרי הוא כאדם דעלמא. שאין דבריו לא מעלין ולא מורידין, וביולדת, מסמיכין לנשים שבקיאות בה: (יא) מיהו אם נחלש עד שנראה לרוב בני אדם שאלו, שהוא מסוכן אם לא יאכל מאכילין: (יב) כשמאכילין אותו. מאכילין מעט מעט. שלא יצטרף לשעור הילכך מאכילין כשני שלישי ביצה בינונית, וישהו כדי אכילת ארבעה ביצים: (יג) והשתיה, יבדקו בחולה עצמו. כמה הוא נראה מלא לוגמיו שלו. אם מסלקו לצד א' ויסקוהו פחות משיעור הזה, וישהו בין שתיה לשתיה. כדי אכילת ביצים, ולפחות כדי שתיית רביעית: (יד) ואם אמדוהו שאין שיעורים הללו מספיקין לו. או שהחולה אומר כן, או אפי' נסתפק בדבר מאכילין ומשקין כל הצורך מיד: (טו) מי שאחזו בולמוס, מאכילין אותו עד שיאורו עיניו אין שם מאכל של התר. מאכילין אותו דבר איסור. הקל הקל תחלה עש"י סי' קל"ה: (טז) היה צריך לבשר. ובשר נבלה מוכנת שוחטין לו. ואין מאכילין אותו נבלה: (יז) אבל היה צריך לאכילה לאלתר. ושחוטה מתאחרת מאכילים אותו הנבלה: (יח) היו צריכין לחמם לו יין, ימלא ישראל הכלי ויחמם הא"י. היכא דאפשר: (יט) ודווקא כשאין החולה קץ בו' דאל"כ. א"צ לחזור אחר א"י כלל: (כ) חולה שאוכל ביו"כ. א"צ לקידוש, וא"צ לחזור אחר לחם משנה, ואם י"ל ב' ככרות יפה לו לבצוע עליהם, עמו"ק, ואם יכול לברך בה"מ, מזכיר יו"כ ביעלה ויבא, ואם שכח נזכר משפטו בשבת שנ:

דרך ב. לסדר היום, ויפרד לשבעה ראשים, ראש א. למנחני לילו. לו שני פנים. פן א. לתפלה

(א) יו"כ לילו כיומו לכל דבר, וכבר נתבאר לעיל שצריך להוסיף מחול על הקודש [ולובש הקיטל (אפי' הוא אבל תוך שלשים או י"ב חודש) והולך לביהכ"נ מבע"י, ושם הולך מנעלין (ולא יגע בהם כ"א ע"י מפה) וישלחם לביתו או יצניעם שם שלא יראו. ומי שרוצה. מדליק נרות בבהכ"נ מבע"י ומותר להדליקם במקום זה ולהניחם במקום אחר, ואם דעתו לטלטלם או למחוט ראש הפתילה, יתנה (אפי' רק בלב) שאין מקבל יו"כ בהדלקה, ומרבין בנרות בפתילות עבות) ויקח נכרי ללון שם לשמרם, ולא יצוה לו ביו"כ להדליק נר שכבה או ליקח שעוה הנוטף או לכבות איזה נר, ואם עושה מעצמו אין מוחין בו. וידליקנה במוצאי יו"כ עד גמירא, ויקבל עליו שכל ימיו לא יכבה נרו במוצאי יו"כ) ותולין לפני הארון פרוכת לבן של משי מרוקם ולא בצורות, ומציעים בגדים לבנים]: (ב) נכנסין לבהכ"נ בעוד היום גדול, מחמת התרת נדרים שצ"ל ביום חול: (ג) גם מפני שמתעטפין בטלית. והנו לברך עליו ובשהוא אפי' ספק חשכה, אין לברך עליו. אברא בה"ג אפי' ביום אין לברך עליו, כמ"ש במו"ק, מ"מ איני נמנע מלברך עליו, דלא לישני ממנהגא במקום רבים [וא"צ להסירו כ"ז שביעור בלילה, וכשרוצה להסירו אחר כל נדרי ולומר שיר היחוד ותהלים בלי טלית רשאי. וכשחוזר ולובשו לא יברך עד שיאיר היום:

לומר קודם כל נדרי וקודם מוסף

[ר]בון כל העולמים. אב הרחמים והסליחות אשר ימינך פשוטה לקבל שבים ואתה בראת את האדם להטיב לו באחריתו. ובראת לו שני יצרים. יצר טוב ויצר רע. כדי שתהיה הבחירה בידו [ל]בחור בטוב או ברע. כדי לתת לו שכר טוב על טוב בחירתו. כי כן גזרה חכמתך. כמו שכתוב [ר]אה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים. ועתה אלהי. לא שמעתי לקולך. והלכתי בעצת היצר הרע ובדרכי לבי. ומאסתי בטוב ובחרתי ברע. ולא די לי שלא קדשתי את אברי. אלא טמאתי אותם. בראת בי מוח ולב ובהם חוש המחשבה. לחשוב מחשבות [ט]ובות והרהורים טובים. ולב להבין דברי קדשך ולהתפלל ולברך כל הברכות במחשבה טהורה. ואני [ט]מאתי אותם בהרהורים ומחשבות זרות. ולא די בזה. אלא שעל ידי הרהורים הרעים באתי לידי הוצאת זרע לבטלה. פעם ברצון ופעם באונס. בטומאת קרי המטמא את כל הגוף. ומהם בראתי משחיתים ומחבלים הנקראים נגעי בני אדם. אוי לי. כי תחת המחשבות הטובות שיכולתי לברוא על [י]די זה מלאכים קדושים שיהיו סנגורים ופרקליטים טובים עלי. בראתי משחיתים לחבל את עצמי. כמו שכתוב. והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. בראת בי עינים ובהם חוש הראות. לראות בהם מה שכתוב בתורה. ולקדש אותם בראית כל דברים שבקדושה. והזהרת בתורתך. ולא תתורו אחרי לבבכם [ו]אחרי עיניכם. אוי לי. כי הלכתי אחרי עיני. וטמאתי אותם להסתכל בכל דבר טומאה. בראת בי אזנים [ל]שמוע דברי קדושה ודברי תורה. אוי לי. כי טמאתי אותם לשמוע דברי נבלה ולשון הרע וכל דברים [ה]אסורים. אוי לאזנים שכך שומעות. בראת בי פה ולשון ושנים וחיך וגרון. ונתת בהם כח לדבר בהם [ח]משה מוצאות האותיות הקדושים של א"ב. אשר בהם בראת שמים וארץ ומלואם. ובהם ארגת תורתך [ה]קדושה. ובכח הדבור הבדלת את האדם מן הבהמה. ואפילו כבהמה לא הייתי. כי טמאתי פי בדברי [נ]בלה. בלשון הרע. בשקרים. ליצנות. רכילות. מחלוקת. מלבין פני חברו. מקלל את חברו. מתכבד [ב]קלון חברו. דברי משא ומתן בשבת ויום טוב. בשבועות. ונדרים. בראת בי ידים וחוש המשוש [ל]עסוק בהם במצות. ואני טמאתי עצמי במשמושים של איסור. להכות באגרוף רשע. ולהרים יד [ל]הכות בן אדם. ולטלטל דברים המוקצים בשבת ויום טוב. בראת בי רגלים להלוך לכל דבר מצוה [ו]אני טמאתי אותם ברגלים ממהרות לרוץ לרעה. בראת בי ראש הגויה. וחתמת אותו באות ברית קודש [ל]היות עבד נאמן לעבודתך. ואני טמאתי אותו בהוצאת זרע לבטלה ובקרי. משששתי את כל אברי. ומצאתי אותם בעלי מומין. מכף רגלי ועד ראשי אין בי מתום:

[ו]עתה ה' אלהי. גלוי וידוע לפניך. שלא נתכונתי בכל החטאים והעונות. להכעיסך ולמרוד כנגדך. אך הלכתי בעצת יצרי הרע. אשר תמיד בכל יום פורש רשת לרגלי ללכדני ואני עני ואביון תולעת ולא איש [ו]בשל כחי לעמוד כנגדו. ועמל הפרנסה לפרנס את בני ביתי. וטרדת הזמן ומקריו. הם היו בעוכרי. [א]לפי שכל זה גלוי וידוע לפניך. כי אין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא לכן ברחמיך הרבים. נתת לנו [י]ום אחד בשנה. יום אדיר וקדוש. יום הכפורים הזה הבא עלינו לטובה. לשוב לפניך. ולכפר את כל [ע]ונותינו. ולטהר אותנו מטמאותינו. כמו שכתוב. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם. לפני ה' תטהרו. ועתה ראה עמך ישראל אשר לקחת אותם לך לעם. מי כעמך ישראל [ט]הורים וקדושים. המיחלים ומצפים למחילתך. באנו לפניך בלב נשבר ונדכה. כעניים ודלים ורשים. לבקש ממך מחילה סליחה וכפרה. על כל מה שחטאנו ועוינו ופשענו לפניך. ידענו ה' רשענו ועון אבותינו. בושנו ונכלמנו להרים פנינו אליך. כבשת גנב כי ימצא ואיך נפתח פה ונרים ראש. כי ברוב עונינו העברנו מעלינו הצלם הקדוש אשר הוא מלביש אותנו. אשר כל המזיקים והמקטריגים אינם יכולים להביט בפניו. כמו שכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. והחלפנו אותו בטמא. ולבשנו בגדים צואים. ואיך נבוא בשער המלך בלבוש שק מלוכלך בצואה. מתמיהים אנחנו על נפשנו. איך נעשתה התועבה הזאת. כי הוצאנו נפשנו ורוחנו מהעולם הקדוש. וברחנו למקום מדבר ציה וצלמות. למקום הטומאה והקליפות. ואתה ה' אלהינו הרוצה בתשובת רשעים כמו שכתוב. שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל. (ונאמר) כי לא אחפוץ במות המת (נאם אדני יהוה והשיבו וחיו. ונאמר. החפץ אחפוץ מות רשע נאם אדני יהוה) הלא בשובו מדרכיו וחיה. עתה [ב]אנו אל לבנו לשוב ולבא לפניך בבשת פנים. אבינו מלכנו רחם עלינו כרחם אב על בנו שמרד באביו [ו]יצא מביתו. וכשובו אל אביו בבשת פנים בבכי וצעקה ומתנפל לפניו. מדרך האב לרחם על בנו. ואם [ע]בדים אנחנו. המכה את עבדו ביסורים כשמרד בו הנה כבר לקינו בשעבוד גליות. ויסורים שבגוף. [ו]עניות. וצער גדול בנים. ושאר מכאובים. יסרנו יי אך במשפט. אל באפך. פן תמעיטנו. רחם [ע]לינו וצוה למלאכיך הקדושים הממונים על הטהרה. להפשיט את הבגדים הצואים מעלינו. ולטהרנו [מ]כל חטאתינו. כמו שכתוב הסירו הבגדים הצואים מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונך והלבש [א]ותך מחלצות. וכתפלת דוד המלך עליו השלום. השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני. לב טהור [ב]רא לנו אלהים ורוח חדשה תתן בקרבנו. ואם פשענו ומרדנו כמדת בשר ודם. אתה עשה כמדתך [ל]מחול ולסלוח. ואל יעכבו עונותינו מלשוב לפניך. כמדתך לקבל שבים. וחזק לבנו בתורתך וביראתך [ו]תהיה יראתך תמיד קבוע בלבנו. וטהר רעיונינו ומחשבותינו לעבודתך. וראה בשברון לבי. כי

מתנחם

מתנחם אני על מעשי הרעים שעשיתי עד היום הזה. ובוכה ומתאונן ומתודה עליהם ואומר חטאתי עויתי ופשעתי לפניך. וקבל תשובתי בתוך התשובה עמך ישראל השבים לפניך בכל לבם. כי גם אני מבני אברהם יצחק ויעקב. ואל יעכבו עונותי הרבים מלשוב לפניך בכל לב. וזכני שאשוב לפניך בלב שלם. ולהיות חרט על עונותי חרטה גמורה. ולעזוב מעשי הרעים עזיבה עולמית. ורחם עלי והצילני עד עולם מכל חטא ועון. כי לולא רחמיך וחסדיך הרבים. אי אפשר לעמוד נגד היצר הרע אשר הוא כאש בוער בעצמותי. ולכן רחם עלי ותן בי כח לעמוד כנגדו כמו שאמרו החכמים הצדיקים בדברי קדשם. הבא לטהר מסייעין אותו. והנה אני מקבל עלי קדושת יום הכפורים. ולהתענות בו בחמשה ענוים שצוית לנו על ידי משה עבדך בתורתך הקדושה. אכילה ושתיה. רחיצה. סיכה. נעילת הסנדל תשמיש המטה. ולשבות ביום הקדוש הזה מכל מלאכה. וע"י ענוי מאכילה ושתיה. תכפר לנו מה שחטאנו באכילות ושתיות אסורות. ועל ידי ענוי מרחיצה וסיכה תכפר לנו מה שחטאנו בתענוגי העולם הזה אשר התענגנו בימי החול. ובפרט בתענוגים האסורים. ועל ידי ענוי מנעילת הסנדל. תכפר לנו מה שחטאנו ברגלים ממהרות לרוץ לרעה. ואת אשר עברנו על עשרים וארבעה דברים שבית דין מנדין עליהם. ונתחייבנו להיות יחפי רגלים כמנודים. ועל ידי ענוי מתשמיש המטה. תכפר לנו מה שחטאנו ופגמנו בברית קודש. בטומאת קרי. ובהוצאת זרע לבטלה. ועל ידי חמש תפלות ותחנות ובקשות. יתוקן מה שפגמנו בחמש מוצאות הפה. החיך. וחגרון. והלשון. והשנים. והשפתים. אשר מהם יוצא הדבור. וטמאנו אותם בכל הדברים האסורים. ונדרים ושבועות. ועל ידי חבוק ונשוק ספר התורה. וזכות התפלות שנתפלל ביום הקדוש הזה יעלו ויבאו ויגיעו ויצטרפו עמדם. כל התפלות שהתפללנו בכל השנה בלא כונה ויהיו כלן נכללות בתפלות היום הזה. ויגיעו לראשך להיות עטרה לראשך. בכלל תפלות ישראל. ועל ידי דמעות עינינו. יתוקן מה שפגמנו בראית עינים בכל דבר טמא. והסתכלות בנשים. ועל ידי רתיחת גופנו על ידי התענית והתפלות. יתוקן מה שהרתחנו מאתים וארבעים ושמנה אברינו ושלש מאות וששים וחמשה גידינו באש של היצר הרע ובמיעוט חלבנו ודמנו על ידי התענית. יכופר כל מה שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפניך. ותהיה נחשבת לפניך התענית. כאלו הקרבנו את גופנו על גב המזבח. ויקובל לפניך לריח ניחוח. כקרבן ובעולה: והנה ידענו. כי אנחנו מחויבים להתענות על פי תקוני התשובה על כל חטא וחטא. ולסגף את גופנו בתשובת המשקל. נגד מה שהתענגנו בעבירות. אך גלוי וידוע לפניך. שאין בנו כח להתענות אפילו על חטא אחד. ומכל שכן על כל עון ועון. כי רבו עונותינו מלספור וכשל כחנו. לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שיהיה צום התענית ביום הקדוש הזה יום הכפורים הבא עלינו לטובה. כפרה על כל עונותינו:

ויהי רצון מלפניך. אל מלך יושב על כסא רחמים. הרוצה בתשובת רשעים. שתתן בלבנו ובלב כל עמך בית ישראל. אהבתך ויראתך. ליראה אותך כל הימים. ובתוכם תרחם על פושעי עמך בית ישראל. ותן בלבם פחד הדר גאונך והכנע לבם האבן. וישובו לפניך בלב שלם. כמו שהבטחת על ידי נביאך. לבל ידח ממנו נדח. גם כי הרבו אשמה לפניך עד שננעלו בפניהם דרכי תשובה. אתה ברחמיך הרבים התתיר לרב חתירה מתחת כסא כבודך ותקבלם בתשובה. ורחם עלינו. ותן בנו כח לעבוד אותך כל הימים. והסר ממנו כל המניעות והסבות המונעות אותנו מלעבוד אותך. כי אתה יצרתנו ותדע כל מחסורי בני אדם וטבעם. המבלבלים אותם מעבודתך. ובידך להסירם ולמנעם. ולא תטרוף עלינו את השעה. עד שנשוב לפניך בלב שלם. ונהיה כל ימינו בתשובה ומעשים טובים. עד סוף רגע אחרונה אשר יהיה הרצון לפניך לאסוף את נשמתנו אליך. אז יהיו כל מחשבותינו דבוקים בך. ותצא נשמתנו בקדושה ובטהרה. ואז נזכה להיות מיין נוקבין לעלות כמשה למעלה. ולהשפיע שפע בכל העולמות מלמעלה למטה. ותן בנו כח להתענות ביום הקדוש הזה. ולהשלים התענית בכל חמשת הענויים. ושלא יגרמו מעשינו להיות נכשלין הם ושלוי בשום אחד מן החמשה הענויי. כי כלנו בני אברהם יצחק ויעקב ידידיך. וזכנו לגדל בנינו לתורה ולמעשים טובים. ולא יהפכו חס ושלום בעונותינו. וחתמנו בספר חיים טובים. חיים של יראת שמים חיים שנעבוד אותך בלב שלם חיים שלא נכשל הם ושלום בשום חטא ועון ואשמה. חיים של פרנסה בנחת ובכבוד ובהתר. ולא תהיה הפרנסה בטרדת הזמן. ותן לנו פרנסה בהשקט ושלוה. פרנסה שלא נצטרך זה לזה ולא לעם אחר. כדי שיהיה לבנו פנוי תמיד לעבודתך. ותטהר רעיונינו ומחשבותינו. כדי שנהיה אנחנו דבוקים בך תמיד ולהיות שידעתי שבמעט אין צדיק בארץ אשר לא יחטא בין אדם לחבירו בממון או בגופו או במעשה או בדבור פה. ועל זה דוה לבי בקרבי. כי על חטא שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. ועל זה נשבר לבי בקרבי ורחפו עצמותי. כי אפילו יום המיתה אין מכפר. ולכן אני מפיל תחנתי לפניך. שתרחם עלי ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל בני אדם. והנני מוחל במחילה גמורה לכל מי שחטא נגדי בין בגופי ובין בממוני. או שדבר עלי לשון הרע. ואפילו הוצאת שם רע. וכן לכל מי שהזיק לי בגופי או בממוני. ולכל חטאת האדם אשר בין אדם לחברו. חוץ מממון אשר אוכל להוציא על פי דין. וחוץ ממי שחוטא כנגדי ואומר אחטא לו והוא ימחול לי. חוץ מאלו אני מוחל במחילה גמורה ולא יענש שום אדם בסבתי. וכשם שאני מוחל לכל אדם. כן התן את חני בעיני כל אדם שימחלו לי במחילה גמורה. ובכן יעלו ויבאו ויגיעו ויראו וירצו וישמעו תפלותינו קבל

רנת

תת עמך שנבנו טהרנו נורא . ותוציא כל הניצוצות הקדושות שנפלו לקליפה על ידי חטאתינו . ועל ידי קדושת יום הכפורים . יתעוררו מדותיך דגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ . לך יי הממלכה . אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה . ותתפשט עליהם קדושת יום הכפורים לכפר עלינו כמו שכתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו . ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו · ותעביר זדון מן הארץ . ומלוך על כל העולם כלו בכבודך.והנשא על כל הארץ ביקרך.ותן שמחה לארצך וששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך . יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי : אמן וכן יהי רצון

אומר בלחש ביחיד הוידוי בקצרה אשמנו [עם תשובה מתש] והרב או הזקן והחשוב שבציבור אומר דברי מוסר בבכי לעורר לב העם. ומוציאין הרבה ס"ת ואנשי מעשה לוקחין אותה בחיבוק ונישוק ומבקשים מחילה על שפגמו בכבוד התורה . ואומרים פסוק זה ג"פ

אור זרע לצדיק ס"ת קרע ולישרי לב שמחה ס"ת בני' טוב

ואח"כ יאמר זה המאמר בבכי ותחנונים . והוא בתיקוני זוהר

קם רבי שמעון · סליק ידוי לגבי עילא · ושבח למארי עלמא ואמר רבון עלמין · עביד בגין שכינתא דאיהי בגלותא · ואם איהי באומאה · הא אבא ואמא דאינון חכמה ובינה · יכלין למעבד התרה . הה"ד יהוה צבאות יעץ ומי יפר . אם התלמיד אומי הרב יכיל למעבד התרה · ואם נדר או נשבע בן דאיהו ו' דלא יפרוק לה · אלא דתהוי בגלותא עד זמנא ידיעה · ונדר או שבועה איהו בי"ה דאינון חכמה ובינה . ואיהו אתחרט · הא תלת בני נשא יכלין למפטר ליה . ואנון תלת אבהן לעילא לקבליהו · ואם לא תתחרט · אנא בעינא מינך ומכל אינון דמתיבתא דלעילא ותתא . דתעביד בגין רעיא מהימנא דלא זז משכינתא בכל אתר . ואיהו שאל שלם בינך ובינה סגיאין · ומסר גרמיה למיתה בגינה ובגין בנהא : הה"ד ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת · ואם הוא נדר מסטרא דאבא ואמא ולא בעי אנא סליק לגבי ההוא דאתמר ביה כי יפלא ממך דבר . דאתמר ביה במופלא ממך אל תדרוש . דיפטר נדר · ואף על גב דשכינתא איהי בגלותא לגבי בעלה כנדה · דאיהו יפריש בין דם לדם · ואתפתח מקורא דילה · לדכאה לה במים דאוריתא מים חיים דלא פסקין · ואפריש מינה דם נדה · דאיהי לילית · דלא אתקריבת בהדה · דאיהי חובא דנשמתא דסאיבת לה ולית לה רשו לסלקא נשמתא לגבי בעלה · להוא אתר דאיתיהיבת מתמן · ואתדנת בין דין לדין · בין דיני נפשות לדיני ממונות . דאית מאן דפרע בממוניה . ואית מאן דפרע בנפשיה. ובין נגע לנגע . כמה דאוקמוהו · איכה ישבה בדד . דאיהי חשיבא שכינתא בגלותא במצורע · דאתמר ביה · בדד ישב מחוץ למחנה . מחוץ ודאי · דא גלותא . דאיהי לבר מארעא דישראל . דאיהי מותבא דאת (ה) . ואי מקורא לא יכיל למפתח . עד דיפתח ליה ההוא דסגיר ליה . אנא מפייסנא ליה בגין יו"ד ה"א וא"ו ה"א . דאיהו יחודא (דיחודיה תמן) ובגין לבושין דאתלבש · מיד אתפתחת מקורא ואתדכיאת שכינתא · ורזא דמלה . מקוה ישראל יהוה מושיעו בעת צרה . מושיעו ודאי · ההוא דמקורא דמקוה בידוי : אמן :

(ד) מעמידין ב' חשובי הקהל א' מימין הש"ץ וא' משמאלו עד שיסיים וכו' [וי"א שאחר שעונים ברכו הולכים למקומן. ובשבת בתחילת אמירת מזמור שיר ליום השבת] : (ה) ומתחילין לומר בישיבה של מעלה כו'. מתירין להם שיוכלו להתפלל עמהם משום שאמרו ז"ל כל תענית שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית: (ו) אח"כ אומרים כל נדרי ג"פ והעיקר כמו כדברי הקדמונים שנתקן על העבר עמ"ש בס"ד יו"ד שכ"ג: (ז) אכן לצאת ידי הכל נ"ל דאמרינן מי"כ שעבר עד י"כ זה . ודנסר מי"כ זה עד י"כ הבא. וכן דאשתבענא והשתבע וכולו כך וזהו דבר ברור בלשון כמ"ש בס"ד בש"י סי' קמ"ה ומו"ק . אבל כל הלשונות שבדו האחרונים ז"ל להכניס בנוסח זה הכל טעות גמור בתחילת כבודם כי לא הכירו ולא ידעו לדבר ארמית : (ח) וגם מבואר שאע"פ שכבר נהגו להתיר נדרים בערב ר"ה בעשי"ת . צריך ליזהר גם בכל נדרי ואין להקל בו מחמת נדרי צבור שנודרו ברבים ויש להתיר ברבים כמו כן : (ט) [הש"ץ המנגן מנע"י בניגון המיוחד כל נדרי עד לא שבועות בקול נמוך קלת [אך שיהא נשמע לאוזן כלכור] ובפ"ב מגביה

קולו יותר וכפ"ג עוד יותר וב' האנשים אומרים עמו בקול נמוך מקולו והצבור אומרים ג"כ עמו בלחש מלה במלה ולא ישנה מנוסח הנהוג במקום זה] וכשחל י"כ בשבת [א"א מזמורי קבלת שבת] מתחיל מזמור שיר ליום השבת [ק"י] וה"ה במה מדליקין]: (י) [ממשיך בכל נדרי עד הלילה ובנמשך תוך הלילה אין קפידא כ"כ] אח"כ אומר שהחיינו בלא כוס [ויכוין להוציא הרוצה לצאת] ויפה הדבר לברך כ"א לעצמו [בלחש עם הש"ץ ולא יהא דעתו לצאת בברכת הש"ץ וימהר לסיים קודם הש"ץ ולענות אמן: (יא) אומר ברכו [בנעימה קדושה וענוים ברוך כו' בכוונה עצומה ומחשבה קדושה מקבל קדושה יתירה מעלה יום הק'] וקורין ק"ש בברכותיה [בכוונה עצומה והשכיבנו סגולה נקמות עצומות. אומר בבכי ותובטח שאין תפלתו חוזרת ריקם] ק"ק אשכנזים אומרין בשכמל"ו בק"ר וכ"ד האריז"ל. ופרוס. כי ביום הזה. ח"ק [ויתן אל לבו לפני מי שעומד להתפלל ותוקף קדושת היום המעבר מכל חטא ועון ופשע. ויסיר מלבו כל המחשבות והרהורים ויתפלל במחשבה ליודע מחשבות שיכין לבו להתפלל בכוונה]: (יג) מתפללין שבע שלש ראשונות כמו בר"ה [וכשחל בשבת ולא הזכיר של שבת אין מועיל לכוין לברכת מג"א רק מתפלל שנית]:

תפלת יום כפור לערבית למוסף ולמנחה ולנעילה

למוסף כמנחה ולנעילה כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ (לנעילה וְחָתְמֵנוּ) בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים: מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מָגֵן אַבְרָהָם.

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

למנחה אומר ורב להושיע מוֹרִיד הַטָּל:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְרוֹפֵא חוֹלִים. וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת. וּמִי דוֹמֶה לָּךְ יפסיק מעט מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמָן (במוסף ובמנחה דשבת. ונעילה. יאמר אַב הָרַחֲמִים) זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה. (כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה):

לְדוֹר וָדוֹר הַמְלִיכוּ לָאֵל כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

וּבְכֵן יִתְקַדֵּשׁ שִׁמְךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל מְכוֹנְךָ וְהֵיכָלֶךָ:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אֶחָת. לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשָּׁלְטָן לְפָנֶיךָ.

עֹז בְּיָדֶךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ. וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ:
וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יהוה לְעַמֶּךָ. תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ. וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ. וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ. שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ. וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ. וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:
וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ. וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ. וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ. וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ פִּיהָ. וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ. כְּעָשָׁן תִּכְלֶה. כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ:
וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יהוה לְבַדֶּךָ. עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלוֹךְ יהוה לְעוֹלָם. אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּ יָהּ:
קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ. כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יהוה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:
אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:
וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת יוֹם (לשבת השבת הזה לקדושה ולמנוחה. ואת יום) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. לִמְחִילָה. וְלִסְלִיחָה. וּלְכַפָּרָה. וְלִמְחָל בּוֹ אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ (באהבה) מִקְרָא קוֹדֶשׁ. זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם: למוסף ומפני חטאינו

אתה. עד ליו״ה. מספר התיבות כשם מ״ב עם הכולל או עם הכולל כרבוע אהיה: למחילה. [גי׳ יאהדונהי עם ב׳ כוללים כי הנה המלכי״ם נועדו עברו בסוד עובר על פשע] על פשעים כנתוב אנכי מוחה פשעיך וכבר נתבאר לעיל שלי חז״ל סוה: ולסליחה. [גי׳ יב״ק עם הכולל סודו ידוע בג׳ שמות אהיה הויה אדני. ונובר] על העונות כנתוב סלח נא לעון: ולכפרה. [גי׳ שה. סודו ידוע] לחטאים הקלים זה ברור כס״ד שיש לו שורש בלי הכתוב וכדרך הסוד **ונלה כדברי** האחרונים ז״ל שלא העתיקו בזה: ולמחל בו כל עונותינו י״ל על שגגות שנחשבות לפעמים כזדונות כמ״ש על **הפסוק** הנד לעתי פשעם. אלו ת״ח, ואע״פ שקורא אותו פשע להגדיל הענין, מ״מ לענין העונש אינו נחשב אלא לעון **ונסתייע** לאסוקיה חד דרגא, לכאי אתי רבויא דא״ת כל עונותינו כל מידי דאתקרי עון, אע״ג דאינו עון מוחלט בעלם, ומ״מ נקרא גם פשע כנזכר, לפיכך יאות לו כמו כן מחילה כראוי לפשע כאמור, והרי זה כפתור ופרח:

למוסף
מתפלל כבשחרית עד לויאת מגרים. ומתחיל כאן

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ. גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ. וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ. וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ. בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מֶלֶךְ רַחֲמָן. שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ. וְעַל מִקְדָּשְׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה. וְהוֹפַע

ומפני. ברכה רביעית דמוסף, נחלקת לג׳ חלקים. אתה בחרתנו עד ליליאת מלרים מספר התיבות כשם אלוה עם הכולל: ומפני עד פ׳ הקרבנות כמנין עו״ל מלכות שתים. שהוא ק״ן המדה ומשם ואילך. כשם נ״ב שהיא המדה ומלכות שתים

ג״י תיבות. מניין חיים. ובינה עם הכולל :

אלהינו ואלהי אבותינו. יעלה ויבא. ויגיע ויראה. וירצה וישמע. ויפקד ויזכר. זכרוננו ופקדוננו. וזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה לטובה. לחן ולחסד ולרחמים. לחיים ולשלום ביום הכפורים הזה: זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו. ורחם עלינו והושיענו. כי אליך עינינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אלהינו ואלהי אבותינו. מחול לעונותינו ביום (השבת הזה וביום) הכפורים הזה מחה והעבר פשעינו. וחטאתינו מנגד עיניך. כאמור. אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני. וחטאתיך לא אזכור. ונאמר מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך. שובה אלי כי גאלתיך: ונאמר. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו: (לשבת) אלהינו ואלהי אבותינו קדשנו במצותיך. ותן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך. ושמחנו בישועתך. והנחילנו

אלהינו ואלהי אבותינו מחול. ג״י תיבות מנין אלהינו. סוד מפורש כמה פעמים בבית אל יכך שכל ג״י רוח, ת״ת נפ״י דנורא. ו׳ שבהוים כנודע, לכלול בו כל בחי׳ נוקבא דלעיל, הרמוזים בברכה רביעית שבכ״ת רומזות בכ׳ הרמעים שבשס

למוסף

והנשא עלינו לעיני כל חי: וקרב פזורינו מבין הגוים. ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ. והביאנו לציון עירך ברנה. ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו. תמידים כסדרם. ומוספים כהלכתם. ואת מוסף (לשבת מוספי יום השבת הזה ו) יום הכפורים הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך. כמו שכתבת עלינו בתורתך: על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

לשבת וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה: (זה קרבן שבת. וקרבן היום כאמור):

ובעשור

(לשבת) וְהַנְחִילֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ

וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה סוֹלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֶלָּא אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ. וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

שנאס כירוס. ועי"ל בתפלת יו"ט: סולחן ומוחלן. עלו"א: אלא אתה. כן הנוסח בכל ספרי אשכנזים, אם אמנם היה נראה בעיני שפת יתר, ולא הייתי נוהג לאמרו. כי גם בנוסח הרי"א ז"ל אינו. אעפ"כ לא הרגיתי עלמי לתתקו. ולהעתות כל סידורי זקנינו. לכן הנחתיו בחזקתו. כאשר באמת אינו מפסיד מאומה, שאינו אלא כיתיר נוסף. וכן נאה בתפלה, כת"ש בס' הזוהר על הפסוק. הילכני נא מיד אחי מיד עשו. בשנים ג"י היב ת מכייע שיש בו תתש, לכן חזרתי בי, אחזתיו ולא ארפנו:

למוסף

וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה. מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם. וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם. כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:

וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוה רֵיחַ נִיחֹחַ. פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד. אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה. תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ. וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

לשבת

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם (השבת הזה וביום) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי. וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר. וְנֶאֱמַר. מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ. שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר. כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יהוה תִּטְהָרוּ: אלהינו ואלהי אבותינו קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ. וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. והנחילנו יהוה אלהינו באהבה וברצון. שבת קדשך. וינוחו בו ישראל מקדשי שמך. וְטַהֵר לִבֵּנוּ. לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה סוֹלְחָן לְיִשְׂרָאֵל. וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ. וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (השבת ו) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

רצה

שמים. נרופס כשם הוי"ה דאתב"ש עם ב' כוללים: ובעשור. לא נזכר בו יום כי לא יחד כימי שנה. דכולא שתא אית רשותא לאסטוני בר מהאי יומא. זהו שאמר הכתוב ימים יוצרו ולא אחד בהם, הוא י"כ שאינו נחשב עם שאר ימים. ולפיכך ולו קרי כי הוא של הקב"ה מיוחס לו בלבד, ואין לשטן רשות בו לקטרג. ועי' עוד ברוקח: פר כו'. כל אלו עולות המוסף ולא מנה כאן אלא של לבור והיה שם עיד לקרבן היום פר של כ"ג לחטאת הנשרף. ואילו של כ"ג לעולה, ושני שעירים א' נעשה בחוץ ונאכל לערב. והב' נעשה בפנים ונשרף ואכירו משתלח: שלשה עשרונים, נגד שלש סאים קמח סולת. שהסולת היה עשרון מנופה משלש סאין קמח, כדרך העומר שבא עשרון מג' סאין:

ידיעות שלמה

מלך מוחל וסילח לעינותינו ולעונות עמי ב"י ומעביר אשמותינו בבכל שנה ושנה. נראה הכינה דהנת י"ל

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם (וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה). וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל. וּתְפִלָּתָם (מְהֵרָה) בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: אמן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. (צוּרֵנוּ) צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר: נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ. וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ. וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל כּוּלָּם יִתְבָּרֵךְ וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא (תָּמִיד) שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וּכְתוֹב (בנעילה וַחֲתוֹם) לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכָל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב: הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה (הָאֵל הַטּוֹב): בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

לש"ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יהוה יאיר פניו נגד ההיכל וְיִשְׁמְרֶךָ נגד ימינו יָאֵר יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ נגד שמאלו יִשָּׂא יהוה פָּנָיו נגד ההיכל אֵלֶיךָ נגד ימינו וְיָשֵׂם לְךָ נגד שמאלו שָׁלוֹם נגד ימינו: ועונין כ"ר

תפלה זו טוב לומר בשעה שאומר החזן ברכת כהנים

כשכש"ץ אומר יברכך יאמרו הקהל זה "אל "נא "קרב "תשועת "מצפך אנקת"ם
כשכש"ץ אומר יאר יאמרו הקהל זה "פחודך "סר "תוציאם "ממאסר פסת"ם
שכש"ץ אומר ישא יאמרו הקהל זה "פדה "סועים "פתח "סומים "ישעך "מצפים פספסי"ם
"דלה "יוקשים "וקבץ "נפוצים "סמוך "יי "מפלתינו דיונסי"ם

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: בָּרְכֵנוּ

יריעות שלמה

י"ל כמ"ד דצדיקים נמורים עדיפין מבע"ת וזה דוקא מי שאינו שב בתשובה רק מיראה וזה נחשב בע"ת דהוי זדונות רק כשגגות אבל חשב מאהבה זדונות נעשה כזכיות ולכך הנה לזה שסב מאהבה א"צ לחשבו עונות הראשונים שעשה בשנה העבר כיון שכבר נתכפר לו ואף לענין אם נחשב בע"ת או צדיק גמור אין נ"מ כיון דזדונות נעשה כזכיו' הוי כצדיק גמור אבל חשב מיראה אז אף בשנה שניה מחשבין לו במה שעשה בשנה ראשונה ואף דכבר נמחלו מ"מ נ"מ לענין דנחשב רק בע"ת ולא צ"ג ·
וי"ש כאן דהנה כ"א מחויב לחזיק את חבירו לצ"ג ולא עצמו ולכך מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונו' עמו ב"י לכולם הוא מוחל אך החילוק הוא כך שככל עמו הוא מוחל לגמרי ואין נזכר להם עוד לעולם כיון שהם עושין תשובה מאהבה אבל אנחנו שעושין תשובה רק מיראה לכך נהי שמוחל מ"מ מעביר אשמותינו לפניו בכל שנה ושנה וע"ד שאחז"ל בר"ה כל בני אדם עוברין לפניו כבני מרון כן אמר שהוא מעביר אשמותינו לפניו בכל שנה ושנה לידע שאין אנו כצדיקים נמורים רק כבע"ת ויש סמך לדברינו בכתוב מ"ש ותשליך במצולו' ים כל חטאתם במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם מדפרש כן מוכח דאפשר הוא להשליך החטא ולחזור ולפקדו בשוב ולכך מבקש שישליכנו במקום שלא יעלה על לב לעולם ולכך דייק ואמר שלכל ישראל מוחל לגמרי ולא נזכרו עוד לעולם אבל לפחותים כמוני אף שמוחל מ"מ חוזר ופוקד אותם בכל שנה ושנה יה"ר שישליך לגמרי במצולו' ים כל חטאתינו במקום אשר לא יזכרו לעולם אמן :

אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד (יַחַד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה (וְרַחֲמִים) וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ (בְּרוֹב עוֹז וְשָׁלוֹם):

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה וּגְזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב (בנעילה וְנֵחָתֵם) לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם: י"א עושה השלום

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָטָאנוּ:

(יג) ת"ע להתודות. ויכה באגרוף ימין על החזה בכל תיבה (והעיקר. חרטה על העבר וקבלה על להבא) ואומר הוידוי מעומד ובבכי (ובכ"פ בלב מר ושבור ובאנחה) ומן אבל אנחנו עד סקילה ברפה. בוחה עד שיתפקקו כל חוליות השדרה. ואומר פסוק ואתה צדיק בכוונה גדולה]:

אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹּפִי: הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זַדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר: יָעַצְנוּ רָע. כִּזַּבְנוּ. לַצְנוּ. מָרַדְנוּ. נִאַצְנוּ. סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ. קִשִּׁינוּ עֹרֶף: רָשַׁעְנוּ. שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ. תָּעִינוּ. תִּעְתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם. וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֲלֹא כָּל הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

[בנעילה מתחיל כאן אתה נותן]

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָּל חָי. אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן. וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב אֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָּ. וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתְּכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ. וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ. וְתִמְחַל לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ:

על

אבל. בהמה: אנחנו ואבותינו. כ"ה בנוסח הקדמון. וכ"ה בספרי אשכנזים הישנים ומקרא מלא בתורה. והתודו את עונם ואת עון אבותם. ושנוי בירמיה. ידענו רשענו עון אבותינו כי חטאנו. ושנוי בכתובים. חטאנו עם אבותינו וכן דניאל עזרא ונחמיה בוודוייהם. כולם התודו גם על חטא האבות גם הכרח לומר כן משום דובר שקרים לא יכון. כנגד עיניך. שאנו אומרים כוללי יחד ירדנו. ואנו יודעין בעצמנו שלא מרדנו מעולם וכן בשאר לשונות שנזכרו בנוסח הודוי. אע"כ שאנו מתודים גם חטאת אבותינו ואבות אבותינו. ולשון אשמנו נקשר אל אנחנו ואבותינו (ונמשך כל הנוסח אחריו) כלומר עמהם אשמנו בגדנו כו'. וכענין חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו. הכל ביחד. מתיחס להם ולנו כאחד. ועל דרך הסוד. הכוונה גם בגלגולים הקודמים. והנה גם הם קרויים אבות. כמ"ש בס"ד בדרוש תפלת ישרים:

דופי. אלה מורכבת. מן דו (לשון שנים בארמית. דו פרצופין. טן דו) ופי' ר"ל ב' פיות. א' בפניו וא' שלא בפניו. אחד בפה ואחד בלב: טפלנו חברנו ודבקנו שקר אל שקר פעמים רבות. לחזקו. ולהדקו בחבלי השוא וכעבות. וכן כוללם טופלי שקר. טפלו עלי שקר: תעתענו. מן כמתעתע: ולא שוה לנו. (איוב יג) לא היה שוה לי מאומה. מה שחטאתי וסרתי מדרך הטוב. לא היתה בו תועלת והנאה לתוהו והבל כחי כליתי: ואתה. נחמיה ט': מרום. נ"י אלהים פשוט רבות. זהו יושב הלך יושב על כסא דין: שחקים. ג"י ג' תילואי אהיה עם ג' כוללים. כי נגע אל השמים משפט ונשא עד שחקים:

בתשובה

לנעילה

אַתָּה נוֹתֵן יָד לַפּוֹשְׁעִים. וִימִינְךָ פְשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים. וַתְּלַמְּדֵנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ. לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ. לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ. וּתְקַבְּלֵנִי

בתשובה

אתה עד הכל ל"ו תי'. מכוין אל אדני. לכפר על ע"ז. הואיל הלך אחר לו: יד. ענין מקום. כמו ויד תהיה לך. נותן להם מקום לחזור בתשובה. אע"פ שאין מדה"ד נוהגת כן. עיי' בית אל: אין קץ לאשי. אם היינו מוכרחים להקריב אשים

דוקא

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאוֹנֶס וּבְרָצוֹן :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּאִמּוּץ הַלֵּב :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּבְלִי דָעַת :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּבִטּוּי שְׂפָתָיִם :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּגָלוּי וּבַסָּתֶר :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּדַעַת וּבְמִרְמָה :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּדִבּוּר פֶּה :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּהוֹנָאַת רֵעַ :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּהַרְהוּר הַלֵּב :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּוְעִידַת זְנוּת :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּוִדּוּי פֶּה :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּזִלְזוּל הוֹרִים וּמוֹרִים :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּזָדוֹן וּבִשְׁגָגָה :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּחוֹזֶק יָד :

ועל

באונס (סגו"ל) שאנסוהו לעבור על א' מג' ראשי עבירות שאז ביהרג ואל יעביר (ואם לא נכשל בכן יפורש על זדון התאור) אבל שאר עברות שאנסם כהן. כ"ל שאין לריך להתודות עליהן. דאלוס קעבד. ואם לא עשה כ"ז עבר על רלון קונו. ושמא רק על פי כן לריך כפרה שהי"ל להתפלל שלא יבוא לידי כך. דהא מגלינן שלא לבוא לידי נסיון. ש"מ דתפלה מועלת גם לזה. ואלמלא הי"ל זכות. היה גלול תלבוא לידי אונס ואפי' מי שיוכל להתפלל בעד חברו ונעל הורג ילא עשה. כענס. כמ"ש בריב"ל. שלא דבר אליהו עמו ג' ימים כשנטרף אדם אחרי בימיו: וברלון. ע"ד זו ואל"ל זו: בבלי דעת. היינו שוגג. וזה ודאי לריך כפרה: הרהור. לשון תרגום. דגיאל. והרהורין על משכבי: בועידת. לשון זמין ונועדתי לך. אועדאליך. עם שהם מסירש יעד. אותיות הגוח יתחלפות. פעם נסתרות פעם נגלות: בודוי פה. נמוס ולא עיזב.ואליך מאן דמפרש חטאיה:

לנעילה

בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. כְּאִשִּׁים וּכְנִיחוֹחִים. לְמַעַן דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר אָמָרְתָּ. אֵין קֵץ לְאִשֵּׁי חוֹבוֹתֵינוּ. וְאֵין מִסְפָּר לְנִיחוֹחֵי אַשְׁמָתֵנוּ. וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאַחֲרִיתֵנוּ רִמָּה וְתוֹלֵעָה. לְפִיכָךְ הִרְבֵּיתָ סְלִיחָתֵנוּ. מָה אָנוּ. מֶה חַיֵּינוּ. מֶה חַסְדֵּנוּ. מַה צִדְקוֹתֵינוּ. מַה כֹּחֵנוּ. מַה גְּבוּרָתֵנוּ. מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יהוה אֱ־הֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם. כְּלֹא הָיוּ. וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע. וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל. כִּי רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ. וִימֵי חַיֵּיהֶם. הֶבֶל לְפָנֶיךָ. וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן. כִּי הַכֹּל הָבֶל :

אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ. וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ.

כי

דוקא. לא היה קץ והספר להם. כדבר הנביא. במה אקדם ה'. האקדמנו בעולות הירלה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן. ואמר המשורר. לא אקח מביתך פר ממכלאותיך עתודים כי לי כל חיתו יער. ואמר הנביא. ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה. עוד כתוב. אין חפץ לה' בעולות. מתת הכסילים זבח. ואומר. כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרלה. זבחי אלהים רוח נשברה. ואמר לא על זבחיך אוכיחך וגו'. וישעיה אמר. למה לי רוב זבחיכם. ירמיה אמר. למה לי לבונה משבא תבוא. ואמר. כי לא דברתי וגו' על דברי עולה וזבח וגו'. הושע אמר כי חסד חפלתי ולא זבח ודעת אלהים מעולות. קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וגו' ונשלמה פרים שפתינו. זהו הרבית סליחתנו. שאתה מתרלה בפיום דברים: רמה. דגום מהכפולים, אומרים שהיא האוכלת בבשר: הרבית. ביו"ד מבעלי הה"א. עלו"א. ותולעה. אדומה כתולעת שני. אוכלת הגידים: חיינו אמר דוד. מי אנכי ומי חיי. ואיוב זכור כי רוח חיי: חסדנו. כליץ השדה: לדקותינו. כבגד עדים: הה ישועתינו. לא גרסינן. אע"פ שישנתי הנוסח בברכת השחר. ששם נמלא. ולא כאן. עלו"א: כל הגבורים כאין. רובם נופלים במלחמה: השם. עשירים בוני מגדל וחרבות למו. קראו בשמות עלי אדמות: כי רוב. בס"א ובמהרי"ל גרס כל. ולריך לומר מעשיהם. מה שעושים לעלמם. להנאתם. ולגרכם בלבד: ומותר. עי' בית אל דברכת השחר: אתה. קים הי' כאחוריים דס"ג עם כ' כוללי': אנוש. גי' ספירה עם כ' כוללים. והוא בבינה. כי אדם שת אנוש. אגון בכתר תבמה

בינה

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּחִלּוּל הַשֵּׁם :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּטֻמְאַת שְׂפָתָיִם :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּטִפְּשׁוּת פֶּה :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרָע :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים :

וְעַל כּוּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת. סְלַח לָנוּ. מְחַל לָנוּ. כַּפֶּר לָנוּ:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּכַפַּת שׁוֹחַד :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּלָצוֹן :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּלָשׁוֹן הָרָע :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן .
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּנְטִיַּת גָּרוֹן :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּשִׂקּוּר עָיִן :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּעֵינַיִם רָמוֹת .
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּעַזּוּת מֵצַח :

וְעַל כֻּלָּם. אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת. סְלַח לָנוּ. מְחַל לָנוּ. כַּפֶּר לָנוּ .

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּפְרִיקַת עוֹל :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּפְלִילוּת :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּצְדִיַּת רֵעַ :

ועל

בטומאת שפתים. בנבול פה. המטמא כלי הדבור: טפשות פה. דבור של חטא מחמת סכלות כענין שדברה מרים במשה. והמורה עליה אהרן נואלנו. ותרגם אונקלוס דאטפשנא. ר"ל מחסרון ידיעה ושכל: ביצה"ר. שגירה אותו ביצרו. כגון שמקשה עצמו לדעת. וכיולא בו המסתכל והמחשב בעבירה. בלי שקדמתו תאוה אלא שמליא עצמו לעשות יצה"ר בעצמו. שנמלא בשביל כך לראות המתקרבים אליו. וכן האומר נראה בעיניו. שמגרה אותו לפעול פעולתו וזה חוטא על היצה"ר. פי' שנכנס עליו. שכפה אותו להתאוותו. עם שלא היה דעתו עליו מתחלה. מלבד התגלגלותו בכללי. שלשם שהיה מתכוין שעושה רצון בוראו (כמ"ש בהקדמת בית אל): ביודעים. ר"ל בעבירות שבין אדם לחבירו. ביודעים ומכירים. כהיוזק לער בושת ופגם שעשינו להם: ובלא יודעים. כגון המבייש את הישן. או פוגם בחברו ומוציא לעז עליו שלא בפניו ולא נודע לו. וכן אם הזיקו. בממונו או בכבודו. אע"פ שלא הכיר בו העולם. ואפי' רקק והגיע בו רוקו. והוא לא ראה ולא ידע. וראוהו אחרים: בכחש. תיבה זו קשה. כי רבים חושבים שהוא מן כף רמיה. א"כ הוא במשקל. נקבי כפה. שיתשנה בסמיכות לתיו. ואינו במציאות במקום אחר. יהיה בכף סיחד. וגם הוא אינו נכון בלשון. כי לא יסמך הכף לשוחד בשום מקום. ויותר נ"ל שהוא נגזרת נחי לאד ה"ה. מלשון יכפה אף. דכתיב בתריה ושוחד בחיק חימה. והכוונה כאן. בכפיית שוחד כי השוחד גורם שאינו רואה חובה לרשע. כמ"ש ז"ל. שהוא חד. נמצא שכפה אותו לעוור עינו, והדבר נוגע לנותן השוחד. ובהלה שם הפועל. או מקור להיר. להוציא דבה רעה. אפי' באמת: במשא ומתן. באונאה. ותש"ל כהונאת ריע. מדבר

רנעילה

כִּי מִי | יֹאמַר לְךָ מַה תִּפְעָל . וְאִם יִצְדַּק . מַה יִּתֶּן לָךְ: וַתִּתֶּן לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת יוֹם ס"ן בשבת (הַשַּׁבָּת הַזֶּה . וְאֶת יוֹם) **הַכִּפֻּרִים הַזֶּה קֵץ וּמְחִילָה וּסְלִיחָה |**

בינה. זה באומרים ותלמד לאנוש בינה (אז תבין פי' הכתוב. או הואל לקרוא בשם ה' המשכיל יבין) היינו בגדלת מראש.
ראשית

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּצָרוּת עָיִן :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּקַלּוּת רֹאשׁ :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּקַשְׁיוּת עוֹרֶף :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּרִיצַת רַגְלַיִם לְהָרַע :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּרְכִילוּת :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּשִׂנְאַת חִנָּם :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בִּתְשׂוּמֶת יָד :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. בְּתִמְהוֹן לֵבָב :

וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת. סְלַח לָנוּ. מְחַל לָנוּ. כַּפֶּר לָנוּ

וְעַל חֲטָאִים. שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם. עוֹלָה :
וְעַל חֲטָאִים. שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם. חַטָּאת :
וְעַל חֲטָאִים. שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם. קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד :
וְעַל חֲטָאִים. שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם. אָשָׁם וַדַּאי וְתָלוּי :
וְעַל חֲטָאִים. שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם. מַכַּת מַרְדּוּת :
וְעַל חֲטָאִים. שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם. מַלְקוּת אַרְבָּעִים :
וְעַל חֲטָאִים. שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם. מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם :
וְעַל חֲטָאִים. שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם. כָּרֵת וַעֲרִירִי :
וְעַל חֲטָאִים. שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם. אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין :

באונאת דברים: בנטית גרון. כמ"ש בבנות ירושלים: בשיח שפתותינו. דברי בטלה: בסקור עין. ע"ש ומשקרות עינים. ענין הבטה רעה: בפלילות. במחשבה ע"ש עון פלילי. בפריקת. כענין ופורקי עול מעל צוארם וכותבין על תגריהם: בלדית. מן ללודה את נפשי. אורב לי: בצרות עין. לשון חז"ל ידוע. ר"ל עין רעה: בקלות ראש ג"כ ידוע בלשון חז"ל: להרע ליר"י. מחמת ההפסק. עלו"א: רכילות. המרגל נקרא גם רוכל (אותיות כחיך מתחלפות) ע"ש שהולך ומחפש דברי אדם לחבירו. הף באמת: בשנאת חנם. היא קנאת איש מרעהו. על דבר זה חרב הבית. ועדיין יצר זה מרקד בינינו: בתשומת. עסק שותפות. או תליה: בתמהון לבב. דבר זה היא מן התוכחה והקללה. יאמר. אולי חטא בפיו מחמת תמהון לב. אע"פ שאין אדם נתפס על צערו כמזיד מ"מ צריך כפרה כשוגג: **עולה.** באה על הרהור הלב ועל עשה. ול"ת שנתק לעשה: חטאת. עולה ויורד. אשם. עיין באיזהו מקומן. ומעמדות יום ראשון: מרדות. שעבר על עשה במזיד. או על דברי סופרים: מלקות. על לאוין שבתורה. מיתה בידי שמים. כגון זר שאכל קודש: כרת. כל עבירה שנאמר כרת. או ערירים

לנעילה

עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ. לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעוֹשֶׁק יָדֵינוּ. וְנָשׁוּב אֵלֶיךָ. לַעֲשׂוֹת חוּקֵּי רְצוֹנֶךָ. בְּלֵבָב שָׁלֵם: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. רַחֵם עָלֵינוּ. כִּי לֹא תַחְפּוֹץ בְּהַשְׁחָתַת עוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר. דִּרְשׁוּ יהוה בְּהִמָּצְאוֹ. קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב וְנֶאֱמַר. יַעֲזוֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבוֹתָיו. וְיָשׁוֹב אֶל יהוה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת. חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם. וְרַב חֶסֶד

ואמת

ראשית חכמה. על כן הכרתו ראוי והגון לעמוד לפניך. לקרוא בשמך לעבדך. עם היותו אנוש במכאובים ידוע חולי נו"ב בפלב

סְקִילָה. שְׂרֵפָה. הֶרֶג. וְחֶנֶק. עַל מִצְוַת עֲשֵׂה. וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה. וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה. אֶת הַגְּלוּיִם לָנוּ. וְאֶת שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ. אֶת הַגְּלוּיִם לָנוּ. כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ. וְהוֹדִינוּ לְךָ עֲלֵיהֶם. וְאֶת שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ. לְפָנֶיךָ הֵם גְּלוּיִם וִידוּעִים. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר. הַנִּסְתָּרֹת לַיהוה אֱלֹהֵינוּ. וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם. לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֶלָּא אָתָּה: אֱלֹהַי. עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי. אֵינִי כְדַאי. וְעַכְשָׁיו שֶׁנּוֹצַרְתִּי. כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי. עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי. קַל וָחוֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ. כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד. וּמַה שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ. מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָאִים רָעִים:

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה. פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַקָּמִים וְהַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם:

[יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי. שלא תעלה קנאת אדם עלי. ולא קנאתי על אחרים. ושלא אכעוס היום. ושלא אכעיסך. ותצילנו מיצר הרע. ותן בלבי הכנעה וענוה. מלכנו ואלהינו. אלוה כל בשר. יחד שמך בעולמך. בנה עירך. יסד ביתך. ושכלל היכלך. קרב קץ ביאת משיחך. פדה עמך שמח עדתך]:

איתא בטור ז״ל הכי אתמר בהגדה כל הרגיל לומר ד׳ דברים הללו זוכה ומקבל פני השכינה

שיש שים בה קום עשה. כגון תפילין: ואת שאין בה קום עשה. כגון ציצית. שאם א״ל בגד בת ד׳ כנפות. אינו חייב בה מד״ת. מיהו בעירן ריתחא ענשי עלה נמי. וכן מזוזה ומעקה ודומיהם. זה ברור. ורבי דוד אבודרהם בתחילת כבודו טעה בפירושו בזה: איני כדאי. (לדעתי הכ״ף פתוחה. עלו״א) חשוב להיות נוצר: שלא אחטא. הבא ליטהר מסייעין אותו: מרק. ענין שטיפה והדחה. כלומר הפרע ממני. אך ברחמים כענין שכתוב. יסרני ה׳ אך במשפט אל באפך וגו׳:

לנעילה

וֶאֱמֶת. וּמַרְבֶּה לְהֵטִיב: וְרוֹצֶה אַתָּה בִּתְשׁוּבַת רְשָׁעִים. וְאֵין אַתָּה חָפֵץ בְּמִיתָתָם. שֶׁנֶּאֱמַר אֱמוֹר אֲלֵיהֶם חַי אָנִי נְאֻם | אֲדֹנָי אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה: שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל: וְנֶאֱמַר הֶחָפֹץ אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים. הֲלֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו וְחָיָה: וְנֶאֱמַר. כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים. וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ: כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל. וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה: אלהי עד שלא נוצרתי וכו׳

נעלה. כי מי יאמר מה תפעל. בוראו משכחו מי מנגהו. ואע״פ שאם יצדק מה יתן לך. אין זה כי אם שמצא חן בעיניך. ואין טעם ברצון. צירוף תיבות ב׳ נסחאות אלו רס״ב. מנין י׳ הויות עם ב׳ כוללים. כנגד ה׳ חסדים וה׳ גבורות. תיבות אלהי עד שלא נוצרתי. כמנין האלוה. הוא מילוי ע״ב. האם עם הכולל. ואלהי נצור יוד הי והו הא עם הכולל. סך הכל שע״ח. מנין שלום (שע״ו גבירין עם ב׳ כוללים. כי הוא סוד זעיר ונוקביה. והם כפורים ב׳. בסוד הביאו עלי כפרה. שבהם נעילה שער היכל) שבו חותמין כל הברכות עי׳ בית אל בחתימת תפלת י״ח:

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ. הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יהי רצון לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך [ושם נעבדך ביראה: כימי עולם וכשנים קדמוניות] וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים. כימי עולם וכשנים קדמוניות:

(יד) כשחל בשבת, אומר ש"ץ ויכלו. מגין שבע, המלך הקדוש. ואומרים מקדש השבת: (טו) מאריך בסליחות ווידוי כ"ת לפי מנהגו (אפי' בשבת, ואמנו מנגן בקול בכי לעורר הלבבות והקהל אומרים אחריו בכוונה עצומה, ובקבלת כלב שלא ישובו עוד לכסלה] ומסיים בא"מ, קדיש תתקבל, עלינו קדיש יתום. (טז) שיר היחוד ושיר הכבוד כמנהג ק"ק אמשטרדם, ויש גומרים ס' תהלים.[ואח"כ ילמוד האדרא זוטא]:

תאנא. בההוא יומא דאתכנשו חברייא לבי רבי שמעון. והוה מסדר מילוי לאסתלקא מן עלמא. והוו קמיה רבי אלעזר בריה ורבי אבא ושאר חבריא. והוה מליא ביתא. זקוף עינוהי רבי שמעון וחזי דאתמלא ביתא. בכה רבי שמעון ואמר. בזמנא אחרא כד הוינא בבי מרעי והוה רבי פנחס בן יאיר קמאי. ועד דברירנא דוכתאי אוריכו לי עד השתא. וכד תבנא. אסחר אשא מקמאי ומעלמין לא אתפסק. ולא הוה עאל בר נש אלא ברשותא. והשתא חמינא דאתפסק והא אתמלא ביתא. עד דהוו יתבי. פתח עינוי רבי שמעון וחמא מה דחמא ואסחר אשא בביתא. נפקו כלהו ואשתארו רבי אלעזר בריה ורבי אבא, ושאר חברייא יתבו אבראי. אמר רבי שמעון לרבי אלעזר בריה. פוק חזי אי הכא רבי יצחק דאנא מערבנא ביה. אימא ליה דיסדר מלוי ויתיב גבי זכאה חולקיה. קם רבי שמעון ויתיב וחייך וחדי. אמר אן אינון חברייא. קם רבי אלעזר ואעיל לון. יתבו קמיה. זקיף ידוי רבי שמעון ומצלי צלותיה והוה חדי ואמר. אינון חבריא דאשתכחו בבי אידרא יזדמנון הכא. נפקו כלהו ואשתארו רבי אלעזר בריה ור' אבא ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי חייא. אדהכי עאל רבי יצחק. אמר ליה ר"ש כמה יאות חולקך. כמה חידו בעי לאתוספא לך בהאי יומא. יתיב רבי אבא אבתפוי (נ"א בתר כתפוי) ורבי אלעזר קמיה. אמר ר"ש. הא השתא שעתא דרעותא הוא. ואנא בעינא למיעל בלא כיסופא לעלמא דאתי. והא מילין קדישין דלא גליאן עד השתא. בעינא לגלאה קמי שכינתא. דלא יימרון דהא בגריעותא אסתלקנא מעלמא. ועד כען טמירין הוו בלבאי למיעל בהו לעלמא דאתי. וכך אסדרנא לכו. רבי אבא יכתוב ורבי אלעזר ברי ילעי. ושאר חבריא ירחשן בלבייהו. קם רבי אבא מבתר כתפוי ויתיב רבי אלעזר בריה אמר ליה קום ברי דהא אחרא יתיב בההוא אתר. קם רבי אלעזר. אתעטף רבי שמעון ויתיב פתח ואמר. לא המתים יהללויה ולא כל יורדי דומה. לא המתים יהללויה. הכי הוא ודאי. אינון דאיקרון מתים דהא קודשא בריך הוא חי איקרי. והוא שארי בין אינון דאקרון חיים ולא עם אינון דאקרון מתים. וסופיה דקרא כתיב ולא כל יורדי דומה. וכל אינון דנחתין לדומה בגיהנם ישתארון. שאני לינון דאיקרון חיים. דהא קודשא בריך הוא בעי ביקריהון. אמר רבי שמעון. כמה שניא שעתא דא מאדרא. דבאדרא אזדמן קודשא בריך הוא ורתיכוי. והשתא הא קודשא בריך הוא הכא. ואתי עם אינון צדיקיא דבגנתא דעדן. מה דלא אזדמנו באדרא. וקודשא בריך הוא בעי ביקריהון דצדיקיא יתיר מיקרא דיליה. כמא דכתיב בירבעם דהוה מקטר ומפלח לע"ז וקודשא בריך הוא אוריך ליה. וכיון דאושיט ידיה לקבלי דעדו נביאה אתיבש ידיה. דכתיב ותיבש ידו וגו'. ובגין דפלח לע"ז לא כתיב. אלא על דאושיט ידיה לעדו נביאה. והשתא קודשא בריך הוא בעי ביקרא דילן. וכלהו אתאן עמיה]:

(יז) יש נעורין כל הלילה, זכר למקדש, וטוב הדבר למי שכיחו פה ותוכחת בעלמו, שלא יטרד למחר בתפלתו ולא יזיק לו בתעניתו, שאל"כ יצא שכרו בהפסדו [ויש נוהגין לעמוד כל הלילה והיום, וטוב הדבר אם בטוח שלא יזיקו לצאת התפלה ואם לאו אפי' ביום אין לעמוד, ויש נוהגין להשפיל יד א' לנגד הארץ ולא להגביה אותה כל עת תפלת כל נדרי וכל יום אחר]: (יח) אם רוצה לישן, יפנה תחלה ולא יכסה א"ע בדבר המחמם, ויסיר הפוזמקאות מרגליו, ולא יכסה בדבר המחמם, ויקרא ק"ש בכוונה עצומה והישן בבה"כ, יישן במערב ויכין אצלו כלי מים וכלי ריקן ליטול ידיו עד סוף אצבעותיו תיכף אחר השינה, ומברך ענט"י: (יט) ראה קרי ח"ו בליל יו"כ. התיקון לזה שכל לת"ד יום רצוף אחר יו"כ, יאמר הפיוט מד' קדושות יו"כ. שחרית מוסף מנחה נעילה, בהכנעה ודמעה' ויכלל. ויתחיל בשחרית, ובכן לך תעלה כו' מי יתנה תוקף תהלתך כו'. עד קדושה משולשת אל ברוב עלות כו'. עד יבא בם בריה.תמיד תהלותך כו'. עד את הנפש אליך ועדיך כו' עד יהם כל בשר. אליך תלויות כו'. עד לדור ודור הללויה. ויתחיל במוסף, עשה למען שמך וקדש כו'. עד קדושה בקודש או מלפני כו'. עד ביד יכון או מלפני כו' עד הללויה. ויתחיל במנחה. כי רכובו בערבות כו'. עד והנקדש בקודש, ויתחיל בנעילה. שערי ארמון כו' וכל הקדישה. עד הללויה. אתול על תעשיך כו'. עד המלך המשפט. ויסיים במזמור קמ"ג, ב' שמע תפלתי כו']: (כ) מק' ברכות חסרים (כמו ל"ב. אם אינו מברך שעשה לי כל צרכי. ולמנין ברכות התורה אם נעור בלילה. עי' אורח ב' דשער המזרח) הרבה בי"כ יותר מל שבת וי"ט. מפני שאין בו סעודה (עיין מלין בית אל ומסה ובב ושער הדלק)ויוכל למלאות במיני ריח טוב שיברך עליהם כ"פ שהסיח דעתו מהן. וכ"פ שנלרך לנקביו ומברך א"י. פלסדף לחשבון ומה שחסר לו עוד. יכוין להשלים ע"י שמיעת ברכות מאחרים. ובפרט ברכות העולין לתורה. ומה שאי אפשר למלאות בשלמות רחמנא פטריה: (כא) כדי להשלים אלה ברכות. יכוין לשמוע ברכות חזרת התפלה. וברכות קש"ת ובהפטרה

והכפפרס כ"פ ולא יחסר לו רק ג' ברכות . ויהלחס ע"י בירית בשמים נ"פ בברכה (ולא יריח בדבר הראוי לאכילה) רך יפסיק ביניהם זמן גדול שיהיה היסח הדעת. וטוב שיריח כל- פעם בשמים אחרים . אפי' מאותו המין וכ"ש אם יש לו ג' מינים (ומברך תחלה על עצי בשמים. ומפסיק ומברך על עשבי בשמים. ומפסיק ומברך על מיני בשמים) וכשחל בשבת שקורין ז' בתורה. אין לבריח רק פ"א] :

פן ב. לסדר מנהגי הכה"ג בזמן הבית בלילה זה. וסדר עבודה דלילה . שהיא חלוקה מכל עכשיו משל יום לגמרי. שהיא בכ"ג ולא בכהן הדיוט. ועוד שבי"כ היא בעלם הלילה. משא"כ בכל השנה.

לכן כפרידנה מסדר עבודה דתמיד השחר. ונייחד לה מקום חשוב בפ"ע בכאן. ונתחיל ממה שהין עוסקין סמוך ללויל י"כ :

מסרו זקני ב"ד את הכ"ג לזקני כהונה . והעלוהו לעליית בית אבטינס (א) והשביעוהו . ואומרים לו . אישי כ"ג אנו שלוחי ב"ד . ואתה שלוחנו ושליח ב"ד.משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה. שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך (ב) הוא פורש ובוכה . והן פורשין ובוכין. נפטרו והלכו להם . אם היה חכם. דורש (ג) ואם לאו ת"ח דורשין לפניו. אם רגיל לקרות . קורא . ואם לאו.קורין לפניו . ובמה קוראין לפניו . באיוב ובעזרא ובדברי הימים . זכריה בן קבוטל אומר. פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל . בקש להתנמנם . פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה . ואומרים לו . אישי כ"ג . עמוד והפג אחת (ד) על הרצפה . ומעסיקין אותו עד שמגיע זמן השחיטה . בחצות הלילה תורמין את המזבח ומפיסין לתרומת הדשן (ה) כמו בכל יום . הממונה בא ודופק על שער בית המוקד . פותחין לו ונכנס . נטל את המפתח . פתח את הפשפש . נכנס לעזרה (ו) ואחיו הכהנים אחריו . נחלקו לשתי כתות . הלכו אלה מכאן ואלה מכאן . הגיעו אלה ואלה למקום עושי חביתין . אלו ואלו אומרים שלום . הכל שלום . העמידו עושי חביתין , שיעשו חביתין . והיא מנחת כ"ג שמקריב בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב . וזה מעשיהן . לוקחין עשרון סולת והיצין אותו במדת חצי עשרון שבמקדש ולוקחין שלשת לוגין שמן . ובוללין הסולת עם השמן . ומשאירין ממנו מעט . אח"כ חולטין הסולת ברותחין . ולשין מכל חצי עשרון ו' חלות . וא' א' היו נעשות ואופין החלות מעט . אח"כ קולין אותן במחבת בשאר השמן . ואין מבשלין אותן הרבה . וי"א שחולק כל חלה לשנים . ושנים לארבעה. כל הכהנים שבעזרה טבלו ולבשו בגדי כהונה . באו ועמדו בעגול . בלשכת הגזית.פיים במזרחה (ז) הממונה על הפייסות בא . ונוטל מצנפת מראש א' מהן'(ח) להראות שממנו מתחיל המנין שיסבבים עליו . ואומר להם הצביעו . והן מוציאין אצבעותיהם למנין . כל כהן אצבע א' . ואותו שנשלם המנין בו . זוכה בתרומת הדשן . מי שזכה בה (ט) הלך (י) בין האולם ולמזבח במקצוע מערבית דרומית.קדש ידיו ורגליו מן הכיור . נטל מחתת הכסף (יא) עלה לראש המזבח . פינה גחלים (יב) אילך ואילך . חתה מהמאוכלות הפנימיות לא פחות מכדי קומצו . ולא יותר ממלא המחתה . וירד למטה . הגיע לרצפה . הפך פניו לצפון . הלך למזרחו של כבש כעשר אמות . צבר הגחלים על הרצפה רחוק מן הכבש ג' טפחים . ראוהו אחיו שירד רצו מהרו קדשו ידיהם ורגליהם נטלו המגרפות והצנורות ועלו לראש המזבח . כל האיברים והפדרים שלא נתעכלו בלילה . מחזירין אותן לצדדי המזבח . אם אין הצדדים מחזיקין . סודרין אותן בכבש כנגד הסובב. התחילו מעלין באפר מערכה על גבי תפוח פעמים עליו כשלש מאות כור , וגורפין ממנו בפסכתר . ומורידין בו האפר למטה . וכל הרוצה להוציאו אל מחוץ לעיר . מוציאו . התורם . הוא מסדר המערכות . ארבעה היו שם באותו יום.סדר תחלה הגדולה בדרום המזבח (יג) ואחיו הכהנים מסייעין אותו בהולכת עצים . מענפי תאנה או של אגוז . ועץ שמן . ומעלין הגזירים למזבח. סדר גזירים ע"ג גזירים . וריוח ביניהם . והלון שמציתין בו האש למזרח וראשי גזירין נוגעין בתפוח . אח"כ בררו עצי תאנה יפין . למערכה שניה לקטורת (יד) דהיכל . משוכה מקרן מערבית דרומית כלפי צפון ד' אמות . ונותן בה עצים באומד חמשה סאין גחלים . ובשבת כמו שמונה סאין . האיברים והפדרים שלא נתעכלו מבערב . מחזירין אותן למערכה . ונשרפים בצדי מערכה גדולה (טו) הציתו שני המערכות באש . אחר כך מסדר שני גזרי עצים . ומערכה אחרת לקיום האש (טז) ועוד מערכה רביעית לקטורת דלפני ולפנים . ואלו השתים . עושה אותן בכל מקום מהמזבח (יז) א"ל הממונה . בואו והפיסו . מי מדשן מזבח הפנימי ומנורה :

ראש ב . גם לו פנים שנים פן א' לסדר עבודה דיום

אמר יעקב. זוכי והאי עבודה קשה שבמקדש. לגרף ולחבר לזרות ולהבר בכפה וברחת. ולהלין סדר עב'דת

(א) ללהדו תפיגה (ב) שלא ישים הקטורת על המחתה בחוץ ויכניס (ג) כל הלילה בדבר הלכה. שלא יישן ויבוא לידי קרי (ד) אחוי קירה (ה) וכן היו גם ד' פייסות כמו בכל יום. עלח"ס ריש פ"ב ובמהדורא. וכ"ל שאע"פ שיקירי ירושלים לא היו ישנים כל הלילה. א"כ יראה שכ"ש שהיו כהנים נעורים בעזרה לעשות קול הברה, ת"מ לא ראיתי לשנות כלום מסדר כל השנה. לפי שהם תקנה דתמיד ויחדות שהיו נועלין העזרה בכל לילה. וזקני בית אב ישנים בבית המוקד. וזקנים לא יוכלו לנעור כל הלילה (ו) נרות דולקות שם (ז) כחליה של קודם (ח) ומחזירה לו מיד (ט) זכה בסדור מערכות ובשני גזירין (י) לבדו בלי נר (יא) הנתונה במערב הכבש (יב) ממערכה גדולה (יג) כנגד חצי כבש של נר מזרח (יד) של כל יום (טו) עיין המהדורת לח"ס (טז) לדברי ר"י. וכפסק הרמב"ל (יז) וכ"ל שסודרן מזרח ולפון. שיהי' המזבח מעוטר ר"נ לפי

עבודת התמיד עם ערב י״כ כאחת. לכתבן על ספר מפורש כהלכה רווחת. ולפטמה בניסור
היטב הדק רוקח מרקחת. כי אין לנו בעיון זה מופת חותך ולא תשובה נכוחת. גם לא ראיתי עדיין
מי שרלה להעמיס על עלמו עול מלאכה כבדה זו המייגעת ומטרחת עכ״ז אחור לא נסוגותי כגס
ונמלטה ובורחת וה׳ אשר היה עמדי בכל הדרכים הארוכים. הכבדים וקשים ונבוכים. וגלגלני מפח
ופחת. הוא יעזר לי גם בזאת בו נפשי בוטחת. ותרבה לי יגיעה זו ושבה לי לנחת. אקוה בחסדו ית׳
יאיר עיני בה כשמש זורחת. לב ונפש משמחת:

אמר להם הממונה. צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה, הרואה. אומר האיר פני כל המזרח עד
שבחברון (א) והוא אומר הן (ב) הורידו כ״ג לבית הטבילה. שהיתה בחול (ג) ע״ג שער המים
שבדרום העזרה. פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם. פשט בגדי חול. טבל. עלה ונסתפג. הביאו
לו בגדי זהב. לבש קדש ידיו ורגליו (ד) הביאו לו טלה התמיד (ה) בשעת שחיטה מדשנין מזבח
פנימי ומנורה. כיצד עושין. מי שזכה בדשון מזבח. מקדים ליכנס להיכל ובידו הטני. כלי זהב
מחזיק קביים וחצי. בא לו לפשפש הצפוני. נטל המפתחות ופתחו. נכנס לתא ולהיכל כלפי דרום
עד שער הגדול. העביר הנגר והבריחים מבפנים ומבחוץ ופתחו. חזר ונכנס ופניו למערב. הגיע למזבח
נטל הטני והניחו לפניו. היה חופן מדשן המזבח ונותן לתוכו. באחרונה כיבד השאר לתוכו. מי
שזכה בדישון המנורה. נכנס וכוז בידו. והכוז דומה לקתון גדול של זהב. מצא מנורה בדרום משליש
היכל ולפנים בא ועמד על האבן שלפני המנורה. בה שלש מעלות. למ״ד נרות צפון ודרום מונחים
הלך בין מזבח למנורה ופוגע תחלה בצפוניות מדשנן ומניח אמצעי דולק. ומדשן עוד שני דרומיות
היותר צפוניות. כל נר שכבה. מסיר הפתילה ושמן הישנים. ומקנחו. ונותן לתוך הכוז. והטבה זו
י״א שעושה אותה ג״כ המדשן כדרכו בכל יום. וי״א שכ״ג עושה ההטבה ולמ״ד מזרח ומערב מונחין
נמצא פוגע תחלה במזרחיות. מצא שנים דולקין. מניחן ומדשן השאר. מצאן שכבו גם הם
מדשנן (ו) אח״כ מדשן השאר. הניח הכוז על מעלה השניה ויצא. אח״כ (ז) עקדו הטלה יד
עם רגל לאחוריו (ח) ראשו עקום לצד מערב (ט) קרצו כ״ג בצפון. בטבעת שניה של בית
המטבחיים. על קרן צפונית מערבית. ומירק אחר שחיטה על ידו קבל הדם בכלי שרת בצפון
וזרקו שתי זריקות באלכסון מחצי המזבח ולמטה. ומתכוין כשיזרוק על הקרן. שיהא הדם מקיף
הזויות כמין גאם כיצד. בא לו לקרן מזרחית צפונית (י) נותן מזרחה צפונה. מערבית דרומית
נותן מערבה דרומה הרי אלו שתי מתנות שהן ארבע. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי
הכהנים שבבית המטבחים, הפשיטו התמיד ונתחוהו. כיצד סדר הנתוח (יא) נוקב רגל של ימין
ותולה הבהמה בו. ומפשיט עד שמגיע לחזה. חתך הכרעים ונתנן למי שזכה בהן. גמר
ההפשט. קרע הלב והוציא דמו. חתך הידים ונתנן למי שזכה. עלה לרגל הימנית. חתכה ונתנה
למי שזכה בראש, ושתי ביצים עמה, קרעו. נמצא כולו גלוי לפניו. נטל הפדר ונתנו על בית
שחיטתו. נטל הקרבים. נתנן למי שזכה בהן. להדיחן במים ג״פ. והכרס. מדיחין אותה כל צרכה.
נטל הסכין והפריש הריאה מן הכבד, ואצבע הכבד מהכבד. ואינו מזיז הכבד ממקומו. קדר החזה
(יב) ונתנה למי שזכה בה. עלה לדופן הימנית. מניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה. היה חותך
ויורד סמוך לשדרה (יג) עד שמגיע לשתי צלעות רכות מלמטה. ומניחן. חתכה לדופן ימנית
והכבד תלויה בה. נתנה למי שזכה בה. בא לו לגרה. מניח בה שתי צלעות מכאן ומכאן. חתכה
ונתנה למי שזכה בה והקנה והלב והריאה תלוים בה. בא לו לדופן השמאלית. והניח בה שתי
צלעות רכות מלמעלה ושתים מלמטה. חתכה ונתנה למי שזכה בדופן ימנית. השדרה עסה
הטחול תלוי בה. בא לו לעוקץ. התכו ונתנו למי שזכה בו. והאליה ואצבע הכבד ושתי
הכליות עמו. נטל רגל השמאלי ונתנו למי שזכה בעוקץ. נמצאו כולן עומדים בשורה והאברים בידם.
הראשון בראש וברגל. הראש בימינו. הוטמו כלפי זרועו. וקרניו בין אצבעותיו. ובית שחיטתו
מלמעלה והפדר נתון עליה. הרגל של ימין בשמאלו. ובית עירו לחוץ. השני בשתי ידים.
של ימין בימינו. של שמאל בשמאלו. ובית עורן לחוץ. השלישי בעוקץ
וברגל. העוקץ בימינו. והאליה מדולדלת בין אצבעותיו. ואצבע הכבד ושתי הכליות
עמו. הרגל של שמאל בשמאלו ובית עורו לחוץ. הרביעי בחזה ובגרה. החזה בימינו
והגרה בשמאלו. וצלעותיה בין אצבעותיו. החמישי בשתי דפנות. של ימין בימינו. של שמאל
בשמאלו. ובית עורן לחוץ. הששי בקרבים הנתונים בבזך וכרעים ע״ג מלמעלה. השביעי בסולת
למנחת נסכין. השמיני בחבתין. מנחת מחבת של כ״ג. מחציתה בבוקר עם חצי קומץ לבונה.
התשיעי ביין של נסכים. הושיטו לכהן גדול כ״א מה שבידו א׳ לא׳. והוליך אחד אחד

(א) לפי עדות הממונה עלמו. עי׳ מהדורת לח״ש (ב) אב״א הך דקאי אאיגרא אי בעית אימא. הך דקאי אארעא כדמפרש
בגמרא (ג) עלח״ש (ד) עלח״ש (ה) עלח״ש. אחר שבקרוהו (ו) ומיטיבן ומדליקן. הוא או הכ״ג. לאלה השנים גלגו (ז)
וכבר נשמע פתיחת שער הגדול של היכל (ח) כעקידת ילחק בן אברהם (ט) עלח״ש (י) של מזבח החלין (יא) כאן האמור
דרך נתוח של כל יום. בהנחה המוסכמת מהמחברים. שכ״ג עושה גם ההעלאה. מה שאינו מוכרח בעיני. דלא תקן אלא
הקרבת האיברים גרידא מיהי כ״ע מודו דבהא ליכא קפידא. אם מוסרין הנתחים תחלה למספר כהנים שעוסקין בתמיד בכל
יום. והם מושיטין לכ״ג כ״א מה שבידו. וזוהי ודאי כבודו (יב) נקב כמין ארובה (יג) ולא נוגע בה (יד) אולי הלב
עמו

תן הכל מחצי כבש למטה לצד מערב (יד) ומלחם והניחם שם. אח"כ בא לו כהן גדול עם כהנים
מסייעים. ללשכת הגזית. לקרות שמע וברכות. אמר להם הממונה. ברכו ברכה אחת (טו) והן
כו. גם קראו עשרת הדברים. שמע. והיה אם שמוע. ויאמר. ברכו עם העם שלש ברכות.
מת ויציב. עבודה (טז) וברכת כהנים בלי נשיאת כפים (יז) ובשבת. מוסיפין ברכה (יח) למשמר
יוצא. שאומר למשמר הנכנס. מי ששכן שמו בבית הזה. הוא ישכן ביניכם אהבה אחוה שלום
יעות. אחד זה נכנס כ"ג להטיב ב' הנרות ולהקטיר. אמר להם הממונה. חדשים הפיסו למחתה
ל קטורת. הפיסו. זכה מי שזכה. פיס רביעי. מי מעלה איברים מכבש למזבח (יט) ושאר
נים שלא זכו. נמסרו לחזנים. ומפשיטים אותם בגדי כהונה. ולובשין בגדי חול והולכין להם.
ביאו לכ"ג הכף של זהב. מחזיק שלשה קבין. ובזך בתוכו. מלא וגדוש קטורת. וכיסוי היה
כף. וכמין סודר קטן עליו. מי שזכה במחתה. נטל מחתת כסף (כ) ועלה לראש מזבח החצון.
נה אילך ואילך. וחתה מגחלי מערכה שניה. ירד ועירן לתוך של זהב. ואם מחמת הערוי. נתפזרו
שכבו כשיעור קב מהגחלים על הקרקע. כופה עליהן פסכתר. נתפזרו יותר מקב. חוזר וחותה
שעורו. הלכו. הכ"ג עם הכף. וזה שעמו במחתה. והגיעו בין האולם ולמזבח. נטל אחד
הכהנים שבעזרה את המגרפה. זרקה בין האולם למזבח (כא) החלו להיות עולים במעלות האולם
הרו אותן שזכו בדשון מזבח והמנורה. הקדימו לפניהם. מי שזכה בדשון מזבח נכנס להיכל.
טל הטני ממקום שהניחו בתחלה. השתחוה ויצא. מי שזכה בדישון המנורה. נכנס. וראה אם
בו שתי הנרות או אחת מהן. מדשנן. נטל הכוז ממעלה שניה שהניחו שם ויצא. אלה השנים
שעשו הדשון הולכין יחד ושופכין הדשן במקום אחד אצל המזבח קדמה. יצאו אלה. נכנסו. כ"ג עם
כף. וזה שעמו במחתה. מי שזכה במחתה. צבר הגחלים ע"ג מזבח הזהב שבהיכל. ורדן
שולי המחתה. השתחוה יצא. והכ"ג נוטל הבזך מתוך הכף. ונותן הכף לאוהבו או לקרובו שבא
מו לצורך זה. וכ"ג הולך ועושה הטבת ב' הנרות. מטיב תחלה היותר צפוני. מצאן שכבו, מדליק
מצעי ממזבח העולה. ולמ"ד מזרח ומערב מונחים. מצא שני מזרחיים דולקין. מטיב היותר מזרחי
תחלה. אחריו המערבי. מצאן שכבו. מדליק המערבי ממזבח העולה. ורואה אם נתפזר מהקטורת
שבבזך לתוך הכף. נותן אוהבו את הקטורת שנתפזר לתוך הכף. בהפניו של כהן גדול. עם קטורת
שבבזך. השתחוה ויצא. והכהן גדול היה שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב ברחוק ממנו.
בשהיה מתפזר לפניו. צוברו. כדי שתהא עשנה שוהא לבא. ועל גופו של מזבח היה מקטיר. התחיל
מדד הקטורת. שוטח ומפזר על גחלי האש בנחת כמי שמנפה. ולא היה מקטיר עד שהממונה
אמר לו. אישי כהן גדול הקטר. פירשו הכל מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח. הקטיר השתחוה
יצא. באו ועמדו על מעלות האולם. עמדו הראשונים (כב) עם חמשה כלים (כג) שבידיהם.
ממתינן עד שיגיעו אחיהם. וכבר עלה כהן גדול בכבש להקטיר האיברים: הושיטום לו. סמך
עליהן וזרקן על האש. גמר מלהעלות ולהקריב. באו כל הכהנים שבעזרה. וברכו את העם ברכת
כהנים בכתבה (כד) ואומרים השם הוי"ה ב"ה ככתבו. וידיהם נשואות ע"ג ראשיהן. חוץ מכ"ג
שאינו מגביה ידיו למעלה מן הציץ. ואחר גמר השלשה פסוקים. עונין כל העם. ברוך ה' אלהי
ישראל מן העולם ועד העולם. הקטיר האיברים. והמנחה. עשרון סולת בלול בשמן שלשה
לוגין. והחביתין. ומקריב עמם חצי קומץ לבונה כליל לאשים. פנה לשמאלו לנסך את היין בספל
מזרחי. בא לו להקיף את המזבח. פנה לימינו. ומתחיל מקרן דרומית מזרחית. מזרחית צפונית
צפונית מערבית. מערבית דרומית (כה) שם מוצא הנקבים בעצמו של מזבח. נתנו לו יין לנסך. הסגן
עומד על הקרן שבמקצוע ההוא. ושני כהנים על שולחן החלבים. בידיהם חצוצרות של כסף. כהם
תקעו הריעו תקעו. באו אלה השנים ועמדו אצל בן ארזא (כו) אחד מימינו ואחד משמאלו.
שחה כ"ג לנסך. הניף הסגן בסודרין. הקיש בן ארזא בצלצל. תקעו אלה הכהנים בחצוצרות.
נגנו לוים בנבלים וכנורות. על ט"ו מעלות שבין עזרת נשים לעזרת ישראל. ודברו אחרים (כז) בשיר
יום. הגיעו לפרק. תקעו הריעו תקעו. והשתחוו העם שבעזרה. ביום הראשון היו אומרים. לה' הארץ
ומלואה וגו'. ועושין ממנו ג' פרקים. על כל פרק תר"ת. על כל תקיעה השתחויה. בשני היו אומרים.
גדול ה' ומהלל מאד. ועושין ממנו ג' פרקים כו'. בשלישי. אלהים נצב בעדת אל כו'. ברביעי. אל
נקמות הופיע כו'. בחמישי. הרנינו כו' בששי. ה' מלך גאות לבש כו. בשבת. מזמור שיר ליום
השבת כו'. זהו עבודת תמיד השחר בי"כ לבית אלהינו. שיבנה במהרה בימינו. אמן:

מו לנכנסו ללוותו לשם. אבל לדידי חזי שהעלאה זו כולה ע"י פיוס (טו) אהבה רבה או אהבת עולם. ואחר שהאיר היום
מברכין יוצר אור (טז) רצה ה' עבודת עמך ישראל. ותפלתם תקובל ברצון בא"י שמקבל עבודת עמו ברצון. וי"א שוכן ציון
(יז) היינו או"א ברכנו כו'. שים שלום (יח) בלי שם ומלכות. רק בקשת רחמים על כהנים הנכנסין (יט) להרמב"ן ז"ל.
איברי של עי"כ שנתותרו. וא"א להעמידו. אע"פ שקלסתי דבריו בלח"ש. אבל לדידי ברירא טובא דמיהא לאיברי תמיד
שרב כח פיים, כמ"ש שם בס"ד. עיין במהדורא (כ) עמל"ש (כא) שמעו כהנים קולם. רצו באו להשתחוות. וכ"ג שרוצה
להשתחוות שלשה אוחזין בו אחד מימינו. וא' משמאלו ואחד באבני אפוד מאחוריו. וכיון ששמע הממונה קול רגליו של
כ"ג מגביה לו את הפרוכת. נכנס השתחוה ויצא ונכנסו אחיו הכהנים. השתחוו ויצאו (כב) שעסקו בעבודה (כג) הנ"ל:
(כד) ולא היו עונין אחריהן אמן (כה) בעוד שמקיף. הפך במזלג את האיברים שלא נתעכלו על גבי המזבח (כו) המקיש
בצלצל לבדו: (כז) לא פחותים מי"ב לוים. עומדין על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים:

סן ב. לסדר תפלה

(א) דין נט"י נבוקר. כמו נט"נ. עיין שער הדלק. גם דין ברכת שעשה לי כל צרכי. יע"ש: (ב) משכימין לבה"כ. מסדרין עד ברוך שאמר כדרכן בכל יום. וסדר עבודה כנזכר ופסוקי דזמרה כשבת. פיוטין לפי מנהגי המקומות. וא"א והחיות. כמש"ל בעין יעקב דשער הפנה. קורין ק"ש וברכותיה בשכמל"ו בקול רם: (ג) מתפללין ז' כאתמול בלילה: (ד) ש"ץ (נכון שיהא נשוי. דומיא דכ"ג מלבד שאר מעלות טובות) מחזיר התפלה. ואומר קדושה דמוסף בכל תפלות היום: (ה) ומאריך בקרוב"ץ וסליחות כפי מנהגי המקומות. וטוב שלא להאריך בתפלת השחר. כדי להתפלל מוסף בעונתו. קודם ו' שעות. ואם האריך הש"ץ יותר מדאי ידלגו בסליחות: (ו) קובעין הוידוי בתוך התפלה. והלבור ל"ל עמו הוידוי בעמידה:

(ז) יש שם נשיאת כפים. וי"א שאין נושאין כפים: (ח) אחר סיום התפלה. אומר א"מ. בשבת א"א, ואף כחול אם נגרר קרוב לחלות היום. לא יאמרו א"מ. כדי שלא לאחר זמן מוסף (ט) קדיש שלם אין כמוך: (י) מוליאין ב' ס"ת. מתנה. פ"ל בשער הפנה. בריך שמיה. שמע. על הכל. נאי קורין אחרי מות (המלטער ומוריד דמעות ביו"כ על מיתת בני אהרן מוחלין לו עונותיו. ובניו אינן מתים נחייו. ספר מוסר וכהבי אר"י) כהן (בשבת. עד לעולם) עד (ובעד ביתו) לוי (אשר לו) ישראל (קהל ישראל) רביעי (ובעד העם) חמישי (טהרו) ששי (את משה): (יא) מניח ס"ת ב' אצל הראשונה ואומר חצי קדיש על שניהן. מגביה וגולל. וקורא בשניה כפ' פנחס. ובעשור לחודש. מפטיר בישעיה. ואמר סולו. עד כי פי ה' דבר. ומברך לאחריה ואומר

נוסח זה יש בו. ר"ל תיבות. אהגם בנוסחא אחרינא עיקרית היא בעיני שכ"ה ברוקח בפשיטות. ונראה שלא היה נגרס ודברך ולא על כל הארץ. אלא שבמרא"ט כתוב מה ענין סליחה לס"ת. מטעם זה בטליהו האחרונים, וזה תימה גדול שעקרו מנהג הפשוט להקדמונים, מחמת שלא ידעו לו טעם. ולא עיד שנעלם מהם משנה שלמה. שכן היה כ"ג מברך אחר הפ"ת על מחילת העון. הרי שהמנהג הקדוש כמו יפה ויש לו יסוד לסמוך עליו. גם הוא מעין פתיחה:

על התורה ועל העבודה. ועל הנביאים (ועל יום השבת הזה) ועל יום הכפורים הזה. שנתת לנו יי אלהינו. לקדושה ולמנוחה למחילה ולסליחה ולכפרה לכבוד ולתפארת: על הכל. יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם. ודבריך אמת וקיים לעד: ברוך אתה יהוה. מלך (כ"א מוחל וסולח כו') על כל הארץ. מקדש (השבת ו) ישראל. ויום הכפורים:

(יב) אם הוא שבת. אומרים יקום פורקן. מי שברך מזכירין נשמות. אב הרחמים: (יג) ואם יש מילה. מלין קודם אשרי והנכון שלא לברך על הכוס. והיכא דנהוג. מנהג עוקר הלכה ואם היולדת לריך לאכילה. מלין אללה ותשתה היא מהכוס ועמ"ש בשער הדלק: (יד) אשרי. יהללו. מחזירין הס"ת למקומו: ובנוחה:

ראש ג. לתפלת מוסף

(א) מתפללין (כד' הכ"ג) מחזיר ש"ץ התפלה. וקובע סדר עבודה בתפלה. סליחות ודוים. כ"כ. קדיש שלם: (ב) נכון לומר אין כאלהינו. פטום הקטורת. ואחרי עלינו [ואף במקום שאינו בלבור. יאמר ביחיד בכוונה] ומזמור לדוד ברכי נפשי:

ראש ד לסדר עבודה דמוסף

אמר יעקב. עם היות רבו הדעות בכאן בגמרא. אלו ואלו דברי אלהים חיים. בודאי דעבד כמר עבד וכי הא דתניא אמר ר"י. שני כ"ג נשתיירו במקדש ראשון. זה אומר בידי הקפתי, וזה אומר ברגלי הקפתי ופשיטא שלא קיילי אחד מהם דהיינו דקפ"ל תלמודא. וה"נ בכל אינך מילי דפליגי בהו תנאי ואמוראי. מ"מ דרך הר"מ ז"ל לאחוז דהוא נגרא דאסקיה מריה על ידיה. וס"ד ליכוי בהדן לברורי שמעתא גמרא לגמור. וכי הא זמורתא כזמור:

אחר התמיד. קודם סוף שעה ששית. הביאו לו לצפון. המוספין. פר בן שתים. א' כבשים בני שנה. השקום ובקרום. קרץ (א) כ"ג חסר תחלה וקבל דמו. אח"כ קרץ את הכבשים וקבל דמן נתן מכולם במזרק שתי מתנו שהן ארבע. כיצד עושה. נותן תחלה על קרן מזרחי' צפוני' בזוית כמין גאם. אח"כ עושה כן בקרן מערבי' דרומי' שכנגדה. והשירים שופכן על יסוד דרומי. אחר זריקת הדם. הפשיטו כהנים את העולו' ונתחום כמשפט. זכו כ"ד כהנים באיברי הפר. הראש באחד. הרגל של ימין בשנים. הרגל של שמאל בשנים. החזה באחד. והגרה בשלשה. שתי הידים בשנים. ושתי הדפנו' בשנים. הקרבים בשלשה. הסולת בשלשה. והיין בשלשה. עמדו בשורה. העלה כל אחד מה שבידו. או הושיטו לכ"ג להעלותו. ונתנו (או נתן) הכל מחצי הכבש ולמטה במזרחו. מלחום וירדו. באו ועשו לאיברי הכבשים כמשפט התמיד. הבשר בחמשה. הקרבים באחד. הסולת באחד. היין באחד. ככה לשבעת הכבשים. העלום נתחו אחד אחד. מלחום וירדו. באו להם ללשכת הגזית. ברכו עם העם ברכת עבודה. רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל. בא"י המקבל עבודת עמו ברצון. וברכת כהנים לעם. שים שלום. ובלי נשיאת כפים. עלה כ"ג באמצע כבש ונטל האיברים. וזרקם על המערכה. של פרים תחילה. אח"כ של כבשים. באו ועמדו על מעלו' האולם. ברכו את העם שלש ברכו'. בנשיאת כפים והזכרת השם ככתבו. נתנו מלח על מנחו' הנסכים. ובללום. שלש עשרונו' סולת בחצי הין שמן לפר. ועשרון ברביעי' הין לכל כבש וכבש. הקטיר הכ"ג את הכל המזבחה. הביאו לו יין לנסך. הין לפר. הין ושלש רביעית לכבשים בכלל. כהנים תקעו הריעו תקעו בחצוצרות. ודברו הלוים בשיר (ג) ועושין ממנו ג' פרקים. על כל פרק תר"ת. על כל תקיעה השתחויה. ואם חל י"כ בשבת. מוסף של שבת קודם לשל י"כ בכל עבודותיו. וממתינין עם נסוך היין עד שתגמר גם עבודת מוסף י"כ. ומנסך שני הנסוכין בבת אחת. ואז מאריכין בתקיעו' או מרבין בתוקעין כנגד שני המוספין. אח"כ נותנין לחם הפנים לפני ה'. הקטיר כ"ג בזיכי הלבונה (ד) אחר כך מקדש ידיו ורגליו. ופושט בגדי זהב. וטובל (ה) ולובש בגדי לבן (ו) ומקדש ידיו ורגליו. בא לו אצל פרו. ופרו היה עומד בצפון כבין האולם למזבח. ראשו לדרום ופניו למערב. הכהן עומד במזרח ופניו למערב. סמך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר. אנא השם (ז) חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי. אנא השם (ח) כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים. שחטאתי שעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי. ככתוב בתורת משה עבדך. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה'. והכהנים והעם העומדים בעזרה. כשהיו שומעים השם המפורש יוצא

(א) כך נ"ל. דלא עדיף מתמיד. עלח"ש (ב) אם להוסיף. או הפי' תימא להעלה. וכנ"ל כתמיד (ג) לפי מס' סופרים. הוא לדוד ברכי נפשי (ד) והחלות מתחלקות לערב. נטל כ"ג מחיתן והשאר למשמר הקבוע (ה) נקודש. בגג בית הפרוה (ו) פלוכין של שמונה עשר מנה משל לבור. אם רלה להוסיף. מוסיף משלו (ז) שם הוי"ה ב"ה היה מזכיר. וכן כל פעם שנזכר השם ועשרה פעמים היה מזכירו היום. ככתבו וכפירושו במסורת הנקיד (ח) נ"א בשם. עלח"ש (ט) עלח"ש (י) מלוחן

יוצא (ט) מפי כ"ג בקדושה ובטהרה . היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם . ואומרים בשכמל"ו.
והוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכין ואומר להם תטהרו. אחר כך מגריל על שני השעירים:
(י) שני הגורלות (יא) צריכין להיות שוין . ומניחין אותן בקלפי עץ מחזקת שתי ידים. היכן מגריל .
במזרח העזרה בצפון המזבח . מניחין שם הקלפי . ומעמידין שני השעירים פניהם למערב ואחוריהם
למזרח . וכ"ג בא לשם. הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו . ושני השעירים לפניו . א' לימינו וא'
לשמאלו . טרף בקלפי והעלה שני הגורלו' בשתי ידיו . לשם שני השעירים . ופותח ידיו . ורואה אם
של שם עלה בימינו . הסגן אומר לו . אישי כ"ג הגבה ימינך . ואם בשמאל עלה . ראש בית אב אומר
לו . אישי כ"ג הגבה שמאלך . ונותן שני הגורלו' על שני השעירים. של ימין על ימין. ושל שמאל על
שמאל . קשר לשון זהורית משקל שתי סלעים בראש שעיר המשתלח . והעמידו כנגד בית שלוחו .
ולנשחט . כנגד בית שחיטתו . בא לו אצל פרו שנית . וסומך שתי ידיו על ראשו ומתודה וידוי שני.
וכך היה אומר . אנא השם . חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי . ובני
אהרן עם קדושיך . אנא השם (יג) כפר נא לחטאים ולעונו' ולפשעים .
שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי . ובני אהרן עם קדושיך . ככתוב בתורת משה עבדך .
כי ביום הזה וגו' והכהנים והעם כו'. והוא היה מתכוין כו' . שחטו (יג) וקבל במזרק את דמו .
נתנו למי שממרס בו על הרובד הרביעי של היכל (יד) מבחוץ כדי שלא יקרוש. נטל מחתה של זהב ירוק
מחזקת שלשה קבין. קלה היתה וידה ארוכה. עלה לראש המזבח באמצע הכבש . פנה גחלים אילך
ואילך . וחתה מן המאוכלו הפנימיו' מעל המזבח מן הסמוך למערב . ירד והניחה על הרובד הרביעי
שבעזרה (טו) הוציאו לו כף של זהב ריקן (טז) ומחתה של זהב גדושה של קטרת (יז) דקה מן הדקה.
חפן מלא חפניו (יח) שפיפות הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו (יט ונותן לתוך הכף. נטל מחתה עם
הגחלים בימינו . והכף בשמאלו . היה מהלך בהיכל בין שולחן למזבח (כ) עד שמגיע בין שתי
הפרוכת (כא) המבדילות בין הקודש ובין קודש הקדשים וביניהן אמה. מצא הפרוכ' החיצונה פרופה
מן הדרום בהלך בין הפרוכ עד שמגיע אל הצפון. מצא שם פנימית פרופה נכנס לקודש הקדשים הפך
פניו לדרום. הלך לשמאלו עם הפרוכת עד שמגיע לארון. הגיע לארון נותן המחתה בין שני הבדים
ובבית שני שלא היה שם ארון היה מניחה על אבן השתיה באמצע בית קדשי הקדשים (כב) היתה
גבוהה מן הארץ שלש אצבעות ואוחז שפת הכף בראשי אצבעותיו או בשניו ומערה הקטורת בגידלו
לתוך חפניו עד שמחזירה למלא חפניו כשהיתה והיא היתה עבודה קשה שבמקדש. צבר הקטורת על
הגחלים בידו לפנים במחתה כדי שתהא הקטורת קרובה לארון ורחוקה מפניו שלא יכוה (כג) וממתין
שם עד שיתמלא הבית עשן ויצא. הולך אחורנית מעט מעט פניו לקודש ואחוריו להיכל עד שיצא מחוץ
לפרוכת ומתפלל שם בהיכל תפלה קצרה שלא להבעית את ישראל אומר יה"ר שתהא שנה זו נשומה
אם שחונה ולא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה ולא יהו עמך ישראל צריכין זל"ז ולא לעם אחר ואל
תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים. ואח"כ נוטל דם הפר מן הממרס בו ונכנס למקום שנכנס מתחלה עם
הקטורת ועמד במקום שעמד שם (כד) והזה ממנו בין בדי הארון קרוב לכפורת בטפה א' למעלה ושבע
למטה ולא היה מתכוין להזו' למעלה ולא למטה אלא כמצליף. וכך היה מונה . אחת אחת ואחת. אחת
ושתים. אחת ושלש. אחת וארבע. אחת וחמש. אחת ושש. אחת ושבע. יצא והניח המזרק על כן הזהב שהיה
בהיכל. אח"כ יצא מן ההיכל עמד בין האולם ולמזבח. הביאו לו את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה'
לקרן צפונית מערבי' שחטו וקבל במזרק את דמו. נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד ועשה בדמו
כאשר עשה לדם הפר א' למעלה ושבע למטה בין הבדים ולא היה מתכוין כו' וכך היה מונה כו'. יצא
והניח על כן השני שהיה בהיכל נטל דם הפר מעל הכן ומזה ממנו על הפרוכת (כה) שכנגד הארון
מבחוץ א' למעלה ושבע למטה כו' אלא כמצליף. וכך היה מונה כו'. הניח דם הפר ונטל דם השעיר והזה
ממנו על הפרוכ' שכנגד הארון מבחוץ א' למעלה ושבע למטה כו'. עירה דם הפר לתוך דם השעיר
והחזיר המלא לריקן שהיה בו דם הפר כדי שיתערבו הדמים יפה ויצא אל המזבח אשר לפני ה' . זה
מזבח הזהב. בא ועמד לפנים ממזבח הזהב בין מזבח והמנורה ומתחיל להזות מדם התערוב' על קרנות
מזבח הזהב והיה עומד במקומו מסבב בידו והולך ומזה על הקרנו' מבחוץ ומתחיל מקרן מזרחי' צפונית
צפוני' מערבי . מערבי' דרומי'. דרומי' מזרחי' ועל כולן היה נותן מלמטה למעלה חוץ מן האחרונה שהיתה
לפניו שנותן מלמעלה למטה. חתה גחלים ואפר שבמזרח הזהב אילך וא לך עד שמגלה זהבו באמצעו
מזה מדם התערוב' על טהרו של מזבח שבע פעמים (כו) בצד הדרום במקום ששלמו מתנו' קרנותיו
יוצא ושופך שירי הדם על יסוד מערבי של מזבח החיצון. בא לו אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו
עליו ומתודה. וכך היה אומר אנא השם. חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל. אנא השם (כז) כפר נא
לחטאים לעונות ולפשעים שחטאו שעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך
כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם לפני ה'. והכהנים והעם כו'. אף הוא היה מתכוין לגמור השם
כנגד המברכים ואומר להם תטהרו. מסרו למי שהיה מוליכו והיה מזומן מאתמול אפי' נטמא נכנס
לעזרה ומשלחו. חלה השעיר מרכיבו על כתפו אפי' בשבת . הכל כשרים להוליכו אלא שעשו כהנים
גדולים (כח) קבע. ולא היו מניחים ישראל להוליכו. וכבש עשו לו מפני האמן עם שהיו מתלשים בשערו
ואומרים כל טול וצא (כט) מיקירי ירושלים היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה. ועשרה סוכות היו עושין
מירושלים עד המדבר ויושבים שם בני אדם בכל סוכה כדי שיהו מלוין אותו מסוכה לסוכה (ל) חוץ
מאחרונה שבהן (לא) שאין חשובת שם מגיע עמו לצוק אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו מה היה עושה
חולק לשון של זהורית חציה קשר בסלע וחציו קשר בין קרניו ודחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד ולא
היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים. בא וישב לו תחת סוכה אחרונה עד שתחשך ודרכיות (לב) היו
עושין ומניפין בסודרין כדי שידעו בעזרה שהגיע שעיר למדבר. ולשון של זהורית היה קשור על פתחו
של

יהיו שוין במראה ובקומה ובדמים. ובלקיחה כאחת (יא) של אשכרוע היו . ועשאן בן גמלא של זהב (יב) כ"א בשם (יג)
עלח"ש (יד) עלח"ש (טו) עלח"ש (טז) אלשכה הכלים. וככר כוליאו אתם בשחר. ל"ג כלי כסף וכלי זהב ויותר. לפי לורך
היום (יז) אלשכת בית אבטינס (יח) עלח"ש (יט) וכך היתה מדתה גם בכניס (כ) כר"מ . עלח"ש (כא) עלח"ש (כב)
עלח"ש (כג) כשעת הקטרה בקה"ק. כל העם פורשים מן ההיכל (כד) בבין הבדים. עלח"ש (כה) ולא היו נוגעים טפי דמים
בה. ואם נגעו נגעו (כו) והזה עומד (כז) כ"א בשם (כח) עלח"ש (כח) מה שהי לפירא דין והוכו דרא בניאין (ל) על כל
סוכה וסוכה אומרים לו . הרי מזון והרי מים. ומעולם לא הוצרך לכך. אלא שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו' (לא) (לב)

של היכל וכשחיו זכאין היה הלשון מלבין. כשהגיע שעיר למדבר. אחר ששלח השעיר למדבר חוזר אצל
הפר והשעיר שהזה דמן לפנים. קרען והוציא אימוריהן נתנם במגס כדי להקטירן כשיגיע זמנן ומחתך שאר
בשרן חתיכו' גדולו' מעורות זו בזו כמין קליעה ואינו מפרקן ומשלחן ביד אחרים להוציאם לבית השרפה
(לג) ומנתחין אותן שם בעורן. א"ל לכ"ג הגיע שעיר למדבר. יצא כ"ג לעזרת נשים לקרו' בתורה וכזמן
שהוא קורא שורפין הפר והשעיר בבית הדשן. לפיכך הרואה כ"ג כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר
הנשרפין. אם רצה לקרו' בבגדי בוץ קורא שבגדי כהונה נתנו ליהנו' בהן במקדש אף שלא בשעת עבודה
(לד) ואם לאו קורא באצטלי' לבן משלו כיצד היה קורא הוא יושב בעזרת נשים וכל העם עומדים לפניו.
חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנס' וראש הכנס' נותנו לסגן והסגן לכ"ג וכ"ג עומד ומקבל ומברך
ברכת התורה שלפניה וקורא עומד וקורא אחרי מות ואך בעשור (לה) וגולל התורה ומניחה בחיקו ואומר
יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה (לו) ומברך לאחריה ומוסיף
לאחריה שבע ברכות אלה הן א) רצה. ב) מודים. ג) סלח לנו אבינו. וחותם בה מלך מוחל וסולח לעונותינו
ד) על המקדש שיעמוד ותשרה בו שכינה וחותם שוכן בציון ה) על ישראל שיושיע ה' עמו ולא יסור מהם
מלך וחותם הבוחר בישראל. ו) על הכהנים שירצה ה' עבודתם ומעשיהם וחותם מקדש הכהנים ז) תפלה
תחנה רנה ובקשה מלפניך שעמך ישראל צריכין להוושע בא"י שומע תפלה. אח"כ מקדש ופושט בגדי לבן
(לז) וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו ועושה השעיר (לח) קרצו. (לט) בצפון קבל דמו בכלי
שרת בצפון נטל הדם עלה באמצע כבש יפנה לימינו לסובב בא לו לקרן דרומי' מזרחית. טבל אצבעו
הימנית בדם וסומכו באמה מכאן ובגודל מכאן ממחטא ויורד על חודה של קרן עד שיכלה דם שבאצבעו
ומקנח אצבעו בשפת מזרק ובא לו לקרן מזרחי' צפונית. טובל שנית ונותן עליה כמשפט הראשון וכן בקרן
צפוני' מערבית. מערבי' דרומית שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי. הפשיטו כהנים השעיר קרעו כ"ג
הוציא אימוריו החלב שעל הקרב ושתי הכליו' וחלביהן וחלב הכסלים ויותרת הכבד ומעט מהכבד נתנן
במגס ומלחן והקטירם על המערכה (מ) הקריב אילו ואיל העם (מא) קרצם (מב) בצפון. קבל דמן בכלי
שרת בצפון ונתן מהם במזרק שתי מתנות שהן ארבע (מג) השיריים שופכן על יסוד דרומי. הפשיטו
כהנים (מד) האילים ונתחום. בשר האיל האחד לחמשה ונתנום ביד חמשה כהנים. הראשון בראש וברגל
השני בשתי ידים. השלישי בעוקץ וברגל. הרביעי בחזה ובגרה. החמישי בשתי דפנות. הקרבים בשנים
הסולת בשנים והיין בשנים וכן עשו לאיל השני עולת העם מלחום ומסרום אחד אחד האיברים לכ"ג
(מה) וזרקם על המערכה הגדולה באו ועמדו על מעלות האולם. וברכו את העם שלש ברכות של כהנים
בנשיאת כפים והזכרת השם ככתבו. נתנו מלח על מנחות הנסכים ובלקום שני עשרונים סולת בשלישית
ההין שמן לאיל אחד. וכן לשני. והקטירם. הביאו לו יין לנסך שלישית ההין לאיל האחד. וכן לשני.
תקעו הריעו תקעו בחצוצרות (מו) דברו הלוים בשיר. שוחה כ"ג ונסך. אח"כ הקטיר אימורי פר הנשרפין
על מזבח העולה. זהו עבודת קרבן מוסף י"כ לעבודת בית אלהינו. יה"ר שיבנה במהרה בימינו אמן

איתא בירושלמי פ' שני שעירים. ר' אחא כד מפני מוספא הוה אמר. אסוכן. מאן דאית ליה
מייניק. ייזיל בגיניה. הזכירם ונתן להם רשות לילך לביתם ולהאכיל התינוקות. שלא יתאחר
יותר מדאי :

ראש ה. למנחה [(א) יאמר פ' העקידה ואח"כ יאמר זה :

ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'. וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב: יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שתתמלא רחמים עלינו. ותזכור לנו עקידתו של יצחק אבינו
ע"ה בן אברהם אבינו ע"ה. אשר בימים האלה בזמן הזה בעשור לחדש תשרי. היתה עקידתו בעלות
המנחה ובכן ברוב רחמיך תזכור לנו כאלו אפרו צבור ומונח ע"ג המזבח. ותביט באפרו להש עלינו
ובזכותו ובזכות אברהם אבינו ע"ה. שנתנסה בעשרה נסיונות. ובתפלתו. וגם בזכות יעקב אבינו ע"ה
נתת לנו עשרת ימי תשובה לכפר על חטאתינו. ותתמלא רחמים עלינו ותבטל מעלינו כל גזירות קשות
ורעות. וכמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם. כן יכבשו רחמיך את כעסך
ויגולו רחמיך על מדותיך. ותתנהג עמנו ה' אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים ותכנס לנו לפני ולפנים
משורת הדין. ותביט בדם הברית שמל אברהם אבינו ע"ה ביוה"כ. ותכפר כל עונותינו בכל צדקותיך
ובטובך הגדול. ישוב חרון אפך. מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך. אל מלא רחמים. גלוי וידוע לפניך
כי בושני במעשינו ונכלמנו בעונינו. בהעידותנו על לבבנו רוב קיצורנו בעבודתך ובעסק תורתך וקיום
מצותיך. ונמס לבנו בקרבנו והיה למים. מה נענה ומה נאמר. כי הצר הצורר בחברת התימי העצור הוא
בעוכרנו גם אסו"ר גלוה עמם אסורים ולטושים בגליות קשים. גלות הנפש והגוף. אמנם גלוי וידוע
שרצוננו לעשות רצונך ולשקוד על דלתותיך. כי טוב יום בחצריך מאלף
בחרנו. ויראים והרדים אנחנו מאימת דינך הקדוש. על כן באנו אליך בכפיפת ראש
ונמיכת קומה וחלישות חיל. להזכיר ולעורר רחמיך. ולהזכיר זכות אבותינו הקדושים ובזכותם תתמלא
רחמים עלינו. ותשליך במצולות ים כל חטאתינו. ואתה בטובך תעורר רחמיך. ונהיה נקיים מכל
טומאה והלאה ווהמא. ויעלו כל ניצוצות הקדושה אשר נתפזרו. ויתבררו במדת טובך. וברוב רחמיך
תתן לנו חיים ארוכים. חיים של שלום. חיים של טובה. חיים של ברכה. חיים של פרנסה טובה
חיים

עלח"ב (לג) שריפתן כשרה בזר (לד) ללורד עבודה. עלח"ם (לה) שבפי אמור (לו) עמו"ק אח. וש"י סי' פ"ס (לז)
וטבילות גניזה. ואין משתמשים בהם עוד (לח) הנעשה בחוץ (לט) כך כ"ל (מ) בשר השעיר נאכל לכהני משמר לערב. תו
להיות ע"ב. הבגלים הדעתן יפה. היו אוכלין אותו כשבות חי (מא) בני שתי שנים. כשקוס ונקרוס (מב) כן כ"ל ומת
עולתו החלה (מג) התחלה על קרן מזרחית לפונית. מחלין של מזבח ולמטה. בזוית כמין גאם אח"כ כולן ועושה כן בקר
מערבית דרומית כנגדה (מד) או לוייס (מה) למטה או למעלה בכבש. כמש"ל (מו) עלח"ם פ"ב דסוכה:

חיים של חילוץ עצמות. חיים שיש בהם יראת חטא. חיים שאין בהם בושה וכלימה. חיים של עושר וכבוד. חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת חטא. חיים שתמלא כל משאלות לבנו לטובה. זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים. וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים. קרע רוע גזר (קרע שטן) דיננו. ויקראו לפניך זכיותינו:

אל מלא רחמים. יהמו נא רחמיך עלינו. לקבל ברצון. הכנעתנו והוידוי תשובתנו ותקיים לנו מה שהבטחתנו על ידי עבדך חכמי ישראל. הבא לטהר מסייעין אותו. ובשגם לבנו אטום סתום וחתום. ולא אתנו יודע זו היא ביאה זו היא שיבה רב להושיע. האר עינינו. אשר כגודל רחמיך הבטחתנו. פתחו לי פתח כחודו של מחט. ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. וראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב. ואין מרחם זולתך. כי חנוניך הם חנונים ומרוחמיך הם מרוחמים כדכתיב וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. וכבן לב טהור ברא לנו אלהינו. ורוח נכון חדש בקרבנו. ורשפי התעוררות לבנו באהבתך ובתורתך. יתמידו ויתרבו. עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך. תהא שנה וברכותיה. ותצילנו משמד ומביזה. ומכף כל אויב ואורב ושולל ובוזז הפר עצתם ותקלקל מחשבתם. תפול עליהם אימתה ופחד. בגדול זרועך ידמו כאבן. ותתן בלב השרים. להטיב אלינו ולרחם עלינו. ואויבינו ילבשו בושת. ועלינו תרחם ברוב רחמיך. ותאמר די לצרותינו. וכל הרפתקאי דעדו עלינו יהיו לכפר חטאתינו ועונותינו ופשעינו ותאמר די לצרותינו. בשם שסככת על אבותינו במדבר והצלתם מעינא בישא דבלעם הרשע. כן בצל כנפיך תסתירנו ונהיה מכוסים במכסה והנהגה משמותיך הקדושים. ותשמרנו מכל הפסד וכל עלילה. הן מהשמים הן מזולתם. אנא ה׳ הושיענו בזכות אברהם איש החסד. יצחק אזור בגבורה. יעקב כליל תפארת. משה אחוז בנצח. אהרן אחוז בהוד. יוסף אחוז ביסוד. דוד אחוז במלכות. ובזכותם תצילנו מיד אויבינו ותהפוך לבם מרעה לטובה. ויהיה לנו ישוב והשקט ובטח. לעבדך באמת בלי שום טרדה. ותזכנו להתרחק מגאוה והכעס וההקפדה וכל גבה לב. ונהיה מיושבים בדעתנו ונכיר מיעוט ערכנו. ונפשנו כעפר לכל תהיה. ולא נתכעס ולא נקפיד. ונהיה אוהבי שלום ומרבים שלום ותזכנו להתרחק מליצנות ושקר וחנופה ולשון הרע ודיבור של חול בשבת. וכל דבור אסור ויהיה רוב דיבורנו בתורה ובעניני עבודה. ותאזרנו חיל. לשמור לפינו מחסום מחטא בלשוננו. ותזכנו להתרחק מתאות תענוגי והבלי העולם הזה. ונאכל לשבוע נפשנו. וכן בכל צרכנו יהיו כל מעשינו לשם שמים ותזכנו להיות שמחים בעסק תורתך ובמצותך. ולהיות בטחוננו בך תדיר. ויהיה לנו לב שמח לעבודתך. וברוב רחמיך תזכנו להשיב תיקון נפש רוח נשמה בגלגול זה. ולא נאבד חס ושלום. ותזכנו לעסוק בתורתך הקדושה ולכוין לאמתה של תורה. ותצילנו מכל טעות בהלכה ובהוראה. ואל תצא מפינו דבר אמת לעולם. ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו. כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך הקדושה לשמה ומקיימי מצותיך. ולא ימצא בנו ולא בזרענו ולא בזרע זרענו. שום פגם ושום פסול. ולא יתחלל שמך על ידינו ח״ו. וראה כי עמך הגוי הגדול הזה. זרע אהובך. אברהם יצחק וישראל עבדיך. בניך. בני בחוניך. ובגלותם ודלותם ושפלותם ולחצם ודוחקם קוראים בשמך. ומלאים מצות וצדקות ותורה וגמילות חסדים:

אנא מלך רחום וחנון. תתמלא רחמים על כל אחינו בית ישראל הנפוצים בארבע כנפות הארץ ובפרט על יושבי ארץ ישראל. ועל יושבי העיר הזו. ועל כל הקהל הקדוש הזה ותרחם עלינו ועליהם. ותצילנו ותצילם. מרעה ומרעב ומשבי ומביזה ומכל חטא. ותשלח רפואה שלימה לכל חולי עמך ישראל. והבריאים תתמיד בריאותם שלא יחלו חס ושלום. ותצילנו ותציל לכל ישראל. מכל נזק ומכל צר ומסטין ומקטרג. ומרוח רעה. ומדקדוקי עניות. ומכל מיני פורעניות המתרגשות בעולם. ותפקוד בזרע של קיימא זרע קודש. לכל חשוכי בנים. והיושבות על המשבר מעמך ישראל, תוציאם מאפלה לאורה. ויצא הולד בשעה טובה. ולא יארע שום צער ושום נזק, לא ליולדות ולא לילדיהן, ואל ימשול אסכרה ושידין לכל ילדי עמך בית ישראל ותגדלם לתורתך ומצותיך בחיי אביהם ואמם, ובני ישראל עמך יורדי הים באניות. פצם והצילם מסערים מיד בני נכר. הצילם מטיט ואל יטבעו. ינצלו משונאים וממעמקי מים. ובני ישראל ההולכים ביבשה, הדריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב, והצילם מכף כל אויב ואורב בדרך, וכל האסורים בכלא מעמך ישראל. התר מאסריהם ותוציאם לרווחה. ותשיב ליראתך, כל האנוסים בין הגוים. ותחון זכות אבות להחזירנו בתשובה שלימה לפניך. והאר פניך על מקדשך השמם. למען אדני. אנא ה׳ שומע תפלה (אוכ״ף כוז״ו אזבוגה רח״ש תמי״ה רחום חנון שומר תמ״ך מצ״ל ישר״ר פור״ה. חוס ורחם עלינו. ושמע תפלתנו. כי רחום אתה. (אראריתא):

אלהינו ואלהי אבותינו. מלך רחמן. רחם עלינו. טוב ומטיב. הדרש לנו. שובה אלינו בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו רצונך. בנה ביתך כבתחלה. וכונן בית מקדשך על מכונו. והראנו בבנינו. ושמחנו בתיקונו. והשב שכינתך לתוכו, והשב כהנים לעבודתם, ולוים לשירם ולדוכנם והשב ישראל לנויהם, ומלאה הארץ דעה, ליראה את שמך הגדול הגבור והנורא, אכי״ר, כל כלי יוצר עליך לא יצלח, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה׳, וצדקתם מאתי נאום ה׳ לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ה׳, כמים לים מכסים:

(ג) אומר מזמור ק"ל. ואח"כ יאמר י"ב פעמים פסוק זה. "לעולם יי דברך נצב בשמים". ויכוין שבגזירות רבות יעמד בשמים ולא ירדו לארץ. וזה דברך. דבור קשה. יהיה נצב בשמים ולא יבוא על הארץ ואח"כ מסדרין פ' קרבנות ק' אח"כ אומרים סדר עבודה :

אמר יעקב. בסדר עבודת מקדש האיטלקי. ראיתי שהליגו סדר עבודה דערב. ולא נודע לי טעמ' בחירתם בזה. ובקלת דברים סיועי מסייעי לדידי. אלא שסתמו דבריהם. וקצתן צריך ביאור. כגון עריכת גזירין בחברת הסגן. לכאורה תמיהא טובא. דהא היא עבודה שזר חייב עליה. ועבודת היום. שאר כהנים זרים נינהו נגבה. אפ"ה מסתבר כוותייהו. לקיומי קרא דכתיב וערכו. הרי . וסגן דמסייע כמי לא אתפרש. אע"ג דקצת סברא הוא. מיהו מדאדכר לגבי הגרלת שעירים וכ"ת בלחוד. ש"מ דבשאר מילי לא הוה צריך לסיועי בהדיה. הכו דלא נוסיף מאי דשתיק מנה רבי (כלח"ם) ולא אאריך עוד בהערות. והכל מובן למבין מדעתי. ע"פ האמור כנה. וע"ז נסמך ונאמר :

כך היה סדר עבודת תמיד בי"כ בבית אלהינו . אחר חצות . הביאו שני גזרי עצים והעלום למזבח עלו כהן גדול וכהן אחר עמו (א) וערכו אותם על האש של מערכה גדולה · הביאו כבש תמים בן שנתו . השקוהו ובקרוהו . משכוהו לבית המטבחיים (ב) ואותן שזכו באברים (ג) הולכין אחריו . בשעת שחיטתו היה הדשון. כיצד עושין. מי שזכה בדשון מזבח הפנימי. מקדים ליכנס להיכל. ובידו הטני . נכנס. הגיע למזבח . נטל הטני והניחו לפניו. היה חופן מדשן הפחם שעל המזבח ונתן לתוכו. ובאחרונה כיבד השאר לתוכו הניחו שם יצא: מי שזכה בדשון המנורה. נכנס וכוז בידו. בא ועמד על האבן שלפני המנורה. כמ"ד נרות צפון ודרום היו מונחים . מדשן תחלה שלש נרות צפוניים . ומניח האמצעי (ד) והולך ומדשן עוד שני דרומיים היותר צפוניים. ככל נר שכבה . מסיר פתילה ושמן הישנים ומקנה ונותן לתוך הכוז . ונ' זו החטבה י"א בכ"ג היתה . ולכמ"ד מזרח ומערב מונחים . אם מצא שני מזרחיים דולקים . מניחן ומדשן השאר . מצאן שכבו גם חמה . מדשנן ומיטיבן . ומדליקן (ה) מן האמצעי או ממזבח העולה . אח"כ מדשן השאר . עקדו הטלה (ו) ראשו לדרום ופניו למערב. קרצו הכ"ג על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניה (ז) קבל את דמו בכלי שרת בצפון . וזרקו שתי זריקו' באלכסון מחצי הכבש ולמטה . זמכוין כשיזורק הדם על הקרן . שיהא הדם מקיף על הזויות כמין גאם . בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונה. מערבי' דרומי' . נותן מערבה דרומה. הרי אלו שתי מתנו' שהן ארבע. שיורי הדם היה שופך על יסוד דרומי . אלה שבבית המטבחיים הפשיטו התמיד ונתחוהו . כיצד סדר הנתוח . נקב רגל של ימין ותלה בו הבהמה. ומפשיט גם הרגל ויורד עד שמגיע לחזה. חתך הראש. נתנו למי שזכה בו . חתך הכרעים ונתנן למי שזכה בהן. מירק ההפשט . קרע הלב והוציא את דמו חתך הידים ונתנן למי שזכה בהם . עלה לרגל חתכה ונתנה למי שזכה בראש ושתי ביצים עמה קיעו ונמצא כולו גלוי לפניו . נטל הפדר ונתנו על בית שחיטתו. נטל הקרבים נתנן למי שזכה בהן להדיחן במים ג"פ . והכרס מדיחין אותה כל צרכה . נטל הסכין . הפריש הריאה ואצבע הכבד מהכבד ואין מזיז הכבד ממקומו . קרע החזה . ונתנה למי שזכה בה. עלה לדופן הימנית . מניח בה שתי צלעו' רכות מלמעלה היה חותך ויורד סמוך לשדרה (ח) עד שמגיע לשתי צלעו' רכות מלמטה . ומניחן. חתכה לדופן ימנית והכבד תלויה בה . נתנה למי שזכה בה . והקנה והלב והריאה תלוים בה. בא לו לדופן השמאלי' . והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה ושתים מלמטה. חתכה ונתנה למי שזכה בדופן ימנית . והשדרה עמה ודטחול תלוי בה. בא לעוקץ . חתכו ונתנו למי שזכה בו . והאליה ואצבע הכבד ושתי הכליו' עמו . נטל רגל השמאלי ונתנו למי שזכה בעוקץ . נמצאו כולן עומדים כשורה והאברים בידם . הראשון בראש וברגל. הראש בימינו . חוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו ובית שחיטתו מלמעלה . והפדר נתון עליה. הרגל של ימין בשמאל ובית עורו לחוץ . השני בשתי הידים . של ימין בימינו . של שמאל בשמאל. ובית עורן לחוץ . השלישי בעוקץ וברגל . העוקץ בימינו . והאליה מדולדלת בין אצבעותיו . ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו . הרגל של שמאל בשמאלו . ובית עורו לחוץ. הרביעי בחזה ובגרה . החזה בימינו והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו . החמישי בשתי הדפנות . של ימין בימינו . של שמאל בשמאלו ובית עורן לחוץ . הששי בקרבים הנתונים בבזך וכרעים על גביהם מלמעלה . השביעי בסולת למנחת נסכים . השמיני בחבתין . שש הלות עשויו' מחצי עשרון סולת בלולו' בשמן שמינית ההין . ומקריב עמם חצי קומץ לבונה (ט) התשיעי ביין של נסכים , הלכו כל אלה ונתנו מח שבידן מחצי כבש ולמטה לצד מערבו' מלחום והניחום שמה באו להם ללשכת הגזית לקרו' שמע וברכו' . אמר להם הממונה . ברכו ברכה אחת (י) והן ברכו . גם קראו עשרת הדברים . שמע . והיה אם שמוע. ויאמר. ברכו את העם שלש ברכו' אמת ואמונה . עבודה . וברכת כהנים בלי נשיאת כפים . העלה המעלה את האיברים מכבש ולמזבח . וזרקן (יא) על המערכה. גדולה דלוקה. וירד . קדש כ"ג ידיו ורגליו . פשט ירד וטבל . עלה ונסתפג . הביאו לו בגדי לבן (יב) לבש . קדש ידיו ורגליו . נכנס להוציא את הכף ואת המחתה . יצא ובא לו בדרך בית כניסתו קדש ידיו ורגליו ופשט (יג) ירד וטבל עלה ונסתפג . הביאו לו בגדי זהב . לבש . קדש ידיו ורגליו. הביאו לו (יד) בתוך כף של זהב מחזיק ג' קבין. כזדמלא קטורת (טו) וכסוי היה לו. וכמין סודר עליו . נטלו בימינו. וכהן שזכה במחתה (טז) נטל מחתת הכף. עלה לראש דמזבח החיצון פנה גחלים אילך ואילך . וחותה מגחלי מערכה שניה . ירד ועירן להוך של זהב הלך הכ"ג עם הכף וזה שעמו במחתה הגיעו בין האולם למזבח . נטל אחד את המגרפה . זרקה בין האולם למזבח . שמעו כהנים קילה. רצו באו להשתחוות (יז) החלו להיות עולים במעלו' האולם. מהרו אותן שזכו בדישון מזבח הפנימי והמנורה והקדימו לפניהם . כי שזכה בדשון מזבח. נכנס לה כב . נטל הטני ממקום שהניחו בתחלה. השתחוה ויצא

(א) את אחר יבחר בו כ"ג (ב) עלח"ם (ג) כי נאלו היה פיים ואחי לדעתי. וכנ"ל . עמלח"ם (ד) דולג עליו (ה) סוף או מכהן גדול (ו) ועקידת יצחק בן אברהם (ז) עלח"ם (ח) לא ניגע בה : (ט) כהן כו'. כמ"ש בצורה קטנה (י) אהבת עולם בצאת הכוכבים אומרים מעריב ערבים (יא) הוא כך כנ"ל. מפום דעבודה שגברם בלילה היא. כמ"ש במלח"ם. אז כ"ג אם רצה. עלה באמצע הכבש. הוסיפו לו האיברים . סמך עליהם וזרקן (יב) הגדויין. של שנים בשר תנה (יג) וגנזו בגדי הלבן (יד) מלשכת הבטינס (טו) השקל חצי מנה (טז) הוא שזכה גם בשאר (יז) בזמן שכבן גדול רצה

ויצא . מי שזכה בדישון המנורה . נכנס ודשן שני נרות הנשארים . אע״פ שמצאן דולקין. למ״ד צפון
ודרום מונחין . מדשן המערבי תחלה (יח) ושנה לימינו . ודשן גם השני . ולמ״ד מזרח ומערב מונחין.
מצא שני מזרחיים דולקין . מדשן היותר מזרחי תחלה . ואחריו המערבי לו . נטל הכוז . השתחוה
ויצא . הלכו אלה השנים עם הכלים שבידיהם ובהם האפר ונחלי הדשון . שפכו הדשן אצל המזבח
קדמה . יצאו אלה . נכנסו הכ״ג בכף וזה שעמו במחתה . מי שזכה במחתה . צבר הגחלים על גבי
מזבח הקטורת . ורדדן בשולי המחתה . השתחוה ויצא . והכ״ג נטל הבזך מתוך הכף ונותן הכף
לאוהבו . אם נתפזר מהקטורת לתוך הכף . נותנו אוהבו לתוך הכף של כ״ג עם הקטורת שבבזך והיה
שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב . וצוברת פנימה שהיא חוצה לו . כדי שתהא עשנה שותה לבוא
אתו כבודו . ועל גופו של מזבח מקטיר . התחיל מרדד הקטורת . מפזר ומשליך על גחלי האש כמו
שמנפה . ולא היה מקטיר . עד שהממונה אומר לו. איש׳ כ״ג הקטר . פירשו העם. הקטיר. העלה הנרות
למ״ד צפון ודרום מונחים . היטיב והדליק האמצעי תחלה . וממנו מדליק השאר . למ״ד מזרח ומערב
מונחים . מטיב המזרחי תחלה . אחריו המערבי שאצלו . ומדליק וכן כולן . מצאן שכבו כולן . מדליק
המערבי ממזבח העולה . וממנו מדליק השאר . השתחוה ויצא . באו אלה שברכו וקראו ועשו עבודות
האמורו׳ . עמדו על מעלות האולם . עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים . וחמשה כלים בידיהם .
וממתינין עד שיניעו אחיהם . וברכו את העם שלש ברכות של כהנים. ואומרים השם ככתבו . וידיהם
נשואות ע״ג ראשיהם.חוץ מכ״ג.ואחר נמר ג׳ פסוקים הללו עונים העם.ברוך׳ אלהי ישראל וגו׳. עלה כ״ג
באמצע הכבש . הושיטו לו את המנחה . עשרון סולת בלול בשמן רבע הין . והקטירה . הושיטו לו
מנחת החביתין . הקטירה על האש עם חצי קומץ לבונה . הקיף המזבח . פנה לימינו (יט) הגיע לקרן
מערבית דרומית . נתנו לו יין רביעית ההין לנסך . הסגן עומד על הקרן ההוא . ושני כהנים על שולחן
החלבים . בידיהם חצוצרו׳ של כסף . תקעו הריעו תקעו׳ . באו ועמדו אצל בן ארזא . אחד מימינו ואחד
משמאלו . שחה כ״ג לנסך . הניף הסגן בסודרין . הקיש בן ארזא בצלצל . תקעו אלה בחצוצרות.נגנו
הלוים בנבלים וכנורו׳ . על ט״ו מעלות שבין עזרת ישראל לעזרת נשים ודברו אחרים (כ) בשיר היום .
ביום א׳ היו אומרים . לה׳ הארץ ומלואה.ועושין ג׳ פרקים . על כל פרק תר״ת . על כל תקיעה השתחויה
בשני היו אומרים . גדול ה׳ ומהולל מאד . בג׳ פרקים כו׳.בשלישי . אלהים נצב בעדת אל כו׳. ברביעי אל
נקמות כו׳ . בחמישי. הרנינו כו׳ . בששי. ה׳ מלך כו׳ . בשבת . אז ישיר עד מי כמוכה. ועושין ממנו ג׳
פרקים כו׳ או מן מי כמוכה כו׳ . עד סוף הפרשה או אז ישיר דעלי באר כו׳ : (כא) קדש כ״ג ידיו ורגליו .
פשט . ולבש בגדי עצמו . ונפטר והולך לו לשלום . ומלוין אותו עד ביתו . וי״ט היה עושה
לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש.וזהו סדר עבודת כ״נ ביוה״כ לבית אלהינו שיבנה במהרה בימינו. אמן:

ברוך אלהי ישראל אשר עזרנו עד הנה לזכור סדר העבודות לפי עניות דעתנו. עד יערה עלינו רוח
ממרום ויורה צדק לנו. בכל ספקותינו. כחפץ נפשנו ותאותנו. תשוב העבודה למקומה ותחזינה
בציון עינינו. ישמח לבנו ותחי רוחנו. כן יהי רצון מלפני ה׳ צדקנו. יהי שמו מבורך לעולמים בו
יצדקו ויתהללו כל זרע יעבדנו. יאר פניו אלינו ויחננו :

(ג) [הכ״ב בפירוש מנהג טוליטולה. שהיו מתחילין ואני תפלתי לעולם) מוציאין ס״ת. ויהי בנסוע. גדלו . יעזור שמיה. על הכל. אב הרחמים. ויעזור. קורין כ׳ עריות באחרי מות. כהן. עד ואני בכם אני ה׳. לוי. אם הלוים אני ה׳. ישראל (הוא המפטיר) עד סוף הסדרה: (ד) [אם דילג בקריאת הא׳ או הב׳ או הג׳. אם נזכר קודם שבירך הג׳ לאחריה. יחזור ויקרא לסני׳ ממקום הדילוג עד סוף הפרשה. ואם כבר בירך לאחריה . יקרא הקורא בקול רם ממקום שדילג בלי ברכה. ואם הדילוג הוא ענין שלם. יקרא עוד א׳ להיות מפטיר. ויקרא עמו ממקום הדילוג עד סוף הפ׳ . ויברך לפניה לאחריה. ויפטיר: (ה) מי שלא התענה מחמת חולי ר״ל, יכולין לקרותו לתורה בשחרית ובמנחה. אבל אסור להיות מקריא. אפי׳ אם המתענה אינו קורא קבוע . ואינו קורא כ״כ בדקדוק ובטעמים מעלתו. רק בסיוע אחר. אבל אם בלתי יתבטל הקריאה. יקרא] : (ו) גולל ס״ת . ומפטיר ביונה. מתחלת הס׳ עד סופו. ומסיים דפסוקי מיכה מי אל כמוך [ואם לא קרא. חוזר וקורא בברכה] ומברך לפניה ולאחריה כמו בשחרית. ואם חל בשבת. מזכיר בה גם של שבת וחותם בו ג״כ, זוהי דעת גדולי הפוסקים . אבל אין כאן הנהג אשכנזים [ומסייתין מגן דוד] וגם כזו יש להפליא איך ישן מפני חדה תוליאו, מחית טעם טפל. שכבר פסקה בעבודה . וכבר ראית בבירור מטעות הוא . כי לא פסקה עד הערב. גם קריאת כ״ג . בשעת מנחה היתה בלי ספק. והיה מברך כל הח׳ ברכות לאחריה, שבכללן על העבודה, ותו לא מידי : (ז) מכניסין ס״ת. יהללו. ובנוחה:

אלי קדים. מתפללין כמו בשחרית . מחזיר ש״ץ התפלה . ואומר סליחות ווידוים. ואין בה נשיאת כפים . אלא אומר או״א ברכנו . וא״א א״מ אפי׳ בשחל בחול. אם לא שהיום גדול.. וא״א צדקתך אפי׳ בשחל בשבת. קדיש שלם [לדוד . ק״י : (ח) אם עוד היום גדול . אין ללאת הביהכ״נ ליטב לנוח. רק יאמרו תהלים בלבור, עד שיגיע זמן נעילה] :

ראש ו. לתפלת נעילה

(א) זמנה. סמוך לשקיעת החמה. כשהיא בראש האילנות . ויש ליזהר שלא לאחרה להתפלל בלילה. אלא ירא(ו) לסיימה עם צאת הכוכבים (עי׳ סוף לקמן) וזה סדרה : (ב) [הזקן והכם. אומר לעם דברי כבושין. לעורר לבם שיכוונו למקום ולשוב בתשובה שלימה. ולא יתרפו ע״י חולשת התענית. כי תכלית עשיית יוה״כ. ותכלית יוה״כ. נעילה. עת חתימת הגז״ד לשכר ועונש. ואיך יזכה בחתימה . אם אין בידו תאומה . ואם יתריע בעת ההיא וכעבד ישאף צל להשלים חוקו ולביהו תהומה. אך צריך יגע זה כחה. ואם לא עכשיו. אימתי יגיע עת רצון להתענות. והתלם יאמר גבור אני. ויוסיף אומץ בתפלה זו. לשפוך לב כמים, ותעל שועתו השמים. שע״י הבכי בכוונה, יוכל הגז״ד להתהפך לטובה . כמבואר בזוה״ק . ותפתח והנה נער בוכה. מיד ותחמול עליו : (ג) הרב או אים חשוב אחר זקן והגס. יהיה ש״ץ בנעילה. ואם נמצא בי׳ מחשובי העדה. הרוצים לעמוד אצל הש״ץ בכל התפלה א׳ מימינו וא׳ משמאלו. תה טוב] : (ד) מתחיל אשרי. ובא לציון [ואח״כ אומרי׳ זה. כי אז הוא עת רצון. והנסת׳ עזורי׳]:

ע״כ א״ב מרובע ובסוף חתום שם המחבר : יהודה הלוי בן שמואל נ״ע (והוא ר״ת נוחו עדן)

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יהוה : בָּרְכִי אֱצוּלָה מֵרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ · אֶת שֵׁם אַדִּיר נֶאְדָּר בַּקּוֹדֶשׁ ,

רוצה להשתחויות ג׳ אוחזין בו כו׳ (יח) שהוא האמצעי (יט) בדרך הליכתו תהפך בלינורת. איברים שלא נתעכלו (כ) לא פחותין מי״ב לוים. ע מדים על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים (כא) לפי מה שאירע היום בשבת של א׳ תהשירות כאלו עי׳ בית יוסף :

אל נערץ בסוד שרפי קודש . אין קדוש כיהוה : ברכי ברה מנחלי בור נמשכת . את שם בוחרך לפניו הלכת . בורכת לפניו ובשמו מתברכת . ברוכה את ליהוה : ברכי גלויה לבב ונעלמת ממראה . את שם גבוה ושפל יראה . גודל מעשיו לספר כל פה יראה . גדולים מעשי יהוה : ברכי דלה נושאת הגוף בלי משען . את שם תולה בלימה אהל בל יצען . דעה חונן בני אדם . למען בעת צדקות יהוה : ברכי המתאמצת להחזיק בשוליו . את שם המברכך בהשתחויתך להדום רגליו . היותך לפניו בכל העומדים עליו . הנגשים אל יהוה : ברכי ועד שלוחה לחכם לבות בני אדם . את שם ותיק השולחך למחית בשר ודם . והמקדירים בהלכתך ושבו ליסודם . ועליך יזרח יהוה : ברכי זכה בעד מחשכי גוף מאירה : את שם זוהר העולם איום ונורא . זכה שערי צדק ויקרא . זה השער ליהוה : ברכי חיה בקרב מתים עצורה . את שם חי העולמים נאזר בגבורה . חונן ומכבד מכבדי התורה . חן וכבוד יתן יהוה : ברכי טהורה בעצם השמים וצבאם . את שם טוב לקוין אשר לכבודו בראם . טרם יבינו הבינם וקראם . טעמו וראו כי טוב יהוה : ברכי יודעת חפץ תמים דעים . את שם יודע חפצם ומשלימו לרגעים . יורה חטאים ואולי השומעים . יזכרו וישובו אל יהוה : ברכי כבודה בת מלך השוקקה . את שם כבוד מורך מצוה לא נפלאת היא ולא רחוקה . כה תעשו חסד משפט וצדקה . כי באלה חפצתי נאם יהוה : ברכי לובשת חיים ומתקדשת מפגרי מתים . את שם לובש צדקה וקדושים לפניו משרתים . למודי שבח תמידים ולא נצמתים . לעמוד לשרת בשם יהוה : ברכי מתקרבת בקרבה אלהיה תהלל . את שם מרומם על כל ברכה ותהלתו מי ימלל . מהולל שמו וכל הנשמה לו תהלל . מדי עלותה בבית יהוה : ברכי נצבת על מצבה לעשות מלאכתו . את שם נשקף על ארץ ממכון שבתו . נכונים מלאכיו לעשות דבר בעתו . נושאי כלי יהוה : ברכי סובלת אברים על אברת רוח חיה . את שם סועד עולם בעמודי עצה ותושיה . סוד צדיקים יסוד עולם היה . סומך צדיקים יהוה : ברכי עושה תפארה והדר תתאזר . את שם עושה אשר חפץ ומונים אשר גזר . עריצים ייראוהו ויאמר כל נעזר . עזרי מעם יהוה : ברכי פנימה פניתה לאל חי מסילות . את שם פועלך לשמר נאוו תהלות . פני אל תפלתך ברוצך . לחלות פני האדון יהוה : ברכי צורת שכל בחרט אנוש נתונה . את שם צור מכין עולם ואין קצה לתבונה . צדק יקראהו ואמונה . צדיק אתה יהוה : ברכי קרבת שדי אשר מחזהו תחזה . את שם קדוש ומקודש בפי כל חוזה . קדושים יקדשוהו וקרא זה אל זה ואמר . קדוש קדוש קדוש יהוה : ברכי רודפת צדק על עקבות אלהים . את שם רוכב שמים לעזרת כמהים . רמים יהודיהו ויעידו גבוהים . רם על כל גוים יהוה : ברכי שוכנת בתי חומר ויסודה בשחקים . את שם שדי הנקדש בשבע כתות צדיקים . שמורים מכל טנוף ומכל עון מנוקים . שם יתנו צדקות יהוה : ברכי תלויה בימין עליון ונצורה באישון . את שם תמים דעים ברוך בלב ומבורך בלשון . תכן נשמות עם האור הראשון . תחלת דבר יהוה : ברכי יחיד ״השיבנו ״ומבור ״דלות ״העלנו . את שם ״האומר ״לחרם ״ולא ״יזרח ״באורך ״נהלנו : ״שמך ״וכבודך ״אל ״נסה ״עלינו . אור פניך יהוה : ברכי נפשי את יהוה :

רחמנא . אדכר לן קימיה די אברהם רחימא . בדיל ויעבור : רחמנא . אדכר לן קימיה די יצחק עקידא בדיל ויעבור : רחמנא . אדכר לן קימיה די יעקב שלימא . בדיל ויעבור : רחמנא . אדכר לן זכותיה די יוסף צדיקא . בדיל ויעבור :

רחמנא

חמנא . אדכר לן קימיה די משה נביאה . בדיל ויעבור : רחמנא . אדכר לן
ימיה די אהרן כהנא . בדיל ויעבור : רחמנא . אדכר לן קנאותיה די פנחס
נאה . בדיל ויעבור : רחמנא . אדכר לן קימיה די דוד משיחא . בדיל ויעבור :
חמנא . אדכר לן צלותה די שלמה מלכא . בדיל ויעבור : רחמנא . ארים ימינך
אצמח פרקנך . בדיל ויעבור : רחמנא . בכסופי אפין אתינא למקרא קדמך .
חם עלן . בדיל ויעבור : רחמנא . גלי גבורתך עלן . בדיל ויעבור : רחמנא
יננא אפק לנהורא . בדיל ויעבור : רחמנא . דינא די חיי גזר עלן . בדיל ויעבור :
חמנא . לא תתפרע בעובדנא בישין מנן . בדיל ויעבור : רחמנא . הדרך שוי עלן .
דיל ויעבור : רחמנא . זיוך אשרי עלן . בדיל ויעבור : רחמנא . זבון חפש לן .
דיל ויעבור : רחמנא . חשב עלן טבון . בדיל ויעבור : רחמנא . טבון סגיאן אנה'
עלן . בדיל ויעבור : רחמנא . יתגלגלין רחמך עלן . בדיל ויעבור : רחמנא . כביש
מתא ורגזא מנן . בדיל ויעבור : רחמנא . התמנא בספרא די חיי . בדיל ויעבור :
חמנא . התמנא בספרא די רחמי . בדיל ויעבור : רחמנא . התמנא בספרא די צדיקי .
דיל ויעבור : רחמנא . התמנא בספרא די ישרי ותמימי . בדיל ויעבור : רחמנא .
התמנא בספרא די פרנסא ומזוני . בדיל ויעבור : רחמנא . לא תעבד גמירא לן .
דיל ויעבור : רחמנא . מחל ושבק לחובין ולעוין : בדיל ויעבור : רחמנא . נהור
וכך אנהר עלן . בדיל ויעבור : רחמנא . סעד וסמך הוי לן . בדיל ויעבור : רחמנא .
עבד עמנא את לטב . בדיל ויעבור : רחמנא . פתח שמיא לצלותנא בדיל ויעבור :
חמנא . צלותנא קבל ברעוא . בדיל ויעבור : רחמנא . קבל צלותנא ובעותנא
עידן עקתא . בדיל ויעבור : רחמנא . רחם על נשמתא . בדיל ויעבור : רחמנא
שתא טבתא איתי עלן . בדיל ויעבור : רחמנא . תוב מן רגזך . בדיל ויעבור :
רחמנא . לא נהדר ריקם מן קדמך . בדיל ויעבור :

(ג) אומר הש"ל הנני העני ממעש (ולא יאריך כה) א"ק [בניגון המיוחד] [המתפללין] בלחש ובכוונה עלו הה] שבע כמו מנחה (אם חל בשבת. בי"ן מזכיר בה של שבת גם בודוי ואל היחיד אינו מזכיר בתוך הודוי) אלא שבמקום וכתבנו אומרים וחתמנו . ובריקים וכתוב. וחתום. במקום נכתב . נחתם : (ו) מחזיר ב"ץ התפלה [בניגון ידוע] אומר קדושת עכס. סליחות. קובע הוידוי בתוך התפלה, אם הוא שבת. מזכיר בה של שבת. אם לא אמר. אין מחזירין אותו. והוא מזכיר בתפלה. יש בה נשיאת כפים . עי' ש"י סי' נ"א .

האומרים א"ת אפי' כשחל בשבת. אבל צריך ליזהר לגמור א"מ ביום. כדי לומר הקדיש שאחר התפלה קודם נ"ה (עי' ה"אז סי' קל"ד) : [(ז) אם סיים הש"ל התפלה מבע"י קלת. ימהר. באמירת א"מ. שמע ישראל. כדי לומר הקדיש קודם לה"כ סיים בלילה. או קרוב ללילה. בענין שא"א לגמור א"ת קודם בלילה . רשאי לומר הקדיש בלילה : (ח) אומרים] שמע ישראל פעם א'. בשכמל"ו ג"פ. ה' הוא האלהים ז"פ [ואה"כ אומרים זה :

הוה מלך יהוה מלך יהוה ימלוך לעולם ועד : אלהינו שבשמים . זכרנו בזכרון טוב לפניך : אלהינו שבשמים . חתמנו בספר חיים טובים : אלהינו שבשמים. חתמנו בספר צדיקים : אלהינו שבשמים חתמנו בספר ישרים תמימים : אלהינו שבשמים. חתמנו בספר מזונות ופרנסה טובה : אלהינו שבשמים . מחול עלינו ועל טפינו ועל עוללינו : אלהינו שבשמים , טהר טומאותינו (נ"מ שהרגו מעונינו) : אלהינו שבשמים יהמו נא רחמיך עלינו : אלהינו שבשמים . כבוש את כובשינו : אלהינו שבשמים . כלה אל תעש עמנו : אלהינו שבשמים . למענך עשה אם לא למעננו : אלהינו שבשמים . לחץ את לוחצני : אלהינו שבשמים . מלא משאלות לבנו לטובה : אלהינו שבשמים . נקים את נקמתנו : אלהינו שבשמים . סמוך את נפילתנו : אלהינו שבשמים . ענה את עתירתנו : אלהינו שבשמים . פדנו מיד אויבינו (נ"א פתח לנו שער לתפלתנו) : אלהינו שבשמים . צוה אתנו ברכותיך : אלהינו שבשמים . צוה אתנו ישועתך : אלהינו שבשמים . צדקנו במשפטיך : אלהינו שבשמים . קרב לנו קץ הגאולה : אלהינו שבשמים . קרב לנו יום הישועה : אלהינו שבשמים . קרבנו לעבודתך : אלהינו שבשמים . ריבה ריבנו וגאלנו : אלהינו שבשמים . ראה בעוני עמך ישראל : אלהינו שבשמים . רפא חולי עמך בית ישראל : אלהינו שבשמים. ראה בדוחק השעה : אלהינו שבשמים . שעה את שיעתנו : אלהינו שבשמים : שים שלום בינינו : אלהינו שבשמים . שים שלום בארמנותינו : אלהינו שבשמים . תן חיים ושלום ואריכת ימים טובים . להקיסר ולהקיסרית ולכל אנשי השררה יר"ה . אשר אנחנו יושבים בצלם : אלהינו שבשמים . תן בלבם ובלב כל יועציהם ומנהיגיהם רחמנות להטיב עמנו : אלהינו שבשמים. תן שלום במלכותו : אלהינו שבשמים תן שובע וברכה בארץ הזאת ובעולם : אלהינו שבשמים. תן טל ומטר בעתו לברכה. וזרע לזורע ולחם לאוכל : אלהינו שבשמים . תן להם לפי הטף . לעניי עמך ישראל . שלא יצטרכו זה לזה : אלהינו שבשמים
תכון תפלתנו קטורת לפניך .

עננו אלהי המרכבה עננו . עננו רחום וחנון עננו. יהוה חננו והקימנו. ובספר חיים זכרנו וחתמנו : ריבה ריבנו

ריבנו . ולחם לוחמנו מן חשטן . ובספר חיים זכרנו וחתכני : יחוה כחותם על לבך היום שימנו . ובספר חיים זכרנו וחתמנו : יחוה ברך לחמנו ומימינו . ובספר חיים זכרנו וחתמנו : יחוה עשה למען שמך . חוסה על ישראל עמך : יחוה עשה למען אבותינו במרכבה . וחוסה על ישראל עמך : יחוה עשה למען הרוגים ושרופים על יחוד קדושת שמך . וחוסה על ישראל עמך : דעני לאברהם אבינו בהר המוריה עניגן : דעני ליצחק על גבי מדבחא . עניגן : דעני ליעקב בבית אל . עניגן : דעני ליוסף בבית האיסורים . עניגן : דעני למשה ואבותינו על ים סוף . עניגן : דעני לאהרן במחתה . עניגן . דעני לפנחס בשיטים . עניגן : דעני לדוד ושלמה בנו בירושלים . עניגן : דעני לצדיקי וחסידי ותמימי וישרי די בכל דור ודור . עניגן :

(ט) אומר] ק"ש [כניגון של שמחה. והתוקע לוקח השופר. והש"ץ מקרא לפניו תקיעה] ותוקע תקיעה א' [לבד ואפי' חל בשבת [ואפי' ביהש"מ קודם לה"כ אך לא כעוד יום. ואומרים לשנה הבאה בירושלים] ויש נוהגין לתקוע תשר"ת. סימן סילוק שכינה. וזכר לתקיעת י"כ ביובל שעבדים יוצאין בה לחירות. ואות כלחון שנלחכו השטן שלא היה רשאי להסטין. ומפרסמין עי"ז שהוא י"ט. כדי להרבות ולשתות בסעודת הלילה :

ראש ז. למוצאי יום כפור

(א) צריך להוסיף מחול על הקודש [ואם סיימו נעילה קודם לה"כ ימתינו בתפלת ערבית עד לה"כ] אין להאריך ולהמשיך יותר מהשיעור. מפני החלושים . ונשים מעוברות ומניקות : (ב) מתפללין ערבית כסדר מוצאי י"ט [במתון. ולא יאריך בה] מתחילין והוא רחום . אומר הבדלה בחונן הדעת [ק"ש. וכמו"ש ויתן לך. וא"א ויהי נועם. ואתה קדוש]: (ג) מבדילין על הכוס. ואין מברכין על הבשמים. אם לא חל בשבת: (ד) מברכין על האור ששבת מבע"י. או שהודלק בהיתר. כגון לחולה. ועל הנר שהודלק מהם או מנרות של בהכ"נ. אבל אין מברכין על האור שהוציאו עתה. אם לא כשחל בשבת: (ה) [אומרים עלינו. ק"י. ויש לנטור באותן המתפללין בחטיפה. ונומרים בצוד שרוב הצבור עומדים. כדי לחטיף הנרות שלהם. ונתקן שלא יקח שום אדם הנר. עד אחר ק"י. ויזהר שלא יקח נר של אחר. ושלוקח נר שלו לביתו לברך עליו על האור. לא יחזיקו לתשמיש חול (ומחזירו להגבאי להדליקו לפני העמוד בעת תפלה. והגבאי לא יעשה מהנרות הבדלות לשמחת תורה. ובמקום שנהגו אין למחות.

אך לא ישתמש בהם תשמיש חול. רק מהשעוה כנוסף) ואפי' לעזות מתנו נר ליא"צ. אם לא שהתנה תחלה: (ו) נהגו לקדש הלבנה מיד כשיוצאין מביה"נ. מעוטפים בטלית וקיטל בלב שמח . והמרג"ש בעלמו שמחמת חולשת הלב לא יכוין כראוי. יכול לילך לביתו להבדיל ולטעום קצת ולקדשה. ואם נתכסית בעב דק וקלוש יכול לקדשה מדינא. מ"מ אם אין הימים מעוננים לחוש שלא יוכל אפשר לקדשה אח"כ ואין דעתו נוחה לקדשה עתה . רשאי להמתין עד מחר) : (ז) נפטרין לנתיבם לשלום. ופוקדים איש את רעהו לשלום. כדרך שאומרים בכניסת יום טוב [ובברכת שנה טובה. בשמחה וטוב לב. כביו"ט. והולך לביתו ומבדיל על הכוס. בקיטל וכמו"ש אומר גם הנה אל ישועתי ומברך גם על הבשמים. וכשאין לו פוס הריח. לא יברך אפי' רוצה לכוין להוציא כ"ב הקטנים שהגיעו לחינוך . או מי שאינו יודע : (ח) במקום ששכר הוא חמר מדינה . רשאי להבדיל עליו כשחביב עליו. ולא על מעד אפי' חביב עליו לרוות צמאונו . צריך לחזור אחר אור לברך עליו . ואין מברך (אפי' של בשבת) אלא על אור ששבת מעיו"כ ממש. או על האור שיצא ממנו. או מהנחלים ששבתו מעיו"כ. נהגו להדליק מצשעית ביהכ"נ ולברך עליו. ונר שהודלק ביו"כ בהיתר ליולדת או לחולה מסוכן. מברך עליו. וכשאין מסוכן. אפי' הודלק ע"י נכרי לא יברך עליו: (י) אין לברך על נר ביהכ"נ. וכשמביאו לביתו . ידליק מתנו עוד נר אחר ומברך על שניהם. והם א"א. מיטב לברך על הנר לבד. מלברך על נר ביהכ"נ לבד. ונרות ביהמ"ד העשויים לאור אלא והקבועים שם משתמשין בהם. מברך עליהם :

זמר למוצאי יום כפור וחתים יצחק

פזמון

הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל. חַטֹּאתֵינוּ הוּא יִמְחוֹל. זַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל: יְצַו יהוה חַסְדּוֹ. לְמַעַן יַעֲקֹב עַבְדּוֹ. יְחִידוֹ חֶלְקוֹ יַנְחִיל. לְזַרְעֵנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל : המבדיל צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ. עִם זֶה אֲשֶׁר עָשָׁקוּ. וְעוֹשְׁקֵיהֶם יַנְחִיל. לְזַרְעֵנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל : המבדיל חֶסֶד וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ. וְעָמְדֵי יִנָּגְשׁוּ. עַל רָאשֵׁינוּ יָחוּל. וְזַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל : המבדיל קָדוֹשׁ וְנוֹרָא לְמוֹשִׁיעֲכֶם. נָשֹׂא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם. לֹא נִירָא וְלֹא נִרְחַל. וְזַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל : המבדיל שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם. וּבְרָאשֵׁיכֶם אֱלֹהֵיכֶם. יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְּמָחוֹל. וְזַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל : המבדיל

(יא) אוכלין ושותין ושמחים (יש ללמוד מספר הזוהר שנכתב לעיל בעין כל דשער הפנה) והמדקדקין מתחילים מיד בעשיית הסוכה. לקיים ילכו מחיל אל חיל (ומי שקנה אתרוג קודם יו"כ . יעיין בו אם לא אירע קלקול ולאחר עוסק דבנינה לתקנה כולה. אפי' בע"ש . ואם מפני מהירותו לא תהא כראוי בהידור וחיזוק . מוטב שיעשה במתון. ויזכה לישב בסוכת לויתן . אמן] : (יב) אין צריך להתענות ב' ימים י"כ (עמו"ק) והרוצים להחמיר על עצמן. אין רשאין לשנות בתפלה כלום. אפי' הם עשרה (רק סליחות יאמרו כרצונם) וחייבין בתפילין. ולא יקראו בתורה אפי' ויחל : (יג) הנוהג כך. צריך להתענות כל ימיו. ויש לו התרה, כשחל י"כ בה'. אסור להכין לשבת בשבילו בו' שהוא יו"כ שלו. אלא יאכל עם אחרים שלא הרבו בשבילו (עי' ש"י סי' קס"ג): (יד) ממחרת י"כ בא המשלח. מלאו לב"ג בשוק . אומר לו . אישי כ"ג. עשיתי שליחותך. מלאו בבית. אומר לו. מחייה חיים. עשיתי שליחותך) : (טו) ביום ממחרת. מזכימין לבה"כ : (טז) א א למנלת (י"ב בתשרי . שנה זו . קורין באזינו פרשיותיה הזי"ו לך. האזינו. זכור.ירכיבהו . וירא לו תכהו (י"א לולי) כי אשא (כי ידין) עד סוף השירה. וכן נוהגין במדינות האלו: (יז) ומפטירין וידבר דוד. א"א אב הרחמים: (יח) במ"ש . א"א ויהי נועם. ואתה קדוש . רק ויתן לך. (יט) אין מתענין בין י"כ לסוכות. אפי' יום שמת בו אביו ואמו. וא"א תחנון. ולא צי"ץ. מטעם שנזכר לעיל בהתחלת שער זה . בימים הללו. עוסקין במצות כדי להכינס מן התוכחר ועי"ז מרוויחים ג"כ שאינן באין לידי עברה. דמצוה בצידנא דעסיק בה מגינה ומצלא. לכן זריזין מקדימין למצות. לטרוח בקיומן ע"כ היותר טוב באפשרי: (כ) בי"ד א"א למנלת. ואין מזיקין דם. שאר דיני ערב י"ט עי' שער האיתון :

יצאנו משער העליון. באנו אל שער התחתון. שבו מכניסין מים לניסוך ה: האסיף בצאת השנה. והוא תחתית המועדים ותכליתן. ועוד שבו נאחזים הנגזרים לארץ תחתית. ממנו נכנסין לשלש רחובות. א׳ רחוב שער אפרים. שבו עשו אבותינו סוכות. ארכו עשרה

א. משך הסוכה

(א) אין פחות מז׳ על ז׳. ולמעלה בגדלה אין לה שעור: (ב) אם היא עגולה. צריכה להיות כדי לרבעה ז׳ על ז׳: (ג) נתן בה בגדים לנאותה ומעטה מז׳ על ז׳. פסולה: (ד) היה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו חוץ לסוכה ואכל. כאילו אכל חוץ לסוכה (עלח״ש):

ב. דפנות הסוכה

(א) צ״ל בתים כהלכתן זו אלל זו. ושלישית אפי׳ טפח. מעמידה פחות מג׳ סמוך לא׳ מהדפנות ועושה לה צורת הפתח. ודיו: (ב) וזהו למאן דדחיק ליה עלמא. אבל מאן דליה. עושה ג׳ שלמות כהקנן. כמו שהתחירו כל ישראל על עלמם. לכן לא צריך בזו: (ג) כל דבר כשר לדפנות. רק שלא יהא ריחו רע. ולא דבר המתייבש בתוך ז׳:

ג. גובהה

(א) צ״ל י׳ טפחים. פחות מזה. או למעלה כ׳ אמה פסולה: (ב) נויי סוכה. אין ממעטין בה. לכשירה ולא לפסלה:

ד. סככה

(א) צריך שיהא גדולו מן הארץ. ותלוש. ושאינו מקבל טומאה: (ב) אין מסככין בפתחי חלונות. אפי׳ שעמידהן של עץ. אע״ל כשהן מתכות. עמו״ק: (ג) ולא בתין אותה לוחות שבקרא טור״כ. שהבצירין בה את כתדיניות בלנו. עלח״ש: (ד) פרס עליה סדין מפני החמה. או תחתיה מפני הנשר. פסולה. הבל לנאותה. כשרה. והוא שהבא תוך ד׳ טפחים לסכך: (ה) סכך פסול. פוסל באמצע כדי טפח ס. פחות. חזה מותר לישן תחתיו. מן הלד בד׳ אמות פסול. כשרה ואין ישנים תחתיו. בד״א בגדולה אבל בקטנה (ז׳ על ז׳) לעולם בג׳ טפחים פסולה. פחות כשר ומלטרף להשלים בשיעור: (ו) אויר בין בגדולה בין וקטנה שוים. לעולם בג׳ פסולה. בפחות כשרה ומלטרף להשלים ואין ישנים תחתיו׳ זכית בהולך ע״פ כולה או כדי לעמוד תחתיו ראשו ורובו: (ז) והא דסכך פסול באמצע פוסל בד׳ ואויר בג׳ היינו שמפסיק הסיכה לשנים ולא נשאר ש עור סיכה עם דפנות במקום אי׳. אבל אם נשאר כשעור במקום א׳ המקום ההוא כשר והמחיבר לו כמוהו: (ח) הי׳ חמתה וללתה שוין פסולה עד שתהא נכתה מחמת סכך כשר מרובה: (ט) היתה מעובה כמין ביה כשרה ויש פוסלין כשאין המטר יכול לירד בתוכה: (י) סככה בשפודין. עלח״ש. ימפני שאינו דבר תלוי. ח אריך בו ובכיוצא: (יא) סוכה שאין לה גג טפח פסולה:

ה. צריך לישב באויר הסוכה

(א) לפיכך הישן תחת מטה (גבוהה י״ט) בסוכה לא יצא י״ח (עלח״ש). פרס סדין. כבר נתבאר לעיל: (ב) מותר לעשות סוכה תחת הגגות העשוית לפתוח ולסגור (ומותר לסגרן ולפתחן ביו״ט. אם יש להם צירים רק כשהן כגורים הסוכה פסולה:

ו. מקום הם כת

(א) העושה סוכתו בראש עגלה או על גבי ספינה. אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה. עלח״ש: (ב) העושה בראש הגמל או על גבי האילן כשרה. ואין עולין בה ביו״ט: (ג) מקלתה על האילן אם כוא בענין שאם ינטל ותשאר עומדת. עולין לה ביו״ט: (ד) תקף על חבירו והוציאו מסוכתו וישב בה יצא. שאין קרקע נגזלת, אבל לכתחלה לא ישב בה שלא מדעתו. וכן לא יעשה סוכה בקרקע של חברו שלא מדעתו. וכן בקרקע של רבים. ובדעבד יצא: (ה) גזל עצים ועשה מהם סוכה אע״פ שלא חברן ולא סיכה בהם כלום יצא. ואין לכגזול אלא דמי עצים בלבד: (ו) אבל גזל סיכה העשויה עראם ספינה או ע״ג גמל לא יצא: (ז) וה״ה אם רחוקו בה סוכתו בקרקע של שמעון ותקף זה את חברו והוציאו וישב בסיכתו הבנויה בקרקע שלו לא יצא: (ח) יוצאין בסוכה שאולה ושל שותפות אף לכתחלה: (ט) המודר הנאה מבוכה או מישיבתה. צ״ל בענין זוכר וה״ה כאן:

ז. זמן עשיית סוכה

(א) הישנה צריך לחדש בה דבר. אפי׳ טפח על טפח לשם ח.. בני: (ב) [illegible] תלוה כשרה.

לבד שתהא עשויה לצל: (ג) עושין סוכה בחולו של מועד ויוצאין מסוכה לסוכה:

ח. איסור הנאתה שלא כדרך תשמישה

(א) עצי סוכה (בין דפנות בין סכך כל ח׳ ובח״ל כל ט׳ ואפי׳ נפלה. הוקלים, אפי׳ קיסם לחלוץ בו שניו אסור, ולא מהני בה תנאי: (ב) וכן מיני אוכלין ומשקין שתולין בה לנאותה. אסור להסתפק. ובשבת וי״ט אסור לטלטלם: (ג) ואם התנה עליהם. הכל לפי תנאו (עי׳ ש״ע): (ד) וכויין הנתוכים בדפנות. א״ל תנאי:

ט. מצות ישיבתה כיצד

(א) אוכל ושותה ישן ומטייל [הולך אילך ואילך] ודר בסוכה. כל ז׳ ביום ובלילה. כדרך שדר בביתו בשאר ימות השנה [ושל כל רגע ששוהה בביתו בלי הכרח. עובר בעשה. ובכל רגע ששוהה בסוכה. מקיים מ״ע]: (ב) כל ז׳. עושה ביתו עראי וסוכתו קבע. היו לו כלים נאים ומלעות נאות. מעלן לסוכה כלי שתיה. בסוכה: (ג) כלי אכילה לאחר אכילה וכל כלי בזוי והשמים בזוי. חוץ לסוכה: (ד) אין ישנים אפי׳ עראי חוץ לסוכה: (ה) אבל אכילת עראי מותרת. דהיינו כביצה פת. ופירות אפי׳ קבע עליהו. וכן שתיית מים: (ו) אבל יין, וה״ה לשאר משקין. יש לאסור בקבע עליהן. מ״מ לא יברך לישב בסוכה: (ז) אך תבשיל מה׳ מינים דקבע עליה. חשיב כפת: (ח) והמחמיר על עלמו ואינו שותה אפי׳ מים חוץ לסוכה, הרי זה משובח. ואין בו משום יוהרא: (ט) קורא ולומד בסוכה. וכשרולה לדקדק ולהעמיק בעיון. רשאי ללמוד חוץ לסוכה. אם לריך לכך: (י) להתפלל בסוכה אינו חובה. ובה״כ המיוחד לתפלה. ודאי עדיף לעולם: (יא) ירדו גשמים. מאימתי מותר ללאת. משתסרח המקפה של גריסין (עלח״ש) אע״פ שממהרת להתקלקל. וה״ה לכל מאכל לפי מה שנפסד בגשם. זהו שיעורו: (יב) ירדו גשמים והי׳ אוכל בבית. ופסקו אין מחייבין אותו לחזור עד שיגמור סעודתו: (יג) היה ישן בבית מפני הגשמים (ואפי׳ מועטים הוי לער לענין שינה) ופסקו אין מטריחין אותו לחזור לסוכה כל אותה לילה. ואם לא נעור בעמוד השחר. א״ל להקיצו כל זמן שדרכו לישן: (יד) היוצא מן הסוכה מחמת גשמים. אל יבעט ויצא. אלא יצא לבו נכנע. כעבד שבא למזוג כוס לרבו. ושפכו על פניו:

י. מי הם הפטורים מסוכה

(א) נשים עבדים וקטנים: (ב) טומטום ואנדרוגינוס חייבין מספק. וכן מי שחליו עבד: (ג) קטן שא״ל לאמו. בבן ה׳ או ו׳ וכל אחד לפום חורפיה חייב בסוכה מדבר סופרים לחנכו: (ד) חולים (אפי׳ אין בהם סכנה) ומשמשיהם פטורים. והמקיז דם או משלשל לרפואה. פשיטא דפטורים אם הזמן קר: (ה) מלטער פטור, הוא ולא משמשיו. ובלילה הראשון אפי׳ הוא חייב לאכול בה כזית: (ו) מלטער שאמרו. היינו מחמת ישיבת הסוכה בלבד. כגון מפני הריח או הרוח. אבל אין לעשות הסוכה במקום שיודע שסופו להלטער בה. אם אפשר לעשותה במ״א. ואם יוצא בה כשעשאה במקום המלטער. עמו״ק שכתבתי שנ״ל דיוצא בה בדעבד. והוא דלא אפשר ליה: (ז) מי שלר לו המקום שלא יוכל לפשוט ידיו ורגליו. לא מיקרי מלטער: (ח) אין המלטער פטור. אלא אם יכול מז הלער בבית. לפיכך גם מי שכבו לו הנרות בסוכה בשבת. וי״ל נר בביתו. מותר ללאת מן הסוכה כדי לאכול במקום נר, וא״צ״ל לסוכת חברו (ואם כא הרוח לכבות הנר בסוכה. מותר לפרוס סדין מן הלד. אבל לא תחת הסכך): (ט) משא״כ אבל. או מי שטבעה ספינתו בים, אין לערו פוטרו מסוכה: (י) חתן ושושביניו וכל בני החופה. פטורים כל ז׳ ימי המשתה: (יא) בני סעודת ברית מילה. ויולדת, חייבין: (יב) שלוחי מלוה פטורין ביום ובלילה (עלח״ש): (יג) הולכים דרכים ביום. פטורים מסוכה ביום (וחייבים בלילה, כשאפשר להם להשיגה בקלות) בלילה. פטורין בלילה: (יד) השומרים בעיר פטורין בעת שמירתן, בשדה פטורין לעולם, והכל לפי ענין הדבר שצריך לשמור:

רחוב ב דשער המים. המגדלים עשר נטיעות כהלכתן

א. לולב

(א) לולב שנפרדו עליו ולא נדלדלו כשר, ומצוה מן המובחר. באין פרודות לגמרי: (ב) נפרצו עליו, שתלויין למטה, פסול, אפי' אגדן, כ"ש אם נעקרו מן השדרה, אע"פ שעדיין מעורין בה, שפסולין בכל ענין: (ג) אם השדרה עצמה נשברה. פשיטא לי דפסול, דלא כמ"א, עי' ב"י סי' ע"א: (ד) נחלקה התיומת (ברובה) ברוב עלין, פסול: (ה) נחלק עלה העליון האמצעי עד השדרה פסול: (ו) יבשו שנפרכין בצפורן) רוב עליו, או שדרתו, פסול, והיכא דאפשר יש לפסול אפי' בהלבינו פניו: (ז) נקטם ראשו פסול, ואפי' בשעת הדחק אין מברכין עליו: (ח) נסדק גופו ושדרתו של לולב בראשו, אע"פ שלא נחלקה התיומות פסול: (ט) אבל בהאמצעו אין הסדק פוסל: (י) יש לו כמין קוצים בשדרתו, או שהוא עקום לפניו. ששדרו כגב בעל חטוטרות, או שנעקם באחד הצדדיו, פסול: (יא) אבל העקום לאחריו, כשר: (יב) ולולב שעליו כפופים בראשו, אע"פ שאהוב היה להרא"ש, אינו חביב בעיני שאר פוסקים: (יג) ודווקא במיעוט כפופה. אבל ברוב עלין אפי' בכל שהוא, או ברוב עלה ועלה אפי' במיעוטן, פסול לד"ס, ואפי' בעלה א' שבראשו הכפוף ברוב, חושבני דשו"ל כנקטם:

ב. הדס

(א) הדס שנקטם עלו בראשו, כשר בדיעבד: (ב) נשרו רוב עליו ונשתיירו ג' עלין בקן א' כשר: (ג) לא היו עליו חופין את עצו, כגון שהיו שני עלין בשורה, והג' למעלה מהם, אין זה אלא הדס שוטה, ופסול אף בשעת הדחק: (ד) הדסין יבשין ושוטין הבאים מאיטליא, פסולין היכא דאפשר באחריני, עי' תשובת חתס"ג ז"ל: (ה) הדס שעליו אין מגיעין ראשו של זה לעיקרו של זה, לדעתי אין זה עבות ופסול כמ בלולב, עמו"ק: (ו) לאלוה, בעינן כל אורך ההדס עבות, ולעבותא, ברובא ואפי' אינו בראשו, דיו ברובו: (ז) יבשו עליו, שהלבינו פניהם ונפרכין, פסול, והוא שלא נשארו ג' עלין לאין:

ג. ערבי נחל

(א) ערבי נחל הוא, שעלה שלו משוך כנהר, ופיו חלק, וקנה שלו אדום, ואף בעודו ירוק כשר ורוב מין זה גדל על הנחל, היה גדל במדבר ובהרים. כשר: (ב) ויש מין הדומה לו, אלא שפיו עגול ודומה למגרה, וקנה שלו בלתי אדום, הוא הנקרא לפלפה, ופסול: (ג) ויש מין ערבה שאין פי עלה שלה חלק מאד, אלא פגום בדקות, זה כשר: (ד) יבשו או נשרו רוב (שיעור הכשרה, וצריך ליזהר בזה) עליה, או נקטם ראשם, פסולה:

ד. אתרוג

(א) אתרוג היבש שאינו מוציא ליחה, פסול (עמו"ק. בי"ל בדיקה קלה הרבה מאותה שבש"ע, אלא תיתב מהש מעט, ורואה אם הנקב חוזר ומתמלא, אז נודע שעדיין לח הוא, יע"ש): (ב) מפולש בקליפתו העבה, פוסלו: (ג) ואינו מפולש, אם הוא כאיכר, פסול: (ד) חסר כל שהו, פסול, ובשעת הדחק, מכשירין חסרון פחות מכאיסר, כשאינו נקב מפולש עד חדרי הזרע: (ה) נמוח כל בשרו. ועוד קליפתו החיצונה הדקה קיים. וחדרי הזרע הפנימים קיימים. ונרגש על ידי משוש אם מחילותיו בפנים עומדים. יש מכשירים, ויש פוסלים, וספקו להחמיר: (ו) נסדק כולו ברוב קליפתו אפי' מצד א'. אע"פ שאינו חסר כלום פסול. ויש מחמירין גם ברובו ובחוטמו אפילו בכ"ש: (ז) נקלף עורו סדק שאינו מחסרו. ונשאר ירוק כברייתו בכולו פסול: (ח) ניטל הדד שבראשו שהפיטמא קבועה עליו פסול: (ט) ויש מחמירין אף בניטלה הפיטמא לבדה. לפיכך טוב להחמיר היכא דאפשר: (י) לא היה לו דד בתולדה. כשר (יא) ניטל עוקצו שבו הוא תלוי באילן, ונשאר מקומו גומא פסול. אבל נשאר כ"ש דיו: (יב) עלתה חזזית (הכרנבה במישוש) עליו בשנים ושלשה מקומות (עלח"ש) פסול: (יג) ובמקום א'. ברובו פוסלת: (יד) ובחוטמו (דהיינו שפועו כלפי ראשו) אפילו בכ"ש. וה"ה לבנוי מראה או יבש כ"ש: (טו) חזזית אי כימור שנקלף. ומקומו חוזר למראה אתרוג. ואינו חסר כלום כשר: (טז) התפוח או סרות כבוש או מבושל והמנומר פסולין: (יז) מראה שחור או לבן. במקום א' פוסל ברובו. בב' או מקימות. אפילו במעוטו: (יח) השחור ככושי פסול בכ"מ: (יט) העגול ככדור. וכן אם גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת. פסול: (כ) התיום. כשר: (כא) הירוק כעשבי השדה פסול. אא"כ ידוע שהוזר למראה אתרוג. דהיינו שנגמר פריו אז כשר אפילו בעודו ירוק. ולפ"ד התיקונים משובח הוא. עמו"ק. ויש מחמירין עד שיתחיל להוריק קלת: (כב) אתרוג המורכב סימניו שהוא חלק. ועוקצו בולט ובשרו כרך רחב וקליפתו קצרה. ונרעינו מושכב לרחבו) פסול אפילו בשס"ד. ואפילו הנדמה שיש לו מקצת סימנים. פסול לדעתי. ולענין קוביותיו של המ"א. עמו"ק: (כג) שיעור אתרוג הקטן כביצה. אפילו לא נגמר. בלבד שלא יהא ירוק ככרתי פחות מכן. פסול:

ה. שיעור אורך ג' המינין

(א) הדס וערבה. ג' טפחים ושדרו של לולב. ד' טפחים כדי שיהא יוצא מן ההדס טפח. קח אמה בת ו' טפחים בינונים. עשה אותה ו' קטנים (נמצא טפח מאלו הוא ג' גודלין ושליש. וסימן גגג לא מכן ג' לבדו. נמצא שעור הדס וערבה טפחים ומחצה בינונים שהם יו"ד גודלין. ולולב י"ג גודלין ושליש. ויש מי שאומר. שיעור שדרו של לולב י"ד גודלין וי"א שיעור הדס וערבה י"ב גודלין ושדרו של לולב ע"ז גודלין וכן נראה כל היכא דאפשר: (ב) למעלה א"ל שיעור. וי"א שאפילו הוסיף באורך ההדס והערבה כמה. צריך שיהא שדרו של לולב למעלה מהם טפח:

ו. דברים הפוסלים בכל הד' מינים

(א) גזול וגנוב. בין לפני יאוש בין לאחר יאוש: (ב) אבל גזול יקנהו בשינוי מעשה כשר: (ג) וי"א שלא נפסל גזול וגניב. אלא לגנב ולנגזלן עצמו. אבל לאחרים כשר בשאר הימים. חוץ היום הראשון. ויש לסמוך ע"ז בשעת הדחק: (ד) לפיכך יש ליזהר שלא יקצץ ישראל א' מד' מינים לצורך לולבו. אלא א"י (ואם עשה בא"י באתרוג. הו"ל טבל אפילו ברשות. אלא יקללו רוח. ויקנה ממנו: (ה) ואם קצץ ונתן לחברו כתיבת: (ו) ובדיעבד כשר בכל גוונא. אף לברך עליו: (ז) יבש הגזול פסול ביום ראשון. במ"א רצו לת"ש בראש לענין כלית. שיהא בגזול העשוי לכך ולא נראה. עמו"ק: (ח) המודר הנאה מלולב, אינו יוצא בו ביום ראשון: (ט) של עיר הנדחת, ושל אשרה דישראל פסול, עי' עין זוכר כמה חלוקים: (י) אבל של עכו"ם. לכתחלה לא יטול, ואם נטל יצא, ביום א' ואילך, והוא שלא נתכוין לזכות בו קודם שנתבטל ביד עכו"ם (עלח"ש): (יא) אין מלקטין מגנות העעירים וכיוצא מבתי שתשיהם. י"ש: (יב) כל אלו שאמרו פסולין מפני מומין או מפני גזל. בראשון בלבד הוא, אבל בשאר הימים כולן כשרים. ויש פוסלין בגזול כל ז' ימים: (יג) ותוהר ליטול לולב של חבירו בלא דעתו ולברך עליו בשאר ימים. ובלבד שלא יוציאנו ממקום שהוא שם: (יד) וכן חסר כשר. וה"ה לניטל עוקצו או פטמתו ויש מחמירין בזה: (טו) היכו אם נקבוהו עכברים, לא יטלנו בשאר הימים עד שיסיר הנקור דמאיס: (טז) ורשאי להתנות על אתרוג שיהא כולו ליום ראשון. ושאינו בודל ממנו כל בין השמשות של ליל שמיני אילך, ומותר לאכול ממנו מיום ב' ואילך, וללאה ידי מצוה עם השאר. ויש מחמירין ואין לחלוק אתרוג לב' או ג' חלקים ללאת בו. אפ' בשעת הדחק: (יז) וכפיסול שהוא מפוסל"א או אסיר אכילה באתרוג. או שאינו מינו או מחמת חסרון השעור או שאינו הדר פוסל כל שבעה. ואפילו החך כינבות או הנמור או החזזית. לא מהני: (יח) ובמ"ל. פסולין דראשון כוטלין בשני. אבל אין מברכין עליהם: (יט) בשעת הדחק. כל הפסולין מחמת מום, נוטלין, ואין מברכין:

ז. אגד הלולב

(א) מצוה לאגוד הלולב עם הדס וערבה בקשר גמור. היינו ב' קשרים זע"ז. ויוכל לאגדה במין אחר: (ב) ואינו הילך נ"כ כל שנעשו לנאותו (לענין חוט הכרוך על ההדס. עמו"ק): (ג) לא אגדו מבע"י. או שהותר אגודו. פוגבו ע"י"ק היהב גדול על הס"ע כהן: (ד) קושרין הכוב נגוב המפרנס

הערבה, כד א' בימין הלולב וא' בשמאלו וא' באמצע. וכן ב' בדי ערבה משני צדדי הלולב כשסדרו נגד פני האדם. וקושר הכל כאחד כדי שיטול כל הג' מינים בידו בשעת ברכה ונוהגין לעשות עוד ב' קשרים למעלה בלולב לבדו לנוי ויעשה בענין שלא יעכב כשכוש העלין בנענוע. אמ"ה ז"ל לא היה נוהג לומר יהי רצון בשעת קשירה. ודומה לי שהיה לועג על האומרים אותו:

תפלה זו לומר בשעה שאוגדין את הלולב עם ההדס וערבה

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי. שיתקשרו ע"י אגודת לולב זה. הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה. וע"י ג' הדסים שהם כנגד ג' אבות אברהם יצחק ויעקב. ועל ידי שני בדי ערבות שהם כנגד משה ואהרן. וע"י לולב ואתרוג שהם כנגד יוסף ודוד. יתקשר ארבע אותיות של שמך הגדול והקדוש. וע"י ג' הדסים אות י' של שמך הגדול. וע"י שני בדי ערבות. מילוי ה"ה של שמך הגדול. וע"י הלולב מילוי ו"ו של שמך הגדול. וע"י האתרוג מילוי ה"ה. אחרונה של שמך הגדול. ומשם תשפיע לעבדך (פב"ב) אמתך חיים טובים. שעולה כמנין הדס. כמנין לולב עם שני המלות. ותתן לי זרע כשר חכ"ם וצדיק. שעולה כמנין ערבה עם הכולל. ותתן לי לב טוב ובשר להבין תור"ה. שעולה כמנין אתרוג עם הכולל. ותתן לי זכות. שאאגוד אותם בבית מקדשך במהרה בימינו. אמן.

ח. שצריך לחזר אחר הדור מצוה

(א) קנה אתרוג שראוי לצאת בו בכמלוס, אח"כ מצא נאה הימנו מצוה להוסיף עד שליש מלגו בדמי הראשון ולהחליפו ביפה, כדי לקיים המצוה מן המובחר (וה"ה לכל מצוה): (ב) אבל אם אין רוצים להחליף אלא למכור בדמים. והוא אינו מוצא למכור את אשר קנה ראשונה. אינו מחוייב לקנות ב' פעמים: (ג) וכן אם יש לפניו ב' אתרוגים לקנות והא' הדור מחברו. יקח ההדור אם אינו ביוקר יותר משליש: (ד) א"צ לבזבז הון רב (אפילו מי שאין השעה דחוקה לו) כדי לקיים מצוה עוברת. אלא עד חומש מנכסיו. כן פסק בהגהת ש"ע. ועמו"ק שפקפקתי בדבר:

ט. מי חייב בלולב

(א) כל שחייב בסוכה חייב בלולב: (ב) קט היודע לנענע חייב בלולב: (ג) ואם הביו חייב לקנותו לו. עמו"ק א"ח סי' ע"ז:

י. זמנו

(א) ביום ולא בלילה: (ב) כל היום כשר לנטילת לולב. וזריזין מקדימין למצוה מהנץ החמה ועקר מצותו בשעת הלל: (ג) ואם צריך להשכים לצאת לדרך. נוטלו משעלה עה"ש: (ד) וכן בדיעבד יצא אף שלא מדוקק. מ"מ אם אפשר לחזור וליטלו בהנץ החמה. יחזור ויטלנו בלי ברכה:

סדר תפלת מנחה

(א) [בעיו"ט קודם מנחה. תולין פרוכת המיוחד ליו"ט. נאה יותר משל שבת. ומדליקין הנרות לפני העמוד ושאר הנרות מדליקין כחצי שעה קודם חשכת לילה] וא"א שיר השירים. הודו. כשאינו ע"ש ג"כ. ואומר ידיד נפש. קטורת. אשרי. ח"ק. ומתפלל של חול (והמתענה ת"ח. אומר עננו) ומבקש מה' שיהא המועד הבא נכנס ויוצא בשלום ובשמחה שלימה, ואומר לדוד, עלינו, ק"י: (ב) כשחל עיו"ט ביום ד' השמש יכריז או מזכיר לצ"א, שאם מי שכח להניח ע"ת. ילך להניח (וכשמתפללין מנחה סמוך לערב. ויש אנשים שדירתם רחוק מבהכ"נ שאפשר שלא יגיעו לביתם עד שתחשך, שואל ומזכיר קודם מנחה) ואם הגיע לביתו בהש"מ. מניח ע"ת כשלא אמר ברכו עוד. ואח"כ אסור. וסומך על גדול העיר או מקנה קמחו ותבשילו לאחר, וכשאין שם גדול העיר לסמוך עליו וקשה עליו להקנות מניח ע"ת כ"ז שלא התפללו הקהל ערבית: (ג) כשהוא סמוך לערב. ואם ילך להניח ע"ת יעביר זמן מנחה. יתפלל מנחה. ויקנה קמחו או סומך על גדול העיר, ואם אפשר שיבקש משכן קרוב שיקנה לו פת ותבשיל ויניח ע"ת יעשה כן. והבא בדרך ורואה שלא יגע לביתו מבע"י. ואפשר לו קודם חשיכה לקנות (או שיקנו לו) פת ותבשיל בכפר או בית הסמוך לעיר ולהניח ע"ת. יעשה כן]:

חוב ג. בית אלהים. להנהגת דחג הקדוש הלז במועדו בבה"כ (ובבהמ"ז) ובד' מינים ובסוכה. ו עשר סוכות (עד הו"ר. שרומה לי"כ. שהוא גמר סליחת העונות ההולכין לצוק) א. ללי' א'.

(א) ליל יו"ט א'. נכנסין לבה"כ ומתפללין ערבית [כשחל בשבת א"א לכו נרננה. ומתחילין מזמור לדוד. אלא בכח בא דודי. (כראשון) בואי בשלום. בשמחה ובצהלה. מזמור שיר ליום השבת. ק"י. וא"א כגוונא. וכ"ש שבת חוה"מ. ומתפללין מעריב בניגון המיוחד ליו"ט ובשמחה, ואומר ה"ק] וכ"ש בשער המפקד, רק שאומרים יום שמחתינו. וזה מפני שבא חג האסיף, שאדם שמח בתבואות ופירות שכנס, לפיכך לא כתב מביא בכורים וקורא ושמחת מכאן ואילך אינו קורא ... ית יש בו שמחה מחמת סליחת העונות. שנגמרה מי"כ עד ... כתב בכ"ל. הרי כאן שמחה כפולה ורמז בתורה. שכתוב ... ג' פעמים לשון שמחה ושמחת בחגך, והיית אך שמח, ועוד ... שלישית מחמת הרבעת המים שכתוב בהם ושאבתם, וזאת ... ביעית מפני ניסוך המים שיש בו יתר שאת על שאר המועדי' דכתיב בה ושאבתם מים בששון ולכן היתה שמחת בית השואבה גדולה מאד: (ב) [בשבת אומר ויכולו] דין ברכת מעין ז' עי' י"ט אחרון דפסח. ק"ש בניגון. וא"א ב"מ. ובמקום שנהגו לומר בשבת מזמור לדוד ה' רועי אומרו גם עתה. ואחריו ק"י]: (ג) מקדשין בבה"כ (ע"ז תמהתי מאד. מ"מ ישנתיו קלת עמו"ק. ובבית מתחילין מלקדש עד שיהא לילה) [במקום שנהגו. ונותן לתינוק לשתות ובמקום שאין מנהג קבוע לקדש בליל סוכות ינהגו שלא לקדש וכן בליל שבת חוה"מ יבליל ש"ע. ואומרים עלינו ק"י א"ע ופוקד. איש רעהו ויאמר יו"ט ובשבת אומר שבת ויו"ט והולך לביתו לשלום ונכנס תיכף בסוכה (אם לא לאיזה צורך) ועומד בפתח הסוכה מלגאו ואומר יו"ט]: (ד) בכניסתו לסוכתו מקבל אושפיזין קדישין דמזדמנין תמן. בזה הלשון [בקול נעים וטוב לב:

עולו אושפיזין עלאין קדישין. עולו אבהן עלאין קדישין למיתב בצלא דמהימנותא עלאה: לעול אברהם רחימא. ועמיה. יצחק עקידתא. ועמיה. יעקב שלמתא. ועמיה. משה רעיא מהימנא. ועמיה. אהרן כהנא קדישא: ועמיה. יוסף צדיקא. ועמיה דוד מלכא משיחא: בסוכות תשבו. תיבו אושפיזין עלאין תיבו. תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו:

ותיכף

[ומיכף ישב . ובכסיו נהגו לומר זה]

[הריני מוכן ומזומן לקיים מצות סוכה . כאשר צוני הבורא יתברך שמו : בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות . למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים · תיבו תיבו אושפיזין עילאין . תיבו תיבו אושפיזין קדישין . תיבו תיבו אושפיזין דמהימנותא . תיבו בצלא דקוב"ה . זכאה חולקנא וזכאה חולקיהון דישראל . דכתיב כי חלק יי עמו יעקב חבל נחלתו : לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל] :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי . שתשרה שכינתך בינינו . ותפרוס עלינו סוכת שלומך . בזכות מצות סוכה שאנו מקיימין ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו . ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל . ולהקיף אותנו מזיו כבודך הקדוש והטהור נטוי על ראשינו מלמעלה כנשר יעיר קינו . ומשם יושפע שפע החיים לעבדך (פב"פ אמתך) ובזכות צאתי מביתי החוצה . ודרך מצותך ארוצה . יחשב לי בזאת כאלו הרחקתי נדוד . הרב כבסני מעוני ומחטאי טהרני . ומאושפיזין עילאין אושפיזין דמהימנותא . תהיינה אזני קשובות רב ברכות . ותתן לי זכות לשבת ולחסות בסתר צל כנפיך . בעת פטירתי מן העולם . ולחסות מזרם וממטר . כי תמטיר על רשעים פחים . ותהא חשובה מצות סוכה זו שאני מקיים . כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה ותנאיה . ובכל מצות התלוים בה . ותיטיב לנו החתימה . ותזכנו לישב ימים רבים על האדמה אדמת הקודש , בעבודתך וביראתך . ברוך ה לעולם אמן ואמן :

[וראוי לומר בכל פעם שנכנס לסוכה לקבוע סעודתו . תפלה קצרה זו] :

רבון כל העולמים . יהי רצון מלפניך . שיהא חשוב לפניך מצות ישיבת סוכה זו . כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה ותרי"ג מצות התלוים בה . וכאלו כוונתי בכל הכוונות שכוונו בה אנשי כנסת הגדולה :

(ה) יבחור יין ישן וטוב לקידוש. וכשאין לו רק יין מגיתו או יין צמוקים (שיש בהם לחלוחית ולא יתן עליהם מים רק כ"כ שיהיו אחר שנתגדלו אחד מששה במ"ס) מקדש עליו וכשאין לו יין מקדש על הפת (ומניח ידיו עליו בשעת קידוש) ואם יודע שיובא לו יין ימתין מעט, ואם מסופק שמא לא יובא עד חצות לא ימתין , וברכת יין הקידוש פוטרת ברכת היין שבתוך הסעודה וברכה אחרונה על יין הקידוש ועל היין שבתוך המזון נפטר בבהמ"ז . וכשמקדש על יין או פת יכסה הפת בעת קידוש ויהיו ב' מפות זע"ז תחת הפת : (ו) כשהשלחן ערוך ומתוקן לסעודה לא יעשה בסות אפי' בלימוד ועושה קידוש מיד וכ"ש כשתעונן ויש לחוש לגשם]: (ז) מקדש מיושב הכל כמו בשאר י"ט רק שאומר יום שמחתנו. אחר הקידוש אומר (נ"ב בנועם כגון) [ומעומד] לישב בסוכה [וידגים היו"ד אך לא הרבה ואומר הב' בפתח ואומר הברכה בקול ובניגון מתיך ויכוין לפטור כל מה שיעשה בסוכה עד זמן אכילה הב'] שהחיינו : (ח) וכשיושבים כמה בעלי בתים בסוכה א' יקדשו זה אחר זה. אבל בעה"ב א' שיש לו בנים ואורחים שכ"א עושה קידוש ומתהר לאכול מחשש גשם או קור או שהוא סמוך לחצות וכיוצא. יקדש בעה"ב תחלה לבדו להוציא הבני בית שאין מקדשין. ואח"כ יקדשו יחד כל הנשארים ולא ימתינו זל"ז בברכת בפה"ג שיברך הא' ויענו אמן. ואח"כ יברך השני ויענו אמן אבל השומע עונה אמן אחר ברכת כ"א כשסיים קודם חבירו : (ט) אחר הקידוש נוטל ידיו [מיד ומברך ענט"י] ובוצע (על ב' ככרות שלימות . ורושם בסכין בככר במקום שרוצה לבצוע ומברך המוציא וכשמזכיר השם מגביהם בב' ידיו ומחבר תחתונו של זה לזה . שיהא לו פנים לכאן ולכאן . ואח"כ מניחו ובוצע מהעליונה פרוסה המספיק לכל הסעודה והנוהג לבצוע י"ב חלות לשבת יעשה גם ליו"ט כשחל בשבת : (י) לכתחלה יאכל מפרוסת המוציא יותר מכביצה אפי' יורד הגשם . ודיעבד כשלא אכל רק כזית ואינו רוצה יותר א"צ לחזור לסוכה לאכול עוד) ויכוין לצאת י"ח מצות סוכה . ולא ישהה מתחלת האכילה עד כזהב . יותר מכדי אכילת פרס (ג' ביצים שוחקות ובשהה יותר וכ"ש בהפסיק באמצע . אפי' אכל בנתיים דגים או בשר וכיוצא לא יצא . ואוכל שנית פת כשיעור בלי שהיה והפסק : (יא) ולצום המוציא כשיעור ובולעו יחד . ואם בלעו שלם . אוכל שנית כשיעור ע"י לעיסה בלי ברכה . אם לא כיוון לצאת . ואפי' אכסוהו יאכל יצא . ומ"מ אוכל שנית בכוונה : (יב) שכח לברך לישב בסוכה בעת קידוש במוציא מברך אפי' בגמר הסעודה קודם בהמ"ז . ואם לא הסיח דעתו ע"י מהסעודה מברך ואוכל יותר מכביצה ומברך בהמ"ז . ואם מסופק אם בירך לישב בסוכה וצריך לאכול עוד אם אפשר לו לאכול מיני תרגימא או פת כיסנין פת טוב . ואם רוצה לאכול פת אוכל בלי ברכה . ואם רוצה לברך בהמ"ז וללכת מהסוכה לדרכו ולחזור ליטול ידיו לאכילה ולברך לישב בסוכה (כן הוא) : (יד) אוכל סעודתו שמח וטוב לב ביותר שחת על שאר י"ט [ואוכל דגים ובשר ומטעמים ושותה יין מזוכא אך לא ירבה שחוק וקלות ראש ולא ישיח שיחה בטילה בסוכה וכ"ש בעת הסעודה ויודיע לבני ביתו טעם התקנה) כי כן הוא חג השמחות כאמור י"ט זה אינו נוהג אלא בבהמ"ז בשנה זו בני) וכו כולדו אבות לדברי ר"א ביחוד יעקב אע"ה לכן הוא נקרא י"ט שלו והוא הראשון שעשה סוכות וסוד סוכה ידוע . שהוא בי' הויה אדני (ויש אם למסורת) היא תורה שבעל פה . וגי' אלהים עם הכולל · וזה סוד שאמרו . לעתיד לבא הקדיר מכסה עי' פר"ז פסוק כאה) וכו כמשך מתוך בית ראשון וכיח שני : (טו) אף על פי כן כ"ל ג"כ גילה ברעדה . לפי שנו מוכנין על המים . שחיי האדם תלויין בהם : (טז) אכילה בסוכה ליל א' חובה . ובכזית פת יוצא י"ח (כדיעבד . ולכתחלה צריך יותר מכביצה) וצריך לברך עליו ברכת בסוכה . שאר הימים אפילו שבת . אם רצה אוכל פחות מכביצה פת חוץ לסוכה: (יז) לילה ראשונה צריך לאכול בסוכה אפילו ירדו גשמים . וז"ל שלא יברך לישב בסוכה . דספק ברכות להקל . וטוב להמתין אולי יעבור הגשם . אפילו יתאחר עד אחר חצות לילה אין בכך כלום . בלבד שלא ישבר רעבו ויכול לקדש ולאכול כשיעור . ולגמור הסעודה בבית ולברך שם בהמ"ז . ויכוין בעת האכילה . שאוכל ע"ד לצאת נכית . ואם עשה קידוש ואכל בבית . והולך לסוכה לאכול כזית לצאת מברך שם לישב בסוכה שאז יגו . והאוכל כל הסעודה בסוכה כשיורד הגשם אין מוציאין אותו : (יח) מצוה למי שאפשר לו לעשות סוכה עם גג (הכסגר בעת הגשם . וכשפוסק נפתח והסכך כגוב . ויכול לקיים המצוה כראוי בזמנה ואם אין לו . וירד גשם בעיו"ט קודם הלילה והסכך נתמלא מים. ואם ימתין עם בני ביתו (סמוך לחצות) ימנעו מששמחת יו"ט . לא ימתין . ובלילה הראשונה עושה כנסת"ק הקודם. והחרד לדבר ה' אם מרגיש בנפשו שאם יאכל בביתו ישבר ביותר . רשאי לאכול בסוכה . או ימתין (עד קודם חצות) והכל לפי הענין : (יט) היושב בסוכה . יורד מירות לו ולבניו לעולם . ומתברך מלמעלה . והכיפון נכיפון) :

אם

(נ) אם הזמן קר. שנקרשין המאכלים. פטור מן הדין. כמו בירדו גשמים. והפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט:

(כא) נכון ללמוד על השלחן מאמר ס' הזוהר שנזכר בשער הפנים מן וביומא דר"ה עד ובעלמא דאתא) אחר כך יאמר

ת"ח בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צלא דמהימנותא. שכינתא פריסת גדפהא עליה מלעילא. ואברהם וחמשה צדיקייא אחרנין. שוין מדוריהון עמיה. אמר רבי אבא. אברהם וחמשה צדיקייא ודוד מלכא. שוין מדוריהון עמיה. הה"ד בסוכות תשבו שבעת ימים. שבעת ימים כתיב. ולא בשבעה ימים. כגוונא דא כתיב. כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו'. ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין. באושפיזין אלין דשריין עמיה. ואמר ר' אבא. כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים. ולבתר ישבו בסוכה. בקדמיתא תשבו. ולבתר ישבו. אלא קדמאה לאושפיזי. תניינא לבני עלמא. קדמאה לאושפיזי. כי הא דרב המנונא סבא. כד הוה עייל לסוכה. הוה חדי וקאים על פתחא דסוכה מלגאו ואמר. נזמן לאושפיזין. מסדר פתורא וקאים על רגלוהי ומברך ואומר בסכות תשבו. תיבו אושפיזין עלאין תיבו. תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו. ארים ידוי וחדי ואמר. זכאה חולקנא. זכאה חולקהון דישראל. דכתיב כי חלק ה' עמו וגו' והוה יתיב. תניינא לבני עלמא. דמאן דאית ליה חולקא בעמא קדישא יתיב בצלא דמהימנותא. לקבלא אושפיזין. למחדי בהאי עלמא ובעלמא דאתי:

(כב) לא בירך זמן לפני סעודה. מברך תוך סעודתו. לא בירך ליל א'. מברך ליל ב'. וכן הדין בכל ז': (כג) שכח לברך לישב בסוכה קודם שאכל מברך תוך אכילתו. לא בירך על שולחנו מברך אח"כ. אפי' קודם שהולך לשכב ולישן. כי גם על השינה חלה הברכה וצריך לכוין לפטרה בברכת לישב בסוכה) אע"פ שאנו סומכין אזה להקילה לכתחלה כדעת ר"ת. איברא שינה אסורה. דאפילו של עראי צריכה סוכה: (כד) וכוי יודע. שהלכה רווחת כדברי הגבוש. שכל זמן שלא יצא מן הסוכה. וכבר בירך פעם א'. ולא הסיח דעתו מישיבת סוכתו. כשחוזר לאכול אין לברך לישב בסוכ' פעם ב' והיא ברכה לבטלה בודאי (ודברי ט"ז תמוהין במחילת כבודו. כמעט סותר דברי עצמו) ואפילו לילה אינה מפסקת בלי ספק. וכמ"ש במ"א. והם דברים פשוטים ונכונים: (כה) מיהו דוקא כשלא יצא. אבל אם יצא מתנה. א"נ לומר אם הסיח דעתו בנתיים. אלא אפי' יצא ודעתו לחזור לא לאלתר. נ"ל כדאי לסמוך ע"ד האומר. שצריך לחזור ולברך כשחוזר לאכול. דלא כמ"א. עמו"ק: (כו) ולענין שינה בתקים ביטול מצות עונה. דבר פשוט הוא בעיני דפטור מסוכה. היכא דלא מני לקיימה בסוכה. מיהא לא שרי אלא בליל שבת ויו"ט. או ליל טבילה (אי נמי היכא דצריכה לאותו דבר. עיין במלון בית אל ובמטת כסף) הא לאו הכי. אין עונה זו פוטרת ממנה אם לא בזמן שנזכרת הלכה:

ב לקיים מצות לקיחת לולב ומיניו. והוא קודם לתפלה. משום שהוא מן התורה בי"ט א':

(א) לכן מי שיש לו ב' מקומות. בא' מתפללין בי'. ובב' יש לולב. ואי"א לקיים שניהם. הולך למקום שיוכל לקיים מצות הלולב: (ב) ז"ל כתבי אר"י. טוב ליטול לולב ולברך קודם התפלה. בהיותך בביתך בסוכה עצמה. ואח"כ אחר הנענועים והקפה בבה"כ. וכך היה מנהגו של אמ"ה ז"ל. השכים בבוקר והולך לסוכה ונוטל שם הלולב וברכה. וכל ימי החג ככה: (ג) נוטל האגודה בידו הימנית (ואטר. בימין דידיה) והאתרוג בשמאלו. ובדיעבד בכל אופן יצא: (ד) וגדם שאין לו אלא יד א'. נוטלו באיזה יד שיש לו. והאתרוג אפי' בזרועו. אם אינו יכול להחזיק שניהם ביד א': (ה) ואם אין לו יד. נוטל שניהם בזרוע. או אפילו זה אחר זה: (ו) צריך לאחוז הלולב וכן כל מיניו. ראשיהם למעלה. וגם כשמנענע לצד מטה צריך לאוחזן כדרך גדילתן. ולא יהפוך ראשו. עמו"ק: (ז) יכוין לקיים מ"ע שכתוב בתורה. ולקחתם לכם ביום הראשון (אמ"ה ז"ל לא אמר יפי רכון בשעת נטילתו): (ח) וסוד ד' מינים רומזים נד' אותיות שם הוי"ה. ג' בדי הדס כנגד ג' קולי היו"ד. ונגד ה' אותיות מילויה. וב' בדי ערבה כנגד ה' ראשונה שיש בה ב' אותיות ד"ו ונגד ב' אותיות המילוי. הלולב כנגד הו"ו שהוא כפול בעצמו. וכנגד דעת ויסוד. ולכן נ"ל גבוה טפח יותר הג' מינים והאתרוג כנגד ה"א אחרונה מלכות הנוקבא שלו. כס"ד לבנת הספיר. לזה רומזין ב' אותיות מלויה: (ט) דרך אחר. ג' בדי הדס. בחסד גבורה תפארת, והוא גי' בינה. וחיים. לולב. בתפארת, גופא דאילנא, לכן דומה לשדרה. וגם הוא גי' כנ"ל. ערבה, בנצח הוד. בכלי ברית, וגי' זרע, הוא אור זרוע לצדיק. אתרוג, במלכות, והוא מלשון תרגום. לא תירוג, דתרגם לא תיכל. כי פרי הד"ר הוא, והוא בסוד עץ הדעת (שרומז גי' שלו תרגז. כי תחת שלש רגזה שמפרידין אותה) שבו חטא אדם הראשון שקצץ בנטיעות. לפיכך צריך לדקדק לחברה בלולב עץ חיים כנ"ל. ואין להפריד האתרוג מהלולב בעת נטילתו. אלא צריך להניח ב' הידים סמוכות זו לזו. בלי חציצה: (י) יקח הלולב בידו. סדרו כלפי פני הנוטל. אחר כך יברך מעומד על נטילת לולב, ואח"כ נוטל האתרוג ומחברו לו. ואומר שהחיינו, וי"א החלה נוטל אתרוג, ומברך. אח"כ נוטל הלולב ולפי דעת זו, צריך לדקדק גם כשמניחו מידו, הלולב תחלה אח"כ אתרוג. כמ"ש בתפילין של ראש. אמנם הנוהג כמ"ש בתחלה. נ"ל ג"כ שיש להניח הלולב באחרונה. ויש לו על מי לסמוך כמ"ש בציצית שמתחיל בלבן וכו מסיים. הנוהג כך או כך, א"ל להניח האתרוג תחלה: (יא) ומנענע (הכל בעמידה) שמוליך ידו מכנגדו והלאה. ועושה הנענוע שם ג' פעמים בהולכה וג"פ בהבאה. עורף ומכשכש העלין בכל נענוע. כן לכל רוח. וסודו ע"ד האר"י ז"ל. להמשיך אור החסדים שבדעת זעיר אנפין, וע"י הנענוע בהולכה, מעלים אותם לפרשם ומקבלים הארה גדולה נוספת. אח"כ מורידים אותם בהבאה להאיר אל הנוקבא, ותכוין להמשיך ולהביא סוף הלולב וההדס והערבה במקום החזה שלך. וג' נענועין. נגד ג' מוחין חב"ד. כנגד ג' אותיות יה"ו, וכל אחד כלול משלשתן: (יב) וזה סדר הרוחות וכוונתן ע"פ האר"י, מתחיל בדרום יהו דע"ב. חסד' ומכוין להעלים בכל רוח השם הויה ע"י ההבאה עד החזה ששם נחי' הנוקבא הנקרא ה"א אחרונה שבשם, אח"כ פונה לצפון ומנענע, הכוונה הוי דס"ג, גבורה אח"כ למזרח, ויה דמ"ה. תפארת. אח"כ מעלה, יוה דע"ב. נצח, מטה, היו דס"ג. הוד. מערב, והי דמ"ה, יסוד, כך יש לנהוג בסוכה כשהוא לבדו, אבל בבה"כ בשעת הלל. לא ישנה אדם מפני המחלוקת. ויבואר שם סדרו לפי המנהג: (יג) בדיעבד. אין הנענוע מעכב: (יד) אבל ד' מינים. מעכבין זה את זה: (טו) ולא יוסיף עליהם מין אחר, ולא יותר מלולב א' ואתרוג, ואם עבר לוקה. והדס וערבה, רשאי להוסיף עד שירצה, אבל המדקדקים אין מוסיפין על ג' הדסים וב' ערבות: (טז) אסור לאכול קודם שיטול לולב. שכח ואכל ונזכר על שולחנו. ביום הראשון יפסיק אפי' יש שהות ביום ליטול, אחר שיאכל, מיום א' ואילך. אם יש שהות ביום, אין צריך להפסיק, ואם לאו, מפסיק: (יז) אסור להריח בהדס של מצוה כל ז': (יח) אבל אתרוג של מצוה מותר להריח בו מן הדין. אלא מפני ספק ברכת הריח. יש ליזהר מלהריח בו. עמו"ק:

הקבלת

(יט) מקבלת האשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה . ומחזירתו למים , ואם צריך להוסיף מים . מוסיפה , אבל לא תחליף בי"ט : (כ) עכו"ם שהביא לולב לישראל מחוץ לתחום . מותר ליטלו אפי' מי שהובא בשבילו : (כא) אין מחללין עליו י"ט אפי' בדבר שהוא משום שבות . כמו שופר של ר"ה , ושוה לו בענין זה לכל דבר , יע"ש בענין זוכר דין הבא מחוץ לתחום . ואם מותר לשלחו ע"י גוי : (כב) בשבת אין נוטלין הלולב אפי' הוא יום א' , ואסור בטלטול , אם לא לצורך גופו ומקומו אבל האתרוג מותר לטלטלו , דראוי להריח בו . עי' לעיל : (כג) אין אדם יוצא י"ח בי"ט א' בלולבו של חברו . עד שיתננו לו במתנה , ובמתנה ע"מ להחזיר דיו . וכשמחזירו ביום א' קודם שיצאו בו בעליו , צריך ליזהר להחזיר במתנה בפי' : (כד) מטעם זה , לא יתננו ביום א' לקטן . קודם שיצא בו הוא : (כה) שותפים שקנוהו בשותפות אין א' מהם יוצא בו בי"ט , עד שיתן לו חברו חלקו במתנה : (כו) האחין שקנו מתפוסת הבית , אם אין מקפידין זע"ז (שכל א' יכול לאכול האתרוג כשירצה) יצאו . ואם לאו , צריכין ליתן חלקם במתנה זה לזה : (כז) אע"פ שכבר פשט המנהג שהקהל קונים אתרוג בשותפות ויוצאין בו בדוחק . מ"מ כל בעל נפש יזהר לקנותו לעצמו (אם מצאה ידו) כדי לקיים המצוה כתקנה , מה גם בזו החביבה שבאה פ"א בשנה :

ג' לתפלה

(א) מאחרין לבוא לבהכ"נ , רק צריך לברך ולקרות ק"ש בעונתה : (ב) מסדרין ברכות של שחר וסדר עבודת התמיד של שחר , כסדרו בכל יום . אלא שהיו מוסיפין ניסוך המים בכל ז' ימי החג . לפיכך בפיים שני היו שם י"ד כהנים הזוכין בו , הי"ד זכה בצלוחית של מים , ועם ניסוך היין של שחר , היה מנסך גם המים בפ"ע בספל מערבי , ונקב שלו היה דק יותר משל היין , כדי שיכלו המים עם היין כאחד , וזה שמנסך , היו אומרים לו הגבה ידיך , כדי שיראו שלא ינסך ע"ג רגליו , גם בשבת היו מנסכין המים. החליל היה מכה לפני המזבח כל ח' ימי החג (ואיך היו מביאין המים וסודו, יתבאר להלן בסי' ה' ובתא הרגלים בס"ד) ופסוקי דזמרה כמו בשאר י"ט, ותפלה כמו בערב: (ג) גומרין הלל (כל ט') עי' מבוא ה' דשער המפקד, אם לא בירך על הלולב בשחר מברך עליו קודם ההלל ומנענע, כבר נתבאר לעיל מה ואיך, אמנם לענין סדר הרוחות, נוהגין הצבור לפנות ממזרח לדרום מערב לצפון מעלה מטה . עלא"ש : (ד) מנענעין בכל הודו (עלא"ש וכן בסוף כשכופלין אותו . מנענעין בכל פעם : (ה) מחלקין הנענועין בהודו . לכל תיבה (חוץ מהשם שאין מנענעין בו) נענוע (ג"פ הולכה. ג' הובאות) לכל רוח פ"א . וכללן שש : (ו) ובאנא ה' הושיעא נא שכופלין אותו . מנענעין ב"פ. לכל תיבה חוץ מהשם) ב' נענועין שלמים לשני רוחות כנ"ל . שהן ששה בפרטן: (ז) גם הש"ץ מנענע כמו הצבור. אלא שבני יאמרו האחרונים אינו מנענע : (ח) גמרו הלל. אומרים (הושענא. למען אמתך (ובשבת . אום נצורה) כהושעת. הושיעה את עמך] ק"ש [שיר של יום. לדוד] אין כתוב. מוציאין ב' ס"ת (תחנה. עי' שער המפקד) בריך שמיה. שמע. על הכל. בא' קורין [ויהדר אחר לוי שאינו אוכל חדש אם אפשר. ודיעבד אינו מעכב] ה' גברי [ובשבת ז'. ומותר להוסיף] בפ', אמור כמו ביום ב' דפסח . בשבת. מוסיפין ב' פרשיות תסיימין שתיהן בשוה. מושבותיכם. ומניח ס"ת ב' ואומר חצי קדיש: בב' קורין בפנחס. ובחמשה עשר [וכן קורין ביום ב' . ואסור לקרות למפטיר ביום ב' בקרבנות חוה"מ. ואם קרא גוערין בו ופוסק אפי' באמצע פסוק . ואם לא שמע לגערה מסלקין אותו. ואפי' עבר וקרא וביום השני כו' והעליעו הס"ת. חוזרין ומוליכין אותה וקורין ובחמשה עשר כו' בברכה תחילה וסוף . ואם דילג במפטיר פסוק א' (חוץ מפסוק ובחמשה עשר) צריך לחזור. וכן בקרא בו א'. יחזור ויקרא ובחמשה עשר בברכה תחלה וסוף : (ט) אם קרא בס"ת הא' רק פ' אחרונה של חג הסכות שבה י"ב פסוקים. לד' עולים ג"פ לכ"א והמפטיר השלים החמישי. יצא אבל אם העולה חמישי לא קרא פ' חג הסכות כלל . רק עד תשבתו שבתכם. ובירך לאחריה. אפי' גלל הס"ת ואמר קדיש. יחזור ויפתחה לקרות פ' סכות. ומברך לפניה ולאחריה ואומר קדיש פ"ב. ואם כשנזכר היה ס"ת הב' על השלחן. אם לא בירך המפטיר לפניה עדיין. יברך ויקרא פ' סכות ואח"כ מפטיר. ואם כבר בירך לפניה יצא. ומ"מ אחר שיברך לאחריה יגללה ויקרא מה שדילג בקול רם בלי ברכה: (י) אם קרא המשלים רק ג"פ ובירך לאחריה. אם לא אמר קדיש . נכון שיעלה אחר ויקרא השאר: (יא) טעה ונגמר הפ' עם הרביעי לא אמר קדיש . והמפטיר תשלים המנין וה"ה אם שכח ואמר קדיש. ואם נגמר בשבת הפ' עם החמישי. יעלו שניהם בס"ת הב' : (יב) טעה וקרא פ' מפרשיות הפסח (חוץ מן במדברא) או כל הבכור דשבועות. אם כבר בירך האחרון לאחריה. יצאו. ואם לא יגלול ויקרא עתו פ' שור או כשב כולה בברכה קודם. והאנשים שעלו מצטרפין למנין העולין . אבל קרא במדברא. יחזור ויקרא שור או כשב]: (יג) מפטירין בזכריה . הנה יום בא [ומברך לאחריה . והש"ץ מנגן יה אלי] אם הוא שבת. אומרים יקום פורקן. מי שבירך [אשרי. יהללו לדוד מזמור ובשבת מזמור לדוד]מכניסין ס"ת [ובנוחה] חצי קדיש :

ד. למוסף

(א) מתפללין בלחש. אתה בחרתנו. ומפני חטאינו. יום חג הסוכות ובחמשה עשר מחזיר ש"ץ התפלה עולין לדוכן. גומרין התפלה: (ב) מוליכין ס"ת ומעלין אותו על הבימה שקוראין שם . כל שעובר לפניו ללותו . ונוטל כ"א לולבו ואתרוגו בידו הש"ץ מתחיל ואומר הושענא. כ"א לפי מנהגו: אני והו (אמר יעקב. קטן הייתי. ודקדקתי אחר אמ"ה ז"ל. ושמעתי שהיה קורא וָהוֹ בחול"ם. עמלא"ש) : (ג) ומקיפין הבימה עם לולביהן (מנענעין קצת בהסבום עלין. אבל לא בהולכה והבאה) פונין דרך ימין. הופכין פניהן למערב והולכין דרך לצפון ומסבבין . וכשמגיעין לפני התיבה . מסיימין פיוט ההושענא . ומכניסין ס"ת להיכל : (ד) יש מקומות נוהגין. שהס"ת הולך לפניהם כשמגיעין לבימה. עמו"ק : (ה) וכדרך הזה עושין כל ימי החג. חוץ משבת שאין מקיפין: (ו) מי שיש לו לולב ומיניו ואינו מקיף . לא טוב עושה, אבל בלא לולב אין מקיפין : (ז) אבל, כ"ש בהושענא רבא. נ"ל פשוט שאומרין לו הקף, ולא ירא שום סימן אבלות בפרהסיא . אף כי בביטול מצוה . וגם בחול המועד י"ל שהפסיד אם נמנע. מ"מ הכל לפי המנהג (סוד ההקפות אחר שנטלו הלולב להוריד ז' בחי' חסדים פנימיים לז' בחי' סלה. מקיפין המזבח או התיבה להמשיך בחי' אורות המקיפין אל הנוקבא שנק' מזבח או תיבה כנודע ובאלו כי בז' ימים נכנסו כל הז' מקיפין ואמנם בנטילת לולב שהוא אור פנימי אנו צריכין לנענע כל אותן הנענועין כדי להמשיך החסדים משרשם אח"כ כשמקיפין א"צ לנענע כי האורות היו מקיפין ומגולין): (ח) בשבת אין מוציאין ס"ת אלא פותחין ארה"ק ואומרים הושענא: (ט) ק"ש אין באלהינו עלינו ק"י שיר הכבוד ומזמור לפי מנהג המקומות. ואנו נוהגין לומר מ"ב ומ"ג כל ימי החג [יפוקד איש לרעהו לשלום והולך לביתו שמח ולא ילך איש לבית רעהו וקרובו ועשירי עם להקביל פניו רק לרבו אביו ואמו . וכבואו לסוכה אומר עולו וכו' כדאתמול ואח"כ אומר זה]

אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דִמְהֵימְנוּתָא שְׁלֵימָתָא חֶדְוָתָא דְמַלְכָּא קַדִּישָׁא. אַתְקִינוּ סְעוּדָתָא דְמַלְכָּא. דָא הִיא סְעוּדָתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ: אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יהוה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם בְּמוֹעֲדָם: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי יהוה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(י) בזמן הבית היו מקיפין בערבה והל"מ הוא שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב ואין אדם יוצא ידי

ידי הונחו בערבה שנלולב כיצד היתה הלכתה בכל יום מז' ימי החג היו מביאין מורביות של ערבה ומקיפין בהן וזוקפין אותם בצדי המזבח על היסוד וראשיהן כפופין ע"ג המזבח ובשעה שהיו מביאין אותה וזוקפין אותה תוקעין ומריעין ותוקעין. חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אא"כ חל שביעי להיות בשבת זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה כיצד היו עושין מביאין אותה מע"ש לעזרה ומניחין אותה בגיגיות של זהב כדי שלא יכמשו עליה' ולמחר זוקפין אותה ע"ג המזבח ובאין העם ונוטלין אותה להקיף בה ולחבטה כדרך שעושין כל יום. י"א שגם במקדש היו מקיפין בלולב וכך אנו עושין זכר למקדש כי הבימה שבה קורין פ' הקרבנות במקום מזבח עומדת: (יא) כך היה המנהג בירושלים יוצא אדם מביתו שחרית לולבו בידו נכנס לבה"כ והוא בידו מתפלל והוא בידו יוצא לבקר חולים ולנחם אבלים הוא בידו וכשיכנס לבהמ"ד משלחו לביתו ביד בנו או עבדו:

סדר עבודת קרבן מוסף של חג הסוכות

אמר יעקב. מחמת ב' דברים מסויימים שנשתנה בהם מוסף החג משאר מוספי המועדות. אני חוזר ושונה פרק זה בפ"ע. אע"פ שסדר עבודות שוות בכולן: א. במספר פרים ואילים וכבשים: ב. מפני הפייס. שאע"פ שבכל הרגלים כל המשמרות שוות. מ"מ חלוק הוא רגל זה. לפי שכל משמר נוטל חלקו לבדו כמש"ל. והוא מפיס בין כהני בית אב שלו. משא"כ בשאר הרגלים שאינו מגיע קרבן לכל משמר. לפיכך יד כולן שוה בכולן, לפיכך נאמר

כך היתה עבודת קרבן מוסף חג הסוכות בבית אלהינו. ביום הראשון. הביאו פרים שלשה עשר. פסיום לשלש עשרה משמרות (א) ואילים שנים. לשתי משמרות שאחריהם, וכבשים ארבעה עשר, שנים עשר מהם, לשש משמרות הנמשכים. שנים ממשמר (ב) נשתיירו שני כבשים ושעיר, לשלש משמרות האחרונות, לכ"א קרבן אחד, השקום ובקרום, הפיסו המשמרות ביניהם, משמר שזכה בשעיר, שחטו מי שזכה בשחיטתו בצפון, קבל מי שזכה בקבלה בכלי שרת בצפון, נטל הדם, עלה בכבש, פנה לסובב בא לו לקרן דרומי' מזרחי', טבל אצבעו הימני' בדם, וסומכה נאמה מכאן ובגודל מכאן, מחטא ויורד על חודה של קרן עד שיכלה דם שבאצבע. ומקנח בשפת מזרק בא לו לקרן מזרחית צפונית, טובל שנית וניתן עליה כמשפט הראשון, וכן בצפונית מערבית, מערבית דרומית, שירי הדם. היה שופך על יסוד דרומי, הפשיט השעיר, קרעו, הוציא אימוריו. החלב אשר על הקרב. ושעל הקיבה. ושתי הכליות והלב שעליהן ואשר על הכסלים ויותרת הכבד ומעט מהכבד. נתנן במגס ומלחם. העלם המעלה למזבח. הקטירן וירד. שחטו השוחטים את העולות בצפון. וקבלו המקבלים דמן בכלי שרת בצפון. ונתנו מכולן במזרק. על קרן מזרחית צפונית בזוית כמין גאם. וכן בקרן מערבית דרומית. הרי אלו שתי מתנות שהן ארבע. והשירים שופכן על יסוד דרומי. הפשיטו העולות ונתחום כמשפט. הפרים קרבים. כל א' מהם בכ"ד כהנים. הראש באחד ורגל של ימין בשנים. ורגל של שמאל בשנים. החזה באחד. והגרה בשלשה. שתי הידים בשנים. שתי הדפנות בשנים. הקרבים בשלשה. הסולת בשלשה והיין בשלשה. עמדו בשורה. העלה כל אחד מה שזכה בו מאחד מהפרים. ונתנום מחצי הכבש ולמטה למזרחו. מלחום וירדו. באו אחרים שזכו. ועשו כן לשלש עשר הפרים והעלום כמשפט הראשון וירדו. באו הזוכים באלים ונתחום. בשר האיל האחד קרב בחמשה. הראשון בראש וברגל. השני בשתי ידים. השלישי בעוקץ וברגל. הרביעי בחזה ובגרה. החמישי בשתי דפנות הקרבים בשנים. הסולת בשנים היין בשנים. העלו כבתחלה. מלחו וירדו. וכן עשו לאיל השני. באו הזוכים בכבשים. ועשו להם כמשפט הזה הבשר בחמשה כמו באיל. הקרבים באחד הסולת באחד. היין באחד. ככה לארבעת עשר כבשים. העלו נתחי אחד אחד. מלחום וירדו. באו להם ללשכת הגזית. ברכו עם העם ברכת עבודה. רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל. בא"י. המקבל עבודת עמו ישראל ברצון. וברכת כהנים בלי נשיאת כפים. עלו אותן שזכו. נטלו האברים. זרקום על המערכה. אברי פרים תחלה. אח"כ של אילים אחריהם של כבשים. באו ועמדו על מעלות האולם ברכו את העם שלש ברכות של כהנים. בנשיאת כפים והזכרת השם ככתבו. נתנו מלח על מנחות הנסכים ובללום. ג' עשרונות סולת בחצי ההין שמן לפר האחד. וכן כולן. ושני עשרונים בשלישית ההין לאיל הא'. כן לשני. ועשרון ברביעית ההין לכל כבש וכבש והקטירום. הביאו יין לנסך. חצי ההין לפר. שלישית ההין לאיל. ורביעית ההין לכבש. כהנים תקעו הריעו תקעו בחצוצרות ומיוחסין שבישראל המשיאין לכהונה. מכין בחליל. דברו לוים בשיר (ג) עושין ממנו שלשה פרקים, על כל פרק תר"ת. אם חל בשבת (ד) מוסף שבת קודם לשל חג בכל עבודותיו. וממתינין עם נסוך היין. עד שיגמרו גם מוסף הרגל. ומנסך שני הנסוכין בבת אחת. ומאריכין בתקיעות ומרבין בתוקעין כנגד שני המוספין. אחר כך נותנין לחם הפנים לפני ה'. הקטירו הבזיכין. כל עבודת הלחם במשמר הקבוע. והחלות מתחלקות לכל המשמרות. נותן חלה לכל משמר ומשמר. וחן מחלקין ביניהם. וזה שמחלק. עומד על הרובד שבאולם מפייס ומניה. וכל אחד בא ונוטל חלקו

יש

(א) כראוי זוכות בסדר המדרגה. ומי שהקריב פרים היום לא הקריבן למחר אלא חוזרים חלילה (ב) ובכאן נשאר הספק בעינו שנסתפקנו בו בשאר הרגלים אם היה מספיק פיוס א' לב' כבשים שנפלו למשמר א' או אחר שזכו מי שזכו בא'. נסתלקו. ובאו חדשים של אותו משמר להפיס על הכבש הב' כדרך שמלא הספק מקום בקרבנות הרגלי' האחרים בכולן עי' סדר עבודה הנזכר (ג) לפי מסכת סופרים היא נודע ביהודה [ע"ו] (ד) אז היתה שם מנחת נסכין של תמידין ומוספין. ס"א עשרון.

ולא

יש מגיעו כזית . יש אוכלו ושבע . ויש שמותיר . ולבעלי מומין שבכהונה . מוציאין להם חלקם להוץ . שאין יכולין להכנס בין האולם ולמזבח . ואז בשר השעיר נאכל לערב . ומי שרעתו יפה אוכלו חי . כל הכ שמרות שוים בו . וחולקין אותו ביניהם . כהן גדול אוכל מה שירצה בלי חזקה ונאכל לפנים מן הקלעים . לזכרי כהונה (ה) ליום ולילה עד חצות . אכילתו היא מ"ע זוהי עבודת קרבן מוסף של חג הסוכות בבית אלהינו . יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן :

והוא הסדר לכל ימי החג אלא שהפרים מתמעטין והולכין כמש"ל בס"ד: (יב) ראוי לקרות היום בס' יחזקאל סוף סי' מ"ה מפסיק בשביעי בחמשה עשר וגו' ובסי' שאחריו כל השייך למועדים עד ושמן הין לאיפה השני :

בשביעי בחמשה עשר יום לחודש בחג יעשה כאלה שבעת הימים כחטאת כעולה וכמנחה וכשמן : ובבוא עם הארץ לפני יהוה במועדים הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצאו : והנשיא בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו : ובחגים ובמועדים תהיה המנחה איפה לפר ואיפה לאיל ולכבשים מתת ידו ושמן הין לאיפה :

ה. לשאר היום (א) במחת י"ט והכלוס ע"ל בשביל ד' מבוא ה' דשער המפקד: (ב) מנהגי מנחה. שם [אומר קטורת אגרי וב"ל ח"ק [ובשבת ואני תפלתי וקורא לג' גברי בפ' ברכה יהללו ח"ק וא"א לו"ן] ומתפלל כבשחרית והש"ץ חוזר התפלה ק"ש לדוד עלינו ק"י ואין עושין מלחכה לאורך כלילה עד אחר ברכו :

ו. לי"ט שני (א) תפלת ערבית ע"ס מבוא ו' [מתפלל כהתמול וכמו"ס אומר ותודיענו . ונבואו לסוכה אומר עולו וכו' ואח"כ אומר זה

לֵיעוּל יִצְחָק עֲקֵידָתָא. וְעִמֵּיהּ. אַבְרָהָם רְחִימָא. וְעִמֵּיהּ. יַעֲקֹב שְׁלִימָתָא. וְעִמֵּיהּ. מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא. וְעִמֵּיהּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא. וְעִמֵּיהּ. יוֹסֵף צַדִּיקָא. וְעִמֵּיהּ. דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא :

והיכף ישב ויאמר הריני מוכן וכו' כל הסדר כליל א' ויקדש יקס"ז וכמו"ש יקנהס"ז ואי"ב נקדש ולאכול כזית בסוכה אפי' יורד גשם רק לא יברך לישב בסוכה : (ב) מקדש בליל ב' ואומר זמן באחרונה כמו בליל א' : (ג) ירדו גשמים א"ל לאכול בסוכה : (ד) נובעים מים תפכים ממעיני הישועה. במוצאי י"ט א' התחילה שמחת בית השואבה. ז"ל הר"ס ז"ל אע"פ שכל הי"ט מלוה לשמוח בהן. בחג הסוכות היה במקדש שמחה יתירה שנ' ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים וכילד היו עושין ערב יו"ט א' [עמלח"ש] היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה. כדי שלא יתערבו אלו עם אלו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יו"ט א'. וכן בכל יום מחול המועד. אחר שיקריבו תמיד של בין הערבים, לשמוח שאר היום עם כל הלילה . ואיך היתה שמחה זו. החליל מכה ומנגנין בכנורות בנבלים ובמצלתים, וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן, ביד ביד ומי שיודע בפה, בפה ורוקדין ומספקין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע. ואומרים שירות ותשבחות להשי"ת ושיר זה אינו דוחה לא שבת ולא י"ט, מלוה להרבות בשמחה זו ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדים ומספקים ומנגנים ומשמחים במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים, כולן באין לראות ולשמוע השמחה שישמח אדם בעשיית המלוה ובאהבת האל שלוה בה, עבודה גדולה היא , וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי הוא להפרע ממנו, שנא' תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב, וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו, חוטא ושוטה, וע"ז הזהיר שלמה ואמר, אל תתהדר לפני מלך, וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו. הוא הגדול והמכובד העובד מאהבה, וכן דוד מלך ישראל אמר, ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה'. שנאמר והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' בכל עוז, לפיכך זכה לכתר מלכות לו ולבניו ברית מלח עולם. ואת כחלת עבדי ה' ולדקתם, שלמה תהיה משכורתם, מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו, וכך היו עושין, מנורות של זהב היו שם, וד' ספלים של זהב בראשיהן . וארבעה מפרחי כהונה, בידיהם כדי שמן של ק"ך לוג .

שמטילין בכל ספל וספל, ומבלאי מכנסי כהנים והמיניכם היו עושין פתילות, ובהם היו מדליקין, לא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה, חסידי' ואנשי מעשה היו מרקדים בבוקי' של אור בידיהם, והומרי' שירו' ושבח, והלוים בכלי שיר בלא מספר. על ט"ו מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים. ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים. ושני חצוצרות בידיהם. קרא הגבר, תקעו הריעו תקעו , הגיעו למעלה עשירית . תר"ת. הגיעו לעזרה. תר"ת. היו תוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היולא למזרח. הפכו פניהן למערב אומרים כוי' אנו ליה (עמלח"ש) וליה עינינו (נתוך כך . האיר השחר) הגיעו לשילוח, היה ממלא ממנו ללוחית של זהב מחזקת ג' לוגין הגיעו לשער המים, תר"ת, עלה בכבש ופניו לשמאלו . ב' ספלים של כסף היו שם מערבי של מים, לנסך בו את המים כמעשהו בחול, כך בשבת, אלא שהיו ממלא מע"ש חבית של זהב (שאינה מקודשת) מן השלוח ומניחה בלשכה, נשפכה או נתגלתה היה ממלא מן הכיור (עלח"ש) זהו סדר ניסוך המים לבית אלהינו. מהרה יבנה בימינו. יראו עינינו וישמח לבנו. כן יהי רצון אמן סלה : (ה) סוד ניסוך המים . אם רעב שונאך האכילהו. לכן היו מקריבין ע' פרים כנגד ע' שרים דח"ה, ואם למא השקהו מים אלה של נסוך בחג ובזה. וכו' ישלימהו לך . ברלות ה' וגו' גם אויביו ישלים אתו , רמוז בכתוב מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, שבין ישראל לאביהם שבשמים בו"ז . הם הימים שנרמז בהם נסוך הפיכה בתורה. עי"ז הם נכנעים זה יבוזו לו לס"ת. שותה נמים כולה: ונשפך בו! על נדיבי (שרי) רשעים ואנו נוטלין ד' מיניה הגדלים על כל מים, נרמזים בד' ימים שלא נזכר נכם בנסוך שבם אגד"ה. שעושין מהם אגודה דהושענה. זהו שאמר הכתוב ואגודתו על ארץ יסדה (בהם יסד ארץ ודאי המשכיל יבין) הקורא למי הים וישפכם, הם מים רבים ההמות יס יהכיון ריק לכבות האהבה. כי הבונה בשמים מעלותיו. ה' נאות שמו המקרה במים עליותיו . ברוך הבוחר בעמו ישראל באהבה ומגלה ליראיו סוד מלותיו : (ו) ביום שני [בשחר. ומתפללין כהתמול. וכש"ל חוזר התפלה, ואומרים פיוט, קדושה, וכש"ל גומר התפלה] וכל ז' ימים, מברך על נטילת לולב, ואינו מברך זמן אח"כ אל יום א' בשבת, או שהיה אנוס ולא נטל, או שבת ולא בירך זמן בראשון : (ז) [אומרים הלל שלם, הושענא לנוסח

ולא היו מתערבין אותן שאינן נכללים (ה) הטהורים וכימולין ורחוים להכילה בנעת עבודה :

(לנוסח ספרד) אבן שתיה, וכשאל ביום א'. למען אמיתך. ק"ש. שיר של יום. לדוד. אתה הראת (לנוסח ספרד) י"ג מדות. רבש"ע. בריך שמיה. על הכל. ויעזור ויגן] מוציאין ג' ס"ת. קורין מה שקראו אתמול. ומפטירין במלכים [א' סי' ח'] ויקהלו עד מארץ מצרים: (ח) בא"י. קורין וביום השני כו': (ט) מוסף כאתמול. ומקיפין ואומרים הושענא: (י) כסדר התמיד. היה השיר של יום מימי השבוע שחל בו: (יא) סדר עבודה דמוסף. אומר

כך היתה עבודת מוסף כו'. ביום השני. הביאו י"ב פרים. מסרו י"א מהם לי"א משמרות שלא הקריבו פרים אתמול. וא' למשמר שכבר הקריב. ואילים שנים. שעיר אחד. לשלש משמרות אחרות. וארבעה עשר כבשים. עשרה מהן לחמש משמרות הנמשכות שנים שנים למשמר. וארבעה כבשים מקריבין ד' משמרות הנשארות. א' א'. השקום ובקרום כו' עד גמירא. השיר שהיו הלוים אומרים הבו לה' בני אלים. ועושין ממנו ג' פרקים כו'. זהו סדר עבודת קרבן מוסף כו' שיבנה במהרה בימינו. אמן:

(יב) בסוכה. אומר עולו כערבית, מנחה כאתמול, ונהגו אנשי מעשה להיות ניעור כל לילות חוה"מ. ולעסוק בשירות ושבחות. ומרבים נרות בסוכה ובביהכ"נ בתפלת ערבית, זכר לשמחת בית השואבה שבמקדש, ויזמר פיוטי ר"ה אתה הוא, מלך עליון וכדומה, גם מזמורי קבלת שבת ושבת ברכות וכדומה, גם אין כאלהינו הה' בבות. ואח"כ אומר פסוק מי ימלל גבורות ה'. והמונע משמחה זו הוא שוטה ומוטא ורשוי לעונש: (יג) ערבית יום ג' בחול מתפלל והוא רחום וכו'. ברכו. ק"ש בברכותיה. שמו"ע דחול. אתה חוננתנו בחונן הדעת, יעלה ויבא בעבודה, קדיש תתקבל, עלינו, ק"י. ומבדיל על הכוס כפס"ג והמבדיל, ואין מברך על הנר ובשמים ובשבת, ברכו, ק"ש בברכותיה, שמו"ע דשבת, יעלה ויבא בעבודה, ויכלו, מגן אבות רצה במנוחתנו, וחותם רק בשל שבת עלינו, ק"י, ובבואו לסוכתו, יאמר עולו וכו'. ואח"כ יאמר זה

לִיעוּל יַעֲקֹב שְׁלִימְתָּא. וְעִמֵּיהּ. אַבְרָהָם רְחִימָא. וְעִמֵּיהּ. יִצְחָק עֲקִידְתָּא. וְעִמֵּיהּ. משֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא. וְעִמֵּיהּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא. וְעִמֵּיהּ. יוֹסֵף צַדִּיקָא. וְעִמֵּיהּ דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא:

ויושב ואומר הריני וכו'

(יד) בחול המועד. מברך לישב בסוכה אחר המוציא, והמתענה תענית חלום כשנכנס בה: (טו) לא אכל יום א' בסוכה מחמת גשמים או שאר אונס, אפי' ברך שהחיינו בבית, חוזר ומברך שהחיינו כשאוכל בסוכה. וכן בכל ז' ימי החג: (טז) מנהג מוצאי יו"ט. ע"ל במוצאי יו"ט דפסח:

ז. א' דחול המועד י"ז בתשרי

(א) [בשחר. מתפללין תפלת שחרית. יעו"י] גומרים הלל (כל ז') [הושענא, ק"ש] מוציאין ס"ת, קורין בו ארבעה בקרבנות החג שבפ' פנחס, כהן, וביום השני, לוי, וביום השלישי, ישראל, וביום הרביעי, רביעי, חוזר וקורא וביום השני וביום השלישי חצי קדיש, גולל, יהללו, ומחזיר ס"ת למקומו, אשרי ובא לציון, חצי קדיש. (ב) מתפללין מוסף של יו"ט, ואומר פ' קרבנות ספיקא דיומא, וביום ב' וביום ג' [ק"ש א"כ, עלינו ק"י] אומרים הושענא ומקיפין. כל ז' ימי החג: (ג) סדר עבודה:

כך היתה כו'. ביום השלישי. הביאו אחד עשר פרים. מסרום לאחת עשרה משמרות הנמשכות בסדר. וארבעה עשר כבשים. שמונה מהם. לארבע משמרות. שנים שנים למשמר משמר. וששה הנותרים לשש משמרות האחרות אחד אחד למשמר. השקום ובקרום כו'. השיר של לוים. ולרשע אמר אלהים וגו'. עושין ממנו ג' פרקים כו':

(ד) [בסוכה. אומר עולו כערבית] אחר דיני חול המועד. עי' שער המפקד:

ח. יום ב' דחול המועד. י"ח בחודש

(א) מעריב כאתמול. בסוכה אומר עולו כו' ואח"כ זה

לִיעוּל משֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא. וְעִמֵּיהּ. אַבְרָהָם רְחִימָא. וְעִמֵּיהּ. יִצְחָק עֲקִידְתָּא. וְעִמֵּיהּ. יַעֲקֹב שְׁלִימְתָּא. וְעִמֵּיהּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא. וְעִמֵּיהּ. יוֹסֵף צַדִּיקָא. וְעִמֵּיהּ. דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא:

ויושב ויאמר בסוכות כו'. ובשחר] קורא כהן. וביום השלישי. לוי וביום הרביעי. ישראל. וביום החמישי. רביעי. וביום השלישי וביום הרביעי. וכן בתפלת מוסף [מוסף כאתמול, בסוכה אומר עולו כערבית]: (ב) סדר עבודה:

כך היתה כו'. ביום הרביעי. הביאו עשרה פרים ושני אילים ושעיר. ומסרום לי"ג משמרות על הסדר. וארבעה עשר כבשים. ששה לשלש משמרות. ב' כבשים למשמר שמונה הנשארים. לשמונה משמרות. כבש למשמר. השקום ובקרום כו'. השיר כו'. מי יקום לי עם מרעים כו':

ט. יום ג' דחול המועד. י"ט תשרי

(א) מעריב כאתמול. בסוכה אומר עולו ואח"כ זה

לִיעוּל אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא. וְעִמֵּיהּ. אַבְרָהָם רְחִימָא. וְעִמֵּיהּ. יִצְחָק עֲקִידְתָּא. וְעִמֵּיהּ. יַעֲקֹב שְׁלִימְתָּא. וְעִמֵּיהּ. משֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא. וְעִמֵּיהּ. יוֹסֵף צַדִּיקָא. וְעִמֵּיהּ. דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא:

ויושב ויאמר בסוכות כו'. ובשחר] קורא כהן וביום הרביעי. לוי וביום החמישי. ישראל וביום הששי. רביעי וביום הרביעי וביום החמישי. וכן בתפלת מוסף [מוסף כאתמול. בסוכה אומר עולו כערבית]: (ב) סדר עבודה:

כך כו׳ . ביום החמישי . הביאו תשעה פרים . שני אילים . שעיר אחד . מסרום לשתים עשרה משמרות וארבעה עשר כבשים ארבעה לשתי משמרות . ועשרה לעשר משמרות . השקום כו׳ . השיר כו׳ . בינו בוערים כו׳ :

י׳ . יום ד׳ דחול המועד . כ׳ לחודש

(א) מעריב כאתמול, בסוכה אומר עולו כו׳ ואח״כ זה

לֵיעוּל יוֹסֵף צַדִּיקָא. וְעִמֵּיהּ אַבְרָהָם רְחִימָא. וְעִמֵּיהּ יִצְחָק עֲקִידָתָא. וְעִמֵּיהּ. יַעֲקֹב שְׁלִימְתָּא : וְעִמֵּיהּ. מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא. וְעִמֵּיהּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא. וְעִמֵּיהּ. דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא :

ויסב ויאמר בסוכות כו׳ ובבחר]קורא כהן וביום החמישי . לוי וביום הששי. ישראל וביום השביעי.רביעי וביום החמישי וביום הששי. וכן במוסף [מוסף כאתמול, בסוכה עולו כערבית] : (ב) סדר עבודה :

כך כו׳ . ביום הששי . הביאו שמונה פרים . שני אילים ושעיר מסרום לאחד עשרה משמרות . וארבע עשר כבשים . י״ב לי״ב משמרות . והמשמר הנשאר מקריב שני כבשים . השקום כו׳ . השיר כו׳ . הסירותי כו׳ :

(ג) דיני ומנהגי שבת בחולו של מועד, ע״ל בשער המפקד : (ד) אחר תפלת שחרית [הלל שלם . הושענא לשבת] וקדיש אומרים קהלת בלי ברכה. קדיש יתום : (ה) מוציאין ב׳ ס״ת בא׳ קורין ז׳ גברי. כמו בשבת ח״ה דפסח. ובב׳. ספיקא דיומא לפי מה שהוא היום, כדרך כמו שאומרים במוסף היום:

(ו) ותפטיר, ביום בוא גוג [ובברכת הפטורה אומר לששון כו׳] וחותם בברכותיה. מקדש השבת וישראל והזמנים: (ז) אומרים יקום פורקן. מי שברך. אשרי יהללו. מחזירין ס״ת למקומו, מתפללין מוסף כדרכו בשבת שברגל :

נשלמו עשר סוכות . וגכנסין לתא הרצים (היוצאין דחופים להוליך אגרות ממ״ה הקב״ה . הנחתמים על אותן שהגיעו לקץ הימים) בהושענא רבה :

(א) בשביעי בכ״א לחודש. היה דבר ה׳ ביד חגי אל זרובבל לחזק ידיו בבנין הבית : (ב) סוד הושענא רבא כבר ידעת שבז׳ ימי החג נאחזים ע׳ אומות (גוג ומגוג בי׳ ע׳ כי הוא ימלוך עליהם. ואז כולם יבואו על ישראל, ותהיה גאולה מוחלטת) ושרים שבעה. כ״א כלול מי׳ ענפים שיש לכל אחד אחיזה ביום א׳ מימי החג (ויש בכל יום תשועה מהם. זהו הושענא) והולכין ומתמעטין עד שבעה, שחוזרין לשרשם המתקים. ולכן בשביעי שבו התשועה גדולה והללם מיד כולם נקרא הושענא רבא. ולפי בהם נתשלו למים כמש״ל כי על כן היה נסוך המים בחג. כמים עברו תזכור לפיכך אין אנו שואלין המים עד שעברו כל הז׳ ימים, שלא יתנו המים בעוד שיש שליטה למים הזדונים . וכבר אמרו רז״ל ג״כ . שאין הגשמים סימן ברכה בחג. ודומה לעבד שבא למזוג כו׳. כי עבדים אנחנו בגלות. וכן ישיבתנו בסוכה נחשבת לנו גלות כו׳ : (ג) ליל הו״ר. הוא ליל חותם מלכות כידוע. שבו נמסרין הפתקים ליד הרצים בשליחות. אמנם לא נשלם לגמרי עד שמיני עצרת. ובעל עשרה מאמרות נסתבך בזה. עי׳ ש״י סי׳ ל״ג : (ד) ערבית כאתמול בסוכה . יאמר עולו וכו׳ ואח״כ זה

לֵיעוּל דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא. וְעִמֵּיהּ. אַבְרָהָם רְחִימָא. וְעִמֵּיהּ יִצְחָק עֲקִידָתָא. וְעִמֵּיהּ יַעֲקֹב שְׁלִימְתָּא וְעִמֵּיהּ. מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא. וְעִמֵּיהּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא. וְעִמֵּיהּ יוֹסֵף צַדִּיקָא :

(ה) ויסב ויאמר בסוכות וכו׳ . והמנהג להיות ניעור בליל זה (ע״כ יזהר מאכילה גסה) ואומר אתה בחרתנו עד נליפוד הזה ואח״כ אומר זה

רבון העולמים . אב הרחמים והסליחות . לך אנחנו מודים בקידה והשתחויה . לחלות פניך על חטאות וזדונות עמך . טרם יצא דבר המלך על כל דת ודין . עד השער לא סגרו אחרי אשר יצאו הרוצים העומדים על הפקידים לעשות משפט ודין . ועד הצלם לא סר . נתפלל אל ה׳ אלהינו . אולי יעתר לנו ולא נאבד בחטאתינו . לכן רבונו של עולם . באנו לפניך בבקשתנו ובתפלתנו בלילה הזה . כעני הדופק על פתחי נדיבים . ובשביל קריאת משנה תורה שאנו מתועדים לקרות לפניך . תחתמנו לחיים טובים. ולא ימוש ספר תורתך מפינו ומפי זרענו ובו נהגה יומם ולילה . ואל תטרוף עלינו את השעה . ותאריך קצנו. כי אליך נשובה . זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים . ותחמנו בספר החיים למענך אלהים חיים . בזכות ספר משנה תורה ופרשיותיו ופסוקיו ותיבותיו ואותיותיו ונקודותיו וטעמיו ושמותיו היוצאים מראשי תיבות ומסופי תיבות ומחלופי תיבות בכלל ובפרט ובזכות שם הגדול אהיה . במלואיו ביודין (יכוין בזה אל״ף ה״י יו״ד ה״י. בגמטריא קס״א) בה״הין (יכוין בזה. אל״ף ה״ה יו״ד ה״ה. בגמטריא קנ״א) באלפ״ין (יכוין בזה אל״ף ה״א יו״ד ה״א . בגמטריא קמ״ג) תשיב לנו החתימה. ובשם (קר״ע שט״ן) תקרע גזר דיננו. ובשם (אל״ד . כלול במקורו אהיה . הוא אאהלידהה) ותבטל מעלינו ומעל כל עמך בית ישראל כל מיני גזרות קשות ורעות . ואל תסיר ממנו צלנו . ופרוס עלינו סוכת שלומך . בזכות השם הקדוש (אהיה) במלואיו ותאריך קצנו . ותכפר לנו על כל חטאתינו ועונותינו ופשעינו . ותקבל ברחמים וברצון את תפלתנו . ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן:

(ו) סדר הלילה הזאת. הקרא ספר משנה תורה. מן אלה הדברים עד סוף פרשת וזאת הברכה (בכוונה ובמתון ובדקדוק התיבות ותכוין לעשות החותם של המלכות, שהם ג׳ מילוי אהיה, קס״א קנ״א קמ״ג, גימטריא משנה עם הכ׳ כוללים כשתסיר מהם הפשוטים אל״ף ה״י יו״ד ה״י, קנ״א, אל״ף ה״ה יו״ד ה״ה, קנ״א אל״ף ה״א יו״ד ה״א קמ״ג . ואח״כ יאמר זה: הא

זוהר פ׳ אמור

תא חזי. ביומא דדינא אתער בעלמא וקודשא בריך הוא יתיב על כורסיא דדינא למידן עלמא. בעי בר נש לאתערא תשובה ויתוב מחובוי. דהא ההוא יומא פתקין כתיבו ומשתכחי כולהו באזמנא הא כתיבין. ואי זכי בר נש דיתוב קמיה מאריה. קרעין פתקין דעליה, לבתר קודשא בריך הוא זמין לקמיה דבר נש יומא דכפורי. יומא דתשובה, אי תב מהטאו טב, ואי לאו פקד מלכא למחתם פתקין, ווי. דהא תשובה בעי לאסתלקא מניה, זכי בתשובה שלמתא כדקא יאות, תליין ליה עד ההוא יומא בתראה דעצרת, דהוא יומא תמינאה דחג, ואי עבד שלימו בתשובה לקמיה מאריה, אתקרעו או מתעכבו, ואי לא זכי. פתקין נפקין מבי מלכא, ואתמסרן בידיה דסנטירא, כיון דאתמסרן בידוי ודאי דינא אתעבר ופתקין לא מהדרן לבי מלכא, כדין ללמין אתעברו מניה ולא משתכחין עמיה, וכיון דמתעברן מניה, הא ודאי טופסקא דמלכא יעבר עליה ויטעם כסא דמותא. ובההוא ליליא דהגא בתראה, סנטירין זמינין ופתקין נטלין. בתר דנטלין לון, ללמין מתעברין ולא משתכחין, ואי משתכחין בהו דינא גריעא, או יעבור עלוי דינא, או מרעין בישין בגריעותא דילהון, והא אוקימנא לדא (והאתמר), ובספרי קדמאי אמרי יתיר, כד רישא אגרע ואשתכח גופא, בריה או אנתתיה אסתכחן זכוא יסתלק, והני מילי כד לא אהדר כל ההוא זמנא בתיובתא, אבל אי אהדר טעמא דמותא יטעם ואתסי, ואי גופא גרע ומתחזי רישא, אגון סלקין והוא אתקיים, והני מילי כד בריה זעירא ברשותיה ואתתיה ברשותיה. ואי ידוי פנימו, עבידתא דידוי פגום, רגלוי פנימו, מרעין רדפין עליה, ערק צלמא ואהדר ערק ואהדר, עליה כתיב בבקר תאמר מי יתן ערב וגו׳. ודא כד נהרא סיהרא וליליא אתתקן בנהורא, אבל זכאי חסידי, בכל יומא ויומא מסתכלי בלביהו, כאלו יומא דא יסתלקו מעלמא, ועבדין תיובתא שלימתא קמיה מאריהון, ולא יצטרכון למלה אחרא, זכאה חולקיהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי:

זוהר פ׳ צו

תנינן בספרא דרב המנונא סבא, דהא האי חילא דאתפקדא על אילנין אלין, כל חד וחד מאלין לא כטל ברכן דהדותי׳ לעילא אלא בזמנא דא וחדותא דלהון לעילא, וחדותא דאילנין אלין לתתא. בזמנא דא הוא, ואתפרותי׳ דלהון, באנון קדישי מלאכין עלאין תלין, וכד ישראל נטלי לון, כולא אתער בזמנא דא, ועלמא מתברכא, וכנסת ישראל מתברכא, לארקא ברכן לעלמא, קול ה׳ על המים אל הכבוד, אמר רבי יוסי, דא אברהם, קול ה׳ בכח, דא יצחק, קול ה׳ בהדר, דא יעקב, קול ה׳ שובר ארזים, דא נצח, קול ה׳ חוצב להבות אש, דא הוד, קול ה׳ יחיל מדבר, דא צדיק, קול ה׳ יחולל אילות, דא צדק, וכולהו מתגדלי על מיא ואשתקיין במיא לגדלא׳ הדא הוא דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, וכולהו הכי מתערי ברכאן לעלמא מההוא שקיא דאשתקיין כולהו, תא חזי הני שבע קלין תליין במלה דפומא בשאר יומי שתא והשתא לא תלין אלא בעובדא, ואנן עובדא קא בעינן ולא מלה בגין דבזמנא דא מברך לכל שתא, וביומא שביעאה דחג הוא סיומא דדינא דעלמא, ופתקין נפקין מבי מלכא, וגבורן מתערין ומסתיימי בהאי יומא, וערבי נחל תלין בהו. בעינן גבורן לאתערא למיא ולסהרא שבעה זמנין לרוואה להאי מזבח ממיא דיצחק, בגין דאתמליא מיא האי בירא דיצחק. וכד הוא איתמלי, כל עלמא אתברכא במיא, ובהאי יומא גבורות בעינן למיא ולסיימא לון לבתר, דהא בהאי יומא מסתיימי דינא, ובגין כן בעינן לבטשא לון בארעא׳ ולסיימא לון דלא משתכחין, דהאי יומא אתערות׳ וסיומא הוא, ועל דא אתערות׳ וסיומא הוא דעבדינן בערבי נחל, אמר רבי חייא, ודאי הכי הוא ושפיר, וערבי נחל מסטרא דנהל נפקי גבורן ובהאי יומא מתערי ומסימי, בהאי יומא כתי׳ וישב יצחק ויחפור את בארות המים, בארת כתי׳ חסר, וישב, מהו וישב, אלא יומא קדמאה דירחא, שירותא דדינא הוה בכל עלמא, ויצחק קיימא על כורסיא למידן עלמא, בהאי יומא וישב יצחק לאתערי דינין ולסיימא דינין ויחפור את בארת המים, לארקא גבורן לכנסת ישראל לאתער׳ למיא, דהא מיא בגבורן נחתין לעלמי׳. ובגין דאנון גבורן, לא נחתין אלא בעיבא. וביומא דעיבא לא נייחא רוחיהון דקיימי עלמא, אלא בגין דצלמי׳ אצטריך להו, מאי טעמא, בגין דצלמי׳ בדינא אתברי, וכולא בציה הכי, בגין כך כולא בעובד׳ תליא מלתא, ועל דא, כהנא בעובד׳ ותקוני דאיהו עביד לתתא, אתערו עלאין ותתאין לתקנא לון ומתתקנין על ידוי, אמר רבי יוסי הא תנינן, ערבה דדמיא לשפון. בהאי יומא מאי היא, אמר רבי חייא, אף על גב דלדרשא הוא דאתי, הכי הוא וודאי. דהא בהאי יומא בשפון תליא, בהאי יומא פקיד מלכא למיהב פתקין לסנטירא. ומסתיימא דינין ואשתיס לנסכי׳ בישא מעלמ׳, ביומי׳ קדמאה דירח׳, שרותא דדינ׳ הוא, וסיומ׳ הוא בהאי יומא, והא אתמר, תא חזי ביומ׳ דא שלמין ומסיימי עובדי כו״ם ברכאן דלהון ושראן בדינא. דישראל ביומ׳ דא מסיימי דינין דלהון, ושראן בברכת׳, דהא ליומא אחרי׳ זמינין לאשתעשע במלכא לנטלא

לנטלא מניה ברכאן לכל שתא, ובההו' הדות' לא משתכח' במלכי' אלא ישראל בלחודייהו, ומאן דיתיב עם מלכא ונטל ליה בלחודיה, כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה, ועל דא ישראל שראן, עובדי כו"ם מסייפי ועל דא כתיב אהבתי אתכם אמר יי וגו':

(ז) אח"כ אומר כל האדרא זוטא (בפ' האזינו מדף רפ"ז ע"ב עד דף רצ"ו ע"ב) ואם אין לו פנאי. אומר עכ"פ תחלת בההוא יומא כו' (בדף רצ"ד סוף ע"ב) עד וכולהו אתאן עתים. ואח"כ אומר זה, אפי' כבר התחילו הצבור תהלים. וכשאומר אמר ר' אבא לא סיים בוצינא, יבכה על פטירת צדיק זה. ומסוגל לכפרת עון:

האי מטרוניתא כד אתחברת עם מלכא כל עלמין מתברכן ואשתכחו בחדוות' דכלא, כמה דדכורא כליל בתלתא ושירתא בתלתא, כך כלא הכי וסיומי' דכל גופא הכי, ומטרונית' לא מתברכי' אלא בכללי' דתלתא אלין דאינון כלא הוד יסוד ומתברכי' באתר דאקרי קדש הקדשים דלתת'. דכתיב (תהלים קלג) כי שם צוה ה' את הברכה. דהא תרין דרגין אינון לעילא ותתא ובג"כ לית רשותא למיעל תמן בר כהנא רבא דאתי מן סטרא דחסד. בגין דלא עייל להוא אתר דלעילא אלא ההוא דאקרי חסד. ועייל בקדש הקדשים ומתבסמי' נוקבא ומתברכא. האי קדש הקדשים· בגן לגו אתר דאקרי ציון וירושלים תרין דרגין אינון. חד רחמי וחד דינא· ציון. דכתיב (ישעי' א) ציון במשפט תפדה: ירושלים דכתיב (שם) צדק ילין בה· כמה דאוקימנ'· וכל תיאובת' דדכורא לגבי נוקבא הכא הוא· וקרינן להו ברכה. דמתמן נפקי ברכן לכלהו עלמין וכלהו מתברכן האי אתר אקרי קדש· וכל קדשים דדכיר' עיילי תמן בההוא דרגא דאמינ' וכולהו אתין מרישא עלא' דנוגלגלת' דדכורא. מסטר' דמוחי עלאי דשריין ביה. ונגיד ההיא ברכה בכל שייפי גופ' עד אינון דאקרון צבאות וכל ההוא נגידו דאתנגיד מכל גופי. מתכנשי תמן. ועי"ד אקרון צבאות. דכל צבאות דעלאין ותתאין תמן נפקין· וההוא נגידו בתר דאתכניש תמן· שריין ליה בההוא יסוד קדישא כלא חוורא. בג"כ אקרי חסד· וההוא חסד עייל לקדש הקדשים דכתיב כי שם צוה יי את הברכה חיים עד העולם. א"ר אבא לא סיים בוצינא קדישא למימר חיים. עד דאשתככו מלוי ואנא כתבנא סבורנא למכתב טפי. ולא שמענא ולא זקיפנא רישא. דנהורא הוה סגי ולא הוה יכילנא לאסתכלא. אדהכי אזדעזענא, שמענא קלא דקארי ואמר (משלי ג) אורך ימים ושנות חיים וגו', שמענא קלא אחרא (תהלים כא) חיים שאל ממך גו', כל ההוא יומא לא אפסיק אשא מן ביתא, ולא הוה מאן דמטי לגביה. דלא יכילו, דנהורא ואשא הוה בסוחרניה. כל ההוא יומא נפילנא על ארעא וגעינא, בתר דאזיל אשא, חמינא לבוצינא קדישא קדש הקדשים, דאסתלק מן עלמא, אתעטף שכיב על ימיניה ואנפוי חייכין קם ר' אלעזר בריה ונטיל ידיו ונשיק לון, ואנא לחיכנא עפרא דתחות רגלוי. בעו חברייא למבכי ולא יכילו למלל'. שארו חברייא בבכיה, ורבי אלעזר בריה נפיל תלת זמנין ולא יכיל למפתח פומיה, לבתר פתח ואמר, אבא אבא, תלת הוו, חד אתחזרו, השתא תנוד חיות'. צפרין טאסין, משתקען בנוקבאן דימא רבא, וחברייא כלהו שתי̇ן דמא, קם רבי חייא על רגלוי ואמר עד השתא בוצינא קדיש' מסתכל (ס"א מסתדל) עלן' השתא לאו הוא עדן אלא לאשתדלא ביקריה. קם רבי אלעזר ורבי אבא, נטלו ליה בטיקר' דסיקלא, מאן חמא (ס"א ערעורי' וערבוביא) דחבריין וכל ביתא הוה סליק ריחין, סליקו ליה בפורייא, ולא אשתמש ביה אלא ר' אלעזר ורבי אבא. אתו טריקין ומארי תריסין דכפר וטרדא בהו (ס"א דצפרי וטרדיא והוו) בני מרוניא צווחין בקטירין דחשיבו דלא יתקבר תמן. בתר דנפק פורייא. הוה סליק באוירא. ואשא הוה להיט קמיה. שמעו קלא עולו ואתו ואתכנשו להילולא דרבי שמעון (ישעיה נז) יבא שלום ינוחו על משכבותם. כד עאל למערתא. שמעו קלא במערתא. זה האיש מרעיש הארץ מרגיז ממלכות. כמה פטרין ברקיעא משתככין (ס"א משתכחין) ביומא דין בגינך. דנא רשב"י דמאריה משתבח ביה בכל יומא. זכאה חולקיה לעילא ותתא. כמה גניזין עלאין מסתמרן ליה. עליה אתמר (דניאל יב) ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין:

(ח) אח"כ אומר כל ס' תהלים בצבור, בכוונה ובמתון ובדקדוק התיבות, ואחר כל ס' אומר יהי רצון המיוחד לליל זה מהרח"ו ז"ל, וילך לטבול ויזהר לחבר יום ולילה בלימוד או בבקשה או בברכות השחר, ולא יישן באשמורת אחר גמר התיקון: (ט) בשחר, לובש בגדי שבת, וי"א לובש הקיטל ומתפלל בכוונה. ובכל כחו ובקו"ר. ואומר מזמור לתודה ושבת ברכות]: (י) ביום השביעי הזה, לוקחין בו ערבה יתירה להושענא] מלבד ערבה שבלולב ושם הכנסת מביאה, זכר למקדש: (יא) כל הפוסל בערבה שבלולב. פוסל בה (חוץ מנשרו רוב עליה) ושעור ארכה כשעורה של ערבה דלולב, ומהדרים לעשות הושענא יפה, משום התנאה לפניו במצוה, אע"פ שכשרה אפי' עלה א' בבד א'. ועפ"י האר"י לוקחין ה' בדין [לא פחות ויותר] ואין קושרין אותה (משום קשר רשעים אינו מכפרין) דלא מחברין אותה אל הלולב: [(יב) לא יקוץ ערבה לצורך מצוה נכרי אפי' ברשותו, רק הנכרי יקוץ ויקח הישראל ממנו: (יג) כשחל הו"ר ביום א' וקצצו ערבה בשבת והביאו כשירה ואם לוה בפירוש לקוצצה, ואפי' רק אמר שתהא מוכנת למו"ש והוא פרהסיא, פסולה אם יש לו אחרת]: (יד) כבר פשט המנהג להיות נעורין בלילה זה, והתיקון מצוי ביד הכל. לפנין ברכות השחר עיין בהורח ג' דשער המזרח, ויש שטובלין: (טו) נוהגים להרבות בזמורים כמו בי"ט [וכשמספר שלא יוכל להתפלל בצבור, ידלגם] ואומרים מזמור לתודה, וא"א נשמת ואומרים אין כמוך, גם מרבים בנרות, ומדליקין בו שיורי נרות של יום כפור: [(טז) אחר התפלה, כלל שלם (ולמנהג

סדרך

ספרד) מוליך כל כס״ת, ומתיר אגודה העליון של הלולב, ולהאריז״ל, לא יקחנה עד שנה הבאה :
ואומר הושענא, ומקיף הס״ת ז״פ, ואוחז גם הערבה בידו

סדר הושענות

(יז) אם חל יום ראשון של סוכות ביום ב׳ אומר זה הסדר **למען אמתך, אבן שתיה אערוך שועי, אום אני חומה אל למושעות, אום נצורה**, ואם חל ביום ג׳ אומר זה הסדר, **למען אמתך, אבן שתיה, אערוך שועי, אל למושעות אום נצורה, אדון המושיע**. ואם חל ביום ה׳ אומר זה הסדר. **למען אמתך, אבן שתיה, אום נצורה, אערוך שועי, אל למושעות, אדון המושיע**, ואם חל בשבת אומר זה הסדר, **אום נצורה למען אמתך, אערוך שועי, אבן שתיה, אל למושעות, אדון המושיע**. ובכל יום אחר הושענות אומרים כהושעת אלים. הושיעה את עמך, ובשבת אחרי הושענא אים נצורה אומרים כהושעת אדם. הושיעה את עמך. ובהו״ר אומרים כסדר עד אערוך שועי :

הוֹשַׁעְנָא לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵינוּ הוֹשַׁעְנָא׃
הוֹשַׁעְנָא לְמַעַנְךָ בּוֹרְאֵנוּ הוֹשַׁעְנָא׃
הוֹשַׁעְנָא לְמַעַנְךָ גּוֹאֲלֵנוּ הוֹשַׁעְנָא׃
הוֹשַׁעְנָא לְמַעַנְךָ דּוֹרְשֵׁנוּ הוֹשַׁעְנָא׃

חשיב שבחי ה׳ . על פי מדותיו . בסדר א״ב

לְמַעַן אֲמִתָּךְ . לְמַעַן בְּרִיתָךְ . לְמַעַן גָּדְלָךְ וְתִפְאַרְתָּךְ . לְמַעַן דָּתָךְ . לְמַעַן הוֹדָךְ . לְמַעַן וִיעוּדָךְ . לְמַעַן זִכְרָךְ . לְמַעַן חַסְדָּךְ . לְמַעַן טוּבָךְ . לְמַעַן יִחוּדָךְ . לְמַעַן כְּבוֹדָךְ . לְמַעַן לִמּוּדָךְ . לְמַעַן מַלְכוּתָךְ . לְמַעַן נִצְחָךְ . לְמַעַן סוֹדָךְ . לְמַעַן עֻזָּךְ . לְמַעַן פְּאֵרָךְ . לְמַעַן צִדְקָתָךְ . לְמַעַן קְדֻשָּׁתָךְ . לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים . לְמַעַן שְׁכִינָתָךְ . לְמַעַן תְּהִלָּתָךְ . הוֹשַׁעְנָא׃

לה״ד כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכין אמונתך בהם : עננא בזכותא דאבהתא רחימא עננא :
מונה שבחי בהמ״ק וציון וירושלים . בסדר א״ב

אֶבֶן שְׁתִיָּה. בֵּית הַבְּחִירָה. גֹּרֶן אָרְנָן. דְּבִיר הַמֻּצְנָע. הַר הַמּוֹרִיָּה. וְהַר יֵרָאֶה. זְבוּל תִּפְאַרְתֶּךָ. חָנָה דָוִד. טוֹב הַלְּבָנוֹן. יְפֵה נוֹף (מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ) . כְּלִילַת יֹפִי. לִינַת הַצֶּדֶק. מָכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ. נָוֶה שַׁאֲנָן. סֻכַּת שָׁלֵם. עֲלִיַּת שְׁבָטִים.
פנת

הושענא. הוא ב׳ מלות. הושע נא. נבקשך שתושיענו מצרותינו : למענך. אם לא למעננו . ויסוד ע״ס א״ב עד תיו. ואנו מקצרים ואומרים רק עד ד׳ : **למען אמתך**. הושיענו כדי לאמן הבטחתך לנו. כי אתה ה׳ אמת : בריתך. בזכות המילה. ולמען הברית שכרת עמנו בקבלת התורה. ועם דוד כמש״ה : גדלך ותפארתך. אל השחת עמך שפדית בגדלך, ויהללו לשם תפארתך : דתך. כי בישועתך יקום הדת על תילה : הודך. שישועתינו היא הודך והדרך : ויעודך. שנזכה להתיחד הדבור עמנו כקדם (ויעודך. מל׳ ונועדתי לך שם. שמות כה) : טובך. כי לאי תתן הטוב שזימנת לעתיד : יחודך. שאז יהיה ה׳ אחד וגו׳ : כבודך. שאז יהיה על כל הארץ כבודך : למודך. בזכות ת״ח לימודי ה׳ : מלכותך. שאז יהיה מלך על כל הארץ: נצחך. שאתה חי לעולם ותוכל לקיים הבטחתך : סודך. שנזכה לנבואה כקדם : פארך. שישועתינו היא לך לתפארת : צדקתך. שיתגלה לעיני הגוים : קדושתך, שיתקדש שמך בכל העולם : שכינתך. שתשיב אותה לציון : תהלתך. נספר תמיד :
אבן שתיה. בהמ״ק שהיה שם אבן שנקרא שתיה. ששם טבור הארץ ומשם נשתת כל הארץ : הבחירה. שבחר ה׳ : גורן ארנון היבוסי : דביר. בית קה״ק. שממנו יצא הדבור לישראל. והוא מוצנע אחורי הפרוכת ובבית שני אחורי אמה טרקסין: הר יראה. הכרהם קרא כן להר בהמ״ק. בהר ה׳ יראה : חנה דוד. קרית חנה דוד : טוב הלבנון. ירושלים נקרא טוב בבית ק״ק. לבנון : לינת הצדק. שלא לן אדם בירושלים ועון בידו כי תמיד הערב כיפר על עבירות היום. ושל שחר על של לילה

פִּנַּת יִקְרַת. צִיּוֹן הַמְצֻיֶּנֶת. קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. רָצוּף אַהֲבָה. שְׁכִינַת כְּבוֹדֶךָ. תֵּל תַּלְפִּיּוֹת. הוֹשַׁעְנָא:

להו״ר לך זרוע עם גבורה תעוז ידך תרום ימינך . עננא בזכותא דיצחק עקידתא עננא :
מוגה שבחי ישראל שעליהם ראוים לישועה . בסדר א״ב

אוֹם אֲנִי חוֹמָה. בָּרָה כַּחַמָּה. גּוֹלָה וְסוּרָה. דָּמְתָה לְתָמָר. הַהֲרוּגָה עָלֶיךָ. וְנֶחֱשֶׁבֶת כְּצֹאן טִבְחָה. זְרוּיָה בֵּין מַכְעִיסֶיהָ. חֲבוּקָה וּדְבוּקָה בָּךְ. טוֹעֶנֶת עֻלָּךְ. יְחִידָה לְיַחֲדָךְ. כְּבוּשָׁה בַּגּוֹלָה. לוֹמֶדֶת יִרְאָתָךְ. מְרוּטַת לֶחִי: נְתוּנָה לְמַכִּים. סוֹבֶלֶת סִבְלָךְ. עֲנִיָּה סוֹעֲרָה. פְּדוּיַת טוֹבִיָּה. צֹאן קָדָשִׁים. קְהִלּוֹת יַעֲקֹב. רְשׁוּמִים בִּשְׁמֶךָ. שׁוֹאֲגִים הוֹשַׁעְנָא. תְּמוּכִים עָלֶיךָ. הוֹשַׁעְנָא:

להו״ר תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם: עננא בזכותא דיעקב שלימתא עננא :
מיוסד בסדר א״ב . על ישועת אדם ובהמה ופירות . ע״י גשמי ברכה ועננים טובים :

אָדוֹן הַמּוֹשִׁיעַ. בִּלְתְּךָ אֵין לְהוֹשִׁיעַ. גִּבּוֹר וְרַב לְהוֹשִׁיעַ. דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ. וּמַצִּיל וּמוֹשִׁיעַ. זוֹעֲקֶיךָ תּוֹשִׁיעַ. חוֹכֶיךָ הוֹשִׁיעַ. טְלָאֶיךָ תַּשְׂבִּיעַ. יְבוּל לְהַשְׁפִּיעַ. כָּל שִׂיחַ תַּדְשֵׁא וְתוֹשִׁיעַ. לְגֵיא בַּל תַּרְשִׁיעַ. מְגָדִים תַּמְתִּיק וְתוֹשִׁיעַ. נְשִׂיאִים לְהַסִּיעַ. שְׂעִירִים לְהָנִיעַ. עֲנָנִים מִלְּהַמְנִיעַ. פּוֹתֵחַ יָד וּמַשְׂבִּיעַ. צְמֵאֶיךָ תַּשְׂבִּיעַ. קוֹרְאֶיךָ תּוֹשִׁיעַ. רְחוּמֶיךָ תּוֹשִׁיעַ. שׁוֹחֲרֶיךָ הוֹשִׁיעַ. תְּמִימֶיךָ תּוֹשִׁיעַ. הוֹשַׁעְנָא:

להו״ר תודיענו אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח : עננא בזכותא דמשה רעיא מהימנא עננא :
מיוסד בסדר א״ב בדרך הנ״ל

אָדָם וּבְהֵמָה. בָּשָׂר וְרוּחַ וּנְשָׁמָה. גִּיד וָעֶצֶם וְקוֹמָה. דְּמוּת וְצֶלֶם וְרִקְמָה. דּוֹד לַהֶבֶל דָּמָה. וְנִמְשַׁל בַּבְּהֵמוֹת

לילה : מכון. הכוון נגד בהמ״ק של מעלה : תלה. ירושלים : עלית שבטים. ששם עלו שבטים לרגל : ציון. נקרא כן לפי שמצויינת במלות : תל. שכל פיות מתפללים נגדו : **אום**. אומת ישראל חזקה באמונת ה׳ כחומה. ומלאה ושלמה במלות כחמה : גולה. אף שהיא בגלות ויסורין. מ״מ נדמית לאילן תמר שקומתו זקוף כך היא מתחזק לע״ז : ההרוגה. אף שנהרגת על קידוש שמך. ונחשבה כצאן לטבח יובל ומפוזרת בין אכזרים המכעיסים אותה. מ״מ חובקת אותך ודבוקה בך. והיא מכרכרת אחר מדותיך : טוענת. נושאת : יחידה. אתה אחד. והיא גוי אחד : פדויה. נפדית ממצרים ע״י מרע״ה שנקרא טוביה ע״ש כי טוב הוא : בשמך. הראובני. אתום שם יה. בראש וסוף התיבה : **דלותי** . בגלות. ע״כ אבקש שיושיע לי : זועקיך . הצועקים לך בתפלה : חוכיך. ישראל המקוים לישועתך : טלאיך. ישראל לאן מרעיתך : תשביע. תתן להם גשמי ברכה ויהיה תבואה לשובע : יבול . תבואה כמו ונתנה הארץ יבולה (ויקרא כו) תשפיע להם רוב תבואה : כל שיח. כל גידולי הארץ יהיו טוב : לגיא. עמק. וקרא כן להרץ לפי שהים גבוה ממנה) לא תחייב הארץ בעונותינו . שלא תתן יבולה : מגדים. התבואה והפירות יהיו מתוקים : נשיאים. (עננים. ע״ש שנושאים מים מהים. ומנשאים עצמן למעלה) תוליך העננים ממקום למקום ע״י הרוח. ויזובו הגשמים מהם על הארץ : מלהמניע. שלא ימנע עננים ולא יעצר הגשם וע״י״ז. פותח יד ומשביע לעולם : לצמאיך. ישראל הצמאים לישועתך. תשביע ישועה. כלמא שתשוב נפשו לו כששותה : קוראיך . בתפלה : רחומיך . תואר לישראל ע״ש ולאחותיכם רוחמה (הושע ב) : שוחריך. המבקשים אותך : תמימיך. ישראל. ע״ש יונתי תמתי :
אדם ובהמה. חשיב כמה כינויים לאדם ובהמה. ומתפלל שיושיעם ה׳ : ורקמה. דימה היצירה למעשה רוקם : הוד. האדם דמה. בהבואה : טיעה. מבקש על אילני סרק. כטיעות עגים שוממים . ואח״כ על אילני פירות : יקבים. לי יקב וקמה

כִּבְהֵמוֹת נִדְמָה. זִיו וְתוֹאַר וְקוֹמָה. חִדּוּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה.
טִיעַת עֲצֵי נְשַׁמָּה. יְקָבִים וְקָמָה. כְּרָמִים וְשִׁקְמָה.
לְתֵבֵל הַמְסוּיָּמָה. מַטְרוֹת עוֹז לְסַמְמָה. נְשִׁיָּה לְקַיְּמָה.
שִׂיחִים לְקוֹמְמָה. עֲדָנִים לְעָצְמָה. פְּרָחִים לְהַעֲצִימָה.
צְמָחִים לְגָשְׁמָה. קָרִים לְזָרְמָה. רְבִיבִים לְשַׁלְמָה.
שְׁתִיָּה לְרוֹמְמָה. תְּלוּיָה עַל בְּלִימָה. הוֹשַׁעְנָא:

להו"ר. ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים. עננא בזכותא דאהרן כהנא עננא:

תפלה בסדר א"ב להושיענו מקללת האדמה בחטא אדה"ר. ומזה באים מיני חגבים וצרעין. המזיקים לתבואה ופירות:

אֲדָמָה מֵאֵרֵר. בְּהֵמָה מִמְשַׁכֶּלֶת. גּוֹרֶן מִגָּזָם. דָּגָן מִדַּלֶּקֶת. הוֹן מִמְּאֵרָה.
וְאוֹכֶל מִמְּהוּמָה. זַיִת מִנֶּשֶׁל. חִטָּה מֵחָגָב. טֶרֶף מִגּוֹבַאי. יֶקֶב מִיֶּלֶק.
כֶּרֶם מִתּוֹלַעַת. לֶקֶשׁ מֵאַרְבֶּה. מֶגֶד מִצְּלָצַל. נֶפֶשׁ מִבֶּהָלָה. שׂוֹבַע מִסָּלְעָם.
עֲדָרִים מִדַּלּוּת. פֵּירוֹת מִשִּׁדָּפוֹן. צֹאן מִצְּמִיתוּת. קָצִיר מִקְּלָלָה. רוֹב מֵרָזוֹן.
שִׁבּוֹלֶת מִצִּנָּמוֹן. תְּבוּאָה מֵחָסִיל. הוֹשַׁעְנָא:

להו"ר. צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו: עננא בזכותא דיוסף צדיקא עננא:

סדר זכות ואהבת הקדמונים. בסדר א"ב

לְמַעַן אֵיתָן הַנִּזְרָק בְּלַהַב אֵשׁ. לְמַעַן בֵּן הַנֶּעֱקַד עַל עֵצִים וָאֵשׁ. לְמַעַן גִּבּוֹר
הַנֶּאֱבַק עִם שַׂר אֵשׁ. לְמַעַן דְּגָלִים נָחִיתָ בְּאוֹר וַעֲנַן אֵשׁ. לְמַעַן
הוּעֲלָה לַמָּרוֹם וְנִתְעַלָּה כְּמַלְאֲכֵי אֵשׁ: לְמַעַן וְהוּא לָךְ כְּסֶגֶן בְּאֶרְאֶלֵּי אֵשׁ.
לְמַעַן זֶבֶד דִּבְּרוֹת הַנְּתוּנוֹת מֵאֵשׁ. לְמַעַן חִפּוּי יְרִיעוֹת עֲנַן אֵשׁ. לְמַעַן טֶכֶס הַר
יָרַדְתָּ עָלָיו בָּאֵשׁ. לְמַעַן יְדִידוּת בַּיִת אֲשֶׁר אָהַבְתָּ מִשְּׁמֵי אֵשׁ. לְמַעַן כָּמַהּ עַד
שָׁקְעָה הָאֵשׁ. לְמַעַן לָקַח מַחְתַּת אֵשׁ וְהֵסִיר חֲרוֹן אֵשׁ. לְמַעַן מְקַנֵּא קִנְאָה
גְדוֹלָה בָּאֵשׁ. לְמַעַן נָף יָדוֹ וַיֵּרְדוּ אַבְנֵי אֵשׁ. לְמַעַן שָׂם טְלֵה חָלָב כְּלִיל אֵשׁ.
לְמַעַן עָמַד בַּגּוֹרֶן וְנִתְרַצָּה בָאֵשׁ. לְמַעַן פִּלֵּל בָּעֲזָרָה וַיָּרְדָה הָאֵשׁ. לְמַעַן צִיר

עלה

וקמה. מלי חרמש בקמה: שקמה. מין תאינה: לתבל. לארץ המלויית במלות התלויות בה: לסממה. לתקנה כמו בסם חיים בגשמים היורדין בגבורה (לסממה. מלי סם): נשיה. ארץ שממה תושיע ותקיים: שיחים. תקיים עשבי האדמה: עדנים מעדנים. פירות הטובים תחזק שיהיו גדולים ולא לגומות: לגשמה. לי גשם: קרים. האור למים טובים: לזרמה. שירדו בקילוח כמו זרם מים (חבקוק ג): רביבים. גשם דק: לשלמה. לי כסות לכלבים הלחתים כגשם דק: שתיה. בהמ"ק: תלויה. הארץ התלויה באויר: **אדמה מארר.** הושיעה להאדמה מהקללה שעל חטא אדה"ר. שתעלה דברים ארורים. כגון זבובים ומיני ארבה המזיקים לתבואה ופירות: ממשכלת. שלא תשכל יולדות: מגזם. מין ארבה: מדלקת. שלא ישרף מרוב חום השמש הון. של אדם לא יתמעט ע"י קללה: מנשל. שלא יפול מהאילן קודם זמנו: מחגב. מחגבים: טרף. מזון: מגובאי. מין ארבה: מילק. מין ארבה: לקש. תבואה הגדילה באחרונה: מגד. תבואה טובה: מצלצל. מין ארבה: שובע. תבואה יפה ע"ש שמשבע ממנה משביע: מסלעם. מין ארבה: מדלות. מכחישות בשר כמו דלות ורעות (בראשית מא): מצמיתות. מכריתה כמו לבקרים אצמית (תהלים קא): רוב. שיהא הרבה גרעינים. ולא יהיו כחושים: מצנמון. שלא יהיו לגומות דקות: מחסיל. מין ארבה: **למען איתן.** הושיעה בזכות אברהם אע"ה: הנזרק בכבשן אש ע"י נמרוד וקידש ה': הנעקד. יצחק: גבור. יעקב שנלחם עם מלאך: דגלים. ישראל שהלכו דגלים במדבר בענן אש לילה: הועלה. מרע"ה שעלה למרום ולא אכל ושתה כמלאך. ושאל שם כמלאכים. וקיבל מתוך האש עשרת הדברות שהם חלק טוב. והקים המשכן וכסהו ביריעות ועליהם שכן ענן אש. וע"י משה שרתה השכינה על הר סיני (כסגן. מלי פחות וסגנים (ירמיה נא): זבד. חלק. כמו זבד טוב (בראשית ל) טכס. ענין תיקון. כמו טכסיסי מלכות): ידידות. לפי שהזכיר המשכן אוהל הרעי. הפסיק במעשי משה והזכיר בהמ"ק. משכן הקבוע וחביב. שה' אהבו יותר מהשמים. וחזר למעשה משה: כמה. כשהיה חרון אף ה' במתאוננים. התפלל במסירת נפשו עד שנשקע האש (כמה. תפלה בכלות הנפש. כמו כמה לך בשרי. תלים סג): לקח. אהרן מחתת אש עם קטורת כשה' בנגף אחר מעשה קרח. והמגפה נעצרה: מקנא. פנחס: נף. יהושע בהלחמו עם מלכי צדק: שם. שמואל שהעלה טלה יונק לעולה: עמד. דוד שעמד בגורן ארונה היבוסי והקריב קרבנות על האש: ונתרצה. לו ה'. והעצר המגפה: פלל. שלמה שהתפלל

עָרְה וְנִתְעַרָה בְּרֶכֶב וְסוּסֵי אֵשׁ. לְמַעַן קְדוֹשִׁים מוּשְׁלָכִים בָּאֵשׁ. לְמַעַן רִבּוֹא רִבְבָן חָז וְנַהֲרֵי אֵשׁ. לְמַעַן שׁוֹמְמוֹת עִירְךָ הַשְּׂרוּפָה בָּאֵשׁ. הוֹשַׁעְנָא: לְמַעַן תּוֹלְדוֹת אַלּוּפֵי יְהוּדָה תָּשִׂים כְּכִיּוֹר אֵשׁ. הוֹשַׁעְנָא:

לך ה׳ הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד. כי כל בשמים ובארץ לך ה׳ הממלכה **והמתנשא לכל לראש**: והיה ה׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד: ובתורתך כתוב **לאמר שמע** ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. עננא בזכותא דדוד מלכא משיחא **עננא**

ע״ס א״ב כהו״ר מדלג זה ומתחיל כהושעת אלים

אֶעֱרוֹךְ שׁוּעִי. בְּבֵית שַׁוְעִי. גִּלִּיתִי בַּצּוֹם פִּשְׁעִי. דְּרַשְׁתִּיךָ בּוֹ לְהוֹשִׁיעִי. הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי. וְקוּמָה וְהוֹשִׁיעִי. זְכוֹר וְרַחֵם מוֹשִׁיעִי. חַי כֵּן תְּשַׁעְשְׁעִי. טוֹב בְּאֶנֶק שְׁעִי. יָחִישׁ מוֹשִׁיעִי. כַּלֵּה מַרְשִׁיעִי. לְבַל עוֹד תַּרְשִׁיעִי. מַהֵר אֱלֹהֵי יִשְׁעִי. נֶצַח לְהוֹשִׁיעִי. שָׂא נָא עֲוֹן רִשְׁעִי. עֲבוֹר עַל פִּשְׁעִי. פְּנֵה נָא לְהוֹשִׁיעִי. צוּר צַדִּיק מוֹשִׁיעִי. קַבֵּל נָא שַׁוְעִי. רוֹמֵם קֶרֶן יִשְׁעִי. שַׁדַּי מוֹשִׁיעִי. הוֹשַׁעְנָא. תּוֹפִיעַ וְתוֹשִׁיעִי. הוֹשַׁעְנָא:

א״ב אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. בְּאַרְבַּע שְׁבוּעוֹת. גָּשִׁים בְּשַׁוְעוֹת. דּוֹפְקֵי עֶרֶךְ שׁוּעוֹת. הוֹגֵי שַׁעֲשְׁעוֹת. וְחִדוֹתָם מִשְׁתַּעְשְׁעוֹת. זוֹעֲקִים לְהִשָּׁעוֹת. חוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. טְפוּלִים בְּךָ שְׁעוֹת. יוֹדְעֵי בִּין שָׁעוֹת. כּוֹרְעֶיךָ בְּשַׁוְעוֹת. לְהָבִין שְׁמוּעוֹת. מִפִּיךָ נִשְׁמָעוֹת. נוֹתֵן תְּשׁוּעוֹת. סְפוּרוֹת נִשְׁמָעוֹת. עֵדוּת מַשְׁמִיעוֹת. פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת. צַדִּיק נוֹשָׁעוֹת. קָרֵב תְּשׁוּעוֹת. רֶגֶשׁ תְּשׁוּאוֹת. שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת. הוֹשַׁעְנָא. תָּחִישׁ לִתְשׁוּעוֹת. הוֹשַׁעְנָא:

אֲנִי וָהוֹ. הוֹשִׁיעָה נָּא:

א״ב כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים בְּלוּד עִמָּךְ. בְּצֵאתְךָ לְיֵשַׁע עַמָּךְ. כֵּן הוֹשַׁעְנָא: כהו גּוֹי וֵאלֹהִים. דְּרוּשִׁים לְיֵשַׁע אֱלֹהִים. כן: כהו הֲמוֹן צְבָאוֹת. וְעִמָּם מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת. כן: כהו זַכִּים מִבֵּית עֲבָדִים. חַנּוּן בְּיָדָם מַעֲבִידִים. כן: כהו

בהתפלל בעזרה כשהשלים בהמ״ק. וירדה האש משמים ואכלה הקרבנות: ליר. אליהו שעלה ה׳. שעלה לשמים בסערה ברכב וסוסי אש: קדושים. חנניה מישאל ועזריה: רבוא. דניאל שראה רבבות מלאכים ונהרי אש לפני ה׳: תולדות. בזכות כל התולדות ואלופי יהודה כו״ל. נבקשך שתגין על ירושלים. ותהיה לה חומת אש סביב. אמן:

אערוך. אסדר תפלתי לפניך בבהכ״נ המיוחד לתפלה ולצעקה: גליתי. פשעי בלום כפור העבר והתודיתי עליהם. והתפללתי אז לך להושיעני. לכן הקשיבה כו׳. קבל תפלתי: זכור. זכות אבות: חי. אל חי תשמחני כמו שהאבות שימחו אותך: טוב. ה׳ פנה לצעקתי:(שעי. כמו וישע ה׳): יוחש. יתמהר ביאת המשיח: כלה היצה״ר המחטיא אותי. כדי שלא תחייבני עוד על חטאתי. כי אינם: רומם. אותי ה׳ קרן ישעי: תופיע. תזרח עלי: **אל**. רבש״ע. היה אתה לנו למושעות מהגלות. כי בד׳ שבועות השבעתנו שלא נעשה בעצמינו דבר לדחוק הקץ. רק לצפות לישועה: גשים. לפניך בתפלה: דופקי. על דלתי רחמים בסדור תפלתם: הוגי. יום ולילה בתורה שנקראת שעשועים. ושמחים בדברי חכמים וחידותם: זועקים. מתפללים לך להושיע. ותקוים לישועתך: טפולים. דבוקים ובטוחים בך. ופונים לך: יודעי. להבין ולחשוב עיבור שנים ע״פ חכמת השעות: כורעיך. כורעים לך בתפלה. כדי להבין שמועות התורה שנשמעו מפיך בסיני: ספורות. כמו שהאזינו שמענו ואבותינו ספרו לנו. והעידו שתקבץ נדחינו (משמיעות. לי וישמע שאול): רגש. שנזכה לילך בבית ה׳ ברגש וקיבוץ המון רב והמייה גדולה ולהתפלל שם ג׳ שעות בכל יום. שעה א׳ לכל תפלה: **אני והו**. הם ב׳ שמות של ע״ב. היוצאים מג׳ פסוקים ויסע ויבא ויט. והקדים אני ע״ש אני ראשון ואני אחרון. והחר ב׳ אלו לפי שפירושם. שיושיע לי וכביכול גם לעצמו עמי. ונדרך זה הולך פיוט כהושעת שאחר כך: **כהושעת**. לישראל במצרים וגם אתה נושעת עמם. כן הושיעה גם עתה (אלים ישראל. בני אלים. האבות החזקים: בלוד. במצרים שמצרים ילד את לודים): גוי. ישראל גוי קדוש. וכביכול גם אתה נושע ונפדה ממצרים, ועוד היום ישראל דורשים ישועתך. ולכן כן הושיעם כמאז: המון. ריבוי חיילות ישראל. ועמם ילאו לי אלף רבוא מלאכי חבלה שירדו למצרים: זכים. ישראל הנקיים שהרשעים מתו בג׳ ימי אפילה: מבית עבדים. ממצרים. אשר במה שעבדו בניו

טְבוּעִים בְּצוּל גְּזָרִים יְקָרְךָ עִמָּם מַעֲבִירִים. כה : כהו כַּנָּה מְשׁוֹרֶרֶת וַיּוֹשַׁע · לְגוֹחָהּ מְצוּיֶנֶת וַיִּוָּשַׁע. כה : כהו מַאֲמַר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם: נָקוּב וְהוֹצֵאתִי אִתְּכֶם. כה : כהו סוֹבְבֵי מִזְבֵּחַ. עוֹמְסֵי עֲרָבָה לְהַקִּיף מִזְבֵּחַ. כה : כהו פִּלְאֵי אָרוֹן כְּהוּפְשַׁע. צִיעֵר פְּלֶשֶׁת בַּחֲרוֹן אַף וְנוֹשַׁע. כה : כהו קְהִלּוֹת בָּבֶלָה שִׁלַּחְתָּ. רַחוּם לְמַעֲנָם שׁוּלַּחְתָּ. כהו : כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב. תָּשׁוּב וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב וְהוֹשִׁיעָה נָּא: (כְּהוֹשַׁעְתָּ חתום שמואל שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת. וְחוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וְהוֹשִׁיעָה נָּא) : אֲנִי וָהוֹ. הוֹשִׁיעָה נָּא : בהו״ר מרקד זה ומתחיל תתננו

הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם : ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יי קרובים אל יי אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו : למען דעת כל עמי הארץ כי יי הוא האלהים אין עוד :

מונה שבח ישראל שומרי שבת וקוראי עונג. בסדר א״ב

לשבת אוֹם נְצוּרָה כְּבָבַת. בּוֹנֶנֶת בְּדַת נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת. גּוֹמֶרֶת הִלְכוֹת שַׁבָּת. דּוֹרֶשֶׁת מַשְׂאַת שַׁבָּת. הַקּוֹבַעַת אַלְפַּיִם תְּחוּם שַׁבָּת. וּמְשִׁיבַת רֶגֶל מִשַּׁבָּת. זָכוֹר וְשָׁמוֹר מְקַיֶּמֶת בְּשַׁבָּת. חָשָׁה לְמַהֵר בִּיאַת שַׁבָּת. טוֹרַחַת כֹּל מִשִּׁשָּׁה לַשַּׁבָּת. יוֹשֶׁבֶת וּמַמְתֶּנֶת עַד כְּלוֹת שַׁבָּת. כָּבוֹד וְעוֹנֶג קוֹרְאָה לַשַּׁבָּת. לְבוּשׁ וּכְסוּת מַחֲלֶפֶת בַּשַּׁבָּת. מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה מְכִינָה לַשַּׁבָּת. נוֹעַם מְגָדִים מְנַעֶמֶת לַשַּׁבָּת. סְעוּדוֹת שָׁלֹשׁ מְקַיֶּמֶת בַּשַּׁבָּת. עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת בּוֹצַעַת בַּשַּׁבָּת. פּוֹרֶטֶת אַרְבַּע רְשׁוּיוֹת בַּשַּׁבָּת. צִוּוּי הַדְלָקַת נֵר מַדְלֶקֶת בַּשַּׁבָּת. קִדּוּשׁ הַיּוֹם מְקַדֶּשֶׁת בַּשַּׁבָּת. רֶנֶן שֶׁבַע מְפַלֶּלֶת בַּשַּׁבָּת. שִׁבְעָה בְּדָת קוֹרְאָה בַּשַּׁבָּת. תַּנְחִילֶנָּה לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת. הוֹשַׁעְנָא: אֲנִי וָהוֹ. הוֹשִׁיעָה נָּא : כהושעת

בנו. היו כאילו העבירו בידם וכאם גם לאל חנון כמוכו . כי נגזרתינו לו לר : טבועים ישראל שהמצרים סברו שיטבעו במצולות ים. אשר באמת נקרעו לגזרים ועברו עמך. ומורים בהכבע זה אלי : כנה. ישראל (אלי וכנה אשר נטעה ימינך) שסררו ויושע ה' וכלפי כ' שהוציאם ממצרים. מנוקדת התיבה ,יושע. שבעצמו נושע מהם (לגוחה. לי' הוצאה. כמו גוחי מבטן): מאמר. מה שאמרת: נקוב. מפורש (כמו אשר נקבו בשמות) כאילו היה נקוד והוצאתי : עומסי. נושאי כמו ויעמוס (ראשית מ) כן תושיע עתה לישראל שמקיפים הבימה בערבה שהיא זכר למזבח : פלאי. כהושעת לארון כשפשעו ישראל ולקחוהו פלשתים. ועשית להם צער ופלאים. ואתה והארון נושע מהם והחזירוהו : קהלות. ישראל קהלות יעקב. שגלתם מירושלים לבבל בגולה. ובגלותך גם אתה שולחת עמם. וכזה שנו אח״כ. כן תושיענו גם עתה : שבות. שבויי השבטים מגלות יון. כן תשוב לרחם ותשיב מגלות זה: שבות בהמ״ק ובתי המדרשות המריבים. ותכנס שבית : אני והו. שיושיע לי. ונם לו עצמו : הושיעה. הוא תפלת דוד (תלים כח) על ישראל : וברך. במעשה ידם : ורעם. כרועה עדרו . ונשאם עד סוף העולם: ויהיו. הוא תפלת שלמה אחר בנין בהמ״ק (מלכים ח) : יומם ולילה. להיות שמורים תמיד : לעשות. כמו כמשפט הבנות יעשה לה. ליתן להם כל יום הטובה שצריכים : אום. הושיעה לישראל האומה השמורה כבבת עין. ומבינה כראוי בתורה המשיבת נפש. ולומדת דיני שבת : דורשת. מן המקרא שאסור ליצא ד״א בר״ה. ומרשות לרשות. ושיעור המשא כגון אוכלין כגרוגרות: אלפים. שלא לילך יותר ממקום שביתתו : ומשיבת רגל. ההולך בדרך והגיע שבת. משיב רגלו אחור מלילך עוד. לכבוד שבת: זכור. מקימת בשבת מה שדרשו חז״ל מזכור ושמור. כגון לעשות קידוש ולהוסיף מחול על הקודש. וממהרת לקבל שבת מבע״י: טורחת. מטריחים עצמם להכין הכל מע״ש לשבת : יושבת. מתעכבת חצי שעה בלילה ויותר. עד שכלה שבת לגמרי : קוראה. מכינה : נועם. פירות מתוקים ומתוקים : פורטת. מחלקת רשויות השבת לד'. רה״י ר״ה כרמלית מקום פטור : צווי. מדלקת ב' נרות לשבת נגד זכור ושמור. כצווי חז״ל : רנן. תפלת ז' ברכות. מתפללת בשבת : שבעה. קורין ז' בתורה. לבד המפטיר : תנחילנה. יהי רצון. שבזכות כל הנ״ל . תנחיל לאומה זו העוה״ב :

א"ב ואח"כ חתום מנחם בר' מכיר חזק

כְּהוֹשַׁעְתָּ אָדָם יְצִיר כַּפֶּיךָ לְגוֹנְנָה. בְּשַׁבַּת קֹדֶשׁ הִמְצֵאתוֹ כּוֹפֶר וַחֲנִינָה, כה: כהו גּוֹי מְצֻיָּן מְקַוִּים חוֹפֶשׁ. דֵּעָה כִּוְּנוּ לָבוֹר שְׁבִיעִי לְנוֹפֶשׁ כה: כהו הָעָם נִרְגַּת כַּצֹּאן לְהַנְחוֹת. וְחוֹק שַׂמְתָּ בְּמָרָה עַל מֵי מְנוּחוֹת: כהו: כהו זְבוּדֶיךָ בְּמִדְבַּר סִין בַּמַּחֲנֶה. חָכְמוּ וְלָקְטוּ בַּשִּׁשִּׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה כה: כהו טְפוּלֶיךָ הוֹרוּ הֲכָנָה בְּמַדָּעָם. יָשַׁר כֹּחָם וְהוֹדָה לָמוֹ רוֹעָם כה: כהו כּוּלְכְּלוּ בְּעוֹנֶג מָן הַמְּשׁוּמָר. לֹא הָפַךְ עֵינוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר כה: כהו מִשְׁפְּטֵי מַשָּׂאוֹת שַׁבָּת גָּמְרוּ. נָחוּ וְשָׁבְתוּ רְשׁוּיוֹת וּתְחוּמִים שָׁמְרוּ כה: כהו סִינַי הוּשְׁמְעוּ בְּדִבּוּר רְבִיעִי. עִנְיַן זָכוֹר וְשָׁמוֹר לְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי כה: כהו פּוּקְּדוּ יְרִיחוֹ שֶׁבַע לְהַקִּיף. צָרוּ עַד רִדְתָּהּ בַּשַּׁבָּת לְהַקִּיף כהן: כהו קֹהֶלֶת וְעַמּוֹ בְּבֵית עוֹלָמִים. רָצוּךָ בְּחָגְגָם שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה יָמִים כה: כהו שָׁבִים עוֹלֵי גוֹלָה לְפִדְיוֹם. תּוֹרָתְךָ בְּקָרְאָם בֶּחָג יוֹם יוֹם כה: כהו מְשַׂמְּחֶיךָ בְּבִנְיַן שֵׁנִי הַמְחוּדָּשׁ. נוֹטְלִין לוּלָב כָּל שִׁבְעָה בַּמִּקְדָּשׁ כה: כהו חִבּוּט עֲרָבָה שַׁבָּת מַדְּחִים. מוֹרְבִיּוֹת מוֹצָא לִיסוֹד מִזְבֵּחַ מַנִּיחִים כה: כהו בְּרֵכוֹת אֲרוּכוֹת גְּבוֹהוֹת מְעַלְּסִיב. בִּפְטִירָתָן יוֹפִי לְךָ מִזְבֵּחַ מְקַלְּסִים כה: כהו מוֹדִים וּמְיַחֲלִים וְלֹא מְשַׁנִּים. כֻּלָּנוּ אָנוּ לְיָהּ וְעֵינֵינוּ לְיָהּ שׁוֹנִים כה: כהו יֶקֶב מַחֲצָבֶיךָ סוֹבְבִים בִּרְעָנָנָה. רוֹנְנִים אֲנִי וָהוּ הוֹשִׁיעָה נָּא כה: כהו חֵיל זְרִיזִים מְשָׁרְתִים בִּמְנוּחָה. קָרְבַּן שַׁבָּת כָּפוּל עוֹלָה וּמִנְחָה כה: כהו לְוִיָּךְ עַל דּוּכָנָם לְהַרְבָּת. אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת כה: כהו נְחוּמֶיךָ בְּמִצְוֹתֶיךָ תָּמִיד יִשְׁתַּעַשְׁעוּן. וּרְצֵם וְהַחֲלִיצֵם בְּשׁוּבָה וָנַחַת יִוָּשֵׁעוּן. כֵּן הוֹשַׁעְנָא: כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב. תָּשׁוּב וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב. וְהוֹשִׁיעָה נָּא: כהושעת (חתום שמואל) שומרי מצות. וחוכי ישועית. אל למושעות. והושיעה נא:

אֲנִי וָהוּ. הוֹשִׁיעָה נָּא: הושיעה וכו':

בפולין אומרים כסדר. למען אמתך עד אערוך שועי כהושעת אלים ואח"כ אומרים זה. ובקראקא אין אומרים תתננו:

אֲנִי וָהוּ. הוֹשִׁיעָה נָּא

תשר"ק ואח"כ חתום אלעזר חזק

תִּתְּנֵנוּ לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה. תְּשִׁיתֵנוּ אֶל הַחֶבֶל וְאֶל הַנַּחֲלָה. תְּרוֹמְמֵנוּ לְמַעְלָה לְמָעְלָה. תְּקַבְּצֵנוּ לְבֵית הַתְּפִלָּה. תַּצִּיבֵנוּ כְּעֵץ עַל פַּלְגֵי מַיִם שְׁתוּלָה:

תפרנו

כהושעת. לאדה"ר שהיה יציר כפיך. להגין עליו אחר החטא הנגזרת מות תמות. וליתן לו יום א' מיתיך. ומ"י שבשבת נעשה לו סניגור. פדיתיו מדין גיהנם וריחמת עליו: גוי מצוין. ישראל שהיו ניכרים בין המצרים וכיו מלפין ללאת חפשי. וכולם כיוונו לדעה וא'. לבחור להם יום השביעי למנוחה. כשאמר להם פרעה לנוח יום א' בשבוע: נהגת. נמושה במדבר בנחת. כרועה לאנו וכשבאו למרה. נתתק להם המים. ונתת להם קנת מלות: זבודיך. ישראל שהם חלקך (כמו זבד טוב. ראשית ל') כשחנו במדבר סין. נתת להם מן. וביום הששי לחם משנה: טפוליך. ישראל הדבוקים בך. לכדו לכבוד לשבת משכלם (אף שמשה שכח לומר להם) כשראו שלקטו בששי לחם משנה. ואח"כ חיזק משה כחם בזה: כולכלו. מזונו כמן בתענוג ושמור מן ששת ימי בראשית. ולא נהפך מראיתו ולא נחלף ריחו לרע (נמר. ל' תמורה). משפטי. כל דיני שבת. המלטול ושביתה ורשויות ותחומים למדו וקיימו במדבר: סיני. במתן תורה שמעו בדבר ה' ענין זכור ושמור. לקדש השבת: פוקדו. בימי יהושע נלטוו להקיף יריחו בשבת ז"פ. ונתחזקו וכבשוה לגמרי: קהלת. שלמה וישראל כשנמרו בהמ"ק: רלוך. פייסוך. בשעשהם לך חג י"ד יום לחנוכת הבית: שבים. כשנפדו מבבל בימי עזרא ושבו ועלו מהגולה. בנו בהמ"ק ועשו חג ז' ימים בשמחה וקראו בתורה יום יום. ושימחך בבית שני החדש. ונטלו לולב כל ז'. חבוט וחביטת ערבה היה דוחה שבת: מורביות. לקטו ענפי ערבה ממקום שנקרא מולא, וזקפום לצדי המזבח: ברכות, בערבות רכים ארוכים וגבוהים י"א אמה כיו מקלסים ומשבחים לה'. וכשהלכו משם שבחו המזבח ואמרו יופי לך מזבח: מודים. הודו לה' על העבר ומלפים על העתיד, ולא היו השנים שבבית שני לא היו עובדי ע"ז, וכולם אמרו ב"פ אנו ליה כו': יקב מחלביך. המזבח שבו השיתין וניסוך המים והיין (מלי וגם יקב חלב בו. ישעיה ה) וכשנסכו היין, סבבו המזבח בערבות רעננים ושוררו אני והו כו': חיל זריזים. כהנים זריזים: כפול. ב' כבשים וב' עשרונים: נחומיך, ישראל, ע"ש נחמו עמי (ישעיה מ): והחליצם, הוציאם מהגלות: בשובה. בשקט ומרגוע: תתננו (צפניה ג כ): ולתהלה, בעמים: תשיתנו. כל"ל (ולא תשיבנו) ירמיה ג יט תלים עח גם ילקום ירמיה סי' ע"ר בסופו משל למלך כו'): תשיתנו דומה למלאכים כמה שתביאנו לנחלתנו (ודרך למדוד נחלה בחבל) לא"י מקום השראת שכינה: למעלה (דברים כח יג): תקבצנו (שם ל ד): לבית (ישעיה נו ז) נבהמ"ק המוכן להתפלל שם לפניך: תציבנו, תטענו. כמו מלבת בם (ישעיה ו יג): כעץ, (תלים א ג) הנטוע בחוזק סמוך לאמת המים שמגדל פירותיו בזמנו ועליו לא יבמלו

תְּפַדֵּנוּ מִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה. תְּעַבְּרֵנוּ בְּאַהֲבָה כְלוּלָה. תְּשַׂמְּחֵנוּ בְּבֵית הַתְּפִלָּה. תְּנַהֲלֵנוּ עַל מֵי מְנוּחוֹת סֶלָה: תְּמַלְּאֵנוּ חָכְמָה וְשִׂכְלָה. תַּלְבִּישֵׁנוּ עֹז וּגְדֻלָּה. תַּסְתִּירֵנוּ בְּכֶתֶר כְּלוּלָה. תְּיַשְּׁרֵנוּ בְּאוֹרַח סְלוּלָה. תְּטָעֵנוּ בְּיוֹשֶׁר מְסִלָּה. תְּחָנֵּנוּ בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה. תְּזַכִּירֵנוּ בְּמִי זֹאת עוֹלָה. תּוֹשִׁיעֵנוּ לְקֵץ הַגְּאֻלָּה. תְּהַדְּרֵנוּ בְּזִיו הֲמוּלָה. תַּדְבִּיקֵנוּ כְּאֵזוֹר חֲהוּלָה. תְּגַדְּלֵנוּ בְּיָד הַגְּדוֹלָה. תְּבִיאֵנוּ לְבֵיתְךָ בְּרִנָּה וְצָהֳלָה. תְּאַדְּרֵנוּ בְּיֶשַׁע וְגִילָה: תְּאַמְּצֵנוּ בְּרֶוַח וְהַצָּלָה. תְּלַבְּבֵנוּ בְּבִנְיַן עִירְךָ כְּבַתְּחִלָּה. תְּעוֹרְרֵנוּ לְצִיּוֹן בְּשִׁכְלוּלָהּ: תְּזַכֵּנוּ בְּנִבְנְתָה הָעִיר עַל תִּלָּהּ. תַּרְבִּיצֵנוּ בְּשָׂשׂוֹן וְגִילָה. תְּחַזְּקֵנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה. הוֹשַׁעְנָא:

אָנָּא. הוֹשִׁיעָה נָּא:

א״ב אָנָּא אֵזוֹן חִין תְּאֵבֵי יִשְׁעָךְ. בְּעַרְבֵי נַחַל לְשַׁעְשְׁעָךְ וְהוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא גָּאֵל כַּנַּת נִטְעָךְ. דּוּמָה בְּטַאטְאָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא הַבֵּט לַבְּרִית טִבְעָךְ. וּמַחֲשַׁבֵּי אֶרֶץ בְּהַטְבִּיעָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא זְכָר לָנוּ אָב יְדָעָךְ. חַסְדְּךָ לָמוֹ בְּהוֹדִיעָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא טְהוֹרֵי לֵב בְּהַפְלִיאָךְ. יִוָּדַע כִּי הוּא פִלְאָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא כַּבִּיר כֹּחַ תֵּן לָנוּ יִשְׁעָךְ. לַאֲבוֹתֵינוּ כְּהִשָּׁבְעָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹת עַם מְשַׁוְּעָךְ. נֶעֱקַד בְּהַר מוֹר כְּמוֹ שַׁוְעָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא סַגֵּב אֶשְׁלֵי נִטְעָךְ. עָרִיצִים בְּהַכְנִיעָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא פְּתַח לָנוּ אוֹצְרוֹת רִבְעָךְ. צִיָּה מֵהֶם בְּהַרְבִּיעָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא קוֹרְאֶיךָ אֶרֶץ בְּרוֹעֲעָךְ. רְעֵם בְּטוּב מִרְעָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא שְׁעָרֶיךָ תַּעַר מִמַּשּׁוּאָךְ. תֵּל תַּלְפִּיּוֹת בְּהַשִּׂיאָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

אָנָּא. אֵל נָא. הוֹשַׁעְנָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

תשר״ק אֵל נָא. תָּעִינוּ כְּשֶׂה אוֹבֵד. שְׁמֵנוּ מִסִּפְרְךָ אַל תְּאַבֵּד. הוֹשַׁעְנָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

אֵל נָא. רְעֵה אֶת צֹאן הַהֲרֵגָה. קְצוּפָה וְעָלֶיךָ הֲרוּגָה הו והו: אֵל נָא. צֹאנְךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ. פְּעֻלָּתֶךָ וְרַעְיָתֶךָ הו והו: אֵל נָא. עֲנִיֵּי הַצֹּאן. שִׂיחָם עֲנֵה בְּעֵת רָצוֹן הו והו: אֵל נָא. נוֹשְׂאֵי לְךָ עַיִן מִתְקוֹמְמֵיהֶם יִהְיוּ כְּאַיִן הו והו: אֵל נָא. לְמְנַסְּכֵי לָךְ

ינהגנו מרוב ליחס, כן נהיה ברוב טובה ובלי מחסור : (על, סמוך, כמו והחונים עליו (במדבר ב) : פלגי מים, אמת המים (ע"ש שנתפלג לילך אילך ואילך) כמו נהר פלגיו (תלים מו) : שתולה, (נטועה בחוזק, כמו שתולים (תלים צב) שאפי' כל רוחות בעולם נושבות בו לא יזיזוהו ממקומו (סוח"כ על פסוק זה) : מכל. ע"א ח לז : באהבה (ירמיה כב) שאהבתנו במ"ת שהיינו ככלה בעת חופתה שנקראת כן על שכלולה בכל מיני יופי וקישוט : כמו כלילת יופי (איכה ב) : תשמחנו (ישעיה נו ז) : תנהלנו, (תלים כג ב) : תנהגנו (כמו נהלת בעוזך, שמות טו יג) תמיד על מים הנחים שלולים, ולא כהרודפים : סלה. לעולם : תמלאנו (שמות לה לה תלים קיא י) : תלבישנו (ישעיה נב א) : כלולה, ל' כלה : תישרנו (משלי טו יט) : סלולה. תמשמשו כה הרבה להסיר אבני מכשול, כמו סלסלה (משלי ד) : תטענו (שמות טו יז) : במי (שיר ח ה) : בזיו. באור כמי נהודע זיו (מ"א ו א) שהוא אייר. ע"ש אור הפרחים והלבים (אז) כשא הכבוד שקול כנפי החיות נוטים : המולה. ענין המייה ושאון כמו קול המולה (יחזקאל א כד) : תדביקנו. (ירמיה יג יא) לך כאזור הדבוק ומכורך במתנים וככלל תגיהנם (ילקוט ירמיה סי' רנא) : חהולה, ענין כריכה כמו והחתל (יחזקאל טז ד) : תאדרנו. תחזקנו, כמו לגפן אדרת (יחזקאל ס ג) : באבן תלולה, (ענין גבהות, תלי תל) בירושלים ומשיח (זכריה יג) : תלבבנו. (מל' לב כמו לבבתני. שיר ד ט) המשון לבנו לך כבנין כו' : תעוררנו, (זכריה ט יג) : בציון כשתהא מיוסדת (תרגום ויכלו ואשתכללו) להלחם בגוג, ותגאלנו תליון, שתשם נוסד העולם, בנבנתה (ירמיה ל) : תרבילנו (ישעי' כה) : אלהי, (תהלים טו) :

אנא אזון. שמע תחנוני ישראל המתאוים לישועתך ומשתחים אותך בערבי נחל : גאל, את ישראל, ונשאת כמשאת השמר את המתפלל : טבעך, שחותמת בבשרנו (מל' מטבע שיש עליו חותם) ולברית שכרת עם נח בהטביעך הארץ (הנקראת חסך, על שארורה היא, ויושביה בעלבון יאכלוה) במבול : אב ידעך, אברהם שהודיע טבעך בעולם : בהפליאך, כשתעשה נסים לישראל טהורי לב. יוודע לכל שהם נפלאותיך : כביר. אתה ה' רב כח. הושיענו כאשר נשבעת לאבותינו : משועך, כמתפללים לך כמו שהתפלל לך יצחק אבינו : סגב. חזק לישראל (אשלי נטעך. מל' ויטע אשל, בראשית כא) במה שתעשה הרשעים כע וכד: ונכך. נשתי ברכה שלך (ע"ש שמרבת הארץ כבעל ומולידה) לרבע מהם ולהצמיח ארץ ציה ועיף בלי מים : ברועעך. כשתשבר הארץ, תרעה ישראל הקוראים לך במרעך הטוב : שעריך. תגביה שערי בהמ"ק שטבעו בארץ בעת חורבן, וזה יהיה כשתאיר באור שחר על בהמ"ק (ממשואך, ל' חורבן, כמו שואה ומשואה, איוב ל) בב"א : תעינו. (תלים קיט קעו) כדעתינו ולא מצא תוכן כשרון הדרך, כשה האובד מהעדר שאינו יודע לחזור : רעה. (זכריה יא ג) : ההרגה, העומד לשחיטה : קצופה (גם אנו כתלים מד כג) אף שאתה קוצף עליה, נהרגת תמיד עליך שת' ילדים וילדות נשבו לקלון וקפצו לים, ומעשה אשה את בניה ועי' מילה, ות"ח מרחין הלכות שחיטה בעצמן וממיתין א"ע על ד"ת (גיטין נז) : וצאן (תלים עט יג) : ורעיתך (שיר ה ב) : עניי (זכריה יא ז) ענין שפלות והכנעה : שיחם, תפלתם כמו ישפוך שיחו (תהלים קב) : ענה (ישעיה מט ח) : רצון, כשעושים רצונך : נושאי (תלים קכג א) : מתקוממיהם. (תלים יז ז ישעיה מא יא) הקמים נגדם : כממעיני. (ישעיה יב ג) ישאבו מים בששון בלי הפסק כממעין, כמו השואב בששון ישועת ה' ממעיני ישיעתו מבלי הפסק : יעלו(עובדיה

מַיִם. כְּמַעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה יִשְׁאֲבוּן מָיִם: הו והו: אֵל נָא. יַעֲלוּ לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים. טְפוּלִים בָּךְ וּבְשִׁמְךָ נוֹשָׁעִים׃ הו והו: אֵל נָא. חֲמוּץ בְּגָדִים. זוֹעֵם לִנְעֹר כָּל בּוֹגְדִים הו והו: אֵל נָא. וְזָכוּר תִּזְכּוֹר. הַנְּכוּרֵי בִּלְתֶּךָ וְכוּר הו והו: אֵל נָא. דּוֹרְשֶׁיךָ בְּעַנְפֵי עֲרָבוֹת. שׁוֹעִים שַׁוְעָה מֵעֲרָבוֹת הו והו: אֵל נָא. בָּרֵךְ בְּעִיטּוּר שָׁנָה. אֲמָרֵי רְצֵה בְּפִלּוּלֵי בְּיוֹם הוֹשַׁעְנָא הו והו: אָנָּא. אֵל נָא. הוֹשַׁעְנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא. אָבִינוּ אָתָּה:

תוכה כסדר תשר"ק, לדקות הראשונים והשבת הקדמונים, ואלל כל אחד מזכיר איזה זכות מענין מים, ובסוף כל חרוז מוכה שבח ישראל כסדר א"ב: חוץ מאות ויו ומם:

לְמַעַן תָּמִים בְּדוֹרוֹתָיו. הַנִּמְלָט בְּרוֹב צִדְקוֹתָיו. מֻצָּל מִשֶּׁטֶף בְּבֹא מַבּוּל מַיִם. לְאוֹם אֲנִי חוֹמָה הוֹשַׁעְנָא. וְהוֹשִׁיעָה נָא. אָבִינוּ אָתָּה: לְמַעַן שָׁלֵם בְּכָל מַעֲשִׂים. הַמְנֻסֶּה. בַּעֲשָׂרָה נִסִּים. כְּשֶׁר מַלְאָכִים נָם יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם. לְבָרָה כַּחַמָּה. הו והו א"א: לְמַעַן רַךְ וְיָחִיד נֶחֱנַט פְּרִי לְמֵאָה. זָעַק וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעוֹלָה: בִּשְּׂרוּהוּ עֲבָדָיו מָצָאנוּ מָיִם. לְגוֹלָה וְסוּרָה. הו והו א"א: לְמַעַן קָדַם שְׂאֵת בְּרָכָה. הַנִּשְׂטָם וּלְשִׁמְךָ חִכָּה. מֵיַחֵם בְּמַקְלוֹת בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם. לְדָמְתָה לְתָמָר. הו והו א"א: לְמַעַן צֶדֶק הֱיוֹת לְךָ לְכֹהֵן. כֶּחָתָן פְּאֵר יְכַהֵן: מְנוּסֶּה בְּמַסָּה בְּמֵי מְרִיבַת מַיִם. לְהָהָר הַטּוֹב. הו והו א"א: לְמַעַן פּוֹאֵר הֱיוֹת גְּבִיר לְאֶחָיו. יְהוּדָה אֲשֶׁר גָּבַר בְּאֶחָיו. מִסְפַּר רוֹבַע מִדָּלְיָו יִזַּל מָיִם. לֹא לָנוּ כִּי אִם לְמַעֲנָךְ. הו והו א"א: לְמַעַן עָנָיו מִכֹּל וְנֶאֱמָן. אֲשֶׁר בְּצִדְקוֹ כִּלְכֵּל הַמָּן. מָשׁוּךְ לְגוֹאֵל וּמָשׁוּי מִמַּיִם. לְמִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה. הו והו א"א: לְמַעַן שַׂמְתּוֹ כְּמַלְאֲכֵי מְרוֹמִים. הַלּוֹבֵשׁ אוּרִים וְתֻמִּים. מְצֻוֶּה לָבֹא בַּמִּקְדָּשׁ בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם. וּרְחִיצַת מַיִם. לְחוֹלַת אַהֲבָה. הו והו א"א: לְמַעַן נְבִיאָה מְחוֹלַת מַחֲנַיִם. לְכָמֵהִי לֵב הוּשָׂמָה עֵינַיִם. לְרַגְלָהּ רָצָה עָלוֹת וְיָרֶדֶת בְּאֵר מַיִם. לְטוֹבוּ אֹהָלָיו. הו והו א"א: לְמַעַן מְשָׁרֵת לֹא מָשׁ מֵאֹהֶל. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו אָהַל: בְּעָבְרוֹ בַּיַּרְדֵּן נִכְרְתוּ הַמַּיִם. לְיָפָה וּבָרָה. הו והו א"א: לְמַעַן לָמַד רְאוֹת לְטוֹבָה אוֹת. זָעַק אַיֵּה נִפְלָאוֹת. מָץ טַל מִגִּזָּה מְלֹא הַסֵּפֶל מָיִם. לְכַלַּת לְבָנוֹן. הו והו א"א: לְמַעַן כְּלוּלֵי עֲשׂוֹת מִלְחַמְתֶּךָ. אֲשֶׁר בְּיָדָם תַּתָּה יְשׁוּעָתֶךָ. צְרוּפֵי מִגּוֹי בְּלָקְקָם בְּיָדָם מַיִם. לְלֹא בָגְדוּ בָךְ. הו והו א"א: לְמַעַן יָחִיד צוֹרְרִים דָּשׁ. אֲשֶׁר מֵרֶחֶם לְנָזִיר הוּקְדָּשׁ. מִמַּכְתֵּשׁ לֶחִי הִבְקַעְתָּ לוֹ מָיִם. לְמַעַן שֵׁם קָדְשֶׁךָ. הו והו א"א: לְמַעַן טוֹב הוֹלֵךְ וְגָדֵל. אֲשֶׁר מֵעוֹשֶׁק

עדה

א כא): טפולים. דבוקים, כמו טפלו עלי (תלים קיט סט): ובשמך (שם כד ג): חמוץ, (ישעיה סג א) כבגדיו יהיו מברם בוצעים מדם הריגת ישמעאל, וכעוס לנער כל הבוגדים מהארץ: לנער, (איוב לח יג) ענין נפילה מדבר שתנענעו בנער כמו אלני נערתי (ירמיה ה): הנכורי. (הושע ג ג) המכורים לך: נגיס, לעקם בתפלה, כמו הלוך ונעו (שיא ו יג): מערבות, משמים כמו בערבות, (תלים סח ה): בפלולי. בתפלתי, כמו ויפלל (שם קו ל).

למען תמים, נח הנפרד מאנשי דורו ברוב לדקותיו, ולכן בבוא המבול ניצל משטף מים, בזכותו תושיע ישראל שנקראו אום כו': שלם. אברהם: נסים, נסיונות ועמד בכולם, וכשראה המלאכים אמר ליקח מעט מים, לקיים הכנסת אורחים בזכותו תושיע ישראל שנקראו ברה כחמה: רך, יצחק שהיה רך ויחיד לאמו, ונחנט להיות פרי לאברהם כשהיה בן ק' שנה, ובעת עקידה לעק לאביו איה השה לעולה, והשיבו לעולה בני, ות"מ וילכו שניהם יחדיו ונעשה לו נס בנהר, ובשרוהו עבדיו מצאנו מים בזכותו הושיעה לישראל: קדם, יעקב שהקדים עלמו לקבל הברכות מאביו, ולזה נשטם מעשו וברח ללבן שניקש לעקור הכל, ונעשה לו נס על שקוותה נפשו לשמך, ושם הציג המקלות שפילל בשקתות המים ליחם הצאן כנגדם להוליד עקודים שהיו שכרו: לדיק, לוי שהולדק בעיניך להוליא ממנו הכהונה, ובמסה ומי מריבה לא התלונן שבטו כאחיו, בזכותו תושיע לבנסת"ק: פואר. יהודה שנתפאר להיות מלך על אחיו וגבר מכולם, ועליו נאמר (במדבר כג) ומספר את רובע ישראל (שהיו רביעי לשבטים) שהיו זרעו רבים כחול, ועליו נאמר (שם) יזל מים מדליו גו' ותנשא מלכותו, בזכותו תושיע לנו, למענך שיגדל שמך ולא בזכותינו, ונקט לוי ויהודה, לפי שמנא אצלם ענין מים, ולפי שילא מהם כהונה ומלכות: ענוי, משה שהיה עניו מכל, ונאמן בכל ביתך ובזכותו זן המן לישראל, ונמשך מבטן אמו להיות גואל לדק, ובת פרעה הוליאתו מהמים כשהושלך ליאור: כמלאכי, זה אהרן ע"ש כי שפתי כהן גו' כי מלאך ה' לבאות הוא: נביאה, מרים שלקחה התוף והנשים אחריה במחולות, והיתה לעינים לישראל בלכתם במדבר. ובזכותה רץ הבאר בעליה וירידה, מגאל"אל במות ומבמות הגיא (כמכי) לאחי כמו כמה לך בשרי, תלים סג: לרגלה, בזכותה כמו לדק יקראהו לרגלו, ישעיה מא): משרת, יהושע: איהל, שרתה עליו כאוהל: למד, גדעון ששאל מה' שראני אות לטובה, וזעק איה הנפלאות שעשה לאבותינו, ונעשה בגיזת למר ופתח על כו'

עדה חדל. בשוב עם מחטא צוה שאוב מים. לנאוה כירושלים. הו והו א״א : למען חיך מכרכר בשיר. המלמד תורה בכל כלי שיר. מנסך לפניו כתאב שתות מים. לשמו בך סברם. הו והו א״א : למען זך עלה בסערה. המקנא ומשכך עברה. בפילולו ירדה אש ולחכה עפר ומים. לעיניה ברכות. הו והו א״א : למען ושרת באמת לרבו. פי שנים ברוחו נאצל בו. בקחתו מנגן נתמלאו גבים מים. לפוצחי מי כמוכה. הו והו א״א : למען ההרהר עשות רצונך. המכריז תשובה לצאנך. אז בבא מחרף סתם עינות מים. לציון מכלל יופי הו והו א״א : למען דרשוך בתוך הגולה. וסודך למו נגלה. בלי להתגאל דרשו זרעונים ומים. לקוראיך בצר. הו והו א״ה : למען גמר חכמה ובינה. סופר מהיר מפריש אמנה מחכמנו אמרים המשולים ברחבי מים. לרבתי עם. הו והו א״א : למען באי לך היום בכל לב. שופכים לך שיח בלא לב ולב. שואלים ממך עוז מטרות מים. לשוררוך בים. הו והו א״א : למען אומרי יגדל שמך. והם נחלתך ועמך. צמאים לישעך כארץ עיפה למים. לתרתה למו מנוחה. הושענא והושיעה נא אבינו אתה :

הושענא : אל נא. אנא. הושיעה נא : הושענא. סלח נא. והצליחה נא. והושיענו אל מעוזנו :

(יז) מיוסד בסדר א״ב. וכל חרוז מחזיק ג׳ אותיות מא״ב. באות ראשון מבקש שיענה ה׳ לישראל בזכותם. ומזכיר ענין מים. ובאות ב׳ וג׳. למען זכות א׳ הקדמונים בענין מים : (יח) מניח הלולב ואתרוג. ואוחז הערבה לבד עד התבטה :

תענה אמונים שופכים לך לב כמים. והושיעה נא. למען באי באש ובמים. גזר ונם. יוקח נא מעט מים. והצליחה נא והושיענו. אל מעוזנו : תענה דגלים גזו גזרי מים. והו למען הנעקד בשער השמים. ושב וחפר בארות מים. והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו : תענה זכים מתחננים עלי מים. והו למען הלך מפצל מקלות בשקתות המים. טען וגל אבן מבאר מים. והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו : תענה ידידים נוחלי דת משולת מים. והו למען ברו במשענותם מים. להכין למו ולצאצאימו מים. והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו : תענה מתחננים בבישימון עלי מים. והו למען נאמן בית מספיק לעם מים. סלע הך ויזובו מים. והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו : תענה עונים עלי באר מים. והו למען פוקד במי מריבת מים. צמאים להשקותם מים

גו׳ : כלולי. הג׳ אאות אוס שנתעטרו לעשות מלחמה, ועל ידם נתת ישועה לישראל ונבחרו מישראל במה שלקקו כמים בידם לפיהם : יחיד, שמשון שהיה בן יחיד והכה הפלשתים צוררי ישראל ודש בשרם, והיה נזיר וקדוש מבטן, ונעשה לו נס כשצמא למים, שנבקע מקום תושב השן ויצא מים ושתה, בזכותו הושיעה למען לא יחולל שם קדשך: שוב, שמואל דכתיב ביה הולך וגדול וטוב, וחדל עצמו מלעסוק ישראל : שאוב מים. וישפכו לפני ה׳. לשי׳ הכנעה שחשובים כמים חיך, דוד שהיה מפזז ומכרכר לפני ההרון בשיר, ואמר בחיך מתוק ונקלותי עוד מזאת גו׳ ולימד הלוים תורת השיר על כל כלי שיר. וכי התאוה לשתות מיםבור בית לחם, וג׳ גבוריו הרגו במחנה פלשתים והביאו לו מים משם, לא רצה לשתותם ונסכם לפניהם: סברם. תקותם כמו שברו אל ה׳ (תהלים קמו) זך. אליהו, שעלה בסערה לשמים וקינא לה׳. ובזה הפקיע ממתו ויורד מטר. ובתפלתו ירדה אש משמים ותשרוף עפר ומים: ושרת. אלישע ששימש באמת אליהו רבו. וב׳ חלקים מרוה״ק של אליהו הופרש עליו, ובמלחמת מואב שלא היה מים לישראל אמר קחו לי מנגן, והתפלל ונתמלאו הבורות מים, בזכותו תושיע ישראל שפתחו פיהם על הים ושררו מי כמוך: ההרהר. חזקיה, שחשב רק לעשות רצונך, והכריז לישראל שיעשו תשובה, וכשבא רבשקה עליו לחרף ה׳. סתם מהם מעיינו מי גיחון: דרשוך, דניאל וחביריו : וסודך. ונבואתך. וכדי שלא יתטמאו במאכל ומשקה הנכרים, ביקשו מהממונה עליהם, ליקח לעצמו כצותם וליתן להם זרעים ומים : גמר. עזרא שלמד חכמה ובינה, והיה סופר מהיר ועשה דרך מפולש לאמונת ה׳. ונמשלים לישראל כד״ת שנמשלו לרוחב הים, רחבה מני ים : שופכים. מתפללים לך בשפיכת הנפש ובלב אחד, ושואלים ממך גבורות גשמים : לשוררוך. לישראל ששררו לך על הים.

תענה. מים לישראל בעלי אמונה. השופכים לבם כמים בתפלתם לך : באי. בזכות אברהם שבא באש אור כשדים. ובמים עד הלואר כשהלך לעקידה. וכשבאו לו המלאכים. גזר ואמר ליקח מעט מים. לקיים הכנסת אורחים : דגלים ישראל שהלכו דגלים במדבר. ועברו ביבשה בין גזרי ים סוף : הנעקד. יצחק שנעקד בהר המוריה המכוון נגד שער השמים : זכים. ישראל שהנו באלימה על המים : הלך. בזכות יעקב איש הלק. שהציג המקלות שפילל בשקתות המים. ונעשה לו נס שהולידו הצאן עקודים כו׳. שהיו שכרו. ובנס נשא וגלל בעצמו האבן מפי הבאר : ידידים. ישראל שנחלו התורה המשולה

מָיִם. והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו: תַּעֲנֶה קְדוֹשִׁים מְנַסְּכִים לְךָ מָיִם. והו לְמַעַן רֹאשׁ מְשׁוֹרְרִים כְּתָאַב שְׁתוֹת מַיִם. חָלִילָה פִּיו וְנָסַךְ לְךָ מָיִם. והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו: תַּעֲנֶה שׁוֹאֲלִים בְּרִבּוּעַ אֶשְׁלֵי מָיִם. והו לְמַעַן תֵּל תַּלְפִּיּוֹת מוֹצָא מָיִם. תִּפְתַּח אֶרֶץ וְתַרְעִיף שָׁמַיִם. והצליחה נא והושיענו אל מעוזנו:

רַחֵם נָא קְהַל עֲדַת יְשֻׁרוּן. סְלַח וּמְחַל עֲוֹנָם. וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ:

מסודר ע"פ א"ב (בצירוף חרוז שערי שמים פתח) ולפי שכבר לקחוהו לאומרו לבדו בנעילה בתחלת החתימה כפ"ץ וא"כ הקהל. לכן גם עתה בגמר חתימה לטובה אומרים אותו כפ"ע הש"ץ וא"כ הקהל וכל חרוז מחזיק ב' אותיות מא"ב. אות הראשון כמו דלת עם סוגר ואות השני לבדו. ומסיים עליו והושיענו אלהי ישענו. וכוא סוגרו וכ"ז חוץ מאותיות פ' וכ':

אָז כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנִים. בָּאנוּ לְפָנֶיךָ נְדוֹנִים. גֵּאֶה אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים נִתְגָּרוּ בָנוּ מְדָנִים. דָּשׁוּנוּ וּבְעָלוּנוּ זוּלָתְךָ אֲדוֹנִים והושיענו אלהי ישענו: הֵן גַּשְׁנוּ הַיּוֹם בְּתַחֲנוּן. עָדֶיךָ רַחוּם וְחַנּוּן. וְסִפַּרְנוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ בְּשִׁנּוּן והושיענו אלהי ישענו: זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. נָא אַל תִּיבָשׁ. חַשְׁרַת מַיִם בְּאִבֶּיהָ תֶּחְבָּשׁ והושיענו אלהי ישענו: טָעֲנוּ בִּשְׁמֵנָה. כְּבִיר שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה. יָשָׁר צַדִּיק אֵל אֱמוּנָה והושיענו אלהי ישענו: כָּרַתָּ בְּרִית לָאָרֶץ. עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ. לְבִלְתִּי פְּרָץ בָּהּ פָּרֶץ והושיענו אלהי ישענו: מִתְחַנְּנִים עָלֵי מַיִם. כַּעֲרָבִים עַל יִבְלֵי מַיִם. נָא זְכוֹר לָנוּ נִסּוּךְ הַמָּיִם והושיענו אלהי ישענו: שִׂיחִים בְּדֶרֶךְ מַטָּעָתָם. עוֹמְסִים בְּשַׁוְעָתָם. עֲנֵם בְּקוֹל פְּגִיעָתָם והושיענו אלהי ישענו: פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת. פְּנֵה לִפְלוּלָם שְׁעוֹת. צַדְּקֵם אֵל לְמוֹשָׁעוֹת והושיענו אלהי ישענו: קוֹל רִגְשָׁם תִּישַׁע. תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֶשַׁע. רַב לְהוֹשִׁיעַ וְלֹא חָפֵץ רֶשַׁע והושיענו אלהי ישענו:

שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם פְּתַח. וְאוֹצָרְךָ הַטּוֹב לָנוּ תִפְתַּח. תּוֹשִׁיעֵנוּ וְרִיב אַל תִּמְתַּח. וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ:

קוֹל מְבַשֵּׂר. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר:

מונה הדברים שישמיע המבשר לגו"ל. בסדר א"ב

אוֹמֶץ יֶשְׁעֲךָ בָּא. קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל בָּא בְּרִבְבוֹת כִּתִּים. לַעֲמוֹד עַל הַר הַזֵּיתִים מו: קוֹל גִּשְׁתּוֹ בַּשּׁוֹפָר לִתְקַע. תַּחְתָּיו הַר יִבָּקַע מו: קוֹל דָּפַק וְהֵצִיץ וְזָרַח. וּמָשׁ חֲצִי הָהָר מִמִּזְרָח מו: קוֹל הֵקִים מִלּוּל נְאֻמוֹ. וּבָא הוּא וְכָל קְדוֹשָׁיו עִמּוֹ מו: קוֹל וּלְכָל בָּאֵי עוֹלָם. בַּת קוֹל יִשָּׁמַע בָּעוֹלָם מו: קוֹל זֶרַע עֲמוּסֵי רַחְמוֹ. נוֹלְדוּ כְּיֶלֶד מִמְּעֵי אִמּוֹ מו: קוֹל

המשולה למים: כרו. הנשיאים שעמדו על הבאר ומשכו במשענותיהם מים לשבטיהם ולזרעם: מתחננים. לישראל שמתחננים עתה כמו שהתחננו במדבר על מים. כשמתה מרים ונסתלק הבאר: נאמן. משה שנ' הכה: עונים. ישראל ששרו עלי באר: פוקד. אהרן שבא פקודתו למות בעת מריבת המים כשלאלו למים: קדושים. ישראל שנסכו לך מים כתב בבהמ"ק: ראש. דוד. כשהתאוה לשתות מבור בית לחם. וג' גבוריו הרגו הפלשתים והביאו לו מים. פתח פיו ואמר חלילה לי לשתותם. ונסכם לה': שואלים. ישראל שלוקחים ד' מיני אילן. אתרוג לולב הדס ערבה. ומבקשים מים: תל. בזכות א"י ובהמ"ק שהם מקור מוצא המים. וכל העולם שותה מתמצית א"י: ותרעיף. יתטף גשמים משמים. אמן:

אז. בזמן בהמ"ק היו רק לך נשואות עינינו. כעבדים לאדונים וכן עתה באנו לפניך שתוציא משפטינו לאור: מדנים. בעלי ריב: דשונו. דשו בשרינו: עדיך. אליך: בשנון. בשפה ברורה. כמו ושננתם (דברים ו): זבת. נבקש שא"י לא תהיה יבישה בלי מטר. וברוב מים תרפא פירותיה: טענו. תטעינו בא"י השמינה. ע"י ז' רועים וח' נסיכים שנזכרו במיכה ה': לארץ. בימי נח: מתחננים אנחנו עמך המתפללים לך על מים ועומדים לפניך כערבות על מים. נבקש יזכור לנו זכות ניסוך המים: שיחים. עמך הלוקחים ד' ומיני אילן כדרך גדילתם. לועקים לפניך יומם. ענה לתפלתם (שיחים. כמו אחד השיחים ראשית כא: עומסים נושאים. כמו ויעמום איש על חמורו (שם מד) פגיעתם. תפלתם כמו ויפגע במקום שם): לפלולם. לתפלתם. כמו ויפלל (תלים קו). שעות. כמו וישע אל הבל: רגשם. תפלה לקול המונם: וריב. שלא תהיה מדת הדין מתוחה עלינו ע"י בעלי הריב המקטרגים ותובעים הדין. אך והושיענו כו':

קול. של אליהו המבשר לפני ביאת המשיח. יבשר ויאמר כי בא ישועתך החזק. וקול ה' נשמע. שבא לישועת ישראל. ובא ברבבות כתות מלאכים לעמוד על הר הזתים הסמוך לירושלים במזרחה. ויגש לתקוע בשופר גדול לקבץ נדחי ישראל. ומקול השופר יבקע הר הזתים שתחתיו: קול. ה' יהיה דופק כבמלרים. ויליץ מן החרכים. ויזרח לנו באור פניו. ומבקיעה הנ"ל. ימוש חצי ההר מזרחה: הקים קיים דברי הבטחתו. ובא כו': קול ולכל. האמור (ביואל ד) ה' מירושלים יתן קולו

חָלָה וְיָלְדָה מִי זֹאת . מִי שָׁמַע כָּזֹאת מו : קוֹל טָהוֹר פָּעַל כָּל אֵלֶּה . וּמִי רָאָה כָּאֵלֶּה מו : קוֹל יֶשַׁע וְזְמַן הוּחַד . הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד מו : קוֹל כַּבִּיר רוּם וְתַחַת . אִם יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת מו : קוֹל לְעֵת יִגְאַל עַמּוֹ נָאוֹר . וְהָיָה לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר מו : קוֹל מוֹשִׁיעִים יַעֲלוּ לְהַר צִיּוֹן · כִּי חָלָה גַּם יָלְדָה צִיּוֹן מו : קוֹל נִשְׁמַע בְּכָל גְּבוּלֵךְ · הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ מו : קוֹל שִׂימִי עַד דַּמֶּשֶׂק מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ · קַבְּלִי בָּנַיִךְ וּבְנוֹתַיִךְ מו : קוֹל עִלְזִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן . כִּי קָמוּ יְשֵׁנֵי חֶבְרוֹן מו : קוֹל פְּנוּ אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ . הַיּוֹם אִם בְּקוֹלִי תִשְׁמָעוּ מו : קוֹל צֶמַח אִישׁ צֶמַח שְׁמוֹ . הוּא דָוִד בְּעַצְמוֹ מו : קוֹל קוּמוּ כְּפוּשֵׁי עָפָר . הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שׁוֹכְנֵי עָפָר מו : קוֹל רַבָּתִי עָם בְּהַמְלִיכוֹ . מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ מו : קוֹל שֵׁם רְשָׁעִים לְהַאֲבִיד . עֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד מו : קוֹל תְּנָה יְשׁוּעוֹת לְעַם עוֹלָם . לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר :

ג"פ קוֹל מְבַשֵּׂר . מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר :

(יט) יחבוט הערבה ה' חבטות על הקרקע ולא יותר . ובכל חבטה אומר לעשות כ"ר ליוצרי ובוראי :
אחר חבטת הערבה יאמר תחנה זו

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו הבוחר בנביאים טובים ובמנהגיהם הטובים שתקבל ברחמים וברצון את תפלתנו והקפתינו וזכור לנו זכות שבעת תמימיך : ותסיר מחיצת הברזל המפסקת בינינו ובינך : ותאזין שועתינו ותטיב לנו החתימה . תולה ארץ על בלימה . וחתמנו בספר חיים טובים . והיום הזה תתן בשכינת עוזך חמשה גבורות ממותקות ע"י חבטת ערבה מנהג נביאיך הקדושים . ותעורר האהבה ביניהם . ותנשקנו מנשיקות פיך ממתקת כל הגבורות וכל הדינין . ותאיר לשכינת עוזך בשם (יו"ד ה"א וא"ו) שהוא טל אורות טלך . ומשם תשפיע לעבדך המתפלל לפניך מהילה . שתאריך ימי ותמחול לי חטאי ועונותי ופשעי . ותפשוט ימינך וידך לקבלני בתשובה שלמה לפניך . ואוצרך הטוב תפתח להשביע מים נפש שוקקה כמו שכתוב . יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך : אמן :

(כ) ערבה שבלולב אף שנזרקת אסור להניח עליה ואסור ליהנות ממנה ושנהא כל היום אפי' אחר נטילתה אא"כ התנה ויטיב להכניעה לשורפה בעת אפיית המצות : (כא) אומר שיר של יום. לדוד. אתה הראת. מוציאין ס"ת [ואומר שמע. על הכל. ויעזור] קורא כהן וביום החמישי. לוי וביום הששי. ישראל וביום השביעי. רביעי וביום הששי וביום השביעי וכן אומרים במוסף פסוקא דיומא[ויעמוד ש"ץ חצי קדיש ומסיד למוסף כמו בר"ה ויו"כ]: (כב) מתפללין מוסף ש"ץ אומר קדושה דר"ס [ק"ש ולמנהג אשכנז]מוציאין כל ס"ת שבהיכל ומקיפין הבימה היום ז"פ [להמשיך לה אור מאורש החסדים דזעיר אנפין שבדעת דאמא כולם מקיפין] בלולב [מתירין אגודו העליון] מי שאין לו לולב מקיף בערבה. אח"כ מחזירין הס"ת למקומה. מרבין תחנונים על המים אומר ק"ש : (כג) אז תניח הלולב מידך וקח ה' בדי הערבה [א"א יס"ר] ותהרוס על הקרקע ה"פ כנגד ה' גבורות מנלפ"ך תכוין לשם יוד הא ואו חביט חביט ולא בריך ס"ת גי' ע"ל [א"כ. עלינו. ק"י]: (כד) סדר עבודה

כך כו' ביום השביעי הביאו שבעה פרים . שני אילים ושעיר וארבעה עשר כבשים . מסרום לארבעה ועשרים המשמרות . לכל אחד בהמה א' . השקום בקרום כו' השיר . ימוטו כל מוסדי ארץ וגו' . עושין ממנו ג' פרקים כו' . אם חל שבת בא' מימי הוה"מ . ימוטו ירחה . זהו סדר עבודת קרבן מוסף כו' :

(כה) אין עושין מלאכה בהו"ר עד אחר יציאה מבה"כ : (כו) אתרוג בשביעי אם לא התנה אסור. שהוקצה למצותו כל ז' ומותר בשמיני. ובא"ל אסור גם בשמיני [ואם נפסל מאתמול בה'] ומותר בתשיעי ויש אוסרין בחל בה' בשבת : (כז) [בסוכה אומר עולו בערבית ולומד אחר הסעוד' ומברך ב"ה וכשרוצה לישן ילוה להקילו תבע"י ויטבול לכבוד הרגל]: (כח) בז' בא"י אע"פ שגמר מלאכול לא יתיר סוכתו אבל יכול הוא את הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה ומתקן את הבית לכבוד יו"ט האחרון. ואם אין לו מקום לפנות כלים ורוצה לאכול בה בשמיני צריך לפחות בה מקום ד' על ד' לעשות היכר שלא יהא נראה כמוסיף על המצוה. גמר לאכול בי"ט ומפנה כליו ואם אין לו מקום יכנים בה קדרות וקערו' להיכר שנגמרה מצותה: (כט) ערב יו"ט האחרון הוא א' מד' פרקים שמשחיטין את הטבח: (ל) בכניסת יום שמיני עצרת אין לאכול. לא בבית. ולא בסוכה אחר שילא ממנה מפני ספק ברכה עמו"ק :

נצלם תא הרצים . ונסגר שער התחתון . נפתח שער אהי' הרצים . שהוא סמוך ונראה להרצים . שגם בו עושין שליהותן כאמור :

קול. ישמע הקול בכל העולם (הויו ולכל. הוא רק לסדר הא"ב) : בת קול. קול משמים : זרע. ישראל העמוסים לה' מני רחם. הם עתה בגאולה כאילו נולדו : חלה. היו לציון חבלי לידה וילדה את ישראל בניה הנאמר עליהם מי זאת הנשקפה (ש"ר ו): ישע. הלא לישועת הכורעת לילד יש זמן מיוחד שלא להקדים ולאחר רגע. ומי שמע שיוכל להיות חבלי לידה להוליד ארץ ותלואה ביום אחד. אך ה' החזק בשמים וארץ . אם רצה פעל זה. שיולד גוי קדוש בפעם א'. וברגע א' יבואו כל ישראל לא"י : נאור. אל נורא: צמח. מ"ש עבדי צמח (זכריה ג) איש צמח שמו (שם ו) הוא דוד עצמו. ע"י גלגול : קומו. שיחיו המתים המכוסים בעפר. כפושי. מל' הכפישני באפר :

(א) שמיני עצרת [ר"ב בחודש] הוא יום מילת יעקב הכינו ע"ה: (ב) כי שלח המלך שלמה ע"ה את העם: (ג) שמיני רגל כפ"ע לענין פז"ר קש"ב. רמז [בזר עמים. קשב תפלת עמו]. פיים: (ד) זמן: (ה) רגל [לענין לילה. ומבטל שבעה מאבילות ושלשים]: (ו) קרבן: (ז) שמחה [צריך שלמי שמחה כפ"ע. גם שמחת סעודתו גדולה משל חג. כנזכר שהוא מד' פרקים]: (ח) ברכה. למלך. ובתפלה ובה"מ. שאומרין שמיני חג העצרת ות"ת טפל הוא לחג והיינו שמיני חג כמ"ש בס"ד במקומו וכן נק' בכל מקום י"ט האחרון ולכן אין לזוז מנוסח זה הקדמון. והאחרונים שלא ידעו דרכי הקדמונים דחקו עצמן להמציא נוסחאות חדשים מקרוב באו לא יתכנו ולא נראו עמו"ק: (ט) בא"י הוא יום ש"ת: (י) ובח"ל אוכלין בסוכה לילו ויומו ואין מברכין על ישיבתה והמנהגים חלוקים בכאן הך הותיקין יושבין בה בלילה וביום רק שאין ישנים בה בלילה אבל כל סעודה שיש להם לאכול אוכלין בה. עמו"ק: (יא) מנהגי בהכ"נ לילה ויום. ע"ל בשאר יו"ט [מתפללין מעריב בכוונה ובשבת ויכלו וא"א ב"נ ומנהג ותיקון לעשות הקפות כמו בש"ת והש"ץ מקדש יק"ז והולך לסוכה שמח ומקדש בשמחה יק"ז וא"א ליסב בסוכה ואוכל בסוכה ליל ויום ח' בלי ברכה אפי' סועד ביהש"מ. אבל א"ל לישן או לאכול פירות או פחות מכביצה פת בסוכה. זה הכלל דבר שא"ל ברכת הסוכה בז' ימי סוכות א"ל לאוכלו בסוכה בח' ושמחים ביו"ט זה יותר מבשאר יו"ט]: (יב) בשחרית [התפללין של יו"ט עד אחר שמו"ע והש"ץ חוזר התפלה גומרין הלל ק"ש: (יג) אם חל בשבת אומרים קהלת. קי"ו. [שיר של יום. לדוד אתה הראת]: (יד) מוליאין ב' ס"ת בא' קורין עשר תעשר אפי' כשחל בחול. ובשבת ז' גברי כדרך שקורין באחרון דפסח שחל בשבת ע"ש: (טו) בב' בפ' פנחס. ביום השמיני ומפטיר במלכים ויהי ככלות שלמה. בשבת יקום פורקן מי שברך: (טז) מזכירין נשמות [אב הרחמים. אשרי. יהללו. בחול לדוד מזמור. ובשבת מזמור לדוד] מחזירין ס"ת למקומן [ובנוחה. וש"ץ אומר התפלה אל מלך נאמן כו'] ח"ק: (יז) מכריז ש"ץ משיב הרוח ומוריד הגשם [ע"ב הל] [כדי שגם הצבור יזכירו במוסף משיב הרוח. ואם טעה ולא הזכיר חוזר לאתה גבור אבל אם אתם תמיה התתים ועדיין לא פתח אתה קדוש אומר משיב הרוח בלא חתימה] ועומדין להתפלל מוסף. בחזרת התפלה אומרים פיוטים לפי מנהג המקומות. לרצות על המים. עולין לדוכן. ק"ש. אין כאלהינו. עלינו. שיר הכבוד. מזמור על השמינית: (יח) סדר עבודה. שוה לר"ה [בסדר עבודת המקדש כנודע. כללוהו עם ר"ח ושאר י"ט. ודבר תימה הוא] יאמר כך כו' ביום השמיני. הביאו פר ואיל ושבעה כבשים כו' (כל המשמרות שוות בהן. ומפיסות עליהן). השיר. על השמינית. עושין ממנו ג' פיקים. ההליל מכה לפני המזבח. זהו קרבן שמיני חג העצרת בבית אלהינו שיבנה במהרה בימינו. אמן:

(יט) אוכלין ושותין בסוכה ושמחים בי"ט זה ביותר כי הוא לשמחתן של ישראל ובפ"ע] עם הקב"ה. כמ"ש רז"ל הא"ר הקב"ה לישראל בבקשה מכם עכבו עמי יום א' שקשה עלי פרידתכם. ובפ' החליל ע' פרים כנגד ע' אומות פר א' כנגד אומה יחידה. משל למלך שעשו לו עבדיו סעודה. ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך. ולכן הגוה לאכול בו בשר יותר מבחג כנז"ל וילמוד מאמר ה' הזוהר:

ביום השמיני עצרת תהיה לכם. דהא יומא דא מלכא הוא בלחודוי. חדוותא די יה בהו בישראל מתל למלכא דזמין אושפיזין. אשתדלו בהו כל בני היכליה. לבתר אמר מלכא. עד כאן אנא ואתון אשתדלנא כלהו באושפיזין. וקרבתון קרבנין על שאר עמין בכל יומא. מכאן והלאה אנא ואתון נחדי יומא חד. הה"ד ביום השמיני עצרת תהיה לכם. לכם. לקרבא קרבנין עלייכו. אבל אושפיזי מהימנותא. כמלכא משתכחי תדירא. וביומא דחדוותא דמלכא. כלהון מתכנפי עמיה ומשתכחן. ועל דא כתיב עצרת. תרגומו כניסו. והאי יומא יעקב הוא רישא לחדותא. כל אינון אושפיזי חדאן עמיה. ועל דא כתיב אשריך ישראל מי כמוך. וכתי' ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר:

(כ) כשנפטרין מהסוכה. יש נוהגין לומר

יהי רצון שנזכה לישב בסוכת עורו של לויתן. לשנה הבאה בירושלים:

(כא) [יזהר מאוד ביום זה לפשפש במעשיו]: מנהגי שחרית היום ומנחה. כשאר י"ט [ואח"כ קורא פ' ברכה שמו"ת והפטורה. ולא יעשה ברכה משקה המשכר. וכשיוצא מהסוכה אומר זה

רבונא דעלמא. יהא רעוא מן קדמך. שאותן מלאכים הקדושים השייכים למצות סוכה. ולמצות ד' מינים לולב ואתרוג הדס וערבה. הנוהגים בחג הסוכות הם יתלוו עמנו בצאתנו מן הסוכה. ויכנסו עמנו לבתינו לחיים ולשלום. ולהיות תמיד עלינו שמירה עליונה ממעון קדשך. ולהצילנו מכל חטא ועון ומכל פגעים רעים. ומכל שעות רעות המתרגשות לבא לעולם. ותערה עלינו רוח ממרום. ותחדש כליותנו לעבדך באמת באהבה וביראה. ונתמיד מאד בלימוד תורתך הקדושה ללמוד וללמד. וזכות ארבעה מינים ומצות סוכה יעמוד. שתאריך אפך עד שובינו אליך בתשובה שלימה לפניך. ונתקן כל אשר פגמנו. ונזכה לשתי שולחנות בלי צער ויגון. אני ובני ביתי ויוצאי חלצי. ונהיה כלנו שקטים ושלוים דשנים ורעננים. ועובדי השם באמת לאמתו ברצונך הטוב. בכלל כל בני ישראל: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי:

ויש נוהגין לומר בקצרה

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. כְּשֵׁם שֶׁקִּיַּמְתִּי וְיָשַׁבְתִּי בְּסֻכָּה זוֹ. כֵּן אֶזְכֶּה לֵישֵׁב בְּסֻכַּת עוֹרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן. לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלָיִם:

(כב) שוהין עד הלילה. ואין מכינים דבר מיו"ט לחברו [אבל מותר להכניס התפלים מסוכה לבית. ולא יכרוס לארך הלילה. ולצורך היום הו שלא יהא הבית כחורבה מותר]: (כג) בח"ל עושין ב' ימים שמיני עצרת. תשיעי לחג (כ"ג תשרי) הוא ש"ת. שמחים לסיום התורה. בלילה מתפללין כמו אתמול. כשחל במ"ש אומרים ותודיענו. מקדשין בבה"כ ובבית ואומרים שהחיינו [ואח"כ אומרים זה]:

אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יהוה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ: לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: יְהִי כְבוֹד יהוה לְעוֹלָם. יִשְׂמַח יהוה בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: יְהִי יהוה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: יהוה מֶלֶךְ. יהוה מָלָךְ. יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יהוה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יהוה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: וְיִהְיוּ נָא אֲמָרֵינוּ לְרָצוֹן לִפְנֵי אֲדוֹן כֹּל: פותחין הארון וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יהוה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: קוּמָה יהוה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא. הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ. זֶה יהוה קִוִּינוּ לוֹ. נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים. וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה. וּדְבַר יהוה מִירוּשָׁלָיִם:

אַב הָרַחֲמִים. הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם. כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ. מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אֲדוֹן עוֹלָמִים:

לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה וכו'. הנה אנחנו באים לקיים מצות כנהג ישראל קדושים. להקיף ז' הקפות לתיבה שבה הס"ת. ולהרבות בשמחת התורה. לתקן את שרשה במקום עליון: ויהי רצון מלפניך

אתה. (דברים ד) בת"ת פתח לך ה' השמים ומזה ראית לדעת שה' הוא אלהים והוא יחידי ואין עוד זולתו: לעושה. (תלים קלו) הודו לה' העושה לבדו (וא"צ עזר המלאכים): נפלאות גדולות. כי חסדו קיים לעולם ולא כחסד ב"ו: **אין.** (תהלים פו) ה' אין כמוך בשרי מעלה ואין בעולם מעשה נפלא כמעשיך: יהי. (שם קד) כבוד ה' יתמיד כל ימי עולם (שברא הכל אחרי ברואיו והשגחתו על הכל) ותמיד ישמח במעשיו. ולא כב"ו שלפעמים מעשיו לרעתו ונעצב בם: יהי. (שם קיג) הללו לה' באומר יהי גו': יהי. (מ"א ח): אבותינו. דור המדבר שהשכינה שרה עמם תמיד: יטשנו. ענין עזיבה: **ואמרו** (דה"א טז) דוד אמר לישראל. התפללו לה' עבור בני הגולה ואמרו הושיענו ה'. כי אתה תמיד אלהי ישענו. וקבצנו מהגוים והצילנו מהם להודות לשם קדשך על הישועה הבאה ולשבח עצמנו בתהלתך. שהוא שבח להדבק בה' המהולל אחד: ה' (תלים טז) ה' (שם ל"ג א):ה' (שמות טו יח) מלך בהוה ומלך בעבר וימלוך בעתיד לעולם: ה'. (תלים כט) ביתי משיח יתן ה' חוזק לעמו ויברכם בשלום. שלא תהא עוד מלחמה: ויהי. (במדבר י) כשנסע הארון ממסע למסע אמר משה. אתה ה' שהקדמת לפנינו מהלך ג' ימים. עמוד שם והמתן לנו ולא תרחק יותר. ויפולו אויבינו המכונסין וינוסו שונאינו הרודפים. וכינס לה'. שהשונא ישראל שונא ה': קומה ה'. (תלים קלב) והשרה שכינתך לבהמ"ק מקום מנוחה קבוע לך (שעד עתה הלך מאהל לאהל) ויהא יחד אתה והארון שהראה לכל גבורתך כשלקחוהו פלשתים בשבי. ואז כהניך ילבשו בגדי כהונה (הנקראים בגדי צדק. על שמכפרים ומצדיקים החוטאים) לעבודתך. וחסידיך בני לוי (שנקרא איש חסידיך. דברים לג) ירננו שיר בעבודתך. ועשה זאת בעבורו ולא תשב פני ריקם מלשמוע תפלתו: ואמר. (ישעיה כה) אז יאמר ישראל. הנה זה ה' שקוינו לו שיושיענו. ובעת נשמחה בישועה הבאה ממנו: מלכותך. (תלים קמה) היא מלכות על כל העולמות. וממשלתך היא בכל ימי הדורות: כי. (ישעיה ב' מיכה ד. חצי פסוק) תורת אמת היא רק היוצאת מציון. ודבר ה' הוא רק בירושלים: הטיבה (תלים נא):

מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח הקפות אלו תפ"ל חומת ב"זל המפסקת בינינו לבינך. ונהיה מוקפים מתורה ומצות מב"ת ומחוץ. ונדבק בך ובתורתך תמיד. אנו וזרענו וזרע זרענו. ויהי נועם כו']:

(כד) מוליכין כל ס"ת שבהיכל [ומעטרים בכתרים ועדי כסף וזהב. ונותן נר דלוק בהיכל] ומקיפין עמהם הבימה [ז"פ בשירה ובזמרה ברנה וגילה ברקוד חוזר חלילה (בכתבי האר"י קורא אותה שמחה גדולה וז"ל. ראיתי למורי שהיה הולך לפני הס"ת מרקד ומרנן ומסבב עמהם בשמחה גדולה בכל יכלתו. ואח"כ שהיו הולכין לבה"כ אחר והיו עושין ג"כ הקפות עם הס"ת. היה סובב עמהם מרקד מנגן ומרנן בשמחה גדולה. וכן בבה"כ אחר עושה כן) [ואומרים זה]

הקפה רִאשׁוֹנָה

אָנָּא יְהוה הוֹשִׁיעָה נָּא. אָנָּא יהוה הַצְלִיחָה נָא: אָנָא יהוה עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

ע"ס א ב אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת הוֹשִׁיעָה נָּא. בּוֹחֵן לְבָבוֹת הַצְלִיחָה נָא. גּוֹאֵל חָזָק עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

רַחֲמָנָא. אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְאַבְרָהָם רְחִימָא.

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. אב הרחמן. שבזכות הקפה ראשונה שהקפנו לתיבה בשמחת תורתך. הרומזת לחס"ד. יהי חסדך יי עלינו. ותזכנו לעבדך ביראה ואהבה. ותהיה אהבתך תקועה בלבנו תמיד כל ימי חיינו. ותהיה יראתך תמיד על פנינו לבלתי נחטא. ובכל מדה ומדה שתמדוד לנו. נודה לך במאד מאד. ותזכנו להשכיל להיטיב. ולגמול חסד בכל כחנו בגופנו וממוננו בלב שלם. ויהיה כל מעשינו לשמך ולזכרך תאוות נפש. ותזכנו להתרחק מהקנאה ואכזריות וכעס. ולקנות מדת החסד בקנין גמור. ולמען תורתך הקדושה הנתנית בימין ולמען אברהם אהובך איש החסד. תמלא משאלות לבנו לטובה. יודע לע"ני הכל טובך וחסדיך עמנו. (ר"ת הס"ד) "חסדי יי לעולם אשירה לדור ודור אודיע אמונתך בפי: "סתרי ומגני אתה לדבריך יחלתי: "דרכיך ה' הודיעני אורחותיך למדני: יהיו לרצון וכו':

אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ: ב"פ

הקפה שניה

דּוֹבֵר צְדָקוֹת הוֹשִׁיעָה נָא. הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ הַצְלִיחָה נָא. וָתִיק וְחָסִיד עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

לך זרוע עם גבורה. תעוז ידך תרום ימינך: קול יי בכח: עדות יי נאמנה מחכימת פתי:

רַחֲמָנָא. אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְיִצְחָק עֲקִידְתָּא:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. שבזכות הקפה הזאת השנית הרומזת לגבורה. תזכנו להתגבר על יצרנו. ותן בנו כח לכבוש תאוותנו הגופניות. ולמען יצחק עקידך נאזר בגבורה. עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו. וכמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלב שלם. כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו ויגולו רחמיך על מדותיך. ותתנהג עמנו ה' אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים. ותכנס לנו לפנים משורת הדין. ובטובך הגדול. ישוב חרון אפך מעמך מעירך מארצך ומנחלתך. ותבטל מעלינו כל גזירות קשות ורעות. ותגזור עלינו גזירות טובות כרוב רחמיך (ר"ת גטר"ס) גם מזדים חשוך עבדך אל ימשלו בי אז איתם: באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו: ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך: רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה: הורני יי דרכך אהלך באמתך יחד לבבי ליראה את שמך: יהיו לרצון כו':

אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ (יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ ב"פ) : אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ:

הקפה שלישית

זַךְ וְיָשָׁר הוֹשִׁיעָה נָא. חוֹמֵל דַּלִּים הַצְלִיחָה נָא. טוֹב וּמֵטִיב עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

תתן אמת ליעקב חסד לאברהם: קול יהוה בהדר: פקודי ה' ישרים משמחי לב:

רַחֲמָנָא. אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְיַעֲקֹב שְׁלִימְתָּא:

א"ב עַל יִשְׂרָאֵל אֱמוּנָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל בִּרְכָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל דִּבְרָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל הֲדָרָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל וְעִידָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל זְכִירָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל חֶמְלָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל טָהֳרָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל יְשָׁרָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל כַּנָּתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל לְאֻמָּתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל מַלְכוּתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל נְעִימָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל סְגֻלָּתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל

עצתו

אנא. אבקשך ה' הושיעה עתה להטיבה והצליחה בה עתה באמת מדלי רגיל ועננו ביום שנקראך: אלהי הרוחות. שגלוי לפניו רוח ודעת כ"א שאין דומין זל"ז: בוחן. מבין מה שבלב:

עֻצָּתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל פְּעֻלָּתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל צִדְקָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל קְדוּשָּׁתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל רוֹמְמוּתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל שְׁכִינָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל תְּהִלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ:

הי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי. שבזכות הקפה שלישית הרומזת לתפארת. תזכנו להיות מעבדיך הנאמר עליהם ישראל אשר בך אתפאר. והזכנו לעסוק בתורתך הקדושה תורת אמת. תהיה כל מגמתינו לבקש האמת. ותחננו למען דעת אמיתיות דיני התורה. ותזכנו להתרחק מן שקר והכזב. וכל פניות שנפנה יהיה על דבר אמת. ובזכות תורת אמת. ובזכות יעקב אבינו ע״ה חתום בתפארת מדת האמת. וכתיב תתן אמת ליעקב. תעננו ותעשה בקשתנו. ונקרא ירושלים ־ד האמת. על כן נקוה לך יי׳ אלהינו לראות מהרה בתפארת עוזך (ר״ת תפארת) תקרב רנתנו לפניך ה׳ כדברך הבינני: פעמי הכן באמרתך ואל תשלט בי כל און: אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם: רחמיך רבים ה׳ כמשפטך חיינו: תהלת ה׳ ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד יהיו לרצון וכו׳:

אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ (יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ ב״פ): יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ:

הקפה רביעית

יוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת הוֹשִׁיעָה נָּא. כַּבִּיר וְנָאוֹר הַצְלִיחָה נָא. לוֹבֵשׁ צְדָקוֹת עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

נעימות בימינך נצח: קול ה׳ שובר ארזים וישבר ה׳ את ארזי הלבנון וירקידם כמו עגל לבנון ושריון כמו בן ראמים: מצות ה׳ ברה מאירת עינים:

רַחֲמָנָא. אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְּמֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא:

א״ב אֵין אַדִּיר כַּיהוָה. אֵין בָּרוּךְ כְּבֶן עַמְרָם. אֵין גְּדוֹלָה כַּתּוֹרָה. אֵין דּוֹרְשֶׁיהָ כְּיִשְׂרָאֵל. מפי אל. מפי אל. יבורך ישראל: אֵין הָדוּר כַּיהוָה. אֵין וָתִיק כְּבֶן עַמְרָם. אֵין זַכָּיה כַּתּוֹרָה. אֵין חֲכָמֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל: מפי אל אֵין טָהוֹר כַּיהוָה. אֵין יָשָׁר כְּבֶן עַמְרָם. אֵין כָּבוֹד כַּתּוֹרָה. אֵין לוֹמְדֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל: מפי אל אֵין מֶלֶךְ כַּיהוָה. אֵין נָבִיא כְּבֶן עַמְרָם. אֵין סְגֻלָּה כַּתּוֹרָה. אֵין עוֹסְקֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל: מפי אל אֵין פּוֹדֶה כַּיהוָה. אֵין צַדִּיק כְּבֶן עַמְרָם. אֵין קְדוֹשָׁה כַּתּוֹרָה. אֵין רוֹמְמֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל: מפי אל אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוָה. אֵין רַחוּם כְּבֶן עַמְרָם. אֵין שְׁמִירָה כַּתּוֹרָה. אֵין תּוֹמְכֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל: מפי אל

הי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו. אל מלא רחמים. שתעשה למען זכות הקפה ד׳ הרומזת למדת נצ״ח. ברחמים הרבים. אל תעזבנו נצח סלה ועד. ונשמחה ונראה נעימות ימינך נצח ותזכנו לכל ההבטחות ונחמות שהבטחתנו ע״י נביאך הקדושים. וגם נצח ישראל לא שקר ולא ינחם. ותחזקנו ותאמצנו לנצח. ותנצח אויבינו. ותסתום פי כל המקטריגים עלינו. למען זכות משה רעיא מהימנא החתום במדת הנצח תאיר עינינו בתורתך. ואחרי מצותיך תרדוף נפשנו. ותגאלנו גאולת עולם מגלות החל הזה. בזכות משה רעיא מהימנא. ותבנה בית המקדש מהרה בימינו. וקול בן לוי תסובב על שיר״ה ונבל״ה עמו. כנור נעים עם נבל לנצח על מלאכת ית ה. (ר״ת נכ״ח) "נודע ביהודה אלהים בישראל גדול שמו: "צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו: "חננו ה׳ כי אליך אקרא כל היום: יהיו לרצון וכו׳:

אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. (מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ ב״פ) יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ:

הקפה חמישית

לְךָ עוֹלָמִים הוֹשִׁיעָה נָּא. נָאוֹר וְאַדִּיר הַצְלִיחָה נָא. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

ה אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ. אשר תנה הודך על השמים קול יהוה חוצב להבות אש: יראת יהוה טהורה עומדת לעד:

רַחֲמָנָא. אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְּאַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא:

רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתעשה למען רחמיך. ולמען הקפה חמישית הרומזת למדת ההו״ד ותזכנו שלא נלך בעצת רשעים. ולא נהיה מהולכי רכיל. ולמען זכות אהרן קדוש חתום במדת ההוד לטובה. ותזכנו לרדוף שלום ולבקש שלום ולשים שלום ולהרבות שלום בעולם ולמעבד

ולמעבד עובדא דאהרן . ותשים שלום בימינו . ותברכנו לחיים טובים ולשלום . ובא לציון גואל . גדול כבודו בישועתך . הוד והדר תשוה עליו במהרה בימינו (ר"ת הו"ד) "השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו : "ויהי ה' לי למשגב ואלהי לצור מחסי : "דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי : יהיו לרצון וכו' :

אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ . מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ (אַהֲרֹן כַּהֲנָא קַדִּישָׁא יִשְׂמַח עִמָּנוּ ב"פ) מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ . אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ :

הקפה ששית

עוֹזֵר דַּלִּים הוֹשִׁיעָה נָא. פּוֹדֶה וּמַצִּיל הַצְלִיחָה נָא. צוּר עוֹלָמִים עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ :

צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו : קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש : משפטי ה' אמת צדקו יחדו :

רַחֲמָנָא. אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְּיוֹסֵף צַדִּיקָא : האדרת והאמונה וכו'

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי . שתעשה למען רחמיך ולמען זכות הקפה ששית שהקפנו הרומזת למדת היסוד . ותצילנו מכל חטא ועון והרהור רע . ואתה בטובך הגדול תלקט את אשר בזרנו ותייחד את אשר הפרדנו ותתקן את אשר העוינו ותוציא לאור כל הנצוצות של קדושה אשר נטמעו בין הקליפות הי"ל בל"ע ויקיאנ"ו מבטנו יורישנו אל . ותזכנו לשמור עצמנו ודרכנו מכל חטא . ולא ימצא בנו ובזרענו שום פגם ויהיו כל זרענו זרע קודש . ובזכות יוסף צדיק החתום במדת היסו"ד . תרחם עלינו . אל שדי יסוד יסד ציון תרוממנה קרנות צדיק . ובזכות יוסף הצדיק . יוסף ה' שנית ידו ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו (ר"ת יסוד) "ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישעו : "סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו : "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח : "דרכי ספרתי ותענני למדני חקיך : יהיו לרצון וכו' :

אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ (יוֹסֵף צַדִּיקָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ ב"פ) אַהֲרֹן כַּהֲנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ :

הקפה שביעית

קָדוֹשׁ וְנוֹרָא הוֹשִׁיעָה נָא. רַחוּם וְחַנּוּן הַצְלִיחָה נָא. שׁוֹמֵר הַבְּרִית עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ :
תּוֹמֵךְ תְּמִימִים הוֹשִׁיעָה נָא. תַּקִּיף לָעַד הַצְלִיחָה נָא. תָּמִים בְּמַעֲשָׂיו עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ :

לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ . לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש : והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד : קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד : ה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם : ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום . הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים :

רַחֲמָנָא. אִדְכַּר לָן זְכוּתֵיהּ דְּדָוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא : אין כאלהינו עד אתה הוא מושיענו וְיֶאֱתָיוּ כֹּל לְעָבְדֶךָ. וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ. וְיַגִּידוּ בָאִיִּים צִדְקֶךָ. וְיִדְרְשׁוּךָ עַמִּים לֹא יְדָעוּךָ. וִיהַלְלוּךָ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ. וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יהוה : וְיִזְבְּחוּ לְךָ אֶת זִבְחֵיהֶם. וְיִזְנְחוּ אֶת עֲצַבֵּיהֶם. וְיַחְפְּרוּ אֶת פְּסִילֵיהֶם. וְיַטּוּ שְׁכֶם אֶחָד לְעָבְדֶךָ : וְיִירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ. מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ. וְיַכִּירוּ כֹּחַ מַלְכוּתֶךָ. וִילַמְּדוּ תוֹעִים בִּינָה. וִימַלְּלוּ אֶת גְּבוּרָתֶךָ. וִינַשְּׂאוּךָ מִתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ. וִיסַלְּדוּ בְחִילָה פָּנֶיךָ. וִיעַטְּרוּךָ נֵזֶר תִּפְאָרָה. וְיִפְצְחוּ הָרִים רִנָּה : וְיִצְהֲלוּ אִיִּים בְּמָלְכֶךָ. וִיקַבְּלוּ עֹל מַלְכוּתְךָ עֲלֵיהֶם. וִירוֹמְמוּךָ בִּקְהַל עָם : וְיִשְׁמְעוּ רְחוֹקִים וְיָבוֹאוּ. וְיִתְּנוּ לְךָ כֶּתֶר מְלוּכָה : בש"ת שחרית אומרים זה :

א"ב יָבוֹא אַדִּיר בִּמְהֵרָה. יָבֹא בָּחוּר בְּיָמֵינוּ : יָבוֹא אֵלִיָּהוּ לְבַשְּׂרֵנוּ. יָבוֹא מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בֶּן דָּוִד גּוֹאֲלֵנוּ. יוֹם גִּילָה. יוֹם רִנָּה. יוֹם דִּיצָה. יוֹם חֶדְוָה. יָבֹא אֵלֵינוּ : יָבוֹא גָדוֹל בִּמְהֵרָה. יָבוֹא דָגוּל בְּיָמֵינוּ : יבוא אליהו יָבוֹא הָדוּר בִּמְהֵרָה. יָבוֹא וָתִיק בְּיָמֵינוּ : יבוא אליהו יָבוֹא זַכַּאי בִּמְהֵרָה. יָבוֹא חָסִיד בְּיָמֵינוּ : יבוא אליהו יָבוֹא טָהוֹר

בִּמְהֵרָה. יָבוֹא יָשָׁר בְּיָמֵינוּ: יבוא אליהו יָבוֹא כַּבִּיר בִּמְהֵרָה. יָבוֹא לָמוּד בְּיָמֵינוּ: יבוא אליהו יָבוֹא מֶלֶךְ בִּמְהֵרָה: יָבוֹא נוֹרָא בְּיָמֵינוּ: יבוא אליהו יָבוֹא סַגִּיב בִּמְהֵרָה. יָבוֹא עִזּוּז בְּיָמֵינוּ: יבוא אליהו יָבוֹא פּוֹדֶה בִּמְהֵרָה. יָבוֹא צַדִּיק בְּיָמֵינוּ: יבוא אליהו יָבוֹא קָדוֹשׁ בִּמְהֵרָה. יָבוֹא רַחוּם בְּיָמֵינוּ: יבוא אליהו יָבוֹא שַׁדַּי בִּמְהֵרָה. יָבוֹא תַּקִּיף בְּיָמֵינוּ: יבוא אליהו

יצות צור הסדו עד שר שלום . ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו עד כל המיחלים לה':

אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יוֹסֵף צַדִּיקָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. (דָּוִד מַלְכָּא מְשִׁיחָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ ב"פ) יוֹסֵף צַדִּיקָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. אַהֲרֹן כַּהֲנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. מֹשֶׁה רַעְיָא מְהֵימְנָא יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יַעֲקֹב אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. יִצְחָק אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ. אַבְרָהָם אָבִינוּ יִשְׂמַח עִמָּנוּ:

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלָיִם: ג"פ

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אל מלא רחמים. שתעשה למען רחמיך בזכות הקפה שביעית הי'וזכות למלכות. ותגלה מלכותך עלינו מהרה. מלוך על כל העולם כולו בכבודך. והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא. ותש"ה שכינתך עלינו ויהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו (ר"ת מלכו"ת) "מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע: "לעולם ה' דברך נצב בשמים: "כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה: "ואני כזית רענן בבית אלהים בטחתי בחסד אלהים עולם ועד: "תאות ענוים שמעת ה' תכין לבם תקשיב אזניך:

רבונו של עולם. הנה אנחנו באים ביראה ואהבה ובשמחה רבה להודות לך על אשר קדשתנו במצותיך ובחרת בנו מכל העמים. אהבת אותנו ורצית בנו ונתת לנו את תורתך הקדושה תורה שבכתב ותורה שבע"פ. וקרבתנו לעבודתך. מה אנו ומה חיינו כי עשית עמנו חסדים גדולים רבים ועצומים באלה ועתה אלהינו מודים אנחנו לך. ומהללים לשם תפארתך. אמנם גדול צערנו בהעלותנו על לבבנו כל אשר נתייסרנו מלעסוק בתורתך הקדושה. וכל אשר פגמנו בלימודנו. הן מצד לימוד להתגדל והן מצד שלא למדנו בקדושה ויראה כדת מה לעשות. וה שלא טרחנו להבין הענין עד בוריו מוצא הדין ועומק ההלכה. והן אשר קטשנו מלוה עלי שיח והן אשר לא תמכנו וחזקנו ברכי רבנן דשלהי ולא אמצנו ברכים כושלות. כזאת וכזאת פגמנו בכ"ב אותיות תורתך ותעינו בלימוד והוראה ולא נהגנו בשמשים תלמידי חכם. ועוד אחית אשר נפלו ניצוצי תורתנו ומצותינו לבורות נשברים וישב ממנו שבי:

על הכל בושנו ונכלמנו ובמסתרים תבכה נפשנו יראה ורעד יבוא בנו ותכסנו פלצות. והן עתה בבושת פנים אנו שבים ומתחרטים ואנו רוצים לעשות רצונך כרצוננו. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו אל חוס חנון הטוב והמטיב. שתקבל כוונתינו. כי אתה בוחן לבות וידעת שרצוננו לעשות רצונך ולעסוק בתורתך הקדושה כדת מה לעשות. ואתה הבטחתנו ע"י עבדיך חכמי ישראל הבא לטהר מסייעין אותו: ובכן יהמו נא רחמיך. וראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב. ואויר ארץ העמים וביטול הטהרה ותוקף גלות גוף ונפש הן הנה היו בעוכרנו. כי גבר אויב יצרנו הרע ועשה אשר זמם להדיחנו מתורתך:

ובכן אין לנו מלך גואל ומושיע בלתך. הנשמה לך והגוף פעלך. חוסה על עמלך. ובזכות שבע הקפות שהקפנו להתיבה שבה הס"ת ושמחנו לכבוד תורתך. תמלא רחמים עלינו. השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך. ויתמתקו הדינים ויכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך. ותוציא לאור כל ניצוצי תורתנו ומצותנו וישוב הכל לאיתנו הראשון ולא ידח ממנו נדח. תזכנו לעסוק בתורה לשמה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ולהוציא לאור כל חלקי פרד"ס תורתנו השייכים לנפשנו רוחנו ונשמתנו. ותחיינו מאתך חכמה ובינה ודעת לחדש חידושים רבים אמתיים בפרד"ס תורתך הקדושה. וקושיות והויות וישובים אמיתים וחדושי דינים לאמיתה של תורה. וברוב רחמיך תזכנו לזרע קודש בנים חכמים וחסידים זרע אנשים ובריא מזלייהו ולא ימצא בנו ולא בזרענו שום פגם ושום פסול. ואתה ברוב רחמיך תתן בנו כח ובריאות ויכולת מספיק וחיזק ואומץ באברנו וגידנו וגופנו לעמוד על המשמר. ולא יארע לנו שום מיחוש ושום כאב ונהיה שמחים וטובים ובריאים לעבודתך. ותצילנו מכל רע: אלהינו ואלהי אבותינו. מלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ב קרך. והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך. וידע כל פעול (עש"ה) כי אתה פעלתו ויבין כל יציר (יצירה) כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה (בריא"ה) באפו ה' אלהי (אצילו"ת) ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך

וטהר

ושהר לבנו לעבדך באמת. ואל תדיחנו מפני שום נברא שבעולם. ותאריך ימינו בטוב ושנותינו בנעימים. ומלא שנותינו שמונים שנה. אורך ימים ושנות חיים תוסיף לנו לעבודתך. ובצל כנפיך תסתירנו. ותצילנו לנו ולכל בני בתינו מכל גזירות קשות ורעות. והחדש עלינו שנה טובה. ונהיה שקטים ושאננים דשנים ורעננים לעבודתך וליראתך כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך. הראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו. ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי: הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה]:

(כס) גוללין ג' ס"ת. מעמידין הראשונה על פי' וזאת הברכה. שניה לה. על בראשית. שלישית. על פי' קרבנות שבפנחס. [שמע ישראל. גדלו ומנגן על הכל. ומחזיר כל הס"ת. ומשייר א'. וקורא לג' בפ' ברכה. ח"ק. ומכנים הס"ת עלינו ק"י] פוכין לבתיהם בשלום. אוכלין בבית. ומי שאין לו מקום לפנות לסס. נתבאר לעיל בתא ברלים מה ד כו: (כו) לכתבי אר"י. בליל ש"ת אסור בתש"ה. והיינו שמיני בא"י. וטי' בא"ל: (כז) בשחר. סדר תפלה ועבודה. כאתמול [עד אחר שמו"ע הש"ל חוזר התפלה] גומרין הלל. קדיש שלם [שיר של יום ק"י]: (כח) מוציאין כל הס"ת. ומסבבין ברקוד ובשיר ובשמחה לכב כהולך בתליל. לכבוד הכלה היפה והדרה כי כליל (אסור להבעיר אבק בגרפה שקורין פולוור בי"ט) [ואומרים סדר הקפות כבערבית. שמע גדלו. ומחזירין הס"ת לארון. ומשאירין ג' ס"ת לקריאת היום] אח"כ קורין בס"ת א' וזאת הברכה. ומרבין בקרואים. אע"פ שקראו כפ' פעמה כ"פ. כדי שיזכו כל הקהל בקה"ת ביום סיומה: (כט) כל פ' אחרונה. תלאהם מעונה. יחיד קורא אותה. והוא נקרא חתן תורה. שזכה לגמרה. ולקנותה בכסף או בכוכף הגומר. לכתחלה בכרנות מוכר ומתן. ומתכבדים בה ב"א גדולים וחשובים שבקהל (והו פי' יחיד החשוב וגולה): (ל) פותח ס"ת ב'. וקורא בו בראשית. וזה נקרא חתן בראשית. שמתחתן בה עם כדוכיה במכריז עליה כדי שיזכה להתחיל התורה (והם נודרים לצדקה כפי מתנת לבס. אמנם בי"ט אינו נכון כ"כ. עי' בית המדרש אח"כ מניח ספר ג' על התיבה. ואומר קדיש על שלשתן. מגביה וגולל: (לא) פותח וקורא בספר ג' למפטיר. בפ' קרבנות כדאתמול ומפטירין אחרי מות רשב: (לב) [אומר ברכת הפטרה. ומעמידים הג' ס"ת על הבימה ואומרים זה. ומיוסד ע"פ א"ב בראשי החרוזות. ואות ת' ות' כפול:

אֲשֶׁר בִּגְלַל אָבוֹת בָּנִים גָּדֵל. וּבַעֲבוּרָם תּוֹרָה נָתַן יהוה: בְּגַלְגַּלֵּי רוּחַ יהוה נִגְלָה. בְּמַלְאֲכֵי צְבָאוֹת אַלְפֵי שִׁנְאָן: גִּבּוֹר עַל גֵּאִים אֱלוֹהַּ אַדִּיר. קָרָא לְמֹשֶׁה לְקַבֵּל לוּחוֹת: דִּבְרֵי אֵל חַי שָׁמְעָה הָאָרֶץ. וְעַמּוּדֶיהָ יִתְפַּלָּצוּן: הִטָּה שָׁמַיִם וַיֵּרֶד. וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיֵּדֶא עַל כַּנְפֵי רוּחַ: וְיָצְאוּ דְבָרִים מִתּוֹךְ הָאֵשׁ. וַיִּתְחַקְּקוּ עַל לוּחוֹת הָאֶבֶן: זְמִירוֹת אָמְרוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים. שׁוֹפָר תָּקְעוּ בִּשְׁמֵי מָרוֹם: חֲרָדָה לָבְשׁוּ כָּל בְּנֵי עֵשָׂו. כִּי מִשֵּׂעִיר יהוה זָרַח: טָפְחוּ כֻלָּם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל. כִּי מִפָּארָן יהוה הוֹפִיעַ. יְמִין יהוה טְפָחַיִם בַּלּוּחוֹת. וִימִין מֹשֶׁה טְפָחַיִם בַּלּוּחוֹת: כִּי אוֹרֶךְ הַלּוּחוֹת שִׁשָּׁה טְפָחִים. וּטְפָחַיִם מְפוֹרָשׁ בֵּין יָד לְיָד: לְךָ מֹשֶׁה וְשָׂמַח בִּגְדֻלָּתֶךָ. כִּי אֵין כָּמוֹךָ בְּכָל הַנְּבִיאִים: מִי עָלָה שָׁמַיִם לְתוֹךְ הֶעָנָן. וּמִי רָאָה תְּמוּנַת אֱלֹהֵינוּ: מֹשֶׁה עָלָה לְתוֹךְ הֶעָנָן: גַּם הוּא רָאָה תְּמוּנַת אֱלֹהֵינוּ: נְשִׂיא נְשִׂיאִים הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. אָב לַחֲכָמִים וְרֹאשׁ לַנְּבִיאִים: סָגַר הַיָּם בִּתְפִלָּתוֹ. וְעַל יַד שְׁלוּחוֹ חֲרוֹן אַף הֵשִׁיב: עָנָה יהוה וְאָמַר לְעַמּוֹ. אָנֹכִי יהוה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: פָּתְחוּ כֻלָּם פִּיהֶם וְאָמְרוּ. יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: צָעַק מֹשֶׁה צְעָקָה גְדוֹלָה וּמָרָה. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵה וּמֻת בָּהָר: קָרַע בְּגָדָיו וְהֵרִים קוֹלוֹ. יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן שְׁמַר נָא צֹאנִי: רָאָה מֹשֶׁה מֵרֹאשׁ הַפִּסְגָּה. נַחֲלַת שְׁבָטִים עוֹמְדִים לְפָנָיו: שָׁם מֵת מֹשֶׁה עֶבֶד יהוה. מוּל בֵּית פְּעוֹר אֲסָפוֹ אֱלֹהֵינוּ: תְּפִלַּת מֹשֶׁה קָרַע רָקִיעַ. וְעָנָה צוּר לְעַמּוֹ בְּעֵת צָרוֹתָם: תְּפִלָּתוֹ לְעוֹלָם לֹא שָׁבָה רֵיקָם. כִּי רוֹעֶה נֶאֱמָן הָיָה מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: מֹשֶׁה מֵת. מִי לֹא יָמוּת. עַל פִּי יהוה. מֵת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ:

שִׂישׂוּ וְשִׂמְחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה. כִּי טוֹב סַחְרָהּ מִכָּל סְחוֹרָה. מִפָּז וּמִפְּנִינִים יְקָרָה: נָגִיל וְנָשִׂישׂ בְּזֹאת הַתּוֹרָה. כִּי הִיא לָנוּ עֹז וְאוֹרָה: אֲהַלְלָה אֱלֹהַי וְאֶשְׂמְחָה בוֹ. וְאָשִׂימָה תִקְוָתִי בוֹ. אֲהוֹדֶנּוּ בְּסוֹד עַם קְרוֹבוֹ. אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ: נגיל בְּכָל לֵב אֲרַנֵּן גְּבוּרוֹתֶיהָ. וַאֲסַפְּרָה תְּהִלָּתֶךָ. בְּשָׂשׂוֹן הֲשִׁיבֵנוּ לְבֵיתֶךָ. עַל חַסְדְּךָ וְעַל אֲמִתֶּךָ: נגיל גּוֹאֵל תָּחִישׁ מְבַשֵּׂר טוֹב.

כי

כי (משלי ג יד טו): תפנינים. מרגליות: כסיד. באסיפת ישראל העם הקרוב לו. ולפי שהוא אלהי חזקי נשלט לכן אחסה בו: עם (תלים קמח יד): אלהי. (שם יח ג): על. (שם קטו א) למען הראות חסדך ולאמת קיום הבטחתך לנו ולא למען צדקינו: גואל. ה' גואלנו נבקשך שתמהר לשלוח לנו אליהו המבשר טוב (ולך טוב לבקש. שאתה מגדל חזק וטוב) ואז ישראל שיגאלו יודוך בלב טוב ושמח ויאמרו זל"ז הודו כו' (תלים קיז א): דגול. אתה כי יש לו דגלים מרבבות מלאכים: אבקשך שתגאל עמי הרב (ולך ראוי לבקש. כי אין קדוש כמוך) ואז ישראל שבין נמנו כדגלים יודוך

כִּי אַתָּה מִגְדַּל עוֹז וָטוֹב : גְּאוּלִים יוֹדוּךָ בְּלֵב טוֹב . הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב : גגיל
דָּגוּל גָּאוֹל נָא הֲמוֹנַי . כִּי אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוה : דְּגוּלִים יוֹדוּךָ יהוה . מִי יְמַלֵּל
גְּבוּרוֹת יהוה : גגיל הֲלֹא בְּאַהֲבָתוֹ בָּחַר בָּנוּ . בָּנִי בְכוֹרִי קְרָאָנוּ : הוֹד וְהָדָר
הִנְחִילָנוּ . כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ עִמָּנוּ : גגיל

אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל . אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל . אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל . אֲשֶׁר בָּחַר בָּכֶם אֵל .
וְהִנְחִילְכֶם הַתּוֹרָה מִמִּדְבָּר [נ"א מִסִּינַי] מַתָּנָה : אשריכם אדירי אל אשריכם ברוכי
אל אשריכם ישראל כו' : אשריכם גבורי אל . אשריכם דורשי אל . אשריכם כו' : אשריכם הדורי אל .
אשריכם ותיקי אל . אשריכם כו' . כתב יד) :

הִתְקַבְּצוּ מַלְאָכִים זֶה אֶל זֶה . זֶה לְקַבֵּל זֶה . וְאָמַר זֶה לָזֶה . מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה
הוּא . מְאַחֵז פְּנֵי כִסֵּא פַּרְשֵׁז עָלָיו עֲנָנוֹ : מִי עָלָה לַמָּרוֹם . מִי עָלָה
לַמָּרוֹם . מִי עָלָה לַמָּרוֹם וְהוֹרִיד עוֹז מִבְטָחָה : התקבצו מֹשֶׁה עָלָה לַמָּרוֹם .
נְתַנְאֵל . שְׁמַעְיָה . אֲבִי סוֹכוֹ . אֲבִי זָנוֹחַ . חֶבֶר . יְקוּתִיאֵל . טוֹבִיָּה . יֶרֶד . אֲבִיגְדוֹר
עָלָה לַמָּרוֹם וְהוֹרִיד עוֹז מִבְטָחָה : התקבצו

אָגִיל וְאֶשְׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה . בֹּא יָבֹא צֶמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה : תּוֹרָה הִיא עֵץ
חַיִּים . לְכוּלָם חַיִּים . כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים : אַבְרָהָם שָׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה .
בֹּא יָבֹא צֶמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה : תורה היא יִצְחָק . יַעֲקֹב . מֹשֶׁה . אַהֲרֹן . יְהוֹשֻׁעַ .
שְׁמוּאֵל . דָּוִד . שְׁלֹמֹה . אֵלִיָּהוּ . שָׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה . בֹּא יָבֹא צֶמַח בְּשִׂמְחַת
תּוֹרָה : תּוֹרָה הִיא עֵץ חַיִּים . לְכֻלָּם חַיִּים . כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים :

(לג) אשרי. יהללו. ח"ק] התפללין מוסף [וחוזר הש"ץ התפלה] ג"כ (ויש שנושאין כפיהם בשחרית) הכל כאתמול [א"כ. עלינו. ק"י. אנעים זמירות] מזמור. נוהגין לומר תפלה להשם [מנחה כדאתמול] :

נסגר שער אחר הרצים . תשלום מנהגי יתר ימי דחדש ומה שאירע בהם

(א) מנהגי מוצאי יו"ט. נתבאר לעיל כמה פעמים [בערבי' אומר אתה חוננתנו. ומבדיל בלי ברכת נר ובשמים] : (ב) כ"ד בתשרי. הוא אסרו חג. המנהגו. כבר נתבאר לעיל כמה פעמים : (ג) בו נאספו עולי הגולה לצום . ותקנו תקנות ונדרים : (ד) בשבת שאחר החג (שנה זו . כ"ז בו) קורין בראשית. ומברכין החודש. במנחה. מתחילין לומר ברכי נפשי. עי' בית תפלה : (ה) כ"ט. ער"ח. אין נפילת אפים מנחה. תשרי לעולם מלא בגולה. יום שלשים שלו. א' דר"ח הבא:

נסגר שער העין . ונפתח שער המים . לחודש מרחשון (שבטו נפתלי . לר' אליעזר דן . מזלו עקרב) ע"ש ימי הגשמים שמתחילין בו . ואירעה בו ירידת המבול . ושואלין בו הגשם בא"י :

(א) ב' דר"ח. אינו אל אלא בדהי"ז (שנה זו בה'. מולדו ד' י"ב התנ"ג) : (ב) בחשון . כלה הבית אשר בנה שלמה לכל דבריו . בנגרר הקשוט והתקון : (ג) בו ניבא זכריה על בנין בית שני: (ד) ג' בו, רביעה ראשונה בבירה: (ה) (שנה זו שבת. קורין נח : (ו) ד' בו תקופה. ליל א' ב' שעות) : (ז) ו' בו . תענית מיתת צדקיה. עוורו עיני צדקיהו. ושחטו בניו לעיניו : (ח) ו' בו. שואלין גשמים . לדברי ר"ג . והיא רביעה א' בינונית : (ט) יוד בו . נולד גד ומת בן קכ"ה (שנה זו שבת. קורין לך לך) : (י) י"א בו. נולד בנימין ומת בן ק"ע : (יא) ט"ו בו. בדה ירבעם חג:(יב) י"ז בו. ירד המבול בתחלה. הוא זמן רביעה אפילה:

(יג) כאן נכלול פרק סדר תעניות (אע"פ שיעבור החודש . כי כולו נמשך אחר ההתחלה) על עצירת גשמים . ונקרא לו שם בפ"ע . חשרת מים :

(א) הגיע י"ז ולא ירדו גשמים. התחילו יחידים מתענין ג' תעניות בה"ב. וכל התלמידים (עלא"ש) ראויים לכך. ודין תעניות אלו. כדין תענית יחיד : (ב) הגיע ר"ח כסלו. ולא ירדו גשמים. ב"ד גוזרין ג' תעניות על הצבור בה"ב. וכל העם נכנסין לבה"כ ומתפללים ומתחננים וקורין ויחל : (ג) עברו אלו ולא נענו. ב"ד גוזרין עוד ג' תעניות בה"ב . באלו מפסיקין מבע"י כמו בי"כ ואסורים במלאכה ביום . ואסורים ברחיצת כל הגוף בחמין. לפיכך נועלין המרחצאות. ואסורים

יודוך ה' (ולף באין מי שיוכל לספר כל גבורות ה') ויאמרו . הלא עבור אהבתו לנו ולא בצדקתינו) בחר בנו ה' וקרא אותנו בני בכורי (דגול . שיר ה' י) לי' דגל . נס הנשא לפני כל מחנה : אין (ש"א ב ב) מי (תלים קו ב) : בני (שמות ד כב) : כי (תלים קיח) :

התקבצו . כשעלה משה למרום לקבל התורה. נקבצו המלאכים זא"ז זה נגד זה ואמרו עליו זל"ז . מי הוא זה שמאחז בפני כסא הכבוד וה' פרשז עליו ענגו : (זא"ז ואומר ישעיה ו ג) : מי (אסתר זה) : מאחז (איוב כו ט): כסה . כמו כסא : פרשז . לי' פרישה . והז' נוסף : עוז . התורה שהיא חוזק לבוטח בה : נתנאל . משה נקרא בי' שמות אלו : צמח . משיח יבא בזכות השמחה בתורה . והיא עץ חיים (משלי ג יח): לכולם . שעבורה ישיגו החיים . כי היתה עמך ה' מעין הנובע חיים : (כי . תלים לו י) :

ואסורים בסיכה (כמ"ש כט"ב) ובתש"ה. ובנעילת הסנדל. ומתפללין ומתחננין בבהכ"נ: (ד) עברו אלו ולא נענו. גוזרין עוד שבע על הצבור. בה"ב בנה"ב. ויתרות אלו על הראשונות. שמתריעין בהם בשופר. על הברכות שמוסיפין בהם. ומתפללין ברחוב העיר. ומורידין זקן להוכיחם: (ה) וכך הוא הסדר ע"פ תקון הגאונים. נכנסין לביהכ"נ. מסדרין הברכות ופסד"ז כמו בשבת. וכשמגיע עד ואראהו בישועתי אומר י"ג מזמורים מהענין. ואלו הן. תפלה לדוד שמעה. לדוד אליך ה'. לדוד משכיל אשרי. תפלה לדוד הטה. לדוד ברכי. הללויה הללו את שם ה'. מזמור שירו לה'. שיר המעלות אל ה'. שיר למעלות אשא. שיר המעלות אליך. שיר המעלות לדוד לולי. שיר המעלות ממעמקים. הודו לה' כי טוב. וברוך שאמר. ישתבח. יוצר. ק"ש עד גאל ישראל. תפלת י"ח. עננו בש"ת: (ו) חוזר ש"ץ התפלה. ב' ראשונות. ב' אחרונות. סלח לנו כו'. סלח לנו אבינו. כי ברוב אולתנו שגינו. אל מלך כו' ויעבור. ואומר תוכחות וסליחות ווידוים ווידוי הגדול. וכמו שאומרים באשמורת ר"ה. וכשמשה ישראל במדבר כו'. דניאל איש חמודות כו'. עזרא הסופר כו'. וחותם חנון המרבה לסלוח. ואומר

ראה בענינו וריבה ריבנו. וגאלנו מהרה למען שמך. ופדנו מכל צרה וצוקה: עננו אבינו עננו. עננו כו' כי אתה פודה ומציל כו'. וקיים לנו ה' אלהינו את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה. ותראה לפניך העקדה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם. כן יכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מרותיך. ברוך אתה יי'. העונה בעת צרה. ואומר. מי שענה את אברהם בהר המוריה. הוא יענה אתכם. וישמע בקול צעקתכם. היום הזה. ברוך אתה יי' גואל ישראל: תוקע תשר"ת ואומר ויעבור. אם ירצה יאמר. היום יבואונו רחמיך. היום תשמחנו בגשם מרומיך. היום תרום קרן עמך. אם כבנים. רחמנו כרחם אב על בנים. אם כעבדים. עינינו לך תלויות עד שתחננו ובגשמי רצון תעננו: קדוש: אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם. כי זכר כל היצור לפניך בא. מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר. מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש. אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך. כי דורשיך לעולם לא יכשלו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך. וקיים לנו ה' אלהינו. את הדבר שהבטחתנו בתורתך ע"י משה עבדך כאמור. וזכרתי וגו'. כמו שאנו אומרים בזכרונות דר"ה עד להיות להם לאלהים אני ה': מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף. הוא יענה אתכם כו'. ברוך אתה יי. זוכר הנשכחות. תש"ת ואומר ויעבור. היום תניף גשם נדבות. היום יזורמו מים עבות. היום תשיב לב בנים על אבות. אם כבנים. כו' אתה נגלית כו' כמו שאומרים בשופרות דר"ה. על כל יושבי תבל וגו'. ונאמר וירע העם ויתקעו בשופרות ויהי כשמוע העם את קול השופר ויריעו העם תרועה גדולה ותפול החומה תחתיה. ויעל העם העירה איש נגדו וילכדו את העיר. ובתורתך יי אלהינו כתוב לאמר וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם. והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני יי אלהיכם ונושעתם מאויביכם. קהל וזכור לנו יי אלהינו. זכות יהושע עבדך נביאך. ורחם עלינו למען שמך. ש"ץ מי שענה את יהושע בגלגל. הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה יי: שומע תרועה. תר"ת. ויעבור: היום תזכור לנו ברית אבות שלשה. היום בגשמי רצון לנו חושה. היום תמיל על עדתך האנושה. אם כבנים כו'. שיר המעלות אל ה' בצרתה כי וגו' כל המזמור. קהל אנא יי אלהינו. זכור לנו זכות שמואל חוזך. ורחם עלינו למען שמך. ש"ץ מי שענה לשמואל במצפה. הוא יענה כו'. ברוך אתה יי. שומע צעקה. תשר"ת. ויעבור. היום תרחם לבאי באש ובמים. היום תחון בהוני בגלות פעמים. היום תפתח לנו אוצרות מים. אם כבנים כו'. שיר למעלות כל המזמור. קהל אנא יי אלהינו. זכור לנו זכות אליהו נביאך. ורחם עלינו למען שמך. ש"ץ מי שענה לאליהו בהר הכרמל. הוא יענה כו'. ברוך אתה יי. שומע תפלה. עלח"ש. תש"ת. ויעבור. היום תעננו ביד רמה. היום תשמח אדם ובהמה. היום תשקה פני האדמה. אם כבנים כו'. שיר המעלות ממעמקים כל המזמור. קהל. אנא יי אלהינו. זכור לנו זכות יונה עבדך נביאך. ורחם עלינו למען שמך. ש"ץ. מי שענה את יונה ממעי הדגה. הוא יענה כו'. ברוך אתה יי. העונה בעת צרה. תר"ת. ויעבור. היום העתר לשופכי לב במים. היום רוה ארץ לא שבעה מים. היום הבה לנו גודות מים. אם כבנים כו'. תפלה לדוד כל המזמור. ק"ל. אנא יי אלהינו. זכור לנו זכות דוד עבדך משיחך. ושלמה בנו מלכך. ורחם עלינו למען שמך. ש"ץ מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא כו'. ברוך אתה יי. המרחם על הארץ. תשר"ת. ויעבור. היום שים לנו שארית בארץ. היום הורד גשם לרוה הארץ. היום משובך תשבע הארץ. אם כבנים כו':

רפאנו. וגומר התפלה: רצה. ומודים. ברכת כהנים. שים שלום. חצי קדיש. סליחות. נפילת אפים. תחנה. מיושב. והוא רחום: אם עונינו ענו. חצי קדיש. מוציאין ס"ת. וקורא תרשא פ' אם בחוקותי. כהן עד לבטח עליה. לוי עד בריתי אתכם. שלישי (והוא מפטיר) פ' הקללות. עד ביד משה. חצי קדיש. ומפטיר בירמיה. על דברי הבצרות. על אל תניחנו. וקורין בניגון בכי. ומברך אחריה עד מגן דוד. ואומר מללאין. ומוציאין התיבה לרחובה של עיר. וכל העם מתכסין בשקים. ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה. ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד במקום הנחת תפלין (עמלת"ש) וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו. ודורש מי שראוי. ואומר בפניהם דברי כבושין. ואומר קדיש דרבנן. דהוא עתיד לאחדתא עלמא. ומחזיר ס"ת למקומו. אשרי. למנצח. ובא לציון גואל. קדיש שלם. למנצח מזמור לדוד שיר לך דומיה תהלה וגו'. קדיש יתום. תוכחות וסליחות. ויוצאין כל העם לבה"ק. בוכים ומתחננים שם. כלומר הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרכיכם. משם חוזרים לבה"כ. אם יש פנאי. קוראים תהלים. עד שתגיע שעת תפלת המנחה: (ז) בשני. נועלים החניות כל היום (עד לעת ערב. פותחין מעט החניות המוכרות אכילה ושתיה. כדי שימצאו מה לקנות לסעודת הלילה. בחמישי. פותחין אותן כל היום. מפני כבוד השבת): (ח) למנחה. אומר אשרי. חצי קדיש. אל ארך אפים ורב חסד. אל ארך אפים ומלא רחמים. מוציא ס"ת. קורא ויחל. ומפטיר שובה ישראל. עד יכשלו בם. ומסיים מי אל כמוך

העבודה

מחזיר ס"ת למקומו. חצי קדיש. תוכחות וסליחות. עד שיגיע זמן תפלת נעילה: (ט) לתפלת נעילה אומר חצי קדיש. מברי"ם שאין לומר מה אנו מה חיינו. מתפללין י"ח. עונו בשותף תפלה. אחר סיום התפלה. ווידוי. מה נאמר לפניך יושב מרום כו'. מה אנו מה חיינו כו'. אתה הבדלת כו'. כד ואם יצדק מה יתן לך. ומדלג ואתה ברחמיך רחם עלינו כו'. וחוזר ש"ץ התפלה. ג' ראשונות. כתר. ב' אמצעיות. סלח ווידוים. אשמנו לעינינו. מה אנו מה חיינו. ויעבור. וכשחטאנו כו'. דניאל כו'. עזרא כו'. רחם עלינו כו'. ושם ברכות הנוספות כמו ביוצר. רפאנו ומסיים האמצעיות. רצה מודים ברכת כהנים שים שלום קדיש שלם. ואח"כ מתפללין ערבית: (י) בסדר הזה (בזמן הבית. היו כהנים תוקעין בחצוצרות. ועיין במשנה) עושין בכל יום מז' האחרונות. ומורידין לפני התיבה זקן ורגיל בתפלה ובתנ"ך. והטופל ואין לו. ויש לו יגיעה בשדה. ולא יהיה בבניו ובני ביתו וכל קרוביו והנלוים אליו. בעל עבירה (עלח"ש) ולא יצא עליו שם רע בילדותו. שפל ברך. ומרוצה לעם ויש לו נעימה. וקולו ערב: (יא) עוברות ומניקות. מתענות ב' שניות בלבד: (יב) אחר שגזרו י"ג תעניות אלו. אם לא נענו. אין גוזרין עוד. בד"א על עצירת הגשמים. אבל על שאר פורעניות. מתענין והולכין עד שיענו: (יג) כשמתענין על הגשמים. ועברו ג' תעניות אלו ולא נענו. מתענין (עלח"ש) בתוי"ט כו'. בה"ש בשבוע שחל בו ט"ב. ומתענין בשאילת שלום כמו בט"ב: (יד) ת"ח חוזרים ומתענים ב' כ' עד שיצא ניסן של תקופה. ומותרין לאכול בלילה. ובשאר דברים. ומפסיקין בר"ח חנוכה ופורים. יצא ניסן של תקופה. אין מתענין עוד (עתו"ק) שאין הגשמים אז אלא סי' קללה הואיל שלא ירדו כל עיקר בתחלת השנה:

(טו) כל זה הסדר. כשלא ירדו כלל. אבל ירדו ברביעה ולאחר העשבים יתחילו להתייבש. הרי אלו מתענין וזועקין עד שירדו גשמים. או עד שייבשו האילנים: (טז) פסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום בימות הגשמים. ה"ז מכת בצורת. מתענין וזועקים עד שירדו. או שיעבור זמנם: (יז) בד"א בא"י והדומה לה. אבל מקומות שצריכת גשמיהם קודם י"ז או אח"ז. כשיגיע זמנם ולא ירדו. יחידים מתענין בה"ב. ומפסיקין בר"ח חנוכה פורים. ושוהין אח"כ כמו ו' ימים. אם לא ירדו. ב"ד גוזרין י"ג תענית על הסדר שאמרנו: (יח) כל תענית שגוזרין הצבור בח"ל. אוכלין בלילה. ודינו כדין הד' תעניתים: (יט) היו מתענין ונענו. כמה ירדו ויהיו פוסקין תעניתן. משיכנסו בארץ בעומק הארץ החרבה טפח. ובבינונית ב' טפחים. ובעבודה ג' טפחים: (כ) התחילו לירד אחר חצות היום ישלימו. קודם חצות לא ישלימו אלא יאכלו וישתו ויעשו י"ט ולערב יתקבצו לבה"כ ויאמרו הלל הגדול. ודוקא כשנענו ביום תעניתם: (כא) ירדו גשמים בליל תעניתן קודם שעלה עמוד השחר. או ביום שלאחר התענית. א"א הלל הגדול: (כב) אימתי מברכין על הגשמי' ע"ל בשער הניח: (כג) ואם נתרבו מאד. ע"ל בשער יככיה: (כד) דיני תעניות והתרעות על שאר צרות שאין להם תלוי בזמן וברכה. אין כאן מקומם:

נחזור לימי החודש

(יד) (י"ז. בשנה זו. קורין וירא): (טו) כ"ג. י"ט מגילת תענית. אסתתר סורינה מן עזרתא: (טז) (כ"ד. חיי שרה): (יז) כ"ה. י"ט מגילת תענית. אחידת שומרון: (יח) בכ"ז יבשה הארץ: (יט) הוא י"ט מגילת תענית. תבת סולתא לתיסק על מדבחא: (כ) כ"ט. אין נפילת אפים במנחה. השין פעם הלא פעם חסר (שנה זו. הוא חסר):

נסגר שער המים. ונפתח שער נקנור מב' פנים. מקדם אחד הוא לטהור. ע"ש נקנור הצדיק. שנעשה נסים לדלתותיו ונעשה כמו כן נס לדלתות המקדש ולהיכל בחודש זה. ולטמא. ע"ש כהני החשמונאים שעשו נקמה באויב ה' בנקנור היווני הרשע. בחודש הזה לחודש כסליו:

(א) מזלו קשת. שבטו גד. לר' אליעזר. נפתלי: (ב) אלו ימי אגדה"י (בשנה זו. בו'. תולדו. ו' ב' תקס"ו): (ג) בכסליו בא חנני מירושלים אל נחמיה: (ד) הוא זמן רביעה ב' עד זמן זה. מהלכין בשבילי הרשות. וגו"ח נתי לנזוד: (ה) אם לא ירדו גשמים. ב"ד גוזרין תענית כנ"ל: (ו) (ב' בי. בשנה זו. קורין תולדות): (ז) ג' בו. י"ט מגילת תענית. אתנטילו סימוותא מן דרתא: (ח) בו נבא זכריה: (ט) ז' בו. תענית מגילת תענית. שרף יהויקים את המגלה: (י) בו י"ט מגילת תענית. מת הורדוס:

(יא) (ט' בו. שנה זו. קורין ויצא): (יב) י"ד בו. נולד ראובן ומת בן קכ"ה: (יג) (ט"ז. שנה זו. קורין וישלח. העיקר להפטיר בתרי עשר): (יד) ך' בו. נקבצו אל עזרא. אודות נושאי הנכריות. והבדילו עלת חקירה לדרוש הדבר: (טו) כ"א בו. נולד שמעון ומת בן ק"ך: (טז) (כ"ב שנה זו. קורין וישב. מברכין החודש): (יז) הוא י"ט מגילת תענית. דהר גריזים: (יח) כ"ד בו. נבא חגי. יום הוסד היכל ה' (בפרק זה נסדר הכל לדברי ר"א) עתו"ק סי' תר"ע:

פרק זה. קורא לו שם. מנורת זהב. ליומא דחנוכה (שנה זו. חל ב') גולה אשר על ראשה:

(א) מאי חנוכה. ת"ר. בכ"ה בכסליו יומי חנוכה. תמניא אינון. דלא למספד בהון ודלא להתענאה: (ב) שכשנכנסו יוונים בהיכל. טמאו כל השמנים. וכשגברה יד בית חשמונאי ונצחום. בדקו ולא מצאו אלא פך א' של שמן שהיה מונח בחותמו של כ"ג. ולא היה בו אלא כדי להדליק יום א'. ונעשה בו נס והדליקו ח' ימים. לשנה האחרת קבעום י"ט בהלל ובהודאה: (ג) אם מותר להתענות לפניהם ולאחריהם עת"ש: (ד) וע"ש דבר חדש בענין חנוכה: (ה) ושם מבואר דברים בגו בענין נס הפך. ופלפול ארוך בכמה דברים המחודשים בכלי טהרות. והשגות רבות על האחרונים:

ב' צנתרות. דברים האסורים והנוהגים בהם. א אסורים בהספד

(א) (ואין אומרים צ"ה. אם לא נכנס בפניו): (ב) ובתענית יחיד. עי' בשער המטרה. ואין מתענין יום מיתת אביו ואמו: (ג) ת"ל אין גוזרין בהם. ואם התחילו אין מפסיקין: (ד) המתענה בהם ת"ח. צריך לישב תענית לתעניתיה: (ה) נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות. והוא עד חצות הלילה: (ו) היכא דנהוג נהי גברי לאתנועי ממלאכה. שפיר דמי. עלח"ש: (ז) וכי נהגו איסור מלאכה אפי' כל היום. הוי מנהגא. והני מילי בת"ת הראויים ליטול השם:

ב. נוהגים בהם י"ט

(א) בהלל גמור כל ח': (ב) והודאה בתפלה ובבה"מ: (ג) ובן מליה לעשותן י"ט בשמחת סעודה. עלח"ש: (ד) וקורין בתורה (המשמחת לב טוב) כל ח'. והדלקת הנרות ליהודים היתה אורה ושמחה) כל ח':

נרותיה שבעה (ושבעה מוצקות) נר א. מי חייב בה

(א) כל בני ברית בעלי דעת: (ב) והקטן שהגיע לחינוך: אשה שאין לה בעל או שאינו בביתו. חייבת להדליק ב ומוציאה

(ד) ומוציאם גם את האנשים י"ח. עמו"ק . ופשוט דה"ה לעבד : (ה) סומא מדליק. ולא יברך לדעתי . עמו"ק. וכ"ש שאינו מוציא אחרים : (ו) אכסנאי . משתתף בפריטי . ואם יש לו מקום מיוחד . צריך להדליק בפ"ע . והוא הדין לבן אצל אביו : (ז) אפילו עני . שואל על הפתחים או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק. ואם נר של שבת אז נר שבת קודם נר חנוכה . ע"ל :

נר ב. במה מדליקין . והיכן :

(א) בלילה א' מדליקין א' . מכאן ואילך מוסיף והולך בכל לילה א' עד שבלילה אחרונה יהיו ח' נרות . ונהגו בק"ק אשכנזים שכל אחד מבני הבית מדליק והולך ומוסיף . וצריך להדליק כל אחד במקום מיוחד . שיהא היכר לכל אחד כמה נרות מדליק . ואין להניחם בעיגול . אלא בשורה שוה . ולא אחד נכנס ואחד יוצא : (ב) מצוה להניח נר חנוכה על פתח הבית הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. ואם יש חצר לפני הבית . על פתח החצר . עמו"ק. היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים . ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו . וצריך נר אחר להשתמש לאורו. ואם יש מדורה אין צריך . ואדם חשוב צריך : (ג) מניחו למעלה מג' טפחים ולמטה מי' טפחים . הניחו למעלה מכ' אמה לא יצא . הדליקו למעלה והורידו למטה לא יצא : (ד) מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל הנכנס . אם אין מזוזה בפתח . מניחו בימין . ואף כשמדליק בפנים . יזהר שלא ידליק במקום שמדליקין בו כל השנה : (ה) בבית הכנסת מניחו בכותל דרום . יש אומרים ממזרח למערב. והעיקר כדברי האומרים מצפון לדרום . עי' קונטרס בנין בית הבחירה ומו"ק : (ו) חצר שיש לו ב' פתחים מב' רוחות . צריך להדליק בשתיהן . ומברך רק באחד מהן. ובזמן שבכל מדליקין בפנים . א"צ להדליק בכל הפתחים . עמו"ק :
(ז) צריך שידליקנו במקום הנחתו . הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא . היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה מדליקה שם ודיו . לפיכך עששית שהתקינה לנ"ח מע"ש . והיתה הולכת ודולקת כל היום השבת. למ"ש מכבה ומדליקה:

נר ג זמנו

(א) משתשקע החמה ויאותי לאור הנר . עמו"ק : (ב) שכח או נאנס ולא הדליק עם שקיעת החמה. מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק . שהוא כמו חצי שעה . וצריך ליתן בה שמן כשיעור זה . עמו"ק : (ג) עבר זמן זה ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה. וספק ברכה להקל. עם שיש להתיר עמו"ק : (ד) עבר לילה ולא הדליק . אין לו תשלומין : (ה) בערב שבת. מדליק נר חנוכה תחלה . ואח"כ נר של שבת . והפליתי בחבורי. שגם בערב שבת אין לו להקדים אלא בשיעור הראוי לתוספת שבת (שכת' בפרוזדור השבת) ואם הקדים וכבתה. לא מבעיא קודם זמן הראוי. דלאו מידי עבד אדרבה מחויב לכבותה ולהדליקה כדלעיל. אלא אפי' כבר הגיע הזמן שאם קבל שבת הוי קבלה . מ"מ כיון דאי לא קבליה לא אתסר . כי כבתה זקוק לה ע"י אחר שלא קיבל שבת עדיין . אבל כשכבתה בזמן שהיא ראוי להדלקה אפי' אינו אלא מספק . שוב אינו זקוק לה ודאי . ואף ע"י א"י לא . בליל שבת צריך להפסיק דבר בין הנרות לפתח : (ו) מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר של שבת . נר של שבת קודם (הכל יין לקדוש ולהבדלה נדחה מפני נר חנוכה): (ז) וגם במוצאי שבת מדליקין אח"כ מבדילין . עש"י יו"ד סי' כ"ב ימו"ק ד' כ'. ואין מבדילין על נר חנוכה :

נר ד . שמנים ופתילות

(א) כולן כשרין לנר חנוכה : (ב) אפילו בשבת של חנוכה מותר להדליק בנ"ח שמנים ופתילות שאסור להדליק בהן נר של שבת : (ג) מ"מ שמן זית מן המובחר . עמו"ק :
(ד) הדלקה עושה מצוה . כבתה אין זקוק לה : (ה) אם העמידה במקום רוח . זקוק לה . עמו"ק : (ו) יש להדליק בפנים . ונכון הדבר מתי שאפשר לו . עש"י סי' קכ"ט :
(ו) א"צ לחוש לפתילות להחליפם כל לילה . אבל הנר של רדם שהדליק בו פעם א' . נפסל מלהדליק בו שנית. כדין מותר השמן . עש"י סי' ד' תשובה ארוכה :

נר ה . איסור הנאתו

(א) אסור להשתמש לאורה : (ב) אפילו לכרלות מעות כנגדו : (ג) וגם תשמיש מצוה וקדושה אסור. עמו"ק. עיין אדוך : (ד) לפיכך נוהגים לעשות נר נוסף כשמש להדלקה ויניחו אצל הנרות מכנגדן וכלאה . שאם בא להשתמש ישתמש כנגדו : (ה) אם נתערב נר חנוכה באסור בשאר נרות . אפילו באלף לא בטיל. אלא ידליק מן התערובת אם ודאי נר של היתר דולק עם האסור אז מותר להשתמש כנגדו. עמו"ק השגה על ט"ז : (ו) מדליקין מנר לנר בלי אמצעי אלא שנהגו להחמיר : (ז) י"א נר של בהכ"נ ושל שבת ושל תלמוד תורה ושל חולה ושל חנוכה. כולן מדליקין מזה לזה [הזהיר בנר חנוכה זוכה לבנים ת"ח. ויזהר שיהא הכלי שמדליק בו נאה ונקי וידליק בשמן זית זך. ויתחזק לקיים המצוה מן המובחר לעשות נחת רוח ליוצרו . ומקודם יאמר

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה . הריני מוכן ומזומן לקיים מצות הדלקת נר חנוכה כמו שתקנו לנו רז"ל. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעלה עלינו כאילו נתכוין בכל הכוונות הראויו' לכוין. ויעלה לפניך מצות הדלקת נר חנוכה שלנו עם מצות הדלקת נר חנוכה של בניך היודעים והמכוונים בכל הכוונות הראויות לכוין . ובכח סגולת מצות הדלקת נר חנוכה. תזכנו לנו ולזרענו לנר מצוה ותורה אור . ויאירו ויושלמו רמ"ח אברי נפש רוח ונשמה. ותבנה בית המקדש במהרה בימינו . ושם נדליק המנורה ע"י כהניך הקדושים . וכשם שעשית נסים לאבותינו. כן עתה הושיענו וקבצנו והצילנו מן הגוים . להודות לשמך . להשתבח בתהלתך . אם לא בזכות. תעזור לנו ברחמים . וכמדמיך הרבים תחפוץ בנו והרצנו : ויהי נועם וגו' :

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו . בשם כל ישראל . הריני בא לקיים מצות הדלקת נר חנוכה לתקן את שורשה במקום עליון . ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי . שיהיה עתה עת רצון לפניך . להיות עולה מצות הדלקת נר חנוכה.כאלו השגתי כל הסודות הנוראים אשר הם חתומים בה . ותעלה לפניך עם כוונות מעשה מצוה זאת . הנעשית על ידי בני ידידיך המכוונים כל שמותיך הקדושים הראוים לבא בהדלקה זו.המעלים יחוד וזיווג מדות הקדושות העליונות. ולהאיר בשכינת עוזך המאורות הגדולים . ומשם יושפע שפע לי אני עבדך (פנ"ב) לאור באור החיים. כי אתה תאיר נרי ה' אלהי יגיה חשכי . שלח אורך ואמתך . המה ינחוני ליראה ולאהבה את שמך. ללמוד וללמד את תורתך הקדושה . תורה שבכתב ותורה שבע"פ. בהתמדה גדולה ולכבוד שמך יתברך ויתעלה . ובכח סגולת נר חנוכה. תחכמנו באור תורתך . אנו וזרעינו וזרע זרעינו ויקוים בי מקרא שכתוב . לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם . ויהיו זרעי וזרע זרעי . תלמידי חכמים וחסידים.אהובים למעלה ונחמדים למטה . ותחזיק את לבבם לתורה ועבודה. הכל ברצונך הטוב . ואזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות באמת. גל עינינו ונביטה נפלאות מתורתך הקדושה לכוון לאמיתה של תורה וסודותיה . ובזכות מתתיהו כהן גדול ובניו -
הראנו

הראנו נפלאות . ובאורך נראה אור . וטהר את לבבנו לעבודתך . והרחיקנו ממדות רעות ומחשבות זרות:ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים . בהעלותך את הנרות . ושם נעבדך ביראה כימי עולם. וכשנים קדמוניות : יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי . ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך : ויהי נועם וכו']

נר ו' סדר הברכות והדלקה

(א) קודם שיתחיל להדליק בליל א'. מכוין בכוונות השם בברכה א'. הויה אהיה במלוי יודין. להדליק. עולה ע"ב ס"ג מ"ה. ע"י במנין ג' אורות שמות הללו, היא דולקת ומאירה. ונעשית נר. שכולל ג' יחודים, הויה, אדני הויה אלהים. הויה אהיה (וכונ' מאיר שהכולל) ועוד האריך בכתבי אר"י. והפסח מועט תפסח. חנוכה. לפי המסורת. הוא סוד כ"ו ס"ג. ולפי המקרא הוא ביסוד. עיין פתח ג' דהלל :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה : כל"ל עמו"ק ולו"א :

(ב) בברכה ב' . תכוין י"ב הויה (מילוי ס"ג) ואלהים :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ . בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה : (ג) בברכה ג'. לשם הויה דאלפין ואדני :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה :

(ד) יתחיל להדליק בליל א' בנר היותר ימיני. מכאן ואילך מברך בתים. להדליק ושעשה, והתחיל בנר הנוספות לימין. המתחיל במצוה אומרים לו גמור . עמו"ק. דלא כמ"א: (ה) אחר שהדליק אומר

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מַדְלִיקִין עַל הַנִּסִּים וְעַל הַנִּפְלָאוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת . שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה עַל יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים . וְכָל מִצְוַת שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה . הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קוֹדֶשׁ הֵם וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן . אֶלָּא לִרְאוֹתָן בִּלְבָד . כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל . עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ :

[חתום מרדכי חזק]

מָעוֹז צוּר יְשׁוּעָתִי לְךָ נָאֶה לְשַׁבֵּחַ . תִּכּוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי וְשָׁם תּוֹדָה נְזַבֵּחַ . לְעֵת תָּכִין מַטְבֵּחַ מִצָּר הַמְנַבֵּחַ . אָז אֶגְמוֹר בְּשִׁיר מִזְמוֹר חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ :

רָעוֹת שָׂבְעָה נַפְשִׁי בְּיָגוֹן כּוֹחִי כִּלָּה . חַיַּי מֵרְרוּ בְקוֹשִׁי בְּשִׁעְבּוּד מַלְכוּת עֶגְלָה . וּבְיָדוֹ הַגְּדוֹלָה הוֹצִיא אֶת הַסְּגֻלָּה . חֵיל פַּרְעֹה וְכָל זַרְעוֹ יָרְדוּ כְּאֶבֶן בִּמְצוּלָה :

דְּבִיר קָדְשׁוֹ הֱבִיאַנִי . וְגַם שָׁם לֹא שָׁקַטְתִּי . וּבָא נוֹגֵשׂ וְהִגְלַנִי . כִּי זָרִים עָבַדְתִּי . וְיֵין רַעַל מָסַכְתִּי כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי . קֵץ בָּבֶל זְרֻבָּבֶל לְקֵץ שִׁבְעִים נוֹשַׁעְתִּי :

כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוֹשׁ . בִּקֵּשׁ אֲגָגִי בֶּן הַמְּדָתָא . וְנִהְיָתָה לוֹ לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ . וְגַאֲוָתוֹ נִשְׁבָּתָה . רֹאשׁ יְמִינִי נִשֵּׂאתָ . וְאוֹיֵב שְׁמוֹ מָחִיתָ . רוֹב בָּנָיו וְקִנְיָנָיו עַל הָעֵץ תָּלִיתָ :

יְוָנִים נִקְבְּצוּ עָלַי . אֲזַי בִּימֵי חַשְׁמַנִּים . וּפָרְצוּ חוֹמוֹת מִגְדָּלַי . וְטִמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים . וּמִנּוֹתַר קַנְקַנִּים נַעֲשָׂה נֵס לְשׁוֹשַׁנִּים . בְּנֵי בִינָה . יְמֵי שְׁמוֹנָה . קָבְעוּ שִׁיר וּרְנָנִים :

חֲשׂוֹף זְרוֹעַ קָדְשֶׁךָ . וְקָרֵב קֵץ הַיְשׁוּעָה . עֲשֵׂה נָא לְמַעַן שְׁמֶךָ . לִהְיוֹת לָנוּ תְּשׁוּעָה . כִּי אָרְכָה לָנוּ הַיְשׁוּעָה . וְאֵין קֵץ לִימֵי הָרָעָה . מְחֵה פֶּשַׁע וְגַם רֶשַׁע . הָקֵם לָנוּ רוֹעֶה שִׁבְעָה :

אומרים ז' פעמים ויהי נועם . למנצח בנגינות . אנא בכח . מזמור שיר חנוכת. שיר המעלות הנה מה טוב (תהלים קלג) רננו צדיקים .

(ו) מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה . כשרואה נר חנוכה מברך שעשה, ובליל א' מברך גם שהחיינו אם אחר כך בא להדליק, אינו חוזר ומברך זמן : (ז) גם בבית הכנסת מדליקין ומברכין כמו בבית. עמו"ק שאין לברך חס

אם לא כשיש עשרה בבה"כ :

נר ז. סדר חימים והנהגת בית הכנסת

(א) כל ח' ימים אומר על"נ בתפלה ובבה"מ בברכת הודאה אם לא אמר אין מחזירין אותו, מיהו אם נזכר קודם שאמר ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם (אפילו נזכר בין אתה להשם) חוזר. וי"א אם שכח בבה"מ, כשמגיע להרחמן יאמר, הרחמן יעשה עמנו נסים ונפלאות, כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיה: כו'. ואם נתנו בסעודה בלילות חנוכה, נזכר דינו לעיל כמה פעמים : (ב) כל ח' ימי חנוכה גומרין הלל ואומר חצי קדיש, וא"א תחנון ולמנצח ולא מזמור לתודה, ואומרים מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ערב ובוקר שיר של יום, אם נהגו לאומרו בשיום התפלה, הוא קודם, וברה"ח. גם של ר"ח קודם : (ג) כל ח' ימי חנוכה קורין בתורה בקרבנות הנשיאים שלשה בכל יום. ומתחיל ביום כלות משה (ויש מתחילין בבר"כ) וקורא הכהן כל אותה פרשה עד זה קרבן נחשון, לוי ביום הראשון עד קטורת, ישראל עד זה.

חצי קדיש, ויש נוהגין לקרות, כהן עד המשכן, לוי עד המזבח ישראל ביום הראשון עד סוף הפרשה, וכן נראה ביום ב'. כהן ביום השני עד קטורת, לוי מסיים הפרשה, ישראל ביום השלישי, וכן בכל יום, ביום ו' אחר הלל, קדיש שלם. מוציאין ב' ס"ת, בא' קורא פ' התמיד, כהן עד רביעית ההין, לוי עד ונסכה. שלישי פ' ר"ח כולה. רביעי בס"ת ב' ביום הששי, וקדיש אחריו, מתפללין מוסף ואומרים על"נ בהודאה: ביום ז'. אם הוא ר"ח (וכ"ה שנה זו) מתפללין וקורין בתורה כבאתמול. בספר ב'. קורא רביעי ביום השביעי, ואם אינו ר"ח, מנהגו כשאר ימי חנוכה, ביום ח' קורא כהן ביום השמיני. לוי פ' שלאחריו. שלישי מסיים כן עשה את המנורה : (ד) בשבת שבחנוכה. מוציאין ב' ס"ת. בא' קורין ז' גברי בפ' השבוע. אומר חצי קדיש. וקורא בב' בשל חנוכה. ומפטיר רני ושמחי, ואם חלו בו ב' שבתות. מפטיר בב' במלכים ויעש חירום (כ' כגבורות דשלמה). וכשחלה חנוכה בשבת זו מפטירין בשל חנוכה ואומרים מקלת שוש אשיש. וי"א כשחנוכה בשבת ב' מפטירין שוש אשיש :

(זמר נאה לשבת חנוכה . ומתוס אברהם . הוא אבן עזרא)

אכלו משמנים . וסולת רבוכה . תורים ובני יונים . שבת וחנוכה : האי האי בית כור . תכור
תתכור תשכור . בית כור לצורך חנוכה: ברבורים אבוסים. בשפודים צלוים. וכליל לאישים . אחד מן
המניים: האי וכו' רך ושוב יתילון מניסוך המים . בבית היין נדין . בכל יום פעמים . השי וכו'
מקולות מים רבים . תצילנה אזניכם. וכל משרת דם ענבים. לא ימיש מפיכם: השי וכו'

(ה) כשחל ר"ח טבת בשבת. מוציאין ג' ס"ת. קורין ו' בפ' השבוע. בב' קורא הוי"בשל ר"ח ומתחיל וביום השבת ואומר קדיש בג' קורא למפטיר בשל חנוכה. קרא וכפטיר בשל שבת, מ"מ צריך לקרות גם של ר"ח בכל אופן, ולעולם בברכה (עי' בית ספר) הפטיר בשל ר"ח. אם לא הוציאו ס"ת ג' אין משגיחין בחנוכה ואם הוציאו קורין בו. טעה והתחיל של חנוכה, רצה מפסיק מיד (כמ"ש בסמוך בחול) רצה גומר ג' פסוקים ומברך, וקורא של ר"ח לשמיני. ומוסיף וקורא תשיעי לשל חנוכה, והוא יפטיר : (ו) בחול אם טעה וקרא רביעי בשל ר"ח. אם לא הוציאו ס"ת ב' א"צ לקרות יותר . אבל אם הוציאו צריך לקרות חמישי בשל חנוכה ויאמר קדיש אחריו. ואם אמרו על הרביעי אע"פ שבית, טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה תחלה. צריך להפסיק לקרות בשל ר"ח. ועמו"ק שנאמרתי בס"ד שאם הוציאו ב' ס"ת. אין כאן ספק שצריך להפסיק ולברך ואם אין כאן אלא א' . אם רוצה מפסיק מיד קודם שיקרא ג"פ וא"צ ברכה לאחריה והכי שפיר דמי נמי. ואין לחוש לספקו של בעל ט"ז, ע"ש) וכשחוזר לקרות בשל ר"ח א"צ לחזור לברך לפניה, ואם ירצה יקרא ג"פ בשל חנוכה ויברך לאחריה. וקורא בב' בשל ר"ח. אח"כ חוזר לשל חנוכה וקורא רביעי כל הפ' של יום. ומאן דעביד הכי או הכי לא משתבש:(ז) כ"ט. ערב ר"ח : (ח) כסלו. פעמים מלא פעמים חסר (שנה זו. מלא) : (ט) ל'. הוא יום א' דר"ח טבת (שנה זו . שבת קורין מקץ) עי' פתח ד' דשער החדש :

נסגר שער נקנור . נפתח שער יכניה . לחודש טבת שבו יצא יכניה בגלותו . ובחודש זה סמך מלך בבל על ירושלים :

(א) מזלו גדי שבטו אשר. לרי אליעזר גד. הל בהגדיה (שנה זו, א' הוא ב' דר"ח : (ב) מולדו. ז' ט"ו רפ"א) : (ג) בא' לחודש ישבו עזרא והראשים עלת החקירה על דבר נושאי הנכריות. ונתיידה עד ר"ח ניסן : (ד) ביוסהו בוא זמן עלי כהנים (פרעה) שניה : (ה) בחודש הזה נלקחה אסתר אל בית המלך : (ו) (שנה זו. ב' בו מתחילין לשאול הגשם בליל זה) : (ז) ה' בו בא הפליט אל יחזקאל : (ח) ז' בו (שנה זו. קורין ויגש) : (ט) ח' בו תענית מגילת תענית נכתבה התורה יוונית ובא חושך לעולם:(י) ט' בו תענית מיתת לדוקים. עזרא הכהן ונחמיה בן חכליה (והריגת ק"ק נרבאדה עם ר"י הנגיד) : (יא) י' בו סמך מלך בבל [על ירושלים. ואייב בכל יום זה לקונן ולסלעטר עי"ז] ובוקבע לת"צ. דינו כי"ז בתמוז. עי' שער האחרונית. הבן בן אדם כי גם זה סימן טוב לישראל, שאירע תענית זה של ירידת ישראל, בעת תכלית ירידת השמש לפני חזרת עלייתו . כי מכאן ואילך מתהפך לעלות, כמו שאירע בי"ז תמוז אחרי חצי החודש בפרק ירידתו שלא יבא להם סימן רע בעת עליית השמש והתגברות אור הירח שבכיהם סימן למלכם של ישראל, לכן אירע ב' תעניות כללו בב' הפוכי השמש בעת שפלותו וירידתו, זה קודם אליו של חידם, ואותו לאחריו, לא בזמן מלויו כ"א קרוב אליו מלפניו ולאחריו . הכל בהשגחה נפלאה אהבתו ית' עלינו (גם בשעת הדין) והשקפה לטובה . ודי בזה לנבון :

שער סליחות לעשרה בטבת יכניה

[אומר סלח לנו אבינו פד לכל ק רהיך אח"כ אומר זה]

כי עם יי החסד והרבה עמו פדות . פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו . והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו : פודה יי נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו : כרחם אב וכו' (בסליחות דשני קמא)

א"ב ואח"כ חתום יוסף טוב עלם

אֶזְכְּרָה מָצוֹק אֲשֶׁר קְרָאַנִי . בִּשְׁלֹשָׁה מַכּוֹת בַּחוֹדֶשׁ הַזֶּה הִכַּנִי . גְּדָעַנִי הֱנִיאַנִי הִבְאַנִי . אַךְ עַתָּה הֶלְאַנִי : דְּעָכַנִי בִּשְׁמוֹנָה בוֹ שְׂמָאלִית וִימָנִית . הֲלֹא שְׁלֹשְׁתָּן

אזכרה. הצרות שאירעו לי: גדעני. כרת והשבית אותי ועשה לי מכאובים עד שהשפיתי עיף [קראני. לי מקרה. כמו יקראנו אסון [ראשית מד]: גדעני. לי כריתה כמו תגדעון [דברים ז]: הניאני. לי ביטול והשבתה כמו הניא אביה

אֵל שְׁתַּן קָבַעְתִּי תַּעֲנִית · וּמֶלֶךְ יָוָן אֲנָסַנִי לִכְתּוֹב דַּת יְוָנִית · עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ הוֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ מַעֲנִית ׃ זוּעַמְתִּי בִּתְשִׁעָה בוֹ בִּכְלִימָה וְחֵפֶר · חָשַׁךְ מֵעָלַי כְּמְעִיל הוֹד וָצֶפֶר · טָרוֹף טוֹרַף בּוֹ הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שֶׁפֶר · הוּא עֶזְרָא הַסּוֹפֵר ׃ יוֹם עֲשִׂירִי בֶּן בּוּזִי הַחוֹזֶה · כְּתָב לְךָ בְּסֵפֶר הַמַּחֲזֶה · לְזִכָּרוֹן לָעָם נָמֵס וְנִבְזֶה · אֶת עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה ׃ כְּמִנְיַן סֵדֶר חֳדָשִׁים בַּעֲשָׂרָה בּוֹ הָעִיר · נֶהִי וִילֵיל בְּמוֹפִי אַפְעִיר · סֵדֶר פּוּרְעָנִיּוֹת בְּתוֹךְ לְבָבִי יַבְעִיר · בְּבוֹא אֵלַי הַפָּלִיט לֵאמֹר הֻכְּתָה הָעִיר ׃ עַל אֵלֶּה עַל פְּנֵי אָבָק זֵרִיתִי · פַּצְתִּי עַל אַרְבַּעְתָּן לוּ חֵץ בִּלְבָבִי יָרִיתִי · צָרוֹת עַל אֵלֶּה קֶבֶר לִי כָּרִיתִי · צַדִּיק הוּא יְיָ כִּי פִיהוּ מָרִיתִי ׃ קָרָאתִי שִׁמְךָ מִתְנַחֵם עַל רָעָתִי · רְאֵה עָנְיִי וּשְׁמַע קוֹל פְּגִיעָתִי · שְׁמַע תְּחִנָּתִי חִישׁ נָא יְשׁוּעָתִי · אַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי ׃ יֶרַח טֵבֵת מְאֹד לָקִיתִי בוֹ · וְנִשְׁתַּנּוּ עָלַי סִדְרֵי נְתִיבוֹ · סָרַרְתִּי פְּשָׁעַי יְגַלֶּה לִי טוּבוֹ · הָאוֹמֵר לַיָּם עַד פֹּה תָבֹא ׃ אל מלך

אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים ׃ אלהים זדים קמו עלינו ועדת עריצים בקשו נפשנו ולא שמוך לנגדם ׃ כרחם אב

החום אברהם בר מנחם חזק ׃ אלהינו ואלהי אבותינו

אֶבֶן הָרֹאשָׁה · לְעִיִּים וְהַהֲרִישָׁה · וְנוֹחֲלֵי מוֹרָשָׁה · מְנוֹד רֹאשׁ בַּלְאוּמִּים ׃ בְּקִרְבִּי לֵב נִכְאָב · נְדוּדָה וְנִדְאָב · נִשְׁאַרְנוּ כְּאֵין אָב · וְהָיִינוּ כִּיתוֹמִים ׃ רַכָּה וַעֲנוּגָה · בַּשּׁוֹשַׁנִּים סוּגָה · וְעַתָּה הִיא נוּגָה · מְסוּרָה בְּיַד קָמִים ׃ הָיְתָה כְּאַלְמָנָה · קִרְיָה נֶאֱמָנָה · וְזֶרַע מִי מָנָה · נִמְכְּרָה בְּלֹא דָמִים ׃ מְעֻנָּגָה וְרַכָּה · צָלְחָה לִמְלוּכָה · וּמַעֲנִיתָהּ אָרְכָה · זֶה כַּמָּה שָׁנִים וְיָמִים ׃ בֵּית יַעֲקֹב לְבִזָּה · לְלַעַג וּלְעִיזָּה · וְהָעִיר הָעַלִּיזָה · לְמַטָּעֵי כְרָמִים ׃ רְוּיָה תַּרְעֵלָה · בְּיַד בְּנֵי עַוְלָה · הָרְצוּיָה כְּעוֹלָה · וְכִקְטוֹרֶת הַסַּמִּים ׃ מְאָסָה לִזְנוֹחַ · תּוֹרַת אֲבִי זָנוֹחַ · וְלֹא מָצְאָה מָנוֹחַ · לֵילוֹת וְגַם יָמִים ׃ נוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן · מִמְּךָ יְהִי צִבְיוֹן · לְהָשִׁיב רִיב צִיּוֹן · שְׁנַת שִׁלּוּמִים ׃ חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם · מְעוֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם · וְלַבֵּן כַּצֶּמֶר אוֹדֶם · וְכַשֶּׁלֶג כְּתָמִים ׃ הַזְכִּירֵנוּ בְּיִרְאָתֶךָ · וּבְקִיּוּם תּוֹרָתֶךָ · וּפָקְדֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ · אֵל מָלֵא רַחֲמִים ׃ אל מלך

אבותי

לשתן. במדבר ל: השתני. ל' כתב. כמו וכתבה לכם [תהלים קב]: דעכני. ל' כיבוי. כמו דועכו כאש [תהלים קיח] הפרש הג' מכות. כא' שבת' בו כתב הורי מסביב כי תלמי מלך יון כפה אותי לכתוב התורה בל' יון ואז היה חושך בעולם ג' ימים: שלשתן. ג' ימים אלו ח' ט' י'. נקבעו אז לתענית: חרשו. החורשים האדמה חרשו על גבי והאריכו מענית כמחרישה וזאת משל לעול כבד כמשך זמן רב ששמו עלי: זועמתי. הב' כי בט' בו יצא עלי זעם ה' בבושה וחרפה וחדל מעלי הלבוש כאלה ומעטרת הראש שהיו לי ומת בו עזרא הסופר שתיקן לנו הרבה תקנות: יום. הי' כי בי' בו סמך מלך בבל על ירושלים. וכזה ליחזקאל הכהן בבבל ונצטוה לו לכתוב נבואה זו ויום זה בספר לזכרון: מנין. בחודש טבת העשירי לחדשים שמתחילין מניסן בו נתעורר ה' ליסרנו עד שאכלתי פי. קול נהי ויללה. וסדר הפורעניות שבחודש זה מעת שבא הפליט מירושלים ואמר שנבקעה העיר. בוער בלבי: במופי. ב' מלות במו פי. עם פי: אפעיר. ל' פתיחה. כמו פי פערתי [תהלים קיט]: על אלה. הצרות פיזרתי אפר ואבק על פני בגודל צערי ואמרתי על ד' צרות אלו [עם בשורת הפליט] הלואי הייתי זורק חץ בלבי יהיה טוב לי משאחיה בצרות אלו. ועל צרות אלו היה נוח לי לחפור לי קבר ולהקבר בו. השיבותו עלי [זריתי ל' פיזור כמו ויזר ע"פ המים [שמות לב]: פצתי ל' דבור. כמו פצו שפתי [תהלים סו]: יריתי. ל' השלכה. כמו ירה בים [שמות טו] קראתי. אני קורא ב שרך ה' כשהנחם מלטשות לי רעה ולהבקש שהרעה זה שאני מהענה היום ושמע לקול תפלתי [פגיעתי. תפלתי כמו אל תפגעי בי [רות א]: לרוחתי. לעשות לי רווחה דהצרה שאני עליה: סררתי. חטאתי. ואבקש שיגלה לי דרך טובו. ה' שאומר לים שלא יעבור החול אבר שכינו:

אבן הראשה. בהמ"ק היה לגלים ונחרש כשדה. וישראל שנחלו התורה מנענעים האומות עליהם ראשם כעל דבר תמוה: (לעיים לשממה ותל): בקרבי. לבי בקרבי בת דוה ומכאוב על שנשארנו כבן בלי אב ויתום בלי אם: רכה. עדת ישראל המפונקה ומעונגה וגדורה במצות כמו בשושנים היא עתה ביגון ואנחה ומסורה בידי אויביה: קריה. ירושלים: מי מנה זרע יעקב ע"ש מי מנה עפר יעקב (במדבר כג): מעונגה. מלכות בבל בעלת העינוג. הצליחה למלוך. וקץ המחרישה שלה נתארך והוא משל לאורך ימי ממשלתה: ולעיזה. (ל' דבור) שמדברים עליהם דברי לחוק: העליזה. ירושלים שישראל שמחו בה חרבו בתיה ונוטעים כרמים במקומם: רויה. שביעה בכוס המטמטם הלב בידי עושי עול עדת ישראל שהיתה רצויה לה' כעולה כו': מאסה. ועזבה תורת משה ולזה לא מצאה מנוחה מגלותיה לילה ויום: נורא. אחר שהגיענו כ"ז כנקבץ ישר"ת שתגיע השנה שתשלם לאויבי ציון על ברבו עמה: מעונה. אתה ה' הקודם לכל יציר ושוכן בשמים: ולבן והלבן כצמר לבן העונות האדומים כתולע וכשלג כתמי העון האדומים כשנים ותמחה אותם לגמרי אמן:

אבותי

חתום אברהם יצחק אפרים . וסיים כל בית בפסוק מתנ"ך

פזמון אבותי כי בטחו בשם אלהי צורי · גדלו והצליחו וגם עשו פרי · מעט
הודחו והלכו עמו קרי היו הלוך וחסור עד החודש העשירי : בעשירי
לחודש סמך מלך בבל . וצר על עיר הקודש ונקרב רב החובל · נתתי
הדש ועוניתי בכבל . והיה מדי חודש לאבל כנורי : אבותי ראשית בכורה
לראשית החרם . שם אחרים · הזכירה והעון גורם · אל לא הכירה ושטפה
בזרם . צרה כמבכירה כעת במרום תמריא : אבותי האלהים הביא יום רעה
ומצור · צוה צרי סביבי עוללי לבצור . יום הרך לבבי ואין כח לעצור . ודבר
אל נביא משול אל בית המרי : אבותי מיושבי שער העביר אדרת . חמתו
כאש הבעיר והרים עטרת · ומלבנון יער השליך תפארת . ורוח סועה וסער
תסמר שערת בשרי : אבותי יפיפית נמשלת ועתה קדורנית . בעון כי כשלת
ולכך אחורנית · זנבוך ונחשלת ראשונה ושנית · והחתל לא חתלת מעט
צרי : אבותי צדיק הצור תם נשוא עון נלאה · מכרוב למפתן לפנת גג דאה .
מעון הנכתם וצעקתם באה · רבה רעתם כעץ עושה פרי : אבותי חזק כל קמי
תוכן העלילות · כי מלאו ימי ברוע מפעלות . ומבושת עלומי שכחתי גמולות .
נותן לחמי ומימי פשתי וצמרי : אבותי קמי פיהם פערו ונחלתי בלעו · מאד
עלי גברו ודמי שתו ולעו · עכו"ם עלי צרו ואת אחי הרעו · האומרים ערו ערו
בני שעיר החורי : אבותי אמרו לכו נכלם ונשביתה זכרם . אל קנא ונוקם
גמלם ישאו את שברם . כמעשיהם שלם ויבשו מסברם · כאיש חלום חולם
שלשה סלי חורי : אבותי פצעי לא רככה וחבורותי רצח . ועיני הוכהתה צופה
לדודי צח . העוד לא שככה חמתו לנצח · על מה עשה ככה ומה חרי : אבותי
רחום זה אלי אל לעד תזנח · ארכו ימי אבלי ועוד לבי נאנח · שובה אל
לאהלי מקומך אל תנח · שלם ימי אבלי כי תבא על שברי : אבותי יהוה מנת
חלקי חושה לי לעזרה · ופתחת שקי שמחה לי לאזרה · ותגיה את חשכי

באורך

אבותי. כי כאשר עשו פרי היה להם טובה מרובה אך מעט שהודחו מאחרי ה' והלכו עמו בקשי עורף היו הלוך וחסור מטוב עד חודש טבת: לחודש. טבת: סמך. קרב: רב החובל. נבוכדנצר. ע"ש שהרבה להשחית: נתתי. נמסרתי לידם כעפר ועינה אותי בשלשלאות על רגלי ולזה בכל שנה כשמגיע חודש זה אני מתאבל ובוכה תחת שהורגלתי לשמוח בשמיעת קול כנור (הדש. ל' מרמס כמו כעפר לדוש (מלכים ב יג): ראשית. ישראל שנקראו ראשית תבואתו הם עתה ראשונים למרס והרג לפי שעבדו ע"ז ועון זה גרם להם אשר ה' עשה עצמו כאילו לא הכירם שהם עמו ולזה נשטפו מארצם מרוב הצרות שהיו כגשם שוטף כחבלי היולדת בפעם ראשון ובאו עליה בעת שהאויב פרח כרום המעלה (בזרם. גשם שוטף כמו זרם וממטר (ישעיה ד): כמבכירה. מל' בכור: במרום תמריא (איוב לט) תירגם יונתן במרומא טיסא): צוה. לצרי אשר סביבי. לבצור את המעט הנשאר ממני כעוללות בכרם. ביום שבכיא פחד בלבי ולא יכולתי לעצור בי כחי ואמר ליחזקאל הנביא לומר משל אל בית ישראל הממרים אותו (הרך ל' פחד. כמו מורך בלבבם (ויקרא כו): מיושבי. מסנהדרין וחכמים המורים בשער: אדרת. לבוש המיוחד לאנשי מעלה: והרים. והסיר. ובהמ"ק השליך תפארתו ומהצרות שעברו עלי כרוח סערה. נעשו שערות בשרי כמסמרים. כדרך המצער שנזקפו שערותיו: יפיפית. מקודם היית יפה. ועתה שחורה: ולכך. סר מאחרי ה'. ע"כ עשו בך קץ וכלה. ונחלשת מרוב הצרות שבחורבן ראשון ושני. ועד עתה לא קשרו על מכתך מעט צרי לרפואה (נחשלת ל' חולשה. כמו כל הנחשלים. דברים כה): צדיק. ה' נלאה כביכול מלישא עוד עונם. ולזה פרד מלשכון בתוכם. מכרוב למפתן הבית. ואח"כ לזוית גגו: הנכתם. הכרסם כבתם שלא יוכל לעבור מהבגד. ומפני צעקתם חמס איש על רעהו שבאה לפני ה'. ועל שנתרבה רעתם כל עת. כעץ פרו שיגדל כל יום יותר (דאה: פרח. כמו ידאה הנשר. דברים כח): חזק. ה' שתוכן כל מעשי אדם. חיזק כל אויבי עלי: מפעלות. במעשים רעים: מבושת. ועל חטאת נעורי. שכחתי לגמול טוב לה' המפרנס אותי: קמי. אויבי פתחו פיהם. לבלוע אותי. והשחיתו בהמ"ק: ולעו. והשחיתו: הרעו. עשו להם רעה: ערו. השחיתו והחריבו. והם בני כו'. גמלם. שלם להם כגמולם: שברם. ל' שבירה: מסברם מתקותם להרע לנו: כאיש. כשר האופים שנתלה: פצעי מכתי: לא רוככה ולא נרפא עוד. וחבורותי כואבים עוד כשהיו ועיני נעשה כהה. על שמצפית לה' זה זמן רב: העוד. האם לא ישקוט עוד חמתו עלינו לנצח. הלא אל רחום הוא. ואח"כ למה עשה כן ולא ריפא אותנו. ומה חרי האף הגדול הזה שחרה עלינו. להיות מעונים כ"כ: הזנח. לא תעזוב אותנו: לאהלי. לבהמ"ק ולא תעזוב בהמ"ק מכון לשבתך: שלם. סיים. כמו ושלמו ימי אבלך (ישעיה ס): כי תבוא. רק תבוא לשלם שכרי שהבטחתנו ע"י נביאיך להטיבנו באחריתנו: מנת. אתה המנה הניתן לחלקי. וכך אני מאמין: ופתחת.

ותתיר

בְּאוֹרְךָ לְהָאִירָה . אֶת נֶשֶׁף חִשְׁקִי כִּי אַתָּה נֵרִי : אבותי מִיָּגוֹן וַאֲנָחָה פְּדֵה אֵל אֶת נַפְשִׁי. עֲשֵׂה לְעַמְּךָ הֲנָחָה מַלְכִּי וּקְדוֹשִׁי · תַּהֲפוֹךְ לִרְוָחָה אֶת צוֹם הַחֲמִישִׁי. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי : אבותי

אל מלך.זכור רחמיך . אל רחים עד ובזמן קריב (תמצא בשני קמא)

(יג) י״ב בו. היה דבר ה׳ אל יחזקאל על פרעה : (יג) י״ד בו (בשנה זו . קורין (ויחי) : (יד) ט״ו בו . היה זמן עבורו של יעקב אבינו ע״ה. לפמ״ש שנולד ביום א׳ דחג : (טו) כ״א בו (שנה זו . קורין שמות. ומתחילין להתענות שובבי״ם ת״ת [וימים אלו מסוגלים מאד יותר לכל השנה לתיקון עון המר ז״ל ר״ל. אשר עבורו לא עאל לפרגודו ולא חמי סבר אפי עתיק יומין ואפי שכינתא דהא קטיל בנוי ממש ואוביד דמין סגיאין ומוליד מזיקין יותר מכל עבירות שבתורה. אולם כשמתענה ומסגף עלמו ביסורים הקרובים למיתה בימים אלו. מועיל לזה . בין בשנה מעוברת בין בפשוטה. ויתענה לפחות בכל יום (חוץ משבת ור״ח ואוכל בערב . ועוד שישלים בימים אלו עד פ״ד תענית ע״י הפסקה. וכשמתענה משבת לשבת מתקן כל העולמות ומסלק מעליו כל כחות הדין וזוכה לאדת נדיק ורואי להשראת שכינה. ישתם כח ואינו יכול להתענות הפסקת אלו . יפסיק ביום א׳ שעה קודם שקיעת החמה ויתענה עד ליל ג׳ שעה אחר לה״כ ויפסיק ביום ד׳ שעה קודם שקיעת החמה ויתענה עד שעה א׳ בליל ו׳ . ועולה לו התענית ששת הימים. או יקום שעה קודם אור היום ועוסק בתורה עד תפלת השחר של יום ב׳ ולא יפסיק רק להתפלל ולאכול לשובע נפשו ולא מותרות. ועולה לו לי״ג תעניות : והעיקר לעשות בלכעא . ומה שיוכל להתענות ולסגף עלמו בטהרת מקוה יעסה . ויתמיד בלימוד ביום ולילה בתענית . ויזהר מאוד משיחת חולין . ורבים מבני עלייה מתענים פ׳ שמות ומשפטים משבת לשבת ונזהרים בימי שובבים מלאכול דבר מהחי. ורבים אין אוכלים תבשיל חם בערב אחר התענית ועושים טבילות רבות במקוה בכל יום . ויזהר מאוד מהקפדה ויתרחק מכעס אפילו לדבר מלוה . ויתרחק מאוד מליצנות וגאוה ומאוד יהיה שפל רוח . ויזהר מאוד בכוונת ברכת הנהנין . ויקן שיש לו חולאים. יפדה כל יום התענית בח״י ג״פ ואומר

רבש״ע . בושתי מאד בה״פה וכלימה על כל חטאותי עונותי ופשעי . ובפרט על אשר פגמתי באות ברית קודש בהרהורים רעים . עד אשר הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני הסט״א . נקר א נקרת״י כמה פעמים . אוי לי אהה עלי וברוב רחמיך הודעתנו ע״י עבדיך לתקן נפשינו על צו״ם מ״ה . במספר במספר שמות הקדושים אשר פגמנו בהם . להתענות מ יום בזא״ז במספר ארבעה יודי״ן דשם ע״ב . וגלוי וידוע לפניך כי חפץ הייתי לעשות תיקון בכל לב . אך אין בי כח ובשל כחי להתענות תעניות מ׳ יום רצופים . ולכן אני מפריש היום כסף לצדקה . כי כן יסדו עבדיך לפדות בכסף כל תענית . ובכן יהר״מ ה׳ או״א . שתעלה עלי כאלו התעניתי היום . ותהיה חשובה הצדקה שאני נותן בעבור התענית כאלו התעניתי . ומיעוט ממוני יהיה במקום מיעוט חלבי . ואתה בטובך תמלא כל השמות שפגמתי בהם בז״ל או בקרי . ותוציא לאור כל נצוצות קדושות אשר נפזרו על ידי בין הקליפות ״חיל ״בלע ״ויקיאנו (חב״ו) מבטנו יורישנו אל . ותחזיר כל ניצוצות הקדושה למקום קדוש למען רחמיך . עשה למען שמך עשה למען ימינך . עשה למען תורתך . עשה למען קדושתך : יהיו לרצון וגו׳

ובכל יום ילמוד לפחות ספר א׳ מתהלים . ומשניות בסדר טהרות] :

(טז) כ״ח בו . י״ט מגלת תענית : יתיבא כנישתא על דינא : (יז) (שנה זו. שבת . קורין וארא ומברכין החודש) : (יח) אחז״ל [תענית] עגא לשתא דטבת ארמלתא . לכן נלי״נ כאן . דין אם ירדו גשמים יותר מדאי (כשנזכר לעיל בשער הלק כשרוב גשמים משטשטים הקרקע ומונעים המחרישה. מתריעין ומבקשין רחמים . ואם הענין נחפז מחמת שאר גרות שמתענין רלופין . ואין פנאי להתריע בסדר תענית בס״ב . ואין גוזרין תענית על הלבור בכל יום. אלא מתריעין בכל יום ובכל תפלה . ובהתרעה בפה די (אם היחידים רוצים להתענות רשאים) דהיינו. בעננו אבינו עננו. אומר.

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו . שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך . ותתנהג עם בניך במדת רחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין . ובטובך הגדול רחם עליהם . שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל . והם עמך ונחלתך אשר הוצאת מארץ מצרים . ואינם יכולים לקבל לא רוב רעה ולא רוב טובה השפעת עליהם רוב טובה אינם יכולים לקבל כעסת עליהם אינם יכולים לקבל . יהי רצון שיהא ריוח בעולם . וזכור רחמיך :

ואומר בנגו כו׳ ע״ס א״ב כמו שאומרים בפעמי״ת.ויש מקומות שקובעין רלוי זה בש״ת כשיש גשמים הרבה:(יט) כ״ט ער״ח . אין נ״א במנחה . טבת לעולם חסר :

גסני ישער יכניה . נפתח שער הגיא . לחודש שבט . שבו ראש השנה לחנטת האילנות וכל גיא ינשא . ויתהי׳ל לצמוח הדשא :

(א) שבטו יוסף . לר׳ אלעזר אשר , מזלו דלי : (ב׳ מולדו שנה זו , ב׳ ג׳ תתרעז] : (ג) באחד בו דבר משה את משנה בעבר הירדן בגיא , ונמשך עד ז׳ אדר : (ד) ב׳ בו י״ט הגילת תענית . שמת ינאי המלך (אלכסנדר יאנוס) : (ה) (ו׳ בו , שנה זו , קורין בא) : (ו) ה׳ בו , תענית מיתת לדיקים . הזקנים אחרי יהושע : (ז) (י״ג , שנה זו , קורין בשלח , יש שנהגו לשום חטין לפני העופות , שטות הוא ואיסור) [ח׳ בו , לא יאכל בשר אווז ושמנו משום סכנה] : (ח) ט״ו , י״ט ראש השנה לאילנות , שבשר ילאו רוב גשמי שנה ועולה השרף באילנות : לפיכך אין מעשרין מפירות אילן שחנטו קודם לכן , על הפירות אילן שחנטו אח״כ : (ט) מנהגו בנהכ״נ שוה לט״ו בהג (וא״א תחנון במנחה שלפניו , ונהגו להרבות בפירות ולומר עליהם שירות ותשבחות , והוא תיקון גדול בעולמות עליונים , ויזהר מברכה שא״ל , ואין מתענין

התעיר תאסרי שקי . והאזרני שמחה. ותאיר חשכי. ותאיר באורך את ליל הגאולה שאני חושק לה: נרי. תאיר לי נרר (ותגיה לי זריחה. כמו יגיה חשכי · תלים יח) : החמישי . ט״ב : הרביעי . י״ז תמוז : העשירי י׳ בטבת :

בו רק ת"ח, וא"א לי"ה רק לאכס בפניו, וכשחל בשבת א"א א"ב]: (י) לא ירדו גשמים הראויים לאילנות, גוזרין תענית כמש"ל: (יא) היו בצער מחמת עצירת גשמים (וזה נוגע לכל פרקי שנה ומקום לפי מה שכוא, אלא שמלא מקום לתפלה גם בחודש זה), וירדו מברכין עליהן, אע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביעה, משירדו וכ"כ ביעלו עליהםשאשבועות מנהמער, וילכו זה לקראת זה: (יב) מה מברך (הרואה) אם א"ל שדה אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו, אלו פינו מלא שירה וגו' כמ"ש בנשמה, עד תשתחוה (כנ"ל, עמו"ק) וחותם ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות, עמו"ק תב סי"ל בזה: (יג) ואם יש לו שדה בשותפות (אמר כרואה ואחד השומע) מברך הטוב, ואם אין לו שותף, מברך שהחיינו: כמו"ק דשדה כ"ש בשמש: (יד) ד', נולד אשר ואת בן קכ"ו: (טו) (שנה זו, שבת קורין בו יתרו): (טז) ד"ג, י"ט מגילת תענית, בטילת עבידתא דאמר סנהא להותא להיכלא, איקטיל גסקלגס ובטלו גזירותיו: (יז) כ"ג, תענית שנתקבצו ישראל על שבט בנימין, לפלגש בגבעה, ופסל מיכה: (יח) כ"ד, נבא זכריה: (יט) (כ"ו. שנה זו. קורין משפטים): (כ) כ"ח. אנטיל אנטיוכוס מירושלים: (כא) כ"ט. אין כ"ח במנחה: (כב) שבט לעולם מלא. יום שלשים שלו הוא א' דר"ח אדר:

נסגר שער הגיא. ונפתח שער הדגים. לחודש אדר. כשם מזלו. גם זרע יוסף ובנימין נמשלו כדגים:

(א) שבטו בנימין. לר' אליעזר יוסף: (ב) לעולם קורין פרשת שקלים בשבת הסמוך לראש חודש. ואם חל בשבת קורין בראש חודש:

יוצר לפרשת שקלים

החזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל. פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

סיר מרובע ע"פ א"ב עד מם ואח"כ חרוז א' לסיים מבין ברכה. וכל היוצר חבר הקליר

אָז מֵאָז זַמּוֹתָ בְּכָל פּוֹעַל. בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל כֹּל לְךָ לְהַעַל. גַּדְתָּ בְּכֵן לְמָשׁוּי מִמֵּי שַׁעַל. דַּעַת מִפְקַד יוֹפִי פְּעָמֵי נַעַל: הָעַל הֶמִירוּ כְּבוֹד רֵעַ בְּבַעַל. וָזֶה לְלֹא זֶה פָּצְחוּ בְּמַעַל. זוֹנְחוּ בַּחֲרוֹן אַף וְנֶגֶף וְגַעַל. חָל בַּעֲדָם הֶבֶר וְהַצֳּרִי תַּעַל: טוֹרַח מַשָּׂאָם הֻגַּד לוֹ שְׂאֵת. יִשְׁרָם לְהָלִיץ תְּלוּי רֹאשׁ לָשֵׂאת. חוֹן כָּפְרָם פֶּץ תֵּת לְאוּמִים מַשְׂאֵת. לְנַטְּלָם לְנַשְּׂאָם בְּכִי תִשָּׂא אֶת:

רָאשֵׁי עַל כָּל רֹאשׁ נִשֵּׂאתָ. גֵּוִי עַל מְרוֹמֵי קֶרֶת הִתְנַשֵּׂאתָ: חוֹן אַהֲבָה עַל כָּל פֶּשַׁע כִּסִּיתָ. בְּגִין צֵל יְמִינְךָ לְגוֹנְנִי הִתְנַשֵּׂאתָ:

ברוך אתה יי מגן אברהם: אתה גבור עד להחיות מתים:

סיר מרובע ע"פ א"ב כפול מן מם עד קוף. ואח"כ חרוז מעין הברכה

מַעְתִּיק פְּלוּסִים צָר וּבוֹרֵא רוּחַ. מְמַדֵּד וּמְשַׁקֵּל נֶזֶל עִם רוּחַ. נֶגֶף לְבַל יַזִּיק לְנִדְכְּאֵי רוּחַ. נוֹבַבְתָּם תֵּת פִּדְיוֹן לְכָל רוּחַ. שָׂרִיג זֵד שְׂעִיר טֶרֶם עָמַד.

אז. אתה ה' עתקו מחשבותיך קודם הבריאה בכל פועל שפעלת. ורצונך להעלות לך כל הדברים במספר ומשקל. ולכן הגדת למשה לידע מספר ישראל. מרוב חכמה: (זמות הכנת: גדת. הגדת: למשוי. זה משה. ע"ש מן המים משיתהו. וע"ש מי מדד בשעלו מים: יופי. אלו ישראל. ע"ש מה יפו פעמיך בנעלים): העל. אך מפני שמעלו בך ועשו בעגל ואמרו זה אלהיך לדבר שאין בו ממש. לכן נעזבו מרד וחרה אפך בם ומחסתם והיה בם נגף. ומשה התפלל בעדם והעלה רפואה למכתם וינחם ה' וחזר להכנתם: (רע. תואר להקב"ה ע"ש רעך ורע אביך: פלחי. פתחו פה: זונחו. נעזבו: וגעל. ל' מיאוס: חל. התפלל: הבר. מכה: והצרי. רפואה: תעל. ל' עליה): טורח. והגיד למשה ליטא טרחם ומשאם. ולהיות עליהם מליץ יושר. ולהעלותם עליון בכל מיני עילוי. ע"י מצות השקלים: (תלוי ראש. כרמת ראש): ראשי. אתה בחרתנו ונשאת ראשינו במתן תורה. ואף גופינו העלית. שהכנסתנו לא"י הגבוה מכל הארצות. והבהך להבות וביחוד להברכה. נרמה לכסות פשעינו ולהגן עלינו בצל ימינך: (גבין. ל' גבוה):

מעתיק ה' העוקר הרים מהקומם לפעמים ילד הרים וברא רוח והעמיד ההרים נגד הרוח שלא ינשב בכח להזיק לבריות והמים היכן במדה ובריה עשה משקל שלא יזיקו וכן מאהבתו לישראל שלא יזיקם נגף. דבר לכם ליתן פדיון לכל נפש מחליה השקל (פלוסים. הרים. צ"ש ושקל בפלם הרים: נזל. מים. ע"ש שנוזלים: לנדכאי רוח לישראל המרוכים: נובבתם ל' דיבור ע"ש ניב שפתים): שריג. ועוד טעם למצוה זו כי ראית שיעמוד ענף מזרע עשו (זה המן) למבול וקוץ מכח"ב

סָקַרְתָּ כִּי לְמוֹקֵשׁ וְלִצְנִין יַעֲמֹד. עֲצָתָהּ זֶה לָזֶה שְׁמַע בְּמַעֲמָד. עָתוּד שְׁקָלִים מֵרֹאשׁ חוֹדֶשׁ לִלְמֹד: פָּרָשָׁה זֹאת לַהֲגוֹת בְּקֵץ זֶה. פִּלְסֵיהָ לְהַקְדִּים לְפֶלֶס צַר וּבוֹזֶה: חזן צוּרַת מַטְבֵּעַ כְּחָזוֹ אֲבִי חוֹזֶה. צִוָּה צוּר לְצִיר כֵּן תֵּת מַתָּן זֶה: שְׁמוֹ מְשַׁתֵּף בְּעַם לוֹ עֲמוּתִים. וְעָלָיו כָּל הַיּוֹם הֵם מוּמָתִים: חזן יָעִיר וְיֶחֱשׂוֹף זְרוֹעַ וְיַד מִמְתִים. בְּזִיל נִטְפֵי לֶקֶשׁ לְהַחֲיוֹת מֵתִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים

א״ב מרובע מן ק עד ת ולות ת י״ב פעמים

קְצוּבָה הִיא זֹאת לְשׁוֹעִים וְדַלִּים. קְצִינִים וְרָשִׁים יַחַד בָּהּ שְׁקוּלִים. קָצִין לְבַל יָעוֹז מוּל מַקְהֵלִים. קְרָא לוֹמַר הוֹנִי פָּרָאנִי מֵעֲקוּלִים: רוֹב עַם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר. רַב עַם צָעִיר מֵעֶשְׂרִים לְהִסָּפֵר. רְאוּיִם לְעוֹנֶשׁ וְנִזְהָר בְּסֵדֶר לְהִתָּפֵר. רֶשַׁע וְכָל פֶּשַׁע לְכַפֵּר וּלְהָפֵר: שְׁעוּרִים בָּזֶה שִׁעוּר בְּמִפְקַד לְהִגָּבֵר. שֶׁתִּילָמוֹ לִנְשִׂיאַת רֹאשׁ אוֹתָם לְחַבֵּר: חזן שִׁקְלֵי כֶּסֶף כִּפּוּרִים כָּפְרָם לְהַדְבֵּר. שְׁמוּרִים לְזִכָּרוֹן תֵּת לְכָל הָעוֹבֵר: תְּמָדוֹ מֵאָז כָּל עֲדַת קְדוֹשִׁים. תְּרוּם בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים תְּרוּמַת קֳדָשִׁים: חזן תְּכוּנָה לִבְדֹּק הַבַּיִת וְכָל אִשִּׁים. תֵּת בְּיַד הַכֹּהֲנִים כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים:

תֵּפֶן בְּאוֹן פִּיד טִיט רִפְשֵׁנוּ. תַּבִּיט בִּדְכְיֵנוּ וְעוֹד בַּל תַּכְבִּישֵׁנוּ: חזן תִּקְרָא דְרוֹר כְּמֵאָז בּוֹ לְהַחְפִּישֵׁנוּ. תֵּת הָמוֹן לְאוּמִּים תַּחַת נַפְשֵׁנוּ:
תִּזְכּוֹר לְהַעֲלוֹת נְשׂוּאֵי רֶחֶם מִדְּכָיִם. תְּמוּכִים נְזוּרִים בְּהוֹד טוּב עֲדָיִם: חזן תּוֹקֶף עוֹז אַדְרוּךְ עַל יָם. תִּזְכּוֹר לְעַם מִסְפָּרָם כְּחוֹל הַיָּם:
יִמְלֹךְ יְהֹוָה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

מכאיב לישראל ויתן שקלים בעדם לאבדם לזה יעלת למשה להכריז במעמד כל ישראל על השקלים וכן יעשו בכל שנה ושנה מר״ח אדר ללמוד מלוה זו: (סרינ. ענף. מל׳ שלשה סריגים: זז. רשע העושה בזדון: סקרת. ראית. מל׳ ומשקרות עינים: עתוד. הכנה מל׳ ועתדה בשדה): פרשה. ולהגות פרשה זו בזמן הזה כדי להקדים שקלי ישראל לשקלי המן צר והבוזי: (בקץ. בזמן: פלסיה. שקליה מל׳ ושקל בפלס): צורת. כאשר ראה משה צורת מחצית השקל שהראהו ה׳ לזה ה׳ למשה כזה יתנו: (אבי חוזה. משה אדון הנביאים: לצר. הקב״ה מל׳ צור ישראל. ליר. שליח. זה משה): שמו. אבקש מה׳ ששמו משותף עם ישראל שהם רעים אהובים לו וכל היום נהרגים על קידוש שמו שיעיר כנשר קנו ויגלה זרוע עוזו לישראל המוסרים א״ע למות מיד ה׳ ויזכנו בהזלת טיפי מלקוש העתידים להחיות המתים: (עמותים. ריעים מל׳ מיד עמיתך: ליד ממתים. מל׳ ממתים ידך ה׳ (תלים יז): קצובה. מלית מחצית השקל קצובה לעני ולעשיר כדי שהעשיר לא יענה עזות נגד הקהל לומר ממוני פדה אותי מהחטא: (לשועים. לעשירים מל׳ ולא ניכר שוע לפני דל: קלים. אביונים: מעיקולים. מעוכות מל׳ משפט מעוקל): רוב עם וכל ישראל. זקן. ולעיר מבן כ׳ ומעלה ראוים להספר וליזהר להתחבר יחד בסדר מלוה זו ליתן מחה״ש כדי לכפר עליהם מכל חטא ולהפר מהם כעס וחימה וראוים לעונש כשיעברו על מלוה זו (וזהר. וליזהר: להתפר. להתחבר): שעורים. ואפי׳ המתגבר ומהדר במלות לא יוסיף ממחה״ש והרולה להוסיף לשקול גם בעד בניו הקטנים הסמוכים על שלחנו רשאי. והשקלים הניכו על ישראל להדבר עמים תחתם וישראל שמורים על ידם מכל נזק: (שתילמו. בנים קטנים מל׳ בניך כשתילי זתים): תמדו. בזמן הבית כתמידו ישראל לתרום השקלים בג׳ זמנים בשנה ונתנום ביד הכהנים להיות מוכן לבדק הבית ולקרבנות (תמדו. ל׳ תמיד: אשים. קרבנות מל׳ אשי ה׳): תפן. אבקש מה׳ שתפנה ברחמיך להביט בחוזק שנרנו ושביעתנו בטיט רפשנו ועומק שפלותנו ולא נהיה עוד מעוטף כאפר ותקרא לנו חירות כמאז ביו״מ: (באון. ל׳ חוזק: פיד. שבר: בדכינו. ל׳ עומק מל׳ ישאו נהרות דכים): תזכור להעלות ישראל מעומק שפלותם ויהיו סמוכים עליך ומוכתרים ביופי הכתרים שניתנו להם במ״ת וזכות שירת הים תזכור להם להעלות מספרם כחול הים: (נשואי רחם. ישראל הנשואים מני רחם: נזורים. ל׳ נזר ועטרה: אדרוך. מל׳ נאדרי בכח): יושב. כשישראל מקלסין לה׳ ממתין להם ולפי שסיימו מחיה המתים וא״א עוד הקדושה מפני קילוסי הפיוטים: אומרים פסוק זה ומסיימים אל נא נבקשך להמתין מעט ונאמר הקדושה:

כי יוכל לשער כל הפקודים . אשר בחבל ובחרש לא נפקדים . ברית כרותה כמו מאז בפקודים . לבל יחסר המזג מחומש הפקודים . אם כתורן וכנס יושרדו מופקדים . לא ימעטו מששים רבוא מנוקדים . ואם לנגף ואנף באף מופקדים . כסף תת כופר הם מופקדים: ובכל ערב נשמתם בידך מפקידים . אלה הפקודים והמתפקדים . שמור פקודים ונפקדים ושוקדים . להיות משוקדים ולך קודים :

חי וקים נורא ומרום וקדוש :

המשך להג"ל . והחתום אלעזר קליר בירבי והשיר כפול

אומן בשמעו כי תשא את ראש . חל ויחת איך אותם דרוש : קעם אשר לא ימד ולא יספר . איככה אספרם ולא נתנו להספר : עקרם בנאמר לו הבט וספור . שב ויושב אם תוכל לספור : זרעם כחול ימים וכוכבים ספורים . ואני איך אספרם ולעד פרים : רם תוה לו אות מספרם . איך למנותם ולעמוד על ספרם : בקור ראשי שמותם לחשבון תעלה . ומנת מניגם בידך אז תעלה : יקר שלישי בתוכם לא הופקד . כי לגיון מלך לבדו נפקד : רשום מבטן להפקד במשמרת הקודש . וצבאו ופקודיו נמנים מבן חודש : בשמעו אומר ונתנו איש כופר . פץ במה יתרצה אשכול הכופר : יציר מה יתן פדיון נפשו . וימצא חנינה פני שם נפשו : קדוש כחפץ להצדיק עם זה . כמין מטבע אש הראהו במחזה : למדו זה יתנו ולא יתמהמהו . ובכל יהנו את אשר נתנו : יה לא מצאנוך שגיא כח . כאשר נקית חטא גבורי כח : חזן רחום ברחמת נשואיך בכסף כפורים . בן שעה שפתנו בשלום פרים :

אל נא . לעולם תוערץ ולעולם תוקדש . ולעולמי עולמים תמלוך ותתנשא. האל מלך נורא מרום וקדוש . כי אתה הוא מלך מלכי המלכים . מלכותו נצח . נוראותיו שיחו . ספרו עזו . פארוהו צבאיו

מי. יתפאר שיוכל לשער מספר ישראל אשר בשום גורל לא נספרים וה' כרת ברית להם שלא יחסרו לעולם מהמנין שבס' במדבר: (בחבל ובחרש. פירי גורל: חומש הפקודים. נק' חומש במדבר לפי שמתחיל במנין ישראל) : אם כתורן. ואפי' שפעמים גורם החטא שנשארים מהי מעט ע"י מגפה או מלחמה מ"מ לא יחסרו המנין ס' רבוא ואפי' יש עליהם פקודת נגף בחרון אף כמו בעגל ואחר מעשה העגל נצטוו להכותם ע"י מחה"ש לכופר שלא יזיקם המנין וכ"ז מפני שהם סגולת ה' : (יושרדו. מל' שריד ופליט: מנוקדים. מנויים מל' היה נוקד): ובכל לילה נותנים הנשמות כפקדון בידך ואתה פוקדם ובוחנם בכל רגעי בוקר: ולי מה יקרו. ביותר שאת לדיקיהם המתוכים להנהיג הדור ונספרים תמיד מרוב חכמתם ומלווים מה' לשמור פקודיו תמיד ופעמים נחסר מהם ע"י מיתה על ק"ה וע"י שמתהרים לשקוד על דלתי תורה ותפלה יום יום ועי"ז זוכים להתקשר לה' ולהיות מלויר בנלם אלהים ולהשתחוות לפניך חי וקים כו': (פקודים. התלות: ונפקדים. ונחסרים: ושוקדים. ומהרים מל' לשקוד על דלתותי: משוקדים. מקושדים. הל' נשקד עול או מלוירין מל' גביעים משוקדים : קודים. משתחוים) :

אומן. כששמע משה מה' למנות ישראל פחד כי איך ידרוש מספר עם אשר לא ימד ולא נתנו להספר: (אומן. משה פ"א כאשר ישא האומן: חל ויחת. נרתע ונפחד): עקרם. כשאמר ה' לאברהם הבט וספור הכוכבים תיכף היה כחוזר מדבריו וכאיש אם תוכל לספור ואני איך מספרם שהם כחול הים וכוכבים ופרים ורבים לעולם: (עקרם אברהם העיקר והשורש שלהם): רם. אך ה' הגיד לו אות וסימן איך לידע מנינם לדרך חשבון ראשי שמותם וזה מנינם (ר' מראובן ר' אלף. ש' משמעון ש' אלף. יהודה יוסף יששכר זבולון דן נפתלי גד אשר בנימין ל"ז אלף וג' אלף נפלו בעגל הרי ת"ר אלף) : יקר. ושבט שלישי שהוא לוי היקר בעיני ה' ונבחר לעבודתו לא נמנה בתוכם כי חיל המלך נמנה בפ"ע (לגיון חיל): רשום. ולמוד שבט זה להמנות מבטן. כ'וכבד שנולדה בין החומות ונמנית בע' נפש ונראה ללכת מבן חודש: בשמעו. כששמע משה מאמר ה' ונתנו איש כופר נפשו אמר כמה לריך ליתן יליר כפיו פדיון נפשו שיתרלה לו ה' וימלא חן לפני השם נפשו בחיים : (פץ. פתח פיו ודבר מל' וחנכי פליתי פי: אשכול הכופר. תואר להקב"ה): קדוש. אך ה' שרולה לזכות ישראל הראה למשה מטבע אש כמו מחה"ש ולמדו שכזה יתנו ולא יאחרו להביא ויספרו לכל שבח כיראים שנתרלה בדבר קטן ויודו לה' ויאמרו יה כו': (יתמהמהו ל' מתון ועיכוב): יה. לא מלאנו אותך שתכביד עולנו לפי כחך הגדול אפי' בזמן שבאת לטהר חטאינו ועתה שבטלו הקרבנות נבקש ממך רחום כמו שריחמת ישראל ע"י השקלים שנתנו לקרבנות כן תקבל עתה ברלון שיח שפתינו כקרבן: (שגא. פנה: בשלום. מל' ונשלמה פרים שפתינו):אל נא. נבקש לאמתין עוד עד שנסיים הפיוטים ונאמר הקדוש' וזהו לעולם תוערלנו':

צבאיו קדשוהו רוממוהו רון שיר ושבח תוקף תהלות תפארתו :

חזן וקהל עד אשא ראש. כמו מראש. להקדיש לקדוש:
חזן וקהל עד במאזני צדק. יכריעני לצדק. נורא וקדוש:

המשך לחנ"ל ע"ס א"ב ואות מרומז במכת תרים והשיר משולש

אלה אזכרה את אשר נעשה · בהיותי בטח ישקט בנכון ונשא . גועלתי
בעבר ושקלי איך אשא : עד אשא די שקלי עד לא שקלתי . הנם למס
עובד היום שקלתי . ובחטא עוול שקל לרשע נשקלתי : עד במאזני זוזי ללא
תתי לשבני בגילה . חבתי לתשלום דרכמון לעולי גולה . טבעו גם הם
והוערמתי מגולה : עד אשא יושר שלש קפות משולשות סאים . בנוסות למקח
שי מריאים ושיים . לוקחו ואין עוד בצעי נושאים : עד במאזני מדת שופרות
תקלין חדתין ועתיקין . נדבות אשר בם היו מעתקין . סרו כמה מני והדברים
עתיקין : עד אשא עוצם המון הוגג שוטף כנהר . פוזר ונותרתי כתורן בראש
ההר · צדק מלוני שוערר כתל הר : עד במאזני קן צפור קרא למרום הרים .
ראש נשואיך כמאז בו להרים · שבעה ושמונה עליהם לראש תרים . עד אשא

לפי שיש במלוס זו מכפר [ישראל] ומשקל [מחלית השקל] סידר פיוט זה לשבח לה' שנתן לנו התורה שנדע בה כל חכמת מספר ומשקל ומדידת כלי ושטח והרוכה מארץ מדה כו' והכל עשה למען ישבחוהו כ"א לפי כחו וכערך ונקדש בעליונים ותחתונים :

ובכן ולך תעלה קדושה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אז ראית וספרת. והבנת וחקרת ומדדת וכלת ושקלת. ואמדת וצברת. ופקדת
וחשבת וסכמת. ומנית וספרת. וקצבת וחרצת וגזרת. וטפחת ושערת והבטת
והבנת. והשכלת ושרת וסקרת. וכתבת וחרטת וחקקת וצינת וחרת. ולמדת
והודעת וחוית והורית. וגזרת וצוית וקראת ועניתודברת ואמרת : כל מנין ומפקד
וחשבון ומספריו. כל משקל ופלס וכים וגזוריו. כל כיל לח ויבש ומשוריו. כל קו
וקצב ומדד ושעוריו : היאך לדקדק חשבון לכל דבר. לבל יוגלם חשבון וישטף
ויעבר : מתחיל במדידה מחמש מאות שנה. עד שהוא מכלה באצבע הקטנה :
דרך יום הוא בעשר פרסה. וארבעת מיל היא כל פרסה : ומדת המיל שבעה

ומחצה

עד אשא. חוזר למה שסיים שעה שפתינו כו'. ואומר עד שאזכה לגאולה ואקריב קרבן כמקודם : אלה. עתה בגלות אזכור ההגודה שנעשה בהיכה"ק כשישבתי בטח בא"י ועתה נזרקתי לחו"ל בעבר הנהר ואיך אקיים מצות השקלים : בנכון ונשא. אומר לבהמ"ק: גועלתי. נזרקתי. מל' הגעלה כלי שזרק הבליעה לחוץ): די שקלי. לפי שלא נתתי מחה"ש בזמן שבית אלהי קיים היום למס ובחטא זה הוכרעתי לחובה: (נשקלתי. הוכרעתי): זוזי. לפי שלא נתתי מחה"ש (שהוא ב' זוזים): בשבני ירושלים בשמחה נחרב בית ראשון וכשעלו מגולה בבית שני חויבתי ליתן מטבע גדולה להשלים מה שחסרתי קודם ועתה נחרב גם בית שני ובוטל גם זה ונשארתי ערום ומגולה מהמלוה: (דרכמון. שם מטבע: טובעו. נתבטלו. מל' טובעו בי"ס: והוערמתי. כשארתי ערום): יושר ג' קופות שבל"א מג' סאה היו במקדש שבהם התקבנו השקלים לקנות קרבנות שורים פטומים וכבשים ועתה נלקחו ואין במה לכפר עונותי: (שי. דורון וקרבן. מריאים. שורים פטומים. בצעי. שם כולל לכל עבירות) : מדת. ב' שופרות היו במקדש על א' כתוב תקלין חדתין ועל הב' תקלין עתיקין: ובהם נתנו הנדבה עד שנתקבץ הון עתה אחר כמה שנים שבטלו ממני ונעשה דבר ישן: (מעתקין. נקבלו להון עתק: עתיקין ישנים): עוצם. בזמן הבית הלכו ב"י המון רב ועלום שוטף כנהר לחוג בירושלים ועתה נתפזרו ונשארתי בדד כתורן העומד יחידי בראש הר וירושלים נחרב כעיר המחת: (שוערר. נחרב) : קן צפור. (תואר לבהמ"ק) יה"ר שתכין ביהמ"ק ותכנסו במרום הרים ותרים בו ראש ב"י כמקודם ותמנה עליהם ראשים שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם :

ובכן. עוד מטעם נאמר הקדושה: אז וכלת. מל' וכל בשליש : ואמדת. לשון אומד · וסכמת . ל' מנין : וקצבת. ל' קצבה: וגזרת. ענין חתיכה וקציעה : ושרת וסקרת. ל' הבטה : וחרטת. מל' ויכתוב בחרט אנוש : וחרת. מל' חרות על הלוחות : וחוית. והגדת פי' ע"י התורה הודעתנו בכל מיני הודעות (הנ"ל עד ואמרת) : כל מנין. כל מיני מספר ומשקל ומדידת כלים ומדידת שטח : (וגזוריו. התחלקות המשקל מל' לגוזר ים סוף לגזרים : כיל. מדה : ומשוריו . מל' במשקל ובמשורה) : היאך. שנדע בדיוק חשבון כל דבר, ולא יהיה הדבר סתום כגולם, ויעבור מהעולם בלי חשבון : מתחיל. החשבון למדוד מהלך כל העולם שהוא ת"ק שנה, עד שמודד כמה אצבעות יש במהלך זה וזה : דרך. מהלך אדם ביום א' הוא עשרה פרסה

ומחצה רים. ובשלשים קנים הוא קצב הרים : ושיעור הקנה שש אמות וזרת
וכל אמה מודדת שליש בזרת : והזרת מותחת עד שנים בסיט. וארבע אצבעות
הוא הטפח והסיט : וכמו נתנה מדה למדידת הארץ: כן נתן כיל לתולדות הארץ :
מתחיל ממאה וששים ושש שנה. עד שהוא מכלה בששתות אצבע הקטנה : זה
הים הגדול בשליש יושב. במאה וששים ושש ועוד מהחשב : ועמקו בעשרים
וארבעה למתח סוף. וסוף בשבעים ושנים לעוגל גיחון. וגיחון מכפיל ששים
כמדת פרת. והפרת הקפו כנגד שני הנהרות. ושני הנהרות מעדיפים באורך
הירדן. והירדן מרחיב חמשה כים הזבול. וים הזבול מאה וחמשים מקואות. ומדת
המקוה כשני חמרים ביבש. ושיעור כל חומר כשני לתכים. וכל לתך יכיל חמש
איפות. וכל איפה עושה עשרה עמרים. וכל עומר שבעת רבע וכלה. והכלה אחד
ממאה ועוד בסאה. וסאת יבש חסרה שליש בבת. וסאת הלח אחד משלשה
בבת. וכל בת מחזקת ששה בהין. וההין כלו שנים עשר לוג. ועוד הלוג מתחלק
לארבעת רבעים. ורבע מוכן לרבוע כוס ישועות : והכוס סובב אצבעים על
אצבעים. ועל גובה חסר ששתות מאצבעים : וכמו נתן כיל לתולדות הארץ. כן
נתן קץ לימי הארץ. מתחיל למנות מששת אלפי ערץ. עד שהוא מכלה ברגעי
ארץ. כי העולם כלו ששת אלפים. עושים חמשה ושתי ידים מחזורות. ומנין המחזור
בעשרים ושנים יובלות. ושנת היובל שבע שבתות השנים. ושבתות השנים בעשרים
ושמונה תקופות. וימות התקופה תשעים ואחד יום ושליש. ועונות היום חמש
מאות ושבעים ושש. ורגעי העונה כעונות כל היום. והמדקדק מחלק הרגע לכמה
רגעים : וכמו נתן חשבון על כל. כן נתן משקל ופלס לכל : מתחיל מכבר עד
פרוטה הקטנה. ככר הגדול כגודל שני מנה. והמנה עולה עד ששים שקל :
והשקל מתחשב בעשרים וחמש סלע. והסלע חציו בקע ורביע זוז. והזוז מתחלק
לפלג וחומשו מעה. נמצא הזוז חמש מעות כסף. והמעה שני פונדיונות ואיסר
כדת. והאיסר עולה עד שמונה פרוטות. נמצא הבקע בארבע מאות פרוטות .
והם בכתב חרוטות ובפה מפורטות : ועד מקום שאנוש יכול למנות. נמסר לנ

למדוד

פרסה, והפרסה ד' מיל והוא ארבעים מיל ליום, והמיל ז' ומחצה רים הוא שלש מאות רים ליום, וכרים ל' קנים הוא ס'
אלף קנים ליום, והקנה ויו אמה וזרת והאמה ג' זרתות, עולה הקנה י"ט זרתות, נמלא ע"א אלף זרתות ליום והזרת הוא
ב' סיטין, הוא שמ"ב אלף סיטין ליום והסיט, וכן טפח משהו באמה הוא ד' אצבעות, הוא מיליאן שסיח אלף אצבעות למהלך
יום א' . וכן יכולים לחשוב עד מהלך ת"ק שנה : (סיט. המדה שבין אצבע לאמה כשמרחיבם) : וכמו שניתן מדה להארץ. כן
ניתנה לימים : (תולדות הארץ. ימים ונהרות) : מתחיל. החשבון למדוד מהים שהוא מהלך מאה ס"ו שנה עד סיום חשבון
הלא שהוא ששות אצבע : זה הים הגדול. רחבו מחזיק שליש כמו הישוב, ועולה למהלך מאה ס"ו שנה ועוד ח' חדשים שליש
ממהלך כל העולם שהוא ת"ק שנה : (יושב כמו ישוב) : ועמקו. מחזיק כ"ד פעם כאורך ים סוף : (למתח. להתפשטות כלי
זימתחם כאהל) : וסוף. מחזיק ע"ב פעם כמדת נהר גיחון ההולך בעיגול וגיחון הוא ס' פעם כמדת נהר פרת, ופרת הוא
כמדת ב' נהרות פישון וחדקל והם כאורך הירדן ועוד יותר : והירדן. רחבו ה' פעם כרוחב ים של שלמה שנקרא"ק, הוא
מחזיק ק"נ מקואות : (הזבול. תואר לבהמ"ק מל' בניתי בית זבול לך) : ומדת המקוה, מ"ם סאה במדת הלח ובמדת היבש
שיש גודש המחזיק שליש הוא ס' סאה, שהם ב' חומרים היינו כורים, שהכור ל' סאה ושיעור חומר ב' לתכים והלתך ה'
איפות, והאיפה י' עומרים והעומר ז' לוג ותוהש, וחומש הלוג א' מק"כ בסאה : (כלה. מות חומש הלוג : רבע. רובע הקב
והוא לוג) : וסאת יבש. פי' סאת הלח חסירה שליש מסאת היבש, כי בלח אין גודש י"ג סאה הם בבת. ובבת י"ב הין ובהין
י"ב לוג, וגם הלוג נחלק לד' רבע. והרבע היא מדת כוס מכד' כוסות של פסח : והכוס. ושיעור הכוס הוא ב' אצבעות על
ב"א על רום ב"א פחות מששות אצבע : וכמו. שניתן מדה וחשבון לימים, כך ניתן חשבון לימי העולם : מתחיל. המנין מו'
אלף שנה (ערץ. ל' חוזק ופירושו שנה, לפי שנאמר על רוב שנים ל' גבורה, בגבורות שמונים שנה, תלים נ) שהם ימי
העולם, ונגמר ברגעים כי ו' אלף שני העולם, עולה ה' מחזורים, וב' שלישי מחזור (פחות קי"ט שנה ד' חדשים) והמחזור
כ"ב יובלות הן תי"ט שנה, והיובל ז' שמטות. והשמטה כ"ח תקופות. והתקופה צ"א יום ושליש (פחות חלי שעה) וביום תקע"ו
עונות תכ"ד בשעה, והעונה תקע"ו רגעים : והמדקדק, בחכמת התכונה : ככר הגדול. שבתורה : מנה. האמורה ביחזקאל שהם
ס' שקל : והשקל. דיחזקאל : והזוז. ב' מטבעות שנקראים פלגא דזוזא : מעה. גדולה שהקטנה וי"ו בדינר : ואיסר. והפונדיון
ב' איסרין הרי ה' איסרין במעה. כ"ה בזוז : בתוכה עולה ר' בזוז : הבקע. שהוא ב' זוזים : והם. וכל זה : בכתב. בתורה
שבכתב : חרוטות. כתובות : ובפה. ובתורה בעל"פ : מפורטות. מפורשות : וגם להנות . ויותר מכאו מוזכר במופלא ממך כל

חרוש

למדוד וגם למנות: לפי כחו ולפי מיעוט חילו. הוקצב לו מיעוט הון שקלו. ולפי שכלו כן יהא הלולו. גדול אדונינו ורב כח חילו. לכן על כן אוחיל לו. כי מדתו ושקלו לפי גדלו. כל אוצרות שלג ורוח פלס במשקלו. ומי בראשית מדד מלא שעלו. ושמי רום תכן זרתו מלא. וכל הררי קדם באצבעו שקלו. וגבעות עולם תמך בהוד אגודלו: גיא וכל עפרה בצרדה הכילו. לחולל תנין מיומנת הבין לו: נמצאת כל מדת יצירת עולמו. כמלא פסת יד היא רשומו. ובקמיע ביד גבור בזרוע חותמו. ואין לקצוב רוב מחקרי תעצומו. אשר מדד וקצב ושער במרומו. על כל מדת כסאו והדומו: מדת בת מלך בכל מעודה. באורך ברוחב בעומק בגובה נתעדה. יש קץ לכל תכלה. ואמרה רחבה לעד לא כלה: מדת עולם כמלא פסת יד. ומדתה נתונה בימין וזרוע יד: מדת עולם כמזרת ועד אגודל. ומדתה בקי אשר מאד גדל: מדת עולם נמדדת בשליש אמה. ומדתה עולה ונוסבת מאלפים אמה. כמראה המדה אשר ציר ראה. מגלה עשרים על עשר אמה. עפה ארבעים על עשרים ושמונה מאות אמה. וכל העולם כלו בשליש אמה: נמצאת דת במדותיה רחבה וארוכה. אלפים וארבע מאות בעולם מאריכה. והיא נתנה לעולם מרפא וארוכה. ובימינה קוצבת כל ימי ארכא. ובשמאלה שוקלת עושר וכבוד וברכה: והיא הודיעה את כל חביון סתורות. והיא קצבה כל מדות ספורות. והיא פתחה את כל סגורות. והיא שקלה ואצרה את כל אוצרות: והיא חקרה המון מפקד תחתונים. והיא נתנה מספר גדודי עליונים. והיא שערה קומת אלפי שנאנים. אשר זה מזה בקומתם משונים: יש במדת הים הגדול קומתם. ויש כחללו של עולם הקמתם. יש כמלא כל העולם תקומתם: יש לשתי טיסות טסים עולם. ויש לטיסה אחת עפים עולם. וכל אחד ואחד במהגהו נעלם. ובמחיצתו צג וחש ודומם ונאלם. עד יתן רשות מלך העולם. וחשים עד ימריבוהו עם עולם. ואז יפצחו לפאר אלהי עולם: ומשהם מפארים עוד לא שונים. כי בנהר דינור שחים ונתנים. ועוד מנו נחצבים ומתחדשים בראשונים. שבח והלל ורון לאל משננים. וכפי קשת עם כנף רננים. זמר ושיר ועוז ורנן מרננים. ושרפים המעולים על כל שנאנים. שש כנפים בגוים חנונים. ממעל ליושב ערבות לכם נתונים. וליושב על כסא בחילה מגננים. מצוא חן בגנונם הם מחננים וקודם לכל צבא מעל עונים. ושלוש קדושה לרם ונשא נותנים. כורעים ומשתחוים המונים המונים. לנערץ בסוד אלפי רבבות עליונים. ונקדש באלפי רבבות תחתונים:

נקדישך

מדרוש: לפי. מיעוט כחו ויכלתו נקצב לו ליתן מכונו מעט רק מחה״ש, וכן הלולו לבוראו לא יהא רק לפי שכלו: גדול. אבל ה׳ שגדול, ורב כחו ויכלתו בלי תכליה: לכן נאמר (איכה ג׳) ע״כ אוחיל לו. ליתן שכר עפ״י מדתו ושקלו שלפי גדלו: פלס. שקל: ושמי רום. והשמים: זרתו. כאצבע זרת שלו: באצבעו. הסמוך לאגודל: אגודלו. אגודל שלו גיא הארץ: בצרדה כאצבע האמצעי: לחולל תנין לסכות פרעה וחילו: מיומנת. האצבע שהיא מימין להאמצעי ביד ימין כשנגבה למעלה. והיא קמילה: נמצאה. כל המדות שיצר בעולמו הארץ וימים ורוח, נרשם כמלוא פיסת ידו, וכ״ז רק כקמיע הנעשה לחותם וניטא ביד גבור ובזרועו, וכ״ש שאין קצבה לרוב חקרו ועוזו שמדד בגבהי מרומים, למעלה מכל המדות שבשמים ובארץ: כסאו השמים: הדימו, הארץ: בת מלך, התורה: תכלה, מדה: ואמרה, והאמרה: בשליש אמה, שנאמר וכל בשליש, בשליש אמה מאלפים, למעלה מאלפים: ציר, זכריה הנביא: עפה, והיתה כפולה וכשתפשטנה תהיה מ׳ על כ׳, וכשתחתכנה לרצועות אמה על אמה, הרי ת״ת אמה, והעולם שליש אמה, וכשתחלוק אמות המגילה ג״כ על שלישים, הרי ב׳ אלף ת׳ שלישים: וארוכה רפואה: ימי ארכא, אורך ימים: חביון סתורות, דברים הנסתרים ונחבאים: ספורות. ומספרים: סגורות, סתומות: אוצרות חיים וברכה: המון, סדר כל הדורות ומספרם: גדודי עליונים, חילות מלאכים: שנאנים, מלאכים: של עולם, עם הרקיע: טיסות עפים, ל׳ פריחה: נעלם, שלא יסתכל בשכינה: צג וחש, עומד ושותק מלומר קדושה: עם עולם, ישראל: לא שונים אין קדושה בניה עד שטים וטובלים בנהר דינור ומחנו מתחדשים כראשונים: כפי קשת, כנף רננים שמות מלאכים: בגוים, בגופם: המבל, ועומדים למעלה, ונחוצים לשמש לה׳ היושב על כסא: בחילה, באימה: מצוא חן, מבקשים למצוא חן לפניו ית׳ ב

אשכול

(ג) נקדישך וגומר התפלה. ק״ש ומוציאין ב׳ ס״ת. בא׳ קורין לז׳ פ׳ היום ובב׳ קורא למפטיר פ׳ כי תשא עד נפשותיכם וקודם קריאתה יאמר כל אדם בשמחה. לשיקבה״ו. הריני מוכן לשמוע פ׳ שקלים שנכתב בתוה״ק. כמו שתקנו חז״ל ומפטירין בן שבע שנים: (ד) כשחל ר״ח אדר הסמוך לניסן בשבת מוציאין ג׳ ס״ת. בא׳ קורין לו׳ פ׳ השבוע. בב׳ קורא לא׳ בפ׳ פנחס. וביום השבת עד ונסכו. בג׳ קורא למפטיר כי תשא עד לנפשותיכם. ומפטירין ויכרות יהוידע: (ה) בשבת שני א׳ בו פרשת זכור. בשבת ג׳ ט״ו בו. הפסקה. בשבת ד׳ כ״ב בו. פ׳ פרה, בשבת ה׳ כ״ט בו, פ׳ החודש: (ו) ר״ח אדר הסמוך לניסן חל בימי זבד״ו, וכשחל בז׳. הפסקה בט״ו. והסי׳ ז׳ ט״ו, וכשחל בב׳. הפסקה בו׳ וסי׳ ב׳ו, וכשחל בד׳. הפסקה בד׳ וסי׳ ד״ד. וכשחל בו׳ הפסקה בב׳ ובי״ו. וסי׳ ובי״ו: (ז) חל ר״ח בתוך ימי השבוע אפי׳ בע״ש, קורין שקלים בשבת שלפניו והפסקה בשניה, וכשחל פורים בע״ש, קורין זכור בשבת שלפניו:

מוסף לפרשת שקלים

[החזן מתחיל ברוך אתה וכו׳ עד ומושיע ומגן]

כל פיוטים אלו עים א״ב. ובכל פיוט ג׳ אותיות. ופיוט גדי ד״א. וכל פיוט מתחיל בתיבה א׳ מפסוק אשכול הכופר:

אֶשְׁכּוֹל אוּוִי תַּאֲוַת כָּל נֶפֶשׁ. בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי שֶׁבֶת מְצוֹא נוֹפֶשׁ. בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו וּפִצְתִּי בְּטֶפֶשׁ. חָמַק וְעָבַר מִלְּהַדְרִיר לִי הוֹפֶשׁ. גָּזַלְתִּי שִׁקְלֵי מַתַּת כּוֹפֶר נֶפֶשׁ. וְטָבַעְתִּי בְּמֵי צוּל טִיט וָרֶפֶשׁ: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְשָׂא: וְשֶׁקֶל אִשָּׁא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא. גּוֹנְנֵנוּ בְּמָגֵן אֵל רָם וְנִשָּׂא:

ברוך אתה יי מגן אברהם: אתה גבור עד לתחיית מתים

הַכּוֹפֶר דְּעוּ דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר. כְּמוֹ הוּא חָרוּת בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר: הַתְשִׁירוּ בוֹ פְּנֵי נִדְמָה לָעוֹפֶר. וְיִזְכּוֹר לָכֶם זְכוּת גַּם אָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף וְחֵפֶר. בְּתִתְּכֶם מַתַּן זֶה לְשֵׁם כּוֹפֶר: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אִשָּׁא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא. הַחֲיֵינוּ בְּגֶשֶׁם אֵל רָם וְנִשָּׂא: ברוך אתה יי מחיה המתים: כתר לדור וכו׳ עד וקדוש אתה

דּוֹדִי זְכוֹר לִי שִׁקְלֵי עֶפְרוֹן. אֲשֶׁר שָׁקַל אָב בְּמַכְפֵּל חֶבְרוֹן. חֵקֶר שִׁקְלֵי יְבוּסִי מַשְׁבִּיתֵי חָרוֹן. זָכְרָה לִי עַד לְדוֹר אַחֲרוֹן. טַעַם חִין אֲשֶׁר אֶקְרָא בְגָרוֹן. שְׁעֵה מָנִי אֵל שׁוּבִי לְבִצָּרוֹן: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אִשָּׁא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא.

ונקדישך

אשכול. ה׳ הנחמד שאליו נפש כל חי יכסוף: חמדתי. בעת מתן תורה לישב בצלו למלואה מנוחה. אך בסוף מ׳ יום כשבושש משה: בקשתיו ולא מצאתיו. ואמרתי בטפשות עשה לנו אלהים. ולכן חמק נסתר ועבר ה׳. וסילק שכינתו ממני מליתן לי חירות משעבוד. ואח״כ בזמן הבית היה לי חירות. אך גזלתי. ולא נתתי מחה״ש לכופר נפש. ולכן נגליתי: וטבעתי במים עמוקים עם טיט ורפש. לכן נבקש אור פניך. הרם עלינו אדון. ונחזור לקיים מצות נשיאת השקלים לבהמ״ק: ובצדק. ועתה בזכות שקורין פ׳ שקלים. תגן עלינו במגינך: (אשכול. תואר לסקב״ה, ופלתי. והנרתי: מלהדריר. ענין חירות: נכון ונשא. בהמ״ק: הגה לשון דבור):

הכופר. מצות מחה״ש לכופר נפש: דעו. ודרשוה מעל ספר התורה. וכמו שמפורש בדברי חז״ל איך לקיימה ומה טעמה: התשירו. תנו שקליכם לדורון לה׳ הדומה לעופר האילים. ובזכות זה יזכור לכם זכות אברהם שאמר אנכי עפר ואפר: וחפר. ולא תכלמו לעולם כשתתנו השקלים לשם כפרה: (התשירו. ל׳ דורון: נס. דיבר):

דודי. אתה ה׳ זכור לי זכות אברהם אבינו. ששקל ד׳ מאות שקל כסף לעפרון בעד מערת המכפלה שבחברון. ולא הרבה אחריך. וזכות דוד שקנה מארונה היבוסי בכסף שקלים. מקום בהמ״ק להשבית חרון אף. ועתה שחרב בהמ״ק אנקש

כי

וְנַקְדִּישְׁךָ קָדוֹשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא׃ ברוך אתה יי האל הקדוש

תכנת שבת עד מקדשי שמך : ובשבת ר״ח אתה יצרת עד קבעת

לִי יִשָּׂא עַל אֶבְרַת נֶשֶׁר · כִּי יַגִּיד מֵלִיץ עֲדֵי שִׂיחַ יוֹשֶׁר : כּוֹפֶר מִשֶּׁלּוֹ אֶתֵּן לוֹ תֶּשֶׁר · כִּי מִלְּפָנָיו הוֹן וְכָבוֹד וָעוֹשֶׁר : לְהַצְדִּיק אֱנוֹשׁ לְהַמְצִיא לוֹ כּוֹשֶׁר: שַׁת לוֹ פִּדְיוֹן לִמְצֹא אוֹשֶׁר : חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא · וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא · וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא · עֲנֵנוּ בְּנוֹפֶשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא : ברוך אתה יי

מקדש השבת. בשבת ר״ח אומרים וישראל וראש חדשים : רצה עד לציון ברחמים

בְּכַרְמֵי מְלוֹן בֵּין שְׁנֵי שָׁדַי · אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר הֱלִינוֹתִי שַׁדַּי · נָח בְּשִׁכְנָם וְגַם יֵשׁ דַּי · וּבְכֵם וַהֲדוֹם לֹא גַם שַׁדַּי : סַע וָעָף בְּבֶצַע שִׁקְלֵי חֲשָׁדַי · וְנָשְׂאוּ אֶת רְדִידַי מֵעָלַי שׁוֹדְדַי : חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא · וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא · וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא · רְצֵנוּ כְּשַׁי אֵל רָם וְנִשָּׂא : ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון

מודים עד ועזרתנו סלה

עַיִן עוֹצֵם הֲמוֹן מִסְפַּר עֲפָרִים · מִי מָנָה וּפָקַד בְּחֹדֶשׁ וּפוּרִים : פְּקָדָם פּוֹקֵד בְּחֻמּוֹשׁ סְפָרִים · וְגַם עוֹד חָמֵשׁ בְּכָל הַסְּפָרִים : צַחוֹת נִיב שְׂפָתֵינוּ יְשַׁלֵּם פָּרִים · כִּי אֶפֶס כֶּסֶף שִׁקְלֵי כִּפּוּרִים : חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא · וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא · וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא : וְתֵיטִיב לָנוּ בְּטוּבְךָ אֵל רָם וְנִשָּׂא : ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות : אלהינו ואלהי אבותינו עד בכל עת ובכל

שעה בשלומך

גְּדִי קְשׁוּר יָדַיִם בְּרָכוֹת לִישָּׂא · בְּאַהַב עוֹר גְּדָיו שְׁכִינָה נִתְעַלְּסָה · רָעָה גְּדִיּוֹתָיו עַל אֶבֶן מַעֲמָסָה · צֹאנוֹ עַל שְׁכֶם וְחוֹצֶן נֶעֱמָסָה · שְׁחוֹרָה בְּנֵי מְעַנֶּיהָ בְּאַף מַעֲשֶׂה · תִּלְבּוֹשֶׁת הוֹד עֲדִי עֲדָיִים טְבוּסָה : חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא ·

ושקל

לי. טעם דבור הקודם שאקרא בגרון : שעה. תקבל תמני. ותשיבני לבהמ״ק : (חין . תחנה: שעה. קבל ברצון: לגאון לביהמ״ק) : לי. אותי : אברת. כנף : שיח. דיבור : תשר. דורון: כושר. כשרון המעשה : אושר. חיזוק : ענגנו בנופש . תן לנו עונג ומנוחה : בכרמי. בבהמ״ק היה לינת ה׳ בין בדי ארון משך ת״י שנה ואז הייתי מתלונן בכל שדי : נח . והיה לו כ״ר בשכנו בתוך ב״י : וגם. ואמר די לי במקום קטן כזה. אבל. ובכם והדום. בשמים ובארץ לא אמר די לי. אבל אח״כ. סע ועף. כסע ופרח וסילק שכינתו ממני. בעון שנחשדתי לגזול השקלים. ונגליתי. והשודדים נשאו מעלי התכשיטין. רצנו כשי . רצה אותנו כשה של קרבן :

עין. מראית המון בנ״י ומספרם העצום שנמשלו לעפר: מי. היה יכול למנותם ע״י גורל. אך ה׳ מנאם ה׳ פעמים בה׳ חומשי תורה. וגם עוד ה״פ נזכר מספרם בנביאים כתובים. ב״פ בימי שאול. וא׳ בימי דוד. וא׳ בימי עזרא . וא׳ לע״ל: צחות. יה״ר לקבל שיח שפתינו הלא . כאלו הקרבנו קרבנות הנקחים בעד השקלים: כי . אין בידינו לקיים המצוה בכסף כפורים : (בחלש ופורים . מיני גורלות : ניב . דיבור) :

גדי. בזכות יעקב שקשר ב׳ עורות גדיי עזים על חלקת ידיו כדי לקבל הברכות : באהב. ובאהבתך אותו. שרתה השכינה בשמחה בעור גדיו : רעה. בזכותו תרעה בניו בירושלים. ויהיו נשואים על כתפי וכנפי בגדי האומות לדורון למשיח. וזוכה למלבושים נאים: ולישא . לקבל : אבן מעמסה. תואר לירושלים) :

וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הָגָה עֵרֶךְ כִּי תִשָּׂא. בָּרְכֵנוּ בְּשָׁלוֹם אֵל רָם וְנִשָּׂא: ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום : ק"ש אין כאלהינו עלינו ק"י אדון עולם :

(ג) אדר הסמוך לניסן בין בפשוטה בין במעוברת. אל בימי זכרו' סי' הפסקות. זע"ן ב"י ד"ד וכי"ן : (ד) אדר ראשון. בדה"ז : (ה) (שנה זו. מולדו. ג' ט"ז תשפ"ז) : (ו) בראש חודש ניבא יחזקאל על פרעה : (ז) בו נשא עליו קינה : (ח) משנכנס אדר מרבין בשמחה . ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי עכו"ם. לימצי ליה. ומשמיעין כו': (ט) ג' בו י"ט מגילת תענית. חנוכת הבית בימי עזרא : (י) (ד' בו. שנה זו. קורין תרומה): (יא) ז'. תענית מיתת צדיק מרע"ה. בו פסק המן מלירד . ת"מ נשתייר בכליהם ונסתפקו ממנו עד ט"ו ניסן. בשנת העבור. העיקר להתענות בשני. עש"י סימן קי"ז סעד לבעל הספר : (יב) זהו סדר תיקון היום. לפי מנהג חסידים ואנשי מעשה [עם תוספת מנהג א"י ותוגרמא ואיטליא. ותוספת הרב מוה' שמואל אבוהב ז"ל]: קורין בפ' [בראשית. מתחלתה עד ברא אלהים לעשות] אח"כ בפ' שמות. מן וילך איש מבית לוי (ב א) עד לדור ודור (ג' ט"ו) [ומוסיף עד תעשה בו את האותות (דף יח)] : וארא [מוסיף מתחלת הפ'] ויאמר ה' אל משה ראה (ז א) עד כדברם אל פרעה (שם ח) : בא . ויאמר ה' אל משה עוד נגע אחד (יא א) עד ובעיני העם (שם ד) [ויהי בחצי הלילה (יב כט) עד לכל בני ישראל לדורותם (שם מב)] : בשלח. ויאמר ה' אל משה נטה את ידך (יד כ"ו) [ומוסיף מן ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי (שם טו)] עד כי אני ה' רופאך (טו כו). ופרשה ויבא עמלק . עד סוף הסדרה. יתרו. בחדש השלישי (יט א) עד סוף הסדרה: משפטים. ואל משה אמר (כד א) עד סוף הסדרה : תשא. ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי (לג יב). עד ופני לא יראו (שם כג) ויאמר ה' אל משה פסל לך (לד א) עד אני עושה עמך (שם יא) [ומוסיף עד בחלב אמו (שם כו)] ויאמר ה' אל משה כתב לך (שם כז) עד סוף הסדרה: משנה תורה אלה הדברים (דברים א) עד באר את התורה הזאת לאמר (שם ה) [ומוסיף כסדר עד פ' ראה]: ואתחנן עד נותן לפניכם היום (ד' ח) ופרשה ויקרא משה (ה א) עד זבת חלב ודבש (ו ג): עקב. זכור אל תשכח (ט ז) עד לתת להם (י י"א) : [תבוא. ויקרא משה אל כל ישראל (כט א) עד פרשה וילך] : וילך עד סוף התורה: יהושע . ויהי אחרי מות משה (א' א') עד בכל אשר תלך (שם ט) [ומוסיף עד וישלח יהושע (ב א)]: מלכים א. ויקרבו ימי דוד (ב א) עד תפלה שם (שם ד) ופרשה ויהי ככלות שלמה (ח נד) עד צוה את אבותינו (שם נח): ישעיה. סי' נ"ג ובסי' ס"ג . חסדי ה': (ז) עד עולם ונושא (ס"ד ה) : מלאכי. זכרו תורת משה (ג' כ"ב) עד סוף הספר : תהלים. י"א מזמורים. תפלה למשה (צ) עד סוף מזמור לתודה (ק): משנה ראשונה דאבות [ומוסיף כל המסכתא] סוף פרק קמא דסוטה. משנה וכן לענין הטובה עד סוף המשנה : בגמרא. מי דמי (יא א) עד ויקרא לו ה' שלום (שם) עוד שם . וילך איש. להיכן הלך (יב א) עד בסוף נבואתה (יג א) : עוד שם. פיסקא מי לנו גדול מיוסף (שם) עד נודעשה ארונו של יוסף נטלו משה (שם): אח"ז פיסקא מי לנו גדול ממשה. עד סוף הפרק בענין יעקב . אח"כ מדרש וזוהר מלידת משה ומיתתו. [ומדרש ילקוט בפ' ואתחנן וילך ממיתת משה. ובזוהר שמות. וילך איש (י"א ע"ב) עד ויהי בימים הרבים (י"ט ע"א) ובפ' בשלח. אז ישיר (נג ב) עד לעילא ותתא (שם ב. בד' רם ע"ב) ובפ' וילך . מתחלה עד וילך יהושע] איש כפי נדבת לבו ופנאי שלו. והמוסיף מוסיפים לו חיים. זכותו של מרע"ה יגן עלינו ועל כל ישראל : א"ס :

יוצר לפרשת זכור

החזן מתחיל ברוך אתה וכו' : עד ומוסיף מגן : מס"ד חכמים

שיר מרובע. ע"ס א"ב. ואוה ש"ת כפיל. ואח"כ חרוז לסיים הברכה. וכל היוצר חיבר הקליר :

אַזְכִּיר סֶלָה זִכְרוֹן מַעֲשִׂים. בַּיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים. גָּחוֹן נָח מִבֵּין עֲכָסִים. דֵּרָאוֹנוֹ לְהַזְכִּיר לִרְקַב בַּעֲסִים: הַחוֹחַ הַנֵּץ מְגַלְגֵּל וְדַרְדַּר. וּמִדּוֹר לְדוֹר גֻּלְגַּל וְדוֹרְדַּר. זֵכֶר עֲוֹן אֲבוֹתָיו הוּקְדַּר. חַטַּאת אִמּוֹ בְּלִי לְהֵעָדֵר: טָרַף אַף וַיַּשְׁחֵת רַחַם. יְחוּמָתוֹ מִקְּלוֹט בְּהֵרָיוֹן יֵחַם. כְּהוּפְקַד לְשָׁלִישׁוֹ חֵטְא נוֹחַם. לָבַט לְהִלָּחֵם

ברוהמי

אזכיר סלה. לעולם : מעשים. מעשי הנסים : האלה. בחודש אדר: גחון. לפי שקם עלינו עמלק לברע : ונמשל לנחש רע. ונמשך מארס נחשים בעלי ארס. לכן חוב עלינו להזכיר סרחונו. שירקב שמו על כל שכיעס לה' : (גחון . נחש . ע"ש ועל גחונך תלך. נח. נמשך. מל' גוחי מבטן): החוח. הוא הקוץ שצומח מקוצים. ונתגלגל מדור לדור. בדור משה יהושע שאול מרדכי וכן בכל דור. וגם עון עשו זקנו נזכר לו. וגם לא נמחה חטאת אמו מלהזכר תמיד : (מגלגל ודרדר . מיני קוצים : הוקדר הושחר) : טרף. עשו כעס בלידתו והשחית רחם אמו . ולא יכלה עוד להתחמם ולקלוט זרע להתעבר : (יחומתו. אמו. מל' יחמתני אמי) : כהפקד. כשנזכר עמלק שהוא שלישי לעשו . חטא יעקב לעשו נלקחו ממנו הברכות :

נוחם

בלוחמי לחם. מהלך ארבע מאות פרסה. נע ונד מכמורת לפרסה. סע משעיר והכמין פרוסה. עיף ויגע מבושיו לפרסה: פועל שטימת בכורה לעכור. צמיתות צאן קדשים למכור. קלונו הוחרט בעט לזכור. ראשית גוים לגלע בזכור: שדי זכר לידה חולק. שורש וענף בחלקלק להחלק: חזן תמור כי חשליו המלק. תבע להזכר מעש עמלק: לאחרונה יסעו שבם שלט. כי הענן מטם פלט. חזן לעת ימחה לא יומלט יגונן עם גנון ומופלט: ברוך אתה יי׳ מגן אברהם:

אתה גבור עד לה חיות מתים

שיר מרובע. ע״פ תשר״ק ותמת ל״ב. כפול. ואח״כ חרוז לסיום הברכה

תמימים בעודם בסין רפידים. שביין עדי עדיים אפודים. רצו שלול מתן לפידים. קפצו ידים רפיה ברפידים: צורר אסף כל אספסוף. פושע סביבות מחנם אסוף. עלות פעמיו ממצולות סוף. סבר לקמלם כקנה וסוף: נדד ויעף שלש פעמים. מחיר בניני המשה עממים. ליץ הנה ופתי העמים. כלל להתיהם נדיבי עמים: יהר ליץ והעמיד מסלה. טכום בחורי בזמה סלה. חמוקי ירכי בם קבלה. ירע להרביע ולהתעיב סגולה: וישטום שטימת ישישו המחובא. ההל לבא מראש במחבא. דגר שנית בחרב להיבה. גש בשלישי בעליל בהובה: במשלו ששבי באום מושלים.

בפרק

(נוחם. כבי. ע״ם מתנחם לך להרגך): לבט. נתינע ונערח ללחום בישראל אוכלי לחם התורה מהלך עם שהיה רחוק ת׳ פרסה תחנו. מ״מ השגהתו נגד ממקומו. לפרוס מלודה לישראל: סע. נסע מהר שעיר והטמין מלודה פרוסה: כדי. לפרס הבושי ישראל שהיו עיף ויגע מטורח הדרך: פועל. וכ״ז היה בפועל שנאת מעשו ליעקב עבור הבכורה. ורצה לעכור זרעו ולמכור ישראל לעולם. ולכן הוחקק בעט חרפתו בתורה לזכר עולם. לגלות ולזכור שהיה ראשית גוים ללחום בישראל לו (לגלע. ענין התגלות): שדי זכר. זכות אברהם. לסלק ולהכרית שורש וענף. מזרע עמלק. עבור שפתי חלקות שלהם. שאמרו אחינו אתם בואו לאכול. ונפלטי מתוך הענן והרגום: תמור. תחת שהרג הנחשלים: (חשליו. הנחשלים: המלק. מל׳ ומלק את ראשו): תבע. ה׳ וצוה לזכור תמיד מעשה עמלק: לאחרונה. שבט דן שהיה מאסף לכל המחנות היה בהם עיקר שליטת עמלק. שפלטם הענן לחוץ מפני פסל מיכה שבידם: (מטם. שבטם): לעת. וכשיבוא זמן למחות זרע עמלק. לא ימלט גם אחד. ואז יגן ה׳ על ישראל הנגונים בללו ופלטים מכל רעה בחסדו ית׳:

תמימים. בעוד שהיו ישראל מסודרים בתחניהם במדבר סין. מחוגרים בתכשיטין. יפים מהודרים: (תמימים. ישראל: בסין. במדבר סין: רפודים. מסודרים. מל׳ רפידתו זהב): רצו. לקבל התורה שניתנה ברפידים. אך כשבאו לרפידים רפו ידיהם ונתרפו באמונה. ואמרו היש ה׳ בקרבנו. ולכן צורר עמלק אסף אסיפת עמים ובא עליהם. ופושע זה מוכן מעצה ראשונה להתאסף סביב מחניהם ולבוא אחריהם (סלול. ע״ש עליה לאורוס שבית: קפצו. סגרו. מל׳ לא תקפוץ ידך): עלות. ותיכף אחר שעלו ממצולות ים. אף שנפל פחדם על הכל. ת״מ לא היה ירא. וקוה להכריתם כקנים ואגמי מים: (סבר קיוה. תרגום קויתי. סברית): נדד. ממקומו ויעף אחרי ישראל ג״פ. והלך משעיר דרך א״י שהם ה׳ עממין. ומחזר אחריהם שילכו ג״כ עמו. אך יתרו כשראה שפרעה הוכה. נכנו אשו וכעשו: כלל. ולכן זכה ליכלל וליכתר ביחוס ישראל. יהר. הכל עמלק נתגאה בליצנותיו. והעמיד חילו על המסילה חוץ לענן. והתקין בחוריו בזמה לפסול ולתעב את ישראל שנקראו סגולה: וישטום וכ״ז מפני שטימת שנאה עשו זקנו: (ישישו. זקינו. כמו גם ישיש. איוב טו): החל. חזר לפרש הנ״פ שאמר למעלה. א׳. בתחלה בא עליהם בסתר. והגיד לפרעה כי ברח העם: ב׳ כשעלו מהים. קיבץ חילו ויגא לקראתם בחרב: ג׳ בא עליהם בפרהסיא. עבור חטאם שאמרו היש ה׳ בקרבנו: (בעליל ל׳ גילוי. כמו בעליל לארץ. תלים יב): במשלו. וגם בזמן שמשל בבל על ישראל והגלם מא״י. עמד עמלק על הדרך להכרית פליטתם. והיה אז בימי בבל כמאז בימי פרעה: (ששבי. אוחר לבבל. כי שסך באתב״ש הוא בבל: מושלים. כמו ונשל הברזל. דברים יט) ב

בְּפֶרֶק עָמַד מְסוֹר נְשׁוּלִים. חזן אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִיד נִכְשָׁלִים. אָז מָאוֹ וְזִנֵּב כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים:

שׂוֹנְאֶיךָ הֵם יִלְבְּשׁוּ בוֹשֶׁת. כְּמוֹ בְּצַלְעִי שָׂמְחוּ בְּבִשְׁשֶׁת: חזן בַּעֲטוּתֶךָ עֶשֶׂרֶת עֲדָיַי תִּלְבּוֹשֶׁת. לְהַגְשִׁים תְּחִי לְצוֹלַעַת תַּחְבּוֹשֶׁת: ברוך אתה יי מחיה המתים

שיר מרובע ע"ס א"ת ב"ש. וחסרים אותיות כל. ולזה אין לו קישור לפ' ימלוך. ולזה הוסיף אחי הקליר בחרוז יקש לץ. וחתום יהודה

אֲצִילֵי מְרֵעֵי נֵכָר שֵׂעִיר. תּוֹלְדוֹת אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר. בְּקַשָּׁם אָצוּ אִשֵּׁי לְהַבְעִיר. שְׁאוֹנָם חָרְשׁוּ כְּשָׂדֶה עִיר: גּוֹי גָּדוֹל שֶׁלֹּא הִזְכַּרְתָּ. רְשִׁיוֹנוֹתָיו לָמָּה אָז זָכַרְתָּ. דְּגָלִים בְּלֹא הוֹן מָכַרְתָּ. קְדוֹשִׁים בַּזּוֹנָה וּבַיַּיִן הִמְכַּרְתָּ: הַזּוֹכֵר לַאֲדוֹמִים נָוֶה נֵאֲרוּ. צָרִים אֲשֶׁר חוֹמוֹת עִרְעֲרוּ. וְעַד הַיְסוֹד עָרוּ עָרוּ. פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְּגֵאוּת וּפָעֲרוּ: זֶה אֵין לְפָנֶיךָ שִׁכְחָה. עֶבְרָתָם שְׁמָרָהּ נֶצַח מִלְּשַׁכְּחָה. חֻקָּה לֹא יָדְעוּ עֲשׂוֹת נְכוֹחָה. סְפָרָם חָתוּם לְיוֹם תּוֹכֵחָה: טַעַם חוֹק בְּדַת מוֹכָחָה. נִזְכַּר כִּי לֹא תִשָּׁכַח: חזן יוֹם בּוֹא עָמָּם לְהִתְוַכֵּחַ. מִכָּאן צִוִּיתָ לְעַמְּךָ לֹא תִשְׁכָּח:

יָקֵשׁ לֵץ לְחָרֵף צְבָאוֹת. הַחֲתוּמֵי בְּרִית בְּצָבָא וְאוֹת. וְהוּפְקַד מִדָּה בְּמִדָּה לְתוֹצָאוֹת: חזן דַּעַת כִּי לְעֵת הַמְּצִיאוֹת. הוּא יִפָּקֵד בְּשֵׁם יהוה צְבָאוֹת:

אומרים ימלוך ואתה קדוש

אֵל נָא בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר הִזְכַּרְתָּ לְזוֹכְרֶיךָ זָכוֹר. בּוֹ בִּלְשׁוֹן הִזְכִּירוּךָ נָא אַתָּה זְכוֹר. וְאִם הֵמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְּרִית מִלִּזְכּוֹר. וְאַתָּה אֵל וְלֹא אִישׁ לָמָּה לֹא תִזְכּוֹר. בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי יֶשׁ לְךָ לִזְכּוֹר. אֲבָל תָּשׁוּחַ נַפְשִׁי עַד זָכוֹר תִּזְכּוֹר. וּמַה כֹּחִי כִּי אֲיַחֵל לְקֵץ זָכוֹר. וּמַה קִּצִּי כִּי אַאֲרִיךְ נַפְשִׁי עַד שֶׁתִּזְכּוֹר. אִם לֹא לְמַעֲנִי תִּזְכּוֹר. לְמַעַנְךָ וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם זְכוֹר. חוֹק כִּי לֹא תִשָּׁכַח עֵדוּת זָכוֹר. וְאוֹמֵר אִם אֶשְׁכָּחֵךְ עַתָּה לָהּ זְכוֹר. וְתִפְקוֹד וְתִזְכּוֹר. כְּאֵב צָר לַעֲכוֹר. פִּיהוּ לִסְכּוֹר. לָנוּעַ כְּשִׁכּוֹר. וְעוֹד בַּל תִּמְכּוֹר. נְקוּבֵי בֵּן בְּכוֹר: חזן נְכוּרֵי בלהך

שונאיך. עתה הנקם. שורע עמלק ילבשו בושה. כמו ששמחו על שברי בעת נמאו ישראל למים ברפידים: בעת שהלבש כ"ר בגדי נקם יפים. ואנחנו לא נלמא עוד למים. ונזכה לגשמי תחיה ורפואה לאומה הנולעה:

אצילי. אלופי עשו הרעים ניכס ונכדם. מיהרו להבעיר נקם שלהם אש שלנו. והמון אילותיכם חרשו עיר ליון כשדה: גוי גדול. אם לא זכרה בעת חורבן את חשיבתינו בקראתנו גוי גדול. למה זכרת מאוד חובותינו עד שפי"ז מכרתנו חנם. ובן ובת כהן גדול הקדושים. נשבו לב' שבאים. הא' נתן הזכר לזונה והב' נתן הנקבה ביין: (רשיונותיו חובותיו. תרגום כנושה. כרש"א): הזכר. זכור ה' לבני אדום מה שהחריבו בהמ"ק וסתרו חומות ירושלים. ואמרו זה לזה ערו ערו כו'. ופתחו פיהם ודברו בגיאות ועזות: (נארו החריבו כמו ניאר מקדשו. (איכה ב): זה. אתה ה' שנקרא זה אלהינו. כלא אין שכחה לפניך. ע"כ זכור לכם מה שכעסם שמור תמיד עלינו להרע ולפי שלא ידעו לעשות בנכון ולרחם עלינו. לכן תחתום ספרם לרעה בעת שתבא להתווכח עמם: טעם חוק. ממ"ש בתורה תמחה זכר עמלק. מוכח שעוד נזכר לטובה ונוכל לקיים מלוה זו. וכמו שהבטחת כי לא השכח הפי זרעו. ועוד יגיע עת שתבוא להתווכח עמם וזה כלמד ממה שלוית לנו שלא נשכח העשה עמלק: יקש לץ. עמלק הנבל והקשה לבו לחרף ישראל לבאות ה'. החתומים באות ברית קדש הניתן לזמן קלוב לח' ימים. והתך מילותיהם וזרק לשמים ואמר בזו בחרת הא לך. לכן הושלם אנג מזרעו מדה נגד מדה. ששמואל סירסו ועי"ז מת. לדעת כי בעת שתגלה ידו ית' להנקם מאויביו. יזכור לעמלק המאו להיות עדי אובד: (לתולאות כינוי למיתה. ע"ש מיני מיתות שכמכין תולאות):

בלשון. שלויתנו זכור אשר עשה עמלק. אנו מזכירים אותך זכור לרותינו. ואם בניך עברו ברית כדרך ב"ו נבל ינס"ר מנעוריו. הלא אתה אל ולא איש ולמה לא תזכור לרותינו: בזאת. התורה ידעתי שבוודאי תזכור. כפ"ש ונזכרתי את בריתי. אבל נפשי תשוח עלי והבמה עד שתזכור: חוק. החוק שאמרת כי לא תשכח מפי זרעו. זכור לנו. ומאמרך אם אשכחך ירושלים. זכור לה עתה. ותזכור הכאב שכואב לנו הצר. ותעברו מהעולם וסתום פיו וינוע כשכור. ולא תמכור עוד ישראל קרואי בני בכורי המכורים לך בלהך וכור, כמ"ש (הושע ג) ואכרה לי בלתך וחומר. והוא כור בל' חז"ל: ופארך, אזכיר הדרך. והפייטן בזכירת פ' זכור:

בְּלֶהְךָ וְכוּר · וּפְאֵרְךָ אֶזְכּוֹר · וַאֲרַצְךָ לִזְכּוֹר · בְּפָרָשַׁת זָכוֹר :

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ :

המשך להנ״ל. וחתום אלעזר קליר בירבי. והטור כפול

אָץ קוֹצֵץ בֶּן קוֹצֵץ · קְצוּצֵי לְקַצֵּץ · בְּדִבּוּר מְפוֹצֵץ · רְצוּצֵי לְרַצֵּץ : לֵץ כְּבָא לְלוֹצֵץ · פָּרַץ וְנִתְלוֹצֵץ · כְּעֵץ מְחַצְצִים לְחַצֵּץ · כְּנֵץ עַל צִפּוֹר לְנַצֵּץ : עָב בָּקַע מֵרֹאשׁ · יְחִידִים מִמֶּנּוּ גֵרוֹשׁ · חָל וַיֵּלֶךְ וַיִּפְרוֹשׁ · וַיֵּשֶׁב עַל גַּבִּי חֲרוֹשׁ : זְמַן וְהוּנְקַב לְרֹאשׁ · רֵאשִׁית גּוֹיִם רָעָה לִדְרוֹשׁ · הֱיוֹת לְכָל בּוֹגְדִים רֹאשׁ · וְצִפּוּ תְּלוֹת בְּמִבְחַר בְּרוֹשׁ : רָץ וְהִקְרָה בַּדֶּרֶךְ · עֲיֵפֵי טַרְחוּת דֶּרֶךְ · וּפָץ לֹא זוֹ הַדֶּרֶךְ · תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ : כְּנָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ · שָׁלַח יָד בְּחַמּוּקֵי יָרֵךְ · וְעַל כָּל רֹאשׁ דֶּרֶךְ · זִנֵּב כָּל עוֹבְרֵי דֶרֶךְ : יָעַף וָעָף וְחָשׁ · וּמִחוּר פֶּתֶן רָחַשׁ · וְנוֹדַע כִּי הוּחַשׁ · מִשּׁוֹרֶשׁ נָחָשׁ : רָגַשׁ וְלָחַשׁ · וְעֵת לֵידָתוֹ נִחֵשׁ · וּבִכְשָׁפָיו הוּכְחַשׁ · וּבְחַלָּשׁ נֶחֱלַשׁ וְלֹא חָשׁ : בִּכְשָׁפָיו הִלְלוֹ · וּבִקְסָמָיו חִלְּלוֹ · יוֹם הֶעֱמִיד וְזִלְלוֹ · שֶׁמֶשׁ הַדּוֹמִים וְזִלְזְלוֹ : יָגַע וְלֹא הוּנַח לוֹ · וְלַחֲרָפוֹת נְחָלוֹ · עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ הִזְחִילוֹ · לְהִמָּחוֹת הוּא וְכָל חֵילוֹ : קָט וְשֵׁן חָרַק · וּנְאָצוֹת שָׁרַק · זְמוֹרָה בְּאַפּוֹ הֵרַק · וְחַרְבּוֹ הִבְרַק : לַמִּילָה פֵּרַק · וּכְלַפֵּי מַעְלָה זָרַק · וּלְשֵׁם שֶׁמֶן תּוּרַק · בְּעַזּוּת יָרוֹק יָרַק : יָהּ אֶשְׁכּוֹל הַכּוֹפֶר · צוּ אֵל מָשׁוּל עוֹפֶר · זִכְרוֹן מִשְׁלֵי אֵפֶר · כָּתוּב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר : חזן רוֹשֵׁם בְּזֶה סֵפֶר · בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים לְהֵחָפֵר · לְהִמָּחוֹת מִסֵּפֶר · וְלֹא יִכָּתֵב עִם כָּל הַכָּתוּב לַחַיִּים בַּסֵּפֶר :

אל נא לעולם וכו׳

וּבְכֵן זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק :

ח״וק וּמַה שְּׁמוֹ וְזִכְרוֹ · וְנִמַּח זְכוּרוֹ מִלְּהַזְכִּירוֹ · בְּזִכְרוֹן קָדוֹשׁ:

ח״וק יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר · וְנֶחֱשַׁב כַּנֵּכָר · מִלְּהִזָּכֵר בְּזִכְרוֹן קָדוֹשׁ:

זכור

אץ קוצץ. המן הרשע הכורת מזרע עמלק הכורת והורג מיהר להכרית ישראל נטעי נעמנים כרותי ברית ולפוללם בדבורו שהלשין עליהם ולשבר השברים בגלות מדי: לץ. כשבא עמלק ללעוג מישראל ולסרסם: כעץ במה שיעץ לשבור כאבן שיני חכמי ישראל. נדמה לנץ שדורס הצפרים: (כעץ. מל׳ עצה: מחצצים. מוסר לישראל מל׳ מקול מחצצים (שופטים ה) : לחצץ. מל׳ ויגרס בחצץ [איכה ג]: עב בקע. בתחלה נלחם מעט עם יחידים שבבקע הענן ונתגרשו ממנו לחוץ והם שבט דן זבים ומצורעים ואח״כ התחיל לעשות תחבולה והלך ופירש מהם וישב במדבר ואח״כ שב ללחום בגלוי ולחרוש על גבי : זמן. לכן הוכן להקרא ראש [ראשית גוים עמלק] לדרוש רעה וראש לכל בוגדי בה׳ והמן שיצא משרשו סוכן להתלות בעץ ארז המובחר: [ברוש. מין ארז]: רץ. אחר ישראל והוקרה לפניהם בדרך כשהיו עיף מטורח הדרך והטעם ואמר לא זה דרך הישר שלהם רק תעו כו׳: כנחש. כשבט דן שנ׳ בו נחש עלי דרך שלח ידו וכרת המילה הטמונה בין הירכים ועל פרשת דרכים זינבם לפי שהיו עוברי דרך ה׳ שהיה בידם פסל מיכה: יעף. רדף אחריהם ג״פ כנ״ל ומפתנים שרשו ומהם השריץ (רחש השריץ. תרגום ישרצו ירחשון) ונודע למרע״ה כי גבורתו וזריזותו הוא משורש נחשים: רגש. הרגיש כח ישראל ועשה לחשים בכישוף וניחש להלחם ביום לידתו כדי להצליח אבל הוכחש בכל כשפיו ונחלש ע״י יהושע (ובחלש. בחלשות) אך לא חש לזה ובא עוד להלחם: בכשפיו. ערבבו וחללו עם כל כשפיו וקסמיו (הללו. כמו אמרתי מהולל. קהלת ב) והעמיד השמש דוממת ולומר שירה כל היום עד שהכזהו וכרת ענפיו: [וזללו. כמו יקר מזולל: וזלזלו. כמו וכרת הזלזלים ירמיה יח]: יגע. עמלק ולא הועיל כלום והנחיל לו חרפת עולם ועד ביאת השמש נמשך מלחמתו ונמחה עם כל חילו: [הזחילו. ענין המשכה כמו זוחלי עפר]: קט. עשה קטטה. וחרק עיניו ושרק בפיו בדברי גידוף והשמיע לאוזנו סרחון וריח רע וחרבו לטש על ישראל : (זמורה. סרחון. כמו שולחים הזמורה יחזקאל ח): למילה פרק. הסיר מישראל המילה וזרקם לשמים נגד ה׳ שעתו שמן תורק ורקק נגדו בעזות: יה. ה׳ שנקרא אשכול הכופר לנו למרע״ה שנמשל לעופר האילים שע״י זכרון זכות אבות שנמשלו לעפר ואפר (אברהם ואנכי עפר ואפר. יצחק אפרו צבור על המזבח. יעקב מי מנה עפר יעקב) יכתוב מחיית עמלק בתורה לזכרון : רושם. בס׳ שמות הזה נרשם ונרמז מאורעות עמלק הנמצא בתנ״ך (כמאמר חז״ל כתוב זאת מ״ש בתורה זכרון מ״ש בנביאים

א׳

בי
המסך ע"ש אבג בנד גדה. עד סוף בא"ב ואות ש"ת מתוס נ"פ

זָכוֹר אִישׁ אֲשֶׁר הִגִּיעַ אָב לְלֹא עִתּוֹ · בְּרֹצֵחַ וְגַנּוֹב וְנָאוֹף בְּעִתּוֹ · גֶּרַע חָמֵשׁ
שָׁנִים מִמְּחִיָּתוֹ: זָכוֹר בּוֹזֶה עַל גְּמִילוּת חֶסֶד · גּוֹעֵל אָח עָשׂ לְזְקֵנוֹ חֶסֶד ·
דּוֹמֶה לַמָּם מֵרֵעֵהוּ חֶסֶד: זָכוֹר גִּלָּה עֶרְוַת מְצִיאַת שָׂדֶה · דָּם שָׁפַךְ בְּבוֹאוֹ
מִן הַשָּׂדֶה · הָפַךְ לֵב אָב שָׂח בַּשָּׂדֶה: זָכוֹר דָּחוּי בְּאוֹזֶן הָעֲרֵלָה · הַבּוֹזֶה בְּכוֹרָה
בְּכוֹס הַתַּרְעֵלָה · וּפָרַק מִמֶּנּוּ עוֹל וּמָשַׁךְ לוֹ עָרְלָה: זָכוֹר הַפַּכְפַּךְ דֶּרֶךְ אִישׁ
וָזָר · וְהִכְהָה מְאוֹר אָב בְּעֶשֶׁן עֲבוֹדַת זָר · זָמַם בְּלֵב הֱיוֹת לָאָח לְאַכְזָר: זָכוֹר
נִתְעוֹלֵל לְרֶבַע כְּאִשָּׁה · זָרוֹן לִבּוֹ הִשִּׁיאוֹ בְּאִשָּׁה · חַתּוּ גִּבּוֹרָיו הֱיוֹת כְּלֵב
אִשָּׁה: זָכוֹר זֶרַע מְרֵעִים נִתְעָב וְנֶאֱלָח · חָרַק לְהַשְׁחִית וְלוֹמַר הֶאָח · טָמְנוּ
גֵּאִים פַּח לְחַבֵּל אָח: זָכוֹר חָנַט מִמֶּנּוּ עֲמָלֵקִי · טָס כְּיֶלֶק לְאַבֵּד חֶלְקִי · יָרוּעַ
בְּבִירִים לְעֵין כֹּל לְרוֹקְקִי · זָכוֹר טָפַשׁ מֵהַעֲרִימָה · יָרַד וְכִתַּת עַמִּי עַד חָרְמָה ·
כְּמוֹ כֵן חַיָּב לְהַחֲרִימָה: זָכוֹר יוֹשֵׁב נֶגֶב בְּלִי עוֹל כַּעֲרָד · כְּסוּת וְלָשׁוֹן שִׁנָּה
הֱיוֹת מֶלֶךְ עֲרָד · לְשַׁבּוֹת שְׁבִי מָרַד וְחָרַד: זָכוֹר כְּסִיל שׁוֹנֶה בְּאִוַּלְתּוֹ ·
לְתַעֲרוּבַת מִדְיָן בַּעֲלוֹתוֹ: מְהֵרָה יְרֻבֶּשֶׁת וְגִלָּה נַבְלוּתוֹ: זָכוֹר לְקַעֲקֵעַ בֵּיצָתוֹ
מִשּׁוֹרֶשׁ · מִלַּעֲזוֹב לוֹ עָנָף וְגַם שׁוֹרֶשׁ · נֶעֱנַשׁ קִישׁ כִּי הִשְׁאִיר לוֹ שׁוֹרֶשׁ: זָכוֹר
מַעֲשֵׂה אֲגַג מַעֲדַנּוֹת · נָשִׁים כְּשִׁכְּלָה חַרְבּוֹ לַעֲנוֹת · סוֹרְם שְׁאֵרוֹ לְשִׁסּוּף יְעָנוֹת:
זָכוֹר נָגִיד לְחָמְלוּ הִסְכִּים · סָר מִמְּלוּכָה מִבֵּין נְסִיכִים · עוֹלֵל הַנּוֹתָר עָמַד
לְשַׂכִּים: זָכוֹר סִבֵּב צִקְלַג וְנָגַב · עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב · פִּגְרוֹ טוֹב רוֹאִי
מְנַשֵּׁב בְּעוּגָב: זָכוֹר עָרִיץ בַּעֲמוֹנִים נֶחְבָּא · פֶּרֶץ כַּרְמֵי עֵין גֶּדִי כְּהוּבָא ·
צוֹרְבוּ אִישׁ בְּאָחִיו כְּחֶרֶב לְהִיבָה: זָכוֹר פְּלִיטִים אֲשֶׁר בְּאַף הִסְעִיר · צְבָאַי

בלכתם

בשמואל בספר ר"ש במגילת אסתר) כדי שיהא מגיים בכל הספרים וימחה מה' חיים ולא יכתב עם הכתובים בס' לחיים הנלחיים:
זכור . מעשי עשו שנגרס בם שמת אברהם זקינו קודם זמנו . שלא יראה בן בנו יוצא לתרבות רעה . והנביאו במה שעשה
נ' עבירות ביום א' . רציחה וגניבה וניאוף . ובזה חיסר ה' שנים מחיו שהיה ראוי לחיות ק"פ שנה כיצחק .
ומת בן קע"ה: בוזה . ומאס כיעקב אחיו על שעשה חסד לזקינו אברהם המת . וניחם יצחק אביו מאבלו . ונדמה לרשע
המונע מחבירו חסד (גועל . מואס . כמו תגעל נפשי (ויקרא כו): למס . למונע לי' הכתוב . (איוב ו): גלה . בא
על נערה מאורסה: שנאמר בה בשדה מצאה: הפך . ברמאות מעשיו הפך לב יצחק (שנאמר בו . ויצא לשוח בשדה) אביו
עליו לטובה: דחוי . מעוה"ב . בעבור שאטם אזניו משמוע תורה. וביזה הבכורה עבור מאכל ומשתה . והסיר ממנו עול
מלכות שמים . ומשך בערלתו: הפכפך . שכל דרכיו היפוך מדרך איש אמת . ומעשיו זרים . וסימא עיני יצחק אביו .
בעשן הקטורת שהקטירו נשיו לע"ז . וחשב בלבו להיות אכזר על יעקב אחיו ולהרגו: נתעולל (כמו ויתעללו בה. שופטים
יט) נזקק למשכב זכר משכבי אשה . ולבו הרע הסיתו להבאיש מעשיו . יוענש שנשברו גבוריו ותשש כחם כאשה: (זרע
מרעים . עשו בן רשע . מתועב ומקולקל . שחשב להשחית אחיו יעקב שנקרא איש חלק ושמח בזה . והטמינו ב' גאים
(ישמעאל ועשו) פח לחבלו: חנט . עמלק למח מעשו . ופרח כארבה לאבדנו: ושבר גבוריהו כגלוי ושתה דמם: טפש .
היה בער וחסר מחכמה וערמה ובתשאה מרגלים ניתן לו רשות וירד והכה ישראל עד חרמה . ובשנתמלא סאתו . נאמר
לשאול המלך לך והחרמת את עמלק: יושב נגב . ישב בנגב בלי שום עול. דומה לערוד במדבר. ובמות אהרן בא להלחם
בישראל ושינה כסותו ולשונו שידמו שהוא מכנען מלך ערד ולא יתפללו לה' על מפלתו. ומרד בישראל ומיהר וישב ממנו שבי:
כסיל . אחר זמן שנה באולתו. ובמלחמת מדין בישראל. התערב עמהם ועלה. וגדעון מיהר וגילה חרפתו והכהו נפש .
וישראל בושעו: לקעקע. לעקור זרע ולאותו משרשו ולא ישאר לו שורש וענף . כי שאול בן קיש נענש על שחמל על אגג
וזרע עמלק לילה א'. ואז בא על שפחה ונתעברה עם המדתא שיצא ממנו המן הרשע (לקעקע. ענין חפירה אחר השורש.
כמו וכתובת קעקע (ויקרא יט) שהיא חקיקה בעומק: בילה. לאלוהות . כמו בלא בילה. איוב ח): מעדנות. מפונק מנעוריו
ושמואל לא חמל עליו. וא"ל. כמו שבחרבך הרגת ישראל והיו נשיהם אלמנות שכולות ומעונות. כן תהא אמך שכולה ממך.
ופירשו ועי"ז מת. ואחך מגופו ובשרו חתיכות כזתים ונתנם מאכל לבנות יענה: (לשסוף . לי' חיתוך ובקיעה): נגיד.
שאול המלך הסכים בלבו לחמול על אגג. ולזה הסירו ה' מהיות מלך בין המלכים. והענף הנשאר ממנו זה הוא שהיכור
הנ"ל. עמד לישראל לקוץ מכאיב . שיצא ממנו המן הרשע: סבב. דוד כשע"ה סבב לצקלג ונגב ונלחם בעמלק כו': פגרו .
המית את עמלק. כמו פגר מחנה פלשתים (שמואל יז): טוב רואי. דוד שהיה יפה מראה. וקם בחצות לילה לקול הכנור
שנשב בו רוח צפון ומנגן מאליו: עריץ. עמלק הרשע. שנחבא ונתערב בבני עמון כשבאו ללחום ולעשות פרצה בישראל בכרמי
עין גדי בימי יהושפט. ושם נשרפו בלהב חרב איש ברעתו: (צורבו. נשרפו. כמו כאש צרבת . משלי טז): פליטים . בימי
נבוכדנצר עשה עשו באף ושערת חומה ללבא ישראל שנמלטו מנ"ב לבר שעיר: וקנא ונקם בם שנאת עשו מכבר . ומבסם ביד

ב"ב

בְּלֶכְתָּם אֶל הַר שֵׂעִיר. קִנֵּא לִנְקוֹם עֲיָרוֹת שֵׂעִיר: זָכוֹר צָג בַּפֶּרֶק לְהַסְגִּיר שְׂרִידָי. קָם בְּרֹאשׁ דְּרָכִים לִסְעוֹד אֶת רוֹדֵי. רָדַף וּמָסַר בְּיָדָם פְּרוּדֵי רְפוּדַי: זָכוֹר קָפַץ לְשַׁעַר הַשָּׁמַיִם. רָעַשׁ וְשָׁאַג מִי לִי בַשָּׁמַיִם. שָׂלַט וַיִּגְדַּל עַד לַשָּׁמָיִם: זָכוֹר רַד אֶל חָנֵף לְהַחֲנִיף מַמְלֶכֶת. שִׁמְשַׁי אֲשֶׁר שִׁמְשׁוֹ מֵאַמֶּשֶׁת וְהוֹלֶכֶת. תַּמָּה הִלְשִׁין יְרַפּוּהָ מִמְּלָאכֶת: זָכוֹר שָׁקַל אֲלָפִים עֲשָׂרָה. שְׁתִילִים מֵאָה הֶחֱנִיט לְסַבְּרָה. שִׁיֵּר מֵהֶם עֲשָׂרָה לְשָׂרָרָה: זָכוֹר תָּבַע לְהָפֵר הוּמָשִׁים. תְּמִימָה קָצַב לְכַלּוֹת חֲמֻשִׁים. תַּכְלִית שִׁבְעִים נִתְלָה עַל חֲמִשִּׁים: יען וכו'

וּבְכֵן וּלְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה. כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אֱלֹהִים אַל דֳּמִי לָךְ. כְּקוֹל מַיִם רַבִּים נִשְׁמַע קוֹלָךְ. מַשְׁמִיעַ וּמְצַוֶּה לְעַמָּךְ בְּקִנְיַן פָּעֳלָךְ. זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ. אֲשֶׁר קָרְךָ וַיְהַשִּׁילָךְ. וְהָיָה בְּהָנִיחַ יהוה אֱלֹהֶיךָ לָךְ. תִּמְחֶה זִכְרוֹ מִכָּל גְּבוּלָךְ. וְהֵם יָשִׁיבוּ וְיֹאמְרוּ לָךְ. וּמִשֶּׁלָּךְ עוֹד יִתְּנוּ לָךְ. אָנָּא הָקֵם אֶת דְּבַר מִלּוּלָךְ. עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנוּ הַזָּכֵר לָךְ. אַתָּה זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשׂוּ לָךְ: זְכוֹר יהוה אֶת יוֹם זְבוּלָךְ. הַמִּתְגָּאִים וְנָאֲמִים פֹּה מַה לָּךְ. הַשּׁוֹלְחִים זְמוֹרוֹת בְּאַפְּךָ לְחַלְּלָךְ. זְכוֹר כִּסֵּא כְּבוֹד גָּדְלָךְ. אֲשֶׁר מִגְּרוּ וְנִאֲצוּ לְמוּלָךְ. וְשִׁלְּחוּ בָאֵשׁ הֵיכָלָךְ. וַיְשִׁימוּ כָּל גְּבוּלֵךְ. וְשָׁדְדוּ וְנָתְקוּ יְרִיעוֹת אָהֳלֵךְ. אֲשֶׁר צִוִּיתָ לֹא יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ: אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי בִּגְלָלָךְ. וְלֹא יִזָּכֵר שֵׁם הִלּוּלָךְ. עָלֶיךָ יַעֲזוֹב חֵילָךְ: יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עָשׂוּ לָנוּ עָשׂוּ לָךְ: אוֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר נִלְחֲמוּ. וְאוֹתְךָ בַּיִּשּׁוּב נִתְלַחֲמוּ. אוֹתָנוּ חוּץ לַמַּחֲנֶה הָמוּ. וְאוֹתְךָ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה נָהֲמוּ. אוֹתָנוּ פְּלִיטֵי עָנָן זָמָמוּ. וְאוֹתְךָ בְּפוֹרֶת עָנָן גָּמָמוּ. אוֹתָנוּ לַחֲשׁוּלֵי עָב דָּמוּ. וְאוֹתְךָ עֲלוֹת עַל בָּמוֹת עָב דָּמָמוּ. אוֹתָנוּ חוּץ מִמְּחִיצָה קָמוּ. וְאוֹתְךָ לִפְנַי וְלִפְנִים קִדְּמוּ. אוֹתָנוּ בְּרָחוֹק מָקוֹם אָשְׁמוּ. וְאוֹתְךָ בְּקֶרֶב מְקוֹמְךָ שָׁמָמוּ. אוֹתָנוּ חוּץ מִישִׁיבָתֵנוּ רָמוּ. וְאוֹתְךָ בִּמְכוֹן שִׁבְתְּךָ הֶחֱרִימוּ. אוֹתָנוּ אוֹת בְּרִית מִשְּׁאֵר הֵרִימוּ. וְאוֹתְךָ עֲטֶרֶת אַבִּירֵי בְּרִית הֶחֱרִימוּ. אוֹתָנוּ בַּהֲנָחַת יְדֵי עָנָיו הֵרִימוּ. וְאוֹתְךָ תְּלוֹת יָד לְמוּלְךָ הֵרִימוּ. אוֹתָנוּ נִתְיָעֲצוּ וְסוֹד הֶעֱרִימוּ. וְאוֹתְךָ כְּרוּבֵי סוֹדְךָ לַחֲרָפוֹת הִגְרִימוּ: וְאַתָּה יהוה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב. וְהוּא נֶגְדְּךָ בְּמַטָּה יוֹשֵׁב. תָּפוּשׂ

מדבר

כ"כ: (עירות. ל' שנאה. כמו ויהי ערך. שמואל כח) : צג. עמד על הפרק למסור לנ"ג השרידים. ועמד בפרשת דרכים לעזור להמוצלים כו'. ורדף אחרי. ומסר ביד שונא המפוזרים ומפורדים שבי (רודי. ל' ממשלה כמו רודה בכל עבר הנהר. מ"א ה) : קפץ, טיטוס הרשע שקפץ לבית ק"ק שער השמים, וצעק ברעש וגזות מי לי בשמים, וגאותו גדלה עד לשמים: רד, המן שירד להתחבר לאחשורוש מלך חנף, להחניפו כדי לאבד ישראל ממלכת כהנים, ושמשי בנו אשר אור שמשו יבא מחשיך והולך, הלשין על ישראל יונה תמה לבטלם ממלאכת בנין בהמ"ק: שקל. המן י' אלף ככרי כסף כדי לאבד את ישראל, ולאחו ממנו מאה בנים וגידלם, וי' מהם עשה לשרי המדינה: (לסברה. לגדל כאשר ישא האומן, תרגומו כמה דסובר): תבע, ביקש ותבע מאחשורוש לבטל ה' חומשי תורה וקצב שנה תמימה להפיל פור מיום ליום לכלות ישראל שעלו ממצרים חמושים, ובסוף ע' יום (האגרות הראשונות נכתבו בי"ג ניסן והשניות בכ"ג סיון) נתלה על עץ גבוה חמשים אמה :

אל דמי, אל תחשה עוד למורדים בך ומלעיגים אותנו : משמיע, קולך שהשמעת וצוית לעמך בתורה (קנין פעלך, כינוי לתורה, ע"ש ה' קנני כו' מפעליו מאז, משלי ח): והם, ועמך ישיבו לך, יתנו לך האומות את שלך, אתה הקם נא דבריך, ועד שאתה מלוה לנו לזכור, שהשכחה מצויה בנו, אתה שאין שכחה לפניך, זכור מה שעשו לך: יום זבולך, יום חורבן בהמ"ק, שהתגאו למולך ואמרו מה לך פה, ושלחו סרחון דברי חירופים לאפך לחללך: מגרו, השפילו לארץ, כמו לארץ מגרת (תהלים פט) ונאצו לנגדך: וישימו, בני עמון שצוית שלא יבואו בקהל, שמתו בהמ"ק וכל גבולו: בגללך למענך, שלא יזכר שמך המהולל: חילך, עמך, חיל שלך, שסומכים רק עליך שתעזרם: פליטי, על שבט דן שנפלט חוץ לענן חטאו רע, ואליך נכנס טיטוס הרשע לפנים וחתך הפרוכת שנראית שם כענן על הכפורת: (גממו, ענין חיתוך, כמו גוממו עם הסיפי, חולין לג): לחשולי, לנחשלים חוץ לענן הסריחו: עלות, אמרו לעלות על במתי עב ולדמות לך: אשמו, כמו אשמים אנחנו (בראשית מב) : רמו. השליכו, כמו רמה בים (שמות טו): דמו, ל' דם ע"י שילא דם מהפרוכת: הרימו, אחכו והפרישו המילה מהבשר: עטרת אבירי, עטרה הרוגי מלכות : בהנחת, כשהניח משה רבינו עליו השלום בעניין ידו, גבר עמלק והרים ראש:כרובי, כשראו האומות הכרובים, הכריעו ישראל לחרפה, לומר שזה ע"ז ח"ו:(הגרימו

הכריעו

מִדְבָּר וְכָל הַיִּשּׁוּב. אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד בְּרֶב מִתְחַשֵּׁב. אִם לֹא עַתָּה תָּקוּם וְתַקְשִׁיב
בְּשָׁלשׁ עֶשְׂרֵה קִימוֹת נְקָמוֹת לְחַשֵּׁב. בְּפַחַד וָפַחַת וָפַח לִפְקוֹד עַל הַיּוֹשֵׁב. וְאִם אֵין
כְּנֶגֶד תִּתְחַשֵּׁב. וְכָל הַמּוֹנֶה וְסוֹפֵר וְחוֹשֵׁב. קֵץ הַפְּלָאוֹת לְהָבִין וּלְחַשֵּׁב נָשְׁתָה גְבוּרָתוֹ
מִמַּחֲשָׁבִי וְלֹא יִמְצָא מַעֲנֶה לְהָשֵׁב: וְיֶהֱשֶׁה דוּמִיָּה מֵהַקְשֵׁב. וּבֶאֱמוּנָה כְּסָלָיו יֵישֵׁב.
וְזֹאת עַל לִבּוֹ יָשֵׁב. וַיֹּאמַר עַד יַשְׁקִיף וְיֵרָא וְיַקְשֵׁב: וְנֶחְשַׁבְתִּי כְּעֵד זוֹמֵם. כָּל הַיּוֹם
מְדַמֵּם. וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וּמִשְׁתּוֹמֵם. וְאַתָּה יהוה עַד מָתַי רוֹאֶה וְדוֹמֵם. זְכוֹר בֵּית
מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם. וְכָל עוֹבֵר עָלָיו מִשְׁתּוֹמֵם. מָתַי תִּתְנַשֵּׂא וְתִתְרוֹמֵם. וְזֵכֶר אוֹמֵר
פִּיךָ קוֹמֵם. בְּשָׁלשׁ עִתּוֹת עֲמָלֵק לְהָמֵם. בְּשָׁלשׁ מִיתוֹת זִכְרָם לְהַדְמֵם. בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי
אֲפֵלָה נָגְהָם לְהַעֲמֵם. בְּשִׁבְעָה יְמֵי עֶבְרָה לְהַרְשִׁימֵם. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי שֶׁמֶד לְהַאֲשִׁימֵם:
וּכְמוֹ מֵעֲשָׂרָה דְבָרִים עִכְּבוּ עַם מְעֻנּוֹת. וּמִשֶּׁבַע מִצְוֹת הַמְיוּשָׁנוֹת. כֵּן בְּעֶשֶׂר וָשֶׁבַע
יוּשְׁכְּרוּ לְעֻנּוֹת. וּבַת קוֹל תֵּצֵא מִמְּעוֹנוֹת. וּתְפוֹצֵץ בְּכָל הַמַּחֲנוֹת: זִכְרוֹן דְּבָרִים
לְהַגִּיד וְלַעֲנוֹת: אַל תִּזְכְּרוּ רִאשׁוֹנוֹת. בִּינוּ נָא יְשׁוּעוֹת אַחֲרוֹנוֹת. וְהַזְכִּירוּ זֵכֶר רְנָנוֹת.
עֲמָלֵק אֲשֶׁר בָּא וְעִוֵּת מַחֲנוֹת. וְהֵיקַר אֶתְכֶם בִּפְנֵי בָנוֹת. וַיֵּצֵא לוֹ שֵׁם בְּכָל הַמְּדִינוֹת.
רְאוּ עַתָּה זֹאת לְתַנּוֹת. אֵיךְ נִמְחָה בְּחִתְּךָ בְּכָל פִּנּוֹת: וּצְבָא הַמָּרוֹם אֲשֶׁר בִּמְעוֹנוֹת.
אֲשֶׁר הוּסְמַךְ עֲלֵיהֶם בְּמַשְׁעֵנוֹת. יִפְקוֹד עֲלֵיהֶם אֶת הָעֲוֹנוֹת. לְרוֹב יָמִים לְהִמָּנוֹת.
לַחֲשׁוֹב עֲלֵיהֶם חֶשְׁבּוֹנוֹת. לְהַפִּילָם לִתוֹפֶת דֵּרָאוֹנוֹת. וַהֲמוֹן לְאֻמִּים וְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת.
עַל עוֹזֵר וְעָזוּר יִשְׂאוּ קִינוֹת. וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזוּר מְקוֹנְנוֹת: וְיֵדַע כָּל פָּעוּל כִּי לֹא
שָׁכַחְתָּ. וְיָבִין כָּל יְצִיר כִּי שְׁמָם שִׁכַּחְתָּ. וְשֵׂעִיר וְשָׂרָיו אָז וִכַּחְתָּ. וַעֲמָלֵק וְטַפְסְרָיו
הוֹכַחְתָּ. וְאַתֶּם בְּמִשְׁפָּט נִתְוַכַּחְתְּ: וְיִזָּכְרוּ עִם אֲשֶׁר זָכַרְתָּ. כִּי לְטוֹבָה אוֹתָם זָכַרְתָּ.
וּבְזִכְרוֹן טוֹב אוֹתָם נִזְכַּרְתָּ: הזן וְהַמַּזְכִּירִים אֶת יהוה. יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יהוה.
וְיֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יהוה. כֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֶיךָ יהוה. וְהָעוֹמְדִים בְּבֵית יהוה. וְהַבּוֹטְחִים
בַּיהוה. וְהַשְּׁתוּלִים בְּבֵית יהוה. יֶחֱזוּ בְּנֹעַם יהוה. וְיַגִּידוּ כִּי אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוה. כִּי אֵל
רַחוּם יהוה. אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יהוה. טוֹב לְהוֹדוֹת לַיהוה. טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוה. רַנְּנוּ
צַדִּיקִים בַּיהוה. קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ אֶת יהוה. כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יהוה. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה
יהוה. כִּי אֵל גָּדוֹל יהוה. בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יהוה. שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוה: ע״כ וְאִם כָּל
הַמּוֹעֲדִים יִהְיוּ בְּטֵלִים. יְמֵי הַפּוּרִים לֹא נִבְטָלִים. וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִנְּטָלִים. וְיִזָּכְרוּ
לָעַד גְּאוּלִים. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחַת גִּילִים. מִפְּעָלוֹת אֱלֹהִים מְגַלִּים. וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתָיו
מַגְדִּילִים. וְשָׁרִים כְּחוֹלְלִים. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי עָשׂוֹר מְסַלְסְלִים. בְּכִנּוֹרוֹת וּבִנְבָלִים
בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי הַלֵּל מְהַלְלִים. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי שִׂמְחָה צוֹהֲלִים: וְשַׂרְפֵי הַקֹּדֶשׁ הַמַּעֲלִים.
כְּתַלְמִיד לְרַב יִהְיוּ לָמוֹ שׁוֹאֲלִים. מַה פָּעַל אֵל אֵלִים: כִּי אֵלֶּה יִהְיוּ מִבִּפְנִים. וְאֵלֶּה
מִלִּפְנֵיהֶם מִפָּנִים. וְאֵלֶּה חוּצָה לָמוֹ פּוֹנִים. וְאֵלֶּה לִפְנֵי וְלִפְנִים. בְּצֵל שַׁדַּי מִתְלוֹנְנִים.

ובחמשה

בריעו , כמו נותן גירומיו ב״ב כ״ה) : תפוש , פשטה בכל העולם , ואומרת בלבה , אני ואין בלעדי : קימות , כי״נ
פסוקים של קימה ה׳ : נשתה , נשכח כחו ונלאה לחשוב : כסליו , מחשבותיו : בשלש עתות , שלשה פעמים עתה נהיה
בפסוק אחד (ישעיה לג) עתה אקים עתה רומם עתה אנשא , ודרש עתה ל׳ עת:בשלש מיתות , בחרב ודבר ורעב, או גדס
ואש ותמרות עשן : אפלה , כמו במצרים : נגהם , אורם : להעמם , להחשיך , כמו יועם זהב (איכה ד) : ימי עברה ,
האמורים בצפניה א׳ : בעשרת , האמורים בישעיה ל״ד : וכמו , שהם עכבו לישראל לעסוק בי׳ הדברות וז׳ מלות בני נח
היינים שניתנו קודם התורה, כן יקבלו שכרם לענותם בי׳ וז׳ פורעניות הנ״ל : ראשונות , לא יהיה עוד זכר יציאת מצרים
עיקר רק זכר מחיית עמלק עיקר וי״מ טפל לה : והיקר , וקירר אתכם בפני האומות , שבתחלה במעו עתים ירגזון ,
וכיון שהתחיל ללחום בהם נתחזקו , משל לאמבטי חמה שקפץ א׳ תחלה לתוכה , אף שנכוה , קיררה לאחרים : לתנות, לספר:
בחתך , פתאום , כמו כחתף תארוב(משלי כג):להמנות , לעשות מנין ותשבון על מה שעשו בימים שעד עתה:לתופת לגיהנם,
תל׳ התופת וגיא בן הנם (ירמיה ז) : דראונות , להיות דראון לכל בשר : וטפסריו , ושריו : אתם נזכרת , כשתזכור עמך לטובה
לקבלם מהעמים , תוזכר לטוב עמם , כי עמו אנכי בצרה : המועדים כו׳ , י״א שרק פורים לא יובטל , וי״א גם יו״כ , לכן
אמר ואם כו׳ . שאף לי״א שגם יו״כ יובטל , בפורים תודה : מגולעלים , מישראל שנאמר בם וינטלם וינשאם (ישעיה סג) : כי״
מיני

וּבַחֲמִשָּׁה קוֹלוֹת הַצְּפוּנִים: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה מַצְפִּינִים׳ בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים צְפוּנִים. הַהוֹגִים בִּיקָרַת מִפְּנִינִים. וְקִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נוֹגְנִים. לָדַעַת אֵיךְ הֵם מְנַגְּנִים. בְּגַאֲוַת אֲפִיקֵי מְגִנִּים. בְּצֶלֶם חֵיוֹת גְּנוּנִים. וּבְאֶבְרָתָם מִתְגּוֹנְנִים. וְעַל חוֹמָתָם מִתְמַנִּים. לַשּׁוֹעֲרִים וְהַשּׁוֹמְרִים מְמוּנִים. כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה מְזֻמָּנִים. לְהַזְכִּיר קְדוּשַּׁת נוֹצֵר אֱמוּנִים. לְהַעֲרִיץ זְבִירַת גּוֹי שׁוֹמֵר אֱמוּנִים. וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתְכַּנִּים. וּבִשְׁלוֹשׁ קְדוּשָּׁה לְקָדוֹשׁ מִתְכַּוְּנִים. שְׁתַּיִם בְּרֹאשׁ בָּנִים מַשְׁכִּינִים. וְאַחַת בְּרֹאשׁ מַלְכָּם מַתְקִינִים. וּבְשַׁלְשְׁתָּם חֵיוֹת נְכוֹנִים. בְּכִסֵּא שָׁלֵם וְשֵׁם שָׁלֵם מְכִינִים. וּבִשְׁלוֹשׁ קְדוּשָּׁה עֲנוֹת כְּאָז מְבִינִים. קָרוֹא זֶה אֶל זֶה מְכֻוָּנִים. וּבְכִנּוּי שֵׁם קָדוֹשׁ קוֹרְאִים וּמְכַנִּים: נקדישך וכו׳

(יג) כש״ץ גומר התפלה ק״ש. ומוציא ב׳ ס״ת, בא׳ קורא לג׳ בפ׳ השבוע, ובב׳ קורא למפטיר (בפ׳ תצא זכור עד סוף הסדר, וקודם קריאתה יאמר כל אדם: הריני מוכן ומזומן לקיים מ״ע הה״ת לשמוע פ׳ מחיית עמלק, כמ״ש בתוס״ק. ובעת קריאתם ילטער בלער השכינה, ומפטירין פקדתי:(יד) חיוב מה״ת לקרותה בעשרה, ובני ישובים שא״ל מנין יקראוה בנגון וטעם]: (טו) ה׳ וט׳ בו. י״ט מגילת תענית יום תרועת תיטרא. ט׳ תענית מחלוקת ב״ש וב״ה: (טז) י״א היה מתחיל זמן קריאת מגילה לבני כפרים (שהם אז קורין תלוה): (יז) י״ב. י״ט מגילת תענית, חנוכת בית שני בימי הורדוס:(יח) וזהו יום טריינוס: (יט) ובו תענית מיתת לדיקים. שמעיה ואחיה אחיו׳ (כ) י״ג. יום נקנור: (כא) וזהו תענית אסתר (מהרי״ל לא היה מגיד ההלכה בו, עמו״ק) שנתפשט בכל תפולות הגולה ואין חלוק בו בין עירות למוקפין, וכ״ש ליושבי ירושלים תוב״ב. דלא כפר״ח, עמו״ק:(כב) תענית זה יש להתיר בו אפי׳ לחלשים קצת: (כג) יש מתענין לילה ויום יע״ש: (כד) כשחל פורים באחד בשבת, מקדימין התענית ליום ה׳: (כה) אם חל ברית מילה בה׳. יאכלו השייכים לה ויתענו ביום ו׳. ועמו״ק תשובה לדברי ט״ז: (כו) מעוברת ומניקה וחולה שאין בו סכנה והכואב בעיניו ויולדת כל ל׳ אם מצטערים הרבה לא יתענו ויפרעו אח״כ, והבריא מתענה אפי׳ הולך בדרך, ודינו כת״ל לכל עניניו ובכל יום זה יתן הודאה במחשבתו לה׳. על שהציל בו כל ישראל ממות לחיים:

סליחות לתענית אסתר

אומר סלח לנו אבינו. עד לכל קוראיך (בסליחות ראשון) ואח״כ אומר זה

קוה קוינו אל ה׳ ויט אלינו וישמע שועתנו: אף אורח משפטיך יי קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש: כרחם אב וכו׳ אלהינו ואלהי אבותינו

א״ב. מנחם ברבי מכיר יחיה אמן ואמן. ואח״כ חתום וסיים כל בית בפסוק מסנ״ך

אָדָם בְּקוּם עָלֵינוּ חִיל אֲחָזָתְנוּ לִרְעוֹד. בְּהִסְתַּפְּחוֹ לְמַלְכוּת חָנֵף כִּמְעַט כָּשַׁלְנוּ לִמְעוֹד. גָּמְרוּ לְמָכְרֵנוּ כְּתֵל וְחָרִיץ בְּלִי מִסְעוֹד. אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא יִזָּכֵר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד: דַּלּוּ עֵינַי לַמָּרוֹם קְרָאתִיךָ אוֹיְבַי לָקוֹב. הַכְרֵת שֵׁם וּשְׁאָר וּמְחֵה שֵׁם לִרְקוֹב. וְצַר צוֹרְרַי בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר נִכְּלוּ לַעֲקוֹב. וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ. וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: זְרוּיִם עָנָה וַיָּגָה וְלֹא מִלֵּב לְכַלּוֹתָם. חָבוּ לְפָנִים וְרָדַם בַּהֲסָרַת טַבַּעַת לְהַחֲלוֹתָם. טוּב דְּבָרוֹ הֵקִים לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהַעֲלוֹתָם. בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלּוֹתָם: יָדַע

רמז

היכי הלל, ב׳ הילולים שבמזמור הללו אל בקדשו, מפנים, המלאכים יהיו מפנים הדרך לישראל: ובה׳ קולות, קול ששון גו׳: בגאות, בגדולות התגלות ישראל המגינים על העולם, והמלאכים יתגוננו בלם ובכנפיהם: שרים כו׳, דכתיב והתקדשתם והייתם קדושים, הרי ב׳ קדושות לישראל, כי קדוש אני ה׳ הרי קדושה א׳ לה׳:

אדם כשקם המן עלינו. אחזו אותנו חלחלה ורעדה, וכשנתחבר לאחשורוש כמעט נטיו רגלינו. כי נגמר ביניהם למכור אותנו חנם ולא יהא לנו סמיכה ותקומה, ואמרו זל״ז בזרז ובכריתם מהיות עוד גוי כב׳ אנשים שא׳ יש לו תל בשדהו וצריך לפנותו. ולב׳ חריץ וצריך למלאותו וכשנזדווגו ובעל החריץ אומר לבעל התל מכור לי תילך. אומר לו טול אותו בחנם כן בשרצה המן לקנות היהודים לאבדם, א״ל אחשורוש הכסף נתון לך והעם וגו׳: (בהספחו. ל׳ דיבוק, כמו תסתפח בנחלת ה׳. שמואל א׳ ב: חנף. ל׳ רשעות, כמו לא תחניפו הארץ, במדבר לה: למעוד, כמו מעדו קרסולי ש״ב כ״ב: כתל וחריץ. כהר וכור): דלו. הגבהתי עיני לשמים וקראתיך לקלל אויבי, והכרת שמם וכלה שאריתם ושמם תמחה וירקב ותצר לצוררי במחשבתם הרעה שחשבו לעשות לי רתיה, ואמרו שאינך רואה ותבין לרותינו: (דלו. ל׳ הרמה: לקוב, לרמות כמו ויעקבב בראשית כז). זרוים, ה׳ עינה ישראל המפוזרים, והביא עליהם יגון גזרת אחשורוש לכלותם, אך לא היתה הגזירה בלב שלם, לפי שלא חטאו בהשתחויתם לצלם נבוכדנצר בלב שלם, רק לפנים מיראה, וע״כ הביא עליהם אבל ויגון ע״י שהסיר אחשורוש טבעתו ונתנה להמן רק להדאיב לבם ולא כולם, והאל הטוב העלם מהרה לעיני העמים, וקיים הבטחתו שלא ימאסם

רמז הקורות לעם מעופר ומהודס · כתב הסתר אסתיר ומור דרור מפורדס. לשבות המן ממחרת · המן העץ קונדס · תחת הנעצוץ יעלה ברוש · ותחת הסרפד יעלה הדס : מקשיב דבר שקר כתב שטנה ועצב · נתעטף בבגדי שרד כטעה במנין קצב. סרר להשתמש בשונים כלי המחצב · ויבא גם השטן בתוכם להתיצב : עם הנמצאים בשושן באכלם מזבח עכרם. פער פיו להשטינם ולהסגירם ביד נותן מכרם · צור הסכים לכתוב אגרת לאבד שברם · אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם : קדושים מלאכי השרת מר יבכיון בצעקה · רחום הבט לברית ואל תפר להרחיקה · שמעה מורשה ותלבש בגדי אלמנות ומועקה · ותשם ידה על ראשה ותלך הלוך וזעקה : תשבי שם אזור שק במתניו התחבושת · מהר והודיע ישני מכפל אבות שלשת · נחץ לרועה מה לך נרדם להתעשת · קום קרא אל אלהיך אולי יתעשת : חותם טיט אשר נעשה לבלשן ספר · מניניה למדו לאחר גזרה כעס להפר · בן קיש הקיש דלתות בית הספר · ויכס שק וישב על האפר · רבץ תינוקות לפניו ימים שלשה צמים ומוכפנים · בקול יעקב לחלוש ידי עז פנים · ידיו אמונה לאל הצילני מעלבונים · פן יבא והכני אם על בנים : מה אלה ומזה אלה בני איתני ורבני · כלם צעקו ותעל שועתם אל יהוה : יה לקול רנון כבא שאל לפני · ומה קול הצאן הזה באזני : רועה השיבו הם קטני קודש זרע יה הצל לקוחי למות מאויב הרע · חנון נכמרו רחמיו ויבקש לבכות המאורע · ויהי כקרא מלך ישראל את הספר ויקרע : יהודי הוקע ילדיו למטה ואביהם מלמעלה · איש איש בשלש אמות והרביעית אויר מגלה · משנה נקם חזה ושמח ושה תהלה · אותי השיב על כני ואותו תלה : ותכתוב אסתר תוקף לקרות בהלל מהודים · מלמעלה קימו מה שקבלו למטה

ימחסם בגלות לכלותם, (חבו לשון חטא וחוב : ורדס, ל' אבל כמו אריד בשיחי, תלים נה) : ידע, ה' הודיע ברמז, שיקרה לישראל שיודרסו כעפר במה שכתב בתורה הסתר אסתיר שרומז לאסתר, ומור דרור הנדל בפרדס שרומז למרדכי. והודיע שהמן יושבת ויותלה בעץ ממחרת הפסח כמ"ש ביהושע, וישבות המן ממחרת שבוא למחרת הפסח, ורומז להמן, וכו': בתורה המן העץ שרומז להמן, ורמז בפסוק תחת הנעצוץ וגו'. שבמקום המן יעלה מרדכי לגדולה ובמקום ושתי תעלה אסתר : (מעופר, ל' עפר : מהודס, ל' מרמס, כמו כעפר לדוש ת"ב יג. ויסדו בס' להשוות החרוז : מפורדס, ל' פרדס : קונדס. יתד וסוסיפי. להשוות החרוז) : מקשיב. אחשורוש ששמע דברי שקר מהמן, כתב דברי ריב שעלבו לב ישראל ובשעשע במנין הע' שנה שנקלבו לישראל לגלות בבל. ולחשבונו כלו ולא נגאלו חשב שלא יגואלו עוד, ולבש בגדי כהונה וסר מדרך היושר לשמש בכלי בהמ"ק האלוביס ומסותתים כלים מכלים שונים, ובא גם השטן בתוך המלאכים לעמוד לקטרג על ישראל שנהנו מסעודת אחשורוש : מזבח עכרם. מהאכלם המתועב:לעכור פתח השטן פיו לקטרגם ולמסרם ביד המן שנתן כסף מכרם. וה' הסכים לכתוב אגרת ולחתום גזר דינם לאבד תקות ישועתם, לקיים כתוב אמרתי אפאיהם אשימם מועטים כפלא בזהם ואבטל זכרם מאנשים : להרחיקה, להרחיק הברית : מורשה. תואר לתורה ומועקה לשון צרה, כמו מועקה במתנינו (תלים סו) : תשבי. אליהו קשר שק במתניו והודיע זה מהרה לאבות שבמכפלה, והלך מהר למשה וא"ל למה תישן מלהשוב על זה : (אזור. מחגורת מל' ואזור עור מ"ב א : תחבושת. ל' קשורה כמו ותבשת להם מגבעות. שמות כט : נחץ. מיהר כמו דבר המלך נחוץ. ש"א כא : להתעשת ל' התחשבה, כמו אבדו עשתנותיו, תלים קמו : יתעשת. יחשוב שלא להאביד ישראל) : חותם. אליהו סיפר למרדכי שהגזרה נחתם בטיט שקל לישבר מהנוס, למדו מגזרת נניה, שיכולים בתשובה לבטל רוגז ה' ובגזרה. אפי' אחר החתימה, ומרדכי הלך לבהמ"ד וכיסה עצמו בשק כו'. והרביץ לפניו תינוקות של בית רבן ג' ימים לאחים משתיה ורעבים מאכילה, להחליש בתפלה כח המן ולבטל הגזרה, והרים ידיו לה' יתפלל באמת, אנא ה'. הבילנו מחרפת המן, פן יהרוג כולנו : (בלשן, בן קיש, זה מרדכי : הקיש ל' הכאה באחרוי : בית הספר. שם מקום לימוד התינוקות : צמים. ל' צום ולמחוז: מוכפנים. ל' רעבון כמו לכפן תשחק, איוב ה) : איתני. ל' חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כד) : רנון. כשבא הצעקה לפניו שאל המלאכים שלפניו, מה קול זה שאני שומע כקול כבשן : רועה. משה רבינו ע"ה השיב לו, זה קול ילדי ישראל שנקראו זרע קודש, אנא ה'. שתצילם מידי המן הנמכרים למות ונכמרו רחמי אל חנון, וכביכול בקש לבכות על מקרה זו, ובשקרא הגזר דין מיד קרעו : יהודי. מרדכי תלה בני המן למטה ואותו למעלה, כ"א החזק ג' אמות והד' הניח פנוי וראה בבבן נקמה כפולה כי נתלה ורכושו ניתן למרדכי. ובשמחה אמר שבח לה' אותו כו'. (הוקיע תלה. כמו והוקע אותם במדבר כה : ושח. ל' דבור : כני. מקומי) : ותכתוב. אסתר כתבה תוקף הנס במגילה. שיקראוהו במקום הלל. וה' הסכים על מה שקיבלו ישראל

לְמַטָּה דוֹדִים . גַּם יְנוּסַם לְפַרְסֵם כְּאָז פִּלְאוֹ מַסְהִידִים׃ . כְּעֵת הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים : אל מלך

כי עמך מקור ח״ים באורך נראה אור : בקראנו ענגו אלהי צדקנו בצר הרחבת לנו חננו ושמע תפלתינו : ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר : כרחם אב .

אלהינו ואלהי אבותינו

אב׳ ולס״ב מסוס . שמעון בר יצחק חזק ואמץ

אַתָּה הָאֵל עוֹשֵׂה פְּלָאוֹת . בָּעַמִּים הוֹדַעְתָּ עוֹז נוֹרָאוֹת . גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמְּךָ מִתְּלָאוֹת . דִּכִּיתָ צָרֵיהֶם בְּמוֹתֵי תַחֲלוּאוֹת : הָאוֹיֵב בְּקוּמוֹ לְעוֹרֵר מְדָנִים . וְדִמָּה לְהַכְרִית פִּרְחֵי עֲדָנִים . זָמַם לִשְׁקוֹל לְגִנְזֵי אֲדוֹנִים . חֲלִיפֵי מְאַת כִּכְּרֵי אֲדָנִים : טְלָאֶיךָ הִזְהַרְתָּ שִׁקְלֵיהֶם לְהַקְדִּים . יָדַעְתָּ הָעֲתִידוֹת וְדָרַשְׁתָּ נִשְׁקָדִים . כְּפוּי לְהַמְצִיא לְלַהַב יוֹקְדִים . לְקוּחִים לַמָּוֶת לִתְחִי נִפְקָדִים : מַסֵּכָה צָרָה בְּעָבְדָם לְפָנִים . נִמְסְרוּ לִהְיוֹת קְנוֹקְנוֹת וּגְפָנִים . סְבָבוּם מוֹקְשִׁים בְּכָל דְּפָנִים . עֵינֵיהֶם לְךָ תּוֹלִים וּבְסִתְרְךָ נִצְפָּנִים : פּוּר נֶהְפַּךְ בְּאוֹיְבִים לִשְׁלוֹט . צְלִיבָה הוּכַן אֲגָגִי לִקְלוֹט . קָלַע וּבִלַּע פְּנֵי הַלּוֹט הַלּוֹט . רִיבִי עָם בְּאַשְׁמַנִּים לַעֲלוֹט : שָׁלוֹם וֶאֱמֶת נִכְתַּב מִכָּל צַד . תּוֹקֶף יֶשַׁע סֶלַע וּמְצַד . שׁוֹדֵד הוּשְׁדַּד וּבְרִשְׁתּוֹ נוֹצַד . מִלָּשְׁנִי נִסְחַף נִצְמַת וְנִרְצַד : עָשׂוּ שְׂמָחוֹת וּלְדוֹרוֹת קְבָעוּם . וּמִקְרָאוֹת שְׁלָשׁוּם וְלֹא רִבְּעוּם . נִסְכְּמוּ מִמַּעַל וּלְמַטָּה קְבָעוּם . בְּסֵפֶר נֶחֱקַק עַל מָה תְּבָעוּם : רָמָה יָדְךָ לִסְלוֹחַ לַפּוֹשְׁעִים . יְהוּדִי וַהֲדַסָּה הֵקַמְתָּ מוֹשִׁיעִים . צִדְקָתָם עוֹמֶדֶת לָעַד לְשַׁעֲשׁוּעִים . חֵקֶר כְּבוֹדָם לְהִזָּכֵר לְנוֹשָׁעִים : קַנֵּא לְשִׁמְךָ נוֹרָא וְנִקְדָּשׁ . חָזֵה כַּרְמְךָ נֶהֱרַס וְנִדָּשׁ . זְרוּיֵינוּ קַבֵּץ וְשִׁיר לְךָ יְחֻדָּשׁ . קַיֵּם וְהַחֲיֵה בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ : וְכַעֲשׂוֹתְךָ נוֹרָאוֹת בְּאוֹתָן הַיָּמִים . אִתָּנוּ הַפְלֵא תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים . מְצוֹא לְפָנֶיךָ כּוֹפֶר וְתַנְחוּמִים . אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים : אל מלך

ע״ס תשר״ק ואח״כ חתום משלם

פזמון בְּמָתֵי מִסְפָּר חִלִּינוּ פָנֶיךָ . לִשְׁוַעַת נִכְאִים אַל תַּעְלֵם

ישראל לעשותו יו״ט : גם. נבקש מה׳ שירים הותגו עתה, ויעשה לנו נסים המפורסמים כמו שמעידים על נפלאותיו שעשה מאז (מסהידים לשון עדות. כמו ושהדי במרומים, איוב טז) וכעת הזאת כו׳ :

עוז נוראות עזים, וגאלת ישראל עמך מצרות ולאות בחוזק יד, ודריהם הכית בחליי מיתה: (דכית. ל׳ כתישה כמו עלמות דכית תלים נא) : האויב. כשקם המן לעורר מחלוקת על ישראל וחשב להכרית ישראל שנמשלו לפירות גן עדן. וחשב ליתן לאוצרות אחשורוש תמורת השקלים שנתנו ישראל לאדני המשכן שהיו מאה ככר : (מדנים. לשון ריב כמו תעורר מדנים משלי י) : טלאיך, לכן צוית לישראל להקדים ליתן השקלים למשכן, ברחוים לזכור זכותם תמיד ועל ידם נכבה חרונך שבערה על ישראל והנמכרו למיתה ניכרו לחיים : (נשקדים, ל׳ תמידות, כמו לשקוד על דלתותי יום יום, משלי ח) : יוקדים, ל׳ שריפה, כמו כיקוד אש, ישעיה י) : מסכה. על שהשתחוו ישראל לצלם נבוכדנצר לפנים מיראה ולא בלב שלם, לזה נמסרו להכריתם רשעים וצדיקים יחד, וסבבו אותם פחים מכל צדיהם, ושבו לה׳ ותלו לו עיניהם שיושיעם וטמנו עצמם בצילו: (מסכה ענ. תואר לע״ז : להתיז, לשון כריתה כמו הסיר התז . ישעיה יח : קנוקנות, הרקים שבראש הגפנים והוא תואר לרשעים וגפנים תואר לצדיקים) : פור. ולזה נהפך הגורל שישלטו היהודים בשונאיהם , והוכן התלייה לתלות את המן שהיה מכסס ומנסה להעמים ולקלעותו בכף הקלע ולהשחיתו, ולהסיף אור העמים שרצו בישראל ולקברם בקברים שוממים:(צליבה, תרגום תלייה : כקלוט. כמו ערי מקלט : קלע, ענין זריקה בכח : ובלע, ל׳ השחתה : הלוט, לשון כיסוי : באשמנים, לשון שממון : לעלוט, ל׳ חושך כמו ועלטה היה, בראשית טו) : תוקף . תוזק ישועת ה׳ שהיה מגן לישראל כבנין סלעים ומצודה : שודד. כמן שרצה לבוז ישראל הובז בעצמו. וברשתו שהכן למרדכי נלכד בעצמו:מלשני . כמן שהלשין עלי נשטף ונכרת, ונאבד מחסתר שטמנה פחים ללכדו : (ונרצד. לשון מארב כמו למה תרצדון, תלים סח) : ומקראות, אף שלפי המקראות של כתוב זאת זכרון להאמר להזכיר מלחמת עמלק רק בג׳ מקומות, וכבר נכתבו בשמות ובמשנה תורה ובשמואל, ואין להזכיר עוד פעם ד׳ במגילה אך הסכימו למעלה וקבעום לחמה במגילה, ע״י שכתוב בתורה תיבת בספר, שנדרש ע״ז שיסדו לקרות המגילה ולעשות יו״ט . והנזכר בתורה ב״פ נחשב רק לפעם א׳ : (טבעום. יסדום, כמו מטבע שטבעו חכמים) : רמה, הרימות ידך לסלוח לישראל על שמטאו בע״ז : והקמת מרדכי ואסתר להושיעם , וצדקתם עומד תמיד לשמחה לישראל, לזכור זכותם ולהושיעם מצרתם:לשמך, לכבוד שמך : חזה . ראה בית המקדש נהרס ונדרך כעפר, וקבץ פזורינו ונשיר לך שיר חדש : קיימה. חזקם והחיה רוחם בבניין בהמ״ק וכמו שעשית נוראות בימי מרדכי ואסתר, כן תפליא עמנו לעשות לנו ישועת עולם, שלא נגלה עוד ונמצא מלפניך כופר על תעתינו ונחמה על צרותינו. אתה אל כו׳ :

תעלם אזנך . הקשב תחנתם משמי מעונך .
כבימי מור והדס הושעת בניך: תהלות ישראל אתה
יושב. שועתם מאזין ורנתם קושב . רפאות למחץ
מקדים ומחשב . קנויך להיטיב ונויהם לישב במתי :
צר ואויב הלטיש עיניו . פיהו פער לשאוף עניו. עשת
בשלו להשמיד קהל המוניו . סגל לאבד חרת
בנשתוניו במתי : נוקם לצרים ונוטר לאויבים . מדת
מדתם כדו לאהובים . לוחם וניניו הותלו מוצלבים
בבחרוזות דגים חורזו תחובים : במתי יום אשר שברו
צוררים . טבחה לשית בעם נצורים . חולפה הרת
ונפלו פגרים . זולעפו זועמו מובסים מוגרים במתי : ובכן
יתעלה שמך ויתנשא הודך שמי שמים כסה . רכים
ברוממך נתונים למשיסה . גיא ואפסיה תהלתך
מכסה : במתי בינה הגיגנו עתה וראה כצר . השיבנו
למנוחתך כי ידך לא תקצר . אדון קראנוך מן המצר .
אנא הוציאנו למרחב וחלצנו מצר במתי : מאד תרבה
לנו מחילה . שמע תפלה והעבר תפלה : לוחצינו
ישלימו אתנו ועונותינו תשליך במצולה . ממנו רחמיך

לא

במתי מספר. במעט אנשים ותפלל לפניך שתשמע לעקת ישראל הלאוים מלרותם ותקשיב תחנתם משמים מכון שבת
ותושיעם כמו שהושעתם בימי מרדכי ואסתר: תהלות. אתה ה' שמלפה לשמוע מה שישראל מהללים אותך ותאזין לעקתם
הלרה ותקשיב רנתם שמשבחים אותך ותחשב איך להקדים להם רפואה למכה ונבקש שתטיב לישראל שקניתם לעם ותיי
בהמ"ק שלהם החרב על כנו: [נכאים. ל' כאב כמו ונכאה לבב [תלים נט]: מור והדס. מרדכי ואסתר: מחץ. ל' מכה כמ
מחלתי ואני ארפא [דברים לב]: נויהם. ל' דירה כמו נוה קדשך]: לר. המן חדד עיניו ופתח פיו לבלוע את מרדכי סעיו ות
להשמיד בשביל מרדכי כל קהל ישראל עמו וכתב בכתביו לאבד ישראל עם סגולה [עשת ל' מחשבה כמו אבדו עשתונותיו [תל
קמו]: בשלו. מחמתו כמו בשבי השער [יונה א]: חרת. ל' חקיקה כמו חרות על הלוחות [שמות לב]: בנשתוניו. עניינו כת
כמו כתב הנשתוון [עזרא ד] נוקם. אתה ה' שעושה נקמה בצרי ישראל שומר להם שנאה להשיב גמולם, שילמת להם מדה כ
מדה, בקדרה שבשלו לישראל אהוביך נתבשלו וכשפך הגזירה להרגם תחת ישראל וכמו שתלאם בישראל ובניו, נתלו ונתחבו
בעץ כמו שחורזים וקושרים דגים יחד במשיחה [כודו, ל' בישול כמו ויזד יעקב נזיד: וניניו, בניו, כמו ולנייני ולנכדי [בראשית כ
מוללבים. תרגום תלייה: תחובים, כמו תוחבי מתוך פיו [פסחים עד]: יום, ביום קיוו הלוררים לעשות הרג בישראל השמור
תה' נבכת עין נהפכה הגזירה והלוררים נפלו פגרים לפי חרב ונבעתו ונשפך עליהם זעם ה' ונדרכו כעפר וירדו עד ש
[שברו, ל' תקוה כמו שברו אויבי היהודים [אסתר ט]: טבחה, ל' שחיטה: נלורים, שמורים כמו ילרנהו כאישון עינו [דב
לב] : זולעפו, ל' בעתה כמו זלעפה אחזתני [תלים קיט]: מובסים, ל' רמיסה כמו נבוס קמנו [שם מד]: מוגרים, ל' כ
כמו וכסאו לארץ מגרה, (שם עט) : ובכן ובזה מתעלה ומתנשא שמך, והודך מכסה השמים : כשתרומם ישראל המדו
ינתינים למרמס, ואז תתהלל מאוד כאילו תכסה תהלה הארץ וכל קצוותיה (למשיסה, ל' רמיסה, כמו למשיסה יעקב, יש
מב : גיא, כינוי לארץ, שדומה לבקעה נגד הים שגבוה ממנה : ואפסיה, ל' קצוות, כמו אפסי ארץ' (דברים לג) : בינ
הגיון לבנו עתה בתפלה, וראה לרותינו השיבנו לאה"י כי יש לאל ידך לעשותו : וחלצנו, ל' הולאה, כמו ואחלצך (תלים פ
הפלה, דבור גרוע בלי טעם, כמו ולא נתן תפלה (איוב א) פלה לחטאתינו : ישלימו, ל' שלום : במצולה, במצולת י
תכלא, ל' מניעה :

לא תכלא: במתי אל מלך

אומרים זכור. אל רחום. עד ובזמן קריב תמלא בסליחות לשני

י"ט וט"ו ימי פוריא. וזמן עבורו של יהודה בן יעקב אבינו ע"ה. ויום מילתו של מרע"ה. וכן פורים דומה קצת ליום מתן תורה כמש"ל בס"ר. לכן יתכן לקרוא בשם פיק זה מגלה עפה. אשר פי ה' יקבנו ע"פ זכריה הנביא שרמז ב' הי"ט שהוסיפו חז"ל על ד"ת. הם ימי חנוכה ופורים. בב' פרשיות סמוכות. כשראה מנורת זהב זכר לנר חנוכה. ואחריה מגילה עפה זכר לפורים. שכן דרשוהו חז"ל על התורה פ"ב דע"ז. וכן היתה קבלת התורה שנית בימי מרדכי. כנודע ממאמר רז"ל על הפסוק קימו וקבלו. והיינו נמי עפה. לשון כפול בארמי (ולפי שהיה לשונם ארמית בעת ההיא) וגם ימי הפורים כפולים לעיירות ולמוקפין. עוד במעוברת קטן וגדול שם הוא. ולפיכך שם זה נאה לו. ארכה עשרים באמה רומז מיום י"א שבו התחילו כפרים לקרותה ונמשכו ימי השמחה עד סוף ימי החודש. ועשר באמה רחבה. מספר פרקי רחבי הלכותיה:

א. חיוב קריאתה

(א) חייב אדם לקרותה בליל י"ד (וזמנו כל הלילה): (ב) ולחזור ולשנותה ביום, וזמנה מהנץ החמה עד סוף היום ואם קראה משעלה עמוד השחר יצא: (ג) כתבו כמה גדולי עולם, שנהגו לקרותה מבע"י ליל י"ד, ודבריהם א"צ חזוק, עמו"ק טעמם ונמוקם עמם, דלא כפר"ח שרי ליה מריה שהפריז על מדותיו לחלוק עליהם בכח מסברא בעלמא: (ד) מבטלין ת"ת לשמוע מקרא מגילה בציבור, ויש לי דברי' בזו בחידושי: (ה) לענין מת מצוה העיקר כ"ה, דאין לו קוברין דווקא, הוא דדחי למקרא מגילה, לא מבעי לקדם, אלא אפי' לדחות לגמרי, אבל באין לו כל צרכו, לא מבעי דאינו דוחה, אלא אפי' להקדים נמי לא עדיף ממקרא מגילה, ובזה סרה הסתירה מלשון רמ"א שנתקשה בו הט"ז, עם שהאמת כדבריו בזה איברא הרמ"א נמי הכי ס"ל אלא שלפי שעתו בפי' מת מצוה, הוצרך לבאר בסוף דבדאפשר מיירי זה פשוט: (ו) אמנם בדחיית מקרא מגילה לשאר מצות, העקר כת"ד דלא מיירי בדחיה ממש אלא לענין קדימה בעלמא מידחו מפני מקרא מגילה, מיהא בדלא אפשר לקיים שתיהן, ודאי מצוה דאורייתא (איזו שהיא) קודמת, ואין דברי ט"ז מוכרחים, עמו"ק, וכ"ה שטת הש"ע, ואין לספק בה: (ז) אלא אי קשיא בש"ע (אבעל הגהה) הא קשיא, דבסי' תרפ"ז אזיל בשטת הר"ת, דכל המצות נדחין מפני מקרא מגילה בקדימה, ואילו בסי' תרנ"ג פשיטא ליה דמילה קדמה, אע"ג דאפשר לעשות שתיהן, זו סתירה גמורה, איברא להלכה, בין הכי או הכי, כי נהוג נהיג, ויש להם על מה שיסמכו:

ב. דין כרכין

(א) המוקפין מימות יהושע בן נון, אפי' אין להם חומה עתה, קורין בט"ו, וגם מוקפין שבח"ל, עמו"ק, ואע"פ שאין בהם י' בטלנים: (ב) והוא שהוקפו ואח"כ ישבו או שישבו ע"ד להקיפו. וסתמא הכי הוא, עמו"ק מבואר היטיב כל הענין באופן שאין בו ריח קושיא, ומפני שאינו דבר מצוי לא אאריך בו כאן: (ג) כפרים הנראים עם הכרך כאלו עומדים בתוך מיל, אע"פ שאינם סמוכים במדת מיל, או קרובים במדה ולא סמוכים נראים (זה דבר ברור. עמו"ק בבאור) נדונין ככרך: (ד) בשושן קורין בט"ו: (ה) כרך שהוא ספק מוקף דיהושע בן נון, קורין בי"ד ובט"ו, ואין מברכין אלא בי"ד, עמו"ק: (ו) בן כרך שהלך לעיר או איפכא, אם היה דעתו לחזור למקומו בי"ד ונתעכב. קורא במקומו, ואם לאו קורא כבני העיר: (ז) במדבר או בספינה, קורא בי"ד בלבד: (ח) מקום שנהגו לקרותה בשניהן. בכל מקום קורין. עלא"ם: (ט) המפרש בים והיוצא בשיירא. ואין לו מגלה להוליך עמו. קוראה קודם שיפרוש. אפי' מתחלת החודש. אי לא סגי בלא"ה. ומי"א ואילך. נ"ל שיברך ג"כ: (י) ואם נזדמנה לו אח"כ. עם שקרא. חוזר וקוראה בזמנה בי"ד בברכה אם הוא בן עיר או בן כרך. ובט"ו בלי ברכה אפי' הוא בן כרך. כנ"ל. מאחר שלא היה אפשר לו להיות במקומו. נדון אחר רוב העולם:

ג. מי חייבין בקריאת המגילה

(א) אנשים ונשים. גרים ועבדים, ומחנכין בה הקטנים: (ב) אף הכהנים בשעת עבודתן מניחין אותה ובאין לשמוע מקרא מגילה ברבים. וכבר נ"ל איך היא הדחיה: (ג) אנדרוגינוס מוציא את מינו ולא שאינו מינו. עמו"ק: (ד) טומטום ומי שחציו עבד. אף מינו אינו מוציא. וי"א גם לעצמו אינו מוציא. אלא צריך לשמעה מאחרים: (ה) אחד הקורא ואחד השומע יצא י"ח. והוא שישמענה מפי חיובא. לאפוקי חש"ו (עמו"ק) וגם האשה אע"פ שחייבת אינה מוציאה: (ו) השומעה ממי שהוא מודר ממנו הנאה יצא: (ז) מקום שאין י' ואחד יודע לקרותה והאחרים אין בקיאין האחד פוטר את כולם. ואם כולם בקיאין. כל אחד קורא לעצמו: (ח) ואעפ"כ טוב לקרותה בחבורה. משום ברוב עם. אע"פ שאינם עשרה: (ט) ומצוה לחזר (עלא"ם) אחר עשרה. ואם א"א קורין אותה ביחיד: (י) מנהג יפה להביא קטנים (שיודעים לענות ראשי פרקים) לשמוע מקרא מגילה:

ד. דיני כתיבתה ותפירתה

(א) אין כותבין המגילה אלא בדיו על הגויל או על הקלף כס"ת: (ב) כתבה במי עפצים וקנקנתום כשרה: (ג) בשאר מיני צבעים פסולה: (ד) צריכה שרטוט: (ה) ועבוד לשמה. וי"א שא"צ עבוד לשמה. ויש לסמוך ע"ז בשעת הדחק: (ו) היתה כתובה על הנייר או על עור שאינו מעובד או שכתבה א"י או אפיקורוס פסולה: (ז) דינה כס"ת לענין גזול וצורת האותיות כתקנן: (ח) וצריך לדקדק בחסרות ויתרות: (ט) ובדיעבד אין לפסול משום חסר ויתיר: (י) וצריך לכותבה מתוך הכתב. ולהוציא כל תיבה מפיו קודם שיכתבנה: (יא) ועושין כל פרשיותיה סתומות שאם פתוחות פסולה: (יב) צריכה עמוד בסופה. וחלק בראשה. כדי להקיפה בו: (יג) י"א שצריכה תגין וכן נראה: (יד) עשרה בני המן צריך לכתוב בשורה. אריח ע"ג אריח. אם לא עשה כן פסולה: (טו) צריך להאריך וי"ו דויזתא: (טז) נ"ל איש בראש דף. ואת בסופה: (יז) תפרה בחוטי פשתן פסולה: (יח) הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה. עמו"ק: (יט) צריך להניח שיור מעט בראש היריעה ובסופה במקום שתופרם יחד: (כ) אין קורין בצבור במגילה הכתובה בין הכתובים. אא"כ היה ניכר בהרבה: (כא) אבל היחיד קורא בכל אופן. והוא שעשויה בגלילה: (כב) אם אין מגילה כשרה. קורין בפסולה בלא ברכה: (כג) קרא במגילה גזולה יצא:

ה. דיני קריאתה

(א) קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב: (ב) אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה: (ג) ואינו קורא עד שיאמרו לו קרא: (ד) אפי' עשרה קורין כא'. ויוצאין הן והשומעים: (ה) צריך לקרותה כולה מתוך הכתב. קראה על פה לא יצא: (ו) צריך שתהא כולה כתובה לפניו לכתחלה. אבל בדיעבד. אם השמיט הסופר באמצעה תיבות אפי' עד חציה (בלבד שלא יהא ענין שלם) וקראם על פה יצא:

(ז) בשמיט תחלתה או סופה אפי' מיעוטה . לא יצא : (ח) אבל יותר מחציה. אפי' כתובה. אלא שהוא מטושטש ואין רשומו ניכר . פסולה : (ט) מי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה . לא יקרא עם הש"ץ: (י) ולא יסייעהו שום אדם על פה. לכן אותם פסוקים שקורין הקהל צריך הש"ץ לחזור ולקרותן מתוך מגילה הכשרה : (יא) קראה סירוגין. שפסק בה ושהה אפי' כדי לגמור כולה יצא. ואפי' סח בנתיים. מיהו גוערין במי שסח : (יב) והסח שלא שמע לא יצא : (יג) קרא למפרע לא יצא . ואם דלג. חוזר למקום שדלג וקורא כסדר: (יד) הלועז ששמע אשורית בכתב אשורי יצא . אע"פ שאינו יודע מה ששמע : (טו) היתה כתובה תרגום או בכל לשון לע"ז וכתב אשורית. לא יצא בקריאתה אא"כ מכיר הלשון. ואפי' המכיר. כשיגיע לאחשדרפנים בני הרמכים צ"ל לשון המקרא: (טז) מ"מ לא בפיר דמי לקרוא בלע"ז. היכא דאפשר באשורית: (יז) ומי שיודע לה"ק. אינו יוצא בלע"ז אע"פ שמכירו: (יח) קראה מתנמנם ולא נרדם יצא. שמעה מתנמנם לא יצא : (יט) היה כותבה דורשה ומגיהה (בכולן . כגון שקוראה פסוק פסוק) אם כיון לבו לצאת יצא. והוא שתהא כולה כתובה לפניו ולא יפסיק בה בעניינים אחרים כדלעיל: (כ) הקורא לאחרים. צריך לכוין להוציא השומע . ושומע צריך לכוין לצאת. הש"ץ מסתמא דעתו על כל השומעים קולו. אפי' הם אחורי בה"כ : (כא) אין מדקדקין בטעותיה. כגון שקרא יהודיים שאין הענין משתנה : (כב) צ"ל עשרת בני המן ועשרת . הכל בנשימה א'. ובדיעבד אם הפסיק ביניהם יצא :

ו. ברכותיה

(א) הקורא (בזמנה. אפי' ביחיד) מברך לפניה ג' ברכות : (ב) לענין כוונת שמות ג' ברכות אלו. נ"ל שיש לכוין בג' יחודים שנזכר לעיל במנורת זהב. הברכה אחת היא נגד הקומות כללו: (ג) מגל"ה גי' ג' הויות דמזלא. שנקראין אליה (בסוד מקראי קודש. אבל זה היום טוב גדול מאד. שלא יתבטל. כי הוא מגלה אותן האודות לחוץ היסוד שלה. וזהו ג"כ מגלה לשון גילוי הכמוס) וד"ל : (ד) יכוין בברכת זמן גם על מצות משלוח מנות וסעודת פורים:(ה) ומי שאין לו הגילה לדידי פשיטא לי דמברך זמן על כוס בסעודה או אפי' בלי כוס והף בשוק . דלא כמ"א עמו"ק : (ו) רשאי אחד לברך ואחד קורא : (ז) אע"פ שיצא כבר. מברך להוציא אחרים ידי חובתן : (ה) לאחרים אין מברך אלא בצבור . לפיכך נלינו אותה לבדה על סדר מנהג בה"כ כדי לידע ולהודיע שאין היחיד אומרה :

ז. סדר היום והלילה. נתחיל ממנחה שלפניו

(א) במנחה [טובל ולובש בגדי שבת] נכנסין לבית הכנסת. קורין ויחל. מפטירין דרשו : (ב) ענגו. היחיד בש"ת. והש"ץ בין גואל לרופא: (ג) אין שם כ"א: (ד) אל בשבת. א"א לו"ך. נוהגין ג' מחצית מטבע שלם של אותו מקום : (ה) ומחלקין אותן לעניים. ואין רשאין לשנותן לצ"א. אבל העני עושה בהן מה שירצה. מ"מ צריך להוציא מהם בשמחת פורים : (ו) ישראל קדושים החמירו על עצמן לתת גם בעד כל אחד מבניו זכרים קטנים [ומעוברת בעד הולד] עפ"מ מתני' דפ"ק שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק: (ז) עומדין להתפלל ערבית אפי' עוד היום גדול כדלעיל. אבל צ"ל מפלג המנחה ולמעלה . דלא גרע משאר ימות השנה: (ח) אומרים על הנסים בהודאה בתפלה לילה ויום: (ט) אם שכח . אין מחזירין אותו : (י) קדיש שלם : (יא) פושט המגילה כאגרת . ואומרים לו רוב הקהל לש"ץ שיקרא . והוא מברך ג"כ כנ"ל (דיני קריאה . פ"ל) [ומקודם יאמר]

ליקבה"ו . ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים ע"י ההוא טמיר ונעלם . בשם כל ישראל . הריני מוכן ומזומן לקיים מ"ע של קריאת המגילה . יהר"מ רבון כל העולמים · שיהא חשוב לפניך קריאת המגילה שאקרא (שאשמע) כאלו כוונתי בכל צירופי שמות הקדושים היוצאים מר"ת ומס"ת . וכאלו כוונתי בכל הכוונות שכוונו בהם אנשי כנסת הגדולה . אמן כן יהי רצון :

ברכות של מגילה

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו . וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם . שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ . בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה :

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ . לַזְּמַן הַזֶּה :

[כ"א מברך בלחש הג' ברכות. ונומר קודם הש"ל ועונה אמן . וביום יכוין בשהחיינו לצאת גם על מצות משלוח מנות וסעודת פורים. וכן הש"ץ יכוין להוציאם בשביל זה] :

(יב) כשיאמר בלילה ההוא יגביה קולו. כשאומר האגרת הזאת מנענע המגלה : (יג) ד' פסוקים של גאולה אומרים בקול רם הקהל. אח"כ חוזר הש"ץ וקוראם : (יד) ונוהגין לכתוב שם המן על עץ ולנקש עליו. כדי שימחה שמו. ואומרים שמך. והיה אם בן. ש"ת המן. וכתיב בתריה הכות הרשע. ובהגהתי על המ"ה ז"ל שהיה מכה ורוקע ברגלו וטופח בסנדל כשהגיע לזכור המן: (טו) לכתחלה נראה לקרות בנשימה א' מן חמש מאות איש עד עשרה: (טז) נשתתק הקורא באמצע הקריאה. העומד תחתיו חוזר למקום שנפסק הא' (דלא כמ"ה. עמו"ק בס"ד) ואינו מברך לפניה :

מגלת אסתר

[בעת הקריאה . יכוין בשמות הרמוזים בראשי וסופי תיבות .) עפ"י כתבי האר"י ז"ל כרשום פה (ובודאי ייראו ויפחדו ויקרא בכוונה עצומה .) והם י"ב הויות.ד' שמות אהו"ה.די' אהי"ה ז' וס"ג. ש כה"ת . ה' שמות הה"ה . י' שמות מע"ב . שם שדי · (כל אחד ואחד יקרא במגילה בעצמו עשרת בני המן ככתבן . עד את ירם :)

א ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המלך מהדו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה : בימי ההם

ההם כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה: בשנת שלוש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו חיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לפניו: בהראתו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת יום: "ובמלואת "הימים "האלה (ר"ת יוה"ו) עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים בחצר גנת ביתן המלך: חור (ח רבתי) כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב וכסף על רצפת בהט ושש ודר וסחרת: והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים ויין מלכות רב כיד המלך: והשתיה כדת אין אנס כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש: ס גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות אשר למלך אחשורוש: ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר למהומן בזתא חרבונא בגתא ואבגתא זתר וכרכס שבעת הסריסים המשרתים את ס"ת יכ"ש סס תנ"ב פני" המלך' אחשורוש': להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא: ר"ת וה"ו "ותמאן "המלכה "ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו: ס ויאמר המלך לחכמים ידעי העתים כי כן דבר המלך לפני כל ידעי דת ודין: והקרב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן שבעת שרי פרס ומדי ראי פני המלך הישבים ראשנה במלכות: כדת מה לעשות במלכה ושתי על אשר לא עשתה את מאמר המלך אחשורוש ביד הסריסים ס ויאמר מומכן (ממוכן קרי) לפני המלך והשרים לא על המלך (ס"ת והי"ה) לבדו' עותה' ושתי" המלכה" כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש: כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן באמרם המלך אחשורוש אמר להביא את (ס"ת יהו"ה) ושתי' המלכה לפניו" ולא באה": והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי בזיון וקצף: אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשורוש ומלכותה "יתן "המלך לרעותה "הטובה (ר"ת ויה"ו) ממנה: ונשמע פתגם המלך אשר "יעשה "בכל "מלכותו (ר"ת יב"ג סס תנ"ב וגי' כ"ן) כי רבה "היא "וכל "הנשים "יתנו (סס הוי"ה בר"ת כמצ"ב) "יקר "לבעליהן "למגדול (ר"ת יל"ל סס תנ"ב) ועד קטן: וייטב הדבר בעיני המלך "והשרים "ויעש "המלך (ר"ת וה"ו) כדבר ממוכן: וישלח ספרים אל כל מדינות המלך אל (ס"ת הה"ו) מדינה" ומדינה" ככתבה" ואל עם ועם כלשונו להיות כל איש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו: ס כ אחר הדברים האלה כשך חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה: ויאמרו נערי

המלך משרתיו יבקשו למלך נערות בתולות טובות מראה: ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו את כל נערה בתולה טובת מראה אל שושן הבירה אל בית "הנשים "אל "יד" הגא (ר"ת אהי"ה) סרים המלך שמר הנשים ונתון תמרקיהן: והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך תחת ושתי וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן: ס איש (ס"ת יהו"ה) יהודי" היה" בשושן הבירה" ושמו" מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני: אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל: ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דדו כי אין לה אב ואם והנערה יפת תאר וטובת מראה ובמות (ס"ת סב"ה) אביה" ואמה" לקחה" מרדכי לו לבת: ויהי בהשמע דבר "המלך "ודתו "ובהקבץ (ר"ת וה"ו) נערות רבות אל שושן "הבירה "אל "יד "הגי (ר"ת אהי"ה) ותלקח אסתר אל בית המלך אל יד הגי שמר הנשים: ותיטב הנערה בעיניו ותשא חסד לפניו ויבהל את תמרוקיה ואת מנותה לתת לה ואת שבע הנערות הראיות לתת לה מבית (ר"ת וה"ו וס"ת כה"ת) "המלך "וישנה "ואת נערותיה לטוב בית הנשים: לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד: ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר (ס"ת הה"ו) ומה' יעשה" בה": ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש כי כן ימלאו ימי מרוקיהן ששה חדשים בשמן המר וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים: (ס"ת הה"ה) ובזה" הנערה' באה' א' המלך את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה מבית הנשים עד בית המלך: בערב היא באה ובבקר היא שבה אל בית הנשים שני אל יד שעשגז סרים המלך שמר הפילגשים לא תבוא עוד אל המלך כי אם חפץ בה המלך ונקראה בשם: ובהגיע תר אסתר בת אביחיל דד מרדכי אשר לקח לו לבת לבוא אל המלך לא בקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סרים המלך שמר הנשים ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראיה: ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת בשנת שבע למלכותו: ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות וישם כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי: ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר והנחה למדינות עשה ויתן משאת כיד המלך: ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי ישב בשער המלך: אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה אתו: ס בימים ההם ומרדכי ישב בשער המלך קצף בגתן ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף ויבקשו לשלח יד במלך אחשורוש: ויודע הדבר למרדכי

למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך
בשם מרדכי: (ו"ה וה"ו) "ויבקש "הדבר "וימצא
ויתלו שניהם על עץ ויכתב בספר דברי הימים
לפני המלך: ס ג אחר הדברים האלה גדל
המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי
וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר
אתו: וכל עבדי המלך אשר בשער המלך
כרעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך
ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה: ויאמרו עבדי
המלך אשר בשער המלך למרדכי מדוע אתה
עובר את מצות המלך: ויהי באמרם (כאמרם ק')
אליו יום ויום ולא שמע אלידם ויגידו להמן
לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר
הוא יהודי: וירא המן כי אין מרדכי כרע ומשתחוה
לו וימלא המן חמה: ויבז בעיניו לשלח יד
במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי:
ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל
מלכות אחשורוש עם מרדכי: בחדש הראשון
הוא חדש ניסן בשנת שתים עשרה למלך
אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום
ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר: ס
ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפזר
ומפרד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיהם
שנות מכל עם ואת דתי המלך אינם עשים ולמלך
אין שוה להניחם: אם על המלך טוב יכתב
לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי
עשי המלאכה להביא אל גנזי המלך: ויסר המלך את
טבעתו מעל ידו ויתנה להמן בן המדתא האגגי
צרר היהודים: ויאמר המלך להמן הכסף נתון
לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך: ויקראו ספרי
המלך בחדש הראשון בשלשה עשר יום בו ויכתב
ככל אשר צוה המן אל 'אחשדרפני "המלך
"ואל "הפחות (ר"ה להו"ה) אשר על מדינה
ומדינה ואל שרי עם ועם מדינה ומדינה ככתבה
ועם ועם כלשונו בשם המלך אחשורוש נכתב
ונחתם בטבעת המלך ונשלוח ספרים ביד הרצים
אל כל מדינות המלך להשמיד להרג ולאבד את
כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד
בשלושה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש
אדר ושללם לבוז: פתשגן הכתב להנתן דת
בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים
להיות עתדים ליום הזה: הרצים יצאו דחופים
בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה והמלך
והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה: ס
ד ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי
את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר
ויזעק זעקה גדולה ומרה: ויבוא עד לפני
שער המלך כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש
שק: ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו
מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק
ואפר יצע לרבים: ותבואינה (ותבואנה ק')
נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה
מאד ותשלח בגדים להלביש את (ס"ת יר"ו. סס
מס"ג) מרדכי" ולהסיר" שקו" מעליו ולא קבל:
ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד
לפניה ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה
זה: ויצא התך אל מרדכי אל רחוב העיר אשר
לפני שער המלך: ויגד לו מרדכי את כל אשר
קרהו ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול
על גנזי המלך ביהודיים (יהודים ק') לאבדם. ואת
פתשגן כתב הדת אשר נתן בשושן להשמידם
נתן לו להראות את אסתר ולהגיד לה ולצוות
עליה לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו
על עמה: 'ויבוא "התך "ויגד (ר"ת וה"ו) לאסתר
את דברי מרדכי: ותאמר אסתר להתך ותצוהו
אל מרדכי: כל עבדי המלך ועם מדינות המלך
יודעים אשר כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך
אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו
להמית לבד מאשר יושיט לו המלך את שרביט
הזהב וחיה ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה
שלושים יום: ויגידו למרדכי את דברי אסתר:
ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך
להמלט בית המלך מכל היהודים: כי אם החרש
תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים
ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם
לעת כזאת הגעת למלכות: ותאמר אסתר להשיב
אל מרדכי: לך כנוס את כל היהודים הנמצאים
בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו
שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערתי אצום כן
ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר
אבדתי אבדתי: ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר
צותה עליו אסתר: ה ויהי ביום השלישי
ותלבש אסתר מלכות ותעמד בחצר בית המלך
הפנימית נכח בית המלך והמלך יושב על כסא
מלכותו בבית המלכות נכח פתח הבית: ויהי
כראות המלך את אסתר המלכה עמדת בחצר
נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את
שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע
בראש השרביט: ויאמר לה המלך מה לך
אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות
וינתן לך: ותאמר אסתר אם על המלך טוב
"יבא "המלך "והמן "היום (סס הוי"ה בר"ס כסדר)
אל המשתה אשר עשיתי לו: ויאמר המלך
מהרו את המן לעשות את דבר אסתר 'ויבא
'המלך "והמן (ר"ת וה"ו) אל המשתה אשר עשתה
אסתר: ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה
שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות
ותעש. (חצי הספר בפסוקים) ותען אסתר ותאמר
שאלתי ובקשתי: אם מצאתי חן בעיני המלך
ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות
את בקשתי יבוא "המלך "והמן "אל "המשתה
ר"ת להו"ה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר
המלך: ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב
וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם
ולא

ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה: ויתאפק המן ויבוא אל ביתו וישלח ויבא את אהביו ואת זרש אשתו: ויספר להם המן את כבוד עשרו ורב בניו ואת כל אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו על השרים ועבדי המלך: ויאמר המן אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשתה אשר עשתה כי אם אותי וגם למחר אני קרוא לה עם המלך: וכל זה' איננו' שוה' לי' (סס סו״ס בס״ת נמפרע) בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך: ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עץ גבה חמשים אמה ובבקר אמר למלך ויתלו את מרדכי עליו ובא עם המלך אל המשתה שמח וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ: ס ו (ינניה קונו) בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך: וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף אשר בקשו לשלח יד במלך אחשורוש: ויאמר המלך מה נעשה יקר (ס״ת היה״ו) וגדולה' למרדכי' על זה' ויאמרו' נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר: ויאמר המלך מי בחצר והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו: ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עמד בחצר ויאמר המלך יבוא: ויבא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו ויאמר המן בלבו למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני: ויאמר המן אל המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו: ונתון הלבוש והסוס על (ס״ת בד״י ידי' איש' משרי' המלך הפרתמים והלבשו את האיש אשר המלך חפץ ביקרו והרכיבהו על הסוס ברחוב העיר וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו: ויאמר המלך להמן מהר קח (ר״ס לה״ו״ה) "את "הלבוש "ואת "הסוס כאשר דברת ועשה כן למרדכי היהודי היושב בשער המלך אל תפל דבר מכל אשר דברת: ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי וירכיבהו ברחוב העיר ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו: וישב מרדכי אל שער המלך והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש: ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו את כל אשר קרהו ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפל לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו: עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהלו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר: ז ויבא המלך והמן לשתות עם אסתר המלכה: ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשתה היין מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש: ותען אסתר המלכה ותאמר אם מצאתי חן בעיניך המלך ואם על המלך טוב תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי: כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שוה בנזק המלך: ס ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן: ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה והמן נבעת מלפני המלך והמלכה: והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל גנת הביתן והמן עמד לבקש על נפשו מאסתר המלכה כי (ס״ת היה״ו) ראה' כי' כלתה' אליו' הרעה' (סס הוי״ה בס״ת כסדר) מאת המלך. והמלך שב מגנת הביתן אל בית משתה היין והמן ס״ת נל״ה. (סס מע״ב) נפל' על' המטה' אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר "יצא מפי "המלך "ופני "המן חפו: ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עומד בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו: ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה: ס ח ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן צרר היהודיים (יסיר י׳) ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה: ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי ותשם אסתר את מרדכי על בית המן: ס ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותפל לפני רגליו ותבך ותתחנן לו להעביר את רעת המן האגגי ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים: ויושט המלך לאסתר את שרבט הזהב ותקם אסתר ותעמד לפני המלך: ותאמר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפניו וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני בעיניו יכתב להשיב את הספרים מחשבת המן בן המדתא האגגי אשר כתב לאבד את היהודים אשר בכל מדינות המלך: כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיככה אוכל וראיתי באבדן מולדתי: ס ויאמר המלך אחשורוש לאסתר המלכה ולמרדכי היהודי הנה בית המן נתתי לאסתר ואתו תלו על העץ אשר שלח ידו ביהודיים (יסיר י׳): ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו בטבעת המלך כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב: ויקראו ספרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלושה ועשרים בו ויכתב ככל אשר צוה מרדכי (ר״ת לה״ו״ה) "אל "היהודים "ואל "האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות אשר מהדו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו ואל היהודים ככתבם וכלשונם: ויכתב בשם המלך אחשורוש ויחתם בטבעת

המלך

המלך וישלח ספרים ביד הרצים בסוסים רכבי
הרכש האחשתרנים בני הרמכים : אשר נתן
המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל
ולעמד על נפשם להשמיד להרג (בס"ס כ"י וכהרג
כוא"ו . ונפקא מיניה לענין דינא) ולאבד את כל
חיל עם ומדינה הצרים אתם טף ונשים ושללם
לבוז : ביום אחד בכל מדינות המלך אחשורוש
בשלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר:
פתשגן הכתב להנתן דת בכל מדינה ומדינה גלוי
לכל העמים ולהיות היהודיים (יתיר י') עתודים
(עתידים ק') ליום הזה להנקם מאיביהם : הרצים
רכבי הרכש האחשתרנים יצאו מבהלים ודחופים
בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה :
ס ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת
וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן
והעיר שושן צהלה ושמחה : ליהודים היתה
אורה ושמחה וששן ויקר : ובכל מדינה ומדינה
ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע
שמחה וששון ליהודים משתה ויום טוב ורבים
מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים
עליהם : ט ובשנים עשר חדש הוא חדש אדר
בשלושה עשר יום בו אשר הגיע דבר המלך
ודתו להעשות ביום אשר שברו איבי היהודים
לשלוט בהם ונהפוך הוא "אשר "ישלטו "היהודים
"המה ר"ת אהי"ה בשנאיהם : נקהלו היהודים
בעריהם בכל מדינות המלך אחשורוש לשלוח
יד במבקשי רעתם ואיש לא עמד בפניהם (ג"א
לפניהם ס' מ"ס) כי נפל פחדם על כל העמים :
וכל שרי המדינות והאחשדרפנים והפחות ועשי
המלאכה אשר למלך מנשאים את היהודים כי
נפל פחד מרדכי עליהם : ס"ת יי' . סא מת"ב כי
גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל
המדינות כי האיש מרדכי הולך וגדול : ויכו
היהודים בכל איביהם מכת חרב והרג ואבדן
ויעשו בשנאיהם כרצונם : ובשושן הבירה
הרגו היהודים ואבד חמש מאות
חים כראש הדף . וצריך לכותבן כעין שירת האזינו.
בדף אחד כנגדו . ותיבת עשרת בסוף הדף :

איש ואת
פרשנדתא (תי"ו זעירא) ואת
דלפון ואת
אספתא : ואת
פורתא ואת
אדליא ואת
ארידתא : ואת
פרמשתא (שין זעירא) ואת
אריסי ואת
ארידי ואת
ויזתא (ו' רבתא ז' זעירא) עשרת

בני המן בן המדתא צרר היהודים הרגו ובבזה לא
שלחו את ידם : ביום ההוא בא מספר ההרוגים
בשושן הבירה לפני המלך : ויאמר המלך לאסתר
המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש
מאות איש ואת עשרת בני המן בשאר מדינות
המלך מה עשו ומה שאלתך וינתן לך ומה
בקשתך עוד ותעש : ותאמר אסתר אם על
טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות
כדת היום ואת עשרת בני המן יתלו על העץ :
ויאמר המלך להעשות כן ותנתן דת בשושן ואת
עשרת בני המן תלו : ויקהלו היהודיים [יתיר י']
אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר
ויהרגו בשושן שלש מאות איש ובבזה לא
שלחו את ידם : ושאר היהודים אשר במדינות
המלך נקהלו ועמד על נפשם ונוח מאיביהם
והרוג בשנאיהם חמשה ושבעים אלף ובבזה לא
שלחו את ידם : ביום שלושה עשר לחדש אדר.
ונוח בארבעה עשר בו ועשה אתו יום משתה
ושמחה : והיהודיים (יתיר י') אשר בשושן
נקהלו בשלושה עשר בו ובארבעה עשר בו ונוח
בחמשה עשר בו ועשה אותו יום משתה ושמחה:
על כן היהודים הפרוזים (הפרזים ק) הישבים
בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר לחדש
אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות
איש לרעהו : ויכתב מרדכי את הדברים האלה
וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות
המלך אחשורוש הקרובים והרחוקים : (בכל
פסוקים אלו יחשוב) אני מקבל על עצמי מ"ע זו של
קבלה לקיימה מחר (ומחר יחשוב) לקיימה היום
לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר
לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה
ושנה : כימים אשר נחו בהם היהודים מאויביהם
והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל
ליום טוב לעשות אותם ימי משתה ושמחה
ומשלח מנות איש לרעהו ומתנות לאבינים :
וקבל היהודים את אשר החלו לעשות ואת אשר
כתב מרדכי אליהם : כי המן בן המדתא האגגי
צרר כל היהודים חשב על היהודים לאבדם והפל
פור הוא הגורל להמם ולאבדם : ובבאה לפני
המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה
אשר חשב על היהודים על ראשו ותלו אותו ואת
בניו על העץ : על כן קראו לימים האלה פורים
על שם הפור על כן על כל דברי האגרת הזאת
ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם : (יחשוב) אני
מקבל עלי ועל זרעי כל מצות יום זה קימו וקבל
(וקבלו ק') היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל
הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני
הימים האלה ככתבם וכזמנם ובכל שנה ושנה :
והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור
משפחה ומשפחה מדינה ומדינה עיר ועיר וימי
הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא
יסוף מזרעם : ס ותכתב אסתר המלכה

בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תקף לקים את אגרת ר"ת הה"ו הפרים הזאת השנית: וישלח ספרים אל כל היהודים אל שבע ועשרים ומאה מדינה מלכות אחשורוש דברי שלום ואמת: לקים את ימי הפורים האלה ר"ת הי"ה בזמניהם כאשר קים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם: ומאמר אסתר קים דברי הפרים האלה ונכתב בספר: ס (י) וישם המלך אחשרש (אחשורוש ק') מס על הארץ ואיי הים: וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדלת מרדכי אשר גדלו המלך הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס: כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו דרש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו:

סכום פסוקי מגלת אסתר. מאה וששים ושבעה. וסימן. כבדני נא נגד זקני עמי. וסדריו חמשה. וסימן. בא גד. וחציו. ותען אסתר ותאמר:

כשגומר כורך (וי"א שאם רוצה מברך ואח"כ כורך ואינו עיקר) כולה ומניחה אצלו על הבימה ואח"כ מברך (ואם אמר קודם שברכה ברוך אתה ולא הזכיר השם. פוסק וכורכה ומניחה אצלו ומברך שנית ואם אמר השם לא"צ אם יתחיל שנית ברוך כו') הרב כו' (בצבור וי"א גם ביחיד) ובשאר בירך יצא. ונהגו לומר בלילה אחר הניא ולא ביום (רק שושנת יעקב) שכבר אמרו פיוטים:

(יז) אחר שסיים. כורך המגילה כולה ומברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל הָרָב אֶת רִיבֵנוּ. וְהַדָּן אֶת דִּינֵנוּ. וְהַנּוֹקֵם אֶת נִקְמָתֵנוּ. וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ. וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה. הַנִּפְרָע לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. מִכָּל צָרֵיהֶם. הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ:

אחר הניא. וי"ל ארור המן וכו', ברוך מרדכי ואסתר, גם חרבונה זכור לטוב:

בשחרית מדלגין אחר הניא, ומתחילין שושנת יעקב:

א"ב אֲשֶׁר הֵנִיא עֲצַת גּוֹיִם. וַיָּפֶר מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים: בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם רָשָׁע. נֵצֶר זָדוֹן מִזֶּרַע עֲמָלֵק: גָּאָה בְעָשְׁרוֹ. וְכָרָה לוֹ בּוֹר. וּגְדֻלָּתוֹ יָקְשָׁה לוֹ לָכַד: דִּמָּה בְנַפְשׁוֹ לִלְכּוֹד וְנִלְכַּד. בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד. וְנִשְׁמַד מְהֵרָה: הָמָן הוֹדִיעַ אֵיבַת אֲבוֹתָיו. וְעוֹרֵר שִׂנְאַת אַחִים לַבָּנִים: וְלֹא זָכַר רַחֲמֵי שָׁאוּל. כִּי בְחֶמְלָתוֹ עַל אֲגָג נוֹלַד אוֹיֵב: זָמַם רָשָׁע לְהַכְרִית צַדִּיק. וְנִלְכַּד טָמֵא בִּידֵי טָהוֹר: חֶסֶד גָּבַר עַל שִׁגְגַת אָב. רָשָׁע הוֹסִיף חֵטְא עַל חֲטָאָיו: טָמַן בְּלִבּוֹ מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמָיו. וַיִּתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת רָעָה: יָדוֹ שָׁלַח בִּקְדוֹשֵׁי אֵל. כַּסְפּוֹ נָתַן לְהַכְרִית זִכְרָם: כִּרְאוֹת מָרְדְּכַי כִּי יָצָא קֶצֶף. וְדָתֵי הָמָן נִתְּנוּ בְשׁוּשָׁן: לָבַשׁ שַׂק וְקָשַׁר מִסְפֵּד. וְגָזַר צוֹם וַיֵּשֶׁב עַל הָאֵפֶר: מִי זֶה יַעֲמוֹד לְכַפֵּר שְׁגָגָה. וְלִמְחוֹל חַטַּאת עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ: נֵץ פָּרַח מִלּוּלָב. הֵן הֲדַסָּה עָמְדָה לְעוֹרֵר יְשֵׁנִים: סָרִיסֶיהָ הִבְהִילוּ לְהָמָן. לְהַשְׁקוֹתוֹ יֵין חֲמַת תַּנִּינִים: עָמַד בְּעָשְׁרוֹ וְנָפַל בְּרִשְׁעוֹ. עָשָׂה לוֹ עֵץ וְנִתְלָה עָלָיו: פִּיהֶם פָּתְחוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל. כִּי פוּר הָמָן נֶהְפַּךְ לְפוּרֵנוּ: צַדִּיק נֶחֱלַץ מִיַּד רָשָׁע. אוֹיֵב נִתַּן תַּחַת נַפְשׁוֹ: קִיְּמוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת פּוּרִים. וְלִשְׂמוֹחַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: רָאִיתָ אֶת תְּפִלַּת מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר. הָמָן וּבָנָיו עַל הָעֵץ תָּלִיתָ:

שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה. בִּרְאוֹתָם יַחַד תְּכֵלֶת מָרְדְּכָי: תְּשׁוּעָתָם הָיִיתָ לָנֶצַח. וְתִקְוָתָם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל קוֹיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ. וְלֹא יִכָּלְמוּ לָנֶצַח כָּל הַחוֹסִים בָּךְ: אָרוּר הָמָן אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְאַבְּדִי. בָּרוּךְ מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי: אֲרוּרָה זֶרֶשׁ אֵשֶׁת מַפְחִידִי. בְּרוּכָה אֶסְתֵּר בַּעֲדִי: אֲרוּרִים כָּל הָרְשָׁעִים. בְּרוּכִים כָּל הַצַּדִּיקִים. וְגַם חַרְבוֹנָה זָכוּר לַטּוֹב:

(יח) ואתה קדוש. קדיש בלא תתקבל: (יט) אם חל מו"ש אומר ויהי נועם ואתה קדוש, קדיש, ויתן לך, מבדילין, עלינו, קדיש:

מה שברכה זו פותחת בברוך, עמו"ק: הלא, כ"פ בפתיחה ובחתימה כן היה נוסחת הגמ' וכל הפוסקים הקדמונים ואין לזוז ממנה עמו"ק יברכת עוגד ברכה ד', והב"ח כתב בשם נ"א לדבר בחתימה א"ל אלה פ"א האל בסיומה, עלו"ח: והמשלם הוא בתוך החתימה בכל הקדמונים, והנה תמספר תיבות נוסח זה כשם בינ"ו ישם הגבורה עם הכולל ועם ל"ז תיבות ברכות שלפניה טא (ד"ת ע' תיבות) להכניע ע' שרי א"ה וב' לבינות של דין כנגד ה' גבורות ושם תשועות כנגד ששה מושיעים שעמדו לישראל [illegible] כנגד המן ששקול כנגד כולם: המושיע, להווה בכל דור ולע"ל:

זמר ליל א דפורים

פורים פורים לנו . ברוך אשר בחר בנו : (סתוס יוסף שלום) יתרומם שם אלהינו. הנוקם את נקמתינו . מעמלק ראש צרינו . כי ברפידים נלחם בנו : פורים וכו׳ ואף גם זאת בהותינו. גולים בארץ אויבינו. לא עזבנו אלהינו . להפר בריתו אתנו : פורים סתר היתה לראש . אל מלך גדול וקדוש . בימי המלך אחשורוש . ה׳ הוא משגב לנו : פורים פתשגן הנשתון להכרית את עם לא אלמן . בעצת הצורר המן . אזי חיים בלעונו : פורים שלח רצים דחופים . אל שבע מאה עשרים . להשמיד כל היהודים . לולא ה׳ שהיה לנו : פורים לבש נקם ולא חסה . על יד ימיני הדסה . זמר הדש אליו אשא. עד הנה ה׳ עזרנו: פורים ויוציאנו לרוחה. ומיגון ואנחה . ליהודים היתה שמחה . ואור יקר זרה לנו: פורים מלאו גביעכם יין.ושלחו מנות לאין.ונראה עין בעין. בשוב ה׳ אתנו : פורים

לליל שני

קריבנו ה׳ לעבודת בית המקדש . למען זכות אבותינו . אב רחמן : קרב זמן. קרב זמן . אל נאמן. אב רחמן : אין כמוך ה׳ . מהר יבנה בית המקדש ונעשה את עולותינו . אב רחמן.והצילנו ה׳ . מזדים עושי רשעה . על יד דוד משיחנו . אב רחמן : שבחנו ה׳ עם משיח דוד בן ישי . קבץ גליותינו . אב רחמן : עת לעשות לה׳ . בעמק נקמה . כאשר עשה לאבותינו . אב רחמן] :

כ) שחרית, ככנסין לביהכ״נ (ראוי ללבוש בגדים נאים כי י״ט גדול היה ליהודים) (וקודם התפלה יקיים מהנות לאביונים, קודם יאמר בשמחה לש״י כו׳. הריני מו״מ לקיים מ״ע מס״ת כהוי תתן פתוח תפתח ומ״ע מדברי קבלה ומשלוח מנות איש רעהו ולא יתן לעני בפני רבים, וגם אשתו ובניו יקיימו מתנות לאביונים ויחנך בה גם הקטנים וכל הפושט יד נותנים לו) ומתפלל כשאר ימים (ואומר מזמור לתודה עי״ג. וכס״ך חוזר התפלה) :

קרובץ לפורים

בראש כל פיוט אלה א׳ מפסוק ויאהב ואחריה אות מא״ב מתומב (לבד לקרסת. מקובץ יהד פ״א) ואח״כ חרוז המתחיל במלה א׳ תפסוק ומרדכי יצא, ואחריה חתום אלעזר בירבי קילור חזק, אות א׳ בכל פיוט, וכלל ולירושלים את צמח יחד לפי שבגבלי ירושלמי איתא כמה טעמים על י״ח ברכות, ואיתא בתוספתא פ׳ ת״ה שאף אחר שתקנו ברכת המינים ומצאו סמך לי״ט ברכות יתן רשות למי שירצה לכלול של דוד בבונה ירושלים, לכן אף שלא נהגו כן בתפלה, בחר הקליר לכלול את צמח דוד בבונה ירושלים פיוטו, ולסיים לבונן עיר דוד בא״י בונה ירושלים כדי לייסד הפיוטים על פסוקי ויאהב המלך ומרדכי יצא המדברים בגדולת מרדכי ואסתר שהם בני א״י היבות, והקדוש ר׳ פנחס מקאריץ זללה״ה זי״ע אמר שלפי שפורים יומא דשאול לא יסד שום פיוט על את צמח דוד ובהו״ר יומא דדוד לא הזכיר משאול בפיוט למען תמים בהזכיר כל הקדמונים :

החזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן

יֶאֱהַב אוֹמֵן יְתוֹמַת הֶגֶן . אֲמָנָה שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ בְּעֶדָה לְהָגֵן . אָז מֵאָז כְּחָזָה יוֹדֵעַ נַגֵּן . אַרְיֵה בֶּן זְאֵב יְשַׁע הוֹגֵן . אֵין לְהַזְכִּיר אוֹתוֹ מְגַנֵּן . וּמָרְדְּכַי אוֹמֵן בְּאֶלֶף הַמָּגֵן :

ברוך אתה יי . מגן אברהם : אתה גבור עד להחיות מתים :

הַמֶּלֶךְ בְּבֵיס יָהּ חַק לְזֶרַע כֹּה יִהְיֶה . בְּקָמִים כָּל גֶּשֶׁם לֹא תְחַיֶּה . בֵּן בְּכוֹרַת חֵל דְּבַר אֶהְיֶה . בְּקוֹץ אֲשֶׁר נִכְמַר וַיְחַיֶּה : בְּבֵן צְפָעוֹ צִץ לְצַדִּים שֶׁיִּהְיֶה .

יצא

ויאהב. מרדכי אהב לאסתר שהיתה יתומה הראויה לגם וזכות אמונת אברהם בה׳ כשהיה בן ע״ה שנה ללאת מבית אביו וארץ מולדתו הגין על אסתר לטובת בניו: אז, כשראה דוד ברוח קדשו שעתיד מרדכי ללאת ממעי שנק׳ אריה (לפי שאמו יהודה גור אריה) בן זאב (לפי שאביו מבנימין זאב יטרוף) ויהיה הגין לישועת ישראל היהר להזכירו כשראה אבישי לברוג את שמעי ומנעו מזה ומרדכי נ״כ נתחזק כאסתר בזכות אברהם שהבטיחו ה׳ שיהיה כזרעו כאלף מגינים: (אז, מיכר כמו ולא אין לנא יהושע י) : **המלך,** ה׳ נשבע בשמו וכסאו שלא יהיו שלמים עד שימחה זכר עמלק וכ״כ נתורה לזרע אברהם שנא׳ גו כה יהיה ועד שלא לחיות כל נשמה מזרע עמלק שונאיו, אך שאול המלך (שנק׳ בן בכור׳ לפי שעשה כבכורי ישראל שאחר הגם בגדול אלא מתו במורים וגם נתקרבו לעבודת ה׳ מאחו בעגל והרחקו) חילל דבר ה׳ שלוהו להחרים עמלק ולאשר נכמרו רחמיו על אגג מסיה קוץ מכאיב לישראל) והשאירו בחיים לילה א׳ נתעברה ממנו בשפחה א׳ ונלמח הכן נחש רע להיות מריע לישראל כקולים

נד

יָצָא לְמָרְדוֹ מוֹר בִּגְשָׁמִים מְחַיֶּה :

ברוך אתה יי. מחיה המתים : נקדישך עד וקדוש אתה :

אֶת אֶסְתֵּר גָּל מִמַּסְתִּיר לְגוֹאֵל . גּוֹי כְּנוֹאָשׁ מִלְּהִגָּאֵל . גּוֹזֵר אִם אֵין לָאִישׁ גּוֹאֵל . גָּלַף מִשְׁפָּחָה תַּבְנִית הַגּוֹאֵל . גָּשׁ כָּאָה לַצָּרָה לְצַחְצֵחַ הַגּוֹאֵל . מִלִּפְנֵי עִיר וְקַדִּישׁ לְהַקְדִּישׁ אָאֵל :

ברוך אתה יי האל הקדוש : אתה חונן . עד בינה והשכל

מִכָּל דּוֹרוֹ בָּן לְהִתְבּוֹנֵן . דַּעַת מֵאֵיזֶה חֵטְא צָג צַר שׁוֹנֵן . דִּבְּרַת אָב כְּזוֹכֵר אוֹנֵן . דַּלְתֵי צוּר כְּנֵסָה דָּפַק וְחִנֵּן . דְּגָלִים לְשַׁלֵּשׁ תַּעַן וּלְחַנֵּן . הַמֶּלֶךְ וַעֲקֹם בָּן דֵּעָה חוֹנֵן :

ברוך אתה יי. חונן הדעת : השיבנו . עד שלמה לפניך

הַנָּשִׁים הַהֲגוּנוֹת לָכֵם יְשִׁיבָה . הוּכָארוּ וּסְעָרָה בָם נָשְׁבָה . הֲדַסָּה זֹאת כְּגַע לָהּ תּוֹר וּמַחֲשָׁבָה . הוּלְלָה לְכָל רוֹאֶיהָ וְעֵזֶר לוֹ שָׁוָה . הוֹדֵר יְמִינִי לְשׁוֹבֵב שׁוֹבֵבָה . בִּלְבּוּשׁ רְצוֹת רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה :

ברוך אתה יי. הרוצה בתשובה : סלח לנו . עד וסולח אתה :

וַתִּשָּׂא וַתָּבֹא בֵּאלוֹהַּ . וְלֹא יָדְעָה כִּי זֹאת עָשְׂתָה יַד אֱלוֹהַּ . וַיִּבְעַר חָנֵף בְּכָל גְּבוּל לְשָׁלוֹהַּ . וּבְהַגִּיעַ תּוֹר בִּנְיַן לִצְלוֹחַ . וּבַת אֲבִיחַיִל לָבְשָׁה צְלוֹחַ . מַלְכוּת בָּהּ רַבָּה מַרְבֶּה לִסְלוֹחַ .

ברוך אתה יי. חנון המרבה לסלוח : ראה נא בענינו . עד וחזק אתה

הֵן זָבְדָה מֵהַרְרֵי אֵל . זְכוּתָהּ עִמְעֵם בְּיַד בֶּן אֲבִיאֵל .

עד שילה כנגדו מרדכי (שנק' מר דרור) למרר היו בעזרת ה' שנק' דרור דמור יעתיד להחיות מתים בגשמי רצון וטל תחיה : (בקבים, שנאמר כמו קמיו והשנאיו (דברים לג): **את אסתר**. ה' גילה לאסתר מה שמרדכי הסתירה והכינה לגאול ישראל ובסבתיה שז ישראל (שנקראו גוי קדוש) מהגאולה, גוזר כ' ואמר הנה שבכורים שאין להם גואל מ"מ יוגאלו, וחקק וגולה מבנימין (שאבנו בחושן כיה ישפה) את מרדכי גואלם והקרב כישראל כאיש נאחיו להצילם מצרתם ולטהרם בתשובה מזוהמת אכילת סעודת אחשורוש והשתחויתם לצלם נבוכדנצר ועי"ז נגאלו ולכן אחחזק לקדש שם ה' ברבים קודם המלאכים שנקראים עירין קדישין: [גלף. ל' חקיקה וציור בתרגום: הגואל. ענין מיאום כמו מורחה ונגאלה [צפניה ג]: אאל. ל' חוזק כמו אילותי [תלים כב]: **מכל** דורו מרדכי הבין בהנהגת כל בני דורו כדי לידע ולהבין מאיזה עון שבסם עמד עליהם המן הצורר לשון כחרב כשוכו להלשינם לאחשורוש ושנזכר הנהגת שאול אבי זקנו שעבר צווי ה' וחמל על אגג והשאירו חי לילה א' ואז נתעברה ממנו שפחה א' עם המן. דפק על דלתי בתי כנסיות [שבהם שוכן צור ישראל] בתפלה ותחנונים וגזר על ישראל [שחנו במדבר בד' דגלים] לצום ג' ימים לילה ויום ולבקש רחמים, וה' חונן הדעת הבין דעתם ששבו לו בכל לבם ושמע בקולם: [צג. עמד כמו וילג [בראשית ל]: אונן. מרדכי שבא מבנימין שקראתו אמו בן אוני: דפק. הקיש. כמו קול דודי דופק [שיר ה]: תען. ל' תענית] : **הנשים**. כל הנשים היפות הראויות לישב בכסא מלוכה שהיו שם כשהוליכום לפני צורת ושתי היו מכוערות נגדה ונירכם אחשורוש מביתו כבנשיכת רוח סערה אך בהגיע תור אסתר וחשב המלך להביאה לפניו נשאה חן ונהללה מכל רואיה וכזה עשאה לו להשם עזר כנגדו וגם זה נהדר מרדכי איש ימיני בעיני ישראל בניס שובבים להחזירם בתשובה בכרזותם כי שקר כחן גו' ויראת ה' גו' ויצא בלבוש שק כדי לרצות ה' הרוצה בתשובה : [הוכארו. כמו כוכערו [בחילוף אותיות אחהע"ר] ל' מיאוס. וכן: נבעו כאור. ב"ק פט] : **ותשא**. אסתר פניה לה' ותבוא למלך בבטחונה בה' אף שלא ידעה כי זה בכוונה מה' לטובת ישראל ולזה נתן בלב אחשורוש איש בער והחניף למשרתיו שישלחו בכל גבולו לקבץ נערות וכשהגיע זמן בנין בית שני להצלחת ישראל לבשה הכתר מלכות וה' ריבה בה מלוכה שילא ממנה דריוש לבכות ביסמ"ק לכפר עונותינו על כי ה' מרבה לסלוח : **הן**. נחלק לאסתר. הן טוב בזכות האבות ושאול זקינה ולזה דגוש

משמים

זאת בבואה הלום נשאה עין לאל . זכרה נא לי צדקת הררי אל . זה הבינה לאות לתיקון אריאל . תכלת ידה עשות לגאולי אל :

ברוך אתה יי . גואל ישראל : רפאנו . עד ורחמן אתה :

וחסד חסדה חסיד המחוללי . חור וכרפס ותכלת וחלי . חילה רוץ ראש פתן מנחלי . חרון בו לשלה עוד מלאכלי . חילת פני אלהים יהוה חילי . וחור רב חתלי רופא חולי :

ברוך אתה יי . רופא חולי עמו ישראל : ברוך עלינו . עד כשנים הטובות

לפניו טבע הוד אברך . טביע היה ומוכן להאריך . טמנה וסתרה מפרוע ירך . טמא כהוגרל גפנה להברך . טוב פץ לה קומי אורי כי בא אורך . ועטרת בשנת טובתך בגשם אברך :

ברוך אתה יי מברך השנים : תקע בשופר עד כנפות הארץ לארצנו :

מבל יודעי דת שפתי מרביץ . יקר ימיני בדת ימין רוביץ . יופי עדי עדיים משביץ . יצא מלובש על יד קוביץ . ירש מתן שאלות יעביץ . והבימן לאסוף נדחים מקביץ :

ברוך אתה יי . מקבץ נדחי עמו ישראל : השיבה שופטנו . עד במשפט :

הבתולות בהקבץ שנית במאהב . כבודה בת מלך השליכה יהב . כי צדיק יהוה צדקות אהב . במם דוב רשפי להב מלהיב ללהב . ברה שוחה לער

תשמים לזכות ובבואה למלוכה נשאה ידיה לה׳ ואמרה נא זכור לי צדקת אבות לבלי אטבע בגוים וה׳ [שנק׳ ה׳ זה אלי] הכינה לסי׳ לתיקון בנין ביהמ״ק שתקבץ תכלת בידיה לפרוכת בבה״מ״ק שיבנה לגאולי ה׳: [זוכרה. ל׳ אלק טוב כמו זכר טוב [ברא׳ ל]: עתעס. ל׳ הססס וכירושלמי בבי פת נכרי רבותינו עתעתי עליה והתירוה: אריאל. שם בהמ״ק] : וחסד. ה׳ יוצר הכל החסיד בכל מעשיו המתיך על אסתר חוט חסד וקישטה בכל מיני תעילין ותכשיטין והתפלל׳ לה׳ ותאמר אנא רצון ראש הפתן הנחש הרע הרולה לשרפני לנחלים ושלא כו חרון אפך ולא ישרפני עוד ויקובל תפלתי לפני ה׳ שהיא תמיד תפחי והוליאני לחפשי ושמרני מכל רע כמו שכורכין העובר בלאתו מרחם בחתיכות רבים לישמר מכל נזק ורופא חולי : [חילה. חילה ל׳ תפלה כמו ויחל משה [שמות לב]: מנחלי. ל׳ נהיי אש: מנאכלי. ל׳ שריפה כמו והסנה איננו אוכל [שמות ג] : וחור. ל׳ חירות]: לפניו. כפני מרדכי היה מלויר אן והוד יוסף והיה מזומן לרפאות ישראל מלרתם ואסתר בטמינה עלמה מלגלות יריכה אך כשעלה גורלה להרביב גפנה עם אחשורוש השמא אמר לה האל הטוב שלא יחשוב לה זה לעון שבן רלונו עבור גאולת ישראל ולזה קומי כו׳ ושנת הנוסד בית ה׳ תהיה טובה ומעוטרת בגשמי ברכה : [טבע. ל׳ מטבע. אברך יוסף. ע״ש ויקראו לפניו אברך: להאריך. ל׳ רפואה כמו אעלה ארוכה [ישעיה נח]: להברך. ל׳ הרכבה כמו שמברכין את הגפן: פץ. דיבר כמו פליתי פי [שופטים יא] : מבל. בני יששכר שנא׳ בהם יודעי בינה רובץ בין המשפתים נתכנו יותר מרדכי איש ימיני ורבץ בתורה שניתנה מימין ה׳ וזכה לקישוטין יפין מאוזלים זהב ויצא בלבוש מלכות לפי שקיבץ על יד ד״ת וזכה לירש מתנת ה׳ ליעבץ (עתניאל בן קנז שברבו ה׳ בתורה והרחיב גבולו בתלמידים והצילו מיצה״ר) עיי שאלתו זאת והמן הכין ואסף זהב בשבילו וכן יהיה לעתיד כשיקבץ ה׳ נדחי ישראל: (ימן. זימן כמו וימן אלהים (יונה ג) : הבתולות. לפי שלא הגידה אסתר את עמה יעלו לאחשורוש לקבץ בתולות שנית ואעפ מתקבלת בירך מגרתה ולזאת תגיד אך עמדה באמונתה למרדכי והשליכה יהבה על ה׳ כי צדיק כו׳: במם. אחשירוש (שנמשל לדוב אורב) שעמין בלבו השנאה אף שנאה לישראל יותר מהמן והמן הלשינם והלהיב הלהב וגילה שנאתו והוליאה לפועל להשמיד כו׳ ולכן ספר לו בור לצד ונמחה מהעולם ובזרו בשרף בניהנם תמיד: (במם. שעמין כמו כמוס עמדי (דברים לב): לחתו. בזרו. כמו ולאפס בגללים (לפניה א): להבהב. לשרוף כמו זבחי הבהבי. הושע): גדולה ה׳ סנר על ישראל מלכות מרי (הנרמזת בתיבת גדולה ומוליאה

לְחוּמוֹ לְהַבְהֵב. גְּדוֹלָה קָפַץ בְּדִין מִשְׁפָּט אָהֵב:

ברוך אתה יי . מלך אוהב צדקה ומשפט : ולמלשינים עד במהרה בימינו :

וַיָּשֶׂם לַיְלָה וּתְנוּמָה הַמָּנִיעַ . לַיְלָה אֲשֶׁר תָּנִין וְיָרֵב הֵנִיעַ . לַדּוֹרוֹת אוֹתוֹ הִצְנִיעַ . לִהְיוֹת לְפִלְאוֹ צָנוּעַ . לְבַד זֵד יָהִיר וּבְאַשְׁמוּרוֹ הִכְנִיעַ . וְתַכְרִיךְ יְחוּמָיו שָׁח זֵדִים מַכְנִיעַ:

ברוך אתה יי . שובר אויבים ומכניע זדים : על הצדיקים . עד בטחנו :

כֶּתֶר מְלוּכָה מֵאָז הָיָה מוּבְטָח. מֵאֵלָיו הָיָה לְהִנָּתֵן לְבַת הוּבְטַח. מַלְכוּת כְּשֶׁרוּהָ מֵרָאשׁ הוּטַח. מְטוֹבַת זִיו הוֹד מִבְטָח . מֵרֹאשׁ עַד עֵקֶב לִבָּהּ בָּטַח . בּוֹץ לְהַאֲמִירָהּ בְּמָעוֹז וּמִבְטָח:

ברוך אתה יי. משען ומבטח לצדיקים : ולירושלים . עד לתוכה תכון:

מַלְכוּת נֶחְפָּזָה כְּחָזוּ רְבִיד . נֵבֶל נָתוּן עַל יְדִיד מִיַּד מַעֲבִיד . נְשָׂאוֹ מֵעַל כֹּל וְטָרְחוֹ הִכְבִּיד . נִינָיו כִּתְרָזוּ לְהַאֲבִיד . נְשׂוּאֵי רַחַם זֶבֶד טוֹב הִזְבִּיד . וְאַרְגָּמָן יִמְנֵם לְכוֹנֵן עִיר דָּוִד:

ברוך אתה יי . בונה ירושלים : את צמח דוד . עד ישראל ברחמים

בְּרֹאשָׁהּ סִיֵּם זֵר אֲשֶׁר הוּפְלָא . סוּגַת שׁוֹשַׁן עֲלוֹת מִשְׁפֵּלָה . שִׂיחַת רְדוּמִים עֲלוֹת מִמַּכְפֵּלָה . שֵׂעִיר וְאֶת שְׂרִידָיו לַשַּׁחַת הִפִּילָה . סְגוּרֵי כֶלֶא הֲפַךְ מֵאֲפֵלָה . וְהָעִיר רוֹן כְּפִלָּה לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

ברוך אתה יי . שומע תפלה : רצה . עד לציון ברחמים .

וַיַּמְלִיכֶהָ עֱזוֹר לְאוֹם מוֹרָאָה. עֲצוּרָה הָיְתָה לָכֵן מֵעֵת נִבְרָאָה . עֲמִידָתָהּ הִפְגִּיעַ

בעודה

מפסיק אימה חשיכה גו') במדת הדין על כי ה' אוהב משפט: (קפץ. סגר. כמו לא תקפוץ (דברים טו) : **וישם.** ה' עשה בלילה זו מניעה לשינת אחשורוש ולילה זו שבה הניע והשפיל פרעה וסנחריב וחילם שמורה לישראל לדורות לעשות בה נסים לפונים ולזה לבד ה' בלילה זו גם להמן הגאה וגבה לב ובאשמורה הב' הכניעו והפילו וגם אגודת בניו השפיל לעפר. ה' המכניע זדים: (תנין. פרעה כמו התנים הגדול (יחזקאל כט): ירב. סנחריב כמו מנחה למלך ירב (הושע י) : יחומיו. בניו מני' יחמתני אמי . תלים נא) : כתר. בנימין הובטח מאז שילאו ממנו ב' מלכים (שנאמר ליעקב ומלכים מחלציך יצאו) הא' שאול. והב' אסתר. ולזה היה ראוי להנתן לה כתר מלכות אפילו בלי אחשורוש : מלכות. כשראו שמלכיות להסתר נבזו בעיני עצמן. כאילו מראית פניהם הוטח בעפר. מפני טיב הזיו והוד שהובטחה מאבותיה :(כשרוה. כשראוה. כמו אשורנו במדבר כד) : מראש. מתחלה עד סוף בטח לבה בה' . ושיכנה עצמה לבוא למלך לא כדה. ובימי תעניתה בלי כח ותלבש בגדי מלכות בוץ וארגמן. להתשיב עצמה לפניו ונתחזקה בעוז מבטחה בה' : (להאמירה. ענין חשיבות, כמו וה' האמירך. דברים כו) : מלכות . המלכיות נבהלו. כשראו רביד הזהב שהי' על המן הנבל. נתון על מרדכי ידיד ה' . מיד ה' המשעבד הכל לרצונו. והוא נשא להמן על כל השרים והכביד משאו עליהם. ופתאום הושפל וגם בניו נתרזו כשבא הזמן להאבידם. ולישראל הנשואים מני רחם חילק חלק טוב . והמן הכין להם ארגמן ועושר רב. ואח"כ בנו ממנו עיר ציון:(ניניו. בניו כמו לניני ולנכדי (בראשית כא) : כתרזו. בל' חז"ל הוא ענין הולאת רעי כתאים שלא ברצון. והוא ל' לעג תאיש בזוי : ימנם. ל' הכנה כמו וימן להם. דניאל א) : **בראשה.** בראש אסתר היה סימן נפלא שראויה למלכות. שבנהר היה מכוון לראשה. ומלכותה גרם שישראל שנקראו סוגה בשושנים יעלו משפלותם : (סים. ל' סימן בל' חז"ל) : שיחת. תפלת אבות ישיני עפר שעלה ממערת המכפלה. הפילה לשחת המן ובניו זרע עשו. ותפן מאפילה לאורה את ישראל שהיו סגורים בגלות כמאסר. והעיר שושן כפלה רננה בצהלה ושמחה לה' שומע תפלה : (שיחת, לשון תפלה. כמו לשוח בשדה (בראשית כד) : שרידיו. בניו כמו והאביד שריד, במדבר כד) : **וימליכה.** ה' המליך לאסתר. לעזור לאומת ישראל (שנקראו מוראה
ל'

בַּעֲדָהּ קְרִיאָה · עַד עֵת בֹּא דְבָרוֹ אֲשֶׁר רָאָה. עֲנוּתָם לַחוֹזִים שָׁרֵי הֶרְאָה · שׁוֹשַׁן חוֹחִים לְעָבְדוֹ בְּיִרְאָה:

ברוך אתה יי. המחזיר שכינתו לציון: מודים אנחנו לך על הנסים. ועל כולם עד ועזרתנו סלה:

תַּחַת פִּלְפּוּל יְגִיעַ לֶקַח טוֹב. פְּעוּלַּת צַדִּיק פָּעֳלָם לָטוֹב. פְּאֵר אוֹמֶר אֲשֶׁר הוּא טוֹב. פּוּר הָפַךְ לְמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב. פְּדוּת כֵּן תָּחִישׁ לְהָדָר הַטּוֹב. צָהֳלָה וְזִמְרָה לְהוֹדוֹת לָאֵל טוֹב:

ברוך אתה יי. הטוב שמך ולך נאה להודות: או"א ברכנו. עד ובכל שעה בשלומך:

וַשְׁתִּי צוֹאֲנָה לַמַּעֲרָכוֹת. קְצִינוּת כְּהוֹכְתָּרָה מַמְלָכוֹת. רַגְלֵי אַיֶּלֶת בָּמוֹת דּוֹרְכוֹת. שִׁבְעִים יְמֵי צַר עֲלוֹת לָהּ אֲרוּכוֹת. תָּקְפָּה עִם דּוֹד לְעֵינֶיהָ בְּרֵכוֹת. וְשִׂמְחָה קוֹל נִשְׁמַע מֵחֲרָכוֹת. וְדוֹבֵר שָׁלוֹם מִמְּעוֹן הַבְּרָכוֹת:

ברוך אתה יי. המברך את עמו ישראל בשלום:

אחר תפלה. חצי קדיש [וא"א תחנון אח"ה ולמנלת בני הימים] מוציאין ספר תורה. קורין ג' (סוף פרשה בשלח) ויבא עמלק. ויש כופלין פסוק אחרון:

קריאה לפורים

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים: ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: לוי והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש: ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב: ישראל ויאמר יהוה אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים: ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה נסי: ויאמר כי יד על כס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר:

חצי קדיש. יהללו. מחזיר ס"ת למקומה: (כא)קורין המגילה בברכותיה. יש אומרים גם זמן ביוס. ויש מקומות שאין נוהגין כן, וא"א אשר הניא רק שושנת יעקב ארור המן. ברוך מרדכי: (כב) בשיש מילה. מלין קודם קריאת המגילה. וכנ"ל: (כג) [אחרי] סדר קדושה קדיש שלם. עלינו. קדיש יתום. מזמור שיר למעלות. ושיר מזמור לאסף. ועל אילת השחר [ולומד מעט והולך לביתו: (כד) קורא המגילה לבני ביתו. ויכוין

בסעודת שחרית לצאת בה י"ח. ואומר לשיקב"ו כו' הריני מו"מ לקיים מ"ע מדברי קבלה של אכילת סעודת פורים. ובסעודתו קורא ויבא עמלק. וזכירת עמלק. ולומד מעט, ומקיים משלוח מנות, ואומר לש"י הנ"ל. וחייב לבסומי לשתות יותר מלימודו מעט, ולא ישתכר, ומברך בהמ"ז]:

ז'. סעודת פורים ומשלוח מנות

(א) מצוה להרבות בסעודת פורים. ובסעודה א' ביום יוצא י"ח

ל' מיחוס. על שמאוסים בעיני האומות) ומעת שנבראה היתה מעוכבת למלוכה. ומרדכי דוד ועמיתה התפלל ענורה וקרא לה' עד שנתקיים מה שראה בחלום: (הפגיע. ל' תפלה כמו ואל תפגע בי. ירמיה ז): ענותם. (פע' בפת"ח) ה' הראה לנביאים כל עניים ולרותם קודם שבאו: שושן. כשושנה בין החוחים שמנקבין אותה ועומדת ביפיה, כן ישראל בין הרשעים בכל לרותם מתעוררין לעבוד ה' ביראה (ונראה מזה, שבמקום הקליר, היה סיום ברכה זו בכל יום, שאותך לבדך ביראה נעבוד. והכהנים נושאין כפיהם): תחת. לפי שמרדכי פלפל ויגע עצמו בתורה (שנקראת לקח טוב) ופעולתו היה ככל הצדיקים שפעלם לטוב. וע"י תפלתו בדברים טובים ונאים הפך הגורל מאבל למשתה ויו"ט, גם עתה נבקש אתה ה'. שתמהר גאולתינו כמאז. ותביאנו לבהמ"ק. ושם נודה לשם הטוב בשמחה וזמרה: ושתי. מואסת ליהרג כפי מערכות המשפט אף שהיתה חשובה בין השרות ומוכתרה בכתר מלכות. והגיע זמן הצלחת אסתר (שנקראת אילת השחר) שתדרוך ברגליה על במתי ושתי ובזכותה עלה רפואה לע' ימי לר שבין אגרות ראשונות לשניות (מי"ג ניסן עד כ"ג סיון) ותכתוב אסתר ומרדכי דודה את כל תוקף לישראל (שנקראו עיניך ברכות גו') לקיים אגרת הפורים. ואז גם משמים נשמע קול השמחה. וכי' דיבר שלום לעמו ממעון קדשו. ששם גנזי הברכות]:

י"ח : (ב) כמה שאכל בלילה, לא יצא י"ח : (ג) מ"מ ישמח וירבה בסעודה קצת גם בלילה שלפניו, ואף היא חובה אעפ"י שהיא עיקרית בשל יום, עתו"ק דזה פי' מה שאמרו דאי עבדה בעין ושמח ולא הייני בשל לילה. וכן העיקר: (ד) של יום צריך לעשות רובה ביום (לא כמו שנוהגין לעשות רובה שלאחריו) וכשחל בע"ש. צריך לעשות הסעודה לפני חצות היום, מפני כבוד שבת : (ה) בסעודה זו יעסוק בתורה קודם שישתכר, לקיים לשון הגמ' אורה זו תורה וגו'. אם ירצה יכוין בב' זה מעינו של יום:(ו) חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מפרשים אותו, על החשבון שעולה לשניהם בשוה): שמעתי מאמ"ס ז"ל, שהוא היה נוהג בבחרותו לקיים מצוה זו כמאמרה, שאין הדבר יוצא מידי פשוטו בענין המעשה, וצפון בו סוד גנוז ליודעי חן ושמ"ה בס"ד בחי' : (ז) אך החולים שמזיק לו השכרות פשיטא שאינו מחויב בכך (גם לא השתטה ביינו. ואין בו מדעה קוני ירבה דשאטים לר"ן שאני. דרב גוזריה שהיה יכול לבחייתו) ראיה לדבר ריב"א, דוק. ועי"ז נאמר אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים : (ח) אולם סוד פורי"ם בקצור. רומז ג' אלהים ממותקים בג' הויות (כך הכל בי"י שליו [גי' יעקב בו לבי] הוא בעל הספר. עי' ברכת הזמן) [בסוף כסא שן, ד"ה והשלם כל מלאכת הכסא שן] דמגל"ה. ה.א הלה"ס אשר הוא אוכל, אז תבין יראת ה' בפי' אכיל את המגילה הזאת ואכלה ותהי בפי כדבש, וכבר ידעת ג"כ ביד אגילה בכסא שן. ומאן דאית ליה אגילה גרבא דחמרה בפי לקיים אכלו רעים ושכרו דודים המשכיל יבין. לכן ודאי צריך להשתכר ביום זה, שאורות ישיב הדעת מגולים והמתיישב ביינו. יש בו מדעת שבעים זקנים ודי בזה למבין ובמה תעלות ליום זה, שהוא דוגמת מתן תורה כמש"ל (ולכן ג"כ נקראת המגילה ספר, כאמתה של תורה) מש"ה מר בריה דרבינא לא יתיב ביה בתעניתא, אפי' מפני חלום רע. עי' עוד לקמן:(ט) המתענה ת"ח צריך למיתב תענית לתעניתיה: (י) י"א שאינו רשאי להתענות. אלא עד המנחה : (יא) הנודר או נשבע לצום בפורים. נדרו ושבועתו בטלין כן עיקר אעפ"י שיש חולקין וס"ל שיאכל בלילה, ולשופרא דמילתא יתירו לו : (יב) אבל בכולל עם ימים המותרים. נ"ל דחל וצריך התרה. אעפ"י שבש"ע בי"ד סי' רי"ז לא פסק כן:(יג) אומר על הנסים בברכת הארץ. ואם התחיל סעודתו ביום, ונמשכה עד הלילה אומר על הנסים, ובכאן נ"ל לסמוך על דיעה זו, אע"ג דבעלמא נ"ל דעת החולקין, כמש"ל כמה פעמים, ולא עוד אלא אפי' כבר התפלל ערבית תוך הסעודה, נמי מדכיר והכי עבידנא עובדא : (יד) שכח ולא הזכיר על הנסים בברכת המזון מחזירין אותו כן כתבו האחרונים. וכ"ל עיקר, דלא כה"א. עתו"ק : (טו) היה סועד בע"ש וקדש עליו היום. עי' מטה זהב :

ח. משלוח מנות ומתנות

(א) חייב לשלוח לחבירו שתי מנות של מיני אוכלים ומשקין וכל המרבה לשלוח לריעים הרי זה משובח : (ב) ואם אין לו מה לויתר מחליף עם חברו מה שיש לו:(ג) גם אשה חייבת בשילוח מנות, עש"י סי' קי"ד : (ד) ואיש ישלח לאיש ואשה לאשה, ולא להפך וה"מ במנות, אבל במתנות אין לחוש : (ה) חייב כל אדם מישראל לתת לפחות שתי מתנות לשני עניים. וכבר נתבאר לעיל מזה. וצריך ליתן מן החולין, רק מה שמוסיף רשאי ליתן מן המעשר : (ו) אין מדקדקין במעות פורים. אלא כל הפושט יד נותנין לו ובמקום שנהגו. נותנין אף לא"י, מפני דרכי שלום : (ז) במקום שאין עניים מעכב מעות פורים בידו. עד שיבואו לידו ויתנם להם :

ט. איסור הספד ותענית ומלאכה

(א) במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בפורים אין עושין, וכן נהגו האידנא בכ"מ, וכ"ל דוקא מלאכה כבדה ושיש בה עכוב : (ב) כל מלאכה של שמחה מותרת, ומה"ט נמי מקילין בפרקמטיא. בשמחה היא לו מכל מקום יש ליזהר שלא ימשיך בה ויתבטל משמחת פורים : (ג) מותר לכתוב אגרת שלומים ומזכרת חובותיו, כל מלאכת מצוה מותרת, וכ"ל ג"כ דוקא בדלית בה שיהוי טובא : (ד) וכן דבר שעושה לצורך פורים מותר:(ה) במקום שנהגו היתר מותר בכל,ומכל מקום העושה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה : (ו)אף במקום שנהגו היכן אסורין אלא ביום קריאת המגילה : (ז) יום י"ד וט"ו. אסורין בהספד ותענית לכל אדם בכ"מ : (ח)כל דברי אבלות נוהגין בחנוכה ופורים. מכל מקום מותר האבל לילך לבית הכנסת לשמוע המגילה : (ט) ויש מקילין באבילות (אפילו דיום א') פרהסיא בי"ד וט"ו . ויש לילך בזה אחר המנהג ודוקא לענין ישיבה על גבי קרקע ונעילת הסנדל בלבד : (י) אבל בשאר דברים האסורים באבל, כ"ע מודו דנוהגים גם בפורים, ופשוט שאסור לראות בעניני שמחה. וא"ל בדברים שבצנעא שאסור : (יא) ולד"ה עולים לו למנין ז' : (יב) האבל חייב בשילוח מנות, אלא שאין שולחין לו כל י"ב חודש על אביו ואמו : (יג) ואם אין אחר בעיר. צריך לשלוח לו. ולא ישלחו לו תפנוקים ולא כל דבר שמחה. אבל מתנות לאביונים לעולם מותר : (יד) האונן בלילה, יש לסמוך ע"ד האומר שחייב במקרא מגילה. אבל לא יאכל בשר ולא ישתה יין. וביום אסור בכל עד שיקבור מתו : (טו) מותר לישא אשה בפורים (ויש מחמירין) וכ"ש שעושין בו פדיון הבן: (טז) חייב במשתה ושמחה גם ביום ט"ו. ויש לו כמה מעלות טובות שנזכר לעיל. ובו התחילו השולחנות ליסב במדינה. י"א שאם הזיק אחד את חבירו (מחמת שמחת פורים. שלא בכוונה) פטור מלשלם. אבל על גופו חייב : (יז)מה שנוהגין להלביש בלבישת פרצופין וכלי גבר על אשה ושמלת אשה על איש וכל הדומה לזה, אינו שמחה, אלא סכלות רבה והוללות רעה יגון ואנחה, שומר נפשו ירחק ממנו. וכבר התרעמו כל הגדולים על זה, אבל רקודין ושאר עניני שמחה ושחוק שאין בהם חשש עבירה. יש להם סמך בגמ' פי' ד"מ. מ"מ לא ימלא שחוק פיו. כמש"ל בשער הולק :

י. פורים קטן

(א) י"ד וט"ו שבאדר ראשון. אסורים בהספד ותענית. וא"א בהם תחנון ולמנצח : (ב) מרבין בהם משתה. א"א בהם על הנסים. וטוב לב משתה ושמחה תמיד :

נקפלה מגלה עפה היפה . כל אמרתה צרופה . נשוב ליתר סדר ימי החודש

(א) טז. י"ט מגילת תענית. קמו עממיא על פליטת ספריא : (ב) (י"ח. שנה זו קורין כי תשא)

יוצר לפרשת פרה

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים ׃

ע"ס א"ב עד ת. ותרוז לסיום הברכה : וכל היוצר חיבר הקליר

אֲצוּלַת אוֹמֶן בִּצְרוּף זְקוּקָה. בִּנְבָכֶיהָ זֹאת בַּלֶּט פְּקוּקָה.

גלומה

גְלוּמָה עֲלוּמָה וּנְקוּקָה • דְּבוּרָהּ עַל אוֹפָן חֲקוּקָה:
הַמְּסֻקָּלָה וְהַמְּעֻזָּקָה • וּדְשׁוּנָה דִּשּׁוּן לְמִשְׁכַּר חֻקָּה • זֵר
שִׁבְעָתַיִם מְזֻקָּקָה • חוֹק טָהוֹר מְטַמֵּא מַחֲזָקָה: טְבוּעָה
בְּלֹא רְחוּקָה וְהִיא רְחוּקָה • יְחוּסָה אֲטוּרָה וּרְחוּקָה:
חזן כְּתֻמַּת חֲמוּקָה בָּהּ מְחוּקָה • לְטָהֳרַת חֲשׁוּקָה נֶחְקְקָה
זֹאת חֻקָּה: מְקוֹמָהּ יִגָּלֶה • מֵעֲמָקֶיהָ יִדְלֶה: חזן לְעֵת
יִגָּלֶה • גְּנוּנָיו יַעֲלֶה:

ברוך אתה יי מגן אברהם: אתה גבור עד להחיות מתים

ת״ב כפול מן ת עד ק . וכרוז לסיום הברכה

מִמָּרָה חֻקָּה גָּזַר. מִגַּבְנוּן אִמְרָה נִגְזַר. נֶאֱמָן לְאָזְנָהּ נִתְאָזַר. נֶצַח עֲדִי בֵן בְּנִזְרָהּ
נָזַר: סְלוּל צְפוּנֶיהָ חָלַץ אָזַר. סָקַר בְּאָבֶיהָ וְנֶחְשַׁב לָמוֹ זָר. עָרַךְ בָּהּ חוֹק לְעַם
מְפוּזָּר. עֲבוּר מִלְּפַתֵּל עִקֵּשׁ כְּמִין וָזָר: פְּאֵר בְּקוֹרֶיהָ בְּאֵגֶד מְשֻׁזָּר. פְּעֻלָּתָהּ בְּסֶגֶן
בְּעַדֵי מְשֻׁזָּר: חזן צְפוּנָה לְטָהֳרַת עַם אֵל עָזָר. צִוָּה צִיר לַצִּיר. צוּר צְרוּרָהּ לְאֶלְעָזָר:
עוֹלָם וּמְלֹאוֹ שֶׁלָּךְ. הֲפָצַת לְהַצְדִּיק קְהָלָךְ: חזן עַל כֵּן אוֹחִיל לָךְ. לְהַגִּישׁ תְּחִי
אֲטוּמֵי פָעֳלָךְ: ברוך אתה יי מחיה המתים

שיר מרובע . ע״ס א״ב . מן ק עד ת

קִפָּאוֹן חוֹק אֲלֻפַּת הַיְקָר • לוּטָה בְּאוֹר יָקָר • חֲשׂוּף
לְעַם מִיָּקָר • לַעֲמוֹד עַל עִיקָר: רְעֵבִים לְפַעֲנֵחַ
דָּתֶיהָ • פַּעֲנַח מִדּוֹתֶיהָ • צְמֵאִים גְּמוֹת חִידוֹתֶיהָ • גַּלֵּה

אצולת . התורה שנפרשה מה׳ והיא כלי אומנותו . שהביט באותיותיה וברא העולם. היא נרופה ומזוקקת בלי שום סיג
ומדברים עמוקים שבה. היא זאת חוקת הפרה המכוסה וסתומה והיא כגולם. ונעלמה כמו הטמון בנקיקי הסלעים
ובאמת כתוב דיבור הדבר דבור על אופניו: (אצולת ענין הפרשה. כמו ויאצל מן הרוח (במדבר יא): גנוזה מל׳ גנזי
ים (איוב לח): בלט. ענין כיסוי, כמו וילט פניו (ש״ב יט): פקוקה כתומה. ובל׳ משנה פקק החלון: גלומה. ל׳ גולם):
המסוקלה. היא מופנה מאבן נגף ונדורה בגדר ככרם טוב, ואפרה שמור לטהרת ישראל לחק עולם, ומוכתרת בשם טוב שכיה
מזוקקת שבעתים (שיש בה מ״ט טהרות, ז׳ פרות. ז׳ הזיות, ז׳ כהנים טמאים, ז׳ עשורים, ז׳ כבוסים, מזין עליו כל ז׳
הימים. ז׳ הזיות בכל יום) וחוק החזק שבה, היא טהרה מטומאה שהעוסק בה נטמא. ואפרה מטהר טמא: טבועה. היא
רשומה כמטבע מלוייר. בין פרשיות התורה שנאמר בה ולא רחוקה היא. במה שרחוקה מהשגה: יחוסה. היא מיוחסת.
במה שסתומה ורחוקה מלהבין: אטורה. סתומה. מל׳ אטר יד. שופטים ג): כתמת. רושם עון ישראל (כמו נכתם עונך.
ירמיה ב) שנאמר בהם חמוקי ירכיך. נמחק על ידה. ועיקר חקיקתה בתורה. לטהר ישראל שחשק ה׳ בם: מקומה ונגלה
לנו ה׳ התמוהיה . וישאוב לנו דברים העמוקים שבה. לעתיד בעת שיגלה מלכותו עלינו . ואז יעלה ויגביה נס ישראל
החוסים בו :

ממרה . קודם מ״ת במרה. גזר ה׳ חוק הפרה. ואח״כ בהר סיני נגזרה שנית בכלל המצוה. ומרע״ה נתאזר עוז להאזינה
ולכן נכתר בכתרה לעד ולנצח. שהפר פרתי קיים תמיד: (גבנון. תואר להר סיני. מל׳ הרים גבנונים. תלים סח):
סלול. אזר חלציו להבין לפוניה בדרך סלולה . והביט בפירותיה תולדותיה וטעמיה ונחשבו לזר בעיניו. וערכה לישראל
הפזורים בין האומות בלי חק. שאינם רשאים להרהר בה כדי להשיב לדברי עקש וכתלתול של השטן האורב להם תמיד ולגרשעים.
האומרים מה טעם יש בה: (סקר. הביט. כמו ומשקרות עינים (ישעיה ג): באביה . כמו באבי הנחל (שיר ו): כמין .
ענין אורב. כמו הכמין לו עדיסי בל׳ חז״ל): פאר. יופי הביקור שנה היה. במה שהיה סימן לחכמים שב׳ שערות ידועים
שבלוארה. כשהיו בזורים באגודה א׳. ודאי עלה עליה עול: (בקוריה . ענין חיפוש ובדיקה. כמו לא יבקר . ויקרא יג) :
פעולתה . כל מעשיה היו בסגן הלובש מדו בד בבד רבוז: צפונה . טמונה לטהר ישראל שאל יעקב בעזרם. וה׳ לוה למשה
שליחו הכהן. לקשיר כל מעשיה בברור ולמסור לאלעזר: עולם. וכל מה שבו. הוא שלך. ואפלת לזכות ישראל, ע״כ אקוה לך
להריק עלינו גשם נדבות ובל תחיה . ובחיוה כמתים הטמונים בארץ בגשם פועל ידך :

קפאון . חוזה וליתוד עיקר של הפרה. שהיא עתה קפוי ויכוסה ותגובה באור יקר ונעלם. ובקשך שתגלה לישראל עיקרים -
שיוכלו לעמוד על עיקרו: (חשוף. ענין גילוי. כמו חשף זרוע קדשו. ישעיה נב): רעבים. ישראל לגילוי דיניה
ומדותיה

להם עדותיה: שמן דגלים טהר. מצרף ומטהר. הרב לכבסם תמהר. מעוים אותם לטהר: תקרא כהן. בחטאך באזוב מתכהן: חון טהורים זרוק במכהן. תמור דם מקח אלעזר הכהן:

ואומרים ימלוך. ואתה קדוש

אמרתי אחכמה והיא רחוקה. שח איתיאל עדי זאת חוקה. בלא נפלאת היא ולא רחוקה. וזאת פליאה היא ממני רחוקה. מלפניה משפט וחוקה. ומאחריה תורה וחוקה: בחרות חקוקה. ובלוח לב מחוקה. מרוק תלולה ומשאול עמוקה. מדיירי ארקא. משילתה חמוקה: כבן אין לעמוד בסודה. ואין להגיע יסודה. ואין לחקור רוקה. ואין להחליש חלקה. ואין לידע ערכה. ואין להבין דרכה. אלהים הבין דרכה:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

התכך נחתום לאלעזר בירבי קליר. והגיר מרובע

אצורה ומפורשה. עצורה ולא מפורשה. זאת חקת הפרשה. בכל שנה מתפרשה: לבעלי אסופות. חידותיה חשופות. וכל צרורות כסופות. דקדוקיה ספות: ערוכה ושמורה. קצובה וגמורה. דרושה ואמורה. בקלה וחמורה. זינה. הגינו. בפניני מעוני. והיה עיני. בפנין מעוני: לעד בהסכת. טעם תחלת משנתה. פרה בת שתים. עגלה בת שנתה: בצר ציר תמן. בקשב שמועתה. נא מני יפרה. מורה הרבה לשעתה: ידעו בה הליכות. ישנן הרבות. אגה הערכות. ואלה המתהלכות: ראיתה איך לראות. דמה איך להזות. באזה מלהבות. להזות למי זאת: בדבור אמור אל הכהנים. שנה עוז פניו. שב ויערוך זאת לפניו. והאיר עיניו:

יען

ומדותיה וביעוריה. ונמאים לגמוע מחידותיה הסתומים. ע"כ נבקש שתגלה להם הבדות שנה: (פענח. ענין גילוי. כמו לפנת פענח (בראשית מא): גמות. ענין גמיאה) שמן. אתה ה' המצרף ומטהר תמיד לישראל שחנו במדבר בדגלים. גם עתה טהרם מכל עונם ומבושת חטא העגל. והמהר לכבסם הרבה מכתמי עונם: (שמן. כמו לשמנה בקמיהם. שמות לב): תקרא כהן. יהי רצון שיבואו הימים שתקרא כהן. והטהר באזוב לישראל מתולעת כהנים. ותזרוק עליהם מים טהורים ככהן. התורת לקיחת הדם לזריקה ע"י אלעזר הכהן:

אמרתי. פסוק זה אמר שלמה המע"ה נגד חוקת הפרה. אמרתי שאבין כל התורה שנאמר עליה לא נפלאת כו'. ולבסוף פ' זאת פליאה ומרוחקה ממני מלהבינה: (איתיאל. שם משמות שלמה. משלי ל): מלפניה. בטרם קודם מתן תורה. נאמר על הפרה חוק ומשפט. ואחר מתן תורה כשבאו ממלחמת מדין. נאמר זאת חקת התורה: בחרות, כתובה בתורה שנאמר בה חרות על הלוחות. גם חקוקה על לוח לבנו: והדוק. היה גבוה מן השמים ועמוק משאול. ומכל דיירי ארעא נסתר דרכה: (דוק. שמים מל' כדוק שמים (ישעיה מ): תלולה. גבוה כמו הר גבוה ותלול (יחזקאל יז): חמוקה. טמונה כמו חמוקי ירכיך. שיר ז): להחליש. ענין הטלת גורל. כמו חולש על גוים (ישעיה יד):

אצורה. פ' חוקת הפרה באוצר סגור. ומוכרנת ומנועה מלהתפרש לשום אדם. אף שנקראת כל שנה בציבור: (עצורה. מניעה כמו עצורה היא לנו. שמואל כא): לבעלי. לא"ח הגדולים כר"ע וחביריו. נגלות חידותיה. וכל הנשמות צרורות בצרור החיים והמודות לה'. יכולים לטעום מדקדוקיה: (חשופות. גלויות. כמו מחשוף הלבן (בראשית ל): כסופה. ענין חמדה. כמו נכספת לבית אביך (שם לא): ספות. מל' ספי ליה כתורא. כתובות סב): ערוכה. סדורה: ושמורה. שלימה בלי חסרון. דרושה כל אחד פיה לדרוש ולומר בה. וכל קולותיה וחומרותיה. מסר למרע"ה בשתים מעון יקרו. וחגרו עליו ככלי זיין על גבור: והאיר עיניו לפוך מעינותיו חילה: (זינה מל' כלי זיין: והגיה. והאיר. כמו יגיה חשכי תהלים יח): רעד כששמע מרע"ה דבר ה'. אליעזר בני אומר פרה כו'. נרעד והפליא בתפלה ואמר. יה"ר שיצא מחלצי. המורה אז הלכה זו: (הסכית מל' הסכת ושמע (דברים כז): ציר. הפליר כמו פילר. בחילוף ב' בפ' המולא הספה: יפרה מל' ונלר משרשיו יפרה, ישעיה יא): ידעו. ה' הודיע למרע"ה בפ' זו תהלוכותיה וחידוד הלכותיה. כבדורות ללימוד ופלפול והנוגעים להלכה: ראייתה איך לראות אם עלה עליה עול ע"י סימן ב' שערות הנ"ל. ואם המיתה באדה מוה. והיך לכוון לראות פתח ההיכל בעת הזית דמה. ועל כל הזיה טבילה וכדומה. ולזהו שלא יבזה אפי' ביאור קל שבה מלהגידו לישראל שנקראת מי זאת עולה: בדיבור. כשאמר ה' למרע"ה פ' אמר כו' לנפש לא יטמא. נשתנו פניו ואמר. רבש"ע אם יטמא במה יטהר. ולא השיבו אז. וכאשר שב וסידר לפניו פ' זאת חוקת. א"ל טהרתן. והאיר עיניו:

יען בנאמר לו. ולקחו לטמא. פלצות בעתתו. ושח מי יתן טהור מטמא: קושט אמרי פרה. כל טהור מטמאה. ואיך היא תעביר. רוח הטומאה: לו הגיד אל. חקה חקקתי. ומה תיגע לידע. עמוקה משאול מה תדע: יבא אפר פרה. להלבין טנוף בן פרה. היות כפרה. לסוררה כפרה: הזן רמז בניקחו אליך פרה. היות פרתו מותמדת. שכל הפרות כלות. ושלך לעד עומדת: אל נא תמצא בפרשת זכור

הזן וקהל לטהר טמאים . לטמא טהורים . באומר קדוש :

התכך . ע״פ א״ב . והסיר משולש

אמרה סנונה וצרופה . בדולה בדתה מערופה . גדלה כרענן לתרופה :

דרושה בזקוק שבעה משבעה . היות טבילות וכיבוסים שבעה . ופרות וכהנים טהורים וטמאים שבעה : זקני גזית תמימים ממום . חבואיה יבקרו לבל היות בה מום . טהורה תהיה לאדמות ממום : יעשה מהון כהן כבש פרה . כפה מול אוטם בהוד תפארה . להוציא בה תמימה חטא תמה מפירה : מסעדיו אתו יצאו להר המשחה . נחץ טבול שנית עבור כורה שוחה . סדר מערכת ולא שהה : עמד מקדם ופניו למערב . פרה שחט ודם לא ערב . צת בה חריות ומוקדה הירב : קם מול שער איתון ודם שבע הזה . רענן ארז ואזוב ושני יחזה : שמע לכל עץ ארז זה ואזוב זה : תרגלה וחלקה לשלשה חלקים . כל משמרות שלשה מחלקים . תכונה למשמרת עד נקוקים יקים : לטהר וכו׳

סלוק ובכן ולך תעלה קדושה כי אתה קדוש ישראל ומושיע :

אין לשוחח עוצם נפלאותיך . אין להגיד הדר דתותיך . אין להבין תוקף מפעלותיך .
אין לפענח עומק פלאותיך : אין לעמוד על ספן מרותיך . אין לחקור סוד הידותיך .

ואין

יען. ולפי שבעת שאמר לו ה׳ ולקחו לטמא מעפר הפרה. אחזתו פלצות ובעתה ואמר. איך יכול להיות טהרה מתוך טומאה. אלא אמיתת דיני פרה הוא. שמטמאה עוסקיה הטהורים לטמא בגדים. ואיך אפרה יעביר טומאה: לו הגיד. לזה השיבו ה׳. עינוף. תואר לחטא: בן פרה. העגל. ולזה היא נקבה שלא כקרבנות. היות להיות כפרה לישראל שסרו מהר מדרך הישר כפרה סוררה: רמז. נרמז כתיבת אליך. שכל הפרות יוקראו על שמך. פרה שעשה משה. וכל אפר הפרות יכלו. ושלך יקום לעד: (מותמדת. ל׳ תמיד):

לטהר. אפר הפרה. טיהר הטמא שהזה עליו ממנו. והטהור המזה נטמא. והוא ע״י מאמר וגזרת הקב״ה: אמרה מאמר מלות הפרה: גלולה כדבר המסונן. וצרופה ככסף לרוף ומובדלת בדינה מעגלה ערופה (שהיא בת שתים. ועגלה בת שנה) וגדול מעלתה לרפאות ישראל מעונם. כעץ רענן שיעשה בשפת הנחל שיהיה מהמים שילאו מתחת מפתן הבית דלעתיד. שיהיו עליו לתרופה: דרושה. נדרשת בתורה (שנקראת מזוקק שבעתים (תלים יב) על שנדרשת בה מ״ט פנים טמא ומ״ט פנים טהור). מז׳ פעם הכהן שבפ׳ (עם משה ואהרן שנראה הפ׳ שיהיה בה ז׳ פעם ז׳. הזיות. ועל כל הזיה טובל אלכעותיו. וז׳ פעם כיבוס בגדים. וז׳ פרות נעשו. וז׳ כהנים היו עם הכהן השורפה. שנטמאו, ונטהרו. ומזין עליו כל ז׳: זקני גזית. הסנהדרין שיושבים בלשכת הגזית ושלימים מכל מום. יבדקו מקומות הנסתרים שבפרה שלא יהיה מום. ותהיה לטהרת ישראל שנתאדם פניהם ממום העגל: (חבואיה מל׳ ויתחבא האדם (בראשית ג). לאדמות. השטא מתואר כאודם). יעשה, מממון הכהן עשו גשר מירושלים להר המשחה שהם שורפין הפרה. להוציא דרך עליו הפרה תמימה שמכפרת חטא ישראל יונה תמה. והגשר היה מונח על כיפין (גיוועלבין) שעל גבי כיפין. ורגלי כיפה עליונה שנקראים אוטם. עמדו נגד חללי התחתונות. מפני קבר התהום. שלא תהא שם טומאה רצולה שבוקעת ועולה. והכיפין היו נאים מאד כזה: מסעדיו. עם הכהן השורפה. יצאו להר המשחה הזוזרים לו בעבודה זו. ויחיד הכהן לטבול שנית (כי טמאוהו קודם) מפני הצדוקים שאמרו במעורבי שמש נעשית. וסידר מערכת עלים בוריזות: נחץ. מיהר. כמו דבר המלך נחוץ (שמואל כא): כורה שוחה. תואר לצדוקים. שמפרשים התורה שלא כהז״ל. ע״ש כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך. תלים קלט): מקדם. במזרח: לא עירב. קיבל בכלי רק דם הנפש ולא דם התמצית׳ לה. (כמו כלית. מל׳ וילת אש. איכה ב) הדליק בה אש בחריות של דקל. והרבה המוקד בשלהבת גדול שתישרף מהר: קם עומד נגד שער האיתון שבמזרח. והזה מהדם בהלכעו ז׳ פעמים. ומכוון לראות פתח ההיכל שבמערב. ונתן עיניו בג׳ דברים אלו. ארז רענן. אזוב שני תולעת. והשמיע לכל העומדים שם. עץ ארז זה ג״פ. ואזוב זה ג״פ: תרגל הכהן היה רגיל לחלק אפר כל פרה לג׳. שליש נחלק לכל המשמרות. וממנו הזו לטמאים. ושליש ניתן בהר המשחה מוכן למשמרת. והכהנים קידשו ממנו פרות אחרות. ושליש ניתן בחיל למשמרת לדורות. עד שיחיה ויקים המתים הטמונים בנקיקי הסלעים:

לשוחח. לדבר מל׳ שיחה: לפענח לגלות: ספן. סתרי. כמו מחוקק ספון (דברים לג): המפורשות. הדברים שנראים מפורש הם סתומים. וכפל הענין במלות שונות: התשוננות, מל׳ ושננתם לבניך (שם ו): פלאות סגירות. כמו ונעלם

ואין להשמיע כל תהלותיך . אין לגלות סוד עדותיך : המפורשות סתומות . הגלויות
עלומות . המבוארות חתומות . המשוננות עצומות . החקוקות רשומות : החסרות
מיתרות . האסורות מתרות . השחורות צרורות . החשופות אטורות . הפרוטות אצורות .
הכלולות עצורות . הקלות חמורות : מוציא מזלות יקרות . מתיר מאסורות מתרות . נותן
מטמאות טהורות : מן החלב . שומן הלב : מן הדם . טחול הדם . ומבשר בחלב . כחל
החלב : מכלאי בגדים . תכלת בסדין : מאשת אח . יבום האח . מאשת איש . יפת תאר
לאיש : מטמאת נדה . טהרת בתולי אשה : מהתר אסור . ומאסור התר . מטמא טהור .
ומטהור טמא . בהרת ממועט תטמא . פרחה בכלו עוד בל תטמא . המת בבית אינו
טמא . יצא ממנו אותו מטמא . שעיר יום כפור מכפר על כל טמא . וכל מעסיקיו בגדים
מטמא . פרה אדומה עושיה מטמאה . והיא עשויה לטהר כל טמאה . ואפרה נעשה אב
הטמאה . והיא מטהרת אבי אבות הטומאה : בכן אין להבין סוד תורתך . ולא זקוק
אמרתך . ולא צרוף גזירותיך : בכן אין להמיר . ולא להתמיר . אין להרהר . ולא להרחר .
אין לידע . ולא לידע . עמוקה משאול מה תדע . נעו מעגלותיה לא תדע : זו באמירה .
וזו בגזרה : זו באסיפה . וזו בהסיפה : זו בנשיקה . וזו בתשוקה : זו בכבישה . וזו
בהפרשה . זו בדרישה . וזו בחרישה : וכל אמרה החקוק בה חוקה . אין להרהר ולומר
על מה נחקקה . שכך נתנה בנשיקה : וכולם נכוחים למבין . וכל המשכיל יבין . חוץ
מטעמי פרה שאין להבין . וכל חכם לב ידל מבין . חפציה אין להבין : ובשמות תעודה
היא נקובה . לכל קרבן שי לא שוה . שהם זכרים והיא נקבה . לטהר שמצת עגל תועבה :
הם המירו כבוד בבן פרה . וסררו בו כפרה . תבא אמו אשר היא פרה . ותהיה לעם כפרה :
הם האדימו בו פנים . ואדמו עצם מפנינים . תבא אמו אשר היא אדמת פנים . ובה צח
ואדום ישא פנים : הם חרטוהו היות צג בתמים . ובה חיבי מהיות תמימים . תבא אמו
תמימת תמימים . ובה יטהר תמה הצור תמים : הם שחתו לפסל כל מום . ונענשו בו
היות בעלי מום . תבא אמו אשר אין בה מום . להדיח דמי יפה ואין בה מום : הם זממו
בעגל למעול . ויזבחו לו ויפרקו עול . תבא אמו אשר לא עלה עליה עול . ותנתן על
שכמם כעול : הם נקהלו עבורו אל כהן . ואונף בהשמיד איש מכהן . תבא אמו ותנתן
לכהן . ויכופר בה עון כהן : וכמו באש נשרף . כן באש תושרף : וכמו טוחן והודק עד
עפר . כן תודק ותעשה עפר : וכמו הושלך עפרו אל המים . כן תושלך אפרה אל המים :
וכמו נפלו בו שלשת אלפי יושר . כן יפלו בה שלשת מיני כושר : וכמו טנף עם טהור .
כן תטמא במגע כל טהור : וכמו טהר עם בו נטמא . כן תטהר איש אשר נטמא . וכמו פזר
פשעו לכל דור שמור להטאת . כן תהא למשמרת למי חטאת : להדיח דמים לכבס כתמים .
לנקות טנופים . להרחיץ צואים . להלבין חטאים . לטהר טמאים . לקדש קדושים . להצדיק

עמוסים

עולם עיניו (ישעיה לג): רשומות. דקות מחקקות : החסרות. כשתחסר הא' מאמתים . ישאר מתים שהוא ב' מאות . ונתחסר, הפ' מעשתי עשר שהוא י"א, ישאר שתי עשר שהוא י"ב : לאורות . לבינה, כמו אתוכות לאורות (שופטים ס): החשופות. הגלויות. כמו מחשוף הלבן (בראשית ל) : אטורות, סתומות, כמו אטר יד (שופטים ג) : הפרוטות. דברים המפורשים, כמו הפורעים ע"פ הכבל (עמוס ו): אצורות, נעלמות כסגור באוצר . הכלולות. דברים שכוללים ענינים הרבה. כגם מנועי בשגגה: הקלות' הנראים קלי ההשגה חמורות בתכלית מלהשיגם : מוליא, ה' מוליא מדבר זול. דבר יקר מאוד: מתיר מאיסורי התורה הוליא דברים מותרים : ומטמא טהור . כדמפרש : תכלת שהוא למר בגלילות . לסדין פשתן בן ד' כנפות : מהתר איסור . כגון בשר וחלב. שכל אחד מותר . וביחד אסור : בהרת, כשיש באדם נגע קטנה לבינה הוא טמא. וכשנתפשטה וכסתה כל בשרו טהור. הרי מטמא טהור. וכן בפרה. המת בבית. שמת עובר במעי אמו שהוא ביתו. אינה טמאה. דטומאה בלועה אינה מטמאה. וכשילא מרחמה. נטמאת ע"י שנגע בשפת רחמה . הרי מטהור טמא. וכן בשעיר יו"כ : זקוק. מלי מזוקק שבעתים (תלים יב) : לרוף. מלי כסף לרוף (שם): להמיר . להתמיר. ל' תמורה : להרחר . לריב. כמו להרחר ריב (משלי כו) : בהסיפה. בגילוי : בכבישה. יש דברים שלריך להסתירם ויש שמותר לפרסם: בחרישה. בנשיקה : ידל מבין הוא דל ולא תשיג ידו להבינם : ובשמות. נקראת בה' שמות פרה עגלה בקר אלף שור נגד ה' חומשי תורה: שמלת. בושת. כמו לשמלה בקמיהם (שמות לב): חרטוהו . לרוהו בחרט להיות עומד במקום מרע"ה אים תמים תמה. ישראל יונה תמה : שחתו. השתחוו. כמו אשתוחח (תלים קמג) : זממו. חשבו כמו כאשר זמם (דברים יט): ואונף. ע"ש הכתוב. ובאהרן התאנף ה' מאוד להשמידו (דברים ט) : מיני כושר. ארז ואזוב ושני תולעת. להכשיר הטהרה : עמוסים ישראל. ע"ש העמוסים מני בטן (ישעיה מו): לענפים. מלי ענף : לאל תירא. ע"ש אל תיראי תולעת יעקב (שם מא) :

עֲמוּסִים : בְּעֵין אֶרֶז . לַעֲנָפִים בְּאֶרֶז : בְּאֵזוֹב . לְנִדְכָּאִים בְּאֵזוֹב : בִּשְׁנִי לְשִׂפְתוֹתֶיהָ כַּשָּׁנִי . בְּתוֹלַעַת לְבַד תֵּרָאִי תוֹלַעַת : וּבַל יִתְגָּאֶה מִתְגָּאֶה בְּאֶרֶז שֶׁאִם לֹא יָמֵךְ כְּאֵזוֹב וְיֵחָשֵׁב כְּתוֹלַעַת . לֹא יִטְהַר בְּאֵזוֹב וּבִשְׁנִי תוֹלַעַת . וְאִם לֹא יִשְׁפּוֹךְ לֵב כַּמַּיִם . לֹא יִטְהַר בִּזְרִיקַת מַיִם : וּמַה יִּתְגָּאֶה חָצִיר יָבֵשׁ . גּוֹבַהּ אִישׁ אוֹכְלָה אֵשׁ : וּמַה יָּעוֹז צִיץ גֵּאֶה . גּוֹבַהּ אֵל גָּאֹה גָּאָה : וְהוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים בְּגַאֲוָה : גָּאֶה עַל גֵּאִים . מִתְנַשֵּׂא עַל נִשָּׂאִים . וּמִתְגָּאֶה בְּאֶרֶז עַל מִתְנָאִים . וְעָנָיו כְּאֵזוֹב עַל נִדְכָּאִים : וְצָר בְּעוֹלָמוֹ חֲמִשָּׁה מִינֵי גֵאִים : שׁוֹר בַּבְּהֵמָה . אַרְיֵה בַּחַיָּה . נֶשֶׁר בִּמְעוֹפְפִים . אֶרֶז בָּעֵצִים . וְאָדָם בַּבְּרוּאִים . וּמֶלֶךְ מִתְגָּאֶה עַל כֻּלָּם לָבֵשׁ גֵּאוּת מִכֻּלָּם : חֲקוּקִם בְּכֵס שְׁבִיבֵי אֵשׁ . אַרְבָּעָה בְּכֵס מַעְלָה . וְאֶחָד בְּכֵס מַטָּה . כִּי כֵּס מַעְלָה . מְכוּוָן כְּנֶגֶד כֵּס מַטָּה . וְכָל אֲשֶׁר יֵשׁ בְּמַעְלָה . יֵשׁ בְּמַטָּה : כִּסֵּא מוּל כִּסֵּא . הֵיכָל מוּל הֵיכָל . מִקְדָּשׁ מוּל מִקְדָּשׁ . זְבוּל מוּל זְבוּל . מִזְבֵּחַ מוּל מִזְבֵּחַ . בָּנִים מוּל בָּנִים . עֲבָדִים מוּל עֲבָדִים . מַלְאָכִים מוּל מַלְאָכִים . מְשָׁרְתִים מוּל מְשָׁרְתִים . צְבָאוֹת מוּל צְבָאוֹת . כְּרוּבִים מוּל כְּרוּבִים . אֲלָפִים מוּל אֲלָפִים . רְבָבוֹת מוּל רְבָבוֹת . קְדוֹשִׁים מוּל קְדוֹשִׁים . מַחֲנוֹת מוּל מַחֲנוֹת . מַעֲרִיצִים מוּל מַעֲרִיצִים . מַקְדִּישִׁים מוּל מַקְדִּישִׁים . וּקְדוּשָּׁה לְקָדוֹשׁ מְשַׁלְּשִׁים : נקדישך וכו׳

מוציאין ב׳ ס״ת. בא׳ קורין כסדר היום, ובב׳ קורין למפטיר בפ׳ חוקת. עד תטמא עד הערב. וקודם קריאתם יאמר הריני מוכן לשמוע פ׳ פרה הכתובה בתוה״ק כמו שתקנו חז״ל וישמע כל תיבה מפי הקורא. ובהפטרה יתן תודה וכו׳ על הנקמות הגדולים המוזכרים בה :

יוצר לפרשת החודש

החזן מתחיל ברוך אתה יכו׳ עד ומושיע מגן

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים . וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים * אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים . לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים :

סיר מרובע ע״פ א״ב עד ת׳ . וחרוז ה׳ לסיום הברכה . יכו׳ היוצר תיבה בקליר

אֲתִיַּת עֵת דּוֹדִים כְּפִגְעָה . בְּאֹהֶל וָעֹשֶׁר פּוּט נָגְעָה . גִּישַׁת צָקוּן מִכְּפֶל כְּפִגְעָה . דֶּלֶג פַּעַם וְזֹאת רְגָעָה : הִשְׁגִּיחַ עוֹפֵר מֵרֶךְ אֲרֻבּוֹת . וְחִיל אֶרֶךְ בְּתִתְּבָם תַּעֲרוּבוֹת . זְמַן קִפֵּץ עֲשׂוֹת רַבּוֹת . חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים לְהַרְבּוֹת

ימך. ישפיל עצמו. מל׳ ימוך אחיך : תרבעת. י׳ מיני ג״ים נייר בכסא שבמעלה. אריה שור נשר אדם. וארז. גית הכ׳. בכסא שלמטה בבהמ״ק שהוא מעני הרזים כסא. הבתים כסאי (ישעיה כו) ולמטה. ירושלים כסא ה׳ (ירמיה ג): היכל. וה׳ בהיכל קדשו (חבקוק ג) ולמטה. היכל ה׳ (תהלים ה): דביר עוז והפארת במקדשו (תהלים נו) ולמטה. מקדש ה׳ (שמות טו): זבול. הזבול קדשך (ישעיה סג) ולמטה. בית זבול (מלכים ח): מזבח . מיכאל מקריב עליו : בנים. בני אלים (תהלים כט): בני האלהים (איוב ב) ולמטה. בנים אתם (דברים יד) : עבדים. בעבדיו לא יאמין (איוב ד) ולמטה. כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה): מלאכים. מלאכי אלהים (בראשית כח) ולמטה. וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים (במדבר כ) זה משה: משרתים. משרתיו עושי רצונו (תהלים קג) ולמטה. לשרת בקדש (שמות כח): צבאות. כל צבאיו (תהלים קמח) ולמטה. והוצאתי את צבאותי (שמות ז) : כרובים. בני הכרובים (יחזקאל ח) ולמטה . שני הכרובים (שמות כה): אלפים. רבבות. אלפין כו׳ ורבבן קדמוהי יקומון (דניאל ז) ולמטה. רבבות אלפי ישראל (במדבר י) : קדושים . בסוד קדושים (תהלים פט) ולמטה. קדושים תהיו (ויקרא יט ב) : מחנות. מחנה אלהים זה (בראשית לב) ולמטה. בתוך המחנות (במדבר ב): מעריצים. מקדישים אל נערץ בסוד קדושים (תהלים פט) ולמטה. והקדישו כו׳ יעריצו (ישעיה כט) :

אתית . כשהגיע הגיע זמן יהוד כנסת ישראל עם דודה הלכתה ארץ מצרים בי״ח מכות עם טביעת ים סוף. ועד״י כנסת תפלת שהבות מיעדת המכפנה לפגיע בה׳. דילג על זמן הגלות מד׳ מאות שנה. ונתן מגוחס לישראל שנקראו כי זהה עולה : (פוט. תולר לכלר ס : נקין. תבלה . כמו נקין להם : (ישעיה כו) כפגעה. ל׳ פגינה : פעם . זמן. כמו כפעם הזה (בראשית כט) : רגעה. ל׳ מנוחה. כמו יזאת המרגעה. ישעיה כח) : השגיח. ה׳ שמשל לעופר האילים ברך מהר. השגיח עלינו במהירות מן החרכים והרוות הצמים. ועשה לנו תהלה עם רעים ורפואה. בזכות שהיינו מתבוססים בתערובות דמי פסח ומילה. ומיהר זמן הגלות. ועשית לנו גבלאות רבות. ולהרבות לנו מלות חדשים על הישנים. ז׳ תנות בכי

להרבות: טם ברא ועדן שנה. קץ ריון ועד במשנה: חון כספה ודפק בפתחי ישנה. לחפשה בראשון לחדשי השנה:

לי עוד תגנון. בפסוח וגנון: חון בגוננך לבנון. במגיני יגון: ברוך אתה יי מגן אברהם. אתה גבור. עד להחיות מתים:

א"ב כנגד. מן מ עד ק. וחרו לכיוס הברכה. והכיר מרובע

מרימי עול עגלה להלאות. מבאב הגת להראות אות. נאקה החישה קץ הפלאות. נחצי למאתים ועשר ארבע מאות: שה המסבך לעקד צור. סים זכרו בפקד נצור. עמוסים באתיו לעת בצור. עדימו לשי יהא עצור: פלא עשות נגד אבות. פין מבעשור קאסרו בעבות: חון צליחת ירדן בו להתות. צפית שה לבית אבות: לך עוד נקשבה. ממעיני הישועה נשאבה: חון ששון ישעך לנו השיבה. ובתחית גשם נחשבה: ברוך אתה יי מחיה המתים:

סיר כר בע. ט"ס א"ב. מן ק עד ה

קיחת עקית עקד. היא נצבה בפקד. תיובת בתרי שקד. רשפי לוד הוקד: רחש ישנים בערב. דם תבוסה בערב. קין חש וקרב. לעורר בתנין קרב: שמעי מבסת פסחים. אשר בנו פסוחים. היא צמחה בסלוחים. להציתם בקוצים כסוחים:

תרפים

בני גח: טס. ה' פרת ומיהר וסינס זמן הגלות. ומיהר הגאולה. כביכול כישן מתעורר ומקיץ משנתו. ויתאר לנו. ודפק ע: פתחיכי בביתי בגליתביסניס כלי ש ס מלוב ולונו נעלות הפסח והמילה. כדי להוליאנו חפשי בחודש כישן שהוא ראשון כו' (טס וידה. ה' תפיסה ותפירות. כמו ישוב עלי היכל (איוב) וידא על כנפי רוח (תהלים יח): עידן זמן. כמו עד עידן (דניאל): כסף. חמד. כמו נכסף נכספת (בראשית לא): לחפשה. להוליא חפשי:

לי עוד תגנון: נבקשך שתגן עוד עלינו כהגנה והגנה כאחז. יבהגנתך הגנה בבה"מ והלך התשיח יהא עוזרי ומגיני: (לבנון. הואר לבהמ"ק. ע"ש שמלבין עון ישראל: יגון. שם המשיח. ככתוב ינון שמו. תלים ע"ב):

מריבי. אתה ה' היית לישראל כאכרים טובים. שמרחם על העגל שנותן עליו העול לייגעו בחרישה. ומרימו מעליו להקל עבודתו. כן הרימות עול ישראל שנקראים עגלה מלומדה (הושע י) והוצאתם מתכחובם להראותם אותותיך ונאקתם מעבודתם בנאה לפניך. מיהרת קץ הגלות. ונאלתם ע"י נפלאותיך. והד' מאות שנה מיהרו ועמדו על ר"י: (להלאות. ל' יגע. כמו הלאות אנשים (ישעיה ז): הגת. הוראה. כמו הורה מן התבואה (שם כו): נאקה. לעקה. כמו נאקת בני"י (שמות י): החישה. מיהרה. כמו נחלץ חושים (במדבר לב): נחצו. מיהרו. כמו דבר המלך נחוץ. ש"א יט): שה. אילו בל יצחק בנחתו בסבך והברהם העלהו תחת עקידת יצחק. ונרסם זכרונו להשמר כפקדון שבשיבוהו: ישראל העמוסים מני בטן לעתות בצרה. יהא נותן להם הזכות לדורון להגן עליהם: (צור. אברהם. כמו צור חוצבתם (ישעיה נא): סים. גרסם בל' חז"ל: בפקד נצור. שמור בפקדון: לעת בצור. מל' לעתות בצרה (תלים ט): עדימו. כמו אליהו. וכן עדיך כל בשר יבואו (תהלים סה) כמו אליך: לשי. לדורון. כמו יובילו מלכים שי (שם סח): עצור. עמון): פלא. כשהגיע הזמן לעשות פלאים נגד האבות. לוה ה' לישראל ליקח הפסח מבעשור ולקשרו בחבלים בכרעי מטתן. ולעשות בזה רושם וזכרון כשעתיד ביתי יהושע לבקוע להם הירדן ביום זה. כי זכות הפסח עומד להם אז. והכל לפני לפניו. ורמז כ"ן באמרו שם כו': (פין. דיבר. כמו פליתי פה (שופטים יא): צליחה. ל' בקיעה. כמו וצלחו הירדן (ש"ב יט): להתות. להרשים. כמו והתוית תו (יחזקאל ט): צפית. ל' ראיה. כמו צופה נתתיך. שם ג): לך עוד. יהי רצון שנשמע עוד בקולך כאלו ובישועתך נזכה לשאוב קידושי תורה ממעיני הנתם עליונה. ותשיב לנו שמחת תשועתך. ונחשב לפניך להחיות מתינו כגשמי ברכה:

קיחת. לקיחת אברהם ליצחק והעלאתו לעקידה. עומדת בפקדון לדורות לישראל. וזכות ברית בין הבתרים בלפיד אש שמיהר אברהם ויבתרם בתוך. שרף המצרים באש תוך הבכור (תויבת בתרי. מל' ויבתר אותם בתוך [בראשית טו]: שקד. מיהר: רשפי. מל' רשפי אש [שיר ח]: לוד תואר למצרים. ע"ש ומצרים ילד את לודים [בראשית י]: רחש. כשערבה לה' תפלת האבות ישיני עפר. ובצירוף מה שהיו ישראל מתבוססים בתערובת דמי פסח ומילה מיהר ה' הקץ לקרבו. לעורר מלחמה בפרעה שנקרא תנין [ביחזקאל כט] התנין הגדול: (רחש. ל' תפלה. כמו רחש לבי [תלים מה]: בערב. ל' מתיקות. כמו וערבה לה' [מלאכי ג]: דם תבוסה. מל' מתבוססת בדמיך [יחזקאל טז]: בערב. ל' תערובות: קרב. מלחמה. כמו הלחמו ביום קרב): שמע ק"ב הנין ישראל שפסח ה' על פתחיהם. שנתנו על הפספים בתצרים ושחטום. הבריתה המצרים לשורפם כקוצים נקצרים שעירניים לשריפה: (כסו. שחטו. תרגום ושחט. ויכוס: צמחה. הבריתה. כמו צמיתם ה' [תלים לד]: בסלוחים. תואר למצרים. ע"ש ומצרים ילד כו' ואת כסלוחים [בראשית י]: להציתם. מל' ויצת אש

תְּרָפִים כְּדֵי לְמַעֵט. מְנוּיֵי מְתֵי מְעַט : הזן תּוֹקֶף הֲדַרַת מֶלֶךְ מִלְהַמְעִיט. הוּרְשָׁם לְהִמָּנוֹת בְּוָאִם וּמְעַט :

הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם לִשְׁמוֹר. בְּסֻכָּם אֲסוּפֵי הַר מוֹר. וְאַתֶּם אַל יִגְמוֹר. שְׁלֹשֶׁת אוֹתוֹת בּוֹ לִשְׁמוֹר: דּוֹרֵשׁ זֶה חוֹדֶשׁ בְּחִדּוּשׁוֹ. לְאוֹת וּלְמוֹפֵת קָדְשׁוֹ: חזן יְדִידֵי עַם קְדוֹשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ: הֲדוֹם מִגֵּר נְזִיד עֶדֶשׁ. כְּהַיּוֹם הַזֶּה יְחֻדָּשׁ בְּגוֹדֶשׁ: חזן וְנוֹבִיל שַׁי בְּקוֹדֶשׁ. בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחוֹדֶשׁ: יִמְלוֹךְ יהוה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּ יָהּ: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

רַבּוֹת עָשִׂיתָ וְחִשַּׁבְתָּ וְסִפַּרְתָּ. מִמִּפְעֲלוֹתֶיךָ פְּעוֹל בְּסַהַר סִפַּרְתָּ. לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים חֲבָלוֹ שִׁפַּרְתָּ. לִתְקוּפוֹת וּמַחֲזוֹרוֹת קִצּוֹ צִפַּרְתָּ. לְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה זְמַנּוֹ בֵּאַרְתָּ. וּבִתְשַׁע מֵאוֹת עִבּוּרִים עֲדָיו עִבַּרְתָּ. וְהַיּוֹם הוֹרֵיתָ לְעַם אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ. לָכֵן עַל כָּל חוֹדֶשׁ חִדְּשׁוֹ הִגְבַּרְתָּ. סִפְּרוֹ בִּקַּרְתָּ. קִצְבּוֹ חָקַרְתָּ. נִזְלוֹ הֵקַרְתָּ. פִּלְאוֹ סָקַרְתָּ. מוֹעֲדוֹ יִקַּרְתָּ. וּבוֹ יָקַרְתָּ וְנִתְיַקַּרְתָּ:

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

המסך וחתום אלעזר בירבי קליר. והשיר מרוגע. ומנ' אותיות י' ר' מקליר. עשה שיר א':

אֲבִי כָּל חוֹזֶה. חַל בּוֹ בְּמַחֲזֶה. כְּנֶאֱמַר לוֹ חֲזֵה. תַּבְנִית

החודש

אס. איכה ב) : תרפים. ישראל שנקראו מתי מעט [דברים כו] נמנו לשחוט הפסח מכאן תוענת המלרים. כדי למעט ולבטל ע"ז מהעולם וכרסם כתורה הליווי : שאם יתמעט הבית. שימנו הוא ושכנו. כדי שלא למעט ח"ו עוז הדרת המלך כו'. שנרוב עם הדרת מלך :

החודש. עליכם מוטל לשמור חודש זה עפ"י הסכמת הסנהדרין. שנאספו לקבעו בלשכת הגזית שבבהמ"ק שנקרא הר המור [שיר ג] וה' גומר עמם ומסכים לדעתם כשירלו לעבר השנה (והראיה . שהיה אור יולא ובא לפניהם . ועוד. כי בת ג' שנים ויום א' אין בתולים חוזרין. וכשנמלכו לעבר השניה בתוליה חוזרין) . כדי לשמור ג' סימני העיבור . התקופה וספירות והאביב: (בסכם. ל' הסכמה) : דורש. ה' דורש תמיד חודש זה בחידושו , לעשות בו אות ומופת קדשו . לישראל שנקראו ידי עם קדושו. יהושיעה כו' : הדום בהמ"ק שהשפילו עשו שמכר בכורתו ליעקב בנזיד עדשים . כנקשך לחדשו עתה בגודש וגודל כבודו מהקודם. ונוליך קרבנותינו למקום קדשו. כאמר [ביחזקאל מה] בראשון כו' תקח כו' : (הדום . תואר לבהמ"ק. כמו להדום רגליו [תלים לט] : מגר. השפיל. כמו לארץ מגרת [שם פח] : בגודש. ל' גודל וגובה בל' חז"ל : שי. דורון וקרבן. כמו יובילו מלכים שי. שם סח) :

רבות . אתה ה' רבות עשית . ועד יליאת מלרים חשבת וספרת בעלמך חשבון ומספר קידוש החודש ועבור השנה. ומנין הנסים שעשית לנו. הין רובם בלילה שממשלת הלבנה. ועשית לחודש זה גורל נאה. שיהיו בו מופתים. ועל כראש למועדים. והארת זמנו שיהיה ראש לתקופות ומחזורים : (חבלו. גורלו. מל' חבלים נפלו כו' שפרה עלי [תלים טו] : תקופה סיבוב החמה. כמו ותקופתו על קלותם [שם יט] : מחזור ע"ש שבמשך שנותיו חוזר הסדר לקדמותו : לפרת. בארת. תרגום בוקר. לפרא. וכמו ויצפור מהר גלעד. שופטים ז) : לאלפים. לסוף ב' אלף קמ"ח שנה מהבריאה. ביארת זמנו של ניסן של יליאת מלרים. ועד או היו הת"ק עיבורים (כי בב' אלפתמ"ח יש קכ"ח מחזורי לבנה בני י"ט שנה . ועוד ע"ז שנה. וי' עיבורים בני י"ב חודש במחזור. גו"ח א"ד ז' בו . עולה אתל"ו . ובע"ז שנה ה' עיבורים. ס"ה התק"א. ועל א' שהוא פורתא לא דק) : והיום. ומיל"מ ואילך. לימדת ומסרת החשבון לישראל שבחרת מהאומות : לכן , מאחר שכ"ז הוא בניסן הוא נגור על כל החדשים : ספרו . דרשת וחקרת מספרו וקלבו : נזלו , מים קרים נוזלים , ירמיה יח) בו המעיינות קרים ביום ומשיבים נפש עיפה:פלאו ראית מקודם הנפלאות שבו ועשית מועדו יקר וראש למועדים , ונתת בו כבוד ויקר לעמך , והתכבדת בו* ליקרא מלך הכבוד : (סקרת , ראית , כמו בסקירה אחת , ר"ה פ"א)

אבי . אב כל הנביאים מרע"ה. נודע במאמר לו ה' נבואה זו. ראה והבן ענין קידוש החודש : (חזה. תרגום ראה) : לכוין. קלבת המולד מתחלת תולדתו. וכמה ימי מילואו וחיסרו עד שנתכסה מרכו בגמר החודש, כי בראיה נתקשה

ראה

הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה ׃ לְהָבִין קֶצֶב מוֹלַדְתּוֹ . מִתְּחִלָּתוֹ .
וְאֹרֶךְ מְלֵאָתוֹ . עַד תַּכְלִיתוֹ ׃ עֲמִתוֹ לְהַרְאֵהוּ . וְלֹא
הִכִּיר מַרְאֵהוּ . עַד בְּאֶצְבַּע הֶרְאָהוּ . אָז כֵּן וְרָאָהוּ ׃
זוֹהַר לְשָׁעוֹת שֵׁשׁ . תָּאֳרוֹ לְהִתְאוֹשֵׁשׁ . פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ .
כָּל עַיִן עָשֵׁשׁ ׃ רוֹאָיו לְבַקֵּר . עֵדָיו לַחֲקֹר . מַאֲמָרָיו
לְיַקֵּר . מְמִירָיו לְעַקֵּר ׃ בְּמֶדֶד לוֹ שִׁיעֵר . עָבְיוֹ אֵיךְ
לְשַׁעֵר . עַד שְׁטִיפַת שֵׂעָר . יְקַבְּלוּ יוֹשְׁבֵי שָׁעַר ׃ יָדְעוּ
תְבוּנָה . לְחַוּוֹת לְאוֹם נְבוֹנָה . לְהוֹרוֹת לְיוֹדְעֵי בִינָה .
עֵרֶךְ לְבָנָה ׃ רְגָלִים לְיַשֵּׁב . וּזְמַנִּים לְחַשֵּׁב . בַּעֲבוּר אֵיךְ
לְיַשֵּׁב . וְסוֹד מָה לְהַקְשֵׁב ׃ בְּפָנָיו צָגוּ אֵלֵי קוֹדֶשׁ .
לְהָעִיד עֵדוּת חוֹדֶשׁ . וְאֵל נִתְעַטֵּף בְּקוֹדֶשׁ . כִּמְקַדִּישֵׁי
חוֹדֶשׁ ׃ יָהּ בְּדָקָם לְעֵינוֹ . וְעֵדוּתָם דִּקְדֵּק בְּמַחֲנוֹ . וְהַכֹּל
צָוְחוּ בִּמְעוֹנוֹ . מְקוּדָּשׁ הַחוֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ ׃ קֵץ מוֹלַדְתּוֹ
חָל לְהַקְצוֹת . בְּיוֹם רְבִיעִי בֶּחָצוֹת . וְעַד שְׁלֹשִׁים
מְרוּצוֹת . לֹא נִכַּר בַּחוּצוֹת ׃ לָאָה צִיר וּפָחַד . וְיָתַר
מֵעֵת לְעֵת סִפּוּר אֶחָד . וְצוּר פָּץ לוֹ וַיִּחַד . מֵעֶרֶב וְעַד

ערב

החוד בכ"ו: עמתו. ה' קירב וחיבר למרע"ה אליו כאיש לרעהו, להראות לו ענין החודש ולא הכיר וידע עוד מראהו. עד שהראהו באצבע כזה ראה וקדש, אז ראהו והביט היטב. (עמתו. חיברו מל' איש את עמיתו: כן. הבין): זוהר. כלל גדול הסר לו אם עפ"י חשבון נולד זיו הלבנה קודם ו' שעות על היום. תתחזק תואהר ותיראה לבני א"י בו' שעות אחר המולד וכשיעידו שראוה אז אמת הוא. וכשנולדה אחר חלות היום פחות יו' שעות עד הלילה, לא תיראה ביום זה בשום אופן וכשיעידו שראוהו אז, שקר הוא ומחר יקודש החודש: (להתאשש. ל' חיזוק כמו והתאוששו [ישעיה מו]: יעשש. תש כחו מלראותה כמו עששה מכעס עיני. תלים ו): רואיו. בכלל זה עמדו על חקירת ודרישת המעידים שראוה. וכשהחשיבו החודש והעידו עליו באמת כיבדום בסעודות גדולות. וכשהיו ממרים בו והעידו שקר. עקרו אותם והלקום מלקות: (מאמריו. ל' חשיבות כמו האמירך היום [דברים כו]: ממיריו. מל' אל תמר בו. שמות כג): במדד. ה' לימד למרע"ה במדידה ושיעור עובי ואורך הלבנה, ושאם תיראה אפי' רק כחוט שער א'. יקבלו הסנהדרין יושבי שער העדות ויקדשו החודש (שטיפת ל' שערה, כמו מי פלג לשטף [איוב לח] וכפל הלשון במלות שונות): ידעו. הודיעו תבונת החודש להגידו לעם נכון. וללמד לבני יששכר יודעי בינה סדר הלבנה וכפל הענין במלות שונות לתועלת השיר: רגלים. העדים שראו החודש הלכו בשבת חוץ לתחום. מפני תקנת המועדות וחישוב כל הזמנים התלוי בזה. וב"ד ידעו איך לישב לעבר השנה כדי שיהא הפסח בזמנו וחקרו בזה. ועמדו בסוד ה' וראש ב"ד הזכיר השם. ושמעו בת קול. וראו אור לפניהם. וידעו שה' הסכים עמהם: בפניו. בר"ח ניסן של יצ"מ, לימד ה' למרע"ה סדר קידוש החודש, ומיכאל וגבריאל עמדו לפני ה' להעיד על החודש. וה' כביכול נתעטף בטלית מצויצת. כראש ב"ד ובית דיני המקדשים החודש: (צגו. עמדו, כמו ובקרכם יוצג [שמות יג]: אלי. מלאכים, כמו כבני אלים): יה. ה' בדק העדים לעיני משה, ודקדק בעדותם בדרישה וחקירה. וענה ואמר להם כיצד ראיתם הלבנה. לפני החמה או לאחריה, ואח"כ אמר ה' מקודש החודש. והכל אמרו אחריו במעון קדשו. מקודש כו': קץ. זמן המולד של ניסן במצרים בסוף אדר. התחיל ביום ד' חצי היום, ועד ל' שעות לא נראית לרחוקים בחו"ל. עד יום ה' בערב והיה ר"ח בה'. כי בה' ט"ו לחודש יצאו ממצרים: (קץ. זמן, כמו קצי ומדת ימי: חל. התחיל: להקצות. ל' קצה וסוף: מרוצות. ע"ש שהשמש רץ בהם. מל' כרוץ אורח תלים יט): לאה. מרע"ה שליח הנאמן נתיגע ונפחד ונסתפק והרהר. אולי צריך למנות ימי החודש מעת לעת, לעשות ר"ח בחצי היום כשחל אז המולד. ועד מחר בחלות יהא יום אחד, וה' אמר לו למנות מערב עד ערב יום אחד, וכשהמולד בחצי היום, יהא ר"ח בליל ויום שאחריו ושמח מרע"ה ע"ז: (לאה. ל' יגיעה תרגום ויגע. ולאי: יותר. מל' ויתורו [במדבר יג]: צור. הבורא להש"י: פץ. דיבר: ויחד. מל' חדוה): ילדות. בר"ח ניסן משנת גאולת מצרים, היה מולד חמה ולבנה

בעת

ערב מנות אחד: ילדות חיים וסהר בו ביום חשבון מצו. ותחלת בריתם בחלון אחד נמצאו: חזן רעים בנתן למו מסורת אמצו. לחשב לעבר ולקדש ספורות במצאו:

אומרים אל נא לעולם תועץ.

חזן וקהל ראשון הוא לכם. לפסוח עליכם. להתקדש בתוככם. קדוש:
חזן וקהל לכם הוא ראשון. נצורי כאישון. להעריץ לאל אחרון וראשון. קדוש:

המשך כהנ"ל. ע"ס א"ב. והש"ר משולש

אדון מקדם תכנו ראש. בינו לא גל בספר תולדות ראש. גלהו תחלה לכם לדרוש: הודש להשות בו גיה ואישון. הופלא מכל עם ולשון. ולא הומסר לאדם הראשון: זמן עדנה בו בשרה. חנוט לקצו עקוד למוסרה. טפיה בכן בו בשרו בשורה: ירח אשר לא פענח לראשונים. כמוס לצפון חדשים וגם ישנים: לראש הושם לארבעה ראשי שנים: מועדים מזמן לדגלים. נועדים בו עינימו צירי רוגלים. ספור הוא למלכים ולרגלים: עבור מעברים לשמרו במועדו. פרח ואביב תקופה בם לועדו. צירון שלשתם יצרפו לסעדו: קדש בראשו ושלישו חציו ורבו לשמור. לקדש לקחת להגג לקצור ולגמור. רשם בכל דור שמור הוא לרוכב על חמור: שמירת שלישו בירדן עמדה. שלהבת חציו שאון פול השמידה. תשועת קצירו ימיני העמידה: לכם וכו'

ובכן ולך תעלה קדושה. כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

הוא נקרא ראש וראשון, ונואמו נקרא ראש וראשון, ומועדו נקרא ראש וראשון, ואוויו

נקרא

בעת אחד בחשבון מדוקדק (אך לא בחלון א') דוגמת תחלת בריאתן, שהיה התחלת הילוכן בחלון א' כמ"ש שבתאי ביום ד': (חרס: שמש. כמו יכה החרסה [שופטים יד]: סהר. לבנה. תרגום ירח סיהרא: מני. ל' דקדוק): רעים. כשנמסר לישראל רעים אהובים סוד העיבור. חזקוהו בסימנים, לחשוב איך לקדש ולעבר השנה, כאשר ימצאוהו כפי המספר והחשבון: אדון. ה' שכין החודש נכון מקודם לראש חדשים. והשכת הילוך הלבנה לא גילה בספר בראשית שבו תולדות אדם ראש הילודים. אך גילהו לישראל בתחלה לדרוש היאך נעבר שנה: דורש, ודרשו לעבר השנה כדי להשוות שנת חמה ולבנה שיהא הפסח בחודש האביב וסוד העיבור נעלם מכל האומות. ואפי' לאדה"ר שחיסרו רק מעט מאלהים לא נמסר: (גיה ואישון. אור וחושך, כמו יגיה חשכי (תלים יח) באישון לילה (משלי ז) והתכוון לחמה שיש לה אור, וללבנה החשוכה ומקבלת אור החמה): זמן. בחודש זה בישרו המלאכים לשרה שתלד בן לשנה הבאה כעת הזה, ולזמן שקבלו נולד יצחק שנעקד על המזבח למסור נפשו לה'. ולזה נתבשרו בניה בשורת הגאולה בחודש זה: (עדנה. תואר לשרה על שאמרה היתה לי עדנה (בראשית יח): טפיה. בניה. מל' טף): ירח. חודש זה לא נתגלה לראשונים, והוא גנוז וצפון לבנים שהיו ועתידין להיות, ולזה חושב לראש לד' ראשי שנים בכל שנה: (פענח. ל' גילוי כמו צפנת פענח, שם מא): מועדים. מזמן חוגין וקיבצין המועדים לישראל שהיו ד' דגלים, ובו מתקבלים לפני הסנהדרין עיני העדה, ועל פיהם השלוחים יוצאים ברגליהם להודיע בגולה יום ר"ח, וממנו סופרים השנה למלכים ורגלים: (מועדים. מל' ונועדתי לך (שמות כה): צירי. שלוחים, כמו השולח בים צירים (ישעיה יח): רוגלים. מל' רגל): עבור. תכלית העבור היא לשמור הפסח בזמנו. ועל ג' דברים מעברין על פירות האביב ותקופה ביחד, או על ד' סימנים אלו או על א' בצירוף וסעד טעמים אחרים: (פרח. פירות ציון סימן, כמו כלובי לך ליונים (ירמיה לא): יצרפו לסעדו. ל' חז"ל): קדש. בחודש זה יש קדושה בתחלתו. ובי' בו שהוא שלישו, ובט"ו שהוא חציו, ובט"ז שהוא רובו, וצריך לשמור גם שאר ימי החודש בקדושה, ומפרש ואזיל: לקדש. החודש בתחלתו וליקח הפסח בי' בו. ולחוג חג המצות לה' בט"ו. ולקצור ולהביא העומר בט"ז בו. ואח"כ לגמור כל החודש בקדושה, ורשום הוא בכל הדורות לפי שמור לגאולת המשיח. שנאמר בו עני ורוכב על החמור (זכריה ט): שמירת. זכות שמירתם ליקח הפסח בי' בו שהוא שלישו. עמד להם בימי יהושע ועלו מהירדן ביום זה ואכילת הפסח בלי אש בליל ט"ו שהוא חציו. עמד להם בימי חזקיה, ונשרף חיל סנחרב, וזכות קצירת העומר בט"ז. הושיע להם בימי המן, והעמידה להם לגואל את מרדכי משבט בנימין וט"ז נתלה המן ביום זה: (ימיני. מרדכי. ע"ש איש ימיני. אסתר ב):

הוא. ה' נקרא ראש וראשון. וה' בראשם (מיכה ב) אני ה' ראשון (ישעיה מא): ונואמו. התורה. דברי פיו. נקרא ראש ראש דברך אמת (תלים קיט): ומועדו. חג המצות לה'. נקרא ראשון. בראשון בי"ד לחודש (שמות יב): ואוויו.

בזמ"ק

נקרא ראש וראשון . ונוהליו נקרא ראש וראשון . ואויבם נקרא ראש וראשון . ואהבם נקרא ראש וראשון. וגואלם נקרא ראש וראשון: הנה העת יבא בראש וראשון. בחין אשר הוא ראש וראשון. לעבור בראש וראשון. לכונן נכון בראש וראשון. ואתו נוצר בריחה ראש וראשון. לקעקע שרידי עמלק ראש וראשון. לעורר צורים החצובים בראש וראשון. לפעול חדשות בראש וראשון. קרבנות חדוש תשורת ראש וראשון. להוביל בו שי לראש וראשון: ועוד בל יזכרו ראשונים. כי יתחדשו חדשים וגם ישנים. פלאים מפלאים משונים. ויקיצו כל ישנים. מהללים ומשוררים שירים משננים: ולא יאמרו עוד אשר העלה בנביא. כי אם חי יי אשר העלה ואשר הביא. ואז אל ישאג כלביא. לערוך קרבי. הדשות להביא. בניר איש נביא. משבט לוי. להשיב לבבי. לחדש קרבי: ויצמיח צמח נקוב שבעה. ואתו יהיו רועים שבעה. ויחודשו לאום דברים שבעה. ויתכסה מהם שבועים שבעה: וישוב ויגלה לעם קדושים. אשר עמו יהיו מקודשים. ולא לעדרי צאן קדשים. עד קץ ששה חדשים . עד בא ראשון לראשי חדשים. ואז יראה לעדת קדושים. הנשארים בעיר קדשים. ויראה למו אותות חדשים. לחדש שמים החדשים. למשוח קודש קדשים. לפתוח דלת לקדושים. בשבתות ובחדשים: ואז יצוה חדוש עבודת חודש. מה להעלות בראש כל חודש. ועבודת ראשון בו חודש. היא תקדים תחלה לכל חודש . ובמו היה ראש לכל חודש. כי יהיה ראש לכל חודש: ונעשה בו חדשה. לבראת ארץ חדשה. להתנודעה חדשה. לכרות ברית חדשה. להבראות בריה חדשה. להתחדש רוח חדשה . להוביל בו שי מנחה חדשה: והמה ולבנה תתחדש. ואורם שבעתים יתחדש. שתים בשנה יתחדש. ויצמצם שכינתו בתוך שער החודש. ויקרא לו שם חדש. בשם העיר מיום המקודש. ויתן לעם לב חדש. לשורר בפיהם שיר חדש . שיר מפואר ומחודש . על כל שיר מהולל ומקודש : כי שירי אראלים. אשר שיר ותשבחות מהללים . לפני שיר זה לא חלים ונצוה אלים אשר קול המודה צוהלים . לפני שיר זה לא מללים. ורנן גלגלים. אשר אם הורשו כל גוללים. לפני שיר זה לא בוללים . ואיפת כרובים. אשר הם צגים במו רובים. לפני שיר זה לא מרבים: והדרת אופנים. אשר

דב

בהמ"ק שהוא נמשל לו. נקרא ראשון, מרום מראשון (ירמיה יז): ונוהליו. ישראל שבחר לנחלה לו. נקראו ראשית תבואתו: ואויבם. הנרדם נקרא ראש האומות: ואהבם. עשו. נקרא ראשון. ויצא הראשון אדמוני (בראשית כה): וגואלם. משיח נקרא ראשון. ראשון לציון (ישעיה מא): הנה. מוכן עת ביאת הגאולה לעם ה' שנקרא ראש וראשון . בחין חודש ניסן שנקרא ראש וראשון לחדשים. וה' יעבור לפנינו בראשם. ולכונן בהמ"ק בראש ההרים: (נכון תואר לבהמ"ק. ע"ש נכון יהיה הר בית ה'. (ישעיה ב): ואתו. ועם ה' יבוא משיח. שנולד כרות אלפים שריחף ע"פ המים בתחלת הבריאה ונקרא ראשון. לקעקע השארים מזרע עמלק הרשע. שהיה הראשון ללחום בישראל לעורר זכות האבות . הראשונים : (לקעקע . לעקור משורש. בל' חז"ל: צורים. האבות. חצי צור חוצבתם. ישעיה נא) : לפעול. לעשות נסים חדשים בניסן. ולקבל בו קרבנות בתיקון חדש המבואר ביחזקאל מ"ה. ולהוליך בו מתנות למשיח : (חדוש תשורת. קרבנות חדשים : שי. דורון . כמו לו יובילו שי. תלים סח): ועוד ולא יזכרו עוד נסים הראשונים . כי יתחדשו נסים חדשים לבד הישנים ובכל עת יהיו פלאים שונים. ויחיו כל המתים ישני עפר. ויספרו שירים חדשים וגם שירי החיים: (משננים. מספרים. כמו ושננתם. דברים ו') : ולא יאמרו עוד לעיקר. שירות יצ"מ ושאר גאולות. שהעלם ה' מתגלות ע"י נביא. רק עיקר השירה יהא מגאולה אחרונה. אשר ה' חי וקים בעצמו. העלם והביאם מד' רוחות העולם. ואז אל ישאג. ממרום כארי ולביא. לערוך מלחמה עבורנו עם האומות ויושיענו חדשות. לבשרנו ע"י אליהו הנביא שהוא פנחס משבט לוי : להשיב. להחיות במשיבת נפש את לבבי. ולחדש בני עמי שנתמרמרו בגלות. או לחדש קירבתי אליו כאתו : ויצמיח . לנו המשיח הנקרא בז' שמות . מנחם כתה צדיק דוד ינון משיח שילה. ועמו יהיו ז' רועים . ויחדש לנו ז' דברים האסורים. ארון לוחות כפורת כרובים מקל אהרן צלוחית המן. (צמח משיח. כמו עבדי צמח . זכריה ג) : ויתכסה . אחר שיתגלה המשיח יתכסה מהם קרוב לז' שמיטות, ויחזור ויתגלה לנבועים שנסרגו על קידוש השם. ולא יתגלה לכל ישראל עד סוף ו' חדשים בחודש ניסן : ואז יראה. לכל ישראל שישארו חיים מעול המתועבים. ויראה להם ז' אותות חדשים . ויברא להם שמים וארץ חדשים. ויחנך בהמ"ק בשמן המשחה. והשער הפונה קדים שסגור בחול יפתח תגלתו בשבת ור"ח . וידעו הכל רגע כניסת שבת. ורגע במולד. ויקדשו החודש: (קדשים מתועבים. כמו לא יהיה קדש . דברים כג) : ואז. כשיבנה המקדש. יצוה ה' עבודה חדשה בקרבנות ר"ח. ומה להקריב בכל ר"ח. ועבודת ניסן תוקדם לכל חודש. ויהיה ר"ח לחדשים כשהיה : דת חדשה. שיתגלו טעמי תורה וחידושים שנעלמו עתה: בריה חדשה. שיחיו המתים : ויתרפאו המומין : שבעתים. יאירו כאור ז' ימי בראשית : שתים בשנה. כי בניסן ובתשרי היום ולילה שוין ומניסן והילך מתקצר הלילה ומתארך היום. ומתשרי בהיפוך : שער החדש. בהמ"ק : שם חדש כשם העיר. כשם שקרא אברהם לבהמ"ק. ה' יראה ע"ש הפסוק, ושם העיר מיום ה' שמה (יחזקאל מח) ופי' בתרגום. טבא לקרתא דשמה כשם מלכא : אראלים. מלאכים: לא חלים לא יתחילו לשורר לפני ישראל . ועד לא רופפים. הוא כפל ענין במלות שונות : הורשו כשיתן להם רשות לשיר. כל המלאכים גוללים ספריהם ושותקים מלשורר. היינו לא יעצרו שירתם לפני שיר ישראל : צגים. עומדים. הילדים : מרובעי . ד' פנים לא' : סופנים ל' חשיבות בלי חז"ל : כאגדים לשון התקשרות : כעין קלל . כמראה נחושת קלל . שדומה ללהב אש : משננים מספרים כמו ושננתם

דברים

הם מרבעי פנים. לפני שיר זה לא סופנים · והמון גדודים. אשר הם הוד אל מגידים. לפני שיר זה לא נאגדים. וסוד עירין אשר בעין קלל בוערים. לפני שיר זה לא מפארים. ונש קדישין. אשר לבקרים מתחדשים. לפני שיר זה לא מקדישים: ונהם שנאנים. אשר טעמם לא משנים. לפני שיר זה לא משננים: ופחד שרפים. אשר ברגע כל שורפים. לפני שיר זה לא רופפים. כי כל מחנות קדושים משרתים. משרתיו יהו מקדישים. וגם המון צבא מלאכים. מנעימים יהו ממליכים: ומרוצות חיל זיקים. כהם יהו מחזקים. וזיו משלהת ברקים. פניהם יהו מבריקים. והוצה למו הווים. מתעלסים באהבים. ועד מחיצתם לא באים. באשם נלהבים ובנהרתם נכוים. ובפארם הם נאלמים: ועת כי יתהילו יחישו. ועת כי יהבילו יהילו. ועת כי יגמורו יעריצו. ועת כי יחישו יקדישו. ועת כי ישתוקו ישלשו. קדושה משולשת: נקדישך וכו׳

הש״ץ גומר התפלה. ומוציא ב׳ ס״ת. בא׳ קורא ז׳ בפ׳ השבוע. ובב׳ קורא לא׳ מפטיר (בפ׳ בא) החודש הזה עד תאכלו מצות:

מוסף לפרשת החודש

החזן מתחיל ברוך אתה וכו׳. עד ומושיע ומגן:

כל הפיוט מהקליר. וכל פיוט מתחיל בתלה בפ׳ ראשון לציון. ואח״כ ג׳ אותיות. מא״ב כפול. ולמען לא תחסר אות ת כתב תיבת תרננה בפיוט אתן קול:

ראשון אמצת לפרח שושנים. אמוץ לעורר מרדם ישנים. בזכרך ברית ראשונים. בצפון חדשים וגם ישנים. גלותו בדת שנונים. גזר ראש לארבעה ראשי שנים: חזן ארבעה ראשי שנים במחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. לגונגמר במגן בחודש הזה: ברוך אתה יי מגן אברהם: אתה גבור עד להחיות מתים:

לציון דרור חשת בו קפות. דבר אור יקריה קקפות. החודש אשר ישועות בו מקיפות. ההוסים בו מתקיפות. וממנו מתחילות ותוקפות. ומעד ראש לארבע תקופות: חזן ארבע תקופות בשנה. תחדש אורם כברא שונה׳

(דברים ו): רופפים. נדים ונעים: כי כל מחנות. מלאכים גדולים משרתי ה׳ יקדישו לישראל משרתיו עושי רצונו: מנעימים. ימליכו לישראל המנעימים זמירות לקונם: ומרוצות ומלאכים הרצים בשליחותם כנילוצי אש בחיל ירעד. יחזקו כח ישראל: (זיקים ניצוצי אש. כמו ובזיקות ביערתם. ישעיה נ): מבריקים יאירו תואר פני ישראל: וחוצה. המלאכים יהיו בחוץ וישראל בפנים. וישמחו באהבת ישראל. ולא יוכלו לבוא במחיצתם. כי ישרפו באש ויכוו בגחלת ישראל: ובפארם. בעת שישראל יפארו לה׳ ויתחילו להתפלל. ישתקו המלאכים באלמים. וכשישראל יסיימו יתחילו לפאר: יתכילו. ענין סיום. כמו ותכל כל עבודת (שמות לט): יגמורו כו׳. כפל ענין במלות שונות:

ראשון. ניסן שהוא ראש לחדשים. חיזקתו לעשות בו נסים לישראל שיפרחו כשושנים. ולעתיד יתחזק נהחיות בו המתים ישיני עפר ולעוררם מתרדמתם. בעת שתזכור ברית האבות. וזכות הצפון לפניך מה שאנו מקיימים דברי תורה ודברי סופרים: גלותו בעת שגילה ה׳ חודש זה בתורה שנאמר בה ושננתם לבנוך גזר שיהא ראש לד׳ ראשי שנים שבכל שנה: ארבעה אתה ה׳ שנקרא זה אלי. שביארת הד׳ ראשי שנים בנבואה למשה הנביא בכל התורה. שנאמר בם מזה ומזה הם כתובים. ונבקש שכאשר שמענו כסך שבדורות הראשונים. כן נזכה עוד לראות. ותגין עלינו כמגן. בחודש הזה:

לציון בניסן מיהרה לעשות נסים גלוים. ולהוציא ישראל ממצרים חפשי לגביאם לציון. וכל דבר שבו אור גדול במכוסה בעת. עתיד להתגלות בניסן. והוא חודש המסובב בישועות שבו נגאלו. ועתידים ליגאל בו ולהתגבר כחוסים בב׳ ומחודש זה מתחילים הישועות להתגבר. והוכן לראש לד׳ תקופות: (קפות גילוי בלשון תרגום: תקיפות. סובבים. כמו הקף העיר (יהושע ו): מתקיפות ענין חוזק. תרגום חזק. תקיף): ארבע תקופות. (סיבוב החמה. כמו ותקופתו על קצותם (תלים יט) כשתגיע לראש טלה סרטן מאזנים גדי) הם דכל שנה. ונבקש שתחדש אורם כאור ז׳ ימי בראשית. וכמו שמענו נחמות מהנביאים. כן תמהר עתה להביאם לנו. והחיה מתינו בגשמי רצון בחודש ניסן:

הנח

כאשר שמענו כן עוד חיש נא · החיינו בגשם בראשון לחדשי השנה :

ברוך אתה יי מחיה המתים : כתר לדור ודור . עד וקדוש אתה :

הנה זה בא לפרקים . זמון לגאול רצוצים מארקים . החודש אשר רביבים בו מריקים . חשרת מים למלאות רקים . טיעות לרוות וירקים . טלאים בו להקים בארבעה פרקים : חזן ארבעה פרקים כבמחזה . בארת זה מזה לחוזה . כאשר שמענו כן עוד נחזה . ונעריצך קדוש בחודש הזה : ברוך אתה יי . האל הקדוש :

תכנת שבת : עד מקדשי שמך · ובר"ח אתה יצרת · עד להם קבעת :

הנם ימים המבורכים . יורה ומלקוש באבם פורכים . כח תת באביבים רכים . כרמל להקליא אביב פירוכים . לשנן מפעלות מציץ מחרכים . לפניו קוראים ענין ארבעה ערכים : חזן ארבעה ערכים אשננה . ספור מסות פרחי שושנה . כאשר שמענו כן עוד חיש נא . לעננו בנופש בראשון לחדשי השנה : ברוך אתה יי . מקדש השבת : בר"ח וישראל וראשי חדשים . רצה עד לציון ברחמים :

ולירושלים מופת הוחק בו כסות · מעין כל חי להתכסות · נקמות אשר בלב מכוסות . נתכנו במועד זה היות טכוסות . שה לבית אבות מנות במכסות . סבות עליו עסים ארבע כוסות : חזן ארבע כוסות כבמחזה . בארת זה מזה לחוזה . כאשר שמענו כן עוד נחזה . רצנו כשי בחודש הזה :

ברוך אתה יי . המחזיר שכינתו לציון : מודים . עד ועזרתנו סלה :

מבשר עם זכיות . עצורים להעלות מצול דכיות . פדוים חוה במשכיות .

פצוח

הנה. קול דודי יבא לנו בעתים ידועים לו. ויתוכן לגאול ישראל העשוקים בגלות . מארצות פזוריהם . או חודש ניסן זה יבא לפרוק עול המשעבדים בנו. ומזומן תמיד לגאול בו רצוצים כו' : (מארקים מארצות. כמו שמיא וארקא. ירמיה י) : חודש. בחודש הזה מריקים העבים גשם דק לרוות הארץ ויורד בשפע למלאות בורות הריקים ממים. ולהשביע נטועות וירקות : טלאים. נבקשך שתקים בו את ישראל צאן קדשים. ותושיעם כד' פרקים שהעולם נדון שהראשון מהם הוא בחודש הזה על התבואה :

הנם. ימי ניסן המבורכים. שבהם יורדים גשמי ברכה. ובוקעים הפירות ותבואה ונכנסים לתוכם שיתבשלו יפה. ונותנים כח בתבואות הרכים להתבשל ולהיות כר מלא. לעשות מהם קלי ומלילות שנפרכין בידים : (פורכים. שוברים. כמו ויעבידו כו' בפרך (שמות א) בעבודה השוברת הגוף) : לשנן. (לדבר כמו ושננתם לפי שאנו חייבין לספר פעולות ה' המשגיח עלינו תמיד. אנו אומרים לפניו ענין וסדר הד' פרשיות. שכלול בה נפלאותיו שעם אבותינו ועמנו : ערכים. סדרים. תרגום מערכות סדרי) : אשננה. דברתי וסדרתי לפניך הד' פרשיות. כדי לספר המסות הגדולות שעשית לישראל. ואבקשך שכאשר כו' : נופש. במנוחה :

ולירושלים הזמן שישיב ה' שכינתו לירושלים. הוא כתוב הסימנים וקיצין שאמר לדניאל' נגזר עליו לכסותם שיהיו נעלמים מעין כל חי והנקמות שינקום ה' לעמו והיכלו . המכוסות בלבו ולפומא לא גלי. כל אלו נתכנו להיות מתוקנים בחודש ומועד הזה. אך לא נודע באיזה שנה . ולכן נצטוו ישראל מאז לעשות הפסח בחודש זה . ולמנות עליו במכסת נפשות. ולשתות על אכילתו בהסיבה ד' כוסות יין טוב. נגד ד' לשוני גאולה (נתכנו נמנו כמו נתכנו עלילות (ש"א ב) : טכוסות. מתוקנים בל' חז"ל : עסים יין טוב יואל א') : רצנו. רצה בנו כדורן וקרבן :

פצוח שירים תמיר בכיות . צבאות כל חמדת שכיות . צאנן יציע
לדושיש שונאיך . חזן שונאיך נדושנא . במדותך פעולתם כבראשונה ׳ כאשר
שמענו כן עוד חיש נא . והטיב לנו בטובך בראשון לחדשי השנה :

ברוך אתה יי . הטיב שכך ולך נאה להודות : אלהינו : שים שלום . עד ובכל שעה בשלומך :

אתן קול כשוררו ראשים . קרוא בגרון כגיא החרשים . ראשי תנינים אשר על גבי הים חורשים ׳ ראותם בזה חודש מגורשים . שיר חדש והגא מדרשים . תרננה שפתי בשורי ארבעה חדשים . חזן ארבעה חדשים בבמחזה . בארת זה מזה לחוזה . כאשר שמענו כן עוד נחזה . ברכנו בשלום בחודש הזה :

ברוך אתה יי׳ המברכאת עמו ישראל בשלום:ק״ש א״כ עלינו ק׳.א:עים זמירות:

(ג) כ׳. י״ט מגילת תענית. להו עמא למיטרא . וגחת לין אחר ג׳ שני בצורת : (ד) כ״ג התחילו תלואים בימי מרע״ה : (ה) כ״ה. ישבו שולחנות במקדש: (ו) (שנה זו. קורין ויקהל ופרשת שקלים) חל בר״ח . מוליאין ג׳ ספרי תורה. בני מפטיר בשקלים לעולם קורין ד׳ פרשיות באדר הסמוך לניסן אין מזכירין כשמות בד׳ פרשיות: (ז) כ״ז נשא אויל מרודך ראש יהויכין מלך ישראל מבית כלא. בו בפרק מת נדקיהו המלך : (ח) בו אירע נס מגרים בימי סוליאן התוגר :

(ט) גס בארץ קסטיליאה נעשה נס לישראל באדר . שגלגלו מגזרת הלירר מרטין גוכדו שם רשעים ירקב. שני לשון. כן יאבדו כל אויביך ה׳ . וכנה אירע נס גדול בק״ק פד״מ. בגזירת וויכס האגץ. באדר : (י) כ״ח. י״ט מגילת תענית . אתת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מאורייתא : (יא) כ״ט. גירן מעשר בשמה לכן עזאי ועל״ח : (יב) אדר א׳ במעוברת לעולם מלא . (לי׳ בוכיא א׳ דר״ח אדר ב׳ בשנה זו) :

נסגר שער הרגים . ונפתח שער השש״ם (ורצים כסוסים ושמחים לעשות רצון קונם) באדר שני (ימי קביעותו נתבאר לעיל) הוא כנגד בני יוסף אפרים ומנשה שנכללים בו כאחד . ונמשלו כדגים . וכן המזל הוא דגים . שאין פחות משנים :

(א) (מולדו שנה זו . ה . ה . ת״ק . ו׳ הוא ב׳ דר״ח : (ב) סי׳ הפסקות. וביו״: (ג) באי באדר משמיעין כו׳ : (ד) (ב׳ בו . קורין פקודי . הפסקה : (ה) ט׳. ויקרא ופ׳ זכור : (ו) י״א שהוא דאורייתא וצריך ליזהר ביותר לקרותה בי׳. (ז) פוריכ שנה . זו . בה׳) עיין שער הקודש כל הלכותיו : (ה) וצריך לדעת . כי יום זה ׳ ה א זמן עבורו של ראובן בן יעקב אע״ה : (ט) ישבו שולחנות במדינה . כנזכר לעיל בשער הדגים. גם הוא יום מילת מרע״ה . ולפי דאמרו בגמ׳ נולד משה רבינו ע״ה בשנה מעוברת כמו שהיא שנה זו ׳ א״כ מעלה יתירה למעוברת מלד זה :(י) (ט״ז . שנה זו קורין לו והפסקה : (יא) כ״ג ׳ שמיני ופרשה פרה) בו התחילו מלואים ׳ יהי רצון שנזכה למלואים העתידים בניסן הבע״ל . אדר הסמוך לניסן לעולם חסר . בקרוב נזכה לביאת הגואל והמבשר :

תמו י״ד השערים . שכנגדן י״ד השתחויות בבהמ״ק . כפי מה שהיה ר׳ חנינא סגן הכהנים סבור (ריש פ״ו דשקלים) ובזה נשלם החלק השני מזה החבור . הנקרא עיר האלהים כירושלים הבנויה על טבור . הא״ש יפה נוף משוש לב גנזר . כעיר שחוברה לתועלת יחיד וצבור . ההודאה והשבח והתהלה לאל גבור . אשר לכבודו תרון לשון אלם מה׳ יצא הדבור . ברוך ה׳ לעולם . אמן ואמן ׳

ביאור

מבשר. יבא לישראל המבשר. שה׳ רוצה לזכותם ולהעלות המעוכבים בגלות מעומק לרותם. ולפדותם כמו שהגיד כמראה הנבואה לנביאים. ויפתחו פיהם בשירים תמורת בכייתם ויבואו כל לבאות ישראל לפלטרין חמודים ובאכן (מקום סמוך לירושלים) כמו יושבת צאנן. מיכה א) ילוע ה דברי וויכוחו עם האומות. ויעשה דלים ורשים: משכיות. מראה נבואה. לי הביטה כמו משכיות לבב (תלים עג) : פצוח. לי פתיחת הפה. כמו פלחו שרים רנה (ישעיה מד) לרותם. לי רל ורש : נדוש. לי דישה) : במדותך..במה שתמדוד להם מדה כנגד מדה כמו במצרים :

אתן. לעתיד אשים קולי לשורר לה׳ כמו ששרו ראשי ישראל משה ואהרן על הים. ויתר שירי הראשונים על גאולתן. ואקרא בגרון בקול. בליון שנחרש כשדה. ובלשכת הגזית שישבו החרש והמסגר. כשאזכה לראות בחודש זה מגורש מכל טוב המצריים שנקראו ראשי תנינים שחרשו על גבי בשעבודם . וכן יתר המשעבדים : שיר חדש ודברי שבח המיוסדים של דברי חז״ל כפיוטים אלו: ירננו שפתי בתהלה כשאראה ד׳ לדיקים. משיח בן דוד ובן יוסף מלכי צדק ואליהו. שנקראו חרשים (אומנים) בנבואת זכריה :

בריחי השערים

נבלתו י"ד השערים להדבי בבנה. ופרקי זרגים. ובלית התגוי׳ יכם. לכל הגכותיכם. יתגבניתיה. הבנ יותם גרבותיכם. עם פירושיכם וביאותיכם. וכבר היביהיכם (בהוכן בנעבה כייג נתורים בבע כ הזהת ג׳ב. כדוך בעבו בעלי הרסירות נהקרא. הס להגם גבהרי כמו כן עוליה הכוכקיה ומההלכו׳ נפי רנהגי הרקומות. מרהבית כזהה היונו. בכ"ה יבר׳ר במגכגו. לך לה יקרב היש זר ע ד נכום ק הו לנרוע. רק נכנות ילימכ ולחדב דבר מעהה) ובדר על דת קרבנותיהם. והב בכבני בנביהים נכס (הכל כתוב על כדר ימי המוב׳ג. ונהר על הניה. ייתן ירוץ קורה בו. הקירה כבוק ויבר נהגו. הביה טיבה נעולם) עם כל קירותיהם הן ת ב נתג"ך. וכן ת׳ב גרסורה רגינת העניה. יהדר טייס. ודורביכ. מיתים טובים הו העניוה מינדית ההביה וכסבטי׳ ויתי כיכים רביה ס הו בנטיב. בכתבי יקרי הדוריה. שהיו ההנבין הגרות וינו הס בדנו לנתוב היין רבפיק ן כהם עירוה. כיבנ ריב במדבר בבלם כ נו. הכב רקריב מנחה (טהירה) ייגיב. דרך הורן הין בועה נפגע ולה כבר הריה הרגים. בהבמכים כמהים נהבננו. כבהמב נדמינו בעינינו. היה ביכל ליה כוכר הת המגדלים. שנו לכבי גפ (ככנת כנדולה) הוקים כרתי תולק הנריקים הגעולים. והני הדל ומך. על הסד ה׳ נטען נסמך. קנה קניתי לה׳ הנהי ישראל ולהורתו יעבי. כי ראיתי בצרוריה. אין נובח ספר א׳ רככים עם הכרו. כי רבו פורצי גדרן. בימים הרבים בהם לישראל ללא תירה. וללא כהן מורה. היש היטר בעיניו יעבה ולזה כרה פעמים נתנקבתי הירתי ה׳ כהודים על דברו. נקבל עני עיר מלהכה זו בהתמנתי בה בימי תרפי, להביב כל דברי בעלי הרוק הגם דקדוקי עניות דתורה הרבנים הנוכחית הינבות ונחמנות. כפי העונה עלרוהם. ונהיות רוב הנבי דירני בידיעת דקדוק לי הקידם ינם כחריב בהם ככל הבה בעונה זו בהמיניכ. העידים על מה בהיות וביני׳ ונהת בדיריתי בעת הבוכר. וזיכני הבס יהבי למלהכת עבירת הקידם בביתי נהיות נלב על הכועני׳ בהבה עבויה בימת ויישר. בכי ריק כהפסר. נמגלתי להבר נקבוני וזרזוני געזרתי בהין ירדיתי כהרו הקיפוני. והטיתי בכתי לבבול והביה ליים עיבד ביום גם בלילה נבי נח שבב. ולא נתתי בנת לעיני כהרעבה. עד הכלה מקום לה׳ משכנות להביר יעקב. כ עת יבה ישראל בדבור ובמעשה. כי רבו חלופי דעות והסבית ריקים הל הקלה, ולה זו בלבד. הלה שדברי׳ רבים כהומים דהד, והמפורבים הינן מסודרים כראוי נפי מבפט ההליכה, נכיכך לפי׳ חותן ביגעו נתורה וחזרו על התמודם הרבה. פעמים רבות נבוכים הם בדרכים סגר עליהם התדגיר ירוע כהר. ופעם מחמת הורך הלשון ילחה הזכרון וכעם יככי קלורו כרוך בעקבו העדר. בכל הלה הין כיג יהר. עיב היתה תימה הכת הזכרני פרולה במלוהם להקום העניר. ביחיד בדור יתום הלז תביב הביהור היטב והבוב הבניר ירדה נה הך בדבר הרגיל והווה כפעם בפעם כבהבע קול ענית נבה"כ הפן מקיר הזעק וכפים. על הודות תנהג הקג זה הוירד בכה יזה חומר בכה ומהן תפים. הנ"ל במקים עיון עריך בהלבות חמורות הלו הין עוסק בסים פיסק. רק ביפבין על הפלטר הלוקת בהקפה. שהין כוחו יפה. בלה ייני כפי קול"ר ומנקט בהמרי"ס. השר לפעמים לה ידעו לה יבינו הפי׳ להעתיק הדברים. ומהתר שזיכני הבי"ת בחבריו ניביר נהה על הב"י טור ה"ח קרחתיו מו"ק. לה המינע הטוב. והודיע פבר דבר בעזה"י במקום השר ברהוכי מן השמים. גם כל ההכהגות בחנתי לרפתי כלרוף כסף. וזהב יזוקק שבעתים. עתה התם הנבי החיל השר נגע ה׳ בלבם. הרי בלי שלכם לפניכם, קחו ברכה מחת ה׳ ותתעדן בדשן נפשכם. וידעתם היום כי ה׳ הוה הנותן כח לעשות חיל, להביר בגילת תלכים השר לה ראו עיניכם תימיכם. ודעו הת השר השלה ה׳ עמכם לתת שהלתכם. בכלי חפץ לזכותכם, יקר מפז ומפנינים כו השיגו הורחות חיים בזה ובבה ועיב הבר הלכתכם, וקצר המצע מהשתרע להודיע כל התועליות היולהות מתבור הלז כרס חמד, הביב להרי

זמר ידעין הנרין כמה טיבותה עבדינן בהדייכו, קהה קמה דהטי הייתי קמייכו, וכל הו זלה נסמוך יבוה ויבמוך כב מן דין כמוכו. היגרח כהיכה בכל נקו בעינו. ולחיגשי הלבי (כנסי) המרינן להו הקפו ידייכו, כי הזכי דלה תיהוי בבודה בקדשים בהידה"ן בנפו׳ן כבס מבבל, כי מטיה לפחיטת קדשים הה הקשי לי ונכי כורה דמינחה הוכל, המת בהלתי הלה ה׳ יבמצני הניהי הג הגה ס ה׳ יודע, וישראל גם׳ הוה ידע. כי נהרה נהוס וביוכר לבבי. עבקתי בהמונה במלהכתו הקדושה נכבודו נמעגהו לקליבי. וזוג ת הה הרבים כל מגרתי, הלי הבנה גם הככי על ידיהם להשיג בלמות כבבי כל הכלי והלותי. ועד בבמק נהגן כי זה כל דלגהי. כיים היותי על הדרתי. המרי השבמים נח הנכתי, להרי הבנ ד הירד הה לה ודפתי, להביג עבר לה בתבפט לה הבנית, עבבות הורה קרדום ה"ו נה הכלתי, וכל מה שהלי עיבה לכב ד יתנרך עמיתי, והוה העבה הכל גגם יפלה הבר לה יש ער (מיד ה׳ עלי השכיל הת כל מלהכת התבנית) ותכדו הגדול פעמים רבית עין נגין רהיתי. לולי זהת היי׳ התירנע לנה הל קנה תגק ין כת.ם הרלבון, לף כי השני הלזה, ההמת כמה כבית רחוקה וקרובית הבר עמדו לנגדי לרפה מן המלהכה ידי יה רגה להרהיתי כהו הגדול וידו החזקה נגד הטבע והבילני עד הלום, ללחת גם ידי היבת הנק ב׳ כן יזכני גם הל השהר כה לחיים ולשלום. הותה הבקב מהת זרע המת זרע הבלים, נה יהיו כבויי טובה, ולה יריבו לתיבה, נהזכירי לפעמים מוסרים ישרים דרכי ה׳ יריוב רהבה (לה נגנות בום הדם קלילה) ומגודל עולם תנה, ביחוד לבני הומתנו (ולהנבי העילם בכלל) והוהיל ולההרים לי גיבה התקן מגלה דמוי לבולי עלמה. לכל מקים ומדינה, בכתבה ובלבונה, עיד זהת הורש לבית ישראל עם ביות הבלה להל מדותי תרומית התריומות הפוסקים הרהבונים, ובכור הבקובנים הימתיים ילוקים ביחוד ע"כ המ"ה ז"ל) ולה הדבתי מדעתי שום דבור קל בנוסח ברכה והבנה, ה"ת חלילה לתוס לבנות מנהג הקונו בלבור, שכבר הזהירונו ז"ל, הל ישנה הדם מכני המחליקת, כי הפבהים רבים המחכיכים דבר להבורו ובמעט תה בלה שמעו עדיין, כגון המקדה בהו בלי כוכרת בם (וזולת זה כ׳ ג׳ גרגרים ברהם המי"ר מגוכת כפרדים והלרי) הושבים הותו לחירוף וגידוף ח"ו, מה שנחמת להכך היה קרוב להיות ברכה לבטנה (הך הין מזהירין הלה לנזהר בכל מעשיו, והבס הורחותיו, המקיים והלנע לכת) מ"מ הרי הירה הירה, כם שמים שנכתב בקדושה ימחה על המים, כדי להטיל שלום בין היש להבתו, עהכ"ו שלה לגרום הריבה, הפך כוונתי, כהשר נתה כעמים בגוף כס׳ הוהרתי, ולה ישיבו רעה. המת להבנתי, נה המה כזהת בישראל, עד שיתן ה׳ בלב הכמי הדיר להיות כהיש החד חברים, להסכים כילנו על דעה אחת הז ודהי יתוקן העולם בכללו, ונהיה שפה החת ודברים לחדים, יזכנו ה׳ במהרה לקיים בנו המקרא שכתוב, הז הבפיך הל עמים שפה ברירה לקרוא כולם בשם ה׳. ולעבדו בכם ה׳. המן כן יהי רצון במהרה בימינו:

א) דין הפרשת חלה ומה חייב בה וצורת עיסת. ודין הפרשה מעיסה שאבה כשיעור חלה על עיסה אחרת כשיעור או מעיסת תבואה ישנה על חדשה והיפוך. ואם להפריש בלי רשות בעל העיסה. ואיזה פת חייב בחלה. ודין חלה בעיסת נכרי:

(א) מברכין להפריש חלה, ומפרישין חלה כזית, ושורפין הותה בתנור קודם שאופין הפת (יו"ד שכב): (ב) אין חייב בחלה אלא חמשת מיני תבואה אלו, חיטין, שעורין, כוסמין, שבולת שועל שיפון (היינו דגן) ואין ידוע מה כוסמין, ומצטרפין לשיעור, אם לש מהן עיסה ביחד או שעירב העיסות עד שנעשו גוף אחד: (שכד) (ג) עיסה מחמשת רביעים קמח חייב, אבל פחות פטור, והוא מדה

שמחזקת

שמחזקת מ"ג ביצים וחומש, ולוקחים מדה גדולה מלאה מים ונותנין לתוכה מ"ג ביצים וחומש, והמדה המחזקת המים היוצאים לחוץ מחמת הביצים, הוא השיעור חלה (שם) : (ד) השאור והסובין והמורסן. מצטרפין לשיעור, אם לשן בלא הרקדה, אבל אם ריקדן מהקמח וחזר ועירבן, אין מצטרפין (שם) : (ה) הנוטל קמח שחייב בחלה ושאין חייב ולש מהן עיסה ביחד. אם אין בעיסה כשיעור חלה ממין שחייב, פטורה מחלה אפי' אם הוא הרוב, ואם יש בעיסה כשיעור חלה ממין החייב, אם הוא הרוב, חייב בחלה וצריך לברך עליה, אבל אם ממין שאינו חייב הוא הרוב אם יש בהמין שחייב כדי ליתן טעם בעיסה, מפריש חלה בלא ברכה, ואם לאו פטורה (שם) : (ו) שתי עיסות שאין בשום אחת מהן שיעור חלה ויש בשתיהן, או שבאחת כשיעור ובאחת לא, אם נוגעות זו בזו עד שנדבק מזו לזו (וזה נקרא נשיכה) שאם יטול עיסה אחת יטול מחברתה עמה, מצטרפין וחייבין בחלה, וכן אפי' אין נדבקין זו בזו והם בכלי אחד הכלי מצרפן, ואפי' אחר שנאפה ונעשה פת (שם) : (ז) ודוקא כלי שיש לה דפנות ונותנם בתוך הכלי, וצריך שלא יצא שום ככר אחד או עיסה אחת כולה חוץ לדופני הכלי, דאז אין הכלי מצרף להיוצאת חוץ, ולא מהני מה שמכסה במפה עליה, ואם מקצת מן הככר או העיסה תוך הכלי ומקצתה חוץ לכלי, הכלי מצרפן (שם) : (ח) נתן העיסות או הככרות בטבלא שאין לה לבזבזין. אין מצטרף. אפי' מכסה הפת למעלה בסדין או במפה, ותקנה אם אין כלי שיחזיק את כולם, יניחן בסדין ויכסם באותו סדין, ואף שבאמצע מגולים, רק יזהר שלא יצא מהם שלימה חוץ לכסוי (שם): (ט) כד"א שמצטרפין ע"י נשיכה וצירוף כלי, דוקא כשהיו העיסות של אדם אחד ואינו מקפיד על תערובתן; אבל אם מקפיד, כגון שהאחת פת קיבר והאחת פת נקיה, או שבעיסה אחת יש כרכום ובשניה לא שמסתמא אפי' אדם אחד מקפיד, אין מצטרפין, וכן אפי' בעיסה שאין סתם בני אדם מקפידין, אם הוא מקפיד בפירוש שלא יתערבו, אין מצטרפין (שם) : (י) שתי עיסות של שני אנשים שאין בכל אחת שיעור חלה ויש בשתיהן שיעור חלה, ונתערבו יחד שלא מדעתן עד שנשכו זו בזו, או שנתן כ"א קמחו לנחתום ועירבן הנחתום שלא מדעתן, אפי' ע"ד לחלקן אחר אפייה, אפי' אם השני עיסות ממין אחד, כיון ששני בני אדם מסתמא מקפידין שלא לערב עיסתן, אין מצטרפין ופטורין מחלה, אא"כ ידוע בפירוש שאין מקפידין על עירוב העיסות, והיה דעתן ג"כ שלא לחלק עד אחר אפייה, ותלמידים הלומדים ביחד לפני רב, אם נתן כל אחד קמחו לנחתום לאפותו ועירבן הנחתום שלא מדעתן כדי לחלקן אחר אפייה, מצטרף כיון שמסתמא אין מקפידין. וכן שני שותפין. מסתמא אין מקפידין (שכו) : (יא) שני אנשים שלשו עיסה שאין בה רק כשיעור אחד. והיה דעתן לחלק בבצק פטורה. אפי' אם אחר שחילקו הוסיף כ"א בעיסתו עד כשיעור. אבל אם הוסיף כ"א שיעור שלם חייב. אבל אם היה בדעתן בשעת לישה לחלק לאחר אפייה, אפילו חילקו בבצק חייבין. וכן אדם אחד שעשה עיסה כשיעור כדי לחלק הבצק בפחות מכשיעור לאנשים אחרי' או לב"ב שאינן סמוכין על שלחנו וחלק הבצק, פטורה אפי' הוסיפו אח"כ על כל חלק עיסה עד כשיעור. אבל אם הוסיף כשיעור חייב. אבל אם לא היה בדעתו בשעת לישה לחלק הבצק אף שחלק אח"כ חייבת (שם) : (יב) שני מינים מן חמשת המינים שחייבין בחלה. אין מצטרפין ע"י נשיכה וצירוף כלי אף באין מקפידין על תערובתן. רק עיסת דגן מצטרף עם עיסת שעורים. וכן עיסת שעורים מצטרף עם עיסה של שבולת שועל. אבל שאר המינין אין מצטרפין אם לא שלשן ביחד, ולכתחלה אין לצרף עיסת דגן עם עיסה של ש"ש ע"י נשיכה או צירוף כלי. ואם צירף מפריש חלה בלא ברכה (שכד) : (יג) אם דיבק עיסה פחות משיעור חלה עם עיסה של חמשת מינים ממין שאינו מצטרף פחות משיעור. וכן שניהם כשיעור ואח"כ חלקו. והוסיף על כ"א ממינו עד כשיעור. חייב כ"א בחלה אבל אם דיבק שני עיסות ממין אחד ע"ד לחלקם לשני אנשי' ולא היה בכל אחד שיעור רק בין שניה' וחלקן אח"כ. והוסיף על כ"א כשיעור, פטורים (שם) : (יד) שתי עיסות שיש בכל עיסה כשיעור. ורוצה להפריש מזו על זו. או שאפה אותם פת. ורוצה להפריש מאחד על כולם. א"צ לא צירוף כלי ולא נגיעה, אלא כיון שמתיהן לפניו (וזה מיקרי מן המוקף) מפריש מזה על זה אפי' מקפיד שלא יתערבו, כגון שאחד פת קיבר והב' פת נקיה או באחד יש כרכום ובשני לא כיון שהם של אדם אחד, ואם לש שתי עיסות משני מינים. ויש בכל עיסה כשיעור ומונחים כולם לפניו. אין מפרישים מאחד על כולם, רק בעיסת שעורין וש"ש (שכד) : (טו) עיסה מתבואה חדשה כשיעור ועיסה מתבואה ישנה כשיעור, אין מפרישין מן החדשה על הישנה או להיפך ואם אין בכל אחת שיעור חלה רק בשניהם אין להשיכן זו בזו או לצרפן בכלי. אפי' אם רוצה להפריש חלה מאמצע שניהם דאז מפריש מן החדש על החדש ומן הישן על הישן, ואם עבר וצירפן יפריש על כאו"א מעיסה אחרת שלא הורמה חלתה. מן החדש על החדש ומן הישן על הישן. אבל אם לש עיסה אחת; מתבואה חדשה וישנה או שעירב העיסות עד שנעשו גוף אחד מצטרפין (שכד): (טז) אם לש ביחד עיסה שלא הורמה חלתה ועיסה שהורמה חלתה. אם יש לו עיסה אחרת כשיעור חלה שלא הורמה חלתה נותנה אצל העיסה שנתערבה ומפריש ממנה על הכל, ואין צריך לא נשיכה ולא צירוף כלי, ואם אין בעיסה הב' כשיעור רק עם צירוף העיסה שנתערבה, צריך להשיך אותם או לצרפן ואם אין לו אחרת שלא הורמה חלתה, מפריש מעיסת התערובת' מיניה וביה (שם) . (יז) נוהגין הנשים ליקח מעט בצק מעיסה הגדולה קודם הפרשת חלה. ומשהין אותה לשאור להחמיץ בה עיסה אחרת. וצריך לכוין בפירוש כשנוטלת אח"כ החלה. שלא לפטור גם השאור, אבל שאור לחמצו משקה כארשט תקח אחר הפרשה, ואחר פסח שלוקחת שאור מנכרי לחמץ העיסה, תיזהר להפריש חלה יותר גדולה ממה שהיה השאור ואם נתן שאור שהורמה חלתה, לתוך עיסה גדולה שלא הורמה חלתה אם יש לו עיסה אחרת שלא הורמה חלתה כשיעור תורם ממנה עם הגדולה ע"י הקפה. ואם אין בה כשיעור מצרפה בכלי או ע"י נשיכה לגדולה, ואם אין לו עיסה אחרת מפריש מהגדולה מנה ובה, ומותר לקחת לכתחלה מעיסה זו שאור קודם שמפרישין ממנה חלה. לחמץ בו עיסות אחרות (שם) : (יח) האופה פשטיד"א מעיסה שלא הורמה חלתה ובתוכו בשר, מותר להפריש אח"כ מנה ובה. ויכול להפריש מת"א אפי' שם רק כזית. ויפריש כל הזית : (יט) עיסה שאין בה כשיעור, ובעת אפייתה או קודם, תפחה עד שנגדלה ונראה כאלו יש כשיעור. פטורה : (כ) אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור כדי להפקיע מחיוב חלה, אבל בפסח מותר מחמת חשש חימוץ. ואח"כ יצרפן (שם) : (כא) אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה, ואם אינו בביתו, ואם ימתינו מלאפות עד שיבא ויפריש חלה. יש חשש קילקול העיסה יכולה המשרתת להפריש בלא רשות, ואשה אחרת אינה יכולה להפריש אא"כ כשימתינו בודאי יתקלקל העיסה (שכח) : (כב) שני שותפים. א"צ ליטול רשות זה מזה, אבל אחר א"י להפריש, עד שנוטל רשות משניהם : (כג) אם נתן רשות לאחר בעודו קמח, שיפריש לאחר שיעשה עיסה מועיל (שם): (כד) שכח להפריש חלה בע"ש בחול או בשבת, ומניח חתיכה א' ומפריש ממנה במו"ש, וכשחל ע"פ בשבת, יזהר מאוד בע"ש להפריש חלה מהלחם שאופה לשבת (שכח): (כה) עיסה שבלילתה רכה, היינו שאין מגבלין אותה, רק מערבין מים עם קמח ושופכין לתוך מחבת ואופין שלא ע"י משקה חייבת בחלה. אבל אם טגנה במשקה, פטורה (שם) : (כו) עיסה שבלילתה עבה ונילושה על דעת לבשלה או לטגנה ועשה כן, אם היה בה שיעור חלה, יפריש בלא ברכה, ואם היה בדעתו בשעת לישה לאפות ממנה מעט, מפריש חלה בעודו בצק בברכה . ואם רק אח"כ נמלך לאפות מעט, צריך מקודם לאפות אותו מעט, ואח"כ יפריש חלה בברכה (שם) : (כז) הלושה עיסה במי ביצים או מי פירות כדי לאפות קיכלי"ך וכדומה, אם אין בו תערובות כלל מז' משקים יין, דבש דבורים, שמן, חלב, טל, דם, מים) יפריש חלה בלא ברכה, או אם יש לו עיסה שלא הורמה חלתה, יקיפם ויפריש מזו על העיסה שנלושה במי

פירות

פירות, אבל אם יש בו תערובת השאר משקין אפילו מעט מעט מים, חייב בחלה בברכה (שם) : (כח) העושה עיסה במי ביצים לבשל, כמו לאקשי"ן או קרעפלי"ך וביולא, אם אין בו תערובות כלל משקים, פטורה, ואם רוצה לאפות מעט יפריש מכל העיסה חלה בלא ברכה, ואם יש בו מעט משקי' דינו כמו בסעיף ד'. ויזהר מללוש עיסה במי ביצים או מי פירות לבד (שם) : (כט) הדובשנין, שבלילתן עבה. כגון לעקי"ך, חייב בחלה, ומי ששלחו לו אוהביו כ"א לעקי"ך. וכ"א אין מפריש חלה ממנו בביתו מפני שהוא פחות מכשיעו' כשמצטרפי אכלו יחד בכלי, צריך לבצוע מכ"א מעט בלא ברכה: (ל) הקונה בצק מנחתום נכרי כשיעור חלה, או פחות מכשיעור והוסיף עליו עד כשיעור, פטור (ויכול להפריש עליו משקים אחר) אם לא שהוסיף כשיעור. וכ"ש הקונה ממנו פת שפטור (שכט) :

הלכות מזוזה

ב) דין מקים החייב במזוזה ואיזה פתח חייב ומקום קביעתה :

(א) מצות עשה לכתוב פ' שמע והיה אם שמוע ולקבעם על מזוזת הפתח, ויזהר בה מאוד ויאריכו ימיו ושנותיו (יו"ד רפו) : (ב) מצות נתינתה, בטפח החיצון של רוחב מזוזת הפתח (שם) : (ג) שערי בתים וחצירות ומבואות ועיירות ומדינות (ורפת בקר ולולין ואוצרות יין ושמן ושאר משקין, וי"א פוטרין באלו) ובית השותפין חייב, ובית שיתוף ישראל ונכרי פטור כשדר עם הנכרי בבית אחד. אבל אם דר כ"א בבית אחר תחת גג אחד, בית ישראל חייב ופתח הבית המשותף לישראל ולנכרי פטור, וכן החצר פטור, וכן אם שכר בית בשותפות עם נכרי בכותל המפסיק בינו לנכרי לא יעשה שום, אבל בשאר חדרים יעשה מזוזה, רק שיניחה באופן שלא יעלה הנכרי. וכן השוכר בית מנכרי חייב בדליכא למיחש לסכנה, ואותן שסוכרין השענק מן המושל שמוכרין שם יין שרף או שאר משקין, והאיכרים שם כל היום ורגילים לגנוב המזוזה ולנהוג בה מנהג בזיון, יש לעשות באופן שיהא שמור מידם אך שיזכר מקומה (שם) : (ד) בית התבן ובית העצים (וי"א פוטרין) ובית הבקר חייבין. ואם הנשים רוחצות שם ערומות פטור, וכן אם טינופות של בני אדם מצוי שם (שם) : אם יש פתח קטן אצל שער גדול ודרך הקטן יוצאין נכנסין והגדול נפתח רק לפרקים וביניהם עמוד רחב פח. עושה ב' מזוזות. ואכסדרה שרוח ד' פתוח לגמרי טורה. וכן חניות שעושין לימי משך הירוד ואח"כ מפרקין ותם או כשאריס בלי תשמיש. ומרפסת (דרך לעלות עליה) ובית שער (בית קטן שאצל שער החצר ששומר שב שם) יקבע בלי ברכה אפי' אין בהן פתח לבית. והגינה טורה (שם) : (ו) חדר שאיש ואשתו ישנים שם חייב במזוזה אלל הפתח, ויהיה הדלת מפסיק בין המזוזה והחדר, ואם ו צריך לכסותה בכלי תוך כלי (שם):(ז) במקום שיש טינופות ון שתינוקות מצוין שם טוב לכסות המזוזה. וכן אם לפעמי' טלים שם או משתינים, ואסור לקבוע שם תשמיש בזיון כגון העמיד כלי לשופכי' ולא תהני כיסוי ובמקו' טהרה טוב שתהא ויית (שם): (ח) בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ית הטבילה פטורין (שם) : (ט) בהכ"נ פטורה. ואם יש ו דירה בעזרה שלפני בהכ"נ. העזרה חייבת (שם) :) בית המדרש חייב. אבל לא יברך עליה. וטוב שיקבע קודם מזוזה בביתו ויברך עליה ויהא דעתו גם על מזוזה בבהמ"ד (שם): (יא) סוכת החג שאין עשויה רק לחג טורה. אבל אם משתמשין בה כל השנה חייבת במזוזה בית שבספינה פטור. והחנות שבשוק שאין יושבים בה רק יום פטור. (וי"א דחייב) אבל חנות שהיא בביתו ופתוח ה חייב (שם) : (יב) בית שאין בו ד"א על ד"א פטור. ם יש בו כדי לרבע ד' על ד' חייב ולא יברך. אבל יקבע וזה אחרת ויברך ויהיה דעתו גם על זו. וכן יעשה בכ"מ ספק ברכה (שם) : (יג) בית שדרך תשמישו להיות קרה ואין לו תקרה פטור. מקצתו מקורה ומקצתו לא. הקירוי נגד הפתח חייב כשיהיה במקורה דע"ד. אבל תשמישו אפי' בלא תקרה. חייב אפי' אינו מקורה (שם):

(יד) בית שאין בו דלתות כשרוצה לקבוע מזוזה יעמיד הדלת תחלה. ואם א"א לתלות הדלת מיד יקבענה בלא ברכה ואח"כ כשיתלה הדלת יטול המזוזה ויקבענה פעם ב' גם כן בלא ברכה, ואם קבעה כשהיה דלת ואח"כ נטלה וחזר ותלאה. אין בזה חשש (שם): (טו) הרבה חדרים זה לפנים מזה. כולם חייבין (שם): (טז) אם יש בבית הרבה פתחים כשנעשו לר"ה ונעשו כולם לכניסה ויציאה לבני הבית. כולם חייבין אפי' נתמעטו הדיורין ואין רגילין לצאת ולבא אלא באחת מהם (שם) : (יז) מרתף שיש לה פתח גדול לרחוב שמכניסין שם יינות בחביות גדולות ואח"כ עומדת סגורה ויש לה פתח קטן לבית שנכנסין ויוצאין בה תמיד. אם הפתח קטן ראוי למזוזה. הוא חייב והגדול פטור. אבל אם אין ראוי. שאין גבוה עשרה ורחב ד'. הגדול חייב והקטן פטור (שם) : (יח) בית שיש לה שני פתחים בקרן זוית אחד בצפון ואחד במערב ובקרן זוית יש פצים אחד המבדיל. אם יש באותו פצים טפח צריך שני מזוזות, אחת ביתין הכניסה במערב ואחת בפצים בצפון. ואם אין בפצים טפח א"צ רק מזוזה אחת בפתח המערבי לימין הנכנס (שם) · (יט) השוכר בית בחוץ לארץ. עד שלשים יום פטור. וכן הדר בפונדק בא"י. אבל השוכר בית בא"י חייב תיכף. והשואל בית דינו כשוכר (שם) : (כ) מרתף שהמזוזות והפתח שוכבים בארץ פטור (שם) : (כא) ענין מצות מזוזה הוא. שבכל זמן שיוצא ונכנס יפגע ביחוד ה' ויזכור אהבתו ויעור משנתו מהבלי זמנו לידע שהעיקר לידע את ה' וילך בדרכיו. ובעון מזוזה בניו ובנותיו מתים קטנים. וכשיוצא ינשקה. ולא יניח ידו על השם רק בהפסק זכוכית. וכשיוצא ומניח ידו עליה אומר. **ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני ה' ישמור צאתי ובואי מעתה ועד העולם** : (כב) אין הפתח חייב במזוזה אא"כ יש לו שתי מזוזות (גבוהים לפחות י"ט ומשקוף. אפי' הם גוף הכתלים. ואם יש פתח בסוף הכותל ויש לה מזוזה אחת ומשקוף והצד השני הוא קצה הכותל כזה ח חייב במזוזה. אבל אם הכותל עובר להלאה מן הפתח. אם המזוזה בצד ימין והכותל בצד שמאל כזה ח יקבענה בלא ברכה. אבל אם המזוזה בצד שמאל והכותל בצד ימין כזה ח פטור (רפו) : (כג) בית שיש לה מזוזות מכאן ומכאן וכיפה כמין קשת על המזוזות. אם גבהם י' טפחים קודם שמתחיל להתעגל ברוחב ארבעה טפחים. וכן אפי' מתחיל תיכף להתעגל מהארץ ויש בה רוחב ד' בגובה עשרה יקבענה בלא ברכה. ואם מתחיל להתעגל בגובה י' מן הארץ והעיגול שהוא למעלה מעשרה יש רוחב ארבעה, יקבענה בתחלת שליש העליון של כל הפתח עם העיגול. רק שלא יהיה למעלה מכתפיו (שם) : (כד) קודם שקובע המזוזה יברך אקב"ו לקבוע מזוזה. ולא שהחיינו (וכשקובע הרבה מזוזות בפעם אחד ברכה אחת לכולם). ואם נפלה וקובע שנית מברך. אבל הסירה לבודקה ספק ולהקל (רפט) : (כה) מקום קביעתה בתוך אלל הפתח בטפח הסמוך לחוץ. ואם שינה אינו מעכב. ובלבד שיניחנה בתוך אלל הפתח. והדר ברחוב של נכרים ואלל השער לרחוב והדלת נפתחת לתוך חלל הבית ויירא שיגנבו אותה. יכול להניחה במזוזה נגד חלל הבית בטפח הסמוך לפתח. וצריך להניחה בתחלת שליש עליון של גובה השער. ואם הניחה למעלה מזה כשרה אם רחוקה מן המשקוף טפח. אבל אם הניחה למטה משליש העליון פסולה. ואם הפתח גבוה הרבה ושיניחנה בתחלת שליש עליון תהא למעלה מכתפיו. צריך להניחה למטה נגד כתפיו (שם) : (כו) צריך לקובעה מימין הנכנס אפי' בני הבית איטרים. ואם קבעה בשמאל פסולה. ויסירה ויקבענה בימין בברכה (שם) : (כז) בית שיש בו חדרים הרבה פתוחים זה לזה. ואין פתוח רק פתח אחד לר"ה. חושבין דרך ימין מימין הכניסה של אותו חדר הפתוח לר"ה (שם) : (כח) חילק ביתו לשנים. ובכל חלק פתח פתוח לר"ה או לחצר ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה. ובזה יש ספק איזה מהן ימין. ליציאה או לביאה. אזלינן בתר היכר ציר. היינו במקום שקובע הציר שהדלת סובב בו הוא הבית וימין הכניסה מבית קובעים אותה. אבל

בשני

בפני ספתחי׳ בכתותי׳ לרבו׳ ברבים [illegible] רבות הרבים. וכן [illegible] ויהודים. ובפני הבתים הגוים בתח פתיה [illegible] הרבים די לרגה. [illegible] בבתים בר״ה. [illegible] מהגר. [illegible] בתר [illegible] בתר [illegible] הבני [illegible] שמתמכין לכל בית [illegible] שהרדר משתמש [illegible] ר׳ [illegible] בבתה [illegible] ר׳ [illegible] ובפתח [illegible] ופתח [illegible] רק [illegible] פתח [illegible] בבית [illegible] (שם). (כג) [illegible] לסוגר [illegible] (שם): (כד) [illegible] [illegible] (שם) [illegible] [illegible] (שם): [illegible] [illegible] (שם):

הלכות ביקור חולים ורפואה [illegible]

ג) דין [illegible] ומבקרי החולים.

[illegible]

(א) [illegible] (ב) [illegible] (ג) [illegible] (ד) [illegible] דבר זה. [illegible] כדרי [illegible]

וכדימה. מותר אפי׳ באיסור סכנה דאורייתא. חוץ מגלוי׳ הכרס ובשר בחלב. ובמסוכן מתרפא בכל איסור. חוץ מע״ז גילוי עריות שפיכת דמים (תכ״ה): (ה) מותר לרופא להקיז דם ולמשמש הדפק ושאר מקומות באשה. אפי׳ באשת איש ובמקום תורפה. ובאשה נדה יזהיר כאין סכנה ויש אחר בקי כמותו. יבחולי מעים באשה המשמש לאיש ולא בהיפוך: (ו) לחולה שאין מי לשמשו רק אשתו נדה. מותרת בפיתוס שבלי נגיעה רק ע״י דבר אחר. אפי׳ להקימו ולהשכיבו ולתומכו. אך הזכר מאוד מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה בפניו. ובשכיבת הולה אסור לשמשה אפי׳ בלי נגיעה רק בדחק גדול שא״א למצוא אחר: (ז) אסור לרופא להקיז דם או לחתוך אבר לרפואה לאביו ואמו בשיש אחר. ואם לאו מקיז וחותך כפי צורך ברפואה (שם): (ח) מי שיש לו סמנים וחבירו חולה וצריך להם, אסור להשכיר בדמיהם יותר מהראוי. ואפי׳ לא הלוו אחרי׳ ופסקו לו הרבה. אין לו אלא דמיהן (שם): (ט) לא יתן נכסיו במתנה לאחר ואפי׳ לצדקה ולהניח היורשים כך. ואפי׳ אין נוהגין כשורה. וכשמניח גם להם דבר המספיק מותר לכור לצדקה עד שליש רכושו ומדת חסידות שלא לתפוס בלמו לעד ולא להיות בעלה כלוה שמעברת הירושה מביורשה. אפי׳ מבן שאינו נוהג כשורה לאחיו התכם ונוהג כשורה. ואפי׳ לתשע לזה ובהרבות לזה יש אוסר וראוי לחוש. ואם יש לו בנים. קטנים או קטנים וגדולים או אשתו מעוברת. יחוש להפירותם בש״ם: (י) חולה שמבקש לעשות קבלה קנין כדוק הלילה. קונין ממנו בשבת. וכשמבקש לשלוח אחר [illegible] יותר להזור נכרי בשבת ושלחו. וכשמת לו מת אין [illegible] לו אין אומרים לו לקרוע. ואין בוכין [illegible]. ואפי׳ על מת אחר אפי׳ אינו [illegible] ואין [illegible] בפניו אפי׳ אינו קרובו (שם): (יא) [illegible]. ואפי׳ גדול ילך לבקר הקטן ואפי׳ [illegible] לטורח על החולה [illegible] ולא יתמי בלבלו. הכל מותר לנותו. [illegible] הבוקרים והשואלים (שם): (יב) הקרובים [illegible] תמיד נכנסים בביתו. הולכים לבקרו מיד [illegible]. והרחוקים אחר ג׳ ימים. ואם קפץ עליו החולי הולכים מיד. ובשהוא שוכב בארץ לא ישב המבקר על [illegible] ממנו. ובשהוא במטה מותר (שם): (יג) לא יבקר בפניו. חולי מעיים ועין וראש ולחולה שקשה לו הדבור. רק יכנס בבית החיצון וישאל אם צריך לאיזה דבר. ושומע צערו ומבקש עליו רחמים (שם): (יד) מבקר גם לחולה נכרי. וביקור חולה וניחום אבל. אם יכול לקיים שניהם ביקור [illegible]. ואם כלו ניחום קודם, ולא יבקר בג׳ שעות הראשונות והג׳ האחרונות (שם): (טו) עיקר מצות ביקור הוא לעיין מה צריך החולה ולעשות לו וכדי שימצא נחת רוח עם חביריו וכדי שיתן דעתו לבקש רחמים עליו. והמבקר ולא ביקש לא קיים המצוה. וכשמבקש בפניו יבקש בלשון שירצה. ושלא בפניו יבקש רק בלה״ק. ויכלול אותו בתוך כל חולי ישראל (שם): (טז) כשהולך לבקר חולה בחולי המעלכת. קודם בואו בפתחו אומר. ויאמר ה׳ [illegible] עד תנו רבנן. וכשנכנס אל החולה יכוין לקיים מ״ע והלכת בדרכיו. אם הוא מבקר חולים כו׳. ואומר: (סל״ה)

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו. ליחד שם י״ה בו״ה. בשם כל ישראל.
הריני מקיים מצות עשה [illegible]. ובשביל שאני גומל חסד בעולם הזה. כן בחסדך
תעשה עמי בעולם הבא והנצל נפשי [illegible] כן החיצונים. ובשבעת עוני חסד הסובבני.
ובצל כנפיך הסתירני. ותצילני מדינה של גיהנם. והשמרני והחייני ותאשרני בארץ ואל תתנני
בנפש אויבי. כמו שהבטחת ע״י דוד משיחך. אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה׳: ה׳
ישמרהו ויחייהו ויאשר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו: ותהא חשובה לפניך מצוה זו. כאלו
קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה וכל תרי״ג מצות התלוים בה. אמן סלה:
לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך: כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: רפאנו
ה׳ ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה: ה׳ יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו:
המקים

המקום ירחם עליך בתוך כל חולי ישראל : ובשבת אומר רק זה . שבת היא מלזעוק . ורפואה קרובה לבא . ורחמיו מרובין וְשִׁבְתוּ בשלום : וכשהולך ממנו אומר . קודשא בריך הוא יחוס לקיבלך . ועליך יתמלי רחמן : ואומר תפלת אברהם ובזה בעת צרה . הסגולה בתהלים בני זה : רבש"ע . עשה למען רחמיך וחסדיך . ולמען שמך הגדול. ואל תבוש החולה הזה מסברו . וכל עמך ישראל יהיו בכלל הברכה והחנינה . אמן :

סדר מסירת מודעה לשכיב מרע

הבא בעת יציאת נשמתו . הסטן אומר לו כפור בה' אלהי ישראל . והנשמה מתמלאת . ואפשר שח"ו מסתת הצירוף תבא לידי הודאה ע"כ בעודו בשכלו ימסור מודעה :

שִׁמְעוּ רַבּוֹתַי. הֲרֵי אֲנִי מוֹסֵר מוֹדָעָה בִּפְנֵיכֶם. בְּאִם שֶׁיָּבֹא הַשָּׂטָן אוֹ כַּת דִילֵיהּ. לְהָסִית אוֹתִי לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִמִּצְוֹת יהוה. הֵן מִצְוַת עֲשֵׂה הֵן מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. הֵן מִצְוֹת שֶׁחַיָּיבִין עֲלֵיהֶן כְּרִיתוּת אוֹ מִיתוֹת בֵּית דִּין. אוֹ נְדָרִים אוֹ סְיָגִים. אוֹ עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ ח"ו. וּבִפְרַט בְּאִם שֶׁיָּבֹא עֵת פְּקוּדָתִי לְהָשִׁיב הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתִּי. יָסִית וְיַדִּיחַ אֹתִי. וּמֵחֲמַת אֵימָה וָרַעַד וְטֵירוּף וּבִלְבּוּל הַדַּעַת. אֲנִי מוֹדֶה לוֹ חָלִילָה וְחָלִילָה. הֵן בְּמַחֲשָׁבָה הֵן בְּדִבּוּר. אוֹ בְּכָל מַה שֶׁהַפֶּה יוּכַל לְדַבֵּר וְהַלֵּב לַחֲשׁוֹב. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. אֵין אָדָם נִתְפָּס עַל צַעֲרוֹ. אִם אֵין עוֹשֶׂה כְּלָל. עוֹשֶׂה מְחִיצָה בֵּינוֹ לְבֵין אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. בְּכֵן אֲנִי מוֹסֵר מוֹדָעָה בִּפְנֵיכֶם. שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ דִּבּוּר אוֹ מַחֲשָׁבָה. בָּטֵל וּמְבוּטָּל כְּחֶרֶס הַנִּשְׁבָּר. וְלֹא יִהְיֶה מַמָּשׁ בְּדִבּוּרִי אוֹ בְּמַחֲשַׁבְתִּי אוֹ בִּרְמִיזָתִי. כִּי אֲנִי מַאֲמִין בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל. שֶׁאַתָּה אֱמֶת וּמֹשֶׁה עַבְדְּךָ אֱמֶת וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת. וְאַתָּה יָחִיד וּמְיוּחָד וְאֵין יְחִידוּת כָּמוֹךָ בְּשׁוּם פָּנִים. הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה. יהוה מֶלֶךְ יהוה מָלָךְ יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יהוה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: כִּי אֵין כָּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים. בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד. בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ לָעַד. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: והיושבים יענו ויאמרו

בצירוף קודשא בריך הוא ושכינתיה . קבלנו המסירות אשר מסר (פב"ב) גופו ונפשו רוחו ונשמתו לעילת כל העילות וסיבת כל הסבות . וכל מה שיעשה מהיום נגד מסירת המודעה הזאת. הן במעשה הן בדבור הן במחשבה . אנחנו מבטלים אותו המעשה בצירוף קודשא בריך הוא ושכינתיה . ולא יעשה (פב"ב) שום רושם כלל :

סדר תפלה על החולה

(ה) אומר מזמור כ"ה . ל"ד . קי"א . קי"ב . קי"ט . עד קל"ה . קמ"ה עד סוף תהלים . ואח"כ אומר זה

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה : לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד . כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש : ואתה בידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש . ובידך כח וגבורה לגדל ולחזק ולרפאות אנוש עד דכא עד דכדוכה של נפש . ולא יפלא ממך כל דבר ובידך נפש כל חי . לכן יהי רצון מלפניך האל הנאמן אב הרחמים הרופא לכל תחלואי עמך ישראל הקרובים עד שערי מות . והמחבש מזור ותעלה לידידיו . והגואל משחת חסידיו . והמציל ממות נפש מורדיו. אתה רופא נאמן . שלח מרפא וארוכה ותעלה . ברוב חסד וחנינה וחמלה . לנפש (פב"פ) (פלונית בת פלונית) לרוחו ונפשו האומלל (לרוחה ונפשה האומללה) ולא תרד נפשו (נפשה) לשאולה ותמלא רחמים עליו (עליה) להחלימו לרפאותו ולהחזיקו ולהחיותו (להחלימה לרפאותה ולהחזיקה ולהחיותה) כרצון כל קרוביו ואוהביו (קרוביה

אוהביה) ויראו לפניך זכיותיו וצדקותיו. ותשליך במצולות ים כל חטאתיו (ויראו לפניך זכיותיה וצדקותיה. ותשליך במצולות ים כל חטאתיה) ויכבשו רחמיך את כעסך מעליו (מעליה) ותשלח לו (לה) רפואה שלמה. רפואת הנפש ורפואת הגוף. ותחדש כנשר נעוריו (נעוריה) ותשלח לו (לה) ולכל חולי ישראל. מרפא חנינה וחמלה, מרפא ידועים וגלוים, מרפא רחמים ושלום וחיים, מרפא אורך ימים ושנים טובים, ויקיים בו (בה) ובכל חולי ישראל, מקרא שכתוב על ידי משה עבדך נאמן ביתך, ויאמר אם שמוע תשמע לקול יי אלהיך והישר בעיניו תעשה, והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני יי רפאך: ועבדתם את יי אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך והסירותי מחלה מקרבך: לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא: והסיר יי ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך: ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר, ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם יי אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבשו עמי לעולם: דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחומים לו ולאבליו: בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי ורפאתיו: וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה: אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח: רפאנו יי ונרפא, הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה, והעלה רפואה שלמה לרמ״ח איבריו (איבריה) ושס״ה גידיו (גידיה) לרפאות אותו (אותה) כחזקיהו מלך יהודה מחליו, וכמרים הנביאה מצרעתה, בשם השמות הקדושים שלש עשרה מדותיך, אל נא רפא נא (לפב״פ) להקים אותו מחליו (אותה מחליה) זה, ולהאריך עוד ימי חייו (חייה) כדי שיעבוד לך באהבה וביראה, חיים של רחמים. חיים של בריאות. חיים של שלום. חיים של ברכה. כדכתיב. כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך. אמן סלה:

(וכשמשנין השם יאמרו זה) ואף אם נגזר עליו (עליה) בבית דינך הצדק שימות (שתמות) מחולי זה. הנה רבותינו הקדושים אמרו. שלשה דברים קורעים גזר דינו של אדם. ואחד מהם היא שנוי השם. שישנו השם של החולה וקימנו דבריה׳ ונשתנה שמו (שמה) כי אחר הוא (אחרת היא) ואם על (פלוני) נגזר הדין על (פלוני) לא נגזר: לכן אחר הוא. ואינו הוא (אחרת היא. ואינה היא) הנקרא (הנקראה) בשם הראשון. וכשם שנשתנה שמו (שמה) כן ישתנה הגזר דין מעליו (מעליה) מדין לרחמים. וממיתה לחיים. וממחלה לרפואה שלמה (לפב״פ) בשם כל השמות. ובשם כל המלאכים הממונים על כל הרפואות והצלות. תשלח מהרה רפואה שלמה (לפב״ב) ותאריך ימיו ושנותיו (ימיה ושנותיה) בנעימים. ויבלה בטוב ימיו (ימיה) ברוב עוז ושלום מעתה ועד עולם. אמן סלה: מי שברך כו׳

תפלה על החולה בבהכ״נ או על בית עלמין בי׳

יי אלהי האלהים ואדוני האדונים. מושל בעליונים ושליט בתחתונים. הנותן ליעף כח ולאין אונים. זכור לנו היום ובכל יום ברית אבות הקדמונים וברית שלש עשרה מדות רחמים ותחנונים הכתובות בתורתך על ידי ציר אמונים: יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה: האל הנאמן אב הרחמן הרופא לתחלואי עבדיו ומחבש למכאובי ידידיו. הגואל משחת חית חסידיו. המציל ממות נפש מורדיו. הוא

ברוב

ברוב חנינה וחמלה יעלה רפואת תעלה אל תחלואי (ר' פלוני בר פלוני) ולכל מכאוביו . כרצונו וכרצון כל אוהביו . מלך ברחמיו ירחמהו וישלח דברו וירפאהו: מלך ברחמיו יחייהו ויחלימהו. מלך ברחמיו יסעדנו על ערש דוי לבלתי היות ראשו ראש לחלי ולבו לבב דוי : מלך בחסדיו ישלח לו ממרומיו מרפא וארוכה מרפא ברכה מרפא רצון ונדבה מרפא חסד ואהבה מרפא תרופה ותעלה מרפא חנינה וחמלה מרפא רחמים ידועים וגלוים מרפא שלום וחיים : מלך ברחמיו יקיים בו מקראות הכתובים . רפאני יי וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה : ועוד כתיב בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי ורפאתיו : ועוד כתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה : ועוד כתיב אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח : ועוד כתיב כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם יי : ועוד כתיב . והסיר יי ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שונאיך : ועוד כתיב ויאמר אם שמוע תשמע לקול יי אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני יי רופאך : וכל המאמינים ביי . יהיו בכלל הברכה והחיים והשלום וכן יהי רצון . ונאמר אמן :

וכשמתפללים תפלה זו על בית עלמין . יש להוסיף ולומר

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעתיר לנו מה שבקשנו לפניך כי רחמן אתה ותעשה לפנים משורת דינך . ותקבל ברחמים וברצון את תפלתינו . ואל תשיבנו ריקם מלפניך . בזכות הצדיקים והחסידים השוכבים פה ולמען שמך הגדול . כי אתה שומע תפלות עמך ישראל ברחמים . ברוך אתה שומע תפלה : יהיו לרצון וכו'

ואח"כ מקיפים וכשמתפללים בבה"כ ורוצים להרבות בתפלה . יותר טוב להרבות במזמורי תהלים :

(ס) המנהג בכמה קהלות (וכן ראוי לתקן בכ"מ) שביום ג' לחליו הולכין אליו גבאי בק"ת או אחרים. ואומרים לו הלא ידעת שכן המנהג אצל כל חולה ולכן לא תדאג מזה כלל . ועשה צוואה (ויליה לפני עדים. ואפי' לאביו לא יאמין . וכ"ש לאשתו ובניו) מה שאתה חייב או אחרים לך. והתודה ואל תדאג מזה. כי הרבה התודו ולא מתו. והרבה לא התודו ומתו . ובשכר הוידוי תחיה . והמתודה מוחלין לו ויש לו חלק לעוה"ב. גם תבקש מחילה למי שחטאת נגדו בממון או בדברים . ובמקום שאין מנהג זה . א"א כ"ז לחולה רק כשרואין שנוטה למות. וכשאינו יכול להתודות. בפיו יתודה בלבו. וכשאינו יודע להתודות או שמדבר רק מעט. אומרים לו שיאמר. יהי רצון. שתהא מיתתי כפרה על כל עונותי . וא"א לו כ"ז בפני עם הארץ ונשים וקטנים (שלח) :

סדר הווידוי לחולה בקצרה

מודה אני לפניך יי אלהי ואלהי אבותי. שרפואתי בידך ומיתתי בידך. יהי רצון מלפניך. שתרפאני רפואה שלימה . ואם אמות . תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים. שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך . ותן חלקי בגן עדן . וזכני לעולם הבא הצפון הצדיקים :

סדר הוידוי לחולה . מהרמב"ן ז"ל :

(י) יבקש מרבים שיעזרוהו בתפלה. ויגמור בלבו שלא יעשה עוד עבירה מכל מה שעשה . ויטול ידיו ויברך ענט"י. ויתעטף בציצית ואומר . יי אלהים אמת. ותורתו אמת . ומשה נביאו אמת בשכמל"ו: ואומר אשרי . ומזמור פ"ו ד' קכ"א . ואח"כ אומר זה

מודה אני לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו . אלהי אברהם יצחק ויעקב . אלהי האלהים ואדוני האדונים . בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד . עושה שמים וארץ . עושה חסד ומשפט בארץ . היה הוה ויהיה . שרפואתי בידך ומיתתי בידך . יהי רצון מלפניך . שתרפאני רפואה שלימה . כי אתה אל רופא רחמן . ואם אמות . תהא מיתתי כפרה על כל חטאי ועוני ופשעי . שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך . ותן חלקי בתורתך ובגן עדן . וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים . ואני מודה ומאמין . שהאל הבורא יתברך שמו . הוא ברא כל העולמות .

והאציל

וראציל וברא ויצר ועשה . ודוא המשגיח לבדו בכל העולמות . ואין שום מציאות לכל העולמות בלתי השגחתו . וכאדבתו את אבותינו . בחר בעמו ישראל . ונתן לנו תורתו אשר היא נצחית וקיימת . על ידי נאמן ביתו משה רבינו . ועל ידו נתן תורה שבכתב . שהיא תורתנו דקדושה אשר בידינו . וגם מסר לו בעל פה פי' דתורה . והיא דגכרא הקדושה . ואני מאמין שזה מסר הקדוש ברוך הוא לכשה . וכאמין שדיבר עם נביאים קדושים . וזם כפרי נביאים וכתובים . ואני מאמין שיביא לעמו ישראל משיח צדקנו · כאשר נהיה ראוים לפניו לגאלנו . ושיחיה המתים (וכסכנעס דמוקס . זוקף לנכנותיו נמטנה ואומר) רבונו של עולם. דו יני מקבל עלי המיתה בפועל ממש בשמחה ובלב שלם . לקיים מ"ע כוללת כל דמצות ותיקון כל דלאוין שכולן נהקין לעשה . להעביר מחשבת יצר הרע אשר חפץ לדדיח נשכחי מעבודת הקודש . והנני מוסר גופי ונפשי ורוחי ונשכחי על יחוד שמו הגדול . וזכני . ליחד שם קדשך באהבה רבה וחיבה יתירה . לסלקא יקרא מההא לעילא לאתר דשקיא עמיקא דבירא נגיד ונפיק . ותהיה כסורה נפשי בכוד מי נוקבא . ליחדא קב"ה ושכינתיה ברחימו ודחילו ביהודא שלים . ולבהר לאמשבא כעילא לתתא · מההוא שקיא דנחרא לכל דרגא ודרגא עד דוגא בתואה . ולקשרא קשרא דכוליה . כמו שנאמר . כי שם יי אקרא דבו גודל לאלהינו : יהי רצון מלפניך . שיהא שלום כנוחתי :

(יא) יכוין בכס יתעלס. ובמעמד הר סיני . ומוכר מרע ירהלל . בכבמליו. ולפי כחותו . יאריך בוידוי והתנונים . והמוסיף מיטבח . ואם הר עליכו עד על כן כקוס. אחת ויכ"ב עד עזרת ובמעב"י כתב לומר זה

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. שֶׁרְפוּאָתִי בְּיָדְךָ וּמִיתָתִי בְּיָדְךָ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתְּרַפְּאֵנִי רְפוּאָה שְׁלֵימָה. וְאִם הִגִּיעַ עֵת פְּקוּדָתִי לָמוּת. אַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלַי. כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ. וַאֲנִי הִרְשַׁעְתִּי: הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא. אֵלֶיךָ יהוה נַפְשִׁי אֶשָּׂא : וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. שֶׁתְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל חֲטָאִים וַעֲוֹנוֹת וּפְשָׁעִים. שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ. בְּמַחֲשָׁבָה וּבְדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה. בְּשׁוֹגֵג וּבְמֵזִיד. בְּאוֹנֶס וּבְרָצוֹן. מִיּוֹם הֱיוֹתִי. הֵן בְּגִלְגּוּל זֶה וְהֵן בְּגִלְגּוּל אַחֵר. עַד הָעֵת וָרֶגַע זֹאת: עַל כֻּלָּם. אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת. סְלַח לִי מְחַל לִי. כַּפֶּר לִי. וְתֵן חֶלְקִי בְּגַן עֵדֶן. וְזַכֵּנִי לָעוֹלָם הַבָּא הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים. וְתוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ נְעִימוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח : שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יהוה אֱלֹהֵינוּ יהוה אֶחָד : בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד : וְאָהַבְתָּ אֵת יהוה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ : יהוה מֶלֶךְ יהוה מָלָךְ. יהוה יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : יהוה הוּא הָאֱלֹהִים. יהוה הוּא הָאֱלֹהִים : הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד. אֱמֶת מַלְכֵּנוּ אֶפֶס זוּלָתוֹ . כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ. וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי יהוה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתִי. וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתִי. שֶׁאֵין אֲנִי עַז פָּנִים וּקְשֵׁה עֹרֶף. (אשה תאמר שֶׁאֵין אֲנֹכִי עַזַּת פָּנִים וּקְשַׁת עֹרֶף) לוֹמַר לְפָנֶיךָ. יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. צַדִּיק אֲנִי וְלֹא חָטָאתִי. אֲבָל חָטָאתִי עָוִיתִי מָרַדְתִּי. אֲנִי וַאֲבוֹתַי:

אָשַׁמְתִּי. אָכַלְתִּי דְּבָרִים אֲסוּרִים וּמְתוֹעָבִים : בָּגַדְתִּי. בָּטִיתִי בִּשְׂפָתַי : גָּזַלְתִּי. גָּבַהּ לִבִּי. רָמוּ עֵינַי : דִּבַּרְתִּי דֹּפִי. וּדְבָרִים בְּטֵלִים : הֶעֱוֵיתִי. הוֹצֵאתִי דִּבָּה . וְשִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה : וְהִרְשַׁעְתִּי. בְּוִיעוּד עֲבֵירָה. וּבְהִרְהוּר רָעָה : זַדְתִּי. זָנִיתִי . זִלְזַלְתִּי מוֹרִים וְהוֹרִים : חָמַסְתִּי. חִלַּלְתִּי שֵׁם יהוה בַּסֵּתֶר וּבַגָּלוּי. חִלַּלְתִּי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים · טָפַלְתִּי שֶׁקֶר. טִמֵּאתִי רַעְיוֹנַי בְּמַחֲשָׁבוֹת וּבְהִרְהוּרִים אֲסוּרִים · טִמֵּאתִי בְּרִית קוֹדֶשׁ : יָעַצְתִּי רָע. יָהַרְתִּי בְּתוֹרָתֶךָ : כִּזַּבְתִּי. כָּנַסְתִּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם : לַצְתִּי. לְשׁוֹנִי הֵמַרְתִּי : מָרַדְתִּי. מָרִיתִי בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן : נִאַצְתִּי. נִאַפְתִּי. נָשַׁכְתִּי בְּנֶשֶׁךְ. וְתַרְבִּית : סָרַרְתִּי: סִקַּרְתִּי עַיִן : עָוִיתִי. הֵעַזְתִּי מֵצַח: פָּשַׁעְתִּי ·

פרקתי

פָּרַקְתִּי עֹל תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם: צָרַרְתִּי. צִחַנְתִּי מַעֲשַׂי: קִשִּׁיתִי עֹרֶף. קִלְקַלְתִּי פְּעֻלּוֹתַי. קָפַצְתִּי יָדִי מֵאָחִי הָאֶבְיוֹן: רָשַׁעְתִּי. רָכַלְתִּי עַל רֵיעַ וְעָמִית. רַגְלַי הֲרִצֹתִי לָרָעָה: שִׁחַתִּי. שָׂנֵאתִי שִׂנְאַת חִנָּם: תָּעִיתִי. וְכִפַּרְתִּי תְּשׂוּמֶת יָד: תִּעְתַּעְתִּי. תּוֹעֵה וְתוֹעֵבָה עָשִׂיתִי. וְסַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לִי. וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלַי. כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ. וַאֲנִי הִרְשַׁעְתִּי: מַה אוֹמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם. וּמַה אֲסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֲלֹא כָּל הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם. וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָּל חָי. אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן. וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב. אֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָּ. וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי: שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחוֹל לִי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי וּפְשָׁעַי. וּתְכַפֵּר לִי עַל כָּל חַטֹּאתַי. מְרוֹק חַטֹּאתַי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָאִים רָעִים. וְתַשְׁלִיכֵם בִּמְצוּלוֹת יָם. בְּמָקוֹם אֲשֶׁר לֹא יִזָּכְרוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ וְלֹא יַעֲלוּ עַל לֵב מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. כָּל חַטֹּאתַי וְכָל חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל:

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ ג"פ

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יהוה צוּרִי וְגוֹאֲלִי. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו. הוּא בְּרַחֲמָיו הָרַבִּים יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל אָמֵן:

(יג) אח"כ אומר מזמור קכ"ה ג"פ . והעומדים עליו . יבקשו עליו רחמים עם תשלום המזמור : ואח"כ אומר זה

מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבּוֹשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יהוה אֵל אֱמֶת. יַסְּרֵנִי יהוה אַךְ בְּמִשְׁפָּט אַל בְּאַפְּךָ פֶּן תַּמְעִטֵנִי: בְּטוֹב אָלִין וְאָקִיץ בְּרַחֲמִים: אֵל נָא רְפָא נָא לִי: רְפָאֵנִי יהוה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה: אַל תַּעַזְבֵנִי יהוה אֱלֹהַי אַל תִּרְחַק מִמֶּנִּי חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי יהוה תְּשׁוּעָתִי: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יהוה: יהוה לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי: קִוִּיתִי יהוה לִישׁוּעָתְךָ: לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית יהוה: יהוה לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית: סַבָּרִית יהוה לְפוּרְקָנָךְ: יְבָרֶכְךָ יהוה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יהוה פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יהוה פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יהוה צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

(יג) אח"כ יאמר מזמור קי"ב . כ"ג . ת"ל . כ"ד . קי"ח . כ"ו . ק"ח . ובכונה . לא יותר ממזמורים הנ"ל . רק מזמור נ"ב והמבקרים אומרים זה. ויודיעו להחולה התילים בעיונו תיק"ס פסוקי. כדי שהבחי' אחרים' . ואחרו השם יתילך :

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי. כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: מימינו מיכאל . משמאלו גבריאל . מלפניו רפאל . מאחוריו אוריאל. ועל ראשו שכינת אל:

(יד) אח"כ יאמרו מזמור ע"ז . כ' . כ"ב . כ"ג . כ"ד . כ"ט . ל' . ל"ח . כ"ד . ק"כ . פ"ג . ק"כ . קכ"ה . קכ"ג . ק"ל . קי"ח . רח"ל . רח"כ . קי"ג . קי"ח . קמ"ט . ואח"כ אומרים זה

תורה לישועתך קויתי יי (יסר הפוך יסר) לפורקנך סברית יי (יסר הפיך יסר) : ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים : ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים : ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה : ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם : ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה : ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים :

נביאים כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו : פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים : וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות : וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו : כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך : אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור : מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך :

כתובים ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך : אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר והרמון ממעונות אריות מהררי נמרים . שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני . עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו . ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך : יצילני מאיבי עז ומשנאי כי אמצו ממני : אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי ה' יסמכני :

(כז) אח"כ אומרים מזמור מ"ב . מ"ג . כ"א . ואח"כ זה

תורה ויהוה הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה . הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי : ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה' וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב : וכפר עליו הכהן לפני ה' ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה . ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור : אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה : זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים . כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו :

נביאים לך וה' יהיה עמך : כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל : כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה' . כלנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו וה' הפגיע בו את עון כולנו : נגש והוא נענה ולא יפתח פיו כשה לטבח יובל וכרחל לפני גוזזיה נאלמה ולא יפתח פיו : הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך יטו אל תחשכי האריכי מיתריך ויתדותיך חזקי : כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף . יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכחו . ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו :

כתובים כי אתה תאיר נרי ה' אלהי יגיה חשכי . אפפוני חבלי מות ונחלי בליעל יבעתוני . חבלי שאול סבבוני קדמוני מוקשי מות . ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים . אל תאסוף עם חטאים נפשי ועם אנשי דמים חיי . ואני בתמי אלך פדני וחנני . אל תסתר פניך ממני אל תט באף עבדך עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי . אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו . פודה ה' נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו :

(כח) אח"כ אומרים מזמור ס"ו . נ"א . ק"ז . ק"ח (והם קודם פסוקי תנ"ך הראשונים אמרו רק ב' מזמורים . יאמרו כאן ג"כ רק ב' ס"ו . נ"א) ואח"כ אומרים זה

תורה יברכך יי וישמרך . יאר יי פניו אליך ויחנך . ישא יי פניו אליך וישם לך שלום . ושמרו את משמרתו ואת משמרת כל העדה לפני אהל מועד לעבוד את עבודת המשכן . ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר . ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטורת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם . ויתן את הקטורת ויכפר על העם . הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר . אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה . באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם וממדבר מתנה . וממתנה נחליאל ומנחליאל במות . לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו . איתן מושבך ושים בסלע קנך . מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל . כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו . מברכיך ברוך ואורריך ארור . לא תערוץ מפניהם כי ה' אלהיך בקרבך אל גדול ונורא . כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם . עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך . כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם . שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד . ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד . ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך . ה' אלהיכם ההולך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם . לא תערוץ מפניהם כי ה' אלהיך בקרבך אל גדול ונורא . ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך . כנשר יעיר

יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו. ה׳ בדד ינחנו ואין עמו אל נכר: כביכים אז התענג על ה׳ והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה׳ דבר.

כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שחו עושה שחר עיפה ודורך על במתי ארץ ה׳ אלהי צבאות שמו. בהתעטף עלי נפשי את ה׳ זכרתי ותבא אליך תפלתי אל היכל קדשך. לא יבא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי ה׳ יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך. עברו עברו בשערים פנו דרך העם סולו סולו המסלה סקלו מאבן הרימו נס על העמים. שירו לה׳ הללו את ה׳ כי הציל את נפש אביון מיד מרעים. והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה׳. וארחתו ארחת תמיד נתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו. ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה׳ ממקומו. וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים. וארשתיך לי באמונה וידעת את ה׳. מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא. ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם. תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם. וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק. וה׳ עליהם יראה ויצא כברק חצו וה׳ אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן. וגברתים בה׳ ובשמו יתהללו נאם ה׳. ירכיבהו על במתי ארץ ויאכל תנובות שדי ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור. ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל. אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה׳ מגן עזרך ואשר חרב

גאותך ויכחשו איביך לך ואתה על במותימו תדרוך.

כתונים והתענג על ה׳ ויתן לך משאלות לבך. והוציא כאור צדקך ומשפטך כצהרים. שמע

אלהים קולי בשיחי מפחד אויב תצור חיי. אך אלהים יפדה נפשי מיד שאול כי יקחני סלה. תסתירני מסוד מרעים מרגשת פועלי און. אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך. ואני עני ואביון אלהים חושה לי עזרי ומפלטי אתה ה׳ אל תאחר. יחוס על דל ואביון ונפשות אביונים יושיע: ג״פ והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו. עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך. אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך. אז תלך לבטח דרכך ורגלך לא תגוף. בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך. בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע. פדה נפשו מעבור בשחת וחיתו באור תראה. להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים. אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסף. ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו. נפלה נא ביד ה׳ כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה. (ואם עומד על הדם גדול. יוסף ג״כ פסוקים אלו. בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל. אלא בכת כ׳ ואח״כ אומרים זה בשנת מות המלך עזיהו ואראה את אדני יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל: שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף: וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות מלא כל הארץ כבודו: ותשאני

רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה׳ ממקומו:

(יז) אח״כ אומרים ויהי נועם. יושב בסתר (והלילה לא) וביום. אומרים גם י״ג מדות ופסוקי מי-אל כמוך עד מימי קדם הנ״ל (והמוסיף מרבתו. יוסיפו לו מסמיך) ואח״כ אומרים זה. ואם אין אנשי כ״כ. ידלגו

ויתחילו תפלה לעני:

ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים: הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך

אל המקום אשר הכינתי: ושחט את בן הבקר לפני ה׳ והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד: וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עולה אשה ריח ניחח לה׳: ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה׳ סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה: ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה׳ וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב: זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ה׳ ביום הקריב אתם לכהן לה׳: ויקרב משה את אהרן ואת בניו וירחץ אתם במים: ויתן עליו את הכתנת ויחגר אתו באבנט וילבש אתו את המעיל ויתן עליו את האפד ויחגר אתו בחשב האפד ויאפד לו בו: וישם עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התמים: וישם את המצנפת על ראשו וישם על המצנפת אל מול פניו את ציץ הזהב נזר הקדש כאשר צוה ה׳ את משה: ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו: ובנסע המשכן יורידו אתו הלוים ובחנות המשכן יקימו אתו הלוים והזר הקרב יומת: ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו: ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה ה׳ ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ובנחה יאמר שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל: ראה נתן ה׳ אלהיך לפניך את הארץ עלה רש כאשר דבר ה׳ אלהי אבותיך לך אל תירא ואל תחת:

אעברה

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון: הלא הוא כמוס עמדי חתים באוצרותי: ידיד ה' ישכון לבטח עליו חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן: ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף: (נ"פ) וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו: לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפשעים יפגיע: והיית עטרת תפארת ביד ה' וצניף מלוכה בכף אלהיך: בהר מרום ישראל אשתלנו ונשא ענף ועשה פרי והיה לארז אדיר ושכנו תחתיו כל צפור כל כנף בצל דליותיו תשכונה:

ברחות העומדים שם כי חימה עזה יש בעולם עליו. וקרבו פקודות הפרדו יתלו פניהם למרום. ויאמרו תפלה זאת עליו

תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו: אל אלהי הרוחות לכל בשר. אהיה אשר אהיה שומר רוח האדם בקרבו. ונותן נשמה טהורה לעם סגלתו. מחיה חיים. סומך נופלים. סועד חולים. וממית ברחמים. תבא נא תפלתנו למעון קדשך לשמים. ותמלא נא ברחמיך הרבים. ותתעטף בחסידותיך. ותשפיע במדת טובך חיים והסד על האיש הלזה (פלוני בן פלונית) המוטל על ערש דוי. השואג מנהמת לבו. ואין מתום בבשרו. ולבו סחרחר. ועזבהו כחו. תיקר נא נפשו בעיניך. והוציאה ממסגר נפשו להודות את שמך. וחושה נא לעזרתו. ותשלח ארוכה ומרפא למכאובו. מפתח הרביעי שבהיכל הנוגה. שבו השכנת המלאך המליץ אחד מני אלף. ומאור המאיר לצד מזרח מהיכל הרביעי רפאל שמו. אשר הפקדת אותם בכח שמך אהיה אך טוב לישראל. ומאיר עליהם להחיות חולים מחלים ולהצילם מרעתם:

עד כאן טוב לומר על רוב חולים הקרובים לחיים:

ואם נגזר עליו מבית דינך הצדק. לאסוף אליך עתה רוחו ונשמתו. ואפפוהו חבלי מות. אנא מלטה נפשו ויתוסף עליו רוח טהרה וקדושה וטוהר לב. ויסבול ויקבל יסורי ה' מאהבה. ויזכה לראות פני שוכן מעונה. ויתדבק נפשו רוחו ונשמתו באור השכינה. וארבעה מלאכיך הממונים בהיכל הששי משש היכלות הנכללים בהיכל הרצון. יעמדו עליו. ותצא נשמתו בנשיקה. ודבקותא דרוחא ברוחא. ולא יצטער בשליטת סטרא אחרא. ורעיונוהי אל יבהלוהו. ותשמור נא צאתו בכל דרכיו. ולא תאונה אליו רעה ונגע לא יקרב באהלו. ותוציאו מעולם זה בשלום. ותוליכהו לשלום. ותצעידהו לשלום והסמכהו לשלום. ותצילהו מכף כל אויב ואורב רע בדרך. ותעוטה נשמתו אור כשלמה. ויושם עבים רכובו. ומן גערתך ינוסון כל רוח מזיק ומשטין. כמו שנאמר. ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן ויגער ה' בך הבוחר בירושלים הלא זה אוד מוצל מאש. מקול רעמך יחפזון. כדכתיב. ה' איש מלחמה ה' שמו: ויגדל נא כח אדני בקרבן נשמתו רוחו ונפשו. וישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע. ויעלו הרים ירדו בקעות. וצפרים יקננו. להצהיל פנים משמן. מההסידה אשר בברושים ביתה. יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו. ויפתחו לו שערי צדק. שערי אורה. שערי חן והסד. שערי רחמים. שערי רצון. שערי חמלה וחנינה. ויאיר אור לובן העליון לארבעה מאה עלמין דכסופא ורצון. ומצחא עילאה יתמצי ויופיע אליו. לעדן נשמתו ורוחו ונפשו. ומתלת עשר תקוני דיקנא יקירא עילאה יתקנון ליה תלת עשר נהרי דאפוסמונא דכיא ויופקה עינא פקיחא עליו. ואל עליון תהלתו יחשב לו. ויזכה לראות בתקון מעשיו לעולם הבא בחסד אל אלים. ואם יצטרך לאוצר גדול של מתנת חנם. חסד אל יחונן אותו ממנו. כדכתיב. וחנתי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם: וירחם עליו ועל כל חולי מאמיניך הצריכים לרחמים: אל אלהים ה'. האר נא פניך לעני ואביון הלזה. ותקדמך תחנתו ותחנתנו עליו. ותעמד לימין אביון להושיע משופטי נפשו. וקרנו תרום בכבוד. ויזמרך כבודו בגן עדן ולא ידום. עם נפשות חסידיך היושבים לפניך ועטרת אורה על ראשם ליהנות מאור פניך. ואריך ימים ושנות חיים ושלום. יוסיפו לנו ברוב עוז ותעצומות. עם כל ישראל חברים. אמן כן יהי רצון.

(יח) אם מתאחר פרידתו ומצטער. יאמרו ז"פ הזיווג לית. אנא בכח. בשעת מות עד מתקיימו הכ"ל. ולא יתפללו עליו שתשוב נפשו אליו. ומנהג הצדיקים לקדש ידיהם סמוך למיתתן. ורגע סמוך לפטירתו אומר. ברוך שמו חי וקים לעולם ועד. וסמוך ליציאת נשמתו. יקראו עמו פסוקים אלו אם אפשר

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרוב בקרב הארץ: מי כמוכה באלים יי מי כמוכה נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא: אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה. רב להושיע. מכלכל חיים בחסד. מחיה מתים ברחמים רבים:

הצילה

ידצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי : תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן: עד יעבור עמך
ה׳ עד יעבור עם זו קנית : אפל נא ביד ה׳ כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה : לישועתך קויתי
ה׳ : לפורקנך סברית ה׳ : בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה׳ אל אמת : בטוב אלין ואקיץ ברחמים טובים
אמן : ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים : יצילני מאויבי עז ומשנאי כי אמצו ממני : אתהלך לפני
ה׳ בארצות החיים : ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך : אני בצדק אחזה
פניך אשבעה בהקיץ תמונתך :

נוסח המבקרים . והלינה הראשון הוא נוסח החולה :

הצילה מחרב נפשו מיד כלב יחידתו : תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן : עד יעבור
עמך ה׳ עד יעבור עם זו קנית : יפול נא ביד ה׳ כי רבים רחמיו וביד אדם אל יפול : לישועתך
קויתי ה׳ : לפורקנך סברית ה׳ : בידך יפקיד רוחו פדית אותו ה׳ אל אמת : בטוב תלין ותקיץ ברחמים
טובים . אמן : ישלח ממרום יקחך ימשך ממים רבים : יצילך מאויבך עז ומשנאיך כי אמצו ממך :
תתהלך לפני ה׳ בארצות החיים : והוא ברב חסדך יבא ביתך ישתחוה אל היכל קדשך ביראתך : והוא
בצדק יחזה פניך ישבע בהקיץ תמונתך : כל הנשמה תהלל יה הללויה : עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד
שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך :

בסימני גדול · העומדים עליו יאמרו בקול רם :

לך כי שלחך יהוה . לך ויהיה יהוה עמך. יהוה אלהיו עמו ויעל : ג׳ פעמים
יברכך יהוה וישמרך : יאר יהוה פניו אליך ויחנך : ישא יהוה פניו אליך
וישם לך שלום : מימינך מיכאל . משמאלך גבריאל. מלפניך רפאל. ומאחריך
אוריאל ועל ראשך שכינת אל : חזק ואמץ אל תערוץ ואל תחת כי עמך יהוה
אלהיך בכל אשר תלך : ויאמר פני ילכו והנחותי לך : הוציאה ממסגר נפשו
להודות את שמך . בו יכתירו צדיקים כי תגמול עליו. מה תשתוחחי נפשי ומה
תהמי עלי הוחילי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פני ואלהי : ושחט אתו על
ירך המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח
סביב: כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו
וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עולה הוא אשה
ריח ניחוח ליהוה : חנון ורחום יהוה ארך אפים ורב חסד : ויהי יהוה משגב
לדך משגב לעתות בצרה : ימין יהוה רוממה ימין עושה חיל : זכור רחמיך
יהוה וחסדיך כי מעולם המה : ויעבור יהוה על פניו ויקרא יהוה יהוה אל
רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת : כי יפול לא יוטל כי יהוה סומך ידו :
חונה מלאך יהוה סביב ליראיו ויחלצם : יתן יהוה את אויביך הקמים עליך
נגפים לפניך בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך : תזרם ורוח
תשאם וסערה תפיץ אותם ואתה תגיל ביהוה בקדוש ישראל תתהלל :
והתענג על יהוה ויתן לך משאלות לבך : ברוך אתה בבואך וברוך אתה
בצאתך : כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו :
ירכיבהו על במתי ארץ ויאכל תנובות שדי ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש
צור : מגדל עוז שם יהוה בו ירוץ צדיק ונשגב : עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני
יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו : שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים
שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף : פתחו
שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים : וקוי יהוה יחליפו כח יעלו אבר כנשרים
ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו : אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח
והלך לפניך צדקך כבוד יהוה יאספך : ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות
נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו : מי אל
כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ
חסד הוא : יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה : יהוה צבאות אשרי
אדם בוטח בך : יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו : אתה סתר לי מצר

תצרני

תצרני רני פלט תסובבני סלה יסר והפוך : פדה נפשו מעבור בשחת וחיתו באור תראה : יהוה ישמרך מכל רע ישמור את נפשך יהוה ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם : אדני בם סיני בקודש את כל גבוה יראה :

(יט) בשבת א״א פסוקים ומזמורים ותפלות הנ״ל . רק הזכיר ל״ב , והרוצה להוסיף . אומר גם מזמור כ״ב . כ״ג . כ״ד. כ״ה . מ״א . מ״ב , מ״ג . ק״ד . ס״ז . ד״ת . קי״ח מן המלר . קכ״א . קכ״ג . קל״ד , קמ״ב , קמ״ג . קמ״ח . ק״נ . וא״א ויהי נועם . רק האומר תהלים כסדר א״נ לדלגו : (כ) בעת יציאת נשמה . אומרים כל העומדים עליו בקול רם . יגדל . אדון עולם ויכוונו לומר פסוקי יחוד אלו עם יציאת נשמה . ואפי׳ לא נפטר עוד לגמרי . לא יאמרו פסוקי יחוד שנית . רק מזמור צ״א . אנא בכח . בשבת מוס עד ממקומו הנ״ל . ובשבת מזמור צ״ב :

פסוקי יחוד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יהוה אֱלֹהֵינוּ יהוה אֶחָד פעם א׳ : בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד ג״פ : יהוה הוּא הָאֱלֹהִים ז׳ פעמים : יהוה מֶלֶךְ. יהוה מָלָךְ . יהוה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : פעם א׳

וכזה העומדים שם לחטובה . אומרים בקול רם :

שוכני בתי חומר למה תשאו עין . ומותר אדם מן הבהמה אין . לנו יש לדעת . כי אנחנו תולעת לגב חומר גבנו . ואיך יגבה לבנו : מה יתרון לגבר ואחריתו לקבר : וזה יהיה לו חלף . לו חי שניב אלף : הלא אם ילך מרי . יבלע בחמת קרי : וישרף בלהב . ולא יועיל הזהב : האדם הנכאה פקח עיניך וראה : מאין בואך . ואנה מוצאך : קצך עני ואביון . נכשל לקיקיון . שבן לילה היה . ועד בוקר לא דיה : טוב אשר לא נוצרת . ועמל לא קצרת : ואיך גדולה תבקש ואתה בתוך המוקש : נופל אתה כדרב . והפשע על פת לחם : ואם יהמה רגע . אז המצא כל נגע : בשרך כאור זרוח . בעוד יש בו הרוח : ועת תצא הנפש . נשאר טיט ורפש : ראה כי אין בידך . מאומה מכבודך : לזרים חילך יקום . ואתה תלך ריקם : בכל זאת לא חשבת . לתאוה הקשבת : ואם תטיב ראשיתה . מה תעשה באחריתה : יעזוב רשע דרכו . וישוב לפני מלכו : אולי צור יעתר . ומחרונו יכתר : ידידים התקוששו . זכרו והתאוששו : שאו לבב וכפים אל אל בשמים : דוי על נפשותינו ואוי על חטאתינו : כי רוח רעינו וגם כצאן תעינו : ומה נבקש ומה נדרוש . כי עונותינו עברו ראש : מאד רבו עונינו . ואיך נשא פנינו : ואם כוונתם תהיה לבקש רחמים לגד עליו . יתחילו ויאמרו דלה עמך משחת . מושל רום ותחת : ואם דקשינו עורף . חסדך אל תרף : הפק חמלתך . לעם דופקי דלתך : כי אתה אדוננו ואליך תלויות עינינו : שלח נא מלאכי החן ויצאו נ״ז לעומתו . ושלום בואך יאמרו קול אחד בביאתו : יביאוהו לגן עדניך ושם תהיה ישיבתו . ויתעדן באורך ושים כבוד מנוחתו : ואור הגנוז לפניך יהא כתרו וסכתו . ותחת צל כנפיך תגה לו את מחיצתו : בעורתך אל מוחל וסולח לעונות עמו ועדתו :

וכשמת יאמרו כל העדה הברכה בקול רם

יהוה נָתַן וַיהוה לָקָח יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ : בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. דַּיַּן אֱמֶת : הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא : וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ וּכְבוֹד יהוה יַאַסְפֶךָ : תִּשְׁכַּב בְּשָׁלוֹם וְתִישַׁן בְּשָׁלוֹם . עַד יָבֹא מְנַחֵם מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם :

(א) מצוה לעמוד על אדם בשעת יציאת הנפש . ואין מעמצין עיניו עד שתצא נפשו . והמעצים קודם אז אפי׳ רק נגע בו הרי זה שופך דמים . וכן אסור לעשות שום מעשה הגורם שימות מהרה אפי׳ גוסס זמן ארוך ויש צער גדול לו ולקרוביו . כגון להשמיע קול והכנסת מתחתיו או להניח מפתחות בית הכנסת תחת ראשו כדי שיפרד הרוח אסור . אבל להסיר המונע מרחוק כגון קול חוטב עצים מותר . ואם נפלה דליקה . מוציאין אותו . וקודם נבלת כפרי קודם (יו״ד שלט) : (ב) בשעת מיתה יזהרו העומדים שם שיתקנו המטה באופן שלא יוציא שום אבר חוץ למטה . ואם הוציא אסורין לחזור . כי אסור ליגע בו ובשגוסס למות אסור לשום אדם ליפרד ממנו . וראוי לקבץ עשרה שיהיו בעת יציאת נשמה . ולא יעסקו אז אלא בדברים בטלים רק יאמרו כסדר הנ״ל . והגוסס כחי . ליתן גט ולמהנה (אך הכהן אסור לכנוס לביתו (וכשהכהן ישן שם . א״צ להקיצו לומר לו שיש גוסס . ואם נודע כשבואו ערום . מותר להלביש עצמו לצאת) וכן אי שאמרו לו ראינו קרובך גוסס זה ג׳ ימים . מתאבל עליו) ואסור לקשור לחייו או ליהני פ״ג חול עד שימות . ואין קורעין ומוללין ומספידין עליו . ולא מכניסין עמו ארון לבית . וא״א עליו צדוק הדין . ואין חוצבין

חולכין לו קבר. ובע"ש כשחוששין שלא יספיקו לקברו. מותר כשהחולה אין מרגיש בזה ומשערין שאם לא יספיקו לקברו יהיה שהות לסתום הקבר בריוח קודם שבת. כי סכנה להלין קבר פתוח. ואחר יציאת נשמה מניח אצל חוטמו נוצה קלה. וכשאינה מתנדנדת ודאי מת. ומכסה פני המת ופותח החלונות והאבלים אומרים תיכף צדוק הדין וכשמגיעי' לברוך דיין אמת אומרים (אפי' בשבת ויו"ט) בשם ומלכות כשיורש המת. מברך גם שהחיינו) וקורעין כדינם [שם]:

(ג) כל העומדים בשעת יציאת נשמה אפי' על קטן שלמד מקרא ואשה חייבין לקרוע קריעה מועטת. ואפי' מן הצד כנף או בשולי הבגד. אפי' היה המת עושה לפעמים עבירה לתיאבון או עזב מצוה משום טורח קורעין עליו. וכשהיה רגיל בזה אין קורעין וכ"ש על אפיקורס רק כשנהרג בידי לסטים [שם]: (ד) מעצימין עיני המת. וכשיש לו בנים ישאלים בנו. וכשיש בכור ישאלים הוא. והמנהג לשפוך כל המים שאובים שבשכונת המת (היינו ג' בתים עם בית המת) אפי' מת ילד תוך ל' יום. ובשבת א"צ לשפוך (שם):

(ה) השומר המת אפי' אינו מתו. פטור מק"ש ותפלה ומכל המצות שבתורה. היו ב'. זה שומר וזה קורא ומתפלל. ואסור לאכול בחדר המת אפי' אכילת ארעי או פירות או לשתות מים רק כשעושה בפני המת מחיצה גבוה י"ט וראויה לעמוד בפני הרוח ולא יהא פתוח התחתיה ג"ט. וכשאין לו מקום לעשות מחיצה. מחזיר פניו ואוכל (שמח): (ו) בחדר המת לא ילך בציצית ותפילין (וכשמכוסים מותר) ולא יברך אפי' ברכה ולא יתפלל ולא יאמר מזמור. רק מה שהוא לכבוד המת (חכ"א): (ז) אסור לטלטל המת בשבת אפילו לצורך כהנים בריאים) או לצורך מצוה או לצורך חתונה · ואפי' ע"י ככר ותינוק ובמלבוש. רק ע"י נכרי או ישראל יהפכו ממטה למטה. וכשהוא במקום שיסריח או שמלוכלך בטיט ולואה מותר ע"י ככר או תינוק או בגד. וכשהמת בחל. כופין הקרובים להוציאו באופן הנ"ל וכ"ש בחול) בשביל הכהן שיכנס לבית אפי' אין הכהן חולה · ומותר לשמוט הכר מתחתיו שלא יסריח. אך לא יזיז בו אבר. ואם פיו נפתח והולך. קושר הלחי שלא יוסיף להפתח. ולא כדי שיסגר הנפתח. ואסור לעמוץ עיניו. ואם נפלה דליקה ויראה שישרף המת. מניח עליו או אצלו דבר מאכל ומטלטלם יחד למקום שמותר להוציא שאר דבר (ולמקום שאסור. לא יוציאו רק ע"י נכרי) וכשאין דבר מאכל. יניח עליו כלי או מלבוש המותר בטלטול, וכשאין לו · מטלטלו לבדו (שם):

(ח) כשנוטה המטה מחמתו להשכיבו על הארץ ישגיח שיהא מכוסה. כי כל הנוהג בחי משום צניעות נוהג גם במת (שם):

(ט) נותן מעט תבן על הקרקע ובר מראשותיו. ועל התבן ובר פורש שמלה בהלכסון ומניח המת עליה. וקושר הלחי · ועושה שם הידוע בכ"א מידיו. וב' בהונות רגליו קושר יחד בתבן. בי"ט במשיחה. ומכסה ידיו ורגליו בד' קצוות השמלה .נותן מכסה שחור עליו וקערת בדיל על בטנו ונר דלוק על ראשו. ומבקש ממנו מחילה מפני שעושה הכל לכבודו. ויאמרו עליו מזמור כ"ג צ"א ואח"כ זה נ"פ: **בית יעקב לכו ונלכה באור ה': אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו: יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו. כי עפר אתה ואל עפר תשוב:**

ואח"כ יאמרו מזמור כ"ח. צ"א (מעב"י):

דיני קריעה

(א) על אביו ואמו ובנו ובתו ואשתו ואחיו ואחותו (מאביו או מאמו. אפי' פסולים. אך לא משפחה ונכרית) חייב (וה"ה אשה על בעלה) לקרוע (וענוש מיתה בידי שמים כשאינו קורע) מעומד. ואם קרע מיושב קורע שנית ואם לא קרע ביציאת נשמה קורע עד סוף שבעה. ומקום הקריעה בבית הצואר לפניו לאורך הבגד. וצריך להבדיל שפת הבגד לב'. ואם קרע לאחוריו או בשולי הבגד או מהצד או לרוחב הבגד לא יצא. ושיעורה טפח [ואסור לקרוע יותר] בתחלת קריעה. הבא קרע ובא להוסיף בה על מת אחר. אם הוא אחר ז' לקריעה ראשונה מוסיף כ"ש. ובתוך ז' צריך טפח. ועל אביו ואמו. אפי' אחר ז' קורע עד שיתגלה לבו. ועל חכם שגדול ממנו נהגו להקל מלקרוע (שם):

(ב) על כל המתים קורע בבגד העליון לבד (ובימין. ואינו מעכב ויכול להכניס ידו בפנים וקורע בצינעא שלא בפני אדם. וכשרוצה קורע בכלי. ועל או"א קורע בחוץ בפני הכל וביד (והמנהג שא' מהחברה קדושה חותך קצת בסכין והאבל תופס בתוך וקורע) כל בגדיו (אפי' לבוש י') עד שמגלה לבו (שהוא נגד בשר הגבוה שעל הזרוע בשמאל חוץ מבגד העליון (שקורין דעליא או מאנטיל. שהוא רק לכבוד) והכתונת. וקורע בשמאל (ואינו מעכב) ואם לא קרע נגד א' לא יצא וגוערין בו. וכ"ז שהבגד עליו קורעו אפי' אחר ל'. וכשלבוש בבגד שאם עליו לקרוע מותר להסירו וללבוש אחר. ואשה שקורעת על אביה ואמה. תקרע תחלה בגד התחתון ותחזור הקרע לצדדין ותקרע העליון (שם):

(ג) כשרוצה להסיר בגד הקרוע תוך ז' וללבוש אחר. תחליף ואינו קורע. ועל או"א כשמחליף תוך ז' בחול. קורע ואינו מאחה לעולם כבפעם ראשון. ובבגדים ישנים שיודעים שלבשם קודם המיתה א"צ (שם): (ד) יכול להחזיר הקרע לאחוריו תוך ז'. ולא על או"א [שם]: (ה) יכול לתפור הקרע בתפירה שאינה שוה אחר ז' (וזה נקרא שולל. ונהגו לאסור תוך ל'. ואפי' לחבר ראשי הקרע ע"י מחט. ואשה שוללת מיד אפי' על או"א) ולתפור כדרכו אחר ל' (וזה נקרא מאחה. וכשחל רגל תוך ל' מותר לאחותו (ועל או"א. שולל) בעיו"ט סמוך לערב אחר שהתפלל מנחה) ועל או"א שולל אחר ל' ואינו מאחה לעולם. אפי' הפך לד העליון מהבגד עם הקרע למטה (וכשרוצה למכרו. צריך להודיע ללוקח שהוא קרע שאסור לאחותו. ואם מכרו סתם ולא הודיעו. אסור לאחותו עד שידע שהוא קרע המתאחה. ואסור למכרו לנכרי) וכשרוצה לחתוך בבית הקרע ולהשליך ולהושיב שם חתיכת בגד אחר. הרי אחר יב"ח (וי"א שאסור) וכ"ז שאסור לשלול. אסור אפי' לחבר ראשי הקרע ע"י מחט (שם): (ו) אם אחר ל' מהמיתה שמע שמת אינו קורע. ועל או"א קורע לעולם כל בגדיו שעליו בעת שמועה חוץ מאותן שמחליף אחר ז' (שם): (ז) אם לא היה לו מלבוש שחייב לקרוע בו ואח"כ נזדמן לו או שלא קרע בשוגג או במזיד. תוך ז' קורע ולא אחר ז'. ועל או"א קורע אפי' אחר יב"ח. ודי בבגד א' (שם): (ח) חלה ולא היה דעתו מיושב בעת קריעה. כשחוזר לדעתו (ועל שאר קרובים. דוקא תוך ל') קורע. וכשהיה מיושב רק שהיה מבוהל ולא קרע ואח"כ הבריא. י"א דפטור אחר ז' לקרובים. וי"א שחייב תוך ל' (שם): (ט) צריך לקרוע במקום שלא היה קרע. ואם קרע מתוך התפירה שהיא שוה למעלה ובולטת למטה שקורין איבר נאט. או מתוך תפירה שכפפו הבגד היוצא מהתפירה לב' צדדיה ותפרוהו בב' צדדיה ומתחוהו עד שאין ניכר התפירה יצא (שם): (י) קרע ואח"כ מת לו מת ב'. תוך ז'. קורע קרע אחר טפח ברחוק ג' אצבעות מהא' או מוסיף על הא' טפח, אחר ז'. מוסיף על הא' כ"ש וכן כשמת לו מת ג' תוך ז' של ב' או אחר ז'. ומוסיף והולך עד טיבורו. הגיע לטיבור, מרחיק ג' אצבעות וקורע. כתמלא לפניו. מחזירו לאחוריו וקורע לפניו. ואם מתו לו ב' יחד או שבא לו שמועה מב' יחד (אפי' או"א) קורע. קריעה א' על שניהם. ואם קרע על א' ואח"כ שמע על ב'. דינו כנ"ל בין תוך ז' בין אחר ז' (שם): (יא) מת אביו או אמו וא' משאר קרוביו יחד (וה"ה בשמועה) קורע על אביו או אמו עד לבו ומרחיק ג' אצבעות וקורע טפח על הקרוב. קרע על או"א ואחר ז' מת הקרוב. מוסיף על הא' כ"ש (והמוסיף מתאחה ולא העליון) קרע על הקרוב ואח"כ מת או"א תוך ז' או אחר ז'. מרחיק ג' אצבעות וקורע. וה"ה בקרע על אביו ואח"כ מתה אמו או בהיפוך. ואם הוסיף על הא' טפח יצא (שם): (יב) אמרו לו מת סתם ואינו יודע מי הוא וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא. יצא אפי' סבר שהוא או"א ונמצא שהוא קרוב ואפי' נודע לו לזמן ארוך. ואם אמרו לו מת אביך וקרע ונודע תוך כדי דבור שהוא קרוב יצא. ואם אחר כ"ד. לא יצא וכן בנתעלף החולה וקרע ומת אחר כ"ד של קריעה. קורע שנית [illegible]

(שם) : (יג) אמרו לו שמת אביו וקרע ונהג קצת ימי אבלות ואח"כ אמרו לו שלא מת והפסיק ואח"כ אמרו לו שמת בפעם ראשון. יצא ידי קריעה. אבל מת אחר כ"ד לקריעה לא יצא (שם) : (יד) קטן אפי' שלא הגיע לחינוך שמת לו מת. קורעין לו כ"ש. וכשהגיע לחינוך ואביו חי. קורע לו כדין לחנכו. אבל באבלות א"צ לחנכו (שם) : (טו) קרע בבגד גזול לא יצא. ובשאול אסור לקרוע. קרע לא יצא. אבל קרע בשבת או י"ט יצא (שם): (טז) קטן שמת תוך ל' ואפי' ביום ל'. אין קורעין עליו רק כשידוע שנולד לט' חדשים. כגון שבעל ופירש (שם) : (יז) אסור לקרוע אפי' בי"ט ב'. ולרוב הפוסקים קורעין בחוה"מ אפי' על מי שאינו קרובו אלא שעומד ביציאת נשמה. ומנהג אשכנז לקרוע על או"א ביום קבורה או שמועה אפי' רחוקה ועל קרוב אחר המועד (ואם שמע שמועה קרובה ואחר הרגל תהיה רחוקה ולא יוכל לקרוע: קורע בחוה"מ) ועל אדם כשר כלל לא. ובפולין שאין מנהג ידוע יש לקרוע על כולם. וי"א שמנהגם כבני אשכנז. ואם מת או"א ביו"ט או שמע בחוה"מ אחר ל' שמתו. קורע אחר יו"ט (שם) : (יח) השומע מישראל ברכת השם או הכינוי אפי' בל' לע"ז קורע. ואפי' שמע מא' שאמר שמעתי פלוני גידף השם. אבל שמע ממי ששמע מהמגדף פטור . והרואה ס"ת או תפלין ואפי' מגילה א' מתנ"ך שנשרף או נקרע או נחתך או נמחק בחזקה ע"י ישראל או נכרי. קורע ב'. ובכל אלו רשאי לתפור בתפירה רחבה. ואינם מתאחין לעולם (שם): (יט) אסור לשרוט ולגדוד בבשרו על המת. בפני המת או שלא בפניו. ואפי' להכות בידו על בשרו עד שיוצא דם אסור. ואפי' על צער אחר. ואסור לתלוש אפי' א' משער ראשו על מת. וגם הנשים אסורות כ"ז (תכ"א):

דיני טומאת כהן

(א) אסור ליטמא למת. ואפי' לנפל שלא נתקשרו עוד איבריו בגידין (וכשהפילה תוך מ' יום מותר) וכן לאבר שנתלדמהחי (אפי' לאבר של עצמו) כשיש עליו בשר כ"כ שאם היה מחובר היה ראוי ליתרפא אפי' אין בו כזית (שע"א) : (ב) אסור לכנוס תחת אוהל שמת תחתיו אפי' האוהל גדול מאוד. ואפי' לחדר הדבוק לו כשיש במחיצה המפסקת נקב טפח על טפח (וכן לעליה) או שעשויה לאורה אפי' הוא רק כפונדיון, וכן לחדר ג' הדבוק לב' וכן לעולם (שם) : (ג) בתים סמוכין ומת בא' מהם והגגות בולטין לחוץ מהכתלים ברוחב טפח ואין הפסק ביניהם אפי' כ"ש ומאהילין על הפתחים, אסור לכנוס לכולם (כשיש בכ"א פתח פתוח או חור טפח על טפח) ואפי' הגגין אינם שוים שגג שהטומאה תחתיו גבוה או נמוך מהשאר אפי' יותר מג' טפחים. כיון שאם היה נופל להיות שוים היו נוגעים זה בזה. ואם יש בתים בגגות בולטין טפח גם כל שכנגדם ומבוי ביניהם וקורה (או בגין) רחבה טפח (אפי' רק מצד הטומאה) מונחת לרוחב המבוי מכותל זה לכותל שכנגדה (כמו שעושין לעירוב) והגגין מאהילין עליה טפח מכאן וטפח מכאן אסור לכנוס גם באלו עד הבית המפרשת מהם כל שהוא וכן בב' בתים וכיפה (גיועלב) ביניהם כזה אפי' אין עליה גג בולט, כשמת בא' אסור לכנוס גם לב' ואם יש להכיפה כמו רגלים מקרקע ולמעלה רחבי' יותר מבליטת הגגין עליהם כזה ואין עליהם גג בולט אפי' יש גג באמצע על המשקופות' לכנוס לב' (וכן כשיש חומה באמצע ב' בתים מתחלה עד סוף) ואין עליה רעפים וגבוה מהגגין (אקירין הוט) באופן שאין אהל טפח על הגגין בשום לד. ואם יש בין בית לבית כותל המחברם ועליה גג בולט וגגות הבתים מב' לדדים מאהילים עליה, יש תקנה לעת הצורך להסיר הרעפים במקום א' שיהיה הפסק כ"ש ויפגיח אם אין שם מהכותל עצמו (גזימס) הבולט טפח (שם):(ד) אסור לעמוד תחת משקוף הפתח שעתיד להוציא דרך שם המת מהאוהל ויטהר האהל, אפי' הדלת נעול מבפנים וכשיש נגד פתח זו גג בולט טפח. מביא הטומאה למקום שאפשר לבוא אילו היה פתוח. אך אם נפתח מצד אחר פתח או חלון ד' על ד' טפחים. מותר לעמוד תחת המשקוף הנ"ל או גג הבולט ובשאין הטומאה יכולה להגיע אליו דרך הפתח או חלון הנפתח

(שם) : (ה) כהן שהוא בבית שהדלתות והחלונות סגורין ואין בפתח פתוח טפח ואין בחלון נקב כפונדיון ושמע שיש מת בשכונתו באופן שאם יפתח פתח או חלון תצא אליו הטומאה, ישאר סגור עד שיוליאו המת (שם) : (ו) אסור לילך בבה"ק, ואסור לקרוב תוך ד' אמות של קבר (אפי' של לדיק, וכשמסוים במחילות גבוהות או בחריץ עמוק י' טפחים ירחיק רק ד' טפחים, אבל הקבר לא מקרי מחילה. אפי' בנוי באבנים) או של מת כשמונח במקום קביעתו, וכשהוא במטה שמוליאין אותו ובעת אמירת ל"ה אף שמעמידין אותו ירחיק רק ארבעה טפחים שם) : (ז) כהן הישן באהל שהמת שם או שהטומאה נכנס בו וא"א לסגור בעדו מהטומאה (כדלעיל סעי' ה) לריך להקילו ולהודיעו ולהפרישו שילך משם ואם שוכב ערום לא יגיד לו, רק יקרא לו שילא (כדי שילביש עלמו תחלה) ואם נודע מהטומאה אסור לשהות עד שילבוש וילא מיד, ואם יכול לסגור בעד הטומאה פתחי חדר הכהן או המת. יסגור וילבוש תחלה (שעב) : (ח) לא ילך על קברי נכרים. וכ"ש כשיש לחוש שגם מומר קבור שם או ולד מומרת מנכרי (שם) : (ט) אסור לכהן לטמא בידים לכהן קטן (כגון להכניסו באהל המת) ואם מיטמא מעלמו א"ל להפרישו רק כשהגיע לחינוך. וכשישן פטור מלהקילו ולהוליאו. אך מפני חינוך טוב הוא. ואשת כהן מעוברת מותרת לכנוס באהל המת ואפי' יודעת בודאי שכלו ט' חדשים (שעב) : (י) אסור ליטמא לכל טומאה הפורשת מהמת. כגון כזית ממנו וכזית ליחה היולא ממנו אחר שנתעפש ומלא תרוד נקב, והשדרה, והגלגולת, ואבר ממנו, וחלי קב עלמות ורביעית דם (במגע ומשא ואהל) ועלם כשעורה (במגע ומשא) ואילן המיסך על הארץ וטומאה תחת ענף א' ואין ידוע איזו. והאבנים היולאי' מהגדר וטומאה תחת א' מהם ואין ידוע איזו. ושדה שנחרש בו קבר, ומה שנותנין על הקבר לכסותו (אפי' בעל חי או אבן) ומה שסומכין בו הכיסוי. ומלבה ומה שסומכין אותה בו. ואסור ליגע באהל המת או להאהיל על רובע קב עלמות (ובאלו שמא לן היסך עד כאן. כשלריך לילך שם ללמוד (אפי' מילא ללמוד במ"א) או לישא אשה או לדון עם אחר להציל מידו וכדומה (וכ"ש למלוה חשובה) ואין לו דרך אחר או שאבל עובר שם ולריך לילך לנחמו מותר, וכשישן שם א"ל להקילו) ומותר ליגע בכלים (אפי' של מתכות) שנגעו במת ובמלבה שלקחוה מהקבר (שסט) : (יא) מי שנשבר מפרקתו עם רוב בשר (ובזקן, אפי' בלי בשר) או נחתך ברחבו בכל הלוחר או בשדרה עד חללה או נחלק לשנים או נקרע כדג מגבו (אבל נקרע מלפניו לא) אפי' עדיין חי חשוב כמת ומטמא באהל, אבל הגוסס והשחט ב' סימנים והפלוע פלעים הרבה, אינו מטמא עד שתלא נפשו (ש"ע) : (יב) כללי טומאת אהל. א. מת או דבר ממנו שמטמא באהל המונח בגל אבנים או בקרקע ואין בינו לבינם חלל טפח. הטומאה בוקעת ועולה ויורדת ואינה מטמאה מלידה כלל בלי נגיעה. ומותר לכהן ליגע מלידה אך לא בה. וכן מת שניתן בארון ונקבר בקבר ואין בינו לארון טפח מותר לעמוד בלד הקבר ולא יגע בקבר. ב. אם יש חלל טפח על טפח ברום טפח בינו לארון. מטמא אפי' לנוגע מבחוץ בכל סביביו. ואפי' יש חור טפח על טפח פתוח למעלה לאויר : ג. בית שטומאה בו ואין בו פתח או שהיה בו ופרץ פלימיו וסתמו דינו כבכלל ב'. ואם מלאוהו בעפר עד שלא נשאר חלל טפח על טפח ואפי' לא פרץ פלימיו דינו כבכלל א'. ובית סתום ולא פרץ פלימיו או נפתח בו פתח או אפי' לא נפתח עוד רק חשב להוליאו בפתח א'. הנוגע מאחורו (אפי' כשאין חור לאויר) ומגגו טהור. ד. שיעור פתח להוליאת המת ד' על ד' טפחים. וכזית ממנו פתחו כטפח. וגדול מכזית דינו כמת שלם ופתחו כד'. ה. שיעור לכניסת הטומאה טפח על טפח (שע"א) : (יג) נקב טפח על טפח שבחדר המת לחדר אחר או לעליה שסתמו כולו בדבר שאינו מקבל טומאה (כגון אבנים. או פשוטי כלי עץ כקסמים וכיולא. או גולמי מתכת כגון חתיכות ברזל שקירין שטאנגען) אפי' לא ביטלו להיות שם תמיד. וכוונתו ליטלו משם אחר הוצאת המת. חולץ ומותר לכנוס לשם. ואם רק מיעט הנקב של פתוח מטפח בדבר זה. אם ביטלו חולץ, ואם דעתו ליטלו לא,

אבל

לכל סתמו במקבל טומאה (כגון כלי או דף רחב קלת שיכול ככנית עליו דבר או כשוטי כלי מתכות) אינו חולץ (שס): (יד) לא מיקרי סתימה רק כשיכול לעמוד בלי סמיכה. ואם סתמו באבנים וכדומה וסמכה בכלים שלא יפלו. אינו חולץ (אבל כשכותלי הנקב מחזיקים אותם חולץ) ואם כתמו בדלת אפי' תלוי בצירי מתכת ונגעל ובלא הם היה נופל חולץ (שם): (טו) ב' בתים וטומאה בא' מהם וביניה' חלון שאינו עשוי לאורה ובו סריגים (שקורין גרעטע) אפי' ממתכת ואין בשום נקב מהם אויר טפח. חולץ ואין הנקבים מצטרפין לטפה (שם): (טז) חור פחות מטפח שבין בית לעליה וזית מהמת בבית נגד החור. מותר לכנום לבית ולא לעליה, וכשיש בחור טפח אסור (שם): (יז) ג' חדרים זה בצד זה ודרך האמצעי נכנסים לפנימים ובכל אחד מהחצונים מונח כחצי זית ממהת כל זמן שדלתות החצונים נעולות מותר להיות בפרוזדור באמצעי וכשנפתחו אסור (שם): (יח) בתים סבב וחצר באמצע. ומכל בית פתח לחצר ופתח לר"ה, וזיזין והכסדראות מקיפין הבתים בצד של חצר ומאהילים על הפתחים ובצד ר"ה אין זיזין. ומת בבית א' מהם וכל בתיו וחלונותיו של חצר ושל ר"ה נעולות הטומאה יוצאה תחת הזיזין. וכשיש שם בית בחור טפח על טפח או פתח פתוח טמאה. ואם לאו טהורים. אך אסור לעמוד תחת הזיזין. ואם נפתח מחדר המת לצד רשות הרבים חלון או פתח או חור שבו ד' על ד' טפחים ולצד החצר הכל נעול. אין הטומאה נכנסת תחת הזיזין. ואם נפתח גם לחצר נכנסת (שם): (יט) ב' חדרים זה לפנים מזה והמת בחיצון והפנימי נעול. מותר לכנום לפנימי. וכשהחדר הפנימי אפי' כשנעול אסור לכנוס לחיצון. רק כשיש גם לפנימי פתח לר"ה ודעתו להוציאו דרך שם. אך לא יערים. וכשהערים נטמא למפרע (שם): (כ) בית המת שפתוח למרתף שתחתיו הפתוח גם לר"ה ד' על ד' טפחים לפחות. ואין גג או אהל רחב טפח על הפתח שלר"ה שתוכל הטומאה לכנוס דרך שם לבית. מותר לכהן המת במרתף ולהיות בבית (שם): (כא) מת בעליה ובה פתח להוציאו ויוליאוהו דרך שם. ואין אהל על הפתח שתוכל הטומאה לכנוס דרך שם לבית שתחתיה. מותר להיות בבית (שם): (כב) יחמיר שלא ילך דרך חצר בעיר שסיף המת לצאת בו. וימתין עד שיוציאו המת. ובמקום שאין מנהג להחמיר. המיקל לא הפסיד (שם): (כג) מותר לעמוד אצל בית (פתוח או סתום ולא פרץ פלימין) שבו מת וליגע בכותליו כשאין דבר מאהיל עליו (שם): (כד) מת בספינה קטנה שמתנדנדת כשדורכין בה. אסור לכנוס בה אפי' חוץ לד' אמותיו. ובגדולה שאין מתנדנדת מותר חוץ לד' אמותיו (שם): (כה) אפי' בעל מום אסור ליטמא. אבל חלל (דאורייתא. ומדרבנן. כגון שנולד מחללה אסור ומספק חללה. הוי כהן גמור לכל דבר) וכהנת מותרים (סעג): (כו) מותר ומצוה (לא רלה. יטמאוהו בע"כ) לכהן או ככנת ליטמא לקרובים אלו. אשתו (כשואה שאינה פסולה לו אביו. אמו. בנו ובתו ואחיו ואחותו מאביו דקים ליה שכלו חדשיו או שהוא אחר ל' יום (אבל לספק נפל ולאחותו שנתקדשה אפי' לכהן אסור. וכן לאנוסה ומפותה) אפי' פסולי'. חוץ כשהם משפחה או נכרית. ודוקא לצרכי קבורה או להביא לו ארון ותכריכין וכדומה. ואפי' יש ח"ק המתעסקים ואינו מתעסק כלל מחויב להיות בבית המת שמא יצטרכו לאיזה דבר אבל למי שפירש עצמו מדרכי צבור או שאבד עצמו לדעת לא יטמא (שם): (כז) לאשתו הגרושה ממנו (אפי' יש לו בנים ממנה) לא אונן ולא מיטמא וכן היא עליו ומיטמא לאמו אפי' נתחללה כגון שאחר שנולד ממנה נבאת לכהן כשהיא גרושה ומיטמא לאחותו שנתגרשה מאירוסין ולבוגרת ולמוכת עץ ולשומרת יבם אפי' כתב בכתובתה שאם תמות בלא בנים תחזיר כתובתה לבית אביה (שם): (כח) לא יטמא לקרוב רק עד שיסתום הגולל ולא אח"כ. לרש"י אחר שהניחוהו עם הארון בקבר וסתמו הארון אבל כשהמת עוד בבית אפי' סתמו הארון במסמרים מותר ולר"ת אחר שנתנו האבן על הקבר לסתמו או השליכו עליו העפר ואם דעתו לפנותו משם מיטמא לו לצורך קבורה עד שיסתום גולל ב' [שם]: (כט) כשמת הקרוב בשבת אסור ליטמא לו לגמרו שלא יבא מוטל בביזוי (וכן למת מצוה) ואפי' בעת שמיטמא לקרוב אסור ליטמא למת אחר. ולזה יזהר לקבור הקרוב בתחלת ביה"ק. ואם נשא מטתו וצריך לילך על קבר יתן לאחר לישא שם (שם): (ל) נתערב ולד אשתו בולד חברתה או ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון לא יטמא לו וכן לאבר מבחי מאביו או לעלם מעלמיו ואינו מיטמא אלא למת שלם אבל כשחסר ממנו אפי' כ"ש ומונח אצלו אסור ודוקא כשחסר בעת מיתה או אח"כ אבל חסר בחייו ומת מיהר ואינו מיטמא להרוג (שם): (לא) כהן אפי' כוא גם נזיר וכונך כמול בנו וכיוצא אם מלא מת מצוה (או ראשו ורובו ולא פחות רק אם אחר שקבר ראשו ורובו מלא עוד אבר ממנו קיברו ג"כ) מצוה ליטמא לו ולקוברו ואסור לזוז ממנו אפי' לילך להביא קוברים ודוקא כשמלאו בדרך ואין לו קובר וממקום שמלאו אינו יכול לקרות לישראל שיבאו לקוברו אבל כשישראל קרובים וכשקוראם עונים ובאים לקוברו קוראם. וכשיש בהם כל צרכי נושאי המטה וקובריה מוכך ידו אך מותר להיות באהל שלו במקום שמא יצטרכו לו לאיזה דבר (שעג): (לב) וי"א שאם אינו מוצא שיקברוהו רק בשכר מיטמא אם רוצה או ישלם [שם]: (לג) כמלא מת ואין ידוע מי הוא. אזלינן אחר רוב העוברים ושבים שם או אחר רוב עיירות ולא אחר העיר הקרובה אפי' בקורבה דמוכח ואם ידוע שהיו כאן ונהרג א' מהם במקומו צריך לקברו ואין הכהן מיטמא לו [שם]:

ד. דין הכין צרכי חופה ומת קודם ודין מאבד עצמו לדעת ודין תכריכין וטהרת:

(א) אם מת קרוב החתן או הכלה אפי' אב ואם אפי' הכין כל צרכי חופה ואפה פתו וטבח טבחו ומזג יינו ואינו מצוי למכור והזמן חם ויתקלקלו המאכלים ותמרוקי' הכלה ויפסיד מ"מ דוחה החופה וקובר המת היד ונוהג ז' ימי אבלות וכז' עושה החופה ובועל ונוהג ז' ימי משתה. וכן כשמת אחר החופה קודם שבעל אבל אם א' נסע מעיר לעיר וקיבץ נדבות על הנשואין והכין הכל כנ"ל ימת ואין מי שיטריח שנית בזה ואינו מצוי למכור ויתקלקל כנ"ל. יכניסו המת לחדר והחתן וכלה לחופה ובועל בעילת מצוה (ואסור לבעול שנית אפי' נשא בעולה) וקוברין המת (ואינו קורע. ולא הולך לבה"ק ולא ינהוג שום אבלות עד אחר ז' ימי משתה) ונוהג ז' ימי משתה. ועוסק אפי' בדברי שמחה אפי' ביום ראשון ומותר בגיהוץ ותספורת ואסור בתשמיש וחיבוק ונישוק ואסורה במזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו ואסורין ביחוד גם בז' ימי אבלות וצריכים שומרים. והמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה (שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה) אצל הכלה. ואח"כ נוהג ז' ימי אבלות ואז מתחיל למנות שלשים. ואם לא בעל קודם הקבורה ינהוג אבלות קודם. וטוב שבעת שרואין שהקרוב גוסס יעשו החופה ויבעול מיד. אך לא יתכן לשמש בעת שאביו גוסס (שמב): (ב) המאבד עצמו לדעת אין עוסקין עמו לכל דבר. אין קורעין ומתאבלין עליו ואין מספידין אותו. אבל מטהרין ולובשין תכריכין וקוברין אותו ועומדין עליו בשורה ואומרים ברכת אבלים ועושין לו כל דבר שהוא מפני כבוד החיים. ואם ראוהו חנוק או תלוי באילן או הרוג ומושלך ע"ג סייף אמרי' שאחר עשאו לו אבל אמר ראו שעלה באילן ואפיל עלמו וראוהו שעלה תיד דרך כעס או שהיה אילר אפי' לא ראו שהפיל עלמו חשוב מאבד. אבל לא ראו שעלה לא. וקטן המאבד חשוב כשלא לדעת וכן גדול כשירא שיענשוהו בעינוים קשים או מפני רוח רעה או שגעון וכדומה (שמה): (ג) המנודה משום עבירה (ומשום ממון לא) שמת דינו כמאבד ומניחין אבן על ארונו. ומי שנפל ליס או טבע בנהר או אכלתו חיה אין מונעין ממנו שום דבר אבילות. ומי שקרובו המתאבל עליו ללוב עמו בעיר (וללוב חוץ לעיר מותר אפי' לא נקבר) לא ידור שם. וכשנקבר מותר. ומי שפרק עול מלות מלוהרו ואינו בכלל בכלל ישראל בעשייתם והוא כמן חורין לעלמו והפיקורס לא אונן ומתאבל עליו אלא הקרובים לובשים לבנים ואוכלים ושותים ושמחים ונאבוד רשעים רנה. ואם נהרג מתאבלין עליו. ומי שהיה רגיל לעשות עבירה אפי' רק לתיאבון ומת

בלי וידוי אין מתאבלין עליו. ובוידוי מתאבלין עליו. אפי' היה גנב או גזלן. וקטן בן שנה או ב' שהמיר עם אביו או אמו ומת אין מתאבלין עליו (שם שמו): (ד) אין קוברין בתכריכין יקרים אפי' לנשיא רק בבגדי פשתן לבנים ונאים ולא חשובים יותר מדאי ומלבישין בטלית מצוייץ ונהגו לפסול ציצית א'. ויותר נכון שכשמונח בקבר יכניסו ציצית א' בתוך הכנף וכ"ש למי שהיה נזהר בציצית (שנא שנב) : (ה) מת ישראל ותכריכין אסורים בהנאה ודוקא כשהזמינם לצרכו ונתנם עליו אבל הזמינם לבד אפי' עשאם לצרכו אחר שמת או נתנם עליו ולא הזמינם לכך מתחלה לא נאסרו. וטבעות שבידו ונזמים מותרים אפי' כשהם עליו. ונויי המת המחוברי' בגופו (כגון פאה נכרית וכיוצא) אם קשורים או קלועים בו אסורים (בסתם. אבל לזה שיתנו אותם ליורשיו או לדבר אחר מותרים) ואם אין מהודקין בו אלא שתלוי ביתד מותרין. ושערו ממש אפי' לזה אסיר. ואשה שנגמר דינה ויוצאת ליהרג כהכין בשערה עד שתיהרג (שמט) : (ו) אם לתרירות הלב רק כלי (שלו ושל אחר מותר) על המת או על המטה שנושאין אותו בה לקוברו על מנת לקברה עמו אסורה (והמרבה בכלים עובר בבל תשחית. ומלוה לאחר להציל וחייב בשמירתה וכשהחזירה לקבל וזרקה ונאסרה חייב לשלם) ואם נגעה בתלע שעל המת או בכר וכסת שמראשותיו או בסדין וטלית שפרסו על הארון או המטה מותרת. והדף שטיהרו עליו והכלים שמוליכין עליהם המת לקבורה מותרין (שם): (ז) נפל מאליו ומת מיד (ונהרג ביד נכרי אפי' לא יצא דם (כגון שנחנק) יקברוהו כמו שנמצא) אם יש פצעים בגופו ויצא דם לא יטהרוהו ויקברוהו בבגדיו ומנעליו שמלובש בהם ועליהם יכרכו הסדין שקורין סובב. ונהגו לחפור בקרקע שנמצא שם ונבלע בה דם וכל דמו שנמקים קרוב לו ולקוברו עמו. ואם ניתז מדמו על שאר בגדים או הניחוהו על כרים וכסתות ונתלכלכו מדמו יכבס המקום היטב שלא ישאר רושם דם וישפכו המים לקברו אבל אם לא יצא ממנו דם או אפי' יצא אלא שפסק ופשט בגדיו וחי איזה ימים ומת אפי' גופו מלוכלך מהדם יפשטו בגדיו ויטהרוהו וילבישוהו תכריכין כשאר מתים. וכן לנטבע במים או מת מפני קור ושלג. והיכא דנהוג לקבור הנטבע בבגדיו שנמצא בהם נהוג (שסד): (ח) יולדת שמתה מחמת לידה (בכל ד' שבועות אחר הלידה ולא יותר) אם ידוע שיצא ממנה דמים מרובין בעת מיתה דינה כהרוג שבסעיף הקודם. ואם כבר כלו הדמים לצאת ומתה דינה כשאר מתים. ובהרבה קהלות נהגו לקבור כל יולדת ולהלבישה תכריכין ובגדים למעלה ולמעלה הסדין. ויש שמלבישין בגדים ומנעלים לכל יולדת שמתה תוך ל' ללידה. ויש שמלבישין בגדים נאים ויש שנהגו לפשוט בגדי' ולטהרה ולא יעבירו ממנה שום לכלוך דם) ולהלבישה בגד אחר והכריכין עליו ויקברו עמה כל הדם שיצא ממנה בעת מיתה מחמת חבלי לידה וכל מה שהדם עליו [שם] : (ט) בעת שמזמינים עצמן לטהרו. טוב שהגדול שבהם יאמר עליו תפלה זו ויכוין לעורר הרחמים [מבעי"]:

רבש"ע חמול על (פלונית בן פלונית) המת הלז . שהוא בן אברהם יצחק ויעקב עבדיך . ותנוח נפשו ונשמתו עם הצדיקים . כי אתה מחיה המתים וממית חיים . ברוך אתה מוחל וסולח לחטאים ולעונו' ממתי עמך ישראל בתחנונים . ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שתסבב מלאכי רחמים לפני המת שהוא עבדך בן אמתך . ואתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו משכיל אל דל. מלטהו מכל צרה ומיום רעת ומדינה של גיהנם . ברוך אתה גדול החסד ובעל הרחמים . ברוך אתה העושה שלום במרומיו לעבדיו וליראי שמו . ברוך פודה עמו ישראל ממיני פורעניו' ברחמים . ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו : שתזכור זכות ברית קודש שבבשרו . ויהיה פדיון לו משריפת גיהנם . ותחליצהו. ברוך אתה כורת הברית . ברחמים הסתר והעלם פשעי המת הזה עבדך . משרפת אש תחליצהו שהוא צריך לרחמיך הרבים. ואתה ה' אלהינו טוב וסלח לכל קוראיך . ברוך אתה גדול העצה ורב העליליה ברחמים . עם רגלי צדיקים בגן עדן ידרוך . כי מקום ישרים הוא . רגלי חסידיו ישמור . ברוך אתה הנותן רחמים גדולים ורוב תחנונים למתי עמו ישראל . אמן כן יהי רצון :

(י) יחממו מים וירחיצו כל גופו במתון [ולא יהפכוהו על פניו אלא יטוהו על צדו ואח"כ על צד הב'] וינקו בין אצבעות ידיו ורגליו ובין אזניו ובכל מקום ויחופו ראשו ויסרקוהו ויטלו צפרני [בניתו קודם שמוציאוהו לבה"ק] ידיו ורגליו (ובמקום שאין המנהג לא יעשו) ויקחו מים ערך כ"ד קווארט פולים ויעמידו המת על הקרקע או קש וישפכו על ראשו שירדו על כל גופו ולא יפסוק הקילוח [ואפי' בג' כלים מצטרפין רק שהב' יתחיל לילך קודם שפסק הא' והג' קודם שפסק הב' אבל בד' כלים אפי' שופכין בפ"א אין מצטרפין] ויקחו ביצה בקליפתה ויין [וכשאין מצוי יקחו מים] ויטרפו ויערבו יחד וירחיצו ראשו [ומה שנהגו במקומות שכ"א לוקח מעט ומזה על המת יש לבטלו] והמתעסקין בו ירחצו ידיהם במלח ומים ותופרין התכריכין בחוטים בלי קשר בסופם ואין עושין להם שפה וילבישו אותו מכנסים ויחגורו עליהם חגור פשתן בעניבה בלי קשירה (וכן לא יקשרו שערו ולא יעשו בבגדיו שום קשר) וחלוק ואקפין וקיטל חגור בחגורת פשתן בעניבה (ואשה כורכת ומקשרת לחיים ולא בהיפוך] ומצנפת ויעטפוהו בבגד סביב שקורין סובב וילבישוהו הטלית (ואם הי"ל טלית נאה שהתפלל בו בחייו אין נכון להחליפו אחר מיתה על הגרוע רק אם הניח יתומים קטנים עניים. ולפי אומדן דעת האב הוא רוצה בתקנת בניו) ויכוונו שכשם שמלבישים הגוף כן תתלבש נשמתו בלבושים רוחניים בג"ע ואחר שטיהרוהו לא יניחוהו במקום שטיהרוהו אלא ישכיבוהו בבית נגד הפתח ולא יהפכו הדף שטיהרוהו עליו. וכשיגיעו עמו לד' אמות מהקבר יעמדו עמו כל ד"א (סי' ז"פ) ויעשו מעט וביום שא"א תחנון א"צ להעביר [תלא]: (יא) לא ינשק ילד שלו המת וכ"ש שלא יאחז ביד המת ויאמר שיוליכהו עמו: (יב) וישגיחו שלא יקמוץ המת אצבעות ידיו (ומה שנהגו במקומות לקמוץ ולרמז שמות קדושים יש לבטלו) ולא יתנו בידו שרביטין שקורין גאפלי"ך ואם רוצים יניחום אצלו: (יג) כשמוציאין המת מהבית לא יצא אדם תחלה רק אלו שצריכין לצאת תחלה כדי לנושאו[שם]:

דין הלוית המת והספדו והוצאתו וצדוק הדין

(א) מת בעיר הכל אסורין במלאכה ויעסקו בו עד שיוקבר. ואם יש שם חבורות שכ"א מתעסק ביומו מותר ביום שאינו יומו. ואם מת בכפר קטן אין שואלין בשלום זל"ז ואין שואלין בשלום בבה"ק כשיש שם מת. וכשאינו שואלין ברחוק ד"א מהקבר והרואה שנושאין מת ואינו מלווהו עובר משום לועג לרש וילוכו לפחות ד"א. וצריך לעמוד מפני העוסקים בו. וכן מפני העוסק בכל דבר מצוה (שסג) : (ב) חייב לבטל ת"ת ללוותו (אבל כיון שמוטל לקברו אם יש שם חבורות שכ"א מתעסק יומו מותר ביום שאינו יומו) אם שנה לתלמידים (ותינוקות של בית רבן לא יתבטלו אפי' לבנין ביהמ"ק) ואם רק קרא או שנה (ומן הסתם קרא ושנה אך הרב שלומד לתלמידים לא יבטל מן הסתם) אם יש ששים רבוא א"צ לבטל ואם לא קרא ושנה כיון שיש מנין שיוכלו להתעסק עמו א"צ לבטל אפי' לראות אם מתעסקים דמסתמא מתעסקים. ואשה ותינוק דינם כמי שלא קרא ושנה ואין העובר ממקום למקום אם הסדרה והכלאות קיימין צריך ללוותו ולעמוד בשורה כמו למת שלם (שסא): (ג) מצוה גדולה להספיד המת כראוי וירים קולו ואומר עליו דברים המשברים הלב כדי להרבות בכי (והמוריד דמעות על אדם כשר ה' סופרן ומניחן בבית גנזיו. והמתעצל בהספד חכם אינו מאריך ימים וראוי לקברו בחייו) ויזכור מדות טובות שבו ומוסיף בהם קצת[אך

לא

לא יפגיע ובשלא היו בו כלל לא יזכיר והמזכיר הי מפליג גורם רעה לו ולהם וכן הכותב שבחים ותיארים על המצבה) ולהם והספיד יזכור מחכמתו וחסידותו והיה מיתע ויידע קילוסי יבלה שאומרים עליו כתתיך המלוס על שיבתים הגונה (פדת): (ד) האשה נכפדה לאיש כראוי לה בין אנשים ונשים. ונהגים שרגילין לשכור מקוננות להספיד הבעל חייב כשכור לא רלה שוכר אביה יתוליא המכי בצ"כ ומספידיה ככלה בין במעשה אביה בין במעשה בעלה. ומספידין בני עניים הן זקנים בני ה' שנה ובני עשירים בני ו' . ותינוק שידע ליפה וליתן מספידין במעשה עלמו (ולבני עשירים אי הכמים הוסיפין קלת על שבת מעשיהם משום כבוד אבותם) אין לו . במעשה אבותיו. אין להם . במעשה קרוביו . ולמי שבוליאוהו יתיך מבטן או ילא ספוק ונפל וכן ט' ועבד . אין מתעסקין להספיד וללוות . רק לצרכי מטה וקבורה . ויורשי יתן המת שאין רולים לפרוע שכר הספד . מוכיחים אותם לפרוע (שם) : (ה) מי שלוה שלא יספדוהו שומעין לו . אבל שלא לנהוג עליו ז' ונ' אין שומעין לו . וכן לנהוג בזיון בגיכי . אם לא בשביל כפרה . ואם לוה אבי' או הם שלא לנהוג י"ב חודש מלוה לקיים והאומר אל תקברוני מנכסי (אי אין לו ממון ואמר אל תקברוני) אין שומעין לו. ומוליאין מיורשיו בע"כ (אפילו נתן ממון הרבה לאחרים במתנה . והוא שסניח להם עכ"פ מעט ירושה . ואם לא . מוטל על הכל לקברו ואין כופין הקרובים לקברו ולשכור ספדן) כל צרכי קבורתו וכל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו אפי' יהכן שעל הקבר (שם) : (ט) העוסקין בהספד . כ"ז שהמת מוטל לפניהם נשמטין א' א' וקורין ומתפללין . וכשאינו מוטל לפניהם קורין והאונן דומם . ומתפללין והוא מצדיק עליו הדין ואומר . יר"מ ה' אלהינו שתגדור פרצותי ופרצות עתך בית ישראל . ואחר הקבורה יפסיקו ההספד לקים והפלה ואין] עושין ב' הספדים בעיר א' על מת א' רק כשיש שם רב שיהיה בכ"א כדי צרכו . ואין עושין ב' הספדים בעיר א' על ב' מתים רק כשיש כדי לספר שבחי כ"א (שם) : (י) א"א בפני מת רק לצרכי קבורה והספד . אבל דברי תורה אסור אפי' חוץ לד' אמותיו . ולכבוד המת מותר אפי' תוך ד"א לדרוש באגדות ופסוקים וללאת מעניין לענין [ולא יכוין להראות מעלתו בדרוש מה שאינו לכבודו) עד שיגיע לספר מעשה תורתו ומדות טובות שבו . ולומר תהלים . ולא קדיש וברכו . ותילי דעלמא אסור תוך ד"א . וכל החדר שהמת מונח בו חשוב כד"א (שם) : (יא) חכם שמת בית מדרשו בטל (אבל שאר מדרשות עוסקין בתורה אפי' בעת הספד) ויספידוהו כל ז' . ואח"כ לא יתקבלו תלמידיו בבית מדרשו . רק מתחברין ב' ג' ולומדין בבתיהם ומספידין ת"ח ונשותיהן (ולא שאר העם בבתי כנסיות ומדרשות . ולא יניחו ס"ת על מטת חכם . וכשפיט אדם גדול והב"ד ויחיד במקומו . יעמיד הס"ת בתיבה וביולא . ועתה אין נוהגין כן . ואין מנהג ולא דרך ארץ להזכיר המת אחר י"ב חודש . וכשהגיע לא' שמועה אחר י"ב חודש . אפי' כשהיא מזוכרת פטור מהספד (שם) : (יב) חכם ואלוף ונשיא מכניסין לבהמ"ד (אך לא למת אחר לכבודו , כי גורם לו רעה) ומניחין המטה במקום שדרש וסופדין אותו שם . וכשמוליאין המטה , סופדין אותו עד ביה"ק . וביום הז' כשאינו ר"ח הולכין לביה"ק ומבקרין אותו . וביום ל' שהוא סוף י"ב חודש מבקרין ומשכיבין אותו (למנהג ספרדים שאומרים הזכרה ותפלה עבורו ונקרא השכבה . וי"א הספד (שם) : (יג) מת קרובו (אבל לאחר מותר . אך האבלים לא יכנסו להספד) לפני ל' יום הסמוך לרגל לא יספדנו בתוך ל' יום . ואפי' יש לו גם הספד על המת תוך ל' שמותר לספדו אפי' בעיו"ט . לא יספיד עמו גם המת קודם ל' (שם) : (יד) כשיש ב' מתים . מוליאין המת ראשון תחלה ויקברוהו ויוליאו הב' ויקברוהו . ועומדים בשורה ואומרים ברכת אבלים על שניהם יחד (וכשרולים להלינו לכבודו , מוליאין הב' תחלה) אבל חכם ות"ח או ת"ח וע"ה או איש ואשה . החכם והת"ח והאשה קודמין . וב' אבלים שכבודם

וקילוסם שוה מנחמין יחד . ואם לאו מנחמין זה ואח"כ זה אי נחלקים כה לזה וכת לזה (שכד): (טו) ב' מתים שכבודן וקילוסן שוה מוליאין כאחד א' . ואם לאו אסור אפי' הם בני אב א' . ותינוק בן ל' יולא בנסר שאור רחב קלת מניעל בזרועות (ויש נוהגין לנושאו בסל או עריבה תחת האלבוש) ועומדין עליו בשורה כו' , בן י"ב חודש יולא במטה ויש נוהגין להוליא לפחות מב' שנים עד בית הטהרה בנ"ל . ומשם עד הקבר במטה . והיולא במטה . כשחוזרים מביה"ק רבים עוברים לפני האבל בשורה וכ"א אומר לו תתנחם . ואם לאו לאו . ואין מוליאין במטה רק כשראשו ורובו קיים. ואין מניחין מטת אשה ברחוב . וכל הניכר לרבים רבים מתעסקין בו . ואם לאו אין הרבים חייבין . ותינוק שמת קודם שנימול . ימהלנו על קברו בלי ברכה . ויקרא לו שם . אך לא ביו"ט אפי' ביו"ט ב' כי אסור לקברו ואפי' לטלטלו (שנג) : (טז) יש מקומות שהאבלים הולכין לפני המטה . ויש לאחר המטה . ויש שיולאין ראשון מבית הקרובים והמטה אחריהם והרחוקים נותנים המת על המטה והקרובים והאבלים נושאים על כתפיהם ואח"כ שאר העם ויש שהולכים בין שאר העם . והמנהג שהנשים המלוות הולכין דוקא אחר המטה והאנשים . ולא ילאו לביה"ק (שנח) : (יז) מת וכלה שפגעו זה בזה . יעבירו המת ויכניסו לחופה , וכן כשאין שם כדי לזה ולזה החופה קודם. ואחר החופה כשיש לכאן אבל ולשמח חתן האבל קודם . והכרחתו קודם לשמחת חתן כשיוכל לקיים שניהם . ואם לאו המשתה קודם . וחתן ואבל בניהכ"נ . ילאו החתן ושושביניו קודם האבל ומנחמיו . והקרואים אוכלים עם החתן בשירלו ולא עם האבל . ומילה קודם למת . ומת מלוה קודם לכל דבר תורה (שם) : (יח) שורפין על מלכים ונשיאים מטתן וכלי תשמישן (ולא דברים אחרים) ועל הדיוט אסור (שמח) : (יט) אם רלו . מתירין שערות הכלה ומגלים פני החתן ונותנים דיו וקולמס בלידו ותולין מפתח המת ופנקסו באזרונו . ועתה לא נהגו בזה ואין לשנות . ועושין חופות לחתנים וכלות . ויש שמוליכין לקבר תחת החופה עם כ"ן ותולין בהם דברים שאין נאסרין בהנאה (שנ) : (כ) אסור להלין המת רק לכבודו . להביא ארון ותכריכין וקרוביו ומקוננות . והיתהר להוליאו משונה , ובאביו ואמו מגונה . רק בע"ש ועיו"ט או גשם יורד על מטתו (שנז) : (כא) גבו נדבה בפי' לצרכי מת מיוחד והותיר . יתנו ליורשיו . וכשגבו סתם לצורך מתים , ישאר בידם לצורך מתים אחרים . וכוון לגבות סתם (שנו) : (כב) נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן שלפני המטה ושלאחריה . אם יש למטה צורך בהם (דהיינו שיש חבורות מזומנים לכך) פטורים מק"ש ומכל המלות (ושאר המלוין חייבים) וכן החופר קבר פטור (וכשהם ב' ויותר . כל הנלרכים להפירה ביחד פטורים והנשארים נשמטים וקורין ואח"כ יחפרו הם והראשונים נשמטין וקורין) וכן השומר מת אפי' אינו מתו פטור , וכשהיו ב' . זה שומר וזה קורא ואח"כ להיפוך (שנח) : (כג) כשיש כתפים מיוחדים לשאת המטה ואין שם אדם זולתם (וכדאיכא מותר וראוי ליזהר) אסורים בנעילת הסנדל . שמא יפול מרגלין ויתעכב מהמלוה . ובמנעל מותר , ומת בע"פ . מוטב לאכול קודם . התחילו להוליאו . לא יפסיקו לאכילה אפי' לא יוכלו אח"כ לאכול חמץ (שם) : (כד) כשמגיעים עם המת סמוך לקברות מעמידין אותו ג"פ ובכל פעם ילך עמו ד' אמות . ובימים שא"א לדוק הדין א"ל להעמידו . ותינוק ב' ל' יום שמת אומרים עליו לדוק הדין . ויש מקומות שא"א ל"ה וקדיש עד שהוא בן י"ב חודש . ואם קברו את המת בלילה . א"א לא ל"ה ולא קדיש . וא"א ל"ה וקדיש בכל הימים שא"א תחנון (וכן בט"ב א"א ל"ה) וכן בע"ש ועיו"ט אחר חלות [אבל בער"ח וערב חנוכה ותענית אסתר אומרים אפילו אחר חלות) ואפי' לחכם בפניו . רק בל"ג בעומר וימים שבין ר"ח סיון לשבועות וער"ה קודם חלות מותר לומר ל"ה על חכם בפניו . וכן בתשעה באב :

כשמביאין את המת לבית הקברות יאמר זה

הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא׃

הַצּוּר תָּמִים בְּכָל פֹּעַל. מִי יֹאמַר לוֹ מַה תִּפְעַל. הַשַּׁלִּיט בְּמַטָּה וּבְמַעַל. מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל׃ הַצּוּר תָּמִים בְּכָל מַעֲשֶׂה. מִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה׃ הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. חֶסֶד חִנָּם לָנוּ תַעֲשֶׂה׃ וּבִזְכוּת הַנֶּעֱקַד כְּשֶׂה. הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה. צַדִּיק בְּכָל דְּרָכָיו׃ הַצּוּר תָּמִים. אֶרֶךְ אַפַּיִם וּמָלֵא רַחֲמִים. חֲמָל נָא וְחוּס עַל אָבוֹת וּבָנִים. כִּי לְךָ אָדוֹן הַסְּלִיחוֹת וְהָרַחֲמִים׃ צַדִּיק אַתָּה יהוה לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת. אֲשֶׁר בְּיָדְךָ פִּקְדוֹן כָּל רוּחוֹת. חָלִילָה לְּךָ זִכְרוֹנֵנוּ לִמְחוֹת. וְיִהְיוּ נָא עֵינֶיךָ בְּרַחֲמִים עָלֵינוּ פְקוּחוֹת. כִּי לְךָ אָדוֹן הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת׃ אָדָם אִם בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה. אוֹ אֶלֶף שָׁנִים יִחְיֶה. מַה יִּתְרוֹן לוֹ כְּלֹא הָיָה יִהְיֶה. בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת מֵמִית וּמְחַיֶּה׃ בָּרוּךְ הוּא כִּי אֱמֶת דִּינוֹ. וּמְשׁוֹטֵט הַכֹּל בְּעֵינוֹ. וּמְשַׁלֵּם לְאָדָם חֶשְׁבּוֹנוֹ וְדִינוֹ. וְהַכֹּל לִשְׁמוֹ הוֹדָיָה יִתֵּנוּ׃ יָדַעְנוּ יהוה כִּי צֶדֶק מִשְׁפָּטֶךָ׃ תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ. וְתִזְכֶּה בְּשָׁפְטֶךָ. וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מִדַּת שָׁפְטֶךָ. צַדִּיק אַתָּה יהוה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃ דַּיַּן אֱמֶת. שׁוֹפֵט צֶדֶק וֶאֱמֶת. בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת. שֶׁכָּל מִשְׁפָּטָיו צֶדֶק וֶאֱמֶת׃ נֶפֶשׁ כָּל חַי בְּיָדֶךָ. צֶדֶק מָלְאָה יְמִינְךָ וְיָדֶךָ׃ רַחֵם עַל פְּלֵיטַת צֹאן יָדֶךָ. וְתֹאמַר לַמַּלְאָךְ הֶרֶף יָדֶךָ׃ גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה׃ אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל כָּל דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם׃ לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו׃ לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יהוה צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ׃ יהוה נָתַן וַיהוה לָקָח׃ יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ׃ וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ׃

היתומים אומרים קדיש זה

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדְתָּא וּלְאַחֲיָאה מֵתַיָּא וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא. וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם וּלְשַׁכְלֵל הֵיכְלֵיהּ בְּגַוַּהּ וּלְאַתְבָא פוּלְחָנָא דִשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ. וְיַמְלִיךְ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וִיקָרֵיהּ׃ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וכו' יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא וכו' עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וכו'׃

דיני קבורה ומת ביו"ט וסעודת הבראה:

(א) אין קוברין ב' מתים זע"ז או זה אצל זה ולא ב' ארונות זע"ז אא"כ יש ו' טפחים הפסק עפר. ואין דופן הארון מצטרף. אבל יכול לקבור איש או אשה עם בניהם או בנותיהם או עם בן בניהם או בת בניהם. ואם ואחית שהם קטנים בני ג' שנים (שסב): (ב) אם מצא נקברים או חרסים בשעת חפירת קרקע או עצם הדם. מחזירין העפר למקומו וחופרין במקום אחר, ואסור לקבור עצמות בצד המת. וכן אסור לפנות העצם למקום אחר ואסור לפנות הקבר תיכף אחר שנסתם הגולל אפי' אם שכח לעשות בו איזה מנהג (שסג): (ג) שונים שהם שונאים זא"ז אין לקוברם זה אצל זה אפי' בשיש ביניהם דופן ו' טפחים. וקוברין בליניות רק שכורכין אחד מן הגוליות או פוסלין. וכשעושין ארון שלם לבכורים ולכהני'. יעשו נקב בתחתון בעניין שלא יתלא רקבו את רותב הארץ. שיהיה נראה עפר מפני גדדים (שסב): (ד) יש לפנן לבעלים עיני אביו ולבים חרסים עליס'. ומקפידין שלא ליקח מרה ומגרפה מיד חבירו כשקוברין המת. אלא זורקין ואח"כ לוקחין אותה. וכן בשעת הנטילה אין ליטול הכלי מיד מי שרוחץ. ואחר שהניחוהו בקבר מהפכין את המטה ג' פעמי' (הכ"א): (ה) מת ביו"ט ראשון לא יתעסקו בו ישראל אפי' ישראל ואפי' א"א ע"י נכרי. אבל אם אפשר יתעסקו בו נכרים (אבל ע"י קריאה אסור לקברו ביו"ט א') אפי' מת בו ביום. ואפי' יכולין להשהותו עד למחר ולא יסריח אסור להניחו עד יו"ט ב' שיתעסקו בו ישראל. וכל זה בעשיית קבר ארון ותכריכין. אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו ולהוציאו ולשומו בקבר מותר ע"י ישראל. אבל הכיסוי בעפר צריך לעשות ע"י נכרי. וטוב ליזהר לטהרו ע"י קש ע"ג עור או נסר ולא ע"י בגד, שלא יבאו לידי סחיטה. ובשבת ויו"כ לא יתעסקו בו כלל אפי' ע"י נכרי. אפי' רק להוציאו לבית אחר אסור. ולצורך מצוה או אהובה מותר לטלטלו לבית אחר ע"י נכרי (עיין תקכו ס"א): (ו) מת ביו"ט ב'. אם אפשר ע"י נכרי יעשה חפירת הקבר והארון והתכריכין ומכסה הקבר בעפר ואם א"א יתעסקו בו ישראל לכל מה שצריך כדרכו בחול. ומותר לטהרו בסדינין. רק יזהרו שלא יעשו סחיטה בידים. ואם אין רוצה לקברו בו ביום אין עושין בו שום דבר איסור מלאכה ואפי' טלטול אפי' ע"י נכרי. אם לא מחמה ללל ע"י נכר או תינוק (שם): (ז) אם יש בעיר א' שעושין לו תכריכין. יקחו אלו המתוקנים. והקברנים אסורים ליקח שכר קבורות ביו"ט. ואסורים לקצץ הדמים עם בעל החנות בעד דמי התכריכין כבחול רק אם לוקח אצל נכרי. מותר להוליך המת מעירו לעיר אחרת (אם אין בעירו קברות ישראל. כדי לקברו בקברות ישראל) ביו"ט א' ע"י נכרי וביו"ט ב' ע"י ישראל אפי' יכול לקבר במקום שמת. אבל אסור להוליכו ביו"ט כדי שיקברוהו למחר. ואם יש קברות בעיר ונוה להוליך אותו לקברות אבותיו אסור לחלל יו"ט מחמת זה. ואם יש לחוש שמא יסריח קוברין אותו במקומו. ואם לאו מליכין אותו ומוליכין אותו לקברות אבותיו (שם): (ח) מותר ללוות המת ביו"ט א' בתוך התחום וביו"ט ב' אפילו חוץ לתחום מותר וחוזרין בו ביום. אבל אסור לרכוב על בהמה ביו"ט כדי ללוות המת אפי' כאבלים, אבל הקברנים אם א"א להם בילך מותרים ביו"ט ב' לרכוב. אך לא בעיר. ואם נודע לבני עיר אחת שישראל מת רחוק מהם מהלך ד' או ה' ימים ולא ניתן לקבורה ומוטל בבזיון כגון בשדה. מותר לצאת לדרך ביו"ט ב' כדי למסר קבורתו. אבל אם אינו מוטל בבזיון כגון בבית אין לחלל יו"ט בשבילו אם לא יגיעו לקוברו ביו"ט (שם): (ט) כשמת ביו"ט שני אדם חשוב. ילווהו וממתינים עד אחר התפלה וקוברין אותו קודם האכילה. ואם לא נתאספין י' בני אדם וקוברין אותו בשעה

שכב"ך

שהש"ץ אומר פיוטים. ואם מת סמוך ליציאת ביהכ"נ והשיבוי רב להכין התכריכין ועשיית הארון והקבר ועי"ז ימנעו משמחת יו"ט. יש לקברו אחר האכילה. ואין מוציאין המת סמוך לק"ש אפי' אדם חשוב כשאין שהות לקברו קודם שיגיע זמן ק"ש (התחילו. לא יפסיקו לקרות) וקודם ק"ש של ערבית מוציאין וכשהוא מט' שעות ומחצה זמניות ולמעלה. קורים ק"ש ואח"כ מוציאין (שם עב): (י) אחר הקבורה מרחיקין ד"א מהקברות והיתומים אומרי' קדיש דעתיד לחדתא כו'. ותולשין עשבים בצרור עפרן וזורקין לאחורי ראשן ואומרי' זכור כי עפר אנחנו ויציצו מעיר כעשב הארץ. ורוחצין ידיהם במים ואומרי'. בלע המות לנצח ומחה אדני אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי יהוה דבר. ונוהגין בקצת מדינות לישב ז"פ אחר הרחיצה ואומרים בכל פעם ויהי נעם כו' יושב בסתר. בפעם א' עד תלת מלאכיו. ובפעם ב' מוסיף לומר מלאכיו. ובפעם ג' ילוה. ובפעם ד' לך. ובפ"ה לשמרך. ובפ"ו בכל. ובפ"ז מסיים המזמור. ונהגו שלא לכנוס לבית אם לא רחץ ולא ישב ג"פ. ובשעת רחיצת הידים יש לומר כפר לעמך ישראל כו'. ויש לרחוץ גם הפנים ולומר ומחה ה' דמעה מעל כל פנים. וכשנקבר ביו"ט יכולין לישב ג"פ כנהוג. ואם נקבר סמוך לשבת וכשחוזרין כבר קידש היום צריך לישב ג"כ ג"פ. מצוה לנחם אבלים ולדבר על לבם דברי נחומים. וכשיפטר מן האבל יאמר המקום ינחם אותך (נ"ל אתכם) בתוך שאר אבילי ציון וירושלים: (יא) אבל אסור לאכול סעודה ראשונה משלו. אבל סעודה שנייה אפילו ביום א' מותר. ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם. ואם לאו אם יכול להתענות עד הלילה יתענה. ואם אינו יכול. אין חייב לצער עצמו ומותר לאכול משלו. ואשה אבלה אין לאנשים להברותה אלא נשים. ואשה נשואה אבלה אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה. וכן מי שיש לו סופר או שכיר ואוכל בשכרו ואירעו אבל לא יאכל סעודה ראשונה משל בעה"ב. אבל מי שזן יתום או עני בתוך ביתו או לבנו ובתו הגדולים בלי חיוב מזונות עליו ואירעם אבל. יכולין לאכול סעודה ראשונה משל בעה"ב. ואם האבל אינו אוכל ביום א' או לא הברוהו עד הלילה, מותר לאכול סעודה ראשונה משלו. ואם נקבר המת בלילה כשאוכל סעודה ראשונה למחר מברין אותו. וכן אינו מניח תפילין למחר. ואין מברים על הקטן אא"כ הוא בן ל' יום שלמים או קים ליה ביה שכלו חדשיו. ואם נקבר בע"ש מט' שעות ולמעלה אין מברין אותו (שעח): (יב) אם שמע שמועה קרובה בשבת אין מברין אותו. וכן היכא שצריך למנות ז' ול' אחר הרגל אין מברין אותו ביום שיתחיל לנהוג האבילות. ומברין על שמועה קרובה. (שמת תוך ל' למיתתו ואין מברין על שמועה רחוקה ששמע לאחר ל') וכיון שנקבר המת מותר לאכול בשר ולשתות יין מעט בתוך הסעודה כדי לשרות האכילה שבמעיו. וצריכין להברות תחלה ביצים או תבשיל של עדשים. ואח"כ מותר לאכול כל צרכו. ואבל מנודה אין מברין ואין מנחמין אותו. ומנודה שמת מברין ומנחמין אבליו (שם שעח):

ה) על איזה מת מתאבלין ומתי מתחיל האבילות ודברים שאבל אסור ומותר בהם: ודין שמועה קרובה ורחוקה ואבלות ביו"ט ור"ה ויו"כ. ודין קטן שהגדיל תוך ז' או ל' וחולה ויולדת. ואם מת קרובו ולא ידע. ודין תענית יא"צ:

(א) על אלו מתים מתאבלין. אביו ואמו. בנו ובתו. ואחיו ואחותו בין מאביו בין מאמו בין בתולה בין נשואה. ואשתו כשירה ונשואה. אבל פסולה או אנוסה לא, אבל בנו ובתו ואחיו ואחותו. אפילו הם פסולים מתאבלין עליהם. אבל אם נולדו משפחה לא (שעד): (ב) קרובים הפסולין לעדות מראין מקצת אבלות עד אחר שבת הראשון. היינו שאין משנין בגדיהם בשבת ואין רוחצין בחמין. וגם אין לחוף הראש רק בפושרין. וגם אין לאכול חוץ לביתו אפילו סעודת מצוה. אבל כתונת לבן אין למנוע לכבוד שבת. גם אין לשנות מקומו בבהכ"נ. ועל תינוק כל ל' יום ויום ל' בכלל אין מתאבלין (שם): (ג) משיקבר ונסתם הקבר בעפר מתחיל האבילות. ויש לחלוץ תיכף מנעליו בבה"ק. ואם צריך לילך לביתו בין שכונת נכרים. יתן עפר במנעליו וכשיבוא לביתו יחלוץ (שעה שפב): (ד) אם הקברות סמוך לעיר והאבלים חזרו משער העיר ולא הלכו עם המת לבה"ק. אין מונין ז' ול' עד שיאמרו להם שנסתם הגולל. וא"צ לנהוג אבילות עד שנודע, אבל אם חללו הסנדל ונהגו אבילות סמוך לאסיפה אפי' מספק ואח"כ באו הקוברים מבית הקברות בלילה ואמרו שנסתם הגולל כשהיה יום קצת. עולה להם למנין שבעה ושלשים. וכן המקבר מתו בערב הרגל סמוך לחשכה • יכולין האבלים שאין הולכין לבה"ק לחלוץ מנעלם תיכף, ואח"כ כשיבואו הקוברים ויאמרו שנסתם הגולל כשהיה קצת יום. מבטל הרגל אבלות שבעה (שעה): (ה) אם שולחין את המת לעיר אחרת. משיחזירו פניהם מללוות מתחיל האבלות למנות שבעה ושלשים. ואם גדול הבית הולך עם המת. הכל נגרין אחריו למנות משנקבר (אבל אם גדול הבית נשאר בכאן וקטן הולך עם המת. אין נגרר אחר הגדול לקולא למנות תיכף) ולכתחלה אין צריך לנהוג אבלות עד שנודע להם שנקבר. ואם נהגו מקודם אבילות מספק ואח"כ נודע להם היום שנקבר בו, עולה להם הימים שנהגו אחר הקבורה. אבל אם לא נהגו אבלות, צריכין למנות מיום שהתחילו לנהוג. ודוקא כשיכולין לבא אל הקבר תוך ג' ימים. אבל ברחוק מזה, אותן שבבית מונין תיכף, והיכא דמונין משנקבר. בימים שבנתיים אינו נוהג אבילות ולא אנינות. ומותר בבשר ויין. וחייב בכל המצות, אבל אסור לישב במטה, ואסור בתשמיש ורחיצה וסיכה ושמחה ושאלת שלום. וכן הדין בכל מקום בימים שאין נוהג אבילות בין מיתה להתחלת מנין ימי אבילות. מלבד במת בתפיסה או בדרך ולא נתייאשו מלבקשו. מותר אפי' בתשמיש. ואם שלחו המת לעיר אחרת ואותן שבבית התחילו תיכף למנות אבלות ואח"כ נתפס המת ולא ניתן לקבורה זמן ארוך. א"צ להפסיק האבילות, וא"צ להתאבל פעם אחרת אחר הקבורה (שם): (ו) הא דאותן שהלכו עם המת לעיר אחרת מונים מיום שנקבר, דוקא שלא חזרו אצל אותן שנשארו בבית, אבל אם חזרו אצלם, אפי' באו לביתם ביום השביעי למנין אבלות קודם שעמדו המנחמים מהם. מונין עמהם. ואין חילוק בין אם הגדולים בין אם הקטנים הלכו וחזרו. וכן אם הבה"ק רחוק או קרוב. אבל באו ביום הז' אחר שעמדו המנחמין מאצלם. הבאין מונין לעצמן משעה שנסתם הגולל (שם): (ז) מי שמת לו קרוב ונודע לו במקומו, אפילו בא אח"כ למקום המת אצל גדול הבית שהתחיל כבר להתאבל או אצל הקרובים ואינו במקום שמת ולא במקום קבורה. מונה לעצמו משעה שנודע לו, אבל אם לא ידע שמת עד שבא אל הקרובים שבמקום המת או במקום הקבורה. אם הוא במקום קרוב שהוא מהלך עשרה פרסאות, אפי' בא ביום הז', אם מצא מנחמין אצל הגדול אפי' כשנגערו לעמוד מונה עמהם. אבל אם לא מצא אצל גדול הבית מונה לעצמו. וכן גדול הבית שבא ממקום קרוב מונה לעצמו. ואם הבא ממקום קרוב לא מצא גדול הבית מחמת שהלך עם המת לבה"ק, אם חזר אפילו ביום ז' כשיש מנחמים שהדין שהגדול מונה עמהם, גם הבא מונה עמהם. ואם לא חזר ביום ז' דמונה לעצמו. גם הבא מונה לעצמו (שם): (ח) גדול הבית הוא אם ע"פ אומד אם היו עוסקין בעזבון המת היו כולם הולכין אחר עצתו • אפילו הוא קטן בשנים ואפילו אינו יורש כגון שאתו בכאן ומנהגת הבית • והבעל נקרא גדול הבית אם מתה אשתו. ואם בא אביה ואחיה מונין עמו [שם]: (ט) מי שהתפלל ערבית ועדיין הוא יום ושמע שמת לו מת, מונה מיום המחרת ואותו היום אין עולה לו, אבל אם הוא לא התפלל עדיין רק הצבור ועדיין הוא יום אותו יום עולה לו. ואם שמע ביום ל' אחר שהתפלל ערבית, צריך למנות ז' ול'. ויום ששמע בו עולה למנין: (י) אבל כל ז' אסור במלאכה וכל ג' ימים אסור אפי' לעני המתפרנס מהצדקה.

ואם אין לו מה יאכל עושה בצינעא בתוך ביתו · ותבא מארה לשכניו שצריכוהו לכך . וכן אסור לעשות פרקמטיא אפי' ע"י אחרים . אפי' ע"י נכרי או עבדים ושפחות שמעשה ידיהן שלו . אם לא בדבר האבד . וצריך שאלת חכם , וכן כתיבה אסור . אם לא מה שמותר לכתוב בחוה"מ . ומותר לקבל מלאכה בימי אבלו לעשותה אח"כ , ובלבד שלא ישקול וימדוד , וכיבוד הבית והדחת כוסות וקערות והצעת המטות אין בהם משום מלאכה לאבל . וכן מותר לאשה אבילה לאפות ולבשל כל הצריך לה ולב"ב , וכן המשרתת מותרת לאפות ולבשל ולעשות צרכי הבית . בין משרתת שכר בין בחנם . אבל אסורה לעשות מלאכה להרויח , וכ"ש שלא תצא מן הבית כדין אבל , וכן שמש בהכ"נ שמת רעו אבל אסור לו לילך לבהכ"נ ולשמש בצרכי הקהל (שפ) : (יא) אבל תוך ז' , אסור לרחוץ כל גופו אפילו בצונן . אבל פניו ידיו ורגליו מותר בצונן . ואחר ז' עד ל' מותר אפי' כל גופו בצונן . אבל בחמין אסור אפילו לחוף הראש . ויולדת אבילה שצריכה לרחוץ . מותרת אפילו ביום א' של ז' . ואם אין לה צורך כ"כ יש להחמיר ביום א' . ומי שאירעו ב' אבלות זה אחר זה מותר לרחוץ כל גופו בצונן . ונדה שנזדמנה טבילתה תוך ז' . אינה טובלה , אבל מותרת ללבוש ולהציע לבנים כדרכה , ותרחץ רק באותו מקום ובין ירכותיה בין בחמין בין בצונן . ואחר ז' עד ל' מותרת לטבול כדרכה וליטול הצפרנים בעצמה בסכין כדרכה (שפא): (יב) אבל אסור בנעילת סנדל של עור כל ז' . אבל אנפלאות של בגד או גמי או שער או עץ מותר . ושל עץ מחופה עור אסור . ויולדת מותרת לנעול כל ל' . וה"ה חולה ומי שיש לו מכה ברגליו . ואבל המהלך בדרך מותר בנעילת הסנדל . וכשיגיע לעיר חולץ , ואם רובה נכרים אין חולץ עד שמגיע לרחוב היהודים (שפב) : (יג) אבל אסור בתשמיש המטה או בחיבוק ונישוק , אבל בשאר דבר קורבה מותר , כגון במזיגת הכוס והרחצת פניו ידיו ורגליו , ומותרת לאכול עמו בקערה אחת בין באבילות דידיה בין באבילות דידה (שפג) : (יד) אבל כל ז' אסור לקרות בתורה נביאים וכתובים . משנה גמרא הלכות ואגדות . ומותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבילות ובפ' אלו מגלחין בינו לבין עצמו , אבל אינו לומד עם אחרים , אלא הם נושאים ונותנים בהל' אבלות והוא משיבן בשפה רפה (שם) : (טו) ואם רבים צריכין לו להתלמד כגון מלמד תינוקות . מותר ללמוד עמהם ביום ג' , ואפי' עם גדולים שצריכין לו , וכן מותר להורות איסור והיתר ליחיד השואל אותו אפי' ביום א' אם אין אחר · ויכול להתפלל בימי אבלו להוציא רבים ידי חובתן , ומצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם ואפי' אין אבל שם . ואבל שיש לו בנים קטנים לא יבטלם מלמודם (שפד) : (טו) אבל אסור בשאילת שלום כל ימי אבלו . ג' ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם . ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו לא ישיב להם ויודיעם שהוא אבל . מג' ועד ז' אינו שואל בשלום אחרים . ואם לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו משיב להם. מז' ועד ל' אחרים אין שואלין בשלומו , והוא שואל בשלום אחרים וכ"ש שמשיב , אחר ל' גם אחרים שואלין בשלומו אפי' הוא אבל על אביו ואמו , ובמקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת מותר לשאול , אבל האבל נותן שלום לכל אדם בשבת (שפה) : (טז) אסור לאבל לישב ע"ג כר או ספסל ולישן ע"ג מטה . רק על הקרקע · ובשעה שהמנחמים אצלו צריך לישב ע"ג קרקע. ובשעת שאין מנחמים מותר לעמוד ולילך בביתו (שפו) : (יז) אבל אסור לכבס כסותו תוך ז'. ואפי' ליתן לכובסת נכרית לכבס ולהניח לאחר האבלות אסור. אבל בגדי קטנים שמת אביהם מותר לכבס. וכן אבל שהיה כסותו בקבולת ביד אחר תכבסו כדרכה ואסור ללבוש בגד מכובס בימי אבלו ואפי' אחר שבעה. ונוהגין שבתוך ז' אין לובשין אפי' לכבוד שבת. ואחר ז' לובש אחר תחלה הכתונת שעה מועטת ואח"כ לובש האבל. ואפי' בחול ואפי' בריבהלין כאן חלוקה. ואם הוא מכובס בתים לבד הי"ל להלבישו לאחר תחלה, ואסור ללבוש תוך ל' בגדי שבת,

ועל אביו ואמו נהגו איסור כל י"ב חודש (שפט) : (יח) אבל (או אבילה) אסור בגלוח שערו כל ל' ואם ישב לגלח ואמרו להמגלח או להתגלח שמת לו מת. מותר להשלים הגלוח כשאין אחר. ואחר ל' מותר בגלוח שער. אבל על אביו ואמו אסור עד שיגערו בו חבריו . ונוהגין שמגלח שערו אחר כל ג' חדשים ולסרוק ראשו במסרק מותר אפי' תוך ז' . ואסור ליטול צפרניו כל ל' בכלי . אבל בידו או בשיניו מותר (שצ):(יט) אבל אסור בשמחה לפיכך לא יקח תינוק בחיקו כל ז' ואסור לאכול בסעודת ברית מילה ופדיון הבן וסיום מסכת וכ"ש בסעודת אירוסין ונשואין. כל ל' על שאר קרובים וכל י"ב חודש על אביו ואמו. ובתוך ביתו בסעודת מצוה מותר לאכול. אבל בסעודת נשואין יש להחמיר, אבל אם משיא יתום או יתומה לש"ש מותר, וכן מותר ללבוש בגדי שבת, ואסור ליכנס לבית נשואין כל ל' אפי' לשמוע הברכות, אבל בחופה שעושין בבהכ"נ מותר לעמוד לשמוע הברכות אחר ל' אפי' על אביו ואמו . וכן יכול לברך בעצמו הברכות ולהכניס החתן תחת החופה ויכול ללבוש בגדי שבת, ואין לאכול בסעודת חבורת אנשים בלילה שביום המחרת יהיה לו יא"צ. ואבל שהוא סנדק או מוהל לאחר ל' על אביו ואמו. ילבש בגדי שבת עד לאחר התפלה ויכול לאכול שם על הסעודה (שלא) : (כ) אבל אסור לישא אשה כל ל' אפי' בלא סעודה. ואפי' לארס אסור, אבל לשדך מותר אפי' ביום ראשון שהוא יום המיתה, ולאחר ל' אפי' על אביו ואמו מותר לישא אשה, ואם לא קיים מצות פריה ורביה. מותר לישא תיכף אחר ז' אפי' באבילות דאב ואם (שלב): (כא) אבל אסור לצאת מביתו כל ז' לטייל או לצורך מו"מ. אבל אם שלח מושל אחריו או שצריך לילך לדרך או לצורך דבר האבד מותר. וכן אם צריך למול את בנו הולך לבית הכנסת אפי' תוך ג' . וסנדק אבל לא יצא תוך ג' . ואחר ג' יתפלל בביתו, וכשמביאין התינוק למול הולך לבהכ"נ ואם האבל הוא מוהל. דינו כמו סנדק, ואי ליכא מוהל אחר בעיר מותר אפי' ביום ראשון ומותר לתקן הצפרנים. וכן כל דבר מצוה שא"א לעשות בלא האבל מותר לצאת לקיי' המצוה. ונוהגין שאבל משנה מקומו בבהכ"נ אפי' בשבת כל יב"ח על אביו ואמו וכל ל' על שאר קרובים (שם) : (כב) מי ששמע שמת לו קרוב שחייב להתאבל עליו . אם בתוך ל' יום (מיום הקבורה אף שהוא אחר ל' למיתה) אפי' ביום ל' עצמו. הרי זו שמועה קרובה וקורע ומונה ז' ימי אבילות ול' מיום השמועה. ודינו כיום הקבורה לכל דבר ולא יניח תפילין . ואם שמע לאחר ל' יום. הרי זו שמועה רחוקה , ואין צריך לנהוג אבילות רק שעה אחת, ל"ש שמע ביום ל"ש שמע בלילה ונהג שעה אחת די ואפילו על אביו ואמו. אבל מה שנוהג על אביו ואמו כל יב"ח נוהג אפי' שמע אחר ל'. ומונה יב"ח מיום המיתה. ואם שמע מאביו ואמו אחר יב"ח אינו נוהג אלא שעה אחת אפי' באבילות שנוהג על אביו ואמו כל יב"ח (תב) : (כג) בשמועה רחוקה דיו בחליצת מנעל . ומותר במלאכה וברחיצה וסיכה ותשמיש המטה ותלמוד תורה, ואם אין לו מנעלים ברגליו בשעת שמועה צריך לעשות מעשה אחר שיהא ניכר שעושה משום אבילות כגון לישב על הקרקע. ואם שמע בשעה שעוסק בתורה או במלאכה או שהיה רוחץ, מפסיק שעה אחת משום אבלות וחוזר למה שבידו ואם הוא לבוש תפילין אינו חולץ . וצריך לעשות מעשה אחרת שניכר בה שעושה אותה משום אבילות. כגון חליצת מנעל או ישיבה על הקרקע שעה אחת (שם) : (כד) השומע שמועה קרובה בשבת או ברגל ולמ"ש או רגל נעשית רחוקה. אסור בשבת או רגל בדברים של צנעא. ולמ"ש ורגל נוהג שעה אחת אבלות בחליצת מנעל וישיבת קרקע ודיו . והשומע שמועה קרובה בשבת . עולה לו ליום אחד ולמ"ש קורע ומונה עוד ששה ימים . והשומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל , אינו נוהג אבלות אפי' בדברים שבצינעא, ולמ"ש ורגל נוהג שעה א' ודיו. ואם שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל. מבטל הרגל את האבילות. ואם מת קודם הרגל ושמע אחר הרגל אפי' ביום שלשים למיתה, צריך לנהוג שבעה ושלשים (שם) : (כה) הקובר מתו קודם הרגל בענין שחל עליו אבלות ונהג אבלות אפי' כ"ש קודם הרגל אפי' רק בדבר שבצנעא (כגון ששמע שמועה

קרובה

קרובה בשבת ערב הרגל) הרגל מבטל ממנו גזרת שבעה. ומותר לרחוץ סמוך לחשכה אפי' בחמין, ואפי' מת בע"ש ושבת הוא ערב הרגל מותר בע"ש סמוך לחשכה לרחוץ בחמין אבל לא לגלח. ואחר הרגל אסור ברחיצה בחמין, אבל אם שגג או הזיד ולא נהג אבלות או שהיה קרוב לחשכה ולא היה יכול לנהוג וכ"ש אם לא ידע במיתה קודם הרגל, אין הרגל מבטל אלא נוהג ברגל דברים שבצינעא ומונה שבעה אחר הרגל ויו"ט שני של גליות שבסוף הרגל עולה למנין שבעה, ושלשים מונים מיום המיתה (שלט): (כו) קבר מתו ז' ימים לפני הרגל ונהג ז'. הרגל מבטל ממנו גזירת ל' אפי' אל יום ז' ערב הרגל, ומותר לרחוץ אפי' בחמין ולספר ערב הרגל סמוך לחשכה, ובע"פ עדיף לגלח קודם חצות. ואם חל שביעי שלו בע"ש ושבת יהיה ערב הרגל, מותר לכבס ולרחוץ ולספר בע"ש. ואם לא גילח בע"ש או בערב הרגל מותר לגלח תיכף אחר הרגל, אבל לא בחוה"מ, אבל אם הל שביעי שלו בשבת ערב הרגל מותר לגלח בחוה"מ או לאחר הרגל. אבל על אביו ואמו אסור לספר אפי' פגע בו הרגל לאחר שלשים עד שלשה חדשים, ור"ה ויוה"כ חשובים כרגלים לבטל האבלות (שם): (כז) נהג שעה א' לפני הפסח חשובה כשבעה, וח' ימי הפסח הרי ט"ו. ומשלים עוד ט"ו יום למנין שלשים, ואם נהג שעה א' לפני עצרת חשובה כשבעה, ויום עצרת חשוב כשבעה הרי י"ד, ומשלים עוד ט"ז וכח"ל שעושין שני ימים עולה יום השני למנין הט"ז, ואם נהג שעה א' לפני ר"ה. בטלה שבעה מחמת ר"ה ול"ד מחמת יוה"כ, ואם נהג שעה אחת לפני יוה"כ, בטלה שבעה מחמת יוה"כ ול' מבטל סוכות ואם נהג שעה א' לפני סוכות, בטלה שבעה, והחג ז' ימים הרי י"ד, ושמיני עצרת נחשב לז' הרי כ"א ומשלים עוד תשעה ימים, וכח"ל עולה ש"ת למנין הט'. אבל קבר מתו בחג הסוכות אין שמ"ע מבטל שבעה, וגם אינו נחשב בעד ז' ימים במנין שלשים, רק צריך לנהוג שבעה אחר הרגל, ויו"ט שני של גליות עולה למנין השבעה, ושלשים מונה מיום המיתה ואין שום אבלות בפרהסיא נוהג ביו"ט ב' (אפי' הוא יום מיתה וקבורה) כמו ביו"ט א' (שם): (כח) קטן א"צ להתאבל אפי' הגדיל תוך ז' או ל' וחולה שמת לו קרוב שחייב להתאבל עליו ונודע לו אם הבריא תוך ז' או ל' גומר השאר ימים, וא"צ להשלים ימי אבל שעברו בחליו אם נהג בהפסקת אבלות, וכן ביולדת אבילה, ואם השבת שהולכת לבהכ"נ הוא תוך ז'. הנשים יוליכוה לבהכ"נ אפי' בבגדי שבת ויושבת שם על מקומה (שלו ואו"ח קנ): (כט) מת קרובו ואינו יודע, א"צ לומר לו ומוציא דבה הוא כסיל, ומותר להזמינו לסעודת שמחה, וכן היודע שמת קרוב אשתו מותר לשמש כשאינה יודעת (ולכן זכר נוהגין להודיע כשמת אביו ואמו. כדי שיאמר קדיש) ואם שואל עליו לא ישקר לומר שהוא חי. רק יאמר לשון דמשמע לתרי אפי. והוא ישער שמת (תב ואו"ח קלג) מצוה להתענות תמיד ביום מיתת אביו או אמו. ואם היה יום המיתה רחוק מיום הקבורה ג' או ד' ימים, יתענה בשנה א' ביום הקבורה ואח"כ ביום המיתה, ואם מת אביו או אמו בשנה פשוטה באדר, יתענה בעיבור באדר א' וכו'. וכשמת בשנה מעוברת אם באדר א'. יתענה תמיד בעיבור בא'. ואסכבי' בב'. וכשחל התענית וא"ל בע"ש. אם התנה כשהתענה בפעם ראשון שלא ישלים או שחל אז בע"ש ולא השלים א"צ להשלים ואם בפעם ראשון השלים (אפילו חל אז בחול) ולא התנה צריך להשלים (תב):

תועלת תיתום ביום היא"צ. שלא יצטרך לחפש בכל שיתא סדרי משנה לימוד הפרקים המתחילים באותיו' שם הנפטר ובאותיו' נשמה. ופעמים שאין לו השיתא סדרי ויתבטל מכל וכל ובפרט הולכי דרכים. אמרתי להדפיס פה י"א פרקים בסדר א"ב עם פי' קצר ומספיק. ובצירוף הי"א פרקים מסדר הא"ב המפוזרים בהסידור יהיה כל הא"ב. ובזה אגמול חסד לחיים ומתים. וזה סדרן:

אות **א** זבחים פ"ה איזהו מקומן. כילה פ"ג אין צדין. ר"ה פ"א ארבעה ראשי שנים שם פ"ב אם אינן מכירין (שם). חגיגה פ"ב אין דורשין: אות **ב** שבת פ"ב. במה מדליקין. ביצה פ"א ביצה שנולדה ביו"ט. אבות פ"ד בן זומא אומר. שם פ"ה בעשרה מאמרות. תמיד פ"א בשלשה מקומות: אות **ג** פאה פ"ה גדיש שלא לוקט תחתיו:

גדיש שלא לוקט תחתיו. כל הנוגע בארץ. הרי הוא של עניים. הרוח שפיזרה את העמרים. אומדין אותה כמה לקט היא ראויה לעשות. ונותן לעניים. רבן שמעון בן גמליאל אומר. נותן לעניים בכדי נפילה: **ב** שבולת שבקציר וראשה מגיע לקמה. אם נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית. ואם לאו. הרי היא של עניים. שבולת של לקט שנתערבה בגדיש. מעשר שבולת אחת ונותן לו. אמר רבי אליעזר וכי האיך העני הזה מחליף דבר שלא ברשותו. אלא מזכה את העני בכל הגדיש. ומעשר שבולת אחת ונותן לו: **ג** אין מגלגלין בטופח. דברי רבי מאיר. וחכמים מתירין. מפני שאפשר: **ד** בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום. וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני יטול. וכשיחזור לביתו ישלם. דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים עני היה באותה שעה: **ה** המחליף עם העניים. בשלו פטור. ובשל עניים חייב. שנים שקבלו את השדה באריסות זה נותן לזה חלקו מעשר עני. וזה נותן לזה חלקו מעשר עני. המקבל שדה לקצור. אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אמר ר' יהודה. אימתי. בזמן שקבל ממנו למחצה לשליש ולרביע. אבל אם אמר לו שליש ממה שאתה קוצר שלך. מותר בלקט ובשכחה ובפאה. ואסור במעשר עני: **ו** המוכר את שדהו. המוכר מותר. והלוקח אסור. לא ישכור אדם את הפועלים על מנת שילקט בנו אחריו. מי שאינו מניח את העניים ללקוט. או שהוא

גדיש. תחתיו שהגדיש השבלים על הלקט: של עניים, אפי' הגדיש חטין על שעורין, קנסוהו: שפזרה, על שלקט: בכדי נפילה, חלק מ"ה מהקציר: (ב) שבקציר, שנשכחה מלקצרה: עם הקמה, שיוכל לקצרן יחד: מעשר, כדי שיתן להעני מתוקן. ולפי שכל הגדיש בספק, לוקח ב' שבלים ואומר אם זו לקט מוטב, ואם לאו תהא הב' מעשר עליה, ואם הב' תהא הב' מעשר עליה, ונותן ב' וג' ללוי, והא' לעני: מחליף. ואיך יחליפם הבעה"ב לשמו: (ג) בטופח, להצלות מים מבור ע"י טפיח (והוא כלי חרס) להרביץ בהם השדה שלא תעלה אבק, שהעניים לא יוכלו ללקט ויפסידם: שאפשר, כמה יפסידם ולשלם להם: (ה) המחליף, בלקט שכחה פאה שלהם: חייב. בעה"ב לעשר בעבור מה שנתן לעניים: אריסות, למחצה לשליש ולרביע, והן עניים: מעשר עני. וה"ה לקט שכחה פאה: לקצור. וליתן לבעל הבית מחצה שליש: שלך, דאז לא זכה העני במחובר, ואינו כבעל השדה במעשר עני. דחיובו בתלוש ואז הוא כבעה"ב: (ו) מותר, לקבל מתנות

שהוא מניח את אחד ואחד לא . או שהוא מסייע את אחד מדן . הרי זה גוזל את העניים . על זה נאמר . אל תסג גבול עולים : ז העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית. שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים. עמדו עניים בפניו . או שחיפוהו בקש . הרי זה אינו שכחה: ח המעמר לכובעות ולכומסאות . להררה ולעמרים . אין לו שכחה . ממנו ולגורן . יש לו שכחה . המעמר לגדיש . יש לו שכחה . ממנו ולגורן . אין לו שכחה . זה הכלל . כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה . יש לו שכחה . ממנו ולגורן . אין לו שכחה: למקום שאינו גמר מלאכה. אין לו שכחה. ממנו ולגורן . יש לו שכחה :

אות ד סנהדרין פ"א דיני ממונות בשלשה

דיני ממונות בשלשה . גזילות וחבלות בשלשה . נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה . האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה . דברי רבי מאיר . וחכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלשה . מפני שיש בו דיני נפשות : ב מכות בשלשה. משום רבי ישמעאל אמרו בכ"ג . עיבור החדש בשלשה . עיבור השנה בשלשה. דברי רבי מאיר . רבן שמעון בן גמליאל אומר . בשלשה מתחילין . ובחמשה נושאין ונותנין . וגומרין בשבעה . ואם גמרו בשלשה . מעובר : ג סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה . דברי רבי שמעון . ורבי יהודה אומר בחמשה . החליצה והמיאונין בשלשה . נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה . ההקדשות בשלשה . הערכין המטלטלין בשלשה . רבי יהודה אומר . אחד מהן כהן . ובקרקעות תשעה וכהן . ואדם כיוצא בהן : ד דיני נפשות בעשרים ושלשה. הרובע והנרבע בעשרים ושלשה. שנא' (ויקרא כ) והרגת את האשה ואת הבהמה . ואומר ואת הבהמה תהרוגו . שור הנסקל בעשרים ושלשה . שנאמר (שם) השור יסקל וגם בעליו יומת . כמיתת בעלים כך מיתת השור . הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש . מיתתן בעשרים ושלשה. רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה. ר"ע אומר מיתתן בעשרים ושלשה: ה אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא בב"ד של שבעים ואחד . ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד . אין מוסיפין על העיר ועל העזרות . אלא על פי בית דין של שבעים ואחד . ואין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד . אין עושין עיר הנדחת אלא בבית דין של שבעים ואחד . ואין עושין עיר הנדחת בספר . ולא שלש . אבל עושין אחת או שתים : ו סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד . וקטנה של עשרים ושלשה . ומנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד . שנא' (שם לה) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל . ומשה על גביהן . הרי שבעים ואחד. ר' יהודה אומר שבעים . ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה . שנא' (שם יד) ושפטו העדה והצילו העדה . עדה שופטת ועדה מצלת . הרי כאן עשרים . ומנין לעדה שהיא עשרה . שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת . יצאו יהושע וכלב . ומנין להביא עוד שלשה . ממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות . שומע אני שאהיה עמהם לטובה . אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות. לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה. הטייתך לטובה ע"פ אחד: הטייתך לרעה ע"פ שנים. ואין ב"ד שקול. מוסיפין עליהם עוד אחד . הרי כאן עשרים ושלשה . וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין . מאה ועשרים . רבי נחמיה אומר מאתים ושלשים . כנגד שרי עשרות:

אות ה . כילה פ"ד המביא (בתקון לשס"פ) . סנינה הכל חייבין (שם): אות ו . פאה פ"ב ואלו מפסיקין: ואלו מפסיקין לפאה . הנחל והשלולית ודרך היחיד . ודרך הרבים . ושביל הרבים . ושביל היחיד

(ז) העומר שכחוהו פועלים: ...מהכות עניים מהשדה : כגו, של פיעל : פועלים, עולי מלרים או עניים, שהם יורדין, ונקראים עולים, כדרך בני נהור בעס"ב, ועומד אללו : (ח) המעמר, מפנה עמרים : לכובעות, לאגדן ככובע : ולכומסאות . כובע נמוכה : להררה. לעשותם כהררה : ולעמרים, לאגדן במקום אחר לעמרים אחרים : ממנו ולגורן . אם פינה אותם משם להכנים לגורן : לגדיש, מקום כניסת העמרים, וגורן מקום הדישה וכניסת התבואה :

דיני ממונות. כהודאות והלואות כתובה ירושה מתנה נידון בזמן הבית ע"ג' אפי' הדיוטות כשא' מהן יודע סברות הדינין גזילות. ה"ה הקרן מגניבה: וחבלות. שמשלם נזק לער רפוי שבת בושת: בשלשה. סמוכין. לכהי פלגינהו נתרי ג בי הק. של מועד וחצי נזק של תם: שם רע. לא מלאתי לבתך בתולים: דיני נפשות. כשנמלא שזינתה ארוסה נסקלת: (ב) מכות מלקות: עיבור החדש. לומר ביום ל' מחודש העבר. מקודש החדש ויהיה ר"ח: עיבור השנה. שיהא אדר א' וב' (ג) סמיכת זקנים. מה שהסנהדרין סומכין ידיהם על פר העדה או על הנסמך להיות דיין : ועריפת עגלה. המדידה. אם בעריפה שני בני מזקני העיר: והמיאונין. יתומה קטנה שהשיאה אמה או אחיה ונתרצית ואח"כ ממאנת יוצאה בלי גט דבעי. כשפודה פירותיו בשנה ד' מהנטיעה: ומעשר שני. כשפודהו להעלות דמיו לירושלים: ההקדשות. כשפודן: המטלטלי כשאמר ערך פלוני עלי וניתן מטלטלין נגד הדמים הקצוב בתורה. נישומין בג': ובקרקעות. כשגובה קרקע מהקדיש משלם ערך ממקרקעי: ואדם. כשאמר דמי פלוני עלי דנותן שויו נישום בט' וכהן: (ד) הרובע. בהמה שרבעה אדם רבעת ממנו: שנא'. ואומר. הוקשו להדדי: הנסקל. על שהמית אדם: כואב כו'. שהמית אדם: זכה. הקדים להלוה: בכ"ג ומנחם מודה לר"ע: (ה) השבט. שעבדו ע"ז: הרשות. שאינה עם עמלק או ז' עממין: העיר. ירושלים: העזרות. בניהם עיר הנדחת. כשעבדו ע"ז. להרגן עם נשיהם וטפם ולשרוף העיר: בספר. בגבול א"י. רק סורגין העובדין: שלש. ג' עייר מחוזות שעבדו ע"ז ובב"ד א': (ו) שופטת. לחייבת: מצלת. לזכות: ע"פ שנים. וצריך י"ב לחייב: שרי עשרות. שיהא כ' מסנהדרין שר על י'. וכ"ג פעמ' י' הוא ר"ל :

הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים. והבור והניר וזרע אחר. והקוצר לשחת מפסיק. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אינו מפסיק אלא אם כן חרש: ב אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת רבי יהודה אומר מפסקת. וכל ההרים אשר במעדר יעדרון. אף על פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו. הוא נותן פאה לכל: ג הכל מפסיק לזרעים. ואינו מפסיק לאילן אלא גדר. ואם היה שער כותש אינו מפסיק. אלא נותן פאה לכל: ד ולחרובין. כל הרואין זה את זה. אמר רבן גמליאל נוהגין היו בית אבא. שהיו נותנין פאה אחת לזתים שהיו להם בכל רוח. ולחרובין כל הרואין זה את זה. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר משמו. אף לחרובין שהיו להם בכל העיר: ה הזורע את שדהו מין אחד. אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות נותן פאה אחת. זרעה שני מינין. אף על פי שעשאן גורן אחת נותן שתי פאות: הזורע את שדהו שני מיני חטין. עשאן גורן אחת נותן פאה אחת. שתי גרנות נותן ב׳ פאות: ו מעשה שזרע רבי שמעון איש המצפה לפני רבן גמליאל ועלו ללשכת הגזית ושאלו. אמר נחום הלבלר. מקובל אני מרבי מיאשא שקבל מאבא שקבל מזוגות שקבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני. בזורע את שדהו שני מיני חטין. אם עשאן גורן אחת נותן פאה אחת. שתי גרנות נותן שתי פאות: ז שדה שקצרוה כותים. קצרוה לסטים. קרסמוה נמלים. שברתה הרוח או בהמה. פטורה. קצר חציה וקצרו לסטים חציה פטורה. שחובת הפאה בקמה: ח קצרוה לסטים חציה וקצר הוא חציה. נותן פאה ממה שקצר. קצר חציה ומכר חציה. הלוקח נותן פאה לכל. קצר חציה והקדיש חציה. הפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל:

סוף ז׳ טהרות פ״ט זיתים מאימתי מקבלין טומאה

זיתים מאימתי מקבלין טומאה. משיזיעו זיעת המעטן. אבל לא זיעת הקופה. כדברי ב״ש. ר״ש אומר. שיעור זיעה שלשה ימים. בית הלל אומרים. משיחברו שלשה זה לזה. רבן גמליאל אומר. משתגמר מלאכתן: וחכ״א כדבריו: ב גמר מלמסוק אבל עתיד ליקח גמר מליקח אבל עתיד ללוות (נ״א למסיק) ארעו אבל או משתה או אונס. אפי׳ זבים וזבות מהלכים עליהן טהורין. נפלו עליהן משקין טמאין. אין טמא אלא מקום מגען. והמוהל היוצא מהן טהור: ג נגמרה מלאכתן. הרי אלו מוכשרין. נפלו עליהן משקין. טמאין: המוהל היוצא מהן. ר״א מטהר וחכמים מטמאין. אר״ש לא נחלקו על המוהל היוצא מן הזיתים שהוא טהור. על מה נחלקו על היוצא מן הבור. שר״א מטהר וחכמים מטמאין: ד הגומר את זיתיו ושייר קופה אחת. יתננה לעני (נ״א לעני) הכהן. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר. יוליך לו את המפתח מיד. ר״ש אומר מעת לעת: ה המניח את זיתיו בכותש (נ״א בכיפש) שימתונו שיהו נוחין לכתוש. הרי אלו מוכשרין. שימתונו שימלחם. בית שמאי אומרים מוכשרין. בית הלל אומרים. אינן מוכשרין. הפוצע זיתים בידים טמאות. טימאן: ו המניח זיתיו בגג לגרגרם. אפילו הם רום אמה אינן (נ״א הרי אלו) מוכשרין. נתנן בבית שילקו ועתיד להעלותם לגג. נתנן בגג שיפתחם או שימלחם (נ״א שילקו או שיפתחם) הרי אלו מוכשרין. נתנם בבית עד שישמור את גגו עד שיוליכם למקום אחר אינן מוכשרים: ז רצה ליטול מהן בד אחד או שני בדים. בית שמאי אומרים. קוצה בטומאה ומחפה בטהרה בית הלל אומרים אף מחפה בטומאה. ר׳ יוסי אומר חופר בקרדום של מתכת ומוליך לבית הבד בטומאה

ואכר הפסיקין. ליתן פאה מכ״א לבד: והשלולית. אמת המים שאמות אחרות שותין ממנה: ודרך היחיד. ד׳ אמות: ודרך הרבים. ט״ז אמה ושביל זוטר מדרך: הקבוע. שהולכין שם תמיד: והבור. שדה שממה: והניר. חרושה: לשחת. קודם שתתבשלה: אינו מפסיק. קוצר לשחת רק כשחרש המקום שקצר: (ב) אמת המים. שלולית: כאחת. שהעומד באמצע אינו יכול לקצור כאן וכאן: יעדרון. שע״י שיפועו אינו יכול לחורשו וחופרו: לכל. דאינו מפסיק: (ג) שער כותש. שענפי האילן מתערבין למעלה מהגדר: (ד) ולחרובים. שגבוהים הרבה: הרואין. כשעומד אצל א׳ רואה הב׳: בכל רוח. של העיר: (ה) שתי גרנות. שלקטו בב׳ זמנים: (ו) הלבלר. הסופר: מזוגות. שנזכרו בפ״א דאבות שקבלו זמ״ז: (ז) לסטים. לגזלה: קרסמוה. נמכוה בשיניהם: קצר כו׳ פטורה. אפי׳ החזירו הלסטים: בקמה. כמה שנשאר בסוף:

זיתים. טוחנה. שיוכשרו מתקנין היוצאין: המעטן. כלי שמניחין בו להזיע: הקופה. שכיון שאינה מחזקת השמן היוצא לא ניחא לו בו: ג׳ ימים. דמקמי הכי אינו שמן: משיתחברו. משיתדבקו זב״ז בזיעה: משתגמר. כשאין דעתו להוסיף זתים במעטן הגביר מיד: (ב) מלמסוק. מללקט זתיו: ליקח. לקנות ולהוסיף במעטן. אונס. ויוסיף אח״כ: טהורין. דלא ניחא לו בזיעה כיון שצריך להמתין עד שיתרככו האחרונים ועד או יתקלקלו הראשונים: מקום מגען. דשם הוכשר ונטמא כאחת: היוצא מהן. קודם שהוסיף: טהור. אינו מכשיר ואינו מקבל טומאה דאינו רוצה בקיומו: (ג) משקין. טמאים: מטהר. אינו מכשיר ואינו מקבל טומאה: מן הבור. אחר שפינה משם השמן: מטמאין. לפי שיש בו מלוחי שמן: (ד) הגומר. שגמרן לדרכן ושייר קופה א׳ לדרכה אחר זמן הגתות ובכדין ואז אין ע״ה נאמן: לעני. שכיון שבוא עני יסחטן הוא כדי לפרוש תרומה בטהרה: מעליא. לאו דוקא: (ה) בכותש. סל: שימתונו. שיתלחלחו בזיעה: שימלחם. לאוכלן כך: אינן מוכשרין. דלא ניחא לו בזיעה: זיתים. של תרומה: בידים טמאות. כיון שפוסלין תרומה עושין לתקין תחלה: טמאן. דניחא לו ביוצא ומכשיר ומטמא: (ו) לגרגרם. שיתייבש כל גרגיר. רום אמה. ועי״ז יזיעו התחתונות: אינן מוכשרין. דלא ניחא לו ביוצא: שילקו. שירקבו ויתקשו קלה: לגג. שיתייבשו לאכילה: שיפתחם. שיתבקעו: שישמור. שיעשה שם סוכה לשומרן: אינן מוכשרים. דלא ניחא לו ביוצא: (ז) תהן. הזיתים שלא נגמר מלאכתן: בדים. כדי לסחוט בפעם אחר: קוצה. חותכו מהאוס בידים טמאים וטהור. לפי שלא נגמר מלאכתו: ומחפה. דמשחתכו נגמר מלאכתו ע״כ מכסו בטהרה: מחפה בטומאה. דשרוב הנשאר לא נגמר:

חופר

בטומאה: ח השרץ שנמצא ברחים. אין טמא אלא כקום מגעו. אם היה משקה מהלך. הכל טמא. נמצא ע"ג העלים. ישאלו הבדדים לומר לא נגענו. אם היה נ־גע באום אפילו בשעה שמא. ט נמצא ע"ג פרודים והוא נוגע בכביצה טמא. פרודים ע"ג פרודים. אע"פ שהוא נוגע בכביצה אין טמא אלא מקום מגעם. נמצא בין הכותל לזיתים טהור. נמצא בגג. המעטן טהור נמצא במעטן. הגג טמא. נמצא שרוף על הזיתים וכן מטלית מדוהא טהורה. שכל הטומאות כשעת מציאתן:

א"ת ח. חגיגה פ"ג. המר בקודש. אות ט יומא פ"ד. טרף בקלפי.

טרף בקלפי והעלה שני גורלות. אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל. הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו. אם של שם עלה בימינו. הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך. ואם של שם עלה בשמאלו. ראש בית אב אומר לו אישי כ"ג הגבה שמאלך. נתנו על שני השעירים ואומר לה' חטאת. רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת. אלא לה'. ועונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: ב קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שלוחו. ולנשחט כנגד בית שחיטתו. בא לו אצל פרו שניה וסומך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר. אנא השם. עויתי פשעתי חטאתי לפניך. אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך. אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים. שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך. אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך. ככתוב בתורת משה עבדך. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה תטהרו. והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: ג שחטו וקבל במזרק את דמו. נתנו למי שהוא ממרס בו על הרובד הרביעי שבהיכל. כדי שלא יקרש. נטל את המחתה ועלה לראש המזבח. ופנה גחלים אילך ואילך וחתה מן המעוכלות הפנימיות. וירד והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה: ד בכל יום. היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב. והיום חותה בשל זהב ובה היה מכנים. בכל יום חותה בשל ארבעה קבין ומערה בתוך של ג' קבין. והיום חותה בשל ג' קבין ובה היה מכנים. ר' יוסי אומר. בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך של ג' קבין. והיום חותה בשל שלשה קבין ובה היה מכנים. בכל יום היתה כבדה והיום קלה. בכל יום היתה ידה קצרה. והיום ארוכה. בכל יום היה זהבה ירוק. והיום אדום. דברי ר' מנחם. בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים והיום מוסיף מלא חפניו. בכל יום היתה דקה. והיום דקה מן הדקה: ה בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש ויורדים במערבו. והיום כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע (נ"א והיום. עולים באמצע ויורדים באמצע) ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע. בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור. והיום מן הקיתון של זהב. רבי יהודה אומר לעולם כ"ג מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב: ו בכל יום היו שם ארבע מערכות. והיום חמש. דברי ר"מ. ר' יוסי אומר בכל יום שלש. והיום ארבע. רבי יהודה אומר בכל יום שתים. והיום שלש:

לולב

חופר. אפי' עוקר כל המעטן ובתחלת שטומאתו תמורה מ"מ לא נגמר מלאכתו: (ח) ברחים. שטוחנין הזיתים אחר שהזיעו: מהלך. על השרץ וזיתים: הכל טמא. דטמאה משקה שנטמא: בעלים. שעל הזיתים שאין מקבלין טומאה: הבדדים. דע"ה נאמן ע"ז: היה. השרץ: באום. גוש הזיתים המדובקין יחד: (ט) פרודים. גושות קטנים שכ"א פחות מכביצה: והוא. השרץ: בכביצה. שכל הפרודים הנוגעים בו הן יחד כביצה: טמא. האום. לפי שנגעה באוכלין טמאים דלקבל טומאה א"צ כביצה וטמאו הגושין הקטנים ולפי שהן יחד כביצה טימאו לאום: ע"ג פרודים. ואותן שנטמאו משרץ לא נגעו באום: מקום מגעם. עליונות שנגעו בשרץ ואף שהתחתונות נגעו בעליונות אין הנגיעות מצטרפים כיון שאינן גוף א': טהור. ולא חיישינן שנפל מהזתים לשם: בגג. בהזתים שהביא להמעטן שבגג: הזתים שבמעטן טהור. דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום: בגג טמא דמחזיקין טומאה מזמן לזמן: שרוף. דאינו מקבל טומאה: מטלית. של זב: מדוהא. בלוי דעיין נטהר: טהורה. ולא אמרינן מקודם היה שם:

טרף. לקח פתאום בחטיפה כדי שלא יתכוין להבין במשמושו איזה של שם ויטלנו בימין לפי שסי' יפה היה כשעולה בימין: שני גורלות. א' בימין וא' בשמאל והשעירים עומדים א' לימין וא' לשמאל ונתן גורל ימין על שעיר ימין וגורל שמאל על שמאל: לה'. שם הוי"ה הזכיר ככתבו ואין הלכה כר"י: עונין. כשהזכיר השם: (ב) זהורית. למר לבוע אדום: שלוחו. כנגד שער שיוליאוהו בו: ולנשחט. קשר זהורית בצוארו שלא יוחלף במשתלח ובשאר שעירים לא יתחלפו שאין זהורית קשורה בהם: עויתי. דברי ר' מאיר אבל חכמים אמרו שאומר חטאתי עויתי פשעתי: (ג) ממרס. מנער שלא יקפה כשישהה עד שיעשה עבודת הקטורת: הרובד. שורה של אבני הרצפה: שבהיכל תני שמהיכל כלומר רובד הרביעי שבעזרה כשיוצא מן ההיכל לעזרה: וחתה. ומניח המחתה עד שיחפון הקטרת ויתן לתוך הכף ואח"כ יכנים כף ומחתה לפנים: (ד) בכל יום. כשחותה גחלים ממערכה שניה של קטורת להכנים על מזבח הפנימי לקטרת שחרית וערבית: בשל כסף. ולא בשל זהב שמתיית הגחלים שוחק הכלי. והתורה חסה על ממון ישראל: בשל זהב. שלא להטריח כהן גדול לערות: כבדה. שהיה דופנה עב: קלה. שהיה דופנה דק: ארוכה. כדי שתהא זרוע כהן גדול מסייעתו: אדום מזהב הקרוי זהב פרוים. ע"ש שדומה לדם פרים: פרס חלי מנה: (ה) במזרחו. שסמוך לפנות לימין: כ"ג כו'. משום כבודו להראות חשיבותו. שהוא כבן בית הולך במקום שחפץ: (ו) היו שם. במזבח החיצון: מערכות של עצים ואש. אחת מערכה גדולה לתמיד. ואחת שממנה נוטלים אש למזבח הקטרת. ואחת שלא תסור אש תמיד לעולם. ואחת לאברים ופדרים של תמיד של בין הערבים שלא נשרפו כל הלילה. שורפין אותם במערכה זו. ומוסיפין ביוה"כ מערכה אחת ליטול ממנה גחלים לקטרת לפני ולפנים: חלב. דס"ל שהאברים ופדרים. בלדי מערכה גדולה נשרפים: שתים דלית ליה מערכה לקיום האש והלכה כר"י:

אות י. ר"ה פ"ד. יו"ט של ר"ה: ביצה פ"ב. יו"ט: אות כ. שבת פ' ט"ז. כל כתבי: אות ל סוכה
סוכה פ"ד לולב וערבה:

לולב וערבה. ששה ושבעה. ההלל והשמחה. שמונה: סוכה וניסוך המים. שבעה. והחליל חמשה וששה: ב לולב שבעה כיצד. יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת לולב ז'. ושאר כל הימים ששה: ג ערבה שבעה כיצד. יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת. ערבה שבעה. ושאר כל הימים ששה: ד מצות לולב כיצד. יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת. מוליכין את לולביהם להר הבית. והחזנים מקבלין מהן וסודרין אותם על גב האיצטבא. והזקנים מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדים אותם לומר. כל מי שיגיע לולבי בידו. הרי הוא לו במתנה. למחר משכימים ובאין. והחזנים זורקין אותם לפניהם. והן מחטפין ומכין איש את חבירו. וכשראו ב"ד שהן באין לידי סכנה. דתקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו: ה מצות ערבה כיצד. מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה. ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופין ע"ג המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים (תלים קי"ח) אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא. רבי יהודה אומר. אני והו הושיעה נא. ואותו היום מקיפין את המזבח שבעה פעמים. בשעת פטירתן מה הן אומרין. יופי לך מזבח. יופי לך מזבח. רבי אלעזר אומר. ליה ולך מזבח: (ו) כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיו מלקטין אותן מערב שבת ומניחים אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו. רבי יוחנן בן ברוקא אומר חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח (נ"א ע"ג המזבח) ואותו היום נקרא יום חבוט חריות: (ז) מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן: (ח) ההלל והשמחה שמונה כיצד. מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יו"ט האחרון של חג כשאר כל ימות החג. סוכה שבעה כיצד. גמר מלאכול. לא יתיר סוכתו אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון של חג: (ט) ניסוך המים כיצד צלוחית של זהב מחזקת שלשה לוגים היה ממלא מן השילוח. הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו עלה בכבש ופנה לשמאלו. שני ספלים של כסף היו שם. רבי יהודה אומר של סיד היו אלא שהיו מושחרין פניהם מפני היין. ומנוקבין כמין שני חוטמין דקין. אחד מעובה ואחד דק. כדי שיהיו שניהם כלין בבת אחת. מערבי של מים מזרחי של יין. עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא. רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה. ולמנסך אומרים לו הגבה ידך. שפעם אחת ניסך א' על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן: (י) כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיה ממלא מע"ש חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח ומניחה בלשכה. נשפכה או נתגלתה. היה ממלא מן הכיור. שהיין והמים המגולין פסולין לגבי המזבח:

אות מ. ביצה פ"ה משילין: אבות פ"א. משה קבל: אות נ. שבת פ' כ"א. נוטל: אות ס. סוכה פ"א. סוכה שהיא גבוהה:

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה רבי יהודה מכשיר. ושאינה גבוהה עשרה טפחים ושאין לה שלש דפנות ושחמתה מרובה מצילתה פסולה. סוכה ישנה. בית שמאי פוסלין וב"ה מכשירין

לולב. לנטילה: וערבה. להקיף המזבח: בשבעה. ר"ל פעמים הוא ו' ימים ופעמים ז' ימים: ההלל לגמור ההלל: והשמחה להכול שלמים בסוכות: סוכה. לישב בסוכה: וניסוך. לנסך מים על המזבח: והחליל. לנגן (כפלעטע) שהוא כלי שיר בעזרה אחר תמיד בה"ע כל ליל סוכות. ולזמר ולשורר כל הלילה עד הבוקר: (ב) ששה. דיום א' שהוא מדאורייתא גם בגבולין. לא גזרי. אבל איך ו' דאינן מדאורייתא בגבולין. גם במקדש גזרו שמא יעבירנו ד"א בר"ה. והאידנא חיישינן שמא ישתכח חשבון הקביעות. ולהכי גם יום א' לא דחי: (ג) ששה. דמדלא כתיב ערבה בפירוש בתורה. להכי לא תקנוה ביום א'. דלא מוכרא מלתא. ג'. שיאמרו משום לולב הוא: להכי לסיים הדבר. תקנוהו אז: (ד) האיצטבא. הכסאות המלובנות בהר הבית חוץ לעזרה. למחר. בשבת: והחזנים. המשמשין שם: (ה) מורביות. ענפים גבוהים י"א אמה: וזוקפין. אחר שהקיפו בהן המזבח: כפופין. אמה אחד: ותקעו. אות לשמחה: והו. ע"ד עמו אנכי בצרה, כך כביכול גם לעצמו יושיע: ואותו היום, יום ז': יופי, ביופי זה כבכוד מדאתה מכפר עלינו: ליה, אנחנו מודים ולך אנו משבחים: (ו) חריות, ענפי דקל דאין צריכין ליתנן בע"ש במים, שאין נכמשין מהר: (ז) מיד. כשיוצאין מבהמ"ק ביום ז': ואוכלין, י"א דאקטנים קאי וי"א דר"ל הגדולים חוטפין מהקטנים לשמחה, אבל אתרוגים של הגדולים אתקצאי ליום ז' ואסורים באכילה ביום ז' ולדידן משום ס' דיומא גם ביום ח' אסור: (ח) מלאכול, ביום ז': לא יתיר, לסתרה מיד: של חג, ולדידן שצריך לאכול בה ביום ח' רק שאינו מברך מוריד ביום ח' אחר שאכל: (ט) צלוחית. קריגכען: השילוח, מעין שחוץ לירושלים: ספלים, (בעקקען) מחוברין בקיר המזבח: דק, העב ליין והדק למים: מערבי, הספל המערבי: בלוג, בתרתי פליגי דס"ל בלוג א' ולא בג' לוגין. וכל ח' היה מנסך ולא רק ז' כת"ק: ניסך א'. לדוקי היה שאינן מודים בנסוך המים: שאינה מקודשת, שלא יפסל בלינה: בלשכה, דבשבת אסור לטלטלן מר"ה לרה"י: מן הכיור. רק דבשלוח יפין יותר פסולין, מדאסור לשתותן מחשש שתיית נחש, והקריבהו נא לפחתך:

גבוהה. בחללה: אמה בת ו' טפחים: מכשיר, דס"ל דצריך קבע בסוכה: י"ט. שהיא דירה סרוחה: ג' דפנות, ו' וסני כב' ושלישית ברוחב טפח שעומד תוך ג"ס לא' מהדפנות דה"ל לבוד וה"ל כרוחב ד"ט, שהוא סרוב מהמשך
סוכה

מכשירין. ואיזו היא סוכה ישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום. אבל אם עשאה לשם חג. אפילו מתחלת השנה כשרה: (ב) העושה סוכתו תחת האילן. כאלו עשאה בתוך הבית. סוכה ע"ג סוכה. העליונה כשרה והתחתונה פסולה רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה: (ג) פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירס על גבי הקינוף פסולה אבל פורס הוא ע"ג נקליטי המטה: (ד) הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך על גבה פסולה. ואם היה סיכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה. זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו. וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו: (ה) חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן. וכולן שהתירן כשירות. וכולן כשירות לדפנות: (ו) מסככין בנסרים דברי ר' יהודה. ור"מ אוסר. נתן עליה נסר שהוא רחב ד' טפחים כשירה. ובלבד שלא יישן תחתיו: (ז) תקרה שאין עליה מעזיבה. ר' יהודה אומר ב"ש אומרים. מפקפק ונוטל אחת מבינתים. וב"ה אומרים מפקפק או נוטל אחת מבינתים. ר"מ א. נוטל אחת מבינתים ואינו מפקפק: (ח) המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה. אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה. החוטט בגדיש לעשות בו סוכה. אינה סוכה: (ט) המשלשל דפנות מלמעלה למטה. אם גבוה מן הארץ ג' טפחים פסולה. מלמטה למעלה אם גבוה מן הארץ י' טפחים כשירה. רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה י' טפחים. כך מלמעלה למטה י' טפחים. הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה: (י) בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש מן הכותל לסיכוך ד' אמות פסולה. וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה. סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככים בו אם יש תחתיו ד' אמות פסולה: (יא) העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל. רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג. וחכמים מכשירין. מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה. מקבלת טומאה ואין מסככין בה. לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. רבי אליעזר אומר. אחת קטנה ואחת גדולה. עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה. לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה:

סוף ע. פסחים פ"י. ערבי פסחים: אבות פ"ג. עקביא: אית פ' חלה פ"ב. פירות חוצה לארץ

פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים בחלה. יצאו מכאן לשם. רבי אליעזר מחייב. ורבי עקיבא פוטר: (ב) עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ חייבת במעשרות ובשביעית אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהספינה גוששת. עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות: (ג) האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה מפני שהיא יכולה לכסות עצמה אבל לא האיש. מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה. יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה. ר"ע אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבים. שכשם שהוא קורא לטהורה כך הוא קורא לטמאה לזו קורא חלה בשם ולזו קורא חלה בשם. אבל קבים אין להם חלק בשם: (ד) העושה עיסתו קבים ונגעו זה בזה פטורים מן

סוכה, שיעורה ז"ט: מרובה. למטה אפי' כשהוין למעלה: מעלה. מסככה אלפים יום קודם סוכות: (ב) בתוך הבית. ופסולה. אם לא שהסוכה (לתא) מרובה מחמתה כלי האילן ועירב הכשר עם הפסול, אז כשר: ע"ג סוכה, וכיוצא י"ט: ר"י אומר. פלוגתייהו ביכול סכך של תחתונה לקבל כלי בית שבעליונה ע"י דחק ור"י לטעמיה, דס"ל סוכה קבע בעינן, וכיון דאין קבע לעליונה בכה"ג אין בה סוכה עליה: (ג) סדין, שמקבל טומאה ופסול לסכך: כשר, שלא יפסרו עלין למאכליו: הקינוף. מטה עם ד' מוטות בד' רגליה אפי' אינן גבוהין י"ט: נקליטי, מטה עם ב' מוטות א' בראשה וא' באמצע מרגלותיה ואין הגג רחב טפח ולא חשיב אוהל: (ד) הדלה, הגביה וסיכך, אפי' הסכך כשר למטה, הרבה מהן ועירבן יחד: פקלין. ונענע אח"כ כל ענף, דאל"כ הו"ל תעשה ולא מהעשוי: טומאה: כלים ובגדים וא' וכו', מן הארץ כעורות: (ה) חבילי אגודות: זרדין. קנים: כשן גזירה שיניחן שם להתיבש וילך עליהן לסכך ויהיה תעשה וגו': וכולן כשרות. מחובר ויקבל טומאה וחבילה: (ו) בנסרים. כרחבין ד"ט לכ"ע פסולים, אפי' כניתן על הידן. וכפחותין מג"ט מג"ט, לכ"ע כשרים כי פליגי ברחבים מג"ט ועד ד"ט וקיי"ל כר"י: ישן. נקט שינה דאפי' עראי אסור: (ז) מעזיבה שלא טח בטיט עלי התקרה: מפקפק. סותר: ונוטל א', ונותן סכך במקומו ור"מ לטעמיה במ"ו דאין מסככים בנסרים: (ח) בשפודין, דמקבל טומאה: בארוכות, קרשים שבדופני מטה שהן שברי כלים: כשרה. כשאין בהפסול ד"ט במקום א': החוטט, שהוציא אגודות הבן התחתונים, ונשארו העליונים כסכך על הסוכה: אינה סוכה. מדנעשה ממילא, הו"ל תעשה וכו': (ט) המשלשל לי' שלשלת (פלעכטען): כשרה. אפי' גבוה הסכך הרבה מהן רק שיהיה מכוון כנגדן: ג"ט, ברוחב הסוכה: (י) פסולה דסכך פסול מקיף להכשר: אכסדרה. שיש תקרה ויוצא מאמצע גובה הכותל: (יא) לריף (היטטע) שסכך משופע עד לארץ ואין דפנות כלל: גג. דס"ל שפוע אהלים לאו אהל הוא: לשכיבה. שעשאה בפירוש לשכיבה אבל סתמא. לסיכוך קאי: לריבוך. מיירי בקטנה, דסתמא לשכיבה להכי צריך שיפרש שעשאה בפירוש לסיכוך: לשכיבה. סתמא עשאה לשכיבה: לר' , בפירוש שעשיה לסיכוך: טומאה, אפי' ישב עליה הזב הרי אומרים לו, עמוד ונעשה מלאכתנו:

פירות. מכאן. מחייב: (ב) לארץ. שגדל בעציץ עץ מנוקבת. או של חרס אפי' אינה מנוקבת: גוששת. נוגעת בארץ: בחלה. וקיי"ל דספק הוי ונוטל בלי ברכה. ובמעורבת בקלת מים מברך: מסואבות, שלא רחצו. דמי פירות אין מכשירין כשאינן מז' משקים. ואינה מקבלת טומאה: (ג) וקוצה, מפרשת: עיסתה. ומברכת: לכסות, כשיושבת ערותה מכוסה: לא' האיש, דערותו אינה מתכסה: קבין. ילוש פחות פחות מכשיעור: (ד) קבים. פחות מכשיעור: שיכסו. שיגעו העיסות זה לזה, שכשיפרידם ישאר קלת מזו בזו: הרודה, המוציא פת מתנור: לחלה, וככי קיי"ל

מן החלה עד שישוכו. ר׳ אלעזר אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה: (ס) המפריש חלתו קמח. אינה חלה וגזל ביד כהן. העיסה עצמה חייבת בחלה. והקמה אם יש בו כשיעור חייבת בחלה ואסורה לזרים. דברי רבי יהושע. אמרו לו מעשה וקפשה זקן זר. אמר להם אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים: (ו) ה׳ רבעים קמה חייבים בחלה. הם ושאורן וסובן ומורסנן ה׳ רבעים חייבין. ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין: (ז) שיעור חלה א׳ מעשרים וארבעה. העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו. אחד מעשרים וארבעה. נחתום שהוא עושה למכור בשוק וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק. אחד מארבעים ושמנה. נטמאת עיסתה שוגגה או אנוסה. אחד מארבעים ושמנה. נטמאת מזידה. א׳ מעשרים וארבעה כדי שלא יהא חוטא נשכר: (ח) רבי אליעזר אומר נטלת מן הטהור על הטמא. כיצד עיסה טהורה ועיסה טמאה. נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע. כדי שיטול מן המוקף. וחכמים אוסרין:

אות צ פרה פ״ט צלוחית

צלוחית שנפל לתוכה מים כל שהן. ר״א אומר יזה שתי הזות וחכמים פוסלין. ירד לתוכה טל ר״א אומר יניחנה בחמה והטל עולה וחכמים פוסלין. נפל לתוכה משקין ומי פירות. יערה וצריך לנגב. דיו קומס וקנקנתום וכל דבר שהוא רושם. יערה ואינו צריך לנגב: (ב) נפל לתוכה שקצים ורמשים ונתבקעו או שנשתנו מראיהם פסולין. חפושית. בין כך ובין כך פוסלת. מפני שהיא כשפופרת. ר״ש ור״א בן יעקב אומרים. הדירה והכנה שבתבואה כשרים. מפני שאין בהם לחה: (ג) שתת מהן בהמה או חיה פסולין. כל עופות פוסלין חוץ מן היונה. מפני שהיא מוצצת. כל השרצים אינם פוסלין חוץ מן החולדה מפני שהיא מלקקת. ר״ג אומר אף הנחש מפני שהיא מקיאה (ס״א סבוא תקיא) ר״א אומר אף העכבר: (ד) החושב על מי חטאת לשתות. ר״א אומר פסול. ר״י אומר. כשיטה. א״ר יוסי. במה ד״א במים שאינם מקודשים. אבל במים המקודשין. רא״א כשיטה ר׳ יהושע אומר כשישתה. ואם נרגר כשר: (ה) מי חטאת שנפסלו לא יגבלם בטיט שלא יעשה תקלה לאחרים. ר׳ יהודה אומר בטלו. פרה ששתת מי חטאת. בשרה טמא מעת לעת. ר׳ יהודה אומר בטלו במעיה: (ו) מי חטאת ואפר חטאת. לא יעבירם בנהר ובספינה ולא ישיטם על פני המים. ולא יעמוד בצד זה ויזרקם לצד זה. אבל עובר הוא במים עד צוארו. עובר הוא הטהור לחטאת ובידיו כלי ריקם הטהור לחטאת. ובמים שאינם מקודשין: (ז) אפר כשר שנתערב באפר מקלה הולכין אחר הרוב לטמא ואין מקדשין בו. ר״א אומר מקדשין בכולן: (ח) מי חטאת שנפסלו מטמאין את הטהור לתרומה בידיו ובגופו. ואת הטהור לחטאת לא בידיו ולא בגופו. נטמאו. מטמאים את הטהור לתרומה בידיו ובגופו. ואת הטהור לחטאת בידיו אבל לא בגופו: (ט) אפר כשר שנתנו ע״ג המים שאינן ראוין לקדש. מטמאין את הטהור לתרומה בידיו ובגופו ואת הטהור (נ״א את ידי הטהור לתרומה ואת ידי הטהור) לחטאת לא בידיו ולא בגופו:

אות ק. נדרים פ״ח. קונם יין

קונם יין שאיני טועם היום איני אסור אלא עד שתחשך. שבת זו. אסור בכל השבת ושבת שעברה נ״א

קיי״ל, היכי נריך תוך כלי, או כריכה כמפה: (ס) העיסה עלמה. שכשפריש חלתה קמח: והקמה. שקבל הכהן בתורת חלה: ואסורה. כל הקמח שקבל הכהן. לפי שנראה כחלה: וקפשה. תפשה ת״ת זר ואכלה כדי לברר סתירה: לעלמו שחטא: לאחרים. שסומכין עליו: (ו) רבעים. דבעי קב: ושאורן. לי שאור: וסובן. קליפין דקים: ומורסנן קליפין גסים. אם בכל יחד ה׳ רבעים חייבין: (ז) למשתה, אף שהעיסה מרובה: בשוק, שרגיל לעשות עיסה גדולה: אי תמיה. לפי שבלא זה אזיל לשרפה: (ח) באמצע ב׳ עיסות הנ״ל דבנגיעה פחות מכביצה לא תיטמא הטהורה: המוקף. סמוך. וא״ל נגיעה מתם: אוסרין. שמא יגעו זה בזה:

צלוחית. עם מים מקודשים: כל שהן. אפי׳ ראוים לקידוש: שתי הזיות. שיזה יותר מפסולין שנתערבו: פוסלין. דהזאה צריכה שיעור בבת אחת: פוסלים. דעל כזה אינו עולה: יערה. ישפכן: לנגב. הכלי. קודם שיתן אחרים: וא״ל לנגב. שאם נשאר בכלי. ניכר הוא: (ב) מראיהם. של המים: חפושית. תולע שחור: ובין כך. אפי׳ לא נתבקע: כשפופרת. והמים שעברו בו נתערבו בליחה: הדירה והכנה. מיני תולעים: כשרים. אפי׳ נתבקעו: (ג) פסולין. לפי שנתערבי ברוקן: מוצצת. ואינה מריקה: מלקקת. מלקקת: (ד) החושב. האוחז: כשיטה. הכלי לשתות: שאינם מקודשים. רק כשאב לקידוש: כשיטה. דאל״כ ממליך. שלא יעמאוהו: כשישתה. דנתערבו ברוק: נגרר שלא דבק פיו לכלי: (ה) מי חטאת. מקודשים: לאחרים שיטמאו: בטלו. ואינו מקבל טומאה: מעת לעת. כששתה תוך מעת לעת: בטלו. ואינו מקבל טומאה: (י) בנהר ובספינה. משום מעשה שהיה: ע״פ המים. דדמי לספינה: לצד זה. דדמי לספינה: עובר הוא הטהור. אפי׳ בספינה: (ז) אפר כשר. של פרה: מקלה. שכירה: לטמא הנוגע (אבל במשא לעולם מטמא) ואפ״ה אין כוי׳ ר״ה. לטעמיה במשנה א׳. דלכל הפחות איכא פורתא מפרה: (ח) שנפסלו. אפי׳ נפסלו: מטמאין. אדם שנטהר לתרומה בנגע בידיו או בגופו מדרבנן. ולהולין לא גזרו. וכן בטהור לחטאת: בידיו אבל כו׳. דאם נגע בידו. לא גרע מנגע בשאר משקין טמאים. דבנטמאו ידיו נטמא גופו בחטאת: (ט) לקדש. הו״ל כנפסלו:

קינם. שתחשך: ולריך התרת חכם. גזרה שמא יאמר יום א׳. שאסור מעל״ע: שבת זו. שעמד תוך השבוע ונדר כן: שעברה. ויום שבת הבא בכלל שבוע שעברה. ומ״מ מותר בלי התרה: חודש זה. ועמד תוך החודש: להבא. אפי׳ הוא

(נ״א לשעבר). חדש זה . אסור בכל החדש ור״ח להבא . שנה זו . אסור בכל השנה ור״ה לעתיד לבא . שבוע זה . אסור בכל השבוע ושביעית שעברה (נ״א לשעבר) . ואם אמר יום אחד . שבת אחת . חדש אחד . שנה אחת . שבוע אחד . אסור מיום ליום : (ב) עד הפסח . אסור עד שיגיע. עד שיהא אסור עד שיצא . עד לפני הפסח . ר״מ אומר אסור עד שיגיע . רבי יוסי אומר אסור עד שיצא : (ג) עד הקציר . עד הבציר . עד המסיק אינו אסור אלא עד שיגיע . זה הכלל . כל שזמנו קבוע ואמר עד שיגיע . אסור עד שיגיע . אמר עד שיהא . אסור עד שיצא . וכל שאינו זמנו קבוע בין אמר עד שיהא בין אמר עד שיגיע . אינו אסור אלא עד שיגיע : (ד) עד הקיץ . עד שיהא הקיץ. עד שיתחילו העם להכנים בכלכלות עד שיעבור הקיץ . עד שיקפלו המקצועות . עד הקציר . עד שיתחיל העם לקצור קציר חיטין אבל לא קציר שעורים . הכל לפי מקום נדרו . אם היה בהר בהר . ואם היה בבקעה בבקעה : (ה) עד הגשמים . עד שיהיו הגשמים . עד שתרד רביעה שניה . רבן שמעון בן גמליאל אומר עד שיגיע זמנה של רביעה . עד שיפסקו גשמים . עד שיצא ניסן כולו דברי רבי מאיר . רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח . קונם יין שאיני טועם השנה . נתעברה השנה . אסור בה ובעיבורה . עד ראש אדר . עד ראש אדר הא׳ . עד סוף אדר . עד סוף אדר הא׳ . רבי יהודה אומר קונם יין שאיני טועם עד שיהא הפסח . אינו אסור אלא עד לילי הפסח שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לשתות יין : (ו) אמר קונם בשר שאיני טועם עד שיהא הצום . אינו אסור אלא עד לילי הצום שלא נתכוין זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול בשר . רבי יוסי בנו אומר אמר קונם שום שאיני טועם עד שתהא שבת . אינו אסור אלא עד לילי שבת . שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול שום : (ז) האומר לחבירו קונם שאיני נהנה לך אם אין אתה בא ונוטל לבניך כור אחד של חטין ושתי חביות של יין . הרי זה יכול להפר את נדרו שלא על פי חכם . ויאמר לו כלום אמרת אלא מפני כבודי . זהו כבודי . וכן האומר לחבירו קונם שאתה נהנה לי אם אין אתה בא ונותן לבני כור אחד של חטין ושתי חביות של יין . רבי מאיר אומר אסור עד שיתן וחכמים אומרים אף זה יכול להפר את נדרו שלא על פי חכם ויאמר לו הרי אני כאלו התקבלתי . היו מסרבין בו לישא בת אחותו ואמר קונם שהיא נהנית לי לעולם וכן המגרש את אשתו ואמר קונם אשתי נהנית לי לעולם הרי אלו מותרות ליהנות לו . שלא נתכוון זה אלא לשם אישות . היה מסרב בחבירו שיאכל אצלו . אמר קונם לביתך שאיני נכנס . טיפת צונן שאיני טועם לך מותר ליכנס לביתו ולשתות ממנו צונן. שלא נתכוון זה אלא לשם אכילה ושתיה :

סוף ר . ר״ה פ״ג . ראוהו ב״ד : אבות פ׳ ב . רבי אומר : סוף ש . אבות פ״ו שנו חכמים : סוף ת . ברכות פ״ד

תפלת השחר

תפלת השחר עד חצות . רבי יהודה אומר עד ארבע שעות . תפלת המנחה עד הערב . רבי יהודה אומר עד פלג המנחה . תפלת הערב אין לה קבע . ושל מוספין כל היום . רבי יהודה אומר עד שבע שעות : (ב) רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה אמרו לו מה מקום לתפלה זו . אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה ע״י וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי : (ג) רבן גמליאל אומר בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה . רבי יהושע אומר מעין שמונה עשרה . רבי עקיבא אומר אם שגורה תפלתו בפיו יתפלל שמונה עשרה . ואם לאו מעין י״ח :

רבי

הוא ב׳ ימים: שנה זו. ועמד תוך השנה : שבוע זה. ועמד תוך שנת השמיטה : מיום ליום. מעת לעת. משנדר: (ב) שיגיע דלשון ב״א עד ולא עד בכלל. מיהו צריך התרה. גזרה שמא יאמר עד שיהא: שיגיע שספק אם פסח שלפניו או שלאחריו . זכרי לא נחית איניש נפשיה לספיקא. ונתכוין לדבר שהוא ודאי. דהיינו לפניו : (ג) הקציר . לתבואה : הבציר. לענבים : המסיק. לזיתים : (ד) הקיץ זמן בישול התאנים או שאמר עד שיהא כו׳ : בכלכלות . כשתבשלו הרבה ויכניסו בסלים : שיקפלו כו׳ . שיכריכו הסכין לשמרן לשנה הבאה : שעורים. דלא נחשבו מאכל אדם בא״י . ובמקום שהרוב קציר שעורים. הולכין אחריו: אם היה. הנודר : בהר. ימתין עד זמן הקציר שבהר : (ה) עד הגשמים. או עד כו׳ : שנייה בא״י. מי״ז חשון. ובח״ל. עד יום אחר תקופת תשרי : זמנה. אפי׳ לא ירד גשם : ע״ס אדר הא׳ . וי״ג ע״ס אדר ב׳ . דכתר כן . וכן הלכה : (ו) לילי הצום. בסעודה המפסקת : לאכול שום. דהא עת עונה . והוא מועיל: (ז) זהו כבודו . ואע״פ שאי׳: מפסיד הבן. לית לן בה. ואפי׳ לא אמר כנודר שהתכוין לכבודו וכשאמר שהתכוין לנ״ה. אסור: התקבלתי . קמ״ל דאפי׳ נודר עצמו מלי לומר כן: אישות. קמ״ל אף דמלוה ביאחנה. לא אמרינן דהתכוין לנ״ה : ושתיה . ורק בסעודה זו :
תפלת. ד׳ שעות. שליש היום מע״ה עד לה״כ. וקיי״ל לכתחלה כר״י . ובדיעבד כת״ק : פלג המנחה. מנחה קטנה. והוא ב׳ שעות וחצי קודם לה״כ . ופלגו שעה ורביע. והלכה שמותר לעשות כמו שירצה. אך לא פעם כמר ופעם כמר : קבע. אינה חובה. והאידנא חובה. וזמנה כל הלילה : ז׳ שעות. וכלי׳ שנס אח״כ ילא. ונקרא פושע : (ב) מה מקום . מה ענין : (ג) מעין י״ח. י״א מקצר נוסח כל ברכה. וי״א הביננו. אך ג׳ ראשונות ואחרונות אומר כדינו : ר״ע אומר .
וכן

רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים . רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר . הושע השם את עמך את שארית ישראל . בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך . בא"י שומע תפלה : היה רוכב על החמור ירד ואם אינו יכול לירד . יחזיר את פניו . ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים : (ו)היה יושב בספינה או בקרון או באסדא . יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים : (ז) רבי אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר . וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר . רבי יהודה אומר משמו כל מקום שיש חבר עיר . היחיד פטור מתפלת המוספין :

אחר הלימוד . יאמר תפלה זו . והיא קדמונית . ונתקבלה מאוד בכל גלילות א"י :

אנא ה' אל מלא רחמים אשר בידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש והנשמות אשר אתה עשית . יהיו לרצון לפני כסא כבודך למוד תורה שזכיתי (לפב"פ) תפלתי בעבורו להעלה נשמתו מעלה מעלה על כנפי השכינה . ויקוים בו (תלים פד) ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון : יזכה לחזות בנועמך ולבקר בהיכלך ולשבוע מטובך אשר עין (ישעיה סד) לא ראתה אלהים זולתך ויעשה למחכה לו. כדכתיב (תלים ט) תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח: העלה רוחו בגן עדן ויהנה ו תענג מטוב הצפון . כדכתיב (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך . ותפרוש עליו סוכת שלומך . ותאיר עליו אור השלמה. אור המאור אור המצוחצח . וישר שירת דודים בחברת הצדיקים והצדקניות חסידים וחסידות . בין הצפרין קדישין שרים ונוגנים כדכתיב (שם סח) ראו הליכותיך אלהים הליכות אלי מלכי בקדש . קדמו שרים אחר נוגנים בתוך עלמות תופפות . ותנות נפשו בגן הרוה . כדכתיב (שם פד) גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרותיה את מזבחותיך ה' צבאות מלכי ואלהי : ויזכה לראות זיו וזוהר כבודך . כדכתיב מלך ביפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים . ואת עצמותיו בקבר תחלץ ותדשן . ועפרו הננער תרוה ותעדן וישאר במנוחה נכונה בחדוה בשמחה ובשלום עד אשר יקיצו הישיני עפר ויעמדו לגורלם . ויקוים בו מקרא שכתוב (ישעיה נח) ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו : ולקץ הימין תכוננהו . ותעמידהו בנפש רוח ונשמה יחידה חיה כמו שכתוב(שם)ובנוממך חרבות עולםמוסדי דור ודור תקומם וקורא לך גודר פרץ משובב נתיבות לשבת:עם כל הצדיקים והצדקניות חסידים וחסידות ממתי עמך ישראל. אמן :

אח"כ אומר קדיש דרבנן . ואח"כ אומר בתהלים מתמניא אפי . אותיות שם הנפטר ואותיות נשמה. ויכול לומר קדיש אחריו כי אמירת תהלים מקובל לפני הש"י כלימוד בנגעים ואהלות :

בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים. במהרה בימינו . אמן :

וכן הלכה בעת דחק ובקיץ. ולא בחורף. שא"ל מטר בברכת השנים : (ד) קבע. כמשא במהירות: תחנונים. אינה מתקבלת כ"כ: פרשת אפי' כשפורשין לעבירה. תתן לשם צרכם. ואין הלכה : (ה) ירד. והלכה שא"ל לירד ומתפלל אפי' מהלך . ואם אפשר יחזיר פניו: (ו) באסדא (פלא"ט) עצים קשורים יחד שמשיטין אותם במים: (ז) בחבר עיר. בצבור והלכ' כחכמי':

יהי רצון קודם אמירת תהלים

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הַבּוֹחֵר בְּדָוִד עַבְדּוֹ וּבְזַרְעוֹ אַחֲרָיו . וְהַבּוֹחֵר בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת · שֶׁתֵּפֶן בְּרַחֲמִים · אֶל קְרִיאַת מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים שֶׁאֶקְרָא . כְּאִלּוּ אֲמָרָם דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע״ה בְּעַצְמוֹ . זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ . וְיַעֲמוֹד לָנוּ זְכוּת פְּסוּקֵי תְהִלִּים . וּזְכוּת תֵּיבוֹתֵיהֶם וְאוֹתִיּוֹתֵיהֶם וּנְקוּדוֹתֵיהֶם וְטַעֲמֵיהֶם. וְהַשֵּׁמוֹת הַיּוֹצְאִים מֵהֶם מֵרָאשֵׁי תֵיבוֹת וּמִסּוֹפֵי תֵיבוֹת. לְכַפֵּר פְּשָׁעֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ . וּלְזַמֵּר עָרִיצִים . וּלְהַכְרִית כָּל הַחוֹחִים וְהַקּוֹצִים הַסּוֹבְבִים אֶת הַשּׁוֹשַׁנָּה הָעֶלְיוֹנָה · וּלְחַבֵּר אֵשֶׁת נְעוּרִים עִם דּוֹדָהּ . בְּאַהֲבָה וְאַחֲוָה וְרֵיעוּת . וּמִשָּׁם יִמָּשֵׁךְ לָנוּ שֶׁפַע לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה · לְטַהֲרֵנוּ מֵעֲוֹנוֹתֵינוּ . וְלִסְלוֹחַ חַטֹּאתֵינוּ . וּלְכַפֵּר פְּשָׁעֵינוּ . כְּמוֹ שֶׁסָּלַחְתָּ לְדָוִד שֶׁאָמַר מִזְמוֹרִים אֵלּוּ לְפָנֶיךָ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. גַּם יהוה הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת : וְאַל תִּקָּחֵנוּ מֵהָעוֹלָם הַזֶּה קוֹדֶם זְמַנֵּנוּ · עַד מְלֹאת שְׁנוֹתֵינוּ כצ״ל בְּאוֹפֶן שֶׁנּוּכַל לְתַקֵּן אֵת אֲשֶׁר שִׁחַתְנוּ . וּזְכוּת דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע״ה יָגֵן עָלֵינוּ וּבַעֲדֵנוּ . שֶׁתַּאֲרִיךְ אַפְּךָ . עַד שׁוּבֵנוּ אֵלֶיךָ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ · וּמֵאוֹצַר מַתְּנַת חִנָּם חָנֵּנוּ . כְּדִכְתִיב . וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם : וּכְשֵׁם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים לְפָנֶיךָ שִׁירִים בָּעוֹלָם הַזֶּה . כַּךְ נִזְכֶּה לוֹמַר לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ . שִׁיר וּשְׁבָחָה לָעוֹלָם הַבָּא . וְעַל יְדֵי אֲמִירַת תְּהִלִּים · תִּתְעוֹרֵר חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן. לָשִׁיר בְּקוֹל נָעִים גִּילַת וְרַנֵּן. כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ . הוֹד וְהָדָר בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ . אָמֵן סֶלָה :

לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוה נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ. נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִירוֹת נָרִיעַ לוֹ : כִּי אֵל גָּדוֹל יהוה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים : הֲרֵינִי מְזַמֵּן אֶת פִּי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל וּלְשַׁבֵּחַ אֶת בּוֹרְאִי. לְשֵׁם יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ. עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנֶעְלָם. בְּיִחוּדָא שְׁלִים. בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל :

אחר שסיים תהלים יאמר זה

מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יהוה שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל : וּתְשׁוּעַת צַדִּיקִים מֵיהוה מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה : וַיַּעְזְרֵם יהוה וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי חָסוּ בוֹ :

מעלת אמירת תהלים ולימודו ומעשה רב

(א) דוד המלך ע״ה התפלל לה׳ . שיהא חשוב לפניו אמירת תהלים ליתן שכר עליו כעוסק בנגעים ואהלות . ולימודו מועיל לתיקון פגם הברית : (ב) האומר תהלים בכל יום . כאלו קיים כל התורה . וזוכה להיות תחת כסא הכבוד . ומלוה מן המובחר ללמוד אותו בהסכמה מצועף בגלית · (ג) החושק לידבק בה׳ יתב׳ ובשבחיו . ידבק בלימוד תהלים . ומסוגל להרחיק הת״פ הידועה . מהסכינה : (ד) יזהר לומר כל ס׳ תהלים בכל שבת . ואם יוכל ללמוד אותו ב״פ בכל שבוע . פ״א בחול ופ״א בשבת . מה טוב . כי ב״פ הם ש׳ מזמורים . גימטריא כפ״ר . ומבטל ינ״ר : (ה) הרגיל בתהלים . דוחה כל מיני פורעניות וכמה פגעים רעים . מצליו וב״ב ומשפחתו וכל בני דורו ומגלגל עליו ועליהם כל מיני שפע . ברכות טובות והצלחות ורחמים וחסדי׳. ואין דבר להגין מהמזיקין באמירת קדיש על תהלים : (ו) ההולך בדרך ים . ילמוד בכל יום בספינה מזמורי תהלים בכוונה והכנעה : (ז) יש ותיקין שקורין כל תהלים באשמורת . ובא״י יש חבורה בכל בהכ״נ . שקורין כל תהלים בכל יום באשמורת : (ח) בשנת קי״ג . היה בכפר א׳ זקן א׳ ירא שמים משכן וחסיד . ולא

ידע ספר רק פשוטי המקרא · והיה לומד ס' תהלים בכל יום . ונפטר בשיבה טובה . ותוך ל' בא בחלום לחכם א' מופלג בתכריכין וס' קטן בזרועו . א"ל האיך האיש שקברנוך ביום פ' . ויאמר אני ה"ל ומה הספר הזה בידך . א"ל ס' תהלים . ובאתי להזהירך שתזהיר בני הישוב שדרתי בו שיגרסו. מהם ויגלנו . כי כ"ז שדרתי שם . בזכות שגמרתי תהלים בכל יום זה כמה שנים . האריכו בשלוה וכילונו . ועתה אין מי שיגן עליהם וכלתה עליהם הרעה . ובבוקר נתפעם רוח החכם . ושלח שליח מיוחד לשם במכתב והזהירם . והיראים נמלטו וניצולו . ומקצתם נתייאשו מפורעניות ונאבדו שם ופגע בם יד ה' . ע"כ יזהר לומר בכל יום כמה מזמורים לפחות (וקודם התפלה . מסוגל לזמר עריצים ולהכרית המסטינים) במתון ובכוונ' כפי יכלתו.ולכבוד הבורא ב"ה לבד . ולא לשום פנייה ח"ו :

מפתחות

מפתח לקוטי אמרים המסודרים על דבר יום ביומו חגו חדשו ושבתו דבר דבור על אופניו ועניינו :

ספר ראשון

תהלים א אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ
בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא
עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב: כִּי אִם
בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם
וָלָיְלָה: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם
אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ: לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי
אִם כַּמֹּץ אֲשֶׁר תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ: עַל כֵּן לֹא
יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת
צַדִּיקִים: כִּי יוֹדֵעַ יְהוָה דֶּרֶךְ צַדִּיקִים
וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

ב לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ רִיק:
יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד עַל
יהוה וְעַל מְשִׁיחוֹ: נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ
וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ: יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם
יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג לָמוֹ: אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ
בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ: וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי
עַל צִיּוֹן הַר קָדְשִׁי: אֲסַפְּרָה אֶל חֹק יהוה
אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ:
שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ
אַפְסֵי אָרֶץ: תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי
יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם: וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּילוּ
הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ: עִבְדוּ אֶת יהוה
בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה: נַשְּׁקוּ בַר פֶּן
יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי יִבְעַר כִּמְעַט אַפּוֹ
אַשְׁרֵי כָּל חוֹסֵי בוֹ:

ג מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם
בְּנוֹ: יהוה מָה רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי:
רַבִּים אֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ
בֵאלֹהִים סֶלָה: וְאַתָּה יהוה מָגֵן בַּעֲדִי
כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי: קוֹלִי אֶל יהוה
אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה: אֲנִי
שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יהוה יִסְמְכֵנִי:
לֹא אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ
עָלָי: קוּמָה יהוה הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי
הִכִּיתָ אֶת כָּל אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים
שִׁבַּרְתָּ: לַיהוה הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ
סֶּלָה:

ד לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד:
בְּקָרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צִדְקִי בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִּי
חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי: בְּנֵי אִישׁ עַד מֶה
כְבוֹדִי לִכְלִמָּה תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב
סֶלָה: וּדְעוּ כִּי הִפְלָה יהוה חָסִיד לוֹ
יהוה יִשְׁמַע בְּקָרְאִי אֵלָיו: רִגְזוּ וְאַל
תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם
וְדֹמּוּ סֶלָה: זִבְחוּ זִבְחֵי צֶדֶק וּבִטְחוּ אֶל
יהוה: רַבִּים אֹמְרִים מִי יַרְאֵנוּ טוֹב נְסָה
עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ יהוה: נָתַתָּה שִׂמְחָה
בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ: בְּשָׁלוֹם
יַחְדָּו אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי אַתָּה יהוה לְבָדָד
לָבֶטַח תּוֹשִׁיבֵנִי:

ה לַמְנַצֵּחַ אֶל הַנְּחִילוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד:
אֲמָרַי הַאֲזִינָה יהוה בִּינָה הֲגִיגִי: הַקְשִׁיבָה
לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל:
יהוה בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ לְךָ
וַאֲצַפֶּה: כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא
יְגֻרְךָ רָע: לֹא יִתְיַצְּבוּ הוֹלְלִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ
שָׂנֵאתָ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: תְּאַבֵּד דֹּבְרֵי כָזָב
אִישׁ דָּמִים וּמִרְמָה יְתָעֵב יהוה: וַאֲנִי בְּרֹב
חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל
קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: יהוה נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ
לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ: כִּי אֵין
בְּפִיהוּ נְכוֹנָה קִרְבָּם הַוּוֹת קֶבֶר פָּתוּחַ
גְּרוֹנָם לְשׁוֹנָם יַחֲלִיקוּן: הַאֲשִׁימֵם אֱלֹהִים
יִפְּלוּ מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם בְּרֹב פִּשְׁעֵיהֶם הַדִּיחֵמוֹ
כִּי מָרוּ בָךְ: וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם
יְרַנֵּנוּ וְתָסֵךְ עָלֵימוֹ וְיַעְלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי
שְׁמֶךָ: כִּי אַתָּה תְּבָרֵךְ צַדִּיק יהוה כַּצִּנָּה
רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ:

ו לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר
לְדָוִד: יהוה אַל בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל
בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי: חָנֵּנִי יהוה כִּי אֻמְלַל
אָנִי רְפָאֵנִי יהוה כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי: וְנַפְשִׁי
נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּה יהוה עַד מָתָי:
שׁוּבָה יהוה חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן
חַסְדֶּךָ: כִּי אֵין בַּמָּוֶת זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי
יוֹדֶה לָּךְ: יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל
לַיְלָה מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה:
עָשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה בְּכָל צוֹרְרָי:
סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי שָׁמַע יהוה
קוֹל

קוֹל בִּכְיִי: שָׁמַע יְהוָה תְּחִנָּתִי יְהוָה תְּפִלָּתִי
יִקָּח: יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל אֹיְבָי יָשֻׁבוּ
יֵבֹשׁוּ רָגַע:

ז שִׁגָּיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר שָׁר לַיהוָה עַל דִּבְרֵי
כוּשׁ בֶּן יְמִינִי: יְהוָה אֱלֹהַי בְּךָ חָסִיתִי
הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל רֹדְפַי וְהַצִּילֵנִי: פֶּן יִטְרֹף
כְּאַרְיֵה נַפְשִׁי פֹּרֵק וְאֵין מַצִּיל: יְהוָה אֱלֹהַי
אִם עָשִׂיתִי זֹאת אִם יֶשׁ עָוֶל בְּכַפָּי: אִם
גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע וָאֲחַלְּצָה צוֹרְרִי רֵיקָם:
יִרַדֹּף אוֹיֵב נַפְשִׁי וְיַשֵּׂג וְיִרְמֹס לָאָרֶץ חַיָּי
וּכְבוֹדִי לֶעָפָר יַשְׁכֵּן סֶלָה: קוּמָה יְהוָה
בְּאַפֶּךָ הִנָּשֵׂא בְּעַבְרוֹת צוֹרְרָי וְעוּרָה אֵלַי
מִשְׁפָּט צִוִּיתָ: וַעֲדַת לְאֻמִּים תְּסוֹבְבֶךָּ
וְעָלֶיהָ לַמָּרוֹם שׁוּבָה: יְהוָה יָדִין עַמִּים
שָׁפְטֵנִי יְהוָה כְּצִדְקִי וּכְתֻמִּי עָלָי: יִגְמָר
נָא רַע רְשָׁעִים וּתְכוֹנֵן צַדִּיק וּבֹחֵן לִבּוֹת
וּכְלָיוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק: מָגִנִּי עַל אֱלֹהִים
מוֹשִׁיעַ יִשְׁרֵי לֵב: אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק
וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם: אִם לֹא יָשׁוּב חַרְבּוֹ
יִלְטוֹשׁ קַשְׁתּוֹ דָרַךְ וַיְכוֹנְנֶהָ: וְלוֹ הֵכִין
כְּלֵי מָוֶת חִצָּיו לְדֹלְקִים יִפְעָל: הִנֵּה
יְחַבֶּל אָוֶן וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר: בּוֹר
כָּרָה וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל:
יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ וְעַל קָדְקֳדוֹ חֲמָסוֹ
יֵרֵד: אוֹדֶה יְהוָה כְּצִדְקוֹ וַאֲזַמְּרָה שֵׁם
יְהוָה עֶלְיוֹן:

ח לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד:
יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם: מִפִּי עוֹלְלִים
וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית
אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה
אֶצְבְּעוֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה:
מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ:
וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר
תְּעַטְּרֵהוּ: תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל
שַׁתָּה תַחַת רַגְלָיו: צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם
וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי: צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם
עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים: יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה
אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ:

ט לַמְנַצֵּחַ עַל מוּת לַבֵּן מִזְמוֹר לְדָוִד:
אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל לִבִּי אֲסַפְּרָה כָּל
נִפְלְאוֹתֶיךָ: אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה בָךְ אֲזַמְּרָה
שִׁמְךָ עֶלְיוֹן: בְּשׁוּב אוֹיְבַי אָחוֹר יִכָּשְׁלוּ
וְיֹאבְדוּ מִפָּנֶיךָ: כִּי עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי
יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק: גָּעַרְתָּ גוֹיִם
אִבַּדְתָּ רָשָׁע שְׁמָם מָחִיתָ לְעוֹלָם וָעֶד:
הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח וְעָרִים נָתַשְׁתָּ
אָבַד זִכְרָם הֵמָּה: וַיהוָה לְעוֹלָם יֵשֵׁב
כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ: וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל
בְּצֶדֶק יָדִין לְאֻמִּים בְּמֵישָׁרִים: וִיהִי יְהוָה
מִשְׂגָּב לַדָּךְ מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה:
וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא עָזַבְתָּ
דֹרְשֶׁיךָ יְהוָה: זַמְּרוּ לַיהוָה יֹשֵׁב צִיּוֹן
הַגִּידוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים
אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים:
חָנְנֵנִי יְהוָה רְאֵה עָנְיִי מִשֹּׂנְאָי מְרוֹמְמִי
מִשַּׁעֲרֵי מָוֶת: לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל תְּהִלָּתֶיךָ
בְּשַׁעֲרֵי בַת צִיּוֹן אָגִילָה בִּישׁוּעָתֶךָ:
טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ בְּרֶשֶׁת זוּ טָמָנוּ
נִלְכְּדָה רַגְלָם: נוֹדַע יְהוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה
בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה:
יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה כָּל גּוֹיִם שְׁכֵחֵי
אֱלֹהִים: כִּי לֹא לָנֶצַח יִשָּׁכַח אֶבְיוֹן תִּקְוַת
עֲנִיִּים תֹּאבַד לָעַד: קוּמָה יְהוָה אַל יָעֹז
אֱנוֹשׁ יִשָּׁפְטוּ גוֹיִם עַל פָּנֶיךָ: שִׁיתָה יְהוָה
מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶּלָה:

י לָמָה יְהוָה תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים
לְעִתּוֹת בַּצָּרָה: בְּגַאֲוַת רָשָׁע יִדְלַק עָנִי
יִתָּפְשׂוּ בִּמְזִמּוֹת זוּ חָשָׁבוּ: כִּי הִלֵּל רָשָׁע
עַל תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ בֵּרֵךְ נִאֵץ יְהוָה:
רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים
כָּל מְזִמּוֹתָיו: יָחִילוּ דְרָכָיו בְּכָל עֵת מָרוֹם
מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ כָּל צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם:
אָמַר בְּלִבּוֹ בַּל אֶמּוֹט לְדֹר וָדֹר אֲשֶׁר לֹא
בְרָע: אָלָה פִּיהוּ מָלֵא וּמִרְמוֹת וָתֹךְ תַּחַת
לְשׁוֹנוֹ עָמָל וָאָוֶן: יֵשֵׁב בְּמַאְרַב חֲצֵרִים
בַּמִּסְתָּרִים יַהֲרֹג נָקִי עֵינָיו לְחֵלְכָה יִצְפֹּנוּ:
יֶאֱרֹב בַּמִּסְתָּר כְּאַרְיֵה בְסֻכֹּה יֶאֱרֹב
לַחֲטוֹף עָנִי יַחְטֹף עָנִי בְּמָשְׁכוֹ בְרִשְׁתּוֹ:
יִדְכֶּה יָשֹׁחַ וְנָפַל בַּעֲצוּמָיו חֵלְכָּאִים:

אָמַר בְּלִבּוֹ שָׁכַח אֵל הִסְתִּיר פָּנָיו בַּל רָאָה
לָנֶצַח׃ קוּמָה יהוה אֵל נְשָׂא יָדֶךָ אַל
תִּשְׁכַּח עֲנָוִים׃ עַל מֶה נִאֵץ רָשָׁע אֱלֹהִים
אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרֹשׁ׃ רָאִתָה כִּי אַתָּה
עָמָל וָכַעַס תַּבִּיט לָתֵת בְּיָדֶךָ עָלֶיךָ
יַעֲזֹב חֵלְכָה יָתוֹם אַתָּה הָיִיתָ עוֹזֵר׃
שְׁבוֹר זְרוֹעַ רָשָׁע וָרָע תִּדְרוֹשׁ רִשְׁעוֹ בַל
תִּמְצָא׃ יהוה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם
מֵאַרְצוֹ׃ תַּאֲוַת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יהוה תָּכִין
לִבָּם תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ׃ לִשְׁפּוֹט יָתוֹם וָדָךְ
בַּל יוֹסִיף עוֹד לַעֲרוֹץ אֱנוֹשׁ מִן הָאָרֶץ׃
יא לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד בַּיהוה חָסִיתִי אֵיךְ
תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי נוּדִי הַרְכֶם צִפּוֹר׃ כִּי
הִנֵּה הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קֶשֶׁת כּוֹנְנוּ חִצָּם
עַל יֶתֶר לִירוֹת בְּמוֹ אֹפֶל לְיִשְׁרֵי לֵב׃
כִּי הַשָּׁתוֹת יֵהָרֵסוּן צַדִּיק מַה פָּעָל׃
יהוה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ יהוה בַּשָּׁמַיִם כִּסְאוֹ
עֵינָיו יֶחֱזוּ עַפְעַפָּיו יִבְחֲנוּ בְּנֵי אָדָם׃
יהוה צַדִּיק יִבְחָן וְרָשָׁע וְאֹהֵב חָמָס שָׂנְאָה
נַפְשׁוֹ׃ יַמְטֵר עַל רְשָׁעִים פַּחִים אֵשׁ
וְגָפְרִית וְרוּחַ זִלְעָפוֹת מְנָת כּוֹסָם׃ כִּי
צַדִּיק יהוה צְדָקוֹת אָהֵב יָשָׁר יֶחֱזוּ פָנֵימוֹ׃
יב לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד׃
הוֹשִׁיעָה יהוה כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ
אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ שָׁוְא יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת
רֵעֵהוּ שְׂפַת חֲלָקוֹת בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ׃
יַכְרֵת יהוה כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן
מְדַבֶּרֶת גְּדוֹלוֹת׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ
נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ׃
מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם
יֹאמַר יהוה אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ׃
אִמְרוֹת יהוה אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף
בַּעֲלִיל לָאָרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם׃ אַתָּה
יהוה תִּשְׁמְרֵם תִּצְּרֶנּוּ מִן הַדּוֹר זוּ לְעוֹלָם׃
סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן כְּרֻם זֻלּוּת לִבְנֵי
אָדָם׃
יג לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ עַד אָנָה
יהוה תִּשְׁכָּחֵנִי נֶצַח עַד אָנָה תַּסְתִּיר אֶת
פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי׃ עַד אָנָה אָשִׁית עֵצוֹת
בְּנַפְשִׁי יָגוֹן בִּלְבָבִי יוֹמָם עַד אָנָה יָרוּם
אֹיְבִי עָלָי׃ הַבִּיטָה עֲנֵנִי יהוה אֱלֹהָי
הָאִירָה עֵינַי פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת׃ פֶּן יֹאמַר
אֹיְבִי יְכָלְתִּיו צָרַי יָגִילוּ כִּי אֶמּוֹט׃ וַאֲנִי
בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ
אָשִׁירָה לַיהוה כִּי גָמַל עָלָי׃
יד לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין
אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה אֵין
עֹשֵׂה טוֹב׃ יהוה מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל בְּנֵי
אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת
אֱלֹהִים׃ הַכֹּל סָר יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה
טוֹב אֵין גַּם אֶחָד׃ הֲלֹא יָדְעוּ כָּל פֹּעֲלֵי
אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם יהוה לֹא קָרָאוּ׃
שָׁם פָּחֲדוּ פָחַד כִּי אֱלֹהִים בְּדוֹר צַדִּיק׃
עֲצַת עָנִי תָבִישׁוּ כִּי יהוה מַחְסֵהוּ׃ מִי
יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יהוה
שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל׃
טו מִזְמוֹר לְדָוִד יהוה מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ
מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ׃ הוֹלֵךְ תָּמִים
וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ׃ לֹא
רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה
וְחֶרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קְרוֹבוֹ׃ נִבְזֶה בְּעֵינָיו
נִמְאָס וְאֶת יִרְאֵי יהוה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע
וְלֹא יָמִר׃ כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד
עַל נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט
לְעוֹלָם׃
טז מִכְתָּם לְדָוִד שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי חָסִיתִי
בָךְ׃ אָמַרְתְּ לַיהוה אֲדֹנָי אָתָּה טוֹבָתִי בַּל
עָלֶיךָ׃ לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה
וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם׃ יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם
אַחֵר מָהָרוּ בַּל אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל
אֶשָּׂא אֶת שְׁמוֹתָם עַל שְׂפָתָי׃ יהוה מְנָת
חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי׃ חֲבָלִים
נָפְלוּ לִי בַּנְּעִמִים אַף נַחֲלַת שָׁפְרָה עָלָי׃
אֲבָרֵךְ אֶת יהוה אֲשֶׁר יְעָצָנִי אַף לֵילוֹת
יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי׃ שִׁוִּיתִי יהוה לְנֶגְדִּי תָמִיד
כִּי מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט׃ לָכֵן שָׂמַח לִבִּי
וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח׃ כִּי
לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ
לִרְאוֹת שָׁחַת׃ תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע
שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח׃

יז תְּפִלָּה לְדָוִד שִׁמְעָה יהוה צֶדֶק
הַקְשִׁיבָה רִנָּתִי הַאֲזִינָה תְפִלָּתִי בְּלֹא
שִׂפְתֵי מִרְמָה: מִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא
עֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים: בָּחַנְתָּ לִבִּי
פָּקַדְתָּ לַּיְלָה צְרַפְתַּנִי בַל תִּמְצָא זַמֹּתִי בַּל
יַעֲבָר פִּי: לִפְעֻלּוֹת אָדָם בִּדְבַר שְׂפָתֶיךָ
אֲנִי שָׁמַרְתִּי אָרְחוֹת פָּרִיץ: תָּמֹךְ אֲשֻׁרַי
בְּמַעְגְּלוֹתֶיךָ בַּל נָמוֹטּוּ פְעָמָי: אֲנִי
קְרָאתִיךָ כִי תַעֲנֵנִי אֵל הַט אָזְנְךָ לִי
שְׁמַע אִמְרָתִי: הַפְלֵה חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ
חוֹסִים מִמִּתְקוֹמְמִים בִּימִינֶךָ: שָׁמְרֵנִי
כְּאִישׁוֹן בַּת עָיִן בְּצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי:
מִפְּנֵי רְשָׁעִים זוּ שַׁדּוּנִי אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ
עָלָי: חֶלְבָּמוֹ סָּגְרוּ פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת:
אַשֻּׁרֵנוּ עַתָּה סְבָבוּנוּ עֵינֵיהֶם יָשִׁיתוּ
לִנְטוֹת בָּאָרֶץ: דִּמְיֹנוֹ כְּאַרְיֵה יִכְסוֹף
לִטְרוֹף וְכִכְפִיר יֹשֵׁב בְּמִסְתָּרִים: קוּמָה
יהוה קַדְּמָה פָנָיו הַכְרִיעֵהוּ פַּלְּטָה נַפְשִׁי
מֵרָשָׁע חַרְבֶּךָ: מִמְתִים יָדְךָ יהוה מִמְתִים
מֵחֶלֶד חֶלְקָם בַּחַיִּים וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם
יִשְׂבְּעוּ בָנִים וְהִנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלְלֵיהֶם:
אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ
תְּמוּנָתֶךָ:

יח לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד יהוה לְדָוִד אֲשֶׁר
דִּבֶּר לַיהוה אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם
הִצִּיל יהוה אוֹתוֹ מִכַּף כָּל אֹיְבָיו וּמִיַּד
שָׁאוּל: וַיֹּאמַר אֶרְחָמְךָ יהוה חִזְקִי:
יהוה סַלְעִי וּמְצוּדָתִי וּמְפַלְטִי אֵלִי צוּרִי
אֶחֱסֶה בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי:
מְהֻלָּל אֶקְרָא יהוה וּמִן אֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ:
אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וְנַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתוּנִי:
חֶבְלֵי שְׁאוֹל סְבָבוּנִי קִדְּמוּנִי מוֹקְשֵׁי מָוֶת:
בַּצַּר לִי אֶקְרָא יהוה וְאֶל אֱלֹהַי אֲשַׁוֵּעַ
יִשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי לְפָנָיו תָּבוֹא
בְאָזְנָיו: וַתִּגְעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וּמוֹסְדֵי
הָרִים יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי חָרָה לוֹ: עָלָה
עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים
בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ: וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל
תַּחַת רַגְלָיו: וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעֹף
וַיֵּדֶא עַל כַּנְפֵי רוּחַ: יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ
סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ חֶשְׁכַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים:
מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ עָבָיו עָבְרוּ בָּרָד וְגַחֲלֵי אֵשׁ:
וַיַּרְעֵם בַּשָּׁמַיִם יהוה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קֹלוֹ בָּרָד
וְגַחֲלֵי אֵשׁ: וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם וּבְרָקִים
רָב וַיְהֻמֵּם: וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי מַיִם וַיִּגָּלוּ
מוֹסְדוֹת תֵּבֵל מִגַּעֲרָתְךָ יהוה מִנִּשְׁמַת
רוּחַ אַפֶּךָ: יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי
מִמַּיִם רַבִּים: יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז וּמִשֹּׂנְאַי
כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי: יְקַדְּמוּנִי בְיוֹם אֵידִי וַיְהִי
יהוה לְמִשְׁעָן לִי: וַיּוֹצִיאֵנִי לַמֶּרְחָב יְחַלְּצֵנִי
כִּי חָפֵץ בִּי: יִגְמְלֵנִי יהוה כְּצִדְקִי כְּבֹר
יָדַי יָשִׁיב לִי: כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יהוה
וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי: כִּי כָל מִשְׁפָּטָיו
לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא אָסִיר מֶנִּי: וָאֱהִי
תָמִים עִמּוֹ וָאֶשְׁתַּמֵּר מֵעֲוֹנִי: וַיָּשֶׁב יהוה
לִי כְצִדְקִי כְּבֹר יָדַי לְנֶגֶד עֵינָיו: עִם
חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם גְּבַר תָּמִים תִּתַּמָּם:
עִם נָבָר תִּתְבָּרָר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל:
כִּי אַתָּה עַם עָנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינַיִם רָמוֹת
תַּשְׁפִּיל: כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי יהוה אֱלֹהַי
יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי: כִּי בְךָ אָרֻץ גְּדוּד וּבֵאלֹהַי
אֲדַלֶּג שׁוּר: הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת
יהוה צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ:
כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יהוה וּמִי צוּר זוּלָתִי
אֱלֹהֵינוּ: הָאֵל הַמְאַזְּרֵנִי חָיִל וַיִּתֵּן תָּמִים
דַּרְכִּי: מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל בָּמֹתַי
יַעֲמִידֵנִי: מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחֲתָה
קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי: וַתִּתֶּן לִי מָגֵן
יִשְׁעֶךָ וִימִינְךָ תִסְעָדֵנִי וְעַנְוַתְךָ תַרְבֵּנִי:
תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי:
אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד
כַּלּוֹתָם: אֶמְחָצֵם וְלֹא יֻכְלוּ קוּם יִפְּלוּ
תַּחַת רַגְלָי: וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה
תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתָּי: וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי עֹרֶף
וּמְשַׂנְאַי אַצְמִיתֵם: יְשַׁוְּעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ עַל
יהוה וְלֹא עָנָם: וְאֶשְׁחָקֵם כְּעָפָר עַל פְּנֵי
רוּחַ כְּטִיט חוּצוֹת אֲרִיקֵם: תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי
עָם תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא יָדַעְתִּי
יַעַבְדוּנִי: לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי בְּנֵי נֵכָר
יְכַחֲשׁוּ לִי: בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְרְגוּ

מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם׃ חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי
וְיָרוּם אֱלֹהֵי יִשְׁעִי׃ הָאֵל הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת
לִי וַיַּדְבֵּר עַמִּים תַּחְתָּי׃ מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי
אַף מִן קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חָמָס תַּצִּילֵנִי׃
עַל כֵּן אוֹדְךָ בַגּוֹיִם יְהוָה וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּרָה׃
מַגְדִּל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ
לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם׃
יט לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים
כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃
יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה
דָּעַת׃ אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע
קוֹלָם׃ בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל
מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם׃ וְהוּא
כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ
אֹרַח׃ מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ
עַל קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת
יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה
נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃ פִּקּוּדֵי יְהוָה
יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה
מְאִירַת עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת
לָעַד מִשְׁפְּטֵי יְהוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו׃
הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ
וְנֹפֶת צוּפִים׃ גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם
בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין
מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃ גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ
אַל יִמְשְׁלוּ בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃
יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ
יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃
כ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יַעַנְךָ יְהוָה
בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃
יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ׃
יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶּלָה׃
יִתֶּן לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל עֲצָתְךָ יְמַלֵּא׃
נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל
יְמַלֵּא יְהוָה כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ׃ עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי
קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃ אֵלֶּה בָרֶכֶב
וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
נַזְכִּיר׃ הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַּמְנוּ
וַנִּתְעוֹדָד׃ יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ
בְיוֹם קָרְאֵנוּ׃
כא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה בְּעָזְּךָ
יִשְׂמַח מֶלֶךְ וּבִישׁוּעָתְךָ מַה יָּגֶל מְאֹד׃
תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּה לּוֹ וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל
מָנַעְתָּ סֶּלָה׃ כִּי תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב
תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז׃ חַיִּים שָׁאַל
מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ אֹרֶךְ יָמִים עוֹלָם וָעֶד׃
גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִּישׁוּעָתֶךָ הוֹד וְהָדָר תְּשַׁוֶּה
עָלָיו׃ כִּי תְשִׁיתֵהוּ בְרָכוֹת לָעַד תְּחַדֵּהוּ
בְשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ׃ כִּי הַמֶּלֶךְ בֹּטֵחַ בַּיהוָה
וּבְחֶסֶד עֶלְיוֹן בַּל יִמּוֹט׃ תִּמְצָא יָדְךָ לְכָל
אֹיְבֶיךָ יְמִינְךָ תִּמְצָא שֹׂנְאֶיךָ׃ תְּשִׁיתֵמוֹ
כְּתַנּוּר אֵשׁ לְעֵת פָּנֶיךָ יְהוָה בְּאַפּוֹ יְבַלְּעֵם
וְתֹאכְלֵם אֵשׁ׃ פִּרְיָמוֹ מֵאֶרֶץ תְּאַבֵּד
וְזַרְעָם מִבְּנֵי אָדָם׃ כִּי נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה
חָשְׁבוּ מְזִמָּה בַּל יוּכָלוּ׃ כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם
בְּמֵיתָרֶיךָ תְּכוֹנֵן עַל פְּנֵיהֶם׃ רוּמָה יְהוָה
בְעֻזֶּךָ נָשִׁירָה וּנְזַמְּרָה גְּבוּרָתֶךָ׃
כב לַמְנַצֵּחַ עַל אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר מִזְמוֹר
לְדָוִד׃ אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק
מִישׁוּעָתִי דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי׃ אֱלֹהַי אֶקְרָא
יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא דוּמִיָּה לִי׃
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל׃
בְּךָ בָּטְחוּ אֲבֹתֵינוּ בָּטְחוּ וַתְּפַלְּטֵמוֹ׃
אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בְּךָ בָטְחוּ וְלֹא בוֹשׁוּ׃
וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי
עָם׃ כָּל רֹאַי יַלְעִגוּ לִי יַפְטִירוּ בְשָׂפָה
יָנִיעוּ רֹאשׁ׃ גֹּל אֶל יְהוָה יְפַלְּטֵהוּ יַצִּילֵהוּ
כִּי חָפֵץ בּוֹ׃ כִּי אַתָּה גֹחִי מִבָּטֶן מַבְטִיחִי
עַל שְׁדֵי אִמִּי׃ עָלֶיךָ הָשְׁלַכְתִּי מֵרָחֶם
מִבֶּטֶן אִמִּי אֵלִי אָתָּה׃ אַל תִּרְחַק מִמֶּנִּי
כִּי צָרָה קְרוֹבָה כִּי אֵין עוֹזֵר׃ סְבָבוּנִי
פָּרִים רַבִּים אַבִּירֵי בָשָׁן כִּתְּרוּנִי׃ פָּצוּ
עָלַי פִּיהֶם אַרְיֵה טֹרֵף וְשֹׁאֵג׃ כַּמַּיִם
נִשְׁפַּכְתִּי וְהִתְפָּרְדוּ כָּל עַצְמוֹתָי הָיָה לִבִּי
כַּדּוֹנָג נָמֵס בְּתוֹךְ מֵעָי׃ יָבֵשׁ כַּחֶרֶשׂ כֹּחִי
וּלְשׁוֹנִי מֻדְבָּק מַלְקוֹחָי וְלַעֲפַר מָוֶת
תִּשְׁפְּתֵנִי׃ כִּי סְבָבוּנִי כְּלָבִים עֲדַת מְרֵעִים

הִקִּיפוּנִי כָּאֲרִי יָדַי וְרַגְלָי: אֲסַפֵּר כָּל עַצְמוֹתָי הֵמָּה יַבִּיטוּ יִרְאוּ בִי: יְחַלְּקוּ בְגָדַי לָהֶם וְעַל לְבוּשִׁי יַפִּילוּ גוֹרָל: וְאַתָּה יהוה אַל תִּרְחָק אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה: הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד כֶּלֶב יְחִידָתִי: הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה וּמִקַּרְנֵי רֵמִים עֲנִיתָנִי: אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי בְּתוֹךְ קָהָל אֲהַלְלֶךָּ: יִרְאֵי יהוה הַלְלוּהוּ כָּל זֶרַע יַעֲקֹב כַּבְּדוּהוּ וְגוּרוּ מִמֶּנּוּ כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל: כִּי לֹא בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו שָׁמֵעַ: מֵאִתְּךָ תְהִלָּתִי בְּקָהָל רָב נְדָרַי אֲשַׁלֵּם נֶגֶד יְרֵאָיו: יֹאכְלוּ עֲנָוִים וְיִשְׂבָּעוּ יְהַלְלוּ יהוה דֹּרְשָׁיו יְחִי לְבַבְכֶם לָעַד: יִזְכְּרוּ וְיָשֻׁבוּ אֶל יהוה כָּל אַפְסֵי אָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל מִשְׁפְּחוֹת גּוֹיִם: כִּי לַיהוה הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ כָּל דִּשְׁנֵי אֶרֶץ לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה: זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַאדֹנָי לַדּוֹר: יָבֹאוּ וְיַגִּידוּ צִדְקָתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה:

כג מִזְמוֹר לְדָוִד יהוה רֹעִי לֹא אֶחְסָר: בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי: נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ: גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי: תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה: אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית יהוה לְאֹרֶךְ יָמִים:

כד לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי יַעֲלֶה בְהַר יהוה וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יהוה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יהוה עִזּוּז וְגִבּוֹר יהוה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יהוה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

כה לְדָוִד אֵלֶיךָ יהוה נַפְשִׁי אֶשָּׂא: אֱלֹהַי בְּךָ בָטַחְתִּי אַל אֵבוֹשָׁה אַל יַעַלְצוּ אֹיְבַי לִי: גַּם כָּל קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים רֵיקָם: דְּרָכֶיךָ יהוה הוֹדִיעֵנִי אֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי: הַדְרִיכֵנִי בַאֲמִתֶּךָ וְלַמְּדֵנִי כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׁעִי אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל הַיּוֹם: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יהוה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: חַטֹּאות נְעוּרַי וּפְשָׁעַי אַל תִּזְכֹּר כְּחַסְדְּךָ זְכָר לִי אַתָּה לְמַעַן טוּבְךָ יהוה: טוֹב וְיָשָׁר יהוה עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ: יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ: כָּל אָרְחוֹת יהוה חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדֹתָיו: לְמַעַן שִׁמְךָ יהוה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב הוּא: מִי זֶה הָאִישׁ יְרֵא יהוה יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר: נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ אָרֶץ: סוֹד יהוה לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם: עֵינַי תָּמִיד אֶל יהוה כִּי הוּא יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי: פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי כִּי יָחִיד וְעָנִי אָנִי: צָרוֹת לְבָבִי הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי: רְאֵה עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל חַטֹּאותָי: רְאֵה אוֹיְבַי כִּי רָבּוּ וְשִׂנְאַת חָמָס שְׂנֵאוּנִי: שָׁמְרָה נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל אֵבוֹשׁ כִּי חָסִיתִי בָךְ: תֹּם וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי קִוִּיתִיךָ: פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו:

כו לְדָוִד שָׁפְטֵנִי יהוה כִּי אֲנִי בְּתֻמִּי הָלַכְתִּי וּבַיהוה בָּטַחְתִּי לֹא אֶמְעָד: בְּחָנֵנִי יהוה וְנַסֵּנִי צָרְפָה כִלְיוֹתַי וְלִבִּי: כִּי חַסְדְּךָ לְנֶגֶד עֵינָי וְהִתְהַלַּכְתִּי בַּאֲמִתֶּךָ: לֹא יָשַׁבְתִּי עִם מְתֵי שָׁוְא וְעִם נַעֲלָמִים לֹא אָבוֹא: שָׂנֵאתִי קְהַל מְרֵעִים וְעִם רְשָׁעִים לֹא אֵשֵׁב: אֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי וַאֲסֹבְבָה אֶת מִזְבַּחֲךָ יהוה: לַשְׁמִעַ בְּקוֹל תּוֹדָה וּלְסַפֵּר כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ: יהוה אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: אַל תֶּאֱסֹף עִם חַטָּאִים נַפְשִׁי וְעִם אַנְשֵׁי

דָּמִים חַיָּי: אֲשֶׁר בִּידֵיהֶם זִמָּה וִימִינָם
מָלְאָה שֹּׁחַד: וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ פְּדֵנִי
וְחָנֵּנִי: רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים
אֲבָרֵךְ יהוה:

כז לְדָוִד יהוה אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא
יהוה מָעוֹז חַיַּי מִמִּי אֶפְחָד: בִּקְרֹב עָלַי
מְרֵעִים לֶאֱכֹל אֶת בְּשָׂרִי צָרַי וְאֹיְבַי לִי
הֵמָּה כָשְׁלוּ וְנָפָלוּ: אִם תַּחֲנֶה עָלַי
מַחֲנֶה לֹא יִירָא לִבִּי אִם תָּקוּם עָלַי
מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ: אַחַת שָׁאַלְתִּי
מֵאֵת יהוה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית
יהוה כָּל יְמֵי חַיַּי לַחֲזוֹת בְּנֹעַם יהוה
וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ: כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכֹּה בְּיוֹם
רָעָה יַסְתִּרֵנִי בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי:
וְעַתָּה יָרוּם רֹאשִׁי עַל אֹיְבַי סְבִיבוֹתַי
וְאֶזְבְּחָה בְאָהֳלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה אָשִׁירָה
וַאֲזַמְּרָה לַיהוה: שְׁמַע יהוה קוֹלִי אֶקְרָא
וְחָנֵּנִי וַעֲנֵנִי: לְךָ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי אֶת
פָּנֶיךָ יהוה אֲבַקֵּשׁ: אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי
אַל תַּט בְּאַף עַבְדֶּךָ עֶזְרָתִי הָיִיתָ אַל
תִּטְּשֵׁנִי וְאַל תַּעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעִי: כִּי
אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיהוה יַאַסְפֵנִי: הוֹרֵנִי
יהוה דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר לְמַעַן
שׁוֹרְרָי: אַל תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ צָרָי כִּי קָמוּ בִי
עֵדֵי שֶׁקֶר וִיפֵחַ חָמָס: לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי
לִרְאוֹת בְּטוּב יהוה בְּאֶרֶץ חַיִּים: קַוֵּה
אֶל יהוה חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל יהוה:

כח לְדָוִד אֵלֶיךָ יהוה אֶקְרָא צוּרִי אַל
תֶּחֱרַשׁ מִמֶּנִּי פֶּן תֶּחֱשֶׁה מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי
עִם יוֹרְדֵי בוֹר: שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי
אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל דְּבִיר קָדְשֶׁךָ: אַל
תִּמְשְׁכֵנִי עִם רְשָׁעִים וְעִם פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּבְרֵי
שָׁלוֹם עִם רֵעֵיהֶם וְרָעָה בִּלְבָבָם: תֶּן לָהֶם
כְּפָעֳלָם וּכְרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם
תֵּן לָהֶם הָשֵׁב גְּמוּלָם לָהֶם: כִּי לֹא יָבִינוּ
אֶל פְּעֻלֹּת יהוה וְאֶל מַעֲשֵׂה יָדָיו יֶהֶרְסֵם
וְלֹא יִבְנֵם: בָּרוּךְ יהוה כִּי שָׁמַע קוֹל
תַּחֲנוּנָי: יהוה עֻזִּי וּמָגִנִּי בוֹ בָטַח לִבִּי
וְנֶעֱזָרְתִּי וַיַּעֲלֹז לִבִּי וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ:
יהוה עֹז לָמוֹ וּמָעוֹז יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא:
הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם
וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם:

כט מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיהוה בְּנֵי אֵלִים
הָבוּ לַיהוה כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהוה כְּבוֹד
שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוה בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ:
קוֹל יהוה עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים
יהוה עַל מַיִם רַבִּים: קוֹל יהוה בַּכֹּחַ קוֹל
יהוה בֶּהָדָר: קוֹל יהוה שֹׁבֵר אֲרָזִים
וַיְשַׁבֵּר יהוה אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם
כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים:
קוֹל יהוה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יהוה
יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יהוה מִדְבַּר קָדֵשׁ:
קוֹל יהוה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת
וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: יהוה לַמַּבּוּל
יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יהוה מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יהוה עֹז
לְעַמּוֹ יִתֵּן יהוה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

ליום שני

ל מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד:
אֲרוֹמִמְךָ יהוה כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ
אֹיְבַי לִי: יהוה אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ
וַתִּרְפָּאֵנִי: יהוה הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי
חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר: זַמְּרוּ לַיהוה חֲסִידָיו
וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים
בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה:
וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל אֶמּוֹט לְעוֹלָם:
יהוה בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז
הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל: אֵלֶיךָ יהוה
אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה בֶּצַע
בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד
אֲמִתֶּךָ: שְׁמַע יהוה וְחָנֵּנִי יהוה הֱיֵה עֹזֵר
לִי: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ
שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד
וְלֹא יִדֹּם יהוה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ:

לא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: בְּךָ יהוה
חָסִיתִי אַל אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם בְּצִדְקָתְךָ
פַלְּטֵנִי: הַטֵּה אֵלַי אָזְנְךָ מְהֵרָה הַצִּילֵנִי
הֱיֵה לִי לְצוּר מָעוֹז לְבֵית מְצוּדוֹת
לְהוֹשִׁיעֵנִי: כִּי סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אָתָּה
וּלְמַעַן שִׁמְךָ תַּנְחֵנִי וּתְנַהֲלֵנִי: תּוֹצִיאֵנִי
מֵרֶשֶׁת זוּ טָמְנוּ לִי כִּי אַתָּה מָעוּזִּי

בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יהוה אֵל
אֱמֶת׃ שָׂנֵאתִי הַשֹּׁמְרִים הַבְלֵי שָׁוְא וַאֲנִי
אֶל יהוה בָּטָחְתִּי׃ אָגִילָה וְאֶשְׂמְחָה
בְּחַסְדֶּךָ אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת עָנְיִי יָדַעְתָּ בְּצָרוֹת
נַפְשִׁי׃ וְלֹא הִסְגַּרְתַּנִי בְּיַד אוֹיֵב הֶעֱמַדְתָּ
בַמֶּרְחָב רַגְלָי׃ חָנֵּנִי יהוה כִּי צַר לִי
עָשְׁשָׁה בְכַעַס עֵינִי נַפְשִׁי וּבִטְנִי׃ כִּי כָלוּ
בְיָגוֹן חַיַּי וּשְׁנוֹתַי בַּאֲנָחָה כָּשַׁל בַּעֲוֺנִי כֹחִי
וַעֲצָמַי עָשֵׁשׁוּ׃ מִכָּל צֹרְרַי הָיִיתִי חֶרְפָּה
וְלִשְׁכֵנַי מְאֹד וּפַחַד לִמְיֻדָּעָי רֹאַי בַּחוּץ
נָדְדוּ מִמֶּנִּי׃ נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי
כִּכְלִי אֹבֵד׃ כִּי שָׁמַעְתִּי דִּבַּת רַבִּים מָגוֹר
מִסָּבִיב בְּהִוָּסְדָם יַחַד עָלַי לָקַחַת נַפְשִׁי
זָמָמוּ׃ וַאֲנִי עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יהוה אָמַרְתִּי
אֱלֹהַי אָתָּה׃ בְּיָדְךָ עִתֹּתָי הַצִּילֵנִי מִיַּד
אוֹיְבַי וּמֵרֹדְפָי׃ הָאִירָה פָנֶיךָ עַל עַבְדֶּךָ
הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ׃ יהוה אַל אֵבוֹשָׁה כִּי
קְרָאתִיךָ יֵבֹשׁוּ רְשָׁעִים יִדְּמוּ לִשְׁאוֹל׃
תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק
עָתָק בְּגַאֲוָה וָבוּז׃ מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר
צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי
אָדָם׃ תַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ מֵרֻכְסֵי אִישׁ
תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה מֵרִיב לְשֹׁנוֹת׃ בָּרוּךְ
יהוה כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ לִי בְּעִיר מָצוֹר׃
וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ
אָכֵן שָׁמַעְתָּ קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ׃
אֶהֱבוּ אֶת יהוה כָּל חֲסִידָיו אֱמוּנִים נֹצֵר
יהוה וּמְשַׁלֵּם עַל יֶתֶר עֹשֵׂה גַאֲוָה׃ חִזְקוּ
וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם כָּל הַמְיַחֲלִים לַיהוה׃

לב לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע
כְּסוּי חֲטָאָה׃ אַשְׁרֵי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב יהוה
לוֹ עָוֺן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה׃ כִּי הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ
עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל הַיּוֹם׃ כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה
תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ
סֶלָה׃ חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֺנִי לֹא כִסִּיתִי
אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוה וְאַתָּה
נָשָׂאתָ עֲוֺן חַטָּאתִי סֶלָה׃ עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל
כָּל חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם
רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ׃ אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר
תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה׃ אַשְׂכִּילְךָ
וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ זוּ תֵלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי׃
אַל תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג
וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ׃ רַבִּים
מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָֹה חֶסֶד
יְסוֹבְבֶנּוּ׃ שִׂמְחוּ בַיהוָֹה וְגִילוּ צַדִּיקִים
וְהַרְנִינוּ כָּל יִשְׁרֵי לֵב׃

לג רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָֹה לַיְשָׁרִים נָאוָה
תְהִלָּה׃ הוֹדוּ לַיהוָֹה בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר
זַמְּרוּ לוֹ׃ שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן
בִּתְרוּעָה׃ כִּי יָשָׁר דְּבַר יהוה וְכָל מַעֲשֵׂהוּ
בֶּאֱמוּנָה׃ אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יהוה
מָלְאָה הָאָרֶץ׃ בִּדְבַר יהוה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ
וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם׃ כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם
נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת׃ יִירְאוּ מֵיהוָֹה
כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃
כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד׃
יהוה הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת
עַמִּים׃ עֲצַת יהוה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד
מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר׃ אַשְׁרֵי הַגּוֹי
אֲשֶׁר יהוה אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ׃
מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יהוה רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי
הָאָדָם׃ מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל
כָּל מַעֲשֵׂיהֶם׃ אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב
חָיִל גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרָב כֹּחַ׃ שֶׁקֶר הַסּוּס
לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט׃ הִנֵּה
עֵין יהוה אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃
לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב׃
נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיהוָֹה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא׃
כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ׃
יְהִי חַסְדְּךָ יהוה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ׃

לד לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי
אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ׃ אֲבָרְכָה אֶת יהוה
בְּכָל עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׃ בַּיהוָֹה
תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ׃
גַּדְּלוּ לַיהוָֹה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו׃
דָּרַשְׁתִּי אֶת יהוה וְעָנָנִי וּמִכָּל מְגוּרוֹתַי
הִצִּילָנִי׃ הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל
יֶחְפָּרוּ׃ זֶה עָנִי קָרָא וַיהוָֹה שָׁמֵעַ וּמִכָּל
צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ׃ חֹנֶה מַלְאַךְ יהוה סָבִיב

ליראיו

לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יהוה
אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ: יְראוּ אֶת־יהוה
קְדֹשָׁיו כִּי־אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים
רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יהוה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־
טוֹב: לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יהוה
אֲלַמֶּדְכֶם: מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב
יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע
וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה
טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יהוה אֶל־
צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־שַׁוְעָתָם: פְּנֵי יהוה
בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ
וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם: קָרוֹב
יהוה לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ:
רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יהוה:
שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא
נִשְׁבָּרָה: תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי
צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פּוֹדֶה יהוה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו
וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחֹסִים בּוֹ:

לה לְדָוִד רִיבָה יהוה אֶת־יְרִיבַי לְחַם
אֶת־לֹחֲמָי: הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה
בְּעֶזְרָתִי: וְהָרֵק חֲנִית וּסְגֹר לִקְרַאת רֹדְפָי
אֱמֹר לְנַפְשִׁי יְשֻׁעָתֵךְ אָנִי: יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ
מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיַחְפְּרוּ חֹשְׁבֵי
רָעָתִי: יִהְיוּ כְּמֹץ לִפְנֵי־רוּחַ וּמַלְאַךְ יהוה
דּוֹחֶה: יְהִי־דַרְכָּם חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקּוֹת וּמַלְאַךְ
יהוה רֹדְפָם: כִּי־חִנָּם טָמְנוּ־לִי שַׁחַת
רִשְׁתָּם חִנָּם חָפְרוּ לְנַפְשִׁי: תְּבוֹאֵהוּ שׁוֹאָה
לֹא־יֵדָע וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־טָמַן תִּלְכְּדוֹ
בְּשׁוֹאָה יִפָּל־בָּהּ: וְנַפְשִׁי תָּגִיל בַּיהוָה
תָּשִׂישׂ בִּישׁוּעָתוֹ: כָּל־עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה
יהוה מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי
וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ: יְקוּמוּן עֵדֵי חָמָס אֲשֶׁר
לֹא־יָדַעְתִּי יִשְׁאָלוּנִי: יְשַׁלְּמוּנִי רָעָה תַּחַת
טוֹבָה שְׁכוֹל לְנַפְשִׁי: וַאֲנִי בַּחֲלוֹתָם לְבוּשִׁי
שָׂק עִנֵּיתִי בַצּוֹם נַפְשִׁי וּתְפִלָּתִי עַל־חֵיקִי
תָשׁוּב: כְּרֵעַ כְּאָח־לִי הִתְהַלָּכְתִּי כַּאֲבֶל
אֵם קֹדֵר שַׁחוֹתִי: וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ
נֶאֶסְפוּ עָלַי נֵכִים וְלֹא יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא
דָמּוּ: בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג חָרֹק עָלַי
שִׁנֵּימוֹ: אֲדֹנָי כַּמָּה תִּרְאֶה הָשִׁיבָה נַפְשִׁי
מִשֹּׁאֵיהֶם מִכְּפִירִים יְחִידָתִי: אוֹדְךָ בְּקָהָל
רָב בְּעַם עָצוּם אֲהַלְלֶךָּ: אַל־יִשְׂמְחוּ־לִי
אֹיְבַי שֶׁקֶר שֹׂנְאַי חִנָּם יִקְרְצוּ־עָיִן: כִּי לֹא
שָׁלוֹם יְדַבֵּרוּ וְעַל רִגְעֵי־אֶרֶץ דִּבְרֵי מִרְמוֹת
יַחֲשֹׁבוּן: וַיַּרְחִיבוּ עָלַי פִּיהֶם אָמְרוּ הֶאָח
הֶאָח רָאֲתָה עֵינֵנוּ: רָאִיתָה יהוה אַל־
תֶּחֱרַשׁ אֲדֹנָי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: הָעִירָה
וְהָקִיצָה לְמִשְׁפָּטִי אֱלֹהַי וַאדֹנָי לְרִיבִי:
שָׁפְטֵנִי כְצִדְקְךָ יהוה אֱלֹהָי וְאַל־יִשְׂמְחוּ־
לִי: אַל־יֹאמְרוּ בְלִבָּם הֶאָח נַפְשֵׁנוּ אַל־
יֹאמְרוּ בִּלַּעֲנוּהוּ: יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ יַחְדָּו
שְׂמֵחֵי רָעָתִי יִלְבְּשׁוּ־בֹשֶׁת וּכְלִמָּה
הַמַּגְדִּילִים עָלָי: יָרֹנּוּ וְיִשְׂמְחוּ חֲפֵצֵי צִדְקִי
וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יהוה הֶחָפֵץ שְׁלוֹם
עַבְדּוֹ: וּלְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ כָּל־הַיּוֹם
תְּהִלָּתֶךָ:

לו לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד־יהוה לְדָוִד: נְאֻם־
פֶּשַׁע לָרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי אֵין־פַּחַד אֱלֹהִים
לְנֶגֶד עֵינָיו: כִּי־הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו
לִמְצֹא עֲוֺנוֹ לִשְׂנֹא: דִּבְרֵי־פִיו אָוֶן וּמִרְמָה
חָדַל לְהַשְׂכִּיל לְהֵיטִיב: אָוֶן יַחְשֹׁב עַל־
מִשְׁכָּבוֹ יִתְיַצֵּב עַל־דֶּרֶךְ לֹא־טוֹב רָע לֹא
יִמְאָס: יהוה בְּהַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ עַד־
שְׁחָקִים: צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי־אֵל מִשְׁפָּטֶךָ
תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יהוה:
מַה־יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל
כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן: יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל
עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים
בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר: מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ
וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב: אַל־תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל
גַּאֲוָה וְיַד־רְשָׁעִים אַל־תְּנִדֵנִי: שָׁם נָפְלוּ
פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּחוּ וְלֹא־יָכְלוּ קוּם:

לז לְדָוִד אַל־תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים אַל־
תְּקַנֵּא בְּעֹשֵׂי עַוְלָה: כִּי כֶחָצִיר מְהֵרָה
יִמָּלוּ וּכְיֶרֶק דֶּשֶׁא יִבּוֹלוּן: בְּטַח בַּיהוָה
וַעֲשֵׂה־טוֹב שְׁכָן־אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה:
וְהִתְעַנַּג עַל־יהוה וְיִתֶּן־לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבֶּךָ:
גּוֹל עַל־יהוה דַּרְכֶּךָ וּבְטַח עָלָיו וְהוּא
יַעֲשֶׂה: וְהוֹצִיא כָאוֹר צִדְקֶךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ
כַּצָּהֳרָיִם: דּוֹם לַיהוָה וְהִתְחוֹלֵל לוֹ אַל־

תִּתְחַר בְּמַצְלִיחַ דַּרְכּוֹ בְּאִישׁ עֹשֶׂה מְזִמּוֹת: הֶרֶף מֵאַף וַעֲזֹב חֵמָה אַל תִּתְחַר אַךְ לְהָרֵעַ: כִּי מְרֵעִים יִכָּרֵתוּן וְקֹוֵי יְהוָה הֵמָּה יִירְשׁוּ אָרֶץ: וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשָׁע וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ: וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם: זֹמֵם רָשָׁע לַצַּדִּיק וְחֹרֵק עָלָיו שִׁנָּיו. אֲדֹנָי יִשְׂחַק לוֹ כִּי רָאָה כִּי יָבֹא יוֹמוֹ: חֶרֶב פָּתְחוּ רְשָׁעִים וְדָרְכוּ קַשְׁתָּם לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי דָרֶךְ: חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם וְקַשְּׁתוֹתָם תִּשָּׁבַרְנָה: טוֹב מְעַט לַצַּדִּיק מֵהֲמוֹן רְשָׁעִים רַבִּים: כִּי זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים תִּשָּׁבַרְנָה וְסוֹמֵךְ צַדִּיקִים יְהוָה: יוֹדֵעַ יְהוָה יְמֵי תְמִימִם וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם תִּהְיֶה. לֹא יֵבֹשׁוּ בְּעֵת רָעָה וּבִימֵי יִשְׂבָּעוּ. כִּי רְשָׁעִים יֹאבֵדוּ וְאֹיְבֵי יְהוָה כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶעָשָׁן כָּלוּ. לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן. כִּי מְבֹרָכָיו יִירְשׁוּ אָרֶץ וּמְקֻלָּלָיו יִכָּרֵתוּ. מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ. כִּי יִפֹּל לֹא יוּטָל כִּי יְהוָה סוֹמֵךְ יָדוֹ. נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם. כָּל הַיּוֹם חוֹנֵן וּמַלְוֶה וְזַרְעוֹ לִבְרָכָה. סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב וּשְׁכֹן לְעוֹלָם. כִּי יְהוָה אֹהֵב מִשְׁפָּט וְלֹא יַעֲזֹב אֶת חֲסִידָיו לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ וְזֶרַע רְשָׁעִים נִכְרָת. צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ. פִּי צַדִּיק יֶהְגֶּה חָכְמָה וּלְשׁוֹנוֹ תְּדַבֵּר מִשְׁפָּט. תּוֹרַת אֱלֹהָיו בְּלִבּוֹ לֹא תִמְעַד אֲשֻׁרָיו. צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ. יְהוָה לֹא יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ: קַוֵּה אֶל יְהוָה וּשְׁמֹר דַּרְכּוֹ וִירוֹמִמְךָ לָרֶשֶׁת אָרֶץ בְּהִכָּרֵת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: רָאִיתִי רָשָׁע עָרִיץ וּמִתְעָרֶה כְּאֶזְרָח רַעֲנָן: וַיַּעֲבֹר וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ וָאֲבַקְשֵׁהוּ וְלֹא נִמְצָא: שְׁמָר תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם: וּפֹשְׁעִים נִשְׁמְדוּ יַחְדָּו אַחֲרִית רְשָׁעִים נִכְרָתָה: וּתְשׁוּעַת צַדִּיקִים מֵיְהוָה מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה: וַיַּעְזְרֵם יְהוָה וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי חָסוּ בוֹ:

לח מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר: יְהוָה אַל בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי: כִּי חִצֶּיךָ נִחֲתוּ בִי וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ: אֵין מְתֹם בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי זַעְמֶךָ אֵין שָׁלוֹם בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי: כִּי עֲוֹנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי: הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי: נַעֲוֵיתִי שַׁחֹתִי עַד מְאֹד כָּל הַיּוֹם קֹדֵר הִלָּכְתִּי: כִּי כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלֶה וְאֵין מְתֹם בִּבְשָׂרִי: נְפוּגוֹתִי וְנִדְכֵּיתִי עַד מְאֹד שָׁאַגְתִּי מִנַּהֲמַת לִבִּי: אֲדֹנָי נֶגְדְּךָ כָל תַּאֲוָתִי וְאַנְחָתִי מִמְּךָ לֹא נִסְתָּרָה: לִבִּי סְחַרְחַר עֲזָבַנִי כֹחִי וְאוֹר עֵינַי גַּם הֵם אֵין אִתִּי: אֹהֲבַי וְרֵעַי מִנֶּגֶד נִגְעִי יַעֲמֹדוּ וּקְרוֹבַי מֵרָחֹק עָמָדוּ: וַיְנַקְשׁוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי וְדֹרְשֵׁי רָעָתִי דִּבְּרוּ הַוּוֹת וּמִרְמוֹת כָּל הַיּוֹם יֶהְגּוּ: וַאֲנִי כְחֵרֵשׁ לֹא אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם לֹא יִפְתַּח פִּיו: וָאֱהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא שֹׁמֵעַ וְאֵין בְּפִיו תּוֹכָחוֹת: כִּי לְךָ יְהוָה הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי: כִּי אָמַרְתִּי פֶּן יִשְׂמְחוּ לִי בְּמוֹט רַגְלִי עָלַי הִגְדִּילוּ: כִּי אֲנִי לְצֶלַע נָכוֹן וּמַכְאוֹבִי נֶגְדִּי תָמִיד: כִּי עֲוֹנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי: וְאֹיְבַי חַיִּים עָצֵמוּ וְרַבּוּ שֹׂנְאַי שָׁקֶר: וּמְשַׁלְּמֵי רָעָה תַּחַת טוֹבָה יִשְׂטְנוּנִי תַּחַת רָדְפִי טוֹב: אַל תַּעַזְבֵנִי יְהוָה אֱלֹהַי אַל תִּרְחַק מִמֶּנִּי: חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי אֲדֹנָי תְּשׁוּעָתִי:

לט לַמְנַצֵּחַ לִידוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד: אָמַרְתִּי אֶשְׁמְרָה דְרָכַי מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם בְּעֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי: נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי נֶעְכָּר: חַם לִבִּי בְּקִרְבִּי בַּהֲגִיגִי תִבְעַר אֵשׁ דִּבַּרְתִּי בִּלְשׁוֹנִי: הוֹדִיעֵנִי יְהוָה קִצִּי וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא אֵדְעָה מֶה חָדֵל אָנִי: הִנֵּה טְפָחוֹת נָתַתָּה יָמַי וְחֶלְדִּי כְאַיִן נֶגְדֶּךָ אַךְ כָּל הֶבֶל כָּל אָדָם נִצָּב סֶלָה: אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֶּךְ אִישׁ אַךְ הֶבֶל יֶהֱמָיוּן יִצְבֹּר וְלֹא יֵדַע מִי אֹסְפָם: וְעַתָּה מַה קִּוִּיתִי אֲדֹנָי תּוֹחַלְתִּי לְךָ הִיא: מִכָּל פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי

חֶרְפַּת נָבָל אַל תְּשִׂימֵנִי: נֶאֱלַמְתִּי לֹא אֶפְתַּח פִּי כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ: הָסֵר מֵעָלַי נִגְעֶךָ מִתִּגְרַת יָדְךָ אֲנִי כָלִיתִי: בְּתוֹכָחוֹת עַל עָוֹן יִסַּרְתָּ אִישׁ וַתֶּמֶס כָּעָשׁ חֲמוּדוֹ אַךְ הֶבֶל כָּל אָדָם סֶלָה: שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יהוה וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל אֲבוֹתָי: הָשַׁע מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְאֵינֶנִּי:

מ לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר: קַוֹּה קִוִּיתִי יהוה וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע שַׁוְעָתִי: וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן וַיָּקֶם עַל סֶלַע רַגְלַי כּוֹנֵן אֲשֻׁרָי: וַיִּתֵּן בְּפִי שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּה לֵאלֹהֵינוּ יִרְאוּ רַבִּים וְיִירָאוּ וְיִבְטְחוּ בַּיהוָה: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר שָׂם יהוה מִבְטַחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָב: רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה יהוה אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין עֲרֹךְ אֵלֶיךָ אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר: זֶבַח וּמִנְחָה לֹא חָפַצְתָּ אָזְנַיִם כָּרִיתָ לִּי עוֹלָה וַחֲטָאָה לֹא שָׁאָלְתָּ: אָז אָמַרְתִּי הִנֵּה בָאתִי בִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי: לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי: בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק בְּקָהָל רָב הִנֵּה שְׂפָתַי לֹא אֶכְלָא יהוה אַתָּה יָדָעְתָּ: צִדְקָתְךָ לֹא כִסִּיתִי בְּתוֹךְ לִבִּי אֱמוּנָתְךָ וּתְשׁוּעָתְךָ אָמָרְתִּי לֹא כִחַדְתִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ לְקָהָל רָב: אַתָּה יהוה לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: כִּי אָפְפוּ עָלַי רָעוֹת עַד אֵין מִסְפָּר הִשִּׂיגוּנִי עֲוֹנֹתַי וְלֹא יָכֹלְתִּי לִרְאוֹת עָצְמוּ מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי וְלִבִּי עֲזָבָנִי: רְצֵה יהוה לְהַצִּילֵנִי יהוה לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה: יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ יַחַד מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי לִסְפּוֹתָהּ יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי: יָשֹׁמּוּ עַל עֵקֶב בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים לִי הֶאָח הֶאָח: יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ בְּךָ כָּל מְבַקְשֶׁיךָ יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יהוה אֹהֲבֵי תְּשׁוּעָתֶךָ: וַאֲנִי עָנִי וְאֶבְיוֹן אֲדֹנָי יַחֲשָׁב לִי עֶזְרָתִי וּמְפַלְטִי אַתָּה אֱלֹהַי אַל תְּאַחַר:

מא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יהוה: יהוה יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ וְאֻשַּׁר בָּאָרֶץ וְאַל תִּתְּנֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו: יהוה יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוָי כָּל מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ: אֲנִי אָמַרְתִּי יהוה חָנֵּנִי רְפָאָה נַפְשִׁי כִּי חָטָאתִי לָךְ: אוֹיְבַי יֹאמְרוּ רַע לִי מָתַי יָמוּת וְאָבַד שְׁמוֹ: וְאִם בָּא לִרְאוֹת שָׁוְא יְדַבֵּר לִבּוֹ יִקְבָּץ אָוֶן לוֹ יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר: יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ כָּל שֹׂנְאָי עָלַי יַחְשְׁבוּ רָעָה לִי: דְּבַר בְּלִיַּעַל יָצוּק בּוֹ וַאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא יוֹסִיף לָקוּם: גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר בָּטַחְתִּי בוֹ אוֹכֵל לַחְמִי הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב: וְאַתָּה יהוה חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי וַאֲשַׁלְּמָה לָהֶם: בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי חָפַצְתָּ בִּי כִּי לֹא יָרִיעַ אֹיְבִי עָלָי: וַאֲנִי בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ בִּי וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם: בָּרוּךְ יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֵהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

סֵפֶר שֵׁנִי

מב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי קֹרַח: כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל אֲפִיקֵי מָיִם כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים: צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים: הָיְתָה לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ: אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי כִּי אֶעֱבֹר בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג: מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו: אֱלֹהַי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר מִצְעָר: תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ: יוֹמָם יְצַוֶּה יהוה חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי: אוֹמְרָה לְאֵל סַלְעִי לָמָה שְׁכַחְתָּנִי לָמָּה קֹדֵר אֵלֵךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב: בְּרֶצַח בְּעַצְמוֹתַי חֵרְפוּנִי צוֹרְרָי בְּאָמְרָם אֵלַי כָּל הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ: מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וּמַה תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ

ישועות

יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי׃
מג שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים וְרִיבָה רִיבִי מִגּוֹי
לֹא־חָסִיד מֵאִישׁ־מִרְמָה וְעַוְלָה תְפַלְּטֵנִי׃ כִּי־
אַתָּה אֱלֹהֵי מָעוּזִּי לָמָה זְנַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר
אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃ שְׁלַח־אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ
הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל־הַר־קָדְשְׁךָ וְאֶל־
מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ׃ וְאָבוֹאָה אֶל־מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל־
אֵל שִׂמְחַת גִּילִי וְאוֹדְךָ בְכִנּוֹר אֱלֹהִים
אֱלֹהָי׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי
הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת
פָּנַי וֵאלֹהָי׃

מד לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מַשְׂכִּיל׃ אֱלֹהִים
בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ פֹּעַל
פָּעַלְתָּ בִימֵיהֶם בִּימֵי קֶדֶם׃ אַתָּה יָדְךָ גּוֹיִם
הוֹרַשְׁתָּ וַתִּטָּעֵם תָּרַע לְאֻמִּים וַתְּשַׁלְּחֵם׃
כִּי לֹא בְחַרְבָּם יָרְשׁוּ אָרֶץ וּזְרוֹעָם לֹא־
הוֹשִׁיעָה לָּמוֹ כִּי־יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ
כִּי רְצִיתָם׃ אַתָּה־הוּא מַלְכִּי אֱלֹהִים צַוֵּה
יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃ בְּךָ צָרֵינוּ נְנַגֵּחַ בְּשִׁמְךָ
נָבוּס קָמֵינוּ׃ כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח וְחַרְבִּי
לֹא תוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ
וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ׃ בֵּאלֹהִים הִלַּלְנוּ כָל־
הַיּוֹם וְשִׁמְךָ לְעוֹלָם נוֹדֶה סֶלָה׃ אַף־זָנַחְתָּ
וַתַּכְלִימֵנוּ וְלֹא־תֵצֵא בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ תְּשִׁיבֵנוּ
אָחוֹר מִנִּי־צָר וּמְשַׂנְאֵינוּ שָׁסוּ לָמוֹ׃ תִּתְּנֵנוּ
כְּצֹאן מַאֲכָל וּבַגּוֹיִם זֵרִיתָנוּ׃ תִּמְכֹּר־עַמְּךָ
בְלֹא־הוֹן וְלֹא־רִבִּיתָ בִּמְחִירֵיהֶם׃ תְּשִׂימֵנוּ
חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃
תְּשִׂימֵנוּ מָשָׁל בַּגּוֹיִם מְנוֹד־רֹאשׁ בַּלְאֻמִּים׃
כָּל־הַיּוֹם כְּלִמָּתִי נֶגְדִּי וּבֹשֶׁת פָּנַי כִּסָּתְנִי׃
מִקּוֹל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף מִפְּנֵי אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃
כָּל־זֹאת בָּאַתְנוּ וְלֹא שְׁכַחֲנוּךָ וְלֹא־שִׁקַּרְנוּ
בִּבְרִיתֶךָ׃ לֹא־נָסוֹג אָחוֹר לִבֵּנוּ וַתֵּט אֲשֻׁרֵינוּ
מִנִּי אָרְחֶךָ׃ כִּי דִכִּיתָנוּ בִּמְקוֹם תַּנִּים וַתְּכַס
עָלֵינוּ בְצַלְמָוֶת׃ אִם־שָׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ
וַנִּפְרֹשׂ כַּפֵּינוּ לְאֵל זָר׃ הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקָר־
זֹאת כִּי־הוּא יֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת לֵב׃ כִּי־עָלֶיךָ
הֹרַגְנוּ כָל־הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה׃
עוּרָה לָמָּה תִישַׁן אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל־תִּזְנַח
לָנֶצַח׃ לָמָּה־פָנֶיךָ תַסְתִּיר תִּשְׁכַּח עָנְיֵנוּ
וְלַחֲצֵנוּ׃ כִּי שָׁחָה לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ דָּבְקָה
לָאָרֶץ בִּטְנֵנוּ׃ קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ
לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃

מה א לַמְנַצֵּחַ עַל־שֹׁשַׁנִּים לִבְנֵי־קֹרַח
מַשְׂכִּיל שִׁיר יְדִידֹת׃ רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב
אֹמֵר אָנִי מַעֲשַׂי לְמֶלֶךְ לְשׁוֹנִי עֵט סוֹפֵר
מָהִיר׃ יָפְיָפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם הוּצַק חֵן
בְּשִׂפְתוֹתֶיךָ עַל־כֵּן בֵּרַכְךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃
חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל־יָרֵךְ גִּבּוֹר הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ׃
וַהֲדָרְךָ צְלַח רְכַב עַל־דְּבַר־אֱמֶת וְעַנְוָה־
צֶדֶק וְתוֹרְךָ נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ׃ חִצֶּיךָ
שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ בְּלֵב אוֹיְבֵי
הַמֶּלֶךְ׃ כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד שֵׁבֶט
מִישֹׁר שֵׁבֶט מַלְכוּתֶךָ׃ אָהַבְתָּ
צֶּדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע עַל־כֵּן מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים
אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶיךָ׃ מֹר־
וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל־בִּגְדֹתֶיךָ מִן־הֵיכְלֵי
שֵׁן מִנִּי שִׂמְּחוּךָ׃ בְּנוֹת מְלָכִים בְּיִקְּרוֹתֶיךָ
נִצְּבָה שֵׁגַל לִימִינְךָ בְּכֶתֶם אוֹפִיר׃ שִׁמְעִי־
בַת וּרְאִי וְהַטִּי אָזְנֵךְ וְשִׁכְחִי עַמֵּךְ וּבֵית
אָבִיךְ׃ וְיִתְאָו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ כִּי־הוּא אֲדֹנַיִךְ
וְהִשְׁתַּחֲוִי־לוֹ׃ וּבַת־צֹר בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ
יְחַלּוּ עֲשִׁירֵי עָם׃ כָּל־כְּבוּדָּה בַת־מֶלֶךְ
פְּנִימָה מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁהּ׃ לִרְקָמוֹת
תּוּבַל לַמֶּלֶךְ בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ
מוּבָאוֹת לָךְ׃ תּוּבַלְנָה בִּשְׂמָחֹת וָגִיל
תְּבֹאֶינָה בְּהֵיכַל מֶלֶךְ׃ תַּחַת אֲבֹתֶיךָ
יִהְיוּ בָנֶיךָ תְּשִׁיתֵמוֹ לְשָׂרִים בְּכָל־הָאָרֶץ׃
אַזְכִּירָה שִׁמְךָ בְּכָל־דֹּר וָדֹר עַל־כֵּן עַמִּים
יְהוֹדֻךָ לְעֹלָם וָעֶד׃

מו לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח עַל־עֲלָמוֹת שִׁיר׃
אֱלֹהִים לָנוּ מַחֲסֶה וָעֹז עֶזְרָה בְצָרוֹת
נִמְצָא מְאֹד׃ עַל־כֵּן לֹא־נִירָא בְּהָמִיר
אָרֶץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יַמִּים׃ יֶהֱמוּ יֶחְמְרוּ
מֵימָיו יִרְעֲשׁוּ־הָרִים בְּגַאֲוָתוֹ סֶלָה׃ נָהָר
פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ עִיר־אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי
עֶלְיוֹן׃ אֱלֹהִים בְּקִרְבָּהּ בַּל־תִּמּוֹט יַעְזְרֶהָ
אֱלֹהִים לִפְנוֹת בֹּקֶר׃ הָמוּ גוֹיִם מָטוּ
מַמְלָכוֹת נָתַן בְּקוֹלוֹ תָּמוּג אָרֶץ׃ יְהוָה
צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃

לכו חזו מפעלות יהוה אשר שם שמות
בארץ: משבית מלחמות עד קצה הארץ
קשת ישבר וקצץ חנית עגלות ישרף
באש: הרפו ודעו כי אנכי אלהים ארום
בגוים ארום בארץ: יהוה צבאות עמנו
משגב לנו אלהי יעקב סלה:
מז למנצח לבני קרח מזמור: כל
העמים תקעו כף הריעו לאלהים בקול
רנה: כי יהוה עליון נורא מלך גדול על
כל הארץ: ידבר עמים תחתינו ולאמים
תחת רגלינו: יבחר לנו את נחלתנו את
גאון יעקב אשר אהב סלה: עלה אלהים
בתרועה יהוה בקול שופר: זמרו אלהים
זמרו זמרו למלכנו זמרו: כי מלך כל
הארץ אלהים זמרו משכיל: מלך אלהים
על גוים אלהים ישב על כסא קדשו:
נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם כי
לאלהים מגני ארץ מאד נעלה:
מח שיר מזמור לבני קרח: גדול יהוה
ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו: יפה
נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון
קרית מלך רב: אלהים בארמנותיה נודע
למשגב: כי הנה המלכים נועדו עברו
יחדו: המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו:
רעדה אחזתם שם חיל כיולדה: ברוח
קדים תשבר אניות תרשיש: כאשר
שמענו כן ראינו בעיר יהוה צבאות בעיר
אלהינו אלהים יכוננה עד עולם סלה:
דמינו אלהים חסדך בקרב היכלך:
כשמך אלהים כן תהלתך על קצוי ארץ
צדק מלאה ימינך: ישמח הר ציון
תגלנה בנות יהודה למען משפטיך:
סבו ציון והקיפוה ספרו מגדליה: שיתו
לבכם לחילה פסגו ארמנותיה למען
תספרו לדור אחרון: כי זה אלהים אלהינו
עולם ועד הוא ינהגנו על מות:
מט למנצח לבני קרח מזמור: שמעו
זאת כל העמים האזינו כל ישבי חלד:
גם בני אדם גם בני איש יחד עשיר
ואביון: פי ידבר חכמות והגות לבי
תבונות: אטה למשל אזני אפתח בכנור
חידתי: למה אירא בימי רע עון עקבי
יסבני: הבוטחים על חילם וברוב עשרם
יתהללו: אח לא פדה יפדה איש לא
יתן לאלהים כפרו: ויקר פדיון נפשם
וחדל לעולם: ויחי עוד לנצח לא יראה
השחת: כי יראה חכמים ימותו יחד כסיל
ובער יאבדו ועזבו לאחרים חילם: קרבם
בתימו לעולם משכנותם לדור ודור קראו
בשמותם עלי אדמות: ואדם ביקר בל
ילין נמשל כבהמות נדמו: זה דרכם
כסל למו ואחריהם בפיהם ירצו סלה:
כצאן לשאול שתו מות ירעם וירדו בם
ישרים לבוקר וצורם לבלות שאול מזבל
לו: אך אלהים יפדה נפשי מיד שאול כי
יקחני סלה: אל תירא כי יעשר איש כי
ירבה כבוד ביתו: כי לא במותו יקח
הכל לא ירד אחריו כבודו: כי נפשו
בחייו יברך ויודך כי תיטיב לך: תבוא
עד דור אבותיו עד נצח לא יראו אור:
אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו:
נ מזמור לאסף אל אלהים יהוה דבר
ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו:
מציון מכלל יופי אלהים הופיע: יבא
אלהינו ואל יחרש אש לפניו תאכל
וסביביו נשערה מאד: יקרא אל השמים
מעל ואל הארץ לדין עמו: אספו לי
חסידי כורתי בריתי עלי זבח: ויגידו
שמים צדקו כי אלהים שפט הוא סלה:
שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך
אלהים אלהיך אנכי: לא על זבחיך
אוכיחך ועולותיך לנגדי תמיד: לא
אקח מביתך פר ממכלאתיך עתודים:
כי לי כל חיתו יער בהמות בהררי אלף:
ידעתי כל עוף הרים וזיז שדי עמדי:
אם ארעב לא אמר לך כי לי תבל
ומלאה: האוכל בשר אבירים ודם
עתודים אשתה: זבח לאלהים תודה
ושלם לעליון נדריך: וקראני ביום צרה
אחלצך ותכבדני: ולרשע אמר אלהים
מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי

פִּיךָ ׃ וְאַתָּה שָׂנֵאתָ מוּסָר וַתַּשְׁלֵךְ דְּבָרַי
אַחֲרֶיךָ ׃ אִם רָאִיתָ גַנָּב וַתִּרֶץ עִמּוֹ וְעִם
מְנָאֲפִים חֶלְקֶךָ ׃ פִּיךָ שָׁלַחְתָּ בְרָעָה
וּלְשׁוֹנְךָ תַּצְמִיד מִרְמָה ׃ תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ
תְדַבֵּר בְּבֶן אִמְּךָ תִּתֶּן דֹּפִי ׃ אֵלֶּה עָשִׂיתָ
וְהֶחֱרַשְׁתִּי דִּמִּיתָ הֱיוֹת אֶהְיֶה כָמוֹךָ
אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה לְעֵינֶיךָ ׃ בִּינוּ נָא זֹאת
שֹׁכְחֵי אֱלוֹהַּ פֶּן אֶטְרֹף וְאֵין מַצִּיל ׃ זֹבֵחַ
תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע
אֱלֹהִים ׃

ליום שלישי

נא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד ׃ בְּבוֹא אֵלָיו
נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר בָּא אֶל בַּת שָׁבַע ׃
חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה
פְשָׁעָי ׃ הֶרֶב כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי
טַהֲרֵנִי ׃ כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי
תָמִיד ׃ לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ
עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה
בְשָׁפְטֶךָ ׃ הֵן בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא
יֶחֱמַתְנִי אִמִּי ׃ הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת
וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי ׃ תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב
וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין ׃ תַּשְׁמִיעֵנִי
שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ ׃
הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל עֲוֹנֹתַי מְחֵה ׃
לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ
בְּקִרְבִּי ׃ אַל תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ
קָדְשְׁךָ אַל תִּקַּח מִמֶּנִּי ׃ הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן
יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי ׃ אֲלַמְּדָה
פֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ ׃
הַצִּילֵנִי מִדָּמִים אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי
תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ ׃ אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח
וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ ׃ כִּי לֹא תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה
עוֹלָה לֹא תִרְצֶה ׃ זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ
נִשְׁבָּרָה לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא
תִבְזֶה ׃ הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה
חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם ׃ אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי צֶדֶק
עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל מִזְבַּחֲךָ פָרִים ׃
נב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לְדָוִד ׃ בְּבוֹא דּוֹאֵג
הָאֲדֹמִי וַיַּגֵּד לְשָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא דָוִד
אֶל בֵּית אֲחִימֶלֶךְ ׃ מַה תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה
הַגִּבּוֹר חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם ׃ הַוּוֹת תַּחְשֹׁב
לְשׁוֹנֶךָ כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ עֹשֵׂה רְמִיָּה ׃ אָהַבְתָּ
רָע מִטּוֹב שֶׁקֶר מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה ׃ אָהַבְתָּ
כָל דִּבְרֵי בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה ׃ גַּם אֵל
יִתָּצְךָ לָנֶצַח יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֵׁרֶשְׁךָ
מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה ׃ וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירָאוּ
וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ ׃ הִנֵּה הַגֶּבֶר לֹא יָשִׂים
אֱלֹהִים מָעוּזּוֹ וַיִּבְטַח בְּרֹב עָשְׁרוֹ יָעֹז
בְּהַוָּתוֹ ׃ וַאֲנִי כְּזַיִת רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים
בָּטַחְתִּי בְחֶסֶד אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד ׃ אוֹדְךָ
לְעוֹלָם כִּי עָשִׂיתָ וַאֲקַוֶּה שִׁמְךָ כִי טוֹב נֶגֶד
חֲסִידֶיךָ ׃
נג לַמְנַצֵּחַ עַל מָחֲלַת מַשְׂכִּיל לְדָוִד ׃
אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ
וְהִתְעִיבוּ עָוֶל אֵין עֹשֵׂה טוֹב ׃ אֱלֹהִים
מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ
מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת אֱלֹהִים ׃ כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו
נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם אֶחָד ׃
הֲלֹא יָדְעוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ
לֶחֶם אֱלֹהִים לֹא קָרָאוּ ׃ שָׁם פָּחֲדוּ פַחַד
לֹא הָיָה פָחַד כִּי אֱלֹהִים פִּזַּר עַצְמוֹת חֹנָךְ
הֱבִישֹׁתָה כִּי אֱלֹהִים מְאָסָם ׃ מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן
יְשֻׁעוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב אֱלֹהִים שְׁבוּת עַמּוֹ
יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל ׃
נד לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד ׃
בְּבוֹא הַזִּיפִים וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד
מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ ׃ אֱלֹהִים בְּשִׁמְךָ הוֹשִׁיעֵנִי
וּבִגְבוּרָתְךָ תְדִינֵנִי ׃ אֱלֹהִים שְׁמַע תְּפִלָּתִי
הַאֲזִינָה לְאִמְרֵי פִי ׃ כִּי זָרִים קָמוּ עָלַי
וְעָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי לֹא שָׂמוּ אֱלֹהִים
לְנֶגְדָּם סֶלָה ׃ הִנֵּה אֱלֹהִים עֹזֵר לִי אֲדֹנָי
בְּסֹמְכֵי נַפְשִׁי ׃ יָשִׁיב הָרַע לְשֹׁרְרָי
בַּאֲמִתְּךָ הַצְמִיתֵם ׃ בִּנְדָבָה אֶזְבְּחָה לָּךְ
אוֹדֶה שִּׁמְךָ יהוה כִּי טוֹב ׃ כִּי מִכָּל צָרָה
הִצִּילָנִי וּבְאֹיְבַי רָאֲתָה עֵינִי ׃
נה לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד ׃
הַאֲזִינָה אֱלֹהִים תְּפִלָּתִי וְאַל תִּתְעַלַּם
מִתְּחִנָּתִי ׃ הַקְשִׁיבָה לִּי וַעֲנֵנִי אָרִיד
בְּשִׂיחִי וְאָהִימָה ׃ מִקּוֹל אוֹיֵב מִפְּנֵי עָקַת
רָשָׁע כִּי יָמִיטוּ עָלַי אָוֶן וּבְאַף יִשְׂטְמוּנִי ׃
לִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת מָוֶת נָפְלוּ עָלָי ׃

יִרְאָה וָרַעַד יָבֹא בִי וַתְּכַסֵּנִי פַּלָּצוּת׃ וָאֹמַר מִי יִתֶּן לִּי אֵבֶר כַּיּוֹנָה אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה׃ הִנֵּה אַרְחִיק נְדֹד אָלִין בַּמִּדְבָּר סֶלָה׃ אָחִישָׁה מִפְלָט לִי מֵרוּחַ סֹעָה מִסָּעַר׃ בַּלַּע אֲדֹנָי פַּלַּג לְשׁוֹנָם כִּי רָאִיתִי חָמָס וְרִיב בָּעִיר׃ יוֹמָם וָלַיְלָה יְסוֹבְבֻהָ עַל חוֹמֹתֶיהָ וְאָוֶן וְעָמָל בְּקִרְבָּהּ׃ הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ וְלֹא יָמִישׁ מֵרְחֹבָהּ תֹּךְ וּמִרְמָה׃ כִּי לֹא אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי וְאֶשָּׂא לֹא מְשַׂנְאִי עָלַי הִגְדִּיל וְאֶסָּתֵר מִמֶּנּוּ׃ וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי׃ אֲשֶׁר יַחְדָּו נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃ יַשִּׁיא מָוֶת עָלֵימוֹ יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים כִּי רָעוֹת בִּמְגוּרָם בְּקִרְבָּם׃ אֲנִי אֶל אֱלֹהִים אֶקְרָא וַיהוָה יוֹשִׁיעֵנִי׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי׃ פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי׃ יִשְׁמַע אֵל וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ וְלֹא יָרְאוּ אֱלֹהִים׃ שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלֹמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ׃ חָלְקוּ מַחְמָאֹת פִּיו וּקְרָב לִבּוֹ רַכּוּ דְבָרָיו מִשֶּׁמֶן וְהֵמָּה פְתִחוֹת׃ הַשְׁלֵךְ עַל יהוה יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ לֹא יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט לַצַּדִּיק׃ וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ׃

נו לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם בֶּאֱחֹז אוֹתוֹ פְלִשְׁתִּים בְּגַת׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים כִּי שְׁאָפַנִי אֱנוֹשׁ כָּל הַיּוֹם לֹחֵם יִלְחָצֵנִי׃ שָׁאֲפוּ שׁוֹרְרַי כָּל הַיּוֹם כִּי רַבִּים לֹחֲמִים לִי מָרוֹם׃ יוֹם אִירָא אֲנִי אֵלֶיךָ אֶבְטָח׃ בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דְּבָרוֹ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה בָשָׂר לִי׃ כָּל הַיּוֹם דְּבָרַי יְעַצֵּבוּ עָלַי כָּל מַחְשְׁבֹתָם לָרָע׃ יָגוּרוּ יִצְפּוֹנוּ הֵמָּה עֲקֵבַי יִשְׁמֹרוּ כַּאֲשֶׁר קִוּוּ נַפְשִׁי׃ עַל אָוֶן פַּלֶּט לָמוֹ בְּאַף עַמִּים הוֹרֵד אֱלֹהִים׃ נֹדִי סָפַרְתָּה אָתָּה שִׂימָה דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ׃ אָז יָשׁוּבוּ אוֹיְבַי אָחוֹר בְּיוֹם אֶקְרָא זֶה יָדַעְתִּי כִּי אֱלֹהִים לִי׃ בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דָּבָר בַּיהוה אֲהַלֵּל דָּבָר׃ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם לִי׃ עָלַי אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אֲשַׁלֵּם תּוֹדֹת לָךְ׃ כִּי הִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת הֲלֹא רַגְלַי מִדֶּחִי לְהִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי אֱלֹהִים בְּאוֹר הַחַיִּים׃

נז לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי שָׁאוּל בַּמְּעָרָה׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים חָנֵּנִי כִּי בְךָ חָסָיָה נַפְשִׁי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֶחְסֶה עַד יַעֲבֹר הַוּוֹת׃ אֶקְרָא לֵאלֹהִים עֶלְיוֹן לָאֵל גֹּמֵר עָלָי׃ יִשְׁלַח מִשָּׁמַיִם וְיוֹשִׁיעֵנִי חֵרֵף שֹׁאֲפִי סֶלָה יִשְׁלַח אֱלֹהִים חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ׃ נַפְשִׁי בְּתוֹךְ לְבָאִם אֶשְׁכְּבָה לֹהֲטִים בְּנֵי אָדָם שִׁנֵּיהֶם חֲנִית וְחִצִּים וּלְשׁוֹנָם חֶרֶב חַדָּה׃ רוּמָה עַל הַשָּׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ רֶשֶׁת הֵכִינוּ לִפְעָמַי כָּפַף נַפְשִׁי כָּרוּ לְפָנַי שִׁיחָה נָפְלוּ בְתוֹכָהּ סֶלָה׃ נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים נָכוֹן לִבִּי אָשִׁירָה וַאֲזַמֵּרָה׃ עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ אוֹדְךָ בָעַמִּים אֲדֹנָי אֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים׃ כִּי גָדֹל עַד שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ רוּמָה עַל שָׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃

נח לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם׃ הַאֻמְנָם אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם׃ אַף בְּלֵב עוֹלֹת תִּפְעָלוּן בָּאָרֶץ חֲמַס יְדֵיכֶם תְּפַלֵּסוּן׃ זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם תָּעוּ מִבֶּטֶן דֹּבְרֵי כָזָב׃ חֲמַת לָמוֹ כִּדְמוּת חֲמַת נָחָשׁ כְּמוֹ פֶתֶן חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ׃ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים חוֹבֵר חֲבָרִים מְחֻכָּם׃ אֱלֹהִים הֲרָס שִׁנֵּימוֹ בְּפִימוֹ מַלְתְּעוֹת כְּפִירִים נְתֹץ יהוה׃ יִמָּאֲסוּ כְמוֹ מַיִם יִתְהַלְּכוּ לָמוֹ יִדְרֹךְ חִצָּיו כְּמוֹ יִתְמֹלָלוּ׃ כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל חָזוּ שָׁמֶשׁ׃ בְּטֶרֶם יָבִינוּ סִּירֹתֵיכֶם אָטָד כְּמוֹ חַי כְּמוֹ חָרוֹן יִשְׂעָרֶנּוּ׃ יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע׃ וְיֹאמַר אָדָם אַךְ פְּרִי לַצַּדִּיק אַךְ יֵשׁ אֱלֹהִים שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ׃

נט לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם בִּשְׁלֹחַ שָׁאוּל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת הַבַּיִת

לַהֲמִיתוֹ. הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי אֱלֹהָי מִמִּתְקוֹמְמַי
תְּשַׂגְּבֵנִי. הַצִּילֵנִי מִפֹּעֲלֵי אָוֶן וּמֵאַנְשֵׁי
דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי. כִּי הִנֵּה אָרְבוּ לְנַפְשִׁי
יָגוּרוּ עָלַי עַזִּים לֹא פִשְׁעִי וְלֹא חַטָּאתִי
יהוה. בְּלִי עָוֹן יְרֻצוּן וְיִכּוֹנָנוּ עוּרָה
לִקְרָאתִי וּרְאֵה. וְאַתָּה יהוה אֱלֹהִים
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל
הַגּוֹיִם אַל תָּחֹן כָּל בֹּגְדֵי אָוֶן סֶלָה.
יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר.
הִנֵּה יַבִּיעוּן בְּפִיהֶם חֲרָבוֹת בְּשִׂפְתוֹתֵיהֶם
כִּי מִי שֹׁמֵעַ. וְאַתָּה יהוה תִּשְׂחַק לָמוֹ
תִּלְעַג לְכָל גּוֹיִם. עֻזּוֹ אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה כִּי
אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי. אֱלֹהֵי חַסְדִּי יְקַדְּמֵנִי
אֱלֹהִים יַרְאֵנִי בְשֹׁרְרָי. אַל תַּהַרְגֵם פֶּן
יִשְׁכְּחוּ עַמִּי הֲנִיעֵמוֹ בְחֵילְךָ וְהוֹרִידֵמוֹ
מָגִנֵּנוּ אֲדֹנָי. חַטַּאת פִּימוֹ דְּבַר שְׂפָתֵימוֹ
וְיִלָּכְדוּ בִגְאוֹנָם וּמֵאָלָה וּמִכַּחַשׁ יְסַפֵּרוּ.
כַּלֵּה בְחֵמָה כַּלֵּה וְאֵינֵמוֹ וְיֵדְעוּ כִּי אֱלֹהִים
מֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סֶלָה. וְיָשׁוּבוּ
לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר. הֵמָּה
יְנִיעוּן לֶאֱכֹל אִם לֹא יִשְׂבְּעוּ וַיָּלִינוּ.
וַאֲנִי אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי
הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר לִי.
עֻזִּי אֵלֶיךָ אֲזַמֵּרָה כִּי אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי
אֱלֹהֵי חַסְדִּי.

ס לַמְנַצֵּחַ עַל שׁוּשַׁן עֵדוּת מִכְתָּם
לְדָוִד לְלַמֵּד. בְּהַצּוֹתוֹ אֶת אֲרַם נַהֲרַיִם
וְאֶת אֲרַם צוֹבָה וַיָּשָׁב יוֹאָב וַיַּךְ אֶת אֱדוֹם
בְּגֵיא מֶלַח שְׁנֵים עָשָׂר אָלֶף. אֱלֹהִים
זְנַחְתָּנוּ פְרַצְתָּנוּ אָנַפְתָּ תְּשׁוֹבֵב לָנוּ.
הִרְעַשְׁתָּה אֶרֶץ פְּצַמְתָּהּ רְפָה שְׁבָרֶיהָ כִי
מָטָה. הִרְאִיתָ עַמְּךָ קָשָׁה הִשְׁקִיתָנוּ יַיִן
תַּרְעֵלָה. נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵּס לְהִתְנוֹסֵס
מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ
הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי. אֱלֹהִים דִּבֶּר
בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת
אֲמַדֵּד. לִי גִלְעָד וְלִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז
רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי. מוֹאָב סִיר רַחְצִי
עַל אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלֶשֶׁת
הִתְרֹעָעִי. מִי יֹבִלֵנִי עִיר מָצוֹר מִי נָחַנִי
עַד אֱדוֹם. הֲלֹא אַתָּה אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ
וְלֹא תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאוֹתֵינוּ. הָבָה לָּנוּ
עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם. בֵּאלֹהִים
נַעֲשֶׂה חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ.

סא לַמְנַצֵּחַ עַל נְגִינַת לְדָוִד. שִׁמְעָה
אֱלֹהִים רִנָּתִי הַקְשִׁיבָה תְּפִלָּתִי. מִקְצֵה
הָאָרֶץ אֵלֶיךָ אֶקְרָא בַּעֲטֹף לִבִּי בְּצוּר
יָרוּם מִמֶּנִּי תַנְחֵנִי. כִּי הָיִיתָ מַחְסֶה לִי
מִגְדַּל עֹז מִפְּנֵי אוֹיֵב. אָגוּרָה בְאָהָלְךָ
עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶּלָה. כִּי
אַתָּה אֱלֹהִים שָׁמַעְתָּ לִנְדָרָי נָתַתָּ יְרֻשַּׁת
יִרְאֵי שְׁמֶךָ. יָמִים עַל יְמֵי מֶלֶךְ תּוֹסִיף
שְׁנוֹתָיו כְּמוֹ דֹר וָדֹר. יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי
אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יִנְצְרֻהוּ. כֵּן אֲזַמְּרָה
שִׁמְךָ לָעַד לְשַׁלְּמִי נְדָרַי יוֹם יוֹם.

סב לַמְנַצֵּחַ עַל יְדוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד.
אַךְ אֶל אֱלֹהִים דּוּמִיָּה נַפְשִׁי מִמֶּנּוּ יְשׁוּעָתִי.
אַךְ הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא אֶמּוֹט
רַבָּה. עַד אָנָה תְּהוֹתְתוּ עַל אִישׁ תְּרָצְּחוּ
כֻלְּכֶם כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר הַדְּחוּיָה. אַךְ
מִשְּׂאֵתוֹ יָעֲצוּ לְהַדִּיחַ יִרְצוּ כָזָב בְּפִיו
יְבָרֵכוּ וּבְקִרְבָּם יְקַלְלוּ סֶלָה. אַךְ לֵאלֹהִים
דּוֹמִּי נַפְשִׁי כִּי מִמֶּנּוּ תִּקְוָתִי. אַךְ הוּא
צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא אֶמּוֹט. עַל
אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי צוּר עֻזִּי מַחְסִי
בֵּאלֹהִים. בִּטְחוּ בוֹ בְכָל עֵת עָם שִׁפְכוּ
לְפָנָיו לְבַבְכֶם אֱלֹהִים מַחֲסֶה לָּנוּ סֶלָה.
אַךְ הֶבֶל בְּנֵי אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ בְּמֹאזְנַיִם
לַעֲלוֹת הֵמָּה מֵהֶבֶל יָחַד. אַל תִּבְטְחוּ
בְעֹשֶׁק וּבְגָזֵל אַל תֶּהְבָּלוּ חַיִל כִּי יָנוּב אַל
תָּשִׁיתוּ לֵב. אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ
שָׁמָעְתִּי כִּי עֹז לֵאלֹהִים: וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד
כִּי אַתָּה תְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ.

סג מִזְמוֹר לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה:
אֱלֹהִים אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ צָמְאָה לְךָ
נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי
מָיִם: כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ לִרְאוֹת עֻזְּךָ
וּכְבוֹדֶךָ: כִּי טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים שְׂפָתַי
יְשַׁבְּחוּנְךָ: כֵּן אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא
כַפָּי: כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי וְשִׂפְתֵי

רְנָנוֹת יְהַלֶּל פִּי: אִם זְכַרְתִּיךָ עַל יְצוּעָי
בְּאַשְׁמֻרוֹת אֶהְגֶּה בָּךְ: כִּי הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי
וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֲרַנֵּן: דָּבְקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ
בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ: וְהֵמָּה לְשׁוֹאָה יְבַקְשׁוּ
נַפְשִׁי יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ: יַגִּירֻהוּ עַל
יְדֵי חָרֶב מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ: וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח
בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר
פִּי דוֹבְרֵי שָׁקֶר:

סד לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: שְׁמַע אֱלֹהִים
קוֹלִי בְשִׂיחִי מִפַּחַד אוֹיֵב תִּצֹּר חַיָּי:
תַּסְתִּירֵנִי מִסּוֹד מְרֵעִים מֵרִגְשַׁת פֹּעֲלֵי
אָוֶן: אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כַחֶרֶב לְשׁוֹנָם דָּרְכוּ חִצָּם
דָּבָר מָר: לִירוֹת בַּמִּסְתָּרִים תָּם פִּתְאֹם
יֹרֻהוּ וְלֹא יִירָאוּ: יְחַזְּקוּ לָמוֹ דָּבָר רָע
יְסַפְּרוּ לִטְמוֹן מוֹקְשִׁים אָמְרוּ מִי יִרְאֶה
לָּמוֹ: יַחְפְּשׂוּ עוֹלֹת תַּמְנוּ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ
וְקֶרֶב אִישׁ וְלֵב עָמֹק: וַיֹּרֵם אֱלֹהִים חֵץ
פִּתְאוֹם הָיוּ מַכּוֹתָם: וַיַּכְשִׁילֻהוּ עָלֵימוֹ לְשׁוֹנָם
יִתְנוֹדְדוּ כָּל רֹאֵה בָם: וַיִּירְאוּ כָּל אָדָם
וַיַּגִּידוּ פֹּעַל אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂהוּ הִשְׂכִּילוּ:
יִשְׂמַח צַדִּיק בַּיהוָה וְחָסָה בוֹ וְיִתְהַלְלוּ
כָּל יִשְׁרֵי לֵב:

סה לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד שִׁיר: לְךָ דֻמִיָּה
תְהִלָּה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן וּלְךָ יְשֻׁלַּם נֶדֶר:
שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה עָדֶיךָ כָּל בָּשָׂר יָבֹאוּ: דִּבְרֵי
עֲוֹנֹת גָּבְרוּ מֶנִּי פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם:
אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ נִשְׂבְּעָה
בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ הֵיכָלֶךָ: נוֹרָאוֹת בְּצֶדֶק
תַּעֲנֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ מִבְטָח כָּל קַצְוֵי אֶרֶץ
וְיָם רְחֹקִים: מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר
בִּגְבוּרָה: מַשְׁבִּיחַ שְׁאוֹן יַמִּים שְׁאוֹן גַּלֵּיהֶם
וַהֲמוֹן לְאֻמִּים: וַיִּירְאוּ יֹשְׁבֵי קְצָוֹת
מֵאוֹתֹתֶיךָ מוֹצָאֵי בֹקֶר וָעֶרֶב תַּרְנִין:
פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתְּשֹׁקְקֶהָ רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה
פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם תָּכִין דְּגָנָם כִּי כֵן
תְּכִינֶהָ: תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶיהָ בִּרְבִיבִים
תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ: עִטַּרְתָּ שְׁנַת

כָּרִים הַצֹּאן וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר יִתְרוֹעֲעוּ
אַף יָשִׁירוּ:

סו לַמְנַצֵּחַ שִׁיר מִזְמוֹר הָרִיעוּ לֵאלֹהִים
כָּל הָאָרֶץ: זַמְּרוּ כְבוֹד שְׁמוֹ שִׂימוּ כָבוֹד
תְּהִלָּתוֹ: אִמְרוּ לֵאלֹהִים מַה נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ
בְּרֹב עֻזְּךָ יְכַחֲשׁוּ לְךָ אֹיְבֶיךָ: כָּל הָאָרֶץ
יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ וִיזַמְּרוּ לָךְ יְזַמְּרוּ שִׁמְךָ סֶלָה:
לְכוּ וּרְאוּ מִפְעֲלוֹת אֱלֹהִים נוֹרָא עֲלִילָה
עַל בְּנֵי אָדָם: הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה בַּנָּהָר
יַעַבְרוּ בְרָגֶל שָׁם נִשְׂמְחָה בּוֹ: מֹשֵׁל
בִּגְבוּרָתוֹ עוֹלָם עֵינָיו בַּגּוֹיִם תִּצְפֶּינָה
הַסּוֹרְרִים אַל יָרוּמוּ לָמוֹ סֶלָה: בָּרְכוּ עַמִּים
אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁמִיעוּ קוֹל תְּהִלָּתוֹ: הַשָּׂם
נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ: כִּי
בְחַנְתָּנוּ אֱלֹהִים צְרַפְתָּנוּ כִּצְרָף כָּסֶף:
הֲבֵאתָנוּ בַמְּצוּדָה שַׂמְתָּ מוּעָקָה בְמָתְנֵינוּ:
הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ בָאֵשׁ וּבַמַּיִם
וַתּוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה: אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת
אֲשַׁלֵּם לְךָ נְדָרָי. אֲשֶׁר פָּצוּ שְׂפָתָי וְדִבֶּר
פִּי בַּצַּר לִי. עֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה לָּךְ עִם
קְטֹרֶת אֵילִים אֶעֱשֶׂה בָקָר עִם עַתּוּדִים
סֶלָה: לְכוּ שִׁמְעוּ וַאֲסַפְּרָה כָּל יִרְאֵי אֱלֹהִים
אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי. אֵלָיו פִּי קָרָאתִי
וְרוֹמַם תַּחַת לְשׁוֹנִי. אָוֶן אִם רָאִיתִי בְלִבִּי
לֹא יִשְׁמַע אֲדֹנָי: אָכֵן שָׁמַע אֱלֹהִים
הִקְשִׁיב בְּקוֹל תְּפִלָּתִי: בָּרוּךְ אֱלֹהִים
אֲשֶׁר לֹא הֵסִיר תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי:

סז לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים
יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה:
לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ:
יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם
יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים
מִישׁוֹר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה:
יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם:
אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ.
יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ:

סח לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר שִׁיר: יָקוּם
אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאָיו

וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיָשִׂישׂוּ
בְשִׂמְחָה: שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ
לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו: אֲבִי
יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ:
אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים
בַּכּוֹשָׁרוֹת אַךְ סוֹרְרִים שָׁכְנוּ צְחִיחָה: אֱלֹהִים
בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ בְּצַעְדְּךָ בִישִׁימוֹן סֶלָה:
אֶרֶץ רָעָשָׁה אַף שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים
זֶה סִינַי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: גֶּשֶׁם
נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה
כוֹנַנְתָּהּ: חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ בָהּ תָּכִין בְּטוֹבָתְךָ
לֶעָנִי אֱלֹהִים: אֲדֹנָי יִתֶּן אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת
צָבָא רָב: מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן וּנְוַת
בַּיִת תְּחַלֵּק שָׁלָל: אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפַתָּיִם
כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק
חָרוּץ: בְּפָרֵשׂ שַׁדַּי מְלָכִים בָּהּ תַּשְׁלֵג
בְּצַלְמוֹן: הַר אֱלֹהִים הַר בָּשָׁן הַר גַּבְנֻנִּים
הַר בָּשָׁן: לָמָּה תְּרַצְּדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים הָהָר
חָמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף יְהוָה יִשְׁכֹּן לָנֶצַח:
רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי בָם
סִינַי בַּקֹּדֶשׁ: עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶּׁבִי
לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכֹּן
יָהּ אֱלֹהִים: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ
הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: הָאֵל לָנוּ אֵל לְמוֹשָׁעוֹת
וְלֵיהוִה אֲדֹנָי לַמָּוֶת תּוֹצָאוֹת: אַךְ אֱלֹהִים
יִמְחַץ רֹאשׁ אֹיְבָיו קָדְקֹד שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ
בַּאֲשָׁמָיו: אָמַר אֲדֹנָי מִבָּשָׁן אָשִׁיב אָשִׁיב
מִמְּצֻלוֹת יָם: לְמַעַן תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם
לְשׁוֹן כְּלָבֶיךָ מֵאֹיְבִים מִנֵּהוּ: רָאוּ הֲלִיכוֹתֶיךָ
אֱלֹהִים הֲלִיכוֹת אֵלִי מַלְכִּי בַקֹּדֶשׁ: קִדְּמוּ
שָׁרִים אַחַר נֹגְנִים בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תּוֹפֵפוֹת:
בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְּקוֹר
יִשְׂרָאֵל: שָׁם בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם שָׂרֵי
יְהוּדָה רִגְמָתָם שָׂרֵי זְבֻלוּן שָׂרֵי נַפְתָּלִי:
צִוָּה אֱלֹהֶיךָ עֻזֶּךָ עוּזָּה אֱלֹהִים זוּ פָּעַלְתָּ
לָּנוּ: מֵהֵיכָלֶךָ עַל יְרוּשָׁלָיִם לְךָ יוֹבִילוּ
מְלָכִים שָׁי: גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים
בְּעֶגְלֵי עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי כָסֶף בִּזַּר
עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ: יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים מִנִּי
מִצְרָיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים: מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ אֲדֹנָי סֶלָה:
לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם הֵן יִתֵּן בְּקוֹלוֹ
קוֹל עֹז: תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל
גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים: נוֹרָא אֱלֹהִים
מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נֹתֵן עֹז
וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים:

סט לַמְנַצֵּחַ עַל שׁוֹשַׁנִּים לְדָוִד: הוֹשִׁיעֵנִי
אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ. טָבַעְתִּי
בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד בָּאתִי בְמַעֲמַקֵּי
מַיִם וְשִׁבֹּלֶת שְׁטָפָתְנִי. יָגַעְתִּי בְקָרְאִי
נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹהָי: רַבּוּ
מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי שֹׂנְאַי חִנָּם עָצְמוּ מַצְמִיתַי
אֹיְבַי שֶׁקֶר אֲשֶׁר לֹא גָזַלְתִּי אָז אָשִׁיב:
אֱלֹהִים אַתָּה יָדַעְתָּ לְאִוַּלְתִּי וְאַשְׁמוֹתַי
מִמְּךָ לֹא נִכְחָדוּ. אַל יֵבֹשׁוּ בִי קֹוֶיךָ אֲדֹנָי
אֱלֹהִים צְבָאוֹת אַל יִכָּלְמוּ בִי מְבַקְשֶׁיךָ
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. כִּי עָלֶיךָ נָשָׂאתִי חֶרְפָּה
כִּסְּתָה כְלִמָּה פָנָי. מוּזָר הָיִיתִי לְאֶחָי וְנָכְרִי
לִבְנֵי אִמִּי. כִּי קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי
וְחֶרְפּוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלָי. וָאֶבְכֶּה בַצּוֹם
נַפְשִׁי וַתְּהִי לַחֲרָפוֹת לִי. וָאֶתְּנָה לְבוּשִׁי
שָׂק וָאֱהִי לָהֶם לְמָשָׁל. יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי
שָׁעַר וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר. וַאֲנִי תְפִלָּתִי
לְךָ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ
עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: הַצִּילֵנִי מִטִּיט וְאַל
אֶטְבָּעָה אִנָּצְלָה מִשֹּׂנְאַי וּמִמַּעֲמַקֵּי מָיִם.
אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל תִּבְלָעֵנִי
מְצוּלָה וְאַל תֶּאְטַר עָלַי בְּאֵר פִּיהָ. עֲנֵנִי
יְהוָה כִּי טוֹב חַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ פְּנֵה
אֵלָי. וְאַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵעַבְדֶּךָ כִּי צַר לִי
מַהֵר עֲנֵנִי. קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי גְאָלָהּ לְמַעַן
אֹיְבַי פְּדֵנִי. אַתָּה יָדַעְתָּ חֶרְפָּתִי וּבָשְׁתִּי
וּכְלִמָּתִי נֶגְדְּךָ כָּל צוֹרְרָי. חֶרְפָּה שָׁבְרָה
לִבִּי וָאָנוּשָׁה וָאֲקַוֶּה לָנוּד וָאַיִן וְלַמְנַחֲמִים
וְלֹא מָצָאתִי. וַיִּתְּנוּ בְּבָרוּתִי רֹאשׁ וְלִצְמָאִי
יַשְׁקוּנִי חֹמֶץ. יְהִי שֻׁלְחָנָם לִפְנֵיהֶם לְפָח
וְלִשְׁלוֹמִים לְמוֹקֵשׁ. תֶּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם
מֵרְאוֹת וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד. שְׁפָךְ
עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם. תְּהִי
טִירָתָם נְשַׁמָּה בְּאָהֳלֵיהֶם אַל יְהִי יֹשֵׁב:

כִּי

כִּי אַתָּה אֲשֶׁר הִכִּיתָ רָדָפוּ וְאֶל מַכְאוֹב חֲלָלֶיךָ יְסַפֵּרוּ. תְּנָה עָוֺן עַל עֲוֺנָם וְאַל יָבֹאוּ בְּצִדְקָתֶךָ. יִמָּחוּ מִסֵּפֶר חַיִּים וְעִם צַדִּיקִים אַל יִכָּתֵבוּ. וַאֲנִי עָנִי וְכוֹאֵב יְשׁוּעָתְךָ אֱלֹהִים תְּשַׂגְּבֵנִי. אֲהַלְלָה שֵׁם אֱלֹהִים בְּשִׁיר וַאֲגַדְּלֶנּוּ בְתוֹדָה. וְתִיטַב לַיהֹוָה מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס. רָאוּ עֲנָוִים יִשְׂמָחוּ דֹּרְשֵׁי אֱלֹהִים וִיחִי לְבַבְכֶם. כִּי שֹׁמֵעַ אֶל אֶבְיוֹנִים יְהֹוָה וְאֶת אֲסִירָיו לֹא בָזָה. יְהַלְלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ יַמִּים וְכָל רֹמֵשׂ בָּם: כִּי אֱלֹהִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ שָׁם וִירֵשׁוּהָ. וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחָלוּהָ וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ בָהּ:

ע לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד לְהַזְכִּיר. אֱלֹהִים לְהַצִּילֵנִי יהוה לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה. יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי. יָשׁוּבוּ עַל עֵקֶב בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים הֶאָח הֶאָח: יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ בְּךָ כָּל מְבַקְשֶׁיךָ וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל אֱלֹהִים אֹהֲבֵי יְשׁוּעָתֶךָ. וַאֲנִי עָנִי וְאֶבְיוֹן אֱלֹהִים חוּשָׁה לִּי עֶזְרִי וּמְפַלְטִי אַתָּה יהוה אַל תְּאַחַר.

עא בְּךָ יהוה חָסִיתִי אַל אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם: בְּצִדְקָתְךָ תַּצִּילֵנִי וּתְפַלְּטֵנִי הַטֵּה אֵלַי אָזְנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנִי: הֱיֵה לִי לְצוּר מָעוֹן לָבוֹא תָּמִיד צִוִּיתָ לְהוֹשִׁיעֵנִי כִּי סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אָתָּה: אֱלֹהַי פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ: כִּי אַתָּה תִקְוָתִי אֲדֹנָי יֱהֹוִה מִבְטַחִי מִנְּעוּרָי: עָלֶיךָ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי בְּךָ תְהִלָּתִי תָמִיד: כְּמוֹפֵת הָיִיתִי לְרַבִּים וְאַתָּה מַחֲסִי עֹז: יִמָּלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ: אַל תַּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת זִקְנָה כִּכְלוֹת כֹּחִי אַל תַּעַזְבֵנִי: כִּי אָמְרוּ אוֹיְבַי לִי וְשֹׁמְרֵי נַפְשִׁי נוֹעֲצוּ יַחְדָּו: לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוֹ רִדְפוּ וְתִפְשׂוּהוּ כִּי אֵין מַצִּיל: אֱלֹהִים אַל תִּרְחַק מִמֶּנִּי אֱלֹהַי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה: יֵבֹשׁוּ יִכְלוּ שֹׂטְנֵי נַפְשִׁי יַעֲטוּ חֶרְפָּה וּכְלִמָּה מְבַקְשֵׁי רָעָתִי: וַאֲנִי תָּמִיד אֲיַחֵל וְהוֹסַפְתִּי עַל כָּל תְּהִלָּתֶךָ: פִּי יְסַפֵּר צִדְקָתֶךָ כָּל הַיּוֹם תְּשׁוּעָתֶךָ כִּי לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת: אָבוֹא בִּגְבֻרוֹת אֲדֹנָי יֱהֹוִה אַזְכִּיר צִדְקָתְךָ לְבַדֶּךָ: אֱלֹהִים לִמַּדְתַּנִי מִנְּעוּרָי וְעַד הֵנָּה אַגִּיד נִפְלְאוֹתֶיךָ: וְגַם עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה אֱלֹהִים אַל תַּעַזְבֵנִי עַד אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר לְכָל יָבוֹא גְּבוּרָתֶךָ: וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מָרוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ: אֲשֶׁר הִרְאִיתַנִי צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת תָּשׁוּב תְּחַיֵּינִי וּמִתְּהֹמוֹת הָאָרֶץ תָּשׁוּב תַּעֲלֵנִי: תֶּרֶב גְּדֻלָּתִי וְתִסֹּב תְּנַחֲמֵנִי: גַּם אֲנִי אוֹדְךָ בִכְלִי נֶבֶל אֲמִתְּךָ אֱלֹהָי אֲזַמְּרָה לְךָ בְכִנּוֹר קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: תְּרַנֵּנָּה שְׂפָתַי כִּי אֲזַמְּרָה לָּךְ וְנַפְשִׁי אֲשֶׁר פָּדִיתָ: גַּם לְשׁוֹנִי כָּל הַיּוֹם תֶּהְגֶּה צִדְקָתֶךָ כִּי בֹשׁוּ כִּי חָפְרוּ מְבַקְשֵׁי רָעָתִי:

עב לִשְׁלֹמֹה אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תֵּן וְצִדְקָתְךָ לְבֶן מֶלֶךְ: יָדִין עַמְּךָ בְצֶדֶק וַעֲנִיֶּיךָ בְמִשְׁפָּט: יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם לָעָם וּגְבָעוֹת בִּצְדָקָה: יִשְׁפֹּט עֲנִיֵּי עָם יוֹשִׁיעַ לִבְנֵי אֶבְיוֹן וִידַכֵּא עוֹשֵׁק: יִירָאוּךָ עִם שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים: יֵרֵד כְּמָטָר עַל גֵּז כִּרְבִיבִים זַרְזִיף אָרֶץ: יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק וְרֹב שָׁלוֹם עַד בְּלִי יָרֵחַ: וְיֵרְדְּ מִיָּם עַד יָם וּמִנָּהָר עַד אַפְסֵי אָרֶץ: לְפָנָיו יִכְרְעוּ צִיִּים וְאֹיְבָיו עָפָר יְלַחֵכוּ: מַלְכֵי תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יָשִׁיבוּ מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר יַקְרִיבוּ: וְיִשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָל מְלָכִים כָּל גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ: כִּי יַצִּיל אֶבְיוֹן מְשַׁוֵּעַ וְעָנִי וְאֵין עֹזֵר לוֹ: יָחֹס עַל דַּל וְאֶבְיוֹן וְנַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים יוֹשִׁיעַ: מִתּוֹךְ וּמֵחָמָס יִגְאַל נַפְשָׁם וְיֵיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו: וִיחִי וְיִתֶּן לוֹ מִזְּהַב שְׁבָא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָמִיד כָּל הַיּוֹם יְבָרֲכֶנְהוּ: יְהִי פִסַּת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ: יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כֹּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: כָּלּוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן יִשָׁי:

ספר שלישי

ליום רביעי

עג מִזְמוֹר לְאָסָף אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב: וַאֲנִי כִּמְעַט נָטָיוּ רַגְלָי כְּאַיִן שֻׁפְּכוּ אֲשֻׁרָי: כִּי קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה: כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם וּבָרִיא אוּלָם: בַּעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינֵמוֹ וְעִם אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ: לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַאֲוָה יַעֲטָף שִׁית חָמָס לָמוֹ: יָצָא

מחלב

מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב׃ יָמִיקוּ וִידַבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ׃ שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ׃ לָכֵן יָשׁוּב עַמּוֹ הֲלֹם וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ לָמוֹ׃ וְאָמְרוּ אֵיכָה יָדַע אֵל וְיֵשׁ דֵּעָה בְעֶלְיוֹן׃ הִנֵּה אֵלֶּה רְשָׁעִים וְשַׁלְוֵי עוֹלָם הִשְׂגּוּ חָיִל׃ אַךְ רִיק זִכִּיתִי לְבָבִי וָאֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי׃ וָאֱהִי נָגוּעַ כָּל הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לַבְּקָרִים׃ אִם אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה כְמוֹ הִנֵּה דוֹר בָּנֶיךָ בָגָדְתִּי׃ וָאֲחַשְּׁבָה לָדַעַת זֹאת עָמָל הוּא בְעֵינָי׃ עַד אָבוֹא אֶל מִקְדְּשֵׁי אֵל אָבִינָה לְאַחֲרִיתָם׃ אַךְ בַּחֲלָקוֹת תָּשִׁית לָמוֹ הִפַּלְתָּם לְמַשּׁוּאוֹת׃ אֵיךְ הָיוּ לְשַׁמָּה כְרָגַע סָפוּ תַמּוּ מִן בַּלָּהוֹת׃ כַּחֲלוֹם מֵהָקִיץ אֲדֹנָי בָּעִיר צַלְמָם תִּבְזֶה׃ כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי וְכִלְיוֹתַי אֶשְׁתּוֹנָן׃ וַאֲנִי בַעַר וְלֹא אֵדָע בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ׃ וַאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ אָחַזְתָּ בְּיַד יְמִינִי׃ בַּעֲצָתְךָ תַנְחֵנִי וְאַחַר כָּבוֹד תִּקָּחֵנִי׃ מִי לִי בַשָּׁמָיִם וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ׃ כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי צוּר לְבָבִי וְחֶלְקִי אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ כִּי הִנֵּה רְחֵקֶיךָ יֹאבֵדוּ הִצְמַתָּה כָּל זוֹנֶה מִמֶּךָּ׃ וַאֲנִי קִרֲבַת אֱלֹהִים לִי טוֹב שַׁתִּי בַּאדֹנָי יֱהֹוִה מַחְסִי לְסַפֵּר כָּל מַלְאֲכוֹתֶיךָ׃

עד מַשְׂכִּיל לְאָסָף לָמָה אֱלֹהִים זָנַחְתָּ לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ׃ זְכֹר עֲדָתְךָ קָּנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ׃ הָרִימָה פְעָמֶיךָ לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח כָּל הֵרַע אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ׃ שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶךָ שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת׃ יִוָּדַע כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסֲבָךְ עֵץ קַרְדֻּמּוֹת׃ וְעַתָּה פִּתּוּחֶיהָ יָּחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפּוֹת יַהֲלֹמוּן׃ שִׁלְחוּ בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן שְׁמֶךָ׃ אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם יַחַד שָׂרְפוּ כָל מוֹעֲדֵי אֵל בָּאָרֶץ׃ אוֹתֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ אֵין עוֹד נָבִיא וְלֹא אִתָּנוּ יוֹדֵעַ עַד מָה׃ עַד מָתַי אֱלֹהִים יְחָרֶף צָר יְנָאֵץ אוֹיֵב שִׁמְךָ לָנֶצַח׃ לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינֶךָ מִקֶּרֶב חֵיקְךָ כַלֵּה׃ וֵאלֹהִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ אַתָּה פוֹרַרְתָּ בְעָזְּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל הַמָּיִם׃ אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי לִוְיָתָן תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל לְעָם לְצִיִּים׃ אַתָּה בָקַעְתָּ מַעְיָן וָנָחַל אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ נַהֲרוֹת אֵיתָן׃ לְךָ יוֹם אַף לְךָ לָיְלָה אַתָּה הֲכִינוֹתָ מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ׃ אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ וָחֹרֶף אַתָּה יְצַרְתָּם׃ זְכָר זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף יְהֹוָה וְעַם נָבָל נִאֲצוּ שְׁמֶךָ׃ אַל תִּתֵּן לְחַיַּת נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיַּת עֲנִיֶּיךָ אַל תִּשְׁכַּח לָנֶצַח׃ הַבֵּט לַבְּרִית כִּי מָלְאוּ מַחֲשַׁכֵּי אֶרֶץ נְאוֹת חָמָס׃ אַל יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהַלְלוּ שְׁמֶךָ׃ קוּמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבֶךָ זְכֹר חֶרְפָּתְךָ מִנִּי נָבָל כָּל הַיּוֹם׃ אַל תִּשְׁכַּח קוֹל צֹרְרֶיךָ שְׁאוֹן קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד׃

עה לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר׃ הוֹדִינוּ לְּךָ אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקָרוֹב שְׁמֶךָ סִפְּרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מֵישָׁרִים אֶשְׁפֹּט׃ נְמֹגִים אֶרֶץ וְכָל יֹשְׁבֶיהָ אָנֹכִי תִכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶּלָה׃ אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל תָּהֹלּוּ וְלָרְשָׁעִים אַל תָּרִימוּ קָרֶן׃ אַל תָּרִימוּ לַמָּרוֹם קַרְנְכֶם תְּדַבְּרוּ בְצַוָּאר עָתָק׃ כִּי לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים׃ כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים׃ כִּי כוֹס בְּיַד יְהֹוָה וְיַיִן חָמַר מָלֵא מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה אַךְ שְׁמָרֶיהָ יִמְצוּ יִשְׁתּוּ כֹּל רִשְׁעֵי אָרֶץ׃ וַאֲנִי אַגִּיד לְעֹלָם אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק׃

עו לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר׃ נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ׃ וַיְהִי בְשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְצִיּוֹן׃ שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי קָשֶׁת מָגֵן וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֶלָה׃ נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי טָרֶף׃ אֶשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא מָצְאוּ כָל אַנְשֵׁי חַיִל יְדֵיהֶם׃ מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס׃ אַתָּה נוֹרָא אַתָּה וּמִי יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז אַפֶּךָ׃ מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה׃ בְּקוּם לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל עַנְוֵי אֶרֶץ סֶלָה׃ כִּי חֲמַת אָדָם תּוֹדֶךָּ שְׁאֵרִית חֵמֹת תַּחְגֹּר׃ נִדְרוּ וְשַׁלְּמוּ לַיהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל סְבִיבָיו יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא׃ יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים נוֹרָא לְמַלְכֵי אָרֶץ׃

עז לַמְנַצֵּחַ עַל יְדוּתוּן לְאָסָף מִזְמוֹר׃ קוֹלִי אֶל אֱלֹהִים וְאֶצְעָקָה קוֹלִי אֶל אֱלֹהִים וְהַאֲזִין אֵלָי׃ בְּיוֹם צָרָתִי אֲדֹנָי דָּרָשְׁתִּי יָדִי לַיְלָה נִגְּרָה וְלֹא תָפוּג מֵאֲנָה הִנָּחֵם נַפְשִׁי׃ אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה אָשִׂיחָה וְתִתְעַטֵּף רוּחִי סֶלָה׃ אָחַזְתָּ שְׁמֻרוֹת עֵינָי נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר׃ חִשַּׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִים׃ אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה עִם לְבָבִי אָשִׂיחָה וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי׃ הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדֹנָי וְלֹא יֹסִיף לִרְצוֹת עוֹד׃

הֶאָפֵס לָנֶצַח חַסְדּוֹ גָּמַר אֹמֶר לְדֹר וָדֹר׃
הֲשָׁכַח חַנּוֹת אֵל אִם קָפַץ בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה׃
וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת יְמִין עֶלְיוֹן׃ אֶזְכּוֹר
מַעַלְלֵי יָהּ כִּי אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם פִּלְאֶךָ׃ וְהָגִיתִי
בְכָל פָּעֳלֶךָ וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃ אֱלֹהִים
בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ מִי אֵל גָּדוֹל כֵּאלֹהִים׃ אַתָּה
הָאֵל עֹשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעְתָּ בָעַמִּים עֻזֶּךָ׃
גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵי יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶלָה׃
רָאוּךָ מַּיִם אֱלֹהִים רָאוּךָ מַּיִם יָחִילוּ אַף יִרְגְּזוּ
תְהֹמוֹת׃ זֹרְמוּ מַיִם עָבוֹת קוֹל נָתְנוּ שְׁחָקִים
אַף חֲצָצֶיךָ יִתְהַלָּכוּ׃ קוֹל רַעַמְךָ בַּגַּלְגַּל
הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ׃
בַּיָּם דַּרְכֶּךָ וּשְׁבִילְךָ בְּמַיִם רַבִּים וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא
נֹדָעוּ׃ נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃
עח מַשְׂכִּיל לְאָסָף הַאֲזִינָה עַמִּי תּוֹרָתִי
הַטּוּ אָזְנְכֶם לְאִמְרֵי פִי׃ אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי
אַבִּיעָה חִידוֹת מִנִּי קֶדֶם׃ אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ וַנֵּדָעֵם
וַאֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ׃ לֹא נְכַחֵד מִבְּנֵיהֶם
לְדוֹר אַחֲרוֹן מְסַפְּרִים תְּהִלּוֹת יְהוָה וֶעֱזוּזוֹ
וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וַיָּקֶם עֵדוּת בְּיַעֲקֹב
וְתוֹרָה שָׂם בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבוֹתֵינוּ
לְהוֹדִיעָם לִבְנֵיהֶם׃ לְמַעַן יֵדְעוּ דּוֹר אַחֲרוֹן
בָּנִים יִוָּלֵדוּ יָקֻמוּ וִיסַפְּרוּ לִבְנֵיהֶם׃ וְיָשִׂימוּ
בֵאלֹהִים כִּסְלָם וְלֹא יִשְׁכְּחוּ מַעַלְלֵי אֵל
וּמִצְוֹתָיו יִנְצֹרוּ׃ וְלֹא יִהְיוּ כַּאֲבוֹתָם דּוֹר סוֹרֵר
וּמֹרֶה דּוֹר לֹא הֵכִין לִבּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנָה אֶת אֵל
רוּחוֹ׃ בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קָשֶׁת הָפְכוּ
בְּיוֹם קְרָב׃ לֹא שָׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ
מֵאֲנוּ לָלֶכֶת׃ וַיִּשְׁכְּחוּ עֲלִילוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו
אֲשֶׁר הֶרְאָם׃ נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם שְׂדֵה צֹעַן׃ בָּקַע יָם וַיַּעֲבִירֵם וַיַּצֶּב
מַיִם כְּמוֹ נֵד׃ וַיַּנְחֵם בֶּעָנָן יוֹמָם וְכָל הַלַּיְלָה
בְּאוֹר אֵשׁ׃ יְבַקַּע צֻרִים בַּמִּדְבָּר וַיַּשְׁקְ
כִּתְהֹמוֹת רַבָּה׃ וַיּוֹצִא נוֹזְלִים מִסָּלַע וַיּוֹרֶד
כַּנְּהָרוֹת מָיִם׃ וַיּוֹסִיפוּ עוֹד לַחֲטֹא לוֹ לַמְרוֹת
עֶלְיוֹן בַּצִּיָּה׃ וַיְנַסּוּ אֵל בִּלְבָבָם לִשְׁאָל אֹכֶל
לְנַפְשָׁם׃ וַיְדַבְּרוּ בֵּאלֹהִים אָמְרוּ הֲיוּכַל אֵל
לַעֲרֹךְ שֻׁלְחָן בַּמִּדְבָּר׃ הֵן הִכָּה צוּר וַיָּזוּבוּ
מַיִם וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ הֲגַם לֶחֶם יוּכַל תֵּת אִם
יָכִין שְׁאֵר לְעַמּוֹ׃ לָכֵן שָׁמַע יְהוָה וַיִּתְעַבָּר
וְאֵשׁ נִשְּׂקָה בְיַעֲקֹב וְגַם אַף עָלָה בְיִשְׂרָאֵל׃
כִּי לֹא הֶאֱמִינוּ בֵּאלֹהִים וְלֹא בָטְחוּ בִּישׁוּעָתוֹ׃
וַיְצַו שְׁחָקִים מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח׃

וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ׃
לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ צֵידָה שָׁלַח לָהֶם
לָשֹׂבַע׃ יַסַּע קָדִים בַּשָּׁמָיִם וַיְנַהֵג בְּעֻזּוֹ תֵימָן׃
וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כֶּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף
כָּנָף׃ וַיַּפֵּל בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ סָבִיב לְמִשְׁכְּנֹתָיו׃
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ מְאֹד וְתַאֲוָתָם יָבִא לָהֶם׃
לֹא זָרוּ מִתַּאֲוָתָם עוֹד אָכְלָם בְּפִיהֶם׃ וְאַף
אֱלֹהִים עָלָה בָהֶם וַיַּהֲרֹג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם וּבַחוּרֵי
יִשְׂרָאֵל הִכְרִיעַ׃ בְּכָל זֹאת חָטְאוּ עוֹד וְלֹא
הֶאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו׃ וַיְכַל בַּהֶבֶל יְמֵיהֶם
וּשְׁנוֹתָם בַּבֶּהָלָה׃ אִם הֲרָגָם וּדְרָשׁוּהוּ וְשָׁבוּ
וְשִׁחֲרוּ אֵל׃ וַיִּזְכְּרוּ כִּי אֱלֹהִים צוּרָם וְאֵל
עֶלְיוֹן גֹּאֲלָם׃ וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ
לוֹ׃ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנוּ בִּבְרִיתוֹ׃
וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה
לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ׃ וַיִּזְכֹּר כִּי
בָשָׂר הֵמָּה רוּחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב׃ כַּמָּה יַמְרוּהוּ
בַמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ בִּישִׁימוֹן׃ וַיָּשׁוּבוּ וַיְנַסּוּ
אֵל וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל הִתְווּ׃ לֹא זָכְרוּ אֶת יָדוֹ
יוֹם אֲשֶׁר פָּדָם מִנִּי צָר׃ אֲשֶׁר שָׂם בְּמִצְרַיִם
אֹתוֹתָיו וּמוֹפְתָיו בִּשְׂדֵה צֹעַן׃ וַיַּהֲפֹךְ לְדָם
יְאֹרֵיהֶם וְנֹזְלֵיהֶם בַּל יִשְׁתָּיוּן׃ יְשַׁלַּח בָּהֶם
עָרֹב וַיֹּאכְלֵם וּצְפַרְדֵּעַ וַתַּשְׁחִיתֵם׃ וַיִּתֵּן
לֶחָסִיל יְבוּלָם וִיגִיעָם לָאַרְבֶּה׃ יַהֲרֹג בַּבָּרָד
גַּפְנָם וְשִׁקְמוֹתָם בַּחֲנָמַל׃ וַיַּסְגֵּר לַבָּרָד בְּעִירָם
וּמִקְנֵיהֶם לָרְשָׁפִים׃ יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ
עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים׃
יְפַלֵּס נָתִיב לְאַפּוֹ לֹא חָשַׂךְ מִמָּוֶת נַפְשָׁם
וְחַיָּתָם לַדֶּבֶר הִסְגִּיר׃ וַיַּךְ כָּל בְּכוֹר בְּמִצְרָיִם
רֵאשִׁית אוֹנִים בְּאָהֳלֵי חָם׃ וַיַּסַּע כַּצֹּאן עַמּוֹ
וַיְנַהֲגֵם כַּעֵדֶר בַּמִּדְבָּר׃ וַיַּנְחֵם לָבֶטַח וְלֹא
פָחָדוּ וְאֶת אוֹיְבֵיהֶם כִּסָּה הַיָּם׃ וַיְבִיאֵם אֶל
גְּבוּל קָדְשׁוֹ הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ׃ וַיְגָרֶשׁ
מִפְּנֵיהֶם גּוֹיִם וַיַּפִּילֵם בְּחֶבֶל נַחֲלָה וַיַּשְׁכֵּן
בְּאָהֳלֵיהֶם שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְנַסּוּ וַיַּמְרוּ אֶת
אֱלֹהִים עֶלְיוֹן וְעֵדוֹתָיו לֹא שָׁמָרוּ׃ וַיִּסֹּגוּ
וַיִּבְגְּדוּ כַּאֲבוֹתָם נֶהְפְּכוּ כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה׃
וַיַּכְעִיסוּהוּ בְּבָמוֹתָם וּבִפְסִילֵיהֶם יַקְנִיאוּהוּ׃
שָׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבָּר וַיִּמְאַס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל׃
וַיִּטֹּשׁ מִשְׁכַּן שִׁלוֹ אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם׃ וַיִּתֵּן
לַשְּׁבִי עֻזּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ בְיַד צָר׃ וַיַּסְגֵּר לַחֶרֶב
עַמּוֹ וּבְנַחֲלָתוֹ הִתְעַבָּר׃ בַּחוּרָיו אָכְלָה אֵשׁ
וּבְתוּלֹתָיו לֹא הוּלָּלוּ׃ כֹּהֲנָיו בַּחֶרֶב נָפָלוּ

ואלמנותיו לא תבכינה: ויקץ כישן אדני כגבור מתרונן מיין: ויך צריו אחור חרפת עולם נתן למו: וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר: ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב: ויבן כמו רמים מקדשו בארץ יסדה לעולם: ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכלאת צאן: מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו: וירעם כתום לבבו ובתבונות כפיו ינחם:

עט מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים: נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ: שפכו דמם כמים סביבות ירושלים ואין קובר: היינו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו: עד מה יהוה תאנף לנצח תבער כמו אש קנאתך: שפך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו: כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו: אל תזכר לנו עונות ראשנים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד: עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך: למה יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך: תבוא לפניך אנקת אסיר כגדל זרועך הותר בני תמותה: והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם חרפתם אשר חרפוך אדני: ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך:

פ למנצח אל שושנים עדות לאסף מזמור: רועה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף ישב הכרבים הופיעה: לפני אפרים ובנימן ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישעתה לנו: אלהים השיבנו והאר פניך ונושעה: יהוה אלהים צבאות עד מתי עשנת בתפלת עמך: האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש: תשימנו מדון לשכנינו ואויבנו ילעגו למו: אלהים צבאות השיבנו והאר פניך ונושעה: גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה: פנית לפניה ותשרש שרשיה ותמלא ארץ: כסו הרים צלה וענפיה ארזי אל: תשלח קציריה עד ים ואל נהר יונקותיה: למה פרצת גדריה וארוה כל עוברי דרך: יכרסמנה חזיר מיער וזיז שדי ירענה: אלהים צבאות שוב נא הבט משמים וראה ופקד גפן זאת: וכנה אשר נטעה ימינך ועל בן אמצתה לך: שרפה באש כסוחה מגערת פניך יאבדו: תהי ידך על איש ימינך על בן אדם אמצת לך: ולא נסוג ממך תחיינו ובשמך נקרא: יהוה אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה:

פא למנצח על הגתית לאסף: הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל: תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו: כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב: עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע: הסירותי מסבל שכמו כפיו מדוד תעבורנה: בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה סלה: שמע עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי: לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר: אנכי יהוה אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו: ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אבה לי: ואשלחהו בשרירות לבם ילכו במועצותיהם: לו עמי שמע לי ישראל בדרכי יהלכו: כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי: משנאי יהוה יכחשו לו ויהי עתם לעולם: ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך:

פב מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט: עד מתי תשפטו עול ופני רשעים תשאו סלה: שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו: פלטו דל ואביון מיד רשעים הצילו: לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ימוטו כל מוסדי ארץ: אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם: אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו: קומה אלהים שפטה הארץ כי אתה תנחל בכל הגוים:

פג שיר מזמור לאסף: אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקט אל: כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש: על עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך: אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד: כי נועצו לב יחדו עליך ברית יכרתו: אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים: גבל

וְעַמּוֹן וַעֲמָלֵק פְּלֶשֶׁת עִם יֹשְׁבֵי צוֹר׃ גַּם
אַשּׁוּר נִלְוָה עִמָּם הָיוּ זְרוֹעַ לִבְנֵי לוֹט סֶלָה׃
עֲשֵׂה לָהֶם כְּמִדְיָן כְּסִיסְרָא כְיָבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן׃
נִשְׁמְדוּ בְעֵין דֹּאר הָיוּ דֹּמֶן לָאֲדָמָה׃
שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ כְּעֹרֵב וְכִזְאֵב וּכְזֶבַח וּכְצַלְמֻנָּע
כָּל נְסִיכֵמוֹ׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ נִירְשָׁה לָּנוּ אֵת נְאוֹת
אֱלֹהִים׃ אֱלֹהַי שִׁיתֵמוֹ כַגַּלְגַּל כְּקַשׁ לִפְנֵי רוּחַ׃
כְּאֵשׁ תִּבְעַר יָעַר וּכְלֶהָבָה תְּלַהֵט הָרִים׃
כֵּן תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם׃ מַלֵּא
פְנֵיהֶם קָלוֹן וִיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ יהוה׃ יֵבֹשׁוּ
וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי עַד וְיַחְפְּרוּ וְיֹאבֵדוּ׃ וְיֵדְעוּ כִּי
אַתָּה שִׁמְךָ יהוה לְבַדֶּךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל הָאָרֶץ׃
פד לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר׃
מַה יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יהוה צְבָאוֹת׃ נִכְסְפָה
וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת יהוה לִבִּי וּבְשָׂרִי
יְרַנְּנוּ אֶל אֵל חָי׃ גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר
קֵן לָהּ אֲשֶׁר שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת מִזְבְּחוֹתֶיךָ
יהוה צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי׃ אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי
בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז לוֹ
בָךְ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם׃ עֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא
מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה׃ יֵלְכוּ
מֵחַיִל אֶל חָיִל יֵרָאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן׃ יהוה
אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב סֶלָה׃ מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי
מְשִׁיחֶךָ׃ כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי
הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאָהֳלֵי רֶשַׁע׃ כִּי
שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יהוה אֱלֹהִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יהוה
לֹא יִמְנַע טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים׃ יהוה צְבָאוֹת
אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃

פה לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר׃ רָצִיתָ
יהוה אַרְצֶךָ שַׁבְתָּ שְׁבִית יַעֲקֹב׃ נָשָׂאתָ עֲוֹן
עַמֶּךָ כִּסִּיתָ כָל חַטָּאתָם סֶלָה׃ אָסַפְתָּ כָל
עֶבְרָתֶךָ הֱשִׁיבוֹתָ מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ׃ שׁוּבֵנוּ אֱלֹהֵי
יִשְׁעֵנוּ וְהָפֵר כַּעַסְךָ עִמָּנוּ׃ הַלְעוֹלָם תֶּאֱנַף
בָּנוּ תִּמְשֹׁךְ אַפְּךָ לְדֹר וָדֹר׃ הֲלֹא אַתָּה
תָּשׁוּב תְּחַיֵּנוּ וְעַמְּךָ יִשְׂמְחוּ בָךְ׃ הַרְאֵנוּ
יהוה חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן לָנוּ׃ אֶשְׁמְעָה מַה
יְדַבֵּר הָאֵל יהוה כִּי יְדַבֵּר שָׁלוֹם אֶל עַמּוֹ וְאֶל
חֲסִידָיו וְאַל יָשׁוּבוּ לְכִסְלָה׃ אַךְ קָרוֹב לִירֵאָיו
יִשְׁעוֹ לִשְׁכֹּן כָּבוֹד בְּאַרְצֵנוּ׃ חֶסֶד וֶאֱמֶת
נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ׃ אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח
וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף׃ גַּם יהוה יִתֵּן הַטּוֹב

וְאַרְצֵנוּ תִּתֵּן יְבוּלָהּ׃ צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם
לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו׃
פו תְּפִלָּה לְדָוִד הַטֵּה יהוה אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי
וְאֶבְיוֹן אָנִי׃ שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע
עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ׃ חָנֵּנִי אֲדֹנָי
כִּי אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל הַיּוֹם׃ שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ
כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ כִּי אַתָּה אֲדֹנָי
טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קֹרְאֶיךָ׃ הַאֲזִינָה יְיָ
תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתָי׃ בְּיוֹם
צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי׃ אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים
אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ׃ כָּל גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ׃
כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים
לְבַדֶּךָ׃ הוֹרֵנִי יהוה דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ
יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ׃ אוֹדְךָ אֲדֹנָי אֱלֹהַי
בְּכָל לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם׃ כִּי חַסְדְּךָ
גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל תַּחְתִּיָּה׃
אֱלֹהִים זֵדִים קָמוּ עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ
נַפְשִׁי וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם׃ וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל רַחוּם
וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ פְּנֵה אֵלַי
וְחָנֵּנִי תְּנָה עֻזְּךָ לְעַבְדֶּךָ וְהוֹשִׁיעָה לְבֶן
אֲמָתֶךָ׃ עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי
וְיֵבֹשׁוּ כִּי אַתָּה יהוה עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי׃
פז לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר שִׁיר יְסוּדָתוֹ בְּהַרְרֵי
קֹדֶשׁ׃ אֹהֵב יהוה שַׁעֲרֵי צִיּוֹן מִכֹּל מִשְׁכְּנוֹת
יַעֲקֹב׃ נִכְבָּדוֹת מְדֻבָּר בָּךְ עִיר הָאֱלֹהִים
סֶלָה׃ אַזְכִּיר רַהַב וּבָבֶל לְיֹדְעָי הִנֵּה פְלֶשֶׁת
וְצוֹר עִם כּוּשׁ זֶה יֻלַּד שָׁם׃ וּלְצִיּוֹן יֵאָמַר אִישׁ
וְאִישׁ יֻלַּד בָּהּ וְהוּא יְכוֹנְנֶהָ עֶלְיוֹן׃ יהוה
יִסְפֹּר בִּכְתוֹב עַמִּים זֶה יֻלַּד שָׁם סֶלָה׃ וְשָׁרִים
כְּחֹלְלִים כָּל מַעְיָנַי בָּךְ׃
פח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח לַמְנַצֵּחַ עַל מָחֲלַת
לְעַנּוֹת מַשְׂכִּיל לְהֵימָן הָאֶזְרָחִי׃ יהוה אֱלֹהֵי
יְשׁוּעָתִי יוֹם צָעַקְתִּי בַלַּיְלָה נֶגְדֶּךָ׃ תָּבוֹא
לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתִי הַטֵּה אָזְנְךָ לְרִנָּתִי׃ כִּי שָׂבְעָה
בְרָעוֹת נַפְשִׁי וְחַיַּי לִשְׁאוֹל הִגִּיעוּ׃ נֶחְשַׁבְתִּי
עִם יוֹרְדֵי בוֹר הָיִיתִי כְּגֶבֶר אֵין אֱיָל׃ בַּמֵּתִים
חָפְשִׁי כְּמוֹ חֲלָלִים שֹׁכְבֵי קֶבֶר אֲשֶׁר לֹא
זְכַרְתָּם עוֹד וְהֵמָּה מִיָּדְךָ נִגְזָרוּ׃ שַׁתַּנִי בְּבוֹר
תַּחְתִּיּוֹת בְּמַחֲשַׁכִּים בִּמְצֹלוֹת׃ עָלַי סָמְכָה
חֲמָתֶךָ וְכָל מִשְׁבָּרֶיךָ עִנִּיתָ סֶּלָה׃ הִרְחַקְתָּ
מְיֻדָּעַי מִמֶּנִּי שַׁתַּנִי תוֹעֵבוֹת לָמוֹ כָּלֻא וְלֹא
אֵצֵא׃ עֵינִי דָאֲבָה מִנִּי עֹנִי קְרָאתִיךָ יהוה
בְּכָל

בְּכָל יוֹם שִׁטַּחְתִּי אֵלֶיךָ כַפָּי: הֲלַמֵּתִים תַּעֲשֶׂה
פֶּלֶא אִם רְפָאִים יָקוּמוּ יוֹדוּךָ סֶּלָה: הַיְסֻפַּר
בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן: הֲיִוָּדַע
בַּחֹשֶׁךְ פִּלְאֶךָ וְצִדְקָתְךָ בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה: וַאֲנִי
אֵלֶיךָ יהוה שִׁוַּעְתִּי וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתִי תְקַדְּמֶךָּ:
לָמָה יהוה תִּזְנַח נַפְשִׁי תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי:
עָנִי אֲנִי וְגֹוֵעַ מִנֹּעַר נָשָׂאתִי אֵמֶיךָ אָפוּנָה:
עָלַי עָבְרוּ חֲרוֹנֶיךָ בִּעוּתֶיךָ צִמְּתוּתֻנִי:
סַבּוּנִי כַמַּיִם כָּל הַיּוֹם הִקִּיפוּ עָלַי יָחַד:
הִרְחַקְתָּ מִמֶּנִּי אֹהֵב וָרֵעַ מְיֻדָּעַי מַחְשָׁךְ:
פט מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי: חַסְדֵי יהוה עוֹלָם
אָשִׁירָה לְדֹר וָדֹר אוֹדִיעַ אֱמוּנָתְךָ בְּפִי: כִּי
אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה שָׁמַיִם תָּכִן
אֱמוּנָתְךָ בָהֶם: כָּרַתִּי בְרִית לִבְחִירִי נִשְׁבַּעְתִּי
לְדָוִד עַבְדִּי: עַד עוֹלָם אָכִין זַרְעֶךָ וּבָנִיתִי
לְדֹר וָדוֹר כִּסְאֲךָ סֶלָה: וְיוֹדוּ שָׁמַיִם פִּלְאֲךָ
יהוה אַף אֱמוּנָתְךָ בִּקְהַל קְדֹשִׁים: כִּי מִי
בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַיהוָה יִדְמֶה לַיהוָה בִּבְנֵי אֵלִים:
אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל
סְבִיבָיו: יהוה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ
וֶאֱמוּנָתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ: אַתָּה מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת
הַיָּם בְּשׂוֹא גַלָּיו אַתָּה תְשַׁבְּחֵם: אַתָּה
דִכִּאתָ כֶחָלָל רָהַב בִּזְרוֹעַ עֻזְּךָ פִּזַּרְתָּ אוֹיְבֶיךָ:
לְךָ שָׁמַיִם אַף לְךָ אָרֶץ תֵּבֵל וּמְלֹאָהּ אַתָּה
יְסַדְתָּם: צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם תָּבוֹר
וְחֶרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יְרַנֵּנוּ: לְךָ זְרוֹעַ עִם גְּבוּרָה
תָּעֹז יָדְךָ תָּרוּם יְמִינֶךָ: צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן
כִּסְאֶךָ חֶסֶד וֶאֱמֶת יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ: אַשְׁרֵי הָעָם
יוֹדְעֵי תְרוּעָה יהוה בְּאוֹר פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן: בְּשִׁמְךָ
יְגִילוּן כָּל הַיּוֹם וּבְצִדְקָתְךָ יָרוּמוּ: כִּי תִפְאֶרֶת
עֻזָּמוֹ אָתָּה וּבִרְצוֹנְךָ תָּרוּם קַרְנֵנוּ: כִּי לַיהוָה
מָגִנֵּנוּ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מַלְכֵּנוּ: אָז דִּבַּרְתָּ
בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר עַל גִּבּוֹר
הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם: מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי
בְּשֶׁמֶן קָדְשִׁי מְשַׁחְתִּיו: אֲשֶׁר יָדִי תִּכּוֹן עִמּוֹ
אַף זְרוֹעִי תְאַמְּצֶנּוּ: לֹא יַשִּׁא אוֹיֵב בּוֹ וּבֶן
עַוְלָה לֹא יְעַנֶּנּוּ: וְכַתּוֹתִי מִפָּנָיו צָרָיו
וּמְשַׂנְאָיו אֶגּוֹף: וֶאֱמוּנָתִי וְחַסְדִּי עִמּוֹ וּבִשְׁמִי
תָּרוּם קַרְנוֹ: וְשַׂמְתִּי בַיָּם יָדוֹ וּבַנְּהָרוֹת יְמִינוֹ:
הוּא יִקְרָאֵנִי אָבִי אָתָּה אֵלִי וְצוּר יְשׁוּעָתִי:
אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ עֶלְיוֹן לְמַלְכֵי אָרֶץ:
לְעוֹלָם אֶשְׁמָר לוֹ חַסְדִּי וּבְרִיתִי נֶאֱמֶנֶת לוֹ:
וְשַׂמְתִּי לָעַד זַרְעוֹ וְכִסְאוֹ כִּימֵי שָׁמָיִם: אִם
יַעַזְבוּ בָנָיו תּוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטַי לֹא יֵלֵכוּן:
אִם חֻקֹּתַי יְחַלֵּלוּ וּמִצְוֹתַי לֹא יִשְׁמֹרוּ:
וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם: וְחַסְדִּי
לֹא אָפִיר מֵעִמּוֹ וְלֹא אֲשַׁקֵּר בֶּאֱמוּנָתִי: לֹא
אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה: אַחַת
נִשְׁבַּעְתִּי בְקָדְשִׁי אִם לְדָוִד אֲכַזֵּב: זַרְעוֹ
לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי: כְּיָרֵחַ יִכּוֹן
עוֹלָם וְעֵד בַּשַּׁחַק נֶאֱמָן סֶלָה: וְאַתָּה זָנַחְתָּ
וַתִּמְאָס הִתְעַבַּרְתָּ עִם מְשִׁיחֶךָ: נֵאַרְתָּה בְּרִית
עַבְדֶּךָ חִלַּלְתָּ לָאָרֶץ נִזְרוֹ: פָּרַצְתָּ כָל גְּדֵרֹתָיו
שַׂמְתָּ מִבְצָרָיו מְחִתָּה: שַׁסֻּהוּ כָּל עֹבְרֵי
דָרֶךְ הָיָה חֶרְפָּה לִשְׁכֵנָיו: הֲרִימוֹתָ יְמִין צָרָיו
הִשְׂמַחְתָּ כָּל אוֹיְבָיו: אַף תָּשִׁיב צוּר חַרְבּוֹ
וְלֹא הֲקֵמֹתוֹ בַּמִּלְחָמָה: הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ
וְכִסְאוֹ לָאָרֶץ מִגַּרְתָּה: הִקְצַרְתָּ יְמֵי עֲלוּמָיו
הֶעֱטִיתָ עָלָיו בּוּשָׁה סֶלָה: עַד מָה יהוה
תִּסָּתֵר לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ אֵשׁ חֲמָתֶךָ: זְכָר
אֲנִי מֶה חָלֶד עַל מַה שָּׁוְא בָּרָאתָ כָל בְּנֵי
אָדָם: מִי גֶבֶר יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה מָּוֶת יְמַלֵּט
נַפְשׁוֹ מִיַּד שְׁאוֹל סֶלָה: אַיֵּה חֲסָדֶיךָ
הָרִאשֹׁנִים אֲדֹנָי נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד בֶּאֱמוּנָתֶךָ:
זְכֹר אֲדֹנָי חֶרְפַּת עֲבָדֶיךָ שְׂאֵתִי בְחֵיקִי כָּל
רַבִּים עַמִּים: אֲשֶׁר חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ יהוה אֲשֶׁר
חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ: בָּרוּךְ יהוה לְעוֹלָם
אָמֵן וְאָמֵן:

ספר רביעי

ליום חמישי

צ תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן
אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ
וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה
אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי
אָדָם: כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל
כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה
יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ
וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ
וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּה עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ
עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל יָמֵינוּ פָּנוּ
בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ הֶגֶה: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ
בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה
וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי יוֹדֵעַ עֹז
אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן
הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְיָ עַד מָתָי
והנחם

וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ׃ שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל יָמֵינוּ׃ שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה׃ יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל בְּנֵיהֶם׃ וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ׃

צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃ אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח בּוֹ׃ כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת׃ בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ׃ לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם׃ מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם׃ יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ׃ רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃ כִּי אַתָּה יְהוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ׃ לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ׃ כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ׃ עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ׃ עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין׃ כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי׃ יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי׃

צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ טוֹב לְהֹדוֹת לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת׃ עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יהוה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יהוה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת׃ בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד׃ וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יהוה׃ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יהוה כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן׃ וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃ צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה׃ שְׁתוּלִים בְּבֵית יהוה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃ עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יהוה צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ׃

צג יהוה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט׃ נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה׃ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יהוה נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם׃ מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יהוה׃ עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים׃

צד אֵל נְקָמוֹת יהוה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ׃ הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים׃ עַד מָתַי רְשָׁעִים יהוה עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ׃ יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ עַמְּךָ יהוה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ׃ אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ׃ הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט׃ הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת׃ יהוה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ׃ לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת׃ כִּי לֹא יִטֹּשׁ יהוה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב׃ כִּי עַד צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב׃ מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ לוּלֵי יהוה עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי׃ אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יהוה יִסְעָדֵנִי׃ בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי׃ הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי חֹק׃ יָגוֹדּוּ עַל נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ׃ וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי׃ וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יהוה אֱלֹהֵינוּ׃

צה לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ׃ נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ׃ כִּי אֵל גָּדוֹל יהוה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים׃ אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ׃ אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ׃ בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְהוָה עֹשֵׂנוּ׃ כִּי

הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ׃ אַל תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר׃ אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם רָאוּ פָעֳלִי׃ אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא יָדְעוּ דְרָכָי׃ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי׃

צו שִׁירוּ לַיהוה שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיהוה כָּל הָאָרֶץ׃ שִׁירוּ לַיהוה בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃ סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו׃ כִּי גָדוֹל יהוה וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים׃ כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיהוה שָׁמַיִם עָשָׂה׃ הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ׃ הָבוּ לַיהוה מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו׃ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוה בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ׃ אִמְרוּ בַגּוֹיִם יהוה מָלָךְ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ׃ יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל עֲצֵי יָעַר׃ לִפְנֵי יהוה כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ׃

צז יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים׃ עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ׃ אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו׃ הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ׃ הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יהוה מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ׃ הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ׃ יֵבֹשׁוּ כָּל עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל אֱלֹהִים׃ שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יהוה׃ כִּי אַתָּה יהוה עֶלְיוֹן עַל כָּל הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל כָּל אֱלֹהִים׃ אֹהֲבֵי יהוה שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם׃ אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה׃ שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיהוה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃

צח מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיהוה שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃ הוֹדִיעַ יְהוָה יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ׃ זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃ הָרִיעוּ לַיהוה כָּל הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ׃ זַמְּרוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה׃ בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יהוה׃ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ׃ לִפְנֵי יהוה כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃

צט יהוה מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ׃ יהוה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל כָּל הָעַמִּים׃ יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא׃ וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ׃ רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא׃ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יְהוָה וְהוּא יַעֲנֵם׃ בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל עֲלִילוֹתָם׃ רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

ק מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל הָאָרֶץ׃ עִבְדוּ אֶת יְהוָה בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה׃ דְּעוּ כִּי יְהוָה הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ׃ בֹּאוּ שְׁעָרָיו בְּתוֹדָה חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ׃ כִּי טוֹב יְהוָה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ׃ ולו קרי

קא לְדָוִד מִזְמוֹר חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ יְהוָה אֲזַמֵּרָה׃ אַשְׂכִּילָה בְּדֶרֶךְ תָּמִים מָתַי תָּבוֹא אֵלָי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי׃ לֹא אָשִׁית לְנֶגֶד עֵינַי דְּבַר בְּלִיָּעַל עֲשֹׂה סֵטִים שָׂנֵאתִי לֹא יִדְבַּק בִּי׃

לֵבָב עִקֵּשׁ יָסוּר מִמֶּנִּי רָע לֹא אֵדָע׃
מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ
עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל׃ עֵינַי
בְּנֶאֶמְנֵי אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ
תָּמִים הוּא יְשָׁרְתֵנִי׃ לֹא יֵשֵׁב בְּקֶרֶב בֵּיתִי
עֹשֵׂה רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד
עֵינָי׃ לַבְּקָרִים אַצְמִית כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ
לְהַכְרִית מֵעִיר יְהוָה כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן׃
קב תְּפִלָּה לְעָנִי כִי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה
יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ׃ יְהוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי
אֵלֶיךָ תָבוֹא׃ אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי בְּיוֹם
צַר לִי הַטֵּה אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם אֶקְרָא מַהֵר
עֲנֵנִי׃ כִּי כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד
נִחָרוּ׃ הוּכָּה כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי שָׁכַחְתִּי
מֵאֲכֹל לַחְמִי׃ מִקּוֹל אַנְחָתִי דָּבְקָה עַצְמִי
לִבְשָׂרִי׃ דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי
כְּכוֹס חֳרָבוֹת׃ שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר
בּוֹדֵד עַל גָּג׃ כָּל הַיּוֹם חֵרְפוּנִי אוֹיְבָי
מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ׃ כִּי אֵפֶר כַּלֶּחֶם
אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי בִּבְכִי מָסָכְתִּי׃ מִפְּנֵי זַעַמְךָ
וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי׃ יָמַי כְּצֵל
נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ׃ וְאַתָּה יְהוָה
לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר׃ אַתָּה
תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא
מוֹעֵד׃ כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת
עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ׃ וְיִירְאוּ גוֹיִם אֶת שֵׁם יְהוָה
וְכָל מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת כְּבוֹדֶךָ׃ כִּי בָנָה
יְהוָה צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ׃ פָּנָה אֶל תְּפִלַּת
הָעַרְעָר וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם׃ תִּכָּתֶב
זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יְהַלֶּל יָהּ׃
כִּי הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ יְהוָה מִשָּׁמַיִם אֶל
אֶרֶץ הִבִּיט׃ לִשְׁמֹעַ אֶנְקַת אָסִיר לְפַתֵּחַ
בְּנֵי תְמוּתָה׃ לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה
וּתְהִלָּתוֹ בִּירוּשָׁלִָם׃ בְּהִקָּבֵץ עַמִּים יַחְדָּו
וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת יְהוָה׃ עִנָּה בַדֶּרֶךְ
כֹּחִי קִצַּר יָמָי׃ אֹמַר אֵלִי אַל תַּעֲלֵנִי בַּחֲצִי
יָמָי בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ׃ לְפָנִים הָאָרֶץ
יָסַדְתָּ וּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ שָׁמָיִם׃ הֵמָּה יֹאבֵדוּ
וְאַתָּה תַעֲמֹד וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ כַּלְּבוּשׁ
תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ׃ וְאַתָּה הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ
לֹא יִתָּמּוּ׃ בְּנֵי עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם
לְפָנֶיךָ יִכּוֹן׃
קג לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה וְכָל
קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ׃ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת
יְהוָה וְאַל תִּשְׁכְּחִי כָּל גְּמוּלָיו׃ הַסֹּלֵחַ
לְכָל עֲוֹנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל תַּחֲלוּאָיְכִי׃
הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד
וְרַחֲמִים׃ הַמַּשְׂבִּיעַ בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ תִּתְחַדֵּשׁ
כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי׃ עֹשֵׂה צְדָקוֹת יְהוָה
וּמִשְׁפָּטִים לְכָל עֲשׁוּקִים׃ יוֹדִיעַ דְּרָכָיו
לְמֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו׃ רַחוּם
וְחַנּוּן יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חָסֶד׃ לֹא
לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר׃ לֹא
כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ וְלֹא כַעֲוֹנֹתֵינוּ גָּמַל
עָלֵינוּ׃ כִּי כִגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ גָּבַר
חַסְדּוֹ עַל יְרֵאָיו׃ כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב
הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת פְּשָׁעֵינוּ׃ כְּרַחֵם אָב
עַל בָּנִים רִחַם יְהוָה עַל יְרֵאָיו׃ כִּי הוּא
יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ׃ אֱנוֹשׁ
כֶּחָצִיר יָמָיו כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כֵּן יָצִיץ׃ כִּי
רוּחַ עָבְרָה בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא יַכִּירֶנּוּ עוֹד
מְקוֹמוֹ׃ וְחֶסֶד יְהוָה מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל
יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים׃ לְשֹׁמְרֵי
בְרִיתוֹ וּלְזֹכְרֵי פִקֻּדָיו לַעֲשׂוֹתָם׃ יְהוָה
בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה׃
בָּרְכוּ יְהוָה מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי
דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ׃ בָּרְכוּ יְהוָה כָּל
צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ׃ בָּרְכוּ יְהוָה
כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי
נַפְשִׁי אֶת יְהוָה׃
קד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה יְהוָה אֱלֹהַי
גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ׃ עֹטֶה
אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה׃ הַמְקָרֶה
בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ
עַל כַּנְפֵי רוּחַ׃ עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת
מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט׃ יָסַד אֶרֶץ עַל מְכוֹנֶיהָ
בַּל תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד׃ תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ
כִּסִּיתוֹ עַל הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם׃ מִן גַּעֲרָתְךָ
יְנוּסוּן מִן קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן׃ יַעֲלוּ הָרִים
יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם׃

גְּבוּל שַׂמְתָּ בַּל יַעֲבֹרוּן בַּל יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת
הָאָרֶץ׃ הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין
הָרִים יְהַלֵּכוּן׃ יַשְׁקוּ כׇּל חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ
פְרָאִים צְמָאָם׃ עֲלֵיהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן
מִבֵּין עֳפָאיִם יִתְּנוּ קוֹל׃ מַשְׁקֶה הָרִים
מֵעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ׃
מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת
הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ׃ וְיַיִן יְשַׂמַּח
לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם
לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד׃ יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְהוָה אַרְזֵי
לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע׃ אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים
יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ׃ הָרִים
הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים׃
עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ׃
תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ תִרְמֹשׂ כׇּל חַיְתוֹ
יָעַר׃ הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל
אׇכְלָם׃ תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל
מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן׃ יֵצֵא אָדָם לְפׇעֳלוֹ
וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב׃ מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה
כֻּלָּם בְּחׇכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃
זֶה הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין
מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם גְּדוֹלוֹת׃ שָׁם
אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ׃
כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אׇכְלָם בְּעִתּוֹ׃
תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן
טוֹב׃ תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם
יִגְוָעוּן וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן׃ תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ
יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה׃ יְהִי כְבוֹד יְהוָה
לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו׃ הַמַּבִּיט
וַתִּרְעָד יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ אָשִׁירָה
לַיהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי׃ יֶעֱרַב
עָלָיו שִׂיחִי אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהוָה׃ יִתַּמּוּ
חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם
בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה הַלְלוּיָהּ׃

קה הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִּשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ
בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו׃ שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ
שִׂיחוּ בְּכׇל נִפְלְאוֹתָיו׃ הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם
קׇדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְהוָה׃ דִּרְשׁוּ
יְהוָה וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד׃ זִכְרוּ
נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי פִיו׃
זֶרַע אַבְרָהָם עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו׃
הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכׇל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו׃
זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר
אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק׃
וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם׃ לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן
חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם׃ בִּהְיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר
כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ׃ וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי
מִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר׃ לֹא הִנִּיחַ אָדָם
לְעׇשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים׃ אַל תִּגְּעוּ
בִמְשִׁיחָי וְלִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ׃ וַיִּקְרָא רָעָב
עַל הָאָרֶץ כׇּל מַטֵּה לֶחֶם שָׁבָר׃ שָׁלַח
לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף׃ עִנּוּ
בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ׃ עַד עֵת
בֹּא דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרָפָתְהוּ׃ שָׁלַח
מֶלֶךְ וַיַּתִּירֵהוּ מֹשֵׁל עַמִּים וַיְפַתְּחֵהוּ׃
שָׂמוֹ אָדוֹן לְבֵיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכׇל קִנְיָנוֹ׃
לֶאְסֹר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקֵנָיו יְחַכֵּם׃ וַיָּבֹא
יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם וְיַעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ חָם׃
וַיֶּפֶר אֶת עַמּוֹ מְאֹד וַיַּעֲצִמֵהוּ מִצָּרָיו׃
הָפַךְ לִבָּם לִשְׂנֹא עַמּוֹ לְהִתְנַכֵּל בַּעֲבָדָיו׃
שָׁלַח מֹשֶׁה עַבְדּוֹ אַהֲרֹן אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ׃
שָׂמוּ בָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ
חָם׃ שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחְשִׁךְ וְלֹא מָרוּ אֶת
דְּבָרוֹ׃ הָפַךְ אֶת מֵימֵיהֶם לְדָם וַיָּמֶת אֶת
דְּגָתָם׃ שָׁרַץ אַרְצָם צְפַרְדְּעִים בְּחַדְרֵי
מַלְכֵיהֶם׃ אָמַר וַיָּבֹא עָרֹב כִּנִּים בְּכׇל
גְּבוּלָם׃ נָתַן גִּשְׁמֵיהֶם בָּרָד אֵשׁ לֶהָבוֹת
בְּאַרְצָם׃ וַיַּךְ גַּפְנָם וּתְאֵנָתָם וַיְשַׁבֵּר עֵץ
גְּבוּלָם׃ אָמַר וַיָּבֹא אַרְבֶּה וְיֶלֶק וְאֵין
מִסְפָּר׃ וַיֹּאכַל כׇּל עֵשֶׂב בְּאַרְצָם וַיֹּאכַל
פְּרִי אַדְמָתָם׃ וַיַּךְ כׇּל בְּכוֹר בְּאַרְצָם
רֵאשִׁית לְכׇל אוֹנָם׃ וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב
וְאֵין בִּשְׁבָטָיו כּוֹשֵׁל׃ שָׂמַח מִצְרַיִם
בְּצֵאתָם כִּי נָפַל פַּחְדָּם עֲלֵיהֶם׃ פָּרַשׂ
עָנָן לְמָסָךְ וְאֵשׁ לְהָאִיר לָיְלָה׃ שָׁאַל וַיָּבֵא
שְׂלָו וְלֶחֶם שָׁמַיִם יַשְׂבִּיעֵם׃ פָּתַח צוּר
וַיָּזוּבוּ מָיִם הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר׃ כִּי זָכַר אֶת
דְּבַר קׇדְשׁוֹ אֶת אַבְרָהָם עַבְדּוֹ׃ וַיּוֹצִא עַמּוֹ
בְשָׂשׂוֹן בְּרִנָּה אֶת בְּחִירָיו׃ וַיִּתֵּן לָהֶם

אַרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: בַּעֲבוּר
יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ הַלְלוּיָהּ:
קו הַלְלוּיָהּ הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יהוה
יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ: אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט
עֹשֵׂה צְדָקָה בְכָל עֵת: זָכְרֵנִי יהוה
בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנִי בִּישׁוּעָתֶךָ: לִרְאוֹת
בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ
לְהִתְהַלֵּל עִם נַחֲלָתֶךָ: חָטָאנוּ עִם
אֲבוֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ הִרְשָׁעְנוּ: אֲבוֹתֵינוּ
בְמִצְרַיִם לֹא הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ
אֶת רֹב חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף:
וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת גְּבוּרָתוֹ:
וַיִּגְעַר בְּיַם סוּף וַיֶּחֱרָב וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהֹמוֹת
כַּמִּדְבָּר: וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׂוֹנֵא וַיִּגְאָלֵם מִיַּד
אוֹיֵב: וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא
נוֹתָר: וַיַּאֲמִינוּ בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ:
מִהֲרוּ שָׁכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא חִכּוּ לַעֲצָתוֹ:
וַיִּתְאַוּוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֵל בִּישִׁימוֹן:
וַיִּתֵּן לָהֶם שֶׁאֱלָתָם וַיְשַׁלַּח רָזוֹן בְּנַפְשָׁם:
וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ יהוה:
תִּפְתַּח אֶרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן וַתְּכַס עַל עֲדַת
אֲבִירָם: וַתִּבְעַר אֵשׁ בַּעֲדָתָם לֶהָבָה
תְּלַהֵט רְשָׁעִים: יַעֲשׂוּ עֵגֶל בְּחֹרֵב
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסֵּכָה: וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם
בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב: שָׁכְחוּ אֵל
מוֹשִׁיעָם עֹשֶׂה גְדֹלוֹת בְּמִצְרָיִם: נִפְלָאוֹת
בְּאֶרֶץ חָם נוֹרָאוֹת עַל יַם סוּף: וַיֹּאמֶר
לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ
לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית: וַיִּמְאֲסוּ
בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה לֹא הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ: וַיֵּרָגְנוּ
בְאָהֳלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יהוה: וַיִּשָּׂא
יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: וּלְהַפִּיל
זַרְעָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת: וַיִּצָּמְדוּ
לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים: וַיַּכְעִיסוּ
בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרָץ בָּם מַגֵּפָה: וַיַּעֲמֹד
פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה: וַתֵּחָשֶׁב לוֹ
לִצְדָקָה לְדֹר וָדֹר עַד עוֹלָם: וַיַּקְצִיפוּ
עַל מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם: כִּי
הִמְרוּ אֶת רוּחוֹ וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו: לֹא
הִשְׁמִידוּ אֶת הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יהוה
לָהֶם: וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם:
וַיַּעַבְדוּ אֶת עֲצַבֵּיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ:
וַיִּזְבְּחוּ אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם לַשֵּׁדִים:
וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַּם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם
אֲשֶׁר זִבְּחוּ לַעֲצַבֵּי כְנָעַן וַתֶּחֱנַף הָאָרֶץ
בַּדָּמִים: וַיִּטְמְאוּ בְמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ
בְּמַעַלְלֵיהֶם: וַיִּחַר אַף יהוה בְּעַמּוֹ וַיְתָעֵב
אֶת נַחֲלָתוֹ: וַיִּתְּנֵם בְּיַד גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ
בָהֶם שֹׂנְאֵיהֶם: וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּכָּנְעוּ
תַּחַת יָדָם: פְּעָמִים רַבּוֹת יַצִּילֵם וְהֵמָּה
יַמְרוּ בַעֲצָתָם וַיָּמֹכּוּ בַּעֲוֹנָם: וַיַּרְא בַּצַּר
לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת רִנָּתָם: וַיִּזְכֹּר לָהֶם
בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם כְּרֹב חֲסָדָיו: וַיִּתֵּן אוֹתָם
לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל שׁוֹבֵיהֶם: הוֹשִׁיעֵנוּ
יהוה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת
לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ
יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם:
וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ:

ספר חמישי

ליום ששי

קז הֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ: יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יהוה אֲשֶׁר גְּאָלָם
מִיַּד צָר: וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב
מִצָּפוֹן וּמִיָּם: תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן
דָּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ: רְעֵבִים גַּם
צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף: וַיִּצְעֲקוּ אֶל
יהוה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם:
וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת אֶל עִיר
מוֹשָׁב: יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
לִבְנֵי אָדָם: כִּי הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה
וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא טוֹב: יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ
וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל: כִּי הִמְרוּ
אִמְרֵי אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ: וַיַּכְנַע
בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר: וַיִּזְעֲקוּ אֶל
יהוה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם:
יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם
יְנַתֵּק: יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
לִבְנֵי אָדָם: כִּי שִׁבַּר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת

ובריחי

וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדֵּעַ: אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם
וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: כָּל אֹכֶל תְּתַעֵב
נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת: וַיִּזְעֲקוּ אֶל
יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם:
יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם:
יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה:
׆ יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם
רַבִּים: ׆ הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו
בִּמְצוּלָה: וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה
וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו: ׆ יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ
תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג: ׆ יָחוֹגּוּ
וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר וְכָל חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע:
׆ וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְהוָה בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם
יוֹצִיאֵם: יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה וַיֶּחֱשׁוּ
גַּלֵּיהֶם: וַיִּשְׂמְחוּ כִי יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל
מְחוֹז חֶפְצָם: יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
לִבְנֵי אָדָם: וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם
וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ: יָשֵׂם נְהָרוֹת
לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי מַיִם לְצִמָּאוֹן: אֶרֶץ פְּרִי
לִמְלֵחָה מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ: יָשֵׂם מִדְבָּר
לַאֲגַם מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי מָיִם:
וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב:
וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי
תְבוּאָה: וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא
יַמְעִיט: וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן:
שֹׁפֵךְ בּוּז עַל נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא
דָרֶךְ: וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן
מִשְׁפָּחוֹת: יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ וְכָל
עַוְלָה קָפְצָה פִּיהָ: מִי חָכָם וְיִשְׁמָר אֵלֶּה
וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה:

קח שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: נָכוֹן לִבִּי
אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף כְּבוֹדִי: עוּרָה
הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר: אוֹדְךָ בָעַמִּים
יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים: כִּי גָדוֹל מֵעַל
שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ: רוּמָה
עַל שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ:
לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ
וַעֲנֵנִי: אֱלֹהִים דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה
אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד: לִי
גִלְעָד לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי
יְהוּדָה מְחֹקְקִי: מוֹאָב סִיר רַחְצִי עַל
אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עֲלֵי פְלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע: מִי
יֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחַנִי עַד אֱדוֹם:
הֲלֹא אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא תֵצֵא אֱלֹהִים
בְּצִבְאֹתֵינוּ: הָבָה לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא
תְּשׁוּעַת אָדָם: בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה חָיִל וְהוּא
יָבוּס צָרֵינוּ:

קט לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי
אַל תֶּחֱרַשׁ: כִּי פִי רָשָׁע וּפִי מִרְמָה עָלַי
פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר: וְדִבְרֵי
שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם: תַּחַת
אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה: וַיָּשִׂימוּ עָלַי
רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי:
הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל יְמִינוֹ:
בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה
לַחֲטָאָה: יִהְיוּ יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח
אַחֵר: יִהְיוּ בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה:
וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם:
יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים
יְגִיעוֹ: אַל יְהִי לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל יְהִי
חוֹנֵן לִיתוֹמָיו: יְהִי אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר
אַחֵר יִמַּח שְׁמָם: יִזָּכֵר עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל
יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל תִּמָּח: יִהְיוּ נֶגֶד
יְהוָה תָּמִיד וְיַכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם: יַעַן
אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ
עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת: וַיֶּאֱהַב
קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק
מִמֶּנּוּ: וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם
בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו: תְּהִי לוֹ כְּבֶגֶד
יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרֶהָ: זֹאת פְּעֻלַּת
שֹׂטְנַי מֵאֵת יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל נַפְשִׁי:
וְאַתָּה יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה אִתִּי לְמַעַן שְׁמֶךָ
כִּי טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי: כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן
אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כְּצֵל כִּנְטוֹתוֹ
נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה: בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ
מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן: וַאֲנִי הָיִיתִי
חֶרְפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם: עָזְרֵנִי
יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְחַסְדֶּךָ: וְיֵדְעוּ כִּי
יָדְךָ זֹּאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: יְקַלְלוּ הֵמָּה

ואתה

וְאַתָּה תְבָרֵךְ קָמוּ וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ אוֹדֶה יהוה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ׃ כִּי יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃

קיא לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יהוה לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ׃ מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח יהוה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ׃ עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ׃ נִשְׁבַּע יהוה וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק׃ אֲדֹנָי עַל יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם אַפּוֹ מְלָכִים׃ יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה׃ מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ׃

קיא הַלְלוּיָהּ אוֹדֶה יהוה בְּכָל לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה׃ גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יהוה דְּרוּשִׁים לְכָל חֶפְצֵיהֶם׃ הוֹד וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יהוה׃ טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃ כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם׃ מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל פִּקּוּדָיו׃ סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר׃ פְּדוּת שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ׃ רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת יהוה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃

קיב הַלְלוּיָהּ אַשְׁרֵי אִישׁ יָרֵא אֶת יהוה בְּמִצְוֺתָיו חָפֵץ מְאֹד׃ גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר יְשָׁרִים יְבֹרָךְ׃ הוֹן וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק׃ טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט׃ כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמּוֹט לְזֵכֶר עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק׃ מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוה׃ סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה בְצָרָיו׃ פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ

קיג הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יהוה הַלְלוּ אֶת שֵׁם יהוה׃ יְהִי שֵׁם יהוה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יהוה׃ רָם עַל כָּל גּוֹיִם יהוה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ׃ מִי כַּיהוה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת׃ הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׃ מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן׃ לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ׃ מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ׃

קיד בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז׃ הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו׃ הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר׃ הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן׃ מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר׃ הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן׃ מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב׃ הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם׃

קטו לֹא לָנוּ יהוה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ׃ לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם׃ וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה׃ עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן׃ יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יִרְאֵי יהוה בִּטְחוּ בַיהוה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יהוה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן׃ יְבָרֵךְ יִרְאֵי יהוה הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים׃ יֹסֵף יהוה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם׃ בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוה וְהָאָרֶץ

קטז אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יהוה אֶת קוֹלִי
תַּחֲנוּנָי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא:
אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי
צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא
אָנָּה יהוה מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יהוה וְצַדִּיק
וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאִים יהוה דַּלּוֹתִי
וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי
יהוה גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת
אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי:
אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יהוה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים:
הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב: מָה אָשִׁיב
לַיהוה כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת
אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא: נְדָרַי לַיהוה
אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי
יהוה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יהוה כִּי אֲנִי
עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי:
לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא:
נְדָרַי לַיהוה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ:
בְּחַצְרוֹת בֵּית יהוה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם
הַלְלוּיָהּ:

קיז הַלְלוּ אֶת יהוה כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ
כָּל הָאֻמִּים: כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת
יהוה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיח הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ: יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יהוה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ:
יהוה לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם:
יהוה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת
בַּיהוה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי
בְּשֵׁם יהוה כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי
בְּשֵׁם יהוה כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים
דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יהוה כִּי אֲמִילַם:
דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוה עֲזָרָנִי: עָזִּי
וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה
וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יהוה עֹשָׂה
חָיִל: יְמִין יהוה רוֹמֵמָה יְמִין יהוה עֹשָׂה
חָיִל: לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי:
פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ:
זֶה הַשַּׁעַר לַיהוה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: אוֹדְךָ
כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה: אֶבֶן מָאֲסוּ
הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: מֵאֵת יהוה
הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: זֶה
הַיּוֹם עָשָׂה יהוה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ:
אָנָּא יהוה הוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא יהוה הַצְלִיחָה
נָא: בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יהוה בֵּרַכְנוּכֶם
מִבֵּית יהוה: אֵל יהוה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ
חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אֵלִי
אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: הוֹדוּ לַיהוה
כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

קיט אַשְׁרֵי תְמִימֵי דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל
לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: אַף לֹא פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו
הָלָכוּ: אַתָּה צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד:
אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: אָז לֹא
אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל כָּל מִצְוֹתֶיךָ: אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר
לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: אֶת חֻקֶּיךָ
אֶשְׁמֹר אַל תַּעַזְבֵנִי עַד מְאֹד: בַּמֶּה יְזַכֶּה נַּעַר
אֶת אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ: בְּכָל לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ
אַל תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ
לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא לָךְ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי
פִיךָ: בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל כָּל הוֹן:
בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה אֹרְחֹתֶיךָ:
בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ:
גְּמֹל עַל עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ: גַּל
עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: גֵּר אָנֹכִי
בָאָרֶץ אַל תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ: גָּרְסָה נַפְשִׁי
לְתַאֲבָה אֶל מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל עֵת: גָּעַרְתָּ זֵדִים
אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ: גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה
וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי: גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי
נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ: גַּם עֵדֹתֶיךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי: דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי
חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ: דֶּרֶךְ פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ: דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי:

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה בָחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי: דָּבַקְתִּי
בְעֵדְוֺתֶיךָ יְהוָה אַל תְּבִישֵׁנִי: דֶּרֶךְ מִצְוֺתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי: הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב: הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל לֵב: הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֺתֶיךָ
כִּי בוֹ חָפָצְתִּי: הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֺתֶיךָ וְאַל
אֶל בָּצַע: הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי: הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ:
הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים: הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ
חַיֵּנִי: וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ:
וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ: וְאַל
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר אֱמֶת עַד מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
יִחָלְתִּי: וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי:
וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ:
וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי: וְאֶשָּׂא
כַפַּי אֶל מִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה
בְחֻקֶּיךָ: זְכֹר דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי:
זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי: זֵדִים
הֱלִיצֻנִי עַד מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי: זָכַרְתִּי
מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם יְהוָה וָאֶתְנֶחָם: זַלְעָפָה
אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תּוֹרָתֶךָ: זְמִרוֹת הָיוּ
לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי: זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ
יְהוָה וָאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ: זֹאת הָיְתָה לִּי כִּי
פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי: חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר
דְּבָרֶיךָ: חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ:
חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדֹתֶיךָ:
חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֺתֶיךָ:
חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדֻנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:
חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ: חָבֵר אָנִי לְכָל אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִּקּוּדֶיךָ: חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי: טוֹב עָשִׂיתָ עִם עַבְדְּךָ יְהוָה כִּדְבָרֶךָ:
טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֺתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי:
טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי:
טוֹב אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: טָפְלוּ עָלַי
שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל לֵב אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ:
טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי:
טוֹב לִי כִי עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ: טוֹב
לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף: יָדֶיךָ

יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי: יְהִי נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ: יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי: יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי
עֵדֹתֶיךָ: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ: כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי: כִּי הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: כַּמָּה יְמֵי עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט: כָּרוּ לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ: כָּל מִצְוֺתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי: כִּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא עָזַבְתִּי
פִקֻּדֶיךָ: כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ:
לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם: לְדֹר וָדֹר
אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד: לְמִשְׁפָּטֶיךָ
עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: לוּלֵי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: לְעוֹלָם לֹא
אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: לְךָ אֲנִי
הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: לִי קִוּוּ רְשָׁעִים
לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן: לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי
קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד:

מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי:
מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֺתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא
לִי: מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֺתֶיךָ שִׂיחָה
לִּי: מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי: מִכָּל
אֹרַח רָע כָּלִאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ:
מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא סָרְתִּי כִּי אַתָּה הוֹרֵתָנִי: מַה
נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: מִפִּקּוּדֶיךָ
אֶתְבּוֹנָן עַל כֵּן שָׂנֵאתִי כָּל אֹרַח שָׁקֶר: נֵר
לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי: נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה
לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: נַעֲנֵיתִי עַד מְאֹד יְהוָה
חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ: נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא יְהוָה
וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ
לֹא שָׁכָחְתִּי: נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ
לֹא תָעִיתִי: נָחַלְתִּי עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי שְׂשׂוֹן
לִבִּי הֵמָּה: נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם
עֵקֶב: סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי:
סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: סוּרוּ מִמֶּנִּי
מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֺת אֱלֹהָי: סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ
וְאֶחְיֶה וְאַל תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה

רשעי ארץ לכן אהבתי עדתיך: סמר מפחדך
בשרי וממשפטיך יראתי: עשיתי משפט
וצדק בל תניחני לעשקי: ערב עבדך לטוב
אל יעשקני זדים: עיני כלו לישועתך ולאמרת
צדקך: עשה עם עבדך כחסדך וחקיך למדני:
עבדך אני הבינני ואדעה עדתיך: עת
לעשות ליהוה הפרו תורתך: על כן אהבתי
מצותיך מזהב ומפז: על כן כל פקודי כל
ישרתי כל ארח שקר שנאתי: פלאות עדותיך
על כן נצרתם נפשי: פתח דבריך יאיר מבין
פתיים: פי פערתי ואשאפה כי למצותיך
יאבתי: פנה אלי וחנני כמשפט לאהבי שמך:
פעמי הכן באמרתך ואל תשלט בי כל און:
פדני מעשק אדם ואשמרה פקודיך: פניך
האר בעבדך ולמדני את חקיך: פלגי מים
ירדו עיני על לא שמרו תורתך: צדיק אתה
יהוה וישר משפטיך: צוית צדק עדותיך
ואמונה מאד: צמתתני קנאתי כי שכחו
דבריך צרי: צרופה אמרתך מאד ועבדך
אהבה: צעיר אנכי ונבזה פקדיך לא שכחתי:
צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: צר ומצוק
מצאוני מצותיך שעשעי: צדק עדותיך לעולם
הבינני ואחיה: קראתי בכל לב ענני יהוה
חקיך אצרה: קראתיך הושיעני ואשמרה
עדתיך: קדמתי בנשף ואשועה לדברך יחלתי:
קדמו עיני אשמרות לשיח באמרתך: קולי
שמעה כחסדך יהוה כמשפטיך חיני: קרבו
רדפי זמה מתורתך רחקו: קרוב אתה יהוה
וכל מצותיך אמת: קדם ידעתי מעדתיך
כי לעולם יסדתם: ראה עניי וחלצני כי תורתך
לא שכחתי: ריבה ריבי וגאלני לאמרתך
חיני: רחוק מרשעים ישועה כי חקיך לא
דרשו: רחמיך רבים יהוה כמשפטיך חיני:
רבים רדפי וצרי מעדותיך לא נטיתי: ראיתי
בגדים ואתקוטטה אשר אמרתך לא שמרו:
ראה כי פקודיך אהבתי יהוה כחסדך חיני:
ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך:
שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי: שש
אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב: שקר
שנאתי ואתעבה תורתך אהבתי: שבע ביום
הללתיך על משפטי צדקך: שלום רב לאהבי
תורתך ואין למו מכשול: שברתי לישועתך
יהוה ומצותיך עשיתי: שמרה נפשי עדתיך
ואהבם מאד: שמרתי פקודיך ועדתיך כי
כל דרכי נגדך: תקרב רנתי לפניך יהוה
כדברך הבינני: תבוא תחנתי לפניך
כאמרתך הצילני: תבענה שפתי תהלה כי
תלמדני חקיך: תען לשוני אמרתך כי כל
מצותיך צדק: תהי ידך לעזרני כי פקודיך
בחרתי: תאבתי לישועתך יהוה ותורתך
שעשעי: תחי נפשי ותהללך ומשפטך
יעזרני: תעיתי כשה אבד בקש עבדך כי
מצותיך לא שכחתי:

ליום השבת

קכ שיר המעלות אל יהוה בצרתה
לי קראתי ויענני. יהוה הצילה נפשי
משפת שקר מלשון רמיה. מה יתן לך
ומה יסיף לך לשון רמיה. חצי גבור
שנונים עם גחלי רתמים. אויה לי כי
גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר. רבת
שכנה לה נפשי עם שונא שלום. אני
שלום וכי אדבר המה למלחמה:
שיר למעלות אשא עיני אל ההרים
מאין יבא עזרי: עזרי מעם יי עשה שמים
וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך:
הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יי
שמרך יי צלך על יד ימינך: יומם השמש
לא יככה וירח בלילה: יי ישמרך מכל רע
ישמור את נפשך: יי ישמר צאתך ובואך
מעתה ועד עולם:
קכב שיר המעלות לדוד שמחתי
באמרים לי בית יהוה נלך. עומדות היו
רגלינו בשעריך ירושלם. ירושלם הבנויה
כעיר שחברה לה יחדו. ששם עלו
שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות
לשם יהוה. כי שמה ישבו כסאות
למשפט כסאות לבית דוד. שאלו שלום
ירושלם ישליו אהביך. יהי שלום בחילך
שלוה בארמנותיך. למען אחי ורעי
אדברה נא שלום בך. למען בית יהוה
אלהינו אבקשה טוב לך.
קכג שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים. הנה כעיני עבדים

אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד
גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יהוה אֱלֹהֵינוּ עַד
שֶׁיְּחָנֵּנוּ . חָנֵּנוּ יהוה חָנֵּנוּ כִּי רַב שָׂבַעְנוּ
בוּז . רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג
הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵי יוֹנִים .

קכד שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יהוה
שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל . לוּלֵי יהוה
שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם . אֲזַי חַיִּים
בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ . אֲזַי הַמַּיִם
שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ . אֲזַי עָבַר
עַל נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים . בָּרוּךְ יהוה
שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם . נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר
נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ
נִמְלָטְנוּ . עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יהוה עֹשֵׂה שָׁמַיִם
וָאָרֶץ :

קכה שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוָה
כְּהַר צִיּוֹן לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב . יְרוּשָׁלַםִ
הָרִים סָבִיב לָהּ וַיהוָה סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה
וְעַד עוֹלָם . כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל
גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים
בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם . הֵיטִיבָה יהוה לַטּוֹבִים
וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם . וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם
יוֹלִיכֵם יהוה אֶת פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם עַל
יִשְׂרָאֵל :

קכו שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יהוה אֶת
שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים . אָז יִמָּלֵא
שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם
הִגְדִּיל יהוה לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה . הִגְדִּיל יהוה
לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים . שׁוּבָה יהוה
אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב . הַזֹּרְעִים
בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ . הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה
נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע בֹּא יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא
אֲלֻמֹּתָיו .

קכז שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם יהוה
לֹא יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ אִם יהוה
לֹא יִשְׁמָר עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר : שָׁוְא
לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת אֹכְלֵי
לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא . הִנֵּה
נַחֲלַת יהוה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן . כְּחִצִּים

אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי
יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר :

קכח שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ
בִּדְרָכָיו : יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב
לָךְ : אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ
בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ :
הִנֵּה כִי כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יהוה : יְבָרֶכְךָ
יהוה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָםִ כֹּל יְמֵי
חַיֶּיךָ : וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל :

קכט שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי
מִנְּעוּרַי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל . רַבַּת צְרָרוּנִי
מִנְּעוּרָי גַּם לֹא יָכְלוּ לִי . עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ
חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם . יהוה צַדִּיק
קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים . יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר
כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן . יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת
שָׁלַף יָבֵשׁ . שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ
מְעַמֵּר . וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת יהוה
אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יהוה .

קל שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ
יהוה . אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ
קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי : אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר
יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד : כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה
לְמַעַן תִּוָּרֵא : קִוִּיתִי יהוה קִוְּתָה נַפְשִׁי
וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי : נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים
לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר : יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל
יהוה כִּי עִם יהוה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ
פְדוּת : וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל
עֲוֹנֹתָיו :

קלא שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד יהוה לֹא גָבַהּ
לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בִּגְדֹלוֹת
וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי : אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי
נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי :
יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יהוה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם :

קלב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר יהוה לְדָוִד
אֵת כָּל עֻנּוֹתוֹ : אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיהוה נָדַר
לַאֲבִיר יַעֲקֹב : אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם
אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ יְצוּעָי : אִם אֶתֵּן שְׁנָת
לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה : עַד אֶמְצָא מָקוֹם
לַיהוה מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב : הִנֵּה

נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדוֹם רַגְלָיו׃ קוּמָה יהוה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃ כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ נִשְׁבַּע יהוה לְדָוִד אֱמֶת לֹא יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא לָךְ׃ אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֵדוֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם בְּנֵיהֶם עֲדֵי עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא לָךְ׃ כִּי בָחַר יהוה בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ׃ זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּיתִיהָ׃ צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם׃ וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ׃ שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי׃ אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ׃

קלג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד׃ כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יוֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיּוֹרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו׃ כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיּוֹרֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם צִוָּה יהוה אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם׃

קלד שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יהוה כָּל עַבְדֵי יהוה הָעוֹמְדִים בְּבֵית יהוה בַּלֵּילוֹת׃ שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יהוה׃ יְבָרֶכְךָ יהוה מִצִּיּוֹן עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

קלה הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יהוה הַלְלוּ עַבְדֵי יהוה׃ שֶׁעוֹמְדִים בְּבֵית יהוה בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ׃ הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב יהוה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים׃ כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ׃ כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יהוה וַאֲדוֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים׃ כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ יהוה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל תְּהוֹמוֹת׃ מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו׃ שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה׃ שָׁלַח אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו׃ שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים׃ לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן׃ וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ יהוה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יהוה זִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר׃ כִּי יָדִין יהוה עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם׃ עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עוֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בּוֹטֵחַ בָּהֶם׃ בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יהוה בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יהוה׃ בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יהוה יִרְאֵי יהוה בָּרְכוּ אֶת יהוה׃ בָּרוּךְ יהוה מִצִּיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלָםִ הַלְלוּיָהּ׃

קלו הוֹדוּ לַיהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעוֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעוֹשֵׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְגוֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדוֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיַּהֲרוֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

קלז עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם

בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן׃ עַל עֲרָבִים
בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ׃ כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ
שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ
לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן׃ אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר
יהוה עַל אַדְמַת נֵכָר׃ אִם אֶשְׁכָּחֵךְ
יְרוּשָׁלָם תִּשְׁכַּח יְמִינִי׃ תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי
לְחִכִּי אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת
יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי׃ זְכֹר יהוה
לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָם הָאֹמְרִים עָרוּ
עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ׃ בַּת בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה
אַשְׁרֵי שֶׁיְשַׁלֶּם לָךְ אֶת גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ
לָנוּ׃ אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֵז וְנִפֵּץ אֶת עֹלָלַיִךְ אֶל
הַסָּלַע׃

קלח לְדָוִד אוֹדְךָ בְכָל לִבִּי נֶגֶד אֱלֹהִים
אֲזַמְּרֶךָּ׃ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ וְאוֹדֶה
אֶת שְׁמֶךָ עַל חַסְדְּךָ וְעַל אֲמִתֶּךָ כִּי
הִגְדַּלְתָּ עַל כָּל שִׁמְךָ אִמְרָתֶךָ׃ בְּיוֹם
קָרָאתִי וַתַּעֲנֵנִי תַּרְהִבֵנִי בְנַפְשִׁי עֹז׃
יוֹדוּךָ יהוה כָּל מַלְכֵי אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ
אִמְרֵי פִיךָ׃ וְיָשִׁירוּ בְּדַרְכֵי יהוה כִּי גָדוֹל
כְּבוֹד יהוה׃ כִּי רָם יהוה וְשָׁפָל יִרְאֶה
וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֵדָע׃ אִם אֵלֵךְ בְּקֶרֶב
צָרָה תְּחַיֵּנִי עַל אַף אֹיְבַי תִּשְׁלַח יָדֶךָ
וְתוֹשִׁיעֵנִי יְמִינֶךָ׃ יהוה יִגְמֹר בַּעֲדִי יהוה
חַסְדְּךָ לְעוֹלָם מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אַל תֶּרֶף׃

קלט לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר יהוה חֲקַרְתַּנִי
וַתֵּדָע׃ אַתָּה יָדַעְתָּ שִׁבְתִּי וְקוּמִי בַּנְתָּה
לְרֵעִי מֵרָחוֹק׃ אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ וְכָל
דְּרָכַי הִסְכַּנְתָּה׃ כִּי אֵין מִלָּה בִּלְשׁוֹנִי הֵן
יהוה יָדַעְתָּ כֻלָּהּ׃ אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי
וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה׃ פְּלִיאָה דַעַת מִמֶּנִּי
נִשְׂגְּבָה לֹא אוּכַל לָהּ׃ אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ
וְאָנָה מִפָּנֶיךָ אֶבְרָח׃ אִם אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם
אָתָּה וְאַצִּיעָה שְּׁאוֹל הִנֶּךָּ׃ אֶשָּׂא כַנְפֵי
שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם׃ גַּם שָׁם יָדְךָ
תַנְחֵנִי וְתֹאחֲזֵנִי יְמִינֶךָ׃ וָאֹמַר אַךְ חֹשֶׁךְ
יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדֵנִי׃ גַּם חֹשֶׁךְ לֹא
יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה
כָּאוֹרָה׃ כִּי אַתָּה קָנִיתָ כִלְיֹתָי תְּסֻכֵּנִי

נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד׃ לֹא
נִכְחַד עָצְמִי מִמֶּךָּ אֲשֶׁר עֻשֵּׂיתִי בַסֵּתֶר
רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ׃ גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ
וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יֻצָּרוּ וְלֹא
אֶחָד בָּהֶם׃ וְלִי מַה יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה
עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם׃ אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל יִרְבּוּן
הֱקִיצֹתִי וְעוֹדִי עִמָּךְ׃ אִם תִּקְטֹל אֱלוֹהַּ
רָשָׁע וְאַנְשֵׁי דָמִים סוּרוּ מֶנִּי׃ אֲשֶׁר
יֹמְרֻךָ לִמְזִמָּה נָשֻׂא לַשָּׁוְא עָרֶיךָ׃ הֲלוֹא
מְשַׂנְאֶיךָ יהוה אֶשְׂנָא וּבִתְקוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט׃
תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי׃
חָקְרֵנִי אֵל וְדַע לְבָבִי בְּחָנֵנִי וְדַע שַׂרְעַפָּי׃
וּרְאֵה אִם דֶּרֶךְ עֹצֶב בִּי וּנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ
עוֹלָם׃ ורו ק׳

קמ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ חַלְּצֵנִי יהוה
מֵאָדָם רָע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי׃ אֲשֶׁר
חָשְׁבוּ רָעוֹת בְּלֵב כָּל יוֹם יָגוּרוּ מִלְחָמוֹת׃
שָׁנְנוּ לְשׁוֹנָם כְּמוֹ נָחָשׁ חֲמַת עַכְשׁוּב תַּחַת
שְׂפָתֵימוֹ סֶלָה׃ שָׁמְרֵנִי יהוה מִידֵי רָשָׁע
מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לִדְחוֹת
פְּעָמָי׃ טָמְנוּ גֵאִים פַּח לִי וַחֲבָלִים פָּרְשׂוּ
רֶשֶׁת לְיַד מַעְגָּל מֹקְשִׁים שָׁתוּ לִי סֶלָה׃
אָמַרְתִּי לַיהוה אֵלִי אָתָּה הַאֲזִינָה יהוה
קוֹל תַּחֲנוּנָי׃ יֱהוִה אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי
סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק׃ אַל תִּתֵּן יהוה
מַאֲוַיֵּי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל תָּפֵק יָרוּמוּ סֶלָה׃
רֹאשׁ מְסִבָּי עֲמַל שְׂפָתֵימוֹ יְכַסֵּמוֹ׃ יִמּוֹטוּ
עֲלֵיהֶם גֶּחָלִים בָּאֵשׁ יַפִּלֵם בְּמַהֲמֹרוֹת
בַּל יָקוּמוּ׃ אִישׁ לָשׁוֹן בַּל יִכּוֹן בָּאָרֶץ
אִישׁ חָמָס רָע יְצוּדֶנּוּ לְמַדְחֵפֹת׃ יָדַעְתִּי
כִּי יַעֲשֶׂה יהוה דִּין עָנִי מִשְׁפַּט אֶבְיֹנִים׃
אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת
פָּנֶיךָ׃

קמא מִזְמוֹר לְדָוִד יהוה קְרָאתִיךָ חוּשָׁה
לִּי הַאֲזִינָה קוֹלִי בְּקָרְאִי לָךְ׃ תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי
קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עָרֶב׃
שִׁיתָה יהוה שָׁמְרָה לְפִי נִצְּרָה עַל דַּל
שְׂפָתָי׃ אַל תַּט לִבִּי לְדָבָר רָע לְהִתְעוֹלֵל
עֲלִלוֹת בְּרֶשַׁע אֶת אִישִׁים פֹּעֲלֵי אָוֶן

חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי שֶׁמֶן רֹאשׁ אַל יָנִי רֹאשִׁי כִּי עוֹד וּתְפִלָּתִי בְּרָעוֹתֵיהֶם: נִשְׁמְטוּ בִידֵי סֶלַע שֹׁפְטֵיהֶם וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי כִּי נָעֵמוּ: כְּמוֹ פֹלֵחַ וּבֹקֵעַ בָּאָרֶץ נִפְזְרוּ עֲצָמֵינוּ לְפִי שְׁאוֹל: כִּי אֵלֶיךָ יֱהוִה אֲדֹנָי עֵינָי בְּכָה חָסִיתִי אַל תְּעַר נַפְשִׁי: שָׁמְרֵנִי מִידֵי פַח יָקְשׁוּ לִי וּמֹקְשׁוֹת פֹּעֲלֵי אָוֶן: יִפְּלוּ בְמַכְמֹרָיו רְשָׁעִים יַחַד אָנֹכִי עַד אֶעֱבוֹר:

קמב מַשְׂכִּיל לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בַמְּעָרָה תְפִלָּה: קוֹלִי אֶל יהוה אֶזְעָק קוֹלִי אֶל יהוה אֶתְחַנָּן: אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי צָרָתִי לְפָנָיו אַגִּיד: בְּהִתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי וְאַתָּה יָדַעְתָּ נְתִיבָתִי בְּאֹרַח זוּ אֲהַלֵּךְ טָמְנוּ פַח לִי: הַבֵּיט יָמִין וּרְאֵה וְאֵין לִי מַכִּיר אָבַד מָנוֹס מִמֶּנִּי אֵין דּוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי: זָעַקְתִּי אֵלֶיךָ יהוה אָמַרְתִּי אַתָּה מַחְסִי חֶלְקִי בְּאֶרֶץ הַחַיִּים: הַקְשִׁיבָה אֶל רִנָּתִי כִּי דַלּוֹתִי מְאֹד הַצִּילֵנִי מֵרֹדְפַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי: הוֹצִיאָה מִמַּסְגֵּר נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת שְׁמֶךָ בִּי יַכְתִּרוּ צַדִּיקִים כִּי תִגְמֹל עָלָי:

קמג מִזְמוֹר לְדָוִד יהוה שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֶל תַּחֲנוּנַי בֶּאֱמֻנָתְךָ עֲנֵנִי בְּצִדְקָתֶךָ: וְאַל תָּבוֹא בְמִשְׁפָּט אֶת עַבְדֶּךָ כִּי לֹא יִצְדַּק לְפָנֶיךָ כָל חָי: כִּי רָדַף אוֹיֵב נַפְשִׁי דִּכָּא לָאָרֶץ חַיָּתִי הוֹשִׁיבַנִי בְמַחֲשַׁכִּים כְּמֵתֵי עוֹלָם: וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי בְּתוֹכִי יִשְׁתּוֹמֵם לִבִּי: זָכַרְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם הָגִיתִי בְכָל פָּעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ אֲשׂוֹחֵחַ: פֵּרַשְׂתִּי יָדַי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה לְךָ סֶלָה: מַהֵר עֲנֵנִי יהוה כָּלְתָה רוּחִי אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם יֹרְדֵי בוֹר: הַשְׁמִיעֵנִי בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי בְךָ בָטָחְתִּי הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ זוּ אֵלֵךְ כִּי אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי נַפְשִׁי: הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי יהוה אֵלֶיךָ כִסִּתִי: לַמְּדֵנִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ כִּי אַתָּה אֱלוֹהָי רוּחֲךָ טוֹבָה תַּנְחֵנִי בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר: לְמַעַן שִׁמְךָ יהוה תְּחַיֵּנִי בְּצִדְקָתְךָ תּוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשִׁי: וּבְחַסְדְּךָ תַּצְמִית אֹיְבָי וְהַאֲבַדְתָּ כָּל צֹרְרֵי נַפְשִׁי כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ:

קמד לְדָוִד בָּרוּךְ יהוה צוּרִי הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה: חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי וּמְפַלְטִי לִי מָגִנִּי וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי: יהוה מָה אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ: אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר: יהוה הַט שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ: בְּרוֹק בָּרָק וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם: שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי נֵכָר: אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר: אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה לָּךְ: הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה: פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי נֵכָר אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר: אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל: מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל זַן צֹאונֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ: אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה בִּרְחֹבֹתֵינוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיהוה אֱלֹהָיו:

קמה תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יהוה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יהוה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד: טוֹב יהוה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יהוה כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יהוה לְכָל הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ

לְכָל חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל דְּרָכָיו
וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל
קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן
יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם.
שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל
הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי
וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

קמו הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה:
אֲהַלְלָה יְהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי:
אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ
תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם
הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב
בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְהוָה אֱלֹהָיו: עֹשֶׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם
הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה מִשְׁפָּט
לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְהוָה מַתִּיר
אֲסוּרִים. יְהוָה פֹּקֵחַ עִוְרִים יְהוָה זֹקֵף
כְּפוּפִים יְהוָה אֹהֵב צַדִּיקִים. יְהוָה שֹׁמֵר אֶת
גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים
יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר
וָדֹר הַלְלוּיָהּ.

קמז הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי
נָעִים נָאוָה תְהִלָּה. בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַםִ יְהוָה
נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס. הָרוֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב
וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם. מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים
לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא. גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב
כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר. מְעוֹדֵד עֲנָוִים
יְהוָה מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ. עֱנוּ
לַיהוָה בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר.
הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר
הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר. נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ
לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ. לֹא בִגְבוּרַת
הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה. רוֹצֶה
יְהוָה אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ.
שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַםִ אֶת יְהוָה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ
צִיּוֹן. כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ

קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד. יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם
יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ מָיִם. מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב
חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל. לֹא עָשָׂה כֵן
לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ.

קמח הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְהוָה מִן
הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים. הַלְלוּהוּ כָל
מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו. הַלְלוּהוּ
שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר.
הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל
הַשָּׁמָיִם. יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה
וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק נָתַן
וְלֹא יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת יְהוָה מִן הָאָרֶץ
תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת: אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג
וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ: הֶהָרִים
וְכָל גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים: הַחַיָּה
וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף: מַלְכֵי
אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל שֹׁפְטֵי
אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם
נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה כִּי נִשְׂגָּב
שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם
קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

קמט הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ
תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל
בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ
שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ לוֹ: כִּי
רוֹצֶה יְהוָה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה:
יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל
מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב
פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם: לַעֲשׂוֹת נְרָמָה בַּגּוֹיִם
תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים
וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם
מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו
הַלְלוּיָהּ:

קנ הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ
עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. בזכות (כשלא אמר ספ׳ שלם, יאמר מזמורי תהלים שקראנו לפניך בזכות פסוקיהם ותיבותיהם ונקודותיהם וטעמיהם. ובזכות שמותיך כו׳) ספר

ראשון ׀ שני ׀ שלישי ׀ רביעי ׀ חמישי

שבתהלים שקראנו לפניך . שהוא כנגד ספר

בראשית ׀ שמות ׀ ויקרא ׀ במדבר ׀ דברים

בזכות מזמוריו. ובזכות פסוקיו. ובזכות תיבותיו ובזכות שמותיך הקדושים והטהורים היוצאים ממנו. שתכפר לנו על כל חטאתינו. ותמחל לנו על כל עונותינו. ותסלח לנו על כל פשעינו. שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפניך. והחזירנו בתשובה שלמה לפניך. ותדריכנו לעבודתך. ותפתח לבנו בתלמוד תורתך. ותשלח רפואה שלמה לחולי עמך . ולחולי (פב״פ). ותקרא לשבוים דרור. ולאסירים פקח קוח. ולכל הולכי דרכים ועוברי ימים ונהרות מעמך ישראל. תצילם מכל צער ונזק. ותגיעם למחוז חפצם לחיים ולשלום. ותפקוד לכל חשוכי בנים. בזרע של קימא לעבודתך וליראתך. ומעברות של עמך ישראל. תצילם שלא תפלנה ולדותיהן . והיושבות על המשבר. ברחמיך הרבים תצילם מכל רע. ואל המניקות תשפיע שלא יחסר חלב מדדיהן. ואל ימשול אסכרה ושדין ולבי פגעים רעים ומרעין בישין . לכל ילדי עמך בית ישראל. ותגדלם לתורה ללמוד תורה לשמה. ותצילם מעין הרע ומדבר וממגפה ומשטן ומיצר הרע. ותבטל מעלינו ומכל עמך בית ישראל בכל מקום שהם. כל גזירות קשות ורעות. ותטה לב המלכות עלינו לטובה. ותגזור עלינו גזירות טובות. ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו. והכן פרנסתנו מידך הרחבה והמלאה. ולא יצטרכו עמך ישראל זה לזה . ולא לעם אחר. ותן לכל איש ואיש די פרנסתו. ולכל גויה וגויה די מחסורה. ותמהר ותחיש לגאלנו. ותבנה בית מקדשנו ותפארתנו. ובזכות שלש עשרה מדותיך של רחמים הכתובים בתורתך. כמו שנאמר. יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת . נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע. וחטאה ונקה : שאינן חוזרות ריקם מלפניך. עזרנו אלהי ישענו. על דבר כבוד שמך והצלנו וכפר על חטאתינו. למען שמך. ברוך יי לעולם. אמן ואמן :

בשבת וביום טוב אחר תהלים אומרים זה

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. בזכות ספר () שבתהלים שקראנו לפניך שהוא כנגד ספר () בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות שמותיך הקדושים והטהורים היוצאים ממנו שתהא נחשב לנו אמירת מזמורי תהלים אלו כאלו אמרם דוד מלך ישראל עליו השלום בעצמו. זכותו יגן עלינו. ויעמוד לנו לחבר אשת נעורים עם דודה באהבה ואחוה וריעות ומשם ימשוך לנו שפע לנפש רוח ונשמה וכשם שאנו אומרים שירים בעולם הזה כך נזכה לומר לפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שיר ושבחה לעולם הבא. ועל ידי אמירת תהלים תתעורר חבצלת השרון לשיר בקול נעים גילת ורנן כבוד הלבנון יתן לה הוד והדר בבית אלהינו ב״ב אמן סלה :

אחר שהשלים ספר ראשון בתהלים יאמר זה

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר ראשון שבתהלים שקראנו לפניך שהוא מכוון כנגד ספר בראשית בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הכתובים הרמוזים והמצורפים בהם שתחן עלינו כגודל חסדך והחתמנו בספר חיים טובים. ותפתח לנו שערי ״אורה. שערי ״לוית חן וחסד. שערי ״פדות. שערי ״לכון עונה. שערי ״מזל העליון. שערי ״דרור. יומם יצוה ה׳ חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חי:

זה יאמר אחר כל ספר אחר גמר הבקשה

יהי רצון מלפניך השם הגדול והקדוש והטהור (אדנ״) שתצילני היום ובכל יום לי ולכל אנשי ביתי ולכל אשר עמי ולכל אשר לי בבית ובשדה ולכל הנלוים אלי לכל אחד ואחד מהם וממני מכל צרה וצוקה ומכל צער ונזק וסכנה ומכל מיני שיבוש ומכל מיני הפסד ומכל דבר תקלה ומכל נסיון ומכל דבר בזיון ומכל גזלן וחמסן ואלם ומכל מיני פורעניות המתרגשות ובאות לעולם ומכל גזרות קשות ורעות ומתוקף הגלות ומרעב ומשבי ומכל מאסר ומבית דבלא ומדלות ועניות בכח השם הגדול והקדוש היוצא מפסוק אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה שסידורו כך (אמ״י נצ״א כר״ע יי״ל אמ״ך רה״ג דו״ם עא״ע מג״ר כב״ה) ובשם אל״ד שתטיב לנו החתימה ותעזרנו בכל עניננו ותפצנו אמן:

אחר שהשלים ספר שני בתהלים יאמר זה

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר שני שבתהלים שקראנו לפניך שהוא מכוון כנגד ספר שמות שבחמשה חומשי תורה בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצורפים בהם שתצוה פחדך על אויבינו ותצילני בכח גבורתך ותחתמנו בספר גאולה וישועה ותפתח לנו שערי ״אומץ. שערי ״לבוב. שערי ״הצלחה. שערי ״ישועה. שערי ״מזונות וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני עד אגיד זרועך לדור לכל יבא גבורתך:

אחר שהשלים ספר שלישי בתהלים יאמר זה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר שלישי שבתהלים שקראנו לפניך שהוא מכוון כנגד ספר ויקרא שבחמשה חומשי תורה בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הכתובים בהם ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצורפים בהם שתרחם עלינו ברחמיך ואמתך ותחתמנו בספר מזונות ופרנסה טובה ותפתח לנו שערי ״יושר שערי ״ותיקות. שערי ״דעה שערי ״הצלחה שערי ״אהבה שערי ״ועד טוב שערי ״אמת. שערי ״ותרנות שערי ״הרוחה. שערי ״אוכה. וקיים בנו מקרא שכתוב ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיותך עם קדוש לה׳ אלהיך כאשר דבר:

אחר שהשלים ספר רביעי יאמר זה

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר רביעי שבתהלים שקראנו לפניך שהוא מכוון כנגד ספר במדבר שבחמשה חומשי תורה בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצורפים בהם שתגין עלינו ותאמצנו לנצח שונאינו ותחתמנו בספר ישרים ותמימים ותפתח לנו שערי ״ידידות. שערי ״הוד והדר שערי ״הצלחה שערי ״צדקה. שערי ״ברכה שערי ״אחוה וריעות. שערי ״תקומה. ה׳ צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה. תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח:

אחר שהשלים ספר חמישי יאמר זה

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר חמישי שבתהלים שקראנו לפניך שהוא מכוון כנגד ספר אלה הדברים שבחמשה חומשי תורה בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצורפים בהם שתתן הודך על משיחך ליחד מלכותך ותחתמנו בספר צדיקים ותפתח לנו שערי ״אוצר טוב שערי ״לקח שערי ״השקט. שערי ״יקר שערי ״מנוחה. שערי ״צהלה. שערי ״בינה שערי אומץ ואילות שערי תשועה: ה׳ אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה: ה׳ אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים. נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה׳ לבי ובשרי ירננו אל אל חי: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך:

(א) אמר יעקב. לא יכולתי לירד לסוף דעת אותו המסדר [המעמדות] (ולא ידענא מנו. חפשתי ופשפשתי פנקסים וספרים. לא מצאתי מי הוא ומה שמו) ועל מה קרא לכל הסדר הזה מעמדות. כי אנשי מעמד שהיו עומדין על הקרבן לא הי"ל סדר זה. רק שהיו קורין בס"ת מעשה בראשית לכל יום ויומו. והיו מתפללין על קרבנם שיתקבל ברצון. וד' ימים בשבוע היו מתענין. אבל כל שאר הקריאות והגדות ותחנות שסידר זה החכם. לא ידעתי להם שורש, כי אם מרצונו ודעתו. שלקט משניות ואגדות מן הבא בידו מהש"ס) ואין זה מענין המעמדות בעצם כי אם בשתוף השם. אכן דברים רבים שהשיג. אינם מושכלים לענ"ד. כי אמנם בראשונה מה שהעמיד פ' האזינו. הוא כשגגה. כי היא שירת מוספי שבת. וא"ל ענין לימות החול. ובא הטעות מלשון הטור. כמ"ש במקומו יעוין מו"ק בס"ד. וזאת שנית. חלוקי פרקי מס' תמיד לימים. הוא דבר שאין הדעת סובלתו. כמש"ל אצל סדר עבודה. גם פ' המן וי' דברות וע"ב פסוקי'. האר"י ז"ל מנע מלאמרם. גם דרכיו באגדות ושמועות מהתלמוד שכלל בהן. לא נשמעו. ועקבותיו לא נודעו. מה טעם ברצון ומה זכו אלו יותר מאלו. וכפל פ' התמיד. ומפ' קרבנות השמיט הרבה כאשר תראה. גם יהי רצון ה ייך להם לא העמיד. באופן שיש כאן ערבוביא גדולה: (ב) והנה ראיתי המרגלאות שבעה במספר (בשם המרגלא. שבעה אלה עיני ה') ומכוונות מאוד לדבר יום ביומו. כמו שתבין מדעתך. ויוצאין מהן מוסרים. ללכת בדרכי משרים. ע"כ הלקתים ליומי השבוע. ולא על חנם אמרו בהם מרגלא. לידע שראוי לאדם להיות רגיל בהם. ולשמרן כמרגליות ומהן שנכפלו: (ג) על פי הדברים האלה. הודעתך מה ראינו על ככה. מה הגיע אלינו. לנטות מסדר זה במקצת. לגרוע ממנו. ולהוסיף עליו משניות הלכות ואגדות המתייחסות ליום יום. באופן שיהא מסודר כל האפשרי מעין היום. ממקרא משנה גמרא הלכה ואגדה. דבר יום ביומו איש על מקומו. וסדר קרבנות שבאין לכפרה שאין קבוע להם זמן. וד' זכירות בכ"ל בכל יום ובקשות. והנחנו לו שם מעמדות כבראשונה כי מ"מ נזכר בו מענין המעמדות של תמיד. ונוסף עליהן בביאור פרטי. הנהגת אנשי מעמד ביחוד לכל יום כמשפטם והלכתן. גם ד"ת הם מעמידין העולם. שנא' אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. ע"כ לא נשתנה השם: [ראוי לתקן תיקון גדול זה בכל עיר. להיות קבועים עשרה אנשים יראי ה'. לומר בכל יום הסדר מעמדות. והאומרו בכל יום. מובטח לעוה"ב]:

סדר מ עמדות ליום ראשון

בית המקדש. מעמד יום א'. לבוא בית ה' בעולות ושלמים נסכים מנחות חטאות ואשמות. כל פרשיותיהן כהלכה מסודרות ומבוארות ופסוקי זכירות. ונוספו מאמרים רבים מרז"ל השייכים לדבר יום ביומו. בביאורים יקרים ומוסרים מזהירים. יפלחן כליות ולב חודרים. ויתחלקו לקטוגיות. בבחינות שונות א בית העצ"ר (הוא שבתאי המושל ביום א'. לפ"ד ס' יצירה) דרוש בגנות מדת העצלות: ב בית עולמים וגו מבואר ברור דעה הצודקת בענין עוה"ב: ג בתי הנפש. בו מבואר מעלת הנפש החיה וקיימת:

תורה בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים

יהי

בראשית. לדעת רש"י ז"ל הוא לשון קצר. כלומר בראשית הבריאה. כי לפ"ד ז"ל כל ראשית במקרא דבוק. אבל לדעת שאר הפשטנים אינה מלה סמוכה. והרי הוא כאומר בראשונה (עמ"ש בס"ד בגלעד) ומה שלא אמר כך. ואמר בראשית. הוא לטעם כמוס. רמוז בתרגום יונתן. ורז"ל [סוכה מט והקוניב] דרשוהו בכמה אופנים. ברא שית. הם השיתין שנבראו מו' ימי בראשית. עוד ברא תיש. הוא אילו של יצחק. עוד ברית אש היא התורה אש דת. עוד היא א' בתשרי. שבו נברא העולם לדברי ר"א [ר"ה יא] וזולת זה הרבה. וענין הפרשה. כי השמים והארץ נבראו ביום הראשון מאין. אחר האפיסה המוחלטת. שזהו לשון ברא. הוצאת יש מאין: אלהים. ע"ד הפשט לשון אלהות. יפורש בעל הכוחות כלם לפיכך לא אמר אל ולא אלוה. כי אם אלהים בלשון רבים. וכן אלהים קדושים. להיותו כולל הקדושות כלם. וכן דרך הלשון לתפארת במתשלות השפלים. אדונים קשה בלשון רבים (וכ"ה התכהב בכל הלשונות) לגודל מעלת האדון וריבוי מיני הממשלה שיש לו, עאכ"ו בהשי"ת שכל הממשלה שלו. וכל המושלים מקבלים ממשלתם ממנו והוא אחד וכוחותיו רבים ודרך הדרש השם הזה ענינו דיין. כי אלהים שופט והעוה"ז נברא במדת הדין ודרך הנעלם בשם זה נתבאר לעיל בהקדמה בפי' התפלה כמה פעמים: את השמים. לרבות נבא השמים חמה ולבנה כוכבים ומזלות: ואת הארץ. לרבות תולדותיה שהכל נברא ביום ראשון בכח. ובששת הימים יצאו לפועל כל אחד ביומו: שמים וארץ. מפורש לעיל בפי' התפלה כמה פעמים: תהו. ע"ד בעלי הפשט. הוא החומר הראשון (הנקרא היולי בלשון יוני) שעדיין לא לבש צורה. ואין בו ממש' והוכן לקבל כל הצורות. לכן נקרא תוהו. לשון דבר התמהא ומשתומם האדם על עניינו. ואינו נתפש בשם מוחלט כי לא יוודע מהו: ובהו. היא הצורה המלבשת לחומר. והיא מלה מורכבת. ר"ל בו הוא. שעל ידים ניכר ונרגש המהות. ונגזר בשם הנאות לעצם. הנודע בצורתו ותכונתו: וחושך. הוא האש היסודית. עמ"ש בס"ד בפי' מזמור קמ"ח בפסוקי דזמרה: ורוח אלהים. ורוחא מן קדם ה': מרחפת. מנשבא. ויש סוד עמוק ונורא בתיבת מרחפת: ע"פ המים. הרי כאן ד' יסודות התחתונים כסדרן. אחר שהתחיל לבאר פרטי הבריאה בארץ. לכן ישר זה הסדר מלמטה למעלה. וכ"ש שיכשר לפ"ד האומר שהארץ נבראת תחלה: ויהי אור. עמש"ל בברכת יוצר ובשיר היחוד. ועדיין על כרחנו צריכין

אנו

יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר ׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ ׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד ׃

נביאים בישעיה מב כֹּה אָמַר הָאֵל יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ ׃ אֲנִי יְיָ קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחְזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם ׃ לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ ׃ אֲנִי יְיָ הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים ׃ הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם ׃

הפי׳ הוא בשיר של יום ואם אמרו בסדר התפלה מדלגו כאן

כד לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ ׃ כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ ׃ מִי יַעֲלֶה בְהַר יהוה וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ ׃ נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה ׃ יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יהוה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ ׃ זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה ׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד ׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יהוה עִזּוּז וְגִבּוֹר יהוה גִּבּוֹר מִלְחָמָה ׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד ׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יהוה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה ׃

כבר נזכר בהקדמ׳ טעם השמטת פי׳ המזמו [ואולי סידרה לו׳ ימי השבוע. לפי שהם תוכחי׳. כדי לעורר לחזור בתשובה. ולא סידר׳ למוסף שבת. כי בעונינו לא נודע שבת של מי הוא] ופרקי מס תמיד. ומי שלא אמר סדר עבודה לפני התפל׳ ישלימנו כאן. אבן הלשון שהעתיק מסדר מעמדות כאן. תחלתו עזרא וכ״ד תקנו. אינו מלשון חז״ל (רק סופו) וגרא׳ שבדאו מלבו. והי״ל שורש ועיקר. לכן השמטנוהו כמו כן ׃

זרעים ברכות פ״ד
רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה מִתְפַּלֵּל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבִיצִיאָתוֹ תְּפִלָּה קְצָרָה ׃ אָמְרוּ לוֹ מַה מָּקוֹם לִתְפִלָּה זוֹ ׃ אָמַר לָהֶם בִּכְנִיסָתִי אֲנִי מִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא יֶאֱרַע דְּבַר תַּקָּלָה עַל יָדִי ׃ וּבִיצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָאָה עַל חֶלְקִי ׃

גמרא שם פ״ב מַרְגְּלָא בְּפוּמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר גְּמוֹר בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לָדַעַת אֶת דְּרָכַי וְלִשְׁקוֹד עַל דַּלְתֵי תוֹרָתִי ׃ נְצוֹר תּוֹרָתִי בְּלִבְּךָ וְנֶגֶד עֵינֶיךָ ׃

אבו לדברי אגדה כאן כי מדוע שינה ושיפך הסדר. מאחר שהאור היה ראש המציאות בלי ספק (גם שנתיישב מעט עם מש״ל בהתחלה ממטה למעלה) כך דרשו החכמים הנאמנים ז״ל [פסחים כד] בהמ״ק נברא קודם לעולם. ומפני זה הקדים מלת בראשית הרומזת על בנין בית ראשון שעמד ת״י שנה (זהו בראשית. קרי ביה בית ראש תי) כמנין בזאת יבא אהרן אל הקודש. ולפי שעתיד ליחרב אמר אחריו והארץ היתה תהו. ולפי שהובטחנו שלא יעזוב אותנו בגלות ולא יסלק שכינתו ממנו. ע״י התורה שנמשלה למים שלא תשכח מפי זרענו. לפיכך אמר אחר זה ורוח אלהים (הוא רה״ק) מרחפת (עלינו) ע״פ המים. כי עמה יש דבוק רוחו עמנו. ויאמר אלהים יהי אור. רומז על ימות המשיח שכתוב בו קומי אורי. והיה לך ה׳ לאור עולם. ויבדל. כי בו יבדיל בין ישראל שקוו ישועה ובין הרשעים ההולכים בחושך. ואמרי האלהיים [ב״ר פ״ב] והארץ היתה תהו וגו.. אלו

ונאצאיה. בריות היוצאים ממנה ׃ עליה. שעליה ׃ ורוח קדושה: להולכים. ד״א בה׳ ׃ קראתיך. לנוכח הנביא אומר בצדק. בתורת צדק. שאני חפץ להצדיק בריותי לפיכן קראתיך וזמנתיך שתוכיחם: ואצרך. ואשמרך ׃ גוים. כל שבט קרוי גוי: לפקוח. לפתוח ׃ אסיר. אסירי התקוה בגלות ׃ מבית כלא. מבית הסוהר: הראשונות. היעודים הטובים שהבטחתי לאבות: הנה באו. הלא נתקיימו. לא נפל דבר מכל הטוב אשר דבר ה׳ לבית ישראל׳ הכל בא. מכאן תדעו והשפטו על אמתת דברי הבטחותי ׃ וחדשות. בעתידות לימי המשיח. אשמיעכם כמו כן. ותאמינו לי ותבטחו שיתקיימו ׃

מה מקום לתפלה זו. מה טיבה ׃ תפלה. כתב בשרשים נקראים התחנה והבקשה תפלה. שענינה דין ומשפט לפי שהמתפלל יבקש ממנו יתברך שישפטנו ברחמיו. ולא יפנה לרוב הרעות שגשה כי המשפט הוא שיעזוב לו מעונותיו ולא יזכר לו כלום כמ״ש הנביא יסרני ה׳ אך במשפט ׃ במורש.

תִּהְיֶה יִרְאָתִי. שְׁמוֹר פִּיךָ מִכָּל חֵטְא וְטַהֵר וְקַדֵּשׁ עַצְמְךָ מִכָּל עָוֹן וְאַשְׁמָה וַאֲנִי אֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכָל מָקוֹם:

מועד תענית פ"ד אלו הן מעמדות. לפי שנאמר צו את בני ישראל. ואמרת אליהם את קרבני לחמי. וכי היאך קרבנו של אדם קרב. והוא אינו עומד על גביו. התקינו נביאים הראשונים כ"ד משמרות. על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים. של כהנים של לוים ושל ישראלים. הגיע זמן המשמר לעלות. כהנים ולוים עולים לירושלים. וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית (ס"א ואנשי המעמד היו מתענין ארבעה ימים בשבוע מיום שני ועד יום חמישי. ולא היו מתענין ערב שבת. מפני כבוד השבת. ולא באחד בשבת. כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו). ביום הראשון בראשית ויהי רקיע. בשני יהי רקיע ויקוו המים. בשלישי יקוו המים ויהי מאורות. ברביעי יהי מאורות וישרצו המים. בחמישי ישרצו המים ותוצא הארץ. בששי תוצא הארץ. ויכלו השמים. פרשה גדולה קורין אותה בשנים. הקטנה ביחיד. בשחרית במוסף ובמנחה נכנסין וקורין על פיהן כקורין את שמע. ערב שבת במנחה לא היו נכנסין מפני כבוד השבת. לר"ח לשבת וי"ט מוסיפין. כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית. קרבן מוסף אין בו בנעילה. וקרבן עצים אין בו במנחה. דברי רבי עקיבא. אמר לו בן עזאי כך היה רבי יהושע שונה קרבן מוסף אין בו במנחה. קרבן עצים אין בו בנעילה. חזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי: בימים שהם זמני קרבן עצים מוסיפין זה. זמן עצי כהנים והעם תשעה. באחד בניסן בני ארח בן יהודה. בעשרים בתמוז בני דוד בן יהודה. בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה. בשבעה בו בני יונדב בן רכב. בעשרה בו בני סנאה בן בנימין. בחמשה עשר בו בני זתוא בן יהודה ועמהן כהנים ולוים. וכל מי שטעה בשבטו. ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות. בכ' בו בני פחת מואב בן יהודה. בכ' באלול בני עדין בן יהודה. באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה. באחד בטבת לא היה בו מעמד. שהיה בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים:

גמרא אמר רב אסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ. שנאמר ויאמר יי אלהים במה אדע כי אירשנה. אמר אברהם רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה. אמר לו לאו. אמר לפניו רבונו של עולם הודיענו במה אירשנה. אמר לו קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו'. אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שבית המקדש קים. בזמן שאין בית

אלו הן מעמדות. מה טעם קאמר. מה טעם תקנו מעמדות לפי שנאמר צו וגו'. וסופי תמידו. לכל ישראל לוה. והא היא שכל ישראל יהיו עומדים בעזרה בעת הקרבן: נביאים הראשונים. שמואל ודוד: על כל משמר היה מעמד. מכשרים מכל שבטי ישראל. חלוקים לעשרים וארבעה חלקים (עלמ"ש) שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר: של כהנים. שגם הם היו נחלקים לכ"ד משמרות. וכן הלוים כמוזכר בדברי הימים וכל משמר משלש כתות אלו משמשין שבוע א' ובשבת מתחדשין. ויוצא משמר שמשמש השבוע שעבר ונכנס אחר תחתיו וישראל שבאותו משמר אלו המשמר עולה לירושלים ואליו האחר מספיקין מים ומזון לאחיהם שבירושלים. והן מתכנסין בבתי כנסיות בעריהן אלו ואלו מתענין ומתפללין וקורין בתורה בכל יום במעשה בראשית להודיע שהעולם עומד על העבודה שעושין במקדש ולא היו מתענין בע"ש מפני כבוד השבת וא"ל בשבת עצמו ולא ביום ראשון מפני שהוא שלישי ליצירה. דחלים ביה טפי א"נ משום דבשבת ניתנה לאדם נשמה יתירה, ואלמ"ש ניטלה ממנו ואם היו מתענין ביום ראשון היו מסתכנים. ובכל יום היו אנשי מעמד מתפללין תפלת נעילה. ביום ראשון של שבוע קוראין בראשית פרשה ראשונה ופרשת יהי רקיע לפי שאין בפ' בראשית לבדה ט' פסוקים כדי קריאת תלתא גברי. וכן כולם: בששי תוצא הארץ ויכולו השמים לפי שבפ' תוצא אין בה אלא ח' פסוקים. לפיכך אומר ויכולו. פ' גדולה קורין אותה בב'. בפ' בראשית לאחר שקרא הראשון ג"פ חוזר השני וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון והשלים פרשת בראשית. והשלישי קורא יהי רקיע. בשני. ראשון קורא יהי רקיע. ושנים קורין יקוו המים. וכן כולם: בשחרית במוסף. הכא מיירי בכל שאר מעמדות שהיו חוץ לירושלים שהן היו קורין במעשה בראשית כמשפטן אפי' ביום שיש בו קרבן מוסף דהא אינהו לא טרידי אבל המעמדות שבירושלים ביום שיש בו קרבן מוסף לא היו קורין במוסף במעשה בראשית: קרבן מוסף אין בו במנחה. ובשאר קרבן מוסף מעמד דמנחה דלאו דיליה דחי. מעמד דידיה לא כ"ש: ובמנחה. אין מניחין ס"ת מפני טורח התענית אלא קורין על פה. פרשה בנעילה ליכא: ע"ש לא היו נכנסין לבה"כ ולא היו קוראים לפי שהיו טרודין לתקן צרכי שבת. יום שיש בו הלל, כגון ימי חנוכה שיש בהן הלל לאין בהם מוסף (לפי שהם יו"ט יש להם חיזוק). אותן

שבירושלים לא היו קורין שום פרשה בשחרית לפי שא"ל פנאי לעשות מעמדן. שהלל דוחה אותו שבאחר בשחרית: מעמד. קבוץ לכל תפלה מן הד' תפלות. ועיקרן גם לתפלה לתחנה ולבקשה ולקרות בתורה. נקרא מעמד: קרבן מוסף. ר"ח שיש בו קרבן מוסף. לא היו קורין שום פרשה בנעילה. וכ"ש שלא היו קורין פרשה במוסף עצמו ולא במנחה שהיא קודם נעילה. שקרבן מוסף היה דוחה אותם. לפי שהיו טרודים במוסף שיש בו להקריב בהמות יותר מהתמיד שהוא אחד. ואין לך מוסף בלא שתי בהמות. ולא הי"ל פנאי כלל. שהכהנים של מעמד טרודים במוסף. וישראל שבהם היו טרודים להטוב עצים ולשאוב מים ודוחה אפי' דנעילה: קרבן עצים אין בו במנחה. כלומר יום שיש בו קרבן עצים כדלקמן. ואין בו קרבן מוסף דוחה מעמד של מנחה. אבל לא של נעילה: כך היה ר"י שונה קרבן עצים דוחה מעמד דנעילה. וכ"ש שדוחה מעמד דמנחה דקרבן עצי כהנים היה קרב קודם תמיד של בין הערבים ואם דוחה מעמד של נעילה כ"ש שדוחה של מנחה הסמוך לו: חזר ר"ע להיות שונה כדברי ב"ע. דקסבר קרבן מוסף שמד"ת. דין הוא שלא ידחה אלא מעמד דמנחה דליכא למיחש דילמא מידחי קרבן. דד"ת לא בעי חיזוק אבל קרבן עצים כד"ס דחי ודין הוא דלדחי מעמד דמנחה ונעילה דבעי חיזוק. כי היכי דלא לדחייה לקרבן עצים: זמן עצי כהנים והעם כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה. עמדו אלו והתנדבו משלהם ומסרו נביאים שביניהם שאפי' לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם וביום שמביאים העצים מביאים עמהם קרבן נדבה ועושים אותו היום י"ט. וכן כתיב בס' עזרא והגורלות הפלנו על קרבן העצים להביא לבית אלהינו בעתים מזומנים בשנה. וכל מי שטעה שבטו ולא היה יודע עם מי ילך (עלמ"ש) ילך עם בני זתוא: ובני גונבי עלי. מפרש בגמרא שפעם גזרו המלכים גזירה על ישראל שלא יביאו ביכורים למקדש והושיבו שומרים בדרכים על כך. עמדו אנשים כשרים שבאותו דור והביאו סלי ביכורים וחפו אותן בקליעות. דהיינו תאנים יבשים ונשאו על כתפם. עלי. הוא עץ גדול עשוי כעין בוכנא שכותשין בו הדייסא והיו רגילין לכתוש בו הקליעות לעשות מהם עיגולי דבלה. וכשהיו פוגעין בשומרים אומרים להם אנו הולכין לעשות שני עגולי דבלה במכתשת שלפנינו בעלי שעל כתפנו. וכך היו מביאין בכורים לירושלם וע"ש כך נקראו גונבי עלי. כלומר גונבי לב השומרים בעלי שעל כתפם: ובני קוצעי

קליעות

בית המקדש קים מה תהא עליהם. אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאלו הקריבום לפני. ואני מוחל להם על כל עונותיהם:

ברייתא זו יש בה מעין כל יום של ששת ימי בראשית, וראוי לאמרה בכל יום:

פסחים פ"ו סדר הבדלות היאך אומר. המבדיל בין קודש לחול. בין מים העליונים למים התחתונים. בין הים לחרבה. בין אור לחושך. בין ישראל לעמים. בין טמא לטהור. בין כהנים ללוים וישראלים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. וחותם בסדר בראשית. ויש אומרים ביוצר בראשית. רבי יוסי ברבי יהודה אומר חותם מקדש ישראל:

שם אמרו בני רבי חייא מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך בכל השבת כולו. ועד כמה. אמר רבי זירא עד רביעי בשבת. כי הא דיתיב רבי זירא קמיה דרב אסי וקאמר לענין גטין חדא בשבתא תרי ותלת. בתר שבתא. ארבע וחמשא ומעלי יומא דשבתא. קמי שבתא:

מגילה פ"ד תַּנְיָא שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים אָמַר לָהֶם מִימַי לֹא נִתְכַּבַּדְתִּי בִּקְלוֹן חֲבֵרִי. וְלֹא עָלְתָה עַל מִטָּתִי קִלְלַת חֲבֵרִי וְוַתְּרָן הָיִיתִי בְּמָמוֹנִי:

רבי

קליעות. ע"ש שחותכין עיגולי הדבלה כדקטעות. ואלו הגנזים הכפרים עלמן עמדו בפס הזרת בגזרי גזירה שלא להביא עצים למערכה. והתקינו סולמות והיו אומרים לשומרים ליטול שני גוזלות מקונך זה שלפנינו בסולם זה שעל כתפי אנו הולכים ועי"ש כך נקראו בני סלמאי הנתופתי שהיו נוטלים הסולמות אחר שעברו מן השומרים ומביאין מהם עצים למערכה. וכל אלו מביאין עם בני זותא: שבו בני פרעוש שניה. שלאחר שסיימו מעלין פייסות אחת באחרונה. כדכתיב והגורלות הפלנו: שהיה בו הלל. לפי שאחד בטבת חל בחנוכה לעולם. ובחנוכה גומרים את ההלל. אבל הלל דר"ח שאינו אלא מנהג בעלמא. לא דחי מעמד. ומה"ט לא הבב ר"ח דחד ליה: דהיה ביה נמי הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים: אלמלא מעמדות. עסקי קרבנות שישראל עושין, היו כלין בחטאן כאנשי דור המבול. ומשכן כלים במים ואורך העומדים בזכותן היו מתקיימין. והיינו שעל עסקי קרבן העולם עומד לכן קריין אנשי מעמד במעשה בראשית:

סדר הבדלות, והיינו שבע הבדלות, ולע"ג דליכא תמני. בין יום השביעי לששת ימי המעשה לא קחשיב דהיינו חתימה סוף: בין קודש לחול, לשון הכתוב והיא כנגד יום ראשון המובדל מיום ש"ק: בין מים העליונים, גם הבדלה זו היא בכתוב, ונאמרה בשני: בין הים לחרבה, זה נעשה בשלישי כשאמר הקב"ה יקוו המים: בין אור לחושך, כנגד יום רביעי שבו היתה הבדלה ניכרת בין אור לחושך ע"י תליית המאורות: בין טמא לטהור, גם זו היא בכתוב, ונעשית כנגדו יום חמישי: בין ישראל לעמים, נעשה ביום ששי, שבו נברא אדם בצלם אלהים, ונצטוה להדמות לבוראו לילך בדרכיו ולשמור מצותיו: בין יום השביעי, כנגד השבת: בין כהנים ללוים וישראלים. גם זו הבדלה בכתוב, והיא הענין חתימה דמקדש ישראל: וחותם בסדר בראשית, ברוך יוצר בראשית, שבמ"ש היא התחלת סדר ימי בראשית, ולדברי זה נ"ל דמ"מ הויא מעין חתימה, כיון שכל סדרי בראשית לא נעשו אלא בשביל ישראל ולוים וכהנים, ומ"מ בדיוק שפיר סמוך לחתימה, וה"ט אתי שפיר נמי בדברי אחרים: מקדש ישראל, שכל ההבדלות אינו אלא בבחינת ישראל (עמ"ש בס"ד בלו"א בברכת אתה חוננתנו) ולדברי ר"י ניחא טפי דסיים הכי סמוך לחתימה כדאמרן. ול"ל לדחוק במ"ש התו' יע"ש, איברא בין יום הז' סמוך לחתימה דשלש הבדלות הוא, מ"מ ה"ה צריך תלמודא דגא סליק ממנינא וקי"ל, ואע"ג דהלכתא כמי לנא דבין ים לחרבה. היינו אליבא דריב"ל, מיהא ברייתא לא זזה ממקומה, ואנא אחריני דקבעוה לית להו לדריב"ל, וכיון דברייתא זו שכ"פ אינה אליבא דכ"ע וצריכה תיקון, לא חשבנו כנות הסדר

ומרת' שהיא הלכה כקטנה: לענין גיטין, א"ל כרי זה גטך ע"מ שהתני לי מאתים זוז אחר השבת, או שאמר קודם שבת התני לי, ונראה לי שה"ה לענין ב"מ, וכן לענין נדרים ושבועות כמ"ש במקומו בעזה"י:

במה, באיזה זכות: ולא עלתה על מטתי, כי הא דמר זוטרא [מגילה כח] כי הוה סליק לפורייה אמר, שרי ליה לכל מאן דצערן [קודם שיהיו מחל למי שציערו ביום זה] ואמרי' המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו: ותרן בממוני, דאמר מר אינש ותרן בממונו היה, דכתיב ביה ויעשה ידיו ברכה, הנוטל מאיזה פרוטה מתברך, ואלמלא היה ותרן נדיב לב ועין טובה, לא היתה ברכה מצויה במעשה ידיו, כי מי שעינו רעה, המארה משולחת בו, ומתוך שגרם ברכה לחברו והאריך ימיו בטובה (שאפי' לא נכנס אלא זמן מועט, לרב יחשב וקרויין ימים ארוכים כדאמרינן בעלמא [שבת קכ] ימים האריכו) מאריכים לו ימיו מדה כנגד מדה, והיא העתידה גם לאיוב בסוף: [ותרן, מפלתו יותר מנדיב, ישמח מאוד במתנותיו, וכותן יותר משראוי לו וגומל חסדים ושגל לדקות]:

לפי זכותו, ראוי להרחיב קצת ביאור דבר זה, שדעת בני אדם נבוכה בו מחמת כסתירה הנראית במאמרי חז"ל בזה הענין, על כן העתיק כאן מ"ש בס"ד בלח"ש ח"ב שלא בא בדפוס עדיין, ויחשבתיו להועלת הקוראים ההולכים לתומם המפסקים במלאכת ה' ונבנים מיגיע כפם אחריהם ופיב חלקיהם ולהבין דבר לאשורו, מהסכרת להניג תחלה לשון התוס' על מגילה זו כי הוא זה לפי זכותו וקשיא לי דאם הכל לפי זכותו, א"כ תפלה מאי מהניא ליה שאם זכותו כדאי אין הקב"ה מקפח שכרו, ואם זכותו אינו כדאי, בא אפרן הכל לפי זכותו. וניחא לי ברה שכתבו בתוספות בסוף מסכת שבת ובסוף מסכת מ"ק שהקשו אדאמרי' בשבת אין מזל לישראל, מדאמר בסוף מ"ק בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא, ותרצו דלפעמים המזל משתנה ע"י זכות גדול כדאיתא בפרק החולץ זכה מוסיפין לו כו'. ולפעמים אינו מתנה כדאמרינן בתענית גבי ר"א בן פדת דאמר ליה ניחא לך דאחריב עלמא ואולי דאברית בשעתא דמזוני, ע"כ, ואומר אני שלענין כזה תועיל תפלתו וצריך לה כיון שהזכות לפעמים אינו משנה המזל, על כן על זאת יתפלל כל חסיד שתועיל זכותו לשנות המזל, ואני תמה על התוס' דהכא שכרבו ז"ל, הלא הכל לפי זכותו פי' לפי מזלו, דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא עכ"ל. והאיך אפשר לפרש זכותו דהכא דהיינו מזלא והם ב' ענינים דלא ראי זה כראי זה, כמו שיורה

קדושין פרק בתרא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אוּמָנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִמִּי שֶׁהָעוֹשֶׁר וְהַנְּכָסִים שֶׁלּוֹ שֶׁאֵין אוּמָנוּת שֶׁאֵין בָּהּ עֲנִיּוּת וַעֲשִׁירוּת שֶׁלֹּא עֲנִיּוּת מִן הָאוּמָנוּת וְלֹא עֲשִׁירוּת מִן הָאוּמָנוּת אֶלָּא הַכֹּל לְפִי זְכוּתוֹ: מעורב כאן לשון משנה ובריייתא

שם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר רָאִיתָ מִיָּמֶיךָ חַיָּה וְעוֹף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אוּמָנוּת וְהֵם מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר וַהֲלֹא לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי אֵינוֹ דִין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר אֶלָּא שֶׁהֲרֵעוֹתִי אֶת מַעֲשַׂי וְקִפַּחְתִּי אֶת פַּרְנָסָתִי שֶׁנֶּאֱמַר עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם:

סוף קדושין תַּנְיָא רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אוּמָנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁכָּל אוּמָנוּת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין עוֹמֶדֶת לוֹ אֶלָּא בִּימֵי יַלְדוּתוֹ אֲבָל בִּימֵי זִקְנָתוֹ הֲרֵי הוּא מוּטָל בָּרָעָב אֲבָל תּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן עוֹמֶדֶת לוֹ בְּעֵת יַלְדוּתוֹ וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית טוֹב וְתִקְוָה בְּעֵת זִקְנָתוֹ. בְּעֵת יַלְדוּתוֹ מָהוּ אוֹמֵר וְקוֹיֵ יְיָ יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ

יורה על הצלחתו, וגם הוא עוסק באומנות שאינה כדאי להתעשר, יתפלל למי שהעושר כו'. כי הרבה רוח והצלה לפניו יתברך, ומסיים שהכל לפי זכותו שאם אין זכות אי אפשר שישתנה המזל, דהא אפילו זכות, כולי האי, ואולי שלא יהנה כההוא דרבי אליעזר בן פדת, ולפיכך יתפלל כו', כדי שזכותו תגרום לשנות המזל. כך נראה בעיני, עכ"ל. ועל זה השיבותי כלשון הזה, מה שתמה הרב על ההו' האיך אפשר זכותו היינו מזלא, והם ב' ענינים כו'. כמו שיורה לשון המאמר שהביאו, כ"ל דלק"י, כי לשון גמרא לחוד ולשון משנה לחוד ודוקא גבי מזלא קרי זכותא, זכות תורה ומע"ט (כדאמרי' בעלמא [חולין קה] מצוה לגבי חובה רשות קרי ליה ודכוותה) אבל זכות סתמא ודאי כולל כל אופן הזכות שתבוא לידו אם מפאת מולדו, או מצד תולדות הימים שמשתנים, לפי ערך מצב הכוכבים יום יום, שהוא המזל הכללי היוצא שנה שנה. הנוגע לכללות ארץ ומחוז ומדינה, ואם מפאת זכות תורה וכשרון מעשים הן שלו או של אבותיו, כמ"ש [יומא פ"ו] הרבה בנים היו לאהרן ראויים לישרף, אלא שזכות אבותם גרמה להם, ותמה על עצמך אם יש כח בזכות פשוט להועיל להיטיב בעוה"ז. אלא כבר הוסכם בתלמוד [קדושין לט] שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ואמרו עוד [סוף חולין, ב"ר פ' ע"ז] שאין הבטחה לצדיקים בעוה"ז, גם מ"ש עוד הרב ז"ל אם הכל תלוי במזל כל האומניות לא יועילו ולא יזיקו במחילת כבודו דיבר כפי המורגל ותלוי כפי ההמון לא מחכמה (וכבר יאמרו המושלים בחכמה [סנהדרין כט] שב שנין הוה כפנא ולבבא אומנא לא חליף, והוא סוהר לגזרה הכמונית כנ"ל) וראיתם פעמים טובי המזל יצליחו בכל אשר יפנו, מ"מ אין להחליט התאחר שלא יצטרכו למלאכה ועסק כלל, כי אין כח המזל יפה מכח הנביאים שהוצרכו לדרכים טבעיים, יוציאו כח הכם אל הפועל, עאכ"ו בגזרת המזל, הגע עצמך, המזל הורה גבר הלא יעשר ויקום חילו, אפילו תאמר בלי טורח ולא יטה לארץ מנלו, כי ימלא מליאם ותבואהו ברכה לרגלו, ויהי' טומן יד ולא ישלח ידו ויקחה ויבא אותו אליו אל הביבה ונעול הדלת אחריה וסגור בעדה לשמרה לפקדה, האם יועילנו מזלו מאומה, לבוא שכר המזל הבטחתו, שוא תהיה תמורתו. להבל תהי' הוראתו, כי לא תוסיף את כחה מבלי בחירת האיש ברצונו ורצונו לעזור להוראת מזלו להוציא אל הפועל אם במלאכה קלה או כבדה, ואפי' הראה לו המזל שנים יפות להצליחו בכל דרכיו, לא יעלה בידו דבר מטובו, אם לא ישתדל בהגעתו, כי אז בכל אשר יפנה ישכיל ובכל אשר יעשה יצליח, אבל לא ייטיב בהשליכו כל המשא על המזל וישב לו מנגד בלי עסק כלל, כמ"ש ז"ל [ספרי פ' ראה] אלא ההבטחה האלהית, יכול יושב ובטל, ת"ל בכל אשר תעשה דלא סגי בלא"ה, ע"כ לא יסמוך אדם על הנס, אף מי שזכותו רבה ועתו מוצלחת, אל יטמין ידיו בצלחת השעה השוחקת ומשמחת, בראותו דרכיו יחילו בכל עת הולכים בשובה ונחת אלא לעולם יהא לו עסק כל שהוא וישמר מלפול בפחת, ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו, כדי שיהיו לו עוזרים הרבה מאתו יתב' הלוים לו לברך מעשה ידיו, כי כמה וכמה הם אופני ההשגחה להשיג בהם ההצלחה, ואיך יודע איזה יכשר, הבוטח בה' אלהיו יורנו בדרכיו וארחותיו יישר, וכל זה בכלל בזכותו שזכרה משנתנו, והא למה זה דומה אם לא יזרע אדם בודאי לא יקצור, אף אם הורה מזלו שימלא מאה שערים, שומר רוח לא יקצור, וכן הוא בכל הדברים העולמיים אורח עולם ינצור, ועל זה אמר החכם יד חרוצים תעשיר, עם שהכבר העיד במ"א ומחשבות חרוץ אך למותר, וכל אץ אך למחסור, ואמר אל תיגע להעשיר, ואמר עוד אץ להעשיר לא ינקה, כי אם הגזרה אמת החריצות שקר בשכורו לא ימוש המשפט האלהי ולא יעקר, ועז"נ ואמר אל תתחכם יותר, וכן מבינתך חדל, כי גם לא לנבונים לחם ולא ימעיט הדל. אמנם יצטרך החריצות להוציא כלי למעשה לסייע בהגעת ההוראה השמימיות בדרכים טבעיים אשר סידר להם הבורא ית' בעסקים הגופניים ועז"א ואל תהי סכל לשבות ולבטל מכל וכל. וכן הדבר בהשתדלות רוחניות בעסקי תורה ומע"ט ותפלה אע"פ שבוודאי אין לקוות שיועילו ויצילו בהכרח עכ"פ בהשגת המבוקש מעושר והצלחה זמנית כבני חיי ומזוני כי לאו בזכותא תליא בהחלט ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא מן הסתם אין הדברים האנושיי' תלויים בכך שלא יכלו התנגדות המזל אבל בודאי יסייעו אם בזכות האדם עצמו אם מן הבא בידו מאבותיו עם השתדלות וזריזותו בפועל חומרי ורוחני אך יש פרי לצדיקים ע"י מעשה הצדקה שלם ועבודת ג"ת ותורה אור זרוע לצדיק. והתפלה היא הפקידה להוליד ולהצמיח פרי טוב ולשחרר ממקרים ופגע כמעשה הזורע והמשגיח על עבודת האדמה, שלא יבטל ולא יתעצל מלעשות המוטל עליו עם היות אין הדבר תלוי בו בעלם כי אם במקרה והכנה כי לא כל זורע

יצמח

יִיעָפוּ: בְּזִקְנָתוֹ מַהוּ אוֹמֵר עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ:

פירוש על משנת כל ישראל כמנהג קודם פרקי אבות

סנהדרין פרק חלק כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

מסכת ע"ז פרק קמא אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילָאִי לְעוֹלָם יְשַׁלֵּשׁ אָדָם שְׁנוֹתָיו שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה שְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה נְכָסָיו מַצְלִיחִין לוֹ. כָּתוּב בַּתּוֹרָה דִּכְתִיב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים דִּכְתִיב לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַכָּתוּב בּוֹ כִּי אָז תַּצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ אַל תַּעֲרֹץ וְאַל תֵּחָת כִּי עִמְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ: מְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים דִּכְתִיב כִּי אִם בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ:

משנה א' פ"ה דאבות בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות. אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות ולתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות:

לא

יבטח שירצה בטוב ילקט הפרי וישמח ולא כל הזורע ילקט יאכל עם כל עולם השתדלות ובטוב השמירה שקר הסוס לתשועה. ואם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר ולשוא עמלו בוני בית להמלט ביום רעה אבל מ"מ א"א מבלעדי הבית למחסה ולמסתור והסוס הוכן להצלה ולמנוס בעת הצורך כמו שאר כל עסקי ב"א אשר נתנם ה' בידם לעשותם ושלחם על פני האדמה לעבדה ולשמרה בגוף ונשמה לא יתרשלו ולא ירפו ידם ואז גם ה' יתן הטוב. ה' בסומכי נפשם ותמוך בידם וזהו כל האדם. וזכיתי מאתי כדברי בענין זכות המזל מפורש בס' הזוהר פ' וישב [ד' קפ ע"ב] יע"ש בכלל דבריו דברי ממש דא ודא אחת היא הכן ותהי לך אוזן שומעת ההודאה לאוזן לאדם דעת את זה ראיתי טוב ומועיל בחיי האדם האלה כי יאחוז בזה וגם מזה אל ינח ידו להביא הגוף והנפש במסורת הברית הרותה להם לראות טוב בצמלם איש על משמרתו ופקודתו לשמור דרך החיים העיקרים והכנחיים [וקפחתי לי חיתוך וקילור. כהורה. הוא ר' מאיר] מניח אני כל אומנות עלח"ם משנה י"ז פ"ב דאבות:

ישלש שנותיו יחלק כל שנותיו הפנויות שיש לו לג' חלקים. כיצד הרי שהיה בעל אומנות ועוסק במלאכה ג' שעות ביום וט' בתורה קורא ג' מהם בתורה וכג' משנה וכג' תלמוד: מקרא. הוא התנ"ך תורה שבכתב בכלל: משנה. תורה שבע"פ הסדורה במשנתו של רבי: תלמוד. פירוש המשנה שביארו רבינא ורב אשי שתכליתו לירד לסוף דעת קילור המשנה. ומתוך התלמוד יתחכם להבין דבר מתוך דבר ולדמות דבר שאינו מבואר גם בתלמוד לדבר המבואר כי הפרטים אין להם מספר מתרבים תמיד וא"א לכתבן על ספר א' כולל. לכן בהכרח הוצרכו חכמי הדורות להוסיף ספרים על ספרים כולם בכלל תלמוד ואפי' יעמוד העולם עוד כמה אלפים שנה א"א שלא יוולדו תמיד סעיפים וענפים חדשים שלא נתבאר כל צרכן בספרי הקודמין כי לעולם הניחו הראשוני' מקום לאחרונים. וזה דבר מבואר למי שעסק בתורת ה' חפצו

יבוא ויערה ויענה חלקו ויטול שכר משלם לרור כספו בשקו בלבד שיהא אומן לה שנעשית לו שם קיום להחזיקו. הש"י ילילכו מהפכו שחוקו. ואחרי המכבד ת"ח כיהושפט מלך יהודה שהיה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו ומחבב חדושי תורה ומפזר ממונו לת"ח העושה לילים ופרחים לתורה להספיקו ה"ז מכובד בודאי אין לך כבוד תורה גדול מזה [כמ"ש הרע"ב מ"ו פ"ד דאבות עמ"ש שם בס"ד] בתורה תכבדהו ובין נגידים תושיבהו מברכותיה להעניקו ושקול כנגד כל ת"ת שבעולם אין קץ לשכרו ואין תכלית לעונש המבטלו והמונעו [ע' כמה מקומות בזוהר ובס' חסד לאברהם] ע"י הקורא: [תשכילו. לפי שהמוללא יבואו כל ענייניו (אפי' אותן שבתקרה) בשלם שבפנים נקי משכיל: הוה. פ' משנה תורה היה לפניו: יומם. בק' זמן היות השמש על הארץ אבל יום כולל לפעמים גם הלילה]:

בעשרה מאמרות. תשעה ויאמר. ובראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו: נברא. לא אמר ברא לפי שהיה צריך להאריך לומר ברא הקב"ה כו'. ותוי"ט כתב מ"ש ומה ת"ל איזה לימוד נמשך מזה: והלא במאמר א' יכול להבראות. היא התשובה לשאלה הקודמת כלומר יש לנו ללמוד מהבריאה שהיתה בעשרה מאמרות לימוד ומוסר כזה לפי שהרי קשה והלא במאמר א' כו' ויצא לנו ממה שנברא בעשרה מאמרות: להפרע. להבראות. מקור מהנפעל. עלו"א: שמאבדים את העולם, שכל המאבד נפש א' מישראל כאילו איבד עולם מלא והרשעים שבעולם מאבדים את נפשם כאילו מאבדים את העולם כן מצאתי. ול"נ שמאבדים מה שמכריעין את כל העולם לכף חובה ונמצא העולם אבד בשבילם. ל' רע"ב שנברא בעשרה מאמרות ואינו דומה המאבד מלאכה שנעשית ביום א' למלאכה הנעשית בימים הרבה. ואע"פ שאין יגיעה לפניו ית' מ"מ עשה זה הקב"ה כדי להחמיר בעונש הרשעים ולהכפיל שכר הצדיקים שאינו דומה המקיים דבר שנעשה במהרה לדבר שצריך זמן מרובה: ולתן.

חולין פרק בתרא לא יטול אדם אם על הבנים אפילו לטהר בה את המצורע ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסר אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר על מצות חמורות שבתורה :

שם תניא רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחית המתים תלויה בה. בכבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך. ובשלוח הקן נמי כתיב למען ייטב לך והארכת ימים הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים ובירידתו נפל ומת היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובתו של זה אלא למען יאריכון ימיך לעולם שכלו ארוך ולמען ייטב לך לעולם שכלו טוב :

כלים פרק י"ז כל שבים טהור חוץ מכלב המים. מפני שהוא בורח ליבשה דברי רבי עקיבא. העושה כלים מן הגדל בים וחבר להם מן הגדל בארץ אפילו חוט אפילו משיחה דבר שהוא מקבל טומאה טמא. ויש במה שנברא ביום הראשון טומאה. בשני אין בו טומאה. בשלישי יש בו טומאה. ברביעי בחמישי אין בהם טומאה. חוץ מכנף העוז וביצת נעמית המצופה. אמר רבי יוחנן בן נורי מה נשתנה כנף העוז מכל הכנפים וכל שנברא ביום הששי טמא :

נדה פרק ג דרש רבי שמלאי למה הילד דומה במעי אמו מקופל ומונח כפנקס שתי ידיו על שתי צדעיו שתי אציליו על שתי ארכובותיו ושתי עקביו על שתי עגבותיו וראשו בין ברכיו ופיו סתום וטבורו פתוח ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו וכיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת ונר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך ואל תתמה שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא. ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר

מאותם

בשלום שבין איש לאשתו שהרי אמרה תורה שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה ימחה על המים. ומצורע כיון דכמה דלא מיטהר צפור בהשמים מהו דתימא ליהוי עשה דידיה ולדחי עשה דשלוח הקן קמ"ל. ועמ"ש [כאיסר. שאין חסרון כיס אלא מטבע קטן] : לבירה. למגדל: גוזלות. בני יונה : לעולם שכולו ארוך. עמ"ש בס"ד לקמן באגדה דר"ש בהמפלת: כל שבים. כל בריות שבים. אם עשה מעורן כלים אין מקבלים טומאה דכתיב או בגד או עור מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ חוץ מכלב המים לפי שכל שאר בריות שבים אין א' מהם בורח ליבשה כשבאין לצודן אלא כלב הים בלבד הילכך הוי בכלל עורות היבשה ואם עשה כלי מעורו מקבל טומאה והלכה כר"ע: אפי' חוט אפי' משיחה ובלבד שיחברנו לו בדרך שאם היו שניהם מן הגדל בארץ מחוברים בחבור כזה היה טמא הא' כשנטמא חברו : ויש במה שנברא ביום הראשון טומאה הכי קאמר יש דברים שנבראו ביום ראשון שעושים כלים מהם יש בהן טומאה. כגון הארץ שנבראת ביום ראשון כלי חרס הנעשים ממנה טמאים : בשני אינו טומאה שבו נברא רקיע ואינו טומאה. מכאן קשה לי על הש"ס בפ' ד' מיתות ברשב"ח דנחיתו ליה אטמתא ואתי שאיל בי מדרשא אתי קמיבעיא לה הא מתני' היא וא"ל דמספקא ליה דילמא דין שדינהו דשקיל מעלמא משל נכרים. א"ה הא דעתיהו דרבנן דפשטוה משום דאין דבר טמא יורד מן השמים. אכתי ניחוש דילמא לאו משמיא אתי אלא ודאי בהא לא אסתפקא מלתא מיהו י"ל דספיקא הוא אי מדמינן איסורא לטומאה ואילייהו דרבנן אין הכי נמי מהך מתני' דמדלא משכחינן טומאה בב' ש"מ דלא נחית דבר טמא משמים דאל"כ טומאה נמי משכחת בדבר טמא היורד אע"כ אין שם

דבר טמא ולא דבר האסור באכילה וליכא מילתא דלא רמזה רבי במתני': בשלישי. נבראו אילנות וכלי עץ הנעשין מהן מקבלין טומאה: ברביעי. נתלו המאורות ואין בהם טומאה. בחמישי עופות דגים ואם עשה מהן כלים אין מקבלין טומאה חוץ מכנף העוז. כנף העוזיה [עוף מדברי שאינו שכיח בישוב ולרוב עוזה וגבורתה נקראת עוז] דרבנן גזרו טומאה בכלים הנעשים ממנה דאתי לאחלופי בשאר כלים : וביצת נעמית המצופה בת היענה ורבנן גזרו טומא' בביצתה כשהיא מצופה כיון דבלאו צפוי היא עומדת אבל בשאר ביצים אפי' במצופין לא גזרו כיון דאינה מצופה לא קיימא : כל שנברא ביום הששי חיות ובהמות ושרצים ואדם אם עשה כלים מעצמותיהן או מעורותיהן מקבלין טומאה (עמ"ש בס"ד שם ובש"י פי' מא) הנה נא שמעתי היהודים בארצות תוגרמא תולין ביצת הנעמי' בבה"כ כדי לעורר האדם על הכוונה ולא יביט הנה והנה כי בת היענה מתממת ביצתה בראייתה ואוליא בדרך זה אפרוחיה מכאן נראה מה חוש הראות פועל עם עוצם הבטה' והסתכלו' וזה ענין נאות לתפלה: פנקס. ספר קטן של לוחות שכותבין או רושמין עליהם: צדעיו. תרגום רקתו צדעיה. אציליו. הקובד"ו. שאדם נשען עליהם: ארכובותיו. ברכיו עקיבו אחורי כף הרגל: עגבותיו. הכסתות שבאחורי הירכים בגובה : בין ברכיו אמרו (תשובת הגאונים) שלכן צריך לכרוע במודים כמו כן עד כנגד ברכיו: (רעי. תרגום של פרש): שמא יהרוג. שבית הרחם אינו רחב להוציא הרעי שנאסף בו אבל מבחוץ הוא בשילטון: נפתח הסתום פיו שיוכל לינק : נסתם הפתוח. טבורו שלא יכנס האויר ויתקרר הקרב ואהא קאי שאלמלא כן

מֵאוֹתָם הַיָּמִים שֶׁנֶּאֱמַר מִי יִתְּנֵנִי כְיַרְחֵי קֶדֶם כִּימֵי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי. וְאֵיזֶה הַיָּמִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יְרָחִים וְאֵין בָּהֶם שָׁנִים הֱוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ יַרְחֵי לֵידָה וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּרֵנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ דְּבָרַי לִבֶּךָ שְׁמוֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה: וְאוֹמֵר בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי. מַאי וְאוֹמֵר וְכִי תֵימָא נָבִיא הִיא דְּקָאָמַר תָּא שְׁמַע בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי. וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם בָּא מַלְאָךְ וְסָטְרוֹ עַל פִּיו וּמְשַׁכֵּחַ מִמֶּנּוּ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ. וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם עַד שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לִי תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן. כִּי לִי תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ זֶה יוֹם הַמִּיתָה שֶׁנֶּאֱמַר לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל יוֹרְדֵי עָפָר. תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן זֶה יוֹם הַלֵּידָה שֶׁנֶּאֱמַר נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה. וּמַה הִיא הַשְּׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ אוֹמְרִים לוֹ הֱוֵי צַדִּיק וְאַל תְּהֵא רָשָׁע וַאֲפִילוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אוֹמְרִים לְךָ צַדִּיק אַתָּה הֱיֵה בְּעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע וֶהֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טָהוֹר וּמְשָׁרְתָיו טְהוֹרִים וּנְשָׁמָה שֶׁנָּתַן בְּךָ טְהוֹרָה אִם אַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּטָהֳרָה מוּטָב וְאִם לָאו הֲרֵי הוּא נוֹטְלָהּ מִמְּךָ:

נדה פ"ק בתרא תָּנָא דְבֵי אֵלִיָּהוּ כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ אַל תִּקְרֵי הֲלִיכוֹת אֶלָּא הֲלָכוֹת:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ. אַל תִּקְרֵי בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ:

למען

כן אינו יכול לחיות אפי' שעה א' כנ"ל: בהלו. בהאירו: ירחי. תרגום חודש ירחי לפי שהלבנה מתחדשת בכל חודש: כל התורה. יצר טוב לפון במעי אמו שיודע כל התורה. מאי ואומר למה הוצרך להביא עוד ראיה מפסוק אחר: נביא הוא דקאמר שהמע"ה אמר זה כלפי ההמון לא על הולד: תא שמע. בוא ולמד מפסוק דאיוב דמיירי בירחי לידה: סטרו. מכהו בכף ידו והגריפו מאחורי כפו: כי לי תכרע כל ברך זה יום המיתה. עמש"ל בעלינו: ולא נשבע למרמה. שקיים שבועתו לשמור התורה דאי בשבועה דעלמא אטו משום דלא נשבע למרמה חשיב לי' בעולין בהר ה': היה בעיניך כרשע עמ"ש בס"ד במשנה יג פ"ב דאבות: טהור. והנשמה שנפחה בך מרוחו אצולה ממקור טהרתו כי בצלם אלהים עשה את האדם והיא חלק אלוה ממעל ע"כ בודאי בראשית' היא דומה לבראה ולא תוכל לומר היותה אצולה ממקום טומאה הוא שגרם לך לטומאתם שהיא גזורה ממקור ישראל: ומשרתיו טהורים. הוא הראיה לקודש כי מלאכיו ילוו לך לשמרך ומלאכיו בלי ספק קדושים וטהורים כאדוניהם. ואחר שנמסרו לשמירתך נהכרח שתדמה להם בטהרה. הרי הוא נוטלה בזה צריכין אנו על כרחנו לדברי חכמי האמת כי לכאורה לא ידענא לגמרי מאי קאמר מר והא תנינן דלאו הכי הוא. אבל יש רשע מאריך ברעתו מרבה ימים כאול אדרבי' אלינו כמה וכמה רשעים מזקינין בעוה"ז שכן אחז"ל (ב"ר פכ"ב) קין חי אלף תרנ"ו שנים והוא הרוצח הראשון שבארץ

כי הנה יותם שלא נמצא בו שום חטא ואמרו (סוכה מה) שיכול לפטור העולם כולו מהדין לא חיה אלא ארבעים וא' שנה ויהי מלכותו ט"ז שנה בלבד ומנשה שאמרו עליו (סנה' ב) שאין לו חלק לעוה"ב מלך נ"ה שנה וחי ס"ז שנים וא"ל להוכיח עוד אמתת מליצות זה א"כ מהו זה"ה וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים וכ"כ ושנות רשעים תקצורנה ויראת ה' תוסיף ימים וכן מ"ש כאן שאם אינו משמרה בטהרה נוטלה אין לו הבנה כי אם על סוף אדם למות נתכוון. הקרה א' הוא לצדיק ולרשע לטוב לטמא ולטהור אבל האמת שאין בו ספק מ"ש האלהיים (ברכות סא) שאין הבטחה לצדיקים בעוה"ז שלא נברא אלא לאחאב בן עמרי ופירשו למען יאריכון ימיך בעולם שכולו ארוך וכולו טוב כי ימי העוה"ז אינן נחשבין לחיים גמורים וטובים אפי' ישיג אדם בהם כל התענוגים ויאריך ימים כפלי כפלים משנות האדם הטבעיים יתר הרבה מאוד מה הם אחר שסופן יגון ואנחה רמה ותולעה לכן כל העולם הזה בלו הבל הבל ורעות רוח כמש"ה לו חיה אלף שנים פעמים הלא אל מקום א' הכל הולך שאין בו תועלת ונחשב כלא היה העבר אין. ואין העוה"ז לטובים ולחכמים כ"א חיי צער מאחר שהוא חסר הטוב המקוו' והאושר הנכסף והשלמה האמתית בקיימת שאינו נמצא כאן במקור העדרים בחיים האלה המקריים אלא בעולם האחר הקיים הנצחי הטוב האמיתי שאין לו תכלית ושם החיים הנצחיים ושכר הנפש הטובה כמבואר

לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

(א) פ' המן ופ' עשרת הדברות לא הנהגני פה לקיים ברכי יפכשתני לשיר דרך האריז"ל שב"כ תלמידו הרח"ו ז"ל. הייתי ניהג לומר פ' המן וי' דברות ומנעני מורי מפני תרעומת המינין כאשר אמרו חז"ל [ברכות יב] והוא כן באמת לפי בתיימת הגהי' אע"פ שקלה הפוסקים מחלקים בין לצבור ליחיד ת"ח להעתידם בסדר תפלית הקבוע לרבים לא שפיר דמי כודאי דהו"ל כקובעם לציבור וה"ז שוה לדברי התלמוד וביחוד אחר שילה הדבר בבירור מפי האריז"ל לאמרו אף ביחיד לא נכון לעשותו קבע בספר. ועם שב"ל שגם האר"י לא מנע אלה ליחיד בנבור מאח"כ כשירנה לאמרם בביתו והוא לבדו. דעתי נוטה דלכ"ע שרי בודאי. והרוצה לעשות כן לא יחסר לו חומש בבית שיוכל לקרות: מתוכו אבל לא לשול חובה קבועה במקום שזכרו מניעה. והנוהג לומר פ' המן [ימלא אחר תפלת שחרית]: (ב) טוב לומר בכל יום עשרת הדברות שע"ז יזכור מעמד הר סיני ויתחזק אמונתו ואסור לאומרם בציבור דרך קביעות בכל יום ולכל יחיד מותר לקרותם לעולם אחר התפל' באמצע קביעות לימודו ואומר בבוקר מפ' יתרו [תמלא בת"ם] אחר פ' מזבח מקטר קטורת קודם פ' עשיית הקטורת [ובמקום שהמנהג לומר מעמדות בצבור ידלגו הדברות ואומרם אח"כ כ"א ביחיד] ובערב אחר ק"ש שעל מטתו מפ' ואתחנן [תמלא בת"ם]: (ג) הזהיר האריז"ל לומר ד' זכירות בכל יום כמש"ל בברכת אהבה רבה שבה רמוזות ואעפ"כ יפרשם ויקראם כמו שכתובים בתורה. ואתנם פ' זכירת מצרים כבר ילאנו י"ח בק"ש ובפ' קדש ולזכור מעמד הר סיני היה קורא אמס"ג כל יום פ' כי שאל נא עד כל הימים בפ' ואתחנן והיא בקריאת ת"ב ופ' זכירת מרים להשמר מלה"ר. וזכרון מחיית עמלק שהיא מלוה לדורות אבל זכרון מעשה העגל אינה מלוה אלא לדור המדבר בלבד. עוד הי' הנהגו של אמ"ה זצ"ל כשחלץ התפילין בשעת כריכתן הי' קורא בע"פ בפ' עקב מפ' וזכרת את כל הדרך עד כיום הזה. עוד שם ועתה ישראל מה עד כל הימים [אחר תפלת שחרית]:

זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים: זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים. והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים. לא תשכח:

סדר קרבנות הצבור

ואם אמרו בסדר התפלה מדלגו.

אֵין קָדוֹשׁ כַּייָ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ. כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יְיָ וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ: אֵין כֵּאלֹהֵינוּ אֵין כַּאדוֹנֵינוּ אֵין כְּמַלְכֵּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. מִי כֵאלֹהֵינוּ מִי כַאדוֹנֵנוּ מִי כְמַלְכֵּנוּ מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ. נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ נוֹדֶה לַאֲדוֹנֵנוּ נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ בָּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה תוֹשִׁיעֵנוּ אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד:

טוב לומר אח"כ בכל יום פרשיות הקרבנות [כמו שבזורים כאן כפי העולה מתוך כל דברי המסדרים] ויתוודה מקודם כשהבאת קרבן ויבין הוידוי וטוב להפריש מה לצדקה כיכלתו [של"ה]: סדר קרבנות לצבור חיוב אפי' על מי שאינו אומר מעמדות להומרם בשחר קודם איזהו ובמנחה קודם אשרי [חוץ מע"ש במנחה] וכשיש לו פנאי טוב לומר מקודם פסוקי בראשית כיסודר למעלה לכל יום. העשה כל יום ביומו וגם מעשה יום שאחריו. וביום ו' אומר מעשה היום וגם ויכלו עד אלהים לעשות. ובשבת ויכלו לבד [שם]: כשאומר פ' קרבנות צריך להקריב עצמו לה' במעשה ודיבור ומחשבה. במעשה, שיתאבל על החורבן וביטולם. ובדיבור. שאומר הפ'. ובמחשבה. לטהרה וליתן לבו להבין הענין ולחשוב כעומד ומקריב [שם]: אומר תחלה פ' הכיור [בתפלת שחרית סדר הקרבנות] כי קידוש ידים ורגלים היה קודם לכל שאסור לכהנים נמקדש וכ"ש לעבודה בלי קידוש ואח"כ פ' תרומת הדשן והיא לעולת התמיד ושייכה לסדר התמיד ובמנחה יכוין בה [חוץ מפסוק וכאש] רק כקורא בתורה ואם יעבור זמן תפלה או כדי להתפלל בצבור. אומר במנחה רק פסוק וכאש ויוכל לומר כ"ז אפי' קודם אור היום ואח"כ אומר יה"ר שקודם פ' התמיד [שם] ואם אמרם בסדר התפלה מדלגם:

ויקרא ו וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי בַד יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מָקוֹם טָהוֹר: וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן.

כי היא אינה מקבלת טומאה. אבל מיד שבא האדם ליטמא פותחין לו כדי שתלא ממנו הנשמ' הקדוש' והטהור' שלא יטמאנה ואז הוא חי עם הנפש הבהמית בלבד כי בה"ל רבות לטמאה ולטנפי' לכל אות נפשו כי בהמה היא לגס. אבל הנשמ' כבר נטלה ממנו כאמור. ודע לו זה יותר מכל אחר שאחר הטוב הנאמר הכלס האלהי שניתן בו להנהיגו לרצון ירויח על ידו הקיום הנלחי ובהפקדה תעדר ממנו ההנלחה האחרונ' ולא ישיג אורחות חיים אמתיים גם לא תשוב אליו היונה. וז"ש הרי הוא כנוטלה ממך כדי שלא תטמאנה ולא על המית' הטבעית נתכוין ולכן לא הזכיר כאן מיתה כי המית' הוא ע"י מלאך המות ואין לו שליט' רק על הנפש החיונית אבל הנשמ' הקדוש הטהור' אינה נמסרת בידו אלא שבה אל בית אביה כנעוריה שהוא נוטל בחינת הנשמ' בלבד שהיא חלקו לפיכך יכול אדם לחיות שנים רבות והנשמ' נטולה ממנו ולזה אמרו הרשעים בחייהן קרויין מתים. זה ברור בעיני בס"ד:

עצים בבקר בבקר וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים . אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה :

שמות כט וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה שנים ליום תמיד . את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים : ועשרן סלת בלול בשמן כתית רבע ההין ונסך רביעית ההין יין לכבש האחד : ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכה תעשה לה לריח ניחח אשה ליי : עלת תמיד לדרתיכם פתח אהל מועד לפני יי אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם : ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי . וקדשתי את אהל מועד ואת המזבח ואת אהרן ואת בניו אקדש לכהן לי . ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים . וידעו כי אני יי אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני יי אלהיהם :

אומר (ואם אמרו בסדר התפלה . מדלגו) פ׳ התמיד (תראה בסדר התפלה קודם איזהו מקומן מעומד (ונאמר בסליחות ותפלין) ובצבור (ומכאן והילך לא יאמר קודם אור היום. ולא יפסיק מכאן עד לאחר במ״ע אפילו בד״ת) ואח״כ יאמר זה.
ואם יעבור זמן תפלה או כדי להתפלל בצבור. יאמר רק והקטיר ובהעלות :

ועשית מזבח מקטר קטורת עצי שטים תעשה אותו. אמה ארכו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתים קומתו ממנו קרנותיו. וצפית אותו זהב טהור את גגו ואת קירותיו סביב ואת קרנותיו ועשית לו זר זהב סביב. ושתי טבעות זהב תעשה לו מתחת לזרו על שתי צלעותיו תעשה על שני צדיו והיה לבתים לבדים לשאת אתו בהמה. ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אותם זהב. ונתתה אותו לפני הפרכת אשר על ארן העדת לפני הכפרת אשר על העדת אשר אועד לך שמה. והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרת יקטירנה. ובהעלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני ה׳ לדרתיכם. לא תעלו עליו קטרת זרה ועלה ומנחה ונסך לא תסכו עליו. וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת הכפרים אחת בשנה יכפר עליו לדרתיכם קדש קדשים הוא ליי :

ואם אמרו בספר התפלה או אם יעבור זמן התפלה או כדי להתפלל בציבור מדלגו

אתה הוא יי אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים בזמן שבית המקדש קים כאשר צוית אותם על יד משה נביאך ככתוב בתורתך : ויאמר יי אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה . ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש : ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם :

והקטורת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם קודש תהיה לך ליי. איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו :

כריתות פרק א פטום הקטרת כיצד שלש מאות וששים ושמונה מנים היו בה : שלש מאות וששים וחמשה כמנין ימות החמה ושלשה שהיה מוסיף כהן גדול בערב יום הכפורים ומחזירן למכתשת ונוטל ממנה מלא חפניו כדי לקיים מצות דקה מן הדקה : ואחד עשר סממנים היו בה ואלו הן . הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה . מור וקציעה שבלת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה . הקשט שנים עשר וקלופה שלשה וקנמון תשעה בורית כרשינה תשעה קבין יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חורין עתיק מלח סדומית רובע הקב מעלה עשן כל שהוא רבי נתן אומר אף כפת הירדן כל שהוא ואם נתן בה דבש פסלה . ואם חסר אחת מכל סממניה חיב מיתה :

רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף . בורית כרשינה למה היא באה כדי לשפות בה את הצפורן כדי שתהא נאה . יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בה את הצפורן כדי שתהא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד :

תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאוֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ:

אומר ה' נגאות עד וכשנים קדמוניות (בסדר התפלה קודם איזהו מקומן)

יומא פרק ג אַבַּיֵּי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּיבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים. וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת. וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד. וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת. וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת. וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים. וְאֵבָרִים לְמִנְחָה. וּמִנְחָה לַחֲבִתִּין. וַחֲבִתִּין לִנְסָכִין. וּנְסָכִין לְמוּסָפִין. וּמוּסָפִין לְבָזִיכִין. וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים. עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם:

אומר כ"כ עד ואני אברכם (שם) ואם יעבור זמן תפלה או כדי להתפלל בצבור. יסמוך על כ"כ שישמע מהש"ץ. (ולמנהג א"א כ"כ) ואח"כ אומר אנא בכח רבון העולמים (שם). ואם אמר כ"ז בסדר התפלה מדלגה. ואח"כ אומר זה. (וזוהי פ' חביתי כ"ג. ושייכה לפ' התמיד] ואם יעבור זמן תפלה או כדי להתפלל בצבור. אומרו אחר התפלה:

ויקרא ו וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַיְיָ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב: עַל מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ: וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק עוֹלָם לַיְיָ כָּלִיל תָּקְטָר: וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל:

מרבכת. חלוטה ברותחין: תופיני. אפוית הרבה תאפה. שאחר חליטתה אופה בתנור. וחוזר ומטגנה במחבת: פתים. שטעונה פתיתה: תחתיו מבניו. המשיח מבניו תחתיו: כליל. כולה לגבוה:

סדר קרבנות היחיד

(א) סדר הקרבנות שלמעלה עד אחר מעשה הקטורת אומר קודם פסד"ז ותפלה. ומכאן והילך אומר אפי' אחר התפלה, וכשחושש שיעבור זמן ק"ש ותפלה או כדי להתפלל בצבור אומר הכל אחר התפלה והאומר מעמדות ותפלות קודם התפלה ולזה מתפלל במרוצה להשיג הש"ץ עבירה היא בידו (סי' א): (ב) אם כבד עליו לומר כל סדר הקרבנות בכל יום. יוכל לומר מכאן והילך לפרקים או פ' א' ביום זה וא' ביום זה (ואז אומר פ' נסכים אחר עולה או שלמים או תודה. אך ביום שתתענה יקרא כולם בכוונה) ובפרט בעל תורה וכ"ש כשלומד לאחרים. וכל ירא שמים מחויב לומר הפרשות כסדרן בתורה ולעסוק בקילור דיניהם בכמ' מלות בכם ביום א' מעשי"ת בנקרא י"ג מדות (שם): (ג) אם יודע שנתחייב איזה קרבן (כגון עולה על ביטול מ"ע או ל"ת שניתק לעשה או על הרהור הלב בל"ת (וקורא גם משנה ד' דפרק איזה מקומן) או תודה לד' שלריכין לכודוה) אומר פ' קרבן זה מיד ולומד עכ"פ קילור דיניו גם' מלות בכם ואם עבר ב"פ או יותר אומר ולומד כהספר שעבר ואם יודע שנתחייב חטאת אומר פ' חטאת קודם עולה וקודם אמירת הפ' (ובפרט כשחטא בבירור חטא קרבן זה) ישוב בתשובה שלימה ויתוודה החטא בפ' כפי' כפה ובמר לב בחרטה גמורה ובעזיבת החטא ואומר מעומד

אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי ועברתי ובטלתי מצוה פ' והנני שב בתשובה שלימה לפניך ועזבתי דרך רשע וחיש לנו ישע וכפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ככתוב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח:

ואח"כ אומר פ' ויכוין בה ונזכי רלון לכפרת החטא ויכופר ונרלה. ואם קורא פ' נדבה א"ל וידוי. ויכוין בה וביה"ר לנחת רוח לה' (שם): (ד) אפי' הפחות מבן כ' שנה שאינו בר עונשין כשמים חייב לומר פ' קרבנות (שם): (ה) אפי' חטא בשוגג יאמר הפ' ועסק בדיניה ונתכפר חייב לכתוב בפנקסו כזאת עשיתי וכשיבנה בהמ"ק בימי אביא הקרבן ויכתוב השיעור שאכל. ואם חטא ב"פ יכתוב איך היו הידיעות וההעלמות (שם): (ו) עבר במזיד או בשוגג קרוב למזיד אומר כל הפרשיות וא"א יה"ר רק יבקש מה' שיקבלנו בתשובה שלימה ויכפר כל פשעיו בדרך סגולה (שם): (ז) גם נשים חייבות לומר הקרבנות (בפרט מעולה ואילך) עם הי"ר. יולדת כשימלאו לה' מ' לזכר ופ' לנקבה. למחר (כשהיא אחר טבילה) תקרא (או הבעל קורא לה) מתחלת פ' הזריע עד וטהרה יאח"כ תאמר

רבון העולמים יהר"מ ה' או"א שתהיה אמירה זו חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבתי קרבן יולדת:

וכן בכל פעם שטובלת מנדתה. למחר הקרא (או בעלה יקרא לה) בפ' מלורע. מן ואשה כי תזוב עד סוף הסדרה. ואח"כ תאמר.

רבון העולמים יהר"מ ה' או"א שאם אני מחויבת כקרבן זיבה יחשב זה לפניך כאילו הקרבתי קרבן זיבה. ואם לאו יהא נחשב לי כקורא בתורה (שם):

(ח) כשיודע שיוטרד ביום ולא יוכל לומר הקרבנות. אומרם קודם אור היום. ויכוין כקורא בתורה. וא"א יה"ר. או יסיים בו כאילו הקרבתי קרבן (פ') בזמנו כהלכתו (שם): (ט) אבל כל ז' לא יאמר קרבנות יחיד. אפילו רגיל לאומרם בכל יום (שם): (י) יכול לומר הקרבנות מיושב. ויותר טוב לאומרם במקום קדוש. והנקי אומרם בטעם ודקדוק (שם): (יא) בשבת ויו"ט לא יאמר י"ר. והפ' מקרבנות יחיד אומר כקורא בתורה. ובשאינו עם הארץ מוטב שיעסוק בפ' היום (שם): (יב) טוב לומר פסוק ושחט בכוונה אחר התמיד קודם הקרבנות (וכשאומרים לפונה לפני ה' זוכר העקידה) והקרבנות קודם איזהו מקומן (שם): (יג) בצ"פ וחוהמ"פ ועיו"כ לא יאמר פ' תודה וי"א שאין לומר בעיו"כ גם שאר קרבנות יחיד חוץ מעולה. וי"א שהכוהג לומר הקרבנות בכל יום אומרם גם בעיו"כ ולא יאמר י"ר רק בעולה ונסכים וכהן אומרו גם במנחה. וי"א שבע"פ וחוהמ"פ אומר פ' תודה ולא הרבון (שם): (יד) פ' העקדה וקטורת וסדר אביי. כבר באו איש איש על מקומו (בשלמות הדיאו' כפי כח האפשר דתקנו) ועל דגלו עלי ההבה לשמור סדר התמיד בכל היכולת. לא נשאר להעתיד כאן. לפי הדרך הישר וכשר

אלא סדר הקרבנות היחיד. ותחלה ב׳ ראשונה של ויקרא. לא ידעתי מדוע השמיטה בסדר המעמדות. ולמה מנע להקריב נפש אלא קרבן עולה מן הבקר. שאין בה חסרון כיס עכשיו. ונתבונה בה"מ בודאי נכוח בעולות מקים. שאין עניות במקום עשירות. ועוד מהראוי לתת רווחים בעד ההמתנה הארוכה. ע"כ נכון להוסיף בשנת הקרבן עתה בפה ואז בפועל. זכר לדבר ריב"א [שבת יב] שכתב על פנקסו להביא חטאת שמנה. וצריך לדעת עולה על מה היא באה על עשה ולא תעשה שנתק לעשה. וצריך להתוודות עליה אם פשע במ"ע ול"ת שנתק. גם היא באה בנדר ונדבה וצריכים נסכים. ובמשנה ד׳ דפ׳ איזהו מקומן ביארנו מציהן. ויש לקרות המשנה עמה:

(פרשת עולה. ויקרא א) ויקרא אל משה וידבר יי אליו מאהל מועד לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם אדם כי יקריב מכם קרבן ליי מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם: אם עולה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אתו לרצונו לפני יי: וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו: ושחט את בן הבקר לפני יי והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד: והפשיט את העלה ונתח אותה לנתחיה: ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש: וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש אשר על המזבח: וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עולה אשה ריח ניחוח ליי:

ויקרא א וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים (א) אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ: (ב) וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ: וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ: וְאִם מִן הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַייָ וְהִקְרִיב מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת קָרְבָּנוֹ. וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ. וְהֵסִיר אֶת מֻרְאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל מְקוֹם הַדָּשֶׁן. וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ:

כשקורא ב׳ פרשיות העולה על חטא שמביאים עליו עולה. יקרא אחת לשם חובת כפרת החטא. ובב׳ יכוין בקורא במורם או לשם עולת נדבה. דלא להחזי כמקריב ב׳ עולות על חטא אחד. וכן בפרשיות של חטאת ואשם וכו׳. ואם לא יאמר פ׳ נסכים אח"כ. לא יאמר הרבון כי אין זבח בלא נסכים. וכן הדין בשלמים ותודה (של"ה):

כך היתה עבודת קרבן עולה בבית אלהינו. אחר הקרבת תמיד השחר, הביא לעזרה פר זכר תמים (א) או כבש או עז (ב) עם מנחתו ונסכיו, ומוסרו לכהני בית אב ששמשו יום זה, השקוהו ובקרוהו, העמידו בצפון ופניו למערב, והסומך עומד במזרח ופניו למערב, וסומך ב׳ ידיו בכל כחו בין קרניו ומתודה עליו עון ביטול מ"ע ולאו הניתק לעשה והרהורי עבירה, וכך אומר, חטאתי עויתי פשעתי, ובטלתי מ"ע והלאוין הניתקין לעשה, והרהרתי בעבירה, וחזרתי בתשובה לפניך וזה כפרתו, ותיכף לסמיכה שחטו השוחט בצפון (אוחז הסימנים בידו ומוציאן עם הוורידין לתוך המזרק) שנים או רובן, ותנביה הסכין למעלה שלא ירד הדם מעליה רק מהצואר. ודם שבסכין קינח בשפת המזרק מאחוריו. והשוחט חשב בעת השחיטה לשם עולה ובעלים ולשם ה׳ ושיקטרנו לאשים ושהקטרתו לריח ושריח זה נחת רוח לפני ה׳. קבל המקבל כל הדם בכלי שרת בצפון לשם הזבח ובעליו. ומוליכו וזרקו לשם במזרק. ב׳ זריקות באלכסון מחצי מזבח ולמטה. בא לקרן מזרחית צפונית. נתן מזרחה צפונה כמין גאם על הזויות. מערבית דרומית. נותן מערבה דרומה. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי. הפשיטוהו (השור בלי תלייה) ונתחוהו (ואם היה כבש או עז. תלאוהו לנתחו. ולא שבר בו הרגל. אלא נוקב תחת ארכובותיו ותולהו) כיצד סדר הנתוח. מפשיטו עד שמגיע לחזה. חתך הראש ונתנו לכהן שזכה בו ע"י פיים. וחתך הכרעיים עד מקום הכריעה והדיחום ונתנן למי שזכה בהם והשלים הפשטו קרע הלב והוציא דמו וחתך הידים ונתנן למי שזכה (ג). עלה לרגל הימני וחתכו (ד) ונתנו לזוכה בראש (ה) קרעה עד שנגלו המעיים. נטל הפדר ונתנו על הראש למעלה על בית השחיטה. והכהן המוליך מחזיק הראש בימינו וחוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו (ו). נטל הקרביים (ז) ונתנן לכהן שבידו הכרעיים (ח) נטל הסכין והפריש הריאה מהכבד ואצבע הכבד מהכבד ולא הזיז הכבד ממקומו. ונקב החזה כמין ארובה ונתנן לזוכה בהם. עלה לדופן הימני והניח ב׳ צלעות רכות למעלה. והותך ויורד סמוך לשדרה (ט) עד שהגיע לב׳ צלעו׳ רכות למטה. חתכו והכבד תלוי בו ונתנו לזוכה בו. בא לו לגרה והניח בה ב׳ צלעות מכאן וב׳ מכאן. וחתכה ונתנה לזוכה בחזה. והקנה והלב והריאה תלוים בה (י). בא לדופן שמאלי והניח ב׳ צלעות רכות למעלה וב׳ למטה חתכה (יא) ונתנה לזוכה בדופן ימני (יב). בא לעוקץ וחתכו ונתנו לזוכה. ואליה ואצבע הכבד וב׳ כליות עמו (יג). נטל רגל שמאלי ונתנו לזוכה

(א) כשב וכבש אחד הוא, ובן שנה נקרא כך אח"כ נקרא איל. (ב) חלבו.

(א) גדול מב׳ יום עד ג׳ שנה. (ב) מבן ל׳ עד ב׳ שנה. (ג) ובשור. נותן ב׳ הידים לב׳ כהנים. (ד) וב׳ גלים

[illegible] (ו) ובאיל וכבש ועז רגל הימני בשמאלו וכיס עורו לחוץ. (ז) והכרעים

לזיכה בעוקץ (יד) . אחר כך הוליכו האברים למזבח . השיר בכ"ד (טו) . א' בראש . ב' ג' ברגל ימני. ד' ה' בעוקץ . ו' ז' ברגל שמאלי . ח' בחזה . ט' י' י"א בגרה . י"ב י"ג בב' ידים . י"ד ט"ו בב' דפנות ט"ז י"ז י"ח בקרביים . י"ט כ' כ"א בסולת . כ"ב כ"ג כ"ד ביין : האיל בי"א . א' בראש ורגל . ב' בב' ידים . ג' בעוקץ ורגל . ד' בחזה וגרה . ה' בב' דפנות . ו' ז' בקרביים . ח' ט' בסולת . י' י"א ביין : כבש או עז בו' הבשר בה' כבאיל . ו' בקרביים . ז' בסולת . ח' ביין . עמדו בשורה והוליכו כל הנתחים בכבש ומלחום . הסיר גיד הנשה וזרקו לתפוח שבאמצע מזבח . עמר כל אחד בראש הכבש וזיק אברים שבידו על האש . ואח"כ חזרו וערכום על האש . נתנו מלח על המנחה (טז) והקטירה על האש . נסך המנסך את היין בספל מזרחי של כבש . ו' לוג לפר . ד' לאיל או לפלגס . ג' לכבש או לעז . וכהני משמר זכו בעור העולה . זה סדר קרבן עולה בבית אלהינו . י"ר שיבנה בב"א :

כך היתה עבודת עולת העוף בבית אלהינו . הביא לעזרה תור או בן יונה ומסרו לכהן . עלה לכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית . אחז כ' רגלי העוף וב' אגפיו בין ב' אצבעותיו ומתח צווארו אל רוחב ב' אצבעותיו . קיצץ ויורד בצפרנו מול העורף וחותך מפרקת בלי רוב בשר וב' סימנים ומבדיל הראש מהגוף . וממצה דם הראש והגוף על קיר המזבח למעלה מהחוט שבאמצעו . נטל הראש וספגו במלח שבראש המזבח וזרקו על האש . בא לגוף והסיר המוראה עם העור והנוצה שעליה ובני מעים היוצאין עמה . והשליכם למקום שנותנים דישון המזבחית והמנורה ונבלעים שם . שסעה וקרעה מגבה ולא פירקה לגמרי לב' חתיכות . ומניח נוצתה וכנפיה . ספגו במלח וזרקו על האש . זה סדר עולת העוף בבית אלהינו . יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן :

רבון העולמים . יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שיהא זה חשוב ומקובל ומרוצה לפניך . כאלו הקרבתי עולה (א) :

פ׳שת מנחות

באין בנדבה . ע"כ יכוין בקריאת הפ' וביה"ר . לנחת רוח לה' :

מנחת סולת . ויקרא ב' ונפש כי תקריב קרבן מנחה ליי סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה : והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה אשה ריח ניחוח ליי : והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קודש קדשים מאשי יי : (מנחת מאפה) וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור סולת חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן : (מנחת מחבת) ואם מנחה על המחבת קרבנך סולת בלולה בשמן מצה תהיה : פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן מנחה הוא : (מנחת מרחשת) ואם מנחת מרחשת קרבנך סולת בשמן תעשה : והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה ליי והקריבה אל הכהן והגישה אל המזבח : והרים הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה אשה ריח ניחח ליי : והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קודש קדשים מאשי יי : כל המנחה אשר תקריבו ליי לא תעשה חמץ כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי : קרבן ראשית תקריבו אותם ליי ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח : וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח :

גם זה פי' המנחה . ובאה בנדר ונדבה :

שם וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני יי אל פני המזבח: והרים ממנו בקומצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבנה אשר על המנחה והקטיר המזבח ריח ניחח אזכרתה ליי : והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל במקום קדוש בחצר אהל מועד יאכלוה : לא תאפה חמץ חלקם נתתי אתה מאשי קדש קדשים הוא כחטאת וכאשם : כל זכר בבני אהרן יאכלנה חק עולם לדרתיכם מאשי יי כל אשר יגע בהם יקדש :

הקרב אותה. זה הגשה בקרן דרומית מערבית של המזבח : בקומצו. מנהג התרופה. כיצד הוא עושה . פושט ג' אצבעותיו על פס ידו ומוחק בגודלו מלמעלה (עלח"ש ריש פ"ב דיומא) ובאצבעו קטנה מלמטה : ומשמנה . המקום שנתרבה שמנה : אזכרתה. ריח הקטרת : חלקם. אף השיריים אסורין בחמץ : יגע. חולין. או קדשים קלין : יקדש. להיות כמוה. אם פסול יפסל. ואם כשר יאכל כחומר המנחה :

וכאן יאמר עוד פרשת מנחות (תמצא לקמן) כי כאן נזכר דין קמיצה ומנחה כאן כולה כליל :

כך היתה עבודת המנחה בבית אלהינו . הנודב מנחה . לקח חטים מהמובחר ממכמש ומזוניחה . ומוליך ומביא (א) עליהם בפס ידו ושפשפם ש' שיפה . ובועט עליהם באגריפו ת"ק בעיטה (ב) . אח"כ טחנם ורוקדם יפה . ולקח עשרון סולת (ג) . ונתנו בקלתות כסף או זהב והביאו לעזרה . הגזבר הכניס ידו תוך הסולת ובדקו שלא יהא בו אבק ומדדו בעשרון של מקדש : הביא לוג שמן לכל עשרון . שמן

(יד) ובסיר . הרגל בכ' . (טו) אם רצו . (טז) ג' עשרון סולת לפר . בלול בו' לוג שמן . ב' עשרון לאיל או לפלגס בלול בד' לוג. עשרון לכבש או לעז בלול בג' לוג :

(א) פי' כאלו מסרתי הקרבן לכהן . והקריבו ועמדתי אצלו :

(א) והוא שיפה א' . (ב) דק א' ובועט ב' ושף ב' ובועט ג' . וחוזר חלילה עד גמרו ש' שיפה ות"ק בעיטה

(ג) או כמה סולת .

זית מתקועה . מהזיתים שגרגר בראש הזית וכררם א׳ א וכתשם ונתנם לסל . הביא קומץ לבונה לכל מנחה מעשרון או מב׳ . ואם היא מנחת סולת . לקח מהשמן ונתן בכלי ונתן עליו הסלת ועליה עוד שמן ובללה ונתנה לכלי שרת ויצק לתוכה מותר השמן ונתן עליה קומץ לבונה : ואם היא מנחת מאפה תנור אם נדב חלות . בלל הסולת בלוג שמן לעשרון . ולשו בפושרין ושמרו שלא יחמץ ועשה י׳ חלות מעשרון ואפאם בתנור מתכות שבעזרה . וכפל כל חלה לב׳ והב׳ לד׳ ופתתן כזיתים . ונתנם בכלי שרת ועליהם קומץ לבונה : ואם נדב מנחת רקיקין . לש הסולת בפושרין ושמרו שלא יחמיץ . ועשה י׳ רקיקין מעשרון ואפאם בתנור מתכת . ולקח לוג שמן לעשרון . ומשח הרקיקין בשמן כ״פ עד שכלה . וכפל כל רקיק לב׳ והב׳ לד׳ ופתתן כזיתים ונתנן בכלי שרת ועליהם קומץ לבונה : ואם נדב מנחת מחבת לקח מהשמן ונתן בכלי ועליו הסולת ועליה עוד שמן ובלל . ולשה בפושרין בצק קשה ושמרה מחימוץ ועשה י׳ חלות מעשרון ואפאם על מחבת בלי שפה . וכפל כל חלה לב׳ והב׳ לד׳ ופתתן כזיתים . ונתנן בכלי שרת ויצק עליהם מותר השמן . ועליו קומץ לבונה : ואם נדב מנחת מרחשת ולקח מהשמן ונתן בכלי ועליו הסולת ועליה עוד שמן ובלל . ולשה בפושרין בצק רך ושמרה מחימוץ . ועשה י׳ חלות מעשרון ואפאם במרחשת עם שפה . וכפל כל חלה לב׳ והב׳ לד׳ ופתתן כזיתים . ונתנן בכלי שרת ויצק עליהן מותר השמן ועליו קומץ לבונה . אח״כ מסר המנחה לכהן . והוליכה למזבח והגישה בקרן דרומית מערבית נגד חודו . וסילק כל הלבונה לצד א׳ . וקמץ ממקום שנתרבה שמנה . לפחות כב׳ זיתים . ונתן הקומץ בכלי שרת . וליקט כל הלבונה ונתנה עליו . והעלהו למזבח ונתן עליו מלח והקטירו על האש מכלי שרת . ומשהוצת האור ברובו . אכלו הכהנים שירי המנחה בעזרה מצות דוקא . ואכילתה מ״ע ואם היתה המנחה של זכרי כהונה . לא דבדיל ופיתת ולא קמץ . אלא נתן מלח על כולה והקטירה על האש . זה סדר המנחות בבית אלהינו . יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן :

רבון העולמים . יהי רצון מלפניך ה׳ או״א . שיהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך . כאלו הקרבתי קרבן מנחה :

ע״כ אומרים ביום א׳ (כתב הרב הקדוש מלבטא) ותיכף יאמר פ׳ נסכים עד פ׳ קטרת . ויתפלל ותרנה :

פרשת שלמים ותודה

בהתנדבה ויכוין לנחת רוח לה׳ . ותודה באה ג״כ על נס כד׳ שצריכין להודות (ובכל יום עושה הקב״ה נסים ונפלאות לבדו בלי ידיעת האדם . ולזה תקנו לומר בכל יום מזמור לתודה) ואז יכוין בקריאת הפ׳ ובהרצון . כאלו הקריב תודה (ואפילו אם רוצה לומר רק פ׳ שלמים צריך לומר גם פ׳ תודה וכן להיפך) וביום שני יאמר שלמים ותודה ופ׳ נסכים . ויתפלל ותרנה כמו ביום א׳ :

פ׳ שלמים ויקרא ג׳ ואם זבח שלמים (א) קרבנו אם מן דבקר הוא מקריב אם זכר אם נקבה תמים יקריבנו לפני יי : וסמך ידו על ראש קרבנו ושחטו פתח אהל מועד וזרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב : והקריב מזבח השלמים אשה ליי את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב : ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה : והקטירו אותו בני אהרן המזבחה על העולה (ג) אשר על העצים אשר על האש אשה ריח ניחוח ליי :

ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים ליי זכר או נקבה תמים יקריבנו : אם כשב הוא מקריב את קרבנו והקריב אותו לפני י : וסמך את ידו על ראש קרבנו ושחט אותו לפני אהל מועד וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח סביב : והקריב מזבח השלמים אשה ליי חלבו האליה תמימה לעמת העצה יסירנה ואת החלב המכסה את דקרב ואת כל החלב אשר על הקרב : ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן אשר על דכסלים ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה : והקטירו דכהן המזבחה לחם אשה ליי : ואם עז קרבנו והקריבו לפני יי : וסמך את ידו על ראשו ושחט אותו לפני אוהל מועד וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח סביב : והקריב ממנו קרבנו אשה ליי את ההלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב : ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים ואת היותרת על הכבד על דכליות יסירנה : ודקטירם הכהן המזבחה לחם אשה לריח ניחוח כל חלב ליי : חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כל הלב וכל דם לא תאכלו :

כי המנחה היא במקום קרבן תודה במנחה מי שנעשה לו נס מארבעה שצריכין להודות [וכשאומרה בפ״פ וסוכ״מ פסח לפ׳ שלמים יכוין עד ואם נדר רק בקורא בתורה] .

בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן וסלת מרבכת חלות בלולות בשמן: על חלות לחם
חמץ יקריב קרבנו על זבח תודת שלמיו: והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה ליי לכהן הזורק את דם
השלמים לו יהיה: ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בוקר: ואם נדר
או נדבה זבח קרבנו ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת והנותר ממנו יאכל:
והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף: ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי
לא ירצה המקריב אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא: והבשר
אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף והבשר כל טהור יאכל בשר: והנפש אשר תאכל בשר
מזבח השלמים אשר ליי וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה: ונפש כי תגע בכל טמא
בטמאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא ואכל מבשר זבח השלמים אשר ליי ונכרתה
הנפש ההוא מעמיה: וידבר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל לאמר כל חלב שור וכשב
ועז לא תאכלו: וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכל לא תאכלהו: כי כל אכל חלב
מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה ליי ונכרתה הנפש האכלת מעמיה: וכל דם לא תאכלו בכל
מושבתיכם לעוף ולבהמה: כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש ההוא מעמיה: וידבר יי אל משה
לאמר: דבר אל בני ישראל לאמר המקריב את זבח שלמיו ליי יביא את קרבנו ליי מזבח שלמיו: ידיו
תביאנה את אשי יי את החלב על החזה יביאנו את החזה להניף אתו תנופה לפני יי: והקטיר הכהן את
החלב המזבחה והיה החזה לאהרן ולבניו: ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן מזבחי שלמיכם: המקריב
את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה: כי את חזה התנופה ואת שוק
התרומה לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם מאת בני
ישראל: זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי יי ביום הקריב אתם לכהן ליי: אשר צוה יי לתת
להם ביום משחו אתם מאת בני ישראל חקת עולם לדורותם: זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת
ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים: אשר צוה יי את משה בהר סיני ביום צותו את בני ישראל להקריב
את קרבניהם ליי במדבר סיני:

כך היתה עבודת זבח השלמים בבית אלהינו. אחר הקרבת תמיד השחר תביא הנידב לעזרה. פר (א) או
כשב או עז (ב) זכר או נקבה. ויביא מנחתו ונסכיו עמו. מסרו לכהני בית אב ששימשו יום זה.
השקוהו ובקרוהו. וסומך ב׳ ידיו בכל כחו על ראשו בין קרניו. ואומר דברי שבח לה׳. ותיכף לסמיכה
ששחטו השוחט בב״מ בעזרה. איזה הסמנים בידו ומוציאן עם הוורידין לתוך המזרק. ושוחט שנים או
רובן. ומגביה הסכין למעלה שלא ירד הדם מעליה אלא מן הצואר ודם שבסכין קינח בשפת המזרק
מאחוריו. והישב בעת שחיטה לשם זבח שלמים ובעליו. ושהזבח לה׳. ושיקטיר אמוריו על האש
ושהקטרתן לריח. ושריח זה נחת רוח לה׳. קיבל המקבל כל הדם בכלי שרת לשם הזבח ובעליו. והוליכו
וזרקו לשמן במזרק ב׳ זריקות באלכסון מחצי מזבח ולמטה. בא לקרן מזרחית צפונית ונתן מזרחה
צפונה על הזויות כמין גאם. בא לקרן מערבית דרומית ונתן מערבה דרומה. שירי הדם שפך על יסוד
דרומי. אח״כ הפשיטו והוציאו החלב שעל הקרב ושעל הקיבה. וב׳ הכליות וחלב שעליהן ושעל
הכסלים. ויותרת הכבד ומעט מהכבד עמה (ג) אח״כ נתח הבשר והפריש החזה (ד) ושוק הימין (ה)
הכהן הביא מבית המטבחיים החזה למטה והחלבים למעלה. ונתן החלבים על פיסות ידי הבעלים ועליהם
החזה ושוק ועליהם ב׳ הכליות ויותרת הכבד. וכהן אחר הניח ידו תחת ידי הבעלים והניף. ונתנם לכהן
אחר החזה למטה והחלבים למעלה ומלחן והקטירן על המזבח. נתנו מלח על המנחה (ו) והקטירה על
האש. נסך היין בספל מזרחי של כסף (ז). אח״כ אכלו הכהנים החזה ושוק (ח) לב׳ ימים ולילה א׳
אכילתם מ״ע ואז הוליכו הבעלים העור ובשר לביתם. ואכלו בירושלים לפנים מהחומה לב׳ ימים ולילה
אכילתם מ״ע. וברכו עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח. זה סדר זבח השלמים בבית
אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן:

תחת התלה נדר. שלמים הבאים שלמי תודה הן ומעניות לחם
התמור כפ׳. ד׳ מיני לחם חלות ורקיקין ורבוכה שבשה מיני
מנחה. יהלות חמץ. כל מין ומין עשר חלות: מורבכת. חלוטה
ברותחין כל צרכה: קרבנו על זבח. מגיד שאין הלחם קדוש
בקדושת הגוף עד שישחט הזבח: אחד מכל קרבן. לחם אחד
מכל מין יטול תרומה לכהן העושה עבודתה. והשאר נאכל
לבעלים. ובשר לבעלים חוץ מחזה ושוק שבה: ובשר זבח תודת

שלמיו. לרבות חטאת ואשם ואיל נזיר וחגיגת י״ד: ביום
קרבנו כזמן כזרה. וזמן לחמה: עד בוקר. אוכל הוא כל הלילה
א״כ למה אמרו [חכמים אף] עד חצות. כדי להרחיק אדם מן
העבירה: ואם נדר או נדבה. שלא הביאה על הודאה של
נס. אינה טעונה לחם ונאכלת לשני ימים: וממחרת והנותר
ממנו. הנותר בראשון:

(א) מבן שלשים יום עד ג׳ שנה: (ב) מבן ל׳ עד ב׳ שנה: (ג) וכנגם מוסיף יותרת הכבד עם הכליות מ...
עד מקום הכליות. (ד) הוא השומן המחזון כמו שהוא כחפסים שבראשי הצלעות כל הרוצה את הקרקע. למעלה
עד הגוחר ולמטה עד הכרים. וחותך עמו ב׳ צלעות אילך ואילך והם הקטנות העליונות שסביב הקנה: מפרק
הארכובה עד כוקא דאטמא: (ו) עשרון סולת בלול ברבע הין שמן. לכבש או כבשה או רחל גדולה או עז קטן או
גדול. ב׳ עשרונים בלול בשלישית הין. לאיל או פלגס. ג׳ עשרונים בלול בחצי הין לפר: (ז) ב׳ לוג לכבש
ד׳ לאיל ו׳ לפר: (ח) בכל העיר. הם ונשיהם ובניהם ועבדיהם

כך היתה עבודת שלמי תודה בבית אלהינו . מי שירד לים ועלה . או הלך בדרך ביבשה והגיע לישוב
או היה חבוש ויצא . או חולה ונתרפא . או נעשה לו נס . הביא לעזרה אחר הקרבת תמיד השחר
פר (א) או כבש או עז (ב) או איל (ג) זכר או נקבה . ומקדישו שם והביא מנחתו ונסכיו עמו . וקודם
שחיטה הביא כ׳ עשרון סלת (ד) ועשו מהם בעזרה מ׳ חלות . ל׳ מצות ו׳ חמץ . הי׳ המץ כל חלה
מעשרון . הביא שאור כדי חמוצן ונתן לתוך המדה ועליו הסלת . וממלא המדה (ה) ורשן . ואפאן
ומי׳ עשרון הנשאר עשו ל׳ חלות מצה . כל חלה משליש עשרון . י׳ חלות מאפה תנור . לתת
וכלל הסלת בשמינית לוג שמן . ורש בפושרין ושמרן מחימוץ . ואפאן בתנור כתבת . וי׳ רקיקין
לשן בפושרין ושמרן מחימוץ ואפאן ומשחן בשמינית לוג שמן . וי׳ מרבכת . חלטן ברוו חין ושמרן
מחימוץ ואפאן מעט . ואח״כ קין על האלפס וכיוצא ברבע לוג שמן (ו) השקו הקרבן ובקרוהו
אחר שקרבו פני כלם בתנור . סמך (ז) ב׳ ידיו בכל כחו על ראשו בין קרניו . ואמר שבח והודיה לה׳
על הנס (ח) ותיכף לסמיכה שחטו (ט) השוחט (י) בכ״מ בעזרה . אחז הסימנים בידו והוציאן עם
הורידין לתוך המזרק ושחט ב׳ או רובן . והגביה הסכין למעלה שלא ירד הדם מעליה אלא מהצואר .
והדם שעל הסכין קינח בשפת המזרק מאחוריו . וחישב בעת שחיטה לשם זבח שלמי תודה ובעליו
ושהזבח לה׳ . ושיקטיר אימוריו על האש . ולקטרתם לריח . ושהריח נחת רוח לפני ה׳ . קבל
המקבל (יא) כל הדם (יב) בכלי שרת לשם הזבח ובעליו . והוליכו וזרקו לשמן במזרק ב׳ זריקות
באלכסון מחצי מזבח ולמטה . בא לקרן מזרחית צפונית ונתן מזרחה צפונה על הזויות כמין גאם
מערבית דרומית ונתן מערבה דרומה . ושירי הדם שפך על יסוד דרומי . אח״כ הפשיטוהו (יג) נוקבו
מתוך ערקובו ותולהו ומפשיט (יד) . ואח״כ הוציא החלב שעל הקרב ושעל הקיבה . וב׳ הכליות
והחלב שעליהן ושעל הכסלים . ויותרת הכבד ומעט מהכבד עמה . ובכבש . הוסיף האליה תמימה עם
החוליות מהשדרה עד מקום הכליות . ונותנן בכגים . אח״כ ניתח הבשר והפריש החזה (טו) ושוק הימין
(טז) . הכהן הביא מנית המטבחיים החזה למטה והחלבים למעלה . ונתן החלבים על פיסות ידי
הבעלים ועליהן החזה ושוק ועל הן ב׳ הכליות ויותרת הכבד ועליהן ד׳ לחמים (יז) והניח ידו תחת ידי
בעלים והניף הכל מוליך ומביא מעלה ומוריד לפני ה׳ במזרח המזבח (יח) נתנם לכהן אחר ומלחן (יט)
והקטירן על המזבח . אח״כ זכו הכהנים בחזה ושוק וד׳ לחמים . לאכלן בכל העיר ליום ולילה עד
חצות . הם ונשיהם ובניהם ועבדיהם . נתנו מלח על המנחה (כ) והקטירה על האש . נסך היין
בספל מזרחי של כסף (כא) . אז הוליכו הבעלים העור ובשר ושאר הלחם לביתם . ואכלום בירושלים
לפנים מהחומה ליום ולילה עד חצות . זה סדר שלמי תודה בבית אלהינו . יהי רצון שיבנה בב״א :
רבון העולמים יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו . שיהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה
לפניך כאלו הקרבתי שלמים ותודה . (נפ״פ והוכמ״פ לא יאמר והודה)

פרשת נסכים מנחת נסכים ונסכי יין ושמן. צריכין להביא אחר עולה או שלמים או תודה. וא״ל לומר פ׳ נסכים לכל
קרבן בפ״ע. ותהא לתירתנו מפסוק כמספר כו׳ . חשוב כאלו הקרבנו מנחה ונסכים לכל קרבן בפ״ע. גם
יכולין להביא מנחת נסכים או נסכי יין או נסכי שמן. כ״א בפ״ע בנדבה :

(במדבר טו) וידבר יי אל משה לאמר : דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל ארץ מושבותיכם
אשר אני נותן לכם : ועשיתם אשה ליי עולה או זבח לפלא נדר או בנדבה או במועדיכם
לעשות ריח ניחח ליי מן הבקר או מן הצאן : והקריב המקריב קרבנו ליי מנחה סלת עשרון בלול
ברביעית ההין שמן : ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד : או לאיל
תעשה מנחה סלת שני עשרונים בלולה בשמן שלשית ההין : ויין לנסך שלשית ההין תקריב ריח
ניחח

ועשיתם . אין זה צווי . אלא כשתעלה על לבבכם לעשות
אשה לה׳ לריח ניחוח. נחת רוח לפני : לפלא נדר
או בנדבה. או במועדיכם האשה בשביל חובת מועדיכם שחייבתי
אתכם לעשות במועד : והקריב המקריב. תקריבו נסכים ומנחה
לכל בהמה. המנחה כלל והשמן נבלל בתוכה. והיין לספלים:
לכבש האחד. על כל האמור למעלה הוא מוסב. על המנחה
ועל השמן ועל היין : או לאיל. ואם איל הוא. ומדרש [מנחת
נא] לרבות את הפלגס (פלג גס) לנסכי איל : אשה ריח .
איננו

(א) מבן שלשים יום עד ב׳ שנה : (ב) מבן שלשים עד שנה ובשנתעבר השנה נתעבר לו : (ג) מבן ל׳
עד ב׳ שנה (ד) והלי לוג שמן . (ה) ומודד כל עשרון בפ״ע בעשרון שבמקדש : (ו) כמו שקולין הספגנים.
(ז) בכל מקום בעזרה ואם שותפים הביאו קרבן א׳ סומכין זה״ז ולא יחד : (ח) י״א מזמור לתודה :
(ט) ולכתחילה בסכין שהוא כלי שרת : (י) ישראל או כהן : (יא) כהן וכן כסדר: (יב) ובשקיבל רק כדי הזיה כשר.
(יג) והתור לבעלים : (יד) וסור תפביט בני מלוית : (טו) כל הרולה ... לתעלה עד הלוער ולתטה עד

ניחח ליי : וכי תעשה בן בקר עולה או זבח לפלא נדר או שלמים ליי : והקריב על בן הבקר מנחה סלת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין : ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחח ליי :
כשאומר רק פ' עולה א' או ב' משאר פ' הנ"ל. יכוין מכאן עד סוף הפ' רק כקורא בתורה (של"ה).
ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכשבים או בעזים : כמספר אשר תעשו ככה תעשו לאחד כמספרם : מכאן עד סוף הפ' יכוין רק כקורא בתורה אפי' אמר כל הפ' הנ"ל. (של"ה):
כל האזרח יעשה ככה את אלה להקריב אשה ריח ניחוח ליי : וכי יגור אתכם גר או אשר בתוככם לדרתיכם ועשה אשה ריח ניחח ליי כאשר תעשו כן יעשה : הקהל חוקה אחת לכם ולגר הגר חוקת עולם לדרתיכם ככם כגר יהיה לפני יי : תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם : רבון העולמים . יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שיהא אמירה זו השוב ומקובל ומרוצה לפניך . כאלו הקרבתי לכל קרבן מנחתו ונסכו :

ביום שלישי יאמר פ' חטאת עד קרבן עולה ויורד : ויתחיל וערכה עד גמירא (בשם הרב מאפטא) :

פרשת חטאת. קרבן חטאת מכפר את מי שנכשל בשוגג בדבר שזדונו כרת כגון באכילת חלב או חילול שבת או חמץ בפסח:

ואם נפש אחת החטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אח' ממצו' יי אשר לא תעשינה ואשם: או הודע אליו הטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על הטאתו אשר חטא : וסמך את ידו על ראש דחטאת ושחט את החטאת במקום העולה ולקח הכהן מדמה באצבעו ונתן על קרנו' מזבח העולה ואת כל דמה ישפוך אל יסוד דמזבח : ואת כל חלבה יסיר כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים ודקטיר הכהן המזבחה לריח ניחוח ליי וכפר עליו הכהן ונסלח לו : ואם כבש יביא קרבנו לחטא' נקבה תמימה יביאנה : וסמך את ידו על ראש החטא' ושחט אותה לחטאת במקום אשר ישחט את העולה : ולקח דכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנו' מזבח העולה ואת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח : ואת כל חלבה יסיר כאשר יוסר חלב הכבש מזבח השלמים והקטיר הכהן אותם המזבחה על אשי יי וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא ונסלח לו :

פי' בהמסכת אומרים במקום חטאת אם יודע שנתחייב בקרבן חטאת חטאת קבוע. ואם מסופק אם חטא ונתחייב בקרבן אם לאו. הוא מחלוקת בין הפוסקים. אם יוכל להתנות ולומר יהי רצון על ספק אם לאו. עמ"ש במ"ד בחבורי. שהראיתי פנים לב' הדעות והעיקר שלא יתנה כחטאת. ואשם ודאי, נראה שדינו כחטאת. אע"פ שבחבורי הראיתי פנים להזכות. לומר שדינו גם כתלוי. אבל באשם תלוי. פשוט בעיני לסמוך ע"ד האומר מתנדב, וא"צ לתנאי כלל. לפי שהוא בא על ספק. על החטאת צריך להתודות לפרט החטא :

ויקרא ו וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר : דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְיָ קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא . הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אוֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ תֵּאָכֵל בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד : כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ : וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם : כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אוֹתָהּ קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא : וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקּוֹדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף :

כך היתה עבודת החטא' בבית אלהינו . מי שעבר בשוגג על מצו' ל"ת או שחייב על זדונה כרת. והודע אליו חטאתו . הביא עז או כבש נקבה לחטאת . ומסרה לכהני בית אב ששימשו יום זה . השקוה ובקרוה . והעמידה בצפון ופניה למערב . והסומך עמד במזרח ופניו למערב . וסמך ב' ידיו בכל כחו על ראשה והתודה עון חטאת . וכך היה אומר . חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה וזה כפרתי . ותיכף לסמיכה שחטה השוחט . בצפון. אחז הסימנים בידו והוציאן עם הוורידין לתוך המזרק ושחט ב' או רובן . והגביה הסכין למעלה שלא ירד הדם מעליה אלא מן הצואר . ודם שבסכין קינח בשפת המזרק מאחוריו . וחושב בעת שחיטה לשם החטא שבא עליו הקרבן . קבל המקבל כל הדם בכלי שרת בצפון לשם הזבח ובעליו . והוליכו וזרקו לשמו . עלה בכבש ופנה לימינו לסובב . בא לקרן דרומי' מזרחי' וטבל אצבעו הימיני בדם. וסמכו באמה מכאן ובגודל מכאן . ומחטא ויורד על חוד הקרן מחצי מזבח ולמעלה עד שכלה דם שבאצבע . וקינחו בשפת המזרק . וכן במזרחי' צפוני' . צפונית מערבית . מערבית דרומית . שירי

אינו מוסב אלא על המנחה והשמן. אבל היין אינו אשה שאינו ניתן על האש : או לשה. בין שהוא בכשבים בין שהוא בעזים כבש ושה קרויים בתוך שנתן. איל בן י"ג חודש ויום אחד: כמספר אשר תעשו. כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן . ככה תעשו נסכים לכל אחד מהם כמספרם של בהמות, מספרן של נסכים : ככם. כמוכם כן גר. כי דרך לשון העבריה. כגון ה' כארץ מצרים, כמוני כמוך :

במקום אשר תשחט העולה. שלא לפרסם החטאים: המחטא. הראוי לחיטוי , יצא הטמא בשעת זריקת דמה: ואשר יזה, מה שיינזה מדמו: אשר יזה עליה . מקום הדם בלבד, לא כל הבגד טעון כבוס : ומורק, בחמין זו הגעלה : ושוטף. בצונן: אשר יובא מדמה , שאם הכניס מדם חטאת החיצונה לפנים , פסולה :

שירי הדם שבמזרק שפך על יסוד דרומי. אח"כ הפשיטוה וקרעוה. והוציאו החלב שעל הקרב ושעל הקיבה. וב' הכליות והחלב שעליהן ושעל הכסלים ויותרת הכבד ומעט מהכבד עמה ובכבשה. הוסיף האליה תמימה עם החוליות שבשדרה עד מקום הכליות. נתנם במגס ומלחם. והעלם הכהן על המזבח והקטירם על האש שבמערכה. אח"כ זכו כהני בית אב בבשרה ונאכל בעזרה ליום ולילה עד חצות. לזכרי כהונה הטהורים וראוים לאכילה בעת עבודה ואכילתה מ"ע והבעלים מתכפרים. זה סדר קרבן חטאת בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה בב"א:

אינו אומר הרבון רק אם לבו נוקפו שמא נכשל בכריתות הכתובין כנ"ל. ונסתפק שמא אחר מעשה נודע לו שחטא ונתחייב חטאת ועתה חזר ושכח. וכן בעולה ויורד ובאשם. אלא שעל אשם גזילות לא יאמר הרבון רק אם החזיר הגזילה. וי"א דבדרך תנאי יכולים לומר תמיד. וי"א לומר בלי תנאי בחטאת ואשם ודאי וכ"ש תלוי:

רבון העולמים. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. אם נתחייבתי חטאת (א) תהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך. כאלו הקרבתי חטאת ואם לא נתחייבתי חטאת. יהא נחשב לי אמירה זו כקורא בתורה:

ביום רביעי יאמר פרשת קרבן עולה ויורד עד פרשת אשם תלוי. ויאמר וערכה עד גמירא. בשם הרב מאפטא:

פרשת קרבן עולה ויורד נא על מי שהשביעוהו שאם יודע עדות לחבירו שיעיד לו, והוא כפר עדותו בין בשוגג בין במזיד. או נשבע על שום דבר שיעשנו. כגון שיאכל, או לזרוק צרור ממקום למקום וכיוצא. ונעלם ממנו ועבר ולא עשהו. או נשבע שלא לעשותו ונעלם ממנו ועבר ועשהו. וכן אם נשבע לשעבר שעשה אחד מאלו העניינים ולא עשהו. או להיפך, אזי יעשה תשובה ויתודה כנ"ל. ויקרא ספ' בכוונה ויתכפר לו (של"ה):

ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונשא עונו: או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא ואשם: או כי יגע בטמאת אדם לכל טמאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם לאחת מאלה: והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה. והביא את אשמו ליי על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת וכפר עליו הכהן מחטאתו: ואם לא תגיע ידו די שה והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים או שני בני יונה ליי אחד לחטאת ואחד לעלה: והביא אותם אל הכהן והקריב את אשר לחטאת ראשונה ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל: והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח חטאת הוא: ואת השני יעשה עלה כמשפט וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר חטא ונסלח לו: ואם לא תשיג ידו לשתי תורים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האיפה סלת לחטאת לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה כי חטאת הוא: והביאה אל הכהן וקמץ הכהן ממנה מלוא קמצו את אזכרתה והקטיר המזבחה על אשי יי חטאת הוא: וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה ונסלח לו והיתה לכהן כמנחה:

דין הרבון עי' אחר פרשת חטאת

כך היתה עבודת קרבן עולה ויורד בבית אלהינו. מי שנשבע שבועת העדות לשקר שוגג או מזיד או שבועת ביטוי שוגג או טמא שנכנס למקדש שוגג. אם החוטא עשיר הביא לעזרה כבש או עז נקבה לחטאת. ומס"ה כו' (אומר כבחטאת. עד ליום ולילה עד חצות). ואם אין ידו משגת לזה הביא ב' תורים או בני יונה. ומסרם לכהני בית אב ששימשו יום זה. והכהן המקריב דחטאת ראשונה עלה בכבש ופנה לשמאלו לסובב ובא לקרן דרומית מערבית. אחז ב' רגלי העוף וב' אגפיו בין ב' אצבעותיו. ומגית צוארו אל רוחב ב' אצבעותיו וקצץ ויורד בצפרנו ממול העורף עד שחתך הסימנים או רוב א'. ולא הבדיל הראש מהגוף ואחז בראש ובגוף והזה מדמה על קיר המזבח למטה מאמצעו ושירי הדם מתמצים על היסוד. והתור הב' עשה עולה. עלה בכבש ופנה לימינו לסובב ובא לקרן דרומית מזרחית. ושם קצץ וירד בצפורן ממול עורף. וחתך המפסקת בלי רוב בשר וב' הסימנים והבדיל הראש מהגוף והמצה דם הראש והגוף על קיר המזבח למעלה מחוט שבאמצעו: ונטל הראש וספגו במלח שבראש המזבח וזרקו על האש. בא לגוף. והסיר המוראה (א) והעור שעליה עם הנוצה ובני מעים היוצאים עמה. והשליכן למקום שנותנין דישון המזבחות והמנורה ונבלעים שם. ושסעו וקרעו מגבו ולא פירקו לגמרי לב' חתיכות והניח נוצתו בכנפיו. וספגו במלח וזרקו על האש. ובשר החטאת אכלו זכרי כהונה בעזרה ליום ולילה עד חצות: ואם אין ידו משגת לזה לקח מחטים המובחרים ממכמש ומזניחה ושפן ש' יאיפה מוליך ומביא (ב) בפיסת ידו עליהן ושפשפן ובועט באגרופו

ילבונה · ומסיה לכהן והוליכה למזבח והגישה בקרן דרומית מערבית נגד החוד · וקמץ ממנה כב׳ זתים לפחות · ונתנו בכלי שרת והעלהו למזבח . ונתן עליו מלח והקטירו על האש מכלי שרת . ומשהוצת האור ברובו . אכלו הכהנים שירי המנחה בעזרה · ואפאוה מצות · ומנחת זכרי כהונה לא קמץ · אלא נתן מלח על כולה והקטירה על האש · זה סדר קרבן עולה ויורד בבית אלהינו.

י״ר שיבנה בב״א :

די׳ הרכון עי׳ אחר פ׳ חטאת

רבון העולמים . יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו . שאם נתחייבתי לפניך קרבן עולה ויורד תהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבתי קרבן עולה ויורד . ואם לאו . תהא אמירה זו נחשב לי כקורא בתורה :

פרשת אשם תלוי באה על מי שבא לידו ספק כרת. כגון שהיה לפניו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן. ואכל אחת מהן ואינו יודע איזהו וכיוצא בזה. אזי ישוב בתשובה ויתודה כנ״ל. ואח״כ יקרא הפ׳ ויתכפר לו (של״ה):

כ׳יס הכיסי יאמר פרשת אשם תלוי עד אשם ודאי ואשם גזילות ויאמר ועריכה עד גמירא. כשם הרב מאפטא :

ויקרא ה ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות יי אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו : והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע ונסלח לו: אשם הוא אשם אשם ליי :

ויקרא ז וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא : בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם וְאֶת דָּמוֹ יִזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב : וְאֶת כָּל חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה וְאֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב . וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים וְאֶת הַיֹּתֶרֶת עַל הַכָּבֵד עַל הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה : וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַיי אָשָׁם הוּא : כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֵאָכֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא : כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה : וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת עֹלַת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל נַעֲשָׂה בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִהְיֶה : וְכָל מִנְחָה בְלוּלָה בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו :

כך היתה עבודת אשם תלוי בבית אלהינו . מי שנסתפק אם עשה חטא שחייב על שגגתו חטאת קבוע. הביא לעזרה איל מל״א יום עד ב׳ שנה שוה ב׳ סלעים כסף . ומסרו לכהני בית אב ששימשו יום זה השקוהו ובקרוהו . העמידו בצפון ופניו למערב . והסומך עמד במזרח ופניו למערב . וסמך ב׳ ידיו בכל כחו על ראשו בין קרניו . והתודה (לאשם תלוי ספיקו) (לודאי על עון הגזל והשבועה לשקר ויאמר חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה וזו כפרתי) ותיכף לסמיכה שחטו השוחט בצפון (כנטילה) והיש בעת שהשחיט לשם החטא . קבל המקבל כל הדם בכלי שרת בצפון לשם הזבח ובעליו . והוליכו וזרקו לשמן במזרק ב׳ זריקות באלכסון מחצי מזבח ולמטה . בא לקרן מזרחית צפונית ונתן מזרחה צפונה על הזויות כמין גאם . מערבית דרומית ונתן מערבה דרומה . ושירי הדם שפך על יסוד דרומי . אח״כ הפשיטוהו וקרעוהו והוציאו החלב שעל הקרב ושעל הקיבה . וב׳ הכליות והחלב שעליהן ושעל הכסלים . ויותרת הכבד ומעט מהכבד עמה . והאליה תמימה עם החוליות מהשדרה עד מקום הכליות נתנם במגס ומלחם והעלם למזבח והקטירם על האש שבמערכה . אח״כ זכו כהני בית אב בבשרו . ונאכל בעזרה לזכרים הטהורים וראוים לאכילה בעת עבודה . ליום ולילה עד חצות ואכילתו

ולא ידע ואשם וכביא, הענין הזה מדבר כשבא לידו ספק כרת, ולא ידע אם עבר עליו, אם לא, הרי זה מביא אשם תלוי, ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שוודאי חטא, אם אח״כ נודע לו, יביא חטאת : ונשא עונו, ר״י הגלילי אומר הרי הכי ענש את מי שלא ידע עאכ״ו שיענש את שידע וכו׳, ומכאן אתה למד ק״ו למתוספרה של מדה טובה מרובה ממדת פורענות. לא כל שכן שיש שכר לנטפל לעושה מצוה, עי׳ רש״י על הפסוק, וכן מצוה שנתקיימה על ידי שלא הכיר בה, כגון שאבד סלע, ומצאה עני ונתפרנס מתנה, שנחשב לו כעושה מצוה, וחז״ל שאם נתן מעות לעני יכוין רק לצדקה בעלמא להחיות נפשו, והלך והוליאם במלוה ת״ת ועונג שבת, הרי כל הזכיות שנתגלגלו ע״י, יש לו חלק בשכר, וביותר הגורם למצוה אפי׳ שלא בכוונה רק מתוך תאיבתו ובדומה, הנה שכרו אתו . בערכך, כאמור למעלה : בכסף שקלים, ב׳ סלעים, והחמיר הכתוב בספק חטא, יותר מודאי, כי חטאת אין לה דמים קצובים, לפי שיותר מתחרט

ושב מודאי עבירה, מכאן נראה כמה הקפידה תורה לעשות סייג לדבריה, להתרחק ולפרוש מכל ספק איסור כמאיסור עצמו : אשם, נתחייב, שלא יזהר מלהכשל בספק : האליה. לפי שאשם אינו בא אלא איל או כבש , ונתרבו באליה : הכליות, נקראים כן, לפי שיש להם כח כהלוה, מלשון כלתה נפשי : הכסלים, הם סמוך לכליות תחת המתנים, והם עיקרי הירכים : היותרת, אצל הכבד, כמין חסר מבדיל, ונקרא ג״כ טרפש בלשון חז״ל [חולין מו] : על הכבד, שיטול מן הכבד מעט עמה : על הכליות, לבד מן הכליות : אשם הוא, עד שינתק שמו (עי׳ רש״י על הפסוק): אשר יכפר, הראוי לכפר בו : לו יהיה, חלק בבשר : אשר הקריב, הראוי להקרבה : לו יהיה, חלק בעורות : המקריב אותה, יכול לו לבדו, ת״ל לכל בני אהרן תהיה, יכול לכולם, ת״ל לכהן המקריב, הא כיצד, לבית אב של יום שמקריבין אותה : בלולה , בשמן . נחרבה זו מנחת חוטא וקנאות אשים;

ואכילתו מ"ע. זה סדר אשם תלוי בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה בב"א:

דין הרבון ע' אחר פ' חטאת. וביום שאחר יו"כ אין לאמרו:

רבון העולמים. יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שאם נתחייבתי לפניך קרבן אשם תלוי אזי תהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבתי אשם תלוי. ואם לאו. תהא אמירה זו חשוב כקורא בתורה:

ביום שני יאמר אשם ודאי אשם גזלות עד גמירא. נשם הרב מאפטא:

אשם ודאי בא על מי שהיה בידו ממון חבירו משוה פרוטה ומעלה וכחש בו. כגון מפקדון או מעשק או שגזל וגזל ממנו אפילו פרוטה אחת. או שכבש שכרו. או שמצא אבידתו וכחש בה ונשבע לשקר. בראשונה צריך להחזיר הגזילה, ואח"כ ישוב בתשובה שלימה ויתוודה כנ"ל, ואח"כ יאמר הפרשה בכוונה (של"ה):

וידבר יי אל משה לאמר: נפש כי תחטא ומעלה מעל ביי וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו: או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה: והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא: או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אותו בראשו וחמשתיו יוסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו: ואת אשמו יביא ליי איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן: וכפר עליו הכהן לפני יי ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה:

ואח"כ יאמר וזאת תורת האשם הנ"ל. השייך ג"כ לאשם ודאי. ודין הרבון עי' אחר פ' חטאת. ועיין שם בענין אשם גזילות, וביום שאחר יו"כ אין לאמרו (של"ה):

כך היתה עבודת אשם ודאי בבית אלהינו. מי שהיה בידו ממון חבירו וכחש ונשבע לשקר ושב והחזיר דממון והוסיף חומש. הביא כו' (אומר כבאשם תלוי עד זה סדר). זה סדר קרבן אשם ודאי בבית אלהינו. יהי רצון שיבנה בב"א:

רבון העולמים. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. שאם נתחייבתי קרבן אשם. אזי תהא אמירה זו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבתי אשם. ואם לא נתחייבתי אשם. תהא אמירה זו נחשב לי כקורא בתורה:

אף שכתבנו כלל כל קרבן שמכפר רק על חטא ידוע, מ"מ ישתדל לקרות כל הפרשיות בכל יום, ואף אם אינו יודע בודאי שחטא, ויכוין בקריאתו. שאם חטא אותו החטא תהא הקריאה כהקרבת הקרבן, ואם לאו, לא תהא רק כקורא בתורה. ויהיה לו גם כן שכר (של"ה):

וְעָרְבָה לַיָי מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

כָּל אֵלֶּה בִּהְיוֹת הַהֵיכָל עַל יְסוֹדוֹ וּמִזְבֵּחַ עַל מְכוֹנוֹ הָיִינוּ מְלֵאִים כָּל טוּב וְעַכְשָׁיו חָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטְלָה עֲבוֹדָה. וְאֵין לָנוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ לֹא אָשָׁם וְלֹא אִשִּׁים: לֹא בַּדִּים וְלֹא בְלוּלָה. לֹא גְבוּל וְלֹא גוֹרָלוֹת. לֹא דְבִיר וְלֹא דַקָּה. לֹא הֵיכָל וְלֹא הַר הַמּוֹר. לֹא וַעַד וְלֹא וִידּוּי. לֹא זֶבַח וְלֹא זְרִיקָה. לֹא חַטָּאת וְלֹא חֲלָבִים. לֹא טָהֳרָה וְלֹא טְבִילָה. לֹא יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא יַעַר לְבָנוֹן. לֹא כַפּוֹרֶת וְלֹא כְרוּבִים. לֹא לְבוֹנָה וְלֹא לֶחֶם הַפָּנִים. לֹא מִזְבֵּחַ וְלֹא מְנוֹרָה. לֹא נְתָחִים וְלֹא נְסָכִים. לֹא סְמִיכָה וְלֹא סַמִּים. לֹא עוֹלָה וְלֹא עֲזָאזֵל. לֹא פָרוֹכֶת וְלֹא פַר הַחַטָּאת. לֹא צִיּוֹן וְלֹא צִיץ נֵזֶר הַקּוֹדֶשׁ. לֹא קִדָּה וְלֹא קִנָּמוֹן. לֹא רֵיחַ בְּשָׂמִים וְלֹא רֵיחַ נִיחוֹחַ. לֹא שַׁי וְלֹא שְׁלָמִים. לֹא תוֹדָה וְלֹא תְמוּרָה. לֹא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא מַעַשְׂרוֹת. לֹא כֹהֵן וְלֹא נָבִיא. עֲוֹנוֹתֵינוּ וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ הֶחֱרִיבוּ נָוֵינוּ וְשָׁמַם מִקְדָּשֵׁנוּ. וְנִטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ. מָקוֹם שֶׁהִלְּלוּךָ בּוֹ אֲבוֹתֵינוּ: וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לְהַקְרִיב קָרְבָּן כִּי אֵין לָנוּ זָבָה וְלֹא זוֹבָה וְלֹא שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְלֹא כֹהֵן שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ אֶלָּא שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ תַּחַת קָרְבְּנוֹתֵינוּ וּתְפִלָּתֵינוּ תַּחַת כַּפָּרָתֵנוּ:

ביום שאין אומרים בו תחנות אין אומרים זה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִמְחָל לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ וְתִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל

אשים. אש המזבח, כמו לחמי לאשי, וכן בשר הקרבנות הנאכלות, הרוין אשים, אשי ה' ונחלו יאכלון: מזרק: וִדוי, על הקרבן: ועד, סנהדרין: חלבים. אימורין הנקטרין: טהרה, מי חטאת: יער הלבנון, פרדס של אילני

כָּל זְדוֹנוֹתֵינוּ שֶׁהֵזַדְנוּ לְפָנֶיךָ בֵּין בְּאוֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בִּשְׁמִיעָה בֵּין בִּרְאִיָּה בֵּין בְּדִבּוּר בֵּין בְּמַחֲשָׁבָה הַכֹּל תַּעֲבִיר וְתִסְלַח אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

אומר ב"כ. שיר למעלות אשא עיני. תנא דבי אליהו · אמר ר' אלעזר. ואח"כ אומר בקשה זו · וכשאין אומרים תחנות אין לאומרה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב לחוס עלי ברחמיך הרבים. ולהשיבני בתשובה שלמה לפניך ולתחנתי תקשיב אזניך. ותפתח לבי בתורתך. ותטע ברעיוני יראתך. והגזור עלי גזירות טובות ועל כל בני ביתי. ואל תביאני לידי נסיון ומכל פגעים רעים הצילני: ועד יעבור הוות בצלך תסתירני. והיה עם פי והגיוני: ושמור דרכי מחטא בלשוני. וזכרני ברצון עמך ובבנין אולמך. לראות בטובת בחיריך. וזכני לשחר בית דביריך השמם וחרב וללחוך עפרותיו ולרצות אבניו ורגבי חרבותיו. ולהיות שם קבורתי עם כל עבדיך הצדיקים אבותי: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך אדני שמעה בקולי תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני: ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך ענני יי ענני בעת ובעונה הזאת ורחם עלי ועל כל נפשות ביתי ותיחד לבבי לאהבה וליראה את שמך. ותבשרני בשורות טובות ממעונך. ותרפאני רפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף וחנני דעה בינה והשכל לדעת את שמך: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה שומע תפלה:

בקשה אחרת מפין יצירת היום על דרך הקבלה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו יוצרנו יוצר בראשית כשם שהמצאת עולמך ברצונך ביום זה ונתיחדת בעולמך ותלית בו עליונים ותחתונים במאמרך ואין שני עמך ואין מלבדך וגלית רזי עליונים ותחתונים לברואיך כן ברחמיך הרבים תיחד לבבנו ולבב עמך ישראל לאהבה וליראה את שמך והאר עינינו במאור תורתך כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: וזכנו לאור באורך הצפון לצדיקים לעתיד לבוא ומחכמתך חכמנו ומבינתך הבינגו וסוד שמותיך הודיענו והוד תורתך הראנו ובקדושתך קדשנו ובצל כנפיך תסתירנו ומטובך תשביענו ומזיו כבודך תתן עלינו והראנו פני משיחך ובטוב לבב שמחנו שנוכל לסבול אנחנו וכל עמך בית ישראל. כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה שומע תפלה:

מעמדות ליום שני. יום ב' חלוק לב' קטוגיות א בו מבואר גריעות גיף הגנוף. ופרע לו **בית חשחיטה**. שבו שופט בלדק מושלו. ושם קר"ע, סטן, ב בית מדות. דרוש במדת ההבלגות הטובה, וקבלת יסורין מאהבה. וכתוב בז"ח פ' תרומה שצ"ל בכל יום פ' ראשונה דבראשית. ואם י"ל גם פ' של יום ג' בשני עמש"ל ביום ראשון:

מעמדות ליום שני

תורה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי כֵן. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:

הוקבעה נבואה זו ליום שני. לפי שכתוב בו יורדי הים

נביאים ישעיה מב שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים

רקיע. כמין טס מרודד ושטוח, מלשון רקיעי פחים. לרוקע הארץ, לדעת הרמב"ן ז"ל כולל כל הגלגלים, אבל שמים שנזכרו בראשון הם שמים העליונים שהם כסאו של הקב"ה, ואינם מכלל הגלגלים, סודם ידוע ליודעי חן, ורמוז כמה פעמים בפירושנו על התפלה: ויהי כן, כתב הכחיי, היה ראוי שיאמר כי טוב על גמר המלאכה והבריאה ברקיע ובמלאכים, ולא נופלין הם מכל שאר מעשה בראשית שנא' בהן כי טוב, ויש לנו מכאן ראיה כי העולם השפל בזמן שישראל עושין רצונו של מקום הוא עיקר המציאות, שאעפ"י שנגמרה בשני בריאת הרקיע והמלאכים שהם העולם העליון, לא היה בזה שלמות עד שנגמרה מלאכת המים בשלישי, ונעשה העולם השפל, שעל ידו נתכסה העולם העליון, ועם זה היה המציאות שלם, וראוי להזכיר בו כי טוב, ובודאי שהעולם התחתון הלז שהוא משכן לאדם בעל הבחירה, הוא תכלית הבריאה ראשית המחשבה אחרית המעשה, ויעוין בהקדמתנו בהרחבה, ורז"ל [ב"ר פ"ד] למדו מכאן כמה שנוי המחלוקת, אמרו ומה מחלוקת שהוא לתקון העולם וישובו אין כתוב בו כי טוב, מחלוקת שהוא לערבובו של עולם על אחת כמה וכמה ולכן קרוי שני, שהוא סבה לכל חלוקה ושינוי (לכך אמרו [זוהר עקב רעג] אין מתחילין בב'. וכן בד'. מטעם שיתבאר שם ב"ה) ואמרו עוד שנבראת בו גיהנם, שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה, אתמול שאין לו שלשום, כל המתפתה בילרו נופל שם. ובוא המחזיק במחלוקת, בין החולק על קונו בדברים שבין אדם למקום, או שבין אדם לחבירו, כשאינה לשם שמים. אבל מחלוקת לשם שמים סופה להתקיים, ראיה כמו כן מרקיע המבדיל, וקים לעד לעולם, והמאמר אלו יפה ע"פ דרך הסוד והמשכיל יבין, ועוד אמרו בו ביוסרי' בעז"ה: לרקיע שמים, רקיע הוא שמים רק פחות עשרה, ובמכתב אלהים נתבאר סודם בס"ד:

שירו. זה נאמר לעתיד בקבוץ גליות: מקצה הארץ, כי עשה

אִיִּים וְיוֹשְׁבֵיהֶם : יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ : יָשִׂימוּ לַיְיָ כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ : יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר : הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד : אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ : וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא יָדְעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים :

תהלים

מח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח : גָּדוֹל יהוה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ : יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב : אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב : כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו : הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ . רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה : בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ : כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יהוה צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה . דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ . כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל קַצְוֵי אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ : יִשְׂמַח הַר צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ . סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ : שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן : כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוּת :

גמרא פרק היה קורא רבי יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי . סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים . אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם . ועליו אמר שלמה טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו :

תלמוד דעים ברכות פרק הרואה חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ

ישראל נפולים בקלוי ארץ ויס רחוקים . ועוד כי בישועת ישראל יתוקן העולם בכללו. וכמש״ה הללו את ה׳ כל גוים וגו׳ . כמ״ש שם בעז״הי : יורדי הים. ישירו : ומלואו. הם הדגים וכל גדולי הים ובריות שבו ישירו כמו כן : ישאו. קול רנה וזמרה. וכתוב זה מפורש יפה בפ׳ שירה בשירת הדוב . יפ״ש : יצריח. ירים קול בצעקה : החשיתי. שתקתי לעוברי רצוני : מעולם. מימות עולם כ״ה דרכו לשתוק עלבונו ושותק כמ״ש על הפסוק, מי כמכה באלים, סובל ומתמין לרשעים עד שתתמלא סאתם : אתאפק. אתחזק בהמתנה, כמ״ש בהנהגות הפרסים כס״ד : אפעה. אזעק, כלשון הדתי מיפעא פעי:אשום. אשים שממה : ואשאף. אבלע : יחד. איש ורעו עוזר לרעה עזור, יחדו יכליון : אחריב. איבש כתו ואחריב בכף פעמי או בשפלת ההרים והשויתם לבקעה, תקרא מירבכם והפכת מליאותם והריקות עליהם : אוביש. שלא יגדל בהם דבר המונע הליכות העוברים ליישר הדרך נפניה׳ להרים מכשול:לאיים. למחוז וארץ : ואגמים. מקיומות הרפש וטיט מימי : עירים. בענין הדרך (הכבושה) שלא ידעוה : בנתיבות. המשויים לצעדי הרגל : מחשך. הגלות : עשיתם. כאילו כבר עשוים, כי דבר אלהינו יקום, גם כבר עשיתי דוגמתם בגאולת מצרים ולא עזבתים , בגאולה האחרונה :

ר׳ יוחנן. האמר זה אומר דורשי מאי שנא ר״י דווקא, ומ״ט כי מסיים ולא כי מתחיל, שנזכר שם ג״כ מיתת בני איוב

תכליתו לטובתו, ואמנם תיקון הנהמה הוא ע״י שחיטה כשירה שיהא הבשר נאכל לאדם כשר, שעל ידו מתפרש הטוב, ונינוני קדושה שבו מתעלין וישוב לאורגת מדבר. וזהו סופה המכוון והמכוקת אליה לתועלתה ולתקנתה האפשרי. והנה ר״י היה קיבר בניו ר״ל. כמ״ש דין גרמא ורגיל לקרות באיוב, ומתחלה כשקרא לא היה מקבל תנחומין ממיתת בניו של איוב. כי אמר אולי חטאו לה׳ וישלחם ביד פשעם, ור״י לא היה יודע חטא ממית בבניו. אך כשסיים ס׳ איוב וראה שאע״פ שגבר היה אבוב כמת וראה עולם אחר וחי שנית, מ״מ חור למות מיתה טבעית הכרחית, מכאן נתגלה ונודע שיש מיתה בלא עון כי היא בהכרח לצירך עילוי האדם כנ״ל. אז שב ונחם וזהו שהוסיף לברר הענין וסיף בהמה לשחיטה. ירצה התיתה הי ודאי תקנת האדם , כמו שסוף שתקווה לבהמה היא שתזכה בשחיטה וטוב לה בלי ספק. והראיה שהרי הכל למיתה עומדין, ר״ל אפי׳ צדיקים החיין בג״ע. גם הם עומדין למיתה וכמו שאחז״ל [שבת קינ] בצדיקים. גם שלא בא רקב בעלמם. שישובו לעפרן עכ״פ שעה אחת קודם תחיית המתים. ולמ״ד אפי׳ הקמים בתחיה ג״כ כמש״ל סוף פ׳ חלק. מזה נראה בבירור שהוא סוף הככסף לזיכוך הנפש ולהצלחת האדם האחרונה. לכן אשרי מי שגדל בש״ע כו׳ . כוא האומר האמיתי ודאי יהבכו על מית. ולא קיבלי העוה״ז והצלחותיו המדומות : לברך. כשמברך דיין האמת על הרעה . חייב לברך בשמחה ובלב טוב . באם מזכרך בשמחה הטוב והמטיב על

נפשך ובכל מאדך: בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע. ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך: ובכל מאדך בכל ממונך. דבר אחר בכל מאודך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו:

תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות שלא יעסקו ישראל בתורה. בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. אמר לו עקיבא אי אתה מתירא מפני אומה זו אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על שפת הנהר. וראה דגים שהיו רצים לכאן ולכאן. אמר להם מפני מה אתם רצים. אמרו לו מפני הרשתות שמביאים עלינו בני אדם. אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם: אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפש אתה. ומה במקום חיותינו אנו מתיראים במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה. אף אנו בזמן שאנו עוסקין בתורה דכתיב בה כי היא חייך ואורך ימיך כך אנו מתיראין. כשאנו פוסקין מדברי תורה על אחת כמה וכמה. לא היו ימים מועטים עד שתפשו לרבי עקיבא והבשוהו בבית האסורים ותפשו לפפוס בן יהודה והבשוהו אצלו. אמר לו פפוס מי הביאך לכאן. אמר לו אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה. ואוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים. אמרו בשעה שהוציאו לר"ע להריגה זמן קריאת שמע היה והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים

באהבה

בבחינת טובה היוצאת מהם לנפש. וגם אפי' לגוף שמזדכך על ידיהם בלי ספק כמש"ל ושם נכרתה קלת. וכם מבוארי' להשכילי'. עוד כתבתי בענין זה במהדורת לח"ם פ' הרואה מ"ג. אחר שהשבתי על דברי תי"ט בכוונת לשון הר"מ ז"ל באמרו שאין מי שיודע אחרית הדברי'. אמרתי כלשון הזה כי לפעמים הרע הוא סבת הטוב. כענין מי שאמר [ויקרא רבה פ"כ] לטובתי נשברה רגל פרתי ולא נבהלה בלבד. אלא אף הגדולה והצלחה ע"פ הרוב צומחת אחר היאוש מחמת בנפילה ברע עלום החלה. כענין יוסף הצדיק וז לאו רבים מאנשי השם וברוב כך הוא. כמו שהוא הענין בהויה והמציאו' בעלם שאחד מארבעת יסודותיו הוא ההעדר הקודם, וכמ"ש חז"ל [תמורה לא] לכי גביל הסרח, והוא הענין שקדמה קליפה לפירי בברייתו של עולם המשכיל יבין, והוא מה שזכרו חכמי האמת [ב"ר פט] שהיה בונה עולמות ומחריבן, ומזה בא ענין ירידתנו (אנחנו האומה הנבחרת) פלאים בגלות, בטרם נבוא אל המנוחה והנחלה והאחרון הכביד מאד. לפי ערך הטוב המוחלט המתמיד הצומח אחריו. ולז"א כשהן יורדין יורדין עד לעפר וכשהם עולין שנא' ישפילה עד עפר. וכתיב כי שחה לעפר נפשנו קומה עזרתה לנו. וכן הדבר להפך ברוב פעמי' הטוב העובר מסבב את הרע. גם בעניני הצלחת עוה"ז כענין וישמן ישורון ויבעט, שהטובה וההצלחה הזמניית היא היתה שעוררנו והקהיתה את שיני אבותינו ושינינו עד ירצה ה' אותנו כאב את בן ישוב ירחמנו. ועיקר שורש ענין טוב ורע אינו אלא בערך ומצד פרטי בעולם הזה. שהטוב בו אינו אלא טוב מקרי. וכן הרע שבו לא יבחן אלא במקרה לא בעצם בשום פנים הגע בעצמך תכלית הרע המדומה. הוא הריגת אדם והפסד בנין גולמו בטרם בוא יומו. וכן בודאי הוא רע גמור שהוא אחד מג' ראשי עברות החמורות. ואמנם להמית העובר בד"א. אין לך טוב יותר ממנו. כמש"ה ובערת וגו' וטוב לך גם לו לנדון טובה מיתתו מחייו בלי ספק, הצלה לו והצלה לעולם, וכזה בענין המיתה הטבעית עם היותה מסוג הרע הגדול, כבר אחז"ל [ב"ר פ"ט] יודעי האמת. והנה טוב מאד זה מלאך המות. והיינו דתקינו הטוב והמטיב בבית האבל והבן. הרי רע שהוא טוב. וכן להפך הטובה לרשעי' אין רעה למעלה הימנה, רחמי רשעים אכזרי יחשב כפועל אותם. ושלוה שקט לרשעי' רע להם ורע לעולם, והוא הדרך בכל המדות, כי לא לחנם נבראו המרה והכבד בעלי הכעס והתאוה באדם, כי את הכל עשה יפה בעתו ואין לך דבר שאין לו:

מקום לפי הענין והשעה והאדם אין רע נמצא אתם, אלא במקרה בעברם הגבול הצריך מה ומי, ולמה וכמה וטוב כעס משחוק, והתאוה והכבוד ביושר נאים אם לא עברו חוק, וככה הוא בענין השמחה והשחוק הליצנות ההוללות המריצות הנדיבות והסתפקות, שהמשכיל ידע בהם עת ומשפט, ולב חכם יודע להשתמש בהם כל א' במקומו ושעתו ויעמוד בנסיון, ולא ילכד במצודת מחלוקתם ולא יכשל בערמת התנגדותם. כי אינה אמיתית ואינו אלא להטעותו. לנסות כחו ושכלו כדי שיטול שכרו. שעל מנת כן בא לעולם להכירו ולזכו אם יעמוד במלחמה זו. ואם ידע לבור דרך הישרה להסכים ביניהי' ולהטיל שלום ולמצוא דבר הפשר. כאשר באמת דבר אחד הם צריכים זה לזה. ואי אפשר לזה בלתי זה. רק צריכין הם לחכם המנהיגם באמת וביושר, כאשר הם אחים תאומים מבטן א' יצאו. כמש"ה עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה וסרה הפליאה מהכתוב הלז המתמיה כהדיוטות, כי מפי עליון לא תצא הרעות בעצם. כי אם במקרה בסבת הבריאה מאתו יתברך נהיה הדבר הזה. דלא סגי בלא"ה שאם יצוייר שאין מציאות לרע. גם הטוב נעדר בהכרח כי באיזה בחינה יקרא הדבר טוב אם לא יהא לו מקביל. הלא זה דבר מבואר בעצמו. וכן שנו בס"י הרע מבחין הטוב כו'. שאם אין טוב נודע בשם. אין רע נמצא בציור שכלי ואם אין מציאות לרע נרגש בדמיון אין טוב נקרא בשם כי הדבר ידוע בהפכו. ואולם ההפכיות אינן עצמיות בשורש רק בבחינת התכלית. והוא ענין משנתנו ביחוד. אלא שנמשכו בביאור מענין המסתעף. במה שראינוהו מועיל וערב למי שחננו השי"ת לב משכיל. מבין דבר לאשורו ישמח וישיש בדברים יקרים הללו כעל כל הון. ההודאה לחונן הדעת. ע"כ נשוב שם לענינו והכ"ל היוצא מזה שהרע או הטוב לאדם בחיים האלה בין הקנייני והזמני ובין המדותיי אינן באין במסירת ההמון ולא הולכין בהן אחר לשון ב"א. כי אם לפי משפט החכמים האמתיים כי ההמון הפעם לפעמי' אומרים לרע טוב ולטוב רע. והשוטה קורא להרצועה רעה והיא לו טובה גדולה. ושבט לגו חסר לב. וחסר דעה וחכם מהו אומר כל מה דעביד קב"ה לטב. וכה"א וירא אלהי' את כל אשר עשה והנה טוב מאוד: בשני יצריך זה לשונו שם, צריך ביאור איך אפשר לעבוד השי"ת ביצר הרע, אכן נודע הדבר, הוא אשר דברתי במ"ג דלעיל כי הרע העולמי הנז' לבני אדם כאן אינו רע עצמי. וכן הוא הענין ביצר הרע שממנו נובעות כל הרעות עכ"ז בשרשו איננו רע כל עיקר.

אדרבה

בְּאַהֲבָה. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו רַבֵּינוּ עַד כָּאן. אָמַר לָהֶם כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל פָּסוּק זֶה בְּכָל נַפְשְׁךָ אֲפִילוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. אָמַרְתִּי מָתַי יָבֹא לְיָדִי וַאֲקַיְּמֶנּוּ. וְעַכְשָׁיו שֶׁבָּא לְיָדִי לֹא אֲקַיְּמֶנּוּ. הָיָה מַאֲרִיךְ בְּאֶחָד עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ בְּאֶחָד. יָצְתָה בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתְךָ בְּאֶחָד. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זוֹ תּוֹרָה וְזוֹ שְׂכָרָהּ. מִמְתִים יָדְךָ יְיָ מִמְתִים מֵחֶלֶד. אָמַר לָהֶם חֶלְקָם בַּחַיִּים. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה. אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאַתָּה מְזוּמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

אומר אלו הן מעמדות סדר הבדלות תמלא במעמד יום ראשון

סוכה פרק לולב וערבה תָּנוּ רַבָּנָן בִּשְׁלשָׁה דְבָרִים גְּדוֹלָה גְּמִילוּת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה. צְדָקָה בְּמָמוֹנוֹ וּגְמִילוּת חֲסָדִים בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ. צְדָקָה לַעֲנִיִּים גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לַעֲנִיִּים בֵּין לַעֲשִׁירִים. צְדָקָה לְחַיִּים גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לְחַיִּים בֵּין לַמֵּתִים:

קדושין פרק א כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת מְטִיבִין לוֹ וּמַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְנוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ. וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת אֵין מְטִיבִין לוֹ וְאֵין מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְאֵינוֹ נוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ: כָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּמִקְרָא וּבְמִשְׁנָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ לֹא בִּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא שֶׁנֶּאֱמַר וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק. וְכָל שֶׁאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה וְלֹא בְדֶרֶךְ אֶרֶץ אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב.

כתובות פרק א תָּנָא דְבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִפְּנֵי מָה אֹזֶן כֻּלָּהּ קָשָׁה וְאַלְיָה שֶׁלָּהּ רַכָּה מִפְּנֵי שֶׁאִם יִשְׁמַע אָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן יָכוֹף אַלְיָה לְתוֹכָהּ: תָּנוּ רַבָּנָן אַל יַשְׁמִיעַ אָדָם לְאָזְנָיו דְּבָרִים בְּטֵלִים מִפְּנֵי שֶׁהָאֹזֶן נִכְוֵית תְּחִלָּה לָאֵבָרִים.

מכות פרק אלו הן הלוקין רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכוֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ. וְאוֹמֵר לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן

ייטב

אדרבה על ידו יבוא הטוב להם באמת ולכך נתלא להכניעו ולהמתיקו ולהחזירו לשרשו. וזה תכלית עבודת האדם בארץ, ולקבל שכר מעשהו בהלחמו עמו. עמ״ש בס״ד בהו״ק סי׳ ב׳ ובהקדמת פי׳ התהלה. ועוד לפעמים ישוב הרע טוב. גם במעשה הנמנע ע״פ הרוב. והוא שאמרו [נזיר כג] גדולה עברה לשמה ממלוה שלא לשמה. וכיארו [ברכות סג] בכל דרכיך דעהו אפי׳ לדבר עברה. וכבר זכרתי הבנת כוונת דבר זה על בוריו בס״ד בפ׳ ראשונה דק״ש יע״ש: שהוא מודד לך. בין מדה טובה בין מדת פורענות הוי מודה לו יתב׳ בשמחת הלב: מקום חיותינו. במים: במקום מיתתנו. בינשה: אמר לו. ר״פ לפפוס: מסריקות. עשויין כשני ברזל חדים כמסרק של למר: עול מלכות שמים. זו ק״ש וכראשי תיבות שלו:עד כאן עדיין אין אתה מניח כוונתך: ממתים ידך ה׳. אותן העוסקי׳ בתורה שהיא מימין ידך. עכשיו הם מומתים. כן פי׳ מפרש המעמדות. ורש״י פירש מידך הי״ל למות ולא מיד ב״ו. ואיני יודע מה הכרח להוציאו מפשוטו מלשון עיר מתים, מתי שוא והם ידו של הקב״ה שבט אפו ואחרנו שזכר בפסוק הקודם. שהתפלל דוד המע״ה פלטה נפשי מרשע וממתים הע׳ שיםשליחות ידך: מזומן לעוה״ב. מיד בלי דין ובלי יסורין:
ב״ח בגופו כיצד. מספיד למת, נושאו קוברו, משמח חתן וכלה, מלוה חברו בדרך. בממונו כיצד, מלוה לו מעות

דנמ׳ אליבא דרבא. ומתני׳ דלא כר״י [קדושין לט] דס״ל שכר מלוה בהאי עלמא ליכא. אלא ודאי יש פירות למלות בעוה״ז וגם הקרן קיימת לעוה״ב ברוב זכיות מיהא (משא״כ במחלה על מחלה כדבעינן למימר ובמיעוט זכיות. אליבא דכ״ע יש שכר מלוה בעוה״ז. אבל לא נשאר כלום לעוה״ב משלם לו להאבידו) והוא דתנן התם אלו דברים שאדם אוכל פירותיה׳ הכי ותו לא תתוקמא שאם היתה שקולה (הכף. ואית במחלה זכיות חד מהכי) מכרעת ואשיב כרובא. ואינו נריך למנוה יתרה דמתני׳ וכי לית בהו חד מהכי בעינן יתרה. והא דאמרינן [ר״ה יז] בבינונים רב חסד מטה כלפי חסד. היינו להטות הכף לזכות למלטם מדינה של גיהנם, ולנחול חיי עוה״ב, אבל אין להם פירות בעוה״ז, אדרבה לריכי׳ מירוק עונותיהם בעוה״ז. כך נ״ל פשוט וברור בס״ד בלי שום גמגום ולא ידעתי מה ראו התו׳ ותי״ט לדחוק בו. וסיפא דקתני כל שאינו עושה מלוה א׳ כו׳ על כרחך לא היא דומיא דרישא אלא מיירי שאינו עושה מלוה א׳ אפי׳ רק להשלים למחלה זכיות (כפי׳ הר״מ ז״ל שהוא מוכרח ודאי כמ״ש תי״ט) ואז הדבר בהפך, כי הללו אוכלין קרן ופירות בעוה״ז ומכלין הכל בפ״א. אבל בינונים השקולים אינן נוטלין כאן כלום ונשאר להם הזכות שמור לע״ל והמוכרעים בזכיותיהן היינו לדיקים גמורים, אוכלים בעוה״ז ונוחלין לעוה״ב. כמו שבארנו בפ״ה

ייטב לך ולבניך אחריך כי תעשה הישר בעיני יי: ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר. גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן. הפורש מהם על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות:

בבא בתרא פרק א תניא רבי יהודה אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה. שנאמר כה אמר יי שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות. הוא היה אומר עשרה דברים קשים נבראו בעולם. הר קשה ברזל מחתכו. ברזל קשה אש מפעפעו. אש קשה מים מכבים אותו. מים קשים עבים סובלין אותן. עבים קשים רוח מפזרתן. רוח קשה גוף סובלו. גוף קשה פחד שוברו. פחד קשה יין מפיגו. יין קשה שינה מפכחתו. ומיתה קשה מכלם. וצדקה מצלת מן המיתה שנאמר וצדקה תציל ממות:

סוף מנחות אמר רבי יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם. כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאלו הקריב אשם:

סוף מנחות נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח ובעולת העוף אשה ריח ניחוח ובמנחה אשה ריח ניחוח. לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים:

אומר כל שבים תמ"ז כמעמד יום ראשון.

נדה פרק המפלת תנו רבנן שלשה שותפין יש באדם. הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו. אביו מזריע הלובן. שממנו עצמות וגידין וצפרנים ומוח שבראש ולובן שבעינים. אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר ודם ושערות ושחור שבעינים. והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראית העין ושמיעת האוזן ודבור פה והלוך רגלים ודעה ובינה והשכל. וכיון שמגיע זמנו להפטר מן העולם הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו. וחלק אביו ואמו מונח לפניהם:

אם בא נומר אחר כך פרשת קרבנות נדר ונדבה · או של כפרה · ימצאם כמעמד יום ראשון. ואומר זכירות הכתובים שם:

בקשה ליום שני

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתכפר לי על כל פשעי ותמחול לי על כל עונותי כי רבו משובותי לך חטאתי עויתי ופשעתי, צררתי קשיתי עורף וסרתי ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לי: אנא ה' אלהי ואלהי אבותי קבלני בתשובה שלמה לפניך ועשה למענך אם לא למעני. ורצה תשובתי ונקני משגיאות ומנסתרות ואהיה מן השבים אליך בכל לב אשר לחטאתם לא תזכור עוד. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתצילני מיצר הרע. ומכל צרה וצוקה. ותכונן מעשה ידי ותרפא את מכותי ואת מכאובי ולא ישמע בכי וזעקה ולא שוד ושבר בגבולי ואהיה מן יראיך ומעושי רצונך ותשכילני שכל טוב מלפניך למען אשכיל בכל אשר אעשה ובכל אשר אפנה משם עד היום אשר תאספני אליך ותוציאני משלום אל שלום ואמצא חן וחסד בעיניך ובעיני כל רואי. אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך. אדני שמעה בקולי תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני ושמע תפלתי כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה שומע תפלה:

יהי

אליה. בשר שבסוף האוזן: יציק. יכניסנה לתוכה לסתום אותה: דק חזק. כתב הרמב"ן ז"ל בפ' ראה שהזכיר בה חזוק, מפני שממנו דבקו בדם במצרים, כי היו זובחים את זבחיהם לשעירי' תמיד והיתה העבודה ההיא באכילה מן הדם, כי היו מקבצים הדם לשדים והם אוכלים עליו וממנו, כאילו הם קרואים לאכול על שולחן השדים ההם ומתחברים עמם, ולא שיהא זה עיקר טעם איסור הדם, כי הכתוב הפרש טעמו כי הדם הוא הנפש, אבל מזה היו שטופים בו ורודפים אחריו מאד והיו מתנבאים בו ומגידים עתידות. ולכן בא הכתוב והזהיר אם ישמע מאוכלי הדם דבר עתיד. אל יפתה לבבו אחריו. אבל יתחזק באמונתו ובאמיתתו ואל יאכל מן הדם בשום ענין מדבריה' לא יירא כי הכל המה מעשה תעתועים: מפעפעו. מרככו שיכול לעשות בו כרצונו: מפיגו. מסירו: מפכחתו. מוציאתו: כאילו הקריב. לשון הר"מ ז"ל, ועי"כ ראוי לאדם להתעסק בדברי הקרבנות לשאת ולתת בהם, ולא יאמר הרי הן דברים שאין צריך להם בזמן הזה כמו שאומרי' רוב בני אדם, ורז"ל אמרו [מנחות קו] ת"ח העוסקי' בהלכ' עבודה מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה בית המקדש בימיהם: אחד המרבה. העשיר בשורו: והממעיט. העני בשיו ובבני יונה ובעשירית האיפה, שוין לפני המקום והכל הולך אחר כוונת הלב: ג' שותפין. מזה פרש"י קניתי איש את ה'. עם ה': שותפין. תרגום של חברים: קלסתר חואר פנים. ונ"ל שהוא ב' מילין קלוס תור. ר"ל שבח התואר:

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה :

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי אדון הכל ושליט בעולמך והבדלת לכסאך העליונים ביום זה כן ברחמיך הרבים תבדילנו ולכל עמך בית ישראל מכל חטא ועון ואשמה ולכל חברתנו ותבדילנו מן התועים ותתן לנו מהלכים בין העומדים לפניך ותצילנו מדינה של גיהנם . וברחמיך הרבים תצילנו ולכל עמך ישראל משטיפת מים והולכי ימים ועוברי נהרות תצילם מנהשול של ים ומשבולת מים כדכתיב כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך . ותצילנו ולכל עמך בית ישראל מסער הים ומחזק היבשה ואני וכל עמך ישראל בכלל הרחמים . כי אתה שומע תפלת כל פה . ברוך אתה שומע תפלה :

בית — **מעמדות ליום שלישי** — הצוהר

תורה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי כֵן : וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב : וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן : וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב : וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי :

נביאים ביואל ב וַיְקַנֵּא יְיָ לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל עַמּוֹ : וַיַּעַן יְיָ וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם : וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת : אַל תִּירְאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמָחִי כִּי הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת : אַל

תיראי

יקוו המים. שהיו שטוחין על פני כל הארץ. כיון מכסין אותה בכל הפאות מסביב והקווס בתהום. וגזר על העפר שיעלה עד שיראה על פני המים, ויתיבש ותהיה קרקע יבשה שטוחה ראויה לישוב ככתוב לרוקע הארץ על המים. והנה נעשה בזה שני ענינים בהפך אנהים נגד הנאות לטבע הדברים . כי הראוי לכבדות העפר ולקלות המים כנגדו, להיות הארץ באמצע והמים מכסין עליה מקיפין אותה מכל צד וכבש המים למטה תחת הארץ. וזש"ה לרקע הארץ אל שהם גבוהים ונראים ביבשה. כך נאה לדקתו יתב' עם בריותיו משפטין עם התהום רבה שיהא התחון בשפלות. לפי שאדם ובהמה תושיע ה'. כדי שיהא מקום מושב לב"א ולהנאי הארץ. לשכון עליה ולהיות בה ישועתה מתחת השמים להוציא מים שעל השמים. שהם כאשרו מהפסטי' בעגול סביב הרקיע ממעל כבראשונה. אל מקום אחד אע"פ שהרבה ימים מחולקים יש בעולם . מ"מ כולם נקשרים באוקינוס ע"י נהרות ולנורות וגידי מים תחת לארץ . באופן שכונס ממקור אחד יוצאי' ואליו הם שבים במהלכם והמשכם : ארץ. י"מ מלשון רץ וכן פירשו רז"ל [ב"ר פ"ה] שרצתה לעשות רצון קונה, ויהיה מזה נ"כ סעד לדעת בעלי תכונה החדשה שהארץ סובבת , ואין הסתירה מהכתוב והארץ לעולם עומדת כמ"ש בס"ד במכתב אנהים : ולמקוה המים. הוא התהום האוקינוס הכולל : ימים. כאילו אומר ים מים. כי ים הוא החפירה שבה מקוה המים . כמו שכתוב כמים יכסו על ים. ונקראים נ"כ ימים לשון רבים. לפי שאינו דומה טעם דג העולה מן הים שבעכו לדג העולה בים אספמי' : כי טוב . שנגמרה מלאכת המים : תדשא . תתמלא ותתכסה לבוש עשבים עולין בערבוביא נקראין דשא, ולא יתכן לומר דשא פלוני פ"ד רש"י ז"ל ולפ"ז לא יתרבה ואין טענה עליו מלי' רז"ל, כמ"ש בס"ד במהדורת לח"ש ריש פ"ו דברכות . אכן לדעת הרמב"ן ז"ל, דשא הוא הקטן הצומח, ועשב הוא

מדבר כי עץ נשא פריו . ולא זכר בריאת אילני סרק אמרו רז"ל אף הם עשו פירות, והא"כ מקללת הארץ היו סרק : עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ עץ עושה פרי . לפיכך כשנתקלל אדם נפקדה גם היא על עונה ונתקללה. ועפ"ד הפשט י"ל עץ פרי. פירושו שהעץ נושא פרי. ע"י נטיעה ועושה פרי וגו'. ע"י זרעו שבו וכן עשתה העץ עושה פרי. ואשר זרעו בו הוא הזרע וקיום המין ע"י הפרי. הרי כאן שניהם , אלא שהוא לשון קצר : אשר זרעו בו הם גרעיני כל פרי שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן זרע למינהו . אע"פ שלא נאמר למינהו בדשאים בצוויהן. שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו ק"ו בעצמן , כמפורש בהגדה בשחיטת חולין : כי טוב. קיום המינין :

ויקנא . פירשו רז"ל [סוטה נ] לשון התראה. התרה כנגנאי על עסקי ארצו : לארצו. על ארצו. כמו וישאלו אנשי המקום לאשתו : תירוש ויצהר. מפורש לעיל בפי' כי דקי"ס : הצפוני. הארבה שבא מן הצפון . ורז"ל [סוכה נב] קראו ליצה"ר כן, שצפון ועומד בלבו של אדם, אל ארץ ציה שם ימות שלא ימצא מה לאכול, לפיכך ועלה באשו : הקדמוני . המזרחי בערך א"י הוא ים המלח הסדומי האחרון, המערבי נא"י הוא ים הגדול שבתורה , ונקרא פאת מזרח קדם, כמו שנקרא כנגדו המערב אחור ואחרון : צחנתו . כמו באשו סרחון והיא הוא : הגדיל . הרבה לעשות רע בארץ ישראל . ולרז"ל [שם] אל ליה לתקוס שאין בני אדם מצויין להתגרות בהם : פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג ת"ח שבו וסופו אל הים האחרון . שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג ת"ח שבו'. ועלה באשו ותעל צחנתו . שמניח הרשעים ומתגרה בישראל נראה דדייקי יתירא דקרא, שליה הרי זימני לי"ל, אלא ועלה הוא כמו ועלה מן הארץ, כלומר נסתלק באשו מע"א. שלא נטפל בהם להכאיסם עוד שיהא

תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי כִּי דָשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר כִּי עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם׃ וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן׃ וּמָלְאוּ הַגֳּרָנוֹת בָּר וְהֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר׃ וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק וְהֶחָסִיל וְהַגָּזָם חֵילִי הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָּכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם. וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃

כתובים פב תהלים מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט. עַד מָתַי תִּשְׁפְּטוּ עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ סֶלָה. שִׁפְטוּ דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ. פַּלְּטוּ דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ׃ לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ. אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם. אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ. קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי אַתָּה תִנְחַל בְּכָל הַגּוֹיִם. ויאמר רבי נחמיה וכו׳

זרעים ברכות פ״ב מרגלא בפומייהו דרבנן דיבנה. אני בריה וחברי בריה אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתו בשדה. אני משכים למלאכתי. והוא משכים למלאכתו. כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי. כך אני איני מתגדר במלאכתו. ושמא תאמר אני מרבה והוא ממעיט. שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים:

ברכות פרק ט כָּל חוֹתְמֵי בְּרָכוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים עַד הָעוֹלָם. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִין וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. וְהִתְקִינוּ

שיהא

הגדיל לעשות, בת״ת יותר מכולן. הגדיל. דייקא שכל הגדול מחבירו יצרו גדול: כי הגדיל. כנגד כי הגדיל: שדי. כמו שדה: דשאו. עשו דשא. המקומות שלו: נאות. אהלי הרועי׳ במדבר: כי עץ. נמשך אל תיראו. כי גם הרועים ימלאו מחיתם שם להנהיג הצאן אחר המדבר אל מקום הדשא ולשכון באהליהם אללם, ולפי הרמב״ן ז״ל הנ״ל יכלול דשאו נשיאת הפרי, שנקרא כמו כן דשא: חילם. כחם: המורה. הוא יורה האמור בתורה. המטר היורד במרחשון ונקרא מורה. שמרוה הארץ והזרעים: לצדקה. נראה לפרש לפי שזמן היורה שהיא רביעה ראשונה כבר עבר זמנה אז. כמש״ל רז״ל. לכן לצדקה תחשב יותר על מנהגו של עו״ס. וזהו שמבאר והולך מעשה הצדקה במורה דווקא. כי הוריד לכם גשם וגו׳ שניהם בראשון. אמנם במלקוש בתורת חובה לקיים הבטחתו לעולם לתת גשם בעתו שבועות חוקות קציר ישמור. אבל ליתן יורה פעם שני בניסן (אחר שכבר ירד במרחשון בזמנו ובא הארבה ואכל התבואה וחזרו וזרעו באביב והוצרכו ליורה שנית) שלא בעתו. זהו בתורת נדבה בודאי. ובזה מדוקדק יפה מאוד לשון הכתוב, ונתיישב הכפל: גשם. מה בא לומר. אלא גשם ר״ת גשם שלג מטר שכולל מיני המים הבאים מלמעלה להשקות הארץ, אשר הגשם הוא תולד הדין כמ״ש גבורות גשמים, ומטר הוא מבחינת חסד כמש״ל בפ׳ ב׳ דק״ש, והשלג הוא יפה להרים. כמ״ש ז״ל [תענית ג׳] שבא תלגא לטורא כחמשה מטרי לארעא. ומה טוב ונעים יבא עפ״ז אומרו ובני ציון גילו מ״ש בני ציון משאר הארץ, אלא לפי שהיא הר. כמ״ש הר ציון זה שכנת בו. וביאר כי שם צוה ה׳ הברכה ע״י הגשם הכולל שלג. ועל ידו נעשה גם מורה ומלקוש, שבזה לכם שמחה יתירה כאמור, וזה מכוון: בר. התבואה: והשיקו. כמו והציפו כלומר שיהיו היקבים מלאים עד שיציפו היין והשמן על פניה׳ או יהיה פירוש והשיקו. וישמיעו קול כמשק גבים: היקבים. הבורות שלפני הגת לקבל היין והשמן: ילק חסיל גזם. מיני ארבה הם. ילק שלוקק וליחך העשב. גזם שגוזז התבואה: חסיל. שאוכל ומכלה עד גמירא כמו כארמי חסל. ומזה יחסלנו: ארבה. שהוא מרובה שבמינין: ולא יבשו. לא יהיו עוד חרפת רעב בגוים, ולא יבשו תרגום קרי ביה לא יבוישו. שהאומות לא יקבלו ביום הרעבון על ידיהם, שאין פורענות באה אלא בשביל ישראל, כשהן שבעין כל העולם אוכלין על ידיהם ומתפרנסין בזכותן, וזוהי הבשורה שניה שלא יהיו סבה לבייש אחרים מאתמן, גם השנות הדבר רומז שהיא נבואה לעתיד כי אז יתקיים זה בשלמות:

אני. העוסק בתורה, בריה אני לעמל יולדתי. וכן חברי עם הארץ בריה היא לעמל נברא: מלאכתי בעיר. כלומר נוחה מלאכתי ממלאכתו: אני משכים והוא משכים, כולהו דרופתקי נינהו דאי לא לעי לא אכיל. ואי לא לעי לא גמר: מתגדר. מתגדל להפים אומנותי ושמא תאמר הדין עמו, שאינו מתגדר במלאכתי: שאלו היה תופס אומנתי לא היה לו לב פתוח להרבות תורה כמותי והיה ממעיט ואין לו שכר: שנינו שיש שכר לממעיט כמו למרבה. כך היא פירש״י ולע״ד נראה לפרש. שכוונת החכמים היתה להקטין עצמם ולא עבידי לאחזוקי טיבותא לנפשייהו. שאם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך שלכך נוצרת, שמתחלת יצירתו בבטן אמו נגזר עליו אם חכם או טפש. ומאחר שלב חכם נתן לך ה׳. אין לך להתגאות, ומה לך להתפאר על הברך שלא זכה לחכמה. והוא דבר החכמים דיבנה אני עמל כמוני כמוהו. אין אנחנו בטלים תיגיעה ומה יתרון לי עליו, אדרבה אני אולי יפה שמלאכתי נעשית בישוב ובבית. ואין בה טורח כמו במלאכתו הכבדה ועבודה רבה, ומדוע לא אבחר בה בהיותה מלאכה נקייה וקלה ואני מסוגל לה. והוא אינו מסוגל לעסק התורה לכן אין עליו אשמה וגדול הנהנה מיגיע כפו אם הוא ירא שמים, טוב מעט ביראת ה׳. מה שלומד כפי הבנתו דיו לפי ששנינו אחד המרבה כו׳. א״כ מועט שלו מחזיק את המרובה שלי. ולמוד של מוסר וענוה היא, ובכן הדבר:

כל חותמי ברכות שבמקדש. המברך אומר בסוף כל ברכה. ברוך אתה ה׳ אלהי ישראל מן העולם חונן הדעת. וכן בכל ברכה. והן עונין אחריו בשכמל״ו. שאין עונין אמן אחר ברכה במקדש כדילפינן מקרא דעזרא, וטעמא כ״ל. משום דבמקדש היו אומרים השם ככתבו וילפינן מקרא. כי שם ה׳ אקרא, הבו גודל. היינו בשכמל״ו. מהא״כ בגבולין שאין מזכירין ה׳ אלא בכינויו. וזה ברור בכ״ד: משקלקלו המינים שאין מאמינין בתחית המתים, ואמרו אין עולם אלא זה: התקינו. עזרא ובית דינו: שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם, לומר

שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם שנאמר והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים יי עמכם ויאמרו לו יברכך יי : ואומר יי עמך גבור החיל . ואומר ואל תבוז כי זקנה אמך : ואומר עת לעשות ליי הפרו תורתך . רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות ליי : תניא הלל הזקן אומר בשעת המכנסין פזר . בשעת המפזרין כנס . אם ראית דור שהתורה חביבה עליו פזר . שנאמר יש מפזר ונוסף עוד . ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס . שנאמר עת לעשות ליי הפרו תורתך :

אומר אלו הן מעמדות . סדר הבדלות תמצא במעמד יום ראשון .

יבמות פרק הבא על יבמתו תנו רבנן ובנחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל. מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל. הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד. וזה לא עסק בפריה ורביה. לא נמצא שזה גורם לשכינה שתסתלק מישראל : אבא חנן אומר משום רבי אליעזר. חיב מיתה. שנאמר ובנים לא היו להם. הא אם היו להם בנים לא מתו : אחרים אומרים. גורם לשכינה שתסתלק מישראל. שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך. בזמן שזרעך אחריך שכינה שורה עליהם. אין זרעך אחריך שכינה על מי שורה על העצים ועל האבנים :

יבמות פרק הבא על יבמתו האיש מצוה על פריה ורביה אבל לא האשה. רבי יוחנן בן ברוקא אומר. על שניהם הוא אומר. ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו :

בבא בתרא פרק ראשון תניא אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קפה של צדקה . פעם אחת באה אשה אחת לפניו בשני בצורת . אמרה לו רבי פרנסני . אמר לה העבודה שאין בקפה של צדקה כלום . אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי האשה ושבעה בניה מתים . עמד ופרנסה משלו . לימים חלה בנימין הצדיק ונטה למות . אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא . רבונו של עולם אתה אמרת כל המקים נפש אחת מישראל כאלו קים עולם מלא . ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו . מיד קרעו לו גזר דינו . תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו :

שבני עולמות יש העוה"ז והעוה"ב. להוציא מלב הכופרים כתס"ת : בשם . בשמו של הקב"ה, ולא אמרינן מזלזל היא בכבוד המקום בשביל כבוד הבריות, להזכיר שם שמים עליו ולמדו מבועז שאמר לקוצרים ה' עמכם, וכי תימא בועז מדעתיה דנפשיה קעבד ולא גמרינן מיניה . ת"ש מן המלאך שאמר לגדעון ה' עמך. וכ"ת לא שאל המלאך בשלום גדעון, אלא בשליחותו של מקום הודיעו שהשכינה עמו ת"ש אל תבוז, אל תבוז את בועז לומר שדעתו עשה, אלא למוד מזקני אומתך כי יש לו על מי להסמך, שנא' עת לעשות לה' : רנ"א הפרו תורתך. פעמים שמבטלין דברי תורה כדי לעשות לה'. אף זה שמכוין לשאול בשלום חברו. זהו רצונו של מקום, שנאמר בקש שלום ורדפהו מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור, זהו פי' רש"י. ועתי"ט. וז"ל במהדורת לא"ש אף אנו נאמר מה שנראה לנו מן השמים בביאור דבר זה. ר"נ טעמ' דנפשיה קאמר ירצה אם הפרו תורתך, שראית הדור פרוץ צריך לגדרו ולעשות סייג לתורה, כענין שאמרו רב בקעה מצא וגדר בה, וכן מצינו לחכמי דור דור ודורשיו שהוסיפו וחידשו תקנות וגזרות גדרים וסייגים אשר לא שערום הראשונים. ולא תתמה מה זה שהימים הראשונים היו טובים מאלה. והחכמי' האחרוני'

אלו

שהלת ע"ז , ר"ל עכשיו הדור הוא שמתמעט והולך, ואבדה חכמת חכמיו, לפיכך הוצרכו לשמירה יתרה : שאם היתה החכמה מצויה ומושפעת כמלפנים, לא היו צריכי' לכל זה אכן מהעדר החכמ' והתגבר הסכלות ביותר באו לכלל שאלה זו. זוהי שכיון בו ר"נ. אם הראה דור הפרו תורתך (כדרך שאירע בימיו וכיוצא) הרי לפניך עת מוכנת לעשות לה' . נדרים ותקנות טובות לנחת רוח לפניו יתב' : בשעת המכניסין שאין חכמי הדור מרגילים תורה לתלמידים : פזר . אתה לשנות להם : בשעת המפזרים . שהגדולים שבדור מרגילים תורה לתלמידים : כנס. אתה ולא תטיל טרחה עליהם. שאף זו כבוד שמים הוא לאחוז במדת הענוה : כנס. לא תטיל ד"ת לבזיון: עת לעשות לה' הפרו לתורתך . בשעה שהכנום שלא לש"ש : רבבות אלפי. כנגד רכב אלהים רבותים אלפי. וכן היה מספר שבט לוי כשהם כפקודים, כמחנה אלהים ולצבא מעלה כך לגיון של מלך ולצבא למטה : האיש מצווה . דכתיב פרו ורבו וגו' . וכבשה כתיב האיש שדרכו לכבש את האשה, הוא מצווה על פריה ורביה, רב יוסף אמר [יבמות סה] מהכא דכתיב פרו ורבו וגו'. והא דכתיב פרו ורבו באדם הראשון. הוא לברכה. ואין הלכה כריב"ב :

מכות פרק אלו הן הלוקין רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

קדשים חולין פ׳ א״ט דריש רבי חיננא בר פפא יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו. פסוק זה שר העולם אמרו. בשעה שאמר הקב״ה למינהו באילנות. נשאו דשאים קל וחומר בעצמן אם רצונו של הקב״ה בערבוביא. למה אמר למינהו באילנות. ועוד קל וחומר. ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא אמר הקב״ה למינהו. אנו על אחת כמה וכמה. מיד כל אחד ואחד יצא למינו פתח שר העולם ואמר. יהי כבוד ה׳ לעולם ישמח ה׳ במעשיו:

(שם) רב אסי רמי כתיב ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא. וכתיב וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח הקרקע עד שבא אדם הראשון וביקש עליהם וירדו גשמים וצמחו. ללמדך שהקב״ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. רב נחמן בר פפא הויא ליה ההיא גנתא. שדי בה בזרי לא צמח. בעי רחמי. אתא מטרא וצמח. אמר היינו דרב אסי:

קנים פרק ג רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר. זִקְנֵי עַם הָאָרֶץ כָּל זְמַן שֶׁהֵם מַזְקִינִים דַּעְתָּן מִטּוֹרֶפֶת עֲלֵיהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח. אֲבָל זִקְנֵי תוֹרָה אֵינָם כֵּן אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵם מַזְקִינִים דַּעְתָּן מִתְיַשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְאֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה:

אומר (כל סביב) תמצא במעמד יום ראשון.

(פרה פרק ח) כל הימים כמקוה. שנאמר ולמקוה המים קרא ימים. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר הים הגדול כמקוה. לא נאמר ימים. אלא שיש בו מיני ימים הרבה. רבי יוסי אומר. כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת:

נדה פרק המפלת תָּנוּ רַבָּנָן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים הָרִאשׁוֹנִים הַוָּלָד דָּר בְּמָדוֹר הַתַּחְתּוֹן. אֶמְצָעִים הַוָּלָד דָּר בְּמָדוֹר הָאֶמְצָעִי. אַחֲרוֹנִים הַוָּלָד דָּר בְּמָדוֹר הָעֶלְיוֹן.

קיים חיין ומיי זרעותיי, בזכה טיבה הרובה : גזיד. שלא ימות מחיתו קולי :

שר העולם. מלאך הממונה על הבריות, בת׳ עולם הילירי׳ (כמ״ש בס״ד בהכתב אלהים) והיה מט״ט גימ׳ שדי. שאמר לעולמו די, שלא יהי׳ יותר רחב כמו העולם תשרי. לכך נקרא שר העולם, גם הוא שר המנהגים מנהיגי עולם הטבעי׳. ונקרא נער בגי׳ שני עם האותיות : באילנות. לאמר למינהו בזרעים לא נאמר בלולה למינם, אבל ביליאה לאמר מזריע זרע למינהו : נשאו דשאים הם מלאכיו עושי דברו. שאין כל עשב למטה שאין לו מזל למעלה שמכה בו ואומר לו גדל : שאין דרכן לצאת בערבוביא, שגדולים הם וענפיהם מפוכין. ואין ראוין כיגדל רק מין ומינים כי אם מפוזרין : אמר הקדוש ב״ה למינהו. שילאו כל אילן לעלמו ברחוק מחברו, שיהא לו היכר : אנו. שרבים אנו ודרכנו לצאת תכופים ומעורבבין, ואם אין נזהרין לצאת כל עשב לבדו. הרי אין אנו ניכרין זה מזה, על אחת כ״ו : ישמח ה׳ במעשיו. שכולן זהירין במלותיו :

טרם יהי׳ בארץ. עדיין לא היה בארץ : ועמדו על פתח קרקע מתאוים למי גשמים. כדכתיב כי לא המטיר, עד שנברא אדם בששי : ביזרני. זרעים : היינו דר״א [חולין ס] שהקב״ה מתאוה לתפלתן של צדיקים :

מטורפת. לשון בלבול הדעת : שפה. דבור : לנאמנים. הם הנאים בלשונם ומתהרים לדבר נחות. והמלה מגזרת נאה : וטעם. הוא העלה, והראיה כענין הלכביושישים. נקרא הזקן ישש מלשון יש. לפי שעמד הישות בו ימים רבים: חכמה. שנקראת כמו כן תושיה על שם הישות. לפי שהיא נתונת לעולם, כי כל הים יחזור לאין והתורה והחכמה העתיד בישותה כל ימי עד. כמו שקדמה לעולם, כך היא תוקנת ותהיה נעדרת בהעדר העולם :

במקוה. לכל הני מילי דקתני בסיפא. וגם אין מטהרין בזוחלין דאין מקוה מטהר בזוחלין, אלא במכונסין דכתיב אך מעין, מעין מטהר בזוחלין ואין מקוה מטהר בזוחלין : ופסולין לזבין. דזב בעי מים חיים, דכתיב ורחץ את בשרו במים חיים (ודין הזבה אם צריכה מים חיים עמ״ש בס״ד בש״י ס׳ פ״ת) : ולמצורעים. דכתיב מים חיים אל כלי: הים הגדול במקוה. לא קרא הכתוב מקוה אלא לים הגדול. דבים מתחצי קרא במעשה בראשית, שבשם נקוו כל מימי בראשית ולא נאמר בלשון רבים, אלא מפני שמעורבים בו מיני ימים הרבה שכל הנחלים הולכין אליו, וכ״ל דלא אתי למעוטי אלא ימים קטנים, שאין להם קשר עם ים אוקינוס, כמו הים הכספי והדומים לו בא״י הים המלח וים כנרת וזולתם הסגורים בארץ. ולא יש בהם מיני ימים אחרים. אבל הים האתלנטי ודאי אינו מוצא מהכלל, כי הוא סתם ים הגדול של תורה, גם נאחז עם האוקינוס המקיף ואנ״ל שכל הימים הגלוים לד׳ רוחות העולם, שהם עצמם נקראים אוקינוס לכל לה, ועמ״ש בא״ש שילהי ברכות ובמו״ק בס״ד :

במדור. התחתון, בגמרא יליף לה מקרא דכתיב רוקמתי בתחתיות ארץ דמדמי ליה לזרע הנזרע בארץ. שצומח שרשיו למטה ונדל כלפי מעלה, וכ״ל דהכי הוא פירושא דג׳ מדירות הללו. דבודאי אין שם חילוק מחילות ואינו מעתיק דירתו בחלוף זמנים הללו, אלא בבחינת גדולו. ר״ל שבתחלת הוייתו הוא מלמטה בקומה זקופה, והולך ומתגדל כדרך שעומד האדם על הארץ, וראשו למעלה) לגד עליוני של אמה, ושלא תחשוב שנולד בבטן אמו הפוך, ר״ל רגליו למעלה וראשו לגד הארץ למטה. כדרך שיבא לאויר העולם שהראש בא תחלה הודיעך שאין כך דרך יצירתו כי ברחם עמידתו בזקיפה כמו בכאן, וזה תרחתי שתים עליו גם על אמו, שיעמוד נגד שלא יזיקנה בבעיטה רגליו בצפרנים פגימיים, אבל על כרחו צריך היא להתהפך בעת לידתו, כדי שיצא ראשו בראשונה, שאם יצא ברגליו תסתכן אמו עמו. והמדורות הנזכרות מחדשים

אליו

וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת מִתְהַפֵּךְ וְיוֹרֵד. וְזֶהוּ חֶבְלֵי לֵידָה:

בקשה ליום שלישי

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. לטהר רעיוני ולכונן מענה לשוני. ולטהר מחשבות לבבי והיה עם פי בעת הטיפי (א) ועם לבי בעת מחשבי. ועם ידי בעת מעבדי. ועם רגלי בעת שבילי. ואל אומר לפניך דבר שאינו הגון ושלא כרצונך. וגעור בשטן לבל ישלוט בי. ועזרני על דבר כבוד שמך ואל יבהלוני חלומות רעים. ואל ישלוט בי יצר הרע: רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך אלא ששאור שבעיסה (ב) מעכב. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. שתשמיד והכניע יצר הרע ממני. והרחיקהו ממאתים וארבעים ושמונה אברי. ואל יבטלני מדרכיך הטובים. ותן בלבי יצר טוב לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם. וקבל תפלתי ככתוב. שמעה תפלתי יי ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי: ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך: ושמע תפלתי כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה שומע תפלה:

בקשה אחרת מפין יליות היום על דרך הקבלה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן עורך שולחן לבריותיו: גלית אוצ ביום זה ומלאת פני תבל (א) תנובה לתת חיים לעם עליה ומזון להולכים בה. שתמציא ברחמיך הרבים מזונותינו לנו ולכל עמך בית ישראל. ותזמין פרנסתנו שלמה ועל דרך כבוד כדי שנוכל לעבדך בלבב שלם ואל יעכב עלינו שום חטא ועון ואשמה לפרנסתנו. והצל כל הולכי דרכים ומדברות מעמך ישראל מחיות רעות ומכל פגעים רעים ומכל שטן מכה כל אויב ואורב על הדרך כדכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגלך: ואנחנו וכל עמך בית ישראל בכלל הרחמים. כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה שומע תפלה:

מעמדות ליום רביעי

יום ד (בית שמוס). בו מבואר ביאור מאמר מיטיע גירה בני דרכים.

תורה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם

לדא"ר

אליו כשכת גדולו שבכל פעם שמגיע לשליש גדול הדש, ראה מדור חדש מה שלא ראה קודם, בהיותו עדיין קטן שלא כלטרך לו מקום גדול ולא הגיע לגבול הכו׳. ומ"ש מג"א לג"א לפי שמשך זמן כזה הוא ככרת העובר, כמ"ש מהכתוב דהמר על כן כ"א לריך הוא להחזיק מקום גבוה יותר, שנקרא מדור דפ"ע בהיות שינוי מקומו ניכר בגלל: וזהו חבלי לידה. מלבד בלירים שהם לער הלירים והדלתות שבאשה שנפתחין ביוהר ומקבלים הם מכאוב אחר, מחמת ההפוך ההכרחי, שצריך להרחיב לו המקום בבטן לשיוכל להתהפך מנד אל נד נלרכו לרוחב הרחם. שנכתח ומתפשט ונמשך כהבל ע"י התנועה זו ההפוכית שגורם לה כאב גוכף:

יהי מאורות. ע"ד הפשט אלא יהי בלשון יחיד. מפני שאין אור שניהם אלא אחד. ולפיכך ג"כ מארת חסר כתיב. שאין מאור אמיתי אלא אחד. כי הלבנ׳ אין לה אור מעלמה (כי היא גוף עב חשוך ולטוש נאות לקבל האור המתנוצץ אל עבר פניה) רק מה שמקבלת מהחמה, ע"ד אמרו טעם בחסרון היינה מאורות, משום שהחסרון דבוק ברביעי שבו נתלית לבכרה. שלכן היו אנשי מעמד מתענין ומתפללין בו שלא תפול התינוקות שהיא קללה לעולם. וזהו מארת, מלות ה׳ בנית רבה, ונראה שנולד זה בחולי (בבא על נה"ר) ניחנת קטר"נ הלבנ׳ שהיה בו ביום, שנתלו המאורות ברקיע שנכרא בבני [illegible]

שהית׳ מחלוקת זו לש"ש. כמ"ש נס"ד בביאור המאמר. ודעת הרמב"ן ז"ל, שהיה האור משמש בטוח ולא האיר לתחתונים כל ג׳ ימים הראשונים, ולדעתי היה נוהג ג"כ מנהג השיקף ועי"ש בס"ד בהגהת פי׳ התורה לרמב"ן: ברקיע השמים. ירצה לפרשו על גלגל היומי שהוא הרקיע המיוחד לכל גלגלי המאורות והכוכבים שכולם יתנועעו בתנועתו. שמתנגדת ננקפתן הראשוני׳ העלמית. וזהו שנתחדש על דעתי ברביעי כי מאז התחילה התנועי׳ השנייה. והוצרכו לשתי תנועות הפכיות שעד עכשיו היו עושן הקפה יומית בעלמן בלי שום הכר"ח, ועתה תלה מהלכן היומי בגלגל מיוחד, שהוא רקיע כולל כל השמים במהלכן וכם הולכין לדרכן אחורנית נמהון, ומה שקרא כאן מאורות עם שנקראו ג"כ אורים גדולים, הוא הוא בבחינת תכליתן ויליאת פעולתן לזולתו. למה שהם מאירים לעולם התחתון, זה דעתי ע"ד הפשט, ועוד נ"ל שנורך כסוד שבעל הזמור נתכוין על אורם כולהון בגנת שהיה גדול מאד, והיו קרוין אור בעלם וברביעי שנתמעטו נקראו מאורות, פירושו נאצלים מאור ראשון ונובלות של האור הגנוז. לאותות. אותות עליונות הנולדים מהם. ומשפטי המבינים הנלקחים מגלגם ומערכתם. כמש"ה מאותות השמי׳ אל תחתו כי יחתו גוים מהמה. ולמועדים. עתי השנה וקבוע של ידיעם מועדי ה׳ וזמנם. הגני לבנה וקציר ולכיף: ולימים. לאור תלוה הכלונים ביום [illegible]

להאיר על הארץ ויהי כן: ויעש אלהים את שני המארת הגדלים את
המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת
הכוכבים: ויתן אתם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ: ולמשל
ביום ובלילה ולהבדיל בין האור ובין החשך וירא אלהים כי טוב: ויהי ערב
ויהי בקר יום רביעי:

ירמיה לא כה אמר יי נתן שמש לאור יומם חקת ירח וכוכבים לאור לילה רגע
הים ויהמו גליו יי צבאות שמו: אם ימשו החקים האלה מלפני נאם
יי גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים: כה אמר יי אם ימדו
שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה גם אני אמאס בכל זרע ישראל
על כל אשר עשו נאם יי: הנה ימים באים נאם יי ונבנתה העיר ליי ממגדל
חננאל עד שער הפנה: ויצא עוד קו המדה נגדו על גבעת גרב ונסב געתה:
וכל העמק הפגרים והדשן וכל השרמות עד נחל קדרון עד פנת שער הסוסים
מזרחה קדש ליי לא ינתש ולא יהרס עוד לעולם:

תהלים
צד אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע: הנשא שפט הארץ השב גמול על גאים:
עד מתי רשעים יהוה עד מתי רשעים יעלזו: יביעו ידברו עתק יתאמרו כל
פעלי און: עמך יהוה ידכאו ונחלתך יענו: אלמנה וגר יהרגו ויתומים ירצחו:
ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב: בינו בערים בעם וכסילים מתי תשכילו:
הנטע אזן הלא ישמע אם יצר עין הלא יביט: היסר גוים הלא יוכיח המלמד
אדם דעת: יהוה ידע מחשבות אדם כי המה הבל: אשרי הגבר אשר תיסרנו
יה ומתורתך תלמדנו: להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת: כי לא יטש
יהוה עמו ונחלתו לא יעזב: כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב: מי
יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פעלי און: לולי יהוה עזרתה לי כמעט
שכנה דומה נפשי: אם אמרתי מטה רגלי חסדך יהוה יסעדני: ברב שרעפי
בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי: היחברך כסא הוות יצר עמל עלי חק: יגודו על
נפש צדיק ודם נקי ירשיעו: ויהי יהוה לי למשגב ואלהי לצור מחסי: וישב

ולבכ ס. לתכות שמטין וייבלות ובני ענד ובכיר. ולמקדים ולמוכר בדה ולעיר תומס ולמעשרות. והימהי יקרא גדול לתל׳ ולעונסין. ולדיכי מו״מ ולערכין וזולהן: והיי למאורות. בכתוב מפרש למה קרא אותן המאורות שבוא כהו מאירות. כי בן נעשו ע״י תלייתן ברקיע השמים כנ״ז, שבזה תלא פעולת ההארה לחוץ: להאיר על הארץ. כי למעל׳ אין נריך נאירה שלהם: הגדולים. עיין בפי׳ האגד׳ דפ׳ אלו טריפות: ואת הכוכבים. כרבה לנאיה להפים דעתה: ויתן. מתנה נתונים הם מאת ה׳ לתועלת התחתונים, בטרם זכו ליהנות בשכר מעשיהם: ולמשול. נתן להם תמשלה בשפלים בהויה ובהפסד השמש בממשלת היום ילמיח ויוליד ויבשל הדברים הקמים והיבשים. והלבנ׳ תוסיף את כח בממשלות הליל׳ במים ובקרים ובלחים. וכמ״ש רש״י בפרשה זאת הברכה:
רוגע (כפלם לרוקע, אולי הוא גם מעניינו. כמו שכתוב בס״ד בהגהת פי׳ הנביאים כתובים) סובר ומוחץ: ויהמו. ואם המו גליו. אע״פ כן השקיטם ובקע הים לבני ישראל. והומר אני שגם ראש הפסוק יפורש עד״ז. נותן שמש לאור יומם וגו׳. ר״ל עם היות גבול שם השי״ת לשמש למשול ביום ולירח בליל׳. הנה כבר שינה סדרם והעמיד החמה למרע״ה למרע״ה וליהושע, באופן שהאיר השמש אין הליל׳: גליו. יקראים גלים, לפי שמתגלגלין בתנועתם, או לפי שנגבהין

עדיהם

כעיגול כגל הבכים: אם ימושו החוקים האלה. כל הימים, גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים. אבל כמו שלא משו החוקים האלה, כי אם לזמן מועט (וגם זה לא נעשה אלא בשביל ישראל ולטובתן ותועלתן) ככה לא ישבתו ישראל וגו׳. כי אם לזמן, אך לא כל הימים כי אי אפשר השבתתם לעולם, כמו שהוא מהנמנע שימושו החוקים האלה כל ימי עולם: אם ימדו שמים שהם נגוים כיריעות: ויחקרו מוסדי ארץ לא הוכיר בארץ מדידה, כי היא מדודה שיתא אלפי פרסי, ולפ״ז אלכסונה תרי אלפי. אכן חקירת מוסדיה על מה אדניה הטבעו איננה תחת יד השגה אנושית: על כל. עונות ופשעים אשר עשו ובשם שהקודם אינו בגדר האפשר. כך הנמשך בלתי אפשרי שיהיו נמאסים עם כל מה שעוו ופשעו. וזו הבטחה גדולה ונחמה עלומה ותקוה טובה לישראל אין כמוה בכל כתובי הנביאים ויעודיהם הטובים. והשוב׳ נלחת למוכין אותנו על רוב חטאת אבותינו. ואומרים לנפשינו אין ישועתה לנו באלהי׳ סלה. וכבר הקדים השי״ת לנחמנו, להיות מגן בעדנו, ישוב ירחמנו, יכבוש עונותינו, וירים ראשינו, וישא פנינו ויחננו: באים. קרי ולא כתיב: הפנה. הזוית: גרב וגעתה. מקומות ידועים קרוב לירושלים: הפגרים. העמק שנפלו שם פגרי סנחריב כשצרו על ירושלים: והדשן. מקום שפך הדשן חוץ לעיר: השדמות. שדות:

עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יהוה אֱלֹהֵינוּ :

אומר (רבי נחוניה) תמצא במעמד יום ראשון .

(אביי ברכות פ"ג) מרגלא בפומי' דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה. מענה רך משיב חמה . ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם נכרי בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ויהא מקובל על הבריות . אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק :

ברכות פרק תפלת השחר תָּנוּ רַבָּנָן כְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִכְנְסוּ תַלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ . אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו . רַבֵּינוּ . לַמְּדֵנוּ אוֹרְחוֹת חַיִּים וְנִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא . אָמַר לָהֶם הִזָּהֲרוּ בִּכְבוֹד חַבְרֵיכֶם . וּמִנְעוּ בְנֵיכֶם מִן הַהִגָּיוֹן . וְהוֹשִׁיבוּם בֵּין בִּרְכֵּי תַלְמִידֵי חֲכָמִים . וּכְשֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִים . דְּעוּ לִפְנֵי מִי אַתֶּם עוֹמְדִים . וּבִשְׁבִיל כָּךְ תִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא : וּכְשֶׁחָלָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי נִכְנְסוּ תַלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ . כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הִתְחִיל לִבְכּוֹת . אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו . רַבֵּינוּ נֵר יִשְׂרָאֵל פַּטִּישׁ הֶחָזָק עַמּוּד הַיְמָנִי מִפְּנֵי מָה אַתָּה בוֹכֶה . אָמַר לָהֶם אִלּוּ הָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם . שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר . וְאִם יִכְעוֹס עָלַי . אֵין כַּעֲסוֹ כַּעַס עוֹלָם . וְאִם יַאַסְרֵנִי אֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם . וְאִם מְמִיתֵנִי אֵין מִיתָתוֹ מִיתַת עוֹלָם . וַאֲנִי יָכוֹל לְשׁוֹחֲדוֹ בְּמָמוֹן וּלְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים . וְאַף עַל פִּי כֵן הָיִיתִי בוֹכֶה . קַל וָחוֹמֶר עַכְשָׁיו שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים . וְאִם יִכְעוֹס עָלַי . כַּעֲסוֹ כַּעַס עוֹלָם . וְאִם יַאַסְרֵנִי אִסּוּרוֹ אִסּוּר

עולם

ערום ביראה . להערים בכל מיני ערמה ליראת בוראו כו':

שעש' יהוא בעקבה (ועם זה ישקול דבריו לבל יכשל בלשונו כמוהו . ויזהר בדבריו ובתשובתו שלא יארע לו כמו שאירע לאהרן הכהן, ולאנטיגנוס. שלא ישתו תלמידים מים הרעים, ויסתכל יפה בכל צדדי ענין הנעשה לש"ש, שלא יקרה לו כמו לאחיה השלוני [סנהדרין קב]. וכאבנר ראתה [דברים פ' מד] וכן לא יהא חסיד שוטה. גם לא יענה כסיל כאולתו פן ישוה לו ואל יאמר דבר שאינו נשמע אפילו בדבר יראה. כמש"ה אל תוכח לץ, ובאזני כסיל אל תדבר, פן יבוז לשכל מליך ותחשב סכל, והשמר שלא תצא הקלה מתחת ידך, ועל תהא יראתך כסלתך, בהטלה אימה יתרה אפילו לש"ש כידוע ממה שאירע לאדם גדול, ובשעת טרדה כמו בע"ש יעוי"ש. לא תסמוך על בני ביתך באיסורין ונדיני מתוכות הערים אחד להוציא דין מרומה לאור אמת לאמתו . כמעשה שבמעשה עם כילד [מכות כג] ור' בנאה [ב"ב נח] . וכגון מר זוטרא בככח דכספא [ב"מ כד]. ואביי גופיה בוי"ן דרוח ליה עלמא [ב"ב קסו] שדנו על אומדנא ביסורין והכאה. ובשתוכיח בני אדם כזהר שלא תכלימם ברבים. והאמכם ברדיפת השלום כדרך שעשה אהרן הכהן. שהיה אוהב בבריות ומקרבן לתורה ומתכבן לאביהן שבשמים . כללו של דבר כל ערום יעשה בדעת כל מעשיו באופן שיצליחו ויעשו פרי טוב ביראת ה' כל היום, כדי שיהא אהוב למקום ולבריות, שיקבלו דבריו בעניני יראת שמים : ודברי חכמים בנחת נשמעים. ולפעמים הראה עצמך כעוס בענין ומקום הצריך אבל הדע שיועיל. ופעמים בזיכה וזרוק מרה בתלמידים לפי שראוי ברמיזה. שכנו לגיו יסד לשטיא בכורמיה' וחנוך לנער ע"פ דרכו להפחידו או לשחדו כהצות מקרי דרדקי. והכל לפי האדם והענין ישמע חכם ויוסיף לקח. ונבון התבולות יקנה להפיק רצון מה'. על כל דרכיו עיניו יפקח : מענה רך. ולא יתחזק בקטטה וילמוד מבוראו בויכוחו עם כנסת על קטרוגה : ועם כל אדם. אפילו עם בלתי ראוי ויקח מוסר מן השמש הנברא להאיר לטובים ולרעים כשוה :

אינו ככנין לאוזן השומע לב"ק ורגיל בו. אם על לימוד המקרא יותר מדאי ההיכן נשמע זה בלשון הגיה. הלא ממנו יתגלגל ההפך כי מקרא מלא דיבר הכתוב. והגית בו יומם ולילה. ואם בהכרח כן הוא שהעוסקים במקרא בלבד מדה ואינה מדה כמאמר חז"ל [ב"מ לג] מכלל שהגיה אינה למידת המקרא. כי לא באו רז"ל לעקור הכתוב ח"ו. ומניין להעמיסו בלשון הגייה שהוא דבר אחר ואם שלא לפתור פסוק כצורתו. גם זה בכלל פי' הקודם ויקשה עלי ג"כ מש"ל. ועוד שבזה לא די באזהרה קלה ומניעה גרידא. שכבר אמרו [קדושין עט] כדאי ומין יחשב. ומי שאמר שההגיה היא תחלת הלמוד בלי דעה והשכל. יקבל תשובתו כמו כן מהאמור מאחר שהוא מצווה עליה כל היום. גם מ"ש רז"ל בפי' [ע"ז יט] לעולם ילמד אדם ואח"כ יהגה. מעיד בבירור על הפכו כי באמת אין ההגיה אלא דבור הלב בכוונה שכלית. וכמו שמוכיחים כתובים רבים. כאמרו והגיון לבי ובינות לבי. בינה הגיגי. ר"ל אע"פ שאינו מבטא יפה בשפתיו . אבל הוא דיבור פנימי מחושב בלב עמוק. ומ"ש המצפצפים והמהגים . נ"ל פי' שהם השבים לפלוסם הגיון סלה. וכן כיונה הנה נהגה באורו הגיונכו אינו אמיתי כמו שנ"ל. אלא כדבור היונים בלי מחשבות הלב ולפרשו על שיחת הילדים אינו במשמע הלשון. לא נשאר א"כ פירוש מקובל והגון במלה זו רק מה שדחה הכותב בעי' . והיא חכמת ההגיון הידוע' לפילוסופים החוקרת שפוט בין אמת ושקר. וידועה בשם הגיון שהם, זהו לדעתי אמת ברור (כמ"ש בס' ס"ם מ"א) וקראוה בשם זה ג"כ מענין הנז' (בהסכמה מהם להגדלה) בשהי' תרד לפלגות גדולים חקרי לב . אבל רז"ל הרחיקוה . לגודל סכנתה כי רבים חללים הפילה כנודע (עי' ס' חזות קשה . וזולתו הפילוסופים המאמינים) לבקי בדבריהם ובכנס ויוצא בספריהם. ומי הביא כל צרת הלע"ז על ס' המורה . כי אם עולם רדיפתן אחרי ההגיון (עם היות כוונתו ז"ל רצויה לשמים) שאחרי' קראוה כלאכה ואינה חכמ' אמיתית . כי בכרנה דברים לא תוכל עמוד כנגד האמת והנסיון והקבלה הנאמנה. שאי אפשר להכחישם:

עולם. ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם. ואיני יכול לשחדו בממון ולפיסו בדברים ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחד לגיהנם ואחד לגן עדן. ואיני יודע באיזה דרך מוליכין אותי. ולא אבכה. אמרו לו. רבינו ברכנו. אמר להם יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו עד כאן ותו לא. אמר להם ולואי. תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני שום אדם:

פיאה פרק ה מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול. וכל מי שאינו צריך לטול ונוטל אינו מת מהזקנה עד שיצטרך לבריות. וכל מי שהוא צריך לטול ואינו נוטל. אינו נפטר מהעולם עד שיפרנס לאחרים משלו. ועליו הכתוב אומר. ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו:

אומר אלו הן מעמדות. תפלה במעמד יום ראשון. הנודר מן האור אסור באורן של כוכבים: אומר סדר הבדלות תפלה במעמד יום ראשון:

מגילה פרק בני העיר תניא שאל רבי עקיבא את רבי נחוניא הגדול. במה הארכת ימים. אתו גוזאי וקא מחו ליה. סליק יתיב אדישא דדיקלא. אמר לו רבי. אם נאמר כבש. למה נאמר אחד. אמר להם צורבא מרבנן הוא שבקוהו. אמר לו אחד מיוחד שבעדרו. אמר לו מימי לא קבלתי מתנות. ולא עמדתי על מדותי. ותרן בממוני הייתי: לא קבלתי מתנות. כי הא דרבי אלעזר כי הוו משדרי ליה מתנות מבי נשיאה לא הוה שקיל. כי הוו מזמני ליה לא הוה אזיל. אמר להו לא ניחא לכו דאחיה. דכתיב ושונא מתנות יחיה. רבי זירא כי הוו משדרי ליה מתנות מבי נשיאה לא הוה שקיל. כי הוו מזמני ליה הוה אזיל אמר אתיקורי דמתיקרו בי. ולא עמדתי על מדותי. דאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו

כל

כגון מסורת האבות ומדות שהתורה נדרשת בהן וכללי המשנ' והגמרא, וחכמת בעלי התלמוד המשערים האמת בענין בלי הכשול. וחולם לא נאסר ללמוד אותה החכמה יונית לגדולי ישראל. להבין ולהורות מה להשיב לאפיקורוס. אבל נמנע זה מהקטנים קודם שימלאו כרסם תלמוד ובשר התורה ובטרם יתבשל שכלם ותתיישב דעתם. לפיכך אמר ומנעו בניכם. ר"ל הקטנים, אבל לגדולי' תלמידיו נאמר לא מנע מהם הנז': דעו. כי הכל לפי הכוונה. כמ"ש באורך בהקדמה. ובפתיחה לספר י"ח, אע"פ שבדיעבד בשעת הדחק אין הכוונ' מעכבת כמ"ש שם (עי' ת' הרשב"א סי' תכח): פטיש החזק. יפוצץ סלע ד"א לכמה טעמים: עמוד הימיני. שני עמודים העמיד שהעה"ק באולם. שם הימיני יכין והוא החשוב. אליו כדמה ריב"ז, בהיותו עמוד נכון לבית ישראל הנשען עליו ואיני יכול לשחדו. אע"פ שכתוב ושוחד (יכפה) בחיק חמה עזה, וכן יכולים לפייסו בדברים, ככתוב קחו עמכם דברים והא דכתיב ולא יקח שוחד. הכא ודאי בעומד ברשעו מיירי וא"ז לומר כן ריב"ז אפילו הוא על עצמו. אף כי קרוב למיתתו עמ"ש בס"ד בענין זה בלח"ש סוף פ"ת דאבות וינעם לך: ולא עוד. אפי' לא ימיתני מיתת עולם. מ"מ אינו מהפלא שיבכה מאימת מות שנפלו עליו, כי מ"מ לבו דואג מעונש גיהנם, אף אם אינו תמידי. וי"ל גבול י"ב חודש: עד כאן. ולא יותר תהא יראתו של הקב"ה: ולואי. מי יתן והיה לבבכם זה ליראה ה' כירא מן האדם, לפי שראיית האדם מוחשת ויכול להסתר מפניו. משא"כ במורא שמים. שאין מקום להסתר שם פועלי און, ואם האדם ישים ה' נגדו תמיד שרואה כל מעשיו. בודאי לא היה בא לידי חטא:

מי שיש לו נ' זוז. עמ"ש בס"ד במהדורות לח"ש: ונושא ונותן בהן, דחמשין דעבדין טבין ממאתן (חסר א') דלא עבדין: לא יטול, לקט שכחה ופאה ומעשר עני: ואינו נוטל. כגון שדוחק עצמו במלאכה ומסתפק במעשה ידיו. אבל אם אין מספיקין לו ומסגף עצמו. עמ"ש בס"ד באבות פ"ב ופ"ג

ובי"ד סי' רמ"ו: אינו מת מן הזקנה. לא אמר כאן נפטר מן העולם כדלעיל. שזה מובטח שיזקין ג"כ דכתיב שונא מתנות יחיה:

אגדול בחכמה. או שמא ע"ש שהיה גדול בזקנה או לפי שהיה עשיר כנראה מגדולתו בשריסים. ובתנ"ך מצינו לשון גדול בענין החשיבות ביחוד במעלת העושר, וסימן אמכן [ר"ת משה אברהם איוב ברזילי נבל]: גוזאי. שריסים משרתי ר' נחוניא הגדול: מחו ליה. הכהו לר' עקיבא. כסבורים שהיה קץ בחייו של ר' נחוניא הגדול: סליק. ר"ע וישב לו בראש האילן: א"ל. ר' עקיבא לר' נחוניא הגדול: אם נאמר כו'. דכתיב את הכבש אחד תעשה בבוקר. ואחר שכתוב לי יחידי מה הוצרך לפרש אחד (עמ"ש בס"ד בחלק הדרושים): צורבא מרבנן. ת"ח הוא שיודע לשאול כהלכה: שבקוהו. הניחוהו. ואל תגעו בו: מיוחד. שיצא השמן וטוב המלא בעדר: לא עמדתי על מדותי. לשלם גמול רע למי שצערני: כי הוו משדרי ליה. כשהיו שולחים לו מתנות מבית הנשיא לא היה לוקח: כי מזמני ליה, כשקראו אותו לסעודה. לא היה הולך. לא ניחא לכו. אינכם חפצים שאחיה: אתיקורי דמתיקרו בי. מתכבדין הן במה שאני סועד אצלם. והנאתם היא ואין זו מתנה: המעביר על מדותיו.. שאינו מדקדק למדוד מדה כנגד מדה למצערים אותו מניח מדתו ועובר עליה והולך לו: מעבירין ממנו. אין מדת הדין מדקדקת אחריו אלא מניחתו והולכת: למי נושא עון. כ"ל דרישא דקרא נסיב. ופירושא הכי הוא. דידוע עון קל מפשע שהוא המרד. והוא כבד. ככתוב וכבד עליה פשעה לא תוכל שאתו אבל העון אינו משא כל כך. וישנו בשגיאות לכן כתיב בו נושא עון (הוא שתמה קין וכי גדול עוני שיכבד מנשוא אחר שלא נתכוין למרוד בקונו רק עון בלבד יש בידו ולא יכבד לשאתו כמדתו יתעלה) אכן הפשע לכבדותו אינו נושא. אבל מה עושה השי"ת כי חפץ חסד הוא עובר עליו ומניחו ואינו מסתכל בו

אע"פ

כָּל פְּשָׁעָיו . שֶׁנֶּאֱמַר נוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע . לְמִי נוֹשֵׂא עָוֹן . לְמִי שֶׁעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע: וַתֶּרֶן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי. דְּאָמַר מַר אִיּוֹב וַתְּרָן בְּמָמוֹנֵיהּ הֲוָה. שֶׁהָיָה מַנִּיחַ פְּרוּטָה לְחֶנְוָנִי מִמָּמוֹנֵיהּ :

כתובות פרק שני דייני גזירות הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין . תָּנוּ רַבָּנָן לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . וַאֲפִילוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ גּוֹיִם . וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ . וַאֲפִילוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל. שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֱלוֹהַּ . וְכָל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ . דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ . שֶׁנֶּאֱמַר לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים . וְכִי כָּל שֶׁאֵינוֹ דָר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ אֱלוֹהַּ . אֶלָּא לוֹמַר לָךְ . כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ . כְּאִלּוּ עוֹבֵד גִּלּוּלִים . וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר . וְעַתָּה יִשְׁמַע נָא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֵת דִּבְרֵי עַבְדּוֹ אִם יְיָ הֱסִיתְךָ בִי יָרַח מִנְחָה . וְאִם בְּנֵי הָאָדָם אֲרוּרִים הֵם לִפְנֵי יְיָ כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת יְיָ לֵאמֹר לֵךְ עֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים . וְכִי מִי אָמַר לוֹ לְדָוִד לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים . אֶלָּא לוֹמַר לָךְ . כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ . כְּאִלּוּ עוֹבֵד גִּלּוּלִים . אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁרוּי בְּלֹא עָוֹן . שֶׁנֶּאֱמַר וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ נְשֻׂא עָוֹן :

(נזיקין ע"ו פ"ס) אמר רב פפא. האי שמשא סימקתי היא. תדע דקא סמקא צפ"א ופנ"א. והא דלא חזינן לה כולא יומא. נהורין הוא דלא ברי :

עדיות פרק ח אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְקֻבָּל אֲנִי מֵרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁאֵין אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב אֶלָּא לְרַחֵק אֶת הַמְקוֹרָבִים בִּזְרוֹעַ . וּלְקָרֵב אֶת הַמְרוּחָקִים בִּזְרוֹעַ . מִשְׁפַּחַת בֵּית צְרֵפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן . וְרִחֲקָהּ בֶּן צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ . וְעוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה שָׁם . וְקֵרְבָהּ בֶּן צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ . כְּגוֹן אֵלּוּ אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב . רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְקָרֵב אֲבָל לֹא לְרַחֵק . רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְהַשְׁווֹת אֶת הַמַּחֲלוֹקֶת . וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם . שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֶת

אליה

אע"פ שמוכח כאבן כבד לפניו. לכך אמר בו ועובר והשתא איכא למידק בקרא. אם על פשע עובר. עם שאינו נרמשא על עון לא כ"ש. א"כ מה צריך לכתבו מ"מ לא ניחא להו בהדא אלא לדרשא ש"ש מי שנושא לו עון בלבד לקלותו . אך לא פשע שאינו בנסיאות. אבל יש מי שעובר לו על פשע ג"כ שאע"פ שאינו נושא אינו משגיח בו ועובר עליו. וזו מדה אחרת יתרה על הראשונה. וה"ה במאי תוקמת לה . הא ע"כ אין מדה זו אמורה אלא במי שיתר מרעהו ועובר על פשע חברו. זהו הראוי למדוד לו כמדתו לעביר כמו כן על פשעיו. וה"פ למי נושא עון וגם עובר על פשע:למי כו' לפי שמדה כמדה לא בטלה והרי זה נכון ונהכי לא עקרינן לקרא מפשטיה לגמרי : וותרן הייתי. עמש"ל תעמד יום א' מגילה פ"ד : מניח פרוטה. לא היה צריך להניח יותר , מאחר שהברכה משתלחת בה. גם החנוני לא היה צריך למתנתו רק לברכתו. וצריך דבר שתחול עליו הברכה כענין יפה ראיה לדבר אסוך שמן :

הכל מעלין. אדם כיפה אשתי ועבדו לצלות עמו ואם האשה איננה רוצה תלא בלא כתובה והן כופין אותו שיעלה עמהן. ואם איננו רוצה יוציא ויתן כתובה. ועבד שברח ימכרנו שם : אין הכל מוציאין. אפילו מנוה רע לנוה היפה: כמי שא"ל אלוה. לפי שישראל ואראם הם חלק ה'. ומ"ל

ירח מנחה. אקריב לפניו מנחה לכפר על עוני להסיר שנאתך ממני. אם לא יריח בריח ניחח. בזאת תדע כי בני האדם הם. כגעי בן אדם קדמאה. ברודפים להחטיא את האדם על כן ארורים יהיו כי שתים רעות גורמים : מהסתפח. מלהדבק לגור בנחלת ה' : לאמר לך עבוד ע"א. ע"י שהוכרח לנאת מא"י ולברוח אל אכיש מלך מואב : שכן. השוכן בארץ אל יתרעם ויאמר צר לי המקום : חליתי. תכובד עול גלות התלויות בה כי יושביה נשואי עון :

סומקתי. פי' הר"ת. דנ"מ לנודר מן האדום וכו' : נהורין דלא ברי. מאור עינינו אינו ברור כל כך. מתוך אור היום שמכסה עינינו. אבל בצפרא ובפניא שהיום חשוך ניכר אדמומית החמה. עמש"ל :

לטמא. פסול דמתזרות : לרחק. פסול דכהונה. וכן בפנוס : הל"מ. שהראה לו הקב"ה למשה בכינוי דור ודורשיו והראהו שאין אליהו בא לטמא או. לטהר כו'. לברר משפחות המטומעות. לפי שהם כשרים לצ"ל. שהלכה היא משפחה שנטמעה נטמעה : המקורבים בזרוע. שהכל מחזיקין אותן בפסולין אלא שנתקרבו בזרוע. אבל משפחה שנטמעה תתמת שלא נודע פסולה. יניחנה בכשרותה : בית צריפה. כך שם המשפחה : ורחקה. הכריז עליהן שהן פסולין : בן ציון. גברא אלמא : ועוד. משפחה אחרת : וקרבה בזרוע. הכריז עליהן שהן כשרין להתחתן בהם. ומה התנא על כבוד הבריות

אליה הנביא לפני בא יום יי הגדול והנורא: והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

מנחות פרק התכלת תנו רבנן חביבין ישראל שסבבן הקדוש ברוך הוא במצות תפילין בראשיהן תפילין בזרועותיהן. וציצית בבגדיהן. ומזוזה בפתחיהן. ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך. ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה את עצמו ערום. היה אומר אוי לי שאני עומד בלא מצות. וכיון שנזכר במילה שבבשרו. נתישבה דעתו. לאחר שיצא. אמר עליה שירה. שנאמר למנצח על השמינית מזמור לדוד. על מילה שנתנה בשמיני: רבי אליעזר בן יעקב אומר כל מי שיש לו תפלין בראשו ותפלין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכל בחזוק שלא יחטא. שנאמר והחוט המשלש לא במהרה ינתק. ואומר חונה מלאך יי סביב ליראיו ויחלצם:

(חולין דף ס׳) רבי שמעון בן פזי רמי. כתיב ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים. וכתיב ואת המאור הקטן. אמרה ירח לפני הקב"ה. רבש"ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. אמר לה. לכי ומעטי עצמך. אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעט עצמי. אמר לה לכי ומשולי ביום ובלילה. אמרה לפניו מאי רבותיה דשרגא בטיהרא מאי מהני.

אמר

בנתרחק כזרוע הוא מקרב. אבל אינו מרחק אותם שנתקרבה בזרוע: המחלוקת. של חכמים כד"ת: והשיב לב אבות על בנים. שעתיד לומר כרה"ק זה מבני בניו של זה ע"י שיעשה שלום לישראל מהאומות. ולדברי ר"ש אבות אלו החכמים ובנים אלו התלמידים שיהא לב כולן שוה להסכים לדעת אחת והמקרא נדרש לפניו ולאחריו: שבע ביום. תפילין שבראש ושבזרוע. ד' ציציות ומזוזה. הרי כאן ז'. ואע"ג דבשבת וי"ט ליכא. לת"ד [מנחות לו] לאו זמן תפילין וכן לילה. אפ"ה דייק קרא הכי דביום פתוק הוא. דאיכא ימים דבלרי להו הז'. מיהו ערום המצות לא הוי אלא בבית המרחץ. אף ע"ג דבמציאתו הוי כמי ערום מכולהו. מכאן מוכיח בכתבי אר"י שצריך לשכב בט"ק. ועמ"ש בס"ד במו"ק ס' כ' לחזק הראיה דלא כת"ה. איברא היכא דאיתי דליכא ראיה מהכא. דבלילה אה"נ דליכא שבע כדאמרן ואפשר דהוי כמי ערום לגמרי ברם ביום דביה איירי קרא כנז'. לא היה רואה עצמו ערום כ"א בבית המרחץ: על המילה שנתנה בשמיני. י"ל שהיא הדיוק. דאין לומר בשביל שהמילה היא ביום השמיני. א"כ על השמיני מיבעי ליה. אלא מאי בשמינית. למנין שבע הנז'. וכן הוא שמינית כסדר שנצטווה עליה א"ה ע"ה אחר ז' מצות בני נח: הכל בחזוק. הכל וכל עומד בחזקת שלא יחטא: המשולש. ציצית תפילין מזוזה: סביב ליראיו. המשובבין במצות הנזכרות שמקיפין אותם מכל צד: ויחלצם. מהחטא: ר"ש בן פזי. האגדה הנוראה הזאת. יוצא ממנה מוסר כללי. ללמדנו דעת ומוסר להקטין עצמנו בעוה"ז כי כנסת ישראל נמשלה ללבנה וא"ל הקב"ה לכי ומעטי עצמך. כמ"ש רז"ל [חולין פט] על הפסוק כי אתם המעט מכל העמים בשביל שאתם ממעטים עצמכם אהבתי אתכם. ועי"ז באתם מקטינים עצמכם בעוה"ז שאינו שלכם ודומה ללילה ככם. ההבלו לעולם הבא שדומה ליום. זוהי דרך המפרשים בפשטן של דברים, והם טובים ונכוחים אבל לא יצאו י"ח בביאורם אף בדרך הפשט. והרשב"א ז"ל נדחק בה מאד בעיקר ענין התרעומת של הלבנה. מקמת שהוצרכה לקבל אורה מהשמש למה לא יהא אורה מעצמה. והדבר קשה לפתעו כי הלא כל מעשי בראשית בצביונן נבראו. מה תלונתה על ה'. אחר שנתרצתה פ"א. גם מה אכפת לה כל כך בהקפידה אח"כ. ועוד כל עיקר הויכוח מורה שקטרגה על החמה ורעה עינה בו. והרי לכאורה ודאי שלא כהוגן שאלה לבטל או להקטין ממשלת המאור הגדול מאחר שא"א לב' מלכים בכתר א'. א"כ מאי חזית דדמא דידך סומק טפי.

ואיך נתחזקה לומר שאמרה דבר הגון. וכשאר שהאמר לא הטריח עצמו כלל לבארו ועדיין נשארו בו תמיהות רבות שמגמה לייסנס לקרבם אל השכל כאשר יוכל שאת גם שהוא עמוק עמוק מסתרי תורה הסתומים והחתומים נדבר בו מעט בדרך קצרה קרוב לפשט הנגלה ונרמוז בנעלם בס"ד והמשכיל יבין. ונתחיל נשים לב אל הסתירות כסדרן. הנה מ"ש א"א לב' מלכים שישתמשו בכתר א'. אם בודאי כך הוא שאפשר לב' מלכים בב' כתרים אבל לא בכתר א' לשניהם (ע"כ שאלת השואל לרבש"ע איני יודע לה ענין) אך איזהו הכתר כי אין לו מקום בנמשל לפי מה שנו. ותמצי מהו המיעוט שלפי האמת אין ללבנה מיעוט עצמי כמ"ש בס"ד. ביום ובלילה. איך תתשול בשניהם: לא נגי דלא מנו ביה תקיפתא מדוע נרה עינה בזולתה: לדיקים יקראו בשמי. מה ענין זה ליה. ומ"ט לא מתייתבא דעתה: הביאו כפרה עלי לשון זה מרעיש העולם. ומה עינו של שעיר ולמה נרית דווקא. ועתה יודעים שמעו דבר ה' יקר מפז מאיר כשחר הנרמז במשלי חכמים ואחדותם תפוחי זהב במשכיות כסף נבחר. ידוע מ"ש רז"ל [ב"ר פ' כג] הגדול מונה לגדול והקטן לקטן שישראל מונין ללבנה ולא לחמה. כי היא לממשלת היום של העוה"ז שמושלין בו רשעים ולא בעוה"ב שהוא הלילה (להם. כי החושך יכסם. ואומר למה לכם יום ה' הוא חושך ולא אור רק לקטן ההוא בעקב ההולך כאן בחושך אליו יאיר) והנה דקדקתי בכתוב שאמר יהי לשון יחיד כמש"ל (ועי"ש בפי' פשוטו של מקרא) ועוד י"ל והיו למאורות מיותר. ויהיו הו"ל. ע"ק להאיר על הארץ למאי אצטריך. פשיטא אם הם לאותות ולימים וגו'. שהם יאירו לארץ כי לכך השמים ממעל בודאי אינן צריכין לכל אלה. אכן האמת יורה דרכו כי בעל הדרש הלז יבאר שהמאורות הנז' התלה הם אורות אלהיות עליונות שעלו תחלה במחשבה שיתמיד היחוד בהם. לכ"א יהי לשון יחיד (מהם בחינת אור הגנוז) הוא שאמר אח"ז והיו למאורות שכבר היו אחד ונמלך אחר שלפה במעשיהן של רשעים שאינן ראוין לכך והוא שהוצרך לתלות מחמה בגלגל מיוחד החוזר ומתרחק מהלבנה באופן שלא ישפיע עליה תדיר. כדי שלא נתמך היחוד למעלה בסבת עשו הגדול דלנרכו הקדיר (דוק בלשונו שתסכים למ"ש החוקרים שראו כתמים גם בחמה כו') הקב"ה החמה אחתינה שעשאה לצורך העוה"ז (אחר שאינו כדאי להשתמש באור הגנוז המתייחד). ונהכרח לחדש חמה הראויה לו ומזה נולד כמו כן מיעוט שתחתון שא"א לקבל תועלת ההשפעה בענין אחר שאם יתמיד הדבוק יכלה העולם. ע"כ גם זו לטובה כמו שיבואר עוד בס"ד

אלא

אמר לה זילי למנו בך ישראל ימים ושנים . אמרה לפניו יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופה: דכתיב והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים . זילי לקרו צדיקי בשמך . יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן . חזיה דלא מיתבא דעתה . אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמעטתי את הירח . והיינו דאמר

ריש

אלא שמזלת הטובה נמחה ג"כ רעה לעת הדבוק, שלא התערבב השמחה כמש"ל) היא המושלת עכשיו. והלביש שמים קדרות אתי שחור אדום הוא (הוא חמה עזה נוקבא) סומקתי אדומה מדינין. חלקו של (אדום) הגדול בעגם וראשונה. אמנם מאירה גם לקטן במקרה וזמנה (בהיות מהסכרה להקדים קליפה לפרי לפי הנהגת עוה"ז. ועל כן מלכו מלכים באדום לפני מלוך מלך לבני ישראל. וזהו להאיר על הארץ שעם היותן שני מאורות גדולים א' מושל בעוה"ז ואחד בעוה"ב. לא יעדרי שניהם מהאיר על הארץ היא כנסת ישראל בלי ספק (כנודע ליודעי חן והיא המדה הנהראה אחרית בגי' כתר (כסוד נעוץ סופן בתחלתן) ועטרה בראש לדיק) שלא תכלה תחת ממשלת הגדול היולא ראשונה תעלא בעידנא דלגבי' קרי לאידך קטן מיהו באמת גדול הוא בזמנו. ואז נהפכה השטה קרוי ראשון קטן נהתיך ובזה מבואר אגלי המדרש רבה התמוה [ב"ר פ' ס"נ] ששאל הגמון מי תופס המלכות אחרינ"י יהביא לו ניר חלק כו'. הענין ידוע בסתרי תורה דינקא לתרין סטרין איש שדה ואיש חל"ק דע והבו וכבר רמזתיו. וזה סוד שניס אוחזים בטלית (סוד מקיף כנודע) זה הוזר אני מלאתיה איש שדה אומר כי בשדה מלאה וזס"ש שבא על נערה המאורסה. וזה אומר אני מלאתיה בשדים וכולה שלי יחליקי כי יש בה דין חלוקה. שהיא עץ הדעת טוב ורע. ויטול כל א' חלקו המגיעו שהיא מלות הבדלם ומחלוקת לש"ש שלא יתחלל (ובמכתב אלהים בארתי ענין מחלוקת לש"ש בדרך אחר מ"מ למדנו הלד השוה שבהן שפניהם גדולים כקראין לפי שעתו של כ"א. ושוין להאיר לארץ. שהיא ודאי הלבנה (במקבלת אורה ע"י שניהם כאמור. וזמנו של זה לא זמנו של זה) הרומזת בכנסת ישראל שנמשלה לאשה. וכתוב בה בעלונו אדונים זולתך. התרעם הנביא דאיתתא לבי תרי לא חזית. וזהי בעלמה תלונת הירח (כשמעה שני מאורות הם להאיר על הארץ) וקטרוגה כנגד החמה ביצח בלי ספק (למען התיב כחה דווקא ולבטל ממשלתה אם היה באפשרי) תחת שלש רגזה ארץ כידעה שתפרד הבעלה האמית' שמש ומגן ה'. לא כמו שעלה בדעתה מתחלה כשמעה יהי' מאורות דבר אחד. הוא שאמר הכתוב שמש ירח עמד. לא אמר וירח ולא עמדו כי יתאחדו ע"י השושבין (כי על כן שלו לזבול בשבילו) וכך היו התנאים מתחלה (על מנת שיהיה העולם כדאי) ורגזה הארץ לעשות רלון קונה ולקיים תפלו הראשון. והיא לא נהרלתה מעולם להפרד ממנו כלל. אף כי לחסות בגל כנפי אור חמה עבדא בישא עבד כי ימלוך וגו'. ועזבתו רעה היא אללה ת"פ הדברים האלה באה הירח הידוע למעלה בטענה חזקה וכנגדה כנסת ישראל למטה מחמת השתעבדה תחת ממשלת החמה. ערבונא שקלי מינה לא פשעה ולא חטאתה. ויכולה אשה לומר לבעלה איני כזונת ע"י אחר ואיני עושה עמו בטובה. והשיבה לכי ומעטי עלמך חכמה עמוקה יש בלשון זה לומר שהעשה כן מעלמה בלי מכריח ותראה שהיא נרבות בעלה ולרלונה עשתה זאת לטובתה ולתקנתה ותועלתה כמש"ל בע"ה מאחר שכך עלה במחשבה להיות די פרלופין נפרדים (וזהו עלמו שנרמז ביהי מאורות לי יחיד דייקא כפי תכונת הירח וק"ל) ומתאחדים לעתים מזומנים ולא להתמיד ביחד בלי הפסק בנתים וזה לסבות שתים. א' כדי להכניע השרים ע"י ירידתה. ועוד ללורך השפע של התחתונים כמ"ש להלן בס"ד אחר שלא זכו לקבלו בלי אמלעי והשתלשלות והתעבות. ואין לך בדברים אלא לפי שעתו וזמנו. הנה כי כן יסד המלך שטובה כהקטנה

ויבנה כבראשונה (עיין בס' הזוהר תרומה אמור פנחס בלק) באופן שלא ימשך הפרוד בין הדבקים. וסוכתו הנופלת יקים. וגם לפי שא"א בענין אחד ללורך שעה שיקבלו התחתונים על ידה השפעה. וכל זמן שמקבלת איננה משפעת. לפי ענין עוה"ז לכן הביא ההכרח שתעבור מכנגד פניו זמן מה. והרי זה עבירה לשמה. וכמקרה הירח כן מקרה הלבנה השומדת כאן אתנו פה. ואולם להבין ענין מעוט הלבנה הנגלה להסכימו עם דרך הנעלם אליג לפניך מ"ש בס"ד לבאר מ"ש בס' הזוהר על הפ' בכסה ליום חגנו דההוא יומא דסיהרא אתכסיאת קאים עלמא בדינא. ואמרו המקובלים בסוד מיעוט הירח דלפי שאור הלבנה בא לה מאור השמש וכל זמן שמתרחקת מתמעט האור שלה עד כי בסוף החדש אין לה אור כלל כי נתעלמה מן השמש ונסתרה, לכן באותו פרק שלטא סטרא אחרא מאד כמ"ש בס' הזוהר במקומות הרבה לבאירה לא דברו בזה כפי המליאות כי המיחש לא יכחש. ואדרבה בהתרחקה ממנו היא מאירה. ובשהיא בתכלית הריחוק שהוא באמלע החודש בעת שנגוד אזי היא בתכלית. האירה האפשרית אליה ובשחוזרת להתקרב אצלו ובלאה תמעט האור שלה זה ידוע לכל. ואמנם גם בזמן קורבתה לא נעדר ממנה האור כי אם בערך אלינו. אבל פניה המביטים למעלה באמת הם בתכלית המאור אז. וצ"ל כי הקטרוג נולד דווקא בעת שמתקרבת להחבר עם השמש. כי אז היא באה לקבל שפע האור פנים בפנים מאירות בקירוב בשר. ואינה משפעת כי אין נכנס מאור שלה בעת היא וכל הנאה שלה על זאת עין כרעה לרה בהתבנם כבודה בה מלך בנימה. ותתקנא בשונא ורבה משטמה (וכ"ה בס' הזוהר אמור ופנחס. דבאחדותי סברא אתית והתדביקת היתתא לבעלה. ובעי למיהב שוחדא לסטרא אחרא לאתפרשא מנה) והכפירים שואגים לטרף. משא"כ בעת הנגוד שאין האור נשפע עליה. כי אם ברחוק מקום שאין שם דבוק עלמי ייחוד. לכך הכל יכולים ורשאים להסתכל ליהנות באור שלה. ומפני שהכל נהנין לאורה. ומשפעת מן השפע שמקבלת אל לורך העולם בשלימות. ע"כ גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה אדרבא בכל חפלים ומתאים בכך כי הוא לכנאתם ולטובתם. באופן זה יובנו דברי המקובלים באמרם כי בסוף החדש נתעלמה מן השמש עם היותה קרובה אל תכלית הקירוב והדבוק עם השמש המאיר אל עבר פניה בשפע גדול יותר מאז שרחקה ממנו. (אלא שאין חוש ראותנו שולט בה מפני עובי גוף הירח ועכירות חמרו. אין האור יכול לפלש אותה) אכן באמת אין שם מיעוט הירח נעלם. אולם ההפך הוא. כי אז באה לתכלית הגדלתה בבחינת עלמותה ולפיכך מילוי הירח הנראה אלינו הוא מיעוט עלמי נערכה. כי טוב לה אז בעת הדבוק. מעתה בעת הנגוד שא"ל רק שפע מעט אבל הוא הלריך לתחתונים המושפעים ממנה. ואלמלי היה אפשר נוח לה שלא להפריד מן החבור שבו מקבלת שפע אור גדול לעלמה. אם לא שכך נגזר עליה המעוט והריחוק כדי שיקבלו התחתונים התועלת ההכרחי להם. הכלל העולה מזה שיש שני אופני מיעוט הירח. והם נגדיים. כי המיעוט שבסוף החדש ותחלתו הוא אינו מיעוט הנוגע לירח נעלם רק במקרה מלד התעוררות נרגן מפריד אלוף) אך למושפעים ממנה. שהם נעדרים מאורה בעת ההיא. להם מגיע הפגם נעלם. אבל היא חמנם בתכלית ההגדלה אז. ומיעוט שני הוא באמלע חדש שאז היא במילוי עלמי בבחינת הנשפעים מאור ההוא שקבלה ונחשב למיעוט עלמי אליה. כי אינו דומה אור השמש השופע

ריש לקיש . מה נשתנה שעיר של ראש חודש שנאמר בו ליי . אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמעטתי את הירח :

אומר כל שבים תפלה במעמד יום ראשון .

נדה פרק המפלת דרש רבי יוסי הגלילי מאי דכתיב אודך על כי נוראות נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד. בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם . מדת בשר ודם. אדם נותן זרעונים בערוגה. כל אחת ואחת עולה במינה. ואלו הקדוש ברוך הוא צר את העובר במעי אמו. וכלן עולין למין אחד. דבר אחר. צבע נותן סממנין ליורה. וכלן עולין לצבע אחד. ואלו הקדוש ברוך הוא צר את העובר במעי אמו וכל אחד ואחד עולה למינו :

אם בא לומר אח"כ פ' קרבנות נדר או נדבה או של כפרה יתפלל במעמד יום א' ואומר שירות הכתובים בש:

בקשה ליום רביעי

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתשים חלקי עם יושבי בית המדרש ולא תשים חלקי מיושבי קרנות . ותצילני כל ימי מכלת בעצת רשעים ומלישב במושב לצים . ותן לבי נשבר ונדכה ושפל רוח

כי עי"ז מקבלת השפעה עצומה והעם חיל להאיל השכינתה לתת טרף לביתה. והיא שאומרת להם להשקיטם. אל תראוני שאני שחרחורת. אל תחשבו שאני שחורה בעצם. לא תוסיף את כח הארתה אליכם כי באמת אינה אלא מחמת ששזפתני השמש כמביע כי בלי שום הפסק. והוא להאנהגם ולטובתכם לבעבור השפיע עליכם אח"כ במדה גסה) וזאת שניה. שלא יתגבל המקטרג לעורר מדנים. והנה לפ"ז. בכל ר"ח שהוא עת דבוק הירח בשמש ולבנה בחמה ביחוד. אז הוא מקום סכנה מחמת הקנאה. לפיכך בדין אמרה בשביל שאמרתי דבר כגון רצוי וטוב גם לשמש עצמו גם לירח. אמעט עצמי בפני מי שקטן ממני באמת. ולא עוד שאפילו הדבוק והיחוד בבא עתה לפרקים עומד בסכנה וסובל אחריות דהכסיקו גם היא ח"ו. א"ל לכי ותשולי כו'. הבטיחה שלא תירא. כי גם תחת ממשלת היום הזה של חמה. עת שלט האדם באדם לרע לו הורהה שעה היא לקיים ומלכותו בכל משלה. וכ"ש שתמשלי בלילה שלו. ועליך יזרח ה' ולא יסף לכסוק אורו. א"ל שרגא בטיהרא. אינה תרעה בנהרים הללו. סוף כל סוף עכשיו אין ניכר אורה לר ואור חשך היום. למנו בך ישראל יומי ושני. דקיי"ל אין מונין ימים אלא לחדשים. שנא' עד חודש ימים. וכן שנים שמונין ישראל (אפילו שמונין למלכי או"ה) אינן אלא שנות הלבנה. וגם העיבורים שעושין להשוות שנת החמה. מכלל חודש הן נעשין להיות שהיא תופלת בחמה. לפיכך פ"א כפילאה חמה עזה בעולם. ובקשו לקבוע נליב בארץ לאלינה ולהקימה על עמדה. לא הניחן הדומי הלז. והתחכמו בעלי אסופות וקבעוהו בירח שמת בו אהרן. עם היות כי תוקף ממשלתו (שבו עלה אריה המוכנו ונחרב הבית) להתיש כחו. א"ל איהו נמי לא סגי דלא מנו ביה התקופתא. לחשב שנות החמה לחזק כחה וביחוד רמזו לר"ה חג שהחודש מתכסה בו מרוב הדינין שמתעוררין בו בתקופת השנה. בקופות הימים שבאין בני האלהים להתיצב על ה' (נגד נציב שבארץ) כד"א ינאו גלגים. למתבע דינא ולאכעל' כתחא. דיצחק אתתקף בדינוי וקרי לעשו לאטעמ' ליה מתבשילי דעלמא. ויראה לנפשה מי יקום יעקב. כי קטן הוא ביום ההוא לעמוד נגדו. א"ל צדיקי ליקרו בשמך. קוראי בקול ה' שובר ארזי לבנון. הקול קול יעקב. הוא קול שופר דכליל מרוחא מיא ואשא דאתבר אילוה. והוא אימת קטן על גדול. שמפחדו מתערבב. וכן מפני דוד הקטן שמלכותו כירח יכון עולם. צדיקים ירשו ארץ. צדיק יסוד עולם. הולך ואור עד נכון היום הבא. בתוך כך הבה מאירים לה כאור שמש. זש"ה יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח עד שאין ירח ניכר מרוב שלום בית. כמ"ש בס' הזוהר [פנחס ד' רו] דמגו רחימו סגי אזערת גרמה. עד דלא אשתאר מנה אלא נקודה חדא. ובזה נכללת ביוסף הצדיק (כסוד לבנת הספיר) המגין עליה שלא יסתכל בה עשו בעין רעה. לכן לא הירה לביתה. כי ירבה שלומה בעזר הצדיקים הקוראים בשמה. הבוכים אותה וגודרים פרצותיה שלא יחסר חדוש אורה כדי שיתקדש החודש בזמנו. חזייה דלא מיתבא דעתה. הבוש דביהא מיתבא יתיב. ותיכף בזמן דשכיחי צדיקים כיעקב ודוד המיישבים דעתה. אמר הקב"ה הביאו עלי כפרה אינו כפרת חטא ועון חלילה. אלא לשון קנוח והסרה כד"א אכפרה פניו ומתרגמינן אנחיניה לרוגזיה (ועלי. כמו בשבילי) והיינו להסיר ולהפריש המקטרג. כמטיל זוהמת קנאתו. כמ"ש בש"ה דמס"ה יהבין ליה שעיר ואתפרש מנה. כדיתבא יומין דמנין דדכיו. ובאה להתחטא לפני המקום. כבן המתחטא על אביו (ענין נענועין) וזהו לחטאת לה'. לא לשון חטא ח"ו. גם כולל ענין נקיון וטהרה. כמו הכהן המחטא וחטאו המזבח לכך נשתנה שעיר של ר"ח. שלא יערבב שמחת דיבוקה (כי ביום החודש יפתח שער הסגור. הנפתח בשבת וי"ט מאליו מחמת שאין בם שטן ואין פגע רע. ובר"ה נשאר סגור והגן נטול. שיתעורר קול שופר כנז"ל. לכן אינו מועיל כ"א דווקא בר"ח נגדו. בהוא עת חדוה ומעותד ג"כ להתעוררות בעל דין. הך אין בו תגבורת הדינין כל כך. ויועיל אז לפייסו בכך. לכך נתייחד ר"ח בזה) יתנו לו נתח להתעסק. בשעיר אל רעהו יקרא. ועין רעה סרה. באופן זה יוגמר התקון ותופיע נהרה. בצריכה אחר המיעוט ותושלם הכפרה. ברוך המגלה סודו ליראיו ותעלומה יוציא לאורה. כל חכם לב יבא ויקח לו דוגמא וצורה. מפשטו ותוכיותו להלביש אגדות המאורות בבגדי רקמה וכל אבן יקרה לקחת מוסר השכל שלא להתגאות בעולם שאינו שלנו בעצם מעיקרא. ואין גבהות לפני המקום לא אסגי אלא לזעיר ורבא ישתעבד לצעירא, וכה"א מי יקום יעקב כי קטן הוא וגו'. וכתיב והשארתי בקרבך עם עני ודל (נכנע) וחסו בשם ה' לא יבטחו בעשרם הרב כספם וזהבם אבר אחם במדה יתרה. ואומר כי יבא כנהר צר וגו' ובא לציון גואל בימינו במהרה.

אמן כן יהי רצון :

למין א'. זרע האב והאם נעשים בריה אחת : צבע. כמה סממנין צריך לצבוע שחור. קליפת עץ וטחינת ריחיים של נפחים וכמה דברים. וכולן נעשין שחור ואינו יכול לצבוע ביורה א' משנים ושלשה גוונים : וכ"א ואחד עולה למינו. לובן מן האיש ושחור מן האשה :

יושבי קרנות. עמי הארץ היושבים בקרני זויות ברחובות קריה ומשיחים דברים בטלים במושב לצים. ז"ל הר"מ ז"ל סוף הלכות טומאת צרעת. ראוי למי שרוצה לכוין אורחותיו. להתרחק מישיבת עמי הארצות ומדבר שמהם.

כדי

־ות לפני כל בני אדם. ולמקללי נפשי תדום. ושמ־ה לפי מחסום שלא אחטא בלשוני ולא אשיב חורפי דבר. ואתה צורי היה מגן בעדי שלא תוכל שום ב־יה להזיקני. ויחד לבבי לאהבה וליראה את שמך. עד אשר יהיו דרכי מתוקנים נגד פניך. ועזרנו לנצור עדותיך בכל לב. ונחני בארח מישור. וגל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. ומלא כל משאלותי במדה טובה ישועה ורחמים. ודרך שקר הסר ממני. והעבר עיני מראות שוא וכוף את יצרי להשתעבד לך ולעשות רצונך כל ימי חיי. והיה עם לבי לעשות חקיך. כי עמך תוצאות החיים ובידך רוחי ונשמתי להטות לבבי לרצונך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שיכבשו רחמיך את כעסך מעלינו ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמי במדת חסד ובמדת רחמים ותיסה נא עלי. וזכני לראות באור החיים וללמוד וללמד ולשמור ולעשות ולקיים את כל חקי רצונך ולהדבק עם יראי שמך. ותן לי חיים מבורכים וטובים וקבל תחנתי ועשה בקשתי ומחה והעבר פשעי מנגד עיניך. כאמור אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור. והנני ושמע תפלתי כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה שומע תפלה :

בקשה אחרת מענין יצירת היום על דרך הקבלה :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו יוצר הכל אחד יחיד ומיוחד בפי כל. תולה עולמו בזרועו כאשכול. חפץ ויכול שתציל עמך ישראל משכיל ולדות ואסכרה שתלית ביום זה תשמור ממנה תינוקות של ע־ך בית ישראל שלא תפול בפיהם. והגדלם לתורתך ותגן עליהם ברחמיך. כדכתיב וחנותי את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם. כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה שומע תפלה :

מעמדות ליום חמישי

יום ה'. נוגה. דניה עתיר וזכאי קם על (בית מדפיס). בו מבואר מקום הפילוסופים ותחבולותם :

תורה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי:

יחזקאל מ"ז והיה כל נפש חיה אשר ישרץ אל כל אשר יבוא שם נחלים יחיה והיה הדגה רבה מאד כי באו שמה המים האלה וירפאו וחי כל אשר יבוא שמה הנחל : והיה עמדו עליו דוגים מעין גדי ועד עין עגלים משטוח לחרמים יהיו למינה תהיה דגתם כדגת הים הגדול רבה מאד : בצאתיו וגבאיו ולא ירפאו למלח נתנו : ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה : כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה :

למנצח

כדי שלא יתפס אדם ברשת רשעים והליצותם. וזהו דרך ישיבת הלצים הרשעים. בתחלה מדברים בדברי הבאי. כענין שנאמר וקול כסיל ברוב דברים. ומתוך כך באים לספר בגנות הצדיקים. שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות וגו'. ומתוך כך יהיה להם הרגל לדבר בנביאים ולתת דופי בדבריהם כענין שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו. ומתוך כך באים לדבר באלהים וכופרים בעיקר. כענין שנא' ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלהיהם. והרי הוא אומר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. מי גרם להם לשית בשמים פיהם. לשונם שהלכה החלה בארץ. זו היא שיחת הרשעים שגורמת להם ישיבת קרנות וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ וישיבות בתי המשתאות עם שותי שכר. אבל שיח כשרי ישראל אינה אלא בד"ת ובחכמה. ולפיכך הקב"ה עוזר על ידם ומזכה אותם בה שנא' אז נדברו יראי ה' עכ"ל : מחסום. דבר שסותם הפה ויגולי. ע"ל ד' לא ע"ב :

אסכרה. מין חולי שמתחיל מן המעים ומסיים בגרון (שבא על לה"ר) שנתלה ברביעי דכתיב ביה מארת חסר.

על גיתו : והתנינים הגדולים. שבים. כמו שהפליגו רז"ל מגודל גופם בהספינה. וכן סיפרו הפילוסופים שידעו מהם ארוכים חמש מאות פרסה. והמיוחדים שבהם ועל כולן לויתן ובת זוגו (להפלגת עולם בריאותם יחסם לאלהים) כנודע מדברי הנביאים וחז"ל [ב"ר ענ] שפשוטיהם אמת גמור כמשמעו. לא יסופק בהם שום תורני בר דעת, עם שבודאי הם גם לדברים גבוהים מאד בכל עניני העולם התחתון. שרומזים לאיכות עליונים וגבוהים עליהם : התנינם חסר להורות על הריגת הנקבה. ומפני כך לא נאמר בהם ויהי כן: הרומשת. הזוחלת על גחונה: ויברך אותם. לפי שכ"א צדין מהם ומחבלין אותן. הוצרכו לברכה : פרו. שיולידו זה מזה: ורבו. שירבו ולדותיהן : ירב בארץ. עם היותו מעופף באויר יעשה קנו בארץ שבו ירבה ויפרה :

ישרוץ. נאמר על נפש שנמלא בלשון זכר פעמים רבות : אל. משמש במקום בית. כמו אל הארון. ופירושו. בכל יש אשר יבוא שם : נחלים. הוא הנחל האמור בענין של מעלה. שראה הנביא שיצא מעין נובע מתחת מפתן הבית מתפשט למרחוק ומתחלק לכמה נחלים הנמשכים לימים שסביב א"י

תהלים פא לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית לְאָסָף. הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. שְׂאוּ זִמְרָה
וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל. תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא.
מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי
אֶשְׁמָע. הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה. בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ
בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל מֵי מְרִיבָה סֶלָה. שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם תִּשְׁמַע לִי.
לֹא יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר. אָנֹכִי יהוה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ. וְלֹא שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה לִי. וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת
לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם. לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ. כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם
אַכְנִיעַ וְעַל צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי. מְשַׂנְאֵי יהוה יְכַחֲשׁוּ לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם. וַיַּאֲכִילֵהוּ
מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ.

סס פ"ג גמרא מרגלא בפומיה דרבא. תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים. שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין. שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם. לעושים לא נאמר. אלא לעושיהם. לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה. וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא:

וכל

דגים הרבה מאד: וחיה. עבר במקום עתיד כדרך הנבוא'. ולשון זכר. על מין הדגה: וירפאו וחי. שיתרפא לחיות נפש הדגה הגדל' בהם, לא לבד הבאים ממקום אחר עם שטף מי הנחל: כל אשר יבוא שם הנחל. כל מים הבוא יתמתקו מימיו לקיים ולגדל נפש שרץ חיה. ולא בלבד במקום משיכת הנחל והקפו. כי גם שאר המים שבשני צדי המשכת הנחל. ירפאו מחמת עברו בתוכם באמצע. או אפי' יגע בהם מעט: יעמדו. כתיב עמיד. עמדו קרי. דומה כאילו כבר נעשה: דוגים. כמו דייגים. צדי הדגים יעמדו על הנחל שימשך מעין גדי עד עין עגלים. ר"ל הדייגים יהי' להם מקום לידת דגים בכל המשך הנחל בין שני המקומות כללו שתהי' בו דגה רבה: משטוח לחרמים. לרשתות. שישטחום שמה: יהיו. המקומות הללו עם מה שביניהם: למינה. ה"א רפ"ה ודינה במפיק. ר"ל למין הדגה, כלומר לכל המינין ידגו לרוב מאד: בצאתו. כתיב בלא יו"ד. וקרי ביו"ד לשון רבים. וכתיב באלף מקום וא"ו. פירוש מקומות הבינה בארות חמר. כמו היגאה גומא בלי בינה. ובתלמוד מי בצים: וגבאיו. מן ולחשוף מים מגבא. כמו בארמי גובא. היא חפירה שמתאספין בה המים. והכוי בצאתיו וגבאיו. אל הים שזכר. כלומ' כשירפאו מי הים לא ירפאו מי שפיכותם היוצאים חוץ ממקום הים העצמי'. והנקבצים באותן מקומות העמוקים הסמוכים לו ונפרדים ממנו ברוב הזמן. ולא יתאחדו עמו רק בזמן התגבורת זרם המים. לכן לא יקבלו רפואה על ידו. כי לא יבואו לשם מי הנחל ולא יתערבו בהם: ולא. ויו יתרה. ורבים כמוה: למלח נתנו. יהיו צריכין לאותן מים בעבור מלח. להטעים בו התבשילין ולמלוח כל דבר שיצטרך: כל עץ מאכל. מכל פירות שבעולם. לא יבול עליהו. לא ינברו עליו בימות הגשמים: ולא יתום. לא יכלה פריו. כי מדי חודש בחדשו יבכר. ישבל פירותיו: מן המקדש המה יוצאים. מימי הנחל יתחילין לצאת מבית קה"ק. לפיכך יהי' נבס זה כפלא: והיו. כתיב. טעמו על פריו ועליו שהכל יהא נאכל. הכרי והעלין שטעם עלו ופריו שוין. וקרי והיה. שטעמו על פריו שעיקרו לאכילה: לתרופה לרפואת גבר אשר כרפה. ורז"ל [סנהדרין] פירשו להתיר פה עקרות ופה אלמים:

תכלית חכמה. עיקרה של תורה. שיהא עימה תשוב' ומע"ט עמ"ש בס"ד בפ"ג דאבות. שנאמר ראשית חכמה יראת ה'. יש לדקדק שהרי ראשית אינו תכלית והם רחוקים בענינם מן הצה אל הקצה. ויש לפרש המאמר עם הידוע שתחלת המחשב' הוא סוף המעש'. וה"פ דקרא ראשית השגת קניית החכמ'. צריך להיות לשם יראת ה' אז תתקיים לא זולת. כי א"ם אין יראה. אין חכמ' קניית כאלה בפועל: שכל הוא הצלח'. כענין לכל דרכיו משכיל. בכל אשר יפנה ישכיל. יאמר. שכל טוב מצליח אמיתי. כמלא כרוך בעקבות החכמ' בצאתה לפועל. ע"י מעשה, זכו לכל עושיהם. אבל בהכרח להקדים קנין החכמ' במחשב' ולמוד. אל התעש' כי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד. ע"כ בודאי המעש' הוא החכמ' התכליתית. היוצאת באחרונ'. היא שדיבר ממנו רבא. בהיותה פרי החכמ' המחשבות. הבא בסופה. כי גדול תלמוד שמביא לידי מעשה. הוא שאמר איוב. הן יראת ה' היא חכמה. הגמורה השלמה. ולא מייתי הכא קרא דאיוב. משום דלא כתיב ביה מעשה. ס"ד דמיירי ביראת ה' וחכמה בלתי מעשה. אלא כענין יראת אוזה הפילוסופים אה. האל. שאין להם מעשים טובים יולד יראת ה' שלוה עליהם רק מצד מה שהשכל שופט עליו שזה מעשה הראוי והנאות לקיום מין האדם ולשמירת טבעו. לזה הניחו להם דתות ונימוסים מכל אשר בחרו. הנהגות וסדרים מעשה ידי אדם לאהבת עצמם לקיים קיבוצם ויראת הפסדם. לא שיהיו יראים שישיגם עונש מהשי"ת בביטול אותן המעשים. והם ירצו לבחור חיי ההפקרות והשלוה. אין מונע אצלם בהיותם נעדרים מיראת שמים. ולא מגבוה יראו שומר ומשגיח ופוקד על פני הבל-ארצה ולא יתעבדו לאל כי אם במה שיחייבם התפלספותם וכפי מה שישיגו ממנו בחקירתם. היותו סבה ראשונה לכל הנמצאים ראוי לרוממו בכה בנגד. מבלי מעש"ה תבקו לזר ובשפתם כבדוהו ועושים כל תועבת ה' ולא יראוהו. וזהו תכלית חכמתם. ובזה יחשבו להשיג שלמותן האחרון. לא בשום דבר מעשי. וכן עשו לכם חגב בהמלאה זו. עי' ס' המדות מאמר ד' א' ותוע שורש דבר נמלא בם. עם שבדו מלבם קרבנות וזבחים לאלהים נאחבול' להתרצות אל המון העם המגודלים על מנהג העבוד' ולמצוא חן בעיניהם. אבל באמת אין אצלם חפץ באל במעשים בכל ומה שיתנהגו בטוב הנהג' מדינית. היא אצלם מפאת בנאה והכרח לטבע מין האדם ולתועלתו העוברת. ועתה שבע נא אתה בקורא הטוב. אל ישט אל דרכיהם לבך ואל תתע בנתיבותם. ודע עד היכן הגיע סכלותם. כי הפלאטון מגדר כת הפילוסופים (שקראוהו מתנדיבים האלהי) הוא הניח דת אחת להם כוללת כל אנשי המדינ' שתהיינה נשותיהם משותפות לאנשיהם כולם. ולא תדור אחת מהן עם אחד מהם כענין באלו המדינות. אלא תהיינה הנשים דרות יחד עם כל האנשים ויהיו בניהם ג"כ משותפים. והצריך לענין עשיית חופות לחתנים ולכלות (ולהקריב קרבנות ולהתנדב נדבות. ויעשו תפלות יקראו גם אל האל שיחננם. וזה חנוף מהפלטי ועבודה בדויה להתדמות למור' האלהית. כי האמת אין לפלוסופים שום עבודה ותפלה לאל. כי לא ישמעם כפי אמונתם. וכ"ה באמת גם כי יזעקו אליו אינו שומע להם כי לא

יכירוהו ולא ידעוהו) ויתקבלו ויבואו האנשים על הנשים
כפי מה שנפל לאחד אחד מהם מן הנשים אשר הוליכם המקרי
והכזדמן. יע"ש. עד שיראה כל אחד מהם שולדי כל בעלי
הסוג ההוא הם ילדיהם. ויראו הילדים שכל אלו האבות
אבותיהם. והנה חשב א' מהם לאפלטון שדעתו שיתטפו איש
אשהו באותן החופות. ולא יצטרכו עוד להכפיל אלו התיפות
לכללות אנשי המדינ' ביחד. והשיב עליו בן רשד (הידוע
במשובחים שבהם אחר ארסטו. ואולי שוה לו במדרגתו)
שנתבלבל בהבנתו הזאת. כי בשלא יוכפלו ותשאר לאיש איש
אשה הנה יסור השתוף ותסולק האהבה המשותפת ויהי' כל
אחד מהם יאהב לבניו הטובות ולזוגו. יותר ממה שיאהבהו
לזולת ותשוב בייתיית. לא מדינה אחת. לכן לא התירו לאיש
שישכון בבית נפרד. כי אין לאחד במדינ' דבר מיוחד. אבל
הענין בשתופם. כענין בשתוף אברי הגוף. הנה זה מה
שיסברהו אפלאטון בשתוף הנשים והבנים. ובכלל אין דבר
יותר רע (לדעתו) למדינה. מאשר יהיו בעליה יאמרו בדבר
מהדברים זה שלי וזה איננו שלי. ועוד הרחיב פה ולשון בזאת
הה נהג'. עד שאמר. וזהו הטוב היותר גדול למדינה. שיהיו
חלקיה עם כללה כענין איברי הגוף בגוף האחד' והענין
בשתוף הנשים והילדים הוא דומה בשתופם בתמונם. לא
שיהי' לאחד מהם משכן מיוחד ולא דבר שיפרד בו כו'.
ויותר מזה שיהי' לו בן מיוחד ונשים מיוחדות עד הנה דברי
אפלטון ובן רשד מפרשו. עיין בנקומכיא סס"א. עוד תשוב
תרח' שם תועבות גדולות אשר סידר וכזה על דבר כבוד
ראשי המדינ'. אשר שיקריבו להם קרבנות ויזבחו להם זבחים
ואמנם מי שמת במלחמ'. הנה הוא מחויב שיסופר במי
שמת מזה המין. ישובו מלאכים ילכו על הארץ טהורים
וקדושים ישמרו ב"א. ע"כ לשון הסרוח המתדמ' קוף בפני
אדם. כששמע עלינו שאנו מכבדים המתים על קדושת הש"ת
והנמסרים להריג' על עמו ועל ארצו. חשב להדמות לקדושי
עליון לא שיאחין זה בלבו. אף כי על המתים בעבור עם
ככר הארץ חסר לא ידעו את ה'. וכן מ"ש מהנהגת השתוף.
לקחה אזנו שמץ מנהו. ששמעו חז"ל השתוף בממון. באמרם
האומר שלי שלי ושלך שלך. זו מדת סדום. וישר זה בעיניו
לתועלת. מורגש לכל בר דעת. כי בזה בלי ספק יתוקן הקבוץ
המדיני. אך הוא הוסיף מדעתו המטונף להשתתף גם בנשים
ובולדות. כסבור לתקן הענין בשלימות יותר בלויות איש
ומעזר. כחבור הכלבים וחיתו יער אוי לסכל האחרור פתי וכצר
חזית איש אץ בדבריו חכם בעיניו אדם בתואר. כמשל
בבהמ' כדהם ריר לשונו אדם הורג כתער. כלי מפלו של
השטן להפיל חללים. להעמיד עזי פנים ופסולים חיילים.
הודעתיך היום תורת אינ' הפלוסופים ויראתם למען תדע כי
חכמת מה להם. גרועים מכל עובדי ע"ז שבעולם. וכן
תלמידו כתר הפלוסופים הלך בשטתו. העידו עליו שהקריב
זבח קרבנו לאשת עמיתו. שתהא נשמעת לו ואהביא ליה
שטותו: בהנהגת ת"א ולמוד תורתו ומדותיו האדכתי במקום
אחר ולקצר אני לריק. ואתם עם קדוש חכם ונבון תמים
דעים. תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל שהבדילנו מן התועים
החכמים בעיניהם אך אוילים המה. סכלים מכל העם אשר
על פני האדמ'. יען מאסו בורתם האנושית ושבו פראים
זבהמ'. ראוי לגרשם מהישוב אל המדבר עד החרמ' (עם
ערודיא מדרהון להוי עשבא כתורין יטעמון ולא ישבתון
לחמה) למען לא ישחיתו תבל ויושביה ותמלא הארץ זמה.
נאוף רצוח וגנוב פרצו החומ'. וגדר שגדרו בני נח אחר
המבול מעבור עוד למחות כל היקום להכרית כל נשמה.
להחזיר ארץ ומלואה לתהו ושמה. מן גו יגורשו מארץ חיים
ישורשו ולא תהי' להם תקומ'. הם החושבים העולם הפקר.
יהיו הפקר לחיות השד' להכחידם ולהשמידם לשלחם למטרה

תקוע' לרצ' כל ימי בית שני תחלתו וסופו לא שבת' מכות'
התכ' למחו כל הכתות המתנגדית הלרות זו לזו והיו סבת
המלחמ'. הלא הוא חכמ' יונית האריר' שהיתה בעוכרנו
שהחריב' המקדש וא"י החרימ'. והיא שעמד' לגלות ירושלים
אשר בספרד לגרשם ולשרשם ממדינת ספניא שהיו בה במעל'
העליונ' אחד לעושר ולחכמ'. עד שגבה לבם להמיר כבוד
תורתם הורתם המיוחסת הטעיר' הנעימ'. בפלוסופי' הזונ'
השפח' הערומ'. לפתות תלושי הדעת לבוא בבריתה לכסות
ערותה כאבן יקרה שבו ואחלמה. לרשת משכנות לא לה
להרחיב גבול מקומ': הלא אלכסנדור הגדול תלמידו של פליסוף
הגדול בהיותו באפריקי הלך במדבר ליה ושממה אל מקום
האליל אמון ושיחד כהניו להנבא עליו היותו בן אלהים
שימלך בכפה בכזב ובמרמ'. וככה עשו מהם כמה וכמה.
כמה המליאו ריבוי ע"ז בעולם שלא הי' להם שורש אחר כל
תאות'. כי הם במוחם המזוהם לגנוב דעת הבריות ולהגליל
עיניהם להביא חמדת כל הגוים להיכליהם בתחבול' וערמ'.
ועתה בני אל חי אל יקנא לבכם בחטאים האל' בנפשותם
חזקו ואמצו שמחו בה' אלהיכם ובתורתו התמימ'. אין לך
מדה טוב' היתכ' כון עתק אתה רב טוב הלפון בגנזי מרומים
היא בינ' לה חכמ'. בה תחיו תלכו רומה זקופי קומ' ותזכו
לנחת'. לעושים לא נאמר. דהוי משמע עש"ה כל דהוא בלא
כוונ'. אלא לעושיהם דמשמע שיתכוונו בעשייתן לה דהיינו
לשמה לשם המצו'. לקיים גזירת המצו' עליה (ובספרי תור'
לשמה. לשם ה' אחרונ' שבשם. היא חכמ' תתא' הנקראת
יראת ה'. ושרשה ראשית חכמ'. כנודע) ובלא זאת אינן
נחשבין מעשים טובים בעלם רק במקר'. כמה שיפעלו הטוב
בין בני אדם. כענין לדק' וחסד שיעשו פילוסופים שאם
ימנעיהו לא יפחדו חטא. ואם יפעלו ההפך ויעשו החמם
ויבחרו בעול. לא יקרם עון. ולא ידאגו עונש אלהי. אבן
מעונש אנושי יברחו. ותהי יראתם מצות אנשים מלומדה.
במד' ומד'. והיא לא תגלה להקרא טוב גמור מוחלט יקר
מכל כלי חמד'. כוח לו שלא נברא. לפי שכבר נמנו וגמרו טוב
לאדם שלא נברא משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו.
שלא יכשל בעביר'. ואם חטא שיעש' תשוב'. ואמרי לה
ימשמש במעשיו. ר"ל כי לא די בזה. אלא צריך להשקיף
אפילו על מעשיו הטובים. אם הם טובים בעלם. כי אחר
כוונת הלב הן הדברים בכל מעש' רצוי. ע"כ ימשמש ביד
שכלו וירב' לבדוק אותן לאור העיון אם מכוון בכן לשם.
שאל"כ לא יועילו מאומ': אמרו הפלוסופים דבר חכמ'.
מי שמנאף למען ישתכר בממון ע"י מעש' הנאוף. הרי זה
סוחר נקרא. ולא יתואר בשם נואף בעלם. והמסתחר על מנת
להרווית מעות למען יוכל לנאף. זהו הנואף האמיתי העלמי
וכן הוא בכל המדות בודאי שהכוונת לדק' או עוש' שאר המצות
לשם בני אדם. בעבור יחשבוהו ללדיק וימצא חן בעיניהם.
וישיג תועלתו באופן זה. הוא סוחר. לא לדיק. כי הכל הולך
אחר המכוון במעש' ותכליתו המבוקש. הנה כי גם חכמי
האומות הבינו זה. שאין בעל מעשים נאים משובח. אם לא
רדף רק הנאת עצמו. וקראוהו חנף ונמאס. יעוין ברבינו
מס' המדות. על אחת כמה וכמה אנו בני ברית בדת האלהית
כלי חמד' שבו נברא העולם. וכל מעשינו מוגבלים בתכמ'
בתבונ' ובדעת מאת הש"ת. הלא נתן לנו לב לדעת שכל
מלות ומע"ע אשר יעש' האדם וחי בהם בעולם הנזכר.
אין בהם הנא' לשמים. כי לא דרש רק הנאת עצמו המפוסקת
ונתכוין לעשות סחור' עם המעשים האלהים כדי שירויח ממון
על ידיהם להנאת גופו הכל' ואובד. והרי כבר נמנו וגמרו שטוב
לאדם שלא נברא בבחינת הנשמ' המפסדת על ידו. כי לא
אהבו מעשיו להשיג שלמות נפשו. על כן מוליאו טוב שלא
נברא אפילו מספק. מחמת גודל הסכנ' ואחריות קלקול הנשמ'

בה״ה פ״ח וכל מי שאינו לא חגר ולא פסח ולא סומא ועושה עצמו כאחד מהם . אינו מת מהזקנה עד שיהיה כאחד מהם. שנאמר ודורש רעה תבואנו :

פאה פרק ח וְכָל דַּיָּן שֶׁלּוֹקֵחַ שׁוֹחַד וּמַטֶּה אֶת הַדִּין אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁעֵינָיו כֵּהוֹת שֶׁנֶּאֱמַר וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים׃

ברכות פרק אין עומדין תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ וּבָא הֶגְמוֹן אֶחָד וְנָתַן לוֹ שָׁלוֹם וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם. הִמְתִּין לוֹ עַד שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ. לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ אָמַר לוֹ רֵיקָא וַהֲלֹא כָּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד וּכְתִיב וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם. כְּשֶׁנָּתַתִּי לְךָ שָׁלוֹם לָמָּה לֹא הֶחֱזַרְתָּ לִי שָׁלוֹם. אִם הָיִיתִי חוֹתֵךְ רֹאשְׁךָ בְּסַיִף מִי הָיָה תּוֹבֵעַ אֶת דָּמְךָ מִיָּדִי. אָמַר לוֹ הַמְתֵּן עַד שֶׁאֲפַיֶּסְךָ בִּדְבָרִים. אָמַר לוֹ אִלּוּ הָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם וּבָא חֲבֵרְךָ וְנָתַן לְךָ שָׁלוֹם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לוֹ לָאו. וְאִם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ מָה הָיוּ עוֹשִׂין לְךָ. אָמַר לוֹ הָיוּ חוֹתְכִין אֶת רֹאשִׁי בְּסַיִף. אָמַר לוֹ וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר וּמָה אַתָּה שֶׁהָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר. כָּךְ. אֲנִי שֶׁהָיִיתִי עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִיָּד נִתְפַּיֵּס אוֹתוֹ הֶגְמוֹן וְנִפְטַר אוֹתוֹ חָסִיד מִמֶּנּוּ וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ לְשָׁלוֹם׃

שבת פרק במה מדליקין תָּנוּ רַבָּנָן מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לָמוּת אוֹמְרִים לוֹ הִתְוַדֵּה שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין. אָדָם יוֹצֵא לַשּׁוּק יְהֵי דוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁנִּמְסַר לְסַרְדְּיוֹט. חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ יְהֵי דוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁנְּתָנוּהוּ בְּקוֹלָר. עָלָה לְמִטָּה וְנָפַל יְהֵי דוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁהֶעֱלוּהוּ לַגַּרְדוֹם לִדּוֹן שֶׁכָּל הָעוֹלֶה לַגַּרְדוֹם לִדּוֹן אִם יֵשׁ לוֹ פְּרַקְלִיטִין גְּדוֹלִים נִיצּוֹל וְאִם לָאו אֵינוֹ נִצּוֹל. וְאֵלּוּ הֵן פְּרַקְלִיטִין שֶׁל אָדָם תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וַאֲפִילוּ תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה מְלַמְּדִין עָלָיו חוֹבָה וְאֶחָד מְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת נִצּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר אֲפִילוּ תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה בְּאוֹתוֹ מַלְאָךְ לְחוֹבָה וְאֶחָד לִזְכוּת נִצּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף׃

אנשי

לשכנו הגשם השתוף לכוחינו ולהעלותו למדריגו׳ עליוני׳ לזככו. להקים נפילתו לתתכו :

חגר ופסח. עמ״ש בס״ד בנה״ש : סומא. לשון חכמים הוא מוכא מהקדמוני כמוא׳ : יעור פקחים. אפי׳ חכם בתור׳ יכול בוחד. ס״ף שתטרף דעתו ומשתכח תלמודו ויכהה מאור עיניו. לשון רש״י ז״ל והו או קאמר ולא כולהו בחדא קאמר. דהכי מפורש בהדיא במכילתא (פ׳ משפטים) ומייתי ליה בילקוט משם ר״א. ותדע נמי דע״כ ה פ. דהל״כ הא חזינן דתלי״ה כוא. אלא ודאי כדפרישית הא או הא דהוי לורבא ימרבנן הוא משתכח תלמודו. ואי לאו בר הכי הוא דעתו מטורפת. ואי לא הא ולא הא. יכהה מאור עיניו. אבל הגאת העונש הלז בעלם ורחשוני׳. היכי לגא בעורון עינים בתור׳. אם הי׳ דיין ת״ח. דקרא הכי דייק. יעור עיני פקחים וחכמים. ליהא יעור ונשתוק. אלא ה״ק שהוא מעור עיני השכל והפקחות של חכמי לב. בעינים פקוח׳ בתור׳. ויגרת׳ דהאי קרא לאו לעונש אתא. ולא תניא נפק ליה לתנא הא דעיניו כהות. דפשטא לא משמע הכי. אלא הזהר׳ היא לדיין שלא יקח שוחד אפי׳ על תנאי לשפוט אמת. כי אי אפשר לו מבלתי שיכשל על ידו. באופן שאפילו ירצ׳ לדין דין אמת לא יעל׳ בידו. כי יתעלם ממנו ולא יראהו בעיני לבו

שנתעוורו מאמת השוחד והוא לא ידע. אמנם ענשו בכהיון עיני מאור. מאחר שגירש ילה״ר בעצמו. ולא שמע להתראת התור׳. ומקרא דלעיל מפיק ליה. דהיינו ודורש רעה. כי גם הדיין הלזה. דרש ובקש את הרעה לעצמו. ואפשה בגרות. שגרם רע לעצמו מתחלי להיות עור ברצונו. ככה תהי׳ אחריתו שלא ברצונו. והשתא אתי שפיר דהוי דומיא דרישא. מש״ה סמכינהו. ודו״ק :

הגמון. שר : ריקא. פחות ונבזה שאינו חס על חייו : בסיף נקרא החרב סיף. ע״ש שמביא הסוף וקץ לכ״ת. כמו שקרוי חרב. ע״ש החורבן שעושה : שאפיסך. שארצה אותך :

מתודים. שכל המתודה י״ל חלק לעוה״ב שכן מצינו בעכן : לשוק. מצויים שם בעלי מריבה ובעלי דין :

לסרדיוט. קרי ביה שר הדיוט הממונה שוטר להדיוטות שם. מלשון המקרא. חיש׳ כי׳ ענין הרגשה. ר״ל שי״ל מיחוש ראש : בקולר. נאסר בכבלי ברזל : לגרדום. לבימה שבה דנין והורגין את הנגזרים למיתה. וע״ש שעולין לה במעלות קרויה גרדום. מלשון לטי״ן. גראדיס : לדון מהכפעל כמו להדון : פרקליטין. מליצים : פדעהו. כמו פדאהו. אותיות הגרון מתחלפות : באותו מלאך. שמליץ עליו אע״פ

שבזה

תענית פ"ב מ"ז אנשי משמר מותרים לשתות יין בלילות אבל לא בימים. ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה. אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים מלספר ומלכבס. ובחמישי מותרים מפני כבוד השבת:

שקלים פרק בשלשה פרקים **אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנָס לֹא בְּפַרְגּוֹד חָפוּת וְלֹא בְמִנְעָל וְלֹא בְסַנְדָּל וְלֹא בִתְפִלָּה וְלֹא בְקָמֵיעַ. שֶׁמָּא יַעֲנִי וְיֹאמְרוּ מֵעָוֹן הַלִּשְׁכָּה הֶעֱנִי. אוֹ שֶׁמָּא יַעֲשִׁיר וְיֹאמְרוּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֶעֱשִׁיר. לְפִי שֶׁאָדָם צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֵי שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וִהְיִיתֶם נְקִיִּים מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל: וְאוֹמֵר וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:**

תָּנוּ רַבָּנָן אֲשֶׁר בָּנָה אֲשֶׁר נָטַע אֲשֶׁר אֵרַשׂ. לִמְּדָה תוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיִּבְנֶה אָדָם בַּיִת. וְיִטַּע כֶּרֶם וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה: וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ. הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ. זֶה בַּיִת. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ. זֶה כֶּרֶם. אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ. זוֹ אִשָּׁה: דָּבָר אַחֵר הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ. זֶה מִקְרָא. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ. זֶה מִשְׁנָה. אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ. זֶה תַלְמוּד. דָּבָר אַחֵר הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ. זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ. זֶה תַלְמוּד. אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ זֶה מִקְרָא מִשְׁנָה וְתַלְמוּד. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים. אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר:

אבות פרק שני **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר הַיּוֹם קָצֵר. וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה. וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים. וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה. וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק: הוּא הָיָה אוֹמֵר. לֹא עָלֶיךָ**

המלאכה

שבזה כהלך עלמו יש לו הקב"ה טענות לחובה ועונה א' לזכות כלול ודייק לה מדלא כתיב מהלך אלא אחד מני אלף. מאלף לדדין של אותו מלאך: אנשי. משמר. כ"ד המשמרות כהונה: בלילות. שאין לחוש שמא הכבד העבודה על אנשי בית אב בלילה וילטרכו אלו לבית לסייעם: ואנשי בית אב. כל משמר מתחלק לז' אבות כמנין ימות השבוע כן פי' רע"ב ואמנם אינו אלא ששה עח"ש בס"ד בלא"ש ריש תמיד: לא ביום ולא בלילה. לפי שהיו לריכין להעלות כל בלילה איברים ופדרים שנקעו מעל המזבח: אנשי מעמד. ע"ל מעמד יום א' תעניות פ"ד: אסורין רלספר ומלכבס. שנכנסו למשמרתן כל אותה שנת כדי שיסתפרו קודם לכן. ולא יכנסו כהן מנוולין: וכו'. שבהיך משמרתן מותרין שדרך רוב ב"א לכבהפר בכם ואין ממתינין לספר בע"ש מפני בטורח: התורם. כמפריש שקלים מן הלשכה ונותן לתוך ג' קופות לקנות מהן קרבנות לכור וג' פרקים בשנה תורמין הלשכה מפני הרחוקים שלא הגיעו שקליהם עדיין כדי שיהי' חלק לכל ישראל בקרבנות הצבור ע' הגיבת אמ"ה ז"ל פי' קפא שהבג הקירס מברך: בפרגוד. מלבוש ארוך וכופלין אותו מלמטה איהה שפה כפולה קרויה פרגוד חפות ואין התורם נכנס עם השפה הכפולה כדי שלא יחשדוהו שנתן בה ממעות הלשכה: ולא במנעל ובסנדל. עח"ש בלח"ש בס"ד: ולא בתפילין ולא בקמיע שלא יאמרו כתיר התכר ונתן בתוכו מעות וה"ה היה להם לפשפש אם טרן מלוכה בבגדו ובלא איהה הכי נמי בתוספת' [שקלים

בדברים כללו שיש בכן חשד כדי ללאת ידי הבריות העומדים בח ץ ורואין אותו כשהוא נכנס ולא כשהוא יולא ואינם יודעין אם הפשפשין אותו ביליאה או שמא יהיו מחפין עליו: ועתדה. הכין ותזמין מלאכתך בשדה אח"כ ובנית ביתך זו הבה כר"י: אלו מע"ט. כר' יכלי דקרי לירחת שמים ומע"ט דרהא שאדם דר בכן בב' עולמות לכן נחכמה [כיא ירחת ה' כדלעיל] יבנה בית נאמן. בו כפבו בטוב תלין והתלמוד שמביא לידי מעשה יקרא הכנה בחוץ ותיקון בפרוזדור כדי ליכנס לטרקלין. דרוש וקבל שכר הפוך והפוך בה לדרוש ולחקור בחכמי' לרגלה ולהפכה כדרכה ולא להניח' עקרה והיינו עזובה ושכוחה ואפי' בהילכתא למשיחא שכרה אתה: בנתה ביתה. וחולת בידיה תהרסנו ע"י הפוך כסדר. מי פתי יסור הנה להנאת עלמו הוא דורש דמי"ס. כל שאינו במקרא ולא במשנה ולא בד"א ועל כבוד קונו לא חס. גמרא גמר זמירתא עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס בנה כמה ביתו על יסוד נופל. הש"י ברחמיו ישמרנו מבוני חיין וטמ' טפל ויתן חלקנו עם הבנאים הנאים ובקיאים הקובעים חלונות רחבים בבניהם להאיר על כל מקום חשוך ואפל: היום קצר. חיי העוה"ז קלרים: והמלאכה. התורה. מרובה מארץ מדה: והפועלים עצלים. מאחת ברואים מלאכה: מרובה יתרובה מאד באופן שא"א להגיע לתכליתה לכן מהרבלים מהנה לגמרי והם אינם יודעים כי אמנם השכר הרבה להגדיל תורה ולהאדירי' לכן רחבה ונסבה למעלי. ולא להפסד שכר הממעיט או מי שאינו גומרה. ובעה"ב הוא

המלאכה לגמור. ולא אתה בן חורין להבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה. נותנין לך שכר הרבה: ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך. ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא:

סנהדרין פרק חלק תנא דבי אליהו. צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן. אינן חוזרין לעפרן. שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים. מה קדוש לעולם קים. אף הם לעולם קימים. ואם תאמר אותן אלף שנים שעתיד הקדוש ברוך הוא לחדש בהן את עולמו שנאמר ונשגב יי לבדו ביום ההוא. צדיקים מה הם עושים. הקדוש ברוך הוא עושה להם כנפים כנשרים ושטים על פני המים. שנאמר על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים. ושמא תאמר יש להם צער. תלמוד לומר וקוי יי יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו:

ב"ב פ"ה אמר רב יהודה אמר רב. כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו זכר ונקבה בראם. ואף לויתן זכר ונקבה בראם. ואלמלי נזקקין זה לזה מחריבין את כל העולם. מה עשה הקדוש ברוך הוא. סרס את הזכר והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא. שנאמר והרג את התנין אשר בים. ואף בהמות בהררי אלף זכר ונקבה בראם. ואלמלי נזקקין זה עם זה מחריבין את כל העולם. מה עשה הקדוש ברוך הוא. סרס את הזכר וצנן את הנקבה ושמרה לצדיקים לעתיד לבוא שנאמר הנה נא כחו במתניו ואונו בשרירי בטנו. הנה נא כחו במתניו. זה זכר. ואונו בשרירי בטנו זו נקבה:

סדר קדשים ערכין פרק שלישי באונס ובמפתה להקל ולהחמיר. כיצד. אחד שאנס ופתה את הגדולה שבכהונה. ואת הקטנה שבישראל. נותן חמשים סלעים. ובבושת ובפגם הכל לפי המבייש והמתבייש: ובמוציא שם רע להקל ולהחמיר. כיצד. אחד שהוציא שם רע על הגדולה שבכהונה ועל הקטנה שבישראל. נותן מאה סלעים. נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה. שכן מצינו שלא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר. אלא על לשון הרע. שנאמר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי:

תנא

בודאי נאמן הוא לשלם לאיש כמעשהו. ומכאן תדע שהוא האל הנאמן ברחמיך שאין הבטחה לצדיקים בעוה"ז ותראה שמשלם לשונאיו אל פניו מיד מיעוט מע"ט. דע לך כי כך היא המדה לפי שלא עשו אלא ע"מ לקבל שכר עובר משא"כ הצדיקים שבנו בתים קיימים נצחים. והראוי שיקחו חלקם שכר נצחי בלתי פוסק לא תמצא בארץ החיים לא ידע אנוש ערכה. עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה הוא שסיים. ודע שמתן שכרן של צדיקים לע"ל לדיוקא אתי. הא לרשעים אינו לע"ל אלא כאן מוכן ומזומן וה"א לחשוד לבעל הבירה שיקפח שכר הבנין וישלם שכר על הסתירה. הא אין לך לומר אלא שמתן שכר ש"ל לע"ל שמורה כי בלי ספק היא לטובתם ולהנאתם הגמורה כאמור לפי שאין כאן שום שכר קיים בדומה לו. וכל חפצי עוה"ז לא ישוו בה לא ישקל כסף מחירה: אינן חוזרין לעפרן. עמש"ל מעמד יום א' במסכת כל ישראל בס"ד: לחדש עולמו. ויהיה העולם חרב וקוי ה' יחליפו כח. שיהא להם כח לשוט ולעופף אלף או אלפיים שנה לדברי אביי: שברא הקב"ה בעולמו כו'. להוכיח מכאן שכל הרמשים הקטנים כיתושים וכנים וינתושים. גם הם זכר ונקבה יהיו [והחוקרים נחלקו בזה] כי הלא בפירוש אחז"ל [שבת קז] הרי כנה דאינה פרה ורבה וכן אלינו עכבר באדמה ולא ידומה שתהיה מציאת נקבה במין מין אם לא לצורך קיומו משא"כ במינים המתחדשים מעיפוש וסרחון. שהנקבה בהם לבטלה א"כ צ"ל מ"ש כאן אינו כולל ההווים מחדש תחת השמש ומתילדים מחום השמש בכל שעה שזה אינו בכלל בריאה. אמנם עדיין אין זה מוכרח כי כבר הוא דבר ידוע לחכמי האמת כי הזכר הוא פלג גופא וכפשטא של מקרא זכר ונקבה בראם ויקרא שמם אדם. ולפיכך בדין תורתנו הקדושה אף הזקן שאינו מוליד אסור לעמוד בלא אשה וכן הדבר בכל הנבראים למגדול ועד קטן. לא תשלם צורתם כי אם במציאות זכר ונקבה ביחד. ולא זו במין בעלי חיים בלבד כי גם בצמחים ובאילנות ימצאון זכרים ונקבות כנודע בתלמוד [פסחים נו] מהדקלים ביחוד וכן בס' הטבעיים זולת נשאר הבנת המאמר לא אטריח עצמי כאן ולדיק באמונתו יחיה שאין הדבר יוצא מפשוטו כמ"ש בזה הרשב"א ז"ל [ועי' מדרש הנעלם פ' תולדות ולא יקשה לך מ"ש העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה כי לע"ל הוא דבר אחר כמש"ל במסכת כל ישראל. והנראה כי סעודת לויתן תהיה בסוף ימות המשיח ותהיה כעין אכילת אפיקומן ובפסח שנאכל בזמן הגאולה על השבע. ואסור לאכול אחריו שלא לבטל טעמו. ומן הוא והלאה יכנסו הקרואים להשתעשע בבינת הביתן הוא עוה"ב שאין שם עוד אכילה ושתיה כי אם הזנה מזיו השכינה] עם היות בלי ספק סודו עמוק עמוק מאד ומתחלק לכמה גילולות ועמ"ש בס"ד בפ' שירה בראשו ובסופו. ישמע חכם ויוסף לקח:

באונס ובמפתה. את הבתולה: להקל ולהחמיר. יש כאן פעמים קולא אם אנס או פתה גדולה שבכהונה [אע"פ שבנות משפחתה גובין ד' מאות זוז בכתובתן] אינו נותן אלא חמשים סלעים כמו שנותן לקטנה פחותה שבישראל ופעמים חומרא כשאנס ופתה קטנה בישראל ופחותה שנותן חמשים כדרך שנותן לחשובה וגדולה שבכהונה והבושת דאמר קרא ונתן האיש השוכב וגו' הנאת שכיבה נ' מכלל דאיכא אחריתי מאי ניהו בושת ופגם: והפגם. היינו נזק דאפחתה מכספה שאין כמה אדם רוצה ליתן יותר בעד שפחה בתולה מבעולה כדי להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח הימנו: הכל לפי המבייש אדם נקלה שבייש בשתו מרובה: והמתבייש. לפי חשיבותו בשתו וצ"ל פשוט דבכלל זה הפגם דהתשובה

ודאי

ערכין שם תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל עַל מַה מְכַפֵּר הַקְּטֹרֶת . עַל לָשׁוֹן הָרָע . אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר עַל דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי :

אומר כל סכים המנא כמעמד יום א׳

נדה פרק ט תָּנוּ רַבָּנָן בֶּגֶד שֶׁאָבַד בּוֹ כִּלְאַיִם הֲרֵי זֶה לֹא יִמְכְּרֶנּוּ לְנָכְרִי . וְלֹא יַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ מַרְדַּעַת לַחֲמוֹר . אֲבָל עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ תַּכְרִיכִין לַמֵּת . דִּכְתִיב בַּמֵּתִים חָפְשִׁי . כֵּיוָן שֶׁאָדָם מֵת נַעֲשָׂה חָפְשִׁי מִן הַמִּצְוֹת :

ואם בא לומר אח״כ פרשת קרבנות נדר או נדבה או של כפרה יאמרם כמעמד יום ראשון ואומר זכירות הכתובים שם:

בקשה ליום חמישי

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתתנהג עמי במדת החסד ובמדת הרחמים כל ימי הלדי . ותגנות לי ממגורי . ואל תאסף עם חטאים נפשי ועם אנשי דמים חיי . וגם עד זקנה ושיבה אל תעזבני . ותתן חלקי עם יראיך ויודעי שמך ובין רצויך העושים רצונך בלבב שלם ועמהם יהא חלקי וגורלי וכוסי . כי אתה תומיך גורלי . אנא יי אלהי ואלהי אבותי אל תפן לרשעי ולחטאתי ולעונותי ולפשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך . ולמעשים רעים שעשיתי . עשה אתה עמי צדקה למען שמך ולמען בריתך עם אברהם יצחק וישראל עבדיך . ולמען משה ואהרן דוד ושלמה ואליהו . ולמען כסא כבודך . ולמען שכינתך . ורחם עלי כי רחום אתה ומבלעדיך אין לי מי שירחמני ויראה בעניי . כי אתה יי אלהי : יי שמעתי שמעך יראתי . זחלתי ונבהלתי ואירא מחוות דעי אותך . כי מאתך הצדק ואמונה . ומפיך הדעת והתבונה . יי שמעה תפלתי ושועתי אליך תבוא . והאזינה אל תחנוני . באמונתך ענני ושמע תפלתי . כי אתה שומע תפלת כל פה . ברוך אתה שומע תפלה :

בקשה אחרת מענין יצירת היום על דרך הקבלה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו מכין תבל בכחו ומקיים עולם בתורתו בורא בריות חיים בתחתונים ביום זה להראות תפארת גדולתו . ונתת בהם כח לפריות ולרבות ולהפליא לעשות איש על עבודתו . אנא יי אלהי ברחמיך הרבים רחם על מעשה ידיך לבל תפיל אשה מפרי בטנה מעמך ישראל ואל יחסר המזג למיניקותיהן והכן דדיהן כשתי מעינות להשפיע חלב לולדותיהן למען יגדלון לעבודתך כדכתיב מפי עוללים ויונקים יסדת עז . ונזכה כלנו לראות בנחמת ציון כדכתיב למען תינקו ושבעתם משוד תנחומיה למען תמצו והתענגתם מזיז כבודה . כי אתה שומע תפלת כל פה . ברוך אתה שומע תפלה :

מעמדות ליום ששי

יום ו׳ מושלו נוגה (לפ״ד התלמוד והחוזים) בית הנשים בו מבואר שבח האשה הטובה וגנות הרעה :

תורה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי כֵן : וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה

ודאי נפגמת יותר כמ״ש שם במקומו בעז״ה: נמצא האומר בפיו היינו מוליא שם רע עליו מאה חמור מהאונס בעושה מעשה שענשו חמשים: גזר דין. שלא ליכנס לארץ. לה״ר. שכ׳ ויוליאו דבת הארץ זה עשר פעמים דמשמע ע״ז נתחתם גזר דינם ולא על לירוף עונות שקדמו וכ״פ זה לבדו שקול כעשר פעמים שנסו וגם לא שמעו בקולי כנגד כולם חשוב דאל״ה זה לאה לי: שבחשאי. בשתיקה ובהלנע. מל׳ עברי. החשו. החשיתי. וקטורת נעשית בהיכל בחשאי דתנן פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה: מעשה חשאי לשה״ר הנאמר בסתר ובלנעה. ולענין חלוקת מיני לה״ר. וחלוף עונשיו. וחלוקי כפרתו. עמ״ש בס״ד בחלק הדרושים במאמר מאן

ומחר הוא שבת לה׳. לכן עשה כעוד שאתה מולא ומלוי לך להיות עבד יולרך ולהעשות חפשי בן חורין תמ״ה : לבל תפיל השה. אחז״ל [תענית כז] במתיסי מתענין ומתפללין [אנשי מעמד] על עוברות שלא יפילו. ומניקות שיגדלו בניהן וני״ל טעמא משום דבתול׳ נאמר ברביעי ונבעלת בה׳. נמלא דבר רגיל הוא שתתעברנה בחמישי ואע״פ שנאמרה בו ברכה לדגים דמש״ה נבעלת בה׳. סימנא טבא הוא ודאי טפי מאלו נבעלת ברביעי שבו נבראת אסכרה לתינוקות וכיון שהי׳ מהדרין שתנשא בד׳ [מטעם המשנה] עשו כל האפשר להיות הבעילה ביום שיש בו סימן ברכה כל דהו ת״מ אע״ג דאית ביה ברכה לדגים ובני אדם דומים להם קלת כמה שאין

הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִי עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה׃ וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי כֵן׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃

ישעיה מה כֹּה אָמַר יהוה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל בָּנַי וְעַל פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי׃ אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל צְבָאָם צִוֵּיתִי׃ אָנֹכִי הַעִירֹתִהוּ בְצֶדֶק וְכָל דְּרָכָיו אֲיַשֵּׁר הוּא יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי יְשַׁלֵּחַ לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ כֹּה אָמַר יהוה יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר כּוּשׁ וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ אַחֲרַיִךְ יֵלֵכוּ בַּזִּקִּים יַעֲבֹרוּ וְאֵלַיִךְ

ישתחוו

שולטת] ועוד שיום ה' כ"ד שלמעלה ושל מטה שוין [עמש"ל קודם והוא רחום] לכן עדיין יש אחריות להתעוררות בו. לפיכך הוצרכו לתענית ותפלה מיוחדת לדבר ביום זה ונכון הוא: תשוה"ל שדים: תהולו"ל תליל' ויניקה: חזיז. כמו חזיון וחיתו. ו' נוספת. כוי"ו כמו בנו צור והדומים: נעשה. דברה תורה כלשון ב"א. ונתנה לך. נאמר קודם מלכא [כמש"ל בפי' בראשית בביאור שם אלהים שידבר היחיד בל' רבים דרך מעלה וכבוד: בצלמנו. צלם הוא תואר פנימי שכלי. לא יורה על צורה חיצונה מורגשת כי לזה נתייחד שם תואר ויעיד על זאת הכתוב וצלם אנפוהי אשתני בידוע שאין תואר הצורה משתנה מחמת כעס ופחד. ואמנם המראה הוא סובל השינוי במקרה אבל מראה אינו צלם והם שני דברים בלי ספק אכן בצלם ודאי הוא התואר אלא שהנחתו על צורת הנשמ' האלהית הנעלמת וממנה שופע אור זיו הפנים [תלבד המראה' המוחש אם אדום אם לבן ושאר הגוונים] והוא מקבל ג"כ ההשתנות ומסתלק בהפעלות וכן יורה ל' הכתוב בעיר צלמם תבזה שהצלם איננו תואר חומרי לפי שהבזיון דבק בנפש לא בתכונת איברים וכמ"ש הר"ם ז"ל: בצלמנו. בצורת איברי הנשמה כאמור הנק' צלם אלהים: כדמותינו. בדמיון המראה השכלי המיוחס לאלהים ולחשיבות האדם שהוא הנפש חיה שבו שדומה בה' דברים לבוראה כמ"ש חז"ל [ברכות י] הני ה' ברכי נפשי שאמר דוד כנגד הקב"ה וכנגד הנשמה מה הקב"ה ממלא כל העולם כך הנשמה ממלאה את כל הגוף כו' לפיכך יחס בצלמו ובדמותו אליו. ולכן התחיל בו נעשה בל' רבים כאלו הצטרכו אומנים רבים לעסוק בבריאתו הנפלאה והנכבדת וכן עד"ז הוא כנוי הרבים בצלמנו ובדמותינו ובכחו זה ירדה בכל שאר הבריות: וירדו. ימשלו. כמ"ש כי הוא רודה בכל עבר הנהר ומדלא כתיב וימשלו דרשו שאם לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו ושמא משום כך כתוב ג"כ בשלמה כי הוא רודה לרמוז שהיה מלך והדיוט וכמ"ש באברהם [ישעיה מא] ומלכים ירד לפי שכבר היה ירוד תחלה תחת יד נמרוד וככה מ"ש במלך המשיח [תלים עב] וירד מים משום שעכשיו הוא מחולל מפשעינו בצלמו המיוחד לו הנאות אליו שהוא הצלם אלהי: זכר ונקבה. ולהכן הוא אומר ויקח אחת מצלעותיו. דו פרצופין נבראו ונסרו: ויברך אותם. במזונם שימלא חסרון התכת גופם ההכרחי בסבת חום הטבעי שבגוף ובסבת האויר המקיפו ותיבש לחותו ורטיבותו והיתה הברכ' הזאת שישלים המאכל כל הנחסר בצורתו ומדתו בשלימות רב שיהפך כולו אל צורת הניתך ולא ישאר ממנו פסולת ושמרים המזיקים לאוכל וגורמים החולי והחולשה והזקנה ונתן לאדה"ר קודם שחטא כח המחליף בגבורתו ובאופן שלא היה מוכרח למות אלמלי נשאר בו זה הכח והכל וחי לעולם זה הקלור תפי' בעל המגלה שהבי"או הבחי' ז"ל: ויאמר להם פרו ורבו. היא ברכה בפ"ע לענין קיום המין לישוב הארץ כי לא תוהו בראה. ואם תשאל ואם לא חטאו לא היו מתים האיך היתה הארץ מכילה כל ב"א שיוולדו כל ימי עולם יש להשיבך שהיה העולם מתפשט ומתרחב כענין שכתוב הרחיבי מקום אהלך וגו' כי ימין ושמאל תפרוצי ואחז"ל [גיטין יז] בארץ ישראל ארץ צבי כתיב בה בזמן שיושביה עליה רווחא ואכו"כ בגן עדן שאדה"ר היה שרוי בו ואלאחיו כמותו היו נשארים שם לולי שנטרד ממנו בחטאו גם כל הארץ היתה כג"ע לפנים קודם שנתקלקל העולם. ועפ"י הדברים האלה הותר הספק שנסתבך בו רס"ג בספר האמונות אם תכיל הארץ כל האנשי' אשר יחיו בתחיית המתים ובקש חשבונות רבים שאינם עולים כהוגן. ויש שחשבו לרפא שבר הקושיא על פי סוד הגלגול הנעלם אשר אין אתנו יודע עד מה ולמה יניחו לב ב"א הקוראים לתומם בענין התחיה הכוללת ובאמת רחוק הוא מהעלות ארוכה ומרפא למחלת שאלת הגאון בדרך זו אדרבה הלא יש עוד להגדיל מדורות התמיהא שהרי אפי' הרשעים יקומו בתחיית המתים לקבל עונשם בגוף ונפש וכפשט הכתוב ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו וגו' ואלה לחרפות. אמנם לאשר יאמין בנסי התורה ובדברי חז"ל לא יפלא זה בעיניו ואין כאן שאלה כל עיקר וכי לא מצינו דוגמתן בעוה"ז כמה פעמים שהמועט מחזיק את המרובה כמש"ה ויקהילו את כל הקהל אל פני הסלע ביחוד בעזרה בבוא כל ישראל לראות את פני ה' וכן ברבוי המופלג של יושבי א"י בשלותה שא"א להכחיש הידוע ומפורסם בכתבי הקודש. ועפ"י סופרי החול היתה שומה א"כ היפלא מה' דבר כזה לעתיד כי יברא ה' חדשות בקרב הארץ להוליד גופות ולהצמיח מולא נפשות ולא יצטרך מתוה התרחבה יריעות משכנותיה להחזיק לאלאיה ולא יצרו להם מרגשות ואכמ"ל עת לחשות: וכבשה. חסר. למדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית. עוד למדך שהאיש שדרכו לכבוש מצווה על פ"ו ולא האשה: לכם את כל עשב זורע וגו'. זרעים ופירות התיר להם ולא הותר לאדה"ר בשר לאכילה לפי שבתחלת הבריאה כולן על מלאתם ושלימות צורתם הראויה להם נבראו ולא הוצרכו לתקון וכשחטא אדם אע"פ שכל הבריות נתקלקלו עמו מ"מ הי"ל עליהם יותר שאת לתקנם באכילתו עד שבא נח הצדיק ונתקן חטאו של אדם על ידו במין המדבר

ומין

יִשְׁתַּחֲווּ אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים: אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ: בּוֹשׁוּ וְגַם נִכְלְמוּ כֻּלָּם יַחְדָּו הָלְכוּ בַכְּלִמָּה חָרָשֵׁי צִירִים יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיְיָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד:

תהלים צג יהוה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יהוה נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יהוה: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

גדולה הבטחה שהבטיחן הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים שנאמר נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזנה אמרתי: אמר ליה רב לרבי חייא. נשי במאי זכיין.

זמין הב"ה כוללכו לתקן; לכן הותר לו הכבר לחכות להעלות הב"ה מטיט הקלקול שטבעו בו בדור המבול ביותר: את כל ירק עשב. לא ויבש הכל לא פירות וזרעים שמכונים למאכל הדם: טוב. זה יל"ט. מאד זה יצר רע כמ"ש בס"ד בהקדמה באריכות שמליאתו לתכלית טובת האדם האמיתית בודאי הגמור וכ"ה מ"ש [ב"ר פ"ט] מאוד זה מות ע"ל [דקל"ה יקל"ב ור"ר]: הששי. הוסיף ה"א בששי בגמר מעשה בראשית לומר בהתנה עמהם ע"מ שיקבלו ישראל עליהם ה' חומשי תורה. ד"א יום הששי הידוע במעשי בראשית תלוים ועומדים ברפיון עד יום הששי הוא ששי בסיון המוכן למ"ת:

אאותיות מלי ואתם מרבבות על העתידות לבא. שאלוני. יאמר כנגד העו"ג השואלים לדעת הבאות על ישראל. תלוני. בתמיהה. וכי עליהם לצוות על בני אני בראתי להם ה שיעה בהמחשבה שעלתה לפני; ואדם שהוא עולם קטן ותמונה על הארץ שכל נמלאים היו בעבורו: צויתי. כי הוא צוה ונבראו במאמר. העירותיהו. פירשוהו על כורש העירותיו בלדקי שיבנה עירי וגמבך לאומרו הכי עשיתי ארץ והכי נתתיה לאשר ישר בעיני שכן הוא אוהר כל ממלכות הארץ נתן לי ה': כה אמר ה'. הרי הודעתי אתכם נחה אושיע את בני מיד בבל ע"י כורש. ועוד אני מודיעכם ישועת חזקיהו מיד סנחריב כשישוב מעל תרהקה מלך כוש יבוא לירושלים ותמדת כל אוצרות כוש ומצרים שבאו לעזרתם בידו ויבא עם אותו הכלל ויפול לפני ירושלים וחזקיהו ועמו יבוזו את הכל. והבאים בני סבא שבני כוש הנשי מדה גבוה קומה שצריך למדדן לידע שיעור גבהן ומשא"כ ברוב ב"א שבתם קומתן ידועה בשלש אמות: עליך. כנגד ירושלים אמר: בזיקים. בשלשלאות: אליך יתפללו. יתחננו להחירם ממאסרם. ויודו לומר באמת בך אל וגו' אכן אתה אל מסתתר גם אלו דברי האומות המודים אתה אל מסתתר ומתעלי' מבני האדם לבד בישראל נודע כחך וגבורתך בזה שאתה אלהי ישראל מושיע וי"ל שהם דברי הנביא הרואה עומק בגלות האחרון. כנגד זה אמר אכן אתה אל מסתתר כאמור והנכי הסתר אסתיר פני בגלות האל הזה שארכו הימים לא כימים הראשונים של צלות בבל שמיהרה לבוא פקודת כורש שקדם זכרה. ועתה השכח אות אל הרהוה שבוא אלהי ישראל מושיע כמאז זבאתכו בתשובה: בושו גם נכלמו כלם האומות המשעבדות בישראל הלכו אלפו למו: בכלימה. היא יתרה על בושת: חרשי צירים. אומני הפסילים עושין צירים ואבלים כמו שנקראו עצבים שמעציבים ומצירים לעובדיהם כי לא יושיעום בעת צרותיהם והנה בושו הכלמו יחדו עושי הצירים ועובדיה' אבל לא יבושו קוי ה' ולא ייראו הכליון חרוץ בקרב העמים לף הם הרכו הימים. לכן אכו לה' המסתיר פניו מבית יעקב זקוו לו חיים ואניות הרשים לכבוא בניו מרחיק כי הם עם נושע בה' תשועת עולמים:

גדולה הבטחה. סדרנו מאמר זה ליום הששי בהוא מיוחד

מבלי שבתא נקראת [שם קיט ב קלו] שבת מלכתא דהש"ם נהיגי רבנן דנכקו לקבלה ואמרו בואי כלה שבת המלכה יותר מן האנשים מפום שהאשה עקרת הבית דמש"ה ר' אסר [שבת קיח] קרי לאשתו ביתו [וזהו שרגיל בל' חכמים באדמי דביתהו] שמתקנה כל עניני הבית שלכך נמלאת שתהא עזר לאדם בצרכיו שאם הביא חטין כוסס פשתן פשהן לובש. ותו דהביתא נביתא ומקרבא הנייתה וכבר שבת התכם האשה הטובה בכל תנאיה בפ' אשת חיל והיא השומרת. לבעלה מי התטא ומגדלת הבנים וסובלת לער גדול נדם נדה ובתולים בעיבור ולידה ויניקה ובגידול ובשמושי דירה לכן בדין הוא שתטול שכר הרבה יותר מהאנשים כי לפום צערא אגרא ונאמן בעל המלאכה ית' שאינו מקפח שכר פועליו בוני הבירה וכן הלינו בזכות נשים לדקניות נגאלו אבותינו ובזכותן נגאלו במהרה והכי מלי דעבדא וריזבנא להפוקי הני נשי דמחוזא דהכלן ולא עבדן עלייהו אמר קרא שמעו פרות הבשן העישקות וגו' שכ' נשים שאננות הרי קראן שאננות. בוטחות יה"ת אתי מעליותא הא קרא איפכא משמע דכתיב בתריה ימים על שנה תרגזנה בוטחות חרדו שאננות גו' ויי"ל דבלא"ה נתי פשטיה דקרא ודאי לא בנשים משתעי אלא בעיירות שוקטות כדמתרגם יונתן כרכין שליון אלא מיהא מדמדמי הוא וקרי לכרכין היושבות לבטח נשים שאננות. מכלל דשבח הוא להן וכי הא דאמרי' כמה טובה אשה טובה שהכתוב משבחה ואי בתורה משתעי אפ"ה כמה טובה אשה שהתורה נמשלת בה ה"נ מדקרי להו בנות שאננות ש"מ דטבא להו וקרא הכי משמע שמענה הבנות שהיו ראויות להיות בטוחות ושאננות מפחד רעה אם היו טובות והגונות. אך תרגזנה בחטאות ועונות היו לזונות נשכחות חרדות נענות. ועוד יתבאר בסמוך נשי במאי זכיין פשוט לעוה"ב [וכ"ה בילקוט בהדיא] ולכאורה אין אלו אלא דברים של תימה וכי אין להם מלות שנשים חייבות בהן ואע"פ שפטורות מן מ"ע שהזמן גרמא בשביל זה לא נגרע מערך אלפן לעוה"ב כשציצית המלווה עליהן א"כ מה זו שאלה. גם התשובה הינה הוגנת שהוצרך לאזור אחר דברים טפלים והניח העיקר. ונראה שהשאלה היתה כוונן על אשה רע שהיא מר ממות ובאשה כזו ודאי היה עולה על הדעת שילא שכרה בהפסדה הגדול כל לדקותיה לא יועילו כלום לפי מחשבת ב"א ובאה התשובה כתקנה שמ"מ זכותן גדול שזוכות ומזכות לבניהן ולבעליהן בכמה טובות אם הן זהירות בדברים המוטלים עליהן אע"פ שמצערות לבעליהן אינן מפסידות כל שכרן כמ"ש בסמוך בס"ד. עכ"פ זה נכון וברור דהכא במאי עסקי' בהני נשי דמתקף תקיפי ומעברן במילי. והיינו דלא שאל זה אדם אחר אלא רב לר"ח כי שניהם היו להם נשים מצערות אותן כדאי' בפ' הבא על יבמתו וכמ"ש ר"ח לרב שם דיינו שמגדלות אותנו מן החטא ומגדלות בנינו לתורה. ונראה עוד לפרש דרב נתי אקרא דמייתי לעיל קאי דקשיא ליה קראי דקרי להו שאננות והדר אמר תרגזנה:

באקריי בניהו לבי כנישתא. ובאתנויי גבריהו בי רבנן. ונטרן לגבריהו עד דאתו מבי רבנן:

אומר ר' נמוגים תמלה במעמד יום ראשון.

תלמוד זרעים ברכות פ' הרואה בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית. אמר ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל אלו לשמשני. הוא היה אומר כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול. חרש וזרע וקצר ועמר ודש וזרה וברר וטחן ורקד ולש ואפה ואחר כך אכל. ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנים לפני. וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש. גזז ולבן ונפץ וטוה וארג וצבע ותפר ואחר כך לבש. ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנים לפני:

מעשר שני פ' ה' השקיפה ממעון קדשך מן השמים. עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה עמנו מה שהבטחתנו. השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל. בבנים ובנות. ואת האדמה אשר נתתה לנו. בטל ומטר ובולדות בהמה. כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש. כדי שתתן טעם טוב בפירות:

אומר אלו הן מעמדות תמלה במעמד יום ראשון

תניא רבי אומר גדולה מילה שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם המילה שנאמר התהלך לפני והיה תמים. ואתנה בריתי ביני ובינך. דבר אחר גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. דבר אחר גדולה מילה שאלמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי:

סדר נזיקין סנהדרין פ' אחד דיני ממונות לפיכך נברא אדם יחידי בעולם ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו אבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו קים עולם מלא. ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחברו אבא גדול מאביך. ושלא יהיו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים. ולהגיד גדלתו של הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכלם דומין זה

לזה

היכרא הביגהם בנדה דקרא גופיה מספך כוביתן לפטרן מעויב שהרבנן באמרו אוסף כלי יבא לכן בדין שתרגז כי אין מריבה באה אלא על עסקי תבואה כדתבלס שערי מכדא יאקרקה גברא רמי חיובה כמאן דטעין אכתפיה למפלח יבתיין וכיולי בשי דר"ח ודרב מתוך דחקן קטרוס ואין חדש נתפס על נערן לכן הבטיחן שתסייעם בטוחות אע"פ שנגרפו בכור עיני לעונתן וסוף הכביד לבא. לפיכך לא לבד שאינן נעגבות כי גם סברן לא יקופת כמו שביאר ר"ח ותפס להם זכיות שהכריעות. הנה למדנו זכות לאשה קשה שעם היות אם היה רעה אין רעה למעלה ממנה כמו שאם טובה אין טובה כיהנה מ"מ אין לאדם למהר לשלחה ביחוד שלא למאוס באשת נעורים אם מקטנת אותו בפרטות אם העון גרם שאינו יכול לאחת י"ח שאם כסותה יקבל מאסכה קללתה וחרפתה יברנות ה' דרכי אנש ישלימהו לו. ובלבד שתהא אשה יראת ה' טהורה. תכל מכשול עון זכירה ומשגחת על עסקי ביתה כגבירה ומגדלת בנים לתורה, אבל אשת כסילות הומיה וסוררה בביתה לא ישכנו רגליה אולת בידה תהרוס הבירה, פתיות בל ידעה שלו בבטנה ולרעבון מאותה אין שבירה לרעת היא לבעלה ולבנין בית התירה, ימלוה לגרשה להשביה דין וקלון מאחרה, רחמנא ליצלן מחידי הקשה ממותא ומנגידא ואביזרא: לבי כנשתא, תנוקות של בית רבן היו רגילין ללמוד בבית הכנסת: בי רבנן. בית המדרש: ומנטרן. וממתינות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת ללמוד תורה בעיר אחרת:

אוכלוסא. חיל של ס' רבוא ב"א: מעלה בהר הבית. הר המוריה שבהמ"ק בנוי עליו. שהיה עשוי מעלות ובפוני. חכם הרזים. יודע מה שבלב כל אלו. שאין דעתן דומה זה לזה: שברא כל אלה לשמשני שהם חורשים וזורעים ואני הכל מוכן לפני: עמר. עשה עמרים ואלומות: דש. הינוש התבוא' לפרק זגבות השבלים והפסולות מן האוכל המחובר בו: זרה. העברת פסולות המעורבת באוכל ואינה מחוברת במוץ וקש: והרקיד, מטיל האוכל והפסולת הנשאר בכברה האוכל הגס נשאר, והעפרורית הדק יוצא בנקבי הכברה, ואם האוכל דק כקמח והפסולת עב כמורסן נשאר הפסולת והאוכל יוצא: ליבן. את הצמר ע"י כיבוס מים: נפץ. הכאת הצמר וסרוקו. וכן שבירת הפשתן:

השקיפה. לשון הבטה, כל השקפה שבתורה לרע'. וזו לטובה ולברכ'. להראות כמה גדול כח מתנות עניים, שהופך מדת רוגז לרחמים: שתתן טעם בפירות. שיהיו שמנים וטובי הטעם שאין הדבר תלוי בארץ הטובה אלא כשישראל מכשירים מעשיהם, כדתנן במתניתא דסוטה, משחרב בהמ"ק ניטל טעם הפירות, והמעשרות בטלו שומן הדגן. ומאחר שקיימנו מצות מעשר כראוי. עליך לקיים הבטחתך:

שנתעסק במצות. דכתיב וישמור משמרתי חקותי ותורתי. ואחז"ל [יומא כח] קיים א"א אפי' ערובי תבשילין: כרתי ברית. כלומר ברית מילה שקולה ככל הדברים האלו דהיינו כל המצות:

לפיכך נברא אדם יחידי. זה אחד מן הדברים שהיו אומרי' לעדים כשמאיימין עליהן שלא יעידו שקר: עולם מלא. שכל אחד ראוי ליישב עולם מלא. כמו שנתיישב מאדם הראשון שהי' אחד ובבחינת נפשו ושכלו הוא עולם קטן. עי' מ"ש בהקדמה: המינין. הם היוצאים מכלל דת כל אומה ואומה, והראשון שלא היה בעל דת הי' שמו מאני. ונקראים הנמשכין אחריו מאנין, כמו אפיקורסין ע"ש אפיקורס, בעל הכת שחושבין העולם הפקר: ולהגיד גדולתו של הקב"ה שבאותה הראשון

לָזֶה . וְאִלּוּ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבֵעַ כָּל הָאָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ :

תָּנוּ רַבָּנָן אָדָם נִבְרָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּמִפְּנֵי מָה. שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמִּינִים אוֹמְרִים שֻׁתָּף הָיָה לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר שֶׁאִם תָּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו אוֹמְרִים לוֹ יַתּוּשׁ קְדָמְךָ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַמִּצְוָה מִיָּד :

מנחות פרק התכלת תַּנְיָא אָמַר רַבִּי נָתָן אֵין לָךְ מִצְוָה קַלָּה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁאֵין מַתַּן שְׂכָרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה. צֵא וּלְמַד מִמִּצְוַת צִיצִית :

מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה זָהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית. שָׁמַע שֶׁיֵּשׁ זוֹנָה בִּכְרַכֵּי הַיָּם שֶׁנּוֹטֶלֶת אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בִּשְׂכָרָהּ. שִׁגֵּר לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים וְקָבְעָה לוֹ זְמַן. כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ בָּא וְיָשַׁב עַל הַפֶּתַח. נִכְנְסָה שִׁפְחָתָהּ וְאָמְרָה לָהּ אוֹתוֹ אָדָם שֶׁשִּׁגֵּר לָךְ אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בָּא וְיָשַׁב עַל הַפֶּתַח. אָמְרָה לָהּ יִכָּנֵס. נִכְנַס. הִצִּיעָה לוֹ שֶׁבַע מִטּוֹת שֵׁשׁ שֶׁל כֶּסֶף. וְאַחַת שֶׁל זָהָב. וּבֵין כָּל אַחַת וְאַחַת סוּלָּם שֶׁל כֶּסֶף וְעֶלְיוֹנָה שֶׁל זָהָב. עָלְתָה וְיָשְׁבָה עַל גַּבֵּי עֶלְיוֹנָה כְּשֶׁהִיא עֲרוּמָּה. וְאַף הוּא עָלָה לֵישֵׁב עָרוֹם כְּנֶגְדָּהּ. בָּאוּ אַרְבַּע צִיצִיּוֹתָיו וְטָפְחוּ לוֹ עַל פָּנָיו. נִשְׁמַט וְיָשַׁב לוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע. וְאַף הִיא נִשְׁמְטָה וְיָשְׁבָה עַל גַּבֵּי קַרְקַע. אָמְרָה לוֹ גַּפָּה שֶׁל רוֹמִי שֶׁאֵינִי מַנִּיחָתְךָ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מָה מוּם רָאִיתָ בִּי. אָמַר לָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא רָאִיתִי אִשָּׁה יָפָה כָּמוֹתֵךְ. אֶלָּא מִצְוָה אַחַת צִוָּנוּ אֱלֹהֵינוּ וְצִיצִית שְׁמָהּ וְכָתוּב בָּהּ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שְׁנֵי פְעָמִים. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפָּרַע וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לְשַׁלֵּם שָׂכָר. וְעַכְשָׁו נִדְמוּ עָלַי כְּאַרְבָּעָה עֵדִים. אָמְרָה אֵינִי מַנִּיחֲךָ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מַה שִּׁמְךָ וּמַה שֵּׁם עִירְךָ וּמַה שֵּׁם רַבְּךָ וּמַה שֵּׁם מִדְרָשְׁךָ שֶׁאַתָּה לוֹמֵד בּוֹ תּוֹרָה. כָּתַב וְנָתַן בְּיָדָהּ. עָמְדָה וְחִלְּקָה כָּל נְכָסֶיהָ שְׁלִישׁ לַמַּלְכוּת וּשְׁלִישׁ לָעֲנִיִּים וּשְׁלִישׁ נָטְלָה בְּיָדָהּ חוּץ מֵאוֹתָן מַצָּעוֹת וּבָאת לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּיא. אָמְרָה לוֹ צַוֵּה עָלַי וִיעַשּׂוּנִי גִיּוֹרֶת. אָמַר לָהּ בִּתִּי שֶׁמָּא עֵינַיִךְ נָתַתְּ בְּאֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים. הוֹצִיאָה כְתָב מִיָּדָהּ וְנָתְנָה לוֹ. אָמַר לָהּ לְכִי זְכִי בְּמִקָּחֵךְ. אוֹתָן מַצָּעוֹת שֶׁהִצִּיעָה לוֹ בְּאִסּוּר הִצִּיעָה לוֹ בְּהֶתֵּר. זֶה מַתַּן שְׂכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה :

ידים פ"א הַמַּיִם שֶׁנִּפְסְלוּ מִשְּׁתִיַּת הַבְּהֵמָה בְּכֵלִים פְּסוּלִין וּבְקַרְקָעוֹת כְּשֵׁרִים. נָפַל לְתוֹכָן דְּיוֹ קוֹמוֹס וְקַנְקַנְתּוֹם וְנִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן פְּסוּלִין. עָשָׂה בָהֶן מְלָאכָה אוֹ שֶׁשָּׁרָה בָהֶן פִּתּוֹ פְּסוּלִין. שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר אֲפִילוּ נִתְכַּוֵּן לִשְׁרוֹת בָּזֶה וְנָפַל לַשֵּׁנִי כְּשֵׁרִים :

דרש

הראשון כל הדורות טבועות בו . שלא היה תחל' אלא חותם אחד : ואין אחד מהם דומ' לחבירו . קלסתר פניהם ותארי' אינו דומ' : ומפני מה . מדוע לא נברא בראשון, אחר שהוא הנבחר שבכל הבריות: שותף. מסייע בשכלו ובגלתו האלהי. לפיכך קדמו לו כולן : תזח . תגבה ממקומה, כמו ולא יזח החושן : שאם יגיס דעתו עליו. אומרים לו יתוש קדם לפניך בבריא' : יתוש. רמש קטן : למצוה. מלות שבת :

וכן לילית אין בה חסרון כיס כל כך : שגר, שלח: הציעה פרשה מלעות המטה : וטפחו . והכו : גפה. מלכה . כמו על גפי מרומי לשון גובה נשבעה בחיי המלך : ב' פעמים . בפסוק אחרון של פרשה ליצית. א' בראש הפסוק וא' בסופו : שליש למלכות , שיניחוה להתגייר : חוץ מאותן מלעות . שהביאה כמו כן עמה ולא מכרתן, הם היו מתן שכרו בעוה"ז : שמא עיניך נתת . ואין מקבלין גרים עד שבודקין אותן שכוונתן

נדה פרק המפלת דָּרַשׁ רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא מַאי דִּכְתִיב עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם נוֹתֵן חֲפָצָיו בְּחֵמֶת צְרוּרָה וּפִיהָ לְמַעְלָה. סָפֵק מִשְׁתַּמֵּר. סָפֵק אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר. וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר אֶת הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִשָּׁה פְּתוּחָה וּפִיהָ לְמַטָּה וּמִשְׁתַּמֵּר. דָּבָר אַחֵר אָדָם נוֹתֵן חֲפָצָיו בְּכַף מֹאזְנַיִם כָּל זְמַן שֶׁמַּכְבִּיד יוֹרֵד לְמַטָּה. וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כָּל זְמַן שֶׁמַּכְבִּיד הַוָּלָד עוֹלֶה לְמַעְלָה:

אם בא לומר אח"כ פרשת קרבנות נדר ונדבה או של כפרה · ימצאם במעמד יום ראשון . ואומר זכירות הכתובים שם :

בקשה ליום ששי

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתהא תורתך אומנתי ותתן לי לב טוב וחלק טוב וחבר טוב נפש שפלה ורוח נמוכה . ואל יתחלל שמך בי ואל תעשני שיחה בפי הבריות . ואל תהי אחריתי ותקותי למפח נפש ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם שמתנתם מעוטה וחרפתם מרובה אלא לידך המלאה והרחבה והפתוחה והקדושה. ותן חלקי בתורתך עם עושי רצונך בלבב שלם ובנה ביתך עירך והיכלך ומקדשך במהרה בימינו . מהר עננו ופדני מכל גזירות קשות ורעות . והושיעני ברחמיך הרבים מכל צרה וצוקה . כי אתה שומע תפלת כל פה . ברוך אתה שומע תפלה :

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו כאשר בראתנו לכבודך כן ברחמיך הרבים תתקננו לעבודתך אנחנו וכל בית ישראל ותיחד לבבנו לעבדך בלבב שלם והחזירנו בתשובה שלמה לפניך . ותמלא כונת מחשבתך בנו לטובה. כבראך ביום זה בעולמך שיצרת אדם ישר לעמוד לפניך לשרתך ולברך בשמך . יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתישרנו לפניך ותקרב שנת גאלתנו . ותבנה עירך במהרה בימינו . ובית קדשנו ותפארתנו תקומם ותשרה שכינתך בינינו . ותחזיר מלכותך לקדמותו . ונזכה אנחנו וכל עמך בית ישראל לאור באור פניך . כי באור פניך חיים לנו ותכשרנו כי רציתנו . כי אתה שומע תפלת כל פה . ברוך אתה שומע תפלה :

מעמדות ליום השבת

בית ישראל מעמד ליום השבת. על התורה דמעמדות.בכמה נוספות .תורה.בראשית ז׳. ויכלו (תמצא במעריב של שבת עם פי׳) זכור את יום השבת עד ויקדשהו (שם) :

שמות לא וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת

כם גדול שטפחו הליצות על פניו, וידעה חומר המלות: איני יודע כמה, עין לא ראתה אלהים זולתך:

ואתה דבר. אע"פ שפקדתיך (בפ׳ שלמעלה מזו) לצוותם על מלאכת המשכן. אל יקל בעיניך לדחות השבת מפני אותה מלאכה : אך את שבתותי . אע"פ שתהיו רדופין וזריזין במלאכה, שבת אל תדחה מפניה, הרמב"ן ז"ל טען בזה על רש"י. ואם אמנם כדבריו כן הוא . שרז"ל [יומא פה] דרשו אך למעט בשמירת שבת. מ"מ נדק כרא"ם ז"ל לומר שאינה משנה לפי פשוטו של מקרא. אלא שאני אקשה עוד על פרש"י. הלא כבר ידענו שנתמעטה מלאכת המשכן מדחיות שבת . כמ"ש ברא"ש פר׳ ויקהל. כי לכך הקדים שם שבת. א"כ תרתי ל"ל, וא"ל לפי שבכאן קדמה פ׳ מלאכת המשכן לשבת להכי אצטריך הכא. דא"כ הדרא קושיא למאי צריך תו מיעוטא דפ׳ ויקהל. והיא גופא קשיא מ"ט קדיה הכא לא לכתוב הא ולא

ויו. לא הקדש ולא צריך למעוטי . ונ"ל דה"ט דקדמה בכאן לומר באמת שדוחה את השבת, והיינו בהקמת המשכן שהיה מרע"ה מקימו ומפרקו כל ז׳ ימי המלואים (הע"ג דכה"ג ודאי יש בנין וסתירה באוהל. וגם חיוב חטאת יש בו) ומכאן למד לפי שהקדים צווי המשכן לשבת. הודיעו שהקמתו דוחה את השבת, ולכן הוצרך לכתוב השבת מאחריה ולמעט בשמירתה. אך כדי שלא יטעו ישראל לומר ששבת דחויה היא אצל משכן לכל אדם ביום הקמתו . לפיכך הוצרך להזהירם לדעת רש"י באך שממעט במשכן מדחיות שבת, והיינו לכל ישראל חוץ ממרע"ה. ועפ"ז בא לשון הכתוב מדויק מאד באמרו ואתה דמיותר. וא"ל הכונה לגמרי לפי פשטו . כי מה חסר לן בלווי דבר שהוא לבוכה, וכמו שהוא דרך הכתיבים בכמה מקומות, מה נשתנה הלשון בכאן, הלא דבר הוא, וסתימה שלא שתו לבם המפרשים לייסבו . ובמ"ש יתוקן יפה, כלומר ואתה

אע"פ

יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ. שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַייָ כָּל הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת: וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

מערכת שבת ויקרא כד וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְיָ: וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַייָ: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְיָ תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְיָ חָק עוֹלָם.

ישעיה נו כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹּאת וּבֶן אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל רָע: וְאַל יֹאמַר בֶּן הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל יְיָ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי

אע"פ שיצאת מהכלל בענין זה, לא ללמד על הכלל כולו יצא דבר המקום, להתיר שבת לכל אדם ביום הקמת המשכן, אלא לכל ישראל באיסורו הוא עומד כמו שנאסרו במלאכת עשייתו, אלא לך לבד הותר, אתה לבדך תקימהו ואין לזר אתך, אע"פ שבשאר ימי המלואים אולי היו יכולים לסייעו, ולדרך הר"מ והתלמוד באך חלק, יש לפרשו ג"כ בזה הדרך ולהפך מדעת רש"י. הא בא הכתוב להתיר שבת אצל הקמת משכן כמש"ל. ולא למשה בלבד. אלא לכל אדם או ללוים שיוכלו לסייעו. והיינו אך חלק למעט בשמירת שבת בענין. וזהו ג"כ ואתה וי"ו מוסף על ענין ראשון לומר שלא אצלך בלבד הותר שבת אצל משכן לענין הקמתו אלא לכל הצריכין לכך לטפל בדבר ולכל הפנים בענין והלשון מיושב אחד והוא כפתור ופרח:את. לרבות תוספת שבת: כי אות היא. אות גדולה שבחרתי בכם בהנחילי לכם יום מנוחתי למנוח': שבתותי תשמרו. שמירה אחת לשבתות הרבה, מכאן למדו [שבת סט] למי שאינו יודע עיקר שבת שאינו חייב אלא אחת. וי"ל עוד שבא ללמד אם אל יו"כ בשבת שנקרא ג"כ שבת שבתון לא יצא שבת בראשית מכללו להקל. אלא כל שבתות בשנה שוין בקדושתה שקבועה ועומדת בחומר איסור סקילה. זהו שפרש אח"כ כי אות היא לבדה, על כן אינה מקבלת ביטול וקולא בשום פעם:לדורותיכם. ללמד שא"ל הפסק אפי' בגלות: לדעת. האומות, כפירש"י לפי פשטו של מקרא והוא הפך דרש רז"ל (ביצה טז) כמ"ש ביני ובין בני ישראל, שנתן להם ידיעת מתן שכרה בצינעא (ועמ"ש בס"ד לעיל): ושמרתם את השבת. שמירה לשבת אחת. מכאן ליודע עיקר שבת. שחייב על כל שבת ושבת: קודש היא. ואין מעשיה קודש: לכם. היא מסורה בידכם מכאן לפקוח נפש שדוחה שבת: מות יומת. שתי מיתות על חלול אחד, מכאן לחלוק מלאכות ואם אינו ענין למזיד תנהו ענין לשוגג ולחטאות ומאי יומת בממון, כענין שכתיב וגם בעליו יומת: ונכרתה. אם אין עדים: יעשה. רשות מכל מקום נכתב למנוע האדם מהבטלה: יעשה. תעשה המלאכ': שבת שבתון. מנוחת מרגוע ולא מנוחת ערא'. דבר אחר שבת שבתון, לכך כפלו לומר שאסור אפילו במלאכת אוכל נפש: קודש לה'. שמירתה קדושתה

החסד) כנודע דהוא רחמי לאחר שמירה בצלי"ה כסוד זה שמי עם יה. שס"ה: ועשו. מ"ע הם רמ"ח בחסד לאברהם שגי' רמ"ח: צדקה. מבחי' החסדים שבגבורה זהו ועשו (מלרע דאתיא משמר סומכא) צדקה ע"י קבלת החסדים. בסוד וזה זכרי עם י"ה גי' רמ"ח מ"ע ונתחלה צריך התעוררות תחתון מיין נוקבין בסוד שמאלו תחת לראשי והדר וימינו תחבקני לכן כשתאמרו משפט תעשו צדקה ממילא: כי. משמע אם: קרובה ישועתי (ישעיה גי' בינה):לבוא. בערב היא באה ע"י התעוררות התחתונים בתשובה. אז יגרמו וצדקתי להגלות בבקר היא שבה תגלה כל טוב. ונגלה כבוד ה' וראו גו' כי פי ה' דבר. הח"י (וזה"ש יצא מפי גי' דין צדקה דבר בגלת ה' חסדים שבפה בעשית צדקה והכן) ותתגלה צדקתו לעיני הכל ולא יכנף עוד כאשר לא מראש בסתר דבר בהתיחדו עמה במדבר ככתוב ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני כל ישראל ואז השמים מספרים כבוד אל: אשרי אנוש. אשר יעשה זאת יתקן זאת ויחבר זאת בזה הוא מיתוק דיני ל"ת בחסדים שבמ"ע כאמור (זה"ש [שבת קיח] אפי' עע"ז כאנוש מוחלין לו כי זאת היתה חטאתו שאז הוחל לקרוא בשם ה' להפריד זאת לעשותה רשות לעצמה ונתחלל שם שמים הוא חילול שבת הגיאור ונמיר הסבה ונתקן המצוות נעשה מחלל מחול ודאי) ועי"ז נתרפא כזב אנוש וחזר להיות מאושר יחד בימי שכ"ה ונשלם בבחי' ספיר"ה (גי' עם ב' כוללים): ובן אדם. היינו חבור ב"ן במ"ה: יחזיק בה. ודאי ע"י שעושה זאת: שומר שבת מחללו. קרי ביה מחלל ו' הוא שבת העליון הראשון הנז"ל. ושומר ידו היא י' עשרים גי' כתר וגי' אהיה שלא יתחלל ע"י שנזהר מעשות כל רע (שום רע. כמו כל מאתי) עשות. ל' תקון כמו לא עשה רגליו כלומר מלתקן הרע על מלאותו ושלמותו כענין שכתוב אל תאמר אשלמה רע ולעשות מעץ הדעת טוב ורע כולו רע אלא יעשה צדקה וישוב הרע למוטב ויהא כולו טוב: ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה'. איך אפשר זה שיהפך הרע אל טוב וילוה אליו: הבדל יבדילני. ב' הבדלות הללו כי הלא מתחלת הבריאה

יי מעל עמו ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש : כי כה אמר יי לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומחזיקים בבריתי : ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת : ובני הנכר הנלוים על יי לשרתו ולאהבה את שם יי להיות לו לעבדים כל שמר שבת מחללו ומחזיקים בבריתי : והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים : נאם אדני יהוה מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו :

נביאים ישעיה נח אז תקרא ויי יענה תשוע ויאמר הנני אם תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר און : ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים : ונחך יי תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו : ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וקרא לך גדר פרץ משובב נתיבות לשבת : אם תשיב משבת רגלך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יי מכבד וכבדתו מעשות

הדבק

הבנאה שעברה לאהבי כפולה מאחר שידע בבית׳ שלא כדין ועי״כ לא נגד יאהבני לעתיד אבל יעשה אהבתו עלומה וידמה כאלו אהבני מאז עד עתה. ונכון הדבר) ותו הבדל׳ דבין ישראל לעמים (שפרשה בא מהבדלות הראשונות שתים אלה הנזכרות) כמאי מוקיימא אם ילוה בן הנכר אל ה׳ : ואל יאמר הסרים. [מאי קבעי הכא ומאי שיאטיה. אלא] שאינו יכול לקיים מלות עונג ושמירת שבת שגורם שמירת משפט כו׳ שהתחיל בה כנ״ל. ד״א הסרים [נו׳ ג׳ הויות וג׳ יאלהים] זוה לדיק יסוד עולם: עץ. נו׳ כסף: יבש. ע״ש וכהר יחרב ויבש ותוכב למעלה. ר״ל אחרי אכוב יעשה זאת וגו׳. כי בשבתו אל יאמר עוד בן הנכר כי. באות לא הלטרך הבדל׳ עוד אחר שאין רע בתלא. ויגרוס ג״כ שאל יאמר הסרים וגו׳ כי עץ כשא פריו ויאמר אדם אך יש פרי ללדיק כי טוב: כי כה אמר ה׳ לסריסים. פתח בחד ומסיים בתיבת סריסים טובה ותו מ״ש דהדר לאתי דסליק מיני׳ ולאו במאי דאתחיל היינו בן הנכר הו״ל לאקדומי ססתא אלא קושטא דמילתא כדאמרן דאל יאמר וגו׳ אינו לווי והזהר׳ אבל הוא התכלית המקווה מהשתיר׳ הנ״ל והאידנא תפרש לה כי כה וגו׳ אשר ישמרו שמירה הנזכרת: את שבתותי. תרין אינון משפט ולדק׳ ו״ס: ובחרו באשר חפצתי כי דע״ה אלהי׳ תפלתי: ומחזיקים בבריתי. ידוע היא אות ברית השבת: ונתתי להם בביתי. בית תמן אור כפול אור א׳ א״ב בני׳ ועם היו״ד במלואה וס״א כרי ד׳ מילואי הוים : ובחומותי. חומה ליון. היא ג׳ מילואי אהים : יד. (לפי פשוטו הק״ס. כמו ויד תהיה לך. ענין גדולה מלשון חז״ל. המלא תקום אבותיו) היא זכב דוד: ושם. הוי״ה שדי. טוב זה ימשך להם . מבנים ומבנות שיולידו להם שתים לשם ולתהלה. כי יתברכו בבנים ובנות. זאת להם תחת שנשתרבו למען ישמרו שבתות ה׳: שם עולם. חוזר לסרים היחיד שקדם זכרו ירגה . ש״ב כנ״ל: עולם אתן לו ועבדו לעולם . לא יכרת ולא יפסוק עוד . ויתקיים הכתוב כי אני ה׳ הפרחתי עץ יבש : ובני הנכר. ה״ה אינן חשובים כתקונם כסריסים שזכר. לכן אומרם בבחינת הפעולה שמדבר בה עבדו כאמור : הנלוים על ה׳ שהוי מתחלה עומדים על ה׳ לקטרג. כענין שכתוב. ויבואו בני האלהים להתילב על ה׳. ואין התילבות אלא התקוממות והתנגדות. כמ״ש בכמה מקומות נלכים ונלים. אבן עתה חזרו ונלוו על ה׳ להתעצת לטוב לנו . להיות תבור ולויה עמנו : לשרתו . כמש״ה והביאו את כל אחיכם מנחה לה׳: ובזה יתראו לעבדים לה׳ מאהבה : כל שומר שבת. אע״פ שהיה נכרי. ומוזהר שלא לשבות לפי בחירתו. כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ע״כ עמד ויתר גיים. מ״ת נענשין

על הבחירה תחלה (כמ״ש [כילה עו] א״ב לא ליענשו עלה) כי לא מרא״ש בסתר הופיע מהר פארן סלה. ובכרונם להשתעבד לו. אז ישתתפו גם בשמירת שבת מחללו כנ״ל : והביאותים. מבואר : יקרא לכל העמים. בשוה ובטלה הבדלה : מקבץ נדחי ישראל. לשם סגולה. אעפ״כ עוד אקבץ עליו לנקבציו. כלום אדם זורע סאה. אלא להכניס כמה כורים. כור לזהב ותוכן רוחות ה׳ וחשב מחשבות לבל ידח ממנו נדח. כי על כן הלכו בגולה. ברוך המגלה סודו ליראיו. לו נאוה תהלה :

יענה. יקבל תפלתך: תשוע. תזעק : ויאמר. מלאכו הנמסר לשמירתך : הנני לעשות רצונך : מתוכך מביתך : מוטה. הטיית משפט. או עול. כמו המוטה דחנניה בן עוזר. כלומר שתסיר דוחק העניים ונגשם הדומה לחומת ברזל : שלח. מקיר ונמשך למעלה. שתסיר גם שלח אלבע. שלא לשלוח דרך לעג אפי׳ אלבע. לרמוז על חברך כהושטת האלבע כענין שכתוב אדם בליעל גו׳ קורץ בעיניו מורה באלבעותיו וגו׳ חורש רע : ודבר און. כמו כן תסיר ממך : ותפק. ותוליא. כמו ויפק רצון לרעב. שיולא רעב מאתך כשיבא אליך. שאין לך מה ליתן לו. תוליא אליו נפשך. תנחמנו בדברים. ותאמר לו תלא נפשי אם יש לי מה ליתן לך. ובזה נפש נענה תשביע בנפשך. כי נפש תשיב נפש. עם היות הגוף נשאר רעב כשהיה. עי״ל ותפק לרעב. המבקש המותרות יהמה ככלב לא ידע שבעה. תוליא נפשך] אליו ותראה לו שהיא שבעה במה שהזמין לה הבי״ת. כי לא ירעיב ה׳ נפש לדיק. הנה לזה תוליא בדברים שילמוד ממך מדת ההספק לשבור רעבונו. אבל ונפש נענה, מי שנפשו מעונה ויושב בתענית ומסגף עלמו. לזה תשביע ממש. להאכיל אותו לשובע נפשו : וזרח בחושך אורך מדה כנגד מדה. כי הנודד ללחם נכון בידו יום חושך. ואתה האירתו : בחושך, הידוע הכולל. כמש״ה כי הנה החושך יכסה ארץ: ואפלתך. כשתבוא עליך עת לרה פרטית. שתאפיל לך השעה. תשוב כצהרים. הוא חוזק אור היום : ונחך ה׳ תמיד. לא תסור השגחתו ממך בכל השעות. אף כי קרא ה׳ לרעב : בצחצחות. ביותר יובש. כענין לחה לאח. כחיח הלע. שלא תתן הארץ יבולה. כימי רעבון ישבע, גם רומז לג״ע שהוא ודאי מקום לחנחות הנשמות. זהו נפשך, והוא שאמר כגן רוה, וכמו כן ועלמותיך בקבר יחליץ. מזין חבוט הקבר. ויתן להם מנוחה. ובעש״ן ידשן אותם ויזיינם להחליץ חושים. כגבור עלוס ערוך מלחמה לרוץ המערכה בזריזות : לא יכזבו. לא יפסקו. הן תוחלת הגיעה מתולאם לא נכזבה: ממך. ממעשיך הטובים ובזכותך: מוסדי דור ודור. שנפלו ונחרבו משמה דורות. תקים אותם:

השוכב

דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר׃ אָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ
וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר׃

תהלים
צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ טוֹב לְהוֹדוֹת לַיהוה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת׃ עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יהוה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יהוה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת׃ בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד׃ וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יהוה׃ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יהוה כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן׃ וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃ צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה׃ שְׁתוּלִים בְּבֵית יהוה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃ עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יהוה צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ׃

נחמיה יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלְלוּ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַ‍ִם לִפְנֵי הַשַּׁבָּת וָאֹמְרָה וַיִּסָּגְרוּ הַדְּלָתוֹת וָאֹמְרָה אֲשֶׁר לֹא יִפְתָּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת וּמִנְּעָרַי הֶעֱמַדְתִּי עַל הַשְּׁעָרִים לֹא יָבוֹא מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ וַיָּלִינוּ הָרֹכְלִים וּמֹכְרֵי כָל מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלָ‍ִם פַּעַם וּשְׁתָּיִם׃ וָאָעִידָה בָהֶם וָאֹמְרָה אֲלֵיהֶם מַדּוּעַ אַתֶּם לֵנִים נֶגֶד הַחוֹמָה אִם תִּשְׁנוּ יָד אֶשְׁלַח בָּכֶם מִן הָעֵת הַהִיא לֹא בָאוּ בַּשַּׁבָּת׃ וָאֹמְרָה לַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטַּהֲרִים וּבָאִים שֹׁמְרִים הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת גַּם זֹאת זָכְרָה לִּי אֱלֹהַי וְחוּסָה עָלַי כְּרֹב חַסְדֶּךָ׃

זרעים ברכות פ"ב נמרא מרגלא בפומיה דרב. לא כהעולם הזה העולם הבא. עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא מתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות

מסובב, מסיב: נתיבות. סוממות: לשבת להתיישב. כי נבנו החרבות. ולא יחדלו הולכי נתיבות בין בערים המתיישבות: צללו. לרד"ק מלשון צללים, כלומר שעשו השערים צל גדול בע"ש עם חשכה. ויש לומר מלשון שקיעה, כמו צללו כעופרת. ירצה שנשתקעו הנכנסים יצאים בשערים, ונתמעטו בשקיעת החמה, ונראה כאילו השערים שקועים. וי"ל מלשון צללו שפתי. הקישו ימזה נקראים מצלתים כלי נחושת שמקישין בהם ומשמיעים קול גדול, וכן הדבר לעת ערב ויהי השער לסגור. האנשים יוצאים ובאים דחופים. רצים ודוחקים זה את זה כדי ליכנס חוץ מהר בטרם יגיפו הדלתות, ואז נשמע קול רעש וקול המולה כקול המון רב נאספים, כל שומע תצללנה אזניו. שיתבקע הארץ לקולם. לכן נדמה כאילו השערים מקישין, משמיעים קול צללי שמע: ואומרה. צויתי במאמר: ויסגרו. במנעולים ובריחים: הרוכלים. הם הסוחרים המחזירים בעיירות. ונקראים ע"ש הליכתם וסבובם ברגל. כי אותיות האיך מתחלפות. מזה נקרא כהו כן המלשין שהולך וטוען דברים מבית לבית, רוכל ולכן נקרא נ"כ הרוכל מרגל. וירגל בעבדך וירגלו אותה, הכל קרוב לענין אחד: ואעידה. התרתי: לנים תואר כמו הם כנים אתם: אם תשנו, תעשו שנית כן: יד אשלח, להכות או להרוג. ראה והנן כן אדם כמה חמורים דברי רז"ל, שהרי מקח וממכר עצמו איננו אלא מדבריהם לד"ה, כ"ש שלא היה אלא חבש רחוק, ובספק מכשול ליהודים בתו"מ חוץ לעיר. ואיך איים והפחיד לסוחרים שאינן מצווים על השבת כלל, שלא יכשילו בשבות קל, וכך הם מצווים לעשות משמרת למשמרת, ועי' ש"י (כי ת"א): מטהרים, מתטהרים כמו לתטיר: מדבר אלי: ובאים שומרים השערים, שיהיו באים לשמור השערים. ושערים הללו אינם שערי ירושלים, שאין שמירתן על הלוים אלא שערי בית המקדש הם כי הם היו שומרים ככתוב,

לכל דבר זהו הטהרים ובאים שיהיו משגיחים על הבאים והנכנסים אם שמורים הם (ומטהרים, שיתעלמו בפעולת הטהרה מאד) וביאה יהיו שומרים השערים, ועדיין צ"ע מה זה ענין לקדש יום השבת, אולי מכאן סמך לנהוג טהרה יתרה בשבת, וכך כ"ל בזוהר לספרים עו"ב ועמא הת שלא יביאו להר הבית בשבת, עם היותם מותרים בו ביום חול: עוה"ב. הלגנו המאמר זה ליום השבת ע"פ מ"ש רז"ל בברותה שבת היא מעין עוה"ב, גם ענין המאמר אין בו תוכחת מוסר בעלם כמו המרגלאות הקודמות, כי איננו אלא הודעת מהן שכרן של צדיקים בעוה"ב, וזהו כמו כן מסכים לענין שבת, שאוכלין בו מבלי מעשה ביומו, כי מי שלא טרח בע"ש אין לו מה יאכל בשבת, ובעוה"ב שום לו בענין זה, כי היום לעשותם, ומחר איננו אלא לקבל שכרם, לכן הוא המייחד ליום השבת, והנה ענין עוה"ב לפי חילוק הסברות שנפלו בו ופסר דבר שעלה בידינו בעוה"י, כבר זכרנו בלא"ם. פ' חלק (ע"ל) ואולם לקושית הכותב בע"י כאן, כי מי שא"ל בגוף פשיטא שאינו צריך אכילה כו' אני אומר שמא זכור שבא ללמדנו שאין שם גוף, ולא שמענו עד כה, וא"ת הי"ל לפרש כך שאין גוף בעוה"ב, לזה נשיב התשובה המורגלת בפי הר"ת ז"ל לשאלת מדוע לא נזכר בתורה שכר רוחני בפי' כמו שנזכר בדתי אומות (אע"פ שבאמת הוא מבואר בה אחד לבעלי עינים בכמה מקומות. רק לעינים טרוטות איננו נראה מיד) כי אמנם להיות השכר הרוחני נמנע הציור אצל בע"א בעל חומר. וכמו שלא נוכל לצייר הגוונים אל הסומא, לפיכך חדלה התורה מלהזכיר בביאור כודע לכל (עם שבלא"ה איננה קושיא לאלהינו, שרצה שלא יאמרו גם על תורתו, הרוצה לשקר ירחיק עדיו) כן הדבר היות מציאות שכר לנפש בלתי גוף, קשה להבינים באוזן בגשמי, ועוד שהאיש ההמוני דואג יותר על העדר הגוף מעל אבדן הנפש

אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו שכינה שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו :

שבת פרק א אָמַר רָבָא בַּר מַחְסְיָא אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵירוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ הוּא לְמֹשֶׁה מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי וְשַׁבָּת שְׁמָהּ וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ לִתְּנָהּ לְיִשְׂרָאֵל לֵךְ וְהוֹדִיעֵם. מִכָּאן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הַנּוֹתֵן פַּת לְתִינוֹק צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאִמּוֹ :

שם פרק ז אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא כָּל הַמְקַיֵּים שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בַּשַּׁבָּת. נִצּוֹל מִשָּׁלֹשׁ פֻּרְעָנִיּוֹת. מֵחֶבְלֵי מָשִׁיחַ וּמִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנָּם וּמִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. מֵחֶבְלֵי מָשִׁיחַ דִּכְתִיב הָכָא יוֹם וּכְתִיב הָתָם הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנָּם כְּתִיב הָכָא יוֹם. וּכְתִיב הָתָם יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא. מִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג כְּתִיב הָכָא יוֹם וּכְתִיב הָתָם בְּיוֹם בּוֹא גוֹג עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי

כל

כי לכאורה השוו בכך שאין שם שום אכילה ושתיה כלל, כי הכוונה משמעות הלשון במוחלט, ואנכי לא אוכל להמנע מברוח מהבנתו הראשונה המופשטת, שהרי אפי' מלאכי השרת אוכלין לדברי ר"ע [יומא עה] ואף מלאכים שהארחו אצל אברהם אבינו ע"ה ולוט, אכלו אפי' לחם גשמי עם שבזה יש לומר שלא היה אלא כדי שלא לשנות מן המנהג אבל מ"מ דבר ידוע הוא בקבלה שהמלאכים מקבלים מזונם בכל יום והשכינה מחלקת להם שלל כמש"ה ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק הוא לחם חקם. ואם אינו גשמיי ההוא יקרא לחם ואכלם ומדוע נשלול מהם אכילה ושתיה כל עיקר. עוד ס"ף לשון המאמר מוכיח שהכוונה רצה לסתור לפי הבנתם ואע"פ שמפרש הכתוב ויאכלו וישתו שנדמה להם כאילו אכלו ושתו וכתרגום אונקלוס מ"מ הלא אין מקרא יוצא מידי פשוטו. ובעל המאמר הניחו על משמעו ולא ביאר בו כלום ומביא פסוק לאוכחו והי"ל להביא כתוב מבואר לחם לא אכלתי אלא שבזה נאמר ג"כ שאינו אלא שלא לשנות מהמנהג. אולם אשר אנכי אחזה בו כי לא נתכוין בעל המאמר לשלול אכילה ושתיה מכל וכל כי בודאי אכילה רוחנית נמצא בעוה"ב בלי ספק והוא השפע וההנאה שמקבלין מזיו השכינה כדמסיק. ומאי איכא בין נזונין ובין אוכלין הלא מבואר הפך דעת החושבין שאין שם אכילה לגמרי. אכן בא לומר שאין שם אכילה ושתיה מוכנת למי שלא הכינה בעוה"ז כאמור שהוא בערך יום המעשה לסעודה המתוקנת לע"ל. אבל לא תמצא בארץ החיים אכילה והזנה לקנותה בדמים להשיגה בפעולה אז אם לא הוכנה מקודם בעולם המעשים והיא הידיעה המוסרית היוצאת ממרגלא זו וכיון שבאנו לכלל זה למדנו עוד תירוץ אחר לדיוק של הכותב הנ"ל כי פשיטא לא הוצרך בעל המאמר להודיענו שאין שם אכילה ושתיה גשמיות הא לא בא אלא לומר שאפי' הרוחניו' ההכרחי' [שאפי' מלאכי השרת צריכין לה כנ"ל וכ"מ לי המלאך למנוח לא אוכל בלחמך דייקא שלא אמר לא אוכל לחם] א"א להשיג שם בשום אופן בלתי קדימת הזמנה בזה העולם. ואמנם שאין צורך אכילה שם נתבאר בעז"ה למעלה בחתימת כסא שן וכן הדבר בפ"ו נשמות שאין בה צורך עוד כמש"ל בחתימת מטת כסף [עם היות בבחי' רוחנית גם שניהן אינן בטלי'] ולא מו"מ. גם זה מבואר שאין הכוונה על עסק גשמי כיא על מו"מ רוחני כי כנודע שבעולם הלז הכל נושאין ונותנין ולוין זמ"ז. כי אד יעלה מן הארץ והשמים יענו את הארץ. משא"כ באותו עולם שא"א להעלות מיין נוקבין אלא נזונין מזיו השכינה. ולכן מעתה בטלו קנאה ושנאה כמ"ש שם בס"ד: ותחרות. הוא קטטה מל' לתרחר ריב: ועטרותיהם. שקנו להם ע"י מעשיהם הטובים: נזונין. הוא הלחם אשר נתן ה' לאכלה כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם: שנא' ויחזו ויאכלו דייק מדלא כתיב איפכא ויאכלו וישתו ויחזו [ביאור לפמ"ש הרשב"א באגדת סעודת לויתן כי אכילה ושתיה הם הכנות להשגת הנבואה] אע"כ פירושו כתרגום אונקלוס שההנאה מזיו השכינה עמדה להם במקום אכילה ושתיה כי היא ודאי האכיל' ושתיה האמיתית אשרי הזוכה אלהים יעשה למחכה: צריך להודיעו מתן פלוני אתן לך דרך כבוד דשמא יתבייש לקבלה ומתוך כך מתרצה בדברים ואינו בוש בדבר וכן אם נתנה בביתו שלא מידעתו צריך להודיעו שמידו באה לו שמתוך כך בוא אוהבו. ולע"ד נראה הטעם דחובה הוא משום דכתיב שונא מתנות יחיה ואין חבין לאדם שלא מדעתו.. וכתבו התו' דוקא מתנה שנותן ע"י אהבה אבל צדקה שמברו מתבייש מתן בסתר יכפה אף. ולדעתי אין מזה הכרח דקרא איכא לאוקמי לאפוקי הנותן לעני בפרהסיא כבפ"ק דחגיגה: אבל בליכא ודאי שפיר דמי. תדע מדמר עוקבא ור' אבא פ' אע"פ איכרא דמעלה הגדול' שבצדק' היא שנותנ' ואינו יודע למי נותנה. והנוטל' אינו יודע ממי נוטלה. מהא ודאי מוכח דבצדק' לא שייך הך מילתא: מתנה טובה. למאי צריך. כולי האי אלא לחבבה בעיניהם מדאגה מדבר שלא יאמרו אי אפשינו במתנה שלא יצא שכרה בהפסד' מטעם שונא מתנות. לכך הוצרך להודיעם שאין חשש במתנ' זו שכולה טובה ודאי רב טוב הצפון לצדיק. ואת"ת א"כ לא הי' צריך להודיעם לפמש"ל בטעמו של דבר והרי הקב"ה יודע האמת. שאין במתנ' זו מה שיש במתנות דעלמא דחוב הן משא"כ זו. ודאי זכות היא כגון זו א"צ לדעת המקבל דזכין לאדם שלא מדעתו י"ל דאפ"ה צריך דבמסקנא אמתן שכרה מוקי לה דתני למימר לא ניחא לן משום דמיחזי כשכר שבת ועושה ע"ת לקבל פרס. לך והודיעם ע"ל:

מחבלי. לשון חבלי לידה. שככה יהיו ימי הצער. קרוב לביאת הגואל ונמשל' ללידה כמ"ש ירמיה ראו נא אם יולד זכר ומיכה אמר לכן יתנם עד עת יולדה. הושע. חבלי יולדה יבואו לו כמעט כל הנביאים חרדו לקראתו. ישעי' אמר כי יבוא כנהר צר וסמיך לי' ובא לציון גואל וכתיב כי הנה החושך יכסה ארץ ואמר עמוס הוי המתאוים את יום ה' הוא חושך. וירמיה הוי כי גדול היום ההוא מאין כמוהו. יואל. ונתתי מופתים וגו' השמש יהפך לחושך לפני בא יום ה' הגדול והנורא. חבקוק. הבנהרים חרה ה' אשר אנוח ליום צרה יואל בו פתח. והיה בעת ההיא ביום עבר ה' בו סיים. לכן חכו ליום קומי. חגי. אני מרעיש את השמים. זכריה. והיה בכל הארץ וגו'. ופ' הנה יום בא לה' והיה ביום ההוא לא יהיה אור וגו' ומי מכלכל את יום בואו וגו' כי הנה היום בא וכל הענין. הנה דברי

כל

כָּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת נוֹתְנִין לוֹ נַחֲלָה בְּלֹא מְצָרִים שֶׁנֶּאֱמַר אָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ. לֹא כְּאַבְרָהָם דִּכְתִיב בֵּיהּ קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ. וְלֹא כְּיִצְחָק דִּכְתִיב בֵּיהּ כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל. אֶלָּא כְּיַעֲקֹב דִּכְתִיב בֵּיהּ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אוֹמֵר נִצּוֹל מִשִּׁעְבּוּד גָּלֻיּוֹת. כְּתִיב הָכָא וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וּכְתִיב הָתָם וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרוֹךְ: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כָּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת נוֹתְנִין לוֹ מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְעַנַּג עַל יְיָ וְיִתֶּן לְךָ מִשְׁאֲלוֹת לִבֶּךָ. עוֹנֶג זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ מָהוּ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג הֱוֵי אוֹמֵר זֶה עוֹנֶג שַׁבָּת:

נשים פ"ה כתובות משנה המשי"ה את אשתו על ידי שליש. לא יפחות לה משני קבין חטים כו' נותן לה מעה כסף יצרכה. ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת. גמרא רבן שמעון בן גמליאל אומר אוכלת בלילי שבת ושבת. גמרא כמאן כרבי חדקא דאמר ארבע סעודות חייב אדם לאכול בשבת. אפילו תימא רבנן. דל חדא לארחי ופרחי:

נזיקין ב"ק פ"ג שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים. אחד רץ ואחד מהלך. או שהיו שניהם רצין והזיקו זה את זה שניהם פטורין: גמרא מתניתין דלא כאיסי. דתניא. איסי בן יהודה אומר. רץ חייב. מפני שהוא משונה. ומודה איסי בערב שבת בין השמשות. שהוא פטור מפני שרץ ברשות. אמר רבי יוחנן הלכה כאיסי ומתניתין הכי קאמר אחד מהלך ואחד רץ פטור במה דברים אמורים בערב שבת בין השמשות אבל בחול אחד רץ ואחד מהלך חייב. שניהם רצין. אפילו בחול פטורין. אמר מר ומודה איסי בערב שבת בין השמשות כו' מאי ברשות איכא כדרבי חנינא. דאמר בואו ונצא לקראת כלה מלכתא. רבי ינאי מתעטף וקאי ואמר בואי כלה בואי כלה:
תניא

כל הנביאים פס א' בהפלגת גודל הגרות בעת ההיא. וכן הפליאו החכמים ידיהם לה' להרחיב הענין ע"פ מסירת האמת בה"ש בחלק באורך ובילהי כתיבות. ואמנם עצם הענין הוא האמת שגרמו לער גדול למשיח התקווה במהרה בימינו שסבל יסורין גדולים וארוכים כמ"ש חז"ל ואולם יסורים אינם גופניים אבל הם שכליים כי תוחלת ממושכה מחלת לב. הוא שאמרו [סנה' לח] שסרוי בין החולים וכן עד"ז מ"ש הכתוב והוא מחולל מפשעינו להיות מחמתם שמו מחולל שאתו בחקו כל רבים עמים אשר חרפו עקבות משיח ה' והובטח [שבת קיח] המקיים ג' סעודות של שבת כשימלא בזמן ביאת המשיח ויזכה ליום בואו יאכל בטובה ואת הרע לא יקבל ויהא ניצול מג' פורעניות אלו הקודמות לפני עוה"ב לפי שהוא לא גרם עיכוב ביאתו אדרב' סבב כי קרובה לבוא ישועתו שאם שומרין שבת כהלכתו מיד נגאלין: המענג השבת. לא שיענג עצמו ובזרו יעדן להנאת גופו אלא השבת הק'. העליון יתענג על ידו במה שמכין ונהנה בו לכבודו: בלי מצרים. ע"ל: ופרצת. ופשטת. והושאל מענין פרצת גדר כלומר שלא יהיה לו נחלה בעלת גבול ולא מקום נגדר: משעבוד. בגלות: משאלות. מאמר שאין לבי ועיני כי אם על עשות רצון קונו דהיינו לענג השבת כאמור וזה כל משאלות לבו לכן יספיקו בידו לעשות ולקיים מצות הרבה ככל אשר עם לבבו. וכן הדין כי מצוה גוררת מצוה ושכר מצוה מצוה: מסדר המעמדו' העתיד כאן מאמרים שאינן מן הענין ע"כ השמטנום כי חששנו יהיו לטורח. והעמדנו במקומן מה שהוא כענין והלכ': המשרת. המפרנס. ויקרא לפם כירה תירגם יונתן ש"רותא:
ע"י שליש שנותן לה מזונותיה ע"י אחר: לא יפחות לה. בשביע: מנ' קבין חטין שהם לרב"ג פ"ח דערובין שש עשרה סעודות שתי סעודות לחצי קב [שעורו ע"ל] לא רצינו להעתיק המשנ' הערוכ' כולם מה שאינו לעניננו: מעה. היא משקל ט"ז שעורות כסף צרוף: לצרכה. לדברים קטנים:

בל"ש ושבת. ואליבא דמ"ד אוכלת ממש כדברי רשב"ג נ"ל כמי תלת לארחי ופרחי: כמאן אזלא מתני' דתנן ב' קבין, והיא אינה צריכה אלא י"ד סעודות. ובליל שבת אוכלת עמו. פשו להו תרי: כר"ח קס"ד לא תיתי אלא אליבא דמ"ד מאי ואוכלת תשמיש. והיינו דקדמו נמי אפי' תימא רבנן דל חדא ואי אליבא דמ"ד אוכלת ממש. דל תרתי מיבעי ליה למימר. והוא שהביא לבעל תי"ע לומר בשם הגמ' מה שלא נאמר בפירש"י אלא מכללא נשמע: לארחי, המשתהים שבת או חודש: ופרחי העוברים (נראין כפורחין) לדרכם. בפירש"י על"ש הוכחתו שאשה נשואה אינה פטורה מהכנסת אורחים אפי' שלא לדעת בעלה, כ"ש שלא תעכב על ידו. ואם אר"ע [ב"מ פז] שהאשה עינה צרה באורחין, לא אמרו שמוציאת הרגל מתוך ביתה ר"ל. ומשם ראיה. פטורין כדמפרש בגמרא: בין השמשות, כי אז ניכר שמחמת כבוד שבת הוא רץ להכין צרכי שבת. ומתיירא שלא יכנס השבת. והוא עדיין לא השלים המוטל עליו לעשותו לפיכך עושה במרוצה ובחפזון וכדאשכחן נמי להוא סבא דנקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות: חייב. הרץ ופשוט דהיינו דיקא כשהיה זה רץ לקראת המהלך או שהיה אחרון ולא אמר לההלך שיפנה ויעמוד מן הצד. דאל"ה מהלך חייב ורץ פטור. אבל בהמהלך ובא מן הצד לקראת הרץ ועכב מרוצתו והוזק או הזיק. נ"ל דשניהם פטורין. דבל כה"ג לאו משונה הוא, כיון שאין עומד בדרך כנגדו. ודילמא הו"ל מילתא דפזיזא ואורחיה הוא למרהט, ואפי' תימא בכל גוונא משונה הוי בחול, מיהו מהנך נמי משונה הוי בכה"ג, דהו"ל לעיוד. מש"ה מסתברא דאית להו דינא דשניהן ברשות ופגעו זה בזה: אפי' מורכב מן אף ולו. לו הואלנו: פטורין בשוין זה לקראת זה או בזה אחר זה ולא שינה הראשון בעמידה: מר אראמי. מרי מלכא: בואו ונלא. משמע שהיו יוצאין ממש ורצין לקראתה, כענין שאמרו לעולם ירוץ אדם לקראת מלכים. ונ"ל להוליד מזה

מנחות פרק התכלת תַּנְיָא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם: שֶׁנֶּאֱמַר וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה. אַל תִּקְרֵי מָה אֶלָּא מֵאָה. רַבִּי חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא בְּשַׁבַּתָּא וּבְיוֹמָא טָבָא טָרַח וּמְמַלֵּי לְהוּ בְּאַסְפַּרְמָקֵי וּמְגָדֵי:

עוקצין פ"ג כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע וְכוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טוּמְאָה בִּמְקוֹמָהּ וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת חַיָּב חַטָּאת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינָהּ כְּקַרְקַע וְאֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּמְקוֹמָהּ וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת פָּטוּר:

נדה פרק יוצא דופן רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר וַיִּבֶן יְיָ אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע מְלַמֵּד שֶׁקִּלְּעָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה וֶהֱבִיאָהּ אֵצֶל אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לְקַלְעָתָא בְּנְיָתָא:

עוקצין פ"ג אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה עוֹלָמוֹת שֶׁנֶּאֱמַר לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ וְאוֹצְרוֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא:

(א) אם בא לומר פרשת קרבנות דנדר ונד"ה או ש' כפרה אינו רשאי כ"ז העיקר ושרי ליה מריה לבעל מג"א דכתב בשם של"ה בהיפך גם מכנו בעל ווי העמודים ז"ל נעלמו דברי אביו החסיד ז"ל כמ"ש במו"ק בס"י: (ב) בקשה זו מוטעת בכל הספרים והנה היא מתוקנת כראוי:

בקשה ליום השבת

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שתקשיב תפלתי ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי. ותספיק על ידי לעשות מצות וצדקות בישראל.

ע"ל וכ"ל דפליגי ר"מ ור"י בפלוגתא דתלמידי רב ור"ה שבת [שבת קיט] אי צריך מעשה לקבלת שבת. או קבעה נפשה: בואי כלה, מפורש שם:

מאה ברכות, ע"ל אלא מאה, וי"א לפי שפסוק זה יש בו מאה אותיות, ר"ל עם הכולל וי"א מ"ה בא"ת עולה מאה. ובעלי הרמזים מצאו לו סמך גם בקבלה, הרי הוא אומר ומה ה' אלהיך דורש מעמך. גי' מאה. ואומר הנה כ"י כ"ן יבורך גבר, כי כן גי' מאה, יברך חסר, קרי ביה יברך מהקל, כדלא כתוב בתורה שנוי בנביאים משולש בכתובים: בשבתא וי"ט. ע"ל: אספרמקי. עניני בשמים: ומגדי. לשון פרי מגדים, ועי' שם כי נתתי עלה טובה שלא לטעות ולא לבוא לידי שכחה:

כוורת. כמין סל עגול ארוג מקנים או קש, יאספו בו הדבורים ויעשו חלות הדבש אולי היה עשוי בימיהם בכורת מדת הכור: רא"א, משנה זו היא גם בבתרא דשביעית, עי' מ"ב הרע"ב לא נחלקו אלא במונחת ע"ג קרקע הוא עביד פריטה מדעתיה, והתוי"ט גברא דמריה סייעיה לא אבי ולא הרגיש, ועוד הוסיף בשם מפרש אחר להעמיד המשנה בדרך רחיק וזר, ואשבו לדבר פשוט, גם אנכי לא הרגשתי בדבר, כי עברתי על מדותי ולא בדקתי אחריהם שם בלא"ש אמנם היא מן המחילות בטעות, במחילת כבודם לא חשו לקמחייהו כי מטילא לעיקלין חזינא דטעותא הדרא היא וכיתנה ליתבע בשביעית, ואוקימנא לה במונחת ע"ג יתדות דווקא, ובקרקע דלוה ודאי, ולית בה ספיקא בס"ד, יע"ש: כקרקע, ונקנית בכסף ושטר ובחזקה, ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות: וכותבין עליה, על סמך שלה, כלומר אגבה: פרוזבול, ב' מלות פרוז לשון שכר, בול עשיר, כלומר תקנת העשיר היא (גם תקנת העני שלא לנעול הדלת בפני לווין, אלא שלעשיר הוא צורך ביותר מחמת העונש הגדול במניעה, ושכר מרובה ירויח על ידו) שלא יעבור על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל

וזה א' מדברים שהתקין הלל הזקן, כשראה שנמנעו מלהלוות זה את זה, וזהו גופו של פרוזבול, מוסרני לכם פ' ופ' כל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה, והחותמין למטה הדיינים או עדים, ואינו נכתב אלא כשיש קרקע כל שהוא ללוה, כי אז אנו רואין כאילו כל החוב גבוי ביד ב"ד ואפי' הוא מאה מנה, לפי שאין אונאה לקרקעות: ואינה מקבלת טומאה, דחשובה כמחובר: והרודה, כמו רדה הדבש, לקח דחשיב עוקר דבר מגידולו ר"ל מה יפה ומה נעים מאמר זה לענין שבת מלכתא: מלמד שקלעה, קלע שערה ופסקה וקשטה ככלה, ואף על פי שהיתה היפה בנשים, צריכה היתה לכך, לפי שאחת מן הקללות שנתקללה אחר כן, שתהא מגדלת שער כלילית (עמ"ש בס"ד בלקוטים) לכך עשה תמנו קליעה ובנין נאה כי אז הוא נוי לאשה, כמ"ש שערך כעדר העזים, ובזה אני מיישב ג"כ אותה שאמרו בבתרא דערובין דחד תנא סבר מגדלת שער שבח הוא לה, דלא פירשו לנו השבח והשתא א"ש, דודאי היינו שבחה ונויה (ועי"ל מ"ש במקום אחר) כאן למדה תורה דרך ארץ לעסוק הגדול בשושבינות לקטן, ומכאן סמך למ"ש [יבמות סג] סק דרגא בחר שושבינא: בנייתא לשון בנין, ע"ש הקליעה שנראית כבנין והאריך כמ"ד [ברכות כא] פרלוף וקי"ל ומי שמפרש בנייתא שער, כמשמע בנייתא, טועה כי זה לשון ארמי לאחד וכל כימא קרויה כך לא גידול הקווצות וקליעתן יחד שנקרא בנין בכרכי הים בלבד, ויצא המעמד בכי טוב, ורב טוב לבית ישראל. ובא לציון גואל, כחפץ עני השואל, כן יהי רצון: צדיק מאן דנטיר ברית איקרי צדיק, לכן נוטל שב"ח כראוי לו (וכהנה לעיל כמה פעמים) ובדין הוא שיטול שכרו בריתו שלום, לכן מה טוב ומה יפה לו ענין הסמיכות למאמר הקודם ע"ד תפוחי זהב במשכיות כסף, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, אשרי הצדיק ואשרי חלקו, צדיקו של עולם ישים חלקנו עם הצדיקים, כשיטול ש"ת בחיקו, ויחלק לכל אחד לאש חוקו:

בישראל. וללמוד וללמד את תורתך הטהורה והקדושה. ותיטיבני באהבה ביני ובין בריותיך ותחברני עם יראיך ועם עושי רצונך. ותן לי אחרית טוב ותקוה. ותן לי שם טוב ולב טוב ליראתך. ויחד לבבי לאהבה וליראה את שמך ותן בלבי לעשות רצונך. ותגזור עלי גזרות טובות. ותשמרני מכל רע כי אתה משענתי שמור צאתי ובאי. תהא גורלי עם הצדיקים בחיי העולם הבא. ענני מעונך כי קראתיך ואל תבישני משברי. חנני והקימני וקרבני לדתך והאירה עיני בדרכי תורתך ושימני לברכה ולתהלה. ותן לי חן וחסד שתהא רוח הבריות נוחה הימני. ותהא שאריתי לפלטה. והיטיבה לי בכל דרכי. יי סלעי ומצודתי ומפלטי לי אלי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי משגבי: ככתוב יי עזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי ויעלז לבי ומשירי אהודנו: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי:
(כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך שומע תפלה):

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתנחילנו שבת קדשך באהבה וברצון. ולא תהיה צרה ולא דאגה ולא יגון ביום מנוחתנו. כי אתה יי אלהינו כלית מלאכתך בששת ימי המעשה ובשביעי שבת ונחת וקדשתו וברכתו משאר ימי המעשה וקבעת אותו יום מנוחה ועונג לעמך ישראל לדורותם ברית עולם. כן יי אלהינו תזכה אותנו ולכל עמך בית ישראל לניח במנוחה שאין לה קץ ותכלית בעולם הבא שכלו טוב וכלו ארוך וכלו שבת. ותזמין לנו ולכל עמך בית ישראל פרנסתנו כל ששת ימי המעשה בנחת ולא בצער. ומלא ידינו מברכותיך, ומעושר מתנת ידיך כדי שיהא לנו עושר וכבוד לענג שבתותיך בבגדים יקרים ובמאכלים ערבים ובמשקים מתוקים כדי לכבד יום שבת קדשך משאר הימים כדכתיב אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת עונג לקדוש יי מכובד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר: אז תתענג על יי והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יי דבר: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי: (כי אתה שומע תפלת כל פה ברוך שומע תפלה):

פסק על אמירות שיר היחוד ושבחים נוספים אחר התפלה

(א) ראיתי לדבר בענין אמירת שיר היחוד שנתפשט ברוב תפוצת גליות ישראל האשכנזים · ומצאנו בתשו׳ רבותינו שקדמונו · קצתם הרחיקו אמירתו. כמו הגאון רש״ל. ותלמידו בעל הלבוש בסי׳ קל״ג הנמשך אחריו (אכרא לא מטעמיה. דלפי דברי הרב פסולו בגופו · ולפ״ד התלמיד להיפוך הוא. מחמת חשיבותו ים למנוע מלאמרו בכל יום) ובפרט בתשו׳ מהרמ״א נמצא ויכוח על זה. בין הר״ב ז״ל ובין הגאון החכם הגדול מוהר״ר יודא מינץ ז״ל. ושם מתבאר טעמו של הגאון מהרש״ל. ושאר חכמים זולתו שמאסו בו · מפני שהיו מגמגמים בענין ומשמעות לשון חרוז ידוע שבו. יעויין בתשו׳ הנ״ל (סי׳ קכ״ו) שהגאון הנ״ל הפליג להמליץ בעד מחבר השיר היחוד. ושי״ל פי׳ עליו ע״ד הסוד. והתפאר בו שהוא אצלו קודש קדשים ותקן כל מה שנתקשה בו הרב רש״ל. (ב) ואנכי מצאתי למהר״ל בעל ספר הנצחון שכתב · רבינו שמואל החסיד חברו ולפי ששמעתי בלחישה. מטעם גדולים שאסרו אמירתו · מפני שהיה מקובל אצלם שמחברו היה בעל מקרא (וכמדומה שלזה נתכוין ג״כ הלבוש במ״ש שהרש״ל מיחה מלאמרו מטעם לא ניתן ליכתב. עם שבתשובי רמ״א הנ״ל מט״א נגע בה) וזכר ראיה לדבר · שהפליא לעשות בצחות לשונו להראות בקיאות במקרא · נראה לכאורה אין לו עסק בדברי בעלי התלמוד ולשונות מדרשי רז״ל. ולא כן עשו מחברי הפיוטי׳ והמחזור: המלאים להם אמי״ר אמירי ספירי גזרת המדרשים והאגדות יסודתם בהררי קודש. כך הוגד לי בחשאי. וכששמעתי את הדבר הרע הזה הרע לי מאד. אם אמת היה הדבר נמצאו פסולים לשיר הלולים־ והרוזיו חלולים מרק פגולים. כי באמת הגדיל לעשות מחברו ומלין לצד עלאה ימלל · פום ממלל רברבן ביסוד הסי״ת והלוליו ושבחיו · היערוך שוע לו בצר. ואיך תרון לשון אלם ותמהר לדבר צחות ונפלאו׳ כאלה־ הלא יהי לשונו סרוח ומדוע לא תקצר · שלא בא מלאך וסטרו על פניו כאשר אירע לנבוכדנצר. ואיך נעשתה התועבה הזאת בישראל ברוב תפוצת גליות אבותינו. בפרט קודש שנתעוררו רבותינו הנ״ל ע״ז לית דחש לה · ואיך קיימו וקבלו אבותינו הקדושים ז״ל ח״ו לאהוב דברי בלע ולשון מרמה אשר בקרבו ישים ארבו · ותועבת ה׳ אשר שנא בקרבו. וכבר ידוע שהמכחיש תורה שבע״פ הרי הוא אצלנו כאפיקורס גמור. הלומד ממנו כלומד מן המגוש · ק״ו חוטא בל יתגאה. לפני אדון עולם נאה נאה · בשבחי תהלותיו אף כי בצבור · ואם ככה הוא ח״ו לא יפה השתיקה מלגלותו וטוב ממנה הדבור. אבל חלילה לנו מרשע לא תאנה כזאת בישראל. ואתנה את פני לחקור משכיות לבב בעל השיר הלזה. לעמוד על האמת הלנו הוא אם לצרינו. ותמצא דבש וחלב מרז״ל תחת לשונו. ואם אנו מחשים ומצאנו עון. ע״כ אבנה להם ציון כזה באיזה מהמקומות כשיבואו לידי. למען אסור לזות שפתים מפה חלק מעשה מדחה. ולא אשקוט עד יצא כנוגה צדקו והלצו כענן אמתו. ואראה בעליל לשונות ממנו המיוסדים על אדני מדרשי חז״ל. ואף אם בהחפזי לרגל המלאכה לא מצאה ידי כביר. החפץ ימלא ידו אם יעיין בשלמות ימצא עוד דברי חפץ מלין יחביר. עכ״פ עלינו לדון מחברו לזכות ביותר. כמו להצמיד דבריו על לשון פסוקי תנ״ך כי עד״ז יבוא המאמר. באופן יותר נאה כמין חומר. ותהיה שירתו מיושרת. במליצה רצו״ה ומפוארת והוא הנרצה ומשובח גם אצל הפוסקים. (כנ״ל) כאשר כה עשו פייטנים ספרדים אשר מעולם אנשי השם במלאכת השיר והפיוט. ולא נשאר מקום הרהור אחר עדותו של מהר״ל ז״ל הנ״ל בעל הנצחון. שהיה אדם גדול קודם לזמננו כשלש מאות שנה. בימי הרבנים המפורסמים באשכנז מהרי״ל וסיעתו. ודבריו דברי קבלה על כן סר הספק הזה מעיקרו. והשיכותי התלונה מזה הגד מעל השיר ומחברו: (ג) ואם לדון על ענינו. בעבור שהרחיב פיו ולשונו. והרבה לספר בשבחו של מקום יותר מדאי. גם אלה דברי הבאי. התשובה בצדה. שלא הזהירונו חז״ל לאחוז פלך השתיקה בשבחי השי״ת יותר על המסודר מאנשי כנסת הגדולה. אלא בתפלת י״ח (כההוא דנחית קמיה דר״ח. וכפירש״י במגלה אההיא דכל המספר יותר מדאי נעקר מן העולם) ולשנות מטבע חכמים · כי מה שתקנו הראשונים בנוסח תפלה וברכות. עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. זולת זה אין איסור. כ״ה פשוט ומוסכם מכל המפרשים והפוסקים פה אחד (ועמו״ק סי׳ ק״ג) ואף הר״מ ז״ל המחמיר בדבר לפ״ד הטור. לא החמיר אלא בתוארים בלבד לא זולת. ואף בזה לא נתכוין אלא שלא לקבעם תוך י״ח להוסיף על תארים שיסדו אנשי כנסת הגדולה. תדע. שהרי הוא ז״ל עצמו תקן שיר יגדל שיש בו תארים נוספים מחודשים ממנו ז״ל. לא מצאנו להם חברים במקרא ולא בגמ׳. כמו אלהים חי (שלא נמצא רק פעם אחד בכתוב. ולא בענין שבח) נמצא ואין עת למציאותו וכדומה. כי על כן באמת ערערו עליו חכמי האמת שמאנו ומיאנו לאמרו. ואיך יסתור דברי עצמו. הא למדת שהאמת כמ״ש. ולא ירדו לסוף דעתו ז״ל במ״ש משמר בזה. וכן הרשינו על זאת החכמים הגדולים אשר הוסיפו בתהלות ה׳ ובשבחי תואריו ית׳ בזמירותיהם ובקשותיהם. כל איש לפי שכלו יהולל. וכל המרבה לספר בשבחי הש״י הרי זה משובח (בלבד שתהא כשר הלשון הולמתו. שלא יוציא דבר שאינו מתוקן מפיו. כדברי רב האי גאון) כענין שנאמר כי מכבדי אכבד. וכן דרשו רז״ל. כבד ה׳ מהונך. ממה שחננך ומגרונך. וזה ראשית כל פרי הפה והגרון. למלא פיו כל החפץ לתת הודות לה׳ ולהלל לשמו שפתותיו יביעו רון. וביחוד שמחבר זה בחכמה נהג לשון שיריו עלי לשון המקראות. והוא הדרך המשובח לכל הפוסקים והוא ודאי הנאות: וכבר נשמר המחבר במענה לשונו לנצור על דל שפתיו ולהתפלל ע״ז בשירו ליום ב׳ יעו״ש. העמיק הרחיב לשון באזהרה ומניעה: (ד) שוב אחרי החפוש מצאתי להגאון מהר״ל מפראג בס׳ נתיבות עולם פי״ב. שהתאמר ג״כ נגד השיר הלז. מטעם זה

שאמרנו

שאמרנו עכשיו . ובמחילת כבודו כי רב כח . לא טובה עלתה הפעם . שדוחה דברי רש"י והטור (והם הם דברי רב האי גאון והרמ"ה ורבינו יונה החסיד הגדול . וגם דברי הר"מ אינן רחוקים מהם כמש"כ) בלי טעם . והפך על פיה הכפור"ה . וגינה ההדורה ופסל את הכשרה . כלפי לאי איפכא מסתברא . כי פיוטי הקרובץ המשונים המרוחקים אצל כל הגדולים ז"ל הפוסקים האדירים הקדמונים שאסרו אמירתן מפני טעמים עצומים . אחד מחמת שמפסיקין באמצע ברכה ומוסיפין על מטבע אנשי כנה"ג . בדברים אשר אין להם סדר. ואין ענינם מענין הברכה וניסח התפלה כלל . ועוד מפאת הלשון עצמו שאינו לשון תורה . אף זר הוא ולא נתקבל כלל לבעלי הדעת היושר השכל וידוע . ולא נאה לו הסמיכות והחבור עם הלשון הברור של מטבע ברכות ותפלה ולא קרוב לשמוע . על כן בדין הרחיקום כל הפוסקים מקלה בשתי ידים והזהירו ממנע. הוא ז"ל בחר בהם וקרב רחוקים בזרוע . ותאם את מי השילוח השיר הנאה ומשובח הלז הלא הברור ואינו עושה הפסק באמצע תפלה וברכה . דחאו בשתי ידיו והדפו בהוד יפיו ותפלתו זכה . וכן לא יעשה במחילת כבודו אזיל בתר איפכא : (ה) עוד לכי מדבר בערעור אחר שעשו נגד השירים הללו . על שאומרים אותן אחר התפלה כי לפ"ד הלבוש (ודעמיה . מהר"ל מפראג הנ"ל . מרוקא הרא מפיאו) אף אם הוא שטוב וישר וכשר הדיר לאמרו . מ"מ לא יסכימו לאמרו אלא קודם התפלה . משום דקיי"ל לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל . ולזה האריכו הרחיבו פה ולשון . ולא ידעתי מה היה להם ז"ל כי הרעישו עלינו העולם בדברים של כנוס . והקיפונו בתשובות חבילות שאין בהם ממש . כי באמת לא ירדתי לסוף דעתם בזה : מה ראו לומר כן ולהפריז על המדה כל כך . כאלו מצאו דברים מפורשים כדעתם . ואם אמרו חז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה . לא באו אלא לומר שלא יבקש אדם צרכיו תחלה קודם סידור שבחיו ית' . אבל לא באו להוציא שלא יהא אדם רשאי לסדר שבחו ית' גם אחר התפלה . ומי יתן וידעתי היכן הזהירו חז"ל ע"ז . א"כ מה החרדה הגדולה הזאת . אבל ההפך מצאנו ראינו . שהרי לדברי ר"א יבקש אדם צרכיו ואח"כ יתפלל ואף ר"י לא נחלק עליו . אלא שיתפלל תחלה בסדור שבח כאמור . אח"כ יעסוק בבקשת צרכיו . מ"מ לא אסר להתפלל אח"ז שיר . ולדברי חכמים שואל אדם צרכיו בשומע תפלה . ומסדר שבח אחר קבלת פרס בני אהרונים כמו שהלבוש כתב . גם אמרו בפירוש . אחר סיום התפלה אם רצה להאריך בסדר יה"כ אומר . עוד אמרו הלואי יתפלל אדם כל היום . ואמרו מתפללין נדבה . ועוד . לא ראה דור דור דורשיו וחכמיו . השתדלו בהרבות תחנות ובקשות אחר התפלה . האם ה"ו תעו כולם מדרך השכל חלילה חלילה . מש"ה ודאי לית דחש לה . ומי לנו גדול מהאר"י ז"ל שר ח ה' דבר בו . ותקן ויסד תפלות ובקשות . ושבחות גדולות וארוכות מאד לאמרן בכל יום אחר התפלה (כי לאמרן בלילה לא מצינו . וקודם לה אחר שהאיר היום . אין פנאי מספיק לאמירתן מפני אריכותן . וזוהי הסבה שהשמטום . לולי זאת ודאי ראויין להכניסן לבית אלהינו . רק מפני טורח הצבור עזבנום כעת . והנחנום לפאה עד ירצה ה' פעלנו ויזכנו לשנות הדפסת התפלה . אזי בלי כדר יעלו לרצון על מזבח בית תפלתנו אי"ה . ועוד תמה על עצמך . חסידים ראשונים ששהו שעה כמשעה אחר תפלה . האם ישבו בשתיקה דוממים שעה . הלא בלי ספק עסקו בשיר ושבח ולא דומיה תהלה . וכך נאה להם וכן יפה לנו ע"פ דרך הקבלה האמתית . כדי להאריך הברכה ולהמשיך ההשפעה . ולבטל הקללה והרעה על האפשר לפחות מלא שעה . ודי בזו ההכרעה : (ו) הנה למדנו זכות על שיר היחוד. והאומרים אותו שכרם אתם ידועה . אך יזהרו שלא יאמרוהו בהבלעה ויעוררוהו בנחת ובנעימה ובנגינה נאה . כי נקרא שיר ע"ש שנאמר בשירה ובזמרה. והאומרים אותו בחטיפה. לא די שאינם נוטלים שכר . אבל יצא שכרם בהפסדם שקרובים לחירוף וגידוף מתיעוט הכונה ואנו אי אפשר לנו לאומרו בכל יום . כי אם באנו לגמור אין מספיקין ומלאכתנו מתי נעשית . מנהגנו להשלימו בליל יוה"כ פ"א בשנה : (ז) אחר שיצא בעל השיר בשירו זכאי בדינו . ראיתי והנה עלה כולו קמשוני שיבושי חלוף חסר יתיר . כסו פניו חרולי הטעיות . ואשים עיני עליו להביאהו כראוי . אף על זה פקחתי עיני להשלים ביאורו הקצר . למלא החסר ולעזוב היתר . ואציב לו ציונים מראה מקומות לשונות המקראות שאינם שגורים כל כך . אמנם באותן הידועים ומורגלים מאד . לא מנעתי עצמי בהבאת מראה מקומות :

שיר היחוד ליום ראשון

חזן אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי. הָאֱלֹהִים הָרוֹעֶה אוֹתִי מֵעוֹדִי: קהל עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֶחֱזַקְתָּ בְּיָדִי. חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי: ח' בָּרוּךְ יְיָ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ. כִּי עַל עֲבָדוֹ הִפְלִיא חַסְדּוֹ: ק' לֵאלֹהֵי מָרוֹם בַּמֶּה אֲקַדֵּם. וּבַמֶּה אִכַּף לֵאלֹהֵי קֶדֶם: ח' אִלּוּ הָרִים לְמַעֲרָכָה. וְכָל עֲצֵי לְבָנוֹן בַּכֹּל עֲרוּכָה:

ואת

ק׳ ואם כל בהמות וחיות קרוצים . נתחים ערוכים על העצים · ח׳ ואף זויות
כזבח מבוסים · דם כמים לים מכסים : ק׳ וכחול סולת דשן ושמן כרוב
ברבבות נחלי שמן : ח׳ ולאזכרה לבונה וסמים . וקטורת כל ראשי
בשמים : ק׳ ואלו נרות על המנורות . יהיו מאירות כשני המאורות : ח כהררי
אל לחם הפנים . על שלחנות ערוכים בפנים : ק׳ ויין כמטר השמים . ושכר
לנסך כעינות מים : ח׳ ואלו כל בני אדם כהנים . לוים משוררים בכנף
רננים : ק׳ וכל עצי עדן וכל עצי יערים . כנורות ונבלים לשרים : ח וכל בני
אלהים בקול תרועתם . והכוכבים ממסלותם : ק׳ וכל הלבנון עולה כלה .
אין די בער ואין די עולה : ח הן בכל אלה אין די לעבוד ואין די לקדם לאל
הכבוד : ק כי נכבדת מאד מלכנו . ובמה נכף לאדוננו : ח אמנם לא יוכלו
כבדך · כל חי אף כי אני עבדך : ק ואני נבזה וחדל אישים . נמאס בעיני ושפל
אנשים : ח ואין לעבדך כל לכבדך · להשיב לך גמול על חסדיך : ק׳ כי
הרבית טובות אלי . כי הגדלת חסדך עלי : ח ורב שלומים לך חיבתי . כי
עשית טובות אתי : ק ולא חיבת לי גמוליך . כל טובתי בל עליך : ח על
הטובות לא עבדתיך . אחת לרבוא לא גמלתיך : ק אם אמרתי אספרה כמו .
לא ידעתי ספורות למו : ח ומה אשיב לך והכל שלך . לך שמים אף ארץ
לך : ק ימים וכל אשר בם בידיך · וכלם ישבעון מידיך : ח ואנחנו עמך וצאנך .
וחפצים לעשות רצונך : ק ואיך נעבוד ואין לאל ידינו · ולשרפת אש בית
מקדשנו : ח ואיך נעבוד ואין זבח ומנחה . כי לא באנו אל המנחה : ק ומים
אין להעביר זהומה · ואנחנו לא נדע מאומה : ח שש אנכי על אמריך · ואני
באתי בדבריך : ק כי כתוב לא על זבחיך · ועולותיך אוכיחך : ח על דבר
זבח ועולותיכם · לא צויתי את אבותיכם : ק׳ מה שאלתי ומה דרשתי · ממך

מקום מערכת עצים ואש : ערוכה . מוסב על המערכה שתהיה ערוכה . בכל טוב מובחר עצי לבנון : קרוצים חתוכים . לשון נקוץ מהמשכה . קרצו ומירק אחר שחיטה . ולא נמצא בכתוב על זאת ההוראה . אע״פ שלמדוהו בדרך השאלה מהכתוב קרץ מצפון . שהוא ההריגה . לא הונח בראשונה על השחיטה הכשרה : מבוססים מלשון מתבוססת בדמיך . פי׳ מגואלים בדם : וכחול . כרוב : דשן ושמן · פעלים תוארים . הפי׳ שיהיה הסולת מדושן בעצמו . מחלב כליות חטה הגדלה בקרן בן שמן : נחלי שמן . שיהיו מוככים שמן זית : ולאזכרה . כמו ולהקטרה מזכיר לבונה . ומזה נקרא הקומץ אזכרה בתורה · לפי שהוא נקטר . והלבונה גם היא אזכרה ללחם ולמנחה ולקטרת על אש המערכה של מזבח העולה : ולקטורת · של מזבח הזהב . או על המחתה : וכהררי אל . אם יהיו הלחם גדולים כהררי אל : בפנים . הוא ההיכל לפני : ושכר . יין ישן : בכנף רננים . ליענא דקרא נקט . כנף רננים נעלסה . ופי׳ אילו יהיו לוים משוררים כמלאכים בעלי שש כנפים . השרים ברן יחד . לשרים . כנ״ל . כלשון הכתוב מלכים א׳ י׳ . ופי׳ למנגנים בכלי שיר : בקול תרועתם . כמ״ש הכתוב ויריעו כל בני אלהים : וכל הלבנון כלה . כנ״ל ופי׳ כל עצי לבנון : וחיתו כולה : אין די בהם לשרפת הקרבנות : נכף . נהיה כפיפים : חדל אישים . נמנע מהיות נדמה לשאר אנשים : שלומים . דגוש · כמו שנת שלומים : חיבתי . מהבנין הפעול : לא חיבת . לא היית חייב לגמול לי חסד : בל . נמחק : טובתי בל עליך הטובה שאתה עושה עמי אינה מוטלת עליך לעשותה · או טובה שאני עושה אינה מגעת עליך . כי מה תועיל לך · לכן אינך מחויב לשלם לי בעדה : אספרה כמו . כנ״ל . לשון הכתוב תהלים ע״ב . פי׳ כמו שהם במדותם וכמותם : למו . להם : ספורות . בשקל בשורות . ופי׳ מספרים · לאל . לשון כח . כמו יש לאל ידי : המנוחה . זו ירושלים . שנא׳ זאת מנוחתי . וכתוב כי לא באתם אל המנוחה : אם אנחנו כנ״ל . פי׳ אפי׳ היו לנו מים טהורים . אין אנחנו יכולים ליטהר : ואני באתי · לשחר פניך . ותשורה אין להביא : בדבריך בטחתי . שכן כתיב לא על זבחיך וגו׳ . מפס למדתי שאין לך חפץ בעולות וזבחים נדרים ונדבות : ואני באתי . לשון מקרא בדניאל י׳ : לא על זבחיך . תהלים נ׳ : ע״ד זבח . ירמיה ז׳ :

כי אם ליראה אותי : ח לעבוד בשמחה ובלבב טוב . הנה שמוע מזבח טוב:
ק ולב נשבר מן מנחה טהורה . זבחי אלהים רוח נשברה · ח זבח ומנחה לא
חפצת · עולה וחטאה לא שאלת : ק מזבח אבנה בשברון לבי . ואשברה אף
רוחי בקרבי : ח רום לבי אשפיל ואת רום עיני . ואקרע לבבי למען אדני :
ק שברי רוחי הם זבחיך . יעלו לרצון על מזבחיך : ח ואשמיע בקול הודיותיך .
ואספרה כל נפלאותיך : ק ואשר ידעה נפשי אחבירה . אמלל גבורות
ואדברה : ח ומה אערוך ולא ידעתי מה . היכול אוכל דבר מאומה : ק כי
אין חקר לגדלתו . וגם אין מספר לתבונתו : ח חכם לבב הוא מי כמוהו .
שגיא כח לא מצאנהו : ק עושה גדולות ורב נוראות . גדול אתה ועושה
נפלאות : ח עד אין מספר ועד אין חקר . ולא נודע כי לא יחקר : ק איזו עין
אשר תעידך · ואיזה פה אשר יגידך : ח חי לא ראך ולב לא ידעך . מאיזה
שבח אשר יציעך : ק גם משרתיך לא ראוך . וכל חכמי לב לא מצאוך :
ח אתה לבדך מכיר שבחיך . ואין זולתך יודע כוחך : ק שבחות ראויות לכבדך .
אין יודע בלעדיך : ח על כן תבורך כראוי לך . כפי קדשך כבודך וגדלך :
ק ומפי הכל בכל אילותב . כפי מדע אשר אתה חננתם : ח יודו פלאך השמים .
ויאדרוך קולות מים : ק ויריעו לך כל הארץ · יודוך כל מלכי ארץ : ח אף
יודוך כל העמים . וישבחוך כל האומים : ק כל זרע יעקב עבדיך . כי עליהם
גברו חסדיך . ח את שם יי יהללו כולם . אל אלהים אמת ומלך עולם :

ליום שני

ח ואני עבדך בן אמתך . אדבר אמלל גבורותיך : ק דרכי שבחיך קצתם
אספרה . מעשיך מה נורא אומרה : ח אין אליך ערוך בספר . אגידה
שבחות עצמו מספר : ק חקר אלוה לא ימצא . ותכלית שדי לא תקצה :
ח ולתבונתו הלא אין חקר · ומספר שניו לא יחקר : ק וגם אין מספר לגדודיך
בצבאותיך אות כבודך : ח איזו עין אשר תעידך . וחי לא ראה פני כבודך :

הנה שמוע (שמואל א ט"ו) לשמוע בקול ה' · טוב מלהביא זבח הקרבן : ולבב נשבר . טוב יותר בעיניך ממנחה : זבח ומנחה לא חפצת . תהלים מ' : רוח נשברה . דעה שפלה · חשובה זבחי אלהים : עולה וחטאה . כנ"ל : בשברון לבי · שיהא חשוב כמזבח בנוי . אף רוחי . להיות חשוב קרבן עליו . ואף אם לב ורוח כמו שמות נרדפים בענין הנראה כאן . שהוא הכח המתעורר הנמשך מרוח החיוני השוכן בלב : אמנם יבחנו בשני דברים כפי חלוק הנחתם הראשונה : ואקרע לבבי . כמ"ש קרעו לבבכם . מעשגת הלב . הם זבחיך , מה שפסל בבהמה עורת או שבור · הכשיר באדם לב נשבר ונדכה : ואשמיע בקול · כנו' אפרסם בקול נשמע ההודאות הראויות כתת לך : אחבירה . אחבר דברים . לשון הכתוב איוב ד' : אערוך · מערכי לב ומענה לשון : שגיא כח . שיותר מכחנו הוא · ע"כ לא מצאנוהו ברעיוננו : לא השגנוהו מה הוא : תעידך עדות ראיה : חי לא ראך · שנאמר כי לא יראני אדם וחי . ושאמר איוב ועתה עיני ראתך . יפורש על ראיית הכבוד · הנרמז באת דוירא את אלהי ישראל (עי' מ"ש בס"ד בהקדמה) בדרך שנראה לישראל בים ובהר סיני . או י"ל דשאני איוב · שהיה חשוב כמת (שאפי' יסורין בעלמא חשובין מיתה) דאמרינן במיתתן רואין . ובזה יובן לשון הפסוק היטב באמרו · ועתה (בהיותי חשוב מת · בסבלית יסורי הקשים) עיני ראתך · מה שלא יוכל להשיג בעודו בחיים חייתו בשלמות החומר . ע"כ אמאס חיי . ונחמתי על עפר הגוף המיוסר . ואפר שהייתי יושב בו . כי נחמה וטיבה גדולה יצאה מזה . שהשגתי ע"י"כ ראיית שכינתך . ונכון הדבר : לא ידעך . בחקרת התהום : יציעך · יבאר ענינך · לא ראוך . ככתוב · בשתים יכסה פניו : לא מצאוך . בהשגת עצמיותך : כראוי לך · מכל א' כפי כחו : כל הארץ . יושבי הארץ · ולי הכתוב הוא שלים

ק נבון וחכם הן לא ידע . ואיך אערוך על אשר לא אדע : ח ואם יאמר איש
עד תכליתו . אערוך אליו ובמתכונתו : ק אבא ואמצא תכלית שבחו . לא
נאמנה את אל רוחו : ח יבולע כי לא ידע ערכו . אחרית פיהו ראשית דרכו :
ק ועמדי לא כן אנכי . ופי לא אתן לחטא וחכי : ח אספרה לאחי קצות דרכי
אל . ולישראל מה פעל אל : ק ככתוב אמרו לאלהים . מה נורא מעשיך
אלהים : ח ואמרת עם זו לי יצרתי . יספרו שמי ותהלתי : ק במצרים שמתי
עלילותי . למען תספר את אותותי : ח ואני עבדך על כן אספר . כאשר
אדרוש מעל ספר : תהלל נפשי כח מעשיך . וכל קרבי את שם קדשך :
ח ואברכה בכל עניני . ובכל לבי אודה את אדני : ק בגרוני רוממותיך .
ואת פי אמלא תהלתך : ח כי פי יגיד תהלתך . כל היום את תפארתך :
ק ואמרה נא עזוז נוראותיך . ואשיחה דברי נפלאותיך : ח ואזכיר טובך
וצדקותיך . חסדיך וגבורותיך : ק ידעתי כי גדול אתה . על כל אלהים מאד
גדלת : ח הן לעובדיהם גמול אין משיבים . ולמה להם המה מטיבים : ק ובעת
צרה אז יתפללו . ולא יענום כי לא יועילו : ח דורשים בכל לב לרוח אין בו .
וקרוב יי אל עם קרובו . ק כי כל אלהי העמים הקדמונים אלילים אלמים
רוח אין בהם : ח היוצר כל הוא אלהינו . הוא עשנו ולו לבד אנחנו : ק עם
מרעיתו וצאן ידו . נברך שמו כי לעולם חסדו : ח בצר לנו מאד נמצאת .
כי דורשיך לא עזבת : ק ותמיד בפינו תהלתך . ומהללים לשם תפארתך :
ח עד אתה בך ובכבודך . ומשרתך אף עבדיך : ק אשר כבודך מלא כל הארץ .
וכבודך על כל הארץ : ח ואבותינו בחרו אותך . לבדך לעבוד ואין זר אתך :
ק גם אנחנו אותך לבדך . נעבוד כבן אב ונכבדך : ח והננו על יחודך . יומם
ולילה עדך : ק בפי כלנו ובלבבנו . שאתה לבדך אלהינו : ח אלהינו אתה
על יחודך . עדים אנחנו ועבדיך : ק אין תחלה אל ראשיתך . ואין קץ ותכלה
לאחריתך : ח ראשון ואחרון מבלי ראשית . ומבלי אחרית ואין לב להשית :
ק אין קצה אל גבהותך . ואין סוף לעומק מדותיך : ח אין סובב ואין לך פה וזה .
על כן אותך כל חי . לא ראה : ק אין צד וצלע יצליעוך . ורוחב ואורך לא
ימציעוך

ה׳ צבאות שמו . אם הוא בצבאיו . הייתי לצבאות . צבא ואות . וסוד וידוע . שהוא זע״ר אנפין אות
ברית בצלם הוד צבא רב . ומשם בארה היא כבודו · והכן כי קראת : לא דע . בשלמות . אערוך . נקש־
כמעלה : ובמתכונתו . לשון שנים מספר : לא נאמנה · האמנה כן כוראי טיבה יש בלבו · שסובר להגיע
לסוף ערך מי שאין לו סוף : יבולע . יהי נשמת האיש ההוא · אחרית פיהו . אז חושב אדם נגמר והם יש
תהלות השי״ת · ושימיכהו לשבחי דמריה · הנה הוא ראשית דרכי אל · התחלת השבח בלבד : ועמדי לא כן
אנכי . אין זאת המחשבה עמי . שאספר כל שבחות השי״ת : קצות . מקצת ומעט מדרכיו הכתובים על ספרי
הנביאים:אין משיבים . האלילים : מטיבים . עובדיהם . לפי מחשבתם · בעבודתם והכנעתם אליהם . או י״ל
מטיבים את לבם בבטחונם בהם . וכן בעת כי לא יענום : אלילים אלמים . כמשך למעלה : בצר לנו מאד.
אז נמצאת תמיד , אף אם הסתרת פניך ממנו : כי דורשיך לא עזבת · לגלותינו : בך · בצלמך : ובכבודך ·
בהנהגת כבודו באוהל העדות : ומבלי אחרית . כמשך למעלה : להשית · לשים · להבין לאחריתו ולראשיתו הוא
כמנע · מבלי היות לו ראשית ואחרית · או ירצה . ואין לשום לבו לחקור איך הוא זה שיאמר
בראשון ואחרון שיהיו בלי ראשית בלי אחרית . כי אומר ראשון ואחרון יאמר על הנבראים
בדיוק . לכל שם ראשון ואחרון הנאמר בו יתברך · אינו נאמר בדיוק לדבר . כי אינו תחת יד
הזמן . כמבואר בצלמו · ואמנם כל המאמרים . בו ית׳ אינם רק שוללים . ואינם דבר נוסף וכו׳
מקרי

ימציעוך: ח אין פאה לסביבותיה · ואין תוך מבדיל בינותיך: ק אין חכמה אשר תדעך · ואין מדע אשר יגיעך: ח ולא ישיג אותך כל מדע · ואין שכל אשר יבין וידע: ק ממך מאומה ואיכה אתה: ח ואיך בלי מאומה · כל בראת:

ליום שלישי

ח אמנם ידעתי כי אתה · אלהי יעקב כל יצרת · ק אתה בורא ולא נבראת - אתה יוצר ולא נוצרת: ח אתה ממית ואת כל תבלה · אתה מוריד שאול ואף תעלה: ק ונאמן להחיות מתים אתה · ועל ידי נביאך כן הודעת: ח ולא תמות אל חי ולא מתה · מעולם ועד עולם אתה: ק משביר ומוליד ולא נולדת · מוחץ ורופא ולא חלית: ח מות ומדוה אין לפניך · תנומה ושנה אין לעיניך: ק הלא מקדם אל חי אתה · מאשר בך לא נשתנית: ח ועד העולם לא תשתנה · ומאלהותך לא תתגנה: ק חדש ונושן לא נמצאת · חדשת כל ולא חדשת: ח לא יחולו זקנה ובחרות · עליך גם שיבה ושחרות: ק ולא חלו בך שמחה ועצב · ודמיון נוצר וכל דבר קצב: ח כי לא יסובב אותך גשם · אף לא תדמה אל כל גשם: ק כל היצורים גבול סבבתם · אל ראשיתם ולאחריתם

אין מקרי · לא יתואר בהם על צד הביאור בהעברה להקל על האוזן. זו היא דעת פילוסופי עמנו · יעוין עקרים פ"ח וי"ח ממאמרו השני · כמו אין סתירה במאמר מבלעדיה וחיוב: ע"כ אוחז כל חי. הגדול במקום ומוכח מרוממיו. לא יוכל נראותך. שאתה מקומו של כונס. ולא נתפס במקום: אשר תדעך. ידיעה מוחשים מקפת בשלמותך: יגיעך · להשיג מהותך: ממך מאומה · הדלפיל קאי. אין שכל שיבין מאומה מעניינך ואיכותך. המשכל מכל מדע זולתך ·

לא נולדת. מהכתוב ישעיה מ"ג. יע"ש במפרשים · תבלה. הקב"ה מבלה מעשי ידיו · לא כמדת ב"ו ·· ונאמן להחיות מתים · הרי כאן מבואר העיקר הגדול משרשי תורתנו הקדושה · מה שאין קראים והבריהם מודים בו · לפת"ם הר"מ ז"ל בפי' לבית ובחלק (יע"ש באורך על אודותיהם ואמונתיהם) ואין סעון. על לשון השיר נאמרו וע"י נביאך כן הודעת כאילו שכל ח"ו הראיות מפסוקי התורה · ומשנה שלמה שנינו. שאין באין להם חלק לעה"ב. האומר אין תחיית המתים מן התורה · אבל כבר ביארתי שם בחבורי, כי מן הגמרא נראה בפירוש שלא כוונו דוקא בתורת מרע"ה בלבד · אבל כל המקרא בכלל זה · עם שבאמת גם בתורה מבואר היטב בראיות גמורות לבעלי הדעת · אבל לא גזורות כמ"ש שם בס"ד. מ"מ דבר זה אמת שאין כוונת חז"ל להכריח האדם שיחויב להאמין בלא מפורש בתורה · והמאמין בזה לפי שלא נתקבל בקבלנו. יאבד עולמו ח"ו. שא"כ יחויב מזה גומר כן בכל מדרשי חז"ל עם היותם רק אסמכתות. וכמה פעמי' החכמים נחלקים בדרש · ולא יקרא החולק מין · ההרי שגם באלו הדברים מבוארים ויסבו פרושים ודרשות חלוקים אבל חוייבנו להאמין ע"פ הדבר אשר יגידו לנו ויורונו רז"ל. ואפי' יאמרוהו בע"פ בלי סמך מהכתוב. אולם בענין אמונת תחיית המתים הגדולה הוסיפו החיוב להאמינו אגב שלא מבואר בתורה. אכן כוונתם על פסוקי יחזקאל ודניאל בפשטיהם מורים אמתת עיקר זה מהאמונה והזהירונו חז"ל שלא נטעה בפסוקים אשר כמלאכים בכתובים כמו באיוב שהנראה מפשטן מתנגד לאלה. ויבוארו ג"ר מסכים עם הפסוקים המקיימים זאת האמונה (עי' אגרת תחיית המתים ואגרת בקורת) וירצו חז"ל באמרם מן התורה · תורה דברי קבלה כמ"ב במקום אחר. דבר זה מתורה מרע"ה לא למדנו מתורת יחזקאל למדנו. שכל הכ"ד ספרים נכנס ושם שם תורה אחת היא. תואר ה' הוא לכונס. ולפ"ז נאמר שלא בא בעל השיר למעט ידיעה זו מן התורה. הלא שנודע ע"י הנביאים ידיעה יותר ברורה ונשמעת להאמין עם שאפשר עוד לחשוב בכוונת על ידי נביאך היותו לשון יחיד · ר"ל מרע"ה ביחוד שהוא רבן של נביאים. ואין זה רחוק כלל · ומה מונע מהבנה זו. כי באמת הוא דבר מפורש בתורה ממש. כמ"ש בס"ד: משביר כבתוב האני אשביר ולא אוליד: לא חולית.

לְאַחֲרִיתָם: ח כִּי כָל בְּרוּאִים בִּגְבוּל שַׂמְתָּם. וִימֵי צְבָאָם גְּבוּל הִקַּפְתָּם: ק
וּלְךָ אֵין גְּבוּל וּלְיָמֶיךָ. וְלִשְׁנוֹתֶיךָ וּלְעַצְמֶךָ: ח עַל כֵּן אֵינְךָ צָרִיךְ לַכֹּל. לְיָדְךָ
וּלְחַסְדְּךָ צְרִיכִים הַכֹּל: ק הַכֹּל צְרִיכִים לְצִדְקָתֶךָ. וְאֵינְךָ צָרִיךְ לִבְרִיּוֹתֶךָ: ח
בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר הָיִיתָ. לְבַדְּךָ מְאוּמָה לֹא נִצְרַכְתָּ: ק רֵאשִׁית וְאַחֲרִית בְּיָדְךָ
עֲרוּכִים. אַתָּה בָם וְהֵם בְּרוּחֲךָ שְׂרוּכִים: ח כָּל אֲשֶׁר הָיָה בָּרִאשׁוֹנָה. וַאֲשֶׁר
יִהְיֶה בָּאַחֲרוֹנָה: ק כָּל הַיְצוּרִים וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם. וְכָל דִּבְרֵיהֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיהֶם:
ח מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף תֵּדַע כֻּלָּם. וְלֹא תִשְׁכַּח כִּי אַתָּה אֶצְלָם: ק אַתָּה בְּרָאתָם
וְלִבָּם עֲרַכְתָּם. לְבַדְּךָ תֵּדַע מְקוֹמָם וְדַרְכָּם: ח הֵן אֵין דָּבָר מִמְּךָ נֶעְלָם. כִּי לְפָנֶיךָ
נְכוֹנִים כֻּלָּם: ק אֵין חֹשֶׁךְ וְאֵין מָנוֹס וָסֵתֶר. לָנוּס שָׁמָּה וּלְהִסָּתֵר: ח אֵת אֲשֶׁר
תְּבַקֵּשׁ אַתָּה מוֹצֵא. בְּלִי נְטוֹת אֲלֵיהֶם בְּעֵת שֶׁתִּרְצֶה: ק כִּי אֶת הַכֹּל כְּאַחַת
תִּרְאֶה. לְבַדְּךָ תַּעֲשֶׂה כֹּל וְאֵינְךָ נִלְאֶה: ק כִּי עַל כָּל גּוֹי וְעַל אָדָם יָחַד. עַל
כֹּל תְּדַבֵּר בְּרֶגַע אֶחָד: ק תִּשְׁמַע בְּרֶגַע כָּל הַקּוֹלוֹת. זַעַק וְלַחַשׁ וְכָל הַתְּפִלּוֹת:
ח אַף תָּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם. בְּרֶגַע תַּחְקוֹר כָּל לְבָבֵיהֶם: ק וְלֹא תַאֲרִיךְ עַל
מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. וְלֹא תִתְמַהְמַהּ עַל עֲצָתֶךָ: ח אֵצֶל עֲצָתְךָ גְּזֵרָתֶךָ. לְקֵץ וּלְמוֹעֵד
קְרִיאָתֶךָ: ק וְכֻלָּם בֶּאֱמֶת בְּתוֹם וּבְיוֹשֶׁר. מִבְּלִי עוֹדֵף וּמִבְּלִי חוֹסֶר: ח מִמְּךָ
דָּבָר לֹא יֵאָבֵד. וְדָבָר מִמְּךָ לֹא יִכָּבֵד: ק כָּל אֲשֶׁר תַּחְפּוֹץ תּוּכַל לַעֲשׂוֹת.
וְאֵין מִי מוֹחֶה בְיָדְךָ מֵעֲשׂוֹת: ח יְכוֹלֶת יְיָ בְּחֶפְצוֹ קְשׁוּרָה. וּבִרְצוֹת יְיָ לֹא
אִחֲרָהּ: ק אֵין דָּבָר סֵתֶר מִמְּךָ נִכְחָד. עֲתִידוֹת וְעוֹבְרוֹת לְךָ הֵם יָחַד: ח אֲשֶׁר
מֵעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. הֵם כֻּלָּם בְּךָ וְאַתָּה בְּכֻלָּם: ק חֲדָשׁוֹת תַּגִּיד וְסוֹד דְּרָכֶיךָ.
אֶל עֲבָדֶיךָ וּמַלְאָכֶיךָ: ח וְאֵינְךָ צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעֲךָ. דְּבַר סוֹד וָסֵתֶר לְהוֹדִיעֲךָ:
ק כִּי מִמְּךָ כָּל סוֹד יִגָּלֶה. בְּטֶרֶם עַל לֵב כָּל יְצִיר יַעֲלֶה: ח בְּלֵב כָּל נִבְרָא לֹא
תִמָּצֵא. וּמִפִּינוּ עָתָק לֹא יֵצֵא: ק בְּאֵין לוֹ קָצֶה וְלֹא יֵחָצֶה. לֵב לֹא יָתוּר
וְאֵין פֶּה פּוֹצֶה: ח בְּאֵין לוֹ רוּחוֹת וְלֹא רְוָחוֹת. אֵין לוֹ שִׂיחוֹת בּוֹ מוֹכִיחוֹת:
ק לְמֵרָחוֹק מִי יִשָּׂא דֵעוֹ. לְלֹא תְחִלָּה וְלֹא סוֹף לְהַגִּיעוֹ: ח אֲגוּדִים אֲחוּדִים
תּוֹךְ וְסוֹף וָרֹאשׁ. פֶּה וָלֵב אֶבְלוּם מִדְּרוֹשׁ וּמֵחֲרוֹשׁ: ק גֹּבַהּ וְעוֹמֶק נְעוּצִים

בסובב

וכן ישמח ה'. הוא עד"ז לספר את האון כדרך שהיא יכולה לשמוע. אף כי בכל אלה סודות התורה ורזי עליונים: גבם. כצ"ל. והוא הגיה. כמו וגבם יגדל: נשם. אשר בו נשמת רוח חיים: לגאם. זמנם. כמו כל ימי צבאי. שרוכים. לשון תרגום הוא. סרך בהם: ולא תשכח. דבר מהם. לפי שאתה אצלם תמיד: נכונים. מזומנים: בלי נטות. מוסב למעלה. ר"ל אתה מוצאם בלי נטיית העינים וחפוש: ברגע תחקור כל לבביהם הוא דברי חז"ל. כולן נסקרין בסקירה אחת: ולא תאריך. אינך צריך לחשוב באריכות ובמשך זה מה: אצל עצתך גזרתך. מיד בלי עיכוב ושהות בהמלכה: לקץ ולמועד. לזמן קצוב: קריאתך. יעוד הגזרה לבוא ולהתקיים. יש לו משך זמן. אעפ"י שהגזרה כבר חתומה ונכרזה. כענין שנאמר וקרא אליה הקריאה עוד מ' יום ונינוה נהפכת. שאם יעשו תשובה: מוחה. לשון חכמים הוא. וידוע: נכחד. נעלם. כמו וכל דבר לא יכחד מן המלך. כולם. העוברות והעתידות כך גנוזים. ואתה מתעלם בהם: לא תמצא. לידע היכן אתה שרוי: עתק. דבר עזות: באין לו. כמי שאין לו: ולא יחצה. אין מתחלק לחצאין: לא יתור. לא יחקר: רוחות. צדדין ופאות: רוחות. מקומות פנוים בעלי מדות ופאות מרווחות: מוכיחות. להגביל גדריו. מלשון ויוכח אתם: למרחוק. למי שבא מרחוק. כמ"ש ה' ממרחק יבוא. ואליהוא אמר אשא דעי למרחוק. על כוונה אחרת: להגיעו. נקשר למעלה. מי הוא שישא דעו אליו כדי להגיעו: אגודים. קשורים באגודה. רמז כאן במדות: אבלום. אסתום: נעוצים בסובב. ענין לקיח מלשון ספר יצירה. סוד נעוץ סופן בתחלתן: שהכל אחדות אחת. נעוצים לשון חכמים דקר נעיץ: בסובב. עשה דמיון מהגלגל המקיף. שאף

פ"פ

בסובב. חכם ולב נבוב לא ילבב: ח סובב את הכל ומלא את כל. ובהיות
הכל אתה בכל: ק אין עליך ואין תחתיך. אין חוץ לך ואין בינותיך: ח אין
מראה וגב ליחודך. ואין גוף לעוצם יחודך: ק ואין בתוך ממך נבדל. ואין
מקום דק ממך נחדל: ח ואינך נאצל מכל ונבדל. ואין מקום רק ממך ונחדל:
ק מקרה ושנוי אין בך נמצא. ולא זמן וערער ולא כל שמצה: ח כל זמן
וכל עת אתה מכינם. אתה עורכם ואתה משנם: ק כל מדע לא ישיג אותך.
אין שכל אשר ימצא אותך: ח כמדתך חכמתך. כגדלתך תבונתך: ק חכם
אתה מאליך. חי מעצמך ואין כזילך: ח זולת חכמתך אין חכמה. בלתי
בינתך אין בינה ומזמה: ק חקקת בלב חכמים שכל. ורוחך תמלאם ודעתם
השכל: ח מבלעדי כוחך אין גבורה. ומבלעדי עזך אין עזרה: ק אין נכבד כי
אם כבדתו. ואין גדול כי אם גדלתו: ח כל יקר וכל טוב מידך. לאשר
תחפוץ עשות חסדיך: ק אין חקר לגדלתך. ואין מספר לתבונתך: ח אין
עוד זולת הויתך. חי וכל תוכל ואין בלתך: ק ולפני הכל אתה היית.
ובהיות הכל את כל מלאת: ח לא להצוך ולא הטוך. יצוריך אף לא מעטוך:
ק בעשותך כל לא נבדלת. בתוך מלאכתך לא נחדלת: ח בעשותך את
השמים. את הארץ ואת המים: ק לא קרבוך ולא רחקוך. כי כל קירות
לא יחלקוך: ח זרם מים לא ישטפך. ורוח כביר לא יהדפך: ק אף כל טנופת
לא תטנפך. אש אוכלה אש לא תשרפך: ח להויתך אין חסרון. וליחודך
אין יתרון: ק כמו היית לעולם תהיה. חוסר ועודף בך לא יהיה: ח ושמך
מעידך כי היית. והוה ותהיה ובכל אתה: ק הוה לעולם וכן נודעת. נעידה
וכן בך העידות: ח שאתה הוא והוה בכל. שלך הכל וממך הכל: ק שמות
יקרך יענו ויעידו. בתוקף יקרך בך יסהידו:

ליום רביעי

ח ארומם אלהי אבי ואלי. אנוה אלהי צורי וגאלי: ק איחד אלהי השמים.
והארץ בכל יום פעמים: ח אל חי אחד הוא בראנו. אביר יעקב אב
לכולנו

ע"פ שאנו מניחים בו גובה רום ושפלות. או לספר לניירו נאמהות. רק בהנחה מוחלטת. נפרך מלגנו. אבל לא יודע כו רוחם רחשית והחרים. כא גובה יעומק. כי הכל חוזר אחד בדבר סגול: נבוב. חלולי שלבו פתוח. אף כל פי כן לא יבנה לבנו להבין דבר זה: סובב את הכל. הקב"ה מקומו של כולם. ועם זה מלא את הכל גם כן. כי מלא כל הארץ כבודו. ועל השמים כבודו. ובהיות. שהוה הכל: גב חליות. כי כולו חוליות כל ענין אחד. גוף. הוא הגדם בעל ג' מרחקים: כעוצם יחודך. להחזיקו בחוקו נשכל. נפרד: מקרה. ההשפעת מעיני העלם. וערער. פגם. כשון חכמים הוא. ולא עליו ערעור: שמצה. דופי: אתה מכינם. למקרים: עורכם. ממזג ומרכיב ההויות: משנם. כי מן העיך והרכבה יולדו השינוי. ואתה הוא סבת כל זה. כגיך. כבין דמיון. והיכרים. אחר כניגי: לא נאליך יליך. לא עשו גן המקום גר. שתגנן ותדקק נעבורם. ונא הטו הורך כהתגועפת למקום זולת מקום בהמצאה: אף לא מעטוך. לא הוצרכת להכין הכמנה עלמך בבינם נפנות כהם מקום: לא נגדלת. ממציאותך הקודמת לא סדנת. תכינך הקדוש מאתת טורח המלאכה: לא יהדפך. ממקומך. אש אוכלה. אתה. לכן אש לא תשרפך. אין יתרון. לא כאדם שנמצאים בו דברים מתייחדים בו. ויש בהם יתרון. כספרות ופרנים אחרים יותר מהם.

דִּכְלָנוּ : ק אֲדוֹנֵנוּ אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ : ח אֵין כָּאֵל אֵשׁ אוֹכְלָה וְקַנָּא. לְעוֹלָם יְיָ אֱמֶת אֵל אֱמוּנָה : ק אוֹרִי וְיִשְׁעִי מָעוֹז חַיָּי. עָלָיו תְּלוּיִם כָּל מַאֲוַיַּי : ח אֱלֹהִים אֱמֶת הוּא אֱלֹהִים חַיִּים. לֹא יָכִילוּ זַעְמוֹ גוֹיִם וְאִיִּים : ק אַדִּיר וְאַמִּיץ כֹּחַ וְרַב אוֹנִים. אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים : ח אֱלוֹהַּ עוֹשִׂי אִישִׁי וּבוֹעֲלִי. אַלּוּף נְעוּרַי שׁוֹמְרִי וְצִלִּי. ק בּוֹרֵא כֹּל וְיִשְׂרָאֵל גּוֹאֵל. בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : ח בּוֹרֵא רוּחַ הָרִים יוֹצֵר. מִמְּךָ מְזִמָּה לֹא יִבָּצֵר : ק גֵּאֶה מֵשִׁיב גְּמוּל עַל גֵּאִים. עַל הָרָמִים וְעַל הַנִּשָּׂאִים : ח גִּבּוֹר בְּקוּמוֹ לַעֲרוֹץ בְּעֶבְרָה. מֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ מִי לֹא יִירָא : ק גָּבֹהַּ כָּל אֲשֶׁר תַּחְתָּיו נִשָּׂא. וּגְדָל כֹּחַ גְּדוֹלוֹת עוֹשֶׂה : ח גָּדוֹל הוּא וּשְׁמוֹ בִּגְבוּרָה. אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא : ק דּוֹדִי דָּגוּל הוּא מֵרְבָבָה. אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים רַבָּה : ח דַּיָּן יָתִיב כְּעַתִּיק יוֹמִין. וּצְבָאוֹ עַל שְׂמֹאל וְעַל יָמִין : ק הֲדָרוֹ וְהוֹדוֹ עַל בְּנֵי עֲבָדָיו. הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו : ח הוּא אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר. שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מִכֹּל : ק וַדַּאי וְתִיק יוֹדֵעַ וָעֵד. יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : ח וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֵנוּ. לְהִלָּחֵם מִלְחֲמוֹתֵינוּ : ק זוֹכֵר לְעוֹלָם בְּרִית רִאשׁוֹנִים. כְּיוֹם אֶתְמוֹל לוֹ אֶלֶף שָׁנִים : ח זֶה אֱלֹהֵינוּ וְלוֹ קִוִּינוּ. וְזִמְרָת יָהּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ : ק חֵלֶק יַעֲקֹב יוֹצֵר הַכֹּל. חַנּוּן יְיָ וְחָסִיד בַּכֹּל : ח חַי לְעוֹלָם יְיָ חֶלְקִי. חָכָם הָרָזִים יְיָ חִזְקִי : ק טוֹב וּמֵטִיב הַמְלַמֵּד דָּעָה. טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בְּרָעָה : ח יָשָׁר יְיָ וְיָשָׁר דְּבָרוֹ. יְדִידַי יְדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹת דְּבִירוֹ : ק יוֹעֵץ וְגִבּוֹר וּמִי יְפִירֶנָּה. וַיַּחְתּוֹף וְיִפְעַל וּמִי יְשִׁיבֶנָּה : יָפֶה דוֹדִי יָפְיוֹ וְטוּבוֹ. יִרְאוּ וְיֶחֱזוּ צִיּוֹן בְּשׁוּבוֹ : ק כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת. יָעִיר קִנְאָה לַעֲשׂוֹת נְקָמוֹת. ח כְּנֶשֶׁר עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים. נָשָׂא עֲבָדָיו וְיִשַּׁר הַדּוּרִים : ק כְּדוֹב שַׁכּוּל וּכְנָמֵר שַׁחַל. כְּרָקָב וְכָעָשׁ וְרוּחוֹ כְּנַחַל : ח כְּדוֹב שַׁכּוּל וּכְנָמֵר שׁוֹקֵד. דְּבָרוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמַקֵּל שָׁקֵד : ק כַּבִּיר כֹּחַ לֵב כְּמוֹ שָׁחַל. כְּלָבִיא וְכַאֲרִי וְרוּחוֹ כְּנַחַל : ח כְּאֶרֶז בָּחוּר בִּגְדֻלָּתוֹ. כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן עַנְוְתָנוּתוֹ : ק כְּתַפּוּחַ בְּרֵיחוֹ עוֹז אַהֲבָתוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ : ח כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר. כֵּן דּוֹדִי עִם יוֹשְׁבֵי שָׁעַר : ק כַּבִּיר כֹּחַ לְמַרְגִּיזֵי אֵל. נוֹקֵם וְכַטַּל הוּא לְיִשְׂרָאֵל : ח כּוֹסִי מְנָת חֶלְקִי וְגוֹרָלִי

לדיקים מודים בו : מאויי. תאותי : יכילו. יסבלו : אונים. לשון כח : ובועלי. ככתוב כי בועליך עושיך ה' צבאות : אלוף נעורי. ירמיה ג' : וצלי. כל שלי להסתר תחתיו. כיושב בצל מפני החמה : מזמה. דבר מזומה : לא יבצר. לא ימנע. לשון הכתוב איוב מ"ב : לערוץ. לשבר : גבוה. ונושא מה שתחתיו. שלא כדרך ב"ו שמשאו למעלה ממנו כדאמרינן ברכות רבה : ושמו. גדול בגבורה. שמדה"ד כלולה במדה"ר וזהו אריה אל הימין במרכבה וגו' גבורה לכן מי לא יירא ממדת החסד כמו כן : דין יתיב כעתיק לשון זה מיוסד ע"פ מ"ש חז"ל פי' אין דורשין : כעתיק יומין. כזקן מלא רחמים : ודאי ותיק. שני מלות תלמודיות. באורם אמיתי חסיד. וחבר המחבר לשון חכמים. עם היות דרך וחבה לפניו להשתמש בלה"ק כענין : יודע ועד. ל' הכתוב ירמיה כ"ט : חכם הרזים. לשון חז"ל : ידידי (כל) ידידות. אהובות על כל אהבה. חבה יתרה אוהב ה' שערי ציון. הוא דבירו. מכל משכנות יעקב. האהובות : ויחתוף (איוב ט) לשון חטיפה : הדורים. ישעיה מ"ה דרכים מעוקלים. מלשון הדרא דכנתא : שכול. משכל בבהמות יער : וכנמר (גם) שחל. ע"ד שהם ירם. או לפי שאמרו הנמר ממזר הוא. נולד מלביאה שבא עליה חזיר יער. לפיכך הוא עז פנים מאד. ושחל הוא הארי. ומיוסד הפסוק (הושע יג) : כביר כח לב. כ"ה במענה אליהוא : ורוחו. נשמת ה' כנחל גפרית. ישעיה ל' : וכנמר שוקד ירמיה ה'. ממהר ומשתדל : כמקל שקד. כמטה אשר לן ויגמל שקדים : כרקב וכעש. הושע ה' : כרקב. כדבר המרקיב : כעש. כתולע האוכל וטוחן את הבגד. כברוש רענן. הושע י' : ברוש. מין ארז : רענן. לח ורטוב : יושבי שער. אלו ת"ח : לא אמירנו.

וגורלי. אני לדודי נחלה ודודי לי : ק כבוריי לא אמירנוי האמרנוהו והאמירנו : ח כאריה ישאג וככפיר ינהם: אל יהיה כגר וכאיש נדהם : ק כרועה גבור אשר לא יוכל. צאנו להציל והיה למאכל : ח כגבור אין איל וכאורח. נם ובורח מר צורח : ק כאריה משחית וככפיר לעוזביו. כרקב גם כעש לאויביו : ח כביר כח כשמיר ושית. ולא ישאיר כנוקף זית : ק לשמיר ושית צרים ימגן. כצפרים עפות לעירו יגן : ח כגשמי נדבה לנו יבא כמלקוש וכטל לדבקים בו : ק כנשר ירחף על גוזליו. ובצל כנפיו יחסו מיחליו : ח כצפרים על עירו יגן. ובצל כנפיו רננות נגנן : ק לבדו יי הוא ונפלאות גדולות. עושה אל נורא עלילות : ח לצבי ולעופר דומה דודי כי יקדמני אלהי חסדי : ק לפני עמו יישר הדורים. וינשאם על כנפי נשרים : ח לעולם יי חלקי וצור לבבי. כלה שארי לך ולבבי : ק לבדו יי הוא ונפלאות. גדולות עושה ורב נוראות : ח מקום ומעון אתה לעולמה. ואין יודע את מקומה : ק מוראי אל רועי ונוצרי. צור ילדני מחוללי ויוצרי : ח מרום ומעוז הוא לי ומחסי. מגדל עוז שם יי מנוסי : ק מלך יעקב משגב לנו. הוא מחוקקנו ומושיענו : ח מגדול ישועות משען יהי לי. מבטחי אלהים יי חילי : ק מושל עולם במלכותה. בכל דור ודור ממשלתה : ח מי יתנה כאח לי לצרה. הושע יי כי ידה לא קצרה : ק מקור חיים מקוה ישראל. לא אעזוב כי מעוזי אל : ח מגן ישעי וחרב גאוה. לשמה ולזכרה נפש תאוה : ק מגן הוא לכל החוסים בו. אשרי אדם עוז לו בו : ח נבר ונעים נאור ונורא. נאדר ונאזר שמו בגבורה : ק נאמן נצח ישראל וגאלו. לא ישקר אשרי כל חוכי לו : ח נצח ישראל האל הנאמן. מאלהיו יהודה לא אלמן : ק נפלא על כל הנפלאים. ומתנשא על כל הנשאים : ח נקדש ונערץ אלהי קדושי. נכון ונשגב יי נסי : ק נוקם ונוטר ובעל חמה. לצריו לאויביו איש מלחמה : ח נרי יי בהלו נרו. עלי ראשי ונר לרגלי דברו. ק סומך וסועד יי סלעי. סובב וסולח ונושא פשעי : ח סהדי יי סלעי וסתרי. סולח וסובל סעדי ושברי : ק סלענו יי ומצודתנו. עזרתנו ומפלטנו : ח עוזו וגבור עוז ועזרי. עליון עוז לי אל יהי ערי : ק עיר וקדיש שת סביביו סתר. אבי אתה אל

לא אחליפנו : האמרנוהו . חשבנוהו : נדהם . מבוהל שאינו יודע מה לעשות : איל . כח: נורס . אוצן: כשמיר . חזק מצור . יחזקאל ג : לשמיר . כצ"ל לדעתי . כלשון הכתוב ישעיה ז' לפ"ז יבוא אל נכון ע"ם אח"ז ומגן . שאינו יוצא מידי פשוטו . לשון מסירה . כדכתיב אשר מגן צריך . וזה ברור : כצפרים עפות ספורחים במהירות . כן בתהרה לעירו יגן : ירחף : יתנועע : יקדמיני . יזמין עצמו לפני : כלה . לשון תאוה : מקום . הוא לשון חז"ל · שקוראים להקב"ה מקום . לפי שהוא מקומו של עולם : מחוללי · בוראי: מבטחי . כצ"ל . ע"ם הכתוב תהלים ע"א והאומר מבטח אלהים שבהכרח הוא דבוק . הרי זה כעין סירוק ונידוק ס"ו : מושל עולם בגבורתו . תהלים סו . וגבורתו היא היא מלכותו (דינא רפיא) אשר בכל . משלה מכל מקום נראה לי יותר נכון שצ"ל מלכות עולמים מלכותך : נפש תאוה . לשון מסורס . המכוון שאום נפש . כלשון הכתוב ישעיה כ"ו : נבר . לשון ברור וזך נצח ישראל . כלחונם ותהפס : לא אלמן (ורפלס

כְּסִתְרָתָהּ : ח עַד מְמַהֵר לְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו. שׁוֹמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו :
ק פָּדָה אֶת אַבְרָהָם יְדִידוֹ. הוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ : ח פַּחַד יִצְחָק יִתֵּן
פַּחְדּוֹ. עַל צָרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב עַבְדּוֹ : ק פּוֹעֵל וְחוֹקֵר וְדוֹרֵשׁ וּבוֹחֵן. כָּל הַלְּבָבוֹת לוֹ
אֵיתָן צֶדֶק : ח צְרוֹר הַמּוֹר אֶשְׁכּוֹל הַכּוֹפֶר. נוֹתֵן לְעַמּוֹ צָרָיו כּוֹפֶר : ק צַח וְאָדוֹם
דּוֹדִי בִּצְבָאָיו אוֹת. עַל כֵּן נִקְרָא שְׁמוֹ יְיָ צְבָאוֹת : ח צַדִּיק יְיָ הַצּוּר תָּמִים. אֶבְטַח
עֲדֵי עַד בְּצוּר עוֹלָמִים : ק צְבָא הַשָּׁמַיִם מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ. שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל
לוֹ : ח קָדוֹשׁ הוּא בְּכָל מִינֵי קְדוּשׁוֹת. כִּתּוֹת שָׁלֹשׁ קָדוֹשׁ מְשַׁלְּשׁוֹת : ק קַיָּם
לְעָלְמִין אֱלָהָא חַיָּא. מָרָא דְאַרְעָא וּמָרָא דִשְׁמַיָּא : ח קוֹנֵי מְרַחֵם מְקַנֵּא לְשׂוֹנְאָיו.
קֶרֶן יִשְׁעִי וְקָרוֹב לְקוֹרְאָיו : ק רָחוֹק מִכֹּל וְאֶת כֹּל רוֹאֶה. כִּי רָם יְיָ וְשָׁפָל יִרְאֶה :
ח רוֹעִי יְיָ לֹא אֶחְסַר כֹּל. וְרַב כֹּחַ רַב חֶסֶד לַכֹּל ׳ ק רַחוּם יְיָ רוֹפֵא וּמְחַבֵּשׁ.
לִשְׁבוּרֵי לֵב וְעָוֹן כּוֹבֵשׁ : ח רֵעִי כֻּלּוֹ הוּא מַחֲמַדִּים. מִשְׁפָּטָיו אֱמֶת מְתוּקִים
הַמְּיֻחָדִים : ק רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן מֵעוֹלָם וָעֶד. עוֹלָם. אַתָּה אֵל שׁוֹכֵן עַד : ח שַׁלִּיט
מֶלֶךְ שְׁמַיָּא בְּכָל דָּר וְדָרֵי לֵיהּ אֲנָא מְשַׁבַּח וּמְרוֹמֵם וּמְהַדֵּר : ק שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן
יְיָ אֱלֹהִים. שׁוֹפֵט צֶדֶק וּמַשְׁפִּיל גְּבוֹהִים : ח שַׂגִּיא כֹחַ לֹא מְצָאנוּהוּ. יַשְׂגִּיב
בְּכוֹחוֹ וּמִי כָמֹהוּ : ק שְׁלֹמֹה שְׁמוֹ כִּי שֶׁלּוֹ שָׁלוֹם. כִּי יְדַבֵּר אֶל חֲסִידָיו שָׁלוֹם :
ח שֵׁם יְיָ אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה. כְּתוֹעֲפוֹת רְאֵם לוֹ כִּכְפִיר וּכְאַרְיֵה : ק שַׁדַּי מְאוֹרֵי
מַלְכֵּי וְאֵלֵי. הַלְלוּיָהּ שְׁמוֹ נַפְשִׁי הַלְלִי : ח תִּתַּמָּם עִם יוֹשְׁבֵי נְטָעִים. הַשְׂרִיגִים
שְׁלֹשֶׁת הָרוֹעִים : ק תִּתְחַסָּד תִּתַּבָּר עִמָּם ׳ וְעִם עִקְּשִׁים תִּתַּפָּל לְהַמָּם : ח
תָּמִים דְּרָכֶיךָ תַּקִּיף מִכֹּל. תּוּכַל לְבַדְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת כֹּל : ק תּוֹחַלְתִּי וְשִׂבְרִי
וְתִקְוָתִי. תַּאֲוַת נַפְשִׁי וּתְשׁוּקָתִי : ח תְּהִלָּתִי וְתִפְאַרְתִּי וְעֻזִּי. מִמְּעֵי אִמִּי גוֹחִי
וְגוֹזִי : ק תְּמִים דֵּעִים אֵל דֵּעוֹת אֶחָד. כָּל הַלְּבָבוֹת דּוֹרֵשׁ יָחַד :

ליום חמישי

ח מִי כָמוֹךָ דֵּעָה מוֹרֶה. נִיב שְׂפָתַיִם אַתָּה בוֹרֵא : ק מַחְשְׁבוֹתֶיךָ עָמְקוּ וְרָמוּ.
וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ : ח לֹא לִמְדוּךָ חָכְמָתֶךָ. וְלֹא הֱבִינוּךָ תְּבוּנָתֶךָ :
ק לֹא קִבַּלְתָּ מַלְכוּתֶךָ. וְלֹא יָרַשְׁתָּ מֶמְשַׁלְתֶּךָ : ח לְעוֹלָם יְהֵא לְךָ לְבַדֶּךָ. וְלֹא

בכתוב עיר וקדיש מן שמיא נחית. וצ"ל עיר הוא בזוגא (גי' שוה) וקדיש הוא מט"ט. כמ"ש בס"ד במ"א
בתר. היא הבריאה. דעלה כתיב ישת חושך סתרו. הרי עולמות בי"ע. וזהו שאמר אבן אתה אל (באצילות)
מסתתר. בלבושין אלין. הנה לך כאן רמז ברור בהחרי. חכמת האמת: פחד יצחק יתן פחדו. גם בכאן
רמז מבואר בחכמה הנעלמה. כי מדה"ד היא מדתו של יצחק. וכה רשעים נדונין. וצרי בני יעקב הוא
עשו וזרעו. דרישיה מנח בעטפיה דיצחק. ומגיה וביה סב"א ליזיל ביה נרגא: כל הלבבות. נקשר למעלה.
בשיר השני. ירצה שבעל השיר דורש שם צרור המור. שנקרא הקב"ה כן. פ"ש שהוא נותן הצרים תמורת
ישראל לכופר. כמ"ש הכתוב ואתן אדם תחתך. נתתי כפרך מצרים ׳ וזהו צרור המור ׳ נוטריקון צריו מומר.
יקרוב כזו דרז"ל. ומזה נקרא ג"כ אשכול הכופר. נוטריקון איש (ר"ל איש מלחמה) כל מכפר ונותן כופר :
בצבאיו אות. כ"ה מאמר החכמים מפורש. וכבר יתבאר לעיל: כתות שלש. של מלאכים. אגדה ערוכה
פ' גיד הנשה: שגיא כח. מפורש לעיל: ישגיב. ירומם ויחזק: כי שלו שלום ׳ כך באמרו חכמים. כל
שלמה שבשיר השירים. מלך שהשלום שלו: יושבי נטעים. כך נקראו הצדיקים. שהם מיושבי העולם ונוטעי
נטעי נעמנים: שלשת הרועים. יעקב משה ודוד. שהיו רועים בצאן. א"נ אפיק יעקב ועייל יוסף. שהיה
רועה את אחיו. ושלשתם מתו בפרק אחד. במנחה דשבת (לפ"ד הזוהר ומדרשים. סימן לדבר והכחיד את
שלשת הרועים בירח אחד) היינו תחתם ׳ שהשלים הקב"ה שנותיהן מיום ליום. דמאן דאתיליד בשבתא ימות
בשבתא: תתבר. ענין ברור וזיכוך. נפקדה אות הכפל: גוחי ׳ מוציאי מבטן אמי: גוזי. מעבירי :

לַאֲחֵרִים כְּבוֹד הוֹדֶךָ: ק וְלֹא תִתֵּן לֵאלֹהִים אֲחֵרִים. תְּהִלָּתְךָ לַפְּסִילִים וְזָרִים:
ח וְכָבוֹד וְגַם כָּל יְקָר מֵאִתְּךָ. וּכְבוֹדְךָ לֹא לְזָרִים אִתָּךְ: ק אַתָּה תָעִיד בְּיִחוּדֶךָ.
וְתוֹרָתְךָ וַעֲבָדֶיךָ: ח אֱלֹהֵינוּ עַל יִחוּדְךָ אַתָּה. עֵד אֱמֶת וַאֲנַחְנוּ עֲבָדֶיךָ: ק לְפָנֶיךָ
לֹא אֵל הִקְדִּימָךְ. וּבִמְלַאכְתְּךָ לֹא הָיָה זָר עִמָּךְ: ח לֹא נוֹעַצְתָּ וְלֹא לָמַדְתָּ.
בְּחָדְשְׁךָ בְּרִיאוֹת כִּי נְבוֹנוֹתָ: ק מִמַּעֲמַקֵּי מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. וּמִלִּבְּךָ כָּל פְּעוּלוֹתֶיךָ:
ח קְצוֹת דְּרָכֶיךָ הֲלֹא הִכַּרְנוּ וּמִמַּעֲשֶׂיךָ הֵן יָדַעְנוּ: ק שֶׁאַתָּה אֶת כֹּל יָצַרְתָּ.
לְבַדְּךָ מְאוּמָה לֹא נִגְרַעְתָּ: ח לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתְּךָ לֹא לָחַצְתָּ. וְגַם לְעֵזֶר לֹא
נִצְרַכְתָּ: ק כִּי אַתָּה הָיִיתָ לִפְנֵי הַכֹּל. וְאָז בְּאֵין כֹּל לֹא נִצְרַכְתָּ כֹּל: ח כִּי
מֵאַהֲבָתְךָ עֲבָדֶיךָ. כֹּל בָּרָאתָ לִכְבוֹדֶךָ: ק לֹא נִשְׁמַע מִן אָז וְהָלְאָה. וְלֹא קָם
וְלֹא נִהְיָה וְלֹא נִרְאָה: ח וְלֹא נוֹדַע אֵל זוּלָתֶךָ. וְאֵין כָּמוֹךָ וְאֵין בִּלְתֶּךָ: ק וְגַם
אַחֲרֶיךָ לֹא יִהְיֶה אֵל. רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן אֵל יִשְׂרָאֵל: ח בָּרוּךְ אַתָּה יָחִיד וּמְיֻחָד.
יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: ק אֵי זֶה מִי יַעֲשֶׂה כִּמְלַאכְתֶּךָ. כְּמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרוֹתֶיךָ:
ח אֵין יְצִיר זוּלַת יְצִירָתֶךָ. וְאֵין בְּרִיאָה כִּי אִם בְּרִיאָתֶךָ: ק כָּל אֲשֶׁר תַּחְפּוֹץ
תַּעֲשֶׂה בַּכֹּל. כִּי אַתָּה נַעֲלֵיתָ עַל כֹּל: ח אֵין כָּמוֹךָ וְאֵין בִּלְתֶּךָ. כִּי אֵין אֱלֹהִים
זוּלָתֶךָ: ק אַתָּה הָאֵל עוֹשֵׂה פֶלֶא. וְדָבָר מִמְּךָ לֹא יִפָּלֵא: ח מִי כָמוֹךָ נוֹרָא
תְהִלּוֹת. אֱלֹהִים לְבַדְּךָ עוֹשֵׂה גְדוֹלוֹת: ק אֵין אוֹתוֹת כְּמוֹ אוֹתוֹתֶיךָ. אַף אֵין
מוֹפֵת כְּמוֹ מוֹפְתֶיךָ: ח אֵין תְּבוּנָה כִּתְבוּנָתֶךָ. אֵין גְּדֻלָּה כִּגְדֻלָּתֶךָ: ק כִּי
מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. וְגָבְהוּ דַּרְכֵי אוֹרְחוֹתֶיךָ: ח אֵין גַּאֲוָה כְּמוֹ גַּאֲוָתֶךָ.
אַף אֵין עֲנָוָה כְּעַנְוָתֶךָ: ק אֵין קְדוּשָּׁה כִּקְדוּשָּׁתֶךָ. אֵין קְרֵבוּת כְּמוֹ קְרֵבוּתֶךָ:
ח אֵין צְדָקָה כְּמוֹ צִדְקָתֶךָ. אֵין תְּשׁוּעָה כִּתְשׁוּעָתֶךָ: ק אֵין זְרוֹעַ כִּזְרוֹעוֹתֶיךָ.
אֵין קוֹל כְּרַעַם גְּבוּרוֹתֶיךָ: ח אֵין רַחֲמִים כְּרַחֲמָנוּתֶךָ. אֵין חֲנִינוּת כַּחֲנִינוּתֶיךָ:
ק אֵין אֱלָהוּת כֵּאלָהוּתֶךָ. וְאֵין מַפְלִיא כְּשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: ח כִּי שְׁמוֹתֶיךָ אֵלִים
מְרוּצִים. בְּזָכְרְךָ לְהוֹצִים לְהַפְלִיא נְחוּצִים: ק וְאַשָּׁף וְחַרְטוֹם לֹא יְלַחֲצוּךָ.
וְכָל שֵׁם וְלַהַט לֹא יְנַצְּחוּךָ: ח לֹא יְנַצְּחוּךָ כָּל הַחֲכָמִים. כָּל הַקּוֹסְמִים
וְהַחַרְטֻמִּים: ק אַתָּה מֵשִׁיב לְאָחוֹר חֲכָמִים. לֹא יוּכְלוּ לְךָ עֲרוּמִים וְקוֹסְמִים:
ח לְהָשִׁיב לְאָחוֹר מְזִמּוֹתֶיךָ. לְהָפֵר עֲצַת סוֹד גְּזֵרָתֶךָ: ק מֵרְצוֹנְךָ לֹא יַעֲבִירוּךָ.
לֹא יְמַהֲרוּךָ וְלֹא יְאַחֲרוּךָ: ח עֲצָתְךָ תָּפֵר עֲצַת כָּל יוֹעֲצִים. וְעֻזְּךָ מַחֲלִישׁ לֵב
אמיצים

אתה תעיד ביחודך. כמ"ש אני הוא ואין אלהים עמדי אני הוא ואפס כמוני: לא נועצת. לא נתייעצת עם זולתך. כענין את מי נועץ: נבונות. מעצמך. והוא נפעל בלתי מקבל מקרה הפעולה מזולתו. כמו ועמשא לא נשמר. וכן בכתוב. כי נבונות. באורו מעצמי כי בה השתבח: לבדך. מקושר למעלה: מאומה לא נגרעת. לא חסרת דבר: לא לחצת. כלומר לא שהיית דחוק וצריך לכך. לעזר הבריאה להשלים שחסר לך. וגם להיות עזר כנגדך לא הוצרכת. רק מחפץ פשוט להשפיע ולהטיב: מאהבתך עבדיך. שכל העולם לא נברא אלא בשביל עבדיו הצדיקים כי זה כל האדם. שהם כבודו של מקום. כל הנקרא בשמו לכבודו ברא ולמענהו ולקלוסו פעל ועשה הדורות מראש קרא: כקרבותיך. מי גוי אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו. קרוב ה' לכל קוראיו וביחוד לעם קרובו: כרעם רעם גבורותיו מי יתבונן. איוב כו: מפליא לעשות: אלים כחות: מרוצים. רצויים ונוחים: בזכרך. ישראל הלחוצים ונדחקים: להפליא

אַמִּיצִים : ק אַתָּה מְצַוֶּה וּפַחְדְּךָ מְשַׁוֶּה · וְאֵין עָלֶיךָ פָּקִיד מְצַוֶּה : ח אַתָּה מִקְוֶה וְאֵינְךָ מְקַוֶּה · לְךָ כָּל מְקַוֶּה נֶפֶשׁ תִּרְוֶה : ק וְכָל הַיְצוּרִים וְכָל עִנְיָנָם · מִכָּל יְקַר אֲשֶׁר בְּךָ אֵין דִּמְיוֹנָם : ח לֹא מַחְשְׁבוֹתָם מַחְשְׁבוֹתֶיךָ · כִּי אֵין בּוֹרֵא זוּלָתֶךָ : ק וְאֵין דִּמְיוֹן נִפְלָא אֱלֹהֵינוּ · וְאֵין חֵקֶר נִשְׂגָּב אֲדוֹנֵינוּ : ח סָתוּר מִכָּל סָתוּר וְעָמוּם · מִכָּל עָמוּם וּמִכָּל כָּמוּס : ק דַּק מִכָּל דַּק וְצָפוּן מִכָּל · צָפוּן וְיָכוֹל מִכָּל יָכוֹל : ח נִשְׂגָּב מִכָּל נִשְׂגָּב וְנֶעְדָּם · מִכָּל נֶעְלָם וּשְׁמוֹ לְעוֹלָם : ק גָּבוֹהַּ מִכָּל גָּבוֹהַּ וְעֶלְיוֹן · מִכָּל עֶלְיוֹן וּמִכָּל חֶבְיוֹן : ח חָבוּי וְעָמוֹק מִכָּל עָמוֹק · לֵב כָּל דַּעַת עָלָיו חָמוּק · ק שֶׁאֵין שֵׂכֶל וּמַדָּע וְחָכְמָה · יְכוֹלִים לְהַשְׁווֹת לוֹ כָּל מְאוּמָה : ח לֹא מַשִּׂיגִים לוֹ אֵיךְ וְכַמֶּה · וְלֹא מוֹצְאִים לוֹ דָּבָר דּוֹמֶה : ק מִקְרֶה וְעֵרֶךְ וְשִׁנּוּי וְטָפֵל · וְחָבֵר וּמִסְמָךְ אוֹר וְגַם אֹפֶל : ח וְלֹא מוֹצְאִים לוֹ מַרְאֶה וָצֶבַע · וְלֹא כָּל טֶבַע אֲשֶׁר שֵׁשׁ וָשֶׁבַע : ק לָכֵן גְּבוּכוֹת כָּל עֶשְׁתּוֹנוֹת · וְנִבְהָלוֹת כָּל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת : ח וְכָל שַׂרְעַפִּים וְכָל הַרְהוּרִים. נִלְאִים לָשׂוּם בּוֹ שִׁעוּרִים : ק מִלְּשַׁעֲרֵהוּ וּמִלְּהַגְבִּילֵהוּ · וּמִלְּתָאֲרֵהוּ וּמִלְּפַרְסְמֵהוּ : ח בְּכָל שִׂכְלֵנוּ חִפַּשְׂנוּהוּ · בְּמַדָּעֵנוּ לִמְצֹא מַה הוּא : ק לֹא מְצָאנוּהוּ וְלֹא יְדַעֲנוּהוּ · אַךְ מִמַּעֲשָׂיו הִכַּרְנוּהוּ : ח שֶׁהוּא לְבַדּוֹ יוֹצֵר אֶחָד · חַי וְכָל יוּכַל וְחָכָם מְיֻחָד : ק כִּי הוּא הָיָה לִפְנֵי כָּל קֹדֶם · עַל כֵּן נִקְרָא אֱלֹהֵי קֶדֶם : ח בַּעֲשׂוֹתוֹ בְּלִי כָּל מְאוּם אֶת כֹּל · יָדַעְנוּ כִּי הוּא כֹּל יָכוֹל : ק בַּאֲשֶׁר מַעֲשָׂיו בְּחָכְמָה כֻּלָּם · יָדַעְנוּ כִּי בְּבִינָה פְּעָלָם : ח בְּכָל יוֹם וָיוֹם בְּחַדְּשׁוֹ כֻּלָּם · יָדַעְנוּ כִּי הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם : ק בַּאֲשֶׁר הָיָה קוֹדֵם לְכֻלָּם · יָדַעְנוּ כִּי הוּא חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם : ח וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר יוֹצְרֵנוּ · בְּלִבֵּנוּ וְלֹא בְּסִפּוּרֵנוּ : ק לְמַמֵּשׁ וְנוֹדָע לֹא נְשַׁעֲרֵהוּ · לְטָפֵל וְתֹאַר לֹא נְדַמֵּהוּ : ח וְלֹא נַחְשְׁבֵהוּ לְעִקָּר וְנִצָּב · וְלֹא לְמִין וְכָל אוֹן

ולכל

פחדך משוה . י"ל לשון שוה וישר מדה"ד וישר לכח ומנהיג הבריות בדרך שוה ע"ד שאמרו חז"ל בפי' והאלהים עשה שיראו מלפניו . לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומית שבלב . הנה שרלופת הדין מפשטת העקש ומשוה אותו . אבן יותר נ"ל שיהיה ענין שויתי עזר ירלה . פחדך משוה . משים ועושה להתקיים דבר הגזור להוציאו אל הפועל . ועד"ז יפורש היטב מאמר המשורר . דרך אמונה בחרתי משפטיך שויתי . יאמר . בחרתי בדרך אמונה . מפני ששויתי משפטיך לנגדי . כמ"ש הכ' . כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל . וכוון הדבר בכוונת הפסוק . וזה יותר קרוב אלי בהבנת לשון השיר . ויהיה א"כ נקוד משוה . כמו משוה רגלי כאילות . מהגבד . ולהיותו עיקר בעיני נקדתיו כך : מקוה ישראל ה' : כל בך מקוה כנ"ל : נפש תרוה . תשבע נפשו . כי כל קויך לא יבושו : מכל יקר . כנ"ל . ואין דמיון נפלא · אין לאלהינו שום דמיון . גם שיהיה נפלא . וכן אין כגונו : חקר נשגב וגבוה . כי אין חקר לתבונתו . החקר אלוה תמצא : עמום . נשא ונעלה מלשון העמוסים . שהוא ענין נשיאות (לקח אם הוא שם בענין אחר . מ"מ הם קרובים ומשתתפים בשם ובענין) כי יגיד עליו רעו . כמוס . הוא מההפוכים . באורו מכוסה · חביון מקום סתר . חבוי . שם פעול בגזרה הקודמת . עמוק . מי ימצאנו . חמוק סובב · כל לב מסובב בספק ותשוקה לדעתו . סובב סובב הולך ולא ישיגנו . איך הוא מקרה בעצם . אם קר אם חם . לח או יבש . וזולת מהנכנס במאמר האיכות . וכמה . כולל הגדול והרבוי . ממין כמות המתדבק והמתפרד : ומראי . כנ"ל הוא לשון חכמים . ושם נרדף הוא למקרה . טפל · ידוע שהוא דבר קטן הנטפל לדבר עקר וגדול : וחבר ומסמך . שמות נרדפים לטפל בענין החבור . וסמיכות לדבר אחר : טבע ידוע . ויש למצוא לו שבר ובלשון חז"ל . טיבעא דבבל . גם נמצא כדעתי בלשון הקליר ביוצר דר"ה יום א' : שש ושבע . נ"ל דר"ל שש קצות העולם . ושבע כוכבי לכת · שמהם נמשך כל טבע הנבראים התחתונים : עשתונות . מחשבות : שרעפים . ועיונים : בחדשו כולם . הוא מלשון חז"ל . כמו שיסדו בברכת מאורות . המחדש בכל יום מעשה בראשית . יע"ש : להרהר . לשון משנה . באורו . נחשב אחר מהות יוצרנו : לממש . דבר הממושש ביד : ונודע. ידוע : לעקר ונצב . נ"ל שהם שמות נרדפים לעצם שהוא עקר הדבר שרשו וקיומו או יהיה באור עקר כמשמעו : נצב . עמוד נצב .

ומזה

וּלְכָל נִקְצָב : ק כָּל הַנִּרְאִים וְהַנִּשְׂכָּלִים . וְהַמַּדָּעִים בְּעֶשֶׂר כְּלוּלִים : ה וְשֶׁבַע כַּמִּיּוֹת וְשֵׁשֶׁת נָדוֹת . וְשָׁלֹשׁ גְּזֵרוֹת וְעִתּוֹת וּמִדּוֹת : ק הֵן בַּבּוֹרֵא אֵין גַּם אֶחָד כִּי הוּא בְּרָאָם כֻּלָּם יַחַד : ה כֻּלָּם יִבְלוּ אַף יַחֲלוֹפוּ . הֵם יֹאבֵדוּ וְאַף יָסוּפוּ : ק וְאַתָּה תַעֲמוֹד וּתְבַלֶּה כֻּלָּם . כִּי חַי וְקַיָּם אַתָּה לְעוֹלָם :

ליום ששי

ה אַתָּה לְבַדְּךָ יוֹצֵר כֹּל הוּא · וְלֹא יִדָּמֶה מַעֲשֶׂה לְעוֹשֵׂהוּ : ק כָּל הָאֲרָצוֹת לֹא יְכִילוּךָ . וְאַף הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ : ה אָז יָחִילוּ מַיִם חַיִּים . מִפָּנֶיךָ אֱלֹהִים חַיִּים : ק רָעֲשָׁה אֶרֶץ וְנָסוּ מַיִם · וְנָטְפוּ מַיִם מִן הַשָּׁמַיִם : ה נוֹטֶה לְבַדְּךָ הַשָּׁמַיִם · רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם : ק עָשִׂיתָ כָּל חֶפְצְךָ לְבַדֶּךָ . וְלֹא נִצְרַכְתָּ עֵזֶר כְּנֶגְדֶּךָ : ה סוֹעֵד אֵין מִי יִסְעָדֶךָ . הַכֹּל מִמְּךָ וּמִיָּדֶךָ : ק כְּכֹחֲךָ אָז כֵּן עַתָּה וְדַעְתְּךָ . וּלְעוֹלָם כָּל כְּבוֹדְךָ אִתָּךְ : ה וְלֹא יָעַפְתָּ וְלֹא יָגַעְתָּ . כִּי בִמְלַאכְתְּךָ לֹא עָמָלְתָּ : ק כִּי בִדְבָרְךָ כָּל יְצוּרֶיךָ · וּמַעֲשֵׂה חֶפְצְךָ בְּמַאֲמָרֶיךָ : ה וְלֹא אֵחַרְתּוֹ וְלֹא מִהַרְתּוֹ . הַכֹּל עֲשִׂיתוֹ יָפֶה בְעִתּוֹ : ק מִבְּלִי מְאוּמָה כֹּל חִדַּשְׁתָּ . וְאֶת הַכֹּל בְּלִי כֹל פָּעָלְתָּ : ה וְעַל לֹא יְסוֹד כֹּל יָסַדְתָּ . בִּרְצוֹן רוּחֲךָ כֹּל תָּלִיתָ : ק זְרוֹעוֹת עוֹלָם אֶת כֹּל נוֹשְׂאוֹת . מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף וְאֵינָם נִלְאוֹת : ה בְּעֵינֶיךָ לֹא דָבָר הַקָּשֶׁה . רְצוֹנְךָ כָּל דָּבָר רוּחֲךָ עוֹשֶׂה : ק לִפְעֻלָּתְךָ לֹא דָמִיתָ . אֶל כָּל תֹּאַר לֹא שִׁוִּיתָ : ה וְלֹא קָדְמָה לִמְלַאכְתְּךָ מְלָאכָה . חָכְמָתְךָ הִיא הַכֹּל עָרְכָה : ק לִרְצוֹנְךָ לֹא קִדְמוּ וְאֵחֲרוּ . וְעַל חֲפָצֶיךָ לֹא נוֹסְפוּ וְחָסְרוּ : ה מִכָּל חֶפְצְךָ לֹא שָׁכַחְתָּ . וְדָבָר אֶחָד לֹא חִסַּרְתָּ : ק לֹא הֶחֱסַרְתָּ וְלֹא הֶעְדַּפְתָּ . וְדָבָר רֵק בָּם לֹא פָעָלְתָּ : ה אַתָּה תְשַׁבְּחֵם וּמִי הִתְעִיבָם . וְשֵׁמֶץ דָּבָר לֹא נִשְׁמַע בָּם : ק הַחִלּוֹתָ בְחָכְמָה עֲשִׂיתָם . בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת כִּלִּיתָם : ה מֵרֵאשִׁית וְעַד אַחֲרִית עֲשׂוּיִם . בֶּאֱמֶת וּבְיֹשֶׁר וָטוֹב רְאוּיִם : ק הִקְדַּמְתָּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ · רוֹב רַחֲמֶיךָ וחסדיך

ומזה יקרא הנטע בארמי נציב . ר"ל עמידתו בזקיפה כאילן מוצב : אין ידוע בשם תחת הסוג : אלו . הם האישי יראה בו הסוג העליון שהוא העצם . שנו כח הדבר וצלומו : נקצב . דבר שי"ל קצבה : הנראים . הם המוחשים הנרגשים . והנשכלים . הם הצורות הפשוטות והנפשות והמלאכים · שאינן מושגים לחושים . אלא מושגים בשכל : והמדעים בעשר כלולים . רומז לעצם וט' מאמרים שהודם בי"ם . כמ"ש בס"ד בהקדמה יע"ש באורך : ושבע כמיות . יראה לי שהם הבדלי העצם . כי יש עצם בלתי גשמי כעצם המלאכים . ויש גשמי בלתי משתנה בטבע . כעצם השמים והכוכבים גשם חמישי . ועצם ד' יסודות פשוטים . ועצם המורכב מהם . הרי כאן שבעה דברים בעלי כמות דבק ונפרד : וששת נדות . הם ששה שנוים והפעליות שיקרו בעצם וימצאו בששה מאמרות . בכמות . ואיכות . ומתי . אנה . מצב קנין . כי בכל אלה ישתנה העצם שינוי גמור . מה שאינו שייך בג' האחרים וידוע כי כל שינוי והתפעלות יתייחס אל התנועה הכללות . וביסוד נקראים תנועות אל הר"מ ז"ל במורה אולם בעל השיר שלנו נזהר לקרותם בכיון נדות . מלשון נוד . נע ונד להבדילו מן התנועות המורגשות : וג' גזרות . לפי דעתי ג"כ בעצם המורכב מחומר וצורה . והם ג' בפרטן . א' החומר . ב' הצורה . ג' המורכב מהן : ועתות . גם הם שלשה . עבר הוה עתיד . ומדות · תכונות נפשיות מדותיות . כשמלה בושת עזות . יגון ושמחה ושחוק וזולת . וגם הם יתחלקו לג' מערכות . קצתן הגונות . קצתן מגונות . ויש מהן מותרות לא משובחות . כרחמי אבות על בנים . שאם היות ההפך מגונה הנה הוא בכלל הגאין ומשובחין · כי הוא טבעי וכן מיעוט שחוק . שגלות מעט וכדומה :

יכילוך . לשון מדה . יכלכלוך . לשון סבל . יחילו לשון חיל ופחד : ולא אחרתו . מעת הראוי לו . ולא

וַחֲסָדֶיךָ : ה כִּי רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ . הֲלוֹא מֵעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ : ק וְעַד לֹא כָּל חַי הוּכַן לְכַלְכֵּל . לִפְנֵי אֹכֶל תִּתֵּן אֹכֶל : ה וּמָעוֹן וּמִקְוֶה תַּעֲשֶׂה בְּפִי כֹל . צָרְכֵי הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל : ק שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָרִאשׁוֹנִים . אָז הֲכִינוֹתָם לָאַחֲרוֹנִים . ה אָז עָטִיתָ אוֹר כַּשַּׂלְמָה . אֶדֶר מְאוֹרוֹת מִמּוּל שַׂלְמָה : ק בְּטֶרֶם כָּל הַיְּצוּר מְאֹד גָּדַלְתָּ . וְאַחַר כֹּל מְאֹד נִתְגַּדַּלְתָּ : ה אָז בְּאֵין לְבוּשׁ הוֹד וְהָדָר לוֹבֵשׁ . עַד לֹא אוֹרֶג גֵּאוּת לָבֵשׁ : ק אוֹר כַּשַּׂלְמָה וְכַמְּעִיל עוֹטֶה . וְשָׁמַיִם כַּיְרִיעָה נוֹטֶה : ה עָשִׂיתָ בָם לְאוֹרִים דְּרָכִים . רָצוֹא וָשׁוֹב בְּנַחַת מְהַלְּכִים : ק הִבְדַּלְתָּ בֵּין מַיִם לַמָּיִם . בִּמְתִיחַת רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם : ה מְזוֹנוֹת מְעוֹנוֹת לְשֶׁרֶץ מַיִם . וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם : ק עֵשֶׂב וְחָצִיר לְבִשָּׁה אֲדָמָה . מַאֲכָל לְחַיָּה וּלְכָל בְּהֵמָה . ה בְּקֶרֶן בֶּן שֶׁמֶן גַּן נָטַעְתָּ · אֶל הָאָדָם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ : ק עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ עָשִׂיתָ לוֹ . דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ : ה כָּל מַעֲשֶׂיךָ בְּיָדוֹ תַתָּה . וְתַחַת רַגְלָיו הַכֹּל שַׁתָּה : ק לְהַעֲלוֹת מֵהֶם בָּקָר וָצֹאן · עַל מִזְבַּחֲךָ יַעֲלוּ לְרָצוֹן : ה עָשִׂיתָ לוֹ כְּתֹנֶת לְשָׁרֵת . לְהַדְרַת קֹדֶשׁ וּלְתִפְאֶרֶת : ק שַׂמְתָּ בְּקִרְבּוֹ חָכְמַת אֱלֹהִים . כִּי יְצַרְתּוֹ לְךָ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים : ה לֹא כְּמַנְעַתָּ עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה . צָרְכֵי אָדָם וְכֻלָּם בְּחָכְמָה : ק מַעֲשֶׂיךָ מְאֹד רַבּוּ וְגָדְלוּ · וְשִׁמְךָ יְיָ כֻּלָּם יְהַלְלוּ : ה רַבּוּ וְגָדְלוּ מְאוֹר מַעֲשֶׂיךָ

רז"ל בבראשית רבה . בוראן משבחן מי מגן : התעיבם. לשון תועבה יטיל בהם דופי וגנאי : לא הוכן לכלכל . בטרם היות הב"ח הקרואים מזומנים לכלכול . כבר זמנת להם המאכלים לצרכם . זהו לפני אוכל תתן אוכל . כי הצמחים בשלישי נבראו . והאוכליהם עד חמישי וששי לא נמצאו: מעון , ה' מעון אתה היית לנו , ומקוה ישראל ה' : תעשה בפי כל , תכין לכל בריה מאכל וציד כפיהם הנאות להם . בלחם לאדם . שעורים וחציר לבהמה , קוצים לגמלים . בשר לטורפים ולדורסים , יתושים לעורבים , זבובים לשממית . וכיוצא בהם וכמ"ש רז"ל ביחוד בלויתן . שהדגים באים בפיו כל יום , ורבים שהמאכל בא לפיהם ממש בהשגחה נפלאה : לאחרונים נבראים שני ימים האחרונים , הכינות לצרכיהם בג' ימים ראשונים . ואע"פ שארבעה הם לא בא יום רביעי מלספר , יען שהאור כבר נברא ביום ראשון . אלא שנתלו המאורות בגלגליהם ברביעי . וזהו שבא לישב בבבא הבאה הנמשכת . באמרו אז עטית אור כשלמה כמשיב לקושיא הנופלת במאמרו הקודם . שהניח רק ג' ימים להכנת צרכי הנבראים . כז"א הלא מאז בראשון עוטה אור כשלמה . ואם תשאל עוד מה א"כ נעשה ברביעי . לזה השיב . אדר מאורות , ר"ל יקר המאירות שנתלו ברביעי בא להם ממול שלמה . שנתעטף בה הקב"ה בראשון כדאי' בב"ר ובפרקי דר"א והבהיק האור מאד שלא היה העולם כדאי להשתמש בו . וגנזו לצ"ל (כמ"ש חז"ל בתלמוד) מ"מ נשאר בהם רושם מאותו אור (והוא נובלות האורה של מעלה . כמ"ש בב"ר) וזה כפתור ופרח בלשון השיר . והוא ענין נכון בעצמו , עמוק מאד למבין דבר מתוך דבר . ומשכיל על דבר ימצא טוב טעם ודעת מגלהו . להשיב דברים נכוחים אמרים אמת . לטענת הר"מ ז"ל במורה על לשון פרקי ר"א הנ"ל , ומ"ש שהרעים עליו העולם . גם לשון ב"ר צריך תיקון מ"ט הלחישה באמת . אם מקרא מלא היא . אמנם עפ"ד הנ"ל הכל מובן היטב . כי שאלת מהיכן נבראת האורה לא נפלה על האור הראשון , כי, לא נאמרה בו בריאה . ולא היה בו רק הוצאת הכמוס אל הגילוי כי על כן לא נאמר בו ויהי כן כמו בשאר הנבראים . כמ"ש ז"ל (ורמזתיו בברכת יוצר יע"ש) ולכן לא היה העולם יכול להשתמש בו מרוב שפע אורו והוצרך לחזור לשרשו · וע"ז השאלה נופלת , איך א"כ אחר התעלם האור בשרשו . מהיכן חזרה ונבראת האורה שהעולם משתמש בה . היינו אור המאורות שנבראו ברביעי להאיר על הארץ ויכלה עמוד בו , והיתה התשובה כהוגן מאותו אור ראשון שנתעטף הקב"ה כשלמה , כי היא שמלתו לאזון ודאי . והבהיק העולם ממנה · כי משם בא תולדות האור הטבעי שעם היות שנגנז אור הראשון . הניח אחריו ברכה רושם ממנו ונובלות שלו . ודבר ברור הוא זה . ועליו כיון בעל השיר שלנו בלי ספק . שזהו מול הרואה את השלמה . הבן ותשמח · עם מה שהבליע בנעימה הלצות בלשון הלקוח ומושאל מהכתוב מיכה ב' : רצוא ושוב . רצים ושבים ללכת אל מקום שהיו הולכים . ושהי מרוצתם החזקה . לא כן לנגד עינינו , אך נראים כמהלכים בנחת : גדלת , תעלמך : נתגדלת . מברותיך : במתיחת . לשון חז"ל . שמים וארץ היו נמתחין . נמשכין ומתפשטין והולכין : מעונות . ומעונות : ועוף ולעוף אשר יעוף באויר : לבשה . מצינו ליבשה באדמה . לבשו כרים : בקרן בן שמן · (כנ"ל . כלשון הכתוב ישעיה ה') הוא מקום מוגבה דשן ושמן : כתונת לשרת . לעבוד בה דרים ביה מלבון כתונת האמור בבגדי כהונה . וכן יש בב"ר שהיתה מכלי פשתן מעובחין שבהן היו בכורות

משתמשין

יודוך יי כל מעשיך : ק כל פעלת למענך . ולכבודך כל קנינך :

ליום השבת

אז ביום השביעי נחת . יום השבת על כן ברכת : ק ועל כל פועל תהלה ערוכה . וחסידיך בכל עת יברכוכה : ה ברוך יי יוצר כלם . אלהים חיים ומלך עולם : ק כי מעולם על עבדיך . רוב רחמיך וחסדיך : ה ובמצרים החלות . להודיע כי מאד נעלית : ק על כל אלהים בעשותך בהם . שפטים גדולים ובאלהיהם : ה בבקעך ים סוף עמך ראו . יד הגדולה וייראו : ק נהגת עמך לעשות לך . שם תפארת להראות גדלך : ה ודברת עמם מן השמים . וגם העבים נטפו מים : ק ידעת לכתם במדבר . בארץ ציה איש לא עבר . ה תתה לעמך דגן שמים . ובעפר שאר ומצור מים : ק תגרש גוים רבים עמים . יירשו ארצם ועמל לאמים : ה בעבור ישמרו חקים ותורות . אמרות יי אמרות טהורות : ק ויתעדנו במרעה שמן . ומחלמיש צור פלגי שמן : ה בנוחם בנו עיר קדשך . ויפארו בית מקדשך : ק ותאמר פה אשב לארך ימים . צידה ברך אברך : ה כי שם יזבחו זבחי צדק . אף כהניך ילבשו צדק : ק ובית הלוי נעימות יזמרו . לך יתרועעו אף ישירו : ה בית ישראל ויראי יי יכבדו ויודו שמך יי : ק הטיבות מאד לראשונים . כן תיטיב גם לאחרונים : ה יי תשיש נא עלינו . כאשר ששת על אבותינו : ק אותנו להרבות ולהיטיב . ונודה לך לעולם כי תיטיב : ה יי תבנה עירך מהרה . כי עליה שמך נקרא : ק וקרן דוד תצמיח בה . ותשכון לעולם יי בקרבה : ה זבחי צדק שמה נזבחה וכימי קדם תערב מנחה : ק וברך את עמך באור פניך . כי חפצים לעשות רצונך : ובחרצונך תעשה חפצנו . הבט נא עמך כלנו : ק בחרתנו להיות לך לעם סגולה . ועל עמך ברכתך סלה : ה ותמיד נספר תהלתך . ונהלל שם תפארתך : ק ומברכותיך עמך יבורך . כי כל אשר תברך מבורך : ה ואני בעודי אהללה בוראי . ואברככה כל ימי צבאי : ק יהי שם יהוה מבורך לעולם . מן העולם ועד העולם :

ככתוב ברוך יהוה אלהי ישראל מן העולם ועד העולם . ויאמרו כל העם אמן והלל ליהוה . ענה דניאל ואמר להוא שמיה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא די ליה היא . ונאמר ויאמרו הלוים ישוע וקדמיאל בני חשבניה שרביה הודיה שבניה פתחיה קומו ברכו את יהוה אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל

ברכה

משתמשין בעבודתן . ונראה דנפיק ליה כמו מליצה דכתנות . וכתיב הכתנות שם : בצלם אלהים . החכמה האלהית היא צלמו האמיתית . בזה יבדלה אדם מהב"ח :

ועל כל פועל תהלה ערוכה . הוא שאמרו חז"ל על כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו : שם תפארת . (כצ"ל והוא לשון הכתוב (ישעיה סג) : שאר . מזון הוא המן : בנוחם בנוחם אל המנוחה והנחלה :

בְּרָכָה וּתְהִלָּה . וְנֶאֱמַר בָּרוּךְ יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ. וְנֶאֱמַר וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת יהוה לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם :

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

סדר צעטל קטן

מהרב אדמו"ר הקדוש המפורסם איש אלקי' ר' אלימלך זצ"ל בעהמ"ח ספר נועם אלימלך

וקרא בעצמו בשם צעטל קטן כמבואר בפנים בכמה מקומות :

א בכל עת שהוא פנוי מן התורה ובפרט כשהוא יושב בטל לבדו בחדר או ששוכב על מטתו ואינו יכול לישן יהיה מהרהר במ"ע ונקדשתי בתוך בני ישראל וידמה ויצייר במחשבתו כאלו אש גדול בוערה בוער לפניו עד לב השמים והוא בשביל קדושת השי"ת שובר את טבעו ומפיל א"ע לאש על קדושת השי"ת ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ונמצא שאינו שוכב ויושב בטל רק מקיים מ"ע דאורייתא :

ב בפסוק ראשון של ק"ש וברכה ראשונה של שמ"ע יהרהר כנ"ל ועוד יכוין אם יענו אותי בכל היסורי' קשים ובכל מיני פיתוי להכחיש ח"ו יחודו יסבול כל היסורים לא יודה ח"ו להם ויצייר בדעתו ומחשבתו כאלו עושין לו כנזכר לעיל ובזה יוצא ידי חיוב ק"ש ותפלה כדינו :

ג גם בשעת אכילה יכוין כנ"ל וכשיתחיל להרגיש תענוג בטעמי יצייר במחשבתו כנ"ל ותכף מיד יאמר בפיו ובלבו שיותר היה לו תענוג ושמחה בעשיית מ"ע של ונקדשתי באופן הנ"ל מהרגשתו תענוג הגשמי הזה שהוא' מהערעת מסטרא דס"א . וכן יאמר וראיה נדבר שיותר היה לו תענוג ושמחה בעשיית מ"ע זו של ונקדשתי באופן הנ"ל שאפי' היו חוטפין אותי באמצע אכילה לעשות לי עינוים קשים הייתי משמח את עצמי על קדושת השי"ת יותר מתענוג הגשמי הזה אך יזהר שיהי' דובר אמת בלבבו ושיהיה אז בשעת מעשה חקוק על לוח לבו בתוכו ובפנימיות הלב באמת גמור ולא ישטה את עצמו להיות כגונב דעת עליון ח"ו :

ד בכל העבודות שבעולם הן בתורה הן בתפלה הן במצות מעשיות ירגיל א"ע לומר קודם בזה"ל הריני עושה זאת לשם יחוד קוב"ה לעשות נ"ר לבוראי ית"ש וירגיל א"ע לומר את זאת בחוציות ובפנימיות הלב ובהמשך הזמן ירגיש הארה גדולה באמירה זו :

ה כשיתחיל להתעורר בו מדה רעה ח"ו ממדות הרעות שהוא רגיל בהם של גאוה ועצלו' ובטילי' המביאה לידי שעמום וכיוצא בהם יאמר תכף בזה"ל בכל כחן שכנעתי החתי האמורי הפרזי החוי והיבוסי והגרגשי ויגלל וירגיל א"ע לגלגל ראייתו שלא יסתכל חוץ לד"א אפילו בהיותו בביתו ובפרט בבהכ"נ ובסדר הלומד ובדרך הילוכו לחוץ . ובהזדמן לפניו אשה אפילו אשתו ובנותיו הקטנים וכיוצא יצייר לפניו שם אדנ"י :

ו כשיבוא לו מחשבה רעה מניאוף יאמר כמה פעמים ונשמרת מכל דבר רע ויהרהר אז בדרשת חז"ל שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי קרי בלילה ולא יניח להשהות המחשבה רעה במוחו שלא לטמא שכל העליון ח"ו :

ז כשיבוא ח"ו לידו בהזדמנות הסתכלו' רעה ח"ו יאמר תומ"י הפסוק ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ולא יטמא את שכלו ח"ו :

ח ירגיל א"ע שלא יתחיל לדבר לשום אדם זולת לצורך גדול הצרכת לו ואף ההכרח ידבר בדברים קצרים מאוד מנופה בי"ג מיני נפה שלא יהיה ח"ו בדבורו שום שקר ושום חנופה ושום לה"ר ורכילות והלבנת פנים וכל הורא' מעשיו לבנ"א וירגיל א"ע בהכלל שאחז"ל למוד לשונך לומר איני יודע וכשמדברין אליו בנ"א אשר אין נזהרין מלדבר דברים בטלים ישמיט א"ע מהם בכל כחו ובכל מיני תחבולות וכשא"א להשמט מהם בשום אופן עכ"פ יקצר מאוד מאוד במה שמוכרח להשיב להם :

ט ירגיל א"ע תומ"י כשיתעורר יאמר מודה אני לפניך וכו' ויאמר אפילו בל"א בלב שמח ברוך אל עליון אשר נתן לי טלית ציצית אלה אשר אני מסובב בהם ומלוה נט"י שחרית להעביר רו"ר והקליפה הקשה מעל שתי ידים שלי ויראה שיהיה לבו מלא בשמחה באמרו כנ"ל ויקבל עליו הגדר של מיעוט הדיבור הנזכר לעיל בסעיף ה' :

י יזהר מאוד בהתמדת הלימוד שיעורין כסדרן תומ"י אחר הקיצוי משנתו ואחר אמרו תיקון חצות והצעטל קטן לא יזוז מן הספר שלומד בו אפי' שעה אחת ובכל עת שיושב ללמוד אחר שיאמר תפלת השב המתחלת אנא השם וכו' ותפלת הת"ת המתחלת הנני רוצה ללמוד ויראה בכל כחו שלא לעשות שום הפסק אפילו במחשבה אחרת זולת מחשבת הלימוד ומחשבת הצעטיל קטן שהוא לפני עיניו כי המאור שבה יחזרנו למוטב :

יא ירגיל א"ע להתפלל בכוונה ובקול המעורר הכוונה להדביק המחשבה לדיבור ופניו אל הכותל בתוך סידור תפלה בבוקר ובערב ולא יסתכל לצדדין מתחלת התפלה

התפלה עד סופה ובחזרת הש"ץ יכוין בסידור לענות אמן ע"כ ברכה ובשעת קה"ת להטות אזנו ע"כ דבור ודבור מהקורא כקורא את המגילה ולעבות א"כ כאלס בבית הכנסת אפילו קודם התפלה ואחריה עד הליכתו לביתו :

יב יצייר במחשבתו תמיד ובפרט בשעת קריאת הצעטל הזה כאילו איש אחד עומד ממיך לו ומעורר אותו בקול רעש גדול לקיים כל הנהגות אלו ואל יפול שום דבר ארצה אפי' נקודה קטנה וכשירגיל א"ע כך אזי במשך הזמן יבוא עליו התעוררות גדול מגד נשמתו דשפי אש שלהבתיה :

יג לספר בכל פעם לפני המורה לו דרך ה' אפי' לפני חבר נאמן כל המחשבות והרהורים אשר הם כנגד (השם) התורה"ק אשר היצה"ר מעלה אותו על מוחו ולבו הן בשעת תורה ותפלה והן בשכבו על מטתו והן באמצע היום ולא יעלים שום דבר מחמת הבושה ונמצא ע"י סיפור הדברים שמוציא מכח אל הפועל משבר את כח היצה"ר שלא יוכל להתגבר עליו כ"כ בפעם אחרת חוץ מעצה הטובה אשר ייכל לקבל מחבירו שהוא דרך ה' והיא סגולה נפלאה :

יד יזהר מאוד ומאוד להזיר פעמים בכל מעל"ע הצעטיל קטן ויפרש כל תיבה ותיבה בנ"א וזה יהיה לחק ולא יעבור ולימוד פרק ט"ז מהרי"ה והנהגות מר"ח הנ"ל וזה יהיה לך נחוק ולא יעבור :

טו קודם נט"י לאכילה יאמר תפלת רבה של רבינו יונה ז"ל ואחר אכילת המוציא יאמר בזה"ל לשם יחוד קובה"ו ואין אני אוכל להנאת גופי ח"ו רק שיהיה גופי בריא וחזק לעבודתו ית"ש ואל ישכב שום חטא ועון והרהור רע ותענוג גשמי את היחוד קוב"ה ע"י ניצוצית קדושות של האכילה והשתיה הזה ויכוין כשהוא אוכל דבר מה או שותה דבר מה שהטעם שהוא מרגיש בפיו בשעת לעיסה ובשעת גמיעה היא פנימיות הקדושה ונה"ק הבורה במאכל . או במשקה ההיא · ע"י האכילה והטחינה בשינים והאצטומכא נבחר הפנימיות מהמאכל שלא יעשה יותר להשפיע לחצונים ואז נפשו נהנית מהפנימיות (והחצונים) והפסולת נעשה מותרות ונדחה אל החיצונים ויקבל אז במחשבתו שתיכף ומיד כשיצטרך לנקביו לא ישהא את הפסולת בקרבו לטמא ח"ו את מוחו ולשקץ את נפשו אפילו רגע אחד וגם יצייר לפניו בשעת אכילה כאותיות מאכל בכתב ויהרהר שעולה נ"א כמנין הוי"ה אדנ"י :

טז האדם לא נברא בעולם רק לשבר את הטבע כגון מי שנולד בטבע עקשות ישבר את טבעו ת"ס יום רצופים לעשות דוקא להיפוך ממה שיעלה במחשבתו וכן מי שטבעו עצל ירגיל א"ע מ' יום לעשות כ"ד בזריזות הן הולך לישכב על מטתו הן לקום בבוקר ממשכבו הן בזריזות לבישת בגדים ונט"י ולנקות את גופו ולילך בזריזות לביהכ"נ תכף אחר קומו מן השפר וכיוצא בהן וכן מי שטבעו בייש מתחלק של בושה רעה ירגיל א"ע מ' יום להתפלל דוקא בקול רם וכה תנועות אבריו . ולקיים כל עצמותי תאמרנה ולברך על התורה בקו"ר עד שיעזרוהו מן השמים להסיר הבושה הרעה ממנו וכן מי שאמרי פיו אינם עולים יפה ומסודר מחמת הרגל טבעו וכלי הדיבור שלו ירגיל א"ע מ' יום להטות להדבורים היוצאים ממנו הן במילי דעלמא הן במילי דשמיא הן בשעת לימוד כי ההרגל של כל דבר נעשה כטבע וכן מי שטבעו אינו מתמיד בלימודו ירגיל א"ע מ' יום ללמוד יותר מהרגל שלו ויסתכל בכל פעם קודם הלימוד בצעטל קטן שלי ומשם ואילך מן השמי' יעזרוהו להיות מוסיף והולך בשבירת מדות הרעות עד תומם :

יז בכל עת שהוא פנוי מן התורה והתפלה ילמד את עצמו בעל פה דברים הצריכים לו כגון תיקון רחל ותיקון לאה ותפלת השב וברכת הלבנה וברוך שמיה ועל הכל ומודים דרבנן והרהור במצות עשה של ונקדשתי בתוך בני ישראל הכתוב לעיל :

נשלם הצעטיל קטן מהרב הקדוש ר' ר' אלימלך זצ"ל זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

(שמות ל"א) יב ויאמר יהוה אל־משה לאמר: יג ואתה דבר אל־בני ישראל לאמר
אך את־שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני יהוה
מקדשכם: יד ושמרתם את־השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל־
העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה: טו ששת ימים יעשה
מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש ליהוה כל־העשה מלאכה ביום השבת
מות יומת: טז ושמרו בני־ישראל את־השבת לעשות את־השבת לדרתם ברית
עולם: יז ביני ובין בני ישראל אות היא לעלם כי־ששת ימים עשה יהוה את־
השמים ואת־הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

(שם ל"ה) א ויקהל משה את־כל־עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים
אשר־צוה יהוה לעשת אתם: ב ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי
יהיה לכם קדש שבת שבתון ליהוה כל־העשה בו מלאכה יומת: ג לא־תבערו
אש בכל משבתיכם ביום השבת:

(במדבר כ"ח) ט וביום השבת שני־כבשים בני־שנה תמימם ושני עשרנים סלת
מנחה בלולה בשמן ונסכו: י עלת שבת בשבתו על־עלת התמיד ונסכה:

(מערכת שבת ויקרא כ"ד) ה ולקחת סלת ואפית אתה שתים עשרה חלות שני עשרנים
יהיה החלה האחת: ו ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת על השלחן
הטהר לפני יהוה: ז ונתת על־המערכת לבנה זכה והיתה ללחם לאזכרה
אשה ליהוה: ח ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני יהוה תמיד מאת בני־
ישראל ברית עולם: ט והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדוש כי קדש
קדשים הוא לו מאשי יהוה חק־עולם:

נביאים

(ישעיה נ"ו) א כה אמר יהוה שמרו משפט ועשו צדקה כי־קרובה ישועתי לבוא
וצדקתי להגלות: ב אשרי אנוש יעשה־זאת ובן־אדם יחזיק בה שמר שבת
מחללו ושמר ידו מעשות כל־רע: ג ואל־יאמר בן־הנכר הנלוה אל־יהוה
לאמר הבדל יבדילני יהוה מעל עמו ואל־יאמר הסריס הן אני עץ יבש: ד כי־
כה | אמר יהוה לסריסים אשר ישמרו את־שבתותי ובחרו באשר חפצתי
ומחזיקים בבריתי: ה ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות
שם עולם אתן־לו אשר לא יכרת: ו ובני הנכר הנלוים על־יהוה לשרתו ולאהבה
את־שם יהוה להיות לו לעבדים כל־שמר שבת מחללו ומחזיקים בבריתי:
ז והביאותים אל־הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולתיהם וזבחיהם לרצון
על־מזבחי כי ביתי בית־תפלה יקרא לכל־העמים: ח נאם אדני יהוה מקבץ
נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו:

(ישעיה נ"ח) ט אז תקרא ויהוה יענה תשוע ויאמר הנני אם־תסיר מתוכך מוטה
שלח אצבע ודבר־און: י ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך
אורך ואפלתך כצהרים: יא ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתיך
יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא־יכזבו מימיו: יב ובנו ממך חרבות
עולם מוסדי דור־ודור תקומם וקרא לך גדר פרץ משובב נתיבות לשבת:

ס הב' פתוחה.

אם

יג אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ
יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר׃ יד אָז תִּתְעַנַּג
עַל־יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ ה) עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי
פִּי יְהוָה דִּבֵּר׃

(ירמיה י״ז) כא כֹּה אָמַר יְהוָה הִשָּׁמְרוּ בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
וַהֲבֵאתֶם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם׃ כב וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל־מְלָאכָה
לֹא תַעֲשׂוּ וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם׃ כג וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא
הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי שׁוֹמֵעַ שמוע קרי וּלְבִלְתִּי קַחַת מוּסָר׃
כד וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם־יְהוָה לְבִלְתִּי | הָבִיא מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי
הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּלְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי ו) עֲשׂוֹת־בה בו קרי כָּל־
מְלָאכָה׃ כה וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת מְלָכִים | וְשָׂרִים יֹשְׁבִים עַל־כִּסֵּא דָוִד
רֹכְבִים | בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם וְיָשְׁבָה
הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם׃ כו וּבָאוּ מֵעָרֵי־יְהוּדָה וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלִַם וּמֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן
וּמִן־הַשְּׁפֵלָה וּמִן־הָהָר וּמִן־הַנֶּגֶב מְבִאִים עֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה וּמְבִאֵי
תוֹדָה בֵּית יְהוָה׃

כתובים

(תהלים צ״ב) א מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ ב טוֹב לְהֹדוֹת לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ
עֶלְיוֹן׃ ג לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת׃ ד עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי
הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ ה כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ ו מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ
יְהוָה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ ז אִישׁ־בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת׃
ח בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד׃ ט וְאַתָּה
מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה׃ י כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־
פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ יא וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן׃ יב וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי
בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃ יג צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה׃
יד שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃ טו עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים
וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ טז לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי וְלֹא־עַלָתָה עולתה קרי בּוֹ׃

תורה

(דברים ה׳) יב שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ יג שֵׁשֶׁת
יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ יד וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה | וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ־וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל־
בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ׃ טו וְזָכַרְתָּ כִּי
עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה
עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת׃

(נחמיה י״ג) יט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלֲלוּ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם לִפְנֵי הַשַּׁבָּת וָאֹמְרָה וַיִּסָּגְרוּ
הַדְּלָתוֹת וָאֹמְרָה אֲשֶׁר לֹא יִפְתָּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת וּמִנְּעָרַי הֶעֱמַדְתִּי עַל־הַשְּׁעָרִים
לֹא־יָבוֹא מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ כ וַיָּלִינוּ הָרֹכְלִים וּמֹכְרֵי כָל־מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלִָם
פַּעַם וּשְׁתָּיִם׃ כא וָאָעִידָה בָהֶם וָאֹמְרָה אֲלֵיהֶם מַדּוּעַ אַתֶּם לֵנִים נֶגֶד הַחוֹמָה אִם־

תִּשְׁלַּח יָד אֲשַׁלַּח בָּכֶם מִן הָעֵת הַהִיא לֹא בָאוּ בַּשַּׁבָּת: כב וָאֹמְרָה לַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטַּהֲרִים וּבָאִים שֹׁמְרִים הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת גַּם־זֹאת זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי וְחוּסָה עָלַי כְּרֹב חַסְדֶּךָ:

מסכת תמיד פ"ז (א) בִּזְמַן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל נִכְנַס לְהִשְׁתַּחֲוֹת שְׁלֹשָׁה אוֹחֲזִים בּוֹ. אֶחָד בִּימִינוֹ וְאֶחָד בִּשְׂמֹאלוֹ וְאֶחָד בָּאֲבָנִים טוֹבוֹת וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע הַמְּמֻנֶּה אֶת קוֹל רַגְלָיו שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא יוֹצֵא. הִגְבִּיהַּ לוֹ אֶת הַפָּרֹכֶת. נִכְנַס וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא. וְנִכְנְסוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים וְהִשְׁתַּחֲווּ וְיָצְאוּ: (ב) בָּאוּ וְעָמְדוּ עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם. עָמְדוּ הָרִאשׁוֹנִים לִדְרוֹם אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים וַחֲמִשָּׁה כֵּלִים בְּיָדָם. הַטֶּנִי בְּיַד אֶחָד. וְהַכּוּז בְּיַד אֶחָד. וְהַמַּחְתָּה בְּיַד אֶחָד. וְהַבָּזָךְ בְּיַד אֶחָד. וְכַף וְכִסּוּיָהּ בְּיַד אֶחָד. וּבֵרְכוּ אֶת הָעָם בְּרָכָה אַחַת. אֶלָּא שֶׁבַּמְּדִינָה אוֹמְרִים אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ. וּבַמְּדִינָה בְּכִנּוּיוֹ. בַּמְּדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד כִּתְפוֹתֵיהֶם. וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶם. חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ שֶׁנֶּאֱמַר א) וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו ידיו קרי אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם: (ג) בִּזְמַן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל רוֹצֶה לְהַקְטִיר הָיָה עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ וְהַסְּגָן בִּימִינוֹ. הִגִּיעַ לְמַחֲצִית הַכֶּבֶשׁ. אָחַז הַסְּגָן בִּימִינוֹ וְהֶעֱלָהוּ. הוֹשִׁיט לוֹ הָרִאשׁוֹן הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל וְסָמַךְ עֲלֵיהֶן. וּזְרָקָן. הוֹשִׁיט הַשֵּׁנִי לָרִאשׁוֹן שְׁתֵּי הַיָּדַיִם וּנְתָנָן לְכֹהֵן גָּדוֹל וְסָמַךְ עֲלֵיהֶן וּזְרָקָן. נִשְׁמַט הַשֵּׁנִי וְהָלַךְ לוֹ. וְכַךְ הָיוּ מוֹשִׁיטִין לוֹ שְׁאָר כָּל הָאֵבָרִים וְהוּא סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן וּזְרָקָן. וּבִזְמַן שֶׁהוּא רוֹצֶה הוּא סוֹמֵךְ וַאֲחֵרִים זוֹרְקִין: (ד) בָּא לוֹ לְהַקִּיף אֶת הַמִּזְבֵּחַ. מֵהֵיכָן הוּא מַתְחִיל. מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מִזְרָחִית צְפוֹנִית. צְפוֹנִית מַעֲרָבִית. מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. נָתְנוּ לוֹ יַיִן לְנַסֵּךְ. הַסְּגָן עוֹמֵד עַל הַקֶּרֶן וְהַסּוּדָרִין בְּיָדוֹ. וּשְׁנֵי כֹהֲנִים עוֹמְדִים עַל שֻׁלְחַן הַחֲלָבִים וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָם. תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. בָּאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל בֶּן אַרְזָא אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ. שָׁחָה לְנַסֵּךְ. וְהֵנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִין וְהִקִּישׁ בֶּן אַרְזָא בַּצִּלְצָל וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לְפֶרֶק תָּקְעוּ. וְהִשְׁתַּחֲווּ הָעָם. עַל כָּל פֶּרֶק תְּקִיעָה. וְעַל כָּל תְּקִיעָה הִשְׁתַּחֲוָיָה. זֶהוּ סֵדֶר הַתָּמִיד לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ. יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן:

משנה זרעים (פאה פ"ק ראשון) אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר. הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ (וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ) וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

(ברכות דף י"ז) מַרְגְּלָא בְּפוּמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר. גְּמוֹר בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ

א) ויק"א כ'.

לדעת

לדעת את דרכי ולשקוד על דלתי תורתי. נצור תורתי בלבבך ונגד עיניך תהיה יראתי. שמור פיך מכל חטא. וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון. ואני אהיה עמך בכל מקום:

(יומא דף פ"ה) אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם. אביכם שבשמים. שנאמר א) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם: ואומר ב) מקוה ישראל יהוה. מה המקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל:

גמרא

(ביצה דף ט"ז) תניא. אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. כיצד מצא בהמה נאה אומר זו לשבת. מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה. אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו. שכל מעשיו היו לשם שמים שנאמר *) ג) ברוך אדני יום | יום:

(שבת דף קי"ח) תנו רבנן כמה סעודות חיב אדם לאכול בשבת. שלש. רבי חדקא אומר ארבע. אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו. ד) ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה. רבי חדקא סבר הני תלתא היום לבר מדאורתא. ורבנן סברי בהדי דאורתא: אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המקים שלש סעודות בשבת נצול משלש פרעניות. מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג. מחבלו של משיח כתיב הכא ה) יום וכתיב התם ו) הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא. מדינה של גיהנם כתיב הכא יום וכתיב התם ז) יום עברה היום ההוא. ממלחמת גוג ומגוג כתיב הכא יום וכתיב התם ח) ביום בוא גוג על אדמת ישראל: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי **) כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר ט) אז תתענג על יהוה והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך. לא כאברהם דכתיב ביה י) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה. ולא כיצחק דכתיב ביה כ) כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל. אלא כיעקב דכתיב ביה ל) ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה: רב נחמן בר יצחק אומר נצול משעבוד גליות. כתיב הכא והרכבתיך על במתי ארץ וכתיב התם מ) ואתה על במותימו תדרך: אמר רב יהודה אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו. שנאמר נ) והתענג על יהוה ויתן לך משאלות לבך. ענג זה איני יודע מהו. כשהוא אומר ס) וקראת לשבת ענג. הוי אומר זה ענג שבת:

אמר

א) יחזקאל ל"ו. ב) ירמיה י"ז. *) וכרכ אלפסי ז"ל בשבת פ' ט"ו גריס ואומר. ג) תהלים ס"ח.
ד) שמות ט"ז. ה) שם. ו) מלאכי ג'. ז) צפניה א'. ח) יחזקאל ל"ח. **) כ"כ אלפסי גורס אר"י משום ר"י בן זמרא כל מי שמענג עצמו בשבת. ט) ישעיה נ"ח. °) יתיר ו'. י) בראשית י"ג. כ) שם כ"ו.
ל) שם כ"ח. מ) דברים ל"ג. נ) תהלים ל"ז. ס) ישעיה נ"ח

(שבת דף י') אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו שנאמר א) לדעת כי אני יהוה מקדשכם. תניא נמי הכי לדעת כי אני יהוה מקדשכם אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש לתנה לישראל לך והודיעם. מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו:

(שם דף י"ב) תנו רבנן הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא. רבי מאיר אומר יכולה היא שתרחם *) רבי יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל. רבי יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל. שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר. שלום. וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום:

משנה נשים

(נדרים דף ל"א) רבי אלעזר בן עזריה אומר מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הרשעים. שנאמר ג) כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב. רבי ישמעאל אומר גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות. רבי יוסי הגלילי אומר גדולה מילה שדוחה את השבת החמורה. רבי יהושע בן קרחה אומר גדולה מילה שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה אפילו מלא שעה:

גמרא

סוטה דף כ"א) יש זכות תולה שלש שנים. זכות דמאי. אילימא זכות דתורה. הא אינה מצוה ועושה היא. ואלא זכות דמצוה זכות דמצוה מי מגנא כולי האי. והא תניא את זו דרש רבי מנחם בר רבי יוסי ב) כי נר מצוה ותורה אור. תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור. את המצוה בנר לומר לך. מה נר אינה מגנה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגנה אלא לפי שעה. ואת התורה באור לומר לך: מה אור מגין לעולם אף תורה מגנה לעולם. ואומר. ד) בהתהלכך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך. בהתהלכך תנחה אתך זה העולם הזה. בשכבך תשמר עליך זו מיתה. והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא. משל לאדם שהיה מהלך בדרך באישון לילה ואפלה ומתירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומלסטים. ואינו יודע באיזה דרך מהלך. נזדמנה לו אבוקה של אור נצול מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים. ועדיין מתירא מחיה רעה ומלסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך. כיון שעלה עמוד השחר נצול מחיה רעה ומלסטים. ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך. הגיע לפרשת דרכים נצול מכלם: דבר אחר עברה מכבה מצוה ואין עברה מכבה תורה. שנאמר

מים

א) שמות ל"א. *) הרב אלפסי גורס יכולה היא שבת שבזכותה תרחם. ג) ירמיה ט'. ב) משלי ו'. ד) שם.

א) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו: אמר רב יוסף מצוה בעדנא דעסק בה מגנה ומצלה. בעדנא דלא עסק בה אגוני מגנה אצולי לא מצלה. תורה בין בעדנא דעסק בה בין בעדנא דלא עסק בה מגנה ומצלה:

משנה נזיקין

(אבות פ״ב) רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך. והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירשה לך. וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

(סנהדרין דף ק׳) תניא רבי מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו. שנאמר ב) בסאסאה בשלחה תריבנה. אמר לו רבי יהודה וכי אפשר לומר כן. אדם נותן מלא עמסו לעני בעולם הזה והקדוש ברוך הוא נותן לו מלא עמסו לעולם הבא. והא כתיב ג) ושמים בזרת תכן. אמר לו ואתה אי אתה אומר כן. איזו היא מדה מרבה. מדה טובה מרבה או מדת פרענות מרבה הוי אומר מדה טובה מרבה ממדת פרענות. במדה טובה הוא אומר ד) ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח: וימטר עליהם מן לאכל ודגן שמים נתן למו. ובמדת פרענות הוא אומר ה) וארבת השמים נפתחו ואומר ו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר. והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוה. אלא כשם שהקדוש ברוך הוא נותן כח ברשעים כדי לקבל פרענותם. כך נותן כח בצדיקים לקבל טובתן:

משנה קדשים

(תמיד פ״ז) השיר שהיו הלוים אומרים במקדש. ביום הראשון היו אומרים ז) ליי הארץ ומלואה תבל וישבי בה: בשני היו אומרים ח) גדול יהוה ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו: בשלישי היו אומרים ט) אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט: ברביעי היו אומרים י) אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע: בחמישי היו אומרים כ) הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: בששי היו אומרים ל) יהוה מלך גאות לבש לבש יהוה עז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: בשבת היו אומרים מ) מזמור שיר ליום השבת. מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים:

גמרא

(מנחות מ״ג) תניא היה רבי מאיר אומר חיב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר נ) ועתה ישראל מה יהוה אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה (אל תקרי מה אלא מאה): רבי חיא בריה דרבי אויא בשבתא וביומא טבא טרח וממלי להו באספרמקי ומגדי:

א) שיר השירים ח׳. ב) ישעיה כ״ז. ג) שם מ׳. ד) תהלים ע״ח. ה) בראשית ז׳. ו) ישעיה ס״ו.
[illegible]

משנה טהרות

(עוקצין פ"ג) כוורת דבורים רבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע וכותבין עליה פרוזבול ואינה מקבלת טמאה במקומה והרודה ממנה בשבת חיב חטאת. וחכמים אומרים אינה כקרקע ואין כותבין עליה פרוזבול ומקבלת טמאה במקומה והרודה ממנה בשבת פטור:

גמרא

(נדה דף ל"א) תנו רבנן שלשה שותפין יש באדם. הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו. אביו *) מזריע הלבן שממנו עצמות וגידין וצפרנים ומוח שבראש ולבן שבעינים. אמו מזרעת אדם שממנו עור ובשר ודם ושערות ושחור שבעינים. והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראית העין ושמיעת האזן ודבור פה והלוך רגלים ודעה ובינה והשכל. וכיון שמגיע זמנו להפטר מן העולם. הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו. וחלק אביו ואמו מנח לפניהם **):

סוף משנה

(עוקצין פ"ג) אמר רבי יהושע בן לוי עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשר עולמות. שנאמר א) להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא:

ואומרים עשרת הדברות ופרשת המן וגו' עד הבקשות כמו בכות מסודר במעמד יום ראשון:

בקשה ליום השבת

וכשאין אומרים מתנות אין לאומרם:

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שתקשיב לתפלתי. ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי. ותספיק על ידי לעשות מצות וצדקות בישראל וללמוד וללמד את תורתך הטהורה והקדושה. ותטיבני באהבה ביני ובין בריותיך. ותחברני עם יראיך ועם עושי רצונך. ותן לי אחרית טוב ותקוה. ותן לי שם טוב ולב טוב ליראתך. ותיחד לבבי לאהבה וליראה את שמך. ותן בלבי לעשות רצונך. ותגזור עלי גזרות טובות. ותשמרני מכל רע כי אתה משענתי. שמור צאתי ובאי. תנה גורלי עם הצדיקים בחיי העולם הבא. ממעונך ענני בצרתי כי קראתיך. ואל תבישני משברי. חנני והקימני וקרבני לדתך. והאירה עיני בדרכי תורתך. ושימני לברכה ולתהלה. ותן לי חן וחסד שתהא רוח הבריות נוחה הימני. ותהא שאריתי לפליטה. והטיבה לי בכל דרכי. כי אתה יהוה עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה: ב) יהוה סלעי ומצודתי ומפלטי אלי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי משגבי. ככתוב ג) יהוה עזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי ויעלז לבי ומשירי אהודנו: ד) יהוה עז לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום: ה) יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי: כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה שומע תפלה:

*) עי' בתוספות במדרש קהלת פרשה ה' פסוק י' ובשאלתות דרב אחאי גאון פרשת יתרו סימן נ"ו ובשאלתות שם פ"ס. **) ובאבודרהם ז"ל גוים מונח לפניהם לארץ. א) משלי ח'. ב) תהלים י"ח. ג) שם כ"ח. ד) שם כ"ט. ה) שם י"ט.

יהי

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּנְחִילֵנוּ שַׁבַּת קָדְשְׁךָ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן. וְלֹא תְהִיֶה צָרָה וְלֹא דְאָגָה וְלֹא יָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבַשְּׁבִיעִי שָׁבַתָּ וְנַחְתָּ וְקִדַּשְׁתּוֹ וּבֵרַכְתּוֹ מִשְּׁאָר יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וְקָבַעְתָּ אוֹתוֹ יוֹם מְנוּחָה וְעֹנֶג לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹתָם בְּרִית עוֹלָם. כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ תְּזַכֶּה אוֹתָנוּ וּלְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָנוּחַ בִּמְנוּחָה שֶׁאֵין לָהּ קֵץ וְתַכְלִית בָּעוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב וְכֻלּוֹ אָרוּךְ וְכֻלּוֹ שַׁבָּת. וְתַזְמִין לָנוּ וּלְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל פַּרְנָסָתֵנוּ כָּל שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר. וּמַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ וּמֵעֹשֶׁר מַתְּנַת יָדְךָ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד לְעֹנֶג שַׁבְּתוֹתֶיךָ בִּבְגָדִים יְקָרִים וּבְמַאֲכָלִים עֲרֵבִים וּבְמַשְׁקִים מְתוּקִים כְּדֵי לְכַבֵּד יוֹם שַׁבַּת קָדְשְׁךָ מִשְּׁאָר הַיָּמִים. כִּדְכְתִיב א) אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: ב) אָז תִּתְעַנַּג עַל יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל ג) בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר: ד) יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגוֹאֲלִי: כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

א) ישעיה נ"ח. ב) שם. ג) ניתיר ו'. ד) תהלים י"ט.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

